

Ekklēsiastikē alētheia

WID-LL
BX
610
. A432
X
t. 4

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Purchased from the

PRESIDENT

CORNELIUS CONWAY FELTON

FUND

The Bequest of EMMA F. CARY

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ

ΑΛΗΘΕΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

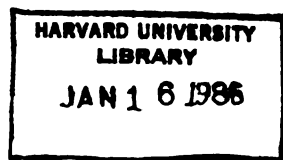
(ἀδ' αὐγούστου 1883 — 1884 σεπτεμβρίου κθ')

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,
ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

WID-LC
BX
610
.A432
X
[t. 4]

Felton

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ'. ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1883. ΤΕΥΧΟΣ Δ'.

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος.

Συνδρομὴ ἑτάσι προκαταβαλλομένη ἑνταῦθα μετ. ἀργ. παντὸς ἐν τοῖς προαπεινῶσι καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ. ἀργ. 15, ἐν τῇ ἑσπερίᾳ φράγκῳ εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἑτάμηνοι ἐν γίνονται.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκαστοῦ ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἑλπίς παντός χρησίμου συγγράμματος, οὗτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεθνήν πλῆρῃ σὺμα θεωρεῖν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κεῖνται ἐν Φαναρίῳ ἐν τῷ εἰκονομικῷ πατριαρχείῳ.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΘΟΥΣΑ Γ. ΓΕΛΕΩΝ.

Διὰ πᾶσαν διαχείρισιν ἀπευθυντέον τῷ κ. ΙΩΑΝΝΗ Α. ΑΣΠΡΙΩΤΗ διευθυντῇ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Ἐπολιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Μνημεῖα τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναις νήσοις·
Χρύσανθος Ἱεροσολύμων ὁ Νοταρῆς·
Ἰωακείμ μοναχὸς ὁ Ἀναστασιώτης·
Ἐκθέσεις τοῦ ἐν τῇ ἱερᾷ συνόδῳ τῆς Ῥώσσης αὐτοκρατ. ἐπιτρόπου·
Διαχειριστικὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας·
Πατριαρχικαὶ ἐπισκέψεις καὶ ἀντεπιστάσεις·
Ἀρχιερατικὸς ἐκθέσιμος Μελέτιος Γεωργιάδης·
Ἀποστολαὶ πατριαρχικῶν ἐξήρ/ων·
Ἡ ἐπαρχία Νεοκαισarieῖς·
Ἡ νέα ἐπιτροπὴ τοῦ ἱεροῦ ἀγιάσματος τῶν Βλαχερνῶν·
Τὰ θύματα τῶν τελευταίων πυρκαϊῶν καὶ σεισμῶν·
Δευτέρου ἐκ τῶν ἐφημερίδων·
Γνωμικὰ καὶ ἀποφθέγματα σοφῶν.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΚΑΛΥΔΝΑΙΣ ΝΗΣΟΙΣ

Τῆς πατρίδος ἡμῶν γῆς ἡ ἱστορία ἀνερευνήτος ἐν πλείστοις οὕτω δυνατόν ἵνα παραβληθῇ μεταλλεῖω, οὗ δυστυχῶς ἐλάχιστά τινα μέρη ἐγνώσθησαν ἢ ἠκριβώθησαν, συνεπῶς δ' ἐλάχιστα, ἵνα μὴ εἰπω μηδὲν γινώσκωμεν περὶ τῆς ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις τοῦ χριστιανισμοῦ ἢ καὶ μετ' αὐτοῦς ἱστορίας τῶν χωρῶν, αἵτινες ὑπῆρξαν ἢ κοιτίς τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἐν αἷς ἐδίωσαν θαυμαστωθέντες οἱ μεγάλοι τοῦ εὐαγγελίου διδασκαλοὶ καὶ κήρυκες· αἵτινες τέλος ἐξυμώθησαν τῷ πολυτιμῷ αἵματι τῶν μεγάλων μαρτύρων τοῦ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ τὰς ἀχράντους χεῖρας ἐκτείναντος θεοῦ λυτρωτοῦ. Ἡ ἀπὸ Χριστοῦ ἱστορία τῆς Ἀνατολῆς, ἢ ἐκθέσεις τῆς τοῦ χριστιανισμοῦ διαδόσεως καὶ προόδου καὶ τῶν διαφορῶν αὐτοῦ τυγχόν ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ τῶν δυσμῶν τῆς δυσάτης ἑκατονταετηρίδος, ἢ ἱστορία τῶν τῷ θεορρήτῳ αἵματι ἀναγεννηθέντων λαῶν αὐτῆς, ἐπαγωγὰ πάντα εἰς μελέτην, εἰς ἔρευναν, εἰς ἀκρίβειαν ἐπιζητοῦσιν ἐπὶ τὴν ἀριστοτέχνιδά χεῖρα, ἥτις οἶνει τινος ἀνδρίαντος ἀχειροποιήτου τεμάχια, ὑπὸ κόνιν αἰώνων ἀνερευνήτα διατελούντα συναγαγοῦσα καὶ εἰς ἓν ἀρμόσασα, ἀναστρεφούσα γράφει πάλιν εἰκόνα πιστὴν τοῦ καὶ παρορθέντος καὶ ἀδικουμένου χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ· διότι, τέλος, πατέρες ἡμῶν ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας κήρυκες καὶ διδάσκαλοι οὗτοι οἱ ἀπὸ τοῦ

Α' αἰῶνος, καὶ στάδιον ἐνεργειῶν καὶ δράσεως αὐτὴν ἔσχον τὴν τῆς εὐσεβείας τροφὴν χώρην, τὴν μόνην ἀψευδῶς ἀνθρωπογονοῦσαν, κατὰ τὸν πλατωνικὸν Φίλωνα τὸν Ἰουδαῖον, φυτὸν οὐράνιον καὶ βλάστημα θεῖον. Π οὐεὶν ἡ τῶς πᾶσιν ἐστὶν ἡ συλλογὴ τῆς ὕλης, ἥτις ἀκολούθως χρήσιμος γενήσεται τοῖς ἀνταλῶσιν ἵνα συμπήξωσι τὴν ἱστορίαν τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς, καὶ ἡ συλλογὴ τῆς τοιαύτης ὕλης ἐπαινετὴ ἐστὶν ἐνασχόλησις, μετ' ἣν ἀγέρως ἐπακολουθήσει δόξα τοῖς εἰς τὸν καλλίνικον, ὡς εἶπον, ἀποδυθεσμένοις ἀγῶνι· οὕτως ἔκρινε περὶ τῆς παρούσης διατριβῆς σοφὸς ἀνὴρ ὁ κ. F. Piper, καθηγητὴς τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ τοῦ Βερολίνου πανεπιστημίῳ¹.

1. Ἰδοὺ τί ἔγραψέ μοι τῇ 1 ἰουλίου 1878, ἐν χριστῶν ἐφ' αἷς ἐπεμψα αὐτῷ μικραῖς διατριβαῖς μου καὶ ἰδὼς εἰσαγωγικὸν τινος λόγου μου εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν: «Die Erinnerung und Vergegenwärtigung dieser stätten, wo das Christenthum eine erste Heimath hat erweckt auch uns hier ein heimatliches Gefühl. Und ich bin gern den ersten Spuren Derselben auf diesen Inseln nachgegangen, so weit sich gelegenheit hat namentlich durch Ross (ich habe auch darauf hingewiesen in meinem Aufsatz über den Kirchengeschichtlichen Gewien aus Inschriften, Jahrbücher für deutsche Theologie 1876. p. 55). Aber Ihre Landsleute haben die Prærogative der nationalen und territorialen Zusammenhänge und der sprachlichen continuität; und si haben mit ihnen ein Recht zu preisen und an den Gedanken sich aufzurichten dass die Griechen die ersten Bekenner und Blutzengen, die ersten Herolde und aufleger der göttlichen Liebe gewesen sind (p.

Ἡ μετὰ χειρὸς διατριβὴ μου ἐστὶν ἄθροισμα σημειώσεων, ἀπὸ συνήθον ἐπισκεπτόμενος ἐν ἔαρι τοῦ 1878 τὰς Καλύδνας νήσους, τὴν Λέρον δηλονότι καὶ τὴν Κάλυμνον, ὡς καὶ τὴν Πάτμον, περὶ ὧν ὀλίγιστα γινώσκωμεν, ὀλίγιστα δ' ἔχομεν ἐκδεδομένα· καὶ περὶ μὲν τῆς Πάτμου καὶ σπουδαιότητα τὴν ὕλην καὶ τοὺς τὴν ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἱστορίαν ἐρευνῶντας ἱκανοποιηθῶσαν ἤθροισεν ὁ πάντ' ἄριστος φίλος Ἰωάννης ὁ Σακκελίω, αὕτῃ δ' αὕτῃ ἡ ὕλη ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν Λέρον, τὴν ἱκανὰ βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἔγγραφα ἔλαβον ἀντικείμενον λόγου· περὶ δὲ Καλύμνου παρ' ἡμῖν μία ἐγγραφὴ διατριβὴ ἐν τῇ «Πανδώρα», μία δ' ἀρτίως ἐξεδόθη ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ². Ὀλίγιστα γράφουσιν οἱ τὴν ἱστορίαν τοῦ τάγματος τῶν ἱπποτῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ρόδου εὐκρινέσαντες, οὐδ' ἱκανοποιεῖ πόθεν εὐγενῆ καὶ φιλόστον φιλομαθοῦς ὁ Dapper³· προτιμότερος γίνεται ὁ Ross, ὡς συλλέκτης ὕλης, ὡς σώτας ἐπιγραφὰς τινὰς⁴, ἀλλὰ τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν ἐρελκύει

5 Ihrer λόγος εἰσχωρικὸς). Sie können also denken wie angenehmt mir die von Ihnen ausgesprochene Absicht ist Ihre Calydne christianæ mir zu widmen, eine Ehre, die ich dankbar annehme».

2. περὶ Καλύμνου ἔγραψεν ὁ κ. Ἰπποκράτης Ταυλάριος ἐν *Πανδώρα*, τόμ. ΙΒ'. σελ. 518 κ. ἐξ. οὐδὲν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παρούσης σημειώσεως συμβάλλον δημοσιεύσας, σημειῶσιν δὲ μόνον ἀπλὴν παρατιθέμενος τῶν κατὰ καιροὺς ἐπὶ τῆς νήσου ἀνακαλυφθεισῶν ἀρχαιοτήτων. Ἰδίον δὲ φυλλάδιον ἔχουμεν ἐκδεδομένον ἐκ σελίδων μικροῦ ὀγδόου 32: «Ἡ νῆσος Κάλυμνος· ὑπὸ Θέμελῃ Ι. Κινδύνη φοιτητοῦ τῆς ἱατρικῆς ἐν Ἀθήναις· τύποις Ι. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη. 1879». Καὶ τοῦτο δὲ καὶ ὡς εἶχε γνώσει ἐπιμελῶς ὁ φιλόπονος νέος γράψας ὀλίγας πληροφορίας εἰς τὰς τοῦ Ἱ. Ταυλαρίου καὶ Ἰακώβου Ῥαγκαβῆ προστιθῆσι λογοκλοπῇ μάλιστα τὰ παρὰ Ῥαγκαβῆ περὶ τοῦ νεοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ λεγόμενα (ἐπιθ. Ῥαγκαβῆ ἑλληνικῶν τόμ. Γ', 392, Θέμελῃ Κάλυμνος σελ. 16) μετατρέψας μόνον τὸ ἐκτὸς τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἰς τὸ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐνιστώτους· καὶ τὰ περὶ Τελίνδου δὲ (πρὸς Ῥαγκαβῆ Γ' σελ. 396—397, Θέμελῃ σελ. 19—20) μετέγραψεν ὁ πλαγίως συγγραφεὺς, ἀφελὼν μάλιστα λέξεις τινὰς, ἵνα δὴ καταστήσῃ τὸ χωρίον ἀνόητον.

3. βλ. Dapper Description exacte des îles de l'Archipel. σελ. 183 τὰ περὶ Λέρου· σελ. 182 περὶ Καλύμνου, περὶ ἧς οὐδὲν ἔστιν λόγος γράφει· σελ. 180—181 περὶ Πάτμου, ἐνθα εἰς τὸν Ι' αἰῶνα ἀνάγει τῆς μονῆς τὴν κτίσιν.

4. βλ. Reisen auf den Griechischen Inseln des aegæischen Meeres· ἐν Στουτγάρδῃ 1843· τὰ περὶ Λέρου ἐν σελίδων 116—123. τὰ περὶ Πάτμου 123—129, τὰ περὶ Καλύμνου 92—115, περὶ δὲ τοῦ ἐν Πάτμῳ σπηλαίου τῆς ἀποκαλύψεως ἐν σελ. 124. Περὶ τῶν ἐν Λέρῳ τοποθεσιῶν *Τερμενίου* (σελ. 117) καὶ *Δρυμῶνα* (σελ. 120) γράφει καλῶς, τὴν δὲ ἑλληνικωτάτην τοποθεσίαν *Λέπειδα* (= Ἀλιπεῖδα) μετέβαλεν εἰς *Λέπυρα* (σελ. 118) ὡς καὶ τὸν ἐπίσκοπον Λέρνης ὁ ἄνστος γεμινῶς ἔχον Λέρας ἔγραψε· περὶ αὐτοῦ δὲ καὶ δύο λεριτικὰ οἰκίσματα· περὶ δὲ Καλύμνου, ἀπὸ μακρὸν καὶ σπουδαῖον ἐποίησται λόγον περὶ ἐλεφαντινῶντων (σελ. 93 κ. ἐξ.) τὰ κατόπιν ἦσαν περιττὰ πάντα, οὐδ' εἶπεν ἀληθεῖαν κατακρίνας τοὺς Καλύμνιους ὡς μὴ ἀγαπῶντας τὰ γράμματα· βλ. παρὰ Ross περὶ τοῦ ἐν Καλύμνῳ νεοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ (σ. 96), καὶ περὶ τοῦ πατριακοῦ μεταρχίου τοῦ Ἀργίου (σελ. 107). Ἐξέδωκε δὲ πάντα τῆς Καλύμνου τὰ οἰκίσματα.

μόνος ὁ Ἰακώβος Ῥίζος Ῥαγκαβῆς⁵. Ἡ παρούσα σημειώσις τοὺς δύο τελευταίους ὑπ' ὧν ἔχουσα, ἐκ συντηρημάτων δὲ καὶ ξύλων καὶ κεράμων ἱστορίαν τινα τῶν δύο νήσων ἐγείρουσα, τῆς δὲ Πάτμου εἰδικῷ ἀνδρὶ τὴν περιγραφὴν καταλείπουσα, τῷ ἐκδότῃ καὶ πάλιν τῆς Πατριακῆς βιβλιοθήκης εὐγνωμονεῖ, αὐτῷ κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ὑπαρξίν καὶ συντέλεσιν τῆς παρούσης διατριβῆς ταύτης ἀναγράφουσα.

Γράφει δ' αὕτῃ περὶ τῶν Καλύδνων. Ὁ συλλέκτης τῶν σημειώσεων τούτων οὕτω νομίζει παρ' Ὀμήρῳ καλυμμένας τὰς νήσους Λέρον καὶ Κάλυμνον⁶, ὥς ἀκολούθως καὶ παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς ἐν ἐνόμῳ γινωσκόμενας βλέπομεν: ἦτοι ἡ «Λεροκαλύμνος», ἔπερ ἀγνοήσας ὁ Ross ἐν οὐδετέρῳ γένει ἔγραψε⁷. Τῶν νήσων τούτων ἡ μείζων, ἡ Κάλυμνος ἴσως ποτε ἀνασκαπτομένη ἐπιμελῶς πολλὰ εἰς μέσον καὶ ὥς μνημεῖα φέρουσα τῆς ἀρχαίας τέχνης μέλλει νὰ γνωρίσῃ τοῖς ἀρχαιολόγοις, ἐπιγραφῶν ἀρχαίων βρισθούσα καὶ νῦν ὧν ἀμοιρεῖ ἡ Λέρος, διότι τρεῖς μὲν εἰς αὐτὴν ἀναγερομέναις, εὐρεθείσας δ' ἐν αὐτῇ καὶ ἐν Ἰκαρίᾳ, εὗρον ἐκδεδομένας⁸, μίαν δ' εὗρον περιερχόμενος τὰς ἀρχαίας αὐτῆς ἐκκλησίας, ἡρωτογραφισμένην μὲν καὶ αὐτὴν, εἰς δὲ τοὺς γρόνους τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχαίας, εἰ μὴ καὶ πρότερον, ὡς νομίζω, τὴν γένεσιν ἀνάγουσαν· αἱ λοιπαὶ εἰσι τέκνα τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς καὶ τέχνης, ἱκαναὶ μὲν ἐν Λέρῳ, ὀλίγιστα δὲ καὶ αὐταὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος χρόνων ἐν Καλύμνῳ.

τὴν ἀρχαιοτέραν χριστιανικὴν ἐπιγραφὴν ἐνόμισα εἶναι εὗρον ἐπὶ τῆς μεσαιᾶς θύρας τοῦ κατὰ τὴν τοποθεσίαν Λακκί ἐν Λέρῳ ναύσκου τοῦ ἁγίου Νικολάου· τεθραυσμένη αὕτῃ κατὰ τὰ ἄκρα ἀνεξήγητον ἔχει τὴν χρονολογίαν, κατ' ἐμὲ ἀνγνωσθησομένην, 6070 ἢ γοῖν 6090, κακοτέχνως κεχαρμαγμένων τῶν γραμμάτων· ἀναφέροντα δὲ καὶ μῆνα Σεπτέμβριον (ε' ;) καὶ βασιλέως Ῥω-

5. Τὰ ἑλληνικὰ ἦτοι περιγραφὴ γεωγραφικὴ, ἱστορικὴ, ἀρχαιολογικὴ καὶ στατιστικὴ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλλάδος, συνταχθεῖσα ὑπὸ Ἰακώβου Ῥ. Ῥαγκαβῆ, εἰς τρεῖς τόμους κτλ. καὶ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Κ. Ἀντωνιάδου· τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1854· σελ. 376—384 τὰ περὶ Πάτμου· 384—398 τὰ περὶ Λέρου· 388—398 τὰ περὶ Καλύμνου.

6. Κάλυμνος ὁ Στέφ. Βυζάντιος «Κάλυδον» νῆσος καὶ πόλις Θήβης ἀπὸ Καλύδνου πατὴρ Οὐρανὸς λέγεται καὶ Καλύδνός· ὁ πολίτης Καλύδνιος καὶ Καλύδνης τὸ θηλυκόν, καὶ Καλύδνός δ' Ἀπόλλων καὶ Καλύδνιος, ὡς Ἀνδρότιων ἐκτὴ Ἀθήδω.

οἱ δ' ἄρα Νίσυρον τ' εἶχον, Κράπαθόν τε Κάσον τε καὶ Κῶν, εὐρυκύλοις πόλιν, νήσους τε Καλύδνας.

(Ὀμήρου Ἰλιάδος Β, 275).

καὶ ὁ Ῥαγκαβῆς δὲ φαίνεται δελόμενος ὅτι ὁ Ὀμήρος νοεῖ τὴν Λέρον καὶ Κάλυμνον ὑπὸ τὸ ὄνομα Καλύδνας, ὡς καὶ τὴν Τελίνδον, ἧτις ἄλλοτε εἶχε καὶ μονὴν τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

7. Ross τόμ. Β' σελ. 109· ἴδε γράμματα ἀποκαταστατικὰ Λέοντος Εὐσεβίου ἀπογραφῆς Ἰόδου, ἐκδοθέντα ὑπὸ Ἱ. Σακκελίω ἐν Ἰθνηναίῳ Ἀθηνῶν τόμ. Δ', σελ. 233—243.

8. αἱ ἐπιγραφαὶ παρὰ Ross τόμ. Β' σελ. 120, παρὰ Βοικίῳ ἐν σῳματι ἑλλήν. ἐπιγραφῶν καὶ ἐν Μουσειῳ καὶ βιβλιοθήκῃ Εὐαγγελικῆς σχολῆς· περιόδου Α' ἐν Σμύρῃ 1875 σελ. 142.

μαίων, ἐν ἡμιθάρτοις γράμμασι, ποιουμένη μνεῖαν, σταυροῦ δὲ τύπον ἐν μέσῳ τῆς σωζομένης ἐπιγραφῆς φέρουσα μὲ πείθει διὰ ἀναφύεται εἰς ναόν τινα, αὐτὸν τοῦτον ἴσως τον τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐγερεῖται τὸ πρῶτον περὶ φθίνουσιν τὴν σ' ἑκατονταετηρίδα.

Τίς ἦν ὁ αἰὼν ὁ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος ὑπαγαγὼν τοὺς οἰκιστὰς τῶν νήσων Καλυδωνῶν ἀγνωστον ἀκριβῶς, ἀν δὲ δεγθῶμεν ὅτι αὐτὸς ὁ ἡγαπημένος καὶ ἐπιστήμιος μαθητὴς ἐν τῇ Πάτμῳ καὶ ταῖς Καλύδναις καθόλου ἐκήρυξεν. οὐδὲν ἀπίθανον εἰσάγομεν. Ἡ παραδόσις σώζει διὰ ἐν Καλύμνῳ ἡγήρετο ναὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ, τὸν αὐτοκράτορα Ἀρχαδίου ἐπιγράφων κτίτρεα, μεταποιήσαντα μᾶλλον εἰς ναὸν χριστιανικὸν μέγιστον τὸν μέγαν πρότερον ναὸν τοῦ Καλυδωνίου Ἀπολλωνος· οὐδὲ περὶ τῆς πρὸ Χριστοῦ λατρείας γράφω πολλὰ, καίπερ ἀπαιτούμενου βραχέως τινος λόγου καὶ περὶ τούτου, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς διατριβῆς. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Πάτμου οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες καλοῦνται Μύρων, Ἀπολλωνίδης, οὐκ αὐτοῦ καὶ Χρυσίππη ἡ τοῦ Μύρωνος θυγάτηρ, κατὰ τὸν Συναξαριστὴν⁹, ὡς καὶ ὁ ἄρτων τῆς Πάτμου ἀναφέρεται παρ' αὐτῶ τὸ ὄνομα μάγου τινὸς Κύνωπος, καὶ ἡ λατρεία τοῦ Ἀπολλωνος, αὐτὴν δ' ἀπαντῶμεν καὶ ἐν Καλύμνῳ, καθὰ λέγει ἡ παράδοσις· κατὰ τὴν παράδοσιν ἄρα, τὴν λατρείαν αὐτὴν διετέλεστο ἡ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης προσκύνησις· ἐν δὲ τῇ Λέρῳ τὸ ἔτι καὶ νῦν τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν σώζον προάστειον Παρθένιον, ἔπερ καὶ ἐν παλαιότεροις ἐγγράφοις οὕτω καλεῖται ὑπομνηστικὴ ἡμᾶς ὅτι αὐτὸς ἐκεῖτο τὸ τῆς Παρθένου (Ἀρτέμιδος) ἱερὸν, οὐ μέμνηται Κλύτος ὁ Μιλήσιος, λέγων ὅτι περὶ τὸ ἱερὸν τῆς Παρθένου ἐν Λέρῳ εἰσὶν οἱ καλούμενοι ὄρνιθες μελαγρίδες· οὕτω κρίνει καὶ ὁ τὰ κατὰ τὴν ἱερὰν τῆς Πάτμου μονὴν καὶ τὰ περιεκείμενα μετόχια αὐτῆς γινώσκων συγγραφεὺς τῆς πατμιακῆς βιβλιοθήκης¹⁰. Ἐκ κρήνης δὲ τινος σωζομένης ἐν Λέρῳ καὶ παραφθαρμένον φερούσης τὸ ὄνομα τοῦ Ἀσκληπιοῦ δηλον ἔχον ἐστι καὶ τοῦ ἐφόρου τῆς ὑγείας θεοῦ τούτου ἐγινώσκειτο ἡ λατρεία¹¹.

ἀλλὰ τῆς μὲν κειδῆλου ὀρησκείας τὴν σκοτόμαιναν διεσκέδασεν ἡ τοῦ θεανθρώπου ὀρησκεία, νῶν δὲ χριστιανικῶν κατὰ τὰ μέρη αὐτὰ οὐκ ὀλίγα σώζονται ἐρείπια, ὧν ἔτι λόγου τὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐν Καλύμνῳ, οὗ τῇ ὕλῃ ἐχρήσαντο ἐπ' ἡμῶν οἱ κάτοικοι πρὸς οἰκοδομὴν τριῶν εὐμεγέθων νῶν, ἐν τῷ αἰῶνι ἡμῶν ἐγερεθέντων· τοῦ μεγάλου, ὡς εἰκάζομεν, ναοῦ τούτου ἐσώθη μέρος τοῦ ἱεροῦ

9. Συναξαριστὴς Νικολάου ἐν κτ' σελ. 137.

10. Ἡ Σακελίωσις σημειώσεως παρεκδοικῆς εἰς τὸν χρυσόβουλλον λόγον Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ. Πανδώρας τόμ. 15^ο σελ. 137. Πολλὰ τοῦ δὲ προωρουμένου μέλλομεν μνησθῆναι τῶν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ σοφῶν δημοσιεύσεων τοῦ φίλου Σακελίωσις, ὅπερ ὀφείλω τὰ τρία κατωτέρω δημοσιευθέντα ἐγγράφα.

11. Κρήνη τις καλεῖται σήμερον παλαιοκαλούπη—παλαιοασκληπιός· ἐνταῦθα δὲ φέρονται τὸ ὄνομα Καλλικάρης, ἴσως παραφθορὰ ἐν τῇ λέξει καλλικάρηνου, ἀγνοῶ εἰς τίνα θεότητα ἦν ἀναθεωμένη.

βήματος, ἡ μᾶλλον ἡ κόγχη, ἥς ἔχω λαβὼν ἀπεικόνισμα· αὕτη δ' ἐστὶ σήμερον ἐκκλησίδιον μικρὸν, κατὰ περίεργον ἀνοχὴν τῶν κατὰ καιροὺς ἐπισκόπων, τὴν ἱερὰν τράπεζαν οὐ κατ' ἀνατολὰς ἔχον ἀνεστηλωμένην¹².

Καὶ περὶ μὲν ἄλλων νῆσων καὶ ἐκκλησιῶν ἐν Καλύμνῳ οὐδὲν γινώσκω, αἱ δ' ἐν τῷ κατηρειπωμένῳ προουρίῳ σωζόμενα πάντως εἰσι νεώτεροι. κτίσματα τοῦ 16^{οῦ} τοῦ αἰῶνος· ὧν μνεῖα γενήσεται κατόπιν· ἐν δὲ Λέρῳ σώζονται μὲν ἐκκλησίδια μικρὰ, τινὰ τούτων ἀρχαίαν τὴν τοιχοδομίαν δεικνύοντα, ἐν δ' ἐγγράφοις βυζαντινοῖς τοῦ 16^{οῦ} αἰῶνος ἀναφερόμενα· ἐν τινι πρακτικῷ, τὸν ἀριθμὸν Θ' φέροντι κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Ἰω. Σακελίωσις, ἀναφέρονται κατὰ μῆνα ἰούλιον τοῦ 6595 (=1087) ἐν Λέρῳ ἐν μὲν τῇ περιοχῇ τοῦ Παρθενίου ἐκκλησίᾳ τοῦ αὐτοῦ προαστείου ὁ ἅγιος Γεώργιος, λιθοπηλόκτιστος, ὑποκέραμος, ἀζωγράφιστος, δρομικὴ, καὶ ἅγιοι εἰκόνες ε' τραπεζοφόριον ἄσπρον λιθόν· ἐν τῇ περιοχῇ Τεμενίων ἡ καὶ μέχρι τοῦδε σωζομένη ἐκκλησία οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι, θολωτὴ, δρομικὴ, τεθυρωμένη, καὶ ζωγραφισμένη· ἔχουσα εἰκόνας χρυσοπετάλους μικρὰς 6' τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους καὶ τὸν ἅγιον Γεώργιον· σταυρὸς μέγας ξύλινος· τὸ ἅγιον κάγκελον μετὰ συστηματίων . . . κοσμηταρίτζιν γυτὸν, μετὰ κηροπηγίων τεσσάρων καὶ σταυροῦ. Ἐν δὲ τῷ πύργῳ τοῦ αὐτοῦ προαστείου, ἀνεπιτηδύτως ἐκτισμένῳ καὶ ὡς ἔτυχεν, ὑπῆρχε ναὸς τῆς Θεοτόκου αἷς τὸ βῆμα ὑπάρχει δι' ὕλογραφίας, ὡς γράφει τὸ πρακτικόν· εἰς τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἀνάγει τὴν ἀνέγερσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ καὶ πρότερον, ὅ ἐν τῇ περιοχῇ Λακκὶ ναῦσκος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, κομψότατος καὶ σώζων ἀκέραιον τὴν οἰκοδομήν, μετὰ τρούλλου, τὸ δὲ παρεκλήσιον ἔχων λεωδομένον ἐν πολλοῖς, ὡς εἰσι κατεστραμμένοι καὶ αἱ τοιχογραφίαι. Πάντα τὰ παρεκλήσια, ἀρχαιότατα, μικρὰ, ἀπεριττον ἐμφαίνοντα τὴν βυζαντινὴν τοιχοδομίαν εἰσι μαρτύρια ὅτι ἀπὸ τῶν πρῶτων αἰώνων ὁ χριστιανισμὸς ἐν ταῖς Καλύδναις διαδοθεὶς, οὐδέποτε ἐξέλιπε, δεικνύς ζέον τῶν κατοίκων τὸ θρησκευτικὸν αἵσθημα, τῆς τε Καλύμνου καὶ Λέρου δηλονοῦν καὶ τῆς Πάτμου, καθὰ καὶ τῆς παρακειμένης Τελένδου, καὶ ἀπορῶ πῶς ὁ γράψας τὸν βίον τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου γράφει¹³ ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν 16^{οῦ} αἰῶνα, καὶ λήγοντα, ὑπῆρχεν ἐν Πάτμῳ εἰδωλον τῆς Ἀρτέμιδος, καλλιτέχνου

12. Τὸ ἀπεικόνισμα ἀπείσταιλ μοι μετὰ συλλογῆς ἐπιγραφῶν ὁ ἐν Καλύμνῳ φιλοπρονότατος διδάσκαλος Ἀντώνιος Καραντώνης. μετ' οὗ τὰ πλείετα περιέλλον μέρη τῆς νήσου.

13. Ἀκολουθεῖ τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Χριστοδούλου τοῦ θαυματουργοῦ, τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ ἀπαρχαντος νῦν πρῶτον τυπωθεῖσα σπουδὴ μὲν καὶ δαπάνη τοῦ σοφολογιώτατου διδασκάλου κυρίου Ἰακώβου τοῦ Πατμίου τοῦ πικλῆν Ἀναστασίου· προεργὴ δὲ τοῦ ἐν ἱεροδιδασκαλίᾳ κυρίου Ἐρραίου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπως διανεμῶνται δωρεὰν παρὰ τῶν ἐν τῇ μονῇ πατέρων. Ἐνετίησιν, 1755 παρὰ Ἀντωνίῳ Τζίκῃ· μέτρηται τὴν σελ. 39 ἐν τῷ τοῦ ὁσίου βίῳ, ὃν ἔγραψε μὲν Ἰωάννης μητροπολίτης Ῥόδου (καὶ Ἀθανάσιος πατριάρχης Ἀντιοχείας), παρέρχεται δ' εἰς τὴν κοινὴν γλώσσαν Ἀγγλίας μοναχός, βεβαίως ὁ Λάνδος, ὁ καὶ ἐπισκεψάμενος τὴν Πάτμον, ὡς γράφει ἐν σελ. 47.

χειρὸς ἔργον, ἔπερ ὁ ὁσῖος οὗτος Νικαεὺς συνέτριψεν. Εἰ ποτε δὲ πληθυσμὸς πολὺς τῶν νήσων τούτων ἤφηνιζετο, συνεπέα λιμῶν, καὶ λοιμῶν ἢ ἐπιδρωμῶν πειρατικῶν ἢ βαρβάρων στιρῶν καὶ τῶν ἀπὸ δύσεως, οὐδαμῶς ἔμως νομίζω ὅτι παντάπασιν αἱ νῆσοι Καλύδναι κατοίκων ἔμενον εὐσεβῶν ἐντεριμέναι. Λιμοῦ τοιοῦτου ἐπὶ τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου κατὰ τὰς νήσους ταύτας συμβάντος μιμνήσκειται ὁ τὸν βίον αὐτοῦ γράψας, ὡς ἀναγράφει καὶ ἐπιδρομὴν ἐσπερίου τινὸς βασιλείως, τὸ Δυρράχιον καὶ τὴν Θεσσαλονίκην κυριεύσαντος¹⁴. ἦν δ' οὗτος βεβιαῖος ὁ Ῥοδόβερτος Ἰυσκάρδος, οὗτινος ἔμως ἐπιδρομὰς ἐπὶ τὰς Καλύδνας καὶ τὰς Σποράδας οὐδένα εὖρον ἀναφέροντα. Κατ' ἐκεῖνα δὲ τὰ ἔτη ἐπαθον ἴσως αἱ νῆσοι ἀπὸ τοῦ πειρατοῦ Τζαχᾶ τοῦ ἐν ἔτει 1090 κυριεύσαντος τὴν Σμύρνην, τὰς Κλαζομενάς, τὴν Φιώκαιαν, τὴν Χίον καὶ τὴν Λέσβον¹⁵.

Ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ τῶν σωζομένων συνταγματικῶν. ἢ καταλόγῳ τῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν τῆς ὀρθόδοξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἔπερ, ὡς ἔγραψαν καὶ οἱ σοφοὶ ἐκδόται τοῦ συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων, ἀνῆκει, ὡς εἰκάζεται, κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπεξεργασίαν εἰς τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα, κατὰ δὲ τὴν ἐνεστώσαν αὐτοῦ κατὰστασιν εἰς τὰ τέλη τῆς Θ' ἢ Λέρος ἀναφέρεται ἐβδόμη τὴν τάξιν ἐπισκοπῇ ὑπὸ τὸν μητροπολίτην τῆς Ῥόδου, μνεῖα δ' οὐδαμῶς γίνεται τῆς Καλύδνου, Πάτμου καὶ Ἀστυπαλαίας¹⁶. Ἡ τελευταία αὕτη σημειοῦται ἐν τῷ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ σοφοῦ συνταγματικῷ ὡς δωδεκάτῃ τοῦ μητροπολίτου Ῥόδου ἐπισκοπῇ. ἐνφ' ἡ Λέρος ἦν ἐνδεκάτῃ, μνεῖα Καλύδνου οὐδεμία καὶ πάλιν ὥστε φαίνεται ὅτι ἡ νῆσος αὕτη ἦν τῷ τότε χρόνῳ συντημένη τῇ Λέρῳ εἰς μίαν ἐπισκοπὴν. ἀνεφέρετο δὲ μόνον τὸ ὄνομα ἐκεῖνης, ἔπερ ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος βλέπομεν γραφόμενον Λέρος.

Ἡ ἰδρύσις τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς γίνεται ἀφορμὴ 'να γινώσκωμεν πλείω περὶ τε ταύτης καὶ τῶν περικειμένων νήσων ἰδίᾳ δὲ τῆς Λέρου, ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος· περὶ Καλύδνου σχεδὸν οὐδὲν ἀναφέρεται, καὶ κατὰ συνέπειαν, ὅτι περὶ αὐτῆς δύναται τις εἰπεῖν ἀρυσθῆσεται ἐκ μόνον ἐρείπιων, οὐδὲν καὶ τούτων μαρτυρούντων περὶ τῶν τυχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ· ταῦτα δ' ἔμως ἀναγράφονται παρὰ Ἱ. Ῥαγκαδῇ ὀλίγα· ἦτοι: ὁ πρὸς ἀριστερὰν τοῦ νηοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ ναύσταξ τῆς Ὑπακοῆς, πολλὰς ἔχων ἐντὸς πέτρης ἐνεπιγράφους, ἀλλ' οὐδὲν ἡμῖν εἰς τὴν παροῦσαν συντελοῦσας διατριβὴν, ὁ πολλοὺς ἐκ λευκοῦ μαρμάρου

κίονας ἐπιδεικνύων ἐπὶ ἡρεπωμένους· ναὸς τῆς Θεοτόκου, οὐχὶ μακρὰν τοῦ λειμένου κείμενος, καὶ ὁ πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς παλαιᾶς πόλεως, ὁ σήμερον γνωρίζομενος ὡς μετόχιον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς· τούτοις προστίθωσιν ὁ Ῥαγκαδῆς καὶ «ἐκκλησίαν μεγάλην εἰς μνήμην τοῦ Σωτῆρος, μίαν τῶν ἀρχαιοτάτων τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁλοκλήρως ἐκ μαρμάρου λευκοῦ κατεσκευασμένην, ἥδη δὲ ἐγκαταλελειμμένην», οὕσαν πλησίον τόπου, λεγομένου Φυλακαί¹⁷. Αὐτὸς δ' οὗτος ὁ οἰλοπονώτατος τῶν ἑλλήνων συγγραφεὺς, καίπερ τὸν Ρουσσὸν ἐν τισὶ μεταγράφων, νομίζει περὶ Λέρου λαλῶν τὸ αὐτόθι Παλαιόκαστρον ἐφρουρίον παλαιόν, συνιστάμενον εἰς ἐρείπια μονῆς τινος κακῶς περιτετελιγμένης, καὶ οἰκοδομηθείσης ποτε ἐπὶ συντηρημάτων ἑλλήνων φρικτωρῶν, μετὰ τῆς συνήθους αὐτοῦ αὐλῆς ἐκ πελεκητῶν ὀρθογωνίων πλῃκῶν¹⁸. ἀναγνωρίζει δὲ «κατὰ πολλὰ μέρη τῆς νήσου ταύτης (Λέρου)· λείψανα οἰκοδομῶν τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς καὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς χριστιανισμοῦ».

τρία ἔγγραφα ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐξηγημένα γνωρίζουσιν ἡμῖν τὴν μετὰ τὰ μέτα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος κατὰστασιν τῆς Λέρου, ἥτις ἦν μέρος μὲν μετόχιον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τοῦ Μυρελαίου, ὡς φαίνεται, μέρος δὲ κτήμα Ἀρσενίου τινὸς μοναχοῦ ἐν τῇ Στροβίλῳ, τῇ καταντικρὺ τῆς Κῶ κειμένη ἀπήσαντος καὶ ἰδίαν μεγάλην μονὴν, πατρικὴν αὐτοῦ κληρονομίαν, ἔχοντος, περὶ τὰ μέτα δὲ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσαντος¹⁹. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα κατ' ἡν παρὰ Ἱ. Σακελλίῳ κείνται τάξις δημοσιεύω ὧδε, τὰ μὲν δύο πρῶτα, ὡς ἔχουσιν, τοῦ δὲ τρίτου μέρος τινὰ, καὶ ἐκ τούτων ἔχει μαθεῖν ὁ φιλόστοργος ἀναγνώστης τί συνέβη κατὰ τὴν δωρεὰν προσοσιῶν τινῶν τῆς Λέρου εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν, ἔχει δὲ μαθεῖν ὅτι καὶ ἕτερον σέκρετον ἀγνωστον ἡμῖν ἔως ἄρτι ὑπῆρχεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, τὸ σέκρετον τοῦ Μυρελαίου²⁰, δηλονότι τῆς μονῆς, ἥτις εἰς τζαμίον

17. Ῥαγκαδῇ ἑλληνικῶν Ι' σελ. 395.

18. αὐτόθι σελ. 387.

19. Ἀκολουθία ὁσίου Χριστοδούλου σελ. 36.

20. Σέκρετα ὑπάρχον ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρὰ τῷ σοφῷ Δουκαγγίῳ ἀριθμούμενα: 1] τὸ σέκρετον τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου, τοῦ δρουγγαρίου τοῦ στόλου ἢ καὶ τοῦ πλωμένου λεγομένου, — 2] τὸ σέκρετον τῶν δημοσιῶν, — 3] τὸ σέκρετον τοῦ πρωταπληρχοῦ ἢ ἀπληρχοῦ (βλ. Κωδωνὸν σελ. 492 παρισηνὲς ἐκδόσεις περὶ Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγκαδῆ οὐδεξιόμενος τὰς μενύσεις ὁ βασιλεὺς ἐπὶ δόχματος ἐν τοῖς ἀπληρχοῖς ἐκδόθηται). — 4] τὸ δικαστήριον τῆς Χάλκης. — 5] τὸ δικαστήριον τοῦ δικαιοδότης εἴτε σέκρετον τῶν οἰκειῶν· ὅθεν λέγει καὶ ὁ Νικήτας ἐν βίῳ Ἀλκιβίου «τὸ τοῦ Παντέλῃ Θεοδώρου περικαλλὲς σέκρετον ἐπὶ τῶν οἰκειῶν καὶ τῶν οἰκειῶν διέποντος σέκρετον, τῷ δικαιοδοτικῷ τε ὀνόματι ἐμπίπτοντος». Ὁ Παχυμέρης (βλ. Ε', κεφ. ιγ') μέμνηται καὶ λογιζέται τῶν οἰκειῶν ἐκκαλοῦντο δούτως οἱ δημοστικοί, οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππῆς (βλ. Σουλὸν ἐν λξ.). Ταῦτα τὰ σέκρετα ἔσαν πολιτικά· τὰ δὲ ἐκκλησιαστικά γνωστὰ σέκρετα ἔσαν: 1] τὸ σέκρετον τοῦ Μ. οἰκονομοῦ (βλ. Κωδωνὸν περὶ ὀργάν. καὶ Μισούριον ἐν

14. αὐτόθι σελ. 39 καὶ 40.

15. Muralt Essai de Chronographie Byzantine 1057—1453 τόμ. Α' ἐν Περουπόλει 1871 σελ. 65· ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Τζαχᾶ τίθεται κατὰ τὸ μέρος τοῦ 1090· βλ. Ζωνναρὰ ἐπιστομῆς ἱστορικῶν βιβλ. ΙΙΙ' κεφ. ιβ'. «ἀλλ' ὁ Τζαχᾶς... οὐ τὸν ἐπικρατῶν, δεινὸς καὶ τὴν πονηρίαν πολὺς διὰ πλοκαρίων ὀλίγων τῇ νήσῳ Χ'ῳ προσεμνησθῆς κατέσχευε ταύτην... τὴν τε Λέσβον ἀνῆρπασε καὶ τὴν Σάμον, τὴν τε Ῥόδον ὅγ' ἑταῖον ἰποίησας καὶ πλείους ἄλλας τῶν νήσων».

16. Ῥάλλη καὶ Ποτλὴ Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων τόμ. Ε', σελ. ιβ', 463, 483.

μεταδεδλημένη καλεῖται σήμερον Βουδρούμ τζαμισί. Κατὰ τὰ ἔγγραφα ταῦτα, δύο κάστρα ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς Λέρου, ὧν τὸ μὲν ἐν τῷ Παντελίῳ ἐδόθη ἐξ ἡμισείας εἰς νομὴν, διὰ τοῦ Χριστοδούλου, τοῖς τε μοναχοῖς τῆς Πάτμου καὶ τοῖς κατοικοῖς Λέρου, τὸ δὲ ἦν ἄγνωστον τοῖς αὐτοκράτορσι· τοῦτο μαθούσα ἡ μήτηρ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, τὸ μὲν ἐν τῷ Παντελίῳ ἐδωρήσατο ἐξ ὀλοκλήρου τῇ μονῇ, τὸ δὲ κατὰ τὰ Ἀπιδά τοῖς κατοικοῖς τῆς Λέρου.

Τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἐς δεῦρο ἀνέκδοτα, ἔχουσιν ὧδε:

Α'

(ἀναγραφῆς Σακελλίου ἀριθμ. Ζ')

Ἰσον τοῦ βασιλικοῦ πιττακίου τοῦ καταπεμφθέντος εἰς τὸ σέκρετον τῶν οὐρανῶν καὶ καταστρωθέντος ἐν αὐτῷ κατὰ τὸν ἰούνιον μῆν' τῆς παρούσης Ἰ' ἰνδικτιῶνος τοῦ καὶ περιέχοντος οὕτως:

† Ἡ βασιλεία μου ἐδωρήσατο κατὰ τελείαν καὶ ἀναφαίρετον δεσποτεῖαν τῷ μοναχῷ Χριστοδούλῳ καὶ ἡσυχαστῇ τῷ Λατρινῷ τὸ τε νησίδιον τὴν Λειψῶ, ἐξ ὀλοκλήρου. καθὼς ἐστὶ, καὶ τὸ προάστειον τὸ Παρθένιον καὶ τὸ προάστειον τὰ Τεμένεια, καὶ τὸ ἡμισυ τοῦ κάστρου τοῦ Παντελίου τὰ ἐν τῇ νήσῳ Λέρῳ καὶ ἄμρῳ τυγχάνοντα, μετὰ πάσης αὐτῶν τῆς περιοχῆς καὶ διακρατήσεως· καὶ χρυσόδουλλον λόγον αὐτῷ ἐπεδράβευτε διεξιόντα κατὰ μέρος τὰ περὶ τούτων οἰκονομηθέντα τε καὶ διορισθέντα ἀριδηλότερον καὶ σαφέστερον. Καὶ κελεύει ὑμῖν ἐπελθεῖν τὸν χρυσόδουλλον λόγον καὶ καταστρώσαι ἐν τοῖς τῶν ὑπ' ὑμᾶς σενρέτων χερσίν, ποιῆσαι δὲ καὶ ἴσα τοῦ παρόν-

γλωσσar.).—2] τὸ σέκρετον τοῦ Μ. Σακελλίου, ὃς ἦν ὁ παιδεύων τοὺς ἀτακτοῦντας τῶν μοναχῶν καὶ ἱερέων, καὶ ἐπιστατῶν μοναστηρίοις τοῖς ἀνδράσι καὶ γυναικείοις (βλ. Pontani Notes ad Cantacuzen. βδλ. Γ', κεφ. σγ').—3] τὸ σέκρετον τοῦ Μ. σκευοφύλακος (βλ. Δουκαγγίου Constantinopolis Christiana μέρος 6' σελ. 51 τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1729).—4] τὸ σέκρετον τοῦ Μ. χαρτοφύλακος.—5] τὸ σέκρετον τοῦ Σακελλίου.—6] τὸ σέκρετον τοῦ πρωτεπάρχου.—7—8] τὸ μέγα σέκρετον καὶ τὸ μικρὸν τοῦ πατριαρχείου (βλ. Νικηφόρου χρονογρ. σελ. 236, ἐκδ. Παρισ. ἐνθα λέγει «Νικητὰς ὁ τῆς πόλεως πρόεδρος τὰς ἐν τοῖς ἐκείσε ἰδρυμένους τῶν προέδων οἰκοῖς, οὗς Ῥωμαῖοι σέκρετα καλοῦσι, τὸ τε μικρὸν καὶ τὸ μέγα τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἁγίων οὐσας διὰ ψηφιδῶν χρυσῶν καὶ κηροχύτου ὕλης εἰκονογραφίας ἀπέψυσε». Κεδρηνῶ σύνοψ. σελ. 467 ἐκδ. Παρισ. περὶ τοῦ αὐτοῦ «τὰς ἐν τῷ μικρῷ σεκρέτῳ τοῦ πατριαρχείου εἰκόνας διὰ ψηφιδῶν οὐσας ἐξέσε» καὶ jus Graecoromanum τοῦ Λεουκλαδίου σελ. 57 «προκαζημένου τοῦ ἐγνωτάτου οἰκουμένου πατριάρχου ἐν τῷ μικρῷ σεκρέτῳ». Ἀλλατίου σελ. 170. de libris Ecclesiast. Graec. «ἐν τῷ μεγάλῳ σεκρέτῳ ἀναθίματι καθυπεβλήθησαν».) βλ. ἐν γένει περὶ πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν σεκρέτων Δουκαγγίου Constantinopolis Christiana (σελ. 124—127, ἐκδ. τοῦ 1729), ὅπου ὁμοῦς σέκρετον Μυρελαίου οὐκ ἐσημειώθη, καὶ φαίνεται τοῦτο συστήθην μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Δεκαπηνθοῦ ἀνέγερσιν τῆς μονῆς ταύτης (περὶ ἧς βλ. Σκυλίτζη χρονογρ. σελ. 631, ἐκδ. Παρισ. Λέοντα Γραμμ. σελ. 510 τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως καὶ κατ' ἔκτασιν τὰς Βυζαντινὰς Μελέτας τοῦ περὶ τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν ἐμπειροτάτου ἱατροῦ Α. Γ. Πασπάτη σελ. 334—336). Ἐν ἔγγραφῳ δ' ἐπιστῆμ' τῆς μονῆς Πάτμου εὐρίσκομεν καὶ σέκρετον τοῦ Ἰωάννου (βλ. Ἱεροθίου ἱερομονάχου Φλωρίδου, τοῦ καὶ βιβλιοφύλακος τῆς μονῆς ἀπογραφὴν τῶν ἐν τῇ μονῇ τῆς Πάτμου σωζομένων ἐπι-

τος πιττακίου καὶ ὑπογράψαι ἐν αὐτοῖς μετὰ τῶν ὑπ' ὑμᾶς σεκρετικῶν καὶ δοῦναι αὐτῷ εἰς ἀσφάλειαν. Μηνὶ ἰούνιῳ, ἰνδικτιῶνος δεκάτης (=1087).

Θεόκτιστος Α' βαστάρχης κριτῆς καὶ διενεργῶν ἐν τῷ σεκρέτῳ τῶν οἰκειακῶν ὁ Εὐλαμπής.

Ἰωάννης βεσῆς καὶ Α' νοτάριος τοῦ σεκρέτου τῶν οἰκειακῶν ὁ Καρανίτης.

Ἰωάννης βεσῆς καὶ βασιλικὸς νοτάριος τῶν οἰκειακῶν ὁ Μιτζίτζικος.

Βασίλειος Α' νοτάριος τοῦ σεκρέτου τῶν οἰκειακῶν ὁ Αἰχμάλωτος.

Β'

(ἀναγραφῆς Σακελλίου ἀριθμ. Η')

Τὸ ἴσον τοῦ διαποινικοῦ πιττακίου τοῦ καταπεμφθέντος εἰς τὸ σέκρετον τοῦ Μυρελαίου καὶ καταστρωθέντος εἰς μῆνα ἰουνίου, ἡμέρᾳ τρίτῃ, ἰνδικτιῶνος δεκάτης.

† Ὁ περιπόθητός μου υἱὸς καὶ κράτιστος βασιλεὺς ἐδωρήσατο κατὰ τελείαν καὶ ἀναφαίρετον δεσποτεῖαν, διὰ χρυσοδούλλου λόγου αὐτοῦ, τῷ τε τιμιωτάτῳ μοναχῷ Χριστοδούλῳ τῷ Λατρινῷ καὶ τῇ ἐξ αὐτοῦ συστάτῃ μονῇ τῆς Παναχράντου μου δεσποίνης καὶ θεομήτορος τὸ τε νησίδιον τὴν Λειψῶ, ἐξ ὀλοκλήρου, καθὼς ἐστὶ, καὶ ἀπὸ τῆς νήσου Λέρου τὸ προάστειον τὸ Παρθένιον, καὶ τὸ προάστειον τὰ Τεμένεια, μετὰ πάσης αὐτῶν τῆς περιοχῆς καὶ διακρατήσεως, ἔτι δὲ καὶ τὸ ἡμισυ τοῦ κάστρου τοῦ Παντελίου ἐπονομαζομένου, παραχωρησάσης τῆς βασιλείας ἡμῶν τῷ τιμιωτάτῳ τούτῳ καὶ εὐλαβεῖ μοναχῷ τῆς αὐτῶν χρήσεως. Ἐξεβλήθη δὲ καὶ προστάξει αὐτοῦ καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ τέλη τούτων τελείως ἀπὸ τοῦ ὀφειλοντος δοθῆναι πρακτικοῦ ἐν τῷ κατ' ὑμᾶς σεκρέτῳ, ὡς ἂν μῆτε νῦν παρεκβληθῶσι παρ' ὑμῶν καὶ δοθῶσι τῷ μέλλοντι ποιήσασθαι τὴν ἀναγραφὴν τῶν λοιπῶν, μῆτε εἰς τὸ ἐξῆς παρεκβάλλωνται, ἀλλὰ κατέχῃσι ταῦτα οἱ μοναχοὶ ἀτελῶς τε καὶ ἀδραῶς, καθὼς ὁ περὶ τούτων ἀπολυθεὶς χρυσόδουλλος λόγος διαλαμβάνει σαφέστερον· μόνης παραδόσεως τούτων προδῆναι ὀφειλούσης παρὰ τοῦ πατριαρχίου Εὐσταθίου καὶ ἀνθρώπου ἡμῶν. Εἰ τάχα γὰρ καὶ πρόσταξις ἐτέρα κατεπέμψθη τῷ κατ' ὑμᾶς σεκρέτῳ περὶ τούτων, διεξιούσα ἐξ ὀλοκλήρου τὴν νήσον Λέρου δοθῆναι τῷ Μυρελαίῳ, κατὰ τρόπον ἀνταλλαγῆς, πρὸς δὲ καὶ τὴν Λειψῶ, καὶ τὴν Φαρμακὸν, καὶ καθὼς ταῦτα ἢ τοῦ Παντεπόπου κατεῖχε μονή, ἀλλ' ἐπεὶ τῷ δόκῃσεν ὁ περιπόθητός μου υἱὸς καὶ βασιλεὺς δωρηθῆναι τὰ διελθῆντα ἄνωθεν τῷ εὐλαβεῖ μοναχῷ Χριστοδούλῳ, ἀποδεχτῆν ἡγησαμένη καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν τὴν τοιαύτην αὐτοῦ πρόβεισιν, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπεραποδεξαμένη τοῦτον τοῦ θεοῦ σκοποῦ καὶ θεοφιλοῦς, παρακχεώρηκε καὶ αὕτη τῆς τούτων νομῆς τῷ μοναχῷ καὶ τῷ πλείονι προσέθετο καὶ τὸ ἔλαττον. Ἐφ' ᾧ καὶ κελεύει σοι, βασιλικῇ νοτάριε καὶ ἀντιπροσωπῶν ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ οἴκου μου τοῦ Μυρελαίου λαθόντα εἰδησιν τῆς τοιαύτης οἰκονομίας καὶ δωρεᾶς τῆς βασιλείας

σήμερον ἔγγραψεν Πανδώρας τόμ. ΙΘ' σελ. 340, ἐν χρυσόδούλῳ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ). Καὶ προτεθεισῶσαν ἔτι ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν πολιτικῶν σεκρέτων τὰ δύο ταῦτα.

ἡμῶν, καταστρώσαι μὲν καὶ τὸν ἐπιβραβευθέντα τῷ μοναχῷ Χριστοδούλῳ χρυσόδουλλον λόγον τοῦ περιπολήτου μου υἱοῦ καὶ βασιλέως, ὡς ἂν ὑπάρχη εἰδήσις τῷ κατὰ σέ σεκρέτῳ τῶν ἐν αὐτῷ ὠκνομημένων. Καταστρώσαι δὲ καὶ τὸ παρὸν πιττάκιον καὶ μηκέτι ἐπιζητεῖν ἢ τέλος ἢ πάκτον ἢ ἑτέραν τινα πρόσδοον ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω τεθέντων πρὸς ὄνομα προαστείων, τοῦ νησιῦ τῆς Λειψοῦς καὶ τοῦ ἡμίσεος κάστρου τοῦ Παντελίου· πάντα γὰρ ἔσα δ' ἂν καὶ ὥσι τὰ ἐκείθεν ὀρεῖλοντα προσπορίζεσθαι τῷ Σεκρέτῳ ἀπεχαρίσθησαν τῇ τοῦ Λόγου Μητρὶ καὶ τῷ πολλάκις προμνημονευθέντι μοναχῷ Χριστοδούλῳ· μᾶλλον μὲν οὖν ποιῆσαι καὶ ἔσον τοῦ παρόντος πιττακίου καὶ ὑπογράψαι ἐν αὐτῷ, μετὰ τῶν ὑπὸ σέ σεκρετικῶν καὶ δοῦναι τούτῳ εἰς ἀσφάλειαν (τὸ: «μηνὶ ἰουνίῳ, ἡνδικτιῶνος Ι'» διὰ γραμμάτων τοῦ βεστάρχου Μιχαὴλ τοῦ Μαχητάρη, καὶ ἡ διὰ κρηστὸν σφραγίδος τῆς ἁγίας ἡμῶν Δεσποίνης) (=1087).

Χρῆστανθος νοτάριος τοῦ γηροτροφείου ὁ ἐκπροσωπῶν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Μυρελαίου.

Ἰωάννης Α' βεστάρχης καὶ νοτάριος τοῦ αὐτοῦ σεκρέτου ὁ Πανάρσιτος.

Νικόλαος βεστής καὶ βασιλικὸς νοτάριος τοῦ αὐτοῦ σεκρέτου ὁ Στηθάτος.

Μιχαὴλ νοτάριος τοῦ αὐτοῦ σεκρέτου ὁ Λακτεντέτσης.

Μιχαὴλ ὁ ἐλάχιστος διάκονος καὶ μεσοκελλαρίτης τοῦ Μυρελαίου, εἰς πρόσωπον Νικολάου Α' βεστάρχου καὶ μεγάλου χαρτουλαρίου τοῦ Μαδουτηνοῦ ὑπέγραψα.

Βασιλεὺς πραιποσίτος ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος καὶ χαρτοφύλαξ τοῦ αὐτοῦ σεκρέτου (ἐκ)προσώπου Κωνσταντίνου πραιποσίτου καὶ νοταρίου καὶ Λέοντος πραιποσίτου καὶ χαρτουλαρίου τοῦ βιτοχίου Αλκαπίου, τῶν ἀνθρώπων τῆς ἁγίας ἡμῶν Δεσποίνης, ὑπέγραψα.

Ἰωάννης . . . καὶ ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος ὁ Σουμν . . . ὑπέγραφα (ἐκ)προσώπου Ἰωάννου Δυσιπάτου καὶ νοταρίου τοῦ Βαρδηνίου.

Συνεπεῖτα τῶν γραμμάτων τούτων, κατὰ τὸν ἰούλιον τοῦ 6595=1087 λαβὼν τὰ γράμματα ὁ στρατηγὸς καὶ προνοητής Σάμου Εὐστάθιος Χαρσιανίτης, προκομισθέντα παρὰ Γερασίμου, Νεοφύτου καὶ Λεοντίου τῶν μοναχῶν, ἐκ τῆς τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου μονῆς «διὰ ἀποστολῆς καὶ ἐνεργείας Ἰωάννου νοταρίου τοῦ Ἀντζᾶ ἐποιστήματην (γράφει) τὴν παράδοσιν τοῦ ἡμίσεος κάστρου τοῦ Παντελίου σὺν τοῖς δυτὶ προαστείσις τῷ τε Τεμενίῳ καὶ τῷ Παρβενίῳ πρὸς τοὺς λεγθέντας μοναχοὺς»· παρέδωκε δ' ὡς γράφει τὸ πρακτικὸν (ὑπ' ἀριθ. Θ' κατὰ τὴν ἀναγραφὴν Ἰω. Σακκελίωρος),

«ΚΑΣΤΡΟΝ ΤΟ ΠΑΝΤΕΜΙΟΝ, ἦρουν τὸ ἥμισυ τοῦ τοιοῦτου Καστρου, τὸ ἀνωφερέστερον δηλονότι, μετὰ τοῦ περιτειχίσματος αὐτοῦ καὶ τῆς ἐντὸς τούτου τυγχανούσης ἐκκλησίας καὶ τῶν κελλίων.

«ΠΡΟΑΣΤΕΙΟΝ ΤΟ ΠΑΡΘΕΝΙΟΝ· ἔστιν ὁ περιορισμὸς τοῦ τοιοῦτου προαστείου οὕτως: ἄρχεται ἀπὸ τὴν στράταν τὴν κατερχομένην ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ τῶν Κουρουυνῶν καὶ ἀπερχομένην εἰς τὸν Αἰγιαλὸν, ἐν ἧ καὶ λιθωσθεῖα ὑπάρχει· εἴτα περὶ τὴν ἐλαίαν τὴν ἱσταμένην μέσον τῆς Καγκέλης, καὶ ἀνατρέχει κατ' εὐθείαν καὶ ἔρχεται εἰς τὴν Πλάκα, ἐν ἧ καὶ σταυρὸς ἐνεχαράχθη παρ' ἡμῶν, σχοινία σ'. Εἴθ' οὕτως ἀπέρχεται κατ' εὐθείαν καὶ ἔρχε-

ται εἰς τοὺς Ὁξείας Λίθους, ἐν οἷς καὶ σταυρὸς γέγονε παρ' ἡμῶν, σχοινία λ'. Εἴτα κατέρχεται τὸ μονοπάτιον καὶ εἰσέρχεται τὸν ῥύακα τὸν διαιρουντα, ὡς πρὸς μὲν νότον, τὰ δίκαια τοῦ προαστείου Στροβήλου. ὡς πρὸς βορρᾶν δὲ τὰ δίκαια τοῦ περιοριζομένου τόπου. Εἴθ' οὕτως κατέρχεται τὸν αὐτὸν ῥύακα καὶ ἀκουμβίζει εἰς τὸ Λιθάριον, ἐν οἷς καὶ σταυρὸς γέγονε παρ' ἡμῶν, σχοινία κ'. Εἴτα ἐκνεύει δλίγον, κρατῶν τὴν στράταν, στράταν, τὴν ἐρχομένην ἀπὸ τοῦ Θωμᾶ ἕως τὴν κεφαλὴν τῶν Πρίνων καὶ τῶν Ἀσπρων Λίθων, ἐνθα καὶ σταυρὸς παρ' ἡμῶν γέγονε, σχοινία κζ'. κρατεῖ δὲ τὴν αὐτὴν στράταν καὶ ἔρχεται εἰς τὴν μεγάλην Κινστέραν, σχοινία λ'. κρατεῖ πρὸς νότον τὸ πλάγι πλάγι, κατέρχεται εἰς τὴν μεγάλην Λαγγάδα καὶ ἀκουμβίζει εἰς τὴν θάλασσαν, διαιρῶν, πρὸς μὲν νότον, τὰ δίκαια τῆς Στροβήλου, πρὸς βορρᾶν δὲ, τοῦ περιοριζομένου τόπου τοῦ Παρθενίου, σχοινία λ'. Εἴτα περὶ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Κόρακος, κρατεῖ τὸν αἰγιαλὸν, αἰγιαλὸν καὶ ἔρχεται εἰς τὸ Λινοδρόχι καὶ εἰς τὴν ἐκείσε ἱσταμένην μαύρην πέτρην, σχοινία σμδ'. καὶ ἀνέρχεται κατ' εὐθείαν καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν στράταν τὴν ἐρχομένην ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ τῶν Κουρουυνῶν καὶ εἰς τὴν λιθωσθεῖαν τὴν ἀνωθεν τῆς Καγκέλης, ὅθεν καὶ ἤρξατο, σχοινία νγ'. ἔσωθεν δὲ τοῦ τοιοῦτου περιορισμοῦ εὐρέθῃ γῇ σπόριμος μοδίῳ υθ', ἡ δὲ λοιπὴ ὀρεινὴ, νομαδιζία καὶ δασώδης κτλ.

«ΠΡΟΑΣΤΕΙΟΝ ΤΑ ΤΕΜΕΝΙΑ· ἔστιν ὁ περιορισμὸς τοῦ ῥηθέντος προαστείου οὕτως: ἄρχεται ἀπὸ τὸν αἰγιαλὸν τῆς θαλάσσης, τὸν λεγόμενον Μαλλωτάρη, ἀπὸ τῆς Πασπαρίνης Πέτρας, ἐν ἧ καὶ σταυρὸς παρ' ἡμῶν γέγονε καὶ ἀνέρχεται κατ' εὐθείαν εἰς τὸν Ἀσπρόλιθον καὶ εἰς τὴν Ἀγίαν Κυριακὴν καὶ ἀνέρχεται τὴν ῥάχην ἀγροῦ τῆς Βίγλας, διαιρῶν, πρὸς μὲν νότον, τὰ δίκαια τοῦ προαστείου Ἀεπίδων, πρὸς δὲ βορρᾶν. τοῦ περιοριζομένου τόπου τῶν Τεμενίων. Εἴθ' οὕτως κατέρχεται τὴν αὐτὴν ῥάχην καὶ ἔρχεται εἰς τὸν τόπον, τὸν λεγόμενον Γούρνας, σχοινία ν'. καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε κρατεῖ τὴν ῥάχην κατ' εὐθείαν καὶ ἀκουμβίζει κρατῶν τὸ κάτω μονοπάτι, καὶ ἐκνεύει δλίγον εἰς τὸν πετρώδη τόπον, ἐνθα καὶ σταυρὸς παρ' ἡμῶν γέγονε, σχοινία κγ'. εἴτα περὶ τὴν λαγγάδα καὶ τὸ ἀνάραχον, ἐνθα καὶ σταυρὸς γέγονε, σχοινία ζ'. κρατεῖ τὴν ῥάχην ῥάχην καὶ ἀντιπερὶ τὴν ἑτέραν λαγγάδα εἰς τὴν πηγὴν, τὴν ποτὲ μὲν βλύζουσαν, ποτὲ δ' ἐκλείπουσαν καὶ εἰς τὴν πλησίον αὐτῆς πέτρην, ἐνθα καὶ σταυρὸς γέγονε, σχοινία η'. εἴθ' οὕτως ἀνέρχεται κρατῶν τὸν ξηρὸν ῥύακα κατ' εὐθείαν, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν Ἀσπρων Κρημνῶν, ἐνθα καὶ σταυρὸς γέγονε, σχοινία η'. καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε διέρχεται κατ' εὐθείαν σχοινία θ', ἐνθα καὶ σταυρὸς γέγονε. Εἴθ' οὕτως διέρχεται τὰ πλάγια πλάγια καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ ἀνάραχον τοῦ Θόλου, εἰς τὴν πάλαι λαδράτωσιν, ποιητάντων καὶ ἡμῶν σταυρὸν, σχοινία ε'. κρατῶν τὸ διάπλαγον ἔρχεται εἰς τὸν ξηρὸν ῥύακα, ἐνθα καὶ σταυρὸς γέγονε παρ' ἡμῶν, σχοινία ι'. εἴθ' οὕτως ἀνα-

τρέχει κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ῥάχην, ἐνθα καὶ σταυρὸς γέγονε, σχοινία ε'· περὶ τὸν ῥύακα καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν Ἀσπρόλιθον, ἐνθα καὶ σταυρὸς γέγονε, σχοινία ιδ', ἀντιπερὶ καὶ ἔρχεται εἰς τὸ Ἀλωνίτζιν, ἐνθα καὶ σταυρὸς γέγονε, σχοινία ε'· κατέρχεται κατ' εὐθείαν καὶ ἔρχεται εἰς τὸν Ἀνθρωπόλιθον καὶ κατέρχεται εἰς τὴν σκαλὴν τῶν Διαπορίων, διαίρων, δεξιὰ μὲν τὰ δίκαια πῶν Λεπίδων, ἀριστερὰ δὲ τὰ δίκαια τοῦ περιοριζομένου τόπου, σχοινία λ'· καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, κρατεῖ τὸν αἰγιαλὸν αἰγιαλὸν πρὸς ἀνατολὰς καὶ διέρχεται τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Αἰγιαλιτοκάριον, καὶ ἔρχεται εἰς τὸ λεπτὸν ἀκρωτήριον τοῦ Δραμύνθου σχοινία ρη'· εἰθ' οὕτως ἀντρέχει καὶ ἀνέρχεται εἰς τοὺς Ὁξεῖς Λίθους, ἐνθα καὶ σταυρὸς γέγονε, σχοινία ς'· κρατῶν τὴν ῥάχην ῥάχην κατ' εὐθείαν ἔρχεται εἰς τὴν Βίγλαν, σχοινία δ'· περικόπτει ὄλγιον καὶ ἀπέρχεται εἰς τὰς Ὁξεῖας Πέτρας· κατέρχεται κατ' εὐθείαν τὴν ῥάχην ῥάχην καὶ ἔρχεται εἰς τὸ μονόστρατον εἰς τὸν σταυρὸν τὸν διαίροντα, πρὸς βορρᾶν, τὰ δίκαια τοῦ προαστείου Κερδάμου, ἀριστερὰ δὲ τὸ περιοριζόμενον, σχοινία ιδ'.

Ἀλλ' ἵνα πύσωσιν αἱ φιλονεικίαι, ἡ μήτηρ τοῦ Κομνηνοῦ διέταξεν Εὐστάθιον τὸν Χαρτιανίτην ἀπεριορίσαι τὰς καὶ λαβρατώσαι, καὶ παρασκευάσαι τοὺς ἐκάστου ἀπὸς οἰκήτορας εἰς τὸ τὰς διαφερούσας αὐτοῖς νομάς νέμσθαι καὶ μήτε τοὺς τοῦ Πολυφούτη εἰς τὴν ἐν τῷ Παρθενίῳ νομὴν εἰσέρχεσθαι, μήτε τοὺς τῶν Κουρουνῶν, μήτε τοὺς ἐν τῷ Παρθενίῳ εἰς ἐν τούτων. Περὶ δὲ τοῦ Κάστρου τῶν Λεπίδων εὐρητὶ ἀντίγραφον προστάξεως τῆς μητρὸς τοῦ Κομνηνοῦ κατεστρωμένης ἐν τῷ αὐτῷ πραγματικῷ, πρὸς τὸν Χαρτιανίτην δὲ καὶ ταύτης ἀποδυνάμειος· ἔχει δ' οὕτως· «Εἰ τάχα καὶ ἀγνοοῖσα ἡ βασιλεία ἡμῶν τὸ εἶναι ἐν τῇ νήσῳ Λέρῳ, ἐκτὸς τοῦ Παντελίου καὶ ἑτέρου Κάστρου, διωρίσατο ἐν τῷ γεγονότι χρυσόδουλλῳ τῷ τιμωτάτῳ μοναχῷ κυρῷ Χριστοδούλῳ κατέχειν δεσποτικῶς τῷ μὲν ἡμῖς τούτου, ἦτοι τοῦ Παντελίου κάστρου, αὐτόν τε τὸν δηλωθέντα μοναχὸν σὺν τῇ μονῇ αὐτοῦ καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν μοναχοὺς, τὸ δὲ ἕτερον ἡμῖς τοὺς ἐποίκους τῆς νήσου· ἀλλ' ἐπεὶ διαφόρως ἐκτοτε ἀναμαθοῦσα ὡς ἐστὶ καὶ ἕτερον κάστρον, δὲ τὰ Λεπίδα ἐπιλέγεται, οὐ καλὸν διέγνωκε τὸ ἀνακεκοιμημένους εἶναι τοὺς μοναχοὺς μετὰ τῶν κοσμικῶν ἐν τῷ διαληφθέντῳ Κάστρῳ τῷ Παντελίῳ, εὐδόκησεν ἀντιστραφῆναι τῷ ῥηθέντι μοναχῷ Χριστοδούλῳ σὺν τῇ μονῇ αὐτοῦ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν μοναχοῖς καὶ τὸ ἕτερον ἡμῖς τοῦ τοιοῦτου κάστρου· ὥστε τὸ ὅλον κάστρον τὸ Παντέλιον σὺν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ὁσπητίων πάντων ὑπὸ τοὺς μοναχοὺς καὶ τὴν μονὴν αὐτῶν εἶναι τοῦ λοιποῦ, καὶ παρ' αὐτῶν ἀναφαιρέτως καὶ αἰωνίως κατέχεσθαι εἰς τοὺς ἐξῆς ἀπαντας καὶ διηνεκεῖς χρόνους. Τοῖς δὲ γε ἐποίκοις τῆς νήσου Λέρου ἀντιπαροδοθῆναι τὸ ἕτερον κάστρον τὰ Λεπίδα, ὡς ἀνέλωσι τοῦτο εἰς φυλακὴν καὶ σωτηρίαν αὐτῶν, καὶ τοῖς μοναχοῖς κατὰ τι μὴ παρεμποδίζωσιν. Ἐφ' ᾧ καὶ κελεύει σοὶ ποιῆσαι κατὰ τὰ δεδομένον καὶ φικονομημένα αὐτῇ».

Αἱ περὶ κατοχῆς μέρους τινος τοῦ Παρθενίου φιλονεικίαι μεταξὺ τῶν κατοίκων Λέρου καὶ τῶν μοναχῶν τῆς Πάτμου, κατὰ τὸ αὐτὸ πρακτικόν, ἐξηκολούθησαν· ὥστε, κατ' ἀπρίλιον 1089 ὁ Εὐστάθιος ἀπέστειλε τὸν νοτάριον Ἰωάννην Θεολογίτην εἰς Λέρον· ὃς ἀσυμπαρλαβὼν μεθ' αὐτοῦ τοὺς εὐποληπτοτέρους τῶν παροίκων ἐθετο τὰ ἔρια καὶ οὕτως ἡσυχία ἐπῆλθεν· ἦσαν δ' οἱ εὐποληπτότεροι, οἱ καὶ ὑπογράφαντες οὗτοι· ὁ πρωτοπρεσβύτερος τῆς ἐπισκοπῆς Λέρου (οὗ τὸ ὄνομα ἐξίτηλον)—ὁ πρεσβύτερος τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς Μιχαήλ—ὁ πρεσβύτερος τῆς αὐτῆς Νικόλαος—ὁ ὑποδιάκονος τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας (τῆς Λέρου βεβαίως) Μιχαήλ—ὁ οἰκονόμος τῆς ἐπισκοπῆς Λέρου Μιχαήλ—Ἰωάννης πρωτοπρεσβύτερος ὁ Ζερβὸς (ἰσως δὲ καὶ οἱ ὑποσημειούμενοι Κωνσταντίνος Ποροκέτης καὶ Θεόδωρος Κόμης).

Ὡς ἡ Πάτμος ἐσεμνύνετο ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐπὶ τῇ περικλεεῖ αὐτῆς μονῇ, οὕτως εἶχε καὶ ἡ Λέρος μονήθρια ἐν τε τῷ προαστείῳ Παρθενίῳ καὶ ἐν τῷ τοῦ Τεμενίου²¹, κατὰ γε τὸ χρυσόδουλλον Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου²². φρονῶ δ' ὅτι ταῦτα εἶχον ἰδίᾳ βιβλιοθήκας, ὡς εἶχεν εὐθὺς ὡς συνέστη καὶ ἡ μονὴ τῆς Πάτμου, καὶ ὡς εἶχε καὶ τὸ Κάστρον τῆς Λέρου· ταύτης δ' ἀπόμειρά ἐστιν ἡ καὶ ἐτισωζομένη βιβλιοθήκη, ἀριθμὸν τινα χειρογράφων διατηροῦσα, ὧν ἀτελῆ σημειώσιν καταστρωννύω ὧδε, χρησιμεύουσιν ἰσῶς ποτὲ τινι τῶν τὰς τύχας τῶν ἐν Ἀνατολῇ χειρογράφων ἀκριβοῦντι· ἐν τῇ σημειώσει

21. Χρυσόδουλλον Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου· ἐκδομένος ὑπὸ Ἰ. Σακελίωτος ἐν Πανδῶρ, τόμ. ΙΒ', σελ. 546—551. Τὸ χρυσόδουλλον ὑπόθεσις ἔχει τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν καὶ τὰ κτήματα αὐτῆς, ἀπολείπεται δὲ τῷ 1831 (ἀπὸ κοσμογονίας 6839)· χρυσόδουλλον δὲ περὶ τῶν αὐτῶν διαλαμβάνον καὶ ἐκδομένον ὑπὸ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ τῷ 1038 ἰδημοσίευσεν ὁ αὐτὸς αὐτῷ πληρίτερον ἢ ὡς ἄλλοι εἰδῶσαν· εἰρήσθω ὅτι τὴν μονὴν τῆς Πάτμου σεβόμενος ὁ Ἀλέξιος καὶ τὸν Χριστόδουλον, τὸν τοῦ Λίτρου μοναχόν, εὐλαβοῦμενος, διὰ γραφῆς βασιλικῆς ἀπολελυμένης τῷ 1089, ἀστρατεύτους ἐκίρρυε πάντας τοὺς προσκατημένους τῇ Πάτμῳ, καὶ τοὺς τῇ μονῇ ὑπηρετοῦντας· βλ. Φλωρίδου ἀναγραφὴν ἐπιστημῶν ἐγγράφων, ἐν Πανδῶρ τόμ. ΙΘ', σελ. 374. Περὶ δὲ Λίτρου ἢ Λάτμου ἐπιθὶ τὰς σοφὰς παρεμβολὰς τοῦ Ἰ. Σακελίωτος, ἐν Πανδῶρ, τόμ. ΙΣ', σελ. 47—48 καὶ ΙΕ', σελ. 181—182. Παρὰ τῷ αὐτῷ (Πανδῶρ, τόμ. ΙΔ', σελ. 354 κ. ἐξ.) εὐρίσκει ὁ φιλομαθὴς ἀναγνώστης πληροφορίαν περὶ τοῦ πλούτου τῶν χρυσόδουλλων καὶ ἄλλων βυζαντινῶν ἐγγράφων τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς.

22. Λαίψανα βυζαντινῶν ναύσκων ἐν Λέρῳ θεωρῶ τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα μάρτυρας, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Ἀλυντα—τὴν Παναγίαν, κοινῶς αὐτῇ ἐπικεκλημένην Γουρλομμίταν, κατὰ τὴν τοποθεσίαν Δρυμῶνα, περὶ ἧς γενήσεται κατωτέρω λόγος—τὸν ἅγιον Ἰωάννην αὐτόθι—τὴν ἁγίαν Κυρὰν (Ματρωνήν;) κατὰ τὸν Πλουρούτην—τὸν ἅγιον Ζαχαρίαν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Σχοινῶντα (=Σχοινῶν)—τὸν ἅγιον Γεώργιον ἐν τῷ Παρθενίῳ—τὴν Παναγίαν Λιμνωτίτισσαν ἐν Λακκί, πιθανῶς ἀρᾶραν.—Προσπεθεῖσθω ὅτι ὁ ἀρκτικὸς τοῖχος τοῦ ἐν Τεμενίῳ ναύσκου τῶν ἁγίων Ἀναργύρων φαίνεται ἀρχαῖος, μέρος ἀποδεικνύμενος θολωτοῦ παρεκκλησίου· ὁ μεσημβρινὸς νεώτερος· ἐξω τούτου σώζεται λιθινὴ φιάλη, ἐν τῷ ναύσκῳ τῆς Παναγίας Γουρλομμίτας σώζεται ἐπιγραφὴ ἀρχαῖα ἐφθαρμένη, φέρουσα μόνον τὰς λέξεις ΜΝΜΟΙ ΚΑΠΙΤΩΝΟΣ ΕΠΙΤ...

καθηκόντως ἀναφέρω τὰ τῶν δωρητῶν ὀνόματα, πέποιθα δ' ἐτι οἱ φιλότιμοι Λέριοι θέλουσι προσπαθῆσαι 'να τηρήσῃσιν ἀλώδην τὴν καλὴν ταύτην παρακαταθήκην.

Τὰ ἐν Λέρῳ σήμερον ὑπάρχοντα χειρόγραφα εἰσι :

- 1) Ἱστορικὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων καὶ ἐτέρῳ ἀνώνυμος ἀσελιδωτός τοῦ ΙΗ' αἰῶνος — δῶρον ἀγνώστου.
- 2) Γραμματικὴ σελίδων 120 μετ' ἀναμειξ ἑσπαρμένων διαφόρων ἀναξίων λόγου εἰδήσεων τοῦ ΙΗ' — δῶρον ἀγνώστου.
- 3) Μελίστα· σελίδες 780 τοῦ ΙΗ' νεώτερον τῶν δύο προηγηθέντων — δῶρον ἀγνώστου.
- 4) α' τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Ὁξείτου κατ' ἑξῆς περὶ τῆς ἐν Τετράδι καὶ Παρλασκυῇ νηστείας, β' Ἡλίου Κρήτης ἀποκρίσεις πρὸς μοναχόν τινα Διονύσιον, γ' πιττάκι πατριάρχικὸν περὶ συνοικισίων, δ' Φωτίου τοῦ πατριάρχου περὶ ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν, ε' Νικήτα Ἀμυρασίου περὶ τῆς ἐν τῷ πατριαρχείῳ γενομένης φιλονεικίας διὰ τὰς ψήφους, ς' συνοδικὸν ἐν ἐπιτομῇ ἀπίσας τὰς ἀπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων γενομένας συνόδους περιέχον (γραφή τοῦ ΙΗ' αἰῶνος)· δυστυρῶς ἐν τέλει κολοβὸν καὶ ἀσελιδωτόν — δῶρον Νικήτα Πέτρου διδασκάλου Λερίου.
- 5) Συναγωγὴ καὶ ἐξηγήσεις ὡς ἐμνήσθη Ἱστοριῶν Γρηγόριος ὁ θεολόγος ἐν διαφόροις λόγοις αὐτοῦ (τοῦ ΙΖ' αἰῶνος) ἐκ σελίδων 283 — δῶρον Σπαντωνῆ διδασκάλου.
- 6) ἀσελιδωτόν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος φέρον ἐν ἀρχῇ τὴν σημείωσιν: « τὸ παρὸν βιβλίον περιέχει λόγους 14, καὶ ἐπιστολάς 25, ὧν ἡ ἀρχὴ κατὰ τὸ τέλος λείπει, μετὰ τὸ νὰ ἐγγραφῇσιν τὰ ἴδια τέτραδα, ὡς εὐρεθίσαν παρὰ τῷ διδασκάλῳ κυρίῳ Δημητρίῳ εἰς Λίνδον » — δῶρον ἀγνώστου.
- 7) Νομακίων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἀσελιδωτός, ἐν τέλει φέρεται λόγος εἰς τὸ πύχμα — δῶρον Ἰγνατίου Συμαίου.
- 8) Χειρόγραφον ὁκτώδες ἐπὶ μεμβράνης, πολλαχοῦ ἡκρωτηριασμένον καὶ ἐλλειπές· ἀσελιδωτόν· ἐξ ὀκταδίων 36 περιέχον λόγους πανηγυρικούς: 1) (λείπει ἡ ἀρχή)· 2) Χρυσοστόμου εἰς τοὺς προφήτας Ἰωάνν, Δανιὴλ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας· 3) Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ περὶ τῶν ἐν πίστει κακοιμημένων· 4) Ἀναστασίου Σιναιτοῦ εἰς τὴν περιβάσειν τῶν νηστειῶν· 5) Γρηγορίου Νύσσης ἐγκώμιον εἰς Θεόδωρον τὸν Τύρωνα· 6) Γρηγορίου πάπα Ῥώμης πρὸς Λέοντα τὸν Ἰσχυρον περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων· 7) περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἑτέρα διήγησις· 8) Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου λόγος εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ· 9) εἰς τὴν αὐτὴν Ἰωσήφ τοῦ Θεσσαλονίκης· 10) ἑτέρος λόγος εἰς τὴν αὐτήν· 11) Ἐρραῖμ τοῦ Σύρου λόγος περὶ μετανοίας· 12) βίος τῆς ὁσίας Μαρίας· 13) Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ ἀμνησικαχίας καὶ περὶ μετανοίας· 14) Ἀνδρέου Κρήτης λόγος εἰς τὸν Λάζαρον· 15) τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ βράβια· 16) Χρυσοστόμου εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα· 17) Γρηγορίου Ἀντιοχείας λόγος εἰς τὴν θεσάφωτον ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου· 18) Ἰωάννου Θεσσαλονίκης λόγος εἰς τὴν ἀνάστασιν· 19) Χρυσοστόμου λόγος εἰς τὴν ἀνάληψιν· 20) Γεωργίου πρεσβυτέρου Καίσαρ· εἰς Κεππαδοκίας λόγος εἰς τοὺς ΤΙΗ' πατέρας τῆς Α' οἰκουμένης συνόδου· 21) Χρυσοστόμου λόγος εἰς τὸ αὐτὸ θέλω ὡμᾶς ἀγνοεῖν περὶ τῶν κακοιμημένων· 22) Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου λόγος εἰς τὸ γενέσιον τοῦ προδρόμου· 23) Θεοδώρου Φιλοπόπου τοῦ Μηγίστου ἐγκώμιον εἰς τοὺς κορυφαίους Πέτρον καὶ Παῦλον συντεθέν ἐκ διαφόρων λόγων τοῦ Χρυσοστόμου· 24) Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου ἐγκώμιον εἰς τὴν γ' εὐρεσιν τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ προδρόμου· 25) ἐγκώμιον εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Μάρκον (ἀδελφόν)· 26) ἐγκώμιον εἰς τὸν προφήτην Ἰερεμίαν (ἀδελφόν)· 27) ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἰωάννην Θεολόγον (ἀδελφόν)· 28) ἐγκώμιον εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν (ἀδελφόν)· 29) ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους (ἀδελφούς)· 30) ἐγκώμιον εἰς τοὺς δώδεκα ἀποστόλους (ἀδελφούς)· 31) ἐγκώμιον εἰς Γρηγόριον ἐπίσκοπον Νύσσης (ἀδελφόν)· 32) βίος Ἀνατολίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· 33) Κωνσταντίνου βασιλέως Ῥωμαίων διήγησις περὶ τῆς πρὸς Αὐγάρων ἀποσταλείσης ἀχειροποιήτου εἰκόνης· ἀρχεῖται « οὐκ ἔρα μόνος αὐτὸς ἀκατάληπτος ἦν »· τελευτεῖ « καὶ δὲ ἡμᾶς εὐερεστήσαντας τῷ ἀρχεπίτῳ σου Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐν τῇ ἐπουρανίῳ εἰσδεχθῆναι βασιλεῖα αὐτοῦ, δοξολογοῦντας καὶ ἀνυμνοῦντας αὐτόν »· ὅτι αὐτῷ προσήκει πάντα ὁῦσα » κτλ. 34) Ἀνδρέου Κρήτης ἐγκώμιον εἰς τὸν

μεγαλομάρτυρα Γεώργιον (χειρόγραφον ἐπὶ μεμβράνης τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, δυστυρῶς ἐν πολλοῖς κολοβόν). Ἐν τέλει τοῦ 24 λόγου εὐρεθεται ἡ σημείωσις « Κύριε, βοήθει τὸν δούλόν σου Φωταῖον καὶ δούλον τοῦ Χοσροῦ ατ ».

- 9) Ἰωάννου Ζωναρᾶ ἐξηγήσις τῶν ἀναστασίμων κανόνων κλπ. τοῦ ΙΣ' αἰῶνος· ἐλλειπές· ἐν τέλει καὶ πολλαχοῦ ἀσελιδωτόν — δῶρον Σπαντωνῆ διδασκάλου.
- 10) Πίναξ ἀκριβῆς τῶν ὑποθέσεων, τῆς θείας Γραφῆς τοῦ ΙΣ' αἰῶνος· κτῆμα δ' ἦν πρότερον Νεοφύτου τοῦ Ἀδριανουπόλεως, τοῦ κατόπιν πατριάρχου, δόντος αὐτὸ πρὸς Διονύσιον Μουσελίμην ἐπ' ἀνταλλαγῇ τοῦ Β' τόμου τῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐρμηνείας εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν — δῶρον Γερμανίου Ἡρακλείας.
- 11) Θεοδώρου Προδρόμου ἐξηγήσις εἰς κανόνες τοῦ σταυροῦ, τῆς Χριστοῦ γεννήσεως κλπ. τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· ἀσελιδωτόν φέρον τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας Τριῖδος — δῶρον Νικήτα Πέτρου.
- 12) Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις περὶ διαφόρων ζητημάτων καὶ Σύνοφες ἐπιτομὸς τῆς θείας Γραφῆς· ἐν τέλει βίος καὶ μαρτυρίαι περὶ Διονυσίου Ἀρεοπαιτίου καὶ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ (τοῦ ΙΗ', ἀσελιδωτόν) — δῶρον ἀδελφου.
- 13) Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου λόγοι· τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, σελίδων 250 ἐν τέλει σημειοῦται « ἀντεγράφη παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου Θεοδώρου τοῦ Βασιλείου ἐκ πόλεως Θεοδοσίας τῆς νῦν καλουμένης Καρῖα » εἰς δὲ τὴν σελίδα 140 (ἡ φύλλον 70 β — τοῦ χειρογράφου ἀριθμοῦντος φύλλα) φέρεται τὸ σημείωμα « εὐχὴ » αὐτοῦ πρὸς τὴν πρώτην τὸ παρὸν ὑπάρχει ἐμοῦ Σωφρονίου ἀρχιεπισκόπου Δαμαλῶν καὶ Παϊδιάδος καὶ ὅποιοι τὸ ἐκνότη χωρὶς τῆς ἡμετέρας βουλῆς νὰ ἔχῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ἀμὴν καὶ πάντων τῶν ἁγίων » τὸ ἀγόρασα εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ῥίξιμα 16 ἀπὸ ἑνὸς τυπογράφου καὶ τὸ γράψω διὰ ἐνδομήσιν καὶ τέξιν. (Ἐξ ὧν τῶν λέξεων τούτων μόνον τὸ ὄνομα Σωφρονίου διακρίνεται διὰ τὴν ὀρθογραφίαν αὐτοῦ).
- 14) Εἰς ἄπασιν τὴν Λογικὴν πραγματείαν ὑπομνήματα τοῦ ΙΗ' ἀσελιδωτόν, ὡς καὶ πολλὰ τοιαῦτα, μυθώδη καὶ ἀτελῆ — δῶρον ἀδελφου.
- 15) Πατρικὸν ΙΣ' αἰῶνος ἀσελιδωτόν· ἐν ἀρχῇ φέρεται « τὸ παρὸν Πατρικὸν ὑπάρχει ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου » καὶ ὁρᾶτε μηδεὶς ἀποξενώσῃ αὐτό » — δῶρον Γρηγορίου Λερίου.
- 16) Αποφθίγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· προτάσσεται Γεωργίου τοῦ Τραπεζουντίου ἐπιγράμμα εἰς τὸν Οὐγγροβλῆχας Ἀνθίμου τὸ ἐξῆς: — δῶρον Νικήτα Πέτρου.
Σώσεις Ὑψιμέδων, Φασισμέδοντα, ἀφθιτε Κράντορ, Α' Ἀνθίμου, Ἀνθεμόντα, Ἀγαλλήτοδ Ἀρχιερεῖα, Ν Νηφάλιον, Ναστόν, Νηπενόα, Νηοχαρῖα, Θ Θαυμαλεόν, Θαλερόν, Θεοκόσμητον, Θεοσιδῆ, Ι Ἰμαρτόν, Ἰλαρόν, Ἰνωδέα, Ἰμερόντα, Μ Μυστοπόλον, Μεγακλήα, Μελέτρονα, Μυριόχαριν, Ο Ὀρχαμον, Ὀρσιπαστην, Ὀσιώατον, Ὀλαιοδότην, Σ Σεμόν, Σιγαλόντα, Σεβαστόν Σεμολόγημα. Φρούρες σὺν ὑπάρχοντι Ὑψίβρονα Ἀνθίμου αἰεὶ, Οὐγγροβλῆχων μετ' αἰσισμα, φάντατον ἀρχιερεῖα. (1711) — (ἔργον ἱσως Ἰερθείου Δρύστρας τοῦ Κομνηνεῦ).
- 17) Θεοφίλου Κορυδαλῆς ἐρμηνεία τοῦ περὶ ψυχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀσελιδωτόν — δῶρον ἀδελφου.
- 18) Γραμματικὴ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀσελιδωτός — δῶρον Νικήτα Πέτρου.
- 19) Εἰς ἄπασιν τὴν Λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους προδιοίσεις καὶ κατόπιν Ἀφρονίου προγυμνάσματα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀσελιδωτόν — δῶρον Νικήτα Πέτρου.
- 20) Τὸ αὐτὸ γράφειν ὑπὸ Ἀρσενίου ἱερομονάχου τῷ 1769 ἀσελιδωτόν — δῶρον ἀδελφου.
- 21) Τίς ἡ βασιλεῖα τοῦ Μωάμεθ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀσελιδωτόν — δῶρον ἀδελφου.
- 22) Νεῖλου Θεσσαλονίκης ἐγχειρίδιον κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἀσελιδωτόν· ἐν τέλει φέρεται « τὸ χαρτὶ ἐσώθηκε Παρλασκυῇ μετὰ τὸ μεσημέρι » καὶ τὸ ἔγραφα ἐγὼ Ἰωάννης μαρτίου εἰς ταῖς 13, 1674 » — δῶρον Σπαντωνῆ.
- 23) Τετραεγγέλιον ἐπὶ μεμβράνης μετὰ τῶν εἰκόνων τῶν εὐαγγελιστῶν τοῦ ΙΒ' ἱσως αἰῶνος· 8ου συνήθους — δῶρον ἀδελφου.
- 24) Τετραεγγέλιον ἐπὶ μεμβράνης, μικροῦ ὀρθόδο, μετὰ τῶν εἰκόνων τῶν εὐαγγελιστῶν· ἀμφοτέρω ἐφθαρμένα καὶ ἀσελιδωτά (τῆς αὐτῆς ἐποχῆς) — δῶρον ἀδελφου.

- 25] Γραμματική 'Απολλωνίου τοῦ Δυσκόλου· ἀσελῶτον τοῦ ΙΗ' αἰῶνος—δῶρον Νικήτα Πέτρου.
- 26] Παράφρασις Ψαλτηρίου (ἐπὶ γάρτου) διὰ στίχων ἡρωϊκῶν· ἐν τέλει φέρει τὸ ἔτος 6998=1490. Νοεμβρίου 13· ὑπὸ Ἰγνατίου ἱερομονάχου—δῶρον ἀδελφου.
- 27] Νικολάου Καβάζιλα λόγος· τοῦ αὐτοῦ ἐξηγήσεις τῆς θείας λειτουργίας· Θεοδώρου ἐπισκόπου Ἀνδιδων θεωρία περὶ τῶν ἐν τῇ θεῇ ἱερουργίᾳ συμβόλων καὶ μυστηρίων, ἐξ ἀξιώσεως τοῦ ἐπισκόπου Φυτειᾶς· εἴτα τοῦ Καβάζιλα καὶ τελευταῖον τοῦ σοφωτάτου Γεμιστοῦ λόγος περὶ ἀρετῶν· χειρόγρ. τοῦ ΙΕ' αἰῶνος· ἀσελῶτον· ἀνῆκε πρότερον Ἀρσενίῳ τῷ ἀπὸ Γαλατῶν—δῶρον Ἰγνατίου Λέρνης Συμαίου.
- 28] Μελῆμου μοναχοῦ καὶ προσδύτερου περὶ διαφόρων ἀποριῶν τῆς θείας Γραφῆς· τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἀσελῶτον—δῶρον Σπανδωνῆ.
- 29] Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων ἔκθεσις σύντομος καὶ κεφαλαιώδης κτλ. ἐξεδόθη παρ' ἐμοῦ· ἐν τέλει φέρεται ἀνωμόμου Ὁρθόδοξος ὁμολογία· ἄνευ σημασίας· τινος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· ἀσελῶτον (ἡ ἔκθεσις ἐξεδόθη ὑπ' ἐμοῦ, ἀπολυθεῖσα ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Παΐσιου Β'· ἐξιδόκα δ' αὐτὴν ἐπ' ὀνόματι Ἱερεμίου Γ'· ἐν Κωνσταντινουπόλει. 1872)—δῶρον ἀδελφου.
- Σημ. Περί τῶν 25 ἑτέρων παραλείφθησαν, ὅντα ἢ ἱεροτελεστικά ἢ ἐξηγήσεις σχολαστικά καὶ ἄνευ σημασίας.

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ Ο ΝΟΤΑΡΑΣ

Δίκαιον ἔμα καὶ συμφέρον τοὺς βίους τῶν ἐναρέτων καὶ εὐεργετῶν ἀνδρῶν τῶν ἐν τοῖς ἀξιώμασι τῆς ἀγίας ἡμῶν ἐκκλησίας χρώμασι καθαροῖς ζωγραφεῖν διὰ γραφίδος ἱστορικῆς καὶ τῷ κοινῷ βίῳ παρίστασθαι τὴν εἰκόνα αὐτῶν· τὸ μὲν, ἵνα μνήμης ἀθανάτου τυγχάνωσι, δι' ἃπερ εἰργάσαντο ἔργα κοινωφελῆ, τὸ δὲ, ἵνα καὶ τῶν ἐπιγιγνομένων οἱ πλείστοι προτρέπωνται ἐπὶ τὸ ἐργάζεσθαι κοινωφελῶς κατὰ μίμησιν αὐτῶν. Εἰς τῶν καλῶν ποιμένων καὶ φιλοτίμων ἐργατῶν τοῦ ἀμπελῶνος τῆς Σιωνίτιδος ἐκκλησίας ὑπῆρξε καὶ Χρυσάνθος ὁ Νοταρᾶς, ἱεράρχης σοφὸς καὶ ἐνάρετος, οὗ τῆς βιωτῆς τὴν συγγραφὴν ἀνλαμβάνομεν, καὶ περ ἀσθενῆ ἔχοντες περὶ τὰ τοιαῦτα τὸν κάλαμον ἡμῶν.

Γονεῖς μὲν αὐτῷ ἦσαν ὀρθόδοξοι καὶ εὐσεβεῖς, οὗ δ' μὲν πατὴρ ἐπωνυμίᾳ Νοταρᾶς, ἀνήκων τῇ ἐνδόξῳ ἐκείνῃ καὶ πλούτῳ κωμώσῃ οἰκογενεῖα τῶν Νοταρᾶδων¹, ἡ δὲ μήτηρ ἦν ἀδελφὴ τοῦ Δοσιθέου πατριάρχου Ἱεροσολύμων². Πατρίδα δὲ ἔσχε τὴν κώμην Ἀράχωβα, τὴν κειμένην κατὰ τὴν Κορινθίαν τῆς εὐάνδρου Πελοποννήσου³.

1. Γνωστὸν τοῖς πᾶσιν ὅτι τῶν Νοταρᾶδων οἰκογενεῖα ἐστὶν ἀρχαιοτάτη καὶ μὴ τῶν πολλῶν πλουσίων καὶ ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν τῆς πρωτεύουσας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους (ὁρ. Χρ. Γ. Φριντζῆ καὶ ἄλλους).

2. Περί τῆς μητρὸς, τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ ἀνεψιῶν τοῦ αὐτοῦ Χρυσάνθου ταῦτα ἀναγινώσκοντες ἐν τινὶ ἐπιστολῇ τοῦ αὐτοῦ Δοσιθέου ὑπ' ἀριθμ. ρμϵ'· «Ἡ μήτηρ τοῦ Χρυσάνθου ἀπέθανεν ἀπὸ τῆς πανώλους καὶ τὰ παιδιὰ τῆς, καὶ τοὺς ἔθυσαν μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ὀπτητοῦ. τὴν δὲ ἀνεψίον του ἔστειλεν εἰς Ῥώμην ὁ Χρυσάνθος νὰ σπουδάζῃ· ἐκ δὲ τῶν δύο ἀδελφῶν ἡ μὴ ὑπανδρεύθη καὶ ἀπέκτισε τέκνα, ὧν τὸ ἐν ἐμῶν εἰς Ῥώμην ὁ Χρυσάνθος, τὸ δὲ ἕτερον 14 ἐτῶν ἐλάδομεν ἡμεῖς κοντὰ μας κτλ. ἔτι φψς'».

3. Ἄλλοι ἐκ τῆς ἱστορίας οἱ ἐν τοῖς κατὰ χρόνους ἑνεκα τῶν συνεχῶν πολέμων καὶ παραχρῶν πολλὰ συνέβησαν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ.

Καὶ οἱ μὲν γονεῖς ἐξέτρεφον αὐτὸν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ ἀγωγῇ ἑλληνικῇ περιεκόμενον. αὐτὸς δὲ ὑψάνατο τῇ ἡλικίᾳ, πειθόμενος αὐτοῖς, καὶ ὑπ' αὐτῶν χειραγωγούμενος διὰ τῆς χρηστῆς παιδαγωγίας ὅπου ὁ Ἑλικὸν τῆς πατρὸς δόξης καὶ ὁ Γολγοθᾶς τῆς εὐαγγελικῆς ἀρετῆς μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν¹. «Παῖς δ' ὧν σοφίαν ἠγάπησε, καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς ἐξηρέυνησε· τιμιωτέρη γὰρ αὕτη καὶ

Αἱ τότε περιστάσεις καὶ ἡ ἀνώμαλος τῶν πραγμάτων κατάστασις πάντας τοὺς κατοίκους αὐτῆς κατεῖχεν ἐν ἀμαθείᾳ καὶ βαρβαρότητι, ἅπερ πανταχοῦ γὰς ὑπῆρχεν ἐμπόδι εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν καὶ τὴν ἱερὰν ἡμῶν θρησκείαν. Ἄλλ' ὁμως τὰ σπέρματα καὶ τὰ βλαστήματα τῆς εὐγενείας, τῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς οὐδέποτε ἐξέλιπον ἀπὸ τῆς τοῦ Πέλοπος γῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ δεινῷ ἐκείνῳ τῆς ἀπαίδευσις αὐχμῶν ἡ ἱκμὴς τῆς φιλομαθείας ὑπέβληπεν αὐτᾷ, αὐξάνοντα καὶ θάλλοντα, πολλὰν προμηθύοντα τὴν καρποφορίαν τῆς πατρὸς παιδείας καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἀγωγῆς. Πολλοὶ δὲ τότε τῶν τῆς χώρας ταύτης γόνων ἦν τε τῷ τῆς Δημητρίνης ἐκπαιδευτηρίῳ καὶ ἐν ἄλλοις ταπεινοῖς καὶ ἀσημάντοις τὰ ἱερὰ γράμματα παιδεύμενοι, καὶ τὰ τῆς προγονικῆς ἡμῶν δόξης, ὡς ἐν κατοπτρῷ καθαρῷ κατοπτριζόμενοι, ἀπῆρχοντο ἐκείθεν εἰς τελειώτερα ἐκπαιδευτήρια πρὸς ἐκράστιν φιλοσοφικὴν τε καὶ θεολογικὴν μαθηματικὴν. Οὕτω δ' οὗτοι τῆς προγονικῆς ἡμῶν σοφίας τὸν πλοῦτον καὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς εὐαγγελικῆς ἀρετῆς φέροντες ἐν ταῖς ἐκταῖς καρδίαις εἰς πολλὰς κώμας καὶ πόλεις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐπανάρχοντο, καὶ ἄνδρες ἐνδοξοὶ ἀνεφάνοντο, σοφὴ καὶ εὐσεβεῖς καὶ ἱκανότητι πολιτικῇ διακρίνοντες. Καὶ δὴ τούτων οἱ μὲν πατριαρχικοὶ θρόνους διεκόμενοι, εὐσεβεῖς καὶ συνέεικε· πολλὰ τούτους οἴκακας αὐτῶν ἰθύνοντες, οἱ δὲ μονὰς ἱερὰς ἐρρύθμιζον ἐπὶ τὸ τελειώτερον τῆς πνευματικῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς εὐαγγελικῆς μορφώσεως, τύποι αὐτοὶ γενόμενοι τῆς μοναστικῆς πολιτείας. Καὶ ἄλλοι μὲν διδασκαλοὶ τῆς ἑλληνικῆς νεότητος καὶ ποιμένες καλοὶ τῆς ἐκκλησίας ἐρρημάτιζον, ζήλῳ διαπύρῳ μεταδιδόντες τὴν πίστιν μίτησιν, κηρύττοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ λογικὸν αὐτῶν ποίμνιον εἰς τὰς σωτηρίας νομὰς καθοδηγοῦντες. Ἄλλοι δὲ ἄλλως κατὰ χώρας καὶ πόλεις πρὸς ὄφελος τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους ἐπολιτεύοντο. Ὅτι δὲ καὶ τὰς θύρας τῆς νεωτέρας ἱστορικῆς περιόδου, καθ' ἣν ὁ τῶν Ἱεροσολύμων θρόνος ἐκπαύνηται καὶ μέγας ἀναδείχθη, παντοίοις προνομίοις κοσμηθεὶς πρὸς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κραταιοτάτων καὶ ἰθνοφιλῶν σουλτάνων, πρῶτος Γερμανὸς ὁ Πελοποννήσιος ἠνέφε, πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἐνόμενος, τοῦτο καὶ ἐκ τῶν κωιδήκων τοῦ ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ II. τάφου διαδεδιούμεθα καὶ ἐξ ἄλλων ὑπομνημάτων καὶ ἐξ ὧν ἐγράψαμεν ἐν τῇ αὐτοῦ βιωτῇ. Εἰσὶ δὲ οἱ ἐπὶ τῆς πατριαρχικῆς τῶν Ἱεροσολύμων περιωπῆς ἀναβάντες καὶ τοὺς τῆς Σιών οἴκακας κατὰ κανονικὴν διαδοχὴν πίνον δεξιῶς καὶ ἐνδοξῶς ἰθύναντες· α'] ὁ Γερμανὸς, β'] ὁ Σωφρόνιος, γ'] ὁ Θεοφάνης, δ'] ὁ Παΐσιος, ε'] ὁ Νεκτάριος ὁ ἐκ πατρὸς πελοποννησίου, ς'] ὁ Δοσιθεὸς καὶ ζ'] Χρυσάνθος ὁ Νοταρᾶς, περὶ οὗ ὁ λόγος. Πάντες δ' οὗτοι ὡς ἀγαθὰ τῆς εἰρημίνης· χώρας βλαστήματα ὑπῆρχοντα, καὶ ἐν τῷ εὐαγγελικῷ τῆς Σιών λειμῶνι μεταρτυθεύοντα, πολλὰν τὴν πνευματικὴν καρποφορίαν ἤνεγκον τῇ ὀρθοδόξῳ ἡμῶν ἐκκλησίᾳ, πρᾶξι τε καὶ ὁσώρῳ λαμπρύναντες αὐτήν.

4. Σημειωτέον ὅτι τῷ Χρυσάνθῳ ὑπῆρχον καὶ ἑτεροὶ δύο ἀδελφοὶ Δημητρίος καὶ Νεόφυτος, ἀμφοτέρωτις λίαν πεπαιδευμένοι, ὧν ὁ δευτέρος ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπηρέτησε τῷ ἱερῷ Κοινῷ τοῦ II. Τάφου, ἐπίτροπος χρηματίσας ἐπὶ τῶν εὐκλεῶν πατριαρχῶν· τοῦ αὐτοῦ Δοσιθέου καὶ τοῦ κλεινοῦ Χρυσάνθου (ὅρα περὶ τούτων Δημητ. Προκοπίου Μοσχολίτην ἐν τῇ Ἑλλήν. Βιβλιοθήκῃ I. Α. Φαβρίκιου ἐκδ. Harl. Τόμ. XI, σελ. 544· καὶ βίον Δοσιθ. περὶ τοῦ Νεοφύτου).

λίθων πολυτελών¹. Καὶ δὴ κατὰ πρῶτον μὲν ἐφοῖτα εἰς τὸ τῆς πατρίδος αὐτοῦ μικρὸν σχολεῖον καὶ ὑπὸ τῶν διδασκάλων ἐδιδάσκειτο τὰ πρῶτα τῶν γραμμῶν στοιχεῖα, παιδευγόμενος ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ τῶν γονέων, χαριζόντων ἐπὶ τῇ κατ' ἄμφω προαγωγῇ τοῦ αὐτῶν βλαστήματος. Ὄρωντες δὲ οἱ γονεῖς αὐτοῦ ὀργῶντα ἐπὶ τὴν μάθησιν, ἐπεμψαν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν ἀοιδίμου καὶ πανευκλεῆ Δοσίθεον, οὗ ἀδελφιδοῦς ὑπῆρχεν. Ἐκεῖ δὲ ἐφοῖτα εἰς τὴν μεγάλην τοῦ γένους σχολήν, καὶ τῶν ὑψηλῶν ἡχοῦτο μαθημάτων μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας καὶ φιλοτιμίας, θαυμάζόμενος ὑπὸ τῶν διδασκάλων διὰ τὸ λεπτὸν τῆς διανοίας καὶ παρ' ἀπάντων ἐπαινούμενος διὰ τὸ σεμνὸν καὶ εὐάγωνον· καὶ γὰρ αὐτὸς οὐ μόνον ψυχρὴν καθωρύττει τῇ μαθητῇ, περιεκόσμηται τῇ πρεπούσῃ ἀναστρωτῇ, ἀσκούμενος ἀνεκδότως περὶ τὰ ἀμφοτέρω. καθοδηγούμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ, ὅπου ὁ ἐνδοξος βίος καὶ ἡ ἀληθὴς δόξα.

Λίαν δὲ εὐδοκίμως διεκπεράνας τὴν ἐγκύκλιον μάθησιν, οὐ παρέδωκεν ἐκ τῶν τοῖς θεολόγοις τῆς ματαιότητος, δι' ὃν ὁ ἄνθρωπος κατέρχεται· εἰς τὰ βάθη τῆς ταπεινώσεως καὶ ἀπωλείας. ἀλλ' ἐγκύβας τῆς θείας Γραφαῖς, καὶ τῇ μελέτῃ τῶν ὑψηλῶν συγγραμμάτων, ἠρώετο ἐξ αὐτῶν, ὡς ἀπὸ πηγῆς ἀειπνοῦ πᾶσαν ὑψηλὴν τῆς θεολογίας ιδέαν, καὶ ὡς ἡ μέλισσα ἐκ τῶν ἀνθέων, ἐκλέγων τὸ ὠφέλιμον τῶν πολιτικῶν γνώσεων, παρίστα ἐκ τῶν τοῖς μὲν κληρικοῖς τύπον καθαρὸν τῆς εὐαγγελικῆς ἀγάπης, τοῖς δὲ ἔξωθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἀκριβῆς ὑπόδειγμα τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας. Διὸ πάντες προσήρχοντο αὐτῷ, ἐπιθυμοῦντες μαθεῖν τι, καὶ πάντες ἀπήρχοντο θαυμάζοντες τὸν ἄνδρα. Τοιοῦτον δὲ καὶ τηλικούτον θεωρῶν τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ ὁ ἱερὸς Δοσίθεος, καὶ τεκμαιρόμενος, ὅτι τοῦ ἀμπελώνος τοῦ Κυρίου ἐργάτης ἀσκνος γενήσεται, καὶ ὅτι τὸν ἀποστολικὸν τοῦ Ἀδελφοθέου θρόνον δοξάσει καὶ εὐκλείσει, χειροτονήσας αὐτὸν ἱεροδιάκονον καὶ εἴτα ἱερέα, ἀποστέλλει² πρὸς τελευταίαν σπουδὴν καὶ μεῖζονα τοῦ

νοὸς ἀνάπτειν εἰς τὴν πεφωτισμένην Ἑσπερίαν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἧς αἱ σχολαὶ ἐπήνθουν τηνικαῦτα, καὶ ἐπὶ πάσῃ ἱερᾷ τε καὶ κοσμικῇ παιδείᾳ ἐκώμων, ἐν αἷς πολλοὶ τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν ἐκ πάσης χώρας ἀπήρχοντο, δευφόμενοι τὰ εὐχρῶτα ἄνθη τῆς προγονικῆς ἡμῶν σοφίας, καὶ ἐμπορευσόμενοι τὰς παντοίας γνώσεις τῶν ἐπιστημῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἅτινα φιλοτίμως ἡ Εὐρώπη ἐκαλλιέργει ὑπὸ περιστάσεως εὐνοϊκῆς. Παραγενόμενος οὖν ἐν εἰς ὁ θαυμαστός Χρυσάνθος καὶ φοιτητῆς γενόμενος τοῦ ἐν Παταδίῳ πανεπιστημίου, πολλῶν καὶ περιφανῶν καθηγητῶν τῶν ἐπιστημῶν ἡκοῦσάστο¹, ἐν οἷς καὶ τοῦ Νικολάου ἐκείνου Κομνηνοῦ τοῦ Παπαδοπούλου, ὃς κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου τὰ νομικὰ, καὶ ἰδίως τὸ κανονικὸν δίκαιον ἐδίδασκεν ἐν Παταδίῳ. Εἴτα δὲ εἰς τοὺς Παρισίους μεταβάς, τὰς ἀρίστας περὶ τε τὸ μαθητικὸν καὶ φιλόσοφον εἶδος ἐποιήσατο σπουδᾶς. Καὶ πάντες μὲν οἱ καθηγητοὶ διὰ τε τὸ ἀρενωπὸν καὶ ἐδραῖον τοῦ χαρακτήρος, καὶ διὰ τε τὸ ὑψηλὸν τῶν φρονημάτων καὶ τὸ ἀμετάτρεπτον τῶν πεποιθήσεων τὰς μεγάλας αὐτῷ προσήνεγκον τιμὰς, παντοίοις ἐγκωμίοις περιστρέφοντες αὐτόν². ὁ δὲ τῆς σοφίας ἐραστὴς Χρυσάνθος μηδενὸς πό-

περιθάλπειν, κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ ἱεροῦ, τῶν γεγραμμένων καὶ ἀσθενῶν ἀγιοταριτῶν, τῶν μὴ εἶτι δυνάμενων ὑπηρετῆσαι τῷ Π. Τάφῳ· συνετρεῖτο δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ τόκου τῶν 10000 χρυσῶν νομισμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τῷ ἀοιδίμῳ Δοσίθῳ, ἔνεκεν τῶν καιρικῶν περιστάσεων καὶ ἄλλων σπουδαίων ὑποθέσεων περὶ τῶν πανηγύων προσκυνημάτων, ἐν αἷς ἐπῆλθε καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ, οὐκ ἰδὼθῇ αὐτῷ ἡ εὐνοϊκὴ εὐκαιρία πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ γηροκομείου, ἔμενε ἀνεκτίλεστο· ἡ θερμὴ παράκλησις τῆς εὐγενοῦς καὶ εὐσεβοῦς ἐκείνης οἰκογενείας· ὅτι δὲ ὁ σοφὸς Χρυσάνθος τὸν πατριζομὲν μινδύαν κανονικῶς περιεβόλλετο, ἤρξατο παρὰ τὰ τοῦ ἔργου, καὶ σπουδῇ αἰσίων αὐτῷ ἐπέθηκε τέλος. Καὶ δὴ οἶκον εὐρύτατον ὠνείσχετο, ἀνήγειρεν ἐν αὐτῷ καὶ ναῖσκον κομψὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου· συναγαγὼν δ' ἐν αὐτῷ πάντα τοὺς ἀδυνατούς καὶ ἀσθενεῖς γέροντας, ἐχορήγησεν ἀνελλιπῶς, ὅτι περιβάλλει καὶ ἀναπαύει τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν. Συγκαταίκει ἐν αὐτῷ καὶ ἱερεὺς καὶ ὑπηρέτης καὶ ὑπηρετρεῖται ὑπὸ τὸν ἀμετάτρεπτον κανονισμόν· ἐχορήγει δ' αὐτοῖς τροφὴν λιτὴν καὶ καθαρὰν, ἐπιπλᾶ καὶ ἐνδύματα πολλᾶς δὲ ὁ αὐτὸς Χρυσάνθος συνέτρωγεν αὐτοῖς, παρηγορῶν καὶ ἐνισχύων αὐτούς. Αὐτοὺς δὲ οὐ σπανίως ἐπισκέπτοντο ἀρχιερεῖς καὶ ἀρχιεπίσκοποι καὶ λοιποὶ τῆς ἀγιοταριτικῆς ἀδελφότητος, προσφέροντες αὐτοῖς, ὅτι ἕκαστος ἡδύνετο, καὶ ἀκούοντες αὐτῶν ἀφ' ἡγουμένων τὰς ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ κοινού τοῦ Π. Τάφου ἐπαφελεῖς αὐτῶν πράξεις. Διήρκεσε τοῦτο ἐφ' ἑξήκοντα ἔτη, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀρμονίαν καὶ τὸν ὠφέλιμον αὐτοῦ σκοπὸν διέλυσεν ὁ δυσμενὴς χρόνος· σώζεται δὲ τῶς τὸ οἰκοδόμημα καὶ ἀντὶ γηροκομείου ἐπινομάζεται νοσοκομεῖον. Ταῦτα οὖν πάντα συνελέξμεθα ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τῶν ἀοιδίμων πατριάρχων Δοσιθέου καὶ Χρυσάνθου, καὶ κατεστρώσαμεν ἐν ταύτῃ χρίν τῶν ἀγνωστών.

1. Σημειωτέον ὅτι ἐν Γαλλίαις ἡκοῦσάστο τῶν μαθηματικῶν παρὰ τῷ περιφώνῳ τότε μαθηματικῷ Κεσίῳ. Συνεσχέτισθη δὲ τῷ διασῳμῷ Ἰησοῦτῃ Λευκίῳ καὶ ἄλλοις τῆς Εὐρώπης λογίοις.

2. Σημειωτέον ὅτι ὅπως μὴ διακόπτηται ἡ σειρὰ τοῦ λόγου, τὰς ἐπιστολὰς καὶ ἄλλα ἔγγραφα σημειοῦμεν μετὰ τὰ συγγράμματα τοῦ ἀοιδίου Χρυσάνθου, κατὰ αὐξοῦντα ἀριθμόν· τὰς δύο οὖν ἐπιστολὰς τοῦ Νικολάου Κομνηνοῦ Παπαδοπούλου, σοφοῦ Ἑλλήνου· ἱερέως, ἀλλὰ

1. Πατριάρχ. Σολ. 6'. 4. καὶ γ'. 5.

2. Ὁ ἅγιος Δοσίθεος ἀποστέλλων τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Χρυσάνθον εἰς Εὐρώπην, ἐροῦσάστον καὶ γράμματα συστατικοῖς, δι' ὃν συνεστάνειν αὐτὸν ἐρ' αἷς τῶν εὐγενεῖ καὶ πλουτῆς οἰκογενεῖς, ἧτις ὀλίγα ἔτη πρὸ, ἢ μετὰ τὰ μέτα τοῦ Π. Τάφου αἰῶνος (διέφυγεν ἡμῶν τὴν μνήμην τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας καὶ τὸ ἀκριβὲς τοῦ χρόνου) μετώκησεν εἰς Βιέννην, καταγομένη ἐκ τῆς πόλεως Ἰωαννίνων. Αὐτὴ δὲ καθιδρύσατο τὸν ἐν Βιέννῃ θεῖον ναόν, τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ λίαν φιλοτιμῶς εἰς πολλὰ ἰθὺς ἀγαθὰ ἔργα συνετέλεσε. Πρὸς ταύτην οὖν τὴν εὐγενὴ καὶ φιλόφρονον οἰκογένειαν ἔγραψεν ὁ ἱερὸς Δοσίθεος, συνιστῶν τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Χρυσάνθον, εὐχόμενος καὶ προτρέπων ἵνα ἔχωσιν ὑπὸ τῆς καὶ τῆς μεγάλης τοῦ Π. Τάφου ἀνάγκης, ὡς ὁ ἱερὸς Χρυσάνθος καὶ προφορικῶς αὐτῇ παρέστη. Περὶ αὐτῆς δ' αὐτῇ τοῖς ἱεροῖς γράμμασι τοῦ ἀοιδίου Δοσιθέου καὶ οἷς ὁ πολυμαθὴς καὶ εὐγλωττος Χρυσάνθος ἀφ' ἡγήσατο, ἀνυπερβίτως ἐν τῷ ἐκείνῳ βασιλικῷ ταμείῳ κατέτετο 10000 χρυσῶν νομισμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ γράφουσα τῷ ἀοιδίμῳ Δοσίθῳ, παρεκάλει αὐτὸν μικρόν τι γηροκομεῖον ἀνεγείρειν, ἐμπεριέχον καὶ ναῖσκον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πρὸς

νοι φειδόμενος τῆς τοῦ νοῦς βελτιώσεως, ἐν τῇ καλίστῃ τοῦ ἡν φιλοσοφίαν καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ταῖς μελέταις ἐγκύπτων τῶν σοφῶν συγγραμμάτων τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς ἔσω σοφίας, πᾶσαν ἰδέαν λόγων πεπλοῦτήκε, καὶ πᾶν εἶδος ἐπιστήμης ἐν τῇ αὐτοῦ ψυχῇ συναγήοι· καὶ γὰρ διὰ τῆς φιλοσοφίας οὐ μόνον τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς θεολογίας μύστης ἐγένετο, καὶ τῆς νομικῆς τὰ κάλλιστα συνελέξατο, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς μαθηματικῆς διέπρεπεν ἐν τοῖς ἀρίστοις ἀστρονόμοις, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ ἦν παράμιλλος καὶ τὰ ἴσα εἶχεν· ἐπινυκάζοντων δὲ εἰς τὰ ἴδια, καὶ περιερχόμενος ἅπασαν μονουχί τὴν Εὐρώπην· οἶον, Ἰταλίαν, Γαλίαν, Γερμανίαν, Πολωνίαν καὶ τὰς λοιπὰς αὐτῆς χώρας, οὐχ ὥς οἱ ἀσθενεῖ τὸν νοῦν ἔχοντες, τοῖς φθοροποιοῖς δελεάσματος προσεκollᾶτο, ἀλλὰ πᾶν τὸ διεφθαρμένον καταλιμπάνων, τὸ ὑγιές καὶ ὠφέλιμον τῆς φιλοσοφίας συνέλεγεν ἡδῶς τε καὶ ἀγαστῶς, τοῖς κατ' ἐκείνου καιροῦ διασῆμοις τῶν φώτων διδασκάλοις προσομιλῶν καὶ πολλὰ τῶν ζητημάτων τῆς τε φιλοσοφίας καὶ θεολογίας καὶ μαθηματικῆς συζητῶν μετὰ λόγου καὶ κρίσεως αὐστηρᾶς. Τὴν βαθεῖαν δὲ καὶ ποικίλην μάθησιν τοῦ σοφοῦ Χρυσάνθου τρανῶς διαβεβαιοῖ οὐ μόνον τὰ συγγράμματα, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τοὺς σοφωτάτους διδασκάλους καὶ θεολόγους τῆς ἐν Ὁξωνίᾳ ἀκαδημίας καὶ τῶν ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀλληλογραφία¹. Οὕτω τοῖνυν ὁ τῶν Μουσῶν ἑραστής Χρυσάνθος πᾶν εἶδος μαθήσεως ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰς τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐμπορευσάμενος, κατήχθη εἰς τοὺς λιμέντας τοῦ Βυζαντίου, ὥς ὀκτὰς μυριαγωγός τῶν καλῶν καὶ τιμίων ἀγωνίμων τῆς εὐκλείας παιδείας ἐπικομίζουσα.

(Ἔπεται συνέχεια)

Ἀρχιμανδρ. ΚΥΡΙΑΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ
ἀγιοταξίτης.

ΙΩΑΚΕΙΜ ΜΟΝΑΧΟΣ

Ο ΑΝΑΣΤΑΣΙΩΤΗΣ

Τῆς μοναχικῆς παιδείας τῆς παρὰ βυζαντινοῖς οὐχὶ ὀλίγα πυριεσώθησαν ἀχρις ἡμῶν μνημεῖα, πάντα δὲ δεικνύουσιν ὅτι οἱ τὴν κατὰ Θεὸν μετιόντες φιλοσοφίαν οὐδεμίαν μὲν στιγμὴν ἡτυχίας ἀπὸ τῶν καθηκόντων τῆς κλήσεως κῦτῶν ἐπέτρεπον ἑαυτοῖς, αὐτὴν δὲ περὶ τὴν θεραπείαν τῶν γραμμάτων ἐδαπάνων, οὐχὶ σπενίως πολυτίμητα τοῦ πρὸ Χριστοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος διασώσαντες, καίπερ οὐχὶ νέον τι προσθέντες εἰς τὴν τῶν πατέρων κληρονομίαν· τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ ἐν τῇ γεωγραφικῇ ἐπιστῇ ἐγένετο. Ὅπως αὖτε ἀψάμενος τῶν τοιούτων σπου-

λατινοφρόνος, καὶ καθ' ἡγήτου τοῦ ἐν Πατρίῳ γυναικείου, ὡς ἔγραψε
πρὸς τὸν ἀσπίδου Δοσθένου πατριάρχην Ἱεροσολύμων περὶ τοῦ ἀνέμου
αὐτοῦ Χρυσάνθου ἐπιθ. ὁπισθεν ὑπὸ ἀσπί. 1 καὶ 2.

1. Σημειωτέον ὅτι ἐν τοῖς ἀρχαίοις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετα-
χίου τοῦ Π. Τάφου καὶ ἐν τοῖς τοῦ κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου ἐν Ἱερουσα-
λὴμ πολλοὶ ἐπίσημοι ἐπιστολαὶ πρὸς αὐτὸν ἐπιστελλόμεναι παρὰ δι-
φόρων τῆς Εὐρώπης λογίων σώζονται.

διὼν ἦν Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου· ὁ διασημότερος καὶ λόγου
τινὸς ἀξίας εἰδήσεις ἡμῖν παραδιδούς περὶ τῆς αὐτῷ γνω-
στῆς χώρας ἦν ὁ μοναχὸς Κοσμάς ὁ Ἰνδικοπλεύστης·
μοναχὸς ἦν ὁ τὴν ἀεὶ φρασιν τῶν ἀπ' Ἀντισιοχείας μέχρις
Ἱεροσολύμων ἀσטרῶν καὶ χωρῶν Συρίας, Φοινίκης καὶ
τῶν κατὰ Παλαιστίνην ἀγίων τόπων συγγράψας Ἰωάννης
Φωκάς, μοναχὸς ὁ ὁμοίαν συμπλήξας διήγησιν, μοναχὸς
ὁ Νικηφόρος Βλεμμίδης ὁ γεωγραφίαν γράψας συνοπτι-
κὴν· εὐγνώμονας ἡμᾶς πάντας ἔχοντας ἐπὶ ταῖς μελέταις
αὐτῶν ταύταις, δι' ὧν ἀληθὲς μὲν ὅτι οὐτε ᾤκησαν οὐδέ
κατέταξαν ἐπιστημονικῶς τὰς μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῶν
γνωστὰς εἰδήσεις, ἀλλ' οὐχ ἤττον διέσωσαν αὐτὰς ἀπὸ
χροنيῶν ἐπηρεϊῶν¹

μοναχὸν καὶ πάλιν γνωρίζει τοῖς φιλομαθέσιν ἡ παρὸς-
σα μικρὰ σημείωσις· τὸ ὄνομα αὐτοῦ μόνος ἡμῖν γνωστὸν
καθιστᾷ, τῆς δὲ παιδείας καὶ φιλοπονίας αὐτοῦ μαρτύριον
καταλείπει ἀξιολογώτατον σύγγραμμα. Τίς ἦν Ἰωακείμ
μοναχὸς ὁ Ἀναστασιώτης, οὐδὲν ἡμῖν γνωστὸν· ἀπὸ τοῦ
ἐπωνύμου πληροφορούμεθα ὅτι ἀνήκεν εἰς μονὴν τινα ἁ-
γίας Ἀναστασίας, καὶ πολὺ πιθανῶς τὴν ἔξω τῆς Θεσ-
σαλονίκης κειμένην, ἣν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐπε-
σκεύασεν ὁ ἐν ἁγίοις Θεωνᾶς μητροπολίτης Θεσσαλονί-
κης. Ὅτι ἡ μονὴ αὕτη ἐκέκτητο πλουσίαν βιβλιοθήκην
ἄλλοτε. μαρτύριον αἱ ἐν εὐρωπαϊκαῖς βιβλιοθήκαις σω-
ζόμεναι χειρόγραφοι βιβλίοι, ὧν σπουδαιότητα ἢ ἐν τῇ τοῦ
Παρισίου ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ, ἐξ ἧς μετέγραψεν ὁ Κ. Σά-
θας ὅσα ἔργα ἐξέδωκεν ἐν τῷ Ε' τόμῳ τῆς Μεσαιωνικῆς
αὐτοῦ βιβλιοθήκης· καλὸν δὲ λείψανον τῆς ἀναστασιακῆς
βιβλιοθήκης καὶ τὸ χειρόγραφον, ἐξ οὗ ὁ σοφὸς Emm.
Miller μεταγράψας ἐξέδωκε τὸ ἡθικὸν ποίημα τοῦ Κων-
σταντίνου Μανασσῆ³.

ἐντὸς πλούτου τοσούτου ζῶν ὁ μοναχὸς Ἰωακείμ Ἀναστασιώτης ἦν ἐπόμενον ὅτι ἤθελε μορφωθῇ λόγιος τῶν χρόνων αὐτοῦ εὐδοκιμώματος· τὲ ἔργον αὐτοῦ δείκνυσσι πράγματι τοιοῦτον, γεωγραφικῇ δ' ὃν πραγματεία τάττει αὐτὸν τελευταῖον τοῦ βυζαντινοῦ αἵωνος ἑλληνα γεωγρά-
φον, ἡ τοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν τὸν πρῶτον· γέγραπται ἐν
χαρακτῇρι γραφῆς λεπτοτάτῳ μὲν ἀλλ' εὐαναγνώστῳ,

1. **πρβλ.** Histoire de la littérature Grecque profane: seconde édition par M. Schœll, τόμ. Ζ', κεφίλ. *ἐννενηχοστόν*: σελ. 33—43.

2. Σάβα Μεταίων. βιβλίοθ. τόμ. Ε' πρῆγμ. σελ. νη' Annuaire de l'association pour l'encouragement des études Grecques en France: ἔτος Θ', σελ. 25, ἔνθα ἐσφαμένως ἐγγράφη «ce manuscrit provient du monastère du mont Athos, comme l'indique la note placée en tête du volume: τῆς ἁγίας Ἀναστασίας· τὸ ποίημα τοῦ Μανασσῆ συνίσταται 916 στίχων. Καὶ περὶ μὲν τῆς γεωγραφίας τοῦ Ἰωαννῆ, ἡ δὲ ἰστορία αὐτοῦ ἀναπτύσσεται ἐν τῷ 2ῳ βιβλίῳ. ἔστιν τῷ ἐν Παρισίῳ σοφῷ φίλῳ Emm. Miller, ἔγραψεν ὁλίγους στίχους ἐν τῷ Bulletin de Correspondance Hellénique (φυλλίδιον φρεσουργοῦ 1878) ὁ τότε βιβλιοφύλαξ τῆς Ἀθήνην γαλλικῆς σχολῆς κ. Maudry Bauduin· περὶ δὲ τῆς μονῆς τῆς ἁγίας Ἀναστασίας σημειώσας τις τοῦ φίλου Ν. Β. Χρυσανθοῦ ἐκδοθήσεται ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς παρ' ἡμῖν ἐταιρείας τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν.

συγκείμενον ἐξ ἑκατὸν ἐξήκοντα σελίδων, ἐπὶ γάρτου βαμβακίνου· οὐδεμία σημείωσις ἐπ' αὐτοῦ χορηγεῖ ἡμῖν ἄλλην τινα πληροφορίαν ἢ ὅτι ἦν κτήμα Ἀρσενίου τοῦ ἀπὸ Γαλατῆ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τινων ἄλλων, καὶ ἐν τῇ α' σελίδι φέρει τὴν σημείωσιν ἐηγοράσθη παρ' ἐμοῦ Ἰωαννικίου ἀρχιερέως ἀφ' ἧς, μαρτίῃ»· ὁ τίτλος τοῦ χειρογράφου α' Ἰωακείμ μοναχοῦ τοῦ Ἀναστασιώτου πόνημα γεωγραφικόν, ἐκ διαφόρων συναθροισθὲν πολυμαθῶν καὶ σοφῶν γεωγράφων, καὶ μάλιστα τοῦ Στράβωνος» γνωρίζει λοιπὸν τὴν κυρίαν πηγὴν, ἀφ' ἧς ἤντηλσεν ὁ φιλόπονος Ἰωακείμ, καίτοι ἐν τῷ περὶ τῶν νήσων τῆς Μεσογείου λόγῳ παραλλάττει τὴν παρὰ Στράβωνι τάξιν, ἐν δὲ τῷ περὶ Ἰουδαίας κεφαλαιῷ πηγαίς ἐτέραις χρώμενος ἀληθῆ τοῦ βιβλίου τὴν ἐπιγραφὴν ἀποδείκνυσιν· ἡ δὲ ἀρχή, δηλονοῦν αἱ πρῶται λέξεις τοῦ συγγράμματος δηλοῦσι τὴν πρὸς τὴν γεωγραφίαν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπόληψιν, ἣν εἶχεν ὁ ἐπιτομὴν τὴν πρῶτην καὶ μόνην, ἂν μὴ ἀπατώμαι, μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Στράβωνος γράψας· «Ἡ τῆς γεωγραφικῆς πραγματείας ὑπόθεσις οὐκ ἔξω φιλοσοφίας εἶναι νομίζεται· ἄνδρες γὰρ σοφοὶ καὶ πολυμαθεῖς ἐθάρρυσαν αὐτῆς ἀψῆσθαι· ἡ δὲ πολυμαθεία, δι' ἧς μόνος ἐζικέσθαι τοῦδε τοῦ ἔργου δυνατόν, οὐκ ἄλλου τινός ἐστιν ἢ τοῦ τὰ θεία καὶ τὰ ἀνθρώπινα βλέποντος, ὧν περ τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην φασίν». Αἱ δὲ τελευταῖαι λέξεις ὁρίζουσι καὶ τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἰωακείμ, ὅστις οὐδὲν ἔγραψεν ἕτερον περὶ αὐτοῦ, μετριοφροσύνην ἐπιδεικνύμενος· «Τὰ μὲν οὖν καθ' ἡμᾶς μέρη τῆς οἰκουμένης οὕτω διάκειται· τριῶν δὲ ἡπείρων οὐσῶν, τὴν μὲν Εὐρώπην Ῥωμαῖοι σχεδὸν τι πᾶσαν ἔχουσι, πλὴν τῆς ἔξω τοῦ Ἰστροῦ, καὶ τῶν μετὰ τὸν Ῥήνου καὶ τοῦ Τανάϊδος περὶ κενικῶν· τῆς δὲ Αἰθύρας ἡ καθ' ἡμᾶς παραλία πᾶσα ὑπ' αὐτοῖς ἐστίν, ἡ δὲ ἄλλη ἀίγιατός ἐστιν, ἢ λυπρῶς καὶ νομαδικῶς οἰκεῖται· τῆς δὲ Ἀσίας τὰ πλείω μέρη τὸ πρῶτον ὑπὸ Ῥωμαίοις ὑπῆρχε, νῦν δὲ ὑπὸ ἰσλαμικῶν κατέχεται, καὶ τὰ πλείω τῆς Εὐρώπης, ἢ τε Αἰγύπτου πᾶσα καὶ τῆς Αἰθύρας μέρος, τὰς τούτων καταλυσάντων ἡγεμονίας. Καὶ νῦν ὑπὲρ τὰς ἄλλας βασιλείας τὸ τούτων ἐν Βυζαντίῳ τῆς Κωνσταντινίου τε βασιλείου δὴ κατεστήσαντο. Καὶ ταῦτα μὲν καὶ τοσαῦτα περὶ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ἀπάσης γεωγραφικῶς τε διεταρήσαμεν, οὐκ ἔξ ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ πολλῶν τε καὶ μεγάλων παλαιῶν ἀνδρῶν τε καὶ φιλοσόφων, ἀξίων μνήμης καὶ μάλιστα τοῦ Στράβωνος, χρήσεσθαι τε καὶ ἀποδείξεσθαι· οἷς ὅσον μὲν ἦν τὸ πᾶν ἐξήταται· οὐ μὲν δὲ τὸ ἐντελές· μόνῳ γὰρ τῷ δημιουργῷ Θεῷ τούτῳ, ὡς ἐν ἀρχῇ προῦρημεν. Ὡς τὸν οὐρανὸν μετροῦντι σπιθαμὴ καὶ τὴν γῆν δρυκί, καὶ πρὸ τῆς τούτων καταβολῆς, ὥστε καὶ ἡμεῖς ὁρρήσαντες, τουτονὶ τὸν πόνον ἀνεδεξιόμεθα, καὶ τέλος αὐτῷ νυνὶ ἐπεθήκαμεν».

Ταῦτα περὶ Ἰωακείμ μοναχοῦ Ἀναστασιώτου ἀρχοῦσιν, ἐγνώμονας ἡμᾶς καὶ οὕτως ἀπεργαζόμενα πρὸς τὰς μακαρίας ἐκείνας ὑπάρξεις, ὅσαι τῇ κοσμικῇ τύρβῃ καὶ τῷ πολυκύμνῳ πελάγει τῶν βιωτικῶν μεριμνῶν ἀποτασσόμεναι, καταίρουσαι δ' εἰς τὰ θεία μοῖρα πολλὰ τοῦ τῆς πα-

τρίου χώρας ἰδρυμένα μοναστήρια τὸν βίον αὐτῶν εἰς προσευχὴν ἐμέριζον καὶ εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ κατεργασίαν, τῷ πλησίον ὠφέλιμοι καθιστάμεναι καὶ δι' ἀρετῆς τοιαύτης καὶ τῆς πατρῴους φιλοπονίας ἐαυτῶν μὲν τὴν μνήμην ἀληστον εἰς αἰῶνας παραπέμπουσαι, τιμήσασαι δὲ τὸ ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ἣν ἀνήκον.

Μ. ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ.

Συμπληροῦμεν, ὡς ἔπεται, τὴν ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων δημοσιευθεῖσαν περίληψιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔτους 1881 τοῦ παρὰ τῇ διοικούσῃ ἱερᾷ συνόδῳ τῆς Ῥωσσίας ἰδρυόντος αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου κ. Ποδεδονοτσέφ, ἧς περιλήψεως τὴν ἀρχὴν ἴδε ἐν σ. 766 τοῦ Γ' ἔτ. τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας·

Ἡριθμοῦντο κατὰ τὸ 1881 ἐν Ῥωσίᾳ πλὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Ὀρεμβούργου, περὶ ἧς ἔλειπον πληροφορίες, 636 μητροπολιτικαὶ ἐκκλησίαι, 530 ἐνοριακαί, 41 047, ἐξ ὧν 31456 ἐνοριακαὶ καὶ 1022 ἐν μοναστηρίοις, 40 ἐν ἀνακτόροις καὶ αὐτοκρατορικοῖς περιπτέροις, 761 ἐν κυβερνητικοῖς καταστήμασι, 402 ἐν ἰδιωτικαῖς οἰκίαις, καὶ 1816 ἐν νεκροταφείοις· παρεκκλήσια 13 877 καὶ 117 σταθεραὶ καὶ 231 φορηταὶ ἐξαρτώμεναι ἀπὸ τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν στρατοῦ. Ὑπὲρ τούτων δ' ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ταύταις 1439 πρωθιερεῖς, 2 πρωτοπρεσβύτεροι, 2 προεστώτες, 35 978 ἱερεῖς, 1 πρεσβύτερος, 7706 διάκονοι καὶ 48 623 ὑποδιάκονοι. Ἐν τῷ τούτῳ ἔτους ἀνηγέρθησαν 396 ἐκκλησίαι, ἐξ ὧν 174 λίθιναι καὶ 222 ξύλιναι, καὶ 136 παρεκκλήσια, ἐξ ὧν 33 λίθιναι καὶ 103 ξύλιναι. Μοναχῶν ὑπῆρχον 385 μετὰ 6 438 μοναχῶν καὶ 3 675 ἀσκητευόντων, καὶ 167 μοναχῶν γυναικῶν μετὰ 4 759 καλογραιῶν καὶ 14 071 ἀσκητευουσῶν. Νοσοκομεῖα δὲ 94 δεχόμενα 1872 ἰσθνεῖς ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἥτοι 65 μετὰ 819 κλινῶν ὑπῆγοντο εἰς μοναστήρια καὶ συνετηροῦντο εἴτε ἀναλώμασι τούτων εἴτε δαπάνῃ τοῦ κράτους, 13 περιέχοντα ἑαυτοῦ 150 κλινὰς ἐξηρτῶντο καὶ ταῦτα ἀπὸ μοναστηρίων, συνετηροῦντο ὁμοῦς ὑπὸ ἰδιωτῶν ἢ ὑπὸ διαφόρων καταστημάτων καὶ 16 τέλος διὰ 303 ἀσθενεῖς, συνετηρούμενα ὡσαύτως, ἐξηρτῶντο ἀπὸ ἐκκλησιῶν. Πτωχοκομεῖα ὑπῆρχον 670 περιθάλποντα 7108 πτωχοῦς· ἐκ τούτων 619 μετὰ 6118 πτωχῶν ἐξηρτῶντο ἀπὸ ἐκκλησιῶν καὶ ἐκ τούτων 146 μετὰ 1479 πτωχῶν συνετηροῦντο δαπάνῃ τοῦ κράτους ἢ ἐκκλησιῶν, καὶ 473 μετὰ 4639 πτωχῶν δαπάνῃ πολιτῶν ἢ ἰδιωτικῶν καταστημάτων· 51 πτωχοκομεῖα μετὰ 990 πτωχῶν ἐξηρτῶντο ἀπὸ μοναστηρίων, 40 δ' ἐξ αὐτῶν μετὰ 733 πτωχῶν συνετηροῦντο δαπάνῃ τοῦ κράτους ἢ τῶν αὐτῶν μοναστηρίων, καὶ 11 μετὰ 257 πτωχῶν συνετηροῦντο ὑπὸ ἰδιωτῶν ἢ ὑπὸ διαφόρων καταστημάτων. Ἐκκλησιαστικὰ ἐκπαιδευτήρια διὰ τοὺς ἄρρενας ὑπῆρχον 242, ἥτοι 4 ἀκαδημαῖαι, 5 ἱερατικαὶ σχολαὶ καὶ 185 ἀπλάτ σχολαί· ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις δὲ τούτοις ἐδίδασκον (μὴ συμπεριλαμβανόμενων τῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Ὀρεμβούργου καὶ τῆς ἐπαρχίας τῆς Γεωργίας, δι' αἷς ἐλλείπουσι πληροφορί-

αι) 2798 καθηγηταὶ ἢ διδάσκαλοι, ἐξ ὧν 134 ἐν ταῖς ἀκαδημαίαις, 963 ἐν ταῖς ἱερατικαῖς σχολαῖς καὶ 1682 ἐν ταῖς ἄλλαις σχολαῖς. Μαθητὰς εἶχον αἰμὲν ἀκαδημαῖαι 950, αἱ δὲ ἱερατικαὶ σχολαὶ 14800 καὶ 28288 αἱ ἄλλαι. Τὰ δ' ἐκκλησιαστικὰ ἐκπαιδευτήρια τῶν θηλέων διατελοῦντα ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῆς αὐτοκρατείας περιεῖχον 1003 μαθητριάς, ἐξ ὧν 305 τῆριμοι. Τὰ κατώτερα σχολεῖα τὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ ἐκκλησιῶν ἢ καὶ μοναστηρίων ἦσαν (πλὴν τῶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἐπαρχίᾳ Χερσῶνος καὶ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Γεωργίας, ὅπουθεν ἐλλείπουσι πληροφορίαι) 4404 καὶ εἶχον μαθητὰς 104781, μὴ περιλαμβανομένων τῶν εἰς τὰς προκαταρκτικὰς σχολὰς τοῦ Καυκάσου φοιτῶντων, περὶ ὧν δὲν ὑπάρχουσι πληροφορίαι· ἐξ αὐτῶν δὲ 87747 ἄρρενες καὶ 17034 θήλειαι. Οἱ ὀρθόδοξοι τῆς ῥωσικῆς αὐτοκρατορίας ἀνευ τῶν τῆς ἐξαρχίας τῆς Γεωργίας ἀνήρχοντο εἰς 63 132 740 κατοίκους, ἤτοι 31 087 842 ἄρρενες καὶ 32 045 498 θήλειαι. Αἱ γεννήσεις πλὴν τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐπαρχίαις Ἰρικούτσκης καὶ Λιθουανίας καὶ τῶν τῆς ἐξαρχίας τῆς Γεωργίας ἀνῆλθον εἰς 3 451 963, ἐξ ὧν 1 762 315 ἄρρενες καὶ 1 689 648 θήλειαι· αἱ δὲ ἀποδιώσεις ἀνῆλθον εἰς 1 325 502 ἄρρενας καὶ 1 226 886 θήλειαι, ἤτοι εἰς 2 552 388. Ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1880 ἀποθανόντων 300 ἦσαν ἑκατονταετείς, ἤτοι 108 ἄνδρες καὶ 106 γυναῖκες ἡλικίας ἀπὸ 100 ἕως 105, 19 ἄνδρες καὶ 27 γυναῖκες ἀπὸ 105 ἕως 110, 9 ἄνδρες καὶ 7 γυναῖκες ἀπὸ 105 ἕως 115, 9 ἄνδρες καὶ 7 γυναῖκες ἀπὸ 110 ἕως 115, 13 ἄνδρες καὶ 6 γυναῖκες ἀπὸ 115 ἕως 120, 4 ἄνδρες καὶ 4 γυναῖκες ἀπὸ 120 ἕως 125, 1 ἄνθρωπος καὶ 1 γυνὴ ἀπὸ 125 ἕως 130. Γάμοι ἐτελέσθησαν κατὰ τὸ ἔτος ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου 654 496, διαζύγια δὲ 943· ἐκ τούτων 32 εἰναι ἕνεκα διαγαμίας, 6 ἕνεκα στενῆς συγγενείας τοῦ ἀνδρογύνου, 11 ἕνεκα φυσικῆς ἀνικανότητος, 171 ἕνεκα μοιχείας, 418 ἕνεκα παρατεταμένης ἀπουσίας καὶ ἐλλείψεως εἰδήσεων, καὶ 305 ἕνεκα καταδίκης εἰς ἔργα κατανγκαστικά ἢ εἰς ὑπερρίαν. Κατὰ τὸ 1881 ἐνεκολπώθησαν τὴν ὀρθοδόξαν 10872, ὧν 1027 ἦσαν δυτικοί, 1 ὀυνίτης, 11 Ἀρμένιοι, 700 διαμαρτυρόμενοι, 3295 διαφωνοῦντες Ρῶτσοι (ῥασκόλνικοι*), 572 Ἰσραηλίται καὶ 5206 εἰς ἄλλα ἀνήκοντες θρησκευματα. Τὰ ἔσοδα τῶν διαφορῶν τούτων καταστημάτων ἀνῆρχοντο εἰς 2 589 984 ρούβλια, τὰ δ' ἀντίστοιχα ἔσοδα εἰς 2 320 836· τὰ δὲ εἰδικὰ κεφάλαια τοῦ κλήρου κατὰ τὴν λήξιν τῆς χρήσεως ἀνῆρχοντο εἰς 28 466 539. Εἰς ταῦτα προσθετοὶν διαφοροὺς δωρεὰς ἐκ 2 215 096 ρούβλιων τῇ 1 Ἰανουαρίου, καὶ 2 533 463 τῇ 31 δεκεμβρίου μετὰ προσέδων 1 259 095 ρούβλιων καὶ 940 728 ρούβλιων ἐξόδων κατὰ τὴν ἐτησίαν χρήσιν. Κατὰ τὸ 1881 τὸ κράτος ἐπλήρωσεν ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ 5 969 683 ρούβλια πρὸς συντήρησιν τοῦ κλήρου 18197 ἐκκλησιῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ καὶ 31293 διὰ τὸν κλῆρον τῶν ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ῥωσικῇ ἐκκλησίᾳ τὸν ἐν αὐταῖς ὑπηρετοῦντα. Τέλος ὁ κλῆρος συνέλεξε τῷ 1881 ποσὸν ἐξ 11 687 929 ρούβλιων δωρεῶς καὶ διαφορῶς

* Ἄλλως ὀμολοῦντες.

προσόδους. Ταῦτα διαιροῦνται ὡς ἑξῆς: Ἐκ δίσκων 5 107 295 ρούβλια, ἐκ προσέδων κτημάτων 1 610 883, διὰ τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀγίους τόπους 104 223, διὰ τὰς ὀρθόδοξους ἐκκλησίας καὶ τὰ σχολεῖα τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν 196 14, διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ὀρθοδοξίας ἐν Καυκάσῳ 212 29, διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ὀρθοδοξίας ἐν εἰδωλολάτραις 338 51, πρὸς βελτίωσιν τῆς ὕλικης θέσεως τοῦ κλήρου 473 350, πρὸς ἀνακούφισιν διαφορῶν ἀτυχῶν 638 89, πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ὀρθόδοξων 294 57.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

(Ἐκ Φαναρίου, τρίτη, 11 ὀκτωβρίου 1883)

Πρὸς τοὺς συνδρομητὰς τοὺς ὀφειλόντας παλαιὰς συνδρομὰς ἀναστέλλεται ἡ διανομὴ ἢ ἡ ἀποστολὴ τῶν τευχῶν τοῦ Δ' ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» μέχρι ἐξοφλήσεως τῶν καθυστερουμένων ὑπ' αὐτῶν. Παρακαλοῦνται δὲ οἱ λαβόντες περὶ τούτου ἐπιστολὰς παρὰ τῆς διευθύνσεως νὰ πράξωσι κατὰ τὸ περιεχόμενον, ὅσον τάχιον.

— Αἱ συνδρομαὶ τοῦ Δ' ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καταβάλλονται τὸ βραδύτερον μέχρι τέλους δεκεμβρίου 1883, μεθ' ὃ διακόπτεται πρὸς τοὺς καθυστεροῦντας ἡ τοῦ φύλλου ἀποστολὴ ἢ διανομὴ. Ὁ δὲ λόγος εὐληπτος, καθ' ὅσον ἡ διευθύνσις οὐδεμίαν ἄλλην, ὡς προεγράψαμεν, κέκτηται παρὰ τὰς ὁδομὰς χορηγίαν εἰς ἐγκαιρον πληρωμὴν τῶν πρὸς ἑκῶσιν καὶ διεκπεραιώσιν τοῦ φύλλου ἀνυπερθέτως γινομένων δαπανῶν οὕτως, ὥστε ὁ ἀναβάλλων τὴν ἀπότισιν τῆς ἐκτοῦ συνδρομῆς πέρα τῆς ἀνωτέρω προθεσμίας εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον βλάπτει ὕλικῶς τὸ φύλλον.

— Ἀγγέλλομεν χάριν τῶν ζητούντων πρὸς ἀναπλήρωσιν τεύχῃ, ὅτι εἰσὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐξηγνημένα τῆς μὲν «Ἀληθείας» τὸ θ', ιγ', ις' τῆς δὲ «Ἐκκλ. ἀληθείας» τοῦ Α' ἔτους τὸ θ', ι', ια', ιβ', ιγ', ιδ', ιε', ις', ιζ', ιη', ιθ' καὶ τοῦ Β' ἔτους τὸ ιδ', κς', κθ', λδ', λη', μ'. Πωλοῦνται δὲ ταῦτα ἀνελγῶς πρὸς τὴν ποσότητά ἐκάστου ἀριθμοῦ. Τὰ τοῦ Γ' ἔτους τιμῶνται γρ. 3.

Ἐπὶ ταῖς ἑρταῖς τοῦ κουρδῶν βαϊραμίου ἢ Α. Θ. Π. ἀκολουθοῦμένη ὑπὸ τοῦ ἀρχ. κηπουχεχαγιᾶ τῶν πατριαρχείων συνεχάρη ἐπισκεψιμῇ τῇ σαββάτῳ (1 ὀκτωβρ.) τὴν Α. Υ. τὸν προθυπουργόν, τοὺς ἐξ. ὑπουργοὺς καὶ ἄλλους ἀνωτέρους λειτουργοὺς τοῦ κράτους, κατὰ τὴν πόλιν καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Γιλδίξ. Ἡ Α. Α. μεγαλειότης μαθοῦσα βραδέως τὴν ἐν τοῖς ἀνακτόροις κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην προτέλευσιν τοῦ οἴκου. πατριάρχου ἐνετείλατο τῇ Α. Ε. τῷ Μαυρογένει πασᾶ ὅπως μεταξὺς αὐθημερὸν δηλώσῃ τῇ Α. Θ. Π. τὴν λύπην τοῦ ἀνακτοῦ ἐπὶ τῷ ὅτι πληροφορηθεῖσα ἀργὰ τὴν παρουσίαν τῆς Α. Θ. Π. ἐν τοῖς ἀνα-

κτόροις δὲν ἡδυνήθη ἵνα προσκαλέσθαι ταύτην παρ' Ἐαυτῇ καὶ συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτῆς, ὡς ἐπόθει.

— Τὴν τρίτην (1) ἐπέτειον τῆς εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ἀναβάσεως τῆς Α. Θ. Π. ἐγένοντο αὐτῇ τὰ ἐπὶ τούτῳ συγχαρητήρια τῆς τε ιερᾶς συνόδου καὶ τῆς ὑπαλλήλῃας τῆς πατριαρχικῆς. Θελήσει δὲ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τὰ γραφεῖα τῶν πατριαρχείων διετέλεσαν ἐργαζόμενα κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀρ' ἧς ἤρξατο ἐπ' αἰτίοις τὸ ἕκτον ἔτος τῆς πατριαρχίας τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Ἰωακείμ Γ'.

— Τὴν τρίτην (1) ἡ Α. Θ. Π. συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἀρχ. καπουκεχαγιᾶ ἐπεσκέψατο τὴν Α. Ε. τὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν Ἀσὴμ πασσάν.

— Τὴν δευτέραν (3) ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἐπεσκέψατο ἐν Μακροχωρίῳ τὸν Σ. πρέδρον Νικαίης καὶ Διονύσιον ἄγοντα τὴν ἐορτὴν τοῦ δνόματος αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸν αὐτόθι διαμείνοντα Σ. Α. Ἀμασείας καὶ Σωφρόνιον.

— Τὴν τρίτην (1) ἐκ μέρους τῆς Α. Θ. Π. μετέβη εἰς τοῦ εὐγενεστάτου καὶ Ν. Ζαρίφη, ἀθηνοῦντος ἀπὸ τινος, ὁ δευτερεύων καὶ Θεοδόσιος.

— Ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ ἐορτῇ τοῦ πατριάρχου τῶν Ἀρμενίων καὶ Ναρσῇ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχ. καπουκεχαγιᾶ μετέβη τῷ σαββάτῳ (8) καὶ συνεχάρη τῇ Α. μακαριότητι ἐκ προσώπου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος καὶ Ἰωακείμ.

— Τὴν πέμπτην (6) ἡ Α. Θ. Π. ἐπεσκέψατο ἐν Πριγκή-πω τὸν εὐγενέστατον καὶ Γ. Ζαρίφην.

— Αὐθιμερὸν, πέμπτην, ἡ Α. Θ. Π. ἐπεσκέψατο ἐν Χάλκῃ τὸν Σ. Α. Δέκων καὶ Ἰωακείμ διατρίβοντα αὐτόθι χάριν ἀναρρώσεως.

— Τὴν κυριακὴν (2) τελουμένης τῆς ἐπετείου ἐορτῆς τοῦ ἐνταῦθα ἐλληνικοῦ συλλόγου ὁ Ἐρμῆς, παρέστη ἐν τῇ τελετῇ παρὰ τῆς Α. Θ. Π. ὁ Μ. ἀρχιεπίσκοπος καὶ Ἰωάννης.

— Τὴν Α. Ε. τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ρουμανίας καὶ Π. Μαυρογένην ἐπανακάψοντα ἐνταῦθα ἐπεσκέψατο τῷ σαββάτῳ ἐπὶ τῇ ἀρτίξει αὐτοῦ ἐκ μέρους τῆς Α. Θ. Π. ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος καὶ Ἰωακείμ, αὐθιμερὸν δὲ ἡ Α. Ε. προσεληθούσα ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἀντεπεσκέψατο τὴν Α. Θ. Π. ἀνταποδοῦσαν τὴν ἐπίσκεψιν τῇ ἐπιούστῃ κυριακῇ.

Ἰμισταμένης ἀπὸ καιροῦ ἀνωμαλίας ἀτυχῶς ἐν τῇ ὀρθοδόξῃ κοινότητι τῆς Θεσσαλονίκης. ἔνεκα κοινωτικῶν διενέξεων, ἐξαρχία πατριαρχικὴ ἀπεστάλη ἤδη εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην πρὸς εἰρήνευσιν καὶ διευθέτησιν τῶν πραγμάτων, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν πανιερωτάτων μητροπολιτῶν Σερρών καὶ Ναθαναὴλ καὶ Δράμας καὶ Γερμανοῦ, καθ' ἃ ἐγκαίρως ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων ἀνεγράφη.

— Λιτιάσεων ἐγεθεισῶν παρὰ τινῶν ἐκ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας Πριγκονήσου κατὰ τοῦ μητροπολίτου αὐτῶν καὶ Διονυσίου, ἐπέμπεθ' αὐτόσε ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐξαρχος πρὸς εἰρήνευσιν καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων ὁ Θεοφίλ. ἐπίσκοπος Μυριφύτου καὶ Γρηγόριος.

— Τοῦτ' ἀφ' οὗ καὶ διὰ τὴν ἐπαρχίαν Αἰνῶ ἐγένετο,

ἀποσταλέντος αὐτόσε ὑπὸ τῆς Μ. ἐκκλησίας πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐξαρχοῦ τοῦ Θεοφίλ. ἐπισκόπου Καλλιουπό-λεως καὶ Ἀδερκίου.

Ἐπανήλθεν ἐκπληρώσας τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ ὁ εἰς Οἰκονὴν τελευταίως ἀποσταλὴς ὡς ἐξαρχος καὶ Γαβριὴλ τριτεύων τῶν πατριαρχικῶν διακόνων, ἀναγνοὺς αὐτόθι ἐπ' ἐκκλησίας τὰς συνοδικὰς ἐπιστολάς τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου μητροπολίτου Νεοκαισαρείας καὶ Κωνσταντινίου, ἐφ' ᾗ ἐκλογὴ ἐστάλησαν παρὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν εὐχαριστήρια τῇ μητρὶ ἐκκλησίᾳ.

Προτάσει τοῦ Σ. ἀγ. Ἰωαννίνων καὶ Σωφρονίου ἐνεγράφη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν πρὸς ἀρχιερωσύνην ἐκλεξίμων ὁ ἐκ τῆς Νήσου Ἰωαννίνων καταγόμενος ἱερομόναχος καὶ Μελέτιος Γεωργιάδης τρέφιμος τῆς κατὰ Χάλκην Θεολ. σχολῆς, διευθυντῆς τῆς ἐν τῇ γενετείᾳ αὐτοῦ ἱερτικῆς, καὶ ἱεροκήρυξ ἐν τῇ ἐδρᾷ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας.

Ἡ νέα ἐπιτροπὴ τοῦ ἱεροῦ ἀγιάσματος τῶν Βλαχερνῶν κατηρτίσθη ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Μ. πρωτοσυγκελλοῦ καὶ Ἰωακείμ ἐκ τῶν κκ. Δημητρίου Κωνσταντινίδου προέδρου καὶ Μιχαὴλ Μπαλτζῆ, οἱς ἀφείθη νὰ παραλάβωσι συνεπίτροπον ἐν ἃν αὐτοὶ ἐγκρίνωσι.

Δεινῶς ἐν ταῖς τελευταίαις ἡμέραις ἐδοκιμασθήσαν ὁμογενεῖς πληθυσμοὶ καὶ βαρεῖς ἐπὶ τε χριστιανῶν καὶ μὴ αἱ τοῦ βίου συμφοραὶ ἐπέπεσον, μετὰ πυρκαϊᾶς καὶ σεισμοὺς στερήσασαι τοὺς παθόντας τῆς πρωτέρας ἡσυχίας καὶ ῥέψασαι αὐτοὺς εἰς τὰς ὁδοὺς γυμνοὺς καὶ πεινῶντας, ἐπαιτούντας παρὰ φιλανθρωπῶν καρδιῶν ἄρτον καὶ στέγην, διατροφὰς καὶ οἰκήματα. Μετὰ τὴν πυρκαϊάν τῆς Χαλκηδόνος, περὶ ἧς ἐγράψαμεν ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ», δύο κῶμαι τέως εὐτυχεῖς καὶ πληθυσμὸν ὁμογενῆ οὐκ εὐάριθμον ἔχουσαι ὁ Βασιλικὸς ἐν τῷ Εὐζείνῳ καὶ ἡ ἐν Βιθυνίᾳ Σιγὴ κατεστράφησαν τέλει, ὡς εἰπεῖν, ὑπὸ πυρκαϊᾶς, ὅφ' ἧς ἐπέκεινα τῶν χιλίων οἰκογενειῶν ἔμειναν ἀνέστιοι καὶ κατεστραμμένοι· μετ' αὐτὰς ὁμοῦς δεκαπεντακισχιλίας ψυχὰς ἔρριψεν εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς χαράδρας διαιτωμένους φοβερά θρομηνία, ἐπὶ τὴν Ἐρυθρίαν ἐπισκήψασα χερσόνητον, τὴν καὶ πρὸ διετίας καὶ πλέον ἐλεεινῶς δοκιμασθεῖσαν· ἡ ἀρχαία πόλις Ἐρυθρίαι ἡ σήμερον κώμη Λυθρί, καὶ τὰ χωρία Ρεῖςδερε, Σιζάδαι, Κερμεγένη, Ἀγριλῆ, Τσεσμένοϊ, Λίτζα καὶ Γκιούλδαξε ἄρδην κατεστράφησαν, πολλὰ δὲ ἄλλα ὑπέστησαν δυσεπανορθώτους ζημίας, ἀριθμοῦντα πάντα περὶ τοὺς ἐξήκοντα νεκροὺς καὶ τριπλασίους σχεδὸν τραυματίας, ἐνῷ ὑπὸ τὸν τρόμον τῶν εἰσέτι ἐξακολουθούντων σειμῶν διατελοῦσιν αἱ νῆσοι Σάμος, Χίος, Μιτυλήνη, καὶ αἱ πόλεις καὶ κῶμαι Φώκαια, Κλαζομεναί, Σμύρνη, Κρήνη, κάτω Παναγία, ἁγία Παρασκευή, Ἀλάτζατα, καὶ Ὀβατζήκιον, Μαγνησία, Μενεμένη, Φιλαδέλφεια, Θυάτειρα καὶ ἄλλαι, ὑπὲρ ὧν πᾶσα καρδία εὐχεται ὅπως μὴ ὑποστῶσι τὰς αὐτὰς δοκιμασίας.

Εἰς τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς τῆς πληγῆσθαι τοὺς ἐν

Πόντω καὶ Βιθυνίᾳ καὶ τοὺς ἐν τῇ Ἐρυθραίᾳ χερσονήσῳ ἡ συμπαθὴς καὶ πατρικὴ καρδίᾳ τῆς Α. Α. Μ. τοῦ φιλολάου ἀνακτος ἔσπευσε πρώτη παρμυθοῦσα, τὴν ἀποστολὴν σκηνῶν καὶ τροφῶν καὶ ἐροδίων διατάξασα, πολλαχοῦ δὲ πρόθυμοι εἰς βοήθειαν τῶν πασχόντων καρδίαι συντρέχουσι, τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐλογίας τῶν παθόντων ἐλκύουσαι. Ἡ ἐκκλησία τὰ μητρικὰ σπλάγχνα ἀλγεινῶς τιτρωσκομένη, ἐν κοινῇ τῶν δύο σωμάτων συνεδριάσει ἀπεφάσισε τὴν σύστασιν ἰδίας ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μεγατίμου ὁμογενοῦς Ζ. Στεφάνου, ἐπικλεῖται δὲ καὶ πάλιν τῶν ὁμογενῶν τὴν συνδρομὴν γινώσκει ἐξ ἐκθέσεων ἐπιστήμων τὴν τελείαν τῶν αὐτῶν κατοίκων καταστροφὴν, οὐχὶ σπανίως κλαίωντων καὶ ἐνὸς συγγενοῦς τὸν θάνατον, ἀλλὰ πέποιθεν ὅτι ἡ συνδρομὴ πάντων ἀνακουφίσει τὸ βάρος τῶν δεινῶν, σώζουσα μάλιστα ἀπὸ κινδύνων καὶ δεινῶν βιωτικῶν τοὺς οἰκτρῶς δοκιμασθέντας· ὁ μικρὸν ἢ μέγα ποσὸν εἰς βοήθειαν ἀδελφῶν τεθλιμμένων καὶ παθόντων καταβαλλῶν ἐν προθυμίᾳ καὶ ἀγάπῃ εὐαγγελικῇ, ὁ γινώσκων ὅτι πάντες ὑποκείμεθα εἰς συμφορὰς τοιαύτας ἐν τῇ πίστει γινωσκόμενοι ὡς τέκνα τοῦ πατάσσοντος καὶ πάλιν ἰωμένου, ἐχέτω ὑπ' ἅψιν ὅτι κατὰ τὸν χρυσορρήμωνα «κρεῖσσον μυρίων παιδῶν ὀνομάζεσθαι πατέρα ἢ μυρίους στατήρας ἔχειν ἐν βαλαντίῳ».

Κύριοι συντάττει τῆς *Ἀλ. ἀληθείας*.

Δύο ἄγγλοι περιηγηταί, ἀνχωρήσαντες νωστὶ ἀπὸ τοῦ Ἁγίου ὄρους, οὐπὲρ τὴν περιφέρειαν ἐκμάχμενοι βοηθοῦμενοι εὐαρίστως ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου τῆς Σίνθης καὶ Καβύλλας, ἐπιθυμοῦμεν πρὸ πάντων ἡ ἀποδώσωμεν τὰς ὀφειλουμένας ἡμῶν εὐχαριστίας διὰ τοῦ καταλληλοτίμου μέσου τοῖς τόσας φιλοφροσύνας καὶ φιλοξενίας εἰς ἡμᾶς διατελέσαντι κυρίοις.

Παρακαλούμεν λοιπὸν ὑμᾶς, κύριοι συντάττει, ὅς ὃς χάρισθῃτε ἡμῖν διὰ τῶν στηλῶν τῆς *Ἀληθείας*, τῆς τόσον ἐκτετατῆς ἀναγνωσκομένης, τὸ μέσον τοῦ ἐκφράσει τὴν εὐκρινὴ καὶ διέπυρον ὑμῶν εὐγνωμοσύνην τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπιστάταις καὶ ἀντιπροσώποις τῆς κοινότητος καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦ Ἁγίου ὄρους πατέρας.

Δραττόμεθα δὲ τῆς εὐχαρίστας ταύτης ἵνα βεβαιώσωμεν ὑμᾶς ὅτι οὐ μόνον ὡς περιηγηταί ἤλθομεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅπως θαυμάσωμεν, ἐκπύται ὄντες, τὰ πολυθρύλλητα αὐτῆς κειμήλια, ἀλλ' ἵνα καὶ μάθωμεν ἐν αὐτῇ τῷ κέντρῳ τῆς θρησκευτικῆς τῶν ἀνατολικῶν ἐνεργείας τὰ ἔθιμα, τὰς τελετάς, τὰ δόγματα αὐτῆς καὶ σύνεμα ἵνα διδωσώμεν τοῖς τὰς πληροφορίας ζητοῦσιν ὅλα τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας καὶ χριστιανισμοῦ· εἰς τοῦτο δὲ τοσοῦτον μᾶλλον ἐπείγουμεθα, ἐπειδὴ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ ἡ ἀγνοία τοῦ κοινῶν ἡμῶν πατροπαραδότου χριστιανισμοῦ ἀναγκάζει τοὺς εὐκρινεῖς τοῦ ἐνὸς Σωτῆρος μαθητὰς ἵνα δεχθῶσιν ἀλλήλους καὶ ἀλλήλους νῦν νοθεῦσαι διὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ φιλαδελφίας, δι' ἣς κατὰ τὸ βῆθρον τοῦ θεανθρώπου διδασκάλου φανεροῦνται ἐνώπιον τοῦ κόσμου οἱ ἀληθεῖς αὐτοῦ μαθηταί. Λοιπὸν εἴτε ἀνατολικοὶ ὄντες εἴτε ἀγγλικοὶ, ἀνατρέχουμεν εἰς τὴν μίαν καὶ αὐτὴν πηγὴν τῆς ἀληθείας.

Ἡμεῖς δὲ εἶναι, ὅταν ἀνυπομένωμεν μετέπειτα τὴν ἐνδοξὴν ἱστορίαν καὶ σκεπτώμεθα ὡς διέπυροι εὐχεται περὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς μεγάλης ἀποδόσεως τῆς κατ' Ἀνατολὴν ὁρθοδοξίας, ὅτ' ἀνησθώμεν πάντοτε ἐγκαρδίας εὐγνωμονεῖς τῆς ἀποστολικῆς φιλοξενίας τῶν ὁσίων πατέρων τοῦ Ἁγίου ὄρους.

Εὐσεβεστήθητε, κύριοι συντάττει, νῦν δευρὸν τὰς διαβεβαιώσεις τῆς ἡμῶν ὑπολήψεως καὶ τιμῆς.—*Ἀθῆναι*, 21[3] ὁκτωβρίου 1883.

ARTHUR E. BRISCO-OWEN

ATHELSTAN RILEY

Artium Magistri in universitate oxoniensi**

* Τὴν ἀνωτέρω ἀναφερομένην ἀγνοίαν θεωροῦμεν ἀφορῶσαν εἰς τοὺς ἐπιστάλλοντας.—Σ. Ε. Α.

** 18. καὶ *Ἐκκλ. ἀληθείας* κ. Γ' σελ. 663—664.

ΔΙΑΦΟΡΑ

* Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν πατριαρχικὴν Μ. τοῦ γίνους σχολὴν ἐγγραφέντων ἐφέτος φοιτητῶν ἀνῆλθεν εἰς 735.

* Ἀναγινώσκουμεν ἐν τῇ «Φωνῇ τῆς ἐκκλησίας» Ἀθηνῶν.

Κατὰ τὸ ἥδη ἀρξάμενον σχολικὸν ἔτος τοῦ ἡμετέρου πανεπιστημίου διδασκῶνται ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τὰ ἑξῆς μαθήματα.

1) Δογματικὴ καὶ ἐγκυκλοπαιδεία τῆς θεολογίας ὑπὸ τοῦ τακτικού καθηγητοῦ κ. Ζήκου Ρώστη.

2) Ἑρμηνεία τοῦ Ἡσαΐου, εἰσαγωγή εἰς τὴν Π. Δ., ἐθρική γραμματικὴ καὶ γραμματικαὶ καὶ ἐρμηνευτικαὶ ἀσκήσεις ὑπὸ τοῦ τ. καθηγητοῦ κ. Παυλίδου.

3) Εἰσαγωγή εἰς τὴν Κ. Δ., ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον καὶ τὴν Β' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν καὶ εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν ὑπὸ τοῦ τ. καθηγητοῦ κ. Δαμαλά.

4) Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ὑπὸ τοῦ τ. καθηγητοῦ κ. Α. Διομ. Κυριακοῦ.

5) Ἀπολογητικὴ ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ κ. Σπ. Σούγκρα.

6) Ἐκκλησιαστικὴ ῥητορικὴ ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ κ. Ἰγν. Μοσχάκη.

7) Ἱστορία τῶν δογμάτων ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ κ. Περκ. Οἰκονομίδου.

8) Συμβολικὴ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ κ. Ι. Μεσολωρᾶ, καὶ

9) Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς πρώτης περιόδου ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ κ. Γ. Δέρβου.

Ἡ θεολογικὴ σχολή, ὡς σήμερον ἔχει (ἐπιλέγει πρὸς ἄλλους ἢ Φωνῇ) ἀτελής ἐστίν, καὶ ἀνάγκη ἀπόλυτος ὑπάρχει συμπληρώσεως.

/ — Ἐτελείσθησαν μεγαλοπρεπέστατα ἐν Πειραιεὶ τὰ ἐγκαίνια τοῦ νεοδημήτου ναοῦ τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου τοῦ δημοτικῆς δαπάνης καὶ ἀνευ οὐδεμιᾶς συνδρομῆς οἰκοδομηθέντος· τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ εἶναι κομψὸν καὶ ρυθμοῦ φυζαντινῶ, σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ καλλίστου μηχανικοῦ τοῦ αὐτοῦ δήμου κ. Λαζαρίμου.

* Ὁ ἐν Μασσαλίᾳ ἀποδίδας ὁμογενὴς Μιχαὴλ Α. Ράλλης ἐκληροδότησε φράγκα 50,000 ὑπὲρ τῶν ἐν Ἀθῆναις ἀγαθοεργῶν καταστημάτων, διανεμηθέντα τῇ ἐγκρίσει τοῦ ἐντεῦθεν ἀποκατεστημένου ἀνέψιου του κ. Παντιᾶ Α. Ράλλη. Τὸ ποσὸν αὐτὸ ἀνερχόμενον ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ συνλλάγματος εἰς φράγκα χάριντα 56,152 διετέθη ὑπὸ τοῦ κ. Π. Ράλλη ὡς ἑπείτα: Ὁρφανοτροφεῖον Χατζῆ Κώστα δρ. 10,000, Ἀρσάκειον δρ. 8000, Ἀμαλτεῖον δρ. 8000, Πτωχοκομεῖον δρ. 5000, Εὐαγγελισμὸν δρ. 5000, Νοσοκομεῖον δρ. 3000, Τυφλοκομεῖον (Ὁφθαλμιατρεῖον) δρ. 3000, Φρενοκομεῖον (Δρομοκαίτου) δρ. 3000, Βρεφοκομεῖον δρ. 3000, Ἐργαστήριον ἀπόρων γυναικῶν δρ. 3000, Φυλακὰς (Ἐταιρία Παρνασοῦ) δρ. 5152. Τὸ ὅλον δρχμαὶς 56,152 (Κλειώ).

— Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία (γράφει ἡ ἄττικὴ «Σιών») ἂν καὶ ἔκαμε μεγάλας προόδους ἀπὸ δεκαοκτῶ αἰώνων διίδουσιν, ἐτι περιλαμβάνει ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς τρίτου ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῆς. Σήμερον ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς κατὰ τὴν καλλίστην στατιστικὴν τῶν Γερμανῶν συμποσοῦται εἰς 1 600 000 000, ἐξ ὧν 450 000 000 εἶναι βουδιστὰι, 335 000 000 μωαμεθανοὶ, 247 000 000 εἰδωλολάτραι, 110 000 000 βρυχμανιστὰι, 8 000 000 ἰουδαῖοι, καὶ 450 000 000 χριστιανοί, ἐξ ὧν 225 εκατομμύρια εἶναι τοῦ δυτικοῦ δόγματος, 110

ἐκατομύρια προτεστίανται, καὶ 85 ἐκατομύρια ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ τοῦ ἡμετέρου ἀνατολικοῦ δόγματος (*).

— Ὑπολογισμὸς περιέργος. — Οὕτως ἐπιγράφεται ἐν τῇ «*Α-μολθεία*» τῆς Σμύρνης σύμμιχτόν τι, καθ' ὃ «*ἰδιότρο-πός τις ἔσχε τὴν περιέργειαν καὶ τὴν ὑπομονὴν*» νὰ ὑπολογίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν λέξεων, ὧν ποιῶνται χρῆσιν δια-φώρων καταστάσεων ἄνθρωποι, καὶ εὑρε τὸ ἐπόμενον ἐξα-γόμενον.

Τὸ λεξιλόγιον τῶν γεωργῶν τῆς κωμοπόλεως, ἐν ᾗ κατώκει, δὲν περιεῖχε πλείονας τῶν 500 λέξεων.

Τὸ λεξιλόγιον τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, ὡς δύναται τις νὰ συμπερά-νη σήμερον ἐκ τῶν ἱερογλυφικῶν, περιελάμβανε περὶ τὰς 685 λέξεις.

Ἄγγλος εὐπατρίδης περὶ τῶν τὰ μαθήματά του, ἀναγνώσας τὴν ἑγὼν Γραφὴν, τὸν Σακισπῆρ, τοὺς «*Καίρους*» καὶ ὅλα τὰ βιβλία ἐνὸς δημοσίου ἀναγνωστηρίου, δὲν μεταχειρίζεται ἐν τῇ ὁμιλίᾳ του πλείονας τῶν 4000 λέξεων.

Οἱ φιλόσοφοι, οἱ παιδαγωγοί, οἱ ἐπιστήμονες, ἀποφύγοντες πᾶ-σαν ἀκατάλληλον φράσιν καὶ ζητοῦντες ἐπιμόνως τὴν κυριολεξίαν, με-ταχειρίζονται πολλὴ μεγαλειότητα τοῦ ἑνωτέρου ἀριθμοῦ λέξεων.

Οἱ εὐχλωτοὶ ῥήτορες ἔχουσιν ἐν χρῆσει αὐτῶν περὶ τὰς 10 000 λέξεις.

Ὁ Σακισπῆρ ὁ γονιμώτερος καὶ ποικιλώτερος τῶν ἑγγλων συγ-γραφεὶν μετεμπίσθη εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν ἔργων του 15000 λέξεις.

Ὁ Μέλτων συνέγραψε τὸν «*Ἀπολεσθέντα παρὰ δέξιν*» μὲ 6000 λέξεις.

Τίλος ἡ ἡλιακὴ διαθίκη εἶναι συντεταγμένη διὰ 5612 δια-φώρων λέξεων.

Πρὸ τινος χρόνου ἐγγράφη ἐν τῷ «*Νεολόγῳ*» ὅτι οἱ Ἀναμίται ἐφρόνουν ἕνα ἱεραπόστολον καὶ τοὺς συνοδεύ-οντας αὐτὸν καθολικοὺς Τογκίνους. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς σφαγῆς τῶν ἀτυχῶν τούτων μαρτύρων εἶναι σπαραχτικῶς διὰ ἀλλήλους. Ὁ ἱεραπόστολος συνελθὼν ἐν Νάμ Δίγγ μετὰ τριῶν κατηγμένων καὶ τεσσάρων χριστιανῶν, οἵτι-νες συνώδουν αὐτόν. Ἀφθέντες ἐνώπιον τοῦ μανδαρίνου, κατεδικάσθησαν μετὰ σύντομον ἀνάκρισιν νὰ καταπομη-θῶσι. Πάραυτα ἤγαγον αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον τῆς καταδί-κης. Πρῶτον ἤρξατο ἡ θανάτωσις τῶν ἐπτὰ Τογκίνων ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἀπέκοψαν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν διὰ τοῦ ξίφους, πλήσσουντες ἀπαξ, δις, τρίς, μέχρι τῆς ἐν-τελοῦς ἀποκοπῆς τῆς κεφαλῆς. Ὁ δυστυχὴς ἱεραπόστολος ὤριστο τὸ φοβερὸν μαρτύριον νὰ βλέπῃ τοὺς συντρόφους του σφαζομένους ὡς κτήνη καὶ ἔτι χεῖρον, καὶ εἶτα ὅτε καὶ αἱ ἐπτὰ κεφαλὰὶ ἀπεχωρίσθησαν τῶν κορμῶν, ἤλθε καὶ ἡ σειρά αὐτοῦ. Ἀλλὰ νῆα βράτανος τὸν ἀνέμενε. Οἱ στρατιῶται ἐφάνησαν ἀδεξιώτεροι καὶ κατήνεγκον κα-τ' αὐτοῦ πέντε, δέκα πληγὰς, μέχρις οὗ κατορθώσῃ ν' ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν του. Ὁ μανδαρίνος παρίστατο ἀ-καθὴς μάρτυς τῆς σφαγῆς ταύτης.

Ἀπαντήσθαι τοῦ παλικοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου συνήλθον κατ' αὐ-τὰς εἰς ἱερόν ἱερῶνται ἕνα ἐκλέξωσι τοποτηρητὴν μέλλοντα ἐπὶ τέλους

(*) Πρὸς. Ἑκκλ. ἀληθείας ἔτ. Γ' σ. 630.

νὰ ἀνέλθῃ τὸ λειτουργημα τοῦ προσώτου τοῦ τάγματος τοῦ Λουόλα. Ὁ νῦν προσώτως πατήρ Βλὲ εἰς βαθὺ προδοτικὸς γῆρας ποθεῖ νὰ ἴδῃ τὸν διάδοχόν του καὶ τῷ ἀνακοινώσῃ τὰ ἀπόρητα, πρὶν κλείσῃ διὰ παντὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς (Κλειώ).

— Αἱ κληρικαὶ ἐφημερίδες τῆς Ἰταλίας μεμψιμοιροῦσιν ὅτι οὐ τυγ-χίνει «*σπουδαίως καὶ μονίμου ὑποδοχῆς*» παρὰ πᾶσι τοῖς καθολικοῖς λογίοις ἡ τελευταία πρόσκλησις Λέοντος τοῦ Γ' ἡ γενομένη πρὸς με-λέτην καὶ σύνταξιν ἱστορίας ὑπὲρ τῆς ῥωμάνας καθέδρας, περὶ οὗ ἐδη-μοσιεύσμεν τὰ δέοντα ἐν σ. 783 τοῦ Γ' ἔτους.

Βάσανοι τοῦ ἀγνισμοῦ. — Ἐσχάτως οἱ μετανοηταὶ καὶ αἱ μετανοή-τριαι τοῦ χωρίου Ἀλς Γριέγος τῆς Νέας Μεξικῆς, τριάκοντά που τὸν ἀριθμὸν, ἐποίησαν λιτανείαν, μεθ' ἣν ἤρξαντο εἶτα τῶν βασάνων τοῦ ἀγνισμοῦ.

Πέντε ἄνδρες γυμνοὶ μέχρι ὀσφύος καὶ γυμνόποδες, φοροῦντες κου-κούλας ἐμποδίζουσας τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῶν, ἐχώρησαν, προπορευο-μένου τελετάρχου τινὸς, κρατοῦντος ἐνεαύουρον μάστιγα. Δύο παμμεγέ-θεις ξύλινοι σταυροὶ βάρους 250 λιτρῶν ἱδαστάζοντο ἐπὶ τῶν ὤμων δύο μετανοητῶν κόπτοντες ἐν χρῶ τὰς τούτων σάρκας, ἐκ διαλειμμάτων δὲ ἑτέρος μετανοητῆς ἐκίεντα τοὺς ἑαυτοῦ συναδέλφους δι' ὀξείας ὀδελού. Ἡ λιτανεία ἔδωκεν οὕτω ψαλμωδοῦσα μὲν Ἰσπανιστὶ, Ἰστανμένη δ' ἀπὸ κairoῦ εἰς κairoῦν πρὸς ἐναλλαγὴν τῶν ὑπὸ τοὺς σταυροὺς καμυπομένων. Ἐν πάσῃ ἀνακοπῇ οἱ μετανοηταὶ οἱ ἄρτι ἀπαλλαγέντες ἐκ τοῦ βάρους τούτου ἐπαργυροῦντο ἄπηνως. Διήκοντες δὲ τοιοῦτοτρόπως ἡ συνοδία ἤμισε μίλιον, φοινίσσουσα τὸν θν ἱεροεὔστο δρόμον διὰ τοῦ αἵματος τῶν ἀποτελούντων αὐτήν, χωρὶς μὲν εἰς αὐτῶν νὰ ἀφῆκῃ στόνον.

Ἡ ἀδελφότης τῶν μετανοητῶν ἐν τῇ Νέᾳ Μεξικῇ σύγκειται ἐκ δις-χιλίων περὶ που μελῶν.

Ταῦτα ἐκ τοῦ «*Φόρου τοῦ Βοσπόρου*».

Εἰσὶ δὲ οἱ μετανοηταὶ τῆς μοναχῶν καὶ καλοῦνται ὡς ἐκ τοῦ χρώ-ματος τῆς ἐκτῶν περιβολῆς λευκοί, μέλανες, σποδοειδεῖς, γλαυκοί, πρίσινοι, ἰόχρ ωμοί, κτλ.κτλ. «*ἀναπαριστῶντες οὕτω ἀνὰ τὴν παποσί-πτιν Ἑσπερίαν ὅσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίνονται ὥρη*».

(Συνέχεια σ. 784 Γ' ἔτους)

150. Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χεῖλεος ἄχρου.

151. Κυβερνήτην μὲν γὰρ ὁ χειμῶν, καὶ τὸν ἀθλητὴν τὸ στάδιον, τὸν στρατηγὸν παράταξις, τὸν μεγαλόψυχον ἡ συμφορὰ, τὸν χριστιανὸν δὲ πειρασμὸς δοκιμάζει καὶ βασανίζει, καὶ αἱ λύπαι τὴν ψυχὴν ὡς τὸ πῦρ τὸν χρυ-σὸν ἀπελέγχουσι¹.

152. L'homme s'attache à la vie et par ses mal- heurs et par ses bonheurs².

153. Ἀνίκητος εἶναι δύνασαι, ἐὰν εἰς μηδένα κατα- βαίνῃς ἀγῶνα, ὃν οὐκ ἔστιν ἐπὶ σοὶ νικῆσαι³.

154. Πολλοὶ ἀντιλέγειν μὲν ἔθος περὶ παντὸς ὁμοίως ὁρῶν δ' ἀντιλέγειν οὐκ ἔτι τοῦτ' ἐν ἔθει. Καὶ πρὸς μὲν τούτους ἀρκεῖ λόγος εἰς ὃ παλαιός, σοὶ μὲν ταῦτα δο- κοῦντ' ἔστω, ἐμοὶ δὲ τάδε. — Τοὺς ξυνετοὺς δ' ἂν τις πείσειε τάχιστα λέγων εὖ, οἵπερ καὶ ῥάστης εἰσὶ διδασκαλίας⁴.

1. Βασιλ. τοῦ Μ. Ὁμιλ. ἐν Λεμ. καὶ αὐτῶν. § 10.

2. LES MARTYRS de Chateaubriand.

3. Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον, κεφ. ΚΕ'.

4. Εὐθύμου Παπίου, 1—2.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 18 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1883. ΤΕΥΧΟΣ Β'.

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος.

Συνδρομὴ ἑτήσια προκαταβαλλομένη ἐνταῦθα μετ. ἀργ. πέντε, ἐν τοῖς προαστείσις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ. ἀργ. ἕξ, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκῳ εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἑξάμηνοι δὲν γίνονται.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδοσις παντὸς χρησίμου συγγράμματος, οὕτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλήρες σῶμα θεωρεῖν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίτοι ἐν Φαναρίῳ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχεῖῳ.

Διὰ πάσαν διαχείρισιν ἀπευθυντέον τῷ κ. ΠΑΝΝΗ Α. ΑΣΠΡΙΩΤΗ Διευθυντῇ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Κ'πολιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Μίσθημα εἰσαγωγικὸν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν

Χρύσανθος Ἱεροσολύμων ὁ Νοταρῆς

Ἡθικὴ τῆς Πεντατεύρου, Α'

Σχισμὸς τοῦ Χαντζερῆ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολὰ ἀνέκδοτοι

Οἱ τέσσαρες πατρίρχαι

Ἀγγελία διαχειριστικὴ τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας»

Ἡ ἀφίξις τοῦ ἐψηφισμένου πατριάρχου Ἱεροσολύμων

Ἡ ἐν τοῖς ἀνακτόροις τελετὴ τῆς περιτομῆς τῶν αὐτοκρ. πριγκιπῶν Πατριαρχ. ἐπισκέψεις. — Ἐνακτήριος ἀγισμὸς τῆς ἐν Χάλκῃ θεολ. σχολῆς. — Ἡ κατὰθεσις τοῦ θιαυέου λίθου τοῦ ἐν Μακροχωρίου παρθενωγείου. — Αὐτοκρατ. μέριμνα ὑπὲρ τῶν ἐκ τοῦ σεισμοῦ παθόντων. — Περὶ τῆς παύσεως τοῦ Νεολόγου. — Ἀποδείξεις τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας.

ΜΑΘΗΜΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

διδαχὴν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην θεολογικῇ σχολῇ

ΥΠΟ ΤΟΥ

ἀρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΦΕΙΔΟΥ

Πρὶν ἢ εἰσελθῶ, φίλοι μαθηταὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ μαθήματος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, κρίνω ὠφέλιμον νὰ προτάξω ἐν προοιμίῳ μοῖρα ὀλίγα τινὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ περιεχόμενον, τὴν ἀξίαν καὶ ὠφέλειαν τοῦ μαθήματος τούτου.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, τὸ κέντρον καὶ τὸν πυρῆνα τοῦ ἱστορικοῦ τῆς θεολογίας κλάδου ἀποτελοῦσα, προτίθεται νὰ ἐκθέσῃ ἡμῖν τὸν ἐπὶ γῆς βίον τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ὑφ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ὁφείας. Ὁ βίος οὗτος τῆς Ἐκκλησίας, βίος 15 ὁλων ἑκατονταετηρίδων, παρίσταται ἡμῖν ὡς χώρα ἐκτενεστάτη, εἰς μέσον τῆς ὁποίας παρῆλθον οἱ μᾶλλον σοφοὶ λαοὶ τῆς γῆς, οἱ ἐξοχώτατοι χαρὰ κτήρες, παρίσταται ἡμῖν ὡς πεδῖον ἀχανές καὶ εὐρύτατον, πλούσιον κατὰ τὰ γεγονότα, θαυμαστὸν κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀνάπτυξιν, παρίσταται ἡμῖν ὡς λειμὼν εὐθαλὴς καὶ εὐώδης, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑπὸ γεωργὸν τὸν θεὸν λόγον ἐσπάρησαν καὶ ἐκαλλιεργήθησαν ποικίλα καὶ θαυμαστά ἄνθη, εἰς τὴν παλιγγενεσίαν τῆς ἀνθρωπότητος τείνουντα. Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ ἐξιστορήσωμεν γεγονότα ἀνθρωπίνης ἀρχῆς καὶ φυσικῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ γεγονότα θεῖα τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν σκοπὸν, γεγονότα χαρὰ

κτιριζόμενα ὑπὸ τῆς ἡθικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς τὰ πάντα κυβερνώσης καὶ ὁδηγούσης προνοίας τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλ' ὅπως ὁ ἀγανὲς πέλαγος μέλλων νὰ διαπλεύσῃ δὲν ἀφίεται ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς τὴν διαίκρισιν τῶν κυμάτων, ἀλλὰ ποτὲ μὲν σημειᾷ τινὰ τοῦ ὀρίζοντος ὡς ὁδηγὸν προστησάμενος, ποτὲ δὲ τοὺς λαμπροὺς τοῦ στερεώματος φωστῆρας, οὕτως ἐξακολουθεῖ τὴν πελαγοδρομίαν αὐτοῦ ὅπως ὁ εἰς εὐανθη κήπον εἰσπερχόμενος καὶ σκοπῶν νὰ περιέλθῃ αὐτὸν συστηματικῶς δὲν ἀφραπάζεται ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἐντυπώσεων, ἀλλ' ἀκολουθεῖ τοὺς ἀπ' ἀρχῆς χαραχθέντας αὐτοῦ διαδρόμους· οὕτω καὶ ὁ μέλλων νὰ μελετήσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἀνάγκη νὰ εὕρῃ σημειᾷ τινὰ ὡς ἄλλας σλοπιάς, ἐφ' ὧν ἰστάμενος δύναται νὰ κατοπτρεύῃ τὰ ἐνώπιον αὐτοῦ διαδραματιζόμενα γεγονότα. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι τὸ ἔτος 622, ἐνθα λήγει ἡ ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, τὸ 1453 ὅπου τελειώνει ἡ μεσαιωνικὴ καὶ τέλος ἡ ἡμετέρα ἐποχὴ ἐνθα ἀποτερματίζεται ἡ νέα ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία.

Ἀνέλθωμεν ἤδη ἐφ' ἐκάστης τῶν σκοπιῶν τούτων καὶ κατοπτρεύσωμεν τὰ πρὸ τῶν ὁμμάτων ἡμῶν διαδραματιζόμενα. Ὅποια ἀληθῶς ποικιλία γεγονότων! ὁποῖος πλοῦτος θησαυρὸς πολυτίμων! ὁποία τροπὴ καὶ μεταβολὴ τῆς ὁφείας τοῦ βίου τῆς ἐκκλησίας! Ἡ πρώτη ἐποχὴ, ἡ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, ἡ μέχρι τοῦ 622 ἐξικνουμένη, καὶ εἰς δύο μερικωτέρας περιόδους τὴν πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταν-

τίνου καὶ τὴν μετ' αὐτὸν υποδιαιρουμένη, εἶναι ὁ χρυσοῦς τῆς ἐκκλησίας αἰὼν. Ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς τρισὶ πρώτοις αἰῶσιν, ἡ νεόδοτος καὶ νεογέννητος θρησκεία τοῦ Κυρίου ἡμῶν διαλάμπει ἐν τῇ ἀφελείᾳ αὐτῆς, τῇ ἀγνότητι καὶ ἀθωότητι· εἶναι οὗτοι οἱ χρόνοι τῆς γεννήσεως καὶ διαδόσεως, τῆς ἐπιδόσεως καὶ ἐσωτερικῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐκκλησίας. Ἐρασμία καὶ ἄμα μεγαλοπρεπὴς παρίσταται αὕτη εἰς τὸν τότε διεσθαρμένον κόσμον· μακρὰν πάσης βιαιοπραγίας, ἀρωσιωμένη ὅλως εἰς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ μακαριότητα τῶν ἀνθρώπων, χαρακτηριζομένη ὑπὸ σημείων μαρτυρούντων τὴν θείαν αὐτῆς καταγωγὴν. εὕρισκε ἐισόδον εἰς πάντα τὰ τότε γνωστὰ τοῦ κόσμου ἔθνη. Ἡ ἀπλότης καὶ ἄμα τὸ ὕψος τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, ἥτις ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην διδασκαλίαν ἡδύνατο νὰ ικανοποιήτῃ τὸν ἀπείπιν ἀνθρώπον, ὁ ἡθικὸς βίος τῶν ὁπαδῶν αὐτῆς θαυμαζόμενος διακρίως ὑπὸ τῶν διεσθαρμένων ἔθνικων, πρὸ παντὸς δὲ ἡ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ταύτῃ ἐνοικοῦσα δύναμις, ἐλκύουσι κατ' ἀγέλας τὴν ἐν πνευματικῇ καὶ ἡθικῇ πλάνῃ διατελοῦσαν ἀνθρωπότητα. Ἀλλ' ἡ τότε ἀθῶα ὡς περὶ πᾶσαν νύμφη τοῦ Χριστοῦ παραγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ κόσμου, καταπιέζεται, κατακλύσσεται καὶ μικροῦ δεῖν ἐξαφανίζεται ἐν αὐτῇ αὐτῆς τῇ γεννήσει καὶ ἀναπτύξει· διὰ τοῦτο οἱ χρόνοι οὗτοι τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων διακρίως ἐπονομαζόνται χρόνοι τοῦ μαρτυρίου τῆς ἐκκλησίας, χρόνοι καθ' οὓς συνέβησαν οἱ φρικωδέστεροι τῶν διωγμῶν καὶ ἐχθρὸς τοσοῦτο μαρτυρικὸν αἷμα· ἀλλὰ τὸ ἐκχυθὲν ἐκεῖνο αἷμα, τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα βλαπτικὰ, τὰ ὅποια ποτε ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἡδυνήθη νὰ ἐρευνῇ, τὸ πῦρ καὶ ὁ σιδηρὸς ἀντὶ νὰ ἐξοντώσῃ τὴν θεότευκτον ἐκκλησίαν, ἀπεναντίας συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐδραίωσιν καὶ αὐξήσιν αὐτῆς. Ἀλλ' ὥσει μὴ ἤρκεον οἱ ἐξωθεν προεληθόντες οὗτοι πολέμοι, ἐμελλον δυστυχῶς νὰ ἀναρπῶσι καὶ ἐχθροὶ ἐσωτερικοὶ, πολεμήσαντες αὐτὴν τὴν βάσιν καὶ τὰ θεμέλια αὐτῆς. Ἐνταῦθα θὰ ἴδωμεν τὴν πολυκέφαλον τῆς αἵρέσεως ὕδραν ἐγειρομένην κατὰ τῶν θείων τοῦ χριστιανισμοῦ δογμάτων καὶ νῦν μὲν παρῄχουσαν τοὺς Γνωστικούς καὶ Μανιχαίους, νῦν δὲ τοὺς Ἰουδαϊζόντας αἰρετικούς καὶ τοὺς Μοντανιστάς καὶ ἄλλοτε τοὺς Μοναρχιανούς. Ἀλλ' ὅπως ἡ ἐκκλησία κατὰ τῶν ἐξωθεν προελασάντων αὐτῆς πολεμίων ἀνέστη διὰ τῶν θείων αὐτῆς μαρτύρων, τῶν ὁμολογητῶν καὶ ἀπολογητῶν, οὕτω καὶ κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ζιζανίων ἤγειρεν ἄνδρας, πρόσωπα μεγάλα, καταγαλῆσαντα αὐτὴν, καὶ διὰ τῆς ικανότητος αὐτῶν τῆς πνευματικῆς συντελέσαντα εἰς τὴν ἀποδόξιν τῶν πεπλανημένων ἐκείνων τάσεων. Ἐνταῦθα θὰ ἴδωμεν τοὺς Κλήμεντας καὶ Ἰγνατίους, τοὺς Ἰουστίνους καὶ Εἰρηναίους, τοὺς Ὠριγένης, τοὺς Τερτυλλιανούς καὶ Κυπριανούς, πρὸς τοὺς ὁποίους θὰ ἀποβλέψωμεν ὡς πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οἵτινες ἀναλόγως τῶν διαφορῶν αὐτῶν προτερημάτων τὰ μάλιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκθεσιν καὶ διάπλασιν τῆς χριστιανικῆς θεολογίας.

Ἀλλ' οἱ ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοὶ οὗτοι πόλεμοι, κατὰ

τοὺς ὁποίους ἡ ἐκκλησία περὶ τῆς ὑπάρξεως μόνον αὐτῆς ἡδύνατο νὰ σκέπτηται, ὁ περὶ ζωῆς καὶ θανάτου οὗτος ἀγὼν τῆς ἐκκλησίας δὲν ἐπέτρεπεν αὐτῇ νὰ καταγείνη οὔτε περὶ τὴν διατύπωσιν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς οὔτε περὶ τὴν ἐξωραΐσιν καὶ λαμπρύνσιν τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς λατρείας· διὰ τοῦτο ἐν τῇ παρούσῃ ἐποχῇ οὔτε ὁμολογίας καὶ σύμβολα πίστεως μεγαλοπρεπῆ καὶ πρμπώδη θέλουμεν συναντήσῃ, οὔτε μεγαλοπρεπῆ καὶ λαμπρὰν ἐξωτερικὴν θείαν λατρείαν. Πιστὴ καὶ μετὰ πεποιθήσεως ἐρεῖδομένη ἡ ἐκκλησία ἐπὶ τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ παραδόσεως, ἐκτίθησι τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς ἀπλῶς καὶ ἀφελῶς ὡς αἱ περιστάσεις ἀπότην, τὸν βίον καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς ἀφίνουσα μᾶλλον νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῆς θεϊότητος αὐτῆς, ἡ διὰ διαλεκτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἐρευνῶν προσπαθοῦσα νὰ κυρώσῃ αὐτήν. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ θείᾳ λατρείᾳ· ἔτι αἱ μορφαὶ αὐτῆς εἶναι ἀπλᾶι, ἀπλούσταται· ἡ λατρεία τῶν χριστιανῶν συνίσταται εἰς ὀλίγας οὐσιώδεις ἀσκήσεις τῆς προσευχῆς καὶ τῆς εὐσεβείας. Ἀντὶ τῶν μετὰ ταῦτα λαμπρῶν ἐκκλησιῶν, τῶν βασιλικῶν λεγομένων, συνήρχοντο οἱ δυστυχεῖς εἰς τὰς κατακόμβας, εἰς τὰς τρώγλας, εἰς πενιγρά τέλος καὶ ταπεινὰ οἰκήματα· ἀντὶ τῶν μετὰ ταῦτα χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν σκευῶν καὶ ἀμυρῶν περιωρίζοντο εἰς ὕλην καὶ ξύλιναν· ἀντὶ δὲ τῶν μετὰ ταῦτα προϊόντων τῶν καλῶν τεχνῶν, τῆς ζωγραφικῆς καὶ μουσικῆς, ἤρκοοντο εἰς τὰς φυσικὰς τῆς καρδίας ἐκχύσεις καὶ τὰ ἱερὰ σύμβολα. Ἐν ἀπλότητι καὶ ἀφελείᾳ ἐξετέλουν τὰς διαφόρους αὐτῶν τελετὰς καὶ τὰ μυστήρια, τύποι ὑπάρχοντες καὶ παράδειγμα τῆς χριστιανικῆς ταπεινότητος, ἀγάπης, καρτερίας καὶ μεγαλοψυχίας. Προκειμένου περὶ τοῦ βίου τῶν πρώτων χριστιανῶν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι θέλομεν θαυμάσαι τὰς διαφορὰς αὐτοῦ ὅφεις καὶ τὰ ποικίλα ἐκεῖνα καὶ ἀξιομίμητα παραδείγματα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ φιλαδελφίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, ἅτινα καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐθνικούς ἐξέπληττον. Ἀληθῶς καὶ ἐνταῦθα θέλομεν συναντήσῃ διαφορὰς ἡθικὰς πλάνης, ἀλλὰ γενικῶς θεωρουμένη ἡ τότε χριστιανικὴ κοινωνία ἦν ἡθικῶς ὑγιεινὴ, ἦν ἡ κοινωνία ἐκείνη, ἥτις διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστὸν ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ κόσμου καὶ ἀνέπτυξε τοιαύτην δύναμιν ἀγάπης καὶ αὐταπαρνησίας, οἶαν μέχρι τοῦδε δὲν εἶδεν ὁ κόσμος. Ὅτι νῦν ἐν τῷ κόσμῳ παρουσιάσθη μία νέα ἡθικὴ τῶν πραγμάτων διάταξις, ὅτι τὸ ὀμιλεῖν καὶ συζητεῖν περὶ θείων καὶ ὑπερφυσικῶν πραγμάτων δὲν ἦτο μονοπώλιον τῶν σοφῶν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ταπεινὸς ὄχλος ἦν κεκλημένος νὰ συμμετάσχη εἰς τὴν νέαν ταύτην τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ταῦτα δὲν ἡδύνατο νὰ ἀρνηθῇ πλέον ὁ κόσμος. Ἡ κατ' ἀρχὰς περιφρουρούμενη αἵρεσις τῶν Γαλιλαίων κατέστη ἡδὴ δύναμις ἰσχυρά, πρὸ τῆς ὁποίας ἤρξατο νὰ τρέμη καὶ σείνηται τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ὁ κολοσσός· οἱ δοῦλοι, οἱ χειρώνακτες, αἱ γυναῖκες, τὰ παιδιά, παρ' οἷς μέχρι τοῦδε οὐδεὶς εὕρισκε σοφίαν καὶ ἀνάπτυξιν, εἶχον τὴν νίκην ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν· οὗτοι ἐπέζησαν τὸν θρίαμβον, κατὰ

τὸν ὅποιον ἡ θεία αὐτῶν θρησκεία ἐφείλκεν ἐπὶ μᾶλλον τὴν προσοχὴν τῶν φιλοσόφων· οὗτοι ἦσαν τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου, τὰ ὅποια ἐξελέξατο ὁ Θεὸς πρὸς φωτισμὸν τῶν σοφῶν, καὶ πρὸς τὴν μωρίαν ταύτην βλέπομεν σπεύδοντας τοὺς μέχρι τοῦδε λεγομένους σοφοὺς. Ὁ χριστιανικὸς ἀὴρ ἐπέπνεεν ἤδη πανταχοῦ διεισδύς μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς. Ὁ ἐθνισμὸς, ὁ τοσαῦτα βίαια μέσα μετελθὼν πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐφθινεν ὑπὸ ἐσωτερικοῦ μαρasmus· ἔπρεπε τέλος νὰ ἐπέλθῃ μία τροπὴ τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ τροπὴ αὕτη ἐνεφανίσθη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

Ἀπὸ τοῦδε ὁμως, φίλοι ἱεροσπουδασταί, ἡ μορφή καὶ ὄψις τῆς ἐκκλησίας μεταβάλλεται. Ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι πλέον ἡ ἐμὰς ἐκείνων τῶν ὑπὸ φόβου καὶ τρόμου κατεχομένων χριστιανῶν· ἤδη εἶναι μία κοινωνικὴ δύναμις εἰσδύσασα εἰς τὸν πολιτικὸν βίον, εἶναι κοινωνία καλῶς ὠργανωμένη καὶ ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ τῆς πολιτείας, εἶναι τέλος θρησκεία ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἡ ἐκκλησία ἡ μέχρι τοῦδε καταδιωκόμενη, καθίσταται νῦν ἡ ἀρχουσα, ἀνέργεται νῦν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Καισάρων· ἡ πολιτικὴ δύναμις, ὁ μέχρι τοῦδε κεκηρυγμένος ἐχθρὸς τῆς ἐκκλησίας, καθίσταται ὁ ἰσχυρὸς αὐτῆς ἐπίκουρος. Νῦν δὲν εἶναι πλέον ἐποχὴ ἀνάγκης καὶ στενότητος, εἶναι ἐποχὴ εὐθυμίας καὶ πλησμονῆς. Πανταχοῦ ἤδη ἔσω τε καὶ ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἐπικρατεῖ θεία μεγαλοπρέπεια καὶ λαμπρότης. Εἴτε τὴν τῶν δογμάτων διατύπωσιν καὶ ἀνάπτυξιν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, εἴτε τὸν ἐσωτερικὸν ὀργανισμὸν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἱεράν αὐτῆς φιλολογίαν, πανταχοῦ θέλωμεν ἐπιστήσῃ μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως τὸ ὅμμα ἡμῶν. Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ 622 ἐγένετο τοσοῦτον κολοσσιαία καὶ τεραστία ἐργασία ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἶαν οὐδαμῶς ἄλλοτε ἀπαντῶμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς. Ἐν πρώτοις ἤδη ἐπέστη ὁ καιρὸς ὅπως διατυπωθῇ ἀκριβῶς ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ ἐπιβληθῇ αὐτῇ ἡ σφραγὶς τῆς καθολικότητος καὶ ὁρθοδοξίας. Οἱ Ἀρειοὶ καὶ οἱ Μακεδόνιοι, οἱ Νεστόριοι καὶ οἱ Ἀπολλινάριοι, οἱ Εὐτυχεῖς καὶ οἱ Διόσκοροι, ἀπολακτίσαντες τὴν βασιλικὴν τῆς ὁρθοδοξίας τριβὸν καὶ ἐν τῇ πλάνῃ τῆς αἵρέσεως κατακυλινδούμενοι, ἠπέλιθον αὐτὰ τὰ βῆθρα τῆς ἐκκλησίας, ἐνόμισαν ὅτι ἐπὶ τῶν ὑποκειμενικῶν αὐτῶν θεωριῶν ἐρειδόμενοι ἠδύναντο κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς νὰ ἐρμηνεύσωσι καὶ παραστήσωσι τὴν ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς ἀπλότητι καὶ ἀφελείᾳ διατελοῦσαν διδασκαλίαν. Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη καὶ ἀνάγκη μεγίστη ὅπως ἡ ἐκκλησία πολεμήσῃ τὰς φαντασμαγορίας τῶν αἰρεσιῶντων καὶ διατυπώσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, περιθρηγούσα αὐτὴν ὁροὺς καὶ συμβόλους ὑφ' ἀπάσης τῆς ἐκκλησίας κεκυρωμένοις. Οὕτω παρέστη ἡ ἐποχὴ τῶν μεγάλων οἰκουμενικῶν συνόδων, ἐν αἷς τὰ δόγματα τῆς πίστεως καθορίζονται καὶ καταστρώννυνται ἐν μεγαλοπρεπέσι καὶ πομπώδεσιν ὁμολογίαις. Τὴν ἐποχὴν ταύτην δικαίως διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν ἐποχὴν τοῦ καθορισμοῦ καὶ τῆς διατυπώσεως τῶν δογμάτων.

Ἄλλ' ὅπως μεγάλη παρίσταται ἡμῖν ἡ περίοδος αὕτη ἐν ταῖς δογματικαῖς ἔρσιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ διαμορφώσει τοῦ πολιτεύματος τῆς ἐκκλησίας, τῆς θείας λατρείας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας. Ἡ περίοδος αὕτη εἶναι ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῆς ἱεραρχίας καθορίζονται ἀκριβέστερον, καθ' ἣν αἱ ἐπτά τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων, οἱ οὕτω δὲ λεγόμενοι ἀποστολικοὶ θρόνοι, λαμπρύνονται καὶ ταξιθετοῦνται κατὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἐπιστημότητα τῶν πόλεων, καθ' ἣν τέλος ἐγείρονται τὰ πέντε πατριαρχεῖα, ὡς πέντε ἰσχυροὶ προμαχῶνες τῆς νέας Σιών, καὶ μεθ' ὧν τὰς ἀμέσους καὶ ἐμμέσους ἀξιώσεις τῶν ῥωμαίων ἐπισκόπων, οἵτινες συγγεόντες τὰ πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ συμφέροντα, κοσμοκρατορίαν ἐζήτουν νὰ ἰδρύσωσιν ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου. Ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ θεία λατρεία ἐξέρχεται τῆς μέχρι τοῦδε πενιχρᾶς αὐτῆς καταστάσεως καὶ ἀνυψοῦται εἰς τὴν προσηκουσαν αὐτῇ περιωπῇ· τοὺς εὐκτηρίους οἴκους τῶν διωγμῶν διαδέχονται ἤδη ἐκκλησίαι λαμπραὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς· αἱ ὠραῖαι τέχναι ἀνετώτερον ἤδη προσφέρουσι τῇ ἐκκλησίᾳ τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν· ἡ μουσικὴ, ἡ ποίησις, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ πλαστικὴ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀποβαλοῦσαι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χαρακτήρα, βαπτίζονται ἐν τῇ χριστιανικῇ κολυμβήτρᾳ καὶ καλλιεργούμεναι χριστιανικῶς συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ αἰσθήματος πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ πνευματικὴν λατρείαν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἦδη καὶ αἱ περὶ χριστιανικοῦ βίου καὶ εὐταξίας διατάξεις τῆς ἐκκλησίας διαμορφοῦνται ὁριστικῶς, ἡ τάσις δὲ πρὸς τὴν ἠθικότητα καὶ ἑτεροῦ ὑψηλοὶ λόγοι παράγουσι τὸν μοναχικὸν βίον, ὅστις τῇ ἀληθείᾳ μεγάλα κατωρθώσατο. Ἄλλ' ὅπως τέλος ἐκάστη ἐποχὴ ἔχει τοὺς μεγάλους αὐτῆς ἀνδρας καὶ χαρακτηῖρας, καθ' οὓς χαρακτηρίζεται, οὕτω καὶ ἡ παρούσα· ἐν αὐτῇ θὰ ἴδωμεν τοὺς Ἀθανασίους καὶ Βασίλειους, τοὺς Γρηγορίους καὶ Χρυσόστομους, τοὺς Ἰλαρίους καὶ Ἀμβροσίους, τοὺς Ἰερωνύμους καὶ Ἀύγουστίνους καὶ τὸν λοιπὸν σεπτὸν χορὸν τῶν πατέρων, οἵτινες διὰ τε τὴν παιδείαν αὐτῶν καὶ τὴν ἑτέραν ἠθικὴν ἐπιρροήν, ἣν ἐξήσκησαν, εἶναι μεγαλείου ἀσυνήθους. Οἱ πατέρες καὶ διδάσκαλοι οὗτοι οὐ μόνον τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην ἀνέπτυξαν καὶ διέπλυσαν, ἀλλὰ παρήγαγον καὶ τοιαῦτα ἔργα ἀρετῆς καὶ ἠθικότητος, τὰ ὅποια ἐς αἰεὶ δύνανται νὰ χρησιμεύωσιν ὡς παραδείγματα ἀξιάγαστα καὶ ἀξιομίμητα.

Μέχρις ἐνταῦθα, φίλοι μαθηταί, ἐξικνέεται ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας· ἀπὸ τοῦ 622 καὶ ἐντεῦθεν ἀρχεῖται ὁ Μεσαιῶν. Τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ ἐξυψώσωμεν εἰς τοιοῦτον ὕψος καὶ νὰ ἐξάρωμεν ὅπως τὴν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Πολλοὶ καὶ διάφοροι λόγοι καθιστῶσι τὴν ὄψιν τῆς ἱστορίας ταύτης διάφορον τῆς προτέρας. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον βλέπομεν ἐτι συνεργαζόμενας τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν· ἀλλ' ὁ σύνδεσμος οὗτος δὲν εἶναι ἐνδόμυχος· ἡ φιλαρχία τῆς Ῥώμης καὶ ἡ πρὸς τὰς καινοτομίας τάσις αὐτῆς ἀπέσχισαν σύμπασαν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως

ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς τῆς ἀνατολικῆς· ὥστε δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Μεσαιῶνος ἡμῶνται αἱ ἐκκλησίαι κεχωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων πορεύονται ἰδίαν ὁδόν. Προκειμένου περὶ τῆς ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει ἡμετέρας ἐκκλησίας, εἶναι ἀληθὲς ὅτι αὕτη δὲν διαδραματίζει τὸ αὐτὸ πρωτότυπον καὶ πρωταγωνιστοῦν πρόσωπον. οὐδὲ ἐξασκεῖ τὴν αὐτὴν εὐεργετικὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου ἐπιρροήν, οἶαν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐποχῇ. Ἡ δυσμένεια ἰδίως τῆς Δύσεως κατὰ τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ἀλλεπάλληλοι φοβεροὶ ἐχθροὶ τῆς αὐτοκρατορίας, αἱ ἐμύστητες καὶ βίαιοπραγαί τῶν σταυροφορῶν, καὶ ἡ διαφθορὰ καὶ ἀνικανότης τῶν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἀναβαίνοντων, ταῦτα καὶ ἕτεροι πολλοὶ λόγοι δὲν ἐπέτρεπον τῇ ἐκκλησίᾳ νὰ ἐνεργήσῃ ὡς καὶ πρότερον. Ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἐν μέσῳ τοιαύτης φρενῆς καὶ τυφλώσεως ἐποχῆς. τοῦτο εἶχε κυρίως ὑπ' ὄψιν, νὰ μὴ ἐξέλθῃ τῆς τροχίᾳς ἐκείνης, ἣν προδιέγραφεν αὕτῃ ἡ ἀρχαία ἐκκλησία. Καὶ τοῦτο ἀληθῶς κατώρθωσε, ἐπέληθον νικηφόρως κατὰ πάντων τῶν θελησάντων νὰ λυμάνωσι τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς· συνεκρότησε συνόδους οἰκουμενικάς, συνέταξεν ἐρρους καὶ σύμβολα καὶ ἐξαλείψασα τὰς πλάνας τῶν Μονοθελητῶν καὶ Εἰκονοκλαστῶν. ὡς καὶ τὰς καινοτομίας τῶν Ῥωμαίων καὶ λοιπῶν, παρέδωκε τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς ἀλώδητον εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς. Ἐν τοιαύτῃ ἐποχῇ, οἷα ἡ τοῦ Μεσαιῶνος δὲν περιέμενέ τις βεβαίως ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ ὅμως καὶ ἐν τῷ κεφαλῶνι τούτῳ ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία ἐπραξεν οὐ μικρὰ διαδόσασα τὸν χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Βουλγάρους, Βοσμβούς, Μωραβούς καὶ Ῥώσους. Ἐπίσης καὶ ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ, τῷ ἐκκλησιαστικῷ πολιτεύματι καὶ τῇ φιλολογίᾳ ἐπραξε πᾶν τὸ ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἐπιτρεπόμενον. Καὶ ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ θὰ εὐρίσκωμεν εὐκαιρίαν νὰ θαυμάσωμεν τὴν λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν τῆς λατρείας, τὰς σχέσεις τῶν διαφόρων τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων πρὸς ἀλλήλους καὶ τὴν πολιτείαν καὶ τέλος τὰ πνευματικὰ προϊόντα ἐνὸς Μαξίμου καὶ Δαμασκηνοῦ, Σωφρονίου καὶ Φωτίου, Οἰκουμενίου καὶ Θεοφυλάκτου κτλ. μαρτυρούντων ὅτι ἡ ἔσω καὶ ἔξω παιδεία παρ' ἡμῶν οὐδέποτε ἐσθῆθη.

Ἐὰν ᾗδ' στρέψωμεν τὸ ὄμμα ἐπὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ τοῦ κόσμου, τὴν Δύσιν καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς, θέλωμεν ἰδεῖ ὅτι τὰ πράγματα διαφέρουσιν. Ἐνῷ αἱ περιστάσεις ἐκεῖ κατὰ πολλὴν εἶναι κρείσσοις τῶν ἡμετέρων, ἡ κατάστασις ὅμως τῶν πραγμάτων εἶναι ἐλπεινὴ· ἀναρῶμεν παραδείγματα τινὰ χάριν σαφηνείας.

Ἦδ' εἶναι ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, κατ' ἣν τορῶς καὶ παρρησίᾳ ἐκφώνουνται αἱ ἀντεπαγγελικαὶ τάσεις τῶν ἐπισκόπων τῆς Ῥώμης. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Δύσεως, ὅστις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ ἦν ἀπλὸς ἐπίσκοπος, πρῶτος τῇ τάξει μετὰ τῶν λοιπῶν, ᾗδ' διαμνησθητεὶ δίκαια κυριαρχίας ἐπὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ συναδέλφων· ᾗδ' παρίσταται ὡς ἡ ὁρατὴ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, ὡς ὁ ἐπίγειος ἐπίτροπος τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ἀλλ' ᾗδ' παρουσιάζεται καὶ ἡ τραγε-

λαρικὴ μεταβολὴ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ῥώμης εἰς ἀρχοντα κοσμικόν· τοῦτο κατορθοῦται κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ Ζ'. Οὐ μόνον δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπίσκοποι εἶναι ἰσχυροὶ καὶ μεγάλοι εἰς τὰ ὅμματα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ὁ λοιπὸς κληρὸς τῆς Δύσεως. Ἀπίστευτος πλοῦτος καὶ κτήματα περιέχονται εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ· διεβρλεῖτο ἤδη ὅτι, πᾶν ὅ,τι δωρεῖ τις τῷ κληρῷ, προσφέρει τοῦτο τῷ Θεῷ καὶ τοῖς ἁγίοις· ἡ ἰσχὺς τῶν κληρικῶν ἐπὶ τῶν ψυχῶν τῶν χριστιανῶν ἦν ἀπεριόριστος· ἐπέδρων μεγάλως ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων, κατεχρῶντο μέγα μέρος τῶν εἰσοδημάτων τῆς πολιτείας καὶ συνεπάρουν οὕτω ἐν Ῥώμῃ θησαυροὺς ἀμυθήτους. Πρὸς τὴν Ῥώμην ἔτεινεν ἡ πίστις αὐτῶν καὶ ἡ ὑπακοή· ἐντεῦθεν ἐξήρχοντο δικτάγματα κατὰ ἡγεμόνων καὶ λαοῦ, ἀμφότεροι δὲ οὐδὲν εἶχον ν' ἀντιτάξωσιν εἰμὴ δουλικὴν ὑπακοήν. Πολλὰ τοῦ χριστιανισμοῦ θεωρεῖαι διεστρέφθησαν. Τὰ ὅπλα ἐχρησίμευσαν πολλάκις ὡς μέσον δι' οὗ ἐχριστιανίζον τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἐτιμῶρουν αὐτοὺς τυραννικῶς ἀντισταμένους· αὐτοὶ οἱ χριστιανοὶ ἀντιστάμενοι κατὰ τοῦ κλήρου κατεδιώκοντο αὐστηρῶς· μαρτυρεῖτοσαν τῷ λόγῳ αἱ δίκαι καὶ αἱ εἰρκαί, αἱ πυραὶ καὶ τὰ ἱκνωμάτα τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως. Μελανὴ καὶ ζοφερὰ παρίσταται ἡμῖν καὶ ἡ ἔσωτερικὴ ἀποψις τῆς ἐκκλησίας ταύτης. Ἡ ἁγία Γραφή, τὸ κοινὸν πάντων καὶ πολῦτιμον τοῦτο κτῆμα, ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν χριστιανῶν καὶ μετ' αὐτοῦ πᾶσα ἐλευθερία ἐν τῇ ἐρεύνῃ. Οἱ τύποι καὶ ἡ ἔσωτερικὴ τάσις πρὸς τὴν θείαν λατρείαν οὐ μόνον ἐπιτείνονται, ἀλλὰ καὶ ἐξαλείφουσι πᾶν σπέρμα εὐσεβείας ὑπάρχον ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων· οἱ μοναχοὶ κατ' ἀγέλας καὶ τάγματα πληθύνονται καθ' ἑκάστην, εἶναι οἱ μόνοι πιστοὶ ὑπηρέται τῶν παπῶν καὶ οἱ ἀπάνθρωποι τιμωροὶ καὶ διώκται παντὶς διανοουμένου νὰ λαλήσῃ ἡ νὰ σκεφθῇ ἐλευθερία. Τὰ χριστιανικὰ δόγματα μεταβάλλονται ἐπαισθητῶς· κωλύεται ὁ γάμος τῶν κληρικῶν, ἡ μετάδοσις τῶν θείων δώρων παρέχεται τῷ λαῷ ὑπ' ἐν μόνον εἶδος, τὸ σύμβολον τῆς πίστεως διαστρέφεται, πλείσται δ' ἕτεραι καινοτομαίαι ἐπισυμβαίνουν ἐν τῇ χριστιανικῇ διδασκαλίᾳ ἐν γένει. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ γράμματα ἐπὶ τέλους τοσοῦτον ὀλιγορροῦνται, ὥστε δικαίως ὁ Ι' αἰὼν ἐπωνομάσθη αἰὼν σκοτεινός. Ἀληθῶς ἀκολούθως ἀναρτίνεται φῶς τι, ἀναρτίνεται ὁ αἰὼν τῶν γραμμάτων, ὁ σχολαστικισμός· ἐνῷ μέχρι τοῦδε περικυλίζοντο εἰς συλλογὴν ῥήσεων καὶ ἐρμηνειῶν ἀρχαίων πατέρων, ἤδη βοηθεῖ τῆς φιλοσοφίας καὶ ὅῃ τῆς Ἀριστοτελικῆς, ἤρξατο συστηματικὴ τις ἐπεξεργασία τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν· δυστυχῶς ὅμως οὗτος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιήρητο εἰς σοριστικὰς, σχολαστικότητας καὶ ἐπιπολαιότητα. Αὐτὴ εἶναι ἡ σκιαγραφία τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, ὅπου μετὰ δικαιοσύνης ὀφειλομένη νὰ ὁμολογῇσιν ὅτι πολλὰ καὶ μέγала ἐγένοντο καὶ ἐν τῇ ἐξάπλωσει τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῇ δικτυώσει τῶν δογματικῶν, καὶ ἐν τῷ ἔσωτερικῷ ὁργανισμῷ αὐτῆς καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ σκιερὰ

αὐτῆς ὀφείκει εἶναι τοσοῦτον μελαναὶ ὥστε ἐπισκιάζουσι καὶ αὐτὰς τὰς φωτεινάς.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ Ο ΜΟΤΑΡΑΣ

Τοιοῦτον δὲ καὶ τηλικούτον ὄντα τὸν ἱερὸν Χρῡσανθὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, πάντες προσήρχοντο πρὸς αὐτόν, οἱ μὲν τῆς παιδείας ἐρασταί, ὡς ἐν λειμῶνι πολυανθεὶ τὰ καλλίχρσα τῶν ἱστορικῶν καὶ θεολογικῶν γνώσεων δρεψόμενοι ἄνθη, οἱ δὲ πολιτικοὶ καὶ νομικοὶ τὰς προσφυεῖς λύσεις τῶν αὐτῶν ἀποριῶν ληψόμενοι, οἱ δὲ ἐν τέλει καὶ πλούτῳ περιρρεόμενοι ὁμογενεῖς συμβουλευόμενοι αὐτῷ, καὶ ταῖς σοφαῖς αὐτοῦ παραινέσεσι πειθόμενοι, ἀπήρχοντο πράζοντες, ὅ,τι ἂν συντελέσειε τῇ ἀγίᾳ ἡμῶν ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ γένει. Τοιοῦτον δὲ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ θεωρῶν ὁ αἰδίδιμος Δοσίθεος, καὶ προβλέπων ὅτι τὴν μητέρα τῶν ἐκκλησιῶν κλείσει διὰ τε τῆς παιδείας καὶ τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ εὐαγωγίας, ἐκχυᾶτο καὶ ἔγαιρεν ἐπ' αὐτῷ. Ὡς δὲ ἀρχιμανδρίτης¹ κατὰ μίμησιν τῶν τε πατριαρχῶν καὶ λοιπῶν ἁγιοπατριῶν, ἀπῆλθεν ἐπισκεψόμενος τὰς ὀρθόδοξους χώρας. Καὶ δὴ πολλὰς μὲν πόλεις καὶ χωρὶς τῆς Ἀσίας², οὐκ ὀλίγας δὲ τῆς Εὐρώπης περιηγήσατο, σπείρων τὸν σπόρον τῆς εὐσεβείας ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, καὶ συλλέγων τοὺς καρπούς τῶν κατὰ προαίρεσιν συνδρομῶν τῶν χριστιανῶν, ἃς ἔπεμπεν εἰς Ἱερουσόλυμα ὑπὲρ τῶν παναγίων προσκυνημάτων καὶ δι' ἄλλας κατεπειγούσας ἀνάγκας τοῦ κοινοῦ τοῦ παναγίου Τάφου³. Τότε δὲ καὶ εἰς Κιέβον μετέβη.

¹ Συνέχεια τεύχου ἡγουμένου, σελ. 9.

1. Ἀγνωστον ἡμῖν πότε κατετάχθη τῷ κλήρῳ καὶ πότε ἱερώθη· οὐδὲ τὸ κατὰ κόσμον ὄνομα αὐτοῦ γνωστὸν ἡμῖν ἐστίν.

2. Σημειωτέον ὅτι τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην τετράκις περιῆλθε α'] ἐν τάξει λαϊκῶν διατελῶν, β'] ἐν τάξει ἱεροδιακόνων, ἐξετάζων τὰς χώρας τοπογραφικῶς, γ' καὶ δ'] πατριαρχεῶν. Περὶ δὲ τούτου αὐτὸς ἀφηγεῖται ταῦτα· «Ἐπειδὴ καὶ διεπαράσταμεν ἄπασαν τὴν γῆν ταύτην, πρῶτον μὲν ἐν τάξει λαϊκῶν διατελοῦντες (ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχόμενοι τῆς ὁδοῦ μετὰ τοῦ αἰδίδιμου πατριάρχου τῆς ἀγίας πόλεως Δοσιθέου, τοῦ καὶ δεσπότη καὶ πρὸς μητρὸς θεοῦ ἡμῶν) κατὰ μῆκος ἀπὸ τῆς Δαμασκού διὰ τῆς κίτης Γαλιλαίας καὶ Τιβεριάδος θαλάσσης καὶ Συαμρείας καὶ ἀγίας πόλεως καὶ Ἱερικῶ καὶ ἄλλας αὐτῶν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰορδάνου ἐν τῇ νεκρῇ θαλάσσῃ· δεύτερον» κτλ. (βλ. Χρυσάνθ. ἱστορ. καὶ περιγρ. τῆς ἀγίας Γῆς, σελ. 23, 24. Ἐκδ. Ἱεροσολ. 1862).

3. Ὁ ἱερὸς Χρῡσανθος καὶ ἱερεὺς ὢν ἀπεστάλη συλλέξων ἐν τῇ περιόρῳ τῶν ὀρθοδόξων χωρῶν τὰς κατὰ προαίρεσιν λογίας. Περιερχόμενος καὶ εὐλογῶν καὶ διδάσκων, τοσοῦτον ὑπεέκειε τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον τῶν ὀρθοδόξων, καὶ τὸν σεβασμὸν αὐτῶν πρὸς τὰ πανάγια προσκυνήματα ἔκλυε, ὥστε δι' αὐτοῦ πολλὰ δωρήματα καὶ πολλὰς καὶ πλουσίας συνδρομὰς ἔπεμπον εἰς τὸ ἱερὸν κοινὸν πρὸς κόσμον τῶν ἀγίων προσκυνημάτων καὶ συντήρησιν τῆς ἐκεῖ ἱερᾶς ἀδελφότητος. Βεβαιούμεθα δὲ τοῦτο ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθμ. ρς' ἐπιστολῆς τοῦ αἰδίδιμου Δοσιθέου, ἐν ᾗ ἀναγινώσκονται ταῦτα· «... ὁ παπῆς κύρ Χρῡσανθος (ἴννοσι τὸν πατριάρχην Χρῡσανθον) ἐκ' αὐτοῦ ἔλαβε πολὺν κειρὸν, ἀμὴ ποτὲ δὲν ἦτο γωρὶς ὑπηρεσίαν τοῦ ἀγίου Τάφου, τὰς ὁποίας καὶ ταῖς γράψωμεν τώρα μὲν πρὸς

Ἄλλ' ὁ ἱερὸς Χρῡσανθος οὐκ ἐπεσκέπτετο τὰς μεγάλας πόλεις χάριν διασκεδάσεως, τὰ θέλητρα μόνον τῆς ματαιότητος καθορῶν καὶ τὰ ψευδόχροα τοῦ ἐπὶ βλάβῃ πολιτισμοῦ συλλέγων ἄνθη, ὡς πολλοὶ τοῦτο νῦν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ποιοῦσιν, ἀλλ' εἰτερχομένῳ εἰς αὐτάς, ἔργον αὐτῷ ἦν διδάσκειν τοῖς πιστοῖς τὰ σωτήρια λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, συμβουλεύειν αὐτοῖς τὸ ἀνεγείρειν σχολὰς πρὸς μόρφωσιν τῆς καρδίας καὶ ἀνάπτυξιν τῶν πατρῶων φρονημάτων, ἐξετάζειν τὰς βιβλιοθήκας, καὶ προτρέπειν τύποις ἐκδίδοναι τὰ ὠφέλιμα χειρόγραφα. Ἐν Κιέβῳ τὸ τοῦ Ἀδάμ Ζερνοκαβίου πολύτιμον χειρόγραφον εὐρῶν, προὔτρεπε τοὺς σοφωτάτους καθηγητοὺς τῆς ἐν Ὄζωνι ἀκαδημίας τύποις ἐκδοῦναι πρὸς διαφωτισμὸν τοῦ χριστιανικοῦ ὄντος, ὡς δὴλον τοῦτο γίνεται ἐκ τῆς πρὸς αὐτοῦ ἐπιστολῆς αὐτοῦ¹. πάντες δὲ οἱ τῆς Κιόβης διδασκαλοὶ καὶ θεολόγοι ἐθαύμασαν τὸν ἄνδρα τῆς Ἀνατολῆς διὰ τε τὴν σοφίαν καὶ τὰς ἀρετάς. Κάκειθεν μετέβη εἰς τὴν μεγαλόπολιν Μόσχαν τῆς ὀρθοδόξου Ἰωσσίας, ἧς οἱ πολῖται ἐδέξαντο εὐλαβῶς, καὶ οἱς ὁ τῆς Σιών ἐργάτης προσήνεγκε τὰ πνευματικὰ αὐτῆς δωρήματα, εὐλογῶν τὸ ὀρθόδοξον τῆς κραταιᾶς Ἰωσσίας πλήρωμα. Ἐκεῖ δὲ πολλοῖς τῶν ἐν Μόσχᾳ λογίοις συνδιαλεγόμενος, πολλὰν αὐτοῖς τὴν ὠφέλειαν κατέλιπε, πολλῶν ζητημάτων συζητήσεως γενομένης καὶ πολλῶν ἀποριῶν τῆς προσφυεῖς λύσει· διδομένης².

Μεταβὰς ἐκεῖθεν εἰς τὰς παριστρίας χώρας, μετέδωκεν ἐπίσης τὴν χάριν τῶν ἀγίων Τόπων τὰ πλούσια τῆς εὐαγ-

μίαν δὲν ἡμποροῦμεν. Ἡ ἀγιοσύνη τοῦ ἦτον ὁ μεστός· εἰς τὸν Σεργιανὸν βοεβόδα, ὅπου ἔδωκε τὸ κανδηλέρ· εἰς τὸν ἅγιον Τάφον· ὁ χάρις καὶ ἔσται ἐν τῷ μεγάλῳ κανδηλέρ, τὸ ὅποιον εἶναι εἰς Κωνσταντινουπόλιν· καὶ αὐτὸ κόπον τῆς ἀγιοσύνης τοῦ, καὶ ἐστὶ λαμὲν σὺς προπέρυσι σάκους, ἱερὰ, εἰκόνας, καὶ ἄλλα ὅπου ἔφερον ἡ ἀγιοσύνη τοῦ, καὶ νομίζομεν ὅτι ἐστὶ λαμὲν καὶ τὸ κατὰ στίχον... νὰ βαλθῇ εἰς τὸν κώδικα... τρικίρι καὶ δικίρι τὰ ἔφερον ἡ ἀγιοσύνη τοῦ. Ἐκεῖνο τὸ μέγαλον εὐαγγέλιον ὅπου ἐστὶ λαμὲν εἶναι τῆς ἀγιοσύνης τοῦ... αψα', σεπτέμβρ. κβ'». Εἰρήσθω ὅτι πολλοὺς καταλόγους τοῦ Χρυσάνθου ἀνεγνώμεν ἐμπεριέχοντες πολλὰ καὶ πολυτελῆ κειμήλια δωρηθέντα παρὰ τῶν πλουσίων ὀρθοδόξων οἰκογενειῶν, πρὸς εὐπρέπειαν τοῦ θεοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως.

1. Προστίθεται ὅτι τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τύποις πρῶτον ἐξέδωκεν ὁ ἀρχιμανδρ. Γρηγόριος Παλαμῆς ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ τοῦ Χρυσάνθου, τοῦ ἐπιγραφομένου Ἱστορία καὶ περιγραφή τῆς ἀγίας Γῆς.

2. Ὅτε ὁ αἰδίδιμος Χρῡσανθος τὰς διατριβὰς αὐτοῦ εἰς τὴν μεγαλόπολιν Μόσχαν ἐποιεῖτο, καὶ τοῖς ἐκεῖ λογίοις περὶ πολλῶν συνδιελέγετο, θαυμάζομενος ὑπ' αὐτῶν, πολλὰς αὐτῷ οἱ τῆς ὀρθοδόξου Ἰωσσίας κληρικοί τε καὶ λαϊκοὶ ἐποιήσαντο τιμὰς καὶ περιποιήσεις. Ἀναχωροῦντι δ' ἐκεῖθεν δὲσφρηται αὐτῷ καὶ εὐαγγέλιον μέγιστον ἀργυροσκέπαστον καὶ λίθοις πολυτελεῖσι καὶ ἐγκυστικοῖς ζωγραφημασι περιεκοσμημένον· φέρει δὲ βῆρος περὶ τὰς εἰκόνας ὀκτώδας, καὶ ἄλλας ἡμῶν ἐγκοσμεῖ τὸ τοῦ θεοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως σκευοφυλακτεῖον. Ἔστι δὲ ὁ τύπος αὐτοῦ τῆς ἐκδόσεως. ἦν ἐποιήσατο ὁ τοῦ μεγάλου Πέτρου ἀδελφὸς διὰ μεγάλων χαρκτηρῶν τοῦ σλαβικοῦ ἁλφαβήτου. Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ αἰδίδιμος Δοσίθεος ἐν τῇ ἀνωτέρῳ αὐτοῦ ἐπιστολῇ.

γελικῆς διδασκαλίας δῶρα. Οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ πρῶτοι τῶν πρῶτων τάξεων ἄνδρες ἐδέχοντο τὸν λειτουργὸν τῆς Σιών μετ' εὐλαθείας καὶ χαρᾶς, καὶ πάνυ θυμηρῶς προσωμίλουν αὐτῷ καὶ μετείχον τοῦ πλοῦτος τῶν ποικίλων σὺν τοῦ γνώσεων, δι' ὧν οἱ μὲν ἐνίσχυσον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, οἱ δὲ ἐκπνόνιζον τὸν πολιτικὸν αὐτῶν βίον καὶ ἄλλοι ἐπὶ τὸ ἀσφαλέστερον ἐστήριζον τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν πεποιθήσεις, ἃς τεχνικῶς πολυειδῶς οἱ ἀντίπαλοι τῆς ὀρθοδόξιας ἡγωνίζοντο διασθεῖραι διὰ τῆς δηλητηριώδους αὐτῶν χρηστολογίας. Ἐξ ἧς περ ἡγεμόνες τε καὶ ἄρχοντες πολλὰς αὐτῷ προσήνεγκον τιμὰς καὶ πλοῦσια δωρήματα πρὸς διατήρησιν καὶ καλλωπισμὸν τῶν ἁγίων προσκυνημάτων. Τότε Ἀλέξανδρος ἐκεῖνος ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ πολὺς τὴν μάθησιν καὶ τὴν πολιτικὴν σύνεσιν τοσοῦτον ἐθαύμασε τὴν τε πολυμαθεῖαν τοῦ σοφοῦ Χρυσάνθου καὶ τοὺς τρόπους τοῦ βίου αὐτοῦ, ὥστε αὐτῷ παρέδωκε καὶ τοὺς ἡγεμονόπαιδας αὐτοῦ διδάσκειν καὶ εὐαγγελικῶς τε καὶ πολιτικῶς παιδαγωγεῖν αὐτοὺς, τούτους δ' εἰσαγαγὼν ὁ σοφὸς διδάσκαλος ἐν τῷ πολυανθεῖ λειμῶνι τῆς προγονικῆς ἡμῶν σοφίας, καὶ πατρῴζουσῃ ἀγωγῇ περικοσμήσας αὐτοὺς, ἀνεδίδασκεν ἐπὶ τὸν Ἑλικῶνα καὶ κατέταξεν ἐν τῷ χορῷ τῶν Μουσῶν, ὡς ἐραστὰς καὶ μνηστῆρας αὐτῶν.

Ὅρων ὁ ἱερός Δοσίθεος τὰς ἀρετὰς τοῦ σοφοῦ ἀνεψιοῦ καὶ τὸν ἐν αὐτῷ διάπυρον ζῆλον, ὃν ἔτρεφε, καὶ τὴν εἰλικρινῆ ἀρρώσιν καὶ ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν μητέρα τῶν ἐκκλησιῶν, προῦχειρίσατο αὐτὸν μητροπολίτην τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείας, εἰς ἀμοιβὴν τῆς τε ποικίλης μαθήσεως καὶ πολυειδοῦς πείρας καὶ πολιτικῆς αὐτοῦ φρονήσεως¹. Ἐγένετο δὲ τοῦτο ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1702 ἀπριλίου 5', κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς λαμπροφόρου καὶ κοσμοσωτηρίου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεως, ἥνικα δὴ καὶ τὸν περὶ ἱερῶς ὕλης λόγον ἐξεργάσεν.

Πολλοὶ τῶν ταπεινὰ φρονούντων τὴν μὲν ψυχὴν ἀσθενῆ καὶ ἀσπῆρικτον ἔχοντες ἐν τῇ ἀρετῇ, πρὸς δὲ τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος τῆς ἀρχιερωσύνης ἔλως ἀπρασκέαστοι καὶ οὐχ οἷοι τ' ὄντες περὶ ὧν διατὰ τὸ πρὸς τὰ κο-

σμικὰ κυλινδεῖσθαι καὶ ὑπὸ τοῦ ἄχθους τῶν παθῶν τῶν μὴ πρότερον χαλινωγῶνθέντων καταφέρεσθαι, ἐχρήσαντο τῇ πρὸς τὰ ἄνω πῆσει, παρ' ἣν τὰ ἐκκλησιαστικὰ περιβαλλόμενοι ἀξιώματα, ἀλλ' ἔμως οἱ τοιοῦτοι πολλὰς ἀντὶ δόξης ἀτιμίαν καὶ κόλασιν ψυχῆς ἐδρέψαντο, τὰ γήινα τοῖς οὐρανίοις συμφύροντες καὶ τὴν ἐκκλησίαν οὐ μετρίως ἐλύπησαν, ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀξιώματος εἰς τὸ βράχθρον τῆς κοσμικῆς ματαιότητος καταπεσόντες· ὁ δὲ ἱερός καὶ σοφὸς Χρυσάνθος δεξαμένος κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν τὴν ὑψηλὴν καὶ οὐράνιον τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίαν, καὶ ἀπαρτρέπτως τοῖς ἴχνεσι τῶν ἀρχαίων ἐκείνων τῆς ἐκκλησίας πατέρων παρακολουθῶν ἐσταδιοδρόμει, μιμούμενος τὸ πολίτευμα τῶν Βασιλείων, Γρηγορίων, Χρυσοστόμων, Ἀθανασίων καὶ τοῦ λοιποῦ τῶν τῆς ἀγίας ἡμῶν ἐκκλησίας ἱερχῶν χοροῦ. Καὶ ὡς ἐκεῖνοι μετήρχοντο τὸν ἐπὶ γῆς βίον, οὕτως ὁ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείας ἱεράρχης διήγεν ἐν προσευχαῖς καὶ ἀρεταῖς λαμπρῶν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, διδασκαλίᾳ τε καὶ πράξει καθοδηγῶν τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ταῖς συγγραφαῖς τὸν τῆς ὀρθοδόξιας περιέδolon περιθριγῶν. Ἐν ὧν δὲ τῷ τετραετῇ τῆς ποιμαντορικῆς ταύτης ἀξίας ἤσκει καὶ ἡγάπα τὴν πρᾶξιν καὶ ταπεινοφροσύνην, ἥτις ἐστὶν ἡ συνέμπορος τῶν ἀποστόλων καὶ ἡ χρυσὴ κλίμαξ τῶν οὐρανῶν¹ οὐχὶ ὑποκριτικῶς καὶ χρώμασιν αὐτῆς ψευδέσι ποικίλλων ἐαυτὸν, ἀλλ' εἰλικρινῶς καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν σπλάγγνων τῆς καρδίας τὸ ὕψος αὐτῆς τῆς ἀρετῆς ἐπιγινώσκων. Ὅθεν οὐ μόνον ἐπὶ τούτοις πᾶσα ἡ ἱερὰ ἀδελφότης υπερηγάπα καὶ εἰς τὰ μάλιστα ἐτίμα τὸν ἐνάρτεον καὶ σοφὸν πατριάρχην, ἀλλὰ καὶ διότι τὰς πολυσχιδεῖς καὶ πολυπλόκους τοῦ πανηγίου Τάξου ὑποθέσεις μετὰ διακεκριμένης ἱκανότητος καὶ δοκίμου ἐμπειρίας διεξήγαγεν, αὐξάνων τὴν ἡθικὴν ἐπιρροὴν τοῦ θρόνου διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ φρονήσεως, καὶ ἕκαστον τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐτεροδόξων· εἶον λατίνων καὶ ἀρμενίων, περιορίζων ἐν τοῖς ἰδίῳ αὐτοῦ ὁρίοις. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Σιωνίτις ἐκκλησία ἐδεῖτο ἰθύντορος παιδείας τε κεκοσμημένης καὶ εὐσεβεῖας καὶ ἀρετῆς, καὶ πείραν ἔχοντος περὶ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου οὐ τὴν τυχαίαν, διάδοχον τοῦ θρόνου ἐξελέξατο ὁ αἰδίδιμος Δοσίθεος τὸν σοφὸν Χρυσάνθον τὸν ἐνάρτεον αὐτοῦ ἀνεψιόν. Γινώσκων δὲ καλῶς ὁ πολύπειρος Δοσίθεος, ὅτι ἡ θεωρία μόνη ἀνευ τῆς πείρας

1. Κατ' αὐτὴν ἡγεμόνας τινὸς τῶν περιστρίτων χωρῶν ἦν εἰς τὰς ἡγεμονίας ἀποσταλὴ τις ἀρχιερεὺς, ὡς ὁ Χρυσάνθος λόγιος καὶ ἐνάρτεος πρὸς διατήρησιν καὶ περιποίησιν τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις μοναστηρίων τοῦ ἁγίου Τάξου ἀπιστάλη ὁ ἱερός Χρυσάνθος. Ταῦτα περὶ τούτου ἀναγινώσκοντες ἐν τῇ 87^ῃ ἐπιστολῇ τοῦ Δοσιθέου, γράλλοντος πρὸς τὸν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐπίτροπον αὐτοῦ· « 47 πουργία ἄσπρα ἐξωθεύθησαν διὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου... ὁ ἐκλαμπρότατος λέγει ὅτι... χρειάζεται ἕνας ἄνθρωπος ἐκ μέρους τοῦ ἁγίου Τάξου οἰκοκύριος νὰ εὐρίσκηται πάντοτε ἐκεῖ, καὶ ἐξήτει μὲ τὸ ὄνομα τὸν λογιώτατον ἀρχιμανδρίτην Χρυσάνθον νὰ τὸν κάμωμεν ἀρχιερέα καὶ νὰ ὑπάρῃ νὰ εὐρίσκηται ἐκεῖ, τὸ ὁποῖον προκινῶντας τὸ ἰδὲ καὶ οἱ ἐγκριτοὶ τὸ ἐπήνεσαν ὅτι ἀγαθόν. Καὶ λοιπὸν καὶ ἡ ὑμετέρα ἀγάπη νομιζόμενα πῶς τὸ εὐρίσκειτε εὐλογον, ἐπειδὴ καὶ τὸ πρόσωπον εἶναι χρήσιμον καὶ στολισμένον μὲ γράμματα, καὶ ἐρησφύμενος καὶ εἰς πολλὰς χρεῖας τοῦ ἁγίου Τάξου, περὶ ὧν οὐ τοῦ παρόντος λέγειν· καὶ εἶναι νῖος καὶ ἡμπορεῖ νὰ δουλεύῃ καὶ αὐτοῦ καὶ ἄλλοι ἀκόμη καλλίτερα· 1701 ἔτει σωτηρίῳ ».

1. Ὁρ. Κωνστ. Οἶκον. λόγ. περὶ προσευχῆς σελ. 209. Τὴν κλίμακα δὲ, δι' ἧς εὐκόλως ἀναβαίνει τις εἰς τὴν οὐράνιον κορυφὴν διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης, ἀκριβίστατα ἡμῖν περιγράφει αὐτὸς ὁ τῶν Πηλουσιῶν διδάσκαλος ἱερός Ἰσίδωρος γράφων· « Εἰς τὴν τῆς ταπεινοφροσύνης κορυφὴν ἀναδυσόμεθα... ἔστω ἡμῖν καὶ σχῆμα σμενὸν, καὶ βλέμμα ἡμερον, καὶ ὄφρυς συνεσταλμένη, καὶ βῆξις μὴ σεσοδημένη, καὶ ἱμάτιον χρεῖωδες, καὶ καθέδρα ταπεινή, καὶ τροφὴ λιτὴ, καὶ στρωμνὴ μὴ τῆς χρεῖας κρείττων, καὶ ἐπιπλα πρὸς εὐτέλειαν ἡσκημένα, καὶ οἶκος πρέπων χριστιανός, καὶ μὴ καὶ λόγος καὶ φωνὴ καὶ ἡ πρὸς τοὺς πάλαις ἐντευχίς πρὸς μετριότητα μᾶλλον ἢ πρὸς φλεγμονὴν βλαπτέω· οὕτω γὰρ διὰ πάντων ἀσκούντες τὸ μέτριον εἰς τὴν οὐράνιον κορυφὴν ἀναδυσόμεθα » (δρ. ἐπιττ. ροθ' σελ. 354).

ἄγονος μεγάλων ἔργων καθίσταται, καὶ πολλάκις βλάβης πρόξενος γίνεται, ὅπως ὁ διάδοχος αὐτοῦ τὴν τε θεωρίαν καὶ τὴν τοῦ κόσμου πείραν, ὡς δύο περὶ αὐτὸν ἀσφαλεῖς ἔχῃ δορυφόρους, εἰς μὲν τὰ τῶν κρατούντων ὑψηλὰ συμβούλια, ὅταν σπουδαῖται συζητήσεις ἐγίγνοντο περὶ τῶν ἁγίων προσκυνημάτων ἢ ἄλλων τοῦ θρόνου συμφερόντων, ἐλάμβανε αὐτὸν μετ' ἑαυτοῦ, τὰς δὲ περὶ τοῦ θρόνου σκέψεις πᾶσας ὑπέβαλλεν αὐτῷ, συμβουλευόμενος, καὶ πάντα δι' ὧν καλῶς καὶ δεξιῶς τὸ ἱερὸν κοινὸν τοῦ πανηγίου Τάφου ἐκυβερνᾶτο, ἐδίδασκεν αὐτῷ. Οὕτω τοῖνον ὁ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείας ποιμενάρχης, ὁ σοφὸς καὶ πολυπείρος Χρῦσανθος εἰς πάντα καλῶς προπαρασκευασάμενος καὶ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἠυδοκίμει, προστατεύων καὶ ἀναπτύσσων τὰ συμφέροντα τοῦ πανηγίου Τάφου, καὶ παρὰ τῷ θεῷ αὐτοῦ ὡς διάδοχος, τὰ τῆς πατριαρχείας καθήκοντα ἐπιμελῶς ἐσπούδαζε, καὶ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας εἰς τὴν πατριαρχικὴν περιωπὴν ἐχειραγωγείτο.

(Ἐπεται συνέχισις)

Ἀρχιεμανδρ. ΚΥΡΙΑΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ
ἀντιοπατίτης.

ΗΘΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΝΤΑΤΕΥΧΟΥ

Α.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ τόμῳ τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» τινὰ περὶ Πεντατεύχου γράψαντες, σελίδας τινὰς τοῦ μετὰ χειρὸς ἀφραιοῦμεν εἰς βραχὺν λόγον περὶ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας, ἣν ὁ τὴν θεόπνευστον ταύτην συγγραφὴν ἀναγινώσκων ἀνύεται· καὶ καθόλου μὲν ἡ τῶν θείων Γραφῶν ἔρευνα πᾶσι παρηγγέλλθη τοῖς χριστιανοῖς, τὴν δὲ τῶν Πεντατεύχου διδασκαλιῶν καὶ νόμων μελέτην αὐτοῖς ὁ Κύριος διακελεύεται ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» ἡ διὰ τῶν ὀλίγων τούτων οὐ μόνον πρὸς ἔρευναν τῶν Γραφῶν προτρεπομένη, ἀλλὰ καὶ γινώσιν κατὰ τὸ ἐνὸν τελείαν ἤδη διδοῦσα τῶν τε βιβλίων τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς διδασκαλιῶν πᾶσι τοῖς μὴ μετασχούσιν εὐρείας παιδείσεως, ἄρχεται τῆς τοιούτης καθόλου μελέτης ἀπὸ τῆς βίβλου τοῦ θεόπου Μωυσέως, εἰ καὶ ὁ ταῦτα γράφων ἀνομολογεῖ τὸ ὀυσχερὲς, μετὰ δὲ τῆς Σαμαρείτιδος ἐπαναλαμβάνει, καθὰ κλεινὸς τῆς τῶν κάτω χρόνων ἐκκλησίας ἐπάρχης «τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ, καὶ ἐγὼ ἄντλημα τοιοῦτον οὐκ ἔχω»· ἀλλ' οὕτε τὴν περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν πολυπραγμονήσομεν, τὰ μὲν ἰσχυρότερα ἡμῶν ταῦτα μὴ ἀκριβοῦντες, τὰ δὲ χαλεπώτερα ἡμῶν παρὰ τῷ σοφῷ Σειράχ διδασκόμενοι «να μὴ ζητῶμεν καὶ τὸ τοῦ ἱεροῦ Θεοδωρήτου δὲ μὴ ἀγνοοῦντες ὅλως, ὅτι καίπερ ἐπιβαλόμενος νὰ γράψῃ περὶ τῶν ἀπώρων τῆς θείας Γραφῆς εἶπεν ὁμοῦς «τὰ μὲν τῶν διερωτωμένων ἐστὶ περιττά, ὡς ἀνόνητα· τὰ δὲ ἐρωτᾶσθαι ἡλίθια καὶ ἀνόητα». Τέλος, εἰ συγγνωστὸν νὰ εἰπωμεν τοῦτο, αὐτοῖς τῶν Ἰουδαίων οἱ παλαιοὶ ῥαββίνοι οὐγὶ ἐπωφελὲς ἔκρινον νὰ διερμηνεύωσι πᾶσι κοινῶς τὰ πρῶτα ἰδίως βιβλία τῆς Γενέσεως, τὴν ἀρχὴν τῆς δράσεως Ἰεζεκιήλ τοῦ προφήτου, τὸ τέλος τῆς προφη-

τείας αὐτοῦ καὶ τὸ ἔσχατον ἔσχατων τοῦ Σολομῶντος, τὴν δὲ κατὰ τοῦτο σοφὴν κρίσιν τῶν ῥαββίνων ἐπαινεῖ καὶ ὁ Ὀριγένης, καὶ ὁ Ἰερώνυμος¹. Τί δ' ἕτερον ἐννέει γράφων ὁ οὐρανογράφος πατὴρ πρὸς τὸν ἴδιον μαθητὴν Χίλωνα ὅτι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς παλαιᾶς Διαθήκης πολλάκις ἐγγίγνεται βλάβη;² Θέμα τῶν ἄρθρων ἡμῶν ἐστὶ βραχεῖα τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τῆς Πεντατεύχου ἀναθεώρησις.

Ὁ διεξερχόμενος τοῦ θεόπου τὴν θείαν συγγραφὴν εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς ἔχει λαμπρὰν διδασκαλίαν τοῦ προσέχειν ἑαυτῷ, πιστὴν δ' εἰκόνα τῆς συνειδήσεως τῆς ἐλεγχούσης τὸν ἀμαρτάνοντα, πολλὰ τοῦ Πεντατεύχου ζῶσαν γραφομένην· ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὴν δημιουργίαν τοῦ πρωτοπλάστου, καθ' ἣν αὐτὸς μόνος μετὰ τῆς Εὐᾶς ἦν ὁ ἐν τῷ παρδείσῳ τῆς τρυφῆς καθημένος· πρόσχωμεν ὁμοῦς εἰς ὃ λέγει ὁ ἐρμηνεύσας τὸν συγγραφέα αὐτῆς· «ὁ Θεὸς ἔθετο τὸν Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάττειν»³· τὸ χωρίον εἰς τὸν μὴ ἐπισταμένως μελετῶντα, εἰς τὸν ἐρευνῶντα τὰς θείας Γραφὰς ἀνευ τῆς χειραγωγίας, ἣν οἱ ἱεροὶ ἐρμηνευταὶ χορηγοῦσιν ἡμῖν, φαίνεται περίεργον ἴσως· διὸ καὶ Σεβηριανὸς ὁ Γαβάλων εἰκότως ἀπορῶν γράφειν· «φυλάσσειν δὲ αὐτὸν ἀπὸ τίνος; Ἀηστῆς οὐκ ἦν, οὐδὲ ὁ ἐπιβουλεύων· ἀλλ' ἵνα φυλάξῃ αὐτὸν ἑαυτῷ, ἵνα μὴ παραβᾷς ἀπολέσῃ αὐτόν». Τίς λαμπρότερα εἰκὼν, τίς διδασκαλία θειοτέρα καὶ ζῶσα τοῦ προσέχειν ἑαυτῷ; τί ἡ καθ' ἡμᾶς πείρα διδάσκει, τί τὰ ἡμέτερα παθήματα τοῦ ἡγετον λόγου παντὸς φέγγονται ἢ ὅπερ ὁ μέγας τῆς Καππαδοκίας ἐπάρχης εἶπεν, ὅτι αὐτὸν μὴ ἀδικούντα οὐδεὶς παραβλάπτει δύναται; Εἰ δὲ ἡ ἠθικὴ τῆς Πεντατεύχου εὐθύς ἐξ ἀρχῆς οἶονεὶ θεμέλιον τῆς ἐν Θεῷ ζωῆς ἡμῶν καὶ τῆς ἠθικῆς τελειότητος τὸ προσέχειν ἡμῖν αὐτοῖς ἔθετο, οὐδεμία ἄρα ἄλλη θεόγραφος ἐντολὴ ἦν δυνατόν θεμέλιον νὰ τεθῇ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν· ὥσει δ' ἠθέλησεν ὁ θεόπνευστος συγγραφεὺς νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην τῆς συνειδήσεως ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ ἀρχῆς ὡσαύτως εἰκόνα καὶ ταύτης ἔδωκε καλὴν. Ἡ συνειδήσις παρίσταται ἀμέσως ὡς μία διάνοιξις τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς· «Διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο (Ἀδὰμ δηλ. καὶ Εὐᾶς) καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν»⁴· ἡ συναίσθησις αὕτη τῆς ἀμαρτίας, ἣν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ παρὰ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ διέπραξαν, ἡ συναίσθησις τῆς ἀπωλείας τῆς ἀρχαίας δόξης, ἥ ἐξέπεισαν οἱ γενάρχαι θεωρεῖται αὕτη παρὰ τοῖς ἁγίοις πατρῶσιν ἡ διάνοιξις τῶν ὀφθαλμῶν· «Τὴν μετὰ τὴν ἀμαρτίαν αἴσθησιν οὕτω κέκληκεν ἡ θεία Γραφή—λέγει ὁ ἱερός Θεοδώρητος—εὐθύς γὰρ μετὰ τὴν ἀμαρτίαν κεντᾶται τὸ συνειδός· παραλληλὸς ἔρχεται ὁ θεῖος Χρυσόστομος· «ὅταν δὲ ἀκούσης—γράφει—ὅτι διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, τοῦτο νόει· ὅτι παρε-

1. Ὀριγένης ἐν προοίμῳ τοῦ Ἰπομνήματος εἰς ἔσχατον ἔσχατων—Ἰερώνυμος ἐν προοίμῳ εἰς Ἰεζεκιήλ.

2. Βασιλείου τοῦ Μεγάλου ἐπιστ. IB'.

3. Γενέσ. IB', 15.

4. Αὐτόθ. Γ', 8.

σκεύαζεν αὐτοὺς αἰσθησιν λαβεῖν λοιπὸν τῆς γυμνώσεως καὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς δόξης, τῆς πρὸ τῆς βρώσεως ἀπήλαυον· ἡ ἀμαρτία φαίνεται ποινὴ βαρεῖα, κόλασις αἰώνιος, ὅσῳ δὲ μᾶλλον πεπορωμένη καθίσταται τοῦ ἀμαρτάνοντος ἡ συνειδήσις, τοσούτῳ μείζων ἡ βάσανος καὶ τοσούτῳ ἀνυπόφορος, ὡς παντελὴς χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καθὰ εἶπεν ὁ Μ. Βασίλειος· ἡ τύψις τῆς συνειδήσεως εἰς τὸν ἀμαρτωλὸν γίνεται τιμωρία ἀτερμάτιστος, στένει δὲ καὶ τρέμει οὗτος ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ὁ πρῶτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος κακούργος Κάλιν· πόσον ἡ εἰκὼν τοῦ κακούργου ζωηρὰ εἶναι, πόσον ὁ Μωϋσῆς καλῶς ζωγραφεῖ τοῦ συνειδότητος τοὺς ἐλέγχους! Δὲν διαφεύγουσιν οὗτοι τοῦ πανταχοῦ παρόντος καὶ καρδίας ἐτάζοντος καὶ νεφροῦς τὴν γνῶσιν· «Ἰνα τί περιλύπος ἐγένου καὶ ἵνα τί συνέπεσε τὸ προσωπὸν σου;» ἐρωτᾷ τὸν ἀδελφοκτόνον. Ἡ λύπη, ἡ ἀθυμία, οἱ αἰώνιοι τῆς συνειδήσεως ἐλέγχοι παρίστανται εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς Πεντατεύχου ὡς ὁ θεότευκτος εἰσαγγελεύς τοῦ αἰωνίου καὶ ἀνάρχου Κριτοῦ, βρῶν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀμαρτωλοῦ, σκληρίζων εἰς τὰ ὦτα τοῦ κακούργου ἀτελεύτητον καταγγελίαν, ζωγραφουμένην εἰς τὸ προσωπὸν αὐτοῦ, μηδὲ στιγμὴν ἡρεμίας ἐπιτρέπουσαν. Ἡ δὲ τιμωρία τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ πταίουτος, ἀλλὰ καὶ ἐπιμένοντος εἰς βίον ἐκδεδιτημένον, εἰς ὅδον ἀπωλείας πορευομένου, καὶ ἡ εἰκὼν τῆς τιμωρίας ταύτης οὐχὶ σπανίως γράφεται διὰ ζώντων χρωμάτων ἐν τῇ Πεντατεύχῳ, ὡς ἡ εἰκὼν τῆς ἀρετῆς. Αἱ δύο εἰκόνες διδάσκουσιν, ἐμπνέουσι, πείθουσι καὶ εἰς ὀλίγα ἐπ' αὐτῶν λόγια θέλομεν περιορισθῇ, ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ μέρει τῆς διατριβῆς ἡμῶν, ὡς ἐν εἰσαγωγῇ, πρὶν ἢ εἰς τὰ καθέκαστα εἰσελθωμεν.

ὁ κατακλιυμὸς, καὶ ἡ καταστροφή τῶν Σοδόμων ἀκολούθως, εἰσὶν αἱ πρῶτισται γραφαὶ τῶν εἰκόνων τούτων. Πλημμυρεῖ ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων, καὶ «πᾶς τις διενεσθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ»⁶, ὁ δὲ δημιουργὸς δὲν θέλει νὰ ἀκαταμείνῃ ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, «διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας»⁷ ὁ δὲ οὖν κατὰ τὸν χρυσορρήμονα, «διὰ τὸ σαρκικαῖς πράξεσι δεδαπανησθαι, καὶ μὴ εἰς δέον κεχρησθαι τῇ τῆς ψυχῆς οὐσίᾳ, ἀλλ' ὡς σάρκα μόνον περικειμένους, καὶ ἐρήμους ψυχῆς ὄντας, οὕτω τὸν ἐαυτῶν βίον καταναλίσκειν». Ἀπέναντι τῶν ἀμαρτωλῶν, τῶν κακούργων, τῶν ἀκολάστον, τῶν ἀνείμενον ἀσπαζομένων βίον ἱσταται ἄνθρωπος ἄκακος, ἄγιος, τὸν ὁρόμουν τοῦ Θεοῦ πορευόμενος, μὴ σαρκικαῖς πράξεσι δεδαπανημένος, εἰς δέον κεχρημένος τῇ τῆς ψυχῆς οὐσίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο τῷ Θεῷ ἀγαπητός, «ἄχριν ἐναντίον Κυρίου»⁸ εὐρών, ὁ Νῶε· ἡ ἀρετὴ τοῦ Νῶε σώζει αὐτὸν καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἡ δὲ Πεντάτευχος τῆς ἀρετῆς τὴν δύνάμιν παρίστανται· λαλεῖ περὶ τοῦ Νῶε μόνον, οὗτον μόνον ὀνομάζει δίκαιον καὶ τέλειον ἄνθρωπον, αὐτὸν

ἀναφέρει μόνον ὀνομαστὶ χάριν εὐρόντα ἐναντίον Κυρίου, καὶ πάλιν αὐτὸν καὶ μόνον εὐπρεπτήσαντα λέγει τῷ Θεῷ· καὶ ὅμως ἀμέσως, τὴν πρὸς τὸν δίκαιον ἀγάπην τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς δεικνύοντα ἢ βίβλος τοῦ Μωϋσέως φανερόν ποιεῖ ὅτι διὰ τὸν Νῶε καὶ πᾶς ὁ οἶκος αὐτοῦ εὗρε χάριν παρὰ Θεοῦ· ἐνῷ οὐδεμία ἀνωτέρω γίνεται μνεία τῆς ἀρετῆς τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἐνῷ ῥητῶς ὁ Κύριος λέγει πρὸς τὸν Νῶε «σὲ εἶδον δίκαιον ἐναντίον μου ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ», διατάττει οὐχ ἥττον ὅπως εἰσέλθῃ αὐτός καὶ πᾶς ὁ οἶκος αὐτοῦ εἰς τὴν Κιβωτόν⁹. αὐτὸς καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ σώζεται καὶ ἐξεληθὼν τῆς κιβωτοῦ εὐλογεῖται ὑπὸ Θεοῦ αὐτός καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ, ὁ δὲ Θεὸς λαλεῖ τῷ Νῶε καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, ἀνιστῶν τὴν διαθήκην αὐτοῖς καὶ τῷ σπέρματι αὐτῶν.

Ἐτέρα γραφὴ τῶν δύο εἰκόνων ἡ τῶν Σοδόμων καταστροφή, ἡ τοῦ δικαίου Λῶτ σωτηρία· πόλεις ὀλόκληροι, κατοικησθέντες, μαχομένης, αἰσχυρότητων καὶ ῥυπαριῶν ἐπὶ τοὺς περιόικους ἐκχέουσιν χεῖμα πελάγιον οὐρανίῳ, πυρὶ καταστρέφονται, πλῆθος ἀπειρον ἀφανίζεται, εἰς δὲ μόνος ἄνθρωπος ἐκ τῆς γενικῆς καταστροφῆς ταύτης σωζόμενος ὁ Λῶτ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀπειροῦ εὐσπλαγχνίας γίνεται μάρτυς· καὶ σώζεται διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ Λῶτ ἡ ζυνωρίς τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, καὶ δι' ἀρετὴν τριῶν ἀνθρώπων μόνον φεῖδεται ὁ οἰκτιρμῶν πλάστης μῆς πόλεως ἐκ τοῦ κακοήθους ἐκείνου συμπλέγματος, τῆς Σηγώρ. Δέεται ὁ Ἀβραάμ τοῦ Κυρίου ὅπως μὴ συναπολέσῃ δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς καὶ βεβαιοῦται ὅτι ἀφθεύσονται αἱ ἀμαρτίαι τῶν πολλῶν καὶ ἐὰν δέκα δίκαιοι καὶ ἐνάρετοι ἄνδρες ὑπάρχωσιν ἐν τῇ πόλει· καὶ ἡ πόλις σώζεται ἐνεκα τριῶν. Ἀλλὰ τοῦ ἐναρέτου καὶ τοῦ δικαίου τὴν σωτηρίαν εἰσέτοι ἐξαρκᾷ ὁ Θεὸς ἐκ τινων ὄρων, ὧν ἡ παράδοσις εἰς τὸν ἕνα ἐκ τῆς συνοδείας ἐκείνης ἐπήνεγκε τὴν εἰς στήλην ἀλὸς μεταβολήν· τοὺς τρεῖς ὄρους περιέλαβεν ἐν βραχυλογίᾳ· «μὴ περιδλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω»¹⁰· καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ὄροι εἰσὶν ἀπαραίτητοι παντὶ ἀμαρτωλῷ, ὅστις ἂν προαιρεῖται καταλιπὼν τὴν ἀμαρτίαν νὰ δεῖξῃ μετάνοιαν ἀληθῆ, ἵνα φύγῃ τοῦ Θεοῦ τὴν τρομερὰν ἀγανάκτησιν· νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ ὁ δὲ οὖν οὖν εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἀπωλείας ὁδόν, ἀπ' ἧς ἐσώθη μόλις· μῆτε νὰ σταθῇ ἐν περιπτώσεσι προμοίας, αἵτινες ὕλην εὐπρηστον τῆς ἀμαρτίας ὑπανάπτουσιν· εἰς δὲ τὸ ὅρος σωζόμενος νὰ δεῖξῃ ἐν τῷ μέλλοντι ὅτι τῆς κακίας φυγὼν τὰ βῆθη καὶ τοὺς χαμαιπετεῖς τῶν ὑλαίων παθῶν λογισμοὺς ἀποσκορακίσας τείνει ν' ἀναβῇ τῆς ἀρετῆς τὰ ὕψη· κάλλιστα ὁ ἀδαμάντινος Ὁριγένης προσέθηκεν, ἐρμηνεύων τὸ χωρίον τοῦτο· «Μὴ περιδλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω» καταλέλοιπας Σόδομα· μὴ στρέφου εἰς Σόδομα· καταλέλοιπας τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀμαρτίαν· μὴ ἐπιστραφῇ εἰς αὐτήν· ὅτι δὲ τοῦτο μόνον οὐδαμῶς ἀρκεῖ ἡμῖν, αὐτὸς πάλιν ὁ θαυμασίος τῶν Ἐξαπλῶν συγγραφεὺς εἶπεν· «οὐκ ἀρκεῖ σοι, ἐὰν μὴ καὶ τῆς δευτέρας ἐντολῆς ἀκούσης, λεγούσης· Μὴδὲ στήν ἐν τῇ περιχώρῳ»

5. Γενεσ. Δ', 6.

6. Γενεσ. γ', 5.

7. Γενεσ. γ', 3.

8. Γενεσ. γ', 8, 9.

9. Γενεσ. Ζ', 7.

10. Γενεσ. ΙΘ', 17.

οὗ γὰρ δεῖ ἀρξόμενον προκόπτειν ἐστάναι ἐν τῇ περιχώρῳ Σοδόμων».

Ἡ πανωλεθρία τοῦ Φαραῶ καὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ τρομερὰ εἰκὼν ὑπάρχει τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ Θεοῦ, μὴ μυκτηρίζομένου ὑπὸ ψυχῆς μογθηρᾶς, πολλὰ μὲν βλεπούσης καὶ ἀπολαυσούσης τὰ παρὰ Κυρίου εὐεργετήματα, ἀλλ' εἰς ὁδὸν κακίας ἐπιμενούσης· ὁ ἀμετανόητος, ὁ σκληροκάριος ἀμαρτωλὸς εἶναι ὁ Φαραῶ· ἐξιππάζεται, τρέμει, θροεῖται εἰς τὴν προσβολὴν τῆς πληγῆς τῶν βατράχων, ψευδῇ δὲ δεικνύων μεταμέλειαν ἐπὶ τοῖς κατὰ τοῦ περιουσίου λαοῦ τολμωμένοις, «εὗξαθε ὑπὲρ ἑμοῦ πρὸς τὸν Κύριον (λέγει τῷ Μωϋσῇ καὶ τῷ Ἀαρὼν) καὶ περιελέτω τοὺς βατράχους ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ ἑμοῦ λαοῦ· καὶ ἐξαποστελῶ αὐτοὺς καὶ θύσουσι τῷ Κυρίῳ»· ἀλλ' εὗχονται Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν, καὶ ὅτε «ἐποίησε Κύριος καθάπερ εἶπε Μωϋσῆς, καὶ ἐτελεύτησαν οἱ βράτχοι», ἡ καρδία πάλιν ἐσκληρύνθη τοῦ Φαραῶ καὶ ἔμεινεν ὁ αὐτός· ἀλλ' εἰς τὴν πληγὴν τῆς κυνομυίας ἐκταράσσεται καὶ φοβούμενος δέεται πάλιν τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Μωϋσέως, τὴν αὐτὴν πάλιν ἐπαναλαμβάνων ὑπόσχεται· παρέρχεται ὁ κίνδυνος, ὁ Φαραῶ σκληρύνεται, μετάνοι εἰς τὴν κατόπιν πληγὴν, ἐπικαλεῖται τοὺς θαράσσοντας τοῦ Θεοῦ, λυτροῦται, ἀλλ' ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπωλείας οὐδαμῶς νοεῖ νὰ ἐξέλθῃ· καὶ ἐπερχομένης τῆς πληγῆς τῆς χαλάζης, «ἥτις τοιαύτη οὐ γέγονεν ἐν Αἰγύπτῳ, ἀφ' ἧς ἡμέρας γένηται ἐπ' αὐτῆς ἔθνος», ὁ Φαραῶ ὁμολογεῖ ὅτι ἡμάρτησε καὶ ὅτι ἐπιτρέψει τοῖς Ἰσραηλίταις νὰ λατρεύωσι τῷ Θεῷ αὐτῶν· ἀλλὰ μένει ὁ αὐτός, καὶ ἐξερχομένους τῆς Αἰγύπτου καταδιώκει· καταποντιζόμενος δὲ δεικνύει λαμπρῶς τὴν μεγάλην ἀνογὴν τοῦ Κυρίου, προσδεχομένου μὲν τοῦ ἀμαρτωλοῦ τὴν μετάνοιαν, ἀλλὰ πατάσσοντος τὸν ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ προσκαθεζόμενον.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἐν γένει τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας ἡ εἰκὼν, τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, οἷα δὲ τὰ τοῦ ἀνθρώπου καθήκοντα πρὸς ἐαυτὸν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὸν Θεὸν, ἐν ὀλίγοις θέλομεν ἐξετάσει ἐν ἀκολούθοις ἀρθροῖς, εὐτυχεῖς ἂν διὰ τῶν ὀλίγων τούτων κεντήσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν ἐκάστου χριστιανοῦ ὅπως μάθῃ πλατύτερον, ὅτι λέγει ἡ ἱερὰ τῆς Πεντατεύχου βίβλος· τότε θέλει κατανοήσῃ ὅτι ἡ βίβλος αὕτη ἐστὶν ἀξία τῆς εὐλαβείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πάντων τῶν λαῶν καὶ τῶν αἰώνων, ὡς καὶ πᾶσα ἡ ἁγία Γραφή, κάλλιστον οὐσα παντὸς ἀνάγνωσμα καὶ παντὸς τὴν ἀλμυρὰν τοῦ βίου τούτου πλέοντος θάλασσαν θεόπεμπτος συνέκδημος. (Ἐπεται συνέχεια)

ΣΑΜΟΥΗΛ ΤΟΥ ΧΑΝΤΖΕΡΗ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ

Ἡ καθ' ἡμᾶς ἸΗ' ἑκατονταετηρίς ἔσχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἔχῃ τέσσαρας συγχρόνως ἀκμάζοντας χρονογράφους, οἵτινες τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους γρά-

ψαντες, οὐχὶ ὀλίγας εἰδήσεις καὶ περὶ τῆς τῶν γραμμάτων καταστάσεως ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἐχορήγησαν ἡμῖν. Ὁ ἐκ Σκοπέλου πολυγραφώτατος Δαπόντες, ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ καταλόγῳ καὶ ἐν τῷ «Καθρέπτη τῶν γυναικῶν», τῷ «Κήπῳ τῶν χαρίτων» καὶ τῇ «Βίβλῳ βασιλειῶν» ἱστῶρησε τὰ πρωτεύοντα τοῦ γένους πρόσωπα, τὰ πλούτῳ καὶ κοινωνικῇ ὑπεροχῇ διακρινόμενα, τοὺς μόχθους σεβασμίων διδασκάλων καὶ λογίων καὶ τὸν ζῆλον καὶ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ποιμαντικὴν σοφίαν αἰνέσας ἀνωτέρων τῆς Ἐκκλησίας λειτουργῶν· ὁ Σέργιος Μακραιὸς αὐστηρῶς ἔκρινε τοὺς τὰ πράγματα τὰ ἐθνικὰ διοικήσαντας ἰδίως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐν δὲ ταῖς ἀνεκδότοις αὐτοῦ ἐπιστολαῖς συμπλήρωσιν ἔγραψε τῆς εἰκόνας τῆς μακαρίας γενεᾶς, ἧς ἐν μέσῳ τιμώμενος ἔζη· ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης ἀφηγεῖται τοῦ κατ' αὐτὸν κλήρου τὴν ἀληθῆ κατάστασιν καὶ εἰς τῶν ἀρχόντων προστέχει τὰς ῥαδιουργίας, ἐναντίον μάλιστα τῆς φαναριωτικῆς ἀριστοκρατίας καταφερόμενος· ὁ Βεντότης ἐν τῇ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν Προσθήκῃ ἱκανὰ καὶ οὗτος ἔγραψε, πάντες δ' οὗτοι συμπληροῦσιν ἀλλήλους· ἀλλ' ἡ εἰκὼν τῆς ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους φωτισθίσσεται ἂν ἐπιστολαὶ τοσαῦται ἀνεκδοτοὶ συγχρόνως βιωσάντων ἀνδρῶν ἐκδοθῶσι, διότι ἐν αὐταῖς ὁ γράφων πρὸς φίλους ἀνεπιφυλάκτως ἐκφέρει τὴν περὶ τῶν συγχρόνων ζητημάτων καὶ ἀνθρώπων κρίσιν αὐτοῦ, γνώμην ἐκτιθέμενος ἢ αὐστηρὰν ἢ ἐπεικῆ, καθ' ἣν εἶχεν ἀντίληψιν, καὶ καθ' ἣς εἶχεν ὁρμὰς καὶ συμφέροντα.

Εἰς τὸ μέγα ταμεῖον, ἐν ᾧ συγκομιζόντες καταβάλλομεν ὅτι δύναται ἕκαστος, συνεισφέρει ὁ υπογράφων τὰ παρόντα λόγια ἀνεκδότους τινὰς ἐπιστολάς τοῦ αὐδιδίμου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Σαμουήλ τοῦ Χαντζερῆ. Ἡ πρώτη τούτων, ἡ σήμερον ἐκδιδόμενη πέμπεται πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλον Β', μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου πτώσιν ἐν Ἀγίῳ ὄρει διαμένοντα· τῷ Κυρίλλῳ, φαίνεται, συνειργάσθη ὁμοφρονῶν ἐν πλείστοις—πλὴν τοῦ ζητήματος τοῦ ἀναδραπτισμοῦ—ὁ Σαμουήλ, ἡ δὲ γράφων, δύο ἔτη μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν Σεραφεῖμ τοῦ Β', τὴν κατ' αὐτὸν καὶ πάλιν ἐλσεινῶς ἀποδύρεται ἐποχὴν, τῇ τότε καταστάσει τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων ἀπαρεσκόμενος. Ἐμμενε τότε ὁ Σαμουήλ, Δέρκων μητροπολίτης ὢν, ἐν Θεραπείῳ, ὡς γράφει τῷ 1759, μακρὰν τῆς φαναριωτικῆς τύρῃς διατελῶν, ἀλλ' εἰς τὸ φανερόν μὲν καὶ ὄνυματι μὴ μεμψόμενος τοῦ πατριάρχου Σεραφεῖμ, αὐτὸν δ' ὅμως ὑπεννοῶν ἐν οἷς περὶ τῆς τότε ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως τοῦ γένους γράφει. Οἱ ἀναγνόντες τὰ ὑπ' ἐμοῦ περὶ Σεραφεῖμ Β' γράφοντα¹, μᾶλλον δ' οἱ ἀναδιψήσαντες τὰς σελίδας τῶν Ἰπομνημάτων Σεργίου τοῦ Μακραιῶ μινυήσκονται βεβαίως ὅτι Σεραφεῖμ ὁ Β' ἦν μέχρι τινὸς πειθαρχῶν τοῖς βαρυτίμοις τῶν

1. Ἰδε τὰ περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλ. ἀληθείᾳ, ἔτος Γ' σελ. 54—62, καὶ πρὸλ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους σελ. 793 σημ. 1.

γερόντων, τῷ τε Ἡρακλείᾳ Γερασίμῳ, ἀνδρὶ συνετωτάτῳ καὶ γνωριμωτάτῳ καὶ αὐτοῖς τοῖς μεγιστάσι, καὶ τῷ Νικομηθεΐᾳ Γαβριήλ, βαθυγνώμονι καὶ πολιτικῷ· κατόπιν δ' «ἐδόκει ὀλιγωρεῖν πως τῶν προειρημένων βαρυτίμων γερόντων, καὶ ἐαυτῷ περιποιεῖσθαι δύναμιν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, κατ' ἰδίαν γνώμην διοικεῖν τὰ συμπίπτοντα· καὶ προῆγεν ἐπαύρων τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἰδίαν γνώμην κρατύων, καὶ διέπραττεν οἷς ἂν ἐπιβάλλοι, καὶ ὧν αἰροῖτο ἐκράτει, πολλάκις καὶ τῶν ἐνδημούντων ἀρχιερέων καὶ ἀρχόντων τινῶν καὶ κληρικῶν ἀντιφερομένων».

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῶν ὑπομνημάτων ἐν εἰδὲι σχηματισμῷ ἐστὶ δυνατόν 'να ὑποτάξωμεν τὴν δημοσιευομένην ἐπιστολήν· ἡ συνήθης ἐκείνη, καὶ ταρτουρική ἀπόγνωσις ἡ κατακαυμένη αἰσθητικὴ, ὀλίγον χρόνον ὕστερον ἐκαστῆς νέας πατριαρχικῆς καθοδοφορίας, τοὺς ζηλοῦντας τὴν δόξαν τοῦ οἴκου Κυρίου καταφαίνεται καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ. εἰς δὲ τὴν εἰκόνα τοῦ κλεινοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως σκιαί τις ἐπιρρίπτεται ἴσως, περὶ οὗ ἔγραψα τὰ δέοντα¹. Εἰς τὸν ἀκριβῶς ὁμῶς ζητοῦντα 'να μάθῃ τὴν ἀληθῆ τότε κατάστασιν, εἰς τὸν ἐπιθυμούντα πάντοτε «μὴδὲν δικάζειν πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃ» ἐπιβάλλεται 'να ἐρευνήσῃ ἐκτενῶς τὰ κατὰ τὸν Βούλγαριν, 'να μελετήσῃ τὴν πρὸς τὸν Κύριλλον Ε' ἀπολογητικὴν ἐπιστολήν τοῦ σοφοῦ κερκυραίου, 'να μὴ λησμονήσῃ ὅτι ὁ μὲν Κύριλλος ὁ μετὰ τοῦ ἀγύρτου Αὐξεντίου ταράξας τὴν Ἐκκλησίαν ἦν ἀδύνατος 'να μὴ ἀναμειχθῇ καὶ ἐν ταῖς διδασκαλικαῖς ἔρισιν, αἵτινες ἀνέθορον ἐν τῇ Ἀθωνίᾳ ἀκαδημίᾳ, ὁ δὲ Βούλγαρις οὗτ' αὐτὸς ἡδύνατο 'ν' ἀνέχηται πολυαρχίαν ἐν τῇ σχολῇ καὶ ξένῃν ἐπέμβασιν, οὐδ' αὐτοῦ ἐστὶ τοῦ πατριάρχου, προστατεύοντος ἀναφανδὸν τοὺς ἐναντίον τοῦ Εὐγενίου, δικαίως ἢ ἀδίκως, κινηθέντας λογιστάτους.

Ὁ ἀναγνώστης βλέπει ἐν τῇ ἐπιστολῇ μνεῖαν τινὰ γινομένην καὶ τοῦ Νικολάου Ζαχζούλη· περὶ τούτου ἔγραψαν ἄλλοτε τὰ γνωστά μοι². Προσθετέον δ' ὅτι διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὁ Σχμουήλ αἰτεῖται συγγνώμην παρὰ τοῦ Κυρίλλου, δι' ὅσα ἂν εἴπεν ἴσως κατ' αὐτοῦ, καί περ ἐν σιωπῇ ταῦτα περερχόμενος. Ἀγνωσθῶμεν αὐτὰ καὶ ἡμεῖς· δίδωμεν ὁμῶς προσεχῶς γῶρον εἰς δημοσίευσιν καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστολῶν, ἐκάστης μικρὸν τι φῶς εἰς γνῶσιν τῆς ἐποχῆς τῆς τότε ἐπιχεούσης.

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ

1. βλ. Ἀπομνημονεύματα τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας σελ. 164—165. Σημειοῦται ὅτι τοῦ βιβλίου τούτου ἀντυπωθέντος ἀπὸ τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας μετὰ πολλῶν προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν, αἱ εἰς τὴν διαιρηθῆναι μου ταύτην παραπομπαὶ γενήσονται κατὰ τὰς σελίδας τοῦ ἰδιαιτέρως ἐκτυπωθέντος τεύχους.

2. Ἀπομνημονεύματα σελ. 200—201.

▲.

ΚΥΡΙΛΛΟ ΤΩ ΠΡΩΤΩ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Ἦκέ μοι τὰ παρὰ τῆς ὑμετέρας σεβασμιότητος γράμματα· ἐφ' οἷς τὰ μὲν, ἤσθη, ὡς ἐπὶ πατρὶ ὑγιαίνουν. τὰ δὲ λελύπημαι καὶ δέδηγμαι τὴν ψυχὴν· ὅτι καὶ ἐπῆλθε, τὰ πάλαι εὐδαίμονα καὶ φαιδρὰ ἀναλογισάμενον, πρὸς τὰ νῦν παρεικάσας· ἀλλ' οἷα ἀνθ' οἷων τὰ καθ' ἡμᾶς μεταδέβληκε καὶ μεταπέπτωκεν, ἄλλην ἐξ ἄλλης τύχην παρὰ δόξαν μεταλαχόντα· εἴτε βράτκανός τις δαίμων, ἢ στυγερά πῦρ· Ἐριννὺς τοῖς καθεστῶσιν ἐπορθαλήσαντες, συνταράξαι ὅλην ποτὶ, καὶ συγγεῖαι ἄρδην, καὶ ἀνατρέψαι τὰ πρὶν ἔγνωσαν, πρὸς κοινὸν βλάβος· πῇ ποτ' ἄρ' οἴγεται ἀπειὼν ὁ καθ' ἡμᾶς ζηλωτὸς πρώην βίος, καὶ μακάριος, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ μακάριος· ποῦ τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας ὁ πάλαι διάκσμος; ποῦ ἡ εὐρυθμία τῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀρμονία; ποῦ ἡ τε τῶν μελῶν πρὸς ἀλληλία τε, καὶ πρὸς τὸ ὅλον συναρμογὴ εὐρυῆς, καὶ τὸ κατὰ παντός εὐπρεπὲς καὶ κατὰλλλον; τὰ δὲ σεμνὰ πέριξ στέμματα τὰ κοσμοῦντα καὶ ἀγλαίζοντα τὴν πρωτίστην καθέδραν, ὡς μελινναυγὴ καὶ ἀρεγγὴ νῦν ἐσκιάσται ὑπὸ πυκνῷ τῷ νέφει τῶν ἀτυχημάτων· εἶδες ἂν ποτε δῆπου καὶ κυβερνήτην τῷ στόλῳ ἐναδρυνόμενον, καὶ στρατηγόν, ὡς οὕτως εἶπω, ταξιάρχαις σεμνονόμενον, καὶ ὅλως ἐν σύντονον σώμα, καὶ θυμειδὲς πρὸς τὰς τῶν ἐναντίων ἐφόδους καὶ τὰς τοῦ πονηροῦ μηχανάς· ἐκ δὲ τούτου ἡλικία μὲν ἡ εὐνομία, καὶ εὐζωία τοῦ ἱεροῦ πολιτεύματος καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας· θαυμαστὴ δ' ὅση τῶν ἱεραρχούντων ἡ χορεία· ὑπερστίλβουσα δὲ τοῦ ὑπεραρχίου βαθμοῦ ἡ λαμπρότης· ὅτε δὴ καὶ φιλία ἑνθεος ἐτεθῆλει, καὶ ἀδελφότης ἀμφιλαμψῆς ᾗνηι, καὶ σύμνοια, καὶ συμφύα, καὶ συνελόντι εἰπεῖν ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ· ἀλλ' ὦ τῆς σκηνῆς, ὦ τοῦ δράματος, ὡς ἔρρει, καὶ πάντα φροῦδα, ποῦ βάντων, ἢ ποῦ στάντων, ὅπου οὐ τὸ πικρὸν καὶ στυγνὸν κατέχει, καὶ τοῦ πάλαι βίου οὐδὲν ὅτι μὴ παρηλλαγμένον, καὶ ξένον λαίλαπος ἀντιπνεύσαντος. Σφοδρὸς γάρ, δέσποτα, σφοδρὸς ἐνέσκηψεν ὁ χειμὼν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ πνεύματι, ἄμαχος ὁ ῥεῖζος, καὶ ἡ βία ἀνυπόστατος· ἡ ζάλη δὲ καὶ ὁ κλύδων ὑπὸ νύκτα ἀνέληνον, κυματωγὴ τὰ πάντα, καὶ πόντος ἀλίμενος· τί ἄλλο ἔτι· ἢ τὰ πανύστατα τοῖς κλαίουσιν ὀλοφύρεσθαι, καὶ προὔπτος ὁ κίνδυνος, καὶ τὸ σκάφος κατὰ βυθοῦ· ἀλλ' ἔστι τις, οἶμαι, πυρρός, ἐρεῖ τις, πολλῶν χειμαζομένων παρκαυθία καὶ θαλπωρή, ἣν ἐλπίδα πάντες ἴσασιν οἱ τοῖς δεινοῖς βυθιζόμενοι, καὶ τυχύτη συζῶτι διακαρτεροῦντες, ἀναψυχὴν γούν τινα, εἰ μὴδὲν ἄλλο ἀπὸ τῶν ἀνιερῶν λαμβάνοντες τῇ τοῦ μέλλοντος καραδοκίᾳ· εἰσι δ' οἱ καὶ ἀπῆλλαξαν ἀμωστέπως ὧν ἐπειράθησαν καὶ πεπόνθασιν· ἡμῖν δὲ οὐδ' ἂν ὀτιοῦν γέννηται τὰ ἀπὸ τῆς ἐλπίδος ἔσται, ὅσα γ' ἐμὲ ὄρῃ· ἐλπίς γάρ σωφρονοῦσιν ἀνδράσι καὶ οἷς μετὰ μέλος τῶν προτέρων, καὶ ἔσωσε πολλάκις καὶ σώσει· τοῖς δ' ἄλλως πως ἔχουσι, γρηγορούντων φασὶν ἐνὺπνια· καὶ οὐδὲ τὸ θεῖον εὐμένες, εἰ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν εἰσ-

φέρειν ἐπάναγκες, κατὰ τὸν θεϊότατον ἐν διδασκάλους Χρυσόστομον· πῶς γὰρ οὐ; εἶγε τὸ μὲν ὅλον ἐκ μερῶν συνεστὼς τούτων δὲ κατὰ μικρὸν ὑπὸ τοῦ συνεχοῦς διαρρεόντων δάκρυς, ὁ δὲ, ὡς ἕκαστος ἔχει οὐ συναλγεῖ τῷ μέρει, οὐ συμπάσχει ἀνασώσασθαι, πῶς καὶ τὸ πᾶν ἔξει καλῶς; εἰ δὲ καὶ τὸ πᾶν οὐδαμῶς, ποῦ τὸ μέρος ἐστήξει; νήπιος ὄντως, καὶ νηπιόφρων, ὅστις ποτ' ἂν εἴη ὅ,τι καὶ πείτεται νῆ Δία μετὰ μικρὸν· πρὸς τοσοῦτον γὰρ τὰ μέλη ἐνὸς οὐ πάσχει πάντα, πρὶ' ὅσα οὐκ ἐπινέμεται τὸ πάθος ἅμα· εἰ δὲ καὶ καθ' ἓν χωρεῖ καὶ ἐν παρ' ἓν ἐπινέμεται, ἕως οὗ τὸ πᾶν ἀναλώσῃ, ἡλίχην ἄρα ὀφλεῖ παράνοιαν ὁ τοιαῦτα φρονῶν καὶ ὀνειροπολῶν; ὡς τόγ' ἐμὲ εἰδέναι, τοῦτο φρεῖς πάθους, τοῦτ' ἐμπρησμοῦ, τὸ προῖέναι ἀπὸ τῶν κατὰ μέρος ἐπὶ τὸ πᾶν τὴν καταστροφὴν, καὶ οὗ τὰ μέρη καὶ τὸ ὅλον ἀνάγκη φθείρεσθαι. Ἀλλὰ δὴ καὶ πόλιν καὶ γένος, ἐκεῖνα οἶδεν ἡ φύσις ἐλεύθερα καὶ σῶα, ἐν οἷς ἀπολαύουσι κοινῇ ἐλευθερίας, καὶ τῶν ἀπὸ ταύτης ἀγαθῶν, ἄλλως δὲ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔατω ὡς αὐτόθεν γνωστὰ τῷ ὅλῳ εἰ σὺ, ὦ σεβασμία φιλότης, ἐκ νέου τὰς Μούσας μεμνημένος, καὶ τὰ τῆς παιδείας τετελεσμένος ἀγαθὰ. ἵνα μή τι καὶ ληρεῖν δοῶ πρὸς πατέρα τῶν λόγων παππᾶζων βρεφικῶς, ἢ τὰ κοινὰ καὶ καθωμολογημένα τῇ ἀμετροεπίᾳ μεγεθύνων· ὁ δὲ μάλιστα καὶ ὑπὲρ ἄλλο τι πέπονθα, καὶ ἐδάκην τὴν ψυχὴν, ἢ τῶν ἀνγκαίων αὐτῇ πάννυμι ἐπέστρεψεν ἔνδεια, ἐφ' ᾧ καὶ τὴν ἐμὴν αὐτὸς ἐδάκρυσα τύχην, καὶ ἦν αὐτόθι ὀρεινὴν εἰκασμαι καὶ τραχεῖαν· εἰ ἀείποτε φιλίᾳ συζήσαντες καὶ γνώμης ἀκεραιότητι, κακῇ δὴπου τύχῃ αἰῶνης περιπεσόντες ὑπὸ τοῦ ἐν ἀκακίᾳ χαιρεκάκοις τισὶ πιστευταί ἄμφω γεγόναμεν συμφορῶν ὑπέραντλοι, ὥστε καὶ ἐν ἀπόρῳ ἐξ ὧν πορίσομεν τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Καὶ τλήμων μὲν ὁ τὰ δίκαια γράφων, τάλας δὲ ὁ ἀντεπιστέλλων, τὰ τε ἄλλα, καὶ ὅτι τοῦ μὲν δίκαια τὰ αἰτούμενα, τοῦ δὲ ὅτι δίκαια τὰ ὑπὲρ τούτων παραινέθησόμενα· τὸ δ' αὐτὸ φημί ἤδη συμφορὰν ὑπερβάλλουσαν, ὅτι τι καὶ δίκαιον ἀπαρξίνετος γὰρ ἢ ἐπιχωριάζουσα ἀπαιδεύσις· ἥτις καὶ ἐνθα ἂν ἤρξει, καὶ παραινέσεις μὲν ἰσχύει οὐδέν· βωμολογία δὲ καὶ κολακεία καὶ τὸ πρὸς χάριν λέγειν ὡς ἕκαστος ἔχει σκοποῦ, κρατεῖ καὶ ἄρχει ἢ καὶ τοὺς κρατοῦντας ἐξολιθθαίνειν ἐπὶ τὰ ἀνομιώτατα τῶν ἔργων πολλαῖς ποιεῖ· τὸ δ' ἀληθὲς εἴτις εἴποι ἀπὸ φίλης καὶ εὐγενεῦς, καὶ καθαρὰς ψυχῆς, οὐχ' ὅπως ἀνύσει οὐδέν, ἀλλ' ἔτι καὶ μίσος καὶ ὀργὴν ἐαυτῷ μνηστυθήσεται ἐκ τοῦ ὑπόπτου· αἵτιον δὲ, ὅτι ἡ μὲν ἡδονὴν τῷ λόγῳ κεράσασα στομυλεύεται· ἡ δ' ἀληθὲς φιλίᾳ πρὸς τὸ τοῦ φίλου καὶ μόνον συμφέρον ἀρορῶσα, ἐν πικρίᾳ λόγων οἶδε παρρησιάζεσθαι· ἐφ' ὧν καὶ θαυμάζειν ἐπεστὶ μοι πολλάκις, εἰ πολιτικῶν πραγμάτων ἐμπειρίαν καυχώμενοι, καὶ ἐπὶ τούτῳ μέγα φρονούντες, εἴτα πραγμάτων φύσιν οὐκ ἴτασι, κυμινουμένην καὶ ἀσταθοῦσαν καὶ βέουσαν· ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐκάστοτε βλέποντες, βλέπειν ἐθέλουσιν· ἐφ' οἷς δὲ μόνον ἡδοναί, τούτοις καὶ Σαρροῦσι, καὶ πεποίθαισιν, ὁ μὲν ἐπὶ χρήμασιν, ὁ δὲ ἐπὶ τῇ περὶ αὐτὸν δυνάμει· ἕτερος

δὲ τῇ ἀρχῇ, καὶ ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ τῷ τῶν ἐρημέρων. Διὸ καὶ κύμβαλοι αἰσχίστα πίπτουσι, δεινὸν ἔσχαμα· ἀψευδῇ γὰρ τίθησι τὰ ἱερὰ λόγια, αἰσχύνῃν ὀφλήσουσιν οἱ ἐπὶ πόλεσι καὶ χρήμασι πεποίθητες· καὶ ταῦτα πάσχοντες διὰ τὸ ἄφρονον, φιλίαν οὐ στέργουσι, παρρησίαν τοῦ λέγειν μισοῦσι, τῇ ἀληθείᾳ χαλεπαίνουσι· καὶ ταῦτα πάντα ἐπαπατᾶσθαι, προσέχειν δὲ μόνοις τοῖς ἐξαπατᾶν βουλομένοις. Καὶ ὅπερ ποτὲ Διονύσιος ὁ Σικελίας τυραννήσας ἔφη περὶ τῆς ἀρχῆς, ὡς πολλῶν κακῶν περικυκλούντων αὐτὴν, οὐδὲν τῶν πάντων λυμαίνεσθαι μᾶλλον τὰ πράγματα γνῶναι, ἢ κολακείαν, ἔμοιγε δοκεῖ ἐμπερίως εἰρημένον· ταύτῃ τοι καὶ λέγειν τ' ἀληθὲ καὶ τὰ δίκαια χαλεπὸν, καὶ πράττειν χαλεπώτερον· ἀλλὰ καὶ ὡς, οὐκ ὀκνήτω μήτοι γε λέγειν τὰ πρόσοφα, καὶ προτρέπων οὐ παύσομαι, εἰ κίμοι λόγου μέτεστιν, ἐφ' οἷς τέ μοι ἐπέσταλκεν, ἐφ' οἷς τε καὶ μὴ, καὶ οὐ διαλήψει τὰ παρ' ἡμῖν, ὅπη παρείκοι, δέον τοὺς ἀγαθοὺς τὰ δέοντα λέγειν, καὶ πράττειν τὰ καλὰ διὰ παντός, καὶ ἐν πᾶσι, καὶ οὐκ ἐκ νύξεως, ἀλλ' αὐτοπαθῶς, καὶ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπόντων οὐχ' ἤττον, ἢ παρόντων φίλων μεμνησθαι καὶ προνοεῖσθαι καὶ ὅσα ἄλλα ὁ φίλος οἶδε νόμος· καὶ τοῦτο ἐκ παντός προτιμότερον, εἰ ἱερὸν τοῦτ' ὁ γρημα ἐκ παλαιότητος χρόνου νομιζέται, εἰ θεοπέσιον καὶ δεσποτικὸν τὸ παράγγελμα, τὸ φιλεῖν δηλαδὴ καὶ ἀγαπᾶν, εἰ κορωνίς τῶν ἀρετῶν καὶ τελειότης, καὶ ἐνὶ λόγῳ τὸ πᾶν τῆς περὶ τὰ ἥθη εὐαγγελικῆς νομοθεσίας· καὶ ὅλως, εἰ ἄνευ τούτου ἀδύνατον Θεῷ τ' ἀρέσται καὶ κερδῆσαι ψυχὴν· καὶ τούτων μὲν ἕνεκα ταῦτ' ἴσθι, σεβασμιώτατε τέττερ'! Τὰ δὲ κατ' Εὐγένιον, καὶ πέρα πίστεως δοκοῦσί μοι, εἰ τοσοῦτον ἀχάριστος ἄνθρωπος, ὅπου καὶ τὰ Σηρίαοῖδε τὸν εὐεργέτην, καὶ ὑπακούει καὶ ἀγαπᾷ ὑποτασσόμενα· ποταπὸς αὐτὸς οὗτος περὶ αὐτὴν; τί τοῦτο; πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν; ἀντὶ τοῦ μᾶν χολῆν; ἀντὶ πάντων, ὧν ξένος ὧν ἐπιλορρονήθη, γυμνός καὶ ἐνεδύσατο, ἐνδεὴς καὶ ταπεινὰ πράττων, καὶ ἐκτῆτατο ὅσα τῶν πάντων οὐδεὶς μηδὲ τῶν πάννυ προσηκειωμένων αὐτῇ· τοιαῦτα ἀπέδωκε τὰ τροφεῖα; ταῦτα τῶν σῶν ἰδρώτων, δέσποτα, ἀπόνασθαι τὰ γεώργια καὶ τὰς φυτείας σοι παρεσκεύασεν; αὐτὸς τὸν πατέρα, τὸν δεσπότην, τὸν εὐεργέτην λελύπηκεν, ἐφ' οἷς ἔδει ἀθανάτους ὁμολογεῖν χάριτας; αὐτὸς ὁ παιδεῖν ἐπαγγελλόμενος, ὁ ἀρετὴν ἡσκημένος, ὁ ἱεροφάντης, καὶ τὰ σοφὰ εἰδὼς, καὶ τὰ ὑπὲρ ἔννοιαν; ὑπὲρ οὗ τὸς' ἐμόγησεν ἡ σὴ πατρότης, καὶ τρηλικούτους ὑπέστη πόνους καὶ δαπάναις; τί δ' οὖν ἄλλος, εἴπου τις τῶν σπουδαίων παρεωραμένως, πῶς οὐ δικαίως κλύσεται καὶ ἠρηνολογῇ τὰ καθ' ἑαυτὸν; εἰ ὁ μὲν, οὐδὲ λόγου τυχεῖν ἤξιωται· ὁ δὲ καλὸς οὗτος καὶ ἐνετρυφῆσατο τῇ παρ' αὐτῆς μεγάλῃ τροφῇ· ἀλλὰ καὶ ἤξει, καὶ ἔρει τὰ, καὶ τὰ οὐκ ἔτι τοῦτο παρὰ δόξαν ψυχῆς εὐγνωμονούσης. Οὐ γὰρ τὰ ἀπὸ φαύλης διαθέσεως θαυμάσιτό τις, ἀλλ' ὡς ἐνὶ φαύλῃ διάθεσις ἐν παιδείᾳ· τοῦτο γὰρ ἐμοὶ δοκοῦν διενήνοχε πεπαίδευμένος ἀπαιδεύτου, ὡς τοῦ μὲν, τὰ πάντα παραφέροντος ἀγενῶς, τὸν δ' ἐπὶ τῇ τῆς παιδείας εὐγενείᾳ καὶ τὰ μικρότατα αἰσχυρῆσθαι τῶν ἀτοπημάτων· εἶεν· καὶ εἰπέ τι καὶ κατελὰ-

λησεν· ἀλλὰ κακῶς καὶ ἀπαλλᾶξει, καὶ οὐ χαίρήσει· οὐ γὰρ ἀνέξεται τις ληροθντος ἀκούειν. Νικόλαον δὲ τὸν ποτὲ παι-
δαγωγὸν τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Βοεβόδα, εἰ προστῆναι τῆς
ἐν τῷ Ὄρει αὐτόθι σχολῆς ἐδέησεν, ἐγρῆν τούτο καὶ προ-
βουλεύσθαι, πρὶν ἢ αὐτὸν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει
φροντιστηρίου ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν παραδόσεων τετά-
χθαι· νῦν δὲ ἔργον ἐστὶ τοῖς τῶν κοινῶν ἤδη προεστηκό-
σιν ἀντίτα βραίνειν, ὁδὸν οὕτως αὐτοῖς· οὐ γὰρ ἀνέχεται ἡ
καθ' ἡμᾶς ἡλικία καὶ τοῖς ἐπωστοῦν παιδείας μεταληρῶσι
περὶ τῆς παιδείας αὐτῆς μεταδόναι λόγον, εἴτε συνενεγ-
κεῖν καὶ τι δύναιντο· ἐκ δὲ τοῦ πράττειν τὰ κοινὰ περὶ
τὸ αὐτὸ ἕκαστον, οὕτω καὶ τὰ τῆς παιδείας, οἰόμενοι καὶ
τούτοις ὑπερρροεῖν· ἀλλ' εἴθε καὶ προκόπτειν ἐπὶ τὸ βέλ-
τιον τὰ ἡμέτερα, ὥπως ἂν τύχη, καὶ ὧν Θεὸς δ, τι τὸ
συνείσιν μέλλον τῷ γένει τὰ τε ἄλλα, καὶ τὰ κατὰ παι-
δείαν μάλιστα. Ἡμεῖς δὲ τό γε νῦν εἶναι ἐν Θεραπεύσει
παροικοῦμεν, πεπαυμένοι ἐκ πολλοῦ τοῦ κατατρυχεῖσθαι
περὶ τὰ κοινὰ καὶ καταδραπνῆσθαι τηνᾶλως· ἀπολώλα-
μεν καὶ ὑπὸ ζήλου τῶν καλῶν, καὶ οὐδὲν δ, τι οὐ συνέβη
τῶν κακῶν καὶ παρὰ λόγον, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις,
ὡς τοῖς ὑπὸ χεῖρα καὶ ὑπ' ἄλλης δουλεύουσιν οὐδεμία
μηχανὴ μὴ τὰ τῶν κρατούντων περινεύσιν· τούτο δὲ
μόνον χεῖρω, ὡς οὐδὲν μετῆν μοι μέρος, ὧν δεδρασται,
καὶ παντὶ τῷ συνειδῶσι οὐκ ἐλαύνομαι. Θεὸς ἀντι-
κρυσ τοῦτ' ἐλεήσει με, μὴ τοῦ φρονεῖν ἐκστῆναι καὶ
τῶν λογισμῶν, ἐν οἷς ἡ τε σοφία, καὶ ἡ μὴ τῶν παρ'
ἐλπίδα ἀμύθητος, καὶ πολυεὶδῆ τὰ μηχανουργήματα
μέχρι καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐστίας· καίτοι καὶ ἐπεχειρή-
σαν τινες κατὰ καιροὺς τὰ μὲν ὑποκτελίσαι, τὰ δὲ καὶ
συγκροῦσαι προπαρασκευαστέες πρὸς πάντα χρόνον, ὡς
ἐγνων τὰ σφίσι φυλακτῆρια· ὁ δὲ ἅπαξ ἡμάρτηται μοι
(ἀλλὰ μὴ λαθεῖν σε παντόπτα καὶ καρδιογνώστα τοῦ δ' ὅς
αἵτιος ἀμαρτήματος) καὶ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τινος ἐνδομου-
χούτος σκοποῦ ἢ πάθους βεβήλου, ἢ φυχῆς ψυχῆς,
ἁπαλῆ· ἀλλ' ἐξ ἀρχαίας ἀποικιότητος συνήθους, ὡς μὴ
ὠρελιν, ἀμαρτήματος τοῖς ἐπωστοῦν περὶ λόγοις ἐσχολα-
κόσι· τούτου οὐκ ἔξαρτός εἰμι· ἄλλως εἰ καὶ ἀπειλαὶ προσε-
τέθησαν τῷ ἀρχισμῷ καὶ φόβητρα σκευωρηθέντα, καὶ
πρὸ ἐμμάτων τὰ δεινὰ πέπλασται, οὐδ' ἂν ἐτίθον ποιῆ
ἄνθρωπος, οἷος ἐστὶ μὴ σφῆλαι τοῦτο, καὶ ὡμολογηταὶ
μοι καὶ πάλιν ὁμολογῶ, καὶ οὐκ ἀναίνομαι μὴ λέγειν, ἐξ
ἐτου τὰ πιστὰ ἐκ τῶν δεξιῶν ἀλλήλοις δέδοται, ἐρ' ὧ καὶ
συγγνώμην ἡτησάμην, καὶ αἰτῶν οὐκ αἰσχύνομαι· τὸ δὲ
δὲς ἐξαμαρτεῖν οὐκέτι ἀπλοικοῦ· Ἐρ' οἷς δὲ ἡ ὑμέτερα σε-
μνότης, ἥτοι ἐπιπολαιῶς τὰ τότε πράγματα καὶ ἤθη καὶ
γνώμας κρίνασα, ἢ οὐκ ἐμβαλύνασα, οἷς τὰ τοιαῦτα προά-
γειν τε καὶ ὑπάγειν ἦν σύνθηρες, ἢ ἐξαπατηθεῖσα ὅρ' ὧν
τὰ παρ' ἐκἄτερα ἐπραγματεύετο δέει τοῦ μέλλοντος, οὐ
γνώμας ἀκεραίστητι, ἢ ὥπως ἄλλως ἐκ διτθολῶν κινή-
θεῖσα, ἀνθρώπειόν τι ἐπαθε καθ' ἡμᾶς· τοῦτ' ἀντὶ πολλῶν
ἀρχέσει τοῖς τὰ θεῖα ὁρῶνς πρεσβεύουσιν· ἐὰν ἀφώμεν τοῖς
ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀρήσει καὶ ὁ πατήρ
ἡμῶν ὁ οὐράνιος τὰ παραπτώματα ἡμῶν. Ἐρρωστο, δέ-
σποτα παναγιώτατε, καὶ εὐδαίμονως πράττε. αψνθ'.

ΟΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ

Ὅλιγοι ἴσως τοῦ λαοῦ καὶ τῶν εἰς χεῖρας λαμβανόν-
των τὰ καθ' ἡμᾶς φύλλα ἢ καὶ ἐρευνώντων τὰς ἱστορικάς
δέλτους ἐκινήθησαν ἐκ περιεργείας εἰς ἐξέτασιν τῆς ἱστο-
ρίας τοῦ τίτλου τούτου, δι' οὗ καλοῦνται σήμερον, δι' οὗ ὀνο-
μαζονται ἀπ' αἰώνων ἰδίως εἰ τῶν τεσσάρων ἐξεχουσῶν ἐκ-
κλησιαστικῶν διοικήσεων προεδρεύοντες ἀρχιεπίσκοποι· οὐ-
δ' εἶδομεν ἕως τοῦ νῦν ἐν τινι τῶν παρ' ἡμῖν περιοδικῶν ἰδίων
διατριβῶν ἢ γούν ἀνθοδέσμην τινὰ σημειώσεων προχείρων
μὲν, ἀλλὰ δυναμένων ἐν μέρει· να καταστήτωσι γνωστὴν
τοῖς εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀνήκουσι τὴν
ἱστορίαν τοῦ ὀνόματος· ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» γινώσκει· ὁ-
γίεις καὶ ὁρθῶς περὶ τοῦ παρελθόντος τῆς ἡμετέρας Ἐκ-
κλησίας καὶ τοῦ εὐτεβοῦς ἡμῶν γένους, καὶ περὶ τῆς διδα-
σκαλίας καὶ τοῦ καθόλου καθεστῶτος ἐπιβαλλομένη· να
μεταδιδῶ, σελίδας τινὰς ἀφοσιῶ τοῦ μετὰ χεῖρας Δ' τό-
μου εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πατριαρχικῶν τίτλων καὶ ἀξιω-
μάτων καὶ δικαίων, ἐν ὀλίγοις γράφουσα περὶ τῶν ἄλλων,
ἀλλὰ μάλιστα περὶ τοῦ πρώτου σήμερον ἐν ἱσοῖς, τοῦ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου, ὅπως οὕτως αὐταὶ χρη-
σιμεύσωσιν ἀντὶ τῆς ἀπαιτουμένης εἰσαγωγῆς εἰς σύνταγ-
μὰ τι βιογραφικῶν καὶ ἱστορικῶν καταλόγων τῶν τῆς νέας
Ῥώμης πατριαρχῶν, φιλιόστορι προμηθεῖς τοῦ παναγιωτά-
του κ. Ἰωακείμ Γ' προσεχῶς ἀρξομένου δημοσιεύεσθαι.

Τὸ ὄνομα πατριάρχης παρέλαβεν ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν
παλαιῶν πατριαρχῶν τῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ¹, ἐνθα τὸν
ἀρχηγὸν φυλῆς ἐσήμενιν· ἀλλὰ μετὰ τὴν τῆς Ἱερου-
σαλήμ ἁλώσιν, οὗτοι ὧδε κἀκεῖσε διεσκαρπίσθησαν, ἰδίᾳ
δ' εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, διώρισαν δὲ τινὰς ἐν αὐτοῖς
πρεσβυτάς, οὓς ἐκάλεσαν πατριάρχας· τούτοις δ' ἔδωκαν
οἰονεῖ τινὰς συμβούλους τοὺς λεγομένους ἀποστόλους, περὶ
ὧν ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος γράφει ὅτι οἱ ἀμετὰ τὸν πατριάρχην
ἀπόστολοι καλούμενοι προσεδρεύουσι τῷ πατριάρχει, καὶ
σὺν αὐτῷ πολλάκις καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ συνεχῶς διά-
γουσι, διὰ τὸ συμβουλεύειν καὶ ἀναφέρειν αὐτῷ τὰ κατὰ τὸν
νόμον². Νερούας ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥώμης, ἐν ἀρχαίς τοῦ
Β' αἰῶνος, φιλάνθρωπός τις ὧν ἢ ἴσως φιλάνθρωπότερος
τοῦ προκατόγου Δομετιανοῦ γενόμενος, ἐπιεικῶς προσηné-
χθη τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ πολιτικώτερον ἐπέτρεψεν αὐτοῖς
ἐλευθέρως· να τελῶσι τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν καὶ κατὰ
τοὺς πατέρας· να διοικῶνται θεσμούς. Πιθκῶς δὲ τότε,
κατὰ τὸν ἐξ οἰκονόμων σοφὸν Κωνσταντίνον³, οἱ Ἰουδαῖοι
κατέστησαν ἐν Τιβεριάδι τὸν ὑπ' αὐτῶν ὀνομασθέντα πα-
τριάρχην, ὃν οὐ μόνον ἐπεφήμιζον ὡς ἐκ γένους Δαβὶδ καὶ
Ἰούδα καταγόμενον, ἀλλὰ καὶ ἐνόμιζον αὐτὸν ἐκεῖνον ὄντα,

1. Πᾶς ὁ ἐριθμὸς τῶν πατριαρχῶν διςχιλιοὶ ἐξακόσιοι (Παραλειπ. Β', κς', 12).

2. Ἐπιφάν. ἐν ἀίρεσει Λ'.

3. Οἰκονόμου περὶ τῶν Ο', τόμ. Γ' σελ. 74, παρ' ὧ βλ. τὰς παρα-
ποιήσεις.

ἐφ' ᾧ ἐπληροῦτο δὴθεν ἡ τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ προφητεία αὐτὸν ἐκλείψει ἀρχὸν ἐξ Ἰούδα»⁴. Ἀδριανὸς δὲ τοῦ Νερούα διάδοχος μινῃσκειται⁵ τοῦ ἐν Τιβερίδι πατριάρχου, ὑφ' ἐστῶτος ἐτι ἐπ' αὐτοῦ, τῷ 120 μ. Χ., πρώτου δὲ τοιοῦτου γενομένου Γαμαλιήλ. τινος, ἀπογόνου τοῦ παλαίου Γαμαλιήλ, τοῦ τὸν οὐρανοδόμονα Παῦλον διδάξαντος⁶.

Οἱ μετὰ τὴν θείαν ἐπιφάνειαν Ἰουδαῖοι πατριάρχαι παρέτειναν τὴν ὑπαρξίν ἄχρι τοῦ 420, ὅτε κατέλυσε τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος Β'.⁷ Ἀλλ' ἤδη τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἔχομεν ἀποδιδόμενην εἰς ἐπιφανεστάτους τινὰς τῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων· ὁ Ἀντιοχείας Πέτρος ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γράδου ἐπιστολῇ λέγει ὅτι ἀρχῆθεν ὁ Ἀντιοχείας μόνος ἐκκαλεῖτο πατριάρχης, πάπαι δ' ἐκαλοῦντο πάλιν ὡς ἐτι καὶ σήμερον πρὸ ἡμῖν ὁ Ρώμης καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας· ἀκνολούθως δ' ἐκλήθησαν ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Ἱερουσόλυμων, ἀρχιεπίσκοπος τὸ πρότερον ὀνομαζόμενος. Ὁ βουλόμενος πλείω μαθεῖν ἀναγνώτω δσα Χρυσάνθος ὁ πολὺς τῶν Ἱερουσόλυμων πατριάρχης ἐν τῷ συνταγματικῷ αὐτοῦ γράφει⁸ καὶ δσα ὁ τὰ σοφὰ τῶν παπιστικῶν ἐλέγχων συμπήξας προλεγόμενα, ὅστις ἐν πλάτει τὴν ἐξήγησιν ἐκτίθησι τοῦ ὀνόματος πάπας· ἐκ δὲ δὴ τούτου μεμαρτυρημένον ἰκανῶς ἔχομεν ὅσον ἐψεύσθη ὁ εἰπὼν ὅτι Λέων Γ' ὁ τῆς Ρώμης πάπας, ἐν τῇ Γ' κατ' Ἐφεσον οἰκουμενικῇ συνόδῳ, παρεχώρησε τὸν τίτλον πᾶσι πατρί τοῦ ἐν ἁγίοις Ἡρόκλητος τῷ Ἀλεξανδρείας, οὕτως ἄλλως οἱ προκατάρχαι ἐκαλοῦντο πάπαι ἀπὸ τῆς Α' ἑκατονταετηρίδος, τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀραβικῶν πληθυσμῶν τὸ ὄνομα τοῦτο δόντων τοῖς πατριάρχεις τῆς αἰγυπτιακῆς μεγαλοπόλεως.

Οἱ τὸ συγγράμματα τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τὰς δέλτους τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριογράφων ἀναδιψήσαντες γινώσκουσιν ὅτι τὸ ὄνομα πατριάρχης, σημαίνει ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ τὸν πρῶτον ἐκ τῶν ἐπισκόπων ἐκείνης μεγάλης διοικητικῆς περιφερείας⁹ ἀπεδόθη καὶ εἰς ἐξοχωτέρους τῶν ἁγίων πατέρων καὶ ἱεραρχῶν τῆς ἐκκλησίας· ἐν τῇ Ε' τῶν ἀπὸ Χριστοῦ σωτῆρος ἑκατονταετηρίδων, ὁ Σελευκίας¹⁰ ἐκαλεῖτο πατριάρχης, ὡς ὁ Ἀλεξαν-

δρείας πάπας ἐλέχθη¹¹ ἀρχιεπίσκοπος· Γρηγόριος ὁ Θεολόγος¹² τῷ 360 ἐκάλει τὸν ἴδιον πατέρα Γρηγόριον ἀνέον Ἀβραάμ καὶ πατριάρχην ἡμέτερον» ἐνθα περὶ τοῦ σχολιαστῆς αὐτοῦ Νικήτας παρατηρεῖ· «πατριάρχην δὲ αὐτὸν καλεῖ ὡς πατέρα καὶ ἀρχοντα τῆς πόλεως, ὅσον ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς πράγμασιν»· ὁ Νύσσης Γρηγόριος τοὺς ἁγίους πατέρας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Β' οἰκουμενικῆς συνόδου πάντας ἀπλῶς πατριάρχας ἐκάλεσεν, ἐν τῷ εἰς Μελέτιον πατριάρχην Ἀντιοχείας ἐπιταγῇ λόγῳ εἰπὼν· «ὁρᾷτε τοὺς πατριάρχας τούτους· πάντες οὗτοι τέκνα τοῦ ἡμετέρου εἶναι Ἰακώβ»· ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος Β' πατριάρχας ἀπεκάλεσε τὸν Χρυσόστομον καὶ τὸν Ρώμης Λέοντα, ἐν πολλοῖς δὲ μέρεσι τῶν πρακτικῶν τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ὁ πάπας Ρώμης ὀνομάζεται πατριάρχης¹³· ἐν τῷ Ε' αἰῶνι γράφων ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστοριογράφος Σωκράτης περὶ τῶν κατὰ τὴν Β' οἰκουμενικῇ συνόδῳ, τὴν ὀνομασίαν πατριάρχης ἀπέδωκεν εἰς τοὺς διαπρεπῶν τινῶν ἐκκλησιαστικῶν διοικήσεων ἐξάρχοντας· «πατριάρχας—λέγει—κατέστησαν διανεμόμενοι τὰς ἐπαρχίας, ὥστε τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπεροχαῖς ἐκκλησιαστικαῖς μὴ ὑπερβαίνειν· τοῦτο γὰρ πρότερον διὰ τοὺς διωγμούς ἐγένετο ἀδιεφάρως· καὶ κληροῦνται Νεκτάριος μὲν τὴν μεγαλόπολιν καὶ τὴν Θράκην· τῆς δὲ Ποντικῆς διοικήσεως Ἑλλάδιος, ὁ μετὰ Βασιλείου Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν ἐπίσκοπος· Γρηγόριος τε ὁ Νύσσης ὁ Βασιλείου ἀδελφός καὶ ὁ Τρήιος ὁ τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ Μελιτινῆς τὴν πατριαρχίαν ἐκληρώσαντο· τὴν Ἀσιανὴν δὲ (διοίκησιν δηλ.) λαγχάνουσιν Ἀμφιλόχιος ὁ Ἰκονίου καὶ Ὁπιμιος ὁ Ἀντιοχείας τῆς Πισσιζείας· τὰ δὲ κατὰ τὴν Αἴγυπτον Τιμοθέῳ τῷ Ἀλεξανδρείας προσενεμήθη. Τῶν δὲ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐκκλησιῶν τὴν διοίκησιν τοῖς αὐτοῖς ἐπισκόποις ἐπέτρεψαν, Πελαγίῳ τε τῷ Λαοδικείας καὶ Διοδώρῳ τῷ Ταρσοῦ, φυλαξάντες τὰ πρεσβεῖα τῇ Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίᾳ, ἅπερ τότε παρόντι Μελετίῳ ἔδωσαν¹⁴. Εὐάγγελος ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστοριογράφος πατριάρχας γράφει¹⁵ τοὺς προέχοντας τῶν ἐπισκόπων ἐκείνης διοικήσεως. Ἐν ταῖς τέσσαρσι πρώταις συνόδοις ὁ Ἀντιοχείας λέγεται ἐπίσκοπος, πρώτοι δ' οἱ πατέρες τῆς ΣΤ' οἰκουμενικῆς συνόδου ἐπεφώνησαν «Θεοφάνους πατριάρχου (Ἀντιοχείας) πολλὰ τὰ ἔτη»¹⁶. Ὁ βυζαντινὸς ἱστοριογράφος Μαλαλάς ἀδιακρίτως ἀπονέμει τὸ ὄνομα πατριάρχης εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τοὺς τῆς Α' ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ἱεράρχας, ἰδίᾳ δ' εἰς τοὺς πανευφύμους ἀποστόλους, Μάρκον καὶ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, Εὐδοκὸν Ἀντιοχείας, Συ-

4. μέτιθι ἐν οἷς ἐξελέγχει τὴν ἀρχιεπισκοπὴν αὐτῶν Ὀριγένης, περὶ ἀρχῶν Δ', § 3.

5. Adriani epist. ad. Vopiscum in Saturn.

6. Ἐπιφανίου ἐνθ' ἀνωτέρω· «Καὶ ἄλλον δὲ πατριάρχην τοιοῦτον κατέστησαν ἐν Βαβυλώνι οἱ Ἰουδαῖοι, ὃν καὶ αἰγυπτιαρχὴν ἰδίως ἐκάλουν, μωθολογούντες ὅτι οἱ αἰγυπτιαρχὴν πατρίαν εἶλοντο τὸ γένος ἐκ τοῦ Δαβὶδ Οἰκονόμου Γ', σελ. 74 σημ. γ'· μέτιθι περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ πατριαρχῶν τῶν Ἰουδαίων Ὀριγ. περὶ ἀρχῶν Δ', 3—Εὐσέβιος ὑπομν. εἰς Ἡσαΐαν Γ', 4.—Κύριλλ. Ἱερουσολ. κατὰ χ. ιβ'—Ἱερ. εἰς Ἡσαΐαν Γ' κλπ.

7. Codex Theodos. libr. XVI, titl. VIII, cap. 21.

8. Χρυσάνθου συνταγμ. σελ. μδ'—μθ' τῆς παλαιᾶς ἐκδόσεως.

9. Χρυσάνθου ἐνθ' ἀνωτέρω, ἐνθα ἐξηγεῖ οὕτω τὸν ΛΔ' ἀποστολικὸν κανόνα· «τοὺς ἐπισκόπους ἐκείστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον» κλπ.

10. Σωκρ. ἐκκληστ. ιστορίας Β', 8.

11. Ἀθανασ. ἀπολογ. Β'.

12. ἐν ἐγκωμίῳ τοῦ Μ. Βασιλείου· πρὸς λόγον εἰς τὸ ἔργον Πίσχα καὶ εἰς τὴν βραδυτέρη.

13. Μήλις συνόδων ἱερῶν διψιλεστ. συλλογὴ, τόμ. Β', σελ. 118, 119, 121, 122· πρὸς Σωκρ. ΙΓ', ζ', 31.

14. Σωκρ. Β', 8 κ. ἐξ. τοὺς ἀρχιεπίσκοποις καὶ Θεοδώρητος ἐν ἐκκληστ. ιστορ. βιβλ. Ε', κεφ. η'.

15. Εὐαγγ. ἐκκληστ. ιστορ. Δ', κεφ. θ'.

16. Πρᾶξις ιζ'.

μεῶν ἡ Σίμωνα Ἱεροσολύμων, ὡς ἐν Θ' βιβλίῳ τῆς αὐτοῦ χρονολογίας ἀναγινώσκωμεν. Οἰοῖται τι καρύκειμα τῆς τερπνῆς ταύτης ἱστορικῆς πανδαισίας ἐπιπροστίθῃμι τὸ παρὰ Δοσιθέῳ φερόμενον¹⁷ ὅτι Τιμόθεος ὁ Αἴλουρος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐπέτρεψε καὶ τῷ μητροπολίτῃ Ἐφέσου ὃν ἀποκαλεῖται πατριάρχης, ἀλλ' ἀφῆρσεν ἀπ' αὐτοῦ τὸν τίτλον τοῦτον ἡ ἀγία ὁ οἰκουμένη συνόδος.

Ὁ ὁ κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' οἰκουμένης συνόδου κυροῖ τὴν ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει ὑπεροχὴν καὶ δικαιοδοσίαν τοῦ πάπα τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπαγόμενος ἀμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τὴν τάξιν καθιερωῶν τῶν δύο ἀρχαιοτέρων τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πατριαρχῶν ἡ δὲ Ζ' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου περὶ τοῦ Ἱεροσολύμων ὀρίζει ὅπως ἔχῃ «τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς» ἐνθα ὁ Βαλσαμῶν ἀναφερόμενος, τὸν ὁ ἐρμηνεύων κανὼν, λέγει ἐξῆς τῆς δὲ παρὰ τινων τί ἐστὶ τὸ παρὰ τοῦ κανόνος λεγόμενον «ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ μητροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος», καὶ ἤκουσαν μητρόπολιν εἶναι τὴν ἐν Παλαιστίνῃ οὖσαν Καισάρειαν τὴν δὲ ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων ταύτης ποτὲ ἐπισκοπὴν εἶναι. Τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ἡ Β' οἰκουμένη συνόδος ἐν τῷ Γ' αὐτῆς κανόνι ἔταξε δεύτερον τῇ τάξει μετὰ τὸν πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης «διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην», ὡς αὕτη αὕτη ἡ συνόδος ἐδικαιολόγησεν, ὡς αὐτοὶ οἱ πνευματικέμποροι πατέρες τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' οἰκουμένης εἰρμήνευσαν ἐν τῷ ΚΗ' αὐτῆς κανόνι λέγοντες: «τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν τε καὶ ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης ἀγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίνοντες τὴν βασιλείαν καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἰσῶν ἀπολαύουσιν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βσιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσιν.»

Ταῦτα καὶνὰ πᾶσιν εἰσι τοῖς τὸ σύνταγμα τῶν ἱερῶν κανόνων ἀναγινώσκουσιν αὐτοῖσι δὲ κεῖνται αἱ τοῦ Ζωναρά καὶ Βαλσαμῶνος ἐρμηνεῖαι, αἵτινες οὐδὲν ἡμῖν συντελοῦσιν εἰς τὴν παροῦσαν ἐποψίν, ὅρ' ἦν ἐξετάζεται τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀναγνώστου ὑποβαλλόμενον θέμα τοῦτο·

(ἔπεται συνέχεια)

Μ. ΙΩ. ΓΕΛΕΩΝ.

ΑΓΓΕΛΙΑ

Πρὸς τοὺς συνδρομητὰς τοὺς ὀφειλόντας παλαιὰς συνδρομὰς ἀνεστάλη ἡ διανομὴ ἡ ἡ ἀποστολὴ τῶν τευχῶν τοῦ Δ' ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» μέχρι ἐξοφλήσεως τῶν καθυστερουμένων ὑπ' αὐτῶν. Παρακαλοῦνται δὲ πάντες οἱ λαβόντες περὶ τούτου ἐπιστολὰς παρὰ τῆς διευθύνσεως νὰ πράξωσι κατὰ τὸ περιεχόμενον ὅσον τάχιον.

Αἱ συνδρομαὶ τοῦ Δ' ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καταβάλλονται τὸ βραδύτερον μέχρι τέλους δεκεμβρίου 1883, μεθ' ὃ διακόπτεται πρὸς τοὺς καθυστεροῦντας ἡ τοῦ φύλλου ἀποστολὴ ἡ διανομὴ. Ὁ δὲ λόγος εὐληπτος, καθ' ὅσον ἡ διευθυνσις οὐδεμίαν ἄλλην, ὡς προεγράψαμεν, κέκτηται παρὰ τὰς συνδρομὰς χορηγίαν εἰς ἐγκαιρον πληρωμὴν τῶν πρὸς ἑκδόσιν καὶ διεκπεραίωσιν τοῦ φύλλου ἀνυπερθέτως γινομένων δαπανῶν οὕτως, ὥστε ὁ ἀναβάλλων τὴν ἀπότισιν τῆς ἐκδοτῆς συνδρομῆς πέρα τῆς ἀνωτέρω προθεσμίας εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον βλάπτει ὑλικῶς τὸ φύλλον.

Ὅπου ἐπιστάσιαι δὲν ὑπάρχουσιν, αἱ συνδρομαὶ προποστειλλόνται ὑπὸ τῶν αἰτούντων τὸ φύλλον.

Ἀγγέλλομεν χάριν τῶν ζητούντων πρὸς ἀνὰ πλήρῳσιν τεύχη, ὅτι εἰσὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον ἐξ ηὐτλημένα τῆς μὲν «Ἀληθείας» τὸ 6', 1γ', 1ς' τῆς δὲ «Ἐκκλ. ἀληθείας» τοῦ Α' ἔτους τὸ 6', 1', 1α', 1β', 1γ', 1δ', 1ε', 1ς', 1ζ', 1η', 1θ' καὶ τοῦ Β' ἔτους τὸ 1δ', 1ς', 1κ', 1θ', 1δ', 1η', 1μ'. Πωλοῦνται δὲ ταῦτα ἀναλόγως πρὸς τὴν ποσότητα ἐκάστου ἀριθμοῦ. Τὰ τοῦ Γ' ἔτους τιμῶνται γρ. 3.

Οἱ δεχόμενοι δύο κατὰ συνέχειαν τεύχη τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» θεωροῦνται συνδρομηταὶ ὑποχρεωτικῶς δι' ὅλον τὸ ἔτος.

Αἱ συνδρομαὶ πέμπονται ἔξωθεν ὑπὸ τῶν ἐπιστασιῶν ἡ καὶ τῶν συνδρομητῶν ἀπ' εὐθείας καὶ ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸν ἐκ τῶν συντακτῶν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κ. Ἰωάννην Ἀσπριώτην εἰς Κωνσταντινούπολιν (Φανάριον), ὅστις καὶ ὑπογράφει τὰς ἀποδείξεις πληρωμῆς φερούσας τὴν διαρκὴ τοῦ περιοδικοῦ καὶ τοῦ τυπογραφείου σφραγίδα. Ἐπιτοπίως δὲ οὐδεμία οὐδενὶ γίνεταί πληρωμὴ συνδρομῆς ἡ τυπογραφικῆς παραγγελίας ἀνεῦ τῆς ὡς ἀνωτέρω σχετικῆς ἀποδείξεως τοῦ διευθυντοῦ· ἄλλως ἡ πληρωμὴ εἶναι ἀκυρὸς.

Συνδρομαὶ ἐτήσιαι, κατὰ τριμηνίαν ἡ ἑξαμηνίαν ἐξοφλούμεναι, γίνονται δεκταὶ μόνον διὰ τινὰς ἀπόρους ἐν τῇ πρωτευούσῃ κληρικῶς.

Προσεχῶς ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» ἀρχεταὶ ἐκδομένη ἐπὶ ἀρίστου χάριτος, ἐκπληροῦσα οὕτω βαθμηδὸν μίαν ἐτι ἐκ τῶν προὑπεσχημένων ὑπ' αὐτῆς σπουδαίων τοῦ φύλλου βελτιώσεων· ἀλλὰ καὶ οἱ συνδρομηταὶ, ἰδίως δὲ αἱ ἐπιστάσιαι, ὀφείλουσι νὰ καταφράνωσιν ἐπίκουροι εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς διευθύνσεως πρὸς ταχεῖαν θεραπείαν καὶ

17. Δοσιθέου Ἱεροσολύμων περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχ. σ. 935.

ἄλλων τινῶν τοῦ περιοδικοῦ ἀναγκῶν, προερχομένων ἐκ τῆς μὴ ἐγκαίρου, ὡς ἐφημεν, ἀποτίσεως τῶν συνδρομῶν, ἐξ ὧν ἦν δυνατόν καὶ κάλαμοι ἕτεροι τακτικῶς νὰ μισθῶνται καὶ διὰ πικικιωτέρων στοιχείων τὸ σύγγραμμα νὰ ἐκδίδωται.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

(Ἐκ Φαναρίου, τρίτη, 18 ὁκτωβρίου 1883)

Ἡ Α. Μ. ὁ ἐφηρισμένος πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Νικόδημος ἀφίκετο διὰ τοῦ ἐξ Ὀδησσοῦ ῥωσικοῦ ἀμπλοίου χθὲς τὴν πρωτὴν εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν, συνοδουόμενος ὑπὸ τῆς πρὸς παραλαβὴν αὐτοῦ εἰς Μόσχαν ἀποσταλείσης ἐπιτροπῆς ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰορδάνου κ. Ἐπιφανίου, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου (ψάλτου) καὶ τοῦ κ. Ἰπποκράτους Δ. Ταυλαρίου. Ἐκ προσώπου τῆς Α. Θ. Π. τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ ἀμπλοίου ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος προσφωνῶν τὸ ὡς εὖ παρέστη προηγουμένως δὲ μέχρι Βαθυρρύακος ἀνῆλθεν εἰς προὔπαντησιν τῆς Α. μακαριότητος ἐπιδαιμόντες ἀμακάτου ὁ ἐνταῦθα ἀντιπρόσωπος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων σεβ. μητροπολίτης Σκυθουπόλεως κ. Γεράσιμος, ὁ ἐν Ἀθήναις ἐξάρχος τοῦ ἁγίου Τάφου ἀρχιμ. Γερμανός, ὁ ἐν Προύσῃ ἡγούμενος τοῦ ἁγιοταφ. μετοχίου καὶ ὁ τοῦ ἐνταῦθα σιναϊτικοῦ μετοχίου ἀρχιμ. Πορφύριος, εἰς ὑπάντησιν σπεύσαντος ἰδίᾳ καὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν ἁγιοταφικῶν πατέρων πανοσιολ. ἀρχιεπισκόπου κ. Κυρίλλου Βαλαβάνη. Ἡ Α. Μ. ἐπιβὰσα τοῦ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς τεθέντος ἀκατίου τοῦ οἴκου. πατριάρχου μετὰ τοῦ σεβ. ἁγίου Σκυθουπόλεως. τοῦ Μ. πρωτοσυγγέλλου Ἰωακείμ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου Βαλαβάνη ἀφίκετο εἰς τὴν ἀποδόθραν τοῦ Φαναρίου, ἐπομένης καὶ τῆς λοιπῆς συνοδίας. Ἐπὶ τῆς ἀποδόθρας Φαναρίου, ἐν πλήθει λαοῦ, ὑπήντησαν τῇ Α. μακαριότητι οἱ πατριαρχικοὶ ἱερεῖς, κλητήρες καὶ εὐταξίαι, οἱ ἱερεῖς τοῦ ἁγιοταφικοῦ καὶ σιναϊτικοῦ μετοχίου, ἐνωμοτία δὲ χωροφυλάκων παρουσίασε τὰ ὄπλα. Οὕτως ἡ Α. μακαριότης φέρουσα τὸ ἐγκόλπιον αὐτῆς καὶ τὸ ἐπανωκαλυμμαύχιον μετέβη εἰς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, προηγουμένου τοῦ Μ. ἐκκλησιάρχου τῆς Μ. ἐκκλησίας, κρατοῦντος τὴν πατριαρχικὴν βακτηρίαν (χαζράνιον). Ἐν τῇ αἰθρῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ὑπεδέξαντο τὴν Α. Μ. ἡ Α. Θ. Π. ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης μετὰ τῶν σεβ. συνοδικῶν Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Νικομηδείας, προέδρου Νικαίας, Ἰωννίνων, προέδρου Διδυμοτείχου, Ἀγκύρας, Βιζύης, Χαλεπίου καὶ Καρπάθου, διακοπείσης τῆς συνοδικῆς συνεδρίασεως. Ἡ Α. Μ. ἐν ὀλίγοις προσεφίπεν ὅτι κατ' ἔθος ἀρχαῖον ἐρχεται πρῶτιστα πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τὸν ἀσπασμὸν φέρον τῆς μητρὸς τῶν ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν Μ. τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, παρ' ἧς ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀδελφοῦ ἀπεκδέχεται συναντιληψὶν ἐν ἀνάγκαις, καθὰ καὶ τοιαύτην ἀπέλαβε κατὰ καιροῦ, ἡ χάρις τῇ Α. Θ. Π. καὶ τῇ ἁγίᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ δι' αὐτὴν εὐχάρισται τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας Σιών καὶ ἐπεκαλέσατο τὴν ἀδελφικὴν ἐπικουρίαν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Πρὸς τὴν Α. Μ.

ἡ Α. Θ. Π. ὁ οἴκου. πατριάρχης ἀπαντῶν ἐξεδήλωσε τὴν πρὸς τὴν μὲν θλίψιν τῆς Μ. ἐκκλησίας ἐπὶ τοῖς δεινοῖς, οἷς ὁ θρόνος τοῦ ἀδελφοῦ πλεονεῖται ἐπ' αὐταῖς, τὴν ἀδελφικὴν δ' αὐτῆς ἀγαλλίαν ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τῆς μακαριότητος τοῦ, καὶ τῇ οὕτω δοθείσῃ λήξει τῶν δεινῶν τῆς σιωνιτιδος ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἀποδιδούσαν τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν ἐδήλωσε τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς θέλει παρέχει ἡ Μ. ἐκκλησία πᾶσαν συνδρομὴν ἐν ταῖς ἀνάγκαις τῆς γερασμίας ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων. Εἰς τὴν Α. Μ. εὐχαριστήσασαν ἐν ὀλίγοις, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης συνέστησε τοὺς σεβ. συνοδικούς, παρ' ὧν προσεφίπεν τὰ εἰκότα ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι ὁ σεβ. μητροπολίτης Ἡρακλείας κ. Γρηγόριος. Παραμείνας ἡμίτειον σχεδὸν ὥρην παρὰ τῇ Α. Θ. Π. καὶ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ ὁ μακαρ. πατριάρχης Ἱεροσολύμων κατήλθεν εἰς τὸν σεπτὸν πατριαρχικὸν ναόν, ἐν ᾧ ἀπειρὸν ἐπλήρου χριστιανῶν πλῆθος, ἐνθα ψαλλομένου τοῦ πολυχρονισμοῦ αὐτῆς ἡ Α. Μ. ἡσπασατο τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Παμμακαρίστου μετὰ τῶν ἁγίων λειψάνων, εὐλογοῦσα δὲ τὸν λαὸν ἀπῆλθε τῶν πατριαρχικῶν ἐν τῇ αὐτῇ τάξει, ἡγουμένων τῶν ἐξαπεργῶν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ καὶ ἐνωμοτίας χωροφυλάκων, καὶ μετέβη εἰς τὸ ἁγιοταφικὸν μετόχιον.

Πρὸ τῆς θύρας τοῦ μετοχίου ὑπεδέξαντο τὴν Α. Μ. οἱ ἱερεῖς αὐτοῦ τὰς ἱερτικὰς ἐνδεδυμένοι στολὰς καὶ ὠδήγησαν εἰς τὸν σεπτὸν ναὸν τοῦ μετοχίου, ἐνθα ἀνῆλθε τὸν θρόνον ἡ Α. Μ. φέρουσα τὸν ἱερὸν μανδύον, τὸ ὠμοφόριον καὶ ἐπιτραχήλιον ψαλείτης δὲ δοξολογίας προσεφώνησε λαμπρῶς τῇ Α. Μ. ὁ ἱεροδιάκονος Θεοφάνης ἁγιοταφίτης ἐκ τῶν τελειοφοιτῶν τῆς ἐν Χάλκῃ Σελορικῆς σχολῆς, μεθ' ἧς ἐν μεγίστῃ συγκινήσει ἡ Α. Μ. εὐλογοῦσα τὸ συρρεῦσαν καὶ ἐκεῖ πλῆθος τῶν ὁρθόδοξων ἀνῆλθεν εἰς τὰ πατριαρχικὰ δώματα, ὧν πρὸ τῆς θύρας αἱ μαθήτραι τοῦ ἁγιοταφικοῦ παρεναγωγικοῦ ἐψάλλον ἄσμα κατὰ ἁλλήλον, ἀπεκδεχόμεναι τὴν εὐλογίαν αὐτῆς. Μετὰ μικρὸν μεταβᾶσα ἡ Α. Θ. Π. ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης μετὰ τῶν σεβασμ. συνοδικῶν ἀνταπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν κατόπιν προσήλθεν ἀσπασομένη τὴν δεξιάν τῆς Α. Μ. ἡ κληρικὴ τοῦ οἴκου. πατριαρχεῖου ὑπαλληλία, προσφωνήσαντος ἐπὶ τούτῳ τοῦ Μ. πρωτοσυγγέλλου, πρὸς ἐν ἀπῆντησε τὰ δέοντα ἡ Α. Μ. πλῆθος δὲ ὁρθόδοξων ἐκ τε τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ προσερχόμενον ἀθρόον ἐξακολουθεῖ ὑποβάλλον τὰ σεβάσματα αὐτοῦ τῇ Α. Μ. ὡς καὶ πολλὰ ἐπίσημα πρόσωπα.

Σήμερον ἡ Α. Μ. μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τῆς Α. Ἐξ. τοῦ ὑπουργοῦ τῆς δικαιοσύνης Ἀτῆμ πασᾶ, συνοδουόμενος ὑπὸ τῶν σεβ. ἁγίων Σκυθουπόλεως καὶ Ἰορδάνου, τῶν ἀρχιεπισκόπων κκ. Κυρίλλου Βαλαβάνη καὶ Κυρίλλου (ψάλτου) καὶ τοῦ διαγγελέως τοῦ ἁγιοταφικοῦ μετοχίου Ἰδραχὴμ ἐφένδη.

Εἰς τὴν Α. Μ. ἀπένειμιν ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ἑωσσιῶν Ἀλέξανδρος τὴν μεγάλην ταινίαν τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νεῦσκη, εἰς δὲ τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν πρὸς παραλαβὴν ἐπιτροπὴν, τὴν μεγάλην ταινίαν τῆς ἁγίας Ἀννης εἰς τὸν ἅγιον Ἰορδάνου, τὸ παράσημον τῆς ἁγίας Ἀννης δ' ἑτάξω εἰς τὸν ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου, καὶ τὸ τοῦ ἁγίου Στατισλάου δ' ἑτάξω εἰς τὸν κ. Ἰπποκράτη Δ. Ταυλαρίον.

Ἐπὶ τῇ ἀγομένῃ ἀπὸ τῆς χθὲς ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Γιλδιζ τελετῇ τῆς περιτομῆς τῆς Α. Υ. τοῦ Μεχμέτ Σελήμ ἐγένθη πρωτοτόκου υἱοῦ τῆς Α. Α. Μ. τοῦ σουλτάν Ἀμπούλ Χαμήτ χάν καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοκρατορικῶν πριγκήπων, υἱῶν τοῦ ἀποθανόντος σουλτάν Ἀμπούλ Ἀζίζ, ἡ Α. Α. Μ. εὐηρεστήθη ἵνα προσκαλέσται εἰς γεῦμα τοὺς ἀνωτάτους πνευματικούς ἀρχηγούς τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν κοινωτήτων τῆς πρωτευούσης. Παρεγένοντο δὲ σήμερον ἡ Α. Θ. παναγιότης ὁ οἰκουμενικός πατριάρχης, ἡ Α. μακαριότης ὁ πατριάρχης τῶν ἀρμενοκαθολικῶν, ἡ Α. σφορογιότης ὁ ἀρχιεπίσκοπος, τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἀρμενίων κωλυθέντος ἐξ ἀθηνείας. Μετὰ τὸ γεῦμα ἡ Α. Α. Μ. φέρουσα τὴν ἐπίσημον Αὐτῆς περιβολὴν ἐδέξατο, παρ' Ἐαυτῇ, τὰς εὐχὰς τῶν ξενιζομένων, τῆς Α. Θ. Π. προσφωνήσας Αὐτῇ θερμῶς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ καὶ ἐπιδούσης Αὐτῇ τὸ προσφώνημα. Ἡ Α. Α. Μ. ἀπήντησεν εὐμενῶς εὐχαριστοῦσα καὶ διαβεβαιώσασα τὰ πατρικὰ Αὐτῆς αἰσθήματα καὶ τὴν ἐνδελεχῇ μέριμναν ὑπὲρ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν κραταίαν Αὐτῆς αἰγίδα διαβιούντων λαῶν.

Οἱ ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ παθόντες ἐν τῇ Ἐρυθραίᾳ χερσονήσῳ ἡρλάνθησαν τὴν πρώτῃν ἀνακούφισιν διὰ τῆς πατρικῆς καὶ ὄντως αὐτοκρατορικῆς χορηγίας τῆς Α. Α. Μ. τοῦ σουλτάνου. Ἡ συμπαθὴς καρδιά τοῦ λαοφιλήτου ἀνακτοῦ ἤλθε παρήγορος εἰς τὰς θλίψεις καὶ δυσπραγίας τῶν πασχόντων, ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου ταμείου τῆς Α. Α. Μ. δοθείσης χρηματικῆς συνδρομῆς ἐκ 2500 λίρῶν, πρὸς δὲ 10000 ἂν διπυρίτου, 1000 σκηνῶν καὶ 20000 σανίδων καὶ λοιπῶν χρησίμων εἰς τὰ παθόντα πολυπληθῆ θύματα. Πάντες οἱ ἐπὶ τοῖς παθήμασι τούτοις συμπάσχοντες αἰροῦσι χεῖρας ἱκετίδας πρὸς τὸν Ὑψίστον ὑπὲρ υἰείας καὶ εὐημερίας τῆς Α. Α. Μ. τῆς πρώτης σπουδῆς ὅπως παράτλῃ συνδρομὴν ἀποτελεσματικὴν, ἣν ἐκόμισεν εἰς Τσεσμέν ὁ ἐκ τῶν ὑπασπιστῶν Αὐτῆς Σουλεϊμάν βέης. Ἀτυχῶς ἄχρι ὧρας ἐν τοῖς πατριαρχείοις οὐδεμία τελεσφόρος ἐγένετο ἀπόφασις εἴτε ὑπὲρ τῶν ἐκ τοῦ σεισμοῦ παθόντων, εἴτε ὑπὲρ τῶν ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς ἐν τῇ Σιγῇ καὶ τῷ Βασιλικῷ δοκιμαθέντων.

Τὴν πέμπτην ἡ Α. Θ. Π. συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἀρχ. καπουκεχαγιά τῶν πατριαρχείων ἐπεσκέψατο τὴν Α. Ε. τὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν Ἀσὴμ πατσάν.

— Χθὲς, δευτέρῃ, ἐπεσκέψατο τὴν Α. Θ. Π. ὁ γενικός πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Μίχος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ α' διερμηνέως κ. Χ. Ἀποστολίδου.

Τὴν παρελθούσαν τρίτην μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιστημότητος κατετέθη ἐν Μακρυχωρίῳ ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ ἀνεγερθησομένου παρθεναγωγείου, τῆς ἐπὶ τούτῳ ἱεροτελεστίας τελεσθείσης ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ κτιρίου ἐπιτροπῆς Σ. προέδρου Νικαίας κ. Διονυσίου.

Ὑπουργικῷ διατάγματι ἐπαύθη ἐπὶ δίμηνον ἡ ἐφημερίς «Νεολόγος».

Μετὰ λύπης τὸ γεγονός ἀναγγέλλοντες, συλλυπούμεθα τῇ συναδέλφῳ ἡμῶν, πιστεύοντες ὅτι ἡ σεβαστὴ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις φανήσεται ἐπιεικὴς εἰς μετρίασιν τῆς ἐπιδηθείσης αὐτῇ ποινῆς.

Τῇ 3 ὁκτωβρίου, δευτέρᾳ, ὁ ἐκ τῶν σεβασμ. συνοδικῶν μητροπολίτης Γρεβενῶν κ. Κύριλλος ὁ καὶ ἐφοροταμίας τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογ. σχολῆς ἐτέλεσε τὸν ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ σχολικοῦ ἐνιαυτοῦ 1883—84 ἁγιασμόν τῆς σχολῆς ταύτης.

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΤΗΣ Μ. ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΛΙΑΣ.

Ἐντιμότετοι πρωτομαῖστορες καὶ λοιποὶ μαῖστορες τῆς συντεχνίας . . . Γνωστὸν βεβαίως ὑπάρχει πᾶσιν ὑμῖν ὅτι ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς πατριαρχικῆς κεντρικῆς ἱερατικῆς σχολῆς διωρίσθησαν ὑπάλληλοι περιφέροντες κιβώτιον καὶ ἐπικαλούμενοι τὴν προαιρετικὴν βοήθειαν τῶν φιλογρίστων καὶ πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας τέκνων εἰς ὑποστήριξιν τῆς σχολῆς ταύτης, καὶ ὅτι αἱ εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῶν διαφόρων τῆς πρωτευούσης συντεχνιῶν μετ' ἀξιεπαίνου προθυμίας ἀπὸ τετραετίας περίπου ἐξακολουθοῦσι προσφέροντες τὸν ἔρανον αὐτῶν εἰς τοὺς περιφέροντας τὸ ἐν λόγῳ κιβώτιον, ἐμπράκτως δεικνύοντες τὸν πρὸς τὰ καλὰ πόθον αὐτῶν, ἅμα δὲ καὶ τὴν ὀφειλομένην πρὸς τὴν μητέρα Μ. τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν υἱικὴν αὐτῶν ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην. Στριζόμενοι λοιπὸν εἰς τὸν ἐνθέρμον ζῆλον, ὃν ἐπιδεικνύετε ἐν τε τῇ προκειμένῃ περιστάσει καὶ ἐν ἄλλαις παρὰπλησίοις ἀγαθοεργίαις, καὶ διαβεβαιούντες ὅτι ὁ ἔρανος, ὃν ἕκαστος προσφέρει, προωρίζεται εἰς θεραπείαν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἀναγκῶν τῆς κεντρικῆς ἱερατικῆς σχολῆς, ἐν ἣ ἐκπαιδεύονται ὑπὲρ τοὺς ὀγδοήκοντα παῖδες μορφούμενοι θρησκευτικῶς εἰς καταρτισμὸν ἱερέων, προτρέπομεθα καὶ παρακαλοῦμεν πάντας ὑμᾶς ὅπως συστήσῃτε θερμῶς εἰς τοὺς ἀποτελούντας τὴν εὐλογημένην συντεχνίαν ὑμῶν τὴν ἀποδοχὴν τῶν περιφερόντων τὸ κιβώτιον τῆς κεντρικῆς ἱερατικῆς σχολῆς, προτρέποντες αὐτοὺς δεόντως εἰς τὴν μετὰ μεγαλειτέρας γενναιότητος προσφορὰν τοῦ ἔρανου αὐτῶν, καθόσον αἱ ἀνάγκαι τῆς σχολῆς αὐξάνουσι προϊόντος τοῦ χρόνου. Διαβιδάζοντες δὲ πᾶσιν ὑμῖν τὰς εὐχαριστηρίους καὶ πατρικὰς εὐχὰς τῆς αὐτοῦ θειοτάτης παναγιότητος τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν πατρὸς καὶ δεσπότη τοῦ διὰ τὰς μέχρι τούδε προσφορὰς ὑμῶν ὑπὲρ τῆς ἐν λόγῳ σχολῆς, πεποιθήμεν ὅτι ἕκαστος ὑμῶν φιλοτίμως πᾶν καὶ μετὰ μεγαλειτέρας γενναιότητος θὰ προσφέρῃ τὸν ὅλον αὐτοῦ εἰς τοὺς περιφέροντας τὸ κιβώτιον τῆς ἱερατικῆς σχολῆς.

Ἐπὶ τούτοις εὐχόμενοι ὑμῖν υἰείαν καὶ πᾶν ἀγαθὸν καταθύμιον, διατελούμεν

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1883.

+ Ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος **ΙΩΑΚΕΙΜ**

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 25 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1883. ΤΕΥΧΟΣ Γ'.

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος.
Συνδρομὴ ἰτησία προκαταβαλλομένη ἑνταῦθα μετ' ἀργ. πάντε, ἐν τοῖς προαστείοις· καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ' ἀργ. ἔξ, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκῳ εἰκοσιπεντε. Συνδρομαὶ ἐξάμηνοι δὲν γίνονται.
Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.
Ἀγγέλλεται ἡ ἔκδοσις παντὸς χρησίμου συγγράμματος, οὕτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλήρως σῶμα δωρεάν.
Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν Φανάριῳ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ.
Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΛΕΩΝ.
Διὰ πᾶσαν διαχειρίσιν ἀπευθυντέον τῷ κ. ἸΩΑΝΝΗ Α. ΑΣΠΡΙΩΤΗ διεθυντῇ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Κ' πόλιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Μίσθημα εἰσαγωγικὸν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν (τέλος)
«Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν θρησκείαν»
Οἱ τέσσαρες πατριάρχαι
Οἱ κατὰ τὸ προσεχὲς τεσσαρακοντήμερον κηρύζοντες τὸν θεῖον λόγον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς πρωτεύουσας
Ἀπόδειξις τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας περὶ τῶν κειστωτίων τῆς κεντρικῆς ἱερατικῆς σχολῆς
Ἐπίγραμμα εἰς τὴν Μ. τοῦ Γ. σχολῆν
Γνωμικὰ καὶ ἀποφθέγματα σοφῶν
Διὰφορα καὶ βιβλιογραφίαι
Ἐιδήσεις: Ἐπὶ τῷ σεληνικῷ ἔτει 1301.—Πατριάρχ. ἐπισκέψεις καὶ χοροστασίαι.—Ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων.—Ἐναρξίς τῆς ἱερᾶς συνόδου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κτλ.

ΑΓΓΕΛΙΑ

Πρὸς τοὺς συνδρομητὰς τοὺς ὀφειλλοντας παλαιὰς συνδρομὰς ἀρεστάλη ἡ διανομὴ ἡ ἡ ἀποστολὴ τῶν τευχῶν τοῦ Δ' ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» μέχρι ἐξοφλήσεως τῶν καθυστερουμένων ὑπ' αὐτῶν. Παρακαλοῦνται δὲ πάντες οἱ λαβόντες περὶ τούτου ἐπιστολὰς παρὰ τῆς διεύθυνσεως καὶ πράξωσι κατὰ τὸ περιεχόμενον ὅσον τάχιον.

Αἱ συνδρομαὶ τοῦ Δ' ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καταβάλλονται τὸ βραδύτερον μέχρι τέλους δεκεμβρίου 1883, μεθ' ὃ διακόπτεται πρὸς τοὺς καθυστεροῦντας ἡ τοῦ φύλλου ἀποστολὴ ἡ διανομή. Ὁ δὲ λόγος εὐληπτος, καθ' ὅσον ἡ διεύθυνσις οὐδεμίαν ἄλλην, ὡς προεγράψαμεν, κέκτηται παρὰ τὰς συνδρομὰς χορηγίαν εἰς ἐγκαιρον πληρωμὴν τῶν πρὸς ἔκδοσιν καὶ διεκπεραίωσιν τοῦ φύλλου ἀνυπερθέτως γινομένων δαπανῶν οὕτως, ὥστε ὁ ἀνταλλάγων τὴν ἀπότισιν τῆς ἐκτοῦ συνδρομῆς πέρα τῆς ἀνωτέρω προθεσμίας εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον βλάπτει ὑλικῶς τὸ φύλλον.

Ὅπου ἐπιστασίαι δὲν ὑπάρχουσιν, αἱ συνδρομαὶ προσποστέλλονται ὑπὸ τῶν αἰτούντων τὸ φύλλον.

Συνδρομαὶ ἐτήσιαι, κατὰ τριμηνίαν ἢ ἑξαμηνίαν ἐξοφλούμεναι, γίνονται δεκταὶ μόνον διὰ τινὰς ἀπόρους ἐν τῇ πρωτεύουσῃ κληρικούς.

Οἱ δεχόμενοι δύο κατὰ συνέχειαν τεύχη τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» θεωροῦνται συνδρομηταὶ ὑποχρεωτικῶς δι' ἑλὸν τὸ ἔτος.

Αἱ συνδρομαὶ πέμπονται ἔξωθεν ὑπὸ τῶν ἐπιστασιῶν ἢ καὶ τῶν συνδρομητῶν ἀπ' εὐθείας καὶ ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸν ἐκ τῶν συντακτῶν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κ. Ἰωάννην Ἀσπριώτην εἰς Κωνσταντινούπολιν (Φανάριον), ὅστις καὶ υπογράφει τὰς ἀποδείξεις πληρωμῆς φερούσας τὴν διαρκὴ τοῦ περιοδικοῦ καὶ τοῦ τυπογραφείου σφραγίδα. Ἐπιτοπίως δὲ οὐδεμία οὐδὲν γίνεται πληρωμὴ συνδρομῆς ἢ τυπογραφικῆς παραγγελίας ἀνευ τῆς ὡς ἀνωτέρω σχετικῆς ἀποδείξεως τοῦ διευθυντοῦ, ἄλλως ἢ πληρωμὴ εἶναι ἄκυρος.

Ἀγγέλλομεν χάριν τῶν ζητούντων πρὸς ἀναπλήρωσιν τεύχη, ὅτι εἰσὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐξηντηλῆμενα τῆς μὲν Α' Ἀληθείας τὸ θ', ι', ια', ιβ', ιγ', ιδ', ιε', ις', ιζ', ιη', ιθ' καὶ τοῦ Β' ἔτους τὸ ιδ', κς', κθ', λβ', λη', μ'. Πωλοῦνται δὲ ταῦτα ἀναλόγως πρὸς τὴν ποσότητα ἐκάστου ἀριθμοῦ. Τὰ τοῦ Γ' ἔτους τιμῶνται γρ. 3.

Προσεχῶς ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» ἀρχεται ἐκδιδόμενη ἐπὶ ἀρίστου χάρτου, ἐκπληροῦσα οὕτω βαθμὴν μίαν ἔτι ἐκ τῶν προὑπεσχημένων ὑπ' αὐτῆς σπουδαίων τοῦ φύλλου βελτιώσεων ἀλλὰ καὶ οἱ συνδρομηταὶ, ἰδίως δὲ αἱ ἐπιστασίαι, ὀφείλουσι νὰ καταρθάνωσιν ἐπίκουροι εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς διεύθυνσεως πρὸς ταχεῖαν θεραπείαν καὶ ἄλλων τινῶν τοῦ περιοδικοῦ ἀναγκῶν προερχομένων ἐκ τῆς μὴ ἐγκαίρου, ὡς ἔφημεν, ἀποτίσεως τῶν συνδρομῶν, ἐξ ὧν ἦν δυνατὸν καὶ κάλαμοι ἕτεροι ταχτικῶς νὰ μισθῶνται καὶ διὰ ποικιλωτέρων στοιχείων τὸ σύγγραμμά νὰ ἐκδίδεται.

ΜΑΘΗΜΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

διδασκὼν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην θεολογικῇ σχολῇ

ΥΠΟ ΤΟΥ

ἀρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΑΦΕΙΔΟΥ*

Ἡ νεωτέρα ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἀρχεται, φίλοι μαθηταί, ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς διαδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν γραμμάτων εἰς τὴν βάρβαρον τότε Δύσιν. Ὁ θάνατος ἡμῶν ἐγένετο ἐκεῖνοις ζωὴ. Ἡ φιλοσοφία καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπιστῆμαι ἀποπᾶσαι ἀπὸ τῆς παλαιᾶς αὐτῶν κοιτίδος, εὐρίσκουσιν ἄνυλον εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Ἐκεῖ εὐρίσκουσι πεπεδημένον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὑπὸ τὸν βάρυν τῶν παπῶν ζυγόν· χειραφετοῦσιν αὐτὸ, διδάσκουσι καὶ ἀναπτύσσουσι καὶ οὕτω καθίστανται ὁ κύριος μοχλὸς γεγονότος μεγάλου ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1^{ου} αἰῶνος. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπήνεγκε καίριον τραῦμα κατὰ τῆς Ρώμης. Ἐν μέσῳ μεγάλῃς ἐκχύσεως αἵματος, καταστρωσὶν, τραγῶν, ἐξοντώσεων, μέγα μέρος τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν διχαιρτυρομένων ἀποσπᾶται τῆς μητρὸς αὐτῆς. Ὁ πόλεμος ἐξακολουθεῖ μέχρι τοῦδε μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὁμάδων, ἐξ ὧν ἑκάτερα πίστῃ εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, διαμφισθιτῇ τῇ ἄλλῃ τὴν ὁδοδοξίαν. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ διχαιρτύρησις ἀνεγώρει ἐξ ἀρχῶν ὑγιῶν· ἐξήτει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀπλότητα καὶ ἀρελείαν· ἀλλ' ἀποβαλόντα τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἐξ ὑποκειμενικῶν φερομένην λόγων, ὑπέπεσεν εἰς πολλὰς πλάνας, διεσπάρθη εἰς πολλὰς ἄλλας φατρίας, ἐξ ὧν οὐδεμία κατώρθωσε τὸ σκοπούμενον. Τὸ κυριώτερον, ὅπερ κατώρθωσε βοήθειά τῆς φιλοσοφίας, εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ δουλικοῦ ζυγοῦ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος καὶ ἡ ἀνάπτυξις καὶ μόρφωσις αὐτοῦ· διὰ τοῦτο μετὰ δικαιοσύνης ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ διχαιρτύρησις μεγάλως συνετέλεσεν ἐν τῇ ἐποχῇ ἡμῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. Ἡ λοιπὴ ἐκκλησία τῆς Δύσεως καὶ μεθ' ἑαυτὴν τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν τῷ κόσμῳ μεταβολήν, μεθ' ὅλας τὰς ἀντιζεύξεις αὐτῇ περὶ τὰς ἐνέμεινε καὶ ἐμένει ἔτι εἰς τὸ σχολιὸν αὐτῆς πνεῦμα, καίτοι ὑπὸ πολλὰς ὀφείας δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι ἤρξατο συνετιζομένη. Ὅσον ἀρροχὴ τέλος εἰς τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν, αὕτη μέχρι χθὲς καὶ πρῶτην διετέλει ἔτι ἐν ἀρρανεῖα καὶ ταπεινότητι. Πολλὰς καὶ ποικίλας ὑποστάσεις συμφορὰς καὶ ὑπὸ τῶν περιστάσεων πιεζομένη, τοῦτο ὅμως κατώρθωσε τὸ μέγα, νὰ διατηρήσῃ ἀλώδιστον τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ· μόλις δὲ πρὸ τινος ἀνὰ ψαλμὸν πῶς ἐκ τῆς ἀρρανεῖας αὐτῆς ἐξακολουθεῖ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς ἐν τῷ ἀρχαίῳ πνεύματι. Ἡδὴ ἡμέτερον ἔργον, τῆς νέας αὐτῆς γενεᾶς ἔργον, εἶναι ν' ἀπαλείψωμεν ἀπὸ τοῦ προσώ-

που αὐτῆς πᾶν ὅ,τι μελανὸν χρόνοι πονηροὶ προσήψαν αὐτῇ, καὶ ἀναβιδάσωμεν εἰς τὴν προτέραν ὑψηλὴν αὐτῆς περιωπὴν.

Τοιαύτη ἐν σκιαγραφίᾳ, φίλοι μαθηταί, ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῆς ιδρύσεώς αὐτῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων· τοιοῦτος ὁ ἢ αἰῶνων βίος αὐτῆς, πλούσιος ἐν γεγονόσιν, ἐν μεταβολαῖς, ἐν καταστάσεσιν. Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων κατανοεῖτε βεβῆτως πόσον σπουδαία καὶ ὠφέλιμος δύναται νὰ καταστῇ ἡ σπουδὴ καὶ μελέτη αὐτῆς. Ἐπιμείνωμεν μικρὸν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Ἐάν ἐρευνήσωμεν τὴν οὐσίαν αὐτῆν τοῦ προκειμένου μαθήματος, θέλομεν ἰδεῖ ὅτι ἡ ἱστορία τῆς ἐκκλησίας παρέχει ἡμῖν ἐν πρώτοις τὰς ὠφελείας ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας πᾶσα ἱστορία ὑπόσχεται. Μεταξὺ πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιστημῶν ἡ ἱστορία εἶναι ἡ βεβαιωτάτη καὶ ἐπαγωγολάτῃ ὁδηγὸς τῆς σοφίας καὶ φρονήσεως· εἶναι αὕτη ἡ φιλοσοφία ἐν τῇ πράξει καὶ ἐφαρμογῇ αὐτῆς. Ἀρ' ἐνὸς μὲν διεγείρει τὴν προσοχὴν ἡμῶν πρὸς τὸν σύνδεσμον καὶ τὰς συνεπείας τῶν ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν, ἀρ' ἑτέρου δὲ προσκαλεῖ ἡμᾶς εἰς μίμησιν τῶν καλῶν παραδειγμάτων καὶ ἐκ τῶν ἐλλείψεων τῶν ἄλλων προσάγει ἡμῖν ὄφελος οὐ μικρὸν. Δὲν ὑπάρχει στιγμή ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν, καθ' ἣν νὰ μὴ δύναται ἡ ἱστορία νὰ προδιαγράψῃ ἡμῖν παραγγέλματα, οὔτε εἶδος ἀποπημάτων ἀρ' ὧν νὰ μὴ μᾶς ἀποτρέπῃ. Ὅσῳ πρωϊαιτέρον ἐκλέξωμεν αὐτὴν ὡς ὁδηγὸν ἡμῶν, τόσῳ ταχύτερον ἐγκαταλείπωμεν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τῆς διανοίας ἡμῶν, ἐν ἣ ὁ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἡ ὁλόκληρον αὐτῶν τὸν βίον διέρχονται ἢ ἀπαλλάσσονται αὐτῆς μετὰ πολλὰς πτώσεις. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ τὸν καθολικὸν καρπὸν, τὸν ὁποῖον φέρει ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Δι' αὐτῆς ἀναγνωρίζομεν τί ἐγένετο ἀνέκαθεν τῇ θρησκείᾳ βλαβερὸν καὶ σωτήριον, διὰ τί οἱ ἄνθρωποι ἐκωλύθησαν νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτὴν πρὸς τὸ καλὸν αὐτῶν, καὶ πόσον ἀνεκτίμητοι ἦβελον εἶσθαι αἱ ὠφελείαι αὐτῆς, ἐάν οἱ ἄνθρωποι παρεδέχοντο αὐτὴν ἀνευ ὁρῶν καὶ συνήθειῶν. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ὅπως ἐν τῷ κόσμῳ οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οὐδὲν νέον ἐπισυμβαίνει· ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν παρέρχονται μόνον εἰς μέσον ἕτερα πρόσωπα ὑπὸ νέας περιστάσεις· ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι αὐτῶν καὶ ἐπιχειρήσεις καθ' ἑαυτὰς ἤδη πρὸ πολλοῦ ὑπάρχουσιν. Ἐντεῦθεν εἰς τὸν γινώσκοντα τὴν ἱστορίαν ταύτην οὐδὲν παρουσιάζεται ὡς ἀσύνθετος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀπολέσῃ τὴν παρουσίαν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ· μόνον ὁ ἀγνοῶν αὐτὴν δύναται νὰ ἐκπλαγῇ ὡσεὶ προκειμένου περὶ πραγμάτων ἀνεπίστων· μόνον οὗτος δύναται νὰ ταρχθῇ καὶ μείνῃ ἀναποφάσιτος. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως τὸ ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο εἶδος ἱστορίας, καθιστᾷ ἡμᾶς φρονίμους καὶ σοφοὺς· ἔχει ἔτι καὶ τοῦτο κοινὸν πρὸς πᾶσαν ἄλλην ἱστορίαν, ὅτι παριστᾷ ἡμῖν τὴν ἀρετὴν προσφιλεστέραν καὶ τὴν κακίαν μυσταροτέραν· ἐν τῇ ἐξασκήσει ἀρετῶν τινῶν, ὡς ἐν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ καρτερίᾳ ἐν τοῖς δεινοῖς, ἐν τῇ εὐθυδικίᾳ καὶ μετρίότητι πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐνισχύει ἡμᾶς ἐξαιρέτως καὶ ἐμπνέει ἡμῖν τὸν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρωτα.

* Συνέχεια τούτου ἡγουμένου, καὶ τέλος.

Ἐάν ἡδὴ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὰς ὤφελείας, αἵτινες ἐξιδιᾶχοντι τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ ὡς ἰδιαιτέρῳ τμήματι τῆς ἱστορίας ἐν γένει, θέλομεν εὐρεῖν ὅτι αὕτη ἕνεκα τῆς ἀνεξαντλήτου τροφῆς, ἣν παρέχει τῷ νῷ καὶ τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερβάλλει πᾶσαν γνῶσιν ἐτέρων συμβεβηκότων. Ὁ χριστιανὸς, ὁ λόγιος καὶ ὁ λειτουργὸς καὶ διδάσκαλος τῆς θρησκείας, πάντες οὗτοι ὀφείλουσι νὰ εὐγνωμονῶσι τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ.

Πάντες οἱ ὁμολογοῦντες τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν οὐδέποτε δύνανται νὰ ἀριθμῶσιν εἰς τὴν ἐν τῇ πίστει αὐτῶν σταθερότητα, ἐάν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία μείνῃ αὐτοῖς ξένη. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία παρέχει αὐτοῖς τὴν περὶ τῆς ἀληθείας τῆς θρησκείας αὐτῶν πεποίθησιν· ἐπ' αὐτῆς στηρίζεται ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ ἀξιοπιστία τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῶν θείων Γραφῶν. Πῶς αὗται παρήχθησαν, πῶς ἐγένοντο ἀποδεκταὶ καὶ μετὰ πόσης ἐπιμελείας διετηρήθησαν ἀλώθητοι, ταῦτα μόνον ἐκ τῆς ἱστορίας μαθαίνουμεν. Ἐξ αὐτῆς μαθαίνουμεν ἐπίσης διὰ ποίων ἀναντιρρήτων μαρτυριῶν ἐπιστῶθῃ ὁ χριστιανισμὸς καὶ ὑπεστηρίχθη διὰ ποίων ἐπίσης θαυμάτων καὶ ἐκτάκτων χαρισμάτων, διὰ ποίων θαυμαστῶν μέσων ἐπεξετάθη καὶ πῶς διὰ τῆς αὐστηρότητος τοῦ βίου καὶ τῆς ἡρωϊκῆς ἐτοιμότητος τῶν μαρτύρων αὐτοῦ ἀπεκαλύφθη ἡ θεϊότης αὐτοῦ. Ὁ θεὸς τῆς θρησκείας ταύτης ἰδρυτὴς ἐξήνεγκε περὶ αὐτῆς προφητείας, αἵτινες ἐν τῇ ἱστορίᾳ εὐρίσκουσι τὴν πληρωσιν αὐτῶν.

Περαιτέρω ὁ χριστιανὸς ἐν τῇ μελέτῃ τῆς ἱερᾶς ταύτης θρησκείας εὐρίσκει τροφὴν διὰ τὴν ἀληθῆ θεοσέβειαν· ἡ θρησκεία αὕτη βλέπει ὅτι ἐν μέσῳ τοσούτων μεταβολῶν ἔμεινεν ἡ αὐτή, πάντοτε δυναμένη νὰ διεγείρῃ τὴν πρὸς ἑαυτὴν κλίσιν τῶν ἀνθρώπων. Ποῦ μὲν διεγείρει αὐτὸν λαμπρὸν τι παράδειγμα, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ὁρατὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἀξίαν αὐτῆς· ποῦ δὲ συγκινεῖται ἀπὸ τινων ἁγίων, αἵτινες ἐκλάμπουσιν καὶ ἐν καιροῖς σκοτεινοτάτοις· ποῦ δὲ διὰ τῆς σταθερᾶς αὐτῆς ἐπὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ κόσμου ἐπιρροῆς διεγείρει τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην καὶ τὸν ζῆλον. Ἡ ἱστορία αὐτῆς ἀποκαλύπτει αὐτῷ πολλὰ ἔχνη τῆς θείας προνοίας. Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν τοῦτο ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν πολλὰ καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως ἐξαφανίσωσιν ἐκ τῆς ἱστορίας τὰ ἔχνη τῆς θείας προνοίας· καθ' ἣν καλοῦσι τοῦτο ἄγνοϊαν καὶ δεισιδαιμονίαν καὶ ἐκτὸς τῶν φυσικῶν αἰτίων τῶν γεγονότων καὶ μεταβολῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ οὐδὲν ἕτερον ἀναγνωρίζουσιν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀναπόδεικτος πίστις εἰς ἱστορικὰ γεγονότα καὶ ἡ φαντασιώδης δεισιδαιμονία ἐξασθενίζει καὶ πιέζει τὸν νοῦν· ἀλλ' ὅταν ἐν γεγονόσι, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν ἑκτασιν, διατήρησιν καὶ τιμὴν τῆς θρησκείας ταύτης λίαν σπουδαίως ἐπενήργησαν, ἐξ ὧν ἐξήρτηται ἡ εὐδαιμονία τοῦ κόσμου, ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὁποίων ἦν ἀδύνατος ὑπὸ ἀνθρωπίνων μέσων, ὅταν ἐν τοιούτοις γεγονόσι ἐμβλέπωμεν τοιαῦτα ἀποτελέσματα καὶ συνεπείας, τότε πρὸς τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐνεργείᾳ ἀνάγκη νὰ ἀναγνωρίσωμεν καὶ τὸν δάκτυλον τοῦ Θεοῦ. Ἡ μελέτη λοιπὸν τῆς ἐκκλησιαστι-

κῆς ἱστορίας μακρὰν τοῦ νὰ προαγάγῃ τὴν δεισιδαιμονίαν, ἀπεναντίας πολεμεῖ αὐτὴν δραστηκῶτα. Οὐδαμῶς ἀλλ' ἢ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐμβλέπομεν σαφέστερον τὰς ἐλεεινὰς συνεπείας τῆς δεισιδαιμονίας. Ἐν αὐτῇ καθορῶμεν ὅτι αὕτη διέστρεψε τὰς περὶ Θεοῦ ἀληθεῖς ἰδέας καὶ παραστάσεις, ὅτι ἐταπείνωσε τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, ὅτι δι' αὐτῆς ἡ μόνη ἀληθὴς θρησκεία διεσθάρη ὑπὸ πολλῶν, ὅτι ἡ ἄγνοια ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἡ ἀνθρωπότης κατερρίφθη ἐκτάκην. Ἀλλ' ἡ ἀσθένεια αὕτη τῆς ψυχῆς δὲν παρουσιάζεται συνήθως μεμονωμένη ἐν τῇ ἱστορίᾳ· συνήθως συνοδεύεται ὑπ' ἄλλης τινός, ἥτις καθίσταται μανιώδης, ὅταν ποτὲ κυριαρχήσῃ ἐπὶ τῆς φαντασίας· ἐννοῶ τὸν φανταισμόν. Δι' αὐτοῦ ἐμορφώθησαν αἱρέσεις, τὸ πνεῦμα τῆς καταδιώξεως ἀνεπλήχθη, ἡ θεότης μετεβλήθη εἰς δύναμιν σκληρὰν καὶ ὠμὴν, ἡ δεισιδαιμονία, αἱ πλάναι καὶ αἱ μωραὶ αἱ παντοειδεῖς ἕνεκα αὐτοῦ ὑπεστηρίχθησαν διὰ τοῦ ζήρους. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία διδάσκει ἡμᾶς οὐ μόνον τὴν διασθορὰν καὶ κακοδαιμονίαν, αἵτινες ἐγεννήθησαν μετὰ τῶν χριστιανῶν ἕνεκα τῶν δεισιδαίμωνων καὶ φαντατικῶν τάσεων· αὕτη διδάσκει ἡμᾶς καὶ τὴν διαφορὰν τῶν συνισθημάτων, τὰ ὁποῖα παράγει τὸ ἀληθὲς καὶ γνήσιον πνεῦμα τῆς θρησκείας. Ὑπῆρξαν ἐποχαὶ καὶ πρότωπα μαρτυρήσαντα περὶ τοῦτου ἀριδύλως.

Ἐν τούτοις ζῶμεν ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν εἶναι εὐκολώτερον νὰ περιπέσῃ τις εἰς τὴν ἀπιστίαν ἢ νὰ κηλιδωθῇ ὑπὸ τῆς δεισιδαιμονίας. Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἱστορία τῆς ἐκκλησίας δύναιται νὰ χρησιμεύσῃ ἡμῖν ὡς φρουρὸς καὶ φύλαξ πιστός. Αἱ κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ κατηγορίαι, αἵτινες ἀνέκαθεν ἠκούσθησαν κατὰ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ καὶ τῶν διαφορῶν συνεπειῶν, ἃς ἐπήνεγκε τῷ κόσμῳ, ταῦτα πάντα ἀποδείκνυνται ψευδῆ εἰς τὸν δυνάμενον νὰ μαρτυρήσῃ ἐκ τῆς ἱστορίας.

Ἀλλ' ἐάν ὁ χριστιανὸς ἀπλῶς τοιαύτας ὠφελείας δύναιται νὰ ἀρυσθῇ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, πόσας ἄρα γε ὁ λόγιος καὶ ὁ σοφός; Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἀνήκει εἰς τὴν ἐν γένει παιδείαν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ θέλων νὰ φέρῃ δικαίως τὸ ὄνομα τοῦ λογίου, οὐδέποτε ὀφείλει νὰ στερῇται τῆς γνώσεως αὐτῆς. Ὁ ἀληθὴς λόγιος οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἀπλῶν· καὶ ὡς ἔτυχε γινώσιν τῆς θρησκείας· πρέπει νὰ ἐρευνήσῃ τὰς πηγὰς αὐτῆς καὶ ἀρχάς· νὰ κρίνῃ τὰς περὶ τῶν διδασκαλιῶν αὐτῆς ἐξηγήσεις καὶ νὰ δύναται νὰ ἀπαντᾷ εἰς τὰς κατ' αὐτῆς κατηγορίας. Ἀληθῶς ὁ λόγιος ἐν γένει δὲν δύναται νὰ ἦναι ὅπως ὁ θεολόγος· ἀληθὲς ὅμως καὶ τὸ ἕτερον, ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ γινώσιν βαθεῖαν καὶ στερεὰν τῆς θρησκείας, εἰς τοῦτο δὲ δύναται νὰ εὗρῃ μόνον διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας· ἀπὸ δὲν δύναται νὰ ἦναι ἄπειρος τῆς καθόλου ἱστορίας, οὐδὲ τὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ὀφείλει νὰ ἀγνοῇ.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία παρέχει εἰς τὸν λόγιον οὐ μόνον πολλὰς ἀφορμὰς πρὸς διαφόρους ὠφελίμους σκέψεις καὶ θεωρίας περὶ τῆς θρησκείας, ἀλλὰ καθίσταται αὐτῷ ἐν διαφόροις τμήμασι τῆς ἐπιστήμης ἀναγκασιότατος

διαφόρους αὐτοῦ ἀντιθέσεις, πῶς καὶ ποῦ ἕκαστον δόγμα καὶ ὑπὸ τίνων ὑπεστηρίχθη καὶ διευτυπώθη, τούτων πάντων τὴν γνῶσιν ὀφείλομεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἠθικῶν διδασκαλιῶν τοῦ χριστιανισμού. Ἐὰν ἡ ἡμετέρα θρησκεία διὰ τὰ μυστήρια αὐτῆς περιβάλλεται ἐσθῆτα μεγάλῃ καὶ οὐρανίαν, διὰ τὴν ἠθικὴν αὐτῆς διδασκαλίαν καθίσταται προσφιλεῖς τοῖς ἀνθρώποις· δι' αὐτῆς ζῇ μετὰ τῶν αὐτῶν, ὁδηγεῖ καὶ κυβερνᾷ αὐτοὺς, διεγείρει καὶ παρηγορεῖ αὐτούς. Τὰ πάντα ἐν τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ τείνουσι πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν θεῖαν μακαριότητα. Ὅ,τι ἡμῖν διατάσσεται ἐνταῦθα νὰ πιστεύωμεν, τοῦτο λαμβάνει τὴν πλήρη αὐτοῦ ἀξίαν, ὅταν ἡ καρδία διεγείρεται καὶ βελτιοῦται ἐντεῦθεν· καὶ ὅσον ὀφείλει τις νὰ ἀποφεύγῃ τὰς θεωρητικὰς πλάνας, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ὡς βλαβερωτέρας ὀφείλει νὰ ἀποφεύγῃ τὰς πρακτικὰς. Περὶ τῆς μοναδικῆς ταύτης ἡλικίης τοῦ χριστιανισμού ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία δὲν παρέχει ἡμῖν μόνον γνώσεις γενικὰς, ἀλλὰ ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἅμα καὶ εἰς τὸ νὰ γνωρίσωμεν ποίας ἐνεργείας παρήγαγον αὗται ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν χριστιανῶν. Ἀφοῦ ἐν γένει ὁ ἠθικολόγος πρέπει νὰ ἐρευνᾷ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, πόσῳ μᾶλλον πρέπει νὰ πράξῃ τοῦτο ὁ χριστιανὸς ἠθικολόγος.

Περαιτέρω ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία εἶναι χρήσιμος τῷ θεολόγῳ καὶ διὰ τὰ συμβολικὰ βιβλία τῆς ἰοίας ἡ ἄλλων ἐκκλησιῶν, διότι ταῦτα παρέχουσιν αὐτῷ εἰδήσεις ἀναγκασιότατας. Ἐὰν οὗτος γνωρίζῃ πόσον ἀναγκαῖα εἶναι τὰ βιβλία ταῦτα, ἐν τίνι σκοπῷ συνετάχθησαν, εἰς τί ἐχρησίμευσαν κτλ. τότε θέλει ἔχει τὴν ἐτοιμότητα τοῦ ἀπαντᾶν ἐκείνοις, οἵτινες ἐκλαμβάνουσιν αὐτὰ ὡς ζυγὸν ἐπιβαλλόμενον ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως τῶν χριστιανῶν. Οὐχ ἥττον συντελεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῷ θεολόγῳ καὶ διὰ τὴν γνῶσιν τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας. Οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα ἐκεῖ ὅπου ἀποτελοῦσιν ἀρμονικὴν τινα ἐνότητα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, οὐ μόνον ὡς πηγὴ τῆς θεολογίας δύνανται νὰ χρησιμεύωσι καὶ ὡς παρακαταθροφυλάκες τῆς παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς μάρτυρες ἐν γένει ἀψευδεῖς τῆς πίστεως καὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς ἐκκλησίας. Οἱ πατέρες παρίστανται περὶ τὴν ὡς μνημεῖα ἀθάνατα πάσης χρησιμότητος δι' ἀπάσας τὰς θεολογικὰς ἐπιστήμας, ὡς πρότυπα τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν σχέσεων πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸ πάντων ὡς παραδείγματα λαμπρὰ ἀρετῆς καὶ παιδείας.

Οὐχ ἥττον ὀνησιμωτάτῃ τῷ θεολόγῳ καθίσταται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν πρακτικὸν λεγόμενον κλάδον. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ λεγομένη ῥητορεία, ἡ ποιμαντικὴ, ἡ κατηχητικὴ, ἡ τελετουργικὴ καὶ τὸ κα-
νονικὸν δίκαιον, ταῦτα ἐν σκιαγραφίᾳ ἀπαντῶσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐκκλησίας· ἀνευ αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοηθῶσιν, ὡς πρέπει, τὰ μαθήματα ταῦτα.

Εἶναι περιττὸν νὰ ἐπιμείνωμεν, φίλοι μαθηταί, ἐπὶ πλέον εἰς τὴν παρίστασιν τῆς σπουδαιότητος τοῦ μαθή-

ματος τούτου. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ῥηθέντων, ἐκ τῆς σκιαγραφίας τῆς ὅλης ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῆς τῷ χριστιανῷ ἐν γένει, τῷ λογίῳ καὶ τῷ θεολόγῳ, κατενόηθη, πιστεύω, ἀρκούντως ἡ σπουδαιότης καὶ ἡ ἀξία τοῦ ἡμετέρου μαθήματος. Ἐπιτήδεις εἰσέλθοντες εἰς τὴν οὐσίαν αὐτὴν τῶν πραγμάτων, ἵνα μὴ φανώμεν μεροληπτικοὶ αὐτῶν χριταί· ἀφήκαμεν νὰ ὁμιλήσωσιν αὐτὰ τὰ πράγματα. Εἰς τὴν μελέτην ἥδῃ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου μαθήματος, τοῦ ταμεῖου τούτου τῆς ὅλης χριστιανικῆς θεολογίας· εἰσερχόμενοι, ἐπικλεσθώμεν τὴν βοήθειαν τοῦ Ὑψίστου, ὅπως διὰ τῆς χάριτος τοῦ παντῆ αὐτοῦ πνεύματος σκέπη ἡμᾶς πρὸς εὐσυνείδητον ἐκπλήρωσιν τοῦ ἡμετέρου καθήκοντος.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ

ἐπιγράφεται σπουδαιότατον σύγγραμμα, ἐπικαιρότατον ἀναλαβὼν ἵνα διεξαγάγῃ θέμα, ἔργον τοῦ πολυμαθοῦς ἀδελφ. ΔΙΔΩΝ. Μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Χρυσάνθου Ἱεροκλέους, τοῦ περὶ τὸ δίκαιον ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἀσχοληθέντος, ἐκτετυπωμένον δ' ἐπὶ χάρτου λαμπροῦ καὶ μετὰ μεγίστης φιλοκαλίας, γίνεται πᾶσιν ἀξιοσπουδάστον ἀνάγνωσμα. Τοῦ βιβλίου προτάττει ὁ φιλόπονος ἀρχιμανδρίτης «προλεγόμενα», ἃ διὰ τὸ πολλὰ καὶ χρήσιμα μεταφερομένη εἰς τὰς στήλας τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας». Ἐξ ὧν ἐν τοῖς προλεγόμενοις λεγόνται, καταδείκνυται ἡ ἐπιβολὴ καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ σοφοῦ συγγραφέως, οὗτινος τὰ ἐπιχειρήματα, ἡ πολυμάθεια καὶ ἡ ὅλη διεξαγωγὴ τοῦ θέματος καθιστῶσι τὸ βιβλίον ἀνάγνωσμα παντὶ χρησιμώτατον χριστιανῷ, ἀληθῶς «κτῆμα ἱσαεὶ».

«Ἡ ἀνάγκη τῆς δημοσιεύσεως συγγραμμάτων, οἷον τὸ ἀνὰ χεῖρας, ὁσημέραι καταδήλος καθίσταται καὶ παρ' ἡμῖν. Ἀφ' οὗτου ἡ δύναμις τοῦ ἀτμοῦ τοσοῦτον καταπληκτικῶς συνέταμε τὰς ἀποστάσεις καὶ ἀκινδυνότεραν κατέστησε τὴν ἀπὸ χώρας εἰς χώραν μετάδασιν, ὥστε σήμερον οὔτε τὰ σκιόεντα ὄρη οὔτε ἡ ἠχρήσσα θάλασσα θεωροῦνται κώλυμα δυσπερόβλητον, οὐ μόνον ἡ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία τῶν διαφόρων λαῶν τεραστίαν ἔλαβεν ἀναπτύξιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ πνευματικὴ. Ἐτη δολόκληρα, πολλὰ καὶ αἰῶνες, ἀπηρτοῦντο ἄλλοτε ἵνα τὸ ἐν τινὶ γωνίᾳ τῆς τότε ἀκαμαζούσης Ἀνατολῆς ἀναφανέν σύγγραμμα καταστῇ γνωστὸν καὶ εἰς τοὺς σοφοὺς τῆς Δύσεως. Ἀλλὰ σήμερον μόλις ἀναφαίνεται σύγγραμμά τι ἐν τινὶ πόλει τῆς Εὐρώπης, μόλις ἀντηγεῖ ἐξ οἰουδὴποτε βήματος ἰδέα τις, καὶ εὐθὺς διερχόμενα γῆν καὶ θάλασσαν, καθίστανται γνωστὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀπωτάτω κατοικοῦσι. Τοῦτο δὲ κυρίως συμβαίνει, ὅταν αἱ ἐμφανιζόμεναι ἰδέαι ὥςτιν καινοφανεῖς, τολμηραὶ, ἀπτόμεναι τῶν σπουδαιοτέρων τοῦ ἀνθρώπου ζητημάτων· δύναται τις μάλιστα ἀκινδύνως νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ταχύτης καὶ ἡ ἔκτασις τῆς διαδόσεως τῶν δημοσιευμένων εἶναι κατ' εὐθεῖαν ἀνάλογος πρὸς τὴν καινοφάνειαν καὶ τὴν τόλμην αὐτῶν. Δὲν θέλω προσπαγεῖ λεπτομερεῖς ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων μου ἐπὶ τῶν ἐκάστοτε ἀφανέντων ζητημάτων· θέλω ἀρκεσθῆ εἰς τὸ ζήτημα, περὶ οὗ πραγματεύεται τὸ ἀνὰ χεῖρας σύγγραμμα. Μόλις ἤκού-

σθη ἡ καινοφανὴς περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τοῦ Δαρβίνου, μόλις ἐδημοσιεύθησαν τὰ πρῶτα περὶ τοῦ συστήματος τούτου συγγράμματα, καὶ εὐθὺς ἡ ἡχώ αὐτῶν διεδόθη πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἐφθασε καὶ εἰς τὰς ἀκοὰς τῆς γεγηρακυίας Ἀνατολῆς. Ἄνδρες δέ τινες σοφίαν ἐπαγγελλόμενοι ἐν τε Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἀθήναις, ψιττακίζοντες ὅσα ἡ φαντασία τῶν ἐνταῦθα σοφῶν ἐπλάττειν, ἠγωνίζοντο νὰ κατακτήσωσι τὰς ψήφους τῶν ἀκρατῶν αὐτῶν, «ξενίζοντά τινα εἰσφέροντες εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτῶν» (Πρ. ιζ', 20).

Καὶ ἐνταῦθα μὲν γενναίως καὶ φρενίτικως ἀντεπεξέρχονται κατὰ τῶν τοιούτων δοξασιῶν οἱ τοῦ θεοῦ λόγου καὶ τῆς ἀληθείας ἐνθερμοὶ στρατιῶται, βράβως ὠπλισμένοι διὰ τῶν ὅπλων τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ θεοῦ λόγου. Ἀλλὰ συμβαίνει τοῦτο καὶ παρ' ἡμῖν; Ὑπάρχει καὶ παρ' ἡμῖν τάξιν τις ἀνδρῶν, ἐνθέρμων τῆς ἀληθείας ὁπαδῶν, πεποικισμένη παντοίαις γνώσεσι καὶ ἱκανῇ ἵνα ἐγχειρίζηται τὰ ὅπλα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἐτοίμη ἵνα προβάλλῃ φραγμὸν ἀντιπρόσκλητον εἰς τὰ ληρῆματα τῶν δοκούντων σοφῶν, οἵτινες κούφη τῇ καρδίᾳ μεταγγίζουσι τὰς διχοφύους ἐνταῦθα ἐπικρατούσας ἰδέας, προτιμώντες ἰδίως τὰς καινοφανεστέρas καὶ ἀντιθρησκευτικώτεras ὡς μᾶλλον ἐπιστημονικώτεras καὶ ἀληθεστέras; Ἀγωνίζονται καὶ παρ' ἡμῖν νὰ ἀναστειλῶσι τὸν δύστηνον ῥόον τῆς ἀπιστίας, ὅστις τὰς πηγὰς αὐτοῦ ἐντεθεν ἔλκων, τείνει νὰ κατακλύσῃ καὶ τὰς ἡμετέρας χώρας, ἐν αἷς ἄλλοτε τὰ νάματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως ὀαψιλῶς προχέμενα, ἐκαρποφόρουν τὰς ἐξαίσιους ἐκείνας ἀρετάς; Τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης φέγγει καὶ παρ' ἡμῖν ἵνα εὐκαίρως προσαγόμενον ἀποκαλύψῃ τὰ βράχη τῆς ὑποτιθεμένης ἐπιστημονικῆς ἀληθείας; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας δὲν δύναται νὰ μὴ θλίψῃ πᾶσαν εὐαίσθητον καρδίαν καὶ νὰ μὴ ἐμβάλλῃ εἰς σπουδαίας σκέψεις τοῦς ὡς ἐκ τῆς κλήσεως αὐτῶν προωρισμένους ἵνα μεριμνήσωσι περὶ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἡθικῆς μορφώσεως τῶν κατοίκων τῶν χωρῶν ἐκείνων.

Καὶ τινόντι ἐάν τις ἀποβλέψῃ εἰς τὴν μικρὰν γωνίαν τῆς Ἑλλάδος, ὅθεν εὐλόγως ἀπεκδέχεται τις σήμερον τὴν ὑψίστην πύτην μέριμναν, εὐρήσει τοὺς βουλευφόρους τοῦ ἔθνους περὶ παντός ἄλλου μεριμνήσαντας, οὐχὶ ὅμως καὶ περὶ τοῦ ζωτικωτάτου τούτου ἀντικειμένου, τῆς μορφώσεως δηλονότι κλήρου ἱκανοῦ, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ φρενίτικως κατὰ τῆς εἰσπρηχούσης ἐν τῇ κοινωνίᾳ σπηεδόνος καὶ προάδῃ τὸν θρησκευτικὸν καὶ ἡθικὸν μαχρασμόν· εἰς μόνον δὲ τὴν αὐταπάρησιν καὶ γενναιοδωρίαν εὐκλειῶν τινῶν ὀνομάτων ὀφείλεται τὸ ὅτι ἀπαντᾷ τις ἐνιαχοῦ κληρικούς τινας εὐπαιδεύτους. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἐνθα ἔδει νὰ προπαρασκευάζωνται οἱ ὑπέρμαχοι τῆς θείας ἀληθείας, οἱ μέλλοντες νὰ διαδώσωσι μὲν αὐτὴν παρὰ τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ ἀγνοίας καθεύδουσι, νὰ στηρίζωσι δ' αὐτὴν παρὰ τοῖς ταλαντευομένοις, νὰ ὑπεργωνισθῶσι δ' αὐτῆς κατὰ τῶν ποικίλων πολέμων, ἐκτελεῖται τοιοῦτόν τι προσηκόντως καὶ ὡς ἔδει

ἀναλόγως τῶν περικυκλούντων ἡμᾶς πραγμάτων; Ὁμολογουμένως περιστάσεις δυσχερεῖς καταπολιορκοῦσι τὸ κέντρον τοῦτο καὶ ἀναστέλλουσι πολλὰ εὐγενῆ βουλευμάτα· ἀλλ' ἄρα γε τὸ ἔργον, ὅπερ πρὸ τεσσαρκατονετίας περίπου οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν μέτῳ περιστάσεων, εἰ μὴ χειρόνων τοῦλάχιστον παραπλησίον, συνετέλεσαν καὶ εἰς ὃ ἔδωκαν προορισμὸν, οἷον οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι ἀπήτουν, ἀκολουθεῖ τὴν ὁδὸν τῆς φυσικῆς προόδου αὖξιν καὶ κραταιούμενον, ἡ τούναντίον ἐν στασιμότητι καὶ ἀκίνησίᾳ διατελοθῶν, φθίνει ὁσμήμεραι καὶ καταρρεῖ; Ἡ εἴξις ἐκαστοῦ καθιδρύματος κρίνεται ἐκ τῆς ὠφελείας, ἣν παρέχει τῇ κοινωνίᾳ· ἡ δ' ὠφέλεια αὕτη δὲν κατορθοῦται πάντοτε διὰ τῶν ἰδίων μέσων· ἐκεῖνο τὸ ὅποτον σήμερον ὠφελεῖ κοινωνίαν τινὰ ἢ ἄτομον, αὖριον δύνανται νὰ ἢ ὀλοτελῶς ἀχρηστον ἢ μάλιστα καὶ ἐπιβλαβές, ὅπως τὸ μητρικὸν γάλα, ἀναγκάζει ὅν ἐν τῇ νηπιῳδῇ ἡλικίᾳ τοῦ ἀνθρώπου, ἀποβαίνει ἀσύμφορον καὶ ἐπιβλαβές ἐν τῇ παιδικῇ καὶ ἀνδρικῇ. Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι τὸ εὐκαλὲς ἔργον τῶν μεγαθύμων ἀνδρῶν Γερμανοῦ τοῦ πατριάρχου καὶ Κωνσταντινοῦ τοῦ Τυπαλδοῦ οὐκ ὀλίγας ὠφελείας παρέσχε τῇ μητρὶ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ ὁρθόδοξῳ πληρώματι. Ἄν σήμερον ἀπαντᾷ τις ἱεράρχας πεποικισμένους δι' ἐπιστημονικῆς τινος θεολογικῆς μορφώσεως, ἂν ἰκούῃ ἔστιν ὅτε τὸν θεῖον λόγον κηρυττόμενον εἴτε ἐν τῇ πρωτευούσῃ, εἴτε ἐν μεμακρυσμένῃ τινὶ ἐπαρχίᾳ, ταῦτα ὀφείλονται ὀλοτελῶς σχεδὸν εἰς τὴν εὐγενῇ πρωτοβουλίαν καὶ αὐταπάρησιν τῶν ἐνδόξων τούτων ὀνομάτων, ἐφ' ὧν τὸ ἔργον τοῦτο ἐνεχάραξε τὴν σφραγίδα τῆς ἀθανασίας· ἀλλ' ἄρα γε ἀνταποκρίνεται σήμερον εἰς τὰς περιστάσεις; τοιοῦτον διαμένον δύνανται νὰ θεραπεύσῃ τὰς παρούσας καὶ μάλιστα τὰς μελλούσας ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας; ἡ σήμερον παρεχομένη διδασκαλία εἶναι ἐπαρκὴς ὅπως προπαρασκευάσῃ στρατιῶτα τῆς ἀληθείας ἱκανοὺς ἵνα ἀντεπεξέλθωσι φρενίτικως κατὰ τῶν πολέμων καὶ προαπείσωσι τὴν πανταχόθεν πολεμουμένην Ἐκκλησίαν; Οὐδεὶς, νυμίζω, δύναται νὰ ἀπαντήσῃ καταπρακτικῶς, τοσοῦτω μᾶλλον ὅσω ἡ ἀνάγκη κλήρου ἐπιστημονικώτερον μεμορφωμένου ὁσμήμεραι καταδῆλος καθίσταται.

Δὲν προτίθεται νὰ διαχαράξῃ πρόγραμμα τῆς προσηκούσης ἐκπαιδεύσεως τοῦ κλήρου. Ὑπάρχουσι, χάριτι θεῷ, πολυπειρότεροι καὶ ἀρμοδιώτεροι ἵνα γνωμοδοτήσωσιν ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου. Ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ παραλείψω ζήτημά τι, ὅπερ παραμεληθὲν καὶ μὴ ληφθὲν ὑπ' ὄψιν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ μέγρι τοῦδε πορεῖα τῆς θεολογικῆς σχολῆς συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον μετ' ἄλλου τινὸς γεγονότος, περὶ οὗ ἐρῶ παρακατιῶν, εἰς τὴν μὴ πλήρη καρποφορίαν αὐτῆς. Ποῖον δὲ εἶναι τοῦτο; ἡ νεοσυλλεξία τῶν μαθητῶν. Δυστυχῶς οὐδέποτε ἡ ἰσως σπανιώτατα ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἀρκεῖ τις νὰ ἔχῃ γνώσεις τινὰς γραμματικῆς καὶ συντάξεως μετὰ τινῶν ἄλλων στοιχειωδῶν γνώσεων, ἀρκεῖ νὰ παρουσιάσῃ ἐγχυρητικὸν ἀρχιερέως τινὸς, καὶ εὐθὺς εἶναι δεκτὸς ὁ τοιοῦτος εἰς τὴν σχολὴν, κατατάσσεται ἀσμένως εἰς τὸν χορὸν

τῶν μαθητῶν· ἀλλ' ἔχει κλίσιν ὁ τοιοῦτος εἰς τὸ ὑπούργημα; κέκτηται τὰ ἀναγκάζοντα ἠθικά καὶ διανοητικά πλεονεκτήματα; Περὶ τούτων σμικρὰ γίνεται φροντίς. Εἶναι ἀνάγκη νὰ καταδείξω, μάλιστα μετὰ τεσσαρακοντάετη περίπου πείραν, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι πλημμελέστατον καὶ δύναται νὰ ἀπομακρύνῃ τοῦ σκοποῦ καὶ νὰ διακυβεύσῃ καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἀξίαν καὶ ὑπαρξίν τῆς σχολῆς; Καὶ τῷ ὄντι τίς ἀγνοεῖ ὅτι ὑπὸ πολλῶν μαθητευομένων ἐθεωρήθη αὕτη ὡς γέφυρα μεταβάσεως, καὶ οὐκ ὀλίγοι εἰσῆλθον εἰς τὴν σχολὴν ἵνα ἀποκτήσωσι τὸ περίπυστον δῖπλωμα, ὅπερ χορηγεῖ αὐτοῖς τίτλους καὶ δικαιώματα εἰς ἀρχιερατείαν; Ταῦτα δὲ λέγων οὔτε καὶ διανοομαι, μὴ γένοιτο! νὰ προσβάλω τινὰ τῶν συναδέλφων μου, τῶν τε ἀρχαιοτέρων καὶ τῶν νεωτέρων· σίδομαι, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, καὶ ἐκτιμῶ τὰς ἐνεργείας ἐκάστου· θεωρῶ μάλιστα πᾶσαν κατὰ τινος τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς μομφὴν ὡς εἰς ἐμὲ αὐτὸν ἀναφερομένην· ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη, νομίζω, νὰ καταστῇ γνωστὴ ἡ πληγὴ, ἵνα ἐπέλθῃ ἡ προσήκουσα θεραπεία· πέποιθα δὲ ὅτι οὐκ ὀλίγοι τῶν συναδέλφων μου ἀναγνωρίζουσι μετ' ἐμοῦ τὴν πληγὴν ταύτην καὶ ἐπιθυμοῦσι διακαῶς τὴν θεραπείαν αὐτῆς.

Μερικὴν τινὰ θεραπείαν τῆς ἐλλείψεως ταύτης δύναται νὰ παράσχῃ, παρ' ἐμοῖγε κριτῇ, ἡ ἱδρυτικὴ ἱερατικῶν σχολῶν. Ἀλλ' ἵνα κατορθωθῇ τὸ τοιοῦτον, ἀνάγκη ὅπως αἱ σχολαὶ αὗται διοργανισθῶσιν οὐχὶ ἀνεξαρτήτως ἀλλ' ἐν σχέσει καὶ ἀλληλογυρίᾳ πρὸς τὴν θεολογικὴν σχολὴν οὕτως, ὥστε αὕτη νὰ ᾔῃ τὸ ἐπιστέγασμα αὐτῶν. Ἀνάγκη ὅπως αἱ ἱερατικαὶ σχολαὶ χρησιμεύσωσι πρὸς παρασκευὴν οὐ μόνον τοῦ κατωτέρου λεγομένου κλήρου ἀλλὰ καὶ τῶν σπουδαστῶν τῆς θεολογικῆς σχολῆς. Τοιοῦτοτρόπως αἰρεται τὸ σπουδαῖον κώλυμα τῆς προόδου τῆς σχολῆς ταύτης, περὶ οὗ ὀλίγα ἀνωτέρω εἶπον, καθόσον τῶν εἰσαχθησομένων εἰς αὐτὴν σπουδαστῶν τὰ τε διανοητικά καὶ ἠθικά πλεονεκτήματα ἔσονται γνωστὰ ἐκ τῆς ἐν τῇ ἱερατικῇ σχολῇ μαθητείας καὶ ἐπομένως εὐκόλως δυνήθουσιν οἱ ἀρμόδιοι νὰ κρίνωσι περὶ αὐτῶν. Ὄταν λοιπὸν τοιοῦτοτρόπως οἱ διακριθέντες ἐν ταῖς ἱερατικαῖς σχολαῖς καταταχθῶσιν ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ, τότε μεγίστη ὑπάρχει ἐλπίς ὅτι θέλει αὕτη παραγάγῃ ἀγλαοτάτους καρπούς, ἱκανοὺς νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς πολυειδεῖς ἀνάγκας τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους.

Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερον σπουδαῖον κώλυμα, ὅπερ ἐκώλυσε μὲν τὴν πλήρη καρποφορίαν τῆς μέχρι τοῦδε πορείας τῆς θεολογικῆς σχολῆς, δύναται δὲ νὰ ματαιώσῃ ἢ ἐλαττώσῃ τοὺς καρπούς τελειότερας αὐτῆς διοργανώσεως. Συναισθάνομαι τὴν βαρύτητα τῆς ἐμολογίας τῆς ἀληθείας ταύτης, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀλήθεια καὶ ὡς τοιαύτη δέον νὰ ἀνακηρυχθῇ. Ποία δὲ ἐστὶν αὕτη; Φανερόν ἐστι τοῖς πᾶσιν ὅτι, ἵνα κατορθωθῇ πραγματικὴ πρόοδος καὶ βελτίωσις ριζικὴ τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἀνάγκη νὰ διεγερθῇ εὐγενὴς ἀμιλλα μετὰ τῶν μελόντων αὐτῆς λειτουργῶν. Παρτρέχω τὴν ἐνστάσιν τῶν

ἠθικολόγων, οἵτινες ἀπαιτοῦσιν αὐστηρῶς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος χάριν καὶ μόνου τοῦ καθήκοντος. Τὸ ἔδαφος τοῦτο φαίνεται τοσοῦτον δυσεπίβατον εἰς τὴν ἀνθρώπινον ἀσθένειαν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς ἡμῶν Λυτρωτὴς ἐπηγγείλατο τοῖς τηρηταῖς τῶν θείων αὐτοῦ ἐντολῶν ὡς ἀμοιβὴν τὰ ἀγαθὰ τῆς οὐρανίου βασιλείας. Ἰνα λοιπὸν διεγερθῇ ἡ ἀμιλλα αὕτη, τί δέον γενέσθαι; Ἀνάγκη ὅπως ἡ προαγωγὴ ἐκάστου γείνῃ ἀναλόγως τῆς ἀξίας αὐτοῦ. Ὄταν χρηρῆσθαι θέσις τις, ἔσαν πρᾶσθαι ἡ ἀνάγκη διορισμοῦ τινος, δέον νὰ παύσωσιν αἱ προσωπικαὶ προτιμήσεις, δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν οὐχὶ οἱ τίτλοι μακροχρονίου τυχόν ὑπηρεσίας, ἀλλ' ἡ ἀξία καὶ ἡ καταλληλότης τοῦ προτεινομένου. Διότι ὅταν τις ᾔῃ βέβαιος ὅτι ἡ προαγωγὴ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀξίας αὐτοῦ, ὅταν πεισθῇ ὅτι μόνος διὰ τῆς ἰδίας ἐπιμελείας καὶ ἐργασίας καὶ οὐχὶ προπροκυλινδούμενος δύναται νὰ παρασκευάσῃ ἑαυτῷ μέλλον, τότε μετὰ θάρρους καὶ ζήλου ἐπιδίδοται εἰς τὴν ἰδίαν τελειοποίησιν. Ὄταν δὲ τούναντίον βεβαιωθῇ ὅτι πᾶν ἄλλο δύναται νὰ προαγάγῃ αὐτὸν οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ ἀξία, ἔσαν ἴδη ἐκ μόνης ὑψηλῆς τινος καὶ ἰσχυρᾶς εὐνοίας, ἣν φαίνονται τινες πλασθέντες ἐπιδεξίως νὰ θηρεύωσιν, ἐξαρτᾶται ἡ προαγωγὴ αὐτοῦ, τότε ἀπογοήτευσις τελεία καταλαμβάνει αὐτὸν, μὴ λαχόντα φύσεως τοιαύτης, καὶ ἀπομακρυνόμενος ἐν τινὶ γωνίᾳ ἀφανοῦς τινος ἐπαρχίας, καταναλίσκεται ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Γραμματικῆς, ἵνα πορίζῃται τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Εἰς τὸν νῦν στίβον κρατοῦντα τοὺς οἶκας τοῦ οἴκου-μενικοῦ θρόνου καὶ ἰθύνοντα τὸ σκάφος τῆς ἐκκλησίας, Ἰωακείμ τὸν Ι' φαίνεται ὅτι ἐπεφυλάχτο ἡ θεία πρόνοια τὴν ὑψίστην ταύτην τιμὴν τοῦ δοῦναι νέαν ὥθησιν εἰς τὴν ἐπιστημονικωτέραν ἐκπαιδεύσιν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ διεγείρει τὴν ἐθνοσωτείραν ταύτην ἀμιλλαν. Ἀπολαύων τῆς πλήρους ἐμπιστοσύνης καὶ ὑπολήψεως τῶν πολυταλάντων ἡμῶν ὁμογενῶν καὶ δυνάμενος νὰ διαλέσῃ κατὰ βούλησιν τὴν ἀνεξάντλητον αὐτῶν φιλογένειαν καθὰ τοῦλάχιστον τὰ μέχρι τοῦδε γενόμενα μονονουχί φωνὴν ἀφιέντα μαρτυροῦσι, κέκληται ἵνα ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς σπουδαίας ταύτας ἀνάγκας τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους. Μεγίστη ὄντως ἡ τιμὴ, ἀλλὰ μεγίστη καὶ ἡ εὐθύνη, ἣν ἡ παράλειψις τῶν δεόντων γενέσθαι συνεπιφέρει. Οἱ μέχρι τοῦδε διακυβερνήσαντες τὸ σκάφος τῆς ἐκκλησίας ἠδύναντο νὰ ἐπικλεσθῶσι τὴν ἀνέχειαν, καὶ ὁ λόγος οὗτος, εὐ-πρόσωπος ὢν, ἐπῆρκει νὰ καλύψῃ καὶ τὴν ἑλλειψιν ἰσως ἀγαθῆς προαιρέσεως· ἀλλὰ σήμερον δύναται τις νὰ προβάλῃ τὸν λόγον τοῦτον ἀκινδύνως; Ἐν τῇ εὐγενεῖ ὅμως ταύτῃ προσπαθεῖν δέον νὰ κατανοηθῇ καλῶς ὅτι ἡ βελτίωσις αὕτη δὲν κατορθοῦται διὰ μίας ὡς διὰ μαγικῆς ἐμβόδου· ἀπαιτεῖται πρὸς τοὺς πολυχρόνιους ἐργασίας. Εὐκόλως βεβαίως ἐκρίβοι τις ὅτι ἐκκόπτει δένδρον· ἀλλ' ἵνα ἔχῃ τοιοῦτον ἑτοιμον πρὸς καρποφορίαν, ἀνάγκη προηγουμένως νὰ εὕρῃ γῆν ἐπιτηδεύαν, νὰ ἀναζητήσῃ φυτὸν καλῆς ποιότητος, νὰ φυτεύσῃ, νὰ ποτίσῃ, νὰ περικόψῃ, νὰ περιφράξῃ καὶ τέλος νὰ περιμερίνῃ ἔτη ἱκανά, ἵνα ἴδῃ αὐτὸ ἐπὶ

τέλους καρποφορῶν. Αὐτὸ τοῦτο δεῖον γενέσθαι, ἐν ἐπι-
θυμῶμεν εἰλικρινῶς τὴν ῥίζικὴν βελτίωσιν τῶν καθ' ἡμᾶς
πραγμάτων καὶ οὐχὶ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἐπιχρῖσιν.
Ἐάν τις βᾶσει μόνον τοῦ γιγνυμένου τούτου ἔργου κα-
ταβῶσθαι νὰ βάλῃ ἀσφαλῶς ὁ νῦν πηδαλιουχῶν τὴν ἐκ-
κλησίαν, ἔσται μακάριος, τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ ἀθάνατον
διαμνεῖ ἐν ταῖς δέλοις τῆς ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς
ἡμῶν ἱστορίας.

Περαιῶν τὰς βραχεῖας ταύτας σκέψεις, ἃς μόνον ζή-
λος ἀκαρτερῆς καὶ διάπυρος πρὸς εὐκλείαν τῆς μητρὸς
Ἐκκλησίας ὑπεργόρευσε, μεταβαίνω ἵνα εἰπῶ ὀλίγα τινα,
περὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ ἀνὰ χεῖρας βιβλίου.

Ὁ νέος μὲν ἤδη τὴν ἡλικίαν ἀλλὰ διάστηματος ἱεροκλήρως
Fr. H. Didon ἐγεννήθη ἐν Touvet (Dauphiny) τῷ 1840·
δεκαεξαετῆς δ' ὢν τὴν ἡλικίαν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα
τῶν ὁμεινικανῶν. Τὰς φιλοσοφικὰς καὶ θεολογικὰς αὐτοῦ
σπουδὰς ἐπορεύσατο κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Γαλλίᾳ, ὕστερον
δὲ ἐν Ρώμῃ, μετὰ τὸ πέρας τῶν ὁποίων διωρίσθη καθη-
γητῆς τοῦ Saint Thomas ἐν ἡλικίᾳ 23 ἐτῶν. Ἀλλὰ
λόγῳ ὑγείας ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τῆς διδα-
σκαλικῆς ἑδρας καὶ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγ-
γελίου, δι' ὃ φαίνεται κατ' ἐσχέρην προωρισμένος. Αἱ ἐπι-
σημότεραι πόλεις τῆς Γαλλίας, ἰδίως δὲ ἡ Μασσαλία
καὶ οἱ Παρίσιοι, διακώζουσιν ἔτι ἐναυλον τὴν διάτορον
φρονὴν τοῦ διακρεπτοῦς ἱεροκλήρως, ὅστις διὰ τε τῶν ἀ-
π' αὐτῶν λόγων καὶ τῶν ἐξ ἑδρας ὁμιλιῶν κέκτηται
τὴν δυνάμιν νὰ κατακληλῇ καὶ ἀραρπᾷ τὸ πολυπληθὲς
αὐτοῦ ἀκρωατήριον.

Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον διακρίνει ἰδίως τὸν συγγραφέα τοῦ
ἀνὰ χεῖρας ἔργου, ἐκτός τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεξαρ-
τησίας τοῦ πνεύματος, εἶναι ἡ ἰσχυρὰ τάσις ὅπως συμ-
βιβᾷ τὴν νεωτέραν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν
μετὰ τῆς θρησκείας, τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ φιλοσοφικὰς
ἀληθείας μετὰ τῶν θρησκευτικῶν. «Πεπεισμένοι (λέγει
ἐν σελ. 8) τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ παρόντος συγγράμ-
ματος), πεπεισμένοι εἴπερ ποτὲ ὅτι τὰ πνεύματα ἐν Γαλ-
λίᾳ, καὶ πρὸ πάντων ἡ νεολαία, διψῶσι τὴν ἀλήθειαν»
πεπεισμένοι εἴπερ ποτὲ ὅτι τὸ καθαρὸν φῶς, ὅπερ θέλει
καταυγᾷ τὴν διάνοιαν αὐτῶν, ἐνυπάρχει ἐν τῇ συμφω-
νίᾳ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῆς φιλοσοφίας τοῦ ὁρθοῦ
λόγου καὶ τῆς θεῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ θεολογικῇ συν-
θέσει ἀνακινιζομένη, οὐ παύσωμεν καλοῦντες τὴν πεπι-
δευμένην νεολαίαν πρὸς τὸν φαιδρὸν τοῦτον σκοπὸν, τὸν
μᾶλλον ἀνταποκρινόμενον εἰς τὰς τάσεις τῆς εὐγενεοῦς αὐ-
τῆς ψυχῆς. Ἡ γνῶσις τῆς φυσικῆς τάξεως οὐδέποτε θέλει
καταβιβᾷ νὰ ἀπορροφήσῃ μόνῃ τὴν διάνοιαν τῶν ἀν-
θρώπων. Ἡ φιλοσοφία, κεχωρισμένη οὕτως τῆς θρησκείας,
οὐδέποτε θέλει ἀντικαταστήσῃ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῳ πνεύ-
ματι τὸν Θεὸν τοῦ εὐαγγελίου. Διὰ νὰ διευθύνῃ τις σή-
μερον τὴν κοινὴν γνῶμην καὶ νὰ δεσπόσῃ αὐτῆς, ἀπαι-
τεῖται θεολογία ἰσχυρὰ, ἱκανὴ νὰ συμβιβᾷ τὴν χρι-
στιανικὴν διδασκαλίαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ πάσας τὰς
ἐπιστήμας». Πρακτικῶν δ' ἐξηγῶν τὸν τρόπον τῆς συμ-

φωνίας ταύτης, προστίθῃσι. «Διὰ νὰ συνδυάσῃ τις ἁρμο-
νικῶς τὰ γεγονότα τῆς ἐμπειρικῆς ἐπιστήμης, τὰς ἀλη-
θείας τοῦ ὁρθοῦ λόγου καὶ τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς
πίστεως, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ περικόψῃ, νὰ σμικρύνῃ ἢ
νὰ παρασιωπήσῃ, ἵωτα ἐν' ἀρκεῖ ἐν πνεύμα ἀπροκατάλη-
πτον καὶ εἰλικρινές, ἱκανὸν νὰ ἀπαλλάξῃ ἑαυτὸ τῶν ἐπι-
στημονικῶν καὶ ὁρθολογιστικῶν προλήψεων καὶ μὴ ἀνα-
μειγνύον ποσῶς τὰς ταπεινὰς αὐτοῦ ἐπόψεις καὶ τὰς ἀνε-
παρκεῖς ἐρμηνείας μετὰ τῆς καθαρᾶς θεῆς διδασκαλίας.

Μέγα ὡς ἀληθῶς καὶ ἐνδοξον τὸ ἔργον καὶ ἄξιον τοῦ
ἰσχυροῦ καὶ ἀνεξαρτήτου αὐτοῦ πνεύματος, ὅπερ πρὸς μό-
νην τὴν ἀλήθειαν ἀποβλέπον, οὐδόλως ἀποδειλιᾷ νὰ κα-
ταδικάσῃ πᾶν ὅ,τι τὰ ἀνθρώπινα πάθη ἢ διάφοροι καιρικαὶ
περιστάσεις εἰσέγαγον ἐν τῇ περιβόλῳ τῆς δυτικῆς ἐκ-
κλησίας καὶ ἐξεργόμενον τῶν στενῶν ὁρίων, ἐν-ὅς τῶν
ὁποίων καθερίζουσι τὰς ὑψηλὰς τοῦ χριστιανισμοῦ διδα-
σκαλίας ἢ ἀμάθειαν καὶ ὁ φαρισαισμὸς, προσβλέπει πρὸς
αὐτὴν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν καὶ τὰς βάσεις. Ἀλλὰ τίς δὲν
βλέπει τὰς πολυποικίλους δυσχερεῖας, αἰτίνας συμπαρο-
μαρτοῦσι τῇ εὐγενεῖ ταύτῃ προσπαθείᾳ; Τίς ἀγνοεῖ ὅτι
σήμερον οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας ὡς
πρώτην βᾶσιν τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν ἔχουσι τὸ διαζύγιον τῆς
ἐπιστήμης καὶ τῆς θρησκείας καὶ τολμηρῶς ἀνακηρύτ-
τουσιν ὅτι ὅσῳ περισσότερον ἐπιστημονικὴ τις ἀλήθεια
ἀφίσταται τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν ἢ καὶ ἀντιστρα-
τεύεται εἰς αὐτάς, τοσούτω μᾶλλον ἐστὶ βεβαιότερα, δει-
κνύοντες διὰ τούτων ὅτι οὐδεμία κοινωνία καὶ σχέσις δύ-
νεται νὰ ὑπάρξῃ μετὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ θρησκείαν; Τίς
ἀφ' ἐτέρου δὲν διαβλέπῃ τὸν κίνδυνον, ὃν διατρέχει ὁ τοι-
αῦτα φρονῶν καὶ διδάσκων παρὰ τοῖς ἀπλουστεροῖς τῶν
θεῶν ἐντολῶν τηρηταῖς, οἵτινες πανταχοῦ σχεδὸν βλέ-
ποντες πόλεμον μανιώδη κατὰ τῆς θρησκείας παρὰ τῶν
ὁπαδῶν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας, ὑπολαμβά-
νουσι ταύτας πολεμίους ἀδιαλλάκτους ἐκείνης; Καὶ τφόντι
οὗτοι μὲν κατηγοροῦσιν τὸν συγγραφέα ὡς καινοτόμον.
«Ἐφοδίσθησαν δι' ἡμᾶς, λέγει ἐν σελ. 17, ἀποπείρας τι-
νάς πρὸς καινοτομίαν καὶ ἀπήγγειλαν τὴν ὑποπτον λέξιν
τοῦ καινοτόμου. Διακηρύττομεν ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶναι το-
σούτω μακρὴν τῆς διανοίας ἡμῶν, ὅσῳ τὸ νὰ ἐπιδιώκομεν
καινοτομίαν τινα. Μόνην φιλοδοξίαν ἔχομεν τὸ νὰ μένω-
μεν πιστοὶ εἰς τὸ εὐρὺ θεολογικὸν πνεῦμα, τὸ ὅποσον συγ-
κεφαλαιοῖ τόσον καλῶς πᾶσαν ἐπιστήμην, τὸ ὅποσον εἶναι
τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὸ ὅποσον ἡγίρειν
ἐν αὐτῇ τοὺς μεγαλοφρονετέρους πατέρας καὶ τοὺς μεγαλει-
τέρους ἀπολογητάς. Ἀλλὰ διακηρύττομεν ἐπίσης ὅτι οὐδέ-
ποτε θέλομεν ἐνστερνισθῇ πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος
τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁρθὸς λόγος καὶ ἡ ἀληθὴς διδασκαλία τῆς ἐκ-
κλησίας. Ἐάν καινοτόμος θεωρῆται ὁ ἀποφεύγων τὴν τε-
τριμμένην ὁδὸν, ἐσμέν τοιοῦτοι. Ἐάν καινοτόμος ἐκλαμβά-
νηται ὁ παραδεχόμενος τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς μετα-
βολάς, ὅταν αὗται δὲν ἀντιστρατεύονται οὔτε κατὰ τῆς δι-
καισύνης, οὔτε κατὰ τῆς θρησκείας, οὔτε κατὰ τῆς πατρί-
δος, ἐσμέν τοιοῦτοι. Ἐάν καινοτόμος ὀνομάζεται ὁ παραδε-

χόμενος τὰς ἀληθείας, ὥς καθεκάστην ἡ ἐπιστήμη ἀνακαλύπτει, ἐσμέν τοιοῦτοι. Ἐάν καινοτόμος θεωρητῇ ὁ λαλῶν περὶ τῶν πραγμάτων ὅπως αἰσθάνεται αὐτὰ, ὁ σκεπτόμενος κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ λογικοῦ αὐτοῦ, ὁ μὴ φροντίζων νὰ ἀντιγράψῃ πάντοτε ὑπόδειγμά τι, ἀλλὰ μεταχειριζόμενος ἐνδύμα καινόν, τότε ἐσμέν τοιοῦτοι». ...Οἱ δ' ὁπαδοὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας κατηγόρησαν αὐτὸν ἐπὶ ἀπλοϊκότητι καὶ φαντασιοπληξίᾳ. «Ἐπέλαβόν μέ τινας, λέγει ἀλλαχρὸς, ὡς ὄνειροπόλον βραδύναντα καὶ λίαν ἀπλοϊκόν, βλέποντες ὅτι εἰσέτι ἐπιδιώκω τὴν ἑνωσιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς θρησκείας, τῆς νεωτέρας κοινωνίας καὶ τῆς ἐκκλησίας, τοῦ λαϊκοῦ καὶ τοῦ ιερέως. Εὐχολον τὸ περιφρονεῖν εὐχολον προσέτι τὸ ἀνανεῶν κατὰ τῶν δογμάτων τῆς πίστεως καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀληθειῶν τοῦ λόγου τὰ συνήθη σκώμματα ἀρχαίου σκεπτικισμοῦ· τὸ παραδειγμα τοῦ Βολταίρου εὐρίσκει εἰσέτι μιμητάς. Ἐν τούτοις ὀλιγώτερον εὐχολον εἶναι τὸ νὰ δώσῃ τις τὴν προσήκουσαν ἀπάντησιν εἰς τὰς ἐπιβλητικὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀνθρωπίνου φύσεως. Ἀ! ἂν τὰ κοῦφα πνεύματα, ἅτινα ἐν ὄνματι σκωπτικῆς τινος ἐπιστήμης θεωροῦσι καλὸν νὰ ἐμπιζῶσι τὰς ἀθανάτους ἡμῶν ἐλπιδας, ἀντεμετώπιζον συνεχέστερον τὴν ψυχὴν ἥτις πάσχει, τὴν ψυχὴν ἥτις ἀγαπᾷ, τὴν ψυχὴν ἥτις προσεύχεται· ἂν, ὀλιγώτερον παραφερόμενα ὑπὸ τῆς λαίλαπος τοῦ νοσώδους τούτου βίου, τοῦ ὁποῦ ὁ θόρυβος ἐκχωροῖ ἡμᾶς καὶ τοῦ ὁποῦ ὁ κονιορτὸς ἀποκρύπτει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὸν οὐρανόν, ἐσιώπων ἐπὶ ἐν τέταρτον μόνον τῆς ὥρας καὶ ἤκουον τὴν φωνὴν τῆς ἰδίας συνειδήσεως, ἴτως, ἂν μὴ δὲν ἄλλο, ἤθελον σεβασθῇ τοῦλάχιστον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐθεώρησαν εὐκολώτερον νὰ περιφρονώσιν». Ἐπειτα ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐνστάσιν τῶν ἐναντίων ὅτι εἶναι λίαν ἀργά, ὅτι τὸ διαζύγιον ἐγένετο, ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν θέλει πλέον τὴν θρησκείαν καὶ ὅτι ἡ νεωτέρα κοινωνία διέκοψε πᾶσαν σχέσιν μετὰ τῆς ἐκκλησίας, ἀνταρκάζει ἐν ἱερῷ ἐνθουσιασμῷ. «Ἀλλ' ἐάν ἡ ἐπιστήμη, κεχωρισμένη οὕσα τῆς θρησκείας, καθιστᾷ ἡμᾶς ὕλικούς καὶ περιπίπτῃ εἰς πλάναν· ἐάν ἡ νεωτέρα κοινωνία, εἰς διάστασιν διατελούσα πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, παραδίδωται εἰς ἀγενῆ δουλείαν ἢ εἰς ἐπαναστάσεις αἱματηρὰς καὶ ὀλεθρίους· ἐάν τέλος, ἡ θρησκεία, ἐν ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ αὐτῆς προορισμοῦ, θέλῃ νὰ συνδιαλλαχθῇ μετὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ νὰ ἀνυψήσῃ τὴν νεωτέραν κοινωνίαν, τίς θέλει ἐμποδίσῃ αὐτήν; Ὁ σκεπτικισμὸς τῶν ἐσχωρευμένων τῆς σήμερον; Καὶ τί ἄλλο οὐτός ποτε παρήγαγεν ἢ καταστραφὰς καὶ διαφθοράν; Φρονεῖ πράγματι οὗτος, ὅστις εἶναι ὁ κολοφών τῆς καταπτώσεως, ὅτι θέλει ἀναγκάσει τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ νὰ ὑποχωρήσῃ, τὴν ἀκαταγώνιστον ταύτην καὶ πάντοτε νέαν δύναμιν, ἥτις οὐδέποτε ἐσυνθηκολόγησεν, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐνίκησε; Μήπως ἡ ἐπιστήμη; Ἀλλ' αὕτη περὶ οὐδενὸς ἄλλου σήμερον ἐνασχολεῖται ἢ τῆς ὕλης. Οὐχί, οὐχί· οἱ θέλοντες νὰ διαιρῶσιν ἢ νὰ καταστρέψωσι, νὰ δικαιωνίζωσι τοὺς ἀνταγωνισμοὺς καὶ τὰ ἐρείπια, οὐδέποτε θέλουσιν ὑπερνικήσει τοὺς ζητοῦντας νὰ συνάπτωσι καὶ νὰ οἰκοδο-

μῶσι, νὰ εἰρηνοποιῶσι καὶ νὰ ἐπανορθώσιν. Ἡ ὕλη θέλει δαμασθῇ ὑπὸ τοῦ πνεύματος· οἱ πιστοὶ θέλουσι κατασιγαῖν τοὺς ἀπίστους· τὸ μῖσος θέλει ὀπισθοδρομήσει ἀπέναντι τῆς ἀγάπης· ὁ ἄνθρωπος θέλει ταπεινωθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».

Οὗτος ὁ ὕψιστος σκοπὸς, δι' ὃν ἀκαμάτως ἐργάζεται ὁ μέγας οὗτος νοῦς· τοιαῦτα τὰ ἐπιχειρήματα, δι' ὧν ἀγωνίζεται νὰ καταπραύνη τὴν τεταραγμένην συνειδήσιν τῶν ἀπλουστέρων καὶ νὰ πείσῃ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς συζύξεως αὐτῶν μετὰ τῆς θρησκείας. Ἀλλ' ἐνῷ οὗτος οὕτω στερρῶς βυθίζεται πρὸς τὸν φαινόν τοῦτον σκοπὸν, οἱ ἐν τῷ περιδῶλῳ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἐχθροὶ αὐτοῦ, οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ παρακολουθήσωσιν αὐτὸν ἐν τῇ ἐνδόξῳ ταύτῃ πορείᾳ καὶ ἐκλαμβάνοντες αὐτὸν καινοτόμον, παντοῖα κατ' αὐτοῦ μηχανῶνται, καὶ δὴ ἐπωφεληθέντες τοῦ ἐπ' ἐσχάτων συνταχθέντος τὴν Γαλλίαν ἀπασαν ζητήματος τοῦ διαζυγίου, εἰς ὃ δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ διαμείνῃ ἀπαθὴς θεατῆς ὁ διάτρητος ἱεροκῆρυξ. κατάρθρωσαν νὰ ἐξορισθῇ εἰς Corbara τῆς Κορσικῆς ἕνεκα τῆς ἐλευθεροφροσύνης αὐτοῦ¹. Διετίαν ὄλην διήλθεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ ταύτῃ σιγῶν, μόλις δὲ πέρυσιν ἐπανῆλθεν εἰς Παρίσιους. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἦν ἠναγκασμένος καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἵνα ἐξακολουθῇ σιγῶν, μετέβη εἰς Γερμανίαν ἵνα σπουδάσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς νέας προόδους τῆς ἐξηγητικῆς ἐπανελέθων ἐκεῖθεν, ἀνέλαβε περιοδεῖαν τῆς Ἀνατολῆς, ἰδίως τῆς Παλαιστίνης, ἵνα σπουδάσῃ ἐπιτοπίως πᾶν ὅ, τι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ αὐτῷ διὰ τὸ νέον ἔργον, εἰς ὃ ἀκαμάτως ἐργάζεται, περὶ τῆς ἐξόττης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ...

1. Γνωστὸν ὅτι ἡ δυτικὴ ἐκκλησία καταδικάζει κατ' ἀρχὴν τὸ διαζύγιον καὶ ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἐπιτρέπει τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου ἐναντίον τῶν διατάξεων τοῦ Κυρίου ἡμῶν (Ματθ. ε' 32, θ' 9). ἐπιβίλλουσα μόνον τὸν τοπικὸν χωρισμόν. Εὐκρίως κατανοεῖ τις τὰ ἀποτελέσματα τοιαύτης τινὸς διατάξεως καὶ μάλιστα ἐν χώρῃ, ἐνῷ τὰ ἥθη εἰσι λίαν ἀνεμείνῃ. Διὰ ταῦτα ἡ πολιτεία θέλουσα νὰ προλάβῃ τὰ πολυεῖδη ἄτοπα τὰ ἐνταῦθα πηγίζοντα, κατάρθρωσαν ἐπ' ἐσχάτων νὰ νομοθετήσῃ ὑπὸ τῆς Βουλῆς τὸ διαζύγιον ἐν δευμέναις τιναῖς περιστάσεσι, περιμένεται δὲ ἡ ἔγκρισις τῆς Γερουσίας, ἵνα κατατῇ νόμος τοῦ κράτους. Εἰς τὴν συζήτησιν ταύτην, ἥτις, ὡς εἶκος, ὑπῆρξε καὶ διατελεῖ λίαν ἐμπειρῆς ἰδίως ἐν τῇ κοινωνίᾳ, μετέσχε καὶ ὁ κλεινὸς ἱεροκῆρυξ. Καὶ ἀγνοῶ μὲν ἀκριβῶς ποῖαν τινὰ λαβὴν παρέσχε τοῖς ἐναντίοις ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ἵνα κατορθώσωσι τὴν ἐπὶ διετίαν ἐξορίαν αὐτοῦ καὶ κρατήσωσιν αὐτὸν μακρὰν τοῦ ἡμῶνος, ἀλλὰ συμπεραίνω ἐξ ὧν εἶδον καὶ ἀνέγνωσα, ὅτι ἀπομακρυνόμενος τῆς παραδόσεως τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ἐζητεῖ νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὴν ἀληθῆς πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπερ ἀνομολογοῦσα καὶ ἡ ἡμετέρα ἀνατολικὴ ὁρθόδοξος ἐκκλησία, ἐπιτρέπει εἰς ἐκτάκτους τινὰς περιστάσεις, ἀπὸ ἐξαντλήσεως πᾶν μίσην εἰρηνοποιήσεως, τὸ διαζύγιον, προλαμβάνουσα οὕτω τὰς ὀλεθρίους συνεπειάς, αἵτινες προκύπτουσιν ἐκ τοῦ ἀδιαιρέτου τοῦ γάμου συζύγων μὴ δυνάμενων νὰ συμβιώσωσι.

ΟΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ·

Ἡ ἐπὶ ὠριπμένων τινῶν ἐπαρχιῶν δικαιοδοσία ἐκαστοῦ πατριάρχου ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐν ἀρχαιοτάτῃ σεβαστῇ, ἐξ ἔθους, ὡς ὁ ἱερός Ἐπιφάνιος¹ γράφει περὶ τοῦ πάπα τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς αὐτὴ αὕτη ἡ Α' ἐν Νικαίᾳ οἰκουμένη² κὴ σύνοδος³, ὡς ἡ αὐτὴ ὁρροτεῖ περὶ τοῦ Ἱεροσολύμων⁴, ἀπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε καὶ παράδοσις ἀρχαία ἐν ἀρχῇ τοῦ Ζ' κανόνος προτάξασα· ἀλλ' ἦν ἡ συνήθεια καὶ παράδοσις τοσοῦτον ἀρχαία καὶ σεπτή, ὥστε ἡ Α' σύνοδος ἐπ' αὐτῆς ἐστήριξε κανόνας ἱεροῦς καὶ διοίκησιν ἐκκλησιαστικὴν, ἥνπερ οἰκουμένικαὶ καὶ πνευματοκίνητοι σύνοδοι ἐκύρωσαν, αἰῶνες δὲ καὶ βασιλεῖς εὐσεβεῖς ἐκράτουναν σεβασθέντες· καὶ λῆρος ἄρα πλατὺς καὶ ἀσεδέστατος τοῦ Φαρμακίδου δσα εἰς ὕψος ἀμετρα κατὰ συνόδων ἐλάλησε καὶ ἔγραψεν⁵. Ὅρα περὶ τούτων τοὺς τῶν ἱερῶν κανόνων ἐρμηνευτάς, μέτρη δ' δσα Λέων ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας γράφει καὶ αὐτὸς μαρτυρῶν ὅτι διὰ τὸ βασιλεῖα τιμηθῆναι τὴν Ῥώμην, ἐδόθη τὸ πρῶτον ἐν ἱσοῖς εἶναι τὸν αὐτῆς ἐπίσκοπον, ἐνῶ ἡ Β' οἰκουμένηκὴ σύνοδος

* συνέλξει τούτους Β', σελ. 28· διόρθω δ' αὐτόθι τὸ ἐν σελ. 30, α' στήλη, στίχῳ 7 ἀπλάμα ἀντὶ 5' εἰς δ' οἰκουμένηκὴν σύνοδος.

1. Ἐπιφάνιου ἐν εἰρήσει ΜΗ (ΣΖ).

2 βλ. κανόνα 5' τῆς Α' συνόδου καὶ τὰς εἰς αὐτὸν ἐρμηνείας Ζωναρά καὶ Βαλταμῶνος.

3. ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγίας συνόδου κανόνα Ζ' καὶ τὰς ἐρμηνείας Ζωναρά καὶ Ἀριστηνοῦ· γνωστὸν ὅτι τοὺς τῶν ἐπὶ οἰκουμένηκων συνόδων κανόνας καὶ τοὺς τῆς πρωτοδευτέρης περιλαμβάνει ὁ Β' τόμος τοῦ συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων ὑπὸ Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ.

4. ἀνέγνωθι τὰ ἐν τῷ «συνδοκῇ τόμῳ ἡ περὶ ἀληθείας» γραφέντα (Ἀθήνησι 1852 ἰδίως ἀπὸ σελίδος 175 - 203, ἐν αἷς μεταγράφει καὶ τὸ παρὰ Μελετίῳ Ἀθηνῶν (ἐν τῇ ἐκφυδίσθεισῃ ἐκκλησιαστ. ἱστορίᾳ τόμ. Α' σελ. 61) γράφει ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα «ἐπεινήθησαν ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας καὶ φιλοτιμίας τῶν μεταγενεστέρων!»· Ἀλλ' ὅρα ὅσα ἔγραψεν ὁ μακρότης φιλόσοφος Κωνσταντίνος Εὐθυβούλης, ἀνακαθάρων τὸ τοῦ προτέρου κἀλῶς γυμνωθὲν πρωτότυπον· σελ. 56, σημ. 1, ἐκδόσεως Κωνσταντινουπόλεως, 1853, ἐν ἣ παρατηρεῖ· «ἄδικον τὸ λεγόμενον, ἐπανορθούμενον πάλιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μελετίου ἀμείως παρακατιόντος. Εἰ γὰρ αἱ οἰκουμένηκὴ σύνοδοι κατέστησαν πατριάρχας, ποῖα ἂν εἴη αὐτῇ ἐπίνοια φιλοδοξίας; ἀλλ' ὡς εἶκεν ἀπροσέκτως ἀντεγράφησαν ταῦτα ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἑλθόντων, μάλιστα τῶν πρεσβυτεριανῶν, οἵτινες τὰς τιμητικὰς ταύτας διαφορὰς καὶ ἀνισότητας, τὰς πρὸς εὐταξίαν καὶ ὑπαλληλίαν ἀνγκασιότητας οὗτας, προσβάλλειν ἀρόμενοι, προχωροῦσιν ἐπειτα καὶ μέγρι τῆς ἀνήσεως τῶν τριῶν ἱερατικῶν τῆς ἐκκλησίας βαθμῶν... Ὁ μάλιστα, κἂν μὴ ὀνομάζεται πατριάρχης ἡ ἀρχιεπίσκοπος, ἐπειδὴ ὅμως πραγματικῶς προηγείται πολλῶν ἄλλων ὑποδεεστέρων, ἐκ τούτου μᾶλλον πλησθῆσεται τύπου. Μὴ γὰρ τὸ πάπας καθ' ἑαυτὸ οὐκ ἔστιν ὄνομα λιτὸν καὶ ἀπείριστον καὶ γλυκύ; Καὶ ὅμως, ὡς ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων διατροφῆς καὶ καταχρήσεως, ἤλκην καὶ τοῦτο ἀλξάνειν ἐγκυμονεῖ, καὶ ὅσον ἀπὸ τῆς ἐκπύσεως καὶ ἀφόρητον ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ταπεινοτάτου δούλου τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ!· βλ. Κ. Οἰκονόμου περὶ τῶν τριῶν ἱερατικῶν τῆς ἐκκλησίας βαθμῶν σελ. 39, 51, 89 καὶ ἀλλοχοῦς.

αὐτὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς βασιλεῖα τιμηθεῖσαν τὰ ἴσα μετ' ἐκείνην ἔχειν προνόμια ἐψηφίσαντο». Τῶν δύο δ' οἰκουμένηκων συνόδων τῆς Β' καὶ τῆς Δ' τὰς περὶ τῶν πατριαρχῶν ἀποφάσεις ἐκύρωσε διὰ τοῦ Δς' αὐτῆς κανόνος καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ πενήτεκτη οἰκουμένηκὴ, ἀνκνεώσασα τοὺς κανόνας καὶ ὁρίσασα ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβειῶν τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς ἐκείνον, μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκείνον ὑπάρχοντα, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος, εἶτα ὁ Ἀντιοχείας καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως.

Οὕτως ἐρμηνεύουσι πάντες οἱ ἐρμηνευταὶ τὸν λόγον τῆς ἀναδείξεως τῶν πέντε πατριαρχείων, οὐδέποτε δὲ φέρουσι λόγον ὅτι ὁ μὲν ἡ ὁ δὲ τῶν πατριαρχικῶν θρόνων ὁρεῖται τὸ προηγεῖσθαι τοῦ ἐτέρου κατὰ τὴν τάξιν εἰς τὸ ἔξοχον τοῦ ἱεροῦ ἰδρυτοῦ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἡ ἐκείνης· ὁ Βουλγαρίας Λέων ὃ καὶ οἱ λοιποὶ ἐμφορούμενος πνεύματι αἰεὶ διὰ τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων ἡ Ῥώμη (πρῶτος θρόνος) —γράφει—πολλῶ δικαιότερον τὰ Ἱεροσόλυμα τῆς Ῥώμης πρωτεύειν.—Εἰ διὰ τὸν κορυφαῖον ἡ Ῥώμη ζητεῖ τὸ πρωτεύειν, δι' Ἀνδρέαν τὸν πρωτόκλητον καὶ γενέσει πρότερον ἀδελφὸν τὸ Βυζάντιον πρῶτον. Οὐκ ὀλίγοις γὰρ ἔτεσι τοῦ Βυζαντίου τὴν ἐπισκοπὴν ἔφρασε προλαβὼν, πρὶν ἢ τὸν ἀδελφὸν Ῥωμανὸν ἐπισκοπῆσαι⁶. Ἀλλὰ καθιερώθησαν οἱ πέντε πατριαρχικοὶ θρόνοι ἐτι ἀπὸ τῆς Δ' οἰκουμένηκῆς συνόδου, ὠρίσθη δ' ἐν τῇ πενήτεκτη καὶ ἡ τάξις αὐτῶν, οἱ δὲ βυζαντινοὶ θεολόγοι ἐδικαίουν τὴν πεντάριθμον πατριαρχικὴν διοίκησιν διὰ τὸ ἔχειν καὶ τὸ σῶμα πέντε αἰσθήσεις. Πέτρος ὁ Ἀντιοχείας πρὸς τὸν Βενετίας γράφων ἐπὶ τοῦ πατριάρχου κυροῦ Ἀλεξίου (Στουδίτου) ἀποφάινεται ὅτι «οὐδαμοῦ γέγραπται τὸν πρόεδρον Ἀκυλῆας ἧτοι Βενετίας πατριάρχην ὀνομάζεσθαι· πέντε γὰρ ἐν δλω τῷ κόσμῳ πατριάρχας ἐγνώκαμεν, τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων. Ὡς γὰρ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον πέντε αἰσθήσεται σὶκονομεῖται, οὕτω καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα ἡ ἐκκλησία τῶν πιστῶν ὡς ὑπὸ πέντε αἰσθήσεων, τῶν πέντε θρόνων σὶκονομεῖται».

Περὶ τὸν ἄν εἶπω ὅτι μετὰ τὸ μέγα ἐπὶ Κηρουλαρίου σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν πατριαρχῶν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἡλαττώθη εἰς τέσσαρας· εἰ δὲ ποτ' ἡθέλησέ τις τῶν αὐτοκρατόρων ἀνγορεῦσαι τινὰ πατριάρ-

5. εἰρήσθω δ' ὅτι γράφων ὁ πάπας Νικόλαος Βασιλείῳ τῷ Μακεδόνι ἐξεπαύλιζε τὰ πρεσβεῖα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ πρωτοκλητοῦ λέγων ὅτι ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντινοῦ διὰ λειψάνων ἀποστολικῶν κοσμεῖται λαφύρα γωγηθέντων ἔξωθεν, οὐχὶ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ μαρτυρησάντων, ὥσαι θέλων ἵνα διεῖξη ὅτι τὰ πρεσβεῖα τῶν ἀποστολικῶν πατριαρχικῶν θρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ κρατύνονται διὰ τῆς ὑπάρξεως ἁγίων λειψάνων· ὑπενόει δὲ τὸ λειψάνον τοῦ πρωτοκλητοῦ μετενεχθὲν ἐξ Ἀχαΐας ἐν τῷ ναφ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων· ἐπὶ Σοφοκλέους Οἰκονόμου προλεγόμενα εἰς τὰ Ἀμφιλόχεια τοῦ ἱεροῦ Φωτίου σελ. κη'—κθ', σημ. (α).

χην ἡ αὐθαίρετος ἀπόφασις αὕτη μὴ κυρωθεῖσα παρ' οἰκουμενικῆς συνόδου μένει ἄνευ σημασίας⁶.

Ἀλλὰ λεγούσης τῆς Ις' ἑκατονταετηρίδος ὁ πεντάριθμος τῶν πατριαρχῶν χωρὶς ἀπηρτίσθη καὶ πάλιν, ἀριθμηθέντος πέμπτου τοῦ πατριάρχου τῆς Ρωσσίας· τῇ 26 Ἰανουαρίου 1589, κατὰ τὸν διάσημον ῥώσσον ἱστοριογράφον Καρμαζίνον⁷, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἱερεμίας Β' ὁ Τρανὸς ἀνέδειξεν ἐν Μόσχᾳ πρῶτον πατριάρχην Ρωσίας τὸν Ἰωδ, ἀλλὰ τὴν πράξιν ταύτην, μεθ' ἣν οἱ ἐν Μόσχᾳ ἠθέλησαν ἵνα κηρύξωσι τὴν πόλιν ταύτην τρίτην Ρώμην, τὸν δὲ πατριάρχην ταύτης τρίτον τῇ τάξει, τὴν πράξιν ταύτην μὲν μετὰ πλήρη τετραετία συγκατένευσεν ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἵνα ἀναγνωρίσῃ, πέμπτον τάξασα τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν τὸν Ρωσίας, δηλονοθεῖ μετὰ τὸν τῆς ἁγίας πόλεως⁸· ἡ ῥωσικὴ αὕτη πατριαρχεῖα ἔσχε τέλος τῷ 1700, ὅτε τοῦ δεκάτου πατριάρχου Ἀδριανοῦ θανάτος, καθιδρύθη τοποτηρητὴς τοῦ πατριαρχείου ὁ Στέφανος Ἰαβόρσκις ὑπὸ τοῦ Μ. Πέτρου, καταστήσαντος μετὰ δεκαεννέα ἔτη τὴν ἀγιωτάτην διοικοῦσαν σύνοδον τῆς ῥωσικῆς ἐκκλησίας, καὶ τυχόντος τῆς κανονικῆς ἀναγνωρίσεως τῆς πράξεως ταύτης, ἣν ἐξέδωκε τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1723 ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἱερεμίας Γ', συννευσούσης τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας⁹.

2

Τῶν τεσσάρων τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας πατριαρχῶν ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 5' αἰῶνος καλεῖται οἰκουμενικὸς, ἀπὸ τριῶν δ' ἑκατονταετηρίδων εἰς αὐτὸν καὶ μόνον ἀποδίδεται ὁ τίτλος τοῦ παναγιωτάτου, τοῖς λοιποῖς πατριαρχαῖς καὶ τῷ αὐτοκεφάλῳ τῆς Κύπρου ἀρχιεπισκόπῳ προσιδιάζοντος τοῦ τίτλου μακαριωτάτου. Λέγω ἀπὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων, διότι ἐν τῇ περὶ τοῦ ῥωσικοῦ πατριαρχείου συνόδῳ, τῇ τῷ 1593 συγκληθείσῃ, ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας, ὁ Ἀντιοχείας Ἰωακείμ καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος ἀπεκληθῆσαν παναγιώτατοι, μακαριώτατος δὲ μόνον ὁ Ἀλεξανδρείας, ὁ λαμπρὸς Μελέτιος Πηγᾶς. Ἰωαννίκιος δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας πατριάρχης γράφων τῷ 1652 πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων Παΐσιον ἐπιγρά-

6. Εὐρίσκω παρὰ Δουκακίῳ σημειωμά τι, καὶ ὁ Δαμιανὸς ἐν Δοροστόλῳ, τῇ νῦν Δρήστῃ, οὗτος πατριάρχης ἀνηγορεύθη παρὰ τῆς βασιλικῆς συγκλήτου, κελεύσει τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ· ὕστερον δὲ καθ' ἑρμῆ παρὰ Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ Du Cange Familiae Augustae Byzantinae σελ. 146 στήλῃ 6' τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως τοῦ 1729.

7. Καρμαζίνου ἱστορία τῆς Ρωσσίας τόμ. Ι' τῆς ἑλλην. μεταφράσεως τοῦ φίλου Κ. Κροκιδᾶ σελ. 104—111.

8. τὰ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐκδομένη ἐγγράφα ἀνετύπωσεν ὁ Κ. Σίθας· βλ. βιογραφικὸν σχέδιον περὶ Ἱερεμίου Β', ἐν Ἀθήναις 1870 σελ. πγ'—πθ' καὶ 35—92. ἴδε τὸ συνοδικὸν πρακτικὸν καὶ ἐν Συντάγματι Ῥάλλη καὶ Ποτῆ τόμ. Ε' σελ. 149 κ. ἑξ.

9. Ἱστορία τῆς ῥωσικῆς Ἐκκλησίας μεταφρ. Θ. Βαλλιάνου· ἐν Ἀθήναις 1851 σελ. 285—315· ἀνάγκη τὰ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως καὶ τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν γράμματα περὶ τῆς ἐν Ρωσίᾳ συνόδου· ἐν Περτρούπολει 1840.

φει παναγιώτατον· τὸν τίτλον τοῦτον ἀπέδωκε Σεργίῳ τῷ Κωνσταντινουπόλεως Μακάριος ὁ Ἀντιοχείας ἐν τῇ 5' συνόδῳ, οὕτω δ' ἀπεκληθῆ τῷ 680 καὶ Γεώργιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καίτοι διάφοροι τοιοῦτοι τίτλοι ἀπεδίδοντο καὶ πατριαρχαῖς καὶ ἀρχιερεῖσι καὶ ἄλλοις κληρικοῖς ἀδιαφόρως¹⁰. Εἶδεν ὁ ἀναγνώστης ὅτι Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἀπατέρα τῶν ἐν τῇ συνόδῳ πατριαρχῶν ὠνόμασε τὸν μέγαν τῶν Ἀντιοχείων πατριάρχην Μελέτιον, αὐτὸν δὲ τὸν Νύσσης Γρηγόριον ἀπατέρα πατέρων παρὰ πάντων ὀνομαζόμενον· εὐφήμησεν ἡ Ζ' οἰκουμενικὴ σύνοδος¹¹. Ἀναστάσιος ὁ Σιναίτης ἀπατέρα πατέρων ἀποκαλεῖ¹² τὸν Ῥώμης Κλήμεντα, σερραχίδᾳ δὲ τῶν πατέρων¹³ τὸν Ἀλεξανδρείας Κύριλλον. Ἡ Ζ' οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀποκαλεῖ τὸν θεῖον Χρυσόστομον¹⁴ ἀπατέρα πατέρων, Ὅσιον δὲ τὸν ἐπίσκοπον Κοδρούνης ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀπατέρα τῶν ἐπισκόπων· «τὰ πάντα ἀγιώτατον» ἀποκαλεῖ τὸν πάπαν Ῥώμης Νικόλαον ὁ ἱερώτατος Φώτιος, θεοφιλέστατον καὶ ὁσιώτατον ὀνομάζων τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀκυλίας¹⁵. ἐν τισὶ δὲ χειρογράφοις ἀρχαίοις συνταγματικοῖς εὐρίσκει τις ὁσιωτάτους ὀνομαζομένους τοὺς πατριάρχας· ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ὁ φιλίστωρ ἀναγινώσκει πλεῖστα παρὰ Δοσιθέῳ¹⁶.

Οἰκουμενικὸς δ' ὠνομάσθη ἐπιτήμως ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τῷ 587, Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ κοσμοῦντος τὸν θρόνον· ἀλλ' ὁ τίτλος οὗτος ἦν κοινὸς, ἀπονεμόμενος καὶ εἰς ἄλλους καὶ ἀπονεμηθεὶς πρότερον καὶ ὑπ' αὐτοκρατόρων εἰς πατριάρχας· Θεοδοσίος δὲ Β' οἰκουμενικὸν διδάσκαλον ἐκῆλεσε τὸν Χρυσόστομον τῷ 438, ὁ δὲ Μ. Ἰουστινιανὸς οἰκουμενικοὺς πατριάρχας τοὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας προστάνας Ἐπιφάνιον, Ἀνθιμον καὶ Μηνᾶν¹⁷· ἐπὶ τῆς Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου, Λέοντα τὸν Ῥώμης πάπαν ὠνόμασαν ἀγιώτατον καὶ μακαριώτατον οἰκουμενικὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ πατριάρχην ὁ πρεσβύτερος Ἀθανάσιος καὶ Θεόδοτος καὶ Ἰσχυρίων οἱ διάκονοι· καὶ Ἀγαπητὸν δὲ τὸν Ῥώμης μοναχοὶ τινες ἐκ Παλαιστίνης καὶ Συρίας οὕτως ἐκῆλεσαν, τῷ 536· ὡσαύτως δὲ τοὺς πάπας Δόμνον καὶ Λέοντα Β' τῷ 682 οὕτω καλεῖ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος¹⁸· πρῶτον δὲ πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως οἰκουμενικὸν ὠνόμασαν Ἰωάννην τὸν Καππαδόκην.

Ὁ τίτλος τοῦ οἰκουμενικοῦ ἤγειρεν, ὥς γνωστὸν, ἀντιζηλίαν καὶ μακρὰν ἐρίδα τοῦ πάπα Ῥώμης Γρηγορίου Μά-

10. Δοσιθέου περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχῶν σελ. 961.

11. ἐν πράξει 5'.

12. ἐν ἐρωτήσῃ 45'.

13. ἐν κεφ. ζ' τοῦ Ὁδηγοῦ.

14. Πρᾶξι Δ'.

15. Φωτίου ἐπιστ. ἐκδ. Βαλέττα σελ. 133, 181.

16. Δοσιθέου περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολ. πατρ. σελ. 954—959· Οἰκονόμου Σιωνίτης προσκυνητῆς σελ. 21.

17. Πρᾶξι Β', Δ', Ε' τῆς ἐπὶ Μηνᾶ συνόδου τῷ 536, καὶ πολλὰ τοῦ τῶν νεαρῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

18. Μήλια συλλογῇ συνόδων, τόμ. Β' σ. 262, 436, 445, 527, 672.

γνου πρὸς τὸν Νηστευτὴν καὶ τὸν διάδοχον αὐτοῦ Κυριακόν¹⁹, ἀλλ' ἡ ὀνομασία ἔμενε καὶ μένει μέχρι τοῦδε μετριοφροσύνης μνημεῖον ὀξύμορον καὶ πενίας ἀποστολικῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τίτλον τοῦ δούλου τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ. Οὕτως αἱ λέξεις ἡμεῖς φαν σημασίαν καὶ ἡ δηλοῦσα τὴν ταπεινῶσιν καὶ τὴν ἀρετὴν ἐγένετο τὸ σύμβολον ἐως φορικῆς ἀλαζονίας καὶ ἐπάρτεως, χλιδῆς ἀντευαγγελικῆς καὶ τυραννίας τοῦ δούλου, μιταδελφῶς ἐπαιρομένου κατ' ἐξουσιῶν καὶ καθεστώτων κοσμικῶν²⁰.

§

Καὶ ἐντοσούτω τὸ τοῦ πατριάρχου δίκαιον ἐπακριδῶς ἦν ὠρισμένον. Παρὰ τε τῷ Ματθαίῳ Βλαστάρει καὶ τῷ Λεουγλαδίῳ²¹ κεῖται αὐτὸ καθήκον καὶ ὅρος τοῦ πατριάρχου, καθ' ὃ ἀπατριάρχης ἐστὶν εἰκὼν Χριστοῦ ἔμφυχος, δι' ἔργων καὶ λόγων ἐν ἐκκλησίᾳ χαριζομένης τὴν ἀλήθειαν. Τὸ καθήκον δ' αὐτοῦ ἐρίζεται οἷον καὶ παντὸς ἐπαγγελλομένου ποιμαίνειν ψυχὰς, ἀπρώτων μὲν οὗς ἐκ Θεοῦ παρέλαβεν, ἐν εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι βίου διαφυλάξαι· ἔπειτα δὲ καὶ πάντας τοὺς αἰρετικούς. κατὰ τὸ δύνατον αὐτῷ, πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν ἑνωσιν τῆς ἐκκλησίας ἐπιστρέφειν, ἔτι καὶ τοὺς ἀπίστους, διὰ τῆς λαμπρᾶς καὶ περιφανεστάτης καὶ θαυμασίας αὐτοῦ πράξεως ἐκπλήττων, μιμητὰς ποιῆσαι τῆς πίστεως. Τέλος τῷ πατριάρχῃ ἢ τῶν καταπεπιστευμένων αὐτῷ ψυχῶν σωτηρία, καὶ τὸ ζῆν μὲν Χριστῷ, ἐσταυρωθῆναι δὲ κόσμῳ. Ἰδιον πατριάρχου τὸ εἶναι διδασκικόν· τὸ πρὸς πάντας ὑψηλοῦς τε καὶ ταπεινοῦς ἀστενοχωρήτως ἐξισοῦσθαι· καὶ πρῶτον μὲν εἶναι πρὸς πάντας τοὺς ἐντυγχάνοντας, καὶ ταῖς διδασκαλίαις· ἐλεγκτικὸν δὲ πρὸς τοὺς ἀπειθοῦντας· ὑπὲρ δὲ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ δικαίου καὶ τῆς εὐσεβείας λαλεῖν ἐνώπιον βασιλέως, καὶ μὴ αἰσχύνεσθαι· ἐπειδὴ δὲ τὰ μέγιστα καὶ ἀνγκασιότατα μέρη τῆς πολιτείας, κατὰ τὴν βυζαντινὴν ταύτην νομοθεσίαν, βασιλεύς ἐστι καὶ πατριάρχης, «ἡ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα τῶν ὑπάρχων εἰρήνη καὶ εὐδαιμονία βασιλείας ἐστὶ καὶ ἀρχιερωσύνης ἐν πᾶσιν ὁμοφροσύνη καὶ συμφωνία». Καὶ ταῦτα μὲν κοινὰ παντὶ πατριάρχῃ δίκαια κηρύττονται τε καὶ ἀνταγράφονται, κατὰ καὶ ἡ πᾶσα πρόνοια καὶ φροντίς τῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπεῖων καὶ μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιῶν, ἔτι δὲ καὶ ἡ κρίσις καὶ ἀθώωσις ἢ κατακρίσις.

19. ὅτι τὰ κατὰ τὴν ἑρῶν ἐν κλίταις εἰς Σπ. Ζημελίου Βυζαντ. Μελέταις σελ. 105—113, καὶ Κ. Παπαρηγοπούλου ἱστορίαν τοῦ ἑλλ. ἔθνους, τόμ. Γ', σελ. 217—223, Μελετ. Ἀθηνῶν ἐκκλ. ἱστορ. τόμ. Β' σελ. 132—136, Μαθ. κατὰλογος πατριαρχῶν σελ. 41—48, Fleury Histoire Ecclesiastique τόμ. Η', σελ. 94 τῆς ἐν Παρισίῳ ἐκδόσεως τοῦ 1751.

20. μέτρησις περὶ τίτλων πατριάρχου καὶ οἰκουμηνικοῦ Moreri Grand Dictionnaire ἐν λξ. καὶ ἐνθα περὶ ἀμείβεται· Du Pin de Antiquae Ecclesiae discipl. Δουκαγγίου γλωσσάρ. καὶ Maimbourg Histoire du Pontificat du Saint Grégoire le Grand.

21. Leunclavii jus Graecoromanum βελ. Δ', σελ. 296, ἐν Φραγκφούρτῃ 1596, Ματθαίου Βλαστάρεως σύνταγμα ἐν τόμ. Γ' συντάγματος Ῥώμῃ καὶ Παρίσι σελ. 428—429.

ἀλλ' εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχῃν οἱ αὐτοὶ ἀναγορευθέντα καὶ ὄντα, συνοδικαῖς καὶ βασιλικαῖς ψήφοις, «οἱ νόμοι προτάττουσι καὶ τὰς ὑπὸ τοὺς ἐτέρους θρόνους γινομένης ἀμφισθητήσεως ὑπὸ τὴν ἐκείνου διάγνωσιν καὶ κρίσιν ἀναφέρεσθαι». Ἐπιτρέπεται ὡσαύτως εἰς τὸν οἰκουμηνικὸν πατριάρχῃν καὶ ἐν ταῖς τῶν ἄλλων θρόνων ἐνορίαις, ἐν οἷς οὐκ ἐστὶ προκαθιέρωσις ναῶν ἐσταιροπήγια δίδοναι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τοῖς ἄλλοις θρόνοις γινομένης ἀμφισθητήσεως ἐπιτηρεῖν καὶ διορθοῦσθαι, καὶ πέρας ἐπιτιθέναι ταῖς κρίσεσιν· ὡσαύτως καὶ μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς ἀμαρτημάτων καὶ αἱρέσεων αὐτὸς καὶ μόνος καθίσταται διαιτητὴς τε καὶ γνώμων.

Ὁ μελετῶν τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν αὐτῶν γραφόμενα ἔχει ἀνάπτυξιν σαφῆ τοῦ ὡς ἄνω διατυπωθέντος πατριαρχικοῦ δικαίου. Ἐν πάσῃ δίκῃ. ἦν ἂν δικάσῃ ὁ οἰκουμηνικὸς πατριάρχης, οὐδεμία πρὸς τὴν κοσμικὴν ἀρχὴν ἐπιτρέπεται ἐκκλησίᾳ· ὁ Βαλσαμῶν ἐρμηνεύων τὸν ΙΒ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου²² συμπεραίνει «ὅτι γὰρ ἱερατικούς τινας· δικάσῃ ὁ πατριάρχης, καὶ λαϊκοὺς, καὶ λαϊκὸν μετὰ ἱερωμένου, καὶ διὰ βασιλικῆς προσταξέως, καὶ οἰκείῳ δικαίῳ, καὶ μετὰ συνδικαστοῦ, καὶ μόνος, πάσης ἐνοχλήσεως ἐστὶ ἐπέκεινα· καὶ ὁ τολμήσας ἐκκαλέσασθαι εἰς βασιλέα χάριν τοῦ ἀνακινισθῆναι τὴν πατριαρχικὴν ἀπόφασιν, ὑπόδικος ἐστὶ τῷ παρόντι κανόνι. Εἰ γὰρ οὐκ ἐφείται βασιλέα ὀχλεῖν, χάριν τοῦ ἀνακρίθῃναι τὴν τοῦ δεινῶς μητροπολίτου ἀπόφασιν, πολλῶν πλέον οὐκ ἐκχωρηθήσεται πατριαρχικὴν διάγνωσιν παρὰ βασιλεῖ· γίνεσθαι εἰσαγώγιμον». Μέτρησις δὲ καὶ τὴν ΡΛΖ' Ιουστινιανέων νεαράν²³.

Περίεργον τὸ παρὰ Βαλσαμῶν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ι' κανόνος τῆς Ζ' οἰκουμηνικῆς συνόδου φερόμενον, ὅτι τῶν κανόνων γενικῶς ὀριζόντων μὴ δέχεσθαι ἐν μητροπόλει ἢ ἐπισκοπῇ κληρικὸν ἄνευ συστατικῶν γραμμάτων τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, «μόνῳ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως ἐφείται κληρικούς· ἀλλοτρίους δέχεσθαι· καὶ δίκῃ ἀπολυτικῆς γραφῆς τοῦ χειροτονήσαντος αὐτοῦ, ἐὰν τέως οὗτοι γραφᾶς ἐπιφέρωνται, συνιστώσας ὅτι ἐχειροτονήθησαν ἢ ἐκληρώθησαν».

22. «Εἰ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καθιερωθεὶς πρεσβύτερος ἢ δίκαιος, ἢ καὶ ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου, ἐνοχλήσῃ τὸν λαόν· τὴν βασιλέως ἀκούει, δίδον ἐπὶ μαζὶν αὐτὸν τρέπεσθαι, καὶ ἂν νομίζῃ δίκαια ἔχειν, πρὸς τὸν βασιλέα πλείους ἐπισκόπους, καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἐξέτασιν τε καὶ ἐκρίσιν ἐκδέχεσθαι· εἰ δὲ τούτων ὀλιγοῦσας ἐνοχλήσῃ τῷ βασιλεῖ τοῦτον μηδεμίαν συγγνώμης ἀξιόσθαι, μηδὲ χώραν ἀπολογίας ἔχειν, μηδ' ἐλπίδα μελλούσης ἀποκαταστάσεως προσδοκᾷ».

23. «... εἰ τις ἐκ τῶν ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς συνόδου ἀμφισβήτησιν τινὰ πρὸς ἄλλῃλους ἔχοιεν, ... πρότερον ὁ μητροπολίτης αὐτῶν μετ' ἑτέρων δύο ἐκ τῶν τῆς αὐτῆς συνόδου ἐπισκόπων τὸ πρῶτον κρίνεται· καὶ εἰ μὴ ἐμμένῃ ἐκείνῳ μέρος τοῖς κεκαρμένους, τῇ αὐτῇ ὁ μακαριώτατος πατριάρχης ἐκείνης τῆς διοικήσεως μεταξὺ αὐτῶν ἀκροατός, κἀκεῖνα ὀρίζεται, ἅτινα τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι καὶ τοῖς νόμοις συνέδουσι, οὐδενὸς μέρους κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ ἀντιλέγειν δύναται».

2

Ἐξ ὧν παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ιστοριογράφοις ἀναγινώσκωμεν, πᾶς ἐπίσκοπος, ἐξ ἀρχαίων χρόνων τῆς συνθηθείας κρατησάσης, χειροτονούμενος ἀπήγγελλεν ἀπὸ τοῦ θρόνου ὁμιλίαν τινα μαρτυροῦσαν τὴν πίστιν αὐτοῦ τὴν ὀρθὴν καὶ τὴν παιδείαν, αἱ δὲ τοιαῦται ὁμιλίαι ἐλέγοντο ἐνθρονιστικαί· ἀλλ' οἱ πέντε πατριάρχαι εἶπουν ὁ Ρώμης, ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἀντιοχείας, καὶ ὁ Ἱεροσολύμων ἅμα τῇ ἐκλογῇ ἐπέστελλεν ἕκαστος πρὸς τοὺς λοιποὺς τὴν τοιαύτην ἐνθρονιστικὴν ἐπιστολήν, πρὸς ἣν οἱ λοιποὶ πατριάρχαι ἐπεμπον ἀπάντησιν, ἥτις ἐκαλεῖτο τότε εἰρηνικὴ κακῶς ἄρα σήμερον τὸ ὄνομα εἰρηνικὴ ἀπονέμεται ταῖς ἐνθρονιστικαῖς, ἃς ὁ μὲν Νικηφόρος Κἀλλιστος ὁ Ξανθόπουλος καὶ συνοδικᾶς καλεῖ, ὁ δὲ Εὐάγγελος ἐνθρονιστικὰς συλλαβὰς, καὶ φαίνεται ὅτι οὐχὶ πάντοτε ἦσαν μακρὰ αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, ἀλλὰ συχνὰ βραχυλόγοι.

2

Παρὰ τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ καὶ τῇ αὐτῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ λοιποὶ πατριάρχαι, ὡς καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν μητροπολίται εἶχον ἰδίους ἀνταποκριτὰς, τοὺς ἐν τοῖς κάτω χρόνοις ἐπικληθέντας ἐφόρους, τότε δὲ λεγόμενους ἀποκρισιάρχους. Ἦν σπουδαῖον τὸ λειτουργημα τοῦτο, ἀναφέρονται δὲ ἀποκρισιάρχαι γενόμενοι πατριάρχαι τῆς ὑπερκειμένης τῶν πόλεων, ὡς ὁ ἱερὸς Ἀνατόλιος, ὅστις ἦν ἀποκρισιάρχος τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Εὐτύχιος, ὧν τὸ πρότερον ἀποκρισιάρχος τοῦ μητροπολίτου Ἀμασειας· εἶχον δὲ καθῆκον οἱ τοιοῦτοι τῶν τηνικαῦτα χρόνων ἑφοροὶ ἢ ἀναφέρωσι τῷ αὐτοκράτορι τὰς ὑποθέσεις τῶν ἀποστελλόντων αὐτοὺς, ἐν δὲ τῷ τοῦ Φωτίου νομοκάνονι²⁴ εὐρίσκωμεν ὅτι καὶ προνομίαν τινῶν ἐξαιρετικῶν μετεἶχον, ὅτι δηλονότι αἱ τῶν ἐκκλησιῶν εὐλαβεῖς ἀποκρισιάρχαι οὐκ ἐνάγονται ἢ ἀπαιτοῦνται ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν ἐκκλησιῶν χάριν δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ χρέους εἰ μὴ ἐξ ἐντολῶν τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν οἰκονόμων ἐνάγουσιν· τότε γὰρ μόνον αὐτῶν τὰς ἐναγωγὰς ὑποδέχονται. Εἰ δὲ καὶ ἐνόχως ἐκυτοὺς καταττήσουσιν ἐν τῷ ποιεῖν τὰς ἀποκρίσεις, δέχονται τὰς παρὰ τούτων ἐναγωγὰς. Ἐκ τῶν μικρῶν τούτου χωρίου ὁρμώμενος συμπραίνω ὅτι καὶ αἱ μοναὶ ἢ τὰ ἔξω καὶ περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἰδρυμένα πτωχοτροφεῖα καὶ οἱ ξενῶνες εἶχον ἀποκρισιάρχους, τοῦθ' ὅπερ ἐπιρρωννύει καὶ τὸ τέταρτον κεφάλαιον τοῦ ΙΑ' τίτλου, γράφον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καὶ διατάξεως τοῦ Γ' τίτλου τοῦ Α' βιβλίου τοῦ κώδικος καὶ τῆς δ' διατάξεως τοῦ Α' τίτλου τῶν Νεαρῶν ὅτι αἱ ἀποκρισιάρχαι μόνον δύνανται τῶν μοναστηρίων ἐξένειν καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν εἰσένειν· καὶ διακελευόμενον μήτε μο-

24. Φωτίου νομοκάνων τίτλ. Θ', κεφ. Α'. Ὡς καὶ τίτλ. ΙΑ', κεφ. Δ'. πρὸλ. περὶ ἀποκρισιάρχων τὸ τοῦ Δοσιθέου περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριάρχ. σελ. 523.

ναχοὺς μήτε μοναστρίαις ἐν ταῖς πόλεσιν περιέρχεσθαι, « ἀλλὰ διὰ τῶν ἀποκρισιάρχων τὰς ἀποκρίσεις αὐτῶν ποιείτωσαν ἐν τοῖς μοναστηρίοις μένοντες ». Οὕτως ἀρχαιοτάτῃ συνθειᾷ χρῶμενοι οἱ ἱερόνιοι ἰδίως τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἀντιοχείας εἶχον ἀνέκαθεν ἰδίους ἀνταποκριτὰς παρὰ τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ, ὡς καὶ αἱ μοναὶ τοῦ Ἀθῶ, τοῦ Σινᾶ, τοῦ Κύκου καὶ τοῦ Σουμελά.

(Ἔπεται συνέχεια)

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ

ΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΚΗΡΥΣΣΟΝΤΕΣ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ·

Α' κυριακῇ, ὁ ἀρχιεμὼνδρ. Φιλάρετος Βαφείδης,
Β' » » Γρηγόριος Ζυγαδηνός,
Γ' » ὁ ἱεροδιάκονος Εὐμένιος Ξηρουδάκης,
Δ' » ὁ ἱεροδιάκονος Λουκάς Πετρίδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἀγ. Νικολάου ἐν Τσιδαλίῳ·

Α' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάκονος Κωνσταντῖνος Χ. Ἀποστόλου.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Μουχλίῳ·

Β' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάκονος Σωφρόνιος ἀγιοταφίτης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἀγ. Δημητρίου ἐν Σιλοπύργῳ·

Α' κυριακῇ, ὁ αἰδεσ. κατηχητῆς Κωνσταντῖνος Παρίτης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Ἐξ μαρμαρίῳ·

Γ' κυριακῇ, ὁ θεοφιλέστ. ἐπίσκοπος Σχοπέλου Παῦλος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν ἀγ. Θεοδώρων ἐν Βλατάῳ·

Α', Β' καὶ Δ' κυριακῇ, ὁ θεοφ. ἐπίσκ. Σχοπέλου Παῦλος.

Ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς ἀγ. Κυριακῆς καὶ Ἐλπίδος ἐν Κοντοσταλίῳ·

Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ ἱερομ. Γεννάδιος Κομνηνός.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἀγ. Κωνσταντίνου ἐν Ὑψωμαθείῳ·

Δ' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάκονος Κωνσταντῖνος Χ. Ἀποστόλου.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς ἐν Σάσει·

Β' κυριακῇ, ὁ Μ. ἐκκλησιάρχης Καλλίνικος.

Ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς Ταταούλων καὶ Εὐαγγελιστρίας·

Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Χαρίουπόλεως Γεννάδιος.

Ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς Σταυροδρομίου·

Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Εἰρηνοπόλεως Φώτιος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἱωάννου Χριστοῦ ἐν Γαλατῇ·

Γ' κυριακῇ, ὁ αἰδεσ. κατηχητῆς Κωνσταντῖνος Παρίτης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας Καφατιανῆς ἐν Γαλατῇ·

Α' κυριακῇ, ὁ ἀρχιεμὼνδρ. Γρηγόριος Παλαμάς.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Νικολάου ἐν Γαλατῇ·

Α' κυριακῇ, ὁ Μ. ἀρχιεμὼνδρ. Λεόντιος Ἐλευθεριάδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν Γαλατῇ.

Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Δαυλακονίῃ.

Β' κυριακῇ, ὁ Μ. ἀρχιμανδρίτης Λαόντιος Ἐλευθεριάδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν Ταξιαρχῶν ἐν Μ. Προύματι.

Α' καὶ Δ' κυριακῇ, ὁ Θεοφ. ἐπίσκ. Παμφίλου Σωφρόνιος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Καραλάμπους ἐν Βαβελίῃ.

Γ' κυριακῇ, ὁ Θεοφιλ. ἐπίσκοπος Παμφίλου Σωφρόνιος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐν Βαρσοχωρίῃ.

Β' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάκονος Λουκάς Πετρίδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Νεοχωρίῃ.

Β' κυριακῇ, ὁ Θεοφιλ. ἐπίσκοπος Παμφίλου Σωφρόνιος.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας)

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ

ΤΗΣ Μ. ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΜΙΑΣ

... Προϊστάμενε τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας ... Γνωστὸν ὑπάρχει ὅτι εἰδικοί ὑπάλληλοι μετὰ κιθωτίων περιοδεύοντες τὰς ἐνορίας τῆς πρωτευούσης ἐπικαλοῦνται τὴν προαιρετικὴν βοήθειαν τῶν εὐτεβῶν χριστιανῶν ὑπὲρ τῆς πατριαρχικῆς κεντρικῆς ἱερατικῆς σχολῆς, ἐν ᾗ ἐκπαιδεύονται ὑπὲρ τοὺς ὀγδοήκοντα παῖδες μορφούμενοι εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ τῆς σχολῆς ταύτης. Ἐπειδὴ δὲ παρετρήθη ὅτι τὸ διὰ τῶν κιθωτίων ἀποφερόμενον χρηματικὸν ποσὸν ἐπιστητικῶς ἡλαττώθη, ἴσως διότι οἱ προϊστάμενοι τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν τῆς πρωτευούσης οὐδέποτε παρέστησαν εἰς τοὺς χριστιανούς τὴν ἀνάγκην καὶ τὰς ὠφελείας τῆς ἱερατικῆς σχολῆς, οὔτε παρώτρυναν αὐτοὺς εἰς τὴν μετὰ προθυμίας προσφορὰν τοῦ ἐράνου αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ προκειμένου Θεοφίλου σκοποῦ διὰ ταῦτα ἐντελλόμεθα καὶ προτρεπέμεθα τὴν ὑμέτεραν ... ὅπως τοῦ λοιποῦ ποιητῇ λόγον κατὰ καιροῦς ἐπ' ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν χριστιανῶν κατ' ἰδίαν ἐν περιστάσεσι καταλλήλοις, συνιστώσα τοῦτοις θερμῶς ἵνα ἀποδέχωνται προφρόνως τοὺς περιφέροντας τὸ κιθωτίον τῆς ἐν λόγῳ σχολῆς καὶ προτρέπουσα αὐτοὺς δεόντως εἰς προσφορὰν τοῦ ἐράνου αὐτῶν, δεικνύουσα αὐτοῖς διὰ τρόπου καταλλήλου τὰς πολλὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ὠφελείας τῆς ἱερατικῆς σχολῆς, ὑπὲρ ἧς ἕκαστος χριστιανὸς κατὰ καθήκον ἀπαραίτητον ὀφείλει ἵνα εἰσπύρῃ τὸν ἐρανὸν αὐτοῦ μετὰ προθυμίας ἁμα καὶ γενναϊότητος ἀναλόγου τῆς ὕλικῆς καὶ κοινωνικῆς αὐτοῦ τάξεως.

Ἐν πεποιθῇ ὅτι ἡ ὑμέτερα ... ἐκπληρώσει τὸ ἐαυτῆς καθήκον περὶ τοῦ προκειμένου, διατελώ.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1883.

+ Ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος **ΙΣΑΚΕΙΜ**

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

Ὁ γηραιὸς καὶ σεβαστὸς τοῦ γένους διδάσκαλος κ. Α. Χαρίλαος ποιήσας εἶχεν ἐπεδώσει ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν τὸ ἐπόμενον ἐπιγράμμα εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς πατριαρχικῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς.

Σεπτὸς Ἰωάννης κλειτῆς οἷζ' ἔνα νεμῶν
νῦν πατριαρχεῖς ὁ τρίτος εὐλαέας,
ἧς κυκινῆς μελεδώνησαν καὶ ἐπύρρονι βουλῇ
Μούσης ἦρα φέρων, πᾶσι τ' εὐφρονέων,
τεύχετο τόνδε δόμον μέγαν οὕτως ἔχον ἄλλων,
λαμπόμενον πᾶσι πάντοθεν ἀγλαῇ·
αὐτὴρ τοι δακύνῃσι Γεωργίου ἀνδρὸς ἁγίου
πατρίδι ἐν ζῆλῳ, τῷ Χαρίφῳ ἐπὶ κλῆν·
ἧδ' ἀγαθὸν πατέρων τε μονῆς Βασιλεῖδος ἱρῆς,
ἀσκούντων ἀρετὴν θεσπεσίων προγόνων.
Νεκρῶ δ' αὖ ἀδελφεοῦ Χαρίφου, Στεφάνου τε
τοῦ Χαφειροπούλου, οἷσι μέλει πατρίων.
Χαῖρε, περικλυτὸν ἄστ' ἔτι Βύζαντος ἄγαυοῦ,
οἷοι ἔχεις φαίνοντ' ἄστ' ἄριπρεπεία.
Χαίρετε, Πιερίδες τοῖ' ἀλλὰ δώματ' ἔχουσαι,
οὐ χάρις ὑμέτεροις δαιμαμένοισι φίλοις,
ὧν θέμεναι κλέος ἰσθλόν, ὅσον τ' ἐπικίδναται ἥως,
ἔργον κλείουσαι καλὸν ἐπισσόμενοι.
Καί ρα θεόσφιν ἀναξ τιμὴν τε καὶ δόξαν ὀπάσει
νῦν καὶ ὀπισθ' ἀρετῆς εἶναι εὐσταφίνου.
Εἴσατε δὴ μάλ' ὅσοι σοφίης ἱμαίρετε δίης,
ἧ τιθεὶ ἰσοθέους ἀνδρας ἐπιθονίους.

(Συνέχεια προηγούμενης σ. 16).

155. Θεὸς ὅτι μὲν ἐστὶ, πειστέον, τί δὲ τὴν οὐσίαν οὐκ ἐρευνητέον· ὅσον γὰρ ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀποτείνεται νοῦς, τοσοῦτον μᾶλλον τὸ τῆς γνώσεως ἀγνωστον ὁρᾷ· καὶ εἰ τι δ' ἂν μεγαλοπρεπὲς ἀγωνίζοιτο λέγειν, τῆς ἀληθείας ἑλαττόν ἐστι τὸ λαλούμενον· τίς γὰρ νοήσει τὸν ἀπερινόητον; τίς ἐκφωνήσει τὸν ἀνεκφώνητον; τίς ἐρμηνεύσει τὸν ἀνερμήνευτον; πῶς ὁ παρ' αὐτοῦ ψυχῶθεις πηλὸς καὶ τῆς ἰδίας ψυχῆς ἀγνωὼν τὴν οὐσίαν, τὸν ἐμπνεύσαντα ταύτην καταλάβοι Θεόν; Ὁ Θεὸς (ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆς) καὶ ὁρίζεται καὶ διαίρεται καὶ δόριστος πάλιν μένει καὶ ἰδιαιρέτος· τὸ μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν, πρῶτον, τὸ δὲ κατὰ τὰς ὑποστάσεις καὶ ἐνεργείας, τὸ πρότερον· ὅθεν τοῖς Θεολόγοις ποτὲ μὲν ἐκεῖνο, ποτὲ δὲ τοῦτο κηρύττεται, λεγόντων ἡμέρᾳ τὸ θεῖον, ὅτι καὶ ἄποσον· ἄποσον δὲ, ὅτι καὶ ἄποιν· ἄποιν δὲ, ὅτι καὶ ἀπλοῦν· ἀπλοῦν δὲ, ὅτι καὶ ἀδιάστατον· ἀδιάστατον δὲ, ὅτι καὶ ἀπειρον· ἀπειρον δὲ, ὅτι καὶ ἀκίνητον· ἀκίνητον δὲ, ὅτι καὶ ἀναρχον· ἀναρχον δὲ, ὅτι καὶ ἀγέννητον· ἀγέννητον δὲ, ὅτι ἐν καὶ μονώτατον· ἐν δὲ καὶ μονώτατον, ὅτι κατ' οὐσίαν παντελῶς ἄσχετον· καὶ διὰ τοῦτο παντάπασιν ἀρρητόν τε καὶ ἀγνωστον, καὶ μόνον ἀληθῆ γνῶσιν ἔχον· τὸ μὴ γινώσκεισθαι· ἀληθέστερον γὰρ νοεῖται ἢ λέγεται, καὶ ἀληθέστερόν ἐστιν ἢ νοεῖται.

156. Ἐν ταῖς ὁμιλίαις ἀπέστω τὸ τῶν αὐτοῦ τινα ἔργων καὶ κινδύνων ἐπὶ πολὺ καὶ ἀμέτρως μεμνησθαι· οὐ

1. Ἰωσήφ Βρυεννίου τόμ. Α. σελ. 4.

γὰρ ὡς σοὶ ἡδὺ ἐστὶ τῶν σῶν κινδύνων μεμνήσθαι, οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἡδὺ ἐστὶ τῶν σοὶ συμβεβηκότων πυκνῶς ἀκούειν. — Ἀπέστω δὲ καὶ τὸ γέλωτα κινεῖν ὀλισθηρὸς γὰρ ὁ τρόπος εἰς ἰδιωτικὸν καὶ μάλα ἱκανὸς τὴν αἰδῶ τὴν πρὸς σε τῶν πλησίων ἀνεῖναι¹.

157. Καὶ γράμματα δεῖ μαθεῖν, καὶ μαθόντα νοῦν ἔχειν.

158. Beaucoup de mariages, qui ont commencé par être une chaîne, finissent par être un lien.

159. Διήγησις μωροῦ προσόχθισμα².

ΔΙΑΦΟΡΑ

Προσφοραὶ προαιρετικαὶ ὑπὲρ τῶν ἰθνηκῶν φιλ. καταστημάτων κατὰ τὸν μῆνα σκεπτέμεριον.

Κέντριχὸν ταμίον.

Ἀνώνυμος διὰ χειρὸς Γ. Τζόλα λίρ. ὀθ. 50. Φόσκολος Μάγκος καὶ Σ. 7,50=λ. ὀθ. 57,50.

Ταμίον τῆς ἱερᾶς μονῆς τῆς Ζωοδόχου πηγῆς.

Δίσπεινα Χαρίτου γρ. 70. Πέτρος Ἀδαμόπουλος 108. Μαρία Πανᾶ 108. Ἑλένη Ν. Ζαρέφη 540. Ἐριφίλη Ζαφειροπούλου 540. Ἀρτεμισία Πουρναρᾶ 216. Κυριακὸς Κωνσταντίνου ἐξ Ἰκονίου 108. Ἰουλία Λεωνίδου 311. Φωτίκα Γρηγορίδου 147. Εἰρήνη Δημητριάδου 84. Ἀδαμάντιος Κωνστ. ἐξ Ἰωαννίνων 108=γρ. 2340.

Ἀφιερώματα εἰς τὴν Ἱ. μονὴν τῆς Ζωοδόχου πηγῆς.

Ἀνώνυμος: δακτύλιον χρυσοῦν. Ἄννα Θεοδώρου: μετάλλιον.

Ἀφιερώματα εἰς τὴν ἁγίαν εἰκόνα.

Συμπράττα Σεργίου: ἑνώτις χρυσᾶ. Ἀγγελικὴ Σ. Αὐγερίου: δακτύλιον μὲ περυσίν.

Ἐν Γαλατῇ, τὴν 12|24 ὁκτωβρίου 1883.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς ἐφορίας)

Ἀναγινώσκοντες ἐν τῷ «Καθρῳ».

«Συγκινητικὴ τελετὴ συνήγαγε τὴν παρελθούσαν κυριακὴν τοὺς ὀρθόδοξους ἐν τῷ πατριαρχικῷ τοῦ ἁγ. Νικολάου ναῷ. Ἡ Α. Θ. Π. ὁ γερὰρ δὲ ἡμῶν πατριάρχης ἐτέλει τὴν θείαν μυσταγωγίαν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν θυμάτων τῆς βροτολογίου χολέρας, ὁ δὲ ναὸς ἦτο πλήρης λαοῦ προσευχομένου ὑπὲρ γονέων, τέκνων, ἀδελφῶν καὶ φίλων. Μετὰ τὸ μνημόσυνον ὁ σεβασμιος ἱεράρχης ἀπέτεινε παρρησιαστικὰ καὶ νοουθετικά τινες λέξεις πρὸς τὸ ποθητὸν αὐτοῦ ποίμνιον.

«Τὴν παρελθούσαν πέμπτην περὶ τὴν 9 π. μ. ἡ Α. Θ. Π. μετέβη πρὸς χαιρετισμὸν τῆς Α. Υ. τοῦ κεδέου, γενομένη δακτὴ μετὰ τοῦ συνήθους σεβασμοῦ. Λόγου γενομένου περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς παρέσχε τὸ ἡμέτερον ἐν Αλεξανδρείᾳ νοσοκομεῖον κατὰ τὴν φοβερὰν ἐπιδημίαν, ἡ Α. Π. ἀνέμνησε τὴν Α. Υ. τὴν ἐκκρεμὴ μένουσαν ἐπὶ ἀπαίτησιν τοῦ φιλανθρωπικοῦ τούτου καθιδρύματος περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ῥοῦ ζ ν α μ ἐκαστερουμένου βοθημάτων. Ἡ Α. Υ. διεβεβῆκε τὸν πατριάρχην ἡμῶν ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀποπαρωθήσεται λίαν προσεχῶς.

«Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἡμετέρας κοινότητος συνεδρίσασα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Π. τοῦ πατριάρχου, ἀπεφάσισε τὴν ἐπισκευὴν τοῦ καταστήματος τοῦ παρθενωγαγείου καὶ τὴν μετέθεσιν τῆς σχολῆς τῶν ἀρρένων εἰς ἄλλο οἶκημα εὐρύτερον καὶ καταλλήλοτερον. Αἱ ἐπισκευαὶ ἀρχάμεναι ἤδη ἀποπερατωθήσονται ἐντὸς τῆς προσεχούς ἐβδομάδος».

1. Ἐπικτήτου ἐγχειρίδιον κεφ. Ν', ΝΑ'.

2. Σιρὰχ ΚΑ' 16.

Βιβλιογραφία

ΠΡΑΚΤΙΚΑ τῆς ἐν Ἀθήναις φιλεκαπαιδευτικῆς ἐταιρείας τοῦ ἔτους 1882—1883 ἐπιγράφεται μικρὸν βιβλίον, ἔπερ ἐκ 54 σελίδων συγκείμενον, ἐξετυπώθη παρὰ Χ. Ν. Φιλαδελφεῖ Ἀθῆναι. Περιέχει τὰ πρακτικὰ τεσσάρων γενικῶν συνελεύσεων, πίνακας ἐσόδων καὶ ἐξόδων κατὰ τὸ λήξαν σχολικὸν ἔτος, πρόγραμμα τῶν μαθημάτων καὶ τὰς νενομισμένας ἐκθέσεις, ὧν τελευταία τάττεται ἡ τοῦ πολυμαθοῦς ἱατροῦ κ. Ἀλ. Γ. Πασπάτη. Κατὰ τὰς ἐκθέσεις ταύτας ἐν τε τῷ Ἀρσακείῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ὑπὸ τῆς ἐταιρείας συντηρουμένοις σχολαίς διδάσκουσι μὲν 107 πρόσωπα, διδάσκαλοι καὶ διδασκαλίσσαι, διδάσκονται δὲ 1904. Τούτων δὲ δωρεάν μὲν 714, ἐπὶ ἡλαττωμένοις δὲ διδάκτρους 179 καὶ ἐπὶ πληρωμῇ 681. Εἰσεπράχθησαν 324,123 δρχμαὶ, ἐξωβούθησαν δὲ 328.780, ἐνῷ καὶ ἡ περισσὴ τῆς ἐταιρείας φθάνει τὸ 1,400,000 δρχμῶν. Ὁ λόγος τοῦ κ. Α. Γ. Πασπάτη θέμα ἔχει τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐπιρροὴν τῆς εὐπαιδευτοῦ γυναικὸς, ἄξιος ὧν ν' ἀναγνωσθῇ παρὰ παντὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ γένους κηδομένου.

Ἡ ΚΑΕΙΣ τῆς συνήθους ὀθωμανικῆς νομοθεσίας τοῦ παρ' ἡμῖν φιλοπόνου νομομαθοῦς κ. Μιλτιάδου Γ. Καραδοκυροῦ καίςισταται χρήσιμος οὐ μόνον εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Θέμιδος, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ὁμογενῆ, ὅστις ἕνεκα τῆς μὴ πλήρους κωδικοποιήσεως τῆς ἐν ἰσχύϊ ὀθωμανικῆς νομοθεσίας, τῆς μὴ ἀνακαθάρσεως αὐτῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως γενικῆς καὶ πλήρους αὐτῆς εὑρετηρίου εἰς δεινὴν ἤρχετο τέως θέσιν 'να συμβουλευθῇ τὰς διαφορὰς συλλογὰς τῶν παρ' ἡμῖν ἰσχυόντων νόμων, εἰς εὔρεσιν τῆς λύσεως νομικοῦ τινος ζητήματος. Ἐξ εἰκοσι καὶ ἑξ ἀποτελουμένη τυπογραφικῶν φύλλων εἰς 8^{ον} καὶ ἐπὶ καλοῦ χάρτου τετυπωμένη τιμᾶται 15 φράγκων. Ἡ κτήσις τῆς χρησίμου ταύτης βίβλου συνεστήθη ἡδὲ διὰ πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐγκυκλίου.

Δι' ἀποφάσεως τῆς κεντρικῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἐπιτροπῆς ἐνεκρίθη ἡ Ἐπιτομὴ τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας, ἣν ἔγραψε καὶ ἐξέδωκεν ὁ ὁμογενὴς κ. Ἰωάννης Π. Μηλιόπουλος, μέλος τῆς βιβλιοκρισίας ἐν τοῖς τελωνείοις τοῦ κράτους. Ὁ κ. Μηλιόπουλος γνωστὸς γενόμενος καὶ δι' ἑτερον ἔργον αὐτοῦ ἡ Περιοδεία ἐν Περσίᾳ ὁμοφρορεῖ τῇ σπουδαζούσῃ νεότητι καλὸν βιβλίον, ἔπερ εἰς πάντα καθίσταται χρήσιμον, ὡς ἱστορία σύντομος ἀλλὰ καὶ ἀκριβὴς τοῦ θεοῦ ἐν ἑρ' ἡμᾶς τεταγμένου, κράτους, καίπερ ἔχουσα τὰς ἐλλείψεις αἷς προσκόπτει πᾶν βιβλίον πρῶτον εἰς τὸ εἶδος αὐτοῦ. Εἰλικρινῶς ἐπαινοῦντες τὸν γράψαντα τὴν ἐπιτομὴν τῆς ὀθω-

μανικῆς ἱστορίας ἐπὶ τοῖς καταβληθεῖσι πόνοις, συνιστῶ-
μεν ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει, τελειοτέρᾳ ὡς εἰκός, τὴν ἐπ' ἀνόρ-
θωσιν τῶν ἐλλείψεων τούτων καὶ μεγίστην φροντίδα περὶ
τὴν ἐκκλογὴν τῆς καταλληλοτέρας γλώσσης, εἰς τὴν
δεόν' να γράφονται τοιαῦτα βιβλία.

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ μετὰ προσκήσεων
πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν καὶ ἀστικῶν σχολείων ὑπὸ
Δημοσθένους Β. Πετρίδου. Τεύχος Β' (αἱ τέσσαρες πρᾶ-
ξεις τῶν ἀκεραίων καὶ δεκαδικῶν). Ἀδεία τοῦ ὑπουργείου
τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1883.
Εὐρίσκεται παρὰ τῷ ἐκδότῃ καὶ τοῖς κυριωτέροις βιβλιο-
πωλείοις.—Τιμᾶται 3 γροσίων.

ΕΞΕΛΕΓΕΙΣ τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς διαχειρίσεως τῶν
ἐφοριῶν τῶν εὐχῶν καὶ διδρυμάτων τῆς ἐν Πιέρᾳ ἐλληνι-
κῆς ὁρθοδόξου κοινότητος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1883.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαναρίῳ, τρίτη, 25 ὁκτωβρίου 1883)

Τὴν περασθεὺς (21) ἡ Α. Θ. Π. ὁ οἰκουμενικὸς πα-
τριάρχης μετέβη συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχόντος καπου-
κεγαλιᾶ εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Γιλδίξ καὶ ὑπέβαλε τῇ Α.
Μ. διὰ τοῦ ἐξ. κυλάρχου γαζῆ Ὅσμὰν πασᾶ τὰ συγ-
χαρητήρια καὶ τὰς εὐχὰς αὐτοῦ τε καὶ πάντος τοῦ ὁρ-
θοδόξου ὑπηκόου ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ νέου σεληνιακοῦ
ἔτους 1301.

Τὴν πέμπτην (20) ἡ Α. Θ. Π. ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου
Γερασίμου ἐχοροστάτησε κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐν
τῷ κατὰ Γαλατᾶν νοσοκομειακῷ νῳ τοῦ ἁγ. Νικολάου.

Ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Νικόδημος ἐπε-
σκέψατο τῇ παρελθούσῃ τρίτῃ τὴν Α. Ὑψ. τὸν ὑπουργὸν
τῶν ἐξωτερικῶν Ἀκριφῆ πασᾶν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν
σεβασμ. ἀγ. Σκυθυπόλεως καὶ Ἰορδάνου καὶ τῶν πανο-
σιολογ. ἀρχιμανδριτῶν Κυρίλλου Βαλαδάνη καὶ Κυρίλ-
λου (ψάλτου). Εἶτα μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τῆς Α. Ἐξ. τοῦ
ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν Ἐτέμ πασᾶ.

— Τὴν Α. Μ. ἐξακολουθοῦσιν ἐπισκεπτόμενα διάφορα
ἐγκριτα πρόσωπα, ὁμογενεῖς τε καὶ μὴ. Ἐκ μέρους τῶν
ἐνταῦθα πρεσβειῶν ῥωσικῆς καὶ ἐλληνικῆς ἐπισκέψαντο
οἱ πρῶτοι διαρμηνεῖς, ὡς καὶ ὁ γεν. πρόξενος τῆς Ἑλλά-
δος κ. Μίχος. Ἡ Α. Μ. ἐδέξατο τὰς ἐπισκέψεις τῶν ἐν-

ταῦθα διαμενόντων πατριαρχῶν τοῦ τε τῶν Ἰακωβιτῶν
καὶ τοῦ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀρμενίων ὡσπύτως δὲ τοῦ
ἐξ. Μ. λογοθέτου Σταυράκη βέη Ἀριττάρχου, τοῦ Ὑψ.
ἡγεμόνος τῆς Σάμου Κωστάκη πασᾶ Ἀδοσίδου καὶ πολ-
λῶν ἄλλων. Ἡ Α. Μ. ἀντεπεσκέψατο τοὺς ἐν Φαναρίῳ
σεβ. συνοδικούς, σήμερον δὲ τοὺς ἐξ. πρεσβευτὰς Ῥωσσίας
καὶ Ἑλλάδος, ὡς καὶ τὸν γεν. πρόξενον τῆς τελευταίας.

— Τῇ κυριακῇ (23) ἡ Α. Μ. ἐπὶ τῇ ἄγομένῃ ἑορτῇ
τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, πρώτου ἐπισκόπου
τῶν Ἱεροσολύμων, ἡ Α. Μ. ἐλειτούργησεν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ
τοῦ ἁγιοσταφικοῦ μετοχίου μετὰ δύο ἀρχιμανδριτῶν, δύο
ιερέων καὶ τεσσάρων διακόνων, πλήθους πολλοῦ ἐκκλη-
σιαζομένου.

— Αὐθιμέρον ἐπὶ τῇ ἑορτῇ ταύτῃ ἡ Α. Θ. Π. ὁ οἰκου-
μενικὸς πατριάρχης ἐπισκέψατο τὴν Α. μακαριότητα.

Ἐν σελίδι 45—46 τοῦ παρόντος τεύχους δημοσιεύομεν
παρὰ τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας κατάλογον τῶν κατὰ τὴν
προσεχῇ τεσσαρακοστὴν τῶν Χριστουγέννων κηρυζόντων
τὸν θεῖον λόγον ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς
Κωνσταντινουπόλεως.

Τῇ 15 ὁκτωβρίου, παρόντων τῶν μελῶν τῶν συγκρο-
τούντων τὴν ἱερὰν σύνοδον τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργοῦ κ. Βουλπιώ-
του, ἤρξαντο αἱ ἐργασίαι τῆς ἱερᾶς συνόδου, ὅτε ὁ πρόε-
δρος αὐτῆς σεβασμ. μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Προκόπιος
μετὰ τὴν συνήθη ἱεροτελεστείαν ἀπήγγειλεν ἐναρκτήριον
προσλαλιάν, εἰς τὴν ἀντεφώνησε τὰ δέοντα ὁ ὑπουργός.
Ἀμφότερα δημοσιεύει ἡ «Φωνὴ τῆς ἐκκλησίας», ἐξ ἧς
καὶ τ' ἀνωτέρω ἐρανιζόμεθα.

— Μετὰ πλείστης δόξης εὐχαριστήσεως ἀνακοινούμεν τοῖς
ἡμετέροις ὅτι, ὡς τηλεγραφικῶς ἀνηγγέλθη τῇ Α. Πανα-
γιότητι (τῷ πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας) ἡ ἱερὰ σύνοδος τῆς
Ἑλλάδος ὁμοφώνως ἀνέδειξεν ὑποψήφιν διὰ τὴν χηρεύου-
σαν ἀρχιεπισκοπὴν Κεφαλληνίας τὸν πρῶτον γραμματέα
τῆς Α. Π. καὶ ἱεροκέρυκα τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ θρόνου, νῦν
δὲ προϊστάμενον τῆς ἐκκλησίας Μασσαλιωτῶν, Μ. ἀρχι-
μανδρίτην κ. Γερμανὸν Κάλλιγαν (Καίρον).

— Παριτηθέντος τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς
ρίζαρείου σχολῆς πανιερωτάτου ἐπισκόπου Πλαταμῶνος
κ. Ἀμβροσίου, ἀντ' αὐτοῦ διαωρίσθη προσωρινῶς ὁ ἀπὸ
πολλῶν ἐτῶν εὐδοκίμως διδάσκων ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ
καθηγητῆς τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας κύριος Ἰωάννης
Ἀργυριᾶδης.

Ἐνεκα τῆς αὔριον ἑορτῆς τοῦ ἁγ. Δημητρίου ἡ «Ἐκκλ.
ἀλήθεια» διανέμεται εἰς τὰ ἀπώτερα κέντρα τῆς πρωτευού-
σης τὴν μεθ' ἑξῆς πέμπτην.

Ὁ ἀπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1883. ΤΕΥΧΟΣ Δ'.

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Καθίσταται ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος.

Συνδρομὴ ἑτήσια προκαταβλλομένη ἐνταῦθα μετ' ἀρχ. πέντε, ἐν τοῖς προαπαιτούτοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ' ἀρχ. 25, ἐν τῇ ἑσπερίᾳ πρᾶγμα εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἐξόμηνιοι δὲν γίνονται.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς 1^{ης} κατωτέρου ἐκάστου μηνός.

Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδόσις πάντων χρηστέων συγγραμμάτων, οὐκ ἐκ ἀποστάλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλήρες σῶμα δωρεάν.

Τὰ γραμμάτια τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν Φανερίῳ ἐν τῷ οἰκουμένῳ πατριαρχείῳ.

Ἀρχιεπισκοπὴς ΜΑΧΟΥΡΙΑ Γ. ΠΑΡΑΡΤΗ.

Διὰ πάντων διαχειρίσιν ἀπευθυντὴν τῷ κ. ΙΩΑΝΝΗ ΑΣΠΡΙΩΤΗ διευθυντῇ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Κ. πόλιν, Φανέριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Οἱ τισσάραι πατριάρχαι (συνέχεια)
Χρυσάνθος Ἱεροσολύμων ὁ Νοταρὴς συνέγραψε
Σχίσμα τῶν Νεοτῶν πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολὰ ἀνέκδοτον (συνέχεια)
Ἡ κη' τῆς Πεντατεύρου, Β'
Ἐκκλησίαις ὑπὲρ τῶν ἐν Μιαισλίᾳ ἐκ τῆς πλημμελείας παθόντων
Πατριαρχικὰ χορηγούμενα καὶ ἐπιστολαί
Ἀναχωρήσεις ἀρχιεπισκόπων καὶ διωκτῶν
Καταλόγος ἐπιστολῶν διὰ τὴν πνευματικὴν ἐπισκοπικότητα
Γνωμικὰ καὶ βιβλιογραφικὰ
Τὸ πατριαρχικὸν πρωτοκόλλον
Διαχειριστικὰ τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» ἐν τῇ παρούσῃ σελίδι.

ΑΓΓΕΛΙΑ

Πρὸς τοὺς συνδρομητὰς τοὺς ὀφειλόντας παλαιὰς συνδρομὰς ἀρεστάλῃ ἢ διαδρομῇ ἢ ἢ ἀποστολῇ τῶν τευχῶν τοῦ Δ' ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» μέχρι ἐξοφλήσεως τῶν καθυστερουμένων ὑπ' αὐτῶν. Παρακαλοῦνται δὲ πάντες οἱ λαβόντες περὶ τοῦτου ἐπιστολὰς παρὰ τῆς διεύθυνσεως νὰ πράξωσι κατὰ τὸ περιεχόμενον ὅσον τάχιον.

Αἱ συνδρομαὶ τοῦ Δ' ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καταβάλλονται τὸ βραδύτερον μέχρι τέλους δεκεμβρίου 1883, μετ' ὃ διακόπτεται πρὸς τοὺς καθυστερούντας ἡ τοῦ φύλλου ἀποστολὴ ἢ διανομή. Ὁ δὲ λόγος εὐληπτός, καθ' ὅσον ἡ διεύθυνσις οὐδεμίαν ἀλλήνως προεγράψαμεν, κέκτηται πρὸς τὰς συνδρομὰς χορηγίαν εἰς ἔγκριστον πληρωμὴν τῶν πρὸς ἐκδόσιν καὶ διεκπεραίωσιν τοῦ φύλλου ἀνυπερβήτως γινομένων δαπανῶν οὕτως, ὥστε ὁ ἀναβάλλων τὴν ἀπότισιν τῆς ἐκταύ συνδρομῆς πέρα τῆς ἀνωτέρω προτεταμένης εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μάλιν βλάπτει ὁλικῶς τὸ φύλλον.

Ὅπου ἐπιστασίαι δὲν ὑπάρχουσιν, αἱ συνδρομαὶ προσποστέλλονται ὑπὸ τῶν αἰτούντων τὸ φύλλον.

Συνδρομαὶ ἐτήσιαι, κατὰ τριμηνίαν ἢ ἑξαμηνίαν ἐξοφλούμεναι, γίνονται δεκταὶ μόνον διὰ τινὰς ἀπόρους ἐν τῇ πρωτευούσῃ κληρικῶς.

Οἱ διεγόμενοι δύο κατὰ συνέχειαν τεύχη τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» θεωροῦνται συνδρομητὰ ὑποχρεωτικῶς δι' ὅλον τὸ ἔτος.

Αἱ συνδρομαὶ πέμπονται ἐξώθεν ὑπὸ τῶν ἐπιστασιῶν ἢ καὶ τῶν συνδρομητῶν ἀπ' εὐθείας καὶ ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸν ἐκ τῶν συντακτῶν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κ. Ιωάννην Ἀσπριώτην εἰς Κωνσταντινουπόλιν (Φανέριον), ὅστις καὶ υπογράφει τὰς ἀποδείξεις πληρωμῆς φερόσας τὴν διαρκὴ τοῦ περιοδικοῦ καὶ τοῦ τυπογραφείου σφραγίδα. Ἐπιστολῶς δὲ οὐδεμία οὐδὲν γίνεται πληρωμὴ συνδρομῆς ἢ τυπογραφικῆς παραγγελίας ἄνευ τῆς ὡς ἀνωτέρω σχετικῆς ἀποδείξεως τοῦ διευθυντοῦ, ἄλλως ἢ πληρωμὴ εἶναι αὐτορῆς.

Ἀγγέλλομεν χάριν τῶν ἡγουμένων πρὸς ἀναπλήρωσιν τευχῶν, ὅτι εἰσι κατὰ τὸ μέλλον ἡ ἡμετέρα ἐκδομένη τῆς μὲν «Ἀληθείας» τὸ 6', γ', γ', τῆς δὲ «Ἐκκλ. ἀληθείας» τοῦ Δ' ἔτους τὸ 6', γ', γ', τῶν 16', γ', γ', 16', γ', γ', 16', γ', γ' καὶ τοῦ Β' ἔτους τὸ 16', γ', γ', 16', γ', γ', 16', γ', γ', μ'. Πωλοῦνται δὲ καὶ τὰ ἀναλόγως πρὸς τὴν ποσότητα ἐκάστου ἀριθμοῦ. Τὰ τοῦ Γ' ἔτους τιμῶνται γρ. 3.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ἀναδίδεται τὴν ἐκδόσιν διαφόρων πρὸς ἐκδόσιν παραγγελλῶν ἐνταῦθα καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχίων, ἡμετέρας καὶ ἀλλοδαπῶν ἀποδείξεων τυπογραφικῶν καὶ προγραμμάτων, διαφόρων γνωστοποιήσεων, ἐγκυλίων ἐμπορικῶν τίσεων ἐπιστολῶν, ἐνδοτικῶν σχολίων, πρωτοκαθημένων ἐκδόσεων ἐσοδῶν καὶ λοιπῶν σωματικῶν πνευμάτων μετ' ὅσον βραχυτάτην ἀποστολικὴν μικτίσιν καὶ λοιπῶν γραμματικῶν ἐκδόσεων, τεχνολογικῶν ἀποδείξεων, νεκροφώνων ἀγγελίων καὶ κ.λ. ἔτσι ἐν γένει πᾶν εἶδος τυπογραφικῶν, ὡς καὶ βιβλικῶν, ἀπὸ ἐκταύ μετ' εὐχρίας, ταχύτητας καὶ φιλοκαλίας αἰ. ἐν τῇ ἑσπερίᾳ, πρὸς ἐκ τῇ γνήσει γλώσσῃ.

δ' οὕτω συμβῆναι πολλὰς ἐπιστεῦθη Θεοῦ τῷ βασιλεὺς χρίσαντος. Εἰ δ' ἀληθές, εἴτε καὶ μὴ, οὐκ εἰσάπαν ἐμοὶ ἀκριβοῦσθαι ἔστιν· ἐμαυτὸν δ' ἄρα πειταίμην, μὴ ἄθρει τὴν τοιαύτην συμβῆναι πρᾶξιν τῷ τε ἀθρεί τῆς χειροτονίας καὶ ξένῳ καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα τεκμηριούμενος. Πρῶν γὰρ ὄντι καὶ ἀγαθῶς τὰ πάντα, εἰκὸς Θεὸν τὴν ἱερωσύνην διὰ τῆς τοιαύτης συνόδου ἐγχειρίσαι αὐτῶ. Ἡ μὲν οὖν Νεκταρίου χειροτονία οὕτω τὴν ἀρχὴν συμβᾶσα, τοιόνδε καὶ πέρας αἴτιον ἔσχεν».

Ἐν ταῖς ἐκλογαῖς τῶν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλάμβανον, ὡς φαίνεται, μέρος καὶ οἱ ἄρχοντες ὡς καὶ οἱ παρευρισκόμενοι ἀρχιερεῖς. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀφηρρίσματοι κοινῶ πάντων ὁμοῦ, κλήρου τε καὶ λαοῦ ἐξέλεγε, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος μετεπέμψατο αὐτὸν οὕτως εἰς τὴν ὑπερκειμένην τῶν πόλεων⁴ αὐσιναινῶν τῇ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου καὶ τῶν πολλῶν ψήφῳ κατὰ τὸν Κάλлистον, καίτοι Θεόφιλος ὁ Ἀλεξανδρείας ἀντέκειτο τῇ τοῦ Ἰωάννου χειροτονίᾳ, θέλων ἵνα χειροτονηθῇ διάκονός τις Ἰσιδώρος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Γερμανὸς Α' ὁ ἀπὸ Κυζίκου, ὁ ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου τὴν πάτριον διδασκαλίαν περὶ τῶν ἁγίων εἰκότων λαμπρῶς ὑπερασπίσας ἐξέλεγε ἀψήφῳ καὶ δοκιμασίᾳ τῶν θεοσεβειστῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, καὶ παντὸς τοῦ εὐαγοῦς κλήρου, καὶ τῆς ἱερᾶς συγκλήτου⁵. Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Λέοντος Ἰσαύρου υἱός, συγκαλέσας τὴν ψευδοσυνόδον ἐκείνην, τῆς ἡγουμένη Θεοδοσίας ὁ Ἐφέσου καὶ Παστιλάς ὁ Πέργης, τοὺς ἐν τῷ ἀνιέρῳ ἐκείνῳ συνεδρίῳ ἐπισκόπους εἰς τὸν νότον τῶν Βλαχερινῶν μετακομίσας μάρτυρας ἔθετο περιέργου ἐκλογῆς, καθ' ἣν τὸν ἄλλοτε γινόμενον ἐπίσκοπον Συλαίου Κωνσταντῖνον, βίου κακοήθους ὄντα, τῇ χειρὶ κρατήσας καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀναδιδάσας ἄμβωνος ἐξεφώνησε «Κωνσταντῖνου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου πολλὰ τὰ ἔτη»⁶ καίπερ δὲ καινοφανοῦς ὄντος τοῦ πράγματος, ἀπητήτετο πάλιν ἡ ψευδεπισκόπων παρουσία καὶ συναίνεσις, αὐστηρῶς τῆς ἐκκλησίας ἀντεχομένης τῶν κειμένων θεσμῶν, καὶν τε κακὸδοξοὶ καὶν τε εὐσεβῶς ἦσαν φρονούντες οἱ συμψηφίζοντες ἐπίσκοποι. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐκλογὴ τῶν πατριαρχῶν καὶ πάντων μὲν ἰδίᾳ δὲ τοῦ οἰκουμενικοῦ διαφόρους ἐλάμβανεν ἐκάστοτε φάσεις, μὴ μακρυνόμενη ποσὺς τῶν κανονικῶν διατάξεων καὶ θεσμῶν οὐδ' ὅτε, τοῦ βυζαντινοῦ καταλυθέντος κράτους, οἱ προὔχοντες τοῦ γένους τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων μετὰ τῶν καθευρεθέντων ἐν ἐνεργείᾳ καὶ πρώτῃν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων καὶ τῶν κληρικῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐξέλεγον τὸν πηδάλιουχον τῆς θεοκυβερνήτου νῆος.

Ἐλαμβάνοντο δὲ πάντοτε τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας οἱ πατριάρχαι ἐκ τῆς τάξεως τοῦ ἱερατείου καὶ τῶν μοναχῶν, σπανιωτάτα δὲ κατὰ τὰς ἄχρι τῆς ἀλώσεως χρό-

νους ἀπὸ τοῦ συνταγματικοῦ τῶν μητροπολιτῶν, σπανίως καὶ δι' ὀπισθιμένους λόγους ἐπιτροπομένης μεταθέσεως ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν καὶ ἀπὸ μητροπόλεως εἰς τὴν ἱερὰν καθέδραν τοῦ Στάχυος. Ὁ τὰς σελίδας ἀναδιδῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῶν χρόνων τούτων εὐρίσκει ὅτι ἐξ ἑκατὸν τριάκοντα δύο πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Μητροφάνους τοῦ ἐπὶ τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου μέχρι Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, δεκάεκατὼ μόνον μετετέθησαν ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον⁷, ἐξ ἧς ἑπτὰ ἐχειροτονήθησαν ἀθρόον ἀπὸ λαϊκῶν⁸, οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν πρότερον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἰκονόμοι, πρεσβύτεροι, διάκονοι καὶ χαρτοφύλακες τῆς Μ. Ἐκκλησίας⁹. Ὁ τὸ τῶν ἱερῶν κανόνων συνταγμα με-

7. Ἐκ μεταθέσεως πατριάρχαι οἰκουμενικοὶ ἀναφέρονται Εὐστάθιος ὁ Νικομηδείας, Εὐδόκιος ὁ Ἀντιοχείας, Γρηγόριος Α' ὁ ἀπὸ Σατιάνων ὁ Ναζιανζηνός, Πρόκλος (ὁ πρῶτος Κυζίκου), Ἀθηναῖος Α' ὁ πρῶτος Τραπεζούντος, Γερμανὸς Α' ὁ ἀπὸ Κυζίκου, Κωνσταντῖνος Β' (ὁ πρῶτος Συλαίου), Μεθόδιος Α' ὁ ἀπὸ Κυζίκου, Στέφανος Β' ὁ ἀπὸ Ἀγκασείας, Νικόλαος Δ' ὁ Μουζύλων (πρῶτος Κύπρου), Δοσθένης ὁ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, Νικήφορος Β' ὁ ἀπὸ Ἐφέσου, Γερμανὸς Γ' ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, Νήρων Α' ὁ ἀπὸ Κυζίκου, Ἰσιδώρος Α' ὁ ἀπὸ Μονεμβασίας, Φιλόθεος ὁ ἀπὸ Ἡρακλείας, Ἰωσήφ Β' ὁ ἀπὸ Ἐφέσου, Μητροφάνης Β' ὁ ἀπὸ Κυζίκου. Γνωστὸν δ' ὅτι ἐκ μεταθέσεως προήχθησαν καὶ ἄλλων θρόνων πατριάρχαι· Μελέτιος ὁ Σιδαριεὺς εἰς Ἀντιόχειαν· Ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος μίξις τῶν ἐν Κεππαδοκίᾳ πόλεων εἰς Ἱεροσόλυμα· Εὐστάθιος ὁ Βερροίας εἰς Ἀντιόχειαν· ἐπὶ Κωνσταντῖνου καὶ Ἐφραίμης ὁ Θεσσαλονικῆς μετετίθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας· ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ, Φωτίου τὸν οἰκουμενικὸν κατὰ τὸν θρόνον Ἰωάννης ἐπίσκοπος Βαβυλῶν (γρη. Ἰωάν. Μιχαήλ) μετετίθη εἰς Ἀλεξανδρείαν, ὡς καὶ Γρηγόριος Συρακουσῶν εἰς Νίκαιαν, Ἰωάννης Ἀρσίστης εἰς Σύναδαν καὶ Ἀμφιλόχιος ὁ Κυζίκου εἰς Νίκαιαν· Νικήφορος ὁ Φωκῆς Εὐστάθιος τὸν Φλαβιάδος προὔδιδαν εἰς τὸν θρόνον Ἀντιοχείας· ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου Ἀγάπιος ὁ Σιλενυεὺς τῆς Πισιδίης ἀνεδείχθη πατριάρχης Ἱεροσολύμων. Γράφει δ' ὁ Ρώμης Καταστάσιος πρὸς Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, Ἰωάννην Ἀντιοχείας καὶ Ρόβρον Θεσσαλονικῆς «κατὰ μηδὲν τι προσέτασθαι τοῖς κανόσι τὴν μεταστάσιν τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ ἑτέρας πόλεως εἰς ἑτέραν» βλ. σημείωμα ἐξήλθον περὶ μεταθέσεων, ὅπερ ἐκδόθη ὑπὸ Λιουγκάζιου (jun. Liturgica, σελ. 292—296) ἀνεδομώσκεισαν Ράλλης καὶ Πατλῆς ἐν συστάγματι κανόνων τῆς Μ. Ἐκκλ., σελ. 391—395. Μένει περὶ μεταθέσεων Ἀρμενοπόλεως ἐπὶ τῶν ἱερῶν κανόνων, ἐπιγραφὴν Δ', καὶ τὴν ΙΔ' ἰδίᾳ· ἀποστολικὸν κανόνα, ἀπαγορεύοντα τὸ ἐπιτελεῖν ἐπίσκοπον εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν· «εἰ μὴ τις αἰτίας αἰτία ἢ ἡ τοῦτο βιαζομένη αὐτὸν ποιεῖν, ὡς πλέον τι κέρδος δυναμένου αὐτοῦ τοῖς ἐκείσε λόγῳ εὐσεβείας συμβαλλεσθαι» ὁ δὲ ΙΣΤ' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἀποβάλλει τὸν ἀνευ συνδικῆς γινόμενον ὑφαρπάζοντα σχολάζουσιν ἐκκλησίαν· βλ. τὴν εἰς τὴν ἀποστολ. ΙΔ' ἐρμηνείαν τοῦ Βλασζιμῶν.

8. Εἰσὶν οὗτοι ὁ Νεκταριος, ὁ Παῦλος Γ', ὁ Ταρσίσιος, ὁ Νικήφορος Α', ὁ Φώτιος, ὁ Σισίνιος Β' Ἰωσὺς δὲ καὶ Ἰωάννης ΙΙ' ὁ Γλυκύς. βλ. Μιχαὴλ διὰ τὸ πρόχειρον.

9. Πρεσβύτεροι τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν Ἀρσένιος ὁ ἀδελφός Νεκταρίου, Ἀττικὸς, Σισίνιος Α', Μίξιμος, Γεννάδιος Α', Ἀκάκιος, Φραδίτας, Εὐφύμιος, Μακεδόνης, Τιμόθεος, Ἰωάννης Καππαδόκης, Ἐπιφάνιος, Κυριανός, Πύρρος, Παῦλος, Πάτριος, Ἰωάννης/Θωμάς, Γεώργιος, Ἀναστάσιος ὁ καὶ σύγκλητος· καὶ οὗτοι μίξις τῶν ἱερῶν κανόνων τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἀποβάλλει τὸν ἀνευ συνδικῆς γινόμενον ὑφαρπάζοντα σχολάζουσιν ἐκκλησίαν· βλ. τὴν εἰς τὴν ἀποστολ. ΙΔ' ἐρμηνείαν τοῦ Βλασζιμῶν.

4. Σωφ. ἐκκλ. Ἰστ. βιβλ. ΣΤ', β. Νικήφ. Καλλ. ΙΓ', β.

5. Σκ. Δ. Βυζαντινοῦ Κωνσταντινουπόλεως τῶν Μ. Ἐκκλ., σελ. 616, βλ. Θεοφάνους χρον. γρ. σελ. 256 ἐκδόσεως Βενετίας, 1729.

6. Ζωνάρη ἐπιτομὴ ἱστοριῶν βιβλ. ΣΤ', 6.

λετήσας γινώσκει ότι τριῶνται μεταθέσεις ἦσαν σπάνιαι, τοσούτος δ' ἐγένετο λόγος ἐπὶ τῆς Β' οἰκουμενικῆς συνόδου, προκαίμενος λόγος περὶ τῆς εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον μεταθέσεως τοῦ ἐν ἀγίοις Ἰρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὡς καὶ κατόπιν ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πρώτου Κυζίκου Πατριάρχου, ὅστις «ἐπίσκοπος Κυζίκου χειροτονήθης ἐπὶ Σιτινίου πατριάρχου ἐσχόλασε μὴ δεχθῆναι μετὰ δὲ τὴν καθαίρεσιν Νεστορίου ἐψηφίσθη μὲν Κωνσταντινουπόλεως, οὐκ ἐνεθρονίσθη δὲ διὰ φθόνον τῶν παραδυναστευόντων τότε ἀρχιερέων, ὡς ἡ συμμεῖσις ἀδελφού¹⁰ γράφει, καὶ καθ' ἣν πολλὰς μεταθέσεις βλέπομεν ἐνεργηθείσας. ἕως οὗ διὰ πράξεως συνοδικῆς ἐνεκρίθησαν αὗται, τοῦ νομομαθοῦς Θεοδώρου τοῦ Βυλαταμῶρος συντάξαντος τὸν τόμον. Ἀφ' ἧται τὰ κατὰ τὴν ἱστορίαν ταύτην Νικητῆς ὁ Κωνιάτης καὶ τὸ μέρος τοῦτο τῆς λαμπρᾶς ἱστορικῆς αὐτοῦ συγγραφῆς συμπληροῖ τὰ λεγόμενά μου ταῦτα, δεικνύον ὅπως καὶ οὐ συμφωνῶς ἔφερον οἱ τότε τὴν ἐκκλησίαν διοικοῦντες τὴν τε θρασείαν τοῦ τυράννου Ἰσακίου τοῦ Ἀγγέλου ἐπέμβασιν ἐν τοῖς ἱεροῖς, ἅν τε διὰ τόμων καὶ κανόνων ἐμπειρομένην, ἅν τε μὴ, καὶ τὴν ἀπὸ θρόνου πατριαρχικοῦ μεταδασιν εἰς ἕτερον πατριαρχικὸν θρόνον¹¹· ἐπιβάτης ἐκκλησίαις ἀλλοτρίαις αὐτοὶ Δοσίθεος, καὶ ἀναλυομένην ἔσχε τὴν δευτέραν τιμὴν καὶ τοῦ θρόνου κατέχεται· τὴν δ' ἤτταν μὴ φέρειν ἔχων ὁ βασιλεὺς ἀνταχόμενος ἦν, καὶ παντοῦως σπεύδων ἵνα τὴν κυρωθεῖσαν μεταθεσιν, καὶ μετὰ βραχὺν τινα χρόνον ἀνελύσας τὰ ἐπιγενόμενα, αὐτὸς ἐστήριξε τὸν Δοσίθεον... ἦν γὰρ διὰ μίτους ἅπαντες ὡς φιλέθρονος ὁ Δοσίθεος, καὶ τὸ τοῦ κρατούντος ἐπὶ μὴ καίριοις πράγμασιν ἐνστατικὸν τε καὶ φίλκυστον οὐκ ἐπαινετόν· ἀλλὰ καὶ πάλιν τοῦ θρόνου ἀποδοιομυεῖται Δοσίθεος, καὶ πέποιθε ἀπεχθὼς τοῦ τῆς αἰσωπείας κυνὸς, ἧς τε διεῖπεν ἀποπεσὼν ἱερὰς ἀρχῆς (ἕτερος γὰρ Ἱεροσολύμων χειροτονήσεται καὶ τοῦ μέγανος θρόνου καθαιρεθείς)».

Ἐκ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν πατριαρχῶν χειροτονήθησαν ἀπὸ ἱερέων καὶ μοναχῶν ὁ Γεννάδιος Σχολάριος, Ἰσιδώρος Β' ὁ Ξανθόπουλος, Σωφρόνιος Α' ὁ Συρόπουλος, Θεοφύλακτος Α' ὁ Κόκας, Μάρκος Β' ὁ Ξυλοκαράδης, Μάξιμος Β' καὶ ὁ ἑλεηνὸς Ῥαφαὴλ Α' ὁ Σέρβος. Ἀπὸ Νήρωνος Β' τοῦ Θεσσαλονίκης πάντες οἱ λοιποὶ μέχρις ἡμῶν μετατίθηται ἀπὸ μητροπολιτῶν εἰς τὴν οἰκουμενικὴν καθέδραν, ἥδη δὲ διὰ τῶν νέων ἐθνικῶν κλονισμῶν ἀπητήθη, ὅπως ὁ εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ἐκλέξιμος ἢ ἐκ τῶν ἐπιστατῶν τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ διοικητῶν συνεισῶς ἐπαρ-

χίαν τινὰ τῶν ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλως αἱ μεγάλαι φροντίδες, ἃς ἀναδέχεται ὁ πατριάρχης τῆς νέας Ῥώμης καὶ οἱ ποικίλοι πειρασμοὶ καὶ ἐπήρειαι, καὶ ὧν ἕξει ἡ παλαιστὴ ἀπαιτοῦσιν αὐτὸν δεδοκιμασμένον ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ περὶ ἀλιουχεῖν τὸ μέγα σκάφος, καθ' οὗ τριῶνται φιλοτιμιῶν καὶ συμπερόντων, ἀξιώσεων καὶ ἐπηρεῶν ἐγείρονται καταιγίδες καὶ σάλοι.

Ἡ χειροτονία τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου ἐτελείτο ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας, εἰς ὃν ἄχρι τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου ὑπήγετο ὁ τοῦ Βυζαντίου ἐπίσκοπος, οὕτω διατάξαντος τοῦτο Σεδέρου τοῦ αυτοκράτορος· εἰ δὲ μετετίθετο ἐξ ἑτέρας μητροπόλεως εἰς τὴν οἰκουμενικὴν σκιοπικὴν, ὁ Ἡρακλείας, κρατησάσης ἕως σήμερον τῆς συνηθείας ταύτης, ἐπεδίδου τῷ πατριάρχῃ τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον· σπανιόταται εἰσιν αἱ περιπτώσεις, ἃς ἀναφέρουσιν οἱ βυζαντινοὶ καὶ οἱ τῶν νέων χρόνων ἱστορικοὶ, καθ' ἃς ἡ χειροτονία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Καισαρείας ἢ ἄλλου τινος μητροπολίτου, σημειοῦμένου μάλιστα ὅτι εἰ ποτ' ἐκωλύετο ὁ Ἡρακλείας ἵνα χειροτονῇ τὸν πατριάρχην, μέμφεις ἐγένετο καὶ καταρροὴ κατὰ τῆς παρατόπου χειροτονίας· ὁ Βαλαμῶν ἐραγνέων τὸν Γ' κανόνα τῆς Β' οἰκουμενικῆς συνόδου ἀναφέρει δύο παραδείγματα, καθ' ἃ, τοῦ Ἡρακλείας προτελευτήσαντος, ὁ Καισαρείας ἐχειροτόνησε τὸν ἀδελφόν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, τὸν δ' ὑπὸ Ἰσακίου τοῦ Ἀγγέλου προδληθέντα Λέοντιον μοναχὸν τὸν ἐκ τοῦ βουνοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρονίου ἐχειροτόνησεν ὁ Καισαρείας Δημήτριος· ἅπλως δ' ἂν μὴ ἀπατώμαι ἐκωλύθη ὁ Ἡρακλείας τοῦ δικαιοῦματος αὐτοῦ τούτου, ἐν τῇ χειροτονίᾳ τοῦ ἀπὸ μοναχῶν Πολυεύκτου, ὅστις «... λόγῳ διατρέπων καὶ ἀρετῇ, παρὰ τοῦ Καισαρείας χειροτονήσεται· ὁ γὰρ Ἡρακλείας προσκεκρυκῶς κατὰ τι τῷ βασιλεὶ ἐκωλύθη τοῦ προνομίου αὐτοῦ· καὶ τοῦτο τοῖς φιλοσκόμοις εὐρητο κατὰ τοῦ πατριάρχου αἰτίαι», γράφει ὁ Ζωνιτῆς. ὁ δὲ Κεδρηνὸς ἀναφέρει τοῦτο καὶ αὐτὸς παρατηρῶν ὅτι «ψόγος οὐ· ὁ τυχὼν προσετίθη οὐ τῷ προτρέψαντι μόνον καὶ τῷ χειροτονηθέντι, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ χειροτονηθέντι, ὡς καταδεχόμενον τὴν ἀκνόνιστον ταύτην χειροθεσίαν». Ῥαφαὴλ ὁ Σέρβος ὁ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἑλεηνὸς ἐπιβάτης ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Ἀγκύρας, μὴ θέλοντός τινος τῶν μητροπολιτῶν ἵνα χειροτονῇ αὐτόν.

Σπάνιος ἀπὸ τῆς παρητήσεως ἢ πάύσεως πατριάρχου τινος ἕως τῆς ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου παρήρχετο πολὺς χρόνος, χάσματα δὲ χρονικὰ μέγιστα παρατηροῦνται ἰδίως ἐν τῇ σειρά τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας· ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔμεινε χηρεῦων ἐπὶ τινὰς μῆνας πρὸ τῆς χειροτονίας τοῦ βασιλοπαίδος Θεοφυλάκτου, σχεδὸν δὲ τέσσαρα ἔτη ἄχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ Σχολαρίου· τέσσαρας δὲ μῆνας σχεδὸν ἔμεινε χηρεῦων ἀπὸ τῆς ἐπιθίσεως τοῦ Ἰκονίου Κλήμεντος ἕως τῆς ἐκλογῆς Μεθοδίου τοῦ ἀπὸ Ἡρακλείας· τίς διώκει τοὺς πατριαρχικούς θρόνους, ἐν τῷ καιρῷ τῆς χηρείας ἄγνωστον, ἀλλ' ἡ συνήθεια τοῦ διοικεῖσθαι τούτους ὑπὸ ἀρχιερέων τοπο-

διακόνων, Βασιλῆος διάκονος ὁ Κωνσταντῆς, Ἰωάννης διάκονος ὁ Καματηρῆς, Θεόδωρος ὁ Βερβηκῆς καὶ Ἰωάννης ὁ Βίχας· βλ. κατ' ἐκτασιν τοὺς ἐπιτόμους πατριαρχικούς καταλόγους ἐν τῇ χρονογραφίᾳ Νικηφόρου, τὸν παρὰ Καλλίστου τῷ Ξανθοπούλῳ, καὶ τὸν παρὰ Λεοντῆ καὶ ἄλλων πολλῶν· Ikundurii Imperium Orientale κατὰ τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσιν τοῦ 1729 σελ. 161—191 βλ. καὶ τὰς σημειώσεις ἀπὸ σελ. 613—699.

10. Ῥαφαὴλ καὶ Πολὺς τόμ. Ε' σελ. 393.

11. Κωνσταντῆ ἱστορ. σελ. 532—533 ἐκδ. Βόννης.

τηρητῶν ἐστὶ νεωτέρη, ἀρχαιότερον τοῦ θρόνου ἰδίως τῆς Κωνσταντινουπόλεως διοικουμένου ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ὑπὸ διακόνων ἢ ἱερέων· ἐπὶ Ἱερεμίου Β' τοῦ Τρανοῦ διώκει ὁ ἱεροδιάκονος Νικηφόρος· ἀξιωματικὸν δὲ τὸ παράδειγμα τοῦ ἱεροῦ Μελέτιου τοῦ Πηγᾶ, ὅστις ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τὴν οἰκουμένην καθέδραν μετακληθεὶς ἤρνηθη νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα πατριάρχου, ὑπογραφόμενος ἐπιτηρητῆς τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου.

Ἡ ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς τῶν τεσσάρων πατριαρχῶν ἀπαιτεῖτο, γινομένη μετὰ τὴν ἐκλογὴν· ἀρκετὰ περὶ ἐργὸς ἐστὶν ἡ τε ἐπ' αὐτῇ γινομένη τελετὴ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν, καὶ ἡ τῶν κάτω γρόνων καθέδοφρῖα.

(ἔπεται συνέχεια)

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ Ο ΜΟΤΑΡΑΣ*

Τῇ 8 φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1707, ἤτοι τῇ ἐπαύριον τοῦ θανάτου τοῦ πολυπαθοῦς καὶ μακχριστοῦ πατριάρχου Δοσιθέου, ἀναγορεύεται κοινῇ ψήρῳ διάδοχος τοῦ θείου ἐν τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῶν Ἱεροσολύμων ὁ αἰμὼνιστος Χρυσανθος, καὶ ἐν τῷ ἀνωτάτῳ τοῦτῳ τῆς ἀγίας ἡμῶν ἐκκλησίας ἀξιωματικῶς συνεχίζει τὴν χρυσὴν σειρὰν τῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ τὸν τοῦ Ἀδελφοθέου κοσμητῶν θρόνον. Ἀλλ' ὥσπερ· ἡ γῆ ἐν καιρῷ αὐχμῶδει καὶ ἀνδρῶν πρὸς ἀνάδοσιν τῶν σπερμάτων καὶ ἀνάπτυξιν τῶν βλαστημάτων, ἅπερ τὸ ἀνικμὸν καὶ ξηρὸν μαραίνει καὶ ξηραίνει καὶ πάσις καρποφορία ἀπογυμνοῖ, γρήχει τῶν ἀνωθεν ὀμβρῶν καὶ ὑετῶν πρὸς ἐνίσχυσιν ἐαυτῆς καὶ διαθρεψιν τῶν ἐν αὐτῇ σπερμάτων, οὕτω καὶ ἡ ὀρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ἐν τοῖς χαλεποῖς ἐκείνοις καιροῖς τῆς ἀμαθείας καὶ ἀπαιδευσίας καὶ τῆς ἀπὸ δυσμῶν, ἐπιβουλῆς ἔχρηξε τῶν ἀνωθεν προωρισμένων ἀνδρῶν διχθεδομένων μὲν ἐπὶ ἐκκλησιαστικῇ μαθήσει, διαπρεπόντων δὲ ἐπὶ εὐσεβείᾳ καὶ ὀρθοδόξῳ, ὅπως αὐτοὶ, ὡς μὲν ἐμπειροὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἀρούρης ἐργάται, τὰς ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς ἀκενώτους πηγὰς τῆς οὐρανόθεν διδασκαλίας ἀνοίξαντες, καταρδεύσωσι τὰ γεώργια τῆς ἐκκλησίας τοῖς καθαροῖς τῆς εὐσεβείας νάμασι, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας τὰ βλαστήματα ἐνισχυόμενα καὶ τρεφόμενα ἀναδείξωσι καρπῶν ἡδίστων βριθόντα πάσης ἀρετῆς· ὡς δὲ στρατηλάται καὶ πρόμαχοι ἀήττητοι τῆς ὀρθοδόξου παρεμβολῆς ὁχυρώμασιν αὐτὴν ἀπορρήτοις περιβάλλωσι διὰ συγγραφῶν τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας καὶ συνοδικῶν ἀποφάσεων ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας κατὰ τῆς κακοδοξίας. Καὶ ὁ εὐκλεὴς τοῖνον Χρυσανθος εἰς τὴν ὥνπερ τὸ ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἐπεδείκτο ἀνδρῶν. Καὶ γὰρ αὐτὸς οὐ μόνον διὰ τῆς εὐαγγελικῆς σοφίας κατήρδευε τὰ γεώργια τῆς ὀρθοδοξίας πρὸς βλάστησιν τῶν εὐαγγελικῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ φρονήσεως ἐνίσχυε τὸ πάτριον αἶσθημα ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν

καὶ προστατῆς ἀκαταγώνιστος ἐγίνετο τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἱερῶν σκηνωμάτων, ἐπαυξάνων τὰ προνόμια τοῦ ἀποστολικοῦ αὐτοῦ θρόνου καὶ κοσμῶν αὐτὸν παντοίοις κοσμήμασιν. Ὁ ἱερός Χρυσανθος τοῦ θείου αὐτοῦ τοῖς ἔγχεσι παρακολουθῶν ἀπροσκόπως, οὐ μόνον ἦν διάδοχος τοῦ Ἀδελφοθέου, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλος ἀπάτης τῆς ὀρθοδοξίας ἐκπύρριπτο, ἀκνῶς κηρύττων τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ πόλει. πρὸς στερέωσιν τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ συγγραφῶν πρὸς τὸ κοσμεῖσθαι τὴν διάνοιαν τῶν πιστῶν παντοίοις γνώσεσι τῆς τοῦ θείου καὶ κοσμικῆς σοφίας. Ὡν δὲ τοιοῦτος ὁ ἱερός Χρυσανθος ἐν τοῖς καθήκουσι τῆς πατριαρχικῆς αὐτοῦ περιωπῆς, οὐχ ἦτορ ἦν ἐμπειρὸς καὶ δραστήριος ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς ἀναγομένοις εἰς τὴν φύθμισιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐθιμοταξίας, καὶ εἰς τὰ εὐαγγῆ σκηνώματα, τὰ ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Παλαιστίνῃ, ὧν τὴν σύντομον ἀφήγησιν ἀναλαμβάνει ἡρὴ ὁ λόγος.

Μετὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκατάστασιν ἐπὶ τῆς πατριαρχικῆς ἑδρας, παραγενομένην εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν, καὶ δεξιὰν παρὰ τῆς ἀγιοταριτικῆς ἀδελφότητος ὑποδοχὴν εὐρόντι, πρῶτιστον αὐτῷ μέλημα ἦν τὸ φυλάττειν κανονικῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς τὰ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων ἀνώμαλα. Ἐπειδὴ δὲ σύγχυσις ἦν ἐν τοῖς ἀρχιερατικοῖς θρόνοις καὶ πολλὰ ἐκ τούτου δυσάρεστα συνέβαινον, τὸ δὲ ἱερατεῖον ἐξήρχετο πολλάκις ἐνεκα τούτου τῆς τροχιάς τῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας, ὁ ἱερός Χρυσανθος πάντα ταῦτα καλῶς θεωρήσας καὶ τὰ πάντα βουλόμενος βάλειν ἐν τάξει· οἷον, τοὺς κατωτέρους πειθεσθαι τοῖς ἀνωτέροις, καὶ τὰς ἀκολουθίας γίνεσθαι ἐν τάξει καὶ ἐκαστον ἐν τῷ θείῳ ναφ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἰσχυσθαι ὅπου δεῖ καὶ ὡς δεῖ· σύνδοτον ἱερὰν ἐν Ἱερουσαλὴμ συνεκρότησεν ἐν ἔτει σωτηρίου 1704, καὶ τῆς δεούτης περὶ τούτων συζητήσεως γενομένης, συνετάχθησαν πρακτικὰ καὶ παρὰ πάντων ἐπεκυρώθησαν, καὶ μέχρις ἡμῶν ὁ συνοδικῶς ἀποφασισθεὶς καὶ δι' αὐτογράφων ὑπογραφῶν ἐπικυρωθεὶς Τόμος διατηρεῖται ἐν τῷ κώδικι τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ κοινοῦ τοῦ παναγίου Τάξου¹. Ὡς ἀρχεὶ δ' ἐν αὐτῷ ἡ ἱεραρχικὴ ἐθιμοταξία καὶ ἡ διατάξις τῶν ἀρχιερατικῶν ἐδρῶν εἰς μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπὰς καὶ ἐπισκοπὰς. Διὰ τῆς συνοδικῆς δὲ ταύτης πράξεως ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων ἱεράρχης σέβας ἐνέπνευσε τοῖς κατωτέροις κληρικοῖς τε καὶ λαϊκοῖς πρὸς τοὺς ἱεράρχας τοῦ θρόνου, οἷς μετ' ὑποταγῆς βαθείας ὑπηρετοῦν, προσφέροντος αὐτοῖς τὰς ἀνηκούσας τιμὰς· ὅτι δὲ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ Θεοῦ τιμᾶν δεῖ τοὺς πιστοὺς καὶ σέβεσθαι, περὶ τούτου ταῦτα ὁ μακάριος Παῦλος ὁ τῶν τοῦ Χριστοῦ νουμάτων ταμίας ἀποφαίνεται λέγων· αἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ². Ὁ δὲ ἀποστολικὸς ἀνὴρ Ἰγνάτιος ὁ

1. Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν μεταφέρωμεν ἀπὸ τοῦ κώδικος τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ θρόνου τὸν περὶ οὗ τοῦ λόγου Τόμον, αὐτολεξεῖ αὐτὸν ἀντιγράφοντες· ἐπιθι κατόπιν ὑπ' ἑρῆμα. 3.

2. Α' Τιμ. ε', 17.

* Συνέχεια τοῦ τεύχους Β' σελ. 25.

θεοφόρος ταῦτα διδάσκει ἐν τῇ πρὸς σμυρναίους ἐπιστολῇ αὐτοῦ· ἀδ τιμῶν ἐπίσκοπον ὑπὸ Θεοῦ τιμηθήσεται· ὥσπερ οὖν ὁ ἀτιμῶν αὐτὸν ὑπὸ Θεοῦ κολασθήσεται· εἰ γὰρ βασιλεῦσι μὲν ἐπεχειρέμενος κολάσεως δικαίως γενήσεται, ὡς γε παραλύων τὴν κοινὴν εὐνομίαν, πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιώθησεται τιμωρίας ὁ ἀνευ ἐπισκόπου τι ποιεῖν προαιρούμενος καὶ τὴν ὁμόνοιαν διασπῶν καὶ τὴν εὐταξίαν συγχέων· ἱερωσύνη γὰρ ἐστὶ τὸ πάντων ἀγαθῶν ἐν ἀνθρώποις ἀναδιεθκός· ἥς ὁ καταμανεὶς οὐκ ἀνθρώπους ἀτιμᾷ, ἀλλὰ Θεὸν καὶ Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν πρωτότοκον καὶ μόνον τῇ φύσει τοῦ πατρὸς ἀρχιερέα¹.

Πρὶν δ' ἢ ἀναγορευθῇ πατριάρχης ὁ τῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς ἐραστὴς Χρῦσανθος συνήθης καὶ οἰκεῖος ἦν τοῖς ἡγεμόσι τῶν παριστρίων χωρῶν καὶ τοῖς ἐν ἀξιώμασιν, ἰδίως δὲ τῷ τῆς κλεινῆς Οὐγγροβλαχίας θεοσεβειστῶν ἡγεμόνι Νικολάῳ τῷ Μαυροκορδάτῳ. Καὶ ὁ μὲν Χρῦσανθος ἐν ταῖς αὐτῶν ἀναστροφαῖς μετεδίδου αὐτοῖς τὰς πολλὰς καὶ ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ γνώσεις, πρῶτος αὐτοῖς τῆς κατ' ἄμω ὠφελείας γενόμενος, οἱ καὶ ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ συνέσεως ὁδηγούμενοι, πολλὰ τῆς πολιτικῆς ἀνώμαλα ἐξομαλύνον· ἐπειδὴ δὲ τῆνικαῦτα, παραλλήλως τῇ ἐν γένει πενίᾳ, καὶ ὁ τῶν Ἱεροσολύμων θρόνος ἦν ὑποκείμενος τῇ ἐσχάτῃ πτωχείᾳ, ἕνεκα τῆς ἐπιβουλῆς καὶ διαβολῆς τῶν ἐτεροδόξων καὶ τῆς ἀπληστίας τῶν κακῶς καὶ μὴ συμφῶνως τῷ πνεύματι τῆς σεβαστῆς κυβερνήσεως διοικούντων, συνεβούλευεν αὐτοῖς καὶ προὔτρεπε σχολεῖα ἀνεγείρειν, νέων προστατεῖν ἐν ἀλλοδαπῇ σπουδάζόντων, βιβλιοθήκας κατασκευάζειν, συγγράμματα λογίων τύποις δημοσιεύειν καὶ πρᾶττειν προθύμως καὶ φιλοτίμως ὅ,τι ὀνήσιμον τῇ ἀγίᾳ ἡμῶν ἐκκλησίᾳ, καὶ ὅ,τι προοδευτικόν τῷ εὐσεβεῖ ἡμῶν γένει. Περὶ δὲ τῆς πτωχείας τοῦ πανηγίου Τάφου παρεκάλει αὐτὸς καὶ ἐξελιπάρει, ἵνα μὴ μόνον χρηματικὰς αὐτῷ χορηγῶσι βοθησίας πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς ἐν πάσῃ περιστάσει προστατῶσιν αὐτοῦ καὶ ὑπερασπίζωνται χάριν τῶν ἱερῶν σεβασμάτων, παριστῶντες τὰ δίκαια τοῦ θρόνου τῇ σεβαστῇ κυβερνήσει, καὶ ἐξελέγχοντες τὰς κατὰ τῆς ἐσχᾶς ἡμῶν παρακαταθήκης δολοπλοκίας καὶ μηχανορραφίας τῶν ἀπὸ τῆς Δύσεως. Ὁ φιλογενὴς Νικόλαος ὁ τῶν Μαυροκορδάτων εὐκλεὲς γόνος, χρηματίσας μαθητῆς τοῦ σοφοῦ καὶ ἐναρέτου Χρυσάνθου πρὸ αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ πηγῆς διαχυτοῦς οὐ μόνον ἤρυστο τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῆς φιλοσοφίας ἰδέα περιεκοσμήσατο ἐαυτὸν, ἀκρῶνμενος τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ διαταγμάτων. Ὅθεν ὁ ἐνδοξὸς τῶν Μαυροκορδάτων γόνος εὐγνωμονῶν ἀεὶ τῷ διδασκάλῳ αὐτοῦ καὶ πατριάρχῃ τῶν Ἱεροσολύμων Χρυσάνθῳ διὰ τὸ λαβεῖν πρὸ αὐτοῦ τὸ εὖ εἶναι, οὐ μόνον ἐν ὅλαις ταῖς δυσχερεσίαις περιπετείαις καὶ ἀνωμαλίαις ταῖς τῷ Παναγίῳ Τάφῳ ἐπισυμβάσαις παρήγορος αὐτῷ ἦν πάντα τὸν ἐπ' αὐτῶν ὥρον διασκεδάζων τῇ ἐπιμένῳ κηδεμονίᾳ καὶ τῇ διηνεκεῖ ὑπερασπίσει, ἀλλ' ἐν

ἀνάγκῃ καὶ χρηματικὰς αὐτῷ ἐχορήγει βοθησίας πρὸς ἀνακούφισιν τῶν χρεῶν καὶ παρηγορίαν τῆς ἀδελφότητος. Αὐτὸς δὲ ζῆλον ἔχων περὶ τὰ ἐν Παλαιστίνῃ ἱερὰ σκηνώματα ἔνθεον, τῷ 1714 ἔτει ἐλευθερίως ἐδωρήσατο τῷ ἀγίῳ Τάφῳ πρὸς μνημόσυνόν τε αἰδίου καὶ κλέος αἰώνιον αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ἀειμνήστου αὐτοῦ πατρὸς καὶ ἀπάτης τῆς αὐθεντικῆς οἰκογενείας τὸν ἐν Χίῳ θεῖον ναόν, τὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς μεγαλομάρτυρος Κυριακῆς μετὰ καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτὸν παντοίων καὶ πλουσίων κτημάτων· ὁ αὐτὸς πάλιν, προτροπῇ τοῦ φιλογενοῦς Χρυσάνθου τοῦ πατριάρχου τῆς Σιωνίτιδος ἐκκλησίας πολλὰ καὶ ἔθνωφελῆ ἔργα ἐποιήσατο πρὸς παρηγορίαν τῶν ὀρθόδοξων καὶ δόξαν τῆς ἀγίας ἡμῶν ἐκκλησίας². Τοιοῦτοι οὖν οἱ καρποὶ τῆς περιοδείας τοῦ μακαριστοῦ Χρυσάνθου, ὅς περιοδεύων ἀποστολικῶς, κατέβαλλε τὰ σπέρματα τῆς περὶ τὰ καλὰ φιλοτιμίας τοῦ ἔθνους καὶ τῆς δόξης τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας.

Γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι τῆς Αἰγύπτου ὁ σουλτάνος Σαλαδῖνος ἐκδιώξας τοὺς λατίνους ἐκ τῆς Παλαιστίνης καὶ κύριος αὐτῆς γενόμενος, πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἄγρια προσκυνήματα τῷ τότε ὀρθόδοξῳ πατριάρχῃ παρεχώρησε· τούτῃ δὲ τὴν παραχώρησιν διὰ χρυσοδούλου σουλτανικοῦ ἐπεκύρωσεν εἰτα καὶ ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σουλτάνος Σελήμης, κατακτητῆς τῆς Αἰγύπτου γενόμενος. Ἀλλὰ τὰ ἄγρια προσκυνήματα οἱ συνεχεῖς καὶ ἄλλα περιστάτικα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πειρασμοὶ τὰ μὲν μετέβαλον εἰς ἐρείπια, τὰ δὲ κατέλιπον ἐτοιμόρροπα, ὁ δὲ θεὸς ναὸς τῆς Ἀναστάσεως ἦν λίαν σκοτεινός, ἔχων κεκλεισμένους τοὺς φωταγωγούς (παράθυρα), τοὺς τοίχους ἀσχήμους ἕνεκα τῆς νοτίδος, καὶ πολλὰ μέρη ἐντὸς καὶ ἐκτὸς σεσπθρωμένα· οἱ δὲ κατὰ καιροὺς ὀρθόδοξοι πατριάρχαι ἐπεσκέυαζον μὲν τινα διὰ δαπάνης ἀδράς, ἀλλ' ὁ χρόνος καὶ τὰ ἄλλα περιστάτικα ἐξησθένουν τὰς ἐπισκευὰς διὰ τὸ μὴ ἐπαρκεῖν τὰ χρήματα. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τοῦ σοιδίου Χρυσάνθου οὐ μόνον τὰ πλεῖστα τοῦ θείου ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἔχρηζον ἐπισκευῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἡμισφαίριος στέγη (ὁ μέγας τρουλλος), ἥτις ὑπὸ τοῦ γρόνου καὶ τῶν ἐτῆσιων ὀμβρῶν, καὶ τῆς ἀντιζηλίας τῶν χριστιανικῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ κληρῶν κατηρειπώθη, καὶ ἡ κατασκευὴ αὐτῆς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡ-

1. Τὸ ἀπαιρωτήριον ἔγγραφον αὐτοῦ τοῦ πλουσίου ἀφιερώματος τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου σώζεται ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ Π. Τάφου, γεγραμμένον ἐπὶ μεμβράνης, καὶ φέρων τὸ σῆμα αὐτοῦ ἐπὶ μολύβδῳ· σώζεται δ' ἐπίσης καὶ τὸ ἐπικυρωτικὸν αὐτοῦ ἔγγραφον, τὸ ἀπολυθὲν ὑπὸ τοῦ τότε πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, φέρον ἐπίσης τὸ πατριαρχικὸν σῆμα ἐπὶ μολύβδῳ.

2. Σημειωτέον ὅτι ὁ πατριάρχης Χρῦσανθος πρῶτον καὶ ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδῳ, τῇ συγκροτηθείσῃ τῷ ἔτει 1712, ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Δ'· κατὰ Μελετίου Φιλαδελφείας τοῦ Τυπάλδου, ἡ καὶ συνενίστας, ὑπέγραψε τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν πρὸς ἀπόκοψιν τοῦ σεσηπότος μέλους τῆς ὀρθόδοξου κοινωνίας. Ὅρα περὶ τούτου καὶ Νεοελλ. φιολ. ὑπὸ Κ. Σίθα σελ. 455.

μέγαν ἀνεμένετο, ὁ φιλόκαλος προστάτης τῶν ἱερῶν σκηνοπαίων ἤρξατο σκέπτεσθαι περὶ τούτου καὶ μετὰ πολλῆς τῆς φρονήσεως ἐνεργεῖν¹. (Ἔπειτα συνέχεια)

Ἀρχιμανδρ. ΚΥΡΙΑΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ
ἀντιοφίτης.

ΣΑΜΟΥΗΛ ΤΟΥ ΧΑΝΤΖΕΡΗ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ*

Αἱ σήμερον ἐκδιδόμεναι τέσσαρες ἐπιστολαὶ πέμπονται πρὸς τὸν πατριάρχην Μελέτιον, τὸν διάδοχον τοῦ Σαμουήλ καὶ τοὺς ἱερωτάτους τῶν τότε χρόνων συνοδικούς, οἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τε τὴν πτώσιν τοῦ Χαντζερῆ καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Μελετίου. Οἱ τοὺς τμηκαῦτα χρόνους ἐξιστορήσαντες² ἀναγινωσκόμενοι σήμερον πρὸ τῶν ἐπιστολῶν τούτων εἰσιν ἱκανοὶ ἵνα ἐξημεύσωσι τὰς ἐπιστολάς ταύτας, βραχεῖα τις δ' εἰσαγωγή κατὰλληλος ἔσται καὶ χρησιμωτάτη εἰς τε κατὰληψιν αὐτῶν καὶ τῶν ἀκολουθῶν δημοσιευθησομένων καὶ εἰς γνῶσιν τῶν ἐπὶ Μελετίου γενομένων.

Ὁ ἀπὸ Δέρκων Σαμουήλ ἐν μιᾷ τῶν τεσσάρων ἐπιστολῶν τούτων ἀφηγεῖται τὴν εἰς ἅγιον Ὅρος Ἀθω μεταβάσιν αὐτοῦ, περὶ ἧς λαλεῖ καὶ ἀλλαχθοῦ καὶ ὑπομιμνήσκει τὰ καλά, ὅσα διεπράξατο ὑπὲρ τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, διειδιζὼν τοὺς ἀγνωμόνως αὐτῷ προσενηχθέντας καὶ αὐτὸν, ὡς ἔοικε, τὸν Μελέτιον, οὗ τῇ ἐκλογῇ οὐ μόνον ἐπικροτῶν ἦν καὶ τότε καὶ κατόπιν, ἀλλὰ καὶ τὸν θρόνον ἔτι κοσμῶν· διότι καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦτο λέγεται ἐν τῇ πρὸς τὸν Μελέτιον ἐπιστολῇ, καὶ ὑπὸ τοῦ Σεργίου Μακρυαίου μαρτυρεῖται, γράφοντος ὅτι ὁ Σαμουήλ «κατέμαθε καὶ τὸν διαδεξιόμενον, καὶ γνώμην ἔδωκε, καὶ ἐνέκρινε», μόνην ἀπαίτησιν ἔχων ὅπως ἐπιτραπῇ αὐτῷ ἵνα μένῃ κατ' οἶκον ἐφυσυγάζων, καὶ μὴ ἀνγκασθῇ «οἰκτρῶς καὶ ἀνγλιῶς ἐπὶ λεπτῆς σκάφης κείσθαι μεσοπόντιος»· τοῦτο δὲ δείκνυται καὶ ἐξ ὧν γράφει ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, παραδιδούς ἡμῖν ὅτι τὸν εὐπατριδὴν πατριάρχην ἀκαίτοι ἀποστείλαντα εὐθὺς τὴν παραίτησίν του καὶ γράψαντα τῷ τε

πατριάρχῃ καὶ τῇ συνόδῳ παρακαλῶν νὰ ἡσυχάζῃ εἰς τὸ σπῆτι τοῦ, ἐξορίζουσιν ἀνγλιῶς γέροντα καὶ ἀσθενούντα λιθιάσει εἰς τὴν Λαύραν τοῦ ἀγιωνύμου ὁρους, χαρίζόμενοι τῷ δραγομάνῃ Σούτζῳ». Εὐφυῶς καὶ τὰς λέξεις παύων ὁ Μακρυαῖος ἔγραφε περὶ τῆς εἰς ἅγιον Ὅρος ἐξορίας τοῦ Σαμουήλ καὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Μελετίου ὅτι «ὁ μὲν διὰ παραιτήσεως εἰς λιμένα ἀπέβη, ὁ δὲ εἰς μέγαν κλύδωνα ἐξορμήσας εὐθὺς ἐκυμαίνετο ἀλλεπαλλήλαις ταῖς καταιγίσιν καὶ θειναῖς ταῖς τρικυμῖαις χειμαζόμενος». Ὁ διάδοχος τοῦ Σαμουήλ ὑπῆρξεν, ἀτυχῶς, ὁ ἀτυχέστερος τῶν πατριαρχῶν τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος.

Ὁ Μελέτιος ἦν τῆς Τενέδου γόνος «μοναχικῶς ἐκ παίδων ἀχθεὶς καὶ λόγων εὐμαθείας μετασχών—ὡς ὁ Μακρυαῖος γράφει—καὶ πράξει καὶ γνῶσει τῶν καλῶν ἀνθρωπείων· ἱερομόναχος γενόμενος ὑπῆρξε πρωτοσύγκελλος Γαβριὴλ τοῦ Νικομηδείας, τοῦ πολιτικωτάτου ἀνδρός ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ ἀνιρέμου τὸν χαρακτήρα, ὡρὸν ἐν τῇ ποιμαντικῇ διακρίθεις σοφία, τοῦ τότε Λαρίσσης Ἰακώβου πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος, αὐτὸς ἐχειροτονήθῃ διάδοχος, τὸν θρόνον κοσμήσας τοῦ ἱεροῦ Ἀγίλλειου καὶ τοῦ Βησσαρίωνος, πᾶσι δ' ἁγαστὸς γενόμενος καὶ παρὰ πάντων ἐπαινούμενος ὅτε φιλόμουσος ὦν καὶ ἀπλοῦς τὰ ἥθη, μοναχικὸς τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν καθόλου βίον, διδακτικὸς καὶ ἀνεξίκακος· ἡσυχολεῖτο μελετῶν ἐκεῖ τὰς ἱεράς βίβλους καὶ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομῶν καὶ πολὺν εἶχε τὴν ἐννεον ζῆλον περὶ τῆς ἀκριθείας τῶν θείων δογματίων· ταῦτα γράφει ὁ Μακρυαῖος, οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν παραδιδούς περὶ τῆς ἐν Λαρίσσει διαμονῆς αὐτοῦ· παρὰ Κούμα βλέπομεν ὅτι τὸν τῆς Λαρίσσης θρόνον κοσμοῦντος τοῦ Μελετίου, ἡ τέως τῇ μητροπόλει ταύτῃ ὑποκειμένη ἐπισκοπὴ Δημητριάδος προήχθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Δ' εἰς μητρόπολιν.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένων ὁ Μελέτιος ἦν ὁ τοῦ Νικομηδείας Γαβριὴλ εἰς τὴν πατριαρχικὸν θρόνον πεποθήμενος ὑπόψιφος· ἐν ταῖς ἡμέραις Σεραφεῖμ τοῦ Β' τοῦ ἀπὸ Φιλίππουπόλεως μερίς τις ἀρχιερέων, ἦτινι δυστηρέσται ὁ Σεραφεῖμ, προέβαλλεν ἐν ταῖς παρασυνόδοις αὐτῆς ὡς διάδοχον ἐκείνου τὸν Μελέτιον, ὅστις ἐπὶ μῆνης ἑξ ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ πολλῶν προσετράπετο πρὸς ἀνάληψιν τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεων, ἐν ταῖς τελευταίαις ἡμέραις τῆς τοῦ Σαμουήλ πατριαρχείας. Ὁ τῶν ὑπομνημάτων ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας συγγραφεὺς μαρτυρεῖ τοῦτο, προσθεὶς ἀεὶ ὧν ἐγὼ οἶδα· καὶ ἐν τοσούτῳ Κύριλλος ὁ Λαυριώτης ἐν τῷ χρονικῷ αὐτοῦ γράφει περὶ Μελετίου:

οὗτος ἦν πολυτάλαντος καὶ φιλόδοξος λίαν·
διὸ τοὺς μὲν φιλοκερδέεις κατέπεισε χρυσίῳ,
καὶ οὕτω τούτων ἐδείξεν δεσπότην πατριάρχην,
ἐκείνον δὲ τὸν Σαμουήλ εἰς τὴν μεγίστην Λαύραν
ἐξώρισε, κατέπειμ' ἐν ὁμίαις ἐκείνης.

Ἀλλ' ἡ τῶν λοιπῶν κρίσις περὶ Μελετίου ἔστιν ἡ αὐτῇ· παρεθέμην ἄνω τί γράφει Σέργιος ὁ Μακρυαῖος, οὐ μόνον ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς οἰκουμενικῆς αὐτοῦ διακονίας εὐρίσκων ἱκανόν, ὅθεν καὶ παρὰ πάντων ὡς γράζει, ἡγαπάτο.

1. Προσθετίον ὅτι καὶ ὁ ἱερός Δοσθεος, ὁ προκάτοχος αὐτοῦ πολλοὺς κόπους κατέβαλε πρὸς κατόρθωσιν τοῦ ἔργου τούτου, καὶ πρὸς ἐκδοσιν σουλτανικῶν ἀποφάσεων, ἀλλ' οἱ λατῖνοι διὰ παντοίων μέσων ἀνέκρουον τὰ πρὸς τὸν Δοσθεον ἔγγραφα, καὶ ἑματαίου τὸν σκοπὸν αὐτοῦ· τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ ἀντίκειντο καὶ οἱ ἁρμένιοι καὶ αἱ ἄλλαι φυλαί, οἷον, ἡ τῶν κοπτῶν καὶ ἡ τῶν σύρων. Ὅρα περὶ τούτου Χρυσάνθ. περὶ τῆς ἁγίας Γῆς σελ. 120.

* Συνεῖα τεύχους Β' σελ. 25.

2. Μακρυαίου Ὑπομνήματα παρὰ Κ. Σάββ. Μεσαιων. βιβλιοθ. Γ', σελ. 228, 259, 260—275, Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, σελ. 419, 421, 438, 439, Βενιτότῃ προσθήκη Ἐκκλησ. ἱστορ. Μελετίου Ἀθηνῶν σελ. 196, Κυρίλλου Λαυριώτου Χρονικὸν, στίχ. 1025—1038, Κούμα ἱστορικὴ τόμ. Ι', σελ. 399, 403, Μαθῆ κατὰ τὴν πατριαρχ. σελ. 257, 258.

ἀλλὰ καὶ τὸν χαρακτήρα γενναῖον αὐτοῦ παριστῶν καὶ πρὸς τοὺς ποικίλους τοῦ βίου πειρασμοὺς ἀδεῖ καὶ ἀτρεπτον· ὁ Κομνηνός, συμφρονῶν ἐν τούτῳ γε τῷ Λαυριώτῃ εὐρίσκει ὅτι πάντα, ἔσα ἔπαθεν ὁ Μελέτιος ἐν τῇ πατριαρχείᾳ αὐτοῦ ἦσαν «ἐπίχειρα τῆς κατὰ τοῦ Σαμουὴλ παραινείας του», ἀλλ' οὐδὲν ἕτερον λέγει περὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ Μελετίου· ὁ Βεντότης ὁμολογεῖ αὐτὸν ἀσυνετὸν, εὐσεβῆ, πολιτικὸν δὲ κατὰ ἀρίσκειαν πάντων· ὁ Κούμης «ἀνδρὶ παιδευμένον καὶ συνετὸν, δυστυχῆ ὅμως εἰς τὴν πατριαρχείαν του»· ὁ Μαθᾶς πεπαιδευμένον καὶ κόσμιον καὶ συνετὸν ἀποκαλεῖ, μεταγράφων τὸν Κούμαν ἰδίως·

ὁ Μελέτιος ἐκλεγείς μητροπολίτης Λαρίσης πρὸ τοῦ 1750, τῷ δὲ 1750 μεταβὰς εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, ἐποιέμηνεν αὐτὴν ἄχρι τῆς 5 νοεμβρίου 1768, ὅτε ἀνῆλθε τὸν οἰκουμένικόν θρόνον, διοικήσας αὐτὸν ἕως τῆς 11 ἀπριλίου 1769. Τῇ 18 ἀπριλίου, τοῦ Μ. σαββάτου ἑορταζομένου, ἐξωρίσθη εἰς Μιτυλήνην καὶ ἐκεῖ μικρὸν ἐπιβιούς ἀπέθανε, καταλιπὼν βραχύ τι τῶν ἐπ' αὐτοῦ συμβάντων ἀπομνημόνευμα, ἐκδοθὲν ἐν τῇ «Πανδώρα».

Ἐκ τῆς τρίτης τῶν ἐπιστολῶν ὁ τὰ περὶ ἁγίου Ὄρους ἀκριβολογῶν ἀναθίνει τινά. Ἄπερ ὁ Σαμουὴλ μεμφιμοίρως γράφει, ἀλλ' ἀδίκως· ὅτι μὲν τὰ περὶ τοῦ κλίματος γράφομενα οὐ καλῶς ἔχουσι μάρτυρες οἱ περὶ τοῦ γηραιοῦ Ἄθω μετὰ τοσαύτης γράψαντες μεγαληγορίας καὶ τοσαύτον θαυμάσαντες τὴν φυσικὴν καλλονὴν καὶ το κλίμα· ἀπὸ πάντε αἰώνων ἀναγινωσκόμενος ὁ Νικηφόρος Γρηγοράς οὐδέποτε διεβύσθη θαυμάζων τὸ ἀγιώνυμον ἕως αὐτοῦ πρὸς ἀέρα κέκρται πάντοι εὐφρῶς, καὶ ὅτι πολλῇ τινι καὶ παντοδαπῇ τῇ γλῶσῃ κοσμεῖται, καὶ ρεῖ πανταχόθεν ὥσπερ ἐκ ὁρσαστῶν τὸ τε εὐπνουν τῆς ὁδοῦ καὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου εὐφρουν, καὶ καθαφαῖς τὸ πλείστον ἡμιλεῖ ταῖς ἡλίου ἀκτίνῃσι· αἰῶνες πάντε μαρτυροῦσιν ὅτι ὁ Γρηγοράς ἀληθῶς οὐχὶ δ' ἐκ προκαταλήψεως ἔγραπεν ὅτι «τέρψις τε πέπλος ἐνέσθεν ὑφαίνεται ξένος· ἐλεῖ καὶ συμμιγής, οὐκ ἦρος ὥρα μόνη, ἀλλ' ἐν ἅπαντι καιρῷ καὶ χρόνῳ, ὁμῶς ὑφ' ὅσοντος αἰεὶ τοῦ τῶν τεσσάρων ὡρῶν κύκλου, πρὸς ὁμοίαν χάριν καὶ ἡδονὴν τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθητηρίων». Πρὸ τριῶν ἑκατονταετηρίδων ὁ ἱεροδιάκονος Συμεὼν ὁ Καβάσιλας, ἐν ἀνεκδότῳ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην Ἰέρωνα, τῆς φυσικῆς καλλονῆς τοῦ Ἄθω ἀνεπιτήδευτον ἔχει τὸν κῆλαμον ἐγκωμιστὴν· «πλουτοῖσι τὰ κελύφα παραδείσους—γράφει—περγὰς, ἄλση παντοῖα εὐφροῦντα φυτῶν, ἀέρας εὐκράτους, τοὺς μὲν ἐκ τῆς θαλάσσης, τοὺς δὲ ἐκ τοῦ ὄρους ὡς ἡδὺ πνέοντες· ἄδουσι δὲ παρὰ τὰς περγὰς καὶ τὰ ἄλση διάφορα τῶν ἀδόντων περγῶν, θαυμασίως, τέρψιν ὅσῃν τοῖς ἀκούουσι παρεχόμενα, καὶ ἄλλα τούτοις ἐφάμιλλαν· ἡμιόλιον δ' αἰένως μετὰ τὸν Συμεὼν, ὁ κλεινὸς Εὐγένιος ἐνθου· ἐγένετο φυσικῶν καλῶν ὁμνητῆς, πρὸς Κυπριανὸν ἐπιστέλλων· πάντες δὲ καὶ τὴν δίκαιαν τῶν ἀσκουμένων ἐπὶ ἡμεῶν καὶ ταύτην ἠγάταντο· ὁ δὲ Σαμουὴλ ἀνελθὼς ἐαυτοῦ ὀρεϊβάτας ὠνούμαζε καὶ λαχνοράγους τοὺς οἰκοῦντας καὶ μακρὰν ἀνθρωπίνης διαίτης· οὐδ' ἦν δίκαιον, οὐδὲ

λογικόν, οὐδὲ χριστιανικόν τὸ γράφειν οὕτω περὶ καλοῦ· ῥων εὐχομένων νεκρῶσαι τὴν σάρκα καὶ κατὰ τὰ μοναχικά θέσμια διαγόντων ἐν λαχανοφαγίᾳ καὶ τροφῆς λιτότητι, ἐν αὐστηρᾷ διαίτῃ καὶ περιβολῇ· ἀπαρέσκουσιν αὐτὰ τοῖς ἐν χλιδῇ τέως καὶ τρυφαῖς ζήσαντι, ἀπαρέσκουσι τοῖς ἀδρῶς δικαιωμένοις καὶ τοῖς ἀπὸ πόλεως πολυτύρβου εἰς τὰ σπουδαστήρια καταίρουσι τῆς ἐν Θεῷ φιλοσοφίας· ἀπαρέσκει δ' ὁ Ἄθως καὶ γέροντι πρὸ πάντων πάσχοντι, καὶ τῷ ἐν Θεραπείῳ ἐπὶ μακρὸν βιώσαντι καὶ τῷ ἀναγκαζομένῳ, μετὰ πομπὴν καὶ δόξαν καὶ τὴν ποθεινὴν ἐκείνην εὐτυχίαν, ἣν καπνὸς μεγαλοποιεῖ θυμιαμάτων καὶ κολάκων ἐξογκοῦσι καὶ παραδυναστῶν οἱ πρὸς χάριν καὶ παρπλίζοντες λόγοι, ἵνα μεταβῇ καὶ ζήτη ἐν τόπῳ πετρώδει, ὃν στέζει χιονοστιβᾶς καὶ γρανίτου κῶνος θεόκτιστος, ὧτινι προσπλαεῖ διαμονὴ ἄτυρος, μακρὰν γυναικῶν συναυλίας, κατὰ Γρηγοράν, καὶ ἀκολάστου ὁμιματος καὶ χλιδῶς κομμωτικῆς, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα τὴν ἰσχυρίαν τοῦ ὄρεως ἡμιλίαν ἐκείνην εἰς ἐγκαινίων τινὰ συνάγει πανήγυριν! Ἡ δ' ἑλλειψὶς ἱατρῶν ἦν ἐν Ἄθῳ κακὴ, καίτοι καὶ τοῦτο κακῶς γράφεται ὑπὸ Σαμουὴλ, ἄγνωστον ὅτι ἔζων αὐτόθι μοναχοί, γνωστέων ἱατρικῶν μετέχοντες, ὧν εἰς λόγου γίνεται παρὰ τῷ σοφῷ Εὐγενίῳ, ἐν ἀνεκδότῳ ἐπιστολῇ, ἀντικείμενον. Οὕτω κρίνει ὁ τὴν παροῦσαν προτάσσων τῶν τεσσάρων ἐπιστολῶν σημείωσιν· ἀλλ' ὁ θέλων ἵνα ἐξηγήτῃ τὰ κατὰ μοναχῶν καὶ ἀμαθῶν μάλιστα τῶν πλείστων ὄντων λεγόμενα τοῦ Σαμουὴλ οὐδὲν ἕτερον ἔχει ἢ ἡ ἄναγνῷ τί γράφει περὶ τοῦ εὐπατρίδου πατριάρχου ὁ Ἰακωβάκης Ῥίζος Νερουλός καὶ τοῦ κατὰ τῶν ἀπαιδευτῶν μοναχῶν καὶ ιερῶν μίσους αὐτοῦ· «Καθ' ἑλπὴν τὴν διάρκειαν τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ ὁ Σαμουὴλ οὐδέποτε ἔπαυσε καταδιώκων τὴν πληθὺν τῶν περιουσιῶν ἐκείνων μοναχῶν, οἵτινες περιερέοντο κατὰ τὰς πόλεις ἀπογυμνοῦντες διὰ τῶν συνεχῶν ἐπαιτειῶν τοὺς πατέρας πτωχῶν οἰκογενειῶν, ἐπεθύμει δὲ νὰ σμικρύνῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν τοιούτων πλανητῶν (sic) διὰ τῆς περιφρονήσεως, ἣν ἐδείκνυε πρὸς αὐτοὺς δημοσίως. Ὅθεν ἡμέραν τινὰ ἰδὼν δύο ἐξ αὐτῶν διαβαίνοντας προσεκάλεσεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν· ἄθλιοι! ἀπηγόρευσα πρὸς ὑμᾶς νὰ συγχάζητε εἰς τὰς οἰκίας τῶν λαϊκῶν, διατί λοιπὸν ὑπάγετε εἰς τὰς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Ξενοφῶντος;—Παναγιώτατε, ἀπεκρίθησαν ἐκθαμβοὶ ἐκεῖνοι, συκοφαντοῦσιν ἡμᾶς· διότι πρῶτον ἡρῶ ἀκούομεν περὶ αὐτῶν τῶν ἀγνώστων ἡμῖν ἀνθρώπων. Ὅρκιζόμεθα εἰς τὸ εὐαγγέλιον ὅτι ἀγνοοῦμεν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν».

Ἀρκοῦσι ταῦτα, προλόγου δίκην εἰς τὰς τέσσαρας ἐπιστολάς· ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἀκολούθως δημοσιευθησομένων αἱ αὐταὶ καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνονται μεμφιμοίριαί, ὧν τέλος ἦν ἡ ἀπὸ τοῦ Ἄθωνος ἀναγνώρησις τοῦ Σαμουὴλ, ζητοῦντος ἵνα μετοικήσῃ ἐν Κωνσταντινουπό-

1. Νικηφ. Γρηγορᾶ ἱστορίας, σελ. 714—717, ἐκδοσ. Βόννης.

2. Ἱστορία τῶν γραμμάτων παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλήσι, σελ. 49—50, τῆς ἑλλην. μεταφράσεως Ὀλυμπίας Ἀββότ.

λει, ἥν συνετῶς ἐποίμανε, μεθ' ἑλθὼν τὴν ἀλαζονείαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπὶ ταύτῃ αἵτισι μόνον καθίστανται οἱ λιθινοὺς καίοντες ἐνώπιον παντός ἀρχοντος ἀναγορευομένου οἱ τῇ αὐτῇ χειρὶ τῇ μιᾷ μὲν ἡμέρᾳ θυμιῶντες, τῇ δ' ἐπισύσῃ τὴν αὐτοῦ καταδίκην ἀθεοφόρως ὑπογράφοντες. Μ. ΙΩ. ΓΕΔΩΝ.

Β'

Τῷ Κωνσταντινουπόλεως Μιλετίῳ τῷ ἀπὸ Λαρίσης

Ἀθυμίας μου τὰ νέφη καὶ λογισμῶν τὴν τρικυμίαν, ἡ ἀνατείλασα φήμη τῆς ἐπὶ τὴν ἀκροτάτην περιωπὴν αὐτῆς ἐγκαθιδρύσεως ἐπεικῶς κατέστρωσέ τε καὶ διεσκέδασεν, ὡς εἰς πέρας ἐλθούσης εὐτυχὲς ἤδη τῆς ἐμῆς προθέσεως, ὅτε ποτε καὶ τὰς ἀδείας τοῦ ψηφοφορεῖν ταύτων εἰπεῖν τὰς ἡνίας, ὡς τῶν ἀπανταχοῦ ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν προεδρεύοντες ἡμεῖς διὰ χειρὸς εἴχαμεν· οὗτος ἦν ὁν ἔτρεφον ἐξ ἀρχῆς ὁ ἐμὸς πόθος, καὶ πόθος σὺν λόγῳ, ὅτι καὶ ταῦτα συνεπόθησαν ἀδελφοί, καὶ οἱ τοῦ κλήρου καὶ καταλόγου συνελογίσταντο, ὅσα καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ καὶ νῦν χαίρω τῇ ἐμῇ δικαίᾳ κρίσει καὶ ψήρῳ, ὡς προεξαρχούσῃ τῶν λοιπῶν ὄτων, καὶ χαίρω ὑπέμεγα· τοῦτο μὲν ὅτι καὶ νόμιμος καὶ κανονικὴ αὐτῆς ἡ διαδοχὴ, ἐμμερᾶ καὶ ἐ-αυτὴν δυναμένη τὰς τῶν πολλῶν γλωσσοταλίας· τοῦτο δὲ ὅτι καὶ ἀθάπνος ἡ πατριαρχία, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τὸν ἐμὸν εἰς τοῦτο παραδειγματικὸν πρῶτως φανέντα τρόπον· καὶ ἡδὴ πέπεισμαι τὸν ἀπὸ τοιούτων ὠρμημένον, σοφῶν δηλονότι καὶ σεμνῶν, σεμνὰ καὶ σοβαρὰ τῶν ἀγίωνων σχεῖν τὰ κατόπιν· ἐν δὲ μόνον λελύπημαι, τί δήποτε ὁ καλῶς βεβουλευμένος καὶ πρῶτος δούς τὴν ψῆρον οἰκτρῶς καὶ ἀνηλεῶς ἐπὶ λεπτῆς σκάρφης κεῖται μεσοπόντιος, καὶ μονονουχὶ ἐκάστης ὥρας ψυχorroγῶν, οὐδὲν δέον, ἵνα μή τι καὶ πλέον εἴπω· ζῆθι ἐπὶ μήκιστον ἀδελφέ, καὶ δώη σοι ἡ ἐξ ὕψους χάρις καὶ δύναμις ὅσα χαροποιὰ καὶ σωτήρια.

Γ'.

Τῷ αὐτῷ καὶ τῇ κατὰ αὐτὸν τῶν ἁγίων ἀρχιερέων ἱερά ὁμηγύρει τὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφικὸν ἀσπασμόν.

Ὅψε δὲ καὶ μόγις δι' ἡμερῶν ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἤκομεν εἰς τὸ ἅγιον μᾶλλον εἰπεῖν, ἢ ἅγιον ὄρος· ὅτι ἐπὶ τὸ καστανοφορεῖν μόνον καὶ πετροφορεῖν ὁ τόπος σεμνύνεται, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδὲν τῶν εἰς ἀστικὴν οἰαίταν φιλανθρωπεύμενος· τὰ δὲ ἐν μέσῳ τῆς ὁδοπορίας ἡμῶν σκληρὰ καὶ ἀσυμπαθῆ, γραφινῶς μὲν καθ' ἐν ἱστορῆσαι ἀδύνατον· ἐν κεφαλῇ δὲ οὕτως εἶχε· χειμῶν ἦν καὶ χειμῶν, οἶος ἐν ἀκμῇ ψυχὸς ἄμαχον καταπηγνύνει· ὥστε καὶ τὸ πνεῖν ἄλλως δύσπουν γενέσθαι τοῖς πολλοῖς· ἐφ' ὅλκῃς βραχείας τοῦ πνεύματος. Τοῦτο προοίμιον ἦν τῶν ἐμῶν κακῶν, ἀρκοῦν χωρὶς τῶν κατόπιν ἀγωνιστικῶν μερῶν πείσαι τὰ θανατηφόρα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑδάτων πλημμύραι πᾶν ὅπου ζεῦγμα τολμηρῶς ὑπερχεῖλοσθαι τὸ κατ' εὐθὺς ἵεναι ἀνέκοπτον· πεδίων τε αὐθιγὰς ὑποθαλασσωταί, οἶαι καὶ ναυτιλλομένοις περάσαι δυσχερεῖς, κατεῖχον τὰ πλεῖστα·

οἱ δὲ χεῖμαρροι βόλῳ πολλῷ πρὸς ἀντηρῶντα ὄρη καὶ ῥαβγκας βιαίως καταπερόμενοι, τάραχον καὶ ῥέκην στυγεράν ἐνεποίουν· καὶ ποταμοὶ ἀλλαχού ὑπερνεστηρότες, πανταχοῦ τὴν διὰβασιν ἀπέφραττον. ὑπόλλως καὶ ἀπατηλῶς ἐλίσσόμενοι, οὔτε ἐς τὰ πρόσω τῆς ὁδοῦ τὸ προελθεῖν συγγωροῦντες, οὔτε ἐς τὰ ὀπίσω τὸ παλινδραμεῖν θέλοντες. Ταῦτα ποῖνον συνάμα ὡς ἀπὸ τινος κοινῆς καθ' ἡμῶν συμμάχιας πολέμια, ἥτοι φίλα φρονούντες τοῖς διώκουσιν ἡμᾶς, ἢ καὶ δώροις ὑπέκοντα ἐς προύπτους κινδύνους συνώθουν τοὺς ἐπιχειροῦντας· ὅτε δὴ καὶ ἑστέοι ἐξίστιοι· αἰφνης καταρρηγνύμενοι, καὶ κατὰ κεφαλῆς ἡμῶν δημερεύοντες, οὐδὲν ἡμαρτηκόσιν ἀνδράσιν ἀφέρῃ· ἔπειτα καὶ οὐκ ἀνεκτὰ καὶ αὐτοὶ ἐξεργάσαντο, οὐκ ἔχουσι πῇ τραπῆναι, καὶ δίκην λαβεῖν ὧν ἀδίκως καταπολεμούμεθα ὑπὸ ἀσπόνδων ἐχθρῶν. Οὕτως ἄρα ἀλογος φύσις οὐ θέλει μαθεῖν, ἐπὶ τὸ πρῶτον ἐρμήσῃ ἀρηνίατα· ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τούτων ἔστη ἡμῖν τὰ πολέμια, ἀλλὰ δὲ ἐκ διπλῶν οὐχ' ἀπλὰ καὶ ταῦτα ἡμῖν ἀπῆντα τὰ κακὰ· ὅπου καὶ γὰρ μιὰς τις ἦν τούτων ἐλπίς ἀπαλλαγῆς, τέλματα ἦσαν ἢ ἐλπίς καὶ βόθρυνοι. ἔλας αὐτάνδρους ἀμύξας καὶ ἵππους καὶ ἐπιβάτας καθέλκοντα, καὶ μονονουχὶ καταπίνοντα· ὁ καὶ ἀπάντων κακῶν θεοστυγέστατον· εἴ· ἑνὸς ἀναίτιον πληθὺς ἀναίτιον εἰς ταῦτα συγκατεβυθίζετο· ἀλλ' ὅτε δὲ ἐχρῆν καὶ τὰ ὑψηλὰ ἡμᾶς καταλαβεῖν φυγῇ τῶν κάτω καὶ ταπεινῶν, συνέβαινε τῶν προτέρων τὰ ὑστερα· χαλεπώτερον· ἀναβαίνουσι καὶ γὰρ οὐκ εἴην ἀσφαλῶς βραίνειν διὰ τὸ ἀσπίδες, τοῦ σφοδροῦ ρεύματος τὴν πεπατημένην εἰς πολλὰ διαρρήξαντος· καταβαίνουσι δὲ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ τὸν βυθὸν ἐπὶ ὀλισθόν, ἐνθα καὶ πολυστεργές τὸ κακόν, πλῆθος τοῖς ἔρσι περιβαλόντων, καὶ διὰ σπῆμα μίας τὸ πλάτος ὁδοῦ τὰ ὑπερνέελα καὶ χιονοπληθῆ τῶν ὀρέων διακινδυνεύοντων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν στρονιδωτῶν δίκην ἀκροβατούντων ἢ καὶ νῆ Δία νερεῖοβατούντων· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἠτύχησamen οἱ πανευδαίμονες τὸ διὰ νερῶν ὁδοιπορεῖναι δυσόσμων, ὅφσιν ἐσκοτωμέναις, περὶ τῆς ὁμῆς εἰς βαρύντατα οὐπω συνεστηκυίας κατεχρύστες τὰς ἀκρωρείας, ὥστε διὰ πολλοῦ θαύματος γενέσθαι εἰς μύριους ἡμᾶς θανάτους, ὅσα καὶ ἐπισφαλῆ βήματα διακατερῆσαι ἀποφυγόντας· τοῦτο δὲ τὸ κακὸν προτεγέμετο ἡμῖν ἐκ τοῦ καταράτου ἐδηγούτος· ὅς γε ἀδύνα τῶν τόπων, ταύτῃ ἡμῖν ἡγήσατο τῆς ὁδοῦ· ἢ τὰ μὲν ὑπερθεῖν τείχος ὅσον ὑπερῆψεν· τὰ δὲ νέρην βάλους ἀγνέας, οἷον καὶ οὐδὲ ἰδεῖν ἀνεκτόν· ἀλλὰ τί αὐδεῖν θέλομεν, ἀ μὴ δ' ἀκούειν τερπνόν; συνελὼν δ' εἰπεῖν τοιούτης βαρυστόνους ἐπὶ ἀντήρημεν ἥδη καθ' ὅδον πλάνας διοκόμενοι, πολλῶν θανάτων ἰσοβαρεῖς, ἃς καὶ πρὶν οὐκ ἐλάττους πατριαρχεύοντες, διὰ τὴν κοινὴν ὑμῶν σωτηρίαν· ὑψ' ἢς οὕτως θέλοντες τοὺς ἀδελφούς ὑπὸ ἀδελφῶν ἀπολώλαμεν· καὶ οὐκ ἀδελφοκτονία τοῦτο; οὐκ ἀχαριστία; οὐ θρηνοῦσα; καὶ εἰ τι ἄλλο ἀν τις εἴποι δραματικώτερον; τὸ δὲ τουτὶ σαρκεῖν τὸ ἀνωθεν μέχρι δειλῆς αἵτιον ὑπὲρ ὑμῶν, νυκτὸς ἀγρυπνον ὑπὲρ ὑμῶν, τὸ πρὸς παμράγον θηρίον, καὶ πολυκέφαλον ὕδραν ἀμυθήτου χεῖρους προσπαλαίσαν ὑπὲρ ὑμῶν,

εις δὲ πολυστρόφους ἐλάσεις πολεμίων καὶ δυσκαταγωνιστοὺς περιοίκων ἀγώνας καὶ κακῇ μοι τύχῃ ἀποίκων διαμαχεσάμενον ὑπὲρ ὑμῶν, τὸ δαπανήσαν ἀπειδῶς πάντα τὰ ἑαυτοῦ, καὶ δαπανηθὲν ἐλεινῶς ὑπὲρ ὑμῶν, τουτί, λέγω, τὸ γηραιὸν καὶ καταπεπατημένον εἰς τοσοῦτους ἤδη θανάτους ἐκκείσθαι. Ὡ πόσης τοῦτο φρενοδλαθοῦς προδοσίας! ὦ βαρυτάτης θεομηνίας. Ἀλλ' ἐάσωμεν ταῦτα, καίτοι πολλά εἰπεῖν ἔχοντες, ἃ τῶν πρὸ ἡμῶν ἀπάντων οὐδεὶς, οἷς πραγματεία ἦν ἡ πατριαρχία, πραγματεία καὶ πανολευθρία· τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς πάντα τὰ ἐναντία, τὰ τ' ἄλλα ἐνεδημήσαμεν τῷ θρόνῳ παρακαλούμενοι· ἀπεδημήσαμεν δὲ μακρὰν τῆς χρηματολογίας ἐλεινολογούμενοι· διὸ καὶ εὐπροσώπως ἐπιστελλόμεν ὑμῖν ταῦτα, ἐρραντισμένοι τὴν καρδίαν ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς κατὰ Παῦλον, τοῦτο καὶ γὰρ ἀπρακαλύπτως καὶ λέγομεν καὶ φρονούμεν· εἰ δὲ καὶ πειραζόμεθα, ἀλλ' οὐχ ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν, εἰ δ' οὐχ ὑφ' ἡμῶν, πάντως οὐδὲ ἐκ Θεοῦ· ὅτι ἀπειράστὸς ἐστὶ τῶν κακῶν ὁ Θεός, κατὰ τὸν ἀπόστολον Ἰακώβον· πειραζόμεθα δὲ ὡς ἔπος εἰπεῖν μοσχθηρία τινῶν, οἵτινες. ἵνα καὶ τοῦτο ἀποστολικὸν εἰπωμεν, ἐγένοντο κριταὶ λογισμῶν πονηρῶν, χρώμενοι καθ' ἡμῶν τῇ ἡμῶν ἀδελτηρίᾳ· τέλος, εἰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρα· ἀλλ' ἡμεῖς, ὡ σύντροφον γένος, βρῶμεν αἶν τὸ γλυκύ καὶ αὐτὸ πικρὸν νέμα· οὐ γὰρ τῆς αὐτῆς πηγῆς καὶ γλυκὺ ἅμα καὶ ἀλίκον βρῦειν. Χαίρετε ἐν Κυρίῳ, ἀδελφοί, οἱ πάντες χαίρετε· ἐμοὶ δὲ δῶν Κύριος ἤδη τὴν ἄνω ζωὴν, ὅτι θανόντων οὐδὲν λειπόμεθα.

αφῆν'.

Δ

Τοῖς ἐν Βασιλευούσῃ ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς ὁ πρῶτον Κωνσταντινουπόλεως Σαμουὴλ ὁ ἀπὸ Δέρκων, εὐπράττειν.

Οὐδὲν καινόν, ἄνδρες φίλοι καὶ ἀδελφοί, εἴπινες ἐξ ἡμῶν ἐς ἀλλήλους διενέχθημεν· ἀρχαῖον τοῦτο πάθος τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀρχαιογόνο· καινὸν μὲν τοι γε καλῶ, καὶ παράδοξον τὸ τοῦς ἄλλους οὐδαμοῦ οὐδέποτε περὶ σφίσιν ἀναγκαιοτάτων ὁμοφρονήσαντας, εἰς ταῦτόν ἤδη συνελθόντας τῇ γνώμῃ ἀκρίτως τοῦ ποιμενάρχου καταψφίσασθαι, ὥσπερ τινὸς πολιτῶν δυσμενεστάτου, ἐξὸν πολλὰ ἄλλως διακριθῆναι τὰ μεταξὺ πρὸς τοὺς παρ' ἐκατέρων λόγους δίκαια ἐπὶ δικασταῖς ἀδεκάστοις, τὸν συνήθη, φημί, τοῦτον τρόπον ἐκ παλαιού· οἱ δὲ παρὰ πάντα νόμον δικαιοσύνης, τῶν αὐτῶν ἅμα κατηγορούντων καὶ μαρτυρούντων καὶ δικαζόντων, ἀπολογίας χωρὶς, ἐρήμην κατέγνωσαν τοῦ ἀνδρός· ὥστε καὶ ψήφον ἐπενεγκεῖν φυγῆς ὁμοτάτου οὕτως· ἀλλ' εἰ μὲν τὰ παρὰ τῶν νόμων οὐκ ἦν αὐτοῖς ἀρεστὰ, τὴν γοῦν ὑπεκχώρησιν τοῦ ἐν αὐτοῖς ἀρχιερατεύειν τοσαυτάκις ταύτης προβαλλομένου καὶ καθ' ἐκάστην προτείνοντος, πόθω τε ἡσυχίας καὶ μελέτης ἔρωτι δεομένου θερμότερα τῶν κοινῶν ἀποστήναι, τί ἀδύνατον αὐτοῖς ἀποδέξασθαι, ἢ τίνι λόγῳ; εἰ δὲ καὶ μηδὲ τοῦτο· οὐκ οὐκ ἀρα πρόνοια ἦν τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ ζήλος χριστιανικός, οὐδὲ βουλὴ ἀρίστων πράξεων, ἀλλὰ καὶ σκληρο-

τάτης ἀντικρυς καρδίας ἐν τῷ παραπικρασμῷ κατὰ τὸν ἀπόστολον, πρὸς ἰδιαίχουσιν ἐνὸς ἐκάστου γνώμην. Ἐπεὶ οὐδ' ἂν ἐγένετο ὅσα καὶ τριγυδίας ἔβια· ἀλλὰ ταῦτα ἄλλα λεγόντων· τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς ὅσα καθ' ὁδὸν δυσχερῆ καὶ βαρύνοντα, τί ἂν τις εἴποι; ἀρκεῖ τοῦτο μόνον, ὅτι χειμῶν, ὅτι καὶ γῆρας, καὶ ὅσα τῶν ἀφορήτων προσπαλαίειν αὐτοῖς ἐλῶθεν· εἰ δὲ καὶ νηστείας ἀτροφίας, εἰ δὲ καὶ πάθη σώματος παρηγμακός, πῶς ἂν τις ἀνάσχοιτο; ἐῷ τὰς πλημμύρας ὅσας καὶ καταδύσεις καὶ τοὺς ἀπανταχοῦ φόβους καὶ κινδύνους, καὶ δι' ἐπλων καὶ ὀπλοφόρων θηριωδῶν τοῦ νῦν κατέχοντος πολέμου παρεξέλασεις, καὶ ὅσα γραφῇ ἱστορησάι οὐ δυνατόν· μόνον δὲ οἱ τούτων δραματοῦργοι, ὡς καὶ λόγον ὑφ' ἑξόντες τῶν ἡμαρτημένων, αὐτοὶ καὶ λογοποιεῖν τὰ δὲ ἐφεξῆς τούτων τάχα καὶ μετριώτερα. Ὅρος περιμένει ἡμᾶς ψυχροτάτης διατριβῆς, καὶ ὡς εἴκοι, τοῖς τὰ πλευρὰ πονήρως ἔχουσιν ἐπιτηδεύεσθαι· ὅρος, καὶ οὐ τις πόλις θαλπωρεὶ ὀπωποῦν τοῖς κάμνουσι καὶ νοσηλευομένοις· ὁρεῖσθαι δὲ καὶ λαχνοφάγοι οἱ νοικοκυντες, καὶ μακρὰν ἀνθρωπίνης διαίτης· ὅπου καὶ τὸ ἱατρὸς ὄνομα γλεύη καὶ γέλως παρ' αὐτοῖς· τοῖς δὲ μὴ σθένους πρὸς ταῦτα ἀπαλλάξασθαι ἀνάγκη πρὸς τὰ ὑπὲρ φύσιν καὶ δύναμιν ἀνταγωνίζεσθαι ἃ καὶ τὴν ταχίστην ἔλκει πρὸς τὴν ταφήν· ὦ τῆς εὐγενείας! βαβαὶ τῆς φιλανθρωπίας! οἶαν φεῖ ἀνεδεῖξατο ἀγνώμονα γνώμην ἡ πατρίς; οἶαν ἀστοργίαν τὰ τέκνα; οἶαν καταστροφὴν ἡ ἀνθρωπότης; καὶ ταῦτα συρρεόντων καὶ συναλγούντων τῇ καταδίκῃ τῶν ἐξ ἐκάστης πόλεως ἀπαντῶντων, καὶ τί οὐ καταδοῶντων· καὶ μὴν ἀληθῆς ἡ παροιμία, ἀφιλα παρὰ φίλοις τὰ εὐ πεπονθμένα· ἀλλὰ ἐπεξέρχεται, ἐπεξέρχεται τὸ θεῖον τοῖς εἰς ὕστερον θεμένοις τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων, ὁ τῶν ἐν γνῶσει ἀμαρτανόντων ἴδιον. Συμμεμαρτυρεῖ μου τῷ λόγῳ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος· εἰκουσίως γὰρ ἀμαρτανόντων ἡμῶν, οὐκέτι περὶ ἀμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία· φοβερά δὲ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρός· καὶ τὰ λοιπά. Καὶ ταῦτα μὲν ἀγαπητοὶ ἀδελφοί τὰ παρὰ τῆς τύχης εἰς ἡμᾶς· τὰ δὲ παρ' ἡμῶν τοιαῦτα· ἀλλ' αὐτὸς εἰμι αἶν ἐγὼ, καὶ τοῦ φρονεῖν οὐκ ἐξίσταμαι· φρονῶ ὑπὲρ τῆς καθολικῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὅσα καὶ ἄριστα καὶ συμφέροντα· ταῦτα δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπάντων τῶν ἀδελφῶν, καὶ τοῦ γένους παντός, καὶ τοῦ προσισταμένου ἀγαπητοῦ μοι ἀδελφοῦ· ὃν καὶ δι' ὑμῶν ἀσπάζομαι ἐν φιλήματι ἀγίῳ, καὶ ὅπου γῆς τύχῳ μολῶν, εἰ μὴ δὲν ἄλλο, ἀλλὰ γοῦν τῷ λόγῳ καὶ τῇ βουλῇ οὐ πύσομαι συναγωνιζόμενος, τὰ πρὸς δόξαν καὶ συμφέρον· ὅτι καὶ τὸ χόλον καὶ μῆνιν τρέφειν ἐνδόμυχον, ἀπρεπὲς τοῦτο τοῖς γε μεγαλόφροσιν· ὅπως δὲ καὶ ἐξω φρενῶν ἂν εἴην, εἰ τοσοῦτους ὑπὲρ ὑμῶν ἀθλήσας ἀγῶνας, καὶ τὰ πάνδεινα καὶ παγγάλεπα ὑποστάς, εἴτα ἄνω ποταμῶν τὸ δὴ λεγόμενον, αἰφνης καθ' ὑμῶν ἐχθρὸς ἀναφνεῖται· τέλος δὲ, ἀδελφοί, λάβετε μνήμην τῶν ὑπ' ἐμοῦ εὐπεπονθῶτων, λάβετε· εἰ δὲ τις ὑμῶν λελύπηται, τοῦτο οὐ τῆς ἐμῆς ψυχῆς, μὰ Δία, ἢ προαιρέσεως, ἀλλὰ τῶν ἐπελθόντων μοι συχῶν ἀνιερῶν, καὶ ἀλληγάλλων περιστάσεων,

καὶ προσβολῶν καὶ ἐπιβουλῶν, ὅσαι καὶ ἡμέτεραι· ὅπου καὶ τὸ μὴ τῶν φρενῶν ὀλωσ' ἐκστῆναι με, καὶ τοῦτο πολλοῦ ἄξιον τοῖς γε σώφροσιν· εἰ δέ που καὶ διαβολὴ τις ἐν προσποιήσῃ φιλορρονοῦντος ἔτχυσε τὴν ἐταιρίαν διαρρήξει, καὶ τοῦτο τῶν ἐνδεχομένων.

Ε'.

Τοῖς αὐτοῖς.

Τὰδε λέγει, καὶ τὰδε ἐπιστέλλει Σαμουὴλ ἀπλοῦστατος· ὁ φίλος πρὸς φίλους· ὁ συγγενὴς πρὸς συγγενεῖς· ὁ πολίτης πρὸς πολίτας· ὁ πατὴρ πρὸς τὰ τέκνα, καὶ ἀδελφὸς πρὸς ἀδελφούς· καὶ οὐ τὰ λεγόμενα φθόνος. Εἷς ἐξ ὑμῶν ἀπάντων τόνδε τὸν αἰῶνα ὑμᾶς ἀπαντας ὑπὲρ αὐτὸν ἠγάπητε, καὶ λόγοις ἐδίδαξε, καὶ ἔργῳ τὰ κοινῇ συμφέροντα ἐπιστήσατο, προεξάρχων αὐτὸς τῶν καλῶν, ὅσα πρὸς εὐζωίαν καὶ εὐτυχίαν, νύκτας ἑλας καὶ ἡμέρας καταδαπανῶν, καὶ θύων τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τέκνων, καὶ ἀδελφῶν καὶ ποιμνίου παντὸς, ὁ γέρων ὁ πολύτλας· ὃς οὐδ' ἂν ἀνθ' ὧν εἰς πάντας περὶ ἡλικίας παρὰ δόξαν εὖ ποιῶν οὐκ ἐπαύσατο, ὑφίσταται τὰ πανύστατα, ἐπὶ μικροῦ σκαφιδίου, μονοῦ κατὰ βυθοῦ ἀπορρέοντος· καὶ ταῦτα πρὸς τί; παρρησιαστικῇ ἢ ἀλήθειᾳ, καὶ φύσει ἐμδριθικῇ ἢ δικαιοσύνῃ· ἀλλ' ἄπειμι, ἄπειμι συναδελφοί, καὶ ἀναπαύεσθε καὶ συγγνώμην αἰτῶ εἰτι καὶ αὐτὸς ἀνθρώπινον πέπονθα ζήλω τῶν καλῶν, καὶ πόθῳ τοῦ περὶ ὑμᾶς λυσιτελοῦντος, καὶ ταῦτα ἐπὶ στενοτάτῳ χρόνῳ, καὶ περιστάσεων ἐν χειμῶνι τε καὶ κλύδωνι, ὅπου καὶ ἄριστος κυβερνήτης τοῦ ἰδίου παιδὸς κατεξάνισταται εἰσθεν. Ἐρρωσθε ἐν Κυρίῳ.

ΘΕΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΝΤΑΤΕΥΧΟΥ*

Β'

Εἰ καὶ μακρὸν λόγον ἐν πλείστοις μέρεσι τοῦ Δευτερονομίου περὶ τῶν καθηκόντων ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον ποιεῖται ὁ Μωϋσῆς, ἀλλὰ τὰς σελίδας τῆς ὁλῆς Πεντατεύχου δεόν 'ν' ἀνελίζωμεν, ὅπως εὐκρινῇ λάβωμεν ἰδέαν τῆς περὶ τούτου διδασκαλίας πάσης μὲν, ἀλλ' ἰδίᾳ τῆς περὶ Θεοῦ. Ὑψηλὴ ἐστὶν αὕτη ἐνὶ λόγῳ, μιᾷ λέξει συγκεφαλαιουμένη. Κατὰ τὴν ἐν τῇ βάτῳ θεῖαν ἐπιφάνειαν ὁ ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ἀρχηγὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδον ἐρωτᾷ τὸν Θεὸν τί πρέπει 'ν' ἀποκριθῇ πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας τίς ὁ ἀποστείλας αὐτὸν εἰς λύτρωσιν τῶν δούλων τούτων τοῦ Φαραῶ; «Ἐρωτήσουσί με τί ὄνομα αὐτῷ—λέγει—Τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς»¹. ὁ δὲ Θεὸς ἀπαντᾷ· «Ἐγώ εἰμι ὁ Ὄν· οὕτως ἔρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· ὁ Ὄν ἐπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς». Σειρὰ πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐνθους ἐρμηνεύει τοὺς ὀλίγους, τοὺς ὑψηλοὺς, τοὺς

θεῖους λόγους τούτους· «Ἐπειδὴ οὐχ εὐρέθη τις λέξις—λέγει ὁ Εὐσέβιος—σημαίνουσα τὸ ἀκχτονόμαστον, εἰπὲ, φησὶν, ὁ Ὄν. Τὸ γὰρ Ὄν πράγματός ἐστι σημαντικόν, οὐχὶ ὀνόματος δηλωτικόν· ὁ δὲ ἑαυτὸν Ὄν, οὐ μὴν παρ' ἄλλου ἔχων τὸ εἶναι. Διδάσκει δ' ὁ Ἰουστίνος ὅτι ἀντιδιαστέλλων ἑαυτὸν ὁ Ὄν τοῖς μὴ οὖσιν, εἶπεν οὕτως, εἶνα γνῶσιν οἱ πρότερον ἀπατηθέντες ὅτι οὐχὶ τοῖς οὖσιν ἀλλὰ τοῖς μὴ οὖσι προσέσχον», διὰ δὲ τῆς μετοχῆς ὁ Θεὸς τὴν αἰδιότητα αὐτοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν ἐρμηνευτὴν, ἐδήλωσε, τῆς συλλαβῆς ΩΝ τὸν παρελθόντα, τὸν ἐνεστώτα καὶ τὸν μέλλοντα δηλοῦσης χρόνον. Οὕτω καὶ ὁ χρυσορρήμων ἐνόησε, λαμπρότατα δὲ καὶ γλαφυρῶς ἅμα τῶν Νυσσαίων εἰρμήνευσεν ὁ φωστήρ· «Πολλῶν τις—γράφει—τῷ μεταξὺ χρόνῳ ταῖς ὑψηλαῖς δι' ἡσυχίας ἐμυλοσοφῆσας μελέταις, μόλις κατανοήσῃ τί μὲν ἐστὶ τὸ ἀληθὲς Ὄν, ὁ δὲ τῇ αὐτοῦ φύσει τὸ εἶναι ἔχει, τί δὲ τὸ μὴ ὄν, ὃ ἐν τῷ δοκεῖν εἶναι μόνον ἐστίν, ἀνυπόστατον ἔχον ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν φύσιν· ὁ μοι δοκεῖ τότε ὁ μέγας Μωϋσῆς ἐν τῇ θεοφανείᾳ παιδευθεὶς γινῶναι· ὅτι οὐδὲν τῶν ἄλλων, ὅσα τε τῇ αἰσθήσει καταλαμβάνεται καὶ ὅσα κατὰ διάνοιαν θεωρεῖται τῷ ὄντι ὑρέσθηκε, πλὴν τῆς ὑπεράνω ἐστῶσης οὐσίας καὶ αἰτίας τοῦ παντός, ἀφ' ἧς ἐξῆπται τὸ πᾶν. Εἰ γάρ τι καὶ ἄλλο ἐν τοῖς οὖσιν ἢ διάνοια βλέπει, ἀλλ' ἐν οὐδενὶ τῶν ὄντων τὸ ἀπροσδεῖς τοῦ ἐτέρου ἐνθωρεῖ ὁ λόγος, ὃ δυνατόν ἐστι δίχα τῆς μετουσίας τοῦ ὄντος εἶναι. Τὸ δὲ ὡσαύτως ἔχον αἰετὸ ἀναυξέες, τὸ ἀμείωτον, τὸ πρὸς πᾶσαν μεταβολὴν τήν τε πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ἐπίσης ἀκίνητον· τοῦ μὲν γὰρ χείρονος ἡλλοτριῶται, τὸ δὲ κρεῖττον οὐκ ἔχει, τὸ δὲ παντὸς ἀνευδεῖς ἐτέρου. Τὸ μόνον ὀρεκτὸν καὶ παρὰ παντός μετεχόμενον, καὶ ἐν τῇ μετουσίᾳ τῶν μετεχόντων οὐκ ἐλαττούμενον. Τοῦτο ἐστὶν ὡς ἀληθῶς τὸ ὄντως ὄν, καὶ ἡ τούτου κατανόησις ἢ τῆς ἀληθείας γινῶσις ἐστίν».

Ἡ παρὰ Θεοῦ ἑλλαμψὶς ὑπάρχει ἀπαραίτητος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἀνευ αὐτῆς οὔτε 'να εὕρῃ οὔτε 'να πραγματώσῃ δύναται τὸ καλόν. Ἐπανᾶτο ἡ Ἀγαρ ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ τὸ ἐλεεινὸν αὐτῆς τέκνον τὸν Ἰσραὴλ ἐξανάμεινεν ἢ διέψα· πόσον εἰς ἡμᾶς διδακτικὸς, ἐν ὀλίγοις πολλὰ λέγων, πολλὰ νοῶν ὁ λόγος ὁ ἐν τῇ ἱενέσει περὶ τούτου γινόμενος· ἐδίψα καὶ τὸ ὕδωρ ἐκείτο πλησίον τῶν διψόντων, ἀλλ' εἰς αὐτὴν ἦν ἀόρατον καὶ ἀόρατον ἤθελε μείνει, εἰ μὴ ἤνοιγεν ὁ Θεὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς· «ἀνέψωεν ὁ Θεὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ εἶδε φρέαρ ὕδατος ζῶντος»². Ὁρθῶς ὁ χρυσορρήμων καὶ ἐνταῦθα, καθὼς πανταχοῦ καὶ πάντοτε παρατηρεῖ «οὐκ ἐπειδὴ πρὸ τούτου οὐχ ἐώρα, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνεωγμένων οὐδὲν αὐτῇ ὄφελος· ἐγένετο πρὸ τῆς ἀνωθιν ἐπισκοπῆς. Διὰ τοῦτο ὅτε ἐβουλήθη τὴν παρ' αὐτοῦ κηδεμονίαν ἐπιδειχάσθαι, φησὶν, ἀνέψωα τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, ἀντὶ τοῦ ὑπέδειξα αὐτῇ ἀγνοούσῃ τὴν διάνοιαν αὐτῆς διήγειρεν· ὡδήγησεν αὐτήν, ὥστε ἰδεῖν τὸν τόπον τὸν

* Συνέχεια τεύχους Β', σελ. 23.

1. Ἐξόδου Γ', 13.

2. Γενέσε. ΚΑ', 14—19.

ἀναβλύζοντα τοῦ ὕδατος τὰς πηγὰς». Οὕτως ἐξήγησεν ἐννοήσας ὁ Προχάσιος τὸ χωρίον τοῦτο, εἰπὼν ὅτι «κατὰ ἀναγωγὴν οὐχ οἷόν τέ ἐστιν ἰδεῖν τὸ φρέαρ τοῦ ὕδατος τοῦ ζῶντος, εἰ μὴ Θεοῦ ἀνσείγοντος τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ». Διὰ τῆς θείας ἐλλάμψεως καὶ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα διασφαρύνονται, ὥς αὐτὸς ὁ πάγκρατος ὑπέδειξεν Ἰωσήφ, ὅτε ὁ Φαραὼ ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἐξηγητὰς Αἰγύπτου, καὶ πάντας τοὺς σοφοὺς αὐτῆς καὶ διηγήσατο αὐτοῖς τὸ ἐνύπνιον αὐτοῦ» καὶ οὐδένα εὔρε τὸν δυνάμενον ἵνα ἐξηγήσῃ αὐτό· «ἄνευ τοῦ Θεοῦ—εἶπεν ὁ Ἰωσήφ—οὐδεὶς οὐκ ἀποκριθῆσεται τὸ σωτήριον Φαραὼ»³.

Ὁ Σεοφιλὴς ἄνθρωπος σὺν Θεῷ καὶ κατὰ θεῖαν ἐντολὴν πρέπει νὰ πράττῃ πᾶν ἔργον αὐτοῦ, καθὼς δεικνύει ὁ βίος ἄπας τοῦ Ἰακώβ· εἴτε ἀποχωρῶν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ πενθεροῦ Λάβαν, ἐκτελεῖ προσταγὴν θείαν⁴, εἴτε παραλαμβάνων μετ' ἐαυτοῦ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα, ἐν τῷ ἀπέρχεσθαι, θεῖαν ἐντολὴν πραγματοποιοῦν καὶ ὁ πενθερὸς ἀγανακτῶν καὶ διώκων τὸν γαμβρὸν καὶ μυρία κατ' αὐτοῦ λέγων, διώκων καὶ φθάνων ἤδη καὶ καυχώμενος ὅτι κατέχει τὸν Ἰακώβ ἐν χειρὶν, ὁμολογεῖ ὅτι Θεὸς συνοδεύει τῷ θεοφιλεῖ καὶ εὐσεβεῖ ἀνθρώπῳ, Θεὸς ἐπισκιάζει τὰ διαβήματα τοῦ κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ πολιτευομένου· λέγει μὲν ὁ Λάβαν «ἵσχυς ἡ χεὶρ μου τοῦ κακοποιῆσαι σε», ὁμολογεῖ δ' ὅμως ὅτι «ὁ Θεὸς τοῦ πατρός σου γλῆς εἶπε πρὸς με λέγων: φύλαξαι σεαυτὸν, μήποτε λαλήσῃς μετὰ Ἰακώβ πονηρά»⁵. Ἀπ' ἐναντίας ὁ μὴ ἀκούων τὰς τοῦ Θεοῦ προσταγὰς, ὁ μὴ κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ πολιτευόμενος, ὁ τὰ ῥήματα Κυρίου ἀθετῶν ἀνάξιος ὑπάρχει τῆς ὀνομασίας λαοῦ Θεοῦ· ἐν καιρῷ τῆς τολμηθείσης ἐκείνης μοσχολατρείας, λαλεῖ Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσεῖ, ἀλλ' οὐδαμῶς ὀνομάζει τὸν περιούσιον αὐτοῦ λαόν· «βαδίζε τὸ τάχος—λέγει—κατάβηθι ἐντεῦθεν· ἡνόμησε γὰρ ὁ λαός σου, ὃν ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου»⁶.—«Οὐδὲ λαὸν ἰδίον ὀνομάζειν ἀξιοῖ ὁ Θεός» παρρηθεῖ σοφῶς ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κύριλλος.

Εἰς λατρείαν τοῦ Ὑψίστου καὶ προωρισμένην εἰς ὕμνον καὶ δοξολογίαν αὐτοῦ μίαν ἡμέραν καθ' ἑβδομάδα διέταξεν αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἐξόδου, καὶ αὐτὸς μόνον ἐξ ἡμέρας ἐργασθεὶς τῇ ἐβδομῇ κατέπαυσε τῶν ἔργων· οὐ μόνον ἐν τῷ δεκαλόγῳ ἀγιάζειν διέταξε τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων, ἀλλὰ καὶ ἀλλαγῶ τοῦ βιβλίου τῆς Ἐξόδου, ἐνῷ βλέπομεν ὅτι τὴν ἀσυγχώρητος τοῖς Ἰσραηλίταις ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου καὶ αὐτοῦ τοῦ οὐρανίου πίπτοντος μάννα ἢ συνάθροισις· ἐξῆλθον τινὲς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου ποτε πρὸς συνάθροισιν, «ἐξῆλθον.... ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδομῇ συλλέξαι, καὶ οὐχ εὔρον»⁷. Ἡ τιμωρία τοῦ μὴ ἀπο-

ρίζοντες εἰς αἶνον τοῦ Θεοῦ μίαν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος ὑπάρχει προφανῆς· κοπιᾷ καὶ μοχθεῖ, ἀλλὰ κόπων ἀμοιβὴν οὐδεμίαν εὐρίσκει. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀγίασεως τοῦ σαββάτου, ἡ προσευχὴ ἐπιβάλλεται ἡμῖν, παρισταμένης ἀκαταμαχίτου τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Ὑποὶ τὰς χεῖρας ὁ Μωϋσῆς εἰς Θεὸν προσευχόμενος «καὶ ἐγένετο ὅταν ἐπῆρε τὰς χεῖρας κατήσχυεν Ἰσραὴλ, ὅταν δὲ καθῆκε τὰς χεῖρας κατήσχυεν Ἀμαλήκ»⁸. Προσεύχεται μετὰ συντριβῆς ἄλλοτε τῷ Θεῷ, ὀριζομένῳ κατὰ τοῦ περιουσίου λαοῦ, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦν ὅτι ἐπῆρθε· εἰλάσθη Κύριος... τὸν λαὸν αὐτοῦ»⁹. Διῶκονται ἀντικρὺ τῆς Βεελσεφὸν οἱ Ἰσραηλιταὶ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, οἵτινες πλησιάζουσιν αὐτοῖς· ἐβδὼν πρὸς Κύριον· ἐροδοῦντο πολὺ καὶ κατὰ τοῦ Μωϋσέως ἐγόγγυζον, ἐνῷ αὐτὸς ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς ὅτι Κύριος πολεμήσει μετ' αὐτῶν, διότι αὐτὸς ἰδίᾳ προστῆχετο, καὶ ἰδίᾳ τῷ Θεῷ προσελάλει καὶ τὰς πατρικὰς αὐτοῦ ἐδάρυνεν ἀκοάς· οὐδὲ λέγει ἡ Πεντάτευχος ὅτι προστῆχετο, ἀλλ' ὁ Θεὸς παρίσταται λέγων αὐτῷ «τί βοᾷ πρὸς με;»¹⁰ διότι, καθὰ γράφει ὁ Σιβετριάδης «τῶν πνευματοφύρων καὶ ἀγίων ἀνδρῶν εἰ καὶ τὰ χεῖλη μέμυκε, καὶ ἡ γλῶσσα πέπηγεν, ἡ διάνοια βοᾷ πρὸς Κύριον»· ἄλλως δ' ἐντεῦθεν διδακόμεθα ὅτι τῆς ἐν συντριβῇ καρδίας ἐκπεμπομένης δεήσεως καὶ τῆς ἀνευ ἡχοῦ βοῆς προσευχῆς εἰσακούει ὁ Κύριος, διὸ καὶ πρὸς τὸν Μωϋσέα, καίπερ μὴ ἀκούμενον εἶπε «τί βοᾷ πρὸς με;» Μὴ γὰρ ἡ θεία ἀκοή, ὡς ὁ οὐρανοφάντωρ εἶπε Βασιλείως, φωνῆς ἔχει ἀνάγκην πρὸς αἴσθησιν;—Εὐηχὸς ἐστὶν ἡ φωνὴ ἐκείνη καὶ μέχρι τῆς θείας ἀκοῆς ἀναβαίνουσα—παρρηθεῖ Γρηγόριος ὁ Νύσσης—οὐχ ἡ μετὰ τινος διατάσεως γινόμενη κραυγὴ, ἀλλ' ἡ μετὰ καθαρᾶς συνειδήσεως ἀναπεμπομένη ἐνθύμησις».

Ἀλλὰ καὶ τοῦ δευτερονομίου Κύριον ἕνα Θεὸν ὁ θεόπτης συγγραφεὺς καταγγέλλων, ἐν δὲ λέξεσιν ἐξ, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοδώρητον, καὶ τὸ τῆς οὐσίας διδάσκων μοναδικὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν προσώπων παραδῶλων¹¹, πρὸς ἀντιδιαστολὴν δὲ τῶν οὐκ ὄντων Θεῶν τὸ εἰς γράψας ὡς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος καὶ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς ἐξηγουσιν¹², ἀμέσως προσέθηκεν οἰονεῖ τοῦ Θεοῦ ἀπαίτησιν ἀρευκτον τὴν εἰλικρινὴ καὶ τελείαν ἡμῶν ἀγάπην πρὸς τὸν ἀναρχον πατέρα· «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεὸν σου ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου. καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου» τὴν ἀγάπην ταύτην ἀπαιτεῖ μίαν ὡς εἰς

8. Ἐξ.δ. ΙΖ', 11.

9. Ἐξ.δ. ΑΒ' 10—14.

10. Ἐξ.δ. ΙΔ', 15.

11. «Ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς ἑμῶν, Κύριος εἷς ἐστι». Δευτερον. Ε', 27. Θεόδωρ. ἐρωτ. Β' εἰς τὸ Δευτερον. πῶς νοητὸν τὸ ἄκουε Ἰσραὴλ κλπ.

12. «Πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν οὐκ ὄντων Θεῶν τὸ εἰς ἔθηκεν, οὐ πρὸς ἀθέτησιν τοῦ Μονογενοῦς, ἐπεὶ τίνος ἕνεκεν ἐν προσιμίοις εἰρηγται εὐθέως ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν;—ὁ δὲ Μάξιμος διδάσκει ὅτι οἶδε τὰς τρεῖς ὑποστάσεις καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη «καὶ οὐκ ἐπιλανθάνομένη τῶν προειρημένων λέγει Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστίν, ἀλλ' ἐνοῦσα τὴν θεότητα».

3. Γεν. ΜΑ', 8, 16, 24.

4. «ἀποστρέψου εἰς τὴν γῆν τοῦ πατρός σου, καὶ εἰς τὴν γενεάν σου, καὶ ἔσθαι μετὰ σοῦ». Γεν. ΑΑ', 3.

5. Γεν. ΑΑ', 29.

6. Ἐξ.δ. ΑΒ', 7.

7. Ἐξ.δ. ΙΣΤ', 27.

ἔστι καὶ ὁ Θεός, τελείαν, εἰλικρινή, ἀμέριστον. οὕτω ὥστε μία καὶ ὅλη πρὸς τὸν πλάστην ἀποσιωμένη ἀδύνατον ἵνα μερισθῇ καὶ εἰς ἄλλους· ἀενταθθα τοίνυν διδασκόμεθα—λέγει ὁ Κύριος Θεοδωρῆτος—μὴ μερίζειν τὴν ἀγάπην εἰς Θεὸν καὶ χυρσὸν, εἰς Θεὸν καὶ γυναῖκα, εἰς Θεὸν καὶ παῖδας, εἰς Θεὸν καὶ φίλους, ἀλλὰ πᾶσαν τῆς ἀγάπης τὴν δύναμιν ἀριεργὸν τῷ πεποιτηκότι Θεῷ, μετὰ δὲ γε τὸν ποιητὴν ἀπονέμειν ἐκάστῳ τὰ προσοχα, καὶ γονεῦσι δὲ καὶ γυναικὶ καὶ παισὶ καὶ ἀδελφοῖς καὶ φίλοις· τῆς γὰρ τοῦ Θεοῦ ἀγάπης καὶ τὸ ταῦτα πληρῶν»¹³. Αὐτὸν διδασκόμεθα ὅτι ἀγαπῶμεν διότι οὐδὲν δυνάμεθα ἄν κατωρθώσωμεν ἄνευ τῆς ἀπ' αὐτοῦ συνδρομῆς καὶ δυνάμεως. «Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἡ ἰσχὺς μου καὶ τὸ κράτος τῆς χειρὸς μου ἐποίησέ μοι τὴν δύναμιν τὴν μεγάλην τούτην»¹⁴. Αὐτὸς λοιπὸν πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, αὐτὸς πηγὴ ἰσχύος καὶ δυνάμεως. Ἐπαγόμενος δὲ κατόπιν ὁ Μωϋσῆς ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ φυλάξῃς τὰ φυλάγματα αὐτοῦ καὶ τὰς κρίσεις αὐτοῦ πάσας τὰς ἡμέρας»¹⁵ ἀχώριστα τίθησι τὴν τε πρὸς τὸν Δημιουργὸν ἀγάπην καὶ τὴν τήρησιν τῶν θεῶν ἐντολῶν σημειῖται δ' ὅτι κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦτο, κατὰ τὸ θέσφατον τοῦτο ρῆμα ἐγραψαν οἱ θεοὶ ἀπόστολοι, ἰδίως ὁ ἀγαπημένος καὶ ἐπιστήθιος, ἐν τῇ Α καὶ Β μαθολι-αὐτοῦ ἐπιστολῇ τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ, τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καὶ τὴν τήρησιν τῶν θεῶν ἐντολῶν ἀδιάρπαστα κηρύττων καὶ συνηνωμένα¹⁶.

Εἰ δὲ ποτε προῆται τινες ἡ ἐνυπνιαζόμενός τις ἀναφανῇ ἡλέων ἄνθρωπος παρατρέψῃ ἡμᾶς τῆς εἰς Θεὸν πίστεως καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης «λέγων λαθρα: βλαδίωμεν καὶ λατρεύσωμεν θεοὺς ἑτέροις, οὓς οὐκ ἤδεις σὺ καὶ οἱ πατέρες σου», μὴ συγκατανεύσωμεν μηδ' ἀκούσωμεν τῶν λόγων ἐκείνου, «ὅτι πειρᾷ Κύριος ὁ Θεός σου ὑμᾶς εἰδέναι, εἰ ἀγαπᾶτε Κύριον τὸν Θεὸν ὑμῶν ἐξ ὅλης ψυχῆς ὑμῶν»¹⁷. Τὸν ὅρκον ἀπαγορεύει ἡ Πεντάτευχος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ γινόμενον, τιμωρίαν δ' ἀπειλεῖ τῷ ὑποσχόμενῳ ὅτι ἀποδοῖ τῷ Θεῷ τι καὶ κατόπιν ἀπατήσαντι· «ὅτι ἐκζητῶν ἐκζητήσῃ Κύριος ὁ Θεός σου παρὰ σοῦ, καὶ ἔσται ἐν σοὶ ἁμαρτία»¹⁸.

Ἐν ὀλίγοις ἀνασκοπήσας τις τὴν τῆς Πεντατεύχου ἠθικὴν διδασκαλίαν, τὰ ὀλίγα ταῦτα πλὴν χρησιμώτατα συναγει περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ἡμῶν καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, καὶ ὧν εἰς τὸν ἄναρχον δημιουργὸν ἔχο-

μεν καθήκοντων· αἱ εἰς τὴν Πεντάτευχον καὶ τὰ βιβλία τῶν Βασιλείων ἐρμηνεύει πεντήκοντα καὶ ἐνὸς ὑπομνηματιστῶν, ἃς ἐξέδωκεν ὁ αἰμῆνητος Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης ἐδηγοῦσιν ἡμᾶς ἰδίως εἰς τὴν ἐρευναν ταύτην, χειραγῶν καὶ ἀντιλήπτορες θεόπνευστοι καθιστάμενοι εἰς τοῦ μετὰ χεῖρας δοκιμίου τὴν ἀτεχνον σύμπληξιν. Γ.

(ἔπειτα συνεχίζεται)

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ

Πρὸς τὸν κύριον συντάκτην τῆς Ἐκκλ. Αδελφότητος.

Ἐσκληστικῶς ἀποστέλλοντες ὑμῖν τὴν ὑπὲρ τῶν ἐκ τῆς πλημμελείας ἐν Θεσσαλίᾳ παθόντων ἑκκλησίαν, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς ὅπως καταχωρήσῃτε ταύτην ἐν τῷ παρ' ὑμῖν ἐκδομένῳ ἑξομῶν βύλλῳ, παρορμητικῶς τοὺς πάντας εἰς τὸν ἔρπον, καὶ δεχόμενοι ἐν τῷ γοητικῷ ὑμῶν ἐγγράφῳ ἔρπον, ἃς θέλετε διευθύνει ἀκολουθῶν τῷ τακτικῷ τῆς ἐπιτροπῆς καὶ Ἰωάννη Δοῦμα διευθυντῇ τῆς πιστοποιητικῆς γραμμῆς.

Παρακαλοῦμεν ὑμᾶς ἵνα δεχθῆτε ἐκ προκαταβολῆς τὴν ἐκφρασιν τῆς εὐγνωμοσύνης ἡμῶν. — Κατ' ἐντολὴν τῆς ἐπιτροπῆς ὁ γραμματεὺς

Κ. Α. Ἰσχυόμαχος

Πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ὁμογενεῖς καὶ φιλανθρώπους.

Συμπορὰ δεινὴ ἐπέσκηψεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ὁ Πηγεῖός πλημμυρῆσας ἐξ ὀδιδιέπων νετῶν κατέκλυσε τὸ μεῖζον τῆς Λαρίττης μέρος καὶ μεγίστην ἐκτασιν γαιῶν ἐφ' ἅπασαν τὴν Θεσσαλίαν, καταστραφέντων πολλῶν χωρίων καὶ τῶν κτημάτων ὑποστάντων δεινὴν ζημίαν. Εὐτυχῶς οἱ πηγέντες εἰσὶν εὐάριθμοι, ἀλλὰ παμπληθεῖς οἱ ἄνευ στέγης ἀπομείναντες καὶ τὴν περίουσίαν αὐτῶν καταστραφείσαν ἰδόντες.

Ἡ ἐλληνικὴ κυβερνήτης ἐσπευσεν ἀνθρῶν ἀρωγὰς τοῖς παθόντι, ὁ δ' ἐλληνικὸς στρατὸς ἀπέδειξεν ἀληθῆ ἀνδρείαν καὶ ἐπὶ τὴν δραστηριότητα, ἰδίῳ κινδύνῳ παρασχὼν τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ εἰς σωτηρίαν τῶν ἀπολλυμένων καὶ εἰς ἀναχαίτισιν τῆς ὁρμῆς τῆς συμφορᾶς.

Ἀλλ' ἐν τοιαύταις συμφοραῖς ἡ τῶν κυβερνήσεων ἀρωγὴ ὅσῳ ἂν ᾖ γενναία καὶ πρόθυμος, δὲν ἐπαρκεῖ. Δέον ἵνα συμπληρώσῃ τὸ φιλάνθρωπον καὶ σωτήριο τῆς ἀνακουφίσεως ἔργον ἡ ἀτομικὴ ἐλεημοσύνη. Οὕτω πανταχοῦ ὅπου ἂν παρόμοιοι συμφοραὶ ἐνέσκηψαν, εἶδομεν τοὺς ἰδιώτας σπεύδοντας πρὸς ἀρωγὴν τῶν παθόντων καὶ ἐπιστεγάζοντας τὸ σωτήριο τῆς ἐξουσίας ἔργον.

Ἡ συμφορὰ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ δὲν ἐλαττεῖται τῶν εἰς Γαλλίαν, εἰς Οὐγγαρίαν, εἰς Ἰταλίαν καὶ ἀλλὰ τοῦ ἐνσκηφασάντων ἐκ πλημμυρᾶς.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ τόσῳ προθύμως καὶ θαυμάσιως ὑπὲρ ξένων καὶ ἀλλοφύλων γενναίως συνδραμόντες, εἶναι δυνατόν καὶ ἐπὶ στιγμὴν καὶ νῦν ὑποθέσῃ τις ὅτι θ' ἀρνηθῶσι τὴν ὁβολὴν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ παθόντων ἀδελφῶν αὐτῶν; Ἐν τῇ ἀκραδάντῳ πεποιθήσει ὅτι ἀνταπο-

13. Θεοδωρ. ἐρώτ. Γ' εἰς τὸν Δευτέρ. πῶς νοητὸν τὸ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου κλ.

14. Δευτέρ. Η' 17.

15. Δευτέρ. ΙΑ' 1.

16. «Ἐν τούτῳ γινώσκωμεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν. ἔν τας ἐντολὰς αὐτοῦ τηρούμεθα. Α' Ἰωάννου, 6', 3. «Ὅς ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τετελειώται». Ἰωάννου Α' ἐπιστ. 6', 5. «Ὁ λόγον ἐγνώκα αὐτόν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν ψεύστης ἐστὶ, καὶ ἐν αὐτῷ ἀλήθεια οὐκ ἔστι». αὐτ. 6', 4. πρὸς Ἰακώβου Β' 9.

17. Δευτέρ. ΙΠ', 1, 2, 3, 5, 6, 8 κλπ.

18. Δευτέρ. ΚΓ', 21.

* Ἰδ. τελευταίαν εἶδῃσι σ. 62.

χρινόμεθα εἰς τὴν ἐνδόμυχον φωνὴν τῆς συνειδήσεως τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς φιλανθρωπῶν καὶ ἰδίως τῶν συμπολιτῶν καὶ ἀδελφῶν ἡμῖν Ἑλλήνων συνεστήσαμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ἐπιτροπείαν, ὅπως προβῇ εἰς τὴν συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν παθόντων ἐν Θεσσαλίᾳ κατοίκων ἐκ τῆς δεινῆς πλημμύρας τῆς τελευταίας κυριακῆς.

Πεποιθήμεν ὅτι ἡ εἰσφορὰ ἔσται γενναία καὶ οἷαν τὸ μέγεθος τοῦ δυστυχήματος ἐπιβάλλει.

Πρὸς εὐκολίαν τῆς συλλογῆς τῶν ἐράνων ἰδρυθήσονται ἰδίαι ἐπιτροπεῖαι ἐν τοῖς κυριωτάτοις κέντροις τῆς τε Ἑλλάδος καὶ ἐποὶ ἂν τῆς ὑψηλῆς βιώσιν ἑλλην. κοινότητες.

Ἡ ἐπιτροπὴ συνεννοουμένη τῇ κυβερνήσει καὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς καὶ δημοτικαῖς ἀρχαῖς τῶν παθόντων ἐκ τῆς πλημμύρας μερῶν. θέλει φροντίζει περὶ τῆς διανομῆς τῶν ἐράνων.

Ἐν Ἀθῆναις, τῇ 21 ὁκτωβρίου 1883.

Ὁ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς

† μητροπολίτης Ἀθηνῶν ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ.

Τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς

† Ὁ μητροπολίτης Ἀχρίστης Νεόφυτος. Δημήτριος Ν. Καλλιφρονῆς, Μ. Γενιέρης, Σ. Βαλκωρίτης, Ἰωάννης Μεσσηνίου, Σ. Καρτίσκης, Κ. Ν. Κωστής, Ἰωάννης Δούμας, Ν. Στεφανίδης, Μενέλαος Νεγρεπόντης, Τιμόλειον Φιλήμων, Μ. Κατσίμπαλης, Ἀναστ. Τούχας.

Ὁ γραμματεὺς Κωνστ. Ἰσχυράκης.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἐν Φαναρίῳ, τρίτη, 1 τοιμβρίου 1883.

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἡ Α.Θ.Π. ἐχοροστάτησεν ἐν τοῖς δυσὶν ἑμυνύμοις ἱεροῖς ναοῖς Σαρμασικίου καὶ Εὐλοπόρτης τὴν μὲν τρίτην κατὰ τὸν ἑσπερινὸν ἐν τῷ πρώτῳ, τὴν δ' ἐπιοῦσαν κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐν τῷ δευτέρῳ, συγχοροστατούντων ἐν τούτῳ τῶν Σ. μητροπολιτῶν Ἡρακλείας, Νικομηδείας, Ἰωαννίνων, Νεοκαισαρείας, προέδρου Διδυμοτείου, Ἀγκύρας καὶ Γρεβενῶν.

— Αὐθιμερὸν, τετάρτην, ἡ Α.Θ.Π. ἐπεσκέψατο ἐν Χάσκιοι τὴν Α. Μ. τὸν πατριάρχην τῶν Ἀρμενίων κ. Ναρσὴν.

— Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ὀνόματος τοῦ κ. Δημητρίου Ἀντίππα ἡ Α.Θ.Π. ἐπεσκέψατο τὴν παρελθούσαν τετάρτην ἐν Ταταούλοις τὸν ἀξιοσέβαστον γέροντα.

— Πρὸς πολλοὺς τῶν ἐγκρίτων ὁμογενῶν ἐορτάζοντας κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν (τοῦ ἁγ. Δημητρίου) τὴν ἑορτὴν τοῦ ὀνόματος τῶν ἡ Α.Θ.Π. ἀπέδοτο ἐπισκέψεις ἐν ἑκάστῳ διὰ τῶν ἀνωτέρων ἐν τοῖς πατριαρχείοις κληρικῶν.

— Τὴν πέμπτην ἡ Α.Θ.Π. συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἀρχ. καπουκεχαγιά Σταυρ. ἐρ. Ἰωαννίδου ἐπεσκέψατο τὴν Α. Γ. τὸν πρωτοπυργὸν Σαῖτ πασσᾶν καὶ τὸν ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἐξ. Ἀσὴμ πασσᾶν.

— Αὐθιμερὸν, πέμπτην, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἐπεσκέψατο μεταβὰς ἐπὶ τούτῳ εἰς Χάλκην τὸν Σ. Ἀ. Δέρκων.

— Τῷ σαββάτῳ μ. μ. ἡ Α. Μ. ὁ τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχης κ. κ. Νικέδημος ἐλθὼν ἐπεσκέψατο ἐν τοῖς πατριαρχείοις τὴν Α. Θ. Π.

— Χθὲς δευτέραν ἐπεσκέψατο τὴν Α. Θ. Π. ἡ Α. Ε. ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος κ. Κουντουριώτης.

Ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Νικέδημος ἐπεσκέψατο τῇ παρελθούσῃ πέμπτῃ τὴν Α. Γ. τὸν Μ. βεζύργιν, τῇ παρασκευῇ τὴν Α. Ἐξ. τὸν Σεργεῖο πασσᾶν καὶ τὸν βεϊλικτζὴ ἐφένδην, τῷ δὲ σαββάτῳ τὸν ὑπουργὸν τοῦ ἐσχαρίου Ἐξ. Κιαμὶλ πασσᾶν.

Τῇ τετάρτῃ ἡ Α. Ἐξ. ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσσίας κ. Νελιδωφ ἐπεσκέψατο τὴν Α. Μακαριότητα, ἣτις ἐξακολουθεῖ νὰ δέχεται ἐπισκέψεις διχοφύρων ὁμογενῶν καὶ ὁθωμανῶν ὑπαλλήλων τῆς σεβ. κυβερνήσεως.

Τῇ παρελθούσῃ τρίτῃ (25 λήξαντος) ἀνεχώρησεν εἰς Βάρναν ὁ ἐπὶ μικρὸν ἐνταῦθα πραιμείνας σεβ. μητροπολίτης Βελιγραδίου κ. Μιχαήλ.

— Τὴν παρασκευὴν (28) ὁ Σ. Ἀ. Δέρκων κ. Ἰωακείμ ἀνεχώρησε κατευθυνθεὶς εἰς Ἀθήνας ὅπως ἐκεῖθεν μεταβῇ πρὸς ὑγιεινότεραν αὐτοῦ διαχείμασιν εἴτε ἐν Παλέρμῳ τῆς Σικελίας εἴτε ἐν Κερκύρᾳ. Τὴν Α. Σ. προέπεμψαν ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ πολλοὶ τῶν Σ. συνοδικῶν καὶ τῶν διακεκριμένων λαϊκῶν τῆς πρωτευούσης, καθὼς καὶ ἐντολῇ τῆς Α. Θ. Π. ἅπαντα ἡ πατριαρχικὴ ὑπαλληλία. Ἡ α' Ἐκκλ. ἀλήθεια εὐχεται τῷ Σ. Γέροντι ταχέαν τὴν ἀνάρρωσιν σιν καὶ ἐπ' ἀνόδον εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς ἐκκλησίας καὶ τοῦ πνευματικοῦ ποιμνίου αὐτοῦ.

— Ἀπῆλθε τὴν παρασκευὴν εἰς Ἀθήνας ὁ πανοσιολογ. ἀρχιμανδρίτης κ. Δερμανὸς Ἀποστολάτος ἐξαρχὸς τοῦ Παναγίου τάρου.

Κατὰ καθήκον φιλανθρωπίας δημοσιεύσαντες τὰ ἐν σελίδι 61 δύο ἑγγράφα, ἐπισταλέντα ἡμῖν πρὸς τοῦτο καὶ ἀφ' ὧντα εἰς βοήθειαν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπὸ τῆς πλημμύρας παθόντων, συνιστῶμεν τὰ ἐν αὐτοῖς εἰς τὰ φιλεὺςπλαγχα αἰσθητά ἀπάντων τῶν ἡμετέρων συνδρομητῶν καὶ ἀναγνωστῶν.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ὁραίας καὶ λίαν κανονικὰς εἰκόνας ἔγραψεν ὁ ἐκ Τήνου ζωγράφος κ. Ἰωάν. Μυρζῆς διὰ τὸν ἐν Πειραιεὶ νεόδηκτον ναὸν τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. Ὁ κ. Μυρζῆς ἀκολουθεῖ πιστότατα τὸ σεμνὸν βυζαντινὸν ὕψος, ἐφ' ᾧ καὶ συνιστῶμεν αὐτὸν πᾶσι τοῖς ἐπιθυμοῦσι νὰ γράψωσιν ἀληθῶς ἐκκλησιαστικὰς εἰκόνας (Σ. ἰ. ω. ν.).

Οἱ ἰησοῦται. - Αἱ κληρικαὶ ἐφημερίδες τῆς Ῥώμης δημοσιεύουσι τὰ ἐξῆς καταστατικά διδόμενα περὶ τοῦ τάγματος τῶν ἰησοῦτῶν.

Κατ' αὐτὰ διήρηται τοῦτο εἰς πέντε μεγάλας ἐπαρχίας, ἥτοι α') εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὰς ἰταλικὰς νήσους ἔχουσας 1 558 πατέρας ἰησοῦτας· β') τὴν Γερμανίαν, Αὐστρουγγρίαν, Βελγικὴν καὶ Ὁλλανδίαν ἔχουσας 2 165 τοιοῦτους· γ') τὴν Γαλλίαν καὶ τὰς ἀποικίας αὐτῆς μετὰ 2 798 ἰησοῦτῶν· δ') τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὸ Μεξικόν, 1 933· ε') τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς ἠνωμένας πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, 1 895.

Ἀπασαὶ ὁμοῦ αἱ ἐπαρχαὶ αὗται παρέχουσιν ἀριθμὸν 10 349 μνητῶν τοῦ Λαύδρα (ιερέων, καθηγητῶν ἢ συμβοιθῶν).

Ἡ ἐν ταῖς ἠνωμέναις πολιτείαις ἐκπαίδευσις. - Ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς ἠνωμέναις πολιτείαις 188 918 δημόσια σχολεῖα, εἰς ἃ φοιτῶσιν 9 729 189 μαθηταὶ διδασκόμενοι ὑπὸ 280 812 διδασκάλων, ἐν οἷς 156 351 παιδαγωγοὶ θήλειαι καὶ 115 065 ἄνδρες, πλέον 8 619 διδάσκαλοι.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκαλείων ἀνέρχεται εἰς 220 μετὰ 25 000 σπουδαστῶν, σχολεῖα δὲ τῆς ἀνωτέρας παιδείας τῶν θηλέων ἀριθμοῦνται 227, σχολαὶ φιλολογικαὶ 351, σχολαὶ ἐπιστημονικαὶ 83, θεολογικαὶ 141, νομικαὶ 48, ἱατρικαὶ 120.

Μόνον δὲ διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, τὴν δημοσίαν, ἡ δαπάνη τῶν ἠνωμένων πολιτειῶν ἀνέρχεται εἰς 81 795 929 δολλάρια ἢ φράγκα 403 771 645.

Ἡ λουθηρανὴ Βίβλος. - Ἐπιτροπὴ ἀναλαβοῦσα τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ὑπὸ τοῦ Λουθήρου γερμανικῆς μεταφράσεως τῆς Γραφῆς, δημοσιεύσει μετ' ὀλίγον πρόχειρον ἔκδοσιν περιέχουσαν τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐπενεχθείσας διορθώσεις. Αἱ κρίσεις, ἃς θέλει προκαλέσῃ ἡ ἔκδοσις αὕτη, ἐξετασθήσονται καὶ χρήσις γενήσεται αὐτῶν ἐν τῇ ὁριστικῇ ἐκδόσει τῇ φανερομένῃ τὸ 1885.

ΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΘΗΜΕΡΟΝ
ΚΗΡΥΞΟΝΤΕΣ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ·

- Α' κυριακῇ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Φιλάρτος Βαφειδῆς,
Β' » » Γρηγόριος Ζυγαδηνός,
Γ' » ὁ ἱεροδιάκονος Εὐμένιος Ξηρουδάκης,
Δ' » ὁ ἱεροδιάκονος Λουκάς Πετρίδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἀγ. Νικολάου ἐν Τριφυλίᾳ·

- Α' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάκονος Κωνσταντῖνος Χ. Ἀποστόλου.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Μουχλίᾳ·

- Β' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάκονος Σωφρόνιος ἀγιοσταφίτης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἀγ. Δημητρίου ἐν Σουλίουρτῃ·

- Α' κυριακῇ, ὁ αἰδέσ. κατηχητῆς Κωνσταντῖνος Παρίτσης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Ἑξ μαρμαρίοις·

- Γ' κυριακῇ, ὁ Σεοφιλέστ. ἐπίσκοπος Σκοπέλου Παῦλος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν ἀγ. Θεοδώρων ἐν Βλάγκᾳ·

- Α', Β' καὶ Δ' κυριακῇ, ὁ Σεοφ. ἐπίσκ. Σκοπέλου Παῦλος.

Ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς ἀγ. Κυριακῆς καὶ Ἐλπίδος ἐν Κοντοκαλίᾳ·

- Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ ἱερομ. Γεννάδιος Κομνηνός.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἀγ. Κωνσταντίνου ἐν Ὑψωμαθείοις·

- Δ' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάκονος Κωνσταντῖνος Χ. Ἀποστόλου.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς ἀγίας Παρκεκυβῆς ἐν Χάσκιοι·

- Β' κυριακῇ, ὁ Μ. ἐκκλησιάρχης Καλλίνικος.

Ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς Ταταούλων καὶ Εὐαγγελιστρίας·

- Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ Σεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Χαριουπόλεως Γεννάδιος.

Ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς Σταυροβρυμίου·

- Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ Σεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Εἰρηνοπόλεως Φώτιος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ ἐν Γαλατῇ·

- Γ' κυριακῇ, ὁ αἰδέσ. κατηχητῆς Κωνσταντῖνος Παρίτσης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας Καρπακίου ἐν Γαλατῇ·

- Α' κυριακῇ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γρηγόριος Παλαμάς.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Νικολάου ἐν Γαλατῇ·

- Α' κυριακῇ, ὁ Μ. ἀρχιεπίσκοπος Λεόντιος Ἐλευθεριάδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου ἐν Γαλατῇ·

- Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πολύκαρπος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Σιλοκονίᾳ·

- Β' κυριακῇ, ὁ Μ. ἀρχιεπίσκοπος Λεόντιος Ἐλευθεριάδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν Ταξιάρχων ἐν Μ. Πάμυρτῃ·

- Α' καὶ Δ' κυριακῇ, ὁ Σεοφ. ἐπίσκ. Παμφίλου Σωφρόνιος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Χαράλαμπος ἐν Βεζικίᾳ·

- Γ' κυριακῇ, ὁ Σεοφιλ. ἐπίσκοπος Παμφίλου Σωφρόνιος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐν Βαρσοχωρίᾳ·

- Β' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάκονος Λουκάς Πετρίδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Νεοχωρίᾳ·

- Β' κυριακῇ, ὁ Σεοφιλ. ἐπίσκοπος Παμφίλου Σωφρόνιος.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Μ. πρωτοσυγκλήτης)

(Συνέχεια προηγουμένης σελ. 46).

160. Οὐ χρὴ τὴν σύνεσιν ἡλικίᾳ κρίνειν, οὐδὲ τὸν προσβύτην ἀπὸ τῆς πολιᾶς δοκιμαζεῖν (Χρυσόστ.).

161. Ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας καὶ ἐπὶ τὰ ἐτοῖμα μᾶλλον τρέπονται (Θουκυδ.).

162. Μεγαλοφυγία ἐστὶν ἀρετὴ ψυχῆς, καθ' ἣν δυνάμεθα φέρειν εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν καὶ τιμὴν ἢ ἀτιμίαν.

163. La paresse et l'oisiveté sont les avant-coureurs de la misère¹.

164. Κλεάνθης ἐρωτώμενος διὰ τί παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οὐ πολλῶν φιλοσοφούντων, ὁμως πλείους διέλαμψαν ἢ νῦν; Ὅτι, εἶπε, τότε μὲν ἔργον ἥσκειτο, νῦν δὲ λόγος.

165. Ἐὰν τις σε εἴπῃ κακῶς, εἰ μὲν ἀληθὲς λέγει, διόρθωσαι· εἰ δὲ ψευδῆ, καταγέλασον. Εἰ μὲν σύννοδας σεαυτῷ τὰ εἰρημένα, σωφρόνησον. Εἰ δὲ μὴ σύννοδας, καταφρόνησον (Χρυσόστ.).

166. Ἀνθρώποισι πᾶσι μέτεστι γινώσκειν ἑαυτοὺς καὶ σωφρονεῖν (Ἡρακλείτου).

167. Σωκράτης ἔλεγε Θεοῦ μὲν εἶναι τὸ μηδενὸς δεῖσθαι, τὸ δ' ὡς ἐλαχίστων ἐγγυτάτῳ Θεοῦ.

168. Σκοπὸς ἐσθλὸς εἰς, κάλυμμα εἶναι σαρκὸς πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος αὐταρκείας (Βασιλείου).

169. Ἡ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς διατριβὴ τὸν νυστάζοντα καὶ ἀμαθῆ φύσει ἐγείρει, καὶ εὐμαθῆ καὶ μνήμονα καὶ ἀγρίον ἀπεργάζεται.

170. Δίκαιος ἔρως ἀνυδρίστως ἐφίεσθαι τῶν καλῶν (Δμκρτ.).

171. Τὸ μὲν θάρσος ἀμέλειν τε καὶ ῥαθυμίαν καὶ ἀπειθεῖν ἐμβάλλει, ὁ δὲ φόβος προσεκτικώτερος καὶ εὐπειθεστέρους καὶ εὐτακτοτέρους ποιεῖ. Τεκμήριο δ' ἂν τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ναυσίν· ὅταν μὲν γὰρ δήπου μηδὲν φοβῶνται, μεστοὶ εἰσὶν ἀταξίας· ἐς τ' ἂν δὲ ἡ χειμῶνα ἢ πολέμιον δείσωσιν, οὐ μόνον τὰ καλεούμενα πάντα ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ σιγῶσι καραδοκοῦντες τὰ προσταχθέντα, ὥσπερ χορευταί².

172. Μισῶ τὸν ἄνδρα τὸν διπλοῦν πεφυκότα· χρηστὸν λόγοισι, πολέμιον δὲ τοῖς τρόποις (Ἀρχίου).

173. Αἱ πόλεις εἰσὶναι χρῆναι τοῖς ἄρχοντας ἑαυταῖς μὲν ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ πορίζειν, αὐτοὺς δὲ πάντων τούτων ἀπέχεσθαι³.

174. Πάσης λύπης ἱατρὸς γίγνεται χρόνος.

Βιβλιογραφία

ΤΑ ΚΟΜΑΝΑ καὶ τὰ ἐρεῖπια αὐτῶν· ἦτοι μονογραφία ἀρχαιολογικὴ καὶ τοπογραφικὴ περὶ Κομάνων· ὑπὸ Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ. Ἐν Ἀθήναις 1882. Πρὸ μικροῦ ἐστάλη εἰς τὸ γραφεῖον ἡμῶν τὸ μικρὸν τοῦτο πόνημα, ἐκ σελίδων 76 συγκείμενον, ἔπερ γράψας ἐξέδωκεν ἄνθρωπος ἱκανὸς καὶ βιβλίος ἐν τῇ ἱστορίᾳ

τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ ποιήσας ἐρεύνας, ὁ κ. ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ, διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, καθηγητὴς δὲ τῆς ἐν Σμύρῃ Εὐαγγελικῆς σχολῆς. Ὁ κ. Π. ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ πρὸ ἔτων γράψας τὰ «Καππαδοκικά» αὐτοῦ, ὧν ἐξέδωκε μόνον τὸν Α' τόμον, ἔδειξεν ἐκτὸν εὐδοκιμώτατον ἐρευνητὴν τῆς ἱστορίας καὶ γνώστην τῆς τοπογραφίας τῶν ἐν Μικρασίᾳ χωρῶν, ὑπάρχει δ' ὁμολογουμένως ὁ μόνος ἱκανὸς εἰς ἐρευναν περὶ Κομάνων, ἥτοι τῆς ἱερτικῆς ἐκείνης ἐν Καππαδοκίᾳ πόλεως, ἐν ἣ τὸ ἀρχαιότατον ὑπῆρχε ποτε καὶ ἀγιώτατον ἱερὸν πάντων τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ Πόντῳ πόλεων. Περὶ τούτου καὶ τῶν Κομάνων ἡ προκειμένη σπουδαία πραγματεία τοῦ πολυμαθεστάτου καθηγητοῦ Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ λέγει πολλὰ καὶ καλὰ καὶ λόγου ἄξια, μνημεῖον φιλοπονίας ἀκαταβλήτου ἱσταμένη καὶ λαμπρὸς ὑπογραμμὸς πᾶσιν ἐκείνοις, ὅσοι εἰς ἀσύγνωστον ῥαστώνην καὶ ἀσυγγνωστοτέραν περὶ πάντων πατρῶν ἱστορίαν καὶ ὑπόθεσιν ἀκηδῖαν ἀπορμῶν πληθὺς καὶ χρόνος περίσσειαν καταθίσουσιν, περὶ τὰ ἥττον ἐγκαίρως καὶ οὐδενόσωρα τυρβαζόμενοι, τῶν δ' ἡμετέρων τὴν ἐρευναν ἄλλοις καταλείποντες. Τὸ ἔργον τοῦ κ. Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ τιμᾷ τὸν χορὸν τῶν ἐν Σμύρῃ ὁμογενῶν λογίων.

ΑΓΓΕΛΙΑ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ πολιτειαγραφικόν καὶ φιλολογικόν τοῦ ἔτους 1884 ἐκδιδόμενον ὑπὸ Ἀθ. Παλαιολόγου ἔτος τρίτον. — Ὁ ὄγκος τοῦ πονήματος ἔσται ὁ αὐτὸς τῷ τοῦ παρελθόντος ἔτους, περιλαμβάνων φύλλα τυπογραφικὰ 20—25 σχήματος ὁδοῦ. Τιμὴ ὡσαύτως ὀρίζεται ἡ αὐτή, ἥτοι ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲν εἰκοσιν ἀργυρὰ γρόσια, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δὲ καὶ τῷ ἐξωτερικῷ φράγκα πέντε. Ἀγγελίαι δὲ καὶ προκηρύξεις παντὸς καταστήματος, ἐργοστασίου καὶ ἐταιρίας, μὴ ὑπερβαίνουσιν τὰς 15 γραμμὰς, καταχωρίζονται ἐν κεχρωματισμένοις φύλλοις τοῦ βιβλίου ἀντὶ φράγκων 10. — Διεύθυνσις τοῦ «Ἡμερολογίου τῆς Ἀνατολῆς» ἐν τῷ Πέραν τυπολιθογραφεῖῳ Ἰω. Παλλαμάρη, ἀριθ. 403.

Πατριαρχικὸν πρωτόκολλον. — Ἀνεγέρητοι μένουσιν αἱ πρὸς τὸ οἰκουμένικον πατριαρχεῖον ἀποστελλόμεναι ἀναφοραὶ καὶ παντοῖα ἄλλα φορολογήσιμα ἔγγραφα ἢ (ἐκάλληλα περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως) τηλεγραφήματα, ὧν δὲν προκαταβάλλονται τὰ πρωτοκολλητικὰ τέλη ὑπὸ τοῦ ἐκιδότου, ἢ τοῦ ἀποστολέως αὐτῶν διὰ τινος ἐνταῦθα ἀνταποκριτοῦ.

1. = Ὀκνηρία καὶ ἔργα ἀθλιότητος πρόδρομοι.

2. Ἐν. ἀπομνημ. βιβλ. Γ' κεφ. ε', 5—6.

3. Αὐτ. βιβλ. Β' κεφ. α', 9.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1883. ΤΕΥΧΟΣ Ε'.

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος.

Συνδρομὴ ἰτησιζ προκαταβαλλομένη ἑντάβη μετ. ἀργ. πέντε, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ. ἀργ. ἑξ, ἐν τῷ ἑξωτερικῷ φράγκα εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἐξάμηνοι δὲν γίνονται.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἔκδοσις παντὸς χρησίμου συγγράμματος, οὗτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλήρες σῶμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίτοι ἐν Φαναρίῳ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ.

Διὰ πᾶσαν διχείρισιν ἀπευθυντὴν τῷ κ. ΙΩΑΝΝΗ ΑΣΠΡΙΩΤῃ διευθυντῇ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Κ. πόλιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ἐγγράφον τοῦ ἡγεμόνος Βλαχίας Κωνστ. Βασσαράδα Βραγκοβάνου·
Χρυστάκος Ἱεροσολύμων ὁ Νοταρῆς, συνέλκει·
Ἠθικὴ τῆς Πεντατεύρου, Γ' καὶ Δ'·
Παύλος ἐπιστολὴ τῆς τοῦ ἑκατονταετηρίδος·
Τροποποίησις τοῦ προδημοσιευθέντος προγράμματος τῶν ἱεροκλήσεων·
Ἀλληλογραφία ἐκ Βιέννης περὶ τῶν αὐτῶν βουλήσεων·
Αἱ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους προνομίαι·
Πατριαρχικαὶ ἐπισκευαὶ καὶ ἀρτίσεις ἀρχιερέων·
Ἡ ἐν Βοσνίᾳ ὀρθόδοξος ἐκκλησία·
Ἡ Μ. πρωτοσυκελλία περὶ τοῦ μὴ συνάπτειν δάνεια τοῖς ἐπιτρό-
πους τῶν ἐν τῇ βασιλευσούσῃ ἱερῶν ναῶν·
Διχειριστικὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας·
Γνωμικὰ καὶ ἀποφθεγματὰ σοφῶν

ΕΓΓΡΑΦΟΝ

ΤΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΒΛΑΧΙΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΒΑΣΣΑΡΑΔΑ ΒΡΑΓΚΟΒΑΝΟΥ

Οἱ ἔρευνῶντες τὴν ἱστορίαν τῶν μεταξὺ Ρουμούνων καὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας σχέσεων εὐρίσκουσιν ὧδε δη-
μοσιεύμενον ἔγγραφον τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Βασ-
σαράδα Βραγκοβάνου πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀδριανου-
πόλεως Κλήμεντα ἐπιστελλόμενον· ἀντικείμενον μὲν ἔχει
ταραχίας τινὰς καλογῆρους τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Σινᾶ,
ἀλλ' ὑπάρχει περισπούδαστον ἡμῖν διὰ τὸν σεβασμὸν, ὃν
ὁ ἡγεμὼν ἐκείνος ὡς καὶ οἱ διαδόχοι αὐτοῦ καὶ οἱ πρὸ αὐ-
τοῦ ἔτρεφον πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ μάλι-
στα τὴν ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, ἀφ' ἧς αἱ πα-
ροικίαι τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἐξηρτῶντο αἱ ὀρθόδο-
ξοι. Ὀλίγαι σημειώσεις εἰσιν ἀναγκαιόταται περὶ τε τοῦ
ἡγεμόνος τούτου καὶ τοῦ Κλήμεντος Ἀδριανουπόλεως
καὶ τῆς σιναϊτικῆς διχοστασίας, καίτοι αἱ ὑπ' ὅψιν ἡμῶν
πηγαὶ ὀλίγιστα παραδίδουσι καὶ ἀνεπαρκῆ πρὸς ἱκανοποίη-
σιν περιεργίας ἀξιοπαύου.

Παρὰ Φωτεινῶ καὶ Ubicini¹ εὐρίσκομεν περὶ τοῦ καλοῦ

1. Διονυσίου Φωτεινοῦ ἱστορίαν τῆς πάλαι Δακίας· ἐν Βιέννῃ 1818·
τόμ. Β' σελ. 270—299. Ubicini Provinces Roumaines ἐν τῷ
Univers Pittoresque. Cantemir Hist. de l'Empire Othoman,
ἐν Παρίσι 1743, τόμ. Δ' σελ. 107· βλ. καὶ παρὰ Κομνηνῶ Ὑψηλίν-

τούτου ἡγεμόνος πλττορορίας· ἦν ἀνεψιὸς τοῦ Ματθαίου
βοεβόδα Βασσαράδα, υἱὸς Ἑλένης, θυγατρὸς τοῦ μεγά-
λου λογοθέτου Κωνσταντίνου Καντακουζηνοῦ, μέγας λο-
γοθέτης καὶ αὐτὸς τῆς Βλαχίας γενόμενος· ἐκλεγείς
ἡγεμὼν Βλαχίας τῷ 1689 εἰς διαδοχὴν Σεβάνου Καντα-
κουζηνοῦ, περιεβλήθη τὸ ἀξίωμα ὑπὸ τοῦ τότε ἐν Βουκου-
ρεσίῳ διατρίβοντος καπουτζίμπασι τῆς Ὑ. Πύλης, ὁ δὲ
Φωτεινὸς παραδίδωσιν ὅτι τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως
μέρος ἀπετέλει καὶ ὁ παρεπιδημῶν ἐν τῇ τῆς Βλαχίας
πρωτεύουσῃ ταύτῃ πατριαρχίᾳ πρόην Κωνσταντινουπό-
λεως Διονύσιος Δ' ὁ Μουτελίμης. Ἐν μέσῳ τῶν πολιτι-
κῶν ἀνωμαλιῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, ὁ Κωνσταντίνος
Βασσαράδας διώκησε συνετῶς καὶ δικαίως, ἐλογίζετο δ' ὁ
εὐτυχέστερος τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, «εὐφραι-
νόμενος κατὰ πάντα, λέγει ὁ Φωτεινός, χωρὶς νὰ μείνῃ
οὐδὲν ἀγαθὸν εἰς ταύτην τὴν ζωὴν νὰ ἐπιθυμήσῃ, διότι
ἦτον εὐρωστος, ὑγιής, ὠρεῖος, πλούσιος, μὲ ἱκανὴν μά-
θησιν καὶ πολλὴν πράξιν» εἶχεν υἱοὺς τέσσαρας, ἐξ ὧν
ὑπᾶνδρευσεν δύο, καὶ θυγατέρας ἐπτά, τὰς ὁποίας ὑπᾶν-
δρευεν ὅλας· συγγενεῖς δὲ πλῆθος, ὅθεν καὶ ἦτον ὁ μόνος
εὐτυχὴς τοῦ αἰῶνός του· ἔκτοτε ἔπαυσαν οἱ συνεχεῖς
πόλεμοι, καὶ αἱ τοπικαὶ ἀνταρσίαι, διαφωναίαι καθη-
μεριναὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ συνεχεῖς ἀλλαγαὶ τῶν ἡγε-

τη (τὰ μετὰ τὴν ἄλυσιν σελ. 203, 216, 233, 264 κ. τ.) — 296· ὁ Δα-
πόντης ἐν τῷ ἱστορικῷ καταλόγῳ διέσωσεν ἐπιστολὴν Γεωργίου Ἀλε-
ξανδρείας πατριάρχου πρὸς τὸν Βασσαράδαν ἐγκωμιαστικὴν· Μισσιων.
βιβλ. Κ. Σίβη, τόμ. Γ', σελ. 85.

μόνων, διό εἶχε διορθωθῇ καὶ ὁ τόπος, καὶ κατεπλούτη-
σεν»· ὁ Βασσαράβας ἐγένετο θυμὰ τῆς ἀτίμου καταφορᾶς
τῶν συγγενῶν αὐτοῦ Καντακουζηνῶν, καθηρέθη τῆς
ἀξίας περὶ τὰ μέσα μαρτίου 1714 καὶ ἀπέθανε τῇ 15 αὐ-
γούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ζηλωτὴς τῆς δόξης τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας ἐνθεραότα-
τος, γενναῖος προστάτης τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, ὡς
πρὸ τοῦ Βασσαράβα προστάτης ἐγένετο καὶ ὁ Σερβάνας,
ὁ Κωνσταντῖνος Βραγκοδάνας εἰσήγαγε μὲν πολλὰς ἐν
Βλαχίᾳ βελτιώσεις, μνημεῖα δὲ τοῦ ζήλου αὐτοῦ πρὸς τὰς
ἡγεῖρεν ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια, εἶεν τὴν τοῦ ἀγίου
Γεωργίου ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ τὴν τοῦ Χορελίου ἐν τῷ
θέματι Βούλτζας· ἔρωτα ἔτρεφεν ἀληθῆ πρὸς τὰ ἐλληνικά
γράμματα καὶ ζήλον ἐνθεον ὑπὲρ τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος,
σεβόμενος τοὺς δύο μεγίστους παράγοντας τούτους τῆς
εὐδαιμονίας καὶ τῆς προόδου τῶν ὀρθοδόξων ἐθνῶν. Προή-
γαγε τὴν ὑπὸ τοῦ προκατόχου Σερβάνου Καντακουζηνοῦ
ιδρυθεῖσαν ἐν Βουκουρεστίῳ ἐλληνικὴν ἀκαδημίαν καὶ τὴν
αὐτόθι ἐλληνικὴν τυπογραφίαν, καὶ δαπάναις ἰδίαις ἐξέ-
δωκε πλεῖστα ἐλληνικὰ βιβλία οἷον τὸ τοῦ Μαξίμου Πε-
λοποννησίου ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ σχίσματος τῶν παπ-
στῶν (1690), τὴν τοῦ Μελετίου Συρίγου ἀντίρρησην κατὰ
τῶν καλδαικῶν κεφαλαίων (1690), τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἁ-
γίας Παρασκευῆς καὶ Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου (1692),
τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν Βησσαρίωνος τοῦ Μακρῆ (1699),
τὸ ψαλτήριον (1700)². Δοσίθεος ὁ ἀείμνηστος πατριάρχης
Ἱεροσολύμων προσφωνῶν αὐτῷ τὸ βιβλίον τοῦ Μελετίου
Συρίγου καλεῖ τὸν Βασσαράβαν Κωνσταντῖνον φιλάρετον,
εὐσεβεστάτον καὶ πανευλαδῆ εἰς τὴν μητέρα
Ἐκκλησίαν, εὐγνωμονῶν ἐπὶ τῇ τῆς βίβλου ἐκδόσει·
εἶνα ἐν μὲν τῷ παρόντι αἰῶνι—γράφει—συναριθμησαί ἐν
τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, ἔχων τὸ καύχημα ἐν αὐτῇ μετὰ
τῶν εὐσεβῶν ὑπερμάχων τῆς καθολικῆς πίστεως αὐθεν-
τῶν, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι συγχορεύει ἐκείνοις ἐν τῇ ἐκκλη-
σίᾳ τῶν πρωτοτόκων, τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς». Ὁ αὐτὸς τῆς ὀρθοδόξου καὶ στρατευομένης ἐκκλησίας
καλλίνικος ἀριστεὺς τὴν τοῦ Βησσαρίωνος προσφωνῶν
ὁμολογίαν αὐτῷ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν εὐχόμεθα—
γράφει—εἶνα τρέχης ταύτην τὴν λίαν ἐπαινουμένην βασι-
λικὴν ὁδὸν, γινόμενος ἐν παντὶ καιρῷ, κατὰ ἀλήθειαν,
δεξιὰ χεὶρ τοῦ ὀρθοδόξου γένους καὶ χρηματίζων εἰς
τὸν πλατυσμόν τῆς εὐσεβοῦς ἀγίας πίστεως ἄλλος ἰσα-
πόστολος». Τὴν πρὸς τὰ ἐλληνικά γράμματα ἀγάπην
τοῦ Βασσαράβα βοεδόδα, ἣν ἐνέπνευσε καὶ τοῖς υἱοῖς αὐ-
τοῦ, διδάσκαλον τάξας Γεώργιον τὸν Μαϊώταν³, ἐγκωμίους
στέφουσιν, ἐν ἐπιγράμμασι πολλοῖς προτεταγμένοις δια-
φόρων βιβλίων, ἄνδρες ἐπιφανεῖς ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ παιδείᾳ,
ὁ Σεβαστὸς Κυμινῆτης, ὁ ἱατρὸς Ἰωάννης Κομνηνός, οἱ

μαθηταὶ τῶν μεγάλων σχολῶν Βουκουρεστίου καὶ Ἰωαν-
νῶν, Ἰωάννης ἱερεὺς ὁ Ἀβράμιος καὶ ἄλλοι· ὁ Ἀβρά-
μιος μάλιστα λαμπρῶς ἐγκωμιάζει τὰς ἀρετὰς τοῦ ἡγε-
μόνος ἐν τινι βιβλίῳ, οὗ τὴν προτῶνῃσιν μετετύπωσεν
ὁ Κ. Σάββας⁴.

Σεβαστὴ δ' ἡ κρίσις τοῦ ἐξ ἀπορρήτων Ἀλεξάνδρου
Μαυροκορδάτου· προσφωνεῖ τὰ Μυσικά αὐτοῦ τῷ Κων-
σταντίνῳ Βασσαράβᾳ «λαμπρυνόντι ταῦτα τῇ ἐντεύξει
καὶ τῇ σκέπῃ οὐ μεῖον ἢ τὴν Μυσίαν ἐκόσμησας τῇ ἡγε-
μονίᾳ—γράφει⁵—καὶ τῇ κηδεμονίᾳ εἰ τις καὶ ἄλλας· καὶ
δέχου τὴν συγγραφὴν ἡμῶν καὶ τὴν προσέφεστιν εὐμηνῶς,
ὅτι μέρος ὦν οὐ σμικρὸν αὐτῆς, ἐν πολλοῖς ἐγκωμιάζῃ
παρ' ἑμοῦ· οὐ τοῖς ἀπὸ τέχνης ἐπαίνους, τοῖς ὅγκον προστι-
θεμένοις. ἀλλὰ τῇ ἀπλῇ καὶ λαμπρῇ ἀφηγήσει τῶν ὑπὸ
σοῦ κατωρθωμένων, μεγέθει τε καὶ ἀριθμῷ οἰκοθεν ἐξαι-
σιῶν».

Περὶ Κλήμεντος Ἀδριανουπόλεως μητροπολίτου, πρὸς
ὃν ἡ ἐπιστολὴ πέμπεται, δύο λόγους μόνον δυνάμεθα ἵνα
εὐρωμεν παρὰ τοῖς ἡμετέροις ἱστορικοῖς⁶, ὅτι οὗτος ἦν
μητροπολίτης Χαλκηδόνος, ἐπὶ Καλλινίκου Β' τοῦ Ἀκαρ-
νᾶνος, μετατεθείς εἰς τὸν θρόνον Ἀδριανουπόλεως, παυ-
θέντος τοῦ Ἀδριανουπόλεως Νεοφύτου, τοῦ καὶ ἐπὶ τούτῳ
χολωθέντος καὶ ἐνεργήσαντος λίαν ὑπὲρ παύσεως μὲν τοῦ
Καλλινίκου ἀπὸ τοῦ οἰκουμένου θρόνου, ἀναρρήσειος δ' ἐ-
αυτοῦ· ταῦτα μόνον γινώσκων καὶ τὰς πληροφορίας μόνως
ταύτας εὐρὼν περὶ Κλήμεντος ὁ τὰς ὀλίγας ταύτας χα-
ράττων γραμμὰς ἐδημοσίευσεν πρὸ ἑνδεκα ἐτῶν⁷. Ἐν ἐπι-
στολῇ τινι τοῦ Κλήμεντος πρὸς Χρυσανθὸν Ἱεροσολύμων
τὸν Νοταρᾶν, τῇ 21 μαρτίου 1707 ὁ μητροπολίτης αὐ-
τός, μεθ' οὗ φαίνεται ἔχων τακτικὴν ἀλληλογραφίαν ὁ
ἡγεμὼν Κωνσταντῖνος Βασσαράβας, ὑπογράφεται πρῶτην
Ἀδριανουπόλεως.

Ἡ δὲ σιναϊτικὴ διχοστασία, περὶ ἧς ἡ ἡγεμονικὴ ἐπι-
στολὴ γράφει ἐστὶν ἡμῖν γνωστὴ μόνον ἐξ ὧν ἐξέδωκεν
ἐγγράφων ὁ κ. Παύλος Νεοκλῆς⁸. Ἦν ἀρχιεπίσκοπος τοῦ
Σιναίου ὅρους τότε ὁ Ἰωαννίκιος, οὗ μνηεῖον ποιεῖται ἀρ-
χαῖος τῶν ἀρχιεπισκόπων Σινᾶ κατάλογος, καθ' ὃν ὁ
Ἰωαννίκιος ἦν πελοποννησίος, χειροτονηθεὶς τῷ 1668,
ζήσας δ' ἔτη τριάκοντα καὶ πέντε· ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας
τούτου ὑποδόμησεν ὁ ὑψηλότατος αὐθέντης πάσης Οὐγ-

4. Νεοελληνικῆς φιλολογίας καὶ ἱστορίας ἀνάμικτα ἐν *Παρθένῳ*, τόμ. ΙΘ', σελ. 305 κ. ἐξ. 321 κ. ἐξ.

5. σελ. 190 τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδοθέντος ἐπιστολαρίου τῷ 1804, ἐκ τοῦ πατριαρχ. τυπογραφείου, ὅδε καὶ Μαυροκορδάτου ἐπιστολαὶ Ρ' ἐν Τεργέστῃ 1879 σελ. 66.

6. Μελετίου Ἀθηνῶν ἐκκλ. ἱστορία τόμ. Γ' σελ. 483· Κομνηνοῦ δὲ μετὰ τὴν ἄλωπιν σελ. 201· Ζαβίρα θέατρ. σελ. 401· Μαθᾶ κατ' ὄλογ. σελ. 223· Σίββα φιλολ. σελ. 353, Μεσαιων. βιβλ. τόμ. Γ', σελ. 526.

7. Μ. Γεδεών βιογραφ. σημειώσεις περὶ Καλλινίκου Β' τοῦ Ἀκαρνᾶνος ἐν Κωνσταντινουπόλει 1872· σελ. 8.

8. Περιγραφὴ τοῦ θεοβαδίστου ὅρους Σινᾶ κλπ. τυπωθεῖσα νῦν πύμπτον διὰ δαπάνης τῆς ἱερᾶς καὶ βασιλικῆς μονῆς τοῦ Σινᾶ· ἐν Βενετίᾳ 1817 σελ. 154.

2. βλ. Ἀνδρίου Π. Βρετοῦ Νεοελλ. φιλολ. Τόμ. Α' ἀριθμ. 116—155.

3. Σίββα Νεοελλ. φιλολ. σελ. 595, Βρετοῦ αὐτόθι τόμ. Α' σελ. 218, ἔνθα πολλὰ πλείω τῶν παρὰ Σίββα γράφει περὶ Μαϊώτα· Ζαβίρα θέατρων σελ. 231.

γροβλαχίας· Ἰωάννης Κωνσταντίνος Βασσαράμπας βρεβόδας ὁ Βραγκοδάνος, μετὰ τοῦ εὐγενεστάτου ἀρχόντος μεγάλου σπαθάρη Μιχαήλ Καντακουζηνοῦ τὴν ἱερὰν καὶ περικαλλὴ μονὴν τοῦ Ῥιμνίκου, καὶ ἀφιέρωσεν αὐτὴν εἰς τὸ Σινᾶ⁹. Ἐκ τῶν ἐκδοσθέντων ὁμοῦς ἐπισήμων ἐγγράφων δέκνυται ὅτι κατὰ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου τοῦ 1671 ἐκλεγείς ὑπὸ τῆς σιναϊτικῆς ἀδελφότητος ὁ Ἰωαννίκιος, διάδοχος τοῦ παραιτήσιν ὑποβαλόντος Ἀνανίου τοῦ βυζαντίου, ἐχειροτονήθη κατὰ νοέμβριον ὑπὸ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, κυρώσαντος πάσας τὰς μεταξὺ Ἀνανίου καὶ τῶν σιναϊτῶν μοναχῶν συμφωνίας. Τῷ 1702, συνετεία γήρατος, ὑποβαλόντος τοῦ Ἰωαννικίου παραιτήσιν, ἐξελέγη ὁ Κοσμᾶς· εἰ δὲ πιστὸς ὁ τὸν κατάλογον συμπήξας, τότε τὸν θάνατον τοῦ Ἰωαννικίου ταχέον ἐτη τινα μετὰ τὴν παραιτήσιν. Τοῦ Ἰωαννικίου προισταμένου τῆς σιναϊτικῆς ἀδελφότητος, δεινὴ ἐξίς ἐτάραξεν οὐ μόνον τὴν ἱερὰν μονήν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων καὶ Κωνσταντινουπόλεως· πρὸ τοῦ Ἰωαννικίου ὁ Σιναίου Ἀνανίας καινοτομιῶν εἰσηγητὴς γενόμενος οὐ μόνον ἐνόμισεν ἑαυτὸν τρίτον τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων, ἀλλὰ καὶ μακαριώτατος ἡξίου· ἡ δὲ ὀνομαζέται, καὶ πατριαρχικὰ περιβαλλόμενος ἀμφία· ἡ μνημονεύη κατὰ τὰς ἱεουργίας «πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων», κακῶς ἐρμηνεύων νεαρὰν τινα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ καὶ ταύτην οὐχὶ ἐγκυρον, εἰ μὴ καὶ ὑποβολιμαίαν, κατὰ τὰ πατριαρχικὰ γράμματα· καθαιρεθεὶς συνοδικῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ὑπόθεσιν εἰσηγουμένου τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ πατριάρχου, δηλοῦν τοῦ Ἱεροσολύμων, συνεχωρήθη μὲν ἀκολουθῶς, χειροτονηθέντος τοῦ Ἰωαννικίου, πλὴν εἰς διακονίας τῆς μονῆς ἀποστελλόμενος ἐπέμενεν ἀντικανονικῶς φρονῶν καὶ πράττων, ἕως οὗ κατεδικάσθη πάλιν συνοδικῶς ἕνεκα τῶν νεωτερισμῶν. Ἀλλ' ἡ ἀνταρσία τοῦ σιναϊτοῦ τούτου Ναυάτου προσέλαβεν ἀμέσως ἀπειλητικὸν χαρακτήρα, ἐν δὲ τῇ κατόπιν ἐξακολουθήσει τῆς διχοστασίας καὶ ταραχῆς, ὁ Ἰωαννίκιος οὐδαμῶς ἀμέτοχος φαίνεται· ὁ Ἀνανίας ἦλθε τῷ 1690 εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ, κατὰ τι συνοδικὸν γράμμα¹⁰ Καλλινίκου Β' τοῦ Ἀκαρνᾶνος, αὐτοῦς τῆς ἀποστασίας λογισμοὺς μᾶλλον ἐκπυρσεύων συνελέξατό τινας ὁμόφρονας αὐτῷ, καταλλήλους τοῦ αὐτοῦ πως κόμματος, καὶ τῆς αὐτῆς ὡς φασὶ κεραμείας, ἀπὸ τῶν τοῦ μοναστηρίου λογιζομένους, μοναχοὺς θρασεῖς καὶ αὐθάδεις, σκαπανεῖς τε καὶ ὀνηλάτας χυδαίους, τριδαλλοὺς τε καὶ τρισθαρδάρους, καὶ δι' αὐτῶν οἰονεὶ ληστήριον ὡς τις ἀρχιληστής συγκροτήσας ὁ κακουργῆς ἔδραμον ὁμοῦ πρὸς τὰ ῥέεα. Κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβὴν τῶν κακογέρων τούτων, ἡ Ἐκκλησία ἐγένετο ἀνάστατος· ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ ὁ τῶν Ἱεροσολύμων, ὁ Καλλνίκιος δηλαδὴ καὶ ὁ Δο-

σίθεος ἐδυσφημοῦντο, ὑβρίζοντο, ἐλοιδοροῦντο, τέλος ἐσύρθησαν εἰς τὰ κατὰ κόσμον κριτήρια, ἐνῷ οἱ σιναῖται μοναχοὶ ὁσημέραι καθίσταντο Ἰουδαίους μὲν σκάνδαλον, Ἑλλησι δὲ μωρία, κενεμβατοῦντες, ὡς τὸ συνοδικὸν τοῦ Καλλινίκου Β' γράμμα κατὰ πλάτος ἀρηγεῖται, ἀνέμους τε διώκοντες καὶ παρνόμως ἐρεσχελοῦντες· ἀδικοῦντας τοὺς πατριάρχας νομίζοντες, προσήλθον μὲν εἰς τὰ κοσμικὰ δικαστήρια, ἀλλὰ ἀκενοὶ καὶ ἀπρακτοὶ καὶ κατησχυμένοι ἐξήλθον, προφανῶς ἐλεγχόμενοι ὡς ἀδίκαι καὶ παράλογα καὶ διεστραμμένα, σαθρά τε καὶ διεφθόρα ζητοῦντες· τότε πλέον οὐδενὸς τῶν τοῖς εὐσεβεῖσι τιμίων καὶ λατρείας ἀξίων ἐφείσαντο οἱ κακόγεραι τοῦ Ἀνανίου, δυσφημοῦντές τε καὶ ἀθεοφόβως ἐκμυκτηρίζοντες ἅγιον Τάφον καὶ φῶς ἅγιον καὶ σταυρὸν τίμιον, καὶ νόμους καὶ κανόνας ἱεροῦς καὶ πατριάρχας καὶ ἀρχιερεῖς· ἐκεῖνά τε καὶ τούτους ἐδίκην ἀνδραπόδων ἀμάξαις ὕβρειν δλων, ὀνειδισμῶν τε καὶ ἀτιμίας ἐπλυνον ῥήμασι, καὶ στόμα πλατύναντες ἀκαθαρσίας πεπληρωμένον, ἐκέρυξαν ἄρνησιν, ὡς αὐτοὶ οὐχ ὑπάρχουσιν ἐξ ἡμῶν αὐτῶν λέγοντες, ἀλλ' ἐξω τῶν τεσσάρων φύονται πατριαρχῶν, ἑπὶ ταῦτόν ἐστιν εἰπεῖν ἐξω παντὸς τοῦ χριστιανισμοῦ· ἐντὸς γὰρ τῶν τεσσάρων πατριαρχῶν ὁλος ὁ χριστιανισμὸς περιτεγχίζεται. Τότε, φαίνεται, προσέδραμον πανταγῶς, εἰς δὲ τὴν Ἀδριανούπολιν μεταδύντες, ἐνθα κατ' ἐκεῖνα τὰ ἔτη διέμενεν ἡ βασιλεία αὐλὴ, τῆς ἡθικῆς ταύτης ἀποστασίας κατὰ ἐπιεικῶν ἰκῶν φωνάζοντες ἡλαλέων τὸ ἀποτρέπαιον κήρυγμα. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κωνσταντίνου Βασσαράβα Βραγκοδάνου κατ' αὐτὰς τὰς περιστάσεις ὑπάρχει ἀπολελυμένη· μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἀνανίας καθιρέθη, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ Νικηφόρος, Κοσμᾶς, Ἀνατόλιος, Συμεὼν καὶ Σεραπίων, καὶ ἄλλοι πολλοί· τούτων ὁμοῦς ἐκκλησίαν ποιησάμενων εἰς τὸν τότε μέγαν βεζύρην Κιοπροουλζαδὲ Μουσταφᾶ πασσάν, ἡ ἀπάντησις τῆς κυβερνήσεως ἦν ὅτι δέον παρὰ τοῖς πατριάρχεις· ἡ εὐρωσι τὸ δίκαιον αὐτῶν· ἴσως εἰς τοῦτο συνετέλεσαν αἱ συστάσεις τοῦ Βασσαράβα βρεβόδα.

Νέα λοιπὸν συνεκροτήθη σύνοδος, οἱ ἀποστάται καθιρέθησαν καὶ πάλιν, ἡ δὲ κατὰ τοὺς κειμένους θεσμούς καὶ τὰς τελευταίας ἀποφάσεις Δοσιθέου καὶ Νεκταρίου διοικήσεις τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σινᾶ καὶ ἡ κρατούσα τάξις ἐκυρώθησαν αὖθις τῷ 1691 κατὰ ἰανουάριον, παρουσιαζόντων ἐν τῇ συνόδῳ Καλλινίκου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Κυρίλλου Κυζίκου, Μελετίου Νικομηδείας, Γαβριὴλ Χαλκηδόνης, Γρηγορίου Μιτυλήνης, Γρηγορίου Χίου καὶ Νικοδήμου Δέρκων, ὡς καὶ δεκαεὶ κληρικῶν καὶ ἀρχόντων τῆς Μ. Ἐκκλησίας. Τῷ 1695, μετετεία τοῦ Κωνσταντίνου Βασσαράβα, δύο πατριαρχικὰ ἐξεδόθησαν ἐγγράφα τοῦ Καλλινίκου καὶ τοῦ Δοσιθέου, συνεχωρήθη ὁ Ἰωαννίκιος· ἡ ἐπιφημίηται ἀρχιεπίσκοπος, φαίνεται ὅτι ἡ συγγνώμη ἐπεξετάθη καὶ πρὸς τοὺς ὁπίωποι ἐπτακίτας· ἐντεῦθεν ἕτερον τοῦ εὐσεβεστάτου ἡγεμόνος γράμμα πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων Δοσίθεον, ἀπολυθὲν ἐκ Τζερνετζίου τῇ 3 ἰουνίου 1695 εὐχαριστεῖ τῷ σοφῷ πατριάρχει ἐπὶ τοῖς ἐκδοθείσι συγχωρη-

9. Τὸ κανονικὸν δίκαιον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σινᾶ· ὑπὸ Π. Νεοκλείους· ἐν Κωνσταντινουπόλει 1868 βλ. ἀπὸ σελ. 18—115.

10. αὐτῶν σελ. 99 κ. εἰ.

τικοῖς γράμμασιν, ἅτινα διὰ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος ἐπεδόθησαν τῷ Ἰωαννικίῳ, ὥπερ ἔγραψεν ὁ Βασσαράδας εἰς προσέγγη μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ εἰς πάντα τὰ δίκαια, ὅτι ἂν παρασλεύουσιν εἰς τι, βέβηια τὸν βοηθήσοντα δὲν θέλουν εὐρεῖν»¹¹.

ὁ ζήλος, ὃν ἐπιδείκνυται ὁ εὐσεβέστατος Βασσαράδας ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ εὐλάβεια αὐτοῦ πρὸς τὰ δίκαια τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου αὐτῆς λαμπρότατόν ἐστι παράδειγμα πᾶσι τοῖς ἄρχουσιν καὶ ἡγέταις τῶν λαῶν ἐκείνων, οἵτινες εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀφείλουσι τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν· δικαίως ὁ ἱερεὺς Ἰωάννης ὁ Ἀδριακός, ἐπαινῶν τὴν φιλομουσίαν τοῦ Βασσαράδα καὶ τὴν εὐσεβείαν αὐτοῦ γράφει προσφωνῶν τὰ εἰς τὴν ἀναγόμευσιν τοῦ ἱατροφιλοσόφου Γεωργίου Ὑπομνήνα ποιητικὰ ἀπανθίσματα «εἰς καθὲ μέρους τῆς οἰκουμένης ἐνδόξως ἤχουσι τῶν μεγαλείων σου τὰ προτερήματα, κηρύττεται ἡ ἀμετρος πρὸς τὰ θεῖα εὐλάβεια, εὐφημεῖται ὁ θερμότατος ζήλος, ἀδεύει τὸ ἀξίεπαινον, μεγαλύνεται ἡ θεάρεστος πολιτεία». Ἡ ἐκδιδομένη σήμερον ἐπιστολὴ μένει τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ καὶ τῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως εὐλαβείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ μνημεῖον πανοπῆην, διδάσκον πάντας τὴν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ἀφοσίωσιν, ἐμπνέον πᾶσι τὴν πρὸς τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν γένος εὐγνωμοσύνην, δι' ὧν ἡ Δακία ἀνεδείχθη προαχθεῖσα εἰς μέλος τῆς οἰκογενείας τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν· πρῶτος ὁ Σερβάνος Καντακουζηνός, ὡς ὁ Φωτεινός γράφει¹², ἐκαλλιέργησεν ἀποτελεσματικῶς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα κατὰ τὴν δεκαετη αὐτοῦ ἡγεμονίαν· (1679—1689) ὅποια τις ἦν ἡ κατὰστασις τῆς Δακίας ἐν τῷ προηγηθέντι αὐχμῷ διδάσκει κάλλιστα Ματθαῖος μητροπολίτης Μυρέων ὁ ἐκ Πωγωνιανῆς. προτρέπων τὸν ἡγεμόνα Βλαχίας Ἀλέξανδρον (1616—1619) πρὸς σύστωσιν σχολείων¹³.

διότι δὲν εὐρίσκειται κινεῖς γραμματισμένοις
ἐδῶ στήν ἐπαρχίαν σου νὰ ἦναι προκομμένοις
παπᾶς, οὐδὲ καλόγερος, οὐδὲ ἀρχιερέας,
οὐδὲ ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς εὐρίσκειται κανέναν·
διότι δὲν ἔχουν τὸ ποῦ γράμματα νὰ μαθαίνουν,
διὲ νὰ μὴν ἡξεύρουσι πολλὰ κακὰ πληθαίνουν·
γίνονται ἄθεσμα πολλὰ, πολλὰς παρανομίας,
στὴν ἐκκλησίᾳ σύγχυσις καὶ ἀκαταστασίαις.
Οἱ ἱερεῖς δὲν ἡξεύρουσι τὰ βρεῖν νὰ βαπτίσουν,
οὐδὲ τὰς θείας προσευχὰς διὲ νὰ λειτουργήσουν·

11. ἀνέκδοτος παρ' ἐμοί.

12. Φωτεινοῦ τόμ. Β' σελ. 270.

13. Ἱστορία τῶν κατὰ τὴν Οὐγγροβλαχίαν τελεσθέντων, ἀρξαμένη ἀπὸ Σεμπαῖνου βοηθόντα μέγρι Γαβριὴλ βοηθόντα τοῦ ἐπιστάτου δουκὸς· ποιηθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν ἀρχιερεῦσιν πανιερωτάτου μητροπολίτου Μυρέων κυροῦ Ματθαίου τοῦ ἐκ Πωγωνιανῆς καὶ ἀπερωθείσα τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἀρ. κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Κατριτζῇ· στίχ. 2193—2210 σελ. 309 τοῦ Β' τόμ. τῆς ὑπὸ Émile Legrand ἐκδομένης Bibliothèque Grecque Vulgaire ἐν Παρισίῳ 1881.

στέφανα καὶ εὐέλαια τ' ἀκούγουν καὶ θυμαρίζουν
καὶ τ' ἄλλα τὰ μυστήρια ποτὶς δὲν ὀνομαζέουν.
Πολλὰ ἐπαρθερώθηκαν, τίποτε· δὲν γινώσκουν,
μόν' τὰ κολλυδοπρόφορα ὡτὰν τὰ ζῶα βώσκουν.
Καὶ κ' αὐτοὶ εὐρίσκονται, καλοὶ κακοὶ σὺν εἶναι,
μὰ σὺν περισσοῖς καὶ αὐτοί, ἄλλος κανεῖς δὲν εἶναι.
καὶ ἂν δὲν γένῃ ἡ σχολή νὰ τοὺς καθοδηγήσῃ,
παπᾶς δὲν θέλει εὐρεθῇ νὰ τοὺς ἐκκαθαρίσῃ.

Ἡ ἔρευνα τῶν ἀρχείων καὶ τῶν ἐκδομένων καὶ ἀνεκδοτῶν ἱστορικῶν πολλὰ δύναται νὰ εἴπῃ πρὸς τοὺς ἐθελούφως κιθάρηλόντας τὴν ἀλήθειαν, πρὸς τοὺς ἀρνούμενους αὐτὴν, πρὸς ἐκείνους, οἵτινες ἐνεκα συμπερσύντων ἢ φυλετικῶν βλέψεων πάσχουσι συνήθως τὸ τοῦ Πιλάτου, ἔχοντες μὲν ἐνώπιον αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν, ἐρωτῶντες δ' ὁμῶς «τί ἐστὶν ἀλήθεια»;

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι ΓΕΔΕΩΝ

Ἰωάννης Κωνσταντῖνος Μπασσαράδας βοεβόδας, ἐλπίς θεῶ
αὐθεντῆς πάσης Οὐγγροβλαχίας.

† Πανιερώτατε καὶ λογιώτατε μητροπολίτα τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως, κύριε κύριε Κλήμη· τὴν πανιερότητά σου εὐλαβῶς χαίρομεν καὶ ἀσπαζόμεθα τὴν ἱερὰν αὐτῆς δεξιάν, δεόμενοι τοῦ Θεοῦ νὰ τὴν ἀπολύσῃ τὸ παρὸν μας ἐν ὑγείᾳ καὶ πάσῃ ἄλλῃ χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ. Γράμμα τῆς πρὸ πολλοῦ δὲν ἐλάβομεν, ἀλλ' οὔτε ἡμεῖς τῆς ἐγράψαμεν ἀπὸ ταις πολλαῖς φροντίδαίς, ὅπου ἔχομεν· ὁμῶς κατὰ τὸ παρὸν δὲν ἐλείψαμεν νὰ τῆς γράψωμεν, καὶ τῆς δώσωμεν τὸν προτῆκοντα χαίρετισμόν, καὶ τὸ περιστότερον διὰ τοὺς Σιναιτὰς, ὅτι ἀκούομεν πῶς ἤλθαν αὐτοῦ, καὶ περιπατοῦν με ἐξωτερικαῖς τέχναις, καὶ γυρεύουν προνόμια καὶ μεγαλεῖα καὶ τοὺς ἐμήνυσεν ἡ Σύνοδος νὰ ὑπαγέουν ἐκεῖ νὰ ἰδοῦν τὴν διαφορὰν τοὺς, καὶ αὐτοὶ ὑβρίζουν καὶ καταφρονοῦν τὴν Σύνοδον, καὶ δὲν πείθονται εἰς τὴν Σύνοδον καὶ τοὺς πατριάρχας τοὺς ὑβρίζουν καὶ τοὺς λέγουν διαφορὰς βλασφημίας, τὸ ὅποιον εἶναι ἴδιον τῶν ἀσεβῶν, καὶ ἠθέλομεν ὡς ἐξ ἡμῶν νὰ τοὺς κραξῇ ἡ πανιερότης σου νὰ τοὺς εἴπῃς νὰ κάθωνται φρόνιμα καὶ σὺν καλοῖς καὶ χριστιανοῖς, καὶ νὰ κυβερνῶνται καὶ νὰ πορεύωνται καθὼς ἐπέρασαν καὶ ἐπερνοῦσαν οἱ πατέρες τοῦ μοναστηρίου, ἀφ' οὗ ἐκτίσθη ἕως τῶρα. Ὅτι ἡ καινοτομία εἶναι ἴδιον τῶν αἱρέσεων, καὶ ἂν ἔχουν τίποτε λόγον, ἅς τὸν εἰποῦν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὅποια δὲν ἀδίκησε μήτε ἀδικᾷ τινὰ ποτὲ. Καὶ καθ' ὑπόθεσιν ἂν εἶναι καὶ δὲν εὐχαριστοῦνται εἰς δύο πατριαρχάς, ἅς κάμουν νὰ ἔλθουν καὶ οἱ ἄλλοι εἰς ἓνα τόπον, καὶ ἐκεῖνο, ὅπου εὐρουν εἰς εὐλογον νὰ στέρξουν καὶ αὐτοὶ, καὶ νὰ τοὺς εἴπῃς ἐτιζὲ νὰ κάμουν χωρὶς ἄλλο· ὅτι καὶ ἡμεῖς εἰς ἡμᾶς καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν Χριστιανῶν ὅπου εἶναι μεγαλειότεροι εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν πατριαρχῶν πείθονται· καθότι ὅποιοι ἀθετεῖ τὴν κοινὴν ἀπόφασιν τῶν πατριαρχῶν παρakoῦει τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐκεῖνος ὅπου παρakoῦει τῆς ἐκκλησίας εἶναι ὡς ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης,

καθώς εἶπε μοναχός του ὁ Κύριος· καὶ ἐτῆζι λοιπὸν νὰ κάμουν ἐξ ἀποφάσεως, εἰ δὲ καὶ κάμουν ἀλλέως καὶ θέλουν νὰ καταφρονοῦν τὴν μητέρα μας τὴν ἐκκλησίαν, καὶ νὰ ὑδρίζουν τὴν σύνοδον καὶ νὰ βλασφημοῦν τοὺς πατριάρχας ἢ ἕναν ἢ καὶ ὄλους, ἃς ἡξέωρουν ὅτι καὶ ἡμεῖς, ὡς τέκνα τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας θέλομεν τοὺς ἀντιπολεμήσει, μὲ ὅ,τι τρόπον καὶ ἂν ἔμπορῶμεν. Ὅλα νὰ τοὺς τὰ εἰπῇ ἡ πανιερότης σου καθὼς γράφομεν· καὶ νὰ ἔχωμεν ἀπόκρισιν. Ταῦτα κατὰ τὸ παρὸν, οἱ δὲ χρόνοι τῆς εἴησαν θέθεν πολλοὶ καὶ ἀγαθοί. 1690 μαῖου

ὁ τῆς σῆς πανιερότητος υἱὸς κατὰ πνεῦμα
Ἰωάννης Κωνσταντῖνος Μπασαράμπας βοεβόδας.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ Ο ΝΟΤΑΡΑΣ*

Ἐν ἔτει 1718, διατρίβων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθεν μὲν ὄρων τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπισκευῆς, ἔνθεν δὲ τὸ ἀκατάβλητον τῆς μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ λατίνων φιλοτιμίας, ἧς ἕνεκα πολλὰ καὶ διάφορα σουλτανικά ἐγγράφα ἐξεδόθησαν καὶ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους καὶ πρὸς τοὺς λατίνους ἀντιθετικὰ ἄνευ ἀποτελέσματος, ἔκρινεν ὀρθὸν καὶ συμφέρον συνεννοηθῆναι πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ μεγάλου καὶ ἀξιοπρεποῦς τούτου ἔργου τὸν τε πατριάρχην Χρύσανθον καὶ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας¹. Γενομένης δὲ τῆς πρώτης ἐντεύξεως μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς καὶ δεξιώσεως ἐκατέρων, αἱ ἄλλαι συνεντεύξεις ἐστρέφοντο εἰς σπουδαίας καὶ εἰλικρινεῖς συσκέψεις περὶ τῆς ἐπισκευῆς καὶ τοῦ ἀνακαινισμοῦ τοῦ μεγάλου τρούλλου τοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως. Λόγων δὲ πολλῶν γενομένων, καὶ ἐξ ἐκατέρων πολλῶν εὐλογοφανῶν δυσκολιῶν προβληθειῶν, εὐρέθη, τέλος, τὸ δι' οὗ ἤρreto πᾶσα ἀσυμφωνία καὶ διένεξις. Καὶ δὴ βάσις μὲν τῆς συμφωνίας ἐτέθη τοῦτο, ἵνα τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν κουδούκιον, ἐν ᾧ ὁ τάφος τοῦ Κυρίου, μένη ἀνέπαφς, ὡς ὑπάρχει καὶ εὐρίσκεται ἄνευ τοῦ γενέσθαι αὐτῷ ἐπισκευὴν τινὰ ἢ ψιλὴν τινὰ χειρὸς ἀρτὴν πρὸς ἀνακαινισμόν ἢ καλλωπισμόν². περὶ δὲ

* Συνείκια ἡγουμένου τεύχους σελ. 54.

1. Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἦν τότε Λουδοβίκος ὁ ΙΔ'. ὁ δὲ πρεσβευτὴς αὐτοῦ ἐκαλεῖτο μαρκήσιος δὲ Μονάκ. Πολλὰκις αὐτὸς ἐζήτηι τὴν ἐμμεσον συνέντευξιν καὶ σύσπεφιν τοῦ Χρυσάνθου περὶ τῆς σπουδαίας ταύτης ὑποθέσεως, ἀλλ' ὁ πατριάρχης ἀπέφευγε τοῦτο ἐπὶ πολλοὺς μῆνας πρὸς ἐπίτευξιν εὐνοικωτέρης εὐκαιρίας, ἐπεὶ δὲ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐμελλεν ἀποστελεῖν εἰς τὴν βασιλεύουσαν πρεσβευτὴν καὶ ὁ Γερμανικὸς Κεῖσαρ, ζητήσωντα παρὰ τῆς Ὑψ. Πύλης συμμετασχεῖν τῆς ἐπισκευῆς τοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ὅπερ ἦν ἀσύμφορον τῷ τε πατριάρχῃ καὶ τῷ πρεσβευτῇ τῆς Γαλλίας· τούτου οὖν ἕνεκα προθύμως συνεσκέφθησαν ἀμφοτέροι περὶ τῆς ἐπισκευῆς τοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἤρξαντο δημοφάνως ἐνεργεῖν καὶ προμηθεύεσθαι· τὰ τῆς ἀνακαινίσεως [ἴδ. περὶ τούτου τὸ περὶ τῆς ἁγ. Γῆς τοῦ Χρυσάνθου σελ. 122· ἐκδ. Ἱεροσ. 1862].

2. Ἰστίον ὅτι περὶ τοῦ διαικνέιν τὸ ἱερὸν Κουδούκιον ἀνέπαφον ἀντηλλάχθησαν ἐγγράφα ἀμοιβαίᾳ διάφορα, λαβόντος τοῦ πατριάρχου παρὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας, καὶ δόντος αὐτοῦ τῷ πρεσβευτῇ ἑτε-

τῶν λοιπῶν τοῦ τοῦ ναοῦ συσκευθέντες ἱκανὰς ἡμέρας, ἐπραξαν ταῦτα ὁμοζώνως. Ὁ μὲν πατριάρχης τῶν ὀρθοδόξων δέδωκε τῇ Ὑψ. Πύλῃ ἀναφοράν, ζητῶν τὴν ἀνακαινιστὴν τῶν ἐν τῷ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως μερῶν, τῶν ἀνηκόντων μόνον αὐτῷ ἄνευ τοῦ παραβλάψαι τι τῶν ἀνηκόντων τοῖς Λατίνοις ἢ ταῖς ἄλλαις χριστιανικαῖς φυλαῖς· ὁ δὲ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐπίσης δέδωκεν ἀναφοράν συγχρόνως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῇ Ὑψ. Πύλῃ καὶ ἐζήτηι ἀνακαινίσαι τοὺς ἐν τῷ τοῦ ναοῦ ἀνήκοντας τοῖς Λατίνοις τόπους, τῇ θελήσει τῶν Γραικῶν ἄνευ τινὸς βλάβης αὐτῶν ἢ τῶν ἄλλων φυλῶν. Ταῖς οὖσι ταύταις ἀναφοραῖς συγκατανεύσασα ἡ Ὑψ. Πύλη ἐξέδωκε τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ὁρισμοὺς καὶ κατ' αὐτοὺς ἑκάτερος μετὰ σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας κατεγίνετο περὶ τὴν ἐπισκευὴν καὶ ἀνακαινισμόν τῶν ἀνηκόντων ἑκατέρω καὶ χρηζόντων ἐπισκευῆς. Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἄλλων τὰ μέρη, τὰ ἐν τῷ τοῦ ναοῦ ἔμμενον ἀνεπισκεύαστα, καὶ πάντα τὸν ἀνακαινισμόν καὶ καλλωπισμόν τοῦ τοῦ ναοῦ ἡσυχάζον, κατωρρίσθη, ἵνα καὶ περὶ τούτου ἐκδοθῶσι δύο βασιλικοὶ ὁρίσμοι (χάτ-σερίφια), ὧν ὁ μὲν ἐδόθη τῷ πρεσβευτῇ τῆς Γαλλίας, τὸν δὲ δέδωκε τῷ πατριάρχῃ τῶν ὀρθοδόξων ὁ ὑπάτος (βεζύρης), ἐν ᾧ σημειοῦνται αἱ λοιπαὶ χριστιανικαὶ φυλαὶ, καὶ κατ' αἰτησίαν τοῦ πατριάρχου, παραχωρεῖται αὐτῷ, ἵνα οὐ μόνον τὰ ἐντὸς τοῦ τοῦ ναοῦ ἀνακαινισθῶσιν ἄνευ βλάβης τῶν ἐκάστη φυλῇ ἀνηκόντων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ καλλωπισθῶσιν, ἅτινα κατ' ὄνομα σημειοῦνται ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοκρατορικῷ ὁρισμῷ¹. Συντετέλεσαν δὲ φιλοτιμῶς εἰς ταύτην τὴν σπουδαίαν ὑπὲρ τῆς ἐπισκευῆς καὶ τοῦ ἀνακαινισμοῦ, ὡς καὶ εἰς ἄλλας τοῦ κοινῶς τοῦ Π. Τάφου ὑποθέσεις, ὁ εὐκλεὲς Νικόλαος Μαυροκορδάτος, ὁ τότε πάσης Οὐγγροβλαχίας ἡγεμὼν, καὶ ὁ ἐνδόξος Ἰωάννης Γρηγοράκης Γκίκας βοεβόδας, ὁ ἐγγονὸς τοῦ σοφοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, οἵτινες οὐ μόνον χρηματικῶς συνέδραμον, χρηρηρῶντες τῷ πατριάρχῃ ποτὰ βαρέα πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ μεγάλου καὶ πολυδάπανου ἔργου τῆς ἐπισκευῆς καὶ τοῦ ἀνακαινισμοῦ τοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἡθικῶς ἐβοήθουν αὐτῷ, ὡς ἐνθερμοὶ συναγωνισταὶ καὶ σύμβουλοι εἰλικρινεῖς, πιστῶς καὶ εἰλικρινῶς μεθερμηγνέοντες τοῖς μεγιστάσι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους τὰς ἰδέας καὶ τὰ συνετὰ νοήματα τοῦ αἰδιόμου Χρυσάνθου, καὶ ἐργαζόμενοι

ρον πρὸς διεκδικήσιν τῶν λόγων αὐτῶν. Ἐπὶ ταύτης δὲ τῆς διαβεβαιώσεως ἐξέδωκε καὶ ἡ Ὑψ. Πύλη ἐγγράφα αὐτοκρατορικὰ ἰσχυρὰ, ὧν τὸ μὲν ἐδόθη τῷ πρεσβευτῇ τῆς Γαλλίας, τὸ δὲ τῷ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων (ἐνθ' ἂνωτ. σελ. 123—128).

1. Παραλείποντες τοὺς διαφόρους αὐτοκρατορικοὺς ὁρισμοὺς, τοὺς περὶ τῆς ἐπισκευῆς τοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἀναφέροντες μόνον διὰ μεταγραφῆς ἀκριβοῦς τὴν περίληψιν τοῦ α' σουλτανικοῦ γρυστουόλλου χάριν τῶν ἀναγνωστῶν, οἵτινες ἀναγνώσκοντες αὐτὸ, ἐνοήσουσιν ὁπόσον οἰκτρὰ ἦν ἡ κατάστασις τοῦ ἐν λόγῳ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως πρὸ τῆς ἐπισκευῆς, καὶ ὅποια τὰ ἐν τῷ τοῦ ναοῦ ἔμμενον ἐπισκευῆς καὶ ἀνακαινισμοῦ. Ἐπιθε αὐτὸ κατόπιν ὑπ' ἀριθ. 4.

ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ πατριάρχου θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων¹. Δικαίως τοίνυν τῷ τε ζηλωτῇ πατριάρχει καὶ τοῖς εὐσεβεστάτοις ἡγεμόσι καὶ τῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐπιτρόπῳ καὶ ἀνταδελφῷ τοῦ πατριάρχου Νεοφύτῳ ἱερομονάχῳ Νοταρᾷ² ὀφείλεται δίκαιος ἐπαινος καὶ τῶν ὁμογενῶν καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων ἡ βαθεῖα εὐγνωμοσύνη.

Κατὰ τὸ ἔτος 1700 πολλοὶ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν ἄλλων ταγματῶν τῆς παπικῆς ἐκκλησίας ἀπῆλθον εἰς Συρίαν καὶ Αἴγυπτον προσηλυτίζοντες τοὺς τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, τὰ διάφορα δὲ ταῦτα τάγματα διασπαρύντα εἰς ἐπαρχίας καὶ πόλεις, εἰς ὅρη καὶ πεδιάδας τὰ πάντα μετῆρχοντο πρὸς τὸ προσηλυτίσαι τὴν Ἀνατολήν. Ὅπως δὲ ἡ Ῥωμᾶνα ἐκκλησία μερίζονα ἰσχύϊν δὴ τοῖς ὀργάνοις αὐτῆς, ἀπέστειλε τῷ 1717 εἰς Ἀντιόχειαν μετὰ μεγάλης ἱερέων καὶ μοναχῶν καὶ διδασκάλων λατίνων συνοδείας τὸν τῶς ἐν Ῥώμῃ διαμένοντα αὐτοχειροτόνητον πατριάρχην Ἀντιοχείας· οὗτοι δὲ ἐπιδραμόντες Παλαιστίνην καὶ Συρίαν ἀνηλεῶς διεσπάρττον τοὺς ἡσύχως διάγοντας ἐν αὐταῖς ταῖς χώραις. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ κατὰ χυθονίου αὐτῶν σκοποῦ, τί καὶ οὐκ ἐποίουν οἱ γεννάδαι; ἄλλους μὲν ἐξηπάτων διὰ κολακειῶν καὶ χρηματικῶν ὑποσχέσεων, ἄλλοις δὲ παρεγώρουν ἀπόλυτον ἄδειαν πρὸς ἐκπλήρωσιν πάσης σωματικῆς ὀρέξεως· καὶ τοὺς μὲν διέ-

βαλλον ἐπου ἡδύναντο, ἵνα ὑπὲρ τὴν πίεσιν ζητήσωσι τὴν προστάειν αὐτῶν μετὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ, τοὺς δὲ ἄλλως κατεδίωκον· τότε δὲ πολλοὶ τῶν ὀρθοδόξων ὑπερόριοι ἐγίνοντο καὶ πολλῶν τὰς οὐσίας ἐδήμειον, ἐνθ' ὃ ἄλλους ἔρριπτον εἰς τὰς φυλακάς, ἄλλοι ἄλλας βασάνους ἐδέχοντο. Πᾶσα ἡ Συρία, ἡ Παλαιστίνη καὶ ἡ Αἴγυπτος οἰμωγῶν καὶ θρήνων ἐπληροῦντο ἕνεκα τῶν καίρικῶν περιστάσεων· καὶ τὰ μὲν στίφη τῆς παπικῆς αὐλῆς οὕτως ἡγωνίζοντο τοὺς ἀπλοὺς καὶ ἡσύχους προσηλυτίσαι, πολυειδῶς διαφθείροντες τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν πεποιθήσεις· ἀλλ' οὐκ ἐξέλιπον καὶ τότε στρατιώται τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ· ἐκεῖ μὲν ἱεροκλήρυκες τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου περιερχόμενοι τὰς πόλεις καὶ τὰ πολύχνη ἐκήρυττον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνίσχυον τοὺς πιστοὺς, ἀποσπῶντες αὐτοὺς τῶν δικτύων τῆς παπικῆς πλάνης, ἐνταῦθα δὲ ὁ ζηλωτὴς Χρυσάνθος καὶ γράφων καὶ κηρύττων, περιερχάμενος τὸν περίβολον τῆς ὀρθοδόξιας. καθωδήγει τὸ ποίμνιον αὐτοῦ εἰς τὰς νομὰς τῆς σωτηρίας καὶ πᾶσαν θαλερὰν πηγὴν τῆς παπικῆς ἐτερορροσύνης ἀπεξήρανε διὰ τῶν ῥήσεων τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ τῶν θεσπισμάτων τῶν ἁγίων πατέρων· λίαν δ' ὀρμητικὴ ἦν ἡ θύελλα αὕτη τῆς Δύσεως· καὶ ἐπηπείλει τὴν παντελὴ ἀνατροπὴν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος· ἀλλ' ὁ ἀοίδιμος Χρυσάνθος, καίτοι τῶν πραγμάτων οὕτως ἐχόντων, οὐ μόνον τὰ τοῦ θρόνου τοῦ Ἀδελφοθέου ἐξησφάλιζε συμμέροντα διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, ἀλλὰ χώρας καὶ πόλεις περιερχόμενος, λόγοις τε καὶ ἔργοις καὶ γραφίδι τὰς κακοβουλίας τῶν ἐναντίων διασκέδαζε καὶ τὰς δολίους καὶ πολυπλόκους πανουργίας αὐτῶν τραπῶς ἐξήλεγε, στερρῶς οἰκοδομῶν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· παρετάθη δὲ ὁ ἀπηνήγς οὗτος διωγμὸς καὶ πόλεμος κατὰ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀνατολῆς μέχρι Παρθενίου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἐνεκα οὖν τῶν εἰρημένων γεγονότων καὶ ἄλλων ἀναγκῶν τοῦ ἱεροῦ κοινοῦ τοῦ παναγίου τάφου, καὶ αὐθις μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν¹ ὁ ἄσκνος καὶ ζηλωτὴς Χρυσάνθος, ἐκεῖ δὲ διαμένων κατεγίνετο περὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ αὐτοῦ θρόνου· πολλὰ γὰρ ἦσαν αὐτῷ τὰ χρεὴ καὶ βάρειά ἕνεκα τῆς ἐπισκευῆς τοῦ θείου ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, καὶ ἕνεκα τῶν χρηματικῶν ζημιῶν, ὧς οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ πάπα ἐπήνεγκον, συνεχῶς ἐνοχλοῦντες τοὺς τε ὀρθοδόξους ἐν γένει καὶ τοὺς ἡμετέρους μοναχοὺς διὰ διαβολῶν καὶ ραδιουργιῶν. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τῶν πραγμάτων τῆς σιωνίτιδος ἐκκλησίας οὐκ ἐκάρθευδεν ὁ ἀνίστακτος

1. Ἐπὶ τοῦ ἀοιδίου Δοσιθέου τοῦ σπουδῇ ἐνεργήσαντος τὰ τοῦ θείου ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἐπισκευάζει καὶ μὴ δυνήθεις κατορθῶσαι τοῦτο ἕνεκα τῆς ἀντιζηλίας τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ χριστιανικῶν κλήρων, οὐ μικρὸν συνετέλεσεν εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον τοῦ ἀοιδίου Δοσιθεοῦ σκοπὸν καὶ ὁ τῆς Οὐγγροβλαχίας μεγαλοπρεπέστατος ἡγεμὼν ἀοιδίμος Σαρμπάνος Καντακουζηνός. Αὐτὸς διὰ τὴν ἀνακαίνησιν τοῦ θείου ναοῦ, κατὰ προτροπὴν τοῦ ἀοιδίου Δοσιθέου οὐ μόνον χρήματα δοῦναι αὐτῷ ὑπεσχέθη, ἀλλὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς ἡμισφαιρίου στέγης (τοῦ μεγάλου τρούλλου) ἔπειψε τὰς μεγάλας δοκοὺς, σίδηρον, μόλυβδον, ἔλαιον διαφόρους καὶ πολλὰν ἄλλην ὕλην, ἅτινα πάντα ἐπὶ Χρυσάνθου ἐκρησμοποιήθησαν (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 31).

2. Νεόφυτος ὁ ἱερομόναχος, ἀδελφὸς τοῦ ἀοιδίου Χρυσάνθου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ ἀοιδίου Δοσιθέου, ἦν ἐπίτροπος ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐπὶ Δοσιθέου καὶ ἐπὶ Χρυσάνθου. Ἦν δὲ ἀνὴρ λόγιος, ἐμπειρος καὶ δραστήριος, διὰ ὅτε ἐπισκευάζετο ὁ θείος ναὸς μεγίστην ἔδειξε δραστηριότητα καὶ ἐπιμελείαν καὶ πολλοὺς κατέβαλε κόπους, ἐνισχύων τοὺς ἐργάτας διὰ τῶν καλῶν αὐτοῦ τρόπων. Ἐτελεύτησεν οὗτος τῷ 1723, ὡς βεβαιούμεθα τοῦτο ἐκ τῆς πρὸς τὸν Καντακουζηνὸς Μελέτιον ἐπιστολῆς τοῦ ἀοιδίου Χρυσάνθου, ἧς τήνδε τὴν περικοπὴν ὑποσημειούμεεν ἐνταῦθα: « Πικρὸν μαντήτιον ἔγραψεν ὁ πνευματικὸς πατὴρ κυρ Λαυρεντίος ἀπὸ τοῦ Χαλέπι, τὴν πρὸς Κύριον δηλαδὴ ἀποδημίαν τοῦ ἀδελφοῦ μας, ἡ ὁποία λύπη ἔτρωε τὴν καρδίαν μας· ἐπειδὴ ὅχι μόνον ἐχάσαμεν ἀδελφόν, ἀλλὰ καὶ καλὸν καὶ φρόνιμον ὑποκείμενον τοῦ ὁσπετίου μας (τοῦ μοναστηρίου μας) καὶ μᾶς λυπεῖ δὲ περισσώτερον ὅπου δὲν εἶδε καὶ αὐτὸς μίαν ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν, μήτε εἰς τοῦ θείου τὸν ναὸν μήτε εἰς τοῦ ἀδελφοῦ· πλὴν δὲν εἶναι κίβδω νὰ γράψωμεν περισσὰ κατὰ τὸ παρόν· τὸ ἕνα ὅτι ὁ πόνος τῆς καρδίας καὶ τὰ δάκρυα δὲν μᾶς ἀφίνουν, τὸ ἄλλο ὅτι οἱ παρόντες γρηματοκομισταὶ ἦτον ἐπὶ πᾶσι εἰς τὸ κίνημα... κτλ. ἐν Κωνσταντινουπόλει 1723, φεβρουαρίου ». Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὸ ἐπιτροπεύειν διδύμοις τοῦ Νεοφύτου ἐγίνετο ὁ Μελέτιος, ὁ δικεῖς ἄνεμος εἴτα εἰς τὴν πατριάρχειαν καὶ τὸν ἀοιδίον Χρυσάνθον.

1. Σημειούμεεν ἐν παρόδῳ καὶ τότε τὸ ἀνέκδοτον, ὅπερ κυκλοφορεῖ εἰς τὰ στόματα τῶν γερόντων· ὅτε ποτὶ συνοδικῶς ἐνεκρίθη μεταβῆναι τὸν ἀοιδίον Χρυσάνθον εἰς τὰς Ἡγεμονίας πρὸς σύνεξιν βοηθημάτων διὰ τὰ χρεὴ τοῦ ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου, δεδώκασιν αὐτῷ δι' ὀδοπορικὰ 50 γρόσια· ὁ δὲ, εἰ ἐπαρκέτιεν αὐτὰ! εἶπεν· οἱ δὲ ταπεινῶς καὶ εὐλαβῶς ἡμεψήσαντο· Ἀποστέλλομέν σε, μακαρίωτατε, οὐχ ἵνα λάβῃς παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἵνα ἀποστείλῃς ἐνταῦθα. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀοιδίμος ἔλαβε τὰ 50 γρόσια μετὰ τῶν εὐχῶν τῆς ἀδελφότητος, καὶ ἀπῆλθεν ἐν ἀποστολικῇ ταπεινότητι.

Χρίστανθος, ἀλλὰ τῶν ὀρθοδόξων τούτους μὲν παρεχάλει, ἐκείνους δὲ προὔτρεπε πατρικῶς συνδραμεῖν προαιρετικῶς καὶ μὴ ἐγκαταλιπεῖν τὰ ἱερὰ σκηνώματα ἥτοι τὴν παρακαταθήκην τῆς ἀγίας ἡμῶν ἐκκλησίας ἐρμαιοῖν τοῖς ἑτεροδόξοις γενέσθαι.

Πρῶτος δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐκείνος Νικόλαος ὁ τοῦ Χρυσάνθου μαθητὴς, ἔδειξε τὴν πρὸς τοὺς ἁγίους τόπους χριστιανικὴν αὐτοῦ προαίρεσιν. Καὶ δὴ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πατριάρχου γενναίως προσεδωρήσατο τῷ παναγίῳ Τάφῳ καὶ τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ κομψόν, πλοῦσιον καὶ μεγαλοπρεπές, τὸ ἐπ' ὀνόματι τῆς ζωοποιοῦ καὶ ὁμοουσίου Τριάδος μοναστήριον, μετὰ πολλῶν ἄλλων τιμαλγῶν ἀφιερωμάτων καὶ πολυτίμων χειρηλίων πρὸς αἰδίου μνημόσυνον αὐτοῦ τε καὶ ἀπάσης τῆς εὐσεβοῦς αὐτοῦ οἰκογενείας, καὶ πρὸς κόσμον τοῦ παναγίου Τάφου· τὸ χριστιανικὸν δὲ τοῦτο παράδειγμα τοῦ εὐσεβοῦς γόνου τῆς Μυροκορδατικῆς γενεᾶς ἐμιμήθησαν καὶ πολλοὶ τῶ αὐτῶν πλοῦτῳ γράμμενοι ἐπ' ἀγαθῇ τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ γένους.

Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, πυρκαϊᾶς μεγίστης καὶ καταστρεπτικῆς ἐπισυμβάσης ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἐγένετο καὶ τὸ μετόχιον τοῦ παλαιοῦ Τάφου, μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν. Τότε δὴ παλιν ὁ Χρυσάνθος οὐ μόνον ἀκαμάτως πάντα τόπον καὶ πᾶσαν τῆς ὁρθοδοξίας χώραν ἀποστολικῶς περιηγεῖτο, ἐξαιτούμενος παντὸς ὁρθοδόξου τὴν κατὰ προαίρεσιν συνδρομὴν, πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιστολὰς πανταχοῦ ἐπέστελλε συγκινητικὰς¹, περιγράφων τὸ δεινὸν, καὶ τοὺς πάντας προὔτρπεεν ἐνισχύσαι τὸν διάδοχον τοῦ ἀδελφοῦ διὰ συνδρομῆς πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἀποτεφρωθέντος μετοχίου. Συλλέξας οὖν ἱκανὰ χρήματα, λαμπρότερον ἀνεκαίνισεν αὐτὸ καὶ εὐρύτερον, πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ἐν αὐτῷ ἁγιοταφίτων καὶ ἄλλων ξένων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἕνεκα τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλὴμ ἱερὰ μονὴ τῶν Ἀρχαγγέλων ἔγρηξεν ἐπισκευῆς οὐ τῆς τυχαίας, ὁ τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων προστάτης, διὰ συνδρομῆς τῶν ὁρθοδόξων καὶ τῇ συγκαταθέσει τῆς ἐπιτοπίου ἀρχῆς, ἐπιμελῶς καὶ φιλοτίμως ἐπεσκεύασεν αὐτήν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν Ἰόππῃ, ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ξενῶνα ἀνῆγειρεν ἐκ βῆθρων, πρὸς ἀνέσιν καὶ ἡσυχίαν τῶν εὐλαβῶν προσκυνητῶν². Καίτοι τοῦ θρόνου αὐτοῦ πανταχόθεν πο-

4. Σημειωτίον ὅτι καὶ ἐπιστολὴν αὐτόγραφον τοῦ αἰοῦμου Χρυσίνου πρὸς τὸν τότε Ἀττικῆς ἀνέγνωμεν, δι' ἧς ἐπὶ τὸ τραγικώτερον περισταῖν τὴν διάρκειαν καὶ καταστροφὴν τῆς τότε ἐκκλητικῆς -- καί τις, καὶ δι' ἧς ἐξαιτεῖται τὴν συνδρομὴν τοῦ τότε Ἀ---ης· εἶδομεν δ' οὕτην παρὰ τῷ ἀρχιμανδρίτῃ Διονυσίῳ Βουλῇ, παρ' ᾧ πολλὰ περίεργα ἔγγραφα σῶζονται.

2. Ταῦτα σημείοι οὗτοι περὶ τῶν ἐπισκευῶν τούτων· «Εἰς δὲ τὰ γινώσκοντα πολυἀριθμία ἔξοδα καὶ εἰς ταύτην τὴν ἀνακαινίσιν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς καθ' ἑξῆς γεγονυίας μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομὰς, ὥς εἰς τὸν καθόλου ἀνακαινισμόν τοῦ σεβασμίου μοναστηρίου τῶν Ἀρχαγγέλων ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ, καὶ εἰς τὴν ἐκ βάθρων οἰκοδομήν τοῦ ἐν Ἰόππῃ (ἧτοι Γιάφφᾳ) ξενώου εἰς ἀνάγκαις τῶν θεοφιλῶν προσκυνητῶν, ποιοί τίχα ἐχρημάτισαν γορηγοί;» (ἐν ἄνωγ. σελ. 430).

λειομύμενου, ἔθνη μὲν τῶν τοῦ πάπα ταγματῶν κατα-
δικαζόντων τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, ἔθνη δὲ τῶν ἐν Ἱερουσα-
λήμ ἑτεροδόξων ποικιλοτρόπως ἀγωνιζομένων τὰ ἱερὰ
προσκυνήματα διαρπάζει, ὁ αἰοίδιμος Χρῦσανθος, γενναῖος
ὢν τῇ ψυχῇ, οὐκ ἔκλινε γόνυ ἀποργνώσεως ἐνώπιον τῶν
ἀλλεπαλλήλων δεινῶν, ἀλλὰ τῇ ἀνωθεν ἀντιλήψει κα-
τῇ βαθείᾳ αὐτοῦ ὀρρήσει, ἐκείνων μὲν τὰ κακόςβουλα
διανοήματα διεσκέδαζε, τῶν δὲ ἱερῶν τόπων, ὅσοι ἐθέον-
το ἐπισκευῆς, οὐκ ἤμέλει, μήτε χρημάτων φειδόμενος,
μήτε ὑπὸ τῶν κόπων καταβαλλόμενος, ἐρ' οἷς περ ἔργοις
καὶ παρὰ πάντων ἐλυμαζέτο. Μισούμενος δὲ ὁ φιλόμου-
σος Χρῦσανθος τὸν αἰοίδιμον αὐτοῦ θεῖον Δοσίθεον καὶ
ἄλλους αὐτοῦ μακαριστοὺς προκατόχους, οὐκ ἤμέλησε
καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου.
Αὐτὸς μέλημα ἔει ἔχων τὰς βίβλους, δι' ὧν μαρτυρεῖται ὁ
ἄνθρωπος, οὐ μόνον ὅσας ἀρχίας εὗρε καὶ ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ περιποιησάμενος αὐτάς, ὡς
προστάτης τῶν ἐθνικῶν κειμηλίων κατέταξεν ἐν ἀσφαλῇ
τόπῳ, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἄλλας χειρογράφους καὶ ἐντύ-
πους προσέθηκεν αὐταῖς· καὶ τῶν μὲν ἐντύπων πολλὰς
μὲν ἐπιστημονικὰς ὠνήσατο αὐτὸς διὰ χρημάτων, καὶ
ὅργανα τῆς μαθηματικῆς², ὅτε ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὰς
σπουδὰς αὐτοῦ ἐποιεῖτο, πολλὰς δὲ ἐν διαφόροις γλώσσαις
ἄνδρες λόγιοι καὶ ἐπίσημοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐδώρη-
σαντο αὐτῷ, ὡς τοῦτο βεβαιεῖται ἐκ τῆς ἀριερευτικῆς
ἐπιστημειώσεως ἐκάστης βίβλου· «ἐκ τῶν τοῦ Χρυ-
σάνθου ἀρχιμανδρίτου» ἢ «πατριάρχου»³
τῶν δὲ χειρογράφων τὰ μὲν ἐλάμβανε διαπορευόμενος τὰς
ἐλληνικὰς πόλεις, καὶ εὕρισκων αὐτὰ ἐρριμμένα καὶ
ἀπεριποίητα, τὰ δὲ, εἰ ἐδύνατο, ὠνεῖτο· σωζονται δὲ
ἤδη ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Παναγίου Τάφου πρὸς αἰτίαν
μνήμην τῶν αἰοίδιμων φιλομούστων πατριαρχῶν, καὶ πρὸς
μελέτην τῶν ἐταζόντων τὰ ἀρχαία⁴. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀληθὴς

1. Σημειωτέον ὅτι τὸ ἄνωθεν λιθοκτιστον οἰκοδόμημα, τὸ παρὰ τὴν μεγάλην δεξαμενὴν τῶν ὑδάτων οὐ αἰετίζων Χρυστῆνος μετέβαλεν εἰς βιβλιοθήκην πρὸς τὸ εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ ἀπρόσβλητον ἀπὸ πυρκαϊῶν. Μαρτυρεῖται δὲ τοῦτο ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου τῆς θύρας ἐπὶ μαρμαρου ἐγκεκαραγμένης ἐπιγραφῆς, ἥτις ἔρχεται οὕτως: «Αὐτὴ ἡ ἐκὲν βιβλιοθήκῃ κατασκευασθὲν δι' ἐπιμελείας καὶ ἐξόδων τῶν μακαριωτάτων πατριάρχων τῶν ἁγίων Ἱεροσολίμων, τοῦ τε αἰδίου κυρίου Δοσιθέου τοῦ ἀνεψίου καὶ διδούλου κυρίου Χρυστίνου, καὶ ὁποῖος ἀπ' αὐτὴν τολμᾷ νὰ ἀφαιρήσῃ βιβλίον ἡρώς βαθμοῦ καὶ καταστᾷ σὺν αὐτῇ οὐ τοιοῦτος ὡς θεοῦτολος ἔστω. . . ἁψ'». Ἐν μηνὶ αὐγούστου— Χρυστῆνος ἐλέψ. Θεοῦ πατριάρχης Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης».

2. Ὁ αἰθιμος Χρυσάνθος ὡν μαθηματικὸς ἤριστος, ἔνεγκας μεθ' ἐκ-
του καὶ πάντα τὰ τῆς ἀστρονομίας ὄργανα, ὅσα τότε ἀνεκάλυψεν ἡ
πρόσδος τῆς ἐπιστήμης· τούτων δὲ πολλὰ μὲν ἐφθείρεν ἐ' ἡρώς, τὰ δὲ
σωζόμενα ἄλλα μὲν διατηροῦνται ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἄλλα δὲ, καί·μενα ἐν
κίωτιφ, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ματο·ρίου πρὸς
ἄλθιον αὐτοῦ μνήμην.

3. Αἱ τοῦ Παντίνου Τάφου βιβλιοθήκαι ἐν Κωνσταντινουπόλει τη-
κῶτα ἦσαν αἱ μόναι πηγαί, ἐξ ὧν πᾶς λόγιος τῶν ἡμετέρων ἤρρετο

παιδεία διαπλάττει τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦτο κατορθοῦται διὰ τῶν σχολείων, τὸ δὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ σχολεῖον ἦν ταπεινὸν καὶ ἄτακτον ἕνεκα τῶν περιστάσεων, ὁ φιλόμουσος Χρυσάνθος οὐ μετρίως ἐπεμελήθη καὶ τούτου, συστήτας διδασκάλους καὶ αὐτὸς συνιστῶν τὴν ἀνάγκην τοῦ σχολείου, καὶ παροτρύνων τὴν ἀγιοταφρικὴν ἀδελφότητα διὰ πάσης συνδρομῆς καὶ φιλοτιμίας καλλιιεργεῖν τὰ γράμματα πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐχὺμα τοῦ θρόνου, καίτοι τηλικαῦτα πολλῶν ὄντων τῶν κωλυμάτων καὶ ιδίως ἐν Συρία καὶ Παλαιστίνῃ· οἱ πατριάρχαι οὕτως ὠκονόμουν τότε τὰ πάντα, καὶ ἡ παιδεία ὑπεθάλπετο ἐν ταῖς γωνίαις στερεωτέρα κατὰ μικρὸν γενομένη. Ὁ αὐτὸς καὶ ἀπὼν τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀπὸ διαφόρων χωρῶν καὶ πόλεων ἔγραφε μὴ ἀμελεῖν τὸν γραμματικὸν, ἀλλ' ὅτι δύναιμι καλλιιεργεῖν αὐτά. ὡς τοῦτο βεβαιουῦσιν αὐταὶ αἱ τοῦ προστάτου τῶν γραμματικῶν ἐπιστολαί.

(ἔπειτα συνέλξει)

Ἀρχιεμὼνδρ. ΚΥΡΙΑΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

ἀνιοταφίτης.

ΗΘΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΝΤΑΤΕΥΧΟΥ*

Γ'.

Τὴν ἐπὶ γῆς ἀνθρωπίνην πολιτείαν ἀρχαὶ διοικοῦσιν ἱεραὶ καὶ κοσμικαί, τῆς κατ' ἄμφω τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίας στοχαζόμεναι, ἡ δὲ περὶ τούτου διδασκαλία τῆς Πεντατεύχου ἐστὶν ὑψηλὴ, σοφὴ, θεία, ὅσον καὶ ἡ λοιπὴ. Ἀλλὰ πόσον ἡ ἀρχὴ καὶ ἡγεμονία ἐν ἐκάστη πολιτείᾳ, εἶναι βαρὺ φορτίον, ὁ θεόπτης Μωϋσῆς ἐν πολλαῖς ἔδειξε περιστάσεσιν· ἀποστέλλεται ὑπὸ Θεοῦ πρὸς τὸν Φαραῶν ὁ θεόπνευστος προσφῆτης, ὁ πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως, ὁ γεῦμα θείας ἐλλάμψεως φέρων καὶ φωτισμοῦ, ἀλλ' ὁμως ἀμφιβάλλει, καὶ διστάζων καὶ τὸ ἔργον ἀναβαλλόμενος πείθεται εἰς αἰσθητὰ τινα σημεῖα, δειχθέντα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἀποστέλλοντος Θεοῦ· ἀλλὰ τὴν ἀποστολὴν, ἥτις ἐπιβάλλεται αὐτῷ ὅπως εἴπῃ τὰς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ τῷ Φαραῶ, ὅπως ὁδηγήσῃ τοὺς ἱσραηλῖτας εἰς τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδον, ἀναμύττει, καὶ μεγίστην καὶ δυσδιάστακτον θεωρῶν, ὑποδηλώνει τὴν ἀπιστίαν, ὑπὸ φόβου δὲ κυριευόμενος παραιτεῖται τὴν μεγίστην ἀρχὴν. Ἰκετόν τὸν Θεὸν τοῦ ἐλέους ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὸν δι' ἑτέρου· αὐτὸς εἶμι... οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξα λαλεῖν τῷ θεράποντί σου. Ἰσχυρόν καὶ βραδυγλώσσος ἐγὼ εἰμι » ἀπαντᾷ· ὅτε δ' ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς Μωϋσῆν· τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπῳ; καὶ τίς ἐποίησε δύσκιφον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυφλόν; οὐκ ἐγὼ ὁ Θεός; » ὅτε διέταξεν αὐτὸν ν' ἀπέλθῃ εἰς

τὴν ὑψηλὴν διακονίαν, ἐπαγγελλόμενος ὅτι αὐτὸς ἀνοίξει τὸ στόμα αὐτοῦ, ὁ θεόπτης συγγραφεὺς τῆς Πεντατεύχου, ὁ ὑπὸ Θεοῦ ἀποστέλλόμενος ἀρχηγὸς καὶ σωτὴρ τῶν ὁμοφύλων ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς δουλείας, τολμᾷ ν' αἰπῇ τῷ Θεῷ ἀποχεῖρισαι ἄλλον δυνάμενον, ὃν ἀποστέλεις¹. Ἐν τούτοις ὁ τοσοῦτον τρέμων εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ἀρχηγὸς ἔσται λαοῦ, ἐξάγει τοὺς ἱσραηλῖτας, τῇ θείᾳ θάρρῳ βοηθεῖα, ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τοσαῦτα θαύματα ἰδὼν τῆς πρὸς τὸν περιούσιον λαὸν ἀγάπης τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, δοκλογεῖ τριάκοντα καὶ πλέον αἰῶνας τορῶς φθειγόμενος ὅτι ἡ ἡγεμονία λαοῦ τινος εἶναι φορτίον βαρὺ· εἶχον ἤδη πληθυνθῇ οἱ ἱσραηλῖται, «ὥσει τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει»², ὡμολόγει δ' ὁ Μωϋσῆς ὅτι μόνος ἀδυνατεῖ ν' ἀφέρει τὸ μέγα τοῦ ἀρχηγοῦ ἀξίωμα· ἀπὸς δυνήτομαι μόνος φέρειν τὸν κόπον ὑμῶν, καὶ τὴν ὑπόστασιν ὑμῶν, καὶ τὰς ἀντιλογίας ὑμῶν; » ἐρωτᾷ· ἀλλὰ ζητῶν ν' αὐτῷ ἀσφοῦς ἄνδρας καὶ ἐπιστήμονας καὶ συνετούς³· ἵνα καταστήσῃ αὐτοὺς ἡγουμένους λαῶν, ἅμα μὲν δεικνύει ὅτι τοὺς ἀρχηγούς αὐτοῦ ἐκ τῶν σπλάγγων αὐτοῦ ὁ λαὸς αὐτὸς ἔδει ν' ἐκλέξῃ, ἅμα δὲ τὰ προσόντα τοῦ ἀρχοντος καὶ συμβούλου τῆς πολιτείας παραδελοῖ· διότι οὔτε ζητεῖ ν' ἀριθμῶσιν οὗτοι χρυσίον ἢ ἀργύριον ἐν τοῖς ταμείοις καὶ τοῖς θυλακίοις αὐτῶν, οὔτε καταγωγὴν ἐκ πλουσίων ἢ ἰσχυρῶν οἰκῶν νομίζει συστατικὸν ἀρκούν ὅπως ἀνθρώπος τις ἀρχὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ καταλάβῃ οἰκονόμοι, ἀλλὰ συνίστησιν ἡμῖν καὶ παντὶ τῷ λαοῦ ἐπαγγελλομένῳ ν' αὐτοκράτῃ ὅτι προσόντα τοῦ συμβούλου καὶ δικαστοῦ καὶ συγκαθέδρου ἐν τῷ τῆς διοικήσεως ἔργῳ δεόν ν' ὦσιν ἡ πείρα, ἡ ἐπιστήμη, ἡ σύνεσις. Ἀπαιτοῦνται δὲ ταῦτα πάντα τὰ προσόντα, διότι ἡ διοίκησις λαοῦ ἐν πολλοῖς μέρεσι τῆς Πεντατεύχου μέγα καὶ βαρὺ παρίσταται ἔργον, διότι ὑπέχουσιν οἱ ἀρχηγοὶ τὴν εὐθύνην παντὸς ὅ,τι συμβαίνει ἐν χώρᾳ καὶ λαῷ τινι, διότι μέγα δύναται πρὸς τοὺς ἀρχομένους τὸ τοῦ ἀρχηγοῦ παράδειγμα. Δέχονται λ.χ. τὴν περιτομὴν ὁ Ἀβραάμ, ἀπεριετμήθη ὁ Ἀβραμ καὶ Ἰσραὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ⁴, ἀλλὰ τὸ παράδειγμα μιμοῦνται καὶ πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ οἴκου αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ οἰκογενεῖς αὐτοῦ⁵, καὶ πάντες οἱ ἀργυρώνητοι ὅσους ἐξ ἐθνῶν διαφόρων ἀθροίσας εἶχεν εἰς τὴν ἰδίαν ὑπηρεσίαν ὁ πατριάρχης οὗτος· ἀλλαγῇ βλέπομεν ὅτι βεβηλοῦνται ὁ ἱσραηλῖτης λαὸς τιτρωσόμενος ὑπὸ τῶν θεληγέτρων τῶν θυγατέρων Μωᾶδ, ἔρχεται εἰς ἐπιμειξίαν μετ' αὐτῶν, παρέρχεται τὸν Θεόν, συμμετέχει τοῖς Μωαβίταις τῶν εἰδωλικῶν αὐτῶν θυσιῶν, προσκυνεῖ τοὺς ψευδεῖς αὐτῶν θεοὺς, ἐγκαταλείπει Θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτόν⁶. Κατὰ τίνος ὁμοῦ στρέφει τὴν δικαίαν αὐτοῦ καὶ τρυφὴν ὀργὴν ὁ Θεός; Ἠδονή, τὴν πατρικὴν αὐτοῦ ἀγάπην λυπούμενα καὶ παρορ-

τὰ νήματα τῶν γνώσεων τῆς τε θεολογίας καὶ φιλολογίας καὶ πίστεως ἄλλης τότε ἐπιστήμης· αὐτὰ ἐκλούτιζον καὶ ἐκόσμων τὴν διάνοιαν παντὸς φιλομαθοῦς καὶ ἐδοξόθουν παντὶ τῷ συγγράφοντι, ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις.

* Συνέλξει ἡγουμένου τεύχους σελ. 59.

1. Ἐξὸδ. Δ', 10—13.

2. Δευτερον. Α', 10.

3. Δευτερ. Α', 12, 13.

4. Γενέσ. ΙΖ', 23—27.

5. Ἀριθμ. ΛΑ', 16, ΚΕ' 1—3.

γίζουσα τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, ἡδονή, ἥτις ἀδύναχος καὶ δυσκαταγωνιστός ἐστὶν ἡμῶν πολέμιος, τῶν ἀτητήτων τοῖς ὅπλοις ἡμῶν τῷ φανῆναι κατακρατήσασα, τὰ τῆς ἀτιμίας ἡγείρε κατ' αὐτῶν τρόπαια, ὑπὸ μάρτυρι τῷ φωτὶ τὴν αἰσχύνην αὐτῶν στηλιτεύσασα» λέγει Γρηγόριος ὁ Νύσσης· τίς ὑπέχει τῆς αἰσχρᾶς ἐκείνης πολιτείας, τῆς διαφθορᾶς, ἥτις τέλον ἡφάνιζε τοὺς ἀμαρτάνοντας τὴν εὐθύνην; ὅστις τιμωρεῖται καὶ τιμωροῦνται οἱ ἀρχηγοί· «Λάβε πάντας τοὺς ἀρχηγούς τοῦ λαοῦ, λέγει Κύριος πρὸς τὸν Μωϋσῆ, καὶ παραδειγματίσον αὐτοὺς Κυρίῳ κατέναντι τοῦ ἡλίου⁶. Καὶ ἐτιμωρήθησαν μὲν τότε εἰκοτετραχισχίλια ψυχαί, οἱ τε ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι, ἀλλ' ἡ θεία διαταγὴ φανεράν ποιεῖται τὴν δικαστολήν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, λίαν δὲ σαφῶς δείκνυσιν τῶν ἀρχόντων τὸ ὑπεύθυνον. Ἐξέρχονται πρὸς συλλογὴν τοῦ μάννα οἱ ἰσραηλῖται ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου, καθ' ἣν ἔδει 'να καταπαύσων ἀπὸ πάντων αὐτῶν τῶν ἔργων, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐλέγχει πάλιν τὸν ἀρχηγόν, ὡσεὶ ὁ Μωϋσῆς ἦν τῆς παράδοσεως ἐκείνης ὁ κακὸς ἐργάτης· «Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωϋσῆν· ἕως τίνος οὐ βούλεσθε εἰσακούειν τὰς ἐντολάς μου;⁷ ὁ Μωϋσῆς συμβουλεύει, νομοθετεῖ τὴν τήρησιν τῶν θείων ἐντολῶν, συνιστᾷ τὴν ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἐργασίας, οὐδ' ἦν αὐτὸς μετὰ τῶν μάννα συλλεγόντων ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου· καὶ ὅμως αὐτὸς ὑφίσταται τὸν ἐλεγχόν καὶ τὴν ἐπιτίμησιν.

Καθῆκον ἀπαράδραστον καὶ σπουδαῖον ἐπιβάλλει ἡ Πεντάτευχος ἐκάστῳ βασιλεῖ τὴν μελέτην τοῦ θείου νόμου, ὃν ἅμα καθίσας ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ δεόν 'να ἔχη ἀχώριστον ἐπὶ τοῦ θρόνου διὰ βίου συμπάρεδρον, αὐτὸν ἀναγινώσκων πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἵνα μάθῃ 'να φοβῆται Κύριον τὸν Θεόν, ἵνα μάθῃ 'να φυλάσῃ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, ἵνα μάθῃ 'να ποιῇ πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ⁸. Βασιλεὺς καὶ ἄρχων ἱερὸς ἡ κοσμικὸς, ἄρχων καὶ δικαστὴς μελετῶν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, σύνετιν ἔχων καὶ ἐπιστήμην καὶ πείραν, καὶ τὴν κατὰ κόσμον σοφίαν ταύτην ὑποτάσσων εἰς τὴν ἄνωθεν ἐστὶ θεῖον τι δῶρον, ἐμπνέον εἰς τοὺς διοικουμένους τὴν πεποιθήσιν ὅτι οὐχὶ βασιλεύει αὐτῶν ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἀνθρώπου· ἀφ' ἐτέρου μανθάνει καὶ πιστεύει ὁ ἄρχων ἐκεῖνος καὶ ὁ δικαστὴς ὅτι θεματοφύλαξ ὑπάρχει μόνον τοῦ ἱεροῦ νόμου, ὅτι μόνον ὄργανον ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ θρόνου φιλοδὸν ὑπουργικόν τῆς ἄνωθεν ὑπεράτης ἀρχῆς· ἀφ' ἐτέρου μανθάνει ὅτι καίπερ ἐπλημένους ἐπὶ θρόνον βασιλείας ἡ δικαστοῦ καὶ αὐτὸς ὑπόκειται εἰς τοῦ νόμου τὰς διαγορεύσεις, ὡς ἀπλοῦν μέλος τῆς ἐπ' αὐτὴν πολιτείας, ἴσος ὢν ἀπέναντι τοῦ νόμου πρὸς τοὺς ἀρχομένους ἐπ' αὐτοῦ· ἀφ' ἐτέρου μανθάνει διὰ τῆς ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις τῆς ζωῆς αὐτοῦ μελέτης τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπομιμνήσκειται «ἵνα μὴ ὑψηλὴ ἡ καρδία αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ

ἵνα μὴ παραβῇ ἀπὸ τῶν ἐντολῶν δεξιὰ ἢ ἀριστερά»⁹.

Ὁ δικαστὴς ἐν τῇ Πεντατεύχῳ παρίσταται οἷόν τις τοποτηρητὴς ἐπὶ γῆς τοῦ οὐρανοῦ κριτοῦ· «ὅτι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ ἐστίν»¹⁰. Ἐὰν δὲ τύπος ἡ τοῦ ἀνάρχου κριτοῦ, συνεπῶς πρέπει 'να προσπαθῇ 'να ἐξομοιάξῃ ἑαυτὸν τῷ ἄνωθεν αὐτὸν καταστήσαντι ἐπὶ τῷ λειτουργήματι τούτῳ, ἀπαθὴς γινόμενος ὡς Ἐκεῖνος. ἀδέκαστος ὡς Ἐκεῖνος, ἐλεύθερος παθῶν ὡς Ἐκεῖνος, καὶ πρὸς πάντας ἐξίσου φερόμενος. Ἰητὴ ἐπὶ τούτῳ γίνεται τῷ δικαστῇ παρὰ Θεοῦ ἡ ἐντολή· «κρίνατε δικαίως ἀναμέσον ἀδελφοῦ, καὶ ἀναμέσον προσηλύτου αὐτοῦ. Οὐκ ἐπιγνώστη πρόσωπον ἐν κρίσει· κατὰ τὸν μικρὸν καὶ κατὰ τὸν μέγαν κρινεῖς· οὐ μὴ ὑποστείλῃ πρόσωπον ἀνθρώπου, ὅτι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ ἐστίν»¹¹. Ἀρχων, βασιλεὺς, κριτὴς καὶ σύμβουλος βασιλέως εἶναι ὁ τύπος τοῦ μεγάλου, τοῦ ἐπουρανοῦ κριτοῦ καὶ παντοκράτορος· ὡς τοιοῦτος ἔχει καθῆκον 'να σπεύδῃ πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ τελείωσιν. Παντός πάθους καὶ δεκτικὸς κεκαθαρισμένος πρέπει 'να φέρηται ἐξίσου πρὸς πτωχὸν καὶ πρὸς πλούσιον, πρὸς ταπεινὸν καὶ πρὸς δυνάστην. «Οὐ λήψῃ πρόσωπον πτωχοῦ, οὐδὲ μὴ θαυμασῇ πρόσωπον δυνάστου» παραγγέλλει ἐν τῷ Λευιτικῷ¹² διατάτων ὁ Θεὸς νόμος ὅτι ἀπόρρασις τις δὲν εἶναι δικαίον 'να ἐκδοθῇ ἀδίκως καὶ μεροληπτικῶς, οὗτ' ἐπὶ σκοπῷ 'να κολλακευθῇ, ὁ δυνάστης καὶ ὁ ἄρχων, οὗτ' ἐπὶ σκοπῷ 'να βοηθηθῇ ὁ πένις καὶ ὁ πτωχός· ἡ ἀπόρρασις ἀπαιτεῖται 'να ἡ δικαία, οὕτε συγχωρεῖται, δικαζόμενον συμπολίτου τινός καὶ ἀλλοφυλλοῦ, 'να ἐκδοθῇ αὐτῇ ὑπὲρ τοῦ πρώτου, διότι οὗτος ἔτυχε 'ν' ἀνῆκεν εἰς τὴν αὐτὴν ἐθνικότητα καὶ ὕρησκειαν, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ὁ κριτής· «δικαίαισις μία ἐστὶν τῷ προσηλύτῳ καὶ τῷ ἐγγλωρίῳ» ὑπάρχει διάταξις σαφῶς ὀρίζουσα¹³. Ἐκφέρων δὲ τὴν ψῆφον ὁ δικαστὴς ἐπὶ ὑποθέσεων καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μὴ ἀπαιτούσων μακρὰν ἔρουναν καὶ διαβασάντιν ἔχει καθῆκον, ὀρίζομενον ὡσαύτως σαφῶς, 'να ἐξετάσῃ καὶ ἐρευνήσῃ ἐπανειλημμένως. Ἢ περὶ τούτου διδάσκαλικά τῆς Πεντατεύχου κεῖται φανερά καὶ ἡκριβωμένη. «Καὶ ἐτάσεις—λέγει¹⁴— καὶ ἐρωτήσεις, καὶ ἐρευνήσεις σφόδρα», παραγγέλλουσα, δηλοῖ καὶ, ἂν μὴ ἀπατώμεθα, διατάσσει διπλὴν καὶ τριπλὴν ἐξέτασιν, οὐχὶ δὲ τὴν τυχοῦσαν καὶ λόγου πάρεργον γινομένην, διότι ὁ νόμος προτέθηκε τὸ σφόδρα, ζητῶν ἐξέτασιν ἰσχυράν. ἡκριβωμένην, δυνατὴν, καὶ τότε αἰδοῦ ἀληθῆς σαφῶς ὁ λόγος».

Δ'.

Ἡ τάξις τῶν ἱερέων, τῶν Λευιτῶν, οἵτινες εἶχον «τὴν ἐπιστασίαν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου καὶ ἐπὶ πάντα

6. Ἀριθμ. ΚΕ', 4.

7. Ἐξῆδ. ΙΓ', 28.

8. Δευτερον. ΙΖ', 18 καὶ ἑξ.

9. Δευτερον. ΙΖ', 18—20.

10. Δευτερον. Α', 17.

11. Δευτερον. Α', 16, 17.

12. Λευιτ. ΙΘ', 15.

13. Λευιτ. ΚΔ', 22.

14. Δευτερον. ΙΓ', 14.

τὰ σκεύη αὐτῆς καὶ ἐπὶ πάντα, ὅσα ἔστιν ἐν αὐτῇ»¹⁵, τῶν ἱερέων, τῶν ὑποίων ἰδίων ἦν, κατὰ τὸν Ἀπολινάριον, τὸ αἶρειν τὰ ἱερὰ σκεύη. τὸ πλησιάζειν τῇ σκηνῇ, τὸ λύειν καὶ τὸ συντιθέναι, ἐξ ἀρχῆς φαίνεται καθιερωμένη καὶ διακεχωρισμένη τοῦ λαοῦ. Ἡ τιμὴ αὕτη ἦν μεγάλη καὶ κατὰ τὸν ἱερώτατον Ἀλεξανδρείας Κύριλλον, ἐκωλύετο «παντὸς ἱερατικοῦ πράγματος τὸ δημοτικόν, καὶ ὁ περὶ τῶν ἐσχάτων ἀπῆρτηται λόγος τοῖς ἀρπάζουσι τὴν τιμὴν», καὶ οὔτε οἱ λαϊκοὶ συνεχωρεῖτο ἢ ἀποτολμῶσιν ἀτιμωρητεῖ τὰ τῷ ἱερεῖ καὶ μόνῳ προσήκοντα καὶ ἰδιόζοντα, οὔτε οἱ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου ὄντες ἐπετρέπετο ἢ ἀναμιγνύωνται εἰς κοσμικὰς ὑποθέσεις καὶ ἐπιχειρήσεις· «ἰδία γὰρ καὶ ἐξαίρετα τὰ τοῦ Θεοῦ—λέγει ἐν τούτῳ καὶ ὁ Ἀπολινάριος—καὶ ἀσύγχυτα πρὸς τὰ ἀνθρωπικώτερα· διὸ οὐδὲ βασιλεὺς ἱεράται, ἀλλ' ὁ ἐπιχειρήσας λεπρούται, ὡς περὶ ὁ Ὀζίας»¹⁶. «Ὁ ἐν τῷ ἱερῷ καταλόγῳ κατατεταγμένος «ἐν μέσῳ υἱῶν Ἰσραὴλ οὐ κληρονομήσει κληρονομίαν... ὅτι ἐγὼ μερὶς σου καὶ κληρονομία σου»¹⁷. Ὡς δ' ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Παλαιολογμένων, οὕτω καὶ ἐν τῇ τῶν Ἀριθμῶν ὁρίζεται ῥητῶς ὅτι οἱ λαϊκοὶ μακρὰν ἔσονται τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ ὅτι ἂν ποτε ἀναμιχθῶσι θὰ λάβωσιν ἀμαρτίαν θανατηφόρον. Ἡ πρὸς τοὺς ἱερεῖς τιμὴ ἐπιβάλλεται ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Δευτερονομίου, ἡ πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἱερῶν δικαστηρίων εὐλάβεια διατάσσεται ὑπὸ τῆς μωσαϊκῆς βίβλου, οὐδ' ἐπετρέπετο ἢ παρακούσῃ τις τὰς ἀποφάσεις τῶν δικαζόντων ἱερέων, διότι «ὅς ἂν ἦ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις, καὶ ἀποθανεῖται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, καὶ ἔξαρεῖς τὸν πονηρὸν ἐξ Ἰσραὴλ»¹⁸.

Ἀλλὰ καίπερ τοσοῦτον ὁ θεῖος νόμος τιμῶν τὸν ἱερέα, ἐπιβάλλει ὅμως αὐτῷ μεγάλα καθήκοντα καὶ ἀπαιτεῖ τὴν τήρησιν αὐτῶν· κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παλαιοῦ νόμου, πᾶς ὁ σφραζών τὴν πυρρὰν δάμαλιν ἦν ἀκάθαρτος ἕως ἑσπέρας, ὡς καὶ ὁ τὴν σποδιὰν συνάζων, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ μεταφέρων αὐτὴν ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς σφαγῆς καὶ θυσίας εἰς ἕτερον, ἀπῆρτετο δὲ ἢ καθαρισθῇ· τὴν ἀπαίτησιν ὅμως τὰύτην ἐπέβαλλεν ὁ νόμος καὶ εἰς τὸν ἱερέα, «καὶ πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς—γράφων—καὶ λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται εἰς τὴν παρεμβολὴν, καὶ ἀκάθαρτος ἔσται ὁ ἱερεὺς ἕως ἑσπέρας»¹⁹. Οὕτως ὁ νόμος καὶ ἐπὶ τοῦ ἱερέως διατάξας τοὺς νεομισμένους καθαρισμοὺς τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀσθενὲς καταδείκνυσιν, ὡς λέγει Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας· «καὶ ὅτι περ εἰ ἀκριβῶς διερευνῶτο τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀνεπιτήμητος ἔσται παντελῶς οὐδεὶς τῶν τεταγμένων εἰς λειτουργίαν, δηλον δὲ ὅτι τὴν θεῖαν καὶ ἱερὰν· ἀλλὰ καὶ τις εἴη τυχὸν ὡς ἄριστα βιοῦν τῶν ἡρημένων, καὶ εἰς ἕσον οἶόν τε

καθαρὸς, οὐκ ἀμώμητος ἔξει τὴν λειτουργίαν· ἄξιός γάρ οὐδεὶς τῶν μυστηρίων ἀποθίγειν, καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν ἀναπεῖσει γὰρ ἡμᾶς ὁ λόγος ὁ ἱερὸς οὕτως ἔχων ἄστρον δὲ οὐ καθαρὰ ἐνώπιον αὐτοῦ»²⁰. οὐκοῦν, εἰ συγκρίνοιτο τὰ καθ' ἡμᾶς τῇ καθαρότητι τοῦ Χριστοῦ, ἀκάθαρτα καὶ μεμολυσμένα καὶ ὑπὸ δίκην ἔσται τὴν θεῖαν». Πρὶν ἐπὶ τὸ Σινᾶ καταβῇ ὁ Κύριος, διατάξας ἢ ἀγνισθῶσιν οἱ Ἰσραηλῖται πάντες καὶ πλύνωσι τὰ ἱμάτια αὐτῶν διήμερον, ἵνα ὦσιν ἔτοιμοι τὴν τρίτην ἡμέραν, προσέθηκε «καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ ἐγγίζοντες Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἀγιασθήτωσαν»²¹ καὶ τοῦτο ἐνῶ μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ οὗτοι τὰς τρεῖς ἡμέρας ἐκαθαρίζοντο· ἀλλὰ πρέπει ἔτι πλέον οὗτοι ἢ καθαρῶσιν ὡς ἐγγίζοντες τῷ Θεῷ· «ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς θαρρεῖν—γράφει ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος»²²—ἅτε δὴ τὴν θεῖαν λειτουργίαν πεπιστευμένους, διδάσκει ὡς διαφερόντως τοὺς λειτουργεῖν Θεῷ πεπιστευμένους ὑπερέτους εἶναι τῶν γηγινῶν προσήκει». Καὶ ἔτι ἀλλὰ τοῦ πάλιν ὁ Θεὸς διατάττει τῷ Μωϋσεῖ ἢ σφράξῃ τὸν κρῖον τὸν δεύτερον, καὶ λαβὼν ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἢ ἐπιθῇ «ἐπὶ τὸν λοβὸν τοῦ ὠτός· Ἀερὼν τοῦ δεξιοῦ, καὶ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς δεξιᾶς χειρὸς, καὶ ἐπὶ τὸ ἄκρον τοῦ ποδὸς τοῦ δεξιοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς λοβούς τῶν ὠτων τῶν υἱῶν αὐτοῦ τῶν δεξιῶν, καὶ ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν αὐτῶν τῶν δεξιῶν, καὶ ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν αὐτῶν τῶν δεξιῶν»²³, δηλοῖ ὅτι ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ λειτουργὸς ἐν γένει τοῦ Θεοῦ ἀγαθὰ πρέπει ἢ βουλεύεται καὶ ἢ πράττει, διότι τὰ δεξιὰ ἔργα εἶναι τὰ ἔργα τὰ ἀγαθὰ, αἰνιττόμενος, ὡς ὁ ἰουδαῖος Φίλων εἶπεν, «ὅτι δεῖ τὸν τέλειον καὶ λόγῳ, καὶ ἔργῳ, καὶ βίῳ πάντῃ καθαρῆσθαι»²⁴. Προσθήκει γὰρ—γράφει Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας—εἶναι δεξιούς ἐν ἡλικίᾳ «τοὺς Θεῷ καθιερωμένους μέχρι παντὸς ἐν ὑπομονῇ· ὁ γὰρ ἀρχόμενος, φησὶν, ἔργων ἀγαθῶν ἐν ὑμῖν, ἐπιτελεσάτω»²⁵. Ὅταν δ' ὁ Θεὸς προστάττει διὰ τοῦ στόματος τοῦ θεόπτου συγγραφέως τῆς Πεντατεύχου ὅτι οἱ χειροτονούμενοι ἱερεῖς ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου οὐκ ἐξελεύσεσθε ἐπτά ἡμέρας»²⁶ δυνάμεθα ἢ ἐξηγήσωμεν μετὰ τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου ὅτι τὸ ἐν τῷ ἱερῷ παραμένειν ἡμέρας ἐπτά τὸν ἱερέα ἐπεκτείνεται δι' ὅλου τοῦ βίου, τὴν ἐν τῷ ὑψίστῳ λειτουργήματι τούτῳ ἰσόβιον ἐμμονὴν καὶ τὴν ἐνδελεχῇ ἀφοσίωσιν τοῦ ἱερέως δηλοῦν· «ἐπτά ἡμέρας τὸ ἐν παντὶ δὴ χρῆναι καιρῷ Θεῷ προσεδρεύειν ἐπείγασθαι τοῦ ἐπτά σημεινόντος», κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας Κύριλλον.

Νοεὶ λοιπὸν ἐντεῦθεν ὁ ἀνεγνώστης ὅτι ἡ Πεντάτευχος θέλει τὸν τοῦ Θεοῦ λειτουργὸν τῷ Θεῷ μόνον ἀφωσιωμένον, διαρρυγνύντα μετὰ τῶν κοσμικῶν ἀγαλλιάσεων καὶ θλί-

20. Ἰωβ ΙΕ', 15.

21. Ἐξόδου ΙΘ', 22.

22. Ἐρωτ. λς' εἰς Ἐξόδον: «τί δὴποτε οὐ μόνον ἀγνισθῆναι ἀλλὰ καὶ πλύναι τὰ ἱμάτια προσετέθησαν, ἵνα τὸν νόμον ἐδέχοντο».

23. Ἐξόδου ΚΘ', 19, 20.

24. Φίλων ἐν βίῳ Μωσ. βιβλ. Γ'.

25. πρὸς Φιλιππησ. Α', 6.

26. Λευί. Η', 33.

15. Ἀριθ. Α', 50.

16. βλ. Β' Παρ. λειπ. Κς', 2—23.

17. Ἀριθ. ΙΗ', 20, 23.

18. Δευτερον. ΙΖ', 12.

19. Ἀριθ. ΙΘ', 7, 8, 9, 10...

ψεων, βλέψων καὶ συμφερόντων πᾶσαν σγῆσιν, ἐπιβάλλουσαν αὐτῷ μὴτ' ἐπὶ θανάτῳ συγγενεὸς ἢ ἀγῆ πένθος²⁷, διότι ἡ χάρις τοῦ πνεύματος ἡ ἐπ' αὐτῷ ἐπικυπταμένη πρέπει ἢ ἀποστῆ τὸν ἱερέα πάσης σωματικῆς συμπαθείας καὶ σχέσεως γηίνης· διὸ Προκόπιος ὁ Γαζῆς ἄριστα παρατηρεῖ ὅτι «ὁ νόμος τὴν ἐπὶ τοῖς φιλότατοις λύπην οὐκ ἐφ' ὀφθαλμοῖς γενέσθαι τῆς τοῦ ἱεροῦ σχήματος μεταβολῆς, διδάσκων τὰ τοῦ Θεοῦ τῶν φυσικῶν ἰσχυρότερα τίθεσθαι».

Ἰκανὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα περὶ τῶν ἐν τῇ Πεντατεύχῳ ὀριζομένων καθηκόντων τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ καθιεστηκυῶν ἀρχῶν ἱερῶν τε καὶ κοσμικῶν περιττὸν ἢ ἀριθμῆ τις τὰς τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας γνώμας, ἐντεθεὶν ἀρμομένων αὐτάς καὶ ἐντεθεὶν ἐλλαμπομένων τὴν διάνοιαν· ἀγγελος Κυρίου Παντοκράτορός ἐστιν ὁ ἱερεὺς· εἶπεν ὁ Μαλαχίας²⁸, γλαφυρῶς δ' ὡς εἰκὸς ὁ χειροτονητῶν ἐξηγεῖ· οὐκ οἶδας τί ἐστὶν ἱερεὺς; ἀγγελος Κυρίου ἐστὶ· μὴ γὰρ τὰ ἐκ αὐτοῦ λέγει; εἰ καταφρονεῖς αὐτοῦ, οὐκ αὐτοῦ καταφρονεῖς; ἀλλὰ τοῦ χειροτονητῶν αὐτόν Θεοῦ²⁹. Θεοῦ δὲ διάκονον ἐκάλει τὸν ἀρχόντα καὶ τὸν ἐξουσιαστὴν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἐκδικον εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι³⁰. Ὡς δ' ἡ Πεντατεύχος οὕτω καὶ πάντα τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς διαθήκης περὶ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν ἐπίσης γράφουσιν, οὐδαμῶς ἐπιτρέποντα «βασιλεῖ καὶ ἀρχουσι... λυπηρόν τι ῥήμα ἀπορριπτέον»· ἐμφαντικώτερον λαλεῖ ὁ Ἰωὴ λέγων ἀτελεῖς ὁ λέγων βασιλεῖ παρνομεῖς· ἀσεβέστατος τοῖς ἀρχουσιν³¹. ὁ δὲ σοφὸς Σολομὼν παραινεῖ «ἐν συνειδήσει σου βασιλεία μὴ καταράσῃ»³². Λυπούμεθα ὅτι ἕτερον ἐταῖαμεν προσορισμὸν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ καὶ οὐδὲ δυνάμεθα ἢ ἐκτείνωμεν τὸν λόγον, ἀλλ' οἱ πλείω θέλοντες ἢ μάθωσιν ἔχουσι τὰς ἀγίας Γραφὰς καὶ τοὺς ἐξηγητάς, ἔχουσι τὸν Μωϋσῆ καὶ τοὺς προφήτας, θεολογῶντες γράφοντας, πληρεῖς θείας σοφίας, ἢ ἐλάχιστα λίαν ὑποβάλλομεν ὧδε τὰ ὑπομνήματα.

Γ'

(ἔπεται τὸ τέλος)

ΜΙΑ ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΤΗΣ ΙΑ' ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΟΣ

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν ΧΞΘ' χειρογράφῳ τεύχει τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης εὑρηται, πλὴν ἄλλων θεολογικῶν πραγματειῶν, ἡ ἐκδιδόμενη ὧδε περιεργὸς ἐπιστολή, ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν διὰ τοῦ ἁγίου μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος χορηγούμενην χάριν τοῦ παναγίου Πνεύματος εἰς τοὺς πιστοὺς· ἀποστέλλεται αὕτη ἀρχοντί τινι, ἴσως ἐν Κρήτῃ, οὗ τὸ ἐπώνυμον, ὡς νομίζω, γνωρίζει ἡμῖν τὸ χειρόγραφον· ἐπιγράφω δὲ τοῦτο εἰς τὴν ΙΕ' ἐκατονταετηρίδα καὶ ἐκδίδω-

μι ἐξ αὐτοῦ τὴν μικρὰν ταύτην ἐπιστολήν, ἣς ὁ πανδομάτωρ ἐλυμήνατο χρόνος λέξεις τινὰς, συμπληρωθείσας ὑπ' ἐμοῦ. Ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ εὑρηται καὶ μία μὲν ἐπιστολή· αὐτῇ περιπολήτω θεῷ τοῦ βασιλέως Συργῆν Τελεζινίω ὁ ἐλάχιστος ἐν ἱερομνησίοις Ματθαῖος, μία δὲ πραγματεία σπουδαιοτάτη αὐτῷ εὐλαβεστάτῳ ἐν Χριστῷ πατρὶ καὶ ἀδελφῷ σωφράτῳ καὶ λογιωτάτῳ κυρίῳ Μαξίμῳ, τῷ ἀπὸ Γραικῶν Ἰταλῷ ὁ ἀμειψιμὸς Νεῖλος εἰρήνην» κλπ. Ὑποτιπάζω ὅτι αἱ δύο αὗται ἐπιστολαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ΙΔ' ἐκατονταετηρίδα. ἐντεθεὶν δ' ἄγομαι ἢ ἀποδῶ καὶ τὴν ἐκδιδομένην ἐπιστολήν εἰς τὸν αὐτὸν αἰῶνα.

Ματθαῖος ὁ ἱερομόναχος οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι τὴν ὁ ἐπιλεγόμενος Βλαστάρις, Θεσσαλονικεὺς τὴν πατρίδα, γνωστῆς τῆς ἱερᾶς καὶ τῆς θύραθεν σοφίας καὶ τῆς τῶν νομικῶν ἐπιστήμης κάτοχος, εἰ μὴ καὶ λόγος τῆς τῶν νόμων τηλαυγείας πολύρωτος, ὡς εἶπε τὸν Βαλααμῶνα Θεόδωρον Νικήτας ὁ Χωνιάτης· ὁ Βλαστάρις ἤκουσε μικρὸν πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, γνωστὸς μὲν γενόμενος ἐξ ὧν ἐξέδωκε τριῶν κεφαλαίων τοῦ κατὰ Λατίνων βιβλίου αὐτοῦ ὁ ἀκάματος πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος¹, γνωστότατος δὲ διὰ τὸ Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον τῶν ἐμπεριειλημμένων ἀπασῶν ὑποθέσεων τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις κανόσιν· ὁ Οὐάριον² ποιεῖται μνηστὴν τῶν νομικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ὁ δὲ Δημητράκοπουλος ἀναφέρει τὴν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ΧΞΘ' χειρογράφῳ εὑρισκόμενην ἐπιστολήν ταύτην, ἐν μὲν αὐτῇ ἀντίγραφον σημειῶν³ τοῖς ἐκδομένοις ὑπ' ἀριθμὸν ΣΗ' ἐν τῇ συνοδικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας, διαστρέφων δὲ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῆς «περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐπέμνη τῷ θεῷ τοῦ βασιλέως Σεργίντελεν (sic)⁴ Ζινιάνω» καὶ εἰδοποιῶν ἡμᾶς· ὅτι ἡ ἐπιστολή ἐξ αὐτοῦ τυγχάνει ἀνέκδοτος. Νεῖλος δ' ὁ γράφων Μαξίμῳ τῷ ἀπὸ Γραικῶν Ἰταλῷ ἐστὶ Νεῖλος ὁ Δαμιλάς ἐπιλεγόμενος, καθὰ παρὰ Ἀλλατίῳ γινώσκουμεν, ἐξ οὗ ἐπληροφόρηθη καὶ ὁ Δημητράκοπουλος γράψας ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος· μεταξὺ δὲ τούτων Νεῖλων ἐν τῷ ΙΔ' αἰῶνι ἦ ἐν ἀρχαίς τοῦ ΙΕ' ἀκμαστάντων⁵, ὁ Δαμιλάς εἶχε γράψει πρὸς

27. Λευίτ. ΚΑ, 10, 12

28. Μαλαχ. Β, γ.

29. Χρυσόστ. λόγ. β' εἰς τὴν πρ. Τιμόθ. Β' ἐπιστ.

30. πρ. Ρωμ. ΙΓ', 4.

31. Ἰωὴ λδ', 18—Ἐκκλησιαστοῦ Ι', 20 μίτη καὶ Γρηγ. Νικοκασιανέως εἰς τὸν ἐκκλησιαστ.

1. Δοσιθέου Τόμος καταλλήλης· σελ. 441—455.

2. Appendix ad historiam literariam (Scriptorum ecclesiasticorum), Guilielmi Cave, auctore Henrico Wharton, 1693, Γενεύς· σελ. 21.

3. Δημητράκοπουλου Ὁρθόδοξος Ἑλλάς, σελ. 71.

4. οὕτως ὁ Δημητράκοπουλος.

5. Δημητράκ. ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 76, 88, 92. Wharton ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 24, 49, 76 καὶ σελ. 33 περὶ Νεῖλου μητροπολίτου Ῥόδου. Oudini Commentarii de scriptoribus et scriptis ecclesiasticis, 1722, Λιψία· τόμ. Γ', ἐν σελ. 917, 1137, ἐν τῷ Νεῖλῳ Δαμιλῶν γράφει αὐτὸν εἶναι τὸν Νεῖλον Ῥόδου. ὅν ὁ Wharton ἐν τῇ τυχόν ἐπλάττει δύο Νεῖλους· βλέπε καὶ Appendix ad partem alteram hist. literar. Guilielmi Cave, Roberto Gerio auctore, 1699, Γενεύς· σελ. 277, 287· μίτη, πρὸς ἐκτινιστῶν πληροφάν, Λέοντος Ἀλλατίου de Nilis et eorum scriptis diatriba· ἐν τόμῳ Ε' τῆς Ἑλληνικ. βιβλιοθήκης τοῦ Φαδρικίου σελ. 59, 79, 81. ἐκδ. 1723.

Μάξιμον, τὸν ἀπὸ Γραικῶν ἔχοντα τὴν τοῦ γένους σειρὰν, ὡς παρὰ Ἀλλατίω φέρεται· τοῦ Μαξίμου μνηεὶν ποιεῖται ὁ Οὐάρτων⁶, γράφων ὅτι ὁ ἐκ Γραικῶν τὸ γένος ἔλκων Μαξίμος οὗτος ἔγραψεν ὑπὲρ τῶν λατινικῶν δογματῶν καὶ κατὰ τῶν ὀρθοδόξων. Τοιοῦτος ἦν ἰσως καὶ ὁ Μουδάτζος, προσελθὼν τῇ λατινικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅπως βεβαιωθῇ ὅτι ἐν αὐτῇ μέτοχος γίνεται τῆς τοῦ πανηγίου Πνεύματος χάριτος, ῥαντιζόμενος, εἰ καὶ φαίνεται ἀπίστως ἔχων καὶ περὶ τοῦτο. Ἡ πρὸς τὸν ἀρχοντα τοῦτον ἐπιστολὴ εἴπερ ἔγραψεν ὑπὸ τινος τῶν Νείλων, τῶν κατὰ Λατίνων γραφάντων ἢ ὑπὸ Ματθαίου τοῦ Βλαστάρειος, ἀγνωστον· ἀλλ' ἔγραψεν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐπὶ ποδὸς, ὡς λέγομεν σήμερον καὶ καλὸν να μὲνῃ καὶ αὕτη ἀποτεταμιευμένη ἐν ταῖς σελίδι τῆς «Εκκλ. ἀληθείας», σωζούσης ὅ,τι πολυτίμητον οἱ πατέρες ἡμῶν κατέλιπον ὑπόμνημα τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς καὶ τῆς εἰς τὰ πάτρια ἐμμονῆς καὶ ἀφοσιώσεως.

M. I. Γ.

... καὶ λαμπροτάτῳ ἀρχοντι διαμετακομιστῇ κυρίῳ Ματθαίῳ τῷ Μουδάτζῳ. Ἰσθι ὅτι μεγάλας σοι χάριτας ὁμολογῶ διεγείραντί μου τὴν νωθρότητα· ὁρῶν γὰρ σε οὕτως ἐν λόγοις σπουδάζοντα διηγέρθη καὶ αὐτὸς μικρὸν ἐκ τοῦ κάρους τῆς ἀμελείας μου καὶ ὑπερέυχομαι καὶ ὑπερεπαινῶ ἐνεκα τοῦτου, εἰ καὶ τὸν ἄλλον ἐπαινεῖν οὐκ ἔχω. Εἰπέ μοι, ὦ βέλτιστε τοῦτο, ὃ βούλομαι ἐρωτησαί σε, ὃ καὶ ἡρόμην σου τῇ εὐλαθείᾳ ὅτε ὠμίλουν μετ' αὐτῆς· πιστεύεις λαμβάνειν καὶ σήμερον τοὺς πιστοὺς ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι τὴν τοῦ Πανηγίου Πνεύματος χάριν ἢ οὐ; καὶ εἰ μὲν οὐ πιστεύεις, ἄκουε Παύλου λέγοντος· «ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε Χριστὸν ἐνεδύσασθε»· διὰ τοῦ πατρὸς δηλαδή· καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας· ἐν δὲ τῇ πρὸς Κορινθίους Β' αὐτὸ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν, καὶ χρίσας ἡμᾶς Θεός, [ὁ] καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς καὶ δοὺς τὸν ἀρχιδῶνα [τοῦ Πνεύματος ἐν] ταῖς καρδίαις ἡμῶν»² ἐν δὲ τῇ πρὸς [Ρωμαίους]³ αὐμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι. [Εἴπερ] πνεῦμα Θεοῦ οἱ καὶ ἐν ὑμῖν· εἰ δὲ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ καὶ μετ' ὀλίγον αὖτις δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος· Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἴκει ἐν ὑμῖν, ὃ ἐγείρας τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσῃ καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν, διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν καὶ πάλιν «ὅσοι πνεύματι Θεοῦ ἄγονται οὗτοι εἰσὶν υἱοὶ Θεοῦ· οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας· πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν ἀββὰ ὁ πατήρ» καὶ πά-

6. ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 49.

1. πρ. Γαλάτας Γ', 27. βλ. Φωτίου Ἀμφιλόχῳν ζήτημα. ΡΑΗ', ἔκδοσις Σοφοκλείους Κ. Οἰκονόμου, σελ. 213. Κατὰ λάθος ὁ ἀοιδίμος Νικηδόμης κἀπέμεινεν εἰς ΡΜΗ' ζήτημα· ἴδε ἐρμην. ΙΔ' ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου ὑπὸ Νικηδόμου· ἐν Βενετίᾳ 1819, τόμ. Β', σελ. 169 σημ. 3.

2. Β' πρ. Κορινθ. Α, 21, 22.

3. πρ. Ρωμ. Η', 9.

ἀσθενεῖαις ἡμῶν· τὸ γὰρ τί προσεζόμεθα, καθ' ὃ δει οὐκ οἶδαμεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοί· ἀλαλήτοις»⁴. Καὶ ταῦτα μὲν εἰρηκα πρὸς σέ, λιν αὐσάτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς εἰ οὐ πιστεύεις τοῦτο· εἰ δὲ πιστεύεις, πῶς οὐκ ἐλαβες τοῦτο καὶ αὐτός; Εἰ γὰρ ἔχει ἡ τῶν Λατίνων πίστις ταύτην τὴν χάριν ἐν τῷ βαπτίσματι, σοὶ μᾶλλον ὤφειλε πλουσιῶς χορηγηθῆναι, κατὰ δύο τρόπους· καθ' ἓνα μὲν ὅτι ἀπὸ σφαλερᾶς καὶ ψευδοδόξου πίστεως, ὡς λέγεις αὐτός, προσήλθες ἀληθινῇ καὶ ὀρθοδόξῳ πίστει· καθ' ἕτερον δὲ ὅτι πάντες οἱ ἄλλοι βαπτίζονται νήπιοι καὶ οὐκ αἰσθάνονται τὴν παρουσίαν ταύτης τῆς χάριτος· σὺ δὲ ἐν τέλει ἡλικίᾳ δεξιζόμενος τοῦτο τὸ χρίσμα, πῶς οὐκ ἐλάβες ταύτην; καὶ γὰρ ἐνώπιον πολλῶν ὠμολόγησας τοῦτο· ζήτησον τοῖνυν ἐν ἑτέροις, ἀκριβῶς ἐρευνητάμενος τοὺς σοὶ ὁμοπίστους· καὶ εἰ μὲν εὑρῇς τινα περὶ τοῦτου φιλοσοφοῦντα τοῦ μυστηρίου, ἐμοὶ τοῦτον φανέρωσον ἵνα μάθω ἐξ αὐτοῦ τεκμήρια τῆς χάριτος τῆς ἐνεργούσης ἐν αὐτῷ· εἰ δὲ μὴ εὑρῇς γίνωσκε ὅτι δένδρον δίχα καρποῦ οὐχ ὥρατον μόνους στελέγεσι καὶ φύλλοις κομῶν. Τὸ δὲ ἐξῆς ἐκὼν σιωπήσομαι, αἰδοῖ τοῦ πρὸ ἐμοῦ τοῦτο εἰπόντος Ἰωάννου τῆς τοῦ Λόγου φωνῆς.

ΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΘΗΜΕΡΟΝ ΚΗΡΥΞΟΝΤΕΣ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ·

- Α' κυριακῇ, ὁ ἀρχιμανδρ. Γρηγόριος Παλαμᾶς,
Β' » ὁ Θεοφιλ. Εἰρηνοπόλεως Φώτιος,
Γ' » ὁ ἱεροδιάκονος Γαβριήλ Ἰατροεὐδάρχης,
Δ' » ὁ ἱεροδιάκονος Λουκάς Πετρίδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγ. Νικολάου ἐν Τζεβαλίφ·

- Β' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάκονος Κωνσταντῖνος Χ. Ἀποστόλου.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Μουχλίφ·

- Β' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάκονος Σωφρόνιος ἀγιοταφίτης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγ. Δημητρίου ἐν Σιλοπὸρτῃ·

- Α' κυριακῇ, ὁ αἰδεσ. κατηχητῆς Κωνσταντῖνος Παρίτσης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Ἐξ μαρμάρους·

- Γ' κυριακῇ, ὁ Θεοφιλέστ. ἐπίσκοπος Σκοπέλου Παῦλος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν ἁγ. Θεοδώρων ἐν Βλάγαφ·

- Α', Β' καὶ Δ' κυριακῇ, ὁ Θεοφ. ἐπίσκ. Σκοπέλου Παῦλος.

Ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς ἁγ. Κυριακῆς καὶ Ἐλπίδος ἐν Κοντοσταλίφ·

Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ ἱερομ. Γεννάδιος Κομνηνός.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου ἐν Ὑψωμαθείσις·

- Δ' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάκονος Κωνσταντῖνος Χ. Ἀποστόλου.

4. πρ. Ρωμ. Η', 10, 11, 14, 26, 27.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐν Χάσκοϊ·
Β' κυριακῇ, ὁ Μ. ἐκκλησιάρχης Καλλίνικος.

Ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς Τατκούλων καὶ Εὐαγγελιστρίας·
Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ Σεοφιλέστατος ἐπίσκοπος
Χαριουπόλεως Γεννάδιος.

Ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς Σταυροδρομίου·
Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ Σεοφιλέστατος ἐπίσκοπος
Εἰρηνοπόλεως Φώτιος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐν Γαλατῇ·
Γ' κυριακῇ, ὁ αἰδεσ. κατηχητῆς Κωνσταντῖνος Παρίτης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας Καρτασιανῆς ἐν Γαλατῇ·
Δ' κυριακῇ, ὁ ιεροδιάκονος Γαβριήλ Ἰατρουδάκης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν Γαλατῇ·
Δ' κυριακῇ, ὁ Μ. ἀρχιμανδρίτης Λεόντιος Ἐλευθεριάδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν Γαλατῇ·
Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Διπλοκονίῳ·
Β' κυριακῇ, ὁ Μ. ἀρχιμανδρίτης Λεόντιος Ἐλευθεριάδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν Ταξιάρχων ἐν Μ. Ρεύματι·
Α' καὶ Δ' κυριακῇ, ὁ Σεοφ. ἐπίσκ. Παμφίλου Σωφρόνιος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους ἐν Βεθεκίῳ·
Γ' κυριακῇ, ὁ Σεοφιλ. ἐπίσκοπος Παμφίλου Σωφρόνιος.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐν Βαρσοχωρίῳ·
Β' κυριακῇ, ὁ ιεροδιάκονος Λουκάς Πετρίδης.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας ἐν Νεοχωρίῳ·
Β' κυριακῇ, ὁ Σεοφιλ. ἐπίσκοπος Παμφίλου Σωφρόνιος.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Μ. πρωτοσυγκλήτης)

ΤΑ ΕΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ.

Τοῖς συντάκταις.

Ἐσωκλείω ἐν τῇ παρούσῃ μου μετάρρσιν ἐπιστολῇς ἐκ τοῦ βουλγαρικῷ, ἣν ὁ ἐν Βαλτσικίῳ βούλγαρος ἱερεὺς ἀπέτεινεν οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου πρὸς τὸν νεωστὶ παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς μητροπόλεως διορισθέντα ἐκεῖ ἱερέα κ. Νικόλαον, ἐξ ἧς καταδεύονται ἡ προπέτεια καὶ ἡ αὐθιχεσία τοῦ σχισματικοῦ κληρικῷ, θεωροῦντος καὶ τοὺς ὁρθόδοξους ὡς ἐνορίτας του καὶ μὴ ἐννοοῦντος νὰ ἱερατεύῃ τις τῶν ὁρθοδόξων τῶν ἱερέων ἀνεῖς τῆς ἀδείας τοῦ βουλγαροῦ ἀρχιερέως. Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή. «Εὐλαβέστατε ἐν ἱερεῦσι πατῆρ Νικόλαε· εὐαρεστήθητε, παρακαλῶ, νὰ μοι γνωστοποιήσῃτε ἀνυπερθέτως ἐπὶ τίνι βάσει ἀνελάθετε νὰ ἱερατεύῃτε ἐν τῇ ἐνορίᾳ μου καὶ τελήτε ἁγιασμόν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γεμεντζῆ Ἰωδάντσου. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ φώτισμα, τὸ ἐννοῶ· διότι εἴθε νέοι ἱερεῖς. Ἔτι νὰ εὐαρεστηθῇτε νὰ μοι γνωστοποιήσῃτε, ἐὰν ἔχητε ἄδειαν νὰ ἱεουργήτε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βαρσοπρεσλάδας παρὰ τοῦ ἀρμολίου ἀρχιερέως· καὶ ἐὰν μὴν ἔχητε τοιαύτην, νὰ ἀποστείλῃτε

ἵνα ἰδῶ αὐτήν· εἰς δὲ ἐναντίαν περίστασιν θὰ λάβω ἄλλοιαι μέτρα. — Ἐν Βαλτσικίῳ, τῇ 8 αὐγούστου 1883. Ὁ συνάδελφός σας ἱερεὺς Μιχαήλ Μουστακωφ». Ἐξ οὗ, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐπομένων, βλέπετε ὅτι Βούλγαροι ἤρξαντο αὐθις νὰ μᾶς ἐνοχλῶσιν. Οὕτω ὁ ὑπαστυνόμος μετὰ τῆς ἐσχάτως εἰς Κεστρίτσιν, προσεκάλεσε τὸν ὁρθόδοξον ἱερέα κ. Ἀδραῦμ καὶ διέταξε νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν, διότι ἄλλως ἠπειλήσῃ διὰ τρόπον λίαν βαναύσου ὅτι θὰ κακοποιήσῃ αὐτόν. Αἱ δὲ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ δεικνύουσιν ἀνάλογον συμπεριφοράν. Πλὴν τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς, ἥτις ἐστὶν ἐλάχιστον τεκμήριον τοῦ θεσηκευτικοῦ πνεύματος, ὅφ' οὗ ἐμφορῶνται, ἐκδίδουσιν ἀδείας γάμων ὁρθόδοξων ἀνεῖς τῆς προσπατιομένης ἐξακριβώσεως τῶν συζευγνυμένων προσώπων, ἰδίως ἁλλοδαπῶν, οἵτινες πλειστάκις ἀπεδείχθησαν ἔχοντες κωλύματα ἐν τοῖς ὑπὸ βουλγαρικῆς χειρὸς εὐλογηθεῖσι γάμοις αὐτῶν· ἐν ᾧ δὲ ἡ ὁρθόδοξος μητρόπολις, παρ' ἧς ζητοῦσιν οἱ μελλόνυμφοι ἀδειαν στέψεως ἀναβάλλει τὴν ἐκδοσιν, ἔπως ἰσθῇ πληροφροῦς ἐκ τῆς ἐπαρχίας, εἰς ἣν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀνήκουσιν, ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἐπιτρέπει τὰ τοιαῦτα συνοικέσια καὶ προβάλλει εἰς στέψεις ἐναντίον τῶν καταβαλλομένων προσπαθειῶν πρὸς παρακώλυσιν τῶν γιγν. μένων παρανομιῶν καὶ φροῦρσιν τῶν ἱερῶν καὶ ἀπαράβατων τῆς Ἐκκλησίας κανόνων! Ἐτερον· ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης ἡμῶν κ. Καλλίνικος κατ' αἰτήσιν τῶν ὁρθόδοξων Βαλτσικίου, Καθάρνης καὶ Σιουγρουντσουκίου τὸν παρελθόντα σεπτέμβριον ἐπεσκέρθη τὰ μέρη ταῦτα καὶ ἐπαλέκαμψεν ἐνταῦθα ἀνενόχλητος. Τοῦτο μολόντες οἱ ὁρθόδοξοι Κεστρίτσιν προσηλθόντες εἰς τὴν μητρόπολιν διατυπώνοντες παράπαν ἐπὶ ἐγκαταλείψει αὐτῶν καὶ ἐξαίτουμένοι διόρθωσιν τοῦ ἀδικήματος τούτου διὰ τῆς ἐκείσε μεταβάσεως τοῦ ἀρχιερέως. Καὶ ἐδίστασε μὲν ἡ Α. Π. τὸ κατ' ἀρχάς, ἐν τοῦτοις ὅμως αἱ παρακλήσεις αὐτῶν, αἱ τῶν δημογερόντων προτροπαὶ καὶ ἡ ἐνδόμυχος πρὸ πάντων συναίσθησις ὅτι οἱ χριστιανοὶ οὗτοι γρηῃ οὖν ἐνθαρρύνσεως, ἐπεισαν τὴν Α. Π. νὰ μεταβῇ τὴν 27 φθίνοντος εἰς Κεστρίτσιν. Φθίστατα δὲ ἐκείσε καὶ ἐρησυχάστα ὀλίγον ὅσον, ἐξήλθεν ἵνα περιηγηθῇ τὸ χωρίον. Ἐν τῇ ὁδῷ ἀπῆλθον τὴν Α. Π. ὁ μουχτάρης τοῦ χωρίου, ὁ διοάκalos καὶ ἕτεροι δύο Βούλγαροι, καὶ διὰ λίαν ἀποτόμου τρόπου ἠρώτησαν ποῦ διαμένει, ἵνα ἐλθόντες ἐμιλήσωσιν αὐτῇ. Ἀποῦ ὑπέδειξεν αὐτοῖς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς, ἀμέσως ἀνήγγειλαν ὅτι ὅπερ προτίθενται νὰ εἰπωσιν αὐτῇ, ἐστὶ νὰ ὑποδείξῃ ἐπὶ τίνι βάσει μετέβῃ εἰς τὸ χωρίον αὐτῶν καὶ ἐὰν ἔχῃ ἀπόδειξιν ἀπὸ τὴν διοίκησιν, διότι ἄλλως δὲν εἶναι δεκτὸς εἰς τὸ χωρίον. Ἡ Α. Π. παρέστησεν αὐτοῖς ὅτι βάσις τῆς ἐλεύσεως εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τῶν πνευματικῶν αὐτῆς καθηκόντων καὶ ὅτι πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῶν δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀποδείξεως τῶν ἀρχῶν, καὶ οὕτως ἐγκατέλειπεν αὐτοὺς καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς. Μετ' ὀλίγον ἐμφανίζονται αὐτοῖς οἱ αὐτοὶ, ἀπειλητικὴν στάσιν ἔχοντες, τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνοντες καὶ ἐπιπροσθιθέντες ὅτι ὑπάρχει διάταγμα τοῦ

ὕπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν διατάσσον ἵνα μὴ γείνη δεκτὸς ὁ μητροπολίτης ἡμῶν εἰς τὸ χωρίον αὐτῶν, καὶ ἵνα μὴ ὧσιν ὑπεύθυνοι, δέον νὰ ἀναχωρήσῃ. Τῆς Α. Π. ἀπαντήσας ἐτι δὲν μετέδωκε εἰς τὸ χωρίον ἵνα διαμείνῃ, ἀλλ' ἵνα ταχέως ἐπιστρέψῃ, καὶ ὅτι ἵνα ὧσιν ἀπηλλαγμένοι πάσης εὐθύνης, δέον νὰ δώσωσιν αὐτῇ ἀντίγραφον τοῦ διατάγματος ἐπὶ ἀποδείξει παραλαβῆς αὐτοῦ. ἡ τοῦλάχιστον νὰ διακοινωθῇ αὐτῇ ἐγγράφως διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ μουχτάρη ὅτι δὲν εἶναι δεκτὴ εἰς τὸ χωρίον, οὗτοι ἀνταπήνησαν ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην οὔτε ἀντίγραφον τοῦ διατάγματος νὰ δώσωσιν, οὔτε ἐγγράφως νὰ ἀνακοινώσωσιν τὴν περὶ ἀπελεύσεως αὐτῆς διαταγὴν, ἀλλ' ὅτι πρέπει ἀνυπερθέτως νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ χωρίον, καὶ οὕτως ἀπεχώρησαν. Ἀμέσως δὲ τάξαντες φρουρὰν διέκοψαν πᾶσαν συγκοινωνίαν καὶ ἀπηγόρευσαν πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους τοῦ νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπίσκεψιν τῆς Α. Π. Τὴν ἐπιστολὴν κατ' αἵτησιν τοῦ οἰκοδεσπότου τῆς ἐν ἡ διέμενεν οἰκίας ἐτέλεσεν ἀγιασμόν, εἰς ὃν προσήλθον γυναῖκες τινες καὶ τὶς ὑπἄλληλος τοῦ οἰκοδεσπότου. Τοῦτο κατετάραξε λίαν τὸν μουχτάρην καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, οἵτινες ἦλθον αὖθις μετὰ ζαπτιέδων, καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀγιασμοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ὁ μὲν μουχτάρης καὶ συντροφία ἐπέπεσον κατὰ τῆς Α. Π. διὰ τοῦ βαναυσωτέρου τρόπου μετὰ κραυγῶν καὶ ἀπειλῶν, λέγοντες ὅτι μετέδωκε εἰς τὸ χωρίον ἵνα γείνη αἰτία ταραχῶν, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀναχωρήσῃ μὲ τὴν τιμὴν του, διότι ἄλλως θὰ κατοποιήσωσιν αὐτόν, ὁ δὲ ζαπτιὲς ἀρπάσας τὸν ὑπἄλληλον τοῦ οἰκοδεσπότου ἐξήγαγε τῆς οἰκίας καὶ ἀφοῦ ἐδῆρνε ἀπηνῶς, ἐφυλάκισεν, ἡ δὲ φρουρὰ διέμενει ἐν τῇ οἰκίᾳ μέχρι τῆς ἐκ Βάρνης ἐλεύσεως τῆς ἀμαξῆς πρὸς παραλαβὴν τῆς Α. Π. Καθ' ἣν ὥραν ἀρίκετο ἡ ἀμαξία, προσήλθον αὖθις ζαπτιέδες καὶ ἀπεμάχοντο ὅσους προσήρχοντο ἵνα προπέμψωσιν τὴν Α. Π. πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐτάχθησαν ἕτεροι ζαπτιέδες εἰς διάφορα τοῦ χωρίου μέρη· οἱ δὲ ὀρθόδοξοι περιλυποὶ βλέποντες μακρόθεν τὰ διαδραματιζόμενα ἐδάκρυον καὶ ἐποιοῦν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἐκζητοῦντες τὴν βοήθειαν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τοῦ μητροπολίτου ἡμῶν μέτρα τῶν καλῶν Βουλγάρων. Τὰ δὲ κατὰ τοῦ παπᾶ Ἀβραάμ εἰσιν, ὅπως καὶ ἄλλοτε ἔγραψα ὑμῖν, ἡ κατ' ἐπαναληψὶν αὐστηρὰ ἀπαγόρευσις παρὰ τοῦ νατσάλνη τῆς περιφέρειας ἵνα μὴ βαπτίζῃ, θάπτῃ, στεφανόνῃ καὶ τελεῇ οἰανδήποτε ἱεροπραξίαν εἰς τὸ χωρίον. Ἐπειδὴ δὲ συνεπεία τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης εἰς τῶν ὀρθοδόξων ἐδιάσθη νὰ μεταφέρῃ τὸ τέκνον του εἰς Βάρναν ἵνα βαπτισθῇ, ἐπεδλήθη αὐτῷ 100 φράγκων πρόστιμον. Τὸν παπᾶν Ἀβραάμ ἐνήγαγον ἐπίσης εἰς τὰ ἐν Βάρνῃ δικαστήρια ἐπὶ δῆθεν ἐξυβρίσει, ὡς διαλαμβάνει ἡ κλήσις, τῶν μυστηρίων τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας, ἡ δὲ δίκη ἀνεδλήθη τέως ἐνεκα ἀσθενείας τοῦ παπᾶ Ἀβραάμ, νοσηλευθέντος ἐν τῷ νοσοκομείῳ τοῦ ἀειμνήστου Πρασκευᾶ Νικολάου. Ἐπὶ τούτοις ἐπάνυχκες θεωρῶ νὰ προσθέσω ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν Κεστρισίῳ δύο ἐτι βρέφη ἀδάπτιστα, καὶ οἱ γονεῖς αὐτῶν δὲν τολμῶσιν οὔτε τὸν παπᾶν

Ἀβραάμ νὰ προσκλέσωσιν, οὔτε εἰς Βάρναν νὰ φέρωσιν αὐτά, διότι ἐπιβλήθησεται αὐτοῖς ὑπέρογκον πρόστιμον καὶ εἰσι καθ' ὑπερβολὴν πεφοβισμένοι οἱ κάτοικοι Κεστριτίου.

Ἐν Βάρνῃ, τῇ 30 ὁκτωβρίου 1883.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαταρίῳ, τρίτη, 8 τοεμβρίου 1883)

Τῇ παρελθούσῃ τετάρτῃ (2) ἡ Α. Ε. ὁ ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν Ἀσὴμ πασσᾶς προσκαλεσάμενος τὴν Α. Θ. Π. εἰς τὸ μέγαρον αὐτοῦ, ἀνεκοίνωσεν αὐτῇ συνεπεία ὑψηλοῦ τεσκερὲ τῆς Α. Υ. τοῦ Μ. βεζύρου Σαῖτ πασσᾶ τὴν ὑψηλὴν γνώμην τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὸ μὴ εἰσέτι χορηγηθῇ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς πατριαρχίας βεράτιον. Κατὰ τὴν ὑψηλὴν ταύτην γνώμην ἡ σεβ. αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις προθύμως μὲν ἔχει χορηγήσῃ τὸ τῆς πατριαρχίας ὑψηλὸν βεράτιον, οὐχὶ ὅμως καθάπερ ἡ Α. Θ. Π. διὰ τοῦ ἀπὸ τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1883 τακτικοῦ αὐτῆς ἐξητήσατο (δίχα δηλονότι τῶν δύο τελευταίως ἐν δυσὶν ἐδαφίοις ἐπενεχθεισῶν τροποποιήσεων, καὶ οἶον τὸ τοῦ ἀειμνήστου προκατόχου αὐτῆς Ἰωακείμ τοῦ Β').

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀκροασαμένη τὴν σοδρὰν ταύτην ὑψηλὴν δήλωσιν τῆς Α. ἐξοχότητος τοῦ ὑπουργοῦ, ἀνεδήλωσεν ὅτι μετὰ λύπης παρατηρεῖ ὅτι ἀδυνατεῖ προσχωρῆσαι εἰς τὴν τοιαύτην γνώμην τῆς ὑψ. αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως, ἐτοίμως ἔχουσι ὡς πολλάκις ἐδήλωσεν, ἀποχωρῆσαι τῶν πραγμάτων τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, εἰ γε τοῦτο πρέπει θεωρηθῇ.

Εἰς ἑτέραν δὲ ἐρώτησιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος περὶ τῶν λοιπῶν ζητημάτων τῶν περιεχομένων σὺν τῷ τῶν βερατιῶν ἐν τῷ ἀπὸ τῆς 14 ἰουλίου ἐ. ἐ. ὑπομνήματι τῶν πατριαρχείων, ἡ Α. Ε. ἀπήντησεν ὅτι ταῦτα δὲν ἔχουσι λόγων ὑπάρξεως, διότι περὶ μὲν τοῦ περὶ χριστιανικῶν διαθηκῶν αἰτήματος ὑπάρχει τὸ ἀπὸ τῆς 7 σαφὲρ 1278 ὑψηλὸν διάταγμα τὸ καθορίζον τὰ περὶ τούτων, περὶ δὲ τοῦ περὶ διατροφῆς συζύγων εἰς τοπικὴν διάστασιν τεθειμένων ἰσχύει τὸ ἀνέκαθεν ἐπὶ ταῦτο δίκαιον τῆς αὐτοκρ. κυβερνήσεως.

Ἐπανεληθούσα ἡ Α. Θ. Παναγιότης εἰς τὰ πατριαρχεῖα, προσεκάλεσε καὶ διεκοίνωσε τῇ ἱερᾷ συνόδῳ ἐν λεπτομερεῖ τὰ τῆς συνδιαλέξεως αὐτῆς μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ ἐνεκρίθη δὲ ἡ σύσκεψις καὶ συζήτησις τῶν ληπτέων ἀποφάσεων ἵνα γένηται ἐν τῇ κατὰ τὴν παρασκευὴν συνεδριάσει τῶν δύο σωμάτων. Ὄθεν τὴν παρελθούσαν παρασκευὴν (4) συνελθόντων τῶν δύο σωμάτων, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀνεκοίνωσεν αὐτοῖς τὰ μετὰ τῆς Α. ἐξοχ. τοῦ ὑπουργοῦ καὶ αὐτῆς διαμειφθέντα, μεθ' ὃ ἱκανῇ ἐγένετο συζήτησις μετὰ τῆς προσηκούσης τῇ περιστάσει περισκέψεως καὶ ὁμοφωνίας.

Ἐπὶ τούτοις ἔχομεν δι' ἐλπίδος ἀμεταπτώτου ὅτι ἡ Α.

Α.Μ. ὁ κραταῖος ἡμῶν μονάρχης σουλτάν 'Απδούλ Χα-
μὴτ χάν ἐν τοῖς λαοφιλέσι Αὐτοῦ αἰσθήμασι πρὸς τοὺς
πιστοὺς Αὐτοῦ ὀρθοδόξους ὑπάρχουσιν θέλει εὐδοκήσῃ καὶ
διατάξῃ, ἀκολουθῶν τῷ συνεχεῖ παραδείγματι τῶν ἐνδό-
ξων προκατόχων Αὐτοῦ, τὴν εἰς τὸ διηνεκὲς τήρησιν τῶν
προνομίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ἡμῶν.

Τὴν παρασκευὴν ἡ Α. Θ. Π. ἐπεσκέψατο ἐν τῷ ἁγιο-
ταφίτῳ μετοχίῳ τὴν Α.Μ. τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων
κ. Νικόδημον, μεθ' ἧς ἐπὶ πολλὰ ὥραν συνδιελέξατο.

— Χθὲς, δευτέραν, ἐπεσκέψατο ἐν τοῖς πατριαρχείοις τὴν
Α.Θ.Π. ὁ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς δικαιοσύνης τμηματάρ-
χης τῶν θρησκευτικῶν ὑποθέσεων ἔξ. Ζιζερ βέης διὰ μα-
κρῶν πρὸς τὴν Α.Θ.Π. συντυχῶν.

— Τὴν τετάρτην ἤλθον εἰς ἐπίσκεψιν τῆς Α.Θ.Π. ὁ α'
διερμηνεὺς τῆς αὐστρουγγρικῆς πρεσβείας βαρὼν Κάλλ
ἀναχωρῶν, καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς αὐτῆς πρεσβείας κ.Ν.
Ἰαγκώ, οὗς ἀντεπεσκέψατο τὴν ἐπιούσαν ἐντολῇ τῆς Α.
Θ.Π. ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωακείμ.

Ἀδείξ τῆς Ἐκκλησίας ἀφίκετο τὴν κυριακὴν ὁ Σ. μη-
τροπολίτης Σηλυβρίας κ. Γερμανός, ὅπως διαμεινῇ μικρὸν
ἐνταῦθα διὰ λόγους ὑγείας.

Πολλάκις καὶ διὰ μακρῶν ἐν ταῖς στήλαις τῆς «Ἐκκλ.
ἀληθείας» λόγον ἐποίησάμεθα περὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ,
ιδίως δὲ ἐν Βάρνῃ καὶ τῇ περιχώρῳ αὐτῆς, ὑπὸ τῶν
αὐτῶν ἀρχῶν γινομένων καταπιέσεων κατὰ τῶν ὀρθοδό-
ξων κατοίκων. Εἰς ταῦτα σήμερον προστιθέντες καὶ τὰ
ἐν σ. 77 ἐπιστελλόμενα ἡμῖν ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων, περὶ
νεωτέρων τινῶν κατορθωμάτων τῶν αὐτῶν πολιτικῶν καὶ
θρησκευτικῶν ἀρχῶν, ἔωμεν ταῦτα ἀπλῶς εἰς τὴν ἐκτί-
μησιν τοῦ δημοσίου καὶ ἀνάλογον οἰκείρῃσιν τῶν διαπρατ-
τόντων αὐτά.

Συνοδικῇ ἀποφάσει οἱ ἐκ τῶν κληρικῶν καθηγηταὶ τῆς
ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς ἕνεκα τῶν αὐξουσῶν ἐν τῇ
ἐπογῇ ταύτῃ διδασκτικῶν αὐτῶν ἀσχολιῶν θέλουσι κη-
ρύττει τὸν θεῖον λόγον μόνον κατὰ τὴν μεγάλην τεσσα-
ρακοστήν. Ὡς ἐκ τῆς ληθθείσης ταύτης ἀποφάσεως ἐπὶ ἡλ-
θε τροποποίησις ἐν τῷ προδημοσιευθέντι προγράμματι τῶν
ιεροκηρύκων τοῦ προσεχοῦς τεσσαρακονημέρου ἔθεν καὶ
ἀναδημοσιεύομεν τοῦτο αὖθις ἐν σ. 76 καθ' ὃν τρόπον ἤδη
ἐκτελεσθήσεται.

Ἡ ἐν Βοσνίᾳ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἐγένετο
ἐπ' ἐσχάτων ἐν ταῖς παρ' ἡμῖν ἐφημερίσιν ἀντικείμενον
λόγου ἱκανοῦ, ἰδίᾳ μάλιστα γραφουσῶν περὶ ἐπηρεῶν τι-
νων, ἃς αὐτοίσε οἱ ὀρθόδοξοι ὑφίστανται. Ἐγκαίρως ἡ Μ.
τοῦ Χ. ἐκκλησία λαβοῦσα, ὡς εἰκός, πληροφορίας περὶ

τούτου ἔσπευσε διὰ τῆς ἀρμοδίας ὁδοῦ σφαιρότερον ἵνα μά-
θῃ τὰ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκείνῃ παροιμία γινόμενα, τῆς εὐ-
σταθείας μερμινῶσα τῶν ἀπανταχοῦ ἁγίων τοῦ Θεοῦ ὀρ-
θοδόξων ἐκκλησιῶν, ἐπικούρος δ' ἐρχομένη τοῖς ὅπως ποτε
ἐπηρεαζόμενοις. Ἡ ὀρθόδοξος ἐν Βοσνίᾳ παροιμία ἀρ' ἱκα-
νοῦ χρόνου γίνεται ὁ σκοπός, καθ' οὗ βάλλουσι ποικιλώ-
νυμα συστήματα ταραττόντα τὴν εἰρήνην αὐτῆς, καὶ
προπαγάνδαι νῦν τὸ πρῶτον συνιστώμεναι, καθὼς ἔγραψαν
πρὸ τινος ἐφημερίδες γερμανικαὶ (ὡς ἡ Tagblatt, ἀριθ.
133, 17 Μαΐου 1883 καὶ ἡ Allgemeine Zeitung, ἀριθ.
151), καὶ σκοπὸν προβαλλόμεναι τὴν τῆς παιδείας διάδο-
σιν διὰ συστάσεως ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, ἅπερ ἔχου-
σιν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν ἱερουσίται, ἀδελφαὶ τοῦ
ἐλεύους, ἀδελφαὶ τῆς ἀγάπης καὶ ἄλλαι ἄλλα ὀνόματα
φέρουσι ἐταιρίαι καὶ μοναχικὰ συστήματα. Ἡ ὀρθόδοξος
ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ τῆς Βοσνίας, εὐδίκως ἐκπληροῦσα
τὸ καθήκον αὐτῆς, ἐζήτησε παρὰ τῆς ἐν Βιέννῃ κυβερνή-
σεως τὴν αὐτὴν μέριμναν περὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύ-
ξεως τῶν ὀρθοδόξων Βοσνίας, τὸ δ' ὑπουργεῖον ἐνέκρινε τὴν
σύστασιν ἐν Σεραγιέβῳ κεντρικοῦ τινος γυμνασίου καὶ ἱε-
ρατικῆς σχολῆς, ἀποστείλαν καὶ τοὺς καθηγητὰς αὐτῆς,
εἰ καὶ οὐχὶ τὸν ἀριθμὸν ἐπαρκεῖς. Ἀτυχῶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος
Καρλοβίτσης παρὰ τὰ τῆς ὀρθοδόξιας θίσμια καὶ χωρὶς
εἰδήσεως τοῦ κανονικοῦ τῆς Βόσνης μητροπολίτου σεβ.
κ. Σάββα ἀπέστειλεν ὀρθόδοξον πνευματικὸν τῶν ἐν Ἐρζε-
γοβίνῃ καὶ Βοσνίᾳ ὀρθοδόξων στρατιωτῶν, ἐνῷ καὶ ὁ εἰς
τῶν διδασκάλων τῆς ὀρθοδόξου ἱερατικῆς σχολῆς, ἐμ-
πνεόμενος καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, ἐξ ἧς ἔχει
τὴν ἀποστολὴν δι' ἰδίους σκοποὺς κενοδόξους ἐπιτείνει τὴν
ἀναρχικὴν, οὕτως εἰπεῖν, ταύτην κατάρτασιν. Ὁ σεβ. μη-
τροπολίτης Βόσνης κ. Σάββας καὶ δι' ἰδίᾳς ἐγκυκλίου καὶ
προφορικῶς παρήνευσε τὰ δέοντα τὸν ὑπὲρ τὴν πνευματι-
κὴν αὐτοῦ κυριαρχίαν κλήρον καὶ λαόν, ἀγωνιζόμενος εὐ-
θαρσῶς κατ' ἐπιτρεχόντων τὴν παροιμίαν αὐτοῦ μισσιονα-
ρίων καὶ ὑπομιμνήσκων ὅπου δεῖ ὅτι ἄνθρωποι τινες πρὸς
ὑπηρεσίαν τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἀπεσταλμένοι καὶ τοιαύ-
την ἐντολὴν ἔχοντες ζητοῦσι ἵνα συναγάγῃσιν ὅπου οὐκ
ἐσκόρπισαν, τῆς καθαρῶς κοσμικῆς αὐτῶν ἐντολῆς ἀπει-
κότως παρεκβαίνοντες. Ἡ ὀρθόδοξος πνευματικὴ ἀρχὴ τῆς
Βοσνίας σφοδρὴν ἠνέωξεν ἀγῶνα πρὸς τε τὸν τῆς ἁγῆς Βοσ-
νίας ῥωμαιοκαθολικὸν ἀρχιεπίσκοπον κ. Ἰωσήφ Στάδλερ
καὶ πρὸς τὸν τοῦ αὐτοῦ δόγματος ἀρχιεπίσκοπον Ἐρζεγο-
βίνης κ. Πασχάλην Βούζονιτς, ὃν κοινὴ ἐπιστολὴ πρὸς
τὸν ὀρθόδοξον μητροπολίτην Βόσνης ἀποσταλθεῖσα πειρά-
ται ἵνα ἀναδείξῃ τὸ τε φημιζόμενον πρωτεῖον καὶ τὴν ἰσχύ-
ν καὶ τὴν ἀποστολικὴν καταγωγὴν μόνης τῆς ἐκκλησίας
τῆς πρεσβυτέρως Ρώμης, εἰς συμπεράσματα καταλήγουσα
καὶ τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος πόρρω ἀπέχοντα καὶ τὰ τῆς
ἱστορίας ἀκριβῆ καὶ ὀρθὰ πορίσματα προσβάλλοντα. Ἡ
πολιτικὴ διοίκησις τῶν μερῶν ἐκείνων ἔκρινεν ἀσύμφορον
εἰς τε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν πολιτείαν τὴν περαιτέρω
ἐξακολουθήσιν τῶν τοιούτων συζητήσεων, ἔθεν οὐδὲ ἐνέ-
κρινε τῆς πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τῶν ῥωμαιοκ. ἀρχιερέων

ἀπαντήσεως τοῦ ὀρθοδόξου μητροπολίτου Βόσνης τὴν ἐκτύπωσιν.

Τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ἅμα μὲν ἔσπευσε ἵνα ὑπομνήτῃ διὰ τῆς ἀρμοδίου ὁδοῦ τοῖς ἐπὶ τούτῳ τεταγμένοις τὴν ἀπαράτρωτον τήρησιν καὶ προστασίαν τοῦ πατρῴου δόγματος, ἅμα δ' ἔγραψε τῷ σεβ. μητροπολίτῃ Βόσνης τὰς ἀπαιτούμενας μὲν παρέχον ὁδηγίας, συνιστῶν δ' αὐτῷ τὴν τήρησιν τῆς πατρῴας παρακαταθήκης καὶ εἰς τὸ καθήκον αὐτοῦ ἐμμονὴν ἐν καιροῖς, καθ' οὓς τρόποις ποικίλοις ὑπόσῳλως καὶ φανερώς ἐπιτηδεύεται ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς.

Συνδρομαὶ προαιρετικαὶ κατὰ τὸν μῆνα ὁκτώβριον.

Ταμεῖον τῆς Ἱ. μονῆς τῆς Ζωοδόχου πηγῆς.

Θεανῶ Σεραφεῖμ ἀπὸ Φερτέκην γρ 108. Βασιλείος Μετμέρογλους 60. Α. Χριστοφορίδης 216. Ὀλυμπία Κωνσταντίνου 60. Ὁ μακαρ. πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Νικοδήμος 190. Ἀδελφοὶ Τριανταφυλλίδου 200. Σπυρίδων Χ. Ἡλιοῦ 432=Γρ. 1266.

Ταμεῖον τῶν ἰδνικῶν νοσοκομείων ἐν Ἑκταπυργίῳ.

Χ. Ἰωακείμ Χιρίγιογλους γρ. 90. Θεόδωρος Ἀσταρδαρόγλους 108. Σπυρίδων Χ. Ἡλιοῦ 216=Γρ. 444.

Κεντρικὸν ταμεῖον.

Δημήτριος Ἰωαννίδης λ. ὁ. 0. 37. Ἀνώνυμος διὰ χειρὸς Α. Πρόκου 10=Λ. ὁ. 10. 37.

Συνδρομὴ Θηρ. Μ. Μαρῖνου πρὸς τὰς κυρίας κομητείας λ. ὁ. 10.

Ἀφιερώματα εἰς τὴν Ἱ. μονὴν τῆς Ζωοδόχου πηγῆς.

Εὐθαλίᾳ Ἀθανασίου ἐκ Ῥιζέστοῦ ἄλυσιν ἀργυρῶν μὲ πέτραις πρᾶσινους ὁρ. 20. Ἀνώνυμος: ταπεινὴ ἀργυροῦν ὁρ. 8.

Ἐν Γαλατῇ, τὴν 4]16 νοεμβρίου 1883.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς ἐφορίας)

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ

ΤΗΣ Μ. ΠΡΩΤΟΣΥΓΓΕΛΛΙΑΣ.

Τιμιώτατοι ἐπίτροποι τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας... Ἀπὸ ἐκθέσεως τῆς πατριαρχικῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς ἐγκωστήν εἰς τὰ πατριαρχεῖα ὅτι τινὲς τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐν τῇ βασιλευσῇ ἱερῶν ἐκκλησιῶν συνομολογοῦσι δάνεια, ὧν τὸ ἰσότιμον ἄλλοτε μὲν χρησιμοποιοῦσιν εἰς ἀπότισιν ἐτέρων δανείων προγενεστέρων, ἄλλοτε δὲ εἰς διαφόρους ἀνάγκας ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἄνευ ἀδείας ἐκκλησιαστικῆς. Σκέψεως τοίνυν γενομένης ἀρμοδίως ἐπὶ τούτου, καὶ ληφθέντος ὑπ' ὄψει τοῦ ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐκθέτει μνημονευομένου IB' ἀρθρου τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ κανονισμοῦ τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν, ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν τῇ ὑμῶν τιμωτῇ ἵνα τηρῆτε ἀκριδῶς τὸ εἰρημένον ἀρθρον, ἀποφεύγοντες συνομολογεῖν δάνεια ἄνευ ἀδείας τῶν πατριαρχείων· διότι ἐν περιπτώσει παραβάσεως τοῦ ἀρθρου τούτου καθίστασθε ὑπόλογοι παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ, θεωροῦσθ' ἡμᾶς ἀτομικῶς ὑπευθύνους διὰ τὰ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῆς συνομολογηθόμενα δάνεια. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τρέχον ἔτος λήγει μετ' οὐ πολὺ, παραγγέλλομεν ὑμῖν ἵνα ἐτοιμάσθῃ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς διαχειρίσεως ὑμῶν καὶ ὑποβάλλῃτε αὐτοὺς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐλευσεμένου εἰς τὰ πατριαρχεῖα κατὰ τὸ περὶ τούτου εἰδικὸν ἀρθρον τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος κανονισμοῦ.—Ἀπογ' ὁκτωβρίου κζ'.

+ Ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος ἸΩΑΚΕΙΜ.

Ἀπὸ σήμερον, καθ' ἃ ἡγγεῖλαμεν, ἡ α' Ἐκκλ. ἀλήθειαν ἀρχεται ἐκτυπούμενη ἐπὶ καλλίστου χάρτου, πραγματοποιουμένης οὕτω μᾶλλον ἔτι ἐκ τῶν προύπεσχημένων οὐχὶ ἀσημάντων βελτιώσεων τοῦ περιοδικοῦ. Ἀλλ' ἔμωσ καὶ οἱ συνδρομηταί, ἰδίως δὲ αἱ ἐπισταταί, θρεῖλουσι νὰ καταβλάνωσιν ἐπικουροὶ εἰς τὰς διαρκεῖς ἀνάγκας τῆς διευθύνσεως πρὸς ταχεῖαν ἐκτέλεσιν καὶ ἐτέρων τοῦ φύλλου μεταρρυθμίσεων, οὗ ἡ μήπω ἐπίτευξις προέρχεται μόνον ἐκ τῆς μὴ ἐγκαίρου ἀποτίσεως τῶν συνδρομῶν, ἐξ ὧν ἦν ἄλλως δυνατόν καὶ κάλαμοι πλείονες ἐν τῇ Συντάξει τακτικῶς νὰ μισθῶνται καὶ διὰ ποικιλωτέρων στοιχείων νὰ ἐκτυπῶνται τὸ σύγγραμμ. Ὅθεν παρακαλοῦμεν τὰς Σ. ἐπιστασίας ἵνα πέμπωσιν ἡμῖν ἔστω καὶ κατ' ἄλλεπάλληλα τμηματικὰ ἐκδόματα τὰς ὑπ' αὐτῶν εἰσπραττομένας συνδρομὰς, μὴ δὲ περιμένωσι πρὸς ἀποστολὴν ἵνα συμπληρωθῇ τὸ ποσὸν ὅλον τῶν περὶ κῦτὰς συνδρομῶν. Παρακαλοῦμεν δὲ καὶ ἄλλως ἵνα θεωρῶσι τὰς τοιαύτας ἀγγελίας τῆς διευθύνσεως ὡς ἐπιστολάς ἰδίᾳ ἀποτεινομένας μὴ ἐκάστη αὐτῶν, μὴ ἀναγκάζωσι δὲ τὸ τυπογραφεῖον νὰ δαπανᾷται ἐπὶ ζημίᾳ εἰς ἀδιάκοπα ταχυδρομικὰ τέλη πρὸς αἰτησὴν ἀναλόγως μικρῶν καθυστερημάτων ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας τῇ πόλει, καὶ στερωσὶν οὕτω ἡμᾶς καὶ αὐτῆς τῆς ἐλαχίστης ταύτης φειδοῦς. Παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς δὲν ἐξετιμήθη εἰσέτι ἀρκούντως τὸ πλεονέκτημα τῆς διὰ τῶν ἐφημερίδων ἐκαστοτε συνεννοήσεως ἐν παρρησίᾳ μάλιστα προχείροις περιστάσεσιν, ἡ δὲ οἰκονομία τοῦ πολυτίμου χρόνου καὶ τοῦ χρήματος, ἅπερ πολλάκις ἀνεπιστρεπτὶ ἀποβάλλομεν, οὕτω εἰσῆχθη εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἡμερησίου ἡμῶν βίου.

(Συνέχεια ἡγουμένου τεύχους σελ. 63 - 64)

175. Τὸ μέγιστον ἀγαθόν, ὃ ποτε περιεποιησάμην τῇ Γαλλίᾳ, ἔστι τὸ ὑπέμω ἀποκατασταθὲν ἐν αὐτῇ καθολικὸν θρησκευμα. Καθότι τί θ' ἀπεγίνοντο οἱ ἄνθρωποι δι' ἡγῶς θρησκείας (Napoléon);

176. Ὅταν δὲ νοητικῶν λόγων ἐπιλαθῇται τις, ἐπιλέλησται καὶ ὡς ἡ ψυχὴ πάσχουσα τῆς σωφροσύνης ἐπιθυμεί· τούτων δὲ ἐπιλαθόμενον, οὐδὲν θαυμαστόν καὶ τῆς σωφροσύνης ἐπιλαθῆσθαι¹.

177. Οἱ βαθείας γνώσεις κεκτημένοι ἄνθρωποι ὁμοιοῦνται ἀληθῶς εἰς φρέατα ἀνεξάντλητα μὲν καὶ πολυωφελῆ, ὅταν οὗτοι αἰεὶ τι γράφωσι καινότερον καὶ δημοσιῶσι· τυφλά δὲ ἡπάμπαν ἄχρηστα, ὅταν ἐαυτῶν μόνον χάριν κατέχωσιν ὃ γινώσκουσιν (Ἐκ τοῦ ἱταλικοῦ)².

178. Ὑῖὸν ὁ πατὴρ δυνατόν νὰ ἐχθάρῃ, ἐγγονον ὃ πάππος ἀδύνατον (Victor Hugo).

179. Παῖς ὧν κόσμος ἴσθι, ἡδῶν ἐγχαρτῆς, μέσος δίκαιος, πρεσβύτερος εὐλογος.

1. Σεν. ἀπολογ. Σωκρ. βιβλ. Α', κεφ. 6' 21.

2. L'homme qui a été assez favorisé du Ciel pour acquérir des connaissances dans un art quelconque, doit s'efforcer de les transmettre aux autres (Th. Lefevre).

Ἐν τῇ πρώτῃ εἰδήσει σ. 78, § 2, στίχ. 5 ἀντὶ ἔχοντο διόρθου ἔχουσα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1893. ΤΕΥΧΟΣ Γ'.

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΙΛΑΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος.

Συνδρομὴ ἰτησία προκαταβαλλομένη ἐν αὐτῇ μετ. ἀργ. πέντε, ἐν τοῖς προσαθείσι καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ. ἀργ. ἑξ, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκα εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἑξάμηνοι δὲν γίνονται.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἑκδοσις παντός χρησίου συγγράμματος, οὕτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διευθύνσιν πλήρως σῶμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κινεῖται ἐν Φαναρίῳ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΛΕΩΝ.

Διὰ πᾶσαν διαχείρισιν ἀπευθυνέτω τῷ κ. **ΙΩΑΝΝΗ ΑΣΗΡΙΩΤΗ** διευθυντῇ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Ἡ.πολιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Χρυσάνθος Ἱεροσολύμων ὁ Νοταρᾶς, *συνέχεια**

Ἡθικὴ τῆς Πεντατεύρου, τέλος*

Κωνσταντῖνος ὁ Κοντογόνης*

Κύριος ὁ Κοτυαίου σελ. 92*

Π' ἐν Βοσνίᾳ ὁρθόδοξος ἐκκλησία*

Ἑθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα*

Πατριαρχικαὶ ἐπισκεψαί*

Ἱεραουργίαι ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων*

Ἀγαθοεργίαι Στεφάνου Ζαχειροπούλου καὶ Ἑλένης Ν. Ζαχάρη*

Ὁ ἐπίσκοπος Σκοπίου Παῦλος*

Διασχῆσις περὶ τῶν ἐν τοῖς «Συλλόγοις»*

Νεοκροτορία Χερσῶνος καὶ (Ὁδησοῦ Διμητρίου)*

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ Ο ΝΟΤΑΡΑΣ*

Ὅτι δὲ ὁ θεσπέσιος Χρυσάνθος οὐκ ἦν μόνον ποιμενάρχης τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλος τῆς καθόλου ἀγίας ἡμῶν ἐκκλησίας, τοῦτο τρανῶς κηρύττουσι τὰ σοφὰ αὐτοῦ συγγράμματα, τὰ κατὰ μετὰ παντοίων θεολογικῶν γνώσεων, δι' ὧν ὠκοδομεῖ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ὠχύρου τὴν ἐπαυλιν τῆς ὁρθοδοξίας. Ἐν τοῖς δεινοῖς δ' ἐκείνοις χρόνοις περιερχόμενος ἀκύνως κατὰ μίμησιν τῶν ἀποστόλων τὰς χώρας καὶ τὰς πόλεις τῶν ὁρθοδόξων, καὶ τῶν πτωχῶν αὐτῶν τὰς καλύβας ἐπισκεπτόμενος, ἐδίδασκεν αὐτοὺς, παρηγορῶν διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου καὶ ἐνισχύων αὐτοὺς κατὰ τῶν πολλῶν καὶ ἀδίκων πιέσεων, ὑπεξέκλειεν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, καὶ ἀνωτέρους πάσης δυσχερείας κατεδείκνυε. Καὶ τοῖς μὲν πλούτῳ κωμῶσι συνεβούλευεν, ἵνα προστάται ἀσφαλεῖς γίγνωνται τῶν ἀπόρων καὶ ἀδυνάτων, ὡς οἰκονόμοι ἀληθεῖς τῆς θείας προνοίας, σχολεῖα ἀνεγείρωσι καὶ διατηρῶσιν αὐτά, πρὸς μόνωσιν τῆς ὁμογενοῦς νεότητος· τοὺς δὲ ἱεροὺς ναοὺς περιποιοῦνται, χορηγοῦντες αὐτοῖς τὰ πρὸς συντήρησιν· οὐχ ἥττον δὲ προτρέπε πατρικῶς καὶ τοὺς λοιποὺς χριστιανοὺς πείθεσθαι τοῖς λειτουργοῖς τοῦ Ὑψίστου καὶ τοῖς προὔχουσιν ἀποστέλλειν τὰ αὐτῶν τέκνα εἰς τὰ σχολεῖα πρὸς παιδαγωγ-

γίαν, καὶ τηρεῖν πιστῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως τὰ πατρῶα δόγματα. Καὶ ὅπου μὲν οὐκ ἦσαν σχολεῖα, ὑπεδαύλιζε τὸν περὶ τὴν προγονικὴν ἡμῶν παιδείαν καὶ ἀγωγὴν ζήλον διὰ συμβουλῶν καὶ προτροπῶν εἰς τὸ ἀνεγείρειν σχολεῖα, ὅπου δὲ ὑπῆρχον, παρεκάλει τοὺς διέποντας αὐτὰ καὶ συνεβούλευεν, ἵνα φιλοτίμως διατηρῶσιν αὐτά καὶ πλουτίζωσι διὰ παντοίων χρησίων μαθημάτων, πρὸς πληρεστέραν μόρφωσιν τῆς ὁμογενοῦς νεότητος· οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς διὰ τοῦ πλούτου ἰσχυροῖς τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν συνεβούλευε διὰ λόγων ἰσχυρῶν πέμπειν εἰς Εὐρώπην νέους εὐφρεῖς καὶ εὐαγῶγους ἀκροασομένους ὑψηλοτέρων μαθημάτων τῆς τε θύραθεν καὶ ἔσω σοφίας, καὶ μεταδόσοντας εἰς τὰς ἐπωφελεῖς αὐτῶν γνώσεις ἐν τῇ αὐτῶν πατρίδι, πρὸς διάλυσιν τοῦ πεπικνωμένου τῆς ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος ζόφου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἱερατεῖον ἐστὶ τὸ ἅλας τῆς κοινωνίας καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ λαοῦ, οὐ μόνον ἐπισκεπτόμενος τὰς πόλεις καὶ τὰ πολίχνηα ἐδίδασκε τοῖς λειτουργοῖς τῆς ἐκκλησίας, ὅσα δέον γινώσκειν καὶ πράττειν πρὸς ὄφελος τῶν χριστιανῶν, καὶ ὡς ἀσφαλὴς ὁδηγὸς καθιωθεῖται αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τὸν Θεὸν

1. Σημειωτέον ὅτι τότε καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπῆρχε σχολεῖον. Ἐπειδὴ δὲ ἐνεκα τῆς ἐπισυναβίτης διαφοράς τῶν διεπόντων αὐτὸ, κίνδυνος ἦν διαλυθῆναι, ἔγραψεν αὐτοῖς ὁ τῶν γραμματικῶν πρωτάτης ἱερός Χρυσάνθος, προτρέπων διατηρῆσαι αὐτὸ διὰ πάσης θυσίας· χάριν δὲ τῶν ἀναγνωστῶν δημοσιεύσαμεν τὴν πρὸς τοὺς ἐγκρίτους τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπιστολὴν τοῦ αὐτότου πατριάρχου Χρυσάνθου· ἐπιθε αὐτὴν ὁπισθεν ὑπ' ἀριθ. 5.

* Συνέχεια ἡγουμένου τεύχους σελ. 69.

καὶ πρὸς τὸν λαὸν ἱερῶν αὐτῶν καθιζόντων, ἀλλὰ καὶ ἀόκως καὶ μετὰ ζήλου ἔγραφε πρὸς τε τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἱερεῖς τῶν πόλεων καὶ πολυχνίων ἐπιστολάς συμβουλευτικὰς, δι' ὧν αὐτοῖς συνεβούλευε, πῶς δεῖ ἐκτελεῖν τὰ τῆς ἱεουργίας, ἐξομολογεῖν τοὺς πιστοὺς, παιδαγωγεῖν τὰ τέκνα αὐτῶν κτλ'. Ἀλλ' ὁ περὶ τὴν ἐκκλησίαν ζήλος τοῦ ἱεράρχου τῆς Σιών οὐκ ἔστησε τὸ ὄριον ἐν τούτοις μόνον, ἀλλὰ καὶ πέραν τούτων προθύμως καὶ ἀξιοπρεπῶς προέβαινε. Πολλάκις ἐν αὐτῇ τῇ μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ παρευρισκόμενος ἀπεφαίνετο γνώμην ὑγιᾶ, εἴτε περὶ θρησκευτικῶν εἴτε περὶ πολιτικῶν λόγου γενομένου. Ὅτε δὲ σπουδαῖα καὶ δύσκολα θρησκευτικὰ ζητήματα ἀνεφύοντο, αὐτὶς αὐτίκα διὰ τῆς βαθυνοίας καὶ συνείσεως αὐτοῦ ἐδίδου αὐτῶν τὰς ἐπιτυχεῖς λύσεις. Αὐτὸς ἔγραφε καὶ πρὸς ἀναμνηστικὰς (προτεστάντας), λύων τὰ προβαλλόμενα αὐτῷ παρ' αὐτῶν ἄπορα, καὶ συσταίνων αὐτοῖς τὸ ἔρθῃν καὶ σύμφωνον τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ διὰ γραφικῶν ῥήσεων καὶ πειστικῶν¹. Ἠκαίτοι δὲ πολυάσχολος καὶ πολλὰς ἔχων αἰ τὰς μερίμνας περὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς καθόλου ἐκκλησίας, οὐκ ἐπαύετο ὁμως συγγράφων καὶ βιβλίους ἐπιστημονικὰς, ὡς μαρτυροῦσι τοῦτο τὰ διάφορα αὐτοῦ σωζόμενα συγγράμματα.

Ὁ σοφὸς καὶ ἐνάρετος Χρυσάνθος ὁ πολλὰ μοχθήσας ὑπὲρ τῆς σιωνίτιδος ἐκκλησίας, καὶ καθόλου τῆς ἀγίας ἡμῶν θρησκείας, ἀσθενήσας, καὶ τὸν θάνατον προσδεχόμενος ἐσκέπτετο καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ὥρᾳ τοῦ ἐπικλήρου τούτου βίου περὶ τοῦ οἴκου τοῦ Κυρίου καὶ δὴ συγκαλεσάμενος πάντας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγιοταφίτας καὶ διατάξας αὐτοῖς τὰ τελευταῖα μαθήματα περὶ τοῦ πιστῶς καὶ μετὰ ζήλου ὑπηρετεῖν τῷ οἴκῳ τοῦ Κυρίου, καὶ πρὸς ἀλλήλους μὲν ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ διάγειν, πρὸς τοὺς ξένους δὲ φρονίμως καὶ συνετῶς πολιτεῦσθαι, παρέδωκε τῷ Θεῷ ἡσύχως καὶ ἀταράχως τὸ πνεῦμα, τῷ βραδύνοντι πάντα πιστὸν αὐτοῦ ἐργάτην τῷ τῆς αἰδίου δόξης ἀμαράντῳ στεφάνῳ, τῇ 7 φεβρουαρίῳ, τῇ αὐτῇ δηλονότι ἡμέρᾳ τῆς τοῦ ἀοιδίμου Δοσιθέου ὁσίας τελευτῆς, τῷ 1730 ἔτει. Ἐπετρίρχευσεν δὲ τέσσαρα καὶ εἴκοσιν ἔτη, εὐκλείως κυβερνήσας τὸν τοῦ ἀδελφοθέου θρόνον, καὶ πιστῶς καὶ φιλοτίμως τὴν ἐμπειπιστευμένην αὐτῷ ἱερὰν παρχαταθήκην διατηρήσας· οὗ ὁ βίος εἴη παράδειγμα καὶ ἀσφαλὲς ὑπογραμμὸς τοῖς ἐπιγιγνομένοις ἁγιοτα-

1. Τοιαῦται ἐπιστολαί, ὡς καὶ λόγοι ἐκκλησιαστικοὶ πρὸς τὸν λαὸν ἐν χειρογράφοις σώζονται καὶ μέχρις ἡμῶν, διατηρούμενα τὰ μὲν ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Ἱερουσαλὴμ, τὰ δὲ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου (ὅρα τὸ ἐπιγραφόμενον χειρόγραφον "σύμμικτα" ὑπ' ἀριθ. 23 καὶ ἄλλα χειρόγραφα σωζόμενα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ μετοχίου). Ἀριστοურγήματά εἰσιν αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, καὶ αἵτιιαι δημοσιεύσεως διὰ τοῦ τύπου, πρὸς ὠφέλειαν τοῦ ἑσπερίου καὶ τοῦ λαοῦ. Πολλὰ γὰρ ἐν αὐταῖς εὐρίσκει ὁ ἀναγνώστης καλὰ καὶ ὠφέλιμα.

2. Σώζονται καὶ τοιαῦται ἐπιστολαὶ τοῦ ἀοιδίου Χρυσάνθου οὐκ ὀλίγαι ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Παναγίου Τάφου.

φίταις, πρὸς δόξαν τῆς μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ καύχημα τοῦ Γένους.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΥΤΟΥ.

Ὁ ἱερὸς Χρυσάνθος ἐραστὴς ὦν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης, οὐκ ἐπαύετο μελετῶν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ ἐν αὐταῖς αὐτοῦ ταῖς ὁδοιπορίαις, καὶ συγγράφων περὶ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀντικειμένων πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ· τὰς μελέτας δὲ καὶ συγγραφὰς οὔτε αἱ πολυεῖδεις καὶ σοβαραὶ αὐτοῦ ὑποθέσεις διέκοπτον, οὔτε αἱ τύρβαι διετάραττον, οὔτε αἱ συνεχεῖς ὁδοιπορίαι καὶ οἱ ἄτρυτοι πόνοι ἐταπείνουσαν αὐτὰς, ἀλλὰ πᾶσα συγγραφή αὐτοῦ ἀκμαία τοῦ γλαφυροῦ αὐτοῦ καλὰ μου ἐξήρχετο καὶ φάρμακον σωτήριον καθίστατο τοῖς ἐντυχάνουσι. Τῶν συγγραμμάτων αὐν τοῦ ἀοιδίου Χρυσάνθου, τὰ μὲν τύποις ἐδημοσιεύθησαν ἀναλώμασι τοῦ παναγίου Τάφου, καὶ δωρεὰν διενεμήθησαν τοῖς πιστοῖς, τὰ δ' ἔτι σώζονται ἐν ταῖς αὐτοῦ βιβλιοθήκαις χειρόγραφα, ἐξ ὧν ἀπάντων κατάδηλος γίνεταί ἡ περὶ πᾶν εἶδος ἐπιστήμης μεγίστη τοῦ ἀνδρὸς πολυμαθεία καὶ δεινότης, τὸ ἀκάματον τοῦ νοός, τὸ σύντονον καὶ φιλόπονον.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΤΥΠΑ.

- 1] Περί Ἱερουσλήνης λόγος ἐγκωμιαστικός· ἐξεφωνήθη δὲ ὅταν ἐχειροτονήθη ἀρχιερεὺς· ἐδημοσιεύθη τῷ ἔτει 1702.
- 2] Συνταγματικὸν περὶ τῶν ὁφικίων κληρικῶν καὶ ἀρχοντικῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγίας Ἐκκλησίας... καὶ περὶ τῶν πέντε κατ' ἐξοχὴν ἁγιωτάτων πατριαρχικῶν θρόνων καὶ τῶν μητροπόλεων μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀρχιεπισκοπῶν... Περί τε τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων μετὰ τῶν αὐτοῖς ὑποκειμένων θρόνων... 1713.
- 3] Εἰσγωγή εἰς τὰ γεωγραφικὰ καὶ σφαιρικά· ἐξεδόθη τῷ 1716.
- 4] Διδακκαλὶα ὠφέλιμος περὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως· 1724.
- 5] Ἱστορία καὶ περιγραφή τῆς ἀγίας Γῆς καὶ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ κτλ. 1728 καὶ 1862.
- 6] Ἀντίρρησις εἰς τὰ ὅσα κακῶς, ψευδῶς καὶ ἀναρμόστως λέγονται εἰς τὸ προσκυνητῆριον τοῦ ὅρους Σινᾶ. 1732.
- 7] Χρυσάνθου τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων ἡμίλαι ὀλίγαι ἐκ τῶν πολλῶν εὐρεθείσαι· ἐξεδόθησαν ὑπὸ Μελετίου τοῦ διαδεξαμένου αὐτόν· ἐν ἔτει 1734.
- 8] Ἐπιτολὴ ἑλληνιστὶ γεγραμμένη πρὸς τοὺς διδασκάλους καὶ θεολόγους τῆς ἐν Ὁξωνίᾳ ἀκαδημίας.

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ.

τῶν χειρογράφων δ' αὐτοῦ, ὅσα ἡμεῖς εὐρομεν ἐν ταῖς τοῦ Παναγίου τάφου βιβλιοθήκαις, εἰσὶ τὰδε·

- α] *Νομικόν*· σώζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγιοταφικοῦ μετοχίου.
- β] *Περὶ ἀφορισμῶν*· σώζεται ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ, καὶ ἄλλα ἀντίγραφα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου τάφου. Συνετάχθη δὲ κατὰ προτροπὴν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας.
- γ] *Παράφρασις* εἰς τὸ βιβλίον τῆς ἀγίας Γραφῆς· *Ἡσυχία* καὶ *Σολομῶντος*· φέρεται δὲ τοῦτο σχῆμα 4^{ον} καὶ σύγκαιται ἐκ φύλλων 64. Μετῆνεγκε δ' αὐτὸ εἰς φράσιν ἀπλὴν καὶ γλαφυρὰν τῷ εἰς τὸν

ἐν Βουκουρεστίῳ, ὡν τότε ἱεροδιᾶκονος· προηγήται δ' αὐτοῦ καὶ πρόλογος τοῦ σοφοῦ Χρυσάνθου, ἐν ᾧ μεθ' ὅλης τῆς ἠθικολογίας θυμίζει περὶ ἐνὸς ἐκείνου κεφαλαίου τῶν παροιμιῶν. Πρὸ τοῦ προλόγου ὑπάρχει καὶ ἐπιστολὴ τοῦ τοῖδ' ἰδίου Χρυσάνθου πρὸς τοὺς προτρέψαντας παραρῶσαι ἢ μᾶλλον ἐρμηνεύσαι τὰς τοῦ Σολομῶντος παροιμίας. Εἰσὶ δὲ οἱ προτρέψαντες Στέφανος καὶ Ἰαδουκῖνος οἱ αὐτάδελφοι καὶ Θωμᾶς ὁ ἐξιδελφός αὐτῶν οἱ Κατακουζηνοί. Ἐπιθι αὐτὴν κατόπιν ὑπ' ἀριθμ. 6.

δ] Ἱστορία σύντομος τῆς Κιταΐας συνταχθεῖσα παρὰ Χρυσάνθου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, κατὰ προτροπὴν Ἰωάννου Κωνσταντινίου Μπασιλέως βοεβόδα, πρίγκιπος καὶ ἡγεμόνος πίσης Οὐγγροβλαχίας· φέρει δὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Κιταΐα δουλεύουσα, ἥτοι βιβλίον περιέχον τὸν πόλεμον ὅπου οἱ Τάτταροι τῆς Μπογδόας ἐσέκωσαν κατὰ τῶν Σίνων δηλ. Κιταΐων καὶ ἐκυρίευσαν ἅπαν τὸ βρασίλειον αὐτῶν, ἔτι καὶ τίνας ἔχουσι συνθηκὰς εἰς τοὺς πολέμους, καὶ ὅποια φορέματα ἐνδύονται· πρὸς τούτοις καὶ καθολικὴ περιγραφή τῶν ἐν οἷς αὐτοὶ καὶ πάντες ἄλλως οἱ Τάτταροι τόπων κατοικοῦσι, καὶ περὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν, τοῦ τε παρ' αὐτοῖς δηλ. *Αμμή-Δελέη* καὶ περὶ τοῦ Γῶγ καὶ *Μαγῶγ*. Εὐρήναι γὰρ χειρόγραφον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ Παναγίου τέφρου ὑπ' ἀριθμ. 175· ἐμπεριέχον καὶ ἄλλα διάφορα.

ε] *Προθεωρία εἰς τοὺς τόμους*· σύγκειται δὲ ἐκ φύλ. μεγ. 54 καὶ ἀρχεται οὕτω· «Νόμος ἐστὶ καθὼς σημαίνει εἰς τὸ περὶ νόμου κερ. Ματθαῖος ὁ Βλίσταρις κοινὸν παράγγελμα»· ἐν ἔτει αψβδ'. Σώζεται δὲ τὸ χειρόγραφον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ Π. Τάφου.

ς] *Συνταγματίαι πρὸς πάντας χρῆσιμον καὶ ἐπωφελέες*· ἔχει δὲ καὶ πρόλογον, ἀρχόμενον οὕτω· «Δὲν ἤξεύρω, ὦ ψυχῇ μου, ἂν καμίαν φοράν».

ζ] *Γραμματικαὶ σημειώσεις περὶ συντάξεως τῶν πέντε μερῶν τοῦ λόγου κατὰ λατίνους*· σώζεται ὑπ' ἀριθ. 416· ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ.

η] *Μαθηματικαὶ σημειώσεις*· ὑπ' ἀριθ. 342.

θ] *Προθεωρία εἰς τοὺς ψαλμοὺς*· ὑπ' ἀριθ. 518.

ι] *Ἑρμηνεία εἰς τὸ τέταρτον τῆς Σφαιρας*· ὑπ' ἀριθ. 504.

ια] *Σέμμιπτα*· ὑπ' ἀριθ. 23.

ιβ] *Ἐκθεσις πίστεως τῶν τῆς Σορβῶνος θεολόγων, ἥτοι τῶν Παρισίων, ἣν ἐξίδωκαν τῷ γαληνοτάτῳ αὐτοκράτορι Μοσχοβίας Πέτρῳ Ἀλεξιοβίτς, διατρέχοντι τότε ἐν Ἑλλάδι. Ἐν ἔτει 1717· ἰουνίου 15· ἐξέδοτο λατινιστί, καὶ εἴτα μεταφράσθη εἰς τὴν ἑλληνίδα φωνὴν παρὰ τοῦ Χρυσάνθου πατριάρχου Ἱεροσολύμων τῷ 1720 ἔτει.*

Σημειώτιον ἐστὶ ὁ φιλόπονος Χρυσάνθος παρὰ ταῦτα ἀνελίμβανε καὶ διορθώσεις συγγραμμάτων ἄλλων συγγραφέων. Τὸ κανόνιον τοῦ Εὐαγγελίου, δι' οὗ εὐρίσκεται ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ ἐκείνης κυριακῆς καὶ ἑορτῆς καὶ ἐκείνης ἡμέρας, διώρθωσεν, ὡς εἶδε, βελῶν αὐτὸ ἐν τάξει πρὸς εὐκόλυνσιν τῶν ζητουμένων. Ἐπίσης διώρθωσε καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν. Σώζεται δὲ τὸ πρωτότυπον ἑλληνιστί μετὰ τῶν διορθώσεων τοῦ Χρυσάνθου, ἐν ᾧ καὶ ἐπιστολὴ αὐτοῦ αὐτόγραφος, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΚΑΙ ΕΠΓΡΑΦΑ ΑΝΑΓΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΝ ΤΟΥ ΛΟΙΔΙΜΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

Ἀριθ. 1.

Τῷ ἀγιωτάτῳ, μακαριωτάτῳ τε καὶ σοφωτάτῳ πατριάρχῃ τῆς ἁγίας καὶ θεοσώτου πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πίσης Παλαιστίνης Κυρίῳ ἡμετέρῳ Κυρίῳ Δοσιθεῳ τὴν ὑπερομένην εἰδῶ.

Καὶ πρὸ πολλοῦ ἢ πολὺφθογγος φήμη εἶχε φέρεῖ εἰς τὴν ἀκρόν μου τὴν εἰδῆσιν τῆς θαυμαστῆς καὶ πανσόφου πολιτείας· τῆς θεολέκτου σας μακαριότητος, τὴν ὁποίαν καὶ ὑπερηγάγησα καὶ εὐλαβήθηκα, ὅση δύναμεις, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησά ποτε μὲ γράμμα νὰ πλησιάσω εἰς τὸ ἔνθεον σκεῦός σας, οὐχ ἔκιστα δεδουκῶς τὸ ὕψος τῆς ἱερᾶς σου μεγαλειότητος, καὶ θαυμάζων καὶ μακαρίζων αὐτῇ τὴν ἀκροτάτην σοφίαν. Νῦν δὲ ἔπειθ' ὁ πολυμαθέστατος ἀρχιεμενδρὴς Χρυσάνθος ἀντέταξεν εἰς τὴν ἐρασίν μου τὴν εἰκόνα τῆς χαριτωμένου μορφῆς σας, ὡς γνήσιος ἀνεψιός καὶ μιμητὴς σας, ἔχοντας ἐγὼ πρὸ ἐρθαιμῶν ἐμβίον καὶ ἐμψυχον τὸ ἐντύπωμα τοιοῦτου καὶ τοσούτου σεβασμιωτάτου θεοῦ, ἐβουλήθην, καθὼς πλησίον μὲ τὴν καθήγησίν μου καὶ διδασκαλίαν τιμῶμαι, νὰ ἔχω τὴν ἐπιστάσιν τῆς σπουδῆς καὶ μαθήσεως τοῦ φιλαρέτου καὶ ὄντως ἀγγινουστάτου φίλοσόφου, τοῦ ἀνεψιῦ σας, οὕτως καὶ ἀπὸ μακρόθεν νὰ ἀποπέμψω εἰς τὴν μακαριότητά σας παραμικρὸν τι εὐνοίας καὶ εὐλαβείας τεκμήριον, καὶ νὰ ὑποτάξω τὴν ὑπηρεσίαν μου εἰς τὴν θειοτάτην σας ἐξουσίαν καὶ δεσποτείαν. Παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε ὁμοῦ μὲ τὴν ἀναφορὰν τῆς ἀγάπης μου καὶ τὴν βύβλον, ἔπειθ' νεωστὶ ἐξέδωκα, ἀφιερωμένην εἰς τὸν περιδλεπτον καὶ τοῦ ἑλ. ληνικοῦ ὀνόματος ἀξιοπρεπέστατον τὸν ἀρχοντα Κατακουζηνόν, ἐλπίζοντας ἀπὸ τὴν ὑμετέραν θεοσεβεστάτην ψυχὴν νὰ τύχῃ συγγνώμης καὶ ἀρέσεως ἢ κῆρυγός μου. Τοῦ λοιποῦ ὑπερέυχου μοι καὶ τῇ σῇ δραστηκτικῇ εὐλογίᾳ καθεύθυνον τὰς σπουδὰς μου, σοφώτατε καὶ ἀγιωτάτε πάτερ. Ζῆθι δὲ εἰς αἰῶνας, ποιμὴν θεοπρόβλητε, διὰ κύχημα τοῦ ἡμετέρου γένους, ὄρελος τῶν φιλοφύτων ὑμᾶς καὶ σωτηρίαν τοῦ ὑμῖν ἐμπιστευθέντος ποιμανίου.—Ἐν Παταβίῳ εἰς ταῖς 15· μαΐου α' 1717.

Ἀριθ. 2.

Τῇ σοφίᾳ τῆς ἀρchiepαρχίας, τῷ μακαριωτάτῳ πατρὶ καὶ δεσπότη ἡμῶν Δοσιθεῳ, πατριάρχῃ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ προσκυνητικῶς.

Εἰς καλὸν ἢ σιγῇ, καλὸν ὅμως καὶ τὸ λαλεῖν ἐν καιρῷ κατὰ τὸν σοφόν· καὶ ἡ μὲν ἔστιν εὐλαβείας σημεῖον, ἡ δὲ τεκμήριον ἀνάγκης, ἀναφέρουσα ἐν αὐτῇ καὶ τὸ εὐλαβεῖς, ὅταν πρὸς κύριον καὶ δεσπότην τὴν προσήκουσαν ἀπονέμῃ προσκύνησιν. Καὶ ὅτ' ἀνάγκη μοι, μακαριώτατε πάτερ, καὶ νῦν καὶ εἰς τούτιον πρὸς τὴν ὑμετέραν μακαριότητα,

εἰ καὶ ἀσπασίως, ἀλλὰ μὴν ποτὲ, γράφειν. Ἀπελθόντος γὰρ τοῦ σωωτάτου ἀρχιεπισκόπου, δι' οὗ μοι τὸ πρὸς ὑμᾶς εὐσεβὲς ἦν ποτε ἐκτελέσθαι, χρὴ αὐτὸ τοῦτο δι' ἐμαυτοῦ ἐντεῦθεν προσπληρῶν καὶ αἰρεῖσθαι τὸ αὐθαδὲς τῆς γραφῆς, ἵνα μὴ φανῶ ὑπεύθυνος τῷ ἀχαρίστῳ τῆς λήθης· ἵνα φημί, μὴ φανῶ οὐκ ἔσομαι γάρ, εἰ καὶ φανῶ ποτε, ὅτι ἀδύνατον ἑλλήνι, καὶ ἑλλήνων ἑλληνικωτάτῳ μιμῆσθαι αἰεὶ ὑμῶν καὶ μὴ σέβασθαι τοῦνομα τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, ἐν ᾗ συνήρμυσται τὸ κορυφαῖον τῆς ἑλληνικῆς δόξης, τὸ θρησκόζον τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, τὸ καταπληττὴν τὴν αἰρετικὴν φρενοβλάβειαν. Καὶ ταῦτα πρὸς δικαιολογίαν τῆς παρούσης μου τόλμης, ἣν μόνην ἔχω παράκλησιν τῆς ἀπουσίας τοῦ φιλητάτου μοι Χρυσάνθου. Ἀπῆλθεν οὗτος μετὰ τοῦ εὐγενεστάτου κυρίου Ραδουκάνου τῇ μεγάλῃ δευτέρᾳ ε' ἀπριλίου κατὰ τὸ ἐν Ἰταλίᾳ καλενδάριον, καὶ ἀρξάμενος τῆς πρὸς Κέλτας πορείας, ἀρῆρὲ μοι μετὰ τῆς καρδίας τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν δόξαν μου τῆς διδασκαλίας· οὐ γὰρ ἐλπίζω ποτὲ, εἰ καὶ ἑκατοντούτης ἀποθάνῃ. φοιτητὴν τοιοῦτον εὑρεῖν, οὗ τὸ φιλεπίσημον ἄκρον, τὸ σπουδαῖον πολὺ, βαθὺ τὸ νοητικόν, τὸ πολυμαθὲς ἀνερέυνητον· ὅφει μακαριώτατε πάτερ, τὸν ἀνεψιόν, ὅλον ὁρμώμενον ἀπὸ τῆς Φοινίκης τὸν Πυθαγόραν καὶ ἀνερχόμενον ἐκ τῆς Αἰγύπτου τὸν Πλάτωνα ἢ Ἑλλάδα, καὶ εἰ καὶ μὴ ἠϋξημένην τῇ αὐτῇ σοφίᾳ τὴν ὑμετέραν δόξαν αἰσθήσῃ, γνώσῃ ἑμῶς πεπαιστωμένην τὸν αὐτὸν τρόπον (εἴπερ τι τῶν ὑμετέρων πρὸς τὸ θεῖον ἀνάλογον), ὃν οὐκ ἠϋξῆσεν ὁ υἱὸς τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν. ἀλλ' ἐξέτεινε· καθάπερ γὰρ ὁ υἱὸς οὐκ ἄλλως γ' ἐξέτεινε τὸ ἐνδοξον τοῦ πατρὸς, ἢ ἀνάγων αὐτὸ εἰς συντομίαν, ἵνα ταῖς ὁρίσταῖς ἡμῶν διανοίαις φορητὸν γένοιτο τὸ ἀπειρον καὶ ἀόριστον· οὕτω καὶ ὁ ἀγιος ἀρχιεπισκοπὴς, ὡς ἐν συντομῇ ἀνέδειξεν ἡμῖν τὰ μεγαλεῖα τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος, ἣν καὶ εὐλαβούμεθα καὶ εὐλαδισόμεθα ἐς αἰεὶ τῷ Θεῷ μεγάλως ἀπονέμεντες χάριτας, ὅτι ἡξιώθημεν δοῦλοι γενέσθαι καὶ θαυμάσται τῆς ὑμετέρας ἀρχιερωσύνης, καὶ εἰ δίδωσιν εἰπεῖν ἡ ὑμετέρα φιλάνθρωπία. ἐρασταί τε τῆς ὑμετέρας ἐξοχωτάτης σοφίας καὶ κτήτορες τῆς ἀγάπης, ἣ ἀντάξια κατὰ τὸ δυνατόν παρῆξομεν τοῖς ὑμετέροις θεοῖς προστάγμασι τοῦ ἀγίου Χρυσάνθου ἡμῶν, ἐν ᾧ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀξιοπρεπὲς τῆς ὑμετέρας μακαριότητος ἐθαύμασεν ἀτενῶς θεωρήσασα ἡ Ἰταλία, καὶ ὡμολόγησε καὶ ἀκούσα διὰ τὸν ἔμφυτον φθόνον, εἰ καὶ βάρβαρον νυνὶ τὸ ἑλληνικόν, ἀλλ' οὐ τὸ ἀνῆκον εἰς τὸν μέγαν Δοσίθεον. Τοσοῦτο τὸ κλέος τοῦ ὑμετέρου ἀνεψίου, τοῦ γεγονότος ἐνταῦθα τὸ θέατρον οὐ τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, πλὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρετῆς, ὥστε χρὴ με ἀγάλλεσθαι, οὐχ ὅτι ἑλλῶν σοφός, ἐπ' ἀνέρχεται σοφώτατος, ἀλλ' ὅτι ἀμετάβλητος τὰ ἦθη ἐκ τῆς ἰταλικῆς διαφθορᾶς τὸ χρυσοῦν ἄνθος τῆς καλοῦθειας μετῆγεται ἐνταῦθα, γενόμενος ἐν τῷ μεταξύ καὶ τοῖς μυκτηρίζουσιν ἡμᾶς Λατίνοις ἐπαινος διὰ τὴν ἐν τῷ αὐτῷ ταπεινοφροσύνῃ μεγαλonoίαν, ἐν τῷ αὐτῷ μεγαλonoίᾳ ἐπιείκειαν, διὰ τε τὸ σῶφρον ἐν τῷ ἐπιεικεί, καὶ τὸ εὐτράπελον ἐν τῇ αὐστηρότητι, καὶ τὸ φρόνιμον καὶ πολιτικόν καὶ ἀστεῖον ἐν

τῇ ἀγωγῇ καὶ διαίτῃ. Ἐθε τὸ θεῖον οὐ δέκα, ἀλλὰ καὶ δύο τοιοῦτους δώη, ἣν ἂν μοι ἐλπίς μεγάλων κατορθωμάτων, ἃ δὴ καὶ δώη ἡμῖν διὰ τοῦτου μόνου ὁ Θεός, ἰθουούσης τὰς ἱεράς ἡνίας τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, ἥς προσκεκυρῶς ἀπαύξομαι τὰ ἱερῶτατα ἔχνη.— Ἐν Παταδίῳ, αψ' ἀπριλίου η'.

Σημειωτέον, ὅτι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ πανηγίου Τάφου σώζεται συλλογὴ ἐπιστολῶν τοῦ Νικολάου Κομνηνοῦ Παπαδοπούλου πρὸς τὸν σοφὸν Χρυσάνθον, ἐν αἷς πολλὰ καὶ διάφορα ζητήματα προβαλλονται καὶ λύονται. (ἔπεται τὸ τέλος)

Ἀρχιεπισκοπ. ΚΥΡΙΑΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ
ἀγιοταρίτης.

ΗΘΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΝΤΑΤΕΥΧΟΥ*

Ε'.

Ἡ Πεντάτευχος δόξαται. ὡς εἶπομεν, καὶ τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ πρὸς τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ καθεστηκυίας ἀρχάς καθήκοντα, καὶ τὰ τῶν ἀρχόντων καὶ κριτῶν εἴτε τῶν ἱερῶν εἴτε τῶν κοσμικῶν διδάξασα, θεοφορητικῶς ἐρέκει καὶ σαφῶς καὶ τὰ πρὸς τὸν πλησίον καὶ καθόλου τὴν πολιτείαν· ὁ λαὸς παρὰ τῷ θεόπτη τῆς Πεντατεύχου συγγραφεὶ παρίσταται σεβασμιόν τι σύνολον, ἄξιον πάσης τιμῆς καὶ εὐλαβείας. Αἰτῶν ὅπως εὖρη τόπον ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ πρὸς ἀπόθεσιν τοῦ νεκροῦ τῆς συζύγου αὐτοῦ Σάρρας θανούσης καὶ τὸν λαὸν ἰδὼν τῶν Χετταίων πρόθυμον εἰς ἀποδοχὴν τῆς αὐτοῦ παρακλήσεως. ἀναστὰς Ἀβραάμ προσεκύνησε τῷ λαῷ τῆς γῆς, τοῖς υἱοῖς τοῦ Χέτ· ὡς ἡ Γραφή λέγει· καὶ προσκυνεῖ λαόν, ὅστις πρὸς τὸν Ἀβραάμ ζητοῦντα μνημεῖον ἀποκρίνεται· βασιλεὺς παρὰ Θεοῦ σὺ εἶ ἐν ἡμῖν. Ὁμοίως ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, ζῶσα ἐν πάσῃ σελίδι τῆς Πεντατεύχου δεικνυμένη, ἐπιβάλλεται, ἵνα οὕτως εἰπωμεν· ἡ γῆ τῶν πατέρων εἶναι ἐκφρασίς τις θεία, ἐμπνέουσα πάντοτε τοὺς ἐπὶ ξένης οἰκοῦντας γῆς, ὁ δὲ Ἰωσήφ ἀπολήσκει, πλήρης δόξης καὶ τιμῶν, τιμῶν γέμων καὶ πλούτου, ὀρκίζει τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ λέγων· ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, ἣ ἐπισκέψεται ὑμᾶς ὁ Θεός, καὶ συνανοίσετε τὰ ὁστ' αὐμο ἐντεῖθεν μεθ' ὑμῶν². Ἀληθὲς μὲν ὅ,τι γράφει ὁ χρυσορρήμων τῆς Ἐκκλησίας πατήρ ὅτι δύο σκοποὺς εἶχεν ἐν νῷ ὁ Ἰωσήφ ταῦτα παρ' ἐγγέλων· «ἐν μὲν ἵνα μὴ οἱ Αἰγύπτιοι, μεμνημένοι τῶν τοσούτων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, καὶ εὐκόλως ἐξ ἀνθρώπων θεοῦς προσαγορεύοντες, ὑπόθεσιν ἀσεβείας ἔχωσι τοῦ δικαίου τοῦ σώματος, ἕτερον δὲ ἵνα ὥτι πεπληροφορημένοι (οἱ Ἰσραηλίται) ὅτι πάντως ἐπ' ἀνῆλθουσιν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν

* Συνέχεια ἡγουμένου τεύχους, σελ. 72, καὶ τέλος.

1. Γενιά. ΚΓ' 7, 6.

2. Γενιά. Ν' 25.

ὡμολογημένον, οὐκ ἂν εὐτὼ διεστείλατο, ὥστε μετ' αὐτῶν ἀναγαγεῖν τὰ ὄντα· ἀλλὰ τίς ἐνταῦθα δύναται 'να εἴπῃ ὅτι οὐχὶ καὶ πόθος καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν γῆν, ἐν ἣ αὐτὸς τε ἐγεννήθη καὶ οἱ πατέρες αὐτοῦ καὶ ἐβίωσαν καὶ ἐξετράφησαν, ἀγάπη τοιαύτη ἐνέπνεεν αὐτὸν ἐντελλόμενον τὴν τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἀνακομιδὴν;

Ἐπιβάλλεται ἐν τῇ Πεντατεύχῳ ἡ ὑπὲρ τοῦ κοινῶ καλοῦ ἐργασία πάντων, ἐχόντων καθήκον 'να καταβάλλωσι κοινὸν ἀγῶνα ὑπὲρ ἐπιτεύξεως ἀγαθοῦ τινος, τῇ πόλει καὶ τῷ ἰδίῳ ἔθναι ὠφελίμου. Πρὶν αἱ δώδεκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραὴλ διαπεράσσωσι τὸν Ἰορδάνην ὅπως κυριεύσωσι τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, αἱ φυλαὶ τοῦ Ῥουβίμ καὶ τοῦ Γὰδ προσελθούσαι εἶπον τῷ Μωϋσεὶ «εἰ εὖρομεν χάριν ἐνώπιόν σου, δοθήτω ἡ γῆ αὕτη τοῖς οἰκέταις σου ἐν κατασχέσει, καὶ μὴ διαδιδῶσι ἡμᾶς τὸν Ἰορδάνην»³, ἀλλ' ὁ θεόπτης προφήτης μετ' ὀργῆς ἀποκριθεὶς «οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν παρεύονται εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ὑμεῖς καθήτεσθε αὐτοῦ;» ἐδείξεν ὅτι ἐν ἀνάγκαις πανθήμεροι ἕκαστος τῶν πολιτῶν ἔχει καθήκον 'να βοηθῇ, τὸ κατὰ τὴν δύναμιν αὐτοῦ συνεισφέρειν ἀμέσως ἢ βίβλος τῶν Ἀριθμῶν, κατωτέρω εἰς ἐξήγησιν ἐρχομένη, ἱστορεῖ μὲν ὅτι οἱ ἄνδρες τῶν φυλῶν Ῥουβίμ καὶ Γὰδ ἐδικαιολόγησαν τὴν αἴτησιν αὐτῶν λέγοντες ὅτι ζητοῦσι τὴν γῆν ὅπως οἰκοδομήσωσιν «ἐπαύλεις προβάτων τοῖς κτήνεσι καὶ πόλεις τὰς ἀποσκευαίας», καὶ ἀρῶσιν ἐκεῖ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παῖδια, ἀρῆγεται δ' ὅτι αὐτοὶ ὑπέσχοντο 'να μὴ ἐπικναζεύξωσιν εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν «ἕως ἂν καταμερισθῶσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἕκαστος εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ»⁴, διδόντες παράδειγμα κάλλιστον ἀνθρώπου νοούντος 'να πράξῃ τὸ καθήκον αὐτοῦ πρὸς τὴν πολιτείαν, ἧς ὑπάρχει μέλος, καὶ πρὸς τὴν φυλὴν, εἰς ἣν αὐτὸς ἀνήκει καὶ οἱ πατέρες αὐτοῦ.

Οὕτω, καὶ ἡ ἐκ τῶν ἰδίων ἡμῶν κτημάτων συντήρησις τῶν λευιτῶν ἐπιβάλλεται καὶ αὕτη, ὡς καθήκον πρὸς τάξιν τινα, τῆς ψυχικῆς ἡμῶν καταστοχαζομένην σωτηρίας· καὶ τὰς πόλεις, ἃς δώσετε ἀπὸ τῆς κατασχέσεως υἱῶν Ἰσραὴλ, ἀπὸ τῶν τὰ πολλὰ πολλὰ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων ἐλάττω· ἕκαστος κατὰ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, ἣν κατακληρονομήσουσι, δώσουσιν ἀπὸ τῶν πόλεων τοῖς λευίταις⁵.

Ἡ Πεντάτευχος δέον 'να ᾗ παντοτείνον ἀνάγνωσμα παντός πατρὸς, οὗ τὰ πρὸς τὰ τέκνα καθήκοντα συχνότατα διδάσκονται ἐν τῇ θεογράφῳ ταύτῃ βίβλῳ. Καθὼν πρῶτιστον ἐπιβάλλεται παντὶ τέκνῳ ἔχοντι πατρί 'να διδάσκῃ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ καὶ τὰς θυγατέρας τὸν νόμον τοῦ Κυρίου καὶ 'να ἐμπνέῃ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ αὐτοῖς «καθήμενος ἐν οἴκῳ, καὶ πορευόμενος ἐν ὁδῷ, καὶ κοιταζόμενος καὶ διανιστάμενος»⁶. Ἐν τῇ ἀνατροπῇ τῶν τέκνων τὸν οὐράνιον πατέρα μιμούμενος, ἐλείνου τὴν

πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπην ἔχων ποδηγέτην, οὕτω δέον 'να ἐκτρέφῃ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ. Ἰσομιμνήσκων ὁ Μωϋσῆς εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, ἐτοιμοὺς ὄντας 'να εἰσέλθωσιν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τὰ καλὰ, ἅτινα ἐχρηγήρην αὐτοῖς ὁ οὐράνιος πατήρ, καὶ διδάσκων ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ τῶν ἀγαθῶν παροχέως καὶ πρῶτις, αὐτὸς ὁ κολαζὼν καὶ τοὺς τὸν νόμον αὐτοῦ μυκτηρίζοντας. ἐπῄχεται «καὶ γνώσῃ τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὡς εἰ τις ἄνθρωπος παιδεύει τὸν υἱὸν αὐτοῦ, οὕτω Κύριος ὁ Θεός σου παιδεύει σε»⁷. Ἐντεθλὲν μανθάνομεν—λέγει ὁ κλεινὸς Εὐγένειος Βούλγαρις ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Δευτερονομίου φιλοθεῶς ἀδολεσγῶν—«τίνι τρόπῳ ὁ συνετὸς πατήρ ἄνθρωπος χρεώσται νὰ προσφέρεται πρὸς τὰ ἴδια τέκνα: μὴτε πάντοτε δηλαδὴ χαλεπῶς καὶ ἀγρίως καὶ ἀνευδότως σκληρυνόμενος νὰ τὰ στενοχωρῇ κατ' ὑπερβολὴν καὶ νὰ υπερβαρύνῃ, μὴτε πάντοτε ἀπαλῶς καὶ ἡμέρως καὶ μελιχίως γαυνόμενος νὰ τὰ ἀπολύῃ παρὰ τὸ δέον καὶ νὰ τὰ υπερβαρύνῃ, ἀλλὰ νὰ ἐξαλλάσσῃ τὰς τῆς πατρικῆς αὐτοῦ ψυχῆς διαθέσεις. νῦν μὲν ἐπιτείνων, νῦν δὲ ἀνιέει ὡς περ κινῶντος χροῖας, καὶ οὕτω νὰ μεθαρμόζῃ ἄλλοτε ἄλλως τὸ ἴδιον ἔθνος, διὰ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ σχολιὸν καὶ ἀνώμαλον τοῦ τρόπου ἐκείνων εἰς εὐταξίαν εὐθιότητος, καὶ τὸ κακεντρεχὲς εἰς χρηστοθήεικον». Ἢ τῶν γονέων ἀγάπη ἢ ἰδιαίτουσα πρὸς ἐν τῶν τέκνων αὐτῶν ἔχει κακὰς συνεπείας, τὰς ὁποίας ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ διδάσκει ἡμᾶς· κατηγοροῦσιν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωσήφ αὐτὸν πρὸς τὸν πατέρα Ἰακώβ, ἱστοῦς δολοπλοκίας ὑφαινοῦσι κατ' αὐτοῦ καὶ συκοφαντίας ῥάπτουσι «ψόγον πονηρὸν πρὸς Ἰσραὴλ τὸν πατέρα αὐτοῦ» κατενεγκόντες, ἀλλ' ὁ Ἰακώβ ἡγάπα τὸν Ἰωσήφ, δυστυχῶς δ' ἡγάπα «παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ»· ἡγάπα ὡς νεώτερον αὐτοῦ τέκνον, καὶ εἰς πάντας ἐκώφευεν, φανεράν ἐπιδεικνύων τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην· ἤκουε κατηγορίας ἐναντίον τοῦ νεωτέρου υἱοῦ, καὶ οὐ μόνον οὐδεμίαν προσοχὴν παρεῖχεν, ἀλλὰ καὶ «ἐποίησεν αὐτῷ χιτῶνα ποικίλον»· ἀληθὲς ἐστίν, ὡς ὁ ἱερός Ἰσίδωρος εἶπεν ὁ Πηλουσιώτης ὅτι, ἀρετὰς ἐπεδείξατο ἐξαίρετους ὁ Ἰωσήφ καὶ μετρίκιον ἔτι ὢν, ἀληθὲς ὅτι «καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα ἡλικία ἐδείξεν, οὐ τὰς ἐξ ἀρχῆς ἀρετὰς ἀπολέσασα, ἀλλὰ καὶ αὐξήσασα καὶ συνήξαν παρασκευάσασα», ἀληθέστατον ὅμως ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ συγχάνει ἡ ἀνθρωπίνη ἀδυναμία καθιστᾷ φανερόν ὅτι ἡ τῶν γονέων ἰδιαίτουσα καὶ διαφέρουσα ἀγάπη καὶ στοργὴ πρὸς ἐν μόνον ἐκ τῶν πολλῶν τέκνων, ἅτινα ἔχουσι, καὶ ἐπισήμως μάλιστα τεκμηριουμένη κινεῖ τὸν φρόνον τῶν λοιπῶν· τί ἐγένετο περὶ Ἰωσήφ; «Ἰδόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ὅτι αὐτὸν ὁ πατήρ φιλεῖ ἐκ πάντων τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐμίσησαν αὐτόν, καὶ οὐκ ᾔδυναντο λαλεῖν αὐτῷ οὐδὲν εἰρηνικόν». Ὡσαύτως δὲ οὐδεὶς πατήρ πρέπει 'να παραβλέπῃ τὰ ἐλαττώματα τῶν τέκνων αὐτοῦ, χρεὸς ἔχων 'να ἐλέγχῃ καὶ ἐπιτιμᾷ αὐτὰ ἐπὶ τοῖς παραπτώμασιν· ὁ πατριάρχης Ἰακώβ

3. Ἀριθμ. ΑΒ', 5, 6.

4. Ἀριθμ. ΑΒ', 16, 18 κ. ἐξ.

5. Ἀριθμ. ΑΕ', 8.

6. Δευτερον. 5' 6, 7.

7. Δευτερον. ΙΙ', 2—6.

8. Γενέσ. ΑΖ', 2, 3.

δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ζωῆς καὶ ἤλεγξε, καὶ ἐμίσησε, καὶ ἀπεστράφη τὸ ἀμάρτημα καὶ τὴν κακίαν καὶ τοῦ Ρουβὴμ τοῦ μιάναντος τὴν κοίτην τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ Λευὶ καὶ Συμεὼν, οἵτινες ἀπανθρώπως ἠβηδὸν κατέσφραξαν καὶ διήρπασαν τοὺς Σικιμίτας εἰς ἐκδίκησιν δὴθεν τῆς πρὸς τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν ὕδρευς· δι' ὅλης τῆς ζωῆς ἤλεγξε καὶ ἐν ταῖς τελευταίαις αὐτοῦ στιγμαῖς εἰσέτι ἀπεστρέφετο· «Ρουβὴμ πρωτότοκός μου, σκληρὸς καὶ αὐθάδης, ἐξύβρισας, ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέσης» εἶπε πρὸς τὸν Ρουβὴμ⁹, ἐνθα τὸ γωρίον ὁ Εὐσέβιος ὡς ἐπιτίμιον εἰς ποινὴν ἐρμηνεύων ἐξήγησε «μὴ ἀναβῆς ὡς ὕδωρ (ζέον δηλ.) μὴ ἐπαρθῇς», ὁ δὲ θεὸς Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας ἔγραψε· «τὸ ἐκζέον ὕδωρ ἄνω που φέρεται τῶν λεβήτων ὑπερχεόμενον, καὶ δοκεῖ πως εἶναι καὶ πολὺ διόφρησι, μὴ ἐκζέσης, ὁ ἐστὶ μὴ ὑπεραρθῇς εἰς πληθὺς». «Συμεὼν καὶ Λευὶ ἀδελφοὶ συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξ αἰρέσεως αὐτῶν... ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους· ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν ὅτι αὐθάδης»¹⁰. ὥσει δὲ θέλων 'να δείξῃ ὅτι κακουργαί καὶ βδελυρότητες τέκνων ἀντανακλῶσιν ἐπὶ τὸν πατέρα, κατηράσθη κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν τοῦ θανάτου τὸν θυμὸν τοῦ Λευὶ καὶ τοῦ Συμεὼν, ὧν ἐβδελύξατο τὸ κακούργημα καὶ ζῶν καὶ θνήσκων· καὶ θνήσκων εἶπεν αἰς βουλήν αὐτῶν μὴ ἔλθοι ἡ ψυχὴ μου· καὶ ζῶν παρεπονεῖτο πρὸς αὐτοὺς, λέγων¹¹ πρὸς Συμεὼν καὶ Λευὶ «μισήτερόν με πεποιήκατε, ὥστε πονηρόν με εἶναι πᾶσι τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν». Καὶ ἵνα ἐπιμεινῶμεν μικρὸν ἔτι εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰακώβ ἐν τούτῳ τοῦλάχιστον τῷ κεφαλαίῳ, καλὸν εἶναι 'να ἀνασκόπησωμεν καὶ τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου τούτου γεγόμενα· ἀπέθανεν ὁ Ἰακώβ «καὶ προσετέθη πρὸς λαὸν αὐτοῦ»¹² καὶ ἐνεταφιάσαν οἱ ἐνταφιασταὶ τὸν Ἰσραήλ¹³ καὶ ἐπλήρωσαν αὐτοῦ τεσσαράκοντα ἡμέρας... καὶ ἐπένθησεν αὐτὸν Αἰγύπτως ἐβδομήκοντα ἡμέρας¹⁴. ἐγένετο ἡ κηδεία τοῦ Ἰακώβ καὶ ἠκολούθουν αὐτῇ «πάντες οἱ παῖδες Φαριῶ, καὶ πρεσβύτεροι τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι τῆς γῆς Αἰγύπτου»¹⁵, ἐφ' ἣν ἠπλώθη μέγα πένθος, συγκινήσαν πάντας τοὺς λαοὺς, ὧν ἦλθεν εἰς γνῶσιν ἡ γενικὴ ἐκείνη καὶ πάγκοινος λύπη. Τίνος ἔνεκεν ἦν τὸ πένθος μέγα; ὁ Ἰακώβ οὐδεμίαν εὐεργεσίαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους αὐτὸς προσήνεγκεν, οὔτε διώκησεν αὐτούς, οὔτ' εἰς τὰ πράγματα τῆς κατ' αὐτούς πολιτείας ἦν ἀναμειγμένος· ἡ ἱστορία δὲ αὕτη, ἡ διήγησις αὐτῇ τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως δεικνύουσα ὅτι διὰ τὸν υἱὸν Ἰωσήφ ἐτίμων τὸν πατέρα καὶ ἐσέβοντο τὴν μνήμην τοῦ Ἰακώβ ἐστὶν ἱκανὴ 'να δείξῃ ἡμῖν ὅτι τέκνα συνετὰ, νοή-

μονα, φρόνιμα, τὸν πλησίον εὐεργετοῦντα, τὸ ἀγαθὸν κατεργαζόμενα, ὑπὲρ τῆς πολιτείας συνετῶς ἐνεργοῦντα γίνονται αἷτιον μακαρισμοῦ καὶ δόξης ἐκείνων, οἵτινες ἐγέννησαν αὐτὰ καὶ ἐμόρφωσαν.

Καὶ ἐτέρωθεν δὲ διδασκόμεθα διὰ τούτου 'να τιμῶμεν καὶ σεβώμεθα τοὺς πρεσβυτέρους, ὡς καὶ τοὺς γονεῖς πρώτιστα καὶ 'να ἀκούωμεν τὰς συμβουλὰς αὐτῶν. Ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς τιμὴ ἐπεβλήθη καὶ διὰ τῆς πέμπτης ἐντολῆς τοῦ Δεκαλόγου, ἀλλ' ἐπιβάλλεται καὶ πολλὰ ἄλλα· «ἐπικατάρατος ὁ ἀτιμάζων πατέρα αὐτοῦ ἢ μητέρα αὐτοῦ» ἔγραφε ἐν τῷ Δευτερονόμιῳ, συγχρόνως δὲ ἐκηρύχθη «ἐπικατάρατος ὁ μετατιθεὶς ὄρια τοῦ πλησίον»¹⁶. ὁθεν συνάγεται διπλὴ ἡ κατὰ τὴν διὰ τὸν μετατιθέντα ὄρια τῶν πατέρων αὐτοῦ. Χριστιανὸς τις ἐρμηνευτής, ἀλλ' ἀνόνημος ἕως ἄρτι φερόμενος «ὄρια (γράφει) τοῦ πλησίον μετατίθῃ καὶ ὁ ἀπὸ τῆς κλήθους θεογνωσίας καὶ τῆς ἐνθέου πολιτείας παρασταλεύων τὸν ἐντὸς εὐρισχόμενον», ἀλλὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου εἶναι σαφές καὶ οὐδεμιᾶς, ὡς νομίζομεν, δεῖται διακριδύσεως, ἀφ' οὗ σφοδρὰ, οὕτως εἶπεν, ὑπάχει καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ παρέχειν εἰς τοὺς γέροντας ἄκρον σεβασμὸν, καὶ ῥητὴ ἡ παραινέσις ὅπως ἀκούωμεν τῶν συμβουλῶν καὶ παραινέσεων αὐτῶν πρὶν εἶτι θεσπίσῃ ὁ Λυκοβργος εἰς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ὁ Σόλων εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ Ἰσραηλιταὶ εἶχον θεοσπισμένον ὑπὸ Θεοῦ τὸν νόμον τοῦ τιμᾶν τοὺς γέροντας· ἀπὸ προσώπου πολιοῦ ἐξαναστήσῃ καὶ τιμήσῃς πρόσωπον πρεσβυτέρου, καὶ φοβηθήσῃ τὸν Θεόν σου»¹⁷ ἐνετειλατο ὁ προφήτης, ἀπαιτῶν σεβασμὸν πρὸς τὸ πρόσωπον τὸ πολὺν, τὸ ῥικνόν, τὸ δηλὰ φέρον τὰ τοῦ γήγως τεκμήρια, χωρὶς μηδεμίαν 'να γίνηται ἐξέτασις ἂν ὁ γέρων ἐκεῖνος ἢ τεταπεινωμένος ἢ εὐτελής, πένης καὶ μὴ ἔχων ποσὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν, ἡλίθιος καὶ χρονόληρος ἢ πλούσιος καὶ ὀλβιος ἐμδεσπτισμένος, εὐμενὴς ἢ δυσγενής, ἄρχων καὶ φρονίμως ἢ ἀσυνέτως φερόμενος· τὸ δὲ φοβηθήσῃ τὸν Θεόν σου συναπτέμενον εὐθέως ἐδήλωσεν ὅτι ὁ μὴ σεβόμενος πρόσωπον γέροντος ἔχει τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐκδικητὴν. Ὁμοίως ἡ τιμωρία τῶν μὴ ἀκούοντων τὰς συμβουλὰς καὶ παραινέσεις τῶν πρεσβυτέρων εἶναι ῥητὴ καὶ αὐτὴ· Χάλεβ ὁ τοῦ Ἰερωνῆ καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἐνθαρρύνουσι τοὺς Ἑβραίους ὅπως μὴδὲν φοβούμενοι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Θεὸν τὸν βοηθοῦντα αὐτούς πιστεύοντες, εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἐπηγγελημένην αὐτοῖς γῆν· καὶ δὲ αὐτὴν συμβουλὴν ταύτην οὐδαμῶς θέλουσι 'να ἀκούσωσιν, ἀφηνιάζοντες κατὰ τῶν παραινούντων, ὥσει δὲ μαρινόμενοι ζητοῦσι «καταλιθοβολῆσαι αὐτούς ἐν λίθοις»¹⁸. συμβουλεύει κατὰ τὸν Μωϋσῆς ἀπαγορεύων αὐτοῖς τὴν κατὰ τῶν πολεμίων ἀνάδρασιν, ἀπειλὴν ἐπάγων ὅτι «οὐκ ἔστι Κύριος μεθ' ἡμῶν», ἀπειλὴν ὅτι πεσοῦνται μαχαίρᾳ πρὸ προσώπου τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, ἀλλ' αὐτοὶ ἀφηνιάζοντες δηλοῦσιν

9. Γενέσ. ΜΘ', 3, 4.

10. Γενέσ. ΜΘ', 5, 6.

11. Γενέσ. ΛΔ', 30.

12. Γενέσ. ΜΘ', 33.

13. Γενέσ. Ν', 2.

14. Γενέσ. Ν', 3.

15. Γενέσ. Ν', 7.

16. Δευτερον. ΚΖ', 16, 17.

17. Λευιτ. ΙΘ', 32.

18. Ἀριθμ. ΙΔ', 10.

ετι έχουσι σκοπόν· να μὴ ἀκούσωσι τὰς συμβουλάς αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ παρακοὴ εἶχεν ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴν αὐτῶν.

Τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον ἐντέλλεται τὸ Δευτερονόμιον¹⁹, τύπον ἀληθοῦς οἰκογενείας ζητοῦν· ὡς ἀναδείξει οὕτω τὴν πολιτείαν· εὗρες, λέγει, πλανώμενα ἐν τῇ ἐδῶ τὸν μόσχον ἢ τὸ πρόβατον τοῦ ἀδελφοῦ σου; μὴ ὑπερίδῃς αὐτὰ, λαβὼν ἀπόδος τὰ κτήνη τῷ κυρίῳ αὐτῶν. ἢ κρύψον παρὰ σεαυτῶ, ἕως ἂν ὁ ἀπολέστας ἐξέλθῃ εἰς ζητησιν αὐτῶν· εὗρες τὸν ὄνον αὐτοῦ πλανώμενον ἐν τῇ ἐδῶ, ἀπολέσαντα τὴν φάτνην; κρύψον παρὰ σεαυτῶ, ἕως ἂν ἐξέλθῃ εἰς ζητησιν τοῦ κτήνους καὶ ὁὗς αὐτό· εὗρες ἱμάτιον; τὸ αὐτὸ ποίησον· καὶ οὕτω ποιήσεις κατὰ πάντα ἀπώλειαν τοῦ ἀδελφοῦ σου· ὅσα ἐὰν ἀπολήτῃ παρ' αὐτοῦ καὶ εὗρης, οὐ δυνήσῃ ὑπεριδεῖν». Τὴν ἀγάπην ταύτην πρὸς τὸν πλησίον, ἐὰν ἢ οὗτος πένης καὶ ἐν δυστυχίαις καὶ θλίψεσιν, ἐπιδοικῇ τελεῖαν διὰ τῆς ἐλεημοσύνης, ἥτις ἔχει τὰς ρίζας αὐτῆς εἰς τὴν καρδίαν, ἀντιβολοῦσα εἰς τὴν χεῖρα, δι' ἧς ἡ ἐσωτερικὴ συμπάθεια ἐξωτερικεύεται· πλατυνθεὶς δὲ τῆς καρδίας τοῦ ἐλεοῦντος, εἶναι ἀδύνατον ἢ χεῖρ' ἢ ναυσιφυγῆ²⁰. Ἀγαπήτῃ παρὰ Θεῶ καὶ ἡ προθυμία τῆς καρδίας λοιπὸν, ἐὰν ἡ περὶ ἡμᾶς καὶ καθ' ἡμᾶς καταστάσις ἀναγκάζῃ τὴν χεῖρα· ὡς συσφιγῇ· ὅθεν εἶπεν ἐπὶ τούτῳ Γρηγόριος· ὁ τῆς θεολογίας αἰετὺς ποταμός· ὁὗς, ἀντὶ μεγάλου, τὴν προθυμίαν· εἰ μὴδὲν ἔχεις, δάκρυσον· μέγα τῷ ἀτυχοῦντι φάρμακον· ἔλεος ἀπὸ ψυχῆς εἰσφερόμενον²¹. ἀνεκτὸν δ' ἔκρινεν εἰς τῶν θεοδόρων πατέρων καὶ τὸ παρέχειν ἀπὸ χειρὸς, εἰκὴ οὕτως εἶπεν καὶ χωρὶς τῆς ἀπὸ τῆς καρδίας διαθέσεως· αἰδῶς τοίνυν—γράφει ὁ ἱερός· Ἰσίδωρος· ὁ Πηλουσιώτης²²· ὡς ἄμεινον μὲν τὸ κρύπτειν, τὸ δὲ μηδόλως παρέχειν ἀπάνθρωπον, καὶ τὴν ἀμφοῖν μέσσην βᾶδισον ὁδόν· βέλτιον γὰρ τοῦ μηδόλως ποιεῖν τὸ ὅπως δήποτε ποιεῖν· τὸ μὲν γὰρ εἰς ἐσχάτην τελευτᾷ τιμωρίαν. τὸ δὲ καὶ τὸν παρὰ τῶν θεομένων ἐπαινον κερδαίνει». Δῆλον δὲ ποιεῖται ἡ Πεντάτευχος—τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐντελλομένου—ὅτι χρεὸς ἔχει· ὡς ἐλεῖ τὸν πτωχὸν ἐκεῖνος μάλιστα, ὅστις πένης ὢν τὸ πρότερον καὶ τεταπεινωμένος καὶ ἐν θλίψεσιν ἐμεγαλύνθη κατόπιν καὶ ἐπλούτησε· διότι τί ἕτερον ἢ τοῦτο διδάσκει τὸ Δευτερονόμιον· «ἐὰν ἀμῆσης ἀμῆτον, καὶ ἐπιλάβῃ δράγμα, οὐκ ἀναστραφῇς λαβεῖν αὐτό. Καὶ ἐὰν ἐλαυλογῇς, οὐκ ἐπαναστρέψεις καλαμῆσασθαι τὰ ὀπίσω σου. Καὶ ἐὰν τρυγήσῃς τὴν ἀμπελῶνά σου, οὐκ ἐπανατρυγήσεις αὐτὸν τὰ ὀπίσω σου»· διότι, ἐπάγεται «τῷ προσηλύτῳ, καὶ τῷ ὁρρανῷ, καὶ τῇ γῆρᾳ ἔσται». Τί δὲ προστίθῃ τὸ νόμος ἀμέσως; «Καὶ μνησθήσῃς ὅτι οἰκέτης ἦσθα ἐν γῇ Αἰγύπτῳ· διὰ τοῦτο ἐγὼ σοὶ ἐντέλλομαι ποιεῖν τὸ ῥῆμα τοῦτο»²³. Καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ

Δευτερονόμιῳ ῥητὴ τυγχάνει ἡ ἐντολὴ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Λευιτικῷ, καὶ οὐ μόνον ῥητὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπειλοῦσα τὸν ἐν τῷ Θερισμῷ τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ συλλέγοντα τὰ ἀποπύπτοντα, καὶ ἐπανατρυγόντα τὰς ῥώγας τοῦ ἀμπελῶνος· αὐτοῦ, λητμονοῦντα· ὅ· ὅτι πρέπει· ὡς κατὰ τὴν ταύτην τῷ πτωχῷ καὶ τῷ προσηλύτῳ²⁴· ἀμέσως προστίθεται «ἐγὼ εἰμι· Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν», ὁ διατάττων περὶ ὁρροῦν, ὁ δημιουργήσας τοὺς καρπούς τῆς γῆς καὶ διατάξας αὐτὴν· ὡς χορηγῆσαι ἀφ' ὧν ἀμῆται καὶ γεννημάτων, ὁ δυνάμενος· ὡς λαβὼν ὁπίσω· ὅ· ὅτι σοὶ ἐδόθη καὶ ὅ· ὅτι οὐ πρὸς εὐποιαν τοῦ πλησίον μετεχειρίθῃς, ὁ ἐντελλόμενός σοι λοιπὸν· ὡς ὅπως τῷ πένετι οὐχὶ πράγματα σὰ, ἀλλὰ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐγὼ σοὶ ἐχορήγησα. Θέλων δὲ· ὡς δεῖξῃ ὁ δημιουργὸς· ὅ· ὅτι ἴσως καὶ ὁμοῖος τῷ ἐλεοῦντι καὶ ὁ δίδω· τυγχάνει ὁ πτωχὸς καὶ ἐλεούμενος· εἶπεν ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς ὑμῶν, καὶ ὅ· ὅτι ὁ Θεὸς σου· δεικνύς· ὅ· ὅτι καὶ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πτωχοῦ εἰς Θεὸν ὁ πατήρ, πατήρ καὶ Θεὸς καὶ τοῦ ἐν χλιδῇ ἐγκυλινομένου καὶ τοῦ ἐν στερήσεσι ζῶντος, πατήρ καὶ Θεὸς καὶ τοῦ μὴ ἔχοντος τί· ὡς φάτῃ καὶ τοῦ μὴ γινώσκοντος τί πρῶτον· ὡς φάτῃ· ἐπομένως· ὁ ἐλεῶν καὶ ὁ ἐλεούμενος τέσσα· ἐνός· εἰς πατέρα, καὶ ὁ πρῶτος ἀρὰ δίδει τῷ δευτέρῳ, ὡς ἀνὴρ· εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

Κατὰ συνέπειαν, ἐὰν ἐπιβάλλῃται τῷ ἀνθρώπῳ τῷ εἰς Θεὸν πιστεύοντι κοινὸν πατέρα πάντων· ὡς ἐλεῖ τὸν πᾶσχοντα, πολλῷ πλέον ἐπιβάλλεται· ὡς μὴ ἀδικῇ τὸν πλησίον· ἀπαγορεύεται λοιπὸν ῥητῶς· ὡς μὴ ὑπάρχωσιν «ἐν τῷ μαρτίῳ σου στάθμιον καὶ στάθμιον μέγα ἢ μικρόν... οὐκ ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ σου μέτρον μέγα ἢ μικρόν· στάθμιον ἀληθινόν καὶ δίκαιον ἔσται σοὶ· καὶ μέτρον ἀληθινόν καὶ δίκαιον ἔσται σοὶ»²⁵. Συνεπῶς ἀρὰ διατάσσῃ ἐν τῷ νόμῳ· ὅ· ὅτι ἐν εἶναι δυνατόν· ὡς κρητῆρος ὡς ἐνέχυρον τὸ τοῦ πτωχοῦ· σκέπασμα, ἀλλὰ πρέπει· ὡς ἀποδοῦναι αὐτὸ «πρὸς θυμᾶς ἡλίου καὶ κοιμηθήσεται ἐν τῷ ἱματίῳ». Συνεπῶς λοιπὸν οὐδὲ πρέπει· ὡς ἀναβάλλῃς εἰς τὸν παρὰ σοὶ ἐργαζάμενον τὴν πληρωμὴν, τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, «αὐθιμὲρ ἀποδώσεις τὸν μισθὸν αὐτοῦ· οὐκ ἐπιδύσεται ὁ ἥλιος ἐπ' αὐτῷ»²⁶. Τὰς τοιαύτας ἐντολὰς Φίλων ὁ ἰουδαῖος φιλόσοφος νομίζει ἀπαραιτήτους· ὡς κωλύσας ἀνεμῆματα βρυτέρη καὶ προσυλαττούσας ἀπ' αὐτῶν· «ἀρ' οὐκ ἐναργῆ δείγματα ταῦτ' ἐστὶ (λέγει) προφυλακῆς μειζόνων ἀδικημάτων· ὁ γὰρ νόμος ὁ μὴδὲ μισθὸν εἶναι ἐκπρόθετον γενέσθαι, οὕτως οὐ πᾶσι πρότερον ἀρπαγὴν ἀπαγορεύει καὶ κλοπὴν καὶ γρεωκοπίαν καὶ ὅσα τούτοις ὁμοιοτροπα·»

Κακὰς τινὰς συνθηκὰς καὶ ἐλαττώματα χατακρίνει φανερώς ἡ Πεντάτευχος, ὡς λ. γ. τὴν μέθην, ἧς συνέπειαν ἔθῃκε μὲν τὴν σωματικὴν γύμνωσιν²⁷, ἀλλὰ δίδω-

19. Δευτερ. ΚΒ', 1—4.

20. «Οὐκ ἀποστρέψεις τὴν καρδίαν σου, οὐδ' οὐ μὴ συσφίξεις τὴν χεῖρά σου ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ σου τοῦ ἐπιδοκίμου». Δευτερ. ΙΕ', 7.

21. λόγ. περὶ φιλοπονώσεως.

22. Ἐπιστ. βιβλ. Ε', φι'.

23. Δευτερ. ΚΔ', 19, 20, 21, 22.

24. Λευιτ. ΙΘ', 9, 10. ΚΙ', 22.

25. Δευτερ. ΚΕ', 13—15.

26. Δευτερ. ΚΔ', 12—15.

27. «ἔπειν ἐκ τοῦ οἴνου ὁ Νώε, καὶ ἐμεθύθη καὶ ἐγυμνώθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ». Γενέσ. Θ', 21.

σιν ἡμῖν ἵνα δεγθῶμεν καὶ τὴν γύμνωσιν τῆς ψυχῆς· τῆς μέθης ἐτέρᾳ συνέπειᾳ, ἀμάρτημα βαρὺ καὶ δυσπαλότη-
τον εὐρίσκομεν καὶ παρὰ ταῖς θυγατρῶσι τοῦ Ἀδὰμ²⁸. Ἡ ἀχαριστία πρὸς εὐεργέτην καὶ ἡ ὀλιγοψυχία πρὸς τὰ παρ' ἐκείνου συμβουλευόμενα κούφω ἴδιον καὶ μεираκιω-
δῶν ὑπάρχει ψυχῶν, ὡς ἐπὶ τῷ γογγυσμῷ τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Μωϋσέως ἐν τῇ ἐν Ἰαφιδὶν ἀνυδρία²⁹, γράφει ὁ ἱερὸς Κύριλλος Ἀλεξανδρείας· ἀητῶνται τῆς ὀλιγοψυχίας με-
ρακιώδη καὶ ἀνανδρον ἔχοντες τὸν νοῦν· καὶ εἰ μικροῦ λά-
βοιντό τινος τοῦ πεφυκότος ἀνιᾶν, ἐπιπιδῶσιν εὐθύς τῷ παιδαγωγῷ καὶ κατακεκράχασιν ἀνοσίως ὅτι καὶ γέγονεν ὅλως μεσίτης αὐτοῖς καὶ κέκληνται δι' αὐτοῦ πρὸς ἐλευ-
θερίαν». Ἡ φιλοδοξία ἢ ἀπληγτος, ἢ ἔπαρσις, ὁ τύφος καὶ ἡ παρ' ὁ δεῖ φρονεῖν, παρ' ὁ κέκληται τις ὑπερρησύνῃ τιμη-
ροῦνται ἐν τῇ Πεντατεύχῳ φοδερώς· ὁ Κορὲ, ὁ Δαθὰν καὶ ὁ Ἀβειρῶν οἱ κατὰ Μωσέως ἐγείραντες ἀνταρσίαν ἦσαν οὐχί τινες εὐτελεῖς ἀνθρώποι καὶ ταπεινοὶ ἀλλὰ λογάδες, ἄνδρες ὀνομαστοί, συναγωγῆς ἀρχηγοί, βουλῆς σύγκλη-
τοι³⁰, ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν ἡ θεο-
πρεπὴς ἦν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν κάρφος, μὴ ἀφίνον αὐτοὺς ἵνα μένωσιν ἡσυχοὶ ἐν ἡ ἔταξεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς κατα-
στάσει, ἀταπεινὸν δὲ εἶναι κρίνοντες τὸ φυλάσσειν ἐφ' ἑαυ-
τῶν τὴν τάξιν, ἐφ' ἧς ἐτάχθησαν—γράφει Γρηγόριος ὁ πῶν Νυσσαίων φωστὴρ—εἰσωθοῦσιν ἑαυτοὺς εἰς τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, παρώσασθαι τοὺς παρὰ Θεοῦ τὴν λει-
τουργίαν ταύτην λαχόντας φειλονεικήσαντες· καὶ τὸ τέλος φοδερόν· ἀηνοίχθη ἡ γῆ καὶ κατέπιεν αὐτούς... καὶ ἐκάλυψεν αὐτοὺς ἡ γῆ³¹. Τέλος, ἐν τῇ Πεντατεύχῳ ἐπι-
βάλλεται ἡ κοσμιότης, ἀποδοκιμάζεται δὲ πᾶσα ὕβρις, πᾶς χλευασμὸς· οὐκ ἔσται σκευὴ ἀνδρὸς ἐπὶ γυναικί, οὐδὲ μὴ ἐνδύσεται, ἀνὴρ στολὴν γυναικείαν, ὅτι βδέλυγ-
μα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου ἐστὶ πᾶς ὁ ποιῶν ταῦτα³². μέχρι καὶ τῆς πρὸς μάχην παρατάξεως ἀντιμετώπων καὶ πολε-
μίων στρατῶν ἢ ὕβρις, ἢ λοιδορία, ὁ χλευασμὸς εἰσιν ἀσυγχώρητα, ἐὰν δὲ μὴ καταστήτης ἀγίαν τὴν παρεμβο-
λὴν, Κύριος ὁ Θεός σου ὁ ἐν τῇ παρεμβολῇ ἐμπεριπατῶν ἀπειλεῖ «ἐξελεῖσθαι σε καὶ παραδοῦναι τὸν ἰχθρὸν σου πρὸ προσώπου σου»³³· ὁ ἱερὸς νόμος ὁ ἐν τῇ Πεντατεύχῳ ἀνα-
πτυσσόμενος ἀπαγορεύει πᾶν ῥήμα πονηρὸν καὶ λοιδορὸν ἐν περιστάσει τοιούταις· οὐτε κατὰ τῶν εἰς μάχην ἀντι-
παρταττομένων πολεμίων ἐπιτρέπει τοῦτο. Ὅταν δ' ὁ νόμος ἀποτρέπη τὸν Ἰσραηλίτην ἵνα σπείρῃ εἰς τὸν ἀμπε-
λῶνα αὐτοῦ σπέρματα κατὰ τὸ αὐτὸ διαφόρων εἰδῶν· ὅταν ἀπείργῃ αὐτὸν ἵνα ζευγνύῃ εἰς τὸ αὐτὸ ἄρτρον ἑτεροειδῆ ὑποζύγια· ὅταν κωλύῃ αὐτὸν ἵνα φορῇ ἐνδυμασίαν ἐξ ἑτε-

ροφυῶν νημάτων ἐξυφασμένην³⁴, τί ἕτερον ἢ κόσμιότητα καὶ σεμνότητα νομοθετεῖ, ποικιλίαν καὶ καλλωπισμὸν ἔ-
ξω τῶν ὀρίων ἀποβάλλων τοῦ αὐστηροῦ χριστιανικοῦ βίου· «Διὰ τούτων ὁ Νομοθέτης εἰς φιλοσοφίαν τοὺς ὑπη-
κόους ἐνάγων—λέγει ὁ ἱερὸς Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης—
καὶ τῆς χρείας μόνῃς γενέσθαι βουλόμενος, πᾶσαν μὲν ποικιλίαν καὶ βλακείαν καὶ καλλωπισμὸν ἐξορίζει, κο-
σμιότητα δὲ καὶ σεμνότητα νομοθετεῖ, δι' ὧν ὁ ἀριστος κατορθοῦται βίος».

§

Δίδομεν τέρμα τῇ μετὰ χεῖρας διατριβῇ, ἐν ἣ βραχὺν εἶχομεν τὸν λόγον περὶ τοῦ θεοῦ νόμου καὶ ὧν ἡμᾶς παραγγέλλει· ἀλλὰ τέρμα τοὺς δύο πρώτους στίχους τοῦ ΚΗ' κεφαλαίου τοῦ Δευτερονομίου ἐπιτίθεμεν· «ἐὰν ἀκού-
σῃς τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, φυλάσσειν καὶ ποιεῖν πᾶσας τὰς ἐντολὰς ταύτας, ἃς ἐγὼ ἐντέλλομαι σοι σή-
μερον, καὶ δώσει σε Κύριος ὁ Θεός σου ὑπεράνω ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. Καὶ ἡξουσιν ἐπὶ σὲ πᾶσαι αἱ εὐλογίαι αὐταί, καὶ εὐρήσουσί σε, ἐὰν ἀκοῇ ἀκρόσῃς τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου». Ἐὰν τηρήσῃς τὸν νόμον καὶ τὰ προσ-
τάγματα τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐὰν μὴ τηρήσῃς, ἐφελκύσεις ἐπὶ σὲ τὰς εὐλογίας ἢ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ὅστις τὸ Γαριζὶν τὸ τῆς εὐλογίας ὅρος, καὶ τὸ Γεβὰλ τὸ τῆς παραβάσεως καὶ τῆς κατάρ-
ας ὅρος· δεικνύς ἀρῆκεν ἡμᾶς ἐλευθέρους πρὸς ἐκ-
λογὴν καὶ προτίμησιν. «Ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι ἐνώπιον ἡμῶν σήμερον τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κατάραν· τὴν εὐλογίαν ἐὰν ἀκούσῃτε τὰς ἐντολὰς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, ὅσας ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον· καὶ τὴν κατάραν ἐὰν μὴ ἀκούσῃτε τὰς ἐντολὰς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν»³⁵. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ῥητὸς, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ταῖς ὑπαγορεύσει τῆς συνειδήσεως ἡμῶν καὶ ταῖς ἐνδομύχοις τῆς καρδίας φω-
ναῖς ἀντικείμενον διδάσκων, χειραγωγὸς ἡμῖν γίνεται καὶ ποδηγέτης ὅπως ἀναβῶμεν εἰς τὸ Γαριζὶν, τὸ ὅρος τῆς εὐλογίας, ἧτις ἐστὶ στέφανος εἰς τοὺς τηροῦντας τὰς θείας ἐντολὰς. Τῶν θείων τούτων διδαγμάτων πυκτὴς ἐστὶν ἡ Πεντάτευχος, μετὰ δὲ τὴν βραχυτάτην ἡμῶν ἀδολεσχίαν, εἰς ἣν ἀνήχθημεν, ὁδηγὸν μὲν τὰς θεο-
πνεύστους πατέρας ἔχοντες καὶ τοὺς σοφοὺς ὑπομνηματι-
στάς, ἀπὸ δὲ τῆς φιλοθέου ἀδολεσχίας Εὐγενίου τοῦ Βουλ-
γάρεως βοηθούμενοι, φανερὸν καθίσταται τὸ ἀναμφίβολον συμπέρασμα ὅτι κάλλιστόν ἐστιν ἀνάγνωσμα παντὸς ἡ ἱερὰ τοῦ θεόπτου Μωϋσεὺς συγγραφή. ἐμψυχούσιν, ὁδη-
γοῦν, ἀναπτύσσον ἡμῶν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὴν θέλησιν, ῥυθμίζον τὸν βίον, καὶ χειραγωγοῦν ὅπως ἀναβῶμεν ἀβλαβεῖς τὸ τῆς εὐλογίας ὅρος τὸ Γαριζὶν, τοῦ κατηρτιμένου Γεβὰλ μακρυνόμενοι.

Γ.

28. Γενίς. ΙΘ'. 31, 32, 33, 35.

29. Ἐξὸς. ΙΖ', 2.

30. Ἀριθμ. ΙΣ'. 1, 2.

31. Ἀριθ. ΙΣ'. 32, 33.

32. Δευτερον. ΚΒ' 5.

33. Δευτερον. ΚΠ', 14.

34. Δευτερον. ΚΒ, 9—11.

35. Δευτερον. ΙΑ', 26—28.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΚΟΝΤΟΓΟΝΗΣ

Κωνσταντίνος ὁ Κοντογόννης ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος (περὶ τὰ 1811—12) ἐν Τεργέστῃ ἐκ πατρὸς ἐμπόρου πελοποννησίου Δημητρίου τοῦ Κοντογόνου ἐκ Δημιτσάνης, καὶ ἐκ μητρὸς ἡπειρώτιδος Ἑλένης Τζατζαράκου ἐξ Ἄρτης. Ἀνετράφη ἐν Τεργέστῃ διδασθεὶς ἐκεῖσε ἐν τῇ ἑλληνικῇ σχολῇ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα παρὰ τῷ διαπρεπεῖ τότε διδασκάλῳ αὐτῆς Σκαλιόρᾳ. Συμπληρώσας δὲ τὰς ἐν Τεργέστῃ σπουδὰς αὐτοῦ, μετέβη κατὰ τὸ ἔτος 1831 μετὰ τοῦ κατόπιν καθηγητοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καὶ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Μισαήλ εἰς Μόναχον τῆς Βαυαρίας, ἔνθα κατ' ἀρχὰς ἐνεκυψεν ἐπὶ διέτιαν εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Προτραπείς δ' ἐκεῖσε ὑπὸ πολλῶν καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ ἀρίστου φίλου αὐτοῦ Μισαήλ ν' ἀσχοληθῇ ἐν τῇ θεολογίᾳ, ἤρξατο τῶν θεολογικῶν σπουδῶν ἐπιδίδων λίαν ἐν αὐταῖς καὶ παρὰ πάντων θαυμαζόμενος διὰ τὴν περὶ ταύτας προκοπὴν. Μετέβη δὲ μετ' ὀλίγον εἰς Λειψίαν τῆς Σαξωνίας, ἔνθα ὑπῆρχον διαπρεπεῖς θεολόγοι διαμαρτυρόμενοι καὶ διέμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη, συμπληρώσας τὰς θεολογικὰς αὐτοῦ σπουδὰς.

Μεσοβντος τοῦ ἔτους 1831, κατεργόμενος εἰς Ἑλλάδα καὶ διὰ τῆς Βιέννης διελθὼν, προϋτρέπη ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ ἐκδότου τοῦ μεγάλου λεξικοῦ Ἀνθίμου τοῦ Γαζῆ νὰ παραμείνῃ ἐκεῖτε, ἐπεξεργαζόμενος ἕνα τῶν στοιχείων τοῦ λεξικοῦ τούτου, φερόντων τὸ ὄνομα τοῦ ἀειμνήστου Κοντογόνου. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔτους 1835, ἀφίκετο εἰς Ναύπليون, ἔνθα ἀμέσως κατὰ ἰανουάριον διωρίσθη καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ μετ' ὀλίγον συσταθέντι ἑλληνικῷ πανεπιστημίῳ, διδάσας ἐπὶ τινὰς μῆνας ἐν τῷ γυμνασίῳ Ναυπλίας. Ἰδρυθέντος δ' ἔπειτα τοῦ πανεπιστημίου ἐν Ἀθήναις, μετέβη ἐνταῦθα, καὶ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς συστάσεως αὐτοῦ διετέλεσε μέχρι θανάτου ἀδιαλείπτως καθηγητὴς τῆς θεολογίας.

Τότε περίπου ἐξέδοτο τὸ πρῶτον τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν, ἥς πολυάριθμοι ἐκδόσεις κατόπιν ἐγένοντο. Διὰ τῆς καρπορρωτάτης δὲ διδασκαλίας αὐτοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἀπέκτησε φήμην διαπρεποῦς θεολόγου ἡδὴ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ καθηγητικοῦ αὐτοῦ σταδίου. Τῷ 1844 ἐξέδοτο ἐπιτομὴν Ἑβραϊκῆς ἀρχαιολογίας, καταλιπὼν τοιαύτην ἀνέκδοτον μείζονα τρίτομον, καὶ ἦν ἐδιδασκεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Τῷ 1848 ἐξέδοτο Πατρολογία, ἥτοι ἱστορίαν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων μετὰ ἀναλύσεων καὶ κρίσεως τῶν συγγραμμάτων ἐκάστου, σύγγραμμα σπουδαῖον ἐκτιμηθὲν μεγάλως καὶ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ, ἔνθα εὐμενέσταται ταύτης κρίσεις ἐγένοντο ἐν θεολογικαῖς ἐφημερίσι. Τῷ 1852 ἐποίησατο β' ἐκδοσὶν τῆς Πατρολογίας ἐκτενεστέραν καὶ ἐπὶ τὰ βελτίῳ διεσκευασμένην. Βραδύτερον ἐξέδοτο Ἐπίτομον εἰσαγωγὴν εἰς τὰς Γραφὰς πρὸς χρῆσιν τῶν ιεραι-

κῶν σχολῶν, ἀνατεθείσης αὐτῷ τῆς συντάξεως ταύτης παρὰ τοῦ ὑπουργείου. Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1857 ἤρξατο ἐκδίδων τὸ θαυμασιὸν ἐκεῖνο περιοδικὸν σύγγραμμα, τὸν Εὐαγγελικὸν κήρυκα, μετὰ τοῦ δεινοῦ θεολόγου Διονυσίου Κλεώπα τοῦ ἐξ Ἱεροσολύμων, συστάσει ἰδίᾳ αὐτοῦ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ εἰς τὸ ἡμέτερον πανεπιστήμιον ὡς καθηγητοῦ μετακληθέντος. Συνεξεδίδον δὲ αὐτὸν ἐπὶ δύο ἔτη, ὅτε ἀποθανόντος τοῦ Κλεώπα ἐξηκολούθησεν ὁ ἀειμνήστος Κοντογόννης τὴν ἐκδοσὶν μόνος ἐπὶ 13 ὅλα ἔτη, καὶ μόνον τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχων συνεργάτην ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ τὸν νῦν ἀρχιεπίσκοπον Πατρῶν, κ. Νικηφόρον τὸν Καλογεράν. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο παντοῖαν ὕλην θεολογικὴν περιλαμβάνον, ἐπὶ δὲ ἡθικὴν, κατέστη πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς περίπυστον καὶ ὑπερῆχτητον, ἐπὶ δὲ καὶ ἐν Γερμανίᾳ πολλάκις μνεῖα εὐμενεστάτη, αὐτοῦ ἐγένετο. Ἐν τῷ Εὐαγγ. κήρυκι ἐξέδοτο ὁ μακαρίτης δικηγόρος Γεώργιος Βέλλιος τὰς κριτικὰς αὐτοῦ παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις εἰς τὴν ὑπὸ Καρόλου Ὁθωνος, καθηγητοῦ τῆς εὐαγγελικῆς σχολῆς τῆς Βιέννης καὶ κοσμήτορος, ἐκδοσὶν τῶν Χριστιανῶν ἀπολογητῶν Ἀθηνᾶγόρου, κλπ. ὧν πολλὰς ὁ Κάρολος Ὁθων ἠσπάσατο καὶ ἐμπεριέλαθεν ἐν τῇ κατόπιν ἐκδόσει τῶν ἀπολογητῶν, καὶ ὅστις ἡμέραν τινὰ ὁμιλῶν μοι, διατρίβοντι τότε ἐν Βιέννῃ καὶ ἀποθυμαζῶν τὰ γραφόμενα ἐν τῷ Εὐαγγελικῷ κήρυκι, ἔλεγεν ὅτι οὐδέποτε ἐπίστευε δυνατὸν ἐν τῇ νεαρᾷ Ἑλλάδι νὰ ἐκδίδωνται τοιαῦται ἐμβριθεῖς καὶ σπουδαῖαι συγγραφαί. Κατὰ τὸ ἔτος 1867 ἐξέδοτο τὸν Α' τόμον τῆς Ἑκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἥτις τοιαύτην ἐντύπωσιν πανταχοῦ τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος ἐποίησεν, ὥστε καὶ ἐν τῇ Ῥωσίᾳ μετὰ θαυμασμοῦ μνεῖα ταύτης ἐγένετο. Ἐφ' ᾧ τότε ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις, τῇ προτάσει αὐτῆς ταύτης τῆς ἱερᾶς συνόδου αὐτῆς, ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ παράσημον τῆς ἀγίας Ἀννης.

Ἐξέδοτο δὲ κατόπιν τὸ δεύτερον τὸν Α' τόμον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῷ 1877 μετ' ἐπεκτάσεως καὶ πολλῶν διορθώσεων, καὶ ἐν ᾧ ἤρξατο ἡ ἐκδοσις τοῦ Β' τόμου, διεκόπη ὑπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου, συμβάντος τῇ 16 Ὁβρίου τοῦ 1878 ἔτους. Διετέλεσε λοιπὸν καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἀδιαλείπτως ἀπὸ τοῦ 1835—1878, ἥτοι 43 ὅλα ἔτη, διακριθεὶς διὰ τὸ ἀκμάζον αὐτοῦ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ συγγραφῇ. Ἦν δὲ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καρπορρωτάτη. Αὐτῷ κατὰ τὸ πλεῖστον ὀφείλεται ἥτις διδασκαλία καὶ ἡ ἐν τῇ θεολογίᾳ μόρφωσις τῶν διαπρεφάντων πρώτων κληρικῶν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ μὴ Ἑλλάδι καὶ τῶν πλείστων τῶν νῦν καθηγητῶν τῆς θεολογίας ἐν τῷ ἡμέτερῳ πανεπιστημίῳ! Αὐτοῦ αἱ πολλαὶ, ποικίλαι καὶ ἀρίσται συγγραφαὶ κατεφώτισαν καὶ ἐδίδαξαν πολλοὺς τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κληρικών. Ὅθεν καὶ τὸ μὲν ἡμέτερον πανεπιστήμιον ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀπένειμε τὸ δίπλωμα διδάκτορος καὶ διδασκάλου τῆς θεολογίας, ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις προήγαγεν αὐτὸν εἰς ταξίαρχον τοῦ τάγματος τοῦ Σωτῆρος.

Ἰπὴρξεν ἐποχὴ τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου, καθ' ἣν διετελεῖ μόνος ὁ Κοντογόννης καθηγητῆς, καὶ τότε ἐδίδασκε πλήρη σειρὰν θεολογικῶν μαθημάτων, ὅσον ἐρμηνευτικὴν, εἰσαγωγὴν εἰς τὰς Ἱεραφάς, ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ἐβραϊκὴν ἀρχαιολογίαν, ἐρμηνεύειν τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου, τοῦ κατὰ Μάρκον, τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ, ἐβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ τούτων πάντων τελείας χειρογράφους συγγραφαὺς κατέλιπεν, ὡς καὶ πληθύν. Περὶ τοῦ 200, λόγων ἐκφωνηθέντων παρὰ τοῦ ἰδίου ἐν διαφόροις περιστάσεσιν. Ὁ δὲ μέγας καὶ πολὺς Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων εἶπέ ποτε περὶ τοῦ ἀειμνήστου Κοντογόνου ὅτι σύμπασα ἡ τοῦ πανεπιστημίου θεολογικὴ σχολὴ ἐπὶ ἐνὸς καὶ μόνου ποδὸς στηρίζεται, ὑπονοῶν ὡς μόνον διδάσκαλον τὸν Κοντογόννην, ὅστις ἦν ἑλκὼς τὸν δεξιὸν πόδα καὶ ἐπὶ βακτηριῶν ἐβάδιζεν.

Αἱ συγγραφαὶ τοῦ ἀειμνήστου Κοντογόνου μαρτυροῦσι τὴν δεινότητα καὶ ἐμβρίθειαν περὶ τὸ θεολογεῖν, τὴν δοκιμότητα δὲ περὶ τὸ γράφειν γλαφυρῶς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Ὡς ἄνθρωπος δὲ ἦτο ἀληθῶς ἡθικὴ τελειότης, φιλόανθρωπος καὶ τὸν βίον ἅπαντα ἐν εὐνοίᾳ διαγαγὼν, συντρέχων ἐκ τῶν γλίσχρων αὐτοῦ πόρων πλείστους ἐσους ἀπόρους ἀλλ' ὀργώνοντας πρὸς μάθησιν νέους, πολλοὺς δὲ ἐκτρέφας καὶ ἐκπαιδεύσας ἰδίαις δαπάναις, ἐν οἷς Ἀγγελοῦν τὸν Καππῶτα, γυμνασιάρχῃσαντα πολλὰ τοῦ Ἑλλάδος καὶ τὸν ὑποφαινόμενον

ΠΑΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ,

καθηγητὴν τῆς χειρουργικῆς ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ.

Ἐν Πειραιεὶ, μηνὶ αὐγούστῳ 1883*

Ἡ ΕΝ ΒΟΣΝΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Περὶ τῆς δικφωνίας τοῦ μητροπολίτου Βόσνης κ. Σάββα καὶ τῶν ῥωμαιοκαθολικῶν αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπων, περὶ ἧς ἐν τῷ προλαβόντι τεύχεϊ ἐγράφημεν, ὁ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν κ. Κάλλιν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς σύγκλητῆς ἀντιπροσωπείας τῆς 6 νοεμβρίου (ἔ. ν.), ἐν ἣ συνεζητήτο ὁ προϋπολογισμὸς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, ἐπληροφόρησε τάδε, ἕπερ ἀποσπῶμεν ἐκ τῶν ἐφημερίδων.

Πρὸ τίνος χρόνου συνέστη ἐν Βιέννῃ, σωματεῖόν τι ἐπὶ σκοπῷ ὑποστηρίξεως τῶν ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ καθολικῶν σχολείων καὶ ἐκκλησιῶν ἡ δὲ κυβέρνησις προθύμως ἀπεδέξατο τὴν σύστασιν τοῦ σωματείου τούτου. Πρὸ ἐνὸς ἔμως ἔτους ὁ σκοπὸς τοῦ σωματείου κατεκρίθη ὑπὸ τίνος ἐφημερίδος ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι πρόκειται περὶ καθολικῆς προσηλυτεύσεως ἐν Βοσνίᾳ καὶ κατηχήσεως ἀλλοδόξων. Ἡ παρατήρησις αὕτη προκάλεσεν ἐφημεριδογραφικὸν πόλεμον, ὅστις παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὸν ὀρθόδοξον μητροπολίτην νὰ προβῇ εἰς ἐγκύκλιον πρὸς τὸ ποιμένιον αὐτοῦ οἷχως νὰ αἰτησῇται διασαφήσεις παρὰ τῆς κυβερνήσεως περὶ τοῦ ἂν ἀληθὲς ἢ μὴ ἡ εἰδησις. Εἰς τὴν ἐγκύκλιον ταύτην ἀμέσως ἀπήντησεν ὁ καθολικὸς ἀρχιεπίσκοπος. Ἀμφοτέρως ταύτας τὰς ἐγκυκλίους ἐθεώρησα πλῆγμ-μελεῖς, διότι ὑπερέβαινον τὸ πρέπον ὅριον, καὶ ἔκριναν ἐπά-

ναγκες νὰ γνωρίσω τοῖς διαληφθεῖσιν ἀρχιερεῦσιν ὅτι ἡ κυβέρνησις τιμῶσα πᾶν θρήσκευμα καὶ ἐπιθυμοῦσα εἶνα εἰς ἅπαντα παρέχει ἐν Βοσνίᾳ ἴσην ὑποστήριξιν καὶ μεγίστην ἐλευθερίαν, δὲν δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάμειξιν τῆς μιᾶς θρησκευτικῆς κοινότητος εἰς δογματικὰ ζητήματα τῆς ἄλλης, τὴν ἐπίκρισιν τῶν δογματικῶν τούτων ζητημάτων, ἢ καὶ τὴν χρῆσιν προσβλητικῶν ἐκφράσεων. Πρὸς τοῦτοις παρετήρησα ὅτι ἐπιθυμῶ τὴν σύστασιν, ἀλλ' ἐν γνώσει τῆς κυβερνήσεως, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν κοινότητων σωματείου, ὅσον τὸ ἐν Βιέννῃ ὑπὸ καθολικῶν συσταθέν. Φρονῶ δὲ ὅτι ὁ ὀρθόδοξος μητροπολίτης οὐδένα φόβον δύναται ἔχειν περὶ τῆς θρησκείας αὐτοῦ, διότι καὶ ἂν μὴ ἐν τῇ προκηρύξει, ἣν ἡ Α.Μ. ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὴν εἰς Βοσνίαν εἰσοδὸν εὐηρεστήθη νὰ ἐκδώσῃ, κατηγορηματικῶς ἐκηρύσσεται ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ πρὸς πάντα τὰ θρησκείματα τὴν αὐτὴν μέριμναν θὰ δεῖξῃ καὶ ἴσα δικαιώματα καὶ ἐλευθερίαν θὰ ἐξασφαλίσῃ, πρῶτιστον καθήκον πάσης κυβερνήσεως διευθυνούσης τὴν Βοσνίαν εἶναι τὸ μὴ μόνον ἐξ ἰσοῦ τιμᾶν καὶ ὑπερασπίζειν τὰς διαφόρους θρησκευτικὰς κοινότητας, ἀλλὰ καὶ ἀνθίστασθαι εἰς πᾶσαν προτίμησιν ἢ μεροληψίαν ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης αὐτῶν. Ἀποδίδωμι σημασίαν εἰς τὴν λέξιν «μεροληψίαν», διότι, αἱ σχέσεις τῶν ἐπαρχιῶν εἰσι τοιαῦται, ὥστε αἱ θρησκευτικαὶ αὗται κοινότητες οὐ τυγχάνουσι τοσοῦτο πλοῦσιαι πρὸς ἰδίαν αὐτῶν συντήρησιν, καὶ ἔχουσιν ἀνάγκην κυβερνητικῆς συνδρομῆς. Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ βαθμοῦ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ὀρθοδόξων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἀνυποστάτου τῶν φόβων αὐτῶν, ἐπιτραπῆτω μοι νὰ εἶπω τὰ ἐπόμενα. Καὶ σήμερον, ὡς πρότερον, ἔχει ἡ Βοσνία ἓνα μητροπολίτην καὶ δύο ἐπισκόπους, ἀλλὰ σήμερον ὁ μητροπολίτης Σεραγιέβου ἔχει σύνδοτον ἐκ τεσσάρων μελῶν, ἧτις, ὡς οἱ γραμματεῖς τοῦ συμβουλίου καὶ οἱ τοῦ μητροπολίτου, ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως μισθοδοτεῖται. Νῦν ἤρξατο ἡ οἰκοδομὴ μεγάλῃς ὀρθοδόξου ἱερατικῆς παρὰ τὸ Σεράγεβον σχολῆς, ἧτις προσεχῶς περατωθήσεται καὶ ἐν ἣ ἐκπαιδεύονται 48 ἐν συνόλῳ μαθηταί. Πρὸς τούτοις ἡ κυβέρνησις οὐ μόνον παρέχει συνδρομὴν εἰς πολλὰς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ δαπάνη τοῦ κράτους ἀνεγείρει τοιαύτας. Ἐκ πάντων τούτων ἐξάγεται ὅτι ἡ κυβέρνησις κατὰ τὸ δυνατόν πᾶσαν ὕλικήν καὶ πνευματικὴν συνδρομὴν παρέχει τοῖς ὀρθοδόξοις. Οἰκοθεν δὲ νοεῖται ὅτι τὴν αὐτὴν μέριμναν ἐκδηλοῖ καὶ ὑπὲρ τῶν καθολικῶν καὶ μωχμεθανῶν.

ΕΘΝΙΚΑ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ.

Ἡ ἐφορὰ τῶν καταστημάτων τούτων γνωστοποιεῖ ὅτι ληξάσῃ τῆς γ' περιόδου τῆς ἐπὶ τῶν κιβωτίων ἐλέους ὑπὲρ τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων ἐπιτροπῆς κατηρτίσθη ἡ νέα ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν ἐπομένων κυρίων Ἱ. Βρετοῦ, Δ. Βερνουνδάκη, Θεμ. Κουτσούδη, Νικολάου Ἀθ. Νικολαΐδου, Γ. Σεϊτανίδου, Ὁδ. Εὐθυμοπούλου, Ν. Φωτιάδου καὶ Κ. Ἀντωνιάδου.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 14 νοεμβρίου 1883.

(Ἐκ τοῦ Γεν. γραφείου τῆς ἐφορίας)

* Ἐκ τοῦ «Ἀνατολ. ἀστέρου».

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τὴν τρίτην ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ ἑορτῇ τοῦ ἐξ. συμβούλου τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας κ. (Μιχαήλ) Ὀνοῦ μεταβάς συνεχάρη αὐτῷ παρὰ τῆς Α.Θ.Π. τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωακείμ.

— Τὴν τετάρτην ἡ Α.Θ.Π. συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἀρχ. καπουκεχαγιά ἐπεσκέψατο τὴν Α. Ε. τὸν ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν ὑπουργὸν Ἀσῆμ πασσάν.

— Τὴν παρασκευὴν ἡ Α.Θ.Π. πέμψασα συνεχάρη διὰ τοῦ πανοσιολ. Μ. πρωτοσυγγέλλου τῇ Α.Ε. τῷ πρῶτευτῇ τῆς Σερβίας κ. Ἐφραίμ Γκρούιτς ἐπὶ τῇ ἐπανοδῷ αὐτοῦ. Ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος συνώδεύετο ὑπὸ τοῦ διαγγελέως τῶν πατριαρχείων κ. Δανέζη. Ἡ Α. Ε. ἀντεπεσκέψατο τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην αὐθημερόν.

— Εὐχαρίστως ἀγγέλλομεν τὴν εἰς τὸν βαθμὸν βαλὶ ἃ προαγωγὴν τοῦ ἐξ. Κωστάκη ἐφένθη Ἀνθοπούλου, ὃ ἡ Α.Θ.Π. συνεχάρη ἀποστείλασα τὴν παρασκευὴν τὸν Μ. πρωτοσύγκελλον κ. Ἰωακείμ.

— Τὴν κυριακὴν ἡ Α.Θ.Π. ἀντεπεσκέψατο τὴν Α. Ε. τὸν πρέσβυν τῆς Σερβίας κ. Γκρούιτς.

— Αὐθημερόν, κυριακὴν, ἡ Α.Θ.Π. ἐπεσκέψατο τὸν πρέσβυν τῆς Ρουμανίας κ. Μαυρογένην.

— Αὐθημερόν, ἐπέρας, ἀντεπεσκέψατο τὴν Α.Θ.Π. ὁ ἐξ. Κωστάκη ἐφένδης Ἀνθόπουλος.

— Σήμερον ἐσπέρας ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Νικόδημος ἐπεσκέψατο τὴν Α.Θ.Π.

Ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Νικόδημος χοροστατήσας τῇ παρελθούσῃ κυριακῇ (6) ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἐν Χάλκῃ ἀγιοταφίτικοῦ μετοχίου, ἐπεσκέψατο κατόπι τὴν Θεολογ. σχολὴν, μετὰ σεβασμοῦ ὑποδεξαμένων τὴν Α. Μ. τῶν τε καθηγητῶν καὶ μαθητῶν. Τῇ προχθὲς δὲ κυριακῇ (13) ἐλειτούργησεν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἐν Νεοχωρίῳ ἀγιοταφίτικοῦ μετοχίου, μετὰ τῶν σεβ. Σκυθουπόλειως καὶ Ἰορδάνου καὶ ἐτέλεσε τὸ ἐπὶ τῇ ἀνακομιδῇ τῶν ὁσίων τοῦ αἰδίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου τοῦ Β' ἱερὸν μνημόσυνον. Ἡ Α.Μ. ἀπερχομένη ἐκ τῆς πόλειως ἡμῶν θέλει παρλαβεῖ τὰ ὁστὰ καὶ καταβῇ ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει παρὰ τοὺς τάφους τῶν μακαρίων ὁρθόδοξων πατριαρχῶν τῆς ἀγίας γῆς.

Τὴν κυριακὴν ὑπὲρ ἀναρρώσεως τῆς υἱείας τοῦ εὐγενεστάτου κ. Νικολάου Ζαρίφη, μεγάλου εὐεργέτου καὶ προστάτου τῶν ἐν Γαλατᾷ ἐκπαιδευτηρίων, δοξολογία ἐτελέσθησαν κατὰ τὰς τέσσαρας αὐτόθι ἱεράς ἐκκλησίας, ἧτοι ὑπὸ τοῦ Σ. ἀγ. Νεοκαισαρείας κ. Κωνσταντίνου ἐν τῇ τῆς Παναγίας τῆς καρφτιανῆς, ὑπὸ τοῦ Σ. ἀγ. προέδρου Διδυμοτείχου κ. Μεθοδίου ἐν τῇ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, ὑπὸ τοῦ Σ. ἀγ. Ἀγκύρας κ. Γερασίμου ἐν τῇ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ Σ. ἀγ. πρώην Νικαίας κ. Σωφρονίου ἐν τῇ τοῦ ἀγίου Νικολάου. Ἐν ἀπάσαις ταῖς εἰρημέναις ἐκκλησίαις παρῆσαν κατὰ τμήματα τὰ μέλη τοῦ διοικη-

τικοῦ συμβουλίου τῆς φιλεκαπαιδευτικῆς ἀδελφότητος, τὸ διδασκαλικὸν σῶμα, οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριαι τῶν σχολείων, πολλοὶ τῶν ἐγκρίτων ὁμογενῶν καὶ πλῆθος λαοῦ ἀπειρον.

Γεῖναται καὶ πάλιν δωρεαὶ καθιστῶσι τὸ ὁρθόδοξον δημόσιον εὐγνωμον πρὸς τὸν φιλάνθρωπον καὶ ἐπιφανῆ οἶκον τῶν Ζαφειροπούλων καὶ Ζαριφῶν. Ὁ ἐν Μασσαλία διαμένων φιλογενέστατος κ. Στέφανος Ζαφειρόπουλος ἐπέμψεν εἰς τὴν Α.Θ.Π. τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχην χιλίας ὀθωμ. λίρας, ὅπως διανεμηθῶσιν 150 μὲν εἰς τὴν Μ. τοῦ Γ. σχολὴν, ἀνά 75 δὲ εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν σχολὴν, εἰς τὴν ἐνταῦθα ἱερατικὴν, εἰς τὸ ἐθνικὸν ἰωακείμειον παρθεναγωγεῖον, εἰς τὸ παρθεναγωγεῖον Γαλατᾶ, εἰς τὸ παρθεναγωγεῖον Βογιατζήκιοι, εἰς τὴν σχολὴν τῆς νήσου Πρώτης καὶ εἰς τὴν Πέρην φιλόπτωχον ἀδελφότητα τῶν κυριῶν ἀνά 50 δὲ εἰς τὴν δημοτικὴν σχολὴν Φαναρίου, εἰς τὸ Πέραν παρθεναγωγεῖον τῶν ἀπόρων κορσιῶν, εἰς τὴν ἐν Φερίκιοι σχολὴν καὶ εἰς τὴν ἐν τοῖς πρόποσι Ταῦσῶλων καὶ 125 εἰς τὰ φιланθρωπικὰ καθιδρύματα καὶ εἰς τοὺς ἐνδεεῖς, καθὼς ἂν ἐγκρίνη ἡ Α.Θ.Π.

— Εἰς τὴν κεντρικὴν ἱερατικὴν σχολὴν προσήνεγκεν αὐταύτως λίρας ὀθωμ. 40 ἡ εὐγενεστάτη κυρία Ἑλένη Ν. Ζαρίφη. Αἱ δωρεαὶ, ἃς εὐγνωμονοῦσα ἀναγράφει ἡ Ἐκκλ. ἀλήθεια, αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς συνιστῶσαι τοὺς γενναίως διδόντας, ἐρελκύουσι τῶν σπουδάζοντων ἐν πάσαις ταῖς ἄνω σημειωθείσαις σχολαῖς τὴν εὐγνωμοσύνην, γινόμεναι μάλιστα ἐν περιστάσεσιν οἰκονομικῶς δυσχερεσί.

Συνεπεῖα παραπόνων τῶν ἐνοριτῶν Βλάχας, ὁ αὐτόθι ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος Θεοφίλ. ἐπίσκοπος Σκοπέλου κ. Παῦλος ἀπελύθη διὰ πατριαρχικοῦ πιττακίου τῆς θέσεως ταύτης.

Κατ' ἀλληλογραφίαν τῶν «Συλλόγων» ἐκ Γαλαζίου ὁ ἄλλοτε ἐνταῦθα ἀρχιμυδρότης Βενιαμὴν ὠράθη αὐτόθι συνοδεύων ἐσχάτως ἀνάπηρόν τινα ἱερέα καὶ εἰσπράττων ὑπὲρ τοῦτου συνδρομάς, πρὸς δὲ ὅτι χειροταγῆσεται κατὰ τὸν «Ταχυδρόμον Γαλαζίου» ἐπίσκοπος ὑπὸ τῆς ῥωμουνικῆς ἐκκλησίας, ὅπως σταλῇ εἰς Μακεδονίαν.

Εἰς ταῦτα ἐπιφέρομεν ὅτι ὁ ῥήθεις Βενιαμὴν πρὸ πολλοῦ ὑπάρχει ἀπομεμακρυσμένος ἐκ τῆς περιφερείας τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐνεκα πράξεων τοῦ ἀνοικείων εἰς γαρχητῆρα κληρικοῦ· περὶ δὲ τῆς ἐτέρας περιπτώσεως δὲν πιστεύομεν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ «Ταχυδρόμου» σχετικῶς ἀγγελλόμενα.

Κατὰ χθεσινὸν τηλεγράφημα ληφθὲν σήμερον ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἐτελεύτησεν αὐθημερόν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος καὶ Ὁδησσοῦ Δημήτριος.

Ἡ Α.Θ.Π. ἔσπευσεν ἀντιτελεγραφεῖν νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐγκάρδιον θλίψιν τῇ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ ἱεράρχου ἐξόχου, θεωρίῳ ποιμάναντος τὸ εὐσεβὲς ποίμνιον αὐτοῦ.

ΚΥΡΟΣ Ο ΚΟΥΤΑΕΙΟΥ

Ὁ μακαρίτης Σοφοκλῆς Κ. Οἰκονόμος τὴν περὶ Σμύρνης διατριβὴν τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἐκδιδούς ἐνέθληκεν¹ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀρχιερίων τῆς πόλεως ταύτης καὶ τὸ ὄνομα Κύρου τοῦ Πανοπολίτου, περὶ οὗ εὐμενῆ καὶ καλὰ καὶ λόγου ἄξια γράφουσιν οἱ βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι· ὁ Δουκάγιος² εὐρίσκων ἐν τοῖς ἐπιγράμμασιν αὐτὸν ὀνομαζόμενον Κωνσταντῖνον, φρονεῖ ὅτι εἶχε δύο ὀνόματα, ὁ δὲ τῆς «Κωνσταντινουπόλεως» συγγραφεὺς³ εἰκασίαν τινα λίαν ἡμᾶς πείθουσιν εἰσάγει ὅτι ὁ Κύρος οὗτος ἐθνικὸς ὢν εἴτ' οὖν εἰδωλολάτρης τὸ πρότερον μετέβαλεν ὄνομα, προσελθὼν εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ μετωνομάσθη Κωνσταντῖνος· ἦν Πανοπολίτης⁴, πατρίκιος τὴν ἄξιαν, ἀνὴρ φιλόσοφος καὶ σοφώτατος ἐν πᾶσιν, ὡς ὁ Μαλαλᾶς λέγει⁵, προσεβλήθη δ' ὑπὸ Θεοδοσίου Β' τοῦ αὐτοκράτορος ἐπαρχος πραιτωρίων καὶ ἐπαρχος τῆς πόλεως ἀκτὶ ἤρξεν ἔχων τὰς δύο ἀρχὰς ἔτη τέσσαρα⁶. Ἐπαρχος ὢν τῆς πόλεως ἐπενόησεν αὐτὸς πρῶτος ὁ ἀειμνήστος ἀνὴρ τὸν διὰ νυκτὸς φωτισμὸν τῆς βασιλευσούσης ταύτης τοῦ κράτους· αὐτὸς ἐπενόησε τὰ ἐσπερινὰ φῶτα ἄπτεσθαι εἰς τὰ ἐργαστήρια, ὁμοίως καὶ τὰ νυκτερινὰ λέγει τὸ χρονικὸν πασχάλιον⁷ προστιθὲν, καθὰ δὴ καὶ ὁ Μαλαλᾶς, ὅτι ὁ Κύρος ἦν καθαρὸς πάννυ, ἥτοι διώκει ἀδεκάστως μὴ πωλῶν τὴν συνείδησιν, μηδὲ προδιδούς τὴν τάξασαν αὐτὸν ἀρχήν. Θεοδόσιος ὁ Β' αὐτῷ ἐνετείλατο τὴν ἐπισκευὴν καὶ ἀνοικοδόμησιν τῶν τότε κρημισθέντων τειχῶν τοῦ Βυζαντίου, ὁ δὲ Κύρος ἀναλαβὼν τὸ ἔργον μετὰ ζήλου καὶ εἰς πέρας ὡς τάχος ἀγαγὼν, ναὸν δὲ κτίσας τῆς Θεοτόκου τοῦ Κύρου ἐπωνομασθέντα, ἀγαπητὸς τῷ λαῷ κατέστη, ὥστε ἀποτὲ τοῦ βασιλέως (Θεοδοσίου) ἐν τῷ ἱππικῷ καθεστῶτος οἱ βυζαντινοὶ τῇ ἐργασίᾳ Κύρου ἠδόμενοι, φωνὴν ἀφῆκαν λαμπρὰν «Κωνσταντῖνος ἔκτισε· Κύρος ἀνενέωσεν»· ἐφ' ᾧ περιοργῆς γενόμενος ὁ κρατῶν, τὴν μὲν ὑπαρχὸν ἐκείνῳ ἀρεῖλε τιμὴν, πρόσρassin εἰληφώς ὡς εἴη τὰ ἐλλήνων φρονῶν⁸· ἐδημοσιεύθη ἡ περιουσία τοῦ ἀτυχοῦς Κύρου καὶ ἐπαύθη τῆς ἀρχῆς, δικαιωθείς λοιπὸν δι' ἣν ἀφῆκε φωνὴν ὅτε εὐφρῆμουν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι. «Κύρος δὲ ἐκπλαγεῖς—λέγει ὁ Μαλαλᾶς—ἀπερθέγγετο: οὐκ ἀρέσκει μοι τύχη πολλὰ γελῶσα».

Κύρος ὁ Πανοπολίτης ἐσυκοφαντήθη ὅτι ἐμμένει λατρεύων ψευδεῖς θεοὺς, τούτου δ' ἐνεκεν ἐπαύθη, πετῶν ὑπὸ δυσμείνειαν· ἀλλὰ προσέφυγεν ἰκέτης ἐλεεινὸς εἰς τὴν Μ. ἐκκλησίαν καὶ προσφύγων ἐγένετο καὶ αὐτὸς παπᾶς—λέγει ὁ καλὸς Μαλαλᾶς—καὶ ἐπέμφθη εἰς τὴν Φρυγίαν, ἐπίσκοπος γενόμενος εἰς τὸ λεγόμενον Κοτυαεῖον· ἦσαν

γὰρ οἱ αὐτοὶ Κοτυαεῖς πολῖται φονεύσαντες ἐπισκόπους τέσσαρας· ἐπέμφθη ἄρα πάλιν ὑποβολὴ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ὁ ἀτυχὴς Κύρος εἰς τὴν κακὴν πόλιν, ἣν τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον καὶ τούτῳ κατακολουθοῦντες ὁ Ζωναράς, ὁ Κεδρηνός, ὁ Θεοφάνης, ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος λέγουσι Σμύρνην· τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον μάλιστα τὴν κακίαν τῶν χριστιανῶν τῆς φρυγικῆς ταύτης πόλεως ἀποδίδωσιν εἰς τὴν Σμύρνην γράφον αἶσαν δὲ φονεύσαντες οἱ τῆς πόλεως ἐκείνης ἤδη τέσσαρας ἐπισκόπους, καὶ ἵνα καὶ αὐτὸν Κύρον ἀνέλωσι. Φθίσαντος δὲ αὐτοῦ τὴν πόλιν ἐν τοῖς ἀγίοις γενεθλίοις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑπονοήσαντες οἱ τῆς πόλεως Σμύρνης ὅτι ὡς ἔλληνα (δηλ. εἰδωλολάτρη) αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐκεῖ ἐπίσκοπον ἐποίησεν, ἤτησαν αὐτὸν προσφωνῆσαι· ὅστις ἀναγκασθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ἀνέβη προσομιλῆσαι καὶ μετὰ τὸ δοῦναι εἰρήνην ἤρξατο λέγειν οὕτως ἀδελφοί, ἡ γέννησις τοῦ Θεοῦ [καὶ] σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σιωπῇ τιμάσθω, ὅτι ἀκοῇ μόνον συνελήφθη ἐν τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ. Λόγος γὰρ ἦν. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν⁹. Καὶ εὐφρημηθεὶς κατήλθε· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἕως θανάτου αὐτοῦ¹⁰.

Ἐντεῦθεν παρὰ συμυρναίοις ἡ παρὰ τοῖς κατοικοῖς Κοτυαεῖου πολλὴν ἐκτήσατο εὐνοίαν καὶ ἀγάπην, καὶ ἔμεινε διοικῶν εὐτεβῶς· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα, οἷον ἀφηγοῦνται οἱ ἱστοριογράφοι μένει ἀνεξήγητον, διότι πῶς ἦν δυνατὸν, καὶ τοῦ βασιλέως θέλοντος, ἡ Ἐκκλησία νὰ χειροτονήσῃ μητροπολίτην Σμύρνης ἡ Κοτυαεῖου ἄνθρωπον τὴν εἰδωλολάτριν πρεσβεύοντα θρησκείαν; ὅθεν νομίζω ὅτι ἐρμηνεύει τις τὸ χωρίον τοῦτο τῶν ἡμετέρων ἱστοριογράφων δεχόμενος ὅτι οὐχὶ ὡς εἰδωλολάτρη ἐνόμισαν κατ' ἀρχὰς τὸν Κύρον, ἀλλὰ μάλλον ὡς νοσοῦντα αἰρεσὶν τινα τῶν τότε λυμαινομένων τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τοῦτο καὶ ἤτησαν νὰ προσφωνήσῃ αὐτοῖς ἐν ἐπισήμῳ μάλιστα ἡμέρᾳ. Εἰ δ' ἐγένετο τῆς Σμύρνης ἐπίσκοπος ὁ Κύρος, τέσσαρας πρὸ αὐτοῦ ἀριθμῶν ἐπισκόπους φονευσθέντας ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀδυνατεῖ τις νὰ πιστεύσῃ, ὅταν μάλιστα τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τῶν συμυρναίων ἀρχῇθεν καὶ παρὰ τοῖς ποιηταῖς ἐπιγραφῶν βλέπῃ ἐξυμνουμένην¹¹. Ἀλλὰ καὶ οἱ γράψαντες τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Πασχάλιου Χρονικοῦ ἤματι μετὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ συγγραφεῖα¹², ζήσαντα ὡς φρονεῖται κατὰ τὴν ἕκαστον αὐτῶν, καὶ μακρὰν ἰσως, μακρὰν πολὺ τῶν σκηναίων, ἐν αἷς ἐδραματουργήθησαν τὰ ἱστορούμενα γεγονότα. Ὁ Μαλαλᾶς πλησιέστερος ταῖς σκηναῖς ταύταις γενόμενος δικαιοῖ τὸν φρονούντα ὅτι ἡ πατροπαράδοτος εὐσέβεια τῶν συμυρναίων ἦν ἀδύνατον νὰ προσενεχθῇ οὕτω σκληρῶς πρὸς τέσσαρας ἐπισκόπους, ἐντεῦθεν δὲ συμπεραίνοντα ὅτι Κύρος ὁ Πανοπολίτης ἦν τοῦ Κοτυαεῖου (Κιουτάχιας σήμερον) ἐπίσκοπος.

M. I. Γ.

1. Τὰ σωζόμενα φιλολογικὰ συγγράμματα Κωνσταντῖνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων· τόμ. Α' (ὁ καὶ μόνος ἐκδοθεὶς) Ἀθήνησι 1871 πρῶτον. σελ. 19', σὺμ. α.

2. Ducange Constantinopolis Christiana ἐκδόσ. Βενετίας 1729 σελ. 36 Α' μέρος.

3. Στ. Δ. Βυζαντίου Κωνσταντινουπόλις τόμ. Α' σελ. 365.

4. Σουίδας ἐν λξ.

5. Χρονικόν. Μαλαλᾶ ἐκδ. Βόννης σελ. 361, 15, 16.

6. Τὸ αὐτὸ γράφει καὶ τὸ Πασχάλ. Χρονικόν.

7. Χρονικὸν Πασχάλιον· Βόννης· τόμ. Α' σελ. 588.

8. Νικηφόρου Κάλλιστου ἐκκλ. ἱστορίας βιβλ. ΙΔ', κεφ. μστ', Ζωναρᾶ ἐπιτ. ἱστοριῶν βιβλ. ΙΙ', 22, ἐκδ. Λουδοβίκου Δινδορφίου, τόμ. Γ', σελ. 240. Θεοφάνους Χρονικόν. Βόννης· τόμ. Α', σελ. 149.

9. Οὕτω καὶ οἱ λοιποὶ, ἐλαχίστας τινὰς διακροῖς γραφῆς φέροντες.

10. Πράττειν τὴν ἀρρεστέαν, κατὰ Σουίδαν, ἄγρι Λέοντος τοῦ Θρακικοῦ.

11. Οἰκονόμου Φιλόλ. σωζόμενα τόμ. Α' σελ. 325, ε', 330, 16. Boeckh Corpus Inscript. τόμ. Β, 701-713.

12. Λέγεται οὗτος ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Γεώργιος· βλ. Ἰβ. Ὁδὸν καὶ Κίχσον· Δοναλδσῶνος ἱστ. φιλόλ. μετάφρ. I.N. Βυζάντια τόμ. Β' σελ. 467.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1883. ΤΕΥΧΟΣ Ζ'.

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος.

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ προκαταβαλλομένη ἐνταῦθα μετ' ἀργ. πάντα, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ' ἀργ. ἑξ, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκα εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἑτάμηνοι δὲν γίνονται.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἔκδοσις παντὸς χρησίμου συγγράμματος, οὗτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλήρες σῶμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κινῶνται ἐν Φανάριῳ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΛΕΩΝ.

Πᾶσα αἴτησις ἀποτίνεται τῷ κ. ΙΩΑΝΝΗ ΑΣΠΡΙΩΤΗ διεσυντητῇ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Κ.πολιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Νικοδήμου ἁγιορείτου πρόλογος εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.

Περὶ τῆς κατὰ τὸν γάμον πλάνης.

Ἀπελθὼς ἀποφίς τῶν ἑξώσεων τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένῳ, ταῖς λοιπαῖς ῥιστιανικαῖς ἐκκλησίαις, συνέχευα.

Πατριαρχικὴ χοροστασίς καὶ λειτουργία.

Κήρυγμα τοῦ θεοῦ λόγου κατὰ τὴν Μ. ἐκκλησίαν.

Ἀναχωρήσεις ἀρχιερέων.

Ἀρχειρεῖται τῆς ἀδελφότητος «Ξηροκρήνης».

Βιβλιογραφίαι καὶ ἀγγελίαι βιβλίων.

Γνωστοποιήσεις τοῦ πατριαρχικοῦ πρωτοκόλλου καὶ τυπογραφείου.

Γνωμικὰ καὶ ἀποφθέγματα σοφῶν.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓ. ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Νικοδήμου ἐκείνου τοῦ ἁγιορείτου δύο συγγράμματα, καθόσον ἴσμεν, ἔμειναν τέως ἀνέκδοτα, ἤτοι ἡ ἀλφαριθμητικὴ καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ συλλεγόμενα καὶ πρὸς ἔκδοσιν ἐτοιμασθέντα συγγράμματα τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ, ὡν ὁ προτασόμενος πρόλογος, ἀνέκδοτος τέως, ἐκδίδεται σήμερον ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ», διασωθεὶς παρὰ τῷ συμπολίτῃ τοῦ αἰοδίου συγγραφῆως Μετ' ἡμετέρας μοναχῷ τῷ βατοπαιδινῷ τῷ καὶ νομοφύλακι τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου. Δημοσιεύοντες τὸν πρόλογον τοῦτον, ὡς καὶ τὰ ἐπιγράμματα, ἅπερ ἐμελλον 'να προταχῶσι τῆς βιβλίου, σημειοῦμεν ὅτι, καθὰ ἐν παρυσυνήμην τῷ προλόγῳ σημειοῦν γράφει ὁ αἰοδὶμος Νικοδήμος, τὰ ἔργα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ μετεγρῆφθησαν μέρος μὲν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἀθῶν μονῆς τῆς Λαύρας, μέρος δ' ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῆς παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην μονῆς τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας· αἱ ἐπιστολαὶ καὶ οἱ θεολογικοὶ λόγοι ἐκ χειρο-

γράφου τῆς σχολῆς τῶν Κυδωνίων, τὰ δὲ ἠθικά καὶ τὰ ἐξηγητικά καὶ τὰ πανηγυρικά ἀπὸ χειρογράφου τῆς ἐν τῷ Ἀγίῳ ὄρει μονῆς τῆς Σίμωνος Πέτρας, προθύμως δλον παραχωρήσαντος τοῦ ἀρχιμανδρίτου καὶ σκευοφύλακος τῆς μονῆς ταύτης Γρηγορίου. Ἡ τοῦ Νικοδήμου σημειώσις ἐπαινεῖ τὸν ζῆλον Γρηγορίου τοῦ σιμωνοπετρίτου ἐκ Ξηρομέρου μὲν καταγεμένου, συγγενοῦς δὲ ὄντος τοῦ ἐπισκόπου Ἡλιουπόλεως καὶ Θυατείρων Λεοντίου. Τέλος οἱ κατὰ Βαρλαάμ λόγοι μετεγρῆφθησαν ἐκ χειρογράφου τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐλληνικοῦ γυμνασίου, ἐξ ἧς, ἂν μὴ ἀπατώμεθα, μεταγράψας ἐξέδωκε λόγους τινὰς ὁ μακαρίτης Σοφοκλῆς Κ. Οἰκονόμος.

Τῆς σημειώσεως ταύτης εἰς πέρας ἀχθείσης, καθήκον εἰς τὴν ἀγήρω μνήμην τοῦ πρὸς ἔκδοσιν προθυμηθέντος δαπανῆσαι Λεοντίου τοῦ Ἡλιουπόλεως ἔχοντες ὅπως σημειώσωμεν ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐκ Θεσσαλονίκης ἐρμώμενος, φιλομουσίαν ὄντων κατ' ἐπίγνωσιν, ἐγένετο προστάτης τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων διὰ πολλῶν ἐπιδειξάμενος τὸ φιλόμουτον καὶ τὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ. Αὐτὸς ἐξέδωκε καὶ τοὺς ἑξ' ἑαυτοῦ λόγους τοῦ μακαρίου Χρυσοκεφάλου, εἰς μνημόσυνον δ' αὐτοῦ ὁ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου τούτου ἐπιμεληθεὶς Ἀθανάσιος, νομίζομεν, ὁ Πάριος ἐξέδωκε τὸν βίον τοῦ Λεοντίου Ἱεροσολύμων, ἐκόσμησε δὲ τὸ βιβλίον λαμπρᾷ χαλκογραφικῇ εἰκόνι παριστώσῃ τὸν Ἡλιουπόλεως Λεόντιον ἐνδεδυμένον τὴν ἀρχιερατικὴν ἱεράν στολὴν. Ὁ πρόλογος ἐκδίδεται ὡς ἐπαινος δ' ὀρεῖται τῷ ἑλλογίμῳ νομοφύλακι κ. Μετ' ἡμετέρας Ναξίῳ τῷ βατο-

παιδινῶ, τοῦτόν τε παρ' ἑαυτῷ διασώσαντα καὶ τὴν διαθήκην τοῦ αἰδιόμου Νικοδήμου (Σ. Ἐκκλ. Ἀλ.)

Φεῦ τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ, ὅτε σε οὐκ ἤγάπων! φησί που! πρὸς τὸν Θεὸν τῷ πρὸς αὐτὸν ἀναρλεγόμενος ἔρωτι. Λύγουστίνος ἐκείνος ὁ λαμπρὸς τῆς Ἰππῶνος καὶ περιδότης πρόεδρος· ἐγὼ δὲ μικρὸν τὴν φωνὴν ὑπαλλάξας, φαίην ἂν οὐκ ἀπροσφυῶς· φεῦ τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ, ὅτε οὐκ ἦν τύποις ἐκδεδομένα τὰ πάνσοφα ταῦτα καὶ θαυμαστά καὶ θεόκροτα τοῦ μεγάλου τῆς Θεσσαλονίκης φωστῆρος Γρηγορίου συγγράμματα! Ὡς ἀπόλοιτο ὁ φθόνος! μᾶλλον δ' ὁ τοῦ φθόνου πατήρ! Ὁς δὴ ποῦ τέσσαρας ὁλοκλήρους ἡδὴ αἰῶνας, πρὸς γε τῷ ἡμίσει καὶ ἔτι πρὸς³ ἐν σκότῳ που καὶ γωνίᾳ παρεωραμένα ταῦτα καὶ μόλις τοὺς σῆτας διαφυγόντα, καταλιπὼν, τὰ πολλοῦ φωτός, καὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης (ἵνα μὴ καὶ τὸν οὐρανὸν αὐτὸν λέγω) οὐκ ἄξια μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπεράξια. Πρὸς τοῖς ἄλλοις πᾶσιν, οἷς τὸ δυστυχὲς ἡμῶν γένος περιέβαλε τοῖς δεινοῖς καὶ τοῦδε τοῦ καλοῦ (ὦ πῶς ἀδικοῦσι τὸν λόγον διέλθω! οὐ γὰρ ἔχω φιλοσοφεῖν ἐν τούτῳ πάθει, τῆς κοινῆς μεμνημένος ζημίας) ὁ τοῖς καλοῖς αἰεὶ ἐπιφυόμενος, τοὺς πολλοὺς τῶν ἀδελφῶν ἀπεστέρησε. Καὶ θρηνεῖ μὲν διὰ ταῦτα ἡ καθαρτικὴ ἡθικὴ, τὴν τῶν ἀρετῶν καὶ παθῶν ζημιουμένη ἀκριβεστάτην ἐκυτῆς στάθμην τε καὶ διάκρισιν· θρηνεῖ δὲ συναυλίαν ἢ φωτιστικὴν φυσικὴν σὺν τῇ θεοπνεύστῳ γραφῇ, τοὺς τρανοὺς καὶ ἀληθεῖς ἑαυτῶν λόγους ἀναζητοῦσαι. Θρηνεῖ δὲ πρὸ τῶν ἄλλων ἡ τελειωτικὴ τῆς θεολογίας ἐπιστήμη, ἀτελής πως ἔτι οὕσα καὶ διὰ τοῦτο γοερῶς ἀνακαλουμένη τὴν ἑαυτῆς τελειότητα. Καὶ ἵνα συνελὼν εἴπω, πᾶσα ἡ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένη τῶν ἐρροδοῶν ἐκκλησία, ὅση τε τοῦ βήματος εἰσω καὶ Θεῷ προσεγγίζουσα, καὶ ὅση τοῦ βήματος ἐκτός· καὶ ἐν ιδιώταις μένουσα· οἷας μὲν τῆς δόξης! ὅσας δὲ τῆς δυνάμεως, ἡλικίᾳ δὲ τοῦ πλούτου στέρεται δυστυχῶς, τῶν τοιούτων στερουμένη πνευματικῶν θησαυρῶν· καὶ ἀδόξϊαν, ἵνα τι καὶ τολμηρότερον εἴπω, ἢ ἐνδοξος· καὶ ἀδυναμίαν ἢ δυνατή καὶ πενίαν ἢ πλουτοδότης ἐν τῷ μέρει τούτῳ ἄχρι καὶ τήμερον περιέκειτο.

Ἄλλ' εἴη εὐλογητός εἰς τοὺς αἰῶνας, ὁ τοῦ Πατρὸς καὶ Νοῦς λόγος ἡμῶν καὶ Υἱός· ὁ παντὸς καλοῦ καὶ μάλιστα τῶν περὶ αὐτοῦ λόγων αἴτιος καὶ δοτήρ. Οὗτος καὶ γὰρ μόνῳ τῷ βούλεσθαι, πάντα ταῦτα μετασκέυάζει νῦν· καὶ μακαριστὸν τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα δεικνύει· καὶ τὸν φθόνον λύει καὶ τὴν λύπην εἰς χαρὰν ἀμείβει καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ τὸν οἰκεῖον ἀποδίδωσι κόσμον, διὰ τῆς κοινῆς τῶν συγγραμμάτων τούτων ἐκδόσεως· ἦν καὶ ὑπονόησε νῦν, τάχα μὲν καὶ ὡς ἂν τις εἰκάσειεν, ὅτε τῶν ἄλλων ἀρχοειδεστέρων συγγραμμάτων τῶν θεολόγων προηγησαμένων,

δεκτικώτερόι πως οἱ νόες τῶν ἀνθρώπων ἐγένοντο, ὥστε χωρῆσαι τὰ ὑψηλότερα τοῦ πατρὸς τούτου συγγράμματα, συμπέρασμα ὄντα πάντων ἐκείνων, καὶ ἀτεχνῶς ἐπισφράγισμα. Θεσμός γὰρ οὗτος καὶ τάξις τῆς πάντων ὑπερουσίου ταξιαρχίας πανίερος, αἰεὶ τε καὶ ἐπὶ πάντων, πρῶτον τὰ πρῶτα παραδιδόναι καὶ ἀρχοειδέστερα, εἴθ' οὕτω τὰ τελειώτερα διὰ τὴν τῶν ὑποδεχομένων ἀτέλειαν, καὶ δηλοῖ μὲν ὁ νόμος καὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὁ μὲν ὡς ἀτελής τοῖς ἀτελέσι προκηρυττόμενος, τὸ δὲ ὡς τέλειον τοῖς τελείοις μετ' ἐκείνων ἀνακαλυπτόμενον· δηλοῦσι δὲ, ὡς ἐν τύπῳ καὶ αἰεὶ ἐπὶ τοῦ ὅρου Σινᾶ τῆς σάλπιγγος φωναί. αἰεὶ προβαίνουσαι, φησὶν, ἰσχυρώτεραι σφόδρα (Ἐξ. ιθ' 19). Ἐπειτα δὲ οὗτ' ἀνεκτὸν ὅλως ἦν τῷ Θεῷ, οὔτε μὴν ἄλλως δίκαιον, οὗς αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ἐν πλαξὶ καρδίας ἀπεγράψατο λόγους, οὐ μέλανι ἀλλὰ πνεύματι τούτους ἐν παραβύσπῳ κεκλιμένους ἀκλεεῖς καὶ ἀδόηλους τὸν αἰεὶ χρόνον διατελεῖν, καὶ ζημιωθῆναι μὲν τοὺς τε ὄντας καὶ τοὺς ἐπιγινόμενους τῶν χριστιανύμων τσοῦτον ὄφελος, ἐφ' ἑαυτὸν δὲ ἀνατρέχουσιν καθορᾶν τὴν ἐντεῦθεν προστριβομένην τῷ πονήσαντι ἀτιμίαν, ἴσα καὶ φίλῳ παρ' αὐτῷ τούτῳ τιμημένῳ.

Ἴνα γὰρ δι' ὀλίγων ὡς ἐξ ὀνύχων παραδείξω τὸν λέοντα, (τί γὰρ δεῖ διὰ πολλῶν γνωρίζειν τὸν ἄνδρα, ἐνὸν διὰ τῆς ἐν τῷ γ' τόμῳ πλατυτάτης βιογραφίας, παντὶ τῷ βουλομένῳ τὰ τοῦ μεγάλου καταμαθεῖν); Ἀνὴρ ἦν ἐκεῖνος, εἴτις καὶ ἄλλος, πράξεως καὶ θεωρίας εἰς τὸ ἀκρότατον ἐλληλακῶς. Καὶ τοίνυν ἀπερικτυπῆται καὶ ἀπροφῆται κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀθῶ ἡσυχία ἐκδοὺς ἑαυτὸν ὁ τρισόλβιος, καὶ παντὸς αἰσθητοῦ, καὶ τῆς περὶ ταῦτα τύρβης ἀνακύψαι (ἵνα τοῖς αὐτοῦ περὶ αὐτοῦ λόγοις χρήσωμαι³) τῆς πρὸς τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον ἐπιστροφῆς νοερᾶς καὶ συννεύσεως, μᾶλλον δὲ πασῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων πρὸς τὸν νοῦν ἐπιστροφῆς, ὃ καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, ὅλος γίνεται καὶ τὸ προσγεγεννημένον αὐτῷ ἐκ τῆς κάτω περιπλανήσεως εἰδεχθὲς προσωπεῖον, διὰ πένθους ἀπονίψασθαι σπεύδει. Βίξ τε ἰσχυρὰ κατὰ γων τὸ πολυπόρευτον τῆς οἰκειᾶς διανοίας, καὶ τὸ μοναδικὸν τοῦ νοῦ τριδικὸν ποιῶν, καὶ τοι μόνον ἐνιαῖον, τῇ θεαρχικῇ τριαδικῇ μονάδι συνάπτεται διὰ προσευχῆς συνεπτυγμένης καὶ νοερᾶς. Ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ἐν αὐτῇ τῇ καταστάσει διακαρτερῶν, τῇ γεννητικῇ τῶν ἀπορρήτων, καὶ ἐπὶ πλεον πλύνων ἑαυτὸν, οὐ τὰ τοῦ πονηροῦ μόνον ἀποσμήχει κόμματος, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἐπίκτητον ἐκ μέσου ποιεῖται, κἂν τῆς χρηστοτέρας ἦν μοίρας καὶ διανοίας.

ὑπεραναδᾶς οὖν κατὰ τὸν θεὸν εἰπεῖν Μάξιμον μὴ μόνον παθῶν ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ παθῶν λόγων, οὐδὲ φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ αὐτὴν λόγων, οὐδὲ πάντων ἀπαξιαπλῶς τῶν οὐκ ἀφαντάστων νοητῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ αὐτὰ λόγων, τὸν ἐνυπόστατον ἐν τῇ καρδίᾳ δέχεται τῆς

1. Ἐν ταῖς ἑρωτικαῖς εὐχαῖς εὐχὴ λδ'.

2. Ἦμαρτε γὰρ ὁ ἅγιος περὶ τοῦ τοῦ χιλιεστὸν τριακοσιεστὸν τέσσαρακοστὸν ἔτος τῆς σωτηρίας.

3. Ἦραν(σθη ταῦτα ἔκ τε τοῦ εἰς τὸν Ἀθωνιτὴν Πάτρον λόγου, ἐκ τῶν εἰς τὴν μονάζουσιν ἑξήκην, καὶ ἐκ τῶν περὶ προσευχῆς κεφαλαίων καὶ ἐξ ἄλλων.

θείας χάριτος φωτισμέν, οὐρανὸν ἄλλον καὶ ἥλιον ἄλλον, καὶ τὴν φύσει συνεπομένην τούτοις σιγὴν νοητὴν, ἐν ἐαυτῷ εὐρηκώς· ἦν ὁ ἀπόστολος Ἰούστος ἱερὰν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποκαλεῖ⁴ καθ' ἣν ὁ ἐγκάρδιος καὶ ἐκπληκτικὸς καλούμενος ἔρω· ἐγγίνεται, κατὰ τὸν Σιναίτην θεῖον Γρηγόριον⁵. Καὶ οὕτω τῷ φωτὶ χρώμενος ὁδῷ, τυγχάνει καὶ οὕτως, κατὰ τὸν Παῦλον, οὐ μόνον τῆς τοῦ νοῦ καὶ τῶν ἄλλων τῆς ψυχῆς δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς αἰσθητικῆς (πλὴν τῆς πνοῆς)· ὁλικῆς καὶ ὑπερφυστικῆς ἀρπυγῆς, καθ' ἣν ὁ πρὸς Κύριον ἐκστατικὸς καλούμενος ἔρω· ἐγγίνεται κατὰ τὸν προρρηθέντα Γρηγόριον⁶· καὶ ἐπ' ὅρῃ αἰῶνι ἀνείσιν ἡ ἀνάγεται οὐκ ἐν φανταστικῇ διανοίᾳ, ἀλλ' ἀπορρήτῳ δυνάμει τοῦ πνεύματος, εἴτε ἐν σώματι εἴτε ἐκτος τοῦ σώματος ἀγνοῶν· καὶ τῶν ὑπερκοσμιῶν, ὡς τοῦ θαύματος! ἐπόπτης καθίσταται καὶ τῶν ἀλαλήτων ἐπακούει ῥημάτων τοῦτο δὴ τὸ ζυστεκμαρτον καὶ δυσεκλάλητον καὶ δυσεπίτευκτον χρῆμα.

Ἐντεῦθεν κατὰ τὸν ὑπέρρωτον γεγονώς γνῶφον τῆς θείας πηγῆς, ὡς ὁ κρυφιομύστης φησὶ Διονύσιος, ἐνῆα τὰ ἀπλὰ καὶ ἀπόλυτα καὶ ἀτρεπτα τῆς θεολογίας μυστήρια ἐγκεκαλύπται, δι' ἀβλεψίας καὶ ἀγνωσίας ἰδεῖν καὶ γινῶναι καταξιοῦνται τὸν ὑπὲρ θέαν καὶ γινῶσιν, αὐτῷ τῷ μὴ ἰδεῖν, μηδὲ γινῶναι· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὄντως ἰδεῖν καὶ γινῶναι⁷. Καὶ ἵνα συνελὼν εἴπω, ὅλος μένων ἄνθρωπος κατὰ τε ψυχὴν καὶ σῶμα, διὰ τὴν φύσιν, ὅλος Θεὸς γίνεται κατὰ τε ψυχὴν καὶ σῶμα διὰ τὴν ἀπειροδωρον τῆς θεώσεως χάριν, ἡ φησὶν ὁ θεοφόρος Μάξιμος, Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν ἐνούμενος καὶ τοσοῦτον ἴσως γινώσκων τὸν γινωσκόμενον, ὅσον ἦν αὐτὸς γινωσκόμενος παρὰ τοῦ γινώσκοντος· (εὐκαιρὸν γάρ ἐνταῦθα τὸ τοῦ θεολόγου καὶ συνωνύμου περὶ τοῦ συνωνύμου καὶ θεολόγου τοῦδε ἀντιστροφῶς εἰπεῖν⁸ ('Εξ. λγ' 23). Καὶ ὅρα μὲν Θεοῦ τὰ ὀπίσθια, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτοῦ οὐδαμῶς αὐτῷ ἐποπτάνεται· καὶ κατὰ τὸν Μωσέα φίλος Θεῷ χρηματίζει, ἐνώπιος ἐνωπίῳ νοερώς παριστάμενος ('Εξ. λγ' 11).

Ἐπεὶ δὲ τὰ τῶν φίλων κοινὰ ὡς ὁ λόγος, διὰ τοῦτ' ἄρα κοινοποιεῖται Θεὸς τῷ ἰδίῳ φίλῳ τὰ ἐαυτοῦ μυστήρια, καὶ λόγους ἀποκρύφους τῆς φύσεως αὐτὸν ἐκδιδάσκει, καὶ λύσεις τῶν σκοτεινῶν τῆς γραφῆς νοημάτων ἀνακαλύπτει· καὶ μὴ μόνον διοράσεις τῶν ὄντων ἡ καὶ γεγεννημένων. οὔτε μὴν διακρίσεις πνευμάτων τε καὶ πραγμάτων, ἀλλ' ὁ μέγιστός ἐστι καὶ προράσεις αὐτῷ χαρίζεται τῶν πολλῶν ἔπειτα ἐσομένων· καὶ τὸ θαυματουργεῖν αὐτῷ, εἴπερ ἄλλω

τινὶ τῶν ἁγίων, ἀφθόνως δίδωσι καὶ ζῶντι καὶ μετὰ θάνατον, ὡς καὶ ἐπωνυμίαν τὰ θαύματα κτήσασθαι, ὧν τὸ μείζον αὐτὸς ἐστὶν ὁ τούτου νεκρὸς, εὐώδης καὶ ἀδιάλυτος ὑπὲρ τοὺς ὅρους τῆς φύσεως εἰσέτι καὶ νῦν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁρώμενος. Καὶ τίνα μὲν αὐτοῦ τὰ ὀπίσθια τούτῳ ἀποκαλύπτει οἶον, λόγους θείας δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, σοφίας τε καὶ ἀγαθότητος, ὁσιότητος τε καὶ ἀπειρίας καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν περὶ αὐτὸν φυσικῶς θεωρουμένων, ζητεῖν ταῦτα γὰρ μόνον ἐνδέδοται· τὸ δὲ πρόσωπον αὐτοῦ ἦτοι, τὸν κατ' αὐτὸν τῆς οὐσίας λόγον, μηδ' αὐτῷ μηδ' αὐτῶς ἐκζητεῖν ἀνεπίδατος γὰρ οὗτος καὶ ἀνεπιχείρητος παντὶ κτιστῷ νῷ καθάπαξ ἐστὶν⁹ οὐ μόνον ἀφραστός, ἀλλὰ καὶ πάντῃ ἀνώνυμός τε καὶ ἀπροσπέλαστός καὶ αὐτῆς τῆς καθυπερουσιότητος θέσεως ὑπερκείμενος.

Καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; δῶρον αὐτῷ μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ τὸ θεολογεῖν ἀσφαλῶς καὶ ἀπταιστίως χαρίζεται, δῶρον ἀπάντων τὸ ὑψηλότατον ἅμα καὶ πολυέραστον καὶ πρὸς τὴν θεῖαν ἀγάπην ἐπαγωγότατον¹⁰ τῆς τοῦ Θεοῦ μητρὸς ἐν πᾶσι τούτοις μεσιτευσούσης, καὶ τοῦ πρώτου τῶν θεολόγων Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, διὰ μυστικῆς ὁφειλῆς καθ' ὅσον ὑπάρ ἐπιφανέντος αὐτῷ. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νυκτερινῇ ὀπτασίᾳ τῷ μεγάλῳ παρεγγυᾶται, ἡ μὴν ἐκ παντὸς τρόπου καὶ γραφῇ παραδοῦναι πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν ὠφέλειαν, ὥστε ἐν τοῖς ὡσὶ τῆς καρδίας προενηχηθῇ τῷ πνεύματι¹¹. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἰδιαιτάτον τῶν τοῦ ἐμοῦ θεολόγου· τουτοῦ συγγραμμάτων τὸ πλεονέκτημα, ὅτι τῶν ἄλλων θεολόγων πλεονεκτεῖ, ὅτι οὐκ ἀβλεῖ οὐδ' ἀπὸ γνώμης οἰκείας κεινημένος, δι' ἀποκαλύψεως δὲ καὶ θειοτέρας ἐπιφροσύνης ἤρξατο συγγράφειν ὅσα δὴ καὶ συνέγραψεν.

Ὁ δ' οὕτως διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου μὴ μόνον μαθὼν ἀλλὰ καὶ παθὼν τὰ θεῖα, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν ἀποτελεσθεὶς ἔνωσιν τε καὶ ἐπιστήμην, κατὰ τὸν Ἀρεοπαγίτην εἰπεῖν, καὶ οὐ τῶν καθαιρομένων μόνον ὧν ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν κεκαθαρμένων τὴν τελειωτάτην τοῦ τε νοῦ καὶ τῆς καρδίας κάθαρσιν, καὶ θεοπτίας πρότερον ἡμμένους τῆς ἀπειρῶ τῷ μέσῳ τὴν ἐν λόγῳ μόνῳ θεολογίαν παρελαυνούσης. Οὕτω καὶ τῆς ἀσφαλούς θεολογίας ἄπτεται (ἤκουσε γὰρ τοῦ συνωνύμου αὐτῷ θεολόγου¹² μὴ οὕτως εὖνον εἶναι τὸ πρᾶγμα μηδὲ τοῦ παντός εἶναι θεολογεῖν (ἀσφαλῶς δηλαδὴ)· ἀλλὰ τῶν ψυχῆν καὶ σῶμα ἦτοι κεκαθαρμένων ἡ γοῦν καθαιρομένων τὸ μετριώτατον. Οὕτω λογογραφεῖ τὰ τῆς εὐτελείας ἀπόρρητα δόγματα, οὕτως ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων αἰνεῖ τὸν Κύριον, οὕτως ἐν μέσῳ οὐ τῆς Θεσσαλονικέων μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς ἐκκλησίας καὶ συγχλήτου ὅλης βασιλείων παρουσίᾳ τιτιμημένης, καὶ πολλῶν συνόδων μεγίστων τε καὶ πολυανθρωποτάτων καὶ τίνι γ' ἄλλῳ ἀλλ' ἡ μικρῷ τῶν οἰκου-

4. Παρὰ Διονυσίῳ τῷ ἁρεοπαγίτῃ, κεφ. ια'· τῶν περὶ θεῶν ὀνομάτων· περὶ τῆς νοητῆς σιγῆς ταύτης ὅρα καὶ τὴν πρὸς Βαβελᾶν τοῦ ἁγίου ἐπιστολῇ.

5. Ὁρὰ Φιλοκαλ. σελ. 885, 886 κεφ. νη', νθ'· ὅρα ἐν αὐτῇ τῇ Φιλοκαλ. Καλλίστου τοῦ καταφυγίωτου κεφ. νγ', νδ', νε', νς', νθ', ζγ', ζδ', ζε'.

6. Φιλοκαλ. σελ. 886, 897· κεφ. νθ', ριγ'.

7. Κεφ. α' καὶ β' περὶ μυστικῆς θεολογίας.

8. Λόγος εἰς τὰ γενέθλια καὶ εἰς τὸ πᾶσχα.

9. Παρὰ Ἰωσήφ τῷ Καλοθέτῃ.

10. Ὁρὰ κεφ. ζζ' τοῦ ἁγίου Διαδόχου, σελ. 22 Φιλοκαλίας.

11. Ὁρὰ εἰς τὸν βίον αὐτοῦ.

12. Ἐν τῇ κατὰ Εὐνομιανῶν.

μενικῶν ἀπολειπομένων¹³, ὑπερφῶς λαλεῖ τοῦ Θεοῦ τὰ μυστήρια καὶ ταῖς ἀντιθέσις τῶν αἰρετικῶν καινοφωναίς γενναίως ἀντιπαρτάσσεται, γραφικαῖς τε ἅμα λογικαῖς ἀποδείξεσι καὶ τούτους τῇ αὐτοῦ θεωρητικῇ παλαμῇ κατὰ κράτος νικᾷ, καὶ τὸ τρόπαιον ἵστησι, τῆς πίστεως προμαχῶν, τῆς ὁρθῆς δόξης τῶν θεολόγων ὑπερμαχῶν, καὶ ταύτης ἐνεκα φυλακίζομενός τε καὶ θανατῶν καὶ πρὸς πάντων, ὧν ἤκουετο καὶ ἐωρᾶτο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, σὺν πολλῷ τῷ θύματι θυμαζόμενος, καὶ θεολόγος τῶνόντι ἐνί τινι μὲν τῶν μεγάλων καὶ περιφανῶν ἀποδείων θεολόγων κρινόμενος, Βασιλείου τε, φημί, τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου καὶ τῶν λοιπῶν. Οὕτως, ἐνὶ λόγῳ, φῶς ὧν καὶ φῶς ὥρων, καὶ ἐν φωτὶ μένων, ὃ φῶσει πρότεστιν ἢ πάντων ἀποκάλυψις, ὑπὸ φωτὶ καὶ ἐννοεῖ, καὶ λαλεῖ, καὶ συγγράφει πάντα τὰ θεουργικὰ ἐκ τοῦ φωτός. Οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὰ ἐκείνου συγγράμματα, δι' ὧν οἱ γνωστικοὶ φωταγωγοῦνται καὶ μεταμορφοῦνται πρὸς θεῶσιν. κατὰ τὸν θεῖον εἰπεῖν Μάξιμον, ὅσα τε τῆς ἡθικῆς ιδέας ἔχειται, καὶ ὅσα τῆς φυσικῆς, ὅσα τῆς τῶν γραφῶν ἐρμηνείας, καὶ ὅσα τῆς μυστικῆς θεολογίας· ὅσα νηπτικὰ καὶ ὅσα ἀντιρρητικὰ καὶ εἴ τι ἄλλο ὧδε ἐμπεριείληπται.

Διὰ τοῦτο ἄρα οὐδὲ Θεὸς ἠνέσχετο, ὡς φθίσας ἐδήλωσεν ὁ λόγος, τὰ τσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ὑπὸ ζόρον διατελεῖν. Ὅθεν καὶ φωτὸς τοῦ κατὰ τὸν τύπον νῦν αὐτὰ ἀξιοῖ, ἐν ᾧ τὰ αὐτοφανῆ ταῦτα φῶτα, κατὰ τοῦτο φωτεινότερα ἑαυτῶν, φωτὸς ἐτέρου πρὸς ἑκφανσιν τοῦ λοιποῦ μὴ δέομενα. Πῶς δέ; καὶ τίνα τρόπον; φωτίτας μὲν τὸν νοῦν, θέλξας δὲ τὴν καρδίαν, κινήσας δὲ τὸ πνεῦμα εἰς αὐτὸ τοῦτο, τῇ φωτιστικῇ καὶ θελητικῇ καὶ κινητικῇ τῶν πάντων ἑαυτοῦ χάριτι, τοῦ πανιερωτάτου, ἐλλογισματάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἱεράρχου τῆς κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἡλιουπόλεως καὶ Θυατείρων κυρίου κυρίου Λεοντίου, τοῦ ἐκ τῆς λαμπρᾶς καὶ μεγαλοπύλης ὁρμωμένου Θεσσαλονίκης, καὶ ἐξ εὐγενοῦς ῥίζουχίας τὸ γένος ἔλκοντος· τοῦ πάντα ἀρίστου καὶ γεννάδα ἀνδρός, καὶ μὴ ψευδομένου τούνομα, τοῦ περὶ γράμματα ἐλευθερίου, τοῦ κοινωρελοῦς καὶ φιλογενοῦς ἀτόμου τῆς φύσεως· καὶ ταῦτα ἐν τοῖς νῦν καιροῖς, καθ' οὓς ἐν χῆτει μὲν πολλῷ καὶ ἐξίτηλα γέγονε τὰ καλὰ,

13. Ἐν τρισὶ γὰρ συνόδοις ὁ ἐμὸς οὗτος θεολόγος τρισεπίστος καὶ ὁλυμπιονίκης τις ἀνεκέρυβλη παγκράτιον ἐρχόμενος ἐν τε τῇ κατὰ Βαρλαάμ καὶ ἐν τῇ κατὰ Ἀκινδύνου, καὶ τῇ κατὰ τοῦ Ἐφῆτου, Γένου, Γρηγορίου καὶ Δεξίου καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς· καὶ ἐπὶ τριῶν ἐπίσης βασιλείων τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας λογικοὺς διήνυσεν ἀγῶνας· ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων, ἐπὶ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ καὶ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἵνα μὴ καὶ τέταρτον προσθήσω τὸν βασιλεῖα Μιχαὴλ τὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ υἱόν. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τριῶν ἐπεξῆς πατριάρχων· Ἰωάννου τοῦ Καλέα, Ἰσιδώρου τε καὶ Καλλίστου, ἵνα μὴ προσθήσω καὶ τέταρτον τὸν ἐν ἀγίοις Φιλόθεον. Καὶ ἡλῆθευσεν ἄρα καὶ ἐπὶ τούτῳ τὸ σοφολογιώτερον ἐκεῖνο, τὸ λέγον· «Καὶ ἀγῶνα ἰσχυρὸν ἐβράδυσεν αὐτῷ ἡ γνῶσις ὅτι παντὸς δυνάτωτέρα ἐστὶν εὐσεβεία» (Σοφ. 1 - 12).

χρυσοῦ δὲ τοῦ ἐκ Σουβίρ καὶ λίθου τιμίου σπανιώτερον ἀρετῇ. Οὗτος καὶ γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, καὶ πιστὸς οἰκονόμος τῶν αὐτοῦ μυστηρίων ἐστίν, ὁ δι' οἰκείας φιλοτίμου δαπάνης λαμπρῶς λαμπρᾷ τυπογραφίᾳ τὰ λαμπρὰ ταῦτα ἐκδόους συγγράμματα εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν ὡς φιλάδελφος. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀπεικότως. Ἔδει γὰρ ἔδει τὸν ἱεράρχην τὰ τοῦ ἱεράρχου· τὸν περὶ λόγους ἐσπουδακότα, τὰ τοῦ θεολόγου· καὶ τὸν Θεσσαλονικέα τὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κοινοποιῆσαι τοῖς ἄλλοις· καὶ καθάπερ πάσαι ὁ ἀρχιερεὺς Ἐσδρας προεκόμισε τὸν νόμον παντὶ τῷ πλήθει τῶν Ἰουδαίων (Β' Ἐσδρ. Θ' 40), οὕτω δὲ καὶ τούτον νῦν ταῦτα προθεῖναι πάσαις ἐκκλησίαις, ψυχαῖς ἀπάταις, παντὶ τῷ χρίνῳ τῷ τε ὄντι καὶ ἐσμένῳ, οἰνεῖ θεογράφους νόμους τοῦ πνεύματος καὶ κοινὰ πρυτανεῖα τῶν ἀγαθῶν καὶ στήλας ἀνυπερβλάστους ὁρθοδοξίας, ὡς ἂν καὶ οἱ ὅροι τῆς τῶν ἀνωτέρω ἀναλογίας σώζωνται.

Δεῦτε λοιπὸν ἅπαντες οἱ τῆς ἐπουρανίου κλήσεως μέτοχοι (Ἐβ. γ' 1) ἐπὶ τὴν παντοδαπὴν καὶ ἀφθονον καὶ πνευματικὴν ταύτην πανδοχίαν κοινῇ συνέλθετε· ἡς ἐστιάτωρ μὲν καὶ αὐτουργός· ὁ μέγας καὶ θυματοουργός· ὑπάρχει Γρηγόριος, μᾶλλον δὲ ὁ ἐν τῷ Γρηγορίῳ φηγεγόμενος παράκλητος· παρασκευαστὴς δὲ καὶ οἰονεῖ δειπνοκλήτωρ ὁ τῆς Ἡλιουπόλεως ἀρχιερεὺς μονοσυχὶ τὰ ἁσματικά ἐκεῖνα τοῖς πᾶσιν ἀναφωνῶν· «φάγετε ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου, πίετε οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου, (ἄσμ. ε. 2) φάγετε οἱ πλησίον καὶ πίετε καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί». Οἱ μὲν πρακτικοὶ τε καὶ εἰσπαγωγικοὶ τὸ καθαρόν καὶ ἄδολον γάλα τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας ἐσθλόντες καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν καθαιρόμενοι· οἱ δὲ προκόψαντες ὁπωσοῦν, τοῦ μέλιτος κατατρύφοντες τῆς νηπτικῆς τοῦ νοῦς ἐργασίας, δι' ἧς τὸ ἀκακιστὸν εὐρίσκει πένθος, καὶ πορίζεται ἡ ἐν καρδίᾳ ἀρετῆως πηγάζουσα πνευματικὴ ἡδονὴ καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς αἰσθῆται νοερᾷ γινώσκειται, ὅτι Χριστός ἐστι καὶ γλυκύτατος» (ψαλμ. λγ' 8) κατὰ τὸν προφήτην. Οἱ δὲ μέτοι καὶ πρὸς τὴν τελειότητα τρέχοντες, τὴν στερεωτέραν τροφήν, τὸν ἄρτον βιβρώσκοντες, φημί δὲ, τοὺς τῆς φυσικῆς θεωρίας καὶ τῶν θείων Γραφῶν βαθύτερους λόγους μουόμενοι. Οἱ τέλει δὲ τὸν ἐκστατικὸν οἶνον πίνοντες τῆς ὑπὲρ φύσιν θεολογίας, ἡ θεοπτείας εἰπεῖν οἰκειότερον καὶ μέθην μεθυσκόμενοι τῆς θεώσεως, καθ' ἣν οὐ μόνον ἀπάντων ὠντινωνοῦν νοημάτων, ἀλλ' ἡδὴ καὶ ἑαυτῶν ὅλοι ὅλως ἔσεσθε ἐξεστηκότες, καὶ ὅλοι ὅλως μετὰ τοῦ Θεοῦ γεγονότες, διὰ τῆς ὑπὲρ νοῦν ἐνώσεως, ἡ ἀνακράσεως, ἡ συμφύσεως, ἡ οὐκ οἶδ' ὅ, τι φῶ προσφυσέστερον, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πάντες ἀπολαύσατε τῆς καλῆς ταύτης καὶ λαμπρᾶς ἐστιασίας. Πάντες τρυφήσατε ἐκ τοῦδε τοῦ συμποσίου τρυφήν τὴν μὴ κινουμένην καὶ διαρρέουσιν, ἀλλ' ἀθάνατον καὶ ἀθανάτω ψυχῇ τὴν δυνῶσιν παραπέμπουσιν μηδ' ἔσθιν εἰπεῖν· λέγω γὰρ ἡμῖν ἐκεῖνο τὸ εὐαγγελικόν, ὅτι ἀληθῶς ἀπὸ πολλοῦ σοφοί, διδάσκαλοι τε καὶ θεολόγοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν καὶ ἀπολαῦσαι τούτων, ὧν νῦν ὑμεῖς ὁρᾶτε καὶ ἀπολαύετε, καὶ τῆς ἐφέσεως οὐκ ἐπέτυχον (Ματθ. ιγ' 17). Τῶν ὑψηλῶν δὲ τουτωνὶ συγ-

γραμματίων τὸν καλὸν οἶνον πίνοντες μή τι γ' ἀβελτηρίαν τοῦ δειπνοκλήτορος καταγνώσθητε· μόνον οὐ τὰ τοῦ ἀρχιτρι- κλίνου ἐκείνου φάσκοντες καὶ ὑμεῖς πρὸς αὐτόν· «Πᾶς ἀνθρω- πος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι καὶ ὅταν μεθύσῃ τότε τὸν ἐλάσσω. Σὺ δὲ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι ἀνθρώπων γὰρ ὁ νόμος οὗτός ἐστι· Θεοῦ δὲ νόμος, ἡ εἰρη- ται, πρῶτον τὸν ἐλάσσω τίθεναι, εἶτα τὸν καλλίστον»· δι' ὃ καὶ οὗτος ἕως ἄρτι συνετηρήθη ἵνα προτεθῇ εἰς τὸ κοι- νὸν παρὰ τοῦ τῆς Ἰησοῦς ἱεράρχου, οἷόν τι δῶρον ἐξαίρετον τούτῳ καὶ μόνῳ κεκληρωμένον ἄνθρωπον.

Εἰ δὲ δεῖ τῇ εὐχαρίᾳ ταύτῃ καὶ τὸν ἐμὸν ἔρνον οἶόν τι ἡδύσμα συνεισενεγκεῖν, ἐγὼ διὰ βραχείων ὑμῖν γνωριῶ τοῖς καλοῖς δαιτυμόσιν, ὅση τις ἡδονὴ καὶ χάρις τοῖς συ- γράμμασι τούτοις ἐνέσταται, ἵνα οὕτω λιγνοτέρους ὑμᾶς παρασκευάσω εἰς τὴν τούτων ἀνάγνωσιν. Ὅταν τοῖς ἡθι- κοῖς τοῦ μεγάλου ἐντύχῳ, ἀποτάσσομαι κόσμῳ καὶ τῇ σαρκί, μισῶ τὰ πάθη, καὶ τὴν ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην ζωὴν ἀσπάζομαι· ταῖς ἐντολαῖς ἐκκαθαίρομαι, πωθῶ τὴν συμβίωσιν τῶν ἀρετῶν, καὶ μεθαρμοζόμενος πρὸς τὸ κρεῖτ- τον ναὸς Θεοῦ γίνομαι καὶ κατοικητήριον πνεύματος. Ὅταν τοῖς Νηπτικοῖς, αὐτὰ τὰ τῆς ἱερᾶς νήψεως καὶ εὐ- κτικῆς ἀρετῆς μυοῦμαι βαθύτατα καὶ μυστικά ὄργια καὶ ἐπιστροφὴν ὀλικὴν τοῦ νοὸς πρὸς τὸν ἐντὸς ἀνθρώπου κα- ταμνηθῶ καὶ τὴν ἀπλανῆ τούτου καὶ κυκλικὴν κίνησιν καὶ πρὸς τὸ θεῖον ἀνάτασιν· καὶ τῆς ὄντως ἡσυχίας ἀπτο- μαι νοῶν αὐτὸς ἐμαυτὸν, μᾶλλον δὲ δι' ἐμαυτοῦ νοῶν τὸν Θεὸν καὶ τούτῳ νοερῶς πλησιάζων δι' εὐχῆς καρδιακῆς καὶ συνεπτυγμένης, καὶ τῆς κατ' εὐχὴν ἐμπύρου κατανώξεως. Καὶ τίς μὲν ἡ τοῦ νοὸς, τίς δὲ ἡ τῆς καρδίας μονωτάτη καθαρότης μυσταγωγοῦμαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους τῆς ἐν καρδίᾳ νοεῖας ταύτης ἐπιστροφῆς διδάσσομαι, τὸ αὐ- τόπιστον καὶ ἀναγκαῖον τῆς ἀποδείξεως ἔχοντας ἐκ τε τῶν γραφῶν ἐκ τῆς φύσεως, καὶ τῆς πείρας αὐτῆς· οἷς καὶ πει- θόμενος, τῶν εἴτε πάλαι, εἴτε καὶ νῦν ἀντιλεγόντων αὐ- τῇ ὡς ἀτόρων καὶ ἀμυήτων καταγελῶ.

Ὅταν τοῖς φυσικοῖς ἢ τοῖς τῶν γραφῶν ἐξηγητικοῖς, καινοτέροις τισὶ καὶ χαριεστέροις ἐρμηνεύεις ἐντυγχάνω, τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις εἰρημένων ἀγίοις· δι' ὧν τὸ κατὰ τὸ πρόχειρον νόημα, ἄλλο μοι ἀτεχνῶς ἀναφαίνεται, ταῖς εἰς λεπτόν ἐπεξεργασίαις, οἷον αὐτοῦ αἴτιος καταλεινόμενος. Καὶ τὸ ἐξωθεν φαινόμενον τῆς αἰσθήσεως ἢ τὸ σαρκῶδες τοῦ ῥήτου τε καὶ γράμματος περιρρήξας, πληροῦμαι χαρᾶς τὸ ἐναπόθετον καλλὸς ὁρῶν, εἴτε τῶν τῆς ἐνσωμάτου καὶ ἁσωμάτου φύσεως λόγων, εἴτε τῶν τοῦ πνεύματος νοημά- των, ὡς μάρτυρον τῷ ὁπταρῶδε ἐλύτρω ἐναποκειμένον, καὶ θεωρητικώτερος ἐντεθῇ ἐμαυτοῦ γίνομαι, ἐκ βάθους εἰς βάθος ἐγκυδιστῶν, καὶ ἐξ ἀδύσσου εἰς ἄδυσσον κατερχό- μενος. Καὶ τ' ἀληθὲς ἔρω, λόγους ἐν τούτοις εὐρίσκω ἀπο- χρώντας, βασιμωτάτους· καὶ οἰονεὶ τετραγώνους, αὐτὴν, ὡς εἰπεῖν, τὴν πητυάν ὅλην καὶ τὰ σπλάγχνα, καὶ τὰς ῥί- ζας παντὸς τοῦ εἰς ἐξέτασιν προκειμένου ἐξακριβοῦντας καὶ διασφυλεύοντας.

Τοῦ θαύματος δὲ τῶν θεολογικῶν καὶ ἀντιρρητικῶν τοῦ

μεγάλου ἄψαθαι μὲν ὁ λόγος ἐρᾷ, προσπελάσαι δὲ τούτῳ ἱλιγγίᾳ, ὕψος τε καὶ βάθος, μήκος τε καὶ πλάτος προβε- βλημένων θαυμαστῶν οἶον ἄρρητον. Οὐ μόνον γὰρ τὰ παρὰ τοῖς ἄλλοις θεολόγοις εἰρημένα σποράδην εἰς ἓν συνελέξα- το, πᾶν ὅ, τι ἐν αὐτοῖς ἄκρον ἅωτον ἦν ἀπανθισόμενος ὁ θεολογικώτατος ἐκείνος καὶ ἐνεργεῖα νοῦς διὰ καθαρότητα γεγονώς, καὶ εἰ τι ἀγκύλον ἐν τούτοις εἶναι ἐδόκει καὶ ἐπιλήψιμον κατὰ γε τοὺς κακοδόξους πρὸς τὴν εὐθεβεστέ- ραν διανοίαν μεθρημῆνευσε θεοτόπος, καὶ αὐτοῖς τοῖς θεο- λόγοις εὐ μάλα κεχαρισμένους¹⁴· ἀλλ' ἡδὴ καὶ παρ' ἑαυτοῦ ὅσα διὰ μακαρίου πάους ἐν τῷ τῆς ὑπερανωτάτου ἐκείνης ἀρπαγῆς καιρῷ, κατὰ τὸν ὑπέρφωτον γνόφον, ὑπερφύως αὐτῷ διεγνώσθη, προσθεῖς, καλλιστεῖα ἀντικρυς τῶν θεο- λογικῶν ἀπειργάστατο ἐν ἑαυτοῖς φέροντα τὸ μὴ περικιτέ- ρω, καὶ πᾶσαν ἀληθῶς ἐξιστῶντα καὶ ἀκοήν καὶ διάνοιαν. Τούτοις τοῖνυν ἐγκύπτων ἐγὼ, ἀσφαλῆς παρυτίκτα θεο- λόγος εὐρίσκομαι. Βαβαῖ! πόσων μυστηρίων ἐν ἀκρεῖ ἀξιοῦμαι! καὶ εἰς οἷον καταντῶ μεγάλουσι! ὑπερπῆδῶ τὰ ἀνθρώπινα, διασχίζω τὸν περίγειον τουτοῖ ἀέρα, ὑπερ- βαίνω τὸν αἰθέρα, ὑπὲρ τὸν ἐμπύρινον οὐρανὸν θεῷ, μικροῦ καὶ ἕως τρίτου οὐρανοῦ φθάνω, ἐνθουσιασμοῦ πληροῦμαι, καὶ τὰς ἀγγελικὰς ὑπερναοδαίνων δυνάμεις μυοῦμαι τὴν ἀσύγχυτον μονάδα καὶ ἀδιαίρετον Τριάδα, τὸν ἓνα καὶ τρία Θεόν· τὸ μὲν τῇ θεότητι ἤτοι τῇ οὐσίᾳ· τὸ δὲ ταῖς ὑπο- στάσεσι. Καὶ τὴν μὲν οὐσίαν μαθητῶν μίαν εἶναι τῷ ἀριθ- μῷ ἐν τοῖς τρισίν, ἀπλὴν, ἀπερινόητον, ἀνώνυμον, καὶ πάντῃ τῇ κτήσῃ ἀμέθεκτον. Ἐκ δὲ τῶν τριῶν ὑποστά- σεων, τὸν μὲν πατέρα μόνον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν καὶ ῥίζαν τῆς ἐν οὐφ καὶ ἀγίῳ πνεύματι θεωρουμένης θεότητος· τὸν δὲ υἱὸν αἰτιατὸν μόνον ἐκ τοῦ πατρὸς γεννητῶς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ πνεύματος αἷτιον· ὡσαύτως καὶ τὸ πνεῦμα αἷτια- τὸν, μόνον ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορευτῶς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ καὶ τὸ αἷτιατοαἷτιον ἀποβάλλω, τὴν κακὴν προσθήκην, τὴν ἀναιρετικὴν τῆς ἐν τῇ θεότητι μοναρχίας, καὶ τὴν δυσρχίαν ἀναγκαίως εἰσάγουσαν ἐν τῇ τριάδι.

Καὶ οὐ ταῦτα μόνον τὰ καὶ τοῖς ἄλλοις κοινὰ θεολό- γοις· ἀλλὰ δὴ καὶ τὰλλα μυσταγωγοῦμαι, τὰ τῷ θεολό- γῳ τούτῳ ἴδια ὄντα, ὡς ἂν τις εἴποι, περὶ ὧν ἡγωνίσαστο μέχρι τέλους ἐν τε διαλόγοις καὶ ἐν συγγράμμασι¹⁵· φη- μὶ δὴ τὸ εἶναι τι μεταξὺ τῆς ἀμεθέκτου Σεῖας οὐσίας

14. Ὅρα εἰς τὸν Γ' τόμον ἐν τῷ τέλει τῆς βιογραφίας τοῦ ἁγίου τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ὁπτασίαν, καθ' ἣν ἡ πατὴρ ἢ τῶν πνευματοφόρων θεολόγων πατέρων πλήθος, φιλοφρόνως πως ἂν εἴποις, τὸν μέγαν του- τοῖ Γρηγόριον ὑπεδείκνυτο, καὶ μέσον αὐτὸν τῇ κορυφαίᾳ τριάδι τῶν θεολόγων συγκαθίσαντες, μετ' εὐφροσύνης καὶ τέρψεως ἱερῶς εὐχαρίστουν αὐτῷ, ὅτι τὰ κατὰ διφθόρους αἰτίας καὶ χρόνους ὑπέκειντο θεολογη- θέντα εἰς ἓν αὐτὸς ἐσχάτως συνελοχῶς. θεῖα δυνάμει καὶ γάρ τι καλῶς συνῆψε καὶ ἐπεξεργάστατο, τὸ κράτος αὐτοῖς δι' αὐτοῦ δεδοκῶς θεῷ πνεύματι, καὶ τὰς κακὰς δι' αὐτῶν κίσεις τρεψόμενος, τοὺς ἑαυτοῦ λό- γους, οἷονεὶ συμπέρασμα καὶ ἀνάπτυξιν ἱερῶν ἐκείνων λόγων εἰργάσατο.

15. Ὅρα ἐν τῇ α' ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Παῦλον τὸν Ἀσίνην.

μενικῶν ἀπολειπομένων¹³, ὑπερφῶς λαλεῖ τοῦ Θεοῦ τὰ μυστήρια καὶ ταῖς ἀντιθέτοις τῶν αἰρετικῶν κεινοφωνίας γενναίως ἀντιπαρτάσσεται, γραφικαῖς τε ἅμα λογικαῖς ἀποδείξει καὶ τοῦτους τῇ ἑαυτοῦ θεοφορήτῳ παλαμῆτας παλάμη κατὰ κράτος νικᾷ, καὶ τὸ τροπαῖον ἱστῇσι, τῆς πίστεως προμαχῶν, τῆς ὁρθῆς δόξης τῶν θεολόγων ὑπερμαχῶν, καὶ ταύτης ἐνεκα φυλακίζομενός τε καὶ θανατῶν καὶ πρὸς πάντων, ὧν ἤκούετο καὶ ἐωρᾶτο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, σὺν πολλῷ τῷ θύματι θυμαζόμενος, καὶ θεολόγος τῶν ἐνὶ τινι μερὲν τῶν μεγάλων καὶ περιφανῶν ἀποδείων θεολόγων κρινόμενος, Βασιλείου τε, φημί, τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου καὶ τῶν λοιπῶν. Οὕτως, ἐνὶ λόγῳ, φῶς ὧν καὶ φῶς ὁρῶν, καὶ ἐν φωτὶ μένων, ὃ φύσει πρότεστιν ἢ πάντων ἀποκάλυψις, ὑπὸ φωτὶ καὶ ἐννοεῖ, καὶ λαλεῖ, καὶ συγγράφει πάντα τὰ θεουργικὰ ἑαυτοῦ φῶτα. Οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὰ ἐκείνου συγγράμματα, δι' ὧν οἱ γνωστικοὶ φωταγωγοῦνται καὶ μεταμορφοῦνται πρὸς θέωσιν. κατὰ τὸν θεῖον εἰπεῖν Μάξιμον, ὅσα τε τῆς ἡθικῆς ιδέας ἔχειται, καὶ ὅσα τῆς φυσικῆς, ὅσα τῆς τῶν γραφῶν ἐρμηνείας, καὶ ὅσα τῆς μυστικῆς θεολογίας· ὅσα νηπτικὰ καὶ ὅσα ἀντιρρητικὰ καὶ εἰ τι ἄλλο ὧδε ἐμπεριείληπται.

Διὰ τοῦτο ἄρα οὐδὲ Θεὸς ἡνέσχετο, ὡς φλόσας ἐδῆλωσεν ὁ λόγος, τὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ὑπὸ ζόρον διατελεῖν. Ὅθεν καὶ φωτὸς τοῦ κατὰ τὸν τύπον νῦν αὐτὰ ἀξιοῖ, ἐν ᾧ τὰ αὐτοφανῆ ταῦτα φῶτα, κατὰ τοῦτο φωτεινότερα ἑαυτῶν, φωτὸς ἐτέρου πρὸς ἑκφάνσιν τοῦ λοιποῦ μὴ δέομενα. Πῶς δέ; καὶ τίνα τρόπον; φωτίτας μὲν τὸν νοῦν, θέλξας δὲ τὴν καρδίαν, κινήσας δὲ τὸ πνεῦμα εἰς αὐτὸ τοῦτο, τῇ φωτιστικῇ καὶ θελκτικῇ καὶ κινήτικῃ τῶν πάντων ἑαυτοῦ χάριτι, τοῦ πανιερωτάτου, ἐλλογιμωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἱεράρχου· τῆς κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἡλιουπόλεως καὶ Θυατείρων κυρίου κυρίου Λεοντίου, τοῦ ἐκ τῆς λαμπρᾶς καὶ μεγαλοπόλεως ὁρμωμένου Θεσσαλονίκης, καὶ ἐξ εὐγενοῦς ῥίζουχίας τὸ γένος ἔλκοντος· τοῦ πάντα ἀρίστου καὶ γενναῖα ἀνδρός, καὶ μὴ ψευδομένου τοῦνομα, τοῦ περὶ γρήματα ἐλευθερίου, τοῦ κοινωρελούς καὶ φιλογενοῦς ἀτόμου τῆς φύσεως· καὶ ταῦτα ἐν τοῖς νῦν καιροῖς, καθ' οὓς ἐν χῆρτι μὲν πολλῷ καὶ ἐξίτηλα γέγονε τὰ καλὰ,

13. Ἐν τρισὶ γὰρ συνόδοις ὁ ἐμὸς οὗτος θεολόγος τρισχιτίους καὶ ὀλυμπιονίκης τις ἀνεκέρυθλη παγκράτιον ἀρχόμενος ἐν τε τῇ κατὰ Βαρλαάμ καὶ ἐν τῇ κατὰ Ἀκινδύνου, κἄν τῇ κατὰ τοῦ Ἐφέσου, Γένου, Γρηγορίου τε καὶ Δεξίου καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς· καὶ ἐπὶ τριῶν ἐρεξῆς βασιλέων τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας λογικούς διήνυσεν ἀγῶνας· ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων, ἐπὶ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ καὶ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἵνα μὴ καὶ τέταρτον προσθήσῃ τὸν βασιλεῖα Μιχαήλ τὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ υἱόν. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τριῶν ἐφεξῆς πατριάρχων· Ἰωάννου τοῦ Καλέκα, Ἰσιδώρου τε καὶ Καλλιόστου, ἵνα μὴ προσθήσῃ καὶ τέταρτον τὸν ἐν ἀγίοις Φιλόθεον. Καὶ ἡλῆθευσεν ἄρα καὶ ἐπὶ τούτῳ τὸ σολομώντειον ἐκεῖνο, τὸ λέγον· «Καὶ ἀγῶνα ἱερωδὴν ἰδράθουσεν αὐτῷ ἵνα γνῷ ὅτι παντὸς δυνατωτέρα ἐστὶν εὐσεβεία» (Σοφ. 1 - 12).

χρυσὸς δὲ τοῦ ἐκ Σουφίρ καὶ λίθου τιμίου σπανιώτερον ἀρετῇ. Οὗτος καὶ γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, καὶ πιστὸς οἰκονόμος τῶν αὐτοῦ μυστηρίων ἐστίν, ὁ δι' οἰκείας φιλοτίμου δαπάνης λαμπρῶς λαμπρᾷ τυπογραφίᾳ τὰ λαμπρὰ ταῦτα ἐκδοὺς συγγράμματα, εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν ὡς φιλαδέλφους. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀπεικότως. Ἐδεῖ γὰρ ἔδει τὸν ἱεράρχην τὰ τοῦ ἱεράρχου· τὸν περὶ λόγους ἐσπουδακότα, τὰ τοῦ θεολόγου· καὶ τὸν Θεσσαλονικεῖα τὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κοινοποιῆσαι τοῖς ἄλλοις· καὶ καθάπερ πάλαι ὁ ἀρχιερεὺς Ἐσδράς προεκόμιστε τὸν νόμον παντὶ τῷ πλήθει τῶν Ἰουδαίων (Β' Ἐσδρ. Θ' 40), οὕτω δὴ καὶ τοῦτον νῦν ταῦτα προθεῖναι πάσαις ἐκκλησίαις, ψυχαῖς ἀπάσαις, παντὶ τῷ χρόνῳ τῷ τε ὄντι καὶ ἐσομένῳ, οἰονεῖ θεογράφους νόμους τοῦ πνεύματος καὶ κοινὰ πρυτανεῖα τῶν ἀγαθῶν καὶ στήλας αὐθιγὰς τοὺς ὁριζοδόξας, ὡς ἂν καὶ οἱ ὅροι τῆς τῶν ἀνωτέρω ἀναλογίας σώζωνται.

Δεῦτε λοιπὸν ἅπαντες οἱ τῆς ἐπουρανίου κλήσεως μέτοχοι (Ἐβ. γ' 1) ἐπὶ τὴν παντοδαπὴν καὶ ἀφθονον καὶ πνευματικὴν ταύτην πανδοκίαν κοινῇ συνέλθετε· ἥς ἐστιάτωρ μὲν καὶ αὐτουργός· ὁ μέγας καὶ θαυματουργός· ὑπάρχει Γρηγόριος, μᾶλλον δὲ ὁ ἐν τῷ Γρηγορίῳ φθιγγόμενος παράκλητος· παρασκευαστὴς δὲ καὶ οἰονεῖ δειπνοκλήτωρ ὁ τῆς Ἡλιουπόλεως ἀρχιερεὺς μονοουχὶ τὰ ἁσματικά ἐκεῖνα τοῖς πᾶσιν ἀναφρωνῶν· «φάγετε ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου, πίετε οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου, (ἄσμ. ε. 2) φάγετε οἱ πλησίον καὶ πίετε καὶ μεθύσθητε, ἀδελφοί». Οἱ μὲν πρακτικοὶ τε καὶ εἰσαγωγικοὶ τὸ καθαρόν καὶ ἄδολον γάλα τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας ἐσθίοντες καὶ σώμα καὶ ψυχὴν καθαρίζοντες· οἱ δὲ προκόψαντες ὁπώσων, τοῦ μέλιτος κατατρύφοντες τῆς νηπτικῆς τοῦ νοός ἐργασίας, δι' ἧς τὸ «μκαριστὸν εὐρίσκει πένθος, καὶ πορίζεται ἡ ἐν καρδίᾳ ἀρρήτως πηγάζουσα πνευματικὴ ἡδονὴ καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς αἰσθήσει νοερᾷ γινώσκειται, ὅτι Χριστὸς ἐστὶ καὶ γλυκύτατος» (ψαλμ. λγ' 8) κατὰ τὸν προφήτην. Οἱ δὲ μέσοι καὶ πρὸς τὴν τελειότητα τρέχοντες, τὴν στερροτέραν τροφὴν, τὸν ἄρτον βιβρώσκοντες, φημί δὲ, τοὺς τῆς φυσικῆς θεωρίας καὶ τῶν θείων Γραφῶν βαθύτερους λόγους μυοῦμενοι. Οἱ τέλει δὲ τὸν ἐκστατικὸν οἶνον πίνοντες τῆς ὑπὲρ φύσιν θεολογίας, ἡ θεοπίτας εἰπεῖν οἰκειότερον καὶ μέθην μεθυσκόμενοι τῆς θεώσεως, καθ' ἣν οὐ μόνον ἀπάντων ὠντινωνοῦν νοημάτων, ἀλλ' ἡ· δὴ καὶ ἑαυτῶν ὅλοι ὅλως ἔσσεσθε ἐξεστηκότες, καὶ ὅλοι ὅλως μετὰ τοῦ Θεοῦ γεγονότες, διὰ τῆς ὑπὲρ νοῦν ἐνώσεως, ἡ ἀνακράσεως, ἡ συμφύσεως, ἡ οὐκ οἷδ' ὅ, τι φῶ προσφύστερον, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πάντες ἀπολαύσατε τῆς καλῆς ταύτης καὶ λαμπρᾶς ἐστιατορίας. Πάντες τρυφήσατε ἐκ τοῦδε τοῦ συμποσίου τρυφῇ τὴν μὴ κινουμένην καὶ διαρρέουσταν, ἀλλ' ἀθάναντον καὶ ἀθανάτῳ ψυχῇ τὴν ὄνησιν παραπέμπουσταν μὴδ' ἔσον εἰπεῖν· λέγω γὰρ ἡμῖν ἐκεῖνο τὸ εὐαγγελικόν, ὅτι ἀληθῶς πολλοὶ σοφοί, διδάσκαλοι τε καὶ θεολόγοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν καὶ ἀπολαῦσαι τοῦτων, ὧν νῦν ὑμεῖς ὁρᾶτε καὶ ἀπολαύετε, καὶ τῆς ἐφέσεως οὐκ ἐπέτυχον» (Ματθ. ιγ' 17). Τῶν ὑψηλῶν δὲ τουτωνὶ συγ-

γραμμάτων τὸν καλὸν οἶνον πίνοντες μή τι γ' ἀβελτηρίαν τοῦ δειπνοκλήτορος καταγνώσθητε· μόνον οὐ τὰ τοῦ ἀρχιτρι-
κλίνου ἐκείνου φάσκοντες καὶ ὑμεῖς πρὸς αὐτόν· «Πᾶς ἀνθρω-
πος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι καὶ ὅταν μεθυσιώσῃ τότε
τὸν ἐλάσσω. Σὺ δὲ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι
ἀνθρώπων γὰρ ὁ νόμος οὗτός ἐστι· Θεοῦ δὲ νόμος, ἡ εἰρη-
ται, πρῶτον τὸν ἐλάσσω τίθεναι, εἶτα τὸν κάλλιστον»·
δι' ὃ καὶ οὗτος ἕως ἄρτι συνετηρήθη ἵνα προτεθῇ εἰς τὸ κοι-
νὸν παρὰ τοῦ τῆς Ἰλιουπόλεως ἱεράρχου, οἷόν τι δῶρον
ἐξαίρετον τοῦτῃ καὶ μόνῳ κεκληρωμένον ἄνωθεν.

Εἰ δὲ δεῖ τῇ εὐχαρίᾳ ταύτῃ καὶ τὸν ἐμὸν ἔρπον οἷόν τι
ἡδύσμα συνεισενεγκεῖν, ἐγὼ διὰ βραχείων ὑμῖν γνωριῶ
τοῖς καλοῖς δαιτυμόσιν, ὅση τις ἡδονὴ καὶ χάρις τοῖς συγ-
γράμμασι τούτοις ἐνέσταται, ἵνα οὕτω λιγνότερους ὑμᾶς
παρσκευάσω εἰς τὴν τούτων ἀνάγνωσιν. Ὅταν τοῖς ἡθι-
κοῖς τοῦ μεγάλου ἐντύχω, ἀποτάσσομαι κόσμῳ καὶ τῇ
σαρκί, μισῶ τὰ πάθη, καὶ τὴν ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην
ζωὴν ἀσπάζομαι· ταῖς ἐντολαῖς ἐκκαθίζομαι, ποθῶ τὴν
συμβίωσιν τῶν ἀρετῶν, καὶ μεταρμολόμενος πρὸς τὸ κρεῖτ-
τον ναὸς Θεοῦ γίνομαι καὶ κατοικητήριον πνεύματος.
Ὅταν τοῖς Νηπτικοῖς, αὐτὰ τὰ τῆς ἱερᾶς νήψεως καὶ εὐ-
κτικῆς ἀρετῆς μυοῦμαι βαθύτατα καὶ μυστικὰ ὄργια καὶ
ἐπιστροφὴν ὀλικὴν τοῦ νοῦς πρὸς τὸν ἐντὸς ἀνθρώπον κα-
ταμνηθῶ καὶ τὴν ἀπλανή τουτοῦ καὶ κυκλικὴν κίνησιν
καὶ πρὸς τὸ θεῖον ἀνάτταν· καὶ τῆς ὄντως ἡσυχίας ἀπτο-
μαι νοῶν αὐτὸς ἑμαυτὸν, μᾶλλον δὲ δι' ἑμαυτοῦ νοῶν τὸν
Θεὸν καὶ τοῦτῃ νοερώ· πλησιάζων δι' εὐχῆς καρδιακῆς καὶ
συνεπιτυγμένης, καὶ τῆς κατ' εὐχὴν ἐμπύρου κατανύξεως.
Καὶ τίς μὲν ἡ τοῦ νοῦς, τίς δὲ ἡ τῆς καρδίας μονωτάτη
καθαρότης μυσταγωγοῦμαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους
τῆς ἐν καρδίᾳ νοερᾶς ταύτης ἐπιστροφῆς διδάσκομαι, τὸ αὐ-
τόπιστον καὶ ἀναγκαῖον τῆς ἀποδείξεως ἔχοντας ἐκ τε τῶν
γραφῶν ἐκ τῆς φύσεως, καὶ τῆς πείρας αὐτῆς· οἷς καὶ πει-
θόμενος, τῶν εἴτε πάλαι, εἴτε καὶ νῦν ἀντιλεγόντων αὐ-
τῇ ὡς ἀσφῶν καὶ ἀμυήτων καταγελῶ.

Ὅταν τοῖς φυσικοῖς ἢ τοῖς τῶν γραφῶν ἐξηγητικοῖς,
καινότεραις τισὶ καὶ χαριεστέραις ἐρμηνεύταις ἐντυγχάνω,
τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις εἰρημένων ἀγίοις· δι' ὧν τὸ κατὰ τὸ
πρόχειρον νόημα, ἄλλοι μοι ἀτεχνῶς ἀναφαίνεται, ταῖς εἰς
λεπτὸν ἐπεξεργασίαις, οἷον αὐτοῦ αἴτιος καταλεινόμενος.
Καὶ τὸ ἔξωθεν φαινόμενον τῆς αἰσθήσεως ἢ τὸ σαρκῶδες
τοῦ ῥήτου τε καὶ γράμματος περιρρήξας, πληροῦμαι χαρᾶς
τὸ ἐναπόθετον κάλλος ὁρῶν, εἴτε τῶν τῆς ἐνσωμάτου καὶ
ἁσωμάτου φύσεως λόγων, εἴτε τῶν τοῦ πνεύματος νοημά-
των, ὡς μάρμαρον τῷ ὁστρεῦδαι ἐλύτρω ἐναποκειμένον, καὶ
θεωρητικώτερος ἐντεῦθεν ἑμαυτοῦ γίνομαι, ἐκ βάθους εἰς
βάθος ἐγκυβιστῶν, καὶ ἐξ ἀδύσσου εἰς ἀδύσσον κατερχό-
μενος. Καὶ τ' ἀληθὲς ἐρῶ, λόγους ἐν τούτοις εὐρίσκω ἀπο-
χρῶντας, βασιμωτάτους καὶ οἰονεῖ τετραγώνους, αὐτὴν,
ὡς εἰπεῖν, τὴν πετῖραν ὀλην καὶ τὰ σπλάγχνα, καὶ τὰς ῥί-
ζας παντὸς τοῦ εἰς ἐξέτασιν προκειμένου ἐξακριβοῦντας
καὶ διασμυλεύοντας.

Τοῦ θαύματος δὲ τῶν θεολογικῶν καὶ ἀντιρρητικῶν τοῦ

μεγάλου ἄψιχθαι μὲν ὁ λόγος ἐρᾷ, προσπλάσσει δὲ τούτῳ
ἰλιγγίᾳ, ὕψος τε καὶ βάθος, μήκος τε καὶ πλάτος προδε-
βλημένῳ θαυμαστὸν οἶον ἄρρητον. Οὐ μόνον γὰρ τὰ παρὰ
τοῖς ἄλλοις θεολόγοις εἰρημένα σποράδην εἰς ἐν συνελέξα-
το, πᾶν ὅ,τι ἐν αὐτοῖς ἄκρον ἅωτον ἦν ἀπανθισάμενος ὁ
θεολογικώτατος ἐκεῖνος καὶ ἐνεργεῖα νοῦς διὰ καθαρότητα
γεγονώς, καὶ εἰ τι ἀγκύλον ἐν τούτοις εἶναι ἐδόκει καὶ
ἐπιλήψιμον κατὰ γε τοὺς κακοδόξους πρὸς τὴν εὐτεβεστέ-
ραν διάνοιαν μεθρημῆνευσε θεοτόφους, καὶ αὐτοῖς τοῖς θεο-
λόγοις εὐ μάλα κεχαρισμένως¹⁴· ἀλλ' ἡδὲ καὶ παρ' ἑαυτοῦ
ὅσα διὰ μακαρίου πάθους ἐν τῇ τῆς ὑπερκαίνωτου ἐκείνης
ἀρπαγῆς καιρῷ, κατὰ τὸν ὑπέρφωτον γόνον, ὑπερφῶς
αὐτῷ διεγνωσθῇ, προσθεῖς, καλλιστεῖα ἀντικρυς τῶν θεο-
λογικῶν ἀπειργάστα ἐν ἑαυτοῖς φέροντα τὸ μὴ περαιτέ-
ρω, καὶ πᾶσαν ἀληθῶς ἐξιστῶντα καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν.
Τούτοις τοῖνυν ἐγκύπτων ἐγὼ, ἀτραχὺς παρχυτικά θεο-
λόγος εὐρίσκομαι. Βαβαί! πόσων μυστηρίων ἐν ἀκρεῖ
ἄξιόμυαι! καὶ εἰς οἷον καταντῶ μεγαλόνοιον! ὑπερπρῶ
τὰ ἀνθρώπινα, διασχίζω τὸν περίγειον τουτονὶ αἶρα, ὑπερ-
βαίνω τὸν αἰθέρα, ὑπὲρ τὸν ἐμπύρινον οὐρανὸν θέω, μικροῦ
καὶ ἕως τρίτου οὐρανοῦ φθάνω, ἐνθουσιασμοῦ πληροῦμαι,
καὶ τὰς ἀγγελικὰς ὑπερναθάινων δυνάμεις μυοῦμαι τὴν
ἀσύγχυτον μονάδα καὶ ἀδιείρετον Τριάδα, τὸν ἕνα καὶ τρία
Θεόν· τὸ μὲν τῇ θεότητι ἦτοι τῇ οὐσίᾳ· τὸ δὲ ταῖς ὑπο-
στάσεσι. Καὶ τὴν μὲν οὐσίαν μαυθῶ μίαν εἶναι τῷ ἀριθ-
μῷ ἐν τοῖς τρισίν, ἀπλὴν, ἀπειρόνητον, ἀνώνυμον, καὶ
πάντῃ τῇ κτήσει ἡμέθεκτον. Ἐκ δὲ τῶν τριῶν ὑποστά-
σεων, τὸν μὲν πατέρα μόνον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν καὶ ῥίζαν
τῆς ἐν υἱῷ καὶ ἀγίῳ πνεύματι θεωρουμένης θεότητος· τὸν
δὲ υἱὸν αἰτιατὸν μόνον ἐκ τοῦ πατρὸς γεννητῶς, ἀλλ' οὐχι
καὶ τοῦ πνεύματος αἴτιον· ὡσαύτως καὶ τὸ πνεῦμα αἰτια-
τὸν, μόνον ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορευτῶς, ἀλλ' οὐχι καὶ
ἐκ τοῦ υἱοῦ καὶ τὸ αἰτιατοαἴτιον ἀποβάλλω, τὴν κινήν
προσθήκην, τὴν ἀναιρετικὴν τῆς ἐν τῇ θεότητι μοναρχίας,
καὶ τὴν δυαρχίαν ἀναγκαίως εἰσάγουσαν ἐν τῇ τριάδι.

Καὶ οὐ παύω μόνον τὰ καὶ τοῖς ἄλλοις κοινὰ θεολό-
γοις· ἀλλὰ δὴ καὶ τὰλλα μυσταγωγοῦμαι, τὰ τῷ θεολό-
γῳ τούτῳ ἴδια ὄντα, ὡς ἂν τις εἴποι, περὶ ὧν ἡγωνίσαστο
μέχρι τέλους ἐν τε διαλόγοις καὶ ἐν συγγράμμασι¹⁵· φη-
μι δὴ τὸ εἶναι τι μεταξὺ τῆς ἀμεθέκτου Σεῖας οὐσίας

14. Ὅρα εἰς τὸν Γ' τόμον ἐν τῷ τέλει τῆς βιογραφίας τοῦ ἀγίου τὴν
θαυμαστὴν ἐκείνην ὁπτασίαν, καθ' ἣν ἦρα τῶν πνευματοφόρων
θεολόγων πατέρων πληθὺς, φιλοφρόνως πως ἂν εἴποις, τὸν μέγαν του-
τονὶ Γρηγόριον ὑπεδέξαντο, καὶ μέσον αὐτὸν τῇ κορυφαίᾳ τριάδι τῶν
θεολόγων συγκαθίσαντες, μετ' εὐφροσύνης καὶ τέρψεως ἱερᾶς εὐχαρίστουν
αὐτῷ, ὅτι τὰ κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ γρόνους ὑπ' ἐκείνων θεολογη-
θέντα εἰς ἐν αὐτὸς ἐσχάτως συνειλογώς, θεῶς δυνάμει καὶ χάριτι καλῶς
συνῆψε καὶ ἐπεξηγάστατο, τὸ κρῖτος αὐτοῖς δι' ἐαυτοῦ δεδοκῶς· θεῶ
πνεύματι, καὶ τὰς καινὰς δι' αὐτῶν αἰρέσεις τρεψάμενος, τοὺς ἐαυτοῦ λό-
γους, οἰονεῖ συμπεράσμα καὶ ἀνάπτυξιν ἱερῶν τῶν ἐκείνων λόγων
εἰργάστα.

15. Ὅρα ἐν τῇ α' ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Παῦλον τὸν Ἀσάνην.

ἐκείνης καὶ τῶν μετεχόντων γεννητῶν, δι' οὗ ταῦτα τοῦ Θεοῦ μετέχουσι. Καὶ τοῦτο οὐχ ἓν μόνον ἀλλὰ καὶ πολλὰ, καὶ ταῦτα εἶναι τὰς τοῦ Θεοῦ οὐσιώδεις δυνάμεις καὶ ἐνεργείας διχρόρους ὅσας ἀλλήλων τε καὶ τῆς οὐσίας. Καὶ ἄκτιστους εἶναι τὰς ἐνεργείας ταύτας μανθάνω. Καὶ οὐ σύνθετον εἶναι τὸν Θεὸν διὰ τὴν μίαν οὐσίαν καὶ τὰς πολλὰς ταύτας αὐτοῦ ἐνεργείας. Ὑπερκείμενον δὲ κατ' οὐσίαν ὡς τούτων αἷτιον καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀδίδως θεωρουμένων τούτων ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων. Καὶ ὧδε μὲν διδασκομαι τὸ τῆς ἀγίας ἐν πνεύματι μεθεκτὸν καὶ βρατὸν τοῖς ἄλλοις εἶναι ἀμέθεκτον καὶ ἀόρατον. Ἐκεῖσε δὲ, ὅτι τὸ μετεχόμενον τοῦτο ἄκτιστόν ἐστι· πλὴν εἰ καὶ ἄκτιστον, ἀλλ' οὐκ οὐσία τοῦ πνεύματος· οὐδεμένοον, ἐπεὶ οὐκ οὐσία τοῦ πνεύματος ἦδη καὶ κεχωρισμένον τοῦ πνεύματος ἐστίν, ἀλλ' ἀχώριστον. Καὶ νῦν μὲν φωταγωγοῦμαι, καὶ θεότῃτα λέγεσθαι τὴν μετεχομένην τοῖς ἀγίοις, Θεοποιόν, δωρεὰν καὶ ἐνέργειαν· τῷ αὐτῷ δηλονότι κλειζομένην προσηματι τῆς οὐσίας, ἐξ ἧς φυσικῶς προέεισι· νῦν δὲ μὴ μίμῃσιν εἶναι ἢ σῆσιν ὅλως τοῖς τῆς φύσεως ὅροις ἐμπεριειλημμένην τὸ τῆς θεώσεως χρημᾶ· ἀλλὰ καὶ ὡς φῶς ὁρᾶσθαι τοῖς ἀξίοις τὴν ἐνέργειαν ταύτην καὶ χάριν τοῦ πνεύματος. «Καὶ ταύτην κεινὴν εἶναι τῆς ἀγίας τριάδος καὶ οὐχ ὁμοίαν ἀλλὰ μίαν τῷ ἀριθμῷ, ἐκ προκαταρκτικοῦ αἰτίου τοῦ πατρὸς ὁρμωμένην καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ προϊούσαν καὶ ἐν τῷ ἀγίῳ πνεύματι προπαινομένην. Καὶ ἡνίκα μὲν τὸ θεῖον διαίρεται κατὰ τὰς ὑποστάσεις, τὸ ἀδιαίρετον ἔχειν κατὰ τὰς ἐνεργείας· ἡνίκα δὲ κατὰ τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας, ἀδιαίρετον μένειν κατὰ τὰς ὑποστάσεις. Καὶ μὴν κατὰ τὴν πολὺν ὄντως καὶ θεοφόρητον νοῦν τῶν ἱερῶν πατέρων, καὶ οὐσίαν εὐσεβῶς ἐκάστην τῶν τοῦ Θεοῦ ἐνεργειῶν. Ἐξεῖναι λέγειν συναποφαίνεται ὁ οὐδὲν ἤττον θεοφόρος ἐκεῖνος καὶ πνευματοφόρος καὶ χριστοφόρος οὗτος πατήρ, παραβαλλομένης δηλονότι οὐχὶ πρὸς τὴν ἐξ ἧς πηγάζουσι μίαν καὶ ὑπερούσιον οὐσίαν, ἀλλὰ πρὸς τὰ ὧν οὐσιοποιεῖ κτίσματα τε καὶ ἀποτελέσματα· εἰ γὰρ ταῦτα οὐσίαι, ἐκεῖναι μᾶλλον. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τῷ τρόπῳ ἀνυπόστατα καὶ ἐνυπόστατα θεολογεῖται τὰ θεαρχικά τῆς βασιλικωτάτης τριάδος πρόσωπα, παρὰ τούτου καὶ μόνου τοῦ ἀκριβεστάτου θεολόγου μανθάνω, ὁ οὐδεὶς ἄλλος τῶν πώποτε θεολόγων οὐδέπω καὶ τήμερον εἰρηκε¹⁶. Σὺν τούτοις δὲ καὶ τὸ λάμψαν ἐν θαυμάσιῳ φῶς οὔτε φάσμα ἢ κτίσμα, καὶ χειρὸν νοήσεως εἶναι διδάσκουμαι, οὔτ' αὖ οὐσίαν Θεοῦ, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ καὶ ὁμότιμα τὴν δυστέλειαν, ἀλλ' ἄκτιστον καὶ οὐσιώδη ἐνέργειαν Θεοῦ, καὶ θεότῃτα καὶ βασιλείαν καὶ λαμπρότητα καὶ τὰλλα θεοπρεπῆ ὀνόματα, καὶ οὖσαν καὶ καλουμένην.

Παρίημι τὰλλα πάντα τῆς ἐκείνου πνευματοκινήτου, καὶ γλώττης καὶ διανοίας ἐκφαντορικά καὶ θεολογικά θεάματα· τοσοῦτον ὑψηλῶς τε καὶ μεγαληγόρως καὶ ὅσον εἰ-

πεὶν πρεσβυτικῶς ἐκπεφασμένα, ὡς μὴ δοκεῖν ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι γεννήματα, ἀλλ' ἄλλης τινὸς ξένης καὶ οὐρανίας· ὧν ταῖς ἡλιοτεύκτοις αὐγαῖς καὶ τὰ βροντόφωνα ἀπηχήματα οὔτ' ἀντωπῆσαι, οὔτ' ἐνηχηθῆναι δυνηθέντες οἱ ἐπὶ κακῷ τῷ σφετέρῳ δυσσεβῶς τοῖς θεοῖς ἐπιβελόντες αἰρετικοί, ἐμβρόντητοι ἀληθῶς καὶ ἐνεοὶ γεγόνασιν ἐξ ὧν ἀνέδυσαν παλινωστήσαντες καταδύσεων, καὶ πίθηκοι ἀτεχνῶς πρὸς λέοντα καὶ κώνωπες πρὸς ἐλέφαντα ὤρθησαν, ταῦτα δὴ τὰ παροιμιώδη τῇ θεολογικῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ ἀκριβεῖ τῶν ἀποδείξεων καὶ ταῖς λοιπαῖς ἱερολογίαις τοῦ μεγάλου ἀντιστῆναι μὴ ἔχοντες. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καταδύσονται αὐθις, εὐ οἶδα, καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα αἰῶνα εἰς τοὺς ἰδίους χειρμούς τε καὶ μάνδρας καὶ σήραγγας κοιτασθήσονται τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ ταῦτα· φημί δὴ, οἱ τῶν αἰρετικῶν τουτωνῶν παῖδες καὶ ὁπαδοὶ καὶ ἀκόλουθοι, ἦδη τοῦ νοητοῦ τούτου τῆς θεολογίας ἡλίου διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐκυτοῦ ἀνατείναντος συγγραμμάτων, μηδὲ προκοῦσαι γοῦν ὅλως ἢ συρῆσαι ἢ γρυῖσαι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ φωτός ἔχοντα. Καὶ τὰ χαλεποῦ περὶ τούτων τροπικώτερον ὁ θεσπέσιος προεῖπε Δαυὶδ· «ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, εἰπὼν, καὶ συνήχθησαν καὶ εἰς τὰς μάνδρας κύτων κοιτασθήσονται (Ψαλμ. ργ' 23). Ὡς ἔγωγ' ἡδέως ἂν τὰ συγγράμματα τῇ μουσαυκῇ ἐκείνῃ σκηνῇ παρεικάσαιμι, ἀντιτύπῳ οὔτῃ γῆς, οὐρανοῦ καὶ τῶν ὑπὲρ οὐρανόν. Τὰ μὲν γὰρ ἡθικά τῇ τῆς γῆς ἀντιτύπῳ αὐτῇ τῆς σκηνῆς εἰκόασι· τὰ δὲ νηπτικά, φυσικά τε καὶ ἐξηγητικά, τοῖς ἀντιτύποις τοῦ οὐρανοῦ ἀγίοις παρεικάσται· τὰ δὲ θεολογικά αὐτῷ ἔοικε τῷ μυστικῷ Δαυὶδ καὶ τοῖς τῶν ἁγίων ἀγίοις, ἀντιτύποις οὖσι τῶν ὑπὲρ οὐρανὸν ἀδύτων ἐκείνων, καὶ τῆς πρώτης φύσεως, ὅση τοῦ πρώτου καταπετάσματος ἔσω μένει καὶ ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ συγκαλύπτεται.

Εἰ δὲ τις καὶ τὴν ιδεάν τῆς φράσεως ἐπιζητοίη, ἴστω (εἰ μὴ τι ἐγὼ φαῦλος τῶν τοιούτων κριτῆς) ὡς οὐδὲ τοῦ περὶ τὴν συνθήκην κάλλους ἁμοῖρος ὁ ἀνὴρ· διὰ πάσης γὰρ τῆς θύραθεν ἡγμένους φιλοσοφίας, οὐδὲ τῶν ἀπὸ τῆς ῥητορικῆς σχημάτων ἀμελέτητος ἦν, οὐδὲ τοῦ μέλιτος τῶν ἀττικῶν χαρίτων καὶ τῆς ἄλλης περὶ λόγους κομψότητος καὶ καλλιπειίας ἡπόρει, περιοδικὸς μὲν οὖν συμμέτρως φαίνεται πολλαχού καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς ἐξηγητικοῖς, ἐγκωμιστικοῖς τε καὶ ἀντιρρητικοῖς. Πανταχοῦ δὲ, εἰς τις καὶ ἄλλος δημιουργὸς σαφηνείας ἐστὶ, λέξει μὲν κυρίως καὶ εὐσήμεν ἀποκεχρημένος, τάξῃς τε καὶ διαιρέσεως ἀκριβεῖς, ὑπερβατοῖς δὲ καὶ μεταφοραῖς ἢ ἐλλείψεσιν ἤχιστα χαίρων· οὐδὲ ταῖς σχοινοτενέσι τῶν περιόδων καὶ ταῖς περιβολαῖς οὐδαμῶς εἰς πνεύματα ἀποτεταμένους. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο εἰς χθαμαλότητα κατενήμενται· αἶε γὰρ αὐτῷ τὸ σαφὲς μετὰ τοῦ διηρημένου καὶ σοδαροῦ εἰς τὸ ἀριστον ἀνακέκρται, καὶ τὰς ἐφ' ἑκάτερα φεύγων ὑπερβολὰς τοῦ μέσου κατατυγγάνει. Πᾶσι δὲ αὐτοῦ τοῖς συγγράμμασιν ἐναχμαίει τὸ μεθ' ἡδύτητος λαμπρόν καὶ στοργγύλον καὶ οἶονεἰ μαργαρώδες τοῦ λόγου· ὡς ἐντεσθεν ἐν μηδενὶ τὸ ὑψηλὸν καὶ δυσαντίδλεπτον τῶν ἢ τῆς τριαδικῆς θεολογίας ἢ τῆς μουσικῆς τοῦ Θεοῦ λόγου οἰκονομίας θεωρημά-

16. «Ὅρα ἐν τῷ πρὸς τὸν Αἰνίου λόγον καὶ ἐν τῇ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως γενομένη διαλέξει τοῦ ἁγίου μετὰ τοῦ Γρηγοῤῥᾶ.

των, ὅτι εἰκὸς ἦν τῇ φράσει ἐπιλυγάζεσθαι. Καὶ ὅπως ἐνθυμηματικὸς ἐστὶν ὁ ἐμὸς οὕτως περὶ τὸς ἐν λόγοις καὶ πεισιθάναντος ῥήτωρ, ἀκριβολόγος τε καὶ δογματικὸς καὶ ὡς τὰ πολλὰ τῷ ἐγκατασκευῇ καὶ ἀποφικτικῷ χαίρων καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς νηπτικοῖς τε καὶ θεολογικοῖς. Δι' ἧς καὶ ὁ λόγος αὐτῷ πρὸς συγγράφην βᾶσιν οἰοῖται κυδινὴν ἢ τετραγώνον ἴσχει· ἔθεν καὶ συντελέστατος ὅτι μάλιστα γνωρίζεται χροακτὴρ τοῖς φιλολόγοις εἰς μίμησιν. Καὶ διττῶς ἄρα ταυτὶ τὰ συγγράμματα δωρεῖται τὸ χρυσοῦν γένος τῶν ἐλλογιμῶν, τοῖς τε τοῦ πνεύματος βᾶσιν καὶ τοῖς τοῦ φθιγματος κάλλεσιν. Ὁ γὰρ τούτων ποιητὴς μόνος ἢ μετ' ὀλίγων ἐν ἀμφοτέροις εὐδοκιμώτατος ἦν καὶ δεινὸς νοῆσαι καὶ τὸ νοηθὲν εἰς κάλλος ἐκφράττει καὶ ῥοδωνιὰν ἀντικρυς ἢ ἐναρμόνιον λύραν ἢ τορόφωνον σάλπιγγα, ὡς αὐτὸς πού φησι περὶ αὐτοῦ¹⁷ τὸν λόγον ἀποτελέσαι δυνάμενος, εἰμὴ πρὸ μικροῦ τοῦ χρόνου ἔφθη καταλύσας ὥσπερ δεῖ τὸ περὶ τᾶλλα. οὕτω καὶ τὸ περὶ λόγους φιλοτιμον, ὡς αὐτὸς που καὶ ταυτὸ φησι¹⁸. θάτερον δὲ τοῖν προειρημένοις δυοῖν, θατέρου διαζευγνύμενον, ὁμοίως ἐστὶν ἀτελές· εἴγε κατὰ τὸν εἰπόντα θεολόγον κίνημα ναρκώντων ἐστὶ νοῦς ἀνεκλάλητος.

Μαρτυρεῖ δὲ τοῖς παρ' ἡμῖν λεγομένοις καὶ ὁ ἀγιώτατος καὶ σοφώτατος ἐν πατριάρχαις κύριος Φιλόθεος, τὰδε περὶ τῶν συγγραμμάτων τούτων καὶ μάλιστα περὶ τῶν νηπτικῶν τε καὶ θεολογικῶν, ἐπὶ λέξεως φράζων¹⁹. Ἀλλὰ τί ἂν τις εἰπῶν, ὡς θεὸς καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, περὶ τῶν ἱερῶν σου ταυτῶν λόγων· οὗτοι καὶ γὰρ ἂν ἱεροὶ λέγοντο λόγοι κυρίως· μᾶλλον δ' ἱεροὶ μὲν πάντες οἱ περὶ θεῶν τε καὶ ἱερῶν διεξιόντες ὡσαύτως πραγμάτων· οἱ δ' οὐχ ἱεροὶ κατ' ἐκείνους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱερῶν ἱεροὶ καλοῦντ' ἂν δικαίως ὥσπερ ἁγία τινα ἀγίων καὶ ἄσμα ἄσμάτων, φησί τις τῶν ὑψηλῶν θεολόγων²⁰ ἐμπεριεκτικώτερά γὰρ καὶ κυριώτερα· τί οὖν περὶ τῶν ἱερωτάτων σου τούτων ἂν εἰποιμεν λόγους; καὶ πῶς καθυπογράψωμεν ἐκείνους τῷ λόγῳ; ἢ τούτῳ καὶ περιέργον μὲν ἂν εἴη καὶ περιττὸν πῶς πρὸς γε τῷ ἀδυνάτῳ καὶ ὀθὶ καὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ὥρας ἔξω· πρὸς αὐτοὺς δ' ἐκείνους μᾶλλον καὶ τὴν ἐκείθεν ἀναδύζουσαν πηγὴν τῆς ἀθανασίας παραπέμπομεν τοὺς τὰ τοιαῦτα διψῶντας· ὅσον ἂν ἀνοίξωσι τῷ στόματι τῆς διανοίας, ἐκείθεν ἐκλύσοντας· ἢ κατὰ τὸν αὐτὸν εἰπεῖν θεολόγον²¹ ὅσον ἂν καθαρθῶσι φαντασθησόμενοι, καὶ ὅσον ἂν φαντασθῶσιν ἀγαπήσοντας, καὶ ὅσον ἂν ἀγαπήσωσιν, αὐθις νοήσονται, καὶ ἀγανακτῶσιν τινες πάλιν τῇ θεότητι, καὶ τῇ θεοποιῇ στενοχωρούμενοι χάριτι, ἡμεῖς δ' ἐκείνο μόνον τοῖς εἰρημένοις προσθήσομεν. Πολλῶν τινῶν καὶ μεγάλων

κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους, πνεύματι θεῷ περὶ τῶν τοιούτων ὑψηλῶς εἰπόντων καὶ φιλοσοφούντων καὶ τῶν μὲν τῷδε τῷ μέρει, τῶν δ' ἐκείνῳ· τῶν δὲ τισι, τῶν δὲ πλείστοις ἑαυτοὺς δεδωκότων τῷ λόγῳ· τοῖς πᾶσι δ' ἐνός τινος μηδενὸς τῶν τε πρὸ ἡμῶν καὶ τῶν ἀρχαίων ἐπεξιόντος κατὰ ταυτὰ μόνος οὕτως ἐξ ἀπάντων καὶ μετὰ πάντας τὰ πάντων οὕτω θαυμαστῶς εἰς ἐν συνειλογῶς καθωράθη, ἐκείνα λαμπρῶς τε καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθερίας εἰς πλάτος ἐξεπῶν καὶ λογογραφήσας· καὶ προσέτι τὰ διὰ πείρας ὑπερφυῶς ἐγνωσμένα καταλλήλως συνάψας, καὶ οἰοῖται διαλευκάνας καὶ ἀναπτύξας, ἅπερ κεφαλαιωδῶς ἐκείνοι καὶ κατὰ σύνοψιν εἶπον. Καὶ τὰ μὲν οὐδεὶς ὅστις οὐκ ἂν εἴπῃ τῶν πάντων, μὴ τοῦ θεοῦ πνεύματος· ἀντικρυς εἶναι λόγους, εἰμὴ πνεύματος τὸ παράπαν αὐτὸς ἄμοιρος εἴη, διὰ στοματικῶν ὑπερφυῶς ἀνθρωπίνων ῥηθέντας· τὰ δὲ νοῦν Χριστοῦ περικεῖναι καὶ πνεύματα, καινῶς τε καὶ ὑπὲρ λόγον ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ γλώττης ἀνευ λαλοῦντα καὶ τὴν ἀκοήν καταπλήττοντα καὶ τὴν διάνοιαν ἐξιστῶντα, ἀθρόον τῆς γῆς τε μετατιθέντα τὸν ἀνθρώπον καὶ πάσχειν μέντοι καινὸν καὶ ἀνερμήνευτον πάθος ποιοῦντα, οὐκ εἰδέναι δ' ἀσφαλῶς ὅτι πάσχει, ἢ καὶ εἰδέναι μὲν οὐ πεφυκέναι δὲ φράζειν· καὶ τὸ καινότερον οὐδ' ἀπαλλαγήναι δυνάμενον τῆς ἱερᾶς κατοχῆς ἐκείνης καὶ θείας μανίας, οὐδ' εὐχερῶς ἀποστῆναι τῆς ὁμιλίας καὶ θεωρίας ἐκείνων, μᾶλλον δὲ καὶ διαστάντα μικρὸν ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀνάγκης τὸν ἐκείνης ἐαλωκότα, τῶν αὐτῶν αὐθις τάχιστα γίνεσθαι μετὰ πολλῆς τινος τῆς ἐπιθυμίας καὶ καινῶς τισιν αὐθις, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς δοκεῖν ὁμιλεῖν, καὶ ὧν οὐδέπω πρὸς ὁμιλίαν τε καὶ γνῶσιν πρότερον ἤκε· καὶ αἰετὰ ταῦτα περὶ τὰ αὐτὰ συμβαίνειν, καὶ κύκλον ἀδιεξίτητόν τινα στρέφειν καὶ κόρον οὐδαμῶς πεφηνέιναι· καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπιτείνεσθαι καθ' ἐκάστην· καὶ χαίρειν μὲν καὶ διανίστασθαι τὴν ψυχὴν τῷ μήκει καὶ τῷ τόνῳ καὶ τῷ ὁρόμῳ τοῦ λόγου, ἀλγεῖν δ' ὡσάνει καὶ δυσχεραίνειν, ὅτι γε καὶ εἰς τέλος ἦκει ποτὲ τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μᾶλλον ἀτέλεστα πῶς καὶ ἀέννα καὶ αὐτῷ γε τῷ πρῶτῳ φημι καὶ τῷ μέτρῳ τυγχάνει συνεκτενόμενα τῷ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἀκορέστῳ τοσοῦτόν εἶσι²².

Καὶ τὰ μὲν τῶν θεοφόρων διδασκάλων ἐκείνα, τὰ μὲν τοῖς εἰσπαγωγικοῖς εἰς θεωρίαν εἰσι καταλλήλα, τὰ δὲ τοῖς κατ' αὐτὴν τελείοις τε καὶ δοκίμοις· καὶ οὐκ ἂν εὖροις τὰ αὐτὰ πεφυκότα πρὸς πάντας, ἀλλὰ διήρηνται μᾶλα καὶ λόγῳ καὶ νῷ καὶ ἀπλῶς γε τοῖς πᾶσι· τὰ δὲ τοῦ φίλου ταυτοῦ καὶ ὁμιλητοῦ καὶ συναγωνιστοῦ τῶν γεννητῶν ἐκείνων ὑψηλὰ μὲν

17. Λόγος γ' κατὰ Γρηγορᾶ.

18. Ἐν τῇ πρὸς Ἀκίνδον α' καὶ β' ἐπιστολῇ.

19. Ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ ἁγίου· ἰδιαιτέρως δὲ ταυτὶ φησιν ὁ ἱερὸς Φιλόθεος περὶ τῶν ἐνεία λόγων τῶν κατὰ Βασιλῆα συγγεγραμμένων τῷ θεῷ πατρί.

20. Ὁ θεολόγος Γρηγόριος οὗτός ἐστιν.

21. Τὸν μέγαν Γρηγόριον, δηλ. τὸν Ναζιανζηνὸν λόγῳ εἰς τὸ βάπτισμα.

22. Τὸ τοσοῦτόν εἶναι ῥητορικὸν ἐπιφώνημα εἶναι μοι δοκεῖ προσφῶς τε ἅμα καὶ θαυμαστικῶς τοῖς ἀνωτέρω ἐπιφερόμενον, ὡς ἂν εἴπῃ τις τοσοῦτόν εἶσι τὰ τοιαῦτα συγγράμματα τοῦ ἁγίου ἐν ἡμῶν τε καὶ κάλλιστα καὶ ἀκόρεστα.

εἰσι τοῖς ὑψηλοῖς καὶ ἄνω βεβηκόσι καὶ τελείοις ὁμοῦ πάντα, ὡς μηδεμίαν ὑπερβολὴν καταλείπειν. Οὐδ' αὐτοῖς ἀτελέσι καὶ πρὸς θεωρίαν εἰσαγωγικοῖς κατάλληλα πᾶνθ' ὁμοῦ καὶ συμπεφυλότα, ὡς μηδὲ λέξιν ἐξείναι. Καὶ τί χρὴ λέγειν, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ; ὅπου γε καὶ πρακτικούς πάντας καὶ τοὺς λόγους μετόχους καὶ σοφοὺς καὶ ἰδιώτας καὶ νέους καὶ γέροντας καὶ πάντας ὁμοῦ χειρωσάμενος τούτους ἔχεις, καὶ πᾶσι κατάλληλον σεαυτὸν ὑπερφυῶς τοῖς χρωμένοις παρέχεις, οὐ δογματίζων μόνον καὶ τὰ ὑπερφυᾶ καὶ ἀπόρητα ξυντιθεῖς ἐκεῖνα ἀλλὰ καὶ τὸν ἡθικόν τε καὶ ἀπλούστερον λόγον καὶ τὰς τῶν Γραφῶν ἐξηγήσεις ἐκ τῶν τοῦ πνεύματος πηγῶν ἀενάως προχέων. Ὡς περ τὸ μάννα, φασὶν, ἐκεῖνο τὸ ἱερὸν καὶ νῶς ἐν ἐρήμῳ πάλαι τὸν Ἰσραὴλ τρέφον καὶ πᾶσι τὰ πάντα γινόμενον πρὸς τροφήν, καὶ κατάλληλον καὶ συμπεφυκὸς ὃν ἐλάττω, ἐν γε τῷ ἱσταμένῳ τῆς χρείας. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τὸ ἀληθινὸν μάννα τοῦ Χριστοῦ ἐνδὸν ἀναβλύζον ἀενάως ἔσχεις ἐν τε Μαρσίᾳ, ἣ τὸ γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, μᾶλλον ἔχεις; οὐ τύπος τις ἦν ἐκεῖνος τὸ μάννα καὶ σύμβουλον οὐδὲ γὰρ ἔχω τι πλέον καὶ φῆσαι, οὐδὲ μηχανὴ τίς γε πρόσεστιν, ὥστε καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐμυτοῦ τῷ λόγῳ καὶ τοῖς γράμμασιν ἐγγραῖζει μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς περὶ σέ, καὶ τὰ σὰ, παθῶν τε καὶ κινήματων.

Ταῦτά σοι, ὦ φίλτατε ἀναγνώστα, ὁ περιπέζιος ἐγὼ καὶ μικρὸς καὶ τῶν κατ' ἀξίαν ἐγκωμίων τοῦ μεγάλου τοσοῦτον ἀπολειπόμενος, ὅσον οὐρανοῦ ἄπεστι γαῖα, εἰς λόγον ἐράνου παρέθηκα σπιθαμῇ τὸ τοῦ λόγου τὰ διακρίνναι μὴ κη μετρίων, καὶ μικροῖς μέτροις τὰ μεγάλα σταθμώμενος. Σὺ δέ μοι εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς καλῆς ταύτης εὐωχίας κατατρυφῶν ταῖς τοῦ ἐστιάτορος εὐχαίς ῥωννύμενος ὑπὲρ τοῦ δειπνοκλήτορος εὐχόμενος καὶ πάντων τῶν συνεργῶν μεμνημένος πρὸς Κύριον. Ἐρρωσο²³.

Ὁ ὑμέτερος δούλος καὶ ἀδελφὸς ἐν Χριστῷ καὶ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος

ΝΙΚΟΛΑΗΜΟΣ

Τὰ τοῦ προλόγου προταττόμενα ἐπιγράματά εἰσι τὰδε:

Ἐπιγράμμα ἡρωσελεῖον εἰς τὸν μέγαν Γρηγόριον τὸν Θεσσαλονίκην περὶ πάντων τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ.

Τίς σέθεν εἰσήνει πινυτόφρονα θέσκελα ἔργα,

Γρηγόριε, Χριστοῦ λάτρι, πατρῶν ὁ πρόμος.

23. Ἄξιον δ' ἐνταῦθα καὶ τοῦτο γνωρίσαι τοῖς ἀναγινώσκουσιν, ὅθεν ἄρα τὰ τοῦ Θεοῦ τούτου πατρὸς συγγράμματα εἰς ἓν παρ' ἡμῶν συνελέσθη. Τὰ μὲν γὰρ τούτων ἀντεγράφη ἐκ τῆς ἱερᾶς καὶ μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἀθῶ, τὰ δὲ ἐκ τῆς μεγαλοπρεποῦς τῇ ὄντι μονῆς τοῦ Βατοπεδίου, τὰ δὲ ἐκ τῆς περιωμένου μονῆς τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ἁγίου Ἀρζαμερίου, πλησίον που τῆς Θεσσαλονίκης κειμένης. Καὶ πολλὰ μὲν τῶν ὑψηλοτέρων καὶ θεολογικῶν τοῦ μεγάλου λόγων σὺν ταῖς ἐπιστολαῖς σχεδὸν πάσαις ἐκ τῆς βιβλιοθήκης μετακομισθέντα τοῦ κατὰ τὴν θεωφροῦρητον πόλιν τῶν ἀντολικῶν Κυθωνίων ἐλληνικοῦ ἀντεγράφη μουσείου. Ἔστι δ' ἅττα καὶ ἐκ τῆς νεοτυπώτου βιβλίου τῆς ἱερᾶς φιλοκαλίας τῶν

Θεσσαλίων μέγ' αἶσμα, φαάντατα θαῦμα ἰδέσθαι,
Οἷμα ἀειλαμπές, τρισσοφάους μονάδος,

νηπτικῶν. Ὁ δὲ τὸ πᾶν ἢ τὸ πλέον τῆς συλλογῆς τῶν ἱερῶν τούτων συγγραμμάτων εἰργάσατο, τὸ θαυμαστὸν καὶ ἀξίολογον βιβλίον ἐγένετο τῆς ἱερᾶς βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς μονῆς τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς Σίμωνος τοῦ Μυροδλήτου καὶ διὰ τοῦτο Σιμωνόπετρας ἐπικαλουμένης, πόνημα τῷ ὄντι ὁρθογράφου καὶ καλλιγράφου χειρὸς, περίεχον τὰ ἡθικὰ σχεδὸν πάντα καὶ ἐξηγητικὰ καὶ πανηγυρικά, ἔστι δ' ἃ καὶ τῶν νηπτικῶν τε καὶ Θεολογικῶν, καὶ δὴ καὶ τὸν τέταρτον ἀντιρρητικὸν κατὰ Γρηγορίαν λόγον τοῦ ἁγίου. Ὁ ἐν οὐδεμίᾳ ἄλλῃ τῶν τοῦ ὁρους ἱερῶν καὶ βασιλικῶν μονῶν ἠδυνήθημεν εὑρεῖν, φοῖνικος δίκην μονογενοῦς, ἐν μόνῃ τῇ προρρηθείσῃ τοῦ Θεοῦ Σίμωνος σωζόμενον μονῇ· τοῦτο οὖν τὸ βιβλίον οὐκ ἀντεγράφη, ἀλλ' οὕτως ὡς ἦν δωρεὰν ἐχαρίσθη ἵνα τύποις ἐκδοθῇ, κατὰ φιλοτιμίαν μὲν καὶ γνώμης ἐλευθεριότητα καὶ ἀφιέρωτον τρόπον τοῦ πανοσιωτάτου καὶ βαθύφρονος ἁγίου ἐρχιμανδρίτου, ἡδὴ δὲ καὶ προσετώτος καὶ σκευοφύλακος τῆς αὐτῆς μονῆς Σιμωνόπετρας κυρίου κυρίου Γρηγορίου, τοῦ τὸ γένος ἑλκοντος ἐκ τοῦ θίματος τοῦ οὕτω καλούμενου Ξηρομέρου, εἰς χάριν δὲ καὶ μνήμην ἁγίων ὧν ἀπάνωτο ἐν Θεσσαλονίκῃ διατρέψαν, εὐεργεσιῶν τοῦ εὐγενεστάτου καὶ πάντ' ἀρίστου ἄρχοντος κυρίου κυρίου Ἰωάννου Γούτα Κρυταντζιόγλου, τοῦ τῶν κοινωφελῶν καλῶν προστάτου, τοῦ παντοδαποῦ ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει ἱερῶν μονῶν εὐεργέτου· ἐξαιρέτως δὲ καὶ μέλιστα τῆς συλλογῆς καὶ ἐκδόσεως τῶν ἱερῶν τούτων! συγγραμμάτων καὶ συνεργῶ καὶ σπουδαστοῦ, καὶ λόγοις καὶ ἔργοις καὶ γράμμασι· τοῦτο μὲν ἀφωσιούμεινῳ τῷ μεγάλῳ πατρὶ Γρηγορίῳ, ὁ πρὸς αὐτὸν σώζει εὐλαβὲς καὶ διάπυρον, τοῦτο δὲ καὶ τὸ καθήκον ἀποκρίνοντος τῆς ἐξαδελφικῆς συγγενείας, ὁ μεταξὺ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ τῆς Ἡλιουπόλεως Θεοῦ ἱεράρχου ἢ φύσις διέταξεν. Ἐσχάτον δὲ πάντων εὐρεθέντας καὶ οἱ κατὰ Βαρλαάμ ἐνέαια λόγοι τοῦ Θεοῦ πατρὸς, οἱ πάντων τῶν ἄλλων αὐτοῦ συγγραμμάτων ὁμολογουμένως τὰ πρωτεῖα καὶ ἀριστεία φέροντες δι' ἀπάντων ἐν τῷ κατὰ τὴν μεγαλόπολιν Θεσσαλονίκην ἐλληνικῷ φροντιστηρίῳ ἀντεγράφησαν καὶ αὐτοὶ ἀγαλλομένη χειρὶ. Ἐνταῦθα δὲ τοῦ λόγου γενόμενος, εἰ καὶ διὰ μέλιστα ἐμυτὸν ἐβασίλειον οὐχ οἷος τε ἀλλ' οὖν ἐγενόμην σιγήσει, μὴ ἐξεῖπναι ὡς οὐκ ἔστι, οὐδὲ τυφλῇ, ὁ λέγεται, τύχης φορᾶ. εὐρηται τὰ θεολογικὰ τοῦ μεγάλου ταῦτα συγγράμματα. Μετὰ γὰρ τοῦ περιελθεῖν μετὰς ἐκκερτίους τῶν ἐν τῷ ὄρει μονῶν βιβλιοθήκας καὶ πλὴν τῶν Ἡθικῶν καὶ τινῶν ἄλλων μηδὲν ἕτερον εὑρεῖν, ἀλλ' ἀπογινῶναι τὰ τῆς εὐρέσεως παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, καὶ ὡς οὐκ ἔν τις φήθη, εὐρέθησαν ἐν ταῖς Κυθωνίαις, ὡς προῦρημα, οἱ κατὰ Ἀκινδύνου ἀντιρρητικοὶ καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐπιστολαί, καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ οἱ κατὰ Βαρλαάμ προνοίᾳ πάντως τοῦ μεγάλου καὶ τρόπῳ τινὶ παραδόξῳ, ὃν ἐγὼ συνεχῶς ἀνελίττων κατὰ νοῦν, ἡδονῆς πληροῦμαι καὶ θαύματα εὐχαριστεῖν τῷ ἁγίῳ καὶ τῷ δοξάζοντι αὐτὸν Θεῷ ἐκδιόχομαι. Πλήρης οὖν, οἶμαι, ἡ συλλογὴ ἀπάντων τῶν σωζομένων συγγραμμάτων τοῦ ἁγίου ταῖς τοῦ ἁγίου πρεσβείαις ἐγένετο, πλὴν τῆς πρὸς Μηνῆν τούτου ἐπιστολῆς, ἥς τὸ τεμάχιον εὗρομεν ἐν τισι, τὰδε ἐπὶ λέξεως ἔχον. «Εἴ τις οὐ παραδέχεται τὴν ἀγαλλίαν τοῦ σωτηρίου τοῦ Ἰησοῦ, ὅπου καὶ σκίρτημα πολλὰχοῦ οἱ πατέρες ἐκίλεσαν, πνέουσιν δυνάμιν, καὶ καρδίαν ζωῆς κίνημα, ὁ τοιοῦτος, οἶμαι, ἀκμὴν οὐκ ἠσθιόνη αὐτῆς». Καὶ πάλιν· «Ἡσάς δὲ ὁ Θεὸς ποῖον πνεῦμα λαβεῖν ὑμᾶς καὶ κινεῖν φάσκει; οὐχὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ τοῦ ἐνεργοῦντος τοῖς πιστοῖς καὶ σωτηρίας πληροῦντος; ποῖον δὲ πῦρ μαστίζει τοὺς δαίμονας καὶ φυγαδεύει αὐτούς, ὡς φησιν Ἰωάννης ὁ Θεὸς πατήρ; οὐ τὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τὸ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ ἐξίπτον ἐνδον; ὁσμή δὲ ὡφίστου ποῖα ἑτέρα, ὁσμή ἡ θέρμη τοῦ πνεύματος, ἥτις ποτὲ καὶ ἐκ τῆς ῥινὸς ἀρρήτως ἐξέρχεται.

Ἄρκιος οὐ πέλει, οὐδ' ἔσεται ποτε γλῶσσα γεραίρειν
βίβλους ὑψιβάτους, δῶρα τῆς σοφίης,
αἷς ὡς ἡδυλάφ κιθάρῃ ἐπὶ δάκτυλα βάλλων
θέλγεις ἡμερίων, οὐατα καὶ καρδίην,
ὧν διὰ καὶ θανέων οὔτοι θάνες, ἀλλ' ἔτι [καὶ] πνεῖς,
καὶ σιγῶν λαλέεις καὶ λαλέων ὀνίνης.
Τὰς ποτε εἰ ἀνέγνω, τόος ἄγγελος εὐθὺς αὐτῷ εἶπεν·
Οὐ τοῦ Γρηγορίου, μοῖο ἔασσι πότος.

Εἰς τὸν αὐτὸν περὶ τῶν ἡθικῶν.

Ἦθεα πάντα κάθηρας ἀθέσμων ἀμπλακιάων
εὐδιαιδῶν φάτας, θεοπεσιῶν τὸ θέος.

Εἰς τὸν αὐτὸν περὶ τῶν νηπτικῶν.

Νήψιος ἡδ' εἰς χῆς τελεέκτου ὄργια φαίσεις
καὶ μυχιούς θαλάμους τῆς βροτέης κραδίης.

Εἰς τὸν αὐτὸν περὶ τῶν ἐξηγητικῶν.

Βένθεα δ' ὑπεισδύνων τῆς ἀμφοτέρης διαθήκης
μάρτυρον οἷα τόσον γηγερέσι προφέρεις.

Εἰς τὸν αὐτὸν περὶ τῶν φυσικῶν.

Φέσιος ἐμμενέων τε πολυπλανέσιν λαβυρίνθοις
πνευματικοῖς, θεόφων, τῆςδε λόγους σαφέεις.

Εἰς τὸν αὐτὸν περὶ τῶν ἀντιρρητικῶν.

Λιθομένῳ δὲ περὶ προσομοίᾳ τοῦ λόγων ἰσχωρ,
τεφροῖς δυσσεβέων ῥήσιος ἀντιθέους.

Εἰς τὸν αὐτὸν περὶ τῶν θεολογικῶν.

Θεολογίης δὲ βιβλὰς γρόφον εἶσω παμφανόοντος
δόγματ' ἐϋσεβίης κάλλιπες αἷθ' ἔλθῃ.

Ἐπίγραμμα ἡρωελεγειον πρὸς τὸν ἐκδεδωκότα τὰς βίβλους ταύτας
ἄγιον Ἡλιουπόλειος κύριον κύριον Λεόντιον τὸν θεσσαλονικία.

Ὀλβιος ἔσσι, φέριστε Λεόντιε, ἀρχιερέων,
κῆδος θεοπεσιῶν, ἐλλογίμων τε φάος.
θεσσαλονίκης βλαστὲ, ἀπ' ἐγγενέος προανέρπων,
φύτης καὶ ταύτης λαμπρὸν ἔων ὄνομα·
ὅθεν καὶ Γρηγορίοιο πονήματα ἔκτυπα ῥέξας
ἀτρεκέως ἔσση, πουλὸν κλέος πατρίδος.
Καὶ τὰ δ' ἄρ' ἔργα τῆς ἀρετῆς μνημῆιον ὄσον,
αἰνετὸν ἐσοῖται τῆς χθονὸς εἰς πέρατα,
ἀθάνατος δὲ σε ῥύσσει' ὑπ' ἐκ κακότητος ἀπάσης
νῦν τε καὶ ὡς ἔλθῃ, ἡμᾶρ ἐλεγκίκακον.

Ἔτερα εἰς τὸν αὐτόν.

Χριστοῦ δὲτι τρέφεις κασιγνήτων ἡδὲ ποτίζεις
ψυχὰς ἡελίου ἀστεος, ὦ πρόεδρε.
Τῇδε τυπογραφίῃ, Ἰησοῦν ἡμᾶτα πάντα
θρέφεις καὶ ποτίσεις, ἢ σάφα κείνος ἔφη,
καὶ σοι ἔρε' ἔλθων, Φίλε, δεῦρ' ἔλ' ἡμῶν βασιλείην,
πεινάδα με θρέψας, διψαλέον ποτίσας.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ ΗΛΑΝΗΣ

ὑπὸ

ΓΕΡΣΙΜΟΥ Μ. ΤΑΝΤΑΛΙΑΔΟΥ

τελειοφοίτου τῶ νομικῶ

Ἡ οἰκογένεια παρίστησιν ἐν μικρογραφίᾳ τὴν κοινωνίαν
καὶ τὴν πολιτείαν· βάσις δὲ καὶ κρηπίς πάσης οἰκογενεί-
ας ἐστὶν ἀναγκαιῶς ὁ γάμος, οὗ τὸν ὅρισμόν εὐρίσκουμεν ἐν
ταῖς ῥωμαϊκαῖς καὶ βυζαντιναῖς πηγαῖς τοῦ δικαίου οὐ-
τως διατετυπωμένον. αἱ ἄμος (nuptiae ἢ matrimonium)
ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια καὶ συγκλήρωσις τοῦ
βίου παντὸς, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία¹.

Ἐξετάζοντες τὸν ὅρισμόν τοῦτον παρατηροῦμεν ὅτι, εἰ
καὶ στερεῖται τῆς ἀπαιτουμένης ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας,
οὐχ ἥττον δείκνυσιν τὴν μεγάλην ἡθικὴν αὐτοῦ ἀξίαν καὶ
τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ προορισμόν, διότι κατὰ τὸν ὅρισμόν
τοῦτον ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου δὲν εἶναι μόνον, ὡς ἐδιδάσκειτο
ἀρχαιότερον, ὑλικὸν στοιχεῖον, ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνά-
φεια, ἐπομένως κοινὸς βίος κατὰ τὴν ζωικὴν τοῦ ἀνθρώ-
που φύσιν, ἀλλ' εἶναι τι ὑψηλότερον, τι ἡθικόν, διότι εἶναι
πρὸς τούτοις καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντός². Γάμος
ἄρα κατὰ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἔννοιαν ἐστὶν ὁ ἐν ἀμοιβαίᾳ
συνανέσει συναπτόμενος μεταξὺ ἐνὸς ἀνδρὸς καὶ μιᾶς γυ-
ναικὸς σύνδεσμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἕκαστος τῶν συζύγων
μετέχει τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἑτέρου φυσικῶς μὲν διὰ τῆς
ἐνώσεως τῶν φύλων, ἡθικῶς δὲ διὰ τῆς ἐν ἀγάπῃ καὶ ἁμο-
νοῖᾳ συμβιώσεως καὶ συμμεθεξέως πάσης βιωτικῆς περι-
τελείας³.

Ἡθέλησάν τινες ἐκ τῆς ἐν τῷ γάμῳ ἀπαιτουμένης συν-
αινέσεως τῶν συναπτόντων αὐτὸν νῦν συμπεράνωσιν ὅτι
ὁ γάμος εἶναι σύμβασις (contractus pactum) καὶ διὴ
σύμβασις ἐνοχικὴ, συναπτόμενος ἀπλῇ συναινέσει (solo
consensu) τῶν μερῶν. Προφανῶς σφάλλονται οἱ τοιαύτην
γνώμην ὑποστηρίζοντες, διότι ναὶ μὲν σύμβασις εἶναι
σύμπτωσις συμφώνου βουλήσεως δύο ἢ πλείονων προσώ-
πων περὶ τινος νομικῆς σχέσεως⁴. ἀλλ' ἐξετάζοντες ἀκρι-
βέστερον παρατηροῦμεν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τῶν συμβά-
σεων ἐνόουν κυρίως τὰς ἐνοχικὰς συμβάσεις, τὰς συμβά-
σεις δηλ. ἐκείνας, δι' ὧν ἐκτὰ τὸ τις ἐξουσίαν ἐπὶ ὠρισμέ-
νην πρᾶξιν ἑτέρου προσώπου δεκτικὴν πάντοτε χρηματικῆς
ἐκτιμήσεως ἐν ᾧ ὁ γάμος εἶναι σχέσις ἡθικὴ καὶ αἱ ἐξ αὐ-
τοῦ τικτόμεναι ὑποχρεώσεις δὲν εἶναι χρηματικῆς ἐκ-
τιμήσεως δεκτικαί. Ἐν τῇ ἐνοχικῇ συμβάσει δεσπόζει ἡ
ἀτομικὴ ἐξουσία καὶ τὸ χρηματικὸν συμφέρον, ἐν τῷ γά-
μῳ προεξάρχει ἡ ἡθικὴ, τὸ δὲ δίκαιον συμπληροῖ ταύτην

1. fr. 1. Δ. (23. 2). — § 1 j (1—9) — B(KΔ—4).

2. Ἡ σχέσις τοῦ γάμου ἄρα εἶναι ἰσοδύναμος, ἢ μόνον ὁ θάνατος δύν-
ται νῦν διαλύσθαι. Ἐνταῦθεν καὶ ἡ περὶ τὸ διαζύγιον αὐστηρότης.

3. Περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ γάμου διάφοροι ἡγερέθησαν ἀνέκχθεν γνώ-
μαι. Ὅρα περὶ τούτου Παπαρρ. οἰκογ. δίκαιον. σελ. 11.

4. fr. 1. § 2. Δ. (2. 14).

ἀρνούμενον τοὺς ὀρισμούς αὐτοῦ ἐκ ταύτης· διαφέρει ἄρα ἢ ἐν τῷ γάμῳ συναίνεσις τῆς ἐν τῇ συμβάσει δηλώσεως τῆς βουλήσεως, καθ' ὅσον ἡ συναίνεσις ἐν τῷ γάμῳ δηλοῖ βούλησιν ἐκδηλουμένην δι' ἀτομικῆς καὶ ἠθικῆς ἐλευθερίας, ἥτοι ἡ ἐν τῷ γάμῳ συναίνεσις παραπράζομένη σημαίνει: ὅ τι πράττω, τὸ πράττω διὰ τῆς ἐλευθερίας συγκαταθέσεώς μου. Τούναντίον ἐν τῇ ἐνοχικῇ συμβάσει ἡ δηλωσις τῆς βουλήσεως προκαλεῖται ἐξ ἄλλων ἐλατηρίων καὶ οὐχὶ ἐξ ἐλευθερίας συγκαταθέσεως, ἐξ ὀλιγοῦ σκοποῦ, ἐκ συμφέροντος ἢ ἐξ ἀντικειμένων καὶ πραγμάτων ἐχόντων χρηματικὴν ἀξίαν· προσέτι διὰ τῆς συμβάσεως περιορίζεται ἡ βούλησις ἐτέρου προσώπου διὰ τῆς ἀμοιβαίας συμφωνίας⁵.

Ὡς ἐκ τῆς μεγάλης σπουδαιότητος, ἣν κέκτηται ὁ θεσμός τοῦ γάμου, ἡ πελιτεία ὤφειλε νὰ διαγράψῃ περιορισμούς τινάς, ἵνα ἐπιτύχῃ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ. Ὅθεν πρὸς σύναψιν ἐγκύρου γάμου ἀπῆρτησεν ὥρισμένην ἡλικίαν⁶. ἱκανότητα⁷ καὶ ἀπουσίαν ὥρισμένων τινῶν ἐλαττωμάτων⁸ καὶ κωλυμάτων⁹.

Πρῶτος καὶ οὐσιώδης ὅρος τῆς συστάσεως τοῦ γάμου εἶναι ἡ συναίνεσις τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν ἐρχομένων προσώπων¹⁰, καὶ κατὰ τοῦτο ὁ γάμος μετέχει τῆς συμβάσεως. Ἡ δὲ συναίνεσις αὐτῶν πρέπει νὰ ᾖ σπουδαία καὶ ἀληθής. Τὰ γεγονότα δὲ τὰ ἀποκλείοντα κατ' οὐσίαν

5. «Οὐσιώδεις διαφοραὶ, λέγει ὁ ἐρίτιμος καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ κ. Παπαρρηγόπουλος, μεταξὺ τῶν οἰκογενειακῶν καὶ ἐνοχικῶν σχέσεων εἰσιν αἱ ἑξῆς:

Ἀντικείμενον τῆς ἐνοχῆς εἶναι πρᾶξις ὥρισμένου προσώπου, τῆς δὲ οἰκογενειακῆς σχέσεως τὸ πρόσωπον ὡς σύνολον, ὡς μέλος τῆς ὀργανικῆς ὁμάδος τῆς ἀνθρωπότητος· τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐνοχῆς ἡρτῆται· σκεδόν πάντοτε ἀπὸ τῆς βουλήσεως τῶν ἐνεχομένων, διότι δυνατόν τις νὰ ἐκλέξῃ κατὰ τὸ δοκοῦν ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν πρᾶξιν τοῦτο ἢ ἐκεῖνον τὸ πρόσωπον ὡς ἀντικείμενον τῆς ἐνοχῆς. Τὸ δὲ ἀντικείμενον τῆς οἰκογενειακῆς σχέσεως εἶναι κατ' ἀνάγκην ὑπὸ τῆς ὀργανικῆς καὶ ἠθικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ὥρισμένον· ὅθεν δὲν ἡρτῆται ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ δοκοῦν ἐκλογῆς τοῦ δικαιοῦχου· ἡ ἐνοχικὴ σχέση εἶναι συνήθως πρόσκαιρος, ἡ οἰκογενειακὴ διαρκής, κτλ. (Οἰκογ. δίκ. σελ. 3. ἴδ. σελ. 13).

6. Μετὰ πολλὰς ἀμφισβητήσεις ἐπεκράτησε κατὰ τὰς νεωτέρας μάλιστα νομοθεσίας τὸ 18 ἔτος διὰ τοὺς ἄνδρας, καὶ τὸ 14 διὰ τὰς γυναῖκας.

7. Ἰκανότης ἐν τῇ τεχνικῇ τῆς λεξείας σημασίᾳ καλεῖται ἡ διὰ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως παραγωγή τῶν δι' αὐτῆς σκοποῦμένων ἐννόμων ἀποτελεσμάτων. Ὁρ. Μακσελ. ἐγγειρίδιον ΡΔ. § 118—120.

8. Ἀνέκοντι κατὰ τὴν ἔσophin ταύτην νὰ συνάψωσι γάμον ἦσαν οἱ εὐνοῦχοι καὶ ἱερατοὶ (castrati)· τούναντίον οἱ θλιβεῖαι καὶ οἱ σπάδωνες εἰσιν ἱκανοί.

9. Τὰ κωλύματα τοῦ γάμου, διακρούμενα εἰς σχετικὰ καὶ ἀπόλυτα, ἴδ. Φρενέτ. Α. νομοθεσίαν καὶ Ἐγγερ. Μακσελδέη.

10. «Nuptias non concubitus sed consensus facit» fr. 30 Δ. (50. 17). fr. 2. fr. 16 § 2 fr. 21. 22 D. (23-2). Καὶ ὁ γαλλικὸς κώδιξ ἐν ἄρθρῳ 146 θεωρεῖ τὴν συναίνεσιν ὡς οὐσιώδες στοιχεῖον, ὁρίζων «il n'y a pas de mariage, lorsqu'il n'y a point de consentement».

τὴν σύμφωνον τῶν μερῶν συναίνεσιν ἢ καθιστῶντα ταύτην πλημμελεῖ, ἐπιφέρουσι κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ ἀκυρότητα τοῦ γάμου· τοιοῦτο δὲ γεγονὸς ἐπηρεάζον τὴν βούλησιν ἐστὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ πλάνη, περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ὁποίας ἐν τῷ γάμῳ διὰ βραχείων θέλομεν διαλάβει.

Πλάνη (error) ἐν γένει καλεῖται ἡ ψευδὴς ἀντίληψις ἀντικειμένου τινὸς καταλαβοῦσα τὴν θέσιν τοῦ ἀληθοῦς· καὶ ὅταν μὲν στρέφῃται περὶ θεσμὸν τινὰ τοῦ δικαίου, καλεῖται πλάνη περὶ τὸ δίκαιον (error juris), ὅταν δὲ τούναντίον ἀφορᾷ γεγονὸς, καλεῖται πλάνη περὶ τὸ πρᾶγμα (error facti)¹¹. διαιρεῖται προσέτι ἡ πλάνη εἰς πλάνην περὶ τὰ συστατικά τῆς δικαιοπραξίας στοιχεῖα καὶ εἰς πλάνην περὶ τὰ προκαλέσαντα ταύτην αἷτια.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατάρτισις πάσης νομικῆς πράξεως (συμβάσεως) προϋποτίθῃ τὴν ὑπαρξίν τῶν τριῶν αὐτῆς στοιχείων, ἥτοι τῆς βουλήσεως, τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, καὶ τῆς συμφωνίας μεταξὺ βουλήσεως καὶ δηλώσεως, ἐπεταὶ ὅτι πᾶσα πλάνη οὐσιώδης περιστρεφόμενη περὶ ἐν τῶν τριῶν τούτων οὐσιωδῶν στοιχείων τῆς συμβάσεως, καθίστησι τὴν τοιαύτην σύμβασιν ἄκυρον καὶ μὴ οὔσαν. Τούναντίον ἡ περὶ τὰ αἷτια τὰ παραγαγόντα αὐτὴν πλάνη οὐδὲν ἔχει ἀποτελεσμα, ὡς μὴ ἀποκλείουσα τὴν βούλησιν¹². Τριχῶς δὲ ἀποκλείεται ἡ βούλησις ἐκ τινος δικαιοπραξίας ἐνεκα πλάνης· α] ὅταν αὕτη στρέφῃται περὶ τὴν ταυτότητα τῶν προσώπων· β] περὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς συμβάσεως, καὶ γ] περὶ τὸν νομικὸν χαρακτήρισμόν τῆς συμβάσεως¹³.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἥτοι ἐὰν ἡ πλάνη στρέφῃται περὶ τὴν ταυτότητα τῶν προσώπων, ἐπιφέρει κατὰ κανόνα ἀκυρότητα τῆς συμβάσεως, διό ἡ ταυτότης τῶν προσώπων ἐν ταῖς συμβάσεσιν ἀποτελεῖ οὐσιώδες στοιχεῖον. Οὕτω φέρ' εἰπεῖν ἡ πλάνη περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ κληρονόμου, τοῦ κληροδόχου, τοῦ δωρεοδόχου, ὡσαύτως καὶ εἰς ἐτέρας συμβάσεις, ὧν τὸ ἀντικείμενον ὁρᾷ σωματικὴν ἐργασίαν μὴ δυνάμενην νὰ ἐκτελεσθῇ παρ' ἄλλου μετὰ τῆς αὐτῆς τελειότητος, ὡς ἡ κατασκευὴ θεάτρου παρὰ ἀρχιτέκτονος ἐμπείρου, κτλ.¹⁴ Ὡσαύτως καὶ ἡ περὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς συμβάσεως καὶ παρὰ τὸν νο-

11. Ὁ ἀγνοῶν ὅτι ἀπέθινεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ διατελεῖ ἐν ἀγνοίᾳ πράγματος, ὁ δὲ ἀγνοῶν ὅτι κληρονομεῖ τὸν ἀποθνόνον αὐτοῦ ἀδελφὸν ἐξ ἀδιαθέτου διατελεῖ ἐν ἀγνοίᾳ δικαίου.

12. π. χ. Κύριός τις ὑποθέτω ὅτι ἀρκετῶς γίνεται κύριος μεγάλης περιουσίας ἢ ὅτι νυμφεύεται πολὺφρον κόρην μισθόνι πολυώρφον οἶκον, ἢ ἀγοράζει μεγάλην ποσότητα σίτου πειθόμενος ἐκ πλάνης ὅτι ὑπάρχει ἐν τινὶ πόλει ζήτησις, ἐξ ἧς ἐλπίζει νὰ ὠφεληθῇ μεγάλως. Τὰ αἷτια ταῦτα οὐδεμίαν ἐπιρροὴν δύνανται νὰ ἐξασκῇσιν ἐπὶ τῆς συμβάσεως, εἰ καὶ ἀκολούθως ἀποδειχθῶσι ψευδῆ· τότε δὲ μόνον δύνανται νὰ ἔλωσιν ἐπιρροὴν τινὰ, ὅταν ταῦτα τεθῶσιν ἐν τῇ συμβάσει ὡς αἵρεσις ἢ φέρωσι χαρακτῆρα νομικῆς ὑποχρεώσεως (Καλιγ. τομ. Γ' σελ. 117).

13. Καλιγ. τόμ. Γ' σελ. 108.

14. »

μικόν χαρακτηρισμόν ἐκ τῆς πλάνης ἐνεργεῖ ἀκυρωτικῶς ἐπὶ τῆς συμβάσεως.¹⁵

Ἐφαρμόζοντες ἤδη τὰ ἀνωτέρω, ὅσα περὶ πλάνης εἴπομεν, εἰς τὸν θεσμόν τοῦ γάμου παρατηροῦμεν ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ ταυτότης τῶν προσώπων ἀποτελεῖ ἐν τῶν οὐσιωδιστάτων στοιχείων τῆς νομίμου αὐτοῦ ὑπάρξεως, καὶ ἐπομένως ἡ ἐμφιλοχωροῦσα ἐν αὐτῷ πλάνῃ ἐπιφέρει τὴν ἀκυρότητα αὐτοῦ. Οὕτω λ. χ. θέλων νὰ συνάψω γάμον μετὰ τῆς Μαρίας δηλῶ τὴν βούλησίν μου τοῦ νὰ νυμφευθῶ μετὰ τῆς Ἑλένης ἐλκυσθῶν ἐκ πλάνης τὴν Ἑλένην ὡς τὴν Μαρίαν, μετ' ἧς συγκατατίθεμαι ἐσωτερικῶς νὰ εἰσέλθω εἰς γάμου κοινωνίαν.

Ἐνταῦθα ὡς πρὸς μὲν τὴν Ἑλένην ὑπάρχει δῆλως ἀνυπαρχτοῦ βουλήσεως, διότι ἐγὼ δὲν θέλω αὐτήν, ἐπομένως δὲν ὑπάρχει συμφωνία τῆς βουλήσεώς μου καὶ τῆς βουλήσεως τῆς Ἑλένης ὡς μὴ δηλωσάσης ὅτι θέλει νὰ συνάψῃ μετ' ἐμοῦ γάμον· ἄρα δὲν ὑπάρχει συναίνεσις ταύτης δὲ ἐλλειπούσης, ὁ γάμος εἶναι ἐλαττωματικὸς καὶ καὶ ἀκυρώσιμος. Ὡς πρὸς δὲ τὴν Μαρίαν δὲν ὑπάρχει δῆλως τῆς βουλήσεώς μου· βούλησις δὲ μὴ ἐλθῆναι δὲν δύναται νὰ παραγγῇ ἐννόμους συνεπείας, διότι κατὰ τὸν κανόνα cogitationis nulla obligatio. Γάμος ἄρα δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ οὔτε μετὰ τῆς Μαρίας, οὔτε μετὰ τῆς Ἑλένης.

Ἀς λάβωμεν ἕτερον παράδειγμα. Βλέπω παρ' ἐμοῖ τὴν νύμφην κεκαλυμμένην καὶ πείθομαι ἐκ διχόρων λόγων ὅτι αὐτὴ ἐστὶν ἐκείνη, μετ' ἧς θέλω νὰ συνάψω τὸν γάμον· ἀλλὰ ἀκολούθως ἀφαιρουμένου τοῦ πέπλου βλέπω μετ' ἐκπλήξεως ἕτερον πρόσωπον διάφορον ἐκείνου, ὅπερ ἐγὼ ἐνόμιζον ὡς σύντροφον τοῦ βίου μου. Βεβαίως καὶ ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει συναίνεσις εἰς γάμον μετὰ τοῦ προσώπου τούτου διὰ τὴν περὶ τὴν ταυτότητα τοῦ προσώπου ἐνυπάρχουσαν πλάνην. Τὸ θέμα τοῦτο εἰ καὶ εἶναι σπάνιον ἕνεκα τῶν σημερινῶν ἡθῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ ὅλως ἀδύνατον, ὅπου μάλιστα ἐπικρατεῖ τὸ ἔθιμον τοῦ καλύπτειν τὴν νύμφην διὰ τοῦ νυμφικοῦ λεγομένου πέπλου καὶ τοῦ ἀποκρύπτειν τὰς θυγατέρας ἀπὸ τῶν βλέμματων τοῦ ὑποψήφιου νυμφίου.

Ἀλλ' ἐρωτᾶτε, πᾶσα πλάνη περὶ τὸ πρόσωπον φέρει ἀκυρότητα εἰς τὸν γάμον; Βεβαίως οὐχί· τοῦ ὅτι ἡ περὶ τὴν φυσικὴν ταυτότητα τῶν προσώπων πλάνη, ἥτις τὴν ἀτομικότητα τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργεῖ ἀκυρωτικῶς, εἰσὶ πάντες σχεδὸν σύμῳνοι. Μεγίστη ὅμως ἐπικρατεῖ ἀμφισβήτησις περὶ τῆς εἰς τὰς ιδιότητες τῶν προσώπων ἀναφερομένης πλάνης. Κατὰ τὴν ἀρχουσάν γνώμην καθόλου μὲν ἡ περὶ τὰς ιδιότητας τοῦ προσώπου πλάνη οὐδεμίαν ἔχει ἐπιρροὴν εἰς τὸ κύρος τοῦ γάμου, διότι ἄλλως τοιαύτη θεω-

ρία ἤθελε ματαιώσκει τὸν ἱερὸν σκοπὸν τοῦ γάμου καὶ καταδικάζει αὐτὸν ἀπὸ τῆς περιωπῆς, εἰς τὴν τὸ δίκαιον καὶ ἡθικὴ ἀνεξίτητος. Καὶ τῷ ὄντι οὐδὲν ἤθελε κατορθώσκει ὁ ἐπικαλούμενος τὴν διάρρηξιν τοῦ γάμου, στηρίζων τὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοιαύτης πλάνης, ἐὰν δηλ. ἰσχυρίζεται διὰ τῆς ἀγωγῆς του ὅτι ἐνόμιζεν ὅτι ἡ σύζυγος, τὴν λαμβάνει, τὴν ἡ πρώτης, ἡ ὡραιότες, ἡ ἀρετὴ προσωποποιουμένη, ἢ ὅτι τὴν πολὺ φερνός, κτλ. ἐνῷ τούναντίον εἶναι ὀργίλη, δυσειδεστάτη, λῆλος, ἀκριτος, πτωχὴ καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐπίσης καὶ ἡ γυνὴ θέλει ἀπορριφθῇ ἐνῷ γόστῳ ὅτι ὁ νυμφίος ἐξελέχθη ὑπ' αὐτῆς γόνος ἀρχαίας οἰκογενείας ὀρέψας ὀφθαλμοὺς νίκης ἐν διχόροις μάχαις, ἐπιστήμων, κτλ. ἐὰν μετὰ ταῦτα εὐρεθῇ ἀγνώστου πατρὸς ιδιότης καὶ ἀμαθίας. Ἡ τοιαύτη πλάνη οὐδόλως συνεπάγεται τὴν ἀκυρότητα τοῦ γάμου, ὡς μὴ περιστρεφόμενη περὶ τὴν φυσικὴν ταυτότητα τοῦ προσώπου.

Ἀλλ' ἐστὶν ὅτε καὶ ἡ περὶ τὰς ιδιότητας πλάνη λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ὅταν ἡ τοιαύτη ιδιότης ἀποτελῇ τὴν προσωπικότητα οὕτως εἰπεῖν ἐκάστου ἀνθρώπου ἰδίαν· τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐξ ἀναλογίας ἐκ τινος παραδείγματος, τὸ ὁποῖον ἡ νομολογία καὶ ἡ κοινὴ τῶν νομοδιδασκάλων γνώμη ἀποδέχεται. Κατ' αὐτὸ, ἐὰν ἐκ πλάνης συνάψῃ τις γάμον μετὰ δούλης (ὅπου ὑπῆρχε τοιαύτη δουλεία), ἐνῷ πείθεται ὅτι συνάπτει αὐτὴν μετὰ ἐλευθέρου, ἡ δύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν δικαστικὴν ἀντίληψιν καὶ ἐπιτύχῃ τὴν διάλυσιν τοῦ τοιούτου γάμου¹⁶, καὶ τοῦτο διότι ἡ ιδιότης τοῦ ἐλευθέρου ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς ἀστικῆς καὶ ἡθικῆς ἀτομικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπλῶς ἡθικὴ ιδιότης τοῦ προσώπου πρέπει νὰ λαμβάνηται εἰς τινὰς περιπτώσεις ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐπικρατέα γνώμην τῶν νομοδιδασκάλων, καὶ νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἀκυρότης τοῦ ὑπὸ τοιαύτην πλάνην συναρθέντος γάμου. Ὑποθετίσθω ὅτι ὁ Α ἀποκαταστημένος πρὸ πολλοῦ ἐν Φιλαδελφείᾳ ἔχει υἱὸν ὀνόματι Κωνσταντῖνον. Οὗτος ἀποφασίζει νὰ νυμφευθῇ τὴν Εὐφροσύνην θυγατέρα τοῦ Παύλου, ὅστις εἶναι φίλος τοῦ Α. Μετὰ παρέλευσιν τινος καιροῦ ἀγγέλλεται ὅτι ἀφικνεῖται ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς τέλει τοῦ γάμου· ἐμρῶνιζεται τέλος ὁ νέος κομίζων γράμματα καὶ δῶρα πρὸς τὴν νύμφην, καὶ οὕτω τελεῖται πανηγυρικῶς ὁ γάμος. Μετὰ τινὰς δὲ μῆνας καταγράφει καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ ἀληθὴς υἱὸς τοῦ Α, καὶ ἀνακαλύπτεται ὅτι ὁ νυμφευθεὶς τὴν Εὐφροσύ-

15. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὑπάρχει, ὅταν ὁ μὲν ἀγοραστὴς φρονῇ πωλούμενον τὸν ἀγρὸν Α. ὁ δὲ πωλητὴς ἀγοραζόμενον τὸν ἀγρὸν Β. ἢ ὅταν ὁ μὲν νομίζῃ ὅτι ἀγοράζει χρυσόν, ὁ δὲ ὅτι πωλεῖ χαλκόν. Τὸ δὲ δεύτερον, ὅταν ὁ μὲν νομίζῃ ὅτι συνάπτει ὀφειλὴν, ὁ δὲ ὀφειλὴν ἢ ὁ μὲν σκοπῇ μίσθωσιν, ὁ δὲ ἀγοραπωλεῖσιν. Ἡ ἀκυρότης ἐνταῦθα κυρίως προέρχεται ἐκ τῆς ἕνεκα τῆς πλάνης ἐλλείψεως τῆς βουλήσεως.

16. Ἀνάλογον παραδειγμα εὐρίσκουμεν καὶ ἐν τῷ κανονικῷ δικαίῳ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας: «Πρεσβύτερον τὸν κατὰ ἔθνη ἀθέμην γὰρ « μὴ περιπαρέντα καθέδρας μὲν μετέειπεν κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ « κανόνος ἡμῖν νομοθετηθέντα, τῷ δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχισται » ἀρκετὸν γὰρ τῷ τοιούτῳ ἢ συγγνώμη... Προέβλεπον γὰρ ὡς ὁ τοιοῦτος ἄθεσμος γάμος διαλυθῇ καὶ οὐδὲν ὅτι ἂν ἡ μετουσίαν ἔξει πρὸς τὴν δι' ἧς τῆς ἐκείνης ἐνεργείας ἐστέρηται » (τῆς ἐν Τροῦλλ. καν. ΚΣΤ'). « Ἀθεσμός ἐστὶν ὁ γάμος κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἀριστοφάνους « εἰ τις πρεσβύτερος... γυναῖκα ἔλαβεν ἢ χήραν ἢ πόρνην ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἢ ἐτέρων τινὰ τῶν ἀπηγορευμένων » (Συνταγ. ἱερ. καν. τομ. Β' σελ. 361).

νην είναι πρόσωπον διαπράξαν διάφορα κακουρήματα, δραπετεύσαν από τὰς φυλακὰς καὶ καταδικώμενον ὑπὸ τῆς πολιτείας. Ἐν τῷ συγκεκριμένῳ τούτῳ παραδείγματι ὑπάρχει βεβαίως πλάνη οὐχὶ περὶ τὴν ταυτότητα τοῦ προσώπου, διότι τοῦτο παρίσταται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Εὐφροσύνης, ἣτις δηλοῖ νὰ συνάψῃ γάμον μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ πλάνη αὐτῆς στρέφεται περὶ τὴν ιδιότητα τοῦ προσώπου, πείθεται δηλ. ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Α, ἐνῶ πράγματι δὲν εἶναι, καὶ ἐπομένως ἀμέμπτου διαγωγῆς, ἐν ᾧ οὗτος εἶναι κεκηρυγμένος κακοῦργος καὶ δραπετῆς¹⁷. Ἐνταῦθα θέλομεν διςχυρισθῇ ὅτι ἡ πλάνη αὕτη ἐπειδὴ δὲν στρέφεται περὶ τὴν ταυτότητα τοῦ προσώπου, δὲν ὑπάρχει περίπτωσις ἀκυρότητος, ἢ τούναντίον θέλομεν θεωρήσει τὸν τοιοῦτον γάμον ἄκυρον καὶ μὴ ὄντα, ἂν καὶ ἡ πλάνη ἀφορᾷ τὰς ιδιότητας τοῦ προσώπου; Βεβαίως τὸ δεύτερον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων συμπερινομένῳ ὅτι οὐ μόνον ἡ περὶ τὴν φυσικὴν ταυτότητα τοῦ προσώπου πλάνη, ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ τὴν ἁστικὴν κοινωνικὴν ἡλικὴν καὶ ἐν μέρει θρησκευτικὴν ιδιότητα τοῦ προσώπου ἀποτελεῖ λόγον ἀκυρότητος· ἐκτὸς ὅμως τῶν θεμάτων τούτων ἡ περὶ πᾶν ἄλλο ἀντικείμενον πλάνη, ὅσον ἡ περὶ τὸν χαρκτηρὰ, τὴν σωματικὴν καλλονὴν, τὴν περιουσίαν καὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς μὴ ἀποκλείουσα τὴν εἰς γάμον συναίνεσιν μετὰ ὀριζομένου προσώπου, δὲν καθιστᾷ αὐτὸν ἄκυρον.

Ἀκύρου ὄντος τοῦ γάμου, ἐγείρεται τὸ ζήτημα, τίς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀκυρότητα αὐτοῦ, καὶ ἐντὸς τίνος χρονικοῦ διαστήματος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου εἰς σχεδὸν πάντες σύμφωνοι ὅτι ὁ πλανηθεὶς ἢ ὁ ἔχων συμπερὸν ὑπὲρ τῆς ἀκυρότητος αὐτοῦ δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀκύρωσιν αὐτοῦ παρὰ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς· περὶ δὲ τοῦ δευτέρου, μὴ ὑπάρχοντος ῥήτου νόμου προβλεπόντος περὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης, δυνάμεθα ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὴν γαλλικὴν νομοθεσίαν νὰ παραδεχώμεν ὅτι ὁ ἐνεκα πλάνης συναφθεὶς γάμος δύναται νὰ ἀκυρωθῇ ἐντὸς ἑξ μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως αὐτῆς¹⁸, παρελθούσης δὲ τῆς προθεσμίας ταύτης ἀπράκτου, εικάζεται συναίνεσας καίπερ τὸ πρῶτον πλανηθεὶς.

Ἔργον δὲ συνετοῦ δικαστοῦ εἶναι πρὶν τὴν σχηματίσθαι τὴν δικαστικὴν αὐτοῦ πεποίθησιν περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς πλάνης νὰ μὴ σπεύσῃ νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἀκυρωτικὴν αὐτοῦ ἀπόφασιν, ἀλλὰ νὰ προσπαθῇ δι' ὅλων τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων νὰ μορφώσῃ τὴν πεπίθησίν του, νὰ ἐπιβάλλῃ ἀποδείξεις εἰς τὸν στηρίζοντα τὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοιαύτης πλάνης, ἥς ἡ ἀπόδειξις εἶναι ἐνίοτε δύσκολος, καθ' ὅσον ὁ τοιαύτην πλάνην ἐπικαλούμενος θέλει εὐρίσκεισθαι συχνάκις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς

δεδηλωμένης θελήσεως αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ αὐτῆς ἀποδεικτικῶν μέσων, πρὸ πάντων δὲ τῆς ὁμολογίας του. Ἀφοῦ δὲ τοιοῦτοτρόπως διὰ τῶν προσαχθεῖσων ἀποδείξεων πεισθῇ περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς πλάνης, τότε νὰ κηρύξῃ ἄκυρον τὸν γάμον.

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ

ΤΩΝ ΛΕΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Τὸ σχίσμα σχεδὸν ἀναποφεύκτως ἄγει εἰς ἀφρεσιν. Κατὰ τὸ 1215 τὸ παπικὸν πρωτεῖον ἐκηρύχθη ὡς δόγμα καὶ ἐδρασίσθη ἐπὶ θεοῦ δικαίωματος. Ἐπειδὴ τὸ ζήτημα τοῦτο ἦτο ἡ θεμελιώδης αἰτία τοῦ σχίσματος, ἔδει κατὰ φυσικὸν λόγον πρῶτον τοῦτο ν' ἀσφαλισθῇ. Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι οὕτω πράττοντες ἐπήνεγκον αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἀνεπανόρθωτον κακὸν, ἔκαυσαν ὀπίσω αὐτῶν τὰ πλοῖα οὕτως, ὥστε ἐπιστροφή πρὸς τὴν ὀρθοδόξιν εἶναι ἀδύνατος, ἐκτὸς ἐὰν κηρύξωσιν ἑαυτοὺς αἱρετικούς καὶ ἐν μετανοίᾳ ἀνιχνεύσωσι τὰ βήματά των. Κατὰ τὸ 1439 τὸ filioque ἐγένετο δόγμα. Πρὸς περαιτέρω πληροφориάν παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν πραγματεῖαν ἡμῶν «Αἱ ἐν Βόννῃ συνδιασκέψεις καὶ τὸ ζήτημα τοῦ filioque» (Ὁρθ. Καθ. ἐπιθεώρ. τόμ. Δ' σελ. 217—264). Κατὰ τὸ 1854 ἡ ἄσπιλος σύλληψις τῆς ἀγίας Παρθένου ἐγένετο δόγμα—δόγμα ἀνευ βάσεως μάλιστα ἐν τῇ παραδόσει, κερδοσκοπικὸν προῖον λελανθασμένης εὐλαδίας, προσφιλῆς ιδέα Πίου τοῦ Θ'—τὸ πρῶτον δόγμα, ὅπερ ἀνεκηρύχθη ὑπὸ πάπα ἀντικαθιστῶντος τὸ κῆρος καὶ τὴν φωνὴν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου. Κατὰ τὸ 1870 εἶδομεν τὴν κορωνίδα τῆς σχισματικοαἱρετικῆς οἰκοδομῆς διὰ τοῦ δόγματος τῆς παπικῆς ἀναμαρτησίας προσδοκωμένου ἤδη ἐκ τοῦ τρόπου τῆς προκηρύξεως τοῦ προτέρου δόγματος. Ὁ κόσμος κοινῶς νομίζει ὅτι ἐνταῦθα περαιούται ὁ *circulus vitiosus*, ἀλλὰ λανθάνεται μεγάλως. Ἡ παπικὴ ἀναμαρτησία θ' ἀποδῇ νέα ἀρετηρία διὰ νέαν ἀνάπτυξιν δογμάτων, τὴν δυνατότητα τῶν ὁποίων οἱ νῦν ὁπαδοὶ τοῦ ἀλανθαστοῦ θά ἀρνηθῶσιν καὶ θά γλευάσωσιν, ὡς ἡρνοῦντο καὶ ἐγλεῦζον καὶ τὴν παπικὴν ἀναμαρτησίαν πρὶν ἢ κοπῇ καὶ ἐτοιμασθῇ πρὸς ἐγκρίσιν αὐτῶν. Περιτειγίζουσιν ἑαυτοὺς ὅπισθεν τοῦ ἐλαστικοῦ ὅρου *ex cathedra*, ὅπερ ὁ καρδινάλιος Manning καὶ ὁ ἐπίσκοπος Stefele δὲν ἐννοοῦσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν. Τὰ εὐφυῆ ψεύδη ἔχουσι γενικῶς ὅψιν Πρωτέως, μεταβάλλονται κατὰ τὴν διάθεσιν ἐκάστου καὶ τὰ δίοπτρα ἔχουσι κόκκον ἀληθείας ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἀπαίτουσι μόνον ἐπιτηδεῖαν μεταχειρίσιν, ἵνα ἀξιόλογα φανῶσιν ὡς ζῶντα. Ἀκουσον εὐπιστόν τινα Ῥωμαῖον καὶ θά σοι παραστήσῃ τὴν νέαν διδασκαλίαν ὡς

17. Ἐν Γαλλίᾳ ἐφίλονε κινήθη ἐπὶ πολὺ τὸ ζήτημα, ἐὰν ᾖναι ἔγκυρος ὁ γάμος ὁ συναφθεὶς μετὰ δύο προσώπων, ὧν τὸ μὲν εἶχε καταδικασθῇ εἰς ποινὴν κακουρήματος διανύσων ἤδη αὐτὴν, τὸ δὲ ἕτερον δὲν ἐγνώριζεν ὅτι συνάπτει γάμον μετὰ τοιοῦτου προσώπου. Ἐπὶ τέλους ἐξενίκησεν, ἡ γνώμη καθ' ἣν ὁ γάμος ἐκηρύχθη ἄκυρος.

18. Γαλλ. Κώδ. ἀρ. 181.

* Συνέχεις σελ. 770—774 Γ' ἔτους.

ἀδελφές τι δόγμα, ἀφ' οὗ ὁ δρος *ex cathedra* εἶναι τι ἀμφίβολον καὶ συζητήσιμον. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν πιστεύομεν ὅτι ὁ πάπας ἐπαίξεν ἀπλῶς κωμωδίαν. « Διὰ τὴν καλλιτέραν δὲν δίδει ἡμῖν κατὰλογον τῶν βουλλῶν ἐκείνων ἢ μερῶν τινων ἐκ τῶν βουλλῶν καὶ ἄλλων παπικῶν ἐγγράφων, ἅτινα πρέπει νὰ γείνωσιν ἀποδεκτὰ ὡς ἀλάνθαστα; » Τοῦτο θὰ ἐρωτήσῃ ὁ ἀνγκνῶστης, καὶ ἡμεῖς ἀπαντῶμεν: Τοῦτο ἤθελεν εἰσθαι παρὰ πολὺ περιωρισμένον καὶ συνεσταλμένον· ὁ Πάπας θέλει νὰ ἔχει ὁλόκληρον τὸ πεδῖον δι' ἑαυτὸν, καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ περιορίζηται ὑπὸ τινος· θέλει νὰ ἔχη τὴν ὑπογραφὴν σας εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀγράφου χάρτου, ἵνα δύνῃται νὰ πληρώσῃ τὴν κενὸν χώρον δι' ὅποιονδήποτε ἀρέσκειται. Ὁ πάπας εἶναι ἀρκετὰ χαλὸς διπλωμάτης, ὥστε γνωρίζει ὅτι δὲν πρέπει τις νὰ τεῖνῃ πολὺ τὸ τόξον. Τούτου ἕνεκα ἐπιτρέπει τοῖς θεολόγοις του νὰ μάχωνται πρὸς ἀλλήλους καὶ περιμένει τὴν κατάλληλον στιγμήν, καθ' ἣν ἡ μάλλον προδευτικὴ παπικὴ μερίς ἐκέρδησεν λαμπρὰν νίκην, νὰ προδῇ. Ἔστο βέβαιος ὅτι οἱ ἰησοῦται χαίρουσιν ἐγκαρδίως ὅτι ὁ στωμύλος Πίος ὤχεται. Ὁ πατὴρ Curci εἶπεν ἡμῖν τοιαῦτα εἰς τὸ νέον βιβλίον του, ὅστις μένει ἔτι ἐξωγκιωμένος ἰησουίτης καίτοι χάριν εὐσημωσύνης εἶναι πρῶτον ἰησουίτης. Βεβαίως εἰς ἄνθρωπον ἀπλῆς καρδίας, εὐτεδῇ καὶ εὐθὺν καθολικόν, ὁλόκληρος αὕτη ἡ ὑπόθεσις πρέπει νὰ φαίνεται ὁμοία ἀγυρτί. Ἡ ἀρχαία Ἑκκλησίᾳ διετύπου τὰ δόγματα, ὁ δὲ λαὸς ἐγνώριζε τί νὰ πιστεύῃ· καὶ ἐὰν νέαι φιλονεικίαι ἡγείροντο, νέαι τις σύνοδος ἐξεκαθάρτιζε τὰ νέφη. Ἀλλὰ τὸ νέον τοῦτο δόγμα ἦτο ἐκ τῆς πρώτης στιγμῆς δυσνόητον, καὶ ἕκαστος ἐνέει αὐτὸ ὅπως ἤθελεν, ἀκριδῶς ὡς ὁ διαμαρτυρούμενος ἐννοεῖ τὴν Γραφὴν του. Ἀμφιβάλλω ἐὰν ὑπάρχωσι δύο πρόσωπα ἐν ὅλῃ τῇ ρωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῦ ἀναμαρτήτου πάπα μὴ ἐξαιρουμένου, οἵτινες ἐννοοῦσι τὸ δόγμα ὁμοίως. Ἐννοοῦμεν ἑσθίως πρόσωπα, ἅτινα ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐννοήσωσι, διότι ὑπάρχουσιν ἑκατομμύρια Ῥωμαιοκαθολικῶν, οἵτινες ἢ τὸ παράπαν δὲν φροντίζουν διὰ τὴν νέαν ἀπάτην, ἢ ἐπαναλαμβάνουσι τὰς λέξεις τῶν ἱερέων τῶν ἀνοήτων ὡς ὁ ψιττακός. Ἡ ζοφερά εἰκὼν ἀποδαίνει ἔτι ζορεωτέρη, ὅταν σκερῇ τις τί δύναται τὸ δόγμα τοῦτο, τὸ μυστηριώδες τοῦτο ἀντικείμενον, νὰ περιλαμβάνῃ. Ὁ δηλητηριώδης σπόρος ἐσπάρη, τί δύναται τὸ φυτὸν, τὸ τελείως ἀναπτυχθὲν φυτὸν, νὰ ἀποδῇ; Δὲν ἐντροφώμεν εἰς φαντάσματα ἢ ἐπουσιώδεις ἐννοίας. Ὅπως δὴποτε τὰ πράγματα ῥίπτουσιν ἐνίοτε τὴν σκιάν των πρὸ αὐτῶν. Ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Τριδέντου τὸ καινὸν τῆς ἀσπίλου συλλήψεως δόγμα συνεζητήθη καὶ προεικονίσθη· ἀλλ' ἂν ἴδωμεν καὶ δι' ἄλλας τινὰς σκιάς πραγμάτων βεβαίως ἐλευσομένων. Δὲν ἐννοοῦμεν μηδ' αὖτις τινα, λ.χ. τὸ πιθανὸν μέλλον δόγμα τῆς σωματικῆς ἀναλήψεως τῆς ἀγίας Παρθένου, ἢ ἴσως (ἀλλ' οὐχὶ τὴν πιθανῶς) τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἀσπίλου συλλήψεως καὶ ἐπὶ τῶν γονέων τῆς Μαρίας· ἀλλ' ἐννοοῦμεν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δόγματος τῆς ἀναμαρτησίας, ὅπερ εἶναι ὁ ἄξων τῶν εὐχῶν καὶ τῶν σπουδῶν τῶν ρωμαίων ποντιφίκων. Τοῦτο εἶναι

τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἐν τῷ μέλλοντι, ὁ διασκεδαστικὸς κήπος ἐν τῷ παρόντι.

Συναντώμεθα μὲν ἐκ τῶν προφητικῶν καὶ προοικονιστικῶν τούτων σκιῶν ἐν τῇ ὁμιλίᾳ τοῦ Ἰακώβου Lainez ἐκφωνηθείσῃ ἐν τῇ ἐν Τριδέντῳ συνόδῳ κατὰ τὴν 20 ὁκτωβρίου τοῦ 1562. Ὁ Lainez ἦτο ὡς σύντροφος καὶ ἐπιστήθιος φίλος Ἰγνατίου τοῦ Λούλλα, τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς ἰησουϊτικῆς ἐταιρίας, καὶ διάδοχός του ὡς ζενεράλης τοῦ τάγματος. Ἐπειδὴ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ παπισμοῦ ἀνεπτύχθη κυρίως ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ τάγματος τούτου, καὶ ἐπειδὴ τὰ μέλη του προσθέτουσιν εἰς τὰς κοινὰς μοναστικὰς ὑποσχέσεις τὴν τῆς ἀπολύτου τῷ πάπα ὑπακοῆς, δὲν ἦτο εἰμὴ φυσικὴ συνέπεια ἵνα οἱ ἰησοῦται θεωρῶσιν ἑαυτοὺς τοὺς προνομιούχους φρουροὺς καὶ προαγωγεῖς τῆς παπικῆς ἰδέας. Οἱ ἰησοῦται ἦσαν οἱ εὐπειθέστατοι τοῦ πάπα υἱοί, ἐν ὅσῳ οὗτος ὑπῆκουεν αὐτοῖς. Ὅτε ὁ πάπας ἀπέδῃ πεισματώδης καὶ δυσκυβέρνητος, ἀπεμακρύνθησαν, ἵνα εὐρωσι προστασίαν ὑπὸ τὰς προφυλακτικὰς τῆς «σχισματικῆς» Ῥωσσίας καὶ τῆς «ἰρετικῆς» Πρωσσίας πτέρυγας, ἕως οὗ ὁ πάπας μετενόησε καὶ ἀνεκάλεσεν αὐτούς. Καὶ λοιπὸν ὁ κυβερνῶν τὴν ἐκκλησίαν δὲν ἦτο «ὁ λευκὸς πάπας» (il papa bianco), ἀλλ' «ὁ μέλας πάπας» (il papa nero, ὁ ζενεράλης τῶν ἰησουϊτῶν)· καὶ ἔχομεν νὰ ζητήσωμεν εἰς τὰ ἄδυστα τῶν καρδιῶν τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἰησουϊτῶν διὰ τὴν λύσιν τοῦ μυστηρίου τῆς ρωμαϊκῆς Σφιγγὸς. Οἱ ἰησοῦται εἶναι πολὺ εὐφρεῖς καὶ διπλωματικῶς ἐπιφυλακτικοί, ἀλλὰ μεθ' ὅλα ταῦτα εἶναι καὶ ἄνθρωποι, καὶ οὕτω συμβαίνει ἐνίοτε ἵνα ἐκτίθενται ἀνοήτως, καὶ προδίδωσι τὰ μυστικά πολλὰ πρὸ τῆς καταλλήλου στιγμῆς. Οὕτω συνέβη καὶ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ τοῦ Lainez· τόσον αὕτη κατετάραξε καὶ ἐφρόδῃ τοὺς πατέρας τῆς συνόδου, ὥστε ὁ Lainez ἀπηγορεύθη νὰ δημοσιεύσῃ αὐτήν. Καὶ ἐν τούτοις τὸ περιεχόμενον τῆς ὁμιλίας διεβιβάσθη ἡμῖν ὑπὸ δύο πολὺ διαφόρων ἀνδρῶν, τοῦ Παύλου Sarpi (γράφοντος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Soave), εὐφροῦς ἀλλὰ φλυαρίου ἀνδρός, μισοῦντος μεθ' ὅλου τοῦ μίσους ἀληθοῦς βενετοῦ πατριώτου, καὶ τοῦ Sforza Pallavicini, ἐπίσης ἀνδρός εὐφροῦς, πεπαιδευμένου καὶ σεβαστοῦ, ἀλλὰ φανατικοῦ καὶ τυφλοῦ ὑπὸ τῶν ἰησουϊτικῶν τοῦ δεισιδαιμονίων, ἀγαπῶντος τὸν παπισμὸν μεθ' ὅλης τῆς ἀγάπης ἐρῶντος ἐραστοῦ. Συνδυάζοντες ἢ συγκρίνοντες ἀμφοτέρους, θὰ προσεγγίσωμεν τῇ ἀληθείᾳ, ἥτις βεβαιοῦται καὶ ὑπὸ ἄλλων πηγῶν. Κατὰ μίαν ὅψιν ὁ Sarpi εἶναι ἀξίος προτιμήσεως, διότι ἦτο σύγχρονος δεκαέτης παῖς, ὅτε ἐξεφωνήθη ἡ ὁμιλία, ἐν ᾗ ὁ Pallavicini ἐγεννήθη μόνον κατὰ τὸ 1607 καὶ τούτου ἕνεκα δὲν ἔδυνάτο νὰ συμβουλευθῇ αὐτῆς τοὺς μάρτυρας, ὡς ὁ Sarpi· ἀλλ' οὐχ ἤττον προτιμώμεν ν' ἀναφέρωμεν τὸν Pallavicini, διότι ἦτο εὐνοϊκὸς τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἡ μαρτυρία του θὰ ἦναι ἕνεκα τούτου καθ' ὅλα ἀξία ἀποδοχῆς. Παραπέμπομεν εἰς τὴν καλλιτέραν ἐκδόσιν «Istoria del concilio di Trento scritta dal padre Sforza Pallavicini (μετὰ σχολίων ὑπὸ Zaccaria) ἐν Ρώμῃ, 1833.

Πρὸς πείσμα τῶν κατὰ τοῦ Sarpi (Soave) ὕδρων τοῦ Palavicini εὐρίσκωμεν ἀμφοτέρως τὰς ἐκτιμήσεις τῆς τοῦ Lainez ὁμιλίας κατὰ πολλὸν ὁμοίως, ἐκτὸς ὅταν ὁ Sarpi προσθέτῃ σαρκαστικά τινα κτυπήματα, ὡς λ. χ. ὅταν εἰσάγῃ τὸν Lainez λέγοντα ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν εἶπε τῷ Πέτρῳ «Ποίμενε τὰ πρόβατά μου», διότι τὸ πρόβατον εἶναι τὸ ἀνεκτικώτερον ὅλων τῶν ζώων· ἀλλ' οἱ σαρκασμοὶ οὗτοι εὐκόλως διακρίνονται. Ὁ Pallavicini εὑρετὴν τὴν ὁμιλίαν (ἢ τοῦλάχιστον ἀντίτυπόν τι αὐτῆς) κατὰ σύμπτωσιν ἐν τοῖς βατικανοῖς ἀρχείοις δεδεμένην μετὰ τινων ἄλλων ἐγγράφων. Ὁ Lainez προοιμιάζε τὴν ὑπόθεσιν λέγων αὐτὸν πολλοὶ ἀπέτρεψαν αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τοῦτο, ἵνα μὴ πέσῃ εἰς τὸν ψόγον, ὅτι ἐγένετο τὸ κόλαξ τοῦ πάπα. Εἶτα διαιρεῖ τὴν ὁμιλίαν του εἰς τέσσαρα μέρη· 1) θέτει τὸ ζήτημα· 2) ἐκθέτει τὴν ἀτομικὴν του ιδέαν· 3) ἀντικρούει τὴν ἐναντίαν μερίδα, καὶ 4) ἀποδεικνύει τὴν ιδέαν του δι' ἐπιχειρημάτων. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ὁλόκληρος ἡ ὁμιλία δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἐκθεσις τῆς ἐιδικῆς του ιδέας καὶ καταδική τῆς ἐναντίας. Ἐν κ. 6, σελ. 770, ὁ Lainez αὐτοχρησίστεως εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμολογεῖται κατ' εὐθείαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς πάντα τὰ άτομα, ἀλλ' ἡ ἐξουσία τῆς δικαιοδοσίας (jurisdiction—giurisdizione) ἀπὸ τοῦ Θεοῦ κατ' εὐθείαν, *in genere*, δηλ. εἰς τινὰς, ὡς εἰς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς διαδόχους του καὶ, κατὰ τὴν γνώμην του, ἐπίσης εἰς πάντας τοὺς ἀποστόλους δι' ἰδιαιτέρου προνομίου· εἰς τοὺς λοιποὺς δὲ μὴ, ὡς εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους ἐπισκόπους, ἡ ἐξουσία αὕτη ἐπήλκεν ἀπὸ τινος μέσου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ παρεντεθέντος, κατ' εὐθείαν ἀπὸ τοῦ πάπα. Καὶ ἐν κ. 11, σελ. 773, «Ἦτο βέβαιον, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπεθύμει ἵνα οἱ ἐπίσκοποι κατέχωσι δικαιοδοσίαν, ἀλλ' οὐχ ὅτι ἐδίδοτο αὐτοῖς κατ' εὐθείαν ὑπ' αὐτοῦ». Ἐν δὲ κ. 12 ἀποτολμᾷ τὴν κινδυνώδη διαβεβαίωσιν ὅτι «πολλοὶ πατέρες ἐδίδαν ἐκπερασμένως ὅτι δικαιοδοσία τῶν ἐπισκόπων προήρχετο ἐκ τοῦ πάπα» (che la giurisdizione dia dal papa. Ἐν κ. 14, σελ. 775, προσθέτει ὅτι «αἱ ἀποράσεις τῶν συνόδων ἦσαν ἀποράσεις τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον προήρχοντο ἐκ τοῦ πάπα, ὅστις βοηθεῖται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Καὶ λοιπὸν πάντα ἡ διαφορά ἢ μεταξὺ τοπικῶν καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων ἢ ἐμφαντικῶς διδασκόμενα ὑπὸ τῆς πρὸ τοῦ σχίσματος ἐκκλησίας, ἡρانیσθη. Ναί, αἱ σύνοδοι ἀποβαίνουσι καθόλου ἄχρηστοι, ἀφ' ὅς ὁ μόνος ὁ πάπας βοηθεῖται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τότε οἱ πατέρες τῆς συνόδου ἐξέπληγσαν εἰς τὰς τολμηρὰς καὶ καταστρεπτικὰς τῆς αὐτῆς διαβεβαιώσεις. Νῦν αἱ διαβεβαιώσεις αὗται καθωρίσθησαν ὑπὸ τῆς βατικανῆς συνόδου· οἱ ἐπίσκοποι κατεδικάσθησαν εἰς τὴν τάξιν τῶν παπικῶν ἀπεσταλμένων, ὃ δὲ πάπας ἐγένετο *episcopus episcoporum*, τίτλος ἀπὸ γλυσσθῆς ὑπὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ *episcopus universalis*, τίτλος καταδικασθῆς ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις πάπα Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου.

Ἀλλ' ἡ ὁμιλία τοῦ Lainez βραίνει πέρα τῆς βατικανῆς συνόδου καὶ πρέχει ἡμῖν μίαν ἀποφιν ἐν τῷ δικστή-

ματι. Ὅντως παραδέχεται ὅτι ἡ παρερχομένη κατὰ τὴν χειροτονίαν ἐξουσία εἶναι κατ' εὐθείαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὅτι δίδει τῇ μιᾷ χειρὶ, τοῦτο ἀφαίρει διὰ τῆς ἄλλης· διότι τί μοι χρησιμεύει νὰ ἔχω τι, ἐὰν δὲν δύναμαι νὰ κάμω γρῆσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ διὰ τῆς ἀδείας τοῦ πάπα, ὅστις ματαιοῖ οὕτω τὸ δῶρον τοῦ Θεοῦ; Τὸ μυστήριον λοιπὸν τῆς ἱερωσύνης καίπερ ὄνθεωρητικῶς δῶρον τοῦ Θεοῦ, εἶναι πρακτικῶς δῶρον τοῦ πάπα· οἱ δὲ λόγοι τοῦ Lainez (ὡς ἀναφαίρονται ὑπὸ τοῦ Sarpi) εἶναι συνεπεῖς πρὸς τὸ λοιπὸν τῆς ὁμιλίας, του. Ἀς φροντίσωσιν οἱ πατέρες μὴ, ἐπιθυμοῦντες νὰ ὀρίσωσι τὴν τῶν ἐπισκόπων διάταξιν ὡς θεῖω δικαιώματι τοιαύτην, καταστρέψωσι τὴν ἱεραρχίαν. Ὁ καρδινάλιος Cajetan ὁμιλεῖ ἐτι ἐμφαντικώτερον. «Ἀνύψωσεν (ὁ Χριστὸς) τὸν Πέτρον... ἐξ οὗ πάντες εἶδον νὰ λαμβάνωσι τὴν δύναμιν τῆς δικαιοδοσίας καὶ τῆς χειροτονίας». Ὁ Σιλεστρὸς Prierias (in praesumptuosas M. Lutheri conclusiones de potestate papae dialogus, Lipsiae 1518, σελ. 2): «Ὅστις δῆποτε, λέγει, δὲν βασίλειται ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ῥωμαίου πάπα, ὡς τοῦ ἀλανθᾶστου κανόνος τῆς πίστεως, ἐξ ἧς (διδασκαλίας) καὶ αὕτη ἐπίσης ἡ Γραφὴ ἀντλεῖ τὴν ἰσχύν αὐτῆς καὶ τὸ κύρος, εἶναι αἰρετικὸς». Καὶ πάλιν (apud Rocabert tom. XIX 2356) «Μόνος ὁ ἀπόστολος Πέτρος προεχειρίσθη κατ' εὐθείαν ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σελ. «Παρά τοῦ Πέτρου πάντες οἱ ἀπόστολοι χειροτονήθησαν ἐπίσκοποι». Διςχυρίζεται δὲ ἐν τῇ ἐφεξῆς σελίδι ὅτι ὁ ΠΑΠΑΣ ΕἶΝΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΣ Ἡ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Ἡ ΚΕΦΑΛΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΥΡΙΩΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΣ Ο ΚΟΣΜΟΣ». Ἀναγνώστα, ἐνθυμοῦ ὅτι τὸ *imprimatum* τοῦ πάπα ἐπεκύρωσε τὴν πρότασιν ταύτην. Ἀλλ' ἂν καὶ δὲν βιάζεται ὁ ῥωμαιοκαθολικὸς νὰ ἀποδεχθῇ τὰς προτιθέμενας θεωρίας, εἶναι ὁμως ὑποχρεωμένος νὰ παραδεχθῇ ὅτι αἱ προτιθέμεναι θεωρίαι δύνανται ἀσφαλῶς νὰ κατέχωνται, δὲν περιέχουσιν αἵρεσιν τινὰ, οὐδὲ καὶ ἡχοῦσιν ὡς αἱρέσεις (*haeresin sapiens*). Τοιοῦτος εἶναι ὁ προφυλακτικὸς τρόπος, καθ' ὃν ἡ Ῥώμη προετοιμάζει τὴν ὁδὸν πρὸς λαθρεμπόριον νέας ὕλης διὰ τὸ δογματικὸν ἐργαστήριον. Ἐν πρώτοις γράφονται βιβλία, ἐν οἷς προτίθεται ἡ νέα θεωρία δειλῶς καὶ κεκαλυμμένως, ἵνα ἴδῃ τὸν σφιγμὸν τῆς κοινῆς γνώμης. Ἀντιλογία ἀρχεῖται τῆς ἀψιμαχίας· τὸ δὲ ζήτημα πλειότερον καὶ ἐλευθερότερον ἀερίζεται. Αἱ διαστάσεις τοῦ πατριστατικοῦ ἀγῶνος αὐξάνουσιν, ἡ ἡλικία καὶ ἡ δύναμις τοῦ νηπίου δόγματος (*baby-doctrine*) αὐξάνουσι ταχέως, ὃ δὲ πάπας δύνανται ἀνευ κινδύνου νὰ προβῇ ἐκ τῆς κρύπτῃς του καὶ νὰ δεῖξῃ τὸ γρῶμά του, οὐχὶ βεβαίως ὡς τις κεκηρυγμένος φατριαστὴς (τοῦτο ἦθελον εἶσθαι ἄσφον καὶ ἡδύνατο νὰ βλάβῃ τὸ συμφέρον του), ἀλλὰ διὰ τινος

* Qui adversarius (Lutherus) negat eum (papam) esse ecclesiam catholicam virtualiter, capropter ostendendum est, quod sit caput orbis et consequenter orbis totus in virtute.

imprimatum. Αὕτη εἶναι ἡ θεωρητικὴ κατὰστασις τῆς ἀντιλογίας. Μετὰ τοῦτο ἡ πρακτικὴ ἄρχεται διὰ τῆς ἐφευρέσεως θρησκευτικῶν βιβλίων νὰ εἰσάγῃ τὴν μέλλουσαν διδασκαλίαν εἰς τὰ πνεύματα τῶν πιστῶν καὶ νὰ μιγνύῃ αὐτὴν μετὰ τοῦ ζωτικῆς αἵματος τῶν πτωχῶν, τῶν ἀσυλλογίστων ψυχῶν. Τοῦτο εἶναι τὸ καταχθονιώτερον μέρος τῆς ὑποθέσεως τὸ δηλητηριάζον τὸ αἷμα καὶ φονεῖον ἀθῶων λαὸν ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Καὶ λοιπὸν ἡ παράδοσις εἶναι ἤδη ἐτοίμη· ὁ λαὸς συνείθηκε νὰ θεωρῇ τὴν ὑπόθεσιν ὡς κληρονομηθεῖσαν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων. Μόνον ὁ σύνδεσμος λείπει. Εἶναι μὲν καθολικὴ διδασκαλία ἵνα ἕκαστος δόγμα ἀποδεικνύηται ὡς μέρος τῆς ἀποστολικῆς παρακαταθήκης τῆς πίστεως· ἀλλ' εἶναι εἰς τὸ ἄκρον δύσκολον τὸ ἰχνηλατῆσαι τὰ καινὰ δόγματα εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν, ἀπ' οὗ γνωρίζομεν ἐν γένει τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ὀνομασίας ἐκάστου κοινοῦ δόγματος καὶ τὴν θέσιν ἐν ᾗ τὰ σπάργαντα αὐτοῦ εὕρισκοντο. Ἐν ὅψει τῶν κοινῶν τούτων ἀληθειῶν πλάττεται γενεαλογία φθάνουσα μέχρι τῶν ἀποστόλων, γενεαλογία ἄνευ ὀνομάτων, ἄνευ ἀποδείξεων, ἄνευ γραπτῶν μνημείων. Χορηγεῖται δὲ αὕτη ὑπὸ τῆς λανοθανούσης ἡ ὑπνωτούσης παραδόσεως. Ὁ ἀπαίστιος οὗτος σφετερισμὸς δικαιολογεῖται οὕτω πως: «Ἐὰν οἱ ἄγιοι Γρηγόριος, Λέων, Αὐγουστίνος, Ἱερώνυμος, Χρυσόστομος, Βασίλειος, Κυπριανός, Ἰγνατίος, οἱ ἀπόστολοι Ἰωάννης, Ἰάκωβος, Παῦλος καὶ Πέτρος ἤκουον τὸ δόγμα ἡμῶν, ἤθελον διὰ μιᾶς ἀναγνωρίσει αὐτὸ ὡς ἰδικόν των· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐδόθη αὐτοῖς κατάλληλος περίστασις πρὸς ἔκθεσιν καὶ ὑπεράσπισιν ἐκείνου ὅπερ δὲν προσεβλήθη ἐν τῇ ἐποχῇ των, διὰ τοῦτο ἐλλείπουσι σαφεῖς ἀποδείξεις». Ἐκεῖνος ὅστις δύναται νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν λογικὴν ταύτην, εἶναι ἱκανὸς νὰ καταπῇ πᾶσαν ἀνοησίαν. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος (Α. Περ. Β' 2) ἐδίδαξε πολὺ διαφόρως ὅτι «ἔπρεπε νὰ ἐπιποθήσωμεν τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα». Ἡ ὑπόθεσις τῆς λανοθανούσης παραδόσεως εἶναι ἡ τὰ μάλιστα ἐπίβουλος παγὶς τοῦ ρωμαϊσμοῦ. Βεβαίως εἰς εὐθὺς καὶ σκεπτικὸς θεατὴς δὲν θὰ παγιδευθῇ ὑπ' αὐτῆς εὐκόλως· ἀλλ' ὁ γεννηθεὶς καὶ ἀντραφεὶς Ῥωμαῖος δὲν εὕρισκε τὴν *sacrificio d'intelletto* τὸσφ δύσκολον, ἀλ-

* Ὑπάρχει ἐνδιαφέρον τι βιβλίον *Epistolae praepositorum generalium ad superiores societatis Jesus* (Dillingæ 1612), ὅπερ ἄρχεται διὰ τινος ἐπιστολῆς τοῦ Ζενεράλλ' Εὐδερμόδου Μικρουζινου καὶ ἀκολουθεῖται ὑπὸ 25 ἐτέρων ἐπιστολῶν τοῦ Ζενεράλλου Κλαυδίου Ἀκουαδίδα πραγματευομένων τὸ καθῆκον τῆς τυφλῆς ὑποταγῆς. Μετὰ τοῦτο ἔπεται δεύτερον μέρος ἄνευ ἰδιαιτέρου τίτλου, ἀλλὰ μετὰ νέας σελιδώσεως περιλαμβάνον ἐκλογὴν ἐπιστολῶν τῶν Ζενεράλλων τῆς ἐταιρίας τῆς συσταθείσης κατὰ τὸ 1606 ὑπὸ Βερνάρδου de Angellis. Τὸ μέρος τοῦτο ἄρχεται δι' ἐπιστολῆς τοῦ Ἰγνατίου Λαυδία, ἱερωτοῦ τῆς ἐταιρίας, de obedientiae virtute. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ σελ. 8 ἀναγινώσκομεν: «Ὁ θεὸς ἐξ ὀλοκλήρου νὰ θυσιάσῃ ἐαυτὸν τῷ Θεῷ, πρέπει ἐκτὸς τῆς θελήσεως νὰ θυσιάσῃ ἐπίσης καὶ τὸν νοῦν του, ὅπερ εἶναι ὁ τρίτος καὶ ὁ ὕψιστος βαθμὸς τῆς ὑποταγῆς». Καὶ ἐν σελ. 17. «Ὅπως ἀπ' εὐθείας συγκατατίθεσθε τῇ καθολικῇ ἀληθείᾳ, οὐ-

λὰ μᾶλλον μετ' εὐφροσύνης εὐχαλόν. Ὁ λαὸς ἀρέσκειται ἵνα ἄλλοι σκέπτωνται καὶ φροντίζωσι δι' αὐτόν, ἀρκεῖ οἱ ὁδηγοὶ οὗτοι νὰ ὦσιν ἥπιοι καὶ νὰ μὴ ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰς ἀναπαύσεις τοῦ βίου.

Ἡ ἱστορία ἦτο πάντοτε τὸ τρωτὸν σημεῖον τῶν Ἰησουιτῶν, καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τῶν ποπιστῶν. Ἐὰν ἡ ἀηδὴς καὶ ὀχληρὰ αὕτη πέτρα τοῦ σκανδάλου ἠφανίζετο ἐκ τοῦ μέσου ἐξ ὀλοκλήρου, ὁ ρωμαϊσμός ἤθελεν ἀποβῆ ἀδιάψευστος· ἀλλ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ συμβαίνει ὅτι ἐν τῇ συνειδήσει. Ἐὰν μόνον ὁ κακοῦργος ἠδύνατο νὰ καθαρίσῃ τὴν παροξυντικῶς ἀνῆρεμον συνειδήσιν του, ἤθελεν εἶναι εὐτυχέστατος ἄνθρωπος. Ἡ ἱστορία εἶναι ἡ συνειδήσις τῆς ἀνθρωπότητος· ἡ δὲ Ῥώμη νοθεύουσα ταύτην ἐπεσφράγισε τὴν ἐκείνης καταδίκην.

(Ἔπεται συνέχεια)

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαναρίῳ, τρίτη, 22 τομυδρίου 1893)

Κατανυκτικὴ καὶ θρησκευτικῶς ἐπιδύλλουσα ἐτελέσθη τὴν δευτέραν (21), ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, λειτουργία ἐν τῷ Πέραν ἱερῷ τῆς Παναγίας ναῷ ὑπὸ τῆς Α.Θ.Π. συνιερουργούντων τῶν σεβ. ἀγ. Ἐφέσου, Ἱρακλείας, Νικομηδείας, Ἰωαννίνων, προέδρου Διδυμοτείου, Ἀγκύρας, Βιζύης, Γρεβενῶν, Χαλεπίου, Καρπάθου καὶ τοῦ ἐπισκόπου Εἰρηνοπόλεως προεστώτος τῆς ἐνορίας. Ἐν τῇ τελετῇ παρεγένοντο οἱ παρὰ τῇ Ἰψηλῇ πύλῃ ἀντιπρόσωποι τῶν ὀρθοδόξων κρατῶν Ῥωσσίας, Ἑλλάδος, Ρουμανίας καὶ Σερβίας μετ' ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῶν πρεσβειῶν, πρὸς δὲ πολλοὶ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ὁμογενῶν καὶ ἄπειρον πλῆθος λαοῦ. Ἡ λειτουργία ἐληξε μετὰ τῆς συνήθους ἱεροπρεπειᾶς καὶ τάξεως· μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν ἡ Α.Θ.Π. ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῶν σεβ. συνοδικῶν καὶ τῶν ἐξοχωτάτων πρεσβευτῶν ἀνῆλθεν εἰς τὸ συνοδικόν, ἐνθα ὑπεδέξαντο αὐτὴν οἱ ἀξιότιμοι ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ καὶ ἐπόθεν μικρὸν ἀναπαυθεῖσα μετέβη ἐν ἀρχιερατικῇ συνοδίᾳ εἰς τοῦ κ. Γ. Ζαζίφη, ἐπου καὶ ἡρίσθη.

Τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς ταύτης ἡ Α.Θ.Π. ἐχοροστάτησεν ἐν τῇ αὐτῇ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν ἐσπερινόν.

τως ἐπιδόθητε νὰ ἐκτελῆτε ὁτιδήποτε ὁ ἀνώτερος λέγει μετὰ τυφλῆς ὁρμῆς θελήσεως, τεινούσης πρὸς ὑποταγὴν ἄνευ ὀποιεσδήποτε ἐρευνῆς». Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ λαοῦ ἐκείνου, περὶ οὗ οὐδὲ Cervantes λέγει «ὡς ὁδηγοὶ καὶ ἄγωγοι πρὸς οὐρανόν, ὀλίγοι προσέρχονται αὐτοῖς» (para guíadores y adalides del camino del cielo pocos les Wegan), *Novelas ejemplares* (los dos perros).

Τῷ σαββάτῳ ἐπανεκάμφεν εἰς τὴν ἐαυτοῦ ἐπαρχίαν ὁ π. ἀγ. Σηλυβρίας κ. Γερμανός.

Τὴν κυριακὴν ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ἁμβωνος ὁ πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Γρηγόριος Παλαμάς. Μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ὁμιλητικῆς ἀνέπτυξεν ὅποιαν πρέπει χρῆσιν νὰ ποιῶμεθα τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διδομένων ἡμῖν ἀγαθῶν, ἀντλήσας τὸ θέμα αὐτοῦ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου τῆς ἡμέρας.

Γενομένων τῇ παρελθούσῃ κυριακῇ τῶν ἐκλογῶν τοῦ τε προεδρείου καὶ τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἀδελφότητος «Ἐτηροκρήνης» ἐξελέγησαν πρόεδρος ὁ κ. Ν. Ψυχάρης, ἀντιπρόεδροι οἱ κκ. Ν. Φωτιάδης καὶ Δ. Μαυρογένης, γενικὸς γραμματεὺς ὁ κ. Α. Λιμαράκης, εἰδικὸς ὁ κ. Ἰ. Θ. Θεοδώριδης, ταμίας ὁ κ. Β. Οἰκονομιδης, λογιστὴς ὁ κ. Ἐμμ. Μελανδίνος· μέλη δὲ τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ἐπιτροπῆς οἱ κκ. Χρ. Χατζηγεώργιου, Φρ. Μαυρογορδάτος, Νικ. Παρνακάς, Γ. Β. Καλλίφων, Π. Τσόλας καὶ Α. Γραμματόπουλος.

Βιβλιογραφία

Ο ΧΡΟΝΟΣ, ἡμερολόγιον τοῦ βισέκτου ἔτους 1884 μετ' εἰκονογραφίων, συνταχθὲν τῇ συνεργασίᾳ διαφόρων λογίων ὑπὸ Κ. Λαζαρίδου, ἐξεδόθη ἀδείᾳ καὶ ἐγκρίσει τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας ὑπὸ Ι. Γ. Μαρμαρίτου καὶ Ἀντ. Μαξούρη. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1883.

ΑΓΓΕΛΙΑΙ.

ΑΓΘΙΔΕΣ ΑΥΡΑΙ. Συλλογὴ ποιημάτων Γεωργίου Μ. Βιζυηνοῦ μετὰ μιᾶς εἰκόνος ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κυρίου Alphonse Legros. Πρώτη πολυτελὴς ἔκδοσις. Ἐν Λονδίνῳ, 1883.

Ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ἐπεσπλησαν ἡμῖν οὖν τῇ παρακλήσει τοῦ νὰ δημωσιεύσωμεν τὰδε·

«Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐκδίδομεν ἕνα τόμον ποιημάτων τοῦ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Μ. ΒΙΖΥΗΝΟΥ, ποιητοῦ ἐπανειλημμένως βραβευθέντος ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου.

Ὁ κ. ΒΙΖΥΗΝΟΣ ἔσχε τὴν ἐπιτυχὴ ιδεάν νὰ ἐπεξεργασθῇ πρῶτος πολλοὺς περιέργους μύθους καὶ παραδόσεις ἀγράφους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μὲ τρόπον οὕτω ποιητικόν, ὥστε τὰ ἔργα του ὁ ἀνχνωσθῶσιν εὐχαρίστως ὅχι μόνον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὧν τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς σκέψεις ἀντικατοπτρίζουν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πάντων, ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ προϊόντα τῆς πρωτοουργοῦ τῶν ἐθνῶν φαντασίας.

Ὁ διάσημος ζωγράφος καὶ καθηγητὴς τοῦ university-college ἐν Λονδίνῳ κ. Alphonse Legros προσηνέχθη φιλόφρων νὰ κοσμήσῃ τὴν προμετωπίδα τοῦ βιβλίου διὰ μιᾶς εἰδικῆς εἰκόνος (eau forte) παριστώσης ἐν ἑκ τῶν θεμάτων τοῦ ποιητοῦ. Ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὴν ἐπί- τῆς Βιζύης.

Τῆς εἰκόνος ταύτης δὲν θὰ παραχθῶσι κατὰ μόνον 250 τεχνικῶς ἁμεμπτα ἀντίτυπα, μεθ' ὃ ἡ χαλκογραφικὴ πλᾶξ καταστραφῆται. Ἐπομένως ἡ παρῶσα ἔκδοσις περιορισθῆται εἰς τὸν ἀνωτέρω ἀριθμὸν.

Ὁ τύπος γίνεται ἐπὶ λαμπροῦ ἑλλανδικοῦ χάρτου· τὰ βιβλία ἔσσονται δεδεμένα πολυτελῶς καὶ, ἡριθμημένα κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἐν ἑκάστῳ εἰκόνος, διανεμηθήσονται κατὰ τὰς χρονολογίας τῶν αἰτήσεων.

Τιμὴ τοῦ βιβλίου ἔσται 1 λ. 11 σ. 6 π.

Οἱ βουλούμενοι ν' ἀποκτήσωσι τὸ βιβλίον ἀποταθῶσαν πρὸς τὸν συγγραφέα 5 Sydner Lond. Stoke Newington, London».

Πατριαρχικὸν πρωτόκολλον. Ἀνεύρεγγοι μένουσιν αἱ πρὸς τὸ ἀικουμένικον πατριαρχεῖον ἀποστελλόμεναι ἀποφοραὶ καὶ παντοῖα ἄλλα φερελογήσιμα ἔγγραφα ἢ ἐπ' αὐτὰ περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐποθέσεως) τηλεγραφήματα, ὧν δὲν προκαταβάλλονται τὰ πρωτοκολλητικὰ τέλη ὑπὸ τοῦ ἐπιδότου, ἢ τοῦ ἀποστολέως αὐτῶν διὰ τινος ἐνταῦθα ἀνταποκριτοῦ.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ἀναδέχεται τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων πρὸς ἐκτύπωσιν παραγγελιῶν ἐντεθῆναι τε καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ἧτοι ἀπλῶν ἢ διπλοτύπων ἀποδείξεων· τιμολογίων καὶ προγραμμάτων· ποικίλων γνωστοποιήσεων· ἐμπορικῶν ἐγκυκλίων· τίτλων ἐπιστολῶν· ἐνδεικτικῶν σχολειῶν· προσκλητηρίων· ἐκδόσεων ἐφοριῶν καὶ λοιπῶν σωματείων· παντοίων μητρώων· ἀδειῶν γάμου· βαπτιστηρίων· πιστοποιητικῶν μικτάρων καὶ λοιπῶν· γραμματίων λαχείων· ταχυδρομικῶν ἀποδείξεων· νεκρωσίων ἀγγελιῶν κτλ. κτλ. ἧτοι ἐν γένει πᾶν εἶδος τοιούτων ἐργασιῶν, ὡς καὶ βιβλίων, ἅπερ ἐκτυποῖ μετ' εὐθηνίας, ταχύτητος καὶ φιλοκαλίας.

(Συνέχεια ἡγουμένης σελ. 80).

180¹. Πᾶν πρῶγμα δύο ἔχει λαβὰς· τὴν μὲν ἀφόρητον, τὴν δὲ φορητὴν. Ἐάν οὖν ἀδελφός σε ἀδικῇ, ἐντεῦθεν αὐτὸ μὴ λάμβανε δτι ἀδικεῖ, αὐτὴ γὰρ ἡ λαβὴ ἐστὶν αὐτοῦ οὐ φορητὴ· ἀλλὰ ἐκεῖθεν μᾶλλον δτι ἀδελφός, δτι σύντροφος, καὶ λήψῃ αὐτὸ, καθὼς φορητὸν ἐστίν.²

181. Εὐκόλως τῶν ἰδίων σπικλμάτων ἐπιλανθανόμεθα, ὅταν μηδεὶς ἄλλος παρ' ἡμᾶς γινώσκῃ αὐτὰ (Ἐκ τοῦ γαλλ.)³

1. Ὑπὸ τὸν αὐτὸν τοῦτον ἀριθμὸν ἐν τισι φύλλοις τοῦ Ε' τεύχους ἐσημειώθη τὸ τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου· μέγα τὸ παρὰ τῶν συναδελφούντων φάρμακον.

2. Ἐπικτήτου ἐγχειρίδιον, κεφ. ΕΒ'.

3. Σοφὴς δὲ ὁ προειπὼν πάντων μάλιστα σαυτὸν αἰσχύον.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 29 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1893. ΤΕΥΧΟΣ Η'.

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἐδδομάδος.

Συνδρομὴ ἰσηγία προκαταβλλομένη ἑταῖρα μετ' ἄρ. παντε. ἐν τοῖς προαπείσι καὶ ταῖς ἑπαρχίαις μετ' ἄρ. 15, ἐν τῷ ἑσπερίῳ ἑτάρκα εἰκοσιπέντε. Συνδρομὴ ἑτάρκα δὲν ἔχεται.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς 1^{ης} τοῦ μηνὸς ἰαννουαρίου.

Ἀγγέλλεται ἡ ἑδδοσις παντὶ ἡμερῶν συγγράμματι. ὅταν ἡ ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεθνοῦσιν πλήρη σωμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν Φανερίῳ ἐν τῷ οἰκουμένῳ πατριαρχείῳ.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ.

Πᾶσι αἰτήσις ἀποστέλλεται τῷ κ. ΓΙΩΑΝΝΗ ΑΣΠΡΙΩΤΗ διευθυντῇ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Κπολιν, Φανερίον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Μνημεῖα ἐκκλησιαστικὰ ἀνέκδοτα Β'. ἐκ τῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Θεοφύλακτου μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων.

Ἡ παλαιὰ προφητικὴ εἰκὼν τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ διακίου.

Ἀνέκδοτα ἀποφάσεις τῶν ἁγίων τῆς ὁρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἀποκαταμένον ταῖς ἡμετέραις χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις ἀποστέλλεται.

Τὸ ὅριον τοῦ Κυρίου.

Ἡ συνέλευσις τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου.

Κήρυγμα τοῦ θεοφύλακτου ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ.

Ὁ μακαριώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων πρὸς τὴν Α.Α.Μ.

Πατριαρχικὴ ἐπιταγή.

Ἡ ὑπὲρ τοῦ ὁσίου ἱωαννικίου σύστασις τῆς ἀδελφότητος ἑσπρίας.

Ὁ ἐν Χριστῷ ποικίλος.

Ὁ βουλγαριανὸς Νεῖλος καὶ οἱ κατόικοι Στρομνιτσῆς.

Βιβλιογραφικὰ ἀγγέλλεται διαχρηστικὰ.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ*

Β'

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ

(1078)

Ἐν τοῖς ἀξιολογωτέροις ἐρμηνευτικοῖς συγγράμμασι τοῦ σπουδαίου ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρὸς τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος Θεοφύλακτου Βουλγαρίας ἀρχιεπισκόπου (ἔγεν. περὶ τὸ 1035,† μετὰ τὸ 1107) καταλέγεται καὶ ἡ εἰς τοὺς μικροὺς λεγομένους προφήτας ἐρμηνεία. Πρώτη τῆς ἐκδόσεως (editio princeps) ἐγένετο λατινιστῇ μόνον ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἑλληνοιστοῦ μαθητοῦ τοῦ διασχήμου Φιλίππου Μελάγγχονος (Melanchthon ἢ Melanthon, ἐξελλήνισις τοῦ Schwarzerd† ἔγεν. 16 φεβρ. 1497,† 19 ἀπριλ. 1560) καὶ καθηγητοῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ εἰτα (1551) τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου Ἰωάννου Λονικέρου (Joannes Lonicerus, ἔγεν. 1499,† 20 ἰουν. 1569) τῷ 1534 ἐν Βασιλεῖα εἰς ὄγδον μικρόν. Ἀλλ' ἡ ἐκδοσις αὕτη γενομένη κατὰ τὸ ἐν ἱκανοῖς ἑλλήπες ἑλληνικὸν χειρόγραφον τοῦ ἐν Βενετίᾳ κοινοβίου τοῦ ἀγίου Ἀντωνίου περιέχει μόνους τοὺς τέσ-

* Συνέχ. ἐκ τοῦ ΔΖ' τεύχ. τοῦ Γ' ἔτους σ. 577 β.

1. Τὴν παραπομπὴν ταύτην, ὡς καὶ τὰς ἀπομείνας, ἴδ. ἐν σ. 112-116.

σαρὰς προφήτας Ἀβραάμ, Ἰωάνν. Ναὺμ καὶ Ὡση, οὗ τὸ ὑπόμνημα ἦν κατὰ τὴν κομψὴν τοῦ Λονικέρου παρατήρησιν ἀκέραλον, λαγαρόν καὶ μέλιουρον. Καὶ δὴ ἑλλείπουσιν ἐκ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἅπαν τὸ προϊόνιον καὶ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ὡση ἡ πῶν κεφαλαίων 1, 1—2, 10 α' ἡμιστιγίου. ἀνθ' ἧς ὁ Λονικέρος παρέθηκε μετάρρῃσιν ἐκ τῶν Ο' τοῦ κειμένου τοῦ προφήτου, μέρος τῆς ἐρμηνείας τοῦ β' ἡμιστιγίου τοῦ 10 στίχου τοῦ 2 κεφαλαίου, μέρος τῆς ἐρμηνείας τῶν στίχων 21 καὶ 22 τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου, ἡ ἐρμηνεία τῶν στίχων 3—6 τοῦ 1 κεφαλαίου πλὴν τινὸν ὀλίγων ἐν ἀρχῇ λέξεων, ἀνθ' ἧς ὁ Λονικέρος παρέθηκε πάλιν μετάρρῃσιν ἐκ τῶν Ο' τοῦ προφητικοῦ κειμένου, καὶ τέλος ἅπαντα τὰ ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 11, 1 μέχρι τέλους τοῦ προφήτου (11, 10) πλὴν ἐλαχίστων ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐρμηνείας τοῦ 1 στίχου τοῦ 11 κεφαλαίου. Καὶ τὴν ἑλλειψίν δὲ ταύτην ἀνεπλήρωσε κατὰ τὸ ἐνὸν ὁ ἐκδοτὴς διὰ παραθέσεως τοῦ κειμένου τῶν Ο' ἐν λατινικῇ μεταρράτῃ. Τῆς ἐκδόσεως δὲ ταύτης πολλαχρὸν πολλὰς ἀνατυπωθεῖται, δύνανται ποῖς συμπλήρωσις λογισθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ λουθηρανῶ ἐπίσης ἑλληνοιστοῦ καὶ καθηγητοῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐν Ἑλμεστῶδῃ Χριστοφόρου Ἑρρίκου Ριτμειέρου (Chr. Henr Ritmeierus† ἔγεν. 30 ἰαν. 1671,† 1 αὐγ. 1719) ἐκδοσις τῆς ἀρχῆς τοῦ 2 κεφαλαίου (στίχ. 1—7) τοῦ Ὡση ἐλλήνιστῇ μετὰ λατινικῆς μεταρράτῃς καὶ σημειώσεων ἐν Ἑλμεστῶδῃ τῷ 1702 εἰς τέταρτον. Ἐγένετο δὲ αὕτη ἐπὶ τῇ βάσει ἀπογράφου τοῦ ἐν Ἰένῃ καθηγη-

τοῦ Ἰωάννου Ἀνδρέου Βοσίου (Joh. Andr. Bosius ἢ Bo-
se· ἔγεν. 17 ἰαν. 1626, † 1674) ἐκ χειρογράφου τοῦ
Ἀργεντοράτου (Strassburg), ὅπερ καὶ αὐτὸ ἐν πολλοῖς
ἐλλειπῆς ἦν¹⁰. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἐπε-
χείρητε πλήρη τῆς εἰς τοὺς μικροὺς προφήτας ἐρμηνείας
τοῦ Θεοφυλάκτου ἔκδοσιν ὃ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἀρ-
γεντοράτου καθηγητῆς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν Ἰωάν-
νης Ἑρρίκος Λεδερλίνος (Joh. Henr. Lederlinus·
ἔγεν. 18 ἰουλ. 1672, † 3 σεπτ. 1737)¹¹ ἐξ ἑλληνικοῦ
χειρογράφου τῆς αὐτοῦ δημοσίας βιβλιοθήκης, τοῦ αὐ-
τοῦ ἐκείνῳ, ἐξ οὗ τὸ τοῦ Βοσίου ἐγένετο ἀπόγραφον, με-
τὰ λατινικῆς μεταφράσεως¹². Ἀλλὰ δι' ἀγνώστους αἰτί-
ας ἔμεινεν ἡ ἐπιχείρησις ἀπραγματοποίητος, ἀπέκειτο
δὲ καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀσυχρίτως πλέον καὶ ἀξιολογώ-
τερον περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν ἐνασχοληθέν-
τας δυτικούς ἢ εὐγενῆς τιμῆ τῆς ἐκδόσεως καὶ τοῦ ἔργου
τούτου τοῦ Θεοφυλάκτου. Οὕτω μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ
ἀφοσιώσεως ἀνέλαβε καὶ κατὰ τὸ ἐνὸν εἰς πέρας ἤγαγεν
αὐτὴν ὁ πολυμαθὴς καὶ φιλόπονος ἰταλὸς λόγιος Ἀν-
τώνιος Βονιωάννης (Ant. Bongionanni καὶ λατ.
Bonjohannes· ἔγεν. τῷ 1712 καὶ ἔζη ἔτι τῷ 1760,
ἀγνωστον δὲ μένει πότε ἀπέθανε)¹³.

Οὗτος ἐκτίθησι τὰ κατὰ τὴν ἔκδοσιν ἐν ὀλίγοις οὕτω.
Μαθὼν ὃ ἀπὸ τῆς μεγάλης βενετικῆς οἰκογενείας τῶν
Φοσκάρων καταγόμενος γερουσιατῆς Φραγκῆσκος ὅτι ἐν
βαυαρικῷ χειρογράφῳ ἀπέκειτο τὸ τοῦ Θεοφυλάκτου ὑπό-
μνημα περὶ οὗ ὁ λόγος καὶ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ ποθῶν, ἐ-
πέτυχε τῇ συνεργείᾳ τοῦ Φήλικος Οἰφελίου (Esfelii) καὶ
τῇ γενναίᾳ φιλοτιμίᾳ τοῦ τῆς Βαυαρίας ἡγεμόνος τὴν εἰς
Βενετίαν ἀποστολὴν αὐτοῦ τοῦ χειρογράφου, καὶ ἀνέθηκεν
εἰς τὸν Βονιωάννην τὴν ἀντιγραφὴν καὶ μετάφρασιν αὐ-
τοῦ εἰς τὸ λατινικόν. Τοῦτο δὲ τοῦ δεκάτου τρίτου περὶ
ποῦ κατὰ τὸν Βονιωάννην αἰῶνος ὃν ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν
« Θεοφυλάκτου ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας ἐξηγησις εἰς
τὸ δωδεκαπρόφητον », ἣν εἶχε καὶ τὸ ἕτερον τῆς Αὐ-
γούστης καὶ τὸ τοῦ Ἀργεντοράτου, περιεῖχε δὲ ὡς καὶ
ταῦτα ἐρμηνεῖαν εἰς ἅπαν τὸ δωδεκαπρόφητον. Ἀλλὰ
προβίστης τῆς μεταφράσεως εἰς τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ Σοφο-
νία ἐνόησεν, ὁ Βονιωάννης ἐκ τοῦ ὕψους καὶ εἶτα ἐξ ἀν-
τιπραβολῆς ὅτι τὸ μετὰ τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ Μιχαῖα μέ-
ρος ἀνῆκεν εἰς τὸν Θεοδώρητον, τοῦθ' ὅπερ ἐπεκυρώθη
καὶ ἐκ τῆς ἀντιπραβολῆς τοῦ ἐτέρου αὐγουσταίου χειρο-
γράφου ἀποσταλέντος εἰς Βενετίαν καὶ τοῦ Ἀργεντοράτου
ἐρευνηθέντος ὑπὸ τοῦ Σερέρου καὶ ἀπεδείχθη ὅτι τὰ τρία
ταῦτα χειρόγραφα τὸ ἐν ἐκ τοῦ ἄλλου ἀντεγράφησαν. Ἐ-
πειδὴ δὲ ἀπὸ τούτων ἔλειπεν ὁ πρόλογος καὶ μέρος ἱκα-
νὸν τῆς τοῦ Ὡση ἐρμηνείας, ὃ μὲν πρόλογος μετὰ ἐλλεί-
ψεων τινων ἀντεγράφη διὰ τοῦ Ζανέττου ἐκ βενετικοῦ
τοῦ ἁγίου Μάρκου χειρογράφου, ἐζητήθη δὲ εἰς τὰς ἐπιστή-
μους ἀπάσης τῆς Εὐρώπης βιβλιοθήκας χειρόγραφον πε-
ριέχον τοῦτον πλήρη. Ἀδυνατῶν δ' ἀποδᾶναι τῆς εὐρέ-
σεως τοιούτου, ἀνηρευνήθη καὶ αὐτὴ ἡ Ἀνατολὴ καὶ αὐ-
τὸς ὁ Ἄθως εἰς μίτην. Οὕτω δὲ ἐγένετο κατ' ἀνάγκην

ἡ ἔκδοσις ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τοῦ ἀρίστου πάντων βενε-
τικοῦ χειρογράφου τοῦ ἁγίου Μάρκου, ὅπερ σύγχρονόν που
φαίνεται τῷ συγγραφεῖ κατὰ τὸν Βονιωάννην καὶ μόνην
περιέχει τὴν ἐρμηνεῖαν εἰς τοὺς πέντε πρώτους προφήτας
Ὡση, Ἀβδακούμ, Ἰωνᾶν, Ναούμ καὶ Μιχαῖν¹⁴. Περὶ
δὲ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως λέγει ὅτι εἰς μὲν τὸ γρα-
φικὸν κείμενον προὔτιμησε τὴν ἐν τοῖς πολυγλώττοις πα-
ρὰ τοὺς Ὁ' κειμένην, ἵνα μὴ τι ἐν νέᾳ μεταφράσει παρά-
πτωμα ὡς μέγα αὐτῷ λογιθῇ ἐγκλημα. Εἰς δὲ τὴν ἐρ-
μηνεῖαν τοῦ Θεοφυλάκτου παρέλαβεν ἐφ' ὅσον ἦν δυνατόν
τὴν τοῦ Λονικέρου μετάφρασιν ἐνιαχοῦ μόνον ἐπεξεργα-
σθεὶς αὐτὴν, ἀρίστα παρατηρῶν ὅτι τὸν πόνον τῶν λογί-
ων φεῖσθαι πρέπει (viri eruditorum laboribus
parsendum putamus). Ὅπου δ' ὡς ἐλλειπῆς ἡ τοῦ Λο-
νικέρου ἔκδοσις ἦν, ἐκεῖ νέαν παρέθηκε κατὰ τὸ ἐνὸν πι-
στὴν μετάφρασιν¹⁵.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Βονιωάννης, οὗτινος ἡ ἔκδοσις εὐρη-
ται ἐν τῷ τετάρτῳ καὶ τελευταίῳ τόμῳ τῆς ἀρίστης βε-
νετικῆς ἐκδόσεως τῶν ἀπάντων τοῦ Θεοφυλάκτου¹⁶, ἀνε-
τυπώθη δὲ μετὰ ἐλαφρῶν τινων διαφορῶν ἐν τῷ ρκς' τό-
μῳ τῆς ἑλληνικῆς πατρολογίας τοῦ Μιγνίου (Migne),
ἥτοι τῷ τετάρτῳ καὶ τελευταίῳ τῶν ἀπάντων τοῦ Θεο-
φυλάκτου¹⁷. Ὁ δὲ πρὸς τὰ κειμήλια τῶν πατέρων ἰδίαν
τρέφω ἀγάπην καὶ ποθῶν ἵνα πληρῆς καὶ τοῦτο ἔχῃ
τοῦ Θεοφυλάκτου τὸ ὑπόμνημα ἡδύνατο περιελθεῖν εἰς
ἀπελπισμὸν μαθητῶν ὅτι πᾶσαι αἱ ἀνὰ τὴν ἐσπερίαν
καὶ τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ μέρος τι πηκνῶς τῆς
Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς μετὰ ζήλου ἐρευνᾶ ἀτελεσφόρητοι
παντελῶς ἔμειναν. Καὶ δ' ὡς εὐμενεῖα τῆς τύχης ἐδυνή-
θην εὐρεῖν δύο τοῦτου ἀκέραια χειρόγραφα, τὸ μὲν ἐν
Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ πολυτίμῳ ἐν χειρογράφοις βι-
βλιοθήκῃ τοῦ μετοχίου τοῦ παναγίου Τάφου, τὸ δὲ ἐν
Μονάχῳ ἐν τῇ πλουσιωτάτῃ δημοσίᾳ καὶ τῆς αὐτῆς βι-
βλιοθήκῃ (Hof- und Staatsbibliothek). Καὶ τὸ μὲν
πρῶτον ἀριθμούμενον 311 καὶ ὃ βομβύκινον τοῦ ιδ' πηθα-
νῶς αἰῶνος μ. 22, 18, πλ. 14½, 11 καὶ πᾶχ. 6 ἑκατο-
στῶν τοῦ μέτρου, λίαν δὲ λεπτῶς καὶ δυσαναγνώτως μετὰ
πολλῶν συντομογραφιῶν ἐν τῷ κυρίῳ μέρει γεγραμμένον,
περιέχει μετὰ τὴν τοῦ Θεοφυλάκτου ἐρμηνεῖαν εἰς τοὺς
προφήτας Ὡση, Μιχαῖν, Ἀβδακούμ, Ναούμ καὶ Ἰ-
ωνᾶν καὶ δύο τεμάρχια τὸ μὲν ἐξ ἐρμηνείας εἰς τὸν Ἰεζε-
κιήλ, τὸ δὲ ἐκ « τοῦ γ' λόγου τοῦ Χρυσόστομου τῆς πρὸς
Κολασσαεὶς » σειρᾶν τινὰ που μὲν ἀτελεστέραν, ποῦ δὲ
πληρεστέραν εἰς τοὺς μικροὺς προφήτας ὡς βάσεως ὑπο-
κειμένης τῆς τοῦ Θεοδώρητου ἐρμηνείας, εἶτα μακρὸν εἰς
τοὺς ἁγίους πάντας λόγον, οὗ προηγείται ὑπόθεσις¹⁸. Τὸ
δὲ δεύτερον, 19 ἀριθμούμενον, ἐστὶ χάριτον εἰς φύλλον
τοῦ ις' αἰῶνος ἐκ φύλλων ἡριθμημένων 496 ἀρίστα τε-
τηρημένον, ἀνῆκον δὲ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν δουκῶν
τῆς Βαυαρίας. Περιέχει δὲ κατὰ πρῶτον (φ. 1α—1716)
τὴν ἐρμηνεῖαν τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἰς τὸν Ἡσαΐαν,
ἥς ἐν τέλει ἐκ δευτέρας χειρὸς ἐγράφη ἡ σημειώσις αὐτῇ
« τὸ παρὸν βιβλίον ξυμβληθὲν τῷ ἑαυτοῦ πρωτοτύπῳ

ἐξισώθη». Εἴτα (φ. 172α—3776) τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Θεοφυλάκτου περὶ τῆς ὁ λόγος μετὰ τῶν ἐν τέλει ἐκάστου τῶν πέντε προφητῶν βραχειῶν βιογραφικῶν σημειώσεων, μεθ' ἣν ἡ σημείωσις: «Ὡσπὲρ, Ἰωάνν, Ἀβραάμ, Νχοῦμ, Μιχαῖαν ἔχει τὸ παρὸν βιβλίον ἐξηγημένους» καὶ ἐκ δευτέρως χειρὸς α+ τὸ παρὸν βιβλίον ὑμωβληθὲν τῷ ἐαυτοῦ ἀντιγράφῳ, δ τῶν παλαιωτάτων ἐτύγγανεν ὃν, ἐξισώθη ὡς ἦν δυνατόν». Τέλος δὲ περιέχει τέσσαρα ἐκ τῶν συγγραμμάτων Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου (φ. 378α—426α), ἥτοι τὸ περὶ τοῦ βίου Μωϋσέως (φ. 378α—4385), τὸ «περὶ ἀρετῶν» (φ. 439α—441α), τὸ ἐπιγραφόμενον «βίος πολιτικός» (φ. 444α—4696) καὶ τὸ ἐπιγραφόμενον «ὁ κατὰ διδασκαλίαν βίος ἡ νόμος ἀγαθῶν» (470α—496α)¹⁹ μετὰ ὁμοίας ἐν τέλει περὶ ἀντιβολῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον σημειώσεως. Καὶ ὅτι μὲν τὸ πρῶτον χειρόγραφον διέλαθε τὰς ἐρεῦνας τῶν περὶ τὸν Βονιωάνην οὐχὶ τοσοῦτον παράδοξον φαίνεται. Ἀπορὸν ὁμως μένει πῶς καὶ τὸ βαυαρικὸν διέλαθεν αὐτοῦ; καὶ ταῦτα ἀναζητήσαντας καὶ εὑρόντας ἄλλο βαυαρικὸν χειρόγραφον²⁰. Ἰσως δὲ περὶ τοῦτου πληροπορηθέντες, ὡς ἐκ τῶν λόγων τοῦ Βονιωάνου δύναται τις εἰκάσαι, τοῦτο παρὰ τοῦ δουκὸς ἐζητήσαν, ἀλλ' ἡ ἀγνοία τοῦ βιβλιοθηκαρίου ἢ ἄλλος τι; λόγος ἀφῆκεν αὐτὸ λανθάνον²¹. Ὅπως ὁμως καὶ ἂν ἔχωσι ταῦτα, τὰ νῦν βέβαιόν ἐστιν ὅτι ἐν τοῖς δυοῖν τούτοις μέχρι τοῦδε ἀπαρτηρήτοις μείναισι χειρογράφοις εὑρεται πλήρης ἡ ἀρχὴ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Θεοφυλάκτου περὶ οὗ ὁ λόγος. Τούτοις δ' ὡς βάζει χρώμενος καὶ τὰς δύο ἐκδόσεις τὴν βενετικὴν δηλαδὴ καὶ τὴν τοῦ Μιγνίου (Migne) ὑπ' ὅφει ἔχων ἐκδίδωμι τὴν ἀρχὴν ταύτην, ὀλίγα τινὰ προτάττων περὶ τοῦ ὑπομνήματος καὶ περὶ τῆς ἐμῆς ἐργασίας.

Ὡς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ προοιμίου λέγεται, ὁ Θεοφυλάκτος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔτι διάκονος καὶ ρήτωρ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ὧν ἐπεχείρησε τῇ ἐρμηνείᾳ ταύτῃ «φιλοθέου βασιλίδος καὶ φιλολόγου πληρῶν ἐπίταγμα». Τοῦτο δὲ ἦν, ἵνα ἐν ἐπιτόμῳ τινὶ καὶ σαφεῖ ὑπομνήματι περιλάβῃ τὰ ὑπὸ τῶν παλαιωτέρων ἐρμηνευτῶν γραφέντα κατὰ τὴν τριπλὴν ἐκδοχὴν, τὴν κατὰ γράμμα, τὴν ἀλληγορικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν. Καὶ ἡ μὲν βασιλὶς ἡ τοῦτο ἐπιτάλασσα οὐδεμία ἄλλη ἐστὶν ἢ ἡ λογία καὶ συνετὴ καὶ φιλόμουσος Μαρία ἡ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ τῆς Ἱερῆας οἴκου καταγομένη, ἡ γυνὴ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παρκαπινάκη (1071—1078) καὶ εἴτα τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου (1078—1081), ἥς τὸν μονογενὴ υἱὸν Κωνσταντῖνον καλῶς ἐξεπαίδευσεν ὁ Θεοφυλάκτος²². Μετ' ὀλίγων ἐπελθοῦσαι πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι διέκοψαν, ὡς φαίνεται, τὴν ἐπιχειρήσιν τῆς ἀδύνατον ἦν συμπληρωθῆναι μετὰ τὴν τοῦ συγγραφέως προχείρησιν εἰς ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας διὰ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας αὐτοῦ ἀσχολίας καὶ περιπετείας παρὰ λαῶ ἀπαιδεύτω καὶ δυσαγῶγῳ. Ὅτι δὲ ἐν οὐδενὶ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν χειρογράφων περιέχεται πλήρης εἰς τοὺς δώδεκα μικροὺς προφήτας ἐρμηνεία τοῦ Θεοφυλάκτου καὶ ὅτι ἡ ἐν τισιν ἐξ αὐτῶν ὡς συν-

ἔχεια φερομένη ἀναντιρρήτως ἐστὶ τοῦ Θεοδώρητου, τοῦτο οὐδεμίᾳ χρήζει ἀποδείξεως αὐτόδηλον ὄν. Ἀρκεῖ δὲ μόνη ἡ παρατήρησις ὅτι ἀρχαιότερα τῶν χρόνων τοῦ Θεοφυλάκτου χειρόγραφα ἔχουσιν αὐτὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοδώρητου, τὰ δ' ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοφυλάκτου ταύτην ἔχοντά εἰσι τὰ ἀτελέστερα καὶ ἥττον ἀξιώπιστα ἐκ τῶν γνωστῶν τοῦ ὑπομνήματος τούτου χειρογράφων²³. Λίαν δὲ πιθανῶς ἀντιγραφεὺς τις τὸ κατ' ἀρχὰς κερδοσύνος θέλων ἓνα πλήρες ἐν ἐνὶ βιβλίῳ περιλάβῃ ὑπομνήματι εἰς τοὺς μικροὺς προφήτας, συνῆψεν οὕτω τὰ δύο ὑπομνήματα καὶ ψευδωνύμως ἀπέπεισε τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεοφυλάκτον.

Πρὸς σύντηξιν δ' αὐτοῦ ὁ Θεοφυλάκτος κυρίως εἶχεν ὑπ' ὄφει τὸν σαφῆ, σύντομον καὶ κομψὸν Θεοδώρητον ἢ τὸν ὑπερεκχειλῆ πολλὰκις καὶ παρεκβατικὸν Κύριλλον τὸν Ἀλεξανδρείας, ὅπως ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν Εὐαγγελίων, τῶν Πράξεων καὶ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τὸν Χρυστόστομον καὶ ἐν τῇ τῶν καθολικῶν ἐπιστολῶν τὸν Σμύρνης Μητροφάνην. Τοῦτο δὲ βλέπει τις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀντιπαράβαλλον τὰς δύο ταύτας ἐρμηνείας²⁴. Καὶ ἐν τῷ γενικῷ δὲ προοιμίῳ εἶτε τῇ ὑποθέσει ἐνθα μᾶλλον ἔπεται τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ καὶ ἄλλοις, ἀκολουθεῖ ἐν τισιν τῷ Θεοδώρητῳ, ἐν δὲ τοῖς εἰδικαῖς εἰς ἕκαστον προφήτην προοιμίῳ εἶτε ὑποθέσει πιστῶς ἔπεται τούτῳ²⁵. Ἀλλὰ καὶ οὕτω τὸ ὑπομνήμα τοῦ Θεοφυλάκτου μεγάλῃν ἔχει ἀξίαν καὶ ἐστὶ κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην τὸ ἀριστον τῶν ὑπομνημάτων αὐτοῦ, συνάπτον κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν τριπλὴν ἐρμηνείαν κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τῆς φιλοθέου βασιλίδος μετὰ σαφηνείας, συντομίας καὶ ἀπλότητος ἀξιαγάτου. Ἐν γένει δὲ περὶ τῆς ἐρμηνευτικῆς ἀξίας τοῦ Θεοφυλάκτου παρατηρῶ ὅτι αὕτη ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν τῶν αὐτῶν χρόνων ἐλλήνων ἐρμηνευτῶν, ὅτινες οἱ πάντες σχεδὸν στενῶς ἔχονται τοῖς παλαιωτέροις, ὑπερτέρᾳ μὲν ἐστὶ τῆς τοῦ ἀκριτῶς πολλὰκις τὰ ἀτύμφουλα συμπιλοῦντος Οἰκουμενίου, ἥττων δὲ τῆς τοῦ Ζιγαβήνου, ὅστις μετὰ μείζονος πλαστικῆς δυναμείας ἐδυνήθη παρὰ τῶν προγενεστέρων παραλαβεῖν τὸ χρειῶδες καὶ ἐξ ἑαυτοῦ τι οὐχὶ σπανίως προσάγων. Ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς τὴν τῶν συγχρόνων δυτικῶν πολλῶν ὑπερτέρᾳ φαίνεται διὰ τε τὴν διπύγειαν καὶ τὸν πλοῦτον. Ὅρθως δὲ λίαν ὁ Γάσσιος παρατηρεῖ ὅτι οὗτος μετὰ τῶν προμνημονευθέντων δύο τιμᾷ τὴν ἐλληνικὴν θεολογίαν τῶν μέσων χρόνων²⁶, ἥτις ἄλλως οὐχὶ πάντῃ γυμνὴ καὶ ὀλιγὸς ἀγνοῦς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς παρχιμῆς καὶ καταπτώσεως φαίνεται.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ προκειμένου ὑπομνήματος τοῦ Θεοφυλάκτου. Ἡ δὲ ἐμὴ ἐργασία ἐν τῇ πλήρει ἐκδόσει τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐστὶν αὕτη. Χρώμενος, καθ' ἃ προείπον, ὡς βάζει τοῖς δύο χειρογράφοις, τῷ ἱεροσολυμιτικῷ καὶ τῷ μοναχικῷ, καὶ ἀντιπαράβαλλον τὸ κείμενον αὐτῶν πρὸς τὸ τῶν δύο ἐκδόσεων, τῆς βενετικῆς καὶ τῆς τοῦ Μιγνίου, κατήρτισα οὕτω τὸ κατὰ γὰρ τὴν ἐμὴν κρίσιν γνήσιον κείμενον τῆς ἀρχῆς ταύτης μίαν μόνον ἐξ ἑμαυτοῦ περὶ τὰ τέλη προσπαγῶν διόρθωσιν. Προσέκλινε δὲ

μᾶλλον τῷ ἱεροσολυμιτικῷ χειρογράφῳ—καὶ τοὶ ἐνιαχοῦ ἀπέστην ἀπ' αὐτοῦ διὰ προφανῶς ἐστραμμένας γραφάς—διότι εὗρον αὐτὸ ἐν πολλοῖς προτιμότερον τοῦ μοναχικοῦ. Τοῦτο δ' ἐπράξα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιγραφῇ, ἥς ἡ λέξις σύνταγμα ἀναγινώσκεται καὶ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ προοιμίου²⁷. Καὶ τὸ μὲν κείμενον ὑποδιαίρει ἐν κατὰ τὸ δυνατόν φυσικῶς εἰς παρχαίους οὕτω κατηρτίστη. Ἐν δὲ ταῖς σημειώσεσιν ὑπέδειξα τὴν κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐν ταῖς δυσὶν ἐκδόσεσιν, τὰς διαφόρους αὐτῶν καὶ τῶν δύο χειρογράφων γραφάς, ὅπου αὐταὶ σπουδαῖται μοι ἐρένησαν, καὶ τὰ γραφικὰ χωρία²⁸.

Καὶ ἡ μὲν κρίσις τῆς οὐκ ἀσκήτου τούτης ἐμῆς ἐργασίας ἀνήκει ἀπὸ τοῦδε εἰς τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα τριβῶνας. Ἐγὼ δὲ κλείων τὰ μακρότερα τοῦ βιβλίου ἀποδάντα ταῦτα προλεγόμενα ἐξαιτοῦμαι τὴν ἐπιείκειαν καὶ εὐμενὴ πάντων κρίσιν. « Ἀπόχρη γάρ, κατὰ τὴν ἀρίστην τοῦ ἱεροῦ Θεοδώρητου παρατήρησιν, τοῖς δικαίοις κριταῖς καὶ μόνῃ ἡ προθυμία δρέψασθαι τὴν εὐφροσύνην. Οὕτω γάρ καὶ ὁ Σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις αὐτ' ὁδολῶν δύο τὴν χεῖραν ἐκείνην ἐτακνίωσεν ἐγκωμίοις τῇ ποιότητι τῆς γνώμης οὐ τῇ τοῦ ὁῦρου ποσότητι τὸν ἔπαινον ψηφισάμενος »²⁹.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

1. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Θεοφυλάκτου, ὅστις τῷ 1078 ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας, διακρίνεται δὲ τῶν συγγράφων λογίων πρὸ πάντων διὰ τῆς «βασιλικῆς παιδείας» καὶ τῶν χαριστῶν τὸ πολὺ καὶ ἀττικῶν ἡρωϊκῶν ἔλατι ἐπιστολῶν, ὅρα Fabric. bibl. gr. 7, 586—598, ἐκδ. Harles, de Rubens dissertat. de Theophylacti gestis et scriptis et doctrina ἐν τῷ α' τόμῳ τῆς βενετικῆς ἐκδόσεως τῶν ἀπάντων τοῦ Θεοφυλάκτου καὶ παρὰ Migne 123, 9—130. Cave de script. eccl. hist. lit. σ. 536 β' ἐκδ. Geneve 1720. K. Οἰκονόμου π. τῶν Ο' 4, 774. Δημητράκοπούλου 'Ορθ. Ἑλλάδος σ. 8, 9 καὶ τὰ διόφορα βιογραφικὰ λεξικά καὶ ἰδίᾳ τὴν νέαν ἐκδοσιν τῆς Biographie universelle τοῦ Michaud καὶ τὴν Nouvelle biographie générale, Gass ἐν τῇ τοῦ Herzog Real-Encyklopädie etc. τόμ. 16, 25—27 τῆς α' ἐκδ. ἐν ἔρῳ Θεοφυλάκτου, Le Quien, Oriens christ. 2, 293

2. Περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἑλληνιστοῦ τῆς 15^{ης} ἐκτονταετηρίδος, ὅστις καὶ Λεοντοπόλιν ἐαυτὸν ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον μετωνόμασεν ἐπόμενος ἔθει τῶν χρόνων ἐκείνων μαρτυροῦντι τὴν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἔξορον ἀγάπην, ὅρα τὸ τέλος ἐκδοθῆναι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ σφδρὸν σύγγραμμα τοῦ πολυκλήστου καὶ τὰ πέντε ἀρίστου Κορράδου Βουρσιανου (Conrad Bursian) ἔγεν. 14 νοεμβρίου 1830, †21 Σεπτεμβρίου 1883) Geschichte der classischen Philologie in Deutschland von den Anfängen bis zur Gegenwart (München und Leipzig, 1883 εἰς 2 μέρη εἰς 8ον), σ. 197, 198. Ἐμοὶ δ' ἐξέστω ἐνταῦθα διὰ τὴν παρὰ πολλοῖς ἑλλειψιν τοιούτων βιβλίων σημειώσασθαι ὅτι ὁ Λονικέρος συνέταξεν ἑγγεγραμμένην ἑλληνικῆς γραμματικῆς (ἐξεδ. ἐν Βασιλεῖ 1536 καὶ διορθώθη ἐν Φραγκοφούρτῃ τῷ 1510 καὶ 1551) καὶ βητορικῆς (ἐν Βασιλεῖ 1536), ἐξέδωκε δὲ τὸν Ὀμηρον (ἐν Ἀργεντοράτῳ 1525 καὶ 1544), τὸν Αἴαντα τοῦ Σοφοκλέους μετὰ ἐμμέτρου λατινικῆς μεταφράσεως (ἐν Βασιλεῖ 1533) καὶ τὸν περὶ συμφορῶν λόγον τοῦ Δημοσθένους (ἐν Βασιλεῖ

1537), μετέφρασε καὶ ὑπερνημάτισε τὸν Πίνδαρον (ἐν Βασιλεῖ 1528 καὶ ἐπανέλημα.) καὶ τὸν Νίκανδρον (ἐν Κολωνί 1531), μετέφρασε λατινιστῶς τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους βιογραφῆσας αὐτὸν (ἐν Βασιλεῖ 1529 καὶ ἐν Μαρβούργῳ 1540), καὶ τὸν κατὰ Λεωκρίτους λόγον τοῦ Λουκούργου μετὰ τοῦ περὶ εἰρήνης τοῦ Δημοσθένους (ἐν Βασιλεῖ 1548), ὑπερνημάτισε τὰ περὶ ἱστρικῆς τέχνης βιβλία τοῦ Διοσκορίδου (ἐν Μαρβούργῳ 1513) καὶ τὰ περὶ χρήσεως τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρώπου σώματος τοῦ Γαληνοῦ (ἐν Φραγκοφούρτῃ 1550) καὶ τέλος συνέταξεν ἐπιτομὰς ἐκ διαφόρων συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους (ἐν Μαρβούργῳ 1540).

3. «THEOPHYLACTI | BVLGARIAE ARCHI- | episcopi, in | HABACVC | IONAM | NAIIVM et | OSEE Prophetas | enarrationes. iam primum in lucem aethitae (οὐτῶ), inter- | prete IOANNE Loniceero». Ἐπεται ὡς ἐμβλημα τοῦ τυπογράφου φοινῆς περιοριζόμενος ὑπὸ κορυφῆς περικυκλωμένος καὶ ἔχων ἀριστερόθεν καὶ δεξιόθεν παρὰ τὸ ἔκω τοῦ κορυφῆς μέρος τὴν σημασίαν.

ΠΑΙΜΑ ΒΕΒ.

κάτωθεν δ' ἡμέσως τὴν χρονολογίαν 1534 ἔκω ὁρίσματος τοῦ τόπου τῆς ἐκτυπώσεως οὕτε ἐνταῦθα οὕτε ἐν τῷ τέλει. Ἐν δὲ τῷ ἀντιτύπῳ τῆς ἐνταῦθα δημητικῆς βιβλιοθήκης ἐσημειώθησαν κάτωθεν τῆς χρονολογίας μετὰ τὸν παρ' ἀρχαίου τινος τῆς Joannes Bebelii Basileae. Ἀλλ' ὅμως δὲ ἐν τῇ πρὸς Κουδούτικον Hoerlen ἐφημέριον (parochum) τῆς Φραγκοβέργης (Francobergae) ἀριστερικῇ τοῦ Λονικέρου ἐπιτομῇ ἀνέει μετ' ἐπ' αὐτῶν ὡς τυπογράφου γίνεται τοῦ Ἰωάννου Βεβελίου καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Μιχαήλ Ἰσιγγρινίου (Mich. Isingrinus). Τούτων δὲ ἀνέειν ποιεῖται καὶ ὁ K. Faulmann ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ ἔργῳ Illustrirte Geschichte der Buchdruckerkunst etc. Wien, 1882 εἰς 8ον μέγα. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου λέγει ὅτι ἦν ἐκδότης ἑλληνικῶν βιβλίων ἐν Strassburg (σ. 290), μετὰ δὲ ταῦτα τυπογράφος ἐν Βασιλεῖ, ὅπου καὶ ἀπέθανε (σ. 327)· περὶ δὲ τοῦ δευτέρου ὅτι ἐν Βασιλεῖ ἐξέδωκε τὴν κορυφώτεραν καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ Ἄλδου πρώτης ἐκδόσεως (editio princeps) λογιζομένην παρὰ τισιν ἐκδοσὶν τοῦ Ἀριστοτέλους (σ. 262) καὶ ὅτι αὐτοῦ καὶ μετὰ ταῦτα ἔζη ὡς δόκιμος τυπογράφος (σ. 327, 328). Ἐπειδὴ δὲ οὐδαμῶς ἔλασθη ἡ εὐρεῖν τι μαρτυροῦν ὅτι ἀμφότεροι οὗτοι μετέβησαν καὶ ἐν Φραγκοφούρτῃ τὸ τοῦ τυπογράφου ἐπάγγελμα, διὰ ταῦτα εἰκάζω ὅτι ὁρῶς ἔχει ἡ ἀρχὴ ἐκείνην σημασίαν τοῦ ἀντιτύπου τῆς ἐν Μονάχῳ δημοσφ. βιβλιοθήκης, πρὸς ἣν συμφωνεῖ καὶ ὁ τὸν χειρόγραφον κατάλογον τῶν βιβλίων τῶν ἑλλήνων πατέρων τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτῃ εὐρισκομένων καταρτίσας βενεδικτίνος μοναχὸς Arm. Brand. Ἀλλὰ καὶ ὁ G. W. Panzer ἐν τοῖς πολυτόμοις καὶ πολυτίμοις αὐτοῦ Annales typographici, καὶ τοὶ ἄλλοι ἐν περὶ ἀναμνήσεως ἀτελῆ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ προκειμένου βιβλίου μετὰ τοῦ προτοτύπου τοῦ τόπου Basileo (τόμ. 9, 408, ἀρ. 997 β), δείκνυσιν ὅτι ὁ μὲν Bebelius ἦν ἐν Βασιλεῖ τυπογράφος διαρκῶς ἀπὸ τοῦ 1523—1536, ὁ δὲ Isingrenius ἀπὸ τοῦ 1532—1534 (τόμ. 11, 206 β, 254 α, 266 α). Ὅρα καὶ τόμ. 6, 301—303, ἀρ. 980—983, 988). Ἀξίον δὲ σημειώσεως ὅτι οὗτος οὐδαμῶς ἀναφέρει τὸν Βεβελιον τυπογράφον ἐν Ἀργεντοράτῳ, ὡς ὁ Faulmann. Ἢ δὲ τοῦ Φραγκοφούρτῃ σημασίαν ὅτι ἐτυπώθη τὸ βιβλίον τοῦτο ἐν Φραγκοφούρτῃ (bibl. gr. 7, 589), ἦν ἀταλαίπωρος, ὡς φαίνεται, ἡ κοινὴ ἡμετέρα ὁ de Rubens (Dissert. de Theoph. etc. § 47 παρὰ Migne 123, 47) καὶ ὁ Gass (Herzog, Real-Encyklopädie κατ. 16, σ. 26), στηρίζεται πιθανῶς ἐπὶ τοῦ ἐν τῇ ἀφιερωτικῇ ἐπιστολῇ σημειουμένου τόπου τῆς διατριβῆς τοῦ Λονικέρου (Francofordiae, M. D. XXX III.), ἴσως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως ὅτι τινὰ τοῦτο βιβλίον ἐτυπώθησαν ἐν Φραγκοφούρτῃ (βρ. σημ. 2). Ἐν τούτοις παρατηρήσεως ἔχον φαίνεται ὅτι αἱ ὀλίγαι τῆς Φραγκοφούρτης ἐκδόσεις ἔρχονται ἀπὸ τοῦ 1510, αἱ δὲ πολυαριθμότεραι τῆς Βασιλεῖας ἀπὸ τοῦ 1528 καὶ

φθάνουσι μέγρι τοῦ 1548. Ὅτι δὲ τὸ βιβλίον οὐκ ἐτυπώθη ἐν Ἀργεντοράτῳ (Strassburg), εἰκίζω ἐκ τοῦ ὅτι παρ' οὐδενί, καὶ ὅσον γινώσκω, μνημονεύεται τυπογράφος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁ Ἰσιγγρίνιος. Ὡς ἐν παρόδῳ δὲ σημειώσω ὅτι οὗτε ἐν τῷ «Grosse vollstaendige Universal lexikon aller Wissenschaften und Kunst» (Halle und Leipzig, 1732 — 54, 64 τόμοι· εἰς φύλλ. μετὰ 4 παρστ.), οὐτε ἐν τῷ τοῦ Grasse «Lehrbuch einer allgemeinen Literaergeschichte aller bekanten Voelker der Welt» (Leipzig, 1837 — 60, 4 τόμοι· εἰς 13 μέρη· εἰς 8 ν.). οὕτε ἐν τῇ ἀπό τινο· ἐκδομένην allgemeine deutsche Biographie (Leipzig, 1875 κ. ε.) μνησθὲν γίνεται τῶν δύο τούτων τυπογράφων. — Ἦστί δὲ τὸ βιβλίον λίαν κομψῶς τετυπωμένον ἐκ φύλλων ἡρθραμένων 200 μετὰ χρυσεύων ὀρθῶν μὲν καὶ μεζώνων διὰ τὸ γραφικὸν καί μινον, πλαγίων δὲ διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς σαλῆος περιχούσης 26 στ' χροῦς. Καὶ ταῦτα μὲν λεπτομερέστερον ἴσως τοῦ πρόποντος· ἐκείνου δὲ ἔργον περὶ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ ὑπομνήματος· περὶ οὗ ὁ λόγος. Ὁ δὲ φιλομαθέστερον ἔχων περὶ τὰ τοιαῦτα καὶ περὶ ἑρμηνείων ἐκδόσεων συγγραμμάτων τοῦ Θεοφύλακτου μαρτυρεῖ τι θάλλον ἐπί τῷ Φαβρίκ. ἑλλ. βιβλ. τόμ. ζ' σ. 591 κ. ε. καὶ de Rubens ἐν' ἔν. (Migne 123, 35 κ. ε.). Ἡ δ' ἑρμηνεία τούτων, ὅσον ἐγὼ οἶδα, ἴστί ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐν λατινικῇ μόνον μεταφράσει γινομένη τοῦ ὑπομνήματος εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐν Ρώμῃ τῷ 1477 καὶ οὐχὶ τῷ 1469, ὡς λέγει ὁ Φαβρίκιος (7, 593), ὑπὸ Χριστοφόρου Πορσίνε εἰς φύλλον (de Rubens ἐν' ἔν. Migne 123, 43, § 43. Brunet, Manuel du libr. etc. 4, 459).

4. «Ante non multum perinde temporis frater Angelus Lucensis, divi Antonii uicarius ἢ βιβλιοφύλαξ, in praclarissima Veneta bibliotheca Theophylacti in quatuor hosce prophetas ἐξηγήσεις describendas dedit, descriptasque cum archetypo contulit. Qua in re eximius candidi Angeli illius candor, egregiaque humanitas liquido apparet, qui tam pronus et facilis in prouehendis pietatis studiis fuerit. Quot enim reperias βιβλιοφύλακας inuidos et amulos, qui malint aeterna nocte quantumvis boni genii tumulari detinerique libros, quam communi eos utilitati tradere? Proinde grati erunt angeli huius angelicae menti, qui aliquam saltem his ex lucubrationibus animorum suorum voluptatem capiente». Λονικέρ. ἀφιερωτ. ἐπιστ. Ἐνταῦθα δύο τινὲς παρατηρήσεις ἄξιαι κρίνω, ὅτι καὶ ἐν τῇ σφοδρῇ ἐκείνῃ μεταξὺ δικαίων καὶ διζωμυρμένων πάλῃ τὸ ἐπιστημονικὸν ἔδαφος ἔμεινε πολλαχῶς ἐλευθερόν, καὶ δικαίως μετὰ διζωμυρμένων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν τούτῳ συνειργάζοντο καὶ ὅτι καὶ τότε ὅπως καὶ νῦν δυστυχῶς ὑπῆρχον ἄνθρωποι προτιμῶντες τὴν ἐν ἀφασίᾳ καὶ ὑπὸ παλίν κόνιν συντήρησιν τῶν ἐν χειρογράφοις θεσχυρῶν νομιζόντες οἱ νήπιοι ὅτι ἡ ἐκδοσις τούτων ἀφαιρεί τι μέγα καὶ θαυμάσιον ἀπ' αὐτῶν, ὅπερ οὐδ' αὐτοὶ ἐγίνωσκον οὐδ' ἐξέτιμων ὡς ἔπρεπε.

5. «Illud uero merito aegre patiendum est, quod Osce uates ἀκίρατος, λήγρος (οὕτω) καὶ μέουρος sit Sub initium igitur ὁ Graecis Bibliis, quae decrant, adiecimus. In medio, si quae decessent, idem fecimus, ut, asterisci tales * indicabunt. Ab undecimo capite in finem usque blattis tincisque corrosus: quare contextum prophetarum, qui cuius ex Bibliis obuius esse potest, tum etiam intermittere uisum est». Ὁ αὐτ. αὐτόθι.

6. Τὰ κινὰ εὐρηγται ἐν φ. 118 — 1219, μετ' ὃ καίτις σημειώσις περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ κενοῦ, ἐν ἡ μνησθὲν γίνεται τοῦ τυπογράφου Βεβελίου (121β — 122α), ἐν φ. 122β, 130α, 136α, καὶ 196β ὅπου ἐν ἄρχῃ καὶ ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ 11 κεφαλαίου πράξεις τοῦ γραφικοῦ μόνον

καί μινον. Ταῦτα δὲ κίτῳθεν τοῦ καί μινον ὑποδεικνύονται καὶ ἐν τῇ βενετικῇ καὶ ἐν τῇ τοῦ Μιγνίου ἐκδόσει, καθὼς καὶ ἐν ταῖς ἀνατυπώσεσι τῆς τοῦ Λονικέρου ἐκδόσεως ἐν αὐτῷ τῷ καί μινον.

7. Ἐν Βαυλεῖ 1545 εἰς 8 μετὰ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Βικτορίνου εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν (Fabric. bibl. gr. 7, 589), τῷ 1554 μετὰ τῆς ἐρμηνείας εἰς πάντα τὰ βιβλία τῆς κειμένης Διαθήκης ἢ μᾶλλον τὰ εὐαγγέλια, ἢ καὶ τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου Παύλου διορθώσεως ὑπὸ Φιλίππου Μονταῖου, εἰς φύλλον καὶ αὐθις τῷ 1570 (Fabr. αὐτ. 593 καὶ σημ. ww, Graesse, Trésor des livres rares et précieux 6, 127), ἐν Παρισίοις τῷ 1512 εἰς 8 (Fabr. αὐτ. 589), τῷ 1545 εἰς 8 apud Joannem Ruellium μετὰ τῆς τοῦ Βικτορίνου ἐρμηνείας εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν (ἐν τῇ δημοσίᾳ τοῦ Μοναίου βιβλιοθήκῃ), τῷ 1549 εἰς 8 apud Jacobum Bogardum μετὰ τῆς αὐτῆς ἐρμηνείας σχεδὸν πανομοιότυπως τῇ προγενεστέρᾳ ἐν τῇ τοῦ Μοναίου βιβλιοθήκῃ, Fabric. ἐν' ἔν.) καὶ ἐν Ἀντιόχειᾳ τῷ 1564 εἰς 8 μετὰ τοῦ ὑπομνήματος πάλιν εἰς τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια κατὰ τὴν τοῦ Μονταῖου ἐκδοσιν (Fabr. αὐτ. 593, Graesse αὐτόθι). Ἀξίον δὲ σημειώσεως φαίνεται ὅτι ὁ τε Graesse καὶ ὁ Brunet (Manuel du libr. et 4, 459) ἀγνοοῦσι τὴν πρώτην τοῦ Λονικέρου ἐκδοσιν, ὁ δὲ δεύτερος καὶ οὐδεὶς ἐν ἀνατυπώσεσι αὐτῆς μνημονεύει.

8. Περὶ τοῦ εἰς τὴν θεολογίαν μᾶλλον καὶ τὴν γραφικὴν φιλολογίαν ἐνασχληθέντος πολυγλώττου τούτου λογίου ὅρα τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν μέγα τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν γεμινικὸν λεξικόν, ἐν ᾧ οὐκ ὀρθῶς λέγεται ὅτι οὗτος πρῶτον ἐδημοσίευσεν «τὸ περὶ παραμυθίας πρὸς Εὐσέβιον βιβλίον τοῦ Φωτίου» γράψας, τὴν πρὸς Εὐσέβιον παραμυθητικὴν ἐπιστολὴν τὴν ἡδὴ πρότερον ὑπὸ τοῦ Μονταχουρίου ἐκδοθείσαν. (Op. Migne 102, 914). Οὗτος πρὸς ἄλλαις γραφικαῖς μονογραφίαις συντάξας καὶ τινὰ περὶ τῆς «ἐκλεκτῆς κυρίας», εἰς ἣν ἀπευθύνεται ἡ 6' τοῦ Ἰωάννου ἐπιστολή.

9. Ἡ ἐκδοσις αὐτῆς συνετέλεσθη κατὰ τὸ τότε ἐπικρατοῦν ἔθιμον ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Γερμανίας, ἵνα καθ' ἑκάστην τὴν συντέτη τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν καὶ ταύτην ὑπερασπίζῃ ὁ ὑποψήφιος διδάκτωρ, δι' ὃ καὶ φέρεται τῇδε τὴν μακρὰν ἐπιγραφήν.

Q. D. B. U. | IN | THEOPHYLACTI | ἀνεκδότους hucusque commentarios, super ini | tium cap. II. Hoseae, | VERSIIONEM | atque | ANNOTATIONES | PRAESIDE | CHRISTOPH. HENR. RITMEIERO | SS. Theologiae Lic. Gr. Litter. Prof. Publ. Ord. | Ordinis Philosophici Decano, | Fautore ac Praeceptore suo plurimum colendo, | In Julio Maiori | a. d. April. CIOICCH. Philologorum examini submitter | RES PONSVRVS AVTOR | IO. CHRISTOPH. WAHRENDORF | Hanoveranus. | HELMESTADII, | TYPIS GEORGWOLFGANGI HAMMI, ACAD. TYPOGR.» Τὸ βιβλίον ἀκόμῃς τετυπωμένον σύγκειται ἐκ 38 σελίδων εἰς 4 μὴ συντριβόμενων τῶν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τῆς ἀφιερώσεως. Τὸ πλεῖστον δὲ κατέρουσι λεπτολόγοι μὲν ἀλλ' καὶ πολυμαθεῖς μαρτυροῦσι σημειώσεις, ἐν αἷς καὶ τινὰ οὐκ ὀρθῶς ἔχοντα, ὡς λ. γ. τὸ ἐν σ. 8 λεγόμενον: «διζύγιον ζύγος [sic] jugum ζυγίη conjugium significat, igitur διζύγιον redditum divortium». Ἀλλὰ καὶ τὸ καί μινον οὐκ ὀλίγως φέρει κῆρος εἴτε ἐκ τοῦ χειρογράφου προερχομένης, εἴτε ἐξ ἀδελφείας τοῦ ἀντιγραφῆως, εἴτε καὶ ἐξ ἀπειρίας τοῦ στοιχειοθέτου μέγρις ἀδυνατοῦτος διζωμυρῶσας αὐτό. Τοῦ βιβλίου τούτου μνησθὲν ποιοῦνται ὁ Fabricius (ἐν' ἔν. σ. 589, καὶ σημ. ss) ὁ de Rubens (ἐν' ἔν. σ. 47) στηριζόμενος εἰς τὸν πρῶτον, τὸ μέγα γεμινικὸν λεξικὸν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν (ἐν' ἔν.) καὶ ὁ Graesse (ἐν' ἔν. σ. 1282). Ὁ Brunet παραλείπει αὐτὸ ὁ δὲ Bongiovanni τοῦτο καὶ μόνον, φαίνεται, εἶπεν ὑπ' ὅψει σημειῶν διαφόρους γραφὰς τοῦ ἐν Ἀργεντοράτῳ χειρογράφου.

αΐτινες διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ 6' κεφαλαίου τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ὡση' περιορίζονται, ὅπερ ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ περιέχεται.

10. Οὕτως εὐθὺς περὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐρμηνείας τοῦ 1 στίχου ὑπάρχει τι κενόν, ὡς ἤδη παρατήρησεν ὁ Bongiovanni (Migne 126, 592 σημ. 12'), εἰς δὲ τὸ τέλος ἑλθεῖναι τὸ μετὰ τὰς λέξεις « ἄνθρω μὲν αὐτῆς » (Migne 126, 601α) μέρος τῆς ἐρμηνείας τοῦ 7 στίχου, καὶ σημειοῦται ὑπὸ τοῦ ἐκδότου «Hic relictum spatium aliquot linearum», εἴτα παρατίθεται μόνον τὸ προφητικὸν καίμενον τῶν στίχων 8—10 α' ἡμιστίχου κατὰ συνέλειν, σημειοῦται δὲ κάτωθεν «Hic relictum spatium circiter decem linearum», καὶ τέλος ἐπιτετα μόνον τὸ γραφικὸν πάλιν καίμενον τοῦ 6' ἡμιστίχου τοῦ 10 στίχου.

11. Περὶ τούτου ὁρᾷ Fh. Chr. Harles, de vitis philologorum nostra ætate clarissimorum (Bremen 1764—72, 4 τόμ.) τόμ. 3 σ. 1 κ. i. καὶ C. Bursian ἐν ᾧ' ἄνωτ. σ. 280. 339.

12. Fabric. bibl. gr. 8, 669. 7, 590.

13. Ὁ Βονιζώνης οὗτος ἡ Καλοϊώνης, ὡς ἂν εἴποι τις ἑλληνικώτερον, συνέταξε μετὰ τοῦ σοφοῦ Ἀντωνίου Ζανέττου τὸν κατάλογον τῶν ἐν τῇ Μαρκανθῇ τῆς Βενετίας βιβλιοθήκῃ ἑλληνικῶν, λατινικῶν καὶ ἰταλικῶν χειρογράφων. Ἐξέδωκε δὲ πρὸς ἄλλοις πρῶτος αὐτὸς 17 λόγους τοῦ Λιβανίου μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως καὶ σημειώσεων (Libanii sophistae orationes XVII nunc primum e mss. codd. eruit, latine vertit notisque illustravit. Venetiis, 1754), δύο μικρὰ ἔργα τοῦ Θεοδοωρήτου ἐκ χειρογράφου τῆς Βιέννης (Venetiis, 1759) καὶ ἑλληνικὰ βενετικὰ σχόλια εἰς τὴν Ἰλιάδα (Venetiis, 1740). Ὅρα Biographie universelle par Michaud καὶ Nouvelle biographie générale. Ἐν ἀμφοτέραις δὲ ταύταις οὐδεμία μνεία γίνεται τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Θεοφυλάκτου.

14. Migne 126, 559—562. Ἐνταῦθα πρὸς ἄλλοις ἀναγινώσκονται καὶ τὰς. «Porro cum per temporum injuriam aliquot in eo prologo lineae desiderarentur, insigniores Europae totius bibliothecas perquisivimus, ut ope manuscriptorum codicum eae, si fieri posset, restituerentur. Qua in re ne Oriens quidem nostra caruit diligentia. Siquidem legatus ad Turcarum imperatorem profectus supra memoratus Franciscus Foscarius, vit et concilii magni et eximii virtutis, hac arripita occasione, studiosissime bibliothecas illic omnes, omnium præsertim celebratissimam quæ in monte Atho est, pervestigandas curavit. At frustra cessit labor omnis. Staque cum eum dare non liceat, ut volumus, damus ut possumus». Τίνα δ' ἐνόησε celebratissimam βιβλιοθήκην ἐν Ἀθῷ, ἀσφαλῶς εἰπεῖν οὐ δύναται. Ἰσως τὴν τῆς μεγάλης Λαύρας, ἢ τὴν τοῦ Βατοπεδίου, ἢ καὶ τὴν τοῦ τῶν Ἱδύρων. Ἀλλ' ἴσως καὶ ἡγνόει ὅτι πολλὰ μοναστήρια καὶ πολλὰ βιβλιοθήκαι ἐν Ἀθῷ ὑπάρχον.

15. Αὐτόθι σ. 561. 562. Ἐνταῦθα πατατηρήσεως ἄξιον ἄρῃω ὅτι οὐκ ὀρθῶς παρ' αὐτῷ ἔχει ἡ παράθεσις τῆς ἐν τοῖς πολυγλώττοις λατινικῆς τῶν Ὁ' μεταφράσεως, τοῦ Λονικέρου κάλλιον περὶ τούτου κρίναντος· πλημμελής δὲ φαίνεται καὶ ἡ προτίμησις ἐνίοτε ἐν τῷ καίμενῳ τῶν χειρόνων γραφῶν ἥτις συμφωνεῖ πρὸς τὴν τοῦ Λονικέρου μετάφρασιν (ut Loniceri interpretationi serviremus). Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ὁ Βονιζώνης ἀκολουθεῖ εὐτυχῶς τὸν Λονικέρον ὅπου παρ' αὐτῷ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ μετάφρασις τοῦ γραφικοῦ καίμενου ὑπάρχει. Καίτοι δὲ οὐδεμία μνεία τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ριτμειρίου ποιεῖται, ἐν τούτοις φαίνεται, ὡς προερίθη, τούτον ἔχον ὑπ' ὀφει, ὁσέως μνημονεύει γράφας τὸ χειρογράζον τοῦ Ἀργεντοράτου.

16. «Theophylacti Bulgariæ archiepiscopi opera omnia, sive quæ hac-

tenus edita sunt, sive quæ nondum lucem viderent; cum prævia dissertatione de ipsius Theophylacti gestis et scriptis et doctrina. Tomus quartus continens commentarios in Oseam, Habacuc, Jonam, Nahum et Michæam. Accedunt Euthymii Zigabeni commentarii in Psalmos. Venetiis, MDCCCLXIII, εἰς φύλλον. Ὁ α' τόμος τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἐξεδόθη τῷ 1754. Ἐν δὲ τῷ παρόντι τόμῳ ἡ ἐρμηνεία περὶ ἧς ὁ λόγος εὐρήνεται ἐν ἀρχῇ ἀπὸ σελ. 12—323e τοῦ προλόγου τοῦ Bongiovanni μετὰ πανομοιότυπου τοῦ βενετικοῦ χειρογράφου καίμενου ἐν σ. III—V. Καὶ ἡ εἰς τὸν Ψαλτῆρα δὲ ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ περιεχομένη ἐρμηνεία τοῦ Ζιγαβηνίου τότε τὸ πρῶτον ἐξεδόθη. Ὅρα τὴν ἐπιγραφὴν ἐκείνου τόμου δηλοῦσιν τὸ περιεχόμενον ἐν Φαβρίκ. ἑλλήν. βιβλιοθ. 7, 590 ἐκδ. Harles.

17. Migne ἑλληνικῆς περὶ. τόμ. 126 ἐκδοθ. τῷ 1864, σ. 563—1190. Ὁ πρόλογος τοῦ Bongiovanni ζῆναι τῶν ἐν τῇ βενετικῇ ἐκδόσει ἐν ἀρχῇ πανομοιότυπου εὐρήνεται ἐν σ. 559—564. Ἡ ἀνατυπώσις αὕτη πλὴν ὀλίγων μετ' ἀκριβοῦς διορθώσεων, ἄγνωστον παρὰ τίνος γενομένην, οὐχὶ κρείστων ἀλλὰ μᾶλλον χείρων τῆς βενετικῆς φαίνεται. Ὅσοι δὲ περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν ἐνασχολοῦνται, γινώσκουσιν ὅτι καθόλου ὁ Migne οὐδεμίαν ἑλληνικὴν ἀπὸ πηρὸς παρέρχεν, εἰμὶ ὅτι ἐν μὲν συλλογῇ ἐπελήρησε περιλαβεῖν πᾶσαν ταύτην, ἐλάχιστα ἐξ ἀνεκδότων προσηΐς, ἐνισχυθὲν δὲ παρὶδὼν τὰ ἐκδομένα καὶ ἐν γένει μηχανικῶς μᾶλλον καὶ ἀμελῶδως ἐργασθεῖς. Διὰ ταῦτα εὐκατὰ μοι φαίνεται νέα τις περιεκτικώτερα καὶ συντομωτέρα ἐκδοσις ἐν ὀλίγοις περιλαμβανούσα πᾶν ὅτι οἱ ἀρχαιότεροι ἐκδοταὶ ἔγραψαν καὶ ἐπὶ ἀντιβολῆς πολλὰ χροῖ χειρογράφων στηριζομένη. Εἴθε δὲ ἡ χώρα ἡ κυκλωμένη καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πλουσίᾳ καὶ πολυτίμῳ φιλολογίᾳ συντάσσῃ τὸ κατὰ δύναμιν εἰς ἐπιτυχίαν τοιούτου ἔργου.

18. Ἐνταῦθα προστίθεται ὀλίγα τίνα ἐπὶ περὶ τοῦ ἀξιολόγου τούτου χειρογράφου, ἅτινα ἀναδιδῶν αὐτὸ ἐσημείωσα. Αἱ ἐπιγραφὴ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Θεοφυλάκτου εἰς ἕκαστον τῶν πέντε μικρῶν προφητῶν ἔχουσιν οὕτω «† Θεοφυλάκτου ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας σύνταγμα εἰς τὸν προφήτην Ὡσηΐ» — «† τοῦ αὐτοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου εἰς τὸν προφήτην Μιχαῖαν» — «† τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας εἰς τὸν προφήτην Ἀββακούμ» — «† τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας σύνταγμα εἰς τὸν προφήτην Ναούμ» — «† τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν» — «† Ἑλλείπουσι δὲ ἀπ' αὐτοῦ αἱ προφανῶς νόθοι ἐκείναι σύντομοι βιογραφίαι αἱ εἰς τὸ τέλος τῆς ἐρμηνείας ἐκείνου προφήτου ἐν ταῖς ἐκδόσεσι καὶ τισι χειρογράφοις ἀναγινωσκόμεναι. Ἐν δὲ τῇ σειρά πρὸς ταῖς τοῦ Θεοδοωρήτου περιεκτικῆς εὐρήνεται καὶ τινες ἐκ διαφόρων συγγραμμάτων τοῦ Χρυσοστόμου σημειοῦμένων, ἐκ τοῦ Εὐσεβίου, ἐκ τοῦ Ἡσυχίου καὶ ἐξ ἄλλων. Ἀξίον δὲ παρατηρήσεως φαίνεται ὅτι ἡ τίξις τῶν προφητῶν καὶ ἐν τῇ σειρά ταύτῃ καὶ ἐν ταῖς ἐρμηνείαις τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν διαφέρει τῆς κοινῆς ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν Ὁ' τίξεως. Ὅσον δὲ διὰ τὴν ἐν τῇ τοῦ Λονικέρου καὶ ταῖς ἀνατυπώσεσιν αὐτῆς τίξιν, αὕτη φαίνεται προεληθῆσθαι ἐκ τῆς ἀνάγκης διὰ τὰς πολλὰς ἑλλείψεις τοῦ ὑπομνήματος εἰς τὸν προφήτην Ὡσηΐ. Τὸ δὲ εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ ταμίχον ἐπιγράφεται μὲν «† Ἐκ τῆς σημασίας Ἰεζεκιήλ, ἔρχεται δὲ «† [Ἡ]γένετο ἐπ' ἡμῖν χεῖρ Κυρίου (Ἰεζ. 1, 3). Χεῖρα Κυρίου τὴν δύναμιν τὴν ἐνυπόστατον τοῦ Πατρὸς αὐτὸν τὸν Ὑῖον ὀνομάζει. Καὶ ὁ μακάριος δὲ Δαυὶδ βραχίονα τοῦ Θεοῦ καλεῖ, κτλ.» καὶ ἀνήκει εἰς ἄγνωστον ἱμῶ, ἐν γὰρ τῷ παρόντι, ἐκκλησιαστικὸν συγγραμμά, μὴ ὅν οὔτε τοῦ Θεοδοωρήτου, οὔτε τοῦ Θεοφυλάκτου, οὔτε τοῦ μ. Βασιλείου, οὔτε τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, οὔτε τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, οὔτε τοῦ Ἰππολύτου, οὔτε τοῦ Νύσσης Γρηγορίου. Ἡ δὲ ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ναζιανζηνίου Γρηγορίου φερόμενη «Σημασία εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ» (Migne 36, 663—670), ἥτις εὐλόγως ἀμφιβάλλεται, συμπληρωμένη ἐστὶν ἐρμηνείας ἐκπύρου διαφόρων γραφί-

κῶν χωρίων. Ἰσως δὲ τῆς οἰκισθῆναι ταύτης σημασίας ἀρχή ἐστὶ τὸ ἐν τῷ χειρογράφῳ ταμίχρον. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἄλλοτε Θεοῦ διδόντος ἀκριβέστερον γράψω. Ὁ δὲ εἰς τοὺς ἁγίους πάντας λόγος φέρει τὴν ἐπιγραφὴν τήνδε· «Εἰς τοὺς ἁγίους πάντας ἐν ᾧ καὶ τῆς περὶ τὸν ἑν-
θρονον τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας ἐπιτομή». ἄρεται δὲ· Καὶ τὸ λόγος μὲν ἄλλως τὰ τῶν ἁγίων ἐκάστου διεξίεναι καὶ θαύματα καὶ ἀγῶνας ἐ-
καίνων, κτλ.» καὶ ἐστὶ μακρότατος ἔρων προτασσόμενην ὑπόθεσιν ἀρ-
χομένην· Τῷ πρῶτῳ λόγῳ σκοπὸς ἐστὶν οὐ τὸ τοὺς ἁγίους ἀπλῶς ἐγκωμιάζειν, κτλ». Ἐν τῷ περιττέῳ σημειοῦνται ἐρυθροῖς γράμμασι μάρτυρες τινες, ὡς ἐν αὐτῷ μνη' α' γίνεται· ἐστὶ δ' ἔργον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου, ἐπιστρ. 1362 - 1364 καὶ 1369—1375, ἀπείναν δὲ τῷ 1379. Μνη' Κατάλογ. σ. 144. 145. 310, ἀνέκδοτος ἐστὶ ὢν καὶ ἐνταχόμενος ἐν τῷ 111 θεολογικῷ τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης τῆς Βιέννης κώδικι κατὰ τὸν Λαζαρίκον (τομ. 4, 131. 132 ἐκδ. Kollar) ἐν τῷ 482 Μικρικῷ κώδικι (Catal. codd. gr. Marc. σ. 306), ἐν τοῖς 165 καὶ 336 τῆς ἐν Μόσχᾳ βιβλιοθήκης τῆς ἐρᾶς συνόδου (Mataei notit codd. gr. Mosq. σ. 97. 218), πιθανῶς δὲ καὶ ἐν τινι βατικανῷ κώδικι, ὅθεν μνη' ἐν αὐτῷ ποιεῖται ὁ Ἀλλάτιος (De Symeon. σ. 97. 118βλ. καὶ Φαβρικ. ἄλλην. βιβλιοθ. 10. 320. 11, ἐκδ. Harles). Τὸν λόγον τοῦτον δημοσιεύσω σὺν Θεῷ μετ' ὀλίγον διὰ τῆς Ἑκκλ. ἀληθείας ἐπὶ τῇ βίᾳ τινῶν ἐκ τῶν μνημονευθέντων χειρογράφων.

19. Ὁ Hardt (Catal. codd. manuscr. gr. biblioth. reg. Bavaricæ, Monachii 1810, τόμ. 4, σ. 98 κ. ε.) περὶ τούτου λέγει· «Codex chartaceus charta crassa et laevi, titulis et initialibus cinnabaris exaratis, literis nitidis, scriptura diversa, in folio, Saec. XVI. exaratus, antigrapho suo adaequatus, habens folia 496. optime conservatus et inscriptus». Εἴτα δὲ προβαίνειν εἰς τὴν λεπτομερῆ ἔκθεσιν τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ οὐκ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι τὰ προοίμια τῆς ἐρμηνείας ἐκάστου προφήτου εἰσὶν ἀνέκδοτα· διότι καὶ εἰς τὴν τοῦ Λονικέρου ἔκθεσιν εὐρηγεται τὰ εἰς τοὺς προφήτας Ἀβραάμ, Ἰωνῆν καὶ Ναούμ καὶ ἐν τῇ τοῦ Βονιωάνου καὶ τὰ τοῦ Ὡση' καὶ Μιχαῖα. Ἡ δὲ λεπτομερὴς ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Θεοφυλάκτου διάταξις τοῦ χειρογράφου τούτου, ἐν ᾧ δι-
άφορος ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης τάξις τῶν προφητῶν ὑπάρχει, ἔχει οὕτω. 1) Τὸ γενικὸν προοίμιον (φ. 172α—175α)· 2) Ἡ ἐρμηνεία τοῦ Ὡση' μετὰ ὀλίγων προοιμιακῶν λέξεων καὶ τῆς ἐν τέλει βιογραφικῆς σημειώσεως· 175α—259β)· 3) Ἡ ἐρμηνεία εἰς τὸν Ἰωνῆν μετὰ προοιμίου καὶ σημειώσεως βιογραφικῆς (260α—279β)· 4) Ἡ τοῦ Ἀβραάμ ὁμοίως (280α—306β)· 5) Ἡ τοῦ Ναοὺμ ὁμοίως· 307α—332β) καὶ 6) Ἡ τοῦ Μιχαῖα ὁμοίως (333α—377β). Ἡ δὲ περὶ τῆς ἀντιβολῆς σημείωσις, ἥτις ἐγγράφη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ λογίου ἑλληνοῦ ἰδιοκτήτου, δαίνονται ἀληθῆς ἐν αὐτῇ τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Θεοφυλάκτου, ἐν ᾗ πολλὰ φανερὰ καὶ μάλιστα ἐν ἀρχῇ ὅτι τὰ παραλειφθέντα διὰ τὸ δυσανάγνωστον ἴσως τοῦ παλαιῦ χειρογράφου ὑπὸ τοῦ ἀντιγράφου ἐν τῇ ἀντιγραφῇ συνεπληρώθησαν εἴτα ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀντιβολήν. συνεργαζόμενος πιθανῶς καὶ τοῦ ἰδιοκτήτου. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπλῶς εἰκάζων λέγω πόρρω ἀπέρων πίστεως κατὰ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς διανοίας ἐπισημαίνων. Ὅσον δὲ διὰ τὸ καλαιότατον ἀντίγραφον, πρὸς δὲ ἀντεβλήθη, οὐδὲν ἄλλο βέβαιον φαίνεται ἢ ὅτι τοῦτο ἀπέκρυψεν ἀφ' ἡμῶν ὁ χρόνος, διότι οὐδὲν ἐξ οὗ τοῦ μετοχίου τοῦ παναγίου Τάφου ἀντεγράφη, ὡς δεικνύουσιν τινες διαφοραὶ κάτωθεν τοῦ κειμένου σημειοῦνται ἐν τῇ ἐμῇ ἐκδόσει, καὶ ἡ ὑπαρξίς ἐν τῷ βαυαρικῷ ἐν τέλει τῆς ἐρμηνείας ἐκάστου προφήτου τῆς βιογραφικῆς ἐκείνης σημειώσεως. Ἐκ ταύτης δ' εἰκάζω ὅτι τὸ ἱεροσολυμιτικὸν ἐκ παλαιότερου ἀντιγράφου χειρογράφου, τὸ δὲ βαυαρικὸν ἐκ νεωτέρου.

20. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐστὶ τὸ 178, ὅπερ ὁ Hardt (αὐτ. τόμ. 2,

212) περιγράφει οὕτω· «Chartaceus charta solida et laevigata, atramento pallido, titulis et initialibus minio distinctis, caractere minuto et nitido, cum correctionibus, non sine lacunis, in folio, constans foliis 235 Saec. XV, probe conservatus et inscriptus. — Capituli I textus Osee est sine commentario, et caput secundum lacunas quatuor habet».

Ἡ τάξις τῶν προφητῶν ἐν αὐτῷ ἐστίν, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Βονιωάνου (Ὡση'. φ. 1α—66β· Ἀβραάμ, 66β—90α· Ἰωνῆς, 90β—108α· Ναοὺμ, 108β—130α· Μιχαῖα, 130β—161β) μετὰ τῶν βιογραφικῶν ἐν τέλει ἐκάστου σημειώσεων. Εἴτα δ' ἔπεται ἡ εἰς τοὺς λοιποὺς μικροὺς προφήτας ἐρμηνεία τοῦ Θεοδώρητου καὶ βιογραφικῶν σημειώσεων. Ἐν τῷ περιττέῳ εὐρηγεται ἐνταχὺ βραχέα σημειώματα, οἷα τὰ συνήθη τῶν ἀντιγράφων πλὴν τοῦ ἐν φρ. 107β, 108αβ, ὅπερ ἐπιγράφεται «Σόλιον Νικολάου ἱερέως τοῦ Μιχαῖα πρωτοπαπᾶ Ναυπλίου» καὶ ἐστὶν ἐνταχὺ κακοσχεδιασμένων. Τὸ δὲ ἐν αὐτοῦ ταύτῃ χειρόγραφον, οὕτως μνη' ὁ Βονιωάνης ποιεῖται, ἐστὶ τὸ νῦν 410 ἐν τῇ ἐνταύθᾳ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ ἀριθμούμενον εἰς φύλλον χάρτινον καλῶς διατηρούμενον ἐκ 422 φύλλων ἡριθμούμενον τοῦ 16 αἰῶνος (Hardt αὐτ. τόμ. 4, σ. 263). Περιέχει δὲ μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν («Θεοφυλάκτου Βουλαγάρου εἰς τοὺς προφήτας») τὴν ἀρχαίαν τῶν προφητῶν καὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν φ. 1α—11α, τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Θεοφυλάκτου εἰς τοὺς πέντε πρώτους μικροὺς προφήτας φ. 12β—122β Ὡση'. ἐν ἀρχῇ κειμένου τοῦ βιογραφικοῦ σημειώματος καὶ εἴτα μόνος τῆς προφητικῆς περιτοπῆς ἐν τῷ α' κεφαλῷ, τῆς ἐρμηνείας ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ 6' μετὰ τινῶν ἐνταχῶν κενῶν· φ. 122β—150β Ἀβραάμ τὰ δύο πρῶτα κεφάλαια, ὡς καὶ ἐν τῷ 19, τοῦ 178 περιέχοντος τρία· 150β—184α Ἰωνῆς· 184α—226β Ναοὺμ· 227α—297α Μιχαῖα καὶ εἴτα τὴν τοῦ Θεοδώρητου εἰς τοὺς λοιποὺς. Ἡ γραφὴ φαίνεται καθ' ὅλου ἀρχαίω-
τέρα τῆς τοῦ προηγούμενου καὶ εἰς ἐμπλοκὴς καὶ συναρμολογίας διαφόρους. Τὸ δ' ἕτερον αὐτοῦ ταύτῃ οὐκ εἶδον.

21. Ἀγνοῶ πῶς ὁ Hardt ὁ ἐπιναυλιχόμενος μνη' ἐν τῇ βιβλικῇ ἐκδόσει ποιούμενος καὶ μάλιστα ἐν τοῖς περὶ τοῦ 178 χειρογράφου διορθῶν τὸν Jocher εἰπόντα ἐν τῷ αὐτοῦ λεξικῷ ὅτι μόνον τὸ εἰς τοὺς τέσσαρας προφήτας ὑπόμνημα τοῦ Θεοφυλάκτου ἐν αὐτῇ ἐξεδόθη (Hardt αὐτ. τόμ. 2, 212) ἡγνέει ὅτι οὐχὶ τοῦ 19 ἀλλὰ τοῦ 178 γρῆσιν ὁ Βονιωάνης ἐποίησται καὶ ἔγραψε τὰ ἐλαττώματα περιγράφων τὸ 410 χειρόγραφον· «Commentarius hic in prophetas V priores prodiit in edit. Venet. gr. lat. ex codd. Marciano et Bavarico. At duo codices Bavarici sum n. 19. et n. 178. Susicor, Bongiovannium primo usum esse, qui quosdam, non omnes duodecim prophetas continet» (Αὐτ. τ. 4, σ. 264).

Ἰσως μόνον διὰ τοῦ Μορελλίου ἐγίνωσκε τὴν ἔκδοσιν ταύτην, δι' ὃ καὶ ἡγνέει καὶ τὰ ἱσχυρὰ ἐπιχειρήματα, δι' ὧν ὁ Βονιωάνης ἀπεδείκνυε ὅτι τὸ τοῦ Θεοφυλάκτου ὑπόμνημα εἰς μόνους τοὺς πέντε περιορίζεται προφήτας. περὶ τῆς δὲ ἐλατρώσεως πάλιν ὅτι «Reliqua in bibliothecis Mss. latent» (Hardt αὐτ. τόμ. 2, 212. Bongiovanni περὶ Migno 126, 559—562. Ὡς καὶ Harles ἐν Φαβρικ. ἄλλ. βιβλιοθ. 7. 590).

22. Θεοφυλ. πειδ. βιβλ. πρὸς τὸν πορφυρογ. Κωνσταντ. 1. 2. 5. Migne 126, 253d. 256α. 257c. Εἰς τὴν βιβλιοθ. ταύτην, ἥς τὸ ἐκείσιν ὁμοιωτικὸν κάλλος («Ἀν. Κομνην. 3, Migne 131, 261c—261α ἐλάμπρυνον πολλὰ τῆς ψυχῆς ἀρετὰ, ἀπευθύνονται δὲ τοῦ Θεοφυλάκτου ἐπιστολαί, ἡ νδ' ἐν τῇ τοῦ Μεουρπίου συλλογῇ (Migne 126, 169b) καὶ ἡ α' τῆς τοῦ Λαμίου (αὐτόθι, 501α—505α) μνη' δ' αὐτῆς μετ' ἐπαίνων γίνεται μοναχῆς ἡδὴ οὗτης ἐν τῇ βασιλικῇ παιδείᾳ (1. 7—9. 11. 12. Migne 126, 260b—261c. 264b—265α). Τὰς δὲ περιπεταίας αὐτῆς καὶ τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις περὶ τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῷ (1081—1118) βασιλικῆς τιμῆς καὶ περιθάλψεως ἡξιοῦτο, περιγράφουσιν οἱ τῶν χρόνων ἐκείνων τὴν ἱστορίαν ἐκτινόντες,

κῶν χειρῶν. Ἰσως δὲ τῆς οἰκισθῆκατε ταύτης σημασίας ἀρχὴ ἐστὶ τὸ ἐν τῷ χειρογράφῳ τεμίσιν. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἄλλοτε Θεοῦ διδόντος ἀκριβέστερον γράψω. Ὁ δὲ εἰς τοὺς ἁγίους πάντας λόγος φέρει τὴν ἐπιγραφὴν τήνδε· «Εἰς τοὺς ἁγίους πάντας ἐν ᾧ καὶ τῆς περὶ τὸν ἑνωθῶπον τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας ἐπιτομή». ἄρ/εται δὲ «Καὶ τὸ λόγιον μὲν ἄλλως τὰ τῶν ἁγίων ἐκίστου διεξίεναι καὶ θαύματα καὶ ἀγῶνας ἐκείνων, κτλ.» καὶ ἐστὶ μακρότατος ἔρως προτασσομένην ὑπόθεσιν ἀρ/χομένην· «Τῷ παρόντι λόγῳ σκοπὸς ἐστὶν οὐ τὸ τοὺς ἁγίους ἀπλῶς ἐγκωμιάσαι, κτλ.» Ἐν τῷ περιτελειῶν σημειοῦνται ἐρυθροῖς γράμμασι μάρτυρές τινες, ὧν ἐν αὐτῷ μὲν ἔχεται· ἐστὶ δ' ἔργον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου, ἐπατρ. 1362—1364 καὶ 1369—1375, ἀπέθανε δὲ τῷ 1379. Ματθ. Κατάλογ. σ. 144. 145. 310, ἀνέκδοτος ἐστὶ ὡν καὶ εὐρισκόμενος ἐν τῷ 111 θεολογικῷ τῆς αυτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης τῆς Βιέννης κώδιξι κατὰ τὸν Λαμβάκιον (τομ. 4, 131. 132 ἐκδ. Kollar) ἐν τῷ 482 Μικριανῷ κώδιξι (Catal. codd. gr. Marc. σ. 306), ἐν τοῖς 165 καὶ 336 τῆς ἐν Μόσχᾳ βιβλιοθήκης τῆς ἱερᾶς συνόδου (Mattaei notit codd. gr. Mosq. σ. 97. 218), πιθανῶς δὲ καὶ ἐν τινι βατικανῷ κώδιξι, ὅθεν μνησθὲν αὐτοῦ ποιεῖται ὁ Ἀλλάτιος (De Symeon. σ. 97. ἱερ. καὶ Φαβριχ. ἑλλην. βιβλιοθ. 10. 320. 11, ἐκδ. Harles). Τὸν λόγον τούτον δημοσιεύσω σὺν Θεῷ μετ' ὀλίγον διὰ τῆς Ἑκκλ. ἀληθείας ἀπὸ τῆς βίτης τινῶν ἐκ τῶν μνημονευθέντων χειρογράφων.

19. Ὁ Hardt (Catal. codd. manuscr. gr. biblioth. reg. Bavaricae, Monachii 1810, τόμ. 4, σ. 98 x ἐ.) περὶ τούτου λέγει· «Codex chartaceus charta crassa et laevi, titulis et initialibus cinnabaris exaratis, literis nitidis, scriptura diversa, in folio, Saec. XVI. exaratus, antigrapho suo adaequatus, habens folia 496. optime conservatus et inscriptus». Εἴτα δὲ προβαίνων εἰς τὴν λεπτομερῆ ἐκθεσιν τοῦ περιχομένου αὐτοῦ οὐκ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι τὰ προοίμια τῆς ἐρμηνείας ἐκίστου προφήτου εἰσὶν ἀνέκδοτα· διότι καὶ εἰς τὴν τοῦ Λονικέρου ἐκδοσιν εὐρήνεται τὰ εἰς τοὺς προφήτας Ἀδδ. καὶ Νζοῦ καὶ ἐν τῇ τοῦ Βονιωάννου καὶ τὰ τοῦ Ὡση καὶ Μιχαῖα. Ἡ δὲ λεπτομερὴς ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Θεοφυλάκτου διάταξις τοῦ χειρογράφου τούτου, ἐν ᾧ διέφορος ὡς βλεπεί ὁ ἀνγνωστής τῆς τῶν προφητῶν ὑπέρχει, ἔχει οὕτω. 1) Τὸ γενικὸν προοίμιον (φ. 172x—175x)· 2) Ἡ ἐρμηνεία τοῦ Ὡση μετὰ ὀλίγων προοιμιακῶν λέξεων καὶ τῆς ἐν τέλει βιογραφικῆς σημειώσεως (175x—259x)· 3) Ἡ ἐρμηνεία εἰς τὸν Ἰωνᾶν μετὰ προοιμίου καὶ σημειώσεως βιογραφικῆς (260x—279x)· 4) Ἡ τοῦ Ἀδδ. καὶ Νζοῦ ὁμοίως (280x—306x)· 5) Ἡ τοῦ Νζοῦ ὁμοίως (307x—332x) καὶ 6) Ἡ τοῦ Μιχαῖα ὁμοίως (333x—377x). Ἡ δὲ περὶ τῆς ἀντιβολῆς σημείωσις, ἣτις ἐγγράφῃ πιθανῶς ὑπὸ τοῦ λογίου ἑλληνος ἰδιοκτήτου, δεικνύται ἄλλοις ἐν αὐτῇ τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Θεοφυλάκτου, ἐν ᾗ πολλὰ φανερὰ καὶ μέγιστα ἐν ἀρχῇ ἐστὶ τὰ παραλειφθέντα διὰ τὸ δυσανέγνωστον ἴσως τοῦ παλαιοῦ χειρογράφου ὑπὸ τοῦ ἀντιγράφου· ἐν τῇ ἀντιγραφῇ συνεπληρώθησαν εἴτα ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀντιβολήν, συνεργηθέντος πιθανῶς καὶ τοῦ ἰδιοκτήτου. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπλῶς εἰκάζων λέγω πόρρω ἀπ' αὐτῶν πείσης κατὰ ἐπιδείξεως λεπταπείλετων τῆς διανοίας ἐπινοημάτων. Ὅσον δὲ διὰ τὸ παλαιότατον ἀντίγραφον, πρὸς δ' ἀντεβλήθη, οὐδὲν ἄλλο βέβαιον φαίνεται ἢ ὅτι τοῦτο ἀπέκρυψεν ἀφ' ἡμῶν ὁ χρόνος, διέφορον δὲ ἦν ἐκείνου ἐξ οὗ τὸ τοῦ μετοχίου τοῦ πνεύματος Τίφου ἀντιγράφῃ, ὡς δεικνύουσιν τινες διαφοραὶ κείμενον τοῦ κειμένου σημειοῦνται ἐν τῇ ἐμῇ ἐκδόσει, καὶ ἡ ὑπαρξίς ἐν τῷ βυβαρικῷ ἐν τέλει τῆς ἐρμηνείας ἐκίστου προφήτου τῆς βιογραφικῆς ἐκείνης σημειώσεως. Ἐκ ταύτης δ' εἰκάζω ὅτι τὸ ἱεροσολυμιτικὸν ἐκ παλαιότερου ἀντιγράφου χειρογράφου, τὸ δὲ βυβαρικὸν ἐκ νεωτέρου.

20. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐστὶ τὸ 178, ὅπερ ὁ Hardt (αὐτ. τόμ. 2,

212) περιγράφει οὕτω· «Chartaceus charta solida et laevigata, atramento pallido, titulis et initialibus minio distinctis, caractere minuto et nitido, cum correctionibus, non sine lacunis, in folio, constans foliis 235 Saec. XV, probe conservatus et inscriptus.—Capitis I textus Oseeae est sino commentario, et caput secundum lacunas quatuor habet». Ἡ τῆς τῶν προφητῶν ἐν αὐτῷ ἐστὶν, οὗ καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Βονιωάννου, Ὡση, φ. 1x—66x· Ἀδδ. καὶ Νζοῦ, 66x—90x· Ἰωνᾶς, 90x—108x· Νζοῦ, 108x—130x· Μιχαῖα, 130x—161x μετὰ τῶν βιογραφικῶν ἐν τέλει ἐκίστου σημειώσεων. Εἴτα δ' ἐπεται ἡ εἰς τοὺς λοιποὺς μικροὺς προφήτας ἐρμηνεία τοῦ Θεοφυλάκτου καὶ βιογραφικῶν σημειώσεων. Ἐν τῷ περιτελειῶν εὐρήνεται ἐνταῦθα βυβαρικὰ σημειώματα, οἷα τὰ συνήθη τῶν ἀντιγράφων πλὴν τοῦ ἐν φ. 107x, 108x, ὅπερ ἐπιγράφεται «Σύλλογον Νικολίου ἱερέως τοῦ Μαλαζοῦ πρωτοπαπῆ Ναυπλίας» καὶ ἐστὶν ἐνταῦθα κεκολλώμενον. Τὸ δὲ ἐν αὐγουστακῶν χειρογράφων, οὗτινος μνησθὲν ὁ Βονιωάννης ποιεῖται, ἐστὶ τὸ νῦν 410 ἐν τῇ ἐνταῦθα δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ ἀριθμούμενον εἰς φύλλον χάρτινον καλῶς διατηρούμενον ἐκ 422 φύλλων ἡριθμημένων τοῦ 16 αἰῶνος (Hardt αὐτ. τόμ. 4, σ. 263). Περιεῖται δὲ μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν «Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας εἰς τοὺς προφήτας» τὴν ἀρθραμένην τῶν προφητῶν καὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν φ. 1x—11x, τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Θεοφυλάκτου εἰς τοὺς πέντε πρώτους μικροὺς προφήτας φ. 12x—122x Ὡση, ἐν ἀρχῇ κειμένου τοῦ βιογραφικοῦ σημειώματος καὶ εἴτα μόνος τῆς προφητικῆς περιχοπῆς ἐν τῷ α' κεφαλῷ, τῆς ἐρμηνείας ἀρ/χομένης ἀπὸ τοῦ 6' μετὰ τινων ἐνταῦθα κενῶν· φ. 122x—150x Ἀδδ. καὶ Νζοῦ, 150x—184x Ἰωνᾶς, 184x—226x Νζοῦ, 226x—297x Μιχαῖα καὶ εἴτα τὴν τοῦ Θεοφυλάκτου εἰς τοὺς λοιποὺς. Ἡ γραφὴ φαίνεται κατ' ὅλου ἀρ/χικωτέρα τῆς τοῦ προηγούμενου καὶ ἔχει ἐμπλοκή καὶ συναρμολογία διαφόρων. Τὸ δ' ἕτερον αὐγουστακὸν οὐκ εἶδον.

21. Ἀγνοῶ πῶς ὁ Hardt ὁ ἐπινοητικῶς μνησθὲν τῆς βενετικῆς ἐκδόσεως ποιούμενος καὶ μέγιστα ἐν τοῖς περὶ τοῦ 178 χειρογράφου διορθῶν τὸν Jocher εἰπόντα ἐν τῷ αὐτοῦ λεξικῷ ὅτι μόνον τὸ εἰς τοὺς τέσσαρας προφήτας ὑπόμνημα τοῦ Θεοφυλάκτου ἐν αὐτῇ ἐξεδόθη (Hardt αὐτ. τόμ. 2, 212) ἡγνῶσι ὅτι οὐρ' τοῦ 19 ἀλλὰ τοῦ 178 γρηθὲν ὁ Βονιωάννης ἐποίησεν καὶ ἔγραψε τὰ ἐλαφρὰ ταῦτα περιγράφων τὸ 410 χειρόγραφον· «Commentarius hic in prophetas V priores prodit in edit. Venet. gr. lat. ex codd. Marciano et Bavarico. At duo codices Bavarici sunt n. 19. et n. 178. Suspicio, Bongiovannium primo usum esse, qui quosdam, non omnes duodecim prophetas continet» (αὐτ. τ. 4, σ. 264). Ἰσως μόνον διὰ τοῦ Μορελλίου ἐγινώσκαι τὴν ἐκδοσιν ταύτην, δι' ἧς καὶ ἡγνῶσι καὶ τὰ ἱσχυρὰ ἐπιχειρήματα, δι' ὧν ὁ Βονιωάννης ἀπεδείκνυεν ὅτι τὸ τοῦ Θεοφυλάκτου ὑπόμνημα εἰς μόνους τοὺς πέντε περιορίζεται προφήτας. πεπερησμένον δὲ ἐλαφρῶς πάλιν ὅτι «Reliqua in bibliothecis Mss. latent» (Hardt αὐτ. τόμ. 2, 212. Bongiovanni περὶ Migno 126, 559—562. Ὡση καὶ Harles ἐν Φαβριχ. ἑλλ. βιβλιοθ. 7. 590).

22. Θεοφυλ. πειδ. βυβλ. πρὸς τὸν πατριάρχον. Κωνσταντ. 1. 2. 5. Migne 126, 233d. 256x. 257c. Εἰς τὴν ἑσπερίαν ταύτην, ἥ τὸ ἐξάιστον σωματικὸν κάλλος (Ἄνθ. Κομνην. 3, Migne 131, 261c—261x) ἐλάμπρυνον πολλὰ τῆς ψυχῆς ἀρεταί, ἀπευθύνονται δὲ τοῦ Θεοφυλάκτου ἐπιστολαί, ἡ 6' ἐν τῇ τοῦ Μεσσυριῶ συλλογῇ (Migne 126, 269b) καὶ ἡ α' τῆς τοῦ Λαμίου (αὐτόθι, 501x—505x) μνησθὲν δ' αὐτῆς μετ' ἐπαίνων γίνεται μοναχῆς ἡδὴ οὗσης ἐν τῇ βυβλικῇ παιδείᾳ (1. 7—9. 11. 12. Migne 126, 260b—261c. 264b—265x). Τὰς δὲ περιτελείας αὐτῆς καὶ τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξίῳ τῷ Κομνηνῷ (1081—1118) βυβλικῆς τιμῆς καὶ περιθάλψεως ἡξιοῦτο, περιγράφουσιν οἱ τῶν χρόνων ἐκείνων τὴν ἱστορίαν ἐκτείνοντες,

βυζαντινοί χρονολόγοι καὶ δὴ ἡ Κομνηνὴ Ἀννα, ὁ Βρυένιος, ὁ Ἀτταλειάτης, ὁ Ζωναρᾶς κ.λ. Πλανάτι δ' ὁ Nicolai λέγων ὅτι ὁ Θεοφύλακτος ἤκουζεν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα (1059—1067) καὶ ἦν διδάσκαλος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πρίγκιπος, ἦτοι Μιχαὴλ τοῦ Παρριναίᾳ (Griech. Litteraturgeschichte, τομ. 3 [1878], σ. 233). Εἰς τὸν οὖν δὲ τῆς Μαρίας ἀπευθύνονται καὶ αἱ ἐπιστολαὶ Ξγ' καὶ Ξδ' τῆς τοῦ Μεωρσίου συλλογῆς, ὧν ἡ δευτέρα ἐπὶ ἀποστολῇ ἰθὺς ἐκ τῆς λίμνης Λουριδοῦ (Migne 126, 480, 481).

23. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ὁκτὼ χειρογράφων, εἶναι τὴν ἐρμηνείαν ταύτην φέρουσιν, ἥτοι τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ, τῶν δύο μοναχικῶν, τῶν δύο αὐγουστανῶν, τοῦ τοῦ Ἀργεντοράτου, τοῦ τῆς μαρκαρινῆς ἐν Βενετίᾳ βιβλιοθήκης καὶ τοῦ τοῦ κοινοβίου τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου ἐν Βενετίᾳ. Ἐξ οὗ ἡ τοῦ Λονικίου μετάφρασις ἐγένετο μνημονεύεται τριτὴ ἔτι, ἥτοι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ βασιλείως τῆς Γαλλίας περιέχον τοὺς προφήτας Ὡση. Ἰερειμὴν γρ. Ἰωνᾶν, ὡς διορθοῖ ὁ Φαβρίκιος τὸν Λαδδῆιον, Ἀδδακούμ, Νζούμ καὶ Μιχαῖλ (Fabric. bibl. gr. 7, 589 ἐκδ. Harles, Labbaei, bibl. nov. MSS. σ. 79, ἔλλο τῆς ἐν Νεκπόλει βασιλικῆς βιβλιοθήκης ὑπ' ἀρ. 187 εἰς τὸν Ὡση, Ἀδδακούμ καὶ Ἰωνᾶν (Harles παρὰ Φαβρίκ. ἑλλην. βιβλιοθ. 7, 589), καὶ τρίτον ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ τῆς Βιέννης βιβλιοθήκῃ, ὁ cod. gr. Theolog. 216 κατὰ Λαμβέκιον καὶ 66 κατὰ Νεσσέλιον. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, ὅπερ πρὸς διετίς ἐν Βιέννῃ ἀνηρῶνται, ἐστὶ χέρτινον εἰς φύλλον τοῦ ἰε' αἰῶνος ἐκ φύλλων ἡριθμημένων 368. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα 217 φύλλα περιέχουσι τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Θεοφύλακτου εἰς τοὺς πέντε μικροὺς προφήτας (Ὡση, φ. 1α· 74α: Ἀδδακούμ, 74α—99α: Ἰωνᾶς 100α—1315: Νζούμ, 132α—170α: Μιχαῖλ, 171α—217α) ὑπὸ δύο χειρῶν εὐαναγνώτως γεγραμμένην ἄνευ τοῦ προομίου καὶ μετὰ τριῶν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ὡση κεινῶν. Ἡ βιογραφικὴ ἐκείνη νόθος σημαίνει εἰς μὲν τὸν Ὡση κείναι δις εὐθὺς ἐν ἀρχῇ μετὰ τὴν ἐρμηνείαν ἐπιγραφὴν «Θεοφύλακτος ἀρχιεπισκόπου Βουλαργίας ἐξηγήτης εἰς τοὺς ἰδ' προφήτας» ὡς ὑπόθεσις δόθη ἐν τὸν προφήτην τοῦτον καὶ ἐν τῷ τέλει, ὅπως καὶ εἰς τὸν Ἰωνᾶν καὶ τὸν Νζούμ, ἡλλοίπει δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀδδακούμ καὶ Μιχαῖλ, τοῦ Ἀδδακούμ ἐρμηνευομένων καὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, ἥτοι καὶ τῆς ψδῆς. Ἀπὸ δὲ τοῦ φύλλου 218α—368β περιέχεται ἡ εἰς τὸν ψαλτῆρα καὶ τὰς ψδῆς ἐρμηνεία τοῦ Βλεμίδου ὑπὸ ἄλλης χειρὸς καὶ ἐν ἀλλοίῳ χέρτῃ. Τὸ δὲ μαρκαρινὸν περιγράφει ὁ Μορέλλιος οὕτως «Dod. XXVI. chart. in fol. Saec. XIII.—V. Theophylacti Commentarius in quinque prophetas minores, Hoseam, Jonam, Habacuc, Nahum, Michaelam... Νικήτου (οὕτω) ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως Ναυπλίου σύνταγμα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἅγιον Εὐαγγέλιον συντεθὲν μάλιστα μὲν ἐκ τῶν ἐξηγήσεων Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, εἶτα καὶ ἀπὸ ἐτέρων διαφόρων... Ἐρμηνεία Θεοφύλακτου εἰς τὰ εὐαγγέλια Ἰωάννου, Μάρκου καὶ Λουκᾶ... quaedam de rebus Ecclesiasticis,—inter quae sunt. S. Maximi, Cujusnam rei figura et imago Ecclesia sit,—Exempla translationis Episcoporum,—Constantini imperatoris Donationis Silvestro Papae fragmenta, et apud Balsamonem in Scholiis ad Nomocanonem Photii,—Michaelis Pselli de ecclesiis Catholicis earumque ritibus ex diversis sanctis patribus. Inc. Κατὰ πρῶτον λόγον ἐκκλησίαι οἰκοδομίσθαι παρεδόθη παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων etc. Excerptum videtur ex opere majiori.—Nelli Monachi epistola ad Chariclem Presbyterum» (J. Morelli, Biblioth. regiae divi Marci venetiarum custodis, Bibliotheca manuscripta Graeca et Latina. Bassani, 1802, τόμ. α', σ. 46). Ἐκ πάντων δὲ τούτων δηλὸν γίνεται ὅτι δυσχερὲς ἀποβαίνει ἡ ἀναγωγή τῶν ἑνδεκα τούτων χειρογράφων εἰς ὁρισμένα ἀρχιτυπα, ὁ δὲ ἐπιτεχνέως θάλων ἐξακριβώσασθαι τὰ κατὰ τὸ προκειμένον τοῦ Θεοφύλακτου ὑπόμνημα ὀφείλει πάντα ταῦτα ἀντιβαλεῖν. Μακρότερον ἴσως τοῦ δέοντος ἀνέεινα τὸν περὶ τούτων λόγον φρονῶν

ὅτι ἡ Ἐκκλ. ἀλήθεια καὶ τοῦτον ἔχει τὸν σκοπὸν, ἵνα δηλ. ἀναπληρώσῃ ἑλλειψιν καὶ καθαρῶς θεολογικοῦ περιδοκῶν, ἐν ᾧ ζητητέα πάντοτε ἡ κατὰ τὸ ἐνὸν ἀκριβὲς τῆς ὑποθέσεως διακρίσεις καὶ οὐχὶ ἡ ἐπιπολὴς καὶ ἐξ ὑπογυῖου τοῦ προστυφόντος παραθεσις. Ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ δὲ ἀκριβεί τῶν πραγμάτων ἐρευνῇ διακρίνονται πολλὰ ἐν αὐτῇ δημοσιεύματα.

24. Ὁ δυσπιστῶν περὶ τούτου ἐπίτω τὰ ὑπὸ τοῦ Βονιωίνου ἐν Migne 126, 561. 562 λεγόμενα. Πρβλ. καὶ Harles ἐν Φαβρίκ. ἑλλ. βιβλιοθ. 7, 590.

25. Ἰδοὺ δύο ἐκ τῆς ἀρχῆς παραδείγματα:

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ (Migne 81, 1553a) «Οὐδὲ γὰρ τούτου χάριν ὁ τῶν ὁλων Θεὸς ἀπειλεῖ τὰς τιμωρίας, ἵνα ἐπαγγέλλῃ ταύτας οἷς ἀπειλεῖ, ἀλλ' ἵνα τῷ φόβῳ καταπλήξας εἰς μεταμέλειαν ἀγάγῃ καὶ τῆς τοῖμα μείνης πονηρίας ἐλευθερώσας ὁρῇ τὴν σωτηρίαν».

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ (Migne 126, 573d) «Ἀπειλεῖ γὰρ τὰς τιμωρίας ὁ Θεὸς οὐχ ἵνα ταύτας ἐπαγγέλλῃ, ἀλλ' ἵνα τῷ φόβῳ καταπτοήσῃ τοὺς ἀκούοντας καὶ οὕτω διορθωθέντες τὰς τιμωρίας ἐκπύωσι».

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ (Migne 81, 1553cd) «Σχεδὸν ἡμᾶς ἐδόξαζεν ὡς τούτων κἀκείνων ἰμειρομένην προφήτης, οὐ χάριν οὐ μόνον τῶν τοῦ Ἰουδα βασιλέων ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἰεροβοάμ...»

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ (Migne 126, 576c 577a) «Σχεδὸν δεικνυσιν ὅτι ἀμφοτέραις ταῖς βασιλείαις ἐστάθη παιδαγωγὸς ὁ προφήτης τῇ τε τῶν δύο φυλῶν καὶ τῇ τῶν δίκων...». Τὴν σχίσιν δὲ ταύτην τῶν δύο ὑπομνημάτων περὶ τὴν ἡδὴ καὶ ὁ Bongiovanni (Migne 126, 561. 562. Πρβλ. καὶ σημ. 1 τῆς σ. 577). Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ ὁ Θεοδώρητος ἔπειτα ἐν πολλοῖς ἄλλοις ὡς αὐτὸς λέγει ἐν τῷ προλόγῳ «Εἰ δὲ καὶ τοῖς ἐτέροις ἐνθυμήμασι τις ἀκολουθεῖ ἡμᾶς φήσεις, καὶ οὕτως εὐρήσει τὸν δυνατὸν ἡμῖν ἔρπον συνεισφέροντας» (Migne 81).

26. Πρβλ. Migne 81, 1548d. 1549c πρὸς Migne 126, 569bc. 81, 1552a κ. ἐ. πρὸς 126, 573 κ. ἐ. 81, 1809 κ. ἐ. πρὸς 126, 820. 821. 81, 1720 κ. ἐ. πρὸς 126, 905 κ. ἐ. 81, 1788 κ. ἐ. πρὸς 126, 969 κ. ἐ. 81, 1741 πρὸς 126, 1049 κ. ἐ. Διὲ δὲ τὸ γενικὸν προοίμιον ὅρα Μ. Βασιλείου ἐρμην. εἰς τὸν προφ. Ἰσ. (Migne 30, 120 κ. ἐ. 284 κ. ἐ.).

27. Gass ἐν Herzog Real-Encyklopaedie etc. τόμ. 16, 27. Πρβλ. Bongiovanni παρὰ Migne 126, 561—564.

28. Οὕτω προϋτίμηται καὶ τὴν κατωτέρω ἐπιγραφὴν ἐπὶ ὁδοῖς ἀντὶ τῆς τῶν ἐκδόσεων προοίμιον, ἐπειδὴ ἐξακουμένων τῶν ἐν ἀρχῇ περὶ τοῦ ἐγγεινήματος ὀλίγων λέξεων, πᾶσι αἱ λοιπαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν εἰδικὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ὡση, ἥτις φυσικῶς ὠνομάσθη ὑπόθεσις, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἄλλων προφητῶν ἀπὸ τοῦ κυριωτέρου μέρους. Ὡς δεικνύουσι δὲ αἱ τῶν ἀξιολογώτερον χειρογράφων ἐπιγραφαὶ καὶ ἡ μὴ κατὰ σειρὰν ἐρμηνεία τῶν προφητῶν, ὁ Θεοφύλακτος ἐπεμείρισε τὴν σύνταξιν ὑπομνήματος ἐνὸς ἐκείνου τῶν προφητῶν τούτων ἀνεξαρτήτου ὅλων τοῦ τῶν ἄλλων καὶ αὐτοπύργου, μόνον εἰς τὸ τοῦ Ὡση προτάξας γενικὰ τινα. Διὲ τοῦτο δὲ καὶ κατ' ἐκλογὴν φαίνεται προβὰς εἰς τὴν ἐρμηνείαν καὶ οὐχὶ ἀκολουθῶν τὴν παρ' ἄλλοις καὶ δὴ τῷ Θεοδώρῳ τῇ τῆς.

29. Οὕτω λ. χ. παρέλιπον τὰς ἀνορθογραφίας καὶ τὰς ἐν διζωτάσει γραφὰς συνθεῖων τινῶν μορίων, τὴν παρέλειψιν ἢ τὴν προσθήκην ἐν οὐ δύνανται τοῦ εὐφρονικοῦ καὶ πᾶν ὅτι προφανῶς ἐξ ἀδελφείας τῶν ἀντιγραφῶν προέρχεται. Οὐδ' ἔκρινεν ἐπὶ τὰς ἵνα πανταχοῦ ὑποδείξω τὴν ἐν τῷ κειμένῳ καὶ τῷ περιελθῶ δὴλωσιν τῶν κεινῶν ἐν τῷ μοναχικῷ κώδικι οὕτω ἢ ὡς: Ὡς δ' ἐνὸς καὶ ἐννοεῖ, τὸ μὲν / δηλοῖ τὸ ἱεροσολυμιτικὸν χειρόγραφον, τὸ M τὸ μοναχικόν, τὸ B τὴν βενετικὴν ἔκδοσιν καὶ τὸ Me τὴν τοῦ Μιγνίου.

30. Θεοδώρητ. προλόγ. τῆς ἐρμ. εἰς τοὺς ἰδ' προφήτας. ἐν ἀρχῇ. Migne 81, 15455. (Ἔπειτα τὸ κείμενον)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Η ΠΑΡΑ ΤΩ ΠΡΟΦΗΤΑΝΑΚΤΙ ΕΙΚΩΝ

ΤΟΥ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ζωγραφίζεται λαμπρῶς πολλαχρὸς μὲν τῶν ψαλμῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἰδίως ἐν τῷ λβ' καὶ λς', ὧν τὸν πρῶτον εἶπεν. ὅτε τὸν Σαούλ ὑπογείρειον λαβὼν οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὸς κακὸν ἐναντίον· χριστοῦ Κυρίου ἐπήνεγκεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς θελήσαντας νὰ ἐπηρεάσωσιν ἐκώλυτε¹. «Τηνικαὶτα τὸν ψαλμὸν τοῦτον ὁ μακάριος ἔφη Δαβὶδ—γράφει ὁ ἱερός Θεοδωρῆτος²—κατηγορίαν ποιοῦμενος· τῶν πονηρῶν συζώντων καὶ τὴν διὰ πάντων διήκουσαν τοῦ Θεοῦ προμήθειαν ἀνακηρύττων». Οἱ δύο τοῦ προφητάνακτος οὗτοι ψαλμοὶ ἄριστα γράφουσι τὴν εἰκόνα τοῦ μὴ θέλοντος ἀδικῆσαι τὸν πλησίον, τοῦ ἐν ἀρετῇ ζώντος, τοῦ κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου πολιτευομένου· καὶ τοῦ ἐγκυλινδουμένου ἐν κακοῖς, τοῦ ἐν ἀδικίᾳ ζώντος, τοῦ ἐν ἀρπαγαῖς καὶ δολιότητι τὸν βίον διανύοντος· ἀμοιβὰς δὲ τῷ μὲν καὶ καταδικῆν τῷ δὲ προμνύμενοι τέλος ἔχουσι· ἢ ἀποτρέψουσιν ἡμᾶς τῆς πλατείας ὁδοῦ, τῆς εἰς ἀπώλειαν ἀγούσης καὶ νὰ παραινέσωσι νὰ ἐπιληρθώμεν τῆς στενῆς ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς, τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος, ἥτις ἄγει εἰς ζωὴν.

διότι αἱ δύο αὗται ὁδοὶ ἐκατέρᾳ διάφορον ἔχουσι τὴν διεύθυνσιν, ὁ δ' αὐτὰς πορευόμενος λαμβάνει ταύτην ἢ ἐκείνην, πλουτῶν τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον ἢ μακρὰν ἱπποδωμῆσιν αὐτόν· ὁ ἐν ἀδικίαις ζῶν καὶ γηράσκων, μακρὰν ἐστὶ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, ἀμαρτάνων ἀεὶ ὡς, διότι νομίζει ὅτι εἰς ἑαυτὸν μόνον, εἰς τὴν ἰδίαν συνειδήσιν ἀμαρτάνει, τὸν ἀνάρχον πατέρα ἀπατῶν. ἀλλὰ καὶ κατατιγάζων τῆς ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως τὴν φωνήν, πεπωρωμένην ἀπεργάζεται τοσοῦτον αὐτὴν, ὥστε ἐξῆς οὔτε δύναται, οὔτε θέλει νὰ προβῇ εἰς ἀκριβῆ τινα ἐρευναν. ὅπως ἀνεύρη κατὰ τίνος ἡνόμησεν, ἢ κατὰ τίνος ἐνέτεινεν ἀδικίας, δολιότητος, πονηρίας τέξον· οὕτω δ' ἀπὸ φυλακῆς πρῶτας μέχρι νυκτὸς «ἀνομίαν διελογίσατο ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ»³, «καὶ εἰς τοῦτο φαυλότητος προήκει ὡς μηδὲ μισθῆναι τὴν κακίαν πῶποτε—λέγει ὁ Σείος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης—οὐ γὰρ ἂν ἔδρα ταύτην, εἰ ἐμίσει».

Ἀπ' ἐναντίας ὁ τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ προσῶς μὴ παρὰ λαβῶν, ὁ μὴ ἐπενεγκὼν ἐτέρῳ ὁ αὐτὸς μισεῖ, ὁ κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου πολιτευόμενος αὐτὸς ἐλπίζει εἰς τὴν σκέπην καὶ περιθαλψίν τοῦ Θεοῦ, μεθύσκειται τρυφῶν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ διδασκαλίᾳ, κατὰ τὸν Δίδυμον, ἐκ τοῦ χειμάρρου ταύτης ποτιζόμενος καὶ ζῶν ἐν Θεῷ, παρ' ᾧ «πηγὴ ζωῆς» ἐστίν⁴. Ὁ δίκαιος δὲ νομίζει τὴν ὑπερηφανίαν μητέρα πάσης κακίας, διὸ καὶ εἴχεται πάντοτε

ἵνα μὴ ἔλθῃ ἐπ' αὐτὸν ὑπερηφανίας ποδὲς, μηδὲ χεὶρ ἀμαρτωλοῦ σαλεύσῃ αὐτόν, διότι «ἐκεῖ ἔπεσον πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν»⁵, «οἱ γὰρ εἰς ἐκείνους καταπίπτουντες—λέγει ὁ ἱερός Θεοδωρῆτος⁶—δὴλον οὖν εἰς τὴν ὑπερηφανίαν. κατὰ τὸν Θεὸν Χρυσόστομον—ἀναστῆναι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν ἐτέραν ὀρχομεῖν οὐ δύνησονται».

Πλήρη τὸν χαρκτηρὰ τοῦ ἀμαρτωλοῦ γράφει ὁ προφητάναξ καὶ πολλαχρὸς μὲν, ἀλλ' ἰδίως ἐν τῷ λς' ψαλμῷ. Φθονεῖ αὐτὸς τὸν δίκαιον, λοξὰ δὲ πάντοτε παρρησιῶν καὶ πονηρὰ κατ' αὐτοῦ διανοούμενος· «θρῶζει ἐπ' αὐτὸν τοὺς δόνοντας αὐτοῦ»⁷. Ἀνώνυμος ἐρμηνευτὴς ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐρμηνευτῶν ἐκδοδεμένος ἀναπτύσσει λίαν καλῶς τὸν στίχον τοῦτον. «Ὁ ἀμαρτωλὸς οὐ φέρεται—λέγει—τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, ἐλεγχον αὐτὴν τῆς ἰδίας μοχθηρίας ἡγούμενος· διὸ ἐπιτηρεῖ πῶς αὐτὸν καταδολοῖ· ὅπερ ὁ μὲν δίκαιος ἀγνοεῖ, ὁ δὲ πάντα βλέπων Θεὸς τέως ἐπὶ τοῖς ματαίαις αὐτοῦ γελᾷ λογισμοῖς». Ὁ φθόνος, ἐν αἰσθάνεται ἐπὶ τῇ εὐδοκίμῳ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἐν ἀρετῇ, ὡς τὸν κακοποιὸν καὶ δόλιον καὶ πονηρὸν μέγρις ἐξουτώσεως τοῦ ἁλλοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου⁸. Ἰψύονται ἔτι οἱ τοιοῦτοι καὶ ἀεικῶς ὑπὲρ τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου μεγαλύνονται, ἀλλ' ἐλπίσονται ταχέως, διότι καὶ ὁ πλοῦτος αὐτῶν ἐξ ἀδικίας, διότι «θανεῖσεται ὁ ἀμαρτωλὸς καὶ οὐκ ἀποτίσει»⁹ μηδαμῶς οἰκτεῖρον τὸν πτωχόν καὶ τὸν ἐνδεῆ, μηδὲ χορηγῶν βεβαίως ἐλεημοσύνην, ὅποτε τὸ θανεῖζόμενον ἀρνείται ν' ἀποδοῇ. Τίς ὁμοῖς ἔσται τοῦ κακοῦ καὶ πονηροῦ ἢ ἀμοιβῇ, τὸ τέλος τοῦτον ἔσται· φθείρονται ταχέως ὡς ὁ χρόνος τοῦ ἀνθρώπου, ὁ μὴ τὴν βίαν ἔχων βαθεῖαν, καταστρέφονται ταχέως ἢ βραδίον ἄχρις ἐξουτώσεως τοιαύτης, ὥστε «ζητήσεις τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ οὐ μὴ εὑρῇς»¹⁰. τοσοῦτον δὲ πέποιθεν ὁ Θεοπάτωρ Δαβὶδ εἰς τὴν τοιαύτην καταστροφὴν τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὥστε πλείονα εἰς ἐπαναλαμβάνει αὐτήν. «Εἶδον—παρρησιᾷ ἐκ τῆς ἰδίας πείρας βοηθούμενος καὶ στηριζόμενος ἐπ' αὐτῇ, εἶδον τὸν ἀσθεῖ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαυρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου. Καὶ παρήλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν· καὶ ἐξήτησα αὐτόν καὶ οὐχ εὗρέθην ὁ τόπος αὐτοῦ»¹¹. Νικηδῆμος ὁ Ἀγιορείτης ἐξηγῶν τὰ εἰς τοὺς ψαλμοὺς ἐρμηνείαν τοῦ Ἀγαθόνοστο νοεῖ, καίπερ ἀδελῶς καὶ ἀνωνύμως γράφωντος τοῦ Δαβὶδ, τὸν Ἰολιῶν, ἢ τὸν Σαούλ, ἢ τὸν Ἀρμανίτην Νάας, «ἢ ἄλλους τοιοῦτους τῶν ὁμοίων ὁ Δαβὶδ εἶδε τὴν ἐκπρῶτον καὶ τὴν καταστροφὴν»¹². ὁ δὲ Θεὸς Μάξιμος ἐπεξηγήσατο τοῦτο δηλοῦν τὸ καλόν, ὅπερ «εἰ καὶ σφόδρα ἐπαίρεται, ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὔτε καταλείψει τόπον ἐ-

1. Α' Βασιλειῶν κδ', 4, κς' 8.

2. ἐκδ. ἱπντων Θεοδωρῆτ. ὑπὸ Εὐγ. Βουλγάρω· τόμ. Α' σελ. 829.

3. Ψαλμ. ΔΕ', 4.

4. Ψαλμ. ΔΕ', 9.

5. ψαλμ. ΔΕ', 12.

6. ἐκδ. Βουλγάρω· τόμ. Α' σελ. 833.

7. ψαλμ. ΔΕ', 12 καὶ 32.

8. αὐτόθι, 14.

9. αὐτόθι, 21.

10. αὐτόθι, 10.

11. ψαλμ. λς' 35, 36.

12. Νικηδῆμου ἐρμην. τόμ. Α' σελ. 306.

αυτοῦ, τουτέστιν ἴχνος· ἅμα γὰρ τῷ φηῖναι διαλέλυσται μὴ ἔχον ὑπόστασιν»· ὁ δὲ τῆς Καππαδοκίας οὐρανοφάντωρ ἀρχιεπίσκοπος καὶ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας γλαφυρῶς ἐξημερεύουσι τοὺς στίχους 35 καὶ 36 τοῦ λς' ψαλμοῦ· «Θεατὰ μέν τις φησὶν ἄνδρας πονηροὺς εὐημεροῦντας, ἐνενόουν πῶς τούτου ἐπέτυχον· εἴτα τοιαῦτα ἐννοῶν καὶ θαυμάζων ἐν ἐμυτῷ, δεύτερον βουλόμενος αὐτοὺς θεωρῆσαι ἐπῆρχε τοὺς ὀφθαλμούς· οἱ δὲ ἦσαν οὐδαμοῦ· εἴτα μνημεῖον αὐτῶν βουλῆθι καταλαβεῖν, οὐδὲ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐστάναι ἐδόλουν εὐρεῖν δεδόνημαι· ὅρῳς ὅπως τὰ τοῖς ἀσεβέσι συμβαίνει, τα μόνον οὐκ καὶ ἐν ὅφει τῇ πάντων κείσθαι φησιν, ἀγνοεῖν δ' αὐτὰ πικτελῶς οὐδένα· τὸ γὰρ ἴδιον κοινόν ὥσπερ ποιεῖται τοῖς ἄλλοις· οὐ γὰρ που μόνος αὐτός τιθεῖσθαι φησιν, ἀλλὰ τὸ πᾶν εἰς θεὸν ἐκκεῖμενον καταστημαίνει ἐνταῦθα τὸ εἶδον». — «Εἶδε γὰρ ὁ μέγας Δαβὶδ—γράφει ὁ ἱερός Θεοδώρητος¹³— καὶ τῆς τοῦ Σαουλ βασιλείας τὸ τέλος, καὶ τῆς τοῦ Ἀβισσυλίου τυραννίδος τὸν ὄλεθρον, καὶ Ναὰς τοῦ Ἀμμωνίου καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν ἀπώλειαν· καὶ τοῦ ἀλλοφύλου Γολιάθ σὺν τῷ τύρῳ τὸν θάνατον· καὶ ἄλλων αὐτὸς πρὸς τούτους οὐκ ὀλίγων καὶ τὴν ἀλαζονίαν καὶ τὴν ὑπερηφανίαν καὶ τὴν πανωλεθρίαν. Εἰκότως τοίνυν τοῖς ἀκάρεσι δένδροις τὴν ἐκείνων εὐημερίαν ἀπέεικασε».

Λαμπρόν γράφεται τοῦ δικαίου ὁ χαρακτήρ· ὁ Δαβὶδ ἐν πραινέσει καὶ προτροπαῖς ὑποδηλοῖ τούτον ἡμῖν, καὶ κατ' αὐτὰς ἄρα ὁ ἐνάρετος καὶ κατὰ τὸν νόμον τοῦ Κυρίου πολιτευόμενος, ποιεῖ χρηστότητα, τὰς ἐλπίδας ἐπὶ Κύριον ἔχων ἐστηριγμένος, ἀγαπῶν τὸν Θεὸν αὐτοῦ, τὴν ζωὴν ἀποτελῶν εὐσεβῆ καὶ τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Θεοῦ ἀξίαν, κατατρυφῶν τοῦ Κυρίου, ὡς ὁ ψαλμωδὸς γράφει¹⁴, εἶπουν, κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας Κύριλλον «ἐνοίκον ἔχων τὸν τὰ πάντα ζωογονοῦντα τοῦ Θεοῦ λόγον, τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς»· ὑποτασσόμενος τῷ Κυρίῳ, ἱκετεύων αὐτὸν, τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάττων, ἀγογγύστως ὑπομένων τὰς συμφορὰς καὶ τὰς θλίψεις τὰς ἐν τῷ βίῳ. Ὁ ἐνάρετος καὶ δίκαιος οὔτε ὀργίζεται, οὔτε ἀγανακτεῖ, ἐὰν ἴδῃ τοὺς πονηροὺς εὐημεροῦντας· ἐκείνους εὐτυχῆ νομίζει, ἐὰν ἔχει κτήμα ἢ χρήμα μικρὸν μετὰ δικαιοσύνης ἢ πλοῦτον πολὺν ἐξ ἀδικίας καὶ ἀρπαγῆς, διότι, κατὰ τὸν θεῖον Κύριλλον, «ὁ πτωχὸς τῇ καρδίᾳ καὶ δικαιοσύνης ἐρσστής τὴν ἐπιεικῆ καὶ σώφρονα πτωχείαν ἀγαπᾷ· ἀλλὰ κρεῖττον αὐτῷ τοῦτο ὑπὲρ πλοῦτον ἀμαρτωλῶν πολὺν»· συνεπῶς δὲ κἀντέθεν ἐμπνεόμενος ὁ ἱερός Θεοδώρητος· εἶπεν «ἄμεινον αὐτάρκειαν μετὰ τῆς δικαιοσύνης παρνομίου πλούτου καὶ περιουσίας ἀδίκου» ἀπ' ἐναντίας τῷ ἀμαρτωλῷ, τῷ πονηρῷ καὶ παρνομοῦντι, τῷ πέτρῳ ἀποτελοῦντι τὴν καρδίαν ἀπέναντι τῶν ἀτυχημάτων καὶ τῶν δυσπραγιῶν τοῦ πλησίον, ὁ δίκαιος οὐ μόνον δανεῖζεται καὶ ἀποδίδωσιν· ἀλλὰ καὶ «οἰκτερεῖ καὶ διδωσιν»¹⁵, συμπέσχω· τῷ πέτρῳ καὶ βοηθῶν αὐτῷ ὕλικῶς, εὐερ-

γετῶν δὲ καὶ αὐτὸν τὸν πονηρὸν, καίπερ γινώσκων ἄγνωμονα καὶ μὴ τὸ δανεισθὲν ἀποδιδόντα· οὐδ' ἀφίνει νὰ παρελθῇ ἡμέρᾳ χωρὶς νὰ δανείσῃ καὶ ἐλεῇ τοὺς πεινῶντας σωματικῶς ἢ πνευματικῶς, διότι ἀπὸ δλῆν τὴν ἡμέραν ἐλεεῖ καὶ δανεῖζει ὁ δίκαιος¹⁶ τὰς παντοδαπὰς τοῦ δικαίου εὐεργεσίας δηλοῖ, τὰς διὰ χρημάτων, τὰς διὰ πραγμάτων, τὰς διὰ λόγων καὶ συμβουλῶν¹⁷. ὥστε δ' ἐξηγεῖ καὶ ὁ γρηγόρης τῆς Θεολογίας νοῦς ἀπὸ τοῦ πληθους λέγων τῶν πνευματικῶν ἀργυρίων, ἀπὸ τῆς ἐω μέχρι τῆς ἐσπέρας δανεῖζει τὸν λόγον ὁ δίκαιος, καὶ ἀπαιτεῖ φιλοπόνως τὸ δάνειον μετὰ τῆς τοῦ ὠφελημένου προσηύχης, ἣν καὶ τῷ λόγῳ προστίθῃσιν αὐξάν ἐν ἐκείνῳ κατὰ μικρὸν τὰ τῆς εὐσεβείας σπέρματα». Τέλος τὸ στόμα τοῦ δικαίου μελετᾷ πάντοτε τὴν ἐν ταῖς ἀγίαις γραφαῖς σοφίαν, ἡ δὲ γλῶσσα αὐτοῦ οὐδέποτε λαλεῖ ἀδιακρίτως καὶ τῆς διανοίας προτρέχουσα· «Χρήμα πεπωδέσθαι τὸν τοῖς εὐζωεῖν ἡρημένους τὸ λαλεῖν σοφίαν· ἀπόδλητον γὰρ ἀγίοις τὸ μωρολογεῖν... τοῦ τοίνυν δικαίου φησὶν οὐδὲ ρημά ἐστιν ἀνεξέταστον· κρίνας γὰρ ἔδει λέγειν ἐν καθήκοντι λαλήσει καὶ σωπῆσεται», κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας Κύριλλον.

Τίνας δὲ τὰς ἀμοιβὰς καὶ οἷας τὰς ἀντιδόσεις καὶ τὰ ἐπαθλὰ τοῖς εὐσεβέσι καὶ δικαίοις καὶ ἐναρέτοις ἐπαγγέλλεται ὁ προφητὰνᾶς; ὁ πορευόμενος τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου θέλει ἰδεῖ ἐκπληρουμένην πᾶσαν αὐτοῦ ἀγαθὴν βουλήν, ὁ δὲ Θεὸς «οἷα δικατῆς ἐξοίσει δικαίαν τὴν ψῆφον, καὶ ἀνακηρύξῃ σε καὶ λαμπρὸν ἀπεργάσεται ὡς εἶναι δηλονότι, καθὼς τῆς μεσημερίας τὸ φῶς· οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως ἐστηριγμένοι, οἱ ὑπομένοντες τὸν Κύριον αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν»¹⁸, καὶ οἱ πραεῖς, οἱ μακρόθυμοι καὶ ὑπομονητικοί, οὐδ' ἀπειλοῦνται νὰ καταιγυνθῶσιν ἐν τῷ καιρῷ τῶν πειρασμῶν, ἐν ταῖς βιωτικαῖς δυσπραγίαις καμπτόμενοι, ἢ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως ἐκτρεπόμενοι, «ἐν καιρῷ δὲ θλίψεως αὐτοὶ—κατὰ τὸν θεῖον Κύριλλον—τὸ τῆς ἀνωθεν εὐημερίας ἔξουσι πλάτος»· εὐοδώσει τὴν ζωὴν αὐτοῦ¹⁹ καὶ τὰ ἔργα ὁ Θεός, ὅταν δ' αὐτὸς περιέσῃ τοῖς τοῦ βίου πειρασμοῖς, ὡς ὁ Ἰωβ, ὁ ποστηρίζῃ αὐτὸν ὁ Κύριος. Εἰς στίχος τοῦ λς' ψαλμοῦ μετὰ πεποιθήσεως εἰς τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ δεικνύει τὸν προφητὰνᾶκα ἐμψυχούντα τὸν δίκαιον ἐν τῇ ἐδῶ αὐτοῦ, ἥς ἐστι συμπέρασμα ὅτι οὐτ' αὐτὸς ἐνόσφῃ ζῇ ἔγκαι· ἀλλὰ ἐπαιτεῖται παρὰ Θεοῦ· οὔτε τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐπαιτῆται ἄρτον. «Νέος ὢν καὶ εἰς γῆρας ἐλθὼν, λέγει ὁ ἱερός Θεοδώρητος²⁰, οὐκ οἶδα θεατὰ μέν τις δίκαιον τῆς θείας ἐρημον προνοίας γενόμενον· ὁ γὰρ τοῖς δίκαιοις

16. Αὐτόθι 26.

17. Θεόδωρ. Βουλγάρως τόμ. Α', σελ. 839.

18. ψαλμ. λς', 9. βλ. τὸ αὐτὸ καὶ ἐν στίχοις τοῦ αὐτοῦ ψαλμοῦ 11, 22, 29 καὶ 34.

19. ψαλμ. λς', 23 «καὶ τὴν ἐδῶν αὐτοῦ θελήσει σφῶρα», τὸ δὲ θελήσει μεταφράσεν ὁ Σύμμεχος εὐοδώσει.

20. Ἰκδ. Βουλγάρως τόμ. Α' σελ. 839.

13. Ἰκδ. Εὐαγ. Βουλγάρως τόμ. Α' σελ. 842.

14. Ψαλμ. λς', 3, 4.

15. Αὐτόθι 21.

Κριτής οὐ μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν φροσμένων πᾶσιν ποιεῖται κηδεμονίαν. Οὕτω τοῦ Ἰσραὴλ τοιαῦτα παρανομοῦντος, διὰ τὴν προγονικὴν ἀρετὴν προνοήθη· οὕτω τοῦ Σολομώντος ἡθεδικτός ἡνέσχετο διὰ τὴν πατρῴαν φιλοθείαν. Οὐδέποτε ὁ Κύριος ἐγκαταλείπει ἀβρά-δευτον τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου, καὶ μὴ αὐτῷ, ἀλλὰ τοῖς υἱοῖς καὶ ἐκγόνοις πλουσίας παρέχων τὰς αὐτοῦ δωρεάς, καὶ τοὺς ἰδρύτας, οὓς τῆς ἀρετῆς ἔθηκεν ὁ δίκαιος Θεὸς προπάρουθε, βραβεύων λαμπρῶς ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς, μηδ' ἀρίνων τὸ σπέρμα τοῦ δικαίου πενόμενον. Ὅποσον γλυκεῖα παρηγορία ἡ ἐλπίς, ἣν ὁ προφητὰνὰς παρέχει τοῖς ἐν ἀρετῇ τὸν βίον διανύουσι, καὶ πόσον μεγάλη ἐμφύχωσις αὕτη γίνεται εἰς τοὺς τὴν στενὴν μὲν ὁδὸν περιπατοῦντας, ἐν θλίψει δ' οὐχὶ σπανίως καὶ πραγματεῖαι ἀνιαιαῖς τοῦ βίου ἐμπλεκόμενους, τὸν δ' ἀσεβῆ μέτοχον εὐμερίας τινὸς βλέποντας. Ὁ τοιοῦτος ἔχει ὑπ' ὤφιν καὶ τὰ παρὰ Δαβὶδ ἀλλαγῶν λεγόμενα· ἐν πεποιθῇ εἰς μελαινὲν ὁ Δαβὶδ ὅτι «ποιήσει Κύριος τὴν κρίσιν τῶν πτωχῶν καὶ τὴν δίκην τῶν πενήτων· πλήν δίκαιοι ἐξομολογήσονται τῷ ὀνόματί σου»²¹. Τόσον δ' ἀληθὲς ὑπάρχει τοῦτο, τοσοῦτον βέβαιον τοῦ ἐναρέτου καὶ εὐσεβοῦς ἀνδρὸς τὸ ἔπαθλον, καὶ μετὰ τοὺς πειρασμούς τοῦ βίου, τοσοῦτον διδασκατικὸν τὸ ποίημα· εἴνα μήτε ἐλείνοι (οἱ ἀδικούμενοι)—λέγει ὁ χρυσορρήμων—τῇ ἀθλήσει ἀπαγορεύωσι, μήτε οὗτοι διὰ τὴν ἀντιβολὴν ῥαθυμότεροι γένωνται· ἡ γὰρ ἀναβολὴ εἰς μετάνοιαν ἄγει· τὸν δὲ ἐπιμένοντα χαλεπώτερον κολάζειν εἴωθε, καὶ μαλα δικάως· ὅτι τοσαύτης ἀπολάσας ἀγαθότητος οὐκ ἐγένετο βελτίων. Ἐννόησον γὰρ ὅση τοῦ Θεοῦ ἡ φιλανθρωπία· ὅταν τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ ἀνέχηται πάσχειν κακῶς, καὶ μὴ ἐπεξίῃ, τῇ μετανοίᾳ βελτίω ποιῆσαι τὸν ἀδικούντα βουλόμενος· «ἐξεζήτησα τὸν Κύριον καὶ ἐπήκουσέ μου, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεών μου ἐρρύσάτό με»²² εἶπεν ἀλλαχού ὁ προφητὰνὰς, δηλῶν ὅτι τοῦ δικαίου ζωὴ ἀτεθλιμμένη ἐστὶ, καθὼς ὁ οὐρανὸν ἄνθρωπος γράφει, ρύεται δὲ ἐκ θλίψεως τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ὁ Θεός, οὐκ ἀδοκιμάστους αὐτοὺς καταλιμπάνων, ἀλλὰ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῖς χαρίζμενος· εἰ γὰρ ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ὁ τὴν θλίψιν ἀφαιρούμενος τῆς δοκιμῆς ἐκυτὸν ἀπεττέρητεν. Ἡ ἀμοιβὴ ἡ τῷ δικαίῳ καὶ εὐσεβεῖ καὶ ἐνκρέτῳ ἀποκειμένη ἐστὶ πεποιθήσις, οὕτως εἰπεῖν, ἣν ὁ προφητὰνὰς καὶ ἐν τῷ Ε' ψαλμῷ διατυπῶ καὶ ὀρίζει, ἐφ' ᾧ ὁ χρυσορρήμων ἡρμήνευσε· «τί γὰρ βλάβος ἀνθρώπων καταφρονούντων καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάτης, ὅταν ὁ τῶν ἀγγέλων δεσπότης ἀνακηρύττῃ καὶ ἐπαινῇ; . . . τοῦτο σκοπῶμεν· ὅπως αὐτοὺς ἡμεῖς ἀνακηρύξῃ· αὐτοὺς στεφανώσῃ· καὶ τοῦτο ἦ, πάντων ἐσμὲν ὑψηλότεροι· καὶ ἐν πενίᾳ, καὶ ἐν νόσῳ, καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὦμεν κακοῖς».

Τοιαύτη ἐν ἀτελεῖ μετ' ἀγραφῇ ἡ εἰκὼν, ἣν ἡμεῖς ὁ προ-

φητὰνὰς δίδωσι τοῦ ἀμαρτωλοῦ, τοῦ μὴ κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου περιπατοῦντος, καὶ τοῦ δικαίου, τοῦ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ φυλάττοντος, τὸ δὲ παρὸν παρασχημαῖον ἐστὼ κέντρον πρὸς μελέτην πλατυτέραν τῶν ἰδεῶν, τῶν διδασκαλῶν καὶ τῶν καλλωνῶν τοῦ λόγου, τῶν ἀπαντωμένων ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ψαλμῶν, ἐξ ἧς καὶ ἄλλοτε θέλῃ οὐδὲ ἡμεῖς ἀρραμὴ ν' ἀρυτθώμεν εἰκόνας καὶ ἐννοίας ὑψιπύλῳμεν.

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ

ΤΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡ. ΟΔΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον νὰ ἀκούσῃ τις τὸν Σίλβεστον Priorias λέγοντα ὅτι ὁ Πέτρος ἐχειροτόνησε τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους ἐπισκόπους. Ἀλλὰ πῶθεν συνέβη τὸ τεμάχιον τοῦτο τῆς πληροφορίας; Ἡ ἱστορία δὲν ἔχει ἀδικον. Ἰδιαιτέρην τινὰ θεῖαν ἀποκαλύψιν ὁ Priorias δὲν ἀξιοῖ· τοῦ λοιποῦ τότε εὗρηκε τὸ νέον· Ἀπλῶς διὰ συλλογισμοῦ. Ἐπάνω κάτω οὕτω πως θὰ ἐτυλλογίσθῃ· «Ὁ πάππας ἀνακηρύξας εἶναι ὁ ἀλάθητος διδάσκαλος καὶ ὁ ὁριστὸς ἀρχὼν τῆς ἐκκλησίας· κατὰ συνέπειαν ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἔχει τὴν αὐτὴν θέσιν ἐν τοῖς ἀποστόλοις, ὅπερ ἤθελεν εἶθαι ἀδύνατον, ἐὰν δὲν εἶχε χειροτονήσει αὐτοὺς»· οἱμο ὁ Πέτρος πρέπει νὰ ἐχειροτονήσῃ αὐτούς». Τοιοῦτοτρόπως πλάττεται ἱστορία ἐκ τῶν ὑποτιθεμένων δογμάτων. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο ἀσφαλέςτερον νὰ συλλογισθῇ οὕτω; «ἄρ' οὐ ἡ ἱστορία δὲν ἀποδεικνύει τὴν θεωρίαν μου· ἡ θεωρία μου πίπτει εἰς τὸ ἔδαφος».

* Συνέχεια τῆς προηγ. τεύχους Ν'.

1. Ὁ Βαλλαρμίνος (Opp. Colon. 1620 τόμ. II, 274) ἔχει ἐπὶ καλλίτερης πληροφορίας. Κατ' αὐτὸν ὁ Πέτρος μόνος ἐχειροτονῆθη ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι ὑπὸ τούτων τῶν τριῶν. Ἦτο ἄρα ἡ κοινὴ ἀπίστος σκοπὸς χειροτονήσθαι ὑπὸ τριῶν ἐπισκόπων τότε ἤδη ἐν Ἱερὺ· Ὅπως καὶ ἐν ἑλλ. οἱ Ῥωμαιοὶ φαίνεται, παραδέχονται οὐ μόνον δογματικῶς, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἱστορικῶς ἀντίτεσθαι. Καὶ λοιπὸν δοκίμαθε νὰ προσδοκῶμεν ὅτι τῇ ἀναθεωρήσει ἐκ κατηχητικῆς θεολογίας ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, πύλινος κατὰ τι τοῖς δογματικῶς Ῥωμαιοῖς ἐκκλησίας. Διὰ τὸ δὲν ἔπρεπε ὁ Ῥωμαῖος ν' ἀναγνωσθῇ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ (Ioh. II' 26) «ὅτι Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἡμεῖς ἐκπορεύεται», ἄρ' οὐ λέγει ὅτι αὕτη ἐστὶ πᾶσα ἡ ἀλήθεια; Διὸ ὑπάρχει τι ἐν τῷ κειμένῳ νὰ καθίστῃ δύσκολον τὴν ἀνάγκωσιν ταύτην· καὶ ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς πρέπει νὰ προεῖδεν ὅτι τὸ νῦν κείμενον εἶναι ἐσφαλμένον, ἱστορικὸν λόγῳ διεξέρχεται τὴν συνεπὴ Ῥωμαιοῦ νὰ ὑποστήσῃ ὅτι τὸ κείμενον κείμενον πρέπει νὰ ἦτο «ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἡμεῖς». Οἱ Ῥωμαιοὶ εἶναι ἀκόμη πολὺ διελοὶ διὰ νὰ ἐπιμελήσῃται τοιαύτην ἀναθεώρησιν καὶ ἀνακρίβειαν, ἀλλὰ δὲν ὁποῖ ἐπὶ τίλους ὁ ἀναπόσεικτός των λόγος;

21. ψαλμ. ΡΑΘ' 13.

22. ψαλμ. ΛΓ', 4.

Ὁ Γολδουίνος Σμιθ.ο; (Goldwin Smith lectures on the study history, Oxford, 1861 σελ. 25) λίαν καταλήλως παρατηρεῖ λέγων, τὸ «εὐγενὲς λόγιον, ἡ ἀλήθεια δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν συνεπείας», ὑπάρχουσιν ἑμῶς περιστάσεις, καθ' αἷς αἱ συνέπειαι εἶναι βέβαιοι τῆς ἀληθείας.

Τὸ παπικὸν ἀλάνθαστον περιέπλεξε καὶ συνέχει πολλῶν σπουδαίων ῥωμαιοκαθολικῶν σκώμματα, οἵτινες δὲν δύναται νὰ ἀγνωστῇ τὸ βλήθρην διίλημμα, τὴν μεταξὺ ἱστορίας καὶ καινοῦ δόγματος ἀντίφασιν. Ὁτον ἀροῖ τὸν ἄκροτον ὄχλον, ὁ Hosca Biglow ἔχει δίκαιον στιχολογῶν

A merciful providence fashioned them hollow
on purpose, lest they might their principles swallow*

Ἐν τούτοις τὸ παπικὸν ἀλάνθαστον εἶναι μόνον ὁ κάλυξ ἐνὸς μυστηριώδους καρποῦ, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ὁποίου θὰ φέρῃ εἰς φῶς φρικαλέα ἀποτελέσματα, προεικονιζόμενα ὑπὸ τῶν μεσαιωνικῶν συγγραφέων ἀπὸ τοῦ 11' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς. Ὁ Ἀλδορος Ρελάχιος (apud Rocabert III, 52, 2) λέγει «ὅ,τι ὁ πάπας πράττει, ὁ Θεὸς πράττει» (quod papa facit. Deus facit). Ὁ καρδινάλιος Ἰακωβάτιος (IX, 506. 77), λέγει «Ὁ πάπας δύναται νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράττῃ ὅ,τι θέλει, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἀντιδάνῃ εἰς τὴν πίστιν, ὅτε δὲν ὑπάρχει ἐξαίρεσις», Ἡ ἐξαίρεσις εἶναι γελοία· διότι δὲν εἶναι ὁ πάπας, ὅστις κηρύττει τί ἐστὶ καθολικὴ πίστις. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς λέγει ἄλλαχού· «ὁ πάπας καὶ ὁ Χριστὸς συνιστῶσι τὸ αὐτὸ κοντιστόριον οὕτως, ὥστε ἐξαίρουμένης τῆς ἀμαρτίας, ὁ πάπας δύναται νὰ πράττῃ σχεδὸν ὅ,τι ὁ Θεὸς δύναται». Ὁ Βελλαρμίνος ἐπιβεβαιῶντι ὅτι ὁ πάπας κατέχει τὴν ὑψίστην ἐξουσίαν τῶν ἐπιγείων πραγμάτων θείῳ δικαίωματι, καίτοι οὐ κατ' ἐθέλει, ἑμῶς ἐμείσως. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠγάχρισται τὸν πάπαν Σίξτον Ε', ἀξιοῦντα τὸ δίκαιωμα τοῦτο κατ' ἐθέλειν καὶ τούτου ἐνεκα κατεχώρισε τὸ βιβλίον τοῦτο ἐν τῷ καταλόγῳ (index = κατάλογος τῶν ἀπηγγερευμένων βιβλίων). Ὁ Ἱησουΐτης Γρηγόριος de Βαλέντζια (apud Rocabert XIII. 141, 2) λέγει· «εἴτε προσεκτικῶς ὁ πάπας μελετήσῃ τὸ πρὸς ἀπόφασιν ζήτημα, εἴτε ἔχι, ἐὰν μόνον ἀποφασίσῃ περὶ τῆς ἀντιλογίας, θὰ ἀποφασίσῃ βεβαίως ἀλάνθαστως». Ὁ πάπας Σίξτος Ε', ὁ Δομίνικος Gravina, ὁ Duval, ὁ Michael Maucler, Γρηγόριος de Valentia καὶ ἄλλοι ἐπεκτείνουνσι τὸ προνόμιον τῆς ἀναμαρτυρίας εἰς τὸ κανονίζειν τοὺς ἀγίους. Τὸ Decretum Gratiani (ἐκδ. Migne 1861, σελ. 1324) λέγει ὅτι «ἡ ἀγία ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία (ἡ ὁ πάπας, ὅπερ νῦν ταῦτόν) χορηγεῖ δικαίωμα καὶ κῆρος τοῖς ἱεροῖς κανόσιν, ἀλλὰ δὲν ὑποχρεοῦται ὑπ' αὐτῶν. Δυναίει οὕτω τοῖς κανόσι κῆρος, ἵνα μὴ ὑπαγάγῃ ἐαυτὸν αὐτοῖς» Ἀνέγνωσεν ἄρα γε ὁ Γρατιανὸς (ἡ μάλλον ὁ πάπας) τὸ τοῦ Ματθ. ΚΓ', 4· «Δεσμεύουσιν γὰρ ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς βρέα καὶ δεσφάτα καὶ ἐπι-

* Ἡ εὐπλάγχθος πρόνοια ἐπλάσεν αὐτοὺς τετρημένους, ἵνα δύνωνται νὰ καταπίνωσι τὰς ἀρχὰς των.

τιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὧμους τῶν ἀνθρώπων· τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσι κινήσαι αὐτά». Οἱ πάπαι Λέων καὶ Γρηγόριος οἱ μεγάλοι καὶ ὁ Ἀγάθων ἦσαν πολὺ διαφόρου γνώμης.

Ἀποδείξαμεν τὴν ταχείαν ἀπόκλισιν καὶ μεταβολὴν ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τὸν χωρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς, ἥτις ἐπέειχε μέχρι τοῦδε θέσιν φραγμοῦ καὶ χαλινῶν κατὰ τῶν δυτικῶν νεωτεριστικῶν τάσεων. Ἡδὴ ἀπέβη ἀνευ δεσμῶν καὶ ἐλευθέρᾳ, ὡς ὁ ἄνωτος υἱὸς, ἄφ' οὗ κατέλιπε τὴν πατρικὴν οἰκίαν. Κινοφανῆ δόγματα ἐκόπησαν (ὡς νομίσματα). Νομοκάνων τοῦ ἀπολυτισμοῦ καὶ δουλικῶν δεσμῶν ἐχαλκεύθη, καθολικτικὸν σύστημα φρολογίας εἰσῆχθη, δεσιδωμονομαί ὑπεθλῆθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ζύμη τῆς κινετομίας ἐπετέθη· οὐδὲν ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν μυστηρίων ἐμεινεν ἀνέπαφον, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τῷ βιβλίῳ ἡμῶν λατινιστὶ «Libellus invitatorius ad clerum laicosque Romanocatholicos, qui antiquam Occidentis Ecclesiam Catholicam ad pristinam puritatem et gloriam restauratam videre cupiunt» (Halle, 1871), ὅπερ ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ συμβουλευθῇ διὰ τὰ καθέκαστα καὶ διὰ τὰς παραπομπὰς τῶν ἐπομένων ὡς ἐσλίδων.

Ὁ τρόπος τοῦ ποιεῖν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἦτο μέχρι τῶν μέσων τοῦ 11' αἰῶνος ὁ αὐτὸς ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύτει, τ. ε. ὅπως ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία διατηρεῖ αὐτὸ μέχρι σήμερον. Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Γ' (1198, γράφει ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ἀρμόδιος τρόπος τοῦ ποιεῖν αὐτό. Ὁ νῦν ῥωμαϊκὸς τρόπος φαίνεται ληρθεὶς ἐκ τῶν μονοφυσιτῶν, κατὰ τὴν διδομένην ὑπὸ τοῦ νεστοριανοῦ μητροπολίτου Διμασκού Ἡλία (893) περιγραφὴν ἐν τῷ ἐκτοῦ ἀραβικῷ νομοκάνονι (Assemi Bibliotheca Oriental τόμ. III κεφ. I, σελ. 515. Καὶ λοιπὸν τὸ σχῆμα ἐσημάνθη διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ ἀρχαιοτάτου σημείου τῆς καθολικότητος.

Α' ΒΑΠΤΙΣΜΑ.

Ἡ τριττὴ κατὰ δύσιν ἦτο μία ἀποστολικὴ παράδοσις, διατηρουμένη ὑπὸ τε τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως μέχρι τοῦ 11' αἰῶνος. Ἐν Βρεττανίᾳ καὶ Ἰρλανδίᾳ ἐτηρεῖτο εὐσυνειδητότατα. Ἡ ἐν Cashel σύνοδος (1171) αὐστηρῶς ἐπιβάλλει ταύτην.

Β' ΧΡΙΣΜΑ.

Ὁ Ἱησουΐτης Perrone βεβαίως (μετὰ τὸν Martine) ὅτι κατὰ τοὺς δώδεκα πρώτους αἰῶνας τὸ βάπτισμα καὶ τὸ χρίσμα ἦσαν συνδεδεμένα, ὡς συμβαίνει ἐν τῇ ὀρθόδοξῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ὡς συνέβαινε καὶ ἐν τῇ βρεττανικῇ (ὡς ὁ Howel λέγει). Ἐν τῇ γαλλικῇ ἐκκλησίᾳ ἡ συνῆθεια αὕτη ἦτο ἐτι ἀργότερον εἰς χρῆσιν. Καὶ ἐπειδὴ κατὰ γενικὸν κανόνα ὁ τελὼν τὸ βάπτισμα εἶναι πρεσβύτερος, τὸ χρίσμα ἐτελεῖτο ὑπὸ πρεσβυτέρων, ὡς συμβαίνει ἐν τῇ ὀρθόδοξῇ ἐκκλησίᾳ καὶ δὲν ἐπεφυλάττετο τοῖς ἐπισκόποις, ὡς συμβαίνει ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ καὶ τῇ ἀγγλικανῇ ἐκκλησίᾳ.

Οι ἅγιοι Ἀμβρόσιος, Ἱερώνυμος, Χρυσόστομος, καὶ ἄλλοι πατέρες ἀναγνωρίζουσι τὸν πρεσβύτερον ὡς ὑπουργὸν τοῦ μυστηρίου τούτου, ἀλλ' οἱ πάπαι Ἰννοκέντιος Γ' καὶ Γρηγόριος Θ' διεκήρυξαν τὸ ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου χρίσμα ἄκυρον καὶ εἰσήγαγον τὸ ἱερόσυλον ἔθος τοῦ ἀναμυρίξειν, αὐστηρῶς ἀποδοκιμαζόμενον ὑπὸ Ἀβραάμ Echelensis καὶ τοῦ καρδινάλιου Βόνα (Analecta Liturgico-sacra, σελ. 363, 18). Ποῦ εἶναι ἐνταῦθα τὸ παπικὸν ἀλάνθαστον; ἢ δὲν εἶναι δογματικὴ διακήρυξις ἢ ἀπόφραξις ἢ ἀφωρώσα τὸ ἔγκυρον ἐνὸς μυστηρίου; Ἀλλὰ σημειώσαι πρὸς τοῦτοις τὴν μεγάλην ἀσυνέπειαν. Μέχρι τοῦ μεγάλου σχίσματος ἡ Ρώμη δὲν ἐδίσταζε νὰ ἀναγνωρίζῃ τὸ ὑπὸ τῶν ἐλλήνων ἱερέων τελούμενον χρίσμα ὡς ἔγκυρον!

Γ' ΑΓΙΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ.

Τὸ μυστήριον τοῦτο δῶκε ἡλλοιώθη ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν νεωτερισμῶν. Ἐν πρώτοις οἱ Ῥωμαῖοι θέντες κατὰ μέρος τὴν ἐπίσημον τοῦ Κυρίου προσταγὴν «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες», ἱππετέρησαν τοὺς μεταλαμβάνοντας τοῦ ποτηρίου, οὕτως μόνος ὁ λειτουργὸς κοινωνεῖ. Ἐὰν τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου ἀφῶρα μόνους τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς διαδόχους των, τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους (ὡς οἱ Ῥωμαῖοι λέγουσι) πῶς μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος (ὡς ὁ Βόνας ἀπέδειξε) κληρὸς καὶ ἰσὸς ἐν τῇ Δύσει, δέπας καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐκοινωνοῦν ὑπ' ἐμφότερα τὰ εἶδη, καὶ μετὰ ταῦτα «ἡ χρῆσις τοῦ ποτηρίου περιήλθεν εἰς ἀχρησίαν»; Ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία συμφωνεῖ τῷ πατρὶ Γελασίῳ λέγοντι ὅτι «ἡ διαίρεσις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μυστηρίου δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἀνευ μεγάλης ἱεροσυλίας».

2.] Οἱ Ῥωμαῖοι ἀπηγόρευαν τὴν κοινωνίαν τῶν νηπίων, ἥτις ἐτρεῖτο κατὰ τοὺς ὀκτῶ πρώτους αἰῶνας ὑπ' ἀπάσης τῆς ἐκκλησίας. Οἱ ἅγιοι Κυπριανὸς καὶ Λύγουστινός, ὁ πάπας Ἰννοκέντιος, ὁ Γεννάδιος καὶ ἄλλοι, διὰ πολλῶν συνιστῶσι καὶ ἀπειθοῦσι τοῦτο. Μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ ὀρθολογισμοῦ τὸ ἐν τῷ κινιστῶν παπισμῷ ὑπάρχον ἐπεφυλάχετο τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ χρίσμα μέχρι οὗ τὰ τέκνα δύνανται νὰ ἐννοῶσι τί λαμβάνουσιν, ἀκριδῶς ὥστε τὰ βαπτισθέντα νήπια δὲν εἶχον ζωὴν χάριτος ἐνεργοῦσαν ἐν αὐτοῖς. Ἀλλὰ ἡ ζωὴ (gratia infusa) ἀπαιτεῖ τροφήν καὶ δύναμιν. Οἱ Ῥωμαῖοι συνωδὰ ταύτῃ τῇ ὀρθολογικῇ των ἀρχῇ ἔδει νὰ ἀργίσωσιν ἀπὸ τῆς ἀναβολῆς τοῦ βαπτίσματος εἰς μεταγενεστέραν περίοδον τοῦ βίου. 3.] Ὁ ἐν χρήσει διὰ τὴν εὐχαριστίαν ἄρτος ἐλαμβάνετο ἐκ τῶν ἄρτων ἐκείνων, οὓς οἱ πιστοὶ προσέφερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Δὲν ἦσαν δὲ ἄλλοι, εἰμὴ ὁ κοινὸς ἡμερήσιος ἄρτος των, καὶ κατὰ συνέπειαν ἐν ζυμός. Πρὸ τοῦ Θ' αἰῶνος οὐδεμίαν ἔχομεν ἀποδείξιν ὅτι ἄζυμος ἄρτος ἦτο ἐν χρήσει ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ. Ὁ ἄρτος πάλιν οὗτος (ὁ ἄζυμος) προϊόντος τοῦ χρόνου μετεβλήθη εἰς ἀπλὴν στείαν, δπερ δὲν δύναται νὰ κληρῇ

τροφή. Ὁ ἱεροῦτης Σερμόνδος καὶ ὁ καρδινάλιος Βόνας παραδέχονται τὸν ἄζυμον ἄρτον ὡς νεωτερισμόν.

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΟΥ ΚΥΖΙΚΟΥ

Ἐν προηγουμένοις τεύχεσιν ἐξετέθησαν ἱστορίαι τις καὶ τὸ δίκαιον τῶν τεσσάρων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πατριαρχῶν, ὀλίγα τινὰ δ' ἐλέχθησαν οἰονεῖ προοίμιον μὲν εἰς συμπληρωμένον τινα καταλογὸν τῶν τῆς οἰκουμένης καθέδρας προστάτων, ἀρρομή δὲ πρὸς εὐρυτέραν μελέτην τοῖς ἔχουσι καὶ καιρὸν καὶ μέσα μελέτης· ἀλλὰ καὶ τὸ δίκαιον τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῶν ἀρχιεπισκόπων τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τοσαύτας περιστάσιν τῷ φιλοπόνῳ ἐρευνῶντι ποικιλίας, ὥστε συχνάκις εὐρεθήσεται εἰς θέσιν ἵνα παραδεχθῇ ὅτι μητροπολιταὶ τινες, ἰδίως δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἀπῆλθον προνομίων τινῶν, ὧν ἐστεροῦντο οἱ λοιποὶ αὐτῶν συγκαθεδρῶν. Τὸ δίκαιον τοῦ Ἡρακλείου τὴν μόνον ἢ ὑπ' αὐτοῦ γινομένη χειροτονία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἐντοσούτῳ κατὰ τὸν ΙΙ' ἰσως αἰῶνα, εἰ μὴ καὶ πρότερον, ὁ Χαλκηδόνος μητροπολίτης ἤρξατο ν' ἀντιποιτῆται προνομίων τινῶν καὶ δικαίων, ἅτινα τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπῆγον ταρχίην καὶ σύγχυσιν· φαίνεται ὅτι, ἂν καλῶς ἀντιλαμβάνωμαι τῶν γραφομένων συνοδικῶν τιμῶν· γράφου¹, ὁ μητροπολίτης Χαλκηδόνος μένων ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ κράτους εἶχεν ἐκκλησίαν ἰδίαν, ἐν ἣ τὰς ἱεουργίας ἐτέλει καὶ κληρὸν ἴδιον, τὰ προνόμια ταῦτα παραχωρήσαντος αὐτῷ τινος τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, διὰ τὰς καιρικὰς ἐπηρείας. Ἐντεῦθεν συγχύσεις καὶ ταραχαὶ καθ' ἡμέραν, ἐρίδες καὶ θεολογικαὶ συζητήσεις ἀναφυόμεναι ἠνάγκασαν τὸν πατριάρχην Φιλόθεον ἵνα ἐκδῷ γράμμα πατριαρχικὸν καὶ συνοδικόν, «μηδέποτε γενέσθαι Χαλκηδόνος μητροπολίτην, . . . τὴν ἐκ τούτου ἀναφθεῖσαν ἀτάξιαν καὶ σύγχυσιν ἀποτρέψαι θελήσας»². Κατὰ συνέπειαν, ὅτε ὁ πατριάρχης Ἀντώνιος Δ' ἀπεφάσισε, τὴν ἀπρίλιον μῆνα τῆς 15' ἰνδικτιωνός, τῷ 1389 νὰ ἐπαναληφθῇ πάλιν ἡ διακοπὴ αἰετῶν τῆς Χαλκηδόνος μητροπολιτῶν ἐγένετο ἀνάγκη ν' ἀνευχθῇ τὸ πρᾶγμα τῷ αὐτοκράτῳ, παρ' ᾧ μεταδάντες οἱ ἀρχιεπίσκοποι Σερρών καὶ Ῥωσίας καὶ ὁ μέγας χαρτοφύλαξ Ἰωάννης ὁ Ὀλόβωλος, κατὰ τύχην εὐρεθέντος καὶ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείου, ἐπέτυχον τῆς παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀκυρώσεως τῶν προνομίων τοῦ Χαλκηδόνος, ἅτινα λεπτομερῶς ἀγνοοῦμεν ὅποια ἦσαν.

1. Acta patriarchatus Constantinopolitani ὑπὸ Fr. Miklosich καὶ Jos. Müller, τόμ. Β' σελ. 131—133.

2. ἡ περιγραφὴ αὐτῆς ἀναφέρεται ἐν τῷ ἑγγράφῳ, οὐ μενιήσκουσι ἄνω· σημ. 1· ἴδιον μέντοι ἑγγράφον τοῦ πατριάρχου Φιλοθέου οὐ σώζεται· μάλιστα μέχρι τοῦ 1371 ἀναφέρεται τὸ ὄνομα μητροπολίτου Χαλκηδόνος ἐν ταῖς ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Φιλοθέου πράξεσι.

Τὰ τοιαῦτα προνόμια ἐγορήγουν οἱ αὐτοκράτορες, ὡς καὶ τῷ Χαλκηδόνος δοθέντα· τῷ δὲ Δράμας αὐτὸς ὁ πατριάρχης Φιλόθεος δὸς τῷ 1371 κατὰ μάγον μηνὶ τὴν μητρόπολιν Φιλίππων, παρεχώρησε αὐτὴν ἐξαρχίαν καὶ διοίκησιν τῶν πατριαρχικῶν πάντων δικαίων, τῶν ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐπικρατείᾳ πάσῃ τοῦ εὐτυχιστάτου δεσπότη Σερβίας ..... ἐπιδίδειν καὶ ἐπιτηρεῖν τὰ πατριαρχικά μοναστήρια καὶ τοὺς θεῖους ναοὺς καὶ τὰλλα πάντα ... καὶ πάντα διενεργεῖν ἀκωλύτως τὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος δίκαια, εἴτε ἐν μητροπόλεσιν εὐρίσκονται, εἴτε ἐν ἐπισκοπαῖς, εἴτε καὶ ἀλλαχοῦ... καὶ ἄλλα πάντα ποιεῖν, ὅσα ἡ μετριότης ἡμῶν ποιεῖν ἐμελλεν, εἰ παρὴν ἐκεῖ, δίχα μόνως τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκυβερνήσεως»³.

Τὰ προνόμια, ὧν μετεῖχεν ὁ μητροπολίτης Κυζίκου ἐχορηγήθησαν αὐτῷ αὐτοκρατορικῇ φιλοτιμίᾳ· οἱ μακαρίζονται τοῦ συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων ἐκδίδεται Ῥάλλης καὶ Ποτλῆς ἐξέδωκαν ἐξ ἀνεκδότου μεταγράψαντες ἰδιωτικοῦ κώδικος, αὐτοκρατορικόν τι «πρόσταγμα πρὸς τὸν Κυζίκου μητροπολίτην»⁴, καθ' ὃ ὁ ἐκδὸς αὐτοκράτωρ ἀπονέμει τῷ Κυζίκου τὸν τίτλον τοῦ ὑπερίμου καὶ τὸ δίκαιον τοῦ «ἐνδιδύσκεσθαι σάκκον καὶ πολυσταύριον ἐν ταῖς θεαῖς καὶ ἱεραῖς μυσταγωγίαις, καὶ λαμπάδα φαίνουσαν ἔμπροσθεν τούτου προάγεσθαι πᾶσαν τὴν ἐνορίαν». Ἐτι περίεργον ἦθελε φανῇ τῷ τὴν συλλογὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀναδιψήσαντι καὶ τὰς κριτικὰς παρατηρήσεις τῶν ἐκδοτῶν ὑπ' ὧν ἔχοντι ὅτι τὸ πρόσταγμα τοῦτο γράφει «τὰ ἀπ' ἀνεμνημένα ἀνέκαθεν τοῖς ἀρχιερεῦσι τῆς λαμπρᾶς τῆς Κυζίκου πόλεως ἐπίσημα τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Κυζίκου ἐχαρίσματο (ἡ βασιλεία μου)... τὰ τῶν προδεδοσιλευκῶτων ἔργα μεγαλουργᾷ, ἅμα δὲ καὶ θεῖα καὶ ἔνστικτα ἐπαιγμένη ἀνανεοῦν».

Ὅτι τὸ φορεῖν σάκκον καὶ πολυσταύριον τοῖς μητροπολίταις καὶ ἐπισκόποις ἀπιγορεύετο, τοῦτο ἐν πολλοῖς φαίνεται, καὶ συμπεραίνεται ἐξ ὧν ἐν ἐγγράφοις πατριαρχικοῖς καὶ συνοδικοῖς ἀπαντῶμεν· ἰδίως μάλιστα ἐν τῇ μετὰ τὴν ἄλωση ἐκκλησίᾳ οἱ μὲν μητροπολίται πιθανῶς ἐν ταῖς μητροπόλεσιν αὐτῶν ἐνεδύνοντο σάκκον, φοροῦντες καὶ μίτραν, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἵτινες, συνεπῶς, μήτε μανδύαν ἐφόρουν, μέχρι δὲ τῶν δυσμῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος οἱ μετὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου λειτουργοῦντες ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίσκοποι ἔφερον τὸ πολυσταύριον φελώνιον· ἀλλὰ τὰυτα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀμφιολογίαν τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, οὐδ' ἔχει τις ἂν ἀντιτάξῃ τι εἰς ὅσα τὸ πρόσταγμα χορηγεῖ πρὸς τὸν τῆς Κυζίκου μητροπολίτην· τὸ δὲ λαμπαδοῦχον προτρέχειν αὐτοῦ ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἐνορίαν, φαίνεται πως παρέγγραπτον, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὸ πρόσταγμα ἐξεδόθη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, πρὸς τὸν Κυζίκου Θεόδωρον τὸν Σκουταριώτην⁵· τὸ λαμπάδα φαίνειν

καὶ λαμπαδοῦχον προτρέχειν τὴν ἰδίαν ἐκάστου τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων, ἤδη ἓνα αἰῶνα πρὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου. Θεόδωρος ὁ Βαλαμῶν ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ χάριν τῶν πατριαρχικῶν προνομίων⁶ φανεροὶ ὅτι τὸ προπορεύεσθαι λαμπάδα ἦν δίκαιον πάλαι μὲν καὶ κατὰ τοὺς πρὸ αὐτοῦ χρόνους τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, εἶχον δὲ τοῦτο τὸ δίκαιον καὶ οἱ λοιποὶ πατριάρχαι παρεπιδημοῦντες ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' ἐπὶ Βαλαμῶνος (1190) καὶ οἱ μητροπολίται καὶ οἱ ἐπίσκοποι μετεῖχον τοῦ δικαίου τούτου· καὶ οἱ ἐγγύριοι δὲ πάντες ἀρχιερεῖς—λέγει—παρομοίως τὰς ἀρχιερατικὰς προόδους ἐποίησαν ἅν· καὶ εἶδεν ἅν τις τυχὸν τὸν τοῦ Ἀθήρας ἐπίσκοπον καὶ τὸν πολλῶν τούτου μικροπρεπέστερον πεζῇ μὲν καὶ βάδην τὰς προόδους τῆς οἰκείας ἐνορίας περιερχομένους, λαμπάδι δὲ πατριαρχικῇ κυδαινομένους». Φαίνεται λοιπὸν ἐκ τούτου ὅτι τὸ πρόσταγμα, ὅπερ οἱ σοφοὶ τοῦ συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων ἐκδίδεται τῷ Μιχαὴλ Παλαιολόγῳ ἀπέδωκαν, ἐξεδόθη παρ' ἄλλου τινὸς αὐτοκράτορος, πολὺ πιθανῶς πρὸ τοῦ IB' αἰῶνος, ἀλλὰ τὰ τοῦ μητροπολίτου Κυζίκου προνόμια ταῦτα εἶχον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν πολλῶν πρότερον, ἴσως ἐνεκα τῆς μετοικήσεως τῶν Κυπρίων καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῶν εἰς Ἑλλάσποντον, ἐνθα ἐγκατασταθεὶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ἔλαβεν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ κυριαρχίαν τὰς ἐπαρχίας, μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπὰς τοῦ Ἑλλησπόντου (τῷ 690) διὰ τῆς πενθέκτης συνόδου⁷. Οὐδὲ πόσον χρόνον διήρκεσαν αἱ προνομίαι αὗται τοῦ Κυζίκου γινώσκουμεν, ἀρκετὰ δ' εἰσι τῷ περιέργῳ καὶ φιλοστορι ἀναγνώστῃ καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα.

M. IO. GEARON.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαταρίῳ, τρίτη, 29 νοεμβρίου 1883)

Σήμερον παραμονὴ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου, πρώτου ἐπισκόπου Βυζαντίου, ἡ Α. Θ. Π. ἐχοροστάτησε κατὰ τὸν ἑσπερινὸν ἐν τῇ Μ. ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν σεβ. ἁγ. Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Χαλκηδόνος, Ἰωαννίνων, Νεοκαισαρείας, προέδρου Διδυμοτείου, Ἀγύρας, Βιζύης, Γρεβενῶν καὶ Χαλεπίου· ἄριον δὲ, τετάρτῃ, τελεῖται κατὰ τὰ εἰθισμένα ἐν τῷ αὐτῷ ἱερῷ ναῷ πατριαρχικῇ μετὰ τῆς Ἱ. συνόδου λειτουργία.

ὁρισμῷ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ὅτι τῷ τοῦ δικαιοφύλακος ἐτίμησεν ἄξιωματι Θεόδωρον τὸν Σκουταριώτην.

6. Ἦδε αὐτὴν προχέειν ἐν τόμῳ Δ' τοῦ Συντάγματος Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ καὶ πρόσθεν τῇ σελίδι 545.

7. μέντοι τὰ καλὰ προλεγόμενα τοῦ Κ. Σάβα εἰς τὸν Β' τόμον τῆς Μεσαιωνικῆς αὐτοῦ Βιβλιοθήκης καὶ Ἦδε σελ. κς'· πρὸλ. Ζωναρᾶ καὶ Ἀριστοῦ ἐρμηνείαν εἰς τὸν ΛΘ' κανόνα τῆς Πενθέκτης συνόδου καὶ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου πρὸς τὸν υἱὸν Ῥωμανὸν περὶ διοικήσεως κεφ. μζ'· «περὶ τῆς τῶν Κυπρίων μεταναστεύσεως».

3. Acta patriarch. τόμ. Α', σελ. 558—559.

4. Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ. Β', σελ. 329.

5. βλ. ἣν ὑποτάττουσιν οἱ ἐκδίδαι τοῦ Συντάγματος σημειῶσιν τῷ

Τὴν κυριακὴν ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ἁμβωνος ὁ Θεοφίλ. ἐπίσκοπος Εἰρηνοπόλεως κ. Φώτιος, ἀναπτύξας λίαν ἐπικοδομητικῶς τὸ εὐαγγελικὸν αὐτοκώτερόν ἐστι κάμιλον! διὰ τρυμαλῖας ραφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν ».

Ὡς πρὸ τῶν αἰ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν, τῇ νυκτὶ τῆς προχθὲς κυριακῆς, περὶ τὴν 2 ὥραν τουρκιστὶ, διημενύθη ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἐγγράφως τῇ Α. Μ. τῷ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων κ. Νικοδήμῳ ὅτι ἡ Α. Α. Μ. ὁ σουλτάνος ἐπεθύμει νὰ δεχθῇ αὐτὸν εἰς ἐπίσημον ἀκρόασιν τῇ ἐπιούσῃ δευτέρᾳ περὶ ὥραν 9 τουρκιστὶ. Ὅθεν χθὲς πρὸ τῆς ὥρας ταύτης ἡ Α. Μ. μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐνθα ἐδεξιώσατο αὐτὴν ὁ ἀρχιθαλαμηπόλος τῆς Α. Μ. Ὁσμάν βέης, ἐγγειρίσας ἅμα αὐτῇ ἐξ ὀνόματος τοῦ ἄνακτος τὴν μεγάλην ταινίαν τοῦ παρασήμερου μετζίτι ἐπὶ πρώτης τάξεως. Ἡ Α. Α. μεγαλειότης μαθοῦσα τὴν ἄριξιν τοῦ πατριάρχου εἰρηστέθη ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τοῦ κόπου τοῦ ἀνελθεῖν εἰς τὴν ἀνωτέραν αἰθουσαν, κατελθούσα αὐτὴ εἰς τὴν πρώτην, ἐκεῖ δὲ παρέμειναν μόνοι ὁ τε μονάρχης καὶ ὁ πατριάρχης, ὅστις προσφωνήσας τουρκιστὶ τῇ Α. Α. Μ. ἐπέδωκεν αὐτῇ γραπτὸν τὸ προσφώνημα. Μετὰ ταῦτα ὁ ἄναξ καθίσας, προσεκάλεσε καὶ τὸν πατριάρχην ἵνα συγκαθίσῃ, καὶ διελέξαντο πρὸς ἀλλήλους ἐπὶ εἰκοσι λεπτά τῆς ὥρας. Ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης σφόδρα κατανυγείς ἐξέφρασε τῇ Α. Α. Μ. τὰς ἀπείρους αὐτοῦ εὐχαριστίας, διαβεβαιωσάμενος συνάμα αὐτῇ ὅτι οὐ παύσεται ἅμα τῇ εἰς Ἱεροσόλυμα ἀφιξεί αὐτοῦ νὰ δέηται ὑπὲρ μακροημερεύσεως αὐτῆς. Ἡ Α. Α. Μ. τὸς εὐχαρίστησεν ὡς πατριάρχου λίαν εὐαρέστως ἀποδεξαμένη ἐξέφρασεν αὐτῷ τὸ μέγα αὐτῆς ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν Ἀγίων τόπων. Ληξάσθης τῆς συνδιαλέξεως, ἡ Α. μακαρίτης ἀπεχαιρέτισε τὸν μονάρχην, ἀποχωρήσας δὲ τῆς ἀνακτορικῆς αἰθούσης, ἀνεπαύθη ὀλίγον παρὰ τῷ ἀρχιθαλαμηπόλῳ Ὁσμάν βέη, ὅστις προσηύχετο αὐτῷ ἀναψυκτικὰ, ἐπιδούς συνάμα ἐξ ὀνόματος τῆς Α. Α. Μ. ὡς ἐνθῆμιον ἀδελφάντων ἀδελφάντων καὶ φέρουσιν τὸν αὐτοκρατορικὸν τουγρᾶν καὶ τὰ ἡγεμονικὰ σήματα. Ὅτε ἀπῆρχετο τῶν ἀνακτόρων ὁ πατριάρχης, στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἦν παρατεταγμένον ἐν τῷ περιδόλῳ τῶν ἀνακτόρων εἰς τιμὴν αὐτοῦ.

Ὁ πατριάρχης Νικοδήμος σήμερον ἀπὸ πρώτης συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Σ. ἀγ. Σκυθοπόλεως, τοῦ καποὺ κεχαγιᾶ Ἰβραήμ ἐφέντη καὶ δύο διακόνων, ἐπισκέψατο τὴν Α. Υ. τὸν Μ. βεζίρην καὶ τοὺς λοιποὺς ὑπουργοὺς ἐπισήμως, ἐκφράσας καὶ αὐτοῖς τὰς εὐχαριστίας τοῦ ἐπὶ τῇ ὑπὸ τοῦ ἄνακτος γενομένη αὐτῷ εὐμένῃ δεξιώσει. Αὐριον δὲ μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἡ Α. μακαριότης τελέσει δοξολογίαν ἐν τῷ ναφ τοῦ ἀγιοταφικοῦ μετοχίου ἐν Φαναρίῳ ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μ.

Ἡ αὐτοκρατορικὴ αὕτη εὐμένεια ἡ χορηγούμενη πρὸς ἓνα τῶν πρωθιεραρχῶν τῆς ὑπὸ τὸ σκήπτρον τῶν σουλτάνων ἀνατολικῆς ἐκκλησίας πληροῖ μὲν ἡμᾶς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Α. Α. Μ. καὶ χάριτος, ἐστὶ δὲ καὶ τῷ μακαριωτάτῳ πατριάρχῃ τῶν Ἱεροσολύμων ἐνθάρρυνσις ἐν ᾧ ἐκλήθη ὑψίστῳ λειτουργήματι, πρὸ τοῦ ὁποῦ τοσαῦται δυσχέρειαι πλάττονται ὑπὸ τινων οὐχὶ βεβαίως τῆς εἰρήνης φίλων αἱ ποικίλαι μάλιστα διζήσεις, αἱ γινόμεναι παρ' ἀνθρώπων τὸ συμφέρον ὀφείναι τῆς Ἐκκλησίας θρησκονόμων, βαίνουνσι μέχρι παραχρᾶξως καὶ λόγων καὶ γεγονότων, ἐμποιοῦνται βαθεῖαν ὀλβίαν παντὶ γινώσκοντι ὅτι ἡ τοῦ δοκιμασθεῖσα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁρθόδοξος ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων δεῖται βαθείας εἰρήνης, ἣν ἐγγυᾶται ἡ ἀνάγκη τοῦ μακαριωτάτου κ. Νικοδήμου σὺν τῇ βοηθίᾳ τῶν ἀγιοταφικῶν πατέρων συνεργίᾳ. Ὁ ζήτησιν διὰ διαδόσεων τοιούτων νὰ διατείσῃ ὑπάρχουσιν ἀγαθὴν πεποιθήσιν. Δείκνυσιν ἑαυτὸν πολὺ ὀλιγώρως ἔχοντα πρὸς τὴν εὐκλείαν τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὑπὸ ἀρχῶν δὲ ἐμπνεόμενον οὐχὶ ἐπαινετῶν.

Τὴν πέμπτην ἡ Α. Θ. Π. μεταβάτα ἐπεσκέψατο τὴν Α. Υ. τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν Ἀχρίφ πατσαν καὶ τὸν ἐξ. βεηλιζήν Νιαζή ἐφέντην.

Ἐπερ τοῦ ἰωακείμειου παρθεναγωγείου ἀξιεπαίνως ἐγραψαν αἱ παρ' ἡμῶν ἐφημερίδες, ἡ δ' « Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια » οὐχ ἄσπῳ ἐμνήσθη τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἰδρύματος, πᾶσαι δὲ πρὸς ὑποστήριξιν παρεκλεύσαντο τοὺς δυναμένους ἐκ τῶν ὁμογενῶν, ὅσοι δέον ἵνα γινώσκωσιν ὅτι ὁ ἡμῖς στυγερὸν εἰπεῖν τῆς κυρίως λεγομένης Κωνσταντινουπόλεως πληθυσμὸς εἰς τὸ ἐθνικὸν ἐκπαιδευτήριον τοῦτο στέλλει τὰς διψώσας μαθήσεως ὁμογενεῖς κόρας, αἵτινες πολλῶν οὕτω δυσχερειῶν ἀπαλλάττονται, μέτοχοι γινόμεναι παιδεύσεως ἀνωτέρας, ἐπιμελετημένης καὶ προύσης ὁρθοδόξοις παρθένοις. Τὸ ἰωακείμειον ἰδρυθὲν ἐν περιστάσεσιν οἰκονομικῶς δυσχερεσίν, ἀλλ' οἱ τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς ἐφικτῆς εὐδοκίᾳ ἐν παντὶ καὶ προαγωγῆς ἐπιμελούμενοι φρονῶσιν ὅτι οὐδαμῶς ὑπὸ περιστάσεων ἀντιξῶν καὶ δυσχερῶν ἡ ἀληθὴς φιλογένεια δαμάζεται. Ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἐμπνεόμενοι ζηλωταὶ τῆς πατρίδος εὐκλείας ὁμογενεῖς συνήλθον εἰς σύστασιν ἀδελφότητος « Ἐστίας » κληθείτης, ἥς σκοπὸς ἡ ὕλική ὑποστήριξις τοῦ ἰωακείμειου παρθεναγωγείου, ἐκάστου μέλους ἀποτινύντος εἰς τὸ ταμεῖον 60 γρόσια κατ' ἔτος. Ἡδὴ ἱκανὰ μέλη κατεγράφησαν, ἐκ δὲ τοῦ ζήλου τῶν διευθυνόντων τὴν « Ἐστίαν » προσδοκᾶται δυνατὴ τις ὕλική ὑποστήριξις τοῦ παρθεναγωγείου τούτου. Τὸ διοικοῦν συμβούλιον ἀποτελοῦσιν οἱ κκ. Ν. Φωτιάδης πρόεδρος, Χ. Μιχαηλίδης ἱερός καὶ Ἀ. Σπαθάρης ἀντιπρόεδρος, Μ. Ἰ. Γεδεών γενικός γραμματεὺς, Κλεάνθης Μαυρόπουλος εἰδικός,

1. = [cable, γράμματα].

Κωνσταντ. Χαλλιορής ταμίας και Ν. Α. Νικολαΐδης λογιτήτης.

Νέας ἀνησυχίας και σκάνδαλα τὴν φορὰν ταύτην ἐκ Στρωμνίτης ἔχομεν ν' ἀναγγεῖλωμεν περὶ τοῦ διαβοήτου βουλγαρουνίτου Νεΐλου, περὶ οὗ πολλάκις ἔγραψε κατὰ καιρὸν ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» και ὅστις, ὡς και οἱ ὁμόφρονες αὐτῷ. τοσοῦτω μάλλον ἀξιοκατάκριτοι ἀποβαίνουν, ὅσον τὰ παρ' αὐτῶν σκάνδαλα και αἱ προξενούμεναι ταραχαὶ και ἀνησυχαὶ τυγχάνουσιν ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενα πρὸς τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα ἀπαννιόμενον τὴν κατὰ θλίψιν τῶν συνειδήσεων και τὴν βίαν εἰσαγωγὴν τῶν αἰωνίων αὐτοῦ ἀρχῶν.

Ὅτω πληροφορούμεθα ὅτι ὁ ῥηθεὶς βουλγαρουνίτης καταλιμπάνων σκοπίμως τὸν τῶος τόπον τῆς διαμονῆς αὐτοῦ, τὸ Κηλικίον, ἐγκαθιδρύεται ἐγκάθετος μετ' ὀλίγον ἐν τῇ πόλει τῶν Στρωμνιτῶν, οἵτινες βαθέως συγκινηθέντες ἐκ τῆς φήμης ταύτης ἀντὶνέχθησαν ἐντόμως και ἀποραξιστικῶς διαμαρτυρόμενοι δι' ἀναφορὰς αὐτῶν, ὅπου δεῖ, ζητοῦντες τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἐκ τοῦ ἐπιβλαβὸς τούτου συνόλου και ἀξιεπαίνως δεικνύντες ὁπόσον τῆς πατρῴας εὐσεβείας ἀντέχοντα.

Ἀπὸ πρώτης ἕως δεύτης ὁφίας τῆς παρελθούσης τετάρτης [23] φοβερὰ πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα ἐν τῇ ἀντιπέρῃ ἡμῶν συνοικίᾳ τοῦ Χάσκιοι, κατέστησεν ἀνεστῆτος περὶ τὰς 7000 ψυχὰς ἐκ τῶν αὐτόθι οἰκούντων Ἰσραηλιτῶν, στερήσασα αὐτὰς τῶν πάντων ἐν μέσῳ χειμῶνι. Πρώτη ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις πατρικῶς ἐσπευσεν εἰς περίθλψιν τῶν ἀτυχῶν θυμάτων τῆς καταστροφῆς, ἐξακολουθοῦσι δὲ ἔκτοτε φι' ἀνθρώπως πολλαχῶς παρεχόμενα βοηθήματα εἰς διατροφήν και κατάλληλον τῶν παθόντων ἐνὸς οἰκισιν, ἐξ ὧν θλιβερόν εἶπεν ὅτι ὑπὲρ τοὺς 12 ἀπέθανον ἐκ τοῦ ψύχους και τῆς κακοτυχίας.

Βιβλιογραφία

Ἐὰν βάζειν ἔχων τὴν ἀναντίρρητον ἀλήθειαν τῆς ὁρθοδόξιας, πρὸ 140 χρόνων ἀρχιερεῖς τις σεβάσιμος συνέγραψε βιβλίον περὶ τῶν διαφόρων θεσμῶν και κανόνων τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Τοῦ βιβλίου τούτου τὴν ἀνατύπωσιν ὁμογενῆς τις γέρον ἀνέλαβεν ἐκδῶς αὐτὸ παραλλήλως ἑλληνιστί τε και τουρκιστί ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπανθίσματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὅπως ἐκαστος χριστιανὸς εἴτε πεπαιδευμένος εἴτε μὴ, εἴτε νέος εἴτε πρεσβύτερος ἀναγινώσκοντες αὐτὸ και ἀναμνησκόμενοι πάντοτε τὴν δυνάμειν τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων θεῶν και ἱερῶν λόγων, πολιτεύονται συμφώνως αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ ἡλίον φαίνοντο ὅτι πᾶσαι αἱ ἐν τῷ κόσμῳ γινόμεναι πράξεις, γίνονται πρῶτον ἐπὶ τῇ βίαι τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, και δευτέρον φόβος τῆς κατὰ τὸν ἐξουσίας, και ταύτης πάλιν δυνάμει τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ ὅλοι οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μὴ διάφοροι λαοὶ δεῖν να πολιτεύω-

* [2. Ἐκκλ. ἀλήθεια] ἔτος Γ', σ. 7526.

μεθὰ συμφώνως τοῖς ἑνὶ δύο ῥηθεῖσι νόμοις, τινὲς ὅμως μὴ ἔχοντες φόβον Θεοῦ και ἔχοντες τὴν πίστιν ὄργανον ἰδιωτικῶν συμπερνήτων, προσπαθοῦσι διὰ ματαιῶν και ψευδῶν λόγων να διαστρέψωσι τὸν πρὸς τὴν πίστιν διακῆ ἔρωτα ἀπλῶν και ἀκαθῶν ἀνθρώπων. Καὶ δὲν ἀρμόζει μὲν να ἀπαντῇ τις πρὸς τοιοῦτους, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶνα: φυτικὸν ὡς ἐκ τῆς ἀμαθείας να ἐπιφέρωσι βλάβην, ὁ αὐτοῦ ἐγκρίνομεν καιὸν και συνιστάμεν τὸ παρὸν βιβλίον εἰς πάντα κληρικὸν και πᾶσαν οἰκογένειαν ὅπως, μελετώντας αὐτὸ ἐπισταμένως διάγῃσι μὲν χριστιανικῶς, περιστάσεως δὲ τυχοῦσης δύνωνται να διδῶσι κατὰ τὰς ἀπαντήσεις πρὸς τοὺς τὰ ἡμέτερα διαφθεύοντες.

Εἰς τὴν χρησιμότητα τοῦ βιβλίου ἀποδοῦσα και ἡ Μ. πρωτοσυγγελλία συνέστησεν αὐτὸ ἐντολὴ τῆς Α. Θ. Π. δι' ἀποδείξεως αὐτῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 21 ἰαννουαρίου νοεμβρίου.

Τιμάται γρ. 10 και εὐρήται ἐν τοῖς βιβλιοπωλείοις, ἐν τισι καταστήμασι συνοικίων, και ἐν τῷ κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀζίζι τῆς Ἰψήλης πόλεως καταστήματι τοῦ διανόμεως τοῦ αὐτοῦ βιβλίου κ. Ἰωάννου.

Τὸ ἔβδομον τεῦχος τῆς «Ἐκκλ. ἀλήθεια» καθυστερήσαν ἀκουσίως διὰ τοῦ τελευταίου ταχυδρομείου πρὸς τινὰς ἐκτὸς τῆς πρωτεύουσας συνδρομητὰς, συναποστέλλεται σήμερον σὺν τῷ μετὰ χειρὸς ὀγδόῳ. Παρακαλοῦνται δὲ οἱ και προγενέστερα τυχόν φύλλα τοῦ ἔτους τούτου μὴ λαβόντες συνδρομηταὶ ἵνα κλήσῃσι τὴν ἀναπλήρωσιν αὐτῶν παρὰ τῆς διευθύνσεως, προθύμως ταῦτα παρεξομένης.

Αἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν και ἐξ Εὐρώπης χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομὰς τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας» ὑπὸ τῶν ἐπιστασιῶν ἡ και τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου· αἱ δὲ ἐνταῦθα πληρωμαὶ εἴτε συνδρομῶν, εἴτε τυπογραφικῶν παραγγελιῶν, γίνονται ἐπὶ ἐμφανίσει ἐξωφλημένης διπλοτύπου ἀποδείξεως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν ἔρων τούτων πᾶσα πληρωμὴ θεωρεῖται ἀκυρος.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ἀναδίδεται τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων πρὸς ἐκτύπωσιν παραγγελιῶν ἐντεθῆναι και ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ἤτοι ἀπλῶν ἡ διπλοτύπων ἀποδείξεων· τιμολογίων και προγραμμάτων· ποικίλων γνωστοποιήσεων· ἐμπορικῶν ἐγκυκλίων· τίτλων ἐπιστολῶν· ἐνδεικτικῶν σχολειῶν· προσκλητηρίων· ἐκδόσεων ἐφορῶν και λοιπῶν σωματείων· παντοίων μετρώων· ἀδειῶν γάμου· βαπτιστηρίων· πιστοποιητικῶν μιχαρίων και λοιπῶν γραμματίων λαχείων· ταχυδρομικῶν ἀποδείξεων· νεκρωσίων ἀγγελιῶν, κτλ. κτλ. ἥτοι ἐν γένει πᾶν εἶδος τοιοῦτων ἐργασιῶν, ὡς και βιβλίων, ἀπὸ ἐκτυπῶν μετ' εὐθηνίας, ταχύτης και φιλοκαλίας.

Πατριαρχικὸν πρωτόκολλον. Ἀνερέργητοι μένονσι αἱ πρὸς τὸ οἰκομενικὸν πατριαρχεῖον ἀποστελλόμεναι ἀναφοραὶ και παρτοῖνα ἄλλα φορολογήσιμα ἔγγραφα ἢ ἐπάλληλα περὶ μιᾶς και τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως) τηλεγραφήματα, ὧν δὲν προκαταβάλλονται τὰ πρωτοκολλητικὰ τέλη ἐπὶ τοῦ ἐπιδότου, ἢ τοῦ ἀποστολέως αὐτῶν διὰ τινος ἐνταῦθα ἀνταποκριτοῦ.

Ἐν σελ. 1016 τοῦ ἡγουμένου τεύχους, σελ. 3 τῆς ἐπιγραφῆς, ἀντὶ Γερόσιμου Μ. Ταρταλίδου διόρθου Γερασίμου Μ. Ταρταλίδου.

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1903. ΤΕΥΧΟΣ Θ'.

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΕΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος.

Συνδρομὴ ἑτήσια προκαταβαλλομένη ἐνταῦθα μετὰ ἀργ. πάντα, ἐν τοῖς προαστείσις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετὰ ἀργ. ἕξ, ἐν τῷ ἑξωτερικῷ πρᾶγμα εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἑτάμηνοι δὲν γίνονται.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς 1^{ης} ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδοσις παντὸς χρῆσιμου συγγράμματος, οὗτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλήρεις σῶμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίονται ἐν Φαναρίῳ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ.

Πᾶσα αἴτησις ἀποστέλλεται πρὸς κ. ἸΩΑΝΝΗ ἈΣΠΡΙΩΤΗ διευθυντὴ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Ἡ.πολιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Τὰ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων. Ἐπιστολὴ ἑκκατὸν ἀντιγράφων. ἦτοι τὸ πατριαρχικὸν ὑπομνημα καὶ τὸ τελευταῖον τακτικὸν. Μνημεῖα ἐκκλησιαστικὰ ἀνέκδοτα. Ἐκ τῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πουλγαρίας Θεοφύλακτου ἀντιγράφων.

Πατριαρχικαὶ λειτουργίαι, χοροστασίαι καὶ συγχρηστέραι.

Ἐπισκοφαὶ καὶ διόκοι.

Ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Δοξολογία ὑπὸ Ν. Ζαρούχ ἐπὶ τοῦ παναρχίου ταύρου.

Κήρυγμα τοῦ θεοῦ λόγου ἐν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ.

Προβλήματα κληρικῶν ἐν τῷ ἀρχιεπισκόπῳ κατόχῳ.

Τὰ τῆς μητροπόλεως Ἡερσαλονίκης.

Περὶ τοῦ περιοδικοῦ ὁ Ἄγγελος.

Ὁ ἐν Ρωσσῇ ἄγγελος. Συναγὼγὴ ὑπὲρ τῆς νεκρῆς ἱερτικῆς σχολῆς.

Τὸ ἐν Μόσχᾳ μετόχιον τοῦ οἰκουμένικοῦ θρόνου, κτλ.

ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ.

Α'.

[ΥΠΟΜΝΗΜΑ].

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Ἀριθ. πρωτ. 2686

Τῇ Α. Ε. τῷ ὑπουργῷ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν ἡρησκευτικῶν.

Ἐξοχώτατε

Ἐπόμενος τῇ ἐν τῷ ἀπὸ 31 μαΐου ὁδεύοντος ἔτους ὑψηλῇ τῆς Ὑμετέρας ἐξοχότητος γράμματι πάνυ εὐμένως ἐκδηλουμένη ἐπιθυμίᾳ, προάγωμαι, καθά καὶ ἐν τῷ ἀπὸ 8 ἰουνίου φιλικῷ μου τακτικῷ ἐπηγγειλάμην, ὑποβαλεῖν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς τῇ σεβαστῇ αὐτοκρατορικῇ Κυβερνήτει λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας αἰτιάσεων ἐπὶ ταῖς ἀρτίως γενομέναις ἀλλοιώσεσι, μᾶλλον δ' ἀνατροπῇ οὐσιωδεστάτων αὐτῆς προνομίων.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ προβῶ εἰς τὴν καθ' ἕκαστα ἐρευναν, ἐξ ἧς κατάδηλον γενήσεται ὅτι προνομίαι τῆς Ἐκκλη-

σίας, πᾶν τὸ κῆρος περιβεβλημένοι καὶ σεβασταί, ἡλλοιώθησαν ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις καιροῖς καὶ ἀνετρέψαν, ἐπιτραπήτω μοι ἐν πρώτοις λόγον ποιήσασθαι περὶ σπουδαιοτάτων τινῶν ἀρχῶν, ὅπαντων αὐτῶν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς Αὐτῆς ἐγγράφοις, ἅμεσον δὲ σχέτιν πρὸς αὐτάς ταύτας τὰς προνομίας ἔχουσιν. Ἐάν γὰρ μὴ προστηρόντως αἱ ἀρχαὶ αὗται ἐξετασθῶσι καὶ διευκρινηθῶσιν, ἄσπερον καὶ μάταιον ἀπεδραίνει τὸ διὰ τῆς καθ' ἕκαστα ἐρεύνης ἀποδεῖξαι ὅτι ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη προνομία ἡλλοιόωται καὶ ἀνετέτραπται.

Ἐν τοῖς πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος ἀποσταλταῖς ὑψηλοῖς ὑπουργικοῖς ἐγγράφοις προβάλλονται ἀρχαὶ γνηφαὶ τοιοῦτω μᾶλλον μελέτης ἄξιαι, ὅσω, καθά ἐκ τῶν γενομένων ἐξάγεται, ἐπὶ τούτων ἐρειδόμενη ἡ Σ. Α. Κυβέρνησις καὶ εὖ καιρον καὶ νόμιμον καὶ δικαίον ἡγήτατο ἀλλοιωθῆσαι καὶ ἀνατρέψαι ἐν πολλοῖς τὸ παναρχικὸν καὶ σεβαστὸν ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἀπὸ 31^{ης} μαρτίου ὑψηλῷ αὐτῆς γράμματι ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης συνομολογεῖται ὅτι πράγματι προνομίαι τῆς Ἐκκλησίας ἡλλοιώθησαν, ὁδλον ποιεῖται ὅτι αἱ ἀλλοιώσεις ἐγένοντο τῶν δικαστικῶν διοργανώσεων καὶ μεταρρυθμίσεων ἐνεκεν· ἐν δὲ τῷ ἀπὸ 26^{ης} μαΐου ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης ὑποστηρίζουσα ὅτι οὐδεμία ἀλλοίωσις ἐγένετο καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία οὐκ ἀπῆλαυσέ ποτε τῶν ἀρτί ἀνατραπειῶν προνομίων, γνωστοστοποῖεῖ ὅτι, καὶ ἐάν ποτε ἐδαφλεῖθῃσαν τῇ Ἐκκλησίᾳ προνομίαι, ἡ Σ. Α. Κυβέρνησις δύναται ἀλλοιωθῆσαι καὶ

* Συνέχεια ἰδὲ Ἐκκλ. ἀληθείας ἔτος Γ', σελ. 564—570 καὶ 583—586.

ἀντρέξαι τὰς κατὰ τοὺς καιροὺς, καὶ ὅτι οὐδαμῶς ὑποχρεοῦται διατηρῆσαι αὐτάς, παραχωρήσεις (μυσταδὰς) ἀποκαλουμένας.

Κατὰ τὴν λογίσειν ὑποβαλεῖν τῇ Ὑμ. Ἐξοχότητι διὰ αἱ νῦν πρῶτον διατρανούμεναι αὐταὶ ἀρχαί, προδήλως εἰς ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος τείνουνται, οὔτε ταῖς εὐεργετικαῖς προθέσει τῆς κραταιᾶς βασιλείας, οὔτε ταῖς ἐπισημοτάταις αὐτῆς ὑποσχέσει καὶ ὑποχρεώσιν, οὔτε τῷ δικαίῳ συνάδουσιν. Ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης, ἐπὶ γνώσει βαθεῖα τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διακρινόμενη, εὖ οἶδεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἀπολαύει τῶν προνομίων αὐτῆς. Ἰνα δὲ παραλίπω τὰ πρότερον, ὑπομνηστικῶς ὅτι, ἀλόγως τῆς βασιλευούσης ταύτης πόλεως, ὁ ἐνδόξος σουλτάν Μεχμέτ χάν ὁ πορθητῆς ἐκ τῶν πρωτίστων αὐτοῦ ἔργων ἐποίησται τὰ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν, βεβαιώσας καὶ κυρώσας τὰς προνομίας καὶ ἀτελείας αὐτῆς, τὸ καθεστῶς δηλοῦν. Τοῦ πατριάρχικου θρόνου τότε χηρεύοντος, κελεύσας ἐκλεγῆναι πατριάρχην, τιμῇ πολλῇ ἐδέξατο τὸν κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνας μικρὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν προδληθέντα Γεννάδιον τὸν Σχολάριον· καὶ ἰδίαις βασιλικαῖς χειρὶ δούς αὐτῷ τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον, ἐπεῖπε καὶ τὰ ἀξιωμακόμενα τάδε: «Πατριάρχευε ἐν εἰρήνῃ καὶ ἔχε τὴν φιλίαν ἡμῶν ἐν οἷς ἂν χρῆζοις, ἀπολαύων πασῶν τῶν προνομίων τῶν προκατόχων σου». Ὅτι δὲ ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου Πορθητοῦ ἐκურῶν καὶ ἐβεβαιώθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς καὶ ἐκράνθησαν αἱ τῆς Ἐκκλησίας προνομίαι, μαρτυρεῖ μὲν ἡ σύγχρονος ἀφειδῆς ἱστορία ἡ τῇ προδήλῳ γνώσει τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου βασιλέως γραφεῖσα, μαρτυροῦσι δὲ καὶ ὑψηλὰ ἀνοχρατορικὰ ἔγγραφα ἐν ἐπισημοτάταις ὥραις τοῦ βίου τῆς κραταιᾶς βασιλείας ἐκδοθέντα, γνωστὰ δὲ παντὶ μὲν τριπληκῶς, παντὶ δὲ τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ. Τοῖς σοφῶς καὶ εὐεργετικῶς ὑπὸ τοῦ εὐκλεοῦς αὐτῶν προπάτορος θεθεῖσι τοιχοῦντες καὶ οἱ ἐνδόξοι αὐτοῦ διαδόχοι, καὶ λυσιτελεῖσταιν τῇ πολιτείᾳ τὸ πρᾶγμα δικαίως κρίναντες, προτεπεβεβαίωσαν καὶ προτεπεκύρωσαν τὰς τῆς Ἐκκλησίας προνομίας καὶ ἀτελείας. Ὡς δὲ πρὸς τὸ ταυζηματίου, οὕτω καὶ οὗτου κηρυχθέντος, ἔπερ δικαίως λογίζεται ἡ πηγὴ. Ἐξ ἧς ἐξέρρευσαν καὶ ἐκρέουσι τὰ εὐεργετήματα τῶν ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν αἰγίδα τελουμένων μεταρρυθμίσεων, ἡ κραταιὰ βασιλεία οὐχὶ μόνον ἐβεβαίωσε καὶ ἐκύρωσε τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἅπαντας διεκήρυξεν ἵτι σπουδαίων καὶ εὐεργετικῶν μεταρρυθμίσεων ἐπιτελουμένων, καὶ εὐκαιρὸν καὶ δίκαιον καὶ ἐπιωφελέστατον τῷ ὑψηλῷ κράτει ἐστὶ κρατύνει καὶ αὐθις τὰς τῆς Ἐκκλησίας προνομίας, ἡ στενότατα καὶ ἀναποσπᾶστος συνδέεται καὶ τὸ ὁρμήδωξον ἰένος. Μεταρρυθμίσεις ἄρα καὶ βεβαιώσεις καὶ κύρωσις τῶν προνομίων θεωρήθησαν αἰετοῦ ὡς ἐν τῶν κυριωδεστέρων θεμελίων τῆς ἰσχύος, τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς ἀπροσκόπτου καὶ εἰρηνικῆς ἀναπτύξεως τῆς εὐρείας ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Οὕτω, μεγάλῃς τινός μεταρρυθμίσεως κηρυττομένης, συνεκκρύπτετο καὶ τὸ σεβαστὸν καὶ ἀπα-

ραβίαστον τῶν προνομίων τούτων. Καὶ ἐν μὲν τῷ κατὰ μῆνα σαπὴν 1269 (1853) ὑψηλῷ φερμανίῳ πρὸς τὸν ἀοιδιμον πατριάρχην Γερμανὸν ἀπευθυνομένῳ τάδε βεβαιοῦται ὁ αἰμνηστος τοῦ νῦν εὐκλεῶς βασιλευόντος πατὴρ: «Διακαῶς ἐπιθυμῶ ἵνα αἱ ἰδιαιτέραι θρησκευτικαὶ προνομίαι ὑπὸ τῶν ἐνδόξων προγόνων μου τοῖς κληρικῶς τῶν Ῥωμαίων πιστῶν ὑπηκόων μου δαφιλευθεῖται, ἐπικυρωθεῖσαι δὲ καὶ παρ' ἐμοῦ, αἱ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ μου ἐκκλησίαι καὶ μοναὶ καὶ αἱ ταύταις προστατημέναι γαῖαι, κτήματα καὶ λοιπὰ θρησκευτικὰ καθιδρύματα, αἱ ἀσυνδοσίαι καὶ τὰ δικαιώματα τῶν τοιούτων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν κληρικῶν, συνελόντι δ' εἰπεῖν, αἱ τοιαῦται προνομίαι καὶ παραχωρήσεις αἱ φερόμεναι ἐν τοῖς βερατίοις τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν μητροπολιτῶν, τοῖς περιέχουσι τὰς παλαιὰς διατάξεις, ὥσιν αἰετοῦ ἀπρόσβλητοι». Ἐν δὲ τῷ 2^ῳ ἄρθρῳ τοῦ Χάτι-χουμαγίου τοιαῦτα τινὰ ὀρίζονται: «Πᾶσαι αἱ «πνευματικαὶ προνομίαι καὶ ἀτέλειαι, αἱ ὑπὸ τῶν ἐνδόξων «προγόνων μας καὶ μετ' αὐτοῦ χορηγηθεῖσαι εἰς πάσας «τὰς χριστιανικὰς ἢ ἄλλας μὴ μουσουλμανικὰς κοινότητας «ἐνοικούσας ἐν τῷ κράτει Μου, ὑπὸ τὴν προστατίδα «αἰγίδα Μου, ἀναγνωρίζονται καὶ διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ». Ἐν δὲ τῷ ἀπὸ 13 ζιλλαδῆ 1292 (30 νοεμβρ. 1875) αὐτοκρατορικῷ περὶ μεταρρυθμίσεων φερμανίῳ τάδε ὀρίζονται: «Προτεπεβεβαίωσεν καὶ προτεπεκυρωσεν τὴν ἐξουσίαν, «τὴν περιβέβληνται οἱ πατριάρχαι καὶ λοιποὶ πνευματικοὶ «ἀρχηγοὶ, ἕκαστος ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς ἐκείνου κοινότητος, «συνωδὰ ταῖς προνομίαις καὶ ταῖς ὑπαρχούσαις «ἀτελείαις τῶν εἰρημένων κοινοτήτων». Τῷ ἐπιζήλῳ παραδείγματι τῶν ἐνδόξων αὐτοῦ προκατόχων ἐπόμενος καὶ ὁ νῦν εὐκλεῶς βασιλεύων εὐεργετικώτατος ἡμῶν ἄναξ Σουλτάν Ἀβδὺλ Χαμίτ χάν, ἐβεβαίωσε καὶ προτεπεκύρωσε τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς. Καὶ τοῦτο ἀριδῆλως ἀποδείκνυται ἀπὸ τε τοῦ 11 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος, διακελευομένου: «Τὸ κράτος προστατεύει . . . τὴν, ὡς μέχρι «τοῦδε, τήρησιν τῶν εἰς τὰς διαφόρους κοινότητας χορηγηθέντων προνομίων» καὶ ἀπὸ τῶν διατάξεων τῶν μέχρι πρὸ τῶν τελευταίων ἐπενεχθεισῶν βελτιώσεων ἐκδοθέντων παρὰ τῆς Α.Α.Μ. ὑψηλῶν βερατίων, ἐν οἷς ἀπαται αἱ τῆς Ἐκκλησίας προνομίαι παρόμοιοι ταῖς ἀρχαῖαις καὶ σεβασταῖς φέρονται. Ταῖς εὐεργετικαῖς βασιλικαῖς ταύταις ἐπαγγελίαις καὶ βεβαιώσιν ἐπομένη καὶ ἡ Ὑψ. Πύλη καὶ τὰς ἐπιτελουμένας μεταρρυθμίσεις ἀχωρίστους τῆς διατηρήσεως τῶν προνομίων τούτων δικαίως κρίνουσα, ἐβεβαίωσε μὲν τὴν ἰσχύν καὶ τὸ διηνεχὲς κύρος αὐτῶν, ἐπαγγέλλασθαι δὲ μάρτυρα τὸν κόσμον σύμπαντα προσλαβούσα, οὐχὶ ἀλλοίωσιν ἢ ἀνατροπὴν τινα, ἀλλ' ἐπαύξησιν αὐτῶν. Καὶ ἐν μὲν τῷ ὅπῳ 13 μαΐου 1855 ὑπομνήματι πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις, τὴν ὑπογραφὴν διαστήμου πολιτικοῦ ἀνδρός, τοῦ μακαρίτου Ἀλῆ Πασᾶ, φέροντι, δηλὸν γίγνεται ὅτι: «Ἐλευθέρως ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἀλώσεως κατέλαχοντες ἀνεπηρέαστως τὴν πληρεστάτην αὐτῶν ἐξουσίαν, οἱ Σουλτάνοι πιστοὶ εἰς τὸ τῆς φιλάνθρωπίας αἰσθημα καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τοῦ ἰσλαμισμού πνεῦμα, ἐχορή-

« γησαν τοῖς χριστιανοῖς τῆς θωμανικῆς αὐτοκρατορίας
 « τὰ πρῶτα αὐτῶν προνόμια . . . Διὰ τῶν πράξεων αὐτῆς
 « ἐν τῷ παρελθόντι, διὰ τῶν σφραγισμάτων αὐτῆς διακη-
 « ρύξαι ἐν τῷ παρόντι, διὰ τῆς γνώσεως τῶν διακη-
 « στέρων αὐτῆς συμφερόντων ἐν τῷ μέλλοντι, ἡ Ὑ-
 « ψηλὴ Πύλη παρουσιάζει ἐγγυήσεις ἀποχώσεως περὶ τῆς
 « τηρήσεως καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν θρησκευτικῶν προνο-
 « μίων τῶν χριστιανῶν τῆς αὐτοκρατορίας ὑπακόων . . .
 « οἱ πατριάρχαι συνεννοῦσι τοιαύτην δέσμεν ἀπαιτῶν καὶ
 « θρησκευτικῶν δικαίων, ὥστε δύνανται τις ἀληθῶς εἰπεῖν
 « ὅτι ἐξαιρέσει τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἣν μόνῃ ἡ μου-
 « σουλμανικὴ κυβέρνησις ἐξασκεῖ, οἱ Χριστιανοὶ δικαιοῦν-
 « ται, δικάζονται καὶ διευθύνονται μᾶλλον ὑπὸ χριστη-
 « νικῆς ἢ ὑπὸ μουσουλμανικῆς ἀρχῆς ». Διὰ δὲ τοῦ ἐπὶ
 « πολιτικῇ δεινότητι περιωνύμου ἐπίσης, μακαρίτου Φουὰδ
 « Πασσᾶ, ἐν ὑπομνήματι χρονολογούμενῳ ἀπὸ 15 μαΐου
 « 1867 καὶ ἀποσταλέντι πρὸς τοὺς ἐν Λονδίῳ, Παρισίοις,
 « Βιέννῃ, Βερολίῳ, Περτρούβλει καὶ Φλωρεντίᾳ πρεσβευ-
 « τὰς τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος, ἐντελλομένου γνωστο-
 « ποιῆσαι αὐτὸ τοῖς παρ' οἷς ἦσαν διαπεπιστευμένοι ἀνα-
 « κτοδουλοῖς, τὰς ἐδῆλως καὶ ἐβεβαιοῦ ἡ Ὑψ. Πύλη: « Αἱ
 « προνομίαι καὶ ἀτέλειαι, αἱ ἐπιδοφιλουθεῖσαι ἐκπαλαί
 « πρὸς τὰς μὴ μουσουλμανικὰς κοινότητας, διετέλεσαν
 « αἰετοῦ σεβασταί, οὐδεὶς δὲ ποτε ἐμέμψατο ἡμᾶς ὅτι
 « παρεβλάψαμεν κατὰ τι τὰ δικαιώματα τῶν πνευματι-
 « κῶν ἀρχηγῶν τῶν κοινοτήτων τούτων. Καὶ μεῖζον δὲ τι
 « ἐπραξεν ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις: ὅσα καὶ γὰρ αἱ
 « κοινότητες αὗται ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς
 « ἐπαύξειν τῶν προνομίων τούτων, γενναίως συνέ-
 « δραμε πρὸς τοῦτο ». Συνωδὸν ταῖς ἐπιστομῶν ταύ-
 « ταις βεβαιώσεται καὶ διεθνῶν υποχρεώσεται, ἡ Σ. Α. Κυ-
 « βέρνησις ἀπὸ τῆς τοῦ Χάτι-χουμαγιού ἐκδόσεως μέχρις ἐ-
 « σχάτων, σπουδαίαν τινὰ δικαστικὴν ἢ διοικητικὴν μεταρ-
 « ρύθμισιν ἐπιτελοῦσα, πρὸν δὲ αἰετοῦ θεσπίζει τὸ σεβαστὸν
 « καὶ ἀναλλοιώτον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος καὶ ὅτι
 « οὐκ ἔστι τοῖς τῷ κοινῷ δικαίῳ ἐπομένους πολιτικοῖς δι-
 « καστηρίοις ἀπτεσθαι ἢ ἀναιμύνεσθαι ἐν πράγμασιν ἀπὸ τῶν
 « θρησκευτικῶν νόμων ἐκχωρημένοις, ὅτι δὲ αἱ μὲν μεταξὺ
 « μουσουλμάνων ταισθῇ δίκαι ὑπάκεινται τῷ Σερῇ, αἱ δὲ
 « μεταξὺ χριστιανῶν διεξάγονται ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ἐκκλη-
 « σιατικοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου. Καὶ ταῦτα κατὰ δόγμα γί-
 « γνονται ἀπὸ τε τῶν σφραγισμάτων διατάξεων τῶν ἄρθρων
 « 20^{ου} 40^{ου} καὶ 50^{ου} τοῦ περὶ βιλαετίων νόμου, ἀπὸ τοῦ
 « 4^{ου} ἄρθρου τοῦ ἀπὸ 30 δεκεμβρίου (τέλος Σεβᾶλ 1288)
 « περὶ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων νόμου, ἐξαίρουντος ἀπὸ
 « τῆς δικαιοδοσίας τῶν κοινῶν δικαστηρίων καὶ πᾶσαν
 « διαφορὰν ὑπαγομένην κατ' ἔθνος ταῖς θρησκευτικαῖς ἀρ-
 « χαῖς, καὶ ἀπὸ τοῦ 2^{ου} ἄρθρου τοῦ ἀπὸ 8 Ζιλικαδὲ 1284 ὀρ-
 « γανικοῦ κανονισμοῦ τοῦ Διδάνι-ἀχχιάμ-ἀδλῆι. Τὰς δὲ τῆς
 « Ἐκκλησίας προνομίας καὶ ἀτελείας προσεπεβεβαιώσαν
 « καὶ οἱ τῇ ὕψ. τῆς Σ. Α. Κυβερνήσεως ἀδεία καὶ ἐγκρίσει
 « συνταχθέντες ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς τῇ Ἐκκλησίας

καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῆς ποιμνιζομένου λαοῦ ἐθνικοὶ κανονισμοί,
 οἵτινες ὑπὸ τῆς Ὑψ. Πύλης κατ' ἄρθρον ἐξεταθέντες,
 περιεβλόντο τὸ αὐτοκρατορικὸν κύρος τῷ ἔτει 1862, καὶ
 νέα σύμβασίς εἰσι, κανονίζουσα τὰς σχέσεις Πολιτείας
 καὶ Ἐκκλησίας. Παρόδον δὲ ὅτι ἡ σύμβασις αὕτη οὐ-
 δεμιᾶς ἀλλοιώσεως ἢ ἀνατροπῆς ἐπιδεκτικὴ ἐστὶν ἀνευ
 τῆς συναίνεσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ὁρθοδόξου
 Πένους, ἅτινα τὸ ἐν τῶν συμβαλλομένων μερῶν τυγχάνου-
 σι, τοσοῦτον μᾶλλον ὅση ἀπὸ τοῦ Χάτι-χουμαγιού (ἄρθ.
 31) ἀπορέουσα καὶ διεθνῇ φέρει γρηχάτην. Καθιστῶς ἀρχ.,
 ταῖς βασιλικαῖς καὶ ταῖς τῆς Σ. Α. Κυβερνήσεως δη-
 μοσίαις καὶ ἐπισημοσταῖς βεβαιώσεται καὶ ἐγγυήσεται
 ἡσυχασμένον καὶ περιπερρουρημένον σεβαστὸν καὶ ἀπα-
 ραδίαντον διατελεῖ. Ἀλλ' ὡς εἰ μὴ ἔρουν αἱ τούτοις
 καὶ τηλικαῦται παρὰ τῆς κρατικῆς βασιλείας ἐγγυή-
 σεις, αἱ τῆς Ἐκκλησίας προνομίαι καὶ ἐτέρωθεν μέ-
 γα τὸ κύρος περιβέβληνται, ὅτε βεβαιωθεῖται ὑπὸ ἐπιση-
 μοστάτων διεθνῶν πράξεων, συνυπογεγραμμένων καὶ ὑπὸ
 τῆς Α. Κυβερνήσεως. Ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν Ὑψ. Πύλην
 γόητα, καταλεγόμενον ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἐμπεριτέρων
 πολιτικῶν τῆς αὐτοκρατορίας ἀνδρῶν, περιστὸν πάντη
 λογίζομαι ἀνείαν ἰδίαν ποιησέσθαι τῶν σχετικῶν διατα-
 ξεων ἐκάστης τῶν διεθνῶν τούτων πράξεων. Ἐπειδὴ οὖν
 οὔτε τοιαῦτα ἢ τοιαῦτα μεταρρυθμίσεως ἐνελεν δυνατόν
 καὶ ἐπ' ἐλάχιστον ἀλλοιωθῇ τὰς τῆς Ἐκκλησίας προνο-
 μίας (ὡς γὰρ προερρέθη, καὶ συνωδὸν ἐπισημοσταῖς βε-
 βαιώσεται καὶ πράξει διεθνῶν αἱ μεταρρυθμίσεις συμβα-
 διζοῦσι τῷ ἀνυπατάτῳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος),
 μᾶλλον δὲ, κατὰ τὰ ἐπηγγελμένα ἐπισήμως, ἐπαύξειν
 αὐτῶν προταπαιτεῖται καὶ ἐπειδὴ ἀνάγκη ἡ ἀκακιστὴς
 αὐτῶν τήρησις σωτικὴ καὶ λυσιτελεστάτη τῷ ὅλῳ ὅλῳ
 κράτει ἀνωμολογηθῇ ὑπὸ τῆς Σ. Α. Κυβερνήσεως, πέποι-
 θα ὅτι ἡ Ὑψ. Πύλη γόητα, εὐχαριστομένη, ἀποδίδει δι-
 καιον καὶ ἐμοὶ καὶ τοῖς περὶ ἐμὲ οὗσι σίματι. Συνωδὸν
 δὴλον οὖν μητροπολιτῶν καὶ ἐθνικῶν συμβουλῶν. Ἰάκρος
 ἀπὸ τῶν ἀρίστων τούτων τῆς Σ. Α. Κυβερνήσεως προση-
 μάτων ἀρυσάμενος καὶ τῇ ἰδέᾳ αὐτῆς στοιχῶν ὅτι αἱ
 μεταρρυθμίσεις ἀχρίστοι τοῦ σεβασμοῦ τῶν τῆς Ἐκ-
 κλησίας προνομίων καὶ τοῦ ἀνυπατάτου τοῦ καθεστώ-
 τος, καὶ ὅτι καὶ λυσιτελεστάτον τῇ κρατικῇ βασιλείᾳ τὸ
 πράγμα, ὅτε τείνῃ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς ἰσχύος τοῦ μεγα-
 λείου καὶ τῆς ἐμᾶλης καὶ εἰρηκῆς ἀναπτύξεως τῆς εὐ-
 ρείας θωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐδῆλως καὶ ἀλλοτε
 διὰ φιλικῶν μου τακτικῶν, χρονολογούμενου ἀπὸ 19 νοεμ-
 βρίου 1295 (1879), τὴν σπερὴν πεποιθῆσιν, ὅτι οὐδὲ
 κατ' ἐλάχιστον μειωθήσεται ἢ ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς κα-
 τακτήσεως ἡμερῶν χορηγηθεῖσα τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ
 αὐτοδιοίκησις οὐν πᾶσι τοῖς συμπαρομαρτῶσι προνομίοις,
 καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία, συνωδὸν ταῖς προνομίαις καὶ νόμοις
 αὐτῆς, ἔσεται καὶ τοῦ λοιποῦ ἐλευθέρᾳ ἐν ταῖς ἐνεργείαις
 καὶ ἀποράσεσιν αὐτῆς, ὅσον ἀφ' ἑκτὸς πρὸς τὴν κλήρον καὶ τὰς
 ἀπολαβὰς αὐτοῦ, τὰς ἐκκλησίας, τὰ μοναστήρια, τὰ σχολ-
 εῖα, τὰ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα καὶ τὴν ἀκίνητον

περιουσίαν αὐτῶν, τὸν γάμον, τὸ διαζύγιον, τὴν διαθήκην, τὴν ὁρατικὴν περιουσίαν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐδρεῖν τὸν ἀρχιερέα ἐν τοῖς κατὰ τόπους συμβουλείαις, ἐπὶ πᾶσι τούτοις τῆς βοηθείας τῆς Α. Κυβερνήσεως ἀπολαύουσα. Τολμῶ δὲ ὑπομῆσαι ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει οὐ πρόκειται περὶ ἀστικοῦ τινος νόμου, ἀλλ' ὥς προερρήθη, περὶ πολλῶν τοβαρωτέρων πραγμάτων ἀπαραιτήτων εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ καὶ τὸν θρησκευτικὸν κοινωνικὸν βίον τοῦ ὑπ' αὐτῆς ποιμανομένου λαοῦ. Καίως πρὸς ταῦτα οὐδεμία ἀλλοίωσις, οὐδεμία τροποποιήσις εἰσχωρεῖ. Ἄλλως τε καὶ ἀποδέδεικται ὅτι αἱ προνομίαι καὶ ἀτέλειαι, ὑποχρέωσις, βεβαιώτεσι καὶ ἐγγυήσεσιν ἐπισημοτάταις τῆς κραταιᾶς βασιλείας περιεφρουρημέναι, σεβασταὶ καὶ ἀπαράβιατοι εἰσι. Καὶ τὰ φιλοδίκαια δὲ κτήνηματα τοῦ φιλολαοῦ ἡμῶν Ἀνακτος οὐδ' ἑμὸς ἐπιτρέπουσιν ὅπως ἡθετηθῶσιν ὑποχρεώσεις ἐπίσταιμοι καὶ διεθνεῖς, καὶ ἀνατραπῇ καθεστὼς εἰς τὸ ἀναλλοίωτον δημόσιον δίκαιον ἀναγκάμενον. κῆρος δὲ καὶ ἰσχύον διεθνῆ περιβεβλημένον καὶ τῆς διπλῆς αὐτοῦ ταύτης ἐγγυήσεως ἔνεκεν ἀπρόσβλητον καὶ ἀμετάσβεστον διατελοῦν εἰς τὸ διηνεχές.

Τούτων οὕτω διευκρινηθέντων, ἰκετεύω νῦν τὴν Ὑμ. Ἐξοχότητα ἵνα ἐπιτρέψῃ μοι προδῆναι εἰς τὴν καθ' ἑκάστα ἔρευναν, ἐξ ἧς καὶ αὐθις ἀποδειχθήσεται ὅτι μέγιστα τῆς Ἐκκλησίας προνομία ἡλλοιωθήσαν, μᾶλλον δ' ἀνετράπησαν, ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις καιροῖς.

Πρώτον. Ἐν βερατίοις ἀρχιερέων, ἄρτι ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου χειροτονηθέντων καὶ ὑπὸ τῆς κραταιᾶς βασιλείας ὑψηλοῖς αὐτοκρατορικοῖς βερατίοις ἐφοδιασθέντων, ἀντὶ τῶν τέως ἰσχυουσῶν παναρχαίων περὶ δίκης κληρικῶν διατάξεων παρεισῆχθησαν,

Ὡς πρὸς μὲν τὰς ἀστικάς δίκας τάδε:

« Αἱ ἀστικάι δίκαι τῶν μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων θεωρεῖσθωσαν ἐπιτοπίως ἐν τοῖς ἀρμοδίοις ἱεροδικείοις ».

Ὡς πρὸς δὲ τὰς ποινικάς τάδε:

« Ὅταν τις τῶν ἐπισκόπων, ἱερέων, καλογήρων, καλογηραίων κατηγορηθῇ ἐπὶ ἐγκλήματι, προσωποκρατεῖσθω ὑπὸ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀνάκρισιν καὶ διαδικασίαν, ἀποδεικνυμένης δὲ τῆς ἐνοχῆς αὐτοῦ, ἐκτελεῖσθω ἀπ' ἐυθείας ἐν τῇ κυβερνητικῇ φυλακῇ ἢ κατὰ νόμον ἐπιβληθεῖσθωμένη ποινή, ἀφοῦ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἀραιρεθῇ ἢ ἐρωσύνῃ αὐτοῦ ».

Ἐξετάσωμεν νῦν, εἰ αἱ νέαι αὗται διατάξεις συνάδουσι τῇ πρὸ τῶν ἀλλοιώσεων τούτων νομίμῳ καθεστῶτι.

Ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς καὶ μητροπολιτικοῖς βερατίοις τάδε τέως ἐθεσπίζοντο περὶ ἀστικῶν δικῶν κληρικῶν:

« Πᾶσα δὴποτε ἀστικὴ δίκη τοῦ πατριάρχου, ἢ μητροπολιτῶν, ἢ ἐπισκόπων, ἢ ἐπιτρόπων καὶ ἀνθρώπων αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἐκδικασθῇ ἀλλ' ἄλλοιόσε εἰμὴ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ μου » (ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου δικαστηρίου).

Πρόδηλον ἄρα ὅτι ἡ νέα περὶ ἀστικῶν δικῶν κληρικῶν διάταξις καὶ οὐσιωδῶς διαφέρει τῆς παλαιᾶς καὶ

πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα αὐτῆς ἀντιστρατεύεται. Παράβιάζεται πρῶτον τὸ γράμμα τῆς ἀρχαίας, καθότι ἐν μὲν ταύτῃ σαφῶς ὁρίζεται ὅτι αἱ ἀστικάι δίκαι τῶν ἐν αὐτῇ μνημονευμένων κληρικῶν οὐδ' ἐν ἑλλάδι ἢ ἐν τῇ βασιλευσύνῃ τοῦ ἐκδικαζόντου ἐν δὲ τῇ νέᾳ φέρεται ὅτι αἱ δίκαι αὗται διεξάγονται ἐν τῷ τόπῳ ἐνθα ἐδρεύουσιν οἱ ἀστικῶς ἐναγόμενοι μητροπολίτης, ἀρχιεπισκόπος, ἢ ἐπίσκοπος. Ἐν μὲν τῇ ἀρχαίᾳ θεσπίζεται ὅτι αἱ δίκαι αὗται διεξάγονται ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἀρμοδίου δικαστηρίου ἐν δὲ τῇ νέᾳ δικαστῆς ὁρίζεται ὁ κατὰ τόπους καθῆς. Ἀντιστρατεύεται δεῦτερον ἡ νέα διάταξις πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας, καθότι διὰ ταύτης μὲν σαφῶς ἐξητραπεῖτο ἀπὸ πάσης τοπικῆς προσβολῆς καὶ ἐπηρεῖας καὶ περιεφρουρεῖτο ἐνώπιον τοῦ ποιμανίου τὸ σεβαστὸν θρησκευτικὸν τῶν ἀρχιερέων ἀξίωμα, δικαζομένων μόνον ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων. διὰ δὲ τῶν ἄρτι παρεισχυθέντων οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἀνώτατοι οὗτοι ἀξιωματικοὶ παραδίδονται τῷ ἐν τῇ ἐθιμῇ τῇ κοινοῦ ἀρχῆς ἢ τῆς δικαιοσύνης ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν οὕτως ἀναγορευόμενος, ἔχει κατὰ συνέπειαν καὶ ἐξουσίαν φυλακίσαι αὐτούς. Τοιαύτης δὲ προδῆλου οὔσης τῆς ἀναμέσου τῆς τέως κρατούσης καὶ τῆς νέας τάξεως διαφοράς, πέποιθα ὅτι ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης εὐδοκήσῃ συνομολογήσῃ ὅτι πάντῃ ἡλλοιῶται κατὰ τοῦτο τὸ ἀρχαῖον καὶ σεβαστὸν καθεστὼς.

Καὶ τὰ περὶ ποινικῶν δὲ δικῶν κληρικῶν ἀρτίως ἐν βερατίοις ἀρχιερέων παρεισχυθέντα ἄρδην ἀναιρέουσιν τὸ μέχρι τοῦδε καθεστὼς.

Καὶ πρῶτον, κατὰ τὰς νέας διατάξεις, ὁ τρόπος τῆς κλητεύσεως, προφυλακίσεως καὶ κρατήσεως αὐτῶν πάντῃ διαφέρει τῆς μέχρι τοῦδε κρατητάσης τάξεως. Συνωδὰ ταῖς ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς καὶ μητροπολιτικοῖς βερατίοις σχετικαῖς διατάξεσιν, ἀπαιτεῖται ὅπως, ἐάν ποτε δεῖσῃ ἵνα κληρικοὶ φυλακισθῶσιν, ἢ προφυλακίσῃ καὶ κρατήσῃ αὐτῶν γένωνται διὰ τοῦ πατριαρχείου, ἢ τοῦ μητροπολίτου ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Καὶ περὶ μὲν τῆς κρατήσεως μητροπολιτῶν τάδε διακελεύεται τὸ πατριαρχικὸν βεράτιον: « Ἐάν δικαστικῶς γένηται χρεια ὅπως συλληφθῇ τῶν μητροπολιτῶν τις ἢ μοναχῶν, ἢ κράτησις ἐνεργεῖται διὰ τοῦ πατριαρχείου ». Περὶ δὲ τῆς κρατήσεως κληρικῶν, ἀμέσως ὑποκειμένων μητροπολίτη, τάδε διαγορεύονται ἐν τοῖς μητροπολιτικοῖς βερατίοις: « Ὅταν δεῖσῃ ὅπως κρατηθῇ ἐπίσκοπος, ἱερεὺς, καλόγηρος ἢ καλόγρια, κρατεῖσθω διὰ τοῦ μητροπολίτου ». Κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας αἱ τῶν κληρικῶν κρατήσεις διὰ τοῦ πατριαρχείου ἢ τῶν μητροπολιτῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις γίνονται, καθὰ μαρτυροῦσι πλείστα τῆς Ὑψ. Πύλης ἔγγραφα πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον, ἐν τοῖς ἀρχείοις ἀμφοτέρων εὑρισκόμενα, καὶ περὶ τῆς προφυλακίσεως καὶ κρατήσεως κληρικῶν πραγματούμενα, καὶ ἡ ἀπὸ 14 Ἰουλίου 1297 (6 Ὀκτωβρίου 1880) ἐγκύκλιος τοῦ ὑπουργείου τῆς δικαιοσύνης πρὸς τοὺς ἀνὰ τὴν ἐπικράτειαν εἰσαγγελεῖς, ἐντελ-

λομένους όπως, προκειμένου περί κλητεύσεως και κρατήσεως κληρικών, ακολουθώσι ταῖς διατάξεσι τῶν πατριαρχικών καὶ μητροπολιτικῶν βερατίων καὶ τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν, κλητεύοντες τοὺς κληρικούς διὰ τοῦ μητροπολίτου, δι' οὗ δέον ὅπως καὶ ἡ προφυλάξις καὶ ἡ κράτησις γίνωνται. Καὶ αἱ μὲν περί κρατήσεως κληρικῶν ἀρχαίαι καὶ σεβασταὶ διατάξεις, πρὸς τὸ θρησκευτικὸν ἀξίωμα τοῦ τυχόν κατηγορουμένου ἀποδίδουσιν, ἐξαρτῶν αὐτὸν καὶ ἀπὸ πάσης ταπεινώσεως καὶ ἀπὸ πάσης τυχόν κακοδούλου προσβολῆς καὶ κατηγορίας· ἀλλ' αἱ ἄρτι ἐν βερατίοις εἰσχωρήσαντι τείνουσιν εἰς προδῆλον τοῦ καθιστώτος ἀνατροπὴν, ὅτε δὴ ἐξουσίαν παρέχουσι τῇ ἀρχῇ, παντὶ ἄρα οἰωδῆναι ὑπαλλήλῳ, προσωποκρατεῖν τοὺς κληρικούς καὶ τοῦτο ἄνευ τῆς προτέρας γνώσεως τῆς οἰκείας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, οὐ σμικρὸν δὲ συμβάλλουσιν εἰς ταπείνωσιν καὶ ἐξευτελισμὸν τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας, καὶ τὰ μάλιστα προσκρούουσι τοῖς θρησκευτικοῖς αἰσθήμασι τοῦ ὁρθοδόξου χριστιανικοῦ πληρώματος.

Δεύτερον δὲ, προκειμένου περί δίκης ἀρχιερέων, κατηγορουμένων τυχόν ἐπὶ ἐγκλήματι, ὁ πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν σύνοδος ἐξετάζουσι πρῶτον, ἐξακριβῶσι καὶ δεδαιούσι, συνωδὰ ταῖς διατάξεσι τῶν βερατίων καὶ τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν καὶ τῇ κρατησάσῃ τάξει, τὴν ἐπὶ ἐγκλήματι κατ' αὐτῶν κατηγορίαν. Καὶ πράγματι· ἡ προτέρα αὕτη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου ἐξακριβώσις, ἐξέτασις καὶ ἐπιβεβαιώσις τῆς κατηγορίας ἀποβαίνει τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τοῦ θρησκευτικοῦ τοῦ τυχόν κατηγορουμένου ἀξιώματος ἔνεκεν. Κατὰ τὴν σχετικὴν τοῦ πατριαρχικοῦ βερατίου διάταξιν: «Οὐδεμία αἵτησις παστ-α σα, καθὴν ἢ ναίτη, σκοπὸν ἔχουσα κατηγορίαν κατὰ «μητροπολίτου, ἢ τὴν παῦσιν καὶ ἐξορίαν αὐτοῦ γίνεται «δεκτὴ, ἐὰν μὴ πρότερον ἐξακριβωθῇ καὶ ἐπιβεβαιωθῇ «ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου· καὶ «ἐὰν τυχόν, δι' οἰουδήποτε τρόπου, ἐπιτευχθῇ ἡ ἐκδοσις «φιρμανίου, μὴ προηγηθῶσιν ἐσπραγισμένων ἀναφορῶν «τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου, τὰ τοιαῦτα φερμάνια «οἰανδήποτε ἡμερομηνίαν καὶ ἂν φέρωσι, λογισθῶνται «πάντῃ ἄκυρα καὶ μὴ γενόμενα». Εὐνόητον δὲ, ὅτι ἐν τῇ διατάξει ταύτῃ πρόκειται περὶ κατηγοριῶν ἐπὶ πολι-λιτοῖς ἢ ἀστικοῖς ἐγκλήμασι, καθότι τοιαῦτα μόνον συνε-πάγονται τὴν ποινὴν τῆς παύσεως, μάλιστα δὲ τὴν τῆς ἐξορίας. Κατὰ δὲ τοὺς ἐθν. κανονισμούς (ἄρθ. 8 τοῦ εἰδι-κοῦ περί ἐκλογῆς ἀρχιερέων νόμου): «Ἐὰν χριστιανοὶ «ἐπαρχίας τινὸς ἐναγῶναι τὸν ἀρχιερέα αὐτῶν, ἢ περὶ «τὸν πατριάρχην σύνοδος, μετὰ τὰς διαλλακτικὰς ἀπο-«πείρας, μεταπέμψεται εἰς βασιλεύουσιν· καὶ εἰ μὲν τὰ «προτεινόμενα ἐγκλήματα εἰσὶ πνευματικά, οὐδεὶς ἕτερος «κατὰ τοὺς ἱερῶς κανόνας καὶ τὰς ἐν τοῖς βερατίοις δι-«ατάξεις πλὴν τῆς συνόδου ἀναμειγνύται· εἰ δὲ τὰ ἐγκλή-«ματα εἰσὶ κοσμικά, ὁ πατριάρχης καὶ ἡ σύνοδος διορίζει «μικτὴν ἐξ ἀρχιερέων καὶ λαϊκῶν τοῦ συμβουλίου μελῶν «ἐπιτροπὴν, ἥτις ἀνακρίνασα τοὺς διαδίκους διὰ μαρπα-«τὰ ὑποβάλλει τὴν ἐκτῆς γνώμην τῷ πατριάρχῃ· εἴτα

«δὲ ὀρίζονται συμφώνως τοῖς νόμοις τῆς Σ. κυβερνήσεως «αἱ ἀναγκαῖαι ποιναὶ, καὶ ἀναφέρεται τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν «Ἱ.ψ. Σύλην· καὶ ἐὰν τὸ ἐγκλημα τοῦ μητροπολίτου ἢ «ἐπισκόπου ἢ ἐκ τῶν κακουργημάτων, ἀρῶν πρῶτον τὸ «πατριαρχεῖον ἀραιρέσῃ τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ τίτλον, τιμωρηθῇ καὶ κατὰ τοὺς ποινικοὺς νόμους». Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 13 τοῦ περί Μικτοῦ συμβουλίου εἰδικοῦ νόμου: «Ἐὰν μέλος τι τοῦ συμβουλίου κατηγορηθῇ ἐπὶ δωροδο-«κίᾳ, εἰ μὲν ἀρχιερεὺς, ἐνεργεῖται τὸ ὄργανον ἄρθρον τοῦ «περὶ ἀρχιερέων κανονισμοῦ· εἰ δὲ λαϊκός, τὸ πρᾶγμα «ἀναγγέλλεται τῇ Ἱ.ψ.λ. Σύλῃ, ἵνα διακριθῇ καὶ ἐπενε-«χθῇ ἢ ἀπόρριψις κατὰ τὸν βασιλικὸν ποινικὸν κώδικα». Καὶ κατὰ τὸ γράμμα ἄρα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν περὶ τούτου ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς βερατίοις καὶ τοῖς ἐθνικοῖς κανονι-σμοῖς διατάξεων καὶ κατὰ μητροπολίτου ἢ ἐπισκόπου ἐπὶ ἐγκλήμασι κατηγορίας ἢ ὑπ' ἀρχῶν ἢ ὑπὸ ἰδιωτῶν γι-γνόμεναι, ἐξετάζονται πρῶτον καὶ ἐξακριβῶνται καὶ ἐπι-βεβαιώνονται ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου. Καὶ ἐκ τούτων καταφανὲς γίνεται ὅτι ἡ Σ. αυτοκρατορικὴ κυ-βέρνησις οὐ δύναται ποτε νομίμως προδῆναι οἰκείᾳ γνώμῃ εἰς τὴν παῦσιν ἀρχιερέως τινός, καθὰ φαίνεται ὑποδηλού-μενον ἐν τῷ ἀπὸ 26 μαΐου ὑψηλῷ αὐτῆς τεσερεῖ, ἀλλὰ τῷ πατριάρχῃ σὺν τῇ περὶ αὐτὸν συνόδῳ ἀπόκειται ἐξετά-σαι τὸ βάσιμον ἢ ἀβάσιμον τῆς κατηγορίας καὶ παῦσαι, τιμωρῆσαι ἢ ἀθωῶσαι τὸν κατηγορουμένον· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐὰν ποτε κατηγορεῖ ἀρχιερέως τινός, ἡ Ἱ.ψ.λ. Σύλην πρὸς τὸ πατριαρχεῖον ἀπετείνετο, ζητοῦσα τὴν παῦσιν ἢ μετᾶσθαι αὐτοῦ, ὅπερ, εἰ μὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον, ἢ ἐ-παυεν ἢ μετετίθει, εἰ δὲ μὴ, ἐν τῇ ἐπερχίᾳ αὐτοῦ διετῆρει. Συνωδὰ τοῖς νομίμοις τούτοις πολιτευομένη ἡ Σ. αυτο-κρατορικὴ κυβέρνησις, πᾶσαν τυχόν κατὰ ἀρχιερέως κατη-γορίαν παρέμπε καὶ παραπέμπει εἰς τὸ πατριαρχεῖον, ὅπερ ἐξετάζει καὶ ἐξακριβῶι καὶ ἐπιβεβαιῶι τὸ βάσιμον ἢ ἀβάσιμον τῶν κατηγοριῶν, τοῦτο δὲ μαρτυροῦσι τὰ ἀρ-χεῖα τῆς τε Ἱ.ψ. Σύλης καὶ τοῦ Πατριαρχείου.

Καὶ ὅμως καίπερ τοσοῦτον σαφῶς οὕτως τῶν περὶ τοῦ προκειμένου διατάξεων, ἐπεχειρήθη ἐσχάτως ὅπως ἀνατραπῇ τὸ καθεστὸς. Ἡ Ἱ.μ. ἐξουχὴς, πρὸς ἣν ἀντρε-χθῆν ἐκετεύον ἵνα μὴ παρασταλέθῃ τὸ καθεστὸς, εὐη-ρεστήθη ἀπάντησάι μοι τῇ 31 μαρτίου ὁδούντος ἔτους ὅτι τοῦτο παρεσταλέθη καὶ ἡλλοιώθη τῶν δικαστικῶν διοργανώσεων καὶ μεταρρυθμίσεων ἔνεκεν. Ἀλλ' ἐπιτρα-πέτω μοι δηλῶται ὅτι ἡ αἰτιολογία αὕτη ἐν πολλῇ ἀ-πορίᾳ ἐνέριψε καὶ ἐμὲ καὶ τὰ περὶ ἐμὲ δύο σώματα τῶν ἐξῆς λόγων ἔνεκεν. Αἱ ἀπὸ τοῦ πνεύματος ἀρχαίμεναι μεταρρυθμίσεις, διοικητικαὶ ἢ δικαστικαὶ, συνεβαστὰν αἰετοῦ καὶ συμβαδίζουσι, συνωδὰ ταῖς ἐπιστημοτάταις αὐ-τοκρατορικαῖς καὶ κυβερνητικαῖς βεβαιώσεσι καὶ ταῖς διεθνεῖσι τῆς Σ. Α. κυβερνήσεως ὑποχρεώσεσι, τῇ στη-ρίζει, τηρεῖ, καὶ ἐκπυλῆσαι τῶν τῆς ἐκκλησίας προνο-μιῶν, καθὰ προαπεδείχθη, οὐχὶ δὲ τῇ ἡλλοιώσει καὶ ἀνα-τροπῇ αὐτῶν. Ὅτι δὲ τὴν ἡλλοίωσιν ταύτην τῶν περὶ τοῦ προκειμένου διατάξεων τῶν βερατίων οὐκ ἀπαιτοῦσι καὶ

τούδε διέταττε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν περὶ διατροφῆς ἀποφάσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, ἅτινα καὶ μόνα ἀρμοδίᾳ εἰσιν. Ἀλλὰ τὰ ἀρτίως θεσπισθέντα καὶ περὶ τούτου εἰς πρόδηλον τοῦ καθεστώτος ἀνατροπὴν τείνουσι, καθὰ ἐξάγεται ἐκ τε τῶν διὰ τοῦ ἀπὸ 23 μαΐου 1299 (1883) ὑψηλοῦ ἀπαντητικοῦ αὐτῆς γράμματος γνωστοποιηθέντων μοι καὶ ἐκ τῆς ἀπὸ 19 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους σχετικῆς ἐγκυκλίου τῆς ὑμετέρας ἐξουχότητος πρὸς τοὺς ἀνὰ τὴν ἐπικράτειαν δικαστικούς ἐλεγκτάς. Ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ταύτῃ ἡ ὑμετέρα ἐξουχότης τάδε αὐταῖς λέξεσιν ἐντέλλεται: « Αἱ παρὰ τῶν πατριαρχείων περὶ διατροφῆς « ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις εἰσὶ μὲν ἐκτελεσταί, ἐὰν μὴ « προσβληθῶσιν, ἀλλ' ἐὰν γένηται ἐνοστασις ἐπὶ τῆς βά- « σεως καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς διατροφῆς, δέον ὥπως ἡ ὑπό- « θεσις θεωρηθῇ ἐνώπιον τῶν δημοσίων δικαστηρίων ». Ἐπεταὶ ἄρα ἐκ τούτων ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις τὰς τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων περὶ διατροφῆς ἀποφάσεις οὐχ ὑπολαμβάνει τελεσιδικίους· ἐπεταὶ ὅτι ἐξουσίαν χορηγούσα τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις ἐξετάζειν ἐν περιπτώσει ἐνοστάσεως καὶ τὴν βᾶσιν καὶ τὸ ποσὸν τῆς διατροφῆς καὶ περὶ τούτων δικάζειν, προτίθεται καὶ ὡς πρὸς τὸ κύρος τοῦ γάμου καὶ ὡς πρὸς τὴν τοπικὴν διάστασιν καὶ ὡς πρὸς τὴν ταύτῃ συνδεδεμένην διατροπὴν καταργῆσαι τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων καὶ ταύτην ἀναθέσθαι τοῖς πολιτικοῖς. Ἀλλὰ κατὰ τίναν νόμον τὰ πολιτικὰ ταῦτα δικαστήρια δικάζουσι τὰς ἀπὸ τοῦ γάμου ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἀπορρέουσας διαφορὰς καὶ τίνι τρόπῳ κρινούσι περὶ τοῦ βατίμου ἢ ἀβασίμου τῆς τοπικῆς διαστάσεως καὶ τῆς ταύτῃ ἐπομένης διατροφῆς; Νόμος γὰρ τοιοῦτος κοινὸς τοῖς πᾶσιν οὔτε ὑπάρχει, οὔτε δυνατόν ποτε ὥπως τεθῇ ἐνταῦθα. Ἄλλως τε πρόδηλον ὅτι πᾶσα δὴποτε περὶ γάμου διαφορὰ θρησκευτικὴ τὴν οὐσίαν ἐστίν, ὑπὸ θρησκευτικῶν ἄρα νόμων διέπεται καὶ μόνον ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων ἐκδικάζεται, μηδενὸς ἐτέρου δυναμένου ἀναμιχθῆναι. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἀπὸ γάμου διαφοραὶ μετὰ μυσουλμάνων τοῖς δικαστηρίοις τοῦ σερῆ παραπέμπονται ὑπὸ τῆς Σ. αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως, ἅτε δὴ ὑπὸ θρησκευτικῶν νόμων διεπόμεναι· διὰ τοῦτο ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις, καθὰ διαγορεύεται ἐν τοῖς ὀργανικοῖς αὐτονόμων καὶ προνομιοῦχων τινῶν ἐπαρχικῶν νόμοις, προνόησεν ὥπως αἱ ἀπὸ γάμου διαφοραὶ μετὰ μυσουλμάνων, ἅτε θρησκευτικαὶ τὴν οὐσίαν, μὴ ὑποβάλλωνται τοῖς κοινοῖς δικαστηρίοις, ἀλλὰ διεξάγονται ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους μυσουλμανικῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν· διὰ τοῦτο καὶ οἱ τοῦ κράτους νόμοι ἐξήρσαν τῆς δικαιοσύνης τῶν κοινῶν δικαστηρίων τὰς ὑπὸ θρησκευτικῶν νόμων διεπόμενὰς διαφορὰς· διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἱ. Ἰ. Πύλη ἐν τῷ ἀπὸ 15 μαΐου 1867 ὑπομνήματι αὐτῆς πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις σαφέστατα τὰς ἐδήλωσεν: « Αἱ δι- « καὶ αἱ ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν νόμων διεπόμεναι καὶ « ἐν αἷς τῆς φύσεως αὐτῶν ἔνεκεν, διάδικοί εἰσιν ἡ « μυσουλμάνοι πρὸς μυσουλμάνους ἢ χριστιανοὶ πρὸς

« χριστιανούς, δικάζονται κατὰ τὰ ἀνέκλιθεν κρατή- « σματα αἱ μὲν μετὰ μυσουλμάνων ὑπὸ τῶν δικα- « στηρίων τοῦ σερῆ, αἱ δὲ μετὰ χριστιανῶν ὑπὸ τῶν « κοινωτικῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, ἅτινα εἰδικὰ « ὄντα δικαστήρια ἀκολουθοῦσι νόμοις καὶ κανονισμοῖς « εἰδικοῖς ».

Τέταρτον. Κατὰ τὰ ἀρτίως θεσπισθέντα καὶ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας ἐξουχότητος γνωστοποιηθέντα « ἡ Σ. αὐτο- « κρατορικὴ κυβέρνησις, τῇ αἰτῇ ἡ ἀμροτέρων τῶν διαδ- « κων ἡ καὶ τοῦ ἐνὸς αὐτῶν, παραπέμπει τὰς ἀπὸ διαθ- « κων ὀρθοδόξων χριστιανῶν διαφορὰς εἰς τὰ δικαστήρια ». Ὡς ἄρα ἐν τῷ περὶ διατροφῆς, οὕτω καὶ ἐν τούτῳ ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις οὐκ ἀνγνωρίζει τελεσιδικίους τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων. Ἀλλὰ τίναν τὰ δικαστήρια, ἅτινα κατὰ δεύτερον βαθμὸν δικάζουσι τὰς ἀπὸ διαθῆκων ὀρθοδόξων διαφορὰς; Ἦν τα τοῦ Σερῆ, ἢ σύγκυσις πρόδηλος· οὐ γὰρ πρόκειται περὶ διαφορὰς ἀπὸ διαθῆκας μυσουλμάνου, ἐν ᾗ διάδικοί εἰσι μυσουλμάνοι καὶ ἥτις ὑπάρχει τῷ μυσουλμανικῷ νόμῳ. Ἄλλα περὶ διαφορὰς ἀπὸ διαθῆκας χριστιανοῦ ὀρθοδόξου, ἐν ᾗ χρι- « στιανοὶ ὀρθοδόξοι εἰσιν οἱ διάδικοι. Καὶ, ἐπειδὴ ἡ διαθήκη τοῦ χριστιανοῦ ὀρθοδόξου συντάσσεται κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην σχετικὴν νομοθεσίαν, ἐπεταὶ φυσικῶς τῷ λόγῳ ὅτι καὶ πᾶσα ἀπὸ τῆς διαθῆκας ταύτης διαφορὰ τῷ ἐκκλησιαστικῷ νόμῳ ὑπόκειται. Ἦν ἡ κατὰ δεύτερον βαθμὸν ἐκδικασίς τοιούτων διαφορῶν ἀνατελῇ τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις, τίς νόμος καὶ ταῦτα ἀκολουθήσουσι, μηδενὸς τοιοῦτου ὑπάρχοντος, μηδὲ δυνατόν ὄντος ὥπως τοιοῦτός τις κοινὸς τεθῇ; Ἀλλ' ἐμμελουμένον ὅτι τοιαῦτα διαφοραὶ ὑπὸ θρησκευτικῶν νόμων διεπόμεναι καὶ ἐν αἷς οἱ διάδικοι μὴ καὶ τῇ αὐτῇ θρησκευτικῇ ἀκολουθοῦσιν, ὑπάρχοντα τοῖς ἀρμοδίαις εἰδικοῖς δικαστηρίοις. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ περὶ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων νόμος ἐν ἀρθρῳ 1 ἐξήρσεν αὐτὰς ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης τῶν κοινῶν δικαστηρίων· διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἱ. Πύλη ἐν τῇ προμνησθείσῃ παραγράφῳ τοῦ ἀπὸ 15 μαΐου 1867 ὑπομνήματος αὐτῆς ἐβεβαίωσε τὰ παραπάνω· διὰ τοῦτο καὶ προκειμένου περὶ δωρεῶν καὶ κληροδοτημάτων ἀπὸ διαθῆκων χριστιανῶν ἐδήλωσε τὰς ἐνταῦθα πρεσβείαις τῶν δυνάμεων διὰ τῆς ἀπὸ 18 μαρτίου 1878 ἀνυπογράφου διακοινώσεως τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τάδε: « (Ὁ) ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργῶς λαμβάνει τὴν τιμὴν « γνωστοποιῆσαι τῇ πρεσβείᾳ τῆς Α. Μ. . . ὅτι συμφῶς « γνωμοδοτῇ τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους ἡ νομοδό- « τῆς δωρεᾶς μετὰ ζώντων ἢ κληροδοτήματος ἀπὸ δια- « θῆκης, ἀρρῶντων εἰς ἀκίνητα, κείμενα ἐν τῇ ὁθωμαν- « κῇ αὐτοκρατορίᾳ, οὐδαμῶς ὑποβάλλεται τῇ βεβαίωσει καὶ « κυρώσει τῶν δικαστηρίων τοῦ Σερῆ, ἐκτός ἐὰν τα ἐγγρα- « φα ταῦτα δὲν συνετάχθησαν κατὰ τὰς διατυπώσεις, τὰς « περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν ἐγγυημένας, οἷα εἰσιν ἡ « παρουσία τῶν τοῦ ἔθνους προκρίτων καὶ ἡ πιστοποίησις « τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ μητροπολίτου. Ὅτι δὲ ἐν περι- « πτώσει, καθ' ἣν οἱ ὅροι οὗτοι ἐπληρώθησαν καὶ πᾶτα

« ὑπόνοια ὁδολογίας κακῆς πίστεως οὕτως ἐξέλιπεν, αἱ δὲ αὖτε καὶ τὰ κληροδοτήματα αὐτοδικαίως ἐξαίρουσιν » αὐτὸ τῆς δικαιοδοσίας τῶν τοῦ Σερῆ δικαστηρίων, τὰ δὲ αὖτε ἀκίνητα, ἅτινά εἰσι τὸ ἀντικείμενον τῆς δωρεᾶς ἢ τοῦ κληροδοτήματος, μεταδιδάσκονται εἰς τοὺς δωρεοδόχους καὶ κληροδόχους, μηδαμῶς ὑποβαλλομένους τῇ δικαιοδοσίᾳ τοῦ Σερῆ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἡμέτερα ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια εἰδικῶ νόμῳ ἀκολουθοῦσιν ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδεδεγμένῳ, εἰδικὰ δὲ εἰσι καὶ ἀνέκαθεν τοιαῦτα ὑπὸ τῆς κρατικῆς βασιλείας ἀναγνωρίζονται, ἔπεται ὅτι ἡ λειτουργία αὐτῶν οὐδαμῶς παραβιάζει τὴν τῶν κοινῶν δικαστηρίων. Καὶ ἡ λειτουργία δὲ τῶν τοῦ Σερῆ, εἰδικῶν ὄντων καὶ ὑπὸ εἰδικοῦ νόμου διεπομένων, οὐδαμῶς παρακωλύει τὴν τῶν κοινῶν δικαστηρίων, ἐνεργούντων ἐν τοῖς ὅροις τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν, οὔτε πρὸς τοὺς νόμους τοῦ κράτους ἀντιστρατεύεται.

Ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβερνήσις ἀνέκαθεν ἀνωμολόγησεν ὅτι αἱ ἀπὸ διαθηκῶν χριστιανῶν ὀρθοδόξων διαφοραὶ θρησκευτικαὶ εἰσιν, αἵτε ὑπὸ θρησκευτικῶν νόμων διεπόμεναι, ὅτι ἄρα ὑπάγονται τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δικαστηρίοις. Τούτου ἕνεκεν καὶ πάντα ἀνάμειξις ἄλλων δικαστικῶν ἀρχῶν ἀείποτε ἀπηγορεύθη, ἐὰν δὲ ποτε καθὼς ἡ ναῖτης τις ἀνεμίσγνυτο, ἡ Ὑψ. Πύλη τῇ αἰτήσῃ τοῦ πατριαρχείου ἀπηγόρευε τὴν τοιαύτην ἀνάμειξιν. Καὶ τοῦτο δῆλον γίγνεται ἐκ πολλῶν σχετικῶν ἐγγράφων εὑρισκομένων ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς τε Ὑψ. Πύλης καὶ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου, ἐπίσης δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀπὸ 4 βεβλ. 1285 (8 ὁκτωβρίου 1868) βεζυρικῆς ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς γενικούς διοικητάς, ὡς ἐξῆς δ' ἐχούσης :

« Τὸ τῶν Ῥωμαίων πατριαρχεῖον διὰ ταχυρίου ἀνήγαγειν ὅτι τινὲς τῶν καθήκων ἐπεμβαίνουσιν εἰς ὑποθέσεις ἀποδελευστάς εἰς τὴν θρησκείαν, οἷον διαθήκας, προικοσύμφωνα, συνοικέσια καὶ τὰ παρόμοια, καὶ ἐξήτησεν ὅπως ἡ ἐπέμβασις αὕτη ἀπαγορευθῇ.

« Ἐπειδὴ κατὰ τὸν ὑπάρχοντα κανονισμόν ἡ διεξαγωγή τῶν τοιούτων θρησκευτικῶν ὑποθέσεων γίνεται παρὰ τῆς μητροπόλεως καὶ ἐμποδίζεται ἡ τῶν ἄλλων δικαστηρίων ἐπέμβασις, διατάχθη δι' ὑψηλοῦ διατάγματός ὅπως πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν δοθῶσιν αἱ ἀνγκαῖαι παραγγελίαι εἰς τοὺς εἰρημένους καθήκους. Συστηθείσης δὲ τῆς ὑποθέσεως καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη, παρακαλεῖσθαι καὶ ὑμεῖς ὅπως ἐκτελέσητε τὴν ὑψηλὴν ταύτην ἀπόφασιν ».

« Ὅτι δὲ ἀείποτε ἡ ἐπὶ τούτου δικαστικὴ εἰδικὴ ἐξουσία τοῦ πατριαρχείου καὶ τῶν μητροπόλεων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀνωμολογήθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως, τῶν τεκμηρίων πρόκειται πολλὰ τῆς Ὑψ. Πύλης πρὸς τὸ πατριαρχεῖον ἐγγράφα, ἐπιθυμούσης πληροφωρηθῆναι, εἰ ἡ τοιαύτη τοιαύτη διαθήκη ἔγκυρος ἢ ἄκυρος. Ἀναγκαῖον δὲ νομίζω ὑπομνησáναι ὅτι τὸ ἀποφαινεσθαι ἀρχὴν τινά, ὡς τὰ πατριαρχεῖα κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν, περὶ τοῦ ἐγκύρου ἢ ἀκύρου διαθήκης, δικαστικὴν διεξαγωγὴν προϋποτίθουσιν· ἀνεῦ γὰρ δίκης καὶ

δικαστικῆς ἀποφάσεως οὐκ ἔστιν ἀρχὴ τινὶ ἀποφαινεσθαι ὅτι ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη διαθήκη ἔγκυρος ἢ ἄκυρος. Καὶ κατὰ τοὺς ἐθνικούς δὲ κανονισμούς αἱ ἀπὸ διαθηκῶν διαφοραὶ εἰς τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις ἀναγόμεναι, διεξάγονται καὶ ἐκδικάζονται ὑπὸ τοῦ ἐν τοῖς πατριαρχείοις μικτοῦ συμβουλίου, καθὰ ὁρίζεται ἐν τῷ 3 ἄρθρῳ τοῦ 6 τίτλου τοῦ περὶ καθηκόντων τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου εἰδικοῦ νόμου. Πασίγνωστον δὲ ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος συμβούλιον ἀνωμολογήθη καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως εἰδικὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἔχον ἐπὶ θρησκευτικῶν ὑποθέσεων, οἷαι αἱ ἀπὸ προικῶν, διαθηκῶν καὶ λοιπαί, καθὰ δῆλον γίγνεται καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἄρθρων καὶ τοῦ 14 ἄρθρου τοῦ εἰδικοῦ περὶ τοῦ συμβουλίου τούτου νόμου, τὰς διεξαγορεύοντας : « Οἱ ἐνάγοντες εἰς αὐτὴν, οἷαι ἐν τῷ τρίτῳ ἄρθρῳ ὠρίσθησαν (δίκαι δηλ. ἀπὸ προικῶν, διαθηκῶν κ.τ.λ.), ὀφείλουσι πρὸ τῆς ἐνάρας ξεῶς τῆς διαδικασίας νὰ δίδωσιν ἐγγύησιν διὰ τὰ ἐν τῇ διαρκείᾳ αὐτῶν προκύφοντα ἔξοδα ». Συνωδὰ ταῖς διατάξεσι ταύταις τὸ συμβούλιον τοῦτο πλείστας ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ διαφορὰς ἀπὸ διαθηκῶν ἐξεδίκασε καὶ πρωτοδικῶς καὶ κατ' ἐρεσιν τὰς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, τῆς Ὑψ. Πύλης προθύμως ἀείποτε διαταξάσης τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχετικῶν αὐτοῦ ἀποφάσεων, εἰ ἡττωμένους τις ἐδυστρέψει· οὕτω δὲ καὶ τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μητροπολιτικὰ δικαστήρια ἐδικάζον καὶ δικάζουσι πρωτοδικῶς τὰς τοιαύτας διαφορὰς. Καθὰ δὲ ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς τελευταίας τῆς Ὑψ. Πύλης ἐγκυκλίου, δι' ἧς ἐπεχειρήθη ὅπως καὶ κατὰ τοῦτο ἀλλοιωθῇ τὸ καθεστῶς, καὶ ἡ πλειονότης τοῦ νομοθετικοῦ τμήματος τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους, ὅπερ συνωδὰ τῷ 3 ἄρθρῳ τοῦ ἀπὸ 8 ζιλιχιδῆ 1284 ὀργανικοῦ αὐτοῦ κανονισμοῦ μόνον ἀρμοδιόν ἐστιν ἀποφαινεσθαι ἐν περιπτώσει συγκρούσεως ἀρμοδιότητος δικαστηρίων « ποιοῦν τὸ ἀρμοδίον δικαστήριον », ἀπεφάνητο ὅτι ἐν ταῖς ἀπὸ διαθηκῶν χριστιανῶν προκυπτούσαις δίκαις ἀρμοδίαι εἰσι τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια κατὰ τὸν κανονισμόν τῶν πατριαρχείων. Τὴν εἰδικὴν τέλος ἀρμοδιότητα τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων ἐν ταῖς προκειμέναις διαφοραῖς ἀνωμολόγησε καὶ ἐβεβαίωσε καὶ ἡ σταθερὰ νομολογία τοῦ ἀνωτάτου τῆς αὐτοκρατορίας δικαστηρίου, τοῦ ἀκυρωτικοῦ, καθὰ μαρτυρεῖ σὺν ἄλλαις καὶ ἡ ἀπὸ 28 ζιλιχιδῆ 1297 ἀπόφασις αὐτοῦ.

Πρόσθετον. Πρώτη καὶ ἄμετος ἀπόρριψις τοῦ ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ βεβαιωθέντος καὶ κυρωθέντος ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος ὁμολογουμένως ἐστὶν ἡ τοῦ θρησκευτήματος ἡμῶν ἐλευθέρια ἐξάσκησις, ἣν ἀείποτε ἐβεβαίωσεν ἡ κρατικὴ βασιλεία. Ἀλλ' ἵνα τὸ θρησκευμα ἐλευθέρως ἐξαστῇται, προσαπαιτεῖται καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐπισκοπῆς παλαιῶν καὶ ἀνεγέρσεως νέων ἱερῶν ἐκκλησιῶν. Τὴν ἐλευθερίαν ταύτην καὶ πρότερον μὲν ἡ Σ. κυβερνήσις ἐβεβαίωσε, μετὰ δὲ τὸ Τανζιμάτιον καὶ ἐπέετεινε. Καὶ ταῦτα διατρανοῦνται ἐν τῷ Χάτι-χουμαγιούν ἀπὸ 18 φεβρουαρίου 1856 (11 τζεμαζι-ούλ-ἄχρ 1272), ἐν τῷ ἀπὸ 30 νοεμβρίου 1875 (13 ζηλαδῆ 1292) περὶ μεταρρυθμίσεων αὐτοκρα

τορικῶ φερμανίῳ, καὶ τῷ ἀπὸ 15 μαΐου 1867 ὑπομνήματι τῆς Ὑψ. πύλης, ἐνθα τὰδε δηλοῦνται:

«Οὐδὲν κώλυμα παρεμβάλλεται εἰς τὴν οἰκοδομὴν αὐτῶν ἐκκλησιῶν ἢ τὴν ἐπισκευὴν παλαιῶν· οὐ μόνον δὲ αὐτῶν κώλυμα παρεμβάλλεται, ἀλλ' ὁ Ἄναξ καὶ ἡ κυ- α δέρνησις συνεχῶς βοήθουσι πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ἱερῶν αὐτῶν ἰδρυμάτων, εἴτε γήπεδα δωρούμενοι, εἴτε γρῆ- α ματα χορηγοῦντες». Καὶ πράγματι μέχρι ἐσχάτων ἡ πρὸς ἀνέγερσιν ἱερῶν ἐκκλησιῶν ἀδεία ἐχορηγεῖτο ἅμα τῇ τοῦ πατριάρχου αἰτήσῃ πρὸς τὴν Ὑψ. πύλην. Ἀλλὰ τε- λευταῖον ὁλίγη πολλῇ συνεσχέθημεν παρατηρήσαντες, ὅτι αἰτήσεις νόμιμοι τοῦ πατριαρχείου πάντῃ παρεωράθη- σαν, προβαλλομένων λόγων, οἵτινες καὶ τῷ νόμῳ ἀγνω- στοί εἰσι, καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς τέως κρατησάσης τῆς ξεῶς ἀντιστρατεύονται καὶ μονοῦ τὴν βεβαιωθεῖσαν ἐ- λευθερίαν περιορίζουσιν.

Ἔκτον. Καὶ ἐν τῇ ἀνεγέρσει δὲ σχολῶν παρετη- ρήθη ἐσχάτως ὅτι παρεμβάλλονται κωλύματα παρὰ τὰ ἀνέκαθεν κρατήσαντα. Καὶ ταῦτα παρὰ τὰς ὑψηλὰς αὐτο- κρατορικὰς διατάξεις καὶ τὰς τῆς Ὑψ. πύλης διαβεβαιώ- σεις, ὅτι ἡ οἰκοδομὴ ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων παντὶ τρόπῳ εὐκολυνθήσεται, καθὼς δῆλον γίγνεται ἐκ φητῶν διαταξέων τοῦ Χάτι-χουμπαρὸν καὶ τοῦ ἀπὸ 30 νοεμ- βρίου 1875 αὐτοκρατορικοῦ φερμανίου, τὰδε ὁρίζοντες: αὐτοκρατορικῶς πᾶσαι αἱ εὐκολίαι πρὸς ἱδρύσιν καὶ αὐτοκρατορικῶς ἐκκλησιῶν, τῶν σχολείων καὶ τῶν αὐτῶν ἐθνικῶν αὐτῶν ἰδρυμάτων». Ἀλλὰ καὶ παρεμ- βάσεις παρετηρήθησαν ἐσχάτως ἐν τῇ τακτικῇ καὶ κανο- νικῇ πορείᾳ τῶν σχολῶν ἡμῶν, ἥκιστα συνάδουσαι τῇ ἀνέκαθεν τάξει. Ὡς γνωστὸν τῇ αὐτοκρατορικῇ κυβερνή- σει, τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ἀνέκαθεν ἐξασκεῖ τὴν εἰδικὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν σχολῶν τοῦ ὁρθοδόξου γένους, κοι- νωτικῶν ἢ ἐθνικῶν, ἐποπτεῖαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἱ δὲ μητροπολίται ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Τὰ ἐκπαιδευτικὰ δὲ ἡμῶν καταστήματα εἰσιν ἐξαρτήματα, μᾶλλον δὲ προ- αρτήματα τῶν κατὰ τόπους ἱερῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἀνε- γείρονται καὶ συντηροῦνται πόροις ἐκκλησιαστικαῖς καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν ἐμβατικῶν τῶν ἱερῶν καὶ ἀπὸ τῶν δίσκων συλλεγομένοις γρημίαις, οἷς ἐνίοτε προστίθενται καὶ προαιρετικαὶ φιλομούσων συνδρομαί. Προαρτήματα ὄν- τα τὰ σχολεῖα τῶν ἐκκλησιῶν, διευθύνονται συνήθως καὶ ἐποπτεύονται ὑπὸ τῶν ἐπιτροπῶν τῶν ἱερῶν ναῶν, αἵτινες καὶ κατὰ τοῦτο ὑπόκεινται τῷ ἐν τοῖς πατριαρχείοις Μικτῷ συμβουλίῳ, ὅπερ τὴν ἐπὶ τῶν σχολῶν ἐποπτεῖαν ἐξασκεῖ τῇ ἀνωτάτῃ τοῦ πατριάρχου ἐγκρίσει διὰ τῆς Κεντρικῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιτροπῆς, πολλὰς αἰέποτε φροντίδας γι- γνομένης ὅπως καὶ διδάσκαλοι πολιτεύονται καὶ διδα- σκαλὶα γίνονται κατὰ τρόπον μὴ ἀπρόσδοτον πρὸς τὸ θρη- σκευτικὸν καὶ πολιτικὸν καθεστῶς. Ὅτι δὲ ἡ αὐτοκρατο- ρικὴ κυβερνήσις ἐπόπτην τῶν σχολῶν ἀνέκαθεν ἀνεγνώ- ρισε τὸ πατριαρχεῖον, δῆλον γίγνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πᾶσα πρὸς ἀνέγερσιν αὐτῶν ἀδεία τῇ αἰτῇ τοῦ πατριάρχου

χορηγεῖται, καὶ ἐκ σαρεστῶν σχετικῶν ἀρθρῶν τῶν ἐ- θνικῶν κανονισμῶν. Καὶ ἐν μὲν τῷ 19^ῳ ἀρθρῷ (τίτλ. 3^ῳ) τοῦ εἰδικοῦ περὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου νόμου τὰδε ὁρίζονται: αὐτῶν οὐτιωδῶν καθηκόντων τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ αὐτῶν προκρίτων τοῦ ἔθνους ὑπάρχει τὸ νὰ λάβωσι πρό- νοιαν περὶ συστάσεως κατὰ τὴν ἐθνικὴν παρθεναγω- γείαν, εἰς ὅποιον μέρος ἐγκαθίστηται τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ πατριαρχίου, τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῦ Μ. συμβουλίου. Ἐν δὲ τῷ 20^ῳ τοῦ αὐτοῦ νόμου τὰδε: ἐπὶ αὐτῶν θέλει καταβάλλεσθαι ἡ δέουσα πρόνοια περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐθνικῶν κοινωτικῶν καταστημά- των, ἡ γὰρ τῶν νοσοκομείων, τῆς ἐν Φαναρίῳ ἐθνικῆς σχολῆς, τῶν ἐπαρχιακῶν καὶ ἐνοριακῶν σχολείων καὶ καὶ λοιπῶν, εἰς τὰ ὅποια ἡ διδασκαλία ποιεῖται νὰ γίνη- ται ἐκ κοινωτικῶν. Ἐν δὲ τῷ 3^ῳ ἀρθρῷ τοῦ 11^ῳ τίτλου τοῦ περὶ καθηκόντων τοῦ Μ. συμβουλίου εἰδικοῦ νόμου τὰδε ὁρίζονται: τὸ συμβούλιον ἐπιτηρεῖ καὶ ἐποπτεῖ αὐτῶν τὴν καλὴν διεξάγωσιν τῶν ἐθνικῶν σχολείων καὶ νοσοκομείων καὶ λοιπῶν κοινωτικῶν ἐθνικῶν καταστη- μάτων. Καὶ ἐν τῷ 5^ῳ ἀρθρῷ τοῦ αὐτοῦ νόμου τὰδε: Πρὸς διευθύνσιν τῶν ἐθνικῶν σχολείων καὶ λοιπῶν κοι- νωτικῶν καταστημάτων τὸ συμβούλιον διορίζει ἐπιτρό- πους καὶ ἐφόρους τῇ γνώμῃ καὶ ἐγκρίσει τοῦ πατριάρ- χου. Ἐκ τῶν νόμων τούτων κατὰ δῆλον γίγνεται ὅτι ἡ κραταιὰ βασιλεῖα ἐβεβαίωσε καὶ ἀνωμολόγηται τὴν ἐξου- σίαν τῆς Ἐκκλησίας ὅπως ἐποπτεῖ, ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ κοινωτικῶν ἡμῶν σχολῶν.

Πιστεύω ὅτι διὰ τῆς προσηγγεῖσης λεπτομεροῦς ἀνα- πτύξεως τρανῶς ἀποδείκνυται ὅτι ὁ Προβλεπὴς ἐνεκα λό- γων μεγίστης πολιτικῆς σπουδαιότητος, εἰς τὸ μακρὸν καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ ὑψηλοῦ κράτους ἀπορρίπτων, ἐβού- ρωτε καὶ ἐβεβαίωσε τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς, ὅτι ταῖς ἀρχαῖς ταύταις ἡκολούθησαν πάντες οἱ ἐνδοξοὶ αὐτοῦ διὰ- δοχοί, αἵτινες ἀνωμολογῶντες ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως ὅτι αἱ τῆς Ἐκκλησίας προνομίαι καὶ ἡ ἀρχαι- φνὴς τοῦ καθεστώτος τοῦτο τῆς τῆς συντήρησιν εἶπε καὶ τῷ ὑψηλῷ κράτει καὶ τοῖς λαοῖς ὅτι τὸ καθεστῶς τοῦτο καὶ ἀπαράβιαστον καὶ μηδὲ μιᾶς ἀλλοιωτέως ἐπιδεκτικὸν ἐ- στί, αἱ ἐν μὲν περιπερὶρρημένον ὁριστικῶς τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως βεβαιώσεται καὶ ἐγγράφεται, ἐν μὲν δὲ τὸ ἀπὸ ἐπιστημονικῶν διελθόντων πράξεων κῶρος περιβεβλημένον ὅτι πάντα τὰ ζητήματα, περὶ ὧν ἐπαρ- χματεύθη, ὑπὸ θρησκευτικῶν νόμων διέπονται καὶ θρη- σκευτικὰ εἰσι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀνεκμνηστέως ἡ εἰδικὴ ἐπὶ τούτων δικαστικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐξουσίαν ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη, καθ' ἣν δέον ὅπως αἱ μὲν μεταξὺ μουσουλμάνων διαφοραὶ αἱ ὑπὸ θρησκευτικῶν νόμων διεπόμεναι δικα- ζονται κατὰ τὸ σερὴ, αἱ δὲ μεταξὺ χριστιανῶν τοιαῦται διεξιζονται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς καὶ αἱ κατ' ἔθρος, ἀνω- μολογήθη ἀνέκαθεν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως, καὶ ταύτη κῶρος διελθὼς περιβεβλημένη ἡκολούθησεν ἐσχάτως καὶ πάλιν, προνοήματα ὅπως αἱ μουσουλ-

μάνων οικώντων ἐν αὐτονόμοις ἢ προνομιοῦχοις ἐπαρχίαις διαφοραὶ μεταξὺ μουσουλμάνων αἱ ὑπὸ θρησκευτικῶν νόμων διεπόμεναι δικάζονται κατὰ τὸ σερῆ· καὶ ὅτι παρὰ πάντα ταῦτα ἐπεχειρήθη ἐσχάτως ὅπως ἀλλοιωθῇ καὶ ἀνατραπῇ τὸ καθεστῶς, ἀπραϊτήτων ὑπάρχον ἐἰς τὴν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐλευθέρᾳ τῆς Ἐκκλησίας ἐνέργειαν καὶ εἰς τὸν θρησκευτικὸν κοινωνικὸν βίον τοῦ ὑπ' αὐτῆς ποιμαινομένου λαοῦ.

Πεῖραν πολλάκις λαβόντες τῆς ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ὁρθοδόξου γένους μερίμνης τοῦ μεγαλειότητος καὶ φιλολαοῦ ἡμῶν Ἀνακτος· ἐρεϊδόμενοι ἐπὶ τὰ φιλοδίκαια αἰσθήματα τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος, καὶ στερρῶς ἀντεχόμενοι τῶν εὐμενείᾳ πολλῇ πολλάκις δοθεισῶν δημοσίων ἐπιστημοτάτων βασιλικῶν καὶ κυβερνητικῶν υποσχέσεων καὶ βεβαιώσεων, πεποιθήμεν ὅτι ἡ κρατικὰ β. σιλεῖα εὐδοκῇ εἰς ἐμπεδῶσαι καὶ αὐθις τὸ ἄρτι σφόδρα σαλευθὲν ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς. Καὶ ἐγὼ δὲ καὶ τὰ περὶ ἐμὲ δύο σώματα, νομίμως ἀντιπροσωπεύοντες τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν ὑπ' αὐτῆς ποιμαινόμενον λαόν, οὐ παυσόμεθα δεόμενοι ὑπὲρ τῆς ἀμεταπτώτου ὑγείας τοῦ εὐεργετικωτάτου καὶ κραταιοτάτου ἡμῶν Ἀνακτος καὶ τῆς ἐπὶ μῆχιστον διατηρήσεως ἐπὶ τὸν λαμπρὸν καὶ ἐνδοξον θρόνον Αὐτοῦ.

Τῇ 14 ἰουλίου 1883, 22 βμαζὴν 1300.

(ὁπορ. ΙΒΑΚΕΙΜ)

Β'

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον

Ἀριθ. πρωτ. 4400

Τῇ Α. Ε. τῷ ὑπουργῷ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν.

Ἐξοχώτατε

Συνεπεῖξ ὑψηλοῦ τετκερὲ τῆς Α. ὑψηλότητος τοῦ μεγάλου βεζύρου πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐμενῇ καὶ προσηνῇ μοὶ ἐξοχότητι, εὐηρεστήθη αὕτη κατὰ τὴν προπαρελθούσαν τετάρτην 2 τοῦ οὐδύντος μηνὸς ἵνα μετακαλεσαμένη με παρ' ἐαυτῇ διακοινώσῃ μοι τὴν διὰ τοῦ ῥηθέντος ῥηλοῦ τετκερὲ διαβιβασθεῖσαν αὕτη ὑψηλὴν γνώμην τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀπὸ τῆς 13 Σεπτεμβρίου ταπεινοῦ ταχυρίου μου, δι' οὗ ἐζητούμην ὅπως χορηγηθῇ μοι τὸ τῆς πατριαρχίας ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν βεράτιον ἀπαράλλακτον καὶ σύμφωνον καθ' ὅλα τῷ τοῦ ἀειμνήστου προκατόχου μου. Κατὰ τὴν διακοινωθείσάν μοι ὑψηλὴν ταύτην γνώμην ἡ Σ. αὐτοκρατορικὴ κυβερνήσις φρονεῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν αἵτησίν μου τοῦ χορηγησά μοι ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν βεράτιον, οἷον τὸ τοῦ προκατόχου μου, δίχα δηλονότι τῶν ὑπὸ τῆς Σ. αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως τελευταίως ἐπὶ δύο ἐξαφίων αὐτοῦ ἐπενεχθεισῶν τροποποιήσεων. Ἀχροσάμενος ταῦτα, ὑπέβαλον μετὰ τῆς δεούσης εὐλαβοῦς

παρρησίας τῇ ὑμετέρᾳ ἐξοχότητι ὅτι προτιμῶ μᾶλλον ν' ἀποχωρήσω τῶν τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου πραγμάτων καὶ ἐτέρας ἐπὶ θυσίας νὰ ὑποστῶ, ἢ νὰ ἀποδεχθῶ τὴν γνώμην ταύτην τῆς Σ. αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως. Καὶ ταῦτα μὲν, προσθεμένην, ὑποβάλλω κατὰ τὸ ἐμὸν φρόνημα· ἐπεφυλάχθην δὲ νὰ ὑποβάλω τὰ διακοινωθέντα μοι καὶ τοῖς περὶ ἐμὲ δυσὶ νομίμοις καὶ κανονικοῖς σώμασι, τῇ ἱερᾷ δηλονότι συνόδῳ καὶ τῷ Δ. Ε. Μ. συμβουλίῳ, καθ' ὃ ἐπιβάλλεται μοι καθῆκον. Μετὰ τοῦτο δὲ παρεκάλεσα τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα νὰ δηλώσῃ μοι, εἴ γε ἑτερόν τι ἔχει ἐξ ὑψηλῆς ἀποφάνσεως ἀπορρέον, ὡς πρὸς τὰ ἑτέρα τῶν προνομίων τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὰ ἐν τῷ τῆς 14 ἰουλίου ἐ. ἔ. ὑπομνήματι συλληθῆναι περιληφθέντα. Εἰς τὴν ἐρώτησίν μου ταύτην ἀπαντῶσα ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης, μετ' ἀπορίας τινὸς διεπυνθάνετο, ὁποῖα ἂν εἴεν ἄρα τὰ ζητήματα ταῦτα· διὸ ἔσπευσεν ὑποβοηθῶν τὴν μνήμην αὐτῆς νὰ ἀπαριθμήσω τινὰ αὐτῶν, οἷον τὸ περὶ διαθηκῶν, τὸ περὶ διατροφῆς καὶ τὸ περὶ ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς ἱερᾶς συνόδου περὶ τῶν καταδικαζομένων δι' ἀπειθείαν κληρικῶν. Ἐπὶ τούτων δὲ ἀπαντῶσα ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης, καὶ περὶ ἐνὸς ἐκάστου τὰς κρίσεις αὐτῆς ἐπιφέρουσα, ἐδήλου ὅτι ταῦτα διατρέχουσιν ἐν τῇ ἐκτελέσει τὴν νόμιμον καὶ φυσικὴν πορείαν αὐτῶν, ὥστε οὐδὲν ὑπάρχει κατ' αὐτὴν τὸ συζητήσιμον ὡς ἀντιστρατευόμενον. Μεθ' ὃ ἀντέταξα τὰ προσήκοντα εἰς ἀνασκευὴν τῶν σκέψεων αὐτῆς τούτων, δηλώσας συνάμα ὅτι ἐκ διαμέτρου ἀντίκειται τὸ περὶ τούτων φρόνημα τῶν πατριαρχείων πρὸς τὸ φρόνημα τῆς ὑψηλῆς Πύλης.

Τὴν συνδιέλεξιν ταύτην, ἐξοχώτατε, ὡς εἶχον καθῆκον, διεκοίνωσα εἰς τὰ περὶ ἐμὲ δύο σώματα, ἅτινα συνεσχέθησαν ὑπὸ λύπης· μετὰ ὥριμον δὲ καὶ νομοταγῇ σκέψιν συναπεφάνθησαν μετ' ἐμοῦ ὅτι ὀφείλομεν κατὰ ἱερὸν καθῆκον, ὅπερ ἔχομεν ἀπέναντι τῆς Σ. αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως καὶ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ θρόνου τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος διατελούντων ὀρθοδόξων χριστιανῶν, νὰ δηλώσωμεν ταπεινῶς τῇ ὑμετέρᾳ ἐξοχότητι καὶ δι' αὐτῆς τῇ Σ. αὐτοκρατορικῇ κυβερνήσει ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποστῶμεν τῶν ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς 14 ἰουλίου ἐκτιθεμένων δικαίων τῶν πατριαρχείων, ἅτινα συναπρτίζουσι συνθήκην ἱερὰν τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἔχουσιν ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἀλιώσεως.

Μηδόλως ἀμφιβαλλέτω ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης περὶ τῆς καιρίας λύπης, ἣν αἰσθανόμεθα πάντες ἐπὶ ταῖς γεννηθείσαις ταύταις δυσχερείαις, καὶ περὶ τῆς διακαοῦς ἐπιθυμίας πάντων τοῦ ν' ἀρῶσιν αὗται. Ἐμμένοντες δὲ εἰς τὰ διὰ τοῦ ὑπομνήματος τῆς 14 ἰουλίου προοδηλωμένα, ἐκτελοῦμεν ἔργον ἱερὸν, ἐξυπηρετοῦμεν αὐτὰ τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς Σ. Α. κυβερνήσεως καὶ διατηροῦμεν τὸν σύνδεσμον ἐκεῖνον τὸν ἱερὸν καὶ ἐπωφελῆ τὸν συνδέοντα τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς μετὰ τῶν πατριαρχείων καὶ ταῦτα μετὰ τῆς Σ. Α. κυβερνήσεως. — Εὐέλπιστῶ τοίνυν ὅτι ἡ ὑμετέρα ἐξοχότης σταθμίζουσα πάντα διὰ τῆς στάθμης τῆς δικαιοσύνης θέλει εὐαρεστηθῇ νὰ διενεργήσῃ

τὸ πέρας πάντων τούτων, ἀποδιδέσθαι ἡμῖν δικαιοσύνην, πρὸς δόξαν τοῦ δυνάματος τοῦ τρισεδέστου ἡμῶν ἀνακτος σουλτάν Ἀβδούλ Χαμίτ γὰν ἐφένδου ἡμῶν, οὗ τὰ ἔτη εἴησαν πάμπολλα καὶ εὐδαίμονα.

Τῇ 23 μουχαρρέμ 1301, 12 νοεμβρίου 1883 (1299)

(ὑπογρ.) ΙΩΑΚΕΙΜ

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΟΥΤΑΓΑΡΙΑΣ*

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΩΣΗΕ

1. Φιλοθέου βασιλίδος καὶ φιλολόγου πληρῶν ἐπίταγμα, τὸ δὲ ἦν ἐκ τῶν εἰς τοὺς προφῆτας πάλαι καταβληθεῖσων ἐξηγήσεων σύνταγμα τι θείναι¹ συνοπτικώτερον ἑμοῦ καὶ σαφέστερον, παραίτουμαι τοὺς ἐντυγχάνοντας μή-τ' ἀγνωμόνως² δεικνύν τῇ δυσχερίᾳ τοῦ ἔργου, μήθ'³ ὅλως νεμεσᾶν μοι τοῦ ἐγχειρήματος. Εἴπερ γὰρ ἄλλο τι⁴ καὶ τοῦτο τοῖς φύσει δυσεξεργάστοις συντριβητέον, τὸ τὰ αὐτὰ καὶ συντετμημένως καὶ σαφῶς⁵ ἀπαγγέλλεσθαι. Ὡς-τ' ἐγώ γε κἂν ἀπειπάμην τὸ ἔργον, εἰ μὴ πρὸς τὴν πίστιν τῆς ἡγιασμένης βασιλίδος ἀπέδλεψα, οὐ κόκκῳ σινάπεως⁶ παραβάλλεσθαι, ἀλλ' ὅρεσι μεγάλοις δικαιουμένην, καὶ διὰ τοῦτο⁷ δυνάμενην ἐκ τοῦ περιόντος οὐχ ὅπως τοιούτου ἔργου ἐξάνυσιν ἀλλὰ καὶ τὰ μεῖζον πάσης ἀνθρωπίνης δυνάμεως. Εἰ μὲν⁸ οὖν ἤνυσται τι πρὸς τὸ βούλημα τῆς καλῆς ταύτης ἐν γυναιξὶν ἧς οἱ ὀρθαλμοὶ καὶ ἡ νοερά⁹ ὄψις περιστρεφάται¹⁰, καὶ τοῦ πνεύματος σαφῶς τοῦ ἐνθέου ταύτης σκοποῦ καὶ τῆς πίστεως τὸ κατόρθωμα· εἰ δὲ πόρῳ τοῦ θεαρέστου βουλήματος¹¹ ἐκείνης ἀπεπλανήθημεν¹², ἔστω μὲν καὶ τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας ἡ ἀποπλάνησις, λογιζέσθω¹³ δέ τι¹⁴ καὶ τῷ δυσέρῳ τοῦ πράγματος. Ἐπεὶ δὲ τρισσῶς ἀπογράφασθαι τὰ τῶν προφητῶν παρὰ τῆς εὐσεβοῦς ταύτης δεσποίνης ἐπιταγεῖς, ἔστι μὲν οὗ τὴν ἐντολὴν ἐξεπλήρωσα, ἐνισχυθὲν δὲ πρὸς τὸ τελέσαι ταύτην ἡσθιένησα, ἀξιώ κἀνταῦθα μὴ πικρῶς κρίνεσθαι¹⁵. Οὐδὲ γὰρ πάντα

* Συνέχεις ἡγουμένου τεύχους

1. M B M: θέσθαι.

2. I: μήτε ἀγνώμονας.

3. B M: μηδ'.

4. B M: ..περ... ἄλλο τι.

5. B M: συντετρημένως... σαφως.

6. M B M: νέπυος.

7. B M: καὶ... α τοῦτο.

8. B M: δυνάμεως... εἰ μὲν.

9. M: νοερά... περιστρεφάται B M: νοερά... περιστρεφάται.

10. B M: θ... θελήματος.

11. M B: ἐπεπλανήθημεν M: ἐπεπλανήθημεν [I. ἀπ.].

12. B: λογιζέτω.

13. B M: δ'ἔτι.

14. I: ἀξιώ μὴ πικρῶς κρίνεσθαι.

τὴν τριστὴν ἀδίακτως ἐκδοχὴν παραδέχεται, ἀλλ' ἔστιν ἡ μίαν μόνην ἐπιβόλην ἐναγκαλιζόμενα πρὸς τὰς λοιπὰς ἡ ἀμφοτέρως ἡ θατέρω ἀρίτως ἔχει πάνυ καὶ δυσχερῶς¹⁵. Ἀλλὰ γὰρ τί ταῦτα τοὺς πολλοὺς¹⁶ ἀξιώ: Τῇ ἐπιταγῇ μόνῃ Θεοῦ ἀρεστὸν θεῖν τὸ ἔργον, καὶ τὸ πάντ' εἰχομεν¹⁷.

ΥΠΟΜΕΣΙΣ.

2. Ἀρχαῖον μὲν τὸ τῆς προφητείας χάρισμα καὶ τῇ ἀνθρωπότητι¹⁸ σύγχρονον· Ἀδὰμ γὰρ περὶ τῆς γυναικὸς καὶ ἔγνω καὶ προεφῆτευσεν, ὅτι τε «τοῦτο νῦν ὅσπου ἐκ τῶν ὁστών μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου»¹⁹, καὶ ὅτι «ἀντὶ τοῦτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα»²⁰. Ἐδόθη δὲ παρὰ Θεοῦ τῷ βίῳ εἰς κοινὴν τῶν ψυχῶν ὠφέλειαν. Δύο μὲν γὰρ εἰσι τὰ ποιητικὰ καὶ συνεκτικὰ²¹ τῆς κατὰ ὄντως ἀνθρώπου τελειότητος, ἧ τε θεογνωσίᾳ καὶ ἧ τῶν ἀρετῶν ἐργασίᾳ· ἀμφοτέρω δὲ²² ἡ προφητεία διδάσκει. τὴν μὲν θεογνωσίαν ἐν οἷς τῶν εἰδωλῶν ἀπάγει καὶ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ προσάγει τὰς τε ἄλλας αὐτοῦ οικονομίας δεικνύουσα καὶ τὴν μεῖζον πατῶν τὴν ἐν σαρκὶ²³, φημί, τοῦ Υἱοῦ παρουσίαν ἐμφανίζουσα. τὴν δὲ τῶν ἀρετῶν ἐργασίαν ἐν οἷς τὴν μὲν κακίαν διαβάλλει τὴν δὲ ἀρετὴν εἰσθηγείται καὶ, συνόλως εἰπεῖν, διὰ τῆς τῶν²⁴ μελόντων ἢ λυπηρῶν ἢ ἡλαρῶν προκαταρρέουσας τὸν τε νοῦν καὶ τὰ ἥθη ρυθμίζει. Προφῆται γοῦν μετὰ²⁵ τὸν Ἀδὰμ τάχα μὲν καὶ ἄλλοι ἐγεγόνευσαν²⁶ ἄν καὶ γὰρ καὶ τοῦ Λάμεχ τοὺς λόγους εἰς τὸ μέλλον τινὲς ἐξεδέξαντο²⁷, τῆς χάριτος ἐνεργούσης δι' αὐτοῦ, εἰ καὶ μὴ ἄξιος ταύτης ἦν καὶ Νῶε δὲ μετὰ τὸ διουπνιθῆναι πάνθ'²⁸ ἔτα ἐποίησεν αὐτῷ ἐ νεώτερα προφήτας²⁹ υἱὸς προφητικῆς χάριτος συγγενὲς ἔγνω. Ὁ μόντος³⁰ Ἀβραάμ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ³¹ προφήτης ἀναγορεύεται, πρὸς τὸν Ἀβραάμ εἰπόντος· «Ἀπόδος τὴν γυναῖκα τῷ ἀνθρώπῳ ὅτι προφήτης ἐστίν»³². Καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ δὲ ἐπιστημύτατοι πατριάρχαι τὸ μέλλον

15. M: ... ἡ δυσχερῶς.

16. B M: πολλίτας.

17. B M: τὸν εἰχομεν.

18. B: χάρισμα τῇ ἀνθρωπότητι M: χάρισμα [καὶ] τῇ ἀνθρωπότητι.

19. Γεν. 2, 23.

20. Γεν. 2, 24.

21. M: ... κτικὰ B M: καὶ... κτικὰ.

22. M B M: ἀμφοτέρω γὰρ.

23. I B M: πατῶν ἐν σαρκί.

24. M: εἰπεῖν τῆς τῶν.

25. M: προφῆται... μετὰ B: προφῆται καὶ μετὰ M: προφῆται καὶ [I. δὲ] μετὰ.

26. M: γεγόνευσαν B M: γεγόνευσαν.

27. M: τινὲς... ἐδέξαντο B M: τι ἐδέξαντο.

28. I: πάντας M: διουπνιθῆναι ὅσα.

29. B M: γ... νήτας.

30. I: ὅτι μόντος.

31. B M: αὐτοῦ Θεοῦ.

32. Γεν. 20, 7. B M: παραλείπουσι τὸ ὅτι.

προέγνωσαν. Ἐγγράφου μέντοι προφητείας³³ Μωσῆς κατάρξαι ὡμολόγηται εἰπὼν μὲν καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἐμπνευσθεὶς δὲ μάλλον τὰ προγεγονότα. Οὐ γὰρ τὸ τὰ μέλλοντα μόνον προγινώσκειν³⁴ ἢ προλέγειν προφήτην ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τῶν προγεγονότων³⁵ τὴν γνῶσιν ἐκ Θεοῦ τις λαβὼν προφήτης λέγεται. Κἂν ἐν τῷ ἐνεστῶτι δὲ γινόμενά τινα ἐν κρυφῇ ἀποκαλύπτωνται τινι παρὰ τοῦ Πνεύματος³⁶, καὶ οὗτος προφήτης λέγεται, ὡς ὁ Ἐλισσαῖος ὁ βλέπων τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς³⁷ ἐκ τοσούτου διαστήματος τὸν Γιεζὴ παρὰ Νεεμάν τοῦ Σύρου δῶρα δεχόμενον.

3. Τρισὶ δὲ τρόποις οἱ προφῆται³⁸ τὸ μέλλον διδάσκουσιν· ἢ γὰρ διὰ ῥημάτων τὸ ἐσόμενον δηλοῦσιν, ὡς ἔχει τὸ «προφήτην»³⁹ ὡμὴν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεός» καὶ τὰ τοιαῦτα, ἢ διὰ πραγμάτων, ὡς διὰ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ θυομένου ἀμνοῦ καὶ τοῦ χαλκοῦ ὄρεως⁴⁰ ἢ σωιτήριος θυσία καὶ σταύρωσις ἐμηνύετο. Τινὰ δὲ καὶ μικτὰ εἰσιν ἐκ τε πράξεων καὶ λόγων⁴¹, ὡς δτε Ἱερεμίας ποιήσας κλοιοὺς σιδηροῦς ἐκ προσταγματος Θεοῦ, λέγει καὶ τίνος εἰσὶ σύμβολα οἱ κλοιοί. Ἐκαλοῦντο⁴² μὲν οὖν καὶ παρ' Αἰγυπτίους οἱ ἱερεῖς προφῆται καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι δὲ οὐκ ὀλίγοι. Ἀλλὰ κυρίως προφῆται⁴³ καὶ ἀληθῶς οἱ πάλαι παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, ὡς τοῦ ἀληθινοῦ Πνεύματος λογικά καὶ προαιρετικά ὄργανα. Καθόλου⁴⁴ γὰρ πολυστήμαντον τὸ τῆς προφητείας ἦτοι προγνώσεως ὄνομα· καὶ ἡ μὲν τίς ἐστὶ θεία καὶ πνευματικὴ⁴⁵, ἡ δὲ δαιμονική, ἡ δὲ μέση τούτων φυσικὴ τις ἢ τεχνική, ἡ δὲ κοινὴ καὶ δημώδης. Ἡ μὲν οὖν θεία κατ' ἄλλους τε τρόπους καὶ δι' ὀνείρων καὶ τοῖς ἀξίοις προσγίνεται δι' αὐτὸ τοῦτο δι' ἀξίους εἰσι καὶ τοῖς ἀναξίοις δὲ διὰ τινὰς οἰκονομίας, ὡς τῷ προρρηθέντι Λάμεχ, τῷ Φαραῶ, τῷ Βαλαάμ, τῷ Ναβουχοδονόσορ, τῷ Καϊάφᾳ⁴⁶. Ἡ δὲ δαι-

μονική μόνοις τοῖς τῶν δαιμόνων ὑπηρέταις πρόσεστι, διὰ νεκρῶν καὶ ἀλείρων καὶ κριῶν⁴⁷ καὶ σπλάγγνων καὶ ὀρνέων πτήτεως καὶ συμβόλων ἐτέρων ἐπαγγελλομένη τὸ μέλλον εἰδέναι. Καὶ ἡ μὲν τῶν ἀγίων δι' ἀρετῆς, ἐκείνη δὲ διὰ κακοτεχνίας· καὶ ἡ μὲν πρὸς διόρθωσιν ψυχῶν, ἡ δὲ τῶν δαιμόνων περὶ πολέμων δοκεῖ προλέγειν καὶ χρημάτων⁴⁸ καὶ νόσων καὶ τοιούτων, σωματικῶν πάντων ἢ καὶ ψυχοδολῶν. Καὶ ὅσα μὲν ἐκείνοι λέγουσι δεινὰ, κατὰ συμβεβηκός⁴⁹ ἀλτρυεόντων ἐκβαίνει καὶ οὐ διὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν, ὅσα δὲ οἱ ἄγιοι, καὶ ἐκβαίνει διὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ ἐκβαίνει διὰ τὸ αὐτό. Ἰνα γὰρ βελτιωθῶσιν οἱ ἀκούοντες διὰ τοῦτο ταῦτα προλέγονται⁵⁰. καὶ Θεὸς προλέγων⁵¹ τὰ δεινὰ, καὶ τὴν λύσιν αὐτῶν ὑποτίθεται, ἡ δὲ ἐστὶν ἡ ἡμετέρα⁵² διόρθωσις. Βελτιουμένων οὖν ἡμῶν οὐκ ἐπάγονται⁵³ τὰ ἀπειλούμενα, μὴ βελτιουμένων δὲ πάντως ἐπάγονται. Καὶ οἱ μὲν ὀργάνων δέονται καὶ ὕλης καὶ τόπων καὶ καιρῶν καὶ ἐπὶ γρήμασι⁵⁴ μαντεύονται, τοῖς δὲ ἀγίοις πάντα ταῦτα ὁ Θεὸς καὶ ἡ ἀρετὴ ἐστὶ. Φυσικὴ δὲ πρόγνωσις οἷον ἔχουσι⁵⁵ πολλὰ τῶν ζῶων, μύρμηκες, ἐχθροὶ, ἀλκυόνες, ὄμβρους καὶ ἀνέμους καὶ χειμῶνας προγινώσκοντα φυσικῶς⁵⁶. Τεχνικὴ δὲ πρόγνωσις παρὰ ἱατροῖς καὶ κυβερνήταις. Εἰσὶ δὲ τινες καὶ στοχασταί⁵⁷ τοῦ μέλλοντος ἀπὸ συνέσεως⁵⁸, οἷς καὶ συμβούλοις πολλάκις χρώμεθα, ὡς ὁ Βαλαάμ συνεβούλευσε τῷ Βαλακ πόρνα· προστεῖσαι στοχασάμενος⁵⁹ ὅτι δι' αὐτῶν προσκρούσει τῷ Θεῷ ὁ Ἰσραήλ. Ἔστι δὲ κοινὴ καὶ δημώδης πρόγνωσις οἷον, ὅτι μετὰ τρεῖς⁶⁰ μῆνας ἔαρ ἢ θέρος. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα προγνώσεις ὁμωνύμως καὶ προφητεῖαι⁶¹ λέγονται, κυρίως δὲ προφητεία καὶ πρόγνωσις ἢ παρὰ Θεοῦ δεδομένη ἢ δι' ἀρετὴν τοῖς ἀξίοις ἢ δι' οἰκονομίαν τοῖς ἀναξίοις.

4. Οὐ πάντα δὲ⁶² θεία προφητεία ἔγγραφος, ἀλλὰ καὶ ἀγράφως μυρίοι προσηύτευσαν. Οἱ μέντοι μετὰ Δαυίδ καὶ Σολομῶνα ἐγγράφως⁶³ τῷ λαῷ προφητεύει ὁμολογούμε-

Τὸ ἰ ἔχει· δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἀξίους εἰσι· τοῖς ἀναξίοις δὲ—τὸ προρηθὲν τῷ Λάμεχ. Τὸ Μ παραλείπει τὸ εἰσι καὶ προστίθει τὸν καὶ μετὰ τὸ ἀξίους.

47. Μ: πρεθῶν.

48. Β Μ: προλέγειν... χρημάτων.

49. Β Μ: δεινὰ, συμβεβηκός.

50. Ι: ταῦτα προλέγει.

51. Β Μ: Καὶ Θεὸς προλέγει.

52. Ι: ἡ δὲ ἐστὶν, ἡμετέρα.

53. Β Μ: οὐκ... γίνονται.

54. Β Μ: καὶ τόπων, καὶ... καὶ ἐπὶ γρήμασι.

55. Β Μ: οἷ... ἔχουσι. Κακῶς τὸ Μ: οἷα ἔχουσι.

56. Β Μ: προγινώσκ... φυσικῶς.

57. Ι: στοχαστικαὶ-οι. Ἀλλ' ὅρα Ἡσ. 3, 2.

58. Β Μ: μέλλ... ἀπὸ.

59. Β Μ: προ... στοχασάμενος.

60. Β Μ: πρόγνωσης· οἷον δ... τρεῖς.

61. Μ Β Μ: ὁμωνύμως προγνώσεις καὶ προφητεῖαι.

62. Μ Β Μ: παραλείπουσι τὸν δὲ.

63. Μ: ἐ[γ]γράφως. Β Μ: Σολομῶνα ἰ... φως.

33. Μ: μέν... προφητείας. Β Μ: μέντοι... προφητείας.

34. Ι: τὰ μέλλοντα προγινώσκειν μόνον.

35. Β Μ: ποιεῖ... γονότων.

36. Ι: λέγεται. κἂν ἐν τῷ ἐνεστῶτι—ἀποκαλύπτων τις τινὶ παρὰ τοῦ πνεύματος. Β Μ: λέγεται... ἐν κρυφῇ ἀποκαλύπτωνται... ἢ παρὰ τοῦ Πνεύματος. Ἰσως γραπτέον: Καὶ ἐν τῷ ἐνεστῶτι δὲ—ἀποκαλύπτων τίς τινι κτλ.

37. Β: καὶ οὗτος... εἰς ὀφθαλμοῖς. Ὁ Μ: κακῶς ἔγραψεν οὗτος ἀντὶ οὗτος, ὡς ἔχει ἡ Β ἐκδοσις. Τὸ δὲ Μ: ἔχει καλεῖται ἀντὶ τοῦ λέγεται τοῦ Ι.

38. Β Μ: τὸν γι... τρόπος οἱ προφῆται. Διὰ τὰ κατὰ τὸν Γιεζὴ ὅρα 4 Βασιλ. 5, 26.

39. Β Μ: ἢ καὶ... προφήτην. Πρὸς Δευτ. 18, 15.

40. Β Μ: ἢ διὰ... καὶ τοῦ χαλκοῦ ὄρεως.

41. Β Μ: σταύρωσις... λόγον. Τὸ Μ ἔχει, ἔκ τε πράξεως καὶ λόγον.

42. Β Μ: σιδηροῦς ἐκ... Ἐκαλοῦντο. Τὸ Ι ἔχει καλοῦνται ἀντὶ ἐκαλοῦντο.

43. Β Μ: οἱ ἱερεῖς π... προφῆται.

44. Β Μ: παρὰ τὸ... ὄργανον... καθόλου.

45. Β Μ: πολυστήμον τὸ τῆς π... πνευματικῇ.

46. Β Μ: ἡ δὲ μέση το... σθ. κατ' ἄλλους τε τρόπους καὶ δι' ὀνείρων... διὰ τινὰς οἰκονομίας· ὡς τῷ προρρηθ... τῷ Καϊάφᾳ.

νοι δεκαξέ ἀπρὶθμηνται, ὧν οἱ μὲν δώδεκα ἐνὸς ἀξιού-
νται πυκτίου⁶⁴, οὐχ ὡς συγγροῦσαντες, ἀλλοτε γὰρ ἄλλος
προφητεύσαν⁶⁵, ἀλλ' ἐπεὶ οὐ πολὺστιχα τὴν οὐδὲ μακρὰ
τὰ ἐκάστω γραφέντα⁶⁶ οὐδὲ οἱ ἀρκεῖν ἕκαστον πρὸς μιᾶς
βίβλου συνθήκην, συναχθέντα τὰ πάντα⁶⁷ ἑμὸς μὲν συνε-
τέλεσαν⁶⁸ βιβλόν. Οἱ δὲ τέσσαρες ὡς πολυφωνόταται ἐν
βιβλίοις τέσσαρσι δωρίσθησαν. Πᾶσι μέντοι ἐνθεωρεῖται
ἀσάφεια⁶⁹ διὰ τε τὸ περὶ μελλόντων πραγμάτων εἶναι
τοὺς λόγους, πᾶσα γὰρ πρόρρησις τὸ συνετκισμένον ἔχει,
καὶ ἐτι διὰ τὸ ἀπὸ⁷⁰ τῆς Ἑβραϊδὸς γλώττης εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα⁷¹ μεταφρασθῆναι· πολλὰ γὰρ τῶν ἐκείνης ἰδιω-
μάτων τούτῃ οὐκ ἐναρμόζεται⁷², ὅθεν καὶ ἀσάφεια τίκε-
ται. Εἰ δὲ καὶ ἄλλος ἄλλου ἀσαφέστερος, θαυμάζειν οὐ
χρή, ὥστερ ἁμέλει Ἡσαΐας⁷³ ἢ Ἰεζεκιήλ Ἱερειοῦ. Πολ-
λαχῶς γὰρ ἡ ἀσάφεια γίνεται ἢ διὰ τὴν φύσιν τῶν ἐξαγ-
γελλομένων πραγμάτων, ὥστερ ἔχει παρὰ μὲν Μωσθεῖ⁷⁴
ἢ τῆς σκηνοποιίας ἑκφρασις, παρὰ δὲ Ἰεζεκιήλ ἡ τῆς τοῦ
ναοῦ κατασκευῆς⁷⁵, ἢ διὰ τοὺς ἀκούοντας οὐκ ἀξίους ὄντας
σαφεστέρων ἀκούειν, ὥστερ καὶ ὁ Κύριος ἐν παραβολαῖς
τοῖς ὄχλοις ὠμίλει, πολλάκις⁷⁶ δὲ καὶ διὰ⁷⁷ τὴν τοῦ λέ-
γοντος περὶ τὸ ἀπαγγέλλειν⁷⁸ ἰδιότητα γίνεται ἀσάφεια.
Ὡς καὶ ἐνταῦθα τὸ μὲν Πνεῦμα τὰ νοήματα ὑπέβαλλεν⁷⁹
ἐκάστω τῶν προφητῶν, αὐτοὶ δὲ λοιπὸν ἀπήγγελλον ὡς
ἕκαστος ἠδύνατο τὰ τοῦ Πνεύματος. Οὐ γὰρ ὡς ἀκινήτοις
αὐτοῖς ἐχρήτο, καθάπερ⁸⁰ ἡ τῶν δαιμόνων ἐπίπνοια, ἀλ-
λ' ἡδούλετο αὐτοὺς καὶ γινώσκειν τὰ πρὸ αὐτοῦ ἐμπνεόμε-
να καὶ μετὰ τῆς οικείας⁸¹ γνώμης ἅπαντα λέγειν. Μὴ γὰρ
δὴ τοὺς τοῦ ἀθίου Μοντανῶ λήρους παραδεξαίμεθα φή-
σαντος τοὺς προφήτας⁸² κατεχόμενους παρὰ Θεοῦ μὴ εἰ-
δέναι ἃ λέγουσι. Ποῦ γὰρ θήρομεν τὸ ἀσφὺς νοήσει τὰ
ἀπὸ τοῦ οικείου στόματος⁸³; τοῦ δὲ τὸ εὖ μὴ ποιήσῃ

64. M B M: ἐνός—πυκτίος.
65. I: προφητεύσαν.
66. B M: τὰ... γραφέντα
67. M B M: τὰ πάντα.
68. I: ἀπετέλεσαν διορθούμενον εἰς συνετέλεσαν ὡς ἔχει τὸ M.
B M: συνετ... βιβλόν.
69. B M: ἀ... φεια.
70. B M: διὰ... ἀπὸ.
71. I: Ἑλληνίδι.
72. B M: οὐκ... μόζεται.
73. B M: ἁμ... Ἰσαΐας.
74. I: Μωυσαΐ.
75. M: ἢ τῆς τοῦ ναοῦ κατα... καὶ μικρὸν κενόν. B M: ἢ τῆς τοῦ
ναοῦ κατὰ... Ἡ δὲ τὸς κτλ.
76. B M: ὠμί... λάκις.
77. I B M: διὰ διὰ ἄνθου τοῦ καὶ.
78. I: περὶ τὸ ἀγγέλλειν. M B M: ἐπὶ τὸ ἀπαγγέλλειν.
79. B M: Πνεῦμα... ὑπέβαλλεν.
80. B M: τὰ τοῦ Π... τοῖς αὐτοῖς ἐχρήτο. Καθάπερ.
81. B M: καὶ γνώσκ... καὶ μετὰ τῆς οικείας.
82. B M: Μοντανῶ λ... τὸς τοὺς προφήτας.
83. B M: ἤσομα... στόματος. Πρὸς Παροιμ. 16, 23. Τὸ M: τὴν
κατὰ τοῦ οικείου κτλ.

πρῶμα Κύριος, ἐὰν μὴ ἀποκαλύψῃ τοῖς δούλοις αὐτοῦ τοῖς
προφήταις; Πῶς δὲ τῷ ὄντι οὐκ ἀνόητος⁸⁴ ὁ λέγων ἐκεί-
νους πρῶτους μὴ νοεῖν ἢ ἄλλους νοεῖν βούλονται καὶ παρὰ
τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ διδάσκοντος ἀνθρώπων γινώσκιν⁸⁵ ἀραιοῦ-
σθαι καὶ τὴν προὔπάρχουσαν αὐτοῖς γινώσκιν;

5. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἀρχαῖον Θεοῦ δῶρον ἡ προφητεία καὶ
ψυχωφέλης⁸⁶ τοῖς προτέχουσι, συμφύσκειεν ἂν ἡμῖν καὶ τοῦ
Ἑβραϊκοῦ οἱ ἀγνωμονέστεροι. Ὅτι δὲ καὶ μετὰ τοὺς ἐρι-
σθέντας⁸⁷ παρὰ τῷ Δανιήλ χρόνους⁸⁸ ἔτυχόν τινες ὅλως
τοῦ τῆς προφητείας χάρισματος, ἐνταῦθα οὐκέτι ὁμολογοῦ-
σιν ἡμῖν⁸⁹ Ἑβραῖοι, οὐκ οὐκ οἱ γε⁹⁰ ἐνστατικώτερον τοῦ
νόμου μεταποιούμενοι. Ἡμῖν μὲν γὰρ προφῆται Ζαχαρίας
τε καὶ ἡ τοῦτου⁹¹ ὁμότροπος καὶ ὁμοῦρος καὶ ὁ καλὸς
τούτων καρπὸς Ἰωάννης, οὗτος μὲν γε καὶ τῶν προφητῶν
τὸ κεφάλαιον, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Κυρίου⁹² μήτηρ καὶ Συμεὼν
καὶ Ἄννα, καὶ μετὰ τὸν Κύριον δὲ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ
οἱ περὶ τὸν Ἀγαθὸν καὶ τὰς Φιλίππου θαυμάτης καὶ ἀ-
πλῶς τε οἱ ἐν ἐκάστη Ἐκκλησίᾳ κατὰ τοὺς τῶν ἀποστό-
λων καιροὺς τῆς δωρεᾶς τούτης ἀξιοθίντες, ὡς ὁ Παῦλος
διὰ πολλῶν μαρτυρεῖ⁹³. Ἑβραῖοι δὲ προσταλαιπωροῦντες
τῷ γράμματι σφραγισθῆναι καθάπερ ἔρασαν καὶ προφῆτην
μετὰ τοὺς παρὰ Δανιήλ καιροὺς διενίστανται καὶ οὐδὲ
τὸν Ἰωσήπον οἰκειότατον αὐτοῖς ὄντα καὶ τῷ ἀξιώματι
ἐπισημότατον⁹⁴, ἱερεὺς γὰρ καὶ Φαρισαῖον τὰ πρῶτα, οὐ-
δὲ τοῦτον ἀντιφρογγόμενον δέχονται. Ἄλλ' ὅτι μὲν καὶ
μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάληψιν καὶ ἄχρι μακροῦ τὸ
φῶς τῆς προφητείας ταῖς ἐκκλησίαις ἐνέλαμπεν, οὐκ
οἴμαι τινὰς ἀντερεῖν. Τοῦ μέντοι χρόνου προϊόντος ἐκ τοῦ
κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐξέλιπεν, εἰ μὲν καὶ δι' ἄλλας⁹⁵

84. B M: ἀποκαλυ... ἀνόητος. Πρὸς Ἀμώς 3, 7. Τὸ M B M:
ἔχουσι τῷ ὄντι μετὰ τὸ ἀνόητος.
85. B M: μὴ νοεῖν ἢ ... γινώσκιν. Πρὸς Ἠσαΐα 93, 10.
86. B M: προὔπάρχουσαν αὐτοῦ ... ὠφέλης I: αὐτοῦ—δῶρον
Θεοῦ.
87. B M: συμφύσκειεν ἂν ἡμῖν... σθέντας.
88. Πρὸς Δαν. 9, 24. B M: παρὰ Δανιήλ.
89. B M: ὅλως τοῖς... ἡμῖν. Τὸ M προστίθηται δὲ μετὰ τὸ ἐν-
ταῦθα.
90. I: Ἑβραῖοι οἱ γε. B M: οὐκ οὐκ.
91. B M: ἐνστατικώτερον τοῦ... καὶ ἡ τοῦτου.
92. B M: Καὶ ὁ καλὸς... τὰ καὶ ἡ τοῦ Κυρίου. I: ὁ καρπὸς.
M: ὁ καλὸς τούτων καρπὸς Ἰωάννης οὗτος μὲν γε καὶ προφητῶν.
93. B M: καὶ μὴ ... πον θαυμάτης. Ἀπλῶς τε οἱ ἐν ἐκάστη
ἐκκλ... ὡς Παῦλος διὰ πολλῶν μαρτυρεῖ. I: οἱ ἀπόστολοι καὶ τὸν
Ἀγαθόν—καὶ ὁ Παῦλος κτλ. Τὸ M παραλείπει τὸ καὶ πρὸ τοῦ ἀπλῶς.
Ἰσως παραλείπει τὸ γε.
94. B M: Ἑβραῖοι... τ. καὶ προφῆτην μετὰ τοὺς παρὰ τῷ...
τα, καὶ τῷ ἀξιώματι ἐπισημότατον. I: κατὰ τὸν Δανιήλ καιροῦς. M: δὲ
... προσληπάρχοντες—παρὰ τῷ Δανιήλ. Μετὰ τὸ σημειῖον τοῦτο ὑπάρ-
χει κενὸν καὶ εἴτα τὸ καιροῦς, ἢ δὲ πρὸς τοῦ προσληπάρχοντες ἐκ δει-
τέρας γραφῆς.
95. B M: ἐπισημότατον... νται. Ἄλλ' ὅτι—ἀνάλ... πιν, οὐκ
οἴμαι τινὰς ἀντερ. τοῦ... ὁ μὲν καὶ δι' ἄλλας. Τὸ I: Φαρισαῖος ἀντὶ
Φαρισαίων, εἴτα, ἐνέ... οὐκ οἴμαι. Μόνον τὸ M ἔχει τὸ πλῆρες ἐνέ-

τινάς ἀπορρητοτέρας αἰτίας, εἰδείη ἂν ὁ τούτου⁹⁶ διανομεὺς Παράκλητος, ὅσον δ' οὖν⁹⁷ εἰς ἡμᾶς ἦκε, διὰ τὸ τῆς πίστεως ἤδη βέβαιον. Ὡς γὰρ οἱ τῶν ἀψίδων οἰκοδόμοι νεοπαγεῖς μὲν οὕτως ὑποστηρίζουσιν ἐρείσματα τινὰ ὑπερβάλλοντες, ἐπειδὴν δὲ παγεῖν ἱκανῶς ὑπεξαίρουσιν ἐκεῖνα, οὕτω καὶ ταῖς ἐκκλησίαις ἀρτιπαγοὺς μὲν οὕτως τῆς πίστεως ἔδει τὸ τῆς προφητείας ἐμπολιτεύεσθαι χάρισμα ὑπερανέχον καὶ στηρίζον ἐκείνην. Ἄν γὰρ τις ἄπιστος, φησὶν, εἰσέλθῃ εἰς ἐκκλησίαν, ὑπὸ τῶν προφητευόντων ἐλεγγόμενος πεσὼν προσκυνῇ τῷ Θεῷ καὶ ὁμολογήσῃ⁹⁸ ὅτι ὄντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν⁹⁹ ἔστιν. Ἦδη δὲ στερεωθέντι τῷ λόγῳ οὐκέτι χρεὶα τοῦ ὑπερείδοντος, καὶ πλείονες¹⁰⁰ δὲ οἱ στέφανοι νῦν ὅτε καὶ μηδὲν τοιοῦτον ὁρῶντες ὡς οἱ παλαιοί, ὅμως οὐκ ἐξιστάμεθα τοῦ ἐν τῇ πίστει στερεώματος. Τάχα δὲ τις καὶ τότε προσενοήσῃ ὡς οἱ μὲν παλαιοὶ χρόνοι ἐδέοντο προφητιῶν, τὰ τε ἄλλα εἰρηγομένων τῷ λαῷ καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ προμηνούντων· ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ περὶ συντελείας καὶ τοῦ τῆς ἀνομίας υἱοῦ καὶ τῆς μετὰ ταῦτα λήξεως ὑπὸ τε τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων προσήρτο ὅσα τε εἰς βίον σπουδαῖον καὶ οὐράνιον συντελεῖ. Οὐδενὸς οὖν ἔτι λειπομένου καὶ ὄντος¹⁰¹ ἀναγκαίου ὥστε προφητεῖαν λαλεῖσθαι¹⁰², εἰκότως ἀνεστάλη τὸ δῶρον. Ἴσως δ' ἂν καὶ εἰς τῦρον ἐπῆρε τοὺς κουφοτέρους καὶ διὰ τοῦ ἀγαθοῦ κατεργάσθῃ θάνατος¹⁰³. Περὶ μὲν οὖν τούτων ἀρκούντως.

(Ἐπεται συνέχεια)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φανατίῳ, τρίτη, 6 δεκεμβρίου 1933)

Τὴν τετάρτην (30) ἐτελέσθη κατὰ τὰ προηγγελμένα πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ λειτουργία ἐν τῷ ἱερῷ πατριαρχικῷ ναῷ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου, συνιερούργοντος τῇ Α.Θ.Π. πλὴν τῶν ἐν τῷ ἑσπερινῷ χοροστατησάντων ἀγ. ἀρχιερέων, ὧν τέως ἐμνήσθημεν, καὶ τοῦ σεβ. Νικομηδείας κ. Φιλοθέου, χοροστατούντος τοῦ ἀρχ. Μ. λογοθέτου ἐν στολῇ.

λαμπρῶν, ὅπερ καὶ μοι ἐξαρχῆς πικρὸν ἐφάνη πρὸ τῆς τοῦ Μ μελέτης, εἰς τὴν παρὰ Β Μι ρηματικὴν κατὰλξιν περ ἀπιδόντι. Παρὰ τῷ Μ εὐρηται μεταξὺ τῶν λίξεων ἐπισημώτατον καὶ ἱερὸς τὸ σημεῖον : ὑποδεικνύον ὅτι τὸ πρῶτον χειρόγραφον, ἐξ οὗ τοῦτο ἀντεγράφη, εἶχε κἀνταῦθα, ὡς καὶ ἄλλα, οὐκ ἐν τῇ μετὰ ταῦτα ἐξ ἄλλου συνεπληρώθησαν. Οὕτω καὶ μεταξὺ τοῦ τοῦ καὶ τοῦ μέντοι, οὗ τὸ μεν ἐκ δευτέρως γραφῆς.

96. Μ Β Μι: τούτων.

97. Γ: ὅσον γὰρ.

98. Β Μι: προσκυνεῖ ὁμολογεῖ.

99. Γ: ἡμῖν. Πρβλ. 1 Κορινθ. 14, 24, 25.

100. Μ: πλείον.

101. Ἐμὴ διόρθωσις τῶν Ι Μ Β Μι ἐόντων, καὶ οὕτως ἀναγκαίου κατ. Ἴσως δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τὸ οὕτως πρὸ τοῦ ὄντος ἢ μετ' αὐτό.

102. Γ: ἐκλαλεῖσθαι.

103. Πρβλ. Ρωμ. 7, 13.

— Τὴν ἐπισκοπὴν (1) ἐλήρθη ἐν ταῖς πατριαρχείαις τὸ ἐξῆς ἐκ Μόσχας τηλεγράφημα φέρον ἡμερομηνίαν τῆς προτεραιάς. α' Ἐν τῷ μετοχίῳ τῆς ὑμετέρας παταγιότητος ἐγένετο μεγάλη καὶ ἐπίσημος λειτουργία. Ἡ ἐξάμεθα δὲ ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας παναγιότητος. Δέξασθε τὰ συγχαρητήρια ἡμῶν. — Ὁ ἐπίσκοπος Δημητρώφσκας Ἀλξίος· οἱ ἀρχιεμάνδριται (τῆς μονῆς) Ἀνδρόνικου Γρηγόριος· (τῆς τοῦ Πέτρου) Ἰωσήφ Ζβέρτσκις· τῶν Ἰδέρων Πανάρετος· τῶν Ἱεροσολύμων Ἀρσένιος· (τοῦ οἴκου. θρόνου) Σεραφεῖμ· (ὁ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος) Ζαϊτσέγκος· ὁ ἐπίτροπος Δενισώφ· Δουρνοβώ (Ἄβοστόκ)· Ροδιόνωφ ἀρχιερέων. Ἡ Α.Θ.Π. ἀπήντησε διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ τάδε. α' Τὴν ἐπέτειον μνήμην τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀγίων ἀποστόλων καὶ πρώτου ἐπισκόπου τοῦ πολυπαθοῦς ἡμῶν θρόνου ἐπιτελέσαντες χθὲς μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς συνόδου μεγαλοπρεπῶς, ηὐχέθημεν τῷ Θεῷ ὑπὲρ πάντων τῶν ὁρθόδοξων. Εὐχαριστοῦμεν ὑμῖν διὰ τὰς ὑμετέρας συγχαρητήριους.

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἀγίου Νικολάου ἡ Α.Θ.Π. χθὲς μὲν κατὰ τὸν ἑσπερινὸν ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ ἐμωνύμῳ ἱερῷ νοσοκομειακῷ ναῷ τοῦ Γαλατᾶ, σήμερον δὲ κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐν τῷ τοῦ Τζιβιλλίου.

Τὴν τετάρτην (30) ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρεσβυτοῦ τῆς Ἑλλάδος κ. Ἀνδρέου Κουντουριώτου ἡ Α.Θ.Π. πέμψατα τὸν Μ. πρωτοσύγκελλον κ. Ἰωακείμ συνεχάρη τῇ Α.Ε. ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ.

— Αὐθιμερὸν, τετάρτην, ἐπισκέψατο ἐν τοῖς πατριαρχείαις τὴν Α.Θ.Π. ὁ μακαριώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ παν. ἀγίου Σκυθουπόλεως καὶ τοῦ πανοσιολ. ἀρχιεμάνδριτου κ. Κυρίλλου.

— Τῷ σαββάτῳ (3) ἐπισκέψατο τὸν οἰκουμένικον πατριάρχην ἡ Α.Ε. ὁ πρεσβυτὴς τῆς Ρωσσίας κ. Νελιδῶφ μετὰ τοῦ Ἀ' διερχομένου τῆς πρεσβείας κ. Ἰεάνωφ. Ἡ Α.Ε. μετὰ τῆς αὐτῆς συνόδου προεπισκέψατο τὴν Α.Μ. τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων.

— Τὴν κυριακὴν (1) ἡ Α.Μακαριότης ἀπέδοτο ἐπισκέψεις πρὸς τὰς Α.Ε. τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Ἑλλάδος κ. Κουντουριώτην καὶ τῆς Ρουμανίας κ. Μαυρογέννην.

— Τὴν πέμπτην (1) ἡ Α.Μακαριότης ἐπισκέψατο ἐν τῇ Ὑψ. πύλῃ τὰς Α.Υ. τὸν Μ. βεζύρην Σαῖτ πασᾶν, τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν Ἀκάρῶ πασᾶν καὶ τὴν Α.Ε. τὸν ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν ὀρηκευτικῶν Ἀτῆμ πασᾶν.

— Τὴν παρασκευὴν (2) παρὰ τῆς Α.Θ.Π. σταλόντες εἰς Κουσκουτζούκιον συνελυπήθησαν τῷ σορολογιστῇ ἀρχιεραδίνῳ κ. Μωυσεῖ Λευτὶ διὰ τὴν ἐν Χάτκις ἐπισυμβᾶσαν ἐλεθρίαν τῇ ἱσραηλιτικῇ κοινότητι πυρκαϊᾶν ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος καὶ ὁ ἀρχ. καπούκεχαγας. Κατὰ νεωτέρας πληροφορίας οἱ παθόντες ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς εἰσιν ὑπεροκτακισχίλιοι.

— Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἀγίου Ἀνδρέου ἡ Α.Θ.Π. ἐπισκέψατο τὸν Σ. ἀγ. Ἡρακλείας κ. Γρηγόριον, ἄγοντα τὴν

ἐορτὴν ταύτην κατ' ἀρχαίον ἔθος τῶν μητροπολιτῶν Ἡρακλείας.

Ἡ Α. Μ. ὁ τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχης κ. Νικόδημος ἐπὶ τῇ ἄρτι γενομένῃ αὐτῷ παρὰ τῆς Α. Α. Μ. εὐμενεῖ ἅμα καὶ τιμητικῇ δεξιῶσει τε καὶ παρασημοφορίᾳ ἐξακολουθεῖ δεχομένη τὰς συγχρητηρίου ἐπισκέψεις καὶ τηλεγραφήματα ἐγκρίτων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν προσώπων ἐκ τε τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἐνχαλινῶς ἀναμενόντων τὸν πνευματικὸν αὐτῶν πατέρα καὶ ἀρχηγόν, καὶ πολλαχόθεν ἄλλοθεν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ τὴν υἱικὴν αὐτοῦ στοργὴν καὶ τὸ βαθύ σέβας ἐνδεικνύμενος πρὸς τὴν Α. Μ. καὶ ὁ ἰθαγενὴς κληρὸς τε καὶ λαὸς πάσης τῆς Παλαιστίνης ὑπέβαλεν αὐτῇ δι' ἰδίου τηλεγραφήματος τὰ θερμὰ αὐτοῦ συγχρητηρία.

— Μεταξὺ τῶν ἰνωτέρω τηλεγραφημάτων ἡ Α. Μ. ἐδέξατο ἐξ Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸ ἀναγγελτικὸν τόδε ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1 δεκεμβρίου. « Σήμερον ἐπὶ τοῦ παναγίου τάφου καὶ φρικτοῦ Γολγοθᾶ ἡ ἱερὰ ἀδελφότης ἐδοξολόγησε τὸν Ὑψιστον ἐπὶ τῇ ἐντελεῖ ἀναρρῶσει Νικολάου Ζαρίφη. Ἐτηλεγραφήσαμεν αὐτῷ. — Οἱ ἐπίτροποι: Πέτρος, Ναζαρέτ, Γάζης ».

Τὴν κυριακὴν (4) ὠμίλησεν ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος τῆς Μ. ἐκκλησίας ὁ ἱερολ. ἱεροδιάκονος κ. Γαβριὴλ Ἰατρουδάκης καταδείξας λίαν διδακτικῶς ὅτι δεῖ τὸν ἀγαθὸν χριστιανὸν συμμιδαίνειν τὰ θρησκευτικὰ αὐτοῦ καθήκοντα πρὸς τὰ καθήκοντα πρὸς τὴν κοινωνίαν, λαδὼν ἀρετηρίαν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου τῆς ἡμέρας.

Αὐθμερὸν (4) ὁ πανιερ. ἁγ. Ἰορδάνου κ. Ἐπιφάνιος λειτουργήσας ἐν τῷ κατὰ τὸ ἀγιοταφικὸν μετόχιον ἱερῷ ναῷ προεχίρισεν εἰς ἱερέα τὸν ἐκ τῶν ἱεροσολυμιτῶν ἱεροδιάκονον κ. Κωνστάντιον.

Μὴ ἐπιτευχθεὶς ἀτυχῶς τῆς ἐξομαλίσσεως τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ κοινωτικῶν πραγμάτων μηδὲ διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλέντων αὐτόσε πατριαρχικῶν ἐξάρχων, τῶν παν. ἁγ. Σερρών καὶ Δράμας, ἡ Ἐκκλησία ἔγνω ἐξ ἀνάγκης τὴν ἀνάκλησιν τοῦ παν. ἁγ. Θεσσαλονίκης κ. Καλλινίκου· διωρίσθη δὲ ἐπίτροπος ὁ ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν μητρόπολιν ταύτην ἐπισκόπος· Σεοφίλ. ἁγ. Ἀρδαμερίου κ. Κωνσταντίνος, ὅπως διενεργήσῃ τὴν διευθέτησιν τῶν ἐκεῖ ἀνωμαλῶς ἐχόντων, διοικῶν ἅμα καὶ τὰ τῆς λοιπῆς ἐπαρχίας πράγματα.

Διενεμήθη χθὲς τὸ Α' δευτεροετὲς τεῦχος τοῦ ἐνταῦθα ἐκδομένου ἐβδομαδικοῦ συγγράμματος ὁ Κόσμος, ἀνασταλείσης τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ εὐλόγως ἐπὶ δύο καὶ πλέον μηνάς. Εὐχόμεθα τῷ καλῷ συναδέλφῳ πληρεστάτην ἐπιτυχίαν κατὰ τὴν νέαν περίοδον.

Ἡ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἀποστολὴ τοῦ πανος. ἀρχιμανδρίτου κ. Σεραφεῖμ Σκαρούλη ὑπάρχει γνωστὴ τοῖς ἀναγνώσταις τῆς « Ἐκκλ. ἀληθείας », μεταβάνας καὶ διαμένοντος ἐν τῇ εὐσεβεῖ Ῥωστικῇ αὐτοκρατορίᾳ πρὸς εἰσπραξὴν τῶν συνδρομῶν, ἃς εἰς ὑποστήριξιν υἱικὴν τῆς ἐνταῦθα κεντρικῆς ἱερατικῆς σχολῆς συνεισφέρουσιν εὐσεβεῖς Ῥῶσοι, τὸ πρὸς τὴν μητέρα Μ. ἐκκλησίαν υἱικὸν φίλτρον οὕτως ἐν εὐλαδίᾳ καὶ προθύμῳ τεκμηριοῦντες. Ἡ ἱερὰ σύνοδος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥωσσίας μετὰ τῆς ἀληθοῦς ἐν Χριστῷ ἀγάπης, ἣν αἰετοτε ἡ εὐσεβὴς θυγάτηρ πρὸς τὴν πνευματικὴν μητέρα τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου αὐτὴν γεννήσασαν ἐπεδείξατο, κατ' αἴτησιν τῶν πατριαρχείων παρέτεινεν ἐπὶ ἐν εἰσέτι ἔτος τὴν χορηγηθεῖσαν ἀδειαν πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν ὑπὲρ τοῦ εἰρημένου ἱεροῦ καθιδρύματος.

Ἡ ἱερὰ σύνοδος τῆς ὀρθοδόξου Ῥωστικῆς ἐκκλησίας ἀναγγέλλουσα τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς ταύτην τῇ Μ. τοῦ Χ. ἐκκλησίᾳ παρέχει καὶ πάλιν ἀγάπης μὲν δείγμα, ζῶν δὲ καὶ ἐναργὲς τεκμήριον τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ αἰσθάνεται πρὸς μόρφωσιν πεπαιδευμένου πρεσβυτερίου, τὸν προορισμὸν αὐτοῦ κατανοοῦντος ὡς ἄριστα, ἐπαρκῶς δὲ κατηρτισμένου ὅπως ἀνταποκρίνηται πρὸς τε τὰς ἡθικὰς καὶ πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς ἡμετέρας κοινωνίας.

Τὸ ἐν Μόσχᾳ μετόχιον τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως τὸ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Σεργίου τιμώμενον, παρεδόθη εἰς τὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαμένοντα νῦν ἀρχιμανδρίτην κ. Σεραφεῖμ. Περὶ τοῦ μετοχίου τούτου ἔγραψεν ἄλλοτε ἡ « Ἐκκληστ. ἀλήθεια », (σ. 176 κ. ἐξ.) μετενεγκοῦσα εἰς τὰς στήλας αὐτῆς ἀρθρον τῆς ἐν Μόσχᾳ ἐκδομένης « Βοσπόκ », ἀναφέρον περὶ τῆς ὠφελείας, ἣν ἡ δύνατο νὰ πορισθῇ ὁ πατριαρχικὸς θρόνος, ἀφ' οὗ ἔτι μᾶλλον γίνονται ἐν αὐτῷ αἱ ἀναγκαῖαι οἰκοδομαὶ καὶ βελτιώσεις. Ἡ ἀγιωτάτη Ῥωστικὴ ἐκκλησία, ἥς εἰς τῶν ἐπιφανεστέρων ἱεραρχῶν ὁ τῆς Μόσχας ἀείμνηστος Φιλάρετος συνήργησε τοσοῦτον ὑπὲρ τῆς προσηλώσεως ἰδίων μετοχιῶν εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς θρόνους Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, δίδωσιν ἐν τούτῳ δείγμα τοῦ πρὸς τὴν Μ. ἐκκλησίαν σεβασμοῦ, ἃς καὶ τὴν πίστιν ἔχει παραλαβοῦσα καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τὰ συνιστῶντα κράτος ὀρθόδοξον εὐνομούμενον καὶ τεκμηριοῦν τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, ἥτις δέον ἵνα συγκρατῇ τὰς διαφόρους ὀρθόδοξους ἐκκλησίας, μέλη οὖσας ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Αἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐξ Εὐρώπης χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομὰς τῆς « Ἐκκλ. ἀληθείας » παρὰ τῶν ἐπιστασιῶν ἢ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ διευθυντοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κ. Ἰω. Ἀσπριώτου· πᾶσα δ' ἐνταῦθα πληρωμὴ γίνεται ἐπὶ ἐμφανίσει διπλοτύπου ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν δρῶν τούτων οἰαδήποτε πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Χρηστὸς οἰκογενειάρχης καὶ τῆς κοινῆς ἀπολαύων ὑπολήψεως ὁ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΣΩΦΙΑΝΟΣ, τελευταίως τῇ 2 ἀρξαμένου ἐν ἡλικίᾳ ἐβδομήκοντα καὶ ἐνὸς ἐτῶν, ἐκηδεύετο τῇ ἐπιούσῃ ἐν Μ. Ρεύματι, ἐνθα κατῴκει. Ὁ μακαρίτης ὑπῆρξε μέλος τοῦ ἐθν. μικτοῦ συμβουλίου καὶ εἶτα ταμίας τῶν πατριαρχείων ἐπὶ τῆς 6' πατριαρχίας τοῦ αἰοδίου Γρηγορίου τοῦ 5'. Ἐν τῇ κηδεῖα αὐτοῦ τὴν Α.Θ.Π. ἐξεπροσώπει ὁ ἱερολογ. τριτεύων κ. Γαβριήλ.

Οἱ πρόκριτοι ἐπαρχίων μετὰ τῶν λοιπῶν κατοίκων συναισθανόμενοι τὴν ἐκ τῆς ἄρσεως καὶ τροποποιήσεως τῶν ἀρχαίων προνομίων προσγινόμενῃ πᾶσι ζημίαν ὑπὸ τὴν ἐποψιν οὐ μόνον τῶν κοινωτικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδίων ἐκάστου ἐκκλησιαστικῶν συμφερόντων, συνέταξαν καὶ ἐπέστειλαν εὐχαριστήρια γράμματα, δι' ὧν ἐκφράζουσιν ἅμα μὲν τὴν πρὸς τὴν Μ. ἐκκλησίαν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν αὐτῶν ἐπὶ ταῖς ἐνεργείαις, ἃς ἡ τε ἱερὰ σύνοδος καὶ τὸ ἐθν. μικτὸν συμβούλιον καταβάλλουσιν ὑπὲρ τῆς τηρήσεως τῶν προνομίων τούτων, ἅμα δὲ τὴν πεποιθῆσιν ὅτι ἡ Α.Α.Μ. ὁ φιλόλαος ἀναξ ἡμῶν εὐδοκῇσει νὰ διατάξῃ τὴν ἀπαραιμείωτον τήρησιν τοῦ καθεστώτος, ὑπὲρ οὗ ἐκθύμως ἱκετεύουσι τὴν Μ. ἐκκλησίαν ἵνα μεριμνήσῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Σήμερον, τρίτην (6), ἐπεσκέψατο περὶ ἐσπέραν τὴν Α. Μ. τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων ἡ Α. Ἐ. ὁ πρεσβευτῆς τῆς Ἰσπανίας κ. Ράικων μετὰ τοῦ ἐξ. ἀρχ. Μ. λογοθέτου κ. Σ. Ἀριστάρχου βέη, περιεργασθέντες φιλομούσως εἶτα τὴν βιβλιοθήκην τοῦ μετοχίου.

Κηρύξουσι τελευταίως τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τὴν προσεχῇ κυριακῇ, 11 δεκεμβρίου.

Ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναφ
ὁ ἱεροδιάκονος Λουκάς Πετρίδης·

ἐν τῷ τῶν ἀγ. Θεοδώρων Βλαχίας
ὁ ἐπίσκοπος Σκοπέλου Παῦλος·

ἐν τῷ τοῦ ἀγ. Κωνσταντίνου Ὑψωμαθείων
ὁ ἱεροδιάκονος Κωνσταντῖνος Χ. Ἀποστόλου·

ἐν Τατσοῦλοις
ὁ ἐπίσκοπος Χαριουπόλεως Γεννάδιος·

ἐν Σταυροδρομίῳ
ὁ ἐπίσκοπος Εἰρηνοπόλεως Φώτιος·

ἐν τῷ τῆς Καφατιανῆς Γαλατῆ.
ὁ ἱεροδιάκονος Γαβριήλ Ἰατροδάκης·

ἐν τῷ τοῦ ἀγ. Ἰωάννου Γαλατῆ
ὁ ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος·

ἐν τῷ τῶν Ταξιάρχων τοῦ Μ. Ρεύματος
ὁ ἐπίσκοπος Παμφίλου Σωφρόνιος.

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμβάνοντες τεύχος τι, ἵνα ζητῶσι τοῦτο ταχέως παρὰ τῆς διευθύνσεως, διότι παρερχομένου ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ ἀπολεσθέντος παρ' αὐτοῖς τεύχους, θέλουσι καταβάλλει πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ γρόσια ἀργυρᾶ πέντε. Ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰτιάσεων παρὰ συνδρομητῶν ζητησάντων ὡρεὰν φύλλα καὶ αὐτοῦ ἐστὶ τοῦ Α' καὶ Β' ἔτους μας, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐξηγνηθέντα.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ἀναδέχεται τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων πρὸς ἐκτύπωσιν παραγγελιῶν ἐντεθέντων καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχίων, ἥτοι ἀπλῶν ἢ διπλοτύπων ἀποδείξεων· τιμολογίων καὶ προγραμμάτων· ποιικίλων γνωστοποιήσεων· ἐμπορικῶν ἐγκυκλίων· τίτλων ἐπιστολῶν· ἐνδεικτικῶν σχολείων· προσκλητηρίων· ἐκδόσεων ἐφορῶν καὶ λοιπῶν σωματείων· παντοίων μητρώων· ἀδειῶν γάμου· βαπτιστηρίων· πιστοποιητικῶν μικτῶν καὶ λοιπῶν γραμματίων λαχείων· ταχυδρομικῶν ἀποδείξεων· νεκρῶσιν ἁγγελίων, κτλ. κτλ. ἥτοι ἐν γένει πᾶν εἶδος τοιούτων ἐργασιῶν, ὡς καὶ βεβλίων, ἅπερ ἐκτυποῖ μετ' εὐθιγίας, ταχύτητος καὶ φιλοκαλίας.

Πατριαρχικὸν πρωτόκολλον· Ἀνεγέρηται μετόπισθ αἱ πρὸς τὸ οἰκουμένικόν πατριαρχεῖον ἀποστελλόμεναι ἀναφοραὶ καὶ παντοῖα ἄλλα φορολογήσιμα ἔγγραφα ἢ ἐπαύλληλα περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως) τηλεγραφήματα, ὧν δὲν προκαταβάλλονται τὰ πρωτοκολλητικὰ τέλη ἐπὶ τοῦ ἐπιδότου, ἢ τοῦ ἀποστολέως αὐτῶν διὰ τινος ἐνταῦθα ἀνταποκριτοῦ.

(Συνέχεια ἡγουμένης σελ. 108)

182. Πολὺ δύσκολον εἶναι ν' ἀποδείξῃ τις ὅτι εἶναι μετρίορων· καθότι, ἀφ' ἧς στιγμῆς καυχᾶται τις ὅτι εἶναι τοιοῦτος, δὲν εἶναι πλέον¹.

183. Εἰσὶν ἐν ἀνθρώποις διεστραμμένοι διάνοις, ὡς πέρ εἰσι καὶ κυφοὶ ἀνθρώποι. Ταύτας δέον ἐπιμελῶς νὰ ἐπανορθώμεν καὶ ἐμποδίζωμεν νὰ μὴ βλάπτωσι, μηδὲως χαλεπαίνοντες ἐπ' αὐταῖς· διότι τίς ἐπὶ τυφλῷ ποτε ἢ χλωρῷ χαλεπαίνει;²

184. Ἐν τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀληθῆς ἐκκλησίας εἶναι αὐτὸ μηδέν· μὲν τὰ τὴν διώκειν, διώκεσθαι δὲ ὑπὸ πάντων καὶ μηδέποτε τοῦ διωγμοῦ ἐνδιδόναι, ἀλλ' ἀνεμώδως καὶ τούτοις ἀνθίστασθαι καὶ θείᾳ δυνάμει τῶν διωκόντων περιγίγνεσθαι³.

185. Νόμος Θεοῦ τὸ ἀδίστατον⁴.

186. Τότε ἡ τέχνη τέλειος, ἡνίκ' ἂν φύσις εἶναι δοκῇ· ἡ δ' αὖ φύσις ἐπιτυχής, ὅταν λανθάνουσιν περιέχῃ τὴν τέχνην.

1. Ἐρνέστου Ῥέναν (ἐκ τοῦ Ἑσπέρου).

2. Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ.

3. Μητροφάνους Κριτοπούλου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας.

4. Μιχάιλου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 13 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1883. ΤΕΥΧΟΣ Ι'

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Εκδίδεται ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος.
Συνδρομή ἑτησία προκαταβαλλομένη ἑντάθρα μετ. ἀργ. πάντες, ἐν τοῖς προστάτοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ. ἀργ. ἔξ, ἐν τῷ ἑωτερικῷ φράγμα εἰσπρατίνοντες. Συνδρομαὶ ἑτάμηνοὶ δὲν γίνονται.
Ἡ συνδρομή λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκαστοῦ ἔτους.
Ἀγγέλλεται ἡ ἑκδοσις παντὸς χρησίμου συγγράμματος, οὗτιν' ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διευθύνσιν πλήρες σῶμα θεωρεῶν.
Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν Φαναρίῳ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ.
Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ.
Πᾶσα αἵτησις ἀποστέλλεται πρὸς τὸν ἸΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΟΤΙΝΗΝ διευθυντὴ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Ἑκκλ. ἀληθείας, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Μνημεῖα ἐκκλησιαστικῶν ἀνέκδοτ' Β'. ἐκ τῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Θεοφυλάκτου, τέλος.
Σχμουήλ τοῦ Χαντζερῆ ἐπιστολὰ ἀνέκδοτοι, συνέχεια.
Χρυσάνθος Ἱεροσολύμων ὁ Νοταρᾶς, συνέχεια.
Ἀπελθὺς ἀποφίς τῶν ἀξιώσεων τῆς ὁρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένων ταῖς λοιπαῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις, συνέχεια.
Ἡ παραίτησις τῆς Α.Θ.Π. τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου.
Ἀναγνώσεως τοῦ μακαριωτάτου Ἱεροσολύμων.
Ἐπισκέψεις πρὸς διττόρων.
Κήρυγμα τοῦ θεοῦ λόγου ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ.
Ἀφίξεις ἀρχιερέων.
Ἡ πυρκαϊὰ τοῦ ἱσραηλιτικοῦ παρθενωγαίου.
Τὶ ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν Ἱερουσολαίμ.
Διαχειριστικά τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ.

Β'

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ

(1078)

Περὶ τοῦ Βουλγαρίας ἀρχιεπισκόπου Θεοφυλάκτου ὡς ποιητοῦ ἢ μᾶλλον ὡς στιχογράφου—διότι τοιοῦτοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἦσαν οἱ τῶν μεταγενεστέρων βυζαντινῶν χρόνων ποιηταί, ἀτεχνὰ συγκατείνοντες λεξιεῖδια καὶ φρασεῖδια ποιητικὰ ἢ σοφιστικὰ ἀποπνέοντα τερθρείας ἀνευ οὐδενὸς ποιητικοῦ τόνου καὶ ὕγιους ὑψητέιδος φαντασίας!

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Μήδεις ὑπολίζῃ με, παρχαλιῶ, καταρπονοῦντα τὰ τῶν πατέρων καὶ οὕτω περὶ τῆς συνήθους τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, ἤτοι ἀπὸ τοῦ «αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, βυζαντινῆς ποιήσεως ἀπορρινόμενον. Ἐπερ τις καὶ ἄλλος τιμῶ καὶ σέβῳ τὰ βυζαντινὰ πράγματά τε καὶ γράμματα καὶ τὴν ἐξεργασίαν καὶ μελέτην αὐτῶν ὡς τὰ μέλιστα διεφύρουσαν καὶ ὠφέλιμον περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι. Στεροῦμαι ὅμως πάσης θαυματουργικῆς ἢ θαυμαστοποικῆς δυνάμεως, ἥτις καὶ τὰ πεζὰ καὶ ἀκομψὰ καὶ χαμὰ ἱρποντὰ ἀποπειροῦνται ἀνίγειν εἰς αἰθέριον ὕψος. Κατὰ τὴν ἐμὴν λοιπὴν ταπεινὴν γνώμην, εἰς ὑπάρχῃ τι ἥττονος προσοχῆς ἐν τῇ βυζαντινῇ φιλολογίᾳ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἄξιον, τοιοῦτον κατὰ τὸ πλεῖστον φαίνεται ἡ τῶν χρόνων τούτων ποιήσις ἢ μᾶλλον στιχογραφία, στείρα καὶ ἄγονος καὶ χυμαιοπενής, ἀντιπαρβαλλομένη οὐχὶ πρὸς τὴν παρεμ-

—εὐδὲν ἄλλο γινώσκωμεν ἢ ὅτι ἔγραψε ποίημά τι λαμβάνον τρίμετρον εἰς τὸν Νικηφόρον Βρυέννιον τὸν νεώτερον τὸν ἄνδρα τῆς Κομνηνῆς Ἀννης καὶ χρονογράφον οὐκ ἀδόκιμον, ὅπερ εὐρηταί ἐν τῷ 24 χειρογράφῳ τοῦ 58 ἀναλογείου (plutei) τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ λαυρεντιακῆς βιβλιοθήκης². Ὁ δὲ μετὰ τὸν Βανδίνιον τοῦ στιχοουργήματος

φερῇ τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων λατινικὴν, ἀλλὰ πρὸς τὴν μεταγενεστέραν βυζαντινὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ποιήσιν καὶ πρὸς τὴν μετὰ τὴν ἄλωσιν κοινὴν καὶ δημώδη, αἰτίνας καὶ μὴ φθίνουσας εἰς τὰς ἀστρογέγονας τοῦ κλασσικοῦ ἑλληνικοῦ Ἑλικωνος κορυφὰς, ἰπεδεύοντο ὅμως καὶ νεῦρα καὶ χεῖρ ποιητικῆς ἀληθοῦς ζωῆς. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρόδῳ καὶ πρὸς ἄρσιν πάσης παρενοήσεως. Ὁ δὲ ἄλλως λέγων καὶ τεθηπὼς ἀκούων τὰ τοιαῦτα στιχοουργήματα χαίρειν τούτοις καὶ δι' αὐτῶν καλλιεργέτω τὴν ἰδίαν διάνοιαν. Ἐμοὶ δὲ ἀπαρχαλιστὸς παραμνεῖ ὁ πρὸς τὴν ὄντως ἀθάνατον καὶ ἀπαράμιλλον ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ποιήσιν θαυμασμός. Ἐν δὲ τοῖς στιχοουργήμασι τῶν μεταγενεστέρων βυζαντινῶν χρόνων μόνον ἡ σχέση πρὸς τὴν καθόλου βυζαντινὴν φιλολογίαν, ὡς ἀναποσπαστόν αὐτῆς μέρος, καὶ τὸ πραγματικὸν περιεχόμενον, ὅπου τοιοῦτον ὑπάρχει, φαίνονται μοι προσοχῆς ἄξια.

2. Catalogus codd. graec. Bibliothecae Laurentianae etc. Aug. Mar. Bandinius I. V. D. eiusdem bibliothecae regius praefectus recensuit, illustravit, edidit. Tomus secundus, Florentiae 1768, σ. 466. 467. Ἰδοὺ τὰ σχετικά περὶ τοῦ χειρογράφου, περὶ οὗ ὁ λόγος. «Ἰωάννου τοῦ Χορζάσου περὶ φωνῶν. Ioannis Chorassi de vocibus, seu potius Nonnullorum recentiorum Carmina quaedam; Joannis Characis, Georgii Pardi, et anonymi Opuscula grammatica. I. pag. 1. Mutilus est initio Codex, ac prima eius pagina valde corrupta, in qua occur-

τούτου μνείαν ποιούμενος Ἀρλέσιος ἀγνοεῖ ἐάν τὸ αὐτὸ εὗρηται καὶ ἐν τῷ 66 χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθήκης τῶν ἡγεμόνων τῆς Βαυαρίας, ἐπειδὴ στίχων τοῦ Βουλγαρίου Θεοφυλάκτου ἐν τούτῳ εὗρισκομένων τῷ χειρογράφῳ μνεία γίνεται ἐν τῷ ἀρχαίῳ τῶν ἑλληνικῶν αὐτῆς χειρογράφων καταλόγῳ³. Καὶ ὁ μὲν Ἀρλέσιος οὐδὲν ἀσφαλέςτερον ἡδύνατο εἰπεῖν ὡς ἀτελὴ καὶ λίαν συνοπτικὸν κατάλογον ὑπ' ὅβρι ἔχων. Ὁ δὲ νῦν περὶ τὴν μελέτην ἑλληνικῶν χειρογράφων ἐνασχολούμενος εὐρήσει ὅτι πρὸς τῷ ἐν τῷ ρηθέντι λαυρεντιακῷ χειρογράφῳ ἀτελῶς εὗρισκομένῳ στιχορρηγία τοῦ Θεοφυλάκτου εὕρηται καὶ δύο ἄλλα ἐν τῷ νῦν 201 ἑλληνικῷ χειρογράφῳ τῆς ἐνταῦθα δημοσίας βιβλιοθήκης. Καὶ τὸ μὲν ἐν τῷ λαυρεντιακῷ χειρογράφῳ, ὡς περὶ ἄλλα ἐνασχολούμενος ὅτε πρὸ διετίας ἐπ' ὀλίγον διέμεινα ἐν Φλωρεντία, οὐκ ἐδυνήθην ἰδεῖν. Ὡς ἐκ τοῦ μικροῦ ὅμως σχήματος τοῦ χειρογράφου δύναται τις εἰκάσαι ὅτι τοῦτο εἰς ὀλίγους περιορίζεται στίχους. Τὰ δὲ ἐν τῷ μοναχικῷ χειρογράφῳ ἀντιγράψας ἐκδίδωμι νῦν διὰ τῆς α' ἑκκλ. ἀληθείας οὐ μόνον ὡς οὐκ ἀνάξια προσοχῆς καὶ κρείττονα πολλῶν ἄλλων συγ-

χρόνων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀσφαλέςτερον γνωρίζοντα τὴν κλανδήποτε ποιητικὴν ἀξίαν τοῦ Θεοφυλάκτου.

Τὸ χειρόγραφον ἐν ᾧ ταῦτα εὕρηται πολλὰ φέρει στίγματα τοῦ πανδοχμάτορος χρόνου περιέχει ποικίλην ὕλην τῶν μεταγενεστέρων βυζαντιακῶν χρόνων καὶ δὴ τὴν χρονογραφίαν τοῦ Μανασσῆ, ἐν ᾗ παρεμβληθέντα ὀκτὼ φύλλα μὴ ἀριθμούμενα ἀναπληροῦσι τὰ ἐκ τοῦ χρόνου φθαρέντα καὶ ἀπσκοπέντα παλαιὰ φύλλα⁴, τὸ καὶ ἐν ἄλλοις χειρογράφοις εὗρισκόμενον καὶ ἐκδομένον δράμα τοῦ Φιλῆ⁵, τοὺς ὑπὸ τοῦ κυρίου Σπυρίδωνος Λάμπρου οὐχὶ κατὰ πάντα ἀκριδῶς ἐκδοθέντας στίχους τοῦ Κερκύρας Νικολάου⁶, φιλοσοφικά τινα ὑπομνήματα Δαυίδ τινος, ἐπιστολάς τινας τοῦ Πτωχοπροδρόμου καὶ ἄλλων, τρεῖς μύθους τοῦ Κυπρίου πατριάρχου Γρηγορίου, καὶ τὰ νῦν δημοσιεύμενα δύο τοῦ Θεοφυλάκτου στιχορρηγία. Ἔστι δὲ βοιδοκύκλιος εἰς φύλλον τοῦ ιδ' αἰῶνος ὑπὸ διαφόρων χειρῶν ποικίλως γεγραμμένος, ἐκ φύλλων ἡριθμημένων παλαιῶν 176⁷.

Ἐν Μονάχῳ. τῇ 5 νοεμβρίου 1883.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

runt versiculi quidam iambici. Primi Carminis titulus, quem ex evandis prorsus characteribus vix ex sculpere patuimus, sequens est: Τοῦ μακαριωτάτου Βουλγαρίου εἰς τὸν Καί... ὄντα πανυπερσέβαστον. Beatissimi Bulgariae Archiepiscopi (f. Theophylacti) in Caesarom Augustissimum. Initium vero ita habent: Φρονεῖς μὲν αὐτὸς ἀξίως τοῦ σοῦ λόγου ὁ πανυπερσέβαστος ὄντως ἐν λόγῳ, κ.λ. Finem nullum proferimus; margine enim inferiori restaurato, postrema periere». Περιέχει μετὰ τὸ βραχὺ τοῦτο ποίημα, ὅπερ οὐδ' ἄλλην τὴν πρώτην καταλαμβάνει σελίδα οὕτω μεγέθους δωδεκάτου, διάφορα τετράστιχα καὶ ἐπιγράμματα τοῦ Πτωχοπροδρόμου καὶ εἴτα τὰ προσημειωθέντα γραμματικὰ ἀπὸ σελ. 6 κ. ἐ. Περιγράφεται δ' ἐν τέλει ὑπὸ τοῦ Βανδινίου οὕτω. «Codex graecus bonbycinus Ms. in 12. Saec. XIV caractere valde minuto, ac per compendia exarato, nonnullis in locis situ ac madore prorsos evanid. Constat foliis scriptis 41» (σελ. 469). Ὅτι δὲ ὁ Καίσαρ πρὸς ὃν τὸ στιχορρηγία τοῦτο ἀπεστάλη ὅτε ἔτι ἦν πανυπερσέβαστος, οὐχὶ ὁ Καίσαρ Ἰωάννης ὁ Δούκας (Ἄν. Κομν. 3, Migne 131, 261b. 268c. 373c.) οὐδὲ ὁ πολύμητις Νικηφόρος ὁ Μελισσηνός (Ἄν. Κομν. αὐτ. σ. 272x. 358b.) πρὸς ὃν ὁ Θεοφύλακτος μίαν ἐπιστολὴν ἔγραψε (Migne 126, 517 c.—520a), ἀλλ' ὁ Νικηφόρος Βρυέντιος ἦν, δῆλον γίνεται καὶ ἐκ τοῦ τίτλου πανυπερσέβαστος, ὃν πρὸς ἄλλους ἐπινοηθέντα ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Ἀλεξίου πρῶτος ἔλαβεν ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς Μιχαὴλ ὁ Γαρωνεῖτης (Ἄν. Κομν. αὐτ. σ. 272b; καὶ εἴτα ὁ ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἄννη γαμβρὸς ὁ Νικηφόρος οὗτος ὁ Βρυέντιος (Ἄν. αὐτ. 1001a6). Πρὸς τοῦτον δὲ ἔγραψεν ὁ Θεοφύλακτος πανυπερσέβαστον ἔτι ὄντα τὴν 41 μακρὰν ἐπιστολὴν τῆς τοῦ Μεουρτίου συλλογῆς (Migne 126, 441d—452b) καὶ εἴτα Καίσαρα γενόμενον τὴν 12 τῆς αὐτῆς συλλογῆς (Migne αὐτ. 377b—380c) καὶ τὴν 5 τῆς τοῦ Λαμίου (αὐτ. 512c—513b).

3. Fabric. bibl. gr. 7, 598, ἐνθα διορθούσθω ἡ σελὶς τοῦ καταλόγου τοῦ Bandinii ἀπὸ 566 εἰς 466. Ὁ δὲ ἀρχαῖος εἰς ὃν παραπέμπει κατάλογος τῆς βαυαρικῆς τῶν ἡγεμόνων βιβλιοθήκης λίαν σύντομος ὢν ἐξεδόθη ἐν Ἰγγολσταδῷ τῷ 1602.

Τοῦ ἀγιωτάτου Θεοφυλάκτου Βουλγαρίου στίχοι εἰς συμφορὰν ἑμπεσόντα τινά.

- Ἐν συμφορᾷ τὸ μέλλον εἰ σκοπεῖν θέλεις,
αὐτὸς σεαυτῷ φαρμακεύεις τὴν νόσον.
Ἦν δ' αὖτε τοῖς παροῦσι προσβλέψεις μόνοις,
χυμοὺς ποτηροῦς ἐμβαλεῖς τῇ καρδίᾳ,
5 ἔξ ὧν τραφεῖσαι τῶν μεριμνῶν αἱ νόσοι
σύντηξιν ἐντέχνῳ καὶ ψυχῆς θύοισιν.
Ἄπερ φύγῃς ἄν, εἰς τὸ νῦν μὴ βλέπων
μενεῖς τὸ κέντρον λάμψας ἐκ τῶν τυγμάτων
ὥσπερ ῥόδον κάλυκος ἐξ ἀκανθίνης.
10 Πόσον τὸ πικρὸν ἐστὶ τοῖς ἀψινθίοις.
Ἀλλὰ στομάχου ρωστικὸν ἡ πικρότης.
Εἰ δὲ στομαχικῶν τις οὐ πεινῇ θέλει,
ὡς εἰς τὸ πικρὸν ἀφορῶν ἀψινθίου,
ἄρ' οὐτ' ἄν τὸν δόξειε τὰς φρένας πλεόν,
15 ἀνάξιος γε τοῦ πότου δεθειγμένος,
ὡς ἂν θάνατον ἐνδικώτατα σπᾶσθαι
καὶ μὴ τὸν ἀνθρώπου ἡ κτίσις τρέφῃ.
Ὁ σταυρὸς εἰπὲ τοῦ θεοῦ καὶ δεσπότου
οὐκ ἐσχάτως ἄδοξον, οὐκ ἀτιμία;
20 Ἀλλ' εἶδες ὡς ἔλαμψεν οὐ μακροῖς χρόνοις

4. Τὰ δύο παρεμβλήθησαν μετὰ τοῦ 153 καὶ 154 φύλλου, τὰ δὲ τίσσεσσι μετὰ τοῦ 162 καὶ 163.

5. Τὸ δράμα τοῦτο ἐξεδόθη ὑπὸ Stark ἐν τῷ τοῦ Jahn περιοδικῷ Archiv. κτλ. τῷ 1848 ἐν σσ. 447—461, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μοναχικοῦ καὶ βατικανοῦ τινος χειρογράφου.

6. Σ. Λάμπρου Κερκυραϊκὰ ἀνέκδοτα κτλ. Ἐν Ἀθήναις 1882. Ὅρα τὴν ἀξιόλογον καὶ ἐπὶ πραγματίων στηριζομένην ἐπικρισιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ κυρίου Π. Ν. Παπαγεωργίου οὐ πρὸ πολλοῦ ἐν ἐπιφυλλίδι τῆς Κλεισθ.

7. Ὅρα λεπτομερῆ αὐτοῦ περιγραφὴν παρὰ Hardt ἐν τῷ γνωστῷ καταλόγῳ τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων ἐν τόμῳ 6'.

- ὁ προσπαγεὶς ἄτιμος, ἐξυθρισμένος·
Māλλον δὲ καιρῶν οὐ δεηθεὶς οὐ χρόνων
τῶν θαυμάτων ἐδείξε λαμπρὰν ἡμέραν
ὡς πασθενουργὸς ἔδρεω τὴν ἡμέραν.
- 25 *Ἥλιον ἐσκότιζε, τὴν γῆν ἐκλόνει,*
ἔσχιζε πέπλον, τοῦ ναοῦ κόσμον μέγαν,
ἔρρηξε πέτραν τοῖς φρονεῦσις ἐντρέπων,
νεκροὺς ἀνεζώωσεν ἐκ τῶν μνημάτων.
Τούτοις ἰλοὺς ἄφικτα καὶ πεντηκῶν,
- 30 *ἔπραζεν Ἰὶδὸν τοῦ Θεοῦ παντεργατήρ,*
ὃν στανρὸς εἶχεν ὡς κκατηραμένον.
Ταῦτ' ἐννοῶν, ἀνθ' ὧπε, μὴ περιτρέπον·
ἦξεις γὰρ ὄντως εἰς γαληνὴν ἐτρόπον
τοῦς τῆς προνοίας τῆς σοφίης ὑπερβόμους
- 35 *καὶ τὰς ἐν ἀρχαῖς ἐκφυγῶν τρικυμίας*
εὐθροὺς τὸ παγγάληνον ἐκ τουτου τέλους,
καὶ που διδάξεις ὡς παρωρησασμένη
τῆς συμφορᾶς ἡ κλήσις ἐκ τοῦ συμφέρειν,
τὴν πραγματικὴν γινῶσιν ἐν σοὶ λαμβάνων
- 40 *ὡς γραμματικὴν ἔξιν ἐντετυμένην.*

Ἄλλοι τοῦ αὐτοῦ κυροῦ Θεοφύλακτου Βουλγαρίας πρὸς πονη-
 ρὸν ἀπογόνου.

- Ποτηρὲ δοῦλε, ποῦ φηγῃς τὸν δεσπότην*
πάσας κριτεῖναι σῆς φυγῆς διεξόδους·
Ἦ πῶς δυνήσῃ σαῖς λαθεῖν τεχνουργίαις
τὸν δόντα τέχνης καὶ σοφῶν τεχνίτας;
- 5 *Ἐν σοὶ σοφὸν σόφισμα καὶ τέχνη μία,*
ἐπιστροφὴ ταχέϊα πρὸς τὸν δεσπότην.
Ἐπηγμένον καὶ πρόσθεν οὐκ παροπτεόν
τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν ἐργασίας.
Οὕτως μόνως ἂν τὰς θεοῦ χεῖρας φέγοις,
- 10 *χεῖρας στιβαρῆς πανταχοῦ τεταμέναις,*
ἃς ἐκτετακῶς ὡς θυγάδα συνλιύθαι
στραφέντα δείξει πατὴρ εὐθὺς ἀγκυλας
περιπλεκούσας, οὐ περιδεδραγμένας.
Οὕτως ἔτοιμός ἐστιν εἰς ἐσπ.λαρχίαν.
- 15 *Ἐβλεψε λιξὸν, ἀλλ' ἐπιστραφεὶς πάλιν*
τῷ μειδῶντι προσγελάσας τεκνίῳ.
Ἦ πικρία μέλιτος ἐμπεπλημένη!
Ἦ κλήξις ἀρτιοῦσι τὰ πεπληγότα!
Ἦ πῶρ δροσιζὺν, πῶμα γαλήνην φέρον!
- 20 *Ἦ πάντα καινὰ καὶ κατὰ τὸν δεσπότην!*

ΣΑΜΟΥΗΛ ΤΟΥ ΧΑΝΤΖΕΡΗ*

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
 ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑΙ

Ἡ ἐκδιδόμενη σήμερον ἐπιστολὴ τοῦ Σαμουήλ πρὸς
 τὸν μέγαν ποστέλνικον Νικόλαον Καρκατῆν ἀντικείμενον
 ἔχει ἵνα κλύσῃ τὴν κατάστασιν τοῦ γένους ἡμῶν καὶ
 τὴν τῶν τηλικαύτων γρόνων ἀπαιδευσίαν, ἀπολύει δ' αὐτὴν
 κατὰ πᾶσαν πιθανότητά οὗ Σαμουήλ, τὸν οἰκουμενικὸν
 κόσμῳ θρόνον· καὶ λέγω τοῦτο διότι ἐν δύο ἐτέραις ἐπι-

* Συνέχειται τεύχος Δ' σελ. 55.

στολαίς πρὸς τὸν Καρκατῆν τοῦτον ἐπιστελλομέναις, ὁ
 ἀοίδιμος πατριάρχης τὰ κατὰ τὴν πατριαρχίαν αὐτοῦ
 ὑπὲρ τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας πεπραγμένα πάλιν
 ὑπομινῆσκει καὶ ζητεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀδείαν ὅπως
 ἐφησυγᾷ μένων ἐν τῷ πατρικῷ αὐτοῦ οἴκῳ, ἐν ταύταις
 δὲ καὶ τοῖς φιλτάτοις, τέκνοις ὁγλαδὴ τοῦ Καρκατῆ ἀπο-
 νέμει εὐχάς, ἐνῶ ἐν τῇ μετὰ χεῖρας οὐ μέμνηται τέκνων,
 ὥστε φαίνεται ὅτι αὐτῇ προέβλεπεν ἄγαμον ἔτι τὸν Κα-
 ρκατῆν· καὶ οὗτο ἐπιστολαὶ αὗται δημοσιευθήσονται ἐν τῷ
 προσεγγεῖ τεύχεϊ τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας», ἡ δὲ παραβολὴ
 τούτων πρὸς τὴν ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀναγνωστῆρος σήμερον ὑπο-
 βαλλομένην ἀποδείκνυσιν ὅτι ταύτην ἔγραψεν ὁ εὐπατρί-
 δης βυζάντιος πατριάρχης ὅποτε ἐκόσμη ἔτι τὸν θρόνον
 τοῦ πρωτοκλήτου τὸ πρῶτον, ἂν μὴ κατὰ τὴν δευτέραν
 πατριαρχίαν.

Ἰσχύει δὲ πρὸς τὸν Νικόλαον Καρκατῆν, καὶ γράφει
 ταύτην εἰς ὕψος οἰκεῖον, ὡς γράφει πᾶσας τὰς πρὸς τὸν
 μέγαν τοῦτον ποστέλνικον, μεθ' οὗ, φαίνεται, ἀρμονικῶς
 ἐπὶ σέλις· διότι ἐκ πάντων τῶν τότε ἰσχυρότων ρα-
 ναριωτῶν μόνον ὁ Νικόλαος Σοῦτζος ἐπηρεάζεν αὐτόν,
 ἀμειλίχως δὲ κατεδίωκε συκοφαντῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ,
 διαδόχου ἐπὶ τε προτερόμενοι καὶ ἐλαττώμασιν ἀνὴρ, ὁ
 ἀρχὼν σπαθάρχης Γεώργιος ὁ τοῦ Σταυράκη, ὁ εἰς τὰ πτό-
 ματα τοῦ λαοῦ γνωστός τῷ ἐπωνύμῳ τοῦ Σταυράκη, ὁ
 ἐνῶ ὁ Καρκατῆς διετέλεσε μακρὰν τῆς τότε ραναριωτικῆς
 βραδουρίας, ἥς ἐπιπτον θύματα ἐν τε τῷ κοσμικῷ καὶ τῷ
 πνευματικῷ κύκλῳ τῆς ζωῆς τοῦ γένους οἱ εἰς ἑκκλησια-
 στικὴν ἢ πολιτικὴν περιωπὴν ἀναβαίνοντες· οὕτω νομίζω
 ἤθελεν ἀπορᾶνθῃ πᾶς τις περὶ τοῦ Καρκατῆ, φωτισμένος
 ἐκ τῆς σιωπῆς, τὴν ἄγει περὶ τοῦ ποστέλνικου τούτου ὁ Κο-
 μνηνὸς Ἰψηλάντης, ὁ ὁριμῶς ἐπιτιθέμενος ἐν τῇ χρονικῇ
 αὐτοῦ συγγραφῇ κατὰ τῶν συγγρόνων ὁμογενῶν αὐτοῦ,
 τῶν ἐπιχειρούντων ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν. Περὶ τοῦ
 Καρκατῆ Νικόλαου ὁ Κομνηνός οὐδὲν δυσμενὲς λέγει·
 λαλεῖ δ' εὐφρόμως περὶ αὐτοῦ ὁ φίλος Ἐπαμινώνδας Στα-
 ματιάδης¹, γράφει καλὰ τινα ὁ Πρετὸς²· ὡς καὶ ὁ Γεώργιος
 Ζαβίρας³, μεταγράφει ταῦτα ὁ Κ. Σάβας⁴ καὶ ποιεῖται ἡ
 φιλόπονος αὐτῇ τῶν βιογράφων περὶ εὐφρομῶν τινα τοῦ
 Καρκατῆ μνείαν, ὡς εὐφρόμως μνησκείται τοῦτου καὶ
 ὁ Ἰακωβάκης Ἰλῆος Νερουλό⁵.

Ἐν τέλει τῆς μετὰ χεῖρας ἐπιστολῆς ὁ Σαμουήλ προ-
 τρέπει τὸν Καρκατῆν εἰς μετάρρασιν βιβλίου τινός, ὅπερ

1. Ἐπαμ. Ἰ. Σταματιάδου βιογραφία τοῦ Ἰψηλάντου μετὰ τὴν διερ-
 μασίαν τοῦ ὁμογενικοῦ ἀρχιεπισκόπου· Ἀθήναι 1865 σελ. 143.

2. Α. Η. Βρεττὸς Νεολλ. φιλόλογ. τὸμ. Β', σελ. 273. Ἐντα μετα-
 γράφεται ἡ περὶ τῆς γραμματικῆς τοῦ Καρκατῆ κρίσις τοῦ ἐκδοκράτου
 Γρηγορίου Ζαβιράκου.

3. Ζαβίρας ἑλλ. θέατρον σελ. 490. Ἐντα μετ' ἐδοκίμασεν γράφει ὅτι
 εἶναι ὁ ὑπερὸν καὶ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας γραμματικῆς.

4. Κ. Σάβας Νεολλ. φιλόλογ. σελ. 508.

5. Νερουλό ἱστορία τῶν γραμμάτων παρὰ τοῖς πτωτέροις Ἰππῶσι
 μετάρρ. Ὀλομπίας Ἰ. Ν. Ἀθήναι σελ. 50.

ἀγνοοῦμεν τί τῶν τριῶν ἐστὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ μεταφροσθέντων, ἅτινα ἀναφέρει ὁ Νερουλὸς, ἀποδιδούς καὶ τῶν τριῶν τὴν μετάφρασιν εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ Σαμουήλ, ὅστις ἐναντίας ὢν, κατὰ τὸν Ρίξον, τῆς περὶ τὸ συγγράφειν ματαίας φιλοτιμίας τῶν ἐπ' αὐτοῦ λογίων, ἐφρὼνει ἐτι κάλλιστον ἔργον ἔθελεν εἶναι τῶν δοκίμων συγγραμμάτων τῶν ἐν τῇ σοφῇ Εὐρώπῃ ἐκδιδόμενων ἢ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν· τὰ γραφόμενα τοῦ Ρίξου μαρτυρεῖ ἡ ἐκδιδόμενη ἐπιστολὴ, σαφῶς, ὡς νομίζω, τὸν τοῦ Καρτζᾶ χαρακτήρα ὑποσημαίνουσα, μὴ ἀναμειχθέντος μὲν εἰς τὰς φαναριστικὰς συγγράμους βραδυστοχίας· ὑπηρετήσαντος δὲ τὸ γένος διὰ συγγραφῶν καὶ μεταφράσεων ἀξίων λόγου, καὶ τὴν ὁπμανικὴν αὐτοκρατορίαν δι' ἀφωτισώσεως εἰς τὸ καθήκον αὐτοῦ, ὅπερ ἦν ἡ τοῦ μεγάλου ἐρμηνείας λειτουργία, μεθ' ἣν ἔλαβε γέρας πολιτικῆς ἀρετῆς καὶ συνέσεως καὶ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῶν σουλτάνων πίστεως τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας.

Τὸν Νικόλαον Καρτζᾶν ὀνομάζει ὁ Ἐπαμινώνδας Σταμπιάδης ἄνδρα θεοσεβῆ, περίουον καὶ ἓνα τῶν μᾶλλον εὐπαιδευτῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Θρέμμα τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου, Κωνσταντίνου δὲ τοῦ Καρτζᾶ υἱός, ἀνδρὸς εὐγενούς, τὴν εἰδήμων τῆς τε μητρικῆς γλώσσης, τῆς γαλλικῆς, τῆς ἰταλικῆς, τῆς ἀραβικῆς, τῆς περσικῆς καὶ τῆς τουρκικῆς. ἀναδειχθεὶς δὲ μέγας διερμηνεύς τῆς Πύλης τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1777, εἰς διαδοχὴν τοῦ τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Μολδαβίας θρόνον ἀναβάντος Κωνσταντίνου Μουρούζη. ἐκόσμησε τὴν ἀρχὴν τοῦ διερμηνείας πλέον μιᾶς τετραετίας, μεθ' ἣν διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας τῇ 6 ἰανουαρίου 1782 ἐν ἔτος μόνον καὶ ἑξ μηνῶν μείνας ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ, τὴν ἔλαβε. μυρία μέσα μετελθὼν, ὁ εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ διερμηνείας διαδεχόμενος αὐτὸν Μιχαήλ Κωνσταντίνου Σούτζος⁶. Παρὰ τοῖς βιογράφοις αὐ-

6. «Ὦν ἐδηγοῦμενος ὑπὸ τῶν νοθεσιῶν αὐτοῦ ὁ πρίγκιψ Νικόλαος Καρτζᾶς μετέφρασεν εἰς τὴν νεοελληνικὴν τὸ δοκίμιον περὶ τῶν ἡθῶν καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἐθνῶν, τὸν αἰῶνα Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς συνωμοσίας τῶν Ἰσπανῶν κατὰ τῆς Βενετίας»· αὐτόθι.

7. Ἐν ἐπιστολαῖς ἀνεκδότοις τοιχομέναις ἐν τῷ ἐνταῦθα ἀγιοταρικῷ μετοχίῳ εὕρισκω ἐτι τῇ 6 ἰανουαρίου (1782) «ἐφόρεσε καθ' ἑξῆς διὰ ἡγεμῶν Βλαχίας ὁ μέγας δραγομῆνος Νικόλαος Καρτζᾶς» — ἐν αὐταῖς εὕρισκω ἐτι ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Ταστίτσα — καὶ ἐτι ἀμείψως διώρισε καπουκα/γχιτάδες τῆς Βλαχίας «τὸν ἄρχοντα σπαθάρην Δημητράκη Σούτζον. δεῦτερον τὸν ἄρχοντα καμαρίσην Γεωργάκη αὐτάδελλον τοῦ ἀγίου Ἐρείτου, προδιδάσκει εἰς τὸ ὄφρ' ἵκον τοῦ σπαθαρίου, καὶ τρίτον τὸν ἄρχοντα παχάρηκον Ἀλεξήν». Συγγράμματος δὲ καὶ αὐθήμερον, δηλονοῦν τῇ 6 ἰανουαρίου τοῦ 1782 «ἐφόρεσε καθ' ἑξῆς διὰ δραγομῆνος τῆς Ὑψ. Πύλης ὁ Μιχαήλ Σούτζος».

8. βλ. καὶ Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἔλωσιν σελ. 628 καὶ 635. Οὐρὶ ἐσφαλμένως· τίθητι ὁ Κομνηνὸς τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Καρτζᾶ εἰς τὸν θρόνον τῆς Βλαχίας τῇ 6 ἰανουαρίου 1782, τὴν δὲ καθ' ἑξῆς ἔρχει τῇ 1 ἰουλίου 1783 ἡμέρᾳ σφδβίτῳ. Ἰδε Φωτεινοῦ ἱστορίαν τῆς πάλαι Δακίας, τόμ. Γ', σελ. 357. Κατὰ λῖθος ὁ Ἐπαμ. Σταμπιάδης ἔγραψεν ἐτι ἡ ἡγεμονία τοῦ Νικολάου Καρτζᾶ διήρκασεν ἑξ μηνῶν, τὸ δὲ λῖθος μετέγραψε προθύμως ὁ Κ. Σίθας μὴ προσχῶν οἷς ὁ Φωτεινὸς γράφει· ἔλαβε τὴν ἡγεμονίαν χρόνον ἓνα καὶ μῆνας ἑξ.

τοῦ εὕρισκον ἐτι ἀπεβίωσεν ἐκ πλευρίτιδος, ἐν ἡλικίᾳ τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἐτῶν ἔζη δ' ἐτι τῷ 1785. Ἐν ἔργον αὐτοῦ ὑπάρχει ἐκδιδόμενον ἡ «Γραμματικὴς γαλλικῆς ἀκριβὲς διδασκαλία», τυπωθεῖσα ἐν Βιέννῃ τῷ 1806, προτιθεμένη δὲ σκοπὸν, ὡς αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς λέγει, «οὐδὲν ἄλλ' ἢ τὴν ὠφέλειαν καὶ πρόδοον τῶν πρὸς τὴν παιδείαν ἀσχολουμένων»· οἷσι τούτῃ ἔγραψε «τῆς τοῦ γένους βελτιώσεως εἴπερ τινος ἄλλου ἐπιέμενος, καὶ πρὸς τὴν ἐπίδοσιν καὶ λαμπρότητα θεθιγῶς καὶ οἷον σφριγῶν καὶ σφαδᾶων τοῦ ἑμοσύλου καὶ τῶν πρὸς δόξαν καὶ κλέος αὐτοῦ ἀπριζ ἀντεχόμενος». Διότι ὁ σοφὸς ἡγεμὼν αὐτὸς ἐμολογεῖ γράφων ἐν τῷ προλόγῳ ἐτι καὶ ἱστορίας μεθοδικὴν τινα συνέχειαν πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην, καὶ χρονολογίαν, καὶ ναυτικῆς καὶ γεωγραφίας καὶ φυσικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν πρὸς φωτισμὸν τῶν ἀγνοούντων, πρὸς πνευματικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, «ταῦτα πάντα μίαν φωνὴν τὴν τῶν Γάλλων ἐκμαθόντες πλουτίζομεν». Ταῦτα ἔγραψε κατὰ τὸ 1785, ἀποτέλεσμα ὄντα τῆς τοῦ Σαμουήλ ἐν γραφαῖς διδασκαλίας τε καὶ παραινέσεως. Λαμπραὶ κατόπιν ἐπηκολούθησαν ἀξίῳ λόγῳ συγγραμμάτων ἐκ τῆς γαλλικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν μεταφράσεις, ἵσως δ' αἱ συμβουλαὶ τοῦ Σαμουήλ καὶ ἡ μομφὴ αὐτοῦ κατὰ τῶν φιλοτιμουμένων ἢ ἀσυνεπῶς ἢ ἀσυνεπῶς πρῶτότυπα συγγράμματα συνετέλεσεν εἰς τοῦτο.

Ἄλλ' αἱ συμβουλαὶ καὶ αἱ παρακελεύσεις ἐγράφοντο λίαν ἐξηρμένον ἔχοντα τὸ ὄρος τοῦ λόγου, δι' οὗ ἡ τοῦ ἡμετέρου γένους τότε κατὰστάσις ἐκηρύττετο ἀξία οἴκτου, μηδὲν σημαίνουσα, ἵσως ἡμιδύσκαρος, εἰς ἀπελπισμὸν ἐμβαλλούσα τὸν φιλόπατριν ἱεράρχην τῆς ὑπερκειμένης τῶν πόλεων, ὅστις οὐδὲν τῶν ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις, ἐπ' αὐτοῦ ὄηλ. γενομένων ἔκρινεν ἀξίον ἐπαίνου, θρηνησθῶν ἐπὶ πᾶσι καὶ καταδικάζων τὴν φιλογενεστάτην πνευματικὴν κίνησιν, ἐν ἣ ἱεράρχαι διαπρεπεῖς καὶ μεγάλοι διδάσκαλοι, κήρυκες καὶ ποιμένες διάστημα ἐμορφύοντο τοῦ λόγου εὐτολμοὶ πανοπλίται καὶ εὐθαρσεῖς σταδιοδρόμοι, πρὸς σωτηρίαν ἀγωνιζόμενοι πολυτιμῆτος παρκαταθήκης πατέρων εὐσεβῶν καὶ πατρῴζοντων καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος μεριμνούντων.

Διότι, πότε ἄρ' γε ἐγράφετο ἡ ἐπιστολὴ αὕτη; Εἴτε μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ οἰκουμένου τοῦ θρόνου παραίτησιν τοῦ Σαμουήλ, εἴτ' ἐπὶ τοῦ θρόνου διατελοῦντος, οὐδεὶς ἀγνοεῖ ἐτι σφαλῶν ἐλλληνικῶν ἀριθμὸς οὐκ εὐκαταφρόνητος ἐτίμα τότε τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν φιλομουσίαν τοῦ ἡμετέρου γένους· ἡ πατριαρχικὴ ἀκαδημία οὐ πρό πολλοῦ, δηλονοῦν ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ Σεραφεῖμ Β' τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως ἐκλείετο διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως, τοῦ Δωροθέου Λεσβίου, τοῦ Ἀνανίου Ἀντιπάρχου, τοῦ Νικολάου Κριτίου· ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σαμουήλ καὶ κατὰ τὸ μέχρι τῆς δευτέρας αὐτοῦ πατριαρχείας ἐμπέπτον χρονικὸν διάστημα, τὸ Φανάριον ἐτίμων διδάσκοντες ὁ Ἰωακείμ Πάριος, ὁ Χρυσάνθος Αἰτωλὸς, ὁ Βιζύης Γεράσιμος, ὁ Ἠλίας Κύπριος· καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὸν ἱερὸν ἀμῶνα ἐκλείζειν ὁ λαμπρὸς

ληροκήρυξ· Ἰωάσαφ ὁ Κορνήλιος, οὗ οἱ λόγοι καὶ σήμερον εὐ-
 χαρίστως ἀναγιγνώσκονται. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους
 ἡ Κωνσταντινούπολις ἐνέπνεε χαριστάτων ποιητῆν τὸν
 Ἰωάννην Ῥίζον τὸν ἐπιλεγόμενον Μανέ, καὶ ἐμύρου τοὺς
 λογίους εὐπατρίδας φαναρώτας Θεόκλητον Καρατζᾶν¹,
 καὶ Γεώργιον Καρατζᾶν, ἐτίμα δ' ἐκ τοῦ συνεγγυῶς τὴν
 παιδείαν καὶ τὸν ζήλον τοῦ Γαβριήλ Καλλωνά, καὶ χρί-
 ρουσα ἐβλεπεν εὐδοκούμενον τὸ ἔργον τοῦ Αἰτωλοῦ Κοσμά,
 τὸν τοῦ εὐαγγελίου λόγον ἱσχυροτάτως κηρύττοντος.
 Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα συνεστῆθησαν αἱ σχο-
 लाὶ Ναυπλίου, Μονεμβασιάς, Ἰδριεκαπίου, Ἐξ μαρμα-
 ρων καὶ Μεγάλου Πεύματος Κωνσταντινουπόλεως· τῆς
 τοῦ Ναυπλίου μάλιστα σχολῆς, τῆς ἐν Μονεμβασίᾳ καὶ
 τῆς τοῦ Μιστρά τῆς Πελοποννήσου προστάτης αὐτὸς ὁ
 Σαμουήλ ἐγένετο¹⁰, οὐδ' ἐλάνθανεν αὐτὸν ὅτι πλέον ἢ
 ὑπαρξίς ἢ ἐπωδότης τις λειτουργία, ἀλλ' ἡ ἀκμή τῆς
 ἐν Πάτρῳ σχολῆς, τῆς ἐν Ἀθῶνι, τῶν ἐν Ἰωαννίνοις
 σχολῶν τῆς Μαρουτζιάας καὶ τῆς τοῦ Ἰκισύμα, τῆς ἐν
 Κοζάνῃ, τῆς ἐν Σιατίστῃ, τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῆς ἐν
 Σμύρῃ, τῆς Μοσχουπόλεως, τοῦ Τυρνάβου, τῶν Ἀγρί-
 φων, τοῦ Μετολογίου καὶ τῆς Δημητζίανης, ἐνφ' μάλιστα
 λίαν ἐπαινετῶς καὶ τὰς τότε ἀνάγκας τοῦ γένους θεραπεύ-
 οντα ἐλειτούργουν τὰ σχολεῖα τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς
 Τραπεζούντος, τῆς Χαλδίας, τοῦ Ἰνσίου, τῶν Βιδενῶν,
 τῶν Σερρῶν, τῆς Ναούσης, τῆς Ἀρτης, τοῦ Δελβίνου, τῆς
 Λαρίσσης, τῆς Τρίκκης, τῆς Ζαγοράς, τοῦ Καρπενησίου,
 τῆς Φουρνᾶς, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σίφνου, τῆς Μιτυλήνης, τῆς
 Σκοπέλου, καὶ ἄλλων πόλεων καὶ χωρῶν, ὧν τὴν φιλομου-
 σίαν καὶ τοὺς ὑπὲρ τῶν γραμμάτων ἀγῶνας γνωρίζει ἡμῖν
 ἡ μεθ' ἡμᾶς ἀκατάβλητος προσπάθεια λογίων ὁμογενῶν τι-
 μώντων καὶ τετηπότων τὰ πάτρια. Ἀλλὰ καὶ τὸ σχεδίασμα
 τοῦ καθηγητοῦ Μ. Κ. Παρανίκα ὁδηγεῖ προχείρως ἡμᾶς εἰς
 τὴν γνώσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολείων, ἅτινα ὀλίγα ἔτη πρὸ
 τῆς εἰς τὸν οἰκουμένικόν πατριαρχικὸν ὀρόνον ἀναρρήσεως
 τοῦ Σαμουήλ καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς πρώτης αὐτοῦ καὶ
 ἕως τῆς δευτέρας πατριαρχείας ἰδρῦθησαν, προήχθησαν
 καὶ ἤκμαζον¹¹, ὁμογενῶν πλουσίων γενναίως χορηγούν-
 των τὰ πρὸς συντήρησιν, ἐκκλησίας δὲ μεγάλης ἐκθύμους
 καὶ μετὰ μητρικῆς ὑπερηφανίας εὐλογούσης αὐτῶν τὴν
 ἰδρυσιν καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τοὺς πάντας προτρεπούμενης.

Νομίζω ὅτι πολλὰ πλεόν τοῦ πρέποντος καὶ τοῦ ἀλη-
θοῦς ἐγράφθησαν ὑπὸ τοῦ εὐπατρίδου πατριάρχου τὰ περὶ
τῆς ἀ παιδευσίας τῶν τηλικούτων χρόνων τῆς παρὰ τῷ ἡμε-
τέρῳ γένει ὑπαρχούσης· ἀλλ' ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν εἶ-
πε καὶ ἄλλοι¹. Ἴσως πᾶς ἄλλος εἶγε δίκαιον ἵνα

9. βλ. ὅτι περὶ Θεοκλήτου Καρατζῆ ἔγραψα ἐν Ἑκκλ. ἀληθείᾳ
τοῦς Γ', σελ. 376 καὶ ἀνέγνωθ' εἰς περὶ αὐτοῦ, ὅπου παρατίθεται

10. τὰ περὶ τῶν σχολῶν τούτων ἐξήχθη ἐν ἐκτίσει ἐν τοῖς Ἀποστολῆς τῆς πρεσβυτερικῆς ἀκαδημίας, ὥστε παραπλήρως ὁ φιλόστοιχος ἀναγνώστης.

11. Πρωτεύει σ' εμάς, όπου βάλει τις τριτικές σιτάδες.

12. Ἐκκλ. ἀλήθεια, ἵτος Β' σελ. 748, ἔνθα δηλοῦται ἡ ἐπιστολή ἡ ἀνέκδοτος Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου, πρὸς τὸν Σχισμολ. Χανζιζόφ.

κλαίει τὴν ἑλληφιν πλήθους πολλοῦ σοφῶν ἀνδρῶν. ὅχι δὲ ὅμως ὁ Σαμουὴλ, ὁ μὴ παρπαχὼν οἶαν εἶδει 'να παρπαχῇ προστασίαν καὶ ἀγάπην εἰς τοὺς μεγάλους διδασκαλοὺς τοῦ γένους· πᾶς ἄλλος ἦν πιστὸς ἀποδεδεμένος ἀπαιδευσίᾳ φορὰν ὑποτιθεμένην, ὅχι ὅμως ὁ ἱεράρχης, ὅστις ταῖς ἀριστοτελικαῖς δόξαις προσπεπασταλευμένος καὶ τῆς τοῦ Δωροθέου διδασκαλίας στερηθεὶς ἀντερχόμενος ἀπεστρέφετο τὰ παρ' Εὐγενίου διδασκόμενα, ὡς νεωτέρως ὁρινοῦς κηρύματα, κατὰ Κωνσταντίνον· οὐδ' εἶχε δίκαιον 'ν' ἀπολερῇται χαιμῶνα παιδεύσεως ὁ Σαμουὴλ ἐν τῷ γένει ὑπομερούμενον, ἐνῶ τοσοῦτον ἀποτόμος προτερέρεται καὶ πρὸς τὸν λαμπρὸν Νικηφόρον τὸν Θεοτοκῆρον· Σαμουὴλ ὁ Χαντζερὴς ὁ στέφανος τῶν πατριαρχῶν τῆς III' ἑκατονταετηρίδος καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς ὄθ' ἑαν ἀνταρνεῖς, ὡς ὀγκώσας τὸν λόγον ἐγραφεὶν ὁ Κοῦμας· ἤγησεν ὅτι εἶδει 'να τιμῇται τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ἐναρτέους τοὺς σοφοὺς καὶ πεπαιδευμένους ὅπως δυνήθῃ μίαν ἡμέραν Ἑκκλησίᾳ καὶ γένος 'να εἰπωσιν ὅτι καὶ ἀρετὴν ἔχουσι κατ' ἐπίγνωσιν, καὶ εὐθέως ἀπαχθήραυστον καὶ παιδείαν ἀληθῆ. Ἄλλως αὐτοὺς ὁ τῶν κλασικῶν αὐτοῦ προγόνων μὴ ἀρεῖς ἐκ τῶν χειρῶν μερὲς παύσας 'να μελετᾷ καὶ ἐρμηνεύῃ τὰ ἔργα, ἑσπρίαν ἀγνοήσας ἢ παραδωρῶν ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ τὸ ἀληθέστατον τοῦ Θεουκυδίδου ἐκεῖνο, ὅτι «ἀθλα οἷς καίτοι ἀριεὶς μέγιστα, τοῖς δὲ καὶ ἄνδρες ἀριετοὶ πολιτεύουσιν». Ἀρχὴ οὐδόστις καὶ σύστημα ἀνθρώπων μὴ τιμῶντες τοὺς ἀρίστους παρὰ σκευαῶσιν αὐτοῖς λευφάνδρην ἀδύβλοτον, ἐν ὅσῳ ἡ προκαλέστατα αἰτία ὑρίσται. Καὶ νομίζω λοιπὸν ὅτι παντα ὅσα ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ γράρει ὁ Σαμουὴλ εἶπεν ἀνυπόστατοι γογγυσμοί, παρὰ πᾶν ἀνθρώπου μεθ' αὐτῶς εὐχαριστούμενον ἐκ τῆς καταστάσεως, ἐν ᾗ τὰ περὶ αὐτὸν εὐργηταί, μεμψιμοιρίαι, αἵτινες ἐφαρξήσαν μάλλινον πρὸς ἐπίδειξιν γνώσεως τῆς γλώσσης. ἢ ἐκείνητος μὲν ὁ τοῖς οἰκίῳ πατριαρχῆς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς βλάψιν ἐπισπόμενον ὑπὲρ αὐτοῦ λογιωτάτων συγγενῶν ἐγκώμια ὑπερέτελε.

M. DE FLANDIN

Τὸ εὐγενεστᾶτος καὶ λογιωτάτος πρῶτον ποστὸλινικὸν κυρίῳ Νε-
κολάῳ Καρκατζί εὐ πράττειν.

Κλαίω τὸν ἀσπλάαχα, ὅτι κλαίειν οὐκ οἶδεν ἄνθρωπος
τὸ ζῶον, ὅτι καὶ τῶν ζῶων μόνον οὐχ ἔρχεται οὐδὲ ἤμισι ἀ-
νατέλλων αὐτῷ, οὐδὲ σείδοντι ἀνίσχυστα. οὐδ' αἴτιο τι
τῶν ὀρωμένων μεμάρθηκεν οὐδὲ μετέχει ἀλλ' ἀόρατος μὲν
αὐτῷ ἢ κτίσις, καὶ νῦν ὁ πᾶς βίος, καὶ ἐν ὅλῳ σκάνει
φρούρει τὰ καλὰ καὶ τῶν καλῶν τὸν γόπον οὐκ ἔρχεται φύ-
σεως ἀσπάζεταιται, οὐ κοινωνίας διώκει, οὐκ ἐλευθέρας σπέρ-
γει πνοάς· οὐδ' οἷς ἐν φρεσὶ καὶ ἡμέρα ταῖς τοιαύταις τὸν
ζῶων· ὅλως δὲ ἐν συνεχείᾳ ἀπόδημα τοῦ φρεσὶς φυχὰς
τινὰ καὶ ζένον ὑπὸ γῆν βίον κατατρέχει καὶ ἀσπίζει, καὶ

13. Νερούδες Ιστρού, παρακείμεναι πρὸ 56 τῆς ἑκταπλάσιας ἀπὸ Κωνσταντίνου Α' πρὸς τῆς πατριαρχικῆς ἀρχῆς ἐν ἑκταπλάσιον ἀποστάσει, σελ. 359.

ἡγούμενος μόνον τὴν ἐν τάφῳ ζωὴν· καὶ τὸ μὲν ζῶον τοιοῦτον. ἐπιδεικνυμένης, οἶμαι τῆς θείας δυνάμεως καὶ τῇ καταδίκη τοῦ τεχνητοῦ τὸ ποικίλον τῆς τέχνης. Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ ἀσπάλακτος τυρλότεροι, καὶ τούτου οὐ παρὰ πολὺ ἀκλαυστότεροι· ὁ μὲν γὰρ ὑποπεύων τὴν στέρησιν, καὶ φύσιν αἰσγύνεται, καὶ χαλεπαίνει τῷ πάθει, καὶ ἐρημία παρηγορεῖ τὸ ἀτύχημα, θανεῖν τάχα που μᾶλλον, ἢ ζῆν αἰρούμενος· καὶ τὸ μὲν κλαίειν ἔλαχεν ὑπὸ τοῦ καὶ μηδὲν ὑστερησθαι ὧν πρὶν οὐκ ἔσχεν, ὡς οὐ θέμις κλαίειν τὸ τί οὐκ ἔχων· τὸ γὰρ μὴ εἰς πείραν ἦκον, μηδ' ἀνιπρὸν εἰς ἀφαίρεσιν· τὸ δὲ μετὰ τὴν πείραν μηδὲν παθαίνεσθαι ἀφαίρεθέντα οὐχ' ὅπως ἐρόδιον τοῖς ἐξῆς, ἀλλὰ καὶ πολλὴν τοῦ ὑποκειμένου ἐπὶ τοῖς πρότερον κατηγορεῖ τὴν ἀναξιοσύνην. Παρ' ὁ καὶ τὴν τύχην ὀρώμεν πολλάκις ἐς τάναντία ἀρίπτασθαι, καὶ μεταβάσει τὴν ἀπαλλοτρίωσιν ὑποκαλύπτουσιν, ὅτε καὶ τῶν βλαστημάτων κατασπείρειν αὐτῆς εἰώθαμεν ἀφρονᾶ· ὡς ἀστατος, ὡς ἀγνώμων, ὡς ἀφίλος, ὡς ἀπιστος, ὡς παλιμπρόσωπος καὶ παλιμβούλος καὶ τὰ τοιαῦτα· τὸ δ' οὐκ ἔστι δικαία μέμψις καὶ σὺν λογισμῷ, τῶν μὲν πράξεων κυρίους εἶναι ἡμᾶς· τὰς δ' ἀπὸ τῶν πράξεων ἐκβάσεις αἰτιασθαι τῇ τύχῃ· οὐ γὰρ αὐθέντης ἐκείνη τῶν πρακτῶν, ὡς οὐδὲ τῶν ἐν ἡμῖν ὀρέξεων, ἀλλὰ κοινὸς εὐεργέτης, καὶ ὧν ἔχει χορηγὸς τοῖς τε ἀξίοις τοῦ χοροῦ, τοῖς τε καὶ μὴ· καὶ τοῦτο μὲν ἔργον τύχης τὸ μεταδίδουσι· τὸ δὲ φυλάττει οὐκ ἔτι τύχης· ἀλλὰ σὺν τοῦ κεκτημένου τε καὶ γρωμένου δι' ὁ καὶ λέγεται τὸ φυλάττει τοῦ κτήσασθαι χαλεπώτερον. Ἄλλ' ἡμεῖς αὐτὴν θεραπεύειν δίκην καὶ θαλαμηπόλου, καὶ τὸ μὴ καλῶς οἰκονομῆσαι λοιδορούμεθα, δέον ἡμᾶς αὐτούς· καὶ ποῦ τοῦτο δίκαιον, τὸν μὲν πρὸς ἐναντίους καὶ λάθρους ἀνέμους ἀντίπρωρον προσδιᾶσθαι, τὸν δὲ πάντα μὲν ἀφέντα καὶ πλήρη τὰ ἱστία, ἐξ οὐρίας πλέοντα, μεθύειν δὲ τῇ οὐριδορμῇ καὶ εὐπλοῖᾳ, καὶ πρὸς βέοντας καὶ τυφλοὺς οἰκᾶς ἀσελγαίνειν, καὶ ἄλλον μὲν ἀλιτενεῖς ὑράλους καταφρονεῖν μὴ προσορώμενον, ἄλλον δὲ τὰ κεκακωμένα καὶ πεπονηκότα τῆς νηὸς μὴ ἐπισκευάζεσθαι πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος ἀσφάλειαν· ἢ τοῦτον μὲν πράττειν μὴ τὰ δέοντα, ἐκείνον δὲ περὶ ὧν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, καὶ ἄλλον ἄλλα ὑπέρφροντα καὶ παράβολα ὑπερπαίοντα, καὶ κατὰ πρανοῦς τὸ τοῦ λόγου φερόμενον· εἴτα τούτους μὲν ἀθώους εἶναι πάντας, τῆς δὲ τύχης ἐρήμην καταδισιτᾶν καὶ καταψηφίζεσθαι; καὶ γὰρ ἂν εἴη τοῦτο γε σχέτλιον, εἰ ἀντὶ τοῦ κοιμίσασθαι χάριν ὧν ἐλάβομεν δι' αὐτῆς, εὐθύνας ὑφείκει ὧν ἀπεβάλομεν δι' ἡμᾶς· καὶ ὁ μὲν ἂν ὑπόπτερος καταπεσὼν ἀνέγκλητος ἔσται, ἢ δὲ τύχη κακῶς ἀκούσει· καίτοι καὶ τοῦτο αὐτῇ ὀνειδίζουσιν οἱ πολλοί, ὡς τοῖς μὲν φίλα φρονούσῃ καὶ κηδομένῃ, τοῖς δὲ τὸ παράπαν. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν, εἰ τὸ λυποῦν πρὸς τὸ παρὸν γὰρ ὕστερον οἶσει, οὐ λέγω ὅτι καὶ τὸν χθὲς χειμῶνα γαλήνην σήμερον ὄρω, καὶ τερπνὴν αὖραν, καὶ τὸ παρὸν ὅπως μετὰ μικρὸν ἔξει οὐκ ἔχω λέγειν· θυμαζῶ μὲν τοι γε τὰς αὐτῆς χάριτας πρὶν ἂν τὰς γνώμας δοκιμάσῃ, ὡς εὐχερῶς μεταδίδωσι. Τὸ δὲ μὴ πᾶσι προσμειδίαν, καὶ δεξιὰν δίδόναι, ὑπὸ τοῦ

πολλὰ πεπονθέναι περὶ τὰς γνώμας ἐγὼ νομίζω, καὶ τοῦ προσπατεῖσθαι φαύλοις τοῖς ἀνδράσιν, οὐδὲ τοῖς ἀγαθοῖς ὕστερον θαρρῆν· παρ' ὁ καὶ συμβαίνει ἀτυχεῖν τοὺς ἀγαθοὺς διὰ τοὺς κακοὺς· πῶς γὰρ οἱ; Ὅπου καὶ τὸ εὖ ποιεῖν πολλάκις φεύγουσιν ἀνθρώποι, διὰ τὴν τῶν εὖ πεπονθότων ἀγνωμοσύνην· ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ἕτερα πλεῖστα τύχης ἀπολογία, πρὸς τοὺς τύχην διαβάλλοντας· ἐγὼ δὲ οὐχ' ὑπὲρ τύχης ἰπολογοῦμαι, ἀλλὰ τοὺς ἀτυχοῦντας μὲν, μηδὲν δὲ αἰσθανομένους οἰκτιζῶ, ταῦτόν εἰπεῖν γλαμῶντας καὶ σκνιποῦς, καὶ ἅμα δοκοῦντας δεῦ καὶ πόρρω βλέπειν, ὁ καὶ τήκει, καὶ λείβει τοὺς γε σώζοντας· εἰσι δ' οὐδένας ἄλλοι, ἢ τὸ ἡμέτερον γένος, Ἕλληνες αὐτοὶ, τὸ ἅλας, τὸ φῶς, ἢ πηγὴ, ἢ ὅπως ἄλλως εἴπω, τῶν ὅσα περὶ ἐπιστήμας καὶ τελειότητα ἀνθρώπων πεφιλοτέχνηται· καὶ διαπραγῶσι ψευδόμενοι τῶν προγόνων οἱ μισέλλητες καὶ μισόκαλοι, καὶ πατέρων ἀρετὰς καθιρεῖν ἀνσιώτατα ἐπιχειροῦντες, ὧν ἡ κοινὴ φιλοτιμία ἀναγκάζει με ἤδη καὶ τῶν οὐ προὔργου λέγειν.

Ὡς ἄρα οὐκ ἂν ποτε τὸ μὴ ἐλληνικὸν γένοιτο Ἕλλησι φίλον γένος, εἰ δὲ καὶ πρὸς τὸ φιλοσοφεῖν γένοιτό τι τῶν ἑτερογενῶν, οὐ τῶν ὑψηλοτέρων τρόπον τοῖς παρ' Ἕλλησι σοφοὶ μανθάνειν ἀξιοῖ· αἴτιον δὲ, εἰ καὶ μὴ ὁμολογεῖ ἡ νῦν μαθητιῶσα Εὐρώπη, αὐτὸ τὸ ἀνάντις ἐστὶ τῆς δόξης καὶ χαλεπὸν ἀναρριχᾶσθαι, ὅτι καὶ κρείττω ἢ κατὰ τὰς αὐτῶν ἐρμηνείας τὰ ἐρμηνευόμενα, ὁ καὶ μάλιστα δείκνυσιν ὁ παρ' αὐτοῖς θρυλλούμενος Ἀριστοτέλης εἰς μυρία τιμηθεὶς τεμάχια, Θεοῦ τοῦτο δόντος, ἵνα μὴ Ἀριστοτέλης ἦ, ὁ τοσαύτας ὑποστάς τομάς καὶ διαπραγήματα, ἀλλὰ σχολαστικὸς τις καὶ τῶν ἀπὸ Ἰταλίας παρ' αὐτοῖς φιλοσοφοθεολόγων συκοφάντης εὐ μάλα τοῦ ἀνδρός, ἐν οἷς μάλιστα οὐ ξυνετός, οὐδὲ τῇ λέξει εὐθήςρατος ὁ φιλόσοφος· ὁ καὶ πρόδηλον τῷ καὶ μικρὸν ἐπιστήσαντι, καὶ ἀλλοτρίας φωνῆς ὁπωσθὺν ἐπαίνει δυνάμενῳ. Τοῦτο δ' οἶμαι τὸ καταναγκάσαν ἄλλους ἐπ' ἄλλην τραπέσθαι πρὸς καιρὸν αἵρεσιν τῆς φιλοσοφίας· καὶ δὴ τὰ τελευταῖα εἰς τέχνην τινα καὶ ἐμπειρίαν τὴν ἐπιστήμην καταβαλεῖν (sic) καὶ κινδυνεύει, οὐκ εἰς μακρὰν, μοχλίῳ. ἢ συρίγγων, ἢ τινῶν ἄλλων μηχανικῶν ὀργάνων ἡμῖν δεήσιν εἰς ῥητορικὴν, ἢ ἄλλην τῶν ἐγκυκλίων παιδεύσεων· εἴθε δὲ καὶ ἐδείκνυσεν δι' ὀργάνων καὶ ταύτας, ἵνα εἶχον ἀπὸ πολλῶν περὶ τὰς τοιαύτας μελέτας πραγμάτων τοὺς νέους ἐλευθεροῦν. Καὶ τί μηχανοποιεῖς ἀνδράσιν ἀδύνατον; ἀνάγκη γὰρ οὐδὲ Θεοὶ μέχονται, φησὶν ἡ παροιμία· ἀλλ' ἐγὼ τοῦτο οὐκ οἶδα· εἰ δ' ἀξιώ καὶ λέγω ὡς οὐκ ἂν παρ' ἦν οἱ θεοὶ ἄνδρες ἄλλην αὐτὸς φιλοσοφίαν ἀπασαίμην. Οὐ γὰρ ἂν Βασίλειοι καὶ Γρηγόριοι, καὶ τηλικούτων καὶ τοσοῦτων πατέρων θεοσόφων σειρὰ τὴν ἀριστοτελικὴν πρὸ πατρῶν προῦκριναν δόξαν, καὶ ἡσπάζαντο, μὴ μέγα τι κατιδόντες ἐν αὐτῇ καὶ ἀληθὲς, κατ' ἐκεῖνο μάλιστα καιροῦ, ὅτε καὶ τὰ Δημοκρίτῳ καὶ τοῖς πολλοῖς φιλοσοφούμενα νεαλίστερα ἐπεχωρίζον αὐτοῖς καὶ ἀκμαιότερα, καὶ τοῖς τότε ἐπιτηδείοτερα φιλοσοφοῦσι, τοσοῦτον ἀποχρήσει λέγειν, ὡς ἀετοῦ γῆρας, κορύδου νεότης. Καὶ

τοῦτο οὐχ ὡς παραβάλλον τὰ καθ' ἡμᾶς λέγω, ἀλλὰ τὰ πάλαι παρὰ πατράσι καλὰ καὶ ζηλωτὰ πρὸς τὰ παρ' αὐτῶν νεοτευχόμενα, ὡς εἴτις παραβάλλοι τὰς ἡλίου ἀνατολὰς πρὸς τὰς δύσεις. Καὶ μὴν οὐ περὶ τούτων ὁ λόγος μοι, οὐδὲ δίκαιον ἄνδρας ὁπωσδήποτε ἐλληνικῆς παιδείας ἀποσταζόντας φέγειν· οὐδ' ἀστεῖον τοῦτ' ἦθος, μουσοτραφεῖς ἐν πυλίκῃ διχλωγῶν κακηγρεῖσθαι· βεῦμα δ' οὐκ οἶδ' ὅπως τῆς αὐτῶν κενοδοξίας, ἐπὶ τῷδε παρὲκκλινέ με ὠρημένον ἐπὶ θάτερα τῆς ἀπαιδευσιας δηλ. ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκείνων ἔχει τινὰ διατριβὴν καὶ παιδείαν οὐκ ἄμουςον· τὰ δὲ ἡμέτερα πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἀκούεις; οἶδα, λέγον τινὰ παλαιόν, Μουσῶν θύρας ἀνεωγμένας δηλ. λόντα τὰ παιδείας συναλλάγματα, διδοῦσι τε καὶ λαμβάνουσιν ἐξ ἐτοιμῶν εἶναι· τὰ νῦν δὲ καὶ ὁ διδούς κέκτηται καὶ παρῖται, καὶ ὁ λαμβάνων οὐκ ἔχει τὸν δῶστον, τὰς δὲ θύρας, τὰς κληίδας καὶ βαλανάγας ὁ ἴος ἐστυφε καὶ ἀπεσκήρρωσε, καὶ ὑπακούειν οὐκ ἐθέλουσι, παρ' ὃ καὶ τὸ ἐντὸς τῶν τετάρων οὐκ ἐμβατόν. Μουσηγέται δὲ καὶ μουσοχαρεῖς ἐν μόρῃ γέλωτος, καὶ ἱκανὴ ἀφορμὴ τοῦ πένεσθαι παρεωραμένους καὶ λιμώττοντας. Ἔχεις ἐν μικρῇ τὴν εἰκόνα, καὶ τῆς ἐμοιώσεως συνάθρει το λειπόμενον· οὐ γὰρ προσιδεῖν ἀνθρώπῳ γέγραπται, οὐδ' οἷα φαιδρόν καὶ χάριεν τοῦ μετώπου ἀποστῆλθαι, ἀλλὰ σκυθρωπὸν βλέπει, τὸ ἐν ψυχῇ ἀθυμοῦν ἀκοντίζειν ἐθέλοντα(;) ἡμεῖς γὰρ τὸ ταλαίπωρον, πρὸς οἷς ἐστερέμεθα ἀγαθοῖς, καὶ τοῦτο ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἀτυχημάτων δυστυχούμεν· τὸ μὲν τίνες ποτε, καὶ τίνα εἰς βίον ἤδη συγκεκλείσμεθα, καὶ ἀπὸ ποίων εἰς ποῖα παρερρύημεν, καταπλαγῆναι καὶ φρενιθῆναι, καὶ ποῦ τὰ τελευτήσια καὶ πανόστατα κατασπευδόμεν· οὐ γὰρ τοῖς κακῶς βιοῦσι πολὺ τὸ κατὰ πόδας· καὶ ταῦτα πάσχοντες, οἷα οὐκ ἂν τις τῶν εὐ γεγῶτων, οὐδ' ἂν ὅσα τις πρὸς τὸ ὑπόλοιπον διακατερήθειεν, οὐχ ὀρώμεν ἐν ἐσμέν κακῶν καὶ βαρυσκιομένων. φρονήματος δὲ μεστοὶ δοκοῦμεν τίνες εἶναι οἱ μηδένες· τὸ δὲ τί, ἢ διανοία· ἀντικρὺς ἡ ἀρρωστία· φύσις τοῦτο τοῖς μεγάλα ἀρρωστοῦσι μὴ αἰσθάνεσθαι· καὶ μοι ἔγκαιρον ἐπέρχεται λέγειν τὸ τοῦ προφήτου Ἱερεμίου· « Ἀφρων μαστιγωθείς οὐκ αἰσθάνεται »· Αἴτιον τῆς τοιαύτης ἀδελτηρίας ἡ νῦν κατέχουσα ἡμᾶς ἀπαιδευσία, ὡς τὸ γε μὴ αἰσθάνεσθαι, οὐκ ἂν παρ' ἄλλο φαίης ὀρθότερον, ἢ τὸ μὴ πεπαιδεῦσθαι. Πῶς δὲ καὶ παιδεύηται ὁ μανθάνειν μὴ μεμαθηκώς; Εἰ δὲ τοῦτο καὶ λέγειν ἀτοπον, καὶ ὑπάρχειν ἀδύνατον, τίς μηχανὴ μὴ οὐχὶ τοὺς λοιποὺς ἔλαττον φρονεῖν τῶν πεπαιδευμένων; Τί δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν παιδείαν λυποῦντα μυρ' ἄττα, εἰ μὴδὲ τῶν λοιπῶν διοίσουσιν οἱ ταύτῃ παρ' ὅλον τὸν βίον προστετηκότες; Ἡ μάτην ἂν εἴη πεποννημένα ἀρ' οὐ γέγονεν ἄνθρωπος, ὅσα παιδείας ἔργα. Παρήσω τὰ ἀπὸ φιλοσόφων ἐστίς, ἡς τὸ θεισπιωδεῖν θεῖα τε καὶ ἀνθρώπινα· πάρες δὲ καὶ τὰ ἀπὸ μαθηματικῆς θεωρίας γεωμετρούμενά τε καὶ ἀστρονομούμενα, πολλῶν ἀγαθῶν αἷτια τῷ βίῳ· τὰ δὲ ἀπὸ λογίου Ἑρμοῦ, οὐ καὶ ταῖν γεροῖν τὸ σύνθημα τῶν εἰς ἀλλήλους ἀποδλεπόντων δρακόντων διὰ τὴν τοῦ κρεῖττονος πρὸς τὸν ἥττω λόγον ἀντιπεπνῆσθαι μικρὰ σοι δο-

κεῖ; ἀλλ' ἡ τοῦ Ἀπόλλωνος λύρα οὐχ' ἀρμονίας διδάσκει μουσικᾶς; οὐ συμμετρίας ἱατρικᾶς καὶ προνοητικᾶς ἐτι, εἰ καὶ μάντις αὐτῷ καὶ σύμβουλος ἀγαθός; Καὶ τὸ ἐκ Μουσῶν κεκινῆσθαι καὶ ποιεῖν ἐμμελῶς, οἷα καὶ θελῇ ψυχὴν καὶ ἡμερον ἐμβαλεῖν, πόσου τοῦτο; τὸ τε πικρῶς λέγειν, καὶ τ' ἀμριτθιζοῦμενα λῦειν, καὶ βουλάς ἀκριβῶται, καὶ περινοῆσαι ὅσα τε καὶ ὀργὴν προύκειναι, καὶ οἰκτον ἐπισπάσθαι, καὶ ἔλεον ἐπικαλέσασθαι, καὶ αὐτὸ εἰς τὸ ἐναντίον δεῖσθαι ὀρθῶσαι τὸν λόγον, οὐ θαυμάσιος ταῦτα δυνάμεως; Ἀλλὰ καὶ τὸ εὖ λέγειν καὶ γράφειν καταμεθοδικῶς γραμματικῶς παντὶ τοῦτο βᾶδιον καὶ ἀλυστόν; οὐ γὰρ ἀφωνα τὰ γράμματα, ὡς τοῖς πολλοῖς δοκεῖ, ἀλλὰ παντὸς αὐλοῦ πολυφωνότερα, καὶ σάλπιγγος τυρρηνικῆς βομβηχέστερα, πολλῆς δέουσα τὰς εὐτεχνίας ἐν ῥυθμῷ καὶ βᾶσει καὶ συμπληρεῖ πολυθόγγῳ. Τίς δ' ἂν ἀπαριθμήσει καὶ τὰ ἀπὸ ἠθικῆς περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας φιλοσοφούμενα, ἀσελγείας, λέγω, σωφρονισμοῦ, ἀσκολατίας χαλινούς, τύφου συστολάς, αἰσχροκερδεῖας ἵπταις, κδικὰς κολάσεις, καὶ τ' ἄλλα πύλη; Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ὅσα οὐ τοῦ παρόντος καθ' ἕκαστα λέγειν, παιδείας βλαστήματα, τηνᾶλλως οὕτω καὶ μάτην ἐροῦσι πονούμενα; Οὐκ ἀγαθὰ, οὐκ ἐπωφελῆ, οὐκ ἀναγκαῖα εἰς ὀρθάλαμον βίου καὶ ἀρετῆς· καὶ ἀσπιτροπύνην αὐτοῦ, ὧν χωρὶς οὐδὲ ὁ βίος ἀνθρωπικός, ἀλλ' ἡ ὡς κορώνης ἐγρὴν κρωῖεν. ἡ κοροῖος κλώζειν, ἡ γεράνους κ' ἀγγάζειν, ἡ γῆρας παπάζειν, ἡ κοψίχους σίξειν, ἡ ὀρχόντας συρίττειν, καὶ ὅσα ἐν θηρίοις, ἢ τὸ μετριώτερον ἐριοκόμων καὶ ἀμαλλιοδετήρων καὶ σκαπανέων μὴρὲν διατρέφειν, ἀλλ' ἐν ἀγρίῳ τῷ βίῳ ἀγριώτερον ἔχειν τὴν ψυχὴν· ἃ δὲ πάντα τῇ παιδείᾳ ἀπελήγεται; Σοφῶς ἄρα καὶ ὁ σοφὸς παρομιναστὴς γεωμεδοτεῖ, ἐν οἷς φησί· « Τέκνον ἐν νεότητι τοῦ ἐπιλεῖσαι παιδεῖαν, καὶ ὡς ὀροτρίων καὶ σπείρων πρότερον αὐτῇ, καὶ ἀνάμενε τοὺς ἀγαθοὺς καρπὸς αὐτῆς. » Εἰ δὲ καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἐκκαρπούμενα τῶν ἐμοιόγονομένων ἀγαθῶν, τί δὲ τὰ μέλλει μὴ οὐ δυσκατέρθωτα εἶναι; οὐ γὰρ ἂν ὑπὸ τοῦ μὴ ἀροτρίαν τὸ ἀλωῆν οὐδ' ὑπὸ τοῦ μὴ σπείρειν τὸ θερίζειν γένοιτο· ἀλλ' ὁ πολὺς ἄνθρωπος τὴν σήμερον τὸ μὲν θερίζειν ἀγαπῶσι, τὸ δὲ σπείρειν καὶ ἰδρώττειν στήνουντι ὥστε οὐ με πείσουσι γέ τε καὶ ἀνέροι, τὸ μὴ οὐκ ἀμαθείς εἶναι· ἀλλ' οὐ σὺ γε, ὦ τῶν πολλῶν ὑπερρέων, καὶ πολλὰ κερύων, καὶ πολλὰ ἀθλήτας πρὸς τὰ τῆς παιδείας παλαιόματα, οὐδ' ὁ ἀπὸ παλαιστρας τοι κονιστὸς ὀλίγος, ὡς καὶ τα ἐκ τούτου σοι καλλιστεῖα καὶ βραβεῖα μαρτυρεῖ, εἰ ἐν αὐτοῖς μάλιστα τῶν ἐπαινουμένων εὐγενῶν ὁ σπουδαίατος καὶ πολυγλωττότατος ἀνεράνης· τοῖς δὲ τις ὦν, τοὺς μὲν παρὰ βλάσπας τῶν καλῶν καὶ τῇ ἀμαθίᾳ χρίζοντες χρίζειν ἔατον· οἷς δὲ πρὸς παιδεῖαν αἱ ὀφείας οὐκ ἀμακρυαί, καὶ πρὸς τὰ καλὰ ἀκαρδίακτον καὶ ἀταγὴς τὸ ὄμμα, τοῦτοις συνεκτῆς καὶ συνθεωρὸς κάθητο, προσέχων τῇ ἀναγκῇ καὶ μελέτῃ καὶ μὴδ' ἂν εἰ τι γένοιτο οὐτρεῖα καὶ κατονήτης ἐπιμελούμενος τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν καλῶν ὧν καὶ τὸ προχειρισθὲν σοι εἰς μετάρωσιν καλλίστον ἔμαγε δόξει, εἰ ἀρ' ὑσπληγγος ἦς ἐώρακα, εἰς παντελὲς τέμα

ἀγάγοις, τοῦτο μὲν γυμνάζων γλώτταις τὴν γλώτταν, τοῦτο δὲ καὶ τότε φίλοις φιλοφρονούμενος. Ἔσται δὲ τοῦτο, ἂν τὸ μὲν ἑλλείπον μὴ σε ναρκώσῃ, τὸ δ' ὑπάρχον εἰς τοῦμπροσθεν ἐπαλείψῃ. φειδόμενον τῶν προτέρων σοι ἐκπεπονημένων εἰς αὐτό· ἄλλως τε καὶ τῶν εὐδιόπτων παρὰ σοί, ὡς οὐκ ἂν μὴ καὶ παίζοντος τὰ σπουδαῖα πράττειν δυναμένου οὐδενὶ γὰρ ἄλλῳ ἐπ' οὐδενὶ ὁμοίως σοι δεξιῶ εἶναι συγχωρεῖν. Οὕτως ἱκανὸς σπουδάζων καὶ ἅμα παίζει· ἐφ' ᾧ δὴ καὶ παρακαλῶ πρὸς τῷ μεγέθει τῶν ἱστορουμένων καὶ τῷ μεγαλουργῷ τῶν πράξεων, καὶ οὐ μικρὸν, οἶμαι, ὄνειαρ τοῖς μετερχομένοις παρέξει, εἰ μὴ καὶ λίαν πικρὸν εἶπεν ἡ. καὶ ἔλεγχον ἐναργῆ· οὐ γὰρ ἐξ (ὁποτέρου) τοῦ λόγου, ἀλλ' ἐξ ὁποτέρου τοῦ βίου τὰ πράγματα αὖξει καὶ φθίνει· ἐτέρως δὲ, μάλιστα ἔκπεπ, καὶ κέντρον ὄνῳ, ῥάβδος δὲ οἰκίτη ἄφρονι. τὸ τοῦ παροικιαστοῦ. Ἰνα δὲ καὶ πέρας τῇ ἐπιστολῇ ἐπιθῶ, πράττε μὲν τὰ πρὸς τὴν σαυτοῦ φύσιν, ἐπιμελήθητι δὲ καὶ τῆς προθέσεως, ἃ καὶ σαυτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς ἀξία, ὃν καὶ ἀσπάζομαι τῷ σφ στόματι. Ἐβρώσο.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ Ο ΝΟΤΑΡΑΣ*

Ἀριθ. 3.

Τόμος συνοδικῆς γεγονώς ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλήμ περὶ τε ἡθῶν καὶ τάξεων ἐκκλησιαστικῶν.

Προνοίας ἀρίστης ἔργον νομίζεται νὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ τῶν πραγμάτων προσφυῶς κατὰ τοὺς καιροὺς καὶ νὰ πραγματεύεται τὴν διαμονὴν καὶ συντήρησιν τῶν καθόλου διὰ τῆς κηδεμονίας τῶν μερικῶν· διότι ἡ ἀναιρουμένων ἢ παρατρεπομένων τῶν κατὰ μέρος ἐξ ὁποιασδήποτε ἀμελείας, ἐπεταὶ ἀναγκαιῶς νὰ προχωρήσῃ καὶ τὸ καθόλου εἰς τὸ μηδὲν, ἐπειδὴ καὶ ἀρμοδιωτάτῃ κηδεμονία καὶ πρόνοια πάντων τῶν κατὰ μέρος ὑπὸ τοῦ κηδεμόνου λογίζεται νὰ μὴ παραβλέπῃ κἀνένα πρᾶγμα θεραπείας δεόμενον ἀνεπιμέλητον καὶ ἀδιόρθωτον, ἀλλὰ νὰ ἐπιχορηγῇ πᾶσι τρόποις τὴν κατὰ καιροῦ ἀπαιτουμένην διοίκησιν προσφόρως τε καὶ καταλλήλως εἰς ὅσα ἀπαιτοῦσιν ἀναγκαίαν βοήθειαν, καὶ τοιοῦτοτρόπως σωζομένων τῶν καθ' ἕκαστα, ὁρθῶς ἔχει καὶ τὸ κοινὸν καθόλου τούτων τὴν ιδεάν ὁλοκλήρως, καὶ διαφυλάττεται τὴν σύστασιν καὶ ὑπαρξιν αὐτοῦ ἀδιάκοπον. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ἡ πολιτείας καλῶς συνίστανται, καὶ ἀπλῶς εἶπεν, τοῦτ' ἐστὶ, πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων καὶ πράξεων ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος. Ἐπειδὴ καὶ κἀνένα πρᾶγμα δὲν τελεσφορεῖ χωρὶς τὴν πρόσφορον αὐτοῦ φροντίδα καὶ πρόνοιαν. Ὅθεν καὶ ἡ μετρίστης ἡμῶν τὴν πνευματικὴν προστασίαν τοῦ ἀγιωτάτου καὶ πατριάρχικοῦ τούτου θρόνου τῆς ἀγιωτάτης πόλεως Ἱερουσαλήμ (κρίμασιν οἷς οἶδεν ὁ τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν συνιστάμενος) ἐμπιστευθεῖσα καὶ ἔχουσα γρέος ἀπαραιτήτον νὰ φροντίζῃ

πάσῃ δυνάμει ἀγρύπνως εἰς τὸ νὰ διεξαγάγωνται ὁρθῶς τε καὶ ἐπωφελῶς, ὅσα ἀφορῶσι πρὸς αὐτὸν, δηλ. τὰ μὲν καλῶς ἔχοντα νὰ μένωσι κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν ἀμετάπτωτα καὶ ἀμετακίνητα, τὰ δὲ κατὰ τινὰ τρόπον, ἢ ταῖς καιρικαῖς ἀνωμαλίαις παρτραπέντα, ἢ κρείττονος οἰκονομήσεως καὶ διορθώσεως δεόμενα νὰ μεταβάλλωνται καὶ νὰ μεταρρυθμίζωνται· εὐθετον νὰ θεραπεύωνται προσφόρως καὶ νὰ μετασχηματίζωνται εἰς τὸ χρήσιμον, ὅπως, τῶν μερικῶν ἐσκεμμένως διαταττομένων ἢ δι' ἀφαιρέσεως τῶν κακῶς ἔχόντων, ἢ διὰ προσθέσεως τῶν καλῶς κρινόμενων, περισώζεται καὶ φυλάττεται τὸ καθόλου τῆς ἐκκλησίας σύστημα κρτίστα ταῖς ζωτικαῖς καταρδεύομενον προμηθείαις. Κατὰ τὸ παρὸν τινὰς ὑποθέσεις διορθώσεως καὶ ἐπικυρώσεως δεόμενας εὐρούσα (αἵτινες καὶ πρὸ ἡμῶν παρὰ τοῦ τῷ ὄντι μακαριωτάτου σοφωτάτου καὶ ἀοιδίμου πατρὸς ἡμῶν καὶ δεσπότης κυρίου κυρίου Δοσιθέου ἀνεψιλαφίσθησάν τε αἱ πλείονες καὶ ἐκυρώθησαν) οὕτως ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἡ μετρίστης ἡμῶν διευθύνει καὶ διορίζει γνώμη καὶ ψήφῳ ἀδιάσπῳ καὶ τῶν συνεδρευόντων αὐτῇ, ἱερωτάτων καὶ θεοφιλεστάτων ἀρχιερέων, τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἡμῶν, ὁσιωτάτων τε ἀρχιμανδριτῶν καὶ πρωτοσυγκέλλων καὶ πάσης τῆς ἱερᾶς Συνάξεως τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικοῦ καὶ πατριαρχικοῦ θρόνου. Καὶ δὴ

Α'.

Διορίζομεν πῶς, ὅταν λειτουργῶσιν εἰς αὐτὴν τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἀναστάσεως δηλ. μέσα εἰς τὸν ἅγιον Τάφον, ἢ εἰς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον μετὰ τῶν παρακειμένων αὐτῷ ἄλλων δύο ἐκκλησιῶν, ἢ εἰς τὴν ἁγίαν Θέκλαν, τελείως νὰ μὴ μνημονεύωνται μήτε εὐφημίζωνται, ἀλλὰ μόνον ὁ κατὰ καιροῦ μακαριώτατος καὶ ἀγιώτατος πατριάρχης νὰ μνημονεύηται καὶ εὐφημίζεται ὑπὸ τε τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν λοιπῶν συλλειτουργῶν αὐτῶν, καὶ οὐ δεῖ ἄλλος.

Β'.

Εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον ποτὲ ἀρχιερεῖς νὰ μὴν ἱεουργῇ, μήτε ὁλοτελῶς νὰ μνημονεύηται, μήτε τὸ, «εἰρήνην πᾶσι» νὰ ἐκφωνῇ, μήτε τὸ ἀντίδωρον νὰ δίδῃ τοῖς ἀδελφοῖς, ὡς τάχα ἀρχιερατικὸν προνόμιον, μήτε ἄλλην τινὰ ἐξουσίαν ἢ ἐνέργειαν νὰ ἔχῃ ἀρχιερεὺς προσήκουσαν, ἀλλὰ νὰ ἐκκλησιάζεται εἰς αὐτὸν τὸν θεῖον ναὸν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀδελφῶν, προτιμώμενοι μόνον καὶ ἱστάμενοι κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ στάσιν τῶν θρόνων καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν, καθὰ ἐνεργεῖται καὶ εἰς τὸν ἀγιώτατον πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐξω μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Πάσχα νὰ φορῶσιν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ νὰ κάμνωσι τὴν δευτέραν ἀνάστασιν¹, καὶ νὰ εἰρηνεύωσι καὶ νὰ εὐλογῶσι καὶ νὰ τοὺς ψάλλωσι τὸ, «εἰς πολλὰ ἔτη».

* Συνέλειξ (ἰγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον τοῦ Χρυσάνθου) τεύχους 5', σελ. 81.

1. Σημειωτέον ὅτι ἡ δευτέρα ἀνάστασις πτωρῶσθη ἐπὶ Κυρῆλου πατριάρχου τοῦ Β' ἵνα γίνηται ἐν τῷ θαίῳ καὶ τῆς Ἀναστάσεως

Γ'.

Όταν λειτουργῶσιν εἰς τὰ ἄλλα ἱερὰ μοναστήρια τῆς Ἱερουσαλὴμ, τὰ μέσα καὶ τὰ ἔξω νὰ στέκωνται ἐπὶ ἀρχιερατικὸν θρόνον, νὰ μνημονεύωνται καὶ νὰ ρημιζωνται καὶ αὐτοὶ, ἕκαστος δηλ. κατὰ τὰ ἀρμόζοντα αὐτῷ δίκαια. μετὰ τὸ μνημόσυνον ὁμοῦ καὶ τὴν φῆμιν τοῦ πατριάρχου, οὕτω δηλονότι «ὕπὲρ τοῦ πατρὸς καὶ πατριάρχου ἡμῶν δεινός»· εἴτα «ὕπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν δεινός»· ἂν ὁμοῦ εἶναι ἐπίσκοπος, «ὕπὲρ τοῦ ἐπισκόπου ἡμῶν δεινός»· εἰς δὲ τὰς φήμας οὕτως· «ὁ δεινὸς τοῦ μακαριωτάτου καὶ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότης κλ.»· εἴτα «ὁ δεινὸς τοῦ πανιερωτάτου καὶ θεοσεβεστάτου μητροπολίτου ἢ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου ἢ ἐπισκόπου». Εἰς δὲ τὸ, «ἐν πρώτοις μνήσθητι Κύριε», μνημονεύουσιν οἱ μὲν ἀρχιεπίσκοποι ἅπαντες τὸν πατριάρχην καὶ μόνον, οἱ δὲ συλλειτουργοὶ ἱερεῖς μνημονεύουσι μόνον τὸν πρωτεύοντα ἀρχιερέα, καὶ ἄλλον τινὰ ὅχι, ἂν δηλ. συλλειτουργῶσι πολλοί.

Δ'.

Όταν λειτουργῶσι πολλοὶ ἀρχιερεῖς ἢ μέτα εἰς τὸν ἅγιον Τάφον, ἢ εἰς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον ἢ εἰς τὰς ἄλλας ἀπάσας ἐκκλησίας, τὰς ἔσω καὶ ἔξω τῆς ἀγίας πόλεως, μόνον ὁ πρῶτος ἐπ' αὐτῶν νὰ βαστᾷ πατερίτζαν, αὐτὸς νὰ φορῇ μανδύαν, καὶ ὅχι ἄλλος, αὐτὸς νὰ εὐλογῇ καὶ νὰ εἰρηνεύῃ εἰς τὴν λειτουργίαν· ἐκεῖνος μόνον νὰ στέκεται εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἀπ' ἐκεῖνον μόνον νὰ πέρνωσι καιρὸν οἱ ἱερεῖς· ἐκεῖνος μόνον νὰ μνημονεύηται καὶ νὰ εὐφημῇται, ὅταν γίνεται ἱεουργία εἰς ἐκεῖνας τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς ὁποίας ἔχουσι τὸ ἐνδόξιμον νὰ μνημονεύωνται καὶ νὰ ρημιζωνται, καὶ ἀπ' ἐκεῖνον νὰ λαμβάνωσιν οἱ λοιποὶ ἀρχιερεῖς καιρὸν διὰ νὰ φοροῦν, κάμνοντες μόνον σχῆμα μετανοίας εἰς τοῦ λόγου του καὶ οὐδὲν ἄλλο· ἐκεῖνος μόνον νὰ φορῇ ἔξω, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ φορένουσι μέσα εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, καὶ ὅταν εὐγένωσιν ἔξω φορεμένοι, ὁ πρωτεύων νὰ ἴσταται ὀρθός, ἕως νὰ σταθῶν καὶ ἐκεῖνος εἰς τὴν πλευρόν του, καὶ ἔπειτα ὁ μὲν πρωτεύων νὰ καθίσῃ εἰς θρόνον, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς σκαμνία χαμηλότερα. Σημειωτέον ὁμοῦ ἐνταῦθα ὅποταν ἡ ἱεουργία γίνεται μέσα εἰς τὸν ἅγιον Τάφον, νὰ φοραῖν τὸν μανδύαν ὁ πρωτεύων ἀρχιερεὺς εἰς τὴν ἀγίαν ἀποκαθάρσιν, ὁμοίως καὶ τὴν πατερίτζαν ἐκεῖ νὰ τὴν πλύνῃ, καὶ ὅχι ἀπέξω, δηλονότι ἀπὸ τῆς Ἀνάστασιν.

Ε'.

Οἱ ἀρχιερεῖς δηλ. μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι καὶ μετὰ μεγάλη ἐκκλησιαστικὴ μεγαλοπρεπεία· ἐξέρχεται δὲ τοῦ πατριαρχείου ὁ ὀριζήμενος περιβεβλημένος τῆς χρυσοῦράτου καὶ πολυτελεῖς ἀρχιερατικῆς καὶ ἱερατικῆς στολᾶς καὶ κατέρχεται εἰς τὸν θεῖον ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, συνοδουόμενος ἑνὲν καὶ ἑνὲν ὑπὸ τοῦ πλῆθους τῶν εὐλαβεστάτων προσκυνητῶν, προηγουμένων τῶν βραδούχων, τῶν ἐξαπτεργῶν καὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ εἴτα τῶν ψαλτῶν ψαλλόντων μελωδικώτατα τὸ «Χριστὸς ἀνέστη». Ἀπέντων δὲ πορευομένων ἀργῶ τῷ βήματι.

ἐπίσκοποι· ὅταν δὲν ἱεροπρακῶσιν εἰς πάντα τὰ μοναστήρια καὶ τὰς ἐκκλησίας, τὰς ἔσω καὶ ἔξω τῆς ἀγίας πόλεως, ὅπου διατελοῦσιν ἀμείσως τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ, μήτε δικανίκιον νὰ κρατῶσι, μήτε πατερίτζαν, μήτε εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον νὰ ἴστανται, μήτε νὰ εὐλογῶσι, μήτε νὰ εἰρηνεύωσι, μήτε ἄλλο τι νὰ ἐνεργῶσι, προσήκον τῇ ἀρχιερατικῇ ἀξίᾳ, ἀλλὰ μόνον νὰ ἴστανται κατὰ τὴν οἰκείαν στάσιν αὐτῶν, καθ' ὃν τρόπον γίνεται καὶ εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον.

Σ'.

Όταν λειτουργῶσι μετὰ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου αὐτῶν ἀπαξάπαντες καὶ μητροπολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι, καθὼς καὶ οἱ ἐπίσκοποι νὰ φέρωσι βελώνιον καὶ ὅχι σάκκον.

Ζ'.

Όταν ὁμοῦ ἱεουργῶσιν ἄνευ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου, τότεν εἰς τὸν ἅγιον Τάφον, ὅπου καὶ εἰς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον καὶ τὰς λοιπὰς ἀγίας ἐκκλησίας πρὸς χάριν καὶ τιμὴν τῶν θεοφιλῶν προσκυνητῶν καὶ μεῖζονα ὁδὸν καὶ λαμπρότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐπρεπείας ἀδιαφόρως ἅπαντες νὰ φορῶσι σάκκον, τότεν δηλ. οἱ μητροπολίται, ὅπου καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι.

Η'.

Νὰ ρυλάττωνται οἱ τίτλοι αὐτῶν ἀπαρτάλονται δηλ. οἱ μὲν μητροπολίται νὰ λέγωνται πανιερωτάτοι ὑπέρτιμοι καὶ ἔξαρχοι, οἱ δὲ ἀρχιεπίσκοποι θεοφιλέστατοι, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ὑπέρτιμοι μόνον· οἱ δὲ ἐπίσκοποι νὰ λέγωνται μόνον θεοφιλέστατοι. Εἶναι δὲ οἱ μητροπολίται τοῦ ἁγιωτάτου τούτου θρόνου ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι:

α'] ὁ Καταρσίας τῆς Παλαιστίνης, ὅστις λέγεται ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πρῶτης Παλαιστίνης.

β'] ὁ Σαυόπολεως, ὅστις λέγεται ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος δευτέρας Παλαιστίνης.

γ'] ὁ Πέτρας, ὅστις λέγεται ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος τρίτης Παλαιστίνης καὶ περατικῆς Ἀραβίας.

δ'] ὁ Πτολεμαῖδος, ὅστις λέγεται ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Φοινίκης.

ε'] ὁ Βερόνεια, ὅστις λέγεται ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ίουδαίας.

ς'] ὁ Ναζαρέτ, ὅστις λέγεται ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Γαλιλαίας.

Ἀρχιεπίσκοποι δὲ

1] ὁ Αὐδῶν, ὅστις λέγεται καὶ ὑπέρτιμος.

2] ὁ Γάζης, λέγεται δὲ καὶ αὐτὸς ὑπέρτιμος.

3] ὁ Σινάου καὶ αὐτὸς ὑπέρτιμος.

4] ὁ Ἰόππης καὶ αὐτὸς ὑπέρτιμος.

5] ὁ Νεαπόλεως καὶ Σαμαρείας.

6] ὁ Σιδωνίας.

Ἐπίσκοποι δὲ

ὁ Φιλαδέλφειας.

Θ'.

Ὅσοι προβάλλονται εἰς ἐπισκοπικὴν ἀξίαν νὰ μὴ ἔχωσι ἀδειαν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ γυρεύωσιν ἡγουμενεῖα, ἢ ταξείδια πλησίον ἢ πόρρω, ἀλλὰ πάντοτε νὰ εὐρίσκωνται ἢ εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν, ἔχοντες διωρισμένην κατοικίαν, ἢ εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν. Ἐννοεῖται δὲ τοῦτο, ὅτι ἀπὸ λόγου τῶν νὰ μὴ ζητῶσι νὰ ἀπέρχωνται, ὡς εἴπομεν, ἢ εἰς ἡγουμενεῖα ἢ εἰς ταξείδια. Ἄν ὅμως ἡ χρεια καὶ ὁ καιρὸς καλέσῃ νὰ ἀπέλθωσιν ἢ εἰς ταξείδια ἢ εἰς ἡγουμενεῖα ἢ εἰς ἄλλην τινὰ ὑπηρεσίαν τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ προσταχθῶσι παρὰ τοῦ πατριάρχου, νὰ ἀπέρχωνται ἄνευ τινος προφάσεως μετὰ ὑποταγῆς ἄκρας καὶ εὐλαβείας, καὶ νὰ ἐπαναστρέφωσιν πάλιν μετὰ ἄκρας ὑποταγῆς, ὅταν προσταχθῶσιν αὐθις παρὰ τῆς αὐτοῦ μακαριότητος.

I'.

Οὐδεὶς ἀρχιερεὺς χωρὶς προσταγῆς καὶ θελήματος τοῦ πατριάρχου ἢ τοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ (ἀποδημοῦντος δηλ. τοῦ μακαριωτάτου) καὶ τῆς ἱεράς συνάξεως, νὰ μὴ δύναται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἀφίνη τὴν ἐπαρχίαν του ἄνευ ἀνάγκης, καὶ νὰ ἐρχεται εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἢ νὰ περιπατῇ εἰς ξένην ἐπαρχίαν.

IA'.

Ὅταν προσταχθῇ ἀρχιερεὺς παρὰ τοῦ πατριάρχου ἢ τοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν του εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, νὰ ἐρχεται εὐθὺς χωρὶς τινος προφάσεως ἢ ἀπολογίας, ὁμοίως δὲ καὶ ὅταν προσταχθῇ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, ἢ εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν ὑποκειμένην τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ πατριαρχικῷ τούτῳ θρόνῳ (ἀποδημοῦντος δηλ. τοῦ γνησίου ἀρχιερέως ἢ ἐμποδιζομένου δι' εὐλόγους καὶ προφανεῖς ἀναγκαίαις αἰτίας νὰ μὴ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του) πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν, νὰ ἀπέρχεται εὐθὺς χωρὶς ἀντιλογίας καὶ προφάσεως.

IB'.

Ἄν ᾖ καὶ ἀρχιερεὺς ἐπίτροπος, πάλιν τὰ ἀνωθεν κεφάλαια περὶ τῶν μνημοσύνων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τάξεων νὰ χρεωστῇ καὶ ἐκεῖνος νὰ τὰ φυλάττῃ ἀμετακίνητα καὶ ἀπαρασάλευτα εἰς τὸν αἰῶνα.

II'.

Ὅταν λείπῃ ὁ μακαριώτατος πατριάρχης, εἶναι χρεια νὰ εὐρίσκηται πάντοτε ἓνας ἀρχιερεὺς εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅστις ἂν δὲν εἶναι ἐπίτροπος νὰ μὴ ἀντιλέγῃ τῷ ἐπιτρόπῳ, ὅταν τὸν προσκαλῇ νὰ κάμῃ τὰς ἐκκλησιαστικὰς τάξεις, ἀλλὰ νὰ εἶναι πάντοτε πρόθυμος καὶ ὑπήκοος, εἰ μήπου ἐμποδίζεται ἀπὸ ἀληθινὴν ἀσθένειαν καὶ ὅχι ἐπίπλαστον.

IA'.

Οἱ πλούσιοι ἀρχιερεῖς νὰ δίδωσι κατ' ἔτος τὰ περισσεύματα τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν εἰς τὸ

πατριαρχεῖον κατὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ κοινοδιακὴν συνθήκην τοῦ ἀγιωτάτου θρόνου, οἱ δὲ πτωχοὶ νὰ κυβερνῶνται εἰς τὰς ἀναγκαίαις τῶν χρεῖας πάλιν ἀπὸ τοῦ πατριαρχεῖον μετὰ πάσης εὐχαριστίας.

IE'.

Ἡ ἓνας ἀρχιερεὺς ἢ πολλοὶ εὐρίσκονται εἰς τὸ πατριαρχεῖον νὰ τρώγουν τὸ πουργὸν ψωμί μετὰ τοὺς πατέρας εἰς τὴν μενάλην τράπεζαν ταῖς περισσότεραις ἡμέραις τῆς ἐβδομάδος, καὶ ὁ πρῶτος νὰ εὐλογῇ τὴν τράπεζαν, καὶ νὰ κάμῃ καὶ τὴν εὐχαριστίαν.

IG'.

Ὁ ἀρχιερεὺς ὅπου νὰ εὐρίσκεται εἰς τὸ πατριαρχεῖον, νὰ ἔχῃ τὴν πρέπουσαν τιμὴν ἀπὸ τε τὸν κατὰ καιροὺς ἐπίτροπον καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς πατέρας, ἱερωμένους καὶ μοναχοὺς· νὰ ἔχῃ κελλὶ καλὸν καὶ ἓνα ὑπρέτην καλὸν ἢ ἱεροδιάκονον ἢ μοναχόν, καὶ ἂν δὲν ἔχῃ ἢ ἐπαρχία του σύμφορα νὰ κυβερνᾶται, νὰ τοῦ δίδῃ ὁ ἐπίτροπος ἀπὸ τοῦ Κοινόν τὰ ἀναγκαῖα του.

IZ'.

Ὅστις ἱερομόναχος προχειρισθῇ νὰ γίνῃ ἀρχιερεὺς, νὰ ἀναγνώσῃ πρὸ τῆς χειροτονίας τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα, καὶ νὰ ὑπογράφῃται ἰδιοχείρως, νὰ τὸ φυλάττῃ ἀπαρασάλευτα ἐφ' ἔρου ζωῆς αὐτοῦ, καὶ ἂν δὲν ὑπογράφῃται νὰ μὴ χειροτονῇται.

Εἰς βεβαίωσιν οὖν τούτων πάντων καὶ διηνεκεῆ διαμνην ἐγένοντο τὰ ἄνω εἰρημμένα κεφάλαια καὶ κατεστρώθησαν ἐν τῷ παρόντι ἱερῷ κώδῃκι τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικοῦ καὶ πατριαρχικοῦ θρόνου, καὶ ἐβεβαιώθησαν ἰδιοχείροις ὑπογραφαῖς τῶν ὑπογεγραμμένων ἱερωτάτων ἀρχιερέων, θεοφιλεστάτων ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων, καὶ ὁσιωτάτων ἀρχιμανδριτῶν καὶ πρωτοσυγκέλων κατὰ τὸ ἀφθ' ἔτος, μηνὶ ἀπριλίῳ.

Αριθμ. 4.

Περὶληψὶς τοῦ ὑψηλοτάτου Σάτ-Σερφίου.

Ἐξοχώτατε τῶν Μουσουλμάνων κριτῶν, ὑπέρτερε τῶν προεστώτων ὀρθόδοξων, πηγὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀληθοῦς γνώσεως, ἐπαίρων τὰς σημαίας τῆς δικαιοσύνης καὶ πίστεως, κληρονόμι τῶν προφητικῶν καὶ θεοπέμπτων ἐπιστημῶν, Ἰδὲ τῇ θείᾳ χάριτι καὶ βοηθείᾳ Κανταχί Ἀχμέτ ἐφένδη, κριτὰ τοῦ Χαλεπίου, αὐξηνηθεῖ σου ἡ ἀρετὴ· καὶ κλέος τῶν ἐνδόξων καὶ μεγάλων, συναθροιστῶν ἐπιστήμων καὶ εὐγενῶν ἀρετῶν, Ἰδὲ τῇ χάριτι καὶ ἀντιλήψει τοῦ ἀθανάτου βασιλέως, τῆς Ὑψηλῆς μου Πόρτας καπουτζήπατι Ἀχμέτ, αἰωνιζέσθω σου ἡ δόξα· πρωτότυπον τῶν ἐνδόξων καὶ προεστώτων τῆς ἐνδόξου μας Πόρτας πρῶτην τε τεφτερτάρι Μουσταφᾶ, καὶ ἀπὸ τοῦ μεγάλου μας ἐπιτρόπου τοὺς ἀγάδας αὐξηνηθεῖ ὑμῶν ἡ δόξα!

Ἐρχόμενος ὁ βασιλικὸς μας ἑρισμὸς, γνωστὸν ἔστω ὑμῖν, ὅτι τὸ κλέος τῶν πατριαρχῶν, ὁ νῦν πατριάρχης

τῶν Ἱεροσολύμων Χρῖστανθος, καὶ ἄλλοι ῥωμαῖοι ἱερεῖς, ἔδωκαν εἰς τοῦ λόγου μας ἀρχιερεῖς (ἦτοι ἀναρχοῦν), εἰς τὸ ὅποιον φανερώνουν, πῶς μὲ τὸ νὰ ἐδόθη βασιλικὸς ὅρισμός με τὰς συνθήκας ὅπου περιέχει κατὰ τὸν φετρᾶν (ἦτοι νομικὸν κεφάλαιον) καὶ τὴν στράταν τῆς κρίσεως, ὁ ὅποιος διαλαμβάνει, ὅτι μὲ τὸ νὰ ἐχάλασεν ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν ἡ μεγάλη καμάρα τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἱερουσαλὴμ, τῆς Καμαμὲ ὀνομαζομένης, καὶ ἄλλοι μερικοὶ τόποι, οἱ ὅποιοι εἶναι διωρισμένοι τοῖς μοναχοῖς Φραντζέζοις, καὶ χρειάζονται ἀνακαινισμόν, νὰ ἀνακαινίζονται ἀπὸ τοὺς Φραντζέζους ἱερεῖς, ὅμως νὰ μὴ πειράζωνται μὲ τὴν πρόφασιν τοῦ ἀνακαινισμού οἱ τόποι ὅπου εἶναι διωρισμένοι εἰς τοὺς Ῥωμαίους, Ἀρμενίους καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ὑπῆκον τῆς βασιλείας μου. Καὶ μὲ τὸ νὰ ἦναι βέβαιον πῶς ἡ τῇ ῥηθείᾳ καμάρᾳ συνημμένη καὶ τοῖς ῥωμαίοις διωρισμένη ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ τὸ ὑπ' αὐτῇ μαγειρεῖον, θέλουν πέσῃ εἰς τὸν τῆς οἰκοδομῆς καιρὸν, νὰ ἀνακαινίζονται κατὰ τὴν παλαιὰν στάσιν ἀπὸ τοὺς ῥωμαίους· καὶ προστέτι τὸ ἔξω τῆς Καμαμὲ ὀνομαζομένης ἐκκλησίας τοῖς ῥωμαίοις διωρισμένον καμπαναρεῖον, καὶ ἡ παρακειμένη αὐτῷ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰακώβου μὲ τὸ νὰ ἐχάλασαν, καὶ μὲ τὸ νὰ ἦναι φανερόν πῶς ἂν τύχῃ νὰ πέσῃ τὸ καμπαναρεῖον, θέλει καταβάλλει τὴν ῥηθείαν μεγάλῃν καμάρᾳ, μὲ τὸ νὰ ἦναι ὑψηλὸν τὸ ῥηθὲν καμπαναρεῖον, νὰ χαμηλώσῃ, ὅσον εἶναι δυνατόν καὶ νὰ ἀνακαινίζηται ἀπὸ τοὺς ῥωμαίους· καὶ ἂν τύχῃ εἰς τὸν ἀνακαινισμόν νὰ ἀκολουθήσῃ μὲ λάθος καμμία βλάβη εἰς τὴν μικρὰν καμάρᾳ, ὅπου εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν λεγόμενον Τάρον τοῦ Χριστοῦ, καὶ κάμει χρεῖα νὰ ἀνακαινίζηται μὲ τὸν ὁρισμὸν μας καὶ μὲ τὴν εἰδήσιν τῶν ῥωμαίων, κατὰ τὸ πρῶτον σχῆμα καὶ τὴν στάσιν, καὶ κατὰ τὴν στράτην τῆς κρίσεως· ὅμως νὰ μὴ βαλῇ χεῖρ κατ' οὐδένᾳ τρόπον εἰς τὰς πέτρας τοῦ ῥηθέντος Τάφου, αἱ ὁποῖαι ἂν ἦναι καὶ τεθλασμένοι, νὰ μὴν ἀλλաχθῶν, ἀλλὰ νὰ μένουν καθὼς ἦτον. Μᾶς ἐπαρκαλέσαν ἂν κρημνίσῃ εἰς τὸν ἀνακαινισμόν τῆς μεγάλῃς καμάρᾳς ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ τὸ ὑπ' αὐτῇ μαγειρεῖον, καὶ τὸ χαλασμένον καμπαναρεῖον, καὶ ἡ παρακειμένη αὐτῷ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰακώβου, κατὰ τὰς ῥηθείας συνθήκας νὰ ἀνακαινίζωνται· καὶ ἂν ἀκολουθῇ μὲ λάθος ἀναμεταξὺ εἰς τὸν ἀνακαινισμόν τῆς μεγάλῃς καμάρᾳς καμμιά λογὴς βλάβη εἰς τὴν μικρὰν καμάρᾳ ὅπου εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν Τάρον τοῦ Χριστοῦ καὶ χρειασθῇ ἀνακαινισμόν, νὰ ἀνακαινίζηται μὲ τὴν εἰδήσιν τῶν ῥωμαίων ἱερέων εἰς τὴν παλαιὰν στάσιν, κατὰ τὴν στράτην τῆς κρίσεως· νὰ ἀνακαινίζωνται πρὸς τοῦτοις κατὰ τὰς παλαιὰς στάσεις οἱ τοῖς ῥωμαίοις, Ἀρμενίοις καὶ ἄλλοις ὑποκειμένοις τῆς βασιλείας μας ἱερεῖσι διωρισμένοι, χαλασμένοι καὶ ἀνακαινισμού χρήζοντες τόποι. Ἐγυρεύθη φετρᾶς δι' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἔδωκε φετρᾶν ὁ σοφώτερος τῶν κατὰ βάθος σοφῶν, καὶ ἐναρξώτερος τῶν εὐσεβῶν ἐναρέτων Σεχουλισλάμης μουφτῆς μας Ἀπολλάχης, πῶς μὲ τὸ νὰ χρειάζονται ἀνακαινι-

σμόν τὰ κελλία τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ Καμαμὲ ὀνομαζομένου παλαιοῦ μοναστηρίου, οἱ ῥωμαῖοι καὶ Φραντζέζοι ἐγκάτοικοι ἱερεῖς ἐκείνου τοῦ μοναστηρίου εἶναι τῆς κρίσεως νὰ ἀνακαινίσουν μὲ ὁρισμὸν ἐκεῖνα τὰ κελλία κατὰ τὴν στάσιν ὅπου εὐρίσκονται, χωρὶς νὰ προσθέσουν τι. Καὶ πάλιν τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ Καμαμὲ ὀνομαζομένου παλαιοῦ μοναστηρίου μερικοὶ τόποι μὲ τὸ νὰ ἐγκρέμινταν, καὶ μερικοὶ νὰ ἀνοίξαν, καὶ νὰ διεσπάρθῃ ἡ οἰκοδομή, καὶ νὰ χρειάζωνται ἀνακαινισμόν, ἂν θελήτουν ἀπὸ τοὺς ἐγκατοίκους οἱ Φραντζέζοι καὶ οἱ ῥωμαῖοι ἱερεῖς νὰ ἀνακαινίσουν μὲ ὁρισμὸν ἐκείνους τοὺς τόπους κατὰ τὴν παλαιὰν στάσιν ὅπου εὐρίσκονται, χωρὶς νὰ προσθέσουν τι, μὲ τὴν κρίσιν δὲν ἐμποδίζονται. Καὶ μὲ τὸ νὰ ἔκαμεν ἄρχι καὶ ταχῆσι (ἦτοι νὰ ἐρανέρωσεν) εἰς τὴν βασιλείαν μας ὁ ὑπέρτατος ἐπίτροπος καὶ μέγιστος συμβουλάτωρ, ἡ εὐταξία τοῦ σύμπαντος, ὁ διατακτὴς τῶν τάξεων τῶν ἐθνῶν, ὁ ὑψηλὸς κατὰ τὴν δαύνοιαν καὶ τὰ ἐπιχειρήματα Βεζύρης ἐνδοξὸς μας γαμβρὸς καὶ τέλειός μας ἐπίτροπος Ἰσραήλ παστᾶς (οὗ ὁ ὑψίστος Θεὸς νὰ δικαιωνῇ τὴν δόξαν καὶ νὰ αὐξάνῃ μὲ τὴν βοήθειάν του τὸ κράτος του), πῶς ὁ σοφώτερος τῶν κατὰ βάθος σοφῶν ῥοῦμελι Καζιατ-κέρης Ἀχμέτ ἐφένδης (οὗ ὁ Θεὸς νὰ δικαιωνῇ τὰς ἀρετὰς) μὲ ὅλων τῶν μεγάλων (οὗ ὁ Θεὸς νὰ πολλαπλασιάσῃ) Οὐλεμκδων τὴν ψῆφον, ἔδωκε χοτζέτι διαλαμβάνον πῶς εἶναι τῆς κρίσεως νὰ ἀνακαινίζωνται κατὰ τὴν παλαιὰν στάσιν καὶ κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον οἱ ἀνακαινισμού χρήζοντες τόποι, ἐδόθη ἀδεία κατὰ τὸ βασιλικὸν μας χατ-Σιερίφι νὰ ἀνακαινίζωνται κατὰ τὸν φετρᾶν εἰς τὴν παλαιὰν στάσιν οἱ ἐπισκευῆς χρήζοντες τόποι. Ὅμως μὲ τὸ νὰ ἦναι τὸ ἀναγκαϊότερον τῶν βασιλικῶν ὑποθέσεων, καὶ τὸ χρειωδέστερον τῆς αὐτοκρατορικῆς μεγαλειότητος ἡ τήρησις τοῦ νόμου, καὶ τὸ νὰ ἐπιζητῇ ἀπὸ λόγου σας (καθὼς ἀπαιτεῖ ἡ σοφία καὶ πίστις μεγαλειότητὴ ὁρθότης, καὶ εἰς κάθε ὑπόθεσιν σύμφωνος τοῦ νόμου κίνησις· διὰ νὰ μὴ γένῃ κατ' οὐδένᾳ τρόπον κανένα ἔργον ἐναντίον τῇ κρίσει, καὶ νὰ ἀνακαινισθῶν κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον οἱ ἀνακαινισμού χρήζοντες τόποι χωρὶς νὰ προστεθῇ τι, διορίζομεν ἐκεῖνα μουδελᾶν διὰ νὰ ἐπιστατῇ· δεσποτικῶς, καὶ ὅμως τοὺς προρρηθέντας σᾶς διορίζομεν μουμπατίρδες εἰς τὸ νὰ ἐνεργήτῃτε κατὰ τὴν στράτην τῆς κρίσεως αὐτῇ τὴν ὑπόθεσιν, μὲ τὴν ἐπιστάσιν τοῦ ῥηθέντος. Λοιπὸν καθὼς σᾶς προστάττομεν νὰ πηγαίνεται εἰς τὸν τόπον καὶ νὰ στοχασθῇτε, καὶ νὰ κάμῃτε κίεστρι μὲ μεγαλωτάτην ἐπιμέλειαν καὶ ἀκρίβειαν, μὲ ἐπιτηδεῖους μεμερίδας καὶ μαθηματικούς γεωμέτρους, τόσον τὴν ῥηθείαν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τὸ μαγειρεῖον, καὶ τὸ καμπαναρεῖον, καὶ τὴν παρακειμένην αὐτῷ ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰακώβου, ὅσον ἀκόμη καὶ τοὺς παρὰ ταῦτ' τοῖς ῥωμαίοις, Ἀρμενίοις καὶ τοῖς λοιποῖς ὑποκειμένοις τῆς βασιλείας μου ἱερεῖσιν ἰδίους χαλασμένους καὶ ἀνακαινισμού χρήζοντας τόπους, καὶ νὰ ἰδῇτε τὴν στάσιν καὶ τὸ σχῆμα, καὶ μετροῦντες τὸ μήκος, βάθος καὶ πλάτος του, νὰ τὰ κάμῃτε σιτζίλι καὶ γο-

τζέτι· και άνίσως χωρίς νά πείραχθουν μέ τήν πρόφασιν τοῦ ἀνακινισμοῦ οἱ τόποι ὅπου δέν εἶναι διωρισμένοι εἰς τοῦ λόγου τους, ἀναμεταξύ εἰς τόν ἀνακινισμὸν τῆς μεγάλης καμάρας κρημνίσῃ ἡ συνημμένη αὐτῇ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τὸ ῥηθὲν μαγεῖρετον, ἡ συνέδη μέ λίθους εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἀνακινισμοῦ κάμμία βλάβη εἰς τὴν μικρὰν καμάραν, ὅπου εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ, καὶ χρειασθῇ ἀνακινισμὸν, νά μὴ ἐμποδίζητε τοὺς Ῥωμαίους νά τὰ ἀνακινίσουν κατὰ τὴν παλαιὰν στάσιν καὶ τὴν στράταν τῆς κρίσεως χωρίς νά προσθέσουν τι· νά μὴ ἐμποδίστητε πρὸς τούτοις νά ἀνακινίσουν κατὰ τὴν διωρισμένην αὐτοῖς ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰακώβου καὶ τὸ καμπαναρεῖον, ὅπου εἶναι χαλασμένον. Ὅμως εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν εἶναι ἀναγκαῖα μεγαλωτάτη σκέψις, πίστις καὶ σύμφωνος τοῖς νόμοις κινήσις, εἰς τρόπον, ὅπου ἀνίσως καὶ παρακινήθητε ἀπὸ φιλαργυρίαν καὶ συγχωρήσητε νά γένῃ ἔργον παρὰ νόμον καὶ εἰς τοὺς ἀνακινισμοὺ γρη῏ζοντας τόπους ἂν παρατρέξητε τοὺς ὁρους τῆς παλαιᾶς στάσεως καὶ μεταβάλετέ τι, ἡ ὑψώσατε καὶ ἐκτείνετε καὶ τοὺς τόπους ὅπου εἶναι μέ πλίνθους ἀρήσετε νά γένουν μέ τοῦβλα, καὶ ἐκείνους ὅπου εἶναι μέ σίδηρον καὶ ξύλα φοινίκων νά κατασκευασθοῦν μέ πελεκημένα οὐζ καὶ σάτζ ξύλα, καὶ ἐκεῖνα ὅπου δέν εἶναι λευκὸν καὶ κόσμος, νά λευκανθῇ καὶ νά κοσμηθῇ, ἡ νά ἐκτανθῇ χεῖρ εἰς τοὺς λίθους τοῦ τάφου, εἰς κάμμιάν σας πρόφασιν καὶ δικαιολόγημα δέν θέλομεν δώσει ἀκράσιν, ἀλλὰ βέβαια θέλετε ὑποπέσει βρεία ποινῇ. Ὅθεν μέ πίστιν νά πολιτευθῇτε καὶ εἰς τὸν βασιλικὸν μας ὀρισμὸν, κατὰ τὸ ἱερόν μας χάτ-σιερίρι, νά ὑπακούσητε καὶ νά προσέχητε νά μὴ γένῃ κάμμία κινήσις ἐναντία.

Ἐγγράφη (κατὰ τὸ μωαμεθανικὸν ἔτος) ἐν ἔτει χιλιοστῶ ἑκατοστῶ τριακοστῶ πρώτῳ, εἰς τὴν δεκάτην πέμπτῃν τοῦ ῥεμπιούλ χ/ρ, (ὅπερ συμπίπτει ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν γεννήσεως ἐν ἔτει 1719)· τὸ δὲ ἴσον τοῦ χάτ-σιερίριου (ὅπερ δηλοῖ γράμμα ἁγίου) ἦτοί ἡ ἔννοια ἦν αὕτη· κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ βασιλικοῦ ἡμῶν ὀρισμοῦ νά κινηθῇτε καὶ νά προσέχητε νά μὴ γένῃ κάμμία ἐναντία κρίσις· (ὁρ. περὶ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ὀρισμῶν τὸ περὶ τῆς ἁγίας Γῆς ἐγχειρίδιον τοῦ Χρυσάνθου σελ. 124—136).

(τὸ τέλος εἰς τὸ προσεῖς)

Σ. Ε. Α.—Περὶ τῆς γενεθλίου χώρας τοῦ Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων ἐπιστέλλει ἡμῖν ὁ πνευρ. ἡγ. Καλαβρύτων καὶ Λίγυλλεῖς κ. Εὐθύμιος ὅτι «Τὴν χώραν, ἐξ οὗ εἴλκε τὸ γένος ὁ ποτε πατριάρχης Ἱεροσολύμων Χρυσάνθος ὁ Νοταρῆς, λέγεται Ῥά/ρωδα, καί·μενον ἐν τῷ δήμῳ Φελλό-της τῆς ἑπάρχιας Καλαβρύτων. Πλὴν οὐδεμία ἡδὴ ἐκεῖ οἰκογένηται φέρει τὸ ἐπώνυμον Νοταρῆς· ἐν Τρικάλαις ὁμως τῆς Κορινθίας, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δήμῳ Τρικάλων, ὑπάρχει ἀρχαία καὶ εὐγενὴς οἰκογένεια φέρουσα τὸ ἐπώνυμον Νοταρῆς, ἥς ὁ πρόπαππος, καθ' ἣ ἐνθυμούμεθα ἐκ τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Α. Γουδα, διεσώθη ἐπὶ τῆς ἀλώσεως μόνος μεταξὺ τῶν πλουσιωτάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει συγγενῶν αὐτοῦ, καταφυγὼν εἰς Τρίκαλα τῆς Πελοποννήσου, ὡς καὶ ἄλλοι τότε πλεισταί. Πιθανώτερον λοιπὸν πατρίς τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου νά ᾖται τὰ Τρίκαλα καὶ οὐχὶ ἡ Ῥά/ρωδα. —Τῇ 30 νοεμβρίου 1883».

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ ΤΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Α' ΜΕΤΑΝΟΙΑ.

Δέν εἶναι λίαν περίεργον ὅτι, ἐν ᾧ οἱ αἰρετικοὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων δέν ἀντέστησαν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ, ἀπασαι αἱ νέαι ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως αἱρέσεις φρικιώσιν εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν ἐξομολογητήριον· Οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Νεστοριανοὶ, οἱ Ἰακωδίται ἔχουσι τὴν ἐξομολόγησιν, καὶ ὁμως δέν ἀκούονται οὔτε πράπανα, οὔτε σκάνδαλα. Ἰδοὺ ὁ λόγος· Οἱ Ῥωμαῖοι ἀνέπτυξαν τὴν ἐξομολόγησιν εἰς σύστημά τι ἱερᾶς ἐξετάσεως, εἰς κατασκόπευσιν καὶ διεύθυνσιν τῶν οἰκογενειακῶν ὑποθέσεων, εἰς μηχανὴν οἰκογενειακῶν δυσαρκειῶν, εἰς μέσον τοῦ σπείρειν τύψεις τοῦ συνειδότου καὶ ἀμνηχνίας διὰ λεπτῶν καὶ ἀμφιβόλων περιπτώσεων τῆς συνειδήσεως, εἰς κρύπτην, ἐνθα οἱ νέοι καὶ ἄγαμοι ἱερεῖς ἐκτίθενται εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ μοῦ/ναι τὰ ἑαυτῶν καὶ τὰ τῶν ἐξομολογουμένων πνεύματα διὰ τοῦ ρύπου τῆς ἀκαθαρσίας. Ὅγκωδεις ἱστορικαὶ μαρτυρίαι δέν ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν νά παραπέμψωμεν ἀλλὰ καὶ δέν εἰμεθα οὐδαμῶς διατεθειμένοι νά συμπεριλάβωμεν ἐν τῇ κατηγορίᾳ ταύτῃ πάντας γενικῶς τοὺς Ῥωμαίους ἱερεῖς. Δόξα τῷ Θεῷ, ὑπάρχουσι τινες (καὶ πιστεύομεν ἄρκετοί), οἵτινες εἶναι καλλίτεροι τοῦ συστήματός των. Ἀλλὰ κατὰ ἐν μέρος φοβούμεθα ὅτι πρέπει νά συμπεριλάβωμεν πάντας, δηλ. κατὰ τὸν ἀπατηλὸν τρόπον τοῦ σταθμίζειν καὶ καταμετερεῖν τὴν ἁμαρτίαν. Ἐνταῦθα ἀρχεταὶ τὸ πονηρὸν—ἐπ' ἀληθείας διαβολικὴ πονηρία!—διὰ τοῦ δημιουργεῖν ψευδῇ συνείδησιν καὶ δεσμεύειν τὸν κόσμον ἐν αὐτῇ. Ἐὰν ἀνθρωπὸς τις ἐφθασε νά πιστεύσῃ ὅτι πρᾶξις τις εἶναι θανάσιμος ἁμαρτία, ἡ πρᾶξις αὕτη εἶναι θανάσιμος ἁμαρτία, διότι ἕκαστος κρίνεται ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς του. Καὶ ὁμως ἡ συνείδησις αὕτη στηρίζεται ἐν μέρει ἐπὶ ῥωμαϊκῶν μύθων! Δύναται ποτε ὁ μῦθος νά κατάρχη τὴν θέσιν τῆς ἀληθείας; Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀπαντᾷ εἰς τὸ περίπλοκον τοῦτο ζήτημα· «ἐκάστου τὸ ἔργον φανερόν γενήσεται, ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται, καὶ ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάζει· εἴ τις τὸ ἔργον μενεῖ, δ' ἐπωκοδόμητε, μισθὸν λήψεται· εἴ τις τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται· οὕτω δὲ ὡς διὰ πυρός» (Α' Κορ. Γ', 13—15). Τοῦτο ὁλεθρίως διαφθεῖρον τὴν συνειδῆσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐγένετο σύστημα ὑπὸ τοῦ ἰσπανοῦ Δομινικανοῦ μοναχοῦ Βερβολομαίου Medina († 1581) καὶ ἐκλήθη πιθανολογία (probabilism), διότι ἔθνηκεν ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς ἐν τῷ ἀποφασίζειν περὶ τινος δέν ὑποχρεοῦται ν' ἀκολουθήσῃ τὴν

* Συνέχεια τεύχους Η', σελ. 119.

ἀσφαλεστέραν γνώμην (tutorism) ἢ τοῦλάχιστον τὴν πιθανωτέραν (probabiliorism), ἀλλὰ δύναται νὰ προσκολληθῇ εἰς τὴν γνώμην τινὸς ἔχοντος κύρος (probabilism). Οἱ ἰησοῦται ταχέως κατέσχον τὸ ψυχροθόρον τοῦτο ἀλλὰ θελκτικὸν καὶ ἐπικερδὲς σύστημα, καὶ διεσκεύασαν αὐτὸ καλλίτερον, ἵνα καταστήσωσιν αὐτὸ τελείως ἐξυπηρετοῦν τὴν χρῆσιν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κόσμου. Καὶ λοιπὸν ἡ χαλάρωσις ἐνεκρίθη καὶ ἐκανονίσθη. Προτάσεις τινὲς τῶν ἰησουϊτῶν, αἵτινες ἦσαν κάκιστα κατεδικασθησάν ὄντως ὑπὸ τῶν παπῶν Ἀλεξάνδρου Ζ', Ἰννοκεντίου ΙΑ', καὶ Ἀλεξάνδρου Η'—ὡς πλακούντιον διὰ τοὺς εὐσεβεῖς χριστιανούς—ἡ ρίζα ἔμως δὲν ἐθίγη, καὶ τὸ δένδρον ἠδύνετο νὰ αὐξήσῃ. Ἐπὶ τέλους ὁ πάπας Γρηγόριος ις' ἐξέτεινε τὰς χεῖράς του καὶ ἠύλογησε τὸ δένδρον τοῦτο αὐτὸ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, διακηρύττων ἐπισήμως ὅτι πάντες οἱ πνευματικοὶ πρέπει νὰ ἀκολουθῶσιν Ἀλφόνσον Lignori τὸν ἀρχιεπιθαιολογιστὴν (arch-probabilist), ὃν ὁ πάπας Πίος θ' προσήγαγεν εἰς τὴν ἐξέχουσαν τάξιν τοῦ «ἰδιοσχάλου τῆς ἐκκλησίας». Ἀφ' οὗ οἱ ἰησοῦται ἔλαβον τὸν πιθανολογισμὸν ὡς μονοπωλίον, ἐξήκοντα καὶ τέσσαρας αὐτῶν συνέγραψαν πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ ἐν διαστήματι 150 ἐτῶν. Καὶ ἀπὸ τοῦ Ἐμμανουὴλ Sa to Matos (116 ἔτει) ἐβδόμηκοντα δύο συνηγόρησαν ὑπὲρ τῆς βασιλοκτονίας (regicide). Ἡ πράξις αὕτη ἦτο κατὰ τι ἐπικίνδυνος καὶ ἀκαταλλήλως ἐξέθηκε τὸν ἐπαναστατικὸν χαρακτήρα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Ἐπανάστασις ἦτο ἡ ἀφετηρία τοῦ πάπα Ζαχαρίου. Ἐπανάστασις διακηρύττεται ὑπὸ τοῦ νῦν παπικοῦ νουντοῦ Meglia, τὸ μόνον μέσον, δι' οὗ τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα δύνανται νὰ λυθῶσιν ἱκανοποιητικῶς. Ἐπανάστασις διὰ βασιλοκτονίας ἦτο ἡ ἐφεσις τοῦ πάπα Πίου Ε' κανονισθέντος ἤδη ἀγίου!! ὅστις διεπραγματεύετο τὴν δολοφονίαν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Ἐλισάβετ'.

* Ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ Φιλίππου Β', δημοσιευθεῖσα ὑπὸ Gachard (τομ. II σελ. 185—199) ἀναγινώσκωμεν: «Πίος Ε' γράφει Φιλίππῳ τῷ Β' ὅτι ὁ Ridolzi θὰ ἔλθῃ ἵνα διηγήσῃ μετ' αὐτοῦ (τοῦ Φιλίππου) περὶ διαπραγματεύσεώς τινος σπουδαιοτάτης τῷ Θεῷ καὶ τοῖς χριστιανοῖς ἔδωκε, καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν, ἵνα τὸν ἐφοδιάσῃ δι' ὅλων τῶν ἀναγκαίων μέσων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου του, διότι τὸ σχέδιον τοῦτο τείνει πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ridolzi εἰσέχθη πρὸς Φιλίππον τὸν Β' ἵνα πληροφορήσῃ αὐτὸν περὶ τῆς παραγγελίας τοῦ πάπα, ὃ δὲ γραμματεὺς τοῦ βασιλέως δίδει τὴν ἀκλόουθον περὶ αὐτῆς ἐκθεσιν: Τὸ ἐν λόλῳ ζήτημα εἶναι τὰ φανερὰ ἢ βασιλίσσα Ἐλισάβετ'. Ὁ ἀπεσταλμένος ἐκθέτει τὰ καθέκαστα τοῦ σχεδίου, καὶ τὸ σχέδιον ἐξετάζεται ἐν πλήρει συνόδῳ τῆς πολιτείας. Ὁ μέγας ἐροειδεστατὴς ἀρχιεπίσκοπος Σεδίλλης εἶπεν ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑποστηρίχθῃ ἡ συνωμοσία καὶ νὰ διακηρυχθῇ ὅτι ἐτήρησον σιωπὰ εἰς βούλλαις τοῦ πάπα. Ὁ δοῦξ τῆς Φιερίας ἐπρότεινε νὰ τεθῶσιν ὡς βράσεις αἱ διὰ τὸν ἀγγλικὸν θρόνον δίκαιαι ἀξιώσεις τῆς βασιλίσσης τῆς Σκωτίας. Ὁ νούντοιος παρίστησε τὸ ἐπιχείρημα ὡς εὐκολώτατον. Ὁ βασιλεὺς ἐκοινοποίησε τὸ σχέδιον τῶν συνωμοτῶν τῷ δουκὶ τῆς Ἀλβας. Οὗτος εἰσῆλθεν εἰς τὰ καθέκαστα καὶ εἶπεν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του ὅτι ὁ σκοπὸς ἦτο νὰ φανεύωσι τὴν βασιλίσσαν. Ἡ αὐτοῦ ἀγίοτης προσφέρει τὴν βοή-

ῥωσιν, ὥστε εἰς ἄλλους παράγει ἀμφιβολίαν προερχομένην ἐκ τῶν καζουιστικῶν ἀκριβολογιῶν καὶ ὀδηγῶσαν εἰς τοιαύτην μάζαν περιπλοκῶν, ὥστε οὐκ ὀλίγοι εὐσεβεῖς ἄνθρωποι ἀπώλεσαν τὰς φρένας καὶ ἀπελπίσαντες ἠτοκτόνησαν.

Οὐδέποτε ἀνέγνωμεν ἐν τινι ῥωμαϊκῇ κατηχήσει ὅτι ἁμαρτίαι δύνανται νὰ συγχωρηθῶσιν ἐν μέρει· ἐν τοῖς, ὅτε κατὰ πρῶτον εἰσῆλθομεν (πρὸ 28 ἐτῶν) εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Πουδεντίου καὶ Πουδεντιάνης (τῆς ἀρχαιοτέρας, ὡς λέγεται, ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης), ἐφρικιάσαμεν ἀναγνόντες ἐπὶ τῶν τοίχων παρὰ τὸ θυσιαστήριον τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «Οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸν ναὸν τοῦτον λαμβάνουσι καθ' ἡμέραν τριῶν χιλιάδων ἐτῶν ἰδουλαγέντζιαν καὶ τὴν ἄφεσιν τοῦ τρίτου τῶν ἁμαρτιῶν τῶν» (remissionem tertiae partis peccatorum suorum). Τὸ ὅλον τῆς ἐπιγραφῆς λατινιστὶ καὶ ἰταλιστὶ, ἴδε ἡμετέραν «Καθολικὴν ὁρθόδοξίαν» (London. Frübner, 1866, σελ. 190—193)*.

θεῖαν του, ἵνα ὑπηρετήσῃ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς συμμέροισι τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἶναι ἔτοιμος, καίτερον πτωχὸς καὶ κατεστραμμένος, νὰ παραχωρήσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὰ ποτήρια τῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτὰ μάλιστα τὰ ἀμφιά του». Ὅτε ὁ Castelar ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ λόγῳ περὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς ἀνέγνω τὴν ἐπίσημον ταύτην μαρτυρίαν ἐν τῇ βουλῇ, ὁ ἀντίπαλός του Canon Manterola παρεδέχθη τὴν αὐθεντικότητά τῆς τοῦ πάπα πρὸς τὸν Φίλιππον ἐπιστολῆς, ἀλλὰ προσκολλήθη εἰς τὴν πτωχὴν παρηγορίαν ὅτι ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ὁ πάπας δὲν παρακάλει τὸν βασιλέα νὰ ἐθρῇ δολοφόνος. Ἀλλ' ὁ Castelar οὐδέποτε ἰδεοῦσε τοῦτο. Διὰ τί τίλος πάντων νὰ παρακαλέσῃ τοιοῦτόν τι, ἂν οὐ ὁ δολοφόνος πιδανὸν νὰ εἶεν ἡδὴ εὐρεθῇ; Δὲν εἶμεθα θαυμάστοι τῆς Ἐλισάβετ καὶ ἐπὶ ὀλίγων τῶν πρὸς θρησκευτικῶν αὐτῆς ἀρχῶν ἐν τοῖς αὐτοῖς ἡδύνετο αὕτη κἀλλίστη νὰ ἀποστήνῃ τῷ πάπῳ τὸ τοῦ Ἰωάννου ις', 2 «Ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκατείναν ὁ μᾶς δοῇ λατρίαν προσφέρειν τῷ Θεῷ». Δὲν εἶναι τοῦτο μᾶλλον τρομακτικὴ κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ πεπλανημένης συνειδήσεως; Ἐνταῦθα βλέπομεν τὸν πρακτικὸν καρπὸν τῆς παπικῆς ἀναπτύξεως! Ἐν τοῖς Πίος θ' διατάσσει τοῖς Ῥωμαίοις νὰ πιστεύωσιν ὅτι οἱ πάπαι οὐδέποτε παρεβίβασαν τὰ δόγματα τῆς ἐξουσίας τῶν κατὰ συνέπειαν τοιαῦται πράξεις δύνανται ὅποτεδήποτε νὰ ἐπαναλαμβάνωνται!

* Ἀντιτρέχοντες εἰς τὸ παραπεμπόμενον ἀξιόλογον τοῦ ἀδελφάντου συγγραφέως διδάκτορος J. J. Overbeck σύγγραμμα, εἰς οὗ χάριν τοῦ ἀνγνώστου μεταγράφωμεν ὧδε τὸ ὅλον τῆς λατινικῆς ἐπιγραφῆς, ὅσης παραδόξου, μετὰ τινων ὑπ' αὐτοῦ παρατηρήσεων (Σ. Μ.).

In hac omnium ecclesiarum urbis vetustissima olim domo S. Pudens Senatoris, Patris SS. Novatii et Timothei, et SS. Pudensianae et Praxedis Virg.

Fuit SS. Apostolorum Petrum Pauli hospitium primum ad martyrium, et christianorum baptismum et ad missas sacramque sinaxim, sub altare.

Jacent tria millia corpora SS. Martyrum et copiosus sanctorum sanguis;

Visitantes hanc ecclesiam singulis diebus consequuntur indulgentiam trium.

Millium annorum et remissionem tertie partis peccatorum suorum, aliasque.

Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι κατ' αὐτὰς ὁ τὰ μάλιστα ὑπεράλπειος Ῥωμαῖος θέλει συμφωνήσῃ μεθ' ἡμῶν ὅτι ἡ διδασκαλία αὕτη εἶναι πεπλανημένη καὶ αἰρετική. Καὶ ὅμως ἐδημοσιεύθη καὶ εἶναι ἐνεκτὴ ὑπὸ τὸν ὀρθόκλινον τοῦ ἀλανθάστου πάπα! Ὁ δὲ καρδινάλιος Manning λέγει («The Reunion of Christendom» σελ. 65): «Δυνάμεθα νὰ ἡμεθα βέβαιοι ὅτι, ὅτι δὴποτε ἐπικρατεῖ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπ' ὅσιν τῆς δημοσίας ἀρχῆς τῆς, πραττόμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ κατακρινόμενον ὑπὸ τῶν ποιμένων τῆς, εἶναι τοῦλάχιστον συμφωνοντῇ πίστει καὶ ἀθῶον ὡς πρὸς τὰ ἥθη. Ὅστις δὴποτε δὲ ἐγείρεται νὰ καταδικάσῃ τοιαύτας πράξεις καὶ γνώμας, καταδικάζει ἐντεθῆεν ἑαυτὸν δι' αὐτοδικίαν, ὅπερ εἶναι ἡ ῥίζα τῆς αἰρέσεως». Ἡμεῖς προκαλοῦμεν τὸν καρδινάλιον Manning ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ μερικὴ ἄφρσις τῶν ἀμαρτιῶν εἶναι καθολικὸν δόγμα. ΔΕΝ ΔΥΝΑΤΑΙ. Πρὸς τοῦτοισ ἐν τῷ ἀνωτέρω χωρίῳ καθαρῶς στιγματίζει τὸν ἀλάνθαστον πάπαν Βενέδικτον ΙΔ' («De Synodo Diocesana» lib. XIII. κεφ. 18, 9, καὶ τὸν ὅρον τῆς 18 Σεπτεμβρίου τοῦ 1669 διακηρύττοντας τὰς ἄνω τῶν χιλίων ἐτῶν ἰδουλογεντίας μὴ γνησίαις, διὰ τοῦ στίγματος τῆς αἰρέσεως! Πῶς δύναται ὁ καρδινάλιος ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ δικτύου τούτου τῶν ἀντιφάσεων; Πῶς δύναται νὰ καθαρῇ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ βάρους τῆς αἰρέσεως; Ὁ συμφωνῶν καθ' ὅλα μετὰ τῆς Ῥώμης, πρέπει νὰ προετοιμασθῇ νὰ συγκροῖται ἐνίστε μετὰ τῆς ἀτυνεποῦς Ῥώμης ἢ νὰ τρώγῃ τὰς λέξεις τοῦ ἡσύχως, εὐπειθῶς, τυφλῶς, ἀλλ' ἀκατάπειστος.

Εἰς σπουδαῖος νεωτερισμὸς καθιστῶν πολλὰς ἐξομολογητικὰς ἀφάσεις λίαν ἀμφιδόλους, νεωτερισμὸς ὃν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς χαλαρώσεως τῆς εἰσελθούσης ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τὸ μέγα σχίσμα, εἶναι ἡ εἰσαγωγή τῆς *attrition* ἐν τῇ ἐξομολογήσει. Ἡ νεοκοπεῖσα αὕτη λέξις, ἣν ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία δὲν γνωρίζει, σημαίνει ἀτελὴ συντριβὴν (*imperfect contrition*) τῆς καρδίας, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐκ

Quam plurimas et praesertim in die stationis quae et feria tertia.

Post tertiam dominicam quadragesimae et in fertis SS Pudentis et Pudencianae.

Δὲν θέλω νὰ εἶπω τι περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῶν τριῶν χιλιάδων σωμάτων τῶν μαρτύρων τῶν κειμένων ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον, ἀφ' οὗ καὶ αὐτὸς ὁ ἱταλὸς ὁ μεταφράσας αὐτὴν (ἐν τῷ ἀντικρὺ τοίῳ) ἠσθάνθη τὴν δυσκολίαν ταύτην καὶ τούτου ἕνεκα μεταφράζει γενικώτερον εἰνταυθὰ ἐτάφισαν 3000 κτλ. Φυσικῶ τῷ λόγῳ, ἀφ' οὗ ἡ ἐν Κολωνίᾳ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ursula περιλαμβάνει σώματα 10,000 παρθένων μαρτύρων, δικαί δὲν ἔπρεπε νὰ τῶν ἁγίων Πουδεντίου καὶ Πουδεντιάνης νὰ ἔχῃ 3000 μάρτυρας; Ἀλλ' ἵνα προβῶμεν εἰς τὴν ἰδουλογεντίαν τῶν 3000 ἐτῶν, ἥτις ἀποκτείνεται κατ' ἡμέραν ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτομένων τῶν ναδὸν τούτων, ὁ πάπας Βενέδικτος ΙΔ' («De synodo dioc serana lib. XIII κεφ. 18, σελ. 9) καὶ ὁ ὅρος τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1669, διακηρύττουσι πᾶσας τὰς ἄνω τῶν χιλίων ἐτῶν ἰδουλογεντίας ὡς μὴ γνησίαις κτλ. (ἡ λατινικὴ ἐπιγραφή ἀντεγράφη κατὰ τράμμα) Σ. Μ.

φόβου ἢ κοσμικοῦ τινος ἐλατηρίου ἀπορεύει τὴν ἀμαρτίαν, προτίθεται νὰ μὴ ἐπαναλάβῃ πλέον αὐτὴν καὶ (προσθέτουσιν οἱ εὐσεβέστεροι συγγραφεῖς) ἔχει αἰρετικὴν τινὰ ἀγάπην (*incipient love*. Ἡ *attrition* καθ' αὐτὴν κηρύττεται ἀνεπαρκὴς πρὸς σωτηρίαν, μετὰ τῆς ἐξομολογήσεως ὅμως εἶναι ἐπαρκὴς! Ἡ ἐν Τριδέντῳ σύνοδος ἐπεκύρωσε τοῦτο (Sess. XIV κεφ. 4). Ὁ Ῥωμαιοκαθολικὸς Morinus (De Panit lib. VIII cap. 2) λέγει ὅτι ἡ λέξις *attrition*, ἀγνωστος τῇ γραφῇ, καὶ τοῖς πατράσιν, εἰσῆχθη κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Καὶ ὁ περίφημος θεολόγος Liebermann (*institutiones theologiae, Moguntiae, 1861, σελ. 621*) προσθέτει: «Ἡ ἀρχαία γνώμη τῶν θεολόγων ἦτο ὅτι ἡ τελεία συντριβὴ ἦτο ἀπολύτως ἀναγκαία πρὸς ἀποτελεσματικὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου· εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ γνώμη αὕτη μέχρι τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου ἐπεκράτει ἐν ταῖς σχολαῖς καὶ ἐπίσης μετὰ τὴν σύνοδον ὑπεστηρίχθη ὑπὸ διακριμένων θεολόγων· ἀλλ' ἤδη εἶναι ἄχρηστος (!) καὶ πάντες κοινῇ διδάσκουσιν ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται συντριβὴ μετὰ τελείας ἀγάπης». Τοιαύτη εἶναι ἡ Ῥωμαϊκὴ διάρκεια τῆς πίστεως.

Ὑπάρχει μία ἄλλη πλάνη (μήτηρ ἄλλης πλάνης, ἥτις ἀπεδείχθη τὸ τελευταῖον ἄχρυσον τὸ συντρίβαν τὰ νῶτα τῆς καμῆλου κατὰ τὴν Μεταρρύθμισιν), ἥτις ἀσχηματίζει τὴν περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας Ῥωμαϊκὴν διδασκαλίαν. Οἱ Ῥωμαῖοι διδάσκουσιν ὅτι διὰ τῆς ἀφέσεως ἡ ἐνοχὴ καὶ ἡ αἰώνιος τιμωρία τῆς ἀμαρτίας (*culpa et poena aeterna*) ἀφίενται, ἀλλ' ὅτι κατὰ γενικὸν κανόνα αἱ πρόσκαιροι τιμωρίαι πρέπει νὰ ἐξίλασθῶσι διὰ τῶν ἐργῶν τῆς ἱκανοποιήσεως (*penance*). Αἱ πρόσκαιροι αὗται τιμωρίαι εἶναι *poena vindicativa* καὶ οὐχ ἀπλῶς *poena mendicinalis*. Ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τοῦναντίον διδάσκει ὅτι ἡ ἀφῆσις ἀπαλείφει τὴν τε αἰώνιον καὶ τὴν πρόσκαιρον ποινήν τῆς ἀμαρτίας καὶ τὴν ἐνοχὴν, καὶ δὲν μένει τι *reatus* (ὀφείλημα). Ἐναπόκειται ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ πράγματος ἵνα ὁ μετανοῶν ἀνταποδώσῃ ὅ,τι κακὸν ἔπραξεν ἀδικῶν εἴτε ἑαυτὸν, εἴτε τοὺς ἄλλους. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι μόνον συνέπεια τῆς ἀληθοῦς συντριβῆς τῆς καρδίας καὶ οὐχί τιμωρία ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Ὅ,τι ἡ ἐκκλησία ἡμῶν καλεῖ ἐπιτιμίαν (Β' Κορινθ. Β', 6), δὲν ὁμοιάζει κατ' οὐδένα τρόπον τῇ Ῥωμαϊκῇ *penance*, ἀλλ' εἶναι ἀπλῶς ἐν *medicinal* μέσον, ἐπιτιθέμενον ἐν ἐκτάκτοις περιπτώσεσιν ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἵνα δυνήθῃ ὁ μετανοῶν νὰ κατανικήσῃ τὰ κακὰ ἔθη. Τοῦτο δὲ εἶναι μέρος τοῦ μυστηρίου, οὐδὲ ἀνήκει τῷ ἱερεῖ ὡς δικαστῇ, ἀλλ' ὡς ἰατρῷ.

Ἡ πεπλανημένη αὕτη Ῥωμαϊκὴ διδασκαλία παρήγαγε φυσικῶς τὴν Ῥωμαϊκὴν αἵρεσιν τῶν ἰδουλογεντιῶν, τὸν καρκίνον τοῦτον τῆς πίστεως καὶ τῶν ἡθῶν, αἵτινες ἦσαν τότε ἀγνωστοὶ τῇ ὀρθόδοξῃ ἐκκλησίᾳ, ὥστε ὁ πάπας Γρηγόριος ΙΓ' ἐν τῇ αὐτοῦ «*Professio Orthodoxae fidei a Graecis facienda* (Rome, 1846 σελ. 12) ἠναγκάσθη νὰ μεταχειρισθῇ τὴν λατινικὴν λέξιν

ινδουλγέντζιαν. Ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν ἐν τῇ ἡμετέρῃ ἐκκλησίᾳ *pœnas vindicativas* μενούσας μετὰ τὴν ἄρεσιν, δὲν ὑπάρχει χώρος διὰ τοιαύτην διάταξιν πρὸς ἄρεσιν αὐτῶν, καὶ πρὸς τὴν ἄρεσιν δὲ τῶν *raonarum medicinalium*, τοῦτο ἔθελον εἶσθαι κατ' εὐθείαν ἀνῆθικον. Ἐπραγματεύθημεν τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ ἡμετέρῳ βιβλίῳ «Der einzige sichere Ausweg für die liberalen Mitglieder der römisch-katholischen kirche» (Halle 1870 σελ. 9 καὶ ἐξ.) ἢ τῇ γαλλικῇ μετφράσει «Unique moyen de sortir d'embarras pour les membres liberaux de l'Église catholique romaine» (Paris 1872 σελ. 10 καὶ ἐξ.). Ὅπως δὴ ποτε αἱ ἰνδουλγέντζιαι αὐταὶ δὲν εἶναι τοῖς ζῶσιν ὠφέλιμοι ἀλλὰ καὶ τοῖς τεθινῶσιν ἐφαρμόσιμοι, καὶ τοὶ ὁ ἀναιμάρτητος* πάπας Γελάσιος Α' πανηγυρικῶς διεκήρυξεν ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ συνόδῳ τοῦ 495: «Ἡρωτήθημεν νὰ συγχωρήσωμεν ἐπίσης τοὺς τεθινῶτας, ἀλλ' εἶναι φανερόν ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν τοῦτο, ἰσ' οὗ ἐλέχθη «ὅσα ἀν' ὁρησθε ἐπὶ τῆς γῆς» τοὺς μὴ ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς ἐπεφυλάξατο τῇ Αὐτοῦ καὶ οὐχὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ κρίσει. Πρὸς τοῦτοισι ἡ Ἐκκλησία δὲν τολμᾷ νὰ σφραγίσθῃ ὅτι δὲν ἐδόθη οὐδὲ καὶ νῦν τοῖς μακαρίοις ἀποστόλοις» (Mansi tom. III σελ. 183 κ.ε.). Βεβαίως γνωρίζομεν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι θεολόγοι διδάσκουσιν ὅτι αἱ ἰνδουλγέντζιαι δὲν δύνανται μετὰ βεβαιότητος ν' ἀποβῶσι χρήσιμοι τοῖς τεθινῶσιν, ἀλλὰ μόνον *per modum suffragii* δηλαδὴ ἀριέμεναι εἰς τὴν ἐλευθέραν τοῦ Θεοῦ θέλησιν νὰ τὰς μεταχειρισθῇ ὅπως θέλει καὶ νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ εἰς ὅποιονδὴποτε πρόσωπον θέλει· ἀλλὰ πολὺ ὀλίγοι γνωρίζουσι τὸν περιορισμὸν τοῦτον· καὶ ἐὰν ἐγνώριζον, ὁ πρὸς τοῦτο ζήλος τῶν ἡέλεν οὐσιωδῶς ψυχρανθῇ.

Ἡ περὶ τοῦ Πουργατορίου ῥωμαϊκὴ διδασκαλία εἶναι στενῶς συνδεδεμένη τῇ περὶ τῶν ἰνδουλγέντζιῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν ἐκτάσει ἐπραγματεύθημεν τὸ ζήτημα ἀλλαχόθεν (Der einzige sichere Ausweg σελ. 14 καὶ ἐξ. Unique moyen σελ. 15 καὶ ἐξ.), παραπέμπομεν ἐκεῖ, ἔνθα βλέπομεν ὅποιον φθόρον οἱ ῥωμαῖκοὶ νεωτερισμοὶ ἐπήνεγκον εἰς ἐν ἀπλοῦν μυστήριον καὶ πῶς ἡ ἀπλὴ ἀλήθεια ἀνηλεῶς ἐκιδόληυθη.

Ε'. ΙΕΡΑΣΥΝΗ.

Τὸ μυστήριον τοῦτο τόσῳ συνεστιάσθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ὥστε καὶ αὐτοὶ δὲν γρωρίζουσιν ἐν ἀληθείᾳ ὅποια εἶναι ἡ ὕλη (materia) αὐτοῦ. Τινὲς νομίζουσιν ὅτι ἡ μόνη ἀναγκαία καὶ οὐσιώδης ὕλη εἶναι ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν, ἐν ᾗ ἡ ἐπίδοσις τῶν instrumenta* εἶναι μόνον τυχαία καὶ συμπληρωματικὴ. Τινὲς θεωροῦσι τὴν ἐπίδοσιν τῶν instrumenta ὡς τὴν μόνην οὐσιώδη ὕλην, εἴτε συγγέοντες τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν μετὰ τῆς ἐπίδοσεως, εἴτε πιστεύοντες ὅτι ἡ ἐπίθεσις εἶναι ἀπλῶς τυχαία καὶ τελετουργικὴ πράξις. Ἡ τρίτη γνώμη εἶναι ὅτι ἀμρότε-

ραι αἱ πράξεις εἶναι οὐσιώδεις (Liebermann l. c. tom. II σελ. 720). Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ οἱ Ῥωμαῖοι ἐστράφησαν πρὸς τὴν Ἀνατολήν καὶ ἐπειδὴ ἀναγνωρίζουσιν ἐγκύρους τὰς ὀρθοδόξους χειροτονίας, ἐσυλλογίσθησαν εὖτως: «Παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν εἶναι ἡ μόνη ὕλη, ἄρα καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ πιστεύωμεν τὸ ἴδιον». Εἰς τοῦτο πρέπει νὰ προστεθῇ «ὅτι ἡ ἀρχαία ἐκκλησία, τῆς λατινικῆς μὴ ἐξαιρουμένης, κατὰ τοὺς δέκα πρώτους αἰῶνας ἐχειροτόνει πάντοτε διὰ τῆς ἐπίθεσεως τῶν χειρῶν μὴ μνημονεύοντα τὴν ἐπίδοσιν τῶν instrumenta (Liebermann ibid. σελ. 720).

(Ἐπὶ τῇ συνεκτικῇ)

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἐν Φαναρίῳ, τριτὴν, 13 ὁκτωβρίου 1883

Τὴν παρελθούσαν παρασκευὴν, 9 ὁδεύοντος, συνελθόν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Θ. Π. εἰς συνεδρίαν τὰ δύο σώματα, ἤτοι ἡ ἱερὰ σύνοδος καὶ τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον, μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπικύρωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης συνεδριάσεως ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν τὸ περὶ τῶν προνομίων καὶ λοιπῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας ζήτημα, περὶ οὗ ἡ Α. Θ. Π. ἀνεκοίνωσεν ὅτι τὰ πράγματα μένουσι στάσιμα καὶ οὐδὲν πρὸς τὰ πρόσω βῆμα ἐγένετο ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ πρὸς τὴν αὐτοκρ. κυβέρνησιν τελευταίου περὶ τοῦ ζητήματος ταχυρίου. Μετὰ ταῦτα ἠκολούθησε σκέψις ἱκανὴ καὶ συζήτησις περὶ τοῦ πρακτέου. Εἴτα ἡ Α. Θ. Π. ἐδήλωσεν ὅτι θεωρεῖ ἐπ' ἀνάγκης ἵνα υποβάλῃ καὶ ὑπέβαλε τὴν κανονικὴν Αὐτῆς παραίτησιν ἀπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἀνήγγειλε δὲ τοῦτο ἀκολούθως διὰ ταχυρίου Αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν. Μετὰ τὴν υποβολὴν τῆς παραίτησεως τὰ δύο σώματα συντάξαν πρακτικόν, δι' οὗ διακηρύττουσιν ὅτι οὐδαμῶς ἀποδέχονται τὴν παραίτησιν τῆς Α. Θ. Π. καὶ ὅτι καὶ ἐν περιπτώσει ἐτι, καθ' ἣν ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις παραδέξῃται αὐτήν, οὐδόλως ἐννοοῦσι νὰ προβῶσιν εἰς ἐκλογὴν ἐτέρου πατριάρχου· ἰκέτευσαν δὲ τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν δι' ὑποβληθέντος κοινοῦ αὐτῶν μαζπατᾶ ἵνα μὴ ἀποδεχθῇ τὴν παραίτησιν.

Τὴν κυριακὴν ἐπεσκέψατο ἐν τοῖς πατριαρχείοις τὴν Α. Θ. Π. ἡ Α. Ε. ὁ Σπ. Μαυρογενὴς παστὰς, πλείστοι δὲ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν διακεκριμένων ὁμογενῶν ἐξακολουθητικῶς ἀπὸ τοῦ σαββάτου προσερχόμενοι ἀσπάζονται τὴν δεξιάν τῆς Α. Θ. Π.

* Τὸ ποτήριον καὶ ὁ δίσκος τῆς ἀγίας εὐχαριστίας. Σ. Μ.

Ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Νικόδημος ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς ἡμετέρας πόλεως τῷ παρελθόντι σάβῳ (10) κατευθυνόμενος εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τοῦ ῥωστικοῦ τῆς γραμμῆς Συρίας, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου ἁγ. Ἰορδάνου κ. Ἐπιφανίου, τοῦ πανοσιολ. ἀρχιεπισκόπου κ. Κυρίλλου, τοῦ κ. Ἱπποκράτους Δ. Ταυλαρίου καὶ λοιπῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ. Τὴν Α. Μ. συνοδεύει μέχρι Σμύρνης ὁ παν. ἁγ. Σκυθουπόλεως ἀντιπρόσωπος ἐνταῦθα τοῦ παναγίου τάφου. Ἡ Α. Μ. ἀπὸ πρωῒας τῆς ἡμέρας ἐπισκέψατο τὴν Α. Θ. Π. καὶ ἔλαβε τὰς ἀδελφικὰς αὐτῆς εὐχάς, προπεμπθῆ δὲ μέχρι τοῦ ἀτμοπλοίου ὑπὸ τοῦ Μ. ἀρχιεπισκόπου κ. Ἰωάννου, ὡς καὶ ὑπὸ πλείστων ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῇ πρωτευούσῃ ὁμογενῶν. Ἡ Α. Θ. Π. τῇ ἐσπέρᾳ τῆς πέμπτης προσήνεγκε δεῖπνον εἰς τὴν Α. Μ. ἐν ᾧ παρεκάθισαν οἱ ἐκ τῶν συνοδικῶν σεβ. ἁγ. Ἐρέσου, Ἡρακλείας, Νικομηδείας, Ἰωαννίνων καὶ πρόεδρος Διδυμοτείχου, οἱ παν. ἁγ. Σκυθουπόλεως καὶ Ἰορδάνου μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου κ. Κυρίλλου, ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος τῶν πατριαρχείων, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἱ. συνόδου, οἱ σχολάρχαι τῆς θεολογικῆς καὶ τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς, καὶ ὁ ἀρχων καπούερχας.

Τὴν τρίτην (6) μ. μ. ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἀπέδοτο ἐπισκεψίμην πρὸς τὴν Α. Ε. τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ρουμανίας κ. Μαυρογένην ἐπισκεψάμενον τὴν Α. Θ. Π. τὴν προτερῖαν μετὰ τοῦ ἀ' γραμματέως τῆς πρεσβείας κ. Ζιβάκ.

— Τὴν τετάρτην (7) μ. μ. ἐπισκέψατο τὴν Α. Θ. Π. ὁ διευθυντὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς ὁθωμανικῆς τραπέζης κ. Φόρστερ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Παντζίρη.

— Αὐθιμερὸν (7) ἐπισκέψατο τὴν Α. Θ. Π. ὁ μακαριώτατος πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων κ. κ. Νικόδημος.

— Τὴν παρασκευὴν ἡ Α. Θ. Π. ἐπισκέψατο ἐν τῷ μετοχίῳ τὴν Α. μακαριότητα.

— Χθές, δευτέραν, ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ ἑορτῇ τοῦ κ. Σπυρίδωνος Μαυρογένους πασῶ μεταδᾶς συνεχάρη ἐν Γιλδίς τῇ Α. Ε. ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωακείμ ἐν συνοδίᾳ τοῦ διαγγελέως κ. Δανέζη.

— Σήμερον μ. μ. ἐπισκέψατο τὴν Α. Θ. Π. ὁ κ. Σ. Φερνανδὲς διευθυντὴς τῆς Γενικῆς ἐταιρίας τοῦ ὁθωμανικοῦ κράτους συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Ψυχάρη.

— Αὐθιμερὸν ἐπισκέψατο τὴν Α. Θ. Π. ὁ σύμβουλος τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας ἐξ. κ. Ὀνοῦ.

Τὴν τετάρτην (7) ἀρίκετο κατὰ τὰ προηγγελμένα ὁ παν. ἁγιοῦ Θεσσαλονίκης κ. Καλλίνικος.

Τὴν παρελθούσαν κυριακὴν ἐκήρυξε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναφ ὁ ἱερολογιώτατος κ. Λευκάς Πετριδης, θέμα αὐτοῦ λαβὼν τὴν μετάνοιαν, βαθέως δὲ παρὰ τοῖς ἀκροαταῖς ἐγγραφῶς τὴν εἰκόνα τῆς πρὶν καὶ ἐτὰ τὴν μετάνοιαν ψυχικῆς ἀστατάσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Δεινὸν καὶ αὖθις τραῦμα ὑπέστη ἡ ἱσραηλιτικὴ ἐνταῦθα κοινότης τὴν παρελθούσαν κυριακὴν ἐκ πυρκαϊᾶς ἀποτεφρωσάσης τὸ κατὰ Γαλιλαῖαν ἱουδαϊκὸν παρθεναγωγεῖον μετὰ πάντων σχεδὸν τῶν εὐρισκομένων ἐν αὐτῷ παιδῶν! Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποστάντων τὸν σκληρότατον τοῦτον θάνατον ἀνέρχεται εἰς εἰκοσιν ὀκταθύματα, κηδευθέντα τὴν ἐπισύσαν ἐν μέσῳ γενικῆς λύπης.

Ἀναγινώσκωμεν ἐν τῇ Κλειτῇ.

Τῇ 9 δεκεμβρίου συνεταράχθησαν ἐν Ῥώμῃ οἱ περὶ τὸν Λέοντα ΙΓ' ἀκούσαντες ὅτι ὁ ἱεράρχης καὶ κατ' οἶκον τοῦ πάπα ἐφημέριος Σαβαρέζε παραιτήσας τὴν θέσιν του προσήλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν διαμαρτυρομένων. Ἡ τελετὴ ἐγένετο ἐν τῇ ἀμερικανικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγ. Παύλου ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος αὐτὴν διδάκτορος τῆς θεολογίας Νέβιν. Ὁ Σαβαρέζε ἐκδίδει προσεχῶς σπουδαῖον πόνημα περὶ μεταρρυθμίσεως τῆς ῥωμάνας ἐκκλησίας.

— Ἐν Βεξφόρδ τῆς Ἱρλανδίας συνέδρσαν τῇ ἐσπέρᾳ τῆς 2 δεκεμβρίου δεινὰ ταραχαί. Οἱ καθολικοὶ εἰσέβαλον βιαίως εἰς τὸ θέατρον, ὅπου ἦσαν συνειλεγμένοι εἰς συνδιάσκεψιν οἱ διαμαρτυρόμενοι, ἐκάκωσαν τοὺς παρόντας, ἤρπασαν αὐτοὺς τὰ βιβλία τῆς προσευχῆς καὶ ἐπειράθησαν νὰ βάλῃσι πυρ εἰς τὸ οἰκοδόμημα. Κατόπιν ὁ σурφετός διήλασε τὴν πόλιν κρώζων, ἔθραυσε τὰς θύρας πάντων τῶν ναῶν τῶν διαμαρτυρομένων, οὓς κατεσύλησε, καὶ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν ἐγρύμνωσε τῶν φορεμάτων τὰς γυναῖκας καὶ ἐτραυματίσσε τοὺς ἄνδρας βοῶν: ζήτω ἡ Ἱρλανδία. Οἱ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι δὲν ἴσχυσαν νὰ πρῶνῳσι τὸν ὄχλον, μόλις δὲ τῇ ἐπαύριον ἐπῆλθε στρατιωτικὴ ἐπικουρία.

Τὸ πρῶτον βιβλίον, ὅπερ φέρει χρονολογίαν εἶναι ὁ Psalmorum codex τοῦ 1457. Ὁ Γουττεμβέργιος καὶ οἱ συνεργάται αὐτοῦ Ἰωάννης, Φούστ καὶ Σέφερ δὲν εἶχον χρονολογήσει τὰ τυπωθέντα παρ' αὐτῶν βιβλία ἐν Μαγεντία (Ἀμάλθεια).

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμβάνοντες τεύχος τι, ἐν ζήτῳσι τοῦτο ταχέως παρὰ τῆς διευθύνσεως, διότι παρερχομένου ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ αἰτουμένου τεύχους, θέλουσι καταβάλλει πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ γρότια ἀργυρᾶ πέντε. Ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰτιάσεων παρὰ συνδρομητῶν ζητησάντων δωρεὰν φύλλα καὶ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Α' καὶ Β' ἔτους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐξηνητημένα.

— Αἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐξ Εὐρώπης χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομὰς τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» παρὰ τῶν ἐπιστασιῶν ἡ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπὶ νόματι τοῦ διευθυντοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κ. Ἱ. Ἀσπριώτου· οἰαδήποτε ἐνταῦθα πληρωμὴ γίνεται ἐπὶ ἐμφανίσει ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν ὀρων τούτων πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 20 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1883. ΤΕΥΧΟΣ ΙΑ'

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος.

Συνδρομή ἰτησία προκαταβλλομένη ἐντάθην μετ' ἀργ. πάντε. ἐν τοῖς προαστείσις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ' ἀργ. ΕΞ, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ πρῶτα εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἱεράων δὲν γίνονται.

Ἡ συνδρομή λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ἑκταδείου ἑκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδοσις παντός χρόνου συγγραμμάτων, οὐτως ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεθυσιν πλήρεις σῶμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν Φανερῷ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ.

Πᾶσα αἴτησις ἀποστέλλεται εἰς τὸν κ. ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΣΗΡΙΩΤΗ διευθυντὴ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Κ.πολιν, Φανέρων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Οἱ τέσσαρες πατριάρχαι, τ. 100.

Χρόσπανθος ἱεροσολύμων ὁ Νοταρῆς, τ. 100.

Κλήμας ὁ Ἰωαννίνων.

Συνοδὸν τοῦ Χαντζῆ ἐπιστολὴν ἀπεστέλλει, σ. 100.

Περὶ τῆς πρώτης ἐκδοτῆς.

Τὰ μετὰ τὴν παραίτησιν τῆς Α. Μ. Παναγιωτοῦτος.

Ἐπισκοπεῖς ἐν τοῖς πατριαρχείοις.

Ὁ νῦν πρόεδρος τοῦ ἑθνικοῦ πανπιστημίου Ἀθηνῶν.

Διχειριστικὴ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας.

Ἐθνικὰ φιλελευθέρικα καταστήματα.

ΟΙ ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ

Ὁ κουροπαλάτης Κωδινὸς καὶ ὁ Φραντζῆς¹ ἔσονται ἡμῖν ὁδηγοὶ ἐν τῇ περιγγραφῇ τῆς προβλήσεως, καθ' ἣν ὁ ἐκλεγείς πατριάρχης ἐτύγχανε τῆς ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἀνγνωρίσεως, ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Τὸν ἐκλεγέντα πατριάρχην ἀνέμενον ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ, καθήμενος ἐπὶ θρόνου καὶ περὶ ἔχων ἱσταμένους ἀσκεπεῖς τοὺς συγκλητικούς, ὁ δὲ μέγας πρωτοπαπᾶς τοῦ παλατίου ἐποίει εὐλογητὸν καὶ μικρὰν ἐκτενὴν, μεθ' ὃ ὁ μέγας δομέστικος ἔψαλλε τὸ «ὅπου γὰρ βασιλεὺς παρουσία»· εἶτα τὸ «δόξα» ὁ λαμπαδόριος ἐκ τοῦ ἑτέρου χοροῦ, «καὶ νῦν». τὸ δὲ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν καὶ τὰ λοιπά. Ἀνίστατο τότε ὁ αὐτοκράτωρ κρατῶν διὰ τῆς δεξιᾶς τὸ δικανίκιον, χρυσῶν, ἐγκεκοσμημένον λίθοις πολυτελέσι καὶ μαργάραις, ὁ δ' ὑπόψηφος τῆς βασιλευούσης πόλεως ἀρχιεπίσκοπος προστήρχετο, ἔχων ἐνθρον καὶ ἐνθεν τοὺς μητροπολίτας Καισαρείας καὶ Ἡρακλείας, ἐποίει πρὸς τοὺς παρόντας μετανοίας τρεῖς, πρὸ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν προσήκουσαν προσκύνησιν· ὁ βασιλεὺς ὤψων ὀλίγον τὸ δικανίκιον ἔλεγεν αἱ ἁγία Τριάς ἡ τὴν

¹ συνέλεια τεύχους Δ', σελ. 50 καὶ τέλος.

1. Φραντζῆ βιβλ. Γ', κεφ. ια', σελ. 67 Bonnue. Κωδινὸς περὶ ὁφφικίων· τὰ τοῦ Φραντζῆ μετέγραψε καὶ ὁ Χάμαϊρ βλ. τῆς καλῆς μεταφράσεως τοῦ φίλου Κ. Κροκιά τόμ. Β', σελ. 262 καὶ Κωνσταντινούπολιν Σα. Δ. Βυζαντίου τόμ. Γ' σελ. 516.

βασιλείαν ἐμοὶ δωρηταμένην, προβάλλεται σε ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμας καὶ οἰκουμένικόν πατριάρχην», μεθ' ὃ, τοῦ πατριάρχου εὐχαριστοῦντος, οἱ χοροὶ ἔψαλλον ἐκ τρίτου τὸ «εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα» καὶ ἐγένετο τῆς τελετῆς ἀπόλυσις. Τότε ὁ μέλλων πατριάρχης ἀπήρχετο τοῦ παλατίου, ἐπιβάντων ἵππου λευκοῦ ἐκλεκτοῦ ἐκ τῶν βασιλικῶν σταύλων, «μετὰ ἐριπίους καὶ ἐρεσπιδὸς βασιλικῆς ἐγκεκοσμημένου πολυτελέως», κεκαλυμμένου δ' ὀράσματος λευκοῦ χρυσῷ καὶ προετέμπετο μέγρι τῶν πατριαρχείων ὡς ὑπαιτικῶς, ἐν συνοδίᾳ ὀφλονσὶν ἀρχόντων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν τῶν ἐπιστημοτέρων, προηγουμένων δὲ τῶν βαβδόλων. Τὸ τυπικὸν τοῦτο τῆς προβλήσεως ἐπληρεῖτο καὶ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν αὐτοκρατῶν ἀρχιεπισκόπων, εἰ διέμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, τεθόμενος δὲ τὰ ἐν τούτῳ πρόνοια τοῦ πατριάρχου τῆς βασιλευούσης πόλεως ὁ δόξωνος πορθητῆς ἐτήρησε καὶ αὐτὸς ἀπαράλληκτον σχεδόν, ὑπὸ γὰρ τὴν κοσμικὴν ἐποψίν. Ὁ τῶν χρόνων ἐκείνων χρονολόγος Γεώργιος ὁ Φραντζῆς σημειοῖται ὅτι ὁ Μωάμεθ Β' αὐτῶ καὶ αὐτὸς θέλων ποιῆσαι ὡς βασιλεὺς τῆς πόλεως, καθὼς ἐποίουν καὶ οἱ χριστιανοὶ βασιλεῖς, ἐκάλεσεν εἰς συνέντευξιν καὶ εἰς ἀριστον τὸν ἐκλεγέντα πατριάρχην Γεννάδιον τὸν Σγρολάριον. Ἐδέχθη μετὰ μεγίστων τιμῶν, ἐνεχείρισε πολυτέλητον δικανίκιον, «καὶ κατήλθε μετὰ τοῦ πατριάρχου ἕως κατὰ θέν τῆς αὐλῆς, θέλοντος καὶ μὴ θέλοντος τοῦ πατριάρχου, καὶ τὸν ἵππον ἡντρεπισμένον ἔχων ἀνεβίβασεν αὐτόν», ἐν τούτῳ εὐγενέ-

στερον καὶ ὄντες βασιλικώτερον τῶν βυζαντινῶν αὐτοῦ προκατόχων δεικνύμενος· διέταξε δ' ὅπως συνοδεύσῃ τὸν Σχολάριον ἄχρι τοῦ πατριαρχείου πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς αὐλῆς.

Κατὰ τὸ τυπικὸν τοῦτο προσερχόμενοι πάντες οἱ νεωστὶ ἐκλεγόμενοι πατριάρχαι τοῖς σουλτάνοις ἐτίγγανον τῆς αὐτῆς ὑποδοχῆς, ἀσπάζόμενοι, φαίνεται, τὴν χεῖρα τοῦ σουλτάνου, ἐνῷ παρ' αὐτοῦ ἐλάμβανον οἱ πέντε πρῶτοι μετὰ τὴν ἄλωσιν πατριάρχαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ γίλιπ φλωρία· εἰ δὲ κατόπιν ἐχορήγουν ποσὸν τι χρημάτων, ἡ συνήθεια αὕτη φαίνεται ἀρχαία οὕτα, πλὴν ἂν ἄλλο τι ἐννοῇ γράφων ὁ Νικηφόρος Κἀλλιστος ὁ Ξανθοπούλου: «Χρυσάριος τῇ Φιλαδελφῇ χειροτονία ἐκ τινος προλήψεως ἀπαρεσκόμενος ὑπετίθει τῷ βασιλεῖ σημαίνειν τῷ πατριάρχῃ τὰς ὑπὲρ τῆς χειροτονίας διαπέμπεσθαι εὐλογίας· ὁ δὲ θεὸς Φιλαδελφὸς ἄρτους καθάρους ἐπέμπε· Χρυσάριος δὲ χρυσὰς πέμπειν εὐλογίας ἐδήλου»². Μέχρι τῶν μέσων τῆς 17' ἐκατονταετηρίδος ἡ πρὸς τὸν σουλτάνον παρουσίασις τῶν ἐκλεγόμενων πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτελείτο κατὰ παρόμοιον τι τυπικόν· ἀπὸ τοῦ 1657, ἡ πρόδολησις ἐκάστου νεωστὶ ἀναδεικνυμένου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐγένετο μόνον ἐνώπιον τοῦ βεζύρου, ἐνθα ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου ἐφόρει καθάδαιον αὐτὸς ὡς καὶ δώδεκα τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων μετ' αὐτοῦ ἀπερχόμενοι εἰς τὴν 1'. Πύλιν, ἀρ' ἣς ἀνεχώρουν δορυφορούμενοι ὑπὸ πλῆθους γενιτσάρων καὶ ἤρχοντο εἰς τὸ πατριαρχεῖον· εἰκάζομεν ὅτι ὁ πατριάρχης ἐφόρει τὸ σκιαδῖον, ὡς σώζεται ἐξωγραφημένος ἐν τῇ Τυπογραφικῇ, μόνον δὲ Μεθόδιος ὁ ἀπὸ Ἡρακλείας ἀναφέρεται παρὰ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων καὶ Μελετίου Ἀθηνῶν· κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ προδολῇ αὐτοῦ καθάδορφορίαν, ἐπιστρέφας ἐκ τοῦ οἰκήματος τοῦ βεζύρου εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐν Ἀδριανουπόλει τεχνικὰ τῆς ἀρχῆς κατασκευασμένη· «με κόκκινον κολπάκι ἀπὸ κατῆν, ὅπου εἶχε λευκοὺς σταυροὺς χρυσοῦς»· «φορῶν σκιαδῖον κόκκινον μεταξωτὸν μετὰ λευκοχρύσων σταυρῶν χρυσῶν». Ἄλλ' ἔκτοτε, κατὰ τοὺς δύο ἱεροὺς ἱστοριογράφους, «ἐλείψαν τῶν πατριαρχῶν οὗς τινὰ ὅπου τοὺς ἐδίδοντο ἀπὸ τὴν πύρταν· πρῶτον τὸ σκιαδῖον, διότι οὐδεὶς μετ' αὐτὸν ἐφόρεσεν, ἢ εἰς τὸ χεῖρ τοῦ ἑρπεν ὀδεῖον, καθὼς οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐποίουν· δεύτερον νὰ μὴ φορῶσι μετ' αὐτὸν πατριάρχην κατὰ τὴν συνήθειαν, καθάδαια βασιλικὰ ἀρχιερεῖς δώδεκα». Οὕτω κατ' ὀλίγον ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς ἐθνικῆς ταύτης καὶ ἐκκλησιαστικῆς πανηγύρεως, ἣν οἱ φιλόκαινοι ἐβλεπον ἰδίως ἐν τῷ 17' αἰῶνι λίαν συνεχρῶς ἐπαναλαμβάνομένην, ἐμειοῦτο, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρχόντων τῆς αὐλῆς καὶ ὁ τῶν συνοδούντων γενιτσάρων ἡλαττοῦτο, ἕως οὗ κατήντησεν εἰς σημεινὴν τινα καὶ λιτοτάτην πρόδολησιν, οἷα σήμερον τελεῖται. Σημειωτέον, ἀκριβεῖς χάριν, ὅτι μάλιστα πρὸ τινων ἐτῶν ἐπανελήθη ἡ πρὸς τὸν σουλτάνον παρουσίασις ἐκά-

στου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, πρῶτον ἐν τῷ αἰῶνι ἡμῶν προκατάντος πρὸ τοῦ ἀειμνήστου Μεδξίτη τοῦ μακαρίτου πατριάρχου Ἀνθίμου ς', τὸ δεύτερον ἀναβαίνοντος τὸν ὁρόν³.

Προκειμένου λόγου ὁμοῦ περὶ τῶν ἐνδουμάτων καὶ τῶν ἱερῶν ἀμφοῖν τῶν πατριαρχῶν οὐχὶ πάσας τὰς διασωθεῖσας πληροφορίας ἔχομεν ἀκριβεῖς περὶ τούτου καὶ πλήρεις· ἢ περὶ τὴν καλύπτραν τῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν λευκὴ θόνη ἣν ἐν χεῖρτι καὶ κατ' ἀρχαιοτέρους χρόνους, μόνον δ' ἐν τῇ 12' ἐκατονταετηρίδι ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης 12' ὁ Καλέκας ἐκστύγε τὴν λευκὴν ταύτην θόνην διὰ χρυσοῦ, ἐν δὲ ταῖς ὑπογραφαῖς ὑακινθίνῳ ἐγρήτο χρώματι, λαβὼν καὶ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν προνομίαν νὰ φορῇ, καθὼς καὶ ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος αὐτοκρατορικὰ ἐδίδλα, τὸν διέκταλον δηλοῦσιν αὐτὸν φέροντα⁴. Ἰκανὴ εἰς τὴν ἀμφοβολογίαν ἀναπερόμενα τὴν πατριαρχικὴν ὁ γαλιέντερος γράφει τῆς Δωδεκαβίβλου συγγραφεύς⁵ καὶ εἰς αὐτὸν προστρέχον, εἰς αὐτὸν δὲ ὁσὸν νὰ προσδράμωσι καὶ οἱ θέλοντες πλεῖον νὰ μάθωσι τῶν ἐνταῦθα περὶ τούτου γεγραμμένων. Οἱ τῶν ἐτῶν μερῶν βασιλεῖς ἐφόρουν κίδαριν, οἱ δὲ πρῶτοι τῆς 1' ὥμης βασιλεῖς ἐφόρουν διάδημα, ἥτοι τὸν ἐκ χρυσοῦ μὲν κατεσκευασμένον, λίθοις δὲ τιμίσις κεκοσμημένον στέφανον· ἐπὶ τοῦ στεφάνου τούτου θεμενοὶ κίδαριν διαλίθον οἱ ἐπιγενόμενοι κατεσκευάσαν οὕτω τὴν κορώναν ἢ μίτραν, ἣν ἐφόρεσαν οἱ μεταγενέστεροι πατριάρχαι, τοιαύτη δὲ μίτρα ἦν καὶ τὸ καλυμμάχιον ἢ καμηλαύκιον, ὅπερ ἦν καὶ τοῦτο, ὡς καὶ ἡ μίτρα, βασιλείας σύμβολον καὶ ἡγεμονείας, διὸ Ἰλλος ὁ μάγιστρος ὁ τυραννήσας ἐπὶ Ζήνωνος καμηλαύκιον ἐφόρει, καθὰ γράφει ὁ Θεοφάνης· καμηλαύκιον τοιοῦτον ἐφόρει καὶ Ἰωσήφ ὁ βασιλεὺς τῶν Γότθων, ἐν ἀρχαῖς τοῦ 7' αἰῶνος. Τὸ δὲ χρυσοῦν πέταλον τὸ ἐπὶ τῆς ἀκρωνίτιδος μίτρας, ὅσον εἶπεν στέφανος, τέσσαρας ἔχων γλυφὰς ὀνόματος, ὡς εἶπεν ὁ Φίλων⁶, τὸ πέταλον τοῦτο ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ πρῶτος ἐφόρεσεν ὁ ἐπιστήριος Ἰωάννης καὶ ὁ ἀδελφός τοῦ Ἰάκωβος, ἀλλ' ἡ τοιαύτη μίτρα τοῦ ἀδελφοῦ ἦν λινὴ λευκὴ· μυθολογεῖται δὲ καὶ ὅτι τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Ἰσακποστόλου τῷ μακαρίῳ πάπᾳ Σιλδέστρῳ δόντος τὸ φορεῖν τὸ στέμμα, ἀλλὰ τοῦ Σιλδέστρου μὴ δεξιμένου, ἔμεινεν ἡ συνή-

4. Ἰάλλη καὶ Πατῆ τὸνταχὺ τῶν ἱερῶν κανόνων τόμ. Β', σελ. 617, ἐν ὑποσημειώσῃ.

5. Μαθὰ κατὰλογ. πατριαρχῶν σελ. 104, 140· βλ. κατ' ἔκτασιν γράφοντα περὶ τῶν κοκκοβαρῶν πεδίων τοῦ Κηρουλάρου τὸν Δοσιθέον Ἱεροσολύμων, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχῶν, σελ. 780 καὶ 781.

6. ἀνέγνωθι τοῦ πολυτιμῆτος τούτου συγγράμματος τοῦ Δοσιθέου τὰς δέκα πατριαρχεῖς τοῦ κβ' κεφαλαίου τοῦ Α' βιβλίου, ἥτοι ἀπὸ σελ. 86—91, ἐνθα εὐρήσεις καὶ τοὺς ἀρ' ὧν ἡντλητε συγγραφεῖς ὀνομαζομένους.

7. Θεοφάνους χρονογρ. ἔκδοσις. Βενετίας σελ. 88· ἐαθεῖς δὲ τὴν πληγὴν (ὁ Ἰλλος) ἐφόρει καμηλαύκιον· βλ. τὰς εἰς τὸν Θεοφάνη σημειώσεις τοῦ Jacobo Gonn.

8. Φίλωνος περὶ Μωυσίου λόγ. Γ'.

2. Κἀλλιστου ἱκκλ. ἱστορ. βιβλ. 12', κεφ. μζ'.

3. Δοσιθέου περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχούντων σελ. 1177, Μελετίου ἱκκλ. ἱστορ. τόμ. Γ', σελ. 467.

θεια τοῦ φορεῖν τὸν πάπαν Ῥώμης τὸν χρυσὸν λῶρον, δηλονοῦν ἀνάστημα τῇ κεφαλῇ χρυσῷ καὶ λίθοις πεποικιλμένον», καίτοι τὸ τοιοῦτον φαίνεται πως παρέγγραπτον, ὡς παρέγγραπτον ὑπάρχει καὶ τὸ ὅλον, ὅπερ ἔδωκε ὁ θῆν ἐ Μ. Κωνσταντῖνος τῷ Σιλβέστρῳ θέσπισμα»⁹.

Πᾶσα ἡ περὶ τῶν ἁμῶν τῶν πατριαρχῶν ἔρευνα τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων ἀπολήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μόνος ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἀρχαιότερον τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν ἐφόρει μίτραν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο κατακρίνεται ὡς λαμπρὸς Δοσιθέος, γράφων «οὐ μίτραν ἡμεῖς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς χειροτονούμενοι λαμβάνομεν, ἀλλὰ τὸ εὐαγγέλιον τὸν Χριστὸν οὖν ἔχοντες κεφαλὴν, ἀπαρχαλύπτῳ κεφαλῇ προσευγόμεθα, ὃ καὶ μᾶλλον ἐστὶ θεϊστῶν»¹⁰.

Βραχυτά τις ἱστορικὴ ἔρευνα ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ τῆς Ἀντιοχείας καὶ ὁ τῆς ἁγίας Σιών λίαν βραδέως ἤρξαντο ἵνα ἱεραρχῶντες φέροντες μίτραν, καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων μιτροφορία ὑπάρχει καινοτόμημα, ὅπερ πολλὰκις ἄχρι πρὸ τίνος ἐξήτησαν οἱ πατριαρχαὶ ἵνα περιορίσωσι. Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών ἐν τῇ περὶ τῶν πατριαρχικῶν προνομίων μελέτῃ¹¹, ἀναφέρει ὅτι ὁ πατριάρχης τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ἐφόρει σάκκον καὶ στιχάρια μετὰ ποταμῶν, εἰς διαστολὴν τῶν μητροπολιτῶν, σιωπῇ δὲ περὶ τοῦ ἐπὶ κεφαλῇ καλύμματος. Ἀλλὰ τίς ἡ χρεῖα πλειόνων λόγων, ὅτι γινώσκουμεν ἀπὸ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κηρουλάρου πρὸς Πέτρον Ἀντοχεῖας καὶ τοῦ Πέτρου πρὸς τὸν Κηρουλάρου¹² ὅτι μέμεται ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία τῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης παπῶν ὡς χρυσόφορον, περὶ δὲ τῆς μίτρας τῶν ἡμετέρων πατριαρχῶν, τῶν τῆς ἐώας λήξεως οὐδὲ γὰρ λέγει. Συμμεῶν ὁ Θεσσαλονίκης γράφει ὅτι ἱεραρχῶν ἐρερε μίτραν ὁ Ἀλεξανδρείας μόνος, οἱ δὲ λοιποὶ ἱεραρχοὶ ἀσκεπεῖς καὶ ἐν τῇ τῆς φλωρεντινῆς δὲ συνόδου ἱστορία βλέπομεν ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωσήφ ἀσκεπὴς ἱεραρχεῖ. Ἰσως οὐκ ἀπεικόνως ἠδυνάτο τις ἵνα εἴπῃ ὅτι τὸ μίτραν φέρειν τοὺς λοιποὺς πατριαρχὰς ἐστὶ συνήθεια ἀπὸ τῶν μέσων ἀρχαίων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, δηλονοῦν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς συνεπέρχεται καὶ ὁ πολὺς Δοσιθέος, παραδίδους ἡμῖν μάλιστα ὅτι καὶ τοι ὁ Ἀλεξανδρείας ἀρχαιότατος ἢ τοῦλάχιστον τῶν λοιπῶν

ἐκδοξῶν πατριαρχῶν ἀρχαιότερος ἐφόρει μίτραν, ἀλλ' ὁ μὲν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἄχρι τοῦ Τιμοθέου († 1621) οἱ τυχόν ἐπιδημοῦντες ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδοδοὶ πατριαρχαὶ ἱεραρχοῦντες μετὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ «ἐλεεινοῦ» ἀσκεπεῖς διὰ τὸν Κωνσταντινουπόλεως. Κυριλλὸς δὲ ὁ Λούκαρις μετατεθεὶς ἀπὸ Ἀλεξανδρείας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ φορῶν τὴν μίτραν μετέδωκε καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν τὴν καινοτομίαν μέχρι καὶ τῆς σήμερον. ὅθεν διεδόθη τὸ καινοτόμημα καὶ εἰς τοὺς ἀποκεφάλους ἀρχιεπισκόπους, καὶ εἰς τινὰς μητροπολίτας καὶ κακῶς καὶ παρὰ λόγους¹³. Αὐτοκρατορικὴ προνομία ἦν καὶ τὸ φορεῖν σάκκον, ὃν ἐνεδύοντο οἱ πατριαρχαὶ μόνον ἐν ταῖς ἐορτασίαις καὶ φαῖσκαῖς ἡμέραις. Δημητρίος Χωματηνὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας ἐν ταῖς πρὸς τὸν Δουρραχίου Κωνσταντῖνον ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ οὐδαμῶς ἐπιτρέπει προσθήκην ποταμῶν καὶ σκυρῶν ἐν τοῖς ἀρχιερατικαῖς ἁμῶν, οὐτ' ἐπιγινώσκει σάκκον πορφυροῦν «ἐπειδὴ ὁ σάκκος ἐν τρισὶ μόναις τοῦ ἔτους λαμπραῖς δεσποτικαῖς ἐορταῖς τὴν ἐκαστοῦ γῆρσιν παρέχει· ἦρουν ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Πάσχα κυριακῇ, ἐν τῇ πεντηκοστῇ, καὶ ἐν τῇ γεννῇ τοῦ Χριστοῦ»¹⁴. Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών γράφει ἀναφέρον ὅτι οἱ τέσσαρες πατριαρχαὶ φοροῦσιν ἐπιμάνικα, ἐπιτραχήλια, στιχάρια μετὰ ποταμῶν, γονατίων ἐπιβλήματα, σάκκον, ὡμοφόριον, φαινόλια, ἐπ' αὐτῶν ἔχοντα πολυσταύρια καὶ τριγῶνα, κρατοῦσι δὲ ῥάβδον, σφαινοῦσαν «τὸν κάλαμον, τὸν τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καλὴν ἡραρῆσαντα»· οἱ μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι μανθάνομεν παρ' αὐτοῦ ὅτι «πατριαρχικῶν διακρίων οὐ κατηξίονται· οὔτε γὰρ σάκκους, οὔτε πολυσταύρια ἐνδιδύσκονται, οὔτε μετὰ γαρμμάτων καὶ τριγωνίων στιχάρια»¹⁵.

Προνομίων τινῶν, ὧν μετείχον οἱ τέσσαρες πατριαρχαὶ σποράδην γίνεται μνεῖα παρὰ τισι τῶν συγγραφέων. Νικηφόρος Κάλλιστος ὁ Ξανθόπουλος ἐκτενέστερον τῶν παρὰ Ἑρμεῖα Σωζομένῳ¹⁶ σημειοῖ τάς, ὧν μετείχον καὶ ἀρχιερεῖς τινες· ὁ Ῥώμης λ. γ. οὐ προσομιλεῖ τῷ λαῷ ἐπ' ἐκκλησίας· «ἐν δ' Ἀλεξανδρείᾳ μόνος τοῦτο ἐπραττε τῆς πόλεως ὁ ἐπίσκοπος»· ὁ Ἀλεξανδρείας μάλιστα οὐδαμῶς ἐπανίστατο, τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ἀναγιγνωσκόμενον· «ὁ παρ' ἅλλοις γράφει ὁ Σωζόμενος οὐτ' ἔγνω οὐτ' ἀκήκοα». Μέχρι τῶν χρόνων αὐτῶν τοῦ Νικηφόρου Κάλλιστου, ὃ ἐστὶ μέχρι τῶν μέσων τῆς ΙΔ' ἐκατονταετηρίδος ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀναγίνωσκε τὸ εὐαγγέλιον «κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς πασχαλίου ἐορτῆς, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ εἰσόδῳ τοῦ ἐνικητοῦ.

9. ἀνάγνωθι τὸ θέσπισμα προεβίβας ἐν τ' τόμῳ τοῦ συντάκτατος Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ σελ. 145—148.

10. Δοσιθέου αὐτόθι σελ. 88, παρὰ γ. 6 τοῦ κβ' κεφ. τοῦ Α' βιβλίου.

11. Συντάγμα Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ τόμ. Δ', σελ. 552—555.

12. Acta et scripta, que de controversiis Ecclesiae Graecae et Latinae saeculo undecimo composita extant κατ. ἐκδοσις Cornelii Will. Λειψία 1861, σελ. 182 καὶ 193, ἐνθα Πέτρος ὁ Ἀντοχεῖας γράφει «καὶ ἡμεῖς γὰρ μαρτυροῦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ποιοῦμεν, εἰς τιμὴν πάντως τοῦ κορυφαίου τῶν ὑποστόλων Πέτρου... χρυσόφορον δὲ καὶ αὐτοὶ ἔχοντες καὶ ἐπιμάνικα καὶ ἐπιτραχήλια περιβεβλημένοι χρυσόκισσα». Περὶ χρυστεῖς μίτρας στιχῶν ἄγει, ἵσως δὲ καὶ ἡ στιχάρια οὐκ ἦν χρυσόπλεκτον τι κάλυμμα.

13. Δοσιθέου § 6', κεφ. κβ' βιβλ. Α'.

14. Χωματηνὸς ἀποκρίσεις ἐν συντάγματι Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ τόμ. Δ' σελ. 130.

15. Βαλσαμώνος περὶ πατριαρχικῶν προνομίων τόμ. Δ' συντάκτατος Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ σελ. 551.

16. Νικηφόρου ἐκκλ. ἱστορία βιβλ. III', κεφ. 31, Σωζομ. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Ζ', κεφ. 19.

Ἄ καὶ διπλῶς ἐκφωνοῦνται· ὅσον γὰρ ἐκεῖνος λέγει, ἐπειτα λέγει τοῦτο καὶ ὁ διάκονος· ἀναγινώσκει δὲ καὶ τὸ πρῶτον τῆς δικηλικῆς εὐαγγελίου (δηλαδὴ τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ) ὡς ἐντελὴ τὸν τύπον φέρων τοῦ Χριστοῦ· ἔθος, ὅπερ ἔλαβον κατόπιν καὶ οἱ μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι. Τῶν πατριάρχων ἦν ἴδιον ὡσαύτως τὸ προπορεύεσθαι αὐτῶν λαμπρά, ἣτις ἐνὶ κατεκυκλοῦτο θρηγῶματι, κατὰ τὸν Βαλταμῶνα, ἐνῷ ἡ τοῦ αὐτοκράτορος προηγουμένη λαμπρὰ διπλοῖς περιεζώννυτο, κατὰ τὸν αὐτὸν, διαγρύτοις στεφανώμασιν. Ἐν ταῖς ἐκλογαῖς τῶν ἀρχιερέων ταῖς ὑπὸ τῆς ιερᾶς συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως γινόμεναῖς ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, εἰ μὴ πρότερον, εἶχε τὸ πρόνομιον ὅπως ἐκ τριῶν ὑποψήφων, ὧν ἐγγράφως αὐτῷ προσεκοιμίζοντο τὰ ὀνόματα χειροτονῇ ἐκλέγων αὐτὸς τὸν ἕνα¹⁷, κατὰ γράφει Ματθαῖος ὁ Α' πρὸς τοὺς κληρικούς τῆς ὀρχιεπισκοπῆς Ἀγγιλίου, τὸν φεβρουάριον τοῦ 1400.

Ἐπερὰ τινὰ πρόνομια μετεῖχον μᾶλλον κοσμητικῆς πομπῆς καὶ ἐπιδείξεως, οἷον ὅτι ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης συνώδεε τὰς ἐν τῷ κάμπῳ (ἐν Κωνσταντινουπόλει) λιτὰς ἐπὶ φορείῳ, πρῶτος δὲ ὁ Ἀνατόλιος, τὸν γέροντα αὐτοκράτορα Μαρκιανὸν βιέπων περὶ ταῖς λιταῖς παρακολουθοῦντα καθήγγησε τὴν συνήθειαν, ὡς εὐρίσκωμεν παρὰ Θεοφάνει¹⁸. Κατὰ τὴν κυριακὴν τῶν Βαίων ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης διένεμε βράβια, νομισμάτα καὶ ὑράσματα, τὸ πρόνομιον ὅμως τοῦτο ἔδωκε κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα εἶχε σχεδὸν περιπέσει εἰς λήθην, καὶ ἔκτοτε διένεμε τῇ μὲν τετάρτῃ τῆς τυρινῆς θυμιάματα, τῇ δὲ κυριακῇ τῶν βίων βράβια καὶ κηροῦς καὶ τῇ μεγάλῃ τετάρτῃ κηρία καὶ θυμιάματα, ἐνῷ τὰ νομισμάτα διένεμε τὸ πάσχα¹⁹. Κατ' ἀρχαιοτέρους δὲ χρόνους εἶχε καὶ πραιπόзитον ἴδιον, εὐνοῦχον ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, εἶχε δὲ καὶ ἀποκρισιάριον ὅπως ὑποβάλλῃ τῇ κοσμητικῇ ἀρχῇ τὰς αἰτήσεις τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸν ἀπαράλλακτα τὸν σήμερον καὶ ἐν τῇ μετὰ τὴν ἄλωσην Ἐκκλησίᾳ καπικεχαγῖαν. Προνομίων τινῶν μετεῖχον καὶ οἱ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἀνώτεροι κληρικοί, ὡς λ. γ. ὁ χαρτοφύλαξ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος αὐτοῦ, ὅστις τῇ κυριακῇ τῆς σταυροπροσκυνήσεως ἐφόρει φελώνιον.

Ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε τὴν τιμὴν ἡ ξενίχη τῇ νυκτὶ τῆς 15 αὐγούστου καὶ τῆς 13 νοεμ-

βρίου ἐν τοῖς κελλίοις αὐτοῦ τὸν αὐτοκράτορα· ὁ αὐτοκράτωρ δις τοῦ ἔτους ὡσαύτως ἐξενίχeto παρκαθίζων εἰς τὴν πατριαρχικὴν τράπεζαν· τῇ κυριακῇ τῆς ὁρθοδοξίας, μετὰ τὴν ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ λειτουργίαν, ἥς ἔκροατο, καὶ τῇ τετάρτῃ τῆς τυρινῆς, ὅτε καὶ ὕμνους ἤδον οἱ ψάλται, οἱ δὲ περὶ τὸν αὐτοκράτορα ἄρχοντες ἐλάμβανον κηροῦς καὶ θυμιάματα²⁰. Ὁ πατριάρχης Θεοφύλακτος περὶ τὰ μέσα τοῦ Ι' αἰῶνος προσέφερε καὶ γλυκίσματα τῷ αὐτοκράτορι. ὡσαύτως ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεγευμάτιζε τῷ αὐτοκράτορι καὶ ἄλλοτε μὲν, ἰδίᾳ δὲ προσκαλούμενος ἐν τῷ παλατίῳ τὴν ἑκτὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων καὶ τὴν πέμπτῃ τῆς διακαινησίμου· κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην παρεκλήντο εἰς τὴν τοῦ αὐτοκράτορος τράπεζαν καὶ οἱ λοιποὶ παρεπιδημοῦντες πατριάρχαι, οἱ μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι, ὁ κληρὸς τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ οἱ ἡγούμενοι.—Ἐνῷ δ' ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐθυμία τὸν λαὸν μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως, τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἐν τῷ ἐσπερινῷ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ εἰσερχόμενος εἰς τὸ ἅγιον βῆμα τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Σοφίας ἐθυμία καὶ αὐτὸς τὴν ἀγίαν τράπεζαν καὶ ἀνεχώρει ἀκοιτιεῖς ἐπ' αὐτῆς χρυσοῦ λίτρας ἑκατὸν, δώρον τῷ κλήρῳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας. Τὸ θυμιάειν δὲ τὸν πατριάρχην τούτῳ ἐκκλησιαζομένους τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ ἐν τῷ ἔσθρῳ καὶ τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ πρώτου εὐαγγελίου ἦν νεωτερισμὸς, τηρούμενος σήμερον μόνον τὴν πρώτην τῶν δύο τούτων ἡμερῶν.

§

Κλείω τὸ λαμπρὸν τοῦτο περὶ τῶν πατριαρχικῶν προνομίων καὶ δικαίων σημείωμα. Παρῆλθον οἱ χρόνοι τῆς δόξης, τῆς πομπῆς, τῆς δεινότητος τῶν νομισμάτων· τοῦ πλήθους τῶν νοταρίων καὶ τῶν λοιπῶν θεραπόντων ἐξέλιπεν ἡ λαμπρότης, καὶ οὔτε οἱ Θεοφύλακτοι ξενίζουσιν αὐτοκράτορας, οὔτε οἱ Ἐπιφάνιοι καὶ Ἀπολιναριοὶ καὶ Μηνάδες καθίζονται ἐν διαγρύτοις βασιλικαῖς ὀρχήμασιν. Ἀλλ' ὁ τὴν ἱστορίαν τῶν πομπικῶν τούτων τελετῶν καὶ τῶν ἐπιδείξεων μελετῶν ἔχει ἡ ναυμάχη πολλάκις τὴν αὐταπαρνησίαν πολλῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν, οἵτινες καὶ χλιδὴν καὶ πολυτέλειαν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐθυσίαζον εἰς τὸ καθήκον, εἰς τὰ ὕψιστα τῆς ὁρθοδοξίας συμφέροντα. Ὁ μελετῶν τὴν ἱστορίαν πείθεται περὶ τούτου, εὐλογῶν τὸν Θεὸν τῶν πατέρων ἡμῶν τὸν μὴ καταλείποντα τὴν ὁρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν στείραν καὶ ὀρθρινὴν τοιούτων μεγαλοπρῶτων καὶ σεπτῶν χαρακτήρων.

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

17. Acta Patriarchatus Constantinop. Miklosich καὶ Müller τόμ. Β' σελ. 346.

18. βλ. κατ' ἑκαστὸν ποῖς περὶ Ἀνατολίου ἐν Ἐκκλ. ἀληθείᾳ, τόμ. Γ' σελ. 181 κ. εἰς. Τοῦ Ἀνατολίου βίον ἐξ ἑτέρου χειρογράφου δημοσιεύσω ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς ἀνεκδότοις μου, ἴσως δὲ καὶ ἕτερον βίον διαφέρειν τοῦ ὑπ' ἐμοῦ καὶ ὑπὸ Io. Pinii ἐν Acta Sanctorum ἐκδομένου· βλ. Φαβριχίου Biblioth. Graeca. Harles τόμ. Γ', σελ. 194.

19. Σκ. Βυζαντίου Κωνσταντινούπολις τόμ. Γ' σελ. 521, Βαλταμῶνος μελέτη «χρὴν τῶν δεδομένων θυμιαμάτων ἰτησίως παρὰ τοῦ πατριάρχου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κατηχίσεως», τόμ. Δ' τοῦ συντάγματος σελ. 523 - 530.

20. Βυζαντίου Κωνσταντινούπολις τόμ. Γ', σελ. 185.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ Ο ΝΟΤΑΡΑΣ*

Αριθ. 5.

Χρυσανθος ἰερέψ πατριάρχης—ἐντιμώτατοι κληρικοί, εὐλαβεστάτοι ἱερεῖς, χρησιμώτατοι κειραγίδαις, καὶ προσετοί, καὶ γεροντες τῶν φιλοχρίστων ρουφετίων, καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοί, οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν πολιτείαν Ἀδριανουπόλεως, τεῖχνα ἐν Κυρίῳ κτλ.

Ἢ αἰτία τοῦ παρόντος, μετὰ τὰς συνήθεις εὐχὰς καὶ εὐλογίας εἶναι νὰ φανερώσωμεν καὶ νὰ συμβουλεύσωμεν πατρικῶς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην κατὰ τὸ χρέος τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας, ὅπου ἔχομεν εἰς ὑμᾶς διὰ τὴν ὑπόβλεπιν τοῦ αὐτοῦ φροντιστηρίου τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων, τὸ ὅποιον καθὼς ἀκούομεν κινδυνεύει ἢ νὰ γαλάσῃ τελείως ἢ νὰ ἠχρησθῇ διὰ τὴν ἀμέλειαν, ἢ νὰ εἰπωμεν μικροπρέπειαν μερικῶν χριστιανῶν, ὅπου δὲν θέλουσι νὰ διδῇται ἡ ἐλεημοσύνη, καθὼς ἐδιωρίσθη καὶ εἰς τὰξιν ἐδόχθη τότε εἰς τὴν ἀρχὴν με ἐδικὴν μας ἐπιστολὴν καὶ παραινῆσιν καὶ τοῦ πανιερωτάτου καὶ λογιωτάτου μητροπολίτου καὶ πνευματικοῦ ὑμῶν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἠξέυρητε καλῶς, ὅτι τὸ σχολεῖον καὶ ἡ διδασκαλία καὶ ἡ μάθησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν εἶναι ἓνα χάρισμα ὑψηλόν καὶ μεγάλον, ὅπου ἐδόθη παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀσυγκρίτως τιμιώτερον καὶ ὑψηλότερον καὶ ὠφελιμώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα καλὰ, ὅπου ἔχομεν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, ἐπειδὴ καὶ εἶναι στοχαστοὺς αὐτοῦ τῆς ψυχῆς καὶ γλώσσης τοῦ ἡμετέρου νοῦς, καὶ ἔχει δυνάμειν νὰ κάμνῃ τὸν ἀνθρώπον ὅμοιον κατὰ τὸ δυνατόν με τὸν Θεόν, ὡτὰν ὅπου τοῦ χαρίζῃ τὴν γνώσιν καὶ εἰδῆσιν τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή λέγει «μακάριος ἄνθρωπος, ὅς ἔχει σοφίαν, καὶ ἰσχυρὸς, ὅς οἶδε φρόνησιν» καὶ τὸσον καλὸν καὶ ὑψηλὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ σοφία καὶ μάθησις τῶν γραμμάτων, ὅπου σχεδὸν ἡμποροῦμεν νὰ εἰπωμεν, ὅτι αὐτὴ μόνη κάμνει τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἄνθρωπος καὶ νὰ ἐνεργῇ κατὰ λόγον, καὶ χωρὶς αὐτὴν ὀλίγην διαφύραν ἔχει ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ πλέον ἐπίσταιμοι καὶ μεγαλείτεροι ἄγιοι καὶ πατέρες τῆς ἐκκλησίας μας τὴν ἐπαίνεσαν με πολλὰ ἐγκώμια, καὶ με πολλὴν ἀγάπην καὶ προθυμίαν καὶ με κόπους πολλοὺς τὴν ἀπέκτησαν καὶ τὴν ἐδιδάχθησαν, καὶ με αὐτὴν ἔγειναν φωστῆρες τῆς ἐκκλησίας καὶ κήρυκες, καὶ θεολόγοι τῆς εὐσεβείας, καὶ ἀνίστως πάντοτε κατὰ διαφόρους καιροὺς ἦτον ἐπαινετὴ καὶ ὠφελίμος ἡ διδασκαλία τῶν γραμμάτων, πολλὰ περισσότερον εἶναι εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς, εἰς τοὺς ὅποιους με τὸ νὰ εὐρίσκηται τὸ γένος μας εἰς τὸν ζυγὸν τῆς ἡμαθίας καὶ ὑπερήθη καὶ ἔχασεν ὅλας τὰς παλαιὰς εὐτυχίας, πρέπει με πολλὴν προθυμίαν νὰ ἐπιμελούμεθα τὰ σχολεῖα διὰ νὰ μὴν χάσωμεν καὶ αὐτὸ τὸ μεγαλείτερον καλόν, καὶ καταντρώωμεν εἰς ἐσχάτην καὶ παντελῇ ἀτιμίαν καὶ

ἀμαθίαν· τὰ ὅποια αὐτὰ στοχάζόμενοι καλῶς καὶ ἡ ὑμετέρα ἀγάπη, τὴν ὠφέλειαν δόχῃ, καὶ τὸν στολισμὸν καὶ τὸ καύχημα ὅπου ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ τὸ γένος μας ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν καὶ μάθησιν τῶν γραμμάτων καὶ ἐξεναντίας τὴν ἡμαθίαν καὶ βλάβην ὅπου ἀκολουθεῖ ἀπὸ τὴν στέρησιν τῶν τοιούτων καλῶν, ὑπακούσατε προθύμως εἰς αὐτὰ ὅπου τὰς συμβουλεύομεν πατρικῶς διὰ νὰ ἔχητε τὴν εὐχὴν μας, καὶ καθὼς ἔγινε τότε ἡ συμφωνία καὶ ὁ διορισμός, ὅταν εἰμεθα, ὡς εἰπομεν, καὶ ἡμεῖς παρόντες αὐτοῦ, εἶω ἀπὸ τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα γρόσια ὅπου οἶδε ὁ συναδελφικὸς ἡμῶν ἄγιος Ἀδριανουπόλεως, ὅ, εἶναι γνωστόν, νὰ πληρῶνται ἀκόμα καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ τότε γεγονότος κοινῶν συμφωνητικῶν γράμματος, τὸ ὅποιον οἶδέτε καὶ τώρα διὰ ἀνάκλησιν. Νὰ φυλαχθῇ ἡ συμφωνία καὶ ὁ διορισμός καὶ νὰ διδῶνται ἀπαραιτήτως ἐκεῖνα τὰ ἑκατὸν γρόσια διὰ κυβέρνησιν ἱκανὴν τοῦ διδασκάλου, ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶναι πολὺ πρᾶγμα καὶ βάρος, καὶ σχεδὸν τὸ οὐδὲν νὰ πληρῶνῃ τὴν ὀλίγην ποσότητα καθὲς χρόνον μίᾳ τοιαύτῃ μεγαλοπρεπῆς πολιτείᾳ, καὶ τόσα περίσχημα ρουφετίᾳ καὶ τὸ μὲν δόσιμον αὐτὸ, καθὼς εἰπομεν, εἶναι πολλὰ ὀλίγον καὶ σχεδὸν ἀνεπαίσθητον, ἡ δὲ ὠφέλεια ὅπου προξενεῖται εἰς τὸ γένος εἶναι πολὺ ὑψηλὴ καὶ μεγάλη. Καὶ λοιπὸν δὲν εἶναι πρῆπον καὶ δίκαιον διὰ τὸσον ὀλίγον δόσιμον νὰ ζημιώσῃτε τὴν μεγάλην ἡμαθίαν τὸ γένος μας, μάλιστα με πολλὴν προθυμίαν καὶ ἀγάπην νὰ τὰ διδῇτε διὰ νὰ ἔχητε καὶ μισθὸν παρὰ Θεοῦ. Μὴν προσαπίσθητε δὲ, ὅτι τὰ ἑκατὸν πενήκοντα γρόσια, ὅπου οἶδε ὁ ἄγιος Ἀδριανουπόλεως, εἶναι ἄρκετα διὰ πληρωμὴν διδασκάλου καὶ πῶς ἡμπορεῖτε νὰ εὐρήτε διδασκάλον με τὴν πληρωμὴν, ἡ με ὀλιγωτέραν, ἐπειδὴ καὶ καθὲς διδασκάλος δὲν ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ ὠφέλειαν, καθὼς μήτε καθὲς μέλισσα μέλι, οὔτε καθὲς λογὴς φυτόν εὐχάλει καρπόν. Ἀλλ' οὕτε ἡ ὑμετέρα ἀγάπη δὲν ἔχετε δυνάμειν νὰ διακρίνητε τὸν ἀξίον διδασκάλον, καὶ ἐκείνον ὅπου ἡμπορεῖ νὰ καρπορρήτῃ καὶ νὰ ὠφελῇ σὲ τοὺς μαθητάς ἐπειδὴ, ὡς λέγει τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, πολλοὶ εἶναι οἱ κληροί, ἀλλ' ὀλίγοι εἶναι οἱ ἐλεητοί. Βέβαια πολλοὶ ἔχουσι δυναμίαν διδασκάλου, καὶ πῶς ἐπαγγέλλονται καὶ πῶς διδάσκουσιν, ἀλλ' δὲν εἶναι ἱκανοὶ καὶ νὰ ὠφελήσουν διὰ τὴν διδασκαλίαν ὅπου θέλει νὰ ὠφελήσῃ, χρειάζεται πολλὰ περιστάσια, καὶ δυνάμειν καὶ τελειότητα, καὶ πράξιν καλὴν, καὶ θεωρίαν καὶ φιλοπονίαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ διδασκάλου· τὰ ὅποια ὅταν λείπουν, ἐκείνη ἡ διδασκαλία εἶναι νεκρά καὶ ἀνωφελὴς καὶ ματαιοπονία. Καὶ λοιπὸν πρέπει νὰ στοχάζωμεθα καὶ νὰ ζητῶμεν διδασκάλον ἱκανόν καὶ νὰ τὸν ἀναπτύσωμεν με κυβέρνησιν καλὴν, καὶ ὅτι τὸν πρῶτον ἐκείνον, ὅπου ἀρκεῖται εἰς ὀλίγον μισθόν, καὶ ἐπειδὴ καὶ οἱ καλοὶ καὶ ἀξιοὶ δὲν γίνονται πολλοί, με τὸ νὰ τοὺς ζητῶσι καὶ νὰ τοὺς τιμῶσι πανταχοῦ, λοιπὸν ἀρίστους αὐτοὺς τὰς προφάσεις, νὰ διδῇτε ἐξἄπαντος τὰ ἑκατὸν γρόσια, ὡττε ὁ μὲν διδασκάλος νὰ πέρνῃ σωστὰ διακόσια, τὰ λοιπὰ πενήκοντα νὰ ᾤναι εἰς ἄγρον βιβλίων καὶ ἄλλα χρειώδη πρὸς

* Συνέχεια τεύχους I', σελ. 148 καὶ εἰς.

σύστασιν τῆς σχολῆς καὶ ὠφέλειαν τῶν μαθητῶν, τοῦ ὁποίου σχολείου ἡ σύστασις εἶναι καὶ ἐδική σας τιμὴ καὶ κἀνύχημα τῆς πατρίδος σας, καὶ στολισμὸς τοῦ γένους, καὶ νὰ δοῦν ἡμεῖς τὸν Θεόν, ὅπου ἠρξάμεθα νὰ εὐρίσκῃται τέτοιον καλὸν εἰς τὴν πολιτείαν σας. Δὲν γράφομεν περισσότερα· διότι εἰς τὰ ἀναγκαῖα τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως θέλετε τὰ διδασχὰ ζώοντι φωνῇ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἀγίου Ἀδριανουπόλεως, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ νὰ ἴσῃ τιμὴς καὶ θεοσεβείας καὶ ἐνάρτεος ἀρχιερέως, σπουδαίου τε καὶ πεπαιδευμένου καὶ λόγιου, καὶ γνωρίζοντος τὴν τιμὴν καὶ χάριν καὶ ὠφέλειαν τῆς σπουδῆς καὶ τῶν μαθημάτων, ἰδοὺ ὅπου ἀγωνίζεται κατὰ τὸ δυνατόν καὶ ἡ πικνιρότης του εἰς τὴν σύστασιν τοῦ σχολείου αὐτοῦ, περιθάλποντας ἐξ οἰκείων τοὺς διδασκάλους καὶ λόγιους καὶ ἐργούς, τὸ ὅπου καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἐλάχιστη βοήθεια εἰς τοὺς φθιόντας διδασκάλους. Οὕτως αὖθις παρακαλοῦμεν νὰ κάμῃτε, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ ἡ εὐχὴ καὶ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. — Ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀψικά'.

Λαίθη. 6.

Τοῖς τιμωτάτοις, εὐγενεστάτοις καὶ λογιῶσι κυρίοις, κύρ Στεφάνῳ, κύρ Παρθολογίῳ τοῖς ἀγαθέσι, καὶ κύρ Θωμᾷ, τῷ αὐτῶν ἀγαπητῷ πρὸς Θεὸν ἐκδεχόμεν τοῖς Καντακουζηνοῖς ὑμῶν πᾶσιν καὶ εὐτυχίαν παρὰ Θεοῦ τοῦ τρισυποστάτου.

Ἀρετὴ καὶ τύχη, μόλις μὲν, ἀλλ' ἐπὶ μεγάλῳ συγίνονται, εἴπεν ἕνας γνωμολογικός· ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἂν καλὰ καὶ νὰ κλῇ καὶ περισσότερον εἰς τὸ ἥμερον, ὅμως ὅταν τύχη καὶ ὁρῇ παιδεύσεως καὶ γνώσεως (ἰσ. φύσεως) εὐτυχούς, ἀγαπᾷ νὰ γένῃ ζῶον πλέον ἥμερον καὶ θεῖον· ὅταν δὲ πάλιν δὲν τρέφεται καλὰ καὶ ἱκανὰ, τότε γίνεται τὸ ἀγριώτερον ἀπὸ εἰς, ὅσα φύει ἡ γῆ.

Αὐτὰ τὰ δύο ἠκολούθησαν εἰς ὑμᾶς, πανευγενέστατοι, ἡ μὲν εὐτυχὴς φύσις, ὅτι εὐγενεῖς ἐκ προγόνων οὐ μόνον τῶν πόρων, ἀλλὰ πολλῶν μάλλον αὐτῶν τῶν γεννησάντων· ἡ δὲ ὁρῇ παιδεία, ὡς ὅπου στοχάζομενοι οἱ αὐτοί, εἴτε γὰρ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ φύσιν ἀντέχεσθαι τῆς εὐγενούς φύσεως, καὶ τοῦτο γίνεται τοῖς παῖδας παίδων αἰεὶ καταλείπουσι, καὶ αἰεὶ τῷ Θεῷ ὑπερέτας ἀνθ' αὐτῶν παραδοῦσι, καὶ μάλιστα πειθόμενοι τῷ Ἀποστόλῳ λέγοντι· «ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ὑμῶν ἐν φόβῳ καὶ νοουσιᾷ Κυρίου». Ποῖοις τρόποις στοχάζονται νὰ παιδεύωσι τὰ ἔθνη ὑμῶν· οὐ μόνον μὲ σοφίαν ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ καὶ μὲ εὐσεβεῖαν τὴν πρὸς τὸν Θεόν, ἐννοούντες, ὅτι πάντα μὲν φθαρτά, ἡ ψυχὴ δὲ θάνατος, καὶ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην προτιμῶνται τὰ φθαρτά τῶν φθαρτῶν, ὡς περ ἡ ψυχὴ προτιμᾶται τοῦ σώματος. Στολιζέται δὲ ἡ ψυχὴ διὰ τῆς ἀρετῆς, ἥτις κατορθοῦται ἐκ τῆς τῶν ἡθῶν διορθώσεως· ἐρεθίζεται δὲ εἰς ἀρετὴν καὶ ζῆλον ἀγαθόν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἀκούῃ καὶ σπουδάζῃ τὰ τῶν ἁγίων καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας διδασκαλίας, καθὼς ὁ μακάριος Παῦλος γράφων πρὸς Τιμόθεον, λέγει· «πᾶτα γραφὴ θεοπνευ-

στος καὶ ὠφέλιμος πρὸς ἐλεγχον, πρὸς ἐπανάρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ»· καὶ ἀνάγκη τις τὴν τῶν ἀρετῶν δόξαν ἐκ τῶν ἁγίων κατέχειν· ἀθάνατοι γὰρ αὐτῶν αἱ δόξαι καὶ μετὰ θάνατον γίνονται. Παιδεύομεθα δὲ διὰ πολλῶν καὶ ἄλλων, ἀλλὰ περισσότερον εἴαι αἱ ἡθικαὶ παραγγελίαι περιέχονται ἐν ταῖς παροιμίαις τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, ὡς ἂν ὅπου τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀποδίδει σχεδὸν ἕλκον πρὸς διόρθωσιν καὶ ἀπόκτησιν ζωῆς ἐν ἀρετῇ, καὶ εἶναι ὠφέλιμον νὰ τὸ διαβάζωσιν εἰς ὅπου θέλουν νὰ εὐθύνωσι τὰς πράξεις των εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἀλήθειαν. Αὐτὴν τὴν κοσμιότητα τῶν ἡθῶν βουλόμενος ἐγὼ νὰ παρακινήσω τὴν ὑμετέραν εὐγένειαν νὰ ἀντέχεσθε προθυμότερον, ὡς ἂν ὅπου ἀπῆλυσται τῆς μεγαλοπρεποῦς ὑμῶν πατρικῆς εὐνοίας, καὶ μὴ ἔχοντας ἄλλον τρόπον βοηθείας ἐρμηνεύοντα ταῖς παροιμίαις κοινότερον εἰς σαρπτεράν καταληψίαν (καὶ δι' αὐτὸ, καὶ ὅτι μάλιστα ἀναγινώσκονται εἰς τὰς ἁγίας ἡμέρας τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς) ἀλλοῦ μόνον κατὰ λέξιν ἀπλῶς, καὶ ἀλλοῦ μὲ ὑψηλοτέραν ἐννοιαν, συλλεξάμενος ἐκ τῶν πολλῶν τὰ κάλλιστα, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς προλεγόμεναις διὰ τὴν γνώσιν τοῦ πρώτου κεφαλαίου ἠκολούθησεν ὁ λόγος πλατύτερον, ἔχων σκοπὸν νὰ ταῖς μελετᾷτε, καθὼς ὁρίζει ὁ Θεὸς μόνος εἰς τὸ δευτερονόμιον· «Ἐμβάλετε τὰ ῥήματα ταῦτα εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ὑμῶν, καὶ γράψατε αὐτὰ εἰς σημεῖον ἀπὸ τῆς χειρὸς ὑμῶν καὶ ἔσται ἀσάλευτα πρὸ ἐσθλαμῶν ὑμῶν»· μὲ ταῖς ὑποκαίς θέλετε λαμπρυνθῇ ἀναμεταξύ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς λαμπρύνεται ὁ ἥλιος ἀναμέτα εἰς τὰ ἄλλα ὥστα· μανθάνομεν γὰρ δι' αὐτῶν νὰ εἴμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ γονεῦσιν, ἀσργητοί, ἀμνηστίακοι, συμπαθεῖς, ἐλεήμονες, εὐεργετικοί, φιλόανθρωποι, δι' ὧν τὴν βασιλικὴν εἰκόνα καλλωπίζομεθα. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ δεχθῇτε τὸ πονημάτιον αὐτὸ, ὅχι μὲ λόγον ψιλόν, ἀλλὰ μὲ ἔργον· καὶ ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ νὰ ἀκολουθήσῃτε εἰς τὰ διδασκόμενα ἐν αὐτῷ μὲ πᾶσαν προθυμίαν, ὅτι ἂν καὶ τὸ παρὸν δὲν ἡμπορῇ νὰ τὸ ἀποκτήσῃ τινὰς μὲ εὐκολίαν, ἀλλὰ μάλιστα μὲ πολὺν κόπον, καθὼς τὸ λέγει καὶ ὁ ποιητὴς Ἠσαΐας· «τῆς δὲ ἀρετῆς ἰδῶτα θεοὶ προπαροῦθεν ἔθληκαν». Ἀλλὰ στοχάζομενοι ὕψος, γίνεσθε πρόθυμοι ὅπου εἶναι ὁ καρπὸς τῆς εἰρήνης, ὡς ὁ ἀπόστολος, λέγει (πρὸς Ἑβρ. κεφ. ιβ', 11). «Πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χρεῖας εἶναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης»· καὶ μάλιστα ὅπου μὴ ἐκλαμβόμενος τινὰς εἰς τὸ νὰ τὸν ἀκολουθῇ βραθυμία, τὴν ὁποῖαν ἐνομίζουσιν ματρία τῶν κακῶν, διὰ τῆς ὑποκαίς λέγει ὁ ἱερομάρτυς Νεῖλος· «ἡ βραθυμία ἢ μὲν ἔχεις ἀγαθὰ συλᾷ, ἢ δὲ οὐκ ἔχεις οὐκ ἔξ' προσκλήσεσθαι»· καὶ ἀλλοῦ· «οὕτω τρέχε ἵνα καταλάβῃς, τοῦτέστιν ἀπαύστως».

Φυλάττετε λοιπὸν τὰς παραινέσεις ταύτας, ἵνα προξενήσῃτε ὑμῖν στέφανον δόξης, καὶ γενῇτε ἐγκρατεῖς τῶν ἐντολῶν τούτων, ἵνα προσάξωσιν ὑμᾶς τιμίους τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἐναρέτους τῷ Θεῷ καὶ τοῖς γονεῦσιν. Οὕτω γὰρ ἡδεύεται· τὸ θεῖον καὶ τοιοῦτοις κατορθώμασι θερα-

πύεται ὁ Θεός, καὶ διὰ τῶν τοιούτων πληθύνει καὶ τὰ ἔτη ὑμῶν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, οὐ καὶ δεόμεθα φυλάττει ὑμᾶς τὸ φιλόθεον ζεῦγος, σὺν τῷ ἐξαδέλφῳ, μετὰ πάντων τῶν συγγενῶν καὶ καταθυμιῶν εἰς χρόνους ἀγαθοὺς καὶ καλοὺς, φέροντας αἰεὶ καρποὺς τελειωτέρους, καὶ διδόντος (διδόντος γρ.) πᾶσαν παιδείαν παρὰ πολὺ σεμνοτέραν ἢ λαμβάνετε, ὡς ὁ παρὰ τοῦ Συνεσίου ἐπαινούμενος Ὅσιρις.

Τῆς ὑμ. εὐγενείας κατὰ πάντα
Χρύσανθος ἱεροδιάκονος.

Τῷ ὑψηλοτάτῳ καὶ σεφωτάτῳ αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι πάσης οὐγροβλαχίας π. α. Νικολάῳ βοιδοδά.

Δηλοποιούσης οὖν ἡμῖν τῆς ὑμετέρας ὑψηλότητος τὴν περιήγησιν τῆς ἐν ἡ κατὰ τὸ παρὸν διατρίβουσαν πόλεως, ἣν τινα ποιεῖται εἰς ἱστορικὰς βίβλους καὶ εἰς νομίσματα, τυχὼν μὲν καὶ δι' ἰδίαν ψυχαγωγίαν τοῦ ὄφους αὐτῆς, τυχὼν δὲ καὶ διὰ χάριν μας, ἃς οὐ μάλιστα ἔγνω τὴν ἐνταῦθα ἐπιδημίαν, φθόνος οὐδεὶς, τρυφῆς τῆς μεγαλονοίας ὑμῶν ἐν τοῖς οἰκείοις αὐτῇ παιδίσκοις!) καὶ συνήθεισι ψυχαγωγίαις, μάλιστα καὶ χειροῖσιν, καὶ αἰτίοι πως καὶ ξαναγοὶ γενόμενοι τῇ ὑμετέρᾳ ὑψηλότητι τῶν κατ' Ἰωνίαν καλῶν, τῶν τε περὶ ταύτης ἱστορομένων, καὶ ἀγομένων τοῖς πολλοῖς διὰ θαύματος, ὧν ἐστὶ καὶ ἡ τελετὴ καὶ πανηγυρίς ἡ τῷ Ἑλλικωνεῖῳ τελομένη Ἰοσειδῶνι, ἔνθα ἀγεσκαν οἱ Ἴωνες ἐορτῇ τὰ Πανιώνια, κατὰ τὸν φιλόμυθον ἱστορικὸν Ἠρόδοτον. Ἡμεῖς δὲ οὐχ ἱστορικῶς, οὐδὲ διὰ φιλοσόφου θεωρίαν, ἀλλὰ κατ' ἐπιδημίαν καὶ αὐτοφεί ἐντρυνύμεν τῶν ἰδεῶν (ἡδέων) τῆς Ἰωνίας· ἀρμύζει ὅμως καὶ ὥραν νῦν εἰπούμεν τὸ, πάλαι ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι, ἐπειδὴ καὶ φυλλορρύσαν, καὶ ἐξίτηλα ἔγιναν ὅλα, ἔσα ἄνω καὶ κάτω ἱστορικὰ βιβλία καὶ ρητόρων λόγοι περὶ Ἰωνίας καὶ Σμύρνης προσκηρύσσονται γλαφυρῶς καὶ ἡδέως· διότι βλέπομεν ἐνταῦθα οὔτε Ἰοσειδῶνας οὔτε ἄλλου τινὸς ἀνδρώδους καὶ γενναιοτάτου Θεοῦ πανηγυρεῖς ἀγρυμνάς ὑπὸ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐπείκων τῆς Ἰωνίας, ἀλλὰ νέα τινὰ πανιώνια ἢ πανσμύρνια τελούμενα τῷ Διονυσίῳ· ὅς μόνος τῶν ἄλλων θεῶν τανῶν ὧδε τίμιος, καὶ συλλέγονται οὐχ οἱ τῶν πέριξ πόλεων ἢ μόνον ἐξ Ἀσίας καὶ οἱ πρὸς ἀνίσχοντα ἔθνη, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ πάσης Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας, τῶν τε Κυκλάδων καὶ τῆς μεγάλης Ἠπείρου, καὶ ἅμα Γάλλοι καὶ Ὀλλανδοὶ καὶ Γενετοὶ, καὶ τούτων ὅσοι ἄλλοτρίως ἔχουσι ταῖς σφύραις νόμους· οὗτοι μάλιστα φιλοχωρεῖν ἐνταῦθα εἰώθασιν, συγκλυθὲν λεώς μετ' αὐτῶν καὶ τυμπάνων, κορυθαντιῶντες καὶ μαίνόμενοι, ὡς τῇ μητρὶ ποτε τῶν θεῶν θρησκέοντες, περιέρχονται τὰς τῆς πόλεως στενωποὺς νύκτωρ τε καὶ ἑσπέρη, ἔχουσι, κτυποῦσι οὐ πόρρω τοῦ καταλύματος ἡμῶν, καὶ οὕτως ἄπταν ἀρεῖλοι ἡμῶν τὴν συνήθη μέριμναν τῶν ἐν οἷς οἶδεν ἡ ὑψηλότης αὐτῆς οὐκ ἀγαλλομένους, ἀλλὰ καταπαινούμενους ἡμᾶς. Ποθεν οὖν εὗρον-

το ἐνταῦθα ἄνδρες βοτανικοὶ οὐδεὶς ἕως ἄρτι προσήλθεν ἡμῖν ταύτης μετέωρον τῆς μεθόδου καὶ ἐμπειρίας, ἀλλ' οὐδὲ ἡμεῖς ἐσπουδάκαμεν περὶ ζητήσεως τῶν τοιούτων ἐν ὥρᾳ χειμαδίῳ ἐπιδημήσαντες καὶ ἀληθέστερον εἰπεῖν ἀποχολούμενοι ἐτέροις κατεπειγούσαις χρείαις, ὡς πολλῶν ἡμᾶς καὶ ἄλλων ἐπάγουσι γνώσεως καὶ θεωρίας ἀξίων, καὶ ἅμα τῆς τῶν τοιούτων ἐπιστημάτων προσεταιρίσθων, οἷς ἐστὶ σύνθετες καὶ φίλον αἰεὶ δυνάσταις τισὶ καὶ πλούτῳ βαθεῖ κομῶτι προσεταιριζέσθαι, χάριν ἀδρότερον μισθώσεων καὶ ἐρέτει τιμῆς καὶ ὠρελείας τὴν καθ' ἡμᾶς δύναιεν καὶ τυχόν ὑπερεχούσης. Τοῦτο δὲ ἔργον τῆς φιλοτιμίας τῶν κρατιστῶν ἡγεμόνων ἡγεύμεθα, ὅταν καθ' ἡμᾶς ὡς φιλομαθεῖς καὶ ἐν τοῖς ἐπαινουμένοις ἐπιμαεῖς καὶ φιλοθεάμονες, ἀλλ' οἱ τῆς πόλεως ταύτης οἰκότες προντίζουσιν κατεπείγονται τῶν πρὸς τὸ ἔξω ἀναγκαίων, οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἔθνων ἐπηρευόμενοι ἐμπειροὶ ἔμποροι καὶ οἱ τούτων κόντολοι κεχρησμένοι πρὸς μόνον τὸ κέρδος, πρὶς ὁ ἀπορρᾶ ἄπαν ἐμπορὸν βούλημά τε καὶ πρόνημα· οἱ τῶν ἐν ἔξωτις πανταχῶς οἱ αὐτοὶ τρυφαῖς ρυττικαῖς καὶ αὐτοσχεδίοις χιρῶντες μάλλον, ἢ τοῖς ἐκ τῆς τοῦ πόλεως τέχνης ἐλευθέρως τερπνοῖς, καὶ ταῖς ἐντεσθεν ὠρελείαις καὶ χάρισι. Τοῦτο μόνον δηλώσωμεν ἔργον τῆς Ἰωνίας οἷόν τι ἡδύσμα καὶ ἀκροῦς οὐκ ἀναχίον, ἐπὶ περ ἡ κατ' ἰδίαν εὐχρὴν ἀποδεδουρθεῖσα τοῦ ἡεαντος θυγατρὸς, καλῶς μυθεύεται, σωζέσθαι ρησι δένδρον ἐπὶ οὐ καὶ μύρρα τοῖς ἐπιχωρίοις καλούμενον, ἐφ' ἧς ἔσχε τὴν ἐπωνυμίαν ἡ πόλις Σμύρνη· καὶ εἰπέτι θρηνησθαι ταῖς γυναικὶ κατ' ἔθους ὑποδουμέναις τὴν τοῦ δένδρου οἰκίαν, ὡς τινες ἡμῖν προσπηγγεῖλαν, παῖς παρὰ πατρός παραδεχθεῖς τὸ μυθολογούμενον, καὶ τοῦ ρησι ρησι ταύτης διακριθείσας τὸν δυστυχῆ τῆς Ἀφροδίτης ἐραστὴν ὁ αὐτὸς ρησι μύθος ἀποκαθίναται τὸν Ἀδώνιον, ὃ γενομένης ἡμεῖς ἄρτι καὶ τῇ ἐπωνυμίᾳ τῆς μητρὸς αὐτοῦ πολεῖ ἐνδιατρίβοντες τρυφῶμεν καινὴν τινα μακαρίαν, αἶα γένουτ' ἂν ἡ ἀπὸ τῶν κήπων τούτου τοῦ Ἀδωνιδῆος, χοροὶς καὶ κόμαις καὶ ἀγρόσι τῶν οἰοφύλων ἀκακίᾳ ἐσχημέρι τὰς ἀκοῆς κατακυλούμενος, πλὴν ἐπειδὴ τῇ ὑμετέρᾳ ὑψηλότητι ἐρᾶν, τὰ τῆς Ἰωνίας διὰ τὴν ἀρχαιότητα σήμα, ὡς ἐνδέχεται, ἐψυχαγωγήσαμεν αὐτὴν μετὰ τὴν παρούσαν μυθολογίαν. Προντίζομεν δὲ καὶ τῆς εὐρέσεως πάλαιον τῶν νομισμάτων κατὰ τὸν ἔρπον αὐτῆς, ἅτινα καὶ προσασπαστέλουμεν, ἵνα ἔχῃ ἐντρύψαν καὶ εὐρακύνεσθαι οὐ μόνον ἐν ἱστορίαις καὶ λόγοις μάλιστα τῶν Ἰόνων, ἀλλὰ πως καὶ ἐν εἰκότι καὶ νομισματικῇ τῶν ἀρχαίων, ἅτινα παρέχουσι τῶν κεκτημένων ἡ τῇ τε ἀκροῇ καὶ ὀφεί ἡδύσμῳ καὶ τῇ ψυχῇ φιλοτιμίαν ὡς ἐρῶσται ὑπεράλλουσιν. Τὰ ἔτη τῆς ὑμετέρας ὑψηλότητος εὗραν πύρπολλα καὶ πανευτυχῆ.

1736 ἀναρτοῦν ἐκ Σμύρνης

ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΠΑΤΡΙΣΤΟΧΟΣ Ἰεροσολύμων

Σημ. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐπεμψεν ἡμεῖς ἐκ τῆς ἀποστολῆς ἡμεῖς. Κατὰ τὴν Ἀνατολίαν, ὅπου ἐκ πολλῶν χρόνων καὶ καταστρέφεται τὴν Ἰωνίαν. Σ. Γ. Α.

* Ἀναρτοῦν ἐκ τοῦ χειρογράφου Κώδικος τοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μισοχίου τοῦ Π. Τάκου. φ. 305.

ΚΛΗΜΗΣ Ο ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

Τέσσερας ιδία βιογραφικά σημειώσεις ἐν τῇ « Ἐκκλ. ἀληθείᾳ » μέχρις ὥρας ἐξέδωκα περὶ τεσσάρων τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀρχιερέων, πλὴν ἐκτενούς διατριβῆς ἀναφερομένης εἰς τὸν βίον τῶν τελευταίων μητροπολιτῶν Ἰρακλείας, ἐν ᾗ περὶ τεσσάρων τουλάχιστον ἐξ αὐτῶν, ὡς καὶ περὶ Νεοφύτου Σύμνης μακρὸς γίνεται λόγος¹· εἰς τὰς ἐννέα ταύτας βιογραφικὰς ὑπομνήσεις, αἵτινες συνετάχθησαν καθ' ἃς ἰδύναντο ἵνα παράσχωσιν ἡμῖν πληροφόρις αἱ ἐκδοθέναι καὶ ἀνέκδοτοι πηγαί, προστίθεται μικρά τις σημείωσις σήμερον περὶ Κλήμεντος τοῦ τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17' αἰῶνος καὶ τὰ πρῶτα τῆς τοῦ 18' κοσμήσαντος τὸν θρόνον· εἰς δὲ ταύτην ἕτεραι πολλὰ πλήρεις περὶ ἄλλων ἐπιστῆμων ἀρχιερέων προστιθέμεναι, καὶ ἐν τῷ μετὰ χειρὸς βιβλίῳ δημοσιευόμεναι ἀποτελέσουσι τὴν « Ἐκκλ. ἀληθείαν » ἀποθήκην πολυτίμητον, ὅπου πᾶσα τοιαύτη ὕλη ἀποσυγκομισθεμένη χρησίμος ἔσται μίαν ἡμέραν εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἤθελον ἀναλάβει ἵνα συντάξωσι πλήρη τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἱστορίαν, φωτίσουν τὸν τὸ παρελθὸν αὐτῆς γινώσκοντα ὅπως σχηματίσῃ περὶ τοῦ μέλλοντος ἰδέαν ἀσφαλῆ, ὅσον ἀσφαλῆς ἔχει καὶ περὶ τοῦ παρόντος τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ πληροφόρις, ὅσον ἀσφαλῆς περὶ τοῦ παρελθόντος εἰδήσεις.

Κλήμης ὁ Ἰωαννίνων ἦν Χίος· βλαστὸς τῆς καλῆς νήσου, ἣν ὁ ἐξ ἀπορρήτων ἀπεικάλεσε « τῶν ἐν πελάγει νήσων εὐκνησεστάτην βασιλίδαν, αὐτὴν τῆς ὀρθοδόξου ὁρησκείας, ἐπίγειον παράδεισον, τὸ τῆς οἰκουμένης ἐμπόριον »²· ἐγεννήθη πιθανῶς πρὸ τῶν μέσων τοῦ 17' αἰῶνος, ὅτε ἐπίμων μὲν τὴν νήσον ταύτην ὁμογενεῖς σοφοί, τὴν θείαν καὶ τὴν θύραθεν πλουτοῦντες σοφίαν, ἀλλ' αἱ λαμπραὶ σχολαί, αἵτινες ἐμάρουν ἀκολούθως λογίους κληρικούς καὶ διδασκάλους, μέλις ἓνα αἶδονα μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Κλήμεντος συνεστῆθησαν καὶ προήχθησαν. Ὅπως δὲ ποτε ὁ Κλήμης στοιχειωδισταῖς μετασχὼν παιδεύεσθαι

ἠριθμήθη ἐν τῷ ἱερῷ κλήρῳ καὶ κατὰ τὸ 1686 ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Ἰωαννίνων καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην. Τὰ Ἰωάννινα τῷ τότε χρόνῳ διέπρεπον ὡς πόλις γραμματίων· πολλοὶ τοῦ σοφοῦ θεολόγου Νικολάου Κόρτσουλα μαθηταὶ ἐτίμων τὴν γραικικὴν κοινωνίαν τῆς ἐπιφανοῦς ταύτης πόλεως διὰ τῶν φώτων αὐτῶν, ἡ δὲ τοῦ Ἐπιφανίου σχολή, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 17' αἰῶνος λειτουργοῦσα, παρήγεν ἀγλαστάτους καρπούς τὴν πατρῶν τιμῶντας εὐτίθειαν καὶ παιδείαν, ἐνῶ τὴν σχολὴν τοῦ Γκιρμά ἀπὸ τοῦ 1676, δεκαετίαν δηλαδὴ πρὸ τῆς χειροτονίας τοῦ Κλήμεντος συστάσαν ἐκλείξεν ἡ καρποφόρος διδασκαλία Βησσαρίωνος τοῦ Μακρῆ, καὶ Γεωργίου ἱερέως τοῦ Σουγδαυρῆ. Καὶ ἦσαν τοσοῦτον σοφοὶ οἱ διδασκαλικοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν δύο τούτων σχολῶν, καὶ ἡ φωνὴ αὐτῶν τοσοῦτον σεβαστὴ, ὥστε σπουδαία ἐθεωρήθη ἡ ἐπεροδιδασκαλία, ἡ μᾶλλον ἡ σεολογικὴ ἔρις τοῦ « ἀν' ὀρίστου »· τις διαφορὰ μεταξὺ θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας, ἥτις διίστα εἰς δύο πολέμια μέρη τοὺς λογίους καὶ διδασκάλους τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ νέος ἄρα μητροπολίτης αὐτῶν, εὐθὺς ὡς ἐπελήθη τῶν ἡνίων τῆς μητροπόλεως ταύτης, ἐγνωρίσεν ἐαυτὸν πᾶσι τοῖς φιλομαθεῖσι καὶ λογίοις ἰωαννίταις ὡς ἀμαθέστατον, ἡ δὲ παράδοσις, ἣν λίαν διδασκτικὴν οὖσαν διέσωσεν ὁ μακαρίτης Παναγιώτης Ἀραβαντινός, περιέσωσε δὲ τὸ στόμα τοῦ ἡπειρωτικοῦ λαοῦ³, ἀφῆγεται ὅτι « ὁ Κλήμης καταδείξας τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀμάθειαν καὶ ἀπειρίαν ἐκίνησε τὴν κατ' αὐτοῦ περιφρόνησιν τῶν τότε φιλομαθῶν ἰωαννιτῶν ». Οἱ λόγοι ἰωαννίταις, οἱ πρόκριτοι τῆς πόλεως ταύτης, οἱ τὰς τύχας τῆς ὀρθοδόξου γραικικῆς αὐτῆς κοινότητος τότε διέποντες ἤρξαντο ἀδημονοῦντες κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς ἀποστειλάτης αὐτὸν ἀρχῆς, εἰς ἣν ἀπεράτισαν ἵνα ἀποταλῶσι ζητοῦντες τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Κλήμεντος. Ἀλλ' ὁ φιλότιμος νησιώτης οὐδαμῶς ἠνέσχετο τὸ ἐκ τούτου αἶγρον, ἀνεδείχθη δὲ νικητὴς· εἴτε τῷ συγγράφει τῆς χρονογραφίας τῆς Ἠπείρου πιστεύσωμεν⁴, εἴτε προσφορικῇ παραδόσει, ὁ Κλήμης ἀπεμνημόνευσε τὸν ποιμνίου αὐτοῦ μίαν πενταετίαν, ἐπέτρεψε κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων τῆς μητροπόλεως ταύτης εἰς ἐπιτροπὴν, ἣς προήδρευεν ὁ πρωτοσύγκελλος αὐτοῦ, καὶ μεταβὰς ἐκλείσθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγ. Γεωργίου τῶν Λιγυριῶν, ἐνθα παρὰ

1. Ἡ « Ἐκκλ. ἀληθεία » τόμ. Γ' σελ. 544—551. Ἡ ἐξακολούθησις τῆς διατριβῆς ταύτης ἀνεβλήθη ἕως οὗ περιέλθωσιν εἰς γνώσιν μου οἱ κώδικες τοῦ ἐπισκοποῦ Τουρλόως καὶ Μισριῶν βιογραφίαι ὁ ἄλλων ἀρχιερέων ἐβλήθησαν ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ « Ἐκκλ. ἀληθείᾳ » αἱ τοῦ Διματάρχου Νικηταίου καὶ Ἀρτῆς τοῦ Στουδίτου τόμ. Γ', σελ. 85—91 καὶ 649—651. Ἐκτῆς τοῦ Κοζῆκου τοῦ Χρυσοσταυλάτου (τόμ. Γ' σελ. 793—795. Ἀθανασίου Σουδαίου ἐν Ῥωσσίᾳ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως (τόμ. Γ' σελ. 750—751 καὶ πρότερος μικρὴν σημείωσιν περὶ Κύρου τοῦ Κοσταίου ἐτος Δ' σελ. 92 καὶ τὰς ἐν τοῖς « Χρονικοῖς τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας ». Ἐκτενὴς δὲ γέννηται προσεχῶς λόγος περὶ Πατισίου τοῦ πρώην Στρυγῶν, εἰτα δὲ Σηλυβρίας καὶ κατόπιν Φιλιππουπόλεως.

2. Ἐπιστολῶν ἐκ διαφόρων ἐρανισθῆν κατ. ἐν Κωνσταντινουπόλει 1801· σελ. 137, ἐνθα βλ. ἐπιστολὴν τοῦ ἐξ ἀπορρήτων πρὸς τὸν ἰδιον ἰδιότρον.

3. Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τῶν τε ὁμάδων ἑλληνικῶν καὶ ἰλ-λυρικῶν χωρῶν κλπ. ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ ἐν Ἀθήναις 1857 τόμ. Β', σελ. 224—225 καὶ 226· τὴν αὐτὴν παράδοσιν περὶ Κλήμεντος ἐ-γνώρισέ μοι ὁ μακαρίτης φίλος Δ. Βλατῆς, πολλὰ πολλάκις ἀρηγγ-θείς μοι περὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἐκείνων. Ὁ Ἀραβαντινὸς γράφει ὅτι τῶν ἰωαννιτῶν θελόντων ἵνα ἀνεπαρῶσι τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ πρὸς χειροτονίαν πεπαιδευμένοι μητροπολίτου Ἰωαννίνων, ὁ Κλήμης παρεκάλει αὐ-τούς ἵνα μὴ προδῶσιν εἰς τοῦτο, ὑποσφραμινοὶ ἵνα ἐκμάθῃ τὴν ἑλ-ληνικὴν παρὰ τῷ Βησσαρίῳ κατ' ἄλλην παράδοσιν, αὐτοὺς μὴ φέρων τοὺς γλευκρούς τῶν πεπαιδευμένων τῆς πόλεως ταύτης προσῆλθῃ τῷ σοφῷ διδασκάλῳ, ἡ καὶ περιέλαβεν αὐτὸν ἐν τῇ μητροπόλει πρὸς ἐκ-μάθησιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῶν ἐγκυκλίων.

4. Χρονος. Ἠπείρου σελ. 225.

τῷ σοφῷ Βησσαρίωνι τῷ Μακρῇ, τὴν κατὰ Θεὸν ἀνύοντι καὶ σπουδάζοντι φιλοσοφίαν ἐν πενταετίᾳ διήνυσεν πᾶσαν τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν, θαυμάσιος ἐπὶ τούτῳ δειχθεὶς εἰς τὸ ποιμνιον αὐτοῦ, τὸν θαυμασμὸν δ' ἐφελκύων καὶ πάντων τῶν μεταγενεστέρων, οἵτινες καὶ τιμῶμεν καὶ λατρεύομεν τὰς μνήμας τοιούτων ἱερχῶν, οὕτω σωσάντων, ὅ,τι πολυτίμητον αὐτοῖς καὶ ἡμῖν εὐτεβεῖς καὶ πατρῶζοντες ἐκκληροδότουں πατέρες. Ἀλλ' ἡ αὕτη πᾶσιν ἐδεικνύετο τότε φιλομάθεια. Νεκτάριος Πελοπίδης ὁ Κρής ὁ τὸν θρόνον ἀκολούθως τοῦ ἀδελφοῦ του κοσμήσας, τεισασαροντούτης ἀποσταλεῖς, ἔνεκεν ὑποθέσεων τῆς ἱερᾶς μονῆς Σινᾶ, εἰς Ἀθήνας προσήλθε μαθητεύσων τῷ Θεοφίλῳ Κορυδαλλεῖ. Οὕτως ἀνεδείκνυνον ἑαυτοὺς τότε πάντες οἱ μεγάλοι ἄνδρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους, καὶ τοιοῦτοι γενόμενοι κείνται πατρῶας φιλομαθείας καὶ φιλοτιμίας τεκμήρια λαμπρά, ἡμῖν θεοὶ γενόμενοι τοῦ ἐν τοῖς κάτω χρόνοις βίου τοῦ γένους· τοιοῦτος ἐγένετο πρῶτον καὶ Κλήμης ὁ Ἰωαννίνων, τὸν γραιικὸν πληθυσμὸν τιμήσας τῆς εὐανθεστάτης τῶν ἐν πελάγει νήσων βασιλίδος, τῆς Χίου.

Παρθλθεν ἡ πενταετία, ὁ δὲ Κλήμης ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν αὐτὸς τῶν πραγμάτων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, εὐνοούμενος καὶ τιμώμενος καὶ θαυμαζόμενος ὑπὸ πάντων. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ παράδοσις.

Ὁ φιλομαθέστατος ἱεράρχης ἄγνωστον ἐπακριδῶς εἰ ἐσπούδασεν ἐπὶ μίαν πενταετίαν παρὰ τῷ Βησσαρίωνι, ὡς ὁ Ἀρخبαντινὸς γράφει, ἡ ἡκράσατο καὶ τινος τῶν τότε διδασκάλων τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνθα διέμενε μέλος ὢν τῆς ἱερᾶς συνόδου τῷ 1689. Ἀλλὰ παρὰ τὰ ὑπὸ Ἀραβαντινοῦ γρηφόμενα, ὁ Κλήμης φαίνεται μένων ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1687, ὅτε κατὰ τὸν ἰανουάριον μῆνα ἐπάγωσεν ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων. Πάσις ὁ μικρὸς ἐπιλεγόμενος ἐν τινι αὐτοῦ διὰ στίχων γεγραμμένῳ βιβλίῳ⁵ διηγέεται περὶ τῆς γενομένης ὑπερβολικῆς ψυχρότητος ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων» (αἱ οἱ ἐξακόσιοι ἑπτὰ καὶ ὀγδοήντα κτλ.)

5. Π. Νεοκλέους τὸ κανονικὸν δίκαιον τοῦ πατριαρχ. θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σινᾶ· σελ. 95.

6. βλ. τὸ σπανιότατον βιβλίον τὸ ἐπιγραφόμενον: «Γνώμη ἡθικὴ καὶ πολιτικὴ, ἐπὶ δὲ καὶ συμβουλαι καὶ προστάγματα θεῶν τε καὶ πνευματικᾶ· αἰνίγματα τινὰ καὶ στίχοι καρκινικοί, καὶ ἕτεροι στίχοι περιέχοντες τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα, τὰ μηνολόγια· ἄλλοι στίχοι εἰς ἀρετὰς καὶ κακίας. Πρὸς τοῖς δὲ ὁ ἑκατοντὸς Ἰωαννίνων, καὶ ἡ τοῦ Πιλάτου κατὰ τοῦ Χριστοῦ θεοστογῆς ἀπόφασις. Ἡ ὑπερβολικὴ ψυχρότης γενομένη ἐν τῇ τῶν Ἰωαννίνων λίμνῃ. Συντεθεῖσαι παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς πατράσι σοφωτάτου κυρ ΠΑΙΣΙΟΥ τοῦ μικροῦ, ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ πικελῆν Βησσαρίωνος ἱερᾶς μονῆς· πρὸς ὠφέλειαν τῶν μετιόντων νουνεχῶς· νῦν τὸ πρῶτον τυπωθεῖσαι καὶ ἐπιμελῶς τε διορθωθείσαι. Ἐνέτιχον 1778· φση· παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων· ἐκ σελίδων εἰς Δ' 71. Ἐγγράφη τὸ βιβλίον τοῦτο τῷ 1698, ἀλλὰ συνεπληρώθη διὰ τῆς ἀφηγήσεως περὶ τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις φοβεροῦ χειμῶνος τοῦ 1700.

ἐν δὲ τῷ μέσω τῆς ἀθλιωτάτης αὐτοῦ στιχουργίας μιμνήσεται τοῦ Κλήμεντος, ἐν οἷς γράφει

«Τότε κείνον τὸν χειμῶνα
ἔκαμαν τὸν ἀραβῶνα
αὐτοὶ οἱ Καρχινάταις
μὲ τοὺς Ἱερομνημάταις·
πῆγαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν,
ἔκαμαν σταυροκομίαν,
ἄλλοι τοὺς μικροὺς μεγάλους
ἦρθαν εἰς τὸ σπῆτι πάλιν.
Εἶχαν τότε καλεσμένους
δλους τοὺς διζλεγμένους.
Ἦταν ἔξω στοὺς ὀντίδες
δύο μητροπολιτίδες·
ὁ πνιερώτατός μας
ὁ κύρ Κλήμης ἐδικός μας
Ἄρτης ὁ Βαρβολομπίος
καλεσμένος ἦλθε βιτ' ὡς».

φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Κλήμης μόλις ἤρξατο νὰ διδάσκηται παρὰ τῷ Βησσαρίωνι ἀπὸ τοῦ 1687, τῷ δὲ 1689 ἔμελλεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ αὐτόθι συνεχίζων τὰς σπουδὰς αὐτοῦ. Διότι φρονῶ ὅτι ἡ περὶ Κλήμεντος παράδοσις κατὰ βάθος ἐστὶν ἀκριβής, περὶ δευτερεύοντά τινα σφαλλομένη. Πόσον χρόνον διήρκεσαν αἱ σπουδαὶ αὐταὶ τοῦ Κλήμεντος ἄγνωστον ἀκριδῶς· ἀλλὰ τῷ 1695 βλέπομεν αὐτὸν ἀναμειγνύμενον εἰς τὴν ἐπίδα τὴν περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας, καθ' ἣν ὁ Κλήμης ἐκλινε πρὸς τὴν ἐν τούτῳ διδασκαλίᾳ καὶ γνώμῃ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Βησσαρίωνος· πλείους πληροφορίας παρέχει ἡμῖν ἡ τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία⁷, καθ' ἣν ὁ μὲν Γεώργιος Σουγδουρῆς ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶλεγε διαφέρειν τὴν θεῖαν οὐσίαν τῆς θείας ἐνεργείας τῷ λόγῳ τῷ ὀριστικῷ, οὐ μὴν δὲ πραγματικῶς, καθάπερ ὁ λίθος τοῦ ἄρτου· ὁ δὲ Κλήμης μετὰ τοῦ Βησσαρίωνος τούναντιον· ὁ Κλήμης μάλιστα «κατὰ τοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ διέσπειρε μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν λόγους τὸν Σουγδουρῆν τάχα δοξάζειν τὴν κατ' ἐπίνοιαν διαφορὰν τῆς θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας», συνεκάλεσε δὲ καὶ σύνοδον τοπικὴν ἐν Ἰωαννίνοις κατὰ τοῦ Σουγδουρῆ, ἀλλ' αὕτη διελύετο μηδὲν ἀφείσα ἀποτελέσμα, ὅτε ὁ Κλήμης κατήγγειλε τὸν Σουγδουρῆν εἰς τὴν Μ. ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως ὡς νεωτερίζοντα· ὁ πατριάρχης ὅμως Καλλίνικος Β' ὁ Ἀκαρῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὸν σύνοδος, ἀπάντησιν ἡ μάλλον διαμαρτυρίαν τοῦ διδασκάλου τούτου κατὰ τῆς συκοφαντίας ὑπ' ὅφιν ἔχοντες, ἐκήρυξαν ἀθῶν τὸν πολυμαθὲ Σουγδουρῆν. Τότε ὁ Κλήμης ἀγανακτήσας κατηγοροῦσε τὸν Σουγδουρῆν πρὸς τὸν Δοσίθεον Ἱεροσολύμων, ὅστις ἀχαρίζομενος τῷ Κλήμεντι, μᾶλλον δὲ καὶ φιλοκατήγορός τις ὢν ἐμέμψατο τῶν τοῦ Σουγδουρῆ θεωριῶν ἐν προσομίᾳ τοῦ «Τόμου ἀγάπης», ὡς ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν γράφει.

7. Μελετίου Ἀθηνῶν ἐκκλ. ἱστορία, τόμ. Γ', σελ. 485.

Ἐντεῦθεν εἰκάζω ὅτι δυσἀρέσκειά τις ὑποθαλομένη καὶ πρότερον παρὰ τοῖς ἰωαννίταις ἐξεργάγη κατὰ τοῦ Κλήμεντος, οὗτινος ἐμέμφοντο καὶ κατηγοροῦν πρὸς τὴν σύνοδον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἐπὶ δωροδοκίᾳ καὶ ὅτι αὐτοῖς ἐν τῇ πόλει θυνάτοις ὠμίληκώς, καὶ τὰς γνώμας ξυνθήμενος ἀργυρολογεῖ καὶ αὐτὸς καὶ ἀδικεῖ τοὺς πολλούς»⁸. Τότε τὸν καλὸν ἱεράρχην, ἀφικόμενον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν εὖνοιαν τῶν φίλων αὐτοῦ ἐπικαλεσάμενον, ὁ ἐξ ἀπορρήτων Ἀλέξανδρος συνέστησε τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ Καλλινίκῳ Β'. Διότι ὁ Κλήμης ἦν φίλος τοῦ μεγάλου ἐξ ἀπορρήτων Μαυροκορδάτου, οὗτινος σῴζεται μία ἐπιστολή, πολὺν τὸν ἐπαινὸν τῷ τῶν Ἰωαννίνων μητροπολίτῃ πλέκουσα· «κἂν γράψω—γράφει ὁ Ἀλέξανδρος—τοῖνον, ὁ πρὸς αὐτὴν ἔως ὑπαγορεύει μοι τὰ γράμματα, κἂν ὑπὸ φροντίδων τινῶν σιωπᾶν ἀναγκάζωμαι, οὐδὲν ἑλαττον μέντοι γε ἐπὶ μέσσης ψυχῆς ἐγκολαυμένην φέρω τὴν εἰκόνα τῆς περισπουδαστοῦ μοι κεφαλῆς, διὰ στόματος ἔχω τὸ χρυσοῦν αὐτῆς ὄνομα, ἐπαινέτης εἰμὶ τῶν ἀρετῶν, αἷς δορυφορεῖται καὶ περιστέφεται... εἰς τοῦτιόν παρέξομαι ἑμαυτὸν πειθήριον τοῖς ὑμετέροις βουλῆμασι, καὶ συχνάκις μετὰ χεῖρας λήψομαι τὴν γραφίδα, ἵνα τῷ ἐρασμιωτάτῳ μοι χαρίσωμαι»· τέλος δ' ἐπιτίθῃσι τῇ ἐπιστολῇ⁹ γράφων ὁ ἐξ ἀπορρήτων «ἔρρωσο ἱερὰ κεφαλὴ καὶ ἀντιφίλει τὸν θερμῶς σε φιλοῦντα», ἐξ οὗ δηλὰ γίνονται ἡ τιμὴ καὶ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς, οὗ ἡξίου τὸν Κλήμεντα ὁ Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος.

Ἄλλα καὶ Δημήτριος ὁ Προκοπίου, καὶ τοῦτον μεταγράφων ὁ Βεντότης¹⁰ ἐν τοῖς λογίοις τοῦ ΙΖ' αἰῶνος κατατάττουσι τὸν Κλήμεντα, εἰδήμονα τῆς ἐλληνικῆς γλώτσης, ἔμπειρον τῶν θείων γραφῶν καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου κήρυκα μαρτυροῦντες. Τῷ 1709, καθὰ ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Βασταρδά σωζομένης ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ἀγιοταφικοῦ ἐνταῦθα μετοχίου μανθάνομεν, κατὰ ἰαννουάριον ἢ φεβρουάριον προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ὁ Κλήμης ἀφίκετο εἰς τὴν βασιλεύσαν, εἰς τὴν καὶ πρότερον τῷ 1704, ὡς ὁ Ἀραβαντινὸς γράφει¹¹ «ἀπῆλθε δι' ἐπαρχιακὰς ὑποθέσεις, καὶ ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν πάντων τῶν ἐκεῖσε φίλων καὶ γνωρίμων διὰ τὴν μεγάλην παιδείαν, ἣν διακατεῖχεν».

ὁ Κλήμης ἀπεδίδωκε τῷ 1714, μνήμην θαυμαστίαν καταλιπὼν φιλομαθείας¹², καὶ ἀξιολόγου ἐκυτὸν αὐταπαρ-

νησίας ὑπόδειγμα παρασχόμενος, δείξας δ' οὐ μόνον τοῖς ἐν τῇ ἐποχῇ τῇ τότε ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ταῖς ἐπιγιγνομέναις ὅτι τοιοῦτους εἶχεν ἄνδρας διακεκρυμένους· ὁ τῶν κάτω γρόνων ἱεραρχικὸς θίασος, ὅτι τοιούτους ἐπλούτει θησαυροὺς ἡ Ἐκκλησία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων.

Μ. Γ. ΓΕΩΡΓΙΩΝ.

ΣΑΜΟΥΗΛ ΤΟΥ ΧΑΝΤΖΕΡΗ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ

Δύο ἐτέρας ἔχει πρὸς τὸν Νικόλαον Καρατζᾶν πευπομένους τοῦ Σαμουήλ ἐπιστολὰς τὸ παρ' ἐμοὶ χειρογράφων, ταύτας δ' ἐκδίδωμι σήμερον, προδήλως ἐπισταλείσας τὴν μὲν συγγρόνως τῇ ἀφίξει αὐτοῦ εἰς Ἅγιον ὄρος, διότι βεβαίως περὶ τῶν ἐν τῇ ὁδοποιίᾳ κινδύνων ἀφηγέται ὁ Σαμουήλ, τὴν δὲ μικρόν μετὰ τὴν ἀφίξιν. Ἢ τὸν ἀριθμὸν Ζ' φέρουσα ἔπεται ἐν τῷ χειρογράφῳ ἐτέρας τισιν, ἐν αἷς τὴν εἰς Ἅγιον ὄρος μετάβασιν αὐτοῦ διεκτραγωδεῖ, ὡς ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνω ὅτι αὐτὸ τοῦτο καὶ αὕτη λόγου ἔχει ἀντικείμενον. Ἀμφότεροι ἄρα, καίπερ στερούμεναι χρονολογίας, φαίνονται ἀπολελυμένοι κατὰ τὸ ἔτος 1769.

καὶ ἐν αὐταῖς σαφῶς ἐμφύλλει ὁ ἀναγνώστης τί ζητεῖ ὁ Σαμουήλ· ὑπομνηστικὴ πάλιν καὶ πολλάκις ὅσα ὑπὲρ τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἔπραξε, παρακαλεῖ δὲ ἵνα ἐπιτραπῇ αὐτῷ ὅπως εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔλθων κατοικήσῃ ἐν τῷ πατρικῷ αὐτοῦ οἴκῳ, ἢ καθὰ ἐν τῇ Η' ἐπιστολῇ γράφει «ἐν τινὶ τῶν προαστείων», καὶ μέμμεται τῆς ἀσυμπαθοῦς κινήσεως ἀδελφῶν ἀρχιερέων ὁμηγύρεως καὶ τινῶν πολιτῶν, συναινεσάντων ἐν τῇ καταδιώξει τοῦ κοινοῦ αὐτῶν ἀνωτάτου πνευματικοῦ ποιμένος καὶ ἀρχοντος. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι νοεῖ τὸν τῆνικαῦτα μέγαν διερμηνέα Νικόλαον Σοῦτζον, ὅστις ἡπάτα τὸν ἀνιδίμον Σαμουήλ, ἀτυχῶς ἄχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς ἐν τῷ πατριαρχικῷ οἴκῳ διαμονῆς αὐτοῦ· ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης ἐπὶ τούτου δὴ τοῦ σημείου τῆς πατριαρχικῆς ἱστορίας γράφει «εἶπε τῷ δραγομάνῳ Σούτζῳ (ὁ Σαμουήλ) τὸ ὅτι δέεται τοῦ ἐπιτρόπου (δεζύρου) νὰ δεχθῇ τὴν παρτίτησιν του, καὶ νὰ τὸν δώσῃ ἀδειαν νὰ καθίσῃ εἰς τὸ σπίτι του τὸ ἐν Θεραπεύσει· Τὸν ἀπεκρίθη ὁ Σοῦτζος μὲ ὀρκους φρικτοὺς καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν τέκνων του, πῶς δὲν πρέπει νὰ ἔλῃ φόβον τινὰ πτώσεως καὶ νὰ πατριαρχεύῃ ἡτύχως· εἰτα ἔωθεν ἀπελθὼν ἀνηγείλει τῷ ἐπιτρόπῳ τὸ ὅτι ὁ πατριάρχης ἡξέυρωντας πῶς οἱ ἀρχιερεῖς ἔδωκαν μαγζάρι κατ' αὐτοῦ ὑποπτεύεται καὶ φοβεῖται τὴν πτώσιν του, καὶ ἐνδέχεται νὰ φύ-

8. Ἐπιστολήριον σελ. 93.

9. αὐτόν τε σελ. 230.

10. Προκοπίου ἀπικριθῆναις λογίων Γρηγορίων ἐν Ἑλλ. βιβλιοθήκῃ Φαβριίου, ἐκδόσεως Charles, τόμ. ΙΑ', σελ. 533. Βεντότης προσήκη εἰς τὴν ἐκκλ. ἱστορίαν Μελετίου σελ. 70.

11. Π. Ἀραβαντινοῦ χρονογρ. σελ. 225· περὶ δὲ τοῦ θανάτου τοῦ Κλήμεντος σελ. 226.

12. τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολὴ πρὸς Χρύσανθον Ἱεροσολύμων ἐπὶ 1 φεβρουαρίου 1713 τῶς ἐστὶ ἐν τῷ ἀγιοταφικῷ μετοχίῳ· βλ. Κ. Ν. Σίθι Μεταίων, φύλλοι. Γ', σελ. 526. Εἶς δ' ἀλληλογράφον καὶ μετὰ τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, ὡς δεικνυσὶν ἡ ἐν τῷ ἐπιστολήριῳ σελ. 229 ἐπιστολὴ τοῦ

Μαυροκορδάτου ἡρμηνεύει· «τὰ σιωπῇ ἐγκαλοῦντά μοι γράμματα τῆς σῆς πανιερότητος εἰληφὼς διόδηγμαί τὴν καρδίαν· καταφερόμενα γάρ μοι πολλῇ τῇ ῥύμῃ, ὀλίγου δεῖν ἀνημωσύνῃς καὶ ἀφιλίας ἐγράψαντο· κτλ. ὁ Κλήμης ἦν μέλος τῆς ἱερᾶς συνόδου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ τῷ 1697.

* συνίξις τεύχους Ι', σελ. 143.

γη. Ὅθεν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἥτις ἦν νοεμβρίου δ', κατα-
βιάζε(ται) τοῦ θρόνου.» (1768)

Εἰς τοὺς τοιοῦτους ἄρχοντας, οἵτινες ἐναντίον εἰργάσαν-
το τοῦ Σαμουὴλ, ὁ εὐπατρίδης ποιμὴν τῆς γενετείρας αὐ-
τοῦ πόλεως ἀπειλεῖ ποινὴν τὴν ἀνωθεν, ἐπιλέγων ὡς οὐ-
δεμίᾳ σωτηρίᾳ οἴκου γίγνεται ἀεὶ τῶνδε τῶν τρόπων καὶ
τοῦ βίου». Οἱ ἀναγινώσκοντες τὸν Κομνηνὸν Ὑψηλάντην
εὐρίσκουσιν ἐν τέλει τοῦ Θ' βιβλίου τῶν Ἐκκλησιαστι-
κῶν αὐτοῦ καὶ πολιτικῶν ἱστοριῶν¹ στηλογραφουμέ-
νην τὴν ποινὴν, ἣν ὁ ἐπίσκοπος ὑπέστη δραπετόμενος, ἐμ-
πρίας γονέων ἀποδιδόμενας ἰδὼν ἐπὶ τέκνα· «...καταβιά-
ζουσι τὸν Σαμουὴλ (6 νοεμβρίου) καίτοι ἀποστειλαντα
εὐθὺς τὴν παρτίτησίν του καὶ γράψαντα τῷ τε πατριάρχῃ
καὶ τῇ συνόδῳ παρκαλῶν νὰ ἡσυχάζῃ εἰς τὸ σπῆτι του,
καὶ ἐξορίζουσιν ἀνηλεῶς, γέροντα καὶ ἀσθενοῦντα λιθά-
σει, εἰς τὴν Λαύραν τοῦ ἀγιωνύμου ὁρους, χαρίζόμενοι
τῷ δραπετόμενῳ Σούτζῳ. Ὡς τότε, εἰς τῶν υἱῶν του
ἔφιππος ὢν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πατρικοῦ οἴκου τῇ αὐτῇ
ἡμέρᾳ τῆς ἐξορίας, πεσὼν τοῦ ἵππου κατεκλάσθη τὸ κρ-
νίον του, καὶ ἀπέθανεν εὐθὺς πεσὼν· παιδεῖα Θεοῦ
προφανὴς κατὰ τοῦ Νικολάου Σούτζου, διὰ
τὴν ἐπιπορίαν του».

τέλος ὁ Σαμουὴλ παρεκάλει καὶ τὸν Καρατζᾶν Νικό-
λαον, ὡς καὶ πατριάρχην καὶ σύνδοον ὅπως τύχῃ τοῦ
ποθομένου, νὰ ἐπιτραπῇ δηλονοῦν αὐτῷ ἡ ἐν τινι τῶν
τοῦ Βοσπόρου προσατείων διαμονή· ἐπέτυχε δὲ τοῦτου,
καθὰ πάλιν ὁ Κομνηνός Ὑψηλάντης ἀφηγεῖται, χρονο-
λογῶν τὴν ἀπὸ τῆς ἀγιορειτικῆς ὑπερορίας κἀθοδὸν
τοῦ Σαμουὴλ εἰς τὰ τέλη τοῦ 1769, ὅτε ἐπετράπη αὐ-
τῷ νὰ διαμένῃ ἐν τῷ κατὰ τὰ Θεραπεῖα οἴκῳ αὐτοῦ, λαμ-
βάνων παρὰ τῆς Μ. ἐκκλησίας σιτηρέσιον κατ' ἔτος γρό-
σια δισχιλίας², πλέον ἰσως τῶν τετρακισχιλίων φράγκων.

Ἐν προσεχεῖ τεύχει τῆς «Ἐκκλησ. Ἀληθείας» ἐκ-
δοθήσονται ἑτέραι πρὸς διαφόρους ἄλλους κληρικοὺς καὶ
λαϊκοὺς ἐπιστολαί· πρὶν δὲ κλείσωμεν τὴν σειρὰν τῶν
πρὸς τὸν Καρατζᾶν ἐπιστολῶν, ἀναγκαῖον ἔκρινα νὰ
χαρᾶξω δύο στίχους ἀναφερομένους εἰς τὸν Καρατζᾶν
αὐτὸν, ὅστις οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ἐστὶν ἡ αὐτὸς ὁ καὶ μέ-
γας διερμηνεὺς (1777—1782) καὶ ἀκολούθως ἡγεμὼν
Βλαχίας· ὁ Καρατζᾶς οὗτος ἔζη τῷ 1785, διότι τὸν
πρόλογον τῆς Γαλλικῆς αὐτοῦ γραμματικῆς υπογράφει
«ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἐπτακισιοστῷ ὀγδοηκοστῷ
πέμπτῳ, κατὰ μῆνα μάρτιον»· ἰσως δ' ἀπέθανε κατὰ
τοῦτο τὸ ἔτος ἢ τὸ ἐπὶόν. Ὁ τοὺς μεγάλους διερμηνεὺς
τῆς Ὑ. Πύλης βιογραφήσας Ἐπαμ. Σταματιάδης γρά-
φει ὅτι ὁ Νικόλαος Καρατζᾶς «ἀπέβίωσεν ἐκ πλευριτίδος
εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἔξ ἐτῶν», ὥστε πιθανῶς
ἐγεννήθη τῷ 1740, καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἐν τῷ παρελ-

θόντι τεύχει ἐκδοθεῖσα τοῦ Σαμουὴλ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν
Καρατζᾶν ἀποστέλλεται αὐτῷ μόλις εἰκοσιοκταετῇ.
Ἄλλ' ἦν ἄρ' γε ποστέλνικος ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ ὁ Κα-
ρατζᾶς, ἢ ἡ παρὰ τῷ φίλῳ Σταματιάδῃ χροнологία
ἐστὶν ἐσφαλμένη;

Μ. ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ.

Ζ'

Τῷ εὐγενεστάτῳ ἄρχοντι Ποστέλνικῳ κυρίῳ Νικολάῳ Καρατζᾷ.

Πολλάκις ἤκουσα τοῦ Δαβὶδ ψάλλοντός· «Ἐξ ἀπό-
στελλον τὴν χειρὰ σου ἐξ ὕψους, ἐξελεύ με καὶ ῥύσαι με
ἐξ ὑδάτων πολλῶν», καὶ ἐδόκει μοι νοῦν μὴ ἔχειν τὸ λε-
γόμενον· τὸ δὲ ἦν ἄρα δυσζύνετον, καὶ λανθάνον τὴν
ἀκούοντος ἀπειροκακίαν· ἔω· οὐ πεπειραμένος ἦδη τοῦ
πράγματος ἔγνω τὴν εἰκόνα καὶ τὴν γραφὴν ἀληθεύου-
σαν. Φεῦ τῶν κατὰ ξηρᾶς νεορρύτων, καὶ οἰονεὶ νέων
ἀκμαζόντων ὑδάτων! βῆσαι τῆς τῶν πεδίων ἀτελγούς· ἐξυ-
δατώσεως, ὅταν μεταστοιχειωθῇ εἰς πόντον ἡ γῆ· πάθος
τοῦτο συνεχὲς τῆς στοιχειακῆς σφαίρας, ἡ εἰς ἀλλήλα
τῶν στοιχείων μεταβολή, καὶ τῷ οἰομένῳ περὶ βλαδίξειν
αἰζῆνης καταποντίζεσθαι, μῆτε ἰστίᾳ δα καὶ πτεροῖς ἀνα-
κουφίζοντα, μῆδὲ κυβερνήτης πρὸς ἐναντία ἀνταγωνιζό-
μενος πνεύματα καὶ ἀντεξανιστάμενος, καὶ τέχνη τῶν
κυμάτων ὑπερπηδᾶν κρατῶν τῆς φύσεως· ἐν οἷς καὶ τὸ
οὐριοδρομεῖν ἡδιστος· βίος· ἀλλ' ἀντὶ τούτων ὑποθαλασ-
σονται μὲν τὰ γεώργια, ὅλα βουκόλια καὶ αἰπόλια συν-
αρπάζοντα τῇ φορᾷ, ἄγροι δὲ καὶ ἄρουραι καὶ πᾶν τὸ φυ-
τοφόρον καὶ λαχανηφόρον, τὸ βρῖναι καὶ πατεῖν (οἷς
ἀνάγκη) οὐ στέργει· νηπίδια δὲ τινα, ὡς οὕτως εἶπω, ἐν
συστολῇ καὶ ἀναπέσει τοῦ ὕδατος ἀφίενται, ἐπὶ ἀπάτῃ καὶ
ταύτῃ τῶν πολλῶν· ἀλλὰ καὶ γέρυραι, καὶ ζεύγματα,
(διαδαχικαὶ ἄλλοτε καταφυγαί) τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ ὑπερεκ-
κεχεῖσθαι ἐς αὐτὰς τὰς ὑπαιρέας, αἱ δὲ ὑπὸ τοῦ βεθυθεῖ-
σθαι εἰς ἐντάφια ὑδατώδη, τῶν ἐπιχειρούντων ἀμογθοὶ καὶ
ἀπνευστί καταπίνουσι πολλοὺς. Ὅδων δὲ τὰ πεπατημέ-
να ῥῆον ἂν τις ἰγθὺν ἢ ἴχθυος ἀγρεύσειεν, οὕτω τοῖς ὕδασι
πλημμυροῦντα· οὐ μὴν δὲ τὰ ρευμάτια ἡσυχᾶ, ἀλλὰ τῆς
σφῶν σμικρότητος καταφρονήσαντα, καὶ χεῖμαρροι ἀνθα-
μιλλώμενα, ἢ τῆς ὁδοῦ βατόν οὐ θέλει τοῖς ὁδοιποροῦσι
παρεῖξαι· ἀλλὰ καὶ ταύτην ἡτοῖ κατέκλυεν ἰφθόμῳ τῇ
ἐπιρροίᾳ, ἢ τῇ εἰς πολλὰ διαρρήξει ἀδύχτων ἀπέδειξεν, ὡς
ἂν μὴ τις φύγοι τῶν ὁδίων διαπεράσας· ἐῷ τὴν τῶν πο-
λυθενθῶν ποταμῶν θρασύτητα καὶ ἀναισχυντίαν, αὐθά-
δη δα καὶ ταλαίπωρα τοῖς διαδραίνειν μέλλουσιν, ὡς ἐκ
ποντοφῶν ἐπιφερόντων, οἷς μὲν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀντέ-
χουσιν ἀπείργοντες τῶν ἀντιπέραν τῆς ὁδοῦ, καίτοι δρόμῳ
κατεπειγομένης δημοσίῳ· οὗς δ' οἰονεὶ ἀπειρημένους τῇ
διατριβῇ, τῇ χρονοτριβῇ, μέτῃ τῇ διαβάτῃ ἀπὸ μικρᾶς
τοῦ διαδαχτηρίου ῥοπῆς, ὡς ἀπὸ τινος μικρᾶς ἀφορμῆς ἄ-
γουσι καὶ φέρουσιν ἐπὶ βούλῳ τοῦ θεοκλητοῦντας· ἔτε καὶ
τὸ τοῦ σοφοῦ Δαβὶδ δυσζύνετον εἰς νοῦν μοι ἐπελθὼν, καὶ
συνεὶς τοῦ κακοῦ ἐτύγχανον, ἠδ' ἄμην ὅλω στόματι καὶ
τὸς τὰ αὐτά. Ταῦτα πάντα κατεδίωξαν ἡμᾶς, ὡς ἀπὸ
κοινῆς τῶν ἀδελφῶν γνώμης, γηραιῷ τῷ σώματι καὶ

1. Κομνηνοῦ τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, σελ. 419.

2. αὐτῷ σελ. 454—455. Σέργιος ὁ Μπραῖος τίττει τὴν κἀθοδὸν
τῷ 1770· βλ. Ὑπομνήματα ἐκκλ. ἱστορίας παρὰ Κ. Σάβη· Μεσαιων.
βιβλιοθ. Γ', σελ. 287. Σκ. Βυζαντινοῦ Κωνσταντινουπόλεως Β', 543.

χειμῶνες ἀκμῇ ἀγριωτάτου, φύγη καὶ νιφετοὺς καὶ ὑετοὺς καὶ παγετοὺς, καὶ ὅσα ἂν τις εἴποι σκληρὰ καὶ ἀφόρητα συμπεριλαμβάνοντος· οὐκοῦν τοῦ μὲν Δαβὶδ ἔγνω τοὺς λόγους· τοῦ δὲ χάριν τηλικούτων πεπειράμαι κακῶν, τοῦτο οὐκ ἔγνω. Καὶ λυτὸν μοι ταύτην τὴν ἀπορίαν, ὃ τέκνον Χριστοῦ εὐγενές, παιδεῖς τε καὶ πάσῃ ἄλλῃ ἀρετῇ σύντροπον· οὐδὲν γὰρ σύννοιδας ἐμυτῶ δεινὰ ἐργαταμένω, ἢ τὰ κοινὰ ὠφελήσαντι τοῦ γένους ἐν βραχεὶ τὸ γρόνω, καὶ προσέτι ὠφελείας δόντι ἀφορμὰς καὶ τοῖς μετ' ἡμᾶς εἰς τὸν ἐξῆς· ἅπαντα αἰῶνα, κρίτοι μηδένα μηδέπω ἀνέσεως εὐρὼν καίρην, πολεμιωτάτοις καταπολεμούμενος αἰεὶ καὶ μισοσκόποις. Τοῦτο δὲ μόνον οἶδα οὐ καλῶ· πεπραγμένον μοι, καὶ ὁμολογῶ ἕνα ἐξ ἀπάντων τὸν Σαμουὴλ ὅτι καὶ ἡδίκησάμεν αὐτοὶ αὐτοὺς, ὅτι καὶ ἐγυμνώσαμεν, καὶ ὅτι κατεσφάξαμεν κατὰ πάντα· ἀλλὰ « τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν; » Τοιγαροῦν λυτὸν μοι διὰ τάχους τὴν ἀπορίαν, ὅτι τὸ πολὺ μοι τῆς ἀδικίας οὐ πολὺν μοι τὸν βίοντον ἀναιμῆνει. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν φιλητάτων.

ΗΉ'

Τῷ εὐγενεστάτῳ ἀρχοντι πο. εὐλνίφω κυρίῳ Νικολάῳ Καρατζῆ.

Εἰ καὶ τὰ δεινὰ ὄκνον τολῶν τοῦ λέγειν φέρει, ὡς ἔφη τις τῶν πάλαι, ἀλλ' αὐτὰ που καὶ φωνὴν ἀρίστη καὶ μὴ θέλοντα οἷσις φεῖ δεινοῖς ἐντυγχάνομεν ὁσημέραι, ὃ φίλον τέκνον· οἷσις συμπεπτωκαμεν παρὰ λόγον, καὶ τὸν ξυναλγοῦντα τύχας, οὐδ' ἐποικτεῖροντα ἡμῖν τὰ βαρύστονα ταῦτα καὶ βαρυάλητα ἔχομεν· οὐδὲ μαθεῖν ὅτου εἰμὶ ὅτι τὰ Χριστοῦ μάλλον ἡγαπήσαμεν, ἢ τὰ τοῦ κόσμου. Ὡς τάλας ἐγὼ! ὅτους ἀκαμάτους καμάτους ὑπὲρ τῆς καταπεποννημένης ἐκκλησίας ὑπέστην, ὅσας δυσλογίστους καὶ πολυτεχνάκτους διημερεύεις ἄστιτος καὶ ἄποτος οἰήνους· νύκτας δὲ ὅλκας ὁμμάστιν ἐσκοτωμένοις διακαρτεροῦντα ἐς ἡλίου αὐγὰς, ὅτε καὶ λαμπτήρες οὐκ ἔτι ἤλθον πρὸς τὸ ὄρᾶν τὰ καλὰ. τίνα τῶν ἀπάντων εἶδεν ὁ καθ' ἡμᾶς αἰὼν· εἴ γε καλὸν ἀληθῶς ὠρισταί τοῖς φιλοσοφοῦσιν, ὁ μὴ δι' αὐτόν τις, ὅπερ οἱ πολλοὶ πάσχουσιν, ἢ διὰ γένος· μᾶλλον καὶ πολίτας ἐργάται· τὸ δὲ ὡς ἐτέρως ἔχον σκοπὸς καὶ συμφέρον ἐκάστῳ νομίζεται· εἰ δὲ καὶ μόνος. εἰ δὲ καὶ τῇ ἡλικίᾳ παρημακῶς, τοῦτο καὶ φρονούντας ἐξίστησιν. Ἀλλὰ φρονῶντα ταῦτα πάντα δὴ καὶ νῦν ἀπόλλυται ἀνὴρ ρήμασι φθόνου· ἀνὴρ μηδὲν ἀδικῶν καὶ τοῖς πᾶσιν εὐεργέτης ἀναφανείς τὰ δυνάτ' καὶ θανεῖται ψιθύρων τινῶν στόμασιν ἐλαυνόμενος· καὶ δὴ ἐπετί μοι λέγειν τὸ αἰεὶ ἐν εὐαγγελίοις ὑμνούμενον, πεπληρωμένον ἐφ' ἡμῶν· « Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει, ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστὲ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος »· κόσμον δὲ οὐ φασιν οἱ ἱεροὶ ὑπομνηματισταί, πλήθι, ἢ γένει· καίπερ φύσις ἄγεται καὶ ἐὰν ταῦτα πρὸς τοῦ τυχόντος· οὐ γάρ τοιούτῳ τι ἔταθε Σαμουὴλ, οὐδ' ἂν πάθοι· ἀλλὰ τοὺς τὰ κόσμου

μόνον φρονούντας καὶ τοῖς βιωτικοῖς τούτοις καὶ βουστοῖς τὸν νοῦν ὁλως προσέχοντας καὶ προστηλωμένους· εἰεν· τὸ δὲ καὶ ἡδῆσθαι τινὰς τῷ ἐμῷ θανάτῳ, τοῦτο καὶ πέρα δεινοῦ, καὶ πάσης πρὸς Θεὸν ἀπολογίας ἐκτός. Ἐξὲν ἐρησυχάζαι με ἐν τινι τῶν προαπειῶν· ὁ πολλάκις καὶ μυριάκις κατελιτάνευτα μὲν, οὐκ ἔτυχον δέ. Ἀλλὰ σοὶ μὲν εὐ πράττοντι χαίρειν εὐχομαι· διὰ σοῦ δὲ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἅπασιν, οἷς καὶ συγγνώμην ἔχω τῶν εἰς ἐμὲ ἡμαρτημένων· ὅτι καὶ ἐνός ἐσμεν τάγματος, καὶ τοῦ αὐτοῦ κοινοβίου, καὶ ἰσθμῶ οὐδὲν, εἰ καὶ ποτε ἀδελφὸς πρὸς ἀδελφὸν διγενέσθῃ τὰ ἀνθρώπινα· πολλά γὰρ τὰ κατ' οἶκον, καὶ οὐκ ἔξω ἀντιλογίας τὰ μεταξὺ τῶν συνοίκων· οὐδ' ἀπαρνοῦμαι τὸ μὴ [προσπροῦσαι] καὶ τὸς τινι τῶν συναδελφῶν διὰ λόγου· τῶν δὲ πολιτῶν τοῖς συναινεῖσαι κατὰ τοῦ σφῶν ποιμένος τὰ ἔσχατα, τάδε προϋνεύσω ἀπὸ στόματος Παύλου τοῦ ἀποστόλου· Ἐκ τῶνδε τῶν τρόπων καὶ τοῦ βίου οὐκ ἂν ποτε σωτηρίᾳ γένοιτο οὐδενὸς οἴκου· καὶ γὰρ καὶ Ἰησοῦ ἀντὶ βρώτης μίας ἀποδοῦς τὰ πρωτοτόκια, καὶ μετέπειτα θέλων κληρονομήσαι τὴν εὐλογίαν ἀπεδοκιμάσθη, καίπερ μετὰ δακρύων ἐκζητήσας αὐτήν· ταῦτά σοι ἐκ πολλῶν ὀλίγα· « Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ καλέσας τὴν ἐκκλησίαν ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, καταρτίσαι σε ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ, εἰς τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα αὐτοῦ ». Οὐ ἡ χάρις εἴη μετὰ σοῦ καὶ τοῦ οἴκου σου παντός.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΟΡΤΗ

Τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἀρχήθεν ἕως ἐσχάτων ὑμνησαν ἐπιφανεῖς διδασκαλοὶ καὶ πατέρες θεοφρόνοι τῆς Ἐκκλησίας, ταύτην δὲ μητρόπολιν πσιῶν τῶν ἐορτῶν ὁ χρυσορῆμων ἀπεκάλεσεν, ὁ δὲ τῆς Κύπρου ἱερώτατος ἀρχιερεὺς Ἐπιφάνιος πρώτην ἐορτήν¹· ἀλλὰ καὶ πσιῶν ἐορτῶν σεμνοτάτην καὶ φρικωδεστάτην ὠνόμαζεν ὁ ἱερός Χρυσόστομος, πρώτην τῶν ἐορτῶν εἰπὼν, ὅπερ ἐδήλου γράψας μητρόπολιν, δικαιολογήσας δὲ διὰ τῶν λόγων ὅτι « εἰ μὴ ἐτέχθη κατὰ σάρκα ὁ Χριστός, οὐκ ἂν ἐδαπτίσθη, ὅπερ ἐστὶ τὰ Θεοφάνεια· οὐκ ἂν ἐσταυρώθη, ὅπερ ἐστὶ τὸ Πάσχα· οὐκ ἂν τὸ Πνεῦμα κατέπεμψεν, ὅπερ ἐστὶν ἡ Πεντηκοστή· ὥστε ἐντεῦθεν ὡς περ ἀπὸ τινος πηγῆς ποταμοὶ διάφοροι ρυέντες αὗται ἐτέχθησαν ἡμῖν αἱ ἐορταί »².

Τὴν ἐορτὴν ταύτην ἀρχαιότερον τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀδελφῶν ἐκκλησιῶν ἐτέλουν αἱ τῆς Δύσεως³, μετὰ δὲ τὰ μετὰ τοῦ Δ' αἰῶνος ἤρξατο ἵνα ἐορτάζηται ἡ τοῦ Κυρίου κατὰ σάρκα γέννησις καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, διαφορὰ

1. Ἐπιφάν. ἐν λόγῳ εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, ἐνθ' ἀριθμεῖ πρώτην ἐορτὴν τὴν τῆς γεννήσεως· δευτέραν τὴν τῶν θεοφανείων· τρίτην τὴν τοῦ σωτηριώδους πάθους· τετάρτην τὴν τῆς ἀναστάσεως· πέμπτην τὴν τῆς ἀναλήψεως· καὶ ἕκτην τὴν τῆς πεντηκοστής.

2. Χρυσόστομος λόγος εἰς Φιλογόνιον. § 3.

3. Ἐκκλ. ἱστορ. Ἀ. Διομήδους Κυριακοῦ. ἔκδ. α', σελ. 173—174.

δ' ὑπῆρχε περὶ τὸν ὁρισμὸν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Σωτὴρ, τινῶν μὲν θελόντων τὴν 25 δεκεμβρίου, ἥτοι τὴν 7 τοῦ παρ' Ἑβραίοις μηνὸς θεβᾶθ, τοῦ δὲ ἱεροῦ Ἐπιφανίου νομίζοντος τὴν 6 ἰανουαρίου, καὶ τινῶν μὲν θελόντων τὴν τετάρτην τῆς ἑβδομάδος⁴, τοῦ δὲ Καλμέτου τὴν πέμπτην⁵. Ἀλλὰ «περὶ μὲν ταύτης τῆς τῶν ἡμερῶν καὶ ὥρῶν ἀκριβολογίας κρινέτω ἕκαστος ὡς βούλεται» γράφει ὁ κλεινὸς Εὐγένιος. Ἐκκλησίαι τινες ἐτέλουν ἀμφοτέρως τὰς ἐορτὰς ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, διὰ τοῦτο δ' ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος ἔγραψεν ἐπὶ τούτου τῷ πάπᾳ Ρώμης Ἰουλίῳ, ὅστις ἐρευνήσας εὗρεν ὅτι τῇ 25 δεκεμβρίου ἐτέλετο ὁ Κύριος. Ἡ ἐορτὴ αὕτη ἐτελεῖτο πολυτελῶς καὶ μετὰ μεγίστης πομπῆς ἐν Ρώμῃ, καθὼς ἀνγγέλλει τὰ περὶ τούτου πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀρκάδιον γράψας ὁ τῆς Δύσεως αὐτοκράτωρ Ὀνώριος⁶. Θεόφιλος ὁ Ἀλεξανδρείας, Φλαυιανὸς ὁ Ἀντιοχείας καὶ Ἰωάννης ὁ Ἱεροσολύμων σὺν τῷ ἱερῷ Χρυσοστόμῳ ἐώρταζον τῇ 25 δεκεμβρίου τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου⁷.

Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης⁸ ταῦτα πάντα λαβὼν ὑπ' ὄψιν ὡς καὶ τοὺς εἰς τὴν ἐορτὴν ταύτην λόγους ἀγίων τινῶν πατέρων τοῦ Δ' αἰῶνος, ἐν τῇ Ἀνατολῇ κηρυχθέντας συνεπέρανεν ὅτι «καὶ πρὸ τοῦ Χρυσοστόμου ἐώρταζετο ἡ τοῦ Χριστοῦ γέννησις κατὰ τὴν εἰκοττὴν πέμπτην τοῦ δεκεμβρίου, οὐ μόνον παρὰ Ρωμαίοις, ἐν τῇ Δύσει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ». οὕτω δ' ἐρμηνεύει τὰ παρὰ Χρυσοστόμου φερόμενα καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἱερέως ἔτι ὄντος κηρυχθέντα: «καίτοι γε οὕτω δέκατον ἐστὶν ἔτος, ἐξ οὗ ὁ ἡλὴν καὶ γνωρίμος ἡμῖν αὕτη ἡ ἡμέρα γεγένηται», ἅπερ ἐξήγησεν ἡ καὶ ἀνέγνω ὡς ἤθελεν ὁ ἄλλος⁹ ἐν τῇ «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ» γραμμάς τινος χαράξας περὶ τῆς τῶν ἐορτῶν μητροπόλεως⁹.

4. βλ. Μελέτιον Ἀθηνῶν ἐν Ἐκκλ. ἱστορ. τῆς ἐκκλησίας ἐκδόσεως τόμ. Α', σελ. 97—98. Ἐημερώνοντας τετράς, ὡς ἐορτάζει ἡ ἐκκλησία μας» (:) καὶ τῆς ὑπὸ Κ. Εὐθυδούλου εἰς τὸ ἀρχαῖον εἶδος ἐπαναχθείσης τόμ. Α', σελ. 83, ἐνθα τὸ «ἣν δὲ ἡ ἐπαύριον ἡμέρα τετράς» ὁ μακαρίτης Εὐθυδούλος ἔκλεισεν ἐντὸς παρενθέσεως, ἔξω ταύτης ἀφελὲς τὸ «τῇ κα' δεκεμβρίου, ὡς ἐορτάζει ἡ ἐκκλησία».

5. Εὐγενίου Βουλγάρεως ἐκτονταετηρῆς τῶν ἀπὸ Χριστοῦ Σωτῆρος ἐνανθρωπήσαντος ἡ πρώτη ἐν Μόσχᾳ, 1805, σελ. 12, ὑποσημ. μέτιθι Ἐπιφάν. αἰρέσει ΝΑ', ἀριθμ. 24 καὶ 27.

6. Ταῦτα πάντα πλατύτερον ἐκτίθησιν ὁ ἱερὸς τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριάρχων ἱστοριογράφος Δοσθεὸς, σελ. 1221, ὅπου λέγει ὅτι ὁ Νικαίας Ἰωάννης γράφει ταῦτα πρὸς Ζαχαρίαν πατριάρχην καθολικὸν τῶν Ἀρμενίων τοῦ Νικαίας Ἰωάννου μέμνηται ὁ πολὺς Cave ἐν τῇ διατριβῇ de Scriptoribus ecclesiasticis incertae aetatis. Γενεύη 1699 σελ. 10, ἀριθ. IV, προγενέστερον τοῦ ΙΑ' αἰῶνος τάττων. Ἦ τοῦ Νικαίας ἐπιστολὴ περὶ τῆς τοῦ Κυρίου γεννήσεως ἐξεδόθη ὑπὸ Combefis ἐν Β' τόμῳ τῶν Auctarii Novi, σελ. 298. «ἐτέλετο ὁ Χριστὸς ἡμέραν 5' ὥραν ζ' τῆς νυκτὸς» σημ. Harles ἐν τόμῳ Ι' τῆς Φαβρικίου Ἑλλ. βιβλιοθήκης σελ. 238. Ἰππόλυτος ὁ Θηβαῖος ἐν τῷ χρονικῷ θέλει τὴν κυριακὴν Βουλγάρεως ἐκτονταετηρῆς, αὐτόθι.

7. Δοσιθέου περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολ. πατριαρχ. σελ. 1221.

8. Νικόδημος Συναξαριστῆς ἐν τῇ 15 τοῦ δεκεμβρίου.

9. Ἐκκλησιαστικὸν ἡμερολόγιον ὑπὸ Μ.Δ.Χ. «Ἀλήθεια» σελ. 210.

Τὴν ἐορτὴν τῆς τοῦ Κυρίου γεννήσεως ὑμνήσαν διὰ δύο κανόνων¹⁰ τοῦ μὲν ἐν λόγῳ πεζῷ, τοῦ δὲ ἱαμβικῷ μέτρῳ πεποιομένου ὁ ἱερὸς Κοσμάς ἐπίσκοπος Μαιουμά¹¹ καὶ ὁ θεὸς Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός¹², ἐρμηνείας δὲ τῶν δύο τούτων κανόνων κατὰ πλάτος ἔγραψαν ὁ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος βυζαντινὸς ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος (Πτωχοπρόδρομος)¹³ καὶ τὸς ἀνώνυμος, ὃν ὁ ὁσίας μνήμη Νικόδημος εἰκασεν, ἐκ τινῶν λόγων τοῦ Ζωνναρά, Θεσσαλονίκης μητροπολίτην ὑπάρξαντα¹⁴. Καὶ τοῦ μὲν ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένου κανόνος ὁ ποιητὴς Κοσμάς ἐπέλεξε ἀκροστιχίδα «Χριστὸς βροτωθεὶς ἦν ὅπερ Θεὸς μένει», τσαττα λαμπρῶς συντάξας τροπάρια, ὅσα γράμματα ἔχει ἡ ἱαμβόπλοκος ἀκροστιχίς, πλὴν ἑνός, διότι, καθὰ πᾶς τις δύναται ὡς ἀριθμῆσθαι, τὸν κανόνα ἀναγινώσκων, τὸ τελευταῖον τροπάριον τῆς Θ' ὥδης ἀρχεται διὰ τῆς λέξεως Ἰκρίβωστε, ἐνῷ ἔδει διὰ διτθόγγωυ πε ὡς ἀρχηται. Ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ποιητικῇ ἀδείᾳ ἐχρήσατο ὁ μελωδὸς Κοσμάς, ὑπῆρξαν ἑμῶς οἱ ἐρμηνεύσαντες ὅτι οὕτως ἔγραψεν ὁ ποιητὴς σύμφωνον ἐκ τῶν ἀποδείξεων θέλων τῷ εὐαγγελιστῇ Ματθαίῳ¹⁵. Τοῦ δὲ ἱαμβικοῦ, προϊέντος ὄντος τῆς ὑπεπέτιδος διανοίας τοῦ δαμασκῶθεν φωστῆρος οὐδεμία τῶν ἱερῶν ὥδων, πλὴν τῶν ἄλλων τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μελωδοῦ πεποιομένων, ἤδυνή.

10. «Κανὼν εἶναι κυρίως μὲν τὸ ξύλον τὸ ὀνομαζόμενον κανόνιον (ἡ πῆλη) τὸ ὅποιον μεταχειρίζονται οἱ τεχνῖται διὰ νὰ ἰσχύουν τὴν ξύλιν, ἢ τὰς πέτρας ἢ καὶ τὰ ἄλλα ὅπου δουλεύουσιν. . . ἐκ τούτου κατὰ μεταφορὰν κανόνες ὀνομαζόμενοι καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν θεῶν ἀποστόλων καὶ τῶν συνόδων ὁμοίως κανόνες ὀνομαζόμενοι καὶ τὰ ἄσματα ταῦτα, τὰ πρὸς δοξολογίαν Θεοῦ συνθεσμένα, διότι καθε κανὼν ἔχει μέτρον ὀρισμένον, καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτοῦ δὲν ἐκβάνει· καθε γὰρ κανὼν περιέχει ἑνὴν ὥδην» καὶ ταῦτα μὲν ὁ Νικόδημος ἐξηγῶν τί ἐστὶ κανὼν, εἰρημῶς, τροπάριον κτλ. βλ. Ἐορτοδρόμιον Νικόδημου σελ. 17—19. «πληρέστα καὶ σοφὰ ἔγραψε περὶ κανόνος ὁ Cave ἐν τῇ διατριβῇ de libris et officiis ecclesiasticis Græcorum» σελ. 25. Συνεξεδόθη ἡ ἀνωτέρω σημειωθεῖσα διατριβή.

11. βλ. περὶ Κοσμᾶ τὸν Cave, scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria. Γενεύη 1693 σελ. 339, ἣν δ' ἐπίσκοπος Μαιουμά, τοῦτέστι τῆς πάλαι Ἀνθηδόνας, ὑποκειμένης τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῶν Ἱεροσολύμων, Ἰταλὸς, ἀκμάτας ἐν τῷ πρώτῳ ἡμίσει τοῦ ΙΙ' αἰῶνος, καὶ γεννηθεὶς, ὡς εἰκατε καὶ Νικόδημος, ἐν τέλει τοῦ Ζ'. Νικόδ. Συναξαρ. id' ὁκτωβρίου ἐκτενέστερον γράφει ὁ Casimirus Oudin: de Scriptoribus Ecclesiae antiquis Φραγκόβουρ. 1722, τόμ. Α' ἐν στήλῃ 1785—1788.

12. ἀνέγνωθι περὶ τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου τὴν τοῦ Oudini μακρὰν διατριβὴν de scriptis sancti Joannis Damasceni, monachi et presbyteri ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ, ἀπὸ στήλης 1713—1783, μέτιθι καὶ Cave ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 340—342. Νικόδημος Συναξ. ἐν τῇ δ' δεκεμβρίου, καὶ τὴν ἐν τῇ παρ' ἡμῖν «Σαββαταρια ἐπιθεωρήσει» δημοσιευθεῖσαν διατριβὴν περὶ Δαμασκηνοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησιαστικῆς ὑμνωδίας.

13. τῶν κανόνων τούτων τοῦ Πτωχοπροδρόμου ἐκτενὲς γίνεται μνεία ἐν Ἑλληνικῇ βιβλιοθήκῃ Φαβρικίου, ἐκδόστ. Harles, τόμ. Η', σελ. 141, 142.

14. Ἐορτοδρόμιον σελ. 17 σημ. 1.

15. Ματθ. Β, 7 «Τότε Ἡρώδης λίθρα κατέσχε τὸς μάγους ἡγρόντες παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστερός».

θη 'να φθάση τὸ ὕψος. Ἀπλῶς ὁμοῦς εἰπεῖν ἀμφοτέροι με-
γαλοπρεπῶς ὑμνήσαν τὴν ἄρρητον τοῦ Θεοῦ γέννησιν,
ὁρρότατα δ' ἔγραψεν ὁ Σουίδας ὅτι αἱ ἀσματοὶ κανόνες
Ἰωάννου τε καὶ Κοσμᾶ σύγκρισιν οὐκ ἐδέξαντο, οὐδὲ δέ-
ξονται μέχρις ἂν ὁ καθ' ἡμᾶς βίος περαιωθείη». Τοὺς δύο
κανόνες ὡς καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς, οὓς ἔγραψαν εἰς τι-
μὴν τῶν μεγάλων δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν
ἐξήγησε, μεταφράσας τὴν τε τοῦ ἀνωνύμου μητροπολίτου
Θεσσαλονίκης ἐρμηνείαν καὶ τὴν τοῦ Πτωχοπροδρόμου,
εἰς ἀρχαῖοντα λόγον γεγραμμένην ὃν ἐν μοναχοῖς αἰμνη-
στος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης, ὑπὸ τίτλον Ἑορτοδρόμιον.
Τοῦτο ἐξεδόθη μίαν ὁλὴν γενεάν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ
χαλκεντέρου μοναχοῦ¹⁶.

Ἐν τῇ πλοκῇ τῶν δύο κανόνων ὁ τε Κοσμᾶς καὶ ὁ
Ἰωάννης ἠρύσαντο τὰς εἰκόνας, ὡς εἰκός, ἐκ τῆς ἀγίας
Γραφῆς, τὴν λέξιν δὲ πολλάκις καὶ τὴν διδασκαλίαν
ἐκ λόγων ἀρχαίων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως ὁ
εἰρμὸς τῆς Α' ὥδης τοῦ ἱεροῦ Κοσμᾶ «Χριστὸς γεννᾶ-
ται δοξάσσετε» κλπ. οὐδὲν ἑτερόν ἐστιν ἢ αὐτὸ τὸ προ-
οῖμιον τοῦ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος λόγου Γρηγο-
ρίου τοῦ Θεολόγου, τὸ δὲ τελευταῖον τροπάριον τῆς αὐ-
τῆς ὥδης «Σοφία, λόγος καὶ δύναμις» ἀπὸ τε τοῦ οὐρα-
νοδόχου, καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ἐ-
στιν ἠρτισμένον¹⁷. Τὸ δεύτερον τροπάριον τῆς Γ' ὥδης
«Σύμμορφος πηλίνης εὐτελεὺς διαρκείας Χριστὲ γεγωνῶς»
κλπ. ἐστὶ συντηρητισμένον ἐκ τῶν τοῦ Παύλου καὶ τῶν
τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου¹⁸, τὸ δὲ τρίτον «Βηθλεέμ ἐν-
φραίνου ἡγεμόνων Ἰούδα βασιλείαν» κλπ. ἀπὸ τῶν προ-
φητῶν Μιχαῖα καὶ Δαβίδ¹⁹. Ὁ εἰρμὸς τῆς Δ' ὥδης «Ῥά-
βδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ» συντηρητολογήθη ἐκ τῶν τοῦ Ἡ-

σαίου τοῦ προφήτου καὶ τῶν τοῦ Ἀββακούμ²⁰. τὸ πρῶτον
τροπάριον τῆς αὐτῆς ὥδης ὡσαύτως ἐκ τῶν τοῦ Ἡσαίου²¹.
ἡ ἔννοια τοῦ δευτέρου ἀπαντᾶται ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς²².
τοῦ δὲ τρίτου ἐκ τῶν τοῦ Δαβὶδ ἢ μεταφορᾶς²³. Τὰς λέ-
ξεις καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ εἰρμού τῆς Ε' ὥδης «Θεὸς ὢν
εἰρήνης, πατὴρ οἰκτιρμῶν» κλπ. ἐδάνεισαν τῷ ἱερῷ Κο-
σμᾶ Παῦλος ὁ ἀποστολὸς, Ἡσαίας ὁ προφήτης καὶ Ἰω-
άννης ὁ εὐαγγελιστὴς²⁴. Ἐν τῇ Σ' ὥδῃ τὸν Ἰωάνν
ἐμύρουν ὀνομάζων ὁ ἱερὸς Κοσμᾶς δηλὸς ἐστὶν ἐμπνεό-
μενος ἐκ τῶν τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου τοῦ δευτέ-
ρου τροπαρίου τῆς ΣΤ' ὥδης τὸ γράμμα καὶ τὸν νοῦν
ἐδάνεισεν ὁ προφήτης Ἡσαίας²⁵, τῶν δὲ τριῶν τῆς Ζ'
ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, καὶ τοῦ εἰρμού τῆς Θ' ὥδης
ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος²⁶. Ἡ ἐξέτασις καὶ τοῦ ἱαμβικοῦ
κανόνος εἰς τὸ αὐτὸ φέρεται ἡμᾶς ἀποτελέσμεν· ἀλλ' ὁ
ἱερὸς Δαμασκηνὸς τοιοῦτον τεχνικῶς πλέκει τὰς λέξεις,
ὥστε ἐνθους αὐτὸς ἐνθουν ἀποτελεῖ τὸν μελετῶντα καὶ
μέλποντα· αἱ εἰκόνας ζῶσαι, αἱ μεταφοραὶ λαμπραὶ, ὁ
ὕψηλός ἐν τῷ λόγῳ χαρακτήρ τεκμηριούται πανταχοῦ,
ταῦτα πάντα δὲ καλίστως τὸν ἱαμβικὸν κανόνα τοῦ ἁ-
γίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐν τῶν ὀλίγων ἀριστουρ-
γημάτων, ὅσα τοῦ βυζαντινοῦ αἰῶνος ἢ ἐκτὸς παρήγαγε
ποίησις.

Ἡ ἀρχαιότερα ἐν ἀναγλύφῳ παράστασις τῆς τοῦ
Σωτῆρος γεννήσεως ἀνατρέπει τὸ πολὺ μέχρι τοῦ Σ' αἰ-
ῶνος, εἰκόνας δὲ τοιαύτας ὁ βουλόμενος δύναται 'να ἴδῃ
ἐν βιβλίοις ὕλην χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας περιέχουσιν,
ἰδίως δ' ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ abbé Martigny²⁷. Γ.

16. Ἑορτοδρόμιον· ἡ τὴν ἐρμηνείαν εἰς τοὺς ἀσματοὺς κανό-
νας τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν· συνερανισθὲν ἐκ
διαφόρων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων, πλουτισθὲν μὲν πολλὰς ση-
μειώσεως, καὶ συνετεθὲν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ἐπὶ Νικηδόμῳ
ἐν μοναχοῖς ἐλαχίστου τοῦ ἀγιορείτου. Νῦν δὲ τὸ πρῶτον ἐκδι-
δοται, διὰ σπουδῆς, πόνου, καὶ μακρῆς ἀποδημίας Στεφάνου καὶ
Νεοφύτου τῶν ἱερομοναχῶν ἐκ τῆς Μερίστης Λαυρας, τῶν ἐπονο-
μαζομένων Σκουρταίων· ἐπιστολὴ δὲ φιλοπόνη τε καὶ φιλογε-
νεῖ τοῦ πανιερωτάτου καὶ φιλογενεστάτου ἀρχιεπισκόπου πρώην
Δαλματίας κτλ. κτλ. κυρίου Βενεδίκτου Κραλίδου· διορθώσει δὲ
ἀκριβεῖ καὶ φιλοπόνη Πολυχρονίου Φιλιππίδου, πρὸς ὠφέλειαν
τῶν ἀπλουσιτέρων ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἐν Βενετίᾳ, ἐκ τῆς
τυπογραφίας Νικολάου Γλεβ¹⁸³⁶· σελίδες κς', 752 εἰς μίαν Δον.

17. Α' πρὸς Κορινθ. ι' 24 «Χριστὸν Θεοῦ δύναιμι καὶ Θεοῦ σο-
φίαν». Ἰωάν. Α', 1, «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος» πρὸς Ἑβρ. Α', 3 «ὁ
ὢν ἀπαύγαμα τῆς δόξης».

18. πρὸς Φιλιππη. Β', 6 «ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐκ ἄρπαξεν
ἡγήσαστο» κτλ. Γρηγορ. «Τότε μὲν τοῦ κρείττονος μετέδωκε, νῦν δὲ
μεταλαμβάνει τοῦ χειρότερου». ἴδε καὶ πρῶτον τροπάριον τῆς Σ' ὥδης
τοῦ ἱαμβικοῦ κανόνος.

19. Μιχ. ε', «καὶ σὺ Βηθλεέμ, μὴ ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλι-
σιν Ἰούδα». Ψαλμ. οθ' «ὁ ποιμάνων τὸν Ἰσραὴλ πρόσχες... ὁ καθή-
μενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐμφάνηθι».

20. Ἡσαίου ια' 7 «ἐξελεῖσεται ῥίζος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ καὶ ἄν-
θος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναθήσεται». Ἀββακούμ γ' 3 «ἦξει ὁ ἔχιος ἐξ ὁ-
ρους κατασκήνου βασιός». ἴδε καὶ τρίτον τροπάριον τῆς Δ' ὥδης τοῦ
ἱαμβικοῦ κανόνος.

21. Ἡσ. η', 4 «πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα
λήψεται δύναμιν Δαμασκῶ, καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας· τὸ τροπάριον
λέγει «... φυλῆς Ἰούδα ἐκνέτελλας καὶ δύναιμι Δαμασκῶ, Σαμα-
ρείας σκύλα τε». κλπ.

22. τὸ τροπάριον «τοῦ μίντεως πάλαι Βαλζάμ» κλπ. ἴδε Ἀριθμῶν
κεφ. κβ'.

23. τὸ τροπάριον «ὡς πόκιμ γαστρὶ παρθενικῇ» κλπ. ψαλμ. ια',
6 «καταθήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον», κλπ.

24. πρὸς Φιλιππη. δ', 9. πρὸς Ῥωμα. ιστ', 33. πρὸς Ἑβρ. ογ',
20 «ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης». Ἡσαίου θ', 6 «καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ
μεγάλῃς βουλῇς ἄγγελος». κλπ.

25. Ἡσαίου θ', 6.

26. «μυστήριον ξένον καὶ παρξόζον βλέπω» λέγει ὁ χρυσορρήμων
ἐν λόγῳ τινι αὐτοῦ εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν.

27. M. l'abbé Martigny Dictionnaire des antiquités chré-
tiennes κλ. σελ. 494 τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1877. Bottari sculpture et
pittura saepe estratte dai cimiteri di Roma κτλ. ἐν Ῥώμῃ
1737—1754, Α', πινὰς 22 Β', πιν. 86. J. B. de Rossi Inscr-
ptiones christianae urbis Romae septimo saeculo antiquiores
Α', σελ. 51. ὁ οἶκον συμβουλευθῆτω ἕς ὁ Martigny σημειοὶ πηγᾶς.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαταρίῳ, τρίτη, 20 δεκεμβρίου 1883)

Τὴν παρελθούσαν τρίτην ἡ Α. Θ. Π. ὁ ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν Ἀσὴμ πασσᾶς μεταπεμφάμενος τὴν Α. Θ. Π. ἐξέφρασε τὴν λύπην αὐτοῦ ἐπὶ τῇ γενομένῃ παραίτησιν αὐτῆς καὶ προὔτρειψεν αὐτὴν διὰ μακρῶν ὅπως ἀποσύρῃ ταύτην. Ἡ Α. Θ. Π. ἐδήλωσεν ὅτι περὶ ἐαυτῆς οὐδεὶς δέον νὰ γίνηται λόγος, ἅτε παρητημένης, ἐπεκαλέσατο δ' αὐτὴς καὶ ἰδιωτικῶς ἵνα ἐπανέλθωσι τὰ πράγματα εἰς τὸ ἀρχαῖον καθεστῶς. οὐ ἄνευ ἀδύνατος ἡ περαιτέρω διοικήσις τῶν πραγμάτων τῆς Ἑκκλησίας καὶ τοῦ Γένους. Τὴν ἐπισύστην τετάρτην ἐπεσκέψατο τὸ δεύτερον τὴν Α. Θ. Π. ἡ Α. Ε. ὁ κ. Σπυρίδων Μαυρογένης πασσᾶς ἀρχίατρος τῆς Α. Α. Μ. τὴν ἐπαύριον δὲ πέμπτην, ἐσπέρας, ἐπεστάλη τῇ Α. Θ. Π. κατ' ἐντολὴν τῆς Α. Υ. τοῦ Μ. βεζύρου τεσκερὲς ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν, δι' οὗ ἡ Α. Ε. ἀγγέλλει ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις μετὰ λύπης εἶδε τὴν παραίτησιν τῆς Α. Θ. Π. καὶ ὅτι ἔχουσα πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Α. Θ. Π., ἣτις πλείστα παρέσχε τρανὰ δείγματα τῆς πρὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως αὐτῆς, προτιθεμένη δὲ κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν ἵνα παράσχῃ κατόπιν ἐξηγήσεις, ἐξ ὧν ἅπαξ ἔτι κατὰδῶλος γενήσεται ἡ τε εὐστάθεια καὶ τὰ γεννητὰ αἰσθήματα τοῦ σεπτοῦ ἡμῶν ἄνακτος πρὸς τὸ πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον Αὐτῷ ἔθνος τῶν Ῥωμαίων, καὶ προσέτι ἐπειδὴ τὰ δύο ἐν τοῖς πατριαρχείοις σώματα δὲν ἀπεδέξαντο τὴν τῆς Α. Θ. Π. παραίτησιν, δὲν ἀποδέχεται ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις τὴν ἀπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου παραίτησιν αὐτῆς, ἐντέλλεται δ' ἐπομένως ἵνα ἅμα τῇ λήψει τοῦ ὑπουργικοῦ τεσκερὲς ἡ Α. Θ. Π. ἀναλάβῃ τὰ ἀνώτατα αὐτῆς καθήκοντα ὡς πατριάρχου τῶν Ῥωμαίων. Ἡ Α. Θ. Π. ἀπήντησε τὴν ἐπισύστην εἰς τὸν ὑψηλὸν ὑπουργικὸν τεσκερὲν ἐκφράσασα τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς ἐπὶ ταῖς εὐμένεσιν ὑπὲρ αὐτῆς ἐκφράσεσι τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως, δηλώσασα δὲ ἅμα ὅτι ἀδυνατεῖ συμμορῶσθαι τῇ δεδομένῃ ἐντολῇ ὡς πρὸς τὴν παραίτησιν, ἣν καὶ παρκαλεῖ ἵνα ἀποδέξηται ἡ σεβαστὴ κυβέρνησις.

Ἡ Α. Θ. Π. αὐθυμερὸν ἀπέστειλε πρὸς τὰ ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἰδιαίτερώς συνελθόντα πρὸς ἀνταλλαγὴν ἀπλῶς σχέψεων δύο σώματα πιττάκιον, ἐν ᾧ συνοψίζουσα τὰ τῆς πατριαρχίας αὐτῆς καὶ γνωστοποιούσα ὅτι ἐμμένει ἀμετακλήτως ἐν τῇ παραίτησιν αὐτῆς, ἥς τὸ ἐγγράφον καὶ ἀντεπιστρέφει εἰς τὰ δύο σώματα (μὴ ληρθὲν ὑπὸ τούτων ὑπ' ὅψει ἐν τῇ προηγουμένῃ συνεδριάσει), εὐχαριστεῖ μὲν ἐπὶ τῇ συμπτᾷ, ἣν αὐτῇ παρέσχον πάντες μὲν, ἰδίᾳ δὲ τὰ μέλη τῶν δύο σωμάτων, ὡς ἐπ' ἴτης καὶ ἐπὶ τοῖς πρὸς αὐτὴν ἀγαθοῖς αἰσθημασι τούτων κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῶν συνεδρίαν, συνεπιστρέφει δὲ καὶ τὸ πρακτικόν, δι' οὗ τὰ δύο σώματα διεκλήρυττον κατηγορηματικῶς ὅτι οὐ μόνον τὴν παραίτησιν τῆς Α. Θ. Π. οὐκ ἀποδέχονται, ἀλλ' οὐδὲ ἕτερον ἀποδέχονται ἀντ' αὐτῆς πατριάρχην. Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν ἀνωτέρω ἐγγράφων ἡ Α. Θ. Π. μετέβη πρὸς ἐσπέραν εἰς τὸν ἐν Βαρεοχωρίῳ ἰδιωτικὸν αὐτῆς οἶκον.

Αὐθυμερὸν δὲ, πρασκευῇ, διὰ τεσκερῶν τῆς Α. Ε. τοῦ ὑπουργοῦ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν προσεκαλοῦντο οἱ ἐκ τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων Σ. ἄγ. Ἡρακλείας κ. Γρηγόριος καὶ Ἰωαννῖνων κ. Σωφρόνιος. ἐκ δὲ τῶν λαϊκῶν μελῶν τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου οἱ ἀξιώσιμοι κκ. Δ. Γενίδουνας καὶ Κ. Χατζόπουλος. ἵνα μεταβῶσι παρ' αὐτῷ τῇ ἐπαύριον σαββάτῳ, ὅ ὥρα τουρκιστί. Οἱ προσκληθέντες μετέβησαν κατὰ τὰ ὠρισμένα παρὰ τῇ Α. Ε., μεθ' ἧς συμπαρήσαν ὁ ὑπουργὸς τῶν δημοσίων ἔργων ἐξ. Χασάν Φεχμὴ πασσᾶς, ὁ ὑφυπουργὸς τῆς δικαιοσύνης Βαχὰν ἐφέντης καὶ ὁ τμηματάρχης τῶν θρησκευτικῶν ὑποθέσεων Ζιβὲρ βέης. Ἡ συνέντευξις διήρκεσε τρίωρον περίπου, καθ' ἣν ἡ Α. Ε. καὶ οἱ σὺν αὐτῇ ἀνώτεροι τοῦ κράτους λειτουργοὶ ἐποιήσαντο λεπτομερῆ λόγον ἐπὶ τοῦ τῶν προνομίων ζητήματος, ὑποδεικνύοντες ὅτι αἱ ἐπενεχθεῖσαι μεταβολαὶ οὐδὲν ἕτερόν εἰσιν ἀλλ' ἡ ἐπεξηγήσεις τινὲς καὶ οὐχὶ σπουδαῖα πράγματα· οἱ δὲ προσκληθέντες, δηλώσαντες ὅτι παρίστανται ἰδιωτικῶς, ἐξηκέτευσαν ὅπως ἡ σεβαστὴ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις εὐαρεστούμενη χάριν τοῦ πιστοῦ αὐτῆς ὑπηκόου ἀρῇ τὰς μεταβολὰς ταύτας καὶ ἐπαναγάγῃ τὰ πράγματα εἰς τὸ πρότερον αὐτῶν καθεστῶς· μεθ' ἐπανελθόντες εἰς τὰ πατριαρχεῖα ἀνεκοίνωσαν καθ' ἕκαστα τὰ τῆς συνεντεύξεως πρὸς τὰ λοιπὰ κατ' ἰδίαν αὐτοῖσι ἀναμένοντα μέλη τῶν δύο σωμάτων.

Ἀπὸ τῆς χθὲς δευτέρας ἡ Α. Θ. Π. ἐπανελθοῦσα κα-

τεύθειν ἐκ τοῦ ιδιωτικοῦ αὐτῆς οἴκου διαμένει ἐν τοῖς πατριαρχείοις.

Ὁψὲ δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας (19) ἀπεστάλη ἐκ τῆς Ἰψήλης πύλης εἰς τὰ πατριαρχεῖα τέσκερες τοῦ ὑπουργείου τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν, δι' οὗ ἀγγέλλεται μὲν ἡ λήψις τοῦ δευτέρου περὶ παραιτήσεως ταχυρίου τῆς Α. Θ. Π., ἐπέρχεται δ' εἴτα ἐκθεσις εἰς ἀνασκευὴν τῶν ἄρθρων τοῦ προϋποβληθέντος τῇ Ἰψήλῃ πύλῃ πατριαρχικοῦ περὶ τῶν προνομίων ὑπομνήματος, καὶ ἐν τέλει δηλοῦται ὅτι ἐὰν ἀναλάβῃ ἡ Α.Θ.Π. τὰ πατριαρχικά αὐτῆς καθήκοντα, εὐαρεστήσει μεγάλως τῇ αὐτοκρατορικῇ κυβερνήσει.

Τὴν τετάρτην (14) ἐπεσκέψατο ἐν τοῖς πατριαρχείοις τὴν Α. Θ. Π. ὁ πρεσβευτὴς τῆς Σερβίας ἐξ. κ. Γροῦιτς, τὴν δὲ κυριακὴν (18) ἤλθεν εἰς ἐπίσκεψιν αὐτῆς ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ρουμανίας ἐξ. κ. Π. Μαυρογένης.

Κατὰ τὰς ἀττικὰς ἐφημερίδας τῇ 11 δεκεμβρίου ἐγκατέστη πρύτανις τοῦ αὐτοῦ πανεπιστημίου εἰς διαδοχὴν τοῦ κ. Π. Κυριακοῦ ὁ κ. Μιλτιάδης Βενιζέλος.

Τριμηνίας ὁσονούπω συμπληρουμένης ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ παρόντος ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας», παρακαλοῦνται οἱ ἐνταθῶ τε καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ λαμβάνοντες τὸ φύλλον ἵνα εὐαρεστούμενοι ἀποτίσωσιν ἢ ἀποστείλωσι τὰς ἐαυτῶν συνδρομὰς, ὅπως μὲν πάντοτε ἔχοντες τὰς πρὸς ἑλδοτὴν αὐτοῦ ἀπαιτούμενας ὑπερόγκους δαπάνας, γινώσκοντες δὲ καὶ ἐξ ἐπανειλημμένων ἡδὴ ἐν τῷ φύλλῳ δηλώσεων ὅτι μόνον τοῦ περιοδικοῦ πύρου τυγχάνουσιν αἱ ζητούμεναι παρ' ἐκείνου αὐτῶν συνδρομαί, αἵτινες μὴ ἐγκαίρως καταβαλλόμεναι εἰς μεγίστας δυσχερεῖας συνεχῶς περιάγουσι τὴν διεύθυνσιν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ ἐνός καὶ μόνου ὀργάνου τούτου τῆς Μητροδ. ἐκκλησίας, ἥτις βεβαίως μείζονα ἐν τῷ προδευτικῷ τούτῳ ἔργῳ ἐδικαιοῦτο ν' ἀπεκδέχεται τὴν ἀντίληψιν παρὰ τῶν ἀπανταχοῦ εὐσεβίων αὐτῆς τέκνων καὶ ἰδίᾳ τῶν κατ' ἐπαρχίας ἱερῶν μητροπόλεων ἢ ἐπισκοπῶν, ἃς ἱκετεύομεν, ὡς καὶ ἄλλοτε, ἵνα τὰς ἀγγελίας ταύτας θεωρῶσι πάντοτε ὡς ἐπιστολάς ἰδίᾳ ἐκαστῇ αὐτῶν εὐσεβείᾳ ὑπὸ τῆς διευθύνσεως ἀποτεινομένας.

— Αἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐξ Εὐρώπης χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομὰς τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» παρὰ τῶν ἐπιστολικῶν ἢ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπὶ νόματι τοῦ διευθυντοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κ. Γ. Ἀσπριώτου· οἰαδήποτε δ' ἐνταθῶ πληρωμῇ, γίνεται ἐπὶ ἐμφανίσει ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν ὅρων τούτων πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Ἐν τῷ προλαβόντι τεύχει λόγου γινομένου περὶ τοῦ παρατεθέντος ἐν τοῖς πατριαρχείοις δείπνου εἰς τιμὴν τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, κατὰ λάθος ἡ-

μῶν παρελείφθη μετὰ τῶν συμπαρακλησάντων ἀγ. συνοδικῶν τὸ ὄνομα τοῦ Σ. προέδρου Νικαίας κ. Διονυσίου, ὅπερ καὶ ἐπανορθοῦμεν ὡς ἀνωτέρω.

ΕΘΝΙΚΑ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

Ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας ἀνάγκας τῶν ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων καὶ καλύψῃ τὸ ἔλλειμμα τοῦ ρθίνοντος ἔτους, ἡ ἐφορία αὐτῶν καὶ ἐφέτος μετὰ θάρρους ἔκχμεν ἐκκλησίαν εἰς τὰ γενναῖα καὶ φιλάνθρωπα αἰσθήματα τοῦ καθ' ἡμᾶς δημοσίου, τὸ ὅποιον ἐν παρομοίᾳ περιστάσειν ἀείποτε διεκρίθη.

Πράγματι δὲ αἱ ἐλπίδες τῆς ἐφορίας μέχρι τοῦδε οὐδόλως διεψεύσθησαν, καὶ οὕτω μεθ' ἡμᾶς τὰς οικονομικὰς δυσχερεῖας τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν περιστάσεων διάφοροι κύριοι, πρὸς οὓς ἡ ἐφορία ἀπετάθη, καὶ τινες αὐτόκλητοι, ὡς καὶ τράπεζαι, προσήλθον ἀρωγοὶ πρόθυμοι καθιδρυμάτων ἱερῶν καὶ ἀναγκαιότητων, ἐν οἷς ἐτησίως εὐρίσκουσιν ἄσυλον ἀπὸ τεσσάρων μέχρις ἐπὶ χιλιάδων ἀσθενῶν καὶ ἐν οἷς διαρκῶς διαιτῶνται ὀκτακόσιοι περὶ που πύσχοντες κατ' ἐκάστην ἡμέραν.

Τὸν ὀφειλόμενον εὐγνωμοσύνης φόρον ἡ ἐφορία ἀπονέμουςα δημοσίᾳ τοῖς γενναίοις τούτοις καὶ φιλανθρώποις δωρηταῖς, ὧν τὰ ὀνόματα ἐπονται, εὐχεται ὅπως τὸ εὐγενὲς αὐτῶν παράδειγμα ἡλεκτρίσῃ τὴν καρδίαν τῶν δυναμένων νὰ μιμηθῶσιν αὐτοὺς, ἵνα οὕτω ὀλόκληρον τὸ ἔλλειμμα καλυφθῇ.

Νικόλαος Ζαρφῆς Α. δ. 100 — Ἑλένη Ν. Ζαρφῆς, 30 — Ζωνῆς Στεφάνου, 100 — Ο. Νεγροπόντες, 200 — Γενικὴ ἑταιρεία τοῦ ὁδομ. κράτους, 50 — Τράπεζα Κωνσταντινουπόλεως, 50 — Ὁθωμανικὴ ἑταιρεία συναλλαγῶν καὶ ἀξιών, 20 — Ζαφειρόπουλος καὶ Ζαρφῆς, 100 — Δ. Ν. Ταμδίκας, 20 — Ἰωάννου, 50 — Κ. Νικολόπουλος, 20 — Στέφανος Ζαφειρόπουλος διὰ τῆς Α. Θ. Π. τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, 100 — Δ. Παντζῆρης, 10 — Τὸ ὅλον Α. δ. 850.

Προσφοραὶ προαιρετικαὶ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς κατὰ μῆνα νοέμβριον

Μαρία Κωνσταντινίδου γρ. 108 — Ἰωάννης Σταυρίδου, 108 — Κ. Βόλτα, 100 — Ἀθηνάϊος Φαρτουνά, 100 — Ἀθηνᾶ Εὐφροσύνη Φαλιέρου, 108 — Τὸ ὅλον γρ. 794.

Ἀφιερώματα εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς

Ὁ Μ. πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νικόδημος σκευὴ ἀργυρᾶ ἱππερυσωμένα δρ. 240 — Στεφανὴ Βοτῖκα ἐκ Μουδανίων, τίπον ἀργυροῦν δρ. 40 — Μαρούση Χ. Παναγιώτου ἀπὸ Τένει, περιλάμιον χρυσοῦν δρ. 31 μὲ ἀδάμαντας καὶ διαφόρους λίθους — Ἐλισάβετ Ἰωάννου Τασμαπάν, ἑρμιόλιον ἀργυροῦν δρ. 30 — Ἰωάννου, Ζεῦχος ἰωωτίων χρυσῶν.

Προσφοραὶ προαιρετικαὶ

εἰς τὸ ἐν Ἐπταπυργίῳ ταμεῖον τῶν ἐθνικῶν νοσοκομείων κατὰ μῆνα νοέμβριον

Νικόλαος Δ. Φωτιάδου γρ. 108 — Γεώργιος Ὁμήρου, 108 — Πάτρος Παπαζογλου Κισσαρῆς, 162 — Τὸ ὅλον γρ. 378.

Ἐν Γαλατῇ τῇ 13 [25] δεκεμβρίου 1883.

Τ. Σ.) Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς ἐφορίας.

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 30 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1883. ΤΕΥΧΟΣ ΙΒ'

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος.

Συνδρομὴ ἑτησία προκαταβαλλομένη ἐνταῦθα μετ. ἀργ. πάντε, ἐν τοῖς προαστείαις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ. ἀργ. ἔξ, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγμα εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἐξάμηνοι δὲν γίνονται.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδόσις παντός χρησίμου συγγράμματος, οὗτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν κλήρες σάμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίονται ἐν Φανάριῳ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ.

Πᾶσα αἴτησις ἀποτέίνεται «τῷ κ. ΙΩΑΝΝΗ ΑΣΠΡΙΩΤΗ» διευθυντῇ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Κ.πολιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ἐπίσημα ἔγγραφα περὶ τῶν προνομίων, ἧτοι 1] ἰκθεσις τοῦ ὑπουργείου τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν ὀρθοπεδικῶν, 2] πρὸς τὴν ἐκδοσὶν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

Ἐγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὸν βίον Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων τοῦ Νοταρᾶ.

Ἡ ἐρωτὴ τῶν Θεοφανείων.

Μαζ. μου τοῦ Πλανούδη ἐπιστολὰ εἰς ἀνέκδοτον.

Τὸ περὶ τῶν προνομίων ζήτημα.

Ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἀφ' ἑξὺ ἀρχιερίων, κτλ.

Ἐπισκέψεις ἐν τοῖς πατριαρχείοις καὶ διαφόροις.

Νεκρολογία Βασιλείου Διογένητος καὶ Οὐδάλδου Ροῦ.

Διαχειριστικὰ τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» ἐν τῇ παρούσῃ σελίδι.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ

Τριμηνίας ὁσονούπω συμπληρουμένης ἀπὸ τῆς ἐνάρι-
ξεως τοῦ παρόντος ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας», παρα-
καλοῦνται οἱ ἐνταθῶ τε καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν τῷ
ἐξωτερικῷ λαμβάνοντες τὸ φύλλον ἵνα εὐαρεστούμενοι
ἀποτίσωσιν ἢ ἀποστείλωσιν τὰς ἐαυτῶν συνδρομὰς, ὅπως
ἔσται μὲν πάντοτε ἔχοντες τὰς πρὸς ἐκδοτὴν αὐτοῦ ἀπαι-
τούμενας ὑπερόγκους δαπάνας, γινώσκοντες δὲ καὶ ἐξ
ἐπανειλημμένων ἐν τῷ φύλλῳ δηλώσεων ὅτι μόνοι
τοῦ περιδικῶ πύροι τυγχάνουσιν αἱ ζητούμεναι παρ' ἐκά-
κάστου αὐτῶν συνδρομαὶ, αἵτινες μὴ ἐγκαίρως καταβαλ-
λόμεναι εἰς μεγίστας δυσχερεῖας συνεχῶς ἡμᾶς περιά-
γουσιν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ ἐνός καὶ μόνου ὀργάνου
τούτου τῆς Μητρὸς ἐκκλησίας, ἧτις βεβαίως μερίζον ἐν
αὐτῷ ἐδικαιοῦτο ν' ἀπεκδέχεται τὴν ἀντιληψὶν τῶν
ἀπανταχοῦ εὐσεβῶν αὐτῆς τέκνων καὶ ἰδίᾳ τῶν κατ' ἐ-
παρχίας ἱερῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν. ἅς ἱκετεύο-
μεν, ὡς καὶ ἄλλοτε, ἵνα τὰς ἀγγελίας ταύτας θεωρῶσιν
ἐκτελεσίμους ἐπιστολάς ἰδίᾳ ἐκάστη αὐτῶν εὐτεδᾶ-
στος ὑπὸ τῆς διευθύνσεως ἀποτεινόμενας.

Αἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐξ Εὐρώπης χρηματικαὶ
ἀποστολαὶ διὰ συνδρομὰς τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» παρὰ
τῶν ἐπιστασιῶν ἢ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπ' ὀ-
νόματι τοῦ διευθυντοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου
κ. Γ. Ἀσπριώτου· οἰκόμενοι δ' ἐνταῦθα πληρωμὴ, γίνεται
ἐπὶ ἐμφανίσει ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν ὅρων
τούτων πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμ-
βάνοντες τεῦχος τι, ἵνα ζητῶσι τοῦτο ταχέως παρὰ τῆς
διευθύνσεως, διότι παρερχομένου ἐνός μηνὸς ἀπὸ τῆς ἡμε-
ρομηνίας τοῦ αἰτουμένου τεύχους, θέλουσι καταβάλλει
πρὸς ἀναπλήρωσίν του γρότια ἀργυρᾶ πέντε. Ταῦ-
τα πρὸς ἀποφυγὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰτιάσεων παρὰ
συνδρομητῶν ζητησάντων δωρεάν φύλλα καὶ αὐτοῦ
ἐπὶ τοῦ Α' καὶ Β' ἔτους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον
ἐξητηλημένα.

Πατριαρχικὸν πρωτόκολλον. Ἀνεγέρρηται μένονσιν αἱ πρὸς τὸ
οἰκουμένικόν πατριαρχεῖον ἀποστέλλόμεναι ἀναφοραὶ καὶ παν-
τοῖα ἄλλα φορολογήσιμα ἔγγραφα ἢ ἐπίκληλα περὶ μιᾶς καὶ
τῆς αὐτῆς ἐπαθείσεως) τηλεγραφήματα, ὧν δὲν προκαταβάλλον-
ται τὰ πρωτοκολλητικὰ εἶδη ὑπὸ τοῦ ἐπιδιότου, ἢ τοῦ ἀποστο-
λέως αὐτῶν διὰ τινος ἐνταῦθα ἀνταπ. κριτοῦ.

Δημοσιεύομεν παρὰ πόδας κατ'ἀκριβῆ τῶν μεταφράσεων τὰ περὶ τῶν προνομίων δύο ὑψηλὰ ἔγγραφα τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως ἐπιδοθέντα, ὡς προανηγγέλαμεν, τὴν προπαραβέβησαν δευτέραν εἰς τὸ εἰκουμένικόν πατριαρχεῖον, ὧν τὸ μὲν ἐκθεσις τοῦ ὑπουργείου τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν εἰς ἀπάντησιν ἐρχομένη τοῦ πατριαρχικοῦ ὑπομνήματος, τὸ δὲ ἕτερον πρακτικὸν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

Α'.

ἘΚΘΕΣΙΣ (ΤΕΣΚΕΡΕΣ)

ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ

Πρὸς τῶν πατριάρχην τῶν Ῥωμαίων.

Ἐν τῷ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 21 σφερ 1301 τακρίφ ὑμῶν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον ἐδηλώθη ὅτι ἡ διάρκειά τῆς μεταξὺ τοῦ ὑπουργείου καὶ τοῦ πατριαρχείου ἕνεκα τῶν γνωστῶν πραγμάτων ὑπαρχούσης διαφωνίας προξενεῖ δυσχερεῖας, καὶ ὅτι διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ σύνοδος τῶν μητροπολιτῶν καὶ τὸ μικτὸν συμβούλιον ἠνάγκασαν ὑμᾶς εἰς παραιτήσιν*.

Καίτοι ἡ παραιτήσις ὑμῶν συνεπέφερε χηρείαν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, διότι διορίζονται μὲν κατὰ τὸ ὕψ. βεράτιον οἱ πατριάρχαι ἰσοδύναμοι, ἐπιτρέπεται ὅμως ἐν ὠρισμέναις περιπτώσεσιν ἢ ἐν περιπτώσει παραιτήσεως ἢ ἀλλοτρίᾳ· καίτοι τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ περὶ ἐκλογῆς κανονισμοῦ διαλαμβάνει ὅτι ἐν περιπτώσει χηρείας τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως ἡ σύνοδος τῶν μητροπολιτῶν καὶ τὸ μικτὸν συμβούλιον συνερχόμενα καὶ ἐκλεγέντα ὡς τοποτηρητὴν ἕνα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει μητροπολιτῶν, κεκτημένων τὰ ἀπαιτούμενα προνόμια, ὑποβάλλουσι διὰ μαζδάτὰ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ τοποτηρητοῦ, συνωδὰ δὲ τῷ ἐκδοθησομένῳ αὐτοκρατορικῷ διατάγματι ἀποστέλλεται διάταγμα (βουγιουρουλδῆ) διατάττον τὸν τε διορισμὸν τοῦ τοποτηρητοῦ καὶ τὴν συμφώνως τῷ κανονισμῷ ἐκλογὴν πατριάρχου· ἐν τούτοις, ἐπειδὴ τὸ ὅμοιόν μετὰ τῆς ὑμετέρας παραιτήσεως ληφθὲν τακρίον τῆς συνόδου τῶν μητροπολιτῶν καὶ τοῦ μικτοῦ συμβουλίου παρεκάλει τὴν μὴ παραδοχὴν τῆς παραιτήσεως, ἡ Ὑ. Πύλη ἀφ' ἐνὸς διατεθειμένη ἵνα ὑποστηρίξῃ πάσας τὰς νομίμους εὐχὰς τῆς συνόδου τῶν μητροπολιτῶν καὶ τοῦ μικτοῦ συμβουλίου, καὶ ἀφ' ἑτέρου σεβομένη τὸ ἄτομον καὶ τὸ ἀξίωμα ὑμῶν, δὲν ἐθεώρησεν ἐπ'ἀνάγκης νὰ σπεύσῃ προσκαλοῦσα τὴν σύνοδον τῶν μητροπολιτῶν καὶ τὸ μικτὸν συμβούλιον εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διατάξεως τοῦ ῥηθέντος ἁρθροῦ τοῦ κανονισμοῦ,

* Καὶ ἐν προηγουμένῳ ἔγγραφῳ τῆς αὐτοκρατορ. κυβερνήσεως πρὸς τὴν Α.Θ.Π. εἰσέθη ἰσχυρίσας ὅτι τὰ δύο σώματα ἠνάγκασαν τὸν πατριάρχην ἵνα παραιτηθῇ, ὅπου διωρθώθη κατὰ τὴν ἐν τῇ ἀπαντήσει, ἣν ἐποίησεν ἡ Α.Θ.Π.

ἀπ' ἐναντίας προὔτιμησε καὶ ἐπέσπευσε τὴν ὑποστήριξιν τῆς γενομένης παρακλήσεως. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἐν τῇ ἡδὴ ληφθείσῃ ἀπαντήσῃ ὑμῶν ἐπαναλαμβάνεται τοῦτο μὲν ὁ λόγος ὅτι ἡ ὑφισταμένη διαφωνία ἐξασθενίζει καὶ παραλύει τὰ προνόμια τοῦ πατριαρχείου, τοῦτο δὲ ἡ παραιτήσεως αἰτίας· καὶ ἐπειδὴ ὅσον τὸ κράτος περὶ πολλοῦ ποιεῖται τὸ ἐμμεῖναι ἐν τῇ διατηρήσει τῶν διατάξεων τῶν τεθεμελιωμένων παραχωρήσεων, ὅσον τὸ καθήκον αὐτοῦ ἀπαιτεῖ φροντίσιν εἰς διόρθωσιν τῶν περὶ τοῦ ἐναντίου φρονημάτων, ἅτινα αἰσθάνεται παρουσιαζόμενα, τέλος ἐπειδὴ ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς τοῦ ὑψηλοῦ συντηρητικοῦ πνεύματος τοῦ κράτους φαίνεται ἀναγκαιοτάτη πρὸς ἄρσιν τῶν ἐν τῷ τακρίῳ ὑμῶν διαλαμβανόμενων δυσχερειῶν καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ποθητῆς συνεννόησεως, διὰ ταῦτα προάγομαι νὰ δώσω διασαφήσεις τινάς.

Ἐν τῷ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 22 ῤαμαζὰν 1300 ἔκτενε τακρίῳ τοῦ πατριαρχείου καὶ ἐν ταῖς πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸ γενομέναις συνεντεύξεσι καὶ συνομιλίαις, ἐλέγχθη ὅτι τὰ αἰτήματά εἰσιν ἔξ, καὶ ὅτι τούτων εἰσασκουμένων, τὰ ἐπὶ ὑψηλῶν βερατίων ἐστηρικμένα προνόμια θέλουσιν ἐπανέλθει εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν κατάστασιν· ὡς ἐκ τούτου ἐδέχθη κατὰ πρῶτον νὰ ὁρισθῇ καὶ ἐπαληθεύσῃ κεφαλαιωδῶς καὶ πρὸ πάντων τὸ ἔξῃ: Αἱ αἰτήσεις αὗται συνάδουσι ταῖς διατάξεσι τῶν ὑψηλῶν βερατίων, ἢ μήπως ἡ παραδοχὴ αὐτῶν θέλει προσθήσει εἰς τὰ προνόμια, ἅτινα κέκτηται τὸ πατριαρχεῖον καὶ ἅτινα καὶ τὸ κράτος μέχρι σήμερον διετήρησε, νέας ἄλλας παραχωρήσεις, καὶ οὕτω θέλει προξενήσῃ τὴν παραχώρησιν εἰς τὸ πατριαρχεῖον νέων ἄλλων προνομίων ἐκτὸς τῶν ἱσχυριζομένων παραχωρήσεων; Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς αὐτοψίας τῶν ῥηθέντων βερατίων καὶ τῆς ἀντιπαραθέσεως αὐτῶν μετὰ τῶν παρόντων αἰτημάτων. Δι' ὁ ἀποστέλλω ἐπισυνημμένως τῷ παρόντι τεσκερὲ ἴσον ἐπίσημον τοῦ πρακτικοῦ τοῦ τὸν σκοπὸν τοῦτον πραγματοποιήσαντος ὑπουργικοῦ συμβουλίου συνοδευόμενον ὑπὸ ἱκανῶν ἐντύπων ἀντιτύπων ἀνεπισήμου μεταφράσεως αὐτοῦ.

Τὸ ΠΡΩΤΟΝ τῶν αἰτημάτων τοῦ πατριαρχείου περιγράφεται εἰς τὸ ἀρμόδιον δικαστήριον τῶν συνήθων ἀστικῶν δικῶν, τῶν ἀφορωσῶν μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους. Μὴ ἐξετάζων ἐν τίνι δικαστηρίῳ τοῦ κράτους καὶ πῶς θέλει εἶναι σύμφωνον τῇ τάξει νὰ δικάζονται αἱ δίκαι αὗται, ἀρκοῦμαι ὑπομνησάσκων ὅτι ἡ περιοχὴ, ἣν τὸ πατριαρχεῖον κατὰ πρῶτον θεωρεῖ συζήτησιμον, δὲν εἶναι ἐκ τῶν προνομίων, ἅτινα οὕτως ἀπ' αἰώνων καταχωρίζονται ἐν τοῖς βερατίοις, καὶ ὅτι αἱ περὶ τῶν συνήθων ἀστικῶν δικῶν διατάξεις ἀπὸ τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἡδὴ ἐτῶν τετράκις ἐτροποποιήθησαν.

Τὸ ΔΕΥΤΕΡΟΝ εἶναι ἐνστάσις κατὰ τῆς ἐκδικάσεως τῶν ποινῶν ἐγκλημάτων ἐν τοῖς ποινικοῖς δικαστηρίοις. Ὡς γνωστὸν, αἱ περὶ ποινικῶν ἀντικειμένων κατὰ πνευματικῶν ἀρχηγῶν ποινικαὶ ἀγωγαὶ διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰ θρησκευτικὰ ἐγκλήματα, περὶ ὧν τὸ ὑψηλὸν βεράτιον διαλαμβάνει ὅτι ἐάν

πταίσωσι θρησκευτικῶς οἱ ἐπίσκοποι, οἱ καλόγηροι, οἱ ἱερεῖς, αἱ καλογραῖαι καὶ οἱ ἡγούμενοι, σωφρονίζονται διὰ καταλλήλων ἐπιτιμησέων. Ἡ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐξουσία καὶ δικαιοδοσία τοῦ πατριαρχείου εἶναι πληρέστατα ἐν ἐνεργείᾳ. Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ ποινὴ ἢ προερχομένη ἐκ παραπόνων τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων περὶ πραγμάτων ἀφωρῶντων εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν. Κατὰ τὸ 8 ἄρθρον τοῦ περὶ ἐπισκόπων κανονισμοῦ, ἐὰν οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι τόπου τινὸς ἐγείρῃσι παράπονα κατὰ τῶν ἐπισκόπων, δὲν ἦναι δὲ δυνατὸς ὁ συμβιβασμὸς διὰ συνδιαλλακτικῶν μέσων, πρέπει ἐὰν μὲν τὰ παράπονα περιστρέφονται εἰς πνευματικὰ ἀντικείμενα ὁ κατηγορούμενος νὰ δικασθῇ ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐν περιπτώσει ἀποδείξεως τῶν παραπόνων νὰ τιμωρηθῇ κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικὸς κανόνες· ἐὰν δὲ τὰ παράπονα περιστρέφονται εἰς κοινὰ πράγματα, πρέπει ἡ διαδικασία νὰ τελεῖται ὑπὸ τοῦ μικτοῦ συμβουλίου συνωδὰ τοῖς νόμοις τοῦ κράτους· ἐὰν δὲ ἡ κατηγορία ἀποτελῇ κακούργημα, ἐπειδὴ θέλει ἀφαιρεῖσθαι τὸ πνευματικὸν ἄξιωμα τοῦ κακούργου, τούτου γενομένου, πρέπει νὰ τιμωρῇται κατὰ τοὺς κειμένους ποινικοὺς νόμους· εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ Σ. κυβέρνησις οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον παρενέβαλε πρόσκομα εἰς τὴν ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐπισκόπους πλήρη ἐφαρμογὴν τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς δικαιοδοσίας ταύτης, ὅταν ὁ ῥηθεὶς κανονισμὸς ἐχορήγησε τῷ πατριαρχεῖω. Ἡ τρίτη κατηγορία δὲν ἀποβλέπει μῆτε εἰς τὸ πνευματικὸν ἄξιωμα μῆτε εἰς τὸ τῆς θέσεως αὐτῶν, ἀλλ' εἶναι πράγματα θεωρούμενα καθαρῶς προσωπικὰ ἐγκλήματα. Τοῦτο δὲ εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τὸ πατριαρχεῖον ἐπ' ἐσχάτων ἠθέλησεν ἵνα ἐξιδικασθῇ αὐτῷ καὶ τὸ ὁποῖον τὸ κράτος δικαίως φυσικῶ τῷ λόγῳ δὲν θέλει ἵνα παραχωρήσῃ· ἐπειδὴ δὲ καθὼς εἶναι ἐμπεπιστευμένον τοῖς πνευματικοῖς ἀρχηγοῖς τὸ δικάζειν καὶ τιμωρεῖν τὰ θρησκευτικὰ ἐγκλήματα, οὕτως εἶναι δικαίωμα τοῦ κράτους, ὅπερ εἶναι ὁ φύλαξ τοῦ δημοσίου δικαίου, τὸ καταδιώκειν τὰ ἐκ τοῦ δημοσίου δικαίου θεωρούμενα προσωπικὰ ἐγκλήματα, τὸ ἐγείρειν ἀγωγὴν κατὰ τῶν διαπραχάντων τοιαῦτα πλημμελήματα καὶ κακούργηματα, καὶ τὸ τιμωρεῖν αὐτούς, διὰ τοῦτο εἶναι πρόδηλον ὅτι δὲν θέλει εἶναι δυνατὸν νὰ παραχωρήσῃ τὸ ἀρχαῖον καὶ φυσικὸν τοῦτο δικαίωμα, καὶ ὅτι τὸ κράτος ἔχει λόγους διὰ νὰ μὴ παραδεχθῇ τὴν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου αἴτησιν.

Τὸ ΤΡΙΤΟΝ τῶν αἰτημάτων ἀφορᾷ τὰς διαθήκας. Τὸ τρίτον ἄρθρον τοῦ κανονισμοῦ τοῦ διαρκοῦς μικτοῦ συμβουλίου διαλαμβάνει ὅτι τὸ συμβούλιον τοῦτο ἐξετάζει καὶ ἐξομαλίζει τὰς περὶ εἰσοδημάτων τῶν τῷ πατριαρχικῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ προστηρημένων μονῶν, καὶ τὰς περὶ διαθηκῶν, ἀφιερωμάτων, τραχωμάτων καὶ προικὸς διενέξεις· ἐν περιπτώσει ὅμως καθ' ἣν ᾔθελον ἀναφυῇ ζητήματα ὁλόντα τοὺς περὶ ἐσκαφίων καὶ γαιῶν νόμους καὶ τοὺς λοιποὺς κοινούς πολιτικούς θεσμούς, ταῦτα φυσικῶς θεωροῦνται, ὡς καὶ πρότερον, ἐν τοῖς ἀρμοδίαις τοῦ κράτους δικαστηρίοις καὶ συμβουλίοις· ἐν δὲ τῷ 11 αὐτοῦ

ἄρθρῳ περιέχεται ὅτι τὸ συμβούλιον τοῦτο θεωρεῖ ἰδιαζούσας δίκας, οἷαι αἱ μεταξύ δύο χριστιανῶν κληρουνιακαί, ὅταν κατ' αἴτησιν τῶν ἐνδιαφερομένων ἀνατεθῶσι τῷ πατριαρχεῖω. Ἐπειδὴ δὲ οἱ περὶ καταγραφῆς περιουσίας καὶ διαθηκῶν τρηγτέοι κανόνες καὶ τὰ καθήκοντα τῶν ἱεροδικῶν ἐμπεριλαμβάνονται ἐν τῇ προλαβόντως παρὰ τῆς Ὑ. Πύλης πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἀποσταλείσῃ ἐγκυκλίῳ, ταύτης δὲ αἱ διατάξεις ἐγνωστοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου πᾶσι τοῖς μητροπολίταις καὶ τοῖς ἐπισκόποις, διὰ ταῦτα εἶναι πρόδηλον ὅτι ἡ Σ. κυβέρνησις ἤδη δὲν ἐθέσπισε τι ἐκτὸς εἴτε τῶν εἰρημένων τοῦ κανονισμοῦ ἁρθροῦ, εἴτε τῆς διατάξεως τῆς περὶ τῆς ὁ λόγος ἐγκυκλίου.

Τὸ ΤΕΤΑΡΤΟΝ τῶν ἐν τῷ ἐκτενεῖται ταχυρίῳ μεταξύ τῶν ὡς ἀντικείμενον παραπόνου συγκαταριθμηθέντων εἶναι τὸ ζήτημα τοῦ γάμου καὶ τοῦ διαζυγίου· εἶναι δὲ ἄγνωστος ἡ αἰτία, δι' ἣν ἐγενεῖτο τοῦτο ἀντικείμενον λόγου, ἐνῷ προκειμένου περὶ συζύξεως καὶ διαζύξεως οὐδ' ἡ ἐλάχιστη προσβολὴ ἐπηνέχθη εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ δικαιοδοσίαν τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς περὶ διατροφῆς ἀγωγὰς, ὡς γνωστὸν ὅτι καὶ ὡς ἐν τοῖς προλαβόντως τε καὶ ἐσχάτως γραφεῖσι φιλικαῖς μου γράμμασιν ἐδηλώθη, οὐδεὶς λόγος ἢ διατάξεις ἀπαντᾷ οὔτε ἐν τοῖς βερατίοις οὔτε ἐν τῷ κανονισμῷ ὅτι ἡ ἐκδίκασις τῶν περὶ διατροφῆς ἀγωγῶν εἶναι ἐκ τῶν προνομίων τοῦ πατριαρχείου. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐνῷ ἡ κυβέρνησις δὲν ἐκώλυσε τὸ πατριαρχεῖον καὶ τὰς μητροπόλεις ἀπὸ τοῦ νὰ θεωρῶσι τοιαύτας ἀγωγὰς· ἐνῷ ἡ κυβέρνησις δὲν λέγει μὲν τι διὰ τὰς περὶ διατροφῆς δίκας τὰς τῇ συγκαταλέσει τῶν διαφερομένων ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ καὶ ταῖς μητροπόλεσι διαλυομένας, ἐπειδὴ ὅμως ἄλλο ὁ γάμος καὶ τὸ διαζύγιον, καὶ ἄλλο ἢ ἐκ τοῦ διαζυγίου ἀπορρέοντα περὶ διατροφῆς ἀγωγῇ, καθὸ τοῦ κοινοῦ δικαίου, καὶ ἐπειδὴ ἐὰν τις τῶν διαφερομένων θεωρῶν ἑαυτὸν ζημιούμενον ἐκ τινος ἀποφάσεως, ἣν τὸ πατριαρχεῖον ἢ ἡ μητρόπολις ἐξέδωκεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, καταφύγῃ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ζητήσῃ ἵνα ἡ δίκη αὐτοῦ θεωρηθῇ ἐν τινι κυβερνητικῷ δικαστηρίῳ, ἡ κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ κλείσῃ τοῖς τοιούτοις τὰ δικαστήρια τοῦ κράτους καὶ νὰ βιάσῃ αὐτοὺς ἐκόντας ἄκοντας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς καθ' ἣς παραπονοῦνται ἀποφάσεως, τοῦθ' ὅπερ ἔθελον εἰσθαι παραγνώρισις τοῦ κυβερνητικοῦ καθήκοντος, διὰ ταῦτα προλαβόντως τὸ μὲν ὑπουργεῖον ἐσχέθη νὰ ἐρίσῃ τρόπον τινὰ ἐξετάσεως τῶν τοιούτων ἀποφάσεων ἐν περιπτώσει τοιαύτης αἰτήσεως ἐνός τῶν διαδίκων, τὸ δὲ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας νὰ θεσπίσῃ τὰς παρὲμμερῆ· καὶ τέλος, ἐνῷ τὸ πρᾶγμα τοῦτο εἶχε κοινοποιηθῇ ὅμιν, ἐν τοῖς τοῖς γίνεται ἐνστάσις ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ζητεῖται ἵνα αἱ περὶ διατροφῆς ἀγωγὰι δικάζονται καὶ κατ' ἐφεσιν ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ, ζητεῖται προνόμιον ἐκτὸς τοῦ ὑψηλοῦ γερμανίου.

Τὸ ΠΕΜΤΟΝ τῶν αἰτημάτων εἶναι περὶ ἀνεγέρσεως ἐκκλησιῶν. Εἶναι πάντῃ περιττὸν νὰ εἰπῇ τις πόσον πρόθυμον δείκνυται τὸ κράτος προκειμένου περὶ ἰδρύσεως νῶν.

Καθὰ διαγορεύει τὸ ἐν ἔτει 1279 ἐκδοθὲν καὶ δι' αὐτοκρατορικοῦ χαττίου κοσμηθὲν ὑψηλὸν περὶ μεταρρυθμίσεων φερμάνιον, ὅταν δέσῃ ἡ ἐκ νέου ἀνέγερσις εὐκτρίων οἰκων, πρέπει νὰ ὑποβάλλῃται τῇ Ὑ. Πύλῃ τὸ σχέδιον καὶ ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, πρέπει οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ μητροπολίται νὰ ἐξαιτῶνται τὴν ἀπαιτούμενην ἄδειαν καὶ, μὴ ὑπάρχοντος κυβερνητικοῦ τινοῦ κωλύματος, νὰ παραχωρήται ἡ ὑψηλὴ ἄδεια. Καὶ ἡ σημερινὴ δὲ πορεία τῆς Σ. κυβερνήσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὰς τοιαύτας οἰκοδομὰς, οὐδαμῶς ἀντιβαίνει πρὸς τὸ ὑψηλὸν περὶ μεταρρυθμίσεων φερμάνιον, ἀλλ' εἶναι ἀκριβῶς καὶ κατὰ γράμμα σύμφωνον πρὸς αὐτό.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐποπτεῖαν τῶν σχολείων, ὅπερ ὄν τὸ ΕΚΤΙΟΝ τῶν αἰτημάτων ὑποστηρίζεται μετ' ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος ἐν τῷ ἔκτενεί τακρίῳ, περικοπὴ τις τοῦ περὶ μεταρρυθμίσεων ὑψηλοῦ φερμανίου ὀρίζει ἵνα τὸ ἐν τοῖς δημοσίοις σχολείοις διδασκτικὸν σύστημα καὶ ἡ ἐκλογή τῶν διδασκάλων αὐτῶν ἢ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ ἐξέλεξις μικτοῦ συμβουλίου τῆς παιδείας, οὗτινος τὰ μέλη διορίζονται παρὰ τῆς Α. Μεγαλειότητος. Ἐπομένως τὸ δικαίωμα τῆς Σ. κυβερνήσεως ἐν τῇ ἐποπτεῖᾳ τῶν σχολείων εἶναι ἐναργὲς καὶ οὐδὲν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐκκαιοτομήθη.

Πιστεύω ὅτι συνωδᾷ τῇ ὁμολογουμένως διακεκριμένῃ συνέσει καὶ ὀρθοφροσύνῃ ὑμῶν θέλετε ὁμολογήσει ὅτι συμφώνως τῇ εὐσταθεῖ πορείᾳ, ἣν ἡ Σ. κυβερνήσις βαδίζει, καὶ τοῖς πανθομολογουμένοις ὑψηλοῖς περὶ διατήσεως τῶν θρησκευτικῶν προνομίων τῶν διαφόρων τάξεων τῶν ὑπάρχοντων προστατευτικοῖς φρονήμασιν αὐτῆς, οὐδὲ καὶ τῆς διανοίας αὐτῆς διήλθε νὰ παραβλάψῃ καὶ κατ' ἐλάχιστον τὰ προνόμια, ὧν ἀπολαύει τὸ πατριαρχεῖον, καὶ ὅτι ἡ παραδεδομένη τῆς Σ. κυβερνήσεως πορεία εἶναι τὸ ἐνεργεῖν συνωδᾷ ταῖς διατάξεσι τῶν ὑψηλῶν βερατίων καὶ τοῦ δι' αὐτοκρατορικὸν χαττίου κεκοιμημένου ὑψηλοῦ περὶ μεταρρυθμίσεων φερμανίου. Πιστεύω ὅτι τὰς ἐξηγήσεις καὶ διασαφήσεις μου ταύτας θέλετε ἔσεσι ἐν τῇ πλάστιγγι τῆς ἐκτιμήσεως.

Ἐπαναλαμβάνω δὲ νὰ δηλώσω ὅτι θέλει προξενήσει εὐχαρίστησις, ἐὰν ἡ ὑμετέρα πανηγυρὶς εὐχεστηθῇ νὰ ἀναλάβῃ ὡς καὶ πρότερον τὰ σπουδαῖα καὶ ὑψηλὰ αὐτῆς καθήκοντα.

1 βελούκι 1301. 19 δεκεμβρίου 1883 (1299).

(ὕπογρα.) ΑΣΗΜ

Β'

ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ

τῆς κατὰ τὴν 19 σαφὲρ 1301 συνεδριάσεως

ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐν τῇ συνεδριάσει αὐτοῦ τῆς 13 βελζέπ 1300, λαθὼν ὑπ' ὄψιν τὸ παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευμάτων διαδιδασθὲν τακρίον τοῦ πατριαρχείου, τὸ ἀφῶν περικοπὰς τινος τῶν εἰς τοὺς μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους διδομένων βερ-

τίων. ἀφορᾷ ἐξήτασε καὶ συνεζήτησε τὴν ὑπόθεσιν, εἶχεν ἀποφασίσει ἔπως γραφῇ τῷ ῥηθέντι ὑπουργεῖῳ ἵνα κοινοποιήσῃ εἰς τὸ πατριαρχεῖον ὅτι, ἐπειδὴ ὁ περὶ καταργήσεως τῶν ἀρχαίων προνομίων ἰσχυρισμὸς εἶναι ἀβάσιμος, αἱ ἐν τῷ εἰρημένῳ πατριαρχικῷ τακρίῳ αἰτήσεις καὶ παρατηρήσεις μένουσιν ἄνευ ἀντικειμένου.

Τοῦ ῥηθέντος ὑπουργείου διαδιδάσαντος ῥῥη, διὰ τεσκερὲ αὐτοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 8 σεβᾶλ 1300 περιέχοντος καὶ τὰς σχετικὰς αὐτοῦ κρίσεις, τὸ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου πατριαρχείου εἰς ἀπάντησιν τῆς ὡς ἀνωτέρω κοινοποιήσεως ἀποσταλὲν τακρίον. ταῦτα ὁμοῦ μετὰ τῶν παρὰ τοῦ γραφείου τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διδανίου ἐπικεκυρωμένων δύο ἐγγράφων ἐμελετήθησαν.

Ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων ἐγγράφων ἐξάγεται, τρία εἰσὶν ἐκεῖνα, δι' ἃ παρπονεῖται τὸ πατριαρχεῖον α] τὸ ἐν τοῖς βερταίοις περιεχόμενον ἄρθρον περὶ ἐκδικάσεως τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων παρὰ τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, β] τὸ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἄρθροις περὶ ἐκδικάσεως τῶν ἱστικῶν δικῶν τῶν μητροπολιτῶν καὶ λοιπῶν κληρικῶν παρὰ τῶν τοῦ περὶ δικαστηρίων, καὶ γ] ἡ περὶ διαθηκῶν καὶ ἀτροφῶν ἀπόφασις τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους.

Διὰ τῶν δύο προμνημονευθέντων ἐγγράφων τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διδανίου ὡς περιεχόντων τοὺς ὑπὸ συζήτησιν ἔρους δοθέντων, καὶ ἐν τῷ τοῦ ὑπουργείου τεσκερὲ ἐπιτυνηθέντων, ὡς καὶ διὰ τῶν ἐν τῷ τεσκερὲ διδομένων λεπτομερειῶν, ἀποδεικνύεται καὶ ἐμπεδύεται ὅτι ὁ περὶ καταργήσεως τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀντικειμένοις ἀρχαίων προνομίων διισχυρισμὸς εἶναι οὐχὶ ἀληθής. Διότι τὰ θρησκευτικὰ ἐγκλήματα καὶ τὰ κοινὰ εἰσι δύο πράγματα ὁλως διάφορα ἀλλήλων· εἰς τοὺς πνευματικούς ἀρχηγούς δὲν παρεχωρήθη εἰμὴ τὸ δικαίωμα τοῦ τιμωρεῖν ἀπ' εὐθείας τοὺς παραβαίνοντας τοὺς θρησκευτικούς κανόνας· ἐὰν δὲ ᾔθελε συμβῇ πρωτοπικὸν ἐγκλημα καὶ κακούργημα τῶν κληρικῶν μηδεμίαν σχέσιν ἔχον πρὸς τὸν θρησκευτικὸν αὐτῶν χαρακτήρα, ἡ ἐκδίκασις τούτου συμφώνως πρὸς τοὺς γενικοὺς νόμους τοῦ κράτους, ἐν τοῖς κοινοῖς δικαστηρίοις, ἀποτελεῖ δικαίωμα τοῦ κράτους· ἐπομένως ἡ ἐξουσία, ἣν κέκτηται τὸ πατριαρχεῖον καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ τιμωρεῖν τοὺς ῥωμαίους ἱερεῖς ἕνεκα θρησκευτικῶν παραπτωμάτων οὐδ' ὁλως ἡλλοιώθη, διότι ὁ ἐν τοῖς αὐτοκρατορικοῖς βερταίοις ὑπάρχων ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἰσχυρισμὸς ἔρος, ὅστις ἔχει ὡς ἐξῆς: «ὁσάκις τιμωρῶνται μετὰ τὰς δεούσας ἐπιτιμώσεις ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, μοναχοὶ, μοναχαὶ καὶ ἡγούμενοι ἕνεκα θρησκευτικῶν καὶ παραπτωμάτων, μηδεὶς κωλύτω τὴν τιμωρίαν τούτων, μηδὲ ἀναιμιγνέσθω τιμωρεῖν τὸν δὲ τοὺς ἱερεῖς ἢ τοὺς ἐπιτρόπους αὐτῶν, οἵτινες ᾔθελον συνάψαι παρανόμους γάμους ἄνευ τῆς ἀδείας τῶν μητροπολιτῶν», ἐγγράφεται εἰτέτι ἀπαρραλλάκτως καὶ καθ' ὅλοκληρίαν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς βερταίοις.

Ἐτερὰς ἀρχαῖος ἔρος τῶν βερτατίων ἐστὶν ὁ ἐξῆς. «Ὅταν τινὲς τῶν χριστιανῶν καταλείπωσι διὰ διαθήκης ἢ τὸ τρίτον τῆς περιουσίας αὐτῶν εἰς ἐκκλησίαν ἢ εἰς

« μὴν ἢ εἰς πατριάρχην ἢ εἰς μητροπολίτην ἢ εἰς ἐπί-
 « σκοπον ἢ εἰς σχολὴν ἢ εἰς νοσοκομεῖον αὐτῶν, τὸ κλη-
 « ροδότμημα λαμβανέσθω ἀδεία τοῦ σερί, Ἰζνι-σερ-ιλέ, παρὰ
 « τῶν κληρονόμων καὶ παραδιδόσθω. Ὅταν ἀδεία τοῦ σερί
 « δεῖται προσωποκρατηθῆναι ἐπισκοπὸν τινα, ἱερέα, μο-
 « ναχὸν ἢ μοναχὴν, κρατεῖσθω ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου.
 « Ὅταν θεωρῶσι τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἐπιτρόπων τῶν
 « μονῶν καὶ ἐκκλησιῶν τῶν κατὰχρωμένων τὰ εἰσδη-
 « ματα αὐτῶν, καὶ ὅταν πλύνωσι καὶ διορίζωσι τοὺς
 « ἐπιτρόπους τοὺς, μὴδεῖς ἐναντιούσθω. Ἐν ᾧ, ὡς ἐκ
 τῆς περικοπῆς ταύτης γίνεται καταφανὲς ὅτι διὰ τὴν
 ἕνεκα ἀστικῆς δίκης προσωποκράτησιν τῶν ἐπισκόπων
 καὶ τῶν ἱερέων, ἄλλοτε ἐγρεῖνέτο ἀναπορεύτως ἀδεία
 τοῦ σερί, ἡ λέξις Ἰζνι-σερ-ιλέ ἀφῆρέθη τῇ 14 μου-
 χαρρέμ τοῦ 1290, καὶ λέγει ὁ μουζακερὲς τοῦ αὐτοκρα-
 τορικοῦ διδανίου. Οὕτω δὲ οὐ μόνον ἡ ἀρχαία προνομία
 δὲν κατηργήθη, ἀλλὰ τούναντιον καὶ εἰς ἕνα ἔρον ἀπὸ
 αἰῶνων ἐν ἰσχύϊ διατελοῦντα καὶ μίαν τῶν ἀληθῶν βί-
 σεων τῶν βερaticῶν ἀποτελοῦντα, ἐδόθη, ὡς αὐτὸς προ-
 δέκα ἐτῶν πλείων ἐπέκτασις.

Ἵπολείπεται νὰ ἐξετασθῇ ἡ περικοπή, ἥτις ἐν εἴδει ἐπ-
 εξηγήσεως, προτεθῇ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 9 ρεβι-ούλ-εβδὲλ
 1296 εἰς τὰ βερatic, ἔχοντα ὡς ἐξῆς:

« Ὅταν τις τῶν ἐπισκόπων, ἱερέων, καλογήρων καὶ
 « καλογραιῶν κατηγορηθῇ ἐπὶ κακούργηματι, κρατεῖσθω
 « ὑπὸ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀνάκρισιν καὶ διαδικασίαν ἀποδει-
 « χθεΐσης δὲ τῆς ἐνοχῆς αὐτοῦ, ἐκτελεσθῶ ἀπ'εὐθείας
 « ἐν τῇ κυβερνητικῇ φυλακῇ ἡ κατὰ νόμον ἐπιβλήθησο-
 « μένη αὐτῷ ποινὴ, ἀπὸ τοῦ πατριάρχου ἀφαιρεθῇ
 « ἡ ἱερωσύνη αὐτοῦ. Ἡ προσθήκη αὕτη ἐγένετο ἐπὶ τῷ
 σκοπῷ τοῦ ἀποκρυῖναι ἀζιώσεις τινὰς ἐγεθρῆσας παρὰ
 τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν μερῶν τινῶν, οἵτινες ἠθέλη-
 σαν νὰ παρουσιάσωσιν ἑαυτοὺς ὡς ἔχοντας ἀρμοδιότητα
 ἵνα δικάζωσι κοινὰ ἐγκλήματα ἀναγόμενα εἰς τὴν ὑπὸ τὴν
 ἐγγύησιν τῶν νόμων τοῦ κράτους κειμένην δημοσίαν τά-
 ξιν. Δι' οὗτο δὲ ἐπὶ τὴν ἐπεξηγηματικὴν αὕτη περικοπὴ
 οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὰς ἀρχαίας προνομίας.

Τὸ ἀπαλλοτριῶσαι τὰ δικαστήρια τοῦ δικαίου τοῦ
 δικάζειν τὰ προσωπικά ἐγκλήματα, ἀναλίσκει δὲ τὸ καθή-
 κον τοῦτο εἰς τὰ πατριαρχεῖα ἧθελον ἀποτελέσει τὸν σγῆ-
 ματισμὸν κράτους ἐν κράτει, πρᾶγμα ὅπερ ὅλως παρ'ἄνο-
 μόν ἐστι καὶ εἰς τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου ἀντίκειται.
 Ἀλλὰ καὶ τούτου κατὰ μέρος τεθέντος, ἐκ τε τῆς πράξεως
 καὶ ἐκ τῶν ἐπιστημῶν ἀρχαίων ἀποδεικνύεται ὅτι ὁσάκις
 ἐδέησε νὰ ληφθῇ μέτρον τι κυβερνητικὸν ἢ νὰ ἐφαρμοσθῇ
 διάταξις τις τοῦ νόμου κατὰ πνευματικῶν ἀρχηγῶν καὶ
 κληρικῶν, ἐκ παλαιτάτων χρόνων ἡ λήψις τοῦ μέτρου καὶ
 ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου ἐγένετο πάντοτε ἀπ' εὐθείας ὑπὸ
 τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως, μετὰ πότης δὲ ὑποτα-
 γῆς καὶ πειθηνιότητος ἀνεγνώριζε τὸ πατριαρχεῖον τὴν
 πλήρη ἐλευθερίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως περὶ
 τὸ ἐξετάζειν τὰ εἰς τοὺς κληρικούς ἀποδιδόμενα ἐγκλήμα-
 τα τὰ ἄσχετα πρὸς τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα,

καὶ τιμωρεῖν αὐτοὺς, τρανῶς καταφάνεται καὶ ἐκ τῆς
 ἐξῆς ἀλληλογραφίας. Τὴν 19 Ὀξεμαζήλ-εβδὲλ 1283
 τὸ πατριαρχεῖον πληροφορηθὲν ὅτι πνευματικοὶ τινες
 ὑπάλληλοι προσεκλήθησαν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς ἀστυ-
 νομίας καὶ ἐξωρίσθησαν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ, ἐπέδωκεν ἐπίση-
 μον τακτῆριον, δι' οὗ ἐξητεῖτο ἵνα εἰς τὸ ἐξῆς, ὁσάκις ἕνεκα
 παρνομίων ἐγκλημάτων ἦθελον κρατηθῇ καὶ τιμωρηθῇ
 κληρικοί, γνωστοποιῇται τὸ τοιοῦτον εἰς τὸ πατριαρχεῖον,
 διὰ νὰ ἐκλέγωνται ἄλλοι εἰς τὰς θέσεις τῶν, τὸ δὲ ὑπουρ-
 γεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, ὁ διορίσθαι τότε ὁ μακαρίτης Ἀλῆ
 πασσᾶς καὶ εἰς ὁ ὑπὲρ ἦγοντο εἰσέτι αἱ θρησκευτικαὶ ὑποθέ-
 σεις, ἀπῆντησεν εἰς τὸ πατριαρχικὸν τακτῆριον διὰ τε-
 σκερὲ ὅτι τὸ ὑπουργεῖον τῆς ἀστυνομίας διετάχθη ἵνα
 ἐνεργῇ συμφώνως πρὸς τὴν αἵτησιν τοῦ πατριαρχείου.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀστικάς δίκας, ἐν ᾧ ὁ ἀρχαῖος ὁ-
 ρος εἶχεν οὕτω: « πᾶσα σχετικὴ πρὸς τὸ σε ρ ῆ δίκη τῶν
 « μητροπολιτῶν, τῶν ἐπιτρόπων καὶ ἀνθρώπων αὐτῶν
 « καὶ τῶν ἐπισκόπων μηδ' αὐτὸ ἀλλ' αὐτὸ ἀκούεσθω, ἀλλὰ
 « παραπεμπέσθω εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν διδάνιον, ἵνα θεω-
 « ρῇται ἐνώπιον τῶν περιφανῶν βεζύριδων καὶ καζασκέ-
 « ριδων», μετὰ τὴν προκήρυξιν τοῦ τανζιματίου περὶ τὰ
 μέσα τοῦ Ὀξεμαζήλ-ἀρχῆρ 1296 ἐτροποποιήθη ὡς ἐξῆς:
 « πᾶσα σχετικὴ πρὸς τὸ σε ρ ῆ δίκη τῶν μητροπολιτῶν,
 « τῶν ἐπιτρόπων καὶ ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ τῶν ἐπισκόπων
 « μηδ' αὐτὸ ἀλλ' αὐτὸ ἀκούεσθω, ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ σεργου-
 « λισλάμη παραπεμπέσθω πρὸς ἐκδίκασιν ἐν ᾧ δὲ χρό-
 « νῳ ἡ ὑπόθεσις ἐκδικάζεται ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, μὴ κλη-
 « τεύεσθω εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ μὴδεῖς κωλυέτω τοὺς
 « ἱερεῖς, οἵτινες διορίσθησαν εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ. Ἐξ οὗ
 ἐξάγεται, ὅπως ὑποδεικνύει τοῦτο ὁ τεσκερὲς τοῦ ὑπουρ-
 γείου, ὅτι ἐπετρέπη ἵνα αἱ δίκαι αἱ μὴ παραπεμπόμεναι
 ἐνώπιον τοῦ σεργουλισλάμη θεωρῶνται ἐπιτοπίως. Μετὰ
 δὲ τὴν σύστασιν τοῦ διδανίου ἀρχαῖα ἀδελφεῖ, τὴν 18 ζιλ-
 χιτζὲ 1289, ἡ περικοπὴ αὕτη τῶν βερaticῶν ἐτροποποιήθη
 ὡς ἔπεται: « πᾶσα ἀστικὴ δίκη τῶν μητροπολιτῶν, τῶν
 « ἐπιτρόπων καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ τῶν ἐπισκό-
 « πων παραπεμπέσθω εἰς τὴν πρωτεύουσιν. ἵνα θεωρῇται
 « ἐν τῇ ἀρμοδίᾳ δικαστηρίῳ» κατὰ δὲ τὴν 19 ρεβιούλ-
 εβδὲλ 1296 ἡ περικοπὴ αὕτη διορθώθη ὡς ἐξῆς: « πᾶσα
 « ἀστικὴ δίκη τῶν μητροπολιτῶν, τῶν ἐπιτρόπων καὶ
 « τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ τῶν ἐπισκόπων θεωρεῖσθω
 « ἐπιτοπίως ἐν τοῖς ἀρμοδίαις δικαστηρίοις τοῦ σερί ».

Ἐκ τῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς γενομένων τροποποιή-
 σεων συνάγονται τὰ ἐπόμενα ὅτι εἶναι ἀβάσιμος ὁ δι-
 σχυρισμὸς ὅτι ἤδη ἐτροποποιήθησαν οἱ ἔροι οὗτοι, ἐν ᾧ
 ἐξηκολούθουν ἀναγκασμένοι ἐν τοῖς ὑψηλοῖς βερaticῶν,
 καθ' ἕνα τρόπον καὶ ἀπ' αἰώνων. δεύτερον ἡ ἀρχὴ ἐστὶ, προ-
 κειμένου περὶ νόμων καὶ γενικῶν διατάξεων δέον ἵνα
 λαμβάνωνται ὑπ' ὅψιν αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς, ἐφαρμό-
 ζεται καὶ ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν προνομίων, τοῦ ὅπερ
 καὶ αὐτὸ τὸ πατριαρχεῖον πληρέστατα παρεδίδετο, κατὰ
 συνέπειαν δὲ τῆς παραδοχῆς τῆς ἀρχῆς τῶν τροποποιή-
 σεων τετράκις κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐτροπο-

ποιήθη ἡ εἰς τὰς ἀδικίας δικαίαι ἀφαιρώσα περικοπή τῶν βερατίων. Ἐνῷ δὲ ἡ τελευταία τροποποίησις σκοπὸν προϋτίθετο τὸ ἀπαλλάξαι τοὺς διαδίκους τοῦ κόπου τοῦ μεταδίδειν ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἕνεκα τῆς ἐσχάτως καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις τοῦ σερί γενομένης παραδοχῆς τοῦ συστήματος τῆς ἐφέσεως καὶ ἀκυρώσεως, ἐκ τῆς προποιομένης ταύτης προέκυψε καὶ ἕτερον ἀγαθόν, ἥτοι τὸ νὰ ἀπολαμβάνωσιν οἱ διάδικοι καὶ τὰς ὠφελείας τοῦ συστήματος τούτου· διότι ἂν αἱ τοιαῦται δίκαι ἐδικάζοντο πρωτοδικῶς ἐνώπιον τοῦ σείχουλισλάμης, οἱ διάδικοι θὰ ἔστεροντο τοῦ δικαιοῦματος τῆς ἀκυρώσεως καὶ τῆς ἐφέσεως.

Καθ' ὅσον ἀφ' ὧν τὰς περὶ διατροφῶν καὶ διαθηκῶν ἀξιώσεις, τὸ ὑπουργεῖον παρατηρεῖ ὅτι τὸ τελευταῖον τακρίριον τοῦ πατριάρχου ἀφιερῶν μὲν σελίδας τινὰς πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ὁ ὀρισμὸς διατροφῶν καὶ τὰ κατὰ τὰς διαθήκας ἀποτελοῦσι μέρος τῶν προνομιῶν τοῦ πατριαρχείου, ἀλλ' ἐν τοῖς βερατίοις οὐδεὶς ὁρος καὶ λόγος περὶ διατροφῆς ἀπαντᾷ, ἀπ' ἐναντίας περὶ τῶν διαθηκῶν ὑπάρχουσιν εἰδικαὶ διατάξεις, ἐκτὸς τῶν βερατίων, ὀρίζονται σαφῶς ὅτι αὐταὶ εἰσι τῆς ἀρμοδιότητος τῶν δικαστηρίων τοῦ σερί. Καὶ πράγματι περὶ διαθηκῶν οὐ μόνον ὑπάρχουσιν εἰδικαὶ σαφεῖς διατάξεις, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς βερατίοις εἰς τρία μέρη μνημονεύεται σαφῶς ὅτι τὰ τῶν διαθηκῶν κανονίζονται διὰ τῶν δικαστηρίων τοῦ σερί. Ἡ πρώτη σχετικὴ περικοπή τῶν βερατίων ἔχει ὡς ἀκολούθως: «ὅταν κληρικὸς ἢ λαϊκὸς τις ἀποθνήσκων « διαθήσῃ τι ὑπὲρ τοῦ πατριάρχου, τῶν μητροπολιτῶν ἢ « τῶν ἐπισκόπων, ἢ διαθήκῃ αὐτοῦ ἔστω ἐγκυρος, καὶ « ἐπὶ τούτῳ ἀκούσθωσαν ἐν τοῖς δικαστηρίοις τοῦ σερί « ῥωμαῖοὶ μάρτυρες »· ἡ δὲ δευτέρα οὕτω: « ὅταν « τινὲς τῶν Ῥωμαίων ζῶντες διαθήσῃ τι ὑπὲρ τοῦ « πατριάρχου, τῶν μητροπολιτῶν, τῶν ἐπισκόπων, τῶν « πτωχῶν τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, ἢ τῶν σχολείων « καὶ νοσοκομείων αὐτῶν λαμβανέσθω μετὰ τὸν θάνατον « αὐτῶν τὸ διατεθὲν διὰ τοῦ σερί καὶ παραδιδέσθω· ἢ δὲ τρίτη, ἔχει ὧδε: « ὅταν τινὲς τῶν χριστιανῶν διαθέ- « σωσι τὸ τρίτον τῆς περιουσίας τῶν ὑπὲρ ἐκκλησίας ἢ « μονῆς τινος αὐτῶν, ἢ ὑπὲρ τοῦ πατριάρχου, ἢ ὑπὲρ τῶν « μητροπολιτῶν, ἢ τῶν ἐπισκόπων, ἢ ὑπὲρ τῶν σχολείων « καὶ νοσοκομείων αὐτῶν, λαμβανέσθω τὸ διατεθὲν τῇ « ἀδείᾳ τοῦ σερί καὶ παραδιδέσθω ».

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν ἐπισήμων τίτλων καὶ ἀκαταμαχῆτων ἀποδείξεων στηριζόμενον τὸ συμβούλιον παραδέχεται παμφηρεῖ τὴν ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ὑπουργείου τῶν θρησκευμάτων ἐκπεφρασμένην γνώμην ὅτι οἱ ἰσχυρισμοί, οὓς τὸ πατριαρχεῖον αὐταπατώμενον προβάλλει, εἰσὶν ἀβάσιμοι, καὶ ἀπορραϊζει ὅπως ἀνατεθῇ εἰς τὸ εἰρημένον ὑπουργεῖον ἵνα ἐξηγήσῃ καλῶ τρόπῳ τὰ ἀνωτέρω εἰς τὸν πατριάρχην τῶν Ῥωμαίων.

(Ἐπονται αἱ ἀρχαῖαι τῶν ὑπουργῶν)

Σαῖδ, Ἀχμέτ-Εσσάδ, Ἐτχέμ, Ἀριφῆ, Ὀσμάν, Χασάν, Ἀκῆρ, Ἀσῆμ, Ἀλῆ-Σαῖδ, Μουνῆρ, Σουπχῆ, Κιαμίλ, Μουσταφᾶ, Χασάν-Φεχμέ.

ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ

ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΤΟΥ ΝΟΤΑΡΑ

Ὁ τὸν βίον Χρυσάνθου τοῦ αἰδίου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων ἐν τῇ « Ἐκκλ. ἀληθείᾳ » δημοσιεύσας πανοσιολ. ἀρχιμ. Κύριλλος Ἀθανασιάδης ἐπεμψεν ἡμῖν τὰς ἐκδιδόμενας ὧδε τέσσαρας ἐπιστολάς, ὡς καὶ ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς Νικολάου Μυροκορδάτου πρὸς αὐτὸν τὸν Χρυσάνθου, πρὸς ἐν ἀπευθυνομένη ἡ πρώτη τὴν ἀρετὴν ἐπαινεῖ τοῦ Χρυσάνθου, τὴν εἰς τὰ πάτρια ᾗθη καὶ τὰ δόγματα ἀπαράτρεπτον ἐμμονὴν γεραίρει, κάλλιστος ἱσταμένη ὑπογραμμὸς χαρακτῆρος πατριώζοντος, μὴ δ' ἐκτροχιάζομένου τῆς ὁρθῆς καὶ στενῆς μὲν ἀλλ' εἰς τὴν ζωὴν ἀγούσης ὁδοῦ. Αἱ λοιπαὶ τρεῖς ἀνάγονται εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Χρυσάνθου, ὡς πατριάρχου τῆς ἀγίας Γῆς, ἀλλὰ πᾶσαι τὴν ἀρετὴν ἐπιγιγνομένοις τε καὶ συγχρόνοις συνιστῶσι τοῦ μακαρίτου πρωθιερέως τῆς ἀγίας Σιών, ὕμνουσι τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας αὐταπάνηρσιν, διότι τοιοῦτον κηρύττουσι τὸν Χρυσάνθου, οἷον ἐγίνωσκον τὸν Δοσίθεον. Τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἡ πρώτη καὶ ἡ τετάρτη δημοσιεύονται καὶ ἀλλαχοῦ¹, ἀλλὰ καὶ ἀλλοῦ καὶ ἐν τῇ « Ἐκκλ. ἀληθείᾳ » δημοσιεύμεναι κεῖνται μνημεῖον ἀτρεστον πατρῶας ἀρετῆς.

Δύο σχεδὸν αἰῶνες παρήλθον ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιστολῶν τούτων, ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ γένος εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς τηρήσεως τῶν κεκτημένων ἀγαθῶν, δόγμα-τος καὶ γλώσσης· σχολαὶ συστάσαι καὶ διδασκάλους μορφώσασαι καὶ ποιμένας καὶ κήρυκας τοῦ εὐαγγελίου τὸ καθήκον αὐτῶν ἐπετέλεσαν, σώσασαι τὴν πατρῶαν κληροδοσίαν ἀσινῇ· τοιοῦτοι διδάσκαλοι ἐργαζόμενοι πάντες ἀπὸ κοινοῦ ὑπὲρ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ καὶ τούτου τυχόντες εἰσιν εἰς ἡμᾶς οὐ μόνον ἀριπρεπὲς καὶ ζηλωτὸν παραδειγμα μιμήσεως ἄξιον, ἀλλὰ καὶ καύχημα σεμνότατον, « ἐφ' οἷς μὲν τῶν ἀλλογενῶν νεμεσήσειεν ἐπι-κχυχωμένοις ».

Τῷ μητροπολίτῃ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης κύρ Χρυσάνθῳ τῷ εἵτα πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων.

Τὴν σὴν κατὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς ἐκεῖ πόλεις καὶ χώρας περιήγησιν μὴδὲν πλέον θελαύμακα ἢ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον μετὰ πολλῆς μὲν προαπῆς καὶ ἐπιδόσεως, δίχα δὲ τινος παρενθέσεως καὶ παραχαράξεως οὔτε τοῦ τρόπου, οὔτε τοῦ φρονήματος· τοῖς γὰρ τὴν τοιαύτην ἀποδημίαν καὶ περιπόνησιν ἐλομένοις μέγα τι πρόσεστι κέρδος, ἐσὸν γέ ἐστι τὸ πολλῶν ἄστεα καὶ πόλεις γνῶναι· καὶ ταῦτο

1. ἡ μὲν δευτέρα ἐκδίδεται ἐν τῷ « Ἡμερολογίῳ τῆς Ἀνατολῆς » τοῦ 1884, ἡ δὲ τετάρτη ἐξεδόθη ἐν ταῖς « ἐπιστολαῖς Ρ' Ἀλεξάνδρου Μυροκορδάτου ». Ἀνὰ δημοσιεύεται δ' αὕτη καὶ ὧδε διότι ἔχει χρονολογικὴν ἐκδόσεως, ἥς στερεῖται ἡ ἐν τῷ τεργεσταίῳ ἐπιστολαρίῳ, καὶ διότι διαφορὰς τινὰς δείκνυσιν γραφῆς, ὧν ἐσημαίωσκαμεν τὰς δύο.

τὸ μέρος τῆς εἰδήσεως, ὡς γε κατ' ἐμὲ μὴδὲν ἀπολείπεται τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, ὅσαι τὴν τοῦ παντός θεωρίαν ἐκπληροῦσι. Πολλὰ δὲ τις ἐσθ' ὅτε ζημία γίνεται τῶν πατρῶων ἡθῶν, ἃ καὶ μάλιστα φαιδρύνει τὸ ἡμέτερον γένος· ὁ πολλαῖς ἐθρήνησα καὶ κατεπένθισα, ὡς οἱ παρ' ἡμῶν εἰς ἀλλοδαπὰς ἀπιδόντες, οὐ μόνον πολλὴν ἐκείθεν ἐξήντηλσαν τῶν τρόπων μιὰν καὶ κιβδηλίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν αὐτὸν ἐκφύλοις τιτι δόγμασιν αὐτοῖ τε κατεμόλυναν, καὶ μυρίους ἄλλους τοὺς γε εὐθρεστέρους καὶ ἀφελεστέρους εἰς τὴν αὐτὴν βδελυρίαν ἐπέσυραν, καὶ εἴθε γε κατὰ τὴν ἐκπολεῖν νουαγήσειαν, οὐκ ἂν τὸ δεινὸν ἐν ξηρᾷ τοῦτο καὶ ἡθῶν καὶ ψυχῆς νουαχίον ὑπέστησαν· ἡ δὲ σὴ λογίότης, δόξα τῷ κρείττονι τῷ διὰ τοσούτων πόνων καὶ κινδύνων αὐτὴν διατηρήσαντι, μετὰ πολλῆς ἐκείθεν ὠφελείας ἀπονοστήσασα, δίδανον καὶ ψυχὴν ἐτήρησε, πλουτήσασαν μὲν, ἀλλὰ δίχα πάσης κιβδηλίας· καὶ ὡς ἀληθῶς οἷα φιλόπονος· μέλιστα, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν πικροτάτων ἀνθίων ἀγνὸν ἀπομαξαμένη τὸ τῶν ἐπιστημῶν ὑπὲρ αὐτὸ τὸ ὑμῆρτεον ἡδύτατον μέλι τούτου πάντας ἡμᾶς ἐμφορεῖ· καὶ ἐνάμεθα μὲν ἅπαντες τῶν αὐτῆς λόγων, λύμην δὲ οὐδεμίαν οὔτε προσελάθομεν, οὔτε δεδοικαμεν. Εὐγε τῶν κειμηλίων, ὧν ἡμῖν μετουσίᾳ εἰλικρινὴς ἐστὶ καὶ καθαρά, καὶ τῶν οἷαν καὶ ἐπιποθήσασιν, καὶ παρὰ Θεοῦ δι' ἔκτενοδος τῆς ἐντεύξεως ἐπιζητήσασιν· κακείνο δὲ τὴν ἡμετέραν ἐπαύξει θυμηδίαν, ὅτι γε ἔσται κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπίδοσιν πολλοῖς ὑπόδειγμα. Βιωῆς ἄρα ἐπιμήκιστον καὶ παιδὰς ἑλλήνας Χριστῷ ἐκπαιδεύοις τὴν ἀκριβεῆ ταύτην καὶ τῶν οἷαν προσήκουσαν τῇ κατ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ διδασκαλίαν . . .

Ἀλεξάνδρος Μαυροκορδάτος.

Ἐπιστολὴ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν πανοσιώτατον Νεόφυτον αὐτάδελφον τοῦ Χρυσάνθου πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ ἐπίτροπον τοῦ Π. Τάφου, μετὰ τὴν ἐκλογὴν.

Πανοσιώτατε καὶ λογιώτατε ἐπίτροπε τῶν σεβασμιῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ προσκυνημάτων, ἐμοὶ δὲ προσφιλέστατε, τὴν σὴν πανοσιότητα χαιρετῶ καὶ ἀσπάζομαι. Κύριος ὁ Θεὸς δικτηροῖ αὐτὴν ἐν ὑγείᾳ καὶ εὐημερίᾳ διηγεκεῖ. Ἐγραψα καὶ πρότερον κοινῶς τοῖς αὐτόθι τὸν θάνατον τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀσιδίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κύρ Δοσιθέου τοῦ Θεοῦ τῆς, καὶ τὸν προδιδοσμένον εἰς τὸν αὐτὸν ἀποστολικὸν θρόνον τοῦ μακαριωτάτου καὶ σοφολογιωτάτου πατριάρχου κύρ Χρυσάνθου, τοῦ ἀδελφοῦ τῆς, καὶ νῦν αὖθις γράφω, ὅτι ὁ προδιδοσμένος τῆς αὐτοῦ μακαριότητος ἐγίνε νόμιμος καὶ κανονικός, καὶ μετὰ γνώμην τοῦ μακαρίτου πατριάρχου κύρ Δοσιθέου, καθὼς ἐφανέρωσε τὴν γνώμην του καὶ ἐκ στόματος ὠνομάτισεν εἰς τὸν παναγιώτατον οἰκουμενικὸν πατριάρχην τὸ πρόσωπον τὸ διαδεχόμενον τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων· τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τοῦ λόγου μας ἐδήλωσεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διαθήκην του διὰ τῶν περιστάτικων τὸν νῦν μακαριώτατον κύρ Χρυσάνθον ἐδήλου διάδοχόν του.

Καὶ λοιπὸν κοινῇ γνώμῃ τῆς συγκροτηθείσης ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνταῦθα ἱερᾶ συνόδου, συνακουσάντων καὶ ἡμῶν, ἐγίνε, Θεοῦ εὐδοκούντος, ἡ μεταβολὴ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου κύρ Χρυσάνθου εἰς τὸν ἀποστολικὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων μετὰ τρόπον εἰρηνικόν, ἀκολουθήσῃ καμμία ἐνόχλησις παρὰ τινος ἢ ζημίας· καὶ ἐπὶ τούτῳ ἅπαντες ἐδοξάσαμεν τὸν Θεόν, ὅπου ἐπισκέπτεται τοὺς ἁγίους τόπους, καὶ ἡ πανοσιότης σου ἂν καλὰ ἡξεύρω πῶς πάντοτε ἐξήτει καὶ ἔγραπεν εἰς τὸν αἰμνηστον πρώην Ἱεροσολύμων κύρ Δοσιθέον νὰ τὴν μετακινήσῃ ἀπὸ τὴν ἐπιστάσιν αὐτὴν τῆς ἐπιτροπικῆς, καὶ δὲν τὸ ἔσπεργεν ἡ μακαριότης του, ὅμως διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καὶ εὐλάβειαν καὶ εὐπείθειαν δὲν ἀντέλεγεν, ἀλλ' ἐδέχετο ἵνα ἔχῃ αὐτὴν τὴν φροντίδα καὶ τὸ βῆρος τῆς ἐπιστάσεως, καὶ λοιπὸν καὶ τῶρα διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ νῦν μακαριωτάτου πατριάρχου τοῦ ἀδελφοῦ τῆς, εἶτι δὲ καὶ διὰ χάριν ἡμετέραν ὅπου ἀγαποῦμεν τὸ ἀζήμιον τοῦ ἁγίου τάφου, καὶ ἔχομεν εὐλάβειαν εἰς αὐτὰ τὰ ἅγια προσκυνημάτα, θέλει ὑποφέρει αὐτῆς τῆς ἐπιστάσεως τὴν φροντίδα διὰ νὰ γίνεταί καὶ ἡ τρέπουσα κυβερνήσις εἰς τὰ αὐτόθι· καὶ ἐρχομένου σὺν Θεῷ εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν Ἱερουσαλὴμ τοῦ νῦν μακαριωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κύρ Χρυσάνθου, θέλει γέινει ἐλεῖνο ὅπου ἤθελε φανῇ εὐλογον ἀναμεταξύ. Καὶ λοιπὸν ὅς ἔχῃ τὴν ἐπιστάσιν αὐτὴν καὶ φροντίδα ἕως τῆς παρουσίας τῆς αὐτοῦ μακαριότητος· Ἀς ἔχω δὲ τίμιον αὐτῆς γράμμα μετὰ καὶ τῶν εὐχῶν αὐτῆς, ἧς οἱ χρόνοι εἴησαν πολλοὶ καὶ ἀγαθοί. πψζ' Φεβρ. κε'

τῆς σῆς πανοσιότητος εἰς τοὺς ὀρισμούς.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

Ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ πρὸς πάντας τοὺς ἀγιοπατέρας περὶ τοῦ προδιδοσμοῦ τοῦ Χρυσάνθου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἰαννιερύτατοι ἀρχιερεῖς, οἱ ὑποκαίμενοι τῷ ἀποστολικῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ οἱ λοιποὶ πανοσιώτατοι ἱερομόναχοι καὶ ἐσιώτατοι μοναχοί, τὴν ὑμῶν ἱερότητα χαιρετῶ καὶ ἀσπάζομαι. Κύριος ὁ Θεὸς διαφυλάττει ὑμᾶς ἐν ὑγείᾳ καὶ εὐημερίᾳ διηγεκεῖ. Τὸ παρὸν εἶναι πρῶτον μὲν νὰ δώσωμεν τὸν προσήκοντα ὑμῖν χαιρετισμὸν, καὶ δευτέρον νὰ φανερώσωμεν πρὸς ὑμᾶς, ἂν καλὰ καὶ νὰ ἐγράψαμεν καὶ πρότερον ἐν συντομίᾳ ὅτι, ἐπειδὴ ὁ μακαριώτατος πατριάρχης πρώην Ἱεροσολύμων κύρ Δοσιθέος ἐπλήρωσε τὸ κοινὸν χρέος, καὶ ἀπεδήμησεν εἰς τὰς αἰωνίους τῶν δικαίων μονὰς, ἐπροβιβάσθη μετὰ τὴν γνώμην πάντων τῶν ἐνταῦθα ὀρθοδόξων χριστιανῶν καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου τῶν ἀρχιερέων εἰς αὐτὸν τὸν ἀποστολικὸν θρόνον τοῦ πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων κύρ Χρυσάνθος, ὅντας γνώστην θέλημα τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ πᾶσιν ἡμῖν γνώριμος καὶ ἡγαπημένος· εἰς τοῦ ὁποῖου τὸν προδιδοσμένον ἦτο σύμφηρος καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἀσιδίου πατριάρχου κύρ Δοσιθέου, καθὼς δὲν λανθάνει ὑμᾶς· ἐπειδὴ

ἤξεύρετε καλὰ πῶς ἡ γνώμη του εἰς τὸν νῦν μακαριώ-
 τατον κύρ Χρυσάνθον ἔκλινε πάντοτε, ἀλλὰ καὶ πρὸς
 ἡμᾶς πολλάκις τὸ ἔλεγε καὶ ἐγγὺς τοῦ θανάτου γενόμε-
 νος ἐν τῇ προγραφείσῃ διαθήκῃ καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ἐντρυφα-
 σθείσῃ τὸν μακαριώτατον κύρ Χρυσάνθον ἐδήλου διάδο-
 χόν του. Τούτου λοιπὸν τῇ γνώμῃ, ὡς ἐμπνευσθείσῃ παρὰ
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος, συναινεσάσης καὶ τῆς ἱερᾶς συνό-
 δου, ἔγινε νομίμως καὶ κανονικῶς ἡ μετὰθεσις εἰς τὸν
 ἀποστολικὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων τοῦ
 μακαριώτατου πατριάρχου κυρίου Χρυσάνθου μετὰ τρόπον
 ἡσυχῶν καὶ εἰρηνικῶν, χωρὶς νὰ ἀκολουθήσῃ καμμία
 ζημία. Καὶ λοιπὸν θέλετε ἔχει τὴν αὐτὴν ἀγάπην καὶ
 εὐνοίαν καὶ εὐλάβειαν εἰς τὴν μακαριότητά του, καθὼς
 καὶ εἰς τὸν πρὸ αὐτοῦ πατριάρχην κύρ Δοσίθεον, τὸν καὶ
 θεῖον αὐτοῦ, καὶ θέλετε συμφροντίζει αὐτοῦ τῆς ἐκκλη-
 σίας καὶ τῶν χριστιανῶν, φυλάττοντες καὶ πρὸς ἀλλή-
 λους τὸν σύνδεσμον τῆς πνευματικῆς ἀγάπης, καὶ τὴν
 χριστοπαρόδοτον εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν, τὸ ὁποῖον μακρά-
 νοντες καὶ ἡμεῖς, θέλωμεν γάρῃ, ἐπειδὴ καὶ ἔχομεν εὐλά-
 βειαν εἰς τὸν ζωδόχον τάφον, καὶ εἰς ὅλα τὰ ἐν Ἱερου-
 σαλὴμ σεβάσματα προσκυνήματα, καὶ ἀγαποῦμεν τὴν
 εἰρηνικὴν κυβερνήσιν, καὶ τὴν ἀνενοχλησίαν αὐτῶν, καὶ
 δὲν λείπομεν ἀπὸ τῆς δυνατῆς συνδρομῆς. Ἄς ἔχω δὲ
 τίμιον ὕμνον γράμμα δηλωτικὸν παντὸς γρειώδους, ἔτι
 δὲ καὶ τὰς εὐχὰς ὕμνων, καὶ οἱ χρόνοι ὕμνων εἴησαν
 πολλοὶ καὶ ἀγαθοί. αἱ.β. Φεβρ. κε'.

τῆς ὕμνων ἱερότητος εἰς τοὺς ὁρισμούς

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

Ἔτιρα τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἅπανσαν τὴν ἀγιοταφειτικὴν ἀδελφώ-
 τητα περὶ τῆς μεταθέσεως τοῦ μακαριώτατου Χρυσάν-
 θου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων.

Πανιερώτατοι ἅγιοι ὀρχιερεῖς, αἰδεσιμώτατε ἅγιοι ἐπί-
 τραπε, πανοσιώτατοι ἡγούμενοι, δσιώτατοι ἱερομόναχοι
 καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες, ὅσοι συμπληροῦτε τὴν ἁγίαν σύνα-
 ξιν ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ, ἐμοὶ προσφιλέ-
 στατοι καὶ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης ἀδιστάπτως
 ἐν μιᾷ συμπνοίᾳ συνημμένοι, τὴν ὑμετέραν θεοσε-
 βειαν ἀσπάζομαι καὶ περιπτύσσομαι. Κύριος ὁ Θεὸς δια-
 τηρήσοι ὑμᾶς ἐν ὑγιείᾳ καὶ ἀγαλλιάσει καὶ εὐθυμερίᾳ διη-
 νεκίᾳ εἰς δόξαν τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ. Δὲν λανθάνει
 τὴν ὑμετέραν γνώσιν ὅτι διὰ τετραράχοντα σχεδὸν ἔτη
 ἕως οὗ μετέστη εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς ὁ μακαριώτατος
 καὶ ἁγιώτατος καὶ θεοσοφώτατος δεσπότης καὶ πατριάρ-
 χης τῆς ἁγίας πόλεως τῶν Ἱεροσολύμων ὁ αἰδίδιμος ἐκεῖ-
 νος κύριος Δοσίθεος συνεζήτησεν μετὰ ἀδιστάπτου ἐνωσιν
 ἀμφοτέρω κατὰ θεῖον ζῆλον, προθυμούμενοι καὶ ἐνεργοῦν-
 τες τὴν περιφρούρησιν τῶν ἁγίων προσκυνημάτων, με-
 χατισερφία καὶ ἄλλα ἐξωτερικὰ γράμματα, καὶ ἂν δὲν
 ἐπαρχαυροῦσεν ὁ Θεὸς νὰ ἀναχωρήσω μετὰ τὴν πρεσβείαν
 εἰς ἀλλοδαπὴν γῆν, ἴσως νὰ μὴν ἀκολουθοῦσε καὶ ἡ ἀπο-
 ξένωσις ὅπου ἔγινε· μεταστάντος δὲ εἰς τὴν ἀγίῳ ζῶν

τοῦ ἀειμνήστου καὶ μακαρίτου, δηλ. ψυχῇ καὶ διανοίᾳ δὲν
 ἀφῆθη νὰ εἰσπηδῇ κίνενας ξένος, ὡς ἔσπευδόν τινες,
 ἀλλὰ ἔγινεν ἡ μετὰθεσις τοῦ νῦν μακαριώτατου πατριάρ-
 χου καὶ δεσπότη κυρίου Χρυσάνθου, γνωρίζοντας τὴν αὐ-
 τοῦ μακαριότητά ἀγιώτατον τοῦ ἁγιωτάτου θρόνου τῆς
 Ἱερουσαλὴμ, ὡς ἱεράρχην στολισμένον πρῶτον μετὰ φυσι-
 κὰ χαρίσματα, φρόνησιν, σωφροσύνην, δικαιοσύνην καὶ
 ἀνδρείαν· ἔτι δὲ νήροντα καὶ διὰ παντὸς ἀγρυπνόν· ἀκόμη
 κεκοσμημένον μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν σοφίαν καὶ ἐξωτε-
 ρικὴν πολυμαθειαν, καὶ ἥθος καὶ τρόπον ἀρχιερεῖ προσή-
 κοντα· τὸ δὲ κορυφαῖόν του πλήρη φόβου Θεοῦ καὶ ἀμω-
 μήτου εὐσεβείας καὶ ἄλλης ἀρετῆς· τῶν ὁποίων τὴν ἀπα-
 ριθμῆσιν δὲν συγχωρεῖ τὸ ὕψος μιᾶς ἐπιστολῆς, καὶ διὰ
 τοῦτο ὄχι μόνον εἰς τὸν προδιδασκτὸν τῆς αὐτοῦ μακαριό-
 τητος ἐστάθημεν ὑπέρμαχοι, φυλάττοντες τὴν τιμὴν καὶ
 τὴν σύστασιν καὶ τοῦ ἁγιωτάτου θρόνου καὶ τοῦ σεθα-
 σμιωτάτου τούτου προσώπου· καὶ ἀκολούθως εἰς πάσας
 τὰς τυχούσας χρεῖας ἐφύλαξα τὸν αὐτὸν τόνον καὶ τὴν
 αὐτὴν σπουδὴν καὶ ἐγὼ, καὶ ὁ υἱός μου ὁ μέγας λογοθέ-
 τῆς καὶ μέγας ἐρμηνεύς, ἔχοντες ἀμφοτέροι καύχημα
 τὴν ὑπηρεσίαν τῶν θεοθαδίστων προσκυνημάτων· ἡ ὁποία
 ζῆσις καὶ προθυμία θέλει φυλαχθῇ μέχρις ἐσχάτης ἀνα-
 πνοῆς. Περιττὴ εἶναι ἡ κάθε πολυλογία· ἰδοὺ ἡ ζωσα οὐ
 μόνον τοῦ μακαρίτου ἐκείνου καὶ αἰδίδιμου ἡμετέρου πα-
 τρός καὶ πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσπότη Χρι-
 στοῦ εἰκῶν, καὶ διὰ ζωτῆς φωνῆς ὅταν φθάσῃ σὺν Θεῷ
 θέλει διηγηθῇ τὰ πάντα, καὶ θέλωμεν ἔχει τὰς εὐχὰς καὶ
 εὐλογίας πάσης τῆς ἁγίας συνάξεως, καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς
 ἀφέσεως τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν θεοπειθῆς μνημόσυνον·
 ἔτι δὲ ζέουσιν ἡ θεοφροσύνη αὐτοῦ μακαριότητος ἱεῖω ζή-
 λῳ καὶ βαθυτάτῃ φρονήτει περιήλασμένη, θέλει προβάλλει
 ὅσα ἐνταῦθα ἐκοινωνογήθησαν περὶ τῆς ἐφετῆς
 ἀποκαταστάσεως τῶν ἁγίων προσκυνημάτων, καὶ τῆς
 ἐπαναλήψεως αὐτῶν, καὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ ἀποστολι-
 κοῦ τούτου θρόνου διὰ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ κάθε λογῆς
 ἐξωθεν ἐπίθεσιν, ὅτι ἔχομεν χρέος νὰ προσταχθώμεθα
 τὰς μελλούσας δυσκολίας καὶ ζημίας, ὄντα ἀπρόοπτα τὰ
 τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου· καὶ ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσις [δὲν] εἶναι
 μερικὴ καὶ ἰδική, ἀλλὰ κοινωφελὴς καὶ συστατικὴ τοῦ
 ἁγιωτάτου τούτου θρόνου, ἔχοντες ἡ μακαριότης τοῦ θεῖου
 σκοπὸν πρὸς κυβερνήσιν τοῦ ἁγίου θρόνου εἰς τὸν καιρὸν οὐ
 μόνον τῆς οἰκονομίας καὶ διοικήσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ
 μετέπειτα, αἱ κυριώταται καὶ ἀναγκαιόταται ὑποθέσεις νὰ
 κυβερνῶνται οὐχὶ αὐτοδεσπότης καὶ αὐτοθελήτως, ἀλλὰ
 σκέψει καὶ γνώμῃ κοινῇ καὶ τρόπῳ πρέποντι τῇ κοινωφελείᾳ
 διαγωγῇ, θέλει προβάλλει ἀφ' ἑαυτῆς τῆς τὰ κοινὰ κοινῇ.
 Καὶ λοιπὸν ἐπομένως καὶ ἡ ὑμετέρα θεοσεβεία διὰ τῆς
 ἐπικλήσεως τοῦ παναγίου Πνεύματος θέλετε στοχασθῇ
 τὰ προβαλλόμενα μετὰ κοινὴν σύμπνοιαν, καὶ θέλετε ἀπο-
 φασίσει μετὰ θεῖον ζῆλον εἰς αἰώνιον διαμονὴν τὰ καλὰ καὶ

1. καὶ σὺ φωνή τοῦ ἔχει ἡ ἐν Τεργέστη ἐκδοσις.

2. ἡ μακαριότης τὸν θεῖον ἔχει ἡ Τεργεστία ἐκδοσις.

συμφέροντα. Ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ κοινῇ πάντας, καὶ ἕκαστον ἰδίᾳ κατὰ τὸν βαθμὸν αὐτοῦ παρκαλοῦμεν νὰ ἀπιδρώσῃτε εἰς τὴν κοινὴν ὠφέλειαν τὰ ἰδία θελήματα μὲ τὴν ὑποταγὴν συσσωματούμενοι τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, διὰ νὰ καταργηθῇ ὁ πατὴρ τῶν σκανδάλων καὶ τῆς διχονοίας, καὶ νὰ ὑψωθῇ τὸ ἅγιον ὄνομα τοῦ παναγίου Θεοῦ· τὴν ὁποίαν σύμπνοιαν καὶ ὁμόνοιαν μαρτυροῦντες καὶ ἡμεῖς καὶ πάντες οἱ χριστιανοὶ καθένας κατὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἐπιτηδεύειν θέλομεν ὑπηρετῆσαι προθύμως καὶ ἀόκνως τοῖς σεβασμίσι προσκυνήματιν, οὐδεμίαν ἀντιμισθίαν ἐπιζητοῦντες, ἀλλ' ἢν ὑπεσχήθῃ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ δούλοις· ᾧ δόξα καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, ὡμὴν δὲ ἔλεος καὶ εὐχολογία καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Ἀμή, σептмевбріу х'.

Τῆς ὑμετέρας ἀγίας συνάξεως ἐν Χριστῷ υἱός, καὶ εἰς τοὺς ἑορσμούς

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

Ἀπόσπασμα ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου βοεβόδα, πρὸς Χρυσόστονον τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων.

... Περὶ δὲ τοῦ πολυγνίου τοῦ νῦν Βουρλίᾳ ὀνομαζομένου, ὅτι εἶναι ἡ πάλαι Κλαζομένων πολιτεία, εὐχαριστοῦμεν τῇ ὑμετέρᾳ μακαριότητι ὅπου ἐβεβίωστε τὴν παρατήρησίν μας, ἣν οὐ πρὸ πολλοῦ καὶ τῷ λογιωτάτῳ ἀνεψιῷ αὐτῆς δόκτορι Δημητρίῳ ἐκοινοποιήσαμεν, καὶ εἰς τὰ σύμμικτά μας πρὸς τοὺς ἄλλοις ἐσημειώσαμεν· ὅτι δὲ καὶ ἡ Τέως ἡ πατρίς τοῦ Τηρίου ποιητοῦ Ἀνακρέοντος, (καθὼς δὲν ἀμφιβάλλομεν πῶς ἐπαρατήρησε καὶ ἡ ὑμετέρα σοφωτάτη μακαριότης) ἂν δὲν εἶναι τὸ φρούριον τὸ ὀνομαζόμενον Τσεσμέ· ἀντικρὺ τῆς Χίου, εἶναι ἐκεῖ περὶ· καὶ ἐπειδὴ εἰς τοὺς ἐνεστῶτας καιροὺς οὐδεὶς ἄλλος ἐστάθη νὰ κάμῃ τοιαύτην καὶ τοσαύτην σοφὴν περιήγησιν, καθὼς ἡ ὑμετέρα μακαριότης, δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ὅσα ἐπαρατήρησε θέλει τὰ ἐκδώσει εἰς κοινὴν ὠφέλειαν, ἢ καὶ ἡμῖν τοῖς θαυμαζοῦσι καὶ διηνεκῶς γεραίρουσι τὸ πολὺ γουν τῆς σοφίας τῆς.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΘΕΟΦΑΝΕΙΩΝ

Μετὰ τὴν ἐορτὴν τῆς τοῦ Σωτῆρος γεννήσεως χρονολογικῶς ἀπαιτεῖται νὰ σύρωμεν ὀλίγας γραμμὰς περὶ τῆς δευτέρας δεσποτικῆς ἐορτῆς, ἵνα οὕτως ἐν τῷ μετὰ χεῖρας τεύχει τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» περὶ ἐκάστης τῶν μεγάλων δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἐορτῶν ὁ ἀρχὼν γένηται λόγος. Ἀρχαιότερον τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγεννῶν ἡ Ἐκκλησία ἐώρταζε τὴν ἡμέραν ταύτην, εὐθὺς δὲ ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος βλέπομεν ὀριζομένην τὴν 6 ἰανουαρίου ὡς ἡμέραν, καθ' ἣν ἐβαπτίσθη ὁ Κύριος¹, καὶ τὴν ἐορτὴν ταύτην ὀνομαζομένην Ἐπιφάνεια, ὅπερ ὁ καρδινάλιος Noris²

νομίζει ἐρμηνευόμενον διὰ τῆς λέξεως παρουσία, σημαίνουσας τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι τοῦ Υἱοῦ παρουσίαν τοῦ πατρὸς· ἐκ τῶν ἐθνικῶν ἱστορικῶν τῶν πρώτων αἰώνων ὁ Ἀμμειανὸς Μαρκελλίνος ἀναφέρει τὴν ἐορτὴν ταύτην³ γινώσκομεν δ' ἐκ τῶν πατέρων τῆς οὐτικῆς ἐκκλησίας ὅτι αἱ ἐν τῇ δύσει ἐκκλησίαι ἐώρταζον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῶν Θεοφανείων τὴν προσκύνησιν τῶν μάγων, ἥς μνήμην ὡς καὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν ποιμένων ἢ ἀνατολικῆ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ποιεῖται τῇ 25 δεκεμβρίου· ἐνῷ δ' αἱ ἐν τῇ δύσει ἐώρταζον τῇ 6 ἰανουαρίου· ἣν μνήμην τοῦ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας Θαύματος⁴, αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀφρικῆς προσετίθεσαν⁵ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ τετάρτην ἐορτὴν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ θαύματος, καθ' ἣ ὁ Σωτὴρ ἐξόρτασε διὰ πέντε ἄρτων πέντε χιλιάδας ἀνθρώπων. Λόγοι πολλοὶ ἀνατολικῶν πατέρων εἰς τὴν ἐορτὴν ταύτην, ὡς Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, Γρηγορίου τοῦ Νεοκαισαρείας, τοῦ Χρυσόστομου καὶ Σωφρονίου Ἱεροσολύμων δεικνύουσιν ὅτι ἡ ἐορτὴ τῶν Θεοφανείων ἀρχῇ ἐν ἐπανηγυρίζοντο μεγαλοπρεπέστατα, καὶ κατ' αὐτὴν οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ ἑξαρχοὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διοικήσεων κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἀπέλυον εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπους τὰς ἐπιστολάς, αἰτίνες ὠρίζον τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἤθελον ἐορτασθῇ τὸ πάσχα καὶ αἱ λοιπαὶ κινήται ἐορταὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ⁶.

Παρὰ τοῖς χριστιανοῖς τῶν πρώτων αἰώνων ἐθιμὸν τι συγκινητικὸν ἐπεκράτει, ὃ δίδεσεν ἡμῖν ὁ ἱερός Χρυσόστομος· «αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμέρα—λέγει—καθ' ἣν ὁ Χριστὸς ἐβαπτίσθη καὶ τὴν τῶν ὑδάτων ἡγάγετο ρύσιν· διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐν μεσονυκτίῳ κατὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην ἅπαντες ὑδρεύονται, καὶ οἷκαδε τὰ νάματα ἀποτίθενται, καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον φυλάττουσιν, ἅτε δὴ σήμερον ἁγιασθέντων τῶν ὑδάτων. Καὶ τὸ σημεῖον γίνεται ἐναργές, οὐ διαφθειρομένης τῆς τῶν ὑδάτων ἐκείνων φύσεως τῷ χρόνῳ, ἀλλ' εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον, καὶ δύο καὶ τρία πολλάκις ἐτη τοῦ σήμερον ἀντληθέντος ὕδατος ἀκραίου καὶ νεαροῦ μένοντος, καὶ μετὰ τοιοῦτον χρόνον τοῖς ἄρτι τῶν πηγῶν ἐξαρπασθεῖσιν ὕδασι ἀμιλλωμένους». Πραδύτερον ἡ συνήθεια αὕτη ἐν τισὶ μέρεσιν ἐτηρεῖτο κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ ἔτους, τὸ ὑδρεύεσθαι δηλονοῦν, εἰ καὶ ἄλλοθεν ἔχει τὴν καταγωγὴν τὸ ἔθος τοῦτο, μέχρι δ' ἡμῶν ἔθνος ἱερὸν κρατεῖ τὸ φυλάττειν οἷκαδε ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ κατὰ τὴν 6 ἰανουαρίου ἁγιαζόμενον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὕδωρ· τὰ ἔθνη ταῦτα παρὰ τοῖς χριστιανοῖς τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν ἐν χρήσει, ὃ

3. Ἀμμειαν. ΚΑ', 2.

4. Τερτυλλιανὸς παρὰ Tillemont Vie de Jesus Christ, E', 3· βλ. τοῦ ἁγίου Λέοντος ἐπιστολὴ εἰς τὰ Θεοφάνεια· τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ Χρυσολόγου ἐπιστολὴ PNZ' εἰς τὴν αὐτὴν ἐορτὴν.

5. βλ. τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἐπιστολὴ 10' de tempore.

6. Martigny diction. des antiquités chretiennes ἐκδ. 1877, σελ. 316.

1. Κλήμ. Ἀλεξ. Στρωμ. Α', α'.

2. Noris dissertatio II de epoch. Syro-Maced. 4.

δ' Ἐπιφάνιος γράφει ὅτι τοῦτο ἐτέλουν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἐν Κανᾷ θαύματος⁷. Ἐν ταῖς ἱεραῖς τοῦ Ἀθω μοναῖς τῇ ἐπιούσῃ τῆς ἐορτῆς τῶν Θεοφανείων καὶ μάλιστα ἐν τῇ τοῦ Διονυσίου, καθὼς ὁ Νικηδῆμος γράφει⁸, ἕτερον ἔθνος ἦν ἐν χρήσει, ἡ ἀναγινώσκεται δηλονότι ὁ εἰς τὸ βάπτισμα λόγος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, οὗ ἡ ἀρχὴ «Χθὲς τῇ λαμπρᾷ τῶν φώτων ἡμέρᾳ». Ἡ ἱστορία τῶν ἐορτῶν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας δέον ἡ ἀναγράφει, κατὰ καθήκον, εἰ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην μεγαλοπρέπειαν, μετ' ἧς ἐτελεῖτο ἡ μεγάλη ἐορτὴ τῶν Θεοφανείων ἐπανήγαγεν εἰς ἐνέργειαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἡ Α.Θ.Π. ὁ πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Ι'.

Δύο κανόνες ἔχομεν πεποιημένους καὶ εἰς τὴν ἐορτὴν τῶν Θεοφανείων, τὸν μὲν ἐν πεζῷ λόγῳ ὑπὸ Κοσμᾶ ἐπισκόπου Μαίτουμα, τὸν δὲ ἱαμβικὸν ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Δεμασκηνοῦ, ἀμφοτέρω δὲ οἱ κανόνες οὗτοι τὴν λέξιν καὶ τὴν ἔννοιαν ἐδανείσθησαν, ὡς εἰκὸς, ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀρχαίων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων· τοῦτο δ' ὡς γνωστὸν τοῖς καὶ ἄλλοις δακτύλῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἀψάμενοις ἐπιβάλλεται ὑπὸ ῥητῶν διαταξέων τῆς Ἐκκλησίας, ἰδίως τοῦ ΝΘ' κανόνος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ καὶ ἰδίου κανόνος τῆς ἐν Βρυλλῆαις τῆς Ἰσπανίας συνόδου· ἀναλυτικὰ τις βραβεῖα τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ δείκνυσιν τὸ τοιοῦτο καὶ γνωστὸν καθίστησιν εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας καὶρὸν εὐρυτέρως μελέτης. Οὕτω τὸ τέλος τοῦ εἰρμῶς τῆς Α' ὥδης τοῦ πεζοῦ κανόνος «ὁ κραταιὸς ἐν πολέμοις Κύριος» ἐλήφθη ἐκ τῆς Ἐξέδου καὶ τοῦ Δαβὶδ, ἐνθα «Κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ» «Κύριος συντρίβων πολέμους» ὀνομαζέται⁹. Τὸ τέλος τοῦ Α' τροπαρίου τῆς Α' ὥδης «ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων Κύριος» ἐλήφθη ὡσαύτως ἐκ τῆς Ἐξέδου¹⁰, τὸ δ' ὅλον τροπάριον ἐκ τοῦ Δαβὶδ ἐστὶν ἠρῳοποιημένον, λέγοντος «οὐ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος· συ συνέθλασας τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος»¹¹. Ὁ εἰρμὸς τῆς Γ' ὥδης αἰσχρὸν ὁ διότι τοῖς βυζαντινοῖς ἡμῶν ἐλήφθη ἐκ τῆς ὥδης Ἀννης τῆς προφῆτιδος¹², τὸ δὲ Α' τροπάριον τῆς αὐτῆς ὥδης ἐστὶν ἠρῳοποιημένον ἐκ τῶν τοῦ Ἡσαΐου, λέγοντος αὐτοῦ ἀντιφάσις ἡ οὐ τίς τίκτουσιν ῥῆξιν καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσα, εἰ πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μάλλον ἢ τῆς ἐχούτης τὸν ἄνδρα¹³. αὐτὸς δ' ὁ μεγαλοφωνώτατος τῶν θείων προφητῶν ἐδάνεισε τὸ γράμμα τοῦ Β' τροπαρίου τῆς Γ' ὥδης, λέγων αἰωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, εὐθεῖας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν¹⁴.

7. Ἐπιφάν. κίρσις ΝΑ', 30.

8. Νικηδ. Συνεξ. 7 ἰανουαρίου ἐν ὑπόθετῳ.

9. Ψαλμ. κη', 8. Ἐξέδ. ιδ', 1.

10. Ἐξέδ. ιε' 8.

11. Ψαλμ. εγ', 14.

12. «ὁ ὅστις ἰσχύει τοῖς βασιλεῦσιν... ὡφύσει κίρας χριστῶν αὐτοῦ» κατὰ Α' Βασιλ. 6', 2, 10.

13. Ἡσαΐου νδ', 1· ἡ ἔρημος ἀλλογορεῖται εἰς τὴν ἐξ ἔθνων ἐκκλησίαν, ἡ δ' ἐχούσα ἄνδρα εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν συνταγωγὴν.

14. Ἡσαΐα, 3.

Τοῦ εἰρμῶς τῆς Δ' ὥδης καὶ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα ἐδάνεισαν τῷ μελωδῷ Κοσμᾷ οἱ προφῆται Ἀββακούμ καὶ Ἡσαΐας καὶ Δαβὶδ καὶ ὁ οὐρανοδόμων ἀπόστολος¹⁵, ὅστις καὶ τὸ Α' τροπάριον τῆς αὐτῆς ὥδης ἐνέπνευσεν¹⁶, ἐνῶ τὸ Γ' ὁ προφητὰνᾶξ¹⁷. ἄλλως δὲ ἡ προσωποποιεῖ ἀπρητεῖτο ἐνταῦθα, κατ' αὐτὴν τὴν συνῆθειαν, ἣν ἀπαντῶμεν ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ· ἐμάνθανε τῆς Γραφῆς τὸ ἔθος—λέγει ὁ χρυσορρήμων—ὅτε γὰρ βούλεται μέγα τι χρηστὸν ἢ μέγα λυπηρὸν ἀπαγγεῖλαι, καὶ αὐτὰ τὰ ἄβυσσα αἰσθάνεσθαι φησιν· οὐκ ἐπειδὴ πισθάνεται, ἀλλ' ἵνα τὸ μέγεθος παραστήτῃ τῶν συμβαινόντων¹⁸. Εἰς σύνθεσιν τοῦ εἰρμῶς τῆς Ε' ὥδης ὁ ἱερὸς Κοσμᾶς ἐνέπνευσεν ἀπὸ τῶν τοῦ κορυφαίου Πέτρου καὶ τῶν τοῦ Παύλου¹⁹, ἐνῶ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Α' καὶ τοῦ Β' τροπαρίου τῆς αὐτῆς ὥδης ἐδανείσθη ἀπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου²⁰. Τὸν εἰρμὸν τῆς Σ' ὥδης ἠρῳοποίησε ὁ μελωδὸς ἐκ τῆς εἰς τὰ φῶτα ἡμιλίας Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὅστις περὶ τοῦ Προδρόμου γράφει «ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι ὁ λυχνὸς τῷ ἡλίῳ φησιν· ἡ φωνὴ τῷ λόγῳ· ὁ φίλος τῷ νυμφίῳ· ὁ προδραμὸν καὶ προδραμούμενος τῷ φανέντι καὶ φανηρομένῳ· ἡ σύγκρισις τῶν τριῶν τούτων στίχων πρὸς τὰ τοῦ εἰρμῶς δηλονοῖ τοιοῦτο, δηλοῖ δὲ φανερώς ὅτι καὶ τὸ Α' τροπάριον τῆς ὥδης ταύτης ἐκ τῶν τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου ἠρῳοποίησε, καὶ τὸ Β'. Ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ὡσαύτως ἐνέπνευσε τὸν ἱερὸν Κοσμᾶν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ Β' τροπαρίου τῆς Ζ' ὥδης, ἧς μικρὰ τις σύγκρισις πρὸς τὰ τοῦ Ναζιανζηνοῦ πατρὸς· οὐχὶ ἄτκοπος²¹· περιεργον δ' ὅτι ὁ ὑμνωδὸς Κοσμᾶς, ὡς ἐν τῷ κανόνι τῶν Χριστουγέννων οὕτω καὶ ἐν τῷ τῆς ἐορτῆς τῶν Θεοφανείων ἀρεκτὴν ὕλην ἐκ τῶν τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου παραλαμβάνων καὶ δανειζόμενος μεταπλάττει ἀριστα καὶ τεχνικώτατα.

15. Ἀββακ. γ', 2 «Κύριε, εἰσκήκοα τὴν ἀκοὴν σου καὶ ἐφοβήθη» Ἡσαΐα μ', 3 «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ» ψαλμ. κη', 3 «ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησε· Κύριος ἐπὶ ὕδατων πολλῶν» παραδληθῆτω πρὸς ταῦτα ὁ εἰρμὸς.

16. πρὸς Ἐβρ. α', 3 «ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ», οὗ τὴν ἐμνηνῆσαν ἴδε παρὰ Νικηδῆμον· ἐμνην. εἰς τὰς ιδ' ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου· τόμ. Γ', σελ. 267, 268.

17. Ψαλμ. ριγ', 3 «ἡ θάλασσα εἶδε καὶ ἐρυγεν· ὁ Ἰορδάνης ἐστρέφη εἰς τὰ ὀπίσω».

18. Νικηδῆμον Ἐκτοδρ. σελ. 137.

19. Πράξ. γ', 15 «τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνετε» πρὸς Ἑβρ. 6', 14 «εἶνα ἐκκαταλλίξῃ τοὺς ἀποστόλους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ στενυροῦ ἀποκτείναν τὴν ἔλθον ἐν αὐτῷ», καὶ πρὸς Φίλιπ. δ', 7 «ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν».

20. Ματθ. γ', 7, 11.

21. τὸ τροπάριον «νεβελὴ ποτὶ καὶ θάλασσα Θεοῦ προαικόνιζον βαπτίσματος τὸ θαῦμα... θάλασσα δὲ ἦν τύπος ὕδατος καὶ νεβελὴ τοῦ πνεύματος» ὁ Θεολόγος λίγει ἐιδόκτιστος Μωυσῆς, ἀλλ' ἐν ὕδατι, καὶ πρὸ τούτου ἐν νεβελῇ καὶ ἐν θαλάσσῃ· τύπος δὲ τοῦτο ἦν, ὡς καὶ Παῦλος δοκεῖ, ἡ θάλασσα τοῦ ὕδατος, ἡ νεβελὴ τοῦ πνεύματος· βλ. Α' πρὸς Κορινθ. ι' 2.

Μεγαλοπρεπέστατος τῆς ἐορτῆς ὑμνωδὸς ἀνεδείχθη ὁ ἐκ Διαμασκεῶ φωστήρ, ἀληθὴς καὶ μόνος ἱερός ποιητῆς τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ἰδέας καὶ εἰκόνες, μεταφορὰς καὶ πρωτοποποιὰς δανειζόμενος ἐκ τε τῶν ἁγίων Ἰσραὴλ καὶ τῶν θύραθεν ποιητῶν, τὴν λέξιν ἔχων ἀνθηρὰν, μεγαλήγορον, ὑψηλὴν, τὸν ὕψιστον ὑμνοῦσαν· ὁ πτωχο-πρόδρομος καὶ ὁ ἀνώνυμος ἐρμηνευτὴς ἀμιλλῶνται πρὸς καταλληλοτέραν ἐρμηνείαν τοῦ εἰς τὰ θεοφάνεια κανόνος αὐτοῦ, εὐρίσκουσι δὲ μιμησεῖς ὁμηρικῶν στίχων παρὰ τῷ μακαρίῳ Ἰωάννῃ· οὕτως ἐνθα ὁ Διαμασκητὸς μέλ-να πόντον ὀνομάζει τὴν Ἐρυθρὰν, εὐρίσκουσιν ὅτι δανειζεται τὴν λέξιν ἐκ τοῦ Ὀμήρου, κρήνην μελάνδρον εἰπόντος τὴν ἔχουσαν ὕδωρ πολὺ, καὶ οἶνοπα πόντον τὸ πέλαγος· τὸν εἰρμὸν τῆς Ἰ' ὥδης «ἔσοι παλαιῶν ἐκλελύμεθα βρόχων» ἐρρνίζεται ἐκ τῶν τοῦ προφητὰνχτος καὶ τῶν Βασιλείων²², ἐνῶ τὸ β' τροπάριον τῆς αὐτῆς ὥδης ἐκ τῶν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ²³, καὶ τὸ β' τῆς Δ' ἐκ τῶν τοῦ θεολόγου Ἰωάννου²⁴, τὸ β' τῆς Ε' ὥδης ἐκ τῶν τοῦ Ἡσαίου²⁵. ἐν τοσούτῳ τὸ α' τῆς Σ' ὥδης ἐμπνέει μὲν ἡ παλαιὰ Διαθήκη, καλλιτέχνως δὲ δημιουργεῖ διαπλάττουσα μυθικὴ παραδόσις, ἡ περὶ τοῦ Ἡρακλέους, ὡς οἱ ἐξηγηταὶ τοῦ κανόνος παρατηροῦσιν²⁶. τὸ β' τροπάριον τῆς αὐτῆς ὥδης ἐρρνίζεται ὁ ἱερός Ἰωάννης ἐκ τῶν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου²⁷, ἐνῶ ἐν τῷ γ' τῆς Ζ' ὥδης φωρᾶται μελετήτας τὰ ἐπ' ὀνόματι Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ἔργα²⁸.

Ἡ ἡμέρα τῆς 6 ἰανουαρίου ἦν ὠρισμένη ἐν τῇ πρὸ τῆς ἀλώσεως ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ πρὸς βάπτισιν τῶν κατηγχομένων, ὅστινες ὡσαύτως ἐβαπτίζοντο καὶ κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν Χριστουγέννων, τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν ἡμερῶν τούτων, ἀντὶ τοῦ τρισαγίου ψάλλεται τὸ «ἔσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε». Τὸ τοιοῦτον ἔθος, καίπερ ἀμφισβητούμενον²⁹, ἐπικυροῦσιν ὅτε ἱερός Κοσμάς καὶ ὁ Διαμασκητὸς Ἰωάννης, ὁ μὲν ἐν τῷ α' τροπαρίῳ τῆς Θ' ὥδης, γράφων «Δαδὶδ πάρεσο πνεύματι τοῖς φωτισμένοις, νῦν προσέλθετε ἄδε πρὸς Θεόν, ἐν πίστει λέγων φωτίσθητε»

κλπ. ὁ δὲ ποιῶν τὸ β' τῆς Θ' ὥδης τοῦ ἱαμβικοῦ αὐτοῦ κανόνος· «λευγεμονεῖτω πάντα γῆινος φύσις» κ. ἐξ. διότι, ὡς γνωστὸν, οἱ βαπτιζόμενοι, τὰ παλαιὰ ἐνδύματα ἀποδυόμενοι, ἐφόρου ἐνδυμασίαν λευκὴν μετὰ τὸ βάπτισμα. Κατὰ συνέπειαν, ἴσως ἐκ παρὰδρομῆς ἐγράφη παρὰ Martigny ὅτι καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς διετήρησαν ἄχρι τοῦ 1Δ' αἰῶνος τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως, καθ' ἣν τὸ βάπτισμα τῶν κατηγχομένων ἐγίνετο κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς· καὶ ὅτι μόνον ἀπὸ τῆς 1Δ' ἐκατονταετηρίδος μετετέθη τὸ βάπτισμα τῶν κατηγχομένων ἐν ταῖς ἐν Ἀνατολῇ ἐκκλησίαις εἰς τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων· ἀλλὰ περὶ τούτου μὲν διαφόροι κατὰ τόπους ὑπάρχον συνήθειαι, ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἱεροσολύμων οἱ κατηγούμενοι ἐβαπτίζοντο κατὰ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τῆς ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γάβρι³⁰, καὶ ἐν ταῖς γαλλικαῖς ἐκκλησίαις εἰς δύο μόνας ἐορτὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, τῆς γεννήσεως δηλαδὴ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς γεννήσεως Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

Τῆς ἐορτῆς τῶν Θεοφανείων προηγείται μιᾷ ἡμέρᾳ νηστεία, οὕσα λίαν ἀρχαία, καὶ γινομένη ἐν ἡ' ἢ ἡμέρᾳ τύχῃ, ὡς γράφουσι τὰ τυπικά καὶ ἡ τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας «προσφώνησις τῶν ἁγίων Θεοφανείων ἐπιστάντων ἐν κυριακῇ»³¹, καίτοι ὅτι Ζωνάρης καὶ ὁ Βαλσαμὼν, ἐρρνέοντες τὸν Ε' κόνον τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐν ἐνὶ μόνῳ σαββάτῳ ἐπιτρέπουσι 'να νηστεύωμεν, εἰ δὲ ἡ νηστεία τῶν Θεοφανείων συγχωρῆται 'να γίνῃται ἐν σαββάτῳ ἡ κυριακῇ σιωπῶσι τούτο, εἰ καίτοι ἡ πενήτεκτη ἁγία οἰκουμένη συνόδος μαθοῦσα ὅτι ἐν τῇ Ἰώμῃ ὑπῆρχε συνήθεια 'να νηστεύσιν κατὰ τὰ σάββατα τῆς μεγάλῃς τεσσαρακοστῆς ἐπανέλαβε τὸν Ε' ἀποστολικὸν κανόνα.

Ἡ ἀρχαιότερα ἐν ἀναγλύφῳ περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐν Ἰερδάνῃ βαπτίσεως ἀνατρέπει μέχρι τοῦ 5' αἰῶνος, διαφόρους δὲ παραστάσεις δύνανται τις ἰδεῖν ἀπεικονιζόμενας παρὰ Bottari, Vettori, Buonarruoti καὶ ἐν γένει ὅπου παραπέμπει ὁ Martigny³². Γ.

22. Ψαλμ. νζ', 6 «τὰς μύλας τῶν λέοντων συνέθλασεν ὁ Κύριος»· Α' Βασιλ. 6', 1 «ἐπλάτυνθη ἐπ' ἐχθρούς μου τὸ στόμα μου».

23. Λουκᾶ ιε'.

24. τὸ τροπ. αὐτὸν προσιδὼν τὸν περίκλυτον Λόγον» κτλ. Ἰωάνν. α', 15 «Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κεκραγὲ λέγων, ὁ ὀπίσω μου ἔρχομενος ἐμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν».

25. Ἠσ. ιβ', 3, vs. 1 «ἀντήσχετε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου» καὶ «οἱ διψῶντες πορεύσθε ἐφ' ὕδωρ».

26. τὸ τροπ. «ἐκ ποντίου λέοντος ὁ τριετπερος» κλπ. βλ. κατὰ πλάτος τὴν δασὴς μνήμης Νικόδημον ἐν Ἐρτοδρομῷ σελ. 167—168.

27. Ματθ. γ', 16.

28. τὸ τέλος τοῦ τροπαρίου «δι' εὐπίθειαν καὶ βροτῶν σωτηρίαν» μετὰ Διονυσ. Ἀρεοπαγ. περὶ οὐραν. ἱεραρχ. κεφ. ιε' «καὶ τὴν εὐπίθειαν ἐκείνην τὴν ἔρητον, ἥ ἐν μετέξει πολλῆς γεγονῆκε καὶ ἄνδρες ἱεροὶ, κατὰ τὰς θεωρητοὺς τῶν θεῶν ἐλλάμψαν ἐπιφοιτήσεις».

29. Martigny Dictionnaire σελ. 79· ἀριθμ. 2.

30. Ἐρρνέου Σωζομένου ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Β' κεφ. 26· «ἐξ ἐκείνου ἐτήσιον ταύτην ἐορτὴν λαμπρῶς μάλα ἔχει ἡ τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησία· ὡς καὶ μῦθους ἐν αὐτῇ τελεῖσθαι, καὶ ὅτι ἡμέρας ἐν αὐτῇ ἐκκλησιάζειν»· Ἦν δὲ ἡ ἡμέρα αὕτη ἡ 13 Σεπτεμβρίου, κατὰ τὰς annotationes τοῦ Henrici Valesii· σελ. 112 τῆς ἐν Μογουντῇ ἐκδόσεως· 1677.

31. Ἦς ταύτην ἐν συντάγματι Ἰάλλῃ καὶ Ποτλῇ τόμ. Δ', σελ. 342.

32. Περιέργον ὅτι ὁ Ἰερδάνης ποταμὸς περὶσταται ἐν εἰκόνι τινι εἰς σχῆμα γέροντος ἀνακεκλιμένου, κρατοῦντος ἔνθος ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ ἐπὶ κεφαλῇ φέροντος στέφανον ἀνθέων· ἡ παράστασις αὕτη εὐρηται ἐν Ἰαβένῃ· βλ. Ciampini Vetera monumenta· ἐν Ῥώμῃ 1690—1699, τόμ. Β' πίναξ 70, παρὰ Martigny σελ. 401.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΠΛΑΝΟΥΔΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ 6 ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ

ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Ἀθῶν μονῆς τῶν Ἱερίων δημοσιεύον-
ται ἐν τῇ «Εκκλ. ἀλγθεία» εἰς μνήμην μοναχοῦ λογίου καὶ
φιλοπονωτάτου, περὶ πᾶν εἶδος ἀνθρωπίνης μαθήσεως ἐν
τῇ κατ' αὐτὸν ἐποχῇ ἐνδιατρίψαντος, εὐδοκίμως περὶ τὰ
θεολογικὰ ἀσχοληθέντος καὶ λίαν ἐπαινετῶς καὶ εἰς τὰς
πολιτικὰς ὑποθέσεις τῶν χρόνων ἐκείνων ἐαυτὸν ἀναμί-
ξαντος· ἀλλ' οὐχ ἦττον καὶ ὁ ἀδριανουπολίτης ἐν αὐταῖς
εὐρήσει τι εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀναφερόμενον, καὶ ὁ εἰς
τὴν ἱστορίαν τῶν γραμμάτων ἐνασχολούμενος εὐρίσκει
καὶ αὐτός τι καλόν· ἐν γένει αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Μαξίμου
Πλανούδη καλὸν ἔχει ἐκδοθῶσιν εἰς πῶς ἄτε συντελοῦσαι
πρὸς γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ 14' αἰῶ-
νος καὶ πολλὰ μὲν ἀγνωστα πρόσωπα γνωρίζουσι ἡμῖν,
γνωστὰ δὲ τινα κάλλιον φωτίζουσι. Διότι ὁ Πλανούδης
ὑπέρβη διάστημα πρόσωπον τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας.

ὁ Πλανούδης ἦν νικομηδεὺς τὴν πατρίδα, μοναχὸς, ἀνὴρ
ἐλλόγιμος καὶ συνετός, ὡς ὁ Παχυμέρης λέγει, καὶ καθ'
ἑτερόν τινα συγγραφεᾶ «πᾶσαν ἐξησκημένο· παιδείαν,
οὕτω δὲ διαβεβηκώς ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ θεωρίᾳ, καὶ διὰ
πάντων μὲν μαθημάτων ὀδεύσας, εὐδοκίμησας δ' ἐν ἀπα-
σι, πρὸς δὲ τῇ ἐλλάδι καὶ τὴν Λατίων γλώσσῃ εἰς
ἄκρον ἐξησκημένος¹. Εὐνοούμενος τῆς αὐλῆς, ἀπεστάλη
μετὰ Λέοντος τοῦ ὀρφανοτρόφου πρὸ τοῦ ἔτους 1327 εἰς
Ἑνετίαν, ὅπως δῶι διασαφήσεις περὶ τῶν παλημάτων ὅσα
ὑπῆρξαν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ Ἑνετοὶ κατὰ τὸν τῷ
1294 ἐκραγέντα πόλεμον². Ἐπιστρέψας μετὰ διαμονὴν
χρόνου τινος ἐν Ἑνετίᾳ, καθ' ὃν ἐκρατεῖτο ὁμηρος, ἔκτισεν
ἐν τῇ γενετείρᾳ μέχρι τοῦ 1353, ἀσχολούμενος εἰς συγ-
γραφὰς διαφόρους, καὶ τιμῶν μετέχων καὶ σεβασμοῦ, ἅ-
περ ἐγίνωσκεν ἡ βυζαντινὴ αὐλὴ ἡ ἀπονέμη εἰς ἀνθρώ-
πους ἐπ' εὐτελείᾳ καὶ ἀρετῇ διακρινόμενους· διότι συνήκ-
μαζον τῷ Πλανούδῃ Θεόδωρος ὁ Μετοχίτης καὶ Ἰωάννης
ὁ Γλυκὺς καὶ Μανουὴλ ὁ Φιλῆς, ἀτυχῶς ζῶντες ἐν ἐποχῇ
ἀξιοδυσχερῆς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας, καθ' ἣν τὸ κρά-
τος ἐπηρεαζόμενον ὑπ' ἐχθρῶν ἐξωτερικῶν εἶχεν ἐμφυ-
λεύοντα ἐν τοῖς ἐγχάτοις αὐτοῦ τὸν σκώληκα τῆς ἐρίδος
καὶ τῆς διαιρέσεως³.

Ἀλλὰ τοῦ Πλανούδη λίαν ἐπαινετὴ γίνεται ἡ φιλο-
πονία, συγγράφωντος ἐν ἐμψυλίῳ ἔρσι καὶ ταρχαῖ· καὶ
διὰ τῆς γραφίδος ἀγωνιζομένου πρὸς διάσωσιν πατρώας
κληρονομίας· ὡς συγγραφεὺς, γραμματικὸς, θεολόγος, ρή-
τωρ, ὡς ἐπιστήμων τῶν κατ' αὐτὸν χρόνων, ὡς φιλόστο-

φος καὶ ποιητής, καίπερ οὐχὶ πολλοῦ καὶ μεγάλου λό-
γου ἄξιός ὢν, ἐπισπᾶται τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν δι' ὅ, τι
κατώρθωσεν ἵνα σώσῃ ἀπὸ γενικοῦ νυαγίου· περὶ τῆς ὕπ'
αὐτοῦ συλλεγθείσης ἀνθολογίας ἐπιγραμμάτων ὁ Δόναλδ-
σον παρατηρεῖ ὅτι «κατὰ τὰς δύο πρώτας ἐκατονταετηρί-
δας μετὰ τὴν τῶν γραμμάτων ἀναγέννησιν μόνῃ ἐγινώ-
σκετο τοῖς ἐν Εὐρώπῃ λογίοις ἡ τοῦ Πλανούδη ἀνθολο-
γία»⁴, ἐπαινετός δὲ καθίσταται καὶ διὰ τὴν συλλογὴν
τῶν αἰσωπειῶν μύθων, ἣν συνήθροισεν, καίτοι ὁ Bentley
ἀποκαλῶν αὐτὸν «εὐήθῃ μοναχόν» γράφει ὅτι τὸ βιβλίον
τοῦ Πλανούδη τὸ ἐπιγραφόμενον «Λίσωπου βίος· τοιοῦτόν
τί ἐστιν ἅπερ ἴσως ἐν οὐδεμιᾷ γλώσσῃ εὐρίσκεται ἄλλο
ἐφάμιλλον κατὰ τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἀνοησίαν»⁵. ὁ
Schoell ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Πλανούδης ἦν ἀνὴρ ἀληθῶς σο-
φὸς περὶ πᾶν εἶδος μαθήσεως, μέτοχος ἐκτάκτου παι-
δείας ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἔζη, ἀτυχῶς
μῆτε ἐπὶ μεγαλοφυῆ διακριθεὶς μῆτ' ἐπὶ καλλαισθησίᾳ·
ὡς τοῦ Κασιμίρου Οὐδίνου καὶ τοῦ Ἑρρίκου Οὐάρτωνος
ὀνομάζεται «vir utraque lingua eruditus atque om-
nimoda excultus eruditione»⁶. ὁ Moreri⁷ κατηγορεῖ
τῆς ἀστασίας, ἣν ἔδειξεν ὁ μοναχὸς Μαξίμος γράψας κατὰ
τοῦ πατρίου δόγματος, ἀλλὰ μῆτ' ἐν τοῖς ὑπὲρ μῆτ' ἐν
τοῖς ἐναντίον αὐτοῦ γραφεῖσιν ἐμμείνας.

Ἀπλῇ ἀπαρίθμησις ὧν ἔγραψεν ὁ Πλανούδης ἀρκεῖ
ἵνα ἀπαδείξῃ αὐτὸν ἕνα τῶν ἐλίγων ἐκείνων λογίων τοῦ
βυζαντινοῦ αἰῶνος, οἵτινες καὶ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν
καὶ φιλολογίαν ἐγίνωσκον, καὶ πασῶν τῶν ἐπιστημονι-
κῶν τοῦ καιροῦ αὐτῶν γνώσεων ἦσαν κάτοχοι, περὶ πάν-
των τῶν κλάδων τῆς κατ' ἀνθρώπον ἐπιστήμης γράφον-
τες, ἀριθμησιν δὲ τοιαύτην ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων
συγγραμμάτων ἔχομεν παρὰ Φαβρικίῳ⁸, ἣν μετετύπωσεν
ὁ Migne⁹, ἀτυχῶς εἰς πολλὰ λάθη περιπεσὼν, μὴδὲ νεώ-
τερόν τι τοῖς παρὰ Φαβρικίῳ προσθεῖς, καὶ ἐκδεδομένα
μάλιστα ἔργα τοῦ φιλοπονωτάτου μοναχοῦ ἐκδοῦς ὡς ἀνέκ-
δοτα· οὕτω τὸν Πλανούδην μεγάλοις γράμμασιν, ἵνα δὴ
τὴν φυγοπονίαν τῶν ἐπιστατούντων τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ
ἔργῳ στήσῃ παννύχῃ, ἔγραψε monachum constan-
tinopolitanum, τὴν δὲ σύγκρισιν χειμῶνος καὶ ἔαρος

4. Δόναλδσον ἱστορ. ἑλλ. φιλολογίας, μεταφρ. Ἱ. Ν. Βαλέττα τόμ. Β', σελ. 460.

5. αὐτόθι τόμ. Β', σελ. 19 καὶ ἐνθα παραπέμπει Bentley dissertat. upon the Fables of Aesop σελ. 147.

6. Schoell histoire de la littérature Grecque profane· τόμ. 5', ἐν Παρίσι 1824, σελ. 56 καὶ 324.

7. Casimiri Oudini Commentarius de Scriptoribus Ecclesiae antiquis· Λειψία 1722, τόμ. Γ', στήλη 760—769. Henrico Wharton Appendix ad historiam litterariam Guilelmi Cave. Genevæ 1693, σελ. 23.

8. Moreri Grand Dictionnaire· τόμ. Ζ' τῆς ἐν Παρίσι τοῦ 1748 ἐκδόσεως, ἐν λξ.

9. Fabricii Biblioth. Gr. ἑκδόσ. Harles, τόμ. ΙΑ' σελ. 682 καὶ ἑξ.

10. Migne Patrol. cursus completus· τόμ. 147 στήλη 967—985.

1. περὶ Μαξίμου Πλανούδη κατ' ἔκτασιν Vossium de poetis Graecis κεφ. θ', σελ. 80 καὶ ἑξ. Montfaucon Palaeogr. Graeca σελ. 38. Saxium Onomast. litterar. μέρος Β', σελ. 354.

2. Κ. Παπαρηγοπούλου ἱστορ. ἑλλην. ἔθνους τόμ. Ε', σελ. 186.

3. ἐπιθεῖ ὅσα ἔγραψεν ἐν τῇ «Εκκλ. ἀλγθεία» ἑτ. Γ', σελ. 217—219, ἐκδοῦς ἀνεκδοτὸν ποίημα Μανουὴλ τοῦ Φιλῆ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον τὸν νεώτερον.

ὑπὸ Boissonade προεκδομένην¹¹ ἐπέγραψε nunc prima edita, ὅτι πρῶτον ἐξέδωκεν ἤδη¹². Εἰς τὸν παρὰ Φαβρίκιον κατάλογον τῶν ἔργων τοῦ Πλανούδη προσθετέα μὲν τὰ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Boissonade ἐκδομένα¹³, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ ἐξαιρετέα τὰ ἱατρικὰ: «διάγνωσις ὑελίων τοῦ οὐρου» καὶ «περὶ πάντων τῶν αἱμάτων τῆς φλεβοτομίας», διότι ταῦτα παρὰ πολλῶν ἀναγράφονται τὸ μὲν εἰς τὸν Νικηφόρον Βλεμμύδην, τὸ δὲ εἰς Φωτίον τινα φιλόσοφον, ἐπ' ὀνόματι δὲ τῶν δύο εἰρημένων λογίων ἐξέδωκε τεμάχια τῶν ἱατρικῶν τούτων προϊόντων τοῦ βυζαντινισμοῦ πρὸ τετραετίας¹⁴.

Τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πλανούδη κατάλογον ἔχομεν ἐκδομένον ὑπὸ Dorville καὶ Migne¹⁵, παρ' οἷς ἐκδίδονται καὶ ἐπιστολὴ τις τοῦ Πλανούδη πρὸς τὸν Μανουὴλ Φιλῶν, ἣν ἐξέδωκε καὶ ὁ ταῦτα γράφων¹⁶. ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ παρειφέρθησαν ἀρκετὰ σφάλματα, καὶ ὀνόματα δὲ κατεστράφησαν, ἅτινα τὸ ἱστορικὸν χειρόγραφον ἐπανορθώσει ποτε δημοσιευόμενον οὕτως ὁ ὀρφανοτρόφος Λέων ὁ Βαρδαῆς κακῶς ἐγράφη Βαρδῆς, ὃ κατὰ τὸ ἡμέτερον χειρόγραφον Σγουρόπουλος Δημήτριος μετωνομάσθη Ἀργυρόπουλος, καὶ ὑπ' ἀριθμὸν 82 ἀνόητον ἡμῖν παρέχει τὴν γραφὴν «τοῖς ἐν τῷ κρίτῳ μονάζουσιν», ἣν τὸ ἱστορικὸν χειρόγραφον ὀρθῶς ἔγραψε «τοῖς ἐν τῷ Ἀκρίτῳ». Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων μεταγράψας πρὸ τριετίας πέντε δημοσιεύω σήμερον.

Δι' αὐτῶν δὲ τῷ μὲν τὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐρευνῶντι ἀφορμὴν τινα παρέχει ἡ πρώτη τούτων ἵνα ἐξετάσῃ πλεονέκτερον τίς ἢ θαυματουργὸς εἰκὼν ἢ τῆς θεομήτορος, ἢ γράμματος ἀντικείμενον γινομένη, τίς δ' ὁ τῆς Ἀδριανουπόλεως μητροπολίτης, ὃν ἐπαινεῖ τοσοῦτον ὁ Πλανούδης, πλὴν ἂν ἢ ὁ κατὰ τὴν πρώτην εἰκοσιπενταετίαν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος βιώσας Ἰγνατίος¹⁷. τῷ δὲ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνθρωπίνων μαθησεων παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς τεχνογραφοῦντι συμβολὴν τις παρέχεται οὐχὶ ἵνα μάθῃ τί τὸ ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενον σύγγραμμα τοῦ Πλανούδη, πιθανῶς ὃν τὰ ἀσχόλια εἰς τὰ δύο πρῶτα βιβλία τῆς ἀριθμητικῆς τοῦ Διο

φάντου» ἢ μάλλον ἢ ἀψηφοφορία κατ' Ἰδοῦς ἢ λεγόμενη, μεγάλην, ἀλλὰ μόνον ὅπως εἰς τοὺς ἐπιστήμονας γραμμοῦς τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος προσθῇ ἓνα ἔτι, τὸν χαρτοφύλακα Γεώργιον Βέκκον, περὶ οὗ οὐδὲν εὗρον παρὰ τῷ πολυμαθεστάτῳ Ἀλλατίῳ¹⁸.

Αἱ λοιπαὶ ἐπιστολαὶ ἀπευθύνονται Ἀνδρονίκῳ Παλαιολόγῳ, πιθανῶς τῷ κατόπιν αὐτοκράτορι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥμισυ δ' ἀμέσως ὠφελοῦσι τὸν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐρευνῶντα, τεκμηριοῦσαι μόνον τὴν φιλίαν, τὴν συνδέουσιν αὐτὸν μετὰ τοῦ Πλανούδη. Ἡ τελευταία ἐπιστολὴ στέλλεται πρὸς τὸν λογοθέτην τοῦ δρόμου Ἰωάννην Γλυκὺν τὸν μετὰ ταῦτα (1315) πατριάρχην οἰκουμενικὸν ἀναδειχθέντα¹⁹, ὥπερ εἰκεῖος ἦν ὁ Πλανούδης.

Ἐνταῦθα κλείεται τὸ μικρὸν σημείωμα, ὅπερ ἔδει ἵνα προταχθῇ τῶν ἐξ ἐπιστολῶν τοῦ σοφοῦ μοναχοῦ. Αὗται καὶ αἱ λοιπαὶ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ τεκμήρια γίνονται πάσι τῆς οἰκειώσεως καὶ φιλίας, ἣτις συνέδεε τὸν Μάξιμον Πλανούδην μετὰ τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τῆς φιλίας, ἣν εἶχε μετὰ μεγιστάνων καὶ συμβούλων αὐτοκρατορικῶν, ἀπολαύων τιμῆς, ἣν ἀπλετοῦν σὺν πάσῃ ὕλικῇ εὐμερίᾳ παρείχεν ἡ βυζαντινὴ αὐλὴ, ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν εἰς τοὺς ὀλίγους λογιωτάτους, ὅσοι διὰ τῆς εὐσεβείας, τῆς ποικίλης αὐτῶν καὶ βαθείας μαθήσεως, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς αὐταπαρνησίαις ἐτίμησαν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ γένος, ἴσως ἐν παντὶ ἄλλῳ κύκλῳ, ἐν παντὶ ἄλλῳ ὀρίζοντι λίαν εὐδόκιμοι ἀναδοδεγμένοι, ἀστοχῆσαντες δὲ μόνον εἰς τὸ διπλωματικόν, οὕτως εἶπεν. τῶν τινικαὶτα γρόνων καὶ τὸ πολιτικὸν στάδιον, ὅπερ ἀπαιτεῖ βεβαίως τὸν ἄνδρα τὸν εἰς τοῦτο κεκλημένον οὐχὶ ἀπὸ τοῦ γραφείου αὐτοῦ εἰς τὰ σενάτια καὶ τὰς συγκαλήτους πηδῶντα, ἀλλὰ διὰ μακροῦ τὰς ἀνάγκας τῆς περὶ αὐτὸν κοινωνίας ἐννοήσαντα, ἐν αὐτῇ τραζέντῃ καὶ μετ' αὐτῆς ἀμέσως κοινωνοῦντα, πρὸς θεραπείαν δὲ τῶν ἀναγκῶν τούτων πρακτικοῦ πνεύματος ἐμπεφορτημένον, καὶ ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἔθνων ἐμβριθῶς φιλοσοφῆσαντα.

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι ΓΕΔΕΩΝ

11. J. Fr. Boissonade *Anecdota Graeca*. ἐν Περσίῳ 1830, τόμ. Β', σελ. 310—339.

12. Migne *Patrol.* τόμ. 147, στήλῃ 1169—1175.

13. Boissonade *anecdota Gr.* τόμ. Α', Β' καὶ Γ'. ἐνθα ἐκδίδονται πλὴν τῆς συγκρίσεως χειμῶνος καὶ ἔαρος, τοῦ Πλανούδη ἀττικισμοί· καὶ «στῆχοι Μάξιμου τοῦ Πλανούδη».

14. Ἰδε ταῦτα ἐν τῷ τοῦ 1879 ἡμερολογίῳ τῆς Ἀνταλῆς, σελ. 391—400, ὅλα δὲ τὰ ὕμναια δέθεν παραγγέλματα ἐξέδωκε καὶ ὁ ἱατρὸς Π. Καλλιδούρης ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἄλλοτ' ἐκδομένῳ ἱατρικῷ περιοδικῷ Ἰπποκράτη, πλήρῃ δημοσιεύσας ἐν τοῖς βυζαντινοῖς ἀναισθητοῖς μου.

15. Dorville *Miscellan. Observat. in auctores veteres et recentiores* vol. II, tom. III, ἐν Ἀμστελδάμῳ 1733· καὶ Migne τόμ. 147 στήλῃ 1167—1168.

16. Ἐκκλ. ἀλήθεια· ἔτ. Γ', σελ. 217· ἴδε καὶ διόρθωσιν ἐν σ. 653.

17. Miklosich et Müller *Acta Patriarchatus Constantinopolitani* τόμ. Α', σελ. 109, 111, 132, 135 κλπ.

Τῷ Ἀδριανουπόλεως

«Ὅσοι πολλοὶ πρ' ἐμοὶ τὸ βούλεσθαι τῆς ὑμῶν ἀγιότητος ἦκειν ἐξ ὁμιλίας, τοσοῦτον πολλὸ καὶ ἀλγεινὸν τὸ μὴ δύνασθαι· καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἀλγεινόν, ὅτε τῆς χρηστότητος τῶν στυτοῦ τρόπων γεύσας ἡμᾶς καὶ τοῦ περὶ τὰ καλὰ φίλτρου καὶ τῆς κατὰ τὴν εὐτυχίαν ἡδονῆς τε καὶ χάριτος, ἣν οἱ τε θύραθεν καὶ οἱ ἱεροὶ λόγοι κοσμοῦσι, καὶ πλείονων ἄλλων ἀγαθῶν καὶ μειζόνων πρὶν ἢ κορέσασαι ἀφῆκας ἀποφρονησας, καὶ πόθον στυτοῦ καὶ μετὰ μελόν

18. Allatii de Georgiis et eorum scriptis diatriba ἐν τόμ. Ι' τῆς Biblioth. Gr. τοῦ Φαβρίου, ἐκδόσεως τοῦ 1737.

19. Μαθῆ κατὰ πατριάρχῳ, σελ. 138· Miklosich καὶ Müller, τόμ. Α', σελ. 1—96.

ἡμῖν ἐγκατέλιπες ὅτι μὴ πόρρωθεν τοῦ χρόνου τῶν σῶν καλῶν πείραν εἰλήφειμεν, καὶ γὰρ εἰ γρὴ μὴδὲν δέισαντα τὴν τῶν ἄλλων ἀγανάκτησιν φάναι, σὲ μόνον τῶν τῆς αὐτῆς σοι μετεχόντων ἀξίας, καὶ καλοῦ παντός ἐραστὴν βλέπω· καὶ οὐδὲ σαυτῷ ζῶντα μόνω, ἀλλὰ πᾶσιν εἰ οἶόν τε, ἀπαιδὼν ἐν συλλόγοις ἐμοῦ παρόντος, ἱεράρχων πρωτεθῆ μνήμη, ὅμα δὲ γίγνεσθαι φιλεῖ τὰ τοιαῦτα, εὐθὺς ἐγὼ τοὺς ἄλλους ἐγκόψας, τὸν περὶ σοῦ δίκαιον ἐπαινον, εἰ μὴ μοι δυσχεράνοις, εἰσφέρω· καὶ νικῶ λέγων· καὶ καθ' ὁμολογίαν πάντων κρατῶ, καὶ στεφανίτης ἐκείθεν ἄπειμι διὰ σέ, σοι προτέρω τὸν τῶν ἐγκωμίων στέφανον περιθείς· ἐγὼ μὲν οὖν ἡγχομένη καὶ μάλα προθύμως καὶ ἐπὶ τοῦ ὑμετέρου θρόνου τὴν σὴν ἀπαύσασθαι ἱερότητα· καὶ σε κακεῖ θαυμάσκει τὸ τοῦ Χριστοῦ ποιμνιον, ὡς ὁ ἐκείνου βούλεται νόμος, διχοσμοῦντα πάντως ἐν δήπου διὰ σέ καὶ μέγα τι κερδάναι τὸ τὸ ἐκεῖ τιμώμενον ὄνομα καὶ εἰκόνημα τῆς μακαρίας παρθένου καὶ Θεοτόκου προσκυνῆσαι· ἔστι δὲ καὶ πολυμαθέστερος ἐμαυτοῦ γενέσθαι, πόλιν τοιαύτην ἱστορήσας καὶ τηλικαύτην, ἥς πολιστὴς μὲν αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἐγκαταλιπὼν καὶ τὸ ὄνομα· σὺ δὲ ποιμὴν ἀξίος καὶ τῇ ἐκείνου γνώμῃ, ἣν περὶ τὸ εὖ ποιεῖν μεμαρτύρηται, οὐκ ἀγενῶς ἀμιλλώμενος. Ἐπεὶ δὲ καὶ μῆχος ὁδοῦ μοι προσίσταται καὶ τῶν ἐφοδίων ἀπορία συστέλλει, οὐκ οὐκ ἔκρινα δεῖν, μὴ δὲ γράμμασί γε προσεῖπέν σου τὴν ἀγιότητα· διὸ δὴ καὶ πέπομφα τὸν ἐμαυτοῦ τουτονὶ παῖδα, ἅμα μὲν σοι κομίσαντα τὴν ἐπιστολήν, ἅμα δὲ καὶ ὡς ἔχει τὰ καθ' ὅμας, ἔχει δ' ἅμεινον σὺν Θεῷ, ἀπαγγελλοῦντα, καὶ τῶν ὑμετέρων εὐχῶν ἐμοὶ τι διαπορθεύουσιν· τρίτον δέ τε καὶ κατάσκοπον τῆς ὡς ὅμας φερύσης ἐσόμενον· εἰ πως εὐμαρὲς καί μοι ποτε γένοιτο τὴν αὐτὴν ὁδὸν στείλασθαι καὶ πέρας ἐπιθεῖναι τῇ ἐπαγγελίᾳ, ἣν ἐξελεύοντι τῆς βασιλίδος μέμνημαί σοι ἐπαγγεῖλαμενος. Σὲ δὲ, θειότατε δέσποτα, μὴ μοι τοῦθ' ὅτι νῦν ἐπιστέλλω πρὸς ἐκπλήξιν κομιζέτω, ἀλλ' ὅτι μὴ πάλαι ἐπιστέλλειν ἠρξάμην· μὴ δ' ὅτι πρᾶγμα οὐκ εἰθισμένον ἐμοὶ πρὸς σέ πράττω τῶν ἀτόπων ἡγήσῃ· ἀλλ' ὅτι καλῆς συνηθείας ἄρχω, καὶ τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς ἐκφαίνω τὸν ἔρωτα, χάριν οἶον καὶ μειδιώντι προσώπῳ τὰ γεγραμμένα ἐπιθί.

Τῷ Βίκτωρ κυρῷ Γεωργίῳ.

Ἐμισέθη τὸ παλαιὸν καὶ διαφερόντως Ἑλλήσιν ἡ ταύρων ξενεκτονία· τί οὖν εὐφρόσυνον ἀντ' ἐκείνων, ἀντὶ πάντων, ἀντὶ τῶν πάλαι, ἐπεὶ ἐκείθεν ἦκεν, δίκας εἰσπράζομεν; εἰ μὲν οὕτε ταῦρος οὗτος οὕτ' ἐν ταύροις ἐγένετο, ὅτι μὴ καθ' ἱστορίαν τοῖς ἀνθρώποις συνέμειξεν· ἀλλ' οὐδ' ἐπιτίξουσιν κατὰ ξένων χειρας οὐκέτι ταῦροι· εἰ γὰρ ὥπλιζον, οὐκ ἂν ἡμεῖς ἄρτι γε εἰχομεν τίνα τῶν ξένων κακοῦμεν ἂν. Σαφῶς ἄρα περιίσταται γε τάνθρωπῳ διὰ τὰ πρὸς Εὐκλείδου πάσχιν κακῶς· καὶ χείροσιν ἢ ἐκείνοις περὶ τοὺς ξένους ἡμῖν ἐντυχεῖν· καὶ δὴ παρὰ ταύροις ὅσον οὐκ ἔτι γρὴ προσδοκᾷ Ἑλλήνας εἶναι περὶ ξενίαν κακούς αἰτίαν λαμβάνειν· εἰ μὲν γὰρ ἡμῶν τὸ φιλάν-

θρωπον καὶ τοῦτο δηλοῦν Ἑλλήνες βούλονται τὸν Ἀθήνησιν ἐλέους βιωμέν, ποῦ καλὸν ἐν πύλαις ἤδη γήρας ἀνθρωπον εἰς δεσμοτήριον συνωσθέντα, μικρὸν καὶ τὰς ἐλπίδας ἀποβαλεῖν, καθ' ὅτι γρὴ πράττοντα τὴν λύσιν ἰδεῖν· εἰ δὲ τοσοῦτον ἡμῖν οἴκτου μέτεστιν ὅσα καὶ θερμῆς γιόνι, τί τοὺς βαρβάρους ἄνω καὶ κάτω στρέφομεν ψέγοντες; ὅτου χάριν τὴν ἐκείνων μισεῖν ὁμότητα λέγομεν; ἐξὸν εἰ κατηγορεῖν δεῖ, τῶν ἐκτὸς ἀφεμένους κατὰ τῶν εἰκοι γυμνάζεσθαι· ἀλλὰ ταῦτ' ἐμοὶ λέγειν, οὐτ' ἦν βουλομένῳ καὶ ἂν εὐξαίμην μὴ ὥδε τάληθες ἔχειν· τί γὰρ δεινὸν εἰ ὁ δεινὰ ψεύδοιτο ἴν' ἔθνος τῶν ἐπὶ γῆς τὸ ἐπισημότερον ἔλεον εἰδεῖν τιμᾶν· καὶ γέρων ἀνὴρ μὴδὲν ἀδικῶν, μὴδὲ πράττοι κακῶς· συνάχθεσθαι μὲν οὖν αὐτὸς ἔγω γέροντι· βοηθεῖν δὲ, οὐδοτιοῦν· εἰ δ' ὅμιν πρὸς θατέρῳ κειμένοις, καὶ πρὸς τὸ λοιπὸν ἐρμῇ γένοιτο, τάχ' ἂν τι καὶ καὶ σπᾶσειν ἡμῖν ἢ μῆρινθος αὐτῇ· ἔστι δ' ὅμιν ἔγγιστα πολλαχόθεν ὁ χαρτοφύλαξ μεθ' οὗ καὶ ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας θαρρῶν τις στρατεύσειε, καὶν ἀδύνατος ἐπιβάλοιτο καὶ τοὺς τὴν ἀπόνειαν ἐγκαλοῦντας οὐκ ὑποπτεύσειεν· ὅμως δὲ καὶ πρότερον ἐν τοῖς φίλοις ἡριμῆσάτε τὸν ἄνδρα, καὶ νῦν διδάξατε τοῦτον μαθεῖν ἑαυτὸν μὴ μάτην φιλούμενον· ὡς ἂν καὶ ἐπειτα τοῖς ἄλλοις ἀγγέλλειν ἔχη, ὡς πολλῶν ὄντων οἷς προθυμία τις ἦν αὐτῷ βοηθεῖν, σοὶ τοῦτο μόνω γέρας ἐξίχετον τὸ κρεῖττον ἐταμιεύσατο· ἐμοὶ δὲ καὶ ταυτὶ μεῖ γράφεται, τὸ δὲ πλέον ἐκάστης ἡμέρας ἐξ οὗ τὴν βίβλον ἦν ἴστε παρ' ὅμων ἐχρησάμην, ὁ κατ' Ἰνδοὺς ἀριθμὸς δαπανᾷ· καὶ Θεοῦ διδόντος ἤδη τὸ πᾶν ἡνυσται καὶ με οὐδὲν διέδρα τῶν ἐν αὐτῷ πλὴν καὶ ταῦτα προσθεῖναι τῇ γραφομένῃ μοι βούλομαι βίβλῳ· πῶς οὐτινοσοῦν ἀριθμοῦ δοθέντος μὴ τετραγώνου τὸν ἔγγιστα τούτου δυνατόν εὐρεθῆναι τετράγωνον καὶ ἔτι πῶς οὐτινοσοῦν ἀριθμοῦ τετραγώνου δοθέντος τὴν αὐτοῦ πλευρὰν εὐρεῖν οἶον τ' ἂν γίνηται. Εἰ δὴ ταῦτα τῶν ὑμετέρων που βιβλίων ἐντέτακται ἢ καὶ ἄλλ' ὡς ἐστὶν ὅμας εἰδέναι εὐκαταῖα ἂν ἐμοὶ δράσασαίτε, εἰ γράψαντες πέμψετε.

Τῷ Παλαιολόγῳ κυρῷ Ἀνδρονίκῳ

Ἐδεῖ μὲν μὴ γράφειν πρὸς τὸν μὴ γράφοντα· τὸ δὲ περὶ σου φίλτρον, καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε τοῦτο ποιῆς, αἰεὶ βιάζεται γράφειν· ἀλλὰ μέχρι πότε ταῦτ' ἐγκαλέσω, τὸ μὴδ' εἰς ἀπολογίαν καθίστασθαι ἀξιοῦν τι· διδότης μόνον ἢ περὶ σοῦ φήμη τὰς φίλας ἀγγελίας ἐμοὶ, αὐταὶ δ' ἂν εἶεν εἰ εὐ ἔχεις ἐν πᾶσι, καὶ σε, τοῦτο δ' ἂν ὠθεν ἐπισφραγίζοι Θεός, ὅφομαι· τοῦτο γὰρ ἂν εἴη κεφάλαιον ὧν ἐγὼ δι' εὐχῆς τίθεμαι· περὶ σοῦ μὲν οὖν ταῦτά τε βούλομαι καὶ ἡσθεῖν ἰδὼν· ὁ δ' Ἀγαθόνικος, τί μὴ καὶ τοῦτον αὐτὸς πρὸς τὸ μὴ γράφειν ἐγύμνασας; ἀλλὰ ῥαθυμία μὲν οὐτος γοῦν ἴσως οὐ τοῦτ' ὁρᾷ· τῷ μὴδὲ μέλανος εὐπορεῖν· ἄρ' οὖν οὐκ ἴστε με μέλαν ὅσον δήποτε βούλεσθε παρέχειν ἐτοιμότερον πάντων ὄντα; νεύματι τημῆσάτε μόνω, καὶ τότε δέ τι πρὸς ἡμᾶς βέσσει, ὅσον ἱκανὸν εἶναι καὶ τὰς τῶν σοφῶν κλέπτειν ὀφεί; οἷά που καὶ τὸ τὰς σηπείας τοὺς θη-

ρευτάς. Ἀλλὰ τί ταῦτα λέγω· κἂν ἐγὼ μὴ μέλαν διδῶ, βαπτέτω τὸν κάλαμον τῇ τοῦ σφετέρου δέρματος ἐπιφανείᾳ καὶ μέλαν ἀποθλίψει πάντως ἐκεῖθεν· οὐ γὰρ τοσοῦτον λευκός, ὥς καὶ πρὸς γάλα ἐρίξει· τὸν Ἀνδρόνικον εἶδομεν· εἶδὲ καὶ σοὶ τοῦτο βουλόμενον ἦν, λέγειν οὐκ ἔχω· πλὴν οὐκ ἂν εἶδομεν, εἰμὴ πολλάκις μεταπεμφόμενοι μόλις ἐπείσαμεν πρὸς ἡμᾶς ἦκειν· οὐ μὴν ἦκων τοσοῦτον καθ' ἡδονὴν γέγονεν, ὅσον ἐλύπτει· γράμματα γὰρ σὰ καὶ πάλαι μὲν, οὐ προσεδοκῆσamen· παρ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἀπεγνώκειμεν λήψεσθαι· ὁ δὲ οὐδὲ λόγον τινὰ παρ' ἡμῶν λέγειν εἶχεν, ὅς ἂν ἐδίδου νοεῖν ὡς μνήμη σοι τῶν ἐμῶν, ὅτι μὴ τὸν πρόχειρον ἀσπασμὸν καὶ συνήθη, τὸν εἴτε ἀληθῆ, εἴτε καὶ μὴ τοιοῦτον.

Τῷ αὐτῷ·

Δαιμόνι· τὸ δὲ μὴ γράφειν σε παρὸν τοῦτο δρᾶν, πῶς ἂν οὐκ ἄδικον ἀποφρήνεις ἢ τίνα τρόπον σαυτὸν ἀπαλλάξεις τῶν ἐγκλημάτων· οὐδὲ γὰρ τὸ διεστηκὸς αἰτιάσῃ τῶν τόπων, τοῦτο μὲν οὖν σοι καὶ μᾶλλον κατὰ πρόσωπον στήσεται· ἢ γὰρ οὐκ ἂν γράμματα ἐγγύς ὄντα σε ἀπαιτούμεν, ἀλλ' εἰ μηδέποτε πρότερον, νῦν γοῦν μαθεῖν ἡμᾶς ποίησον, ὅτι μὴ παντάπασι τῆς σῆς ἐκπεπτώκαμεν μνήμης· ἐμοῦ γὰρ αὐτός, οὐδ' ἂν πρὸς τὸν Ἀθω βεδίξῃς ἐπιλήσημονος τιῦξῃ· τοῦτο δ' ἂν εἴῃ τοῖς φιλοῦσι καὶ φιλουμένοις τὸ κάλλιστον ἢ μνήμη καὶ τὸ ἐπιστέλλειν ὁσάκις ἂν ἐγχαρῇ· σὺ δ' ἐμῶν μὲν ἰσως γραμμάτων ἐπιθυμεῖς, ὅπως δὲ ταῦτα παρέσται, μικρὸν ἢ οὐδένα λόγον ποιῇ· παρῆσαν δ' ἂν εἰ καὶ αὐτὸς ἔγραψας· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τῶν σῶν. ὡς ἂν ἰσως αὐτὸς οἰηθῇς ἀνέριστος· νῦν δὲ καὶ σοὺ μὴ γράφοντος πάρεσο(;) καὶ γνώρισον τούτοις, ὅτι μὴ μάτην τὴν τοσαύτην ἐστάλησαν· εἰ δ' ἐγὼ μὲν γράψω σὺ δὲ μὴ τοῦτο ποιεῖς, οὐκ οἶδα τίνα τὸν ἐπαινεσόμενον ἔξεις.

Ἀνδρονίκῳ τῷ Παλαιολόγῳ.

Τὸν Ἀνδρόνικον οὐ μικρῷ τῷ μέσῳ ᾗδιον εἶδον ἢ πρότερον· οὐδὲ γὰρ ταυτὸν τὸ καὶ γράμματα τοῦ φιλουμένου ἔχειν διδόναι, τῷ μὴδὲ πιστεῦσθαι εἴγε ὅλως ἐκεῖθεν ἦκει· τῇ γε μὴν προσοῇ ἀρτίως ὑμῖν τύχη πολὺ τὴν περὶ αὐτὸν ἀντιμαρτυροῦσαν εἶδον σκευὴν· χρὴ δὲ μὴ μᾶλλον τῶν ἀλλοτρίων ἐνεκεν εὐ πράττειν τινὰ, ἢ τῶν οἰκείων, καὶ γὰρ τῶν τῆς τύχης μεταπιπτόντων κύδων, τὸ μὲν οἰκεῖον μένει πιστῶς τῶν ἐναντιωμάτων τῆς ἀπίστου δαίμονος ἀνεχόμενον, τὸ δ' ἀλλότριον οἴγεται, πάλιν ἐκείνους μετιὼν οὗς ἂν εὐδαιμονοῦντας πρὸς καιρὸν ὑπέλθῃ, καὶ τῆς ἐκείνων κατατρυφήσει χρηστότητος· χωρὶς δὲ καὶ τοῖς εὐχομένοις τοῦτον ἰδεῖν τὸν καιρὸν, εἴτ' ἰδοῦσι μὲν, μὴδὲν δὲ πλέον αὐτοῖς ἰδοῦσι γενόμενον, πῶς οὐκ ἂν τῆς εὐχῆς μεταμέλοι· εἴτα εἰ μὲν σοι μὴ δεξιὰ τὰ τῆς τύχης εἶπετο, οὐκ ἂν ἡδούλου μὴ τοὺς ὑμετέρους εὐ πάσχειν· νῦν δ' ἐκείνων καλῶς προχωρούντων, οὗτοί σοι μενοῦσιν ἐπὶ τῶν πρόσθεν· οὐκ ἂν οὐδὲ σοὶ τοῦτ' εἴῃ κατὰ γνώμην, ἐκείνῳ γε μένONTI ᾧ καὶ τοῖς ἄλλοις παραινεῖν βᾶστον· θαυμάσης δὲ μὴδὲν, εἰ τοῖς

πρότεροις γράμμασιν Ἀνδρόνικου κατηγορήσας, νῦν τοῦτον βούλομαι ὠφελῆσθαι· κάκεινο γὰρ διὰ σέ καὶ τοῦτο νῦν ὑπὲρ σοῦ· ἐγὼ γὰρ οὐδ' ἂν εἰμὴ σὸς ἦν, Ἀνδρόνικον ἡδεῖν· οὐδ' ἂν εἰ μὴ σοὶ πιστότατον ὄντα καὶ μάλιστα πάντων ἐνόντων ἐκ πολλῶν πειραθεὶς ἔγνω, τοιαῦτ' ἂν ὑπὲρ αὐτοῦ γράφειν ἐθάρρουν· εἰ μὲν οὖν μοι ταῦτ' ἐπὶ τὰ γράμματα δυνήσεται τι, εἴπομαι, ἐπειδὴν αὐτὸν πάλιν πρὸς ἡμᾶς ἦκοντα φαιδρότερον ὄντα ἰδῶ καὶ τὴν καθ' ὑμᾶς τύχην ἐμοί τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἄπασιν οὐ λέγω μόνον, πολλῶν δὲ δὴ πλέον καὶ σιγῇ κηρύττοντα· νῦν δὲ σοὶ τὰ τῆς στρατείας καὶ στρατηγίας ἀγαθῇ τύχῃ πέπομα σύμβολα· καὶ δὴ στρατῆγαι καὶ νίκαι· καὶ ἀνακηρύττου, καὶ ἔρρωσο.

Τῷ Λογοθέτῃ τοῦ δρόμου τῷ Γλυκεῖ.

Ἐγὼ πανταχόθεν τοὺς ἐμαυτοῦ λογισμοὺς συναθροίσας, καὶ πολλὰ βασανίσας οὐκ ἔστιν ἣν εὖρον ὁδὸν ἐμαυτῷ, πῶς ἂν βραδίως πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐν τῷ παρόντι ἀποδυσάμην, ὡς μὲν αὐτὸς εἴποις ἂν αἰτήσιν, ὡς δὲ ἐγὼ φημι, δικαίαν ἐπιταγὴν· καὶ γὰρ σύνοδα πολλῆς σοὶ καὶ καλῆς φιλίας ὣν ὀφειλέτης καὶ βουλομένη ἂν ἀεί τε καὶ νῦν, τὴν μεγίστην σοὶ πατῶν καταθέσθαι χαρίτων· ἀλλ' ὁ καιρὸς συγχωρεῖν, τό γε νῦν ἔχον, οὐ βούλεται· ἐν' οὖν μὴ ἐφ' ἡμᾶς ἐλπίζων ὁ φιλικὸς ἡμῖν εἰρηγῆται τῆς ἐν τοῖς μαθήμασιν ἐπιδόσεως, αὐτὸς μὲν τανῦν παρ' ἑτερον φοιτάτω· ἐγὼ δὲ καὶ εἰ σέποτε, φροντιῶ περὶ τούτου κἂν ὁ Θεὸς ἐθέλῃ καὶ καιροῦ λάβωμαι, οὐκ ἂν ἀμελῆς γενοίμην τῷ νέῳ διδάσκαλος· καὶ πάντως ἐλπίζω γενήσεσθαι. Νυνὶ μέντοι συγγνώμην εἰπέρ τις ἔχειν αἰτούμαι σε καὶ μὴ μέμψεσθαι τὸν βουλούμενον ἐμὲ, μὴ δυνάμενον δὲ μέμψεσθαι δὲ σὺν ἐμοὶ τὸν μὴ βουλούμενον δύνασθαι με καιρὸν.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐκ Φαναρίου, παρασκευῇ, 30 δεκεμβρίου 1883)

Οἱ ἀναγνώσται τῆς Ἀ' Ἐκκλ. ἀληθεύει· γινώσκουσιν ὅτι τῇ 19 λήγοντος ἐστάλη εἰς τὰ πατριαρχεῖα τεσκερές τοῦ ὑπουργείου τῆς δικαιοσύνης καὶ πρακτικὸν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀμφότερα δὲ ταῦτα βλέπουσι δημοσιευόμενα ἐν ἀρχῇ τοῦ μετὰ χειρὸς φυλλαδίου· συνεπεία τῆς ἀποστολῆς τῶν ὑψηλῶν ἐγγράφων τούτων παραπεμφθέντων ὑπὸ τῆς Α.Θ.Π. εἰς τὰ δύο σώματα, συνήλθον ταῦτα (τῇ 22) εἰς σύσκεψιν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πρώτου τῇ τάξει σεβ. μητροπολίτου Ἐφέσου καὶ ἀντήλλαξαν ἀπλῶς διαφόρους σκέψεις ἐπ' αὐτῶν, εἰς οὐδὲν δὲ κατέληξαν ἀποτελέσματα.

Ἐνεκα τῆς παραιτήσεως τῆς Α.Θ.Π. ἐν οὐδεμίᾳ τῶν ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Κωνσταντινουπόλεως ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ, οὐδ' ἐν αὐτῷ τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, ἐτελέσθη κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων ἀρχιερατικὴ λειτουργία, μὴ ὑπάρχοντος κανονικοῦ πατριάρχου πρὸς ἐκ-

δοσιν κανονικῆς ἀδείας. Τῷ σαββάτῳ πρὸς ἐσπέρην ὁ τμηματάρχης τῶν θρησκευτικῶν ἐξ. Ζιδέρ βέης ἐπεσκέψατο τὴν Α. Θ. Π. ἐξ ἀνωτέρας διαταγῆς καὶ διεβεβαίωσεν ὅτι ἡ Α. Α. Μ. ἔσχε τὴν μεγάλουμον πρόθεσιν ἵνα ἐκδοθῇ τὸ πατριαρχικὸν βεράτιον ἀτροποποιήτον, κατὰ συνέπειαν δὲ ἠξίωσεν ἵνα τῇ ἐπαύριον τελεσθῇ ἡ νενομισμένη πατριαρχικὴ λειτουργία ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ. Ἡ Α. Θ. Π. ἐκφράσασα ἐν πρώτοις τὴν ἀπειρον αὐτῆς πρὸς τὴν Α. Α. Μ. εὐγνωμοσύνην, ἐξήγγησε τῇ Α. Ε. τὸ διὰ λόγους κανονικῶς ἀδύνατον τῆς ἐπιτελέσεως λειτουργίας πατριαρχικῆς. Ἀυτὰ δὲ ταῦτα ἐπανέλαβε καὶ ὅτε περὶ προκεχωρηκυῖαν ὥραν τῆς νυκτὸς ἐπανῆλθε καὶ αὐθις ἡ Α. Ε. ὁ Ζιδέρ βέης διαβιβάζων νέαν περὶ τοῦ προκειμένου ἀνωτέρην ἀξίωσιν.

Χθὲς δὲ, πέμπτῃ, συνῆλθον τὰ δύο σώματα ὅπως συσκεφθῶσι περὶ τῆς δοτέας ἀπαντήσεως εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος φύλλου δημοσιευομένην· ἀπερῆσθη δὲ ἵνα τὴν ἀπάντησιν ποιήσῃται ἡ Α. Θ. Π., ἥτις καὶ πράξασα τοῦτο διὰ ταχυρίου αὐτῆς ἀννέχθη μὲν εἰς τὰ προϋποβληθέντα τῇ αὐτοκρατορικῇ κυβερνήσει ἐκτενὴ αὐτῆς περὶ τοῦ ζητήματος τῶν προνομίων ταχυρία, ἐν τέλει δὲ ἡτήσατο καὶ αὐθις τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἐκτῆς παραιτήσεως δι' οὓς λόγους προὔπεβαλε τῇ σεβαστῇ κυβερνήσει. Εἶτα αὐθιμερὸν ἡ Α. Θ. Π. ἀνεχώρησεν ἐκ τῶν πατριαρχείων μεταβᾶσα εἰς τὸν ἰδιωτικὸν αὐτῆς οἶκον πρὸς ἀνάπαυσιν ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων συγκινήσεων, ἃς ὑπέστη κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας.

Ἐξακολουθοῦσιν ἔτι ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν ἐρχόμεναι παρὰ τῶν προκρίτων χριστιανῶν εἰς τὰ πατριαρχεῖα ἀναφοραὶ καὶ τηλεγραφήματα, δι' ὧν ἐν γένει ἐκφράζεται μὲν ἡ πρὸς τὴν Μ. ἐκκλησίαν ἀφροσύνη καὶ εὐγνωμοσύνη αὐτῶν ἐπὶ ταῖς καταβαλλομέναις ὑπὲρ τῶν προνομίων ἐνεργείαις, δηλοῦται δὲ ἡ ἐπὶ τῇ παραιτήσει τῆς Α. Θ. Π. ὀλβία καὶ διατυπῶνται ἡ εὐχὴ ὑπὲρ τῆς ἀνακλήσεως αὐτῆς, ἐν πᾶσι δὲ ἐπικρατεῖ ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ Α. Α. Μ. ὁ φιλόλαος ἀναξὶς ἡμῶν εὐδοκήσῃ ἵνα ἄρῃ τοὺς λόγους τοὺς προκαλέσαντας τὴν νῦν λυπηρὰν καὶ ἀνώμαλον κατὰστασιν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας.

Αἱ ἑορταὶ τῶν Χριστουγέννων ἐπανηγυρίσθησαν ἐν ἰπάσαις ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις τῆς πρωτευούσης μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης τάξεως, τῶν χριστιανῶν ἐκπληρωσάντων τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα ἐν πάσῃ ἡσυχίᾳ καὶ εὐλαθείᾳ.

— Τῆς Α. Θ. Π. μὴ δεχομένης ἐπισκέψεις, διάφοροι ἔγκριτοι ὁμογενεῖς καὶ ἐπίσημοι ξένοι ἀπέδωσαν τὰς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων συγχαρητήριους αὐτῶν ἐπισκέψεις εἰς τὴν Μ. πρωτοσυγκελλίαν καὶ τὴν Μ. ἀρχιεπισκοπὴν.

Τὴν τετάρτην (21) ἐπεσκέψατο τὴν Α. Θ. Π. ἡ Α. Ε. ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ῥωσσίας κ. Νελιδῶφ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ α' διερχομένου τῆς πρεσβείας κ. Ἰδάνωφ.

— Τῷ σαββάτῳ (24) ἡ Α. Ε. ὁ πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρουγγαρίας βαρὼν Κάλιτς ἐπεσκέψατο τὴν Α. Θ. Π.

— Τὴν τρίτην (27) ἐπεσκέψατο τὴν Α. Θ. Π. ἡ Α. Ε. ὁ Σπυρίδων Μαυρογένης πατσᾶς.

— Αὐθιμερὸν τὴν Α. Θ. Π. ἐπεσκέψατο ἡ Α. Ε. ὁ γενικός διοικητὴς Κρήτης Ἰ. Φωτιάδης πατσᾶς.

Τηλεγράφημα τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων πρὸς τὸ οἰκουμένικόν πατριαρχεῖον ἀγγέλλει τὴν αἰσίαν ἀφίξιν τῆς Α. Μ. ἐν Ἱερουσαλὴμ τῇ 22 δεκεμβρίου, ὡς καὶ τὴν αὐθιμερὸν γενομένην τῆς ἐνθρονίσεως αὐτῆς τελετὴν.

— Τὴν τετάρτην (21) ἐπανῆλθεν ἐκ Σμύρνης ὁ παν. ἄγ. Σκυθουπόλεως ἀντιπρόσωπος ἐνταῦθα τοῦ Παναγίου τάφου.

Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν ὁ ἐπὶ τετραετίαν ἐν Εὐρώπῃ δαπάναις τοῦ ἐνταῦθα ὁμογενοῦς κ. Π. Λαμπρίδου τὴν θεολογίαν σπουδᾶσας ἱερολ. ἱεροδιάκονος κ. Γρηγόριος Κωνσταντινίδης.

Μετὰ λύπης ἀνέγνωμεν ἐν ταῖς ἐφημερίσι τὸν θάνατον τοῦ ἐν Σμύρνῃ ὁμογενοῦς Βασιλείου Διογένοους, μεγάλου εὐεργέτου τῆς αὐτῆς ὀρθοδόξου κοινότητος, συμδάντα τὴν 25 τοῦτου. Ἡ κηδεὶα τοῦ μακαρίτου ἐγένετο δημοτελεστὰς.

— Τὴν τρίτην (27) ἐτελεύτησεν αἰφνιδίως ὁ ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. σχολῇ τὴν γαλλικὴν διδάσκων Ὁσβάλδος Ροῦ.

Ἔνεκα τῶν ἑορτῶν ἡ α' ἔκκλ. ἀλήθεια ἐκδίδεται σήμερον παρσκευῇ, διέκπεριουσται δὲ πρὸς τοὺς ἔξω συνδρομητὰς διὰ τῆς πρώτης αὐρίνης εὐκαιρίας.

Ἐν τεύχει Ζ' τοῦ παρόντος βίου: σελ. 1046, στίχ. 7 ἐκ τῶν κάτω, ἀντὶ Stefale γράφει Hefele — σελ. 1055, στίχ. 6, ἀντὶ ἦτο ὡς σύντροφος γράφει ἦτο σύντροφος — σελ. 106x, στίχ. 18, ἀντὶ εἰδικῆς γράφει ἰδικῆς — αὐτῶν στίχ. 28, ἀντὶ ἐπὶ γὰρ γράφει ἐπὶ γὰρ — αὐτ. στίχ. 28, ἀντὶ ἀπὸ τοῦ θεοῦ γράφει ὑπὸ τοῦ θεοῦ — σελ. 1065, στίχ. 1, ἀντὶ παρερχομένη γράφει παρεχομένη — αὐτ. στίχ. 11, ἀντὶ οἱ πατέρες μὴ γράφει οἱ πατέρες. λέγει, μὴ — αὐτ. στίχ. 17, ἀντὶ Priorias γράφει Pierias, ὡς καὶ κατωτέρω — αὐτ. στίχ. 31, ἀντὶ imprimatum γράφει imprimatur, ὡς καὶ κατωτέρω.

Ἐν τεύχει Η' σελ. 1195, στίχ. 5, ἀντὶ ἀδικον γράφει εἰδον — αὐτ. ἐν σημειώσει (1), στίχ. 8, ἀντὶ ἐκ κατηχίσεως γράφει τῆς κατηχίσεως — σελ. 120x, στίχ. 3, μετὰ τὸ λέγων πρόθεσις δὲ ἀληθὲς μὲν — αὐτ. στίχ. 7, ἀντὶ σονέχει γράφει συνέχει — αὐτ. στίχ. 8, ἀντὶ σκώμματα γράφει πνεύματα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 4 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1884. ΤΕΥΧΟΣ ΙΓ'

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἐβδομάδος.

Συνδρομὴ ἰτησίᾳ προκαταβαλλομένη ἐνταῦθα μετὰ ἀργ. πέντε, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετὰ ἀργ. ἕξ, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκῳ εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἐξάμηνοι δὲν γίνονται.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδοσις παντὸς χρησίμου συγγράμματος, οὗτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεθνοῦσιν πλήρῃ σώμῃ δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν Φαναρίῳ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ.

Πᾶσα αἴτησις ἀποτίνεται «τῷ κ. ΙΩΑΝΝΗ ΑΣΠΡΙΩΤΗ» διευθυντῇ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Ἡπόλιν, Φαναρίον·.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ἀπελθὲς ἄποψις τῶν ἀξιώσεων τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένων ταῖς λοιπαῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις. συνέχεια

Σταυροῦλ τοῦ Χαντζερῆ ἐπιστολὰ ἀνέκδοτος. συνέχεια

Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ ἐν τοῖς πατριαρχείοις

Ἐγκύκλιος ἀποδείξει τῆς Μ. πρωτοσυγγελλίας ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς τοῦ δωδεκαμήρου

Νεκρολογία τοῦ ἀσκήτου Σταύρου Μελετίου

Περὶ τῆς ἐν Τεργεστῇ ἐφημερίδος Κλεισθῆς

Ἡ ἐν Ρώστῃ ἐκκλησιαστικὴ φιλολογικὴ κίνησις

Βιβλιογραφίαι καὶ ἀγγελίαι

Διαχειριστικὰ τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» ἐν τῇ παρούσῃ σελίδι.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ

Τριμηνίας ἤδη συμπληρωθείσης ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ παρόντος ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας», παρακαλοῦνται οἱ ἐνταῦθα καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ λαμβάνοντες τὸ φύλλον ἵνα εὐαρεστούμενοι ἀποτίσωσιν ἢ ἀποστείλωσι τὰς ἑαυτῶν συνδρομάς, ὅπως μὲν πάντοτε ἔχοντες τὰς πρὸς ἑαυτοῦ ἀπαιτούμενας ὑπερόγκους δαπάνας, γινώσκοντες δὲ καὶ ἐξ ἐπανεληγμένων ἐν τῷ φύλλῳ δηλώσεων ὅτι μόνοι τοῦ περιδικίου πόρου τυγχάνουσιν αἱ ζητούμεναι παρ' ἐκάστου αὐτῶν συνδρομαὶ, αἵτινες μὴ ἐγκαίρως καταβαλλόμεναι εἰς μεγίστας δυσχερείας συνεχῶς ἡμᾶς περιάγουσιν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ὀργάνου τούτου τῆς Μητροῦς ἐκκλησίας, ἥτις βεβαίως μεῖζονα ἐν αὐτῷ ἰδικιοῦτο ν' ἀπεκδέχηται τὴν ἀντιληψὶν τῶν ἀπανταχοῦ εὐσεβῶν αὐτῆς τέκνων καὶ ἰδίᾳ τῶν κατ' ἐπαρχίας ἱερῶν μητροπόλεων, ἐπισκοπῶν καὶ μονῶν, ἃς ἱκετεύομεν, ὡς καὶ ἄλλοτε, ἵνα τὰς ἀγγελίας ταύτας θεωρῶσιν ἐκτελεσίμους ἐπιστολὰς ἰδίᾳ ἐκάστη αὐτῶν εὐσεβῶς ὑπὸ τῆς διευθύνσεως ἀποτεινομένης.

Αἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐξ Εὐρώπης χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομάς τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» παρὰ τῶν ἐπιστασιῶν ἢ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ διευθυντοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κ. Ἰ. Ἀσπριώτου· οἰαδήποτε δ' ἐνταῦθα πληρωμὴ γίνεται ἐπὶ ἐμφανίσει ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν ὥρων τούτων πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμβάνοντες τεῦχος τι, ἵνα ζητῶσι τοῦτο ταχέως παρὰ τῆς διευθύνσεως, διότι παρερχομένου ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ αἰτουμένου τεύχους, θέλουσι καταβάλλει πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ γρόστια ἀργυρᾶ πέντε. Ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰτιάσεων παρὰ συνδρομητῶν ζητησάντων δωρεάν φύλλα καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Α' καὶ Β' ἔτους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐξηγνημένῃ.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ἀναδίδεται τὴν ἐκτέλειον διαφόρων πρὸς ἐκτίπωσιν παραγγελιῶν ἐνταῦθα καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ἥτοι ἀπλῶν ἢ διπλοτύπων ἀποδείξεων· τιμολογίων καὶ προγραμμάτων· ποικίλων γνωστοποιήσεων· ἐμπορικῶν ἐγκυκλίων· τίτλων ἐπιστολῶν· ἐνδοτικῶν σχολείων· προσκήτηριων· ἐκδόσεων ἱεροῶν καὶ λοιπῶν σωματείων· παντοίων μετρήσεων· ἀδελφῶν γάμου· βαπτιστηρίων· πιστοποιητικῶν μικτάρων καὶ λοιπῶν γραμματικῶν ἰαχέων· ταχυδρομικῶν ἀποδείξεων· νεκρωσίων ἀγγελιῶν, κτλ. κτλ. ἥτοι ἐν γένει πᾶσι εἶδος τοιούτων ἐργασιῶν, ὡς καὶ βιβλίων, ἅπῃ ἐκτετακτὸ μετ' εὐχρίας, ταχύτης καὶ φιλοκαλίας.

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ

ΤΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

“Οτι μεγάλοι καταχρήσεις ἐπεκράτουν ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἡλικίαν τῶν χειροτονουμένων, μαθηάνομεν ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ 12 κεφ. (Sess. XXIII) τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου, ἐν ᾧ ἀπαγορεύεται τὸ χειροτονεῖν ἀνῆλικας (minors). Ἡ διάταξις αὕτη ἐγένετο κατὰ τὸ 1563. Καὶ ἐν τούτοις κατὰ τὸ 1583 ὁ Ἰωάννης Ἰάκωβος Kelderer ἐν Ῥατισβώνῃ χειροτονήθη, νῆπιον ἦδη, διάκονος καὶ ἀπέθανεν ἐξ αἱμερος. Τὸ διαλαμβάνον τὸ γεγονός· τοῦτο ἐπιτύμβιον διατηρεῖται ἔτι ἐν τῷ συνοδικῷ τοῦ ἐν Ῥατισβώνῃ καθεδρικοῦ ναοῦ. Ὅτι δὲ ἡ περίπτωσις δὲν ἦτο μοναδική, δεικνύουσιν αἱ παπικαὶ διατάξεις Cum exsactorum (Πῖος Β' 1461), Sanctum (Σίξτος Ε' 1589), Romanum (Κλήμης Η' 1595). Ὅπως δὲ κατὰ τὸ 1735 εὐρίσκειται τὸν Don Luis de Bourbon χειροτονήσαντα καρδινάλιον ἀρχιεπίσκοπον Τολέδου, ὄντα ὀκταέτη. Ὁ δούξ Ἑρνέστος, υἱὸς Ἀλβέρτου Δ' (τοῦ σοφοῦ) ἐγένετο (ἀρχὴ τοῦ 15' αἰῶνος) σύγκελλος Βιγιλίου τοῦ ἐπισκόπου Passau δεκαπενταέτης· διεδόχθη δὲ τὸν ἐπίσκοπον δεκαοκταέτης, ἔρριψε τριάκοντα ἀναβαπτιστάς εἰς τὰς εἰρκτάς, ἵνα ἀφανισθῶσι διὰ παντός, ἔκαστε τὸν Λεονάρδον Kaiser ιερέα γενόμενον λουθηρανὸν, ζῶντα, καὶ παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας δώδεκα ἔτι λουθηρανούς. Ἐτι νεώτερος τοῦ ἐπισκόπου Ἑρνέστου ἦτο ὁ Λεοπόλδος ἀρχιδούξ τῆς Αὐστρίας, ὅστις δεκαέτης ἐγένετο σύγκελλος τοῦ ἐπισκόπου Passau (1598) καὶ τρισκαίδεκάτης ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος· ὅτε ἔφησεν εἰς ἡλικίαν τοῦ διακρίνειν, ἐμμήθη τὸν Ἑρνέστον, κατέθηκε τοὺς προστετάντας, ὑπερῆσπε τοὺς ἱησοῦίτας, ψωδοδόμησε δι' αὐτοὺς κολέγιον, καὶ ἐθεμελίωσε τὴν τῶν προσκυνητῶν ἐκκλησίαν Mariahilf. Μετὰ ταῦτα ἀπέριψε τὴν ἐπισκοπικὴν αἴαν, ἀπεξεδύθη καὶ ἐνυμφεύθη τὴν πριγγηπέσσαν τῆς Τοσκάνης. Πολλὰ χρονικὰ ἐπισκοπῶν ἀναφέρουσιν ὁμοίως καταχρήσεις καὶ σκάνδαλα. Ἀλλὰ τί εἰπωμεν περὶ τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ Ε', ὅστις κατὰ τὸν θάνατόν του δὲν ἦτο οὐδὲ κἄν πρεσβύτερος; (ἴδε Mansi tom. XXIV, σελ. 153—183). Πῶς ἠδύνατο ὁ παποδιάκονος οὗτος ν' ἀξίῳ διαδοχὴν ἀποστολοεπισκόπου; Οἱ ῥωμαῖοι ὀχυροῦσιν ἑαυτοὺς ὀπισθεν τῆς σκηνῆς τῆς δικαιοδοσίας (jurisdiction), ἀλλ' ἐὰν ἦτο πραγματικῶς πάπας, πρέπει νὰ ἦτο ἀναμάρτητος· ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ διάκονοι οὐδέποτε ἐνεπιστεύθησαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἢ τῶν ἀποστόλων τὴν διακονίαν τοῦ διδάσκειν. Δὲν σημαίνει τίποτε ὅτι ἡ παπασύνη τοῦ

Ἀδριανοῦ διήρκεσεν ἓνα μῆνα καὶ ἑξ ἡμέρας μόνον· ἡμεῖς προσβάλλομεν τὴν ἀρχήν.

Ἱερόσυλοι ἀναχειροτονίαι ἐλάβανον χώραν ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τοῦ 8 μέχρι τοῦ 12 αἰῶνος ἐπὶ τῇ αἵρετικῇ προράσει ὅτι ἡ σιμωνία ἢ ὁ ἀφορισμὸς καθιστᾷ τὰς χειροτονίας οὐ μόνον ἀντικανονικάς, ἀλλὰ καὶ ἀκύρους. Ἀναχειροτονία, ἀναβαπτισμὸς, ἀναμυρισμὸς, εἶναι λέξεις ἀνευ σημασίας διὰ τὴν ὁρθόδοξον καὶ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, αἵτινες διδάσκουσιν ὅτι τὰ μυστήρια ταῦτα ἐντυποῦσι χάρακτῆρα ἀνεξάλειπτον ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ λαμβάνοντος (σύνοδ. Ἱεροσολύμ.) Ὅταν λοιπὸν τοιαύτη τις πράξις λαμβάνῃ χώραν, γίνεται μόνον ἐπὶ τῷ ὄρω ὅτι πρόσωπόν τι δὲν εἶναι, ἢ (ὅπερ ταῦτό) δὲν εἶναι κατὰ τύπον βεβαπτισμένος, ἢ κεχρισμένος, ἢ χειροτονημένος, ἢ ὅτι ὑπάρχει ἀμφιβολία τις περὶ τούτου· ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ὁ μὴ βεβαπτισμένος κλπ. λαμβάνει βάπτισμα κλπ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει μόνον ὁ παντογνώστης Θεὸς γνωρίζει ἐὰν τὸ πρόσωπον ἐβαπτίσθῃ κλπ. ἐὰν δὲν ἐβαπτίσθῃ κτλ. λαμβάνει βάπτισμα κτλ. ἀλλ' ἐὰν δὲν ἐβαπτίσθῃ κτλ. ἡ πράξις εἶναι ἀπλῆ τελετὴ μὴ μεταδίδουσα μυστηριακὴν τινὰ χάριν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, τοιαύτη τις πράξις δὲν εἶναι ἀξιόμμεπτος, ἐκτὸς ἐὰν στηρίζηται ἐπὶ αἱρετικῶν ἀρχῶν, (ὡς ἐν τῇ ἀνω μνηστειῇ παπικῇ) ἢ δὲν ὑποστηρίζηται ὑπὸ πραγματικῆς ἀμφιβολίας.

Ἄλλος δόλεθριος νεωτερισμὸς εἶναι ἡ κατὰ χρεῖς τῆς δικαιοδοσίας (the abuse of jurisdiction) πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀκρωτηριάζει τὴν ὑπὸ τῆς χειροτονίας μεταδιδόμενην ἱερατικὴν ἐξουσίαν. Ἀπλοῦν φάντασμα! Συγχώρησις διδομένη μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ χρόνου τῆς πρὸς τὸ ἐξομολογεῖν ἐπισκοπικῆς ἀδείας, θεωρεῖται οὐ μόνον ἀντικανονικὴ, ἀλλὰ καὶ ἄκυρος, ἐν ᾧ in articulo mortis εἶναι πάντοτε ἔγκυρος! Τίς ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ν' ἄκυροῖ μυστηριακὰς πράξεις; Ὁ Perronne καὶ ὁ Liebernam βεβαιοῦσι τῷ ὄντι, ὅτι ἡ ῥωμαϊκὴ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου διδασκαλία συμφωνεῖ καθ' ὅλα τῇ τῆς ἐλληνικῆς καὶ ἀπάσης τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, ἀλλὰ δὲν προσάγουσιν ὁμῶς οὐδεμίαν ἀπόδειξιν διὰ τὴν βεβαίωσίν των. Ἐπειδὴ ἡ δικαιοδοσία ἀφορᾷ τὸν νόμον τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, δὲν ἠδύνατο νὰ τείνῃ πρὸς παράλυσιν τῆς θείας δυνάμεως τῶν μυστηρίων, ἀφ' οὗ τὸ ἔλαττον δὲν δύναται νὰ δεσπόζῃ τοῦ κρείττονος. Καίτοι ἡ πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἐξομολόγησις ὑποθέτει μίαν δικαστικὴν πράξιν ἐκ μέρους αὐτοῦ, ὁ πρεσβύτερος ἐνεργεῖ ὡς δικαστὴς προχειρισθεὶς κατ' ἐὺθεϊαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, καὶ οὐχὶ ὡς δικαστὴς προχειρισθεὶς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. Τούτου ἐνεκα εἰς πρεσβύτερος ἐκτελῶν ἱερατικὰ καθήκοντα ἀνευ τῆς ἀδείας τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπου, εἶναι ἀξιοκατάκριτος, αἱ δὲ πράξεις τοῦ ἀντικανονικαί, ἀλλ' οὐδαμῶς ἄκυροι. Οἱ ῥωμαῖοι συγχέοντες τὰς δύο ταύτας

* Συνέχεια τεύχους Ι', σελ. 152—155.

διαφόρους και διακεκριμένους περιπτώσεις, και ένδοξους αὐτὰς εἰς μίαν, ἡτοίμασεν τὴν ὁδὸν ἢ μᾶλλον τὴν ἐροδὸν τῆς δικαιοδοσίας κατὰ τῆς ἐπαρχίας τῆς μυστηριακῆς δυνάμεως. Τὸ δόλιον καὶ πανούργως θεμιμένον σχέδιον ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐὰν δυνηθῶμεν νὰ εὐρώμεν ὁπὴν τινα, δι' ἧς νὰ εἰσπαγάγωμεν λάθρα τὴν δικαιοδοσίαν εἰς τὸ μυστηριακὸν φρούριον, τὰ ὀχυρώματα εἶναι ἡμέτερα, ἡ δὲ παπικὴ δεσποτεία, διανέμουσα μετ' ἀπολύτου ἐξουσίας τὴν δικαιοδοσίαν, κατέχει ἐπίσης καὶ τὰ μυστήρια». Ἐντεῦθεν ἡ αὐθαίρετος χρῆσις τῶν μυστηρίων, ὡς εἶδομεν μέχρι τοῦδε. Ἐντεῦθεν ἡ *causus reservati* δηλ. αἱ περιπτώσεις ἐκεῖναι τῆς συνειδήσεως, ἃς ὁ πάπας καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἐπιφυλάττουσιν ἑαυτοῖς τὸ δικαίωμα τοῦ συγχωρεῖν. Οἱ ὀρθόδοξοι πατριάρχαι καὶ ἐπίσκοποι οὐδέποτε ἤρπασαν τοιαύτην ἐξουσίαν. Οἱ Ῥωμαῖοι τῷ ὄντι ἀναφέρουσι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς θεωρίας των μοναδικὸν τι παράδειγμα ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, ὅπερ μόνον ἐπιπόλαιος ἀναγνώστης δύναται νὰ ἐκλάβῃ ὡς τοιοῦτον, ἐν ᾧ ἐκ προσεκτικωτέρας ἀναγνώσεως πίπτει ἄρ' ἐκ τοῦ ἢ μᾶλλον ἄγει πρὸς τὸ ἀντίθετον. Ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς: Συνέσιος ὁ μητροπολίτης Πτολεμαίδος ἐν Κυρηναϊκῇ ἀποστέλλει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Λαμπρονιανοῦ, ἱερέως κατηγορηθέντος ἐπὶ μεγάλῳ ἐγκλήματι, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατριάρχην Θεόφιλον τὸν Ἀλεξανδρείας πρὸς ἀπόφασιν. Ὁ Συνέσιος ἦτο θερμὸς τοῦ Θεοφίλου φίλος ὡς χριστιανίσαντος αὐτὸν, νυμφεύσαντος αὐτὸν καὶ χειροτονήσαντος αὐτὸν ἐπίσκοπον, ὅντα ἔτι ἄπειρον νεόφυτον. Τί φυσικώτερον τοῦ παραπέμπειν τοιαύτας περιπλόκους ὑποθέσεις εἰς τὸν πεπειραμένον φίλον του; Ὁ Θεόφιλος δὲν ἠξίωσε τοῦτο ὡς δικαίωμα του, οὐδὲ ἐστέρησεν ἑαυτὸν ὁ Συνέσιος τοῦ δικαίωμάτος του τούτου, ἀλλὰ καθαρῶς ἔδωκε τὸ κύρος τῷ Θεοφίλῳ, ἵνα κρίνῃ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ. Ἰδοὺ τί ὁ Συνέσιος λέγει: «Τοῦ λῦσθαι δὲ τὴν αὐθεντίαν εἰς τὴν ἱερατικὴν καθέδραν ἀνέπεμψα» (66 ἐπιστ. Συνεσ. πρὸς Θεόφιλον 2 ἐκδ. Petav. σελ. 215). Δύναται δὲ ἤδη ὁ ἀναγνώστης νὰ κρίνῃ περὶ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ ἱερουῖτου Peronne: «Solvendi (Lampronianum) porro *juxta auctoritatem* ad pontifician sedem *rejeci*». Τοιοῦτοτρόπως ἁθῶα χωρὶς πιέζονται πρὸς ἐξυπηρέτησιν τετελεσμένης θεωρίας.

Ἡ μᾶλλον σκληρά, ἢ μᾶλλον ἀνήθικος, ἀλλ' (ὡς ὁ κόσμος φρονεῖ) ἡ ἐπιτυχιστάτη βολὴ τῆς παπικῆς πολιτικῆς ἦτο ἡ εἰσπαγωγὴ τῆς «καταναγκαστικῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου». Ἡ ἱστορία ἐξέφερε τὴν γνώμην τῆς ἐπὶ τοῦ ζοφεροῦ τούτου γεγονότος. Ἀλλὰ μεθ' ὅλα ταῦτα ἦτο ἐν εὐρυέσι ἐρεύρημα, δι' οὗ ὁ μέγας «ἀλάνθαστος» ζενεράλης ἀπέκτησε σῶμα στρατιωτῶν καθ' ὅλα ἐλευθέρων τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν, ἐτοίμων νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὸ νεῦμα, ἐτοιμῶν πρὸς θάνατον, ὡς οἱ μονομάχοι τῶν ἀρχαίων *Cesar morituri te salutem!* Τοῦτο ἦτο ἡ ἰδέα τοῦ Γρηγορίου καὶ οὐδὲν ἕτερον. Ἡ εὐλαβὴς ἰδέα τῆς μεταβολῆς τοῦ κλήρου εἰς

τάγμα ἀγγελικῶν πλασμάτων ἦτο πολὺ ἀπλὴ, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοηθῇ κατὰ γράμμα, ὡς πᾶς τις σπουδάζας τὴν ἐποχὴν τοῦ Γρηγορίου καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν γενικῶς γνωρίζει. Καθαρὰ καὶ γνησίᾳ παρθενίᾳ εἶναι τῷ ὄντι ἡ ὑψίστη καὶ εὐγενεστάτη κατάστασις τοῦ χριστιανοῦ· ἀλλ' ὁ Χριστὸς βεβαίως ὅτι αὐτὸ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, δηλ. νὰ πραγματοποιήσωσιν αὐτήν, ἀλλ' οἷς δέδοται, δηλ. οἱ ἔχοντες θείαν κλήσιν, ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖται». Οἱ ἔχοντες κλήσιν, (vocation) διὰ τὸν ἑγγαμὸν βίον θὰ ὑπηρετήσωσι καλλίτερον τὸν Θεὸν ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ. Ἀγαμία δὲν εἶναι οὐδαμῶς ἀπαράλλακτος τῇ παρθενίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὴν οὐχὶ προτιμότερα τοῦ γάμου. Ἀλλὰ καίτοι ὁ Γρηγόριος ἐγνώριζε τὴν γνώμην τοῦ Σωτήρος ἡμῶν, ὅτι ἡ ἐκλογὴ πρέπει νὰ ᾗ ἐλευθέρᾳ καὶ ὅτι πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει ἡ θεία κλήσις, καίτοι ἐγνώριζεν ὅτι ὁ κανὼν τῆς ἐν Ἰαγγρᾷ συνόδου (καν. 1) αὐστηρῶς καταδικάζει τὴν πρὸς τοὺς ἐγγάμους ἱερεῖς ἀποστροφὴν, καίτοι ἐγνώριζε τὴν γνώμην τῶν ἁγίων πατέρων, περιεφρόνησε πάντα ταῦτα καὶ ἐδάδισε τὴν ἑαυτοῦ ὁδόν, διέβηκε τὸν ἀδιάλυτον δεσμὸν τῶν νομίμων γάμων, διέφθειρε τὰ ἥθη τῶν διαλυθειτῶν οἰκογενειῶν καὶ ἐσπείρε τὰ σπέρματα τῆς ὑποκρισίας καὶ τῆς ἀκολασίας ἑρμητικῶς αὐξάνοντα εἰς εὐφορὸν λήιον. Δὲν ἀνέγνωστέ ποτε τὸν ἱερὸν Ἱερώνυμον περιγράφοντα τὴν φαύλην διαγωγὴν τοῦ ἀγάμου κλήρου τῆς ἐποχῆς του; Δὲν ἀνέγνωσε τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον; Ὁ ἅγιος οὗτος ἀνὴρ ἐγνώρισε καλλίτερον τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς καθολικότητος ἢ Γρηγόριος ὁ Ζ', οὗτινος ἡ κεφαλὴ ἦτο μεστὴ φιλοδόξων σχεδίων καὶ ὑπερηγίων ἐμπνεύσεων. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος (16 ὁμιλ. εἰς Ματθ. II', 21) λέγει «ἡ ὑψίστη ἄρετὴ εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ φιλοφροσύνη, ἥτις κτείντων τυγχάνει τῆς ἀγαμίας» καὶ ἐν ὁμιλ. 63 εἰς Ματθ. «ὁ Κύριος προστίθησιν εἰς τοὺς δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖται... ἐπιμένοντες συνωδᾷ τῇ ἀνεκφράστῳ αὐτοῦ ἀγαθότητι ἵνα μὴ τοῦτο ποιήσῃ ὑποχρεωτικὸν νόμον». Καὶ πάλιν (ἐν ὁμιλ. 7 εἰς Ἑβρ. ε' 11—13) «ἐάν τις ἀδυνατῶς ἔχῃ ἵνα τὸν αὐτὸν ἐν τῷ γάμῳ βιώσῃ βίον, οἷον ὁ μοναχὸς (ἐν τῇ ἀγαμίᾳ), τὸ πᾶν ἀπώλετο καὶ μένει ὀλίγος πρὸς ἀρετὴν χώρος· πῶς ἂν εἴῃ τότε τίμιος ὁ γάμος» (Ἑβρ. II', 4) τοιοῦτου ὄντος τοῦτου καλωύματος: «Ὁ ὑπεράλπιος Dr J. Zhishman («Das Eherecht der orientalischen Kirche» Wien 1864 σελ. 167) παραδέχεται ὅτι ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἐτίμα πάντοτε τὴν προαιρετικὴν ἀγαμίαν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπέβαλλεν αὐτήν, αὐτῷ δὲ πράττουσα ἦτο μακρὰν τοῦ θεωρεῖν τὸν ἀγάμον βίον ὡς τι προτέρημα ἐν τῷ ἀτάμῳ, καὶ μὴ διατάσσουσα ἢ καὶ ἀπλῶς συνιστῶσα τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον, ἐτέρησε τὴν μέσσην ὁδὸν μεταξὺ τῶν δύο διευθύνσεων». Ἐντεῦθεν ἡ ἡθικὴ διαγωγὴ τοῦ ὀρθόδοξου κλήρου. Ἐντεῦθεν ἡ δημοτικότης καὶ ὁ πατριωτισμὸς του. Ὁ Ῥωμαῖος κληρικὸς εἶναι κοσμοπολίτης, μὴ ἔχων οὔτε πατρίδα, οὔτε οἶκον, οὔτε ἐστίαν ἵνα ὑπερασπισθῇ. Ὁ ὀρθόδοξος ἱερεὺς ἔ-

χει κατὰ πρῶτον νὰ ὑπερκαπιθῇ τὴν χώραν του καὶ τὸ θυσιαστήριόν του καὶ νὰ ἐκχέῃ τὸ αἷμα τῆς ζωῆς του δι' αὐτά... Βεβαίως! ἡ ἀγαμία δὲν εἶναι βαρὺ φορτίον, ἐὰν ὁ ἀγαμος διατηρῇ γυναικωνίτην ἐκ πενήκοντα γυναικῶν, ὡς ὁ πάπας 'Αλέξανδρος C'. Δὲν ἦτο βεβαίως βαρὺ φορτίον εἰς τὸν πάπαν 'Ιωάννην ΚΓ', ὅστις ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦτο ἐντοχὸς παρθενοσθραίας καὶ αἱμομιξίας *tercentas monachas stupravit quas postea fecit abbatissas vel priorissas*. 'Ο Schrœckh ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (τόμ. ΑΑ', σελ. 378) δύναται νὰ πληροφρήσῃ περαιτέρω περὶ τούτου. 'Ο ὑποκριτὴς πάπας Βενέδικτος IB' ἀπερῆκεν τρομεράν ἐπιπληξιν τῷ ἀνθρώπῳ κλήρῳ τῆς Ναρβόννης προστρέων τὸν καρδινάλιον πῖλον τῷ Πιτράρχῃ *dummodo soror ejus suo consederetur arbitrio* (Hieron. Squazalic. viva Fr. Petrarch.) 'Ο πάπας Σίξτος Δ' ἐγκατέστησε χιμαίτυπελα ἐν Ἰώμῃ καὶ ὥρισε δι' αὐτὰ ἐτήσιον εἰσόδημα 20,000 δουκάτων. 'Ο ῥωμαϊκὸς λαὸς ἀπεκάλει αὐτὸν *leno vorax, pathicus, metretrix, delator, adulter* κτλ. *Gaude prisa Nero, superat le crimine Sixtus* κτλ. (Διὰ τὰ τρία διςτιχα ἴδε ἡμετέραν «Unique moyen». σελ. 70, ὑποσημείωσιν). 'Ο Ἀγρίππας (de Vanit Scient ep. 64) λέγει ὅτι ἐπίσκοπός τις ἐκαυχᾶτο ὅτι εἶχεν ἐτήσιον εἰσόδημα 11 χιλιάδων δολλαρίων ἐκ τῶν φόρων τῶν *Sacerdote conbinarii*. 'Ο Ἀγρίππας εἶχε περιηγηθῇ Γερμανίαν, Γαλιλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ἰταλίαν καὶ ἐδημοσίευσεν τὸ βιβλίον, εἰς ὃ παραπέμπομεν, κατὰ τὸ 1527. Πόσον ἀπελπιστικὰ γεγονότα συνέβαινον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπεδείχθη ἐν τῇ διατριβῇ ἡμῶν «Καταναγκαστικὴ ἀγαμία τοῦ κλήρου» ('Ορθόδ. καθολ. ἐπιθεώρ. τόμ. Β', σελ. 244—256), ἐνθα ἐξωγραφῆσκαμεν εἰκόνα δι' ἐγγράφων ἀποδείξεων, ἥτις ὑπομνήσκει ἡμᾶς τὴν κακοήθειαν τῆς ἐθνικῆς Ῥώμης, καθ' ἣν ἐπορεύοντο Petronius, ὁ Martial, ὁ Juvenal καὶ ὁ Persius ἐγραψαν. 'Ο ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Arundel Θωμᾶς (eminentissima turris Ecclesiae Anglicanae), ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἑρρίκος Chichele, ἰδρυτὴς τοῦ ἐν Ὁξφόρδῃ κολεγίου τῶν ψυχῶν, ὁ Χορτίγγιος τοῦ Abingdon, καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Ὁξφόρδῃ, ὁ ἐπίσκοπος Σαλισβουρή Hallam, ὁ Ριτάρδος Ullerston, καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Ὁξφόρδῃ, δίδουσι ἡμῖν ἀπελπιστικὰς ἐκθέσεις τῆς κληρικῆς ἀνθρωπικότητος τῆς ἐποχῆς τῶν. Ἴδε Arthur Duck (vita Cichellii, σελ. 48—52), Wharton (I 122). Θωμᾶν Walsingham (ιστ. Ἀγγλίας, σελ. 387 κ. ἐξ.) καὶ Hardt ἐν τῷ περιφώμῳ αὐτοῦ ἔργῳ περὶ τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ συνόδου. Οἱ κύριοι καὶ οἱ γεωργὶ τῆς ἐπαρχίας Carnarvon (Carnarvonshire) παρεπονήθησαν τῷ βασιλεῖ Ἑρρίκῳ Ζ' κατηγοροῦντες τὸν κλῆρον ἐπὶ συστηματικῇ διαφθορᾷ τῶν συζύγων καὶ θυγατέρων τῶν. Δὲν εἶναι θαῦμα ὅτι ὁ ἀνεμοστρόβιλος τῆς μεταρρυθμίσεως ἐλθὼν ἐξήλειψε τοιαύτην ἐκκλησίαν ἀπὸ προσώπου τῆς χώρας. Καλῶς ἠδύνατο ὁ Φώτιος νὰ λέγῃ ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ του (σελ. 50 ἐκδ. Μονακουτίου) «Οὕτοι (οἱ ῥωμαῖοι ἐπίσκοποι καὶ ἱε-

ρεῖς) οἱ πολλὰς κόρας χωρὶς ἀνδρὸς γυναῖκας δεικνύντες καὶ γυναῖκας παῖδας ἐκτρεφούσας, ὧν οὐκ ἔστι πατέρα θεάσασθαι, οὗτοι τοὺς ὡς ἀληθῶς Θεοῦ ἱερεῖς, τοὺς ἐν-θέσμως γάμῳ διακρίνοντας μυστάττεσθαι τε καὶ ἀποστρέφειν παρὲς αὐτά». 'Εν ταῖς δυσκολίαις ταύταις εὐσεβεῖς τινες ῥωμαῖοι ἐπίσκοποι, οἷος ὁ Δουρᾶνδος ἐπίσκοπος Mende in Languedoc κατὰ τὸ 1296 ἔστρεψαν τοὺς ὀφθαλμούς των πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐπεθύμησαν νὰ εἰσπαγῶσι τὴν ἀνατολικὴν χρῆσιν, ἀφ' οὗ αὕτη ἦτο ἡ διατήρησις τῆς ἐν τοῖς ἀποστολικοῖς χρόνοις πράξεως. Ἀλλὰ ταχέως ἡ βαβυλωνίως αἰχμαλωτίς ἐν Ἀβινιὼν ἤρξατο, ἡ θρησκεία κατεπόθη ὑπὸ πολιτικῶν καὶ φατριαστικῶν ἀγώνων, αἱ δὲ μεταρρυθμίσεις ἀνεβλήθησαν ἐπ' ἀόριστον. 'Ο κληρικὸς βίος κατὰ τὴν περιόδον ταύτην ἦτο ἀπεριγράπτως κακὸς οὕτως, ὥστε ὁ Πιτράρχης ἀποκαλεῖ τὴν Ἀβινιὼν (Βαβυλῶνα ἐπὶ τοῦ Ῥήνου) καὶ δίδει ἡμῖν περιγραφὴν τινὰ ἐν τῇ 16 ἐπιστολῇ αὐτοῦ (Basle edit. 1581), ἥτις κατὰ πολὺ ὑπερτερεῖ τὰς χειρίστας περιγραφὰς τῶν ἐθνικῶν κακουργημάτων. Μόνον ἐν τῷ ᾧδῳ δύνανται τὰ ἀντίστοιχα νὰ εὐρεθῶσιν. Ἐάν τις ἐπιθυμῇ νὰ πεισθῇ περὶ τῆς ἀληθείας τῆς διαδεδιωγμένης ταύτης, ἃς συμβουλευθῇ τὸ δόκιμον τοῦ Theiner ἔργον περὶ τῆς «Καταναγκαστικῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου» (Altenburg 1828, τόμ. 6' σελ. 619—623), ἐνθα πληρεῖς δίδεται τὸ λατινικὸν κείμενον. ("Ἐπιτελεῖται συνέχεια")

ΣΑΜΟΥΗΛ ΤΟΥ ΧΑΝΤΖΕΡΗ*

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ

Ἐν τῷ χειρογράφῳ ἐπιστολαρίῳ εὐρισκόμεναι καὶ αὗται τοῦ Σαμουήλ αἱ ἐπιστολαὶ δημοσιεύονται, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς σειρᾶς τῶν ἀνεκδότων τούτων καὶ μόνων μνημείων τοῦ ἀληθοῦς χαρακτῆρος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τούτου· οὐδὲν ἐν αὐταῖς ὧν ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ» ἐγράφησαν εὐρέλῃσεται νεώτερον, εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους ἀναφερόμενον. Ἡ πρὸς τὸν Ἰωάννην Σουτζον φαίνεται οὕσα παραμυθητικὴ, λακωνικῶς βραχυλογουμένη ἢ πρὸς τὸν σπαθάρην Ἀλέξανδρον εὐχαριστικὴ ἀν' ὧν αὐτὸς ἐπέστειλε τῷ Σαμουήλ εὐχὰς ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἔτους καὶ ταῖς συγχρονούσαις ἑορταῖς τῆς τοῦ Σωτῆρος γεννήσεως, ὃ λαμβάνει λόγου ἀντικείμενον καὶ ἡ πρὸς τὸν ποστέλνικον Γεώργιον ἀπευθυνομένη· πᾶσαι δ' αὗται φαίνονται γραφεῖσαι πρὸ τῆς εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ Σαμουήλ. Ἡ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Μουρούτζην καὶ ἡ πρὸς τοὺς Σούτζους Μιχαλάκην καὶ Δημητράσκον ἐγράφησαν μετὰ τὴν παύσιν αὐτοῦ, καὶ δὴ ἐξ ἀγίου Ὄρους, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ σωτηρίου πάσχα τοῦ

* Συνέχεια τεύχους ΙΑ' σελ. 166.

1769, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ τόπου τῆς ὑπερορίας τοῦ Σαμουήλ ἐπιστέλλονται καὶ αἱ λοιπαὶ τέσσαρες, αἱ δύο πρὸς τὸν Ἀθανάσιον Κομνηνὸν Ὑψηλάντην καὶ αἱ δύο πρὸς τὸν μέγαν διερμηνέα Νικόλαον Σούτζον.

Περὶ τῶν ἐπιφανῶν τούτων ἀνδρῶν βραγὺς τις ἀπαιτεῖται λόγος, πλὴν τοῦ ἡμετέρου χρονογράφου, τοῦ Κομνηνοῦ δηλοῦν, περὶ οὗ πολλάς πληροφορίας ὁ βουλόμενος εὕρηται ἐν αὐτῇ αὐτοῦ τῇ χρονογραφίᾳ πῶς μετὰ τὴν ἁλωσιν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν, ἐν ᾗ καὶ τὴν πρὸς τὸν Σαμουήλ ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν αὐτοῦ ὕψεται στηλογραφουμένην· ἀλλ' ὁ Κομνηνός, ὁ τοὺς συγχρόνους λαϊκοὺς φαναριώτας τοσοῦτον χλευάσας, καὶ ὕβρισας καὶ τοσοῦτον κατ' αὐτῶν καταφερόμενος ἐπὶ παραπτώμασιν οὐκ ἀσυγγνώστους πολλάκις, ὁ καὶ τὴν καταγωγὴν αὐτῶν οὐχ ὀσπινῶς προσθαλὼν καὶ μονονουχί τοῦ δρόμου καὶ τῶν τριόδων ἀνθρώπους ἀποδεικνύς, ἵνα δὴ ἐκυτῶ μόνον καὶ τοῖς Ὑψηλάνταις δὴ περγαμηνὰς αὐτοκρατορικῆς καταγωγῆς, πρὸς τοὺς συγχρόνους πατριάρχας καὶ τοὺς τὰ πρῶτα φέροντας μητροπολίτας φέρεται λίαν εὐλαβῶς, τιμῶν, ἀγαπῶν, σεβόμενος αὐτούς, καὶ καταφερόμενος ἐναντίον τῶν ἐξ οἰαςδήτινος ἀφορμῆς καταδιωξάντων αὐτούς. Ἐν οἷς ἀριθμεῖται καὶ Νικόλαος ὁ Σούτζος.

ὁ Νικόλαος Σούτζος ἦν βυζάντιος τὴν πατρίδα, υἱὸς Κωνσταντίνου Δράκου Σούτζου, ἀναδείχθεις μέγας λογοθέτης τῆς Μ. τοῦ Χ. Ἐκκλησίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Σταυράκη, ἥτοι ἡ κατὰ τὰ τέλη αὐγούστου, ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου τοῦ 1765, εἰς διαδοχὴν τοῦ λοιμῶ θανόντος Γεωργίου Καρατζᾶ¹, καὶ μέγας διερμηνεὺς τῆς Υ. Πύλης τῇ 7 ὁκτωβρίου 1768, διαδεχόμενος τὸν τοῦ Γεωργίου πατέρα Σκαρλάτον Καρατζᾶν², ἀποθανόντων τῇ 28 αὐγούστου 1769. Ἡ πρὸς τὸν Σαμουήλ μήνις τοῦ Νικολάου Σούτζου τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἔσχεν ἀπὸ τῆς ἐκ Φαναρίου ὑπερορίας τοῦ Κυζίκου Γερασίμου τοῦ Χρυτοσκουλαίου, ἐν ᾧ Σαμουήλ ἀπέστειλεν εἰς Κύζικον, ἐν ᾗ καὶ, μικρὸν μετὰ τὴν ὑπερορίαν—ἐὰν δυνάμεθα ἴν' ἀποκαλέσωμεν οὕτω τὸν ἐκεῖσε περιρισμὸν—ἐτελευτήσεν ἐκ τῆς περιφανοῦς οἴκου καὶ συγγενῆς τοῦ Σούτζου³ Γεράσιμος.

Μιχαὴλ ὁ Σούτζος ὁ καὶ μέγας ποστέλνικος ἦν ἀδελφὸς τοῦ Νικολάου Σούτζου, ἀδελφὸς καὶ τοῦ Δημητρίου Σούτζου, πρὸς ὃν γράφει ὁ Σαμουήλ· ὁ Μιχαὴλ ἐγένετο μέγας διερμηνεὺς⁴ τῇ 6 ἰανουαρίου 1782, ἐξωρίσθη εἰς Τένεδον τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1782, καὶ τυχὼν συγγνώμης μετ' οὐ πολὺ, ἦτοι τῇ 8 Φεβρουαρίου 1783 ἐγένετο ἡγεμὼν Βλαχίας τῇ 1 ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ

ἐπαύθη τῇ 26 Φεβρουαρίου 1786, διαδοχὸν σὺν τὸν Νικόλαον Μαυρογένην, οὗ μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἀνέλαθε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας ἴσως περὶ τὰ τέλη τοῦ 1790, ἀφ' ἧς κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1792 μετετέθη εἰς Βλαχίαν· ἧς ἤρξεν ἔτη δύο καὶ μῆνας τέσσαρας⁵. Πολυζώης ὁ Λαμπανιτζίωτης προσφωνεῖ τῇ 15 Ἀπριλίου 1781 τὸν ἰ' τόμον τῆς ἐκχυδαίσθεισας ἱστορίας τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν τῷ Μιχαὴλ Σούτζῳ ἀπολλῶν ἀρετῶν καὶ προτερημάτων γέμοντι, καὶ κατὰ τοῦ φθόνου καὶ τῆς κακίας ἐνδόξως θριαμβεύοντι· ὅσα γὰρ ἀρετὴ μετὰ σοφίας φέρει, ταῦτα συλλαβούσα ἡ φιλόκαλος αὐτῆς ψυχὴ καὶ γένοντι λαμπρότητι κατεκόσμησε, καὶ τοὺς εἰς αὐτὴν ἐλπίζοντας συμμέτρως νοεῖν ἐποίησε· τοὺς δὲ ἀρετῆς φιλίᾳ σεμνυνομένους, καὶ τῇ ταύτης εὐποιᾷ καὶ εὐταξίᾳ θαρρυνόμενους ἀναπνεύσαι οἰοῖται ὁ θρόνος αὐτῆς προσεταξέν· ὁ Μιχαὴλ Σούτζος ἄπαξ, ὡς νομίζω, ἀνεμίχθη εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἐπιτυχῶν παρὰ τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ τοῦ ἀπὸ Παλαιῶν Πατρῶν τῆς ἐκ τῆς ὑπερορίας καθόδου τοῦ ἀνησύχου Νικομηδείας Μελετίου, περὶ οὗ ἐν προστεχέι τεύχει γραφῆσονται τὰ δέοντα.

Ὁ τε Μιχαὴλ καὶ ὁ Δημήτριος καὶ ὁ Νικόλαος οἱ Σούτζοι, ὡς καὶ Ἀλέξανδρος ἦταν τέσσαρες υἱοὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δράκου Σούτζου, ἐν ᾧ Δαπόντες ἀποκαλεῖται «πολίτην, περιφανῇ, ἐπίσημον διὰ τὴν ἀρχοντίαν καὶ τὴν προκοπὴν»· ὁ Δράκος εἶχε καὶ πέμπτον υἱόν, ἀλλ' οὕτε τούτου τὸ ὄνομα οὔτε τοῦ Δημητρίου σημειοῖ ὁ σκοπελίτης μοναχός⁶.

Τοῦ ποστέλνικου Κωνσταντίνου Μουρούζη μνηεῖα γίνονται παρὰ Κομνηνῷ, ἐξ οὗ μανθάνομεν ὅτι καὶ οὗτος ἦν ἀνάστημα τοῦ Γεωργίου Σταυράκη, ὑπ' αὐτοῦ προβληθείς καπικεραγιάς τοῦ ἡγεμόνος Βλαχίας Στεφάνου Ρακοβίτζα, τῷ 1765, ἐνεκα δὲ τῆς πρὸς μητρὸς ἐκ Μαυροκορδάτων συγγενείας αὐτοῦ ἰσχύσας ἐντὸς μικροῦ τοσοῦτον, ὥστε, συνασπισθεὶς μετὰ τοῦ ποστέλνικου Ἀλέξανδρου Ὑψηλάντου τοῦ καὶ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ αὐτοῦ ἴν' ἀναβίδασθαι ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Βλαχίας τὸν Ἀλέξανδρον Γρίκαν τῇ 12 Δεκεμβρίου 1766. Τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1771 ὁ μὲν μέγας διερμηνεὺς Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀνεδείχθη ἡγεμὼν Βλαχίας, ὁ δὲ ποστέλνικος Κωνσταντῖνος Μουρούζης μέγας διερμηνεὺς, προαχθεὶς τῇ 6 ὁκτωβρίου 1777 εἰς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον τῆς Μολδαβίας, ἐν ἐκδόμῳ, κατὰ τὸν φίλον Ἐπ. Σταματιᾶδην, ἔτη τέσσαρα καὶ μῆνας ὀκτώ⁷.

Ὁ τε Κωνσταντῖνος Μουρούζης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὑπ' αὐτοῦ παρακινούμενος, ὡς καὶ οἱ Σούτζοι

1. Κομνηνὸς τὰ μετὰ τὴν ἁλωσιν σελ. 405. Σταματιᾶδου βιογραφίαι μεγάλων διερμηνέων σελ. 130. Σὺν Νεοελλ. φιλολ. σελ. 558.

2. Κομνηνὸς σελ. 418.

3. Σεργίου Μακροβίου Ὑπομνημ. ἐκκλησ. ἱστορίας παρὰ Σὺνδ. Μισσιων. βιβλ. τόμ. Γ', σελ. 259. βλ. τὴν ἐμὴν σημειώσιν Γεράσιμος Κυζίκου ὁ Δρυσοσκουλαῖος ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ» τόμ. Γ', σελ. 793.

4. Ἰδε τοῦ μετὰ χεῖρας τόμου τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» σελ. 144.

5. Σταματιᾶδου βιογραφίαι σελ. 144. Φωτεινοῦ ἱστορία τῆς πάλαις Δακίας τόμ. Β', σελ. 357 - 376. Κομνηνὸς σελ. 629, 635, Μακροβίου Ὑπομν. Σὺνδ. Γ', σελ. 334.

6. Δαπόντες κατάλογος ἐπισήμων Ρωμαίων παρὰ Σὺνδ. ἐνθ' ἀνωτ. Γ', σελ. 176.

7. Κομνηνὸς τὰ μετὰ τὴν ἁλωσιν σελ. 405, 410, 425 κ. ἑξ. Σταματιᾶδου βιογραφίαι σελ. 112.

Μιχαήλ καὶ Δημήτριος ἀπέβησαν ἐν τῇ δευτέρᾳ πατριαρχείᾳ ἀσπονδοὶ διώκται τοῦ ἀειμνήστου Σαμουήλ, εἰς τὸν Προύσης Μελέτιον χαρίζομενοι, περὶ οὗ, ὡς εἶπον, τὰ δέοντα γραφίσονται ἐν προσεχεί ἀριθμῷ. Μετὰ τὴν λήξιν τῆς παρούσης τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Σαμουήλ σειρᾶς ὁ ἀναγνώστης ἔξει πλήρη καὶ αὐθεντικὴν, οὕτως εἰπεῖν, σκιαγραφίαν τοῦ πατριάρχου Χαντζερῆ, ἣν σαφεστέραν καὶ φωτεινὴν γνωρίσει ἡμῖν ἀνέκδοτον ἀπομνημόνευμα Λεονταρῆ ἱερέως καὶ πνευματικοῦ τοῦ διαβολῆτος ἀρχοντος Γεωργίου Σταυράκογλου. Ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἐκτραχύντει ἀγαθῶν καὶ μεγαλοπρεπῶν χαρακτήρων καὶ αὐτὸς ὁ παθὼν πατριάρχης ἀποδύρεται, αἰτίαν εὐρίσκων τὴν πολύφωνον καὶ πολύχορδον διὰ μακροῦ χρόνου τῶν ἐπαινούντων λύραν, ἥ τις τὰ τε ἄλλα καὶ τῇ τοῦ χρέους ἀπαλλαγῇ πολυχειρία αἰφνης ἀνεφάνη διωγμοῦ, φυγῆς, φυλακῆς, καὶ δσων ἐκ τούτων ἀπηνῶν καὶ στυγερῶν πεπείραται κακῶν.

Παράτηρησις αἰώνιον ἔχουσα τὸ κύρος καὶ τὴν ἐφρημογῆν.

M. ID. ΓΕΔΕΩΝ.

Θ'

Τῷ εὐγενεστάτῳ ἀρχοντι μεγάλῳ λογοδίτῃ τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ μεγάλῳ διαρμηνευτῇ τῆς κραταιᾶς βασιλείας κυρίῳ κυρίῳ Νικολάῳ Σούτζῳ.

Ἐνθεν καὶ ἐνθεν κύκλος με, ἄνερ ἐνδοξότατε, περιέστη δεινῶν· καὶ κέντρον ἐγὼ τῆς ὑπομονῆς πετροκόποις πληγαῖς κατὰ πετρῶν ἀρσασόμενος· καὶ οὐδεὶς ἐστίν ὃς λύσει με τοῦ τροχοῦ, τοῦ μὴ τέλεον καταξανθέντα ἀποθανεῖν. Καὶ νῦν ὅκειν ἀληθῆς ἡ παροιμία, ἄπιστος· ἄπιστος ἐστὶ, συγγενείας ὁ λιμήν· τέως δ' ἐκέισε ἄπειμι, ὅπῃ γῆς πορευτέον· ὅπου τε νῦν [. . .]* περιμένει με ὅσον οὕτω μηκέτι καρτερεῖν δυνάμενον· τὰ δὲ πρὶν μοι πολυπόνου ἀρετῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἔργα ἔπescen, οἶμοι, ἔπescen· ἔπειτα ἀνθρώπων φύσιν λαχόντας, μὴ κατ' ἀνθρώπον φρονεῖν πῶς φράσω τόδε; Εἰ μὲν γὰρ βούλεται τις κρατεῖν, ἀλλὰ οὐν Θεῷ ἀεὶ κρατεῖν καλόν· πάθῃ δὲ καὶ μίσση καὶ δυσμένειαι τοῖς τὰ κοινὰ πράττειν ἀλομένοις, οὐδέποτε ὀνήσιμα ἐδοξαν, οὐδὲ θείαν χάριν ἔχουσι τὴν χειραγωγόν· ἀλλὰ γένειό μοι σὺν Θεῷ σωτήριος ἐν τάχει πρὶν τῆς φαινῆς ἡμέρας σέλας πανύστατόν μοι προτεipeῖν.

I'

Τῷ αὐτῷ.

Ἰκομεν δὲ καὶ εἰς τὸ ὄρος κακῶς ἔχοντες τοῦ σώματος δι' ἄλλα τε πολλὰ, μᾶλλον δὲ καὶ δι' ἃ ὑπέστημεν ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἡμερῶν ἀφύρητα καθ' ὁδόν, καὶ παρ' ἡλικίαν, καὶ χειμῶνος ἐν ἀκμῇ, καὶ ἃ ὑποίκομεν ἔτι ἀθεράπευτα ἐρμημὶ ἐπιτεκνέμενοι τῶν μελῶν ἡμῖν, παμ-

* τὸ χειρὸς ἔχει τὴν λέξιν αἰανή· ὁ μεταγράφας αὐτὸ ἔγραψε.

πῆδον παρειμένον καὶ παραλελυμένων· τέως δὲ ἡμεῖς κατεπαύσαμεν τοῦ γεωργεῖν βοτάνην εὐθετον τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ λαῷ τοῦ Κυρίου, κατὰ τὴν μακαρίαν Παύλου φωνήν. Χρῆζομεν δὲ τῆς παρ' ἐτέρων λαματικῆς βοτάνης, τοῦ μὴ ἄπωστοι πατρώας γῆς τέλεον ἀποθανεῖν. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματός σου. Ἀμήν.

ΙΑ'

Τῷ αὐτῷ.

Εἶδον ὅτι ἐλυπήθη, καὶ ἐστύγνασε, καὶ ἰσάμην αὐτοῦ τὰς ὁδύνas, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον φησὶ διὰ στόματος· Ἡσαίου τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πεσόντας· ἡμῖν δὲ τοῖς πεσοῦσιν οὐδεὶς ὁ ἰώμενος· καὶ οὐ μέγα τὸ λυπηθῆναι τινὰς ἀφορμὴ δὲ τῇ φιλανθρωπίᾳ τοῦ ἰᾶσθαι τὰς ὁδύνas τινός· εἰ δὲ καὶ τὸ λυπηθῆναι μόνον τσαχτύνη δύναται τὴν τροπὴν καὶ μεταβολὴν ἐπὶ τῶν κειμένων, τὸ καταδιωχθῆναι, τὸ ἐξοριθῆναι, τὸ ἐν εἰρῇ κατακεῖσθαι, καὶ πάσης ἐπισκέψεως γυμνόν, ἔρημον καὶ ὄρφανόν ψυχορραγεῖν ἐν γυραιοῦ τῷ σώματι καὶ κατεσκελετευμένον πότῳ ἐλέου ἁξίον οὗτο· σκέπασόν με καὶ ῥύσαι με, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ῥύσεται σε ἀπὸ παντὸς ἀνιάρου.

ΙΒ'

Τῷ ἀρχοντι μεγάλῳ σκευοφύλακι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ πρώτῳ μεγάλῳ σπιδάρῃ κυρίῳ Ἀθανασίῳ Κομνηνῷ Ῥηλάντῃ.

Ὅλος ποτὲ ὢν, ὅλος τανῦν ἔχω, ὡς καὶ παρ' ἐχθροῖς ἄξιος θρηνηδίας· οἶμοι, τί δράσω; τίς μὲ βαρτάζει φίλων; καὶ φίλος ποῦ; ποῦ συγγενῆς; ποῦ πολίτης; ποῦ δὲ καὶ χριστιανός, εἴπερ Χριστοῦ χάριν τὰ παθήματά μου; ἡ γὰρ σιδηροβρώτῳ πηγάνῳ νεκρονῆς καθ' ἡμῶν ὀργῇ, αὕτη κατηγορεῖ τὴν ἐμὴν ἀθωότητά· ἀλλὰ πρόστιγθε τῆς ἀναγκαιᾶς τύχης, εἰ μὴ τῆς παλαιᾶς χάριτος· ἐκδεδλήμεθα, καὶ σπεύσατε σώζειν θέλοντες ἄνδρα ἐγγὺς ὄντα τοῦ θανεῖν.

ΙΓ'

Τῷ αὐτῷ.

Θάλατταν φεύγοντες, θαλάτταις κατεληλύθημεν ὁλαῖς· θαλασσοπορία καὶ γὰρ ἀλῆμενος ἐγένετο ἡ ἐμὴ ὁδοπορία ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἡμερῶν πανταχοῦ ἐπιτολῆς καὶ ἐπικίνδυνος· καὶ τὰ μὲν χαμῶθεν, συνελὼν εἰπεῖν, τοιαῦτα· τὰ δὲ ὑψέθεν οὐχ ἤττον χαλεπὰ καὶ ἀσυμπάθῃ διὰ τοὺς συνεχεῖς ὑετούς, καὶ νιφάδας πυκνάς, καὶ τὰ περὶ ψύγῃ καὶ παγετούς, χειμῶνος ἔργα σφοδρῶ· ἀφιλάνθρωπα μὲν Δία τὰ πάντα, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐχθρὰ καὶ ταῦτα ἡμῖν καὶ πολέμια, οὐδὲν ἡδικοῦσιν ἀνδράτιν· τὸ δὲ σωματίον καίτοι γυραιοῦ καὶ καταπεποννημένον προσπαλαίειν ἀνάγκη ἐς τσοῦτους πολεμίους καὶ διαμάχεσθαι, ἀπὸ βαρυστόνων στεναγμῶν καὶ μελῶν αὐτῷ παρειμένον· γέρα

καὶ βραβεῖα τῶν ἐμῶν ἰδρώτων καὶ πόνων, ὧν τε ὑπὲρ τῆς κοινῆς μητρὸς Ἑκκλησίας καὶ τῶν ἀγαπητῶν ἀδελφῶν ἐτλημεν, καὶ ὧν ὑπὲρ τοῦ κοινῆ συμφέροντος, ὡς οὐδεὶς πω τῶν πάλαι, ὑπέστημεν δυστυχοῦντι γένει προνομίας καὶ φιλοστοργίας· ὥμοι βαρείας τῆς ἐμῆς τύχης ὡς ἐμελλεν ἄρα καὶ ἀγαθοεργουμέντῃ με ἀποφάσειν ἢ βάσανος, εἰεν: Ἄλλ' ἢ βλάβητος πάλιν καθ' ἡμῶν γλώσσα, τοῦ χάριν; μήτι καὶ ἔχουσιν ὡς ἂν ἀντίστοιχῃ τοῖς ἀπὸ δεδογμένοις οἱ φίλοι τῶν αὐτῶν κατηγορῶν ἅμα, καὶ μαρτύρων, καὶ κριτῶν, μηδενός δὲ εἰς τὰ ἐγκεκλημένα τοῦ ἀπολογουμένου, ἢ τὸ παράπαν ἐρωτωμένου; ἢ γὰρ ἂν οὐδ' ἐρήμην κατεψηφίσαντό μου· ἀλλὰ καὶ κατέθεσεν ἂν αὐτοῖς τὴν πολλὴν τοῦ θυμοῦ φλόγα, λαμπρὰ ἐκπνεύσματα ἀπολογία πρὸς πᾶν ὅ,τι καὶ ψευδολογήσαιεν· τὰ νῦν δὲ ἵνα μὴ τὰ ἄρρητα εἰς τὸ κοινὸν ἀνακαλύπτωμεν, καὶ λέγουσι πᾶν τὸ ἐπελθὼν κατ' ἀνδρὸς ἀνχιωτάτου, καὶ πράττουσι πᾶν τὸ δοκούν αὐτοῖς· ἀλλὰ λεγόντων ἃ λέγειν συμφέρον, καὶ πραττόντων ἃ καλ' ἡρῶν αὐτοῖς. Ἡμεῖς δὲ μηδὲ πρότερον ἐρωτήσεως ἀξιοθέντες παρὰ τοῖς κρατοῦσι, μηδὲ οἴκτου μετὰ τὴν καταδίκην, Θεῷ μόνῳ πεποιθήμεν, τοῦτο παρὰ τοῦ ἀποστόλου μαθόντες· «Ὅτι οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται»· ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς μετὰ σοῦ.

ΙΔ'

Τῷ αὐτῷ.

Ἐπὶ μὲν τῶν χρημάτων οἱ μὴδὲν ὀρεῖλοντες ζηλωτότεροι· ἐπὶ δὲ τῆς ἀγάπης οἱ αἰεὶ ὀρεῖλοντες· ζηλωστοὶ τοῖνον τὰ τῆς ἀγάπης, καὶ οἱ βίον ἐξεπέρασεν ζηλωτῶν, καὶ μὴ τοὺς τὰ καλὰ ζηλοτυποῦντας· οἱ τοὺς ὑπερρερεῖς ἡμῶν ὑπὲρ ἀδελφῶν καὶ τέκνων ἀγῶνας, τῇ τῆς Λαύρας φυλακῇ λαύρας ἡμεῖς φαντο, οὐδὲ τοὺς πελαργοὺς αἰδεσθέντες, ὅπου πεινώμεν καὶ φαγεῖν οὐκ ἔχομεν εἰ τι ἀστικῆς διαίτης· πονοῦμεν ὀδυνηρῶς τὸ σῶμα, καὶ οὔτε φάρμακον οὔτε φαρμακοπώλης, ἢ φαρμακοτριβῆς οὐδαμῶς, ἢ συνταγμα μόνον οἰκωζομένων· φίλων δὲ οἱ τὰ ἄριστα φιλοῦντες, οὐδὲ βαθυτάτης ἐπ' ἐρημίας ἐλευθέρως πνεῖν ἡμᾶς ἤξιώσαν· ἀλλὰ καὶ ὄρους τοῦ Ἄθω τῶν ἐρημοτάτων, ἀλλὰ καὶ τὸ βορειότατον καὶ ψυχρότατον, ἀλλὰ καὶ πεπυργωμένους καὶ πυργομαχομένους οἰκεῖν ἔγνωσαν, προφάσει τοῦ μὴ δραπετεύσαι καὶ φυγεῖν τὸν τοσοῦτος γωλαίνοντα πάθει, καὶ πολὺ τῷ γήρῃ· ἀλλ' οὐ πολὺς ἐγὼ ὀλιτηρὸς τῶν καθ' ὕδατος, οἷος ἂν πολυποδίας διαφύγοιμι τὰς ἐνθάδε μονάς· εἰεν· ἐπεὶ οὕτως ἐδοξέτισι ζωὴν ἔλκειν λυγρὰν, καὶ σῶμα πονηρὸν καὶ κατώδυον, τὸν πολλὰ ὑπὲρ τῆς καθολικῆς Ἑκκλησίας ἀγωνισάμενον. Τὸ δὲ πᾶσι τερπνὸν ἀκούσμα καὶ χαροποιὸν πρόσημα τοῖς εὐσεβέσιν, εἰ καὶ προσηπεῖν οὐκ ἔχομεν διὰ τὸ μεμεινωμένον πυργορρουεῖσθαι, τὸ «Χριστὸς ἀνέστη», τὸ γοῦν διὰ γραμμάτων τοῖς οἰκειοτάτοις προσφωνεῖν ὥστε καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον σὺν ἀγαθῇ

τύχῃ πανηγυρίζειν μετὰ τῶν κατ' οἶκον σφίσι φιλετάτων, τοῦτο ἡμῖν μὲν θαλπωρὴ τις ὁπωστοῦ, τοῖς φίλοις δὲ καὶ θυμῆρες. Ἀψχθ'.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φανασίῳ, τετάρτη 4 ἰανουαρίου 1884)

Οὐδὲν νεώτερον ἀπὸ τῆς παρελθούσης παρασκευῆς ἔχομεν ἀναγγεῖλαι τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώστῃς ἐπὶ τοῦ περὶ τῶν προνομίων ζητήματος.

Ἡ Α. Θ. Π. πρὸς ἐσπέρην τοῦ σαββάτου κατήλθεν ἐκ Βαφροχωρίου εἰς τὰ πατριαρχεῖα, τὴν δ' ἐπιοῦσαν πρώτην τοῦ ἔτους προσελθόντες εἰς τὸ ἰδιαίτερον αὐτῆς δῶμα οἱ τε Σ. ἀρχιερεῖς καὶ ἡ πατριαρχικὴ ὑπαλληλία, ὡς καὶ διάφοροι ἐγκριτοὶ ὁμογενεῖς, ἡσπάζαντο τὴν δεξιάν τῆς Α. Θ. Π. Αὐθιμὲρον δὲ, ἐσπέρως, ἡ Α. Θ. Π. ἐπανέκχμψεν εἰς τὸν ἐν Βαφροχωρίῳ ἴδιον αὐτῆς οἶκον.

Ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ δωδεκαήμερου ἀπελῶθη οἷς διὰ τὴν προπαραλθοῦσαν πεμπτην ὑπὸ τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας ἡ κατωτέρω ἐγκύκλιος ἀποδείξις·

«Θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, ἐσιώτατοι προϊστάμενοι καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις τῆς Πόλεως, τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Καταστένου. Προνοία ἐκκλησιαστικῇ προτεραιότητι ὑμᾶς διὰ τῆς παρούσης ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἀποδείξεως ἵνα τὰς ἐπὶ θύραις κοσμοσωτηρίους ἑορτάς τῆς ἐκ Παρθένου κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν μετὰ τῶν λοιπῶν δεσποτικῶν ἑορτάσῃτε μετ' ὅλης ἀκριβοῦς τῆς ἐκκλησιαστικῆς σεμνοπρεπείας καὶ τυπικῆς τάξεως ἀπαρallάκτως, καθὼς ἐκ παλαιοῦ εἰθίσται ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, ἐν πάσῃ ἡσυχίᾳ καὶ τάξει, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι πᾶσα δὴ ποτε ἔλλειψις ἔστον ἀφορὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, καθὼς καὶ πᾶσα τυγὼν ἀνησυχία ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν, θέλει τὰ μάλιστα δυσαρτεστήσει τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν ἀρχὴν καὶ ἐπιβαρύνει ὑμᾶς, καθιστώσα ἀτομικῶς ὑπευθύνους ἀπέναντι τῆς Ἑκκλησίας. Ταῦτα πρὸς γινώσκον ὑμῶν, εἴητε δ' ἐν Κυρίῳ ὑμαιοῦντες.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις τῇ 22 δεκεμβρίου 1883.

(Τ. Σ. + Ὁ μέγας πρωτοσυγκελλὸς ΙΩΑΝΝΗΣ Μ.)

ΣΗΜ. Παρόμοιον ἐγκύκλιον ἀπέστειλε καὶ χθὲς πρὸς οὓς διὰ τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας προνοία ἐκκλησιαστικῇ ἐπὶ τῇ προσηχῇ τελετῇ τῶν Θεοφανείων.

Τηλεγραφικῶς ἐγνώσθη τῇ Ἑκκλησίᾳ ὅτι τῇ 31 παραλθόντος δεκεμβρίου 1883 ἀπεβίωσεν ἐβδομηκοντούτης σχεδὸν τὴν ἡλικίαν

Ο ΣΜΥΡΝΗΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ἐπὶ μίαν, ὡς ἔγγιστα τεσσαρρακονταετίαν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομήσας, τρεῖς δὲ μετροπόμενους κοσμησας

θρόνους. Ἐξ Ἀμασειας καταγόμενος ἐξελέγη τιτουλάριος ἐπίσκοπος Ἀμιτοῦ τῇ 16 ἰουλίου 1845, τῶν κανονικῶν ψήφων γενομένων ἐν Σινώπῃ ἐπὶ Καλλινίκου Ἀμασειας· τῷ 1852 κατὰ δεκέμβριον τοῦ Ἀγκύρας Ἱεροθέου παραιτησαμένου τὸν θρόνον καὶ ἀκολούθως εἰς Ῥωσίαν ἀπελθόντος, ὁ Ἀμιτοῦ Μελέτιος κληθεὶς ὑπὸ τῆς Μ. ἐκκλησίας διώκησε τὴν Ἀγκυρὰν ἄχρι τῆς 16 ὁκτωβρίου 1860, ὅτε ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχίας τοῦ αἰδίου Ἰωακείμ τοῦ Β' μετετέθη εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐν Λυδία Φιλαδελφείας, ὃν διώκῃσεν ἕως τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1869, ὅτε μέλος τῆς περὶ τὸν αἰδίου πατριάρχην Γρηγόριον τὸν σ' συνόδου διατελὼν μετετέθη εἰς Σμύρνην, ἣν ἐποίμανεν ἔτη δεκατέσσαρα καὶ μῆνας τέσσαρας, μεριμνῶν ὑπὲρ τῆς ὑγιούς καὶ κατὰ Χριστὸν διαπαιδευτικῆς τοῦ εὐσεβοῦς αὐτοῦ ποιμανίας. Ὁ Σμύρνης Μελέτιος ὑπῆρξεν ἐπὶ διετίαν μέλος τῆς ἱερᾶς συνόδου ἀπὸ τοῦ 1879—1881, καταλιπὼν ἀγαθὴν μνήμην φίλου καὶ συνεργάτου εἰληκρινούς, προθύμου ὑπηρετεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἡ κηδεὶα τοῦ μακαρίτου Σμύρνης Μελετίου, κατὰ ἰδιωτικὸν τηλεγράφημα ἐκεῖθεν, ἐγένετο τῇ 2 ἀρξαμένου ἐν μεγάλῃ ἐκκλησιαστικῇ παρατάξει, προερχόντων τοῦ παν. μητροπολίτου Φιλαδελφείας κ. Διονυσίου καὶ τῶν ἐπισκόπων τοῦ σεβ. ἀγ. Ἐφέσου· Θεοφίλ. Ἡλιουπόλεως Ταρσίου καὶ Ἀρχαδιοπόλεως Ἀνθίου.

Μετὰ λύπης πολλῆς ἀγγέλλομεν τὴν διακοπὴν τῆς ἐν Τεργέστη ἐκδιδομένης σπουδαίας καὶ ἐγκρίτου ἑλληνικῆς ἐφημερίδος «Κλειούς», διανυστάσης πέντε καὶ εἰκοσιν ὧων κοινωφελὴ βίον ὑπὸ συντάκταις καὶ διευθυνταῖς τοῖς ἐλλογίμοις καὶ ἀξιοτίμοις κκ. Δ. Θερεϊανῶ καὶ Θ. Λιδωδᾶ, τοῦ πρώτου μὲν ἀποφασίσαντος ἀπαλλαγῆναι ἐκ τῶν δημοσιογραφικῶν μόχθων πρὸς ἐπίδοσιν εἰς ἡσυχαίερας φιλολογικὰς ἀσχολίας, ὑποσχόμενων δὲ ἀμφοτέρων τὴν ἐκάστοτε ἰδίαν συνεργασίαν εἰς τὸ ἕτερον καὶ οὐδὲν ἤττον σπουδαῖον τεργισταῖον ἑλληνικὸν φύλλον τὴν «Ἡμέραν».

Ἐρριζώμεθα ἐκ τῶν Ῥωσικῶν ἐφημερίδων·

Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη καταβάλλονται μεγάλαι προσπάθειαι εἰς διακινόνισιν καὶ συστηματοποίησιν τοῦ μεγάλου πλοῦτος τοῦ ἐν Μόσχᾳ γενικοῦ ἀρχείου τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ βιβλιοθήκης.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κυρίως σπουδαίως ἐργάζεται ὁ ἐπόπτης τοῦ ῥηθέντος ἀρχείου κ. Η. Θ. Τοκμακῶφ, ὅστις ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην συστηματοποιεῖ σειρὰν καταλόγων, οἵτινες οὐκ ὀλίγας ὠφελείας τῇ ἐπιστῇ παρέχουσιν.

Ἡδὴ συντάχθη καὶ τύποις ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ ἡ Ἐπιθεώρησις τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Μόσχᾳ γενικοῦ ἀρχείου τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν (12 τομίδια καταλόγων, ἅτινα πρᾶγματεύονται περὶ ποικίλων κλάδων

τῆς ἐν τῷ ἀρχεῖῳ εὐρίσκομένης ὁλης, ὡς καὶ τῆς βιβλιοθήκης)· ἐπίσης ἐξεδόθησαν 28 τομίδια ἀντικείμενον ἔχοντα ἱστορικὴν καὶ βιογραφικὴν ὕλην, τινὰ δὲ τούτων πρᾶγματεύονται περὶ τῶν γραπτῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν μνημείων τῆς Ῥωσίας, ἀπὲρ χρησιμεύουσι πᾶσι ἀριστοῖς τῇ Ῥωστικῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ.

Ἐσχάτως ὁ κ. Τοκμακῶφ ἤρξατο νὰ δημοσιεύῃ ἐν πολλὰς ἐπαρχιακαῖς ἐφημερίσι σπουδαίαν ὕλην ἀφορῶσαν εἰς τὴν Ῥωσικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστοριοαρχαιολογικὴν περιγραφὴν τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Ῥωσικοῦ κράτους, μέγα μέρος ὅμως αὐτῆς μένει εἰσέτι ἀδημοσίευτον. Ἐπ' ἱσῆς ἐσχάτως ἀπεπεράτωτε πλήρη συστηματικὸν κατάλογον τῶν ἱστορικῶν χρονογραφικῶν ἐγγράφων τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἐν Ῥωσίᾳ, ἡδὴ παραδόντα πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὴν ἐταιρίαν τῶν ἐραστῶν τῆς πνευματικῆς διαμορφώσεως. Ὁ συστηματικὸς οὗτος κατάλογος μεγάλως παρέξει ὠφελείας, ἅτε μέλλον νὰ διευκολύνῃ τὰς ὑπὸ πολλῶν λογίων κοπιῶδεις ἐρεῦνας τοῦ κλήρου ἐν τῷ εἰρημίνῳ ἀρχεῖῳ.

Ἐνεκα τῶν ἐσπ. τῶν τοῦ δωδεκαμήρου ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» ἐκδίδεται σήμερον ἐν ἡμιφύλλῳ, ὡς καὶ τὴν προτεχῇ ἐβδομάδα.

«ΔΙΔΑΧΗ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἐκ τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ χειρογράφου νῦν πρῶτον ἐκδιδομένη μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων, ἐν οἷς καὶ τῆς Συνόψεως τῆς Π. Δ. τῆς ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου σύγκρισις καὶ μέρος ἀνέκδοτον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου, ὑπὸ Φιλοθέου Βρυεννίου μητροπολίτου Νικομηδείας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1883».—Εὐρίσκεται παρὰ τῷ ἐκδότῃ.—Τιμᾶται φράγκων 5.

Σημ. Περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου πονήματος δημοσιευθήσεται προεχωρῶς ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀλήθειᾳ» ἐκτενὴς κρίσις.

«ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ τῆς Ἀνατολῆς πολιτειογραφικόν, φιλολογικόν καὶ ἐπιστημονικόν τοῦ ἔτους 1884, ἀδείξ τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἔτος τρίτον, ἐν Κωνσταντινουπόλει».—Τιμᾶται ἐν τῇ πρωτεύουσῃ μὲν φράγκων 5, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δὲ καὶ τῷ ἐξωτερικῷ φρ. 5 1/2.

Πατριαρχικὸν πρωτόκολλον.—Ἀνεύρηγτοι μένουσιν αἱ πρὸς τὸ οἰκουμένικον πατριαρχεῖον ἀποστελλόμεναι ἀναφοραὶ καὶ παντοῖα ἄλλα φορολογήσιμα ἔγγραφα ἢ (ἐπάλληλα περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως) τηλεγραφήματα, ὧν δὲν προκαταβάλλονται τὰ πρωτοκολλητικὰ τέλη ὑπὸ τοῦ ἐπιδότου, ἢ τοῦ ἀποστολέως αὐτῶν διὰ τινος ἑταῖρα ἀνταποκριτοῦ.

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 11 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1884. ΤΕΥΧΟΣ ΙΑ

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Εκδίδεται ἀπὸ τῆς ἐβδομάδος.

Συνδρομὴ ἰτησίᾳ προκαταβαλλομένη ἐνταῦθα μετ' ἀργ. πάντε, ἐν τοῖς προαστείσις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ' ἀργ. ἑξ, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ φράγμα εἰσπρατίνε. Συνδρομαὶ ἱεράμνηοι δὲν γίνονται.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκαστοῦ ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδοσις παντὸς χρησίμου συγγράμματος, οὗτινις ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν κληρεῖς σῶμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν Φαναρίῳ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΡΑΩΝ.

Πᾶσα αἴτησις ἀποκρίνεται «τῷ κ. ΙΩΑΝΝΗ ΑΣΠΡΙΩΤΗ διευθυντῇ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου εἰς Κ'πολιν, Φανάριον».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Σαμουήλ τοῦ Χαντζερῆ ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι, συνέχεια.

Ἡ ἐορτὴ τῶν ἁγίων Θεοφανείων.

Ἡ ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μ. ἀναγνωσθεῖσα ἐπ' ἐκκλησίαις εὐχή.

Ἐγκύκλιος ἀποδείξις τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας.

Γνωμικὰ καὶ ἀποφθέγματα σοφῶν.

Διχειριστικὰ τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας καὶ ἀγγέλλαι.

ΣΑΜΟΥΗΛ ΤΟΥ ΧΑΝΤΖΕΡΗ.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ

Διὰ τῶν σήμερον δημοσιευμένων ἐννέα ἐπιστολῶν κλείεται ἡ σειρά τῶν ἐν τῷ πρ' ἐμοὶ χειρογράφῳ σωζομένων ἐπιστολῶν, τῶν μετὰ τοὺς δύο περὶ τραγωμάτων λόγους μόνων μνημείων τῆς παιδείας καὶ ἰκανότητος καὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ εὐπατρίδου πατριάρχου τῆς βασιλευσούσης τῶν πόλεων· περὶ τῶν προσώπων, εἰς ἐπιστέλλει ταύτας ὁ Σαμουήλ, ἐγράφησαν ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ τὰ δέοντα, οὐδὲν δ' ἔχω νὰ προσθῶ σήμερον οὔτε περὶ τοῦ ποστελνικοῦ Γεωργίου, ὅστις ἴσως ἐστὶν ὁ παρὰ τῷ Κομνηνῷ Ὑψηλάντῃ ἀρβανιτοχωρίτης ποστέλνικος τοῦ ἡγεμόνος Βλαχίας Νικολάου Μαυροκορδάτου, οὔτε περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σπαθάρη καὶ περιορίζομαι μόνον εἰς τὸν περὶ Μελετίου Προύσης λόγον, ὁδηγούς ἔχων καὶ πρωτίστας πηγὰς ἐν τοῖς περὶ τοῦ ἱεράρχου τούτου γραφομένοις τὸν Κομνηνὸν Ὑψηλάντην, τὸν Σέργιον Μακρσίον καὶ τὸν Δαπόντε.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 192.

1. Ὡς Διαταγαὶ γάμων· τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξεδόθη τῷ 1767 παρὰ Παναγιώτῃ Κυριακίδῃ, (ἐν Κωνσταντινουπόλει). Περὶ τούτου γραφένται τὰ δέοντα ἐν τῇ διατριβῇ μου «Χρονικοὶ τῆς πατριαρχικῆς τυπογραφίας».

2. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἄλυσιν, σελ. 310.

Μελέτιος ὁ Προύσης ἦν βυζάντιος τὴν πατρίδα, ὡς γράφει ὁ ἅπας αὐτοῦ μιμνησκόμενος Δαπόντες, προστιθεὶς ὅτι ἦν ισχυρότατος φίλος τῶν τότε ἰσχυρότων φαναριωτῶν, τῶν δι' ἔγκον ἢ πλούτου ἢ κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ὑπηρεσίας μέγα δυναμένων ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων, ὁ Μελέτιος ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Προύσης πολὺ πρὸ τοῦ 1760, ὅτε τοῦ περιωνύμου Ἡρακλείας Γερσίου ἀσθενήσαντος, ὁ Νικόλτος Σευτζὸς πολλὰ μέσα μετῆλθεν ὥπως ἐπιτύχῃ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας προαγωγῆς τοῦ εὐνοουμένου αὐτοῦ Μελετίου· ὁ Μελέτιος ἦν, ὡς βλέπομεν, φίλος καὶ οἰκειότατος τῷ Σαμουήλ, φρονούντι ὅτι μακρὰν τῆς μετὰ τοῦ Μελετίου ἡδίστης συναναστροφῆς «τὸ τῶν θεραπειῶν εὐφημούμενον χωρίον τῶν ἀθεραπεύτων διομᾷζειν χρειών»· ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης ἐ κατὰ τοῦ Μελετίου δικαίως μὲν ἀλλὰ πικρότατα καταπερόμενος, σιωπῶν ἐν τῷ περὶ τῶν πατριαρχῶν Ἰωαννικίου Γ' τοῦ Καρτζᾶ καὶ Σαμουήλ τοῦ Χαντζερῆ λόγῳ περὶ τοῦ Μελετίου Προύσης, ἐπιτρέπει βεβαίως ἡμῖν νὰ φρονώμεν ὅτι ὁ τὸν χαρακτήρα ἔχων ἀνῆρμενος Μελέτιος, οὐχὶ τοσαύτης ἀκαταστασίας καὶ ποικίλων ἐπηρεασμῶν ἐγένετο τῇ Ἐκκλησίᾳ πρόξενος, ὅσον ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου Β'· ὅτε δὲ τῷ 1765 ὁ πατριάρχης Σαμουήλ ἡ συνεννόησις μετὰ τοῦ βεζύρου, ἡ θέλων ἑαυτῷ μόνῳ νὰ ἰδιοικῇσθαι τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν, ἤκουσεν ἐπιτίμησιν ἐνεκα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονῆς τοσούτων ἀρχιερέων, ἐξ ὧν ἡ κυβέρνησις ἐζήτει ν' ἀποστείλῃ εἰς

τάς ἐπαρχίας αὐτῶν τοὺς περιττοὺς, ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καὶ ὁ Νικόλαος Σούτζος, ὡς ὁ Κομνηνὸς γράφει «χαριζόμενοι ὁ μὲν τῷ Νικομηθεΐας Νικηφόρῳ ὁ δὲ τῷ Κυζίκῳ Γερασίμῳ συγγενεῖ του καὶ τῷ Προύσης Μελετίῳ, διέσπειραν τοῖς προὔχουσι γνωστοῖς των ἐτι ἀνγκαῖα εἰς τὴν πόλιν ἢ χρονοτριβὴ τῶν ἀρχιερέων διὰ τὰς ὑποθέσεις καὶ ἀνάγκας τοῦ κοινοῦ»³. ἀπὸ τοῦ 1767 κατὰ πρῶτον φαίνεται ἐτι ὁ Προύσης Μελέτιος, ἀποτελῶν μετὰ τοῦ Νικολάου Σούτζου καὶ τοῦ Κυζίκου Γερασίμου τοῦ Χρυσοσκουλαίου τριανδρίαν οἰκτρὰν ἐν ταῖς τῶν τρινηκαῦτα χρόνων ραδιοιουργίαις, ταῖς συνταραπτοῦσαις τὸ τε Φανάριον καὶ τὴν ὕψ. Πύλιν ἤρε τὴν σημαίαν τῆς κατὰ τοῦ Σαμουήλ ἀποστασίας ἀπαρεσκόμενος τοῖς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου περὶ προικῶν θεσπισθεῖσιν ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους⁴. ἔτε δὲ μετ' οὐ πολὺ ὁ Σαμουήλ ἐπέτρεψεν ἑαυτῷ, ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν Ὑψηλάντην, ὅπως ἴδῃ ἀπερχομένους εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ δὴ τὸν Προύσης Μελέτιον καὶ τὸν Κυζίκου Γερασίμον, ὁ Νικόλαος Σούτζος ἤρξατο κινῶν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τοῦ Σαμουήλ, μάλιστα δὲ θανόντος τοῦ Γερασίμου ἐν Κυζίκῳ «μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυζίκου—λέγει ὁ Κομνηνός—μᾶλλον ἡγανάκτει, οἰονεῖ αἰτιώμενος αὐτὸν τοῦ θανάτου»⁵. ἐντεῦθεν, ὡς ἦν ἐπόμενον, ὁ Προύσης Μελέτιος ἀπὸ φίλου σφοδρὸς ἐγένετο διώκτης τοῦ Σαμουήλ, ἰδίως ἐν τῇ δευτέρᾳ πατριαρχείᾳ τοῦ Θεοδοσίου Β'.

Τῷ 1772 ὁ Μελέτιος ἀρχεῖται τοῦ ὁλεθρίου αὐτοῦ ἔργου, ζητῶν τὴν πτώσιν τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου Ι', ἐπὶ σκοπῷ 'ν' ἀναβιβάζῃ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ πρωτοκλήτου τὸν Ἐφέσιον Μελέτιον, εὐτυχῶς μὴ θέλοντα τὴν τοιαύτην δόξαν, ἀποστερόντα δὲ τὴν πατριαρχικὴν μίτρην, ἥτις ἐν ταῖς ἀκαταστασίαις τῶν τότε χρόνων ἀπέβαινεν ἀκάνθινος στέφανος· ὑπέβαλε τῇ κυβερνήσει κατηγορίας ἐναντίον τοῦ Θεοδοσίου, θέλων ἴσως ἢ τοῦλάχιστον ἀνεχόμενος δευτέρην πατριαρχίαν τοῦ Σαμουήλ, ὅστις ὁμῶς, γράφει ὁ Κομνηνός, «διὰ τὴν τοῦ καιροῦ ἀνωμαλίαν δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ τὴν πατριαρχίαν, καὶ ἐμήνυσε τῷ Προύσης Μελετίῳ πολλὰ περὶ ὁμονοίας καὶ ἀδελφικῆς συμπονοίας»⁶. Ἀποτυχὼν τοῦ πόθου τούτου, βλέπων δ' ἰκανοὺς τῶν ἀρχιερέων ἐναντίους αὐτῷ ὁ Μελέτιος, μόνον δ' ἔχων σύμβουλον τὸν ποστέλνικον Δημήτριον Σούτζον καὶ συνεργάτην τὸν τότε μέγα δυνάμενον παρὰ τοῖς χρυτοῦσι Χίον ἔμπορον Δημήτριον Σκαναβῆν, ἤρξατο καταφερόμενος κατὰ τῶν λοιπῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβόντων ἀρχιερέων, ἐνεργῶν δὲ τὴν ἐκδοσιν ὁρισμοῦ βασιλικοῦ διατάττοντος 'ν' ἀπέλθῃ ἕκαστος εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ. Ὁ ἄριθμὸς τῶν ἀρχιερέων τούτων ἀνέβαινεν εἰς εἴκοσιν, ὁ δ' ὁρισμὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Μελετίου πορευόμενος ἐξεδόθη κατὰ

Ιανουάριον τοῦ 1773, ἀλλὰ τὸ περίεργον καὶ λίαν ἐνοχλὸν ἐστὶν αὐτὸ ἢ παρὰ τοῦ Μελετίου τῇ Πύλῃ διαδιδασθεῖσα ἀναφορὰ περὶ τῶν ἀρχιερέων ἀπελεύσεως εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν εἶχε τὴν πατριαρχικὴν ὑπογραφὴν, χαλκωθείσαν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, δν ἀτυχῶς ἠνόνει ὁ Χίος, ἔμπορος, ἠνόνουν δ' ὁ τε Κυζίκου Γερασίμος, ἕτερος παρὰ τὸν Χρυσοσκουλαῖον καὶ ὁ Νικομηθεΐας Νικηφόρος· ὁ Μελέτιος ἐνήργει τότε ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνόδου τοῦ Θεσσαλονίκης Δαμασκηνοῦ, ἀνδρὸς εὐπαιδέυτου, ἐν ἀγίῳ ὄρει τὰς τελευταίας τοῦ βίου ἡμέρας διαγαγόντος⁷. Ἡ κατὰ τοῦ Θεοδοσίου ἀναφορὰ ἢ ῥητῶς ζητοῦσα τὸν εἰς τὸν οἰκουμένικόν πατριαρχικὸν θρόνον διορισμὸν τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐδόθη τῇ Ὑ. Πύλῃ τῇ 8 νοεμβρίου 1773, ἀλλ' ὁ συνετώτατος σουλτάνος Μουσταφᾶς Γ' ἀφῆκε τὴν τοῦ πατριάρχου ἐκλογὴν ἐλευθέραν εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς, συστήσας μόνον ὅτι καλὸν ἦν εἰ ἐξελέγετο καὶ πάλιν ὁ Σαμουήλ· τῇ 16 νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκυρώθη ἡ πτώσις τοῦ Θεοδοσίου Β', ὁ δὲ Μελέτιος πέντε μόνον ἔχων ὁμόφρονάς ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ κατ' αὐτὴν ἐτι τὴν ὥραν τῆς ἐκλογῆς διήρρεσεν εἰς δύο τὴν ἐκκλησίαν τὴν διοικοῦσαν· οὐκ ἐδέχοντο οἱ προυσιανοὶ τὸν Σαμουήλ—ὁ Κομνηνός γράφει—εἰς πατριάρχην, ἐν οἷς ἦσαν καὶ τὸ σπῖτι τοῦ Σούτζου σὺν τῇ παραφυᾷ αὐτῶν, καὶ ἀντέλεγον φανερώς τοῖς λοιποῖς, οὗτιν ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι, καὶ ὑπογράψαντες εἰς τὸ μαγζάρι τῆς διὰ τὸν κύρ Σαμουήλ ἐκλογῆς, καὶ αὐτοὶ οἱ προυσιανοὶ οὐκ ἤθελον προφανῶς οὔτε ὑπογράψαι οὔτε σφραγίσαι, προσμένοντες τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Ἰσμαῖλ πέη . . . ἐλθοῦσης τῆς ἀποκρίσεως τοῦ Ἰσμαῖλ πέη τὸ ὅτι δὲν εἶναι τρόπος νὰ ἐμποδισθῇ, ἐνέδωκαν εὐθὺς καὶ ὑπέγραψαν καὶ ἐβούλλωσαν εἰς τὸ μαγζάρι τῆς ἐκλογῆς⁸.

Σέργιος ὁ Μακραῖος ἀποδίδωσι τὴν ἐκλογὴν τοῦ Σαμουήλ εἰς ἀπόφασιν τῶν ἀρχιερέων ὅπως κατατάσσωσι τὴν ἐπιτημέντην ὁρὸν καὶ τὴν αὐθόδειαν τοῦ Μελετίου· «ἐπεὶ δὲ τῇ εὐνοίᾳ τῶν δυναμένων τοῦ γένους ἐνισχύων ὁ τότε μητροπολίτης Προύσης Μελέτιος πρωτεύειν λόγῳ καὶ ἔργῳ ἠθέλεν, ἤρξαντο καὶ αὐθὺς παραφύεσθαι σκάνδαλα, τῶν μὲν ἀπαρεσχομένων τῇ τούτου ἀκαίρῳ ὑπεροχῇ καὶ μὴ ἀνεχομένων τοῦ τύπου καὶ τῆς βαρύτητος τοῦ ἀνδρός, τῶν δὲ καὶ ἐγκαλοῦντων καὶ μεμφομένων οἷς κατ' αὐτῶν εἶπε καὶ ἐδρασε, τῶν δὲ καὶ δεδοικόντων οἷς ἂν κατεπιχειρήτειεν, καὶ λοιδορούντων οἷς ἐφωρτίθη προσπτύχων· διεννοοῦντο οὖν καὶ ἐσκέπτοντο οἱ ἀρχιερεῖς ὅπως τοῦ οὕτω κοινοπραγεῖν τοῦτον ἐκστήσαιεν, καὶ κατ' αὐτὸν συστειλάντες μηκέτι ἐφω ἐβρίζειν, τὸ πολὺ τοῦ βάρους ἀφελόντες, καὶ τὸ περιττὸν τοῦ φουθήματος ἐκκεντήσαντες· καὶ δὴ τὴν σύντομον καὶ προδηλοτάτην ἰόντες, τὸν παναγιώτατον κύριον Σαμουήλ ἐπεκαλοῦντο διὰ τε τὴν

3. αὐτόθι, σελ. 403.

4. αὐτόθι, σελ. 410.

5. αὐτόθι, σελ. 116.

6. αὐτόθι, σελ. 477.

7. βλ. Μνημεῖα μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως· ἐκδιδόντος Μ. Ι. Γεωργίου· ἐν Ἀθήναις, 1878, πρλγμ.

8. Κομνηνοῦ, σελ. 514.

παροῦσαν χρεῖαν καὶ τὴν ἐπομένην ὠφέλειαν⁹. Κατὰ τὸν Μακρῆτον λοιπὸν ὁ Σαμουὴλ συνέστειλε τὸν Μελέτιον, μηδένα τῶν ἰδίων ὁρίων ἐὼν ὑπερπερδᾶν, κατὰ δὲ τὸν Ὑψηλάντην, ὁ ἀνήμερος ἀρχιερεὺς καίπερ ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ προσκαλούμενος ὅπως μετὰσχῇ τῶν συνοδικῶν ἐργασιῶν, ἔμενεν οἰκουρῶν, «ἀρρωστίαν προφασιζόμενος», καὶ παρασυνχωγῶν ποιῶν μετὰ τῶν ποστελνίκων Κωνσταντίνου Μουρούζη, Δημητρίου καὶ Μιχαὴλ Σούτζων, τοῦ καμαράση Γεωργίου Σουλουτζιάρου, συμφρονούντας ἔχων τὸν Δρύστρας Παρθέσιον καί τινας ἐτέρους ἀρχιερεῖς, οἵτινες πρῶτον κατὰ τοῦ Σαμουὴλ καὶ τὸν μέγαν διερμηνέα Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην καὶ ἀπὸ αἰτίας τοῦ Προύσης —λέγει ὁ Κομνηνός Ὑψηλάντης— ἀβίωτον ἔζη βίον ὁ πατριάρχης μὴ δυνάμενος παιδεῖσθαι τὸν τε Προύσης καὶ τὸν Θεσσαλονίκης ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν προσώπων, συνεργούντων εἰς τὴν κατὰ τοῦ Σαμουὴλ καταδρομὴν μάλιστα καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν Σούτζων». Προτελήθη τότε παρὰ τῆς φατρίας τοῦ Προύσης καὶ ἑτερον πρόσωπον συνεργόν, ἀτυχῶς γυνὴ φαναριώτις ἡ χήρα τοῦ ποτὲ μεγάλου διερμηνέως Γεωργίου Καρατζᾶ Σουλτάν· πάντες ὅμως οὗτοι οὐδὲν ἴσχυον ὑπὲρ τοῦ Θεσσαλονίκης Δαμασκηνοῦ, διότι ὁ λαὸς ἡγάπα τὸν Σαμουὴλ, ἐν ἀρμονίᾳ τὰς σχέσεις ἔχοντα καὶ μετὰ τῆς Πύλης· ἐντεῦθεν παρητήσαντο τὸ πρῶτον σχέδιον καὶ γινώσκοντες τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην ἅμα, ἃς ἐκέκτειτο παρὰ τῷ τῶν ὀρθοδόξων συστήματι ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος ἐπέτυχον τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἱεροῦ ἀνδρὸς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, οὗ κατεβίβασαν τὸ δεύτερον τὸν Σαμουὴλ. Αἱ λεπτομέρειαι αὗται ἀρκοῦσιν ἡμῖν, τὰ κατὰ τὸν Σαμουὴλ ἐρευνῶσιν, ὅθεν ὀλίγα ἔτι περὶ τοῦ κατόπιν ταραχιδεστέρου καὶ μᾶλλον ἀνηρέμου βίου τοῦ Προύσης Μελετίου προστεθῇσονται.

Ὁ πατριάρχης Σαμουὴλ κατεβιβάσθη τοῦ θρόνου τῇ 24 δεκεμβρίου 1774, ἡ δὲ κατ' αὐτοῦ λύσσα τοῦ Μελετίου ἦν ἄμετρος ἐπιμένους ζητούντος ἵνα ἐξορισθῇ ἐν μέσῳ χειμῶν καὶ πάσχων ὁ πολύτλας Σαμουὴλ εἰς ἅγιον Ὅρος. Ὁ πατριάρχης Σωφρόνιος Β' ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος τοῦ προκατόχου· καθότι ὁ Μελέτιος περὶ τὰ μέτα τοῦ 1775 τρικυμῖαν ἄλλην διωγμοῦ κατὰ τοῦ πρώην πατριάρχου Θεοδοσίου Β' ἐγείρας, καθὰ φέρεται παρὰ Κομνηνῷ, ἠναγκάσθη ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ «διὰ τὴν κατακραυγὴν τοῦ κόσμου», ἀλλ' ἐπανῆλθεν, ὡς φαίνεται, μετ' οὐ πολὺ «καὶ ἐνεργῶν καὶ τελειῶν τὰ πάντα ἄνευ συνοδικῆς συγκατανέουσας καὶ μόνον διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν δύο ἐπιτρόπων Δημητρίου Σκαναβῆ καὶ χατζῆ Ἀτλάνη. ὑπέπεσεν εἰς γογγυσμὸν τῶν συναδελφῶν τοῦ ἀρχιερέων καὶ εἰς κατηγορίας προφανεῖς τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ» ὅθεν συμβουλή τῶν ἐπιστῆμων αὐτοῦ φίλων ἀπήλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ τῷ 1776. Οὐδὲ παρήλθεν ὅμως διάστημα πολὺ χρόνου, καὶ ὁ μέγας διερμηνεὺς τῆς Ὑ. Πύλης Κωνσταντῖνος Μουρούζης, ἐπέμεινε παρὰ τῷ πατριάρχῃ Σωφρόνιῳ ζητῶν τὴν ἐπάνοδον

τοῦ Μελετίου, ἥς ἐπέτυχεν ἀπειλήσας ὅτι «θέλει τὸν φέρει . . . καὶ ἄκοντος τοῦ παναγιωτάτου»· ἐλθὼν δὲ καὶ πάλιν ἀνέμιχθη εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς τοῦ Φαναρίου ῥαδιουργίας, αὐτὸς διοικῶν καὶ τῆς γνώμης καὶ ψήφου τῶν ἀδελφῶν ἀρχιερέων ἀδεῶς κατολιγῶν, διανομεὺς στεμμάτων τοῖς ὑπηρεταῖς καὶ διακόνοις αὐτοῦ γενόμενος, τὰ πάντα ἄγων καὶ φέρων κατὰ τὴν ἰδίαν θέλησιν· κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1777, θανόντος τοῦ Νικομηδείας Νικηφόρου τοῦ ἐξ ἀρμενίων προεβλήθη ὁ Μελέτιος μητροπολίτης Νικομηδείας, ἀλλὰ, κατὰ τὸν Κομνηνόν, οὐδὲ τὴν μεγάλην ταύτην ἐπαρχίαν ἠθέλησε ἵνα δεχθῇ εἰ μὴ ἐβδαιοῦτο ὅτι μητροπολίτην Προύσης ἐμελλον ἵνα χειροτονήσῃ τὸν διάκονον αὐτοῦ Ἀνθίμου· ὁ καὶ ἐγένετο. Οὕτω τυραννικῶς ἐχώρει καὶ κατόπιν ὁ Μελέτιος ἐπιμένοντας τῷ 1779, ὅπως χειροτονηθῇ ὁ διάκονος αὐτοῦ Κύριλλος μητροπολίτης Φιλίππουπόλεως εἰς διαδοχὴν τοῦ Σαμουὴλ, μετατεθέντος εἰς τὴν Ἐφεσον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρέτου Μελετίου· οὕτω κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος, θανόντος τοῦ Ἀρτῆς, ὁ Μελέτιος, ὡς καὶ πρότερον, ἐπέτυχεν ἵνα χειροτονηθῇ μητροπολίτης Ἀρτῆς ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ πατριάρχου Μακάριος Μπαλασάκης ὁ μετὰ ταῦτα μητροπολίτης Δέρκων· οὕτω τῷ 1780, θανόντος τοῦ μητροπολίτου Ἀδριανούπολεως Νικηφόρου τοῦ Σμυρναίου, κοσμικοῖς ἄρξουσιν χρυσάμενος ὁ Μελέτιος ἀνέβησεν εἰς τὸν θρόνον Ἀδριανούπολεως Καλλίνικον τὸν ἐκ Μουδανίων ἄλλοτε μὲν ἐροδιάκονον αὐτοῦ, τότε δὲ ἀρχιδιάκονον τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἀκολούθως Νικαίης καὶ κατόπιν (17 ἰουνίου 1801 — 22 Σεπτεμβρίου 1806) οἰκουμενικὸν πατριάρχην· πάντες οἱ διορισμοὶ οὗτοι ἐγένοντο παρὰ τὴν γνώμην τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου, τῇ συνεργίᾳ τῶν Σούτζων, ἀλλ' ἡ ἀκαταστασία αὕτη καὶ ὡς κατὰ τῶν καθεστώτων πόλεμος ὁ ὑπὸ ἀρχιερέως ὀρθοδόξου ἀθεοφθῶς ἐγειρόμενος, ἐπερῆσε σπουδαίως τὴν ὑγίειαν τοῦ ἀειμνήστου πατριάρχου Σωφρονίου Β' θανόντος τῇ 8 ὁκτωβρίου 1780. Οὕτω λέγει ὁ Κομνηνός· ὁ δὲ Μακρῆτος καίπερ συγχωρῶν τῷ Μελετίῳ τὰς ἀδυναμίας ταύτας, οὐχ ἥττον μέμμεται τῶν περὶ τὸν Νικομηδείας Μελέτιον λαϊκῶν ἐπιτροπῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας· αὐτὴν γὰρ (τὴν ἀρμονίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων—γράφει ὁ Σέργιος—) πολλαχῶς πρότερον παθεῖσαν, τέως διετάραττε βρῦς ἐμπεσῶν ὁ Νικομηδείας Μελέτιος· περιστατούμενος γὰρ καὶ ἐπεριδόμενος οὗτος τῇ δυνάμει καὶ εὐνοίᾳ πολλῶν ἀρχόντων καὶ τῶν αὐτῷ προσκειμένων ἐπιτροπῶν πολλὰ ἐποίησεν καὶ περὶ πολλῶν διηνώχλει· τὸν παναγιωτάτου κύριον Σωφρόνιον καὶ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων ἀποστραχισθεὶς τούτους κατεφρόνει, τοὺς δὲ κοσμικοὺς ἐθεράπευε, κεχρητισμένα αὐτοῖς πάντα ποιῶν· διὸ οἱ ἐνδημοῦντες ἀρχιερεῖς κατολιγῶνόμενοι ὑπ' αὐτοῦ καὶ περὶ πλείονων θλιβόμενοι, συνίσταντο καὶ συνεκινούντο κατ' αὐτοῦ καὶ ὅτῃ συνόδῳ γενομένης ὁμοθυμαδὸν κατήλεγξαν αὐτοῦ τὸ ἔκτροπον καὶ παράφορον καὶ ὑπεροπτικὸν καὶ ἀλαζονικὸν καὶ ἐπιζήμιον, ἐπαπειλοῦντες παντελῆ αὐτοῦ καταστρεφῆναι, εἰ μὴ τοῦ λοιποῦ παύσῃ τὴν δικαίαν τάξιν τηρῶν καὶ ἐν ἰδιοῖς ἑοῖς ἐμμένων· ἐκ τού-

9. Σιργίου Μακρῆτος Ὑπομνήμ. ἐκκλ. ἱστορίας· παρὰ Κ. Σίδη· Μισσιων. βιβλιοθήκη· τόμ. Γ', σελ. 297.

του οὖν ἑρράγη προφανῶς τὸ κοινὸν σύστημα· καὶ οἱ μὲν τοὺς ἀρχιερεῖς δικαιοῦντες ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῆς συνδικτικῆς εὐνομίας ἴσταντο, οἱ δὲ τὸν Νικομηδείας περιέποντες καὶ φιλοῦντες ὑπὲρ αὐτοῦ πάντα ἔπραττον, καὶ τὴν ἐπιτροπικὴν συνιστῶντες τοῦτον ἐμεγάλυνον καὶ ὑπερύψουν· ὁ δὲ παναγιώτατος Σωφρόνιος ἀποστρεφόμενος τὸν τύπον καὶ τὴν ἑπαρσιν τοῦ Νικομηδείας, τοὺς βαρυνομένους καὶ καταδοῶντας ἀρχιερεῖς ἐδικαίω καὶ καταπεσεῖν ἤθελε»¹⁰.

καὶ ὁ Μακράιος ἀποδίδωσι τὸν θάνατον τοῦ Σωφρονίου τοῖς ἐπιρροασμοῖς τοῦ Μελετίου, ὃν ἐπὶ τέλους, ὡς καὶ τὸν Προύχης Ἀνθιμον, ἡ σύνοδος μετὰ τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ Δ' τῇ 5 ἰανουαρίου 1783 ἀπέστειλεν εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ μετ' οὐ πολὺ συνελήφθησαν ἐπιστολαὶ τοῦ Μελετίου, δι' ὧν οὗτος πρὸς τὸν διάκονον αὐτοῦ Μεθόδιον γράφων, παρώτρυνε τοὺς φίλους αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς ὅπως ἐπιτύχωσι τῆς εἰς τὴν βασιλεύουσταν τῶν πόλεων καθόδου αὐτοῦ, κατερωράθη δὲ καταλαλῶν τοῦ τε πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων, ἡ σύνοδος ἐξώρισεν εἰς τὸ Σίναιον ὄρος, καθαιρέσει ὑποβαλοῦσα, καὶ εἰς τὸν θρόνον τῆς Νικομηδείας ἀναβιβάσασα τὸν Βιζύης Γεράσιμον τὸν Κύπριον, τὸν ἀκολούθως οἰκουμένικὸν πατριάρχην (1794). Ἀλλὰ κατὰ ἰούνιον τοῦ 1783, διὰ παρχλήσεως τοῦ ἡγεμόνος Βλαχίας Μιχαὴλ Σούτζου συνεχωρήθη ὁ Μελέτιος καὶ ἐπετράπη αὐτῷ ὅπως ἐλθὼν εἰς Χίον διαμμένη ἐκεῖ· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μνησικακίαν τρέφων, ἐαυτὸν δὲ λογιζόμενος κανονικὸν μητροπολίτην Νικομηδείας, ὡς παρὰ τῷ Κομνηνῷ φαίνεται, καὶ μὴ θέλων ἔτι παρτίτην ἐξωρίσθαι καὶ δευτέρου εἰς τὸ Σινὰ τῇ 23 ἀπριλίου 1789, ἀλλὰ — γράφει ὁ Μακράιος — «καὶ αὖθις προσλαβόμενος ἀρχιεπισκόπου τῶν ἀπὸ Βυζαντίου εἰς Αἴγυπτον ἀφέτου, δι' αὐτοῦ τὸν ἰσχυρότερον δυνάστην Αἰγύπτου ἀνείργειν ἐπείσει τὴν εἰς Σίναιον ἄνοδον, μὴ ἔχων διὰ καμῆλου τοσαύτην ἐργασίαν διελθεῖν· παρέμεινεν οὖν καὶ αὖθις ἐν Πλάκκῃ τῆς Μέμφεως, τὸν λάκκον τοῦ ἄδου φυγῶν ὁ πολύτλας ἡδὲ Μελέτιος»· συνήργει δὲ τοῖς ἐναντίον τοῦ Μελετίου ψηφίζομένοις ὁ τότε (1773—1785) μέγας διερχομὲνός τῆς Ὑ. Πύλης Ἀλέξανδρος Ἰω. Μαυροκορδάτος· ἀλλὰ Νεόφυτος Ζ' ὁ ἀπὸ Μαρωνείας περὶ τὰ μέσα τοῦ 1789 ἀπέλυσε τῆς ἐν Χίῳ ἐξορίας τὸν Μελέτιον, καὶ τῇ 26 μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξεδόθη ἡ αὐτοκρατορικὴ ἄδεια τῆς καθόδου τοῦ Μελετίου, οὗτινος ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπάνοδος παραλλήλως βαίνουσα, κατὰ τὸν Μακράιον, τῇ τοῦ πατριάρχου παλιμβουλίᾳ, καὶ ἀστῆτι γνῶμη καὶ ἐν πᾶσιν ἀκωνονίστῳ περιφορᾷ συνετάραττον τὴν Ἐκκλησίαν, ἕως οὗ τῇ 26 μαΐου 1791, τοῦ Δέρκων Ἀνανίου θανόντος, Νεόφυτος ὁ Ζ' «τὸν μὲν Νικομηδείας Γεράσιμον ὑπαγαγὼν εἰς Δέρκων κατέστησεν, ἀπέδωκε δὲ τὴν Νικομήδειαν τῷ Μελετίῳ, δόξας διευθετησθαι τὰ σχολιά καὶ τὰ ἀντιπίπτοντα περιελεῖν»¹¹.

10. Μακράιος ὑπομν. παρὰ Σάββ Γ' 318.

11. Μακράιος παρὰ Σάββ Γ' 375.

Ὁ Μελέτιος ἀπεβίωσε τῇ 14 νοεμβρίου 1791, καθ' ἃς ἡμέρας ἄνω καὶ κάτω τὸ πᾶν ἔφερεν ἐπισπεύδων τὴν πτώσιν τοῦ εὐεργετήσαντος αὐτὸν Νεοφύτου Ζ'· τὰ δὲ ὀλίγα ταῦτα ὅσα περὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἐγράφησαν ἐνταῦθα θεωρηθήτωσαν ὡς τις εἰκὼν πιστὴ τῆς ἐκάστοτε καταστάσεως τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν πραγμάτων, ὅτε μὲν ἐν μικρογραφίᾳ παρισταμένη, ὅτε δὲ μεγάλωστί γραφομένη.

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΟΝ

ΙΕ'

Τῷ εὐγενεστάτῳ ἀρχοντι ποστέλνικῳ κυρίῳ Δημητράκῳ Σούτζῳ·

Οὐκ ἔσται τὸ ὄνομά σου Ἀβραμ, ἀλλὰ Ἀβραάμ εἰπὼν ὁ Θεὸς τῷ πατριάρχῃ· ἰδοὺ ἐνός στοιχείου προσθήκη, ἄλφα μόνου δηλ. πατέρα αὐτὸν πολλῶν ἐθνῶν ἐποίησεν, ἀλλ' ἡμῖν τοσαῦται καὶ τηλικαῦται συκοφαντιῶν προσθήκαι, οὐδ' ἐνός παιδὸς πατέρα με μέχρι τῆς σήμερον ἀνδείξαν· γενοῦ μοι τοῖνυν σὺ παῖς καὶ τέκνον γνήσιον καὶ σωτήριον χαλεπῶς εἰς ἄκρον ἔχοντι, καὶ ἀπολαμβάνεις παρὰ Θεοῦ τὸ δάνειον, οὗ ἡ χάρις εἴη μετὰ σοῦ.

ΙΣ'

Τῷ εὐγενεστάτῳ ἀρχοντι ποστέλνικῳ κυρίῳ Μιχαλάκῳ Σούτζῳ·

Δότε οἶνον τοῖς ἐν λύπῃ, καὶ μέθην τοῖς ἐν ὀδύναις, φησὶν ὁ θεόστοφος παροιμιαστής, διὰ τοῦτο τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὅταν τὸ πάθος τυραννῇ τὴν ψυχὴν, καὶ κατέχη βαρύντοντι, φίλοι συνέρχονται, συμπόσιον θαψιλὲς προτίθενται, ἵνα τὸ ἔλλος παρκαμύθῃσιν· κατὰ ταῦτα ἡμῖν τε τοῖς τὰ ἔσχατα πάσχουσι καὶ πάνδεινα καὶ παγγάλεπα κάμῃντι στεναγμοῖς, γενοῦ παρκαμυθία, καὶ φίλον συμπόσιον, καὶ φάρμακον ἀκράτου βιηθείας, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ἀντὶ τούτων πλοῦσι τὰ ἐλέη αὐτοῦ ἐπιδαφίλεύσῃται σοι· ὃ γὰρ μέτρω μετρεῖτε ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν, λόγος οὗτος Κυρίου, οὗ ἡ χάρις εἴη μετ' αὐτῆς.

ΙΖ'

Ἰωάννη Χατμάνῳ Σούτζῳ εὐ πράττειν.

Τὸ θυγάτριον τέθνηκεν. οὕτω δόξαν τῷ κρείττονι· ἀλγεῖ ἐπὶ τούτῳ πατήρ, ἀλλὰ Θεοῦ μὲν ποιεῖν ὡς ἂν βούλεται, φύσεως δὲ γεννᾶν καὶ φθίρειν· ὅς δ' ἂν Θεῷ τε πειθορχεῖν, καὶ τῇ φύσει μηδὲλως ξενοπαθεῖν [θελήσῃ] οὗτος καὶ φύσιν μεμάθηκεν πάσχουσάν τε καὶ ὑπορρέουσαν, καὶ Θεὸν ὡς εὐήκοον τοῖς φθάζασι πολλοστοῶς ἀντεπιχορηγῆσαι. αψῆα.

ΙΗ'

Τῷ εὐγενεστάτῳ ἐν ἀρχονσι μεγάλῳ ποστέλνικῳ κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ Ὑψηλάντῳ εὐ πράττειν

Τὴν σελήνην ἐπαινῶ, καλὴν τότε φαυομένην, ὅτε καὶ τελεῖα ἀνίσχει· καὶ γὰρ στέργω, ὅτε πᾶν μέρος λάμ-

πει· ἄλλως δὲ, τοῦ λαμβάνειν ἔσθ' ὅτι· τὸ μὴ λαμβάνειν ἄμεινον· οἷά περ καὶ τὸς ἡδὴ πέπονθα· καὶ τὸ πρᾶγμα δηλωσαί σοι οὐκ ὀκνήσω· τῆς παρεληλαυκίας νυκτός, ἡδὴ πόρρω τῆς ὥρας οὔσης, ἔτυχον ἀπὸ δείπνου ἐπὶ κλίνῃ ἀπὼν ἀναπαυσόμενος (ἔθρο· μοι τοῦτο ἐκ νέου νυκταγρυπνεῖν ἀμφὶ μέσης), ἄρτι δὲ ἐκδεδωκώς τὰ περιβλήματα αἰφνίδιον κόπτεσθαι ἀκούω τὴν αὔλειον, καὶ τοὺς παῖδας ἐνδοθεν διαθέοντες, καὶ πᾶν τὸ οἰκοτριβὲς συνωθουμένους εἰς ταῦτ', καὶ ὅστις, καὶ τί, ἔ ἐν ἀωρίᾳ διαπυρηνόμενος· πρὸς ἃ μικρὰ φροντίζων ὁ φροντίδος τυττησί αἷτιος, ἔτι βιαιότερον συνέκυπτε καὶ ταχύτερον· ταρπτοσμένων δὲ πάντων κατὰ τὴν οἰκίαν, καὶ πού καὶ τοῦ τὴν κλείν ἔχοντος εἰς τὸ βαθύτατον τοῦ ὕπνου κατακειμένου, καὶ τῶν μὲν μὴ ἐθελόντων ἀνοίγειν, τοῦ δὲ ἐπιτεινόντος τοὺς κτύπους, θόρυβος κατέλαβε καὶ κατεῖχεν οὐ μόνον τὰ ἐνδον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ γειτόνων· οἷος καὶ με συνταρᾶται καὶ ὑποψίας ποιῆται μεστὸν, πρὸς τὰ, καὶ τὰ, τῷ λογιμῷ ἀφικνούμενον· ἔως οὗ μόγις συμφρονήσασιν ἀνοιγομένης τῆς θύρας, ὑπὸ φώτων καὶ λαμπάδων εἰσθεῖ λαμπαδορορούμενος· ἀγνώ· τις, καὶ τοῦτο μόνον ἐπιστολὴν τινα προχειρίζομενος, ὡς ἀναδῶσων, εἰδὼς δὲ οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ τὸ παρ' ἄλλου λαβεῖν ἡμᾶς· καὶ τούτῳ μὲν οὕτως ἀπηλλάγημεν, ἐγὼ δὲ λύσας ὡς τάχιστα τὴν ἐπιστολὴν, ἀνεγίνωσκον μετὰ σπουδῆς, ὡς ἐπὶ τι τῶν κατεπειγόντων· ὡς δὲ αὐτὰ δὴ τὰ συνήθη εὐρῶν καὶ καθωμιλημένα, καὶ οἷς κατακληρούμενοι τε καὶ καταγοητευόμενοι χαίρουσιν οἱ πολλοί, φανερόν μὲν εἶχον οὐδὲν σγμειῖον, ὅτῳ ἂν πιστεύσας ἐμάνθωνον τὸν ἐπιστέλλοντα· διηπόρουν δὲ ἐν τοσούτῳ. Καὶ τί πρὸς Δέρκων τὰ τοῦ λόγου ταῦτα ὑπερβατά· μετιόντι δὲ μοι τὸ δεύτερον, ὅτι μὲν ἀνδρὸς τινος τῶν φίλων εἶναι ἐπαγγελλομένων αὐτόθεν δῆλον ἦν, εἰ γὰρ τὰληθὲς φάναι· οὐ μὴν δὲ οἷου γε ἐς ἄκρον χαροποιήσῃ με, εὐθύς, ὡς συνέγνων καὶ κατὰ μικρὸν ἀναδοῦσαι, Ἀλεξάνδρου αὕτη ἄρα τοῦ 'μοῦ, τοῦτο ναί, καὶ οὐ τοῦ τυχόντος, ὡς καὶ τοῦ ὑποσημασμένου αὐτῇ ὀνόματος τὸ βομβοειδὲς καὶ στροφοειδὲς, καὶ ἀμυδρῶς παρέχει ἐπὶ τέλους μαθεῖν· καὶ τοῦτο μὲν οὐ μικρὰν ἡδονὴν μοι παρέσχε, εἰ μέμνηται τις καὶ Δέρκων· ἡσθεῖς δ' ὡς εἰκός, πάλιν ἐπ' ἀμφοτέρω τὴν γνώμην ἐγενόμην, ἡδονῆς μετὰ ζῶ χωροῦσιν καὶ εὐθυμίας· ἥς μὲν ἐπὶ τὸ χαίρειν τὴν ψυχὴν, ἥς δ' ἐπὶ τὸ λυπεῖσθαι μετακινούσης ἐλέγχω τῆς τοῦ ἐπιστέλλοντος διχθέσεως, ὡς οὐκ ἂν ἀπὸ ξένης χειρὸς φίλα φρονούσα ψυχὴ γράρειν ὑπέμεινε, καὶ ταῦτα κοινὰ πᾶσι, καὶ τρικωπάνιστα μὴ καὶ αὐτῇ γε εἰς ἔργον καὶ συλλαβεῖν συντελοῦσα, καὶ ταῦτα κατ' ἐμψυτὸν ἔλεγον· ὡς ὥρελον εἶχον μίαν περιόδον ἰδιόγραφον, ἥ πολλὰς καὶ μακρὰς ἐτέρας χειρὸς· ὡς δὲ καὶ ἀστατα τὰ φαναριωτῶν ἦθη, παλιμπρόσωπά τε καὶ εὐμετάβολα· ὡς ἀβέβαιοι αὐτοῖς ἡ φιλία, ὡς ληθεδανά τὰ τῶν εὐτυχούντων, καὶ τὰ τοιαῦτα ὅσα νῆ Δία ἀπλοῖ· κός αὐθις ὅπη, εἰ μὴδὲ λέξεως ἰδιοχίρου ἀπὸ πολλῶν ἄλλων ὑπερημάτων ἀξιοῦσι τοὺς σφίτιν ἐπιτηδεῖους οἱ ἐν ἀξίᾳ τῶν πολιτῶν· τί δὲ καὶ τὰ τῆς εὐγενούς αὐτῇ

φύσεως καὶ παιδείας, ἐπὶ σκέλος παλινδρομεῖ; καὶ οὐχ οἷα πρὸς τύχην καὶ δόξαν ἀντιβλέψας, καὶ ἀντιτάττεσθαι; ὡς τοῖς μὲν ἄλλοις οὐ μέγα τοῦτο θαῦμα· περὶ καὶ γὰρ πολλοὶ φυσιοῦσθαι πρὸς τὰς ἀξίας, καὶ πρὸς τὰς τέχνας συμεταβάλλεσθαι καὶ τὰς γνώμας, καὶ ταῦτο πάσχειν πρὸς οἷσιν, ὁ πρὸς πνεῦμα οἱ κενοὶ τῶν ἰσχυῶν· τὸ δ' οὐκ ἔστιν ἄλλο ὅτι μὴ ἐρημία ἀντικρυς παιδείας, ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλευμάτα, καὶ φρονήματα συνετὰ, οὐδὲ τὰς ἀπὸ τῆς τύχης ὀλισθηροῖς· καὶ οὐχ ἦττον ἢ τοῖς παίζουσι τὰς σφαῖρας· εἰκόσι συνεζολι· σθαινόμενοι καὶ συμπαραφερόμενοι, ἀλλ' ἰδρύται στερεὰ καὶ ἀστεμφῇ ἐν τετραγώνῳ τοῦ εὖ φρονεῖν· τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς προοιμιαστὴς ἐν πολλοῖς τῶν ἱερῶν αὐτοῦ λόγων τὴν παιδείαν ἐξυμῶν, ὡς ἀπ' αὐτῆς πολλὰ τὰ πρὸς εὐ· ζωίαν ὑπάρχοντα, καὶ τοῦτο φησί, ἀκτῆσαι σοφίαν, καὶ κτῆσαι σύνεσιν». (ὁ δὲ βέλτιστός μοι Ἀλεξάνδρος τού· των ὑπεριδὼν τῶν καλῶν, ὑπὸ τοῦ ταῖς αὐλικαῖς, οἷ· μαὶ στρατολογίαις τε καὶ μηχαναῖς ἡδὴ πεπολιορκῆ· σθαι, καὶ τὸν ὕπνον μὲν ἀφείλετο τὸν νήδυμον, καὶ τοσαυτά μοι παρέχει διὰ νυκτός πράγματα· καὶ τὸ δὴ μέγιστον, ὅτι καὶ ἀθυμίας ἀπὸ ἐγκυκλίου καὶ κοινῆς ἐπιστολῆς· κοινὴν δὲ λέγω, ὅτι οὐκ ἰδιαζόντα ἐν αὐτῇ κατεῖδον λόγον, οὔτε κατὰ γένος οὔτε κατὰ φιλίαν, οὔτε μὴν καὶ παιδείαν, ὥστε καὶ ἐπεισὶ μοι λέγειν· ἄρα μὴ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ ἢ πρὸς ἡμᾶς ἐπιγραφῇ, καὶ προνοίας, δέον πρὸς ἑτέρον τινα τῶν ἀρχιερέων· ὁ δὲ γραφεὺς, ἡ παρκαύσας ἢ ἐπιλαθόμενος ἀντωνομασίᾳ ἐχρήσατο, μεταφέρων πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἀπὸ τῶν πραγμάτων τὰ ὀνόματα, εἶεν· τὸ δὲ καὶ ἐν βραχεὶ τῆς παιδείας καταφρονῆσαι, ἐφ' ἧ, ἵνα καὶ καθ' Ὅμηρον εἶπω, τότ' ἐμόγησας, πῶς οὐ παρ' ὅ, τι οὖν τῇ σῇ τοῦτο συνέσει ἀλλότρινον· τηλικαῦτα καὶ τηλι· κούτου ἀνδρὸς σεμνὰ καὶ ζηλωτὰ ἐκδιδοχθέντα καὶ ταῖς ἐκ Παρνασσοῦ ὀφθαλμοῖς τὴν γῆν στέψοντα, καὶ κατακαλ· λύναντα τοῖς ἐκ Μουσῶν ἀνθεσιν, εἴτα ὡς μανθάνω (συ· γνὰ γὰρ τοῦτ' ἐπιὼν ἀναζητῶ, εἰ τινα τύχομαι τῶν ἐκ τῆς πόλεως) ἐξ ὅτου εἰκοθεν ἀπεδήμητας, μηδέποτε διὰ χει· ρῶν βιβλίον ἀναλαβεῖν· ἀλλ' οὐκ ἔτι σοι πρὸς ταῦτα σχολή, τάχα καὶ ἐρεῖς· μὴ τοῦ ἀβέλτερον πάθης σύγε, μὴδ' ὑπομείνης, οὐς ἐπὶ παιδείᾳ ἰδρωτάς καὶ ἀγώνας κα· τηνάλωσας, σκαιῶς οὕτω προέσθαι· μὴ πρὸς Θεοῦ τοῦτο· ἀλλὰ παρὰ τοσούτου μὴ μανθάνειν, παρ' ὅσα μὴ ἀπομα· θεῖν, ἐξὸν καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἐγγχρονίζειν πράγμασι, καὶ τῆς ἀρετῆς μὴ παντάπασιν ἀπαλλοτριουῖσθαι, καὶ ξενοπαθεῖν, δεξιῶς εὖ οἷδ' ὅτι ἔχοντα φύσεως καὶ εὐ· μαθείας· τίνοι γὰρ ἄλλω διοίσουσιν οἱ εὖ γεγονότες τῶν ἀγενῶν, εἰ τὸ πλουτεῖν καὶ τραπεζίταις καὶ ἀγο· ραίοις πᾶσι κοινόν, καὶ τοῖς ἐν ἀξίᾳ τὸ μὴ κατ' ἀξίαν τὰ πλεῖστα ὑπάρχει; οὐ γὰρ τὰ κύκλω ἀνδρα κοσμεῖ ἡ φυλάττει, ἀλλ' ὅ τὰ κύκλω κοσμῶν, οὕτως καὶ φυλάττειν οἷδεν ὑπὸ τοῦ καὶ γρηθῆναι καλῶς καὶ βιῶναι ὀρθῶς· ἀλ· λά ταῦτα μὲν συγγνωπτέα μοι, ὡς ἀπὸ πνευματικῆς καὶ πατρικῆς στοργῆς. Τῷ δὲ ἀρτιγεννήτῳ σοι θυγατρὶ ῶ λαμπρὰ μὲν καὶ εὐτυχῇ δῶν ὁ Ἰψιστος τὰ ἀπὸ τῶν γενεθλίων αὐτῷ τε καὶ γεννήτορος, λαμπρότερα δὲ καὶ

τά εἰς τὸν βίον, λαμπρότατα δὲ καὶ τὰ εἰς ὥραν γάμων· ἐφ' οἷς καὶ τὸν καλὸν Ὑμέναιον ὑμνήσαις καὶ νυμφοστολίαις, καὶ γένοιτο πατὴρ ἐπὶ πατράσι καὶ τριτοπάτωρ· ὅτε καὶ τὸ Σοφοκλέους ἀκούσεις, γένοιτό μοι τὰς χάριτας ἀποδοῦναι πατρί. Ἐν οἷς δὲ τὰς πρὸς Θεὸν παρ' ἐμοῦ ὑπὲρ τοῦ ὑγιαίνειν σε πρεσβείας ἀπαιτεῖς, τοῦτο μὲν ἔκδηλον, ὅτι τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν ἀφ' ἡμῶν ζητεῖ ὁ Θεός, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἡμεῖς ἀπὸ Θεοῦ· εἰ δὲ καὶ τοῦτ' ἀληθές, ὡς καὶ τὰ ἱερὰ μαρτυρεῖ λόγια, τὴν μὲν ἐν σώματι ὑγείαν ἔξεις, διαίτη γρώμενος εὐλαβεῖ, καὶ μὴ εἰς τὸ σῶμα παρανομῶν· ταῦτα καὶ γὰρ ἡ τῶν ἱατρῶν τέχνη παραγγέλλει. Ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ὑγεία, καὶ τοῦτο, εἰ βούλει, παρὰ σοὶ κεῖται· ἂν μὲν ἡ διάθεσις καὶ ὁ τρόπος ἢ χριστιανικός, ἔσται σοι πάντως καὶ τὸ εὐεκεῖν, καὶ ὑγιαίνειν κατὰ ψυχὴν· ἂν δὲ αὐλικός, ἵνα μὴ ἀρχοντικός εἶπω, οὐχ οὕτως· εἴτα οὐδὲ τὸ μετανοεῖν, ἀλλὰ προνοεῖν μάλιστα ἀνδρὸς συνετοῦ. Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα ὑγιαίνων μὴ χρεῖαν ἔχῃς ἱατροῦ κατὰ τὸν θεόγραφον λόγον· ἀλλὰ καὶ ὡς, ἐγὼ δὲ οὐ παύσομαι καὶ μὴ παρακαλούμενος, εὐχόμενός σοι θεοῦ πᾶν, ὅτι τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος· ὁ καὶ ἄλλοτε μὲν ἦν μοι χρεῶν ἀπάντων χρεωστικώτατον· τὸν δὲ ὑπάρχοντα καιρὸν ὡς ἐν ἐρημίᾳ διέχοντι καὶ μόλις πολλῶν ἄλλων ἀπαλλαγέντι, καὶ ἀδιελείπτως τοῦτο ὑπάρξει, σαφῶς τὴν περὶ ταῦτα εἰδότε Ἱερεμίου τοῦ προφήτου βουλήν, καὶ παραίνεσιν· «Εὐλογημένος ἄνθρωπος, ὅστις πέποιθεν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔσται Κύριος ἐλπίς αὐτοῦ». Ἐβρώσω· ἤνθ.

ΙΘ'

Τῷ ἀγαπητῷ μοι ἀδελφῷ Ἀγίῳ Προύχῃ κυρίῳ Μελετίῳ εὖ πράττειν.

Ὑμνοσοφιστὰς τινες, ὅτου ποτὲ γῆς οἱ ἄνδρες, ἀκούεις· τούτων μέρος ἦκω καὶ γώ· γυμνοσοφιστεύω δὲ οὐ τὸν ἰνδικὸν τρόπον, μετεωρολογῶν καὶ ὑπερφρονῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ πυρός· ἀλλ' ἐπ' ἀμφοτέρα μὲν τοῦ τε γυμνοῦσθαι καὶ σοφιστεύειν πονήρως πέπραχα, θάτερον δὲ πονηρότερα, ὅποτε καὶ ὑπέρου φασὶ γυμνότερος, γυμνητεύω ὧν μὲν πάλ' ἐν ἀφρόνοις εἶχον, φίλων παρουσίας, συνήθων συνδιατριβῆς, πολιτῶν φαιδρότητος, οἰκίας, ὄντων, καὶ τὸ δὴ μέγιστον μητρὸς ἀγαπῆς, καὶ εἰ τι τὸν ἀνθρώπινον ἐξημεροῖ βίον· σοφιστεύω δὲ πάλιν οὐ λόγοις, οὐ γὰρ παθινομένης ψυχῆς, καὶ πρὸς νόος κυματιζομένου, ἐντροφᾶν ταῖς Μούσαις· ἀλλ' ἐν τῇ μελέτῃ τῶν παθῶν πεπαιδευμαι τὸν σοφιστὴν, καὶ ἥσκημαι τὰ εἰς τὴν νῦν ἱατρικὴν σοφιστικά, καὶ ἱκανῶς ἐνεφρονήθην τῆς τερατολογίας αὐτῶν, ὥστε τὴν παρ' αὐτοῖς παθολογίαν μικροῦ δεῖν ἄπασαν ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ σώματος ἐκμαθεῖν φιλοκρινούοντα, καὶ κατὰ τὸν λεπτὸν λόγον λεπτολογούοντα, τί μὲν πλευρά καὶ μισόπλευρα, τί δὲ στηθῆνι καὶ ἐντοσθίδια, καὶ προκάρδια, καὶ τὰ κεφαλαῖα, ἢ ἑτεροκρανία, ἢ ὅσα τοιαῦτα· δεινοὶ γὰρ εἶπερ τινὲς καὶ περὶ φωνᾶς καὶ φωνασκίας μέγα σθένοντες· οἱ καὶ ἡμᾶς ἱατροὶ, δεινότεροι δὲ καὶ εἰ τινες

ταῖς κλίναις ὥσπερ ποδοκάκαις πεπαιδωμένοι, τούτοις ὑποχείρις γένοιτο, οὐ μᾶλλον ἢ δύστηνοι τοῦ πάθους, δύστηνοι καὶ τῶν ἐλπίδων τὰ τε ἄλλα, καὶ ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις τεχνίταις (εἴτε χειροτέχναις καὶ ἐργαστήρας εἰποις), εἴτε ἐργεπιστάταις καὶ ἐργεπεικτάταις) ἐπὶ τὸ ἔργον προσκαλούμενοι, καὶ τὸ ἐκ χειρὸς ἔχεσθαι τοῦ προκειμένου ἂν δύνωνται, αὐτίκα ὄψει, καὶ τὸ διευλαβεῖσθαι καὶ τὸ παραιτεῖσθαι, ἂν μὴ ἱκανοὶ ᾖσι, τὸ ἔργον, διαρρήδην ὁμολογοῦσι· καὶ ἄλλον ζητεῖ· ἄλλος ὁ τούτου δυνατός· ἐγὼ δὲ καὶ ἐφεύεσθην ὑποστάς τὸ ὑπὲρ ἐμέ· ἱατροὶ δὲ προσκαλούμενοι πάντα δύνανται, καὶ πάθος οὐδὲν οὐ μὴ θεραπεύσει· τὸ δὲ τίνος χρόνου, ἔστ' οὐχὶ τοῦτ' ἀκουστέον, εἰμὴ τῆς φύσεως τὰ δούτα καὶ ὕστατα ψηφισαμένης, ὅπου καὶ παντὶ που δῆλον, ὡς ἔξει τὸ τέλος, καὶ συγγνώμη εἰ τις ἀτέχνως ἔχων τὴν τέχνην τὸ λαθεῖν βουλόμενος· εἴτα ἐφενάκισεν ἡ μὴν ἰάσεσθαι· ὅπου δὲ δόκησις τέχνης ὑπῆστι, καὶ ὡς αὐτίκα ἰάσοιτο· προὑπηργμένη δὲ καὶ μεταξὺ φιλία, καὶ φιλίας σημεῖα οὐκ ἄγεννη· εἴτα ὁ μὲν κατακλινὴς κεῖται βασανιζόμενος καὶ ἀπειρηκὸς ὑπὸ τε νόσου καὶ φαρμακοπορίας· ὁ δὲ βέλτιστος ἀκέραιος ὁδοῦ πάρεργον τὰ λοιπὰ ἔμενος, καὶ ἐπιθανάτως ἔχῃ ὁ νοστῶν, οὐ τὸ τίνα σήμερον καλῶς, ἀλλὰ τὸ πόσα ἔξιν ἀδρῶς ἐπιτραπεῶν, καὶ κύριος μὲν τῶν λόγων ὅποτε ἄμεινον ἔχοι ὁ πάσχων, κύριος δὲ τοῦ σώματος ὅποτε καὶ χειρὸν· πῶς οὐ δεινὸν σοφιστοῦ ἔσται τοῦργον τοῦτο, τᾶναντία ἐργολαβοῦντος, ἐξ ὧν καὶ κερδαίνοντος· καὶ μὴν οἱ μὲν ἄλλοι σοφιστὰς καὶ ἀπὸ μικροῦ τίνος ἐλεγχόμενοι λεξιδίου κατεγνώσθησαν τὰ οὐκ ἐπιτήδεια, τῷ δὲ τὴν ἱατρικὴν σοφιστεύουσιν, ὅσω τὰ τῆς πείρας σφαλερά, τοσούτω πολλὸς ὁ εὐπρόσωπος αὐτῷ λόγος, ποιικιλωτέρως πρὸς τὰ καθ' ἡμέραν μεταμορφουμένων, ἢ χαμαιλέων πρὸς χρώματα καὶ οὐδὲ θάνατος αὐτὸν ἐξελέγξει δυνατός· καὶ ἀνήμενος καὶ ἀνέσφρηκτος ὁ νοσιζόμενος, ὁ ἱατρός τούτου αἵτιος, καὶ δὲ μὴ τὸ πάθος ἔπτασε καὶ τὸ ἀνίσχον, καὶ ὅπως τὰ μὲν ἱατρικὰ αὐτῷ φείζω καὶ αἰθαλῇ, τὴν δὲ ἐκ τῶν ἀτυχημάτων ἀδοξίαν, οὗς τῷ τάφῳ παρέδωκε νεκρούς τὸ πάθος ἐπικαλύπτει· ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα τὸ μέρος τῆς νῦν σοφιστικῆς ἱατρικῆς συμβαίνει, ἢ δ' ἐμὴ σοφιστεία πολὺ τούτων ἀποστατεῖ, ὡς τῶν μὲν παρ' αὐτοῖς ἀγαθῶν ἀμετουσίαστος, τῆς δὲ περὶ τὰ πάθη ἀκριβολογίας ἱκανὴ οὖσα καὶ ἀμετρεπῇ ἀδολοχεύῃσιν· οἷον τί λέγω; πολλὰ μὲν ἔπαθον τοῦ σώματος ἐξ ὅτου διέστημεν ἀπ' ἀλλήλων, ἐν δὲ οὐδὲν εὖρον ἱάμα τῶν κατὰ ἀλήθειαν· πλὴν εἰ τι ἡ πανεπισκόπος καὶ πανδέξιος παρεμυθήσατο φύσις· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τὴν ψυχὴν τετραματίσμαι, ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ οἷς ἐφθην εἰπών· ἐπίχαρτον δὲ οὐδ' ἐπιπολῆς τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἰδεῖν, μέ τι γε διήκον εἰς βάθος· Ἐν τούτῳ δὲ ὄντα με ἡ παρ' αὐτῆς αἰφνίδιον ἐκλάμψασα ἐπιστολή, πολλὴν μοι διέλυσε τὴν ἐχλὺν τῆς βαρυθυμίας καὶ τὰ ἐπιτακηπτοῦντα τῆς λύπης νέφη διασταδὸν διεσκέδασε, τῆς τε εὐπροσηγορίας ἐπικουφίσασα καὶ οἷς ἐπεύχετά μοι τὰς ἱσταμένας σεβασμίας ἐορτὰς τῶν θεογενειῶν καὶ τοῖς ἐπιδεξίους προαναφωνήμασι

τοῦ ἤζοντος, ἔτους, ὧν τὰ ἴσα νέμων κίγῳ εἰς τε νέωτα καὶ εἰς τὸν αἰὶ χρόνον ἀντατπάζομαι τὴν φίλην μοι αὐτῆς κεφαλὴν· οὕτω καὶ τὰ πόρρω τῆς ὀψεως ῥώννυσιν, οἷς χαίρει ψυχῇ, καὶ βάλλεται πάλιν τοῖς ἐναντίοις ἀκούουσα· μάλιστα δὲ αἱ ἀπὸ τοῦ σοῦ θεσφάτου στόματος, εἴτε μαντικὰς χρὴ καλεῖν θεοπιψιδίας, εἴτε προκιωνίους φαρμακίας· δέομαι δὲ καὶ δεύτερον τουτοῦ τυχεῖν τοῦ ἀλεξιφαρμάκου, ἐν πως καὶ εἰς τὰς χειμερινούς ταύτας ἡμέρας, τὰ μέγιστα με λυπούσας τοῦ δισσκεδάσσοντος εὐτυχίσω· χειμῶν γάρ, ὧ φιλότης, ἐπιδέθηκε παμφάγος, καὶ ἀμάλακτος κταποντιστής, καὶ χειμῶνος αὐτὰ τὰ καρτερώτατα, ὅσω καὶ χειμερινῇ ὥρᾳ τῶν λοιπῶν τοῦ ἔτους βαρυτέρου· ὅτι καὶ τὸ νῦν ἐπέχον ζώδιον βιαιότατον, καὶ πνεύματα παντοίων ἀνέμων, ὅσα καὶ κατακλύσαι ἱκανά· εἰ δέ που καὶ σκηπτὸς ἐξεργάγῃ ἀνχαρτήτως ἔδωκεν. Οὕτως ἐμβρόντητα τὰ πάντα, καὶ ψυχρὸν βίου μοι δοκεῖ, ὥστε καὶ τὸ τῶν Θεραπειῶν εὐφημούμενον χωρίον, τῶν ἀθεραπεύτων ἤδη ἐνομάζειν χρεῶν ἀνευ τῆς σῆς ἡδίστης μοι ὁμιλίας. Εὐτύχει.

Κ'

Τῷ αὐτῷ.

Καὶ τὸ ἐπιστέλλειν καλὸν καὶ τὸ προτεπιστέλλειν οὐ μεμπτόν, ὡς ἐφ' οὗ μὲν τὸ ἡδεσθαι τὴν ψυχὴν, ἐφ' οὗ δὲ καὶ τὸ σῶμα συμβαίνειν ἔθος· ἐγὼ δὲ ὅσον μὲν ἦσθην ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, ἧς μοι πέπουμφας οὐκ ἔχω λέγειν, καὶ συνεῖναι ἔδοξα, καὶ συνδιαλέγεσθαι τῷ ἡγαπημένῳ, καὶ μονονουχί βλέπειν καὶ τὸν μὴ ὀρώμενον· τὰς δὲ ἐλάσας, ὅτι καὶ λιπαρὰς καὶ δρυπεπεῖς πόσον οἶε με ἡσθῆναι; παραμυθίαν εὐρόντα με τῇ δολιχοδεΐρῳ καὶ μακροτραχήλῳ ταύτῃ νηστείᾳ, ἣν καὶ εὐρώστως ἀνύσαις καὶ τὸ πᾶσχα φριδρῶς πανηγυρίσαις. Ἀψέ'.

ΚΑ'

Ἀλεξάνδρῳ σπαθάρῃ εὐ πράττειν.

Εἰ μὲν Ἀλέξανδρος εἶ, μιμῶ τὸν Μακεδόνα· οὐδένας γάρ ἡΐου αὐτὸς ἀνὴρ οὐδ' ἀκούων ἔχαιρεν Ἀλέξανδρος καλεῖσθαι, εἰμὴ πρὶς τὸ πρωτότυπον εἰκάσειεν αὐτούς, ὡς ἂν τις μικρὰ μεγάλους εἰκάσαι, ὥστε ἄλλους μὲν ἐν ἀνδράσι ταῖς πράξεσι τοὺς τὸν Ἀλέξανδρον καλουμένους διαφαινεσθαι, οὐχ ἀπλῶς ἀνδρας· ἀλεξέμεναι δ' αὐ τοὺς λοιποὺς ἀνδρας κατ' ἄλλο ἄλλους εὐεργετοῦντας αὐτούς· οὕτω γάρ καὶ τὸ μέγιστον ὄνομα ἐπιπρέπειν τῇ μεγ. γόφρῳ ψυχῇ καὶ μεγαλοῦργῳ· καὶ ὀρθῶς ὤρετο εἰ τοῖς λεγομένοις ἀδελφοῖς τὰ πραττόμενα καταναγκασθῆται τοῖς γε σώφροσι· σὺ δὲ, ἀνδρῶν βέλτιστε, καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῷ γένει πολλῶν ὑπεράνω, εὐλογίας ἀπίστυλλας μοι ἐξήκοντος τουτοῦ ἔτους, ὑπελόμενος τίμᾳ τοῦ πατρὸς, ἅπερ οὐκ ἂν αὐτὸς Ἀλέξανδρος· ταῦτα δὲ λέγω, οὐκ εὐχαριστῶν, ἀλλ' ἵνα ταῖς εὐχαῖς ὁμοία καὶ τὰ ἐξ ὑπερτέρας χειρὸς κατόπιν ἀποδῇ, τοῖς γε παροῦσι μάλιστα τῶν φίλων καὶ τοῖς ἀποῦσι· δύνασαι γάρ καὶ παρῶν

εὐεργετῆν, καὶ ἀπῶν βοηθεῖν. Θεὸς δέ σοι σύμμαχος εἴη, καὶ πρόμαχος ἐς αἶν, καὶ τοῦ βίου προστάτης. Ἐρρωσο.

ΚΒ'

Ποσειδώνιῳ Γεωργίῳ εὐ πράττειν.

Εὐφρημα φωνεῖς, κἂν ἐπηγῶ σοι τὰ ἴσα, ὅτι Χριστὸς γεννᾶται, καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ ἐν πνεύματι καὶ φωτὶ ἀναγεννηθήσεται εἰς τὰ πρόσω βαίνων ἀρετῆς καὶ βίου εὐδαίμονος· ὅσα γὰρ ἄνθρωπος οὐδὲν οὐδέποτε διὰ Θεοῦ, τόσ' αὐτὸς δι' ἐκείνον πολύωρος ἐν παρ' ἐν οὐκ ὤκνησέ ποτε· τύχη γάρ καὶ δόξα καὶ ἀρχαί, καὶ τὸ πολλά καὶ μεγάλα δύνασθαι, καὶ εἴτι ἄλλο τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, οὐ φημι μόνον ἔγωγε ζηλωτὰ καὶ περιμέλγητα, εἰ μὴ τοῦτο μανείην, ὡς καὶ εἰς αὐτάς παραλογίζεσθαι τὰς διοπετεῖς ψεκᾶδας τυφλώττων· ἀλλ' ἔτι τοῖς μὲν δοκιμωτάτοις, καὶ βραβεῖα πάντως τοῦ πολυδώρου Θεοῦ, ὅτι γενεὰ εὐθέων εὐλογηθήσεται φησιν ὁ ἱερὸς λόγος, δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν· τοῖς δὲ μὴ κατ' ἀξίαν, ἀναπολόγητα αὐτὰ δοκιμαστήρια, διὸ καὶ εὐπάλιν λέγεται· ἀγρήματα ἀδίκων ὡς ποταμὸς ξηρανθήσεται· ἀλλ' αὐτὸς, ὧ φίλον τέκνον, τὰς μὲν εὐχὰς σὺ κατὰ ψεκᾶδας, ἀλλ' ὁμωρηδὸν χειρὶ τῇ τοῦ Ὑψίστου ἐπικέχυσαι διὰ τὰ εἰς δεῦρος καλῶς προὑπηργμένα σοι· ἔξεις δὲ πολλῶν πλέον εἰσεῖς αὐτάς καὶ διὰ τὰ ἐλπιζόμενα, ἡγεμόνος τοιούτου εὐμοιρήσας ἄλλου πατρὸς, τοῦτο δὲ μόνον διὰ τὴν πανουργίαν, αὐλικὸς μὴ σε ὄχλος περιστάντες τοῦ ὁρῶν ὑποσχελίσωσιν, οἷα πολλὰ περὶ τὰς αὐλὰς συμβαίνειν εἰώθε· κατὰ τοῖς μὲν χεῖλεσιν εὐφωνεῖν καὶ προτρωνεῖν, ὅσα καὶ πλείω τὰ πολυετῇ καὶ πολυεύκτα, ἣ παρ' ἐμοῦ σοι ἀντιτρωνεῖται, τοῖς δὲ ἔργοις γλωττοκομεῖν μεταδιδάξωσιν. Ἐρρωτο.

(ἔπεται ἡ τελευταία ἐπιστολή)

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαναρίῳ, τετάρτη 11 Ἰαννουαρίου 1891)

Οὐδὲν νεώτερον ἔχομεν καὶ σήμερον ν' ἀναγράψωμεν ἐπὶ τοῦ περὶ τῶν προνομίων ζητήματος.

Ἡ Α.Θ.Π. διατελεῖ διαμένουσα ἐν τῷ κατὰ τὸ Βασιλικὸν οἴκῳ αὐτῆς.

Περὶ δὲ τῆς προλαβούσης μεγάλῃς ἐορτῆς τῶν Σεορ. νεῶν ἄσμενοι μνημονεύομεν ὅτι ἐπανηγυρίσθη καθ' ἅπαντας τοὺς ἱεροὺς ναοὺς τῆς βασιλευούσης μετὰ τῆς ἀπικουμένης ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ πλήρους παρὰ τῶν χριστιανῶν ἡσυχίας, λειτουργούντων τῶν κατ' ἐνορίας ἱερατικῶς προϊσταμένων, ὧν ἕκαστος κατὰ τὸν ἀγιασμόν ἐν καταλλήλῳ ὥρᾳ κατανυκτικῶς ἀνέγνω εἰς ἐπίχρουν τοῦ ἁγιοδόξου ἐκκλησιασματος εὐχὴν ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μ.

τοῦ γαληνοτάτου ἡμῶν ἀνακτος, ἀποσταλεῖσαν αὐτοῖς προνοίᾳ ἐκκλησιαστικῇ διὰ τῆς κατωτέρω δημοσιευομένης ἐγκυκλίου τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας, ἥς ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ ἐμνήσθημεν.

Ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναφῷ ὁ ἀγιασμός ἐτελέσθη ὑπὸ τοῦ ἱεροουργούτος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην Μ. ἀρχιμανδρίτου κ. Λεοντίου, ἀναγνόντος καὶ τὴν προκειμένην ὑπὲρ τοῦ ἀνακτος εὐχὴν, ἔχουσιν ὧδε:

«Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων α καὶ κύριος τῶν κυριευόντων, παρ' Οὗ πᾶσα βασιλεία α καὶ ἐξουσία ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ τῇ κραταιᾷ Σου χειρὶ συνέ- α χων τὰ σύμπαντα, ὁ διδούς πνοὴν καὶ ζωὴν, Σοῦ δεξι- α μεθα καὶ Σε παρακαλοῦμεν τὸν μεγαλειότατον, κρα- α ταιότατον, γαληνοτάτον καὶ εὐσπλαγχνικώτατον ἡμῶν α ἀνακτα σουλτάν Ἀβδούλ Χαμίτ χάν ἐφένδην ἡμῶν α διαφύλαξον ἐν τῇ τῶν πτερύγων Σου σκιᾷ, τὴν πολύ- α τιμον τοῖς ὑπὸ τὸ κραταῖον αὐτοῦ σκηπτρον λαοῖς ζωὴν α αὐτοῦ περιχαράκωσον τῇ πανσθενεῖ Σου δυνάμει, περι- α φροῦργσον αὐτὴν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, καὶ ἐνίσχυσον α αὐτὸν ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ Σου. Ναί. α Κύριε, ἐπάκουσον ἡμῶν δεομένων Σου καὶ διαφύλαττε α ἑσσεὶ τὴν αὐτοῦ αὐτοκρατορικὴν μεγαλειότητα τὸν σουλ- α τάν Ἀβδούλ Χαμίτ χάν ἀνώτερον παντὸς ἀνιροῦ καὶ α λυπηροῦ συναντήματος, ἄγγελον αὐτῷ φύλακα ἐξ ἀ- α γίου κατοικητηρίου Σου κατὰπέμπων καὶ πᾶσαν ἄλλην α ἐπιβουλήν κατ' αὐτοῦ τῇ ἀμάχῳ Σου δεξιᾷ διασκεδά- α ζων· χαρίζου δὲ αὐτῷ ὑγίειαν ἀμετάπτωτον καὶ βίον α μακρόν, εἰρηνικὸν καὶ ἀνεπιδούλευτον. Σὺ γάρ εἰ ὁ βα- α σιλεὺς τῆς εἰρήνης καὶ δοτὴρ πάντων τῶν ἀγαθῶν καὶ α Σοὶ τὴν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν καὶ προσκύνησιν ἀναπέμ- α πομεν τῷ ἀνάρχῳ Σεφ καὶ πατρὶ πάντοτε, νῦν καὶ αἰεὶ α καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

Ἡ σχετικὴ ἐγκύκλιος τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας.

«Θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, ὁσιώτατοι προϊστάμενοι καὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐκκλη- σίαις τῆς Πόλεως, τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Καταστένου.

Προνοίᾳ ἐκκλησιαστικῇ ἐντελλόμεθα καὶ προτρεπόμεθα πάντας ὑμᾶς ὅπως τὴν ἐγγίζουσιν ἑορτὴν τῶν Φώτων ἑορτάσγητε μεθ' ὧλης τῆς ἀπαιτουμένης ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ λαμπρότητος, ὡς εἰθίσται, ἐν πάσῃ ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν ἡσυχίᾳ· ἐν δὲ τῇ τελέσει τοῦ μεγάλου ἀγιασμοῦ καὶ δὴ μετὰ τὴν τελευταίαν εὐχὴν καὶ πρὸ τοῦ τροπαρίου «Ἐν Ἰορδάνῃ κτλ.» ἀναγνώσγητε εὐκρινῶς εἰς ἐπήκουον πάντων τὴν συνήθη ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μ. τοῦ κραταιοτάτου καὶ εὐσπλαγχνικωτάτου ἡμῶν ἀνακτος σουλτάν Ἀβδούλ Χαμίτ χάν ἐφένδου ἡμῶν εὐχὴν, ἥς ἀντίτυπον συναποστέλλομεν τῇ παρῴσῃ ἡμῶν ἀποδείξει. Εἴητε δ' ἐν Κυρίῳ ὑγιαίνοντες.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ 2 ἰανουαρίου 1884.

+ Ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος ΙΩΑΚΕΙΜ».

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμβάνοντες τεύχος τι, ἵνα ζητῶσι τοῦτο ταχέως παρὰ τῆς διευθύνσεως, διότι παρερχομένου ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ αἰτουμένου τεύχους, θέλουσι καταβάλ- λει πρὸς ἀπόκτησίν του γρόσια ἀργυρᾶ πέντε. Ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰτιάσεων παρὰ συνδρομητῶν ζητησάντων δωρεὰν φύλλα καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Α' καὶ Β' ἔτους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐξηγτημένα.

(Συνέχεια προηγουμένου τεύχους σελ. 140)

187. Ἐν ἀρχῇ κατασταθεῖς, μηδενὶ χρῶν πονηρῷ πρὸς τὰς διοικήσεις· ὧν γὰρ ἐκεῖνος ἀμάρτη, σοὶ τὰς αἰτίας ἀναθήσουσι¹.

188. Μὴ κρίνε ἀνθρώπον ἐξ ὧν οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ἐξ ὧν οἶδεν².

189. Ὅταν δὲ χρητὶς μὴ καταβληθῇ γένους ὁρθῶς, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐκγόνους³.

190. Δυσὸν λεγόντοιν, θατέρου θυμουμένου, ὁ μὴ ἀντε- τείνων τοῖς λόγοις σοφώτερος (Εὐρίπιδου⁴).

191. Ὅς ἂν τις εὖ παθῶν εἴτε φίλου, εἴτε πολε- μίου, μὴ πειράται χάριν ἀποδιδόναι, ἀδικός ἐστι⁵.

192. Ἀδύνατόν ἐστι πονηρὸν ὄντα καλοῦς κάγαθους φίλους κτήσασθαι⁶.

193. Χαλεπὸν ἐστὶ τοὺς οἰκείους περιορῶν ἀπολλυ- μένους⁷.

194. Ἡ τῶν ἰδίων ἐπιμέλεια πλήθει μόνον διαφέρει τῆς τῶν κοινῶν⁸.

195. Οἱ φαινόμενοι βίαιοι τῶν ἀνθρώπων εὐαγωγότα- τοί εἰσι κατὰ βάθος, ὁπότεν τις πείσῃ αὐτοῦς ὅτι οὐδὲν ἄλλου πράττουσι παρ' ὃ θέλουσιν⁹.

196. Ἐκ δύο ἀνθρώπων ἀγνώστων, ὧν ὁ μὲν ὁμιλεῖ πολλὰ καὶ καλῶς, ὁ δὲ σιωπᾷ διηνεκῶς, ὁ μᾶλλον ἐπι- βλητικὸς εἶναι ὁ δεύτερος (Ἀμάλθεια).

197. Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ, φρασάμενος, τὰ κ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ἦσιν ἀμείνω· ἐσθλὸς δ' αὖ κακεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται· ὃς δέ κε μὴ τ' αὐτὸς νοήῃ, μὴτ' ἄλλου ἀκούων ἐν θυμῷ βάλληται, ὃ δ' αὐτ' ἀχρήσιος ἀνὴρ (Ἡσιόδου).

1. Ἰσοκρίτους πρὸς Δημόκριτον παραίνεσις.

2. Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ.

3. Εὐριπίδου ἐν Ἡρακλ. μαιτομέτῳ. Καὶ ἄλλου: καθάπερ τοῦ θεομολίου σαλευθέντος, πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ καταφέρεται· οὕτω καὶ τῶν γάμων στασιαζόντων, ἅπας ὁ βίος ἡμῶν ἀνατρέπεται καὶ καταστρέφεται.

4. Παρὰ Πλουτάρχῳ περὶ παιδων ἀγωγῆς).

5. Ξεν. ἀπομνημονεύματα βιβλ. Β', κεφ. 6'.

6. Αὐτόθι κεφ. 5'.

7. » » ζ'.

8. » βιβλ. Γ', κεφ. 8'.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ: 17 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1884. ΤΕΤΧΟΣ ΙΕ'

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἑδδομάδος.

Συνδρομὴ ἰτησίᾳ προκαταβαλλομένη ἐνταῦθα μετ' ἀργ. πέντε, ἐν τοῖς προαστείαις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ' ἀργ. ἑξ, ἐν τῷ ἑξωτερικῷ φράγμα εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἐτάμηνοί εἰσιν ἀπαράδεκτοι.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἑκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἑξδοσις παντὸς χρησίου συγγράμματος, οὐτινὲς ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλήρες σῶμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν Φανερίῳ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσις ἀποστέλλεται πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου **ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΣΠΡΙΩΤΗΝ** εἰς Κωνσταντινοῦπολιν, Φανερίον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ὁ μεταξὺ χριστιανῶν καὶ ἰουδαίων πολιτικὸς γάμος ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῇ γερουσίᾳ τῆς Οὐγγαρίας συζητούμενος.

Βιβλιοκρισία περὶ τῆς ἔρτι ἐκδοθείσης διδαχῆς τῶν δώδεκα ἀποστόλων κτλ.

Τὸ λεγόμενον εὐαγγέλιον Ἰωάννου τοῦ Καλυδόντου.

Σχμολὴλ τοῦ Χαντζερῆ πατριάρχου Κ]πόλεως ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι.

Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς τοῦ 1884. ὑπὸ Α. Παλαιολόγου.

Γνωμικὰ καὶ ἀποφθέγματα σοφῶν.

Συνεδριάσεις τῶν ἐν τοῖς πατριαρχείοις δύο σωμάτων.

Ὁ ἐφημερίσμιος Κερκυραίων Γερμανὸς Καλλιγῆς

Ο ΜΕΤΑΞΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΙ ΙΟΥΔΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῇ γερουσίᾳ τῆς Οὐγγαρίας συζητούμενος

Ἡ Βουδαπέστη ἐκ τῶν ὀρεινότερων καὶ πλουσιωτέρων πόλεων τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ τὸν Δούναβιν κειμένη μεγαλοπρεπῶς, ὡς πρωτεύουσα δὲ καὶ μητρόπολις τοῦ οὐγγρικοῦ βασιλείου βασιλεύουσ, ὡς εἶπεν, καθήμεν ἑπ' ἀμφοτέραις τῆς περικαλλεῖς ὄχθας τοῦ μεγάλου ποταμοῦ, καὶ ἡ μία πόλις ἡ Βουδα πρὸς τὴν ἀπέναντι μεγάλον πόλιν τὴν Πίστην διὰ τριῶν ἡδὴ σιδηρῶν γεφυρῶν, θαυμαστῶν ἀριστουργημάτων τέχνης πολυδαπάνου συνδεδεμένη, περιέει, ὡς ἔγγιστα 400 000 κατοίκων, ἐξ ὧν αἱ 320 000 εἰσὶ χριστιανοὶ (οὐγγροὶ, γερμανοὶ, σλοβάκοι, σέρβοι, βωμοῦνοι καὶ Ἕλληες, **), αἱ δὲ 80 000 εἰσὶν ἰουδαῖοι, ὁσημέρην πολυπληθέστεροι γενόμενοι καὶ ἐνταῦθα ὡς εἰς ἄστυον ἀσφαλὲς καταφυγόντες ἀπὸ τῶν ἐσωτερικῶν ἀντισιωματικῶν διωγμῶν.

Τὸ δὲ συνταγματικὸν βασίλειον τῆς Οὐγγαρίας ἐν ἔτει 1867, ὡς γνωστὸν, καταρτίσθην τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῇ εὐμεινίᾳ τῶν περιστάσεων, ὡς ἔχει σήμερον, περιλαμβάνει κατὰ τὴν τελευταίαν στατιστικὴν 16 000 000 πληθυσμῶν, ἐξ ὧν 5 000 000 εἰσὶ γνήσιοι οὐγγροὶ, 6 000 000 σλάβοι (σέρβοι, κροάται, ἐσλαβῆται καὶ σλοβάκοι), 2 200 000 βωμοῦνοι, 2 000 000 γερμανοὶ καὶ 800 000 ἰουδαῖοι.

* Οἱ κάτοικοι τῆς Βουδάς υπολογίζονται εἰς 80 000· οἱ δὲ τῆς Πίστης εἰς 330 000.

** Περὶ τῆς ἐνταῦθα ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ ἐκκλησίας γράφομεν ἐν ἄλλῃ ἐκκενρῇ τὰ εἰδόντα.

Οἱ δὲ ἐκπαιδευτικὸς χῆλος ἰουδαῖοι τῆς Βουδαπέστης καὶ τῶν πολλῶν καὶ ὀρεινῶν αὐτῆς προαστείων μετὰ τῶν ἐπίτακτων χιλιάδων ὁμοφύλων τῶν ἐν τῷ βασιλείῳ διασπαρμένων, ἐν οἷς πλείστοι καὶ διακεκριμένοι λόγιοι, ἐπιστήμονες, καλλιτέχναι καὶ δημοσιογράφοι κατέχουσι καὶ ἐνταῦθα τὰ νήματα καὶ τὰς διεξόδους τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου, καὶ ἐγένοντο ἤδη οἱ κύριοι τοῦ πλείστου μέρους τοῦ χρηματικοῦ καὶ κτηματικοῦ πλούτου ἀπέναντι τῆς Οὐγγαρίας· ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ δίκαιον εἶπεν, ἐν ᾧ καιρῷ αὐτοὶ πλουτοῦσι καὶ εὐμεροῦσι, τυττελοῦσι ταῦτοτρόπως εἰς τὸν πλουτισμὸν τῆς χώρας διὰ τοῦ ἐμπορίου μάλιστα τῆς ἐξαγωγῆς καὶ ὑπερτιμημένης ἐκπορεύσεως καὶ ἀποστολῆς εἰς τὸν ἔξω κόσμον τῶν παντοίων καὶ ἀφθόνων προϊόντων τοῦ οὐγγρικοῦ βασιλείου.

Ἐν τούτοις ὅμως ὁ οὐγγρικὸς λαὸς ἴδιος, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὅποιου ζῶσιν ἐργαζόμενοι καὶ εὐμεροῦντες ὀκτακόσιαι χιλιάδες ἰουδαίων, πολλῆς καὶ εἰς τὰ τελευταῖα μάλιστα ταῦτα ἔτη ἡλέλησε καὶ ἀπεπειρήθη, ὡς ἀρνηθῇ πλέον τὴν φιλοφροσύνην τοῦ εἰς τὸν ἄπαιρτον καὶ κοσμοπολίτην τοῦτον λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, λαὸν ἀληθῶς πολυπαθῆ καὶ ἀξιοθαύμαστον διὰ τὴν προγονικὴν ἀρετὴν, τῆς πατρῶν φιλοφροσύνης καὶ πολλὰς ἄλλας ἀξιοζήλους ἀρετὰς, λαὸν, ὅστις κατόρθωσε καὶ ἐνταῦθα ἐκπληρῶν ἀκριβῶς τὰ καθήκοντα νῦν χεῖρ ἅπαντα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τοῦ οὐγγρου πολίτου καὶ νῦν πέμπει εἰς τὴν οὐγγρικὴν βουλὴν καὶ βουλευτὴς ὁμοφύλους. Μίσης καὶ δεινὸς ἀντισιωματικὸς ἀναβρασμὸς ἐπεκράτησε πρὸ τινων ἑτὶ μηνῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου. Καὶ τίς μὲν ὁ πταίων κυριώτερος ἐν τῇ σκληρῇ ταύτῃ καταγορεῖται; Ἄλλοι κρινόμενοι· ὁ δὲ νῦν πρωθυπουργὸς τῆς Οὐγγαρίας Κουλιάν Τίστας, λουθηρανὸς τὸ δόγμα, ἀνὴρ ἀγαθός, συνετὸς καὶ φιλόπατρις, ἀπὸ ὀκταετίας ἤδη ἄριστα καὶ εὐδοκίμως κυβερνῶν τὸ οὐγγρικὸν κράτος, ἀπολαύων δὲ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ φιλοφροσύνης καὶ φιλανθρώπου βασιλείου

καὶ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσήφ τοῦ Α', ὁ πολὺς ἤδη γενόμενος Τίσσας θέλων, ἐκ φιλανθρωπίας εὐαγγελικῆς ὁρμώμενος, μετὰ τῶν συμπολιτευομένων ἀνδρῶν τῆς Οὐγγαρίας ὅπως καταπραύνῃ, εἰ δυνατόν, τὸ σφοδρὸν καὶ βίαιον ἀντιστημιτικὸν πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ προσεγγίσει κοινωνικῶς τὸν ἰουδαϊκὸν πρὸς τὸν χριστιανὸν ἐπ' ἀγαθῷ ἀμοτέρων, εἰσήγαγεν εἰς τὸ οὐγγρικὸν κοινοβούλιον πρὸς τινων ἡμερῶν νομοσχέδιον, δι' οὗ ἐζητεῖτο ἡ παρὰ τῆς βουλῆς ἀποδοχὴ καὶ νομιμοποίησις τοῦ πολιτικοῦ γάμου μετὰ τῶν ἰουδαίων καὶ χριστιανῶν, ὅςος ὑπάρχει ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐν Αὐστρίᾳ, Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ ἀλλὰχοῦ.

Καὶ ἡ μὲν βουλὴ μετὰ πολυήμερον συζήτησιν ἀπεδέξατο τὸ νομοσχέδιον μετὰ μεγάλης πλειονοψηφείας, ἡ γερουσία δὲμος τοῦ κράτους ἀπέριψεν αὐτὸ πρὸς τινων ἡμερῶν μετὰ σφοδρῶν καὶ ἀξιοπαράκλητον λογομαχίαν τῶν ὑπὲρ καὶ τῶν κατὰ τοῦ νομοσχεδίου γερουσιαστῶν.

Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἑκκλ. ἀληθείας, τῶν ἐνδιαφερομένων βεβαίως καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας καὶ πατρίδος συμβαίνοντα, μεταφράσας ἐκ τοῦ γερμανικοῦ παρατίθημι ἐνταῦθα τὸν περισπούδαστον καὶ ἀπὸ τῆς γερουσίας καὶ τοῦ ἀκροατηρίου πολλὰκις χειροκροτηθέντα λόγον τοῦ γερουσιαστοῦ ἀρχιεπισκόπου πρίγκηπος καὶ πρωθυερέρχου τῆς Οὐγγαρίας καρδινάλιου Σιμῶρ (Cardinal-Fürstprimas, erzbischof graner Simor), ἀνδρὸς ἐπιφανεστάτου καὶ ἀξιοσεβέστου.

Μίλη τῆς οὐγγρικῆς γερουσίας ἰδίῳ δικαίωματι ipso jure εἰσὶν οἱ τοῦ βασιλείου πρίγκηποι, δούκες, κόμητες, βαρώνοι, νομάρχαι, ἐπίσκοποι καὶ ἀρχιεπίσκοποι, καθολικοὶ καὶ ὀρθόδοξοι (πέντε σέρβοι καὶ τρεῖς βωμοῦνοι), καὶ ἐν γένει πάντες οἱ Μαγναῖται (Magnaten) ἐνταῦθα λεγόμενοι (ἔρχοντες εὐγενεῖς) ἐπαχόσιοι περὶ τοῦ τὸν ἀριθμῶν.

Ὁ διὰ τὸ πολὺν γῆρας καὶ τὰς χριστιανικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς γεφάρδης ἀληθῶς ἀρχιερέρχης τῆς οὐγγρικῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐνώπιον τῶν γερουσιαστῶν καὶ πυκνοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν μετὰ σεφασμοῦ καὶ βαθυτάτης σιγῆς καὶ ἐντόνου προσοχῆς ἀκροαζομένου, πρῶτος ἀναστὰς ἐν τῇ πρώτῃ συνεδριάσει τῆς γερουσίας μετὰ χάριτος καὶ εὐγλωττίας ἱεροπρεποῦς εἶπε τάδε·

Εὐγενέστατοι κύριοι γερουσιασταί,

Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἡδυνάμην ἐν σιγῇ ν' ἀκολουθήσω τὴν περὶ τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου συζήτησιν ἐν ταύτῃ τῇ ἄνω βουλῇ τῶν εὐγενῶν, ἀφ' οὗ μάλιστα πρόκειται ἡ τοῦ νομοσχεδίου τούτου παραδόχῃ νὰ θεσμοθετήσῃ τὸν μετὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ἰουδαίων πολιτικὸν γάμον, ὅστις κεῖται ἐκτὸς τῆς ἡμετέρας θρησκείας καὶ ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὅμως, ἐντιμώτατοι κύριοι, ἡ ἐρότης καὶ ἡ ἀξία τῶν οἰκογενειῶν καὶ τὰ ὑψηλὰ τῆς κοινωνίας συμφέροντά με ὑποχρεοῦσι νὰ λάβω τὸν λόγον σήμερον περὶ τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης ὑποθέσεως.

Τὴν οἰκογένειαν, κύριοι, οὔτε ἐτύστησεν, οὔτε διέταξεν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ πρῶτα ἀνδρόγυνα τὰ ἀπὸ τῶν πρωτοπλάστων καταγόμενα κατὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως ἐγνώρισαν μόνον τὸν θρησκευτικὸν γάμον προδιατεταγμένον συμφώνως πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἡθικὴν τε καὶ φυσικὴν κατάστασιν. Ὁ γάμος εἶναι ἡ τῆς οἰκογενείας ρίζα καὶ πηγὴ, ἡ οἰκογένεια εἶναι τὸ λίκνον τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ πρώτη τροφὴ καὶ διδάσκαλος καὶ φύλαξ καὶ ὁδηγὸς πάσης ψυχῆς ἀνθρωπίνης, καὶ διὰ τοῦτο κυρίως ἡ οἰκογένεια δικιμενεῖ πάντοτε τὸ προσφιλὲς καὶ σεπτὸν ἀντικείμενον τῆς θρησκευτικῆς

εὐσεβείας καὶ τῶν πολυτιμοτέρων ἀναμνήσεων καθ' ἅπαντα τὸν ἀνθρώπινον βίον ἀπὸ τῆς βρεφικῆς κοιτίδος μέχρι τοῦ τάφου. Ἡ δὲ εὐσέβεια αὕτη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν οἰκογένειαν εἶναι τόσον ἀκράδαντος καὶ ἀκλόνητος, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ διαφθοράν καὶ τὴν φρυλοτέραν ἀποπλάνησιν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ καθήκοντος εἰς λόγος τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρός, ἐν πατροπαράδοτον αἰσθημα τῆς οἰκογενείας συγκινεῖ καὶ ἐξημερώνει τὴν ἐξαγριωθεῖσαν καρδίαν καὶ μεταβάλλει τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ διαβόλου εἰς ἄγγελον. Τὸν ῥωμαῖον Κοριοιάνον πρὸς τῆς Ῥώμης ἱστάμενον, καὶ ἑτοιμὸν καὶ δυνάμενον ἵνα κυριεύσῃ καὶ καταστρέψῃ αὐτήν, εἰς μόνος λόγος τῆς μητρός του ἀφώπλισεν ἀπὸ τοιαύτης ἀνοσίῃς βουλῆς, ἐνίκησε τὸν νικητὴν καὶ ἔσωσε τὴν πατρίδα.

Τὴν οἰκογένειαν, κύριοι, τὸ θεμέλιον τοῦτο πάσης κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς, αὐτὸς ὁ Θεὸς διωργάνωσε καὶ ἡ θεία αὐτοῦ χάρις καὶ δυνάμεις προασπίζεται καὶ προφυλάττει ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ πάσης ἐλεθρίου ἰσχύος καὶ δυνάμεως. Ἀλλ' ἐν τῷ προκειμένῳ νομοσχεδίῳ τοῦ πολιτικοῦ γάμου (civilehe) μετὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ἰουδαίων δὲν ἔχομεν πλέον τὸν ἱερὸν γάμον τῆς εὐσεβοῦς οἰκογενείας, ὃν ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς σήμερον ἐγνώρισε καὶ ἐτίμησεν, ἀλλ' ἔχομεν νέαν θεσμοθεσίαν καὶ παράδοξον δεσμόν, τὸν ὁποῖον τὸ μὲν νομοσχέδιον τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως καλεῖ γάμον πολιτικόν, καθ' ὅσον μόνον κατὰ πολιτικὸν νόμον νομομοποιεῖται ὁ γαμικὸς οὗτος δεσμός, δύο ἀλλοθρήσκων προσώπων, ἐν τούτοις ὅμως ὁ ἄχριστος οὗτος καὶ ἄθρησκος γαμικὸς δεσμός τῆς πολιτείας πόρρω ἀπέχει τῆς ἱερᾶς καὶ ὑψηλῆς ἰδέας καὶ σημασίας, ἣν ἔχουσι περὶ τοῦ ἀληθοῦς γάμου οἱ τε ἰουδαῖοι καὶ οἱ χριστιανοί. Καὶ δὲν ὀνομάζει μὲν τὸν γάμον τοῦτον πολιτικὸν τὸ συζητούμενον νομοσχέδιον, ἀλλ' αὐτὸς κατ' οὐσίαν ὑπάρχει τοιοῦτος, καθότι δὲν εἶναι θρησκευτικὸς ἀλλ' ἀνθρώπινον δημιουργήμα, δὲν βασίζεται ἐπὶ τοῦ θεοῦ νόμου, καὶ λαμβάνει τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ ἀπὸ μόνης τῆς νομιμότητος, οὐχὶ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ θεσπεσίου νόμου τῆς ἡθικότητος.

Εἶναι πλάνη μεγάλη καὶ ὀλέθριος ἡ βουλὴ καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ κράτους ὅπως διατάξῃ καὶ κανονίσῃ τὸν γάμον καὶ τὴν οἰκογένειαν τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς ἰδίας ἡμῶν ζωῆς οὐδεὶς δύναται νὰ κανονίσῃ οὔτε εἰς ἑαυτὸν, οὔτε εἰς τοὺς ἄλλους· διότι τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Τὸ κράτος δὲν ἐπενόησε τὴν οἰκογένειαν, ἐπειδὴ τὸ κράτος εἶναι τὸ κεφάλαιον τῶν οἰκογενειῶν, ἀλλ' οὔτε τὸν γάμον ἐφεῖρεν, ὅστις εἶναι τῆς οἰκογενείας ἡ βᾶσις καὶ τὸ θεμέλιον. Ἡ οἰκογένεια, ὁ ἀνθρώπος, ἔζησε καὶ διετηρήθη ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνευ κράτους καὶ πολιτείας. Καὶ μολοντί ἡ ἐξουσία τοῦ κράτους καὶ ἡ οἰκογένεια στενωῶς συνεδέθησαν πρὸς ἀλλήλας ὑπὸ τῆς θείας προνοίας πρὸς διατήρησιν καὶ ἐπίδοσιν ἀμοτέρων, ἐν τούτοις ὅμως οἱ μακροὶ πατριαρχικοὶ χρόνοι τῆς ἀρχαιότητος ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ κράτος οὔτε διὰ τὴν οἰκογένειαν, οὔτε διὰ τὸν ἀνθρώπον εἶναι ἕως

υπάρξεως, ἀλλὰ μόνον στήριγμα ἀναγκαστὸν καὶ χρησιμώτατον εἰς τὰς σημερινὰς μάλιστα κοινωνικὰς ἡμῶν σχέσεις καὶ περιστάσεις. Ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὁμολογουμένως ὑπάρχει ἡ ἐξουσία τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν γονέων, ἡ ἐξουσία τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ ἐξουσία τῆς πολιτείας· θθεν οἰκογένεια, ἐκκλησία καὶ πολιτεία δύνανται νὰ κανονίσωσι πρὸς ἀλλήλους τὰ σημεῖα τῆς ἐπαφῆς των, οὐχὶ ὁμῶς καὶ τὸ δικαίωμα ἢ τὸν σκοπὸν τῆς υπάρξεως των· διότι ταῦτα ἐφ' ἅπαξ καὶ διὰ παντὸς ἐθεμελιώθησαν καὶ ἐκανονίσθησαν ὑπὸ τοῦ πανσόφου δημιουργοῦ τῶν πάντων. Εἶναι λοιπὸν ἄξιον γέλωτος, ἐὰν ἡ ἐκκλησία ᾔθελε νὰ διοργανώσῃ νέαν πολιτείαν παρὰ τὴν ὑπάρχουσαν, ἢ ἡ πολιτεία νὰ θεμελιώσῃ νέαν θρησκείαν καὶ νέαν ἐκκλησίαν. Καὶ ὁμῶς τοῦτο θέλει ἤδη νὰ πράξῃ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία παρ' ἡμῖν, προτιθεμένη νὰ στήσῃ ἐπὶ νέων βάσεων τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸν γάμον.

Ἡ τοῦ γάμου ιερότης βασιζέται ἐπὶ ἐντολῇ τοῦ Θεοῦ τόσον ὑψηλῆς, ὅσον καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ, καὶ τόσον αἰωνίου ὅσον καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ· ὁ ἄνθρωπος δύναιται βεβαίως νὰ συνάψῃ γάμον ἐκ συμφέροντος ὕλικου, καὶ οὐχὶ χάριν τῆς ἠθικῆς καὶ ὑψηλῆς αὐτοῦ σημασίας· ἀλλὰ τοιοῦτος γαμικὸς δεσμός, ἀνάξιον καὶ εὐτελεῖ σκοπὸν περιβεβλημένος, ἀδιαλείπτως θὰ ταλαντεύηται· καὶ θὰ ἀστατῇ, ὡς ἡ ἀμπωτίς καὶ ἡ πλημμυρίς τῶν παθῶν· ἀλλὰ καὶ ὡς ἔργον ἀνθρωπίνων χειρῶν ὁ τοιοῦτος δεσμός τοῦ γάμου, καὶ ἐπὶ τῶν σαθρῶν θεμελιῶν τῆς χαμερπούς ιδιοτελείας μᾶλλον καὶ τοῦ τυφλοῦ συμφέροντος βασιζόμενος, ἐφήμερον θὰ ἔχῃ καὶ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, πρόχειρον δὲ καὶ προσφιλέστατον διὰ τοῦ διαζύγιον!

Ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία τῆς πολιτείας ὑπῆρξεν ὁ φυλογενετικὸς λόγος, ἡ δ' ἐχθρική γνώμη κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ βίου ἐγένετο ἡ πρωτίστη ἀφορμή, ἡ δὲ βία καὶ ἡ ἀνάγκη ἐχρησίμευσεν ὡς τὸ μόνον μέσον ἐκεῖ, ἐνθα ἐγένετο δυστυχῆς καὶ δλιθίος ἀπόπειρα ὅπως ἡ διάταξις τοῦ γάμου τεθῇ ἐπὶ νέων πολιτικῶν βάσεων· διότι οὔτε τὸ ἀληθές συμφέρον τῆς πολιτείας, οὔτε τὸ κοινὸν καλὸν, οὔτε ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐφesis τοῦ λαοῦ οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ ἐζητήσαν τοιοῦτον ἀλλόκοτον γάμον, ὅστις μόνον ὑπὸ αὐθαριετοῦ ἐξουσίας ἐπεβλήθη ἄγρι τοῦδε ἐπὶ τινος τῆς χριστιανωσύνης λαοῦ!

Ἡ μεγάλη καὶ παράφορος γαλλικὴ ἐπανάστασις, ὡς καλῶς γινώσκετε, κύριοι, συνέτριψε τὰς εὐγενεστέρας δυνάμεις καὶ τὰς προσφιλεστέρας παραδόσεις τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μωρίᾳ καὶ τῇ μανίᾳ αὐτῆς ἐξεθρόνισε καὶ αὐτὸν τὸν Θεόν! ἀλλ' ἅμα ἰδοῦσα ὅτι μετὰ τὴν ἀθεΐαν καὶ μετὰ τὴν ἀπιστίαν οὐδεὶς δύναιται νὰ κυδερνήσῃ οὐχὶ μόνον ἓνα λαόν, ἀλλ' οὔτε μίαν οἰκογένειαν, παρεδέξατο ἐν τῇ βουλευτικῇ πλειονοψηφίᾳ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνεβίβασε πάλιν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ αἰωνίου αὐτοῦ θρόνου. Ἡ μεγάλη αὕτη τῶν Γάλλων ἐπανάστασις ἠθέλησε νὰ διοργανώσῃ νέον κόσμον, νέαν θρησκείαν, νέαν ἐκκλησίαν! Ἐκεῖ εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσῆχθη τὸ πρῶτον ὁ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκούσιος, ἔπειτα δὲ ἀναγκαστικὸς

πολιτικὸς γάμος· οἱ παρ' ἡμῖν φίλοι τοῦ πολιτικοῦ γάμου ἀναφέρουσι πάντοτε τὸ παράδειγμα τῶν Γάλλων, ἀγνοοῦσιν ὁμῶς ἢ δὲν θέλουσι νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι ὁ ἄθρησκος οὗτος γάμος ἐπέφερε πρὸ πάντων τῶν ἄλλων τὴν κακοήθειαν καὶ τὴν ἐξαχρείωσιν εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ οἰκογενειακὸν βίον, καὶ παρεσκύατε τὴν ἐλευθερίαν πτωσιν τοῦ ἄλλως εὐγενεοῦς καὶ μεγαθύμου ἔθνους τῶν Γάλλων. Ἀλλὰ καὶ ἀλλαχόθεν, κύριοι, ἐνθα ὁ πολιτικὸς γάμος ἐπετράπη, ἐπετέθη ὡς ζυγὸς βαρύτατος ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ λαοῦ, ὅστις μόνον ὅπως ἀποφύγῃ τὰς ὀριζόμενας ποινὰς τῆς ἐξουσίας, ἐκπληροῖ ἐνώπιον τοῦ δημάρχου τὰς τυπικίστητας τούτου τοῦ γάμου.

Ἄλλ' ἄρα γε τίνες οἱ παρ' ἡμῖν εὐχόμενοι καὶ ἐπιθυμοῦντες τὸν πολιτικὸν γάμον; τοῦτο ὑμεῖς καλῶς γινώσκετε, εὐγενέστατοι κύριοι. Ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς δύναιται ν' ἀρνηθῇ ὅτι τὸ ἡμέτερον οὐγγρικὸν χριστιανικὸν ἔθνος ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων θέλει νὰ ζῇ καὶ νὰ τελῇ τὸν γάμον συμφώνως πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν του, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, εἰμὶ βέβαιος, θέλει καὶ ὁ παρ' ἡμῖν ὑπάρχων ἰσραηλιτικὸς λαὸς, καὶ αὐτὸς θέλει νὰ ζῇ καὶ νὰ συνάψῃ τὸν γάμον συμφώνως πρὸς τὴν θρησκείαν του. Μόνα τὰ ἐπαναστατικὰ καὶ ἀνετρεπτικὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας φανταζονται καὶ ἐπιθυμοῦσι καὶ συνάπτουσι γάμους πολιτικούς. (Εὐγε, εὐγε· ἀρίστα). Αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ τὰ γεγονότα μαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν ταύτην.

Πέποιθα, ἔντιμοι κύριοι, ἐπὶ τῆς ὡς ἐγγίστα ἀπὸ χιλιετηρίδος ἀρχαμένης καὶ καρποφορούσης χριστιανικῆς ἠθικῆς τοῦ οὐγγρικοῦ ἔθνους*, ἀλλὰ καὶ πιστεύω ὅτι

* Ὁ ῥήτορ ἐνταῦθα ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν, καθ' ἣν οἱ οὐγγροι ἢ μαγυάροι (Magyarok) αὐτοκαλούμενοι ἐν τῇ μετανάστευσει τῶν ἐθνῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην ἐλθόντες, ἤς καὶ ἐγένοντο ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος καὶ μάλιστα τῆς Γερμανίας ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ ἰδίως κατ' ὅσον χρόνον ἀπετίλουν τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἡρώων τοῦ Ἀττίλα, μόλις τὸ 889—907 μ. Χ. ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Ἀρπάδου καὶ μετὰ τὴν παντελῆ καταστροφὴν τῆς βασιλείας τῶν οὐννων καὶ τῶν ἀδάρων, ἀποκατεστάθησαν ὀριστικῶς καὶ κυριαρχικῶς εἰς τὴν Παννονίαν· τὸ δὲ 972—997 σωτήριον ἔτος ἡσπιάσθησαν τὸν χριστιανισμὸν ἐν μέλει μὲν ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Γεῖσα (Geisa), ὁλοσχερῶς δὲ καὶ κατ' ὁλοκληρίαν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Βαίικ (Baiik) (997—1038), ὅστις ἐκλήθη Στέφανος ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὑπὸ τῶν οὐγγρων χριστιανῶν ἡδὴ ὄντων. Ἕλληνας ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ἐδίδαξαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἐβάπτισαν ἐν τῇ μεγάλῃ κολυμβήτρᾳ τοῦ Δουναῖδως τὸν οὐγγρικὸν λαόν, ὅστις ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς παραδόσεως τῶν προγόνων καλῶς τοῦτο γινώσκει· διὸ καὶ καυχᾶται ἐπὶ τούτῳ καὶ ἄρτι τοῦδε αἰσθάνεται· ἀγένην καὶ συμπάθειαν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τὴν ἑλληνικὴν ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν. Ἡ ἐνταῦθα ἡμετέρα ἐκκλησία τὰς κυριακὰς καὶ τὰς ἄλλας ἁγίας ἑορτὰς πληροῦται οὐγγρων χριστιανῶν προτευομένων ἐν αὐτῇ, ὡς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ· τὸν δ' ἑλληνα ἱερέα ὁ οὐγγρικὸς λαὸς καθ' ὅσον καὶ κατ' οἶκον προσταγοῦει καὶ ἀπτάζει τὴν δεξιὴν ἐκ θρησκευτικῆς εὐλαβείας. Τοῦτο βεβαίως εἶναι ἀξιοπαρατήρητον καὶ οὐδαμοῦ ἄλλαχόθεν γενόμενον μεταξὺ τῶν καθολικῶν λαῶν τῆς Δύσεως. Λόγιος καὶ ἐπίσημος οὐγγρος ἔλεγε πρὸ τινων ἡμερῶν ὅτι Ἕλληνας ἱερεῖς κατήχησαν εἰς τὴν χριστιανισμὸν καὶ ἐβάπτισαν τῷ ἁγίῳ αὐστηρίῳ τῆς σωτηρίας τοὺς προγόνους ἡμῶν, Ἕλληνας λόγιοι καὶ φυγάδες ἐδίδαξαν ἡμῖς τοὺς νεοτέρους τὰ γράμματα καὶ τὸν πολιτισμὸν· διὰ τοῦτο ἀγαπῶμεν καὶ τιμῶμεν τὸν ἑλληνικὸν κληρὸν καὶ τὸν ἑλληνικὸν λαόν.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν πάντες οἱ οὐγγροι καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Στέφα-

ολίγιστοι ἐκ τῶν ὁμογενῶν μου ὑπάρχουσιν, οἵτινες θέλουσι νὰ ρίψωσι τὴν ἀγκυραν τοῦ μέλλοντος τῆς ἀγαπῆτης ἡμῶν πατρίδος ἐπὶ τὴν σαθρὰν καὶ ὀλισθηρὰν ὄχθην τοιοῦτον γάμου ἀπεστερημένου τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλ' ἐν τούτοις ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι καὶ ἐν ἡμῖν οἱ θέλοντες καὶ ζητούντες τὸν πολιτικὸν γάμον. Καὶ χωρὶς νὰ προσδῶλω τὸν προσωπικὸν αὐτῶν χαρακτήρα, λέγω μόνον ἐνταῦθα περὶ αὐτῶν ὅτι, ἐὰν μὲν οἱ τοιοῦτοι ᾔναι χριστιανοὶ, ἀναμφιβόλως περιφρονοῦσιν ἀσεβῶς τὰ δόγματα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς αὐτῶν πίστεως, ἐὰν δὲ ᾔναι ἰουδαῖοι, καταφρονοῦσιν ὡσαύτως τὰς θείας ἐντολάς τῆς θρησκείας τῶν ὁ δὲ γαμικὸς οὗτος δεσμὸς μεταξὺ τοιοῦτων χριστιανῶν καὶ τοιοῦτων ἰουδαίων, μὴ σεβομένων τὰ πάτρια, φανήσεται ὡς περιεργόν τι φαινόμενον εἰς τὰ ὅμματα τοῦ χριστιανικοῦ καὶ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, καὶ γενήσεται τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀκουσίτου ἀποτροπῆς καὶ τῆς χλεύης.

νος ὁ Α' ἦσαν χριστιανοὶ ὁρθόδοξοι (Weltgeschichte von Otto Corvin und Held. III Band. Leipzig, 1881). Καὶ ὁ μὲν αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ ὁ Δούκας ἐπεμφε τότε ὡς δῶρον φιλίας πρὸς τὸν Στέφανον, τὸν πρῶτον καὶ νεοφώτιστον χριστιανὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας, διδόνμα βασιλικὸν ἐκ λίθων τιμίων, ὡς μέχρι τῆς σήμερον φανίνεται περισωθὲν, ὁ δὲ πάππας τῆς Ῥώμης Σιλβέστρος ὁ Β' ἔστειλε δι' ἀπεσταλμένων ἱερρχῶν τὸν Στέφανον εἰς βασιλείαν τῆς Οὐγγαρίας διὰ μίτρας βασιλικῆς (μέρι τοῦ νῦν σωζομένης) κατὰ προτροπὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ὁθωνος τοῦ Γ', οὗτινος τὴν ζυτὰδελφὴν Γίζελαν (Gisela) ἐνυμφεύθη ὁ Στέφανος, χριστιανὸς ἦδη γέννημένος· ἡ δὲ στέφης αὕτη ὑπὸ τοῦ πάπα τῆς Ῥώμης, καὶ ὁ γάμος οὗτος μετὰ καθολικῆς ἡγεμονίδος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι λόγοι συνετέλεσαν ὅπως οἱ οὐγγροι μετὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν ἀποδεχθῶσι βραδύτερον τὰ δόγματα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Ἐπειτα δὲ μετὰ χρόνον πολλὸν τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος περὶ τὴν μίτραν θελόντος ἀπετελείσθαι τὸ μέρι ἡμῶν διατηρούμενον καὶ πολλὰς περιπετείας ὑποστὲν οὐγγρικὸν λεγόμενον στέμμα, δι' οὗ τελευταῖον τὸ 1868 ἐνταῦθα ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ βασιλείου ἐστῆθη δημοτελὲς βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ὁ τῆς Αὐστρίας αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος Ἰωσήφ ὁ Α' ὑπὸ τοῦ πρωθυερέργου τῆς οὐγγρικῆς ἐκκλησίας καρδινάλιου Σιμόρ. Τῇ ἱστορικῇ καὶ βασιλικῇ τοῦτο στέμμα φυλάσσεται νυμφημερὸν ὡς πολυτίμου θεσχυρὸς δι' ἰδίαν φρουρὰς στρατιωτικῆς ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς Βούδας ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν διαπρεποῦς ἀρχόντος, ὅστις περιβάλλεται ὑψηλὸν ἀξίωμα ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὡν καὶ τίτλοφορούμενος φέλλε τοῦ στέμματος (Kronhüter).

Τοῦ δὲ πρώτου βασιλέως τῶν οὐγγρων Στεφάνου τοῦ Α' τὸ 1038 πετήρην ἔτος τελευτήσαντος, καὶ μετὰ 30 ἔτη τῆς ἀνδρομίδος αὐτοῦ γεννημένης, ὡς λίγει ἡ ἐπιτομία ἐκκλησιαστικῆς παρῆδοσις, ἡ μὲν δεξιὰ αὐτοῦ γαῖρ ἡ ὑπογράφει τὸ βασιλικὸν δόγμα τῆς εἰς Χριστὸν τῶν οὐγγρων ἐπιστροφῆς εὐρέθην ἀκέραια καὶ ἀβλαβῆ. ἔρρητον εὐωδὶαν ἐκπέμπουσα μετὰ τῶν ἐν τῷ τάφῳ περισωθέντων καὶ μέρι τοῦ νῦν τιμωμένων βασιλικῶν ἱματίων· θεωρηθέντων δὲ τούτων ὡς τεκμηρίων ἀγιωσύνης, ὁ πάππας Γρηγόριος Ζ' ἐκάνει τὸν Στέφανον ὡς ἄγιον, προτεπόμενος βεβήως καὶ ὑπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ ζήλου, ὃν ἀνέπτυξεν ὁ Στέφανος γενόμενος πρῶτος χριστιανὸς βασιλεὺς τῶν οὐγγρων. Ἡ μνήμη αὐτοῦ τελεῖται ἐτησίως ὑπὸ τῆς καθολικῆς οὐγγρικῆς ἐκκλησίας τὴν 20 αὐγούστου· ἡ δ' ἀβλαβὴς καὶ μωρολόος αὐτοῦ γαῖρ, ὡς λέγουσι, μέρι τοῦ νῦν περισωθείσα καὶ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Βούδας παρὰ τῷ βασιλικῷ στέμματι τοῦ αὐτοῦ βασιλέως φυλάσσεται, λιτανεύεται ἐντὸς τῆς πόλεως κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ, προηγούμενων τῶν κορυφαίων τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπομένων τῶν ἀρχόντων τῆς πολιτείας μετὰ πολλῶν χιλιῶν χριστιανῶν τῆς Βουδαπέστης καὶ τῶν ἱερρχῶν, ἐρχομένων εἰς προσκύνησιν τῆς ἱερᾶς γαῖρας τοῦ ἁγίου βασιλέως. Εἰς δὲ τὴν λιτανείαν ταύτην καὶ ἐορτὴν, καθ' ἣν τὸ οὐγγρικὸν ἔθνος ἔχει λαμπροτελὲς μεγάλην ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν πανήγυριν, περριερίσκειται ἔστιν ὅτι ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασιλίσσα, διατρίβοντες τότε συνήθως εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Πέπτης δώρον ἀπέχουσαν βασιλικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Gerdolce.

Καταλαμβάνω, κύριοι, ἐταν οἱ νόμοι τῆς πολιτείας ἀνέχονται ἔστιν ὅτι τὴν καταφρόνησιν τῆς θρησκείας ἐξασκουμένην παρὰ τινων ἀνθρώπων, ἀχριστοῦ ἢ καταφρόνησις αὕτη δὲν καταντήσῃ κοινὸν σκάνδαλον· ἐταν ὁμοῦς βλέπω ὅτι ἡδὴ ἐκ τῶν προτέρων a priori πρὶν ἢ συμβῇ ἡ θλιβερά αὕτη τῆς θρησκείας περιφρόνησις, αὕτη ἡ πολιτικὴ νομοθεσία παρέχει τὸ προνόμιον τῆς ἀσεθείας καὶ καλύπτει διὰ τῆς κραταιᾶς ἀσπίδος τῆς τὸ ἀνάισχυντον θράτος τῆς ἀντιθρήσκου γνώμης, τοῦτο οὐδὲν δύναιται νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ συμβιδῶται μήτε μετὰ τὴν ἡθικὴν, μήτε μετὰ τὴν νομικὴν δύναμιν καὶ γνῶσιν τοῦ νοῦ μου.

Θὰ ἦτο λυπηρότατον, κύριοι, ἐὰν τὸ προκείμενον περὶ τοῦ πολιτικοῦ γάμου νομοσχέδιον παρεῖχε νέαν τροπὴν καὶ ἰσχύν εἰς τὸν φοβερὸν ἀγῶνα, ὅστις ἀπὸ πολλῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης ἀφῆρτεν ἤδη τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν. Τὰ δὲ πεπρωμένα βέλη τοῦ δεινοῦ τούτου ἀγῶνος μάθετε, κύριοι, ὅσοι τὸ ἀγνοεῖτε, ὅτι ἐντείνονται καὶ διευθύνονται κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ καθολικοῦ κόσμου· καὶ σκοπὸς πρώτιστος τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς πάλης ταύτης εἶναι ἀναμφιβόλως ἓνα ἀνατρέψῃ τὴν ἀπὸ χιλιῶν ἐνιαυτῶν ὑπάρχουσαν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν τάξιν καὶ κατὰστασιν τῶν πραγμάτων, καὶ θεμελιώσῃ αὐτὴν ἐπὶ νέων βάσεων ἐκτὸς πάσης δικαιοσύνης καὶ ἡθικότητος, ἐκτὸς τῆς θρησκείας καὶ μακρὰν τοῦ Θεοῦ!

Αἱ θρησκευτικαὶ σχέσεις εἰς πολλὰς χώρας ἐγέννησαν δυσχερεῖς καὶ ἀμυχανίας· ἀλλ' ἀντὶ νὰ θεραπεύσωσι τὸ κακὸν, ἀπέρριψαν ἢ παρηγάκωνισαν τὴν θρησκείαν! ἀλλὰ τότε δὴ τότε ἀνεφάνησαν αἱ τερατώδεις ἀξιώσεις καὶ οἱ ἀνατρεπτικοὶ καὶ ὀλέθριοι πόθοι τοῦ πληθους, τοὺς ὁποίους μόνῃ ἡ θρησκεία ἔχει τὸ θεῖον χάρισμα νὰ χαλιναγωγῇ καὶ νὰ συγκρατῇ ἀβλαβεῖς καὶ ἡσύχους εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Ναι, ἔντιμοι κύριοι, οἱ καταστροφὴν καὶ ὀλεθρον πνέοντες οὗτοι πόθοι μετὰ τοιοῦτων ἀνηκούστων ἀξιώσεων ἀνεφάνησαν ἤδη μάλιστα, καὶ εἰς τρικύττην ἀπορίαν καὶ ἀμυχανίαν ἐμβάλλουσιν ἡμᾶς, ὥστε οὐ μόνον καταναλίσκουσι τὰ νοερά καὶ σωματικὰς δυνάμεις τῶν μεγάλων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ ἀπειλοῦσι νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῆς ἐνεστώσης πολιτικῆς ἐξουσίας. (Προσυχὴ! προσυχὴ!)

Ἐγὼ θεωρῶ σοφὴν καὶ φιλοπάτριδα ἐκείνην τὴν κυβερνήσιν, ἥτις οὐδέποτε θὰ ἀφήσῃ ὅπως ἡ ὥρατα ἡμῶν πατρίς παρασυρθῇ ὑπὸ τῆς δίνης καὶ τοῦ στροβίλου von dem strudel τοῦ κοινωνικοῦ τούτου ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ τιμῶ καὶ χάριτας ὁμολογῶ εἰς ἐκείνην τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἥτις οὐδέποτε θὰ ἐπατρέψῃ ὅπως οἱ ἐροῦν τῆς ζωῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἀποσπασθῶσι (losreissen) ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ πίστεως. (Μάλιστα, μάλιστα!)

Ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡθικὴ δύναμις τοῦ χριστιανικοῦ γάμου, οὗσα συνάμα ἡ ἰσχύς καὶ τὸ σθένος τῶν οἰκογενειῶν, αὕτη μόνῃ γεννᾷ καὶ προδιβάλλει τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀκμὴν τῶν λαῶν. Πάντες ἡμεῖς, κύριοι, ὀφείλομεν ἐνώπιον τοσούτων ἐχθρικῶν καὶ πολεμίων στοιχείων μάλλον νὰ

ἐξασφαλίσωμεν τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτοῦ βάσεων, καὶ οὐχὶ νὰ ἀνοίξωμεν νέας ὁδοὺς εἰς τὰ πάθη καὶ εἰς τὴν ἀπληστον ἰδιοτέλειαν διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ χριστιανικοῦ γάμου! (Εὐγε! εὐγε!).

Κύριε γερούσιασταί· πρὸς δικαιολόγησιν τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου λέγουσιν οἱ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς θὰ συγχωνεῖται μετὰ τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας. Ἀλλ' ἐπιτραπέω μοι ν' ἀποδείξω καὶ νὰ βεβαιώσω ἀπὸ τῆς ἱστορίας δύο περίπου χιλιάδων ἐτῶν οἱ τοιαύτη συγχωνεύσεις οὐδέποτε γενήσεται· διότι ἡ μὲν χριστιανικὴ κοινωνία εἶναι καὶ θὰ μένη πάντοτε κοινωνία, ὁ δὲ ἰουδαϊσμός πανταχοῦ καὶ πάντοτε εἶναι καὶ θὰ διαμένῃ ἰουδαϊσμός (ἀποχωρισμός). Ὅθεν, ὅταν διὰ νόμου ἐπιτραπῇ τὸ μέγα καὶ ὀλέθριον σκάνδαλον ὅπως ἡ κοινωνία παύσεται οὕσα κοινωνία χριστιανική, τότε συντρίβεται καὶ ἐκμηδενίζεται αὕτη ἡ ἀληθὴς κοινωνία, καὶ τότε πλέον δὲν θὰ ὑπάρξῃ μηδεμία κοινωνία, μεθ' ἧς νὰ συνταυτισθῇ, ὡς λέγουσιν, ὁ ἰουδαϊσμός. (Γέλως, ἱλαρότης). Τούτου δὲ γενομένου, οἱ μὲν ἰουδαῖοι θὰ μείνωσιν ἀκλόνητοι ἐπὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐντολῶν τῆς θρησκείας των καὶ ἄθραυστοι καὶ ἀδιάρρηκτοι (ungebrochen) ἐν τῇ ἀπομονώσει τῆς φυλῆς των, ἡ δὲ οὕτω κατακερματισθεῖσα καὶ μὴ ὑπάρχουσα πλέον χριστιανικὴ κοινωνία ἀναμφιδόλως ἔσεται δούλη ἢ διώκτρια τοῦ ἰουδαϊσμοῦ. (Ἐπιδόκιμασίς φωναί). Ὁ ἰουδαϊσμός ἄχρι τοῦδε οὐδέποτε συνεχωνεῖται ὅστε μὲ τὸν ἐθνισμόν, οὐτε μὲ τὸν χριστιανισμόν, ἀλλ' ὅστε ἐν τῷ μέλλοντι οὐδέποτε θὰ συγχωνεῖται. (Μάλιστα, μάλιστα).

Εἰσὶ τινες καὶ παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα ἰουδαῖοι οἱ εἰσελθόντες εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἀπ' οὗ ἀπεδέξαντο τὴν χριστιανικὴν πίστιν· ἀλλ' ὅμως ἡ τοιαύτη συγγίνεσις σφοδρῶς ἀπεδοκιμάσθη καὶ κατεκρίθη ὑπὸ τῶν διεπόντων τὰς τύχας τοῦ ἰουδαϊσμοῦ. Ἐν ἔτει 1880 αὐτὰ ἰσραηλιτικὰ χρονικά *archive israelite*, τὸ ἐν Γαλλίᾳ παγκόσμιον ὄργανον τῶν πιστῶν ἰουδαίων, ἀφῆκαν κραυγὴν ὀδύνης· αὐτὸς Crémieux ἐβάπτισεν ὅλα τὰ τέκνα του εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν· οὐδεὶς λοιπὸν ἐκ τῶν πλουσίων ἰουδαϊκῶν οἰκογενειῶν Fould, Worms, Halevy, Ratisbonne, Nomigli ἀνέχει πλέον εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν πίστιν.

Ἀπὸ πεντήκοντα ἡδὲ ἐτῶν πολλὰ πλούσια ἰουδαῖκα οἰκογένεια ἠσπασθησαν τὸν χριστιανισμόν. Ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς συγχωνεύσεως, ὁ μέχρι τοῦ νῦν γενόμενος, θὰ ἐξακολουθήσῃ βεβαίως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· ἀλλ' ἐγὼ ἕνα μόνον ἐπιτυχὴ καὶ κατάλληλον τρόπον συγχωνεύσεως δύναμαι νὰ ἐνοήσω, ἂν ὁ χριστιανὸς θὰ ἔπαυεν ὢν χριστιανός, καὶ ἂν ὁ ἰσραηλὶτὴς θὰ ἔπαυεν ὢν ἰσραηλὶτὴς ἐν τῇ συγχωνύσει ταύτῃ τῆς πίστεως ἢ τοῦ πολιτικοῦ γάμου. (Γέλως καὶ ἱλαρότης). Ἐν τούτοις ἀμφότεροι θὰ εἰπωσι· τὸ μὲν κέρδος εἶναι μέγα, ἡ δὲ πρᾶξις χαμηρπῆς καὶ ἀγενής! Ἐπισφραγίζω τὸν λόγον μου, κύριοι, λέγων τελευταῖον ἐν συνειδήσει οἱ ἀπορρίπτω τὸ νομο-

σχέδιον τοῦ πολιτικοῦ γάμου μεταξύ χριστιανῶν καὶ ἰουδαίων. (Ζωηρὰ καὶ παρτεταμέναι χειροκροτήσεις).

Μετὰ δὲ τὸν καρδινάλιον Σίμων ἡγόρευσαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν οἱ γερούσιασταὶ ἀρχιεπίσκοποι καρδινάλιοι Haynald καὶ Samassa, ὁ ἐπίσκοπος Schlauch καὶ ὁ κόμης Γεώργιος Aronyi ὡς τῶς κατὰ τοῦ νομοσχεδίου· εἰς δὲ τὰς ἐπομένους συνδρίξεις ἡγόρευσαν ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ βραβάνος Νικόλαος Fay, ὁ ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης Paulus καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἀριστοκράται. Μετὰ δὲ τὴν πολυήμερον καὶ γενικὴν συζήτησιν ψηφισθῆναι γενόμενης ἀπερρίφθη τὸ νομοσχέδιον ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας ἐξ ὁρίων ψήφων· ἀλλ' ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ βρομένη τῷ ἐκτελεστικῷ δικαίωμάτι ἐπέστρεψε τὸ νομοσχέδιον εἰς τὴν ἑνὴν βουλὴν ἢ γερούσιαν, ἥτις κατὰ τὸ σύνταγμα ὑποχρεοῦται νὰ προδῇ εἰς δευτέραν συζήτησιν τοῦ νομοσχεδίου· τοῦτο δὲ γενήσεται μετὰ τὰς ἐορτὰς τῶν χριστουγέννων, ὅτε πιστεύεται ὅτι θὰ κατορθωθῇ ἡ τοῦ νομοσχεδίου ἐπιψήφισις, ἀπ' οὗ προσέλθωσι καὶ ἄλλοι συμπολιτευόμενοι· γερούσιασταί καὶ οὕτω μεταδληθῇ ἡ κατὰ τοῦ νομοσχεδίου σχηματισθεῖσα πλειονοψηφία εἰς τὰς πρώτας συνεδρίσεις τῆς γερούσιας, ἥς ἡ πρώτη καταψήφισις ἐξακτηρήσθῃ ὡς νίκη τῆς ἐκκλησίας κατὰ τῆς πολιτείας.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐγράφησαν πρὸ δύο ἐβδομάδων· σήμερον δὲ σάββατον 12 ἰανουαρίου, μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἁγίων ἐορτῶν, συνεδρίσασα τὸ δεύτερον ἡ τῶν εὐγενῶν καὶ ἀρχόντων γερούσια, ἀπέρριψε καὶ αὐτὴς ὁριστικῶς τὸ νομοσχέδιον περὶ τοῦ πολιτικοῦ γάμου μεταξύ χριστιανῶν καὶ ἰουδαίων μετὰ μεγάλῃς πλειονοψηφίας· ὥστε καὶ ἡ δευτέρα αὕτη καταψήφισις ἐξακτηρήσθῃ ὡς μεγάλῃ νίκη τῆς ἐκκλησίας κατὰ τῆς πολιτείας. Καὶ ἡ νίκη αὕτη πολὺ πιθανὸν νὰ ἐπιφέρει τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου.

Ἐν Βουδαπέστη, τῇ 3 ἰανουαρίου 1884.

Γ. Γ. Γ. Γ. ἀρχιμηνόριτης

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΔΙΔΑΧΗ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἐκ τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ χειρογράφου νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενη μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων, ἐν οἷς καὶ τῆς συνόψεως τῆς Π. Α. τῆς ὑπὸ Ἰωάν. τοῦ Χρυσόστομου σύγκρισις καὶ μέρος ἀνέκδοτον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου, ὑπὸ Φιλοθέου Βρυεννίου μητροπολίτου Νικομηδείας, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1883.

ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐξεδόθη μετὰ πολλῆς τῆς φιλοκαλίας σύγγραμμα σπουδαιότατον καὶ πολυτιμώτατον τῇ χριστιανικῇ γραμματολογία καὶ τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐκκλησίας καθόλου, εἰς ἄλλα τε πολλὰ χρήσιμον καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς θείας λατρείας, τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς διακονίας τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κειμένου τῶν ἁγίων Γραφῶν. Ἡ ἀνίχνευσις καὶ ἡ εἰς φῶς ἐκδόσις τοῦ σπουδαιότατου τούτου τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος μνημείου μετὰ προλεγομένων σοφῶν καὶ σημειώσεων κριτικῶν καὶ ἐξηγητικῶν ὀφείλεται εἰς τὸν σοφὸν καὶ ἐγκριτον ἱερεὺς Νικομηδείας μητροπολίτην κύριον Φιλόθεον Βρυένιον, γνωστὸν ἐν τε τῷ κατ' ἡμᾶς καὶ τῆς Ἑσπερίας κόσμῳ καὶ ἐξ ἄλλων μὲν, ἰδίᾳ δὲ ἐκ τῆς πρώτης πληθους καὶ τελείας ἐκδόσεως τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κλήμεντος ἐπισκόπου Ῥώμης. Ἡ ἐκδόσις τοῦ ὑπὸ πολλὰς ὀφείας σπου-

* Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Κλήμεντος ἐπισκόπου Ῥώμης καὶ δύο

δαίου τούτου συγγράμματος νέαν διανοίξει τῇ ἐπιστημῇ ἐδὸν λόγων καὶ κρίσεων, ὡς ὁ σοφὸς αὐτοῦ ἐκδότης ἀνομολογεῖ, πολλὰ μὲν τὰ περὶ ἀποστολικῶν διαταγῶν γραφέντα ὡς ἀνεμώλια καὶ φροῦδα εἰς λήθην παρεμψύοντα, ἔτερα δὲ διορθώσονται καὶ ἁμεινὸν περὶ αὐτῶν κρίνειν ἀναδιδάξοντα. Ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἀναγνώσται τῆς πολυτίμου ταύτης συγγραφῆς τὴν πρέπουσαν καὶ δικαίαν περὶ αὐτῆς ἐκτίμησιν ποιήσονται, κατανοηθῇ δὲ ὅπως ἡ σπουδαιότης καὶ σημασία αὐτῆς, οὐκ ἀποσκοποῦ κρίνομεν προτάξει τῆς προκειμένης ἡμῶν κρίσεως τινὰ ἱστορικώτερον περὶ τῶν ἀποστολικῶν καθόλου διαταγῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἱεράρχου ἐκδομένην διδασχὴν τῶν δώδεκα ἀποστόλων.

ὑπὸ τὸν τίτλον διαταγαὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος τοῦ ῥωμαίου ἐπισκόπου τε καὶ πολίτου, ἡ καθολικὴ διδασκαλία, σώζονται μέχρι τοῦ νῦν 8 βιβλία δαφιλῶς καὶ πλουσίως διδάσκοντα ἡμᾶς περὶ λαϊκῶν (βιβλ. 1), περὶ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων (βιβλ. 2), περὶ χηρῶν (βιβλ. 3), περὶ ὀρφανῶν (βιβλ. 4), περὶ μαρτύρων (βιβλ. 5), περὶ σχισμάτων (βιβλ. 6), περὶ πολιτείας καὶ εὐχαριστίας καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν μιμήσεως (βιβλ. 7) καὶ τέλος περὶ χαρισμάτων (βιβλ. 8), καὶ κατὰ πρῶτον ἐν τῇ μετὰ τὸν 4 αἰῶνα ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ ἀναφερόμενα. Τὴν πρώτην ἱστορικὴν μαρτυρίαν περὶ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν εὐρίσκομεν παρὰ τῷ ἱστορικῷ Εὐσεβίῳ τῷ Πισμύλου, ὅστις ἐν τῷ ἐπιστήμῳ ἐκείνῳ χωρίῳ περὶ τοῦ κανόνος τῶν βιβλίων τῆς ἁγίας Γραφῆς, μετὰ τῶν νόθων, ἤτοι ἀμυδραλλομένων, κατατάσσει καὶ τὰς διδασχὰς τὰς λεγομένας τῶν ἀποστόλων (Ἐκκλ. ἱστορ. 3, 25). Τῇ μαρτυρίᾳ ταύτῃ τοῦ Εὐσεβίου στοιχεῖ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ἐν μὲν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ μετὰ τῶν μὴ κανονιζομένων, τετυπωμένων δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκεισθαι τοῖς ἄρτι προτερομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον τάσσεων τὴν καλουμένην διδασχὴν τῶν ἀποστόλων, ἐν δὲ τῇ συνόψει τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἐν τοῖς ἀντι-

λεγομένοις τὴν διδασχὴν τῶν ἀποστόλων (πρβλ. Ἀθαν. τοῦ Μ. ἅπαντα ἐκδ. Βενεδίκτ. τόμ. 1). Ἐπίσης καὶ ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος ἐν τῷ κατὰ αἰρέσεων συγγράμματι αὐτοῦ πολλὰ ποιεῖται μνηστὴν διατάξεως ἡ διατάξεων τῶν ἀποστόλων καὶ ἀναφέρει χωρία ἐντεθεν, ἐν δὲ τῇ αἰρ. 70, 10 ῥητῶς λέγει ὅτι ἡ διάταξις τῶν ἀποστόλων ἔστι μὲν τοῖς πολλοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ, ἀλλ' οὐκ ἀδόκιμος· πᾶσα γὰρ κανονικὴ τάξις ἐν αὐτῇ ἐμφέρεται καὶ οὐδὲν παρακεχαγαγμένον τῆς πίστεως, οὐδὲ τῆς ὁμολογίας, οὐδὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ κανόνος καὶ πίστεως. Διαταγὰς ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος τοῖς ἐπισκόποις ἐν 8 βιβλίοις προσπεφωνημένας ἀναφέρει καὶ ὁ 85 ἀποστολικὸς κανὼν, χωρία δὲ τῶν μέχρι τοῦ νῦν σωζομένων ἀποστολικῶν διαταγῶν ἀπαντῶσι, παρὰ τῷ εἰς τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον ἀποδοδιδόμενῳ *opus imperfectum ad Mattheum* (6, 3 καὶ 25, 18), χωρίον τι ἐκ τοῦ ἑκτοῦ βιβλίου παρὰ Τιμοθέῳ τῷ πρεσβυτέρῳ, παρὰ Μαξίμῳ δὲ τῷ ὁμολογητῇ γίνεται μνηστὴν τοῦ ἐκδόμου βιβλίου. Μετὰ τὰς μαρτυρίας ταύτας ἔρχεται ἡ ἐπίσημος μαρτυρία τῆς ἐν Τρούλλῳ πενήκτης συνόδου, ἥτις ἐν τῷ 2 αὐτῆς κανόνι ἀποδεχμένη τοὺς 85 κανόνας τῶν ἀποστόλων, ἀποβάλλει τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος διατάξεις, αἷς τισι πάλαι ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς ἐκκλησίας νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας παρενετέθησαν, τὸ εὐπρεπὲς κάλλος τῶν θείων δογμάτων ἡμῶν ἀμαυρώσαντα· ἡ τοῦ Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις ἐν τῇ στιχομετρίᾳ αὐτοῦ ἀναφέρει σὺν τοῖς ἀποκρύφους τῆς νέας διαθήκης τὴν διδασχὴν τῶν ἀποστόλων ἐκ στίχων 200, καὶ τοῦ Φωτίου ὅστις ἐν Μυριοβιβλ. 112 καὶ 113 ποιούμενος μνηστὴν τῶν διὰ Κλήμεντος διαταγῶν τῶν ἀποστόλων, θεωρεῖ ταύτας τρισὶ μόνοις ἐνεχομένας, κακοπλαστίαν, ὅτι κατὰ τοῦ δευτερονόμου ὕβρεις τινὰς ἐπαφίεῖσι καὶ ἔτι ἀρειανισμῷ. Ἐπίσης καὶ οἱ μετὰ ταῦτα Ἕλληνες συγγραφεῖς, οἱ Νικήτας ὁ Σιτηθάτος, Γεώργιος ὁ Κεδρηνός, Ζωναράς, Ἀρμενόπουλος, Ἀριστηνός, Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών, Ματθαῖος ὁ Βλάστρις καὶ ἑτεροὶ μέχρις ἡμῶν, τὸ μὲν ποιοῦνται μνηστὴν τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν, τὸ δὲ καὶ χωρία ἐντεθεν ἀναφέρουσιν, ἐνῷ ἐν τῇ δύσει αὐταὶ ἦσαν ἀγνωστοί· μέχρι τοῦ 15 αἰῶνος (πρβλ. περὶ τούτων Krabbe, über den Ursprung der apostolischen Constitutionen, Hamburg 1829 σελ. 51—57. Drey, Neue Untersuchungen über die Constitutionen und Kanones

πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ ὑπὸ Φιλοθέου Βρυεννίου μητροπολίτου Σερρών, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1875.

* Τινὲς καὶ πρὸ τοῦ Εὐσεβίου ἠθέλησαν εὐρεῖν ἱστορικὴν μαρτυρίαν περὶ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν, πρῶτον παρὰ τῷ Εἰρηναίῳ διαικονοῦντι περὶ δευτέρων διατάξεων τῶν ἀποστόλων ἐν τῷ ὑπὸ Pfaff ἐκδοθέντι τεμαχίῳ, ὅπερ θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς νόθον (πρβλ. Bickell, Geschichte des Kirchenrechts σελ. 66, Φιλοθ. Βρυενν. Διδ. τῶν 12 Ἀποστόλων σελ. 50 καὶ Hilgenfeld, Novum Testamentum extra canonem receptum) καὶ δεύτερον παρὰ τῷ Ὀριγένη ἐν τῇ 10 εἰς τὸ Λευϊτικὸν διελίξῃ· ἀλλὰ καὶ τὸ χωρίον τοῦτο εἰς οὐδεμίαν διεικλουμένην σχέσιν πρὸς τὰς ἀποστολικὰς διατάξεις θεωρεῖται (Bickell ἐνθ' ἄνωγ.).

* Μνηστὴν ἀποστολικῶν διαταγῶν γίνεται κατὰ πρῶτον κατὰ τὸν 11 αἰῶνα παρὰ τῷ καρδινάλιῳ Οὐμβέρτῳ, ἀλλὰ κατὰ τοὺς νεωτέρους οὗτος εἶχεν ὑπ' ὅψιν ἄλλον τὰ Κλημέντειαν, ἥ τὰς ἡμετέρας ἀποστολικὰς διατάξεις.

der Apostel, Tübingen 1833 σελ. 3—9.— Bickell, Geschichte des Kirchenrechts, Giessen 1843 σελ. 65—καὶ *Ullzen, Constitutiones apostolicæ*, Rostok Prolegomena).

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ἐξάγεται ὅτι αἱ μέχρι τοῦ νῦν σωζόμεναι ἀποστολικαὶ διαταγαὶ εἶναι γνωσταὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ ἥδη ἀπὸ τοῦ 4 αἰῶνος, πᾶσαι ὁμῶς αἱ περὶ αὐτῶν μαρτυρίαι δὲν εἶναι σύμφωνοι ἐν τῇ περὶ κύρους καὶ αὐθεντίας αὐτῶν ἐννοίᾳ· ἐν τῇ περὶ τούτου κρίσει τῶν ἀρχαίων εὐρίσκωμεν διάφορα στάδια. Πρῶτον, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι αἱ διδασκαλίαι τοῦ Εὐσεβίου, ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀθανασίου, ἡ διατάξις τοῦ Ἐπιφανίου, αἱ διαταγαὶ τοῦ 85 ἀποστολικοῦ κανόνος καὶ αἱ διαταγαὶ ἡ διατάγματα τοῦ Μαξίμου καὶ Τιμοθέου εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ βιβλίον, κατὰ πάντας τούτους αὐταὶ δὲν εἶναι ἀπόδηλοι, ἀλλὰ περιέχουσιν ὁρθὴν διδασκαλίαν καὶ χρησίμην τοῖς ἐς Χριστὸν προσερχομένοις. Δεύτερον ἡ ἐν Τρούλλῳ σύνοδος ἀπορρίπτει αὐτάς ὡς παρεφθαρμένας ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων καὶ ὡς αἰρετικῆς ψευδολογίας κυήματα περιεχούσας. Ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλον τὸ κύρος τῆς συνόδου ταύτης, τρίτον, ὁ Νικηφόρος Κωνσταντινουπόλεως καταριθμεῖ μὲν τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένην διδασχὴν τῶν ἀποστόλων τοῖς ἀποκρύφους, οὐδὲν ὁμῶς ἀποφαίνεται περὶ τῆς ὁρθοδοξίας αὐτῆς ἢ μὴ· τέταρτον ἔρχεται ὁ ἱερός Φώτιος, ὅστις ἀκολουθῶν τῇ ἐν Τρούλλῳ συνόδῳ ἀποκηρύττει αὐτάς ὡς νόθους καὶ αἰρετικὰς· ἀλλὰ πέμπτον καὶ παρὰ τὸ κύρος καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ μεγάλου τούτου τῆς ὁρθοδοξίας ἱεράρχου πάντες μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων ὁμιλοῦσι περὶ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν ὡς περὶ βιβλίου ὁρθοδόξου καὶ ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων, ὡς βιβλία ἀποστολικά διὰ Κλήμεντος τοῦ Ῥώμης συνταχθέντα θεωροῦσι (πρὸς Κ. Οἰκονόμ. ἐπιστολ. διατρ. περὶ τῶν τριῶν ἱερτ. βαθμῶν—Εὐγ. τοῦ Βουλγάρως ἐκατονταετηρ. καὶ Μελετ. ἐκκλ. ἱστορίαν).

Τοιαῦτα κρίσεις περὶ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν ἐξηγήθησαν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ὁρθοδόξῳ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅτι ἀπὸ τοῦ 16 αἰῶνος καὶ ἐν τῇ Δύσει ἐγένοντο αὐταὶ ἀντικείμενον πολλῶν καὶ ποικίλων κρίσεων. Ἀφ' οὗ χρόνου καὶ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἐγένετο γνωστὸν τὸ ἐλληνικὸν κείμενον τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν, παπικοὶ τε καὶ διαμαρτυρόμενοι ἀνέλαβον νὰ ἀπαντήσωσιν εἰς διάφορα περὶ αὐτῶν ζητήματα, οἷον περὶ τῆς αὐθεντίας αὐτῶν ἢ τῆς νοθείας, τοῦ συγγραφῆως καὶ τοῦ χρόνου τῆς γενέσεως αὐτῶν, τῆς ἱστορικῆς καὶ δογματικῆς αὐτῶν ἀξιοπιστίας καὶ τῶν τοιούτων· αἱ κρίσεις ὁμῶς καὶ ἀπαντήσεις αὐταὶ ἦσαν καὶ ἔπρεπε νὰ ὦσι ποικίλαι καὶ διάφοροι, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς διαφόρου ἐντυπώσεως, ἣν ἐποίησεν ἐπ' αὐτῶν τὸ ὅλον περιεχόμενον τοῦ συγγράμματος, τὸ δὲ ἕνεκα τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν συστημάτων, οἷς τισιν εἶποντο, καὶ τρίτον ἕνεκα τῶν διαφόρων αὐτῶν γνώσεων καὶ κριτικῶν προτερημάτων. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν διαφόρους κυρίως καὶ θεμελιώδεις θεωρίας καὶ συστήματα, πρὸς τὰς ὁποίας ἐν διαφόρῳ σῶσει διατε-

λοῦσιν οἱ διάφοροι κατὰ καιροὺς περὶ ἀποστολικῶν διαταγῶν γράψαντες παπικοὶ τε καὶ διαμαρτυρόμενοι. Πρῶτη τοιαύτη θεωρία εἶναι, ὅτι αἱ ἀποστολικαὶ διαταγαὶ εἶναι προῖόν αὐτῶν τῶν ἀποστόλων· τὴν θεωρίαν ταύτην ἐκθύμως ὑπεστήριξαν οἱ πρῶτοι αὐτῶν ἐκδότης *Bonius* καὶ *Turrianus*, κατηκολούθησαν δ' αὐτῇ καὶ οἱ ἐκ τῆς ἀγγλικανῆς ἐκκλησίας ὁ μὲν *Stapleton* διωχυρίσθεις ὅτι ἡ ἐκκλησία ἔπρεπε νὰ συγκαταριθμῇ τὰς ἀποστολικὰς διατάγας τῷ κανόνι τῶν βιβλίων τῆς ἀγίας Γραφῆς, ὁ δὲ *Pearson* ὅτι προηλθον ἀμέσως παρὰ τῶν ἀποστόλων ἢ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, ὁ *Grabe* ὅτι ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς παραδόσεως τῶν ἀποστόλων καὶ ὁ *Whiston*, ὅστις ἐν τῇ μακρᾷ αὐτοῦ περὶ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν πραγματείᾳ ἠγωνίσθη νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αὐταὶ ἐδόθησαν τοῖς ἀποστόλοις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου κατὰ τὸ διάστημα τὸ ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως μέχρι τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ· τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ ἀριθμητέος καὶ ὁ *Kestner* παραδεχόμενος ὡς συγγραφεὰ αὐτῶν Κλήμεντα τὸν Ῥώμης. Δευτέρα θεωρία εἶναι ἡ ἀποδεχομένη μὲν τὰς ἀποστολικὰς διατάγας ὡς βιβλίον ἀρχαῖον, ἀπορρίπτουσα ὁμῶς τὴν ἀποστολικότητα αὐτῶν. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνάγονται ὁ Βελλαρμίνος, ὁ Βίνιος, ὁ Γαβριήλ Ἀλβασπινάτος, ὁ *Blondet*, ὁ καρδινάλιος *Bona* καὶ ἕτεροι μεταξὺ τῶν τελευταίων τοῦτων ἐπίσημοι εἶναι ὁ Βεδερέγιος παραδεχόμενος ὡς συγγραφεὰ αὐτῶν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα καὶ ὁ Ἰάκωβος Βασνάγιος ὡς συγγραφεὰ θεωρήσας τὸν ἱερὸν Ἰππόλυτον. Τρίτη θεωρία ἡ τῆς εὐνοϊκῆς περὶ τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς ἀρχαιότητος τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν εἶναι τῶν θεολόγων ἐκείνων, οἵτινες ἀρνούνται αὐταῖς πᾶσαν οἰκονόμητον ἀποστολικὴν χροιάν κατὰ τοῦ 6 αἰῶνος. Οὕτω π. χ. ὁ *Usserius* θεωρῶν αὐτάς ἔργον τοῦ 6 αἰῶνος, ὁ *Illig* ἀνάγων τὴν συγγραφὴν αὐτῶν εἰς τὸν τέταρτον καὶ τὴν νόθευσιν εἰς τὸν 6 αἰῶνα, καὶ ὁ *Τιλλεμόντιος* ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην τοῦ Οὔσσερίου. Εὐνοικώτερον πῶς ἔκριναν ὁ *Spanheim*, ὁ Κοτελέριος καὶ ὁ *Dupin*, ὁ μὲν πρῶτος μέρος μὲν αὐτῶν θεωρῶν συγγραφέν περὶ τὰ τέλη τοῦ 3 αἰῶνος, τὸ δὲ ὅλον περὶ τὰ τέλη τοῦ 5 αἰῶνος, ὁ δὲ Κοτελέριος παραδεχόμενος α') ὅτι αἱ ἀποστολικαὶ διαταγαὶ οὔτε παρὰ τῶν ἀποστόλων οὔτε παρὰ τοῦ Κλήμεντος Ῥώμης ἔχουσι τὴν ἀρχήν, β') ὅτι μετὰ τὴν γένεσιν αὐτῶν παρεφθάρησαν, γ') ὅτι ἐν διαφόροις ἀντιγράφοις ἔφερον καὶ διαφόρους ἐπιγραφάς, δ') ὅτι ἦσαν διάφοροι τῶν Κλημεντείων καὶ τῶν ἀναγνωρισμῶν, καὶ ε') ὅτι καίτοι εἶναι ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κλήμεντος Ῥώμης, εἶναι ὁμῶς ἀθέβαιον πότε καὶ ὑπὸ τίνος συνετάχθησαν, πότε καὶ ὑπὸ τίνος παρεφθάρησαν καὶ ἐὰν ἦναι αἱ αὐταὶ ἡ διάφοροι τῶν διδασχῶν τοῦ Εὐσεβίου καὶ τῆς διδασχῆς τοῦ Ἀθανασίου· ὁ δὲ *Dupin* τρίτον ἀποδεχόμενος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κοτελερίου, ὡς χρόνον τῆς συγγραφῆς αὐτῶν ὀρίζει τὸν τρίτον ἢ τέταρτον αἰῶνα καὶ παραδέχεται διαφόρους μεταλλάγας.

ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν συμβάσας. Σχεδὸν ἀρνητικὴν κρίσιν ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν ἐξήνεγκαν ὁ Πιττάριος, ὁ Δαλλατος καὶ ὁ Νατάλις Ἀλέξανδρος, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος καλεῖ αὐτὰς ψευδοδιατάξεις, ὁ δὲ δεύτερος πολεμεῖ καὶ ἀντρέπει τὴν γνώμην τοῦ Τουρριανοῦ καὶ ὁ τρίτος θεωρεῖ αὐτὰς ἀποκρύφους. Τετάρτην τάξιν ἀποτελοῦσιν οἱ ἱστορικοὶ τῆς 18 καὶ 19 ἑκατονταετηρίδος, οἵτινες καίτοι δὲν εἰσῆλθον εἰς ἀκριβῆ μελέτην τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν, ὅπως δὲ ποτε ὁμοῦ ἐξήνεγκον τὴν γνώμην αὐτῶν. Οὕτω π. χ. ὁ Σροίχιος ἀνάγει τὴν συγγραφὴν τοῦ βιβλίου εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 4 αἰῶνος, ὁ Stark διισχυρίζεται ὅτι οὕτε πάντα τὰ μέρη τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, οὔτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν συνεγράφησαν, ὁ Gieseler ἀποδέχεται ὅτι ἡ πρώτη αὐτῶν σκιαγραφία ἀνατίετα εἰς τὸν 2 ἢ 3 αἰῶνα, ἡ σημερινὴ δὲ αὐτῶν μορφή εἰς τὸν 4 ἢ 5, ὁ Νέανδρος ὅτι αἱ ἀποστολικαὶ διαταγαὶ προήλθον ἐκ διαφόρων τεμαχίων συναρμολογηθέντων ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 2 μέχρι τοῦ 4 αἰῶνος, καὶ ἄλλοι ἄλλως. Οὕτω προέβαιναν ἡ κριτικὴ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, κραταιουμένης τῆς ιδέας ὅτι αἱ ἀποστολικαὶ διαταγαὶ σύγκεινται ἐκ διαφόρων στοιχείων διαφόρου ἀρχαιότητος καὶ ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ὑπέστησαν διαφόρους παραφθοράς καὶ μεταλλαγὰς· ὁ ἄνω μνησθεὶς μάλιστα Grabe ἐν μεταγενεστέρᾳ τινὶ αὐτοῦ συγγραφῇ παρητήρησεν ὅτι ἡ συμπίλησις αὐτῇ περιελάμβανε κατ' ἀρχὰς μόνον τὰ 6 πρῶτα βιβλία τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν καὶ ὅτι τὸ 7 καὶ 8 βιβλίον ἐκ τεμαχίων τοῦ Ἰππολύτου καὶ Κλήμεντος συγκείμενον ἐπεξετάθη ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ συμπιλητοῦ.

Ἀλλ' ἡ νεωτέρα κριτικὴ ἐπιστήμη μετὰ μείζονος ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας ἐγκύψασα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν κατέληξεν, ὡς εἰκός, καὶ εἰς συμπέρασμα τὰ ὁρθότερα καὶ ἀληθέστερα. Τὴν πρώτην ἐνταῦθα θέσιν κατέχει ὁ περιφανὴς Krabbe, ὅστις ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ αὐτοῦ μονογραφίᾳ περὶ ἀποστολικῶν διαταγῶν πολεμῶν τὴν ἐν προγενεστέροις χρόνοις κρατήσαντα ιδέαν ὅτι τὰ ἑπτὰ πρῶτα βιβλία ἐκ μερικῶν προήλθον διδασκαλιῶν, παραδέχεται ὅτι ἡ συμπίλησις καὶ συγκατάταξις αὐτῶν, ἐκτὸς τῶν ἐν αὐτοῖς παραφθορῶν, ἐγένετο περὶ τὰ τέλη τοῦ 3 αἰῶνος, ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ 8 βιβλίον, γνωματεύει ὅτι τοῦτο μετὰ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων συνερράφη ἐξ ἀρχαίων διδασκαλιῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5. Ἐπισημότερος τοῦ Krabbe ἀνδείχθη ὁ Drey, ὅστις διαμυρισθητήσας τὴν συμπίλησιν τοῦ 8 βιβλίου καὶ ἀποδεξάμενος ὅτι καὶ τὸ 7 ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἰδιαιτέρον καὶ αὐτοτελές, τὴν ὅλην συλλογὴν τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν, τὴν σήμερον σωζομένην ἐθεώρησεν ἐκ τεσσάρων ἀρχικῶν συγγραμμάτων προελθούσαν, τοῦ πρώτου, ἐξ οὗ προήλθον τὰ 6 πρῶτα βιβλία, τοῦ δευτέρου, ἐξ οὗ τὸ σημερινὸν ἑβδόμον, τοῦ τρίτου, τὸ σημερινὸν ὄγδοον, καὶ τοῦ τετάρτου τὸ 47 κεφάλαιον τοῦ 8 βιβλίου καὶ οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες· καὶ τὴν μὲν συγγραφὴν τοῦ πρώτου ἔθηκεν εἰς τὸ 2 ἡμισυ τοῦ 3 αἰῶνος, τοῦ 6' καὶ γ' εἰς τὸν τέταρτον, ἀόριστον δὲ

ἐγκατέλιπε τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τῶν κανόνων· ἀποδούς δὲ τὴν συγγραφὴν ἐκάστου τῶν βιβλίων τούτων εἰς ἰδιαιτέρον συγγραφέα, περὶ τοῦ δευτέρου οὐδὲν εἶπεν βέβαιον ἐκλαβὼν αὐτὸ ἢ ὡς παράρτημα τοῦ πρώτου ἢ ὡς ἰδιαιτέρον ἀνεξάρτητον σύγγραμμα τοῦ αὐτοῦ περιχομένου. Ὡς τόπον δὲ τῆς γενέσεως τῶν συγγραμμάτων τούτων παραδεξάμενος τὴν ἀνατολὴν, ὡς χρόνον τῆς συμπλήσεως αὐτῶν ἐξέλαβε τὴν πρὸ τοῦ Ἐπιφανίου ἐποχὴν, οὐδὲν δυνάμενος εἶπεν μετὰ βεβαιότητος περὶ τοῦ συμπιλητοῦ αὐτῶν εἰς ἓν ὄλον. Τοιαύτη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ περιφανοῦς Drey, ἥτις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἦν τέως ἡ ἐπικρατεστέρη παρὰ τοῖς θεολόγοις καὶ σοφοῖς τῆς Ἑσπερίας (πρβλ. καὶ Funk, in Real-encyklopädie der christlichen Alterthümer von Kraus, ἐν λέξει Constitut. der Apostol.). Τὴν γνώμην ταύτην ἀπεδέξατο ἤδη καὶ ὁ διάσημος Bickell ἐν τῷ σπουδαίῳ αὐτοῦ συγγραμμάτι Geschichte des Kirchenrechts, ὑποστηρίζας μάλιστα καὶ διὰ τῶν ἀνατολικῶν ἐκδόσεων τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν (πρβλ. σελ. 70). Αὐτὸς δὲ οὗτος ἐκδοῦς πρῶτος ἀποστολικὴν τινα διδασκαλίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα δύο ὁδοῖ, *duae viae* γνωστὴν, καὶ καὶ παραδελῶν αὐτὴν πρὸς τὸ ἐβδόμον βιβλίον τῶν ἡμετέρων ἀποστολικῶν διαταγῶν καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα καὶ εὐρὼν ὅτι που μὲν αἱ δύο ὁδοὶ συμφωνοῦσι τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Βαρνάβα, ποῦ δὲ τὸ ἐβδόμον βιβλίον τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν, περαιτέρω ὅτι αἱ ἀποστολικοὶ καὶ διαταγαὶ εἶναι μὲν ἐκτενέστεραι, δὲν περιέχουσιν ὁμοῦς τινὰ ὑπάρχοντα ἐν ταῖς δύο ὁδοῖς καὶ τέλος ὅτι ἀμφοτέρω τὰ συγγραμματα ταῦτα περιέχουσιν τινα κατὰ λέξιν μὴ ἀπαντῶντα εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὔτε ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Βαρνάβα, οὔτε τὸ ἐβδόμον βιβλίον τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν εἶναι ἄμεσος πηγὴ τῶν δύο ὁδῶν, ἀλλ' ὅτι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ ἕτερόν τι σύγγραμμα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα διατελοῦν, γνωστὸν δὲ τῷ τε συντάκτῃ τῶν δύο ὁδῶν καὶ τῷ τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν (πρβλ. Bickell ἐνθ. ἀν. σελ. 91—, Herzog's Real-Encyklopädie ἐκδ. α' ἐν λέξει Kirchenordnung καὶ Διδαχὴν τῶν δώδεκα ἀποστόλων προλεγ. σελ. 34).

Τοιοῦτο εἶναι τὸ συμπέρασμα τῆς ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν κριτικῆς μελέτης καὶ ἐργασίας τῶν νεωτέρων, τοῦτο δὲ ἐπικυρούμενον ὑπὸ τῆς νῦν εἰς φῶς ἐκδιδόμενης Διδαχῆς τῶν δώδεκα ἀποστόλων, εὐστόχως μετὰ τοῦ σεβασμιωτάτου αὐτῆς ἐκδότου δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν κριτικὴν προφητείαν, διότι ὅ,τι ἐσοφός Bickell προκατήγγειλεν ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἐπιστήμης, τοῦτο ἤδη ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πιστοποιεῖται. Ἦδη καταπιπτουσὼν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων θεωριῶν καὶ γνωμῶν τῶν ἀνέκαθεν περὶ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν ἐξενηχθεισῶν, τοῦτο ἵσταται βέβαιον καὶ ἀκαταμάχητον, ὅτι πάντων μὲν τῶν βιβλίων τῶν ἀποστολι-

κῶν διαταγῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ ἐκδόμου ὡς καὶ τῶν δύο ὁδῶν, ἐν ὑπόκειται ἀρχαιότερον σύγγραμμα ὡς βῆτις καὶ πηγῇ, ἡ διδασχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ἡ ὑπὸ τοῦ σεβασμιωτάτου Νικομηδείας κυρίου Φιλοθέου Βρυεννίου ἐκδοθεῖσα. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεγθέντων κατανοθεῖται τῆς σπουδαιότητος καὶ μεγάλης σημασίας τοῦ μετὰ χειρὸς βιβλίου, προβαίνοντες εἰς τὴν ἀνάλυσιν καὶ κριτικὴν αὐτοῦ μελέτην.

Ἐκτὸν πεντήκοντα ὄλας σελίδας ἀφιερωὺν ὁ πεπαιδευμένος καὶ σεβαστὸς τῆς διδασχῆς ἐκδότης ἐν τοῖς σπουδαίοις αὐτοῦ προλεγομένοις, ἐξετάζει ἐν αὐτοῖς μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριθείας καὶ ἐπιστημονικότητος τὰ περὶ τοῦ συγγραφέως τῆς διδασχῆς, περὶ τοῦ χρόνου καὶ τῶν πρὸς οὐς ἀντιτέτακται, τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερομένας διαταγὰς τῶν ἀποστόλων, τὰς κυριώτερας περὶ αὐτῶν κρίσεις τῶν νεωτέρων, τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὰ 8 βιβλία τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν, τὰς δύο ὁδοὺς ἢ τὴν ἐπιτομὴν τῶν ὁρῶν τῶν ἀγίων ἀποστόλων καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα καὶ τέλος τὰς πηγὰς αὐτῆς καὶ τὸ περιεχόμενον. Ἐξετάσωμεν ἕκαστον τῶν κεφαλαίων τούτων.

Ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ σπουδαῖον αὐτῆς τμήμα τὴν πρὸς τὴν γένεσιν αὐτοῦ ἀφορμὴν λαβὼν πάντας παρὰ τῶν ἐθνικῶν καὶ Ἰουδαίων, εἶναι καὶ τὰ συγγράμματα τὰ οὕτω πως ψευδεπίγραφα καὶ ἀπόκρυφα λεγόμενα, τὸ μὲν ὑπὸ διαφόρων αἰρετικῶν πρὸς διαστροφὴν τῆς διδασκαλίας τῆς ἐκκλησίας, τὰ δὲ καὶ ὑπὸ ἀνδρῶν εὐσεβῶν πρὸς ἀναίρεσιν ἐκείνων καὶ στήριξιν τῶν πιστῶν γεγραμμένα· τοιαῦτα ὑπῆρχον πολλὰ καὶ ἀμύθητα τὸ πλῆθος ὡς ἀναφέρουσιν ὁ Εἰρηναῖος, Εὐσέβιος καὶ Ἀθανάσιος, τούτοις δὲ πάντως καταλεκτέον καὶ τὴν Διδασχὴν τῶν δώδεκα ἀποστόλων. (Ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο συνεγράφη ὑπ' ἀνδρὸς εὐσεβοῦς, τοῦτο καὶ τῷ σοφῷ αὐτοῦ ἐκδότῃ δεδῆλωται καὶ ἐξ αὐτοῦ πᾶς τις δύναται κατιδεῖν, σκοποῦντος τὸ μὲν διδάξαι τὴν τῶν ἀποστόλων ἀγνὴν καὶ ἀνέθετον διδασκαλίαν, τὸ δὲ ὑποδείξαι τοῖς πιστοῖς φεύγειν τὰς διδασχὰς τῶν πεπλανημένων· τίς ὅμως ὁ κυρίως αὐτῆς συγγραφεὺς, τοῦτο ἀδηλον, κατὰ τοῦτο δὲ ἐξαίρεσιν ποιεῖται ἡ διδασχὴ, διότι ἐνῷ τὰ λοιπὰ ψευδεπίγραφα πάντα σχεδὸν τὴν συγγραφὴν αὐτῶν ἀποδίδουσιν εἰς ἀποστόλους ἢ ἀποστολικούς ἀνδρας, αὕτη εἰς οὐδένᾳ τοιοῦτον ἀναφέρεται, διότι καίτοι ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς ἡ δύνατο πᾶς τις νὰ προσδοκῇ αὐτὸν τὸν Κύριον ἢ τοῦλάχιστον τοὺς ἀποστόλους διδάσκοντας, οὐδὲν ὅμως τοιοῦτον ἀπαντᾷ ἐν αὐτῷ. Οὕτως ὁ ἀγνωστὸς αὐτῆς συγγραφεὺς προτιθέμενος νὰ διδάξῃ διδασκαλίαν ἀποστολικὴν ἀναφέρεται μὲν ἐμμέσως καὶ τοῖς λειτουργοῖς καὶ ὑπέρκειται τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ (πρὸλ. κεφ. ζ', ι', ιδ', ιε'), καθόλου ὅμως προσηνέχεται τοῖς πιστοῖς καὶ μάλιστα τοῖς ἀμύθητοις καὶ τοῖς ἐπὶ τὸ βᾶπτισμα παρασκευαζομένοις (κεφ. 1—7) οἰσιν προπαιδεῖα τις καὶ προστοιχεῖται· καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας ἐφ' ὅδιον ἀναγκαῖον (πρὸλεγ. σελ. 4—10). Καὶ τοιαύτη ὅμως οὕσα

ἡ διδασχὴ ἐμμέσως τε καὶ ἀμέσως ἔχει ὑπ' ὄψιν καὶ πολὺ μετὰ διαφόρους αἰρετικούς τῆς ἐποχῆς. Ὡς τοιούτους ὁ σοφὸς τῆς διδασχῆς ἐκδότης ὑποτίθησι α') τοὺς ἐκ τῶν Γνωστικῶν λεγομένους Ἀντιτάκτας, συμπεριλαμβάνων τούτοις καὶ τοὺς ἐτι ἀρχαιότερους Νικολαίτας καὶ Βαλααμίτας, β') διαφόρους αἰρετικούς, παραποιῶντας καὶ παραχαράττοντας τὴν θεῖαν λατρείαν, οἷον τοὺς ὑπὸ τοῦ Εἰρηναίου ἀναφερομένους ὡς ἀρνούμενους τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τοὺς ἀντὶ οἷνου ὕδατι μόνῳ χρωμένους ἐν τῇ θεῇ εὐχαριστίᾳ, τοὺς Ἑβιωναίους, τοὺς περὶ τὸν Μένανδρον καὶ τέλος τοὺς λεγομένους Ἐλκεσαίτας (πρὸλ. σελ. 14—15 καὶ ἐν τέλει προσθῆκαι καὶ διορθώσεις σελ. 62—64) καὶ γ') τοὺς περὶ τὸν Μοντανὸν καὶ λοιποὺς ψευδοπροφήτας ἀρχαιότερους τε καὶ νεωτέρους, οἵτινες χάριν κέρδους τὰ πάντα ἐποίουν καὶ ἔλεγον. Ἐκ τῶν τοιούτων ὁ αἰρετικὸς, οὗς πάντως ὑπ' ὄψιν ἔχει ἡ διδασχὴ συμπεριλαμβάνει ὁ πεπαιδευμένος ἐκδότης αὐτῆς ἐτι τὸ βιβλίον ἀνακτέον εἰς τοὺς μεταξὺ 120 καὶ 160 μετὰ Χριστὸν χρόνους. (Ὅτι ἡ κρίσις αὕτη ἐν γένει θεωρουμένη εἶναι ὀρθὴ καὶ εὐστοχος, τοῦτο παντὶ τῷ ἀναγινώσκοντι τὴν διδασχὴν δῆλον· ἀφοῦ ὅμως ἐν τῇ διδασχῇ δὲν γίνεται ἐτι λόγος περὶ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ὡς καθωρίσθησαν οἱ ὅροι ἀπὸ τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἐξῆς, ἀντ' αὐτῶν δ' ἀναφέρονται ἀπόστολοι, προφήται, διδάσκαλοι, ἐπίσκοποι καὶ διάκονοι, ἀφοῦ τὰ ἐν αὐτῇ πολεμούμενα στοιχεῖα δύνανται νὰ ἀναγῶσιν εἰς χρόνους προγενεστέρους, οἷον τὰ τῶν Ἀντιτακτῶν ἢ Ἀντινομιστῶν εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἀκμάσαντας Νικολαίτας καὶ Βαλααμίτας, τὰ τῶν διαφθειρόντων τὴν θεῖαν λατρείαν εἰς τοὺς Ἐλκεσαίτας, ἀναφανέντας κατὰ τοὺς ἐπὶ Τραιανοῦ χρόνους (περὶ τὸ 100 μ. Χ.) καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Ἰγνατίου ἀναφερομένους (πρὸς Σμυρν. ζ') καὶ τὰ τῶν Μοντανιστῶν εἰς ἐτι ἀρχαιότερους ψευδοπροφήτας, περὶ ὧν ἡ τε Καινὴ Διαθήκη μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἑρμᾶς, δὲν δυνάμεθα ἀρᾷ γε ὡς χρόνον τῆς συγγραφῆς τῆς διδασχῆς νὰ ὀρίσωμεν τὸ τέλος τῆς α' ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς β' μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος;

Ἐκ τῆς μελέτης λοιπὸν τῆς διδασχῆς καὶ τῶν προτασσομένων αὐτῆς προλεγομένων ἀριζήτως δέκνεται ὅτι τὸ νῦν εἰς φῶς ἐκδοθὲν μνημεῖον εἶναι τῆς ἀρχαιοτάτης ἐκκλησιαστικῆς γραμματολογίας· ποτεν ὅμως τοῦτο καθωρισμένως, καθόσον πολλὰ τοιαῦτα ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἀναφέρονται, τοῦτο ἀποδείκνυσιν ὁ σεβᾶταις μητροπολίτης ἀπὸ τῆς 20 σελίδος τῶν προλεγομένων καὶ ἐξῆς. (Ὅτι ἡ ἡμετέρα διδασχὴ δὲν εἶναι αἱ ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου ἀναφερόμεναι διατάξεις τῶν ἀποστόλων, οὔτε αἱ ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα μέχρις ἡμῶν ἀναφερόμεναι καὶ σωζόμεναι διαταγαὶ ἢ διατάγματα τῶν ἀποστόλων, τοῦτο εὐκόλως δύναται τις εἰκάσαι ἐκ τε τῆς συγκρίσεως τοῦ κειμένου ἀμφοτέρων καὶ τῶν περὶ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν κρίσεων τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου καὶ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, ὧν ἀπ' ἀλλ' ἀγμένη φαίνεται ἡ διδασχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων. Ἐν τούτοις καὶ πρὸ τοῦ

Ἐπιφανίου ὡς καὶ μετ' αὐτὸν ἀναφέρονται τινες πατέρες καὶ συγγραφεῖς, ὡς ἀνωτέρω εἶδμεν, ὁμιλοῦντες περὶ διδασχῆς ἢ διδασχῶν τῶν ἀποστόλων καὶ κρίνοντες αὐτούς. Τοιοῦτοι, ὡς εἶπομεν, εἶναι ὁ Εὐσεβίος ὁμιλῶν περὶ διδασχῶν τῶν ἀποστόλων, ὁ Ἀθανάσιος περὶ διδασχῆς τῶν ἀποστόλων καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρος περὶ διδασχῆς τὸν λόγον ποιούμενος· πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν πατέρων λοιπὸν τούτων ἀναφερομένην διδασχὴν ταυτίζει ὁ σεβασμιώτατος Νικομηδείας τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενην, διότι οὐ μόνον περὶ τούτου ἡ ὀνομασία μαρτυρεῖ, οὐ μόνον τὸ σημαντικὸν γεγονός· ὅτι ἡ τοῦ Νικηφόρου περιεῖχε διακοσίους στίχους, τῆς νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενης ἐκ τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ χειρογράφου ἀριθμοῦς στίχους 203, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου καὶ Ἀθανασίου ἀποδιδόμεναι τῇ ἡν εἶχον ὑπ' ὅφει διδασχῇ ἰδιότητες ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ· οὕτω π. χ. τὸ συγκαταριθμεῖσθαι τὰς διδασχὰς τοῦ Εὐσεβίου τοῖς νόμοις μαρτυρεῖ ὅτι ταύταις τινὲς ὡς ἀγίαί Ἰβραφίμ ἐχρῶντο, θεῖαν δὲ καὶ ἱερὰν γραφὴν καλεῖ τὴν ἡμετέραν διδασχὴν Κλήμης ὁ ἀλεξανδρεὺς, χωρὶς τινὰ ἐξ αὐτῆς ἀναφέρων, τὸ λέγειν δὲ τὸν Ἀθανάσιον τὴν διδασχὴν τοῖς ἀναγιγνωσκόμενοις συγκαταριθμεῖσθαι καὶ ταύτην ἀναγινώσκεισθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦτο ἔστιν ἰδεῖν ἐκ τε τοῦ ὅλου καὶ πολλῶν φράσεων τῆς ἡμετέρας διδασχῆς (πρὸβλ. προλεγ. σελ. 20—23)· ἀλλὰ τὴν διδασχὴν ἡμῶν ταυτίζει ὁ σεβασμιώτατος Νικομηδείας καὶ πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Ρουρῖνου ἀναφερομένας δύο ὁδοὺς ἢ κρίμα Πέτρου (*Duae viae vel iudicium Petri*) ἐξ ὑποθέσεων εἰς τοῦτο προχόμενος οὐχὶ τσοσούτων πιθανῶν, ὡς ἡμῖν δοκεῖ· διότι καίτοι εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἡ δύνατό πως ὁδηγήσῃ τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς διδασχῆς ἀναφερόμενον Ὁδοὶ δύο κτλ. ἀπάγει ἑμῶς αὐτῆς τὸ ἕτερον ἡμῖς τῆς ἐπιγραφῆς κρίμα Πέτρου, παραπέμπον ἰσως εἰς ἕτερον ἀπόκρυφον εἰς ὄνομα τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἀναφερόμενον, τοιοῦτου δ' εἶδους ἀπόκρυφα ἀναφέρονται καὶ ἕτερα. Ὅπως δὴ ποτε ὁ σεβάσμιος τῆς διδασχῆς ἐκδότης ταυτίζων αὐτὴν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερομένην, ἐπιρρώννυσιν τὴν κρίσιν αὐτοῦ ταύτην καὶ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς νεωτέρας κριτικῆς καὶ δὴ τῆς γνώμης τοῦ Drey καὶ Bickell, διότι διὰ τῆς ἡμετέρας διδασχῆς οὐ μόνον τμημὰ τι τοῦ πολυθρύλητου μαντεύματος τοῦ πρώτου πιστοποιεῖται, ὅτι δηλ. ἡ βάσις τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν εἶναι τι ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοτελές, ὕστερον δὲ συμμιγὲν αὐταῖς ὑπὸ τοῦ συμπλήρωτος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ προφητεία τοῦ Βικκελλίου προιδόντος ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ αὐτοῦ πνεύματι τὴν προσπαρξίν ἀρχαιοτέρου τινος βιβλίου ὑποκειμένου τῷ τε ἐβδόμῳ βιβλίῳ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν καὶ τῇ ἐπιτομῇ τῶν ὅρων τῶν ἀποστόλων (πρὸβλ. σελ. 29—35), ὡς τοῦτο ἀποδείκνυται ἐκ τῆς ἀντιπαρὰβουλῆς τῆς διδασχῆς τῶν ἀποστόλων πρὸς ἀμφοτέρωτα.

Καὶ πραγματικῶς ὁ διαπρεπὴς τῶν Νικομηδεῶν ἱεράρ-

χης μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας καὶ ἀκριθείας ἐπιχειρῶν ἀκολουθῶς τὴν ἐπίπονον ταύτην ἐργασίαν (σελ. 35—50 καὶ 69—83) ἀποδείκνυσιν σαφῶς ὅτι, τε συντάκτης τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν καὶ ὁ τῶν δύο ὁδῶν, ἥτοι τῆς ἐπιτομῆς τῶν ὁρων τῶν ἀποστόλων, εἶχον ὑπ' ὅφιν τὴν ἡμετέραν διδασχὴν πᾶσι μὲν πλατύνοντες καὶ διὰ πολλῶν αὐτὴν ἐπεξηγούμενοι, πᾶσι δὲ περικόπτοντες καὶ περιστέλλοντες αὐτὴν· διότι ὡς δικαίως παρατηρεῖ, φιλοῦσιν οἱ λογοκλόποι ἐντέχνως τὰ ἀλλότρια νοσφίζεσθαι, τὰ μὲν διασκευάζοντες ὡς τὰ πολλὰ, τὰ δὲ καὶ συσκιαζόντες καὶ περικόπτοντες ὅση δύναμις, ἵνα μὴ καταφανὴς ἡ κλοπὴ γίγνηται· ἔνεκα τούτου δὲ καὶ τὸ ἀρχαιοπρεπὲς εἶδος καὶ κάλλος τῆς διδασχῆς πολλοῦ συνεισέσθαι καὶ διεπράξη, πολλὰ δὲ μεταγενέστερα στοιχεῖα ἔνεκα τῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπελθούσης ἐπιδόσεως καὶ ἀναπτύξεως προσετέθησαν, καίτοι ὁ συγγραφεὺς ἀμφοτέρων τῶν συνταγμάτων πανταχοῦ ἐπιγινώσκειται νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἀρχαίαν ἀπλότητα καὶ ἀφέλειαν. Οὐ μὴν δὲ τούτοις μόνοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς βιβλίοις τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν θεωρεῖ ὁ πεπαιδευμένος ἱεράρχης ὑποκειμένην ὡς βάσιν καὶ πηγὴν τὴν μετὰ χειρὸς διδασχὴν (σελ. 51—69) ὡς τοῦτο δείκνυσιν διὰ τῆς περὶ τὴν λέξιν, φράσιν καὶ διάνοιαν συμφωνίαν ἀμφοτέρων, οὕτω δὲ καταπίπτει ἡ ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐξενεχθεῖσα θεωρία, ὅτι τὸ ἐβδόμον βιβλίον τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν ὡς βάσιν εἶχε τὰ 6 πρῶτα, ἢ ὅτι τὸ ἐβδόμον βιβλίον εἶναι ἑτέρα τις ἐκδοσις αὐτῶν. Ὅτι δὲ ἡ διδασχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων εἶχε πάντως ὑπ' ὅφιν συγγράμματά τινα ἀποστολικῶν πατέρων ἀφ' ὧν ἠρύσθη τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς, καίτοι αὕτη πανταχοῦ παρεισάγει αὐτὴν ὡς ἀποστολικήν, καὶ τοῦτο εἰρηκεῖ τῷ σεβασμιωτάτῳ αὐτῆς ἐκδότῃ· εὐρόντι μεγάλῃν σχέσιν καὶ ὁμοιότητα αὐτῆς περὶ τὰς ἐννοίας καὶ τὴν λέξιν πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα καὶ τὸν Ποιμένα τοῦ Ἐρμᾶ (πρὸβλ. προλεγ. σελ. 84—90).

Μετὰ τὰς σπουδαίας ταύτας παρατηρήσεις ὁ σεβασμιώτατος Νικομηδείας παρέχων καὶ σύνοφιν τινὰ τοῦ περιεχομένου τῆς διδασχῆς, ἀφορῶντος α' εἰς τὴν περὶ δύο ὁδῶν τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας διδασκαλίαν (κεφ. 1—6) β' εἰς τὴν περὶ θείας λατρείας, ἥτοι περὶ βαπτίσματος, νηστείας, προσηυχῆς, εὐχαριστίας καὶ περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἀγεῖν τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου (κεφ. 7—10 καὶ 14) γ' περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, ἥτοι περὶ ἀποστόλων, προφητῶν, διδασκάλων καὶ παροδίων χριστιανῶν, ὡς καὶ περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ διακόνων καὶ τῆς εἰς αὐτοὺς ὀφειλομένης τιμῆς (κεφ. 11, 13 καὶ 15) καὶ τελευταίον περὶ παρουσίας τοῦ Κυρίου (κεφ. 16), μεταδίδει εἰς τὸ δεύτερον τμημὰ τῶν σπουδαίων αὐτοῦ προλεγομένων, ἐν ᾧ ἐκτιθεῖς πρῶτον λεπτομερείας τινὰς περὶ τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ χειρογράφου, προκληθεῖσας ὑπὸ τοῦ περιφανοῦς Hilgenfeld (σελ. 93—103) παράγει εἴτα πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κλήμεντος Ῥώ-

της και της επιστολής του Βαρνάβα (γενομένης ὑπὸ τοῦ Hilgenfeld μετὰ τῶν γραφῶν τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ κώδικος ἀποσταλείσων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἱεράρχου) διαφόρους γραφὰς παροραθείσας ἢ ἡμαρτημένως σημειωθείσας ἢ καὶ οὐχ ὡς ἀπεγράφησαν τυπωθείσας (σελ. 103—108) καὶ ἐν τέλει ἐκδίδωσι πρῶτον τύποις μέρος τι τῆς συνόψεως τῆς Π. Δ. τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, τῶς ἀνέκδοτον μετὰ συγκρίσεως τῆς ὅλης συνόψεως πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Migne παρεχόμενον κείμενον (109—149) καὶ τεμαχίον τι ἀγνώστου συγγραφέως περὶ ἐπιγαμνεύσεως. Οὕτω τῆς πέραις ὁ σοφὸς ἱεράρχης εἰς τὰ σοφὰ αὐτοῦ προλεγόμενα παρέχει εἰς φῶς καὶ τὴν διδασχὴν τῶν δώδεκα ἀποστόλων κοσμῶν αὐτὴν διὰ πολλῶν μακρῶν σημειώσεων, συντελουσῶν οὐ μόνον εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀκριβεστέραν αὐτοῦ ἀνάγνωσιν (σελ. 3—55) καὶ ἐν τέλει παρέχων σύντομον κατὰ λογὸν τῶν ἐν τῇ διδασχῇ ἀπαντησῶν λέξεων τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἐπάγει προσθήκας τινεὶς καὶ διορθώσεις τοῦ βιβλίου καὶ ἐν τέλει παράρτημα μικρὸν περιέχον προσθήκας καὶ ἡμαρτημένων διορθώσιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 1875 ἐκδόσεως τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κλήμεντος (σελ. 57—75).

Τοιαύτη ἐν ὀλίγοις ἢ νῦν πρῶτον εἰς φῶς ἀναγομένη διδασχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, σημαντικὸν ἀναμφιδόλως κειμήλιον καὶ μνημεῖον τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, σπουδαιότατον δὲ τῇ θεολογικῇ ἐπιστῇ καὶ χρησιμώτατον, διότι ἐντεθὲν ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέγμεν οὐ μόνον νέον στάδιον διανοιγῆσθαι τῇ ἐπιστῇ λόγων καὶ κρίσεων, οὐ μόνον πολλαχῶς ὠφελήσεται ἡ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος γνῶσις, ἢ περὶ θείας λατρείας, ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος, ἱεραρχίας καὶ τῶν τοιούτων, ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ μετὰ χειρὸς αὐτὴν λαμβάνων οὐ σμικρὰν κομίζεται τὴν ὠφέλειαν, πολλὰ τὰ καλὰ πρὸς τὴν ὀρθὴν τῶν δογμάτων δόξαν καὶ τὴν εὐσεβῆ πολιτεῖαν εὐρίσκων. Χαιρετίζοντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀρχαίου τούτου καὶ πολυτίμου συγγράμματος, συγχάριμεν ἀπὸ καρδίας τῷ σοφῷ καὶ σεβασμιωτάτῳ τῶν Νικομηδεῶν μητροπολίτῃ ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει αὐτοῦ καὶ ἐκδόσει, εὐχόμενοι ὅπως αὐτός τε καὶ εἰς τοῦτον ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης καὶ ἄλλοι μιμῶνται τὸ ἀρίζηλον αὐτοῦ παράδειγμα.

Ἀρχιμανδρ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΒΑΦΕΙΑΝΣ

Εἶχομεν γράφει τὰς ἀνωτέρω κρίσεις ἡμῶν ἐπὶ τοῦ σπουδαιότητος τούτου τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος μνημείου, ὅτε ὑπὸ τοῦ σεβασμιωτάτου ἁγίου Νικομηδεῖας ἀνεκoinώθη ἡμῖν ἐπιστολὴ τις ἐκ Γερμανίας ἐπιρρωννύσα αὐτάς· τὴν ἐπιστολὴν ταύτην γραφεῖσιν τῇ Α. σεβασμιότητι ὑπὸ ἐνὸς τῶν σπουδαιωτέρων θεολόγων τῆς Ἑσπερίας, τοῦ κ. Ἀδόλφου Χάρνακ, καθηγητοῦ τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Γίεσσεν, τολμῶμεν νὰ δημοσιεύσωμεν, διότι πραγματικῶς περιποιεῖ μεγίστην τιμὴν εἰς τὸ ἡμέτερον ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, βέβαιον ὄντες

ὅτι ἀπέναντι τῆς προστινόμενης ταύτης τιμῆς ἡ μετριοφροσύνη τοῦ σεβασμιωτάτου ἁγίου Νικομηδεῖας θέλει ὑποχωρήσει. Ἰδοὺ αὕτη·

Γίεσσεν, 29 δεκεμβ. 1883 (10 ἰανουαρ. 1884).

Σεβασμιώτατε μητροπολίτα,

Εὐχριστῶ ὑμῖν ἐγκαρδῶς ἐπὶ τῇ εὐμενείᾳ ἀποστολῇ τῆς ὑμετέρας ἐκδόσεως τῆς διδασχῆς τῶν δώδεκα ἀποστόλων. Χθὲς ἔλαβον τὸ ὑμέτερον βιβλίον, ὅπερ τοσοῦτό με ἐδῆμιυσεν, ὥστε παρέμεινα ἐν τῷ γραφεῖ μου μέχρι οὐ τὸ ὅλον ἀνέγνω.

Εἶναι εὐρημα! ἐπέρχεται δὲ ἐπιζῶς μετὰ τὴν πλήρη ἐκδοσὶν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κλήμεντος καὶ κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην καὶ ὑπερτερει ταύτης κατὰ τὴν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ σημασίαν. Κατὰ πάντα ἀποδέχομαι τὴν περὶ τῆς διδασχῆς κρίσιν ὑμῶν· πρὶν γὰρ ἐν τῇ διδασχῇ ἔγκειται ἡ βίβλα καὶ τὸ πρότυπον τῶν μεταγενεστέρων διαιτησιῶν καὶ τῶν παραπλησίων βιβλίων. (Οἷον ἅπτετον εἰς ἐπὶ τὸ μικρὸν τοῦτο μνημεῖον! Ἀνεκτίμητοι εἶναι αἱ ἀποκαλύψεις, τὰς ὅπως παρέχει ἐπὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας τῆς καταστάσεως τῶν κατὰ μέρος χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν! Ἐπὶ καταπληροῦσι τὴν ψυχὴν μου τὰ νέα, ἅπερ ἔμαθον ἐκ τῆς Γραφῆς ταύτης.

Ἀλλὰ συγχάρω ὑμῖν πρὸ πάντων καὶ διὰ τὴν ἐπιτοχὴν ἐπεξεργασίαν τῆς διδασχῆς. Τὸν ἀόχμηντα τούτον περιέδρατε χρυσῶ, καὶ μετὰ τὰς ἐρεῦνας ὑμῶν ὀλίγα πλέον ἐναπολείπονται τοῖς σοφοῖς· πρὸ πάντων τοσοῦτον ἐντελὲς κατεδείξατε τὴν σφῆν τῆς διδασχῆς πρὸς τὰς διατάξεις καὶ πρὸς τὸ ἑσφαλμένον ὀνομασθὲν βιβλίον δύο ὁδοί, ἡτοι κρίμα τοῦ Πέτρου, ὥστε ἥδη διεταρηνώθησαν πάντα τὰ κυριώτερα σημεία. Ἐπὶ τούτοις ἡ μέθοδος ὑμῶν εἶναι τοσοῦτον κριτικὴ, ὥστε δὲν δύναμαι εἰμὴ νὰ εὐχρῶμαι ἵνα πάντες οἱ γεγραμνοὶ θεολόγοι ἀκολουθήσωσιν αὐτὴν ὡς πρότυπον· ἐπλήσθην δὲ θαυμασμοῦ ἰδὼν πόσον κάτοχος εἴθε τῆς ὁλης γεγραμμένης φιλογίας ὥστε ἐγράφετε τὴν συγγραμμὴν ὑμῶν οὐχ ἐν Νικομηδεῖα ἀλλ' ἐν Βερολίνῳ ἢ Λειψίᾳ· εἶναι πάντως ἡ πρώτη κατὰ τὸν αἰῶνα τούτον φορὰ, καθ' ἣν διεδικάσθη ἡμῖν ἐκ μικρᾶς Ἀσίας τόσον πολυμαθὲς ἔργον. Ἴδον οἱ θεολόγοι τῆς Ἐκκλησίας ὑμῶν οὕτως ἐκπαιδεύονται καὶ μορφῶνται, τότε ἔσται ποτὲ ἥμετε, ὅτε ἐπιδεύσεται μεταξὺ ὅλων τῶν χριστιανικῶν ἔθνων πραγματικὴ ἀδελφότης ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ θεολογικῇ ἐργασίᾳ.

Ὑμῖν, σεβασμιώτατε μητροπολίτα, ὁρῶμεν τὸν μέγιστον πλοῦτισμόν, ὅστις προσεγένετο ἀπὸ δεκαετηρίδων τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας· οὐδέποτε θὰ λησμονηθῇ τούτο, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει θεολογικὴ ἐπιστήμη. Ἐπαγαλλόμενοι ἐπὶ τοῖς λαμπροῖς θησαυροῖς, οὓς ἀπεκαλύψατε, χαίρομεν ὅτι οὗτοι ἔπεσον εἰς χεῖρας ἀνδρῶν, ὅστις ὡς οὐδεὶς ἕτερος ἦν παρεσκευασμένος ὅπως δημοσιεύσῃ αὐτοὺς ἐπαξίως.

Ταῦτα ἐκ τοῦ πρώτου ἐπὶ βλέμματός, ὅπερ ἐρρήφα ἐπὶ τοῦ βιβλίου ὑμῶν, ἐπακολουθεῖ δὲ ἡ ἐπισταμένη αὐτοῦ μελέτη. Μίαν μόνον ἐρώτησιν ἐπιτρέψατέ μοι τό γε νῦν: Ἄρχη ἐν σελ. 41 στ' 7 δὲν πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ αὐτὸ μὲν δὲ εἰ μὴ ἡμέραν μίαν. ὅπερ εἰ μὴ δυνατόν νὰ παρελείφθῃ ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφῆως, ἀπὸ ἐν σελ. 46 στ' 2 ἀναγνωσκόμεν αὐτὸ μὲν δὲ πρὸς ὑμᾶς εἰ μὴ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας.

Διέλθοντες, σεβασμιώτατε μητροπολίτα, καὶ αὐτὴν τὴν ἐγκάρδιον εὐγνωμοσύνην μου καὶ τὴν ἐκφρασίαν τοῦ ἰδιόζοντος σεβασμοῦ μου, μετ' οὐ διατελώ

τῆς ὑμετέρας σεβασμιότητος ἀφωσιωμένος

ΑΔΟΛΦΟΣ ΧΑΡΝΑΚ

ΤΟ ΛΕΓΟΜΕΝΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΛΥΒΙΤΟΥ

Ἐν τῇ κατὰ τὸ ἅγιον Ὅρος Ἄθω Ἰ. μονῇ τοῦ Παντοκράτορος ὑπάρχει βιβλος τις ἱερὰ, διατηρουμένη μετὰ τῶν ἱερῶν χειμηλίων, χειρόγραφος, ἐπὶ μεμβράνης καὶ δυσκόλως διὰ γυμνῶν ὀφθαλμῶν ἀναγινωσκόμενη. Ἔστιν ἀξία λόγου ἡ βιβλος αὕτη διὰ τὴν γραφὴν καὶ τὸ πλήθος τῶν περιεχομένων, διότι, ὡς ὁφεται κατωτέρω ὁ ἀνεγκνώστης, ἐκτὸς τῆς Κ. Δ. ἀπάτης, καὶ τοῦ ψαλτηρίου καὶ δογματικῶν τινῶν λόγων τῶν θείων πατέρων, περιέχει ἅπαν τὸ κανονικὸν δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας καὶ πλεῖστον ὅσα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου· ἔστι δ' ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀληθὴς βιβλιοθήκη. Εἰς σχῆμα τέταρτον ἔχει σελίδας 1104 καὶ εἶναι ἐξωθεν περιηργυροχρυσωμένη· ὀνομάζεται δὲ κατὰ παράδοσιν ὑπὸ τῶν τῆς Ἰ. μονῆς μοναχῶν «Εὐαγγέλιον Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου».

Ἀπασα ἡ βιβλος ἐστὶν ἔργον μιᾶς χειρὸς, ἐκτὸς τοῦ τελευταίου βιβλίου [τετραδίου], ὅπερ περιέχει σκευασίας φαρμάκων, καὶ ὅπερ φαίνεται δι: ἐγράφη δι' ἄλλης χειρὸς, διότι ἡ γραφὴ ἐστὶ παρηλλαγμένη· ἑλλείπει ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ τελευταίου τούτου βιβλίου· ἔχει δὲ ἡ βιβλος καὶ τὰς ἐξῆς ὀκτωκαίδεκα εἰκονογραφίας: α] τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου· β] τοῦ Μάρκου· γ] τοῦ Λουκᾶ· δ] Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· ε] τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ καὶ τῶν λοιπῶν ἑνδεκα· ς] τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ Θέκλης· ζ] αὐτῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου· η] τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου· θ] τοῦ ἀποστόλου Πέτρου· ι] τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· ια] τοῦ ἀποστόλου Ἰούδα· ιβ] τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου· ιγ] Κοσμά ἐπισκόπου Μαίουμα· ιδ] Ἀναστασίου Θεοπολέως· ιε] Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ καὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Δούκα· ις] τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας· ιζ] τοῦ προφήτου καὶ βασιλέως Δαβὶδ καὶ ιη] τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Αἱ εἰκονογραφίαι αὗται εἰσι κατὰ τὸ βυζαντινὸν ὕφος, ὅπερ κατὰ δυστυχίαν ἐξέλειπεν ἐξ ἁγίου Ὄρους Ἄθω, διότι οἱ σημερινοὶ ζωγράφοι ἐπόμενοι τῷ ἐπαράτῳ συρμῷ μιμνῶνται τὰς εἰς τὰ ῥωσικὰ καταστήματα στελλομένας ἐκ Ῥωσσίας εἰκόνας, διὸ καὶ ζωγραφίζουσι τὴν θεανδρικὴν μορφήν ὡς θέλουσιν¹.

1. Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ εἰκονογραφίας, ἐπιτραπήτω μοι ἐκθεῖναι ἐνταῦθα ὅτι ἀπὸ τίνος χρόνου οἱ μοναχοὶ τῶν ἐν Ἀγίῳ ὄρει ῥωσικῶν κοινοβίων τῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος μονῆς, τῆς σκήτης τοῦ Σιργίου καὶ τῆς σκήτης τοῦ προφήτου Ἠλίου ἤρξαντο ἐξασκεῖν τὰ τῆς ζωγραφίας καὶ πωλήσεις τῶν εἰκόνων ἔργα ἐν παραβίσει τῶν κανόνων τῆς τέχνης· ἑκατοντίδες ἁγίων εἰκόνων στέλλονται ὑπὸ τῶν εἰρημένων μοναχῶν ἐξ ἁγίου ὄρους εἰς Ῥωσίαν κατὰ πᾶν ἐρῆήμερον διὰ τῶν προσεγγιζόντων εἰς Ἄθω ἀποπολιτῶν καὶ τῶν ἰστιοφόρων πλοίων τῶν τριῶν εἰρημένων ἱερῶν κατεστημάτων. Ἀπασα αἱ ἔχονται αὐτῆς εἰκόνας ζωγραφίζονται ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθῶν μοναχῶν καὶ ἡ στέλλονται εἰς Ῥωσίαν ὡς δώρον ἢ πωλοῦνται· αἱ πλείεστες εἰσι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου καὶ τοῦ προφήτου

Ἡ εἰρημένη βιβλος, κατὰ τοὺς εἰς τὴν παλαιογραφίαν καταγινόμενους, ἐγράφη κατὰ τὸν ιβ' ἢ ιγ' αἰῶνα. Διὰ τί ἡ βιβλος αὕτη ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν μοναχῶν «Εὐαγγέλιον Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου»; Ἐπειδὴ, νομίζω οἱ γονεῖς τοῦ ὁσίου τούτου, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ βιογραφίᾳ αὐτοῦ, πρὸς χρῆσιν τοῦ μονογενοῦς αὐτῶν υἱοῦ ἐποιήσαντο βιβλον περιέχουσαν ἅπασαν τὴν ἁγίαν Γραφήν, καὶ ἐπειδὴ αὕτη ἐκ πρώτης ὀφείως φαίνεται τοιαύτη, οἱ μοναχοὶ τίς οἶδε κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἀπέδωκαν αὐτῇ τὸν ὄνομα τούτο, ὅπερ ἐπεκράτησε κατὰ παράδοσιν ἄχρι τῆς σήμερον, μὴ παρατηρήσαντες, ὅτι αὕτη περιέχει συγγράμματα συγγραφέων μεταγενεστέρων τοῦ ὁσίου Ἰωάννου, διότι ὁ μὲν ὁσίος ὑπῆρξεν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Μεγάλου τῷ 457 μ. Χ. καταγόμενος ἐξ ἐπιφανῶν γονέων: Εὐτροπίου τοῦ Συγκλητικοῦ καὶ Θεοδώρου, ἡ δὲ βιβλος ἔχει ἐκτὸς ἄλλων καὶ λόγους: «Περὶ τοῦ ὄρου τῆς πίστεως, περὶ τῶν συνόδων καὶ εἰς τὸ ψαλτήριον», πρὸς βασιλέα Μιχαὴλ τὸν Δούκαν, Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, ὅστις ἤκμασεν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Μιχαὴλ τοῦ Στρατιωτικοῦ ἢ Ἰέρωντος καὶ Μιχαὴλ τοῦ Δούκα ἢ Παραπινάκη, ἐφ' ὧν ἀνῆλθεν εἰς τὰ μείζονα ἀξιώματα τοῦ κράτους, ἀπέβισε δὲ εἰς τινα μονὴν ἐξορισθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βοτανειάτου. Ὅπως δὴ ποθ' ὅμως ὁ δούς τούτομα τούτο τῷ βιβλῷ εἴτ' ἐν γνώσει εἴτ' ἐν ἀγνοίᾳ τὸ κατ' ἀρχῆς συνετέλεσε πολὺ, διότι οἱ μοναχοὶ εὐλαβούμενοι τὸν ὁσίον διετήρησαν ἐτι μᾶλλον τὴν εἰς τούτομα αὐτοῦ ἀποδιδόμενην βιβλον. Εἰσι δὲ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιοι οἱ τῶν ἐν Ἀγίῳ ὄρει Ἄθω Ἰ. μονῶν μοναχοὶ, διότι ἐν καιροῖς χαλεποῖς τῶν ταῦτα κειμήλια διεφύλαξαν, καίτοι τινὲς τῶν ἡμετέρων δυστυχῶς μιμούμενοι τοὺς ξένους ἐγραψαν πολλὰ κατ' αὐτῶν.

Εἰς ἀπόδειξιν οὖν τῶν εἰρημένων περὶ τῆς πολυτίμου βιβλίου παρατίθημι τὸν ἐξῆς πίνακα τοῦ κατὰ τὸ 1841 σωτήριον ἔτος περιδεύσαντος τὸ ἅγιον ὄρος Ἄθω Μ. Μηναιδίου μετὰ τινῶν ἡμετέρων σμμειώσεων.

Α'. Μηνολόγιον τοῦ ἐνιαυτοῦ.—Πίναξ τῶν κατὰ τοὺς ὁρβρους εὐαγγελίων τοῦ ἐνιαυτοῦ ὅλου καὶ τῶν σχεδῶν καὶ κυριακῶν, ἀρχομένων ἀπὸ τῆς κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φθρισαίου σὺν τε τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ κυριακῇ τοῦ πάσχα.

Β'. Προόμιον Εὐσεβίου πρὸς Κερρίνον ἢ Κάρπον.

Γ'. Τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον μετὰ τῆς ὑποθέσεως.

τὸ κατὰ Μάρκον	»	} προηγοῦνται αἱ ὑποθέσεις.
τὸ κατὰ Λουκᾶν	»	
τὸ κατὰ Ἰωάννην	»	

Δ'. Αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων, προηγεῖται ἡ ὑπόθεσις.

Ε'. Αἱ τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐπιστολάς.

Ἠλίου. Οἱ πλείστοι τῶν ἐν τοῖς καλλίσις οἰκούντων μοναχῶν ἔμαθον ἵνα ζωγραφίσωσι ταύτας καὶ μόνες, ἀλλ' ἐνοεῖται, ὡς ἐρρίθη ἀνωτέρω, ὅτι ἔχουσιν οἱ εἰκονιζόμενοι μορφήν ἑλληνικὴν ὅταν ἐν ταῖς βυζαντιναῖς εἰκόσι, αἱ δὲ εἰκόνας αὐτὰς διακρίνονται ὅτι διὰ τὴν ζωγραφικὴν τέχνην, διότι τέχνης ζωγραφικῆς στεροῦνται, ἀλλὰ συχνάκις διὰ τὸ μέγεθος.

ή πρὸς Ῥωμαίους,
 ή πρὸς Κορινθίους
 α' καὶ β', } προηγούνται αἱ ὑποθέσεις.
 ή πρὸς Φιλιππησίους,
 ή πρὸς Κολασσαεῖς,
 ή πρὸς Θεσσαλονικεῖς
 α' καὶ β', }
 ή πρὸς Τιμόθεον α'
 καὶ β', } μετὰ τῶν ὑποθέσεων.
 ή πρὸς Φιλήμονα,
 ή πρὸς Ἑβραίους,
 ς'. αἱ Καθολικαὶ ἐπιτολαί.
 ή τοῦ Ἰακώβου,
 αἱ τοῦ Πέτρου α', β'
 αἱ τοῦ Ἰωάννου α',
 β' καὶ γ', } προηγούνται αἱ ὑποθέσεις.
 τὴν τοῦ Ἰούδα.

Ζ'. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου νη', καὶ τελευταῖος παράφρασις εἰς τὸν ἐκκλησιαστήν.

Η'. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ θεοτιμήτῳ πατρὶ Κοσμῷ ἐπισκόπῳ Μαιουμᾷ ρη' κεφάλαια, περὶ τε λογικῆς, καὶ θεολογίας, καὶ περὶ πίστεως καὶ ἄλλων.

Θ'. Ἀναστασίου ἀρχιεπισκόπου Θεουπόλεως δροὶ διάφοροι.

Ι'. Διαλέξεις περὶ πίστεως Θεοδώρου φιλοσόφου.

ΙΑ'. Τοῦ ὑπερτίμου Ψελλοῦ πρὸς βασιλέα

Μιχαὴλ τὸν Δούκα.

ΙΒ'. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν βασιλέα } διὰ στίχων
 περὶ τῶν συνόδων. } ἱαμβικῶν.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν εἰς τὸ
 ψαλτήριον

ΙΓ'. Συναγωγή τῶν ἐν τῷ ψαλτηρίῳ τῶν ὅσα τὴν πρὸς Θεὸν παράκλησιν ἀφορᾷ.

ΙΔ'. Ὁ περὶ προσηυχῆς, νομίζω λόγος τοῦ Χρυσοστόμου· ἡ ἀρχὴ λείπει, τοῦ φύλλου ἐκκοπέντος.

ΙΕ'. Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας· τὰ περὶ τῶν ψαλμῶν πρὸς Μαρκελλίνον.

Ις'. Στίχοι ἐκτιθέντες ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ψαλμῶν παρὰ τοῦ χαρτοφύλακος κυρίου Νικήτα.

ΙΖ'. Ψαλτήριον τοῦ Δαβὶδ ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους μετὰ τῆς προσευχῆς Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως τῶν Ἰουδαίων.

ΙΗ'. Σύνοψις τῶν θείων κανόνων· ἐν σελίσιν κδ'.

ΙΘ'. Ἐκθεσις τῶν θείων κανόνων ἀποστολικῶν τε καὶ συνοδικῶν ἀπάντων.

(Πίναξ. Τίτλος α' περὶ θεολογίας ἄχρι τοῦ ιδ' τίτλου· συντίθεται δ' οὗτος, ὡς τὸν ἅπαντα πίνακα ἐν συνόψει περιέχειν ἅπαντας τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνες).

Κ'. Ἐποφειλομένη πρὸς Θεὸν ἐτήσιος· εὐχαριστία, καθ' ἣν ἡμέραν ἀπελθόμεν τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ἀποδείξει τῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων καὶ καταστροφή τῶν τῆς κακίας πανουργειμάτων.

ΚΑ'. Ἐκθεσις, ἥτοι ἀνάμνησις τῆς γενομένης ἐκκλη-

σιαστικῆς ἐνώσεως ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ².

ΚΒ'. Τὰ ἐκφωνηθέντα ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς πίστεως παρὰ τοῦ τότε βασιλεύοντος πρὸς τοὺς ρη' ἁγίους πτέρας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀθροισθείσης συνόδου, καὶ παρὰ τούτων αὐθὺς πρὸς τὸν βασιλέα.

ΚΓ'. Χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως Νικηφόρου Βοτανειάτου τὸ ἐναποτεθὲν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Μ. Ἐκκλησίᾳ.

ΚΔ'. Τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ κεφαλαιώδης λόγος περὶ θεολογίας καὶ ἀλληγορικὸς περὶ ἀρετῶν.

ΚΕ'. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἑλπίδιον μοναχὸν περὶ ἀγάπης κεφάλαια υ', ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ α' μέχρι τοῦ υ'.

Κς'. Τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ἐπισκόπου Ἀθηνῶν πρὸς Τιμόθεον πρεσβύτερον περὶ οὐρανίου ἱεραρχίας κεφ. κζ'.

ΚΖ'. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας κεφ. ζ', περὶ γάμων· ὑποδιαίρεται δ' ἕκαστον εἰς πολλὰ, προηγουμένων ἐκάστου κεφαλαίου προθεωριῶν, ἀναφερομένων εἰς ἕκαστον μυστήριον.

ΚΗ'. Γερμανοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. ἦτοι ἔροι περὶ ἐκάστου τῶν εἰς ἐκκλησιαστικὸν τι ἀναφερομένων ὡς «Ἐκκλησία ἐστὶ ναὸς Θεοῦ» κτλ.

ΚΘ'. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, πῶς δεῖ προσκυνεῖν τὰς ἁγίας καὶ πανσέπτους εἰκόνας.

Λ'. Αἱ τῶν Βασιλικῶν³ νομίμων ἐπιτιτλώσεις· ἡ παροῦσα βιβλος περιέχει μόνον τοὺς τίτλους τῶν ἐξήκοντα βιβλίων. Εἰσὶ δὲ τίτλοι

Τοῦ α' βιβλίου α'	Τοῦ κα' βιβλίου γ'	Τοῦ μα' βιβλίου ζ'
» β' » δ'	» κβ' » ε'	» μβ' » δ'
» γ' » ε'	» κγ' » δ'	» μγ' » ζ'
» δ' » α'	» κδ' » ζ'	» μδ' » λ'
» ε' » γ'	» κε' » η'	» με' » ς'
» ς' » λε'	» κς' » ζ'	» μς' » γ'
» ζ' » ιθ'	» κζ' » α'	» μζ' » γ'
» η' » β'	» κη' » ιε'	» μη' » κς'
» θ' » ια'	» κθ' » ζ'	» μθ' » ς'
» ι' » λζ'	» λ' » α'	» ν' » ις'
» ια' » γ'	» λα' » θ'	» να' » ς'
» ιβ' » γ'	» λβ' » β'	» νβ' » α'
» ιγ' » β'	» λγ' » β'	» νγ' » η'
» ιδ' » α'	» λδ' » β'	» νδ' » λη'
» ιε' » δ'	» λε' » κα'	» νε' » ιδ'
» ις' » θ'	» λς' » α'	» νς' » κα'
» ιζ' » β'	» λς' » β'	» νς' » θ'
» ιη' » η'	» λη' » ιθ'	» νη' » κδ'
» ιθ' » ιθ'	» λθ' » β'	» νθ' » δ'
» κ' » δ'	» μ' » θ'	» ξ' » ζθ'

2. Ἀποθανόντος Λέοντος τοῦ σοφοῦ τοῦ ἀποταλμάντος τὸν δ' γάμον τῷ 924 συνεκροτήθῃ συνόδῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἐπὶ τοῦ υἱοῦ Κωνσταντίνου, ἧτις ἀπεγόρευσε τὸν δ' γάμον· ἐκδοῦσα τὸν τῶμον τῆς ἐνώσεως.

3. Βασιλικά λέγεται ἡ ἐξήκονταβιβλος, ἥς τῆς συντάξεως ἤρξατο εἰς τὰ 877 Βασίλειος ὁ Μακεδών, ἐτελείωσε δ' αὐτὴν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λέων ὁ Σοφός. Περιέχει δὲ θεσπίσματα, δόγματα καὶ διατάξεις καὶ ψηφίσματα

ΛΑ'. Σύνοψις τῶν Νεαρῶν Ἰουστινιανού⁴.

Τίνος δὲ ἡ ἐνταῦθα Σύνοψις, λέγει ὁ Μηνᾶς Μηνωίδης, ἀδελφὸν· ἡ μὲν τοι τάξις τῆς ἐπιτομῆς ἡ αὕτη ἐστὶ τῇ τῶν ἄχρι τοῦδε νεαρῶν ἐκδόσεων, ὅπου γε ἄλλοι συνοψίζονται τὰ ἐν ἀπάσαις ταῖς νεαρῇς ἐμπερόμενα ἀπορήματα καὶ ἐρωτήματα ὅμοια συναθροίσαντες τὰς συνόψεις ἐπεποίη-
το· ὁ δὲ τῶν νεαρῶν τούτων ἀριθμὸς ἐστὶν ρξη'. Ὅμως δὲ τινες κἀντεῦθεν ἐλλείπουσιν ὥς καὶ ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν· ἡ δὲ ρξη' λέγω ἡ τελευταία, ἡ καὶ τῷ τοῦ Μαυρικίου ὀνόματι ἐπιγράφεται, ἀτελὴς ὑπάρχει, μόνην τὴν ἀρχὴν ἔχουσα· τὰ τε χειρόγραφα πρὸς αὐτὴν παρούσαν βιβλίον ὁ γράψας ἀντέγραψεν, ἀτελὴς εἶχε· καὶ τούτου γε χάριν τρεῖς σελίδας λευκάς εἶσεν, ἵνα εἴ που εὐρεθῇ, μετὰ ταῦτα ἀντιγράψει.

ΛΒ'. Ἐκλογὴ τῶν νεαρῶν Λέοντος⁵ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως· ἐν τῇ παρούσῃ βιβλῷ εἰσι νεαρὰ τοῦ Λέοντος μόνον νς', καὶ ἡ ἐνταῦθα νς' ἐστὶν ἡ ρθ' τῆς ἐκδόσεως.

ΛΓ'. Νεαρὰ τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Γέροντος.

Ὁ ἀντιγραφεὺς μίαν μόνην ἐνταῦθα τέθεικεν, ἐπιγραφὴν ἔχουσαν διὰ στίχων ἱεραδικῶν τὴν δε, τὰς δ' ἄλλας κτωτέρω:

Νέον νόμον τίθησι Ῥωμανὸς ἀναξ,
ὃν καὶ πέπομφε λύτερον ἡδικημένους.

ΛΔ'. Αἱ νεαρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου· ἡ α' ἐπιγραφὴν οὐκ ἔχει· ἡ β' ἐπιγράφεται—περὶ στρατιωτῶν.

μετὰ ταύτας ἐπιφέρει ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ἐδίκτου πρὸς τοὺς ἐν τῷ θέματι τῶν Θρακησίων, μηνὶ μαρτίῳ Ἰνδικτιῶνος ε' ἔτους, συθ'· διαίρεται δ' αὕτη εἰς δ' κεφάλαια

α') ἐν τινες μερίδας τινὰς κατέχουσι...

β') εἰ δὲ καὶ τινες παρὰ ἐπόπτου...

γ') ἀλλὰ καὶ ἐν τινες ἀγοραῖς ἢ δωρεαῖς...

δ') εἰ δὲ τινες τῶν στρατιωτικῶν...

ΛΕ'. Νεαρὰ τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Γέροντος:

περὶ ἐκποιήσεως κτημάτων. Διαίρεται δὲ καὶ αὕτη εἰς δύο κεφάλαια, πλὴν τοῦ α' μέρους· τὸ μὲν ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ: Καὶ εἰ μὲν ἐκφυτευτικῶς ἐξεδόθη... τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ: Ζητήσουσι καὶ περὶ τούτου· καὶ εἴπερ ἐστὶ...

Λς'. Νεαρὰ Ῥωμανοῦ εἰργουσα τοὺς δυνατοὺς ἐξωνή-

βασιλείων ἀπὸ Αὐγούστου ἄχρι Λέοντος τοῦ Σοφοῦ· ἐστὶ δ' οὕτως εἰπεῖν ἢ ἐξηκοντάβιβλος ἢ τὰ βασιλικά συλλογὴ τοῦ Πανδέκτου, τῶν Ἰουστινιανῶν καὶ τοῦ Ἰουστινιανέου κώδικος. Ἄπαντες οἱ τῶν βασιλικῶν τίτλοι εἰσιν γη'. ἕκαστος διαίρεται εἰς κεφάλαια, τινὰ δὲ τούτων ὑποδιαίρεται εἰς τμήματα, τῆς νομικῆς ὕλης ἀπαιτούσης· π. γ. τὸ νη' βιβλίον ἔχει τίτλους η', ὁ η' τίτλος περιέχει τὸν νωτικὸν νόμον τῶν Ῥοδίων εἰς κεφ. με'.

4. Αἱ νεαρὰ αὗται εἰσι νομοθεταὶ περὶ τε ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων, πᾶν διεξοδικαί. Πολλοὶ νομομαθεῖς διαφόρους ἐκλογὰς τῶν Ἰουστινιανέων νεαρῶν ἐποίησαντο.

5. Οὗτος ὁ Λέων ὁ τὰ Βασιλικά συνταξάμενος διὰ τοῦ νομικοῦ Συμβατίου, ὡς προεῖρηται· ὅς καὶ ἄλλας νεαρὰς συνετάξατο, ἃς ὁ καιρὸς καὶ ἡ βαρβαρότης ἀπέλειπεν.

σεις εἰς χωρίων ὁμάδα ποιεῖν. Διήρηται δ' αὕτη εἰς ια' κεφάλαια, α' καὶ ἐν τῷ περιθεωρίῳ σημειοῦται τοῖς στοιχείοις α, β, γ, ἄχρι τῶν ια.

ΛΖ'. Νεαρὰ Κωνσταντίνου [Πορφυρογεννήτου].

α') Περὶ προτιμήσεως, ἣτις διαίρεται εἰς θ' κεφάλαια, ἅτινα σημειοῦται ἐν τῷ περιθεωρίῳ.

β') Τοῦ αὐτοῦ· περὶ δυνατῶν εἰσελθόντων εἰς κτήσιν πενήτων· ἔχει δὲ τὰ ἐξῆς ὅκτω κεφάλαια· α') θεσπίζομεν ὅσοι...—β') περὶ τῶν ἀπὸ α' Ἰνδικτιῶνος...—γ') περὶ τῶν διαπρίσεων—δ') τὰ ἐντελέστερα τῶν μοναστηρίων...—ε') εἰ μὲν τὴν ὑπὲρ τούτων δαπάνην...—ς') εἰ ἐκ τῶν προφανεστέρων τῆς ἐκείνης...—ζ') ὁμοίως καὶ δι' ἀνάγκην...—η') δυνατοῦ προσώπου πιπράσκοντος... λήγει δὲ εἰς τὰ, περὶ πτωχῶν καὶ δυνατῶν... εἰς μὴν μέρτιον Ἰνδικτιῶνος ε'.

γ') Τοῦ αὐτοῦ. Περὶ στρατιωτῶν, ἣτις διαίρεται εἰς ιγ' κεφάλαια.

δ') Τοῦ αὐτοῦ. Περὶ ἀναδόσεως τιμῆματος στρατιωτῶν, ἣτις διαίρεται εἰς ζ' κεφάλαια.

ε') Νεαρὰ ἡ ἀποκειμένη ἐν τοῖς Σκαλλίοις περὶ φυγῶν ψιχαρίων καὶ ἀπολωλῶτων κτηνῶν.

ς') Ἐπίσης τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ προσδεδρεύειν ἐν τῷ δικαστηρίῳ τοὺς κινουμένους ἀγωγὴν, καὶ περὶ τῶν ἀπολιμπανομένων ἐπὶ τρισὶ μηνσὶν ἢ χρόνῳ.

ζ') Περὶ τοῦ μηδὲν τοὺς πολιτικούς δικαστὰς λαμβάνειν Νεαρὰ, ἡ διήρηται εἰς ι' κεφάλαια.

η') Τοῦ αὐτοῦ περὶ συνθητιῶν· διαίρεται καὶ αὕτη εἰς ε' κεφάλαια.

θ') Ἐπίσης περὶ δικητῶν εἰς γ' κεφάλαια.

ι') Ἐτέρω τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν συνθητιῶν τοῦ Σκριβᾶ (Σκριβᾶς ἐστὶν ὁ γραμματεὺς τοῦ δικαστηρίου· εἰληπται ἐκ τοῦ λατινικοῦ scribo=γράφω).

ια') Ὡσαύτως ἐτέρω περὶ τῶν φονευόντων μετὰ ξίφους, ἢ ξύλων, ἢ λίθων ἐκ προνοίας· διαίρεται δὲ εἰς 5' κεφάλαια. Τὸ τελευταῖον λήγει εἰς τι σημεῖωμα τοῦ ἀντιγραφῆως παραπέμποντος τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν βιβλίον τῶν Βασιλικῶν καὶ λέγοντος· α' ἐν τῷ ξ' βιβλίῳ ἐφευρήσῃ ».

ΛΗ'. Τὸ ἔσχατον καὶ προτελευταῖον βιβλίον τοῦ χειρογράφου περιέχει νεαρὰ τοῦ κυροῦ Νικηφόρου τοῦ βασιλέως.

α') Περὶ τῶν ἀρμενικῶν τόπων.

β') Περὶ μοναστηρίων, ξενωνῶν καὶ γηροκομείων· αὕτη, λέγει ὁ ἀντιγραφεὺς, ἀνῆρθη παρὰ τῆς ἐγγραφεῖς ἐμπροσθεν Νεαρᾶς α' Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως.

γ') Νεαρὰ Νικηφόρου περὶ τοῦ ἐξωνεῖσθαι δυνατοῦ ἀπὸ δυνατῶν.

δ') Τοῦ αὐτοῦ, περὶ οἰκημάτων.

ε') Τοῦ αὐτοῦ, βοηθεῖν τοὺς ἐξηνσημένους πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐνδείας.

ΛΘ'. Τὸ πύματον βιβλίον τοῦ ἀντιγράφου, ἀλλ' ἀτελέστατον καὶ μόνην τὴν ἀρχὴν ἔχον ἐστὶ:

Νομοθεσία νεαρὰ Βασιλείου⁶ Πορφυρογεννήτου, δεσπό-

6. Περὶ τοῦ Βασιλείου τούτου σημαίνει ὁ Μηνᾶς Μηνωίδης ὅτι ἦν ὁ ἀδελφὸς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου· ὁ δὲ Νικηφόρος, οὗ τὰς πέντε νεαρὰς ἀνέφερε, φαίνεται μὴ ὦν ὁ Βοτανεΐτης, οὐ τὸ χρυσόβουλλον ἐν τῷ ΚΓ' βιβλίῳ καίται. Οὗτος γὰρ ἤκουσα, λέγει, περὶ τῆς 5' ἀπὸ κοσμογονίας, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ φθ', ὃν καὶ διεδέχθη Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ὕστερον. Ἄλλ' ὁ Μηνᾶς Μηνωίδης νομίζω ὅτι ἐστὶ πολὺ ἡπατημένος, διότι ὁ μὲν Βασίλειος ἐγεννήθη τῷ 953 ἀπὸ Χριστοῦ καὶ ἀπέθανε τῷ 1025, ὁ δὲ Νικηφόρος ὁ Βοτανεΐτης ἐστέφθη μὲν

του, ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὸν Ιανουάριον μῆνα τῆς θ' Ἰ. ἔ-
τους, εἰδ' ἔχει δὲ μόνον τὰ ἐξῆς ἀτελῶς. α' Ἐπειδὴ περ
ἡ βασιλεῖα μου, ἀφ' οὗ ἡτοκράτορῃσεν . . .

Ἐν Κυδωνίαις, τῇ 30 δεκεμβρίου 1883.

Ὁ ἐκ τῆς ἱερᾶς μονῆς Παντοκράτορος
ἀρχιμ. ΔΑΝΙΗΛ ΣΤΕΡΓΙΑΔΗΣ

ΣΑΜΟΥΗΛ ΤΟΥ ΧΑΝΤΖΕΡΗ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ*

ΚΓ

Τῷ εὐγενεστάτῳ ἀρχοντι ποστέλνικῳ κυρίῳ Κωνσ. Μουρούζη.

Λαμπρά μὲν καὶ χαροποὶς τῷ γένει τῶν εὐσεβῶν ἡ
σήμερον, ὡς εἶθε καὶ τῇ σῇ εὐγενείᾳ καὶ τοῖς κατ' οἶκον
φιλάτοις σου, καὶ νῦν καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον·
ἡμῖν δὲ σκοτεινὴ καὶ πένθιμος, καὶ πενθοῦμεν πένθος
παρηγορίαν οὐκ ἔχον· οὐ γάρ τις τῶν πρὸς γένους οἰκείων
ἢ φίλος, ἢ γείτων, ἢ γνώριμος ἦκε προσπειῶν ἡμῖν τὸ
«Χριστὸς ἀνέστη» τὸ κοινὸν αὐτὸ πανταχοῦ γῆς χριστιανῶν
καὶ φαιδρὸν πρόσημα· οὐδ' ἄλλος τις τῶν ἀγνώτων
πρώτος, ἢ δεύτερος, ἢ τρίτος, ἢ ὁποιοστίσθιν, πλὴν ἐμοῦ
τοῦ προσφωνούντος, δέον ἅμα καὶ τὸ ἀληθῶς ἀνέστη
τὸν αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν ἀντιφωνεῖν· ἀλγὴ δὲ μόνον καὶ
ὀδύνην πάντῃ τοῦ σώματός μου, καὶ ὅσαι πολλὰ καμνόν-
των φωναὶ εἰς ταῦτ' ἅπασαι συνελθοῦσαι, ἐλάττους
τῶν κακῶν μηνῦσαι μόνον, μὴ ὅτι τὰς ὀδύνας μαλά-
ξει, αἱ καὶ περιπλαστοῦν καὶ περιχορεύουσι τοῦτ' ὅτι
πολυπαθεῖς σωματίον εἰκῇ, καὶ ὀδυνηῖσθαι οὐδὲν οὐδα
μοῦ. Ταῦτά μοι τῶν ἐμῶν βρυστενάκτων πόνων τὰ
γέρτα, ταῦτα τὰ βραδεία, ὧν ὑπὲρ τῆς καθολικῆς Ἐκ-
κλησίας λαμπρῶς ἔτλην καὶ καθιέρω· ὁ πολύτλας ἀγω-
νισθεὶς· καὶ ταῦτα οἷον ὑπ' ἐχθρῶν καὶ πολεμίων συ-
στάδην μαχεσαμένων, ἀλλ' οἷς οὐδὲν ὑγιὲς εἰργασται
φίλοις δεικνῶσιν· ἡ δὲ πολύχρῳδος καὶ πολύφωνος διὰ
μακροῦ τοῦ χρόνου τῶν ἐπαινούμενων λύρα, τὰ τε ἄλλα
καὶ τῇ τοῦ χρέους ἀπαλλαγῇ, πολυχειρία αἰφνης ἀνε-

αὐτοκράτωρ τῷ 1078, ἐξεθρονίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ Ἀλεξίου τοῦ
Α' τῷ 1081 σωτηρίῳ ἔτει. Τὸ ἵνα ποτεθὲν τῇ τοῦ Θεοῦ Μ. Ἐκκλησίᾳ
χρυσόβουλλον φέροι χρονολογίαν 599'. ὃ ἐστὶ 1080 σωτήριον ἔτος,
διὰ τὸ οὐκ αὐτῷ ἔτει ἢ τῷ ἐπομένῳ μὴ χρονολογηθῆναι καὶ τὰς
πάντε Νεαράς, τὰς φερούσας τοῦνομα αὐτοῦ; Ἐπομένως καὶ ἡ κατὰ-
τάξις τοῦ ἀντιγραφίου ἐν τῇ βίβλῳ δεῖκνυσιν αὐτὸν τὸν Νικηφόρον, ὃς
ἡτοκράτορῃσεν μετὰ τὸν Πορφυρογέννητον Κωνσταντῖνον. Ὁ κ. Μ.
Μηνωίδης ὡσαύτως ἡπατήθη καὶ εἰς τὴν μετατροπὴν τοῦ τῆς κοσμο-
γονίας ἔτους, διότι, 5945' ἐστὶ 1154 καὶ οὐχ' 512· εἰς δὲ τὰ 1154
ἡτοκράτορῃ Μανουὴλ ὁ Κομνηνός.

Ὁ ἀντιγραφεὺς τῆς βίβλου ταύτης καταχωρῶν τὰς διαφόρους συγ-
γραφὰς ἀπέδωκε μᾶλλον εἰς τὴν ὕλην αὐτῶν ἢ εἰς τὴν χρονολογίαν.

* Συνέχεια τεύχους ΙΔ' σελ. 203.

φάνη διωγμοῦ, φυγῆς, φυλακῆς, καὶ 5των ἐκ τούτων
ἀπηνῶν καὶ στυγερῶν πεπείραμαι κακῶν· συκοφαντιῶν
δὲ καὶ καταλαλιῶν οὐδ' ἀριθμὸς· καὶ ὁ τέως θαυμαστὸς
καὶ ἐπαινετὸς παρὰ πᾶσιν, ἐρ' οἷς τε αὐτὸς ὁ καλλιμα-
χος ἡγωνίστατο, καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τοὺς γλυ-
κεῖς καρπούς ἐτρύγα τῆς εὐθηνίας, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τὴν
συγκομιδὴν ἔχαιρον, ἐξυπτιάζοντες τῇ ἀνέτῳ διατριβῇ·
ἐντὸς οὗτος τήμερον πεπυργωμένος καὶ καθειργμένος
κεῖται, γῆρας βραστάζων λυσιμελές, βάρος πολλῶν στε-
ναγμῶν, μόγις μόνῃ τῇ ἀτροφίᾳ συνῶν, καὶ πολλοῖς
πάθεσιν ὁμιλῶν, οὐδένα ἔχων τὸν ἰασόμενον ἢ ἐπισκε-
ψόμενον, ἀλλ' οὐδ' ἐλπίζων· τί γὰρ ἱατρὸς ἐν ὄρεσι βού-
λεται, ἢ καὶ φαρμακοπώλης ὀρηχτατοῦσιν; ὡς ἐρ' ἅπασι
τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο ἔγνω ἀληθὲς τὸ τοῦ σοφοῦ Σο-
φοκλέους, ἄπιστος, ἄπιστος ἐστὶ συγγενείας ὁ λιμὴν
ἀλλὰ βιώης ἐπὶ μήκιστον βίον τὸν ζηλωτὸν, εἴτε μεμνη-
μένος ἡμῶν, εἴτε καὶ μὴ.

Α. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΤΗΣ

ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΠΟΛΙΤΕΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚ. ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1884

ΕΤΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Ἀδείχ. τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδείσεως.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

(Συνέχεια προηγουμένης σελ. 201)

198. Ἡ ἐργασία δὲν εἶναι μόνον ἀναγκαῖον καθήκον,
ἀλλὰ καὶ εὐλογία· μόνος ὁ νωθὸς νομίζει αὐτὴν κατὰ-
ραν. Τὸ καθήκον τῆς ἐργασίας εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ τῶν
μυόνων τοῦ σώματος, ἐπὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς χειρὸς,
ἐπὶ τῶν νεύρων καὶ τῶν λοβῶν τοῦ ἐγκεφάλου· προϊόν δὲ
τῆς ὑγιεινότητος ταύτης ἐνεργείας εἶναι ἡ εὐχαρίστητις
καὶ ἡ εὐχέλεια. Ἐν τῷ σχολείῳ τῆς ἐργασίας διδάσκεται
ἡ καλλιτέρα πρακτικὴ σοφία'.

199. Μὴ γίνου πρὸς μὲν τὸ λαβεῖν ἐκτείνων τὰς χει-
ρας, πρὸς δὲ τὸ δοῦναι συσπῶν'.

1. Σφάλμα (Ἀμύλθεια ἐκδ. κυριακῆς).

2. διδαχὴ τῶν 12 ἀποστόλων ὑπὸ Φιλοθ. Βρυενίου μητροπολίτου
Νικομηδείας.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ

Τετραμηνίαν ἤδη διανύοντες ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ παρόντος ἔτους τῆς « Ἐκκλ. ἀληθείας », ἐπαναλαμβάνομεν κατ' ἀνάγκην τὸ ἄχρι ὡς ἀληθῶς ἔργον ἵνα καὶ αὖθις δημοσίᾳ παρακαλέσωμεν τοὺς ἐνταυθα τε καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καθυστεροῦντας τὰς συνδρομὰς αὐτῶν ὅπως ἐπιταχύνωσι τὴν τούτων ἀπότισιν ἢ ἀποστολὴν, ὅπ' ὅφει μὲν ἔχοντες πάντοτε τὰς πρὸς ἑκδοσιν τοῦ φύλλου ἀπαιτούμενας ἀνυπερθέτους δαπάνας, γινώσκοντες δὲ καὶ ἐξ ἐπανειλημμένων ἐν αὐτῷ δηλώσεων ὅτι μόνον τοῦ περιοδικοῦ πόρου τυγχάνουσιν αἱ ζητούμεναι παρ' ἐκάστου αὐτῶν συνδρομαὶ, αἵτινες μὴ ἐγκαίρως καταβαλλόμεναι εἰς μεγίστας δυσχερείας συνεχῶς ἡμᾶς περιάγουσιν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ὀργάνου τούτου τῆς Μητρὸς ἐκκλησίας, ἥτις βεβαίως μείζονα ἐν αὐτῷ ἐδικαιοῦτε ν' ἀπεκδέχεται τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀπανταχοῦ εὐσεβῶν αὐτῆς τέκνων καὶ ἰδίᾳ τῶν κατ' ἐπαρχίας ἱερῶν μητροπόλεων, ἐπισκοπῶν καὶ μονῶν, ἃς ἱκετεύομεν, ὥς καὶ ἄλλοτε, ἵνα τὰς ἀγγελίας ταύτας θεωρῶσιν ἐκτελεσίμους ἐπιστολάς ἰδίᾳ ἐκάστη αὐτῶν εὐσεβήστας ὑπὸ τῆς διευθύνσεως ἀποτεινομένης. Παρ' ἡμῖν, ἐπαναλέγομεν, ἀτυχῶς δὲν ἐξετιμῆθη εἰσέτι ἀρκούντως, οὔτε ἡζιώθη ἐπομένως πρόσοχῃς τὸ πλεονέκτημα τῆς διὰ τοῦ τύπου ἐκάστοτε συνεννοήσεως, ἔστω καὶ ἐν ἀσημάντοις τοιαύταις περιστάσεσιν, ἡ δὲ εἰκονομία τοῦ πολυτίμου χρόνου καὶ χρήματος, ἃπερ πλειστάκις ἀνεπιστρεπτὲ ἀποβάλλομεν, οὕτω εἰσῆχθη ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ καθημερινοῦ ἡμῶν βίου.

Αἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐξ Εὐρώπης χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομὰς τῆς « Ἐκκλ. ἀληθείας » παρὰ τῶν ἐπιστασιῶν ἢ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπ' ἐνόμῳ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κ. Ἰ. Ἀσπριώτου· οἰαδήποτε δ' ἐνταυθα πληρωμὴ, γίνεται ἐπὶ ἐμφανίσει ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν δρων τούτων πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμβάνοντες τεύχος τι, ἵνα ζητῶσι τοῦτο ταχέως παρὰ τῆς διευθύνσεως, διότι παρερχομένου ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ αἰτουμένου, θέλουσι καταβάλλει πρὸς ἀποκτησὶν τοῦ γρόστια ἀργυρᾶ πέντε. Ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν, ἐν τῷ μέλλοντι αἰτιάσεων παρὰ συνδρομητῶν

ζητησάντων δωρεὰν φύλλα καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Α' καὶ Β' ἔτους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἐξητηλημένα.

Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἵνα ἐγγραφῶσι συνδρομηταὶ τῆς « Ἐκκλ. ἀληθείας » δεόν νὰ προκαταβάλλωσιν ἢ νὰ προαποστέλλωσι τὴν ἀξίαν τῆς συνδρομῆς.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαναρίῳ, τρίτη, 17 ἰανουαρίου 1894)

Τὴν περελθοῦσαν πέμπτῃν (12) συνῆλθον ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἀνεπιστήμως τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ σεβ. μητροπολίτου Ἐφέσου. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπικύρωσιν τῶν πρακτικῶν τῶν προηγουμένων συνεδριάσεων ἀντηλλάγησαν σκέψεις καὶ ἰδέαι ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐν γένει τῶν προνομίων, μεθ' ἀπερασίσθη ἵνα τὰ δύο σώματα συνέρχωνται ἰδιωτικῶς κατ' ἐκάστην ἐβδομάδα ἐν τοῖς πατριαρχείοις πρὸς ἀνακοίνωσιν τῶν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου σκέψεων αὐτῶν· ἐφ' ᾧ ἡμέρα συνεδριάσεως διὰ τὴν παροῦσαν ἐβδομάδα ὥρισθη ἡ αὔριον τετάρτη (18).

Ἡ Α.Θ.Π. διατελεῖ διαμένονσα ἐν τῷ κατὰ τὸν Βόσπορον ἰδιαίτέρῳ αὐτῆς οἴκῳ.

Εἰς πλήρωσιν τῆς χρευσούσης ἐπισκοπικῆς ἑδρας Κεφαλληνίας ἡ ἱερὰ σύνοδος προέτεινε τρεῖς ὑποψηφίους κατὰ τὴν ἐπομένην τάξιν· τὸν ἀρχιεπισκοπικὴν Γερμανὸν Καλλιγᾶν ἐφημέριον τῆς ἐν Μασσαλίᾳ ἐλληνικῆς κοινότητος, τὸν ἀρχιεπισκοπικὴν Διονύσιον Λάταν καὶ τὸν ἀρχιεπισκοπικὴν Προκόπιον Οἰκονομίδην. Κατὰ τὰ κείμενα ὁ βασιλεὺς ἐξελέξατο ἐκ τῶν τριῶν συνοδικῶς προταθέντων τὸν ἀρχιεπισκοπικὴν κ. Γερμανὸν Καλλιγᾶν ἵνα σταθῇ ἀρχιεπίσκοπος ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Κεφαλληνίας, τὸ δὲ περὶ τούτου Β. διάταγμα ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ « Ἐφημερίδι τῆς κυβερνήσεως ». Ἡ ἐκλογή τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργῶν ὑπῆρξεν ἀρίστη, καθόσον ὁ κληθεὶς εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Κεφαλληνίας κληρικὸς εἶναι ἐκ τῶν διατρεπῶν ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀμέμπτῳ διαγωγῇ κατ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ (Αἰών).

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Α'. ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 24 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1884. ΤΕΤΧΟΣ Ι΄

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος.

Συνδρομὴ ἰτησίᾳ προκαταβαλλομένη ἑνταῦθα μετ. ἀργ. πέντε, ἐν τοῖς προσημασμένοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ. ἀργ. ἑξ, ἐν τῷ ἑξωτερικῷ φράγμα εἰσπραττέμεναι. Συνδρομαὶ ἐξάμηναι εἰσιν ἀπαράδεκτοι.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδοσις παντὸς χρησίμου συγγράμματος, οὕτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλήρως σώμα θεωρεῖται.

Τὰ γραφεῖα τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιβάλλῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΛΕΩΝ.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσις ἀποστέλλεται πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου **ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΡΙΩΤΗΝ** εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Τὸ χειρόγραφον Ἰωσήφ τοῦ Καλοθέτου.

Παύλου ἐπισκόπου Μονεμβασίας διήγησις περὶ ἐνερμάτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

Ὁ πατριαρχικὸς κατάλογος Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου.

Ἀπελθὺς ἀποφίσις τῶν ἀξιώσεων τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένων ταῖς λοιπαῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις, συνέχευα.

Ἐθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ (Συνεδριάσεις τῶν δύο σωμάτων — ἐπισκέψεις τῆς Α. Θ. Π. — νεκρολογία Ἀναστασίας Π. Παυλίδου — ἡ ἐν Μ. Γεώματι εὐεργ. ἀδελφ. Πρόδος — ἡ Σιδῶν περὶ τῶν Ἑλλὰδι ἐκκλησιαστικῶν — ἀνακλύσις χειρογράφων ἐν τῷ Βατικανῷ — ἡ ἀρχαιοσύνη τῶν ἐφημερίδων). Ἀγγελίαι, βιβλιογραφίαι, διχειριστικά, γνωμικά καὶ ἀποφθέγματα σοφῶν, ἐπιγράμματα.

ΤΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΝ

ΙΩΣΗΦ ΤΟΥ ΚΑΛΟΘΕΤΟΥ

Τακτοποιῶν τὴν βιβλιοθήκην τῆς κατὰ τὸ ἅγιον ὄρος Ἄθω μετανοίας μου τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, ἀνέγνω βιβλίον τινὰ χειρόγραφον ἐπὶ χάρτου περιέχουσαν, ὡς ὁ κατωτέρω πίναξ δηλώσει, λόγους τοῦ τιμιωτάτου μοναχοῦ Ἰωσήφ τοῦ Καλοθέτου κατὰ τῶν βαρλααμιτῶν Ἀκινδύνου καὶ τῶν περὶ αὐτόν.

Ἡ βιβλίος αὕτη εἰς σχῆμα τέταρτον ἔχει σελίδας 646 καὶ ἀνήκει κατὰ τοὺς παλαιογράφους εἰς τὸν ΙΔ' ἢ ΙΕ' αἰῶνα. Πλὴν τῶν κατὰ τῶν εἰρημένων αἰρετικῶν δογματικῶν λόγων περιέχει τὴν βιογραφίαν τοῦ ὁσίου Γρηγορίου τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νικομηδείας ἀτκήσαντος, τὴν βιογραφίαν τοῦ ὁσίου πατρὸς Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης τὸν ἱεροσολυμίτην. Οἱ κατὰ Ἀκινδύνου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν δογματικοὶ λόγοι εἰσιν ἑξ, ἐπιστολαὶ πέντε καὶ δύο ἡθικαὶ ὁμιλίαι· πληροῦσι δὲ σελίδας τετρακοσίας τεσσαράκοντα καὶ ἑξ, καὶ διακοσίας σελίδας πληροῦσιν αἱ βιογραφίαι τοῦ ὁσίου Γρηγορίου καὶ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου. Ἡ ἀρχὴ τοῦ α' λόγου δυστυχῶς ἐλλείπει, κεκομμένων ὄντων ἐκ τοῦ κώδικος φύλλων τινῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐκόπησαν ὡς σεσηπότες καὶ ὄχι ὑπὸ χειρῶν

περιηγητοῦ, ὅπως τοιαῦτα ὑπάρχουσι καὶ εἰς ἄλλους κώδικας τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς εἴτ' ἐν ἀρχῇ εἴτ' ἐν τῷ τέλει, διότι οἱ μοναχοί, ὅπως προφυλάξωσι τὰ κειμήλια ταῦτα τῆς φιλολογίας κατὰ τὸ 1821, ἐκρυψαν αὐτὰ εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ πύργου τῆς ἱερᾶς μονῆς, ὅπου ἐκ τῆς ὑγρασίας ἔπαθον.

Οἱ δογματικοὶ οὗτοι λόγοι, αἱ ἐπιστολαὶ καὶ αἱ δύο ὁμιλίαι εἰσὶν ἔτι ἀνέκδοτοι, καὶ ἀπορίας ἀξίον πῶς διέλαθον τὸ ὀξυδερκές ὄμμα τῶν ἐξ Εὐρώπης σοφῶν, οἵτινες ἐπισκέπτονται τὰς βιβλιοθήκας τῶν ἀθωνιτικῶν ἱερῶν μονῶν, ἐν ᾧ οὐκ εἰσι μικροὶ λόγοι καὶ διὰ τὸ καθαρεῦν καὶ γλαφυρὸν τῆς γλώσσης καὶ διὰ τὸν ἐπιστημονικὸν τρόπον, εἴ' οὐ ἀνσκοπεῖται τὰς σαθεὰς δοξασίας τοῦ τε Βαρλαάμ καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς, δὲ φαίνεται ἀρετὴ καὶ μαθήσει κεκοιμημένος καὶ μαθῶν ἐλαττούμενος τῶν συγγραψάντων κατὰ τῶν αἰρετικῶν βαρλααμιτῶν. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν ἀγνοοῦσι τοὺς εἰρημένους αἰρετικούς, καθ' ὧν ἐγράφησαν οἱ λόγοι οὗτοι, πρὸς κατανόησιν θέλει μοι ἐπιτραπῇ ἵνα εἶπω τινὰ περὶ αὐτῶν.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου ἀρίκετο ἐκ Καλαβρίας εἰς τὸ Βυζάντιον μοναχὸς τις Βαρλαάμ τυνομμα, δὲ εὐρυῆς ὢν καὶ πανοῦργος τὸ κατ' ἀρχὰς ἐνομήθη ὑπὸ πολλῶν ὡς σοφὸς τις ἀνὴρ· κατῴρωσε δὲ διὰ τῆς ἀγυρτίας αὐτοῦ εἰσχωρησάμενος ἀχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος· γνωρισθεὶς δὲ εἶτα ὅτι ἦν πράγματι ἀγύρτης, καὶ τῇ κοινῇ χλεύῃ ὑποπεσὼν ἀπῆλθεν εἰς Θεσ-

σαλονίκη, ἐν ἣ παρὰ τινος ἰδιώτου μοναχοῦ μαθὼν δι-
οὶ μοναχοὶ τοῦ ἁγίου ὁρους Ἄθω προσευχόμενοι βλέπουσιν
οὐράνιον φῶς, καὶ νομίσας ἀρμόδιον τὸν καιρὸν ἐκδικηθῆ-
τὰ ἐν τῷ Βυζαντίῳ παθήματα αὐτοῦ, καὶ ὅπως προστρίψῃ
μῶμον τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἤρξατο λέγειν καὶ γράφειν
κατὰ τῶν ἐν Ἄθῳ ἡσυχαστῶν. Ὁ δὲ σὺν Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς
ιερεὺς τότε ὢν καὶ μονάζων ἐν ἀγίῳ ὄρει τοῦ Ἄθω συνε-
βούλευτεν αὐτῷ ἐν ἀπέχῃ τῶν τοιούτων φλυαριῶν, προσ-
θεῖς, ὅτι οὐκ ἦν πάντῃ ἀδύνατον ἰδεῖν οὐράνιον φῶς ἄν-
θρωπον ἅγιον καὶ τῷ Θεῷ προσηλωμένον, ἐπεὶ καὶ οἱ θεοὶ
ἀπόστολοι εἶδον τὸ ἄκτιστον φῶς τῆς θείας μεταμορφώ-
σεως ἐν ὄρει Ὡδῶρ, καὶ ἄλλοι ἅγιοι ἄνδρες ὡς ὁ Ἀντώνιος
κλπ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βαρλαάμ ἐγραψεν ὅτι τὸ ἐν τῷ
Θαβωρίῳ ὄρει ἐκλάμπαν φῶς ἦν κτιστὸν, ὁ θεὸς Γρηγό-
ριος ἀπήντησε συντάξας τοὺς κατὰ τῶν βλασφημιῶν τού-
του ἀντιρρητικούς αὐτοῦ λόγους, οἱ δὲ τοῦ Ἄθω μοναχοὶ
τόμον κατ' αὐτοῦ ἐξέθεντο. Ἔθεν ὁ Βαρλαάμ ἀνῆλθεν εἰς
Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἤτήσατο παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος
σύνοδον ἵνα κρίνῃ αὕτη περὶ τῶν δοξασιῶν αὐτοῦ τε καὶ
τοῦ ἱερωτάτου Γρηγορίου, ἧτις συγκληθεῖσα ἐπὶ τῆς πα-
τριάρχειας Ἰωάννου τοῦ Καλέα ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας
Σοφίας τῷ 1341, καὶ τοῦ ἱερωτάτου Γρηγορίου συνωδᾷ
τῇ διδασκαλίᾳ τῶν θείων Γραφῶν ἀναιρέσαντος πάσας
τὰς βλασφημίας τοῦ Καλαβροῦ, καὶ ἀποδείξαντος ὅτι τὸ
τῆς Μεταμορφώσεως φῶς προεικόνιζε τὴν οὐράνιον βασι-
λείαν καὶ πᾶσι οὐσιώδεις τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαι εἰσιν ἄκτιστοι,
ἐξέδοτο τόμον κατὰ Βαρλαάμ καὶ τῶν ὁμοφρονούντων αὐ-
τῷ, εἰ καὶ ὡμολόγησεν ἐνώπιον αὐτῆς ὑποκρινόμενος ὅτι
ἤμαρτε.

Γρηγόριος δὲ μετ' ὀλίγον, ὁ ἐπικαλούμενος Ἀκινδυνος,
ἐκ Μυσίας κατὰγόμενος, καὶ μαθητὴς τοῦ Βαρλαάμ χρη-
ματίτας, ἐνεστερνίσθη καὶ τὰς ὀργισκευτικὰς δοξασίας τοῦ
διδασκάλου αὐτοῦ, ὃν ἐνεκα διετάραττε τὴν ὀρθόδοξον
Ἐκκλησίαν. Διὸ συναθροίζεται σύνοδος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πα-
τριάρχου Ἰωάννου τὸ 6', εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας,
ἧτις καθαίρει ἐκ τῆς οὐδοῦ τὸν Ἀκινδυνον καὶ τόμον κατ'
αὐτοῦ ἐκτίθησιν, ἀποδειχθέντος ὑπὸ τοῦ θεοῦ Γρηγορίου
τοῦ Ἀκινδύνου ὡς φρονούντος οὐ μόνον τὰ τοῦ Βαρλαάμ
ἀλλὰ καὶ χεῖρονα ἐκείνου. Ἐπὶ δὲ Ἰωάννου τοῦ Καντα-
κουζηνου, πατριάρχου τοῦ ἐκ τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν
Ξανθοπούλων τῆς κατὰ τὸ Ἄγιον ὄρος κειμένης (ἡ ἱερὰ
αὕτη μονὴ ἐστὶν ἡ τοῦ Παντοκράτορος, εἰς ἣν κτίτορες
ὑπῆρξαν καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Ξανθοπούλων ὡς ὁ ἴδιος πα-
τριάρχης λέγει ἐν τῷ σιγγιλιῶδε αὐτοῦ γράμματι) Καλ-
λίστου τοῦ Ξανθοπούλου συναθροίζεται τρίτη σύνοδος εἰς
τὸ τρίκλινον τὸ ἐπὶ λεγόμενον τῶν Βλαχερινῶν, ἧτις
μετὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους διάλεξιν τῶν βαρλααμιτῶν καὶ
τῶν ὀρθοδόξων ἀναθεματίζει τὸν τε Βαρλαάμ καὶ τὸν Ἀκιν-
δυνον καὶ τοὺς ὁπαδούς αὐτῶν, οἵτινες ἦσαν ὁ Ἐφέσου, ὁ
Γάνου, ὁ Γρηγοῤ, ὁ Δεξιός καὶ ὁ Ἀργυρός, ἄνδρες ἄλλως
τε σπουδαῖοι.

Κατὰ τῶν αἰρετικῶν τούτων ἐγραψαν ὁ θεὸς Γρηγόριος
ὁ Παλαμᾶς, Θεοφάνης ὁ Νικαίας, Φιλίθεος ὁ πατριάρχης

Κωνσταντινουπόλεως, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Καντακουζην-
νός, Γενναῖος ὁ Σχολάριος, ὁ Ἐφέσου Μάρκος ὁ Εὐγενι-
κός καὶ Συμεὼν Θεσσαλονίκης (Μελετ. ἐκκλ. ἱστ. τόμ. γ'
σελ. 214 καὶ Οἰκ. τετράβιβλ. τόμ. δ' σελ. 784—793).
Περὶ τοῦ μοναχοῦ Ἰωσήφ τοῦ Καλοθέτου οὐδεὶς ὅστε τῶν
ἀρχαιοτέρων οὔτε τῶν νεωτέρων ἀναφέρει τι, κἀντεῦθεν
συμπεραίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς οὗτός ἐστιν ἄγνωστος
(καὶ πόσοι ἄλλοι συγγραφεῖς τυγχάνουσιν ὄντως ἄγνωστοι
καὶ μάλιστα τοῦ μεσαιῶνος!) Ἐκ τῶν νεωτέρων μόνος
Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἐν ὑποσημειώσει (σελ. 168 τόμ.
α' καὶ 72 τόμ. β' Συναξαριστοῦ) λέγει ὅτι Ἀγάπιος ὁ Κρής
μετέφρασεν εἰς τὴν καθολικὴν ἐκ τῆς βίβλου Ἰωσήφ
τοῦ Καλοθέτου τὴν βιογραφίαν τοῦ δόσιου Γρηγορίου τοῦ
ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νικομηδείας ἀσκήσαντος καὶ Νικόδημος
Ἀγιορείτης τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἀθα-
νασίου. Τὰ δὲ λοιπὰ τὰ ἐν τῷ εἰρημένῳ χειρογράφῳ μέ-
νουσιν εἰς ἔτι ἀνέκδοτα.

ΠΙΝΑΞ.

A'. Λόγος τοῦ τιμιωτάτου μοναχοῦ Ἰωσήφ τοῦ Καλοθέτου κατὰ Ἀκιν-
δύνου καὶ Βαρλαάμ.

Ἡ ἀρχὴ ἔλλειπει. Τελευτῇ δὲ εἰς τὰ :

Ἀλλ' ἵνα μὴ τοῦτο πάθος, γένοιτό σοι πρὸς αὐτὸν ἐπανε-
θεῖν καὶ τὰ κρείττω σου τοῦ βουλεύσασθαι, καὶ τῶν κρείτ-
τόνων ἐπιτελεῖν· κρείττονα δὲ πάντες, ἅτα τοῖς θεοσώφοις
καὶ νόμοις καὶ λόγοις καταφαίνεται.

B'. Ἔτερος τοῦ αὐτοῦ μοναχοῦ Ἰωσήφ τοῦ Καλοθέτου κατὰ τῶν αὐ-
τῶν Ἀκινδύνου καὶ Βαρλαάμ τῶν κακοδόξων· δὲ ἔρχεται μὲν ἀπὸ
τῶν : Ὅσα μὲν τῷ παρόντι λόγῳ εἰκὸς εἰρῆσθαι νομίζω . . .
Τελευτῇ δὲ εἰς τὰ : Πόσης δοκεῖς ὀλιγωρίας καὶ μικροψυχίας
θεὸν ἐδριζόμενον περιορῇ, καὶ μακροθυμίας ἐντεῦθεν καρ-
ποῦσθαι δόγμα.

Γ'. Τοῦ αὐτοῦ τρίτος κατὰ τοῦ κινδυνεύσαντος Ἀκινδύνου, δὲ ἔρχεται :
Βουλομένους ἡμᾶς σιωπᾶν, καὶ τὴν ἀπράγμονα καὶ φιλίην
ἐρημίαν καὶ ἡσυχίαν ἀσπάσασθαι καθ' ὅσον οἶόν τε . . . καὶ
τελευτῇ : Τίς γὰρ κοινωρία ὀρθοδόξων καὶ μὴ τοιούτων ; τίς δὲ
συμφώνησις Χριστῷ καὶ Βελίᾳ ;

Δ'. Τοῦ αὐτοῦ λόγος ἀντιθετικὸς πρὸς τοὺς βαρλααμίτας· ἐξηγῆται δὲ
καὶ τινα ῥητὰ τῶν ἁγίων Πατέρων κακῶς παρὰ τῶν βαρλααμιτῶν
καὶ ἁθίως νοούμενα.

Ἀρχεται μὲν ἀπὸ τῶν : Ἔθος τοῦτο παλαιόν ἐστι τοῖς ἀνθρώ-
ποις καὶ προσθετόμενον, τοῦ γενηρακότος ἐν αὐτοῖς λογι-
σμοῦ σφιδρῶς ἀντιποιεῖσθαι . . . λέγει δὲ : Ἰνα τὰ δοξαίᾳ αὐ-
τῶν συντρέψαντες, περιέλωμεν τὰ φροσώματα καὶ φροσώμα-
τα αὐτῶν.

Ε'. Τοῦ αὐτοῦ λόγος ἀντιθετικὸς εἰς τὸν τοῦ Γαβρᾶ λόγον, δι' οὗ κατα-
φέρεται οὗτος κατὰ τοῦ ἱεροῦ Γρηγορίου τοῦ τὰ θεῖα σοφοῦ Παλα-
μᾶ.—Ἀρχεται μὲν οὗτος ἀπὸ τῶν : Ὁ παρὼν ὁδός, δὲ καθ' ἡ-
μῶν τρόποιον φιλονεικεῖ . . . λέγει δὲ εἰς τὰ : Δὴ δέ σοι Χρύ-
σιος ἐπιτελεῖ γενέσθαι τῶν κρείττωνων, ἀφίγει τὰ χεῖρω
καὶ πόρρω θεοῦ ἵκοντα.

Σημ. α'. Πρὸς ἀνασκαπὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰακώβ ἐκτεθειμένων ὁ συγγραφεὺς
ἐκτίθησιν καὶ πολλὰ μέρη τοῦ ἐκδοθέντος τόμου ὑπὸ τῆς συνόδου τῆς ἀπο-
στασίας εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ.

ς'. Τοῦ αὐτοῦ λόγος ἀντιθετικὸς κατὰ τοῦ Ἀκινδύνου πρὸς τὸν πα-
τριάρχην κύρ Ἰωάννην, ὑπερασπίζοντα τὸν Ἀκινδυνον, καὶ τοὺς

ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας λέγοντας διώκοντα. Ἀρχεται δὲ: Ἄγε μὲν πολλὸς ὄχλος παταχόθεν περιρρεῖται σοι πραγμάτων... Τελευτῇ δὲ: Δὴν δ' αὐτοῖς ὁ Κέριος, τοῖς ἀγίοις ἡμῶν ἐπακολουθήσαι πατράσι καὶ διδασκάλοις, ἀποστόλοις τε καὶ προφήταις, καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ σὺν αὐτοῖς ἀξιοθῆναι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Σημ. 6. Ἐπειδὴ ὁ μέγας δομῆτικος Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, ὃς ἐγένετο εἰς αὐτοκράτωρ, δέκετο ἐθρικῶς πρὸς τὸν ὄσιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης, εἰ καὶ ὑπέγραψε τοὺς ἐκδοθέντας τύμους κατὰ Βασιλᾶν καὶ Ἀκινδύνου ὑπὸ τῶν εἰς τὸν περίθλαπτον ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας ἀθροισθεῖσιν ἁγίων συνόδων, παρῆθεν ὑπεράσπισιν αἰτα τῷ Ἀκινδύνῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ, καταδιώκων τοὺς ὀρθοδόξους, οὗ ἔνεκα σύνοδος ἡθροίσθη ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας τῷ 1347 ὑπὸ τῆς βασιλείας Ἀννης, ἥς τὰ πρακτικὰ ἐπεκύρωσε καὶ ὁ Καντακουζηνός Ἰωάννης γενόμενος αὐτοκράτωρ.

Ζ'. Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ἐν μοναχοῖς αἰδίσσιμον Σάββαν μαθητὴν χρηματίζοντα τοῦ Μεταξοπούλου ἐκείνου ἱερομονάχου κύρ Ἀθανασίου τοῦ γεγονότος Λαύρας ἡγουμένου περὶ τῆς αὐτῆς υποθέσεως ἦται κατὰ τοῦ Ἀκινδύνου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. — ἦτις ἀρχεται μὲν ἀπὸ τῶν: Εἰπε μοι τοῦ καλλίστου πράγματός καὶ ὁνόματός τῆς εὐσεβείας ὑπερηγοῶν καὶ προμαχῶν βίῳ παντί... Τελευτῇ δὲ εἰς τὰ: Πάντες γὰρ ὡσανεὶ ὑπογραφήν καὶ σφραγίδα ἤρῃσαντο ταύτην, τῶν προτέρων αὐτοῦ κακοδόξων γραμμάτων.

Σημ. γ. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην διηγείται τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου χειροτονίαν τοῦ Ἀκινδύνου εἰς ἱερέα, καὶ ὅσα κατὰ τῶν μοναχῶν ἐνήργη οὗτος, ὃν ἔλεγεν ἡ βασίλισσα Ἀννα, διότι ἐχειροτόνησεν ἄνδρα καθηρμένον ὑπὸ τῆς συνόδου ἐπρωστάτευσεν δὲ ἡ βασίλισσα τῶν μοναχῶν τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας.

Η'. Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῇ εἰς τὸν Ἅγιον ὄρος πρὸς Γρηγόριον τὸν οὕτω λεγόμενον Στραβολαγαδίτην ἐν τῇ Λαύρᾳ ὄντα. Ἀρχεται μὲν: Οὐδὲν θαυμαστόν οὐδὲ ξένον, εἰ καὶ νῦν τὰ αὐτοῦ πράττει δ' ὁ πονηρὸς δαίμων... Τελευτῇ δὲ: Εἴτις εὐαγγελίζεται ὑμῖν... ἀνάθεμα, καὶ πάντῃ γ' οἶμαι.

Θ'. Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῇ τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ τῷ Μετολίτῃ κυρίῳ Νικηφόρῳ. — ἥς ἡ ἀρχή: Πῦς ὅστις οὐκ φρενῶν εὖ ἤκων καὶ παιδείας, οὐχ αἰρεῖται τὸ ψεῦδος τῆς ἀληθείας... Τὸ δὲ τέλος: Ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους ἐκείθεν ἠρπάζειν πειρᾶσθαι πύσῃ θυνάμει· οὕτω γὰρ τὸ εὐλογον ἔχει.

Ι'. Τοῦ αὐτοῦ λύσις εἰς τὸ τίνας χάριν ἠυλόγηται καὶ ἡγίσται ἡ ἐδόμη των ἡμερῶν, αἱ δὲ λοιπαὶ αἱ πρὸ αὐτῆς των ἡμερῶν οὐδ' ἑμῶς.

Σημ. 8. Ἡ ὁμιλία αὕτη ἐστὶν ἡθικὴ καὶ οὐδὲν ἀναφέρει κατ' Ἀκινδύνου.

ΙΑ'. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ βήτην τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπὶ ἀνάγκῃ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον.

Σημ. 9. Αὕτη ἐστὶ μὲν ἡθικὴ, ἀλλ' ἔχει καὶ σχέσιν πρὸς τοὺς δογματικούς λόγους τοὺς κατὰ βαρλααμιτῶν, οὓς κατατάσσει μετὰ τῶν πρώτων αἰρεσιάρχων, Ἀρείου, Νεστορίου καὶ λοιπῶν, καὶ μετὰ τῶν τοῦ χριστιανισμοῦ διωκτῶν, Μαξιμίων, Μιχαηλίων, Αἰκινίων καὶ εἰς τινος ἄλλου.

ΙΒ'. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τινες μοναχοὺς ἰλθόντας ἐκ Κύπρου, καὶ ζητήσαντας ἀπλῶ λόγῳ μεθεῖν, τίνα τὰ παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν λεγόμενα.

Σημ. 5. Εἰς τοὺς μοναχοὺς τούτους ὁ συγγραφεὺς ἐξηγεῖται τὴν κακοδοσίαν τοῦ τι Βασιλᾶν καὶ Ἀκινδύνου ἀναγῶν ταύτην διὰ πλείστον μαρτυριῶν τῶν θείων πατέρων.

ΙΓ'. Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ἐν ἱερομονάχοις σοφὸν τὰ θεῖα ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ σεβάζειον κύριον Μιχαῖλον. — Ἀρχεται μὲν: Δι' οὐδὲν ἄλλο τοὺς θεῖους νόμους ὡς γ' οἶμαι εἰς ἀνθρώπους ἡ-

κεῖν... Τελευτῇ δὲ: σοφὸς ὢν, καὶ σοφὸς εἶναι διὰ βίου βουλόμενος.

Σημ. 5. Ὁ ἱερὸς Ματθαῖος, πρὸς ὃν ἐστάλη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, νομίζω ὅτι εἶναι ὁ Βλάσταρις, ὃς ἐκοσμεῖτο ἀρετῇ καὶ μαθήσει καὶ πολλοῖς προτερέμασι (Μελ. ἐκκλ. ἱστ. τόμ. Γ', σελ. 174).

Ἐπονται αἱ βιογραφίαι τοῦ ἁγίου Γρηγορίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τὸ εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης ἐγκώμιον.

Ἐν Κυδωνίαις, τῇ 4 ἰανουαρίου 1884.

Ὁ ἐκ τῆς ἱερᾶς μονῆς Παντοκράτορος

ἀρχιμ. ΔΑΝΙΗΛ ΣΤΕΡΓΙΔΗΣ.

Σημ. Ἐκκλ. ἀληθείας. Τὴν παρῶσαν διαιρηθὴν τοῦ ἡλλογίμου ἀρχιμανδρίτου κ. Δανιὴλ Στεργιδίου δημοσιεύοντες χάριτας αὐτῷ πλείστας ὅσας ὀφείλομεν, ἀνθ' ὧν ἐργάζεται πρὸς ἐκδόσιν τῆς καλλίστης βίβλου Ἰωσήφ τοῦ Καλοθέτου· παρέλιπε δ' ὁ φιλόπονος ἀρχιμανδρίτης ἕνα σημειώτῃ ὅτι τεμάχιόν τι ἐκ τῆς χειρογράφου ταύτης βίβλου ἐξέδωκεν ἐν τῷ Κλήπῳ Χαρίτων ὁ χαλκέντερος τοῦ Συναξαριστοῦ συγγραφεὺς Νικολόμης Νάξιος ὁ ἀγιορείτης, ὃς μέμνηται καὶ τοῦ εἰς Ἀνδρέαν Κρήτης ἐγκωμίου (βλ. Συναξαρ. 4 ἰουλίου). Εἰρήνηθω δ' ὅτι τὸν βίον Ἀθανασίου Κωνσταντινουπόλεως μετῆνεγκεν εἰς ἀπλὴν καὶ ῥηδαιζοῦσαν φράσιν Ἀγάπιος ὁ Λίνδος. Κεῖται οὗτος ἐν τῷ Νέφ Παραδείσῳ, ὃ δὲ τοῦ Γρηγορίου τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νικομηδείας ἀσκήσαντος μετηνέχθη εἰς τὸ ἀπλοῦν ἰδιῶμα ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου καὶ ἐξεδόθη ἐν τῷ Νέφ Ἐκλογίῳ.

ΠΑΥΛΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ

ΔΙΠΡΩΣΙΣ ΠΕΡΙ ΕΝΑΡΕΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Τὸ ἐπ' ὀνόματι Παύλου ἐπισκόπου Μονεμβασίας φερόμενον διήγημα, ὅπερ ἐκδίδωμι ὧδε μετεγγραφήν ἐκ χειρογράφου χαρτίου κώδικος τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἰδριῶν, ἀναφέρεται δ' εἰς γεγονὸς, ὅπερ ἄξιον ἐκρίθη ὑπὸ τοῦ γράψαντος· ἵνα μὴ καλυφθῇ τῷ τῆς λήθης πέπλῳ, γεγονὸς χοροστατοῦν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐρημικῆς ζωῆς τοῦ Ι' αἰῶνος, καὶ ἰδίᾳ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου, υἱοῦ Λέοντος τοῦ Σοροῦ καὶ γαμβροῦ ἐπὶ θυγατρὶ, τῇ Ἑλένῃ Ῥωμανοῦ Α' τοῦ Λακαπηνοῦ· ἐπομένως ὁ διοικητὴς περὶ οὗ οὗ γίνεται λόγος, ἔκμαζε μεταξύ τῶν ἐτῶν 911—959, ἀποσταλεὶς εἰς τὸ Ἀνατολικόν θέμα· ἤτοι τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ἐνθα καὶ τὸ σταθίον ἦν

4. α. Τὸ τοῖνον Ἀνατολικόν θέμα, ὡς νῦν ὀνομάζεται, ἐκ πέντε ἰθῶν τὴν ὅλην κατοικίαν ἔσχηκεν, ἀρχὴν γὰρ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς κοινοπόλεως τῆς ὀνομαζομένης Μηροῦ πεποιήται, καὶ Φρύγι Σκαλουτάριας, ἕως τοῦ Ἰκονίου· τὰς πρόσκεικα τῶν Ἰσχυρῶν τὰ πρὸς τὸν Ταύρον καλεῖται Λυκαονία· τὰ δὲ πρὸς θάλασσαν καὶ τὸν νότον, καὶ τὰ τοῦ καλουμένου Ψυρροῦ ὄρη καὶ ἕως αὐτῆς Ἀτταλείας, καλεῖται Πικρυλία, τὰ δὲ ἄνω καὶ μεσόγεια καλεῖται Πισσιδία· τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀκαίου καὶ μέγρι τοῦ Ἀμωρίου καλεῖται Φρυγία Καππαδοκίης· τὰ δὲ πρὸς θάλασσαν νεύοντα καὶ διορίζοντα τὴν Καρίαν, καλεῖται Λυκία. Ὅσα μὲν οὖν εἰσι μεσόγεια καὶ πρόσκεικα τῷ Ταύρῳ, καὶ διέκοντα μέγρι τῶν ὁρίων Καππαδοκίας καλεῖται Ἀνατολικὰ· μέρη γὰρ εἰσι τοῦ Ἀνατολικοῦ θέματος· ἐν.

τῶν ἀσκητικῶν ἀγωνισμῶν τῶν τριῶν ὁσίων γυναικῶν, ὧν τοὺς ἀγῶνας ὁ συγγραφεὺς στηλογραφεῖ.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν δυνάμεθα νὰ ἐρίτωμεν τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἔζη ὁ τοῦ μικροῦ τούτου συναξαρίου συγγραφεὺς. οὐ τὸ ὄνομα ἐν ἐτέροις χειρογράφοις εὗρον γραφόμενον Πέτρος Μονεμβασίας· ἡ σύγχυσις αὕτη γίνεται ἡμῖν ὁδηγὸς τις ἴσως ἐπὶ ἐν τισι λεπτομερέστερον τὰ περὶ Παύλου γνωσθῶσιν. Ὁ ἱερεὺς τῆς Μονεμβασίας ἐπίσκοπος Παῦλος ἀναφέρεται ἀπαξ παρὰ Φαβρικίω, ὡς γράφας τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τῆς ὁσίας Μάρθας, ἡγουμένης τοῦ ἐν Μονεμβασίᾳ μοναστηρίου τῆς ὑπερχίας Θεοτόκου, διότι τοῦ βίου τούτου ἀπόσπασμα ἐξεδόθη ἐλληνιστὶ καὶ λατινιστῶ.² Ἐν χειρογράφῳ τινι εὗρον αὐτὸν ἀναφερόμενον ὡς ἀδελφὸν Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ναυπλίου καὶ Ἀργούς τοῦ θαυματουργοῦ, ἐπειδὴ δ' ἐν ἀγίοις Πέτρος ἔχμασεν ὡς καὶ ἐχειροτονήθη ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Ἰταλοῦ (τοῦ Χρυσοβέργη;) συνάγω ἐτι ὁ Παῦλος ἔχμασεν ἐν τέλει τῆς ἱ' ἐκατονταετηρίδος.

Οὐδὲν ἕτερον γινώσκωμεν ἐκ τῶν παλαιότερων περὶ Παύλου· ἐκ τῶν συγχρόνων ἐμνήσθη αὐτοῦ ὁ φιλόπονος συγγραφεὺς τῆς περὶ Μονεμβασίας ἱστορικῆς διατριβῆς κ. Κ. Ν. Παπαμιχαλόπουλος, ἐν ᾧ τόπῳ γράφει περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Χρυσοφάντισσης Παναχίας, ἐκδιδοῦς παλαιὸν τι χειρόγραφον³, ἐν ᾧ ὁ Παῦλος Μονεμβασίας ὀνομαζέται «ἅγιος Παῦλος», ἀλλ' ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ τάσσεται τῷ 1600. Ὁ φιλοπονώτατος ἐκδότης τῆς Μεσαιωνικῆς βιβλιοθήκης Κ. Ν. Σάββας γράφει περὶ τοῦ Μονεμβασίας Ἱεροθέου, τοῦ φίλου Ἱερεμίου Β' τοῦ Τραπεζοῦ σημειοῖ ἐτι μετὰ τὸν Ἱερόθεον, ἀκμάσαντα ἐν τέλει τοῦ 15' αἰῶνος φαίνεται μητροπολίτης Μονεμβασίας γενόμενος ὁ Λεόντιος, ὁ τῇ 9 μαρτίου 1606 καθαιρεθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ῥαφαὴλ Β', μεθ' ὃν ἐγένετο ὁ Ἰωάσαφ, μεθ' ὃν αὖθις ὁ Λεόντιος, εἴτα δὲ Γερμανός, (1611) Ἀχιλλεῖος, (1616) Μητροφάνης, (1620;) Νεόφυτος, (1627—1694) Σωφρόνιος⁴. Τινὰς τῶν μητροπολιτῶν τῆς Μονεμβασίας ἐσημείωσε καὶ ὁ τὰ παρόντα γράφων⁵. Ὑπονοῶ ἐτι ὁ τὸ παρὰ

παῦλα τοῖνον τὸ τοῦ Ἀνατολικοῦ θείματος ἐστὶ πέραις, ἀρχὴν μὲν ἔχον ἀπὸ τοῦ Μηροῦ, ἣ ἐστὶ τέλος τοῦ Ὀφικίου· τεμαχίζον δὲ μέχρι τῶν ὁρίων Ἰσχυρίας πρὸς μῆκος· πρὸς δὲ πλάτος ἔχει μὲν ἐξ ἀριστερῶν μέρη τινὰ τοῦ Βουκελλάριου καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς Καππαδοκίας· πρὸς δὲ δεξιὰν τὴν τε Ἰσχυρίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν μερῶν τοῦ Κιβυρραϊώτου». Anselmi Banduri Imperium Orientale κατὰ τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐκδοσιν τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν. 1729 τελ. 2—3.

2. Fabricii Biblioth. Gr. εκδ. Harles. τόμ. 1', σελ. 288.

3. Κ. Ν. Παπαμιχαλόπουλου πολιτορικῆ καὶ ἔθνομαι τῆς Μονεμβασίας. Ἀθήνησι 1874 σελ. 58 καὶ 94. Τὸ ὑπὸ Παπαμιχαλόπουλου ἐκδοθὲν τεμάχιον «θαύμα, ὅπου ἐτέλεσεν αὕτη ἡ ἁγία Θεοτόκος, γεγραμμένον εἰς ἓξ βιβλίον ἀπὸ τὸν μητροπολίτην Μονεμβασίας Ἰβρίν Παῦλον ἀναφέρει Μάρθαν ἡγουμένην, ἥς τοῦ βίου γίνεται μνεία παρὰ Φαβρικίω, παραπεμποντι εἰς Acta Sanctorum τῆς 24 μαΐου τόμ. Ε', σελ. 431. Ἐνθα περὶ Μάρθας ἐξεδόθη τεμάχιον ὑπὸ Corn Ianningi.

4. Κ. Ν. Σάββας Μεσαιων. βιβλ. τόμ. Γ', προλγμ. σελ. ιζ', ἔνθα τὸ παρὰ Σάββα φερόμενον ἔτος τῆς καθαιρέσεως τοῦ Λεοντίου διορθώται εἰς 1604.

Κ. Ν. Παπαμιχαλόπουλου χειρόγραφον γράφας ἔτραλε σημειώσας 1600, ἀντὶ 1006, ἢ μόνον 1000. Διότι ὁ Παῦλος ἀναφέρει διοικητὰς καὶ αὐτοκράτορας βυζαντινοὺς, ῥητῶς δὲ θέματα τοῦ κράτους τούτου καὶ ἐριστικώτερον γαμβρὸν Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος· οὐδεμία ἄρα μένει ἀμφιβολία ὅτι ἦν μικρὸν μεταγενέστερος τοῦ γεγονότος, ἔπερ ἐν τῷ ἐκδιδομένῳ τούτῳ ὑπομνήματι ἀρηγείται.

Πέτρος ἀρχιεπίσκοπος Ἀργούς ἀναφέρεται τρίς ἐν τῷ Συναξαριστῇ, τῇ 3 ἰανουαρίου, 3 μαΐου καὶ 27 μαρτίου, ὁ δ' αἰδιδίμος Νικοδήμης νομίζει ἐτι αὐτὸς οὗτός ἐστιν ὁ καὶ Σημειοφόρος καλούμενος, καίπερ δὲ σιωπῶντος τοῦ Νικοδήμου περὶ τῆς περγῆς, ἐξ ἧς ἀρύεται τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ ὁσίου Πέτρου, γνωστὴ ἐστὶν ἀκολουθεῖ τις αὐτοῦ, ἐκδεδομένη τῷ 1729, ἐξ ἧς ἀρύομαι τὰς περὶ Πέτρου πληροφορίας· ἦν οὗτος βυζάντιος τὴν πατρίδα, ἔχων ἀδελφόν, ὡς λέγει ὁ Νικοδήμος, Παῦλον, ὃν ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Ἰταλὸς ἐχειροτόνησεν ἀρχιερεῖα τῶν Κορινθίων, ὅψ' οὗ ὁ Πέτρος ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Ἀργούς καὶ Ναυπλίου, κατ' ἀφῆσιν τῶν κατοίκων. Ἀγνωστον ὁπόθεν ἤρυστο τὰς περὶ Πέτρου πληροφορίας ὁ Νικοδήμος· ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ὁμῳ αὐτοῦ ἀκολουθεῖ Παῦλος καὶ Διονύσιος οἱ παρὰ Νικοδήμῳ ἀδελφοὶ τοῦ Πέτρου γραφόμενοι φέρονται μόνον ἄνδρες ἅγιοι, ἐναρέτου βίου, παρ' οἷς προσελθὼν ὁ Πέτρος ἐκάρη μοναχός, εἰς τὰ μυστήρια μυηθεὶς τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας. Ἀναφέρεται ἀνὴρ ὁ Πέτρος πεπαιδευμένος, καὶ τῆς παιδείας αὐτοῦ μνημεῖον κεῖται λόγος εἰς τοὺς ἁγίους Κοσμάν καὶ Δαμιανόν, σημειούμενος παρὰ τε Φαβρικίῳ καὶ παρὰ Cave, τάττοντι αὐτὸν εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς συγγραφείς, ὧν ὁ τῆς ἀκμῆς αἰὼν ἄγνωστος⁶. Νεκτάριος ὁ Ἱεροσολύμων καλεῖ Θεοδόσιον μητροπολίτην Κορίνθου τὸν ἀδελφόν Πέτρου τοῦ Κορίνθου⁷. Ἐπίσημός τις ἐπίσκοπος Μονεμβασίας ἀναφέρεται ἐν βίῳ Μελετίου τοῦ Νέου, (ἐπὶ Κωνσταντίνου Ζ').

Ἐκ τῆς ἀσφαλείας ταύτης ἡ μάλλον τῆς συγγύσεως τῶν ὀνομάτων προάγομαι νὰ πιστεύωμ τὸ ἐν χειρογράφοις ἀνγνωσθὲν μοι ὅτι Παῦλος ὁ Μονεμβασίας ἦν ἀδελφός

5. βλ. Μνημεῖα μεσαιων. ἑλλήν. ποιήσεων ἐν Ἐκκλ. ἀληθείᾳ τόμ. Γ' σελ. 201—205. Ἐνθα ἀναφέρονται μητροπολίτη Μονεμβασίας Ἱερεμίας καὶ Μητροφάνης.

6. Νικοδήμου Συναξαριστῆς. 3 μαΐου. μίτηθι Ἀκολουθίαν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ἀργούς καὶ Ναυπλίου τοῦ θαυματουργοῦ. Ἐτυπώθη ἀναλλώμασι sic) μὲν τοῦ χρησιμωτάτου κυρίου κυρίου Γεωργίου Μάρκου Ζωγράφου, συνδρομῇ δὲ τοῦ χρησιμωτάτου καὶ ἐκλαμπροτάτου κόμητος κυρίου κυρίου Νικολάου Ταζωνίτη τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐνετίησιν πψκθ'. παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων· σελίδες 22.

7. αὐτόθι, σελ. 214, καὶ τόμ. ΙΑ', σελ. 336.

8. Cave dissertationes tres· ἡ Α' de scriptoribus ecclesiasticis incertae aetatis· Γενεύῃ 1699 σελ. 14 ἐν λξ. Petrus.

9. Ἐπιστολὴ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου πρὸς Πέτρον τὸν Εὐλαίριον περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἡγίων τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Εκκλησίας καὶ τῶν γεινομένων ἐν αὐτῇ θανάτων· ἐκδιδομένη, ἔνθ' ἐπρωτὸν ἐπὶ Ἀνδρέου Κορομηλῆ. Ἀθήνησι 1844, σελ. 22 ἐνθ' ἀρτεται ἐκ τῶν Νεκταρίου Ἱεροσολύμων ἀντιρρητικῶν.

Πέτρου τοῦ Ναυπλίου καὶ Ἀργούς, ἀμρότεροι δ' ἤκμασαν ἐν τέλει τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος, ἡ ἴσως ἐν ἀρχαῖς τῆς ἐπισώσης ΙΑ'. Περὶ δὲ τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ ἰταλοῦ ἐπικαλούμενου οὐδὲν γινώσκω, νομίζων ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χρυσοδέργης ἐπικαλούμενος· τὸ παρὰ Νικοδήμου συναξάριον καλεῖ αὐτὸν οὕτως· ἡ δὲ ἰδιαιτέρα ἀκολουθία ἀπλῶς ἀναφέρει ἀρχιερεῖα Νικόλαον. Σημειῶ ὅτι τῇ 4 ἰουνίου ἐορτάζεται ἕτερος ἅγιος, ἀρχιερεὺς Κορίνθου ὁ Ἀθανάσιος «ὃς κεκοίμηται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς βασιλείας Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, ἐν ἔτει 937» σύγχρονος ὑπάρχων, ὡς βλέπομεν τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου. Σύγχρονοι ἦσαν καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι, οὗς τεσσότον ἐθαυμάσιωσεν ὁ Θεός, τῇ μετὰ τὸ σχίσμα ὁρθοδόξῳ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, πρὸς φέμωσιν τῶν γλωσσολογούντων σχισματικῶν δοῦς τὸν ἱερὸν ἔθμον τῶν ἐναρέτων τούτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, εἰς τεκμήριον, ὡς ὁ κλεινὸς Εὐγένιος· ὁ Βούλγαρις γράφει¹⁰ περιφανὲς καὶ αὐτόπιστον «τοῦ ταύτην εἶναι τὴν ἀληθινὴν Ἐκκλησίαν, ἀφ' ἧς ὁρθῶς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἐπικαλούμενης οὐδὲ ἡ τοῦ θαυματουργεῖν ἐξέλιπέ ποτε χάρις καὶ δύναμις».

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ

Διηγῆτατο διοικητὴς λέγων· ὅτι τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ βασιλέως, γαμβροῦ δὲ Ῥωμανοῦ βασιλέως τοῦ Γέροντος ἀπεστάλη διοικητὴς εἰς τὸ ἀνατολικόν· καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον λαβεῖν τὸ ὑφειλόμενον τέλος τοῦ δημοσίου. Θέρους δὲ ὄντος ἐξῆλθεν ὁ ἡγούμενος σὺν τοῖς μοναχοῖς εἰς ἀπάντησίν μου καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ἐκαθίσταμεν ἐν τῇ αὐλῇ· ὑπῆρχον δὲ ἐκεῖσε δένδρα πεπληρωμένα καρπῶν. Καθεζομένους δὲ ἡμῶν καὶ ὁμιλούντων, ἤρχοντο ὄρνεα καὶ ἐκλανον κλάδους ἐκ τῶν δένδρων καὶ ἤρπαζον αὐτὰ μετὰ τῶν καρπῶν καὶ ἀπῆρχοντο ὀξέως ἱπτάμενα. Ἰδὼν οὖν ἐγὼ τοῦτο τὸ παράδοξον θαῦμα ἡρώτων τοὺς μοναχοὺς, πῶς οὐκ ἐσθίουσιν τὰ ὄρνεα τοὺς καρπούς; ἀλλ' αἰρουσιν αὐτὰ μετὰ τῶν κλάδων; οἱ δὲ ἀπεκρίναντο· ὅτι σήμερον ἐνδέκατος χρόνος ἐστὶ καὶ οὕτω κατὰ καιρὸν ποιοῦσι τὰ ὄρνεα· ἐγὼ δὲ εἶπον, καὶ τί ἐστι τοῦτο; ἀπεκρίναντο δὲ οἱ μοναχοὶ ὅτι οὐδὲν γινώσκωμεν, καὶ ἀποροῦμέν· τί ἐστὶ τοῦτο. Ἐγὼ δὲ, ὡς ὑπὸ Θεοῦ ὁδηγηθεὶς, εἶπον αὐτοῖς· γινώσκετε εἰς μοναχοὺς τινὰς ὄντας ἐν ὅρεσι ταῦτα ἀποκομίζουσι τὰ ὄρνεα τοὺς καρπούς τούτους· ἐγὼ δὲ μου λαλοῦντος, ἰδοὺ κόραξ ἐλθὼν ἀφείλετο κλάδον ἀπὸ τοῦ δένδρου σὺν τῷ καρπῷ αὐτοῦ, καὶ εἶπον τῷ ἡγουμένῳ σὺν τοῖς μοναχοῖς, ἀκολουθήσατέ μοι· αὐτῶν δὲ μετὰ σπουδῆς ἀκολουθούντων μοι, ἵπτατο ὁ κόραξ ὑπερβὴν ἡσυχῶς βασιτάζων τὸν κλάδον, τείνων τὰς πτέρυγας αὐτοῦ καὶ κνηθόμενος. Ἀνερχομένων δὲ ἡμῶν εἰς τὸν βουνόν καὶ ἐγγιζόντων αὐτόν, αὐτὸς ἤρε τὸν κλάδον καὶ ἀνελθὼν εἰς ὕψος κατήλθεν εἰς φάραγγά τινα, καὶ καταλείψας τὸν κλάδον ἐκεῖνον ἀνῆλθεν μηδὲν βασιτάζων

καὶ ὑπεχώρησε κρίζων· ἀπελθόντων δὲ ἡμῶν εἰς τὴν ἀκρόρειαν τῆς πέτρας καὶ τοῦ κρημενοῦ ἐκείνου, ἐνθα εἰδομεν τὸν κόρακα κατελθόντα, καὶ ἐρρίψαμεν λίθους, ἀπεκρίθησάν τινες λέγοντες· ἐάν ἐστε χριστιανοί, μὴ ἀποκτείνετε ἡμᾶς· ῥίψατε τρεῖς χιτῶνας ὅτι γυμνοὶ ἐσμὲν, καὶ τότε προκαταντών τῆς τοῦ ὄρους ἐλθόντες εὐρήσετε ὁδὸν μικρὰν δύσβατον καὶ δι' αὐτῆς ἐλθεῖν ἔχετε πρὸς ἡμᾶς. Ἀκουσάντων δὲ ἡμῶν, τρεῖς μοναχοὶ ἀπεδύθησαν παρευθὺς τοὺς ἐκυτῶν χιτῶνας, καὶ λίθοις τούτους εἰλίσσαντες ἐρρίψαν πρὸς αὐτάς· ἡμεῖς δὲ, καθὼς διετῆχοντο, κατελθόντες ἀπὸ τοῦ ὄρους εὗρομεν τὴν ὁδὸν ἐκείνην τὴν δύσβατον, καὶ μόλις διελθόντες εὗρομεν αὐτήν. Θεωροῦμεν, καὶ ἰδοὺ τρεῖς γυναικες, αἵτινες ἡμᾶς θεοσάμεναι ἀπήντησαν καὶ προσεκύνησαν ἐπὶ τὴν γῆν· προσκυνησάντων δὲ ἡμῶν καὶ εὐχαρίων ἐκαθέσθημεν, ἐκάθιστε δὲ καὶ μία ἐξ αὐτῶν, αἱ δὲ ἄλλαι παρεστῆκεισαν. Τότε ὁ ἡγούμενος πρὸς τὴν καθεζομένην εἶπε· πόθεν εἶ, κυρία μου μήτερ, καὶ πῶς ἦλθες ἐνταῦθα· ἡ δὲ εἶπεν· ἐγὼ, πάτερ, ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἤμην, ἔχων (!) δὲ ἄνδρα πρωτοσπαθῆριον. καὶ τούτου τελευτήσαντος, νέου ὑπάρχοντος καὶ αὐτῇ νέα ὑπάρχοντα ἑτῶν εἴκοσι δύο, καὶ δορυμένης τὴν τε χρεῖαν καὶ ἀτεκνίαν μου, μεθ' ἡμέρας τινὰς τὰ περὶ ἐμοῦ ἀκηκόως τι, τῶν μεγιστάνων τῶν πολλὰ δυναμένων καὶ ὑπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐχθροῦ διόλου ἐνοχληθεὶς ἀπέστειλε τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ ἀρπάσαι με βίβ· ἐμοῦ δὲ πρεπόντως ἀπολογησάμενης, αὐτοὶ ἀπῆλθον ἀπρακτοὶ φάσκοντες ὅτι τὴν αὐρίον ἔκειν πρὸς με καὶ μὴ βουλομένην ἐπαπειλούμενοι ἐπαγγχεῖν πρὸς τὸν ἐκυτὸν δεσπότην. Διὰ δὲ τῆς νυκτὸς φέβῳ συτρεθείσα ἐπεκαλούμην τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν δοῦνάι με λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, καὶ ἵνα ἀποστήσῃ ἀπ' ἐμοῦ τὸν τοιοῦτον πονηρὸν ἄνθρωπον, βουλούμενον σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι φθεῖραι. Ἐσπεφάμην οὖν, εἰ ἐλθουσιν οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, ἀπολογίαν ἀρμόδιον δοῦναι τοῦ μὴ καταναγκάσαι με· ἐλθόντων δὲ ἐπὶ τὴν αὐρίον καὶ καταναγκάζοντων μοι εἶπον αὐτοῖς· ὦ κύριοι μου, μὴ γὰρ σὺ χαίρω καὶ γὰρ ἐλθεῖν πρὸς τὸν ὑμῖν ὑπερῶτερον ἐνδόξοτατον κύριον· ἀλλ' ἐστὶ μοι πάθος γαλήπιν καὶ ἰατρειοῦμαι, μακροθυμήσατε οὖν ἕως ἂν θεραπευθῶ, καὶ τότε ἀπέρχομαι πρὸς αὐτὸν μετὰ προθυμίας, ὡς νομίζω, ἕως τεσσαράκοντα ἡμερῶν ὑγιαίνω. Τοῦτο ἀκούσαντες ἀπῆλθον λέγοντες· ὅτι ἐάν ἐστιν ἕως τεσσαράκοντα ἡμερῶν ὁ δεσπότης ἡμῶν ἐκδέχεται. Εὐθύς οὖν μετὰ τὸ ὑποχωρῆσαι αὐτοῦς, τοὺς οἰκέτας πάντας τοὺς ὑπ' ἐμὲ ἡλευθέρωτα, δεδωκώς αὐτοῖς λεγάτα. καὶ ἀπέλυσά αὐτούς καὶ οὐ κατέστρεψεν ἐξ αὐτῶν, εἰμὲ τὰς δύο θεραπευσάσας ταύτας, ὡς βλέπετε, ὡς σκύτως καὶ τὴν οὐσίαν μου πᾶσαν τὴν κινητὴν χήρις καὶ ὀρφανοῖς καὶ πτωχοῖς διένειμα καὶ προσκαλεστέμην φιλόχριστόν τινα συγγενὴ μου καὶ ὅρκους ὀρκοδεσπότης κατέκρινα αὐτόν. ἵνα πωλήσῃ τὰ πράγματα μου καὶ διανεμήτῃ τοῖς πτωχοῖς. Ἀμέριμος οὖν γενομένη πάσης τῆς ἐμῆς περιουσίας, νυκτὸς ἀραμένη μου ταύτας τὰς δύο ἀδελφὰς εἰσῆλθον ἐν πλοίῳ μετ' αὐτῶν, καὶ ὑπὸ Θεοῦ

10. αὐτόθι, σελ. 33.

ὁδηγούμενοι ἤλθομεν εἰς τὸν τόπον τοῦτον· καὶ ἰδοὺ ἐνδέκτος χρόνος ἐστίν, καὶ ἄνθρωπον οὐχ ἐωράκαμεν, εἰμὴ ὑμᾶς σήμερον· τὰ δὲ ἱμάτια ἡμῶν τῷ χρόνῳ διαρρύνετα δεδαπάνηται. Ταῦτα ἀκηκῶς ὁ ἡγούμενος εἶπε πρὸς αὐτήν· πόθεν οὖν κυρία μου εἶχετε τὴν ὑμετέραν τροφήν, ἥ δὲ ἀπεκρίνατο· ὁ ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς ὁ θρέψας ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη φυγάδα λαόν, αὐτὴς τὴν ἡμετέραν τροφήν τῶν ἀναζίων ἡμῶν πέμπει· κατὰ γὰρ ἐνιαυτὸν τῇ αὐτοῦ βουλήσει τὰ ὄρνεα φέρουσιν ἡμῖν παντοίας ὀπώρας· οὐ μόνον τὰ πρὸς τὴν χρείαν συντελοῦντα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν, οὐ μόνον τούτου, ἀλλὰ καὶ γυμνάς οὐσας ἡμᾶς σκέπει καὶ θάλπει τῇ αὐτοῦ χάριτι, ἵνα μὴ τῷ χειμῶνι κρύους ὀπανώμεθα μήτε τῷ ἥρει κήσωνος, καὶ ἐμὲν ἐνθάδε, ὡς ἐν παραδείσῳ [σου] τρυφῇ συναυλιζόμενοι, ἀκαταπαύστως ὕμνοις δοξάζουσαι τὸ πανάγιον ὄνομα τῆς ὑπερουσίας καὶ παναγίας τριάδος, πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. Ταῦτα ἀκηκοῦσιν ἡμῶν καὶ θαυμάζοντων, εἶπε πρὸς αὐτήν ὁ ἡγούμενος· εἰ κελεύεις, κυρία, ἵνα ἀποστείλω ἀδελφὸν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἀγαγεῖν χρείας ὅπως γευσώμεθα μεθ' ἡμῶν; ἡ δὲ ἀπεκρίθη· εἰ θέλεις τοῦτο ποιῆσαι, πρόσταξον ἵνα καὶ ὁ πρεσβύτερος τῆς μονῆς ἔλθῃ ἐνθάδε καὶ προσενέγκῃ τὴν ἀνάμικτον θυσίαν κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὅπως μέτεχοι γενώμεθα τῶν ἀχράντων καὶ ζωποίων αὐτοῦ μυστηρίων Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὁπότε γὰρ ὑπεχωρήσαμεν τῆς πόλει, οὐκ ἠξιώθημεν μεταστῆναι τῶν τοιούτων ἁγιασμάτων. Ταῦτα ἐνωτισθεὶς ὁ ἡγούμενος ἀπέστειλε μοναχὸν εἰς τὸ μοναστήριον, ἦνεγκε τὸν πρεσβύτερον καὶ τὰς χρείας· ἐλθόντος δὲ τοῦ ἱερέως καὶ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐκτελέσαντος, καὶ κοινωνησάντων τῶν ἀχράντων μυστηρίων αὐτῆς τε καὶ τῶν αὐτῆς θεραπαίνων· καὶ γευσάμενων αὐτῶν μετὰ τῶν μοναχῶν, εἶπεν ἡ μακαρία πρὸς τὸν ἡγούμενον· παρκαλῶ, πάτερ, τὴν σὴν ἁγιωσύνην, προσμεῖναι ἐνθάδε ἡμέρας τρεῖς· ἐπὶ τὴν αὐριον ἔωθεν ἡ μακαρία ἀναστᾶσα καὶ ἐκτείνασα τὰς χεῖρας πρὸς Κύριον μετέστη· τὴν δὲ αὐτῆς [ἐσίαν] δάκρυσι καὶ ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις κηδεύσαντες καὶ ταφῇ παραδόντες· ἐπὶ τὴν αὐριον καὶ ἡ ἑτέρα μετέστη πρὸς Κύριον ὡσαύτως καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετέστη καὶ ἡ ἄλλη· καὶ ταύτας κηδεύσαντες καὶ ταφῇ παραδόντες ὑπεστρέψαμεν ὕμνουντες Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν ποιοῦντα θαυμαστά καὶ παράδοξα, ὧν οὐκ ἐστιν ἀριθμὸς. Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ ὙΨΗΛΑΝΤΟΥ

Συνέχειαν τῆς διατριβῆς μου, ἥς τίτλον ἔταξα αἰ τεσσαρες πατριάρχαι» τάττω τεμάχιον ἀνεκδότου συγγράμματος τοῦ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν χρόνων γράφου Ἀθηναίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου· ἐστὶ τοῦτο κατὰ τὸν τῶν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Μήτροφανους ἄχρι

τοῦ Σισινίου Β' πατριαρχῶν τῆς νέας Ῥώμης, ἀποτεθῶν· ρισμένος ὑπ' ἀριθμὸν ΣΝΘ', ἐκ σελίδων 168, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν ἀγίῳ ὄρει Ἀθῶν ἱερᾶς μεγίστης βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου. Ὁ κατάλογος οὗτος γράφεται ὡς τις ἐπιστολιμαία διατριβή, ἐπιστελλομένη Ματθαίῳ πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας, τῷ ἐκ τῆς νήσου Ἀνδρου, εἰς δὲ προσφωνεῖ καὶ τὸ Ε' βιβλίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ καὶ πολιτικῶν¹. Εἰς τὸν Ματθαῖον ἔτρεφε μεγίστην εὐλάβειαν ὁ Κομνηνός, ἐπαίνοις αὐτὸς τε καθὼς καὶ ὁ Δαπόντες στέφων τὸν ἱερὸν ἄνδρα, οὗ βιογραφίαν ἐκτενεστάτην ἐκδοσμένην ἔξουσιν ἐντὸς μικροῦ οἱ φιλόστορες. Ἐκ ταύτης γενήσεται καταφανὲς ὅτι ἄξιός ἦν ὁ Ματθαῖος πάσης τιμῆς καὶ εὐλαβείας, πολλὰ μοχθήσας ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους· ἀνθ' οὗ ἐτύγγανε τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ σεβασμοῦ λογάδων ἐπιφανῶν ἐκ τε τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ.

Ὁ Κομνηνός, ἂν μὴ ἀπατώμαι, οὐδαμῶς ποιεῖται μνείαν τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ τούτου, ἀλλ' ὅ,τι γράφει ἐν τέλει τοῦ πατριαρχικοῦ καταλόγου, τῷ Ματθαίῳ ἐπιστελλῶν, τὸ αὐτὸ γράφει καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Ε' βιβλίου τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ καὶ πολιτικῶν, περὶ Λατίνων ὄντος τοῦ λόγου. Ἐκδοθήσεται δέ ποτε καὶ ὁ πατριαρχικὸς οὗτος κατάλογος ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς χρονικοῖς μου μετ' ἄλλων πολλῶν, τοῦ τε Κυρίλλου Λαυριώτου, τοῦ Παγκρατίου Δημάρου καὶ τινων ἐπιστολῶν, ἰδιωτικῶν μὲν, ἀνταλλαγεῖσιν δὲ μεταξὺ ἡγεμόνων καὶ πατριαρχῶν καὶ ἀρχιερέων. Ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲ, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς διατριβῆς «τέσσαρες πατριάρχαι» δέον ἵνα προταχθῶσι τινε, ἀπαραίτητα διὰ τὸ θέμα τοῦτο.

Ὁ πατριαρχικὸς κατάλογος τοῦ Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου ἐστὶν ὁ πέμπτος τῶν ἐν τῷ ΙΗ' αἰῶνι γραφέντων, μετὰ τοὺς πατριαρχικοὺς καταλόγους τοῦ Κυρίλλου Λαυριώτου, τοῦ Γεωργίου Ζαβίρα καὶ τοῦ Παγκρατίου Δημέρου· περὶ ἑξῆς ὅτι μόλις ἐν τῷ ΙΘ' αἰῶνι ἔχομεν εἰδικὸν κατάλογον τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως τὸν ὑπὸ Ζαχαρίου Μαθῆ, χειραγωγούτου; Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, γραφέντα καὶ ἐκδοθέντα. Σημειώσις δὲ τις περὶ τῶν ἔμοι γε γούν γνωστῶν καταλόγων τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἐστὶ αἰονεὶ τις πρόλογος εἰς τὸ ἐκδιδόμενον σήμερον τεμάχιον, ἐν ἀπεκδέχομαι ἵνα συμπληρωσῇ φιλίστῳ ὁμογενεῖ, πρὶν ἢ ἀρξῇται ἡ ἐκτύπωσις τῶν πατριαρχικῶν πινάκων μου.

Καθόσον γινώσκω ἀρχαιότερος κατάλογος τοιοῦτος ἐστὶν ὁ γραφεὶς ὑπὸ Δωροθέου ἐπισκόπου Τύρου.

Δωροθέος ὁ ἱερομάρτυς ἤκμασε κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖν τοῦ Δ' αἰῶνος, ἐπίσκοπος γενόμενος Τύρου, ἡ κατ' ἄλλους πρεσβύτερος, ἀπὲρ Διοκλητιανοῦ πολλὰ κακοπαθήσας—ὡς ὁ Θεοφάνης γράφει²—καὶ ἐξορίας καὶ βάσανα ὑπομείνας

1. Κομνηνοῦ τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν προλγ. σελ. κγ'.

2. Θεοφάνους χρονογραφία σελ. 15 τῆς ἐν Βενετῇ ἐκδόσεως τοῦ 1729, ἴδε καὶ σελ. 32 «Δωροθέον τε τὸν πολὺ ἐθλον ἐπίσκοπον Τύρου, τὸν πολλὰς ἱστορίας γράψαντα ἐκκλησιαστικῶς, καὶ ἐν λόγοις διαπρί-

πλείστα συγγράμματα καταλιπὼν ῥωμαϊκὰ καὶ ἑλληνικὰ, ὡς ἀμφοτέρων γλωσσῶν ἐμπειρότατος καὶ πολυύστωρ δι' εὐφυΐαν γενόμενος. Οὗτος ἀκριβῶς καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων τοῦ Βυζαντίου καὶ ἄλλων πολλῶν τόπων διεξήλθεν. Αὐτὸς ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἐν τῇ συνόδῳ εὐρεθεὶς, καταλαβὼν τὴν ἰδίαν παροικίαν διήρκεισε μέχρις Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου· καὶ ἐπειδήπερ οὐ προφανῶς ἀλλὰ κρυπτῶς διὰ τῶν ἀργόντων ὁ μακρὸς ἀνὴρ εἰς τοὺς χριστιανούς παροίνοι, πάλιν ὁ μακάριος Δωρόθεος κατέλαβε τὴν Ὀδυσσόπολιν, ἐνθα καὶ συσχεθεὶς ὑπὸ τῶν ἀργόντων Ἰουλιανοῦ, καὶ πολλοῦς ὑπομείνας αἰκισμούς, ἐν βαθυτάτῳ γήρει, διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, ταῖς βασάνοις ἐναπέθανεν ἑκατὸν ἑπτὰ ἡδὲ τυγχάνων ἔτων». Ὁ ἱερός ἱστοριογράφος ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Λικινίου κατέλιπε τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ τὴν Τύρον, ἀπελθὼν εἰς Ὀδυσσόπολιν³, ἣν ὁ ὁσίας μνήμης Νικόδημος μετέδραλεν εἰς Δυσσόπολιν⁴. ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μετέβη πάλιν εἰς τὴν παροικίαν αὐτοῦ, ἣν διετέλεσε ποιμαίνων μέχρις Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, ὅτε τὸ δεύτερον αὐτὴν καταλιπὼν ἐπεσκέψατο καὶ πάλιν τὴν Ὀδυσσόπολιν· ἐνθα τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσατο· κακῶς ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας γράφει τὴν Ὀδυσσόπολιν ἔδρασαν. Ὁ Δωρόθεος ἀποθανὼν ἐν τοῖς βασάνοις τῇ 5 ἰουνίου 361, κατὰ τὸ ἡμέτερον ἐκκλησιαστικὸν ἡμερολόγιον, (362) 15 δὲ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς 362 κατὰ τὸ μαρτυρολόγιον τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, ἐν ἡλικίᾳ ἑκατὸν ἑπτὰ ἔτων, ἐγεννήθη τῷ 255 ἢ 254. Ἦν εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς, ἣν ἐξέμαθεν ἐν Ῥώμῃ, ἀνὴρ ὦν ἀγχίνους καὶ φιλομαθής. Τὰ περὶ αὐτοῦ ὁ φιλόστωρ ἀναγνώστης εὐρήσει πλατύτερον ἐκτιθέμενα παρὰ Καβέω, Οὐδίνῳ, Φαβρικίῳ, Δουπίνῳ, Βελλαρμίνῳ, Θεοφάνει, Νικηφόρῳ, Καλλίστῳ, Νικοδήμῳ, καὶ Κοντογόνῳ⁵, κακῶς καὶ τούτου τὴν Ὀδυσσόπολιν Ὀδύσειαν γράψαντος.

ποντα, τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ὁμολογητὴν γεγονότα, καὶ αὐτὸς ἐπὶ Λικινίου ἐν γῇ φθίοντα βραβεῖ, ἐν τῷ δευτέρῳ χρόνῳ τοῦ Παραβάτου (δηλ. 362 οἱ τούτου ἔργοντες ἐν Ὀδυσσόπολιν τοῦτον εὐρόντες ἰδίασαντα, πολλοὺς αἰκισμούς διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἱπάρχοντες, αὐτὸν ρξ' χρόνων ὑπάρχοντα».

3. Ὀδυσσόπολις οὐκ εὐρήται παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ, ἀλλ' Ὀδυσσό· οὔτε Δυσσόπολις· εὐρήται δὲ παρὰ Σκύλακι τῷ Καρυανδεῖ Ὀδυσσόπολις, Κίλλατις—Ὀδυσσόπολις, Κίλλατις—, ἣν ὡς παρατηρεῖ ὁ σοφὸς ἐκδότης τοῦ παραρτήματος τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἐκκλησίων γεωγράφων, ὁ μὲν Στέφανος καὶ ὁ Στράβων γράφουσι· Κίλλατις, ὁ δὲ Πτολεμαῖος καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης Καλλάτις. βλ. Miller Supplément aux dernières éditions des Petits Géographes ἐν Παρίσι 1839 σελ. 217.

4. Νικοδήμου Συνεξιστοῦ, ἰουνίου 4.

5. Jacobo Goar notae at Theophanis chronographiam—Cave, Scriptorum Ecclesiasticorum historia litteraria. Γενεύη 1693, σελ. 82. Ἰωάν. 2/μ. σελίδος 87 διέκον ἰδημοσιεύθη τὸ συγγραμμά ἐκκλησιαστικὸν περὶ τῶν Ὁ μαστηρῶν περὶ δὲ τῶν ἐκδόσεων τοῦ σπουδαίου τούτου ἔργου διέλαθεν Οὐδίνος, ἐκτενῶς γράψας τὰ περὶ Δωροθέου γνωστὰ ἡμῖν, Oudini, Commentarius de Scrip-

Ἡ γνησιότης τῆς εἰς τὸν Δωρόθεον ἀποδοδομένης συγγραφῆς ἡμισταθισμένη ὑπὸ τῶν νεωτέρων κριτικῶν, ὧν τὰς γνώμας συνώψισεν ὁ μακαρίτης Κοντογόνος· φαίνεται δ' ὅτι ἐξ ἀποστημειώσεων ἢ τεμαχίων τινῶν τοῦ Δωροθέου μεταγενέστερός τις συνέπηξε κατὰλογον τῶν πρώτων ἐπισκόπων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἐβδόμηκοντα τοῦ Κυρίου μαθητῶν, σημειῶν καὶ τὸ μέρος, ἐν ᾧ περ ἐκέρυξεν ἕκαστος ἢ πρῶτος κατέστη ἐπίσκοπος· ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου ἡρώτατο κατόπιν ὕλγην εἰς σύμψηξιν ὁμοίου καταλόγου ὁ δεύτερος, ἐρ' ὅσον ἴσμεν τῶν γραψάντων κατὰλογον πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως· ἔστι δ' οὗτος

« Προκόπιος τις τοῦ πρεσβυτερίου ἡζυωμένος, βίῳ τε καὶ λόγῳ εὐσεβεῖας διαπρέψας καὶ πάσῃ τῇ περὶ τὰς Ἱερὰς ἐμπειρίᾳ τε καὶ ἐμμελείᾳ αἰεὶ ἀνασκηθεὶς, καὶ ἐν τετυχηκῶς ταῖς ἱστορικαῖς συγγραφαῖς τοῦ ἀγιοτάτου καὶ μακαριωτάτου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος Δωροθέου, ταῦτα πάντα ἡμῖν ἐγγράφως καταλέλοιπεν· ἐν τῷ δημοσίῳ θέντι συγγράμματι τοῦ Δωροθέου ὁ Προκόπιος οὗτος διήλυν καθίστησι τὸν σκοπόν, ὅρ' οὗ παρεκινήθη ἵνα συρράψῃ ἐκ τῶν τοῦ Δωροθέου τὰ περὶ τῶν πρώτων ἐπισκόπων τοῦ Βυζαντίου, καὶ τὸ τεμάχιον, ἐν ᾧ περὶ τούτου γράφει ὁ Προκόπιος ἀρκετὸν ἡμῖν ἐστὶ πρὸς σχηματισμὸν κρίσεώς τινος περὶ τοῦ συγγράμματος τούτου: « Ταῦτα ὁ πανάριστος Δωρόθεος ἐν ῥωμαϊκοῖς συγγράμμασι καταλέλοιπεν· ἀντεβλήθησαν τε καὶ παρ' ἡμῶν ἐν ὑπατεῖα Φιλοξένου καὶ Πρόβου, (525) ὁπηνίκα Ἰωάννης ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης ἦλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Προτραπείς γὰρ ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἀρχιεπισκόπου συλλειτουργησθαι αὐτῷ ἐν τοῖς γενεθλίοις τοῦ Χριστοῦ, ἀπηγόρευσε τοῦτο ποιῆσαι, ἐὰν μὴ πρῶτος τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου ἱερατεύσῃ· εἰς δὲ τῆς Ῥώμης πρὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον δεξαμένης. Κινήσεως οὖν ἐκ τούτου γενομένης, ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ μεγάλου Δωροθέου τὴν σύστασιν ἐποιεῖντο, δεικνύντες προγενεστέραν τῆς Ῥώμης τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἐπισκοπὴν, καὶ τὴν χειροτονίαν τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου· Ἰωάννης δὲ ὁ Ῥωμαῖος ἐπίσκοπος τὸ μὲν συγγραμμά Δωροθέου ἀληθές εἶναι διεβεβαίωτο, προτιμάσθαι δὲ

toribus Ecclesiae Antiquis, ἐν Φραγκόστει, 1722, τόμ. Α', στήλη 1378—1394, ἐνθα τίττει τὸν μακρὸν Δωρόθεον τῷ 525—πρόβλ. τὰς εἰς τὸ *Chronicon Paschale* τοῦ Σαμαβάτου τοῦ Δουκαίου, στήλη 415 τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως τοῦ 1729—Moreri Grand Dictionnaire ἐν λξ. καὶ ἐν αὐτῇ παρατίθεται· Bellarmini des écrivains Ecclésiastiques—Baronii martyrii τῆς 5 ἰουνίου—Du Pin dissertatio préliminaire, sur le N. Testam.—Ὁ Moreri γράφει ὅτι ὁ Δωρόθεος ὑπέστη τὸ μαρτύριον τῇ 15 ἰουνίου 362, οἱ δὲ λοιποὶ τῇ 5, ὁ δὲ Νικοδήμος μεταβίβηκε τὸ ἔτος εἰς τὸ 361 ἰσχυραίως βλ. Fabricii Bibliotheca Gr. ἐκδ. Harles τόμ. Ζ', σελ. 152, τόμ. Ι', σελ. 221, καὶ ὅπου παρατίθεται· Νικηφόρος Καλλίστος Ξανθοπούλου ἐκκλ. ἱστορίαι βιβλ. τ'. περ. λξ'.—Κοντογόνου Πατρολογία τόμ. Β', σελ. 15 κ. ἑξ.

τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου ἔλεγε διὰ τὸ τοῦ κορυφαιοτάτου τῶν ἀποστόλων τὸν τόπον ἐπέχειν, καὶ τούτου ἕνεκεν τὰ πρωτεῖα αὐτῷ παρεχωρήθη, οὐ μὴν διὰ τὸ προὔπαρχειν τὴν τῆς Ρώμης ἐπισκοπὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁶.

Μετὰ τοῦτον τὸν βραχὺν κατάλογον, πρέπει 'να τάξωμεν τὰς βραχείας ὡσαύτως ἀναγραφάς, ὅσαι εἰς ὀνόματα διαφόρων συγγραφέων ἀναγεγραμμέναι, εὗρηται δεδημοσιευμέναι παρὰ τε τῷ Ἀνσέλμῳ Βανδουρίῳ καὶ τῷ Λεουγκλαβίῳ ἐν ταῖς θαυμασiais αὐτῶν ἐκδόσεσιν: Imperium Orientalæ καὶ jus Græcoromanum⁷. Καὶ ὁ μὲν τῶν καταλόγων τούτων ἐκ τῆς χρονολογίας τοῦ Νικηφόρου πατριάρχου τὴν ὕλην ἔχων ἡρτισμένην, καὶ ἀπὸ τοῦ Πρωτοκλήτου ἐρχόμενος εἰς δὲ τὸν ὁμολογητὴν Μεθόδιον καταλήγων, φαίνεται συντεταγμένος κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα. Ὁ δὲ τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου κατάλογος, ἐκτενεστέρα τῆς προηγουμένης ἀναγραφῆς τῶν πατριαρχῶν ὑπάρχουσα, ἄρχεται μὲν ἀπὸ τοῦ Πρωτοκλήτου λήγει δὲ εἰς τὴν δευτέραν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνάρρησιν τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου Α', εἰτ' οὖν ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἀρχαιότερον τοῦ καταλόγου τούτου ἐγγράφη ὁ παρὰ Λεουγκλαβίῳ φερόμενος λήγων εἰς τὸν Ἰωσήφ Β' τὸν ἀπὸ Γαλησίου, ἥτοι περὶ τὸ 1270. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀνάγουσι τὴν γένεσιν αὐτῶν ἀναγραφαὶ τινες ἢ κατάλογοι, εἰς ὄνομα μὲν Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου ἀναγεγραμμένοι, ἀναγραφαὶ δ' οὗται, τίς οἶδεν ὑπὸ τίνος συνεγραμμένοι στίχοις ἱαμβικοῖς τοιοῦτον ἐν ἱαμβικοῖς στίχοις ἔχον ἐκδεδομένον καὶ ὑφ' ἐνὸς ἐκ τῶν ἡμετέρων λογίων κληρικῶν: Κυρίλλου Ἀδριανουπόλτιου, τοῦ ἐν ἀρχαῖς μὲν τῆς ἡμετέρας ἑκατονταετηρίδος ἀρχιεπισκόπου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου διατελέσαντος, τῷ δὲ 1813 τὸν θρόνον ἀνθεάντος τοῦ Πρωτοκλήτου⁸. Ὁ ὑπὸ Κυρίλλου ἐκδεδομένος κατάλογος ἄρχεται ἀπὸ Μητροφάνους Α', καὶ λήγει εἰς Φιλόθεον τὸν ἀπὸ Ἡρακλείας⁹, εἰς τὴν σειρὰν δὲ ταύτην

τῶν πατριαρχῶν ὁ Κύριλλος, εἰ μὴ Σέργιος ὁ Μακραιοὺς προσέθηκε τοὺς ἀπὸ Φιλότητος μέχρι Καλλινίκου Ε' τοῦ ἀπὸ Νικαίας κοσμήσαντος τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον¹⁰. Κατάλογοι τοιοῦτοι δυνατόν 'να εὐρεθῶσιν ἐν διαφόροις βιβλιοθήκαις προσηρτημένοι εἴτε χειρογράφοις τισὶ τοῦ Νομοκάνονος εἴτε Συναξαρίοις¹¹. τοιοῦτον δὲ τινα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μεταγεγραμμένον ἐκ τοῦ ΣΝΕ' μεμβρανίου κώδικος τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἀθῶν ἱερᾷ μονῇ Βατοπαιδίου¹². ἐκ τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης μετεγρᾶφη κατάλογος ἕτερος εἰς πεζὸν λόγον, διήκων ἄχρι τῆς πατριαρχείας Ἰωάννου Ι' τοῦ Καματηροῦ, εἰτ' οὖν εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος¹³. ἀναφέρεται καὶ μεταγενέστερος τοῦ καταλόγου τούτου ἐν πεζῷ λόγῳ¹⁴.

Ἀλλὰ τὴν ὕλην τὴν πρὸς σύμπληξιν ἀπαιτουμένην καταλόγου τῶν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρέχουσιν οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ, ἰδίως δ' ὁ ἐκκλησιακὸς ἱστοριογράφος Νικηφόρος Καλλιστος ὁ Ξανθοπούλος, καὶ οἱ συναξαρισταί· καλῶ δ' οὕτω τοὺς γράψαντας βίους

10. ἡ προσθήκη ἄρχεται «Κάλλιστος αὐτὸς καὶ Φιλότητος πάλιν» (σελ. 1895) καὶ λήγει «Καλλινίκος τέταρτος ἐκ Βιθυνίας—Ἀδριανὸς πρῶν, εἴτα δὲ καὶ Νικαίας—ἐγκρίτοις θρόνοις καλῶς ἐνδιπράψας.—πηδαιούχος κατεστῆ ἐν ὑπέρτοις.—ὅν στερεοὶ Κύριος εἰς χρόνους πλείστους» (—1916). Εἰς τὸ νομίζειν τὴν προσθήκην ἔργον Σεργίου τοῦ Μακραιοῦ ἄγομα· ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἱερογραφίᾳ Ἀρμονίᾳ δημοσιεύσεως ἐν σελίσιν 115—117 ἀνακρεόντες οὗ τινὸς ὁδῆς τοῦ φιλοπαιωνίτου τούτου σχολάρχου τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας ἐπιμαίει δ' ἡ ὁδὸς στίχους 136· τῆς ὁδῆς ταύτης οὐκ ἐμνήσθη ἐιδικῶς βιογραφῶν τὸν Μακραιοὺ ἐν τοῖς Χρονικοῖς τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας σελ. 177—178.

11. βλ. Mingarelli Gr. Codd. MMss. apud Nanios Patric. Venetos Conserv. σελ. 502—504 χειρ. CCC. γραφὴν ἐν τῷ ΙΕ' αἰῶνι.

12. καίτι ἐκ σελίσιν 222—224· ἄρχεται «Ἀρχιθῦτης πρώτιστος ἐν πόλει μέγας»· λήγει δὲ, καθὼς ὁ παρὰ Mingarelli «Ἠσαίας ἄριστος ἐξ ὅρων Ἀθῶν» κατέχει στίχους 77, τοῦ παρὰ Mingarelli ἱκτενομένου εἰς 80.

13. χειρ. Βατοπαιδίου PIE'.

14. βλ. τὴν ὑπὸ Κυρίλλου Ἀθνασιζίδου ἀρχιμανδρίτου ἐκδοθεῖσαν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ πανηγύου Τίφου, τῷ 1862, «Ἐρμηνείαν εἰς τοὺς ἀναβιβλικοὺς τῆς Ὀκτωήχου παρὰ Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου, ἥδη πρῶτον ἐκδοθεῖσαν καλεῖται τοῦ μακρυωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων κυρίου κυρίου Κυρίλλου τοῦ Β', ἥς προτίτακται καὶ προλεγομένα συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ ἐν ἱεροδικείοις Κυρίλλου Ἀθνασιζίδου τοῦ Ἀγιοταφίτου» σελ. 43 τῶν προλεγομένων, ἐνθα μεταγράφονται τὰ παρὰ Φαβριχίῳ φερόμενα περὶ τοῦ ἱαμβικοῦ καταλόγου τοῦ Ξανθοπούλου καὶ μεταγενέστερου τινὸς καταλόγου φθίνοντος μέχρι τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ Β'. μετ' αὐτὴν Fabricii Bibl. Gr. Harles τόμ. Ζ', σελ. 445 καὶ παρὰ βλ. καθόλου περὶ Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου Schoell histoire de la littérature Grecque profane ἐν Παρισίῳ. 1825 τόμ. Ζ', σελ. 30. Δοξαδόσω· Ἱστορίαν τῆς ἑλλήν. φιλολογίας μεταφρ. Ι. Ν. Βαλέττα τόμ. Β' σελ. 477—ἴδε κατ' ἔκτασιν Appendix ad Cave Scriptorum Eccles. hist. ὑπὸ Henrico Wharton· ἐν Γενεύῃ 1693 σελ. 20, ἐνθα λίαν ὀλίγα λέγει καὶ Casimiri Oudini Comment. τόμ. Γ', ἀπὸ στήλης 710—719.

6. Cave ἔω· ἀνωτ. σελ. 86·—Fabricii Biblioth. Gr. Harles τόμ. Ζ', σελ. 566.

7. ἴδε Imperium Orientale σελ. 161—178·—Leunclavii Jus Græcor. ἐκδ. 1596, τόμ. Α', σελ. 296—304.

8. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου, ἐν ᾧ ἐδημοσιεύθη ὁ πατριαρχικὸς κατάλογος ἔχει οὕτω. «Ἱερογραφικὴ ἁρμονία ἐκ διαφόρων ἐμμέτρων ποιημάτων Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου, Γεωργίου τοῦ Πισίδου δικαίου καὶ χαρτοφύλακος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ Νικηφόρου τοῦ Ξανθοπούλου εἰς τὴν συντεθείσα, καὶ διορθωθείσα, ἀξιολόγως πρόσεφωρήθη τῷ πανηγιωτάτῳ καὶ θεοτάτῳ οἰκουμενικῷ πατριάρχῳ κυρίῳ κυρίῳ Καλλινίκῳ, παρὰ τοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἁλλογυμωτάτου μεγάλου ἀρχιεπισκόπου τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας κυρίου Κυρίλλου, οὗ καὶ τοῖς ἀναλώμασι, διὰ κοινὴν τοῦ γένους ὠφέλειαν, ἥδη τύποις ἐκδόθη· ἐν τῷ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τυπογραφείῳ. Ἔτει, α'ωβ'. 1802» ἴδε σελ. 188 στήλην 6'—189 στήλην 6'.

9. ἄρχ. «Ἀρχιθῦτης πρώτιστος ἐν πόλει μέγας» λήγει «καὶ Φιλότητος Θεῷ τῷ ὄντι φίλος».

καὶ πολιτείας ἀγίων ἐν τῇ βασιλευσῇ πόλει ἀκμασάντων ἢ ταύτης ἀρχιερέων χρηματισάντων· ἐν δὲ τούτοις τὴν πρώτῃν ἔχει τάξιν ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφραστής. Οἱ περ' αὐτοῦ μετὰ τῶσαύτης ἀφοσιώσεως περὶ τὸ ἔργον καὶ φιλοπονίας συνταχθέντες βίοι τῶν ἁγίων Μαρκιανοῦ πρεσβυτέρου καὶ οἰκονόμου τῆς Μ. Ἐκκλησίας, Μαρκιανοῦ καὶ Μαρτυρίου τῶν νοταρίων, Μαρκέλλου τοῦ τῆς μονῆς τῶν Ἀκοιμητῶν ἡγουμένου, Δανιὴλ τοῦ Στυλίου, Στεφάνου τοῦ νέου τοῦ ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων ἀλλήσαντος, Ἀνδρέου τοῦ ἐν τῇ Κρίσει, Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Παύλου τοῦ Ὁμολογητοῦ τῶν ἐν τῷ Δ' αἰῶνι ἐπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, Ἀνατολίου ἐν τῷ Ε' αἰῶνι, καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, ἐπισπῶνται τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς τὸν ἱερὸν συγγραφέα, ὡς τὸν ἔπαινον ἐφελκύει τοῦ καταρτίζοντος τὸν πατριάρχικὸν καταλόγον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ φιλοπονίας καὶ εὐλάβειας, μετ' ἧς ἄλλοι τινὲς τῶν τῆς Ἐκκλησίας πατέρων καὶ τῶν ἱερῶν ἱστοριογράφων καὶ λογίων Ἑλλήνων ἀφηγήσαντο τὰς πράξεις καὶ τὸν βίον πρωτοεργῶν τῆς βασιλευσῆς τῶν πόλεων, ἢ προσεφώνουν αὐτούς, τὴν πατρίδα, τὸ γένος, τὴν παιδείαν, τὴν εὐσέβειαν ἐπαινοῦντες· οἱ Ἱερογέρους πρεσβύτερος γράψας τὸν βίον τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου, Παλλάδης ἐπίσκοπος Ἐλενουπέλεως τὰ περὶ τὸν Χρυσόστομον ἀναγραφάμενος, ὁ καὶ Γεώργιος Ἀλεξανδρείας πατριάρχης, Ἰγνατίος ὁ διάκονος τὸν τοῦ Ταρσίου, ὁ Νικήτας Δαβὶδ καὶ Μιχαὴλ ὁ Σύγκελλος τὸν τοῦ Ἰγνατίου, Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς τὸν τοῦ Ἀντωνίου Καυλῆα, Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς τοὺς τῶν συγχρόνων οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν Μιχαὴλ Κηρουλαρίου, Κωνσταντίνου τοῦ Λεγούδου καὶ Ἰωάννου τοῦ Σιριλίνου, Ἰωσήφ ὁ Καλοθέτης τὸν τοῦ Ἀθανασίου Β'. Ἐν δὲ τῇ τῶν κάτω χρόνων ἐκκλησιᾷ μνηεῖς ἀξιοὶ καὶ τιμῆς ἀπάσης οἱ γράψαντες τοὺς ἐν ἱερᾷ ἀκολουθίαις εὐρισκομένους βίους, καίπερ οὐδὲν σχεδὸν νεώτερον ὧν γινώσκμεν ἀφηγουμένους. Τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν ἐπισπᾶται ἐν τῷ ΙΖ' αἰῶνι Γεράσιμος ὁ Κακαδέλας τὸν βίον γράψας Διονυσίου Δ' τοῦ Μουσελίμου, καὶ ἐν τῷ ΙΙΙ' Δακμαντῆς ὁ Ἰούσιος καὶ Ἀντώνιος ὁ Βυζάντιος, κληροδοτήσαντες ἡμῖν ἐγκώμια εἰς τὸν πατριάρχην Γαβριὴλ Γ', Νικόλαος ὁ Κριτίας, οὗ ὥζεται λαμπρά προσφώνησις εἰς τὸν πατριάρχην Κοσμᾶν. Κύριλλος ὁ Αὐριώτης ἀφείλ σημειώματά τινα περὶ Ἀνθίου Β', Διονυσίου Γ' καὶ Ἰερεμίου Γ'¹⁵. Βιογραφικὰς δ'

ὑπομνήσεις καὶ διατριβὰς ἐκ τῶν συγχρόνων ὁμογενῶν ἔγραψαν ὁ Μ. Ρενιέρης τὰ κατὰ τὸν πολὺτλαν Κύριλλον Λούκαριν ἀφηγήσεις, ὁ Κ. Κροκιδᾶς τὰ περὶ τοῦ Γρηγορίου Ε', ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος, ὁ Π. Ζήνος καὶ ὁ Γ. Ν. Βαλιέττας τὰ κατὰ τὸν Φώτιον ἱστορήσαντες, ὁ Θεόδωρος Ἀριστοκλῆς βιογραφήσας Κωνσταντίνον τὸν Α', ὁ πολὺκλαυστος Δωρόθεος Εὐελπίδης Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, ὁ Κ. Ν. Σάβας Ἰερεμίαν τὸν Β'¹⁶ καὶ ὁ τὴν παροῦσαν συμπληρῶν σημειῶσιν συναγαγὼν εἰς ἓν δτὰς ἐν διφθέρις καὶ χειρογράφοις καὶ βιβλίοις ἐντύποις εὔρε σωζομένας εἰδήσεις περὶ Νικολάου Β' τοῦ Γραμματικοῦ, Ἰωάσαφ Β' τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, Ἀνθίου Β', Διονυσίου Γ' τοῦ Βάρδαλη, Καλλινίκου Β' τοῦ Ἀκαρνᾶνος, Ἰερεμίου

εὐρήται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἰδίων· ὁ τοῦ Νήφωνος Β' τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἐκδότα· ἐν τῷ «Νέφ. Ἐκλογίῳ», ὁ τοῦ Παρθενίου Γ' καὶ ὁ τοῦ Γαβριὴλ Β' ἐν τῷ «Νέφ. μαρτυρολογίῳ». Ὁ βίος Ἀθανασίου τοῦ Α', ὃν ἔγραψεν Ἰωσήφ ὁ Καλοθέτης ἐστὶ ἀνέκδοτος· μεταφράσεις δ' αὐτοῦ εἰς κοινὴν διέλεκτον ἐξεδόθη ἐν τῷ «Νέφ. Παραδείσῳ». Ὁ τοῦ Διονυσίου Μουσελίμου ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1680, ἢ τοῦ Δακμαντῆ Ρουσίου προσφώνησις εἰς Γαβριὴλ Γ' ἐξεδόθη ἐν «Λατίνοις Ὁρθοδόξοις ἡμέραις 36»· τὰ δὲ τοῦ Κυρίλλου Αὐριώτου ὑπομνήματα ὑπ' ἑμοῦ ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ», τόμ. Β', σελ. 607—609 ἢ τοῦ Μιχαὴλ Ἀκοιμητοῦ προσφώνησις εἰς τὸν πατριάρχην Μιχαὴλ Γ' τὸν ἐξ Ἀγγιλίου ὑπὸ Σπυριδωνοῦ Π. Λέππου, ἐν τοῖς Σωζομένοις Μιχαὴλ Ἀκοιμητοῦ τοῦ Χωνιάτου· τόμ. Α', σελ. 72—92. Πηγὴ πολυτιμῆτος τῇ τῇ ἱστορίᾳ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως γράφοντι καθίσταται τὸ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Escorial ἀποτελεσσομένου ὑπ' ἄρθ. ΣΣΒ' χειρόγραφον· περιέχον ἱερῶν καὶ λόγων εἰς τοὺς πατριάρχας Νικήταν Β' τὸν Μοντήν, ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Χρυσόεργου, καὶ Βασιλείου τοῦ Πεδιαίτου, Βασιλείου Β' τὸν Καματηρὸν, ὑπὸ Λέοντος Βαλιανίτου καὶ Γρηγορίου τοῦ Ἀντόρου, Μιχαὴλ Γ' τὸν ἐξ Ἀγγιλίου, ὑπὸ τοῦ Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου, Γεωργίου Β' τὸν Ξεφλίνον, ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Στιβῆ καὶ Γεωργίου τοῦ Τορνίχη, Νικόλαον Δ' Μουζιλιωνα, ὑπὸ τοῦ βέτορος Μουζιλιωνος καὶ Λουκᾶν τὸν Χρυσόεργον, ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Ἀντόρου· ἀνάλυσιν τοῦ σπουδαϊοτάτου χειρογράφου παρὰ Emm. Miller ἐν τῷ Catalogue des manuscrits Grecs de la Bibliothèque de l'Escorial, Paris 1818· σελ. 200—218. Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ πατριάρχικοῦ καταλόγου οὐδαμῶς ὠνήσῃ ἡ ἀναγνωστικὴ ἀριεστία βιβλίων καὶ ἐπιγράμματα εἰς οἰκουμενικοὺς πατριάρχας.

16. Ἐξεδόθησαν ὁ μὲν ὑπὸ Ρενιέρᾳ βίος τοῦ Λουκάριου ἐν Ἀθήναις τῷ 1859, ὁ δὲ τοῦ Γρηγορίου Ε' ὑπὸ Κροκιδᾶ, αὐτῷ τῷ 1853. Ὁ ὑπὸ Σ. Κ. Οἰκονόμου καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Γ. Ν. Βαλιέττα βίος τοῦ Φωτίου ἐν ταῖς ὑπ' αὐτὸν γενομέναις ἐκδόσεσι τῶν Ἀκριολογίων καὶ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ ἱεροῦ ἀνδρός, ὁ ὑπὸ Π. Ζήνου ἐν ἰδίῳ φυλλάδιῳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1864. Ὁ τοῦ Κωνσταντίνου Α' ὑπὸ Θ. Ἀριστοκλέους ἐν ταῖς ἐκδόσεσι συγγραφαίς τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει 1866· ὁ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου ἐν πρωτογενέσι τῶν περὶ ἱερῶν λόγων τοῦ ἱεροῦ πατρός, ὑπὸ Δωροθέου Εὐελπίδου, Ἀθήνησι 1867. Ὁ ὑπὸ Κ. Ν. Σάβας τοῦ Ἰερεμίου Β' ἐν ἰδίῳ εὐσεβίῳ τεύχει, Ἀθήνησι 1870, παραπληρωμένη ἔχον σπουδαίαν διατριβὴν τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου περὶ τοῦ ἀγνώστου τίως πατριάρχου Θεοφάνους τοῦ Καρυῆ. Ἀλλὰς τινὲς ἐλάσσονας βιογραφικὰς σημειώσεις περὶ διαφόρων πατριαρχῶν ἐν τοῖς πατριάρχικαῖς πένταξί μου εὐρήται ἀναγερομέναις ὁ εὐμενὴς ἀναγνώστης.

15 περὶ μὲν τῶν ἐρασιώτερον γραφέντων βίων καὶ τῶν βιβλίων, ἐν οἷς ἐξεδόθησαν βλ. Fabricii Bibl. Gr. Harles· τόμ. Γ', σελ. 186—346: sanctorum elogium et vitæ· καὶ βίοι μὲν τινες ἐξεδόθησαν ὑπὸ Migne ἐν τῇ Πατρολογίᾳ, ὁ τοῦ Ἀνατολίου ὑπὸ τοῦ Pinii καὶ ἑμοῦ· ἐν «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ»· τόμ. Γ', σελ. 185—190· τινὲς τούτων ἐν ἀπλῇ φράσει ὑπὸ Ἀγαπίου Λάνδου, ἐν τῷ «Νέφ. Παραδείσῳ» καὶ ἄλλῃ, ὁ τοῦ Ταρσίου ἐν «Λειτουργίᾳ», οἱ τοῦ Ψελλοῦ ὑπὸ Κ. Ν. Σάβας, ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ αὐτοῦ βιβλιοθήκῃ· τόμ. Δ', σελ. 303—463· ὁ τοῦ Διονυσίου Α' τοῦ ἀπὸ Φιλίππουπόλεως ἐν τῷ κτιτορικῷ τῆς ἱερᾶς μονῆς Εἰκοσιτοινισίας· ὁ τοῦ Μιχάμου τοῦ ἀπὸ ἐκκλησιάρχων ἀνέκδοτος

Γ', Σεραφεῖμ Β', Παΐσιου Β', Κυρίλλου Ε', Καλλινίκου Δ' καὶ Σαμουήλ τοῦ Χαντζερῆ¹⁷. Προσθετέον τὸν φίλον Σταυρὸν Ἰ. Βουτυρᾶν γράψαντα περὶ Γερμανοῦ Δ', καὶ τὸν μακαρίτην ἱατρὸν Ἀναστάσιον Ν. Γούδαν συμφύραντα τὰς περὶ Κυρίλλου ς' εἰδήσεις, δτας εὔρε παρὰ τε τῷ Ἠλίῳ Τανταλίδῃ καὶ τισιν ἄλλοις¹⁸.

Καὶ ὁμῶς καταλόγους τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχῶν πλείους ἢ πρότερον ἡ Ἐκκλησία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων παρήγαγε, διγλόνον ἡ τῶν κάτω χρόνων. Δυνάμεθα νὰ τᾶξωμεν ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν συγγραψάντων πατριαρχικῶς καταλόγους, κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας, καὶ ἐκείνους, ὅσοι ἐκκλησιαστικὴν δὴθεν ἱστορίαν ἀνέλαβον νὰ γράψωσι, καὶ τοὺς ἀγῶνας, οὓς ἡ στρεπυομένη ἡγωνίστατο τῶν κάτω χρόνων Ἐκκλησία νὰ στηλογραφῇ τωσιν. Εἰσι δ' οὗτοι Μαυρουῆλ ὁ Μαλαξὸς καὶ Θεοδόσιος ὁ Ζυγομαλᾶς ἐν τῷ Ις' αἰῶνι, καθὼς καὶ Ἱεροθεὸς ὁ Μονεμβασίας¹⁹. Δοσίθεος ὁ Ἱεροσολύμων καὶ Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν ἐν τῷ ΙΖ'²⁰, Κομνηνὸς ὁ Ὑψηλάντης, Καισάριος Δαπόντες, Σέργιος Μακράτος καὶ Γεώργιος Βενδότης ἐν τῷ ΙΗ', Κωνσταντῖνος ὁ Κούμας²¹ ἐν τῷ ΙΘ'. πάντες οὗτοι ἐν ταῖς ἰδίαις γενικώτερον τινα χρακτῆρα φερούσαις συγγραφαῖς αὐτῶν, πολυτιμήτους, ἀκριβεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀγνώστους ἐτέρωθεν εἰδήσεις διασώσαντες παρέδωκαν ἡμῖν, ἰδίως δ' ὁ Κομνηνός, ὁ Μακράτος καὶ ὁ πολυγραφώτατος Δαπόντες.

17. Ἐξεδόθη ἐν ἰδίῳς φυλλαδίαις, ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 1872, ἡ βιογραφικὴ σημείωσις περὶ Καλλινίκου Β' τοῦ Ἀκαρνάνου—καὶ ἀνεκδότος ἐγκύκλιος Ἱερεμίου Γ'—ἡ περὶ Ἰωάννου Β' τοῦ Μεγαλοπρεποῦ: ὑπόμνησις, ἐν τῷ τοῦ φίλου Α. Παλαιολόγου Ἡμερολογίῳ Ἀνατολῆς 1883, σελ. 242—265· τέλος ἐν τῇ Ἐκκλ. ἀληθείᾳ ἰδημοσιεύθησαν αἱ διηγεῖσθαι περὶ Ἀνδρέου Β' καὶ Διονυσίου Γ' (τόμ. Β' σελ. 601—607) Σεραφεῖμ Β' (τόμ. Γ', σελ. 54—62) Νικολάου Β' τοῦ Γρηματικοῦ (Γ' 359—361) Παΐσιου Β', Κυρίλλου Ε' καὶ Καλλινίκου Δ' (Γ' 774—781) καὶ κρίσεις τινὲς περὶ Σαμουήλ Χαντζερῆ δημοσιεύονται ἐν τόμῳ Δ'. Περὶ δὲ τοῦ Λουκᾶ εὐδὸς τὸ πρῶτον τεύχος μακρὴς συγγραφῆς, ἐξ 80 σελίδων συγκεῖμενον, ἐξηφάνισα τὰ τυπωθέντα 450 ἀντίτυπα, ἀνακαλύψας 40 σελίδων ἀνεκδότους ἐπιστολὰς τοῦ ἀνδρὸς τούτου, καὶ πληροφορίας τινὰς ἀναφερομένας εἰς τὰς πρῶτας τοῦ πολὺτα πατριάρχου σπουδὰς.

18. Ὁ βίος Γερμανοῦ Δ' τοῦ ἀπὸ Δέρκων ὑπὸ Στ. Ι. Βουτυρᾶ, ἐξεδόθη ἐν τῷ ἡμερολογίῳ Ἰρόνῳ 1869· ὁ τοῦ Κυρίλλου ς' ὑπὸ Α. Ν. Γούδα ἐν τόμῳ Α' τῶν ἱεραρχῶν αὐτοῦ βίων.

19. Τὰ ἔργα τοῦ Μαλαξοῦ καὶ τοῦ Ζυγομαλᾶ ἐξεδόθη ἐν Τυρκογραισίᾳ τοῦ Κρουσίου. Τὸ δὲ τοῦ Ἱεροθεοῦ Μονεμβασίας ἐστὶν ὁ πολυθρήνητος «Χρονογράφος».

20. αἱ παρὰ Δοσιθέου εἰδήσεις περὶ τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν ἔλθωσιν πατριαρχῶν, εὐρήνται ἐν σελ. 1169—1181 τοῦ περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων σπουδαιοτάτου αὐτοῦ συγγράμματος, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῶν προγενεστέρων ἱκανῶς σώζονται μέτρη καὶ τὸν Β' καὶ Γ' τόμ. τῆς ἐκκλ. ἱστορίας Μελετίου Ἀθηνῶν.

21. τοῦ Δαπόντες καὶ τοῦ Σιργίου Μακράτου τὰ ἔργα ἐξεδόθη ἐν ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα ἐν Γ' τόμῳ τῆς Μεσαιωνικῆς αὐτοῦ βιβλιοθήκης· ὁ δὲ Βενδότης, ὡς γνωστὸν, ἐξέδωκε Δ' τόμον, προσθήκην ἐπιγράψας τῆς ἐκκλ. ἱστορίας Μελετίου Ἀθηνῶν ἐν Βιέννῃ 1795.

Ἀλλὰ συγγραφεῖς καταλόγων ἢ σημειώσεων ἀπλῶν καὶ συντόμων, χρονολογικῶς ἀναγραφουσῶν τοὺς πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως, ἐγένοντο ἕτεροι, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἐστὶν ἀρκετός.

Πρῶτος τούτων ὑπάρχει Δαμασκηνὸς ὁ Στουδίτης, μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης: γράψας ἀπερὶ τῶν δέσποι ἐπατριαρχευσαν εἰς αὐτὴν τὴν (Κωνσταντινουπόλιν) ἀφοῦ τὴν ἔστησεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἕως τὴν σήμερον, ὅπου εἶναι χρόνοι ζπ' ἰνδικτιῶνος ΙΕ', μηνὶ ματίῳ, καὶ πόσους χρόνους ἔκαμε καθένας εἰς τὸν ὑψηλότατον πατριαρχικὸν θρόνον, καὶ ποῖοι ἐξεβλήθησαν ἐκ τοῦ θρόνου· ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὡς ὁ Κ. Σάθας εὐρίσκει²², ἠρύσαντο, εἰ μὴ μετέγραψαν ὁλόκληρα τὰ ἔργα αὐτῶν ὁ Μαλαξὸς, ὁ Ζυγομαλᾶς καὶ Ἱεροθεὸς ὁ Μονεμβασίας, οὗ ἐν τῷ Χρονογράφῳ εὐρίσκεται βραχεῖα τις σημειώσις ἀπερὶ τῶν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πόσους χρόνους ἔζησε ὁ καθέκαστος²³. Μετὰ τὴν Δαμασκηνὸν δέον νὰ τᾶξωμεν Ματθαῖον τὸν Κιγᾶλαν τὸν γράψαντα τὴν «Νέαν Σύνοψιν ἱστοριῶν», οὗ ὁ πατριαρχικὸς κατάλογος ἤγει τῷ 1636, καθὰ βλέπω παρὰ Βενδουρίῳ²⁴. Τρίτος τῇ τάξει ἀριθμητέος Φίλιππος ὁ Κύπριος πρωτονοτάριος τῆς Μ. Ἐκκλησίας²⁵, οὗ ὁ κατάλογος λήγει τῇ 4 ἰουνίου 1639· τέταρτος δὲ τις, οὗ τὸ ὄνομα ἀγνωστον ἔτι τυγχάνει, συνέταξεν ἀναγραφὴν τῶν ἀπὸ τοῦ 1594—1707 ἤτοι μέχρι τοῦ Κυπριανοῦ τοῦ ἀπὸ Καισαρείας κοσμησάντων τὸν θρόνον τοῦ Χρυσοστόμου²⁶. πέμπτον ἔχομεν ἐν ἀρχαῖς τῆς ΙΗ' ἐκατονταετηρίδος γράψαντα λόγιόν τινα κληρικόν, οὗ τὸ ἔργον μετέγραψε Νεόφυτος Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης ὁ Μαυρομαμάτης²⁷. Γεώργιος ὁ Ζαβίρας δύο πατριαρχικὰς ἱστορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγραψεν, ὧν ἡ δευτέρη ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς ἀλώσεως, ὅπου τελευτᾷ ἡ πρώτη, καὶ λήγει τῷ 1600²⁸.

22. Κ. Σάθα πρὸς γλῶσσ. εἰς Γ' τόμ. Μεσαιων. βιβλιοθ. σελ. 12—17, βλ. Δαμασκηνὸς ὁ Στουδίτης: ὑπὸ Μ. Ἰ. Γεωργίου, Ἐκκλ. ἀληθεία, τόμ. Γ', σελ. 85—91 καὶ 649 κ. ἐξ.

23. ἄρ. «Στάχυς ἱτῶν ο', χρόνους ις', ὃν ἐχειροτόνησεν Ἀνδρέας ὁ ἀπόστολος ἐπίσκοπον Βυζαντίου καὶ Θράκης»· λήγει «Ἱερεμίας καὶ πᾶν», σελ. 128—131 τῆς ὑπ' ὄψιν μου ἐκδόσεως, Ἐνετίῃς, 1806.

24. Imperium Orientale τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως σελ. 178—185· βλ. περὶ Κιγᾶλα, Ζαβίρα θέατρον σελ. 463—Σάθα φιλολ. σελ. 299—Α. Π. Βρετοῦ Νεοελλ. Φιλολ. τόμ. Α', σελ. 207.

25. Banduri, ἔνθ' ἔνωτ. σελ. 185—194· βλ. περὶ τοῦ καταλόγου τοῦ Φιλίππου τὸν Ζαβίραν σελ. 543, τὸν Σάθα Φιλολογίαν σελ. 407.

26. Banduri σελ. 695—698· μέτρη τὴν ἐκ τῶν καταλόγων τούτων συμπληρώσαν ἀναγραφὴν τῶν ἀπὸ Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου μέχρι Κυρίλλου Δ' πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως παρὰ Φαβριλίῳ Biblioth. Gr. ἐκδ. Ἀμβούργου 1726, τόμ. ς', σελ. 691—735.

27. ἐξεδόθη ἐν Ἐνετίᾳ ἐν Κρήνῃ τόμ. ς', σελ. 442—450. Περὶ δὲ Νεοφίτου τοῦ Μαυρομαμάτη καὶ τῆς σπουδαίας ἀλληλογραφίας αὐτοῦ, μέτρη τὴν διηγεσίαν τοῦ ἡμερολογίου ἐν μοναχοῖς Ἀλεξάνδρου Εὐμορφοπούλου Ἀσυριώτου, ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς παρ' ἡμῖν Μεσαιωνολογικῆς ἐταιρείας.

28. Ζαβίρα θέατρον σελ. 248 ἐν βίῳ αὐτοῦ.

Τοῦ Πατριάρχου Δημέρου τὸ ἔργον μικρὰν ἔχει ἀξίαν, ἀξιόπαινος δ' ἐκ τῶν λογίων κληρικῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνός ἐστιν ὁ Λαυριώτης Κύριλλος, γράψας διὰ στίχων ἱστορίαν τῶν πατριάρχων Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Στάχυος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος²⁹. Τέλος, ἐννατος, μετὰ τὴν ἄλωσιν, συγγραφεὺς πατριαρχικοῦ καταλόγου τάττεται ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, ἀρυσάμενος τὴν ὕλην ἐκ τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν· δέκατος ἐστὶν ὁ Ζαχαρίας Μαθᾶς³⁰, μεθ' ὃν ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος³¹ ἐν δέκατος· τὴν δωδεκάτην τάξιν ἔχουσιν οἱ χρονολογικὰ τὰ σημειώματα διατηρήσαντες, ἐν ἐξωφύλλοις χειρογράφων, ὑπὸ τὴν ὥαν αὐτῶν, ἐν ἀρχιερατικοῖς κώδεξιν· οἱ τοιοῦτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπάρχουσι γραμματισκοὶ μητροπόλεων ἢ ἐπισκοπῶν³².

Μακρὸς ἐν προτεχει τεύχει γενήσεται λόγος περὶ τῶν λοιπῶν πηγῶν, αἵτινες βοηθοῦσι μοι ἐν τῇ συμπτῇ τῶν πατριαρχικῶν πινάκων, καὶ αἵτινες εἰσιν αἱ ἀξιοπιστότεραι, καθὼς πηγαὶ αὐθεντικαί· αἱ λοιπαὶ, ἃς ἄνω ἀπρηθμισα ἔχουσι τὰς ἐλλείψεις· αὐτῶν, πολλὰ καὶ περιττὰ καὶ ἐλλείποντα καὶ ἐναντία λέγεται· οὕτω λ. γ. καθὰ παρετίρησε καὶ ὁ φίλος Ἰ. Σακκελίω, ἐνῶ ὁ Luis Moreri ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ τάττει μετὰ Ματθαίου τὸν ἀπὸ Ἰωαννίνων, Γαβριήλ τὸν ἀπὸ Θεσσαλονίκης, Θεοφάνη τὸν ἀπὸ Ἀθηνῶν καὶ Μελέτιον Ἀλεξανδρείας τὸν Πηγάν ἐπιτηρητὴν τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης τολμηρῶς παρατηρεῖ ὅτι «παρ' οὐδενὶ ὁμῶς ἄλλω τὰ τοιαῦτα μυθολογήματα οὐδ' ὅπως γραφῇ παραδοθέντα, οὐκ ἔχουσιν ἀκολούθως τὸ ἀξιόπιστον»³³. Ὁ δὲ τῆς «Κωνσταντινουπόλεως» συγγραφεὺς, λαμπρῶς συνέχει τὰς πα-

τριαρχείας Ἀνθίμου Ε' τοῦ ἀπὸ Κυζίκου, Μελετίου Γ' τοῦ ἀπὸ Κυζίκου, καὶ Γερμανοῦ Δ' τοῦ ἀπὸ Δέσλων, ἀκατανόητον ἀποτελέσας ἐν ταύτῃ τὸν πατριαρχικὸν αὐτοῦ κατάλογον³⁴. Ὅτι σφάλματα τινὰ δυνατὸν ἔνα παρατηρηθῶσι παρὰ παντὶ τοσούτων ἐτῶν ὡκεανὸν ἱστοροῦντι οὐδόπως παράδοξον. τοῦτο δ' αἰτία κατὰ μέγα μέρος ἐστὶ καὶ ἡ νομιζομένη ἀξιοπιστία προγενεστέρων συγγραφέων· οὕτως ὁ τὰ παρόντα γράφων, πειθθεὶς εἰς σημειώσιν τινὰ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων, ἔγραψεν ὅτι πρῶτος ἐν τῷ αἰῶνι ἡμῶν πατριάρχης παρέστη κατὰ τὴν προβολὴν αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος (τοῦ ἀειμνήστου Μετζίτη) Ἀνθίμος ὁ Σ', ἐνῶ πράγματι πρῶτος παρστάς ἦν ὁ ἀπὸ Κυζίκου Μελέτιος Γ', καθάπερ ἐπέσειλέ μοι φιλόστοργος ὁμογενὴς τὰ περὶ τοῦτου διασαφῶν.

Εἰς τὴν σύμπραξιν ἀνδρῶν φιλιστόρων ἐπεριδεταὶ ὁ καταρτίζων τοὺς «πατριαρχικοὺς πίνακας», φρονῶν ὅτι εἰς ἔργον, ἀθλοῦς ἱεραρχῶν μεγάλων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας στηλογραφοῦν, δεόν' ἔνα συνδράμωσι πάντες οἱ δυνάμενοι, τὴν ἀπαιτουμένην συμφέροντες ὕλην καὶ ταύτην ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας αὐτῶν.

Μ. ΙΩ. ΓΕΩΡΓΩΝ.

ὁ ἐπίλογος τοῦ πατριαρχικοῦ καταλόγου τοῦ Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου ἔχει οὕτως:

«Ἡ ὑμετέρα μακαρίτης λοιπὸν παρκαλῶ δουλικῶς νὰ γένῃ ἐργοδιώκτης μου, καὶ ἂν τῆς φανῇ ἀρεστὸν τὸ παρὸν πονημάτιον, ἃς με γράψῃ τὴν γνώμην τῆς καὶ τὴν ἀδέλαστον κρίσιν τῆς. Πισίδηλον εἶναι ὅτι οἱ ἐν τῇ νέᾳ Ῥώμῃ μέχρις ἀλώσεως δπως ποτε πατριαρχεύσαντες, ἀπαριθμοῦνται σποράδην εἰς τὴν λεγομένην Βυζαντίδα, βιβλίον τυπωθὲν ἐν γραϊκολατίνῳ πρὸ χρόνων τινῶν, Ἐνετίησιν, εἰς τεσσαράκοντα μεγάλους τόμους, ἔπερ ἐστὶ συλλογὴ πάντων τῶν ἱστορησάντων τὰ τῆς βασιλευούσης, τῶν δὲ μετὰ τὴν ἄλωσιν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν μέχρις ἐαυτοῦ μνείαν ποιεῖται ὁ ἀσίδιμος Ἱεροσολύμων Δοσίθεος, ἐν τῷ ἀξιαγαστῷ αὐτοῦ καὶ πολυκαμάτῳ συγγραμμάτι τῷ προρρηθέντι. Ἐκ ταύτης οὖν τῆς Βυζαντίδος βέβαια κἀγὼ πρὸς βοήθειαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους τὴν σειρὰν τήνδε ἐν συνόψει συνελεξάμην, συμπλέξας καὶ τὴν

29. τοῦ Λαυριώτου Κυρίλλου ὁ κατάλογος εὑρηται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν ἀγίῳ ὄρει Ἀθῶν ἱερᾶς μονῆς Μ. Λαύρας. ἐκ δὲ τοῦτου 1097 στίχους, ἱστοροῦντας τοὺς ἀπὸ Σ/ολαρίου μέχρι Γερμανίου Δ' πατριάρχας, ἐξέδωκε ἐν τῷ Ἀθηναίῳ τόμ. Σ', σελ. 1—52.

30. «Κατάλογος ἱστορικῶν τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίας καὶ Μ. τοῦ Χ. Ἐκκλησίας, ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ζαχαρίου Μαθῆ τοῦ Ἀνδρίου, ἐν Ναυπλῳ. 1837.· εἰς σελίδας 16—336 εἰς μικρὸν 16ον.

31. Σκ. Βυζαντίου Κωνσταντινουπόλεως τόμ. Β', παρίετ. Γ', σελ. 505—549 λήγει εἰς Ἰωαννίμ τὸν Β'· 1860.

32. τοιαῦτα σημειώματα ἐξέδωκεν ὁ φίλος Α. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐν Ὁμήρῳ Σμύρνης, φυλλάδ. φεβρουαρίου 1878.

33. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν σελ. 121. Μελετίου Πηγά ἐπιστολὰ ἐκδιδόμενα ὑπὸ Ἰ. Σακκελίω, ἐν Δελτίῳ τῆς ἐν Ἀθῆναις ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρίας τόμ. Α', σελ. 76, σημ. 2· ἀλλ' ἔφασκε μοι σημειῖται ἐνταῦθα ὅτι οὐκ ἔχων ἐξήγησεν ὁ φίλος Σακκελίω τὸ παρὰ Moreri φερόμενον· πλὴν ἂν ὑπάρχῃ διάφορος ἢ παρ' ἐμοὶ ἔκδοσις (ἐν Παρισίῳ 1744) τῆς παρὰ Σακκελίω· ὁ Moreri γράφει «Theophanes d'Athènes, 7 mois», ἐνῶ Θεοφάνης ὁ Κερύκης ἦν μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως. ἐπιθεὶς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, κατὰ τῆς σοφῆς παρατηρήσεως τοῦ μακαρίτου Σοφοκλείου Οἰκονόμου, μετὰ τὴν τελευταίαν Θεοφάνους τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν βλ. Σ. Οἰκονόμου ἐπιστολὴν περὶ Θεοφάνους Καρύκη, προσορηθεῖσαν τῷ τοῦ Κ. Ν. Σάβα σχεδιάσματι περὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β' σελ. 208—218.

34. Ἰδοὺ ἡ ἀριθμησις τῶν ἐτῶν κατὰ τὸν Σκ. Βυζάντιον, 29 φεβρουαρίου 1840—6 μαΐου 1841 Ἀνθίμος Δ', ἔκτοτε μέχρι 13 ἰουνίου 1845 Ἀνθίμος Ε'—διεδόχος αὐτοῦ Μελέτιος Γ' «πατριαρχεύσας μέχρις ἐπὶ δεκαετηρίως καὶ ἐνδοξως, ἀπέθανε τῇ 28 νοεμβρίου 1845»—διεδόχος αὐτοῦ Γερμανὸς Δ' «ἐκπονήσας αὐτοῦ τῇ 18 ἀπριλίου 1845, διεδόχον αὐτὸν Ἀνθίμος Σ'· ὡς γνωστὸν ἡ σειρά τῶν πατριαρχῶν ἔχει οὕτως: 21 φεβρουαρίου 1840—6 μαΐου 1841 Ἀνθίμος Δ', ἔκτοτε μέχρι τῆς 12 ἰουνίου 1842 Ἀνθίμος Ε', ἔκτοτε μέχρι τῆς 18 ἀπριλίου 1845 Γερμανὸς Δ', οὗ διεδόχος ἔτι τῆς 28 νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους Μελέτιος Δ' μετ' αὐτὸν ἐξελέγη τῇ 4 δεκεμβρίου 1845 Ἀνθίμος Σ' ὁ ἀπὸ Ἐφέσου.

τῶν κατὰ καιροὺς καισάρων πρὸς βεβίωσιν τῆς πατριαρχικῆς χρονολογίας, ἀλλὰ τε πολλὰ παρενείρας παρ' ἄλλων ἀξιολόγων καὶ λατινιστῶν συγγραφέων συγγραφέων· λέγω δὲ πρὸς βοήθειαν τοῦ ἐλληνοῦ ὁρθοδόξου ἡμῶν γένους, καθότι ἡ ἀνάγνωσις τῶν προειρημένων βιβλίων χρήζουσα καιροῦ διεξοδικωτάτου, τὸ ὠφέλιμον αὐτῆς μου τῆς ἐπιστολῆς τί ἄλλο ἀκολουθεῖ νὰ εἴγαι, παρὰ μόνον τὸ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ μάθῃ ὁ φιλομαθὴς ἀναγνώστης μετ' ἀνάγνωσιν δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν, ἐκεῖνα ὅπου ἀναγινώσκοντες παρ' ἄλλοις εἰς διεξοδικὸν χρόνον μόλις θέλει ἡμπορέσῃ νὰ συναθροίσῃ. Πρὸς τούτοις ἡ μεγαλειότης καὶ τὸ θεοδόξαστον ὕψος τοῦ ἀγιοτάτου καὶ ἀποστολικοῦ θρόνου ἀπαιτῶντας ἐξ ἀνάγκης τὸ νὰ εἶναι πατίδης ἡ γνῶσις τῶν ἐν αὐτῷ πατριαρχευσάντων πᾶσι λαϊκοῖς τε καὶ ἐκκλησιαστικοῖς, καὶ μέχρι τοῦδε μετ' ὅσον νὰ μὴν ὑπεδύθῃ τινὰς ἀγῶνα, εἰς τὸ νὰ τοὺς ἀπαριθμήσῃ πάντας, εἰς ἓνα καὶ μόνον ἴδιον σύγγραμμα τὸ τοιοῦτον εἰς ἐκδασιν ἀγαγεῖν, ἀνάγκης ἐφάνη μοι ἀγχιθυρόν καὶ τῷ γένει μάλιστα ἐπαφελὲς· πρόσθε εἰς τὸ ἔστιν ὅπου τῶν μερῶν, καὶ τῶν ἐν Δύσει σχισματικῶν τὰς καινοτομίας τε καὶ αἰρέσεις ἐπεξερχομαι· τοῦτο δὲ οὐ ποιοῦ σκοπῶ τοῦ κακολογεῖν, ἀλλ' ἐπειδὴ περ ἐκεῖνοι γράφοντες ὡπωσδηποτοῦν περὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων οὐ δύνανται οἱ γεννάει καὶ λαμβάνειν προσάψαι τῷ χάρτι, ἄνευ τοῦ ἀποκαλεῖν ἡμᾶς σχισματικούς καὶ σεσηπότες μέρη τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἄλλα τινὰ τούτοις ὅμοια μωρολογεῖν, βραδερικῶς τε καὶ ἐθνικῶς τρόπῳ μᾶλλον, ἢ φιλανθρώπῳ καὶ ἡμῶν τῶν ὁρθοδόξων καὶ καθολικῶν χριστιανῶν μακρινόμενοι τε καὶ πλείστον ὅσον λοιδοροῦντες, τί θαυμαστὸν, εἴπερ ἐγὼ τὰ τῆς ἀληθείας καὶ μόνης ἐξακριβούμενος, καὶ τῶν ἐκείνης ἱχνεων ἀπὸρτίζεσθαι, διὰ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ διαφόρους καιροὺς συμβάντων, καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνης ἐν ἀγίῳ πνεύματι καθολικῶς τε καὶ οἰκουμένικῶς θεσπισθέντων ἀποδεικτικῶς συμπεριχίνομαι τὰ τῶν ὁυτικῶν δόγματα εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ψευδῆ, ἀλλόκοτα, νεοφανῆ τε καὶ καινοτομίας ἐχόμενα. Ὅτι καὶ ἂν εἶναι μετ' ὅσον νὰ λέγῃ ὁ Συνέσιος τὸ «τὰς πιθήκους γὰρ φασίν, ἐπειδὴν τέκωσιν ὥσπερ ἀγάλασιν ἀντενέειν τοῖς βρέφουσιν, ἀγαμέλαις τοῦ κάλους, τὰ δ' ἄλλῃλων ἐρῶσιν, ἅπερ εἰσὶν πιθήκων παιδία»· διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ, ὡς ἔθος ἦν Λυσίππῳ καὶ Ἀπελλῇ, ζητῶ κριτὴν εἰς αὐτὴν μου τὴν χρονολογικὴν ζωγραφίαν τὴν ὑμετέραν μακαριότητα. Ταῦτ' ἄρα προσμένοντας τὴν ἀπόφασίν τῆς, καὶ παρακαλῶντας γονυκλιτῶς νὰ μὴ μετ' ὀστερῇ τῶν θεοπειθῶν τῆς εὐχῆς, καὶ νὰ μετ' ὀστερῇ εἰς ὅ,τι καὶ ἂν ἤθελε μετ' ὀστερῇ ἱκανὸν πρὸς τὴν ἱερὰν δούλευσίν τῆς, ὑπόσχομαι πῶς θέλω καὶ ἀγαπῶ καὶ νὰ εἶμαι τῇ ἀληθείᾳ καὶ νὰ κηρύττωμαι τῷ λόγῳ μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς· τῆς ὑμετέρας μακαριότητος ταπεινός, ἐλάχιστος καὶ κατὰ πάντα πρόθυμος δούλος· Ἀθανάσιος Κομνηνός· Ἰψηλάντης, ὁ ἐκ Τραπεζούντος ὁρμώμενος Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀρχιεπὶς τοῦ τὰ νῦν ἡγεμόνος Ἑλλάδος. Ἐξ Ἑλλάδος, χιλιεστῶ ἑπτακοιστῶ πεντηκοστῶ τρίτῳ, μαῖου εἰκοστῇ πρώτῃ.

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ
ΤΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Ἄλλ' ἂς στραφῶμεν ἤδη πρὸς στιγμὴν καὶ εἰς τὸ Λονδίνον. Κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς 3 ἰουλίου 1881 ὁ πατὴρ Tylee (ἐν τῇ ῥωμαιοκαθολικῇ ἐκκλησίᾳ· ἐν ὁδῷ Rosoman) παρόντος τοῦ Dr Weathers ἐπισκόπου Amycla, ἐκήρυξε περὶ τοῦ ὑπουργήματος τῆς ἀγίας ἑδρας λόγον, ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ ἐπόμενον χωρίον: «Ἐνταῦθα ὑπάρχει βασιλεῖα διαρκοῦσα ἐπὶ 19 ἑκατονταετηρίδας, καὶ οἱ ἀσπονδοῦντες τῆς ἐκκλησίας ἐχθροὶ ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσι μόνον δύο ἢ τρεῖς τὸ πολὺ ἐκ τῶν βασιλείων, ἐπὶ τοῦ χαρακτηρος τῶν ὁποίων πιθανὸν νὰ ὑπάρχῃ κηλὶς τις»· (ἐλήφθη ἐκ τῆς ὑπεραλλεῖς ἐφημερίδος «τὸ Σύμπαν» [The Universe] ἰουλίου 9ης 1881). Ἐκαστος ἀρκετὰ μεμορφωμένος φοιτητὴς τῆς θεολογίας θὰ δυνήθῃ βεβαίως νὰ προμηθεύσῃ τῷ ἱεροκλήρῳ τοῦλάχιστον μίαν εἰκοσάδα παπῶν, οἵτινες ἦσαν εἰς τὸ ὕψιστον ἄστωι. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ῥωμαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ διδάσκονται τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν! Ἄλλ' ἀπὸ ὁ δομινικανός M. I. H. Ollivier τολμᾷ νὰ διαλευκάνῃ καὶ αὐτὸν μάλιστα τὸν χαρακτηριστὴρα τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου σ' (Le pape Alexandre VI et les Borgia, Paris 1870), δὲν θὰ θαυμάσωμεν, ἐὰν ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ ἐνδεκα πάπαι τῆς πορνοκρατίας, τὰ ἐν Ἀθηνῶν παπικά πρότυπα καὶ ὁ Ἰωάννης ΚΓ', ὡς ἐκ περισσοῦ, θὰ στιλπνωθῶσι, θὰ καθαρισθῶσι καὶ θὰ λευκανθῶσιν ὡς χιών. Ὁ ῥωμαιοκαθολικὸς δὲμος A. von Reumont νομίζει ὅτι ἡ τοῦ Ollivier ἀτάσις πρὸς τὸ νοθεύειν γεγονότα εἶναι ἀφόρητος. Καὶ ἐν τούτοις ἡ πρὸς τὸ νοθεύειν αὐτὴ τάσις ἐν τῇ ῥωμαιοκαθολικῇ ἐκκλησίᾳ δὲν δεικνύει πόσον βαθέως ἐρριζώθη ἐν ταῖς σαρκὶν αὐτῆς ἡ ἱστορικὴ ἀρχὴ «ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα»; Ἐὰν ὁ πάπας ἠδύνετο, ἤθελεν ἀναπλάσει τὴν ἱστορίαν. Τοῦτο *per parenthensim*.

Τὸ ἐπείθον τεσσαρακονταετὲς παπικὸν σχίσμα ἡκολούθησεν ἡ θελλωδὴς περίοδος τῶν συνόδων Πίζης, Κωνσταντίας, Βασιλείας, Φερράρας καὶ Φλωρεντίας. Ἄλλ' ὁ πάπας Εὐγένιος Δ' δὲν ἀντέστη ὡς ἥρως, ὡς μέγα ἥρως, διὰ τῆς ἀκεραιότητός του καὶ τῶν ἄλλων σπουδαίων ἰδιοτήτων τοῦ χαρακτηρος του; Τοιοῦτος παρουσιάζεται ὑπὸ τοῦ Dr Zhishman (Die unions hemdlungen zwischen der orient. und roemischen Kirche, Wien 1858 σελ. 20 καὶ ἐξ.). Μεγαλειτέρα ψευδὴς παράστασις δὲν δύναται νὰ εὕρεθῃ, διότι παρτηροῦντες ὁπιοθεν τῶν παραπετασμάτων εὕρισκόμεν αὐτὸν ἀσυνήθους

* Συνέχεια τούτου· ΙΓ', σελ. 190—192.

* Ὁ Gènebrard ἐκκλησιαστικὸς τοῦ Aix ὁμιλεῖ περὶ πεντήκοντα παπῶν τότε κακοήθων, ὥστε εἶναι ἕξιοι τοῦ ὀνόματος τῶν ἀποστατῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἱστορικῶν ἀνδρῶν (Chron. ad ann. 901).

είδους χαρακτήρα, ἀγροίκων πολεμικῶν ἔξων, ἀπιστον καὶ σκληρὸν φρόνα. Ὁ Foulkes (The church's Creed or the Crown's Creed? σελ. 22 καὶ ἑξ.) παρουσίαν ἡμῖν ἀληθεστέρην εἰκόνα. «Ὁ Εὐγένιος» λέγει ὁ εὐνοούμενος αὐτῷ βιογράφος (ἀναφέρω ἐκ τοῦ Ciacopius) αἰθεωρεῖτο συνεπὲς εἰς τὸ ἐκπληροῦν τὰς ὑποσχέσεις του, ἐκ τὸς ἐὰν εἶχεν ὑποσχεθῇ τι, ὅπερ ἦτο καλλίτερον νὰ ἀνακαλέσῃ ἢ νὰ ἐκτελέσῃ... Ὁ Blondus, γραμματεὺς τοῦ πάπα, ἰλιγγίᾳ θαυμαζῶν τὰς ἀμυθήτους χρηματικὰς ποσότητας, ἃς ὁ κύριός του ἐδαπάνη πρὸς περιποίησιν τῶν μεγιστάνων ἢ τῶν ἐνδεῶν ἱεραρχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ αυτοκράτορος διὰ δώρων. Ὁ Συρόπουλος, εἰς ἑξ' αὐτῶν, μετ' ὀλιγωτέρας δυσκολίας καλεῖ ταῦτα δωροδοκίας... ὁ καρδινάλιος Vileleschi συνελήφθη αἰφνης καὶ ἐβλήθη εἰς θάνατον ἀνευ δίκης τῇ διαταγῇ του (τοῦ Εὐγενίου). Καὶ ἄλλον θάνατον διεπράχματο ὁ Εὐγένιος βασανίσας τὸν εὐσεβέστατον καρμηλίτην μοναχὸν Θωμᾶν Conecte διὰ τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως καὶ καύσας, διότι προσέβαλε τὰς κακουργίας τῆς ῥωμαϊκῆς αὐλῆς. Ἡ ζοφερὰ σκιά τοῦ ἐγκλήματος τούτου κατεδίωκεν αὐτὸν μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου του. Τοιοῦτος ἦτον ὁ Εὐγένιος. Καὶ ἐὰν ἀποτρίψωμεν τὸ ἐπίσημον ἐπιχρύσωμα ἐκ τῆς εἰκόνης πολλῶν «καλῶν» παπῶν, τί μένει; ἡ μία ἄκακος μηδαιμόνης, ἡ πανουργός τις φιλοδοξία, μετμψισμένη ὑπὸ τοῦ αἰδεσίμου κουκουλίου ἐνὸς ἐρμηῖτου. Ὁ Kurtz ἀξιοπιστὸς ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς δικαίως παρατηρεῖ ὅτι «πάντες σχεδὸν οἱ τοῦ Πίῡ B' διάδοχοι μέχρι τῆς μεταρρυθμίσεως ἦσαν περιδόητοι διὰ τὴν ἀκολασίαν των καὶ τὴν ἀσέβειαν, ἢ τοῦλάχιστον ὅλως κοσμικοὶ καὶ βέβηλοι». Ὁ Bellarmine (Concio XXVIII Opp. tom. VI) λέγει: «ἔτη τινὰ πρὸ τῶν αἱρέσεων τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καλδίνου δὲν ὑπῆρχον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν συγχρόνων οὔτε δικαιοσύνη εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια, οὔτε πειθαρχία εἰς τὰ ἔθνη τοῦ κλήρου, οὔτε γνώσις τῶν ἱερῶν πραγμάτων, οὔτε σέβας πρὸς αὐτά· ἐν βραχεῖ, μόλις εἶχε μένει θρησκεία». Τὸ ρεύμα τῆς ἡθικῆς διαφθορᾶς ὕψουτο μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ κρατηθῇ, οὐδ' ἡ πλήμμυρ νὰ ἀνταχαιτισθῇ, ἀφ' οὗ ἡ καταναγκαστικὴ ἀγαμία τοῦ κλήρου, ὡς τὸ ἰσχυρότερον καὶ τὸ ἀνώτερον ὄργανον, δὲν ἐπρέκειτο νὰ θυσιασθῇ, οὐδὲ ν' ἀντικαταστήθῃ διὰ τῆς ἀρχαίας πράξεως τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, ὅπως ἡ Ἀνατολή ἀναλλοιώτως ἐτήρησεν αὐτήν. Τὸ σῶμα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, σαπὲν μέχρι καρδίας, διερράγη ἐπὶ τέλους· ἀλλὰ δὲν ἦτο ἡ χεῖρων τάξις τῶν μελῶν, ἥτις ἀπεχωρίσθη (ὡς οἱ Ῥωμαῖοι ἀρέσκονται νὰ παραστήσωσιν). «Ὡ! ὅχι. Ἡ *cloaca maxima* ἔμεινεν ἐν Ῥώμῃ, ἀλλ' οἱ προτεστάνται ἠρξήσαν, καὶ ἀριθμοῦσιν ἤδη ἐννευήκοντα ἑκατομμύρια. Καθαρὰ ζήμια ἐννευήκοντα ἑκατομμυρίων εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν! Δὲν εἶναι πάλιν οὗτος ὁ τοῦ Θεοῦ δάκτυλος γράζων ἐπὶ τοῦ τοίχου τὴν καταδικὴν τοῦ σχίσματος; Φιλοδοξία, δεσποτεία καὶ ἀνηθικότης προερχομένη ἐκ τῆς

ὑποχρεωτικῆς ἀγαμίας τοῦ κλήρου κατεδίδακε τόσῃ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν. Ὁ πάπας Ἀδριανὸς 5' ἐν τῷ ἐνταλτηρίῳ αὐτοῦ πρὸς τὸν νούντιον Cheregati, ὃν ἀπέστειλε πρὸς τὴν συνέλευσιν τῆς Νουρεμβέργης, ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς: «Ἰνωρῶμεν ὅτι ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἀποτρόπαιοι παρεκτροπαὶ ἔλαβον χώραν ἐν τῇ ἀγίᾳ ἑδρᾷ, καταχρήσεις ἐν τοῖς πνευματικοῖς, παραβλάσις τῆς ἐξουσίας, τὸ πᾶν δὲ διεφθάρη. Ἡ διαφθορά ἐσπάρη ἐκ τῆς κεφαλῆς εἰς τὰ μέλη, ἐκ τοῦ πάπα εἰς τοὺς ἱεράρχας· οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός» (Rainald tom. XI, σ. 373). Ἡ ἐν Τριδέντῳ σύνοδος, μία ἐλεεινὴ συρραφή εἰς 8, τι ἀφορᾷ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μεταρρυθμίτιν*, ὀλίγον μετέβαλε τὴν κατάστασιν.

Ἡ ἔμμετος ἐπιρροή τῆς μεταρρυθμίσεως ἐπέδρασε περισσότερο οὕτως, ὥστε ἐν ταῖς χώραις ἐνθα ὁ ἐξὺς ὀρθολογισμὸς τῶν αἰρετικῶν ἐξαχθεῖ αὐστηρὰν ἐποπτεῖαν, ἡ ὁρατὴ κατάστασις τῶν πραγμάτων εἶναι ἥττον ἀντιρρήσιμος ἢ πρότερον. Τὰ τυχόν συμβαίνοντα σκάνδαλα ἀποσιωπῶνται. Καὶ ὡς πρὸς τοὺς πάπας δὲ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν ἃς ὀμιλήσῃ εἰς Winchester Cucumbent (Historical witness against the Church of Rome and its Counterfeit, London, James Nisbet). «Ἡ ἐποχὴ ἡμῶν εἶδε τινὰς ἐκ τῶν χειροτέρων [...] διαδόχων τοῦ ἀποστόλου Πέτρου.

* Ἀς ἐκθέσῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ ὁ περίφημος πορτογάλος ἀρχιεπίσκοπος Βράγας Βαρθολομαῖος dos Martyres, εἰς τῶν ἐξομωμένων μελῶν τῆς ἐν Τριδέντῳ. Ὁ Pallavicini ἔγραψε περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ IE' βιβλίῳ 5' 4 τῆς ἐκδοῦς *Istoria del concilio di Trento*. Ἀναφέρω ἐκ τοῦ Fr. Luis de Sousa «Vida de D. Fr. Bartholomeu dos Martyres» livro II κεφ. 10: «Ὁ Βαρθολομαῖος ἐνόμιζεν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἱερᾶς καὶ γενικῆς ταύτης συνέλευσεως ἦτο νὰ προαχθῇ τὸν κόσμον καὶ νὰ καθάρωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς κακίας, ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ τὸ ἔργον ἐκ τοῦ σπουδαιότερου μέρους του, δηλαδὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἀνωτέρου μέρους του, δηλ. τῶν ἱεραρχῶν, καὶ ἐντεῦθεν νὰ μεταβῇ εἰς τὰ ἥττον σπουδαῖα καὶ εἰς πᾶν κατὰ τὴν ἀναλόγως ἀπαιτουμένην θεραπείαν, καὶ εἶπεν «ὅτι ἔπρεπε νὰ προδῶσι τακτικῶς καὶ τὸ περισσότερο ἀπεκλίετο τὴν πορεῖαν πρωθύστερον καὶ αἰκτον· αἰ. αἰ. αἰ. ψῆφοι, ὡς συνήνεσαν, ἦσαν ἐναντίον αὐτοῦ· ὅτι ἡ μεταρρυθμίσις ἐν τῇ οἰκίᾳ τινός, καίπερ ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἰδίων του χειρῶν, δὲν ἦτο τι εὐχάριστον, καὶ ἐπειδὴ ἦτο ὑπόθεσις, ἐν ἣ τὰ σπουδαιότερα καὶ ἐπιστημότερα πρόσωπα τὰ μέλιστα ἐνδιεφέροντο, πάντες ὑπεκρίθησαν, καὶ ἐπελύνοντο ἄλλων ὑποθέσεων συζητοῦντες καὶ ὀρίζοντες αὐτὰς, μὴ θίγοντες ποσῶς τὸ ἀνωτέρω ζήτημα. Ὁπωσδήποτε ὁ ἀρρεπίττυπος δὲν μετέβαλε γνώμην καὶ ἀναλαβὼν δύναμιν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀντιπολιτεύσεως συνίσταται, παρεκλίετο, ἐπεισε, συνεβούλευσε κοινῶς καὶ ἰδιωτικῶς ἵνα μὴ ἀπολίσσῃ διὰ πράγματα ἥττον σπουδαῖα τοιαύτην πολυτίμον εὐκαιρίαν πρὸς ἐπιτυχίαν μεγάλων, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀρχίσωσιν ἀμέσως ἐκ τοῦ ἀναγκαιότερου, νὰ καθάρωσι δηλ. τὸν χρωστὸν τῆς ἐκκλησίας τουτέστι τὸν κλῆρον, ὅστις ἐστιγματίζεται διὰ διεφθαρμένων ἐρώτων ἡδονῆς καὶ ἐπιδειξέως καὶ διὰ πολλῶν ἐλαττωμάτων ἐκ τούτων ἀναφυσμένων» (Ἐνταῦθα ὑπάρχει τὸ πορτογαλικὸν κείμενον, σελ. 205), καὶ μετ' ὀλίγας σελίδας ἐν τῷ αὐτῷ κεφ. ὁ Sousa διηγείται πῶς «εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ὁμοφώνως διὰ τῆς συνήθους αὐτοῖς χάριτος εἶπον ὅτι οἱ ἐξομωτατοὶ καὶ πεδισματώτατο καρδινάλιοι χρήσοιαι δὲν μεταρρυθμίσεως».

Ὁ σκανδαλώδης βίος Λέοντος IB', οἱ ἔρωτές του καὶ τὰ πολυάριθμα τέκνα του ἐκ τῆς Madame Pffifer of Lucerne, καθὼς καὶ ὁ τοῦ Γρηγορίου Ις', τὰ κοῦφα καὶ φλύαρα ἀστειεύματά του, ὡς καταλεπτῶς περιεγράφησαν εἰς νέον τι σύγγραμμα ῥωμαιοκαθολικοῦ συγγραφέως, ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ προβαίνων πολιτισμὸς καὶ ἡ πνευματικὴ πρόοδος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος συνετέλεσαν ὀλίγον ἢ οὐδόλως πρὸς τὴν διόρθωσιν τῶν σκανδάλων τῶν λεγομένων βικαρίων τοῦ Χριστοῦ. Ἐν τῷ λεγόμενῳ ἦναι ἀληθές, ἤθελε φέρει ἡμᾶς εἰς τὸ ἔτος 1846, εἰς τὴν παπυσμένην τοῦ προκατόχου τοῦ προτελευταίου πάπα!

(Ἐπεται συνέχεια)

ΕΘΝΙΚΑ ΦΙΛΑΧΘΡΩΝΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

Συνδρομαὶ προαιρετικαὶ πρὸς κάλυψιν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἔτους 1883

Κ. Βλαστήρη λ. ὁθ. 5, Α. Δ. Συγγρός 100, Σ. Ἀσίνη 5, Γ. Χ. Θεολόγου καὶ υἱοὶ (φρ. 200) 8,80, Μ. Χ. Θεολόγου καὶ συντροφία (φρ. 500) 21,75, Α. Α. Βαλλινίου 12, Θ. Γεωργιάδου 2, Π. Γ. Κορωνάκη 8, Χαρίκλεια Γρημινίλλη (φρ. 100) 4,35, Κ. Γ. Σωτήρου 5, Μαρία Σκαρπείλη 1,17, Χ. Σερραφείμ Συμεὼν Κονζῆ 2, Γ. Σταματιάδης 15, Χρυσοδέγγης καὶ Σα 5, Α. Δράκος 5, Κ. Κανίκη 5, Α. Σφορώνου 0,50, Α. Λαζαρίδου 5, Μ. Δημητριάδου 2, Ἀδ. Τσιτσπούλου 5, Μ. Ἀλτιντέπ 3, Ἀδ. Δεστούνη 5, Αθ. Στεργιάνοβιτς 3, Ἰωακείμ Ἀναστασιζίδου 1, Ἀδ. Κοσμίτου 1, Ἀδ. Νικολαΐδου 6, ἀνώνυμος 0,50, Σ. Ν. 2, Δ. Ν. Τρίπη 2,50, Γ. Ἰήγυ 1, Μ. Μουτσοφλογίου (φρ. 20) 0,88, Κ. Μποστάντζόγλου 1, Μοσε Τολιδό 2, Αντ. Κοννίτο 5, Ἀδ. Καλφοπούλου 2, Τριανταφυλλίδης 0,50, ἀνώνυμος 0,20, Μεχμέτ Καλαϊτζῆ (φρ. 500) 4,63, διαφόρων διὰ χειρὸς Ἰωάννου Ἀναστασιζίδου 21,06,25 καὶ μετὰ τοῦ προδημοσιευθέντος καταλόγου τῶν 850 ὁθ. λ. εἰσέπραχθησαν τὸ ὅλον ἐκ συνδρομῶν μί/χι σήμερον λ. ὁθ. 1129,84,25.

Συνδρομαὶ προαιρετικαὶ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Γ. μονῆς τῆς Ζωοδόχου πηγῆς κατὰ μῆνα δεκέμβριον 1883

Κ. Χατζοπούλου γρ. 108, Ἄννα Λουϊμαρή 216, Σοφία Νικολαΐδου 54, Κωνσταντίνος Ζίμπα 50. Τὸ ὅλον γρ. 428.

Ἀφιερώματα εἰς τὴν ἱεράν μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς

Ἀνώνυμος δακτύλιον χρυσοῦν μὲ πέτρην μαύρην.

Ἀφιερώματα εἰς τὴν ἀγίαν εἰκόνα

Καλλιόπη Ἰωακείμοπούλου φλωρίον μὲ μαργαρίτας.
Βασίλειος Ἐπιφανίου δακτύλιον χρυσοῦν βεργέτταν.
Αἰκατερίνη Ζαλή/χα δακτύλιον χρυσοῦν ἁδμαίντινον.

Συνδρομαὶ προαιρετικαὶ εἰς τὸ ἐν Ἐκταπυργίῳ ταμεῖον τῶν ἐθνικῶν νοσοκομείων

Σταῦρος Γεωργίου γρ. 162, Ἀνστασία Τόπογλου 100, Ἀδμαντίου εἰς Ἀρετσούς γηροκόμου 403. Τὸ ὅλον γρ. 665.

Ἐν Γαλατῇ, τὴν 17]29 ἰανουαρίου 1884.

Τ. Σ.) Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς ἐφορίας.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐκ Φαναρίου, τρίτη, 24 ἰανουαρίου 1884)

Τὴν παρελθούσαν τετάρτην (18) συνήλθον αὖθις κατὰ τὰ προηγγελμένα ἐν τοῖς πατριαρχείοις τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῖ ἐθνικοῦ συμβουλίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πρώτου τῇ τάξει σεβ. ἀγ. Ἐφέσου. Ἐπικυρωθέντων δὲ τῶν πρακτικῶν τῆς προλαβούσης συνεδριάσεως, ἐλήφθησαν ἀπλῶς ὑπ' ὄψει γράμματα ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς τὴν Μ. ἐκκλησίαν περὶ τοῦ ζητήματος τῶν προνομίων καὶ ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἐπανόδου τῆς Α.Θ.Π. εἴτα δὲ διημερίθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ περὶ περὶ τῶν προνομίων ἀντικειμένου διάφοροι μεταξὺ τῶν μελῶν σκέψεις καὶ εὐχαί, καὶ τέλος καθωρίσθη ὡς ἡμέρα τῶν ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἰδιωτικῶν τούτων συνεδριάσεων τῶν δύο σωμάτων ἐκάστη τετάρτη τῆς ἐβδομάδος.

Τὴν κυριακὴν (22) μεταδάντες ἐπεσκέψαντο ἐν Βαφειχωρίῳ τὴν Α.Θ.Π. οἱ ἐκ τῶν συνοδικῶν σεβ. ἀγ. Ἐφέσου, Νικομηδείας, πρόεδρος Διδυμοτείχου, Ἀγκύρας, Βιζύης, Γρεβενῶν καὶ Χαλεπίου.

Αὐθιμερὸν ἐπεσκέψαντο τὴν Α.Θ.Π. οἱ ἐκ τῶν συμβούλων κκ. Γ. Σισμάνογλους καὶ Κ. Πετρίδης.

Χθές, δευτέραν, κατελθούσα ἡ Α.Θ.Π. εἰς Φανάριον ἐπεσκέψατο τὸν σεβ. ἀγ. Ἐφέσου κ. Ἀγαθόγγελον ἄγοντα τὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐορτὴν, καὶ τὸν σεβ. ἀγ. Ἡρακλείας κ. Γρηγόριον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Ἡ Α.Θ.Π. ἀναπαυθεῖσα εἴτα μικρὸν ἐν τοῖς πατριαρχείοις, ἐπανέκχμψεν αὐθιμερὸν εἰς Βαφειχωρίον.

Τὴν παρασκευὴν (20) ἐτελεύτησε πλήρης ἡμερῶν ἐν Φαναρίῳ καὶ ἐκηδεύθη τὴν ἐπιούσαν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς ἐκκλησιαστικῆς παρατάξεως ἡ μήτηρ τοῦ Σ. ἀγ. Ἡρακλείας:

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΠΑΥΔΟΥ (ΠΑΥΔΙΔΟΥ).

Ἐν τῇ κηδείᾳ τῆς μακαρίτιδος πρέστησαν οἱ Σ. συνοδικοί, καὶ πλείστοι ἄλλοι ἀνώτεροι κληρικοί, ὡς καὶ πλῆθος πολὺ λαϊκῶν τιμώντων τὰς ἀρετὰς τῆς ἀφ' ἡμῶν μεταπτώσεως.

Τὴν κυριακὴν (22) τελουμένης τῆς τετάρτης ἐπετηρίδος τῆς ἐν Μεγάλῳ βεύματι εὐεργετικῆς ἀδελφότητος Προόδου», παρεγένετο ἐκ τῶν πατριαρχείων ὁ πανοσιολ. Μ. ἀρχιεπίσκοπος κ. Λεόντιος, εὐξάμενος τῇ ἀδελφότητι τὰ εἰκότα.

Εὐχαρίστως μανθάνομεν ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κ. Βουλπιώτης καταγίνεται ὁλονὲν ὅπως ἀναθεωρήσῃ καὶ καταρτίσῃ τὰ νομοσχέδια τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν κληρὸν, περὶ ὧν ἄλλοτε ὠμιλήσαμεν. Κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰ αὐτὰ τοῦτο μόνον ἐπισημαιομεν εἰς ὅσα ἐν ἐκτάσει μέχρι τοῦδε εἴπομεν, ὅτι ἡ ἀνάγκη ὅπως ἡ Βουλὴ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ρίψῃ βλέμμα καὶ ἐπὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας, κατέστη ἀναπόφευκτος· ἔθεν καὶ πάντων τῶν ἄλλων ζητημάτων ὁρεῖται ἡ Βουλὴ νὰ προτιμήσῃ ἐν ταῖς προτεγέσιν αὐτῆς συνεδριάσει τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα. Ἀποροῦμεν δὲ τῇ ἀληθείᾳ πῶς παρημελήθη ἡ ἐκκλησίαι μέχρι τοῦδε, πῶς δὲν ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ σώματος τῆς Βουλῆς ὡς ἐν τῶν ζωτικωτέρων ζητημάτων, ὅπερ ἄλλως θεωρεῖται ὡς τοιοῦτον ὑπὸ ἐνὸς ἐκείνου Ἑλλήνος (Σιῶν).

— Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ ὁ κ. K. Müller ἀνεκάλυψε σημειώσεις περὶ τῶν χειρογράφων, ἅτινα ὁ Ἰανὸς Λάσκαρις ἠγόρασεν ἐν τῷ ταξιδίῳ, ὅπερ ἐπεχειρήσεν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος, διὰ τὸν Λαυρέντιον τῶν Μεδίκων. Αἱ εἰδήσεις περὶ τοῦ ταξιδίου τούτου εἶναι σπάνιαι, οὐδὲ ὑπῆρχε γνωστὸς κατάλογος τῶν ἀποκτηθέντων χειρογράφων. Ἡ εὐρεσις ἤδη τῶν σημειώσεων πληροῖ τὸ κενόν, διότι εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ε. Πικκολόμινι δημοσιευθέντα περὶ τούτου μνημεῖα προστίθεται 1) κατάλογος χειρογράφων σπουδαϊστάτος διὰ τὴν βιβλιοθήκην· 2) εὐρετήριον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Λαυρεντίου· 3) κατάλογος τῶν ὑπὸ τοῦ Λασκάρεως ἀγορασθέντων· 4) κατάλογος χειρογράφων ὄντων κτῆμα τοῦ Λασκάρεως. Οὕτως ἡ εὐρεθεῖσα σημειώσις ἔχει διπλὴν ἀξίαν, διότι ἀρ' ἐνὸς μὲν χρησιμεύει διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς λαυρεντιανῆς βιβλιοθήκης, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν χειρογράφων τῶν ἐλλήνων συγγραφέων, καὶ ἐν γένει διὰ τὴν τῶν σπουδῶν τῶν φιλολογικῶν καὶ τοῦ ὑπὲρ τούτων διαφέροντος τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἡ δημοσίευσίς τῶν καταλόγων πρόκειται νὰ γίνῃ ἐν τῷ Centralblatt für bibliothekswesen (Ἑστία).

Ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ Φόρῳ τοῦ Βοσπόρου·

Ἡ ἀρχαιοτάτη ἐφημερίς, ἐξ ὧν ὑπάρχει γνωστὸν, εἶναι ἀναμφιδόλως ἡ ἐπιγραφομένη Acta populi romani diurna. Ταύτης σώζεται εἰσέτι ἐν φύλλον, οὗ ἅπαν τὸ περιεχόμενον μεταφράζομεν παρὰ πόδας, φέροντος ἡμερομηνίαν 29 μαρτίου 168 (πρὸ Χριστοῦ)!

«Ὁ ὑπατος Λιδίνιος ἐξετέλεσε σήμερον τὰ κυβερνητικὰ αὐτοῦ καθήκοντα.—Σφοδρὰ λαίλαψ ἐξεργάγῃ τὴν ἡμέραν ταύτην, κερκυνὸς δ' ἐπισκήψας μικρὸν μετὰ μεσημβρίαν ἐπὶ τινι ὄρῳ πλησίον τοῦ Οὐηλίου λόφου, διέσχισεν αὐτὴν εἰς πολλὰ τεμάχια. — Ἐν τῷ πανδοχείῳ τῷ σύμβολον ἔχοντι ἄρκτον, ἐγγύτατα τοῦ λόφου Ἰαννοῦ, ἐριδος συμβάσης, ἐτραυματίσθη καιρίως ὁ πανδοχεύς. — Ὁ ἀγορανὸς Τιτίνιος κατεδίκασε τοὺς σφαγεῖς τοὺς τὰ κρέα τέμνοντας, διότι ἐπώλησαν εἰς τὸν λαὸν κρέας μὴ ὑπαστὴν τὴν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἐξέτασιν· τὰ πραχθέντα πρότιμα ἐχρησίμευσαν εἰς ἱδρυσιν ἱεροῦ τῇ θεῷ. — Ὁ κολλυβιστὴς Λύσιδιος, οὗ τὸ ταμίειον φέρεται σύμβολον περιετραχίαν τοῦ Κίμβρου, ἀπέδρα συναπνεγῶν σπουδαίαν χρημάτων ποσότητα· κατεδίωξαν ὁμῶς καὶ κατῴρωσαν τὴν τούτου σύλληψιν, φέροντος εἰσέτι μεθ' ἐαυτοῦ πάνθ' ὅσα ἔκλεψε χρήματα· κατεδικάσθη δὲ ὑπὸ τοῦ πραιτωρὸς Φοντήλου εἰς τὴν αἰμαστον αὐτῶν ἀπόδοσιν πρὸς τοὺς παρακαταθέντας αὐτῷ ταῦτα. — Ὁ λήσταρχος Δενηριῶν συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Νεάρχου λεγάτου, σήμερον ἐσταυρώθη. — Ὁ καρχηδονικὸς στόλος εἰσέπλευσε σήμερον εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἰστίας».

Εὐχαρίστως ἀναγγέλλομεν ὅτι ὁ ἐνταῦθα διαμένων εὐπαίδευτος νέος κ. Ἐλευθέριος Γ'. Ταπεινός, διδάκτωρ τὰ νομικὰ, μετὰ τὴν ὁσονούπω ἐκτύπωσιν τῆς πρὸ πολλοῦ ἀναγγελλομένης περὶ Μελενίκου ἀξιολόγου ἱστορίας αὐτοῦ προστίθεται ἵνα ἐκθῇ καὶ σπουδαιότατον ἱστορικὴν πραγματείαν περὶ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ περιουμένου πόλεως Σερρών ὑπὸ τε πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν καὶ παντοίαν ἄλλην ἐποψίν, ἀριθμοῦσαν ὑπὲρ τὰ 50 τυπογραφικὰ φύλλα καὶ περιεκτικὴν ὅλης ἀνεκδότου τῆς πλείστου, ἀποκειμένης δὲ ἐν χειρογράτοις εὐρωπαϊκῶν καὶ μοναστηριακῶν βιβλιοθηκῶν. Εὐελπιστοῦμεν ὅτι θέλει τύχει προερόνως γενναίας ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τοῦ ἡμερογενεῖς δημοσίου πρὸς ταχυτέραν εἰς πῶς ἐμαρτύρουν τοῦ σπουδαίου τοῦτου ἔργου αὐτοῦ.

Ἡμερησίαι πρῶται τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ εἰς δύο τεύχη διηρημένη, τεύχος Α', τοῖς μαθηταῖς τῆς προτελευταίας τάξεως τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἐκδιδόμενον ὑπὸ Θ. Ι. Παπαθεοδώρου ἀδείξ τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδείσεως, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1884.—Τιμᾶται γρασίων ἀργυρῶν 7 1/2.

Τετράμηνον ἤδη διανύοντες ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ παρόντος ἔτους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας», ἐπανερχόμεθα κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ ἄχρι ἀληθῶς ἔργον ἵνα καὶ αὖθις δημοσίᾳ προτρέψωμεν τοὺς ἐνταῦθα τε καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐκ τοῦ ἑξωτερικοῦ καθυστεροῦντας τὰς ἐαυτῶν συνδρομὰς ὅπως ἐπιταχύνωσι τὴν τούτων ἀπότισιν ἢ ἀποστολὴν, ὅπ' ὅφει μὲν ἔχοντες πάντοτε τὰς πρὸς ἑαυτοὺς τοῦ φύλλου ἀπειτουμένης ἀνυπερέτους δαπάνας, γινώσκοντες δὲ καὶ ἐξ ἐπανειλημμένων ἡμῶν δηλώσεων ὅτι μόνοι τοῦ περιοδικοῦ τούτου πόροι τυγχάνουσιν αἱ ζητούμεναι παρ' ἐκάστου αὐτῶν συνδρομαί, αἵτινες μὴ ἐγκαίρως καταβαλλόμεναι εἰς μεγίστας δυσχερείας ἐκάστοτε ἡμᾶς περιόγουσιν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ μόνου τούτου ὄργανου τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις βεβαίως μείζονα ἐν αὐτῷ διακινεῖται ν' ἀπεκδέχεται τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀπανταχοῦ εὐσεβῶν αὐτῆς τέκνων καὶ ἰδίᾳ τῶν κατ' ἐπαρχίας ἱερῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν καὶ μονῶν, ἃς πάσας ἱκετεύομεν, ὡς καὶ ἄλλοτε, ἵνα τὰς ἀγγελίας ταύτας θεωρῶσιν ἐκτελεσίμους ἐπιστολάς ἰδίᾳ ἐκάστη αὐτῶν ὑπὸ τῆς διευθύνσεως ἀποτεινομένης. Παρ' ἡμῖν, ἐπαναλέγομεν, ἀτυχῶς οὐ κατενοήθη ἔτι ἀρκούντως τὸ πλεονέκτημα τῆς διὰ τοῦ τύπου προχειροτάτης συνεννοήσεως, ἔστω καὶ ἐν τοιαύταις περιπτώσεσιν ἀσημάντοις, ἡ δὲ οἰκονομία τοῦ πολυτίμου χρόνου καὶ γρημάτος, ἅπερ πλειστάκις ἀνεπιστρεπτὲ ἀποβάλλομεν, οὕτω εἰσῆχθη ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ καθημερινοῦ ἡμῶν βίου.

Αἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐξ Εὐρώπης χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομὰς τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» παρὰ τῶν ἐπιστασιῶν ἢ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ διευθυντοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κ. Ι. Ἀσπριώτου· οἰκδῆποτε δ' ἐνταῦθα πληρωμὴ γίνεται ἐπὶ ἐμφανίσει ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν ὧν τούτων πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμβάνοντες τεῦχος τι, ἵνα ζητῶσι τοῦτο ταχέως παρὰ τῆς διευθύνσεως, διότι περρεχομένου ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ αἰτουμένου, θέλουσι καταβάλλει πρὸς ἀποκτῆσιν αὐτοῦ γρόσια ἀργυρᾶ πέντε.

Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἵνα ἐγγραφῶσι συνδρομηταὶ δέον νὰ προκαταβάλλωσιν ἢ προκαποτέλλωσιν τὸ τῆς συνδρομῆς τίμημα.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΗΡΩΔΕΓΓΕΙΟΝ

εἰς τὸν ἀοιδίμον πατριάρχην τῶν Ἱεροσολύμων

ΚΥΡΙΑΛΟΝ ΤΟΝ Β'

ΥΠΟ

ΔΕΑΝΔΡΟΥ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗ

Πρῶτα μὲν ἐν Σάμῳ, ἐν Βύζαντος δ' ὕστατον ἄσται
ἔδρακεν ἱμερτὴν λαμπάδα ἡελίου
κυδαλῖμος Κύριλλος ὁ δεύτερος· ὃς ῥ' ὀσιωθεὶς
ἐξ ἔτι παιδὸς ἐκὼν παμμεδέοντι Σεῶ,
τοῖσι σιωνίτησι μολῶν πατράσιν κατέλεκτο
καὶ Χριστοῦ πρόφρων ἀμφοτέλευε τάφον.
Αὐτὰρ ἔπειτα Σιών ἀναδειχθεὶς πρωθιεράρχης,
ἱερὸν ἀγλαΐσεν θῶκον Ἀδελφοθέου.
Ἄλλ' ὦ τῆς δειλῶν μερόπων ἀγχιστρόφου αἴσης,
τῆς καὶ Κυρίλλου μάρτυς ἄελπα πάθη·
ἱεροῦ γὰρ θρόνου ἐκβλήθεὶς ἐπὶ γήραος οὐδῶ,
νοῦσψ ὑπὸ χρονίῃ λευγαλέῃ ἐδάμη.

Τὸ ἄνωτέρω ἐπίγραμμα κατὰ τὸν δημοσιεύοντα αὐτὸ Κόσμον ἐγράφη ἐπ' ἐσ/άτων ἐπὶ τῇ ἀνακομιδῇ τῶν ὁσίων τοῦ ἀοιδίου πατριάρχου τελεσθεῖσιν κατὰ τὴν ἐνταῦθα τῆς διαμονῆς τῆς Α. Μ. τοῦ νέου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Νικοδήμου.

(Συνίχεια προηγουμένης σελ. 219)

200. Πολλάκι γὰρ καὶ μῶρος ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν¹.

201. Ἀετὸς ἐπὶ δρυὸς καθήμενος εὐμεγέθους, ἰδὼν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κλάδου ἐλιττόμενον σκώληκα, Πῶς, εἶπεν, εἰς τηλικούτον ὕψος σὺ, ὦ ταπεινέ; — Ἐρπον, ἀπεκρίθη ὁ σκώληξ!

202. Πολλὰ φίνεται ἡμῖν καὶ τῶν εὐπόρων ἄπορα καὶ τῶν ἐφικτῶν ἀνέφικτα, συγχὰ μὲν καὶ δι' ἀπειρίαν, συχὰ δὲ καὶ διὰ νηπιότητά φρενῶν· τῷ ὄντι γὰρ νήπιος ἔοικε πᾶς ἄνθρωπος, καὶ ὁ πᾶν γέρον, ἐπεὶ τοι μικρὸς πᾶν καὶ νεογλὸς ὁ τοῦ βίου χρόνος πρὸς τὴν πάντα αἰῶνα.

203. Οὔτε γὰρ ἑαυτὸν, οὔτε τὰ ἐκυτοῦ χρή τὸν μέγαν ἄνδρα ἐσόμενον στέργειν, ἀλλὰ τὰ δίκαια (Πλάτων).

Ἀρχομένης προσεχῶς τῆς ἐκτυπώσεως τῆς περὶ Μελενίκου ἱστορικῆς πραγματείας μου, παρακαλοῦνται οἱ κατὰ τόπους σεβασμιώτατοι ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὶ φίλοι, οἱς ἐπεστάλησαν ἀγγελίαι περὶ τούτου, ἵνα ἐπιταχύνωσι τὴν πρὸς με ἐκπομπὴν αὐτῶν διὰ τὰ περαιτέρω.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΓΡ. ΤΑΠΕΙΝΟΣ διδάκτωρ τὰ νομικά.

1. Παρὰ Μακροβίῳ ἐν Κρονικῇ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ' ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1894. ΤΕΥΧΟΣ ΙΖ'

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἐδδομάδος.

Συνδρομὴ ἑτησία προκαταβαλλομένη ἐντάλῃ μετ', ἀργ. πέντε, ἐν τοῖς προσαθείαις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ', ἀργ. ἑξέ, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ πράγμα εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἐξόμηνοι εἰσὶν ἀπαράδεκτοι.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδοσις παντὸς χρησίου συγγράμματος, οὕτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλήρη σῶμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσις ἀποστέλλεται πρὸς τὸν διεθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου ἸΩΑΝΝΗΝ ἈΣΠΡΙΩΤΗΝ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον.

ΗΕΡΕΥΟΜΕΝΑ.

Ἀπελθὲς ἀπὸ τῶν κινήσεων τῆς ὁρθόδοξου καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένων ταῖς λοιπαῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις, ἐπὶ τῇ

ἑκ τῶν ἑσῶν Συναγῶν τοῦ Λογίου τοῦ καὶ Μεταφραστοῦ

Ἡ ἐκδοτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς

ΕΙΔΗΣΕΙΣ (Συνεδριάσεις τῶν ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἀποστολῶν) — ἡ τελευτὴ τῶν τοῦτον ἱερουργῶν ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Π. σχολῇ — ἐπιστάσεις πρὸς τὴν Α.Θ.Π. — τὸ Ζακπριον πρὸς ἐκλογὴν — πρὸς τοὺς συνοδικὰς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας — ἡ περὶ τούτου ἐπίστατος κοινοποιήσις — ὁ ἐφημεριανὸς Κορινθίας Συναγῆς Κοινοποιήσις — οἱ μέγιστοι τῆς ὁρθόδοξου νῆος — περὶ τοῦ πανακαθάρου τῆς Γαλλίας — διδασκαλίας καὶ ἀνέκδοτα σημεῖα καὶ προφῆται καὶ ἀποφθέγματα σοφῶν.

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ

ΤΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Σ. ΓΑΜΟΣ

Εἶδμεν ἤδη πόσον ἡ ῥώμη μεγάλως ἐδλαψε τὴν ἐκκλησίαν, ὁρίσασα τὴν καταναγκαστικὴν ἀγαμίαν τοῦ κλήρου. Ἐάν ἀνθρωπὸς τις ἐχῇ θεῖαν κλήσιν καὶ διὰ τὴν ἱερωσύνην καὶ διὰ τὸν ἐγγκαμὸν βίον, ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἐμποδίζει αὐτὸν νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν θεῖαν κλήσιν. Πόσοι φωστῆρες τῆς ἐκκλησίας δὲν ἦσαν ἐγγαμοὶ ἱερεῖς, ἢ υἱοὶ ἱερέων καὶ ἐπισκόπων; Ὑπὸ τὸν ῥωμαϊκὸν κανόνα ἠθέλομεν στερεθῇ αὐτῶν. Δὲν θὰ εἴχομεν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν τὸν υἱὸν τοῦ ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ Γρηγορίου, οὔτε τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα ἐπίσκοπον Τριφυλίδος ἐν Κύπρῳ, εὖστis ἦτο ἐγγαμὸς καὶ εἶχε τέκνα μὴ ὦν ἐν τούτοις ἑλλίπῃς ἐν τοῖς πνευματικαῖς (Σωζομ. Ι, II), οὔτε τὸν ἅγιον Ἰλάριον ἐπίσκοπον Ποιταρίου, εὖστis ἑμπαθὼς ἡγάπα τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Ἀδραν, οὔτε Μάρκελλον τὸν Ἀπαμείας καὶ τοὺς γενναίους υἱοὺς του. Ὁ Ἀθανάσιος καὶ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς λέγουσιν ἐπὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγκαμῶν ἱερέων ἦτο μέγας, δὲν ἐπάγουσι δὲ λέξιν τινὰ μομ-

ρὸς τὴν κατηγορίαν. ἀλλὰ φαίνονται μεγάλην σημασίαν διδόντες εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς.

Ἡ ὑπερεκτίμησις τῆς κληρικῆς ἀγαμίας, τὸ ταυτίζειν αὐτὴν μετὰ τῆς παρθενίας, ὁ ἀπὸ τῆς ἱερωσύνης ἀποκλεισμός τῶν ἐγγκαμῶν ἱερέων ἤγαγον φυσικῶς εἰς τὴν περιφρόνησιν τοῦ γάμου. Ἡ μηχανικὴ ἀρχὴ «ἡ ὅλη εἶναι πονηρὰ, ἡ σὰρξ εἶναι ἁμαρτία» (οὐχὶ σὰρξ ὡς σαρκικὴ ἐπιθυμία, ἀλλ' ὡς φυσικὸν συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου) ὑπεκρύπτετο ὀπισθεν καὶ ἐλησμένον ὅπως τοὺς λόγους τοῦ Χρυσοστόμου «ὡς ἡδύνατο ὁ γάμος εἶναι ἡ τιμὴ τοιοῦτον ὦν κόλυμα». Τοιοῦτοτρόπως οὐλοτραμοντανιστῆς τις συγγραφεὺς (Du mariage et du célibat au double point de vue laïque et sacerdotal, Paris 1863 σελ. 15) λέγει: «Διὰ τοὺς χριστιανούς ὁ γάμος εἶναι ἥττον σκοπὸς ἢ μέσον ὑπὸ μίαν ἐποψὴν εἶναι ἡ ἀπλοποιήσις τοῦ κακοῦ εἰς τὴν ἀπλοσύτην τοῦ ἐκφρασίαν» du réduction du mal à sa plus simple expression. Ὁ γάμος εἶναι παραποῦ τοῦ ταπεινῆς πολιτείας διὰ τὸν ἱερέα τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι ἀρετὰ καλὸν μόνον διὰ τοὺς λαϊκούς. Πόσον μάλιστα ῥυπαρά εἶναι αἱ σκέψεις καὶ αἱ λέξεις τῶν ἐξουσιωμένων ἐκείνων ἀγάμων αἱ ἀφρωτῶται εἰς τὸν νόμιμον γάμον τῶν ἑλλήνων ἱερέων, μαυθάνομεν ἐκ τῆς πρὸς τὸν Νικήταν ἑξατορτον ἀπαντήσεως τοῦ καρδινάλιου Οὐμβέρτου sect. 34 (ap Will. Acta et scripta quae de controversiis ecclesiae graecae et latinae saec. XI composita exstant, Lipsiae et Marpurgi, 1861 σελ. 150), ἐν ἡ παριστᾷ τοὺς ἐγγκα-

* Συνέχεια ἡγουμένου τεύχους.

μους ιερείς ὡς «*recenti carnis voluptate toti resoluti et marcidī*», προβαίνοντας εἰς τὸ θυσιαστήριον, λειτουργοῦντας καὶ ἀποτομένους τοῦ ἀγρᾶντου τοῦ Χριστοῦ σώματος, *indeque sanctificatas manus ad tractandum membra muliebria mox referant*. Ὅποια γραφικὴ περιγραφή! ἀληθῶς οὐχὶ ἀγνοῖ γάμου, ἀλλὰ πορνικοῦ βίου οὗ ἔζων οἱ δυτικοὶ ἄγχοι ιερεῖς καὶ ἐφορολογεῖντο διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν παπῶν καὶ τῶν ἐπισκόπων των. Καὶ ὁ καρδινάλιος Οὐμβέρτος δεικνύει ἑαυτὸν κάλλιστα γνωρίζοντα τοῦτον (τὸν πορνικὸν βίον). Ἀποροῦμεν τί νομίζει περὶ τῆς γνώμης τοῦ συναδέλφου του ὁ καρδινάλιος Manpiny, ὅστις διατελὼν ἐν χηρείᾳ, πρέπει νὰ γνωρίζῃ καλλίτερα. Ἐὰν ἡ ἐκκλησία ἔχῃ τὴν ἐξουσίαν νὰ προβάλλῃ κατὰ τὸν καιρὸν καὶ τὰς περιστάσεις νέα γαμικὰ κωλύματα, τὰ κωλύματα ταῦτα δύνανται μόνον νὰ ὡσι τοιαῦτα, ὅσα καθιστῶσι τὸν γάμον ἀντικανονικὸν (*impedimenta prohibentia*) καὶ οὐχὶ ἄκυρον (*impedimenta dirimentia*). Ἀπαντα τὰ ἄκυρωτικά προσκόμματα εἶναι ἀποστολικῆς καταγωγῆς, τὰ μὲν ληφθέντα ἐκ τῆς παλαιᾶς διαθήκης, τὰ δὲ εἰσυχθέντα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ παραδιδόντα τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων. Ἀλλ' ὅτι ἐπετρέπετο ποτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, δὲν δύναται νὰ ἀπαγορευθῇ ὡς ἄκυρον τὸν γάμον, καίτοι δύναται νὰ προξενήσῃ ἀντικανονικότητα τινα. Ἐν συντόμῳ ἡ ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ δημιουργήσῃ ἡ καταργήσῃ ἄκυρωτικά προσκόμματα, ἀλλὰ μόνον νὰ διατυπώσῃ τὰ ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ἀποστόλων ὑπάρχοντα. Συνεπῶς ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία διακηρύττει τὸν γάμον συνάψαντα ιερέα ὡς πράξαντα ἀντικανονικῶς, ἀλλὰ θεωρεῖ τὸν γάμον τοῦ ἔγκυρου καὶ δὲν βιάζει αὐτὸν πρὸς διέξυσιν. Ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία τούναντίον παρανόμως κηρύττει τὸν γάμον αὐτοῦ ἄκυρον καὶ ἀφορίζει αὐτὸν μὴ διαζευγνύμενον. Ἡ σπουδαία αὕτη καὶ ζωτικὴ διαφορά περιχλιδεῖ τὴν ἀρχὴν μιᾶς ἀπεριορίστου ἐξουσίας τῶν κλειδῶν, δι' ἧς ὁ πάπας περιβάλλεται,

* Σ. Μ. — Ἐλητημόνησε πάντως ὁ πολυμαθὴς καὶ σεβαστὸς ἡμεῖς συγγραφεὺς νὰ προσέτιθῃ ἐνταῦθα ὅτι ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία καὶ μὲν δὲν ἀκυροῖ τὸν μετὰ ἱερωσύνην γάμον τοῦ κληρικοῦ, μετατίθεται ὅμως αὐτὸν εἰς βαθμὸς τοῦ, ἐπομένη τῷ Α' κανόνι τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, οἰκουμένην ἐγρύσησεν κύρος, λέγοντι. «Πρεσβύτερος ἐστὶν γάμος, τῆς τιμῆς αὐτὸν μετὰ τίθεται, ἐν δὲ πορνείᾳ ἢ μοιχείᾳ, ἔξωθεῖται αὐτὸν τέλει καὶ ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς μετάνοιαν, ὃν καὶ ὁ Hefelo οὕτως ἐξηγεῖται: «ἐὼν ἱερεὺς τις συνεστῆ γάμῳ μετὰ τὴν χειροτονίαν, καθαιρεῖται τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ τοῦ καὶ καταδικάζεται εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν *communio laicalis*· ἐὰν δὲ ἡ ἐνορὸς πορνείας ἢ μοιχείας, πρέπει νὰ ἀφορισθῇ καὶ νὰ διέλθῃ πάσας τὰς βαθμίδας τῆς μετάνοιας, ἵνα τύχῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας». Ἐπίκει δὲ ταῦτα. Ἐξέδομεν ἀνωτέρω ἐν τῷ 10 κανόνι τῆς Ἀγκύρας ὅτι ἐν μὲν περιπτώσει οἱ δι᾿ ἡμῶν ἐπιτρέποντο νὰ νυμφευθῶσι μετὰ τὴν χειροτονίαν, ὅτε δηλ. παρ' αὐτὴν τὴν κατὰστατον ἐμαρτύραντο τὴν τοιούτην πρόθεσιν των. Ὡς πρὸς τοὺς ἱερεῖς δὲ, οὔτε ἡ σύνοδος τῆς Ἀγκύρας, οὔτε ἡ τῆς Νεοκαισαρείας ἐκκλησία ἐξαιρέτως τινος» (Hefelo ἱστορία τῶν συνόδων τόμ. Α' σελ. 223 τῆς ἀγγλικῆς μεταφράσεως).

λεται, ἣν ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία δλω; ἀπορρίπτει ὡς ἀδικαιολόγητον καινοτομίαν. Ἡ παπικὴ αὕτη ἐξουσία πιστεύεται τότε ἰσχυρὰ, ὥστε ἔχει τὴν ἀξίωσιν τοῦ μετατρέπειν ἢ τοῦ τελειοποιεῖν καὶ αὐτὸ τὸ ἄκυρωτικὸν κώλυμα τῆς μοιχείας τὸ ὀρισθὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Πρὸ τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου ὁ καρδινάλιος Dajetaw (Comment. in Matt. XIX) ἔφρνε πολλὴ διαφορώτερον, ὡς καὶ τὰ ἐξομολογητάρια. Τὰ βιβλία ταῦτα (ἐγγειρίδια πρὸς γρήσιν τῶν πνευματικῶν περιλαμβάνοντα κανόνας καὶ λύσεις ἀποριῶν) ἔλαβον τὴν ἀρχὴν των ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐγένοντο ἀποδεκτὰ ὑπὸ Θεοδώρου ἀρχιεπισκόπου Κανταουρίας, ἑλληνας μοναχοῦ ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, ἀλλ' ἐκτραπέντος τοῦ γένους του κατ' ὀλίγον, καὶ περιήλθεν εἰς ἀρχιεπισκοπὴν κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ὁ Walter (Kirchenrecht, 13 ἐκδ. σελ. 196, 7 σημειώσεις) εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ὁ Θεόδωρος οὐδέποτε συνέγραψε τι, ἀλλ' ὁ Ἐλδενδράδος λέγει ὅτι τὸ αὐθεντικὸν κείμενον τοῦ βιβλίου τοῦ Θεοδώρου ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Record Office τῷ 1840 ἐν τοῖς Ancient Laws and institutes of England. Τὰ περὶ τῶν ἐλληνικῶν κανόνων τῆς μετάνοιας τῶν τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου (Dom. Pitra. Spicileg. Solesm. IV 381—415) καὶ τῶν τοῦ Ἰωάννου τοῦ νηστευτοῦ εἶναι πασίγνωστα. Ἀντίτυπον συλλογῆς τῶν ἐλληνικῶν τῆς μετάνοιας κανόνων εὑρίσκεται ἐν κώδικι βοδλεϊανῷ, 264 fol. 160 κ.ε.

Εἶδομεν τὴν ὁμητικότητά τῆς Ῥώμης πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ἀδιαλύτου τοῦ γάμου, εὑρισκούσης καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν σφάλλοντα ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς μοιχείας· ἀλλὰ καίτοι οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ μεγάλου πατάγου κλείουσι τὴν ἐμπρόσθιον θύραν, ἀνοίγουσι τὴν ὀπίσθιον καὶ πολυαριθμούς καταλλήλους διεξόδους πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἐγγάμου κόσμου. «Ἐὰν μόνον ἔχωσι τὰ θυλάκιά των πλήρη χρημάτων, τὰ *Dataria apostolica* (ἐπινοηθέντα κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα) δύνανται εὐκόλως νὰ ἐξέρωσι μέτα καὶ τρόπους πρὸς πλήρωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν των. Καὶ ἐὰν ἀκόμη αὐτοὶ οἱ συνεζευγμένοι βραρυθῶσιν ἀλλήλους καὶ ἐπιθυμῶσι νὰ συνάψωσιν ἄλλους γάμους, δὲν πρέπει νὰ ἀπελπίζωνται· ὑπάρχει βάλσαμον καὶ διὰ αὐτοὺς ἐν Γαλααδ. Μεγάλοι καὶ μικροὶ βασιλεῖς γνωρίζουσι τοῦτο. Ὅτιδὴ ποτε δύνανται ἡ Ῥώμη νὰ ἦναι, ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα, ἡ νὰ

«Ὅτε ὁ μέγας Ναπολέων ἐπίστρεψεν οἰκαδὲ κατὰ τὸ 1809 ἐν πλήρει διὰ τὴς νίκης του δόξῃ, ὁ Fouché εἶπε πρὸς αὐτόν: Il faut que Votre Majesté se resolve à un acte indispensable: il lui faut un divorce et un nouveau mariage. Ὁ Ναπολέων ὅμως ἦτο ἐκκλησιαστικῶς νευρωμένος τὴν Ἰωσηρίνην κατὰ τὸ 1804 τὴν παρκαμένην τῆς στάσεώς του. Ὁ πάπας Πίος 5' ἀνέγνωσε τὸν γάμον του, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἔγινεν αὐτόν· καὶ ὅμως κατὰ τὸ 1810, ὅτε ὁ Ναπολέων ἐπέκειτο νὰ νυμφευθῇ τὴν Μαρίαν Λουίζαν, οἱ ἱερεῖς ἀνεκάλυψαν ἐξαίφνης ὅτι ὁ ἱερεὺς τῆς ἐνορίας δὲν ἦτο παρὼν κατὰ τὸν προηγούμενον γάμον καὶ τοῦτο ἐνεκα ὅ γάμος ἦτο ἄκυρος· ἀλλὰ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔξῃ ἐτὶ σθεμνὰ ἀμφιβολία ἡγήθη εἰς τινα ἡ ὑποψία περὶ τοῦ κύρους τοῦ πρώτου γάμου, οὐδὲ καὶ εἰς τὸν ἐφημέριον, ὅστις ἐγνώριζε τὰ περὶ αὐτοῦ!!!

τὴν ἐπαινέσωμεν ὡς σοφῶς πράξαν. Προσκαλίσασα ἓνα ἕκαστον τῶν χρεοφειλετῶν τοῦ Κυρίου εἶπεν αὐτοῖς: «Δέξαι σου τὸ γράμμα καὶ καθίτας ταχέως γράψον ἑκατὸν σκεῦδα ἢ χίλια (κατὰ τὴν περίστασιν) καὶ ὡς ἐπεθύμητας γεννηθῆτω σοι»· τῷ ὄντι οἱ υἱοὶ τῆς Ῥώμης εἰσὶν εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῆς ὀρθοδόξιας. Οἱ τελευταῖοι πρόσκεινται ἐτι εἰς τὴν παλαιὰν ἐντολήν. «Μὴ κτήσασθαι χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζωὰς ὑμῶν» (Ματθ. 1', 9). Οἱ πρῶτοι θεωροῦσι πρακτικώτερον νὰ δανειζῶνται τὸ πλήρες βαλάντιον παρὰ τοῦ 'Ιουδα. Ἡ Ῥώμη βεβαίως μετέλλθεν ἐπωφελεῖς ἐπαγγελμα, ἀφ' οὗ εἰσέγαγε τὸ ἐμπόριον τῶν ἐξαιρέσεων εἰς τὰ τοῦ γάμου. Οὐδεὶς ἐμπορὸς ὑπερτερεῖ τὴν Ῥώμην εἰς τὸ πλεονέκτημα τοῦ ὀργανίζεῖν καὶ αὐξάνειν τοὺς πόρους τῆς. II ΟΡΘΟΔΟΣΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΕΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΞΑΙΡΕΣΕΩΝ, οὐδὲ καὶ ὄνομα ἔχει δι' αὐτάς, διότι ἡ νεωτέρα λέξις συγκαταβάσις δὲν εἶναι ἐκκλησιαστικός ἔρος. Ἀλλ' ἂς ἀκούσωμεν ἥδη τί ὁ ζηλωτὴς οὐλταμοντανιστὴς Dr J. Zhishman παρατηρεῖ ἐπὶ τοῦτου (Das Cherecht der orientalischen Kirche, Vienna, 1864 σελ. 713): «τὰ πατριαρχεῖα οὐδέποτε ἐστρεφίσθησαν τὴν ἐξουσίαν τῆς παραδοχῆς· ἐξαιρέσεως ἀπὸ τινος ἐκκλησιαστικοῦ νόμου ἀνεγνωρισμένου ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων. ἔλλείπουσι δὲ παντελῶς ἀποδείξεις ἐάν ποτε ὑπερήρπισαν τὴν ἀρχὴν τῶν συγκαταβάσεων ἢ οἰκονομιῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον... Ἐάν αἱ ἐξαιρέσεις ἦσαν ποτε ἐν χρήσει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, δὲν ἤθελον ἀντιστῆ τὴν θετικῶς εἰς τὰς ἐρμηνείας ἐκείνας, αἵτινες ἐπειρῶντο νὰ ἐξαγάγωσιν ἐξ ἀπλῶν κανονικῶν ἐγγράφων τὴν δύναμ. τὴν ἐξαιρέσεως». Δὲν δύναται τις ἀναγινώσκων τὰς γραμμὰς ταύτας νὰ μὴ ἴδῃ τὸν καταπινομένον θυμασμόν τοῦ συγγραφέως διὰ τὴν τῇ ῥωμαικῇ καταχρῆσει τῆς ἐξαιρέσεως ἀντικειμένην πρᾶξιν τῆς ὀρθοδόξιας.

Τὰ σκάνδαλα τῆς ῥωμαικῆς ἐκκλησίας διαρρυγνυμένης πολυχρόνιους γαμικούς δεσμούς «δι' ἑλλειψιν συγκαταθέσεως» (ex defectu consensus) καὶ πρὸς πείσμα τῶν ἐκ τῆς ἐνώσεως ταύτης γεννηθέντων τέκνων, δὲν εἶναι τόσου ἀσυνήθου, καίτοι ὁ ῥωμαιοκαθολικὸς κανονιστὴς Waller (Eherecht σελ. 656) δεικνύει ὅτι τὸ συνοικεῖν εἶναι μία «σιωπηρὰ συγκατάθεσις». Ἔτι συχνότερον ἀκυροῦνται οἱ «μικτοὶ γάμοι», ἐὰν τὰ μέρη συνέβῃ νὰ ὦσιν ἐν χώρῃ, ἐνθα ἡ ἐν Τριδέντῳ σύνοδος ἐδημοσιεύθη ἐπισήμως. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς γάμους τῶν αἰρετικῶν, ἐὰν τὸ ἐν μέρος ἀσπασθῇ τὸν ῥωμαιοκαθολικισμόν. Ἡ διαφορὰ τῆς θρησκείας (dispariter cultus) εἶναι γόνιμος πηγὴ πρὸς διάζευξιν. Πόσοι γάμοι, τελούμενοι ἐν τῇ ῥωμαικῇ ἐκκλησίᾳ, ἤθελον θεωρεῖσθαι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ (καὶ θεωροῦνται ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ) μοιχεύειαι, αἰμομιξία ἢ καθαρά καὶ πορνεία!

2. ΕΥΧΕΛΙΟΝ.

Οἱ προτεστάνται ἐμορφῶνως ἀπορρίπτουσι τὸ μυστήριον τοῦτο, καίτοι τὸ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου Ε', 14, 15,

περιλαμβάνει πάντα τὰ ἀπαιτούμενα δι' ἀληθὲς μυστήριον. «Συνέστη λοιπὸν τότε ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ»· βεβαίως συνέστη διότι πῶς ἡδύνετο ἄλλως ὁ ἀπόστολος Ἰακώβος νὰ τοῖ μῆσῃ νὰ συνδέσῃ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν (ὑπερ ἐτὶ θεῖον προνόμιον. Ματθ. 18', 2—6) μετὰ τοῦ εὐχελαίου, ὡς ἀποκαλεῖ κυριολεκτικῶς τὸ μυστήριον τοῦτο ἡ ἡμετέρα ὀρθόδοξος ἐκκλησία; (Οἱ ἀπόστολοι οὐδαμῶς ἀποκαλοῦσιν ἑαυτοὺς ἰδρυτὰς, ἀλλὰ μόνον οἰκονόμους (ἢ οἰκονομῆς) τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ (Α' Κορινθ. Δ', 1), «ἀλλὰ ποῦ τῆς Γραφῆς ἀναγινώσκωμεν ὅτι ὁ Χριστὸς συνέστησε τὸ μυστήριον τοῦτο»; Ἀναγινώσκωμεν ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων (Α', 3) ὅτι ὁ Χριστὸς δι' ἡμερῶν τρισσεύκοντα μεταξὺ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως αὐτοῦ ἐδίδασκε τοὺς ἀποστόλους του «λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ». Τὰ ἰδιαίτερα τούτα μαθήματα, ὧν ἡ Γραφὴ δὲν δίδει τὰ καθέκαστα, ἦσαν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας, ὡς παρακατετίθη ταῖς ἐκκλησίαις, ἃς ἐθιμελίσωσαν καὶ πιστῶς μετεδόθη τοῖς μεταγενετέροις. Ἡ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ χρῆσις τοῦ μυστηρίου τοῦτου ὑπενόηθη ἥδη ὑπὸ τοῦ Ἀργενίου (τέλος τῆς Β' ἐκατονταετηρίδος) ἐν βουλῇ εἰς Λευκ. Β' 4, τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου (περὶ ἱερωσύνης Γ' 6), ἁγίου Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας (περὶ τῆς ἐν πνεύμ. καὶ ἀληθ. λατρείας βιβλίον τ' τόμ. Α' σελ. 211, Παρίσι 1638). Ὁ Βίκτωρ πρεσβύτερος ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐν ἀρχῇ τοῦ Β' αἰῶνος (Comment. in Marc IV' 13) καὶ ὁ Καισάριος Ἀρελάτης (ὁ αἰὼν. λόγος 265, 3, ἐν τῷ πύνακι τοῦ 5 τόμου τῶν ἔργων τοῦ ἱεροῦ Λύγουστίνου, Antwerp, 1700) ἐμιλοῦσιν ἐτι σαφέστερον περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦτου. Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Α' ἐπὶ τέλους ἐν τῇ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Eugudium Δεκεντίου ἀλληλογραφίᾳ τοῦ κατὰ τὸ 416 βουλὴν σαφέστατα περὶ τοῦτου. Οἱ δὲ τοῦτο ἦτο ἀρχαῖον ἀποστολικὸν ἔθος, πληροφορούμεθα ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν, οἵτινες ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα διατηρήσεως αὐτοῦ.

Τὰ θεολογικὰ ἐγγεγραμμένα γενικῶς ἀνατυποῦσι τὸ ἐν ἐκ τοῦ ἄλλου τὴν φράσιν «οὕτω πιστεύουσιν ἐμορφῶνως ἢ ἐλληνικῇ, ἢ λατινικῇ, ἢ ἀρμενικῇ, ἢ νεστοριανῇ καὶ ἢ μονοφυσιτικῇ ἐκκλησίᾳ». Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀληθὲς ἐν περιορισμένῃ σημασίᾳ. Ἡ λέξις μυστήριον, ὡς καὶ τὸ λατινικὸν *Sacramentum*, τὸ ρωσικὸν *Ruso* καὶ τὸ ἀρμενικὸν *Khorhurt* εἶχον ἁπλῶς τὴν γενικὴν σημασίαν «ἱεροῦ τινος πράγματος, ἱερὰς τινος τελετῆς»· ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ὑπῆρχον πολλὰ «μυστήρια» (*sacramenta*), πράγματα εἰς συγκεχυμένους ἀριθμὸς μυστηρίων. «Μυστήρια» δὲ (*Mysteria*) ἦσαν ἐτι περισσότερα. οἷον «τὸ μυστήριον τῆς ἀνομίας» (Β' Θεσσαλ. 6' 7). Ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ σημασίᾳ ὁ ἔρκος, ἡ νύμφη τῶν ποδῶν, ἡ κηδεία τῶν νεκρῶν, τὸ μοναχικὸν σχῆμα κτλ. ἐκαλοῦντο μυστήρια. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἱερῶν τούτων τελετῶν ὑπῆρχον ἐπὶ τὰ οὐσιωδῶς διαφόρου εἶδους. Ἐάν τὰ λοιπὰ οὕτω καλούμενα μυστήρια προσφέρωσι χάριν ἕνεκα τῆς εὐσεβείας διαθέσεως τοῦ τελούντος (ex opere operantis),

ἵνα δὲ κενὰ τελεται ἑλλειπούσης τῆς τοιαύτης διαθέσεως, τὰ ἐπὶ ταῦτα δὲ λαμβάνουσι τὴν ἀποτελεσματικότητά των ἐκ τῆς διαθέσεως τοῦ λαμβάνοντος (καίτοι ἡ ἀναξίότης τοῦ λαμβάνοντος δυνατόν νὰ μηδενίσῃ τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ διδομένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χάριν)· ἀλλ' ἐὰν ὁ ἀρμόδιος λειτουργὸς μεταχειρισθῇ τὸν κατάλληλον τόπον καὶ τὴν ὕλην, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι βέβαιον καὶ ἀλάνθαστον, τὰ μυστήρια δηλαδή ἐνεργοῦσιν (ὡς οἱ ῥωμαῖοι ἐκφράζονται) *ex opere operato*. Ἐν τῇ πορείᾳ τῶν χρόνων ἡ εὐρεῖα καὶ γενικὴ ἐκφρασις τοῦ μυστηρίου ἐξέλιπε, καὶ τὸ ὄνομα ἀποκλειστικῶς ἀπεδόθη εἰς τὰ ἐπὶ, ὅστις ἀριθμὸς κατέχεται ὑπὸ τῶν λατίνων, ἐλλήνων, νεστοριανῶν καὶ μονοφυσιτῶν. Οὐδεμία ὑπάρχει διαφορά εἰς τὸν πραγματικὸν χαρακτήρα τῶν μυστηρίων τούτων, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἐνεργοῦσιν *ex opere operato* (ἐνεργοῦσι δηλ. ἄφ' ἑαυτῶν). Εἶναι μίᾳ δογματικῇ τῶν ἀγγλικανῶν πλάνη τὸ ὑποθέτειν ὅτι ὑπάρχουσι μόνον δύο κυρίως οὕτω καλούμενα μυστήρια, καὶ ὅτι τὰ λοιπὰ πέντε εἶναι τελετὰ ἢ ἱεροπραξίαι κατὰ χρηστικῶς καλούμεναι μυστήρια, ἐν εἰδὸς δευτερευόντων μυστηρίων, ὅχι δηλ. μυστήρια. Πρὸς τούτοις οἱ ἀγγλικανοὶ ἀντιτίθκουσιν ἑαυτοῖς καλοῦντες τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν τὰ δύο μόνον μυστήρια «γενικῶς ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν». Ἐὰν πιστεύουσι τοῦτο (ὁῖοι ἐν τῇ πράξει δὲν τὸ πιστεύουσι), πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιδοκιμάσωσι καὶ νὰ παραδεχῶσι τὴν κατάργησιν «τοῖς τῶν παίδων κοινωνίας»; Ἀλλ' ἐν τούτῳ, ὡς καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ σημεία, εὐρίσκουμεν ὅτι οἱ μεταρρυθμιστὰὶ ἐνέμειναν πιστοὶ μᾶλλον εἰς τὰς πλάνους ἢ εἰς τὰς ἀληθείας τῆς ῥωμαϊκῆς μητρὸς των.

Ἐστεινωσάμεν ἀνωτέρω ὅτι «ἡ χάρις τοῦ ἁγίου» (τὸ εὐχέλαιον) ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν νεστοριανῶν καὶ μονοφυσιτῶν μόνον ἐν περιορισμένῃ σημασίᾳ. Παρὰ τοῖς νεστοριανοῖς σχεδὸν ἐξηρηνίσθη καὶ δὲν ἔμεινεν ἄλλο εἰμὴ αὐτὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιῦ στυχοῦς (*rus'uma datsiliba mach'ruma*). «Ὅ,τι καλοῦσιν «ἐλαῖον τῆς χάριτος» (*mes'heha d'mashichutha*), δὲν εἶναι τὸ μυστήριον τοῦτο, ἀλλὰ τὸ χρίσμα ἢ ἡ βεβαίως τελούμενη σὺν τῷ βαπτίσματι. Οἱ δὲ Ἀρμένιοι ἀριθμοῦσιν ὅντως «τὸ εὐχέλαιον» ἐν τοῖς ἐπὶ μυστηρίοις, ἀλλὰ τελοῦσιν αὐτὸ μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς. Μόνον αἱ εὐχὲς ἀναγνωσκονται εἰς τοὺς ἁγίους λαϊκούς, ἀλλ' ἡ χάρις δὲν λαμβάνει χώραν, μὴ θεωρουμένη οὐσιώδης. Καὶ ὅμως ὁ Νόστροβ λέγει «ἡ εὐχὴ δίδει δύναμιν εἰς τὸ ἐλαῖον καὶ τελειοῖ τὸ φάρμακον τὸ διδόμενον πρὸς θεραπείαν τῆς ἀσθενείας». Καὶ λοιπὸν ἔργου ἐν τῷ δύο περὶδείγματα, πῶς τὸ χρίσμα ἄγει πρὸς τὴν διαφθόρην τῆς ἀρχαίας τῆς ἐκκλησίας διδασκαλίας. Τὸ τοῖτον παράδειγμα εἶναι ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία, ἣτις μετέβαλε τὸ εὐχέλαιον εἰς τὴν ἐσχάτην κρίσιν. Ἡ μετεβολὴ αὕτη ἐλαβε χώραν μετὰ τὸ μέγα σχίσμα κατὰ τὸν ΙΒ' ἢ ΙΓ' αἰῶνα (Mabillon, Pref. in saec. I. Benedict, n. 98 ἴδε Μακκρίου ὁρθόδοξον δογματικὴν θεολογίαν τόμ. Β' σελ. 552) καὶ μηδενίζει τὸν ἕνα

τοῦ μυστηρίου σκοπὸν («καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώτει τὸν κάμωντα καὶ ἐγερει αὐτὸν ὁ Κύριος»). Παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι ὁ προμερὸς σύντροφος τοῦ viaticum καὶ σχεδὸν ὁ βέβαιος πρόδρομος τοῦ θανάτου, τελούμενον ὅτε ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἤδη ἀνίσθητος. Παρὰ τοῖς ὁρθόδοξοις κατέχει τὴν θέσιν, ἣν κατεῖχεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ. «Ὅταν τις ἀσθενῇ πρᾶγματι (καὶ οὐχὶ μόνον ἀδιαθετῇ ἐλαφρῶς), δύναται ὁποῦτε δὴ ποτε νὰ ζητήσῃ τὸ μυστήριον καὶ διατάσσεται νὰ μὴ ἀναμείνῃ τὴν θανατηφόρον κρίσιν. Ὁ διδάκτωρ Μυριανθεὺς ἔχει μέγα δίκαιον ἀντιλέγων τῷ W. Palmer (Dissertations on the Orthodox Communion σελ. 130) ἴδε καὶ W. Crouch The Sacrament of Extreme Unction σελ. 44 καὶ ἑξ.). Ὁ μακαρίτης ἀρχιεπισκόπος Εὐγένιος Πωπόφ ἔλεγεν ἡμῖν ὅτι ἐν Ῥωσίᾳ οἱ ἀσθενεῖς ταχέως προσφεύγουσι πρὸς τὸ μυστήριον τοῦτο, πάμπολλα δὲ συμβαίνουνσι θεραπείας παραδείγματα. Ὅντως ὁ τοῦ Θεοῦ βραχίον δὲν ἐραχνύθη!

Ἄλλος ῥωμαϊκὸς νεωτερισμὸς ἐν τῇ τελείᾳ τοῦ μυστηρίου τούτου εἶναι ἡ ὑπ' ἐνός μόνου ἱερέως τέλεσις αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὁ ὁρθόδοξος ἐκκλησία μετὰ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου τελεῖ αὐτὸ διὰ πολλῶν, ἐὰν ἵναι εὐκλιν. Ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ μάλιστα αὐτοτελῶς ἀπαγορεύεται ἵνα πλείονες τοῦ ἐνός ἱερέως τέλεισσι τοῦτο (ὡς ὁ πάπας Βενέδικτος ΙΔ' παρατηρεῖ). καίτοι πολλοὶ μὴ λαμβάνοντες μέρος δύνανται νὰ παρευρίσκωνται (Peronne, Praelect theolog. τόμ. Β'. Paris 1812, σελ. 128, σημ. 3). Ἡ εὐλόγησις τοῦ ἐλαίου ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ ἐτελείτο ἐξ ἀνημνηνύτων χρόνων ὑπὸ τῶν τελόντων ἱερέων, ἀλλ' ἡ Ῥώμη ἐπερὶβλάτω αὐτὸ τοῖς ἐπισκόποις. Δὲν εἶναι θαῦμα ὅτι ἡ Ῥώμη ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συγκεντροῦσα τὴν ἱερατικὴν ἐξουσίαν, ἡκολούθησε μόνον τὴν κεντρομόλον τοῦ παπισμοῦ δύναμιν.

Ἄς κρίνῃ ἤδη ὁ ἀναγνώτης μόνος του, ἐὰν ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἔχῃ δίκαιον νὰ ἀξίῃ «τὸ διηνεκὲς τῆς πίστεως». Ἦθελεν εἶθι βεβαίως πολὺ εὐκλιν νὰ γράψῃ τις *histoire des variations de l'Eglise romaine*. Οὐ μόνον ἡ θεμελιώδης ἐκκλησιαστικὴ θεσμοθεσία ἀνέτρεψε ὑπὸ τῶν παπῶν, νέα δόγματα εἰσέχθησαν, ἱεροὶ κανόνες ἡθετήθησαν ἢ καὶ μετετράπησαν, οὐδὲν ἐκ τῶν ἐπὶ μυστηρίων ἔμεινεν ἀθικτόν, ἀλλ' ἕκαστον ἐστιγματίσθη διὰ βουρτάτων καταχρήσεων καὶ ἀδίκαιολογιῶν νεωτερισμῶν. ΚΑΙ ΠΑΣΑ ΑΥΤΗ Η ΜΕΤΑΒΟΗ ΕΛΑΒΕ ΧΩΡΑΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΧΙΣΜΑ, ΟΤΕ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΠΙΚΑΤΕΛΗΘΗ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΤΙΣΑΣ ΡΩΜΑΙΚΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ. ΑΝΤΙΚΑΘΗΣΕ ΔΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΝ ΠΝΕΥΜΑ. «Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώστεθε αὐτούς». λέγει ὁ Σωτὴρ ἡμῶν. Πολλοὺς ἐν ταῖς σελίδι ταύταις ἐξητάσαμεν καρπὸς τοῦ παπικοῦ δένδρου, καὶ εὖρομεν αὐτοὺς σιστηπώτας καὶ θανατηφόρους· ἀλλ' οἱ βρατοὶ καρποὶ δύνανται ρυστικῶς νὰ ἵναι μόνον ἐξάνθημα τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῷ συστήματι. Αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ ἐξακολουθοῦσιν εἰ ἐργαζόμεναι ἐν τῷ παπικῷ σώματι, ὅπως καὶ εἰς τοὺς χρισίτους τῆς παπῶ-

σύνης χρόνους· καὶ ἐν τὰ φαινόμενα ἦναι ἤττον ἐπαναστα-
τικά ἤδη, αἰτία εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ὅπερ δὲν ἐπι-
τρέπει πλέον τὰς ἀγρίας ἐκρήξεις τοῦ φανατισμοῦ, ὅς δυνα-
τὸν νὰ ἐβλέπομεν πρὸ δύο ἐτῶν ἐν τῇ νοτίῳ Ἀμερικῇ. Μόνον
ἡ iniquitas temporum εἶναι ἐκείνη, ἣτις ἐμποδίζει τὴν
Ῥώμην ν' ἀναρλέξῃ τοὺς σωροὺς τῶν ξύλων ἐν τῷ Smith-
field. Οἱ Ῥωμαῖοι καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Ῥωμαιοφρόνων ἀγ-
γλικανῶν θὰ χλευάσωσιν ἀναμφιβόλως τὰ λεγόμενα· καὶ
ὅμως ὁ μεγαλύτερος καὶ σοφώτερος πρωταγωνιστὴς τῆς
παπασύνης ἐν τῷ νῦν καρδινάλιος Ἐργενρόνθερ λέγει· Ἡ
ἐκκλησία κατ' ἀρχὴν δὲν ἀποκηρύττει τὰ δι-
καιώματα, ἅτινα ἀπαξ ἐξήσκησε» (Katho-
lische Kirche und christlicher Staat, Freiburg I/B.
1872 σελ. 804, σημ. 1). Ἡμεῖς ἐλπίζομεν ὅτι οἱ αἵμα-
τηροὶ ἐκεῖνοι χρόνοι δὲν θὰ ἐπιστρέψωσι πῶτε, ἀλλ' οἱ Ῥω-
μαῖοι δὲν ἔχουσι λόγον νὰ ἐπιρρίπτωσι τὸ σφάλμα ἐπὶ τῆς
ἐποχῆς καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας. Δὲν ἦτο ὁ χαρακτήρ
τῆς ἐποχῆς προῖόν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως;
Δὲν ἐδιδάχθησαν οἱ προτεστάνται νὰ καίωσι τοὺς αἰρετι-
κοὺς ὑπὸ τῆς Ῥωμαιοῦς μητρὸς τῶν, ὡς ἐδιδάχθησαν παρ'
αὐτῆς πλείστα ἄλλα κακὰ; Ἡ Ῥωμαιοὶ ἐκκλησία εἶναι
ἤδη ἐν Ἀγγλίᾳ πράξις ὡς ἄμνος. Ἡ ἱστορία ὅμως γνω-
ρίζει ἐποχάς, καὶ ὅς αὕτη ἡδύνατο νὰ δάκνῃ καὶ νὰ σπα-
ράσσῃ διὰ τῶν ὁδόντων, ὡς λύκος· ἀλλ' εἴτε ἄμνος, εἴτε
λύκος, εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ, καὶ αἱ ἀρχαί τῆς
δὲν μετεβλήθησαν. Ὁ ἄμνος αὐξάνει ταχέως, τὰ δὲ
ἰησουϊτικά ζιζάνια σπεύρνται δραστηρίως καὶ καλύπτουσι
διὰ τῶν κλώνων τῶν τὴν Ἀγγλίαν, ἀποπνίγοντα πάντα
ὕγιᾳ καρπὸν. Καὶ πρὸς πείσμα τούτων ὅμως δὲν ἀκούετε
ὀλίγους ἀγγλικανοὺς ἐμυλῶντας μετ' ἐμπαθοῦς ἀγάπης
περὶ τῆς ἀπεφιλτμημένης ἀρχαίας Ῥωμαιοῦς μητρὸς τῶν
λησμονούντων ἐν τῷ μεταξύ ὅτι αὕτη ἡ παρὰ φύσιν μή-
τηρ διεζεύχθη τοῦ οὐρανοῦ νομφίου τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ,
τῆς κεφαλῆς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ ὡς σχι-
σματικὴ φυγὸδικὸς τρέφεται ἐκ τῶν κερατίων τῆς κο-
σμικῆς δεσποτείας καὶ τῆς πνευματικῆς τυραννίας. Καὶ
τὸ ἐκβλητὸν τοῦτο ὃν τολμᾷ ν' ἀποκαλῇ τὴν ὀρθόδοξον ἐκ-
κλησίαν σχισματικὴν, διότι δὲν προέκρινε νὰ ἐγκατα-
λείψῃ τὸν πατρικὸν τῆς οἴκον, ν' ἀκολουθήσῃ τῇ ἀδελφῇ
αὐτῆς εἰς χώραν μακρὰν καὶ νὰ διασκορπίσῃ σὺν αὐτῇ
τὴν οὐσίαν αὐτῆς ζῶσα ἀσώτως. Τούτου ἕνεκεν ἡ νεωτέρα
τῆς Ῥωμαιοῦς ἀδελφῇ τιτλοφορεῖ αὐτὴν διὰ παντὸς εἰδους
ὀνομάτων· ἀποκεχυσταλλωμένην, ὀρωρυγμέ-
νην, ἀποτεταριγευμένην, ἀπολελιθωμένην
καὶ (τὸ μᾶλλον ἀντίθετον τοῖς προηγουμένοις) σχισμα-
τικὴν! Ἡμεῖς εἶδομεν κρπὺς τινὰς τοῦ Ῥωμαιοῦ
σχίσματος· ἀλλὰ τί ἐστὶ τὸ ὀρθόδοξον «σχίσμα»;
Ὁ μακαρίτης μητροπολίτης Μόσχας Φιλάρετος θὰ μᾶς
εἰπῇ. Ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ Entretien d'un sceptique
et d'un croyant sur l'Orthodoxie de l'Eglise orien-
tale (Paris, 1862 σελ. 48) λέγει· ἐπὶ χίλια ἤδη ἔτη
ὑπάρχει (ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία) ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τῆς
δυτικῆς ἐκκλησίας χωρισμοῦ· καὶ κατὰ τὸ δόγμα του·

το ἐτηρήθη ἀνέπαρος· ἐν τῷ Νότῳ καὶ τῇ Ἀνατολῇ πρὸς
πείσμα τῶν διαρκεστέρων καὶ ὠμοτέρων διωγμῶν ἐν δὲ
τῷ Βορρᾷ μεγαλύνεται καὶ ἐνισχύεται καὶ ἀκμάζει ἐπὶ
μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Οὐδέποτε σχίσμα, ὡς ἡ
ἱστορία ἀποδεικνύει, ἔτυχε τοιαύτης παρὰ
τῆς θείας προνοίας προστασίας» (un schisme,
ainsi que l'histoire le démontre, n'a jamais connu
une telle protection de la Providence). Οἱ ὀρθόδοξοι
πάντοτε ἐγνωρίζον νὰ ἐκτιμῶσι τὴν ἐκκλησίαν τῶν ὡς
τὴν μόνην ἀληθῆ καθολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ δὲν ἐπέτρεψαν
ἐαυτοῖς νὰ πλανηθῶσι πρὸς τὴν Ῥωμαιοὶκὴν μάνδραν, με-
θ' ὅλων τὸν κόπον, ἐν ἡ Ῥώμη ἀνέλαθεν ὅπως ἀποπλα-
νήσῃ ἡ βιάσῃ αὐτοῦς. Πόσον ἡγχαριστήθησαν οἱ ἐν καὶ
ἡμεῖς ἑκατομύριον οὐνίται Ἕλληνες τὸ θρήσκευμα ῥώσ-
σοι τῆς Λιθουανίας, οἱ ὑπὸ τῆς πολωνικῆς τυραννίας βίβ
τῇ Ῥωμαιοὶκῇ κοινωνίᾳ ὑπαχθέντες, ὅτε Ἰωσήφ ὁ Σιεμά-
σκιω ἐπανεφέρεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρχαίαν τῶν ὀρθόδοξον
ἐκκλησίαν! Καὶ πόσον χαλαρὸς εἶναι ὁ δεσμὸς τῶν μετὰ
τῆς Ῥώμης ἡνωμένων ὀρθόδοξων τῆς Σικελίας, καὶ πόσον
ἰσχυρὰ ἡ πρὸς τὴν Κωνσταντινουπόλιν κλίσις τῶν! Οὕτως
ἡκούσαμεν ἐν Σικελίᾳ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν τῶν ὀρθο-
δόξων. Ἐν Ἀθήναις ἐπίσης ἡκούσαμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες
δὲν ἐνδύνονται μετὰ τῆς Ῥώμης καὶ ὅτι ἦτο μέγα λάθος ἡ
μεταφορὰ τῆς Ῥωμαιοῦς ἐπισκοπικῆς ἑδρας ἐκ Σύρου εἰς
Ἀθήνας. Ὁ Ἕλληνας δὲν ἐπιθυμεῖ ἀπολύτως ν' ἀκούσῃ τὴν
φωνὴν τῆς Ῥώμης. Οἱ πονηροὶ καὶ μηχανορραφοὶ ἰησουί-
ται ἐν Κωνσταντινουπόλει γνωρίζουσι τοῦτο ἐκ πείρας.
Ἐὰν ἀγρεύσωσιν ἰχθὺν τινα, εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν εἶναι
καλὸς, καὶ ἡ ἀπώλειά του εἶναι μόνον κέρδος τῇ ὀρθόδοξῳ
ἐκκλησίᾳ. Τοιοῦτος ἰχθὺς ἦτο ὁ Πιτζιπιός. Ἐστράγγισαν
τὸ πορτογάλιον, καὶ ἔπειτα τὸ ἐρριψαν· ὁ πτωχὸς ἄνθρω-
πος, τὸ τέλος τοῦ ἦτο οἰκτρὸν.

(Ἐπεται συνέχεια)

* Ἀς ἐπιθεωρήσωμεν τοὺς λόγους ἡμῶν ὁ ἀσπονδότερος ἰχθὺς καὶ
διώκτης τῆς ὀρθόδοξου ἐκκλησίας ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Σιγισμουῦν-
δος. Ἐν ταῖς διὰ τὸν ἀπεσταλμένον αὐτοῦ πρὸς τὸν πᾶπαν Ἰούλιον Γ'
παραγγελλίαις; λέγει· «Γνωρίζομεν ἐπίσης ἐκ καθημερινῆς πείρας πόσον
πεισματωδὴς ὁ λαὸς ὅστις ἔχειται τῶν τελετῶν αὐτοῦ, πόσον
δυσκόλως ἀποσπῶνται ἐξ αὐτῶν, καὶ πόσον ἀστατος εἶναι ἡ ἐν
τῇ ἀληθῇ θρησκείᾳ τῆς Ῥωμαιοῦς ἐκκλησίας διαμονὴ τῶν...
ἀλλ' ἐπειδὴ ὁπωσδήποτε, πρὶν ἢ ἀναλῆθωσιν ἀξιώματι, πρέπει νὰ
ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ κύρος τῆς Ῥωμαιοῦς ἐκκλησίας,
σπανιώτατα εὐρίσκειται τις μὴ προτεμὼν μᾶλλον νὰ ζῇ ὡς ὁ
μᾶλλον περιπεφρονημένος ἄνθρωπος, ἐκτεὶς ἐὰν ἐπιτραπῇ αὐτῷ
νὰ ἐμμένῃ εἰς τὰ πάτρια, ἢ νὰ ἀποκησῇ τὴν θύψιστον θέσιν τι-
μῆς καὶ ἀξιώματος διὰ τῆς μετὰ τῆς Ῥωμαιοῦς ἐκκλησίας ἐνώ-
σεώς του».

τούτου μνησθεὶς ἀτιμάσω τὸν ἄνδρα, ἐπὶ τὴν παρούσαν τέως ὑπέθεσιν εἶμι, ἐκείνου κατὰ καιρὸν μνησθησόμενος. Ἐστὲ λώμην τοιγαρὺν, τοῦτο μὲν ἐκείνῳ συστρατευόμενος καὶ προδιδάσκόμενος εἰς πείραν στρατηγικὴν, οἷα πῶλος μητρί πρὸς τὰ γενναϊότατα τῶν στρατηγημάτων συσκαίρων· οὕτω γὰρ ἦν ὁ τοῦ μακαρίτου βασιλέως σκοπός· τοῦτο δὲ προσθευσόμενος⁷ πρὸς τοὺς τὴν Κρήτην ἔχοντας Ἀρχιδας⁸· ἐπεὶ δὲ κατὰ Ἴον ἐγεγόνειν τὴν νῆτον, καὶ τοῦ πρόσω φορὰ τις εἶρξεν ἀσυμφέρων ἀνέμων ἡμᾶς, προσεπλεύσαμεν τῇ Πάρῳ, τὴν τε νῆσον κατὰ πάρεργον ἱστορήσαντες, καὶ τὸν αὐτόθι τῆς Δεσποίνης ἡγῶν ὁφόμενοι τῆς Θεοτόκου νεῶν· ἐντεῦθεν δὲ συνέβη τὸ πάρεργον μεῖζον ἡμῖν κομιδῇ τοῦ ἔργου γενέσθαι· ὡς δὲ κατὰ τὸν λιμένα τὸν πρὸς τὴν Ναξίαν ἀφορῶντα κατήχθημεν, ὁ δὲ ἔστι πως ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν βαθυνόμενος, ἀναχωρῶν τε τοῦ κλύδωνος εὐφυῶς, ὥσπερ ἐπὶ τοῦτο ἀτεσκευασμένος, ὡς ἂν καὶ χειμαζοῖεν εὐμαρῶς καὶ θερρεῖ τὰ πλοῖα, ἐκβεβήκαμεν καὶ μικρὸν ἐκδύντες πρὸς τὸν ναὸν ἀνεδράμομεν· θυσιάσαντες οὖν καὶ τὰς συνήβεις εὐχὰς ποιησάμενοι, περιῆμεν τοῦτον ἀγάμενοι· ὁ δὲ ἦν ἄρα καὶ ἀξιοθέατος καὶ ὀρθαλμῶν ἀτεχνῶς τρυφή, λείψανα σώζων ἐν τῇ παλαιᾷ ὥρειότητος· συμμέτρως γὰρ ἐδεδόμητο πάντοθεν, καὶ κίονι συχνοῖς τοῖς ἐκ βασιλικοῦ ἡρήρειστο λίθοις, πριστῶ τε λίθῳ πάντα τοῖχον ἡμφίστο παραπλησίως τοῖς κίονιν· εἰς τοσοῦτον δὲ τὸν λίθον λεπτύνας ἐξέφανε ὁ τεχνίτης, ὡς δοκεῖν ἐξ ὕψασμάτων ἐνδεύσθαι τὸν λίθον βυσίνων. Ὁ δὲ λίθος τοσαύτην ὑπέβαινε ὑγρότητα καὶ μαρμαρυγὴν, ὡς καὶ μαργάρων ἐν τούτῳ νικᾶσθαι τὸ στίλβον· οὕτω τις ὑπερφύης καὶ ξενίζουσα ἡ τοῦ λίθου ἦν ἀρετὴ, μᾶλλον δὲ ἡ τοῦ τεχνίτου σπουδὴ, ὅς καὶ τὸ κάλλος ἐφιλονεικῆτε τῇ φύσει προσνεῖμαι· ὡς δὲ καὶ τῆς σεβαστῆς καὶ θείας τραπέζης τὸ ὑπερκείμενον ὀρόριον, ὃ κιθώριον καλεῖν σύνηθες, εἴτω τῆς πύλης ἐωράκαμεν, κατεπλάγηναι αὐτοῦ τῆς τερπνότητος· οὐδὲ γὰρ ἐώκει λίθου φύσιν ἔχειν τὸ τόρευμα, οὐδὲ σιδήρῳ καὶ τέχνῃ, καὶ χερσὶ λελαξεσθαι, ἀλλ' οἷά τι γάλακτι ὀπῶ εὐραθέντι καὶ πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ στέγους μεμηχανευμένῳ τῷ χεῖματι· τοιοῦτῳ ποτὲ ἐγὼ λίθῳ θεάμαι διερρηλατῶσαν ἐπὶ ταύροις σελήνην· τὸ μὲν οὖν ἔκειτο τετραυμένον, ἡμεῖς δὲ συνεθέμεν πρὸς τὴν ὕψιν, καὶ παριστάμεθα ἐπαρώμενοι, καὶ πάσῃ γλώσσει τὸν συντρίψαντα διαλοιδρούμενοι, καὶ γὰρ ἦν τι χρῆμα καὶ ἄξιον οἴκου Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου.

Παριστάμενοι τοίνυν οὕτω καὶ θαυμάζοντες, καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ λίθου καὶ αὐτοὶ τὰς ψυχὰς πάσχοντες, βρῶμεν ἐξ ἀπίνης μοναχὸν ὑπερκύψαντα τῆς ἐρήμου, καὶ τοῦ ἄλλους προδιδόντα καὶ ὡς ἀφικνούμενον, ὡχρὸν τὸ πρόσωπον, διατετηγμένα τὰς παρειάς, γυμνὸν τῷ πόδε, αὐχμηρὸν ὄλον, γιτώννα τρίχινον ἐνδεδυμένον, ἐπωμίδα τε καὶ τὸ τῆς κεφαλῆς περικάλυμμα τῷ γιτώνι παρόμοια, ὡς θῆρα δασύν, ὡς ἄγγελον εὐμενῇ, οὐ γὰρ ἐφώκει

ἀνδρὶ σιτοφάγῳ, ἀλλ' ἀσάρκῳ μικροῦ καὶ ἀνείμου καὶ, συνελόντι φάναι, θαῦμα ἦν καὶ ἰδεῖν ἀπὸ τῆς ὀφείας καὶ καταμαθεῖν ἀπὸ τῆς ψυχῆς. Προσελθὼν οὖν ἡτπαζέτο ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς αὐθις ἐκείνον, καὶ ὅστις λέγειν καὶ πατριῶτα καὶ γένος καὶ εἰ μόνος ἐνταῦθα διάγοι προσετρεπόμεθα· ὁ δὲ, πατριῶτα μὲν καὶ γένος καὶ τάλλα, οἷς οἱ κατοικοῦντες ἄνθρωποι πόλεις σεμνύνονται λέγειν, οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ γὰρ ἐμοὶ τῶν ἐν γῇ μέλλει τινός, οὐδὲ τοῖς βέουσι τούτοις ἡδύμα· πῶς γὰρ, ὦν ἡδύως μάλ' ὅλον ἐξίσταμαι· πατὴρ δὲ μοι καὶ δεσπότης ὁ Θεός, ὦ μόνος ζῶ, καὶ δι' ὃν μόνος ἀλώμενος κατὰ τὴν ἐρημον ταύτην χρόνους ἡδὴ πλείονας ἢ τριάκοντα καρτερῶ· ὄνομα δὲ μοι Συμεών, τὸ δὲ ἀξίωμα μοναχός καὶ ἱερεὺς τῆς ζωῆς θύτου θυσίας καὶ ἀναιμάκτου. Ἡμεῖς δὲ τὴν ἀρετὴν ἐκείνου ἐυταπτηθέντες, ἀπὸ τε τῶν λόγων, ἀπὸ τε τῆς θείας καὶ τοῦ ἐνδύματος, ἔτι καὶ τῆς ἐπιφανομένης ἀσκήσεως, καὶ μᾶλλον ὅτι τοῦ Θεοῦ ἱερεὺς ἐχορηγᾷται, τοῖς ποτὶ προσπεσόντες, ἡτοῦμεν εὐχὴν καὶ συγγνώμην· ὁ δὲ καὶ ἡῶξτο, καὶ παρακλήσεως προέειπε λόγους, καὶ προέειπεν ἐκέλευσεν ἑαυτοῖς καὶ μὴ ἀθροεῖν, συμπλήρης τε γὰρ ὁ Θεός καὶ μακρόθυμος καὶ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφοντας ἀγκάλας, οἷα τὸν ἄσωτον δέχεται.

Τούτοις τε καὶ ἄλλοις τισὶ παρακαλέσας ἡμᾶς ἐτίωπα· ἐγὼ δὲ περιεργότερος ὢν, καὶ συνιέναι δεῖνός· ἡθὺς ἀνδρός⁹, ἡξίου τὸν μέγαν καὶ διδάξαι τι τῶν ἀπορητῶν, οὐ γὰρ ἀμοιρῶν ὁμιλίᾳς ἐδόκει μοι θειᾶς· ὁ δὲ τούτων μὲν ἔλεγεν ἅλως, οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τοιούτων ἡξίωμα, τὰ ἑαυτοῦ γὰρ ἐξηλθὼν ἐνταῦθα πενήτειν, οὐχὶ τὰ ὑπὲρ ἐμὲ ζῆτεῖν ταῦτα δὲ ἔλεγεν οὐκ ἀληθεύων, ἀλλὰ μετριάζων μᾶλλον καὶ ταπεινούμενος, ὡς τὰ μετὰ ταῦτα δείξει. Λαβόμενος οὖν μου τῆς δεξιᾶς καὶ καταψήσας ὥσπερ συνήθης ἦδη, οὕτω γὰρ αὐτὸν διέθηκε τὸ ἀπλόον· αἱ γὰρ ψυχῆ τῶν θείων ἀνδρῶν, ἐπεὶ ἂν ἐν μετρίῃ, τοῦ κρείττους γένωνται, πρὸς αὐτὸ φιλονεικοῦσι καὶ μεταγίνεσθαι, καὶ τῇ αὐτῇ τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ μετουσίᾳ ἀγαθὸν πάντῃ καθίστανται, ἀκέραιοι, ἀπλοὶ, πάντων ἐξοχημένοι τῶν ἀνθρωπίνων, ὥσπερ δὴ καὶ οὗτος, χάρις τε ὢν καὶ ἀγαθός, ἐδόκει λοιπὸν τῷ ἀπλάστῳ, εἰς ὃν ἐξ ἡμῶν· εἴτα ἐπ' αὐτοσχεδίᾳ που καθέζεσθαι διεκέλευετο, ἥταν δὲ που καὶ λίθοι καὶ κίνες τοῦ συμπτώκτου (κίον) καὶ πόα συγχρὴ χροάζουσα, πηγὴ τε νάματος, ἡδὴ τὸ ποτὸν ἀποδιδύουσα, καὶ ὁ χώρος ὅλος ἡσυγίας ἀνάπλεος ἦν.

Καθίσας οὖν ἐπὶ τῆς πόας καὶ αὐτὸν με παρακαλεσάμενος, ἐδόκει γεγεθῆναι ὅτι περ ἡμῶν περιέτρεψεν· ἀπιδὼν δὲ πρὸς αὐτὸν, ὥρα σοι, ἔφη, ὦ πάτερ, εἴ τι καλὸν ἐνταῦθα τελέεται διηγῆσθαι· πλὴν ἀλλὰ λόγους ὀρθάμενος τέως κατὰλεξον, τίς ὁ διαθέεις οὕτω τῆς θείας τραπέζης τοῦτ' ἐπὶ τὸ κάλυμμα, καὶ τίς ἡ ἀριλόκαλος ἐκείνη¹⁰ ψυχὴ καὶ χεὶρ ἡ τοσοῦτον ἔργον ἀμερόμηνως συντρέ-

7. προσθευόμενος.

8. ἐνταῦθα λέγει τὸ παρ' Ἀλλατίῳ τεμάχιον.

9. ἐγὼ δὲ περιεργότερος ὢν καὶ συνιέναι δεῖνός· ἡθὺς ἀνδρός· εὐρηται παρ' Ἀλλατίῳ ὁ στίχος οὗτος.

10. δυσζυγίτητον.

ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

δεύτερον, μετὰ τὸν ἐν τῇ α' Εκκλ. ἀληθείᾳ δημοσιευθέντα βίον τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀνατολίου πατριάρχου • Κωνσταντινουπόλεως ἐκδίδεται σήμερον ἀναφερόμενον εἰς τὸν βίον γυναικὸς, τῆς Λεσβίας Θεοκτίστης, περὶ ἧς ἱκανὰ γράφει ὁ Νικόδημος, τὰς εἰδήσεις ἀρυσάμενος ἐκ τῶν μεταφράσεων τοῦ Ἀγαπίου Λάνδου¹. Περὶ Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ μακρὸς ἄλλοτε γενήσεται λόγος, ἐν τῇ δημοσιεύσει ἐτέρων ἔργων αὐτοῦ, περὶ δὲ τοῦ παρόντος βίου, οὗτινος ἔχομεν ἀνακριδῆ μεταφορὰν εἰς γλῶσσαν χυδαίαν, ἣν ἐπόνησεν ὁ τοῦ Μεταφραστοῦ μεταφράστῃς Ἀγάπιος, ἐπὶ τῶν λόγων ἐρειδόμενός τις Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, δύναται ἢ αὖ εἶπῃ ὅτι πρῶτός ἐστιν οὗτος τῶν ὑπὸ τοῦ Συμεῶν γραφέντων βίων· ἀκριβῶς ὁ Ψελλὸς, ἐν ἧ συνέγραψεν ἀκολουθίᾳ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν τοῦ Λογοθέτου καὶ Μεταφραστοῦ, γράφει, τῆς ἑκτῆς ψόδης ἀρχόμενος τοῦ εἰς αὐτὸν κανόνος: «τὸ πρῶτόν σου σύγγραμμά ἐκ προνοίας θεϊκῆς καὶ ὁμιλίας γέγονε τοῦ ἱεροῦ πρεσβύτου καὶ μοναστοῦ Συμεῶν, θεσπέσιε, ὃν ἐν Πάρῳ τῇ νήσῳ τεθεώρηκας»· γνωστὸν δ' ἐκ τοῦ βίου τούτου, καθὰ καὶ θέλουσιν ἴδει οἱ ἀνγνώσται, ὅτι τὰς περὶ τῆς Λεσβίας Θεοκτίστης πληροφορίας ἐχορήγησεν αὐτῷ Συμεῶν τις πρεσβύτερος· τὴν κατὰ Θεὸν ἀνύων φιλοσοφίαν ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ νήσῳ, ἐν ἧ καὶ ἡ Θεοκτίστη ἐτελειώθη.

Ὅλγας εἰδήσεις χορηγεῖ ἡμῖν τὸ ἐκδιδόμενον ἔργον τοῦ Μεταφραστοῦ περὶ μνημείου τινὸς τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ λίαν ἐξόχου κατὰ τοὺς τότε χρόνους, ἥτοι τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς, περὶ οὗ ἐν ὑποσημειώσει τοῦ Συνεξαριστοῦ ἔγραψεν ὁ ἀοιδίμος Νικόδημος, περιγράφων αὐτὸν ἐξ ἀκριβοῦς, οὐχὶ δ' ἐξ αὐτοψίας· ὁ συγγραφεὺς «τῶν ἐλλειπτικῶν» ἀναφέρων ἐν ἐξ στίχοις περὶ τοῦ ναοῦ τούτου, ὃν ἀποκαλεῖ τὴν μεγίστην καὶ καλλίστην τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους γράφει ὅτι εἶναι ψυχοδομημένη ἢ ἐκκλησία αὕτη ἐκ τῶν στηλῶν καὶ μαρμάρων τῆς ἀρχαίας πόλεως Πάρου²· ταῦτα δὲ μεταγράφει σχεδὸν ὁ Lacroix³. Μακρότερος λόγος περὶ τοῦ ναοῦ τούτου οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται, μετ' ὅσα γράφει Συμεῶν ὁ Λογοθέτης, εἰς οὗ τὸ ἔργον ὁ φιλόστωρ ἀναγνώστης εὐρήσει περιγραφὴν τινα τοῦ ναοῦ, καὶ ταύτην ἱκανοποιούσαν αὐτοῦ τὴν περιέργειαν, μηδεμιᾶς ἐτέρας εἰδήσεως σωζομένης.

Ἐὰν ἐν τῷ ἐκδιδόμενῳ ἔργῳ τούτῳ πληροφορία τις εὐρεθῇ φιλαρχαίου πόνου εὐγενῆ ἱκανοποιούσα, ἀναφερομένη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Πάρου ἢ τῆς Λέσβου, χάριτας ὁμολογητέον, ἵνα μετὰ τοῦ μακαρίου πατριάρχου τῆς Ἀν-

τιοχείας Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμῶνος εἴπωμεν⁴, «τῷ μακαρίτῃ Μεταφραστῇ, τῷ τὰ μαρτυρικά ὑπὲρ τῆς ἀληθείας σκάμματα πολλοῖς πόνοις καὶ ἰδρώσι κατακαλλύναντι, εἰς ὕμνον Θεοῦ, καὶ δόξαν αἰωνίζουσιν τῶν ἁγίων μαρτύρων». Μ.

ΒΙΟΣ ΘΕΟΚΤΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΛΕΣΒΙΑΣ

Εἰκόνες καὶ στηλαὶ καὶ ἀνδριάντες διὰ τοῦτο πάντως εἰς τὸν ἡμέτερον βίον εἰσῆχθησαν, ἅμα μὲν εἰς ἔπαινον τῶν ὡς μέγα τι καὶ κοινωφελὲς κατωρθωκότων, ὧν καὶ σώζουσι τοὺς τύπους, γινόμενα, ἅμα δὲ καὶ εἰς τὸν τῶν ὁρώντων ζῆλον καὶ τὴν τῶν καλῶν ἐπιμέλειαν πολλὰ συντείνειν δυνάμενα, οἶμαι δὲ ὅτι πολὺ μᾶλλον καὶ λόγος συντελέσειεν ἂν, εἰς μνήμην παρατιθείς ἀρετῆς φίλον ἀνθρώπων, βίον τε καὶ πράξεις τὰς αὐτοῦ διηγούμενος· ὁπότε γὰρ ἐκεῖνα τὰ κωφὰ καὶ ἄφωνα διὰ ψιλλῆς μόνης τῆς θέας οὕτως ὠφελεῖν δύναται, οἶονεῖ τις ὑπόμνησις πρὸς ἀρετὴν γινόμενα, πόσω γε μᾶλλον λόγος ὠνήσειε, πατρίδα τε καὶ γένος διαλαμβάνων, ἀγωγὴν τε καὶ ἐπιτήδευμα, καὶ τὸ δὴ μείζον αὐτὰ τὰ πράγματα διηγούμενος, καὶ ὅπ' ὅψιν τοὺς ἀκροαταὶς ἐκεῖνα, καθὰ δὴ καὶ γεγόνασι, παριστῶν. Ἐπεὶ οὖν οὕτω πρόδηλον ἐν τοῖς τῶν φιλαρέτων διηγήμασιν ἡ ὠφέλεια, προσέχειν ὑμᾶς ἀξιώ, βίον γὰρ διηγῆσομαι οὐ τὸν τυχόντα, οὐδὲ ὃν πολλοὶ πολλὰκις τῶν κατὰ Θεὸν ζῆν ἐλομένων διήνυσαν, ἀλλὰ καινόν τε καὶ σπανιώτατον, καὶ ὃν εἰς οὐκ οἶδα τῶν τοιαύτην εὐγενῆ καὶ φιλόνηκον [μὲν] τοῖς καλοῖς ἐσχηκότων ψυχῇν, εἰλοντό τε καὶ εἰς πέρας διενεγκεῖν ἠδυνήθησαν. Ἀρκτέον οὖν μοι τῆς ὑποθέσεως, καὶ ὅπως ἔχει τὰ τοῦ θεοῦ βίου διηγητέον.

Γενομένη μοι ποτὲ κατὰ τὴν Πάρον, γέγονα¹ δὲ καὶ γὰρ ἐπὶ Κρήτην ἐπλεον², ὑπὸ τοῦ μακαρίου Λέοντος ἐκεῖσε παραπεμφθεὶς³, Λέοντός φημι τοῦ εὐτυχοῦς ὄντως βασιλέως, καὶ τὴν εὐτυχίαν Ῥωμαίων τῷ τάφῳ συνθάψαντος⁴. ἐπεμπόμην δὲ συστρατευόμενος Ἱμερίῳ⁵ τῷ πάνυ, τῷ στρατηγικωτάτῳ δηλαδὴ καὶ ἀρχοντι τοῦ τε δρόμου καὶ τοῦ στόλου παντός, ἢ τό γε ἀληθέστερον⁶ εἰπεῖν, καὶ αὐτῶν τῶν παθῶν, καὶ ἓνα μὴ τῶν πολλῶν ἐγκωμίων ἄξιον τῆς στρατηγίας ἐκείνου πάρεργον ποιησάμενος, καὶ μικρὰ

4. Βαλσαμῶνος ἔρμην. εἰς τὸν ἐξ' κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου.

• ταμίχιά τινα τοῦ βίου τῆς οὐσίας Θεοκτίστης εἰδῶκεν ὁ πολὺς Ἀλλάτιος ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ de Symeonibus, ἅπερ ἐστὶν εὐρεῖν καὶ παρὰ Migne, Patrologiae τόμ. ΡΙΒ', πρῶτ. παρὰ δὲ Φαβρικίῳ κακῶς ἐγγράφη ἢ ἀρῇ τοῦ λόγου τούτου «εἰκόντες καὶ πάλαι καὶ ἀνδριάντες». Τὸ παρὸν ἀντίγραφον ἐπέμψθη ἡμῖν ἐξ ἁγίου δρους Ἀθῶν.

1. γέγονε δὲ κατὰ Ἀλλάτιον.

2. διέπλεον τὸ παρ' Ἀλλάτιῳ ταμίχιον.

3. πεμφθεὶς.

4. ἀναθάψαντος κακῶς ὁ Ἀλλάτιος.

5. Ἱμερίῳ ὁ Ἀλλάτιος οὕτω γράφει Ἀγάπιος καὶ Νικόδημος.

6. ἐντεῦθεν ἄρτι τοῦ ποιησάμενος λαίπει ἐκ τοῦ παρ' Ἀλλάτιῳ ταμίχιου.

1. Νέος Πατριάρχης, 9 νοεμβρίου—Νικόδημος Συνεξαριστής, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ.

2. I. P. Ραγκάδῃ τὰ ἑλληνικά, ἥτοι περιγραφὴ γεωγραφικῆς ἱστορικῆς κτλ. τόμ. Γ', σελ. 179.

3. Louis Lacroix Illes de la Grèce σελ. 368.

τοῦτους μνησθεὶς ἀτιμάσας τὸν ἄνδρα, ἐπὶ τὴν παρούσσαν τῶς ὑπέθεσιν εἶμαι, ἐκείνῳ κατὰ καιρὸν μνησθησόμενος. Ἐστειλόμην τοιγαρὺν, τοῦτο μὲν ἐκείνῳ συστρατευόμενος καὶ προδιδοόμενος εἰς πείραν στρατηγικὴν, οἷα πῶλος μητρὶ πρὸς τὰ γενναϊότατα τῶν στρατηγημάτων συσκαίρων· οὕτω γὰρ ἦν ὁ τοῦ μακαρίτου βασιλέως σκοπός· τοῦτο δὲ προσθευσόμενος ἔπρὸς τοὺς τὴν Κρήτην ἔχοντας Ἀρδακας· ἐπεὶ δὲ κατὰ Ἴον ἐγεγονέιν τὴν νῆσον, καὶ τοῦ πρόσω φορὰ τις εἶρξεν ἀσυμφόρων ἀνέμων ἡμᾶς, προσεπλεύσαμεν τῇ Πάρῳ, τὴν τε νῆσον κατὰ πάρεργον ἱστορήσαντες, καὶ τὸν αὐτόθι τῆς Δεσποίνης ἡγῶν ὀφόμενοι τῆς Θεοτόκου νεῶν· ἐντεῦθεν δὲ συνέβη τὸ πάρεργον μεῖζον ἡμῖν κομιδῇ τοῦ ἔργου γενέσθαι· ὡς δὲ κατὰ τὸν λιμένα τὸν πρὸς τὴν Ναξίαν ἀφορῶντα κατήχθημεν, ὁ δὲ ἔστι πως ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν βαθυνόμενος, ἀναχωρῶν τε τοῦ κλύδωνος εὐφρῶς, ὥσπερ ἐπὶ τοῦτο· ἀτεσκευασμένος, ὡς ἂν καὶ γειμαῶσιεν εὐμαρῶς καὶ θερρίει τὰ πλοῖα, ἐδεβήκαμεν καὶ μικρὸν ἐκδύντες πρὸς τὸν ναὸν ἀνεδράμομεν· θυσιάσαντες οὖν καὶ τὰς συνήλεις εὐχὰς ποιησάμενοι, περιήμεν τοῦτον ἀγάμενοι· ὁ δὲ ἦν ἄρα καὶ ἀξιοθέατος καὶ ὀφθαλμῶν ἀτεχνῶς τρυφή, λείψανα σώζων· ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ὠραιότητος· συμμέτρως γὰρ ἐδεδομέητο πάντοθεν, καὶ κίσισι συγχοῖς τοῖς ἐκ βασιλικοῦ τῆρῆριστο λίθοις, πιστῶ τε λίθῳ πάντα τοῖχον ἡμῖνα τοῦ παραπλησιῶς τοῖς κίοσιν· εἰς τοσοῦτον δὲ τὸν λίθον λεπτύνας ἐξέφανε·ν ὁ τεχνίτης, ὡς δοκεῖν ἐξ ὑφασμάτων ἐνδεῦσθαι τὸν λίθον βυσίνων. Ὁ δὲ λίθος τοσαύτην ὑπέβαινε·ν ὑγρότητα καὶ μαρμαρυγὴν, ὡς καὶ μαργάρων ἐν τούτῳ νικᾶσθαι τὸ τίλλειν· οὕτω τις ὑπερφυῆς καὶ ξενίζουσα ἡ τοῦ λίθου ἦν ἀρετὴ, μᾶλλον δὲ ἡ τοῦ τεχνίτου σπουδὴ, ὅς καὶ τὸ κάλλος ἐφιλονεῖχτε τῇ φύσει προσνεῖμαι· ὡς δὲ καὶ τῆς σεβαστῆς καὶ θείας τραπέζης τὸ ὑπερκείμενον ὀρόφιον, ὃ κιθώριον καλεῖν σύνηθες, εἴσω τῆς πύλης ἐωράκαμεν, κατεπλάγηνεν αὐτοῦ τῆς τερπνότητος· οὐδὲ γὰρ ἐώκει λίθου φύσιν ἔχειν τὸ πόρευμα, οὐδὲ σιδήρου καὶ τέχνη, καὶ χερτὶ λελαξέσθαι, ἀλλ' οἷά τι·νι γάλακτι ὁπῶ εὐραθέντι καὶ πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ στέγους μεμηχανευμένῳ τῷ χυμίῳ· τοιοῦτω ποτὲ ἐγὼ λίθῳ τεθέαμαι διερρηλατούσαν ἐπὶ ταύροις τελέην· τὸ μὲν οὖν ἔκειτο τετραυμένον, ἡμεῖς δὲ συνεθέμεν πρὸς τὴν ὄψιν, καὶ παριστάμεθα ἐπαρώμενοι, καὶ πάσῃ γλώσσει τὸν συντρίψαντα διαλοιδορούμενοι, καὶ γὰρ ἦν τι χεῖμα καὶ ἄξιον οἴκου Θεοῦ καὶ ἀνάθημα.

Παριστάμενοι τοίνυν οὕτω καὶ θαυμάζοντες, καὶ ὥστε ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ λίθου καὶ αὐτοὶ τὰς ψυχὰς πάσχοντες, ἐρῶμεν ἐξ ἀπίτης μοναχὸν ὑπερκύψαντα τῆς ἐρήμου, καὶ τοῦ αἵσου προβαίνοντα καὶ ὡς ἀρικνούμενον, ὡρὸν τὸ πρόσωπον, διατεταγμένα τὰς παρειάς, γυμνὸν τὴν πόδε, αὐχμηρὸν ἐλον, χιτῶνα τρίβινον ἐνδεδυμένον, ἐπωμιδα τε καὶ τὸ τῆς κεφαλῆς περιχύλυμμα τῷ χιτῶνι παρόμοια, ὡς θῆρα δατύν, ὡς ἄγγελον εὐμενῆ, οὗ γὰρ ἐφίκει

ἀνδρὶ σιτοφάγῳ, ἀλλ' ἀσάρκῳ μικροῦ καὶ ἀναίμονι καὶ, συνελθόντι φάναι, θαύμα τὴν καὶ ἰδεῖν ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ καταμαθεῖν ἀπὸ τῆς ψυχῆς. Προσπελθὼν οὖν ἤρπάζετο ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς αὐθις ἐκείνον. καὶ ὅστις λέγειν καὶ πατριδὰ καὶ γένος καὶ εἰ μόνος ἐνταῦθα διαχρὶς προετρεπόμεθα· ὁ δὲ, πατριδὰ μὲν καὶ γένος καὶ τάλλα, οἷς οἱ κατοικοῦντες ἄνθρωποι πόλεις σημνύνονται λέγειν, οὐκ ἔχον, φησὶν, οὐδὲ γὰρ ἐμοὶ τῶν ἐν γῇ μέλλει τινός, οὐδὲ τοῖς ῥέουσιν τούτοις ἡδόμεν· πῶς γάρ, ὧν ἡρώως μάλιστα ἐξίσταμαι· πατὴρ δὲ μοι καὶ δεσπότης ὁ Θεός, ὦ μόνῳ ζῶ, καὶ δι' ὃν μόνος ἀλώμενος κατὰ τὴν ἐρημον τεύετην χρόνους ἤδη πλείονας ἢ τριάκοντα καρτερῶ ὄνομα δὲ μοι Συμεών, τὸ δὲ ἀξίωμα μοναχός καὶ ἱερεὺς τῆς ζωοθύτου θυσίας καὶ ἀναμιάκτου. Ἡμεῖς δὲ τὴν ἀρετὴν ἐκείνου ζυτωπηθέντες, ἀπὸ τε τῶν λόγων, ἀπὸ τε τῆς οἰκας καὶ τοῦ ἐνδύματος, ἔτι καὶ τῆς ἐπιφανομένης ἀταξείας, καὶ μᾶλλον ὅτι τοῦ Θεοῦ ἱερεὺς ἐχρημάτιζε, τοῖς ποτὶ προσηπσόντες, ἡτοῦμεν εὐχρὴν καὶ συγγνώμην· ὁ δὲ καὶ ἡύξατο, καὶ παρακλητήσας προέπεινε λόγους, καὶ προσέειπεν ἐκέλευσεν ἑαυτοῖς καὶ μὴ ἀθυρεῖν. συμπλήρης τε γὰρ ὁ Θεός καὶ μακρόθυμος καὶ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφοντας ἀγκάλαις, οἷα τὸν ἄσπυτον δέχεται.

Τούτοις τε καὶ ἄλλοις τιτὶ παρακαλέσας ἡμᾶς ἐτίθει· ἐγὼ δὲ περιεργότερος ὢν, καὶ συνιέναι δεῖνός, ἤθως ἀνδρός¹, ἡξίουσιν τὸν μέγαν καὶ διδάξαι τι τῶν ἀπορρήτων, οὐ γὰρ ἀμοιρῶν ὁμιλίας ἐδόκει μοι θεῖας· ὁ δὲ τούτων μὲν ἔλεγεν ἅλιν, οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τούτων ἡξίωμαί, τὰ ἑαυτοῦ γὰρ ἐξηλθὼν ἐνταῦθα πενθεῖν, οὐχὶ τὰ ὑπὲρ ἐμὲ ζῆτεῖν ταῦτα δὲ ἔλεγεν οὐκ ἀληθεύων, ἀλλὰ μετριζῶν μάλλον καὶ ταπεινούμενος, ὥς τὰ μετὰ ταῦτα δείξει. Λαβόμενος οὖν μου τῆς δεξιᾶς καὶ καταψήσας ὥσπερ συνήθης ἦδη, εὐτω γὰρ αὐτὸν διέβηκε τὸ ἀπλοῦν· αἱ γὰρ ψυχὴ τῶν θεῶν ἀνδρῶν, ἐπεὶ δ' ἂν ἐν μετρίῃ, τοῦ κρείττους γίνωνται, πρὸς αὐτὸ φιλονεικοῦσι καὶ μεταγινώσθαι, καὶ τῇ αὐτῇ τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ μετουσίᾳ ἀγαθοὶ πάντες καθίστανται, ἀκέραιοι, ἀπλοὶ, πάντων ἐξαρρημένοι τῶν ἀνθρώπων, ὥσπερ ὁ καὶ οὗτος, χάρις τε ὢν καὶ ἀγαθός, ἐδόκει λοιπὸν τῷ ἀπλάτῳ, εἰς ὃν ἐξ ἡμῶν· εἴτα ἐπ' αὐτοῖς σχεδία πρὸς καθίεσθαι διακελεύετο, ἥσαν δὲ πρὸς καὶ ἴθιαι καὶ κίνες τοῦ συμπτώματος (sic) καὶ πόα συγχρῆ χρυσίου, πηγῇ τε νύκτας, ἡδὺ τὸ ποτὸν ἀποδιδύκοντα, καὶ ὁ γῶτος ὅλος ἡσυχίας ἀνάπλεος ἦν.

Καθίσας οὖν ἐπὶ τῆς πόας καὶ αὐτὸν με παρακαλοῦ-
μενος, ἐδόκει γενεθῆναι ὅτι περὶ ἡμῶν περιέτυχεν ἀποθῶν
δὲ πρὸς αὐτὸν, ὦρα σοι, ἔργη, ὦ πάτερ. εἴ τι καλὸν ἐν-
ταθῆα τελέεσθαι διηγήρασθαι· πληρὸν ἁλλὰ λόγου ἀρξά-
μενος τέως κατέλεξον, τίς ὁ διαθείς οὕτω τῆς θεῆας τρα-
πέζης τοῦτ' ἐκὼς κάλυμμα, καὶ τίς ἡ ἀνιλόκαλος ἐκείνη;"
φυγὴ καὶ γειρὶ ἡ τοσοῦτον ἔργον ἀπερὸ ἡμῶν συντε-
λεῖται.

7. πρόσδετός.

8. ἐνταῦθα λήγει τὸ πρῶτον Ἀλλεπτίῳ τεμάχιον.

9. Ἐγὼ δὲ περιεργάζεσθαι ὡν καὶ κατανοῶν δυνάμει ἡθελῶ ἀποδοῦναι
ἐννοεῖται πρὸς Ἄλλοις τὸν ὁ στίχος οὕτως.

10. ဇောတိဒါမဂ္ဂါဒိတိယ.

ψασα, καὶ γὰρ κατὰ βραχὺ διενούμην αὐτὸν ἐπαγα-
γέσθαι πρὸς τελειώτερα. Ὁ δὲ τὸν Νίσειρον ἐκείνον ἀ-
κούεις, ἔφη, τὸν τοῦ ναυτικοῦ τῆς Κρήτης κατάρξαντα;
Οὗτος ἐκεῖνος ὦδε γενόμενος, ἐν θαύματί τε τοῦ ἔργου τὸ
κάλλος θέμενος, μεμελέτηκεν εἰς Κρήτην μετακομίσαι·
ὥς δὲ τὰς πύλας διεμέτρησε πρότερον, εἶτα τὸ ἱερὸν τοῦτο
καὶ θεῖον ὁρῶν, ἐδόξε τε καλῶς ἔχειν καὶ καθῆκεν εἰς
γῆν, ἔλκειν ἐπεχείρει τῶν πυλῶν ἔξω· τὸ δὲ εὐθὺς ἐγένετο
μεῖζον, καὶ αὐτὸς τὸν τοίχον διώρυττεν, εἶτα μετρήσας,
ἐξάγειν ἐσπούδαξε· τὸ δὲ καὶ αὖθις μεῖζον ἐγένετο, καὶ
μᾶλλον μεῖζον, καὶ τοῦτο πολλάκις, ἕως ὃ (ἄρπαξ;) ἐνέδωκε
τοῦ βιάζεσθαι, ἀλλ' οὐ τοῦ φθονεῖν· ὥς γὰρ κάμων διη-
μάρτανε τοῦ σκοποῦ· καὶ γὰρ, ὥς ἔοικεν, οὐκ ἤξιον τὸ
θεῖον (ἄνευ αὐτοῦ) γενέσθαι τὸ ἱερὸν. Ἔσπευδε γὰρ, ὥς
λέγεται . . . συνιλάττειν τὸ καλὸν ἐκεῖνο ἔργον ὃ πονη-
ρὸς, βασκίνας τοῦ κόσμου τῷ τῆς Θεοτόκου νεῷ.

Ταῦτα οὖν ἀκούσας ἐλοιδωρούμην αὖθις τὸν μαιφρόνον·
ὃ δὲ φησὶ, ἀμέλησον, ἔδωκε γὰρ τὸ τῆς παροιμίας οὐ μετὰ
πολύ δίκην, πρὸς τὸ τῆς κατ' Εὐδοκίαν θαλάσσης συντρι-
βεῖς ἄκρω. ὁ Εὐλοφάγος ὠνόμασται καὶ γέγονεν ὑποδρύ-
χιος· ἤξιον τοιγαροῦν τὸν θεῖον ἐκείνον ἄρτου μετσχέειν,
καὶ τὸ ἡμῶν παρακλέσται μικροψυχον, τοῦ τε πλοῦ καὶ
τῆς πρόσω φορᾶς ἑνίκα, καὶ γὰρ τρίβειν ἐδοκοῦμεν τὸν
χρόνον ἀντιπνεόντων ἡμῖν ἀποτροπαίων τῶν ἀνέμων· ὃ
δὲ καὶ μετέλαβε καὶ μηδὲν ἀποκρύπτων ἀνείπεν· ὥς δια-
πλεύσεις μὲν εἰς Ναξίαν, ἀλκίετε μίαν ναυλοχιστάμενος
ἡμέραν καὶ τὴν δευτέραν πλεύσας, τριταῖος εἰς Κρήτην
ἀφίξι· μηδὲ μίαν ὑποστὰς κάκωσιν, διαθήσεις τε τὰ κατὰ
σαυτὸν ὥς ἂν ἐθελήσης, καὶ καθὼς ἔχει τὰ τῆς βασιλικῆς
διατάξεως, αὖθις τε παλινωστήσας εὐ ἀποδεχέσθαι παρὰ
τοῦ πέμψαντος. Ταῦτα οὖν ὕστερον, ὥς ἐκείνος ἔφη, γέ-
γονέ τε καὶ εἰς πέρας ἦλθεν, αὐτὸς τε φανερὸς ἐντεῦθεν
ὑπῆρξεν ὅτι τὴν ἄνοιαν, ἣν πρότερον ἔλεγεν ἔχειν, οὐκ
ἀληθεύοντος ἦν, ἀλλὰ διὰ πολλὴν μετριότητα προσποιού-
τος τὴν ἀγνοούμενον. Εὐζήμενοι γοῦν καὶ ἀνυμνήσαντες ἐν
τῷ ναφί, κατέβημεν εἰς τὰς ναῦς· ἔωθεν δὲ διεπορευμένθη-
μεν εἰς Ναξίαν, δέκα σχεδὸν σταδίους ἔχοντος τοῦ πορ-
θμοῦ, καὶ αὐτὸς τῷ θεῷ λειτουργήσας καὶ τῶν θεῶν
ἡμῖν μεταδούς μυστηρίων, μετέαβε τροφῆς σὺν ἡμῖν·
εἶτα λέγειν ἤρξατο πρὸς με· Ἰσὺ μὲν ἴτως προφασίσῃ,
περὶ ὧν ἄξιον ἐθελῶ σοι τὴν ἀγάπην, ἀπορίαν λόγων
ἢ δουλειῶν ἀφορμάς, ἢ γυναικὸς καὶ τέκνων καὶ οἴ-
κου φροντίδας, ἢ τινὰς ἄλλας αἰτίας, διακρουόμενος
ἡμῶν τὴν ἄξιωσιν ἐγὼ δέ σοι καὶ εὐημερίαν καὶ εὐ-
πορίαν πάντων ἐπαγγέλλομαι, καὶ πολλὴν ἐκ χει-
ρίαν εὐρεῖν¹¹, καὶ δέομαι τηνικαῦτα τῶν ἐμῶν λό-
γων ἐν μνήμῃ γενόμενον, τὸ τῆδε γεγονός συγγράψαι,
μνήμης δὲ καὶ διηγήματος ἄξιον, ἐν ᾧ θεὸς ἡμῶν παρὰ
τῶν ἀκούστων θαυμαζήσεται καὶ δοξάζηται· «θαυμαστός
γὰρ, φησὶν, ὁ θεὸς ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ»· οὐ μὲν ἀλλὰ

καὶ ζηλωταὶ πολλοὶ τῶν δι' ἀρετῆς ὑψωθέντων γενόμενοι
τῶν ἰστων τυγχάνωσι καὶ αὐτὸς κερδανεῖς τὸν ἐκ τού-
των μισθόν.

Ταῦτα παραινέσας, ὦδε λέγειν ἀπήρξατο, πρῶτα ἐμοὶ
παραδούς φιλοθέοις ἀκραῖς τὰ μάλιστα χαριζόμενος. Κυ-
νηγοὶ τινες ἐξ Εὐβοίας δευρο πρὸ χρόνων ἦλθον ὀλίγων·
ἔχει γὰρ ἡ νῆσος ἐξ ἐλάφων, ἀγρίων αἰγῶν [τε] θήρων ὅτι
πολλήν· τούτων εἰς θεοσεβῆς καὶ προσέγων ἑαυτῷ μάλι-
στα, διήγημα διηγήσατο τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλοπρεπείας οὐχ
ἥκιστα ἄξιον, ὃς κατὰ καιροῦς οἶδε θαυμαστὰ ποιεῖν καὶ
πράττειν. Ἦλθον, φησὶν, αὐτόθι θηρεύτων ποτὲ, καὶ πρὸς
τὸν τῆς Θεοτόκου νεῶν ἀνελθόν, προτεκύνητά τε καὶ
προτηνάζαμην, ὥσπερ ἔθος αἰεὶ μοι προστῆν· περιδλεψάμε-
νος δὲ μετὰ τὴν εὐχὴν, εἶδον εἰς τοῦδαφος ὕδωρ, ἐν βόθρῳ
βραχεῖ, μικρὰ τε ἐν τούτῳ βρεγόμενα θέρμια, καὶ γὰρ ὁ
τόπος τρέφει ταῦτα, καθὼς αἰ λοιπὴ νῆσοι βοτάνας ἐτέ-
ρας· ἡ μὲν γὰρ μαράθου πολυχῆτους ὄρηκας εἰς πλῆθος
βλαστάνει, πηγανὸν δὲ μόνως ἄλλη, καὶ θύμον ἐτέρα, ἡ
τῶν ἄλλων τι βοτανῶν· ὃ δὲ φέρει πάντων ἐξαιρετον ἡ
νῆσος, τοῦτο τῶν ἄλλων καὶ μᾶλλον τρέφει καὶ ποιεῖ
εὐθαλέστατον· ἐωράκειν οὖν, ὥς ἔρην, τὰ θέρμια οὕτως
ἀπαλυνόμενα, καὶ με λογισμὸς τις ὑπέει, ὥς πάντως εἴη
τις ὃ ταῦτα καθεῖς εἰς τὸν λάκκον, καὶ θεὸς εἰκὸς ἐστὶν
ἄνθρωπος ὃ ταύτην τὴν ἔρημον κατοικῶν· ταῦτ' οὖν λογι-
ζόμενος τὴν ἐταιρίαν ἐσπεύδον φάται πρὸς τὴν ὕλην ἡδὴ
χωρήσαν· τυχεῖν δὲ τῷ γομῶν τοῦ μεγάλου τούτου θη-
ράματος, ἤλπίζον γὰρ κερδάναι τι μέγιστον παρ' αὐτοῦ.
Θηρεύσαντες οὖν θήραν πολλήν, ἐχωροῦμεν ἐπὶ τὴν ναῦν·
ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐβάδιζον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐγὼ δὲ
ἐτρεπόμην πρὸς τὴν εὐχὴν· εἰσελθὼν οὖν εἰς τὸ τῆς Δε-
σποίνης ἡμῶν τέμενος, προτηνάζαμην· ὥρῳ δὲ κατὰ τὸ
δεξιὸν τῆς ἀγίας τοῦ ναοῦ τραπέζης, οἷά τινα κρόκην ὑπ'
ἀνέμου ῥιπίζομένην, αὖθις τε ἐδόξα βλέπειν ἀράχνης ἱστόν·
ὥς δὲ προσὰς διαγνῶναι τὸ φαινόμενον ἠβουλήθην, ἤκου-
σα φωνῆς λεγούσης, στῆθι μὴ προσῆς ἄνθρωπε πλέον μηδὲ
πλησιάζης, αἰσχύνομαι γὰρ οὕτα γυμνὴ θεαθῆναι σοι.
Ταῦτ' οὖν ἀκούσας καὶ τῷ παραλόγῳ καταπλαγείς, ἡβου-
λόμην φυγεῖν, ἀνωρθοῦντο γὰρ μοι τῆς σαρκὸς αἱ τρίβες,
καὶ ἀκάνθης ἦσαν ὀξύτεραι· τὸ γὰρ ἀπροσδόκητον ἐξ ἀπί-
νης ὀρθὴν, δουλοὶ τὰ φρονήματα, καὶ θρασυὶ εἶναι δόξη·
καταπλαγείς ἔστη[ν] κεχηνώς. Εἰς ἐαυτὸν οὖν γενόμενος,
καὶ θαρτήσας ἡρώτων, τίς τε εἴη, καὶ πῶς ταύτην τὴν
ἔρημον κατοικεῖ, καὶ πάλιν ἐκινεῖτο φωνή, ῥίψον μοι τὸ
χιτώνιον σου λέγουσα δέομαι, καὶ καλυψαμένη ὅσον μοι
τὸ θεῖον βούλημα κελεύει, λέγειν οὐκ ἀποκνήσω. Περιε-
λόμενος οὖν εὐθὺς τὸν ἐπενδύτην ἀφῆκα, καὶ τῆς πύλης
ἐξέδραμον· ἡ δὲ λαβούσα περιεβάλετο, μετὰ μικρὸν δὲ
ὑποστρέψας, ὥρῳ ταύτην ἐνθα καὶ τὴν ἱσταμένην· καὶ ἦν
ἄρα τὸ μὲν εἶδος γυνή, τὸ δὲ φαινόμενον ὑπὲρ ἀνθρώπων·
θριεῖ λευκή, πρόσωπον μέλαν, μικρὰν ὑποφαίνειν λευκότη-
τα, δέματι συνέχυσαν μόνῳ τὴν τῶν ὀστέων ἀρμογήν,
ἥκιστα σαρκὸς ἐμπεφυκυίας, ἐώκει δὲ τὸ ὅλον σκιά. Ταῦ-
τα οὖν ἰδὼν, φησὶν, ἐδεδοίχην, ἐτρεμον, ἑαυτὸν ἐμεμφό-

11. ἐντεῦθεν ἔρχεται ἕτερον τεμάχιον παρ' Ἀλλαντίφ.

12. ὅπερ ἐνταῦθα λέγει.

μην τῆς ἀκαίριος, διὰ μου τῆς ἐταιρίας ἀπολειφθεῖς. τοιοῦτον ἐνέτυχον· σύντρομος ὁμῶς πρηνὴς πεσών, ἐδεόμην εὐχῆς, εὐλογηθῆναι παρ' αὐτῆς ἐλπίζον· ἡ δὲ πρῶτον μὲν ἀποβλέψασα πρὸς ἀνατολὰς, τάχα βουλομένη θεραπεύσαι μου τὴν διάνοιαν τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι φάντασμα, τὰς χεῖρας πετάσασα, προστήχετο μικρὸν ὑποψιφίζουσα· εἴτα στραφεῖσα πρὸς με, ὁ Θεὸς, φησὶν, ἄνθρωπε ἐλεῆσαι σε, πλὴν ἀλλὰ τίνος χάριν πρὸς τὴν ἐρημον ταύτην ἀφίξει, καὶ οὕτω δεόμενος πρὸς αὐτοὺς ἐλήλυθας νῆσον· ἐπεὶ δὲ σε δεῦρο τὸ θεῖον ἤγαγε βούλημα, δοκῶ τῆς ἐμῆς ἐνεκα ταπεινώσεως, πάντα τὰ κατ' ἐμὲ ὅπως ἔχει διδάξω· ἐμοῦ δὲ καὶ πάλιν εἰς γῆν ἐαυτὸν καταβεβληκότος καὶ λέγειν δεομένου, τοιωνδέπου ἤρχετο λόγων· λόγων τίνων σειρήνων, ποίων ἡριῶν ἀηδόνων οὐκ ἀποκρυπτόντων τὴν ἡδονήν.

Ἐμοὶ φησὶ Λέσθος πατρίς, Μήθυμα πόλις, ὄνομα Θεοκτίστη, τὸ πολίτευμα μοναχί· ἐπὶ νηπία δέ μοι τῇ ἡλικίᾳ τῶν γεννητόρων κατοικομένων, παρὰ τῶν συγγενῶν ἐδόθη εἰς παρθενῶνα, καὶ τὸ μοναδικὸν ἡμπίεσμαι σχῆμα· ἔτη δὲ ἐγγύς που ὀκτωκαίδεκα γενομένη, περὶ τὰς τοῦ πάσχα ἡμέρας, εἰς τὴν πλησίον τῆς πόλεως ἐξέδραμον κώμην, ἀσπασμένη τὴν ἀδελφὴν· ἦν γὰρ μοι κατοικοῦσα πρὸς τὴν κώμην μετὰ συμβίου. Νυκτὸς δ' ἐπιδραμόντες ἄραβες Κρήτες, ὧν ἀρχηγὸς ὁ Νίσιρις ἦν ἐκεῖνος, πάντας ἡμᾶς αἰροῦσιν· ἔωθεν οὖν παινίσσαντες, ἀπέπλευσαν καὶ τῇ νήσῳ προσώρμησαν ταύτῃ, προσαγαγόντες δὲ τοὺς αἰχμαλώτους τὰ τιμήματα διετίθεντο· ἐγὼ δὲ σκηψαμένη πρόφασιν καὶ πρὸς τὴν ὕλην χωρήσασα, δρόμου τοῦ πρώτου εἰχόμεν, καὶ πρὸς τὸ ἐνδοτέρον ἐχώρουν τῆς νήσου, εἴτα οὐκ ἐνέδωκα φεύγουσα, ἕως ταῖς πέτραις καὶ τοῖς ὄρεσι τῶν λίθων καὶ ξύλων περιπεῖρσας τοὺς πόδας ἐξαίμους διέθηκα, καὶ τὴν γῆν τοῖς αἵμασι κατεμόλυνα, καὶ τέλος ἀτονήσασα κατέπεσον ἡμιθανῆς, καὶ τὴν μὲν πᾶσαν νύκτα οὐ φέρουσα τὰς ὁδύνas τῶν τραυμάτων, πικρῶς διετέλουν· ἔωθεν δὲ . . . . . ἐκείνους ἀποπλέοντας ἰδοῦσα, πάτης ἀπηλλάγην (·) ἡδονῆς τε δσσης ἀπέλευον, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· ἡ γὰρ τοῦ λίαν φοβεῖντος ἔλευθερία, παντὸς ἄλλου λυποῦντος ἐμπαρεῖχέ μοι λύσιν. Καὶ νῦν ἤδη πέντε πρὸς τοὺς τριάκοντα χρόνους καὶ μικρόν τι πρὸς, ἐνταῦθα τοῖς θερμίσι καὶ ταῖς ἐκ τῆς ἐρήμου τρεφομένη βοτάναις, μᾶλλον δὲ τοῦ Θεοῦ λόγῳ διατελῶ, μεμνημένη τῶν θείων λόγιων, ὡς οὐκ ἐπ' ἄρτων μόνῳ ζῆσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένη διὰ στόματος Θεοῦ· ἐγυμνώθη δὲ τῶν ῥακίων μου ἡδὴ καὶ συννημαλώτισμαι, ἐνδύομαι δὲ καὶ σκέπομαι θεῖα χειρὶ τῇ τὸ πᾶν συνεχούσῃ. Ταῦτα εἰποῦσα καὶ τὸ ὄμμα εἰς οὐρανὸς ἄρσας ὑψίστησε.

(ἔπειτα τὸ τέλος)

Η ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΥΠΑΠΑΝΤΗΣ

Ἡ τρίτῃ ἑορτῇ ἡ τῆς Ὑπαπαντῆς ἐστὶν ἀρχαία ὅσον καὶ ἡ τῶν Θεοφανείων, ἐὰν λαθῶμεν ὑπ' ὅψιν ὅτι σώζονται λόγοι πατέρων τοῦ Δ' αἰῶνος εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην·

εὐρωπαῖοι κριτικοὶ διισχυρίζαντο μὲν ὅτι πάντες οἱ λόγοι τῶν ἀρχαιτέρων τοῦ 5' αἰῶνος πατέρων, οἱ εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν φερόμενοί εἰσιν ὑποβλημαῖοι, διότι πολὺ διαφόρως λαλοῦσι περὶ τῆς ἑορτῆς ταύτης οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοί· ἀλλ' εἰσιν οἱ δεχόμενοι ὅτι τινὲς τῶν λόγων τούτων φέρουσι τὴν σφραγίδα τῆς γνησιότητος· ἐν τῷ τοῦ θείου πατρὸς Γρηγορίου Νύσσης λόγῳ εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν ἀνακαλύπτουσιν ἔχνη λόγου καὶ ὕφους τοῦ Λογοθέτου Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ· ἐν τούτοις κλίνουσι νὰ πιστεύσωσιν ὅτι ὁ τοῦ ἱερομάρτυρος Μεθοδίου τοῦ Πατάρχου λόγος τῇ ἡμέρᾳ τῆς ὑπαντήσεως δυνατὸν ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν ἐν ἀρχαῖς τοῦ Δ' αἰῶνος ἀκμάζαντα ἱεράρχην τοῦτον¹, ἐνφ' οὗδ' ὁ τοῦ ἐν ἀγίοις Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου λόγος εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν ἀμφισβητεῖται.

Αἱ περὶ τῆς καθιερώσεως τῆς ἑορτῆς τῆς Ὑπαπαντῆς ἱστορικαὶ εἰδήσεις ἀγούσιν ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἀσάφειά τις ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς γραφομένοις τῶν χρονογράφων· ἐν ταῖς ἀελλογαῖς ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας εὐρίσκωμεν ὅτι ἐπὶ Ἀνθίμου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου αἱ ἅγια ὑπαπαντῆς (sic) κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἔλαβον τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ φεβρουαρίου μηνὸς ἑορτάζεσθαι²· δηλοῦν περὶ τὰ ἔτη 535—537, καίτοι οὐ μετὰ πολὺ ἀπαντῶμεν ὅτι αὐτῷ λε' ἔτει τῆς αὐτῆς βασιλείας, Ἰνδικτιῶνος ι', μετηνέχθη ἡ σύναξις τῆς ὑπαπαντῆς, γινομένη τὸ πρὶν τῇ ιδ' τοῦ φεβρουαρίου, καὶ γέγονε τῇ δ' τοῦ αὐτοῦ μηνός· τὸ πρᾶγμα ἄρα ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔτος 562, ὅτε μέχρι Σεπτεμβρίου ἡ δεκάτῃ ἡρῆμετο Ἰνδικτιῶν.

Ὁ χρονογράφος Κεδρηνὸς ἀναφέρει ὅτι ἡ τῆς Ὑπαπαντῆς ἑορτὴ ἀετυπώθη νὰ ἑορτάζεται εἰς τὸν καιρὸν Ἰουστίνου τοῦ Θρακικοῦ³, ἤτοι πρὸ τοῦ 527, ἀλλ' ὁ Θεοράνης, ἐν τῷ δεκάτῳ πέμπτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ ἀναγράφων τὸ γεγονός, λέγει ὅτι αἱ Ὑπαπαντῆ τοῦ Κυρίου ἔλαβον ἀρχὴν ἐπιτελεῖσθαι ἐν τῷ Βυζαντίῳ τῇ δευτέρᾳ τοῦ φεβρουαρίου μηνός⁴· ὁ Νικέδημος, ὅπως συμβιβάζῃ τοὺς διαφωνοῦντας ἤχη ἢ νὰ γράψῃ ὅτι αἴτως ὁ μὲν Ἰουστίνος διώρισε νὰ ἑορτάζηται αὕτη τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ τοῦ φεβρουαρίου, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἀκριβέστερον διώρισε νὰ ἑορτάζηται τῇ δ' τοῦ φεβρουαρίου· ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν ἀναφέρει δις τὴν τύπωσιν τῆς ἑορτῆς, ἐπὶ τε τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστίνου καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ⁵. Αἴτως ἑορταζομένη ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἐκκλησίαις πρὸ τοῦ 5' αἰῶνος, ὠρίσθη ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ νὰ ἑορτάζηται

1. βλ. Lud. Thomassin de festis, B', 6'.—Wilh. Ernestum Tentzelium dissert. de ritu lectionum sacrarum § 6—παρὰ Fabrioli Bibliotheca Graeca, Harles, τόμ. Θ', σελ. 117.

2. Κ. Κοντογόνου Πατρολογία, τόμ. Β', σελ. 441 μθ'.

3. αὐτόθι τόμ. Α', σελ. 571.

4. βλ. Cramer Anecdota Graeca, Parisiensia, τόμ. Β', σελ. 110 καὶ 114.

5. Νικεδήμου συναξαρ. 2 φεβρουαρίου ἐν ὑποσημ.

6. Θεοράνους χρονογρ. σελ. 150. ἰκθ. Βενετίας. 1729.

7. Μελετίου Ἀθηνῶν ἐκκλ. ἱστορ. τόμ. Β', σελ. 66 καὶ 88.

ἀπὸ τοῦ 562 καὶ ἐν Βυζαντίῳ. Ἐκκαλεῖτο ὑπάντησις καὶ ὑπαπαντή, παρὰ δὲ Λατίνοις ἑορτὴ καθαρισμοῦ Purificatio Beatis Mariæ Virginis, εἰ καὶ ἐγράφετο ὡσαύτως Hiparanti Domini Nostri⁸. Παρὰ τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ συγγραφή τῆς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ ταύτῃ ἀκολουθίας ἀποδίδεται εἰς τοὺς πάπας Γελάσιον, καὶ Μαρτίνον, ὅστις ἠθέλησεν οὕτω 'να καταργήσῃ τὴν ἑορτὴν τῶν Lupercales, τελουμένην ἐτι καὶ μετὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐν Ρώμῃ.

Τὸν κανόνα τῆς Ὑπαπαντῆς ἐποίησεν ὁ ἱερός Κοσμάς ἐπίσκοπος Μαίουμα, ἐν πεζῷ λόγῳ, ἐρμηνείαν δ' αὐτοῦ ἐν φράσει γυδαία ἐπόνθησεν ὁ Νικόδημος ἐξηγήσας τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Πτωγοπροδόρου καὶ τοῦ ἀνωνύμου. Κατ' αὐτοὺς καὶ ὁ κανὼν οὗτος ἀξίος ἐστὶν ἐπαίνου, ἐν ἐπιρμένῳ λόγῳ ὡς καὶ ὁ τῶν δύο προσηγγομένων ἑορτῶν γραφεὶς, ἐκ ῥητῶν δὲ γραφικῶν ἐξυφασμένους. Οὕτως ἀνάλυσίς τις βραχεῖα, καθ' ὃν τύπον ἐγένετο καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἑορτῶν καὶ τῶν εἰς αὐτὰς κανόνων, ἀποδείξει τοῦ λόγου τάληθές.

Ὁκτὼ εἰρμοὶ καὶ εἰκοσιτέσσαρα τροπάτρια ἀποτελοῦσι τὸν εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην κανόνα, ὧν τὰ πρῶτα ἄρctica στοιχεῖα συμπλεκόμενα συνιστᾷσι τὴν ἀκροστιχίδα «Χριστὸν γεγιθῶς πρέσβυς ἀγαλλίζεται». Τούτων τὸ α' τροπάριον τῆς Α' ᾠδῆς⁹ ἐκ τῶν τοῦ προφήτου Ἡσαίου ὑπάρχει ἡρανισμένον¹⁰, καθὼς καὶ τὸ β', ἐνῷ τὸ γ' ἀπὸ τε τῶν τοῦ Ἡσαίου καὶ τῶν τοῦ προφήτᾶναχτος¹¹. Ὁ εἰρμός τῆς Δ' ᾠδῆς συνετάχθη ἐκ τῶν τοῦ Ἀβδακούμ καὶ τοῦ προφήτου Δαβὶδ¹², ὁ δὲ τῆς Ε' μετὰ καὶ τῶν τροπαρίων δόλος ἐκ τῶν τοῦ μεγαλοφωνοτάτου τῶν προφητῶν¹³. Εἰς σύνταξιν τοῦ εἰρμῶ τῆς σ' ᾠδῆς ἔδωκεν ὅλην ὁ εὐαγγε-

λιστὴς Λουκᾶς¹⁴, ὅστις ἐνέπνευσε καὶ τὸ γ' τῆς Ζ'¹⁵ καὶ τὸ δ' τῆς Η' ᾠδῆς¹⁶, οὗ ἐξηγήσις τις ἀκολουθεῖ τὸ γ' τροπάριον τῆς αὐτῆς ᾠδῆς. Ἐκ τοῦ Λευϊτικοῦ ἀρύεται τὴν ὅλην εἰς σύνταξιν τοῦ α' τροπαρίου τῆς Θ' ᾠδῆς¹⁷ ὁ μελωδός, ἐμπνευσθεὶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τῶν λόγων τοῦ τε Ἀλεξανδρέως Κλήμεντος¹⁸ καὶ τοῦ τῶν Ἀλεξανδρέων φωστῆρος Κυρίλλου¹⁹, ἡ καὶ τοῦ Πηλουσιώτου Ἰσιδώρου²⁰, θεηγόρως ἐρμηνευόντων τὸ σχετικὸν τοῦ Λευϊτικοῦ τεμαχίου.

Γ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαλαίῳ, τετάρτη, 1 φεβρουαρίου 1884)

Τὴν παρελθούσαν τετάρτην (24) συνήλθον ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἀνεπιστήμως τὰ δύο σώματα καὶ συνδιελέχθησαν περὶ τοῦ ζητήματος τῶν προνομίων, λαβόντα ὑπ' ὄψει καὶ διαφόρους ἄλλας ιδιωτικωτέρας ὑποθέσεις ὑπὸ τὴν πρόεδρίαν τοῦ σεβ. ἀγ. Ἐρέσου.

Σήμερον δὲ, τετάρτην, συνεδριάζουσι πάλιν ἐν τοῖς

14. Ὁ εἰρμός εἰδόσῃ σοι ἰδὼν ὁ πρέσβυς τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ σωτήριον, ὁ λαὸς ἐπίστη· ἴδε Λουκᾶ 6', 29.

15. Λουκᾶ 6', 34 «καὶ σοὺ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελύσεται ῥωμαίκα» τὸ τροπάριον «καὶ σοὺ τὴν καρδίαν ἄφθορος ῥωμαίκα διελύσεται».

16. Αὐτόθι 34 «ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον» ὅπερ ὁ Ἱεροσολύμων Μόδεστος ἐρμηνεύων γράφει «ὁ Χριστὸς πληρωτὴς ἐστὶν οὐκ ὀφειλέτης νόμου· εἰς πῶσιν δὲ καὶ ἀνάστασιν κεῖται, πῶσιν μὲν τῆς ἁμαρτίας ἀνέγερσιν δὲ τῆς δικαιοσύνης, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον τοῖς κυριοκτονεῖς Ἰουδαίοις, λέγουσιν, «εἰ οὗτος εἰ τοῦ Θεοῦ κατέβη ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ καὶ πιστεύσωμέν σοι».

17. Λευϊτ. ιβ', 7. «οὗτος ὁ νόμος τῆς τεκούσης ἔρπεν ἡ θῆλυ· ἐν δὲ μὴ εὐρίσκη ἡ χεὶρ αὐτῆς τὸ ἱκανὸν εἰς ἄνδρ, καὶ λήψεται δύο τρυγόνες ἡ δύο νεοσσούς περιστέρων, μίαν εἰς ὀλοκαύτωμα, καὶ μίαν περὶ ἁμαρτίας· καὶ ἐξιλιάσεται περὶ αὐτῆς ὁ ἱερεὺς καὶ καθαρισθήσεται».

18. Κλήμ. Στρωμ. «Νεοσσούς τε δύο περιστέρων, ἡ τρυγὼν ζεύγος ὑπὲρ ἁμαρτίας κελεύει διὰ Μωυσέως προσφέρεισθαι, τὸ ἀναμάρτητον τῶν ἀπλῶν, καὶ ἄκαλον καὶ ἀμνησίκων τῶν νεοτῶν εὐπρόσδεκτον εἶναι λέγων τῷ Θεῷ, καὶ τὸ δμοιον τοῦ ὁμοίου καθάρσιον ὑφηγούμενος· ἀλλὰ καὶ τὸ δειλὸν τῶν τρυγόνων τὴν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν εὐλάβειαν ὑποτυποῦται».

19. Κυρίλλ. λόγ. εἰς τὴν ἑορτὴν «ἡ τρυγὼν λαλίστατον ἐστὶν ἐν στρουθίοις ἀγροῦ, ἡ δὲ περιστέρη, ἡπιότι τε καὶ πρῶτον γέγονε δὲ τοιοῦτος εἰς ἡμᾶς ὁ τῶν ὁλων Σωτὴρ· πρῶτον μὲν τὴν εἰς ἄκρον ἔχων τρυγόνος δὲ δίκην κατακελαδησας τὴν ὑπ' Οὐρανὸν καὶ τῆς αὐτοῦ καλλιφωνίας τὸν ἴδιον ἀμπαλῶνα πληρώων, τουτέστιν ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν. Γέγραπται οὖν ἐν τῷ ᾠσμῳ τῶν ἁσμάτων, ὅτι φωνὴ τῆς τρυγόνος ἡκούσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν· λελάληκε γὰρ πρὸς ἡμᾶς τὸ θεῖόν τε καὶ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα».

20. Ἰσίδ. Πηλουσι. οὕτω φησί· «δύο τρυγόνες καὶ δύο νεοττοὺς περιστέρων τοὺς νεογνοὺς ἔρπεναι τῶν Ἑβραίων φέρειν δῶρα τῆς πρὸς Θεὸν ἐμφανείας ὁ νόμος προσέτατε, τῶν φιλαρέτων καὶ ἀνεξίκακων ὁρνέων τοῖς τύποις τὴν ἀπλότητα καὶ ἀπαλότητα τῶν νέων αἰνιττόμενος, καὶ γὰρ ἐξιστοροῦντας καὶ ἀθετοῦντας καὶ ἀγαθὰ τὴν φύσιν ὑδρῶντας ἐρῆφοις περεῖκαται».

8. Martigny Dictionnaire ἐν λξ. Fêtes.

9. «Ῥαντίωτων ὕδωρ νεφέλαι, Ἥλιος γὰρ ἐν νεφέλῃ κούφη ἱποχούμενος ἐπίστη, ἀκράτοις ὠλέναις Χριστὸς ἐν τῷ ναφῷ ὡς βρέφος, διὸ πιστοὶ ζοήσωμεν» κτλ.

10. Ἡσάϊας με', 8 «Εὐφραίνεσθω ὁ οὐρανός· ἄνθεν καὶ αἱ νεφέλαι Ῥαντίωτων δικαιοσύνην» καὶ ιθ', 1 «ἰδοὺ Κύριος ἀθήσεται ἐπὶ νεφέλῃς κούφης· βλ. καὶ λε', 3 «ἰσχύσατε χεῖρες ἀνιμῖναι καὶ γόνυ παρὰ λελυμέναι», καὶ πρὸλ. τροπάρ. «ἰσχύσατε χεῖρες Συμεὼν τῷ γῆρᾳ ἀνιμῖναι».

11. Ἡσάϊας μθ', 13 «Εὐφραίνεσθε οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ» — Ψαλμ. ρλε', 5 «ἐξομολογήσασθε τῷ Κυρίῳ τῷ ποιήσαντι τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει» καὶ πρὸλ. τὸ τροπάρ. «συνέσει ταθίντες οὐρανοὶ εὐφράνητε, ἀγγέλλου δὲ ἡ γῆ».

12. Ἀβδακούμ γ', 3 «ἐκίλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ» — Ψαλμ. ρλζ', 8 «σὺ καὶ ἡ κιβωτός τοῦ ἁγιάσματός σου»· ἴδε τὸν εἰρμὸν «ἐκίλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ σου, Χριστέ, τῆς κιβωτοῦ γὰρ προσελθὼν τοῦ ἁγιάσματός σου» κτλ.

13. Πστ. σ', 1—6 «εἰγένετο τοῦ ἔτους, οὐ ἀπέθνηκεν Ὁζὶς ὁ βασιλεὺς εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὕψιλου καὶ ἐπλημένου, καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ Σερραφείμ εἰστήκεσαν κύκλῳ αὐτοῦ· καὶ εἶπον, ὦ τέλας ἔργῳ, ὅτι κατανένογμαι» — «καὶ ἀπεστῆλθον πρὸς με ἐν τῶν Σερραφείμ καὶ ἐν τῇ χεὶρὶ αὐτοῦ εἶχεν ἄνθρακ»· ἴδε τὸν εἰρμὸν ὡς εἶδεν Ἡσαίας συμβολικῶς καὶ τὰ τροπάρια.

πατριαρχείοις τὰ δύο σώματα συμφώνως τοῖς προκπορα-
σισθεῖσι καθ' ἑβδομάδα.

Προχθὲς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν ἱεραρχῶν ἐτελέσθη ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ συλλειτουργίαν, ἱεουργομένου τοῦ Μ. ἀρχιεπισκόπου μετὰ δύο ἡμερῶν, εἰς μνημόσυνον τῶν ἱδρυτῶν, εὐεργετῶν, συνδρομητῶν, ἐφόρων, διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῆς πατριαρχικῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς, ὡς καὶ παντός ἐτέρου καθ' ἡμᾶς εκπαιδευτηρίου. Ὁ πανοσιολογ. σχολάρχης τῆς Μ. σχολῆς ἀρχιεπισκόπος κ. Γ. Παλαμάς ἀπήγγειλεν ἐπ' ἐκκλησίας λαμπρὸν περὶ παιδείας καὶ εὐτε-
λείας προτρεπτικόν· μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας κατηυθύνθησαν πάντες εἰς τὴν σχολὴν, ἔνθα μετὰ τὰς νε-
νομισμένας εὐχὰς ἀνεγνώσθη δέσις ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μ. τοῦ σουλτάνου. Εἶτα παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ κ. Ν. Βούρος καθηγητῆς τῆς ἱστορίας, ἐξεφώνησε τὸν τεταγμένον ἐνισχύσιον λόγον, θέμα αὐτοῦ καλὸν ἐκλεχόμενον τὴν αἰ-
σθητικὴν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν γραφικὴν τέχνην.

Ἐν τῇ τελετῇ παργένοντο οἱ ἐκ τῶν συνοδικῶν σεβ. ἀγ. Ἡρακλείας, Ἰωαννίνων (πρόεδρος τῆς ἐφορίας τῆς σχολῆς), Ἀγκύρας, Γρεβενῶν καὶ Βιζύης, οἱ μητροπολί-
ται Χαλκηδόνος, Θεσσαλονίκης, Νεοκαισαρείας, ὁ ἀντι-
πρόσωπος τῆς σιωνίτιδος ἐκκλησίας ἀγ. Σκυθουπόλεως, οἱ πανοσιολ. ἐπίτροποι Σινάϊου καὶ Ἀγ. ὄρους καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι κληρικοί, ὁ ἀξιότιμος κ. Π. Στεφάνοβιχ καὶ πλείστοι ἕτεροι.

Τὴν παρασκευὴν ὁ πρόεδρος τῆς ἐφορίας τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς σεβ. ἀγ. Ἰωαννίνων καὶ ὁ σχολάρχης ἀρχιεπισ-
κόπος κ. Γ. Παλαμάς μεταδάντες εἰς Βαφεοχώριον προ-
ανήγγειλαν κατὰ καθήκον τῇ Α. Θ. Π. τὰ τῆς ἐπετείου ταύτης πανηγύρεως.

Τὴν παρελθούσαν πέμπτην ἐπεσκέψαντο ἐν Βαφεοχω-
ρίῳ τὴν Α. Θ. Π. οἱ σεβ. ἀγ. Ἡρακλείας κ. Γρηγόριος καὶ
πρώην Νικαίας κ. Σωφρόνιος.

Κατόπιν ἐπεσκέψαντο τὴν Α. Θ. Π. οἱ ἐκ τῶν συμ-
βούλων κκ. Δ. Γενίδουνας καὶ Γ. Καζάνοβας.

Εὐχαρίστως ἀναγγέλλομεν ὅτι ἐξεδόθη αὐτοκρατορικὸς
ἰραδὲς ἐπιτρέπων τὴν ἱδρυτὴν ἰδιαιτέρου κτιρίου τοῦ Ζαπ-
πείου παρθενωγείου ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ γηπέδου ἐν τῷ
περιδῶνι τοῦ ναοῦ τῆς ἀγ. Τριάδος κατὰ τὸ Ταξίμιον.
Τοῦ χαρισμοῦ τούτου γεγονότος ἡ συντέλεσις ὀρεῖται
εἰς τὴν εὐμενὴ ἐπίνευσιν τῆς Α. Α. Μ. τοῦ φιλομουτο-
τάτου ἀνακτοῦ ἡμῶν, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀδικλείπτους ἐνερ-
γείας τῆς Α. Θ. Π. παρὰ τῇ αὐτοκρατορικῇ κυβερνήσει.
Συγχαίρομεν τῷ εὐγενεστάτῳ κ. Κωνσταντίνῳ Ζάππῳ
ὅτι πραγματοποιεῖται οὕτω ὁ φιλογενὴς αὐτοῦ πόθος τοῦ
δωρήσασθαι τῷ ἔθνει λαμπρὸν ἰδιόκτητον μέγαρον εἰς
ἀνεωτέραν ἀνωτέραν παιδευσὶν τῶν θηλέων, συγχαίρομεν
δὲ καὶ τῷ Γένει ἡμῶν ὡς κτησόμενον ὑπὸ τὴν ἀμφιλαρῇ

σκέπῃ τῆς Α. Α. Μ. τοιοῦτο τῶν Μουσῶν ἐνδιαίτημα,
ἐξ οὗ πολλὰς ἔσχε καὶ ἔξει ἐν τῷ μέλλοντι τὰς πνευ-
ματικὰς ὠφελείας.

Οἱ ἐκ τῶν συνδρομητῶν, πρὸς οὓς συμφώνως τοῖς ἄλ-
λοτε ἀγγελλεῖται διακόπτεται ἡ περαιτέρω τοῦ φύλλου
διανομή, δύνανται, ἐὰν βούλωνται, νὰ συνεχίσωσι τὴν
λήψιν αὐτοῦ καταβάλλοντες τὴν ἐτήσιαν συνδρομὴν·
ἄλλως πληρώσουσιν ἀνὰ 30 ἀργυρὰ γρόσια διὰ τὴν συμ-
πληρουμένην ἀκριβῶς σήμερον τετραμηνίαν, καθ' ἣν ἀνελ-
λιπῶς ἔλαβον τὸ φύλλον.

Ἡ «Δαριδὲ γὰρ» εἶτα δὲ καὶ ἄπας ὁ ἐγγύρι-
τύπος, ἐδημοσίευσεν ἐπ' ἐσχάτων ἐπιστημον τῆς Μ. βεζυ-
ρίας πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῆς δικαιοσύνης κοινοποίησιν,
καθ' ἣν ὁ διευθυντῆς τοῦ 5' τεμήματος κ. Βλάχ βέης προ-
βληθεὶς ὑπὸ τῆς «Βακχῆς» διεμαρτυρήθη ἐνώπιον τῆς Ἰ. ψ.
πύλης, καὶ ἔλαβεν ἀπάντησιν ὅτι δύναται νὰ ἐγκλέσθῃ
τοὺς εὐθυνομένους καὶ ζητήσῃ ἱκανοποίησιν.

Ἐπὶ τῇ περιστάσει δὲ ταύτῃ ἡ Μ. βεζυρία ἐνήργησε καὶ
ἄλλως κατὰ τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων τῶν ἐνκτείνον
οἰοδητήνος προσώπου παρεφερομένων. Καὶ εἰς μὲν τὸ
ὑπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν ἀπέτεινε ἐπιστολὴν, δι' ἣς
καθιστᾶται τοῦτο προσεκτικώτερον ἐν τῇ ἐπιτηρήσει τῶν
ἐρημερίδων τῶν προσβαλλουσῶν οὕτω διάφορα πρόσωπα πα-
ρὰ τὸν ὑρεστώτα περὶ τύπου νόμον καὶ τὰ τῆς δημοσιογρα-
φίας καθήκοντα· ἐτέρᾳ δὲ ἐπιστολῇ αὐτῆς πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς
δικαιοσύνης ὑπουργεῖον ἐφίστησι τὴν προσοχὴν τῶν εἰσαγ-
γελέων ἵνα εἰς οἰκὴν ἐνάγωσι τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν φύλ-
λων, ὅσα τοῦ λοιποῦ θὰ ἔγραζον καθ' οἰοδητότε προσώ-
που, καὶ ἐν τούτῳ μὴ ἐκίνοι· ἐξ ἰδίων τοῦ ἀγωγῆς.

Ἀναγινώσκουμεν ἐν ταῖς ἡμετέραις ἡμερήσιαις

Ἐκ τῶν τριῶν εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Κορινθίας ψηφί-
σθέντων ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου ὑποψηφίων, ἦτοι τῶν ἀρχι-
μανδριτῶν κκ. Διονυσίου Λάτσα, Σωκράτους Κολιάτσου καὶ
Προκοπίου Οἰκονομίδου, ἐκλήθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ὁ
δεύτερος, ἐπὶ μικρὰ ἔτη διατελέσας διευθυντῆς τῆς
Ἰνζαρείου σχολῆς. Ὁ κ. Σωκράτης Κολιάτσος εἶναι εἰς
τῶν διακρινόμενων παρ' ἡμῶν κληρικῶν, πεπαιδευμένος, εὐ-
γλωττος, πρακτικὸς καὶ ἠθικώτατος ἱερεὺς. Φέρει τὸ
πλεονέκτημα τοῦτο τὸ σπανίζον παρ' ἡμῶν, ὅτι παρεκλήθη
ἐκ τοῦ συνέργου ἵνα δευρὴ τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν ἐδραν,
καὶ μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας κατωρθώθη νὰ συνανέστη εἰς
τὴν παραδοχὴν τοῦ θρόνου, ὃν βεβαίως θὰ τιμήσῃ.

Οἱ εὐρυχωρότεροι καὶ μεγαλειότεροι ναοὶ τοῦ κόσμου
εἰσὶν οἱ ἐπόμενοι·

Ὁ Ἅγ. Πέτρος τῆς Ρώμης δυνάμενος νὰ περιλάβῃ 15 000 ἀνθρώ-
πων, ἡ ἐκκλησία τῶν Μεδολάνων 33 000 ἀνθρώπων, ὁ Ἅγ. Μιχαὴλ
τῆς Ρώμης 32 000, ἡ ἐκκλησία τῆς Κολωνίας 30 000· ἔπειτα ἔρχον-

ταί ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Πέλου ἐν Λονδίῳ καὶ ἡ τοῦ Πετρωνίου ἐν Κολωνίᾳ, δυνάμενοι νὰ περιλάβωσι ἀνὰ 25 000 ἐκίστη.

Ἡ δὲ Ἀγία Σοφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως δύναται νὰ περιλάβῃ 23 000 ἀνθρώπων, ὁ Ἀγ. Ἰωάννης Λατράνου ἐν Ῥώμῃ 22 000, ἡ Παναγία τῶν Παρισίων 21 000, τὸ Νέον δῶμα τῆς Νέας Ῥώμης 17 000, ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς Πέσης καὶ ὁ τοῦ Ἀγ. Σεργίου ἐν Βιέννῃ ἑκάτερος ἀνὰ 12 000, ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Δομετίου ἐν Βολωνίᾳ 11 000, ἡ τῆς Παναγίας ἐν Μονάχῳ 11 000, καὶ ἡ τοῦ Ἀγ. Μάρκου ἐν Βενετίᾳ 7 000 ἀνθρώπων (Ἀμολθεία).

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ πανακαδημίου τῆς Γαλλίας (académie de France).—Τὸ τῆς Γαλλίας πανακαδημίου στοιχίζει ἐνιαυσίως εἰς τὸ κράτος φράγκα **631 000** ὡς ἀκολουθῶς:

Α'. Ἡ φιλολογικὴ ἀκαδημία (académie française) καταναλίσκει πρὸς συντήρησίν της φρ. **98 000**, ἥτοι α'] εἰς ἀμοιβὴν τῶν τεσσαρῶν «ἀθανάτων» καλουμένων μελῶν αὐτῆς διδόνται ἀνὰ 1 500=φρ. 60 000· β'] ὁ διαρκὴς γραμματεὺς ἀπολαμβάνει περιπλέον φρ. 6 000· γ'] ἡ ἐπὶ τοῦ λεξικοῦ πενταμελὴς ἐπιτροπεία μισθοῦται ἀνὰ 1 200=φρ. 6 000· δ'] ἡ ὑλικὴ ἐργασία τοῦ λεξικοῦ χρῆζει φρ. 10 000· ε'] ἡ ἐκτύπωσις τῶν ὑπομνημάτων καὶ τῶν πανηγυρικῶν λόγων φρ. 5 000· καὶ ς'] διὰ παντοῦ α' λα θάπνημα καταβάλλονται φρ. 11 000.

Β'. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἀκαδημία (académie des inscriptions et belles lettres) φρ. **151 800**.

Γ'. Ἡ ἐπιστημονικὴ (académie des sciences) φρ. **203 600**.

Δ'. Ἡ καλλιτεχνικὴ (académie des beaux-arts) φρ. **90 000**.

Ε'. Ἡ πολιτικὴ ἀκαδημία (académie des sciences morales et politiques) φρ. **88 000**.

Νομίζοντες ἐπὶ ἐν τῇ συνθέσει τοῦ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ιστορίας οἰκοδομήματος οὐ μόνον ζητητέα τὰ πάτρια καὶ πεντελικὰ μάρμαρα, ἀλλὰ καὶ τὰ παρορώμενα πετράδια, δίδομεν ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ» τόπον εἰς δημοσιεύσιν εἰδήσεων τινῶν, ἃς οὐχὶ σπανίως εὐρίσκωμεν γεγραμμένας ἐπὶ τῶν περιτελίδων, ἐν τοῖς πινακιδίοις καὶ ταῖς ὥαις παλαιῶν χειρογράφων. Τὰ παρόντα μετεγράφησαν ἐκ χειρογράφων τῆς ἐν Πάτμῳ βιβλιοθήκης τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, συλλογὴν δὲ τοιούτων σημειώσεων καταρτίζει ὁ ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας ἀνὴρ τὸν καλὸν δίαυλον κ. Ἱεροθεὸς ἱερομόναχος Φλωρίδης ὁ καὶ βιβλιοφύλαξ αὐτῆς.

αψλθ'. μαρτίου ιη'. κυριακὴ β' τῶν νηστειῶν, σημεῖον πυροειδὲς ὥρην ἐν τῷ ὁράνῳ κατὰ τὸ βόρειον μέρος περὶ τρίτην ὥραν τῆς νυκτὸς (ΥΟΔ').

αψλθ'. μαρτίου κδ'. ἡμέρᾳ περαστικῇ ἐν ταῖς δέκα ὥραις τῆς νυκτὸς ἐγένετο μεγάλος σεισμὸς τὸν ὅπου ἰδύσασθε στιγμιαίως πέντε καὶ ἐξήκοντα ὅλα τὰ ὀσπία τῆς Σμύρνης· τῇ αὐτῇ ὥρᾳ ἐξέλαντο καὶ ἡ Φώκαια καὶ ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέαις, ἐσκοτώθησαν καὶ εἰς τὸ ὕψος ἔως δέκα τρεῖς ἄνθρωποι· μετὰ τὸν αὐτὸν σεισμὸν ἦλθε καὶ μεγάλη βροχὴ καὶ μεγάλη βρῶμα, καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν (ΥΟΔ').

1764. μαρτίου ε' ἐγένετο λιμὸς μέγας καὶ τὴν νύκτα ἐγένετο ἐκλειψις φεγγαρίου καὶ ἐξέστηξεν ὁ ὥρως ΥΠΑ'.

1680. ἰαννουαρίου 12 ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ τοῦ φροντιστηρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διδάσκειν τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Συναεσού πατρὸς τοῦ [κατὰ] κληρὸν χρηματίζοντος διδασκάλου κυρίου Στάστω ΦΙΠΒ'.

* ὁ ἀριθμὸς ὁλοῖ τοὺς χειρογράφους.

1647. μηνὶ φεβρουαρίου 2 ἰδοῦ βίβλος εἰς τὴν ὁμήρην πῶς ἦτον πέντε μεγάλη καὶ τὸ φῶς ἐπληγαίνε δύο ἀστράκια τὸ κοιλὸν (ΧΚΓ').

1646. ἐπὶ τὸν Ῥέθυμον τὸ ἄνωθεν [...] εἰς τὰς πέντε τοῦ ἰαννουαρίου, τὴν ὥραν ὅπου φωτίσαν· ἔκκει δύο μεγάλους σεισμούς, τοὺς ὁποίους ἐλέγαμεν πῶς θέλει νὰ χαθῇ ὁ κόσμος· καὶ ἦσαν καθ' ἡμέραν σεισμὸν ἔως δύο μῆνες. Εἰς τὸ ἄνωθεν ἔτος ἐπείσε μεγάλη πανοῦρ· εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἦσαν ἀπὸ τὴν μίαν μερὰν ἔως τὴν ἑλλήν· τόσον ἐθέρσε Τούρκους ὥσιν Φράγκους καὶ Ρωμαιοὺς (ΧΚΓ').

1647. μαρτίου 17 ἐκίμασι οἱ πατέρες μας τὸ μοναστήρι κοινόδιον καὶ ἐπήγαγεν ὅλοι οἱ πατέρες εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἔτρωγον ἀντάμα καὶ ἰστέκετον ἔως τῶν αὐγούστου δεκαπέντε· καὶ ἀλλόσσοντα· ὁ ἡγούμενος ὁ παπᾶ κύρ Σάββας ἦκε ὁ δεσπότης καὶ ἐλάσαν το παρὸν· τὸ αὐτὸ ἔτος. Νοεμβρίου α' ἐκίμασε τὸ παντάλι μας νὰ πύγῃ νὰ βάλῃ τὸ σιτάρι ἀπὸ τὴν Σάμον, καὶ νὰ αγοράσω 300 βεζία σιτάρη καὶ ἐβάλαν τὸ σιτάρι ὅλον μίση, ἔπειτα τὸ ξύλον ἔξω καὶ ἐβίβη φορτωμένο καὶ ἦτον ὁ παπᾶ Νεόφυτος ὁ Ῥικαλᾶς παρτινέβελος (ΧΚΓ').

[1607]. «ἔπει γ' τῆς βασιλείας σουλτάν Ἀχμέτ καὶ τετάρτῳ ἔτει πατριάρχης κυρίου Παρχάλ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ζ' τοῦ ἰνδικτιῶνος δ', μηνὶ αὐγούστῳ 5' ἐν τῇ βασιλευούσῃ Κωνσταντινουπόλει γέγονε φρικτὸς τεράστιος» κτλ. (διήγησις καὶ ὅπτασις ὁδοδοξοῦ γυναικὸς ἀφελίμος· εὐρήται ἐν χειρογράφῳ ὑπ' ἀριθμ. ΧΞΑ', σελ. ρα').

φφ4'. μηνὶ ὁκτωβρίου α' ἐκοιμήθη ὁ ἀπέντης ὁ Σαρακηνὸς ἡμέρᾳ 6' (Χ4Α').

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος ὑπὸ Νικητᾶ Παπαγιαννοπούλου πρὸς γρήσιν τῆς τε μαθητευομένης ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς σχολείοις καὶ παρθενωγωγείοις νεολαίας καὶ τῶν ἐν τῷ πρακτικῷ κόσμῳ ἐργαζομένων, ἀδείξῃ τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1884.—Τιμᾶται διὰ μὲν τοὺς συνδρομητὰς δέκα χρυσῶν γροσίων, διὰ δὲ τοὺς ἄλλους δώδεκα γροσίων ἀργυρῶν.

(Συνέχεια προηγουμένης σελ. 236)

204. Ἀπειθεῖς καὶ ἀτίθαστοι πρὸς τοὺς καλῶς καὶ ὀρθῶς συμβουλευόντας, κακοὶ, κακῶς ἀπολούμενοι.

205. Καὶ σοφοὶ ἐχθροὶ καὶ ἀνθρώποις, ὅς διατελεῖ μισῶν, οὐκ ἦν τίς τι αὐτὸν ἀδικῇ, ἀλλ' ἦν τινα ὑποπτέῃ βελτίονα ἐαυτοῦ εἶναι.

206. Οὐδὲ μὴν διὰ τὸν λέγοντα προκαταγνωστέον ἀμαθῶς καὶ τῶν λεγομένων, ἀλλὰ τὰ λεγόμενα σκοπητέον εἰ τῆς ἀληθείας ἔχεται¹.

207. Ἀνὴρ δίκαιός ἐστιν, ὅς τὰ μεγάλα καρτερεῖ μὴ λαμβάνων.

208. Ἀρίστιππος· ἐρωτηθεὶς, τίμι διαφέρει ὁ σοφὸς τοῦ μὴ σοφοῦ; ἐφη, Εἰς ἀγνώτας τοὺς δύο γυμνοὺς ἀπόστειλον καὶ εἰση².

209. Οἱ κακοὶ οὐ πάντως κακοὶ ἐκ γαστρὸς γεγόνασιν, ἀλλ' ἀνδρεῖσι κακοῖσι συνθέμενοι φιλήν (Θεόγ.).

210. Πολλοὶ τοι κίβδηλον ἐπικλοπον ἦθος ἔχοντες κρύπτουσι· ἐνθήμενοι θυμὸν ἐφημέριον. Τούτων δ' ἐκφαίνει πάντων χρόνος ἦθος ἐκάστου (Τοῦ αὐτοῦ).

211. Γελοῖον τοὺς κυριωτάτους ἀποστερεῖν ἀρχῆς³.

1. ΚΑΗΜ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ἐν Σιτωματ. λόγ. 5' σ. 647.

2. Διογ. Λαερτ. 2, 8, 73.

3. Ἀριστοτ. Πολιτικ. βιβλ. Γ', κεφ. α'.

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ'. ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 9 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1884 ΤΕΥΧΟΣ ΙΗ'

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος.

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ προκαταβαλλομένη ἐντάθῃ μετ' ἀργ. πάντε, ἐν τοῖς προαστείσι καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ' ἀργ. ἑξ. ἐν τῷ ἑξωτερικῷ φράγκῳ εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἐξάμηνοι οὐκ εἰσι δεκταί.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἑκδοσις παντὸς χρησίμου συγγράμματος, οὕτως ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλήρες σῶμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιβάλλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΩΡΓΩΝ.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσις ἀποστέλλεται πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου ΓΩΑΝΝΗΝ ΑΣΗΡΙΩΤΗΝ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ἀποδείξις ἀποφίσι τῶν ἀξιώσεων τῆς ὁρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένων ταῖς λοιπαῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις, συνέχεται.

Τινὰ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς τῶν κάτω χρόνων ὁρθοδόξου ἐκκλησίας.

Ἐκ τῶν ἔργων Συμείων τοῦ Λογοῦτου καὶ Μεταφραστοῦ, τίτλος.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ (Τὸ ζήτημα τῶν προνομίων καὶ αἱ ἐφημερίδες—τὸ παρθεναγωγεῖον ἡ *Had. luc.*—ἐπὶ τῇ ἐκστῇ τῶν Γριῶν ἱεροκλήων—ἡ Βασιλίς—τὰ μετόμια τοῦ Π. τίτρου—χειροτονία τοῦ Κορνιλιού—νεκρολογία πρ. Βασιλῆος καὶ Δημ. Κατινίου—προπαγανδιστὴς τὸ σύγγραμμα Κ. Μ. Κούρση—ἀρχαιολογικὰ—βιβλιολογικὰ—τυπογραφικὰ πύργια—ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀδυσσίνης—ἀπορρήματα—πρόγραμμα ἱεροκλήων τῆς Μ. τσερκακοστῆς—διχειριστικὰ—ὁ ἀρχαῖος.

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ

ΤΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Εἶδομεν πῶς ἡ ὁρθόδοξος ἐκκλησία διετηρήθη ὑπὸ τῆς θαυμασίας τοῦ Θεοῦ προνοίας ἀνέπαρος ὡς πιστὸς φρουρὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας. Ἀλλ' ἡ ἱστορία χρηγεῖ ἡμῖν καὶ ἄλλο μάθημα ἀρχῶν τὴν Ῥώμην. Ὅτε αὕτη ἐγκατέλιπε τὸν πατρικὸν τῆς οἴκου, κατὰ πρῶτον ἔσπευσε δρομαίως πρὸς ἀναζήτησιν τιμῆς, ἐξουσίας καὶ πλούτου. Καὶ ἀπέκτησεν ὅ, τι ἐζήτει, καὶ κοσμικὸν τι σκηπτρον ἐκ περισσοῦ, σκηπτρον ὅπερ ἔσειεν αὐτοκρατορίας καὶ βασιλείας. Γρηγόριος ὁ Ζ' περιεφρόνει τὸν ἰσχυρότερον βασιλέα, ὃ δὲ Ἰννοκέντιος ὁ Ι' ἦτο ἔτι ἰσχυρότερος, καίτοι οὐχὶ τότε τοῦ ἱνα βιάσθῃ τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὴν μετὰ τῆς Δύσεως ἐνωσιν. Ὁ Ἰννοκέντιος ἠδύνατο νὰ ἐκθρονίσῃ Ὁθωνα Δ' τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας καὶ Ἰωάννην βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, ἠδύνατο νὰ ἐνθρονίσῃ Φριδερίκον τὸν Β', ἠδύνατο νὰ δώσῃ βασιλεία τῇ Βουλγαρίᾳ καὶ τῇ Βλαχίᾳ, ἠδύνατο ν' ἀποδώσῃ τῷ Ἰωάννῃ τὸ βασίλειόν του ὡς παπικὸν φέουδον, ἠδύνατο νὰ εὐλογῇ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ' οἱ ὁρθόδοξοι καίτοι σωματικῶς κατεβρίχθησαν καὶ κατεπατήθησαν, ἦσαν ἡ μένῃ

δύναμις, ἥς ὁ πάπας δὲν ἐδυνήθη νὰ κατισχύσῃ. Ὑπὸ τὸν Ἰννοκέντιον ὁ παπισμὸς ἐβλάπεν εἰς τὸ ζεῖνθ' ἡς κοσμικῆς του δόξης, τῆς ἀνθρωπίνης παντοδυναμίας τῆς ὑποσθλείτης ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἡ δόξα αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη, ἕως οὗ Βονιφάτιος ὁ Η' εἶδε τὴν ἀρχὴν τοῦ τέλους τῆς. Ὁ Βονιφάτιος ἀνὴρ ἀκορέστου φιλοδοξίας, δραστηριώτατος, ἀλλ' εἰς τὸ ὕψιστον ψυχικὸς, ὑπερέτεινε τὴν δύναμίν του, ἀπέδυσσε τὴν ἀπαρχάλληλον βούλλαν *Unan sanctam* (ἣν οἱ τοῦ ἀναμαρτήτου θεωροῦσιν ὡς *ex cathedra* ἐγγράφων), συνήψε μάχας πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ εὔρε τὸ κύρος του τόσῳ πολὺ ἐκλίπῃ, ὥστε ὁ Φίλιππος τῆς Γαλλίας, ἠδύνατο νὰ προσαγορεύῃ αὐτὸν «ἡ ὑμετέρα μωρία» (*tua fatuitas*), καὶ ὁ Γουλλιέλμος ὁ Νογχερέτης νὰ αἰχμαλωτεύσῃ αὐτόν. Οὗτος προσέθηκε τὸ δεύτερον στέμμα εἰς τὴν τιάραν (Οὐρβανὸς ὁ Ε' προσέθηκε τὸ τρίτον, ἀλλ' εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ παπισμὸς εἶχε πέσει σημαντικῶς). Ὁ Δάντης

* Ὁ Δάντης διὰ τὴν μόνον ποιητικὴν καὶ πολιτικὴν καὶ τὴν ἀξίωσιν θεολόγος. *Dantes theologus nullius dogmatis expert*, οὕτως ἄρχεται τὸ ἐπιστολὴν αὐτοῦ τὸ πρὸς τὸν Giovanni del Virgilio. Ἡ θ' ἐκ κορυφῆς τοῦ ἱματιοῦ καὶ ἐργολογίας τοῦ Visconti ἀρχιεπισκόπου Μεδιολάνου, Ἰωάννου ἐπισκόπου Serravalle καὶ πλείστον ἄλλων ἐπισκόπων θεολόγων. Εἰς ἐκ τῶν πρώτων γράμματα μεταφραστῶν τοῦ ἔργου τούτου, ὁ λόγιος Grangier, ἐν τῇ πρὸς Ἰερωνίμ. Δ' ἐπιστολῇ αὐτοῦ λέγει, *En ce noble poëme, il se decouvre un poëte excellent, un philosophe profond et un theologien judicieux*.

* Συνέχεια ἡγουμένου τεύχους.

(Ἄδης, canto XXVII) τίθησι τὸν Βονιφάτιον ὡς σιμωνιακὸν ἐν τῷ ᾄδῃ μεταξὺ τῶν παπῶν Νικολάου Γ' καὶ Κλήμεντος Ε', καὶ θέτει τὰς ἐξῆς λέξεις εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ· «τὰ ἔργα μου δὲν ἦσαν ἔργα λέοντος, ἀλλ' ἀλώπεκος· ἐγνώριζον πάντας τοὺς δόλους καὶ τοὺς ὑποκριτικούς τρόπους καὶ μετεχειρίσθην αὐτοὺς τόσον τεχνικῶς, ὥστε ἡ φήμη αὐτῶν ἐξῆλθεν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης».

Ὁ ῥωμαϊκὸς λαὸς προστήρμωσεν αὐτῷ τὴν ἐξῆς φράσιν· «ὕπεισθλην ὡς ἀλώπηξ, ἐκυβέρνησεν ὡς λέων, καὶ ἀπέθανεν ὡς κύων».

Ὁ παπισμὸς ὁ τόσον λαμπρὸς καὶ ἀγέρωχος τὴν ὄψιν ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη, ἔδειξε ταχέως ὅτι «δὲν εἶναι χρυσὸς πᾶν ὅ,τι λάμπει, διότι αἰφνιδίως κατέδυ καὶ ἠφανίσθη εἰς τὰ τελοσπυμένα ὕδατα τῆς Ἀδινιών. Ἡ ἐβδόμη κουνταετὴς βαβυλωνίως αἰχμαλωσία ἀπεκάλυψε κατὰστασιν σήφους ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ. ἦν οἱ δυτικοὶ ἱστορικοὶ ἀνιῶνται νὰ παρὰδεχθῶσιν. Ἀλλ' ἔτι σκανδαλιωδέστερα πραγμάτων κατὰστασις ἐπηκολούθησεν ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «παπικὸν σχίσμα» (1378--1409). Δύο ἢ τρεῖς ὑπῆρχον συγχρόνως πάπαι μαχόμενοι καὶ ἀφορίζοντες ἀλλήλους πρὸς εὐχάριστησιν τῆς καρδίας των. Οὐδεὶς Ῥωμαῖος ἐγνώριζε ποῦ ἦτο τὸ μαντεῖον τῆς ἐκκλησίας του. Ἐπὶ τέλους τοιαύτην τὰ πράγματα ἔλαβον πορείαν, ὥστε αἱ λεγόμεναι «μεταρρυθμιστικαὶ σύνοδοι» εἶχον νὰ λύσωσι τὸν Ῥόρδιον δεσμόν, ἐφαρμόζουσαι τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπεροχῆς ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΘΕΙΣΑΝ ΩΣ ΑἰΡΕΤΙΚΗΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΝΥΝ ΠΑΠΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΑΤΙΚΑΝΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ!! Καὶ ὅμως ὁ νῦν πάπας εἶναι μόνον διάδοχος τοῦ Μαρτίνου Ε', ὅστις συνήνεσεν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντίνᾳ σύνοδον, ἵνα καθαιρεθῶσιν οἱ τρεῖς σύγχρονοι πάπαι, καὶ συγκατεστήθῃ νὰ ἐκλεγῇ ἀντ' αὐτῶν. Καὶ λοιπὸν ἐὰν ἡ σύνοδος ὑπερέβῃ τὴν δυνάμιν τῆς (ὅπερ οἱ νῦν παπισταὶ πρέπει νὰ πιστεύωσιν), ὁ Μαρτίνος ἦτο ἀντικανονικὸς πάπας καὶ ἡ ἐκκλησία ἀπώλεσε τὴν κεφαλὴν τῆς.

Ἡ ἥθικὴ κατὰστασις τοῦ δυτικοῦ χριστιανισμοῦ ἦτο φρικώδης· δὲν δύναται κάλαμος νὰ περιγράψῃ αὐτήν. Ἐν ἀληθείᾳ ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἡ κομπορρήμιον «κατοικία τοῦ ἁγίου Πνεύματος» ἦτο πανδαμόνιον. Ὁ ἰταλικὸς κληρὸς βαρυνθεὶς τὰ φυσικὰ, ἐξεκαύθη εἰς τὰ παρὰ φύσιν (ἀπηλλαγμένα ὄντα φορολογίας). «Κατὰ τὰς (μεταρρυθμιστικὰς!) συνόδους τῆς Κωνσταντίας καὶ Βασιλείας χιλιᾶδες πορνῶν ἐξ ὧν τῶν χωρῶν συνέρρευσαν πρὸς χρῆσιν τῶν ἁγίων πατέρων (οἵτινες ἐπρόκειτο νὰ συντάξωσι τοὺς κανόνας πρὸς διόρθωσιν τῶν ἡθῶν!)» (Kurtz, Lehrbuch der Kirchengeschichte, 7 ἔκδ. Milan, 1874, τόμ. Α', σελ. 382). «Ὁ ὁ ὅνεται, λέγει ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροῦς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροῦς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σκληρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν· πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται· ἄρα γε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγινώσκεθε αὐτούς».

Ἡ πτώσις τοῦ ῥωμαϊκοῦ δένδρου ἤρξατο κατὰ τὴν

μεταρρυθμίσειν. Εἶπομεν προηγουμένως πῶς ἡ Ῥώμη ἐνεκα τῆς μεταρρυθμίσεως ὑπέστη καθαρὰν ἀπώλειαν ἐννεμήκοντα ἑκατομμυρίων ψυχῶν. Πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀπώλειας οἱ δόλοι τοῦ ἰησουϊτισμοῦ συνίστησαν καὶ ὥργανώθησαν (1540), αἰρετικοὶ ἐκαίοντο, τριακονταετὴς πόλεμος ἠγέρθη τόσο σκληρὸς καὶ καταστρεπτικὸς, ὥστε ἡ ἱστορία δὲν γνωρίζει ποῦ ν' ἀνέυρῃ τὸν ὅμιόν του. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἀνεκτήσαντο τὴν ἀπώλειαν των, ἀλλ' ὁ πόλεμος τοῦναντίον ἐπερατώθη δι' εἰρήνης, ἥτις συνίστησε τὴν νόμιμον βάσιν τῆς προτεσταντικῆς ἐκκλησίας καὶ τούτου ἕνεκα οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν παπῶν. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐφρόντισε περὶ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ πάπα· τόσῳ βαθεὺς εἶχεν ἤδη βυθισθῇ ἡ δύναμις τῆς Ῥώμης. Πάντες οἱ μονάρχαι καὶ Ῥωμαῖοι καὶ προτεστάνται ἀνεγνώρισαν τὰς συνθήκας τῆς ἐν Βεττραλίας εἰρήνης, ἡ δὲ Ῥώμη ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς σκληρὸν γεγρονός, νὰ ἀριθμῇται δηλ. τὰ ἐξαγόμενα τῆς ἐν Βεστφαλίας εἰρήνης ὡς δεδομένον παρχρότων. Εἰς τὴν Ῥώμην ἐπετράπη νὰ διαμαρτυρηθῇ· ἐπετράπη νὰ μωραίνῃ ἐαυτὴν ὅσον ᾔθελε, διότι ἡ δύναμις τῆς εἶχεν ἐκλίπει.

Οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ἤδη ἀπὸ τινος καιροῦ αἰσθανθῇ ὅτι ὁ ἥλιός των ἐν τῇ Δύσει ἦτο δύων, καὶ ἐπειδὴ ἐξαίρετως ἐξήτουν πλήθη, ἔστρεψαν τοὺς ὀρθαλμούς των πρὸς τὴν ἀπομακρυσμένην Ἀνατολήν· ὁ δὲ πάπας αὐτῶν Γρηγόριος Ε' ἐθεμελίωσε (1622) τὴν μετχλειτέρην μισσιοναρικὴν ἐταιρίαν, ἣν ὁ κόσμος εἰδὲ ποτε, λέγω τὴν *Gongregationem de propaganda fide*. Ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ὑπῆρξε πάντοτε προσηλυτικὸν σωκεῖον. Τούτο βεβαίως ἤθελεν εἶναι οὐχὶ μομφή ἀλλὰ μέγας ἔπαινος, ἐὰν ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἦτο ἡ ἀληθὴς καθολικὴ ἐκκλησία· διότι εἶναι ὑποχρεωτικὸν καθῆκον τοῦ κατεχόντος τὴν ἀληθείαν ἵνα διασπείρῃ αὐτήν· ἀλλὰ τὸ μισσιοναρικὸν πνεῦμα καθ' ἑαυτὸ δὲν εἶναι γνώρισμα τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας, διότι δὲν ἐπεξέτειναν οἱ ἀρχαῖοι νεστοριανοὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν μέχρι τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Σινικῆς; Καὶ οἱ Οὐεσλιανοὶ δὲ καὶ οἱ βεππισταὶ καὶ οἱ μορμώνοι προσηλυτεύουσιν εἰς μέγαν βαθμόν. Οὕτως ἔπραττον καὶ οἱ φαρισαῖοι. «Ὅσαι ὅμιον γράμματα καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον καὶ, ὅταν γένηται, ποιεῖται αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν» (Ματθ. ΚΓ', 15). Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς προσηλύτους τῆς Ῥώμης. Δελεάζονται καὶ ἐλκύονται εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, πρὶν καταπεισθῶσι. Πληροφόρηται τοῦτο παρὰ τῶν οὐκ ὀλίγων ἀγγλικανῶν, οἵτινες ταχέως ἐγκαταλείπουσι τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν. Οὕτω συνέβη καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν τῆς προπαγάνδας, τὴν ἰησουϊτικὴν δηλονότι ἀποστολὴν τοῦ Ἀδάμ Σχαλλ εἰς Κίναν (1628)· χιλιᾶδες Κινέζων προσηλυτεύθησαν, ἀλλ' οἱ δομενικανοὶ ταχέως ἀνεκάλυψαν ὅτι οἱ προσήλυτοι ἔμενον ἔτι οὕτωδῶς ἔθνικοι. Καὶ ὅτε ὁ πάπας ἀπέστειλε Θωμᾶν τὸν Tournon ἵνα ἐξετάσῃ τὴν ὑπόθεσιν, οἱ ἰησουῖται ἐδέσμευσαν αὐτὸν ἐν Μακάφ καὶ

ὁ παπικὸς ἀπεσταλμένος ἀπέθανεν ἐν τῇ εἰρῇ! Οὕτως ἡ ἰησουϊτικὴ πολιτικὴ ἐπιρροή ἐσώθη, ὁ δὲ πάπας ἐνέπαίχθη, καίτοι ὁ τέταρτος ὅρκος τῶν ἰησουϊτῶν εἶναι ἀάπλυτος ὑπακοὴ εἰς τὸν πάπαν! Δὲν βλάπτει τὸ ἀπωλεσθὲν ἐν Εὐρώπῃ ἔδαφος ἔδει νὰ ἀνακτηθῇ ἐν Κίτῃ, καθόσον μᾶλλον τὸ ἐν Ἰαπωνίᾳ ἔργον τοῦ Φραγκίσκου Ζαμβιέρου κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου κατὰ ταύτην περὶ που τὴν ἐποχὴν.

Ἐν Εὐρώπῃ ἡ παπικὴ ἐπιρροή ἡλαττοῦτο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Οἱ γάλλοι ἐγκυκλοπαιδισταὶ ἐκριζώσαντες τὸν χριστιανισμόν, ἐπήνεγκαν τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Καὶ ἡ καθολικὴ Γαλλία ἀπώλεσε τὴν πίστην τῆς. Διατί; διότι ἦτο ἐξωτερικὸν ἐνδυμα κενῆς ψυχῆς, ἔδειξε δὲ ἤδη τοὺς καρπούς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεώς τῆς. Ἡδύνατο ὁ Βολταῖρος (αὐτὸς ὁ τῶν ἰησουϊτῶν μαθητῆς) νὰ κατακτήσῃ τοὺς Γάλλους, ἐὰν ἡ ἐκκλησία εἶχεν ἐκτελέσει εὐσυνειδήτως τὸ ἔργον τῆς; Ὁ Ναπολεὼν ἐπᾶνήγαγε τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὸ πρῶτον δῶρον Πίου τοῦ Ζ' ἦτο ἡ ἀνέγερσις τῆς ἐταιρείας τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ ἔργον τῶν ἰησουϊτῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἦτο ὑπόγειον. Οἱ ἐξηγηνισμένοι τρόποι τῶν καὶ αἱ ἀριστοκρατικαὶ τῶν σχέσεις εἶχον τὸ ἀποτέλεσμά των. Ὁ λαὸς ἐλησμόνησε τὴν ἱστορίαν τοῦ παρελθόντος καὶ ὑψοῦσται ἐν τῇ συναναστροφῇ τοῦ παρόντος. Ἡ Θέλλᾶ τοῦ 1848 ἐκαθάρισε τὴν ἀτιμώταταιν διὰ τοὺς εὐαρέστους, συνετοὺς καὶ ζηλωτὰς πατέρας, καὶ ἐν βραχεὶ χρόνῳ ἰησουϊτικαὶ ἐκκλησίαι, κολλέγια καὶ καταστήματα ἀνεφύησαν πανταχοῦ, κατὰ τε τὸ πλάτος καὶ μῆκος τῆς Εὐρώπης. Ἡ Ρώμη ἐφαίνετο ἀναβιοῦσα, αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐκηρύσσοντο, ἐχαιρέτιζοντο καὶ ἠκολουθοῦντο. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἡγήθη ὁ Γαριβάλδης ἀνὴρ ἀνευ ἠρησικίας, ἀλλὰ θερμὸς πατριώτης, καὶ ὁ λαὸς ἔτρεξεν ὀπίσω αὐτοῦ, ἐβοήθησεν αὐτῷ ἵνα ἐξωθήσῃ τοὺς Βουρβόνας, ἀπέδειξε μεγίστην πρὸς τοὺς ἰησουϊτας ἀπαρέσκεϊαν, οὗς ἐγνώριζε κάλλιον τῶν βορείων ἀδελφῶν του. Ὁ πάπας ἀπώλεσε τὰς κτήσεις του ὀλίγον κατ' ὀλίγον· οἱ δὲ ὑπῆκοοί του καί τοι (ἡ Ἰσως, διότι) ἐξεπαιδεύοντο εἰς τὰ παπικὰ σχολεῖα ἐπὶ αἰῶνας, ἐδεξιώθησαν τὸν νικητὴν. Καὶ ἤδη ὁ πάπας εἶναι αἰχμαλῶτης ἐν τῷ Βατικανῷ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν πιστῶν διὰ τοῦ θηναρίου τοῦ ἀγίου Πέτρου, ἐντίμου πηγῆς εἰσοδήματος, λαμβανόμενων ὑπ' ὄψιν τῶν ἐκατομμυρίων τοῦ καρδινάλιου Ἀντωνέλλῃ. Ἐν τούτοις ὁ σπόρος τῆς ἰησουϊτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἠρξήθη εἰς τὴν ἡγετιώδεα καὶ ἐπαναστατικὴν φυτὸν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Kulturkampf* θεσπίζοντος τὴν παπικὴν ὑπεροχὴν πρὸς βλάβην τῆς μοναρχικῆς δυνάμεως. Καὶ λοιπὸν ἐνεκα τῆς δυνάμεως ὁ πάπας θυσιάζει ἐπισκόπους καὶ ἱερεῖς, καὶ ἀρνεῖται χιλιάδας ῥωμαιοκαθολικοῦ λαοῦ ἀνευ λειτουργίας καὶ μυστηρίων. Τοιοῦτον εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ παπισμοῦ ἂν πρὸ τῶν καρκινῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθαι αὐτούς.

(Ἐπεται συνέχεια)

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΩ ΧΡΟΝΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ἤθελον θεωρηθῇ πάντοτε πρόσφορα πρὸς δημοσίευσιν, ἐφ' ὅσον οὐδεμία σχεδὸν περὶ τοῦ θέματος τούτου σημείωσις εἰδικὴ ἐδημοσιεύθη, ποῦ καὶ ποῦ δὲ εἰδήσεις τινες ἐν διαφόροις ἐκδοθεῖσαι καὶ κατασπειρόμεναι βιβλίοις ἴσως ἀσαφεῖς ἐχορήγησαν ἡμῖν πληροφόριαν, πρὸς ὅσα μὲν ἐν τῇ δημιουργίᾳ, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν τούτων θεσμῶν ὑπὲρ τὸ δέον ἀναδείξασαι συνεργήσαντα καὶ τούτοις μόνοις τῆς διαμορφώσεως αὐτῶν ἀποδοῦσαι τὴν δόξαν, ἕτερα δὲ σιγῇ παρελθούσαι καὶ τοὺς ἀγῶνας τούτων οὐ δοκίμως εἰς λήθης βάραντες ἐς δεῦρο παραπέμπουσαι.

Τὰ ἴδια τοῖς ἰδίῳις· ἐφαλλον οἱ ὅμοιοι τοῦ παλαιοῦ Ἰουζαντίου πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας· τὰ ἴδια τοῖς ἰδίῳις ἡμεῖς σήμερον μέλομεν, καὶ ταύτην ἱλαστήριον μολπὴν εἰς ἀγῶν ὑπάρξεων ἀγῶνας παραγωνισθέντας ἔχομεν· τὸ ἐκάστῳ νεῖμαι τὸ δίκαιον. Ἀλλὰ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ὑπάρξεως ἀνερευνῶμεν τοὺς θεμελίους, ἐν αὐτοῖς εὐρίσκοντες πολλάκις εἰς κεφαλὴν γωνίας τιθεμένους οὗς ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες λίθους· ἐρευνῶμεν τῆς παρελθούσης ἡμῶν ὑπάρξεως τοὺς γάρτας καὶ τὰς περγαμνὰς. ἐν αὐτοῖς δοκούντες εὐρίσκωμεν ζωὴν, ζωὴν, ἣν οἱ θανόντες αὐτοὶ χορηγοῦσιν ἡμῖν. Ἰπὸ τὴν ἀσφάλην τῶν παραδόσεων, ἃς ὁ λαὸς σώζει· ὑπὸ τὴν λύμην, δι' ἧς ὁ χρόνος βυθκαίνων ἀρχαίας καλύπτει καὶ σθητοδρώτους διρλήρας· ὑπὸ τὸ σκότος, ὅπερ καλύπτει τοὺς ἀληθεῖς χαρακτῆρας ἀδικηθείσης ἢ μὴ γνωσθείσης γενεᾶς καὶ συστήματος ὅλου εἰσελθόντες, ἐκείνην μὲν δέον ἵνα περικαθάρωμεν, τοῦτο δὲ διαλύοντες ἵνα χέωμεν μικρὸν φωτὸς μέρος ἐπὶ τῶν ἀλαμπῶν πτυχῶν τοῦ χρονικοῦ περιβολαίου τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, ἧς σελίδα τινα μὴ ἐπαρκῶς μελετήσαντες, ἢ πρὸς φωτισμὸν αὐτῆς ἀλλοεθνῶν ἀναμαστῆσαντες κρίσεις, ἢ λήρους ἐμπαθεῖς μυρμηκίζοντες, πλανώμεθα πολλάκις τὰς γραφὰς μὴ γινώσκοντες, ἐν αἷς ὁ τῆς ἀποκαταστάσεως ἡμῶν ἀγὼν ἐπτηλογραφήθη.

Τὸ ἔργον ἄλλως ἡμῶν ἐν τῷ ΙΗ' αἰωνί ἐστιν ἀραιρετικὸν ἐν τοῖς κεφαλαῖοις, ἐν δὲ δευτερευούταις διατάσσουσιν οὐχὶ νεώτερον ὢν αἰ πρὸ ἡμῶν γενεαὶ ἐψηφίσαντο· καὶ ἂν συμπεράσμα τῆς προούσης διατριβῆς ἐπέλθῃ τοῦτο, δόξα καὶ πάλιν ἡμῶν ἔσται ὅτι τὸ ἔργον ἡμῶν ἐστὶ μέμησις ἐν τισι τοῦ πατρικοῦ.

Ἀδύνατον ἐπακριβῶς ἵνα εὐρωμεν πρὸς τοὺς μετὰ τὴν ἄλυσιν ἱστοριογράφους τῆς Ἐκκλησίας πλήρες ἐκτιθέμενον, ἢ καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον, τὸ διοικητικὸν σύστημα τὸ ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ἡμῶν πράγματι ἐν τοῖς κάτω χρόνοις ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς βασιλευσύνης εἰσχυρὸν, διαμορφωθὲν καὶ παγιωθὲν, ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὀρθρὸν βελτιωθὲν. Ὀλίγα μόνον εἰδήσεις παρ' ἐκάστῳ τῶν ἱστοριογράφων σωζόμεναι πλείονες δὲ πως ἐν τῇ ἐλθούσῃ τῶν κατὰ τὸν ΙΙΙ' αἰῶνα παρ' ἡμῖν γενομένων, εἴπιν αἱ μόναι περὶ αἱ ἐν τῇ μετὰ χειρὸς διατριβῇ δύναται τις ὑπ' ὁ.

ψιν ἵνα ἔχη, μετὰ τὴν συλλογὴν τῶν πατριαρχικῶν ἐγγράφων ἔσα τοῦ πανδοχμάτορος χρόνου οἱ ὀδόντες ἐπέτρεψαν ἡμῖν ἵνα συμβουλευώμεθα· οὐδὲ περὶ τῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως χρόνων δυνάμεθα εἰπεῖν τι σήμερον, τῆς μελέτης ἐκείνων ἀριεμένης εἰς τοὺς ἔχοντας ἀπορμῶν πλήθος καὶ χρόνου περισσεῖαν, ἐκεῖνοις δοτοὶ ἂν ἤθελον κατανοήσαι ὅτι τὸ τῶν γνώσεων τάλαντον οὕτε κατοχυρωγμένον, ὥς ὁ πονηρὸς δούλος πρέπει ἵνα κρύπτωσιν, οὕτ' ἀναισθητῶς εἰς οὐδὲν δέον ἵνα κατασπαταλῶσιν¹.

Ὁ ἀρχαιότερος χρονογράφος, παρ' ᾧ ἀπαντῶμεν τὰς σποραδικὰς εἰδήσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ ὑπ' ὄψιν θέμα ἐστὶν ὁ Μονεμβασίας Δωρόθεος· παρέρχεται οὗτος ἐν σιγῇ σχεδὸν τὴν πατριαρχεῖαν Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου καὶ τὴν τοῦ Ἰσιδώρου Ξυνοπούλου, ἀγωνεῖ τὸν Σωφρόνιον Α' Συρόπουλον, ἐν δὲ τῷ περὶ τοῦ Ἰωάννου Α' Κόκκα λόγῳ, ἀφίνει ἵνα πέσῃ μικρὰ τις ἀκτὶς ὁδηγοῦσα ἡμᾶς, εἰς ὃν εἰσερχόμεθα λαβύρινθον. Ὁ Κόκκας ἀνῆλθε τὸν θρόνον πιθανῶς τῷ 1465, διαδεχόμενος Σωφρόνιον τὸν Συρόπουλον, οὗ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάρρησιν ἐσφαλμένως ἀνέγραψαν εἰς τὸ ἔτος 1465 ὁ, τε Μελέτιος ὁ Ἀθηναῖος καὶ ὁ τοῦτον μεταγράφων Μαθᾶς, εἰς τὰ 1466 ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, εἰς τὰ 1467 Κύριλλος ὁ Λαυριώτης². «Ἰωάννης ὁ Κόκκας—γράφει Δωρόθεος ὁ Μονεμβασίας—διὰ τὰ καθημερινὰ σκάνδαλα τῶν κληρικῶν (ὁρρηκιάλων) ἔπεσεν εἰς ἕνα πηγάδι καὶ τὸν εὐγαλαν ἀπεθαμμένον»³. Μανουὴλ ὁ Μυλαξὸς καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀρνούμενος ὁ Μελέτιος, λέγουσιν ὅτι αἰὲν καὶ ἡτυχος ἦν καὶ τῆς εἰρήνης ἐραστής, ἀπὸ φιλονεικίας ὁμοῦ καὶ μάχης τῶν κληρικῶν πολλὰ ἀδηνονήσας ἔρριψεν ἀνοήτως ἐαυτὸν εἰς φρέαρ, τὸ ὁποῖον ἰδόντες οἱ περὶ αὐτὸν, καὶ δραμόντες, μετὰ βίας τὸν ἡλευθέρωσαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον». Ἐρευνα σύντομος ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς γνώσιν τοῦ συστήματος, καθ' ὃ διωκεῖτο ἡ Ἐκκλησία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτιων. Πατριάρχης, οἷα κεφαλὴ τοῦ ὅλου ἐθνικοῦ σώματος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν συμβούλων τὰ κοινὰ διευθετῶν καὶ τ' ἀντιπίπτοντα διορθούμενος, ἦν τὸ μόνον σῶμα, ὅπερ σπουδαίας τε καὶ μὴ τοιαύτας ὑποθέσεις ἀστυκᾶς τε καὶ πνευματικᾶς ὑπ' ὄψιν εἶχε καὶ ἐπραγματεύετο, αὐτὸ περὶ τῆς καθόλου διοικήσεως καὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ πατριαρχείου

σχεπτόμενον, αὐτὸ τὰς περὶ γάμων διαφορὰς λῶον καὶ συμβιβάζον, αὐτὸ τὰ σχολικὰ διευθετοῦν πράγματα. Τοῦ συμβουλίου τούτου τοῦ περὶ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην ἀπετέλουν μέρος οἱ ἀνωτεροὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ πατριαρχείου (κληρικοὶ) μετὰ τῶν παρευρισκόμενων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερέων, τὴν περὶ πάντων ἀπόρριψιν μ' τ' αὐτῶν μεριζόμενοι, πλὴν τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς καθαιρέσεως τῶν ἀρχιερέων, ἡτις ἦν ἴδιον τῆς ἱερᾶς συνόδου, συγκροτούμενης ἀσκήτως ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ καὶ πρώτῃν ἐπισκοπῶν καὶ μητροπολιτῶν. Ἀλλὰ τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἐνέμοντο τὸ πλεῖστον οὐ μετὰ μικρὸν οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ τῆς Ἐκκλησίας, οὓς κληρικούς ἐκάλουν οἱ κάτω χρόνοι, καὶ μετ' ἡμέραν ἀποθηρασνόμενοι μεγίστην ἤσκουν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους. Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τῶν μέσων τῆς 15' ἐκατονταετηρίδος τὰ μεῖζονα δεινὰ τῆς Ἐκκλησίας προήλθον ἐκ τῶν ἐπιρριῶν τούτων, ἐξ ἀλόγου συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας τῶν κληρικῶν πρὸς τούτον ἢ ἐκείνον τὸν πατριάρχην ἢ ἀρχοντα· αἱ μεῖζονες βλάβαι ἐπῆγασαν ἐκ τῆς ἀντιζηλίας τῶν ἀνθρώπων τούτων ἢ ἐξ ὀλαίων συμφερόντων καὶ παθῶν. Εἰς τὰς τρικυμίας ταύτας, αἱ περιέπιπτε πελαγοδρομοῦν τὸ σκάφος τῆς Ἐκκλησίας, φαίνεται ὅτι οἱ τὴν ἱερὰν σύνδον ἀποτελοῦντες οὐδέποτε ἔσχον τὴν ἰσχύν ἵνα διευθύνωσιν αὐτοὶ, ἐκούσιοι ἢ ἀκούσιοι τῶν συμφερόντων ἢ τῶν βλέψεων τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κληρικοῦ ὁπαδοῦ γενόμενοι.

Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ἀταξιῶν, εἰς ἃς ἐξετραχληλίζοντο οἱ κληρικοὶ οὗτοι ἔργον ἔστιν ἄχρη, ἴσως δὲ καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχῶν· ἐνταῦθα μόνον δέον ἵνα γινώσκωμεν ὅτι πολλαχθὺ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ 15' καὶ 16' αἰῶνος ἀπαντῶνται τῆς ἀσυνεσίας αὐτῶν λαμπρὰ τεκμήρια. Παυθέντος τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Κόκκα, ἀνῆλθε τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ὁ βυζάντιος τὴν πατρίδα Μάρκος ἱερομόναχος ὁ Ξυλοκαρᾶς ἐπωνυμιούμενος ὁ Μάρκος ἦν ἀνὴρ λόγιος, καὶ κατὰ τὸν Δωρόθεον Μονεμβασίας εὐλογίωτατος⁴, ἀλλ' οἱ κληρικοὶ, οἱ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἀξιωματικοὶ δηλοῦσιν ἤρξαντο παρεμβάλλοντες εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ λογίου πατριάρχου προσκόμματα, προξενούντες

1. Ἰδε ὅσα γράφει ὁ μακροῦς Οἰκονόμος ἐν βίῳ Φραγκίσκου Κόκκου, σελ. 16.

2. Μελετίου Ἀθηναίου ἐκκλ. ἱστορ. τόμ. Γ', σελ. 331—Μαθᾶ κατὰ λόγους πατριαρχῶν, σελ. 161—Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἄλωσην, σελ. 14—Κυρίλλου Λαυριώτου πατριαρχ. χρονικὸν ἐν Ἀθηναίῳ, τόμ. 5', σελ. 19, στίχ. 73. Κατὰ λήθος ὁ Moreri τίθησι τὴν ἐκλογὴν τοῦ Κόκκα τῷ 1455· ἴδε τὴν λήξιν Constantinople ἐν τῷ Grand Dictionnaire historique τόμ. Γ', σελ. 460, ἐκδ. 1744.

3. Δωροθέου Μονεμβασίας σύντομος ἱστορίων σελ. 420 τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1806—Μαλαξὸς ἐν Turcogracia σελ. 120 καὶ ἑξῆς. ὁ Spondanus ἀντιφέρει τὸ λυπηρὸν γεγονός· τίθει τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἰωάννου τῷ 1458 καὶ καταβιβάζων τοῦ θρόνου τῷ 1461· βλ. Spondani annalium ecclesiasticorum Baronii continuatio, ἐν Τικίνῳ 1660, τόμ. Β', σελ. 331 καὶ 352.

4. βλ. περὶ Μάρκου Ξυλοκαρᾶς ἱστορίαν Μαλαξοῦ παρὰ Κρουσῶ Turcogracia, σελ. 124—Δωροθέου χρονογράφον σελ. 423 τῆς 2ης σημειωθεῖσης ἐκδόσεως—Μελετίου Ἀθηναίου ἐκκλ. ἱστορ. Γ', σελ. 331 «διὰ τὰς φρενοβλαβεῖς τῶν κληρικῶν, καὶ τὴν ἔλθον ἐποῦ εἶχον πρὸς αὐτὸν ἐξελθῆναι τοῦ θρόνου» κατὰ—Μαθᾶ κατὰ πατριαρχῶν σελ. 163—165—Κυρίλλου Λαυριώτου Χρονικὸν σελ. 20, στίχ. 109—120. ἴδε καὶ Spondani annalium Baronii Continuatio τόμ. Β', σελ. 353 XVIII. Ἰνωστοῦ ὄντος ὅτι τῷ 1464 ἀνῆλθε τὸν θρόνον ὁ Σωφρόνιος Α', ἐν ἔτος αὐτὸν κοιμήσας, μετ' ὃν ὁ Κόκκας ἔτη τρία (1465—1468) ὁ Μάρκος ἐξελέγη πιθανῶς πατριάρχης μετὰ τὸ 1467 ἢ 1468 ἀλλ' ἡ σειρὰ τῶν πατριαρχῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀσπρῆς ἐστὶ καὶ συγκεχυμένη, δοξᾷ δὲ στίψει τὸν φιλόπονον ἄνδρα, ὅστις ἐκ πηγῶν ἀνεκδότων ἤθελεν ἐπανορθώσει ταύτην.

σκανδάλα, διασπώντες δ' εἰς βαθμὸν τοιοῦτον τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἰσχύν, ὥστε 'να δρᾷττωνται τῶν ἀνιερῶν τούτων περιστάσεων οἱ ἐγὼροι τῆς Ἐκκλησίας καὶ 'να καταφέρωσι κτυπήματα κατ' αὐτῆς καὶ τῶν αὐτῆς δικαίων ὁλεῖρια, ὧν ἐν ὑπῆρξεν ἀμέσως, κοσμικῇ ἐπηρείᾳ καὶ τραπέζουτινῶν τινῶν, ἡ ἀνάρρησις εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον τοῦ ἱερομονάχου Συμεῶν τοῦ τραπέζουτινῶν ὁ Ξυλοκαράδης ἀέκαμεν ὀλίγον καιρὸν (πατριάρχης δηλαδὴ) — γράζει ὁ Δωρόθεος — καὶ οἱ κληρικοὶ ἔκαμαν σκάνδαλα, διότι δὲν ἤθελαν λόγιον, μόνον κανόνικον ζῶον νὰ κάμνουν τὰ θελήματα τῶν καὶ τὰς παρανομίας, ἔβαλαν οὖν τὸν κύρ Μάρκον παρὰ νόμῳ (οἱ τραπέζουτινῶν) καὶ ἔκαμαν τὸν κύρ Συμεῶν, καὶ ἀναθεμάτιζαν τὸν κύρ Μάρκον μετὰ τοὺς λόγους τῶν κληρικῶν». Τί κατόπιν ἐγένετο γνωστὸν ὑπάρχει, οὐδ' ἀνέγκη 'να ἐκτείνηται τις· ὁ δυστυχὴς Μάρκος ἐξηκολούθει διαμαρτυρούμενος, αἰτῶν καὶ δεόμενος ὅπως συνέλθῃ σύνδοξ, τὰ κατ' αὐτὸν ἐξετάσους· συνήλθεν αὐτῇ, κατέκρινε τὸν Μάρκον, ἀλλ' ὁ λαὸς τῆς πρωτευούσης εἶχε διαμείβῃ, καὶ ὁ Συμεῶν ἐλέκτετο τινὰς συμπαθείας, ἀλλ' ἔργον καὶ οἱ τὸν Μάρκον ἀγαπῶντες, ἐν δὲ τῇ διχοστασίᾳ ἐκείνῃ Διονύσιος ὁ Φιλιππουπόλεως ὁ τῆς μητροπόλεως τοῦ πατριάρχου κυρ Μάρκῳ εὐνοούμενος ἐπέτυχε τοῦ θρόνου. Εὐρωτικῶς παρὰ τῷ Δωροθέῳ Μονεμβασίας ὀλίγα γράμματα εὐδ' ἓνα στίχον μιᾶς σελίδος ἀποτελοῦντα, καὶ τούτων ἐν τῇ ἀνελίξει τοῦ θέματος τούτου δράττομαι, νομίζον ὅτι φῶς μικρὸν ἐπιγίεται εἰς τῆς παρούσης ὑπόθεσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν.

Ἀνῆλθε τὸν θρόνον ὁ Διονύσιος· ἀνῆλθε φῆρψ τῶν κληρικῶν μόνον, ἀνῆλθεν αὐτῶν ὑψηλοτέρων, αὐτῶν ὑπὸ τὰ παρασκήνια καὶ τὸ πρῶτον ἐν τῷ ὄραματι τούτῳ πρῶτον παιζόντων. Οὐχί· ὅπερ ὁ Δωρόθεος γράφει καὶ ἐγὼ πατριάρχης ὁ κύρ Διονύσιος, καὶ μετὰ τὸν ἔκαμαν ψήφους οἱ ἀρχιερεῖς· φαίνεται μοί πως ὑποδύοντες τὸν διὰ βασιλικὸν ἐρισμὸν, δι' ἱερὰς διαταγῆς ἡ σάκρας τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ καθορισμὸν τῶν κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γινόμενῃν ἐκτοτε διὰ ψήφου τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ κράτους ἀρχιερέων· ἐντεῦθεν δὲ νοῦς τῆς ἱτακωτικῆς καταφροντῆς τῶν ἐν τοῖς πράγμασι τῆς Ἐκκλησίας ἀναμειγνυμένων κατὰ τοῦ Διονυσίου Α', ὅτι ἐρρόνησαν πάλιν οἱ κληρικοὶ, καὶ εἶπαν ὅτι... καὶ τῆς ἐκείνης συνόδου ἀρχιερέων καὶ ἱερέων καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, εὐγῆχαν οἱ κληρικοὶ κατ'. Ἦδὲ μάλιστα βλέπομεν ὅτι οὐ μόνον ἡ ἐκλογὴ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως διὰ ψήφους ἀρχιερέων γίνεται, σουλτανικῶς ἱερῶς ἐρισμῶς, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν κατὰ τοῦ πατριάρχου αἰτιαμάτων καὶ κατηγοριῶν ἐξέτασις ἔργον γίνεται μεγάλῃς συνελεύσεως ἀρχιερέων καὶ ἱερέων, ἀξιωματικῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ λογάρχων τοῦ λαοῦ· ἦν δ' αὕτη εἰσὶν αἱ ἐπαναλήψεις τῶν βυζαντινῶν σιλεντιῶν συγκροτήσεως, προτύπων καὶ ἀκανόνιστον ἔτι τῆς τῶν κατόπιν χρόνων διατάξεως τῶν γενικῶν συνελεύσεων, ὥς ἐν πάσῃ σπουδαίᾳ καὶ κριτικῇ περιστάσει συνεκάλει ἡ Μ. Ἐκ-

κλησία· ὁ Διονύσιος ἀθῶος ἀπὸ τῶν κατ' αὐτοῦ κατηγοριῶν εὐρεθείς ἠδύνετο 'να μείνῃ κοσμῶν ἐς τὸ κατόπιν τὸν θρόνον, ἀλλὰ προσοχθῆσας ἀπεσύρθη ἐν τῇ μονῇ τῆς Εἰκοσιφοίνισσης, οἱ δὲ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἀξιωματικοί, οἱ τὰ κοινὰ διοικούντες ἀποδείχοντες τότε συκοφαντοὶ ἐγένοντο τὸ ἀντικείμενον τῶν ὕβρεων καὶ τῆς περιφρονήσεως τῶν δικαζόντων ἀρχιερέων καὶ προϋπόντων. Ἡ τῆς ἐν τῇ διακρίσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν πραγμάτων μέλις ἤρξατο 'να κυροῖται, ἐπέχειτο παρὰ πάντων, ἀλλ' εἰσέτι μακρὰν ἦσαν οἱ χρόνοι, καὶ οὐκ ἔδει 'να ἐμπεδωθῇ παρ' ἡμῖν καὶ οἱ ἡμῶν, κρυπτομένη καὶ δι' ὁρισμῶν αὐτοκρατορικῶν. Ἀλλως δὲ καὶ ἐπρεπεῖ τι 'να καθορισθῇ χάριν ἐκείνων τῶν ἀνοήτων κολλίων, ὅσοι γὰρ καὶ σήμερον οἱ αὐτοὶ. τῶν οἰκῶν ἐμπιπραμένων, αὐτοὶ ἦδον.

φαίνεται ὁμοίως ὅτι καὶ οἱ κληρικοὶ οὗτοι εἶχον συναίσθησιν τινα ἢ ἡναγκάστησαν 'να ἔχουσι συναίσθησιν τῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ γένος καθ' ἑαυτὸν αὐτῶν, ἐκ κρινόμεν ἐκ τῆς καλῆς στάσεως, ἣν ἔλαβον ἀπέναντι τοῦ ἀθλήτου πατριάρχου Πατριάρχου τοῦ Σέρβου, ὃς οὐδεὶς ἐράνη βοήθης ἐν ἡ περιέστη κατὰ τὴν λήξιν τοῦ πρώτου ἔτους τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ ἀνάγκη· κοινὴ γνώμη τῶν τε κληρικῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀρχιερέων ἀνεδείχασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν μέγαν ἐκκλησιαρχὴν Μανουὴλ (Μαξιμόν), ἐπ' οὗ ἐπικρατήσασα, κατὰ δύναμιν τις 'να εἰκάσῃ ἡ εὐκαίᾳ μεταξὺ ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν ὁμοφροσύνη ἐπρυτάνευσε τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰρήνην· «Πατριαρχεῖοντος τοῦ κύρ Μαξιμοῦ τοῦ λογίου ἦσαν ἡ Ἐκκλησία εἰρηνική, διότι τὰ σκάνδαλα ἐπαυσαν» λέγει ὁ Δωρόθεος, ἀνεξήγητον ἔων τὸν τρόπον τῆς εἰρήνης καὶ σιωπῆς περὶ τῶν ὄρων, καὶ οὐκ ἀνέλαβον ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοὶ τὴν διαχειρῆσιν τε καὶ διοίκησιν τῶν κοινῶν πραγμάτων· ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ ἐπιφανοῦς πατριάρχου Νήφωνος τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης «ἐγὼ συνόδους μεγάλῃ καὶ ἔκαμαν ψήφους» γράζει ὁ Δωρόθεος, ὑποδεικνύς ὅτι τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἡ ἐκλογὴ ὑπὸ συνόδου μεγάλῃς ὥρισθη 'να γίνηται. Μικρὸν τι φῶς ἐπιγίεται ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἐν οἷς ὁ Μονεμβασίας γράφει περὶ τῆς τῶν δευτέρου ἐκλογῆς Διονυσίου Α'· «καὶ ἔλαβον πάλιν τὸν θρόνον, καὶ τὰ εἰσοδήματα ἦσαν εἰς τὰ χεῖρά μου». Τί δηλοῖ τοῦτο ἢ ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ διαχειρῆσις τῶν οικονομικῶν ἦν ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς διοικούντας τὰ κοινὰ κληρικούς, ὁ δὲ Διονύσιος πρῶτος ἔλαβεν αὐτὰ ὑπὸ τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν, ἄξιός ὢν πάντως ἐμπιστοσύνης· τὸ ὄνομα τῶν κληρικῶν παύει μετὰ ταῦτα ἀναφερόμενον παρὰ τῷ χρονογράφῳ καὶ μνηστῶν αὐτῶν ποιεῖται ὁ Δωρόθεος λόγῳ γινόμενου περὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωαννῆ Α' τοῦ ἀπὸ Δραμας, ὃν «ὁδὸν τὸν ἀρχαῖον εἰρηνικόν» ὡς γράφει· ἀλλ' ἡ ἐκ μέρους αὐτῶν ἀντιδράσις ἀντικείμενον εἶχε γεγεῖρα συμφέροντα, οὐχὶ δ' ἔμμελα περὶ ὁδοῦς ἐθνικῆς· τοιαῦτα συμφέροντα εἶχον ἐπατήριον οἱ κληρικοί, ὅτε ὑπεστήριξαν τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Ἰωαννικίου τοῦ ἀπὸ Σωζουπόλεως, ἐνθ' ὃ νόμιμος πατριάρχης

Ἱερεμίας Α' εἶχε μεταβῆ εἰς Ἱερουσόλυμα. Ὁ χρονογράφος Δωρόθεος ἀγανακτῶν πλέον ἐνταῦθα κατὰ τῶν κληρικῶν ὀνομάζει αὐτοὺς ἀφανιστάς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ».

Οὐχ ἤττον ἐν ἀρχαῖς τῆς 15' ἐκατονταετηρίδος τάςτις ἀνκράνεται πρὸς καταρτισμὸν εἰδους τινὸς θεσμῶν, διοικούντων τὴν ἐκκλησίαν τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων. Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος τούτου οἱ οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι πρὸς ἐλάφρυνσιν τῶν χρεῶν τοῦ κοινοῦ ταμείου ἠναγκάζοντο ἠἀπέρχωνται ἐξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιοδεύοντες τὰς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτῶν κυριαρχίαν ἐπισκοπὰς καὶ μητροπόλεις, ἐπὶ σκοπῷ συναθροίσσεως ἐλεῶν, φαίνεται δ' ὅτι αἱ περιοδεῖαι αὗται ἐξετείνοντο λίαν, ὃ δὲ πατριαρχικὸς οἰκουμενικὸς θρόνος ἔμενεν ἐπὶ πολὺ χωρὶς πατριάρχου· καὶ τοῦτο βεβαίως ἦν κακὸν, ἡ δὲ προθυμία τῶν κληρικῶν πρὸς διόρθωσιν τούτου κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἦν ἀξίειπαινος, κατακριτέα δὲ, καθότι σκοπὸν εἶχον ἢ αὐτοὶ δικαιολογήσασθαι τὴν παῦσιν τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου· αὐτοὶ οἱ κληρικοὶ εὐγάλαν νόμου κεφάλαιον ὅτι ὁποῖος ἀρχιερεὺς λείπει ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας του ἐξημῆνες νὰ κάμνουν ἄλλων». Τί ἐγένετο ὁ νόμος οὗτος ἀδηλόν· ἐκ τῶν ὀλίγων μνημείων, ἔσα περισώθησαν ἡμῖν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 15' αἰῶνος ἀγόμεθα ἢ αὐτοὶ πιστεύομεν ὅτι πρῶτος ὁ πατριάρχης Ἰωάσαφ Β' ὁ Μεγαλοπρεπὴς ἐσκέφατο ὅτι πρέπει ἢ αὐτὴν τὰς ἐν τῇ διοικήσει τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους. Ἐν τοσούτῳ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πατριαρχείου ἡ τόλμη εἶχε καὶ πάλιν κορυφωθῇ· ἡθικαὶ καὶ ὕλικαὶ ὠφέλειαι, ἀς ἐκαρποῦντο οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, αὐτοὶ τὰ οἰκονομικὰ διαχειριζόμενοι, αὐτοὶ πάσας τὰς ἐσωτερικὰς τοῦ πατριαρχείου διεξάγοντες ὑποθέσεις νοεῖται ὅτι οὐδαμῶς ἐπέτρεπον αὐτοῖς ἢ αὐτοὶ ὑπομείνωσι τὰς εἰσαχθεῖσάν τε καὶ ἐμπεδουμένην ὑπὸ πατριάρχου περιφρονήσαντος αὐτοὺς· ἀλλ' ἐταπείνωσε τοὺς κληρικούς—ὁ Δωρόθεος γράφει—καὶ πλέον παρανομίας δὲν ἔκαμαν, ἀλλὰ μῆτε ἀδικοκρίσαν· καὶ ἔτρεμάν τον πολλὰ καὶ ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοὶ, διότι ἦτον πολλὰ φοβερός». Οὕτ' ἢ αὐτὸς ἠθέληεν ὁ Ἰωάσαφ Β' τοὺς ἀνθρώπους τούτους· ἦν ἄχρις αὐτοῦ συνήθεια ὥστε τὰ πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην ἐπιστελλόμενα γράμματα ἢ αὐτὸς διδῶσιν αὐτοὶ οἱ νοτάριοι τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁ Ἰωάσαφ ἀπηγάγευσεν καὶ τοῦτο, καὶ οὕτως οἱ μὲν νοτάριοι, κληρικοὶ καὶ οὗτοι ὄντες, ἐδίδονσαν αὐτὰ τῷ ἱερωμένῳ ἡ γοῦν μοναχῷ ὑπηρέτῃ τοῦ πατριάρχου, οὗτος δὲ τῷ Ἰωάσαφ. Τὸ συμπέρασμα τῆς τοιαύτης διοικήσεως ἔδει ἢ αὐτὸς ἐπέλεξε πρὸς ἀνθρώπων ἀνταφέντων ἐν τῇ ἀταξίᾳ· αἰμισοῦσάν τον γοῦν οἱ κληρικοὶ, καὶ ἔπασχον χρυφὰ νὰ τὸν εὐγάλουν· ἀλλ' ὁ δὲν ἐτολμοῦσαν, ὅτι τίποτε δὲν εὕρισκον αἰτίαν⁵.

Καθηρέθη ὁ Ἰωάσαφ. Εἰσήγαγεν ὁμοῦς τὰς τινὰς ἐν

τῇ διοικήσει τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, ἡ δὲ παρ' αὐτοῦ συστάσα πρὸς τὴν οἰκονομικὴν τῶν πατριαρχείων διατήρησιν ἐπιτροπὴ ἦν οἰονεῖ τι προτύπων τοῦ παρ' ἡμῖν ἐθνικοῦ συμβουλίου. Τῷ 1564 ὁμοῦ ἀπέλυεν ὁ Ἰωάσαφ γράμματα, ἐν οἷς ἐμπεδοῖ τὴν τάξιν ταύτην, διορίζων ἐπιτροπὴν εἰς διοίκησιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ δωρηθέντων καὶ παρ' ἐτέρων δωρηθησομένων τῇ Ἐκκλησίᾳ χρημάτων, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ μεγάλου οἰκονόμου Θεοδώρου πρεσβυτέρου καὶ τεσσάρων λαϊκῶν ἀρχόντων⁶, οὓς πάντας ἐξελέξαντο ὁ τε Ἰωάσαφ καὶ οἱ τιμιώτατοι κληρικοὶ καὶ ἀρχόντες τῆς Μ. Ἐκκλησίας. Κληρικοὶ καὶ «στραγοφόροι» ἀναφέρονται συμψηφίζοντες καὶ συναποραινόμενοι καὶ ἐν ἐτέραις ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθέσεσι τε καὶ κρίσεσιν, ὡς ἐν ἐγγράφῳ τοῦ πατριάρχου Μητροφάνους Γ', ἐκδεδομένῳ κατὰ Σεπτέμβριον τῆς 16' Ἰνδικτιῶνος τῷ 703' ἔτει [1569] ἀναγινώσκειται. Κατὰ συνέπειαν, δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ἀφῆρθησαν οἱ κληρικοὶ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 15' αἰῶνος τὴν διαχείρησιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ πατριαρχείου, ἡ δὲ λοιπὴ διοίκησις ἔμεινε καὶ πάλιν εἰς χεῖρας αὐτῶν, χάρις εἰς τὸν πατριάρχην Μητροφάνην, παραλύσαντα οὕτω τὴν τάξιν, ἣν ἐζητεῖ ἢ αὐτὸς εἰσαγάγῃ ὁ Ἰωάσαφ Β' ὁ Μεγαλοπρεπὴς· ὁ γὰρ ὑπάρχει σύγχρονος τῷ Μητροφάνει, οὐδ' ἀπιστῶ εἰς τὰ γραφόμενα αὐτοῦ, ἔστι δ' ὡς ἐνόησεν ὁ ἀναγνώστης αὐτὸς ὁ Μονεμβασίας, ὁ Δωρόθεος ἡ Ἱεροθεὸς ὡς ὁ Κ. Σάββας θέλει· «ἔγινε γοῦν πατριάρχης ὁ βῆθεις κύρ Μητροφάνης ὅτι εἶχε συμφωνίαν μὲ τοὺς κληρικούς καὶ μὲ τὸν Μιχαήλ Καντακουζηνὸν νὰ εἶναι πάντοτε εἰς τὰ θελήματά τους· καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἐρήμαξε παντελῶς τὸ πατριαρχεῖον, καὶ ἐγένονταν ἄνθρωποι (τυχαῖοι) ἀρχιερεῖς, διότι ὠρίζαν οἱ κληρικοὶ καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Μιχαήλ, καὶ ὁ κύρ Μητροφάνης, καὶ ἦτον πάντα παρανομία καὶ ἀκαταστασία, καὶ ἄνθρωποι νὰ φάγῃ ψωμί εἰς τὸ πατριαρχεῖον δὲν ἦτον».

Ἡ τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἐστιν οἰκτρά· ὁρθόδοξοι ἐπεγεύρονται κατὰ ἀδελφῶν καὶ πατριάρχας ἀνάγοντες καὶ κατάγοντες, εἰς συμμαχίαν ἀθλιωτάτην ἐκάλουν τοὺς κληρικούς τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἐπιβάται δὲ τοῦ γεραροῦ θρόνου τῶν Χρυσοστόμων ἐπηρείδοντο εἰς τὴν εὐνοίαν τῶν ἀνθρώπων τούτων, ὧν τὴν ἰσχὺν οὐδαμῶς ἠδυνήθη ἢ αὐτὸς περιστελεῖ ὁ Ἰωάσαφ. Τούναντίον μάλιστα καὶ τὰς ἐπαρχίας τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἤρξαντο λαμβάνοντες ὡς τιμάρια καὶ νεμόμενοι οἱ ὀφφικαλοὶ οὗτοι λίαν ἐνωρίς· τοῦλάχιστον ὁ Θεόκλητος Β' ἐχορήγει κατὰ μαῖον τοῦ 1586 τῷ πρωταποστολαρίῳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας Κωνσταντίνῳ ὡς ἐπαρχίαν τὴν Σάμον, τὰ Ψαρά καὶ τὴν Ἀστυπαλαίαν⁷, τὸν δὲ φε-

5. Ἰδε κατ' ἐκτασιν τὸ ἄρθρον μου Ἰωάσαφ Β' ὁ Μεγαλοπρεπὴς ἐν «Ἡμερολόγιῳ Ἀνατολῆς» τοῦ Ἀθ. Παλαιολόγου 1883 σελ. 242—265 καὶ ἀνάγνῃ τὰς πηγὰς εἰς ἃς παραπέμπω.

6. τοῦ Ἰωάσαφ Β' ὁμοῦ περὶ τούτου ἐγγράφημα εἰδωκεν ὁ κ. Μηνᾶς Δ. Χαμουδρόπουλος ἐν «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ», ἔτει Α', σελ. 21 καὶ ἔτει Γ', σελ. 158.

7. τῆς πατριαρχικῆς ταύτης πράξεως ποιεῖται μνημὸν ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν ἐν ἐκκλ. ἱστορ. τόμ. Γ', σελ. 403, μεταβιβάων τὸ ὄνομα εἰς

δρουάριον τοῦ 1602 Νεόφυτος ὁ Β' ἐπεκύρου τῷ πρωτοκανονάρχῃ Μιχαήλ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐξαρχίαν τῶν νήσων Καλύμνου, Σεριφου καὶ Ἀμοργοῦ.

Οὕτως ὁ Ις' αἰὼν εἶδεν εἰσηγμένην τάξιν ἐν τῇ τῶν οἰκονομικῶν τούλάχιστον διαχειρίσει, ἐνῷ ὁ ΙΕ' εὐφροσύνως ἔδλεπε κανονικομένην τὴν διάταξιν τῆς τοῦ πατριάρχου ἐκλογῆς· ἐμνήσθην ἀνωτέρω τοιαύτης τινὸς διατάξεως, ἐμπεδοῖ δέ μου τὴν εἰκασίαν ἐκείνην καὶ ἡ ἱστορία τῶν κατὰ τὸν πατριάρχῃν Θεόκλητον, ἀνευ συνοδικῆς διαγνώμης τοῦ θρόνου δραζόμενον. Ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐκείναις ταρχαῖς, αἵπερ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ις' ἐκατονταετηρίδος διέσειον τὸ ἥλικόν τῆς Ἐκκλησίας κράτος πρόσωπον ἔσχε λαμπρὸν ὁ Μονεμβασίας Ἱερόθεος. Ὅτε συγγενῶν ὀλίγων συμφηφίζοντων, ἐπινεύουσας δὲ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἀνῆρχετο τὸν θρόνον ὁ Θεόκλητος Β', Ἱερόθεος ὁ Μονεμβασίας, τὸ κατὰ τοὺς τότε χρόνους ἐνδοξότατόν τε καὶ μέγιστον τῶν προνομίων τῶν παρὰ τοῦ Μωάμεθ Β' τῇ Ἐκκλησίᾳ χορηγηθέντων ἐπικαλούμενος ἔλεγε: «δέσποτα ἄγιε πρὸς τὸν Θεόκλητον) αὐτό, ὅπου ἔκαμες ἔπρεπε νὰ μὴ γένῃ· διότι ἡμεῖς εἶχαμεν ὁρισμοὺς ὅτι ὅταν ἀποθάνῃ ὁ πατριάρχης, νὰ συναθροίζωνται οἱ ἀρχιερεῖς διὰ νὰ κάμουν ψήφους, καὶ νὰ χειροτονοῦν ἐκεῖνον, ὅπου ἐκλέξουν, καὶ τότε νὰ φιλῇ χερί τοῦ βασιλέως»⁸.

Ἡ ἰσχὺς ὅμως τῶν ἀξιοματικῶν τῆς Μ. ἐκκλησίας κατεβλήθη ὑπὸ τε τοῦ Μεγαλοπρεποῦς Ἰωάσαφ, ὡς εἰδομεν, καὶ ὑπὸ τοῦ Παχωμίου Παταίστου τοῦ ἀπὸ Καισαρείας. Ὅτε κατὰ μῆνα φεβρουάριον τοῦ 1585 οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Σιλβεστρος, συμφηφίζοντος καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ Ἀντιοχείας Ἰωακείμ, μετὰ τοῦ Ἀγριδῶν Γαβριὴλ καὶ δεκατριῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου μητροπολιτῶν καθήρουν τὸν Παχώμιον τοῦτον, τέταρτον προσέγραψαν αὐτῷ καθάρισιν ἐπαγόμενον ἔγκλημα ὅτι ἀφείλετο χωρὶα ἀρχιερέων αἰσχροκερδῶς, ὁφείκια κληρικῶν καὶ ἐξαρχίας, καὶ ἐζημίωσεν αὐτοὺς οὐ μικρῶς, καταφρονήσας καὶ τούτῳ τῶν κανόνων τῶν ἱερῶν»⁹. Ὁ μετ' αὐτὸν αἰὼν ὁ ΙΖ', καίπερ γενόμενος τῇ ἐκκλησίᾳ, κατὰ Μαθῶν, πολλῶν καὶ μεγάλων θλίψεων φορᾷ¹⁰ εἰσῆγαγε θεσμούς εἰς τὸ κλῆμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου διοικητικῶς

πρὸς πρόληψιν ἀταξιῶν, ὧν μία καὶ μεῖζων ἦν ἡ συνεχὴς καὶ σχεδὸν ἀδιάκοπος ἀναβίβασις καὶ καταβίβασις τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου δις καὶ τρίς ἐν στενωπῶν χρονικῷ διαστήματι. Δυστυχῶς εἰς ὀλίγιστα ἀναγκάζεται τις νὰ περιορισθῇ, διότι καὶ ὀλίγα ἱστορικὰ μνημεῖα κατὰ τοὺς χρόνους· τούτους ἔχομεν πρὸς βοήθειαν ἐν τῷ ἱστορικῷ τούτῳ δοκιμίῳ.

Ὅλίγα ἔγγραφα χειραγωγῆσονται ἡμᾶς εἰς γνῶσιν τῆς καταστάσεως τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, οὗ τὸ πρῶτον ἤμισυ παρῆλθε σχεδὸν ἀνευ σπουδαίας τινὸς διατάξεως, τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ὑπεραμυνόμενης τῶν ἀπὸ Δύσεως προσβαλλομένων δογματῶν, πολεμουμένης δὲ καθ' ὑποούλων τε καὶ φανερῶν ἀλωπέκων, τῶν ρωλεῶν αὐτῶν ὑπεκδουσῶν. Μόλις τῷ 1639 Κύριλλος ὁ Κονταρῆς ἀπεφάτισε συνοδικῶς νὰ θεραπύσῃ τὸ κακὸν τῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀνευ ἀδείας πατριαρχικῆς, ἐλεύσεως τῶν ἀρχιερέων, ποιήν κατὰ τῶν τοιούτων ἐπιβλαβῶν τῷ δὲ 1641, κατὰ σептέμβριον, Βασιλείου τοῦ τῆς Μολδαβίας βοεβόδα χεῖρα τείναντος ἀρωγὸν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν ἐξόφλησιν ἀναλαβόντος τῶν χρεῶν αὐτῆς, Παρθένιος ὁ Α' ἀνενέωσε τὴν παλαιὰν ἀπὸ Ἰωάσαφ Β' ἀρξαμένην τάξιν τῆς δι' ἐπιτροπῆς (ἐξ ἀρχιερέων) διαχειρίσεως τῶν οἰκονομικῶν. Εἰ καὶ ὁ περὶ ταύτης λόγος ἀνῆκε μᾶλλον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκονομικῆς τῶν πατριαρχεῶν διαχειρίσεως καὶ εἰς διοικητικὴν τινα τῶν τοῦ πατριαρχείου χρεῶν ἀποψιν, ἐνταῦθα σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀνενέωθη μετὰ τριετίαν, κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1643, λαβόντων ἐν αὐτῇ μέρος τοῦ Μ. λογοθέτου Λασκάρους (Ἰωσέτου;) καὶ τοῦ Μ. ῥήτορος Μιχαλάκη Κουνούρη.

Ἐν τούτῳ αἱ ἐξαρχαὶ αἱ τοῖς ἀξιοματικῶς τῆς Μ. ἐκκλησίας χορηγούμεναι κατηργήοντο ὅλον, ὡς ἐξ ὀλίγων μνημείων ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πληροπορεῖται τις. Αἱ ἐξαρχαὶ Ἀτταλείας, Καστελλίου, Ἰζου, Ἀλάγιας, Λιθυσίου καὶ τῶν περὶ ἡνώθησαν εἰς μίαν μητρόπολιν, Μυριών, κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1644, ἐπὶ Παρθενίου Α', ἐνῷ συγχρόνως ἴσως κατηργεῖτο καὶ ἡ ἐξαρχία Πλάτσας, ἀρχιεπισκοπὴ γενομένη· (κατόπιν ἐπισκοπὴ τοῦ Μενεμβασίας). Παρθένιος ὁ Β' τὸν δεκέμβριον τοῦ 1647 ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κονταρῆ, ποινὰς ἀπειλῶν κατὰ τῶν ἀρχιερέων, τῶν ἀνευ πατριαρχικῆς ἀδείας ἐπιφοιτῶντων τῇ Κωνσταντινουπόλει. Πιεζόμενος ὁ ἀναγνώστης ἀπορεῖ διὰ τὴν ἐπαναλήψιν ἀποράσεως, ἣν ἔδει νὰ εὐλαβῶνται οἱ τοὺς κανόνας γινώσκοντες· ἀλλ' οἱ γινώσκοντες τοὺς κανόνας ἐπηρεοῦντο παστῶν τῶν εὐκολῶν, ὧν οἱ σήμερον εὐλοιοῦσιν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ πιεζόμενοι τοὺς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἐπιβλαβὴν χριστιανούς οὕτε καὶ πρὸς ὑπὲρχειν. οὕτ' ἐπέτρεπεν ἀνταλλάγην ἐπιστολῶν. Ὡς δ' ἐπαναλαμβάνοντο αἱ τοιαῦται διατάξεις, οὕτως ἐπαναλαμβάνοντο κακτικῶς πλέον, ὡς φαίνεται, καὶ ὁ διορισμὸς ἐπιτροπῶν ἐξ ἀρχιερέων πρὸς διοίκησιν τῶν οἰκονομικῶν· οὕτω τῷ 1651 ἐπὶ Ἰωαννικίου Β', δωρεῖσθαι τριμελὲς τοιαύτη ἐπιτροπὴ.

Μικρὸν μετὰ ταῦτα, ἐπὶ Παρθενίου Δ' τοῦ ἀπὸ Προῦ-

⁸ Ἀποσταλῖαν· τὸ λῆθος μεταγράφει ὁ Κομνηνός· τὰ μετὰ τὴν ἔλπωσιν σελ. 117. Τοῦ Θεόκλητου Β' τὸ ἔγγραφον εἰδωκεν ὁ Κ. Σίθας ἐν βιογραφ. σκεῦάσμα· περὶ Ἱερεμίου Β', σελ. 205—209. Κεῖσθω δ' οἶοναι τι νωγάλιον φιλόστορος πανδοκίας ὅτι ὁ ἀκριβολογῶν Μ. Παρηνίκας εἰδωκεν ὡς ἀνέκδοτον τὸ γράμμα τοῦτο ἐν Ι' τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ τοῦ ἑλλην. Φιλολογ. Συλλόγου, ὑποσημειώσας ἐν τέλει αὐτοῦ ὅτι τὸ γράμμα ἔστιν ἐκδομένον, ὡς ἔλαθεν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἐν Σάμῳ κ. Ἐπιμ. Σταματιδέου, πληροφоруτος τὸν κ. Παρηνίκαν περὶ βιβλίου, οὐ ἰκάνη ἀντίτυπα περιεφέροντο ἐν Κωνσταντινουπόλει (!!!)

⁹ Χρονογρ. Δωροθέου σελ. 452.

¹⁰ Κ. Σίθας βιογραφ. σκεῦάσμα περὶ Ἱερεμίου Β' σελ. 140.

¹¹ Μαθῶ κατὰ σελ. 191.

σης εκδίδεται συνοδικός τόμος, τῇ 11 αὐγούστου 1659, δι' οὗ τίθεται τάξις εἰς ἑτέραν ἀκαταστασίαν· πρὸ τούτου οἱ ποινῇ ὑποβληθέντες ἄρχιερεῖς συνεχωροῦντο ὑπὸ μόνου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τότε δ' ὠρίσθη πρῶτον ὅτι ἡ χορηγουμένη αὐτοῖς συγχώρησις ἔργον ἔσται τοῦ τε πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὴν συνόδου· ἀλλ' ἐπὶ Διονυσίου Δ' τοῦ Μουσελίμη, τῇ 16 ἰουλίου 1677 ἕτερος συνοδικὸς τόμος ἐκδοθεὶς ὠρίζεν ὅπως οἱ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ κράτους ἐπιδημοῦντες ἄρχιερεῖς μὴ κρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανίζονται τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχει καθ' ἡμέραν. Ἀναρτίθῃ τοι δ' ὑπάρχον αἱ ἐκδόσεις τόμων καὶ πρακτικῶν, ἐν οἷς ἄρχιερεῖς συνοδικοὶ καὶ πατριάρχης συνησιάζοντο πρὸς ἀλλήλους ὅπως ἀποκρούσωσι τοὺς τὴν εἰρηναίαν κατὰστασιν τῆς Ἐκκλησίας ἀπειλοῦντας· νὰ ταράξωσιν. Ὁ ΙΖ' αἰὼν εἶδε τέλος καθιερούμενον τὸ δι' ἐπιτροπῆς ἰδίας ἐξ ἄρχιερέων καὶ λαϊκῶν διοικεῖσθαι τὰ τῆς Μ. ἐκκλησίας οἰκονομικά, ἐν δὲ ταῖς ἐπὶ Διονυσίου Δ' γενομέναις πράξεσιν ἀριθμεῖται καὶ μία τοιαύτη. Ἐξαρχίαι τινες εἵλεψαν, ὡς φαίνεται, ὀλίγα δ' ἐγγράφα περὶ τοιούτων σώζει τοῦ Δοσιθέου ἡ «Νομικὴ συναγωγή»· ἡ ἐκκλησία εὖτε συνεργαζομένην εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐμπειρώσεως τῶν διοικητικῶν αὐτῆς θεσμῶν, κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' καὶ τὸν ΙΗ' αἰῶνα τὴν ἐπιφανῆ τοῦ Φαναρίου ἀριστοκρατίαν, ἔστω καὶ θέλουσαν οὐχὶ σπανίως νὰ ἐπιβάλληται τοῖς ἄρχιερεῦσιν. Ἡ δὲ ἀρχιεπισκοπὴ, ἡ ποικίλη ἰκανότης, αἱ διοικητικαὶ ἀρεταί, ἡ παιδεία καὶ ἡ πολιτικὴ σύνεσις, ἦν ἐν σμικρῷ σταδίῳ ἐξήρτων· ν' ἀναπτύξωσιν οἱ κληρικοὶ τῆς Μ. ἐκκλησίας εὖτε στάδιον ἕτερον, ἐν ᾧ διεκρίθησαν οὗτοι. Οὕτω δ' ἡ ΙΗ' ἑκατονταετηρίς εἶχε καὶ πρὸ τῶν μέσων ἔτι αὐτῆς διατεταγμένα τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα· εὐρίσκειται ἐν τῷ Α' κώδικι τοῦ Κριτίου ἐγγράφον «ἐπιτροπικὸν τῶν ἄρχιερέων καὶ τῶν ἀρχόντων» ἐμπεδῶν καὶ συνερίζον τὴν δι' ἐπιτροπῆς διοίκησιν τῶν οἰκονομικῶν, ἐπὶ λέξει δὲ ζητοῦν τὴν λαϊκῶν καὶ κληρικῶν συνεργίαν ἀεὶ τὸ δυνήθῃναι κατευθῆναι τὸν πολὺν σάλλον, καὶ καταστρεφάται τὰ κύματα, καὶ γαλήνην ἐπιμνηστεύσασθαι. Τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην ἀπετέλουν ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος, ὁ Νικομηδείας Γαβριήλ, ὁ Κρήτης Γεράσιμος, ὁ πρῶτον μέγας ποστέλνικος Κωνσταντίνος Καρατζᾶς, ὁ μέγας σκευοφύλαξ Ἀλέξανδρος Σούτζος, ὁ πρῶτον μέγας σπαθάρης Γεωργάκης, καὶ τέσσαρες ἀντιπρόσωποι τῶν τότε ἐμπορικῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συστημάτων. Τὸ γράμμα τοῦτο στερεῖται χρονολογίας, ἀλλ' ἐξεδόθη πάντως πρὸ τοῦ 1759, ἐξ αὐτοῦ δὲ φαίνεται ὅτι εἰ καὶ μὴ διαρκὴς ἡ ἐπιτροπὴ, ἀνενεότο ὅμως ἐν ἀνάγκῃ.

Τοιαύτη τις ἐπιτροπὴ λίαν ἰσχύσασα ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Γ' ἦν ἡ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ ἐπιμελουμένη· τὴν ἐπιτροπὴν ἀπετέλουν ὁ Νικομηδείας Παΐσιος, ὁ Νικαίας Γεράσιμος, ὁ Χαλκηδόνος Παρθένιος, ὁ Προύσης Κύριλλος καὶ ὁ Βάρνης Καλλίνικος, ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης Κωνσταντίνος, καὶ ὁ πρῶτον καπικεχαγῆς Βλαχίας, οἱ δ' ἄνθρωποι οὗτοι ἦγον καὶ ἔφερον τὰ πάντα, ἔχοντες ὑποτεταγμένον εἰς τὰ θελήσεις αὐτῶν

τὸν Ἱερεμίαν· ἐπιστολαὶ συγχρόνων ἀρχιερέων προεκκλαινόμεναι κατὰ τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ αὐταὶ μάρτυρες εἰσι τῶν γραφομένων. Τῷ 1741, αἰτῇσι Γερασίμου τοῦ Ἡρακλείας ἐξεδόθη σιμαάνιον Μαχμούτ τοῦ Α' καθορίζον ἔτι σαφέστερον τὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τότε μόνον δυναμένην νὰ πραγματοποιῇ εἴταν προηγουμένως μαρτυρήσωσι περὶ τῆς καλῆς αὐτοῦ πολιτείας ὁ Ἡρακλείας, ὁ Κυζίκου, ὁ Νικομηδείας, ὁ Νικαίας καὶ ὁ Χαλκηδόνος· ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσχύος τῶν γερόντων ἀρχιερέων, ἀφ' ὧν ἡ ἐκλογὴ ἐκτράπητο τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως¹¹. Τῷ 1753, κατὰ τὸν Κομνηνὸν Ὑψηλάντην¹², ὁ πατριάρχης Κύριλλος Ε' ἀδιὰ σύστασιν τοῦ συνίστησιν ἐπιτροπῆν τοῦ κοινῷ παρ' ἐπιτροπῶν βαναύσων ἐπιδιώκων οὕτω τὴν εὐνοίαν τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἐπέβοντο τὸν μετὰ τοῦ Κυρίλλου συνεννοούμενον ἀγύρτην Λυζέντιον. Τῷ 1759 λαὸς καὶ κληρὸς ἐζητήσαν ὅπως στήσωσι τὸ κακὸν τῆς ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐπιτηρόμεως τοῦ τυχόντος ἀρχολοπάρου, ἰκετεύσαντες τὸν σουλτάνον Μουσταφᾶν Β' νὰ ἐκδῷ φερμάνιον, δι' οὗ ὠρίζετο ὅπως ἡ τῆς ἐκλογῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἀγγελία πρὸς τὴν Υ. Πύλῃν γίνηται διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς ἐνσφραγίστου τῶν ἀρχιερέων. Ἡ οἰκτιρὸς αὕτη τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους ἀποδεκτὴ γενομένη ἔστητε τὸ κακὸν, συνεργουῦντος τοῦ Κομνηνοῦ, παρ' ᾧ καὶ κατόπιν ἕως Σαμουήλ τοῦ Χαντζερῆ εὐρίσκομεν ἀναφερόμενον ὄνομα ἐπιτροπῆς τοῦ κοινῷ¹³.

Πάσας τὰς προτέρας διατάξεις τὰς ἐπὶ διαφόρων πατριαρχῶν ἐκδοδομένας ἤνωσεν εἰς ἓν, κυρώσας καὶ δι' αὐτοκρατορικῶν ὑψηλῶν ἐγγράφων ὁ Σαμουήλ. Πρῶτον δ' ἔργον αὐτοῦ ἦν ἡ διαίρεσις τῆς πατριαρχικῆς σφραγίδος εἰς τέσσαρα τεμάχια, διανεμόμενα εἰς ἰσαριθμούς ἀρχιερεῖς, ὡς ὁ Μαθῆς λέγει, πρὸς πρόληψιν οὕτω τῶν ἀυθιγῶν τοῦ πατριάρχου. Οἷος ἐγένετο κρότος, οἷα δ' ἐντύπωσις τότε ἐπὶ τῷ γεγονότι δείκνυσιν ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τῶν ἀρχιερέων, ἣν ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Ἀθῶν ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βατοπαϊδίου ὧδε ἐκδίδωμι. Ἔστι δ' αὕτη:

Συνοδικὴ ἐπιστολὴ γενομένη ἐπὶ Σαμουήλ πατριάρχου, πεμπομένη πρὸς τὸν Ἀρσέντα, διὰ τὸ μὴ εἶναι κύριος ἡ σφραγὶς ἡ πατριαρχικὴ εἰς τὸ ἀρξαινεῖν τῶν ἀρχιερέων.

Πανερῶτατε καὶ θεοπρόβλητε μητροπολίτα ἄγιε Δρύστρας, ὑπέρτιμε καὶ ἔξαρχε πάντος Παραδουνάσου, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀγαπητὴ ἡμῶν ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ κύριε κύρ Βαρθολομαῖε· τὴν αὐτῆς πανιερότητος ἀδελφικῶς ἀπαζόμενοι, ἡδέως προσαγορεύομεν, δεόμενοι τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ νὰ τὴν διαφυλάτῃ ἐν ὑγιείᾳ διηνεκεῖ καὶ εὐημερίᾳ. Μετὰ τοὺς ἀδελφικοὺς ἀσπασμούς, δηλοποιούμεν τῇ αὐτῆς πανιερότητι, ὅτι ἀγαυὰ εἰς τὴν

11. Κομνηνοῦ τὰ μετὰ τὴν ἔλωσιν σελ. 350.

12. αὐτόθι σελ. 370. ὁ Μιχαῆλ γράφει ὅτι πρῶτος ὁ Κύριλλος συνίστησεν ἐπιτροπὴν τοῦ κοινῷ ἐκ λαϊκῶν μόνον· ἴδε Ὑπομν. ἐκκλησ. ἱστορίας παρὰ Κ. Σάβη· Μεσαιων. βιβλ. Γ', σελ. 248 καὶ 411.

13. Κομνηνοῦ σελ. 379, 388.

πρὸ ὀλίγου σταλλοῖσιν πατριαρχικὴν καὶ κοινὴν συνοδικὴν ἡμῶν ἐπιστολὴν τῆς εἰδήσεως, περὶ τοῦ ἡγῆ παν[αγ]ιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἡμῶν ἀθλήτου καὶ δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Σαμουὴλ νὰ ἐγείνη γνωστὴ εἰς αὐτὴν ἡ παρούσα τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴ καὶ ἀνέλιπτος ἀλλοίωσις διὰ τὴν ἄρπτον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ ἀγαθότητα, καὶ ἑμᾶς, ἀδελφεῖ, ἐκάστης εὐετηρίας τὸν θεότατον σκοπὸν τῆς αὐτοῦ σεβασμιωτάτης παναγιότητος, καὶ τὸν πόνον καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἔνθεον ζήλον ὅπου εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν μητέρα καὶ εὐεργέτιδα ἔδειξε, βλέποντας τὸν ὄγκον καὶ τὸ βάρος τῶν πολυκρίθμων αὐτῆς χρεῶν, καὶ κατέβλεπεν ἐξ ἰδίων ὅλα τὰ ἐπικολουθήσαντα ἐξ ὧν τῆς νέας τυχῆς πατριαρχείας, καὶ δὲν ἄφησε νὰ ἐνοχληθῇ τινὰς ἐκ τῶν συναδελφῶν ἀρχιερέων παρόντων τε καὶ ἀπόντων, μήτε μὲ δάνεια, μήτε μὲ ἑρᾶνον, τὸ ὅποσον εὐτυχῆς καλὸν εὐεργέτημα δὲν τὸ εἶδεν ἄλλοτε ἢ ἱερὰ ἀδελφότης καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, καὶ ὁμολογοῦμεν μεγάλως τὴν χάριτα τῇ αὐτοῦ παναγιότητι, δοξάζοντες τὸν οὕτως εὐδοκῆσαντα ἅγιον Θεόν, νὰ ἀναλάβῃ τὴν καθύλου τῆς Ἐκκλησίας προστασίαν, ἑνὸς τοιοῦτος φιλοστοργώτατος πατὴρ καὶ ποιμὴν κηδεμονέστατος. Καὶ αὐτὸ μὲν ἐστῆναι τὸ προσίμιον καὶ ἡ καλὴ ἀρχὴ τῆς φιλοστοργίας τῆς, δὲν ἤρκεσθαι ἡμῶς εἰς αὐτὸ τὸ καλὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅπως πνέοντας θεῖου ζήλου εὐθύς ὅπου ἔλαβε τὴν πατριαρχικὴν ἄξιαν, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν παντελῶς, ἐφρόντισε νὰ διορθώσῃ τὸ μέγαλον κακὸν καὶ ὀλέθριον ὅπου εἶχε πρὸ χρόνων τοσούτων ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ ἡ ἱερὰ τῶν ἀρχιερέων ἀδελφότης, δηλαδὴ τὸ τῆς βούλλας καὶ σφραγίδος πατριαρχικῆς τῶν ἀρχιερέων, τὸ ὅποσον μᾶς ἐτάραττε, καὶ ποσοῦ ἀρρατισμοῦ ἐγένετο πρόβλεπον, καὶ εἰς ποίαν ἐλλειπὴν κατὰστασιν ἔφερε τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, δὲν λανθάνει κανὲν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, ἐπειδὴ καὶ μὲ ἐκείνην τὴν βούλλαν καὶ διὰ τὸν φόβον ἐκείνης πάσχοντες καὶ ὑπομείνοντες τὰ τόσα καὶ τόσα κακὰ, δὲν ἐτολμούσαμεν νὰ συντύχωμεν, καὶ ὅποιος ἤθελε τολμήσῃ νὰ εἰπῇ λόγον, ἢ νὰ ἀπαντήσῃ εἰς κανένα κακόν. εὐθύς ἐγένετο ἀνάρπαστος ἐκ μέσου, καὶ ἐξόριστος καὶ δεδιωγμένος μὲ ἐσχάτην τοῦ ἀτιμίου καὶ ὕβριν, καθὼς ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας καὶ τῶν πραγμάτων καὶ τὰ εἶδομεν καὶ τὰ ἐπάθομεν, ὅπου ἐτυνέθησαν εἰς πολλοὺς τῶν ἁγίων ἀρχιερέων, ἀκρίτως καὶ ἀνέξετάτως, καὶ μὲ μίαν τυραννικὴν καὶ ἀπάνθρωπον ὀμύτητα τῶν προηγησάμενων πατριαρχῶν, τὰ ὅποια κακὰ ἐγίνοντο διὰ μίαν τους πλεονεξίαν καὶ ἀρπαγὴν καὶ ἀδικίαν, ὅπου ἦτον θεραπείας καὶ διορθώσεως ἀνεπίδεκτος· καὶ ὅχι μόνον ἐπάσχον καὶ ἐτυραννοῦντο οἱ συναδελφοὶ ἀρχιερεῖς, παρόντες τε καὶ ἀπόντες, ἀλλὰ καὶ οἱ λαϊκοὶ χριστιανοί, οἱ τε ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ οἱ ἐν ταῖς ἑξω ἐπαρχίαις, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τίμιοι καὶ χρήσιμοι διαβαλλόμενοι ἀδίκως μὲ τὰ ἄρξια αὐτὰ ἐξωρίζοντο κακηγάρως καὶ ὑπερὸν μὲ ἀδρανὸς δόσιν χρημάτων, ἐλάμβανον τὴν ἐλευθερίαν τους, οἱ δὲ πατριαρχαὶ ὅσοι

προλαβόντως ἦλθον ἀλλεπαλλήλως καὶ μάλιστα ὁ τελευταῖος Ἰωαννίκιος, μὲ αὐτὴ τὴν τυραννικὴν ὁπλὴν τῆς κακίας των, ἔθουν καὶ ἀπώλλουν τὰ πάντα· ἔδανεῖζοντο ἅπτα ἀπὸ ὅπου ἤθελον, καὶ τὰ μὲν ἄρπαζον αὐτοὶ καὶ κατεκράτουν διὰ τὴν ἀδικὸν πλεονεξίαν τους, τὰ δὲ ἐφθίρον καὶ ἐταύριζον ἐν ἀποστείᾳ, χωρὶς νὰ ἔχωμεν εἶδῃσιν οἱ συναδελφοὶ ἀρχιερεῖς διατὶ τὰ πέρνουν καὶ ποῦ τὰ σκορπίζουν. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐκαθήμεθα εἰς τὰ κανάκια μας μᾶς ἐπετέλλοντο καὶ ἡ χρηστικαὶς ὁμολογίαις μὲ προσπαγὴν τυραννικὴν, νὰ ὑποχωρήσωμεθα ἐγγυηταί, καὶ νὰ ἐμβλίνωμεν εἰς πότην ἐνοχλὴν χρέους, χωρὶς νὰ ἡξεύρωμεν τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὅποιαις ἐνεχόμεθα, καὶ νὰ μὴ τολμῶμεν κἄν νὰ ἐρωτήσωμεν καὶ νὰ ἀπαντήσωμεν διὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τοῦ ἀρχιερέως, ὡς προείπομεν. Αὐτὰ ὅλα τὰ κακὰ τοῦ ἀρχιερέως γνωρίζοντάς τα καλῶς ἡ σεβασμιωτάτη αὐτοῦ παναγιότης, καὶ προσπαθήσας πολλὰ νὰ τὰ διορθώσῃ, καὶ ἄλλοτε μὲν, μάλιστα δὲ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἰωαννικίου, συνηγωνιζόμενος εἰς τοῦτο μὲ ἔλην τὴν ἱερὰν ἀδελφότητά, ὅχι μόνον δὲν ἐσχύσαμεν νὰ κατερθώσωμεν τι, ἀλλὰ μάλιστα εἰς ὁργὴν ὑπεπέσαμεν, καὶ μερικοὶ τῶν συναδελφῶν διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἀνάρπαστοι ὄντες, ὅθεν ἡ πατριαρχικὴ τῆς παναγιότητος τοῦ συμπαθέα καὶ ἡγάπη εἰς ὅλους ἡμᾶς τοὺς συναδελφούς ἀρχιερεῖς, καὶ ὁ ἔνθεος ζήλος καὶ διακαὴς ὅπου εἶχε καὶ ἔχει διὰ τὴν σύστασιν καὶ εἰρηνικὴν κατὰστασιν καὶ ἀνεσιν καὶ ἐλάττωσιν τοῦ ἀμετρήτου τούτου βάρους τῶν χρεῶν τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τὸν ἐπαρκαλίσαντο εὐθύς ὅπου ἔλαβε τὴν πατριαρχικὴν ἄξιαν, πρῶτον τοῦτο τὸ θεωρεῖσθαι καὶ κοινωφελὲς ἔργον νὰ φέρῃ εἰς ἑκάστην καὶ τοῦ Θεοῦ συναντιλαμβανομένου ἐδώκαμεν μαχηθῆναι κοινὴν μετὰ τῆς αὐτοῦ παναγιότητος εἰς τὸν κραταῖστόν καὶ πολυκρίθμον ἡμῶν ἀντακτὰ διὰ τὴν διόρθωσιν τῆς αὐτοῦ μοῦς τῆς καὶ τυραννικῆς ἐλευθερίας τῶν ἀρχιερέων, καὶ ὅπως ἐλέει εἰσακουσθέντες παρὰ τῆς μεγαλοπρεπεστάτης αὐτοῦ μεγαλειότητος, σπληνγγισθέντες ἐπὶ τῇ ἐλλειπῇ ἡμῶν κατὰστασι ταύτῃ, ἐξέδωκε κραταῖον ὅρισμόν, καὶ διὰ βασιλικὸν αὐτοῦ προσκυνητὸν προστάγματός ἐπεβόλη καὶ ἐθέσπισεν ὅτι οἱ ἀπὸ τοῦδε ἡ πατριαρχικῆς αὐτῆς βούλλας νὰ ἦναι κοινὴ, δηλαδὴ πατριαρχεῖς καὶ συνόδου, κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀπανταχοῦ μοναστηρίων καὶ μὲ ὑπογραφὴν τῶν ἐνδεχόμενων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίων ἀρχιερέων, καὶ νὰ τὴν φυλάττῃ εἰς ἕκ των πιστοτατων ἀδελφῶν, ὡς κοινὴν ἐμμανέτιον, καὶ ὅποτεν τύγῃ οἷα δὴ τις γρία, ἢ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἀρχιερατικὴ, ἢ κοσμικὴ καὶ λαϊκὴ διὰ νὰ δοθῇ ἀρχιερεῖς εἰς τοὺς πόλιν ἡμῶν ἀθλήτας, νὰ μὴν δίδεται μήτε νὰ σφραγίζεται μόνον προσωπῶς παρὰ τοῦ πατριάρχου, ἀλλὰ μετὰ κοινῆς γνώμης καὶ παρουσίας τῶν συναδελφῶν ἀρχιερέων, νὰ σφραγίζεται αὐτὸ τῇ τοιαύτῃ σφραγίδι τοῦ κοινοῦ· ὁ ὅποιος ὅρισμός καὶ μὲ τὴν θεῖαν βοήθειαν ἐτελέσθη εὐτυχῶς, ἐκυρώθη ἰσχυρῶς, καὶ ἀπέραςσε καὶ κατεστρώθη ὅχι μόνον εἰς τὸ καὶδὶ τοῦ ἐπίσκοπος καλῶς, ἀλλὰ καὶ

εἰς ἄλλα καὶ ἰδία καὶ καλέμια, διὰ τὰ γένη γνωστὸν πᾶσι τοῖς αὐθένταις ἡμῶν, καὶ νὰ μὴν ἡμπορῇ τινὰς πώποτε νὰ τὸ διασείσῃ καὶ νὰ τὸ ἀντιτρέψῃ. Αὐτὸ ἦτον τὸ μέγα ἔλεος τοῦ ἁγίου Θεοῦ εἰς τὴν ἁγίαν του Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν ἱερὰν ἀδελφότητα, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε ἔχομεν σὺν Θεῷ ὅλοι οἱ συναδελφοί, παρόντες τε καὶ ἀπόντες, τὴν ἀσφάλειαν καὶ συγυρότητα μας καὶ τὸ ἀκίνδυνον πάντῃ καὶ ἀνύποπτον ἀπὸ ἐπιβουλὴν πατριάρχου εἰς τὰς ἐπαρχίας μας· ὅθεν καὶ ὡς μεγάλης χαρᾶς πρόξενον καὶ κοινῆς ἡμῶν ἀπάντων σωτηρίας δὲν ἐλείψαμεν νὰ τὸ φανερώσωμεν καὶ τῇ σῇ πανιερότητι διὰ νὰ συγχάρισαι μεθ' ἡμῶν, ἔχοντες τοῦ λοιποῦ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεσιν καὶ τὸ ἄφρονον ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ἀρξίων, καὶ νὰ δοξάζωμεν ἅπαντες κοινῶς τὸν Θεὸν μὲ μέγαν εὐχαριστίαν πρὸς τὴν Αὐτοῦ Παναγίτητα, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐλπίζομεν καὶ καθεστῆς εἰς τὸ κοινόν καὶ ἄλλας πολλὰς ἐνεργείας καὶ χάριτας, διὰ τὴν καλὴν ἀρχὴν τῆς κυβερνήσεως καὶ ἀνεσιν καὶ ἐλάφρωσιν καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἡμῶν, τὰς ὁποίας θέλομεν φανερώσει καὶ τῇ ἀδελφικῇ αὐτῆς ἀγάπῃ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι· τὰ δὲ ἐτῆ τῆς ὑμετέρας πανιερότητος εἴησαν πλεῖστα καὶ εὐτυχῆ. — Ἀψ' γ' ἰουνίου 1871.

Ὁ Κτιστὴς Παῖσιος

Ὁ Κυζικίου Γαράσιμος

Ὁ Νικαίας Ἱερεμίας

Ὁ Δέρκων Διονύσιος

Ὁ νέων Πατρῶν Καλλίνικος

Ὁ Εὐρίπου Παῖσιος

Ὁ Ξάνθης Κύριλλος

Ὁ Ἐπίσκ. Μελέτιος

Ὁ Νικομηδείας Νικηφόρος

Ὁ Χαλκηδόνος Ἰωαννίκιος

Ὁ Κρήτης Γαράσιμος

Ὁ Θηβῶν Ἀνθίμος

Ὁ Σορίας Ἱερεμίας

Ὁ Φερσάλων (οὗ τὸ ὄνομα λείπει·

("Ἰσπετι τὸ τέλος")

ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

ΒΙΟΣ ΘΕΟΚΤΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΛΕΣΒΙΑΣ*

Διακλιπούσα δὲ μικρὸν, ἐπεὶ με πρὸς γῆν ἐωράκει σὺν ἡσυχίᾳ πολλὴ νεύοντα καὶ μηδὲν πρὸς αὐτὴν ἀτενίσαι τολμῶντα, αἰδῶς γάρ μου κατεῖχε τοὺς ὀφθαλμούς, ἦν ἔτικτε μέγεθος ἀρετῆς, λέγει ἀρξαμένη πάλιν· τὰ μὲν κατ' ἐμπαυτὴν, εἶπεν, ἄθροωπε, διηγησάμην, αἰτῶ δὲ σε μίαν ταύτην ἀποτίσαι μοι χάριν διὰ τὸν Κύριον· ἡνίκα μετὰ ταῦτα μέλλοις πρὸς τὴν νῆτον ταύτην θήρας χάριν ἐκπλεῖν, οἶδα γὰρ ὡς ἤξεις πάντως, εὐδοκῶντος Θεοῦ, ἐν σκευῇ λαθίων μοι καθαρῷ μίαν τῶν ἀχράντων μερίδων τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ γὰρ ἐξ οὗ τὴν ἐρημον ταύτην ὠκησα, τῆς τοιαύτης οὐκ ἠξίωμαι δωρεᾶς. Ταῦτα οὖν εἰρηκυῖα, καὶ μηδενὶ τὸ παρὰ πᾶν εἰπεῖν περὶ τούτων ἐντειλαμένη, σὺν εὐχῇ με πρὸς τοὺς ἐταίρους ἀφῆκεν· ἐγὼ δὲ πάντα πληρώσειν συνθήμενος, χαίρων ἐξίειν, ὅτι τοιοῦτου τυχεῖν ἠξίωμαι θησαυροῦ, καὶ ζῶων ἀγρίων θηρευτῆς ὢν, ἀνθρώπων γέγονα, εἰμὴ προσήκει ἀγγέλων καλεῖν. Κατὰ γοῦν τὸ πρόσταγμα τῆς δούλης, ἡνίκα πάλιν

μετὰ τῶν ἐταίρων ἐμελλον ἐξίειν πρὸς θήραν ἐλάφων τε ἀγρίων αἰγῶν καὶ, οὗς ἡ τοιαύτη νῆσος πολλοὺς καὶ μεγίστους τῶν ἄλλων μάλιστα τρέφει, θάσμα ἰδεῖν τε καὶ διηγήσασθαι, ταῖς μὲν γὰρ ἐλάφοις τὴν χροιάν εἰσι παρὰ πλῆσιοι, μεῖζους δὲ τὸ μέγεθος ἢ κατ' ἐλάφον, τὸ κέρας δολιχὸν ἔσπον ἐκκαίδεκαδωρον, οὐχ ὡς τῶν ἐλάφων ὅζοις καὶ παραφύασι κοσμούμενον, ἀλλ' ἰθυτενὲς ὄλον καὶ διὰ μιᾶς τῆς κεραίας περαινόμενον· ἐπεὶ οὖν ἐμελλον, ὡς εἴρηται, πρὸς θήραν ἐκπλεῖν, λαβόμενος μερίδα τῆς θείας τοῦ Κυρίου σαρκὸς ἐν πυξίῳ πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκόμενον· ἐν τῇ νήσῳ δὲ γενόμενος καὶ πρὸς τὸν οἶκον τῆς Θεομήτορος ἐκκλίνας, ταύτης διήμαρτον, εἰ τε παρούσης καὶ λανθανούσης· ἐτι μοι καὶ συνανήλθον τῶν ἐταίρων τινὲς, εἴτε καὶ ἀπούσης, λέγειν οὐκ ἔχω, πλὴν ὅτι διήμαρτον. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πρὸς τὴν ὕλην θηρεύοντες ὥρμησαν, ἐγὼ δὲ διακλιθὼν πρὸς τὸν ναὸν ὑπενόστουν· καὶ δὴ παραχρημα τὸ ἱερὸν ἐφάνη γύναιον, τὸ χιτῶνιον περιβεβλημένον, ἔπερ πρότερον εἴληφε παρ' ἡμῶν· εἰς γῆν δὲ μου καταβαλόντος ἐμπαυτὸν ἔδραμε, καὶ σὺν δάκρυσι πόρρωθεν, μηδαμῶς ἔλεγεν, ἄνθρωπε, μὴ τοῦτο ποιεῖς, τὸ θεῖον δῶρον ἐπιφερόμενος, μὴ καὶ φλέξης τὴν ἀθλίαν, ἀτιμάζων τὰ θεῖα. Λαβομένη οὖν τοῦ χιτῶνος, ἀνέστησεν, ἐγὼ δὲ ἐξήγαγον ἐκ τοῦ κόλπου μου τὸ πυξίον σὺν τῇ δεσποτικῇ σαρκί, κάκεινῃ πεσοῦσα εἰς γῆν, τὸ θεῖον ἀπέλαβε, καὶ θρήνοις καὶ δάκρυσι τὴν γῆν βρέχουσα· φέρει γὰρ πολλάκις οὐ λύπην μόνον ἀλλὰ καὶ ἡδονὴν δάκρυον, οἶονεῖ τὸ ταπεινὸν καὶ πολυπεινὸς δηλοῦσα ἡμῶν τῆς φύσεως, νῦν ἀπολύεις, ἔλεγε, τὴν δούλην σου, Δέσποτα, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὅτι μου τὴν ἄρεσιν τῶν ἀμαρτημάτων ἐν ταῖς χερσίν ἔλαβον· νῦν ἔπου κελεύει τὸ σὸν κράτος οἰχέσσομαι. Ταῦτα εἰπούσα καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἐπὶ πολὺ διατείνασα, μετ' εὐχῆς με πρὸς τοὺς ἐταίρους ἀπέστειλεν· ὀλίγῃ δὲ τινος θηρεύσαντες ἡμέρας, καὶ δαψιλῇ τὴν θήραν συγχόντες ἐπανηρχόμεθα, κάκεινους μὲν ἢ πρὸς τὸ πλοῖον κατεῖχεν ὁδὸς, ἐγὼ δὲ πρὸς τὸ ἐμὸν θήραμα τὸ μέγιστον εἰ τάχος ἔθελον, τὴν εὐχὴν ταύτην συνοδοιπόρον ἐθέλων λαβεῖν· γενόμενος δὲ κατὰ τὸν ναὸν, εἴτα περιβλεπόμενος ὡς ἴδοιμι ταύτην· ὦ ἄξιον ἐκείνης χαρᾶς δράμα, ἐμοῦ δὲ δακρύων! ὁρῶ κατὰ τὸν τόπον ἐνθα καὶ πρὶν ἐωράκειν αὐτὴν κειμένην, οἶμοι, νεκράν· πεσὼν οὖν καὶ τοὺς ὠραίους ὄντως φιλήσας πόδας, δάκρυσι τε καταβρέξας αὐτοὺς, ἐννεὸς εἰστήκειν ἐπὶ πολὺ διαπορούμενος, ὅτι καὶ πράξιμι· σοφὸν μὲν οὖν ἦν καὶ συμφέρον ἄρα δάκρυτιν ἐξίλεωσάμενον τὸν Θεὸν καὶ δεηθέντα τῆς μακαρίας, αὐτῇ ἐπιτρέψαι τὴν οἰκονομίαν τοῦ πράγματος, καὶ ὥσπερ ἔδοξεν ὑπουργῆσαι ταύτης θελήματι θείῳ· εἰ δὲ τούτου διαμάρτεται, κατὰ δεύτερον τὸ ἀδόκον πλοῦν, τοῖς ἐταίροις ἐγρῆν τὸ δρᾶμα κοινώσασθαι καὶ τάτῳ σὺν αὐτοῖς καταθεῖναι τῆς δούλης τὸ λείψανον· ἀλλ' ὡς εἶκε δυσθήρατον χρῆμα ἢ τοῦ εὐ ἔχοντος ἐν πολλοῖς γνώσις, ἔθεν αὐτὸς τοῦ καλοῦ τε καὶ πρέποντος διημάρτανον, ἀγροικία δὲ καὶ φρενῶν ἐλαφρία· τί γὰρ ἂν καὶ μέγα διενόηθη ἰδιώτης καὶ περὶ θήραν

* Συνέχεια ἡγουμένου τούτου καὶ τέλους.

ἐπισημάνοντος ἀνὴρ, τολμηρὸν τι πεποιήκα πίστει μὲν ὡς ἐδόκουν, πλὴν ἄλλ' οὐκ ἀρέσκον Θεῷ, καθὼς αὐτὸ τὸ πέρας ἔδειξεν· ἐπεὶ μὴδὲ καλὸν φασὶ τὸ καλὸν οὐ καλῶς γινόμενον· τὴν γὰρ αὐτῆς ἀποτεμόμενος χεῖρα καὶ θλόνη περιελήσας, κατέρχομαι εἰς τὴν ναῦν.

Βαθείας οὖν ἐσπέρας ἀναχθέντες ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὸ ἱστίον πετάσαντες ἐφερέμεθα· ἀντίων δὲ τῶν ἀνέμων πνεόντων, ὥσπερ τῆς νηὸς ἱπταμένης, ἀμα φωτὶ τὴν Εὐβοίαν καταλαβεῖν ὤφθημεν, τὸ δὲ τὴν ἀτεχνῶς μάταιον· ἐπεὶ γὰρ ἡμέρα ἦν, ἐν τῇ αὐτῇ ὄντες λιμένα πάλιν εὐρέθημεν, καὶ ἡ ναὺς ἐώκει πεπεδίσθαι, πάσαις τε κύπαις καὶ ἀνέμοις ἦν ἀπειθή· δέος οὖν ἔλαβε πάντας καὶ ἐς ἀλλήλους ὠρώμεν, τὴν αἰτίαν τοῦ πράγματος οὐκ ἔχοντες συμβαλεῖν. (Ὁφείδε μοι τῆς θείας χειρὸς ἐπὶ νοῦν ἐλθῶν, καὶ διανοηθεὶς μήποτε τοῦτο εἶη, ὃ ἀνέλακε τὴν ναῦν, λαβὼν ταύτην καὶ λαθὼν ἀνῆλθον εἰς τὸν ναὸν, καὶ παραθείς αὐτὴν τῷ λοιπῷ σώματι κατήλθον εἰς τὸ πλοῖον καὶ εὐθὺς ἐλυόμεθα. Ὡς γὰρ τοῖς ἐταίροις πλεῖν διεκελευσάμην, ἤλατο θάπτον ἡμᾶς καὶ πτηνὴ τις εἶναι παραδόξως ἐώκει, τῆς θλόνης πνεύματος ὑποπιμπλαμένης, ὅδ' οὐ τε ἀληθῶς εἰχόμεθα, καὶ τότε διεξῆεν ἐγὼ τοῖς ἐταίροις τὸ ὄραμα, ὡς εὐρον τὴν μακαρίαν, ὡς τὰ κατ' αὐτὴν μοι πάντα ἀνήγαγίλεν, ὡς τῆς θείας δωρεᾶς μετέτχεν, εἶτα καὶ ὅπως κοιμηθεῖσαν εὐρίοιμι, καὶ τελευταῖον τὸ μέγα τόλμημα, ὡς τὴν χεῖρα ταύτης ἀφέλοισι, δι' ἣν καὶ ἡ ἐπίσχεσις τῆς νηὸς ἦν, καὶ ὅπως ἀποδοθεῖτα πάλιν καὶ τὴν ναῦν εὐθὺς ἐλυσε. Ταῦτα ἐκεῖνοι ἀκούσαντες, πολλὰ τε ἡμᾶς τῆς σιωπῆς ἐμέμφοντο, καὶ πρῶμναν τ' εὐθὺς ἐκκρουσάμενοι, σπουδῇ τε πολλῇ πρὸς τὴν Πάρον ἀνήλθον καὶ πάντες ἡμῶν πρὸς τὸν ναὸν ἐχωροῦμεν, δέει τε κατεχόμενοι καὶ πίστει παρακρατούμενοι· ἐγγίσαντες οὖν, τὸν μὲν τόπον εὐρομεν ἔτι τῆς τοῦ σώματος θέσεως ἀποσιώζοντα τύπον. γέγονε δὲ ὁ νεκρὸς ἀφανής. Ἐκπληξίς οὖν ἔλαβε πάντας, καὶ τῇδε κάκεισε περιθεόμεν, περισκοποῦντες, περιδεδεμένοι, αὐτὸ τὸ τῶν κυνῶν ποιοῦντες ἡμεῖς οἱ θηρευταί, ῥινηλατοῦντες τὴν μακαρίαν μήπω μετέπεσεν ἡ ἀνεδῖω, καὶ τοῦτο γὰρ οὐκ ἀνέλπιστον ἦν, ἐπὶ βίου τοιαύτῃ καινοτομίᾳ καὶ ἀρετῇς θαύματι, ἄλτῃ τε καὶ ὅλας ἐξιχνεύοντες, εἶπου τὸ θεῖον ἐκεῖνο κειμήλιον κρύπτοιο, οὐδὲν τὸ παράπαν εὐρεῖν εἰχομεν, οὐκ οἶδα εἴτε τοῦ Θεοῦ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο μεταθέντος σώμα, ἔνθα φίλον αὐτῷ, εἴτε μένοντος μὲν ὅπου καὶ ἦν, ἡμῶν δὲ ἰδεῖν κωλυθέντων, ἵνα καὶ μεῖζον ὁ μισθὸς γένοιτο τῇ διαμαρτίᾳ τοῦ ποθομένου. Οὕτως οὖν φησι τοῦ τιμίου λειψάνου τῆς μακαρίας ἀποτυχόντες κατήλθοντες εἰς τὴν ναῦν, καὶ ἀναχθέντες ἀπὸ τῆς γῆς ἀπείμην οἰκδοε δοξάζοντες τὸν Θεόν, τὸν ἐκάστοτε ποιοῦντα παράδοξά τε καὶ ἐξαισία.

Ταῦτα ὡς ἀνωτέρω μοι λέλεκται διγυγισάμενος ὁ μακάριος ἐκεῖνος τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος καὶ ὅρκῳ προσηραλίστατο μὴ λήθης βυθῷ παραπέμψαι τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν, μὴδὲ κατὰ πρόφασιν ἠντιναῶν σιωπῇ τὸ θαῦμα καλύψαι, καὶ μὴ ἀνάγκησιν αὐτῷ τῷ αἰῶνι παντὶ δωρησασθαι, τὴν τε θεῖαν νέμεσιν, καὶ τῆς δόξης τὴν ἀγανάκτησιν ὑπορωμέ-

νους. Ἐμοῦ δὲ πυθνανομένου τὸν τε χρόνον καὶ τὴν ἡμέραν τῆς τελευταίας, ἵνα καὶ συγγραφῇ πάντως [τὸ θαῦμα], καὶ ἡ μνήμη διέτους τελεῖται· ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, πολλὰ εἶπεν, ὡς ὅρξας, ἀγαπητὲ, τοῦ διηγῆματος παραλείπεται, καὶ γὰρ ἐλθὼν καὶ τὸ γένος, καὶ τὴν ἐν τῇ νήσῳ πᾶσαν ἀσκήσιν, ὅπως τε πρὸς τὰς τῶν ἀντικειμένων ἐχθρῶν ἡγώνισται προσβολῆς, ταῦτι πάντα γνώριμα εἶναι ἔδει· ἀλλὰ τί πόθω τοῦ τῇ μεγάλῃ φησὶν ἐντυχόντος, μὴ κατὰ τὸν μέγαν ὄντως ζωσιμαῖν, ὅς ἡπίστατο βίους καὶ ἀγῶνας ἀνιχνεύειν καὶ κατορθώματα· τούτων μὲν οὖν θρησκείας ἐκείνος· καὶ παρὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων, πλὴν ἐν τοῦτο διὰ μνήμης εἶχεν, ὡς ἔλεγεν, ὅτι φθινοῦσης ὑπώρας ὁ καιρὸς ἦν, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν νοέμετον. Ἀλλ' ἀγαπητὸν πάντως τὸ καὶ ἀπ' ὧς οὕτω γραφῇ τὸν βίον τῆς μακαρίας παραδοθῆναι, εἰς πολλῶν ψυχῶν τῶν ἐντευξομένων ὠφέλειαν, τὴν δὲ μνήμην οἱ σπουδαῖοι καὶ φιλέοργοι τῶν ἀνδρῶν, καθὼς βούλονται καὶ φίλον αὐτοῖς τοῦ χρόνου τάξουσιν· οὐδὲν γὰρ δόξα γὰρ εἰς τὴν μνημονομένην, τὸ κατὰ τὴν δὲ τὴν ἡμέραν τὴν αὐτῆς μνήμην ἐορτάζεσθαι, ὅπου καὶ αὐτὸ τὸ πανηγυρίζον ἐλως· (·) τίνα γὰρ εὐκλειαν προσθήσει καὶ δόξαν ἐγκωμιά τε καὶ πανηγύρεις, οἷς τῶν οὐρανῶν ἡ βασιλεία καὶ τὰ αἰετὰ κεκληρωται ἀγαθὰ, εἰς ἃ ποιοῦσιν καὶ αὐτὰ τῶν ἀγγέλων τὰ τάγματα παρακύψαι· πλὴν εἰ μὴ ζῆλον ἄρα τοῖς συνιούσι καὶ κέντρον εἰς ἀρετὴν αὐτοῖς τε τοῖς πανηγυρίζουσι μισθὸν προξενήσει.

Ταῦτα ὁ μέγας ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἡμῖν παραθέμενος, καὶ ἄλλα προσθεὶς τὰ πρὸς σωτηρίαν συντείνοντα, ἐξαπέστειλεν· ἐπιφύων δὲ ἀνέμων πνευσάντων, τῇ ἐπιούσῃ κατήλθοντες εἰς τὴν Δίαν, ἐξ ἧς εἰς Κρήτην. Ταῦτα δὲ πάντως τῆς ποικίλης ἦν καὶ παντόφρου προνοίας ἔργον Θεοῦ, τὸ τὸν μοναχὸν ἐκεῖνον ἡμᾶς ἰδεῖν, τὸ ἐντυχεῖν αὐτῷ καὶ εἰς λόγους ἐλθεῖν, ἀκούσθαι τε παρ' αὐτοῦ ὅσα ἐκεῖνος πάλιν παρὰ τοῦ θηρατοῦ μάθαι, ἃ καὶ μᾶλλον σοφὴν ἔχει καὶ παραδόξον τὴν οἰκονομίαν, τὸ τὴν ὅτιαν ἰδεῖν, ὅτε καὶ τὰ τοῦ τέλους ἐγγίζοντα ἦν, ὥστε μὴ λαθεῖν τηλικούτου βίου κοινωφελὲς διήγημα· τὸ λειτούργημα τοιούτου τῆς τοῦ Θεοῦ φημί δωρεᾶς τῇ ταύτῃ αἰτίᾳ, τὸ θανούσαν ἰδεῖν, καὶ τὸ ἐπὶ τῇ χειρὶ ὁράσαι, τὴν μὲν ἔργον ἡμῶν καὶ πίστεως, καὶ δι' αὐτὴν πάλιν ἄλλον προβῆναι τρόπον οἰκονομίας θαυμασιώτατον, καθ' ὃν ἦ τε τῆς μακαρίας οἰκειώσεως πρὸς Θεὸν δῆλη γέγονε, ναῦν τε ἐπέχουσα κλαπείσῃ χειρὶ, καὶ πάλιν ἀποδοθεῖσθαι λύουσα, γνώμης τε δοκιμασίᾳ τῶν συνθηρευτῶν καὶ συμπλῶν, καὶ ψυχῶν εὐγενῶν δῆλωσις, οἱ κρείττους ὅκνου παντὸς ὁφθέντες ἐκούσιόν τε πάλιν ὑποτροπὴν προτιμήσαντες διὰ μόνην παρουσίαν πίστεως, αὐτοὶ μὲν ταύτης ἀπρητισμένον τὸν μισθὸν ἀπείχον, τὸ δὲ μεῖζον πάντων ἡ θεῖα πρόνοια στρέφουσα τε καὶ ποικιλλούσα ἦν, τὸ τὴν ἡμέραν ὁφθῆναι καὶ κρείττω ταφῆς, ὅτε ὅλως ὑπὲρ ἀνθρώπου ζήσασαν, μᾶλλον δὲ λόγοις. οἷς αὐτὴ εἶδεν ἡ πάντα καθ' ἡμᾶς οἰκονομοῦσα καὶ διεξάγουσα.

Τοῦτο τῆς ἐν Πάρῳ καταγωγῆς ἡμῶν καὶ τῆς ἐπὶ Κρή-

την πορείας τὸ μέγα καὶ παρ' ἐλπίδα ἐμπόρευμα. Οὗτος ὁ βίος τῆς μακαρίας Θεοκτίστης, αὐτὴ ἡ ἀσκησις, οὐ γυναιξὶ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀνδράσιν αὐτοῖς μιμήσασθαι χαλεπή. Οὕτως ἡ ἀσθενὴς φύσις, τὸ εὐτελὲς γύναιον, οὐδὲν πλέον εἰδὸς, ἱστοῦ καὶ ἡλακίτης, πρὸς τὰς ἀρχάς τε καὶ τὰς ἐξουσίας διηγωνίστατο, καὶ τὸν παλαιὸν ἐνίκησε πτερνιστήν· ἐνδυναμωθὲν καὶ αὐτὸ ἀπὸ ἀσθενείας, τὸ τοῦ Παύλου καθώρην εἰπεῖν, καὶ ἰσχυρὸν γενόμενον ἐν πολέμῳ, εἰς δόξαν καὶ αἰνεσὶν Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅτι αὐτῇ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ, καὶ τῷ Ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἐν Φαναρίῳ, πέμπτη, 9 φεβρουαρίου 1844.

Ὁφείλομεν ἀναγγεῖλαι τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις ὅτι ἐξ ἀνάγκης κατὰ γε τὸ παρὸν ἀνυπερβλήτου ἀποδεινούσης συμβαίνει ἵνα μὴ ἐκδιδῶται ἡ «Ἑκκλ. ἀλήθεια» ἐν τακτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἐπομένως καὶ νὰ ἦ δυνατὸν ἵνα διανεμηται.

Χθὲς, τετάρτῃ, συνηδρίασαν ἐν τοῖς πατριρχείοις τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῦ ἔθνικοῦ συμβουλίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ σεβ. ἀγ. Ἐφῆσου κ. Ἀγαθολογίου, ἰδιωτικῶς συσχεψάμενα ἐπὶ τοῦ περὶ τῶν προνομίων ζητήματος συμφώνως τοῖς προκαθορισθεῖσιν.

Ἡ Α. Θ. Π. ἐξακολουθεῖ διαμένονσα ἐν τῇ κατὰ τὸ Βαρεσχωρίον ἰδιαιτέρᾳ αὐτῆς κατοικίᾳ, ἔνθα συνεχῶς εἰς ἐπίσκεψιν αὐτῆς μεταβαίνουνσι πλεῖστα ἐκ τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ ἐκ τῶν λαϊκῶν τῆς πρωτευούσης ἑγκριτα πρόσωπα.

Ὁ «Αἰὼν» τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῷ φύλλῳ αὐτοῦ τῆς 30 ἰανουαρίου ἐδημοσίευσεν μακρὰν παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκτάκτου ἀνταποκριτοῦ αὐτοῦ ἀλληλογραφίαν περὶ τῆς πορείας τοῦ ζητήματος τῶν προνομίων ἀπὸ τῆς παραιτήσεως τῆς Α. Θ. Π. καὶ ἐντεῦθεν. Διελθόντες τὴν ἀλληλογραφίαν ταύτην, ἠπορήσαμεν, ὡς βεβαίως καὶ πάντες οἱ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ τοῦ ζητήματος τούτου παρακολουθοῦντες, ἐπὶ τῇ παχυλότητι τῶν ἀνακριθειῶν καὶ ψευδολογιῶν, ὧν γέμει κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ προκειμένη ἀνταπόκρισις καὶ αἰτίνες προέρχονται εἴτε ἐκ παντελοῦς ἀγνοίας τῶν καθ' ἑκάστα τοῦ ζητήματος, εἴτε ἐκ προθέσεως τοῦ διαστρέψαι ἄρδην τὰ γεγονότα, ὅπερ ἦντον πιθανόν. Ἀποβλέποντες εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος, λυπούμεθα καθ' ὅρωντες τὸν τε «Αἰῶνα» καὶ τὴν τινα ἄλλην ἐφημερίδα διὰ προμοίων ἀτυπιάτων εἰδήσεων διαφωτίζουσας τὸ ὁρβόδοξον δημόσιον, ὅπερ ἀδυνατοῦμεν εἶτι νὰ πληρωρῶμεν, ἀναγκάζόμενοι ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ τηρῶμεν σιγὴν.

Τὴν παρελθούσαν κυριακὴν δημοτελέστατα ἡ «Παλαιὰ» ἐώρτασε κατὰ τὰ προηγγελμένα τὴν δεκάτην ἐπετηρίδα τῆς ἑαυτῆς συστάσεως. Ἐπὶ τούτῳ ἱερατικῇ λειτουργίᾳ ἐτελέσθη ἐν τῇ Πέραν ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας ὑπὲρ τῶν μελῶν τῆς ἐταιρίας, τῶν ἰδρυτῶν καὶ εὐεργετῶν αὐτῆς. Εἴτα δ' ἐν τῇ σχολῇ ἐγένετο ἡ διανομὴ τῶν ἐνδεικτικῶν τῶν γραπτῶν ἐξετάσεων τῆς παρελθούσης ἐξαμηνίας, ἀπαγγειλάσης τῆς πεπαιδευμένης διευθυντρίας κ. Σαφροῦς Λεοντιάδος σπουδαιότατον τῇ περιστάσει λόγον. Κατόπιν ὁ ἀντιπρόεδρος κ. Ἰ. Δ. Ἀριστοκλῆς ὡμίλησε παρὰ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, ἐγκωμιάσας καταλλήλως τὰ ἄπαν προοδευτικὰ αἰσθήματα τῆς Α. Α. Μ. τοῦ ἀνακτοῦ ἡμῶν ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἐπευφημίας τῶν παρεστῶτων. Μετὰ μεσημβρίαν δὲ συνεκροτήθη ἡ τακτικὴ γενικὴ συνεδρίασις τῶν μελῶν, ἐν ᾗ μετὰ τὴν λογοδοσίαν τοῦ προεδρεύοντος ἀντιπροέδρου ὁ ταμίας κ. Ἰ. Γεωργαντόπουλος ἐξέθηκε τὴν κατὰστασιν τοῦ ταμείου ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἐταιρίας μέχρι σήμερον. Κατὰ τὸ ἐννεαστὲς τοῦτο διάστημα ἔδαπανήθησαν λ. Τ. 37 000 περίπου, εἰσπραχθειῶν 25 000 μόνον. Τὸ προκύψαν ὑπόρογκον ἑλλειμμα ἀνεπληρώθη κατὰ καιρὸν ὑπὸ γενναίων δωρητῶν, ἐν οἷς διεκρίθησαν οἱ εὐγενέστατοι κκ. Ν. Ζαρίφης, Ὁδυσσεὺς Νεγροπόντης, Γ. Ζαρίφης, ὁ οἶκος Στεφάνοβικ, ἡ τράπεζα Κωνσταντινουπόλεως, Ἀ. Βλαστός, Γ. Κορωνιός καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς καὶ μὴ. Ἀκολουθῶς προτάσει τοῦ ταμίου ἡ συνέλευσις ἀνεκήρυξε τὸν κ. Ὁ. Νεγροπόντην μέγαν εὐεργέτην τῆς ἐταιρίας, μετ' ὃ γενομένων ἀρχαιρεσιῶν, πρόεδρος μὲν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἀντὶ τῆς Α. Ε. τοῦ Χρηστάκη ἐφένδη, ληξάσης τῆς τριτοῦς περιόδου του, ἐξελέγη ὁ κ. Ὁ. Νεγροπόντης, ἀντὶ δὲ τῶν ἀποχωρησάντων τεσσάρων συμβούλων, ἤτοι τῶν κκ. Γ. Καζανόβα, Β. Σαρακιώτου, Ν. Κούζοβικ καὶ Κ. Σαρτίνσκη, ἐξελέγησαν τοιοῦτοι οἱ κκ. Γ. Τσόλας, Θρ. Γιάννης, Β. Βαλλιάνος, Γ. Ἀποστολίδης δικηγόρος, καὶ Ἀ. Πανᾶς ἱατρός. Κατὰ τε τὴν γενικὴν ταύτην τῆς ἐταιρίας συνέλευσιν καὶ ἐν τῇ πρωτῇ τελετῇ, πλήθος ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν καὶ κυριῶν παρεγένοντο μετὰ πολλοῦ τοῦ διαφέροντος ὑπὲρ τοῦ ἀνωτέρου τούτου παρθεναγωγείου τῆς πρωτευούσης, ὅπερ οὕτωςι μεγάλως εἰς τὸ Γένος παρέχει τὰς ἐκδουλεύσεις· ὅθεν καὶ μακαριστοὶ ὄντως οἱ εἰς τὴν εὐημερίαν αὐτοῦ θαυσιπύως καὶ ἀόκνως συνεργήσαντές τε καὶ συνεργοῦντες.

Ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι δημοσιεύομεν παρὰ τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας τὸ πρόγραμμα τῶν κηρυζόντων τὸν θεὸν λόγον ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν ἐπὶ θύραις ἀγίαν καὶ μεγάλην τεσσαρακοστῇ.

Καὶ ἐξ ἐνοριῶν τῆς πρωτευούσης καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν οὐκ ὀλίγας ἐλάβομεν ἐπιστολάς φιλοτίμως περιγραφούσας τὰ τῆς γενομένης ἐπετείου τελετῆς τῶν γραμμῶν ἐν διαφόροις ἐκπαιδευτικοῖς καταστήμασιν ἐπὶ τῇ μνήμῃ

τῶν τριῶν μεγάλων οἰκουμενικῶν διδασκαλῶν καὶ ἱερρχῶν τῇ 30 παρελθόντος ἰανουαρίου. Μὴ δυνάμενοι νὰ δημοσιεύσωμεν οὔτε ὀλίγας κατὰ προτίμησιν, οὔτε πάσας πρὸς κοινὴν ἱκανοποίησιν τῶν τε ἐπιστελλόντων καὶ τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, ἐκφράζομεν τὴν χαρὰν ἡμῶν ἐπὶ τῇ ὄντως παρηγόρῳ σπουδῇ, μετ' ἧς τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν Γένος ὀργᾷ εἰς τὴν ὁδημέραι διανοητικὴν αὐτοῦ προαγωγὴν, συγκαίρομεν δὲ μετὰ τῆς μητρὸς Μ. τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας τοῖς τὸν ἀγῶνα τοῦτον τῶν καλῶν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἀπανταχοῦ θεαρέστως ἀγωνιζομένοις ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην κυδέρνησιν τοῦ γαληνοτάτου ἡμῶν ἀνακτος σουλτάν 'Απουλ Χαμητ χάν ἐφένδου ἡμῶν, οὗ τὸ ὄνομα ζωηρῶς ἐν πάσαις ταῖς τελεταῖς ἀπηγγέλη.

Ἰδοὺ τὸ ἐγγράφον τῆς ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων ἀγγελλομένης παντοτεινῆς παύσεως τῆς «Βακῆτ» ὑπὸ τοῦ Γραφείου τοῦ τύπου.

Ἐπειδὴ ἡ ἐφημερίς «Βακῆτ» ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ αὐτῆς προέβη εἰς παρακροτῆς τοῦ καλλίμου ἐναντίον ἀνωτέρων λειτουργῶν τοῦ κράτους.

Ἐπειδὴ ἡ ὑπὸ τῆς «Βακῆτ» τηρηθεῖσα ἀνέκουτος καὶ ἔκνομος διαγωγὴ ὁλοτελῶς ἀντίκειται εἰς τὰ σπουδαῖα καθήκοντα τοῦ τύπου ἐν γένει καὶ ἀσυμβίχτος πρὸς ταῦτα τυγχίνει, καὶ Ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη διαγωγὴ προσβάλλει καίρως τὴν τιμὴν καὶ τὸ γόητρον τοῦ τύπου.

Ἐπειδὴ τὴν ἐν τῇ ἐκνόμῳ καὶ ἀσυγγνώστῳ ταύτῃ διαγωγῇ ἐπιμονὴν ἀδύνατον ν' ἀνεβῇ ἡ Α. Α. Μ. ὁ σουλτάνος.

Διὰ ταῦτα αὐτοκρατορικῶς διατάσσεται ἡ «Βακῆτ» παύσεται ἀπὸ τῆς σήμερον.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 1/13 φεβρουαρίου 1884.

Ἐρανίζομεθα ἐκ τῆς «Ἀνατολικῆς ἐπιθεωρήσεως» τῶν Ἀθηνῶν.

Καθὰ θετικῶς πληροφοροῦμεθα, ὁ νέος πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἐζήτησε παρὰ διαφόρων ἐξαρχιῶν τοῦ παναγίου τάφου ἐκθέσεις ἀκριβεῖς περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐξαρχιῶν, τῶν κτημάτων, τῶν προσόδων καὶ τῶν δαπανῶν αὐτῶν. Εὐρυτέρα καὶ γενικωτέρα ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρου τούτου δύναται, ὡς φρονοῦμεν, νὰ ἔλῃ εὐάρεστα ἀποτελέσματα ὑπὸ τὴν ἐποφιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ ἁγ. τάφου. Προσέτι ἡ Α. Α. Μ. προσεκαλέσαστο ὡς λογιστὴν τοῦ ἁγ. τάφου τὸν κ. Ὁθ. Πυλαρινὸν ἄλλοτε καθηγητὴν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ παρ' ἡμῖν πανεπιστημίῳ.

Ἀγγέλλεται ἐξ Ἀθηνῶν ὅτι «τὴν ἐορτὴν τῆς Ὑπαπαντῆς ἐχειροτονήθη ὁ νέος ἀρχιεπίσκοπος Κορινθίας κ. Σωκράτης (Κολιάτσος), συλλειτουργούντων τοῦ σεβ. προέδρου μετὰ τῶν παν. Λαρίσσης καὶ Ἀρτης».

Τῇ 28 λήξαντος ἰανουαρίου ἐτελεύτησεν ἐν Ἀθήναις ὁ πρῶν Βελλᾶς Γερμανὸς (Τσενίδης). Γεννηθεὶς ἐν Βερροῖα τῆς Μακεδονίας καὶ χρηματίσας καθηγητῆς τῶν ἱερῶν ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ σχολῇ τῶν Ἰωαννίνων, τῇ 27 μαΐου 1863 ἐπὶ τῆς ἀ' πατριαρχίας τοῦ ἀοιδίμου Ἰωακείμ τοῦ Β' ἐψηφίσθη ἐπίσκοπος Βελλᾶς καὶ Κονίστης, τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης τότε ἐπανασυσταθείσης, διετέλεσε δὲ

ποιμαίνων αὐτὴν ἄχρις ἰανουαρίου τοῦ 1876, ὅτε ἀντιὸς καταστάς ἀπῆλθεν εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος. Ἐκεῖθεν μετέβη πρὸ πενταετίας εἰς Ἀθήνας καὶ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας καθηγητῆς τῶν ἱερῶν ἐν τῷ ἐν Λαμίᾳ γυμνασίῳ. Ἀποθανὼν ἐν πενίᾳ, ἐκτρεῦθη δημοσίᾳ δαπάνῃ μετὰ πάσης τῆς προσηκούσης τιμῆς.

— Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐσχάτως ἀποβιώσας γέρων ἐκ Γαλατίστης Δημ. Κατόννης ἀφῆκε διὰ διαθήκης 7 ἐργαστήρια εἰς τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ νοσοκομεῖον ἀποφέροντα 200—250 λίρ. ἐνοίκια, 150 λίρας εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ Γαλατίστην ὑπὲρ τῆς σχολῆς, 100 λίρας εἰς τὸ τῆς Σύρου νοσοκομεῖον, ἐν ᾗ εἶχε διέλθει ἔτη τινὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, 50 λίρας πρὸς διακόσμησιν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ νεκροταφείου, κτλ. Ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης εἰσὶν ἡ Α.Θ.Π. Ἰωακείμ ὁ Γ', ᾧ καὶ ὀφείλεται ἡ τῆς διαθήκης ἐπίτευξις καὶ διάταξις κατὰ τὴν αὐτῇ ἀρχιερατείᾳ Λυτοῦ, ὁ ἐκ τῶν προκρίτων κ. Ἰωάννης Δημητριάδης καὶ ὁ τελευτήσας Ἰακώβος Ἰονγρότης.

Ἀναγινώσκουμεν ἐν τῷ «Φάρι τοῦ Βοσπόρου». — Ἦ ἐν τῷ γαλλικῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἀγίου Ἰωσήφ κατὰ τὴν Βηρυττὸν ἱατρικὴ σχολὴ συνεστάθη κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1883. Ἦ ἰδρυτοὶ δ' αὐτῆς, γράφουσιν ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης εἰς παρισινήν τινα ἐφημερίδα, τὴν ἀπαραιτήτως πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τῆς ἀγγλικῆς ἐπιρροῆς, ἥτις ποιεῖται ταχεῖς προόδους διὰ πολυαριθμῶν ἐταιριῶν ἀφειδῶς ἐπιδοσθουμένων ὑπὸ πάντων τῶν προπαγανδιστικῶν συστημάτων τῶν διαμαρτυρουμένων. Ἀριθμοῦνται δὲ νῦν ἐν Συρίᾳ τριάκοντα προτεσταντικαὶ ἐταιρίαι ἐπιδιώκουσαι τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς παιδείας. Ἀγγλοὶ δὲ καὶ Σκῳττοὶ καὶ Ἰρλανδοὶ καὶ Πρῶσσοι καὶ Γερμανοὶ καὶ Ἀμερικανοὶ καταγίνονται περὶ ταῦτα μετὰ μεγάλης δραστηριότητος. Μεταξὺ Ἀντισοχίας καὶ Ἰαζῆς ὑπάρχουσι στρατηγικῶς οὕτως εἰπεῖν περιτεταγμένοι δώδεκα ἰατρικοὶ σταθμοὶ, οἵτινες πάντες θεωροῦνται μέσα ἀντιγαλλικῆς προπαγάνδας καὶ ὧν οἱ κυριώτατοί εἰσιν ὁ ἐν Βηρυττῷ, ὁ ἐν Ἰαζῇ, ὁ ἐν Ἰόππῃ, ὁ ἐν Τριπόλει, οἱ ἐν Ἱερουσαλὴμ τρεῖς, καὶ ὁ ἐν Ναζαρέτ. Διὰ μίαν μόνον ἐν Βηρυττῷ σχολὴν δαπανῶσιν ἐτησίως οἱ Σκῳττοὶ 11 000 φράγκα· ἕτερα δὲ σχολεῖα ἐπὶ τοῦ Λιβάνου περιέχοντα 602 μαθητὰς λαμβάνουσιν ἐκ τοῦ κομητάτου τοῦ Ἰδμ. δούργου φρ. 29 925· ἐν δὲ Ἰόππῃ Ἀγγλοὶ καὶ Σκῳττοὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐπεφόρισαν δύο εὐγενεῖς κυρίας ὅπως διατηρῶσι μίαν τοιαύτην ἱατρικὴν σχολὴν μετὰ φαρμακολογικοῦ τμήματος ἀντὶ φρ. 23 300. Μετὰ τῆς αὐτῆς τέλους ἐνεργητικότητος ἐργάζονται καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ, ὧν ἡ ἐν Βηρυττῷ ἱατρικὴ σχολὴ εὐδοκίμει κάλλιστα.

Ἐκ τοῦ «Μηνύτορος τῆς Ἰώμης» ἀποσπῶμεν ἐν περιλήψει τὰς ἐπομένους εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν τῇ ἰταλικῇ πρωτευούσῃ ἐδρευούσης ἀρχαίας προπαγάνδας, ἐχούσης πλὴν τοῦ κυρίως θρησκευτικοῦ συλλόγου (congrégation)

τέσσαρα καθιδρύματα, ἤτοι λυκείον, τυπογραφεῖον, βιβλιοθήκην καὶ μουσεῖον.

Καὶ πρῶτον περὶ τοῦ λυκείου. Τοῦτο συσταθὲν ὑπὸ Οὐρβανοῦ τοῦ Η΄, οὗ φέρει καὶ τὸ ὄνομα, σκοπὸν ἔχει τὴν παρσκευὴν τῶν λεγομένων μισσιοναρίων τῶν εξαποστελλομένων ἀπανταχοῦ γῆς, ἰδίως δὲ πρὸς τὰς μὴ χριστιανικὰς χώρας· ἔθεν καὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ καὶ γλώσσαι καὶ ἔθνη τῆς ἐν αὐτῷ ἐκπροσωποῦνται. Τελειοῦσι δὲ ἐν τῷ λυκείῳ τούτῳ τὰς σπουδὰς αὐτῶν οἱ οὕτω προσωρισμένοι νέοι, διακούοντες μαθήματα ἀπὸ τῶν στοιχειωδεστέρων μέχρι τῶν ἀνωτάτων τῆς θεολογίας, ἐκεῖθεν δὲ πορεύονται εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης κηρύττοντες τὸ εὐαγγέλιον, μυρίας ἡρωϊκῶς ὑποστήσαντες κακουχίας καὶ μαρτύρια, πολλάκις δὲ καὶ ὑπερπαθανόμενοι τοῦ σκοποῦ αὐτῶν. Δὲν ἀποτελεῖ δὲ ἡ προπαγάνδα αὕτη θεολογικὴν τινα μόνον σχολήν, ἀλλὰ θεωρεῖται καὶ πρωτοβάθμιον ἐπιστημονικὸν καθιδρύμα.

Δεύτερον κέκτηται αὕτη ἐν τῶν ἀρίστων τοῦ κόσμου τυπογραφείων, θεμελιωθὲν ἐν ἔτει 1626 καὶ πλουτισθὲν ἀλληλοδιαδόχως ἐκ τῆς μεγαλοδωρίας τῶν χριστιανῶν μοναρχῶν. Οὕτω Φερδινάνδος μὲν ὁ Β΄ ἐπέμψεν εἰς αὐτὸ τοὺς ἰλλυρικοὺς λεγομένους χαρρακτῆρας, ὁ δὲ Μ. δούξ τῆς Γοτσκάνης ἐδωρήσατο ὡς αὐτῶς στοιχεῖα δι' ἀπάσας τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας. Ἡ καλουμένη «πολύγλωττος τυπογραφία» αὕτη ἐπαθὲ ποτε ἐκ τῆς τῶν Γάλλων εἰσβολῆς ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ Γρηγόριος ὁ Ις' καὶ Πῶς ὁ Θ' ἐπηνώρθωσαν βασιλικῶς τὰς ζημίαις καὶ ἔδωσαν εἰς τὸ τυπογραφεῖον νέαν ὥθησιν. Γνωστὸν δ' ἐστὶ διαρκούσης τῆς τελευταίας παπικῆς συνόδου, ἡ προπαγάνδα ἐξέδωκεν ἐν κομφῷ βιβλίῳ τὸ Πάτερ ἡμῶν κατὰ πεντήκοντα καὶ διακοσίας γλώσσας καὶ διαλέκτους. Σήμερον ἡ «πολύγλωττος τυπογραφία» ἐκτυποῖ ἁγίας γραφάς, κατηχήσεις καὶ λειτουργικά ἐν ἀπάσαις ταῖς γνωσταῖς γλώσσαις.

Τρίτον. Παρὰ τὸ τυπογραφεῖον κεῖται ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὸ μουσεῖον. Κἀκεῖνη μὲν περιέχει σχεδὸν 45 000 τόμους, ἐν οἷς καὶ χειρόγραφα πολυτιμώτατα τῇ φιλολογίᾳ τοῦτο δέ·

Τέταρτον (τὸ μουσεῖον) ὡς αὐτῶς τυγχάνει ἐν τοῖς μάλιστα ἀξιοσπουδαῖστον διὰ τὰ ἐν αὐτῷ ἀντακείμενα ἔθνη καὶ εἰδωλα καὶ ἔπλα καὶ ἐργαλεῖα παντὸς εἶδους καὶ βασιλευσάντων ἱεραποστόλων. Πέρυσιν ὁ καρδινάλιος ἐπόπτης τῆς προπαγάνδας ἀπέλυσε ἐγκύβλιον πρὸς τοὺς μισσιοναρίους ἵνα συλλέγῃσι πᾶν τὸ δυνάμενον χρησιμεῖσαι ἐπιστημονικῶς καὶ εἰδηγραφικῶς εἰς γνῶρισιν τῶν ἀπωτάτων οἰκούντων βρεβάρων λαῶν.

Σήμεριον πρὸς τοῦτοις ἐστὶ ἡ βωματικὴ προπαγάνδα ὑπάρχει μοναδικὸν ἐν τῷ κόσμῳ κέντρον πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων· οὐδ' ἐστὶ γραφεῖον εὐρωπαϊκὸν διατελοῦν ἐν ἀλληλογραφίᾳ τοσοῦτον ἐνεργητικὴ καὶ εὐρεῖα, ὅσον τὸ γραφεῖον ταύτης.

Τοιαύτη ἐν συντόμῳ τυγχάνει ἡ ἐν Ρώμῃ προπαγάνδα, ἡ οὐδόλας μὲν φηνοῦμεν τὰς εὐεργετικὰς ὑπηρεσίας,

ἀς εἰπέρ τις καὶ ἄλλη τῆς Δύσεως θρησκευτικῆς ἐταιρίας παρέχει τῇ ἀνθρωπότητι· ἐκφράζομεν δὲ μὴ τὴν λύπην ἡμῶν μεθ' ἀπάντων τῶν ἡμῖν ἁμοδόξων ἐπὶ χριστιανοὶ ἐν τοῖς πρῶτοις ἐξόχως τυγχάνοντες, ἔδει ἀπηλλαγμένοι νὰ ὦμεν τῆς τῶν ἱεραποστόλων τούτων παρ' ἡμῖν ἀτκόπου διασπορᾶς καὶ ἐπιβασίας, ἐξ ὧν τοσαῦτα καθ' ἐκαστὴν διεγείρονται σκάνδαλα ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν, καὶ ἀντὶ ἀφελείας τινὸς τηλικαύτης βλάβῃ προσγίνεται, διαταραττομένης τῆς ὑπαρχούσης ἡσυχίας μεταξὺ τῶν ὁρθοδόξων λαῶν, οἵτινες οὐδεμίαν βεβίως χρεῖαν ἔχουσι τοῦ ἐπαγγελλομένου παρ' ἡμῖν δὴθεν πολιτισμοῦ τῶν δυτικῶν προπαγανδῶν καὶ λοιπῶν τοιούτων προσηλυτευτικῶν σωματείων. Ὁ τῶν ἐθνῶν ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος Παῦλος, ὅς οὕτως προδήλως ἀντιστρατεύονται οἱ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἱεραπόστολοι, ἀφιλοτιμεῖτο εὐαγγελίζεσθαι οὐχ ὅπου ὠνομάσθη Χριστὸς, ἵνα μὴ ἐπ' ἄλλότριον θεμέλιον οἰκοδομήσειεν· ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται, οἷς οὐκ ἀνηγγέλη καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασιν περὶ τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν ἱησοῦιτῶν ἀποσκιρτήσας πατήρ Κάρολος Μάριος Curci, ὁ πρὸς τινῶν ἐτῶν πολύκροτον ἐκδὸς σύγγραμμα περὶ τῆς παπικῆς κυβερνήσεως, ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως νέον φιλιππικὸν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν il Vaticano regio. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀφιερὸ εἰς τοὺς νεοφύτους κληρικοὺς καὶ εἰς τοὺς πιστοὺς λαϊκοὺς· κατεβλήχονται δ' ἐν αὐτῷ ἄλλα τε πολλὰ τῆς ῥωμάνας ἐκκλησίας καὶ δὴ ἡ λατρεῖα τῆς καρδίας τοῦ Ἰησοῦ, ἡ ἀσπίλος σύλληψις τῆς παρθένου Μαρίας, ἡ ἐξουσία τοῦ ἀνωτάτου ποντίφηκος, ὁ σύλλαβος, τὸ ὑπόμνημα Πίου τοῦ Θ', κτλ. Τὸ βιβλίον ἐκδοθήσεται προτεχῶς καὶ ἀγγλιστὶ μετὰ προλόγου συντεταγμένου, καθ' ὃ λέγεται, ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ Γιάδστωνος.

Ἀξιοσημείωτος ἀρχαιολογικὴ ἀνακάλυψις ἐγένετο ἀρτίως ἐν Βοσνίᾳ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιεργράδ, καθὰ γράφουσιν ἐκ Σεραγιέβου. Παρὰ τὰ σερβικὰ μεθόρια κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην φαίνονται τὰ εἰρεῖα ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Δ' αἰῶνος, ἡ μᾶλλον τῆς ἱστορικῆς μονῆς Δαδάρ, ἰδρυθείσης ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ζουπάν Πιτάρ, ἐξ ἧς καὶ ὁ μητροπολίτης Βοσνίας ἔφερε τὸν τίτλον δαδάρσκη. Ἐσχάτως ἀξιωματικοὶ τοῦ αὐστριακοῦ ἐπιτελείου χαράσσοντες τὸν χάρτην τῶν μερῶν ἐκείνων, ἐπιστήσαντες δὲ τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὰ εἰρεῖα, προέβησαν εἰς ἀνασκαφὰς καὶ ἀπεκάλυψαν τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ, ἐξ ὧν ἐξήντησαν θαυμάσια τοιχογραφία διατηρούμεναι ἐν ἀρίστῃ καταστάσει. Τὸ εὖρημα ἐθεωρήθη μεγίστης ἀξίας ἐνεκα τῆς σπανιότητος σλαβικῶν ἀρχαιοτήτων. Ἡ αὐστριακὴ κυβερνήσις ἀπεφάσισε ν' ἀνακαινίσῃ τὸν ναὸν κατὰ τὸν ἀρχαῖον αὐτοῦ τύπον καὶ φροντίσῃ περὶ διατηρήσεως τῶν εὐρεθειῶν ἀρχαίων εἰκόνων.

Ὁ σύλλογος τῶν ἐν Δρέσδῃ βιβλιοπωλῶν ὥργανωσεν ἐσχάτως περιργοτάτην ἐκθεσιν χειρογράφων καὶ ἐντύπων, σχετικῶν πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. Ἡ ἐκθεσις αὕτη περιλαμβάνει ὀκτακοσίους περίπου τόμους, ὧν ὁ μάλιστὰ διαφέρων ἐστὶν ἡ περίφημος *ie rā bīḅlos* βουलगάτα τοῦ Γουτεμβέργου (ἐν Μπγκεντίφ 1450—1455), ἅτε ὡσα ἡ μόνη ἐκ τῶν ὀκτὼ γενομένων τέως ἐπὶ περγαμνῆς ἀντιτύπων κεκοσμημένη διὰ μικρογρρημάτων τῆς ἐποχῆς.

—Ὁ ἐν Λειψία διδάκτωρ τὰ νομικὰ κ. Κωνσταντίνος Στ. Κολιάτσος, ἀνεψιὸς τοῦ ὁμωνύμου ἀρχιεπισκόπου Κορινθίας κ. Σωκράτους, ἐδημοσίευσεν ἀρτίως ἐν τῷ γερμανικῷ περιοδικῷ «Γρενζότεν» πραγματείαν τινὰ περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι πνευματικῆς ζωῆς, προσθεὶς ὀλίγα ἄλλα καὶ περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλληνικῆς δημοσιογραφίας. Τὴν πραγματείαν ταύτην μετετύπωσε καὶ εἰς ἴδιον τεύχος, ὃ ὑπ' ὄψιν ἔχομεν, ὁ κ. Κ. Κολιάτσος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Aus den neuen Griechenland*, ἀξιέπαινος ὧν ὁ νεαρὸς διδάκτωρ διὰ τὴν ἐνδεικνυμένην καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα φιλοπονίαν αὐτοῦ.

—Ἐν Ῥωσσίᾳ ἐωρτάσθη ἐσχάτως ἡ τρίτη ἑκατονταετηρὶς τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου Φεδερώφ πρῶτου εἰσαγαγόντος τὴν τέως ἀφ' ἐνὸς αἰῶνος ὑπάρχουσαν τυπογραφίαν ἐν ταῖς κυριωτέραις ἐν Εὐρώπῃ ἐττίαις τοῦ πολιτισμοῦ. Πολλοὺς ὑποστάς διωγμούς ἐκ τῆς πρωτοβουλίας αὐτοῦ ταύτης, κατηγορήθη ἐν τέλει ὡς αἰρετικὸς, καὶ μόλις ἀπὸ ἐξορίας εἰς ἐξορίαν μετακινούμενος κατῴρθωσεν ἐν τριάκοντα ἔτεσιν ἐν μέσῳ ἀνηκούστων προσκομμάτων καὶ δυσχερειῶν ἵνα ἐκτυπώσῃ τὴν Καινὴν διαθήκην καὶ τινὰ λειτουργικὰ βιβλία. Οἱ τοῦτον διαδεξάμενοι οὐχ ἤττονας ἐν τῷ ἔργῳ ὑπέστησαν δυσκολίας, διότι ἐπὶ διακόσια εἰς ἑξήτη ἡ τυπογραφία ἐν Ῥωσσίᾳ ἐγένετο ἀποκλειστικὴ τῆς κυβερνήσεως, χρησιμεύσασα μόνον εἰς ἐπίτημα ἢ θρησκευτικὰ ταύτης δημοσιεύματα, τοῦ πρῶτου ἐλευθέρου τυπογραφείου ἰδρυθέντος ἐν Πετρούπολει τῷ 1771 καὶ ἐκτυπῶντος μόνον ἐν ξέναις γλώσσαις, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς Ῥωστικῆς παρῆλθον δὲ πλείονα τῶν εἰκοσιν ἑτῶν ἔκτοτε ὅπως ἡ Ῥωστικὴ κυβέρνησις συγχωρήσῃ τὴν σύστασιν τυπογραφείου καὶ διὰ τὴν ἐγγώριον γλώσσαν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις.

—Ὁ τοῖδιμος Κοραῆς ἐν 6' σελίδι τῆς αὐτοῦ ἐκδόσεως τῶν ἐστρατηγημάτων τοῦ Πολυκίου τοῖονδε ἐκφέρει ὁρισμὸν τῆς ἐκδόσεως. «Πρέπει νὰ σημειωθῇ τοῦτο χάριν τῶν νέων, διὰ νὰ μὴ συγχέωσι τὰ πράγματα δι' ἑλλειψιν ἀκριβοῦς τῶν πραγμάτων ἐννοίας. Ὅταν δημοσιεύεται διὰ τοῦ τύπου πρώτην φορὰν συγγράμματος, ἐν τῷ κείμενῳ τοῦ ἀντιγράφου, ὅθεν ἐτυπώθη, φυλαχθῇ ἀπαράλλακτον, ἡ δημοσίευσίς ὀνομάζεται ἀπλῶς ΤΥΠΩΣΙΣ (inpression)· ἐὰν διορθωθῇ (καὶ ποῖον ἀντίγραφον δὲν ἔχει ἀνάγκην διορθώσεως;), τ' ὄνομα τῆς δημοσίευσίς εἶναι ΕΚΔΟΣΙΣ (édition)· ἡ μετὰ τὴν πρώτην ἐκδοσὶν δημοσίευσίς, ἐὰν φέρῃ ἀπαράλλακτον τὸ κείμενον τοῦ πρῶτου ἐκδότου, λέγεται ΜΕΤΑΤΥΠΩΣΙΣ (réim-

pression)· ἐὰν ἀλλαγμένον μὲ νέας διορθώσεις (καὶ τίς ἔκαμ' ἐποτὲ τόσον ἀνελλιπὴ ἐκδοσὶν, ὥστε νὰ μὴν ἀφήσῃ τι γρῆαν ἔχον διορθώσεως;), λέγεται ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΙΣ (seconde édition), καὶ οὕτω καθέξης. Αἱ μετατυπώσεις εἶναι πολλάκις ἀνάγκης, καὶ πλεονάκις καπηλείας ἔργον· μόνοι οἱ τιμῶντες ἀδόλως τὰς Μούσας κάμνουσιν ἐκδόσεις».

Περιεργίς χάριν ἀποσπῶμεν ἐνταῦθα τὸ προοίμιον ἐγγράφου τινὸς ἐπιταγῆς τοῦ βασιλέως τῶν βασιλέων τῆς Ἀβυσσινίας Ἰωάννου πρὸς ἐπαρχικόν τινα διοικητὴν ἐσχάτως ἀπολυθείσης, δημοσιευθείσης δ' ἐν ἀραβικῇ τινὶ ἡμερῇ τῆς Αἰγύπτου.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεανθρώπου σωτήρος Ἰησοῦ, ἐν ὀνόματι τῆς παμμακαρίστου αὐτοῦ μητρὸς παρθένου Μαρίας, ἐν ὀνόματι τοῦ Μιχαὴλ ἀρχαγγέλου προστάτου τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Ἀβυσσινίας, ἀποτείνει σοι τὸ χαῖρε.

Ὁ βασιλεὺς σου πέμπει σοι τὴν ἐξῆς διαταγὴν.

Ἔκταται ἡ διαταγή, εἴ ἡς μετὰ τῶν ἄλλων μνηνόμενον ὅτι ἐν ταῖς ἐπισήμοις κυβερνητικαῖς πράξεσι τοῦ βασιλέως Ἰωάννου οἱ Ἀβυσσῖνοι καλοῦνται φυλὴ Ἰούδα.

Οἱ ἐκ τῶν συνδρομητῶν, πρὸς οὓς διακόπτεται συμφῶνως τοῖς ἄλλοτε ἀγγελθεῖσιν ἡ περαιτέρω τοῦ φύλλου διανομή, δύνανται, ἐὰν βούλωνται, νὰ συνεχίσωσι τὴν ληψὶν αὐτοῦ καταβάλλοντες τὴν ἐτήσιαν αὐτῶν συνδρομήν· ἄλλως πληρωτόυσιν ἀνά 30 ἀργυρὰ γρόσια διὰ τὴν συμπληρωθεῖσαν ἤδη τετραμηνίαν, καθ' ἣν ἀνελλιπῶς ἔλαβον τὸ φύλλον.

(Συνέχεια προηγούμενης σελ. 248)

212. Ὑψοῦται ὁ ἄνθρωπος καὶ χωρὶς τῶν βοηθημάτων τῆς τύχης. Ἀνυψοῖ δὲ αὐτὸν τὸ ἥθος αὐτοῦ τὸ διακρίνον αὐτὸν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων καὶ οἰοεὶ ἀφορίζον αὐτὸν πρὸς ἐκτελέσιν πραγμάτων μεγάλων. Συντελεῖ δὲ εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὕψωσιν καὶ ἡ ἀξία, ἣν αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν κατὰ μικρὸν μεταδίδωσι, καὶ δι' ἧς ἐξαρκάζει τῶν ἄλλων τὸ σέβας. Δι' αὐτῆς δὲ συνήθως τιθέμεθα ὑπεράνω τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων χρητιμεύει δὲ αὕτη εἰς τοῦτο πλείότερον καὶ τῆς ἐνδόξου καταγωγῆς καὶ τῶν δημοσίων ἀξιομάτων καὶ αὐτῆς ἐπὶ τῆς προσωπικῆς ἰκανότητος. (Δελχρσφουκω).

213. Ἡ ὀξύνοια τοῦ πατρὸς, ὅσον μεγάλη καὶ ἀν' ἡναι, ἀμβλύνεται, ὅταν πρόκειται νὰ σταθμίσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ τέκνου αὐτοῦ.

214. Ἡ καλῶς κατεσκευασμένη καὶ ἰσχυρὰ κεφαλή ἐξοικειοῦται πρὸς πάντα τὰ προσκεφάλαια, ἅτινα αἱ τροπαὶ τῆς τύχης δύνανται νὰ θέσωσιν ὑπ' αὐτήν.

215. Χρὴ τὴν μὲν ἔλθραν εἰς ὕδωρ γράσῃν, ἵνα ταχέως ἀφανίζηται· τὴν δὲ φύλιν εἰς χαλκόν, ἵνα διὰ παντὸς βεβῆται καὶ ἀκίνητος διατηρηθῇ.

1. Ἐκ τῆς Ἀμαλθ. (ἐκδ. κυριακῆς).

216. Ὁ τὴν εὐκαιρίαν τῶν πραγμάτων προδίδους, τῆς τῶν καλῶν ἐκπεσεῖται θήρας².

217. Ἐὰν ἐδίδεσκον αὐτοὺς δι' ὧν ὁμμάτων βλέπουσιν ἡμᾶς οἱ ἄλλοι, ἠθέλομεν εἶσθαι ἄγαν μετρίοφρονες³.

218. Συνήθης τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ μαγία τὸ ἐπιθυμεῖν ἵνα γνωστοὶ γένωνται. Καὶ ἕως πόσοι τούτων πλέον θὰ ἐκέρδαινον ἄγνωστοι διατελοῦντες⁴.

219. Ὅφ' οὗ ἂν τις εὖ παθὼν εἴτε φίλου, εἴτε πολεμίου, μὴ περᾶται χάριν ἀποδιδόναι, ἀδικός ἐστι⁴.

220. Χάρις τῇ μακαρίᾳ φύσει ὅτι τὰ μὲν ἀναγκαῖα ἐποίησεν ἐπ' ὁρίστῃ, τὰ δὲ δυσπόριστα οὐκ ἀναγκαῖα (Ἐπικούρου).

ΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΧΗ ΜΕΓΑΛΗΝ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΝ
ΚΗΡΥΣΣΟΝΤΕΣ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῖς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ἐν τῇ πατριαρχικῇ ναφῇ.

Α' κυριακῇ, ὁ ἀρχιμανδρίτης Φιλάρτος Βαφειδῆς,
Β' » » Γρηγόριος Ζυγαδηνός,
Γ' » ὁ ἱερολογιώτατος Ἰαβριήλ Ἰατρουδάκης,
Δ' » » Γρηγόριος Κωνσταντινίδης,
Ε' » » Εὐμένιος Ξηρουδάκης,
Τῇ ἀγίᾳ καὶ Μ. παρασκευῇ, ὁ ἱερολογ. Λουκάς Πετρίδης.

Ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν Τριβαλίᾳ.

Α' κυριακῇ, ὁ Μ. ἀρχιμανδρίτης Λεόντιος Ἐλευθεριάδης,
Δ' » ὁ ἱεροδιάσκαλος Ἀμβρόσιος Σταυρίδης.

Ἐν τῇ τῆς Παναγίας ἐν Μουχλίᾳ.

Α' κυριακῇ, ὁ ἱερολογιώτατος Σωφρόνιος ἁγιοταφίτης.

Ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Φωτηρῇ.

Γ' κυριακῇ, ὁ αὐτός.

Ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐν Σιλοπύργῳ.

» κυριακῇ, ὁ εὐλαβέστ. κατηγ. Κωνσταντίνος Παρίσης.

Ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἐν Ῥέμματι.

Α' καὶ Ε' κυριακῇ, ὁ Θεοφίλ. ἐπίσκοπος Σκοπέλου Παῦλος.

Ἐν τῇ τῶν ἁγίων Θεοδώρων ἐν Βλάγκᾳ.

Δ' κυριακῇ, ὁ ἱερολογιώτ. Κωνσταντίνος Χ. Ἀποστόλου,

Ε' » ὁ εὐλαβέστ. κατηγ. Κωνσταντίνος Παρίσης.

Ἐν τῇ τῆς Ἐλπίδος ἐν Κοντοσκάλῳ.

Γ' κυριακῇ, ὁ ὁσιώτ. ἐν ἱερομονάχοις Γεννάδιος Κομνηνός,

Δ' » ὁ ἱερολογιώτατος Λουκάς Πετρίδης.

Ἐν τῇ τῆς ἁγίας Κυριακῆς ἐν Κοντοσκάλῳ.

Α', Β' καὶ Ε' κυριακῇ, ὁ ὁσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις Γεννάδιος Κομνηνός.

Ἐν τῇ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐν Χάσκιῳ.

Δ' κυριακῇ, ὁ Μ. ἐκκλησιαάρχης Καλλίνικος.

Ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐν Ταταούλοις.

Α', Β', Γ' καὶ Ε' κυριακῇ, ὁ Θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Χαριουπόλεως Γεννάδιος.

Ἐν τῇ τῆς Παναγίας ἐν Σταυροδρομίᾳ.

Α', Γ' καὶ Δ' κυριακῇ, ὁ Θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Εἰρη-
νουπόλεως Φώτιος.

Ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἐν Σταυροδρομίᾳ.

Β' κυριακῇ, ὁ αὐτός,

Γ' » ὁ ἱερολογιώτατος Ἰαβριήλ Ἰατρουδάκης.

Ἐν τῇ τῆς ἁγίας Τριάδος ἐν Σταυροδρομίᾳ.

Α' κυριακῇ, ὁ ἱερολογιώτατος Λουκάς Πετρίδης,

Γ' » ὁ εὐλαβέστ. κατηγ. Κωνσταντίνος Παρίσης,

Ε' » ὁ Θεοφίλ. ἐπίσκοπος Εἰρηνουπόλεως Φώτιος.

Ἐν τῇ τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐν τοῖς πρόσοι Ταταούλων.

Δ' κυριακῇ, ὁ Θεοφ. ἐπίσκοπος Χαριουπόλεως Γεννάδιος.

Ἐν τῇ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐν Γαλατῇ (Ἰσπύρας).

Γ' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάσκαλος κ. Θεοφάνης.

Ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν Γαλατῇ.

Γ' κυριακῇ, ὁ Μ. ἀρχιμανδρίτης Λεόντιος Ἐλευθεριάδης,

Δ' » ὁ ἱεροδιάσκαλος Ἀμβρόσιος.

Ἐν τῇ τῆς Παναγίας Καφατανῆς ἐν Γαλατῇ.

Β' κυριακῇ, ὁ Θεοφ. ἐπίσκοπος πρ. Ἱεροσιτείας Νεόφυτος.

Ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν Γαλατῇ.

Α' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάσκαλος Εὐμένιος Ξηρουδάκης.

Ἐν ἀπάσαις ταῖς λοιπαῖς κυριακαῖς, ὁ ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος.

Ἐν τῇ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Διπλοκονίᾳ.

Γ' κυριακῇ, ὁ Θεοφίλ. ἐπίσκοπος Σκοπέλου Παῦλος,

Ε' » ὁ Θεοφίλ. ἐπίσκοπος Παμφίλου Σωφρόνιος.

Ἐν τῇ τῶν Ταξιάρχων ἐν Μ. Ῥέμματι.

Ἐν ἀπάσαις ταῖς κυριακαῖς, ὁ αὐτός.

Ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους ἐν Βεθελῇ.

Β' κυριακῇ, ὁ αὐτός.

Ἐν τῇ τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐν Βαφροχωρίᾳ.

Ε' κυριακῇ, ὁ Μ. ἀρχιμανδρίτης Λεόντιος Ἐλευθεριάδης.

Ἐν τῇ τῆς Παναγίας ἐν Νεοχωρίᾳ.

Α' κυριακῇ, ὁ ἱεροδιάσκαλος Ἠλίας.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ 8 φεβρουαρίου 1884.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Μ. πρωτοσυγγελλίας).

Αἱ χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομᾶς τῆς « Ἐκκλ. ἀληθείας » παρὰ τῶν ἐπιστασιῶν ἢ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπ' ὄνοματι τοῦ ἐκ τῶν συντακτῶν διευθυντοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κ. Ι. Ἀσπριώτου· οἰαδήποτε δ' ἐνταῦθα πληρωμὴ γίνεται ἐπὶ ἐμφανείᾳ ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἀνεῦ τῶν ὀρων τούτων πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Ἐδαπτίσθη σήμερον ἐν τῇ πατριαρχικῇ ναφῇ, προηγ. θείων τῶν νομίμων καὶ λοιπῶν διατυπώσεων, ἱσραηλῆτις γυνὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὀνομασθεῖσα Σωτεῖρα, προσελθοῦσα αὐθορμήτως τῇ ὀρθοδόξῃ θρησκείᾳ.

Ἐκ τῆς ἐκδόσεως Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

2. Ἀνίλογον καὶ τὸ: C'est une rare qualité que de savoir faire à temps ce qu'il convient (Ayer).

3. Κατὰ μετῆφρ. ἐκ τοῦ γαλλικοῦ.

4. Ξενοφ. Ἀπομνημ. βιβλ. Β', κεφ. 6'.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ'. ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ: 15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1834. ΤΕΥΧΟΣ ΙΘ'

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἐδδομάδος.

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ προκαταβαλλομένη ἐνταῦθα μετ' ἀργ. πάντε, ἐν τοῖς προαπεινῶσι καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ' ἀργ. ΕΞ, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκῳ εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἐξάμηνοι οὐκ εἰσι δεκταί.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδοσις παντὸς χρησίου συγγράμματος, οὕτως ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διελθόντι πλῆρεϊ σώμα δωρεάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίνται ἐν τῷ περιθλίφ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἴτησις ἀποστέλλεται πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου ἸΩΑΝΝΗΝ ΑΣΗΡΙΩΤΗΝ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ἐπιθεώρησις τῶν ὁρθόδοξων ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν

Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς

Ὁ θεολογικὸς τυπὸς τῆς Ἑσπερίας περὶ τῆς «Διδασκ. τῶν δώδεκα ἀποστόλων»

Προϋπολογισμὸς τοῦ ὁπουροῦ τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευστος

Τὸ περὶ τῶν προνομιῶν ζήτημα

Διάφορα ἐκ τῶν ἐφημερίδων

Ἀπάντησις πρὸς τὴν ἐν Ἑρμουπόλει «Ἀνατολιν»

Προπαινετικὰ, παρακαταφορῆσι, (ἐκλογαί, ποικίλα)

Γνωμικὰ καὶ ἀπορρήματα σοφῶν

Ἀρτὸς ἀποφῆς τῶν κινήσεων τῆς ὁρθόδοξου καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένων ταῖς λοιπαῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις, κατὰ τὴν

Διακριτικὰ ἐν τῇ παρούσῃ τελεῇ.

Αἱ χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομᾶς τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» παρὰ τῶν ἐπιστασιῶν ἡ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀνωτέρω διευθυντοῦ τοῦ τυπογραφείου· οἰαδήποτε δ' ἐνταῦθα πληρωμὴ, γίνεται ἐπὶ ἐμφανίσει ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν ὄρων τούτων πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμβάνοντες ἐν τῷ μεταξύ τεύχος τι, ἵνα ζητῶσι τοῦτο ταχέως παρὰ τῆς διευθύνσεως, διότι παρερχομένου ἐνός μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ αἰτουμένου, θέλουσι καταβάλλει πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ γρότια ἀργυρᾶ πέντε.

Οἱ ἐκ τῶν συνδρομητῶν, πρὸς οὓς διεκόπη συμφῶως τοῖς προαγγελθεῖσιν ἡ μετὰ τὸ ΙΖ' τεύχος διανομὴ τοῦ φύλλου, δύνανται, ἐὰν βούλωνται, νὰ συνεχίσωσι τὴν ληψὶν αὐτοῦ καταβάλλοντες τὴν ἑτησίαν αὐτῶν συνδρομὴν· ἄλλως πληρώσουσι τρεῖς ἀργυρᾶ γρότια ἕκαστος πρὸς ἐξόφλησιν τῆς συμπληρωθείσης ἤδη τετραμηνίας, καθ' ἣν ἀνελλιπῶς ἔλαβον τὸ φύλλον.

Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἐγγραφῆναι συνδρομηταὶ δεῖν ἵνα προκαταβάλλωσιν ἢ προκαποτέλλωσιν ὁλόκληρον τὸ τῆς συνδρομῆς τίμημα.

Ὅφειλοντες ἵνα ἐπαναλάβωμεν χάριν τῶν νέων συνδρομητῶν ἡμῶν ὅτι ἐξ ἀνάγκης ἀνυπερβλήτου εἰσέτι ἀποδαινούσης, συμβαίνει ἵνα μὴ ἐκδιδῶται τὸ φύλλον ἐν ἡμέρᾳ ταχέῃ· ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐνίστη βραδύτης περὶ τὴν διανομὴν καὶ τὴν ταχυδρομικὴν αὐτοῦ διεκπεραιώσιν.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ἀνατίθεται τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων πρὸς ἐκτύπωσιν παραγγελλῶν ἐνταῦθα καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ἥτοι ἀπὸ τῶν διπλοτύπων ἀποδείξεων τιμολογίων καὶ προγραμμάτων ποικίλων γνωστοποιήσεων ἐμπορικῶν ἐγκυκλίων τίτλων ἐπιστολῶν ἐκδικητικῶν σχολίων προσκεκλησίων ἐκδόσεων ἐφοριῶν καὶ λοιπῶν σωματείων παντοίων μετρώων ἀδειῶν γάμων βαπτιστηρίων πιστοποιητικῶν μεταρίων καὶ λοιπῶν γραμματικῶν ὁλημάτων ταχυδρομικῶν ἀποδείξεων νεκρωσίων ἀγγελιῶν, καὶ κατὰ τὸν ἐν γένει πᾶν εἶδος τοιούτων ἐργασιῶν, ὡς καὶ βιβλίων, ἅπερ ἐκτυπῶ μετ' εὐθιείας, ταχύτητος καὶ φρονικίας.

Πατριαρχικὸν πρωτοκύλλον.—Ἀνευρίσκειτο μοναχὸν αἰ πρὸς τὸ οἰκουμένον καὶ τὸν πρὸς αὐτὸ ἀποστέλλεται ἀναφορὰ καὶ παρὰ τοῦ αὐτοῦ φροντιστοῦ ἐγγράφῳ ἢ ἐπιστολῇ, κατὰ μὲν καὶ τῆς αὐτῆς ἐπιθεώσεως τυπογραφίαν, ὡς δὲν προκαταβαλλοῦνται τὰ πρωτοκυλλήματα τελεῖται ἐπὶ τοῦ ἐκιδέοντος, ἡ δὲ αὐτοτελείως αὐτῶν δια τὴν ἐνταῦθα ἀνταπαιρῶνται.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.—Ἐν σ. 263x καὶ σελ. 18 τοῦ ἡγουμένου ταύρου ἐντὶ den διόφρ. dem.—Ἀντὶ σελ. 6', σελ. 15, ἐντὶ ἀποτείνΕΙ διόφρ. ἀποτείνω.—Ἀντὶ σελ. 4 κίτῳ, ἐντὶ γρῶφΗν διόφρ. γράφω.

ΕΚ ΤΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΥ

ὀργάνου ἐπιτήριου τῆς ἐν Πετρούπολει πνευματικῆς ἀκαδημίας καὶ ἡμιεπισήμου τῆς αὐτῆς διοικουμένης ἀγιοταγῆς συνόδου δημοσιεύομεν τὴν ἐπομένην ἐτήσιαν ἐπιθεώρησιν τῶν ἀπανταχοῦ ὀρθοδόξων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἐλλογιμωτάτου καθηγητοῦ τῆς ἀκαδημίας ταύτης κ. Ἰωάννου Τροϊτσκυ, μεταγλωττισθεῖσαν δὲ ἡμῖν ἐν περιλήψει ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα κ. Γ. Βεγλερτ.

Ὁ βίος καὶ ἡ πορεία τῆς ῥωσικῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος οὐ μόνον παρέσχε στιγμὰς πλήρεις χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ διεπρίθη συγκριτικῶς πρὸς τὰ δύο παρελθόντα ἔτη ἐπὶ εἰρήνῃ. Αἱ ἐκδηλωθεῖσαι ἐν αὐτῷ εὐφρόσυναι στιγμαὶ προήλθον ἐκ τῆς πανηγυρικωτάτης στέφους τοῦ αὐτοκράτορος πατρῶν τῶν Ῥωσσιῶν, τῆς λαμπρᾶς ἐγκαινίσεως τοῦ πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ 1812 ἔτους ἀνεγερθέντος ναοῦ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τῆς γιλιετηρίδος ἀπὸ τῆς γεννήσεως τῆς μεγάλης δουκίσσης Ὁλγας τῆς λογιζομένης ὡς ἁγίας, τῆς πεντακοσιετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς θαυματουργοῦ εικόνης τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Τυχδίνσκαγια (ὡς ἐκ τῆς πόλεως Τυχδίνης), τῆς τριακοσieteτηρίδος ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ἁγίου Τρύφωνος διδασκάλου τῶν Λοπάριων, τῆς ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Τύχωνος, τῆς πεντηκονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς λαύρας Ποτσάεδσκης, τῆς ἑκατονπεντηκονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐγκαινίσεως τοῦ ἐν Πετρούπολει καθεδρικοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, τῆς εικοσιπενταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐγκαινίσεως τοῦ ἐν Πετρούπολει δευτέρου καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰσαάκ, καὶ τῆς καταθέσεως θεμελίου λίθου πρὸς ἀνέγερσιν ναοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ πεσόντος θύμα αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Β', καὶ ἄλλας.

Περισσότερον πάντων ἀπασχόλησαν τὴν ῥωσικὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος οἱ ἐπιβληθέντες τοῖς ῥασκολνίκαις νόμοι καὶ ἡ νέα σύμβασις τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως μετὰ τῆς ῥωμαϊκῆς αὐλῆς, δυνάμει τῆς ὁποίας διωρίσθησαν νέοι ἐπίσκοποι ἐν ταῖς πρὸς δυσμὰς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους, καὶ αἵτινες δυστυχῶς τελευταίως ἔδειξαν τάσιν τείνουσαν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς πολωνικῆς προπαγάνδας, ἀλλ' εὐτυχῶς αἱ ῥαδιουργίαι αὗται ἐματαιώθησαν.

Ἐπίσης ἐξηκολούθησαν διατρανύοντες τὴν ἡσυχίαν τῆς ῥωσικῆς ἐκκλησίας καὶ αἱ πρὸς ἐμφανισθεῖσαι αἰρέσεις, ἰδίως ἡμῶς ἡ τῶν Στουίνδων καὶ τῶν Πασχὸς τούτων, ὧν οἱ ὁπαδοὶ ἀπειρεσίησαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἵνα διαδώσωσι τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν ἐν πολλὰς ἐπαρχίαις.

Εἰς μεγίστην δὲ ἐνέβαλον αὐτὴν ἀνησυχίαν ἡ ἑλληενίς πίστεις καὶ εὐλαβείας παρ' αὐτοῦ τοῦ ὀρθοδόξου ποιμνίου, ἡ βελτίωσις τῆς τελείσεως τῆς θείας καὶ ἱερᾶς λειτουργίας, ἡ ἐν μέρει βελτίωσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἡ ἐπὶ τὸ κανονικώτερον βελτίωσις τῶς σχέσεως

κλήρου καὶ ποιμνίου, ἡ βελτίωσις τῆς ἐπ' ἐκκλησίας τε καὶ μὴ διδασκῆς, ἡ μεταρρυθμίσις τῶν κανονισμῶν τῶν πνευματικῶν ἐκπαιδευτηρίων, πρὸ πάντων δὲ τῶν ἀνωτάτων πνευματικῶν ἀκαδημιῶν, κτλ. Εὐτυχῶς μεθ' ὅλας τὰς φροντίδας ταύτας ἡ ἐκκλησία δὲν ἐστερήθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τῆς παρηγορίας τοῦ νὰ ἴδῃ ἱκανὴν ἀνύψωσιν καὶ ζωηρότητα ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τοῦ κύκλου αὐτῆς, ὡς καὶ ἱκανῶν τεκμηρίων περὶ τῆς αἰσίας ἐν τῷ μέλλοντι λύσεως παλαιῶν ζητημάτων, καθόσον τὰ νεωστὶ ἀναφανέντα ζητήματα οὐδόλως φαίνονται παρέχοντα αὐτῇ στοιχεῖα διαταραξέως, ὡς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐφάνη τοῦτο.

Οἱ νέοι περὶ ῥασκολνίκων νόμοι ἐφάνησαν οὐχὶ τοσοῦτον ἀπαισιοὶ διὰ τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ὡς ἠδύνατο νὰ φανῶσι κατ' ἀρχάς, καθότι οὐδόλως οὗτοι ἐζήτησαν νὰ ἐκμεταλλευσθῶσι τὴν μεγαθυμίαν τῆς κυβερνήσεως ἐνισχύοντες προπαγάνδας πρὸς διάδοσιν τῶν ψευδοδιδασκαλιῶν αὐτῶν.

Αἱ πνευματικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ ἀποστολαὶ (missions) καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πρέσχον διὰ τῶν προσπάθειων αὐτῶν μεγάλας ὠφελείας τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς πρὸς τὴν διευκόλυνσιν δὲ τῆς κατήχησεως τῶν ἀλλοπίστων καὶ τῆς ταχείας προσελεύσεως αὐτῶν ἐν τῷ χριστιανισμῷ τὸ παρελθὸν ἔτος ἔσται ἔσται εἰς μνήμην πάντων ἕνεκα τοῦ εὐεργετικοῦ μέτρου, ὅπερ ἐπελάβετο ἡ ἀγιοταγὴ ῥωσικὴ σύνοδος ἐπιτρέψασα τὴν ἐν ξέναις γλώσσαις τέλεισιν τῆς θείας καὶ ἱερᾶς λατρείας.

Ἰδίως μεγίστας καὶ τελεσφόρους κατέβαλε προσπάθειας ἡ ῥωσικὴ ἐκκλησία κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὡς πρὸς τὴν ἐν γένει διανοητικὴν ἐκπαίδευσιν.

Ἐπὶ τέλους ἐν τῇ ἐπιθεωρήσει ταύτῃ ἀπαριθμοῦνται αἱ μέγισται ἀπώλειαι, αἱ ὅστις ἡ ῥωσικὴ ἐκκλησία ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Εὐσεβίου, τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου Β. Β. Βαζάνωφ, τοῦ Δημητρίου ἀρχιεπισκόπου Χερσῶνος καὶ Ὁδησσοῦ, τοῦ Θεοδοσίου ἀρχιεπισκόπου Βογορόδης, τοῦ Βασσιάνου ἐπισκόπου Πέρμης, τοῦ Χρυσάνθου πρώην ἐπισκόπου Μιζαδγορόδης, τοῦ Ἰγνατίου ἐπισκόπου Κοστρομάς, τοῦ Ἰουδενλίου ἐπισκόπου Ἀετοῦ, τοῦ Ἰωάννου ἐπισκόπου Τριγυρίνης καὶ πρώτου ἐπιτρόπου τῆς ἐπαρχίας Κιέβου, τοῦ Ἰανουαρίου ἐπισκόπου Βάλτης ἐπιτρόπου τῆς Ποδολικῆς ἐπαρχίας, τοῦ Δαλμάτου ἐπισκόπου τῆς Νοβομιρογρόδης καὶ πρώτου ἐπιτρόπου τῆς ἐπαρχίας Χερσῶνος.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ῥωσικῆς ἐκκλησίας μεταδίδει ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοῦ ἀριθμῷ εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς.

Κατ' αὐτὸν ἡ πορεία τοῦ βίου αὐτῆς ὑπῆρξε μάλλον ταραχώδης. Ἐν τῇ ἀμοιβῇ, λέγει, πλάνῃ μεταξὺ τῶν κεχωρισμένων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, ἦν ἐκληρονόμησαν ἐκ παρελθόντων ἑτῶν, ἐπιπροσετέθησαν καὶ οἱ δισχυρισμοὶ (dialecticæ captiones) τῆς Πύλης, οἵτινες ἐπὶ ὁλόκληρον σχεδὸν ἔτος ἐτήρουν ἐν μετεώρῳ καταστάσει τὴν κυριώτεραν τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, τὴν ἐκκλησίαν

τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἵτινες περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐπήνεγκον τὴν γνωστὴν ἡμῖν κρίσιν. Ὁ ἀρθρογράφος μετὰ ταῦτα συστηματικῶς βαίνει εἰς τὴν λεπτομερῆ καὶ κατὰ χρονολογίαν ἐκθεσιν τῆς ὑποθέσεως, ἐν ᾗ μεγίστην μάστιχα πειρᾶται ἵνα ἀποδώσῃ σημασίαν εἰς τὴν τρίτην τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 16 μαΐου 1883 ἐκθεσιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. Ἐπὶ τῇ προβαλλομένῃ δὲ ἐρωτῇ τίνι τρόπῳ θέλει λυθῇ ἡ κρίσις αὕτη. λέγει δτι τοῖς πᾶσι μένει ἀγνωστος· οὐχ ἤττον μετὰ παρησίας διακηρύττει δτι ἡ θέσις αὕτη τῆς μητρὸς Ἑκκλησίας προξενεῖ βαθεῖαν λυπηρὰν αἰσθησιν καθ' ἕλκον τὸν ἐρρόδοξον κόσμον, ἰδίως μάλιστα διατείνεται δτι λυπηρὰ ἔσται ἡ λύσις τῆς διαφορᾶς διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Ι'.

Ὁ αὗτος, λέγει, κατὰ τὴν πενταετὴ διοίκησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέδειξε πάντα τὰ προτερήματα τοῦ ἐξειδικυμένου διοικητικοῦ αὐτοῦ πνεύματος, μέγαν νοῦν, σταθερὰν βούλησιν, καθαρὰν γνῶσιν τῆς ἐνστάσεως καταστάσεως οὐχὶ μόνον τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ οἴου τοῦ ὁρθοδόξου κόσμου, φρενετικὸν πνεῦμα ἐμφανιζόμενον ἐν δυσχερείῃ περιστάσει, ικανότητά πρὸς συμβιβασμὸν δύο ἀντιθέτων συμφερόντων, ἐγκαρτεῖται καὶ πόλον τοῦ εἰσάγειν πανταχοῦ ἁρμονίαν, τάξιν, πειθαρχίαν, κτλ.

Τὰ προτερήματα ταῦτα σπουδαιότατα ὄντα διέεχαστον ἄρχοντα καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ, ἰδίως πολῦτιμα ἀποδεικνύουσι συγκεντρουμένα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἕνεκα τῶν ἐνεστῶτων λίαν κρίσιμων ἡμερῶν, ἐν αἷς διεξάγεται πάλιν τῶν μάλλον διαπορογενῶν καὶ ἀντιθέτων ἀλλήλοις συμφερόντων. Δυσχερὴ καθιστῶσι τὴν θέσιν τοῦ πατριάρχου οὐ μόνον ἡ Πύλη ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ αὐτὸν μερίς. Ἐὰν δὲ τις ἐσπούδασε τὴν ἱστορίαν τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὰ 400 τελευταῖα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀλώσεως καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἀλλαγὰς τῶν πατριαρχῶν, αἵτινες ἐνίστη πολλὰκις ἐντὸς ἔτους ἐπανελαμβάνοντο, θέλει πεισθῇ δτι ἡ εἰρηνικὴ διαμονὴ τοῦ πατριάρχου ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐν διαστήματι ὁλοκλήρου πενταετίας, καθ' ἣν καὶ ἡ Τουρκία καὶ αἱ ἐν αὐτῇ ὁρθόδοξοι ἐκκλησίαι διήνουν πονηρὰς ἡμέρας, ἄνευ σπουδαίων διαφορῶν καὶ συγκρούσεων μετὰ τῶν πληρυστέρων αὐτοῦ βετηθῶν, αὐτὸ καὶ μόνον καθ' ἑαυτὸ παρουσιάζόμενον ἀποτελεῖ ἱκανὸν ἐχέγγυον τῆς διοικητικῆς δεινότητος Ἰωακείμ τοῦ Ι'.

Ὡς πρὸς τὸ πρόγραμμα τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τοῦ πατριάρχου δυνάμεθα εἰπεῖν δτι ἔμενε τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ διαπραχθῆναι, καὶ ἔθετο αὐτὸ εἰς ἐνέργειαν μετὰ τῆς πρώτης δραστηριότητος αὐτοῦ καὶ συστηματικότητος, ὥστε κατὰ τινὰ ἄρθρα, τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν μάλλον εὐνοϊκά.

Ἀκολουθῶν ὁ ἀρθρογράφος λίαν εὐρήμως ποιεῖται λόγον περὶ τῶν προσπαθειῶν τοῦ πατριάρχου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ γηροκομείου, περὶ τῆς Μ. τοῦ Γένους σχολῆς καὶ ἐξαίρει τὸν ζῆλον τῶν Ἐλ-

λήνων ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ τῶν αὐτοπροαιρέτως συνεισφερόντων τὸν ὀβολὸν αὐτῶν.

Μένει, λέγει, μόνον ἡ ἀποπεράτωσις τοῦ κτιρίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς ἐν τῇ νήσῳ Χάλκη¹ πλησίον τοῦ προὔπαρχοντος ἱερατικοῦ ἐκπαιδευτηρίου, πρὸς ὃν σκοπὸν ἡ βωπτικὴ κυβέρνησις ἐσπευτε νὰ χρηρηγήσῃ ἐκ δευτέρου τὸ δικαίωμα τῆς ἐν Ἰωστίᾳ ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Μ. ἐκκλησίας συλλογῆς αὐτοπροαιρέτων συνεισφορῶν, καὶ ἐδωρήσατο τῷ πατριάρχῳ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Σεργίου ἐν Μόσχᾳ μετὰ τῶν ἐξαγορημάτων αὐτῆς πρὸς σύστασιν αὐτοῦ μετοχίου τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ κατ' ἐπιστήμην νεολογικὴ ὁριστηριότης ἐν ὅλῃ τῇ ὁρθοδόξῳ Ἀνατολῇ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπῆλθεν ἐξαιρετικῶς ὀλιγίστη. Τὰ πολλὰ ὀλίγα ἔργα αὐτῆς καθ' ὅλοκληρίαν συνεκεντρουντο ἐν τοῖς ἐπιχωρίοις περιοδικαῖς καὶ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν. Ἐκ τῶν ἰδιαίτερος ἐκδοθέντων ὀνόμαθα νὰ ἀναφέρωμεν τὸ Ταμείον τῆς πατρολογίας τοῦ μητροπολίτου πρῶην Λαρίσης Δωροθέου Σχολάρχου καὶ τὰ Χρονικά τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας τοῦ Μανουὴλ Γ. Γεδεών ἀρχιτυπῆς τῆς πατριαρχικῆς Ἀληθείας καλλίστου γνώστου τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιογραφίας, πλουτίσαντος τὴν ἐπιστήμην διὰ τῆς ἐκδόσεως πολλῶν μνημείων ἐχόντων σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ὁρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας κατὰ τὴν βυζαντινὴν τε καὶ ὀθωμανικὴν περίοδον.

Ἄλλ' ἐὰν ἂν ἐνὸς μικροῦ τι ἐγένετο ἐν Ἀνατολῇ πρὸς καλλιέργειαν ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, ἂν ἑτέρου λίαν πολλὰ ἐγένοντο πρὸς συλλογὴν ὅλης διὰ τὸς μελλούσας ἐπιστημονικὰς μελέτας. Ἐκτὸς τοῦ φιλολόγου συλλόγου καὶ τῆς ἐπαρείας τῶν μεσαιωνικῶν βιβλίων, οἵτινες πρὸ πολλοῦ ἤδη καὶ ἐπιτυχῶς κατακίονται εἰς συλλογὰς καὶ ἐκδόσεις μεσαιωνικῶν μνημείων, ἡ ἐν Ἀθῆναις κυβέρνησις ἐξηκολούθει καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος χρηρηγοῦσα ἡθικὴν καὶ ὁλικὴν ἀρωγὴν πρὸς ἀντιδύσιν καὶ σύνταξιν καταλόγων τῶν χειρογραφικῶν κειμηλίων τῶν διαφυλαττομένων ἐν τοῖς μοναστηρίοις καὶ ἀλλοχοῖς.

Μετὰ ταῦτα ὁ ἀρθρογράφος λίαν εὐρήμως ἀναφέρει τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τούτου γενναίαν συνεισφορὰν τοῦ κ. Θεοδώρου Μαυρογορδάτου καὶ τὴν ἐκ αὐτοῦ ἀποστολὴν εἰς Λέσβον τοῦ κ. Κεραμεῦς, ὅστις δι' ἀκαταβλήτων προσπάθειων ἡδυνήθη ἤδη νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰς βιβλιοθηκὰς πασῶν τῶν αὐτοῦ ἐκκλησιῶν τῶν μοναστηρίων, τῶν κοινοτήτων καὶ σχολῶν, καὶ συντάξῃ καταλόγον πάντων τῶν εὐρεθέντων χειρογράφων. Πλείστα τοιαῦτα χειρογράφα εὐρέθησαν ἐν τοῖς μοναστηρίοις καὶ κυρίως ἐν τῇ μονῇ τοῦ Λειμῶνος. Ἐκτὸς τούτου ὁ κ. Κεραμεὺς ἐκ τῶν σπουδαιωτέρων μνημείων τῶν ἐχόντων σημασίαν διὰ τὴν γεωγραφίαν, ἱστορίαν, φιλοσοφίαν καὶ τὸ κανονικὸν δίκαιον ἐποίησεν ἀντιγραφεῖς, ἐκ δὲ τῶν χρονολογουμένων χειρογράφων τῶν πολυτίμων ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ ἐποίησε φωτογραφικὰς ἀπεικονίσεις, καὶ οὕτω ἐκτὸς τοῦ καταλόγου ἐκόμισε μετ' ἑαυτοῦ ὁλόκληρον συλ-

1. Ὁ ἀρθρογράφος τὸ παλαιὸν σκεῖνον τῆς ἐκπαιδεύσεως σχολῆς ἱερατικῆς θεωρίᾳ ὑπεστήρικτον, γράφει περὶ αὐτοῦ.

λογήν φωτογραφιών πολιτίμων διὰ τὴν παλαιωγραφίαν.

Ἐν ἐπιλόγῳ μένει νὰ εἰπωμεν ὀλίγα τινα καὶ περὶ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τῶν ὁρθόδοξων ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Αἱ σχέσεις αὗται ἐξηκολούθουν καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος μένουν αἱ αὐταὶ καὶ πρότερον. Ὡς βάσιν αὐτῶν εἶχον τὸ σύστημα τῆς μὴ ἐπεμβάσεως πρὸς ἀλλήλας, ὅπερ συνεχῶς ἐληγεν εἰς πληρεστὰν τὴν ἀδιαφορίαν ἀπέναντι τῶν πράξεων ἀλλης γείτονος Ἐκκλησίας.

Αἱ παρηνόσεις αἱ ἀναρπύονται κατὰ τὰ προγενέστερα ἔτη μετὰ τῶν ἰδιαιτέρων Ἐκκλησιῶν, ὡς π. γ. μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπ' ἐνὸς καὶ τῆς βουλγαρικῆς καὶ ρουμανικῆς ἀπ' ἐτέρου, δὲν ἤρθησαν ἐκ μέτου, οὐδὲ ἐκ ἀνοήθειας, οὔτε συνεπείᾳ ἰδίων προσπαθειῶν αὐτῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, οὔτε τῇ συναρῶν ἑτέρων. Μένει δὲ ἐπίσης ἀκατάληπτος ἡ σχέση τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν σερβικὴν Ἐκκλησίαν προκειμένου περὶ τοῦ σερβικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος. Καὶ ἴσως μὲν ὑπάρχει μετὰ αὐτῶν ἐπὶ τούτῳ, ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλων ζητημάτων, ἀνταλλαγὴ τῆς ἰδεῶν (ἐννοεῖ τὴν διὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων διαδοθεῖσαν φήμην περὶ ὑπάρξεως ἀνταλλαγῆς ἰδεῶν πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ σερβικῆς Ἐκκλησίας), ἀλλὰ μέχρι τοῦδε ἐκ ταύτης οὐδὲν φαίνεται ἀποτέλεσμα.

Ἐν γένει τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπῆρξε δυσμενὲς ἔτος διὰ τὰς ὁρθόδοξους ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκκλησίας. Τί δὲ θέλει φέρει τὸ τρέχον ἄρα γε θέλομεν ἀναμένει ἐλπίζοντες ;

ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Τὴν κατωτέρω περὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐπιστολὴν τοῦ ἐν Βερολίῳ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος κ. Ἀ. Ῥαχκεῖη δημοσιεύσιν ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Αἰῶνος τῶν Ἀθηνῶν, μετεφέρσιν δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἐνταῦθα Αὐτῆς εἰς τὰς σελίδας αὐτῆς, κρίνομεν ἀξίαν νὰ ἀναδημοσιεῦται καὶ ἡμεῖς, ὡς ἔρυσαν ἀντικείμενον ἱερὸν τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους καὶ ἡμῶν πολλοῖς μὲν ἀγαθὸν καὶ πάσης σπουδῆς ἄξιον, ἀλλὰ καὶ τισιν οὐκ ἐστὶν ἀνεκτὸν ὡς ὀνειδισμὸς ἢ ὡς γέννημα βραδύρων χρόνων καὶ ἀνάξιον ἐπομένως ἵνα προσδῶται ὅλα λεπτυνθέντα ὑπὸ τῆς μουσικῆς προηγουμένων ἰδίων. Εἰς τὴν τῆσιν τῶν πρώτων ἀνήκει καὶ ὁ κ. Ἀ. Ῥαχκεῖη ἐφ' ἑμῶν καὶ κατὰ τοῦτο τοσοῦτων ἄλλων προγενεστέρων καὶ συγχρόνων σοφῶν τοῦ ἡμετέρου γένους, οἵτινες οὐχὶ ἀπλῶς ὑπερήττησαν τὴν μουσικὴν ἡμῶν ταύτην χάριν ἀρχαῖοντός τινος φανατισμοῦ καὶ ἰδιοτροπίας, ἀλλ' ἠγάπησαν αὐτὴν ἀπὸ καρδίας μὴ παρασυρθέντες τυφλῶς ὑπὸ τοῦ πνεύματος ψευδοπολιτισμοῦ τινος καὶ δοκησιολογίας, μηδὲ ἀφέντες τὴν καρδίαν αὐτῶν καὶ τὸν νοῦν ἑμαῖον εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν πλημμελεσιῶν ξένων μουσικῶν στοιχείων. Ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ περιέχει ἱκανὰ σημεῖα, ἐν οἷς ἡδυνάμεθα ὑποδοχθῶντες τὸν κ. Ἀ. Ῥαχκεῖη ὑπὸ τὴν ἐποφὴν οὐχὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας τῆς ἡμετέρας μουσικῆς διότι οὐχὶ ἡμέτερον τὸ ἔργον, ἀλλὰ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ ἀνεξάντλητου πλοῦτος αὐτῆς, νὰ συνεπενέγκωμεν τὸ ἐφ' ἡμῶν ἐν ὅλῃ τῇ περὶ ταύτης ἡμετέρας ἀδυναμίας εἰς ἀποδείξιν τοῦ ὕψους καὶ τοῦ κάλλους αὐτῆς· ἅλλ' ὡς ὅμως χρόνου παραλείπομεν τοῦτο· ἄλλως δὲ οὐδὲν φρονούμεν ἔχομεν νὰ μεταπεισώμεν εἰς παραδοχὴν τῶν σάφειων ἡμῶν, διότι οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσκεκλημένοι ἰδέα οὐδέποτε ἠθέλησαν, οὐδὲ θαλήσουσι νὰ κρίνωσι περὶ τοῦ πράγματος ἐν καθάρῃ ἐπιγνώσει. Τοῦτο

δὲ μόνον ἔχομεν ἤδη νὰ προτείνωμεν τοῖς τίναντις πρὸς ἡμᾶς φρονούσιν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητῶσι τὴν μουσικὴν ἡμῶν εἰς τὰ στόματα τῶν ψαλτῶν καὶ μέλιντα τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ταῖς πλείστοις τῶν ἐπαρχίῶν, ἐνθα τῇ ἀληθείᾳ ἀπλὴν μόνον διέκρισιν τῶν ἡλῶν δύναται τις νὰ κάμῃ, οὐχὶ δὲ καὶ μελωδίαν νὰ ἀνεύρῃ ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν μετὰ τὴν παρεῖσθησιν τοσοῦτων τραγουδιῶν μελωδημάτων τῶν τελευταίων τῆς ἐσχάτης παρακμῆς χρόνων, ἀλλὰ πρέπει νὰ ζητῶσι τὴν ἡμετέραν μουσικὴν, ἐνθα ζητοῦσι καὶ εὐρίσκουσι καὶ ἀποθαρρύνουσι τὴν εὐρωπαϊκὴν· ἄλλαις λέξεσι δοθήτω καὶ παρ' ἡμῶν μικρά τις ὥθησις καὶ ὑποστήριξις, οὐχὶ ὅτι παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις, πρὸς καλλιέργειαν καὶ μόρφωσιν τοῦ πρακτικοῦ, εἴτουν τοῦ ἐκτελεστικοῦ τῆς μουσικῆς μέρους, καὶ ὄφονται οἱ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς ἄποδοτοι πολέμοιοι οἷον θηταῖον ἐκ προγονικῆς κληρονομίας ἀπέλατταν. Οὐδεὶς δὲ πρέπει νὰ ἔλθῃ καὶ ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι ἡ μουσικὴ ἡμῶν ἀπώλετο ἢ ἐγγίζει εἰς παντελὴ ἀπώλειαν. Ὅσον ὁ παντομάτωρ χρόνος περιέτρωσεν ἡμῶν πλοῦτον μουσικῶν τῶν πάλαι χρόνων ἔγνωστον τοῖς πολλοῖς καὶ ἀνεκμιτάλλευτον, οὕτως οὕτως ἀπώλετο, οὐδ' ἀπολετήσεται τῇ τοῦ Θεοῦ ἀρωγῇ, ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε ἀπ' ἐαυτοῦ ἀναφανίσεται, μὴ ὑπάρχοντος τοῦ ποιήσαντος τὴν κατέλληλον χρῆσιν αὐτοῦ. Ὅσον δὲ περὶ τῶν ἰδεῶν καὶ φρονημάτων τοῦ κ. Τζέτζη, ὁμολογούμεν ἀπαρεκαλύπτως ὅτι πᾶν ἄλλο ἀνεμείνομεν καὶ ἀναμείνομεν νὰ ἀκούσωμεν καὶ μίθωμεν παρ' ἀνδρὸς τοσοῦτον ἐγκύβντος εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογικὴν μελέτην τῆς πατριαρχικοῦ ἡμῶν ταύτης μουσικῆς ἢ, ὅπερ ὁ σοφὸς ἐπιστολογράφος ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἀναδημοσιευμένῃ ἐπιστολῇ, Πιθανὸν ἔκ. Τζέτζη νὰ φρονῇ ὅτι καὶ ἡμεῖς ἀνωτέρω εἵπομεν, ὅτι δηλαδὴ ἡ μουσικὴ ἡμεῶν, ἐξ ἐκείνης ἐκείνης καὶ ἐξέλιπεν ὅπως εἰς τὰ στόματα τῶν πλείστων ψαλτῶν, οἵτινες ἐξέκλιναν εἰς σαρρὰ καὶ ταξίμια καὶ εἰς ἐκπαρμούσους τερετισμούς καὶ τῆς φωνῆς κακοζήλους καμπὰς, εὐθὺς ὡς ἐξέλιπεν ἀπ' αὐτῶν ἡ μίμησις καὶ πᾶν ἔργον μουσικῆς καλίστης, οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι ἐξέλιπε καὶ ὅτι δύσκολον νὰ ἐπανέλθῃ πλέον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ θεῶν καὶ ἀπαρξίμυλλος μελωδία ἢ τὸ πάλαι κατακλυοῦσα καὶ κατατρίπτουσα ἐπὶ ὅλους αἰῶνας τὸ ἡμέτερον γένος. Ἐὰν λοιπὸν συμπτῇ μεθ' ἡμῶν ὁ κ. Τζέτζης, ἔξει πλήρες ὑπὲρ ἐαυτοῦ τὸ δίκαιον καὶ πρέπει διὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ καλλήλου νὰ πατάξῃ ἀνηλεῶς τὴν καλπίζουσαν διχθορόν, φέρων ἡμᾶς εἰς γνῶσιν καὶ αἴσθησιν τῆς μουσικῆς κληρονομίας τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ τοὺς εἰς τὴν ἐτέραν ἐκτροχισθίνοντας ὁδὸν τῆς παντελοῦς ταύτης ἀποσκορακίσεως καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ περιβάλλου τῆς ἐκκλησίας, ἐνθα μόνον εὖρεν ἄστυον.

Ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ ὁ κ. Ἀ. Ῥαχκεῖη καλλίστην καὶ λυσίτελειστέην ποιεῖται σύστασιν—μεθ' ὅσα ἡκριώσε περὶ τῆς ἐν τῇ Λαύρᾳ τοῦ Κιεύου μουσικῆς—πρὸς ἐξέτασιν αὐτῆς, διότι πράγματι, ἐὰν ὡς πιστευτὰ τὰ ἱστορικῶς σωζόμενα, πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν ἀδιστακτικῶς ὅτι γενήσονται σπουδαῖα ἀνακαλύψεις ἐν τῇ ὁμοθρήσκῳ ῥωσικῇ χώρᾳ, ἐξεταζομένης σὺν τῇ μουσικῇ τῆς κιεαίου Λαύρας καὶ τῆς τῶν παλαιοπύστεων.

Ἄλλ' ἐπὶ τῇ ἀφορμῇ ταύτῃ ἔχομεν καὶ ἡμεῖς εὐχαρίστως ἵνα παρὰ σφωμεν πληροφορίας τινας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐν τῇ ῥηθείᾳ μονὴ ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων διατηρουμένην μουσικὴν, πληροφορίας ὀφειλομένης εἰς τὴν ἐκ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ἀγάπης ἀκρίβειαν ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου καταβλαλλομένην, ὡς γνωστὸν, ὑπὸ τῆς Α. Θ. παναγιότητος μέριμναν πρὸς δυνατὴν περιθάλψιν καὶ ἀνάδειξιν τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Συμπεριλαμβανόμεναι δὲ αἱ πληροφορίες αὗται εἰς τὴν ἐν ὑποσημαίωσει δημοσιευμένην ἐπιστολὴν τοῦ ἐν τῇ θεολογικῇ τοῦ Κιεύου

Παναγιώτατε δεσποτα,

Κοιμώμενος εὐσεβάστως τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν δεκάτης ἐνάτης ἰουλίου ἡμέτερον πατριαρχικὸν γράμμα, ἔσπευσα ὅπως συμμορφωθὼς πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ διακαλυπόμενα. Ἡ αἰτία δὲ τῆς βραδύτητός μου πρὸς ἀπάντησιν τῇ ὑμε-

Καὶ ταῦτα μὲν, τό γε νῦν ἔχον, ἔνακα τῆς δοθείσης περιστάσεως καὶ ἀφορμῆς· ἔχουεν δὲ δι' ἐλπίδος ὅτι διὰ τῆς μὴ διακοπῆς τῆς φροντίδος τῆς Α. Θ. πανηγύρεως ἐσόμεθα· προσερχόμενοι εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν ὅπως παρίστανται διὰ τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας τοῖς φίλοις καὶ ζηλωταῖς τῆς μουσικῆς καὶ δείγματι τινα τῆς ἐκείσε διασωθείσης ἀρχαιοτάτης μελωδίας, ἱκανοποιούντας τὴν φιλόμουσον περιέργειαν αὐτῶν καὶ διὰ πραγμάτων, ὅσον ἔστι δυνατόν.

Φιλῶταί κύριε,

Ἦκουσα ὅτι συγκατέβητε νὰ δημοσιεύσητε τὰς ὁδοιπορικὰς φυλάξεις, δι' ὧν ἐξεθύμανα διὰ τὴν ἐκ νέου ἐκ τῆς πατρίδος ὑποδημίαν μου. Ἰδέτε μὴ μεταμεληθῆτε διὰ τὴν ἐμφύχωνσιν· διότι ἀντὶ νὰ σᾶς ἀνταμείψω διὰ μετρίοφρονος περικιτέρω ἀπύχης, ἤσθάνθην ἐξ ἐναντίας τὴν συνειδησίμν μου ἐξεγειρομένην, ὅτι ἐπελαθόμην πλὴν ἄλλων ἐνός τῶν ἀντικειμένων, περὶ οὗ προύργιστάχον ἐθεώρουν νὰ σᾶς εἰπῶ τινὰς λέξεις, καὶ τὸ κρεῖττον ἐξώρας ἢ ποτὲ ἀναλογισάμενος, ἰδοὺ σᾶς πέμπω καὶ ταύτας, καὶ πράξτε περὶ αὐτῶν ὅ, τι ὑμῖν δοῖται, τόσῳ μᾶλλον καθόσον ἐκ προοιμίων σχεδὸν πέπεισμαι ὅτι πολὺ πλείονας εὐρύσουσι τοὺς ἀντιλέξοντας τῶν ἐπευφημησόντων.

Τὴν πρώτῃν κυριακὴν μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἀφίξίν μου ἐπερέβην εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς ἦν ἐπόμενον, διψῶν μετὰ πολυτελεῖ στέρησιν ν' ἀκούσω καὶ πάλιν τὴν ἱερὰν λειτουργίαν εἰς τὴν γλῶσσαν νηπιῖθεν εἶχον συνειθίσαι νὰ τὴν ἀκούω, εἰς τὴν πρώτην τῇ θείᾳ λατρείᾳ καθιερωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἀπῆλθον δὲ κατ' ἐκλογὴν εἰς ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ ἤξευρον ὅτι καὶ ἡ ψαλμωδία, καλὴ ἢ κακὴ, θὰ ἦν οἰκεία εἰς τὴν ἀκοήν μου, οὐδὲ θὰ περισπῶν τὴν εὐλάβειαν καὶ τὴν προσοχὴν μου νεωτερισμοὶ καὶ καινοφρονίαι, εἰς ἐμέ τοῦλάχιστον ἀσυνήθεις.

Ὅσον καὶ ἂν κινδυνεύω εἰς πολλῶν τὴν γλεύην νὰ ἐκτεθῶ, δὲν θ' ἀποσιωπήσω ὅτι ἡ μουσικὴ αὕτη ἡ ὑπὸ τινων, ὡς ἐρρήθη, ὑπ' ἄλλων ὡς ὀλωμανικὴ ἢ καὶ ἰουδαϊκὴ κακιζομένη, ἐμὲ ἰσχυρῶς συνεκίνησε καὶ με συγκινεῖ πάντοτε, ὅσῳ τὴν ἀκούω ὅπως τοῦ καλῶς ἐκτελουμένην, δι' ὃ καὶ

τοῦτο ἔρρηθις μουσικὸς οὕτως ἀποφανταί περὶ τῆς σημερινῆς βωσικῆς μουσικῆς. «Ἐὰν διεσώθῃ ἐν τοῖς σήμερον ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν ὅκτω ἤχοις ἡ αὐτὴ ψαλμωδία ἢ τὸ αὐτὸ μέλος, ἄτινα ἐτέθησαν ἐπὶ τῶν ὀκτὼ τόνων ὑπὸ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, λίαν δύσκολον ὄρεσαι σήμερον. Ἀξιοκίμως ὅμως δυνατόν ἐστιν α' ὅτι τὰ διατηρηθέντα μέλη ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βιβλίοις ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν μέχρι τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ρωσσίᾳ· περὶ τούτου ἐπισθὴν παραθεῖς τὰ μέλη τῶν ἀρχαιοτάτων χειρογράφων τοῦ 11 αἰῶνος πρὸς τὰ μέλη τῶν τοῦ 16 καὶ 17 αἰώνων (τοιαῦτα χειρόγραφα εὑρεν ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ καὶ ἐν ταῖς βιβλιοθήκῃς τῆς ἐν Μόσχᾳ ἀκαδημίας καὶ τινων μονῶν)· β' ὅτι ἐκαστος τῶν ἔχων περιστρέφεται περὶ τὴν ἰδιόχουσαν αὐτῷ μελωδίαν γ' ὅτι ὁ χαρακτήρ τῶν μελῶν ἐκφράζει πάντοτε τὴν ἔννοιαν τοῦ καίμενου, ὅπως ἴσται, καὶ δ' ὅτι ὁ μουσικὸς ῥυθμὸς τοῦ μέλους αὐστηρῶς ἀναπαύεται πρὸς τὸ μέτρον τοῦ καίμενου, τὸ δὲ καίμενον οὐδέποτε ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν μουσικῶν ῥυθμῶν».

Ἐν Κιέβ, τῇ 15 ὁκτωβρίου 1883.

Τῆς ὑμετέρας προσκυνητῆς μοι πανηγύρεως παιδήμων ἐν Κυρίῳ τίκων
Ἀπόστολος Χριστοθεοῦλος

ἐκ καρδίας ἀπεύχομαι πάσας τὰς μελετωμένας ῥιζικὴς μεταρρυθμίσεως αὐτῆς προτάσεις καὶ ἀποπειρας.

Καὶ πρώτων μὲν ἐν γένει καὶ κατ' ἀρχὴν φρονῶ ἐπιβλαβῇ καὶ ἀπαράδεκτον τὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας. Τοῖς ἱερὸν καὶ τῆς κοινωνίας σωστικὸν οἰκοδόμημα ὑπὸ τῆς ἡμιμαθείας, τῆς δοκησιοφίας καὶ τῆς κουφονοίας πανταχόθεν ὑποσκαπτόμενον, ἀνθίσταται ἐδραῖον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτοῦ ἐνότητι, ὑπὸ τῆς πίστεως τῶν κρείττονων περιφρουρούμενον· ἀλλὰ πᾶσα μετακίνησις καὶ τοῦ ἐλαχίστου μέρους ἐκτίθῃσιν αὐτὸ ἀσθενέστερον ταῖς ἀφροσι προσβολαῖς, καὶ πᾶς λίθος, καὶ ὁ ἐλάχιστος, ἀραιρούμενος προσδοπιεῖ καὶ τῶν λοιπῶν τὴν κατάρπτωσιν.

Πλὴν δὲ τούτου δοξάζω ὅτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἴτερχόμεθα οὐχὶ ὡς εἰς θέατρον πρὸς τρέψιν τῶν αἰσθήσεων, ἵνα μᾶς κατακτλήσωσιν αἱ μελωδίαὶ τοῦ Βέρδη ἢ καὶ τοῦ Βάγνερ, ἀλλ' ἵνα ἐν προσευχῇ καὶ κατανύξει ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας, αἰωρούμενοι εἰς θεωρίας θρησκευτικὰς.

Ἀληθὲς ὅτι εἰς τὴν τῆς διανοίας ἐξαρσιν, ὡς εἰς πᾶσαν αἰσθημάτων διέγερσιν, συντείνει ἡ μουσικὴ, ἐσάκεις ἢ πρὸς τοῦτο πρόσφορος καὶ εἰς τὰ αἰσθημάτων ταῦτα ἀνταποκρινόμενη. Ἀλλὰ ταύτης τῆς ιδιότητος τὴν ἑλλειψιν καταγινώσκουσι τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν μουσικῇ ὅσοι ζητοῦσι τὴν μεταρρύθμισιν αὐτῆς ἢ προτείνουσιν ὡς πρόσφατοι ἄλλοι, ἵνα μὴ φοιτῶσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ κακὴ μουσικὴ ἐρεθίζει αὐτῶν τὰ νεῦρα καὶ ταράττει αὐτῶν τὴν εὐλάβειαν.

Ἐγὼ δ' εἰς οὐδεμίαν τῶν κατηγοριῶν τούτων ἐμαυτὸν κατατάττων, εἰς πολλοὺς τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν εὐρίσκω ὕψος καὶ κάλλος μελωδίας οὐχὶ ἑλαττον ἢ εἰς πολλὰς τῶν περιφημοτέρων ἐκ τῶν νέων συνθέσεων, μὴ ἀρνούμενος ὅμως ὅτι πολλάκις παραμορφοῖ αὐτοὺς ἀμαθῶν ψαλτῶν ἡ ἀδεξιότης. Ἡ ἐμὴ κρίσις αὕτη ἴσως μου καταγνωσθῇ ὡς ἀπειροκαλία. Ἀλλ' ἀμυνόμενος ἤθελον ἐρωτῆσαι, διατὶ σήμερον ἀπειρόκαλον καὶ καταδικαστέον νὰ κρίνωμεν μουσικὴν, ἥτις ἐπὶ ὅλους αἰῶνας ἔτερε καὶ εἰς εὐλάβειαν διέθετε τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος; Αὕτη δὲ μάλιστα ἡ μεγάλῃ αὐτῆς ἀρχαιοφίας ὥφειλε νὰ συνιστᾷ αὐτὴν εἰς ἡμᾶς καὶ ὡς τιμαλφὴ καὶ ἐθνικὴν παρακαταθήκην.

Ἀλλὰ τοῦτο ἔστι τὸ ζήτημα, καὶ τὸ κυριώτατον μάλιστα, ἐρ' οὐ ἤθελον νὰ προκαλέσω τὴν προσοχὴν καὶ τὴν δημοσιογραφικὴν ὑμῶν παρέμβασιν. Εἶναι ἀληθὲς ἡ ἱερὰ ἡμῶν μουσικὴ ἀρχαία, ὡς ὑπὸ τινων ἐκλαμβάνεται; Τί ἐγὼ περὶ τούτου δοξάζω, ὅτι ἔχει καὶ πολὺ μείζονα τῆς συνήθως ἀποδοδόμενης αὐτῇ ἀρχαιοφίας, τὸ ἡξυρεῖ ὅστις ποτὲ ἔρριψεν ἐν βλέμμα εἰς τὸν προσίμιον τοῦ Ε' τόμου τῶν Φιλολογικῶν ἀπάντων μου, ἐν ᾧ (κεφ. νος' -ξδ') διατεινόμεαι ὅτι ἐστὶν αὕτη ἡ ἐξακολούθησις τῆς δραματικῆς μουσικῆς τῶν ἀρχαίων.

Καὶ τίς μὲν ἡ ἐμὴ περὶ τούτου πεποιθήσις, ἴσως περιττὸν ἦν καὶ νὰ μνημονεύσω ἐνταῦθα· διότι ἐλαχίστας ἔχων γνώσεις τῆς μουσικῆς θεωρίας, οὐδόπως θὰ ἐδικαιούμην εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ νὰ μεταπίσω τινὰ εἰς τὴν

γνώμην μου. Ἄλλ' εἰς τοῦτο μ' ἐνθαρρύνει ἰσχυρά συμ-
μαχία, ἡ πολύτιμος ἐπιμαρτυρία τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις ὑπὲρ
πάντας οὐ μόνον τοὺς παρ' ἡμῖν ἀλλὰ καὶ ἀπανταχοῦ
τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἀρχαίας μουσικῆς ἐγ-
κύψαντας, ἐστὶν ὡς ἐκ τῆς βαθείας αὐτῶν μελέτης καὶ
γνώσεως ὁ καταλληλότερος ν' ἀποφανθῇ κατηγορηματι-
κῶς περὶ αὐτῶν. Οὗτος δ' ἐστὶν ὁ διὰ τῶν περὶ τοῦ θέμα-
τος τούτου σπουδαιοτάτων ἀγορεύσεων καὶ συγγραφῶν
του ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Γερμανίᾳ γνωστὸς γενό-
μενος κ. Τζέτζης, πρεσβεύων ἐπίσης ὅτι ἡ μουσικὴ τῶν
ἀρχαίων ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας τοῦ θεάτρου κατῆλθεν ἀμε-
τάδελχτος εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν.

Ἄλλ' ἐν ἐτὶ, ἂν δὲν ἀπιτῶμαι, πρεσβεύει ὁ κ. Τζέ-
τζης, ὅτι ἡ ἀρχαιοπρεπὴς ἐκείνη καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἐποφιν
σπουδῆς καὶ διατηρήσεως ἀξία μουσικὴ ἡλλοιωθῇ, ἐξε-
δαρδωρῶθαι καὶ ἐξέλιπεν ὅλως ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἐλλη-
νικῆς ἐπαναστάσεως.

Τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον θὰ παρεδεχόμεν ὡς ἀναμφι-
σβήτητον, ἂν ἀπητεῖτο ν' ἀντιτάξω λόγους ἐπιστημονι-
κοὺς, διότι ἡ πάλῃ θὰ ἦτο μᾶλλον ἢ ἄνισος. Ἄλλ' αἱ ἀμ-
φιβολαὶ μου στηρίζονται εἰς ἐπιχειρήματα κοινῆς φύσεως,
προσιτὰ καὶ τῷ ἀμουσοτάτῳ. Παιδίον ἐγνώρισα πολλοὺς
τῶν ἀρχαιοτέρων μου, ἐν ἄλλοις τὴν μητέρα μου, ἥτις
ἦν νέα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, καὶ τὴν
μάμμην μου ἥδη πρεσβύτιδα κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελ-
θόντος, ἀμφοτέρας εὐλαβεστάτας, ἀνὰ πᾶσαν αὐγὴν ψαλ-
λούσας τὰς ἰδίας τὸν ἐξάψαλμον, ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν τὸ
ἀπόδειπνον, καὶ πλείστα ἄλλα ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ
ταῖς τεσσαρακοσταῖς· ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὰς ἤκουσα
ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ μέλη νὰ ψάλλωσι τῶν καὶ τότε
καὶ νῦν ἐτι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδεγμένων, οὐδὲ νὰ εἴ-
πωσιν ὅτι ἤκουσάν τι παρὰ τῶν γονέων των, ἐπίσης τὴν
κατ' οἶκον εὐλάβειαν ἀσκούντων, ὅτι ἤκουσάν τι περὶ
μεταβολῆς τῶν ἤχων τῶν τροπαρίων ἢ ἄλλων ἐκκλησια-
στικῶν μελῶν. Ἐκ τούτων δικαιοῦμαι, νομίζω, νὰ παρα-
δεχθῶ ὅτι ἰσως μὲν μετεδλήθησαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐ-
κείνους τὰ γραφικὰ σημεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσι-
κῆς, ἰσως κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ψαλμοδίας οἱ μὲν ἢ
οἱ δὲ τῶν ψαλτῶν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ὀθωμανικῆς μου-
σικῆς διατελοῦντες ἐξέκλιναν εἰς παραμύσους τερετισμοὺς
καὶ τῆς φωνῆς καμπὰς κακοζήλους, οὐχὶ ὅμως ὅτι τότε
κἂν ἢ καὶ πολὺ πρότερον ἐτι τοὺς ἤχους ἡλλοίωσαν. Ἰσως
αὕτῃ ταύτῃ τῇ τῶν ψαλτῶν ἀνικανότητι πρέπει ν' ἀποδο-
θῇ καὶ ἡ τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ πολλὰκις πρωταπτο-
μένη ρινοδία, ἂν αὕτῃ δὲν εἴναι μᾶλλον ἀποτέλεσμα τῆς
μονοφωνίας, τοῦ ψάλτου ἀναγκαζομένου ἀπὸ τῶν ταπει-
νοτέρων μέχρι τῶν ὑψηλοτέρων τόνων ν' ἀναδραίνῃ, καὶ
διὰ τοῦτο καταφεύγοντο· καὶ εἰς τὴν φωνὴν τῆς κεφαλῆς
ἢ τὴν τῆς ρινός.

Οὐδεὶς βεβαίως θ' ἀμφισβήτησεν τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἐποφιν
μεγάλην σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος, περὶ τοῦ ἂν ἡ ἐνε-
στῶσα ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἐστὶν ἀρχαία καὶ κατὰ
πόσον, ἂν ἀνέρχεται μέχρι τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χρι-

στιανισμοῦ καὶ ἐψάλλετο ἐν τῷ Βυζαντίῳ ἐνώπιον τῶν
βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, καὶ ἐτι μᾶλλον ἂν κατ' αὐτὴν
περίπου ἐψάλλον πρὸ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων οἱ χοροὶ
τοῦ Συφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου. Πρὸ τινων
ἐτῶν λοιπὸν ἐπληροφορήθη ὅτι ὑπάρχει τι διδόμενον δυ-
νάμενον νὰ συντελέσῃ εἰς τοὺς ἀπορουμένους τὴν λύσιν.
Πεπαιδευμένος ἱερεὺς Ῥώσσης, ὃν ἀπήντησα ἐν Βιέννῃ,
μοὶ διεβεβαίωσε ὅτι ἐν Κιέβῳ ὑφίσταται ἀρχαῖον μονα-
στήριον ἀρνηθὲν σταθερῶς νὰ παραδεχθῇ τὸν ὑπὸ Χερου-
δίνῃ καὶ ἄλλων γενόμενον ἐν Ῥωσσίᾳ νεωτερισμὸν περὶ
τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, καὶ ἐμμένον μετὰ θρη-
σκευτικοῦ σεβασμοῦ εἰς τὴν ἀπ' ἀρχῆς παραδεδεγμένην,
ἥτις ἦν βεβαίως ἡ ἐκ Βυζαντίου μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ
καὶ τῶν χριστιανικῶν τελετῶν εἰς Ῥωσσίαν μετενεχθεῖσα.

Ἡ γνώμη λοιπὸν, ἣν ἤθελον νὰ σᾶς ὑποβάλω, ἵνα, ἂν
τὴν παραδέχησθε, συστήσῃτε αὐτὴν διὰ τοῦ ἰσχυροῦ ὡμῶν
ὀργάνου, ἐστὶν ὅτι πρέπει ἢ ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῆς ἐκκλη-
σιαστικῆς μουσικῆς, ἂν ὑφίσταται ἐτι τοιοῦτος ἐν Ἀθή-
ναις, ἢ ὑπὸ φιλοτίμων καὶ φιλομούσων ὁμογενῶν, ἢ
ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως νὰ ἐκπεμφθῇ εἰς Κιέβον ἐπιτροπὴ,
ἥς ἀφρεύτως ν' ἀποτελῇ μέρος ὁ κύριος Τζέτζης, ἀλλ' εἰ
δυνατὸν καὶ τις ἄλλος ἐκ τῶν ἀντιπρονοούντων αὐτῷ, ἵνα
ὅσον ἐνδέχεται μὴ ἀποδοθῇ εἰς τὰς κρίσεις τῆς ἐπιτροπῆς
προκατάληψις, καὶ ἐξετάσασθαι καὶ σπουδάσασθαι τὴν ἐν τῷ
μοναστηρίῳ τοῦ Κιέβου μουσικὴν, ἐὰν ἢ οἶαν μοι τὴν εἴ-
πεν ὁ προμνησθεὶς ἱερεὺς, νὰ ἐξαγάγῃ ἀσφαλῆ συμπερά-
σματα περὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς μετὰ τῆς ἡμετέρας, ἐξ ὧν
δύναται νὰ προκύβῃ καὶ ἡ περὶ τῆς ἀρχαιότητος ταύτης
βεβαία πεποίθησις. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου. . .

Ο ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΕΣΠΕΡΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΔΙΔΑΧΗΣ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Α'

Ἡ νεωστὶ ἐκδοθεῖσα διδασχὴ τῶν δώδεκα ἀπο-
στόλων ὑπὸ τοῦ σεβασμιωτάτου μητροπολίτου Νικο-
μηδείας κυρίου Φιλοθέου Βρυεννίου ἐμελλεν, ὡς εἰκὸς, νὰ
διεγείρῃ τὴν προσοχὴν τῶν θεολόγων τῆς Εὐρώπης καὶ
κινήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν δικαίαν αὐτῆς ἐκτίμησιν. Προτιθέ-
μενοι νὰ καταχωρίσωμεν ἐν τῇ Ἀ' Ἐκκλησιαστικῇ ἀλη-
θείᾳ τὰς οἰασδήποτε περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου τῆς
ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας μνημείου κρίσεις,
περιοριζόμεθα σήμερον εἰς τὴν τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ τῆς
θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Γίεσσε κ. Ἀδόλφου
Χάρνακ, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐν Λειψίᾳ
ἐκδιδομένῳ περιοδικῷ τῆς θεολογικῆς φιλολογίας (Theo-
logische Literaturgeitung ἀριθ. 3, 1884) ἔχουσιν ὡς
ἐξῆς.

Πρόκειται ἡμῖν μνημεῖον νέον τῆς ἱστο-
ρίας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ δευτέρου αἰῶνος!

δοιοπορούντων εὐαγγελιστῶν¹), προφητῶν, διδασκάλων καὶ μετ' αὐτῶν περὶ ἐπισκόπων καὶ διακόνων ἐν ταῖς κοινότησι—πρεσβυτέρων οὐδαμῶς γίνεται μείλα·—ταῦτα ἐν τῷ μέλλοντι ἔσονται τὸ νῆμα, τῷ ὁποίῳ θὰ συνείρωμεν διαφόρους μεμονωμένους εἰδήσεις τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτεύματος ἡ Διδαχὴ εἶναι μνημεῖον πρώτης τάξεως, τὸ ὁποῖον συγχρόνως ἐπικρατεῖ φῶς ἐπὶ τῶν γενικῶν λόγων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐγεννήθη ὁ μοντανισμὸς, καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν προφητῶν τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν². Οὐχ ἥττον σπουδαία εἶναι ἡ Διδαχὴ καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς λατρείας· τὸ περιεχόμενον τῶν εὐχῶν τῆς εὐχαριστίας εἶναι λίαν πολυτίμον καὶ πλήρες σπουδαιότητος.

Τὰ εἰρημμένα ἀφορῶσι κυρίως εἰς τὸ δεύτερον ἡμῖς τῆς Διδαχῆς κεφ. 7—16· τὸ πρῶτον ἡμῖς ἐξαπατᾷ ἐκ πρώτης ὄψεως, διότι περιέχει ἠθικὰς διδασκαλίας ὑπὸ τὸ εἶδος τῶν δύο ὁδῶν, γνωστὰς ἡμῖν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα, τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν καὶ διδασκαλιῶν καὶ τῆς ἐπιτομῆς τῶν ὅρων τῶν ἀποστόλων. Ἀλλ' ἡ περίπτωσις ὅτι αἱ ἠθικαὶ αὗται διδασκαλίαι καὶ διατάξεις εὐρύνονται ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ, τοῦ ὁποίου ἡ μεγίστη ἀρχαιότης δὲν δύναται νὰ διασφαλεθῇ καὶ οὗτοι αὗται φέρονται ἐν αὐτῇ ἐν τῷ συνόλῳ καὶ τοῖς καθ' ἕκαστα, τοῦτο εἶναι λίαν σημαντικόν. Ὡς ἡ δὲ ὁ Βρυέννιος ἤρξατο καταδεικνύειν, ἐν τῇ Διδαχῇ ἀναγνωρίζομεν τὴν ρίζαν καὶ τὸ πρότυπον ὅλων τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. Μόνον ὁ εἰδὼς τὸ βαθὺ σκότος καὶ τὴν σύγχυσιν τὴν ἐπιπολάζουσαν μέχρι τοῦδε εἰς τὸ τοιοῦτο εἶδος τῆς χριστιανικῆς φιλολογίας, δύναται νὰ κατανοήσῃ ὅτι ἐν ταύτῃ αὐτῇ νῦν ἄρχεται νὰ ἐπιλάμπῃ πράγματι φαινὸν φῶς καὶ τάξις. Πρὶ παντὸς ὅμως ἀναγνωρίζομεν ὅτι ὁλόκληρος ἡ μετὰ ταῦτα φιλολογία τῶν διαταγῶν τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀποστόλων ἢ τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν φερομένων, ἐσκόπει νὰ παραγκωνίσῃ τὴν προκειμένην ἡμῖν ἀρχαίαν Διδαχὴν. Τοῦτο ἐναργὲς κατέστησε καὶ αὐτὸς ὁ Βρυέννιος διὰ δύο τρανῶν παραδειγμάτων. Ὁλόκληρον τὸ 7 βιβλίον τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν ἀπὸ τοῦ 1 κεφ. μέχρι τέλους εἶναι κυρίως ἐπεξεργασία τῆς Διδαχῆς ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως γυμνώσῃ αὐτὴν τῶν ἀρχαϊσμῶν αὐτῆς καὶ καταστήσῃ αὐτὴν ἀνεκτὴν τοῖς νεωτέροις χρόνοις· π. χ. ὅπου ὁ ἀρχαῖος συγγραφεὺς ἔγραψε προφητίαν, ὁ ἐπεξεργαστής τοῦ 4 αἰῶνος τίθησιν ἱερεῖς· ἐν τοῖς καταλλήλοις χωρίοις παρεισάγει τοὺς πρεσβυτέρους, ἀπαμβλύνει τὴν περὶ τῶν ἐσχάτων διδασκαλίαν, υποχαλαροὶ τὰς εὐχὰς καὶ κατορθοὺς ὥστε νὰ διατηρήσῃ κατὰ λέξιν μέγα μέρος τῆς διδαχῆς.

1. Ὁμοίως ὅμως μεταχειρίζεται ἡ διδαχὴ καὶ τὴν λέξιν προφηταὶ ἐπὶ προσώπων ὁδοιπορούντων. Σ. Μ.

2. Πρὸς ἀποφυγὴν παρενοήσεως εἰρήσθω ῥητὴς ὅτι ὁ συντάκτης τῆς διδαχῆς οὐδαμῶς εἶχεν ὑπόψιν τὴν μοντανιστικὴν κίνησιν—τοῦτο ὑπεδήλωσεν ἤδη καὶ ὁ ἐκδότης τῆς Διδαχῆς (πρβλ. πρλγ. σελ. 19—).

χωρὶς νὰ ἐναπολειφθῇ τι τῆς ἀρχαίας εἰκόνης, ἣν εἶχεν ἡ ἀρχαία συγγραφή· εἶναι τὸ πρῶτον γλαφυρὸν καὶ διδακτικὸν παράδειγμα τοιοῦτου εἶδους παραμορφώσεως ἀρχαίας συγγραφῆς, τὸ ὁποῖον κατέχομεν· διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιον συντόνου μελέτης. Ἐν γένει τοιαύτην σχέσιν ἔχει τὸ 7 βιβλίον τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν πρὸς τὴν Διδαχὴν, οἷον ἡ μακροτέρα ἐκδοσις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὴν ἐπιτομωτέραν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖός τις παραλληλισμὸς, ὡς τοῦτο δηλὸν παντὶ τῷ γινώσκοντι τὴν ἱστορίαν τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰγνατίου¹. Ἐν τῷ ἱεροσολυμιτικῷ κώδικι εὐθὺς μετὰ τὴν διδαχὴν ἔπονται αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰγνατίου, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκτενεστέρᾳ ἐκδόσει. Πόσον πρέπει νὰ ὤμεν εὐγνώμονες διὰ τὴν ἐκτακτὸν τύχην, ἥτις εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀντιγραφέως τοῦ 11 αἰῶνος ἔρριψε μὲν τὰς νόθους ἐπιστολάς τοῦ Ἰγνατίου, ἀλλ' ἅμα καὶ τὴν γνησίαν καὶ τὴν ἀνόθευτον διδαχὴν. Ἢ σύμπτωσις αὕτη εἶναι πραγματικῶς ὅλως ἐξαιρετικὴ, διότι τῇ ἀληθείᾳ οἱ ἐπίσκοποι τοῦ 4 καὶ 5 αἰῶνος κατώρθωσαν σχεδὸν ἐξ ὁλόκληρου νὰ παραγκωνίσωσι τὴν ἀρχαίαν διδαχὴν² διὰ τῶν μετὰ ἀποστολικῶν διαταγῶν (τῶν ὁποίων ἐπίσης τὰ βιβλία 1—6 προϋποθέτουσι τὴν διδαχὴν)· μέχρι δὲ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὐδεμία ἀσφαλὴς ἐξ αὐτῆς μαρτυρία ὑπάρχει, πλην Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως³. Ἐπασαί αἱ ἀπὸ τοῦ Ἐπιφανίου καὶ ἐξῆς μαρτυρίαι ἀναφέρονται εἰς νεώτερα συγγράμματα⁴.

1. Ὁ παραφθορεὺς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰγνατίου φαίνεται γινώσκων τὴν Διδαχὴν.

2. Ἐν τῇ ὑποθείσει τοῦ ταύτῃ ὑπὲρ τὸ δέον προχωρεῖ ὁ σοφὸς Χάρνακ. Ἡ παραγκωνίσις τῆς διδαχῆς δὲν προῆλθεν, ὡς νομίζομεν, ἐκ μέρους τῶν ἐπισκόπων τοῦ Δ' καὶ Ε' αἰῶνος ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ὑποστηρίξει τὸ ἐπισκοπικὸν ἔξωμα, ὡς ἔννοεῖ ὁ γερμανὸς καθηγητὴς· ἐν τοιαύτῃ περιστάσει νομίζομεν ὅτι ἔπρεπε νὰ πρᾶξωσι τὸ αὐτὸ καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Κλήμεντος τῆς Ρώμης· καὶ ὅμως αὗται καὶ πρὸ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἐπ' αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν ἦσαν περιθώτοι, μετὰ τῶν βιβλίων τῆς ἀγίας Γραφῆς ἀναφερόμεναι καὶ ἀναγινωσκόμεναι ἐπ' ἐκκλησίας καὶ πολὺ τιμώμεναι, ὡς ἀναφέρουσιν ὁ Εὐσέβιος καὶ Ἰερώνυμος. Τὸ πρᾶγμα μᾶλλον ἐξηγεῖται λίαν φυσικῶς. Ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος καὶ ἐξῆς μεγάλη ἀνάπτυξις ἐγένετο ἰδίως εἰς τὰ τῆς θείας λατρείας τῆς ἐκκλησίας· τότε ἀνεπτύχθησαν τὰ περὶ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος, τῶν κατηχομένων, τῆς εὐχαριστίας, κτλ. Ἐπομένως ἡ διδαχὴ ἢ ἀποβλέπουσα εἰς ἀρχαιοτέραν τῆς ἐκκλησίας κατὰστασιν δὲν συντελεῖ εἰς τὴν πρακτικὴν αὐτῆς σκοπὸν ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Δ' καὶ Ε' αἰῶνος, ὅτε μάλιστα πρὸς κατήχησιν τοῦ λαοῦ ὑπῆρχον πολλὰ ἀνάλογα συγγράμματα ὡς τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Αὐγουστίνου, κτλ. Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν καταστάσει πραγμάτων ἡ διδαχὴ φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐλησμονήθη καὶ ἔπρεπε νὰ λησμονηθῇ, ἀπὸ μάλιστα ὁ ἐπεξεργασθεὶς αὐτὴν παρέστη ἐν αὐτῇ τὴν μορφήν τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν, καταλλήλων τῷ τότε καθεστῶτι τῆς ἐκκλησίας. Σ. Μ.

3. Ὁ ἐκδότης τῆς Διδαχῆς ἀναφέρει χρησάμενον αὐτὴν καὶ τὸν συγγραφέα τῆς Κλήμακος· πρβλ. Διδαχ. κεφ. α' σημ. 2, 4, 7, 10 καὶ 13·—κεφ. 6' σημ. 3·—κεφ. γ' σημ. 15 καὶ 24·—κεφ. δ' σημ. 25·—κεφ. ζ' σημ. 6·—κεφ. η' σημ. 9·—κεφ. θ' σημ. 3·—κεφ. ιγ' σημ. 1, καὶ κεφ. ιδ' σημ. 8.—Σ. Μ.

4. Φαίνεται ὅτι ἡ Δύσις ἡγνῶει ἐν γένει τὴν Διδαχὴν. Ἀναγράφομεν

Δεύτερον κατέδειξεν ὁ Βρυννίος ὅτι ἡ ὑπό τοῦ Bickell, Lagarde καὶ Hilgenfeld (Novum Testamentum extra can. IV, σελ. 93.—) ἐκδοθεῖσα ἐπιτομή τῶν ἔρων τῶν ἀποστόλων εἶναι ἐπίσης ἐπεξεργασία τις τῆς διδασχῆς. Ἐν αὐτῇ αἱ κατὰ μέρος περὶ καὶ διανέμονται μεταξύ τῶν ἀποστόλων, ἀπαρτίζονται, ὅπως ἐν τῇ Δύσει τὰ ἄλλα τοῦ ἀρχαίου συμβόλου ἐτέθησαν εἰς τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων. Καὶ ὁ παραλληλισμὸς οὗτος δὲν εἶναι ὅπως τυχαῖος. Ἡ Δύσις ἀρνεῖται ἀποστολικὰς διαταγὰς, ὅπως ἡ Ἀνατολή ἀποστολικά συμβόλα· ἀλλ' ἡ ἱστορία τῶν φιλολογικῶν ἔργων ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐκκλησίαις ἔχει μεγίστην ἀναλογίαν. Χαίρω ὅτι ἤδη ἐν τῇ ἐκδόσει μου τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα σελ. 16 ὁριστικῶς ἐξεγράφηται ὅτι ἡ ἐπιτομή τῶν ἔρων τῶν ἀποστόλων δὲν ἀνήκει εἰς τὸν Β' αἰῶνα (Lagarde, Hilgenfeld), ἀλλ' ὅτι, ὅπως αὕτη πρόκειται ἡμῖν, εἶναι μεταγενεστέρως ἀρχῆς· ἐν δὲ ταῖς σημειώσεσίν μου ἔταξα αὐτὴν καὶ μετὰ τὰς ἀποστολικὰς διαταγὰς, καὶ ἡ κρίσις μου αὕτη ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐρεῦνης τοῦ Βρυννίου· δικαίως δὲ οὗτος ἀναγνωρίζει τῷ Bickell τὴν μεγίστην ἀξίαν, ὅστις κυρίως πρὸς ἐξήγησιν τῆς περὶ συγγενείας σχέσεως τῶν εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον ἀναφερομένων συγγραμμάτων, παρέπεμψεν εἰς ἀρχαίον τι σύγγραμμα ἀπολεθὲν, χρησιμεύσαν ὅμως ὡς βῆξις ὅλων τῶν τοιούτου εἶδους συγγραμμάτων. Τῷ Bickell ἠκολούθησεν ὁ Gebhardt (σελ. 28—31), ὅστις οὕτω τελειώνει τὰς ἐρεῖνας αὐτοῦ· εἶναι δύσκολον μετὰ τοῦ 7 βιβλίου τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν καὶ τῆς ἐπιτομῆς τῶν ἔρων νὰ διακρίνῃ τις πότερον ἐξ αὐτοῦ τοῦ Βαρνάβα καὶ ποῖον ἐκ τοῦ Βαρνάβα καὶ τοῦ ἐτέρου ἠντήλησεν εἰ μὴ ποῦ ἐκάτερον ἐξήρηται ἐκ βιβλίου τινὸς ἀπολεσθέντος.¹

Ὁμοίως ἀποφασίζει καὶ χωρίον. Ἐν τῷ εἰς τὸν Κυριανὸν ἀποδοθέντῳ συγγραμμάτι de auctoritate ἀναφέρεται σύγγραμμα τι doctrinae apostolorum καὶ ἐξ αὐτοῦ φέρεται χωρίον τι συμφωνοῦν μετὰ τὸς πρὸς τὴν Διδασχὴν κεφ. 11. Παρατιθέμενος ἐνταῦθα πάλιν ἐξηγήσεως, παρατηρῶ ὅτι οὗτος ὁ χωρίος, ὅτε ἡ γενεὰ τῆς προειρημένης γραφῆς κινδυνεύει ἐκ τοῦ χωρίου τούτου· ἐπίσης οὗτος κινδυνεύει καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Διδασχὴ ἡμῶν φέρεται ἐν τῷ χειρογράφῳ τῶν τῶν Διδασχῶν χειρὸς τοῦ τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ ἐθνικοῦ. Τὸ παρατιθέμενον κείμενον τῆς διδασχῆς οὐδαμῶς σχεδὸν εἶναι ὑποπτον.

1. Δὲν ἐπὶ ἀντιθέσει ἐνταῦθα νὰ καταδείξω τὴν σχέσιν τῆς διδασχῆς πρὸς τὰ τελευταῖα κεφάλαια τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα.—Δευτέρως ὁ Βρυννίος δὲν εἶχεν ὑπόψιν τὴν περὶ τῆς ἐπιτομῆς τῶν ἔρων διδακτικωτάτην ἔρευναν τοῦ Krawutzky (Tübing. Quartalschrift, 1882, σελ. 359). Ἐργασίας ὑπόψιν τὴν διδασχὴν, ὁρῶμεν νὰ συγγραμμένῃ τῷ ἐρευνητῇ τούτῳ. Ἐν τῇ ἐρεύῃ αὐτοῦ ὁ Krawutzky ἀπαπειλῇ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν διδασχὴν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα, τοῦ 2^{ου} βιβλίου τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν καὶ τῆς ἐπιτομῆς τῶν ἔρων καὶ παραρτήσεως τὰ κεφάλαια τῆς διδασχῆς 1—5 αὐτοῦ ἐπὶ ἀντιθέσει, ὅπως ἀναγνωσκόμενον ἀπὸ ἀσήμερον. Ἐν τῇ ἐργῇ μου τὴν κριτικὴν τῶν παρῶν εἶναι σπανία σήμερον· ἀλλὰ μὴ ἐπὶ τούτῳ τῷ περὶ τοῦ κριτικῶς. Τούτο εἶναι· ἀλλὰ πρὸς μακρὰ ὑπὲρ τῆς ἴσως προσιδεμένης καὶ πολλῆς ἀκρίβειας.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ εἶδος τῆς διδασχῆς, φέρει τὴν ἐπιγραφὴν Διδασχὴ κυρίου τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῖς ἔθνεσιν. Ἡ ἐκθεσις ὅμως αὐτῆς ἀποδείκνυσιν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐπιθυμῇ νὰ παραστήσῃ αὐτὴν καὶ κατὰ τὸ εἶδος ἐστὶ ἀποστολικήν· ἐσκόπει μᾶλλον νὰ συνδέσῃ καὶ παραδώσῃ τὴν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παραδοθεῖσαν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου· βεβαίως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην τὸ σύγγραμμα εἶναι ἀπόκριψον, οὐχὶ ὅμως καὶ ψευδές. Καὶ ὅμως ἀκριβῶς τὸ εἶδος κατέστη μοιραῖον, διότι πάντες ὅσοι ἐν ταῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις ἐχάλευσαν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀποστόλων Διαταγὰς, Κανόνας καὶ Διδασκαλίαν, ὡς πρῶτον αὐτῶν ἔσχον τὴν συγγραφὴν ταύτην καὶ τὴν τιμὴν, ἥς αὕτη ἀπήλαυσεν, ἐδούλευσαν ν' ἀποδώσωσιν εἰς τὰ προϊόντα αὐτῶν.

Ἐκ ποίας ἐπαρχίας κατὰγεται ἡ συγγραφὴ αὕτη, τοῦτο δύναται ἐπὶ νὰ ἐξετασθῇ. Ἐξάπαντος δὲν κατὰγεται ἐκ τῆς Δύσεως, δυσκόλως δὲ ἐκ τῆς Ἀσίας ἢ τῆς Συρίας· πολλὰ ἔχον παραπέμπουσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Μὴ θέλων δὲ νὰ ἐξάρω τι ἐκ τῆς πληθῆος τῶν ζητημάτων, τὰ ὅποια ἐπέρχονται λελυμένα ἢ ἀλυτα, ἐπιτίθω ὅτι παρέχω ἑμαυτὸν χρήσιμον τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ περιοδικοῦ τούτου παρέχων ἐνταῦθα τὴν εἰς τὸ γερμανικὸν μετάφρασιν τοῦ μεζῶνος καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον μᾶλλον ἐνδιαφέροντος ἡμῶν τῆς διδασχῆς.¹

Οὕτως ἐπέρχεται ἡ μετάφρασις τῶν κεφ. 7—16 τῆς διδασχῆς, ἥτις καθόλου μὲν θεωρουμένη εἶναι ἐπιτυχής, ἀποδοῦσα τὸ γνήσιον νόημα, ἐνταῦθα ὅμως δύναται νὰ γίνωσι τῷ σαρῶ γερμανῶ παρατηρήσεις τινές. Οὕτω π.χ. ἐπιμένον ὁ ἐλλόγιμος καθηγητὴς εἰς τὴν προταθεῖσαν τῷ σεβαστῷ Νικομηδείας διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς διόρθωσιν τοῦ χωρίου οὐ μὲν εἶναι δὲ ἡμέραν μίαν· ἐν δὲ ἡ γρῆα, καὶ τὴν ἄλλην—οὐ μὲν εἶναι δὲ ἡμέραν μίαν, οὕτως ἐρμηνεύει τὸ χωρίον. Βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι καὶ οὕτω διὰ τῆς διορθώσεως ταύτης εὐδοῦται ἡ ἔννοια· ἀλλὰ μήπως οὐδὲν ἔχει νόημα ἡ φράσις, ὡς γέγραπται ἐν τῷ χειρογράφῳ; Κατὰ ταύτην ὁ συγγραφεὺς κυρίως θέλει νὰ δείξῃ τοῖς χριστιανοῖς πῶς δεῖ διακρίνειν τὸν ἀληθινὸν ἀπὸ τοῦ ψευδοῦς ἀποστόλου· τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ ἀληθινοῦ ἀποστόλου εἶναι

ὑποδείξις τῆς τέχνης. Τὸ δεύτερον, τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον μέρος τῆς διδασχῆς, ἦτο βεβαίως δύσκολον νὰ προμαντευθῇ διὰ τῆς κριτικῆς.—Ἰδιαιτέρον πρόβλημα ἀποτελεῖ ἡ ἐρώτησις, ποῖον ἀρίγι σύγγραμμα ἐννοῦν ὁ ἱερώνυμος καὶ ὁ Βρυννίος ὑπὸ τὴν τίτλον Petri iudicium καὶ Duce vice vel iudicium secundum Petri· πιθανῶς ἀληθὲς εἶναι ἡ ὑπόθεσις ὅτι εἶχον ὑπόψιν τὴν διδασχὴν.—Τέλος σημειώσω ὅτι τὸ ἐπιστήμιον καὶ λίαν διαφιλονεικούμενον χωρίον ἐν τῷ δευτέρῳ τεμαχίῳ τοῦ Pfaff (Πέρηναι), ὅπως ἤδη εἶπεν ὁ Βρυννίος, δύναται κατὰ τὸ φαινόμενον ν' ἀναρῇ εἰς τὴν διδασχὴν καὶ ἐπομένως ταύτην νὰ νοήσωμεν ὑπὸ τῆς δευτέρας τῶν ἀποστόλων διατάξεως.

1. Ἡ τυπικὴ παρόσις τοῦ κειμένου ἐν τῷ κώδικι εἶναι λίαν καλὴ· οὐχὶ μέγαν ἀνέχον σφαλμάτων διορθώτατο ὁ Βρυννίος· ἡ ἐπομένη μετάφρασις ἀκολουθεῖ τῷ κειμένῳ, ἔλλαπτονός μοι γινώσκου πρὸς ἀκριβεστέρην δοκιμασίαν.

Μετά τὴν μετάρρακτιν αὐτοῦ ἀποτελειῶν τὴν κρίσιν αὐ-
τοῦ ὁ Χάρινακ ἐπιλέγει· τοιαύτη εἶναι ἡ ἀρχαιοτάτη αὐτῇ
ἐκκλησιαστικὴ διατάξις. Εὐχαριστοῦμεν πῶ ὠφείλανται
ἡμῖν αὐτὴν ἀνδρὶ· ἡ εὐχαριστία δ' αὐτῇ καὶ ταύτῃ τὴν
φορὰν δὲν ἀποδίδει εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ. ὅταν εἰς τὴν
εὐσυνειδήτῳ καὶ πιστῇ αὐτοῦ ἐργασίαν· ἅμα ὁμοῦ
ζωογονεῖ τὴν καλὴν ἐλπίδα διὰ τὴν Ἀνατολὴν, ἥτις ἐν πῶ
δικαστήματι ὀλίγων ἐτῶν προσέτρεγκεν ἡμῖν τρία τοιαῦτα
δῶρα, ὡς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Κλήμεντος, τὸ διὰ τεσσάρων
Εὐαγγελίων τοῦ Τατιανοῦ καὶ τὴν Διδασχὴν, ἡ κατὰ πλὴ-
ξὴ ἡμᾶς διὰ πλουσίων ὁρῶν καὶ κατὰ τὰς προσεχεῖς δε-
κατηρίδας. Εἴθε τὰ νέα μνημεῖα νὰ ἀνακαλυφθῶσιν ὑπ'
ἀνδρῶν ἐραμιλλῶν πρὸς τὸν εὐρέτην τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ
κώδικος· διὰ τούτων ἠρῆλομεν καταισχυθῆναι, ἀλλὰ τοιαύ-
τη τις αἰσγυρία εἶναι ἀνγκαίαι!

Ἀρχιμανδρίτης ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΒΑΦΕΙΔΗΣ

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τὸν τοῦ *Thymon* 17 ἀνέμελλε τὰ κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κυβερνητικοῦ ὑπουργείου τῆς ἑκπαιδεύσεως διὰ τὸ ἔτος 1800 (1884-1885, κατὰ μετάρησιν τοῦ Ν. *Thymon*, ὡς ἔπεται:

'Ο σεπτὸς ἡμῶν ἀρχων, ὡς ἔδωκε πολλὰς τεκμηρίαι-
 τῶν μεγαθύμων αὐτοῦ διαθέσεων πρὸς ἐκπαρτίστην τῆς
 προόδου πάσης φύσεως, οὕτω διετράνωσε καὶ τὴν ἐπιθυ-
 μίαν αὐτοῦ νὰ μετασθῇσι τὰ φῶτα διὰ τῆς βραβηιαίας
 αὐξήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ἐπὶ τῆς δημοτικῆς ἐκ-
 παιδεύσεως ὑπουργείου. Ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἡ
 Α. μεγαλειότης, ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ εἰρημένου ὑπουρ-
 γείου μόλις συνεποστοῦτο εἰς 6 ἑκατομμύρια γροσίων, ἦν
 ὁ ὠρισμένον τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς πέντε τὰς σκολῆς τὰς
 ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύ-
 σεως διεπομέναις, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν σχολείων
 τῶν ἐπαρχιῶν, ὅτι βραδύτερον ἀπεσπάρθησαν τῆς
 αὐτοκρατορίας. Κατὰ δὲ τὸ 1881 τὸ ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς
 ἐκπαιδεύσεως ποσὸν ῥηζήθη παρὰ τὴν ἀπόστασιν πολλῶν
 ἐπαρχιῶν καὶ τὴν ἐκ ταύτης περηγαστὴν ἐλάττωσιν τῶν
 δαπανῶν. Ὁ αὐτοκρατορικὸς ἱσαδὴς διακελεύεται τὴν
 προσθήκην 3 588 800 γροσίων πρὸς ἱδρυτὴν προκαταρκτι-
 κῶν σχολῶν καὶ ἐν χωρίοις ἐστὶ ἕκτοτε δὲ ῥηζήθη τα-
 χέως καὶ ἐπαλλήλως ὁ ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως
 προϋπολογισμὸς. Ἐν τῇ χρήσει τοῦ ἔτους 1800 (1884 -
 1885) τὸ ἐγγεγραμμένον ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύ-
 σεως ποσὸν συμπορεύεται εἰς 14 635 202 γροσίων τὸ δὲ πο-
 σὸν τοῦτο πληρωθήσεται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου
 τῶν οικονομικῶν, μὴ λογιζομένου τοῦ προκύβοντος ποσοῦ
 ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ τῆς δεκάτης φόρου κατὰ ἐν τοῖς
 ἑκατόν. ἵνα παν χωρίου τῆς αὐτοκρατορίας προικδοσθῇ
 διὰ προκαταρκτικῶν σχολείων. Διὰ τῆς αὐξήσεως ταύτης
 τῆς δεκάτης θὰ προκύβῃ εὐλοκὸν ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς ἐκ-
 παιδεύσεως ποσὸν ἐκ 15 000 000 γροσίων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ
 ποσὸν τοῦτο εἶναι ὠρισμένον μόνον ὑπὲρ τῶν σχολείων τῶν
 χωρίων ἀπερατίσθη αὐξήσις τοῦ ἐπὶ τῶν ἀστικῶν οἰκοδο-
 μῶν φόρου κατὰ 10 τοὶς 0 0, τὸ δ' ἐκ τῆς αὐξήσεως ταύτης
 προκύβον ποσὸν ῥιπθῆσεται εἰς ἱδρυτὴν σχολείων καὶ γυ-
 μνασίων ἐν ταῖς πόλεσι. Τοιοῦτοτρόπος ἡ εὐλοκὴ ἀξία
 τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀνέρε-
 ται σήμερον εἰς 65 635 202 γροσίων. ἤτοι περίπου εἰς 16
 100 000 γράμματα τοῦτο δὲ πλέον ἢ δεκαπλασιάζει τὸ ὑπὲρ
 τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ποσὸν τὸ πρὸ τῆς ἐνθρονίσεως
 τῆς Α. Μ. αὐτοῦ ὠριταμένου.

Παρατηρείται ότι ο προϋπολογισμός αυτός αφορά εις μόνον τὰ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαίδευσως διαπόμενα σχολεῖα. Ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι πρὸς ταῖς σχολαῖς ταύτας ὑπάρχουσι μυριάδες σχολείων ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τοῦ ἐγκρίτου ἐξαρτομένων, ἐκπληροῦντος γὰρ ἡ ὑπουργεῖο δημοσίας ἐκπαίδευσως πρὸ τῆς ἰδρύσεως τούτου.

Αἱ προκαταρκτικαὶ σχολαὶ τῶν μὴ μουσουλμανικῶν

κοινότητων δὲν περιλαμβάνονται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ ἐμπιστευθῇ αὐταῖς τὴν προκαταρκτικὴν διδασκαλίαν τῶν ἐμολητήσεων ἐκ πόθου τοῦ σεβασθῆναι πληρέστερα τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν.

Καὶ τέλος πάντων πολλὰ ἰδιωτικὰ σχολεῖα διεσπόμενα εἴτε ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν, εἴτε ὑπὸ διευθυντῶν κατατιθέντων εἰδικὰ κεφάλαια, δὲν περιλαμβάνονται καὶ ταῦτα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ὡς οὐδὲ τὸ ὁργανοτροφεῖον, τὸ πολυτεχνεῖον, ἡ εἰδικὴ σχολὴ τῆς γαλλικῆς γλώσσης, ἡ καλλιτεχνικὴ σχολὴ, ἡ νομικὴ, τὸ ὁργανοτροφεῖον τῶν θηλέων, ἡ ἐμπορικὴ σχολὴ, πᾶσαι αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πληθεὺς ἄλλων, ἃς περιτὸν νὰ μνημονεύσωμεν.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἐκ Φαναρίου, τετάρτη, 15 φεβρουαρίου 1894

Σήμερον ἀπὸ πρωῒας συνεδρᾷζουσιν ἐν τοῖς πατριαρχείοις τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῦ ἑθνικοῦ συμβουλίου, καταγινόμενα ἰδιωτικῶς καὶ ἀνεπιστήμως περὶ τὸ γνωστὸν τῆς ἡμέρας ζήτημα.

Αἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν σχετικαὶ ἀναφοραὶ ἐξακολουθοῦσιν ἀπαύτως ἐργάζεσθαι, ὧν τὰ δύο σώματα λαμβάνουσιν ἐν ταῖς ἐξομαστικαῖς αὐτῶν συνελεύσεσι γινώσιν. Διήκει δ' ἐν αὐταῖς τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ὅπερ καὶ ἄλλοτε συνεκράλαιώσαμεν, ἥτοι ἡ ἐπὶ τὸν οἰκουμένικόν θρόνον ἐπάνοδος τῆς Α.Θ.Π. καὶ ἡ ἐλπίς τῆς διόσεως ἅμα λύσεως τοῦ τῶν προνομίων ζητήματος ὑπὸ τῆς Α.Α.Μ. τοῦ σουλτάνου. Τὴν πάγκοινον ταύτην παρὰ τῶν χριστιανῶν εὐχὴν καθηκόντως αὐτῆς μεθερμηνεύοντες, πεπείσμεθα μετὰ πάντων ὅτι ὁ φιλόλαος ἡμῶν ἄναξ ἐν τῇ γνωστῇ ὑπὲρ τοῦ ὑπερχόου μεγαθυμίας Αὐτοῦ εἰσακούσεται ὁσονούπω τῶν νομίμων πόθων τοῦ πιστοῦ Αὐτοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ.

Ἐρανζομένη συνοπτικῶς ἐκ τῶν ἐφημερίδων

Ἐν καιρῷ ἀνηγγέλλθη ὅτι τρεῖς ἀπεσταλμένοι τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινῆς ἱερεῖς, κομισταὶ ἐπιστολῆς αὐτοῦ, παρῆνταν ἐνώπιον τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ ἐξέθεσαν τὸ σκοπὸν τῆς εἰς Αἴγυπτον ἀποστολῆς αὐτῶν, ἀποδίδοντα εἰς τὴν μελέτην τῶν δογματικῶν τῶν διαφόρων ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν ἐν τῇ αὐτῶν ἐφαρμογῇ. Ἡ Α.Θ.Π. ὁ πατριάρχης κ. Σωφρόνιος λατὼν γινώσιν τῶν γραφένων διεβεβαίωσε τοῖς ἐλλογίμοις κληρικοῖς περὶ τῶν φιλαδέλφων αἰσθημάτων τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας πρὸς τὰς λοιπὰς ἀδελφὰς ἐκκλησίας καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὰς ζητηθείσας πληροφορίας.

— Ὁ ἐψηφισμένος πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Φώτιος (Περόγλου) ἐνεκρίθη ἵνα ἐρησυχάσῃ ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τοῦ Σινᾶ.

— Λέγεται ὅτι ἡ οἰκογένεια τῆς Α. Γ. τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου μεταδίδεται εἰς Ἱερσόλυμα δπως παρευρεθῇ ἐκεῖ κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ ἁγίου πάσχα.

— Ὁ πρὸ τριῶν μηνῶν ἀπεδιώσας ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀναστάσιος Φιλίτσης ἐκ τῆς κωμοπόλεως Ζήτσης τῆς Ἠπείρου διὰ διαθήκης καταλείπει φράγκα 300 000 εἰς τὰς κοινότητας Ζήτσης καὶ Ἰωαννίνων, ἵνα ἐκ τοῦ εἰσοδήματος αὐτῶν ἐκπιδεύωνται νέοι ἄποροι καὶ εὐρνεῖς ἐκ τῶν βρῆθεισων πόλεων. Ἐτι καταλείπει 600 φλωρία καὶ τὴν ἀξιολόγον βιβλιοθήκην του εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις γυμνάσιον. Εἰς τὰ ἐν Βουκουρεστίῳ φιλάνθρωπικὰ καταστήματα καὶ εἰς συγγενεῖς του ἀφίνει φράγκα 40 000.

— Ἐν τῇ κατὰ τὴν 6 φεβρουαρίου συγκροτηθείσῃ συνεδριάσει τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ τμήματος τοῦ Ἀθήνησι συλλόγου Παρνασσῶ δ κ. Ι. Σακελλίου προσήγαγε μέρος χειρογράφου τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης, περιέχοντος ἐπιστολὰς διαφόρων ἀξιολογώτατας, ὧν σημαντικώτεραι θεωροῦνται αἱ παρὰ Ῥωμανοῦ τοῦ Δεκαπηντοῦ πρὸς τὸν πάπαν Ῥώμης καὶ πρὸς Συμεὼν τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας.

— Ὁ κ. Γενὴν ὑπέβαλεν ἐσχάτως τῇ ἐν Παρισίοις ἀρχαιολογικῇ ἀκαδημίᾳ παρὰ τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἀραβικῆς ἐν Πιλέρμω, Σαλβάτωρος Κοῦζα, σειρὰν ἀραβικῶν καὶ ἐλληνικῶν χειρογράφων εὐρεθέντων ἐν Σικελίᾳ καὶ περιεχόντων εἰδήσεις ἄγαν διαφερούσας.

— Ὁ πάπας Λέων ΙΓ' ἐπέμψεν ἐπ' ἐσχάτων ἐπιστολὴν πρὸς τὸν βιβλιοθηκῆριον τοῦ Βατικανοῦ καὶ τοὺς γηρυσινοὺς καρδινάλεις Ἰωάννην Βαπτιστὴν Πίτταν καὶ de Luca, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἀρχιεπισκόπου καρδινάλιον Hergenroether, ἐν ᾗ διατάσσει ἵνα ἀπὸ τοῦδε ἀνοιχθῶσι τοῖς ἐπιστήμοσι πᾶσαι αἱ βιβλιοθήκαι καὶ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Βατικανοῦ. Ἐκατοντάδες χιλιάδων πολυτίμων ἐγγράφων καὶ ἱστορικῶν μνημείων θέλουσι διαρωτισθῇ ἀπὸ τοῦδε δι' ἐλευθέρως ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης.

Εὐχαρίστως ἀναγγέλλομεν ὅτι ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ἀπενεμήθη τῷ εὐγενεστάτῳ κ. Παύλῳ Στεφάνοβι τὸ τῶν τῶν τῶν παρὰ τὸν ἄρχοντα.

Ἐδοκίμοι ἐσάμεν ἐν τῷ προλαβόντι φύλλῳ καταστατικὴν τῆς ἐν Ῥώμῃ θρησκευτικῆς προπαγάνδας, ἥς γνωστὸν ἤδη ἐκ τῶν ἐφημερίδων ὅτι τὰ κτήματα κατεσχέθησαν δικαστικῶς ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως. Τὰ παπικὰ φύλλα γέμουν, ὡς εἶκός, ἀποδοκιμασιῶν καὶ διαμαρτυρήσεων καὶ ἀπειλῶν κατὰ τῆς πράξεως ταύτης, περὶ ἧς ὁμως τηλεγράφημα ἐκ Ῥώμης ὑπὸ ἡμερομηνίαν 8]20 τούτου, ὅπερ ἀναγινώσκωμεν ἐν τῇ «Βυζαντίδι», βεβαίαι τὰδε.

Εἰ καὶ οὐδέποτε ξένη κυβέρνησις ἀπέτεινε τῇ ἰταλικῇ κυβερνήσει οἰανδήποτε παρατήρησιν ἐπὶ τῇ ἀποφάσει τοῦ ἀμυρωτικοῦ διὰ τὰ ἀκίνητα κτήματα τῆς propaganda fide, ὁ ὑπουργὸς τῶν ἑσωτερικῶν κ. Μαντίνης ἐπέμψεν εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀντιπροσώπους τῆς Ἰταλίας πρὸς γνῶσιν αὐτῶν ἀκριβεῖς ὁδηγίας ἀποδεικνύουσας ὅτι πᾶσα περὶ τού-

του μορφῇ τοῦ Βατικανοῦ εἶναι ἰδιόμορφος. Τὸ δυνάμει τῆς εἰρημένης ἀποστάσεως ληφθητέμενον μέτρον ἔσται ἡ ἀπλὴ μετατροπὴ τῶν ἰκινήτων κτημάτων εἰς πᾶσι χρωμάσχεα ἢ εἰς ἐγγεῖους τίτλους, ὅπερ γενήσεται πρὸς ὁλοσχερὲς τῆς προπαιγνῆτος ὁφέλους.

Ἡ ἐν Σύρῳ ἐβδομαδικῶς ἐκδιδόμενη «Ἀνατολή» οὐ παύεται ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς πᾶσαν εὐκαιρίαν μεταδιώκουσα, ὅπως ἐν ἐπιτετηδευμένη ἀταραξίᾳ ποι-κίλας ἐκτοξεύῃ κατὰ παντὸς ὃ τι ὀρθόδοξον προσβο-λάς, ἃς ἔσχεν ἐπὶ τέλους τὸ θράσος ἵνα κομιδῇ μετα-στρέψῃ καὶ κατὰ τοῦ ἀνωτάτου ἐνταῦθα πνευματι-κοῦ τῆς ὀρθοδοξίας κέντρον. Ἀναξιοπρεποῦς ἡμῖν οὗτος τῆς ἐκάστοτε ἀνασκευῆς ἄλλων τε αὐτῆς ληρημάτων καὶ δὴ καὶ τῶν κατὰ κόρον διατυμπανιζομένων ὀνειροπο-λήσεων καὶ πλυνῶν ἐκείνων, δι' ὧν τὰ πολύθραα ταῦτα τοῦ Βατικανοῦ ὀργανίδια οἶονται ἐπιβάλλειν τὴν σωτή-ριον δῆθεν παπολατρείαν (καὶ μόνην ταύτην) ἐπὶ τοῖς λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἀμφιλαφὴς μετὰ τῆς χώρας ταύτης ὁμωνυμία τοῦ συριανοῦ φύλλου, ἀπαντῶ-μεν δι' ὀλίγων πρὸς τὴν ἄγαν κατ' αὐτὰς φιλοπροσήλυτον γενομένην ταύτην «Ἀνατολὴν» ὅτι συνεπεστέραν ἐκυτῇ ὁδὸν θὰ ἐτρέπετο περιστέλλουσα τὴν καὶ ἄλλως μέγροι ναυτίας οὐλοικον αὐτῆς γλῶτταν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐλευθέρας διδαχῆς καὶ ἐποικοδομήσεως τῶν παρ' οἷς δη-μοσιεύεται λατίνων ἀδελφῶν, ἢ ὀνομαστοποιούσα καὶ ἰτα-μῶς ὑποστηρίζουσα μὴ ἡνωμένους Ἑλληνας καὶ τὰ παρόμοια, ἀποπειρωμένη οὕτω μακροσκελῆ ἄλματα διαγράφειν, ἐπέκεινα αὐτὴν φέροντα τοῦ ἀφανοῦς πλὴν ἐντίμου ἐσομένου μόνου ἀνωτέρου προορισμοῦ αὐτῆς. Περὶ ἐν ἐν τούτοις διαπορούμεν οἱ ἐνταῦθα οὐτιωδῶς, πῶς εἰς εἰσπρόθετα ἐφημερίδα ἐν μέτρῳ ὀρθοδοξούτῃ Ἑλλάδι συντασσομένην ἐπιτρέπεται οὐχὶ τὸ κατὰ δίκαιον λόγον ὑπεραμύνεσθαι τῆς τυχόν προσβληθησομένης ἰδίως αὐ-τῆς λατρείας, ἀλλὰ τὸ ἀδεῶς καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ δὴ καὶ ἀπαρτηρήτως ἀπὸ τοσούτου χρόνου διατύρειν τὸ ὁσιώτατον παντὸς ἔθνους συστατικόν, ὅπερ ἐστὶν ἡ καθεστῶσα θρησκεία τῶν πατέρων αὐτοῦ, σθεαστὴ ὀρεί-λουσα εἶναι τοῖς πᾶσι, πολλῶν δὲ μᾶλλον τοῖς ξενι-ζομένοις ἐν αὐτῷ. Τὴν ἀπορίαν ταύτην φέροντες ἀπο-τείνομεν οὐχὶ ἄνευ ὅκνου πρὸς τοὺς Ἀθῆναιον ἀρμοδίους, καθῆκον μὲν ἄρτι ἀπαραίτητον τοῦτο θρησκευτικῆς φιλοτι-μίας ἡγούμενοι, τὴν δὲ σοφωτάτην τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἐκεί-νου παραινέσιν οὐ πᾶν περιττῶς ἐπιταρῳδούντες, καθ' ἣν ἀπὸ μικρὸν οὐ μικρὸν, ὅταν θῇρεῖ ἡ μέγας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.—«Ἡ ἐσπέρη τῆς τετρακοσιετηρίδος τοῦ Λουθέρου ὑπὸ Α. Διομήδους Κυριακοῦ καθηγητοῦ τῆς θεολογίας ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ II τόμου τοῦ α' τεύχους τοῦ περιοδικοῦ «Παρνασσος»), ἐν Ἀθήναις, 1881».

Ἀνεγνώθη ἐν τῷ αὐτῷ ὁμωνύμῳ φιλολογικῷ συνέδρῳ τῇ 13 ἰανουαρίου 1881.

— Κατ' αἴτησιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς ἐν Κερκύρᾳ λατινικῆς ἐκκλησίας ὁ δῆμος Κερκυραίων ἐψηφίσθητο ὁρ. 1500 ὑπὲρ τοῦ αὐτῷ νεαροταχείου τῶν δυτικῶν, χρῆζον-τος ἐπεκτάσεως.

Ἐκ τῆς ἐν τῷ «Ἡμερολογίῳ τῆς Ἀνατολῆς» δημοσιευ-θείσης ὑπὸ τοῦ συνδεδέλου ἡμῶν κ. Μ. Ι. Γεδεῶν διατριβῆς (σ. 5—9) πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς βυζαντινὴ ἰνδι-κτιὼν ἀρχεται τῷ 327, συγχρόνως τῇ κτίσει τῆς Κων-σταντινουπόλεως. Εὐκολώτερον δὲ εὐρίσκεται τὸ νέον ἔτος τῆς ἰνδικτιῶνος, ἂν ἀπὸ τοῦ ὑπ' ὀψιν ἀραιώμεν τὸν ἀ-ριθμὸν 327 καὶ ἀκολουθῶς διαιρώμεν τὸ ὑπόλοιπον διὰ τοῦ 15, ἥτοι διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἔτων ἐκάστου κύκλου.

Ἦδη κατὰ τὸ ἔτος 1881 διατρέχουσαν τὸ 12 ἔτος τοῦ 104 κύκλου, ὅστις ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ 1872, συμπληροῦ-ται τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1887, ὅτε ἀρχεται νέος κύκλος.

Τεράστιον τυπογραφικὸν κατόρθωμα ἔλαβε χώραν ἐσχάτως ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, ἐκτυποθείσης ἀγγλικῆς μετα-φράσεως μονοτόμου τινὸς γαλλικοῦ συγγραμματος ἐν τετ-σαράκοντα ὅκτῳ ὥραις μετὰ τὴν εἰς Ἀμερικὴν ἀφίξιν τοῦ προτύπου.

Συνιστῶμεν καὶ αὐθις τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι ἀναδημοσιευομένων τινῶν ὁγλώσεων τοῦ περιοδι-κοῦ πρὸς γνῶσιν αὐτῶν ἅμα καὶ ἀποφυγὴν παντὸς παρ-τὶν συνδρομητῶν ἐν τῷ μέλλοντι παραπονοῦ.

(Συνέχεια προηγουμένης σελ. 263—264.)

221. Οὕτε βάλανιστος, φησὶν ὁ Ἀρίστων, οὔτε λῆ-γου μὴ καθάριστος ὁφέλος ἐστίν.

222. (Ὅθεν ἐν ἀνθρώποις διακρίδον ἐστὶ νόημα ἀλλ' ὁ σὺ θαυμάζεις, τοῦθ' ἐτέροισι γέλως¹).

223. Ποιήσας θάπτην ἐν ὕπνοις Ἑβραίων, ἐκ περιου-σίας αὐτὸν ἀπεργχόνισαι¹.

224. Τὸ ἀνορθότατον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐπαγγελμά-των ἐστὶ τὸ μηδὲν εἶναι ἐπαγγέλμα¹.

225. Μὴ μοι τὰ κόμψ', ἀλλ' ὧν πόλει δεῖ (Εὐρύπ.)

226. Τόττι μὲν εὐ πράττουσι ἄπαν· ὁ βίος βραχύς ἐστι· τοῖς δὲ κακῶς, μία νύξ ἀπλετός ἐστι χρόνος².

227. Φιλότιμος ὁ ἱατρός¹ πρὸς τὸν ἔμπειρον καὶ φη-σιώντα, ἐπεὶ ἐλάλησεν αὐτῷ φαρμάκιον αἰτῶν περὶ παρω-νυχίας, Οὐκ ἐστὶ σοι, ἔφη, ὦ βέλτιστε, περὶ παρωνυχίας ὁ λόγος¹.

228. Βίος το κέρδος, ἐκδιδὼν καθ' ἡμέραν¹.

1. Παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ περὶ τοῦ ἀκατέιν § η'.

2. Ἐκ τῶν Λουκιανῶ ἐπιγραμμάτων.

3. Λουκιλλίου ἐπιγράμμα εἰς φαλάγγην.

4. Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ.

5. Ὅθεν καὶ ἡ λεγθεῖσα προσημία.

6. Γρηγ. τοῦ Ναζιανζ. παραινέσεις κατ' ἐκλογὴν.

δων τῆς Δύσεως. Ἀνατολικὸς τις, ὅστις ᾔθελεν ἀρνηθῆ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ πρὶν ἢ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος καθορίσῃ ταύτην δογματικῶς, ᾔθελε θεωρεῖσθαι αἰρετικὸς τότεν πρὸ τῆς συνόδου, ὅσον καὶ μετ' αὐτὴν· ἐν ᾧ ὁ ῥωμαιοκαθολικὸς ἡδύνατο μέχρι τοῦ 1870 νὰ ἀρνηθῇ τὸ παπικὸν ἀλάνθαστον καὶ ἐν τούτοις νὰ διατελῇ ἐτι καλὸς καθολικός. Πρὸς τούτοις εἰς οὐδεμίαν ἐκ τῶν ἐπὶ αἰκουμενικῶν συνόδων συνεζητήθη ζήτημα τι καὶ ἐτέθη κατὰ μέρος ὡς μὴ ἔτι ὥριμον πρὸς ἀπόφασιν. ὡς συνέβη ἐν τῇ ἐν Τριδέντῳ συνόδῳ, ὅσον ἀρῶρα εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀπίλου συλλήψεως καὶ τοῦ ἀλανθάστου τοῦ πάπα. Τοιαῦτα παραδείγματα τῆς αὐξήσεως εἰς δόγματα δὲν εὐρίσκονται ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ. Ὡς ἡ αὔξησις τῶν ἀρνητικῶν τούτων δογμάτων καταρρώθη (δι' ἐμφαντικῶς ἀνθρωπίνων μέσων), ἀπεδείξαμεν ἀνωτέρω. Ἐὰν ὁ Mr Nevins διδῇ σγμασίαν εἰς τὴν ἐτεροδόξον πατέρων τινῶν διδασκαλίαν, πατέρων μάλιστα, οἵτινες δυνατόν νὰ συνεβουλεύθησαν τοὺς μαθητὰς τῶν ἀποστόλων. Ὡς ἐπιτρέψῃ ἡμῖν νὰ εἰπώμεν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐπίσης οἱ μαθηταὶ τῶν ἀποστόλων θεωρούμενοι ὡς ἄτομα ἦσαν ὑποκειμένοι εἰς λάθῃ καὶ ἡδύνατο νὰ ἔρωσι τὰς ἰδιοτροπίαις των, ὅπως καὶ ὁ Mr Nevins, ὁ καρδινάλιος Νιούμαν καὶ ὁ δόκτωρ Πιούζεϋ. Ἀλλ' ἐὰν κατὰ τὰς ἐποχὰς καὶ τὰς περιπτώσεις, δόγματά τινα, καίπερ ὑπάρχοντα προηγουμένως, ἐγένοντο προδηλότερα ὡς ἀντίδοτα οἰοῖται κατὰ τῆς ἐγειρομένης αἰρέσεως, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν ἐν αὐτοῖς ἔχοντες ἀναπτύξεως, ἀρ' οὐ οὐδ' ἡ ἐλαχίστη μεταβολὴ φαίνεται ἐν αὐτῷ τῷ δόγματι.

Τούτο εἶναι τὸ κύριον σημεῖον τῆς παρανοήσεως μεταξύ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἡ Δύσις ἀναπτύσσει καὶ ἐπεκτείνει τὰ δόγματα. Ἡ Ἀνατολή διατυπώνει μόνον τὰ δόγματα καὶ διαδοχικῶς, διὰ σταθερῶν ἐκφράσεων ἀποκαλείει νέας ἐμφυβολίας, πλάνης καὶ παρανοήσεις κατὰ τὴν ἐποχὴν καὶ τὰς ἀναρρομένας αἰρέσεις. Τούτου ἐνεκα ἡ δογματικὴ αὔξησις τῆς Ρώμης εἶναι αὔξησις ὅγκου καὶ οἰδήματος, ὅπερ δὲν εἶναι σημεῖον ὑγιείας· ἐν ᾧ ἡ ἐξασφάλισις τῶν δογμάτων ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας δεικνύει τὴν διηνεκὴν πρὸς θεὸν μιᾶς ἐνεργοῦ ὁργανικῆς ζωῆς ἐν αὐτῇ. Μόνον τυφλοὶ, οἵτινες δὲν θέλουσι καὶ δὲν δύνανται νὰ ἴδωσι τὴν ζωτικὴν ταύτην ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐνέργειαν ἀποκαλοῦσι τὴν ἐκκλησίαν ἡμῶν ὀρωρυγμένην ἢ ἀπολελυθωμένην. Τὰ ὀρυκτὰ καὶ αἱ ἀποθιώσεις δὲν δύνανται νὰ ἀντιστήσιν εἰς τὴν ἐπήρειαν τῶν αἰώνων, καὶ πίπτουσι συντόμως· ἀλλὰ τὰ ἡμέτερα δόγματα διατηρούμενα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς ἀειζώου καὶ τῆς αἰεὶ ἐνεργοῦ ψυχῆς τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν, παρίστανται ἐν ἀρρήτῳ ὅσῃ καὶ ἰσχύϊ, καὶ ὅα παρίστανται πολὺ μετὰ τὴν περίλευσιν τοῦ κόσμου τούτου. Ἡ ἰδέα αὕτη τεχνικώτατα ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ρώσση ἐν τῇ ἀεκάθῃ εἰς αὐτοῦ πρὸς τὴν ἱεράν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλ-

λάδος σύνοδον περὶ τῆς τελευταίας ἐν Βόννῃ πρὸς ἐνωσιν συνόδου. Ἐν σελ. 10 λέγει· «ἡ μίᾳ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία εἶναι ζῶν καὶ ὁργανικὸν σῶμα, οὗτινος κεφαλὴ μὲν εἶναι ὁ Χριστὸς, ψυχὴ δὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. . . ὅπερ μένει διὰ παντός ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὁδηγῇ αὐτὴν πρὸς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ διαμορφοῖ τὰ δόγματα τῆς πίστεώς της, τὰ ἔθνη της, τὸ πολίτευμά της, καὶ τὴν λατρείαν της. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκτελεῖ τὴν διαμορφώσιν ταύτην διὰ τῆς ἀναπλαστικῆς δυνάμεως, ἣν μετέδωκε τῇ ἐκκλησίᾳ, κατὰ συνέπειαν τῆς ὁποίας ἡ ἐκκλησία φαίνεται, καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν (οὐχὶ τὴν δογματικὴν) αὐτῆς ἀνάπτυξιν, ὡς ζῶν καὶ ὁργανικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ διατηρούμενον ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πάντοτε ἡ αὐτὴ. Ἡ ταυτότης ὁμοῦς αὕτη δὲν συνίσταται εἰς τὸ διηνεκῶς ἐπαναλαμβάνειν τὰς αὐτῶν λέξεις, ἐκφράσεις, περιγραφὰς καὶ διατυπώσεις· ἀλλ' εἰς τὴν διηνεκὴ ἀνάπλασιν τῆς αὐτῆς κατ' οὐσίαν ἀληθείας».

Ἐνθυμούμεθα κάλλιστα τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ τοῦ δόκτωρ Νιούμαν «πραγματεία περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας» ἐγράφη (1845), καὶ ὅποιον ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς θεοσεβεῖς καὶ σοφοὺς ῥωμαιοκαθολικούς. Ἐμμένομεν τότε ἐν Βερολίῳ καὶ εἰχόμεν τυχρὴν συναναστροφὴν μετὰ τοῦ κλήρου τοῦ ἁγ. Pauline καὶ τῶν ῥωμαιοκαθολικῶν μελῶν τῶν διαφόρων ὑπουργικῶν κύκλων, θεοσεβῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἦσαν στυλοὶ τῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ ῥωμαιοκαθολικισμὸς ἦτο πολὺ πλησιέστερος τῇ ὀρθοδόξῃ ἢ νῦν· οἱ δὲ ἄνω μνησθέντες ἔσχατοι ἄνδρες ἦσαν αἱ ἀνυψώτερες τῆς «ἁγίας οἰκογενείας» ἐν Münster (Overberg, Stolberg, Fürstenberg). Κατ' ἀρχὰς κατεπαμβέθησαν, ὡς ὑπὸ αἰφνιδίας ἀστρατῆς, ὑπὸ τοῦ βιβλίου τούτου, καὶ ἐξερώνησαν· «εὐρύς! λαμπρόν! ἀλλὰ κινεῖν, ἀνέκυστον εἰς τὴν ἐκκλησίαν!»

Timco Domus et domus ferentes.

Δὲν ἔα μᾶς ἀποβιάσθαι ἡ θεωρία αὕτη εἰς τὸν προτε-
σταντισμὸν· δὲν θὰ ἐπικυρώσῃ τὸ ὀρθολογιστικὸν δόγμα
τῆς τελειοποιήσεως τῆς διδασκαλίας· δὲν θὰ ἀρ-
κίτῃ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν, ἐφ' ἣς ἕως
τούδε ἐθεμελιώμεν τὴν ἐκκλησίαν ἡμῶν. Δὲν ἔθελε ὁ
πάπας συμπληρῶν τὴν ἱστορίαν ἐκ τοῦ ἀπατλήτου μύθου
τῆς ὑπνωτιστικῆς παραδόσεως ἀπομείνει τὸ μόνον
ἀνεῖς ἐποπτείας τινος μαντείου τῆς ἐκκλησίας. Καὶ, διὰ
τὸ καρδινάλιος Wiseman ἠρώτη, τὴν ἐγκρίσιν τοῦ (ἡ ὡς
ὁ Νιούμαν θέλει) ἀπέφυγε νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὸ βιβλίον·
Δὲν παρέχει ὑπόψιν ὅτι ὁ καρδινάλιος Wiseman δὲν
ᾔθελεν ἡ μάλλον δὲν ἡδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην
διὰ τὰς ἐκραζόμενας θεωρίας.· Τοιαῦτα καὶ ἕμειναι
ταύταις παρατηρήσεις ἐγένοντο ὑπὸ τῶν φίλων ἡμῶν· δὲν
ἐνόμιζον τότε ὅτι ὁ καρδινάλιος Wiseman (συγγνώμη, διότι
ἀποκαλοῦμεν αὐτὸν οὕτω ἐπὶ προσδοκίᾳ) ἐπραξε
σοφῶς· διότι εἴτε ἡ θεωρία ἦτο ὀρθή, εἴτε ἐστραμμένη,
τὸ βιβλίον ἦτο βιβλίον ὅτι θὰ προσεβίβην ἀγέλας ἀγγλι-

* Δυσνόητός πως ἡ ἐκφρασις αὕτη. — Σ. Ε. Α.

κανῶν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, καὶ ὁ κύριος σκοπὸς ἐπέτυγεν· αὐτῆς ἀριθμῶν! Ὁ ἐξυδερκὴς δόκτωρ Νιούμαν εἶχε μέγα δίκαιον νομίζων ὅτι ἡ θέσις τῆς Ῥώμης ἦτο ἀνυποστήρικτος. μὴ ἀποδεκτὴς γενεμένης τῆς θεωρίας του· καὶ τοῦτου ἕνεκα τὸ τόλμημά του ἦτο κύριον (cardinal) κτύπημα. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη, εἶναι ἔτι ἀπλὴ θεωρία. Ὁ Khomyakoff περιγράφει τὸν ῥωμανισμόν ὡς ὀρθολογισμὸν ἐν τῷ ἀλλυκί, καὶ ἀληθὴ τοῦ προτεσταντισμοῦ γεννήτορα. Ἡ θεωρία τοῦ δόκτορος Νιούμαν εἶναι ὁ ἐνωτικὸς δεσμὸς τῶν δύο ἄκρων καὶ ἡ γέφυρα, δι' ἧς οἱ δύο ἀδελφοὶ Ἰωάννης Ἑρρίκος ὁ οὐλτραμοντανιστὴς καὶ Φραγκίσκος ὁ οὐνιτάριος δύναται νὰ συναντηθῶσιν. Ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ὁ καρπὸς τοῦ σκεπτικισμοῦ, καὶ γεννᾷ ἀμφιβολίαν. Ἀς παραπέμψωμεν τὸν ἀναγνώστην πρὸς περαιτέρω πληρωρίαν εἰς τὰς πραγματείας ἡμῶν «Ὁ καρδινάλιος J. H. Newman» (ὁρθ. καθολ. ἐπιθεώρ. τόμ. II' σελ. 103—119) καὶ «Θρησκευτικὴν λογαρχίαν» (ὁρθ. καθολ. ἐπιθεώρ. τόμ. V' σελ. 72—96), καὶ ἃς ἀκούσωμεν τὴν γνώμην ἐνὸς ἐκ τῶν τὰ μάλιστα ἀποκλινόντων πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ δόκτορος Νιούμαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἃς κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης μόνος του. Ὁ Γουλλιέλμος Πάλμερ (Dissertations on Subjects relating to the orthodox Communion σελ. 147 κ. ε.) λέγει «ἐσχάτως ἐπεχείρησεν (ὁ Dr Newman) ἐν τινι πολυπύκνῳ ἔργῳ οὐ μόνον νὰ ἐξημενύσῃ τὴν διαφορὰν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξύ τῆς νεωτέρας ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐπίσης νὰ στρέψῃ αὐτὴν ταύτην τὴν διαφορὰν εἰς ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ῥωμαϊκῆς κοινότητος. Πράττει δὲ τοῦτο διὰ μέσου θεωρίας τινὸς «τῆς ἀναπτύξεως», καθ' ἣν ἡ ἐκκλησία ἔχει τὸ δικαίωμα οὐ μόνον νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς διατυπώσεις τῆς πίστεώς της διὰ τῆς ἀρνήσεως νέων αἰρέσεων, ἀλλ' ἐπίσης νὰ αὐξάνῃ τὴν πίστιν αὐτὴν διὰ τῆς προσθήκης νέων θετικῶν ἀληθειῶν, ἃς δύνατον νὰ ἔμαθε προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ γραφικῶν λογικῶν καὶ ὑπερφυσικῶν περιγῶν, καὶ μάλιστα νὰ ἀναίρῃ, δύνατον γενέσθαι ἐπὶ τινων σημείων τὰς συγκεχυμένας ἢ πεπλανημένας ἰδέας ἀρχαιοτέρων ἐποχῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ «διπλὴ ἐκπόρευσις» τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύνατον νὰ ἦτο ὅλως ἄγνωστος, ἡ παπικὴ ὑπεροχὴ δύνατον νὰ ὑπῆρχε μόνον ὡς ὑπνωτῶν σπόρος, μία ἀόριστος συναισθησις ἐν τῇ παπικῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ· ἡ διδασκαλία τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων ἢ τῆς λατρείας (δὲν λατρεύομεν, ἀλλὰ μόνον τιμῶμεν αὐτάς) τῶν εἰκόνων, δύνατον τὸ μὲν νὰ ἦτο ἄγνωστον, τὸ δὲ νὰ εἶχεν ἀπορριφθῇ ἢ ἐπικρατοῦσα γλῶσσα ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς καταστάσεως τῶν τεθνεώτων δύνατον νὰ ἦτο ἀσυνεπὴς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ πουργατορίου καὶ δύνατον νὰ μὴ ὑπῆρχον ἄλλα ἰνδουλγέντζια ἐκτὸς τῶν ἀφέσεων ἐν χρήσει ἐν τῇ μετανοίᾳ. Ἡ διδασκαλία τῆς μετουσίσεως, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάκρισιν μεταξύ οὐσίας καὶ συμβεβηκότων,

δύνατον νὰ ἦτο ἀνοικτὸν ζήτημα. Τὸ εὐχέλαιον, δύνατον νὰ ἦτο ἐν χρήσει κυρίως διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν. Ἡ παιδικὴ ἱστορία τῆς μακαρίας Παρθένου, ὡς καὶ ἡ γνώμη περὶ τῆς ἐν σώματι ἀναλήψεως αὐτῆς, δύνατον νὰ ἐλήφθησαν ἐξ ἀποκρύφων συγγραμμάτων, καὶ οἱ πατέρες δύνατον νὰ ὑπέθετον ὅτι αὕτη συνελήφθη ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν προπατορικῇ ἀμαρτίᾳ· καὶ ὅμως, σὺν πᾶσι τοῦτοις, ἡ νεωτέρα ῥωμαϊκὴ διδασκαλία δύναται ἐξ ὅλων τῶν σημείων τούτων νὰ ἦ δι' ἀναπτύξεως ἢ ἀληθῆς καὶ ἀναγκαίᾳ συνέπεια. συμπλήρωσις ἢ διόρθωσις τῆς ἀρχαίας πίστεως· καὶ ἐν σελ. 150 «ἐρ' ὅσον ἡ Ῥώμη ἐπιμένει εἰς τὴν προτέραν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν συμπεριφορὰν τῆς καὶ ἐπιτάσσει αὐτῇ τὴν παραδοχὴν τῶν αὐτῆς νέων προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν εἴτε δι' ἀλόγου βίας, εἴτε ἐπὶ τῷ ἀδασίμῳ ἐδάφει τῆς ἀηνεκοῦς παραδοσεως, ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία πιθανὸν νὰ μὴ θεωρήσῃ ἐαυτὴν ὑποχρεωμένην . . . νὰ ἐξετάσῃ μετὰ προσοχῆς ὅ, τι φαίνεται μέχρι τοῦδε ὡς ἀνεκτὴ θεωρία ἢ σχολὴ ἐν τῇ τῆς ῥωμαϊκῆς κοινότητος. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ πιθανὸν καιρὸς τις, καθ' ὃν ἡ θεωρία αὕτη, ἧς αἱ συνέπειαι εἶναι παραπολὺ ἐκτεταμέναι καὶ σπουδαίαι, ὥστε δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ἐν ἐκκρεμῇ καταστάσει διχουσίαν τῆς, εἴτε θὰ ὑποστρεφθῇ καθαρῶς καὶ γενικῶς, εἴτε θὰ ἀπορριφθῇ καὶ καταδικασθῇ». Καὶ λοιπὸν «ἡ θεωρία τῆς παραδόσεως», ἧς μέχρι τοῦδε ἦτο πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐν γενικῇ χρήσει καὶ εἶναι ἔτι ἐπιστήμως διακηρύττεται ὑπὸ τοῦ Πάλμερ ὡς ἀβάσιμος καὶ ἀδύνατος νὰ δικαιολογησῇ τὰς νεωτέρας προσθηκὰς καὶ μεταβολὰς ἐν τῇ πίστει τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Ἡ δὲ «θεωρία τῆς ἀναπτύξεως» δὲν ἐνεκρίθη ἔτι ἐπιστήμως καὶ δύναται ἴσως νὰ ἀπορριφθῇ καὶ καταδικασθῇ. Πῶς εἶναι λοιπὸν τότε δύνατον νὰ βασίσῃ τις τὴν πίστιν του ἐπὶ τοιούτου σαφροῦ ἐδάφους;

(Ἔπεται συνέχεια)

* Ἡ καθὰ διδασκαλία τῆς βατικανῆς συνόδου εἶναι ὡς ἔχει «Τὸ ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἐπηγγέλθη τοῖς διδόχοις τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ἵνα διὰ τῆς ἀποκαλύψεως αὐτοῦ δύνωνται οὗτοι νὰ γνωρίσωσι τοὺς ἄλλοις νέα δόγματα, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς αὐτοῦ βοηθείας ἀπαρτιθῶσιν καὶ πιστῶς ἐξημενύσωσι τὴν ἐκ τῶν ἀποστόλων παραδοθεῖσαν παρακαταθήκην τῆς πίστεως». De Eccles. IV· καὶ πάλιν «Ἡ διδασκαλία τῆς πίστεως ἢ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθεῖσα δὲν ἐπιτάσσεται ὡς φιλοσοφικὸν ἐπινόημα, ἢ ὡς τελειοποιήσις δι' ἀνθρωπίνης εὐφυίας, ἀλλὰ παρεδόθη τῇ νόμῳ τοῦ Χριστοῦ ὡς θεῖα παρακαταθήκη, ἵνα πιστῶς φυλάττηται καὶ διακηρύττεται ἀληθῶς. Ἦντινέν ἐπίσης ἡ ἔννοια ἐκεῖνη τῶν ἱερῶν δογμάτων, ἣν ἡ παρὰ διὰ παντός ἡ ἀγία ἡμῶν μήτηρ ἐκκλησία διακήρυξε, πρέπει αἰώνως νὰ διατηρῇται· ἀλλ' οὐδὲ πρέπει ἡ ἔννοια ἐκεῖνη νὰ ἐκκαταλειφθῇ ἐπὶ τῇ προφάσει βαθυτέρας κατανόησεως αὐτῶν» (De Fide IV). Τοῦτο ἀσυνήθως φαίνεται ὡς μία ἀπόρριξις καὶ καταδίκη τοῦ διδύκτορος Νιούμαν.

* Αἱ λέξεις ἀραιογραφοῦνται ὑπὸ τοῦ J. J. Overbeck.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ'. ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 22 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1884. ΤΕΥΧΟΣ Κ'

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

*Καθίσταται άπαξ της εβδομάδος.

Συνδρομή έτησία προκαταβολομένη έναρξια μετ' άρχ. πέντε, εν τοις προαστείσι· και τας έπαρχίας μετ' άρχ. Εξ, εν τῷ έσωτερικῷ φράγμα είκοσιπέντε. Συνδρομαί έτάμηνοι οὐκ είσι δεκταί.

Η συνδρομή λογίζεται από της α' ύστεραίου εκάστου έτους.

Αγγέλλεται ή έκδοσις παντός χρητίμου συγγράμματος, ούτινος άποστέλλεται προς την διεύθυνσιν πλήρη· σώμα δωρεάν.

Τά γραφεΐα της «Εκκλ. αλήθείας» και τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίνται εν τῷ περιθίῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου.

Αρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Πᾶσα έπιστολή και αίτησις άποστέλλεται προς τὸν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΣΗΡΙΩΤΗΝ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Τινὰ περί της ιστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ διοικητικοῦ συστήματος της τῶν κάτω χρόνων ὀρθόδοξου ἐκκλησίας. τ. 1ος*

Μνημεΐα της ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας τοῦ Δ' αἰῶνος (κατατετα Μητροπολίτου καὶ Ἀλεξάνδρου)

ΕΙΔΗΣΕΙΣ: Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας (Θηβαΐδος—Λιβύης)

Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων (Σιδαρείας, Νεαπόλεως, Θωακίου—Σκυθοπόλεως—Π. Νεοκλῆς - Ἰππ. Τζουλίριος—Ὁσων Πυλαρινός—ἐπιτροπή οἰκονομική κτλ.

Ἐκκλησία Ἀθηνῶν (Ζακύνθου)

Συνεδριάσεις τῶν δύο σωμάτων

Γρηγόριος Ζωγζηνός

Ἀθανάσιος Δημητριάδης.

ΤΙΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΩ ΧΡΟΝΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ*

Οἱ πλησιέστερον τῇ ἐποχῇ τοῦ Σιμουήλ ζήσαντες χρονογράφοι εἰσὶν ὁ Κομνηνός Ὑψηλάντης, ὁ Σέργιος Μακραιοῦς καὶ ὁ Γεώργιος Βεντότης, οὓς καὶ προστητάμεθα ὁδηγούς εἰς τὴν ιστορικὴν ἀνέλιξιν ταύτην· ἐκ δὲ τῶν ἐτη πολλὰ μετὰ τὸν Σιμουήλ ἀκμασάντων ἀλλ' ὑπερφωσάντων τὸ ἔργον αὐτοῦ, της τακτοποιήσεως δηλονότι, της διαρρυθμίσεως ἱσως ἐν τισι. καὶ της ἐμπεδώσεως τῶν διοικητικῶν τοῦ γένους καὶ της Ἐκκλησίας θεσμῶν ἔχομεν ἐκδεδομέναις γραμμαῖς τινας ἐν τῇ τοῦ Κούμα ἱστορίᾳ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ σελίδας τινὰς περὶ Μαθαΐ· οἱ δύο οὗτοι μέχρι οὐρανῶν ὕψωσαν τὸ ἔργον τοῦ Σιμουήλ, ἐνῷ μάλιστα ὁ ἕτερος ὁ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἱστορικὸς «στέφανον τῶν πατριαρχῶν ὅχι μόνον της δεκάτης ὁγδόης ἐκατονταετηρίδος, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἀρχαιτέρων» ἀπεκάλεσε τὸν Χαντζερῆν. Ἡ ἱστορία δέον ν' ἀπονεύμῃ τὸ δίκαιον ἐκάστη.

* Συνέχεια ἡγουμένου τεύχους, σελ. 251.

1. Μαθαΐ κατὰ πατριαρχ., σελ. 253—257—Κούμα ἱστορίαι τόμ. Γ', σελ. 401—402—Βεντότης ἐκκλ. ἱστ. τόμ. Δ', σελ. 195—196—Μακραιοῦ ὑπομνήμ. ἐκκλ. ἱστορίας ἐν Μεσαιων. βιβλιοθήκῃ Κ. Σάββα τόμ. Γ', σ. 245—262—Κομνηνοῦ τὰ μετὰ τὴν ἔλπειν σ. 396—419.

Πρῶτον ἔργον τοῦ Σιμουήλ ἦν ἡ της πατριαρχικῆς σφραγίδος διαίρεσις· τὸ πρᾶγμα ἐπολεῖτο καὶ ἐπεδιώκετο πρὸ τοῦ Σιμουήλ, αὐτοῦ τούτου μετ' ἄλλων συνεργαζομένου πρὸς περιορισμὸν τῶν ἐκ της αὐθαριεσίας τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου προερχομένων συνεπειῶν· ἀναφέρεται τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὁ Μαθαΐς, ὁ Κούμας, ὁ Βεντότης, ὁ Κομνηνός Ὑψηλάντης, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ Μακραιοῦς· ὁ Κομνηνός ἀρρηγεται ὅτι τὴν της σφραγίδος διαίρεσιν ἐξήτησεν ὁ Σιμουήλ ἀπαρὰ τοῦ ἐπιτρόπου Χαμζᾶ πασᾶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν της καθεξέως αὐτοῦ.

τὸ δεύτερον ἔργον ἦν ἡ ἐξ ἰδίων καταβολῇ τῶν ἐξόδων της πατριαρχίας· ἀλλ' ἡ περὶ τούτου ἀπόφασις ἦν ἤδη προεκδεδομένη ἀπὸ τοῦ 1759, ὁ δὲ μὴ συμμορφωθείς αὐτῇ ἦν μόνος Ἰωαννίκιος Γ' ὁ Καρατζᾶς, ἀναβάλλων τὴν ἐξ ἰδίων ἀπόφασιν, ἐν ἀναγκάσει τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ κοινοῦ νὰ καταβάλῃσι τὰ ἀργύρια².

τρίτον ἀριθμοῦσιν ὁ Μαθαΐς καὶ ὁ τὴν ὕλην αὐτῷ χορηγῶν Κούμας τὴν καθιέρωσιν της ἰσχύος τῶν ὀκτῶ πρώτων ἀρχιερίων, τῶν γερόντων ἀποκληθέντων· ἀλλ' ἡ ἰσχύς αὕτη καθιερωμένη ἦν ἀπὸ πολλοῦ, εἶδε δ' ἀνωτέρω ὁ ἀναγνώστης ἦν ὑπέβαλεν ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος· πρότερον περὶ της ἐκλογῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου³, ἐρ' ἡ καὶ φερμάνιον ὑψηλὸν ἐξεδόθη τοῦ σουλτάνου Μαχμούτη Α'. Τὰ κατὰ τὴν συγκρότησιν τῶν ἐπαρχιακῶν

2. Κομνηνοῦ ἐνθ' ἑαυτ. σελ. 388.

3. βλ. συνέλειαν της διατριβῆς ταύτης ἐν προηγουμένῳ τεύχει σ. 254.

συνόδων ἀκριβῶς καθωρίσθησαν ἐν ταῖς οἰκουμενικαῖς καὶ τοπικαῖς συνόδοις, ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν ἐπιγράφων, ὅτε δευτέρου τοῦ ἔτους διατάχθη ἵνα συγκληθῇ ἡ ἐπαρχιακὴ σύνοδος, τὴν μετὰ τὸ πάτχα τετάρτην ἐβδομάδα καὶ τὸν ἑκτώδετον αὐτῆς ἐμπιπτούσας—γράφει ὁ ἱερός ἐρμηνευτὴς Ζωναράς—περὶ δογματικῶν ἀμφιβολίας, καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐτέρων αἰτίων, καὶ τοὺς παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἀρροήματα ὑποβαλλομένους, εἰ αἰτιῶνται τοὺς ἀρροήσαντας, ἀναγκαῖον ἐκρίθη τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις τοὺς ἐκαστὴς ἐπαρχίας ἐπισκόπους συνέχεσθαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ διὰ τοῦ ἐνικυτοῦ, καὶ κοινοῦσθαι ἀλλήλοις τὰς γινόμεναις ἀμφιβολίας, καὶ λύειν ταύτας»⁴. ἀλλ' ὁ χρόνος τῆς συγκροτήσεως ὁρίσταντο κατὰ καιροὺς μεταβολὰς ἄχρι τῆς 7' οἰκουμενικῆς συνόδου ὅτε διορίσθη ἕως ἀπαξ τοῦ ἔτους συγκροτῆται ἡ σύνοδος, «ἀπὸ τοῦ Πάτχα μέχρι τοῦ ἑκτωδείου μηνός, ἐν τόπῳ, ἐν ᾧ τῆς μητροπόλεως ὁρίτῃ ἀρχιερέως»⁵. ἀπὸ τοῦ Δ' ἔως αἰῶνος, ὡς Ἀνατόλιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ ἔλεγε, «συνήθεια ἄνωθεν κεκράτηκε τοὺς ἐνδημούντας τῇ μεγάλῳνύμφῃ πόλει ἀγνωστῶν ἐπισκόπων, ἥνίκα καιρὸς κλήσει, περὶ ἀνακυρόντων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων συνέσθαι καὶ διατυποῦν ἑκαστα, καὶ ἀποκρίσεως ἀξιοῦν τοὺς δεομένους»⁶. ἀλλ' ἡμεῖς μὲν ὅτι ἐν ταῖς τοιαύταις συνόδοις πάντες οἱ μητροπολίται, οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι τὴν αὐτὴν εἶχον γνώμην καὶ ψῆφον, ἴσταν οἱ πάντες. ἀλλ' οἱ τῇ βασιλευσύνῃ πόλει πλησιέστεροι ἦσαν τακτικὰ τῆς περὶ τὸν πατριάρχην συνόδου μέλη. Ὑπὸ ὅλῃ τῶν θελόντων ἵνα βεβαιωθῇ πληρίστερον κεῖνται τσαυτὰ πατριαρχικὰ καὶ συνοδικὰ γράμματα, καὶ ἀναγνωσθέντα αὐτὰ ἐν τῇ τῷ 394 συνελθούσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδῳ περὶ Ἀγαπίου καὶ Βαγαθίου ἐκαστέρου ἀντιπρόσωπου τῆς ἐπισκοπῆς Βόστρον» Ἑλλάδος ὁ Καισαρείας Κυπριανός καὶ Παῦλος ὁ Πρακλείας παρουσίασαν ἐν τῇ τῷ 536, ἐπὶ Μεγα Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ μεγάλῳνύμφῃ ταύτῃ συγκληθείσῃ συνόδῳ, παρήσαν ὁ Καισαρείας, ὁ Ἐφέσου, ὁ Ἡρακλείας, ὁ Κυζίκου καὶ ὁ Νικομηδείας⁷. ἐν τῇ τῷ 1053 ἐπὶ Μεγα Κωνσταντινουπόλεως ἡ σύνοδος ἡρίθη τὸν Κυζίκου καὶ Χαλκηδόνος, ὅπως μέλητα συγκατέλλουσιν, διαρκεῖς δηλαδὴ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου συμβούλους⁸.

4. Βλ. Συντάγματος Ἰούλιου καὶ Παύλου τόμ. Β', σελ. 50.

5. Κωνσ. II' τῆς ἐν Τριπόλει 5' ἐργον. Βαλσαμῶνας καὶ Ζωναράς· μέλητα Β' τῆς ἐν Νίκαια—Συντάγματος τόμ. Β', σελ. 126—καὶ 10' τῆς ἐν Χαλκηδόνι—ὅπου δὲ πάλιν τὸ τῶν συνόδων τοῦτων καταπερρόνηται· ὁ Ζωναράς ἐρμηνεύων τὸν ΑΖ' ἀποστολικὸν κανόνα.

6. Μέλητα τῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νίκαια συλλογῆ· τόμ. Β', σελ. 151.

7. Μέλητα τῶν Ἀδριανῶν ἐκκλησιῶν· ἱστορίαι ἀνακλήσεως Κ. Εὐθυμίου· τόμ. Α', σελ. 107. Τὸ δὲ ὑπόμνημα ἔχει παρὰ Παύλου καὶ Ἰούλιου· Συντάγματος τῶν ἐν τῇ συνόδῳ τόμ. Γ', σελ. 625—629.

8. Μέλητα τῶν ἐν τῇ συνόδῳ τόμ. Β', σελ. 250 κ. εἰς.

9. Acta et Scripta, de controversiis Ecclesiae Graecae et Latinae καὶ ἐκδ. Cornelius Will. Λειψζ 1861, σελ. 156.

Ὑπὸ τὸν τόμον τοῦ πατριάρχου Σισινίου Β' ἀναγινώσκονται αἱ ὑπογραφαὶ τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Νικομηδείας τοῦ Χαλκηδόνος· εἰς τὸ Β' καὶ Γ' ὑπόμνημα Ἀλεξίου τοῦ Στοδίου¹⁰ συναποφαίνονται ὁ Ἐφέσου, ὁ Νικαίας, ὁ Χαλκηδόνος, ὁ Κυζίκου· οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ ἐν ἄλλοις πατριαρχικοῖς καὶ συνοδικαῖς ὑπομνήματι καὶ σημειώμασιν· ἐν δὲ τοῖς ἐπὶ τῶν πατριαρχῶν Ἰωάννου II' τοῦ Γλυκίως, Ἰσαίου, Ἰωάννου ΙΔ' τοῦ Καλέκα, Ἰσιδώρου Α', Φιλοθέου, Νεΐλου, Μακαρίου, Ἀντωνίου Δ', Καλλίστου Β', καὶ Ματθαίου Α', ἀπὸ τοῦ 1315 ὀφείλοντο ἄχρι τοῦ 1402 ἐκδομένοις φαίνονται μέρος ἀποτελοῦντες τῆς περὶ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην συνόδου διαρκῶς ὁ Νικαίας, ὁ Χαλκηδόνος, ὁ Νικομηδείας, ὁ Κυζίκου (ἀπὸ Ἰσαίου) ὁ Ἐφέσου (ἀπὸ τοῦ 1330, ἀποχωρησάντων τῶν τεσσάρων τούτων, οἵτινες ἐμεινῶνται βραδύτερον) οὗτοι οἱ μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι Βιζύης, Ἀπριῶ, Μηδείας, Δέρκου, Ποντοφρακλείας· δεικνύουσι τινὰ διακοπὴν τῆς ἐξακτῆσεως τοῦ δικαιοῦματος τούτου· δικαιοῦματος, οὕτως εἰπεῖν, ὅπερ αὐτοῖς ἐγγράφηι ἡ τῇ Κωνσταντινουπόλει γειτνιάσις¹¹. Ἐν τοῖς ὑπερῶν χρόνοις οὐδέποτε διέλιπον οὗτοι συσχεπόμενοι καὶ συνεργαζόμενοι τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, ἕως οὗ, τῷ 1711, ὡς εἶδομεν, διὰ φριμηνίου ἀνεγνωρίσθησαν οἱ πάντες πρῶτοι τῇ τάξει μητροπολίται οἷονεῖ τινες ἐγγυηταὶ διὰ τὴν πολιτείαν καὶ διαγωγὴν παντός ὑποψήφου πατριάρχου τῆς βασιλευσύνῃς· ὁ Σαμουὴλ προσέθηκεν ἐπὶ τρεῖς.

Ἡ εἰς τὸν Σαμουὴλ ἀποδιδόμενη σύστασις τῆς τοῦ κοινοῦ ἐπιτροπείας ἐξ ἀρχιερέων δύο καὶ δύο λαϊκῶν ἦν διάταξις καὶ θεσμός, δύο καὶ πλέον αἰῶνας πρὸ τοῦ Σαμουὴλ ἐγκανισθείς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ δὲ ὑπὸ Μακαρίου εἰς τὸν Σαμουὴλ πάλιν ἀναγραφόμενη εἰσαγωγὴ τῆς αἰῶνος ἐν τοῖς οἰκουμειοῖς τῆς Μ. Ἐκκλησίας, καὶ καταστῆχον καὶ λογιστικὸς τινος συστήματος ἦν ἀρχαιότερα, κατὰ καιροὺς παραλλασσόμενον ἔχουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιτρόπων. Τὸ ἀεπιτροπικὸν τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἀρχόντων, τὸ ἐν τῷ Α' κώδικι τοῦ Κριτίου σωζόμενον φανερὰν ἡμῖν ποιεῖ τὴν τάξιν ταύτην, τὴν δ' ἐπιτροπὴν συνίστησιν οὐ μόνον εἰς διευθύνειν καὶ διάταξιν τῶν οἰκουμειῶν, ἀλλ' εἰς σύσφιγγίν τιναν τῶν μεταξὺ λαοῦ καὶ κλήρου δεσμιῶν, εἰς ἐνέργειάν τιναν πάντοτε ἀπὸ κοινοῦ λαμβανομένην ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας¹².

10. βλ. πάλιν ταύτας τὰς πρῆξεις καὶ τὰ ὑπομνήματα καὶ τοὺς τόμους ἐν Β' τόμῳ Συντάγματος ἱερῶν κανόνων.

11. μέλητα τοὺς δύο τόμους τῶν πατριαρχικῶν ἐγγράφων τοῦ Miklosich καὶ Müller.

12. Τὸ ἐπιτροπικὸν τῶν ἀρχιερέων καὶ ἀρχόντων.

Θαλίτη μὲν εἰκότως ὁ παρὼν ἀπεικάζεται βίος, ἀπὸ δὲ ἐγγιστῶν μεταβολῶν ὑποκαίμενος, καὶ νῦν μὲν γὰρ ἡμεῖς προσημειώμεν, καὶ νῦν μὲν ἐπιτρόπων τοὺς πλείοντας, ἄλλοτε δ' οὐ καλεῖται ἐπαναπλάττειν, καὶ ἐπιτροπικῶν περιστάσεων ἐναντίον ἐπανατοῦμένους τε καὶ κατακλυζόμενος, οἱ δὲ ἐν αὐτῷ συμπλέοντες, καὶ τὸ τῆς ἐπικλήρου ζωῆς διανύοντες στάδιον, ἕως μὲν ἐξ οὐρίας ἐστὶν αὐτοῖς ὁ πλοῦς, καὶ κατὰ τοῦν τὴν

Ἄλλως δὲ τὰ κατὰ τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην διοργανώθησαν βραδύτερον ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου Β' τοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων. Κατὰ τὸν ἰανουάριον τοῦ 1775 ἡ ἱσως με-

πράγματα φέρεται, ἐφησυχάζοντες τῇ τοῦ κυδερνήτου πηδάλῳ/ῳ, οὐρίῳ τε καὶ πομπίῳ/ῳ χρωμένῳ τῷ πνεύματι, ἀτρελῶς τε καὶ ἀκινδύνως τὸν πλοῦν διιθύνοντες, ναύτας τε καὶ ἐπιβάτας εὐθύμως συμπαραπέμποντες. ἀπαρχμονέστερον διέχουσι καὶ ἡσυχῶς ἐκπαλαύουσι, ταρχῆς καὶ ζήλῳς ἀπηλλοτριμένοι. Ἐπειδὴ δὲ κλύδων καταλύει τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀνέμῳ ἀντίπνοια λήθῃς, κατὰ τὴν φύσιν, καὶ πανταχόθεν συρρηγνυμένων, καὶ αὐτῶν τὸ πλοῖον καταδύσσει ἐκπαιδύοντων, τότε δὴ τότε οὐκ ἔτι ἀπαρχμονέες εἰσιν οὐδ' ἀμεριμῶν καλεῖσθαι καὶ ἡσυχίαν ἔχουσι, φροντίζον δὲ μᾶλλον καὶ ἁγώνων ἀναπληροῦντες, ἐνεργοὶ καὶ δραστήριοι γίνονται. καὶ τοῦ ἐπιβάλλοντος ἔργου ἐπιλαβόμενος ἕκαστος ὁμοφύλῳς συναγωνίζονται, τὴν κοινὴν σωτηρίαν, κοινὴ καὶ ἐκ μὲν ἁλλὰ σπουδῇ πραγματευόμενοι. Ὅπου γὰρ πλείονον ἄνδρων ἐπιδίδεται τὸ ἔργον τῆς βοήθειας, ἀνάγκη καὶ πλείονας συνδεσφαινεῖται, καὶ συνεισενεγκεῖν ὅμῳ πάντας τὰς τῆς σφῶν ἀντιληπτικῆς δυνάμεως ἐνεργείας, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ κοινὴ ἀπώστασις καὶ διαφυγὴν τὸν ἀπειλούμενον κίνδυνον. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ τῇ κοινῇ μητρὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, τῇ παγκοσμίῳ ὁλκάδι καὶ τυπικῇ κιβωτῇ τοῦ νεολέκτου λαοῦ καὶ ῥιπτινύμου πληρώματος, (δι' ἣς οὐ μόνον σωζόμεθα ἁλυστῶς ἀπὸ τοῦ τῆς ἀμαρτίας κατακλυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ διαπεριούμεεθα εὐθυδῶς οἱ εὐσεβεῖς τοῦ Χριστοῦ λατρεύται, πρὸς τὸν εὐδοῖον καὶ ἀκύναντον λιμένα τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀκινδύνως ἐκκαθαρμίζομεθα). Ἐν γὰρ τοῖς παροῦσι καιροῖς, κρίμασι, οἷς μόνος οἶε Θεὸς, κλύδων ἐνέκτησε σφοδρὸς, καὶ ἄνεμοι ἐπέπνευσαν ἐναντίῳ σὺν πολλῷ τῷ βοθίῳ πρηστήρας καὶ λαίλαπας ἐπεγείροντες, τρικυμία τε καὶ πεντακυμία ἀλλεπαλλήλων καὶ πολυριθμῶν χρεῶν ἐγγεγεμέναι, καὶ ὅσα ὄρεσι κορυφούμεναι, διὰ τῶν ὧν ἐπίχουσι μυρίων δεινῶν θλίψεων τε καὶ κακώσεων ἀπορήτων, οὐ μόνον τὸν ἀγιώτατον πατριάρχον καὶ οἰκουμένικόν θρόνον, ὑποδρύχον καὶ ὑπερραντλον ἀπειροχάντο, ἀλλὰ καὶ ἄρδην ἀπειλοῦσιν ἐκτῇ ψαί τὸ κοινὸν σκάφος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ χαλεπὸν ἐκπνεύονται ὄλεθρον τῷ τῶν ὀρθοδόξων συστήματι, ὡς τὸν τε κυδερνήτην ἐξαπορήσῃ, μηκέτι δυνάμενον οἰκοτροφεῖν καὶ ἰθύνειν τὸν πλοῦν, ἅτε τῇ τοσαύτῃ καὶ τηλικαύτῃ ἀντιπνοῇ ἀπαρροῦσταντα, καὶ τοὺς πλωτῆρας ἀπεγνωκότας, ὅσον οὕτω ἀπεκδέχεσθαι τὸ νουήγιον. Τοῦτου χάριν φροντὶς καὶ μέριμνα ἐγένετο ἡμῖν οὐχ ἡ τυχεύουσα, τὴν κοινὴν ταύτην καὶ παγκόσμιον ὁλκάδα ἐκπνεύσασθαι τῇ κοινῇ συμπτῇ καὶ συνεργίᾳ πάντες τοῦ χριστιανύμου λαοῦ. Οὐ ἕνεκα σκέψεως κοινῆς καὶ συμβουλῆς γενομένης, δέδοκται κοινῇ γνώμῃ σενελεθεῖν εἰς ἓν τό τε ἐκκλησιαστικὸν καὶ τὸ πολιτικὸν σύστημα, συναρπασμένους ὅμοῦ πάντας, κοινῇ τὴν ὠφέλειαν συνεισάγει καὶ τὴν σωτηρίαν συνεξεργάζεσθαι. πολλῶν γὰρ ὄντων καὶ δυσχερῶν τῶν ἐκταρασσόντων καὶ ἐπιβαρύντων τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἀναλόγως καὶ καταλλήλως ἡ τῶν πολλῶν συνδρομὴ πάντως ἐπιζητεῖται, ἐπὶ τὸ δυνήσῃ κατευνασάσαι τὸν πολὺν σάλον, καὶ καταστορεῖσαι τὰ κύματα, καὶ γαλήνην ἐπιμνηστεύσασθαι, καὶ ποιητικῶς εἰπεῖν τῆς ἐκτογχείρου Βριάρου πολυχειρίας ἐνταῦθα ἀπαρχίτητος ἀναφαίνεται γρεῖα τῆς οὐν κοινῆς δυνάμεως ταύτης, συνδρομῆς τε καὶ βοηθείας, τῆς ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ συνισταμένης, θεῷ ἑλπίς συνενωθείσης, καὶ συναρμολογήσης, καὶ συγκροτηθείσης καλῶς, εἰς μίαν ὁμόφωνον σύμνοιαν, κατασφαιλιστῆσαν παγίως καὶ ἀραρότως ἐπὶ συνθήκαις καὶ συμφωνίαις ρηταῖς, καὶ ξυμβάσεσιν ἰδικῶν καὶ ὠρισμαίων ζητημάτων τε καὶ κεφαλαίων ἀναγκῶν πάντη καὶ ὠφελίμων ἐπὶ τῇ τοῦ κοινοῦ συστάσει, καὶ τῇ τῆς Ἐκκλησίας ἀνίσει καὶ εἰρηνικῇ καταστάσει, ἅττα ὀφείλουσι φυλάττεσθαι καὶ διενεργεῖσθαι ἀπαράδεικτως

τὰ τὸν μήνα τοῦτον, οἱ ἐπίτροποι τοῦ Κοινοῦ ὠρίσθησαν εἰς εἰκοσιν, ὧν δεκαεὶ ἐκ τῆς λαϊκῆς τάξεως καὶ τέσσαρες ἐκ τῆς τῶν ἀρχιερέων διηγήρεως. ὁ Κομνηνὸς ἀναφέρει

καὶ ἀμεταποιήτως παρ' ἡμῶν ἀπάντων, ὡς στεργθέντα τε καὶ ἀποδεχθέντα, καὶ τῷ γεγονότι καὶ τοῖς ρηθείην ἄρχουσιν ἐπιδοθέντι παρ' ἡμῶν ἐντοργάφῳ καὶ κοινῇ τῆς ἐνώσεως γράμῃ κατ' εἶδος περιεχόμενα, καὶ τὸν τρόπον, κατ' ὃν δεῖ τὴν ἐκτέλεσιν ἐκτελεσθῆαι συλλυγίστασθαι παριστώμεν. Ἐπειδὴ δ' ἀναγκάσιον ἦν τῷ τοιοῦτῳ τῆς ὁλοκληρίως συνόδου, καὶ τῇ γενομένῃ ἐνώσει ἐπὶ τοῖς ρηθείαις κεφαλαίοις καὶ προσδιορισμοῖς, ἐπιτάχας συναρμολογήσῃ, καὶ ἐπιτρόποις, κατὰ τὰ ἴσχυι ἱκανοῦς, προσφύρους τε καὶ ἀξίους ἐκ μέρους τὸ πᾶν ἐπέλονται, καὶ τῇ τοῦ παντός σωτηρίᾳ διακονούμενους, καὶ ἀναπληροῦντας μετὰ φρονήσεως καὶ ζήλου καὶ διακροῦς προθυμίας τὰ συντελούμενα τῇ κοινῇ συστάσει καὶ ὠφελείᾳ ἐξ ἐκτελέρου μέρους, ἐρατικῶς τε καὶ λαϊκῶς, κατὰ τοὺς γεγονότας τῆς ἐνώσεως προσδιορισμούς. τούτου χάριν κοινῇ τῶν ἀπάντων ἡμῶν ψήφοις καὶ γνώμῃς διορίσθησαν καὶ καταστάθησαν ἐπίτροποι τοῦ κοινοῦ, ἐκ μὲν τῶν ἱερωτάτων ἀγίων ἀρχιερέων ὁ Πραχλαῖος κύρ Γεράσιμος, ὁ Νικομηδείας κύρ Γαβριήλ, καὶ ὁ Κρήτης κύρ Γεράσιμος. ἐκ δὲ τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων, ὁ πρῶν μίγας ποστέλνικος κυρίτζη Κωνσταντίνος Καρτζῆς, ὁ μίγας σκευοφύλαξ κυρίτζη Ἀλέξανδρος Σουτζος, καὶ ὁ πρῶν μίγας σπαθιέρης κυρίτζη Γεωργάκης, ἀπὸ δὲ τοῦ χρησίου βουφατίου τῶν γουναράδων (ὁ δεινός, καὶ δεινός) ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν βουφατίων (ὁ δεινός καὶ δεινός), οἵτινες καὶ προτραπέντες καὶ παρακληθέντες ὑφ' ἡμῶν ἀπάντων, ἀναδεχόμενοι καὶ ἀναλαβὴν τὴν φροντίδα καὶ ἐπιστάσιν καὶ ἐπιτροπὴν τῆς τοῦ Χ. Μ. Ἐκκλησίας, ἔσπεραν καὶ συγκατένευσαν εὐγνωμόνως εἰς τοῦτο, καὶ ὑπέταξαν ἐξυπηρετήσαι τῇ κοινῇ μητρὶ ἡμῶν ἀπάντων, μετὰ πίσης προθυμίας καὶ ἐπιμελείας καὶ συντόνου σπουδῆς, εὐθύτητος τε καὶ εὐκρινείας, ἐν φόβῳ Θεοῦ, καὶ καθαρῷ ψυχῆς συνειδότη, ἀφορῶντες πρὸς τὴν ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ καὶ τὴν σύστασιν τῆς Ἐκκλησίας, ἀπάντησιν τε καὶ διόρθωσιν τῶν καταπειγουσῶν αὐτῆς ἀναγκῶν, ἀνείν τε καὶ ἐλάττωσιν τοῦ ἐπικειμένου αὐτῇ βάρους. Καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαίνόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν παρ' ἡμῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα οἱ ρηθέντες ἀνωτέρω καὶ διορισθέντες ἐπίτροποι ἀρχιερεῖς τε καὶ ἄρχοντες, καὶ προστώτες, καὶ γέροντες τῶν βουφατίων, ὡς τέλει καὶ πληρεξούσιοι ἐπίτροποι, ἔχουσιν ἄδειαν ἀντιπρὸς τῶν παραλαβάνειν εἰς χεῖρας αὐτῶν πᾶν αὐτὸ κοινὸν τῆς καθ' ἡμῶς τοῦ Χ. Μ. Ἐκκλησίας εἰσοδήματα, τὴν τε ρηθείσαν ἡδὴ καὶ διορισθεῖσαν βοήθειαν εἰς τὴν ἡμῶν μετρίωσιν καὶ πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς ὑποκειμένους τῷ καθ' ἡμῶς οἰκουμένικῳ θρόνῳ, ἔτι δὲ καὶ τὸ ριπτόμενον ζητομηρίον τῶν ἀρχιερέων, ἐμβατοικίᾳ τε ἀπασῶν τῶν ἱεροῦ τῶν οἰκουμένικῳ θρόνου, καὶ τὰ χειροτονικὰ καὶ φιλότιμα τῶν χειροτονηθσομένων ἀρχιερέων, καὶ εἰ τι ἄλλο ἔνεστι καὶ παρεμπίσει εἰσοδήμα καὶ τοῦ κοινοῦ, εἴτε τυχερὸν, εἴτε διωρισμένον, καὶ δι' αὐτῶν ἀπάντων καὶ διορθῶν πρῶτον μὲν τὸ ἀπαράττον καὶ ἀφαιρετὸν μῆρον(;) ἔπειτα τοὺς ἐξωτερικοὺς δυνειστας, κατ' ἀνάλογον τοῦ λοιπομένου κοινοῦ εἰσοδήματος, ὡς μὴδὲν αὐτῶν εὐδοκῆσθαι, καὶ ὑσταρεῖσθαι τοῦ ἐπιβάλλοντος αὐτῷ δικαίου, καὶ ἐπομένως ἀπολογεῖσθαι καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκῶς ἐκπορευόμενα συνήθη τε καὶ διορισμένα κατ' ἔτος δαπάνηματα τοῦ κοινοῦ βραδύζειν τε κατὰ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δαπάνημάτων καὶ εἰσοδημάτων, καὶ διὰ χειρὸς αὐτῶν γίνεσθαι καὶ περαινέσθαι τὰς τε προσόδους καὶ τὰς δαπάνας ἀπάσας, καταγεγραμμένας ἐπὶ λαπτοῦ καὶ ὀνομαστὶ καὶ κατ' εἶδος, καὶ μετὰ διαστήσεως, καὶ διευκρινήσεως γρόνων τε καὶ τόπων, καὶ προσώπων, καὶ τῶν λοιπῶν περιστατικῶν, πληροστάτης τε καὶ ἐντελεστάτης, ὡς μὴδὲν ἐν μὴδὲν ὑπολείπεσθαι ἀμφιβολίαν τε καὶ ἀπίσταν. τοῦτο γὰρ ἐκπνεύμενον ἔδοξε

τὸ γεγονός ἐρῖζει σκοπὸν «διὰ νὰ ἔχουν τὴν ληψοδοσίαν τοῦ κοινοῦ, καὶ νὰ οἰδοῦν καὶ τὸν πατριάρχην 500 γρόσια τὸν καθέκαστον μῆνα διὰ τὴν ζωτροφίαν του»· παρατηρεῖ δὲ «καὶ αὐτὸς ἐγένετο ὁ πρῶτος μισθωτὸς πατριάρχης»¹³. Σέργιος ὁ Μακρῆος δίδωσιν εὐρυτέρως πληροφορίας περὶ τῶν ἐπιτρόπων τούτων, οἵτινες ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου ὑπερπερὶδῆσαντες τὰ ἐτακμένα καὶ τὰ κατὰ κοινὴν συνθήκην ὅρια εἶχον ἀναλάξει τὴν ὅλην διοίκησιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, ἀντιλεγόντων μὲν καὶ μὴ συμφρονούντων τῶν λοιπῶν ἀρχιερίων, συνεργούντων δ' ὑποῦλως καὶ φανερῶς τοῦ τε Νικομηδείας Νικηφόρου καὶ τοῦ Προύτης Μελετίου· ἀλλὰ δι' αὐτῶν πάλιν κατορθώθη νὰ ὑπογράφωσι πάντες εἰς τὸ συμφωνητικὸν γράμμα, μετὰ δὲ τοὺς ἀρχιερεῖς ὑπέγραψαν οἱ τε ἄρχοντες καὶ οἱ κληρικοὶ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ὧν ἡ γνώμη ἐζητεῖτο πάντοτε ἐν οὐτωσὶ σπουδαίοις ζητήμασιν· ἐπὶ τῇ κοινῇ αἰτήτῃ ταύτῃ κλήρου καὶ λαοῦ ὁ σουλτάνος Χαμῆτ ὁ Α' ἐξέδωκε τὸ νενομισμένον ριζάνιον. Ἀλλ' ἀντίρρῳις τις μετὰ τὴν κληρικὴν καὶ λαϊκὴν τάξιν, τῆς μὲν ζητούσης νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτῆς τὰ μὴ ταύτῃ προσήκοντα, τῆς δὲ, ὡς εἰκόσ, μὴ ἐνδοδούσης, ἦν ἐπόμενον νὰ ἐπενέγκῃ τοῦ τερατοτοκῆματος ἐκείνου κατὰ μικρὸν τὴν παράλυσιν· διότι μετὰ τὸ ὁμίλιον τῶν ἱεραρχῶν ὑπῆρχον οἱ τοὺς ἐπιτρόπους κολακεύοντες, πρὸς ἴδιον ὄφελος, οἷος ὁ Νικομηδείας Μελέτιος, οἱ δὲ πλεῖστοι κατεμείνον-

πῆσιν ἡμῖν, καὶ κατὰ πάντα λόγον ἀπερῶς χρησιμεύον τῇ προοίῳ τῆς ἐκκλησίας ἐν στενοχωρίᾳ δεινῇ τῶν πολλῶν ἀπαιτήσεων καταστάσει· καὶ ἐν λόγῳ διεκπεραίνεν καὶ διενεργεῖν τὴν προστασίαν καὶ διοίκησιν τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς ταύτης, καὶ καλῶς, καὶ πιστῶς οἰκονομεῖν, ἐν ὁμονοίᾳ καὶ συμφωνίᾳ, καὶ συναινέσει κοινῇ, ἐπικρίσει τε καὶ δοκιμασθῇ τοῦ συμφέροντος καὶ λυσιτελοῦντος τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει, προσπορευόμενον πάντων φέρουσι Θεοῦ, δι' οὗ ἡ τιμὴ τοῦ καὶ ἡ ἐπίδοσις τῶν ὁρίων ἐπιμερημάτων κατορθοῦται, καὶ φυλαττομένων ἀπαρχαιώτως καὶ ἀπαράδωτος τῶν ἰδικῶν καὶ ὁρισμένων ἐκτελείντων καὶ καταγραφέντων κεφαλῶν καὶ προσδιορισμῶν, ἐν τῷ γεγονότι καὶ δοθέντι αὐτοῖς παρ' ἡμῶν κοινῇ καὶ συνοδικῇ τῆς ἐνώσεως γράμματι, οἷς τισι συνωδῶ καὶ συμφωνίᾳ ἔχουσιν ἐκτελεῖν καὶ διεκπεραίνειν ἅπαντα τὴν ἐπιτροπικὴν αὐτῶν ἐπιστάσιν τε καὶ ἐνέργειαν, καὶ ἔχουσιν ἐπιτροπεύειν μέγῃ τῆς συμπληρώσεως ἐνὸς ἐνιχυτοῦ, ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ νῦν ριζοθέντος καταστάσεως τῆς βοήθειας, καὶ τοῦ προσερχομένου ἐπομένου μηνός, καὶ παρατείνοντες ἔτι ἐπὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔτους, καὶ τοῦ ἐλευσομένου μηνὸς καὶ μετὰ τὴν τοῦ χρόνου συμπλήρωσιν ὁφείλουσιν ἀποδοῦναι τὸν λογαριασμὸν αὐτῶν καθάρην καὶ ἐξηκριτωμένον καὶ ἀνεπληρόν εἰς τὸ παντελές, μετὰ τῆς ἰλπυζομένης κερποφορίας καὶ ἐπίδοσεως, ἐπὶ τῇ τοῦ κοινοῦ ἀνίστι καὶ ὡς οἶόν τε ἐπικουρήσει καὶ ἀνακτήσει· ὁ δὲ τῶν καλῶν ἄρχης καὶ τελιωτής, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐπιεικέστερος τῷ ἔλεος αὐτοῦ, πρὸς πᾶσαν καὶ παντοῖαν δόξωσιν, ἐνισχύων καὶ φωτίζων καὶ χειραγωγῶν αὐτοὺς πρὸς τὴν εὐκατάστατον στερωσιν τῆς ἁγίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας. Ὅτιν εἰς τὴν περὶ τούτου ἐνδοξίαν, καὶ διηκεῖ ἀσφάλειαν ἐγίνετο καὶ τὸ παρὲν ἡμῶν τερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν καὶ ἐπιθεωρητικὸν γράμμα, καὶ ἐδόθη τοῖς ρηθείην ἐπιτρόποις.

13. Κωνσταντῖν, σελ. 510.

το αὐτῶν· ἀντέστησαν μάλιστα κατὰ τοῦ τοιούτου συστήματος· οἱ τε προύχοντες καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, ὅτε μετὰ τὸ 1781 «κατὰ μῆνησιν (τῶν ἐπιτρόπων τοῦ κοινοῦ—ὁ Μακρῆος γράφει—) καὶ οἱ συντελοῦντες ἀνωθεν εὐλαδεῖα καὶ ἀγαθῶ ζήλῳ εἰς τὰς χρεῖας τοῦ ἀγιοτάτου ἀποστολικοῦ θρόνου τῶν ἱεροσολύμων καὶ ὑπουργοῦντες ἐν διαφόροις καιροῖς, λεγόμενοι κοινότερον ἐπιτροποι ἐπειρῶντο ἐνισχύειν τὴν ἐπιτροπικὴν καὶ τῶν ἐθίμων καὶ λόγων καὶ ἐπιχειρημάτων ὑπεράλλεσθαι». Τότε Ἀδράμιος ὁ ἱεροσολύμων ἀνέστη κατὰ τῆς τοιαύτης αὐθαδεῖας, ἐμειώθη δὲ ἡ ἰσχὺς καὶ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ὅτε—συγχρόνως—«προαγαγεῖν καὶ τὴν ἐπιτροπικὴν τοῦ ἁγίου ὄρους κατεσπούδαζόν τινες τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δυνατῶν καὶ πολλὰ ἐποίουν ὥστε μεταγαγεῖν ἐνταῦθα τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ καὶ κινεῖν τὰ κοινὰ τῶν μοναστηρίων». Ἡ πρὸς τὸ ἁγίον ὄρος εὐλαδεῖα τῶν γερόντων καὶ τῶν εὐφρονούντων λογάδων τοῦ γένους συνέστειλε τῶν ἐπιτρόπων τὴν ὁρρῶν.

Ἐκεῖνο τὸ σύστημα κατέπεσε· παρήλθεν εἰς αἰῶν, ὥς ὃ ἐν τούτῳ γε τῷ κεφαλῷ κλήρος καὶ λαοῦ ἀνέβη τὴν ἀρμόζουσαν ἐκαστος ἐκαστῷ θέσιν· εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὸ σύστημα τῶν ἀρχόντων ἀνῆκεν εἰσέπειτα ἡ χρηματικὴ διαχείρησις, ἡ ὑλικωτέρη· εἰς τὸν κλῆρον καὶ τὴν ἱεραρχικὴν ὁμηγύριον ἡ λοιπὴ διοίκησις. Συνέστη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος αὐθις τὸ πατριαρχικὸν τυπογραφεῖον· ἡ λογοκρισία ἐκώλυε πᾶν τὸ καθ' ἑαυτὸν τοῦ καθεστώτος· ἀλλ' ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, δι' οὗ ἡ τρεῖς συνοδικοί, ὁ Μ. λογοθέτης καὶ τισι ἡ τινες τῶν ἐκ τοῦ λαοῦ πρέζοντες παιδεῖα τε καὶ συνέσει ἦσαν οἱ τοῦ πατριαρχείου ἔφοροι, αὐτοὶ ἦσαν οἱ λογοκριταί. Ἡ πατριαρχικὴ ἀκαδημία διείπετο καὶ ἐπεδιδέπετο ὑπὸ τε κλήρου καὶ λαοῦ· καίτοι συνετήρουν αὐτὴν οἱ ἀρχιερεῖς μόνον σχεδόν. Καὶ πάλιν, μόλις μετὰ τὸν Σαμουήλ Χαντζερῆ, κατὰ ἰούλιον ἡ αὐγούστον τοῦ 1785, ἀνελθόντος τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον Προκοπίου τοῦ ἀπὸ Συμόνης, ἐνῷ ἀρ' ἐνός οἱ ἐπιτροποι τοῦ κοινοῦ περιωρίζοντο εἰς τὴν οἰκονομικὴν διαχείρησιν τοῦ πατριαρχείου, ἀρ' ἐτέρου τότε πρῶτον καθωρρίζετο ἀπαρτᾶλευτον εἰς τὸ διηνεκές θεσμοθέτημα τὸ «μηκέτ' ἔχειν τοὺς ἔξω ἀρχιερεῖς πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἁγίαν καὶ ἱερὰν σύνοδον ἀντιφωνητάς καὶ ἀποκριταρίους ἐκ τῶν λαϊκῶν, ἀλλ' ὅντινα ἂν ἔλαιντο τῶν ἐνδοχμούντων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερέων»¹⁴. Οὕτως ἡ Ἐκκλησία τότε ἐπανῆλθεν εἰς τὸ πρὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος καθεστῶς, ἐνῷ ἡ λοιπὴ διοίκησις καὶ ἡ ἀστυκὴ δικαιοδοσία διετηρεῖτο πάσης ἀπολαύουσα προστασίας καὶ τῆς ἀρκούσης ἐνισχύσεως ἐπὶ τῶν εὐμενῶν τοῦ Προβητοῦ Μωάμεθ ἀπογόνων, ὡς καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως. Ἰσάφει ὁ Μακρῆος ὅτι Σαμουήλ ὁ ἀπὸ Δέρκων ἐπὶ τοσοῦτον ἐνίσχυσε τὸ γόητρον τοῦ πατριαρχικοῦ δικαστηρίου ὥστε καὶ διαφορὰν εἰσέτι τις ἔσχε μετ' ἀλλοπίστου αἰροῦτο ἐκεῖνος

14. Μακρῆος Ὑπομνήματα Μεταίων. βιβλιοθ. Κ. Ν. Σίδη, τόμ. Γ', σελ. 342.

τὴν ἐπὶ τοῦ τοιούτου κριτηρίου διαδικασίαν, καὶ τὴν ἀπόφασιν ἔστεργε· πολλάκις δὲ καὶ δι' ὅρισμον βατικικοῦ προστετάχτην οἱ διαφερόμενοι περὶ μεγάλων τῇ τούτου εὐθύνη¹⁵. Καὶ οὐ μόνον τὴν διαδικασίαν ἀλλὰ καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν πταιόντων ἐπέτρεψε καὶ ἐκύρωσεν εἰς τὸ οἰκουμενικὸν πατριρχεῖον ἢ τε βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἡ διὰδοχος αὐτῆς· αὐτοκρατορία τῶν διαδόχων Μωάμεθ τοῦ Β'. Εὐρίσχω ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἐν ἀγίοις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τὸν ἐπ' ὀνόματι Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ πληρωφορίας τινας περὶ τοῦτου τοῦ θέματος, ἐν λόγῳ, ὃν ποιεῖται περὶ Παυλάκιου τοῦ στρατηλάτου, ἀδικήσαντος πλουσίαν τινα χάραν ὀνόματι Καλλιτροπῆ· ἐξαίλεσεν ἡ Καλλιτροπὴ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν χυτορρήμονα Ἰωάννην καὶ ἐγκαλεῖται πρὸς οἶκτον τὸν πρὸς αὐτὸ προθυμώτατον· οὗτος ἤρξατο ἀπαιτῶν τὰ ἀρπαγέντα χρήματα, ἅτινα ἐκράτει ὁ Παυλάκιος, μὴ θέλων· να δὴ ταῦτα· αὐτὸ δὲ οὐκ ἂν ἐνεθῆεν ἐκφύγοις—εἶπεν αὐτῷ ὁ πατριάρχης—εἰ μὴ πρότερον τῇ γυναικὶ τοὺς πεντακοσίους ἀπαριθμήσει··· εἰ δὲ ἡ Εὐδοξία ἐπεμψε ζητοῦσα τὸν Παυλάκιον, ἔπραξε τοῦτο οὐχὶ ἐλέγχουσα τὸν πατριάρχην ἐπὶ σφετερισμῷ ἄλλοτριῶν δικαιωμάτων, ἀλλὰ ἀρεῖναι τὸν κατεχόμενον ἐπιτάττουσα, ὡς ἤδη ἀρκούντως ἀπολελογημένον¹⁶. Τοῦτο κατανοήσας καὶ καλῶς ἐρμηνεύσας ὁ ἀοίδιμος Ἀγάπιος Λάνδος μετέφρασε «παρευθὺς (ὁ ἅγιος) ὥρισε καὶ ἐβαλάν τον εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ πατριάρχείου καθὼς τὸ εἶχαν συνήθειαν εἰς τῶν (βυζαντινῶν) βασιλέων τοὺς καιροὺς οἱ ἀρχιερεῖς»¹⁷.

Καὶ ταῦτα μὲν παρεκβατικώτερον. Ἠδυνάμεθα βεβαίως· να γινώσκωμεν πολλὰ περὶ τῆς ιστορικῆς ἀναπτύξεως τῶν παρ' ἡμῖν ἔθνικων θεσμῶν, εἴπερ ἐσώζοντο εἰς ἐτι καὶ νῦν ἔγγραφα ἐπίσημα· ἀλλ' ἡ καταστροφή τούτων, ὁ ἀρχαιολογισμὸς τῶν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ χορηγηθέντων τῇ Ἐκκλησίᾳ ἱερῶν ὀρισμῶν καὶ γατίων, δι' ὧν ἐκυρεθτο τὸ τηλικαῦτα καθεστῶς ἀπὸ πολλοῦ χρονολογεῖται. «Ἰπῆγε γοῦν εἰς τὴν ζήτην—γράφει ὁ Δωρόθεος περὶ Ἱερεμίου Α'—καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Βλαχίαν, καὶ καθ' ὁδὸν ἀναψέ τὸ σπῆτι, ἐποῦ ἐπέξενσαν· καὶ ἐκάτηεν ἡ κατοῦνά του, καὶ ὁ σάκκος ὁ θυμαστὸς τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ ἄλλοι ὅρισμοι (σουλτανικοὶ δηλονότι) τῆς Ἐκκλησίας»¹⁸. Ἐσπερήθημεν ἐκείνων καὶ πλείονων αὐθεντικῶν πληροφοριῶν, ἀρκούμενοι δ' εἰς τὰ ἐλίγα ἀπεκδεχόμεθα ἵνα γνωρίσῃ ἡμῖν πλείω ὁ πάντα τὰδηλα φύων μακρὸς κἀνερθίματος χρόνος. Ἐκ τούτων συντελέσυσιν ἡ ἐμβρίθεια καὶ ἡ φιλοστονία πλήρη τοῦ συστήματος ιστορίαν, ἥτις εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους ὑπόμνημα ἔσται πατρῶας ἀρετῆς αὐτῶν τι φάρμακον ἀλεξί-

ακκον—κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοδώρητον¹⁹—λήθης ἐπίβουλον καὶ μνήμης ἐπικούρον».

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΜΝΗΜΕΙΑ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ Δ' ΑΙΩΝΟΣ

Τὴν ἐκδοσμένην ὡς πολίτειαν τῶν δύο πρώτων πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μητροπόλεως καὶ Ἀλεξανδρου χορηγεῖ ἡμῖν ὁ Οἶκ' ἡμεδράνιος μέγιστος τὸ σῆμα κώδικος τῆς ἐν ἀγίῳ ἔρει Ἀθῶν ἱερᾶς μεγίστης πατριαρχικῆς καὶ βατικικῆς μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου· τοῖς προέχουσιν καὶ διοικουσιν ἐσιωτάτοις πατρῶσι καὶ ἐπιτρόποις τῆς Μονῆς ταύτης οἶδα χάριτας ὅτι πλείστας ἐπὶ τῇ προθύμῳ συνεργείᾳ πρὸς χορήγησιν ἀπογράφων ἐκ τῆς πλουσίας βατοπαιδινῆς βιβλιοθήκης.

Τὸ ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀναγνώστου κείμενον μνημεῖον τῆς τοῦ Δ' αἰῶνος ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας ἦν οὐκ ἄγνωστον τῷ πατριάρχῃ Φωτίῳ, δόντι τούτου περίληψιν ἐν τῇ Μυριοβίβλῳ, περιγραφομένου τοῦ ΣΝΣ' κώδικος· ἄγνωστος ὁ συγγραφεὺς τῆς πολιτείας ταύτης, ἀλλ' ἴσως οὐ πολλῷ μεταγενέστερος τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρου. Ἄν μὴ αὐτός, ἐν οἷς γράφει περὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου: «ὃν καὶ ἐξηθον ὄντα ἐθεσάμεθα ἐνταῦθα ἔχοντα» φαίνεται ἰδὼν τὸν πρῶτον χριστιανὸν αὐτοκράτορα, ἂν ἴσως γραφίδος ἀρνηθῆς τις ἢ τὸ γραφέν, ἐκ τῶν τοῦ Εὐσεβίου «οἶον δὴ καὶ ἡμεῖς ἐγνωμεν» μεταγγραφήν, ἀλλ' ἡ ἐμβρίτης τῶν ἐν ἐδαφίῳ ἐ' γραφομένων τῆς πολιτείας πρὸς τὰ παρὰ Σωκράτει, ἢ ὑπεστημενίστα, δεικνυσιν ἡμῖν ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ δημοσιευομένου βίου ἔζη ἴσως ἐν τῷ Β' αἰῶνι· εἶχε δ' ἐν ὄψειν αὐτοῦ πηγὰς, αἷς μὴ ἐντυγνῶν ὁ κριτικώτατος Φωτίος ἀπορεῖ ἐν τιτι πόθεν ὁ συγγραφεὺς ἔχει μαθῶν. Καὶ ὅλη δὲ ἡ συγγραφή, καθὼς ὁ τῆς Μυριοβίβλου κρίνει συγγραφεὺς, «οὔτε παντελῶς εἰς τὸ διηκριβωμένον καὶ σοφὸν τῆς φράσεως καὶ τῆς διανοίας ἐκμεμώρωται, οὔτε πρὸς τὸ γυδαῖον καὶ ἡμελημένον διαπέπτωκεν· εἰ δὲ τινα παρὰ τοὺς ἄλλους ἱστορεῖ, τοῦτο διαίτης καὶ κρίσεως ἄλλης, ἀλλ' οὐκ ἐκλογῆς οὔδ' συντομίας».

Ἰκανὰ μνησάνομεν ὁμῶς ἐκ τε τῆς πολιτείας ταύτης καὶ ἐξ ὧν ἄλλοι σποράδην ἐρραψαν περὶ τοῦ Μητροπόλεως καὶ τοῦ Ἀλεξανδρου, ἐκ δὲ τούτων δύναται τις ὁρμῶσαι πρὸς ἄλλα τὰ τεμάχια ταῦτα τῶν ἀνδριάντων, ἅπερ

15. Μακκαρίου, ἐν ὄντω. σελ. 247.

16. Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου ἐν *Patrologia* τοῦ Migne· τόμ. ΡΙΔ', στήλη 1133.

17. Νίκος Θησαυρός· ἔκδοσ. 1863 ἐν Βενετίᾳ, σελ. 80, στήλη α'.

18. Δωροθέου σύντομος ιστορίαν σελ. 445.

19. Θεοδώρητος πρὸς τοὺς φιλόθ. ιστορίαν, τόμ. Γ', τῆς ἐκδόσεως Εὐγενίου Βουλγάριου, σελ. 1100.

1. Εὐσεβίου εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου τοῦ ἡμετέρου λόγος Α', κεφ. θ'.

2. Ὡς τὴν ὑποσημείωσιν 20, ἐν ἣ αὐτῇ λέξει μεταγράφεται τεμάχιον τοῦ Σωκράτους.

έσωσεν ἡμῖν ὁ χρόνος· ἡ πολιτεία διδάσκει ἡμᾶς ὅτι μετὰ τὴν λήξιν τῶν τῆς ἀγίας Α' οἰκουμενικῆς ἐν Νίκαιᾳ συνόδου ἐργασιῶν, εἰς ἡμῖν καὶ τρία παρταθεισῶν ἔτη, ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἐπεσκέψατο τὸν ἱερὸν Μητροπόλιν, ὅστις ὑπέδειξε διαδοχὸν τὸν Ἀλέξανδρον· μετὰ δὲ τὴν προβολὴν ταύτην αὐτοῦ, ἐπὶ παρελθουσῶν ἡμερῶν, ὁ ἱερὸς Μητροπόλιν θνήσκει τῇ 1 ἰουνίου· ὁ γλαδὴ τοῦ 329 σωτηρίου ἔτους, ἐτῶν ἑκατὸν δέκα καὶ ἑπτὰ· ἐγεννήθη ἄρα τῷ 212· καὶ ὅτι ὁ τοῦτον ἐν τῷ πατριαρχικῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ διαδεξάμενος Ἀλέξανδρος, τοῦτον δ' ἐπὶ ἔτη τρία καὶ εἰκοσιν, ὡς γνωστὸν, κοσμήσας, ἕως τοῦ 352, ἔζησεν ἔτη ἑννεήκοντα καὶ ὀκτώ· ἐγεννήθη λοιπὸν τῷ 251.

ὁ Μητροπόλιν ἦν ἀνεψὸς Προβίου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥώμης, ἕξ ἀδελφοῦ (τοῦ Δομετίου), κατατρυφεῖς ἐν τῷ ἱερατικῷ τάγματι ὑπὸ Τίτου ἐπισκόπου τοῦ Βυζαντίου, τιμῆσαντος τὰς ἀρετὰς τοῦ ἱεροῦ ἀνδρός· τὸν Τίτον διαδέξατο Δομέτιος ὁ πατὴρ τοῦ Μητροπόλιν, εἰκοσιτέσσαρα ἔτη, καὶ μῆνας ἕξ κοσμήσας τὸν θρόνον, πιθανῶς ἀπὸ τοῦ 384—389, ὃν ὁ υἱὸς Προβίου, δεκαετιᾶν προστάς, μετ' ἐν ὁ Μητροπόλιν τῷ 319. Ἐπαρταμένως τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον ὑπολογίζει τὴν μὲν εἰς τὸν θρόνον ἀνοδὸν τοῦ μακαρίου πατριάρχου τῷ 313, τὸν δὲ θάνατον τῷ 321· ὁ Κεδρηνὸς γράφει «τῷ ἐννάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου Μητροπόλιν ἐπίσκοπος Βυζαντίου γέγονεν»· «ὅς ἐπὶ ἔτη δέκα καλῶς τὴν ἱερουσύνην κοσμήσας διέπρεπεν ἐφ' οὗ ὁ καὶ ὁ ἀεισέβαστος Κωνσταντῖνος τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ ἀνεγείρει πόλιν»· ἀνεψὸν Προβίου γράφει αὐτὸν καὶ ὁ Ζωναρᾶς⁴, καὶ ὁ ἐκ τῆς χρονολογίας Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου ἐξηγούμενος κατὰλογος, καὶ ὁ κατὰλογος Νικηφόρου Καλλιέστου τοῦ Ξανθοπούλου καὶ οἱ λοιποὶ· ὁ Καλλιέστος κακῶς ἔγραψε περὶ Μητροπόλιν αὐτοῦ ἦν εἰς τὴν πρώτην σύνοδον.

Ἀλέξανδρος ὁ διάδοχος αὐτοῦ ἐμολογεῖται ἀνὴρ λόγων ἀμέλεικτος ἀλλ' εἰς ἀκρότητα ἐλάσας ἀρετῆς· ὁ Κεδρηνὸς ἔποιεν ἐν τῇ Σύνοδῳ αὐτοῦ θαυμάσιον τοῦ ἀγίου Ἀλεξάνδρου· «αὐτὸς ὁ μέγας βασιλεὺς (ὁ Κωνσταντῖνος) οὐκ ἐδιδόμενος ὑπὸ φιλοσόφων ἑλλήνων, ὡς νεωτερίζων τὴν ὀρησκείαν, ἕνα τῶν φιλοσόφων αὐτῶν παρέστησε διαλεχθῆναι

καὶ Ἀλέξανδρον τῷ ἐπισκόπῳ περὶ πίστεως· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος θεὸς μὲν ἦν ἀνὴρ, λόγων δὲ ἀπείρος. Ὡς οὖν εἶδε τὸν φιλόσοφον γλωσσολογεῖντα ἔφη· ἐπιτάττω σοι ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, σιωπᾶν, καὶ μὴ φλέγεσθαι. Καὶ ἅμα τῷ λόγῳ ἐριμώθη καὶ γέγονεν ἄλλalos· ἀρηγεῖται τὸ θαῦμα καὶ Ἑρμείας ὁ Σωζόμενος, ἐμολογῶν ἀνδρὰ τοιαύτης γυμνασίας λόγων ἀτριβῆ, καλὸν δὲ καὶ ἀγαθόν· μαρτυρεῖ καὶ Σωκράτης ἀνθρωπον θεοφιλεῖ τὸν Ἀλέξανδρον, ὃν αἰετὸς Ἀρείον τότε γενομένη μάχῃ ἀνέδειξεν»⁹. ἀποστολικοῖς χαρίσμασι λαμπρυνόμενον εἶπε καὶ Θεοδώρητος ὁ Κύρου τὸν ἐν ἀγίοις Ἀλέξανδρον¹⁰. Ἐπ' αὐτοῦ ἀπέθανεν ὁ Ἀρείος¹¹.

ὀλίγα λέξεις εἰσέτι περὶ τῶν δύο πρώτων πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπαιτοῦνται· ἡ χρονολογία ἡ παρὰ Θεοφάνους ἡμῖν παραδεδομένη καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Χρονικοῦ πασχάλιου ἐστὶ κατὰ πάντα πιθανότητα ἐσφαλμένη. Ὅτι ἡ Α' οἰκουμενικὴ σύνοδος συνήλθε τῷ 325 κοινῶς ὑπάρχει παραδεδογμένον, ὡς καὶ ἐπὶ Μητροπόλιν ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸν, διὰ γῆρας καὶ ἀποθνήσκον, ἀπέστειλε τὸν πρεσβύτερον Ἀλέξανδρον· ὁ Εὐσέβιος οὐ σημειεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Μητροπόλιν, γράφει δὲ μόνον «τῆς βασιλευσούσης πόλεως ὁ μὲν προεστὼς ὑπέρει διὰ γῆρας, πρεσβύτεροι δ' αὐτοῦ παρόντες τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐπλήρουν»· σιωπᾶ τὸ ὄνομα τοῦ Μητροπόλιν ὁ Ἑρμείας καὶ ὁ Σωκράτης· αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνει λέξεν αὐταῖς τὰ τοῦ Εὐσεβίου¹². Ἐξάστις ὁ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ τῶν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ παρθέτων ἀναφέρει ὅτι τοῦ Μητροπόλιν ἀσθενοῦντος ἐπλήρουν τὸν πρεσβύτερος Ἀλέξανδρος¹³. Αἱ «ἐκλογαὶ ἱστοριῶν» καὶ Νικηφόρος ὁ Καλλιέστος ἀναφέρουσιν ἐν τοῖς πατράσι τῆς Α' συνόδου καὶ Μητροπόλιν Κωνσταντινουπόλεως¹⁴. Γράφει ὁ Ζωναρᾶς· «ὁ δ' ἱταπόστολος αὐτοκράτωρ . . . ἐκείθεν εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ κτισθὲν βασιλεῖον ἄστου (330) τοὺς θεοὺς ἐκείνους μεταγαγὼν πατέρας, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν εὐλογίας ἀξιώσας αὐτὸ, καὶ χειροτονηθῆναι παρασκευάσας ἐν αὐτῷ δεύτερον πατριάρχην

3. Χρον. Πασχάλιον· Ὁμομ. σελ. 7.

4. Κεδρηνὸς σύνοψις ἱστοριῶν, ἐκδ. Βενετίας σελ. 215· ὁ Κεδρηνὸς λογίζει εἰκοστὴν ἔτος τῆς μοναρχίας Κωνσταντίνου τοῦ Μ. τὴν ἀπὸ κτίσεως κόσμου 5838 (330).

5. Νικηφ. Καλλιέστος ἐν ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. II', κεφ. 7'.

6. Ζωναρᾶς ἐπιτομὴ ἱστοριῶν· βιβλ. II', κεφ. 3 ἐν τέλει.

7. Anselmi Banduri Imperium Orientale, κατὰ τὴν ἐν Βενετίᾳ ἔκδοσιν τοῦ 1729, σελ. 161, 161, 172, 178, 186 τοῦ Γ' μέρους. Ὁ παρὰ Λεωνελλὰν φερόμενος πατριάρχ. κατὰλογος γράφει «Μητροπόλιν ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοῦ Προβίου (υἱὸς Δομετίου)· ὁ δὲ (Μητροπόλιν) ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου γέγονε παρ' αὐτοῦ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· ἔτη δέκα»· Leonclavii Jun Graecoromanum· Φρυσκ. 1596, τόμ. Α' σελ. 297.

8. Κεδρηνὸς σύνοψις ἱστοριῶν, κατὰ τὴν 2ῃν ἔκδοσιν σελ. 225.

9. Σωκράτους σχολ. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Α', κεφ. 27', Ἑρμείου Σωζομ. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Α', κεφ. 17', βλ. Θεοφ. καὶ Καλλ.

10. Θεοδώρητος Κύρου ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Α', κεφ. 6' ἐκδ. Εὐγενίου Βουλγάρου, τόμ. Γ', σελ. 727.

11. βλ. Νικηφόρου συναξαριστὴν ἐν τῇ 4 ἰουνίου καὶ 30 αὐγούστου· —ὁ θάνατος τοῦ Ἀρείου τάσσεται τῷ 336 ὡς Moreri Dictionnaire, ἐν λέξεισιν Alexandre καὶ Arianisme.

12. Εὐσέβιος εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου· Γ', ζ'—Σωκράτους ἐκκλ. ἱστορ. Α', η'—Σωζομῆνος ἐκκλ. ἱστ. Α', ιζ'.

13. παρὰ Φωτίῳ· Μοριέ. κώδ. III', ἦν δ' ὁ Γελάσιος πρὸς μητρὸς ἀνεψὸς Κυρίλλου τοῦ Ἱεροσολύμων· περὶ Γελασίου Κυρίλλου (428 καὶ Καισαρείας (380 βλ. Cave Scriptorum Ecclesiasticorum historia litteraria· ἐκδ. 1693, σελ. 158 καὶ 259.

14. «ἐκλογαὶ ἱστοριῶν» παρὰ Cramer: Anecdota Graeca Parisiensia· τόμ. Β', σελ. 295. Καλλ. ἐκκλ. ἱστορ. II', ιδ'· εἰς δὲ Μητροπόλιν (πρεσβύτεροι διεκίμηνον) ἕτεροι βίῳ καὶ λόγῳ πολλῶν διαφέροντες.

τὸν ἱερὸν Ἀλεξάνδρον· ὁ γὰρ αἰδίδιμος Μητροφάνης μετήλλαξε τὴν ζωὴν· ἀφῆκεν ἕκαστον εἰς τὴν οἰκίαν ἀπελθεῖν ἐπὶ ῥάϊαν¹⁵. κατὰ λάθος ὁ Θεοφάνης, ἴσως πλανηθεὶς ἐκ τῆς παρὰ Θεοδώρητον ἐπιστολῆς¹⁶, ἔγραψεν «Ἀλεξάνδρος δὲ ὁ τοῦ Βυζαντίου οὐ παρὴν ἐν τῇ συνόδῳ», ἐντεῦθεν δ' ὠρμήθη γράψαι καλὰ τινα ὁ Louis Moreri ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ¹⁷.

Ἐάν πιστεύσωμεν τῷ Πατριάρχῳ Χρονικῷ, ὁ Ἀλεξάνδρος ἐπεσκοπήσεν ἔτη ἑπτὰ μέχρι τοῦ 330· ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς καταλόγοις, ὧν ἐπὶ τῇ βάσει ὁ Moreri ὀρίζει τὴν πατριαρχίαν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 313 μέχρις ἀγνοῶ που (337), ἐπειδὴ Παῦλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως διεδείξατο τὸν Ἀλεξάνδρον, ὁ δὲ Παῦλος, καθὰ γράφει τῆς Πολιτείας ὁ συγγραφεὺς, ἐπὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἦν δωδεκαετής, ἀνάγεται ὅτι ἀνῆλθε τὸν θρόνον εἰς τὸ εἰκοστὸν δεῦτερον ἢ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ· ὅτι νέος ἦν ἀναδιδασκόμεθα ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἐν ἀγίοις Παύλου Κωνσταντινουπόλεως, ἐν γνωστὸν ὄντα τῷ Φωτίῳ ἐξέδωκεν ὡς ἔργον Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ ὁ Migne¹⁸, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν τοιαύτῃ νεαρᾷ ἡλικίᾳ. Ἐπιτρέπεται μοι ἄρα γε γράψαι καὶ νομίζειν ὅτι οὐ πάντα τὰ χειρόγραφα τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν, ἅπερ ἀνέγνωσαν οἱ ἐκδόται, εἰσὶν ἀπηλλαγμένα σφαλμάτων, οἷς περιέπιπτον οἱ μεταγράροντες;

Τὰ μεῖζω τῶν γεγονότων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐπὶ Μητροφάνους ἐγένοντο: ἡ ἐν Νικαίᾳ Α' οἰκουμένη συνόδος· ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἡ ἀπρότερον ἐπισκοπὴ τῆς θρακικῆς· Ἡρακλείας, ὡς ὑπὸ Σευήρου τοῖς πειρινθίοις ὑποτεθὲν (τὸ ἄστυ ὁ Κωνσταντῖνος) εἰς τιμὴν ἀνήγαγε πατριαρχικήν¹⁹· ἡ ἀναγνώρισις τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς θρησκείας τοῦ κράτους· ἡ ἐκδοσις τῶν εἰκοσι κανόνων τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' συνόδου²⁰.

15. Ζωναρᾶ βιβλ. II', 4.

16. Θεοφάνους χρονογρ. ἐκδ. 1729 σελ. 13.—Θεοδώρητ. ἐκκλησ. ἱστορ. Α', γ'.

17. Grand Dictionnaire ἐν λέξ. Alexandre καὶ Arianisme.

18. Φωτίου Μυριόβιβλ. κωδ. ΣΝΖ'. Migne Patrologiae τόμ. PIS', στήλη 883—896.

19. Ζωναρᾶ II', 3.

20. κείμενα ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων Πάλλη καὶ Ποτλῆ τόμ. Β', σελ. 113—164· ἴδε περὶ Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου Pierre de Marca Concordia Sacerdotii et Imperii (1647), Ε', γ'—Hermant vie de Saint Athanase—Baillet vies des Saints—Baronii Annales Ecclesiast. ἔτ. 317, 337, 340—Ἐπιφ. ἀίρεσις ΣΘ'—Ἀθηνᾶτου ἱστορ. πρὸς Σερραπῶνα κτλ.—Μαζᾶ κατὰ πατριαρχῶν σελ. 9—11—Μελετίου ἐκκλησιολογ. ἱστορία (ἱνακίθαρσις Εὐθυδούλου). τόμ. Α', σελ. 298, 309, 311—Fleury Hist. Ecclesiast. ἐκδ. 1750, τόμ. Γ', σελ. 75, ἐνθα μὴ περὶ τῆς ἐκκλησίας ἀλλὰ περὶ τῆς ἐκκλησίας λέγει ὅτι «il ecrivit (Alexandre d'Alexandrie) une lettre synodale... à l'évêque du Byzance, soit que ce fut encore Mérophane ou Alexandre» ἐν σελ. 111 δέξεται τῷ 325 τὸν Ἀλεξάνδρον, οὐ τὸν θάνατον τάττει τῷ 340, γράφον ὅμως «après avoir vécu 98 ans, dont il avoit passé 23 dans l'épiscopat».

Τὴν πατριαρχίαν τοῦ ἱεροῦ Ἀλεξάνδρου πληροῦσιν αἱ ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν καταθλίψεις τῶν ὀρθοδόξων.

Ἀμφότεραι σκοτεινὰί μενοῦσιν ὡς καὶ ἐτέρων πατριαρχῶν αἱ πράξεις, ἡμῶν ἐπιζώντων ὅτι Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς φῶς εἰς ἀποκάλυψιν τῶν ἀπορρυμένων ἡμῖν ἐπαυγάσει, διὸ καὶ συντόνου. δέονται τῆς ἐρευνῆς καὶ τῆς σπουδῆς ἀκαμάτου, πρὸς διαφώτισιν τῶν ἀλαμπυστέρων χρονικῶν σημείων. Ἄν πρὸς τοῦτο συντελέσῃ ἡ συλλογὴ βίων ἢ πατριαρχῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἢ μεγάλων ἀσκητῶν καὶ μοναστῶν ἐπιφανῶν ἐν αὐτῇ τῇ εὐσεβοτρόφῳ Ἀνατολῇ τὸν καλὸν ἀνυσάντων ὑπὲρ τοῦ δόγματος καὶ τῶν θεσμίων δίαυλον, ἢ ἐγγράφων καὶ ἐπιστολῶν αὐτοκρατορικῶν καὶ βασιλικῶν, ὧν ἡ δημοσίευσίς ἐν μέρει διὰ τῆς Ἀ' Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας, τὸ δὲ πλεῖστον ἰδίᾳ, γενήσεται, τὴν τιμὴν ὅλην ἀναγραφτέον εἰς τὸν ἰδρύσαντα τὸ μετὰ χειρὸς περιοδικόν, φιλόστορα προστάτην ὄντα τῶν τοιούτων ἐρευνῶν.

Μ. Ι. ΓΕΛΕΩΝ

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ

γενομένων ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῃ καὶ βασιλεῖ πύλει
ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΥΣ καὶ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

Ἐννέα καὶ δεκάτῳ ἔτει τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας· τῆς δὲ τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας πέμπτου καὶ τριακοστοῦ ἔτους, πάλιν ὁ καθ' ἡμῶν ἤρξατο πόλεμος¹, καθὼν τρόπον² Κωνσταντῖνος ἔφηρος ἦν, Κωνσταντίου μὲν παῖς³, τῆς δὲ πατρὸς εὐσεβεῖς ζηλωτῆς· νέος δὲ καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκμαθὼν, ταχὺ μάλα παρὰ τοῦ πατρὸς τῇ τοῦ Καίσαρος τιμᾷτι προεδρίᾳ⁴, πάντα ἔχων ἐκ νεότητος, βασιλικὴν γνώμην καὶ τρόπον, καὶ εὐσέδειν, καὶ ἀνδρείας ἀρετὴν μεγαλόφρονα, οἷά τις αἰετὸς ἢ σκύμνος ὑφαίνων ἤδη τὴν ἐσομένην τοῦ σώματος ὁλκήν, ὃν καὶ ἐφήρον ὄντα, ὡς ἔφην, ἔθεασάμεθα ἐνταῦθα ἤκοντα κατὰ τὴν Παλαιστίνων χώραν, συνόντα τε τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν βασιλέων Διοκλητιανῷ⁵, ἤνικα πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν ἐπεστρατεύοντο· πολέμου καὶ μάχης αὐτοὶ καὶ ἐπαναστάσεως τυραννικῆς γενομένης· μεγέθει τε σώματος

* πολιτεία τῶν ἁγίων πατέρων Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου παρὰ Φωτίῳ, προστιθέντι: ἐν ᾗ καὶ ὁ βίος Κωνσταντίνου τοῦ μετὰ τὸν βασιλέως.

1. πάλιν ὁ καθ' ἡμῶν ἐκατόντη διωγμὸς· παρὰ Φωτίῳ.

2. ἐν ᾧ χρόνῳ Φώτιος.

3. ὁ παῖς Κωνσταντίνου Φωτίος.

4. «τὸν Κωνσταντῖνον δὲ, οὐκ οἶδ' ὅθεν ὁ συγγραφεὺς μαθὼν, καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα παρὰ τοῦ πατρὸς μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ καίσαρα παρ' αὐτοῦ χειροτονηθῆναι ἀναγράφει» γράφει ὁ Φώτιος—Κωνσταντῖνον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σεβαστὸν καὶ βασιλέα ζῶν ἀνείδειν. Ἀμαρτωλὸς 381.

5. προδῆλως ἐνταῦθα μεταγράφεται ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος γράφων ἐν βίῳ Κωνσταντίνου βιβλ. Α', κεφ. ιθ': οἶον αὐτὸν καὶ ἡμεῖς ἔγνωμεν τὸ παλαιστινῶν διερχόμενον ἔθνος, σὺν τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν βασιλέων. Τὴν περικοπὴν ἀνέγνω καὶ Φώτιος.

διαπρέπειν τὸν Κωνσταντῖνον ῥώμῃ τε καὶ ἰσχύϊ καὶ ὀφθαλμῶν παραστήματι, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς⁶, ὡς καὶ ἐπὶ φθόνῳ αὐτῷ ἤδη καταστῆναι καὶ δι' ὑποψίας τῷ τότε βασιλεῖ⁷. Ὡς γὰρ εἶδεν αὐτὸν ἀριστεύοντα καὶ τῆς φάλαγγος αἰεὶ προτρέγοντα, καὶ πολλὰ τῆς κατ' Αἴγυπτον μάχης νίκης τρόπαια στητάμενον, καὶ τὸ κέρα ἔνθα ὑπ' ἐκεῖνο [ἦν:] ἐπικρατέστερον αἰεὶ γινόμενον, καὶ πάντας τοὺς πολεμίους ἀμεταστρεπτί τὴν Κωνσταντίνου φεύγοντας ἀσπίδα, συγκαλεσάμενος ὁ μαρτώτατος Μαξιμιανὸς ὁ νέος πάντας τοὺς ἑαυτοῦ στρατηγούς καὶ τὴν σύγκλητον, βουλὴν αἰσουλὸν σκέπτεται καὶ λαθραίως ἐπιβουλεύειν αὐτῷ διέγνω, κακῶς μισθοδοτεῖν τὸν εὐεργέτην δοκιμάσας, καὶ ἀντὶ στεφάνου θάνατον πλέκειν βουλευσάμενος· κακοὺς γὰρ οὐδὲ εὐεργεσίαι δυσωποῦσι. Καὶ τῷ μὲν Μαξιμιανῷ ταῦτα ἐκέκριτο⁸. Θεὸς δὲ ὁ τὰς τῶν ἁγίων εὐχὰς κρείττους αἰεὶ τῶν ἀδικεῖν ἐπιχειρούντων ἀπορραίων εὐσεβῆ παῖδα τυραννικῆς ἐξήρπασε μαιφονίας, τυχθεὶς αἰσθησιν τῆς ἐπιβουλῆς τῷ νεανίσκῳ Κωνσταντίνῳ δωρησάμενος⁹. Ταῦτα μαθὼν καὶ τὸν κρυπτὸν δόλον καὶ τὸν λαν-

6. Εὐσεβ. ἐν βίῃ Κωνσταντ. αὐτόθι: σώματος μὲν γὰρ εἰς κάλλους ὤραν, μεγέθους τε ἡλικίας οὐδ' ἦν αὐτῷ παραβαλεῖν ἕτερον ῥώμῃ δι' ἑσπέρους τοιοῦτον ἐπλεονέκτει τοὺς ὁμηλικας ὡς καὶ φοβερὸν αὐτοῖς εἶναι· ταῖς δὲ κατὰ ψυχὴν ἀρεταῖς μάλλον ἢ τοῖς κατὰ τὸ σῶμα πλεονακτῆμασιν ἐνηθύνετο. — Ὡς ὥραϊόν τι καὶ εὐφυὲς μαρτύριον εἶη· Νικηφόρος Κεῖλλιστος ἐν ἐκκλ. ἱστ. βιβλ. Η', κεφ. 6' καὶ νε'. — πᾶσι δ' ἀρετῇ καὶ καλοκράτῃ καὶ παντὶ εὐτοχίᾳ καὶ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ βεβαταλευκότες ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος ἀπεκρύψατο· Πραξάγορος ἀποσπασματα παρὰ Φωτίῳ· Μυριόβιβλ. ἀναγν. ΕΒ'. — ἦν δὲ μακρὸς, πυρρὸς, μεγάλου σώματος, ἡσυχος, θεοφιλὴς· Ἰωάννης Μαλακῆς λόγος ΙΑ', ἐν ἀρχῇ. — Κωνσταντίνου βασιλείας εὐσεβ. οὗς τε καὶ τὰ πάντα σωφρονεστίτου· Χρονικὸν πασχάριον ὀλυμπιάς σδ'. — συνέτει ψυχῆς καὶ σώματος ῥώμῃ καὶ τῇ περὶ τὴν παῖδου εὐφυίᾳ προκύπτοντα· Θεοφάνους Χρονογρ. — ἦν δὲ τῇ ἰδέᾳ μετ' ἡλίου, εὐρύτερος τοὺς ὤμους καὶ πρὸς τὸν αὐχέναν· θῆκεν καὶ τραχήλῳ αὐτὸν ἐπιπλάττον· τὴν γροῖαν ἐρυθρὰς, τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς οὐ δασεῖν, οὐδὲ οὐλὴν ἔχον· τὴν δὲ τοῦ γενείου ψιλὴν πῶς. καὶ πρὸς τὴν μαρτὴ φύσιν πολλὰ τοῦ προσώπου· τὴν βίνα ἐπιγυρίον, τὸ δὲ ὅμακ παρὰ πλάσιον λείοντι· χαρίεις καὶ φαειρότατος· παιδείας μετασχὼν μετρίως· Κεδρηνὸς μετεκίνησε ταῦτα καὶ Fleury Hist. Ecclesiast. βιβλ. Θ', τόμ. Β', σελ. 588 — 590 τῆς ἐν Ἱταρίῳ ἐκδόσεως τοῦ 1750.

7. ὅτι, φησὶ, τὸν Μαξιμιανὸν ἐνεδρεύοντα τὸν Κωνσταντῖνον ἀνελθεῖν μὴ λαθεῖν· Φωτίος.

3. γὰρ οὐκ οὐκ ἐπὶ τούτοις, ῥωμαλεὸν τε καὶ μέγαν, φρονήματός τε μεστὸν τὸν νεανία· οἱ τινικαῦτα κρατοῦντες θεώμενοι φθόνῳ καὶ φόβῳ ἐβόλλοντο· ἐνταῦθεν καὶ προστίψασθαί τι μώμου αὐτῷ βουλόμενοι ἐφυλάττοντο, κειρὸν εὐθετον ἀναιμένοντες· Εὐσεβ. βίος Κωνστ. Α', κ. — Ὡς δὲ καὶ μαγχαναῖς δὴ τίσιν αὐτὸν μόνον τῆς ὁλης ἀρχῆς ἐγκρατῇ γενέσθαι, καὶ τὴν τῶν εἰδῶλων θρησκείαν ἐκ μέσου ποιεῖν οἱ περὶ τὸν Διοκλητητιανὸν εὗρισκον, εἰς φθόνον ἀνερριπίζοντο· καὶ δόλῳ τὸν ἐκείνου φόνον ἔσαν ἐμμελετῶντες· Νικηφόρος Κεῖλλιστος αὐτόθι. — παρὰ βλ. Θεοφάνη καὶ Κεδρηνὸν — δὲ (Γαλιέριος περιδείξιον τοῦτον ὁρῶν καὶ φθόνῳ αὐτῷ ἐπεβούλευε· Ζωναρᾶ βιβλ. ΙΒ', κεφ. λγ' —

9. τὸ δὲ πᾶν αὐτῷ συνέπραττεν ὁ Θεός· Εὐσεβ. βίος Κωνστ. Α', κ. — τῆς θείας δὲ γε χάριτος συντηρήσεως αὐτόν· Ζωναρᾶ αὐτόθι — θεὸς δὲ προμηθεύει φησὶ τὴν σωτηρίαν πορίζεται· Κεδρηνὸς — Θεὸς δὲ τοῦτον παραδόξως δίδωκε καὶ τῷ πατρὶ ἀπέδωκε· Θεοφάνης.

θάνοντα πόλεμον καὶ τὸν σκευάζοντα Θεὸν [τῷ ἐν] Χριστῷ σκέμματι τὸ μάταιον αὐτῶν διαλύει σκέμμα· νυκτός γὰρ ἐπιγινομένης δρασμῷ χρησάμενος, τὴν βάσκανον ἀποκρούεται γνώμην, καὶ συντόμῳ χρησάμενος· δρόμῳ καταλαμβάνει τὸν πατέρα κάμνοντα νόσῳ καὶ διαθήκην τιθέμενον καὶ ἐν πολλοῖς οἷς εἶχε πικρὴ Κωνσταντίνον ἐπιζητοῦντα καὶ ἀνακαλοῦντα καὶ τὸν λιπόμενον ποδοῦντα. Ταῦτα ἔτι φθεγγομένου τοῦ πατρὸς καὶ ἐπιβοῶντος καὶ τὸν Χριστὸν ποτινωμένου, παρῆν ἐκεῖνος εὐθὺς, καὶ πάντα τῷ πατρὶ διηγείται· τὸν πρὸς μικρὸν θάνατον, τὴν ἐπιβουλὴν, τὴν αἰσθησιν, τὴν εὐκαίαν φυγὴν· ὁ δὲ καὶ πάλαι μὲν ἐπόθει τὸν πατέρα, τῷ τῆς φύσεως κρατούμενος νόμῳ· διὰ δὲ τὴν χρονίαν ἀπόλειψιν καὶ τὴν ἀδόκητον σωτηρίαν, καὶ τὸν τῆς νόσου κάματος ἀπὸ θερμῶν δαρύων τὴν πρὸς αὐτὸν στοργὴν ἐδεβαίου καὶ μετὰ ταῦτα ὁ πατήρ· τὸ δὲ ὅλον ἀνακαινισθεὶς, θεόθεν παρορμηθεὶς, τοὺς ἄλλους τῶν παίδων παρεῖς, πάντα ἐπ' αὐτὸν μετέθηκε· σκηπτρα καὶ ἀλουργίδα καὶ βασιλείας¹⁰ κράτος, τοσοῦτον ὑπειπὼν πρὸς τὴν σύγκλητον καὶ πρὸς πάντα αὐτοῦ τὸν λαόν¹¹. Νῦν ὁ θάνατός μοι γίνεταί τῆς ζωῆς ἡδύτερος, νῦν κατὰ γνώμην τελευτῶ, μέγιστον ἐπιτάφιον ἐμαυτῷ λαθὼν τὴν σὴν ἡγεμονίαν, υἱέ μου· τὸ γὰρ καταλιπεῖν ἐπὶ γῆς βασιλέα, τὰ χριστιανῶν δάκρυα περιμάζαι δυνάμενον τῶν παρὰ Μαξιμιανοῦ τοῦ μαρτωτάτου κατὰ χριστιανῶν τολμηθέντων, ἤδη μοι δίδωσι τὸν τῆς μακαριότητος τόπον¹². καὶ ταῦτα εἰπὼν πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντίνον, καὶ ἀναζωπυρήσας τῷ πνεύματι, ὡς ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ἐπὶ Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἀναστὰς ἐκ τῆς κλίνης, καὶ καθήσας ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, συγκαλεσάμενος δὲ τὴν σύγκλητον ἄπαντα καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, ἔτι τε καὶ τὰ πλήθη τῶν χριστιανῶν ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους, τοὺς τε ἐντοπίους καὶ πάντας τοὺς ἐξ ἀλλοδαπῆς προσφυγόντας τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ· μόνος γὰρ Κωνσταντίνος τὰ τοῦ Χριστοῦ κρατύνειν ἐσπευδε κηρύγματα, καὶ ἐν πολλῇ τῆς ἀθείας κρηπίδῃ νήρειν ἐλόμενος, ἐν πολλῇ τῆς ἀθείας κατακλυσμῷ σπινθὴρ ἄσβεστος τῆς εὐσεβείας εὐρεθεὶς καὶ διαμείνας φόνων τε γὰρ γινομένων ἐμφυλίων ὑπὸ τῶν συμβασιλευόντων αὐτῷ, καὶ πολλοῦ μιάσματος τὴν οἰκουμένην κατέχοντος, αἱ ὑπ' ἐκείνου τεταγμέναι πόλεις τῶν κακῶν ἐκαθάρουν· ἡ γὰρ ἐκείνου μοναρχία λιμὴν ἐγένετο τῆς τῶν εὐσεβοῦντων πολιτείας, καὶ πάντων τῶν διὰ τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διωκομένων, καὶ πάντες οἱ εὐφρονέοντες καὶ Χριστὸν ὁμολογοῦντες ὑπὸ τὴν ἐκείνου κατέφυγον σκέπην·

10. διὸ καὶ πρὸς τὸν πατέρα φεύγει· καὶ τελευτῶντα καταλιπὼν, χειροτονεῖται πρὸ αὐτοῦ τῆς βασιλείας διδόχος· Φωτίος.

11. τότε καὶ φασιν εἰπεῖν τὸν εὐσεβῆ Κωνσταντίνον. Νῦν ὁ θάνατός μοι τῆς ζωῆς ἡδύτερος· μέγιστον ἐντάφιον λαθόντι τὴν σὴν ἡγεμονίαν, υἱέ μου· τὸ γὰρ καταλιπεῖν κτλ. Φωτίος.

12. καὶ στήσιν τὸν αἰὶον φόνον, ὃν Μαξιμιανὸς οὐ λήγει κατὰ τῶν χριστιανῶν παλαμώμενος ἤδη μοι τὴν μακαρίαν ὁδοὺ ἀλῆξιν· Φωτίος.

ἀποδέλφας οὖν πρὸς τὰ πλήθη τῶν συνεληλυθότων χριστιανῶν, ὠρυζέτε, ἔφη, πάντες οἱ Θεὸν μὴ ἀρνῆσθαι· Χριστὸς μετὰ Κωνσταντίνου λοιπὸν ὑπὲρ ὑμῶν ὁπλίζεται, ἐκείνος ὑπὲρ ὑμῶν ἀοράτως ὑπερμαχεῖ· ἐπὶ τούτοις ταῦτα εἰπὼν, καὶ ἀπαστάμενος πάντας καὶ προσευξάμενος, καὶ τὸν παῖδα περιλαβὼν, τὴν τε πορφύραν ἐνδύσας καὶ τὸν στέφανον περιθείς, καὶ τὸν Δαυὶδ τὸν τῶν Ἑβραίων βασιλέα τοῖς ἔργοις μιμησάμενος, ἐπεδείκνυε τε πιστὸν τοῦ κράτους καὶ τῆς ἀρχῆς κληρονόμον, κήρυξ αὐτὸς τοῦ παιδὸς πρὸ τῶν ἄλλων καταστάς. Οὕτω μὲν Κωνσταντῖνος, αὐγουστός, αὐτοκράτωρ τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς ἀνεγέρθη, πρὶν ἑλπίδα μὲν σωθεῖς, πικροδυσχερέστερον δὲ τὴν βασιλείαν ὑποδεχόμενος, τρίτῳ ἔτει τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ¹³, καὶ αὐτὸς τὴν τοῦ πατρὸς μίτρην εἰληρῶς εὐσεβῶς διήνευ· Μαξέντιος δὲ τὴν Ῥώμην διεῖπε. Σεβήρου δὲ τελευτήσαντος νόσφ, Λικίνιον γενέσθαι βασιλέα τῆς ῥωμαίων συγκλητὸς ψφρίζεται, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι τὴν ἀδελφὴν Κωνσταντίνου πρὸς γάμον εἰλήφει, τὴν τῆς ἐπιγαμβρίας συγγένειαν πρόσφασιν εἰς τιμὴν λαβὼν, τὸ δὲ λειπόμενον τῆς ἐσχάτης μέρους Μαξιμιανὸς ἐπέειχε¹⁴. τῷ μὲν τόπῳ τοῦ Μαξεντίου διαστάς, τῷ δὲ τρόπῳ καὶ τῇ κακονοίᾳ τὸν ἀδελφιδὸν ἀμιλλώμενος· ἦσαν γὰρ ἀμφότεροι παῖδες ὃς μὲν Μαξιμιανὸς τοῦ προτέρου, ὃς δὲ Διοκλητιανοῦ. Κωνσταντῖνος δὲ μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἐννομον κηδεῖν καὶ τὰς νεομισμέναις τιμᾶς, ζημίαν ἠγγήσατο τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς τὴν ἡσυχίαν· ἤκουσε γὰρ τὴν ῥωμαίων πόλιν κἀκινύσσαν τοῖς Μαξεντίου κακοῖς· εἰς γὰρ ὁμοτίτητα τυραννίδος ὃ τῆς βασιλείας μετεβάλλετο αὐτῷ τρόπος. Πολλοὺς γὰρ ἀκρίτως τῶν πρώτων τῆς συγκλητῆς θανάτῳ περδίδον, τὰ τε χρήματα καὶ τὰς οὐσίας πάσας διαρπάζων· ἦδη δὲ καὶ γυναικῶν ἀλλοτρίων ἐρῶν, τὰς μὲν κολακεῖα διέφθειρεν ἢ τυραννικῶς ἐδίχατο· καὶ λοιπὸν ἐπιτραχὲς ἦν, γυναῖκα ἔχειν εὐπρεπῆ διὰ σωφροσύνης φυλακὴν· πολλὰ οὖν τις ἦν κατὰ τὴν πόλιν μαιφρονία¹⁵.

13. τρίτον δ' ἦδη τότε ἦν ἔτος τοῦ καθ' ἡμῶν διωγμοῦ, ἐν ᾧ καὶ Κωνσταντῖνος πρὸς τὴν ἱερὰν βασιλείαν τὴν ἐπ' ἡμῶν ἤμελλε· καὶ τὸν υἱὸν ἀνακηρύξας βασιλέα, κήρυκα τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν χριστιανῶν ὑπέρμαχον καταλέλοιπε· Φώτιος — ὡς δ' ἀπροσδόκητον εἶδεν ὁ Κωνσταντῖνος παρεστῶτα τὸν παῖδα . . . εὐχρίστον ἀνέπεμπε τῷ Θεῷ τὴν εὐχὴν· τῷ αὐτῷ τὸν θάνατον ἀθανασίας κρείττονα ληψίσασθαι φήσας· τὸν κληρὸν τῆς βασιλείας, νόμον φύσεως, τῷ τὴν ἡλικίαν προϊόντι τῶν παίδων παραδούς· Εὐσεβ. αὐτόθι, Α', κα' — ἀναγορεύσας ἀντ' αὐτοῦ βασιλέα Κωνσταντῖνον τὸν πρωτότοκον υἱὸν αὐτοῦ, ζῶν ἔτι, ἐπ' ὧσιν παντὸς τοῦ λαοῦ, περιόντων καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ παίδων τῶν διοπατρῶν· Θεοφ. Κεδρην. — αὐτὸς οἰκείαις γερσὶ κατὰ Βρετανίαν τὸν βασιλικὸν στέφανον αὐτῷ περιθείς· Νικηφ. Κέλλ. αὐτόθι.

14. Ὅτι, φησὶ, Σεβήρου νόσφ τελευτήσαντος, Λικίνιος ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς Κωνσταντίνου βασιλεύει· τὴν δὲ λοιπὴν τῆς ἐσχάτης μίτρης Μαξιμιανὸς ἐπέειχε· Μαξέντιος δὲ τῆς κατὰ Ῥώμην ἡγέρων, ἀδελφιδὸς ὢν Μαξιμιανοῦ· καὶ γὰρ ὁ μὲν ἦν Μαξιμιανοῦ τοῦ προτέρου, ὁ δὲ Διοκλητιανοῦ· Φώτιος.

15. Ὅτι Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς τοὺς μαιφρόνους φόνους, καὶ τὰς διαφθορὰς τῶν παρθένων, καὶ τὰς ἀρπαγὰς τῶν ἀλλοτρίων γυ-

Ταῦτα καὶ ἕτερα πλείστα ἀκούων ὁ Κωνσταντῖνος, ἐτι δὲ καὶ πρεσβεῖας περὶ τούτων αὐτῶν δεξιόμενος παρὰ ῥωμαίους¹⁶ παρωξύνετο καὶ ἠνίατο σφόδρα· ποιεῖ γὰρ οἰκείαν λύπην τοῖς φιλοθείοις ἀνδράσιν ἢ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀδικίαν· καὶ πολλαῖς διὰ γραμμάτων παραινέτας τῷ Μαξεντίῳ ἀποτρέσθαι τῶν κακῶν καὶ μὴ ἀκουσθεῖς, ἐδόκει λοιπὸν τῶν ἐπ' αὐτῷ ἀπτεσθαι, καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα πάσχουσιν ῥωμαίοις ἐπαμῦναι· τὸ γὰρ ἐκείνους τῶν κακῶν ἐξελέσθαι, ἴσον ἦν εἰπεῖν καὶ πάντας ἀνθρώπους διασώττειν. Ταῦτα ἀκούσαντος Μαξεντίου, οὐ μικρὰ τις ἦν αὐτῷ ταραχή· οὐ γὰρ ἂν ποτε τοσαύτην χώραν διαβῇ τὸν Κωνσταντῖνον προσεδόκα ὄρεσι καὶ ποταμοῖς καὶ δένδροις καὶ ποικίλοις βαρβάρους περραγμένην, ἐν οἷς φυλάττεσθαι τὴν Ῥώμην ἐδόκει. Ὡς δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπιβαίνειν αὐτὸν ἔμαθε πολλῷ τῷ τάχει χρησάμενος τῆς Ῥώμης τὸν στρατὸν ὑπέστηγε, σπεύδων τῆς Ἰταλίας ποῦ προανακρούσασθαι. Ὡς δὲ παρετάττοντο καὶ τὰ σημεῖα εἶδον ἀλλήλων, ἐνταῦθα ἡ μάχη λοιπὸν ἄνιστον εἶχε τὴν ἑλπίδα· ὁ μὲν γὰρ ἐκ τῆς Ῥώμης στρατὸς ἐκ πολλῆς ἀναπαύσεως ὢν ἐδόκει πᾶσιν ἀξιόμαχος καταρτίζεσθαι, οἱ δὲ μετὰ Κωνσταντίνου παραταττόμενοι, πολλὰ μὲν παρεληλυθότα γῆν, πολλοὺς δὲ βαρβάρους ὑποτάξαντες ἤδη ὑπὸ τοῦ κόπου συνείχοντο, καὶ πρὸς τὸν κάματον ἀπαγορεύοντες ἡ-

ναικῶν, καὶ τὰς βίας, αἷς ὁ ἐξίχνητος ἐνετάρχετο Μαξέντιος· ἀκοῇ μαθὼν . . . Φώτιος· — ὡς μαθὼν τὸ λήθημα παρελθεῖν μικρὰ καὶ ἀκαθάρτου πράξεως διαλευκνῶς γέ τοι τῶν ἀνδρῶν τὰς κατὰ νόμον γαμετὰς, τάς τε ἐνδοξάζων ἀτιμώτατα . . . Εὐσεβ. ἐν τῷ Κωνστ. Α', λγ' — ἐπὶ σμικρῇ γούν ἤδη ποτε προσέειπε, τὸν ὄχλον εἰς φόνον τοῖς ἡμῶν δορυφόροις ἐξείδου· Α, λε — Μαξέντιος δὲ κακῶς τοὺς ῥωμαίους ἐπέτριβε, τυραννικῶς τῷ τρόπῳ γινόμενος κατ' αὐτῶν μοιχεύων· ἀνακλῶν τὰς τῶν ἐλευθέρων γυναῖκας καὶ πολλοὺς ἀνακλῶν Σωκράτους· Ἐκκλ. ἱστ. Α', ζ' — ἀτελῶς δὲ καὶ φαρῆς τῶν ὑπερῶν τρεῖς Μαξέντιον μαθὼν . . . Περικλῆρος ἀποσπάζει ἐν Historici Graeci minores έκδοσ. Λουδοβίκου Διονυσίου (Λειψὶς 1870) Α', σελ. 439 — Μαξέντιος γυναικομανέστατος ἦν τοσούτον, ὥστε τοὺς ὑπ' αὐτὸν τελοῦντας μελετᾶν ποῦ κρύψουσι τὰς ἰδίας γαμετὰς· παρολεθρῶν χριστιανῶν γενέσθαι προσπάξεν, οὐ τοσούτον διὰ τὴν ἐκνυτὴν ἀπέβαινεν, ὅσον διὰ τὴν ἀρπαγὴν ὑπερῶν αὐτοῖς Θεοφάνης — τὰς τε γὰρ οὐσίας αὐτῶν καὶ γυναῖκας καὶ θυγατέρας ἤρπαζε, καὶ αὐτοὺς πολυτρόπως ἀνέγει· Κεδρ. — Μαξέντιος . . . ἐπ' ἱσθί τῷ Μαξιμῶνι διεῖπε τὰ τῆς ἀρχῆς . . . πρὸς πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν πικρότατα διακείμενους . . . στρατὸς τε περιφανῶν ἀνδρῶν, καὶ μοιχεύας εὐγενῶν ἐτόλμα γυναικῶν καὶ παρθένων . . . καὶ οὐσιῶν ἀρπαγὰς ἀδίκους τοῖς εὐποροῦσιν ἐπέχε· Ζωναρῆς III', 33 — Μαξέντιος καὶ Μαξιμιανὸς τὰ ἴσα πράττοντες ἦσαν· ἀρπαγὰς γινόμενοι· γάμους διαρύτοντες ἀλλοτρίους, καὶ φόνον ὑπερῶν κεραυνῶντες Νικηφ. Κέλλιστος, II', γ' — Μαξέντιος πονηρότατος . . . τῇ τοῦ Γαλιέριου γινόμενος ἀκολούθῃ· Ἀμπερλόδ. 384.

16. καὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ διαπρεσβευσταμένων σφῖσι αὐτοῖς σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν γενέσθαι· Φώτιος· — οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ διακείμενοι πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, ἀπαλλῆλται σφῆς τῆς τυραννίδος τοῦ Μαξεντίου δεόμενοι· Ζωναρῆς II', 1 — πρεσβεῖαν οἱ ῥωμαῖοι πρὸς Κωνσταντῖνον ποιησάμενοι· Κεδρηνῆς — οἱ ῥωμαῖοι δέησιν πρὸς αὐτὸν ἐπέσταντο μὴ παρθεῖν τὴν μητέρα τῶν βασιλευσῶν ὑπὸ ἀπηνόου τυράννου ἀπολλυμένην· Ἀμπερλόδ. 385.

διαπρέπει τον Κωνσταντίνον ῥώμῃ τε καὶ ἰσχύϊ καὶ ὀφθαλμῶν παρατήματι, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς⁶, ὡς καὶ ἐπὶ φθόνῳ αὐτῷ ἤδη καταστήναι καὶ δι' ὑποψίας τῷ τότε βασιλεῖ. Ὡς γὰρ εἶδεν αὐτὸν ἀριστεύοντα καὶ τῆς φάλαγγος αἰεὶ προτρέγοντα, καὶ πολλὰ τῆς κατ' Αἴγυπτον μάχης νίκης τρόπαια στηράμενον, καὶ τὸ κέρα ἔνθα ὑπ' ἐκείνῳ [ἦν:] ἐπικρατέστερον αἰεὶ γινόμενον, καὶ πάντας τοὺς πολεμίους ἀμεταστρεπτὶ τὴν Κωνσταντίνου φεύγοντας ἀσπίδα, συγκαλεσάμενος ὁ μιαιώτατος Μαξιμιανὸς ὁ νέος πάντας τοὺς ἑαυτοῦ στρατηγούς καὶ τὴν σύγκλητον, βουλὴν αἰσουλὸν σκέπτεται καὶ λαθραῖως ἐπιβουλεύειν αὐτῷ διέγνω, κακῶς μισθοδοτεῖν τὸν εὐεργέτην δοκιμάσας, καὶ ἀντὶ στεφάνου θάνατον πλέκειν βουλευσάμενος· κακοὺς γὰρ οὐδὲ εὐεργεσίαι δυσωποῦσι. Καὶ τῷ μὲν Μαξιμιανῷ ταῦτα ἐκέκριτο⁸. Θεὸς δὲ ὁ τὰς τῶν ἀγίων εὐχὰς κρείττους αἰεὶ τῶν ἀδικεῖν ἐπιχειρούντων ἀπορρίνων εὐσεβῇ παιδὶ τυραννικῆς ἐξήρπασε μαιφονίας, ταχέως αἰσθησιν τῆς ἐπιβουλῆς τῷ νεανίσκῳ Κωνσταντίνῳ δωρησάμενος⁹. Ταῦτα μαθὼν καὶ τὸν κρυπτὸν δόλον καὶ τὸν λαν-

6. Εὐσεβ. ἐν βίῃ Κωνσταντ. αὐτόθι: σώματος μὲν γὰρ εἰς κάλλους ὤραν, μεγέθους τε ἡλικίας οὐδ' ἦν αὐτῷ παραχλαιν ἕτερον· ῥώμῃ δ' ἰσχύος τοσοῦτον ἵπλεονέκτει τοὺς ἀνέλικας ὡς καὶ φοβερὸν αὐτοῖς εἶναι· ταῖς δὲ κατὰ ψυχὴν ἀρεταῖς μάλλον ἢ τοῖς κατὰ τὸ σῶμα πλεονεκτημασιν ἐνηθύνετο. — Ὡς ὠραῖόν τι καὶ εὐφυὲς μειράκιον εἶη· Νικηφόρος Κάλλιππος ἐν ἐκκλ. ἱστ. βιβλ. Η', κεφ. 6' καὶ vs'. — πάσῃ ἀρετῇ καὶ καλοκἀγαθῇ καὶ παντὶ εὐτυχίῳ καὶ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότας ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος ἀπερρύπατο· Πραξίγγορος ἀποσπασμάτα παρὰ Φωτίῳ· Μυριόβιβλ. ἀναγν. ΞΒ'. — ἦν δὲ μακρὸς, πυρρὸς, μεγαλόφυρος, ἥσυχος, θεοφιλὴς· Ἰωάννης Μαλαλῆς λόγος ΙΑ', ἐν ἀρχῇ. — Κωνσταντίνου βασιλείως εὐσεβὲς τε καὶ τὰ πάντα σωφρονεστάτου· Χρονικὸν πασχάλιον· οὐλομπίης σδ'. — συνέεισε ψυχῆς καὶ σώματος ῥώμῃ καὶ τῇ περὶ τὴν παιδείαν εὐφυίᾳ προκύπτοντα· Θεοφάνης Χρονογρ. — ἦν δὲ τῇ ἰδέᾳ μετρίλις, εὐρύτερος τοὺς ὤμους καὶ πρὸς τὸν κύρην· ὅθεν καὶ τραχήλῳ αὐτὸν ἐπὶ πονάμαζον· τὴν χροιάν ἐρυθρὸς, τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς οὐ δασεῖαν, οὐδὲ οὐλὴν ἔχον· τὴν δὲ τοῦ γενείου φιλήν πως, καὶ πρὸς τὸ μὲν οὖν πολλὰ τοῦ πρώτου· τὴν βίαν ἐπὶ γρηγορῶν, τὸ δὲ διὰ μακρὰν περὶ αὐτὸν λείον· χαρίεις καὶ φαιδρότατος· παιδείας μετασχὼν μετρίως· Κεδρηνὸς· μετεκίονεσε ταῦτα καὶ Fleury Hist. Ecclesiast. βιβλ. Θ', τόμ. Β', σελ. 588 — 590 τῆς ἐν Ἱερ. αὐτ. ἐκδόσεως τοῦ 1750.

7. ὅτι, φησὶ, τὸν Μαξιμιανὸν ἐνδρεῦοντα τὸν Κωνσταντίνον ἀνελεῖν μὴ λαθεῖν· Φωτίος.

3. γὰρ οὐκ οὖν ἐπὶ τούτοις, ῥωμαλεῖον τε καὶ μέγαν, φρονήματός τε μεστὸν τὸν νεανία· οἱ τεχνικὰ κρατοῦντες θεώμενοι φθόνῳ καὶ φόβῳ ἐβόλλοντο· ἐνταῦθεν καὶ προστρέψασθαι τι μώμου αὐτῷ βουλόμενοι ἐφυλάττοντο, κηρὸν εὐθεὶον ἀναμένοντες· Εὐσεβ. βίος Κωνστ. Α', κ. — Ὡς δὲ καὶ μαγνηταῖς δὴ τισιν αὐτὸν μόνον τῆς ὅλης ἀρχῆς ἐγκρατῆ γενέσθαι, καὶ τὴν τῶν εἰδῶν ἡγεμονίαν ἐκ μέσου ποιεῖν οἱ περὶ τὸν Διοκλητιανὸν εὐρίσκον, εἰς φθόνον ἀναρριπίζοντο· καὶ δόλῳ τὸν ἐκείνου φόνον ἔσαν ἐμμελετώοντες· Νικηφόρος Κάλλιππος αὐτόθι. — παρὰ Φωτ. — Κεδρηνὸς· ὁ δὲ (Γαλιέριος) περιδείξοντο τοῦτον ὄρων καὶ φθόνῳ αὐτῷ ἐπιβούλευε· Ζωναρᾶ βιβλ. ΙΒ', κεφ. λγ'.

9. τὸ δὲ πᾶν αὐτῷ συνέπραττεν ὁ Θεός· Εὐσεβ. βίος Κωνστ. Α', κ. — τῆς θεᾶς δὲ γε χάριτος συντηρήσεως αὐτόν· Ζωναρᾶ αὐτόθι· θεᾶ δὲ προμήλῃ αὐτῷ τὴν σωτηρίαν πορίζεται· Κεδρηνὸς· Θεὸς δὲ τοῦτον παραδόξως δέσωσε καὶ τῷ πατρὶ ἀπέδωκε· Θεοφάνης.

θάνοντα πόλεμον καὶ τὸν σκευάζοντα Θεὸν [τῷ ἐν] Χριστῷ σκέμματι τὸ μάταιον αὐτῶν διαλύει σκέμμα· νυκτὸς γὰρ ἐπιγινόμενης δρασμῶ χρησάμενος, τὴν βάσκανον ἀποκρύπτει γνώμην, καὶ συντόμῳ χρησάμενος· δρόμῳ καταλαμβάνει τὸν πατέρα κάμνοντα νόσῳ καὶ διαθήκην τιθέμενον καὶ ἐν πολλοῖς οἷς εἶχε πιασὶ Κωνσταντίνον ἐπιζητοῦντα καὶ ἀνακαλοῦντα καὶ τὸν λιπόμενον ποθοῦντα. Ταῦτα ἔτι φθεγγομένου τοῦ πατρὸς καὶ ἐπιδοῶντος καὶ τὸν Χριστὸν ποτινιωμένου, παρῇ ἐκεῖνος εὐθὺς, καὶ πάντα τῷ πατρὶ διηγεῖται· τὸν παρὰ μικρὸν θάνατον, τὴν ἐπιβουλὴν, τὴν αἰσθησιν, τὴν εὐκαίαν φυγὴν· ὁ δὲ καὶ πάλαι μὲν ἐπόθει τὸν πατέρα, τῷ τῆς φύσεως κρατούμενος νόμῳ· διὰ δὲ τὴν χρονίαν ἀπολείπειν καὶ τὴν ἀδόκητον σωτηρίαν, καὶ τὸν τῆς νόσου κάματος ἀπὸ θερμῶν δακρύων τὴν πρὸς αὐτὸν στοργὴν ἐδεδαίου καὶ μετὰ ταῦτα ὁ πατήρ· τὸ δὲ ὅλον ἀνακαινισθεὶς, θεόθεν παρορμηθεὶς, τοὺς ἄλλους τῶν παίδων παρεῖς, πάντα ἐπ' αὐτὸν μετέθηκε· σκήπτρα καὶ ἀλουργίδα καὶ βασιλείας¹⁰ κράτος, τοσοῦτον ὑπειπὼν πρὸς τὴν σύγκλητον καὶ πρὸς πάντα αὐτοῦ τὸν λαόν¹¹. Νῦν ὁ θάνατός μοι γίνεσθαι τῆς ζωῆς ἡδύτερος, νῦν κατὰ γνώμην τελευτῶ, μέγιστον ἐπιτάφιον ἐμαυτῷ λαβὼν τὴν σὴν ἡγεμονίαν, υἱέ μου· τὸ γὰρ καταλιπεῖν ἐπὶ γῆς βασιλέα, τὰ χριστιανῶν δάκρυα περιμάζαι δυνάμενον τῶν παρὰ Μαξιμιανοῦ τοῦ μιαιωντάτου κατὰ χριστιανῶν τολμηθέντων, ἤδη μοι δίδωσι τὸν τῆς μακαριότητος τόπον¹²· καὶ ταῦτα εἰπὼν πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντίνον, καὶ ἀναζωπυρήσας τῷ πνεύματι, ὡς ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ἐπὶ Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἀναστὰς ἐκ τῆς κλίνης, καὶ καθήσας ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, συγκαλεσάμενος δὲ τὴν σύγκλητον ἄπασαν καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, ἔτι τε καὶ τὰ πλήθη τῶν χριστιανῶν ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους, τοὺς τε ἐντοπίους καὶ πάντας τοὺς ἐξ ἀλλοδαπῆς προσφυγόντας τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ· μόνος γὰρ Κωνσταντίνος τὰ τοῦ Χριστοῦ κρατύνειν ἐσπευδε κτηρήματα, καὶ ἐν πολλῇ τῆς ἀθείας κραιπλήν νήφειν ἐλόμενος, ἐν πολλῇ τῆς ἀθείας κατακλυσμῷ σπινθήρ ἀσβεστος τῆς εὐσεβεᾶς εὐρεθείς καὶ διαμείνας· φόνων τε γὰρ γινόμενων ἐμφυλίων ὑπὸ τῶν συμβασιλευόντων αὐτῷ, καὶ πολλοῦ μιάσματος τὴν οἰκουμένην κατέχοντος, αἱ ὑπ' ἐκείνῳ τεταγμέναι πόλεις τῶν κακῶν ἐκθάρρευον· ἡ γὰρ ἐκείνου μοναρχία λιμὴν ἐγίνετο τῆς τῶν εὐσεβούντων πολιτείας, καὶ πάντων τῶν διὰ τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διωκομένων, καὶ πάντες οἱ εὐφρονόοντες καὶ Χριστὸν ἐμολογούντες ὑπὸ τὴν ἐκείνου κατέφυγον σκέπην·

10. διὸ καὶ πρὸς τὸν πατέρα φεύγει· καὶ τελευτῶντα καταλαβὼν, χειροτονεῖται παρ' αὐτοῦ τῆς βασιλείας ἀρχηγός· Φωτίος.

11. τότε καὶ φασιν εἰπεῖν τὸν εὐσεβῆ Κωνσταντίνον· Νῦν ὁ θάνατός μοι τῆς ζωῆς ἡδύτερος· μέγιστον ἐντάφιον λαβὼν τὴν σὴν ἡγεμονίαν, υἱέ μου· τὸ γὰρ καταλιπεῖν κατὰ Φωτίου.

12. καὶ στήσιν τὸν ἄδικον φόνον, ὃν Μαξιμιανὸς οὐ λήγει κατὰ τῶν χριστιανῶν παλαμῶμενος ἤδη μοι τὴν μακαρίαν ὁ δέωσι λῆξιν· Φωτίος.

ἀποβλέψας οὖν πρὸς τὰ πλήθη τῶν συνεληλυθόντων χριστιανῶν, θρασυεῖτε, ἔφη, πάντες οἱ Θεὸν μὴ ἀρνητάμενοι, Χριστὸς μετὰ Κωνσταντίνου λοιπὸν ὑπὲρ ὑμῶν ὁπλίζεται, ἐκείνος ὑπὲρ ὑμῶν ἀοράτως ὑπερμαχεῖ· ἐπὶ τούτοις ταῦτα εἰπὼν, καὶ ἀπασάμενος πάντας καὶ προτευζάμενος, καὶ τὸν παῖδα περιλαβὼν, τὴν τε πορφύραν ἐνδύσας καὶ τὸν στέφανον περιβείς, καὶ τὸν Δαυὶδ τὸν τῶν Ἑβραίων βασιλέα τοῖς ἔργοις μιμησάμενος, ἐπεδείκνυε τε πιστὸν τοῦ κράτους καὶ τῆς ἀρχῆς κληρονόμον, κήρυξ αὐτὸς τοῦ παιδὸς πρὸ τῶν ἄλλων κατὰστῆς. Οὕτω μὲν Κωνσταντίνος, αὐγουστος, αὐτοκράτωρ τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς ἀνεκρήθη, πρὸ ἑλπίδα μὲν σωθεῖς, παραδοξότερον δὲ τὴν βασιλείαν ὑποδεξάμενος, τρίτῳ ἔτει τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ¹³, καὶ αὐτὸς τὴν τοῦ πατρὸς μίτρην εἰληρῶς εὐσεβῶς διήνησε· Μαξεντίος δὲ τὴν Ῥώμην διεῖπε. Σεβήρου δὲ τελευτήσαντος νόσφ, Λικίνιον γενέσθαι βασιλέα τῆς ῥωμαίων σύγκλητος ψιφίζεται, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι τὴν ἀδελφὴν Κωνσταντίνου πρὸς γάμον εἰλήφει, τὴν τῆς ἐπιγαμρίας συγγένειαν πρόφασιν εἰς τιμὴν λαβὼν, τὸ δὲ λειπόμενον τῆς ἐως μέρους Μαξιμιανὸς ἐπέχει¹⁴. τῷ μὲν τόπῳ τοῦ Μαξεντίου διαστάς, τῷ δὲ τρέπῳ καὶ τῇ κακονοίᾳ τὸν ἀδελφίδου ἀμιλλώμενος· ἦσαν γὰρ ἀμφότεροι παῖδες· ὁ μὲν Μαξιμιανοῦ τοῦ προτέρου, ὁ δὲ Διοκλητιανοῦ. Κωνσταντίνος δὲ μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἐννομον κηδεῖαν καὶ τὰς νομιμισμένας τιμὰς, ζυμὴν ἡγήσατο τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς τὴν ἡσυχίαν· ἤκουσε γὰρ τὴν ῥωμαίων πόλιν κάμνουσαν τοῖς Μαξεντίου κακοῖς· εἰς γὰρ ὁμότητα τυραννίδος ὁ τῆς βασιλείας μετεβάλλετο αὐτῷ τρόπος. Πολλοὺς γὰρ ἀκρίτως τῶν πρώτων τῆς συγκλήτου θανάτῳ παρεδίδου, τὰ τε χρήματα καὶ τὰς οὐσίας πάσας διαρπαζών· ἦδη δὲ καὶ γυναικῶν ἀλλοτρίων ἐράων, τὰς μὲν κολακείᾳ διέφθειρεν ἢ τυραννικῶς ἐδιδάκετο· καὶ λοιπὸν ἐπιτραλὲς ἦν, γυναῖκα ἔχειν εὐπρεπῆ διὰ σωφροσύνης φυλακὴν· πολλὰ οὖν τις ἦν κατὰ τὴν πόλιν μαιφρονία¹⁵.

13. τρίτον δ' ἦδη τότε ἦν ἔτος τοῦ καθ' ἡμῶν διωγμοῦ, ἐν ᾧ καὶ Κωνσταντίνος πρὸς τὴν ἡθάρτον βασιλείαν τὴν ἐπικύρον ἡμεῖς· καὶ τὸν υἱὸν ἀνακηρύξας βασιλέα, κήρυκα τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν χριστιανῶν ὑπέρμαχον καταλείπει· Φώτιος — ὡς δ' ἀπροσδόκητον εἶδεν ὁ Κωνσταντίνος περιστώτα τὸν παῖδα . . . εὐχάριστον ἀνέπεμπε τῷ Θεῷ τὴν εὐχὴν· ἔστιν αὐτῷ τὸν θάνατον ἀθανασίας κρείττονα λογισσάσθαι φήσας· τὸν κληρὸν τῆς βασιλείας, νόμου φύσεως, τῷ τὴν ἡλικίαν προϊόντι τῶν παίδων παρδούς· Εὐσεβ., αὐτόθι, Α', κα' — ἀναγορεύσας ἀντ' αὐτοῦ βασιλέα Κωνσταντίνον τὸν πρωτότοκον υἱὸν αὐτοῦ, ζῶν ἔτι, ἐπ' ὅσῃσι παντὸς τοῦ λαοῦ, περιόντων καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ παίδων τῶν δημοκράτων· Θεοφ. Κεδρην. — αὐτὸς οἰκειάς γερεῖ κατὰ Βρετανίαν τὸν βασιλικὸν στέφανον αὐτῷ περιβείς· Νικηφ. Κίλλ. αὐτόθι.

14. Ὅτι, φησὶ, Σεβήρου νόσφ τελευτήσαντος, Λικίνιος ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς Κωνσταντίνου βασιλεύει· τὴν δὲ λοιπὴν τῆς ἐως μίτρην Μαξιμιανὸς ἐπέχει· Μαξεντίος δὲ τῆς κατὰ Ῥώμην ἤρξεν, ἀδελφίδου ὡν Μαξιμιανοῦ· καὶ γὰρ ὁ μὲν ἦν Μαξιμιανοῦ τοῦ προτέρου, ὁ δὲ Διοκλητιανοῦ· Φώτιος.

15. Ὅτι Κωνσταντίνος ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς τοὺς μαιφρόνους φόνους, καὶ τὰς διαφθορὰς τῶν παρθένων, καὶ τὰς ἀρπαγὰς τῶν ἀλλοτρίων γυ-

ναίων, καὶ τὰς ἑτέρας πλείεστα ἀκούων ὁ Κωνσταντίνος, ἔτι δὲ καὶ πρεσβείας περὶ τούτων αὐτῶν δεξάμενος παρὰ ῥωμαίοις¹⁶ παρωξύνετο καὶ ἠνίατο σφόδρα· ποιεῖ γὰρ οἰκείαν λύπην τοῖς φιλοθείοις ἀνδράσιν ἢ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀδικίαν· καὶ πολλάκις διὰ γραμμάτων παραινέσας τῷ Μαξεντίῳ ἀποστρέφει τῶν κακῶν καὶ μὴ ἀκούσθεις, ἐδόκει λοιπὸν τῶν ἐπλων ἀπτεσθαι, καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα πάσχουσι ῥωμαίοις ἐπαμύνα· τὸ γὰρ ἐκείνους τῶν κακῶν ἐξελέσθαι, ἴσον ἦν εἰπεῖν καὶ πάντας ἀνθρώπους διασῶται. Ταῦτα ἀκούσαντος Μαξεντίου, οὐ μικρὰ τις ἦν αὐτῷ ταρχή· οὐ γὰρ ἂν ποτε τοσαύτην χώραν διαβῇται τὸν Κωνσταντίνον προτεδὸκα ὄρετι καὶ ποταμοῖς καὶ δένδροις καὶ ποικίλοις βαρβάρους περραχημένην, ἐν οἷς φυλάττεσθαι τὴν Ῥώμην ἐδόκει. Ὡς δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπιβαίνειν αὐτὸν ἔμαθε πολλῷ τῷ τάχει χρησάμενος τῆς Ῥώμης τὸν στρατὸν ὑπέστηγε, σπεύδων τῆς Ἰταλίας τοῦ προανακρούσασθαι. Ὡς δὲ παρτάττοντο καὶ τὰ σημεῖα εἶδον ἀλλήλων, ἐνταῦθα ἡ μάχη λοιπὸν ἄνισον εἶχε τὴν ἐλπίδα· ὁ μὲν γὰρ ἐκ τῆς Ῥώμης στρατὸς ἐκ πολλῆς ἀναπαύσεως ὡν ἐδόκει πᾶσιν ἀξιόμαχος καταφάνεσθαι, οἱ δὲ μετὰ Κωνσταντίνου παραταττόμενοι, πολλὰ μὲν παρεληλυθετὰν γῆν, πολλοὺς δὲ βαρβάρους ὑποτάξαντες ἦδη ὑπὸ τοῦ κόπου συνέλχοντο, καὶ πρὸς τὸν κάματον ἀπαγορεύοντες ἡ-

ναίων, καὶ τὰς ἑτέρας πλείεστα ἀκούων ὁ Κωνσταντίνος, ἔτι δὲ καὶ πρεσβείας περὶ τούτων αὐτῶν δεξάμενος παρὰ ῥωμαίοις¹⁶ παρωξύνετο καὶ ἠνίατο σφόδρα· ποιεῖ γὰρ οἰκείαν λύπην τοῖς φιλοθείοις ἀνδράσιν ἢ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀδικίαν· καὶ πολλάκις διὰ γραμμάτων παραινέσας τῷ Μαξεντίῳ ἀποστρέφει τῶν κακῶν καὶ μὴ ἀκούσθεις, ἐδόκει λοιπὸν τῶν ἐπλων ἀπτεσθαι, καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα πάσχουσι ῥωμαίοις ἐπαμύνα· τὸ γὰρ ἐκείνους τῶν κακῶν ἐξελέσθαι, ἴσον ἦν εἰπεῖν καὶ πάντας ἀνθρώπους διασῶται. Ταῦτα ἀκούσαντος Μαξεντίου, οὐ μικρὰ τις ἦν αὐτῷ ταρχή· οὐ γὰρ ἂν ποτε τοσαύτην χώραν διαβῇται τὸν Κωνσταντίνον προτεδὸκα ὄρετι καὶ ποταμοῖς καὶ δένδροις καὶ ποικίλοις βαρβάρους περραχημένην, ἐν οἷς φυλάττεσθαι τὴν Ῥώμην ἐδόκει. Ὡς δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπιβαίνειν αὐτὸν ἔμαθε πολλῷ τῷ τάχει χρησάμενος τῆς Ῥώμης τὸν στρατὸν ὑπέστηγε, σπεύδων τῆς Ἰταλίας τοῦ προανακρούσασθαι. Ὡς δὲ παρτάττοντο καὶ τὰ σημεῖα εἶδον ἀλλήλων, ἐνταῦθα ἡ μάχη λοιπὸν ἄνισον εἶχε τὴν ἐλπίδα· ὁ μὲν γὰρ ἐκ τῆς Ῥώμης στρατὸς ἐκ πολλῆς ἀναπαύσεως ὡν ἐδόκει πᾶσιν ἀξιόμαχος καταφάνεσθαι, οἱ δὲ μετὰ Κωνσταντίνου παραταττόμενοι, πολλὰ μὲν παρεληλυθετὰν γῆν, πολλοὺς δὲ βαρβάρους ὑποτάξαντες ἦδη ὑπὸ τοῦ κόπου συνέλχοντο, καὶ πρὸς τὸν κάματον ἀπαγορεύοντες ἡ-

ναίων, καὶ τὰς ἑτέρας πλείεστα ἀκούων ὁ Κωνσταντίνος, ἔτι δὲ καὶ πρεσβείας περὶ τούτων αὐτῶν δεξάμενος παρὰ ῥωμαίοις¹⁶ παρωξύνετο καὶ ἠνίατο σφόδρα· ποιεῖ γὰρ οἰκείαν λύπην τοῖς φιλοθείοις ἀνδράσιν ἢ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀδικίαν· καὶ πολλάκις διὰ γραμμάτων παραινέσας τῷ Μαξεντίῳ ἀποστρέφει τῶν κακῶν καὶ μὴ ἀκούσθεις, ἐδόκει λοιπὸν τῶν ἐπλων ἀπτεσθαι, καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα πάσχουσι ῥωμαίοις ἐπαμύνα· τὸ γὰρ ἐκείνους τῶν κακῶν ἐξελέσθαι, ἴσον ἦν εἰπεῖν καὶ πάντας ἀνθρώπους διασῶται. Ταῦτα ἀκούσαντος Μαξεντίου, οὐ μικρὰ τις ἦν αὐτῷ ταρχή· οὐ γὰρ ἂν ποτε τοσαύτην χώραν διαβῇται τὸν Κωνσταντίνον προτεδὸκα ὄρετι καὶ ποταμοῖς καὶ δένδροις καὶ ποικίλοις βαρβάρους περραχημένην, ἐν οἷς φυλάττεσθαι τὴν Ῥώμην ἐδόκει. Ὡς δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπιβαίνειν αὐτὸν ἔμαθε πολλῷ τῷ τάχει χρησάμενος τῆς Ῥώμης τὸν στρατὸν ὑπέστηγε, σπεύδων τῆς Ἰταλίας τοῦ προανακρούσασθαι. Ὡς δὲ παρτάττοντο καὶ τὰ σημεῖα εἶδον ἀλλήλων, ἐνταῦθα ἡ μάχη λοιπὸν ἄνισον εἶχε τὴν ἐλπίδα· ὁ μὲν γὰρ ἐκ τῆς Ῥώμης στρατὸς ἐκ πολλῆς ἀναπαύσεως ὡν ἐδόκει πᾶσιν ἀξιόμαχος καταφάνεσθαι, οἱ δὲ μετὰ Κωνσταντίνου παραταττόμενοι, πολλὰ μὲν παρεληλυθετὰν γῆν, πολλοὺς δὲ βαρβάρους ὑποτάξαντες ἦδη ὑπὸ τοῦ κόπου συνέλχοντο, καὶ πρὸς τὸν κάματον ἀπαγορεύοντες ἡ-

ναίων, καὶ τὰς ἑτέρας πλείεστα ἀκούων ὁ Κωνσταντίνος, ἔτι δὲ καὶ πρεσβείας περὶ τούτων αὐτῶν δεξάμενος παρὰ ῥωμαίοις¹⁶ παρωξύνετο καὶ ἠνίατο σφόδρα· ποιεῖ γὰρ οἰκείαν λύπην τοῖς φιλοθείοις ἀνδράσιν ἢ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀδικίαν· καὶ πολλάκις διὰ γραμμάτων παραινέσας τῷ Μαξεντίῳ ἀποστρέφει τῶν κακῶν καὶ μὴ ἀκούσθεις, ἐδόκει λοιπὸν τῶν ἐπλων ἀπτεσθαι, καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα πάσχουσι ῥωμαίοις ἐπαμύνα· τὸ γὰρ ἐκείνους τῶν κακῶν ἐξελέσθαι, ἴσον ἦν εἰπεῖν καὶ πάντας ἀνθρώπους διασῶται. Ταῦτα ἀκούσαντος Μαξεντίου, οὐ μικρὰ τις ἦν αὐτῷ ταρχή· οὐ γὰρ ἂν ποτε τοσαύτην χώραν διαβῇται τὸν Κωνσταντίνον προτεδὸκα ὄρετι καὶ ποταμοῖς καὶ δένδροις καὶ ποικίλοις βαρβάρους περραχημένην, ἐν οἷς φυλάττεσθαι τὴν Ῥώμην ἐδόκει. Ὡς δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπιβαίνειν αὐτὸν ἔμαθε πολλῷ τῷ τάχει χρησάμενος τῆς Ῥώμης τὸν στρατὸν ὑπέστηγε, σπεύδων τῆς Ἰταλίας τοῦ προανακρούσασθαι. Ὡς δὲ παρτάττοντο καὶ τὰ σημεῖα εἶδον ἀλλήλων, ἐνταῦθα ἡ μάχη λοιπὸν ἄνισον εἶχε τὴν ἐλπίδα· ὁ μὲν γὰρ ἐκ τῆς Ῥώμης στρατὸς ἐκ πολλῆς ἀναπαύσεως ὡν ἐδόκει πᾶσιν ἀξιόμαχος καταφάνεσθαι, οἱ δὲ μετὰ Κωνσταντίνου παραταττόμενοι, πολλὰ μὲν παρεληλυθετὰν γῆν, πολλοὺς δὲ βαρβάρους ὑποτάξαντες ἦδη ὑπὸ τοῦ κόπου συνέλχοντο, καὶ πρὸς τὸν κάματον ἀπαγορεύοντες ἡ-

16. καὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ διαπρεσβευσταμένων τρῖσιν αὐτοῖς σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν γενέσθαι· Φώτιος — οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ διαπύμπονται πρὸς τὸν Κωνσταντίνον, ἀπαλλάττει σφᾶς τῆς τυραννίδος τοῦ Μαξεντίου δεόμενοι· Ζωναρᾶς II', 4 — πρεσβεῖαν οἱ ῥωμαῖοι πρὸς Κωνσταντίνον ποιησάμενοι· Κεδρηνός — οἱ ῥωμαῖοι δέησαν πρὸς αὐτὸν ἵστασθαι μὴ παρδεῖν τὴν μητέρα τῶν βασιλείων ὑπὸ ἀπηνεῖς τυραννὸς ἀπολλυμένην. Ἀμαρτωλός· 385.

σαν, τῇ πυκνότητι τῶν πόνων ἐνδόντες· οὕτω κεκρυμμένης τῆς μάχης καὶ τῆς παρατάξεως ἱστοροπούτης, οὐρανὸν θεὸς Κωνσταντίνον ἐπλήκει, δείξας αὐτῷ τὸ τοῦ τιμίου Σταυροῦ σύμβολον φωτὸς εἶδος ἐν οὐρανῷ ἐκλάμπον· γράμματα δὲ ἐγγεγραμμένα ἐν αὐτῷ, ἐμήνυε τῆς ὁψέως τὴν δύναν· ἐν τούτῳ νίκη¹⁷. Ὁ οὖν Κωνσταντίνος τὴν τοῦ θαύματος ὄψιν εἰς τροπαίου σχῆμα μεταβαλὼν, καὶ χρυσοκολλήτοις λίθοις συναρμόσας, δόρατός τε ἀπαρτήσας ὑψηλοτάτου, ἐδίδου φέρειν τοῖς προῖππέουσιν, τὴν τῶν γραμμάτων ὑπόχρεσιν διὰ τῶν ἔργων λοιπὸν ἐπιζητῶν, καὶ τῆς ἐλπίδος μὴ διαμαρτῶν· ὅστων δὲ τῆς πίστεως τὴν νίκην ὑπεδέξατο¹⁸. εὐθὺς γὰρ πρώτη συμβολῇ τοὺς μὲν ἐλὼν, τοὺς δὲ διώξας, αὐτοῦ Μαξεντίου κατέτρεχε καὶ αὐτὸν σπεύδων ἀνελεῖν. Ὁ δὲ φόβῳ συσχεθεὶς ἐσκέφατο δόλῳ τὴν ἐπιβουλὴν κατὰ Κωνσταντίνου μετελθεῖν, ὁ δὲ δόλος γέφυρα ἦν, εἰς μηχανῆς εἶδος ὑπὸ τῶν τοιούτων κατασκευασθεῖσα· τὸ μὲν γὰρ φαινόμενον ἄνωθεν διάβασις ἦν, τὸν Κωνσταντίνον ὑποδεχόμενη· τὸ δὲ λαθὼν παγίς ἦν θανάτου, τοῖς ἐκείνου βήμασι συντεθεῖσα· διαβῆναι γὰρ μικρὸν ἔδει, καὶ τὸ μηχανήμα λελυτο, καὶ ὁ πόλεμος πέπαυτο, τάφον ἀδόκητον τῆς ἀπωλείας τὸν τόπον λαθῶν. Ἀλλ' ὁ μὲν Μαξέντιος, οὕτως ἐσκεύασε τῆς ἐπιβάσεως ἐν τῇ γεφύρᾳ τὰ θήρατρα καὶ τὸν δόλον, θεοὶ δὲ χάρις τοῖς οἰκείοις σοφίσμασι τὸν τῶν κακῶν τεχνίτην περιβάλλει· πρὶν γὰρ Κωνσταντίνον ἐπιβῆναι καὶ

17. παρκεῖν μὲν διὰ γραμμάτων τὸν τύραννον ἀποτρέψαι τῶν ἐκείνων ἔργων, οὐ πείθων δὲ λόγοις ἄπτεται πολέμου· καὶ συμπλακεῖς μάχῃ, τὰ πρῶτα μὲν ἐγγὺς γίνεται τοῦ λαθεῖν τὸ ἥττον· φανέντος δ' αὐτοῦ κατὰ τὸν οὐρανὸν τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ, φωτὶ ἄλλῳ ἐγκαταρχημένου, καὶ γράμμασι τῆς αὐτῆς ὕλης εὐαγγελιζομένου τὴν νίκην· ἔλεγε γὰρ τὸ γράμμα ἐν τούτῳ νίκη· συμβαλὼν τοῖς πολεμίοις, καὶ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ τυράννου σκυλλέουσι τὸ κρῖτος· Φώτιος—περὶ δὲ τοῦ ἐν οὐρανῷ φανέντος σταυροῦ βλέπει κατ' ἔκτασιν ἐν τῇ τοῦ Φαβριχίου Bibliotheca Graeca (ἐκδ. Harles) τόμ. 5', σελ. 700—719 διακριθὲν de cruce, quam vidit Constantinus Magnus· μετὰ τοῦ Iacobi Gretserum τὸ σύγγραμμα De Cruce—ἴδε Μαλαλῆν ἐκδ. Βόννης, σελ. 316 «ἐν τῷ μελλένῳ αὐτὸν καθύπευθεν ἤρχετο βυσθῆναι ἀπ' αὐτῶν (καρδάρων). Καὶ ἄκουσθεῖς εἰς ὕπνον ΕἰΔΕ ΚΑΤ' ΟΝΑΡ ΕΝ Τῷ ΟΥΡΑΝῳ ΣΤΑΥΡΟΝ, ἐν ᾧ ἐπιγέγραπται ἐν τούτῳ νίκη· καὶ ἀναγνούς τὸ ἐπιγεγραμμένον ἐν τῷ σταυρῷ ΔΥΝΗΝΙΣΘΗ· ὁ Μαλαλῆς φαίνεται συγγένῳ ἄκων ἢ ἐκὼν ἄπερ Εὐσέβιος ἐν κερ. κη' καὶ κθ' τοῦ Α' βιβλίου εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου ἔγραψε.

18. πρὸ δὲ τῆς συμπλοκῆς, τὴν θεῖαν ὄψιν εἰς τροπαίου σχῆμα μορφώσας, καὶ χρυσοκολλήτοις λίθοις ἀρμόσας, ἐδίδου φέρειν τοῖς προῖππέουσιν· Φώτιος—κίπεται χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτελῶν δημιουργοὺς συγκαλέτας... τοῦ σημείου τὴν εἰκόνα φράζει, ἀπομιμνήσκει τε αὐτὴν χρυσοῦ καὶ πολυτελεῖς λίθοις διακελεύετο· Εὐσέβ. βίος Κωνστ. Α', λ'—καὶ ἀναστὰς ἐποίησε σίγνον σταυροῦ, ὡς εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ προηγέτο αὐτοῦ· Μαλαλῆς 317.—τότε σταυρὸν σχεδίασας χρυσοῦν, ὃς ἐστὶ μέγας τῆς σήμερον, ἐκέλευσε προῖππειν αὐτοῦ ἐν τῷ πολέμῳ· Θεοφ. Κεδρ.—σωζόμενον ἐκλ. ἱστορ. Α', δ'—Νικηρ. Καλλ. Η', γ'—ἀνίστασθαι κατὰ πλάτος τὸ ἔθρονον Labarum ἐν τῷ Dictionnaire des antiquités chrétiennes τοῦ Martigny.

ἀλῶναι τῷ δόλῳ τῆς γεφύρας, φθάσας αὐτὸς ὁ Μαξέντιος, διωκόμενος ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως, ὑποπίπτει ταῖς οἰκαίαις [παγίσι] χρηστὴν ἐπιβουλὴν κατ' ἑαυτοῦ κατασκευάσας, ἥτις ἦν πρὸ τῆς Ρώμης περὶ τὴν Μουλδίαν γέφυραν συμπαγεῖτα. Αὐτὸς οὖν, ὡς ἔρην, ὁ Μαξέντιος διαρραγείσης τῆς δολερᾶς γεφύρας ὡς ἐπέδη, καταδύς εἰς τὸν ποταμὸν ἀποπνιγείς ὤλετο, ὥστε πάντα τὸν Ῥωμαῖον δῆμον σὺν παντὶ τῷ στρατῷ εὐφήμοις φωναῖς ἀνυμνῆσαι τὸν Θεὸν καὶ εἰπεῖν· ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν¹⁹· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἐτέραν προφητείαν δικαίως ἂν τις εἴποι ἐπ' αὐτῷ· λάκκον ὥρυξε καὶ ἐνέσκαψεν αὐτὸν, καὶ ἐμπεσείται εἰς βόθρον, ὃν εἰργάσαστο· τὰ μὲν οὖν κατὰ Μαξέντιον τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος.

Μετὰ ταῦτα δὲ Λικινίου συμβασιλεύοντος τῷ Κωνσταντίνῳ, τοῦ καὶ γαμβροῦ αὐτοῦ τυγχάνοντος, ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ Κωνσταντίᾳ, καὶ κατὰ τὴν Ἑῶν διχόντες· ὁ Κωνσταντίνος ἀπολαύσας τῶν τηλικούτων εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, εὐχαριστήρια τῷ εὐεργέτῃ προσέφερε. Ταῦτα δὲ ἦν ἀνεῖναι τοὺς χριστιανούς οὐ διωκεσθαι, καὶ τοὺς ἐν ἐξορίᾳ ὄντας ἀνακαλεῖσθαι, καὶ τοὺς ἐν δεσμοτηρίῳ ἀρῖεσθαι, καὶ τοῖς δημευθεῖσι τὰς οὐσίας αὐτῶν ἀποκαθίστασθαι. τὰς τε ἐκκλησίας ἀνανεοῦσθαι, σὺν προθυμίᾳ πολλῇ, πολυτελεῖσι δὲ τιμᾷ ἀναθήμασιν· ἔτι καὶ τοὺς ἐλλήνων ναοὺς καθαιρεῖσθαι κελεύει καὶ πυρὶ διαφθεῖρεσθαι²⁰. Λικίνιος δὲ συμβασιλεύων αὐτῷ, τὰς ἐλληνικάς ἔχων δόξας, ἐμίσει τοὺς χριστιανούς· καὶ διωγμὸν μὲν προφανῇ

19. καὶ γίνεται μὲν Μαξέντιος αὐτοῦ θήραμα· οἱ γὰρ ἐν ἡδρεὺς Κωνσταντίνον θεοῖς αὐτὸς ἐθηράθη· ἐπήγνυ μὲν γὰρ πρὸ τῆς Ρώμης περὶ τὴν Μουλδίαν γέφυραν δόλου γέφυραν ἄλλην, δι' ἣς ἤλαψε τὸν Κωνσταντίνον ἐπιδύοντα διαφθέρηναι· τῆς τροπῆς δὲ τῶν ἀπὸ Ρώμης ὁδῶν καὶ σὺν ταρίχῳ πολλῷ γεγενημένης, αὐτὸς ὁ τοῦ δόλου τεχνίτης σὺν τοῖς ἐπομένοις, διαρραγείσης αὐτοῖς τῆς σεσημαμένης γεφύρας, κατέδυ τε εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἐξῆλθε τὸν θάνατον. Καὶ οὕτω μὲν καὶ Μαξέντιος διεθάρη καὶ εἰς Κωνσταντίνον ἡ ἐκείνου μερὶς περιέρχεται· καὶ τὸ ὑπῆκουσιν οὐ μόνον ἀνέπνευσε τῶν ἀνηκίστων κακῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν εὐδαμονίᾳ πάσῃ ἐώρταξ· Φώτιος. Τὸ γράμμα σύμφωνον τοῖς παρ' Εὐσεβίου, ἐν βίῳ Κωνστ. Α', λη'—

20. Τοῖς μὲν τὰς ὑπάρξεις ὀρχοπαγεῖται τὴν τῶν οἰκείων ἀπόλυσιν δωροῦμενον, τοὺς δ' ἄδικον ἐξορίαν ὑπομένοντας ἐπὶ τὰς σφῶν ἀνακαλούμενον ἐστίας· Εὐσέβ. βίος Κωνστ. Α', μα'—καὶ ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ πλουσίας τὰς παρ' ἑαυτοῦ παρῆλθεν ἐπικουράς, ἐπαύρων μὲν καὶ εἰς ὕψος αἰῶν τὸς εὐκτηρίους οἴκους, πλείστοις δ' ἀναθήμασι τὰ σεμνὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας καθηγιαγμένων φαιδρύνων· Α', μδ'. παράβαλε τὰ παρὰ Σωκράτει τῷ σχολαστικῷ γραφόμενα ἐν βιβλ. Α', κεφ. 6'. Μετὰ ταῦτα Λικινίου τοῦ συμβασιλεύοντος αὐτῷ, τοῦ καὶ γαμβροῦ αὐτοῦ τυγχάνοντος ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ Κωνσταντίᾳ, κατὰ τὴν Ἑῶν διχόντες, αὐτὸς ἀπολάσας τῶν τηλικούτων εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ χαριστήρια τῷ εὐεργέτῃ προσέφερε· ταῦτα δὲ ἦν ἀνεῖναι τοὺς χριστιανούς τοῦ διωκεσθαι, καὶ τοὺς ἐν ἐξορίᾳ ὄντας ἀνακαλεῖσθαι, τοὺς δὲ ἐν δεσμοτηρίῳ ἀρῖεσθαι, καὶ τοῖς δημευθεῖσιν αὐτῶν τὰς οὐσίας ἀποκαθίστασθαι· τὰς τε ἐκκλησίας ἀνθρώπων, καὶ πάντα ἐποίει σὺν προθυμίᾳ πολλῇ.—πρόλ. Ἀμπερτῶν, 389 καὶ τοὺς λοιπούς.

κατ' αὐτὸν φόβῳ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου κινεῖν ὑπεστέλλετο, λεληθώς δὲ πολλοὺς ἐπικιωρεῖτο· προῶν δὲ ρανερῶς τὸν διωγμὸν ἀνεκίνει ἐν τοῖς ἐκείνῳ τόποις, ὡς καὶ πολλοὺς μάρτυρας Χριστοῦ διαφόροις τόποις ἀναδειχθῆναι· ἐκ δὲ τούτου πρὸς ἀπέχθειν μεγίστην τὸν βασιλέα Κωνσταντίνον ἐκίνησεν, ἦσαν δὲ πόλεμοι. Δικαιοσύνης δὲ αὐτοῖς τῆς ἐπιπλάστου φιλίας, οὐκ εἰς μακρὰν ἀλλήλοις εἰς τὸν πόλεμον ἐτρέψαν, καὶ πολλῶν γεγενημένων συμβολῶν κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, τέλος πρὸς Χρυσόπολιν τῆς Βιθυνίας, ἐπίνειον δὲ τοῦτο τῆς Καλχηδωνός ἐστιν, ἡττηθεὶς ὁ Δικίνιος ἐξέδωκεν ἑαυτόν· ζῶντα οὖν συλλαβὼν φιλάνθρωπέυεται καὶ οὐ κτείνει μὲν αὐτόν, οἰκεῖν δὲ τὴν Θεσσαλονίκην προστέττει ἐν ἡσυχίᾳ. Ὁ δὲ πρὸς ὀλίγον ἡσυχίας, ὕστερον βαρβάρους συναγαγὼν ἀναμάχεται τὴν ἡτταν ἐσπούδαζε· τοῦτο γινούς ὁ βασιλεὺς ἀναιρεθῆναι αὐτὸν ἐκέλευσε, καὶ ἀνῆρθη²¹. Κωνσταντίνος τοῖνυν πάντων γενόμενος ἐγκρατὴς, αὐτοκράτωρ τε βασιλεὺς ἀναδειχθεὶς, τὰ χριστιανῶν αὔξειν μάλλον αἰετ' ἐσπούδαζε, καὶ ἐποίει τοῦτο ἐν διαφόροις τόποις, καὶ ἦν ἐν βαθείᾳ εἰρήνῃ τὰ τοῦ χριστιανισμοῦ δι' αὐτόν. Ὡς δὲ μετὰ Ἀγρίλλαν τὸν Πέτρου διάδοχον Ἀλεξανδρείας τὴν ἱερωσύνην Ἀλέξανδρος διεδέξατο, τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν διωγμῶν ἡσυχίαν καὶ εἰρήνην ἀγούσης καὶ τοῖς ἐπάλλοις τῶν ἁγίων μαρτύρων διαπρεπούσης, ἐκ τινος πάλιν φιλονεικίας τῶν ἐν αὐτῇ ταραχὴν ὑφίσταται²².

(Ἐπειτα συνέχεται)

21. Δικίνιος δὲ τὴν ἑλληνα δοξάν συγκροτῶν, ἐξεμάνετο κατὰ τῶν εὐσεβῶν, τὰ πρῶτα μὲν λάθρα [φόβῳ] τοῦ κηδεστοῦ, ὕστερον δὲ καὶ κατὰ τὸ ἑμφανές· ἡρπάζον γὰρ καὶ ὑποτρέφοντες ἔθρονον τὸ δεινὸν ὡς τὰ πολλὰ συγκαλεισμένον μένειν οὐ δύναται· ἀλλὰ διὰ τῶν ἐκτὸς θριαμβεύει καὶ τὸ πάλαι μελετώμενον. Ὁ τοῖνυν κατὰ τῶν χριστιανῶν ἀδιήγητος διωγμὸς κινεῖ τὸν εὐσεβῆ βασιλέα κατὰ τοῦ δυσπρεπειοῦ γαμβροῦ εἰς μέσος δίκαιον· καὶ τὸ μέσος τὸν πόλεμον ἔτικτε· πολλὰς δὲ καὶ παντοδαποὺς συγκροτουμένας μάχας κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, ἡττᾷται Δικίνιος, καὶ τῇ τοῦ βασιλέως φιλάνθρωπῃ πεποιθὼς, ἐκείνῳ ἐκδίδωσι, καὶ μάτην θαρρεῖν οὐκ ἔλκετο· ἀρτεῖται μὲν γὰρ, πολλῶν ὑπεύθυνος ὢν τιμωριῶν, ἀτιμώρητος· καὶ ἡ Θεσσαλονίκη αὐτῷ σὺν ἰδέῃ ζῆν ἀπύσῃ, διατρίβῃ ἀπορρίπτει· ὁ δὲ τὸ φιλάνθρωπον εἰς τὴν ἡτταν ἀναμαχέσθαι ἀπονοίας ποιησάμενος ὅπλον τὴν ἐπανάστασιν ἐχειρίζετο, ἥτις αὐτὸν καὶ τοῦ βίου τῷ δικαίῳ ἔφει διέταμεν· Φώτιος.—καὶ νικήσας εἶλε τότε τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Χρυσόπολιν· ὁ δὲ γὰρ Δικίνιος εἰς Νικομήδειαν ἔφυγε, καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Κωνσταντίνου προσελθοῦσα αὐτῷ εἶδετο ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός, τηρηθῆναι αὐτῷ τὴν ἀρχήν· ὡς δὲ πρὸς τοῦτο οὐκ ἔσχεκε τὸν ἀδελφὸν κατανεύοντα, περὶ τῆς ἐκείνου σωτηρίας προσήγει τὴν δέησιν· καὶ ἔπεισε τὸν ὀμνύοντα· Ζωνάρης Π', 4.—τὸν ἐν Χρυσόπολει βιθυνικὸν τὸ τελευταῖον ἐκείνῳ συνερρήγνυτο πόλεμον... καὶ ἡ τῶν Θεσσαλῶν ἦν αὐτῷ (Δικίνιῳ) εἰς φρουράν· Νικήρ. Καλλ. Η', γ'.—βλ. καὶ τοὺς λοιπούς.

22. Ὅτι τελευτᾷ μὲν ὁ ἱερομάρτυς Πέτρος, καὶ Ἀγρίλλας τὸν Ἀλεξανδρείας θρόνον καὶ τὸν ἅγιον διαδέχεται, τοῦτον δὲ Ἀλέξανδρος. Τῆς Ἐκκλησίας δὲ τῶν διωγμῶν ᾗδ' λοιπὸν ἡλευθερωμένης, καὶ τοῖς τῶν μαρτύρων ἔθλοις σεμνυνόμενης... Φώτιος.—οὕτω τῆς θρησκείας

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαναρίῳ, τετάρτη, 22 φεβρουαρίου 1884)

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.—Ἡ Α.Θ.Π. ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κ. Σωφρόνιος ἐχειροτόνησε μητροπολίτην Θηβαΐδος τὸν ἀπὸ ἐνικυτοῦ παρ' αὐτῷ χρεὶ πρωτοσυγκέλλου πληροῦντα πανοσιολ. κ. Ματθαῖον Βαλλινάκην· ὁ δὲ παρὰ τῇ Α. Μ. ἀπὸ δεκατετραετίας διατελὼν βοηθὸς ἐπίσκοπος Ἐκθουπόλεως κ. Ἰγνατίος προήχθη εἰς μητροπολίτην Λιβύης. Ἡ χειροτονία τοῦ μητροπολίτου Θηβαΐδος ἐτελέσθη τῇ προπαραλθούσῃ κυριακῇ (12) ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ πατριάρχου κ. Σωφρόνιου, τοῦ ἐπισκόπου Ἐκθουπόλεως καὶ τοῦ μητροπολίτου τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ θρόνου ἁγίου Πέτρου κ. Νικηφόρου, ἐξ ἱεροσολύμων ἀρκεζομένου, προσκληθεὶς τῆς Α. Μ. ἀπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Συναίου. προσκληθέντος μὲν, ἀλλὰ μὴ δυνθέντος ἔνα μεταξὺ εἰς Κάϊρον.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ.—Ἡ προσηνής τῆς Α. Μ. τοῦ πατριάρχου ἱεροσολύμων κ. Νικοδήμου ἡ γεγενησὰ ἐν τῷ πανιέρῳ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως τῇ 22 περελθούσης δεκεμβρίου (1883) ἡμέρᾳ τῆς ἐπισήμου ἀναρρήσεως αὐτοῦ, ἐξεδόθη ἐν ἰδίῳ συλλαδίῳ, παρὰ συντημένον ἔργον (σελ. 9—19) διάγγελμα τῆς Α. Μ. πρὸς τὴν περὶ αὐτὸν σύνοδον· ἐν τούτῳ, ὁ μακαριώτατος πατριάρχης τὴν «ὁδὸν τῆς κατὰστάσεως» τῶν πραγμάτων τοῦ θρόνου τοῦ ἀδελφοῦ ποθῶν θεραπεύεται, φάρμακον εὐρίσκει λίαν σφοδρῶς. «τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν, εἰς τὰ καθεστῶτα», ἐρῶ καὶ υποβάλλει ἐπὶ τὰ ἄρθρα περὶ συγκροτήσεως τῆς ἐκείνης συνόδου καὶ τοῦ τρόπου τῶν ἐν αὐτῇ συζητήσεων. ἐννέα δὲ περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως.

Ἡ Α. Μ. ὠνόμασεν ἐπίτιμα μέλη τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου τὸν σκευορῦλακα Σεραφείμ, τὸν καμπαράην Ἰωσήφ καὶ τὸν ἀρχιμ. Σωφρόνιον.

Οἱ ἀρχιμανδρίται Κύριλλος (ψάλτης), Μελέτιος καὶ Σπυρίδων ἐχειροτονήθησαν τῇ προπαραλθούσῃ ἐξομολογῆς τῆς ἀπόκρεω ὑπὸ τῆς Α. Μ. ὁ μὲν πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος Σεβαστείας, ὁ δεῦτερος Νεαπόλεως καὶ ὁ τρίτος Χαβιρίου.

Κατ' αὐτάς ἀφίκετο ἐνταῦθα ὡς συνεπίτροπος τοῦ σεβ. μητροπολίτου Σκυθιόλεως ὁ πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Πολύκαρπος, τρόφιμος τῆς ἐν ἱεροσολύμοις βεολογικῆς σχολῆς τοῦ σταυροῦ καὶ ἄλλοτε καθηγητῆς ἐν αὐτῇ. Ἡ Α. Μ. ὁ ἅγιος Σκυθιόλεως ἐσπευσεν εὐσεβέστατως ἵνα υποβάλῃ τῇ Α. Μ. τῷ πατριάρχει τὰς παρατηρήσεις, ὅσας ἐκ τῆς ἐνταῦθα ἐξαετοῦς αὐτοῦ διαμονῆς καὶ πείρας ἐσχημάτισε περὶ τῆς ὑπὸ δύο ἡ πλείονων συνεπιτρόπων τελεσφόρου ἡ μὴ ἐξυπηρετήσεως τῶν συμφερόντων τοῦ Π. Τάφου, πα-

εὐδοκίμουσας, τὴν τοιαύτην εἰρήνην ἐμφυλῶς τις πόλεμος ἀνερούπισεν. Νικήρ. Καλλ. Π', ε'.—ὡς καὶ λαμπρὴ καὶ βαθύτης εἰρήνης ἀπνευχόμενος τὴν ἐκκλησίαν περιτραπούσης· Εὐσεβ. ἐν βίῳ Κωνστ. Β', 13'.—καὶ ἦν ἐν βαθείᾳ εἰρήνῃ τὰ τοῦ χριστιανισμοῦ· ἀλλὰ τὴν τηλικαύτην εἰρήνην ἐμφυλῶς τῶν χριστιανῶν πόλεμος διαδέχεται· Σωκρ. Α', δ'.

ρακαλέσας αὐτὰ τηλεγραφικῶς τὴν Α. Μ. ὥπως συνοδικῶς διασκέψηται ἐπὶ τῆς διὰ τοῦ τεχυδρομείου πεμφθείσης ἐπιστολῆς αὐτοῦ. Ἡ Α. Μ. ἀκολουθῶν τῇ ληρθείᾳ συνοδικῇ ἀποφάσει, περὶ τῆς ὑπὸ δύο συνεπιτρόπων διεξαγωγῆς τῶν ἐνταῦθα ὑποθέσεων τοῦ Παναγίου Τάφου, ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἐβδόμαδος τῶν καθηκόντων ἀντιπροσώπου τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων τὴν σεβ. μητροπολίτην Σκυθιπόλεως, μένοντος τοιοῦτου μόνον τοῦ πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Πολυκάρπου.

Ἀπεστάλησαν εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων οἱ πανοσι. ἀρχιμανδρίται Κύριλλος Ἀθ. νατιῶδης καὶ Δανιὴλ Ἰωαννίδης, πρὸς ἐξέλεξιν τῶν κατὰ τὴν ἐξαρχίαν ταύτην πραγμάτων, διορισθέντος πρὸς τοῦτο καὶ τοῦ ἐκείσε πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Διονυσίου Λάττα.

Ἀρχιερχιματεῖα τῆς ιερᾶς συνόδου τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ πατριαρχείου διώρισεν ἡ Α. Μ. τὸν τέως παρὰ τῷ σεβ. μητροπολίτῃ Λήμνου ἀρχιδιάκονον καὶ ιεροκέρυκα διατελοῦντα πανοσιολ. ιεροδ. κ. Ἰερόθεον Δημητριάδην, ἐκ τῶν ἀρχαίων τροφίμων τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς. — Νομικὸν δὲ συμβούλιον εἶχεν ἐντεῦθεν παραλαβούσα ἡ Α. Μ. τὸν νομομαθὴ κ. Ἰπποκράτην Δ. Ταυλάριον· μετεπέμψατο δ' ἐξ Ἀθηνῶν λογιστὴν ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου τὸν ἀλλοτε καθηγητὴν τοῦ ἔθν. πανεπιστημίου κ. Ὁδωνα Πυλαργόν.

Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Π. Τάφου διωρίσθη τετραμελής ὑπὸ τῆς Α. Μ. Τὴν ἐπιτροπὴν αποτελοῦσιν οἱ πανιερ. ἀρχιερεῖς Γάβριελ Ἰωάσαφ καὶ Νεαπόλεως Μελέτιος· καὶ οἱ πανοσιολ. ἀρχιμανδρίται Πατρίκιος καὶ Εὐθύμιος (παρασκευασφύλας).

Ἀρχιερχιματεὺς τοῦ ἐνταῦθα ἀγιοταφικοῦ μετοχίου διωρίσθη ὑπὸ τοῦ μακαρ. πατριάρχου Ἱεροσολύμων ὁ ἐπὶ τριακονταετίαν ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Κυρίλλου Β' διατελέσας ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἀπὸ δωδεκαετίας δ' ἀποσυρθείς κ. Παῦλος Νεοκλής.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΘΗΝΩΝ.— Ἐκ τῶν ἄττικῶν ἐφ' ἡμερίδων πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ διοικουσα Ἱ. σύνοδος, συνεπεία ἱατρικῆς γνωμοδοτήσεως, ἀπῆλλαξε τῶν ἀρχιερατ. καθηκόντων τὸν πανιερ. ἀρχιεπίσκοπον Ζακύνθου κ. Νικόλαον Κατράμην ἐκ κηρύσεως βεβαίως τῆς ιερᾶς συνόδου τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίας ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ. Προκειμένου περὶ τοῦ ιεράρχου τούτου ἀναφέρομεν ὅτι ὡς γνωστὸν διὰ σπουδαίων διατριβῶν αὐτοῦ ἐτίμησε τὴν σύγχρονον ἡμῶν φιλολογίαν, ἐπέτυχε δὲ ἡ ἀναγνωρισθῆναι τὰ τῶν ὀρθοδόξων γραικῶν δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας ὀρθοδόξου ναοῦ, οὗτινος ὑπῆρχεν ἐπὶ πολυετίαν ἱερεῦς.

Τῇ παρελθούσῃ τετάρτῃ (15) συνελθόντα τὰ μέλη τῶν δύο σωμάτων ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἐπεκύρωσαν ἐγγράφον ἀναλύνον τὰ ἐν τῷ τεσκερὲ τοῦ ἐξ. ὑπουργοῦ τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ 19 δεκεμβρίου π. ἔ. καὶ ἐν τῷ ὑπουργικῷ πρακτικῷ (18 σφερὲ 1301) διαλαμβανόμενα, εἰς ἀπάντησιν, ὡς γνωστὸν, τῶν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ὑπομνήματι γεγραμμένων. Τὸ ἐγγράφον τοῦτο διεβιβάσθη τῇ Α. Θ. Π., ὥπως ποιήσῃται τὴν δέουσαν γρήτῃν αὐτοῦ.

Ἀντὶ τοῦ τέως ἐν Μασσαλίᾳ προϊσταμένου τῆς αὐτοῦ ὀρθοδόξου κοινότητος ἀρχιμ. κ. Γερμανοῦ Καλλιγᾶ, φηρισθέντος ἀρχιεπισκόπου Κεραλληνίας, προσεκλήθη τοιοῦτος ὁ ἐν τῇ κατὰ Χάλκην θεολογικῇ σχολῇ ἀπὸ δωδεκαετίας διδάσκων ἀρχιμ. κ. Γρηγόριος Ζυγαδηνός.

Τὰ μνημόματα τοῦ ἀρχιμ. κ. Ζυγαδηνοῦ διανεμίσθησαν μεταξὺ τῶν λοιπῶν καθηγητῶν τῆς σχολῆς.

Ὁ ἐν τῷ ἐθνικῷ Ἰωακειμείῳ παρθεναγωγείῳ καὶ τῷ τῆς «Παλλάδος» καθηγητῆς κ. Ἀθανάσιος Δημητριάδης ἐδωρήσατο τῇ καθ' ἡμᾶς Ἱερτικῇ σχολῇ 20 ἀντίτυπα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης «Ὀμηρικῆς μορφολογίας», ὥπως διανεμηθῶσι δωρεὰν τοῖς διδασχομένοις τὸν Ὀμηρον μαθηταῖς.

(Συνέχεια προηγουμένης σελ. 277—278)

232. Σκηνὴ πᾶς ὁ βίος καὶ παίγνιον· ἡ μάθε παίζειν τὴν σπουδὴν μεταθεῖς, ἡ φέρε τὰς δύννας¹.

233. Πολλάκις ἀνθρώπων ὀργὴ νόον ἐξεκάλυψε κρυπτόμενον, μανίας πούλῳ χειρότερον².

234. Ἀνὴρ πενίῃ δεδμημένος, οὔτε τι εἰπεῖν οὐδ' ἐρεῖ δύναται, γλώσσα δὲ οἱ δέδεται³.

235. Ἐποίησε δειπνὸν ὁ σεῖς τῶν θεῶν καὶ ἐκαλέσατο τὰς Ἀρετὰς μικρὰς μετὰ μεγάλων, καὶ ἤλθον. Ἐχαιρον οὖν συναλλήλω· πᾶται, οἰκείως τε διελέγοντα γνωστὰς γινώσκαι, πλὴν εἰμὴ δύο. Ὁ αἰσθόμενος ὁ οὐράνιος ἐστιᾶτωρ, λαβόμενος τῆς χειρὸς τῆς μῆς, Ἔστιν, ἔφη, πρὸς τὴν ἑτέραν, ἡ Εὐεργεσία· αὕτη δὲ, δείξας τὴν δευτέραν, ἡ Εὐγνωμοσύνη. Αἱ δύο Ἀρεταὶ οὐ μικρὸν διηπόρησαν. Ἀπὸ γὰρ καταβολῆς κόσμου νῦν πρῶτον συνηγητῶντο ἐπὶ τῷ αὐτῷ⁴.

236. Ἀν πιστευθῇς παρὰ τινος λόγους μυστηριώδεις, ἐν βάθει κρύβον τῆς φρενὸς καὶ μὴ ἀποκαλύψῃς. Μηδ' ἂν ἐχθρὸς σου γένηται ὑστέρον ὁ τοιοῦτος, θελήσης βλάψαι πώποτε διὰ τοῦ φανερωθῆναι· σαυτὸν γὰρ μᾶλλον ἐβλάψας, ἀπιστος χρηματίσας⁵.

* Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 223 γνωμικῷ τοῦ προλαβόντος τεύχους μετὰ τῆς λέξεως ἑπταίος πρόσθετος ὁ φη. λαργυρος. Ἐν δὲ τῷ ἀριθ. 224 ἀντὶ ἐχθρὸς διόρθου ἔχειν.

1. Παλλάδα ἀλεξανδρίως ἐπιγρᾶμμα εἰς τὸν βίον.

2. Εὐήνου Παρίου.

3. Ἐκ τῶν τοῦ Θεόγνιδος.

4. Ἐκ τῶν τοῦ ῥώσου ποιητοῦ Τυρταίου (κατὰ διασκευὴν ἐκ τοῦ Φύλῳ).

5. Γεωργίου τοῦ Λαπιδίου.

Ἀναφέρομεν αὖθις χάριν τῶν νέων συνδρομητῶν ὅτι ἐξ ἀνάγκης, τό γε νῦν ἀνυπερέβλητον ἀποδαινούσης, συμβαίνει ἵνα μὴ ἐκδιδῶται τὸ φύλλον ἐν ἡμέρᾳ τακτῇ· ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐνίστα βραδύτης περὶ τὴν διανομὴν καὶ τὴν ταχυδρομικὴν αὐτοῦ διεκπεραιώσιν.

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ Δ'. ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 29 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1884 ΤΕΥΧΟΣ ΚΑ'.

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ.

Ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος.

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ προκαταβλλομένη ἐνταῦθα μετ' ἀργ. πέντε, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετ' ἀργ. ἑξ. ἐν τῷ ἑξωτερικῷ πρᾶγμα εἰκοσιπέντε. Συνδρομαὶ ἐξάμηνον οὐκ εἰσι δεκταί.

Ἡ συνδρομὴ λογίζεται ἀπὸ τῆς α' ἑκτοβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἀγγέλλεται ἡ ἐκδοσις παντὸς χωρίτου συγγράμματος, οὗτινος ἀποστέλλεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν πλῆρες σφραγ. διαβεβάν.

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου.

Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἴτησις ἀποστέλλεται πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου ἸΩΑΝΝΗΝ ΛΕΥΚΙΩΤΗΝ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ παλατίου ἐν τῷ Σακκί-βουρνου.

Μνημεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Δ' αἰῶνος (πολιτεία Μη-τροπόλεως καὶ Ἀλεξάνδρου).

Ὁ θεολογικὸς τύπος τῆς Ἑσπερίας περὶ τῆς διδασκ. τῶν δώδεκα ἀποστόλων.

Τὸ περὶ τῶν προνομίων ζήτημα.

Ἱεροτελεστικά ἐν τοῖς πατριαρχείοις.

Ἀπαντήσεις εἰς ἐφημερίδας.

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ρωμανίας.

Στέφανος Χάδερλεϋ.

Νεολογισμοὶ, στατιστικαί, διάφορα.

Καινοποίησις τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας.

ΑΓΓΕΛΙΑΙ

Αἱ χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομὰς τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» παρὰ τῶν ἐπιστατιῶν ἢ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀνωτέρω διευθυντοῦ τοῦ τυπογραφείου· οἱ αὐτὸι δ' ἐνταῦθα πληρωμὴ, γίνεται ἐπὶ ἐμφανίσει ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν ὧρων τούτων πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμβάνοντες ἐν τῷ μεταξύ τεύχος τι, ἵνα ζητῶσι τοῦτο ταχέως παρὰ τῆς διεύθυνσεως, διότι παρερχομένου ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ σιτουμένου, θέλουσι καταβάλλει πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ γρότια ἀργυρᾶ πέντε.

Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἐγγραφεῖναι συνδρομηταὶ δεόν ἵνα προκαταβάλλωσιν ἢ προκαποστέλλωσιν ὀλόκληρον τὸ τῆς συνδρομῆς τίμημα.

Ἀναρέρομεν χάριν τῶν νέων συνδρομητῶν ὅτι ἐξ ἀνάγκης, τό γε νῦν ἀνυπερβλήτου ἀποβαίνουσας, συμβαίνει ἵνα μὴ ἐκδιδῶται τὸ φύλλον ἐν ἡμέρᾳ ταχέϊ· ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐνίοτε βραδύτης περὶ τὴν διανομὴν καὶ τὴν ταχυδρομικὴν αὐτοῦ διεκπεραίωσιν.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ἀνατίθεται τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων πρὸς ἐκτύπωσιν παραγγελίων ἐντεῦθεν τε καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν. ἔτι ἀπλῶν ἢ διπλοτύπων ἀποδείξεων· τιμολογίων καὶ προγραμμάτων· πικιδίων γνωστοποιήσεων· ἐμπρικῶν ἐγκυκλίων· τίτλων ἐπιστολῶν· ἐνδεικτικῶν σχολείων· προκλητηρίων· ἐκδόσεων ἐφοριῶν καὶ λοιπῶν σωματείων· παντοίων μητρώων· ἀδείων γάμου· βαπτιστηρίων· πιστοποιητικῶν μικτῶν καὶ λοιπῶν γραμματίων λαχείων· ταχυδρομικῶν ἀποδείξεων· νεκρωσίων ἀγγελίων, κτλ. κτλ. ἔτι ἐν γένει πᾶν εἶδος ταυτέων ἐργασιῶν, ὡς καὶ βιβλίων, ἀπερ' ἐκτυποῖ μετ' εὐθυσίας, ταχύ-τητος καὶ φιλοκαλίας.

Πατριαρχικὸν πρωτόκολλον.-Ἀνεύρηγται μενοῦσιν αἱ πρὸς τὸ οἰκουμένικον πατριαρχεῖον ἀποστελλόμεναι ἀναγραφαὶ καὶ παντοῖα ἄλλα προκλητήρια ἔγγραφα ἢ διπλόκληρα περὶ μὲς καὶ τῆς αὐτῆς ἐποθέσεως τηλεγραφήματα, ὧν μὴ προκαταβάλλω-ται τὰ πρωτοκολλητικὰ τέλη ὑπὸ τοῦ ἐπιδότου, ἢ τοῦ ἀποστο-λέως αὐτῶν διὰ τινος ἐνταῦθα ἀνταγκριτοῦ.

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΠΑΛΑΤΙΟΥ

ΕΝ Τῷ ΣΑΡΑΪ-ΒΟΥΡΝΟΥ

Ἡ κατωτέρω σημείωσις περὶ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Σεραγίου ἀπεσπάσθη ἐκ διατριβῆς τοῦ ἐνδοξ. ἄρχοντος Μ. λογοθέτου Σταυράκη βέη Ἀριστάρχου πραγματευμένης τὴν τε σύστασιν καὶ τὴν σημερινὴν κατάστασιν ἐκάστης τῶν ἐν τῇ πόλει ἡμῶν θλωμ. βιβλιοθηκῶν. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ καλλίστῳ «Ἡμερολόγιῳ τῆς Ἀνατολῆς» τοῦ ἔτους 1881, τῷ ὑπὸ τοῦ κ. Α. Παλασιολόγου ἐκδομένῳ, οὗτινος τιμῇ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο αὕτη μόνη μετὰ καὶ τῶν σημειωμάτων τῶν κκ. Π. Ν. Παπαγεωργίου καὶ Ν. Γ. Πολίτου τὸ φιλολογικὸν μέρος.

«Ὅτε ἡ Α. Α. Μ. ὁ σεβαστὸς ἡμῶν ἀνάξ ηὑδόκησεν ἐν τῇ φιλοπροσῳᾷ αὐτοῦ μερίμνη πρὸς διάδοσιν τῶν φώτων κατὰ τὴν ἀγανὴ αὐτοῦ ἀκράτοριν ἵνα ἰδρῦται τὴν τῶν ὠραίων τεχνῶν ἀκαδημίαν, ἐνθα ἐλευθερίως διδάσκονται μουσουλμάνοι μετὰ χριστιανῶν, ἐπίκαιρος ἐκρίθη ἡ ἐν θλωμανικῷ περιοδικῷ¹ δημοσίευσις τῆς ιστορικῆς προεργασίας τῆς ἐξῆλθούσης μὲν ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ ὑποβληθέντος τῇ 28 μαρτίου 1870 τῷ μακαρίτῃ πρωθυπουργῷ Ἀλᾷ πασᾷ περὶ συστάσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει τοιαύτης τινὸς σχολῆς, τῆς ἀφορώσης δὲ τὴν παρ' Ὀθωμανοῖς καὶ Ἀραβὶ καλλιέργειαν τῆς τετρακτύος τῶν ὠραίων τεχνῶν, ἥτοι ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, ἀρχιτεκτονικῆς καὶ δὴ καὶ μουσικῆς.

Ὅτε δὲ πάλιν ὑψηλῇ ἀνακτορικῇ ἐπινεύσει ἤρξατο ἡ ἐκτύπωσις τῶν καταλόγων τῶν ἐν ταῖς δημοσίαις σουλτανικαῖς τε καὶ μὴ βιβλιοθήκαις ἀποτεθησαυρισμένων χειρογράφων, οὐχ ἥττον πρόσφορος ἐλευρώθη ἡ δημοσίευσις τῆς πρὸς τὴν πραγματείαν, οἷον: συμπληρώσεως τῆς προηγουμένης. Καὶ δὴ πρῶτον περὶ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ παλατίου.

Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη (τοῦ παλατίου) συνίστη τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Μεχμέτ Β' τοῦ Φατῆ, συγκροτηθεῖσα ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ὡμαίτου, ἐκ τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης, ἥς καὶ κατάλογος περιεσώθη ἐπιγραφόμενος «πίναξ τῶν βιβλίων τοῦ παλατίου»², ἐκ διαφόρων προσκτήσεων, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς φιλολόγου διαιρέσεως τοῦ Κατακτητοῦ, ὅστις οὐ μόνον τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας ἐξέμαθεν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ἀριστοτελικὴν τε καὶ πλατωνικὴν φιλοσοφίαν καὶ περὶ τὰ γεωγραφικὰ τοῦ Πτολεμαίου καὶ περὶ τοὺς βίους Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα καὶ Ὀκταβίου τοῦ Καίσαρος ἐνησχολεῖτο, καὶ ὁ ἀξιόπιστος αὐτοῦ ιστοριογράφος (βλ. νῆξ) ὁ Κριτέβουλος ἐπιμαρτύρεται³.

Πολλὰ καὶ ποικίλα ἐγράφησαν, τὰ πλεῖστα ἀνεξέλεγκτα μέιναντα, περὶ τῶν φιλολογικῶν χειρηλίων τῆς προκειμένης βιβλιοθήκης. Τινὲς μὲν ἐφρόνουν ὅτι ἐκεῖ που ἐκρύπτοντο αἱ δεκατέσσαρες δεκάδες τοῦ Τίτου Λιδίου, ὧν μόνον αἱ τέσσαρες περιεσώθησαν: τινὲς δὲ, ἐν οἷς καὶ Κωνσταντίνος ὁ Λάσκαρις, ἐκεῖ ἀνεζήτησαν ὀλομελὴ τὴν «Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου ιστορίων βιβλιοθήκην», ἐν ᾗ ὁ πάπας Νικόλαος Ε' ἐκεῖ ὑπελάμβανε διατηρούμενον τὸ ἐβραϊστὴ πρωτότυπον τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου.

Ἀναμνηρίστον δὲ ὑπάρχει ὅτι ἐκ τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ἀντιγραφείσα ἐξεδόθη ἡ ἀπὸ 1451—1467 ιστορία τοῦ Μωάμεθ Β', ἥς ἡ ἐπιγραφή «Κριτοδούλου ξυγγραφῆς ιστορίων ε'»⁴. Ἐξ αὐτῆς ἐπίσης ἐλήρθη⁵ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Dr Déthier τὸ ἀντίγραφον τῶν «Πατρίων» τοῦ Μιχαὴλ Αἰχμαλώτου τὸ φέρον χρονολογίαν 1484. Εἰς αὐτὴν ἐναπετέθησαν τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ὁφῆ εἰς χεῖρας τοῦ Μεγάλου Σουλταῖν πεσόντα τῷ 1526 βιβλία τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Ματθαίου τοῦ Κορβίνου⁶, καὶ ὧν πολλὰ ἀνεῖρεν ὁ ῥηθὴς Dr Déthier, ἐπιτεκθεὶς πρὸ δεκαετίας τὴν ἐν λόγῳ βιβλιοθήκην. Ἐξ αὐτῆς δ' ἐδώρηνεν ὁ σουλτάνος Σουλταῖν περὶ τὸ 1545 τὰ ἀκόλουθα ἑλληνικὰ χειρόγραφα⁷ πρὸς τὸν ἐν Ἑνετίᾳ πρέσβυν τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Καρόλου Ε', τὸν διάστημον Χουρτάδον Μενδόζαν.

- α) ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΧΩΝΙΑΤΟΥ, βασιλεία Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ.
- β) ΣΧΟΛΙΑ Εἰς ΟΗΘΙΑΝΟΥ, ἀλειτουργικῶν βιβλία ε'.
- γ) » εἰς ΔΙΣΧΥΛΟΥ, Προμηθεῖα καὶ Πέρσας.
- δ) » ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ, εἰς Διονύσιον τὸν Περιηγητὴν.
- ε) » ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ, εἰς ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα.
- ς) ΟΒΙΔΙΟΥ, ἐπιστολαί, μετάρχατις ἑλλην. Μαξίμου Πλανούδη.
- ζ) ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ, Περτικῶν καὶ Γοθικῶν βιβλία δ'.
- η) ΠΟΛΥΒΙΟΥ, ιστορίων βιβλία ιβ' (ς'—ΙΗ').
- θ) ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ, Βιβλιοθήκης τεμάχια τινα.
- ι) ΦΩΤΙΟΥ, Βιβλιοθήκης Τόμ. 2.
- ια) ΦΩΤΙΟΥ, Argumenta in Socratis scholas (:)
- ιβ) [ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ], Ἑκκλησιαστικῆς ιστορίας βιβλία ζ'.
- ιγ) ΕΡΜΕΙΟΥ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ, Ἑκκλησιαστικῆς ιστορίας βιβλία θ'.
- ιδ) ΕΥΑΓΓΡΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ, Ἑκκλησιαστικῆς ιστορίας βιβλία γ'.
- ιε) ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΟΥ, Ἑκκλησιαστικῶν ιστορίων ἐπιτομή ἀπὸ φωνῆς Φωτίου πατριάρχου.

1. Περί-ι-Φουνοῦν (ἐν ΚΠ. 1298) ἀρ. 3, 4, 5, 6, 7, 8.
2. DU CANGE. Glossarium Græcum. Τόμ. Β', σελ. 150.
3. ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΥ Α' ε' 3, Ε' ι' 5—8. — Ὅρα καὶ ΦΑΝΤΖΗ, σελ. 93.

1. Ὅρα Fragmenta Historicorum Gradcorum, ἐκδ. F. Didot (ἐν Παρίσις 1873. 4ον) Τόμ. Ε' σ. 40—161.

2. Dr DÉTHIER. Le Bosphore et Cjple (ἐν Βιέννῃ 1873. 8ον) σελ. 23.

3. HAMMER. Histoire de l'Empire Ottoman, trad. par M. Dochez (ἐν Παρίσις 1844. 3 Τόμ. 4ον) Τόμ. Β' σελ. 488.

4. IRIARTE. Catalogus Bibl. Reg. MSS. σελ. 277.

ις) ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ, Ειδύλλια μετὰ σχολίων.

ιζ) Πονήματα περί χρυσοποιίας, ἤτοι 1. ΣΤΕΦΑΝΟΥ τοῦ Ἀλεξανδρέως, Περί χρυσοποιίας.—2. ΠΡΑΚΛΕΙΟΥ τοῦ βασιλέως πρὸς Μόδεστον τὸν Ἀγιουπόλεως περί χρυμίας.—3. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, περί χρυσοποιίας.—4. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Σύλλογος περί τῶν ζητούντων τὴν φιλοσοφικὴν λήθου.—5. ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ τοῦ βασιλέως, ἐπιστολὴ περί ἀλγυμίας.—6. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, περί τῆς θείας τέχνης.—7. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Διαλέξεις πρὸς τοὺς φιλοσόφους.—8. ΚΟΜΑΡΙΟΥ, φιλοσόφου ἀρχιερέως, διδάσκοντος τὴν Κλεοπάτραν τὴν θεῖαν καὶ ἱερὰν τέχνην τοῦ λίθου τῆς φιλοσοφίας.—9. Διάλογος φιλοσόφων καὶ Κλεοπάτρας.—10. ΗΛΙΟΔΩΡΟΥ φιλοσόφου, πῆγμα περί τῆς τῶν φιλοσόφων μυστικῆς τέχνης.—11. ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ, στίχοι ἱαμβικοὶ περί τῆς ἱερᾶς τέχνης.—12. ΙΕΡΟΘΕΟΥ, ἐπίσης, περί τῆς αὐτῆς.—13. ΑΡΧΕΛΑΟΥ, ἐπίσης περί τῆς αὐτῆς.—14. ΠΕΛΑΓΙΟΥ, περί χρυσοποιίας.—15. ΟΣΤΑΝΟΥΣ πρὸς Πετρίον, περί τῆς ἱερᾶς τέχνης.—16. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ, περί πορφύρας κλ.—17. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΥ, περί ἀσκήσου ποιήσεως.—18. ΣΥΝΕΣΙΟΥ πρὸς Διόσκορον, σχολία περί τῆς μυστικῆς φυσικῆς τοῦ Δημοκρίτου.—19. ΑΝΩΝΥΜΟΥ, περί τοῦ θεῖου ὕδατος.—20. ΑΝΑΝΙΟΥ, περί χρυσοποιίας.—21. ΖΩΣΙΜΟΥ, περί ἀρετῆς κλ.—22. ΑΓΑΘΟΔΑΙΜΟΝΟΣ, κεφάλαιον.—23. ΕΡΜΟΥ, ΖΩΣΙΜΟΥ, ΝΕΙΛΟΥ Ἀφρικανοῦ, κεφάλαια.—24. ΖΩΣΙΜΟΥ πρὸς Εὐσεβίαν περί τῆς ἱερᾶς τέχνης.—25. ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΟΥ, περί Ζωσίου.—26. ΖΩΣΙΜΟΥ πρὸς Θεόδωρον, κεφάλαια κε.—27. ΑΝΩΝΥΜΟΥ, περί χρυσοποιίας.—28. ΠΑΠΠΟΥ, περί τῆς ἱερᾶς τέχνης.—29. ΜΩΥΣΕΩΣ, περί διπλώσεως χρυσοῦ.—30. ΕΥΓΕΝΙΟΥ καὶ ΙΕΡΟΘΕΟΥ, κεφάλαια.—31. ΖΩΣΙΜΟΥ, περί ὀργάνων καὶ καμίνων.—32. ΖΩΣΙΜΟΥ, περί τοῦ θεῖου ὕδατος.—33. ΖΩΣΙΜΟΥ τοῦ Πανοπολίτου, περί ὀργάνων καὶ καμίνων γνήσια ὑπομνήματα.—34. Βαρή, ἤτοι μεταβολὴ πυρογάλκου εἰς ἀπρόγχαλκον. 35. Βαρή καὶ ποιήτης τοῦ Ἰνδικοῦ σιδήρου.—36. Βαρή πρὸς Ξίση καὶ ἐργαλεῖα λαΐευτικά.—37. Περί ἀσκήσου καὶ ὑδραργύρου καὶ κινναβάρους ποιήτης.—38. ΚΑΕΟΠΑΤΡΑΣ, περί σταλμῶν ἀπόσπασμα.—39. ΦΙΑΣΟΦΟΥ, περί εὐσταθείας τοῦ χρυσοῦ.—40. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, περί χρυσοποιίας.—41. Περί ρουμῶν καὶ τίλων ποιήσεως.—42. Περί διαφορᾶς μελῦδου καὶ περί χρυσοπιτάλων.—43. Λεξικὸν τῆς χρυσοποιίας.—44. ΠΟΠΗΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ, κεφάλαια περί χρυσοποιίας.—45. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ, στίχοι περί ἐνυπνίων.—46. ΣΥΝΕΣΙΟΥ, περί ἐνυπνίων.

ιη) ΣΥΝΕΣΙΟΥ, λόγοι καὶ ἐπιστολαί.

ιθ) ΑΙΒΑΝΙΟΥ, Μονωδίαι καὶ ἐπιστολαί.

κ) ΣΤΟΒΑΙΟΥ, ἐκλογαί.

κα) ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ, Συνοχάτου, οἰκουμένης ἱστορία.

κβ) ΝΙΚΟΛΑΟΥ Χαλκολονδύλου, αἰστορία χρονική, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ 1289 τοῦ πρώτου σουλτάνου τῶν Ὀθωμανῶν Ὀσμάν, μέχρι τοῦ 1462 Μεχμέτ τοῦ Β', κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

κγ) Πίναξ εἰς Πολυδεύκην καὶ Ἀθήναιον.

κδ) ΤΖΕΤΖΟΥ, ἀλληγορία εἰς Ὁμήρου Ἰλιάδα διὰ στίχων πολιτικῶν.

κε) ΘΕΟΔΩΡΟΥ Λογοθέτου Μετοχίτου, ποιήματα.

κς) ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, 1. Μαθηματικά.—2. Ἐξηγήσεις προτάσεων τινῶν τοῦ Πτολεμαίου.—3. Σχόλια εἰς τὴν Μεγάλην σύνταξιν τοῦ Πτολεμαίου.

κζ) ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ, Κύρου Παιδείας βιβλία γ'.

κη) ΑΡΡΙΑΝΟΥ, Ἀναβάσεως Ἀλεξάνδρου βιβλία ζ'.

κθ) ΖΩΝΑΡΑ, Χρονικόν.

λ) ΖΩΣΙΜΟΥ, Ἱστοριῶν βιβλία τ', καὶ ΕΥΝΑΠΙΟΥ, Βίαι τῶν φιλοσόφων καὶ σοφιστῶν.

λα) ΟΡΦΕΩΣ, Ἀργοναυτικά.

λβ) Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου χειρογράφου, χρονολογούμενου ἀπὸ τοῦ 14 μ. Χ. αἰῶνος, ἀναγινώσκειται ἡ ἰδιόχειρος τοῦ Μενδόζα σημειώσις «Inventum in seriniis Cantacuzeni ex missum ad imperatorem Turcarum».

Ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπ' ἀρ. κζ' Ξενοφώντος, τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἡ ἐξῆς ἀρχαία σημειώσις «Βιβλίον προστεθὲν τοῖς κατηγόμενοις τῆς ἱερᾶς Λαύρας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου». Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν, ὧν ἡ χρονολογία ἀναφέρεται, τὸ μὲν ὑπ' ἀρ. ε' ἔστι τοῦ 13 αἰῶνος, τὰ δὲ ὑπ' ἀρ. ζ', ιζ', κα', κδ', κς' καὶ κθ' εἰσι τοῦ 14 αἰῶνος μ. Χ., τὸ δὲ ὑπ' ἀρ. ι' τοῦ ἔτους 1543. Ὅθεν καταδεχόμενον γίγνεται εἶναι χειρόγραφα ἐληκουθέντα συλλέγων Σουλταμάν ὁ Μεγαλοπρεπὴς μέχρι τῆς ἐποχῆς, καὶ ἢ μέρος αὐτῶν ἐδωρήσατο, ἀνακτίσας μάλιστα καὶ νέαν βιβλιοθήκην περί τὸ 1527, ἐν ᾗ ἐναπετέθησαν καὶ τὰ ὡς εἴρηται βιβλία Ματθίου τοῦ Κορβίνου.

Ἰδρύθησαν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ τοῦ Σαρὰ-βουρνοῦ δύο ἄλλαι βιβλιοθήκαι, ἡ μὲν ἐσωτερικὴ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀχμέδ τοῦ 1' τῷ 1719 μ. Χ. (ἔτ. ἐγίρας 1132 κατὰ τοὺς χρονολογικοὺς τοῦ Χατζή Κάλφα πίνακας), ἡ δὲ ἐξωτερικὴ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μουσταφᾶ 1' τῷ 1767 (ἔγ. 1181), συγκροτηθεῖσα ἐκ τῶν συλλεγμένων βιβλίων παρ' αὐτοῦ καὶ τῶν δύο προκατόχων αὐτοῦ, τοῦ τε Μαχμούτ Α' (1730—1754) καὶ τοῦ Ὀσμάν 1' (1754—1757).

Κατάλογον τῆς προλεγεμένης βιβλιοθήκης ἐδημοσίευσεν ὁ ἀββᾶς Τοδερίνης τῷ 1787. Ἐν τούτῳ πληροπορούμεθα εἶναι ὑπάρχον ἐν αὐτῇ αἱ ἀραβικαὶ μεταφράσεις α) ΑΠΙΣΤΟΤΕΛΕΟΥΣ (Ἀριστοῦ), Ὀργάνου (Μαντήκ), μετάφρ. Ἑσσάτ Χότζα.—β) ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΟΥΣ, Τέχνης ῥητορικῆς βιβλ. γ', μετάφρ. Φαζίζ οὐλ-Βανγίουνη(;)—γ) ΠΑΛΑΤΩΝΟΣ (Ἐρᾶτοῦ), Περί ἀληθείας (Μουσαχεγιάτ), μήπως Ἰππίας ὁ ἐλάττω ἢ Περί τοῦ ψεύδους(;)—δ) PLINII (Βελινίς), Nature Historiarum (Σίρ-οὐλ-Χαλικάτ) XXXVII libri.

Ἄλλὰ καὶ χειρόγραφον συριακὸν τῆς Ἱ. Γραφῆς ἐθεάθη αὐτόθι ἐπὶ μεμβράνης εἰς σχῆμα φύλλου, καὶ ἡ Πεντάτευχος τοῦ Μωϋσέως (Ζεβούρ), καὶ τὸ Ψαλτήριον τοῦ Δαυὶδ (Τεβράτ), καὶ τὸ Εὐαγγέλιον (Ἰντζίλ), καὶ τὰ τρία ταῦτα ἀρχιστὶ διὰ κουρδικῶν χαρακτήρων γεγραμμένα.

Οι χαρακτήρες οὗτοι ἦταν, ὡς γνωστὸν, ἐν χρήτει μέχρι τοῦ 932 μ. Χ. (ἐγ. 320) ἔτους, ὅποτε ὁ Ἰβνι Μοκλᾶ¹ εἰσήγαγε τὸ νεώτερον ἀραβικὸν ἀλφάβητον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐξ Ἱεροσολύμων μετηνέχθησαν ἐκεῖ κώδικές τινες, ἰσως εἰς ἐξ αὐτῶν ἦν ὁ ἀντιγραφεὶς, μερίμνη τοῦ ἡγεμόνος Οὐγγρεβλαχίας Γρηγορίου Γ' ἰκκα, καὶ χρησιμεύσας εἰς τὴν ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη γενομένην ἔκδοσιν τῆς «Σειράς ἐνός καὶ πεντήκοντα ὑπομνηματιστῶν εἰς τὴν Ὀκτάτευχον καὶ τὰ τῶν Βασιλείων»².

Κατὰ τὴν γενομένην δὲ τελευταίαν τῷ 1881 ἀπαριθμησιν τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης ταύτης, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς τεύχη περίπου τριγλίσια».

ΜΝΗΜΕΙΑ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ Δ' ΑΙΩΝΟΣ

Προσβύτερος γάρ τις τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν Ἀρειοῦ τοῦνομα, ἀνὴρ προσημίματι μὲν μάλλον ἢ ἀληθείᾳ εὐσεβής, τὰ δὲ ἄλλα δοξῆς καὶ κενότητος θεομὸς ἐραστής, ὥστε προφέρειν τινὰ ξένα περὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἃ πρόσθεν εἰς μέσον οὐδέποτε ἐξετέθη, ἐπιχειρήσας τὸν μονογενῆ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διελεῖν τῆς τοῦ πατρὸς ἀρεῆτου καὶ αἰδοῦ θεότητος, πολὺς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν παραίτιος ταραχῆς γέγονεν. Ἀλλὰ δὴ τοῦ Ἀλεξανδρου προόρητι φύτειος τὸν Ἀρειὸν ἐπὶ τὸ ἄμεινον θέλοντος μεταβαλεῖν πρεπούται παραινέσεται, μηδέπω δὲ κρίναντος ἀποφάσει χρησασθαι τέως ἐπινέμεσθαι διὰ τοῦτου πολλοὺς τὴν λοιμικὴν περίστασιν τῆς αἵρέσεως γέγονε, καὶ ἔπειτα, ὡς ἀπὸ μικροῦ σπινθήρος, μέγα πῦρ ἐξεκείτο, ἀρξάμενόν τε τὸ κακὸν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐκκλησίας, καὶ κατὰ πόλεις ἄλλας καὶ ἐπαρχίας διέτρεχε· τέλος ὡς εἶδεν ἐπὶ τὸ χεῖρον τὸ κακὸν προϊέναι, δίδωσιν εἰς τοὺς συλλειτουργοὺς τὴν ὑπόθεσιν, πλατύτερον τὰ κατὰ τὸν Ἀρειὸν ἐκτεθεικώς· σπουδῇ τε ἐνίστησι πρὸς ἀναίρεσιν τῆς αἵρέσεως²⁴, εἰς παρασκευὴν τῆς διαγνώ-

σεως ἐτοιμάζεσθαι αὐτοῦ· παρακελεύεται, γράψας πρὸς τοὺς τοιαύδε·

«Τοῖς ἀγαπητοῖς²⁴ καὶ τιμιωτάτοις συλλειτουργοῖς καὶ ἐπισκόποις²⁵ τοῖς ἀπκνταχῶ καθολικῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρος ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ἐνός σώματος ὄντος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐντολῆς τε οὗσης ἐν ταῖς Γραφαῖς ταῖς θείαις²⁶ τηρεῖν τὸν σύνδεσμον τῆς ὁμολογίας²⁷ καὶ εἰρήνης, ἀδελφουθῶν ἐπεὶ γράφειν ἡμᾶς καὶ σημαίνειν ἀλλήλους τὰ παρ' ἐκάστοις γινόμενα, [ἵνα] εἴτε χαίρει, εἴτε πάττει²⁸ ἐν μέλος, ἢ πᾶ χωμεν, ἢ²⁹ συγχώρωμεν ἀλλήλους. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τοίνυν παροικίᾳ, ἐξῆλθον³⁰ ἄνδρες παράνομοι καὶ χριστομάχι, διδάσκοντες ἀποστασίαν ἡν εἰκότως ἂν τις πρόδρομον τοῦ ἀντιχρίστου ὑπονόησει³¹ καὶ καλέσει· καὶ ἐβουλόμην μὲν ἐγώ³² σιωπῇ παραδοῦναι τὸ τοιοῦτον,³³ ἰσως ἐν τοῖς ὑποστάταις μόνοις ἀναλωθεῖ³⁴

τὸν Υἱόν, ἀρχὴν ὑπάρξαι· ἔπειτα ὁ γεννηθεὶς ... καὶ ἀνάπτειται ἀπὸ μικροῦ σπινθήρος μέγα πῦρ· ἀρξάμενόν τε τὸ κακὸν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐκκλησίας διέτρεχε τὴν σύμπασαν Αἴγυπτον τε καὶ Λιβύην καὶ τὴν Ἰνὸν Θηβαΐδα· ἥδη δὲ καὶ τὰς λοιπὰς ἐπινέμετο ἐπαρχίας τε καὶ πόλεις· Σωκρ. Α', 5'—διελκυστικώτερος δὲ γινόμενος εἰς ἀτόπους ἐξεκείτο (Ἐρειος) ὡς τοῦτο πρότερον παρ' ἐτέρου μὴ εἰρημὸν τοῖμασι ἐν ἐκκλησίᾳ ἀποφύλασται ... Σωζομ. Α', 12'—κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἀρειος τὴν τῶν θείων Γραφῶν πεπιστευμένους ἐξηγήσιν... κτίσμα καὶ ποίημα προσημίματι (τὸν Υἱόν) καὶ τὰς οἰκίας περινοστών ἐξηγερπτόειν ὅσους ἴσχυεν· Θεοδωρ. ἐκκλ. ἱστ. Α', α' καὶ αἰρ. κακομύτης ἐπιτ. Δ', α'—Γερμανοῦ περὶ αἵρέσεων καὶ συδωνι', 12'. παρ' αὐτοῖς τοῖς §§ 6 θ' περὶ Ὀριγένης, ἐξ οὗ, ὡς καὶ ὁ Ζωναρᾶς, ὠρμήθη ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν γράψαι τοῦ Ἀρειοῦ πρόδρομον Ἰδεγέννη· ὅπερ ὁ μακαρίτης Εὐθυμῶλης διόρθωσεν Ὀριγένης· ἴδε Ἐκκλ. ἱστορ. ἐν Κωνσταντινουπόλει 1853, σελ. 101· βλ. περὶ τῶν λοιπῶν προσώπων καὶ τῆς αἰρετικῆς κακομύτης· Μελίχ τῶν ἁγίων συνόδων Νέα συλλογὴ τόμ. Α', σελ. 140 κ. εἰ. — Ἐπιφρ. αἰρέσει· Εἰ'—Γελασίου σύνταγμα περὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ παρ' 31, 1—3—Νικηρ. Κελλ. Η', η'—

24. «Οἱ Εὐσεβίος ὁ τὴν Βηρυττὴν μὲν ὑπεριδὼν, τὴν δὲ Νικομηδείαν ἐκκλησίαν ἐπορθαλίμας· ἐπεὶ μὴ ἔτι ἐδωκε τῆς ἀρχιερέως ἐπαρθεῖς Ἀρειὸν τε καὶ τοὺς τῆς αἵρέσεως συνεργατὰς διὰ προνομίας τῆς πρώτης ἦγεν· ὧν ἐπίσκοποι μὲν τότε γενοῦντες Σακοῦνδος ὑπῆρχε καὶ Θεωνᾶς· ἐν δὲ δικασίῳ καὶ πρεσβυτέρους Ἀρειὸς τε ἡ τῆς αἵρέσεως ἀρχή, καὶ Ἀχιλλᾶς καὶ ἄλλος Ἀρειος καὶ τινες ἕτεροι τῆς αὐτοῦ καὶ τιμῆς καὶ φαρίας· ἀριθμὸν ἀπαρτίζοντες τὸν ἱνακ, οὗς καὶ καθελε σύνοδος ἐγγὺς ῥ' ἐπισκόπων, οἱ ἐξ Αἰγύπτου καὶ Λιβύης συνεληλύθασαν, ὑπαγαγόντες καὶ τῷ ἀναθέματι Φώτιος—ἡ ἐπιστολὴ καίται παρὰ Σοικράτει Α', 5' καὶ Νικηφόρῳ Καλλιόστῳ Η', η'.

25. λέγει τὸ καὶ ἐπισκόποις παρὰ Σ(ωκράτει) καὶ Ν(ικηφόρῳ) Κ(αλλιόστῳ).

26. ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς ὁ Σ. καὶ ὁ ΝΚ.

27. ὁμονομίαις ὁ Σ. καὶ ΝΚ.

28. εἴτε πάττει, εἴτε χαίρει ὁ Σ. καὶ ΝΚ.

29. ἢ συμπίσωμεν, ἢ συγχώρωμεν ὁ Σ. καὶ ΝΚ.

30. ἐξῆλθον νῦν ὁ Σ. καὶ ΝΚ.

31. νομίσαι ὁ Σ. καὶ ΝΚ.

32. λέγει τὸ ἐγώ παρὰ Σ. καὶ ΝΚ.

33. ἴσως ὁ Σ. καὶ ΝΚ.

34. ἀναλωθῇ ὁ Σ. καὶ ΝΚ.

1. D' HERBELOT. Bibliothéque Orientale, ἐν λ.

2. Ἐν Λεψίᾳ 1772. 2 Τόμ. φύλλ.

* Συνέμειψ ἡγουμένου τεύχους, σελ. 287.

23. τὸ ἐγκόλιον κακὸν καὶ τῆς οἰκουμένης ὁ τάρχος Ἀρειος τὴν εὐφροσύνην τῆς Ἐκκλησίας εἰς κατήφειαν πάλιν συνέσταλλεν· ἐν κτίσματι γὰρ κατήγε τὸν τοῦ Θεοῦ υἱόν καὶ Θεόν, οὗ χειρὸς ἔργον ἡ σύμπασα κτίσις· ἐπεὶ δ' ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ἀλεξανδρος καὶ νομβετῶν καὶ παρχαλῶν ἀπέπειν (ἐν κα γὰρ τῶν ζιζανίων τὸ βῆλος τὸν σπόρον τοῦ λόγου, ἐκτέμνει τοῦτον καθαρτικῇ μαχρᾷ τῆς Ἐκκλησίας· Φώτιος—κῆπειθ' ὡς ἀπὸ μικροῦ σπινθήρος μέγα πῦρ ἐξεκείτο, ἄρας μὲν ὥστερ ἀπὸ κορυφῆς ἀρξάμενος τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκκλησίας, διαδραμὸν δὲ τὴν σύμπασαν Αἴγυπτον τε καὶ Λιβύην, τὴν τ' ἐπέκεινα Θηβαΐδα· ἥδη δὲ καὶ τὰς λοιπὰς ἐπινέμετο ἐπαρχίας τε καὶ πόλεις· (ὁ συγγραφεὺς τῆς πολυετίας μνηστικῆς τὴν λέξιν τοῦ Εὐσεβίου· εἰς τὸν βίον Κωνστ. Β', 12α')—Ἀρειος δὲ τις πρεσβύτερος τῶν ... φησὶν εἰ ὁ Πατὴρ ἐγέννησε

τὸ κακὸν, καὶ μὴ εἰς ἑτέρους τόπους διαδὴν τὸ τοιοῦτο³⁵ ῥυπώσῃ τινῶν ἀκεραίων τὰς ἀκούας.

Ἐπειδὴ δὲ Εὐσέβιος ὁ νῦν ἐν τῇ Νικομηδείᾳ, νομίσας ἐπ' αὐτῷ³⁶ κείσθαι τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι καταλείψας τὴν Βηρυτὸν, καὶ ἐπορθαλμιάσας τῇ Νικομηδείᾳ Ἐκκλησίᾳ³⁷ οὐκ ἐκδεδίχηται κατ' αὐτοῦ³⁸ καὶ προστάται τούτων τῶν ἀποστατῶν, καὶ γράφειν ἐπεχείρησε πανταχοῦ συνιστῶν³⁹. Οἱ μὲν οὖν ἀποστάται γενόμενοι⁴⁰ εἰπὶν Ἄρειος, Ἀχιλλὰς, Λεϊθαλῆς, Καρπώνης,⁴¹ ἕτερος Ἄρειος καὶ Σαρμάτης,⁴² Εὐζώιος, Λούκιος, Ἰούλιος, Μηνᾶς, Ἑλλάδιος, Γάιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, Σεκοῦνδος καὶ Θεωνᾶς,⁴³ οἱ ποτὲ λεχθέντες ἐπίσκοποι· ποῖα δὲ παρὰ τὰς θείας⁴⁴ ῥαφᾶς ἐφευρόντες λαλοῦσιν, ἐστὶ ταῦτα.

Τοῦ ἀσεβοῦς Ἀρείου.⁴⁵

Οὐκ αἰεὶ ὁ Θεὸς πατὴρ ἦν, ἀλλ' ἦν ὅτε ὁ Θεὸς πατὴρ οὐκ ἦν· οὐκ αἰεὶ ἦν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων γέγονεν· ὁ γὰρ ὢν Θεὸς τὸν μὴ ὄντα⁴⁶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πεποίηκε· διὸ καὶ ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν· κτίσμα γὰρ ἦν⁴⁷ καὶ ποίημα ὁ υἱός· οὔτε δὲ ὁμοιος⁴⁸ υἱὸς κατ' οὐσίαν τῷ πατρί ἐστιν, οὔτε δὲ⁴⁹ ἀληθινὸς καὶ φύσει τοῦ πατρὸς λόγος ἐστίν, οὔτε ἀληθινή σοφία αὐτοῦ ἐστίν, ἀλλ' ἐν⁵⁰ μὲν τῶν ποιημάτων καὶ γεννητῶν ἐστὶ, καταχρηστικῶς δὲ λέγεται⁵¹ λόγος καὶ σοφία· γενόμενος καὶ αὐτὸς⁵² τῷ ἰδίῳ τοῦ Θεοῦ λόγῳ⁵³ καὶ ἐν τῷ Θεῷ σοφία, ἐν ᾗ καὶ τὰ πάντα καὶ αὐτὸν

πεποίηκεν ὁ Θεός· δι' ὃ καὶ τρεπτός ἐστι καὶ ἀλλοιωτός τὴν φύσιν ὡς καὶ πάντα τὰ λογικά, ξένος τε καὶ ἀλλότριος καὶ ἀπεσχοινισμένος· ἐστὶν ὁ λόγος τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας καὶ ἀόρατός ἐστιν⁵⁴ ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ· οὔτε γὰρ τελείως καὶ ἀκριβῶς γινώσκει ὁ λόγος τὸν πατέρα, οὔτε τελείως ὁρᾷ αὐτὸν ὄντα·⁵⁵ καὶ γὰρ καὶ⁵⁶ ἐκ αὐτοῦ τὴν οὐσίαν οὐκ οἶδεν ὁ υἱὸς ὡς ἐστὶ, δι' ἡμᾶς γὰρ πεποίηται, ἵνα ἡμᾶς δι' αὐτοῦ ὡς δι' ὄργανου κτίσῃ ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἂν ὑπέστη, εἰ μὴ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἠθέλησε ποιῆσαι⁵⁷.

Ἐρώτησεν οὖν⁵⁸ τις αὐτοὺς εἰ δύναται ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος τραπῆναι ὡς ὁ διάβολος ἐτραπή, καὶ οὐκ ἐροδήθησαν εἰπεῖν, ὅτι ναὶ⁵⁹ δύναται τραπῆναι, τρεπτὴς γὰρ ἐστὶν φύσεως γεννητός καὶ τρεπτός ὑπάρχων. Ταῦτα λέγοντας τοὺς περὶ Ἄρειον καὶ ἐπὶ τούτοις ἀναισχυντούσοντας, αὐτοὺς τε καὶ τοὺς συνακολουθοῦντας⁶⁰ αὐτοῖς, ἡμεῖς⁶¹ μετὰ τῶν κατ' Αἴγυπτον καὶ τῆς Λιβύης ἐπισκόπων ἐγγύς⁶² ἐκ τῶν ὄντων συνελθόντες ἀνεθεματίσαμεν· οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον προσεδέξαντο, σπουδαζόντες ἐγκαταμίξαι⁶³ τὸ ψεύδος τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν ἀσεβειαν⁶⁴, ἀλλ' οὐκ ἵσχύσονται· νικᾷ γὰρ ἡ ἀληθεια⁶⁵. ἐδγλώτταμεν οὖν⁶⁶ καὶ τῇ ὑμετέρᾳ θεοσεβείᾳ⁶⁷, ἵνα μὴ τινὰ⁶⁸ ἐξ αὐτῶν προσδέξησθε, μήτε Εὐσεβίῳ, μήτε ἐτέρῳ τινὶ γράφοντι περὶ αὐτῶν πεισθῆτε⁶⁹. πρέπει γὰρ ὑμᾶς⁷⁰ χριστιανούς ὄντας πάντας, τοὺς κατὰ Χριστοῦ λέγοντάς τε καὶ φρονούντας, ὡς θεομάχους καὶ φθορέας τῶν ψυχῶν ἀποστρέφεισθαι, καὶ μηδὲ καὶ χαίρειν τοῖς τοιοῦτοις λέγειν, ἵνα μήποτε καὶ ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν κοινωνοὶ γενώμεθα, ὡς παρήγγειλεν ὁ μακάριος Ἰωάννης. Προσείπατε τοὺς παρ' ὑμῖν ἀδελφούς. Ἰμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ προσαγορεύουσιν».

Ταῦτα πυθνόμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπερλήλγησας, συμφορὰν τε οἰκείαν τὸ πρᾶγμα ἡγούμενος,

35. λαίπει τὸ τοιοῦτο παρὰ Σ. καὶ NK.

36. ἐπ' αὐτοῦ ὁ NK.

37. καὶ ἐπορθαλμιάσας τῇ ἐκκλησίᾳ Νικομηδείᾳ ὁ Σ. καὶ NK.

38. τὰ κατ' αὐτὸν ὁ NK.

39. συνιστῶν αὐτοὺς, εἶπας ὑποσφύρη τινὰς ἀγνοοῦντας εἰς τὴν ἐσχάτην καὶ χριστομάρχον αἵρεσιν, ἀνάγκην ἔσθον, εἰδὼς τὸ ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένον· μηκέτι μὲν σιωπῇται ἀναγγεῖλαι δὲ πᾶσιν ἡμῖν, ἵνα γινώσκῃτε τοὺς τε ἀποστάτας γενομένους καὶ τὰ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν δόστηνα βηματίαι· καὶ ἐν γράφῃ Εὐσεβίου, μὴ προσέχῃτε τὴν πάλαι γοῦν αὐτοῦ κακόνον τὴν χρόνῳ σιωπῇθειαν, νῦν διὰ τούτων ἀνανεώσαι βουλόμενος, σκληματίζεται μὲν ὡς ὑπὲρ τούτων γράφων, ἔργῳ δὲ δείκνυσιν ὡς ὅτι ὑπὲρ αὐτοῦ σπουδαζὼν τοιοῦτο ποιεῖ· παρὰ Σ. (ἰστέον ὅτι ἡ μετὰ ρείρας ἐπιστολὴ πολλὰ τοῦ κολοδοῦται ἐν τῇ πολιτείᾳ).

40. λαίπει τὸ γενόμενος παρὰ NK.

41. καὶ ἕτερος παρὰ Σ. καὶ NK.

42. καὶ Εὐζώιος ὁ Σ. καὶ NK.

43. καὶ Λούκιος, καὶ Ἰουλιανός, καὶ Μηνῆς, καὶ Ἑλλάδιος, καὶ Γάιος, καὶ σὺν αὐτοῖς Σεκοῦνδος καὶ Θεωνᾶς οἱ ποτὲ λεχθέντες ἐπίσκοποι παρὰ Σ. καὶ NK.

44. λαίπει τὸ θείας παρὰ Σ. καὶ NK.

45. οὐ κείται τοῦτο παρὰ Σ. καὶ NK.

46. τὰ μὴ ὄντα ὁ NK.

47. γὰρ ἐστὶ παρὰ Σ. καὶ NK.

48. οὔτε δὲ ὁμοιος κατ' οὐσίαν τῷ πατρί ἐστὶν ὁ Σ. καὶ NK.

49. λαίπει τὸ δὲ παρὰ Σ. καὶ NK.

50. ἀλλ' εἰς μὲν παρὰ Σ. καὶ NK.

51. λαίπει τὸ λέγεται παρὰ Σ. καὶ NK.

52. καὶ αὐτὸς δὲ παρὰ Σ. καὶ NK.

53. καὶ τῇ ἐν Θεῷ σοφίᾳ (ἐστὶν ὁ Σ. καὶ NK).

54. ἔρρητος γέμεται παρὰ Σ. καὶ NK.

55. οὔτε γὰρ τελείως καὶ ἀκριβῶς γινώσκει ὁ υἱὸς τὸν πατέρα οὔτε . . . Σ. οὔτε γὰρ τελείως ὁρᾷ αὐτὸν ὄντα ὁ λόγος, οὔτε τελείως καὶ ἀκριβῶς γινώσκει αὐτόν. NK.

56. λαίπει ὁ καὶ παρὰ Σ. καὶ NK.

57. ἠθέλε ποιῆσαι παρὰ Σ.

58. γοῦν ὁ Σ. καὶ NK.

59. εἰπὼν ναὶ δύναται παρὰ Σ. καὶ NK.

60. συνακολουθήσαντας παρὰ Σ. καὶ NK.

61. ἡμεῖς μὲν ὁ Σ. καὶ NK.

62. μετὰ τῶν κατ' Αἴγυπτον ἐπισκόπων καὶ τῆς Λιβύης παρὰ Σ. καὶ NK.

63. συγκαταμίξαι παρὰ Σ. καὶ NK.

64. καὶ τὴν ἀσεβειαν τῇ εὐσεβείᾳ.

65. ὁ συγγραφεὺς τῆς πολιτείας μίγα μέρος περιέκοπται τῆς ἐπιστολῆς, ἔρχεται δὲ εἰς τὴν τελευταίον §.

66. δὲ παρὰ Σ. καὶ NK.

67. ἀγνοοῦσι καὶ τιμωτάτοις συλλειτουργοῖς ὁ Σ. καὶ NK.

68. μήτε τινὰς ἐξ αὐτῶν ὁ Σ. καὶ NK.

69. εἰ προπετεύσαντο καὶ πρὸς ὑμᾶς ἰδοῖν (μὴ ὁ Σ.) προσδέξησθε, μήτε Εὐσεβίῳ ἢ ἐτέρῳ τινὶ . . . παρὰ Σ. καὶ NK.

70. ὡς χριστιανούς ὄντας παρὰ Σ. καὶ NK.

παρχρῆμα τὸ ἀναφθὲν κακὸν κατασδέσται σπουδάζων, γράμματα πρὸς Ἀλεξάνδρον καὶ Ἀρειὸν διαπέμπεται, διὰ ἀνδρὸς ἀξιόπιστου Ὀσίου, τοῦ ἐπισκόπου πόλεως μιᾶς τῶν σπανίων Κορδούδης⁷¹, ἐπεὶ αὐτὸν ἡγάπα καὶ διὰ τιμῆς ἦγεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς·

«Νικητῆς Κωνσταντίνος, μέγιστος, σεβαστὸς, Ἀλεξάνδρῳ καὶ Ἀρειῷ· μανθάνω ἐκεῖθεν ὑπῆρχθαι τοῦ παρόντος ζητήματος· τὴν καταβολὴν· ὅτε γὰρ αὐτὸς πατήρ Ἀλεξάνδρος⁷² παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐζητεῖ τί ὁποτε ἕκαστος αὐτῶν φρονεῖ· σύ τε, ὦ Ἀρειε, ὅπερ ἡ μήτε τὴν ἀρχὴν ἐνθυμηθῆναι σε⁷³ ἔδει, ἡ ἐνθυμηθέντα σιωπῇ παραδόναι προσήκον ἢν ἀπρόοπτος ἐντέλει· καὶ· ὅθεν τῆς ἐν ὑμῖν διχονομίας ἐγερθείσης ἡ μὲν σύνοδος ἤρχθη, ⁷⁴ ὁ δὲ ἀγιώτατος λαὸς εἰς ἀμφοτέρω⁷⁵ σχισθεὶς, ἐκ τῆς τοῦ κοινοῦ σώματος ἀρμονίας ἐχωρίσθη· οὐκ ὅσον ἑκάτερος ὑμῶν ἐξ ἴσου τὴν γνώμην⁷⁶ παρσχῶν ὅπερ ἂν ὑμῖν ὁ συνθεράπων ὑμῶν δι-

κείως παραινεὶ δέξασθαι⁷⁸· τί δὲ τοῦτο ἐστίν, οὔτε ἐρωτᾷν ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐξ ἀρχῆς προσήκον ἦν, οὔτε⁷⁹ ἐτέρω πως ἐγχωρεῖ τῷ λογισμῷ συνεστάναι λοιπόν⁸⁰. Ἵνα δὲ τῆς ἐπὶ τούτῳ λύπης τὴν ὑπερβολὴν αἰσθησθε, ἀκούσατε⁸¹. Πρώτην ἐπιστὰς τῇ Νικομηδεῶν πόλει, παρχρῆμα εἰς⁸² τὴν ἐώαν ἐπειγόμεν⁸³ τῇ γνώμῃ· σπεύδοντι δὲ⁸⁴ μοι πρὸς ὑμᾶς ἡδὲ⁸⁵, καὶ τῷ πλείονι μέρει σὺν ὑμῖν ὄντι, ἡ τοῦ δε τοῦ πράγματος ἀγγελία, πρὸς τὸ ἐμπαλιν τὸν λογισμὸν ἀνελαιτίσειν, ἵνα μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾷν ἀναγκασθῇ, ἀ μὴ-τε⁸⁶ ταῖς ἀκοαῖς προσέσθαι⁸⁷ δύνατον ἡγούμην· ἀνοίξατε δὴ μοι λοιπὸν ἐν τῇ καθ' ὑμᾶς ὁμονοίᾳ τῆς ἐώας τὴν ὁδόν, ἢν ταῖς πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίαις ἀπεκλείσατε, καὶ συγχορήσατε θάττον ὑμᾶς τε ὁμοῦ καὶ τοὺς ἄλλους ἀπαντας δῆμους ἐπιδεῖν χαίροντας, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀπάντων ὁμονοίας τε καὶ ἐλευθερίας ὀφειλομένην χάριν, ἐπ' εὐφροσύνῃ λόγων συνθήμασιν ὁμολογῆσαι τῷ κρείττονι».

Τοιαῦτα μὲν θαυμαστὰ καὶ σοφίας μετὰ παρήγει ἡ τοῦ βασιλέως ἐπιστολή· τὸ δὲ κακὸν ἐπικρατέστερον ἦν καὶ τῆς τοῦ βασιλέως σπουδῆς, καὶ τῆς ἀξιόπιστίας τοῦ διακομιταμένου τοῖς γράμμασιν⁸⁸.

Ὅρων τοίνυν ὁ βασιλεὺς ταρattoμένην τὴν ἐκκλησίαν, σύνοδον οἰκουμενικὴν συνεκρότει, τοὺς πανταχόθεν ἐπισκόπους διὰ γραμμάτων εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας καταντῆσαι παρχαλῶν· παρῆσάν τε ἐκ πολλῶν ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων ἐπίσκοποι, οἳ δὴ πάλιν ὁ βασιλεὺς ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας τὰ σιτηρέσια θαψιλῶς χορηγεῖσθαι προσέταττεν· ἐπιτελέσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπινίκιον κατὰ Λικινίου ἐορτήν, ἀπῆγε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Νίκαιαν. Τῇ δὲ ἐξῆς ἅμα οἱ ἐπίσκοποι εἰς ἓνα τόπον συνήρχοντο, παρήγει δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς μετ' αὐτούς· καὶ ἐπεὶ παρῆλθεν, εἰς μέσον ἔστη, καὶ οὐ πρότερον καθέζεσθαι ἤρετο, πρὶν ἂν οἱ ἐπίσκοποι ἐπινεύσειαν⁸⁹· τοσαύτη τις εὐλάβεια καὶ αἰδῶς τῶν ἀνδρῶν τὸν

71. ὡν τὴν ἀκοὴν Κωνσταντίνος οὐκ ἀναλήγτως ἐνεγκὼν, ἀποστέλλει πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν Ὅσιον μὲν τούνομα, ὅσιον δὲ τὴν ὄν· πόλις δὲ αὐτὴν ἡδὲ μὴ τῶν σπανίων, ἡ Κορδούδης· ἐγερθεῖ δ' αὐτῷ καὶ γράμματα πρὸς τε τὸν ἀρχιερεῖ Θεοῦ Ἀλεξάνδρον καὶ πρὸς Ἀρειὸν τὸν τῆς ἀσθεῖας γεγραμμένον γεννήτορα· ὡν τὰ μὲν ἦτοι φιλονεικῶνται πρὸς Ἀρειὸν, τὰ δὲ προσέταττεν ἀποτῆναι τε τῆς λύσεως καὶ τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας ἀνελείσθαι· παρήγει δὲ καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἐξιδος καὶ ἀντιλογίας ἀναχωρεῖν, ὡς πολλῶν κακῶν αἰτίας ταύτης ἐν πολλοῖς γνωμένης· Φώτιος.—Ταῦτα δὲ πυθόμενος ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν ψυχὴν ὑπερῃαλγῆσας, συμφορὰν τε οἰκείαν εἶναι τὸ πρῶτον ἡγησάμενος, παρχρῆμα τὸ ἀναφθὲν κακὸν κατασδέσται σπουδάζων, γράμματα πρὸς Ἀλεξάνδρον καὶ Ἀρειὸν πέμπει, δι' ἀνδρὸς ἀξιόπιστου, ὃν ὄνομα μὲν ἦν Ὅσιος, μετὰ δὲ τῶν ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ πόλεων ὄνομα Κορδούδης ὑπῆρχεν ἐπίσκοπος· πᾶν τε αὐτὸν ἡγάπα καὶ διὰ τιμῆς ἦγεν ὁ βασιλεὺς· ὡν γεγραμμάτων μέρος ἐνταῦθα κεῖσθαι οὐκ ἄκαιρον· ἡ γὰρ ὅλη ἐπιστολή ἐν τοῖς Εὐσεβίου εἰς τὸν Κωνσταντίνου βίον κεῖται βιβλί-οις Σωκρ. Α' ζ'—ταῦτα σχεδὸν ὁ Εὐσεβίος, ἐξ ὧν ἤντηλε Σωκράτης, γράφει· Ταῦτα πυθ. ὁ β. καὶ τ. ψ. ὑπερλ. συμφ. τε οἰκ. τ. πρ. θέμενος παρχρ. τῶν ἁμῶν· αὐτὸν θεοσεβῶν ὃν εὐ' ἡπίστατο σώφρονι πίστειος ἀρετῇ δεδουκεμασμένον ἄνδρα, λαμπρυνόμενον ταῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ὁμολογίαις κατὰ τοὺς ἐμπροσθεν χρόνους, βραβεύεται εἰρήνην τοῖς κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν διεσπῶσιν ἐκπέμπει· γράμματα τ' ἀναγκασιότατον δι' αὐτοῦ τοῖς τῆς ἐρεσσεύσεως αἰτίοις ἐπιτιθεσὶν· Εὐσεβ. β. Κωνστ. Β', ζγ'—ἡ δ' ἐπιστολή κατέχει τὰ κεφ. ζδ'—ογ'· τὸ ἐν τῇ πολιτείᾳ τεμάχιον κεῖται ἐν τῷ ὑπὸ Εὐσεβίου βίῳ Κωνστ. Β', ξθ' καὶ οθ'. Τὸ παρὰ Σωκράτη Α', ζ' καὶ Νικηφ. Καλλιστῶ Η', γ' τεμάχιον ἐκτενέστερον ὃν περιλαμβάνει τὰ παρ' Εὐσεβίου β. Κ. κεφ. ξθ', ο', οα' καὶ οθ' τοῦ Β' βλ. Παρβλ. Σωζομ. Α, ις'.

72. ὅτε γὰρ σὺ ὦ Ἀλεξάνδρε· παρὰ Εὐσεβ. καὶ Σ. ὅταν ὁ ΝΚ.

73. ἐζητεῖ τί ὁποτε αὐτῶν ἕκαστος ὑπὲρ τίνος τόπου (νοεῖ ἕκαστος αὐτῶν ὁ ΝΚ.) τῶν ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένων, μᾶλλον δ' ὑπὲρ ματαίου τίνος (ὑπὲρ τίνος ματαίου ζητήματος ὁ Σ. καὶ ΝΚ.) ζητήσεως μέρους ἐπυνθάνου (πυνθάνοιο παρὰ Σ. καὶ ΝΚ.) σὺ τε ὦ Ἀρειε τοῦθ' ὅπερ· λέγει τὸ τοῦθ' παρὰ Σ. καὶ ΝΚ.

74. τὸ σ· ἔδει· λέγει παρὰ Ε. Σ. καὶ ΝΚ.

75. ἡρνήθη ὁ Ε. Σ. καὶ ΝΚ. γρ. ἴσως εἰργχθη.

76. εἰς ἀμφοτέρους ὁ Ε. Σ. καὶ ΝΚ.

77. τὴν συγγνώμην ὁ Εὐσεβίος.

78. δεξίσθω ὁ Ε. καὶ ὁ Σ. δεξίσθε ὁ ΝΚ.

79. οὔτε ἐρωτώμενον ἀποκρίνεσθαι . . . ἐντεῦθεν ἡ πολιτεία μεταγρῆει τὸ οθ' κεφ. τοῦ Β' βιβλ. τοῦ 6. Κωνσταντίνου.

80. ἐμὲ πως ἐγχωρεῖ τῷ λογισμῷ συνεστάναι λοιπόν ὁ Ε. Σ. καὶ ΝΚ.

81. λέγει τὸ ἀκούσατε παρ' Εὐσεβίου.

82. πρὸς ὁ Ε.

83. ἡπειγόμεν ὁ Ε. Σ. ΝΚ.

84. δὴ μοι ὁ Ε.

85. λέγει· τὸ ἡδὲ παρ' Ε.

86. ἀ μὴδὲ ταῖς ἀκοαῖς ὁ Ε. Σ. ΝΚ.

87. προσέσθαι ὁ Ε. καὶ Σ. προσέσθαι ὁ ΝΚ.

88. ἐπεὶ δὲ τὸ τοῦ Ἀρείου νόημα οὔτε τῇ τοῦ περιδοήτου Ὀσίου παρουσίᾳ καὶ διδασκαλίᾳ, οὔτε τῇ τοῦ βασιλέως νοουσιᾳ προσδέχτο τὴν θεραπείαν, Φώτιος—τοιούτῃ μὲν οὖν θαυμαστὰ καὶ σοφίᾳ μετὰ παρήγει ἡ τοῦ βασιλέως ἐπιστολή· τὸ δὲ κακὸν ἐπικρατέστερον ἦν καὶ τῆς τοῦ βασιλέως σπουδῆς, καὶ ἀξιόπιστίας τοῦ διακονησάμενου τοῖς γράμμασι· Σωκρ. Α', η'—2 μετέγραψε σχεδὸν ὁ Νικηφ. Κάλιστος· Η', ιθ'—ταῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς . . . τινα τῶν ἐπ' ἀγγινοῖς περιβοήτων εἰς Ἀλεξάνδρειαν μετὰ γεγραμμάτων ἀπέστειλε . . . ἀπειδὴ δὲ τῆς ἀλπίδος ἐφεύσθη· Θεοδωρ. ἐκκλ. ἱστ. Α', 5'.

89. σύνοδον ἀρχιερέων ἐν τῇ κατὰ Βιθυνίαν Νικαίᾳ ὁ βασιλεὺς συγ-

βασιλέα κατέγεν. Τὴν μέντοι Ἀρείου δόξαν συνεκρότων Εὐσέβιος ὁ Νικομηθεύς, Θεόγνιος Νικαίης, Μάρις Χαλκηδόνος, τούτοις δὲ γενναίως ἀντηγωνίζετο ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος, τῆνικαὺτα πρεσβύτερος ὢν καὶ εἰς τόπον τοῦ μακαρίου Μητροφάνους ἐλθὼν ἐν Νικαίᾳ, αὐτοῦ διὰ γῆρας καὶ νόσον μὴ δυνήθέντος ἀπαρτῆται· τούτοις δὲ γενναίως ἀντηγωνίζετο καὶ Ἀθανάσιος ὁ διάκονος τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας, διὸ καὶ φθόνος ὠπλίστατο κατ' αὐτῶν, ὡς ὑστερον λέξομεν⁹⁰. Καλοῦσι τὸν Ἀρεῖον εἰς τὴν σύνοδον, ἐπιτρέποντες αὐτῷ συστῆναι τοῖς οἰκείοις δόγμασιν· ἀλλὰ τὸ κατὰ τὴν σύνοδον θαυμαστὸν γεγονός· οὐκ ἄξιον σιωπῇ παραπέμψομαι· πρὸς γὰρ τὸ παρὰ τοῦτον τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος, καὶ φιλόσοφοι ἐν τῇ συνόδῳ παρῆσαν διαλεκτικῆς ἐμπειρότατοι⁹¹. ἐν οἷς ἡ[τις] παρὰ πάντας

κροτεῖ· ἡς τῶν ἐπισκόπων συνεδριάζοντων. αὐτὸς εἰς τὸ μέσον στὰς οὐκ ἄλλως ἡνέσχετο καθεστῆναι, ἢ τοῦ ἱεροῦ χοροῦ ἐπινεύσαντος αὐτῷ· Φώτιος·—ἐπεὶ δὲ παρελθὼν ἐπὶ τὴν πρώτην τῶν ταχυμάτων ἀρχὴν μέσο· πρῶτος ἔσται, σμικροῦ τινος αὐτῷ (Κωνστ.) καθίσματος ὕλης χροσού παπορημένου προτεθέντος. οὐ πρότερον ἢ τοὺς ἐπισκόπους ἐπινεύσαι ἐκίχθηεν· Εὐσέβ. ὁ Κωνστ. Γ'· ι'—Σωκρ. Α'· η'—Σωζομ. Α'· ιζ'—Θεοδώρ. Α'· σ'—Νικηφ. Καλλ. Η'· ιδ', ιε', ις'—

90. καὶ τῆς μὲν Ἀρείου αἰρέσεως Εὐσέβιος τε ὁ Νικομηθεύς, καὶ Θεόγνιος ὁ Νικαίης, καὶ Μάρις· ὑπερήσπιζον ὁ Καλκηδόνος· τῆς εὐσεβεῖας δὲ Ἀλέξανδρος ὁ Κωνσταντινουπόλεως πρεσβύτερος καὶ τὸ πρῶτον τοῦ ταύτης ἀρχιερέως ἐκείνων· Μητροφάνης γὰρ ὁ ὅσιος διὰ τε βαθύ γῆρας καὶ νόσον οὐ παρῆν· μεθ' ὧν Ἀθανάσιος τε ὁ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁ ταύτης ἀρχιερεὺς Ἀλέξανδρος· Φώτιος·—ἐκοινωνοῦν δὲ τούτου τοῦ συλλόγου τῶν μὲν ἀποστολικῶν θρόνων Μακάριος ὁ Ἱεροσολύμων καὶ Εὐστάθιος ἡδὴ τὴν Ἀντιοχείας τῆς πρὸς τῷ Ὀρόντῃ ἐκκλησίᾳ ἐπιτραπεῖς· καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀλεξανδρείας· Ἰούλιος δὲ ὁ βωμικίων ἐπίσκοπος διὰ γῆρας ἀπελειπόμενος παρῆσαν δ' ἄντ' αὐτοῦ Βίτων καὶ Βικέντιος· Σωζομ. Α'· ιζ'.—τούτοις δὲ γενναίως ἀντηγωνίζετο Ἀθανάσιος, διάκονος μὲν τῆς ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας· σφόδρα δὲ αὐτὸν διὰ τιμῆς ἤγεν Ἀλέξανδρος ὁ ἐπίσκοπος· διὸ καὶ φθόνος ὠπλίστατο κατ' αὐτοῦ, ὡς ὑστερον λέξομεν· Σωκρ. Α'· η'—πληρεστέρα σημεῖα τῶν ἱστορικωτέρων τῆς Α' συνόδου πατέρων κεῖται παρὰ Νικηφόρου καὶ Θεοδορίου· πλὴν τῶν πατριάρχων Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου, Ἀντιοχείας Εὐσταθίου καὶ Ἱεροσολύμων Μακαρίου ἀναφέρονται τῆς μὲν ὁρθῆς πίστεως ὑπέρμαχοι Πατριῶτες· ὁ τῆς ἁγίας Θεολογίας καὶ Συμβουλίας ὁ Τριμυθούνης, Ὁσιος ὁ Κουδρούνης, περὶ ὧν ἡ πολιτεία γράφει τινα, Ἰάκωβος ὁ Νισίβειος, Μελέτιος ὁ Σεβαστουπόλεως, Νικόλαος ὁ Μύρων, Γρηγόριος ὁ τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, Παῦλος ὁ Νεοκαισαρείας (προὔριον δὲ τοῦτο ταῖς τοῦ Εὐφράτου παρακειμένην ὁρίεις· γράφει Θεοδώρητος· ἀρχιεμὼν καὶ Βασιλεὺς ἐπίσκοπον Ἀμασειας)· τῆς δὲ Ἀρείου δόξης ἦσαν φίλοι, πλὴν τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ σημειουμένων Εὐσέβιου Νικομηθεύς, Θεόγνιος τοῦ Νικαίης καὶ Μάριος τοῦ Χαλκηδόνος, Θεωνᾶς ὁ Μιχαηλικῆς, Σεκουδὸς ὁ Πτολεμαίδος, Μηρόφανος ὁ Ἰψέτου, Πατρόφιλος ὁ Σκυθοπόλεως, Νάρκισσος ὁ Νερωνίδος.

91. παρῆσαν δὲ τῇ συνόδῳ καὶ τινες ἱερατικὴν μὲν ἔχοντες, ἀλλ' οὐδὲ τὰ χριστιανῶν τεταλεσμένοι, ἐπὶ δὲ διαλεκτικῇ δυνάμει μέγα ὄνομα φέροντες, οὓς ἐν τῷ ἐκλάτῳ καὶ ἀκατασκευῇ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας· λόγῳ τινὲς τῶν ἱερῶν γερόντων καὶ τῇ ἐνοικουσίᾳ θεῆς χάριτι ἐξωγρησάν τε, καὶ τῆς πλάνης ἐκκαθάρσαντες τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἀρείου, περὶ ἧς ἠγωνίζοντο μάστιγι, τῆς Χριστοῦ ποίμνης

θαυμαζόμενος, καὶ πάνυ πολλὰ τοῖς ἐπισκόποις ὑπὲρ Ἀρείου διαπληκτιζόμενος, ὥστε γενέσθαι ἐκ τῆς συμβολῆς μεγάλην ἀκρόασιν πλήθους· ἐπισυγχέοντος· οὔτε γὰρ οἱ τε ἦσαν οἱ ἐπίσκοποι τὸν φιλόσοπον τῶς περιτρέψαι διαλεγόμενον, ὅτι τε πᾶσι τοῖς ἐπαγομένοις ῥᾶστα προτεζέρετο, ἐπιλύων τὰ κινούμενα δίκην ἐγγέλλους, καὶ ἐν οἷς ἐδόκει συνέχεσθαι διόλυσθαι τῶν ἐπικρατεστέρως αὐτῷ προτιθεμένων νοημάτων.

Ἀλλ' ἐν αὐτῇ ὁ Θεός, ὅτι οὐκ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεῖα, (αὐτοῦ) ἀλλ' ἐν δυνάμει συνίσταται, ἐκ τῶν προλεχθέντων ὁμολογητῶν ἀνὴρ τις ἀπλούστατος τὴν φύσιν, καὶ μηδὲν ἕτερον εἰδώς ἢ Ἰησοῦν Χριστόν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, ἐν τοῖς πολλοῖς ἀκραταῖς συνῆν τοῖς ἐπισκόποις, ὅς ἐνιδὼν τὸν φιλόσοπον ἐπικερτομεῖν ταῖς ἡμετέροις, καὶ τῇ μογηρᾷ συζητήσει καταλαζονόμενον, αἰτεῖ χροῖαν αὐτῷ συνομιλίας ἐπιδοθῆναι πρὸς αὐτόν. Τότε οἱ καὶ ἡμεῖς συνεδότες τοῦ ἀνδρός· τὴν ἀπλότητα καὶ τὸ ἄπειρον εἶναι γραμμῶν ἐννοοῦντες, ἐπειθον μὴ εἰς μέτρον ἐλθεῖν, μὴ ποτε παρὰ τοῖς μογηροῖς γέλω· γένηται· ὁ δὲ μὴ ἀνασχόμενος⁹², πρόσσει τῷ ἀνδρὶ καὶ ρητὴν ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃ φιλόσοφε, ἀκουσον τὰ τῆς ἀληθείας δόγματα· ὁ δὲ πρὸς αὐτόν· ἐάν εἴπῃς· κακείνος, εἰς ἔστιν ὁ Θεός, φησιν, ὁ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ποιήσας, ὁ καὶ τὸν ἀνθρώπων ἐκ γῆς πλάσας· ὑπεστήτατο ὁμοῦ καὶ τοῖς ὅρατοις τὰ ἀόρατα, τῷ Λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι⁹³. τοῦτον τὸν Λόγον ἡμεῖς οὐδὲν αὐτοῦ εἰδότες προσκυνοῦμεν, πιστεύοντες διὰ τὴν ἀπολύτως ἐκ παρθένου τίκεσθαι, καὶ διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου ἡμᾶς ἐλευθερωσάμεν ἀπὸ τῆς αἰωνίου κατακρίσεως, διὰ τε τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ζωὴν ἡμῖν ἀθάτον περιποιεῖσθαι, ὃν καὶ ἐλπίζομεν αὐτῷ ἐλθόντα ἔσεσθαι κριτὴν πάντων, ὃν διεπραξάμεθα πιστεύεις τούτοις, ὃ φιλόσοφε· Ὁ δὲ ὡς ἄν τις· μηδέ ποτε λόγων πεῖραν ἔχων εἰς ἀντιθέσιν ἀπηνέχθη, καὶ ὡς κωρὸς ἐτιώπησεν, ἐν μόνον πρὸς αὐτόν εἰπὼν, ὅτι καμὲ ταῦτα οὕτως ἔχειν δοκεῖ⁹⁴, μηδὲν δὲ ἕτερον εἶναι, ἢ πάντα καθὼς προσέπας· ὁ δὲ γέρον πρὸς αὐτόν· ἔφη· εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει πιστεύεις, ὃ φιλόσοφε, ἀναστὰς ἀκολούθει μοι, καὶ ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν σπουδάσωμεν, ἐν ᾗ ἡ ψὴ τὸ σημεῖον ταύτης τῆς πίστεως· ὁ δὲ φιλόσοφος μεταβάλλων, πρὸς εὐσέ-

γενέσθαι παρεκεύσαν· Φώτιος· βλ. κατὰ πλάτος τὰ ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ Σωζομ. Α'· ιη'.

92. τοῖς προτετί τῶν εἰδόντων τὸν ἐκλογητὴν γέλωτα ἐκίνησε τὸ πρᾶγμα· Σωζομ. Α'· ιη'.

93. ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔφη, φιλόσοφε, ἀκουσον· εἰς ἔστι Θεὸς οὐρανίου καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ἐσμενίων καὶ ἀόρατων δημιουργός, ὁ πάντα ταῦτα τῇ δυνάμει τοῦ Λόγου ποιήσας, καὶ τῇ ἀνωσύνη τοῦ ἁγίου Πνεύματος αὐτοῦ στηρίζας· Σωζομ. Α'· ιη'.

94. ὅτι Ἀματωίλος καὶ ὁ Κεδρήνης οἱ Γεωργιοὶ μεταγράφουσι τὸ θαῦμα, βεβαίως ὑπ' ὧν ἔχοντες τὴν πολιτείαν, ἀποδιδόντες αὐτῷ Συμβουλίῳ τῷ Τριμυθούνης, ὡς ἀποδιδόναι καὶ Συμῶν ὁ Ματαρχαστῆς· βλ. βίον ἁγίου Συμβουλίου ἐν Patrologia τοῦ Migne· τόμ. ΡΙΣΤ', στήλη 432—433 §§ ιγ'—ιϛ'· ὁ Κἀλλιστος ἀμφιβάλλων γράφει· περὶ Συμβουλίου· Η'· ιε'.

δειαν ἐπιστραφεὶς, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς συνεληθοῦσιν εἰς τὴν ἀκράσιν· ἀκούσατέ φησιν, ὦ ἄνδρες· ἕως δτε λόγων ἐποιούμην σπουδὴν, λόγους λόγοις ἀντετίθουν, καὶ τὰ προσφερόμενα τέχνη τοῦ λέγειν ἀνέτρεπον· δτε δὲ ἀντὶ λόγων δύναμις προελήλυθεν ἀπὸ στόματος τοῦ συζητούντος, οὐκ ἴσχυσαν οἱ λόγοι τῇ δυνάμει ἀντιτάσσασθαι· οὔτε γὰρ ἄνθρωπος Θεῷ οἶός τε ἐστὶν ἀντιστῆσαι· διὰ τοι τοῦτο εἰ τις ὑμῶν δύναται συνίεναι ὡς καὶ λόγῳ⁹⁵ νενόηκα, πιστεύει εἰς Χριστὸν, καὶ ἀκολουθεῖτω τούτῳ τῷ γέροντι, ἐν ᾧ ἐλάλησεν ὁ Θεός· τοῦτον τὸν τρόπον ὁ φιλόσοφος γενόμενος χριστιανὸς ἔχειρεν ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ γέροντος. Ἐγένετο δὲ κατὰ τὴν σύνοδον καὶ ἄλλος τις ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν ὁμολογητῶν, τοῦνομα Παρνούτιος, ἀνὴρ αἰγύπτιος, Θεοῦ ἄνθρωπος, ἐκ τῆς ὁμηγύρεως ἐκείνων, ὧν Μαξιμιανὸς ὁ βασιλεὺς τὸν δεξιὸν ὠρυξεν ὀφθαλμὸν, καὶ τὸς λατὰς ἐνευροκόπησεν ἀγκύλαις, παραδούς τοῖς μεταλλοῖς συνέχεσθαι· ἐν ᾧ τοσούτῃ ἦν χάρις Θεοῦ, ὥστε σημεῖα ποιεῖν, μηδὲν ἔλαττον τῶν πάλαι τοῖς ἀποστόλοις γεγενημένων⁹⁶. Λόγῳ γὰρ τοὺς δαίμονας ἐφυγάδευε, καὶ εὐχῇ διαφόρους ἀθροόνοντας ἐθεράπευσε· τυφλοὺς τε τὸ βλέπειν, Θεὸν ἐξαιτούμενος· πρεῖχε, καὶ πηρωθέντας πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἡγεν ἀκμὴν, τὰ μέλη ποιῶν ἐνεργεῖν ὑγιῶς, ἐν ᾧ βασιλεὺς σφόδρα διὰ τιμῆς ἤγε, συν·χῶς τε ἐπὶ τὰ βασιλεῖα μετεπέμπετο, καὶ τὸν ἐξωρυγμένον ὀφθαλμὸν κατεφίλει. Τοσούτῃ προσὴν τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ εὐλόβεια.

(Ἐπεταὶ συνέλεια)

Ο ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΕΣΠΕΡΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΔΙΔΑΧΗΣ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Β'

Καὶ ἕτερος τῶν ἐν Γερμανίᾳ θεολόγων, ὁ καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ ἐν Τυβίγγῃ πανεπιστημίῳ RUNK, γνωστὸς ἐν τῷ θεολογικῷ κόσμῳ διὰ διαφόρων αὐτοῦ συγγραμμάτων καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀποστολικῶν πατέρων ἀνέγραψεν ἐσχάτως· ἐν τῷ ἐν Φραιβούργῃ τῆς Βυρτεμβέργης ἐκδομένῳ θεολογικῷ περιοδικῷ (Literarische Rund-

95. ὡς κίχῳ νενόηκα· ὁ Ἀκρωτῶδης· εἰ τις ὑμῶν δύναται συνίεναι ὡς κίχῳ· ὁ Κεθρηγός.

96. ἐν τῇ συνόδῳ δὲ παρῆν καὶ Παρνούτιος ὁ θυμιάσιος, αἰγύπτιος μὲν τὸ γένος, ὁμολογητὴς δὲ τοὺς ἔθλους· οὐ καὶ Μαξιμιανὸς ὁ μισόχριστος· τὸν τε δεξιὸν ἐξώρυξεν ὀφθαλμὸν, καὶ τὴν λατὴν ἐνευροκόπησεν ἀγκύλῃ (ἀγκύλαις), καὶ μεταλλοῖς ἐκακούρησεν· ἀνὴρ ὑπερφυῶν ἔργων πολλῶν καὶ δυνάμεων δημιουργός· ἐν καὶ ὁ φιλοθεώτατος βασιλεὺς διὰ πίστεως τε ἤγε τιμῆς, καὶ κόρον οὐκ ἐλάμβανε καταφιλῶν τὸν διωρυγμένον αὐτοῦ ὀφθαλμὸν· Φώτιος—οὕτω δὲ ἦν ἀνὴρ θεωρηλός, ὡς καὶ σημεῖα θαυμαστά γίνεσθαι ὑπ' αὐτοῦ... σφόδρα δὲ ὁ βασιλεὺς ἐτίμα τιν ἄνδρα, καὶ συνε·χῶς ἐπὶ τὰ βασιλεῖα μετεπέμπετο, καὶ τὸν ἐξωρυγμένον ὀφθαλμὸν κατεφίλει. Τοσούτῃ προσὴν τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ εὐλόβεια· Σωκρ. Α', 12'.

chau, ἀρ. 4, 1884) κρίσιν περὶ τῆς διδαχῆς τῶν 12' ἀποστόλων· ἢ βιβλιοκρισίαν τοῦ ἐν λόγῳ θεολόγου τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, περιοριζομένη κυρίως εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς διδαχῆς καὶ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὰς ἀποστολικὰς Διαταγὰς καὶ τὴν Ἐπιτομὴν τῶν ὁρῶν τῶν ἀποστόλων, ἔχει ὡς ἑπεται·

Κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου, Ἀθανασίου καὶ Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως λεγόμενα ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐν μεγάλῃ τιμῇ καὶ ὑπολήψει σύγγραμμά τι ὑπὸ τὸν τίτλον Διδαχὴ τῶν ἀποστόλων. Καίτοι τὸ βιβλίον δὲν συγκατηριθμεῖτο τοῖς κανονικοῖς βιβλίοις τῆς ἀγίας Γραφῆς, συγκατελέγετο ὅμως τοῖς ἀντιλεγόμενοις, τοῖς τρόποις τινὰ ἀποκρίφους τῆς Κ. Διαθήκης καὶ παραπλησίως τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Βαρνάβα. τῷ Ποιμένι τοῦ Ἐρμᾶ καὶ ἑτέροις συγγραμμάσιν, ἐθεωρεῖτο ὡς βιβλίον χρήσιμον τοῖς κατηγουμένοις. Τί ἐγένετο ὅμως τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον, τοῦτο ἦν τέως τὸ ἀπασχολοῦν τὸν θεολογικὸν κόσμον ζήτημα, καθόσον μεταξὺ τῶν γνωστῶν χριστιανικῶν συγγραμμάτων οὐδὲν ἔφερε τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος τίτλον. Μήπως τὸ βιβλίον ἀπωλέσθη ἢ ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ ἐν ἐτέρῳ συγγραμμάτι παραπλησίαν φέροντι ἐπιγραφὴν; Ἡ ἐγγύτερα σκέψις ἤτο νὰ ἀποδεδείξωσιν εἰς τὴν Διάταξιν ἢ τὰς Διατάξεις ἢ τὰς Διαταγὰς τῶν ἀποστόλων, ἢ ὅπως ἄλλως τὸ βιβλίον τοῦτο θὰ ὠνομάζετο· ἤδη δὲ οἱ βυζαντινοὶ Ζωναρᾶς καὶ Βλάσταρις ἐταῦτισαν ἀμφοτέρω τὰ συγγράμματα καὶ ἡ θεωρία αὕτη προϊόντος τοῦ χρόνου κατέστη ἡ ἀρχαία. Ἐν ταῖς νεωτέροις μόνον χρόνοις ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν ἐγένετο μία διάκρισις· ἐπειδὴ δηλαδὴ εὐρέθῃ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διδασκαλία τις τῶν ἀποστόλων ἐν συριακῇ, ἀραβικῇ καὶ αἰθιοπικῇ γλώσσῃ, καὶ ἐφαίνετο αὕτη ὡς ἐπίτιμος· μετὰ φρασίς τῶν ἐξ πρώτων βιβλίων τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν, καὶ ἐπειδὴ καὶ δι' ἄλλους λόγους ἐθεωρήθη πιθανόν ὅτι ἡ ἀναγερομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Διδαχὴ τῶν ἀποστόλων τὴν αὐτὴν ἔκτισιν εἶχεν, ἐντεῖθεν συνεπέρανον ὅτι τὰ δύο τελευταῖα βιβλία τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν ἐγράφησαν βραδύτερον καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν μετὰ τῶν προηγουμένων ἀπετελέσθησαν ἐκ τῆς διδαχῆς αἱ Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων. Προβλ. die Neuen Untersuchungen von Drey καὶ Real-Encyclop. der christlichen Alterthum. I, 330 καὶ ἐξῆς.

Ἀλλ' αἰφνης διὰ τῆς ἐκδόσεως τῆς διδαχῆς τῶν 12' ἀποστόλων ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐξ ὀλοκλήρου κατέπεσεν· τὸ σύγγραμμά, τὸ τέως ἄγνωστον θεωρούμενον, ἐπὶ τέλους ἀνευρέθη ἐν τῷ αὐτῷ κωνσταντινοπολιτικῷ ἢ ὡς ὀνομάζει αὐτὸν ὁ εὐρετής αὐτοῦ ἱεροστολυμνικῷ κώδικει, τῷ συμπληρώσαντι τὰ χάσματα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κλήμεντος καὶ παρασχόντι ἡμῖν πολυτίμους συμβολὰς πρὸς διόρθωσιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ψευδοπηντικίου, οὐδαμῶς δὲ ταυτίζεται τοῦτο πρὸς τὰς ἀποστολικὰς Διαταγὰς, οὔτε πρὸς τὸ ὅλον ἔργον οὔτε πρὸς τὰ ἐξ πρώτα αὐτοῦ βιβλία. Ἀ-

ληθώς πολλαπλῶς συσχετίζεται ἡ Διδάχῃ πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο, καθόσον κατὰ μέγα μέρος τὸ περιεχόμενον αὐτῆς μετηνέχθη εἰς τὸ ἔσδομον βιβλίον ἀρ' ἐτέρου ὁμοῦ εἶναι μία ἰδιαιτέρα, αὐτοτελής καὶ τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν διάφορος ἐργασία, ἐντεῦθεν δὲ ἡ περὶ τῆς γεννήσεως τῶν τελευταίων θεωρία ἡμῶν οὕτωςδε πρέπει νὰ διορθωθῇ. Εἰς ἐκ τῶν λόγων, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν ὁ κυριώτερος λόγος, ἐξ οὗ ἐρμώμενοι περεδέχθησαν ὅτι αἱ ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ περήχθησαν διαδοχικῶς καὶ ὑπὸ πλείστων συγγραφέων, ἡ διάφορος δὲ ἦεν περὶ αὐτῶν μαρτυρία τοῦ Εὐσεβίου, ἥδη ἀποδείκνυται ἀσθενής. Ἀπεναντίας νῦν τὰ πάντα μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς συγγραφῆς ἡ συνκαρμολογήσεως τοῦ ἔργου ὑφ' ἐνὸς προσώπου, τὸ ὅποιον ἐκ διαφόρων ἀρχαιοτέρων συγγραμμάτων ἠντλήσεν τὴν ὅλην αὐτοῦ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν ὁ Βρυένιος τίθησι τὸ ἔργον μεταξὺ τοῦ 320 καὶ 340 κατὰ τὰς πρώτας δύο δεκαετηρίδας τοῦ Ἀρειανισμοῦ καὶ τὸν συγγραφέα αὐτοῦ σύγγρανον θεωρεῖ τῇ τοῦ Ἀρείου αἵρέσει, ὑπὲρ ἧς καὶ μεσιτεύειν φαίνεται παρὰ τοῖς ὁρθοδόξοις (Προλεγ. 19). Ἐγὼ τίθημι τὸ ἔργον πρὸ τοῦ ἀρειανισμοῦ, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἀρειανικὴν αὐτοῦ τάσιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ἐφ' ὅσον δύναμαι νὰ κρίνω ἐκ προηγουμένης ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου, αὕτη δὲ ἀποδείκνυται. Τὸ βιβλίον οὔτε οὕτως οὔτε ἄλλως φαίνεται σχετιζόμενον πρὸς τὸν ἀρειανισμόν, καὶ ἐὰν τοῦτο ᾗδ', ὑποδείκνυστι τὴν πρὸ τοῦ Ἀρείου γένεσιν αὐτοῦ, ἐπίσης τοῦτο καθίστησι πιθανόν καὶ ἡ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἐπιφανίου (Αἵρ. 70 κεφ. 10) ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντα διάταξις περὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, καθ' ἣν οἱ χριστιανοὶ ὤφειλον τελεῖν τὴν ἐορτὴν μετὰ τῶν ἰουδαίων, διάταξις, ἥτις μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δοθῇ εὐκόλως· ὅτι δὲ ὁ Εὐσεβίος οὐδεμίαν ποιεῖται μνησίαν τοῦ βιβλίου ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, τοῦτο οὐδὲν σημαίνει, ἐπειδὴ καὶ αὕτη δὲ εἶναι πολὺ αὐτοῦ μεταγενεστέρη.

Ἡδὴ δὲ καὶ ἑτέρον τι σύγγραμμα περιηυγασθῇ διὰ νέου καὶ κατὰ τινὰ τρόπον φωτεινότερου φωτός, αἱ ὑπὸ τοῦ Bickel, Lagarde, Pitra καὶ Hilgenfeld ἐκδοθεῖσαι Διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος καὶ κανόνες ἐκκλησιαστικοὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἡ

* Ἐνταῦθα ἡδυνάμειθα νὰ μνησθῶμεν τῆς μαρτυρίας τῆς ἐν Τροῦλλῳ 5' οἰκουμένης συνόδου καὶ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, κατ' ἣν αἱ ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ ἐνέχονται Ἀρειανισμῷ· ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τούτου ἐν τῷ ὁρθῳ βιβλίῳ φέρονται πρᾶγματα (βλ. Drey), τὰ ὅποια τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ βιβλίου θέτουσι μεταξὺ τοῦ 320—340· ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν περὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα διάταξιν, ἣν ὁ ἱερός Ἐπιφάνιος ἀνέγνω διαφόρως παρ' ὅπως σήμερον κεῖται ἐν τῷ βιβλίῳ, παρατηρητὶον τῷ κ. Funk πρώτον ὅτι καὶ πολὺ μετὰ τὴν διάταξιν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐφέρετο καὶ ἐκράτει ἡ ἰουδαϊκὸς πρᾶξις, καὶ δεύτερον ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν προβαλλόμενος τὸ σύνταγμα αὐτοῦ ὡς πανάρχαιον, ἡδύνατο νὰ θέσῃ ἐν αὐτῷ ἀρχαιοτέραν τινὰ συνθήκην, ὡς ἔπραξε τοῦτο καὶ ἄλλοι οὗ· ἰσως δὲ καὶ ὁλόκληρον τὴν περὶ τοῦ Πάσχα διάταξιν εὐρύνειν ποὺ συμπεριέλαβεν ἐν τῷ ἐκτενέστερῳ ἔργῳ. Σ. Μ.

Ἐπιτομὴ ὅρων τῶν ἁγίων ἀποστόλων καθολικῆς παραδόσεως, ὡς ἐπιτομὴ τις αὐτοῦ ἐπιγράφεται ἐν τινι τοῦ βατικανοῦ χειρογράφῳ. Ὁ Hilgenfeld ἐνόμισεν ὅτι πρέπει νὰ ταύτιση τοῦτο πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Ἰουρίνου μεταξὺ τῶν μὴ κανονικῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἀναφερομένας δύο ὁδοὺς, ἡ κρίμα Πέτρου, *Daue viae vel iudicium Petri* καὶ παρέχε μάλιστα αὐτῷ τὸν τίτλον τοῦτον· Ἐν τούτοις οὐχὶ ὁρθῶς· πολλῶ μᾶλλον αἱ δύο ὁδοὶ ταυτίζονται πρὸς τὴν Διδάχην τῶν ἀποστόλων, καθόσον αὐτῇ παρὰ τῷ Ἀθανασίῳ τὴν αὐτὴν σχεδὸν θέσιν ἔχει μεταξὺ τῶν ἀποκρύφων, οἷαν τὸ βιβλίον ἐκεῖνο παρὰ τῷ πρεσβυτέρῳ τῆς Ἀλυθείας Προκειμένου δὲ περὶ τῆς σχέσεως ἀμφοτέρων τῶν συγγραμμάτων, ἡ Ἐπιτομὴ τῶν ὁρων στηρίζεται ἐπὶ τῆς Διδάχης τῶν ἀποστόλων. Ὁ Βρυένιος περαιτέρω ὡς κυριώτερας πηγὰς τῆς Ἐπιτομῆς τῶν ὁρων θεωρεῖ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα καὶ τὰς ἀποστολικὰς Διαταγὰς, ἐνεκα δὲ τῶν τελευταίων τούτων δὲν δύναται νὰ ἀνιχνύῃ αὐτὴν πρὸ τῶν μέσων τοῦ Δ' αἰῶνος (ἐξωτερικαὶ μαρτυρίαι περὶ τοῦ χρόνου αὐτῆς δὲ ὑπάρχουσι, διότι οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἀναφέρουσι τὴν Ἐπιτομήν). Δυστυχῶς, ἔμεινεν ἀγνωστὸς τῷ Βρυενίῳ ἡ ἀρχή· μελέτη, ἣν πρὸ ὀλίγου ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐδημοσίευσεν ὁ Krawutzky ἐν τῷ Theolog. Quartalschrift (1882, σελ. 359—415). Ἐν αὐτῇ ἀπαντῶσι σχεδὸν τὰ αὐτὰ συμπεράσματα, εἰς τὰ ὅποια κατέληξεν ὁ Βρυένιος ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς Διδάχης (ἐνθ' ἀνωτ. τελ. 116).

Ἐπανερχόμενος τέλος εἰς τὸ νέον σύγγραμμα, πρὸ παντὸς παρατηρῶ ὅτι τοῦτο ἀναμφιβόλως εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου, Ἀθανασίου καὶ Νικηφόρου ἀναφερομένη Διδάχῃ. Τὰ πάντα μαρτυροῦσι περὶ τῆς ταυτότητος, τὸ ὄνομα, ὁ χαρακτήρ καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐκτασις, καθόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων ἐν τῷ κωνσταντινουπολιτικῷ κώδικι (203) σχεδὸν τελείως ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου ἀναγραφόμενον (200). Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, τὰ πέντε πρώτα (γράφει 6) κεφάλαια παρέχουσι περιγραφὴν τῶν δύο ὁδῶν, τῆς ὁδοῦ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ θανάτου. Τὰ κεφάλαια 6—10 (γράφει 7—10) καὶ τὸ 11 πραγματεύονται περὶ θείας λατρείας, περὶ τοῦ βαπτίσματος, τῶν νηστειῶν, περὶ προσευχῆς, περὶ τῆς εὐχαριστίας καὶ τῆς κατὰ τὴν κυριακὴν τελέσεως αὐτῆς· τὰ κεφ. 11—13 καὶ 15 περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἀποστόλων, προφητῶν καὶ διδασκάλων καὶ τῆς πρὸς τοὺς παρόδους χριστιανούς συμπεριφορᾶς, περὶ τῆς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων καὶ διακόνων ὡς καὶ τῆς εἰς αὐτοὺς ὀφειλομένης τιμῆς· τὸ δὲ 16 καὶ τελευταῖον κεφάλαιον περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου. Ὡς προσευχὴ συνιστᾶται ἡ κυριακὴ προσευχὴ καὶ μάλιστα τρίς τῆς ἡμέρας· ἐπίσης παρέχονται εὐχαὶ καὶ διὰ τὴν μεταλήψιν καὶ διὰ τὴν πρῶτον μὴ εὐχὴ ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ οἴνου, ἑτέρα ἐν τῇ μεταλήψει τοῦ ἄρτου καὶ τέλος τρίτη μετὰ τὴν κοινωνίαν. Αἱ εὐχαὶ αὗται ἀποδίδουσι κυρίως τοὺς πιστοὺς· περὶ τῶν προφητῶν

λέγεται ἐν τῇ Διδασκῇ ὅτι οἱ πιστοὶ ὁρῶντες νὰ ἐπιτρέψωσιν αὐτοῖς νὰ εὐχαριστῶσιν ὅσα θέλουσι. Κατὰ ταῦτα οἱ προφῆται τῆς Διδασκῆς δὲν εἶναι οἱ προφῆται τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ χριστιανοὶ ἀπολαμβάνοντες τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἀποστόλων· τὸ ὄνομα δηλοῖ τοὺς χριστιανούς· ἐκείνους, οἵτινες μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἀφιερώθησαν τῷ ἀποστολικῷ ἔργῳ ὡς κήρυκες τῆς πίστεως. Ὡς χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ βιβλίου παραδέχεται ὁ Βρυέννιος τὰ ἔτη 120—160 (πρὸ γμ. κ'). Ὁ πρὸς ὃν ὅρος (terminus ad quem) ἐν γένει εἶναι ὁρθός, διότι ἡ μαρτυρία τὴν ὁποίαν φέρει Κλήμης ὁ ἀλεξανδρεὺς (Στρωμ. Α', κεφ. 20, § 100, σελ. 377, ἐκδ. Potter) εἶναι εἰλημμένη ἐκ τῆς Διδασκῆς τῶν ἀποστόλων· ὁ ὅρος ἐξ οὗ (terminus a quo) ὑπόκειται εἰς συζήτησιν, καθόσον ὁ συγγραφεὺς τῆς Διδασκῆς φαίνεται ἐπωφεληθεὶς οὐ μόνον τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα ἀλλὰ καὶ τὸν ποιμένα τοῦ Ἑρμᾶ. Ἡ διδασκὴ ἦν προσωρισμένη πρὸς διδασκαλίαν ἐν γένει τῶν πιστῶν, ἰδίᾳ δὲ τὸ πρῶτον αὐτῆς μέρος πρὸς διδασκαλίαν τῶν κατηχομένων. Εἶναι λοιπὸν καθόλου ἀρχαῖον τι ἐκκλησιαστικὸν διδασκατικὸν βιβλίον, ὡς ἤδη ἐξαπακτικῶς αὐτὴν ὁ Krawutzky (ἐν' ἄνωτ.). Ἐν σχέσει δὲ πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἔλαβε τῆδε καλεῖσθαι καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ρουφίνου ἀναφερόμενον τίτλον. Τὸ κείμενον τῆς Διδασκῆς ἐπ' αὐτῇ τισιν ἐκδόσεσι διὰ πλουσιῶν καὶ σοφῶν σημειώσεων, παραθεῖς ἐν τέλει καὶ κατάλογον τῶν γρατικῶν ῥήσεων καὶ τῶν σημαντικωτέρων λέξεων τῆς Διδασκῆς. Προτάσσονται δὲ ἐκτενῆς προλεγόμενα, τῶν ὁποίων ὑποδείξας συντόμως μέχρι τοῦδε τὰ σπουδαιότατα σημεῖα ἀνάγκη νὰ πρόσθίσω ὅτι ἐν αὐτοῖς ἀνετυπώθησαν τὰ 7 βιβλία τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν καὶ αἱ Διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος (ἡ Ἐπιτομὴ δριων), ἕνεκα τῆς στενῆς αὐτῶν σχέσεως πρὸς τὴν Διδασκὴν τῶν ἀποστόλων καὶ ὅτι πρὸς τούτοις τὰ ἐκ τῆς Διδασκῆς παραληφθέντα μέρη ἐστημεν ὡς διὰ κυρτῶν στοιχείων οὕτως, ὥστε ἀμέσως νῦν διακρίνεται τὸ παλαιὸν καὶ νέον ἐν τοῖς συγγράμμασι τούτοις. Ὁμοίως ἀναγράφονται καὶ τὰ μέρη ἐκείνα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα καὶ τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ, τὰ ὅποια μετ' ἐνέχθησαν εἰς τὴν Διδασκὴν.

Ἐκτός τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Διδασκὴν τὰ προλεγόμενα περιέχουσι καὶ δεῦτερον μέρος. Τοῦτο ἐπὶ τῇ βᾶσει νέας ἐρεύνης τοῦ χειρογράφου περιέχει προσθήκας εἰς τὴν περιγραφήν τοῦ κωνσταντινουπολιτικοῦ κώδικος, τὴν ὁποίαν παρέσχεν ὁ Βρυέννιος ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κλήμεντος (1875). συμπληρώσεις καὶ διορθώσεις εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Κλήμεντος καὶ τοῦ Βαρνάβα (εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ ψευδοϊγνατίου δὲν ὑπάρχουσι τοιαῦται, ἐπειδὴ ἡ παραβολὴ τοῦ μέρους τούτου τοῦ κώδικος, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ὁποίας ἡδυνήθη νὰ παρασκευάσῃ τὴν ἐκδοσίν μου, ἦν ἡ δευτέρα, ἣν ἔκλειεν ὁ Βρυέννιος), διαφόρους γραφὰς εἰς τὴν σύνοψιν τῆς Π. Δ. τοῦ Χρυσοστόμου μετὰ τινων τεμαχίων ἐλλειπόντων ἐν τῇ μέχρι τοῦδε ἐκδόσει, δηλ. τῶν προφητῶν Ἀδελφούμ, Σοφονία,

Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου, κατάλογον τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. ἐβραϊστὶ καὶ ἑλληνιστὶ, κείμενον ἐν τῷ χειρογράφῳ μετὰ τῆς 6' ἐπιστολῆς τοῦ Κλήμεντος καὶ τῆς Διδασκῆς καὶ τέλος ἐξήγησιν τινὰ τῆς γενεαλογίας τοῦ Κυρίου.

Τῷ μητροπολίτῃ Βρυεννίῳ ὁρεῖται διὰ τὴν ἐκδοσὶν ταύτην ὡς καὶ διὰ τὴν προτέραν μεγάλη εὐγνωμοσύνη. Εἴθε αἱ σοφαὶ αὐτοῦ ἐρευνᾶι νὰ ἀμειψθῶσι καὶ πάλιν διὰ νέων εὐρημάτων!

Ἀρχιμανδρίτης ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΒΑΡΕΙΑΝΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φυναρῖφ, τετάρτη, 29 φεβρουαρίου 1884)

Τὴν παρελθούσαν πέμπτην (23) προσηλῆσε τοῦ Σ. ἁγ. Ἐφέσου συνήλθον ἐν τοῖς πατριαρχείοις τὰ μέλη τῆς Ἱ. συνόδου καὶ τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου καὶ ἔλαβον ὑπ' ὄψιν δηλώσεις τινὰς τῆς Α.Θ.Π. ἐπὶ τῶν προαποσταλέντων αὐτῇ ὑπὸ τῶν δύο σωματίων ἐγγράφου καὶ πρακτικοῦ. Σκέψεως δὲ γενομένης, ἀπερασίῳ καὶ μετέβη παρὰ τῇ Α.Θ.Π. πρὸς τροφορικὴν ἐπ' αὐτῶν συνδιάλ. ἐν ἐπιτροπῇ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Σ. συνοδικῶν ἁγ. Ἡρακλείας καὶ Νικομηδείας καὶ ἐκ τῶν ἀξιολύμων λαϊκῶν συμβούλων κκ. Γ. Καζανόβη καὶ Β. Σαρακιώτου. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνδιαλέξεως ταύτης ἀνήγγειλεν ἡ ἐπιτροπὴ εἰς τὴν γενομένην ἐπὶ τούτῳ τῇ κυριακῇ (26) συνεδρίᾳ τῶν δύο σωματίων ἐν τοῖς πατριαρχείοις. Κατὰ δὲ τὴν δοθείσαν ἐγκαίρως ἐντολὴν παρατηρεῖται ἡδὴ ἡ μετάφρασις τοῦ πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν σταλησομένου εἰρημένου ἐγγράφου, ὡς καὶ ἡ τοῦ διαβιβαστικοῦ αὐτοῦ τακρίου τῆς Α.Θ.Π.

Τὴν κυριακὴν τῆς ὁρθοδοξίας ἐτέλεσε τὴν θείαν μυσταγωγίαν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωακείμ, διακονοῦντος τοῦ τριτεύοντος.

— Ἀύθιμερὸν ἐσπέρας ὠμίλησεν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ἁμβωνος κατὰ τὰ προηγγελμένα ὁ πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Φιλάρετος Βαρεϊδῆς διδάσας ὅτι οὐχὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀλλ' ἐν τῷ οὐρανῷ ἡ τοῦ ἀνθρώπου εὐρηται ἁληθής· εὐδαιμονία, ἥ ἐπιτυγχάνομεν διὰ τῆς αὐταπαρνησίας καὶ τοῦ σταυροῦ.

Ἀσμενοὶ ἀναγράφουσι ὅτι ἡ σύγκλητος τοῦ ἐν Ἐδιμβούργῳ πανεπιστημίου ἐξέδωκεν ἄρτι ψήφισμα, δι' οὗ προσκαλεῖ τὸν Σ. ἁγ. Νικομηδείας κ. Φιλόθεον εἰς τὴν ἐν τῇ 17/29 προσεχούσῃ ἀπριλίου τελεθρομένην τριακοσιετηρίδα τοῦ πανεπιστημίου, ὅπως περιβάλῃ αὐτὸν διὰ τοῦ τιμητικοῦ τίτλου τοῦ διδάκτορος τῆς Θεολογίας.

Ὁ ἑκτακτος ἀναποκριτὴς τοῦ «Αἰῶνος» πειρώμενος ἵνα μειώσῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατ' αὐτοῦ τελευταίας ἡμῶν διαψεύσεως, ἀρκεῖται πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ νὰ

μνημονεύση ὡς ἱγυρὸν παράδειγμα τῆς βρῦτης τῇ μὴ τῶν ἡμετέρων ἀνασκευῶν τὸ ὅτι, ἐν ᾧ τὸ ζήτημα τῶν προνομίων ἤρξατο κατ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ φεβρουαρίου τοῦ 1879, ἡμεῖς ὑπεστηρίζαμεν ποτε ὡς χρόνον τῆς τοῦτου ἐμφανίσεως τὴν 22 ὁκτωβρίου 1882. Ἀπαντῶμεν οὖν ἐπαναλαμβάνοντες κατηγορηματικώτατα εἰς πληροφάναν αὐτοῦ τε τοῦ ἐπιστολογράφου τοῦ «Λιῶνος» καὶ τῶν τίγων ἐξακολουθούντων ἐτι συμπερνεῖν αὐτῷ περὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης ὅτι τροποποίησις βερατίου κατὰ πρῶτον ἐγένετο, ὡς καὶ τὸ σχετικὸν κυβερνητικὸν ἀρχεῖον καταδείκνυσιν, ἐν τῷ τοῦ μητροπολίτου Σιτανίου (1882), ὁποῦτε καὶ ἅμα γνωσθέντος τοῦ πράγματος, ἤρξατο ἡ δέουσα ἐπ' αὐτοῦ ἐνέργεια· τῷ δὲ 1879 τροποποίησις ἐγένετο οὐχὶ εἰς βεράτιον ὁρθοδόξου ἀρχιερέως, ἀλλ' εἰς τὸ τοῦ τελευταύσαντος ἀρμενοκαθολικοῦ Χασούν. Ταῦτα οὕτω.

Νέαι δὲ ἡλώσεις ἐγένοντο τῇ 12 φεβρουαρίου ἐν τῇ ῥωμουνικῇ Βουλῇ. Μεγαλήγοροι ἀγορεύσεις μέλλον ἐπιφανὲς προφορᾷζονται τῇ ῥωμουνικῇ ἐκκλησίᾳ, ἀγορεύσεις ὑπερφίαλοι, αἰτινὲς εἰσι· τοιαῦται, μόνον ὅταν περὶ τινος ἐκκλησιαστικοῦ ἀντικειμένου πρόκληται συζήτησις, πληροῦσιν ἡμᾶς ἀθυμίας ἐνεκα τῶν παρλογοιμῶν, οἷς ἐμπίπτουσιν οἱ ἀγορεύοντες. Ἀναγινώσκωμεν λόγον ῥήτορος τινος, ὅστις ὑφαίνει σημαίαν τινὰ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, τὴν δὲ σημαίαν ταύτην παροξύνει καὶ ταῖς νέαις ὁρθοδόξαις ἐκκλησίαις τῆς χερσονήσου τοῦ Αἰμου ταῖς ἀποχωρισθεῖσαις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει «δι' αὐτῆς δὴ τῆς ἀποκηρύξεως αὐτῆς».

Ἡ σημαία τῆς ῥωμουνικῆς ἐκκλησίας ὑφαίνεται οὕτω, λίαν ἀτέχνως. Ἐλέχθη καὶ ἐγράφη καὶ ἰδιωτικῶς καὶ ἐπιστήμως ὅτι ἐκκλησίας οἰκιστῆτις κανονικῶς εἰς ἄλλην ὑποκειμένης ἢ χειρὰ τῆς ἀδύνατον ἵνα γένηται ἄλλως ἢ παρ' αὐτῆς ταύτης, εἰς ἣν ὑπάγεται, πᾶσα δ' ἐτέρα ἀνεξαρτησία κινδυνεύει νὰ γενήσῃ παραχρῆν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ σκάνδαλον, ὅπερ ἀπορεύουσι βεβαίως οἱ ῥωμοῦνοι ἱεράρχαι. Ἐὰν δ' ἡ ῥωμουνικὴ ἐκκλησία ἐπιθυμῇ νὰ λέγηται ὁρθόδοξος, οὐδέποτε πρέπει νὰ ζητησῇ τὴν δόξαν, ἣν προμνηστεύονται αὐτῇ οἱ θέλοντες νὰ τὴν κατστήσωσι κέντρον τῶν ἀποσχισθειῶν ἐκκλησιῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἰμου. Οἱ λόγοι οἱ προκαλέσαντες τὴν ἀποκηρύξιν τῶν ἐκκλησιῶν τούτων εἰσὶ τοσοῦτον σοφaroί, τοσοῦτον σπουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ παντὶ ὁρθόδοξῳ γνωστοί, ὥστε πᾶσα σχέσις ὁρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ ὁρθοδόξου ἱεράρχου πρὸς αὐτάς τιθῆσιν ἐξω τῆς ὁρθοδοξίας τὸν τολμῆρὸν τῶν κειμένων ὥρων καὶ θεσμῶν παρὰ ταῦτα.

Ἐπομένως ἄπρον ἐράνη ἡμῖν πῶς ἀρχιερεὺς πριμᾶτος, πρόεδρος συνόδου συνεδριάζουσας ἐν ἀγίῳ πνεύματι, ἐπιτρέπει εἰς ἐαυτὸν ἵνα λαμβάνῃ καὶ δέχεται ἐπιστολὴν ἀρχιερέως ἐκκλησίας σχισματικῆς, κολακεύοντος τὸν πριμᾶτον ὅτι ἐνουμένων εἰς μίαν τῶν νεαρῶν ἐκκλησιῶν, τὸ κέντρον αὐτῶν ἐπιφυλαχθῆται τῇ ῥωμουνικῇ ἐκκλησίᾳ ὡς ἀρχαιοτέρα· διότι δύο ἐπιστολῶν μιμνήσκειται ἐν τῇ

βουλῇ ὁ κ. Οὐρέκας, ὧν τὴν μὲν πέμπει ὁ σχισματικὸς ἀρχιερεὺς Ρουσσοῦκίου, τὴν δὲ ὁ μητροπολίτης Βελιγραδίου κ. Μιχαήλ. ἐν τῇ δημοσιεύουσά ταῦτα ἐφημερίδι συνίστησιν ἡμῖν νὰ μὴ συγχέωμεν «μετὰ τῆς Α. Π. τοῦ μητροπολίτου Σερβίας. μεθ' οὗ ἡ Μ. τοῦ Ν. ἐκκλησίας ὡς καὶ μετὰ τοῦ σερβικοῦ ἔθνους, διατελεῖ εἰς ἀγαθὰς σχέσεις».

Καὶ τὴν ὑπόμνησιν δὲ ταύτην μετ' ἀπορίας ἀναγινώσκωμεν, τῆς Μ. τοῦ Ν. ἐκκλησίας μὴ ἐχούσης τὴν προτίκονσιν περὶ τῆς νῦν κατεστάσεως τῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας τῆς Σερβίας εἰδῆσιν, ἢ ἐτέρου δὲ γνωστικότητος τε καὶ ἐκτιμώσεως ἅμα μὲν τὴν εὐθέθειαν τοῦ σερβικοῦ ἔθνους, ἅμα δὲ τὴν ὁμολογουμένην εἰς τὸν ἱερὸν θρόνον τοῦ Πρωτοκλήτου εὐλάβειαν, ἐφ' ἣ διακρίνεται ὁ σερβ. μητροπολίτης κ. Μιχαήλ κάλλιστα γνωστικῶν τούς κανόνας καὶ τὰ καθεστῶτα τῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας.

Ἐπὶ τῶν κανόνων τούτων ζητεῖ ὁ ῥωμοῦνος βουλευτὴς νὰ κρατηθῇ ἡ σημαία τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, καλῶς ἐφηρμοσμένων καὶ ἐπὶ τῆς ἡθικῆς τῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας. Τοῦτο εὐχόμεθα καὶ ἡμεῖς.

Τὴν παρασκευὴν, 3 φεβρουαρίου, ἐτέλεσαν οἱ ἐν Βουκουρεστῖῳ καθολικοὶ ἐπιστήμω· τὰ ἐγκαίνια τοῦ αὐτοῦ νεοδημήτου αὐτῶν καθεδρικοῦ ναοῦ. Ὁ περιγραφικῶς τὰ τῆς τελευταίας ἐπιστελλῶν πρὸς τὸν «Μηνύτορα τῆς Ἰώμης» προτίθην ἐν τέλει ὅτι «πάντα λόγον ἔχει ἵνα πιστεύσῃ ὅτι ἡ εἰς τὸ κοινὸν ἐμπορευθεῖσα ἐκ τοῦ προκειμένου αἰσθητικῆς μανεί ἀλλοτρία εἰς τὸν αἰῶνα. μέλονται παραγαγεῖν ὁρμονεστάτους καρπούς σωτηρίας καὶ καθαρὰς πνεύσεως. Πρωστὸν δ' ἐκ πολλῶν ἡγουμένων ἄρτων ἡμῶν, τίνα ἀγιασμέν καὶ σωτηρίαν ψυχῶν ἐννοοῦσιν οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀγαθοὶ οὗτοι τῆς παυστύνης εἰσηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΕΡΟΣΟΛΩΝΩΝ. — Ταμίς τοῦ κοινοῦ τοῦ Πατριάρχου τάφου διορίσθη ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων ὁ πνεστ. ἱεροδιάκονος κ. Στέφανος.

Εὐχάριστος πᾶσι προσορῶμεθα καὶ αὖθις ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κ. Βουλπιώτης κατήρτισε πλέον ὁλοσχερῶς τὰ νομισθέντα τὰ ἀπορῶντα εἰς τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω διαρρυθμιστῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν πραγμάτων, πρόκειται δὲ ἤδη νὰ καθυποβάλῃ αὐτὰ εἰς τὴν Βουλὴν (Σιῶν).

Ὁ ὁρθόδοξος ἄγγλος ἱερεὺς Στέφανος Χάδερλεϋ ἐγένετο πρὸ τινος ἀντικειμένου σπουδαίου λόγου ἐν ἀγγλικαῖς ἐφημερίσιν, αἵτινες, ἰδίᾳ δὲ ὁ «Φύλαξ» (The Guardian) καὶ τὸ «Κάτοπτρον καὶ Χρόνος τοῦ Βριττὸλ» ἐν ἐκτάσει ἐγραψαν περὶ δύο ἐκκλησιαστικῶν λόγων, οὓς ἐκήρυξεν ἐν ἀγγλικῷ τινι ναῷ τῆς ἀγίας Μαργαρίτης, ἐν Elmstone, Gloucestershire. Ἡ πρώτη τῶν ἐρημερίδων τούτων προέβη μέχρι τοῦ γράφει ὅτι ὁ αἰδεσι-

μώτατος πρωτοπρεσβύτερος κ. Χάδερλεϋ έλαβε μέρος ενεργόν εν τε τῷ ὄρθρῳ, τῇ λειτουργίᾳ καὶ τῷ ἑσπερινῷ κατὰ τὸ τυπικόν τῆς ἀγγλικῆς ἐκκλησίας, ταῦτα δ' ἐπινέλαβε καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐφημερίς Church Times, πολλὰ ψευδῆ γράψασα, ἅπερ ἄγνοια μόνη δύναται νὰ τερατοτοκήσῃ. Ἡ Μ. Ἐκκλησία ἐξ ἰδιαιτέρων πληροφοριῶν ἔμαθεν ὅτι τὰ γραφέντα οὐδεμιᾷ ἔχονται ὑποστάσεως, σαθρὰς δ' ἀποσυγκομίζουνσι πληροφορίας περὶ τῶν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας οἱ εἰς τὰ ἀγγλικά φύλλα γράφοντες. Οὕτως ἡ Church Times ἀναφέρει ὅτι αἱ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηρίξεως τοῦ λόγου τοῦ αἰδεσιμωτάτου κ. Χάδερλεϋ συνάξεις χρημάτων ἐγένοντο ὑπὲρ τῶν πτωγῶν τῆς ἀγίας ἀνατολικῆς ἐκκλησίας· καὶ ὅτι ὁ βαθμὸς τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου ἔχεται δεύτερος μετὰ τὸν πατριάρχην.

(Ὁ αἰδεσιμώτατος κ. Χάδερλεϋ προσελθὼν εἰς τὴν ὁδόστον ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν πρὸ δεκαετίας, τυχὼν δὲ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ιερέως, ἀκλούθως δὲ καὶ τοῦ ὁρφικίου τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου, ἔπειρ οὐδαμῶς κέκτηται τὴν σημασίαν ἐκείνην, ἣν οἱ ἄγγλοι δημοσιογράφοι ἀποδίδουσιν αὐτῷ, ἀνέλαβε νὰ ιερουργῇ ἐν Κάρδιφ χάριν τῶν νευτιῶν, ὅσοι ἀνήκοντες εἰς τὴν ὁδόστον ἐκκλησίαν ἐστεροῦντο τῆς ἀκροάσεως τῆς ιερᾶς λειτουργίας, ἐνῷ διέμενον ἐκεῖτε καθωρμισμένοι. Εἰ δὲ τυχὼν ἐγένετό τις ὑπὸ τοῦ αἰδεσιμωτάτου πρωτοπρεσβυτέρου συλλογὴ ἐράνων, αὕτη ἀφορᾷ μόνον πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν Κάρδιφ ἐκκλησίας, οὐδενὸς δ' ἄλλου.

Μετὰ λύπης ἅμα καὶ ἀπορίας εἶδομεν ἐσχάτως ἀναποκριτάς τινας τῶν ἐν Ἀθήναις ἐφημερίδων καὶ δὴ καὶ αὐτάς τὰς τούτων συντάξεις, ὡς τὸν τοῦ Αἰῶνος καὶ τὰς τῶν Ἡμερησίων νέων καὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν ταῖς ἐντεθῆν ἐπιθεωρήσεσιν αὐτῶν περὶ τοῦ προνομιακοῦ ζητήματος (ὧν τινες προέβη νὰ ἀναδημοσιεύσῃ καὶ ἡ παρ' ἡμῖν Αὐγὴ) καθυπακούμενους, καίτοι ἀορίστως, τῶν σεβασμίων συνοδικῶν, καὶ ἐπιμένοντας εἰς τὸ παριστᾶν ψυχρότητα μεταξὺ πατριάρχου καὶ τούτων, αἰτιολογούντας δὲ τὴν θῆν ψυχρότητα ταύτην ὡς προερχομένην ἐκ τῆς ἀρσεως τῆς σιμωνίας καὶ τῶν μεταθέσεων ἡ ἐκ τῆς φιλοδοξίας ἄλλων τοῦ πατριαρχεῦσαι καὶ τὰ παρόμοια. Δυσάρεστον ἀληθῶς, τσοῦστον ὑψηλὸν Ἐκκλησίας καὶ Γένους ζήτημα νὰ καταβιβάζεται οὕτω χυμαχὰ καὶ συναφύρῃται πρὸς τοιαύτας συκοφαντίας καὶ προσβολὰς παρατόλμους, διευθυνομένας ἐναντίον σωματείου ἱεροῦ καὶ ἀξιοσεβάστου, ὅταν μάλιστα ὑπ' ὄψει ληφθῶσιν ἡ ὄντως δημοφροσύνη καὶ εὐλικρίνεια, μεθ' ὧν λείποτε τοῦτο, καθάπερ καὶ τὸ ἐντιμὸν Δ. Ε. Μ. συμβούλιον. ἐν πᾶσι τοῖς ζητήμασι μετὰ τῆς Α. Θ. Π. πολιτεύεται τε καὶ συνεργάζεται.

Ἀναγινώσκωμεν ἐν τῇ «Βυζαντίδι». — Πρὸς τοῦτον εἶχεν ἀγγελεθῇ ὅτι ἐπὶ τῇ προσκλήσει· τῆς Α. Α. Μ. τοῦ

σουλτάνου ἀφίκετο εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν διάσημός τις ἰνδὸς οὐλεμᾶ· Ραχμέτ Οὐλλάχ ἐφένδης καλούμενος, ὅστις ἀπὸ εἰκοσι καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν διέμενεν ἐν Μέκκᾳ. Ὁ σεβάσμιος οὗτος ἰνδὸς οὐλεμᾶς φιλοξενεῖται ἤδη ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Γιλδιζ, ὅπου θέλει διατρίψῃ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, ἐπὶ τούτῳ δ' ἐτέθη ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ὁ ἐκ τῶν ὑπασιπστῶν τῆς Α. Α. Μ. Βερχπὶ βέης· συνάμα δὲ ἀπενεμήθη αὐτῷ ὁ τίτλος τοῦ καθηγητοῦ τῆς θεολογίας καὶ τὸ παράσημον τοῦ μεδζιδιὲ τετάρτης τάξεως.

Ἀγγέλλεται ἐκ Κοπεγχάγης ὁ θάνατος τοῦ κ. Μάρτενσεν πρωτοστᾶτου τῆς ἐν Δανίᾳ λουθηρανῆς κοινότητος. Ἐν τῇ ιδιότητι αὐτοῦ ταύτῃ ἔφερε τὸν τίτλον ἀρχιερέως τῆς Σηλανδίας. Ἡ δὲ «Δογματικὴ» αὐτοῦ κατὰ τὴν γράφουσαν ἐφημερίδα κλασικὸν οὕσα ἔργον μετεφράσθη εἰς τὴν γαλλικὴν, γερμανικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν.

Ἐτελεύτησεν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ αὐτόθι ἐπίτροπος τοῦ Ἁγίου ὄρους ἀρχιμνδρίτης ΔΑΝΙΗΛ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΙΝΟΣ (Θάσιος). Ὁ μακαρίτης διετέλεσε καὶ ἄλλοτε ἐπίτροπος τοῦ Ἁγίου ὄρους ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ κατὰ τὸ 1860—61 ἐν Κωνσταντινουπόλει· διέμεινε δὲ καὶ νῦν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀπὸ τριετίας, εὐδοκίμως καὶ μετὰ ζήλου ὑπηρετῶν τῇ ἀποστολεῦσιν αὐτὸν ιερᾷ κινότητι.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὸ 1883 δημοσιευθέντων βιβλίων ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνέρχεται εἰς 3732, ἧτοι ὑπερβαίνει τὸν τοῦ προηγούμενου ἔτους κατὰ 754. Ἐκ τούτων ἦσαν 704 θεολογικά, 741 διδασκτικά πρὸς χρῆσιν τῶν ἐφήδων, 556 διδασκτικά τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως· καὶ παιδαγωγικά, 414 ἱστορικά καὶ βιογραφικά, 354 ἀναγόμενα εἰς τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς καλλιτεχνίας, 349 μυθιστορήματα καὶ διηγήματα, 256 δοκίμια καὶ μονογραφαί, 210 περὶ γήσεις, 199 διάφοροι διατριβαὶ καὶ πραγματεῖαι, 187 ἀναγόμενα εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, 163 ἱατρικά, 139 νομικά καὶ φιλοσοφικά, καὶ 145 ποιήματα.

ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΙΣ. — Συνεπεῖα τετρετὲ τοῦ γραφείου τῶν μικτῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων ὑπὸ ἡμερομηνίαν 19 δεκεμβρίου 1883 (1299) γνωστοποιεῖται εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ὅτι ἡ Ἀγλαῖα σύζυγος Λασκαράκη Βούδα ἀπεβίωσεν ἐν Σουηδίᾳ.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις. τῇ 29 φεβρουαρίου 1884.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Μ. πρωτοσυγκλήτης)

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεὶα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίονται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν ἐκ τῶν συντακτῶν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΙΩΤΗΝ.

ΤΕΥΧΟΣ
22

Ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' Ὀκτωβρίου ἑκάστου ἔτους, ἐντάλμα μετρητῆδες ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις μετρ. ἀργ. 6, ἐν τῷ ἑξωτερικῷ φράγκα 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἑτήσια. Ἀρχισυντάκτης

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΛΕΩΝ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ: 7 ΜΑΡΤΙΟΥ 1884, ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Μνημεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ δ' αἰῶνος.—Ἑρμηνεία τοῦ ΑΓ' ψαλμοῦ.—Ἐκθεσις τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς ἑλληνικῆς φιλομούσου ἑταιρίας «Παλλάδος».—Περὶ τῶν σουλτανικῶν μονογραφημάτων.—Ἡ χώρα τῆς Ἀδριατικῆς ὡς χριστιανικῆς.—Τὸ προνομιακὸν ζήτημα.—Ἀπαντήσεις εἰς τὰς ἐφημερίδας «Αἰῶνα», «Ἀθηνῶν», «Μηνύτορα» τῆς «Ρώμης» καὶ «Ἀνατολῆς».—Ἑρμηνόλεως.—Ἀγαθοεργίαι καὶ ἐκκλησιαστικὰ διάφορα.—Τὰ μετὰ τὴν δίκην τῆς βωμαϊκῆς προπαγάνδας.—Ρωμουνικαὶ αἰθαιρεσίαι.—Ἀρχαιολογικά.—Θρησκευτικὰ πάρεργα.—Γνωμικὰ καὶ ἀποφθέγματα σοφῶν.—Ἀγγελίαι ἐν τῇ παρούσῃ καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι.

Αἱ χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομὰς τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» παρὰ τῶν ἐπιστασιῶν ἡ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀνωτέρω διευθυντοῦ τοῦ τυπογραφείου· οἰαδήποτε δ' ἐνταῦθα πληρωμὴ γίνεται ἐπὶ ἐμφανίσει ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν δρων τούτων πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμβάνοντες ἐν τῷ μεταξύ τευχός τι, ἵνα ζητῶσι τοῦτο ταχέως παρὰ τῆς διευθύνσεως, διότι πρερχομένου ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ αἰτουμένου, θέλουσι καταβάλλει πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ γρόσια ἀργυρὰ πέντε.

Πωλεῖται λόγῳ μὴ χρησιμότητος καὶ ἀντὶ μετρίας τιμῆς ἐν στερεώτατον γαλλικὸν πιεστήριον λιθογραφίας, χειροκίνητον, μεθ' ὅλης τῆς ἀναγκαίας αὐτοῦ συσκευῆς. Ἡ διεύθυνσις εἰς τὸ πατριαρχικὸν τυπογραφεῖον.

ΑΓΓΕΛΙΑ—Πολλοὶ πολλὰκις ἐπεχείρησαν τὴν ἔκδοσιν πολλῶν καὶ διαφόρων βιβλίων τῶν τῆς ἐκκλησίας πατέρων καὶ πολλὰς ἀνατυπώσεις τούτων ἐποίησαν· τῆς δὲ περισπουδαστοῦ καὶ ψυχωφελιστάτης βιβλίου τῆς ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ, ἧτις ἐστὶν ἡ κορωνὴ τῶν νηπτικῶν συγγραμμάτων καὶ τὸ ἀπάνθισμα τούτων, ἀπαξιακῶς τυπωθείσης πρὸ ὀλοκλήρου ἑκατογταστηρίδος τὸ 1782 ἐν Ἐνετίᾳ τῇ τοῦ κ. Γεωργίου Μαυρογορδάτου δαπάνῃ, οὐδεὶς οὐδεμίαν ἑλπίδα ἔκτοτε πρόνοιαν πρὸς ἀνατύπωσιν αὐτῆς. Καὶ οὐ

τως ἔμεινεν ὁ θησαυρὸς ὁ μέγας οὗτος περιωρισμένος ἐν τοῖς ἐκτυπωθεῖσι τότε ὀλιγίστοις ἀντιτύποις, ἀτινα καὶ ἐξηφανίσθησαν. Τούτου δι' ἕνεκα σχεδὸν ἀγνωστὰ εἰσι τὰ τῶν νηπτικῶν θεοφύρων πατέρων ἐν αὐτῇ ὕψιστα διδάγματα, δι' ὧν πράξει τε καὶ θεωρίᾳ τῆς ἡθικῆς φιλοσοφίας ὁ νοῦς τῶν ἐπισταμένως ἀναγινωσκόντων καθαιρεται, τελειοῦται καὶ λαμπρύνεται.

Τὴν σπουδαιοτάτην ἑλλειψίν ταύτην κατανοήσαντες, καὶ τὸν νῦν καιρὸν κατάλληλον κρίναντες, ἀπεφασίσαμεν τῇ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ ὥπως ἀπεκδυθῶμεν εἰς τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον. Καὶ πρὸ πολλῶν δι' ἐτῶν ταύτης τῆς οὐρανίου βιβλίου τὴν ἀνατύπωσιν ἐμελετώμεν, ἀλλὰ δὲν εἰχομεν τὰς πρὸς τοῦτο δυνάμεις. Νῦν ὁμως καταθέτει εὐσεβὴς τις χριστιανὸς χρηματικὸν τι ποσόν, ὥπως ποιήσωμεν ἐναρξιν τοῦ ἔργου.

Ὅθεν παρακαλοῦμεν πάντα τὸν εὐσεβῆ κληρὸν καὶ λαὸν τῶν χριστιανῶν ὥπως προθυμοποιηθέντες συνδράμωσιν εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου τούτου καὶ θεαρέστου ἔργου ἐπὶ μεγάλῃ ὠφελείᾳ τῶν ἀναγινωσκόντων τῆς τε παρούσης γενεᾆς καὶ τῶν ἐπέρχοντων, διότι ἐὰν δὲν συναχθῶσιν ἀνάλογοι συνδρομηταί, δὲν θὰ θυνθῶμεν νὰ προβῶμεν εἰς τὸ ἔργον.

Ἔσται δὲ ἡ βιβλὸς ἀπαράλλακτος τῇ πρωτοτύπῳ κατὰ τὸ περιεχόμενον, ὑπερτέρα δὲ κατὰ τὸ κάλλος τοῦ τύπου καὶ τὴν κομψότητα εἰς μέγα τέταρτον ἐξ ἑκατὸν εἰκοσι πέντε τυπογραφικῶν φύλλων ἐπὶ χάρτου ἐκλεκτῆς ποιότητος καὶ διὰ χαρκατήρων ὡραίων. Ἀφορώντες δὲ εἰς μόνην τὴν ἐπικάλυψιν τῶν ἐξόδων, ὀρίζομεν τὴν τιμὴν τῆς βιβλίου εἰς δραχμὰς νέας εἰκοσι μόνον. Παρακαλοῦνται δὲ οἱ λαβόντες τὰς ἀγγελίας ἐντὸς μηνὸς νὰ ἐπιστρέψωσιν αὐτὰς διευθύνοντες «πρὸς τὸν κύριον Στέργιον Α Παπαγεωργίου κηροπλάστην εἰς Ἀθήνας, ὁδὸν Καπνικερίας», ὥπως ἀρξῇται τὸ ἔργον· οἱ δὲ ἐγγαρρόμενοι εὐαναγνώστως νὰ γράψωσι τὰ ὀνοματεπώνυμα καὶ τὴν κατοικίαν αὐτῶν, ὥπως καταχωρισθῶσιν εἰς τὸ τέλος τῆς ἱερᾶς βιβλίου.

Ἀθήναι, τῇ 4 φεβρουαρίου 1884.

Οἱ ἐκδῶτα

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΣΤ. ΓΕΡΓΙΟΥ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ι. ΑΛΕΞΗΝ

ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΙΣ.—Συνεπεῖα τετκερὲ τοῦ γραφείου τῶν μικτῶν πολιτικῶν υποθέσεων ὑπὸ ἡμερομηνίαν 19 δεκεμβρίου 1883 (1299) γνωστοποιεῖται εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ὅτι ἡ Ἀγγλὶα σύζυγος Λασκαράκη Βούδα ἀπέβιωσεν ἐν Σουηδίᾳ.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ 29 φεβρουαρίου 1884.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Μ. πρωτοσυγκλητίας)

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.—Ἐν σελ. 318x, στίχ. κίττων 8, ἀντὶ αὐτῆς διόρθ. αὐτοῖς· αὐτοὶ ὡς αὐτῶς στίχ. 6 ἀντὶ περιεγέρτο, περιεγόντο· ἐν δὲ στίχ. 5, στίχ. ἀνωθεν 23, αὐτοὶ ἀντὶ ἐπίπνυον, ἐπίπνοια· καὶ μικρὸν ἀνωτέρω ἀντὶ λαμπρὺς, λαμπάς.

ΜΝΗΜΕΙΑ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΟΥ Δ' ΑΙΩΝΟΣ*

Καὶ δὴ καὶ Σπυρίδων κύριός τις ἀνὴρ, ἐν Κυρίῳ ἐπίσημος, καὶ τὴν ἐκ παιδὸς ποιμενικὴν πείραν τῇ τοῦ Χριστοῦ ποίμνῃ καταστάς, προρητικῶ βίῳ διαγιγνώμενος ἐγνωρίζετο· ὃς καὶ γε διεῖπων τὴν ἐκκλησίαν, τοῦ ποιμαίνειν τὰ ἴδια πρόβατα οὐκ ἐπαύσατο· οὗτος δὲ ἦν χρηστός καὶ ἀνεξίκακος ὅτι ληστῶν ἐφόδου, δόλῳ προσβαλόντων τῇ ποίμνῃ, ἀοράτοις δεσμοῖς κρητουμένων, κινήθῃναι τε μὴ δυναμένων, ἕως πρὶν ἐπιστάς δι' εὐχῆς ἀνεθῆναι μὲν τῆς συνοχῆς ποιῆτ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κρινὸν τὸν κράτιστον ἀποικοινοῦν διδῶσιν εἰπὼν· λάβετε, ὦ νεανίσκοι, πρὸς ἀπόχρησιν, μὴ ἀπρακτοὶ ὄντες τῇ νυκτὶ ταύτῃ δι' ἐμὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπορίας καταμειψήσθε⁹⁷. Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα θαυμάσια αὐτοῦ ἀκηκόαμεν, ἐν δὲ ἐκ πολλῶν παραθήσομεν. Λόγος ὅτι θυγατέρα ἔσχεν, Εἰρήνην τοῦνομα, ἣ τῷ γέροντι προσφύως διακονήσασα ἐν παρθενίᾳ τὸν βίον διεξέρχεσθαι· ταύτης μετὰ θάνατον ἐξ ἀποδημίας τις ἐπιστάς παραθήκη ἀπῆτει τὸν γέροντα, ἦν πρῶσθεν αὐτῇ ἦν παραθέμενος, ἦν ὁ μακάριος Σπυρίδων ἠγγόνισεν· ὡς δὲ πολὺς ἦν ἐπικείμενος αὐτῷ ὁ ἀνθρώπος, πολλὰ ἄνω καὶ κάτω τὸν οἶκον διερευνήσας ὁ γέρων καὶ μὴ εὐρών, ἠνία σφόδρα τὸν ἄνδρα λέγων μὴ εἰδέναι· ὁ δὲ παραθέμενος ἐκδοῶν ἔστι [ἦν], δάχρυσί τε συνεχόμενος, ἔλεγεν ἐκυτόν διαχειρίζεσθαι τῆς ἀπωλείας φάσκων ἕνεκα γήρους αὐτῷ ταύτην τὴν παραμυθίαν πεποιεῖσθαι παρ' αὐτῇ παραθέμενον· παρασκευάζει οὖν τὸν γέροντα ἐπὶ τὸ μνημεῖον ὁρμῆσαι τῆς θυγατρὸς πρὸς πεῦσιν τοῦ πράγματος· ὁ δὲ ἑλθὼν καλεῖ τὴν θυγατέρα ἐξ ὀνόματος, καὶ φησιν· τέκνον Εἰρήνη· ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα ἀπὸ τοῦ τάφου λέγει· τί θέλεις, ὦ πάτερ· ὁ δὲ πρὸς αὐτήν· ποῦ ἀπέθου τὴν τοῦδε τοῦ ἀνθρώπου παραθήκην, ὦ θυγατερ;· κακείνη πρὸς αὐτὸν ἔρη· ἐν τῷδε κεῖται τῷ τόφῳ, σαφῶς τὸν τόπον ἐπιστημάνασα τῷ πατρί· ὁ οὖν γέρων ἐπιστρέψας ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ εὐρών ἔπου περ εἶπε κεῖσθαι ἡ παρθένος τὴν παραθήκην, ἀπέδωκε τῷ ἀνδρὶ⁹⁸. Πολλὰ

* Συνέχεια ἡγουμένου τεύχους, σελ. 296.

97. ἀλλὰ καὶ Σπυρίδων ὁ σεβασμιος παρῆν, περὶ οὗ βραχέα τινα ἐκ μυρίων ὁ λόγος ἐρεῖ· ἐπομαίνειν αὐτὸς ποτε τὰ πρόβατα αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ τῆς ἐπισκοπῆς τελῶν ἐξιώματι· λησταὶ δ' ἐπῆσαν τῇ ποίμνῃ καὶ δεσμοῖς ἀοράτοις ἐπεπένοντο, καὶ καταλαβὼν δεδομένους οὓς αὐτὸς εὐχαλὶς ἐδέξατο, λύει μὲν τῶν δεσμῶν σφοδρὰ τῇ ἰσῇ, ἐπιδίδωσι δὲ καὶ κρινὸν, μισθὸν αὐτοῖς ἐσόμενον εἰπὼν τῆς νυκτερινῆς ταλαιπωρίας· Φώτιος—περὶ τε τούτου καὶ τοῦ κατωτέρω στηλογράφουμένου θαύματος Ἰδε Σωκρ. Α', 15—Συμεὼν Μεταφραστὴν ἐν βίῳ Σπυρίδωνος· § 15', ἐν τῇ βιβλιοθ. Migne.

98. Παρθένοι δὲ θυγατέρες σύνοικον εἶχον καὶ αὐτὴ τις παρακαταθήκην λαβοῦσα, μετέλλαξε τὸν βίον· καὶ ὁ παραθέμενος τὸ χρυσίον

ὁ καὶ ἄλλα ᾄδονται θαυμαστὰ τῷ ἀνδρὶ, ἃ καὶ μέχρι δεῦρο πρὸς τῶν ἐγγυρίων δεικνύται τοῖς ἐπισταμένοις πρὸς λυσιτέλειαν. Τοιούτοις τοιγάρτοι ἐν ἐκείνοις ἔτι τοῖς καιροῖς ἀγίοις ἀνδράσιν ἡ Ἐκκλησία ἐσεμνύετο, ἐξ ὧν πολλοὶ παρῆσαν κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον⁹⁹.

Ἀνεκίνουν γοῦν ὁσημέραι περὶ τῆς πίστεως πολλὰ ἐπεξετάζοντες, οἰόμενοι δεῖν μηδὲν εὐχερὲς ἢ τολμηρὸν περὶ τηλικαύτης ζητήσεως διαπράττεσθαι, συγχῶς τε τὸν Ἀρειὸν μετεπέμποντο, καὶ πυκνῇ ἀνακρίσει τὰς προτάσεις αὐτῷ ἀνέπτυσον, πῶς τε δὴ πρὸς τί, νέμειν(;) ἀνατροπὴν τῶν ἀθέσμων αὐτοῦ δογματίων ψηφισασθαι μετὰ πολλῆς σκέψεως ἐλογίζοντο. Μετὰ οὖν πολλὴν τὴν τῆς σκέψεως κατάστασιν, ἔδοξε πᾶσιν ὁμοῦ τὸ ὁμοούσιον διορίσασθαι ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως, τοιούστι τῷ πατρὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ τὸν υἱὸν ὁμολογεῖν, ἦν καὶ κατὰ κράτος πάντες ἐθεδαίωσαν¹⁰⁰, παρεκτός τινων [ἑπτα]καίδεκα τὸν ἀριθμὸν, οἱ συναπέστρησαν Ἀρειῶν, ἅτε δὴ τὸν υἱὸν ἔξωθεν λέγοντες δεδημιουργεῖσθαι τῷ Θεῷ ἐκ μὴ ὄντων τινῶν ὑποστάσεων, καὶ οὐκ ἀπ' αὐτῆς τῆς θεότητος γεννηθέντα¹⁰¹. Ἀναφέρεται δὲ ἐπὶ τὸν αὐτὸν Κωνσταντῖνον

Ἰσταλτο γὰρ εἰς ἀποδημίαν) ἐπανελθὼν ἐζήτει τὸ χρυσίον· συνεζηρούνα οὖν καὶ ὁ Σπυρίδων, καὶ οὐ, εὐρίσκειτο· διὸ ἐφίσταται τῷ τῆς θυγατρὸς τάφῳ· καὶ, ὦ τέκνον Εἰρήνη, φησὶ (τοῦτο γὰρ ὄνομα τῇ παρθένῳ)· ποῦ ἡ παραθήκη; ἡ δὲ ἀποκρίνεται τοῦ τάφου, καὶ τὸ χωρίον ἀντιδίδουσα καὶ τῆς εὐρίσεως τὸν τρόπον· καὶ ἀνερῶν, ῥηδίας, τὴν παραθήκην ἀποκαθίστηται τῷ παραθέμενῳ. Ἀλλὰ τούτοις μὲν ὡς ἐξ ὀνόμων δηλοῦμεν τὸν λείοντα. Φώτιος.

99. περὶ Ἀλεξάνδρου Ἀλεξανδρείας, Εὐσεβίου Καισαρείας, τοῦ Παμφίλου), Ὁσίου τοῦ Κουδρούς, Ἰακώβου τοῦ Νισιδεῶς, Εὐσταθίου τοῦ Ἀντιοχείας, Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου ἀθλήτου τῆς εὐσεβείας, ἀνάγνωθι ἐκ μὲν τῶν ἡμετέρων Πατρολογίαν Κοντο ὀνόμ. τόμ. Β', σελ. 22—164 καὶ Ἀτωπίου ἱστορίαν τῶν ἐλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων τόμ. Α', σελ. 635—676. ἐκ δὲ τῶν σοφῶν τῆς ἐσπερίου μοίρης Cave Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria· Γενεύη, 1693 σελ. 89, 91—97, 98, 99, 100—105—τοῦ αὐτοῦ Guilielmi Cave dissertationes tres· τὴν γ' de Eusebii Caesariensis arianismo σελ. 34—48· Γενεύη, 1699—Oudini Commentarius de scriptoribus Ecclesia antiquis· Φραγκφόρτη 1722 τόμ. Α' στήλ. 312—319 καὶ 322, ἰδίᾳ δὲ περὶ Ἀθανασίου στήλ. 325—390—Martini Hankii de Byzantinorum rerum scriptoribus Graecis· Λειψία 1677.

100. οὗτοι οὖν οἱ τρισόσιοι (τριακόσιοι), καὶ τὸ ἕλλο τῶν τοῦ Θεοῦ ἀρχιερέων σύνταγμα καταδικάζουσιν αὐτῇ δυσσεβεῖ τὸν τε Ἀρειὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ τὸν Υἱὸν ἀνεκήρυξαν, ὁμοφώνους τὰς ψήφους θέμενοι· Φώτιος—πολλῆς τ' ἀμφιλογίας· τὰ πρῶτα συνιστάμενης, ἀνεξίκακως ἐπηκροῶτο ὁ βασιλεὺς· Εὐσεβ. β. Κωνστ. Γ', 17—μετὰ γοῦν πολλὴν τῆς σκέψεως ἀριθείαν, ἔδοξε πᾶσιν ὁμοῦ δεῖν ὁρίσασθαι τὸ ὁμοούσιον· Κεδρ. Ἀμαρτωλὸς—ἡ οὖν ἀγία σύνοδος τὸ ὁμοούσιον καὶ συναίδιον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ δογματίσασα καὶ τὸ θεῖον αὐτίκα τῆς πίστεως ἐξέθετο σύμβολον· Ζωναρ.—ὁμοονομῶς ἐπὶ τὴν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως χωροῦσι ζήτησιν τε καὶ σαφήνειαν· . . . οὕτω τε τὴν τοῦ θεοῦ συμβόλου συνυπακύνουσιν ἐκθέσιν· Γρηγορίου πρῶτου. Καισαρείας λόγ. εἰς τοὺς ΤΠΗ· Migne τόμ. ΠΙΑ', στήλη 429.

101. τινὲς δὲ, εἰς ἑπτακαίδεκα τὸν ἀριθμὸν συμπληρούμενοι, εἰς τὴν

ἡ τῆς συνόδου ἀπόφασις, ἦν ὡς θεόθεν προτενεχθεῖσαν σέβει καὶ παραδέχεται, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας, ἅτε Θεῷ ἐναντιούμενους, ἐξορίαν ὑποστῆναι ψηφίζεται. Ἐξ τούτων μετὰ Ἀρείου ἐμειναν συναπασθῆναι· οἱ γὰρ ἔνδεκα παλινοδίαν ποιησάμενοι ὑπογράφουσιν εἰς τὸ ὁμοούσιον χεῖρ οὐ προσιφέρει. Ταύτης τῆς ὑπουλίας ἐξαρχος ἦν, Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας ἐπίσκοπος, ὃς καὶ μέχρι τέλους δέικνυται τῇ ἐφ' ἑκάτερα γνώμῃ κεχρημένος, φημί τῇ τε πρὸς ἡμᾶς δι' ὑποκρίσεως, καὶ τῇ τῶν ἐναντιῶν δι' ἐκθέσεων ἐκστάσεων. Ταῦτα τὰ συνοδικὰ γράμματα καὶ τὴν τοῦ βασιλέως διάταξιν τὴν κατὰ Ἀρείου, ἐτι τε καὶ τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ τὴν πρὸς Ἀλεξάνδρου γράφουσιν¹⁰², κοινῇ ψήφῳ οἱ ἅγιοι πατέρες καὶ αὐτὸς ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς κελεύσιν διαπεμθῆναι κατὰ πάσης τῆς οἰκουμένης, μετὰ τῆς ἐκτεθείσης ἀγίας ὀρθοδόξου πίστεως, παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων πρὸς ἀκριθεῖ γνῶσιν πάντων τῶν λαῶν καὶ κληρῶν.

Τὰ οὖν ἐσπέρια μέρη ὁ μακάριος καὶ ὁσιος ἐπίσκοπος Σπυρίδης ἐνεχειρίσθη διακονίᾳ, μετ' ὧν αὐτὸς ἐπελέξατο ἐπισκόπων ἡγῶν πρεσβυτέρων¹⁰³. Τοῖς δὲ κατὰ τὴν αἰγυπτιακὴν διοίκησιν, Λιβύην τε καὶ Πεντάπολιν ὁ μακάριος Ἀθανάσιος, ὁ τῷ τηρικαῦτα, ὡς ἔρχομεν, ἀρχιεπίσκοπος ὢν, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀλεξάνδρος, ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος τῆς δε τῆς πόλεως, τῷ τηρικαῦτα πρωτοπρεσβύτερος ὢν, ὡς ἤδη ἔφαμεν τῶν ἄλλων ἤδη εἰς πάσας τὰς ἐπαρχίας τυπούμενων τὰ συνοδικὰ διακομίζειν, αὐτοὺς, οἳ τις γενναῖος ἀθλητῆς, λήθην ποιησάμενος τῶν τοιούτων καὶ τηλικούτων ἀγώνων, ὧν ἡγωνίστατο ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἀντιστρατεύμενος τῇ μακίᾳ Ἀρείου καὶ πάσῃ τῇ φατρίᾳ αὐτοῦ ἐκάστης ἡμέρας, ὡς γενναῖος στρατιώτης Χριστοῦ, μὴ ἐνδιδοὺς τῇ πρὸς αὐτοὺς ἐνστάσει, ἀλλ' αἰεὶ ὥσπερ ἀντακινιζόμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ ὡς μηδὲν κεκαμῆκώς ἐν τῷ τοσούτῳ χρόνῳ, νεκρῶς αὐτοῖς καθ' ἐκάστης ἡμέρας προστῇ τὰς διαλέξεις ποιούμενος καὶ ἀνατρέπων τὰ φθοροποιὰ καὶ θανατηφόρα Ἀρείου δόγματα, συνεργὸν ἔχων εἰς τοῦτο ὁμόρρονα καὶ

ὁμόφυχον ἐν πᾶσι τὸν μακάριον Ἀθανάσιον, συνεργόντος δὲ αὐτοῖς καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἁγίων ὁμολογητῶν, λέγω δὴ τοῦ μακαρίου Παπνουτίου καὶ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος τοῦ κυπρίων ἐπισκόπου, καὶ Μαξίμου τοῦ μετὰ ταῦτα γενομένου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων, καὶ αὐτοῦ ὁμολογητοῦ, ἅμα τῷ ἐπιεικεστάτῳ καὶ ἱερῷ γέροντι, τῷ πρὸς τὸν φιλόστορον ἀγωνισαμένῳ ὑπὲρ Ἀρείου δια-ληκτικῶ-μενον καὶ ἐπιστρέψαντι αὐτὸν εἰς τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ οὖν ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀλεξάνδρος, καίτοι πρεσβύτερος ὑπάρχων· ἤδη γὰρ ἐβδόμηκοντὸν ἔτος ἠνέετο αὐτῷ τῆς ἡλικίας· καὶ μὴ μελήεις περὶ τῆς πολεμικῆς ἀσθενείας, ἁγίῳ πνεύματι κινούμενος, τὴν ἀβραμικαὴν αὐτοῦ πολιὰν ἄνωθεν νεάζειν παρασκευάσας, προτελθὼν καὶ πολλὰ δυσωπήσας ἐπειτε τοὺς ἁγίους πατέρας ἐγχειρίσθηναι καὶ αὐτῷ τὰ τῆς Θράκης καὶ τοῦ Ἰλλυρικῶς μέρη· οὐ γὰρ ἠδούλουντο ἤδη προβεβηκότι αὐτῷ τοιοῦτον ἐπίταγμα ἐπιθῆναι. Ὁ δὲ κομισάμενος τὰ συνοδικὰ γράμματα, καταλαμβάνει τὴν δὲ τὴν μεγαλύνωμεν πόλιν, καὶ εἰτελθὼν πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν καὶ ἐπίσκοπον τὸν τηρικαῦτα Μητροπρίην, εὐαγγελίστατο αὐτῷ τὰ περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀνχοινούται δὲ αὐτῷ καὶ τὴν ἐγχειριθεῖσαν αὐτῷ λειτουργίαν· καὶ φησι πρὸς αὐτόν ὁ μακάριος Μητροπρίης· ὦ ἀγαπητέ μου ἀδελφε καὶ συμπρεσβύτερε, ἵνα τί μετὰ τοσούτης χαρᾶς ἡς ἐκομιστάς μοι καὶ λύπην ἐγκατέμειξας; οὐ γὰρ ἤρκετό μοι ὁ τοῦ τοσούτου χρόνου χωριμὸς σου, οὔτε δὲ ἤρκεσθης τοῦ τοσούτου καμιάτου, οὐ ὑπέστης· πλὴν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γινέσθω. Καὶ ποιήσας τρεῖς ἡμέρας, καὶ ἐν πᾶσι θεραπεύσας ὡς πατέρα τὸν ὁσιον Μητροπρίην, ἐπέβλετο εἰς τὸ ἐγχειρισθῆν αὐτῷ πρᾶγμα καὶ ἐξῆι τῆς πόλεως, παραλαβὼν σὺν αὐτῷ τὸν μακάριον Παῦλον, ἀναγνωστὴν ὄντα τότε τῆς ἐκκλησίας, νοταρίου τόπον ἐπείχοντα, ὅστις καὶ ἐν τῇ συνόδῳ συνῆν τῷ μακαρίῳ Ἀλεξάνδρῳ, δωδεκάετης παῖς ὑπάρχων· καὶ ὥσπερ ὁ ἅγιος Τιμόθεος καὶ αὐτὸς ἐκ νηπιόθεν ἀκόλουθος γενόμενος τοῦ ἁγίου Παύλου ἠσκέτο τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ τὴν ἐνθεον πολιτείαν· οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ἐκ παιδὸς ἀκόλουθος ἐγένετο, καὶ ὁμόφρων τοῦ μακαρίου Ἀλεξάνδρου¹⁰⁴.

Ἀρείου λύσαν ἀποκλίνειν ἔδοξαν· Φώτιος—ὀλίγοι δὲ τινες τὴν Ἀρείου ἐπὶ τὴν δόξαν . . . ἔλεγον γὰρ ὁμοούσιον εἶναι ὃ ἐκ τίνος ἐστι κατὰ μερισμὸν, ἢ κατὰ προβολήν, ἢ κατὰ βέυσιν . . . καὶ διὰ τοῦτο μὴ συντίθεσθαι τῇ ὑπαγορευθείσῃ πίστει ἐνίσταντο. Νικητ. Κάλλ. II', ιη'.

102. ἀλλὰ τούτων ὑπερορίας βασιλικῇ ψήφῳ κυρωθείσης, ἐξ ὧν οἱ τῆς εὐσεβείας φρονήματα, εἰ καὶ μὴ ἐξ εὐκρινείας, ἀλλ' ὑψίῳ γνώμῃ συνδεδραμηκότων, ὧν ἦν κορυφαῖος ὁ Νικομηδείας Εὐσέβιος, ἐντεῦθεν αἱ ἀπανταχοῦ ἐκκλησίαι τῶν πολλῶν θορύβων καὶ στάσεων πρὸς εἰρήνην ἀνέπνευσαν· Φώτιος—πάρει Ἀρείου τοῦ ἀθεοῦς καὶ ἐτέρων ἐξ ὁμοφρόνων αὐτῷ· Κεδρ. Ἀμαρτ.—πέντε δὲ μόνοι οὐ προτεδέξαντο, τῆς λείας τοῦ ὁμοουσίου ἐπιλαβόμενοι· Σωκρ. Α', η'—πρβλ. Σωζομ. Α', κα'.

103. καὶ Ὅσιος μὲν ὁ Κοδρουδῆς ἅμα τῶν οἱ συνεπομένων τὰς συνοδικὰς φέρων πράξεις τοῖς ἐσπερίοις τὴν εἰρήνην ἰδράζει· Φώτιος—οὐ σηματοῖ τὴν ἀποστολὴν ταύτην τοῦ Ὁσίου ὁ Κοντογόνης· βλ. Πατρολογία τόμ. Β', σελ. 56—70· βλ. καὶ Cavo σελ. 97.

104. τοῖς δὲ κατ' Αἴγυπτον καὶ Λιβύην ὁ θεμελιὸς Ἀθανάσιος· Ἀλεξάνδρος δὲ, καίτοι πρὸς γῆρας ἐκόντων ἐβδόμηκοντὸν γὰρ ἦν· τοῖς κατὰ τὴν Θράκην ὅμοις καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν τὸ τῆς ὁμοιοῦς καὶ εὐδότης τῶν ἐκκλησιῶν πόνους ὑφίστατο διακομίζειν εὐαγγέλιον, συνεκόντων ἔχων τὸν πανόδοιον Παῦλον, ἀναγνωστὴν τηρικαῦτα καὶ ὑπογράφων τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἐκκλησίας πληροῦντα βιβλίον· ὃς καὶ κατὰ τὴν σύνοδον δωδεκάτον ἔτος ἐκ γένεσεως ἔχων τῷ Ἀλεξάνδρῳ συνδιέτριβεν· ἀλλὰ ταῦτα μετ' ὀλίγον· Πρώτερον δὲ εἰς θέαν ἦκε τοῦ πανοσίου Μητροπρίους, καὶ τοῖς μὲν εὐαγγελίοις καὶ τῇ παρρησίᾳ εὐφράναι, οὐκ εὐφράνας δὲ οἱς ἀποδιδόναι ἐμεῖλα, μετ' εὐχῶν πρὸς τὴν πεπιστευμένην αὐτῷ διακονίαν ἐπέβλετο· Φώτιος.—Μεταξὺ τῶν λαβόντων ἐντολὴν ὅπως γνωστὴν ποιήσωσι τὴν τῆς Α' συνόδου ἀπόφασιν ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις, ἀριμνητὸν καὶ τὸν τῆς μεγάλῃς Ἀρμενίας Ἀριστάνην· ἀγενομένης δὲ τῆς πρώτης συνόδου ἐπέμπερ πρὸς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Τηριδάτου ὁ Ἀριστάνης, μετ' ἧς ἀγωνισάμενος κατὰ τοῦ Ἀρείου, ἐπανήλθεν εἰς

Γενόμενοι οὖν κατὰ τὴν Θράκην, πάσας τὰς πόλεις εὐηγγελίσαντο ἀποδιδόντες πάτη ἐκκλησίᾳ τὰ διαπεμφθέντα συνοδικὰ γράμματα, καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἀγίας ὁρθοδόξου πίστεως· ὁμοίως τε καὶ τῇ Μακεδονίᾳ ἐπιβάντες, Θεσσαλονίκη τε καὶ τῇ Θεσσαλίᾳ πάτη, τῇ Ἀχαΐᾳ τε καὶ Ἑλλάδι καὶ ταῖς ἡπείροις οὐκ ὠκνήσαν κηρύξαι τὴν εὐσεβῆ πίστιν, καὶ εὐηγγελίσασθαι τὴν ἐκ πνεύματος ἁγίου ἐκτελεσθῆναι τῆς πίστεως ὁμολογίαν· ἄλλος οὖν ἐν τῇ ἡλικίᾳ ἐκείνῃ ὑπάρχων ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος περιήρχετο ἐκπερισσῶν πᾶσαν χώραν, καὶ εἶπου τι τῶν ζιζανίων ἦτοι ἀκανθῶν, τῶν διαβολικῶν δογμάτων τῆς Ἀρείου αἵρέσεως ἀνκρῦν εὑρίσκει, ταῦτα ἐκ βάρβρων ὡς ἂν τις εἶποι καὶ ἐκ ῥιζῶν ἀναισπῶν, ἐγκατέσπειρε τὴν τῆς εὐσεβοῦς πίστεως διδασκαλίαν. Οὐκ ἠνέσχετο δὲ ὁ ὁσιος πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος κατὰ γῆν μόνον ὁπλίσσασθαι κατὰ τοῦ ἀντικειμένου, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰς νήσους προσελθεῖν προεθυμήθη, ἵνα καὶ διὰ θαλάσσης νηυμαχίαν στείλαμενος ἀντιπαράσχηται τῇ ἀνταρτικῇ τοῦ διαβόλου αἵρεσει, τυραννικῶς ἐπαναστάσῃ τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ· καὶ ὁ ἐκπεριελθὼν πάσας τὰς νήσους, κάκει ἐγκατέσπειρε τὴν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀγίας ὁρθοδόξου πίστεως διδασκαλίαν· αἵτινες ἐπαρχίαι καὶ νῆσοι εἰσέτι καὶ νῦν¹⁰⁵ χάριτι Θεοῦ καὶ ταῖς ὁσίοις αὐτοῦ εὐχαῖς ἀκλινῇ κατέσχον καὶ ἀδιάπτωτον τὴν τῆς ὁρθοδόξου πίστεως ὁμολογίαν, καὶ ἄχρι τοῦ δεῦρο, κατὰ τὸν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου λόγον, ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκεῖνοις δοξάζοντες λέγουσιν· εἰς Κύριος· μία πίστις· ἐν βάπτισμα.

Ἐν τούτοις οὖν τοῖς μέρεσι διατρίβοντος τοῦ μακαρίου Ἀλεξάνδρου, οἱ κατὰ τὴν σύνοδον ἅγιοι πατέρες, πάντα τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν σὺν τῇ θεῇ χάριτι ἐκτελέσαντες, ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τὸ συντάξασθαι ἀλλήλοις καὶ ἐπὶ τὰ οἰκεία ἀνακάμψαι ἐπορεύοντο. Συνεισελθὼν οὖν ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ αὐτῶν, καὶ στὰς ἐν τῷ μέσῳ πρὸς τὴν σύνοδον ἔζη· παρακαλῶ ὑμᾶς ἅγιοι πατέρες, εἴπερ ἀγάπην

Ἀρμενίαν, μετὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς· γράφει ὁ ἱερεὺς συγγραφεὺς τῆς «περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχ. » σοφῆς βίβλου Δοσθεὸς ὁ Ἱεροσολύμων· βιβλ. IB', κεφ. ζ', σελ. 1218. Μένειται τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἀριστίνου (ἢ Ἀρωστίνου) καὶ ὁ γράψας τὸν βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Φωτιστοῦ, ὃν ἐπ' ὀνόματι Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ, ἀρχαιότατον ὄντα, κατ' ἐμὲ ἐξιδωκεν ὁ Migne· Patrologiae τόμ. PIB', στ. 996· «παρχαίνεται μέντοι καὶ ὁ Ἀρμενίας ἀρχιεπίσκοπος Ἀρωστίνης, τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦτον μεταπεμφθέντος . . . τὰ κοινὰ ψήφῳ κρατήσαντα δόγματα γεγραμμένα λαθῶν, εἰς τὴν ἰδίαν ἐπανήκα· πόλιν, πᾶσαν τὴν Ἀρμενίαν εὐφροσύνης ἐπὶ τῇ τῶν δογμάτων συμφωνίᾳ πληρώσας. Ἄ δὲ καὶ διέμεινεν οὕτω χρόνον ἐπὶ μακρὸν, τῆς εὐσεβείας ἐκίστοτε εἰς πληθὺς ἐπιδιδούσης». βλ. Ἀγαπίου «Νέον παράδεισον» σελ. 30

105. Διελθόντες δὲ Θράκην τε καὶ Μακεδονίαν, καὶ Θεσσαλίαν, καὶ Ἀχαΐαν πᾶσαν, καὶ Ἑλλάδα, καὶ τὰς ἡπείρους, οὐδὲ τῶν νήσων ὠλιγόρησαν· ἀλλ' ἐπιπλεύσαντες ἦσαν ἀνέσπων ἐκ ῥιζῶν ζιζάνιον, τὸν εὐγενῆ δὲ σπῆρον τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων καὶ συνοδικῶν κηρυγμάτων διέσπειρον· Φώτιος.

ὥστε εἰς γνήσιον υἷον σώζετε, μίαν αἰτοῦντί μοι δότε [γόνιν]· οἱ δὲ ὁμοθυμαδὸν πρὸς αὐτὸν εἶπον· κέλευσον, βασιλεῦ εὐσεβέστατε. Ὁ δὲ ἔφη· μὴ ὀκνήσητε δὴ μετὰ τοῦ τοσούτου χρόνου ὀλίγας μοι ἡμέρας χαρίσασθαι καὶ ἐλθεῖν ἐν τῇ πόλει μου σὺν ἐμοί¹⁰⁶, καὶ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀγιοτάτου πατρὸς μου Μητροφάνους τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ἐγκαινισθῆναι τῇ κτιζομένῃ παρ' ἐμοῦ πόλει τὸ ἐμὸν ὄνομα, παρουσίᾳ καὶ εὐχῇ τῆς ὁσιότητος ὑμῶν καὶ ἐπεύξασθαι τοῖς περιβόλοις ἢ τείχεσι τοῖς τεθείσιν ἐν αὐτῇ. Οἱ δὲ εὐ μάλα ὑπακούσαντες καὶ ἐλθόντες ἐν τῇ μεγάλωνίμῳ πόλει, ἐπλήρωσαν τὴν αἵτησιν τοῦ βασιλέως¹⁰⁷. εἰσέεισαν δὲ ἕκαστος τότε εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἐπισκόπου Μητροφάνους· ἐν οἷς καὶ ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντίνος συνεισελθὼν αὐτοῖς ἐν ἡμέρᾳ κυριακῇ μετὰ πολλὴν ἐτέραν διαλέξιν, λέγει πρὸς τὸν ἐπίσκοπον· πάτερ μου ἀγιώτατε, ὅρῳ σε ἤδη κεκτηκότα τῇ ἡλικίᾳ καὶ τῇ νόσῳ, καὶ ἐπειδὴ χρὴ τὰ ἀνθρώπινα ἐννοεῖν, παρακαλῶ σε ἀνδρείων ἡμῖν καὶ προχείριται εἰς ἐπισκοπὴν τὸν ἄξιον ὄντα μετὰ σὲ κατακοιμηθῆσαι τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς¹⁰⁸. ὁ δὲ ἐν ἀγίοις

106. ὅτι τῆς συνοδου τέλος διὰ τριῶν ἡμισυ λαβούσης ἐτῶν (καὶ γὰρ ἤρξατο μηνὸς ἀπριλίου πεντεκαίδεκάτῃ ἀνιόντος, ἐπαρατῶθαι δὲ τῆς τριετίας πάλιν τὸν ἀπρίλιον καταλαβούσης, καὶ μέγρι σептемβρίου διαδραμαούσης (οὕτω γὰρ ὁ σοφὸς Ἀλέξανδρος τὰ πεπραγμένα γράφων τότε τῆς συνοδου ἐπεσημάνετο)· τελεσθεῖσθαι οὖν τῆς ἀγίας συνοδου στὰς ὁ βασιλεὺς μέτος τοῦ χοροῦ τῶν ἀρχιερέων, ἦτοι χάριν αὐτῷ μίαν παρ' αὐτῶν δοθῆναι· οἱ δὲ προθύμως κατένευσαν· Φώτιος. — Ἐκ τῶν γραφομένων δὴλον ὅτι ὁ μακάριος Ἀλέξανδρος ἔμα τὴν τοῦ Ἀρείου καταδίκην ἔλαβε, καὶ ἀπῆλθεν· ἦν δ' ἐξδομηκοντούτης τότε 325 ἢ 326', καὶ ἦν ἐταξά προσημείωσιν τῇ πολιτείᾳ γεννηθεὶς τῷ 254 ἢ τὸ πολὺ 255. Τῶν ἐξάρχων δὲ τούτων τὰς ἐπὶ ἐπαρχίας περιοδεύοντων, ἡ σύνοδος ἐξηκολούθει τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν διευθετοῦσα.

107. ἡ δὲ χάρις συνεισελθεῖν αὐτῷ ἐν τῇ πόλει, ἐφ' ᾧ θεάσασθαι τε τὸν ἀρχιερέα, ὃν πατέρα ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ ἀνωμολόγει, καὶ ὥστε τῇ πόλει, ἣν αὐτὸς ἀνέστησε, διὰ τῆς αὐτῶν παρουσίας καὶ εὐχῆς τὸ τοῦ κτίσαντος ὄνομα ἐγκαινισθῆναι· Φώτιος.—(ὁ Κωνστ.)· ἐγένετο τοῦ συλλόγου μὴ ὀκνήσαι βραχέας καὶ αὐτῷ τινας ἡμέρας χαρίσασθαι, καὶ ἔρι δὴ τῆς νεοπαγοῦς αὐτοῦ πόλεως ἀφικέσθαι, ἵν' εὐχαῖς τὸν ταύτης περιβόλον καὶ τὰ τείχη στηρίζαιεν· οἱ δ' εὐθὺς ἐπορεύοντο αἰτηθέν· καὶ τὴν Κωνσταντίνου καταλαβόντες τὰ ἐγκαινία ταύτης ἐποιον, τὴν ἀναμάρτητον θυσίαν ἐπιτελοῦντες· καὶ εὐχαῖς διαλαβόντες καὶ στηρίζαντες ἱκανῶς, τῇ Θεοτόκῳ ἀνέθεντο . . . Μητροφάνους τηλικαῦτα τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου διέποντος· Νικηφ. Καλλ. II', κτ'—Ζωναρῆ II', 4, Φιλοστοργ. Β', θ'. Ἀγαπίου «Νέος παράδεισος» μάρτυρ 21—διέλαβε δὲ κατὰ πλάτος περὶ τῆς κτίσεως καὶ τῶν ἐγκαινίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ περιεχόμενος Δουκάκιος· Constantinopolis Christiana· τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως (1729) σελ. 29—36· βλ. καὶ Petri Gyllii Topographia Constantinopolensis Λουγδούνη· 163? σελ. 24 κ. εἰ.

108. ἐπισκεπτομένων δὲ τῶν ἀρχιερέων τὸν διοικητικώτατον Μητροφάνην, ἡμέρας κυριακῆς ἐνισταμένης καὶ τοῦ βασιλέως συμπρόσθεντος, ἄλλοι· τίς τινας προήλθον λόγοι, καὶ, ὅρῳ σε ἤδη ὑπολαβὼν ὁ βασιλεὺς, ὁ πατέρων ἐμοὶ τιμώτατε, καὶ γῆρᾳ καὶ νόσῳ κείμενοντα, καὶ δυσωπῶ ἀναιεῖν τε καὶ ἀνδρεῖν· ἡμῖν τὸν μετὰ σὲ τοῦ ποιμαντοῦ ἡγούμενον· Φώτιος.—ἀναφέρει τοιαῦτά τινα καὶ Νικοδήμος ἐν Συναξ. 4 Ιουνίου.

πατήρ ἡμῶν Μητροφάνης, μειδιάσας πρὸς τὸν βασιλέα ἔφη: τέκνον, πέπεισμαι ἐν Κυρίῳ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ σοῦ ἐλάλησε· πολλὰ γὰρ μοι φροντίς περὶ τούτου· ἀλλ' οὐκ ἡμέλησεν ὁ Κύριος· τῆς ταπεινώσεώς μου· ἀλλ' ἤδη πρὸ ἐπὶ τούτων τῶν ἡμερῶν ἐρανέρωτέ μοι καὶ τὴν ἐκ τοῦ βίου τούτου μετὰστασιν καὶ [τὸν] ἅγιον τῆς ἐπισκοπῆς· τῇ δὲ σῇ εὐσεβείᾳ, τέκνον, ὁ Κύριός μου Ἰησοῦς Χριστός, ὃν ἡγάπησας ὡς καὶ τὴν ἐπίγειον βασιλείαν τύττην ἐχρίσας. οὕτω καὶ ἐπουράνιον βασιλείαν παράττει. Τίνα οὖν τοιοῦτον εὐρήσμεν, τέκνον μου ἀγαπητόν, ἐν ᾧ πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον ἐν αὐτῷ, ὡς τὸν ἀδελφόν μου καὶ συλλειτουργόν τὸν πρεσβύτερον Ἀλέξανδρον, ὅς ὡς πατρί γνήσιον τέκνον ὑποτασσόμενος ἀναδέεσθαι οὐκ ὤκνησε τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ κάματον, καὶ ἐν τούτῳ χρόνῳ ἀγωνίσασθαι καὶ ἀντιπαρταχᾶσθαι τῇ μακίᾳ τοῦ βλασφημοῦ καὶ θρομάχου Ἀρείου καὶ πάσης τῆς συτροφῆς αὐτοῦ, καὶ ἔτι νῦν ἀγωνιζόμενος οὐ πύνεται· καὶ ἀποβλέψας πρὸς πάντας τὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἔφη: πιστευσάτέ μοι, ἄγιοι πατέρες, ὅτι πρὸ τούτων ἐπὶ ἡμερῶν ἐρανέρωτέ μοι ὁ Κύριος· δεκάτην ἡμέραν ἔτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπιμεῖναι με, καὶ εἰς ἐπισκοπὴν προτρεῖσθαι τὸν συμπεσβύτερον Ἀλέξανδρον· ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ ἐπόμενον ὁ Κύριος ἀπεκάλυψε μοι· τὸ γὰρ παιδίον Παῦλον τὸν ἀναγνωστὴν τὸν συνόντα αὐτῷ μετ' αὐτὸν ἔπεσθαι ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ταύτης ὁ Κύριος ἐδήλωσέ μοι· καὶ ἀποβλέψας πρὸς τὸν μακάριον Ἀλέξανδρον τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, καὶ ἐγγὺς αὐτὸν προσηλεσάμενος ἔφη καὶ σὺ, ἀδελφέ, καλὸν διάδοχον ἑαυτῷ καταλείψαι ἔχεις, ὃν ὁ Κύριος ἐρανέρωσέ μοι. Καὶ καλέσας Ἀθανάσιον τὸν διάκονον, καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ λέγει πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον· Ἴδε ὁ γενναῖος στρατιώτης Χριστοῦ, ὁ σὺν τῷ ἀδελφῷ μου Ἀλεξάνδρῳ τῷ πρεσβυτέρῳ, πολλὰ ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγωνισάμενος· οὗτός ἐστιν ὁ διάδογός σου, καὶ οὐ μόνον ὅτι ἡγωνίσαστο, ἀλλὰ γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν μετὰ Ἀλεξάνδρου μεγάλους ἀγῶνας καὶ κινδύνους ἐκτελέσει¹⁰⁹· καὶ μετὰ τὴν κοίμησιν Ἀλε-

109. ὁ δὲ πρὸς τὸν βασιλέα, εὐθὺς αὐτὸν προσώπων, πείπειται, φησιν, ἐν Κυρίῳ, ὅτι νῦν τὸ πανάγιον Πνεῦμα διὰ γλώσσης, ὡς τέκνον, εἶπε τῆς σῆς φροντίζοντι γὰρ μοι περὶ τούτου ἐρανέρωσεν ὁ Κύριος πρὸ τῶν ἐπὶ τούτων ἡμερῶν, καὶ ὅτι μετὰ δεκάτην ἡμέραν μετελλάξω τὸν βίον, καὶ ὅς τὸ ἱερὸν ἅγιον ἀναδέξοιτο· καὶ ἔστιν οὗτος ὁ συμπεσβύτερός μου Ἀλέξανδρος, ἅγιος, ὡς ἀληθῶς, τῆς ἐκλογῆς ὑπάρχων, καὶ τῆς τοῦ ἁγίου προφητείας Πνεύματος· ἔτι δὲ καὶ τούτον ὡς τὸ παιδίον Παῦλος ὁ ἀναγνωστὴς διαδέχεται· ὅς οὐ μόνον νῦν Ἀλεξάνδρῳ κατὰ τῆς δυσσεβείας Ἀρείου τῷ ἐμῷ συνηγωνίσαστο ἀδελφῷ, ἀλλ' ἔτι σὺν αὐτῷ μεγάλους πόλους καὶ πολλοὺς ἀγωνίζεται· οὐ μόνον δὲ δεύτερος αὐτὸν ἐκδέχοντι ἀγῶνες, ἀλλὰ καὶ τρίτους σὺν τῷ γενναίῳ Παύλῳ ὑποστήσεται· Φώτιος - Νικεῶ. Συνάξαρ. 4 ἰουνίου. Ὁ δὲ τῶν Ἱεροσολύμων ἀείμνητος πατριάρχης Δοσίθεος, τὴν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ Ἡπειρῷ καὶ Ἀχαΐᾳ ἀποστολικήν, οἷον εἰπεῖν, περιοδεῖαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀναφάνων καὶ τὴν τοῦ συνεκδήμου Παύλου, οὐ γράφει καὶ ταῦτα τὰ τῆς πολιτείας· ἀλλ' εἰρήσθω καὶ ὅτι τὴν μὲν Α' σύνοδον γράφων

Ἀνδρόν, Παῦλος, περὶ οὗ ἔφην, πολλὰ συναγωνίσεται αὐτῷ, καὶ πολλὰς θλίψεις ὑπομενεύσιν.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ ἀναζωοποιήσας τῷ πνεύματι, ἀναστὰς συγκατήλθε τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς ἐπισκόποις εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἦν γὰρ κυριακὴ καὶ μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν, ὀλίγα προσομιλήσας τῷ λαῷ, καὶ ὡς περ εἰς ἀποδήμιαν στείλλόμενος, συνετάττετο λέγων· τέκνιά μου, ἐγὼ τῇ βουλήσει τοῦ Θεοῦ μετὰσταμι πρὸς τοὺς πατέρας μου· ἡ δὲ θεία χάρις, ἡ τὰ ἀθροὺς ὑμῶν ἀποστολὰ καὶ τὰ ἐλλειπῇ ἐπανορθώσας, οὐκ ἀρῆκεν ὑμᾶς ἀπονοήτους, ἀλλὰ προχειρίζεται ὑμῖν μετ' ἐμὲ τὸν θεορρεστάτον συμπεσβύτερον Ἀλέξανδρον, ἀπόντα μὲν τῷ σώματι, παρόντα δὲ τῷ πνεύματι καὶ ὄντα σὺν ἡμῖν· ὥστε πάντα τὸν κλήρον καὶ τὸν λαὸν σὺν τοῖς ἁγίοις πατράσι καὶ αὐτῷ τῷ βασιλεῖ μιᾷ φωνῇ ἐκδοῦναι ἅγιος, ἅγιος! καὶ ταῦτα εἰπὼν, περιελάμενος αὐτοῦ τὸ μακρόριον¹¹⁰ ἀπέθετο ἐν τῇ ἀγίᾳ τραπέζῃ, κειλεύσας φυλάττεσθαι αὐτόν, τῷ μακαρίῳ Ἀλεξάνδρῳ εἰπὼν, ὅτι μετὰ τὴν ἐξοδὸν μου τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ἐπίσταται. Τούτων οὕτω γενομένων, καὶ ὁμοίως ἀναπαυσάμενον αὐτοῦ, καθὼς εἶπε, τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ἐρίσταται· ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος· προχειρίζεται οὖν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς πόλεως¹¹¹ ἐπὶ παρούσῃ καὶ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως· καὶ τρεῖς ἡμέρας μόνον ἐπιμεῖναι καὶ ἡ ἀγία σύνοδος τῶν ἐπισκόπων, καὶ τὰ ἔννεκα ἐκτελέσαστα τοῦ μακαρίου Μητροφάνους, ἀσπασάμενοι τε τὸν μακάριον Ἀλέξανδρον, καὶ τῷ βασιλεῖ συνταχάμενοι εἰς τὸ οἰκεῖα ἀνεχώρησαν· ὅσους δὲ μετὰ ταῦτα ἀγῶνας ἐξετέλεσεν ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος ὁ ἐπίσκοπος, προούτης τῆς ἱστορίας λέξομεν. Ἀνεπαύσατο ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν καὶ ἐπίσκοπος Μητροφάνης ἐτῶν ἑκατὸν δέκα καὶ ἐπτά¹¹², μηνὶ ἰουνίῳ

συγκατεβήκει τῷ 327 Ἀλεξάνδρῳ λαίμῃ Μητροφάνους Κωνσταντινουπόλεως τοποτηρητῇ. μετὰ δὲ πέσσεσι σέξιδις τραπέζαις τῆς ἀληθείας Ἀλεξάνδρῳ Ἀλεξανδρείας λαίμῃ τῷ Κωνσταντινουπόλεως Ἀλεξάνδρῳ γράφοντα· Ἴδε περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολ. πατριαρχ. βιβλ. II', κεφ. 6', § 8', κεφ. 6', § 9', σελ. 108 καὶ 112.

110. οὕτως ἐν τῷ χειρογράφῳ γραπτὸν ὅμοιον ἐκτάθη τοῦ ἀρχιστοῦ, ὁμοῦ μὲν ἴδε προσημαίνοντι εἰς τὸ ὑπόμνημα περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Ἰωάννης.

111. ταῦτα εἶπε· καὶ ὡς περ ἀναζωοποιήσας τῷ πνεύματι, καθύπερ σὺν τοῖς ἐπισκόποις εἰς τὴν ἐκκλησίαν· καὶ μετὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν, ὀλίγα προσομιλήσας τῷ λαῷ καὶ συνετάττενος, ἀνακηρύττει καὶ μετὰ πάντων τὸν πρεσβύτερον Ἀλέξανδρον ἀρχιερέα καὶ τοῦ θρόνου διάδοχον· καὶ ὁ λαὸς μιᾷ φωνῇ, σὺν αὐτῷ βασιλεῖ ἐπὶ πλείους ὥρας ἔβρα τὸ ἅγιον· εἰτα τὸ ὁμοῦ μὲν τῇ ἀγίᾳ ἐκποστῇσι τραπέζῃ ἐντελέχμενος αὐτὸν φυλάττεσθαι τῷ διάδοχῳ· ἔπειτα δ' αὐτὸν προεἶπεν οὐκ εἰς μακρόν, μετὰ δὲ ἐβδόμην ἡμέραν τῆς αὐτοῦ πρὸς Χριστὸν ἀναλύσεως. Πένηται οὖν ὡς προέφη καὶ ἐντελέσαστα ἅπαντα· Φώτιος - εἰς τὸ πρὶν αὐτοῦ κεισθὲν ἔπην τοὺς θεοὺς ἐκείνους μετεγχαλῶν πατέρας καὶ χειροτονηθῆναι πατριεύσας... τὸν ἱερὸν Ἀλεξάνδρον Ζωντάρη III', 4.

112. ἐτῶν δ' ἀνεπαύσατο ἐπτακαθ' ἑκατὶ καὶ ἑκατὸν, μηνὶ μαρτίου τριτέρῳ ἔχοντος· Φώτιος. — Anno imperii ejusdem vicesimo tertio mortuus est Metrophanes patriarcha Constantinopolitana, cum tres annos cathedram occupasset, factusque est

Γενόμενοι οὖν κατὰ τὴν Θράκην, πάσας τὰς πόλεις εὐηγγελίσαντο ἀποδιδόντες πάτη ἐκκλησίαι τὰ διαπεμφθέντα συνοδικὰ γράμματα, καὶ τὴν ἐκθεσιν τῆς ἀγίας ὁρθοδόξου πίστεως· ὁμοίως τε καὶ τῇ Μακεδονίᾳ ἐπιθάντες, Θεσσαλονίκη τε καὶ τῇ Θεσσαλίᾳ πάτη, τῇ Ἀχαΐᾳ τε καὶ Ἑλλάδι καὶ ταῖς ἡπείροις οὐκ ὤκνησαν κηρύξαι τὴν εὐτεβὴ πίστιν, καὶ εὐηγγελισασθαι τὴν ἐκ πνεύματος ἀγίου ἐκτεθεῖσαν τῆς πίστεως ὁμολογίαν· ὅλονος οὖν ἐν τῇ ἡλικίᾳ ἐκείνῃ ὑπάρχων ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος περιήρχετο ἐκπερινοστῶν πᾶσαν χώραν, καὶ εἶπου τι τῶν ζιζανίων ἦτοι ἀκανθῶν, τῶν διαβολικῶν δογματῶν τῆς Ἀρείου αἰρέσεως ἀναφυὲν εὗρισκε, ταῦτα ἐκ βάθρων ὡς ἂν τις εἶποι καὶ ἐκ ριζῶν ἀνασπῶν, ἐγκατέσπειρε τὴν τῆς εὐτεβότης· πίστεως διδασκαλίαν. Οὐκ ἠνέσχετο δὲ ὁ ὁσιος πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος κατὰ γῆν μόνον ὀπλίσασθαι κατὰ τοῦ ἀντικειμένου, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰς νήσους προσελθεῖν προσεμνήθη, ἵνα καὶ διὰ θαλάσσης ναυμαχίαν στείλαμενος ἀντιπαρτάξῃται τῇ ἀνταρτικῇ τοῦ διαβόλου αἰρέσει, τυραννικῶς ἐπανάστῃ τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ· καὶ δὴ ἐλπεριελθὼν πάσας τὰς νήσους, κάκει ἐγκατέσπειρε τὴν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀγίας ὁρθοδόξου πίστεως διδασκαλίαν· αἵτινες ἐπαρχίαι καὶ νῆσοι εἰσέτι καὶ νῦν¹⁰⁵ χάριτι Θεοῦ καὶ τῆς ὁσίας αὐτοῦ εὐχαίς ἀκλινῇ κατέσγον καὶ ἀδιάπτωτον τὴν τῆς ὁρθοδόξου πίστεως ὁμολογίαν, καὶ ἄχρι τοῦ δεῦρο, κατὰ τὸν τοῦ ἀγίου ἀποστόλου λόγον, ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις δοξάζοντες λέγουσιν· εἰς Κύριος· μία πίστις· ἐν βάπτισμα.

Ἐν τούτοις οὖν τοῖς μέρεσι διατρίβοντος τοῦ μακαρίου Ἀλεξάνδρου, οἱ κατὰ τὴν σύνοδον ἅγιοι πατέρες, πάντα τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν σὺν τῇ θείᾳ χάριτι ἐκτελέσαντες, ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τὸ συντάξασθαι ἀλλήλοις καὶ ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ἀνακάμψαι ἐπορεύοντο. Συνεισελθὼν οὖν ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ αὐτῶν, καὶ στάς ἐν τῷ μέσῳ πρὸς τὴν σύνοδον ἔφη· παρακαλῶ ὑμᾶς ἅγιοι πατέρες, εἴπερ ἀγάπην

¹⁰⁵ Ἀρμενίαν, μετὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς· γράφει ὁ ἱερεὺς συγγραφεὺς τῆς ἐπερὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχ. » σοφῆς βιβλίου Δοσθεὺς ὁ Ἱεροσολύμων· βιβλ. IB', κεφ. ζ', σελ. 1218. Μένανται τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἀριστίνου (ἢ Ἀρωστίνου) καὶ ὁ γράψας τὸν βίον τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Φωτιστοῦ, ὃν ἐπ' ὀνόματι Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ, ἀρχαιότατον ὄντα, κατ' ἐμὲ ἐξέδωκεν ὁ Migne· Patrologiae tom. PIE', στ. 996· «παρχίνεταί μιντοί καὶ ὁ Ἀρμενίος ἀρχιεπίσκοπος Ἀρωστίνης, τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦτον μεταπεμφθέντος... τὴ κοινῇ ψήφῳ κρατήσαντα δόγματα γεγραμμένα λαθῶν, εἰς τὴν ἰδίαν ἐπανήκει πόλιν, πᾶσαν τὴν Ἀρμενίαν εὐφροσύνης ἐπὶ τῇ τῶν δογματῶν συμφωνίᾳ πληρώσας. Ἄ δὲ καὶ διέμεινεν οὗτω χρόνον ἐπὶ μακρὸν, τῆς εὐσεβείας ἐκίστοσε εἰς πλήθος ἐπιδοδύτης». βλ. Ἀγαπίου «Νέον παράδεισον»· σελ. 30.

¹⁰⁶ Διελθόντες δὲ Θράκην τε καὶ Μακεδονίαν, καὶ Θεσσαλίαν, καὶ Ἀχαΐαν πᾶσαν, καὶ Ἑλλάδα, καὶ τὰς ἡπείρους, οὐδὲ τῶν νήσων ὠλιγόρησαν· ἀλλὰ ἐπιπλεύσαντες ἔπιν ἀνέσπων ἐκ ριζῶν ζιζάνιον, τὸν εὐγενῆ δὲ σπόρον τῶν εὐαγγελικῶν δογματῶν καὶ συνοδικῶν κηρυγμάτων διέσπειρον· Φώτιος.

ὡς περ εἰς γνήσιον οἶον σώζετε, μὴν αἰτοῦντί μοι δοτε [χάρην]· οἱ δὲ ὁμοθυμαδὸν πρὸς αὐτὸν εἶπον· κέλευσον, βασιλεῦ εὐσεβέστατε. Ὁ δὲ ἔφη· μὴ ὀκνήσητε δὴ μετὰ τοῦ τοσούτου χρόνου ὀλίγας μοι ἡμέρας χάρισσασθαι καὶ ἐλθεῖν ἐν τῇ πόλει μου σὺν ἐμοὶ¹⁰⁶, καὶ πρὸς ἐπίσκοπιν τοῦ ἀγιωτάτου πατρός μου Μητροφάνους τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ἐγκαινισθῆναι τῇ κτιζομένῃ παρ' ἐμοῦ πόλει τὸ ἐμὸν ὄνομα, παρούσῃ καὶ εὐχῇ τῆς ὁσιότητος ὑμῶν καὶ ἐπεύξασθαι τοῖς περιβάλοις ἢ ταίχῃσι τοῖς τεθεῖσιν ἐν αὐτῇ. Οἱ δὲ εὐμᾶλα ὑπακούσαντες καὶ ἐλθόντες ἐν τῇ μεγαλυνίᾳ πόλει, ἐπλήρωσαν τὴν αἴτησιν τοῦ βασιλέως¹⁰⁷· εἰσέεισαν δὲ ἕκαστος τότε εἰς τὴν ἐπίσκοπιν τοῦ ἐπισκόπου Μητροφάνους, ἐν οἷς καὶ ὁ εὐτεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντίνος συνεισελθὼν αὐτοῖς ἐν ἡμέρᾳ κυριακῇ, μετὰ πολλὴν ἐτέραν διάλεξιν, λέγει πρὸς τὸν ἐπίσκοπον· πάτερ μου ἀγιώτατε, ὥρῳ σε ᾗδῃ κεκμηκότα τῇ ἡλικίᾳ καὶ τῇ νόσῳ, καὶ ἐπειδὴ γρηὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐννοεῖν, παρακαλῶ σε ἀνδείξον ἡμῖν καὶ προχειρίσαι εἰς ἐπισκοπὴν τὸν ἄξιον ὄντα μετὰ σὲ κατακοσμησάμεν τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς¹⁰⁸. ὁ δὲ ἐν ἁγίοις

¹⁰⁶ ὅτι τῆς συνόδου τέλος διὰ τριῶν ἡμισυ λαβούσης ἐτῶν (καὶ γὰρ ᾗδῃτο μηνὸς ἀπριλλίου πεντεκαίδεκάτην ἀνιόντος, ἐκπατώθη δὲ τῆς τριετίας πάλιν τὸν ἀπρίλιον καταλαβούσης, καὶ μέχρι σεπτεμβρίου διαδραμαούσης (οὕτω γὰρ ὁ σοφὸς Ἀλέξανδρος τὰ πεπραγμένα γράφων τότε τῆς συνόδου ἐπεσημῆναι)· τελεσθείσης οὖν τῆς ἀγίας συνόδου σὺν ὁ βασιλεὺς μέτος τοῦ χοροῦ τῶν ἀρχιερέων, ᾗτις χάριν αὐτῷ μίαν παρ' αὐτῶν δοθῆναι· οἱ δὲ προθύμως κατένευσαν· Φώτιος· — Ἐκ τῶν γραφομένων ὁρᾷται ὅτι ὁ μακάριος Ἀλέξανδρος ἦμα τὴν τοῦ Ἀρείου κατεπόνην ἔλαβε, καὶ ἀπῆλθεν· ἦν δ' ἐβδόμηκοντούτης τότε (325 ἢ 326), καθ' ἣν ἔταξα προσημείωσιν τῇ πολιτείᾳ γεννηθεὶς τῷ 254 ἢ τὸ πολὺ 255. Τῶν ἐξῆρων δὲ τούτων τὰς ἐφ᾽ ἑπάρχας περιοδεύοντων, ἡ σύνοδος ἐξηκολούθει τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν διεθετούσα.

¹⁰⁷ ἡ δὲ χάρις συνεισελθεῖν αὐτῷ ἐν τῇ πόλει, ἐφ' ᾧ θείσταται τε τὸν ἀρχιερέα, ὃν πατέρα ὁ βασιλεὺς ἐκαστοῦ ἀνωμολογεῖ, καὶ ὡς τε τῇ πόλει, ἦν αὐτὸς ἀνίσταται, διὰ τῆς αὐτῶν παρουσίας καὶ εὐχῆς τὸ τοῦ κτιστοῦ ὄνομα ἐγκαινισθῆναι· Φώτιος· — ἰκέτης (ὁ Κωνσταντίνος) ἐγένετο τοῦ συλλόγου μὴ ὀκνήσαι βραχέας καὶ αὐτῷ τινες ἡμέρας χάρισσασθαι, καὶ ἔπειθ' ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ πόλεως ἀφικέσθαι, ἵν' εὐχαίς τὸν ταύτης περιέβον καὶ τὰ ταίχη στηρίζον· οἱ δ' εὐθὺς ἐπορεύοντο τὴν αἰτήθην· καὶ τὴν Κωνσταντίνου καταλαβόντες τὰ ἐγκαίνια ταύτης ἐποίησαν, τὴν ἀναμάκτον θυσίαν ἐπιτελοῦντες· καὶ εὐχαίς διαλαβόντες καὶ στηρίζοντες ἱκανῶς, τῇ Θεοδόκῃ ἀνέβησαν... Μητροφάνους ἐκινεῖται τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου διέποντος· Νικήτ. Κελλ. II', κτ' — Ζωναρῆ ΙΓ', 4, Φιλοστοργ. Β', 9'. Ἀγαπίου «Νέον παράδεισον»· μετὰ 21 — διέλαβε δὲ κατὰ πλῆτος περὶ τῆς κτίσεως καὶ τῶν ἐγκαινίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ περικλητὸς Δουκῆγιος· Constantinopolis Christiana· τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως (1729) σελ. 29 — 36· βλ. καὶ Petri Gyllii Topographia Constantinopolis· Λουγδούνη· 1632· σελ. 24 κ. ἔξ.

¹⁰⁸ ἐπισκεπτομένων δὲ τῶν ἀρχιερέων τὸν διαρκιστάτον Μητροφάνην, ἡμέρας κυριακῆς ἵσταμένης καὶ τοῦ βασιλέως συμπαρόντος, ἄλλοι· τί τινες προῆλθον λόγοι, καὶ ὥρῳ σε (φῆσιν ὑπολαβὼν ὁ βασιλεὺς), ὦ πατέρων ἐμοὶ τιμωτάτα, καὶ γὰρ καὶ νότιον κίονοντα, καὶ δυσωπῶ ἀνεπίειν τε καὶ ἀνδείξαι· ἡμῖν τὸν μετὰ σὲ τοῦ ποιμαντοῦ ἡγούμενον· Φώτιος· — ἀναφέρει τοιαῦτά τινα καὶ Νικόδημος ἐν Συναξ. 4 ἰουνίου.

πατὴρ ἡμῶν Μητροφάνης, μειδιάτας πρὸς τὸν βασιλέα ἔφη: τέκνον, πέπεισμαι ἐν Κυρίῳ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ σοῦ ἐλάλησε· πολλὰ γὰρ μοι φροντίς περὶ τούτου· ἀλλ' οὐκ ἡμέλησεν ὁ Κύριος· τῆς ταπεινώσεώς μου· ἀλλ' ἤδη πρὸς ἐπὶ τούτων τῶν ἡμερῶν ἐξανέρωσέ μοι καὶ τὴν ἐκ τοῦ βίου τούτου μετέστανιν καὶ τὸν ἅγιον τῆς ἐπισκοπῆς· τῇ δὲ σῇ εὐσεβείᾳ, τέκνον, ὁ Κύριός μου Ἰησοῦς Χριστός, ὃν ἠγάπησας ὡς καὶ τὴν ἐπίγειον βασιλείαν ταύτην ἐχαρίσατο. οὕτω καὶ ἐπουράνιον βασιλείαν παράττει. Τίνα οὖν τοιοῦτον εὐχρόσμεν, τέκνον μου ἀγαπητόν, ἐν ᾧ πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον ἐν αὐτῷ, ὡς τὸν ἀδελφόν μου καὶ συλλειτουργόν τὸν πρεσβύτερον Ἀλέξανδρον, ὅς ὡς πατὴρ γνήσιον τέκνον ὑποτασσόμενος ἀνεδέχασθαι οὐκ ὠκνήσας τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ κάματον, καὶ ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἀγωνίσασθαι καὶ ἀντιπαρταχθῆσθαι τῇ μακρίᾳ τοῦ βλασφημοῦ καὶ θεομάχου Ἀρείου καὶ πάσης τῆς συστροφῆς αὐτοῦ, καὶ ἐτι νῦν ἀγωνιζόμενος οὐ κινύεται; καὶ ἀποβλέψας πρὸς πάντας τὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἔφη: πιστεύσατέ μοι, ἅγιοι πτέρις. ὅτι πρὸς τούτων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐξανέρωσέ μοι· ὁ Κύριος δεκάτην ἡμέραν ἐτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπιμεῖναι με, καὶ εἰς ἐπισκοπὴν προσηλῶσαι τὸν συμπεσβύτερον Ἀλέξανδρον· ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ ἐπόμενον ὁ Κύριος ἀπεκάλυψε μοι· τὸ γὰρ παιδίον Παῦλον τὸν ἀναγνώστην τὸν συνόντα αὐτῷ μετ' αὐτὸν ἐπεσθαι ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ταύτης ὁ Κύριος ἐδήλωσέ μοι· καὶ ἀποβλέψας πρὸς τὸν μακάριον Ἀλέξανδρον τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, καὶ ἐγγὺς αὐτὸν προσκαλεσάμενος ἔφη· καὶ σὺ, ἀδελφε, καλὸν διαδόχον ἐαυτῷ καταλείψαι ἔχεις, ὃν ὁ Κύριος ἐξανέρωσέ μοι. Καὶ καλέσας Ἀθανάσιον τὸν διάκονον, καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ λέγει πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον· Ἦε ὁ γενναῖος στρατιώτης Χριστοῦ, ὁ σὺν τῷ ἀδελφῷ μου Ἀλέξανδρῳ τῷ πρεσβυτέρῳ, πολλὰ ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγωνισάμενος· οὗτός ἐστιν ὁ διάδογός σου, καὶ οὐ μόνον ὅτι ἠγωνίσαστο, ἀλλὰ γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν μετὰ Ἀλεξάνδρου μεγάλους ἀγῶνας καὶ κινδύνους ἐκτελέσει¹⁰⁹, καὶ μετὰ τὴν κοίμησιν Ἀλε-

ξάνδρου, Παῦλος, περὶ οὗ ἔφην, πολλὰ συναγωνίσεται αὐτῷ, καὶ πολλὰς θλίψεις ὑπομεινύσιν.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ ἀναχωρήσας τῷ πνεύματι, ἀναστὰς συγκατήλθε τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς ἐπισκόποις εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἦν γὰρ κυριακὴ καὶ μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Πάπᾶ γελίου ἀνάγνωσιν, ὁλίγα προσομιλήσας τῷ λαῷ, καὶ ὡς περ εἰς ἀποδημίαν στελλόμενος, συνεπαύτατο λέγων· τεκνία μου, ἐγὼ τῇ βουλῇ τοῦ Θεοῦ μετ' ἑστέμην πρὸς τοὺς πατέρας μου· ἡ δὲ θεία χάρις, ἡ τὰ ἀσθενῆ ὑπερβύσκει καὶ τὰ ἐλλειπῆ ἐπανορθοῦσα, οὐκ ἀρῆκεν ὑμᾶς ἀπρηνεστους, ἀλλὰ προχειρίζεται ὑμῖν μετ' ἐμὲ τὸν θεοπρεσβύτερον Ἀλέξανδρον, ἀπόντα μὲν τῷ σώματι, παρόντα δὲ τῷ πνεύματι καὶ ὄντι σὺν ἡμῖν· ὥστε πάντα τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν σὺν τοῖς ἁγίοις πατράσι καὶ αὐτῷ τῷ βασιλεῖ μιᾶ φωνῇ ἐκδοῦσθαι ἄξιος, ἄξιος! καὶ ταῦτα εἰπὼν, περιελάμενος αὐτοῦ τὸ μαρτόριον¹¹⁰ ἀπέθετο ἐν τῇ ἀγίᾳ τραπέζῃ, κελεύσας φυλάττεσθαι αὐτό, τῷ μακαρίῳ Ἀλεξάνδρῳ εἰπὼν, ὅτι μετὰ τὴν ἐξοδὸν μου τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ἐπίσταται. Τούτων οὕτω γενομένων, καὶ ὁμοίως ἀναπαυσάμενος αὐτοῦ, καθὼς εἶπε, τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ἐφύσταται· ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος· προχειρίζεται οὖν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῆςδε τῆς πόλεως¹¹¹ ἐπὶ παρούσῃ καὶ τοῦ εὐτεβεστάτου βασιλέως· καὶ τρεῖς ἡμέρας μόνον ἐπιμεῖναι τὰ ἡμέρη σὺν ὁδοῖς τῶν ἐπισκόπων, καὶ τὰ ἔννατα ἐκτελέσας τοῦ μακαρίου Μητροφάνους, ἀσπαράμενοι τε τὸν μακάριον Ἀλέξανδρον, καὶ τῷ βασιλεῖ συνταξάμενοι εἰς τὴν οἰκίαν ἀνεχώρησαν· ὅπου δὲ μετὰ ταῦτα ἀγῶνας ἐξετέλεσεν ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος ὁ ἐπίσκοπος, προιούσης τῆς ἱστορίας λέγομεν. Ἀνεπαύσατο ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν καὶ ἐπίσκοπος Μητροφάνης ἑτῶν ἑκατὸν δέκα καὶ ἐπτὰ¹¹², μηνὶ ἰουνίῳ

109. ὁ δὲ πρὸς τὸν βασιλέα, εὐθὺς αὐτοῦ προσώπων, πείσασκε, φησιν, ἐν Κυρίῳ, ὅτι νῦν τὸ πανάγιον Πνεῦμα διὰ γλώσσης, ὡς τέκνον, εἶπε τῆς σῆς· φροντίζοντι γὰρ μοι περὶ τούτου ἐξανέρωσεν ὁ Κύριος πρὸς τῶν ἐπὶ τούτων ἡμερῶν, καὶ ὅτι μετὰ δεκάτην ἡμέραν μεταλλάξω τὸν βίον, καὶ ὅς· τὸ ἱερὸν ἄνωμα ἀναδείξω· καὶ ἔστιν οὗτος ὁ συμπεσβύτερός μου Ἀλέξανδρος, ἄξιος, ὡς ἀληθῶς, τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχων, καὶ τῆς τοῦ ἁγίου προφητείας Πνεύματος· ἐτι δὲ καὶ τοῦτον ὡς τὸ παιδίον Παῦλος ὁ ἀναγνώστης διαδείξει· ὅς οὐ μόνον νῦν Ἀλέξανδρον κατὰ τῆς δυσσεβείας Ἀρείου τῷ ἐμῷ συνηγεστάτο ἀδελφῷ, ἀλλ' ἐτι σὺν αὐτῷ μεγάλους πόλους καὶ πολλοὺς ἀγωνίζεται· οὐ μόνον δὲ δι' αὐτοῦ αὐτὸν ἐκδίδονται ἀγῶνες, ἀλλὰ καὶ τρίτους σὺν τῷ γενναίῳ Παύλῳ ὑποστήσεται· Φώτιος· Νικόδ. Συναγρ. 4 ἰουνίου. Ὁ δὲ τῶν Ἱεροσολύμων ἀειμνηστος πατριάρχης Δοσίθεος, τὴν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ καὶ Ἀχαΐᾳ ἀποστολικήν, οἷον εἰπεῖν, περιοδεῖαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀντιφώνων καὶ τὴν τοῦ συνεκδήμου Παύλου, οὗ γράφει καὶ ταῦτα τὰ τῆς πολιτείας· ἀλλ' εἰρήσθω καὶ ὅτι τὴν μὲν Α' σύνοδον γράφων

συγκροτήσας τῷ 327 Ἀλεξάνδρου λαμὴ Μητροφάνους Κωνσταντινουπόλεως τοποτηρήσας, μετὰ δὲ τίσταρις σέβας ἀπαλλόμενος τῆς ἡλικίας Ἀλεξάνδρον Ἀλεξανδρείας λαμὴ τῷ Κωνσταντινουπόλει Ἀλεξάνδρῳ γράφοντα· Ἦε περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολ. πατριαρχ. βιβλ. II, κεφ. 6, § 1, κεφ. 6, § 9, σελ. 108 καὶ 112.

110. οὗτος ἐν τῷ χειρογράφῳ γραπτός ὡς ἐκτελέσας τοὺς ἑκατὸν, ὡμοῦν τῷ Ἦε προσηγεσθαι εἰς τὸ ὑπόμνημα περὶ τῆς οἰκίας τῆς Θεοτόκου τῆς Πανακίας.

111. ταῦτα εἶπε· καὶ ὡς περ ἀναχωρήσας τῷ πνεύματι, κατεῖπε σὺν τοῖς ἐπισκόποις εἰς τὴν ἐκκλησίαν· καὶ μετὰ τὴν τοῦ Πάπᾶ γελίου ἀνάγνωσιν, ὁλίγα προσομιλήσας τῷ λαῷ καὶ συνεπαύτατο· συνεπαύτατο καὶ μὴ παρόντα τὸν πρεσβύτερον Ἀλέξανδρον ἀρμενίαν καὶ τοῦ θρόνου διαδόχον· καὶ ὁ λαὸς μιᾶ φωνῇ σὺν αὐτῷ βασιλεῖ ἐπὶ πλείους ὥρας ἐβόα τὸν ἄξιον· εἶτα τὸ ὡμοῦν τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς περ ἐπὶ ἐκτελέσας αὐτὸ φυλάττεσθαι τῷ διαδόχῳ· ἦεν δ' αὐτὸν προείπεν οὐκ εἰς μακρὸν, μετὰ δὲ ἐβδόμην ἡμέραν τῆς αὐτοῦ πρὸς Χριστὸν ἀναλύσεως. Γίνεται οὖν ὡς προείρη καὶ ἐκτελέσας ἅπαντα· Φώτιος· εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ κεισθὲν ἔπαι τοὺς θεοὺς ἐκείνους· μετακλήσας πατέρας καὶ χειροτονήσαντας παρακαλεῖσας... τὸν ἱερὸν Ἀλεξάνδρον Ζωνάρις III, 4.

112. ἐπὶ τῷ ἀνεπαύσατο ἐπτακατάδεκα καὶ ἑκατὸν, ἰουνίου μηνὸς τετάρτην ἡμέραν· Φώτιος. — Anno imperii ejusdem vicesimo tertio mortuus est Metrophanes patriarcha Constantinopolitaneus, cum tres annos cathedram occupasset, factusque est

τετάρτη. Ἦρξατο ἡ ἁγία σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ μετὰ τὸ ἁγιον πάσχα, ἀπὸ μηνὸς ἀπριλίου πέντεκαδεκάτης, καὶ ἐτελειώθη μηνὶ σепτεμβρίῳ, ἐν τρισὶν ἡμισυ ἔτεσι τὰ πεπραγμένα κρατήσασα, ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ ἐπισκόπου γενομένου Ἀλεξάνδρου¹³. Τοῦ δ' ὅσιου Μητρο-

post ipsum Alexander patriarcha Constantinopolitanus, qui octo anno sedit, dein mortuus est. Εὐτυχίου Ἀλεξανδρείας χρονικά· παρὰ Migne, Patrologiae, τόμ. ΡΙΑ', στήλ. 1016.

113. ὁ δὲ τῆς συνόδου χρόνος, ὡς εὐρυνεν, ἐν μηνὶ μαζίῳ τῷ ἐγίνετο, τρίτης ἐπερούσης, ἐν ὑπατείᾳ Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ· τοῦτο δὲ ἦν ἔτος ἕκτον καὶ τριηκοστὸν καὶ ἐξηκοστὸν ἀπὸ τῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα ἀρχῆς· εἰκοστὸν δὲ τῆς ἀρχῆς Κωνσταντίνου, ἀπ' οὗ κατὰ Βρετανίαν ἤρξε· τρισηκιδέκατον δ' ἐξ οὗτο πρὸς Βυζάντιον ἦκεν. Ἡ δὲ σύνοδος ἐπὶ τρία καὶ μικρόν τι πρὸς ἔτη ἐν Νικαίᾳ συνήλθη· Νίκηφ. Καλλ. Η', κς'. — Ἡ δὲ Α' σύνοδος γέγονεν ἐν Νικαίᾳ, συνεληθόντων ΤΙΗ' ἁγίων πατέρων, ἔπει τῆς βυζαντινῆς Κωνσταντίνου κ'. Ἀμαρτωλὸς 413—τοῖς καὶ τοὺς λοιποὺς—συνίστη οὖν ἡ ἁγία Α' σύνοδος τῇ 16' ἰνδικτιῶν, ἔπει κ' τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, μηνὶ μαζίῳ κ'. Θεοφ. —(κ' ἔπει=325) ὁ αὐτὸς ἀνιδίωτος βασιλεὺς εἰς ἄκρον τὴν εὐσεβείαν θεοδὸν ἐμπνευσθεὶς, μηνὶ δεσφίῳ 19', ΤΙΗ' ἁγίων πατέρων σύνοδον ἐν Νικαίᾳ γενέσθαι παρεσκεύασε· Χρονικὸν Πασχάλ. δὴμ. 205'—ὁ χρόνος δὲ τῆς συνόδου, ὡς ἐν παρασημασίᾳ εὐρυνεν, ὑπατείας Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ τῇ εἰκάδι τοῦ μαζίου μηνός· Σωφ. Α', θ'—βλ. τὰς τοῦ Jacobo Goar notes ad Theophanis chronographiam καὶ πρὸς τὰ παρὰ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολ. πατριαρχ. βιβλ. Β', κεφ. 6', § 1: «ἐπὶ τῆς ὑπατείας Παυλίου καὶ Ἰουλιανοῦ, ἔτος ἀπὸ τοῦ σωτήρος 327 ἤρξατο ἡ σύνοδος καὶ ἐτελειώθη εἰς τὸ 330, ὅτε εἶχεν ὁ Κωνσταντίνος εἰκοσι χρόνους αὐτοκράτωρ... (εἰ καὶ ἄλλοι ἄλλως λέγουσιν)· ἤρξατο δὲ ἡ σύνοδος κατὰ τὸν ἀπρίλιον μῆνα, ἡ κατὰ τινὰς εἰς τὰς εἰκοσι τοῦ μαζίου, καὶ ἐτελείωσε μετὰ τρεῖς χρόνους, εἰς τὸν σепτεμβρίον... ἦσαν δὲ οἱ πατέρες 318, καὶ παρὰ τούτοις ἕτερον πλήθος κληρικῶν, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων. Εἰ καὶ ὁ Εὐσεβίος λέγει ὅτι ἦσαν διακόσιοι τριάκοντα (ἀριθμὸς τοῦ Δοσιθέου· ὁ γὰρ Εὐσεβίος γράφει: ἐπισκόπων μὲν πληθὺς ἦν πεντήκοντα καὶ διακοσίων ἀριθμὸν ὑπεραποτίθει· οὐσα· βίος Κωνστ. Γ', η'), καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος λέγει διακοσίους, καὶ ὁ Ἀντιοχείας Εὐστάθιος παρὰ Θεοδορήτῳ διακοσίους ἐξδομήκοντα, καὶ ὁ Σωζόμενος τριακοσίους εἰκοσιν, ὡς ἀληθῶς ὅμως... ἦσαν τριακόσιοι διακοκτώ, ὧν τὰ ὀνόματα ἡμεῖς εὐρόντες εἰς παλαιότατον βιβλίον χειρόγραφον ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, μετεγρήψαμεν αὐτὰ εἰς τὴν Νομικὴν Συνταγὴν»· βλ. τὴν ἐν τέλει τῆς πολιτείας ὑποσημασίαν.—Δωρόθεος ὁ Μονεμβασίας ἀριθμεῖ ἀρχιερεῖς μὲν διακοσίους τριάκοντα δύο, ἱερεῖς δὲ, διακόνους καὶ μοναχοὺς 86 προστιθεὶς ἐν ἀφελείᾳ· «διὰ τὸ τόσον μόνον ἰδιωλέχθησαν»· ὅτι ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἐνσάρκου οικονομίας ἕως τὸν καιρὸν τῆς συνόδου ἐκείνης (!) 318 χρόνοι ἦσαν· Δωροθέου σύνοψις ἱστοριῶν τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1806 σελ. 181. Ἀγνώστου ἡ πηγή, ἀπ' ἧς ἠντήλησεν ὁ Δωρόθεος· βλ. Cave Scriptorum Eccles. pars altera· Γενεύη 1699 σελ. 65—66, Baronii Annales ἔτ. 325, Herman vie de S. Athanase, Gieseler Histoire des dogmes· traduction Bruch καὶ Flobert· ἐν Διέπῃ 1863 σελ. 168 κ. ἐξ.—Περὶ τὸν ὅτι ὁ Δωρόθεος Μονεμβασίας ἀναφέρει τὴν ἀποστολικὴν περιόδον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Παύλου, τὴν εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἔλυσιν τῶν πατέρων, προστίθεται δὲ θυμῷ τι κατὰ τὴν Νίκαιαν ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων μετὰ τὴν σύνοδον γενομένην. Ἐξ ὧν ὅμως περὶ Ἀλεξάνδρου γράφει τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀποδείκνυσιν ἀρκούντως ὅτι καὶ τὴν πολιτείαν ἀνέγνω καὶ πηγαῖς ἐτέ-

φόνους μακρῶς μετελθόντος τὸν τῆδε βίον¹⁴, καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀλεξάνδρου προχειρισθέντος καὶ διαπρέποντος ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, τὰ κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν συμβάντα καλὸν τῇ μνήμῃ παραδοῦναι.

(ἔπεται τὸ τέλος)

Ο ΛΓ' ΨΑΛΜΟΣ

τοῦ προφητάναντος δυνατὸν νὰ μένη ἐνταῦθα σελίδας τινὰς τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καταλαμβάνων· εἶναι ὕμνος εὐχαριστήριος, τὸν ἐποιοῦν πᾶσα ψυχὴ ἐκ σωματικοῦ ἢ πνευματικοῦ ἀπαλλαττομένη ἄλγους, οἰονδήποτε κίνδυνον διαφεύγουσα καθήκον ἔχει νὰ μέλπη πρὸς τὸν ζωῆς καὶ θανάτου Κύριον, τὸν θανατοῦντα καὶ ζωογονοῦντα, τὸν εἰς ἄδου καταχόντα καὶ πάλιν ἀνάχοντα. Ἐν εὐπραγίαις, ἐν ὀδύναϊς, ἐν ἀλγηδόνι, ἐν ἀγαλλιάσει οὔτε τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου πρέπει νὰ ἐπιλανθάνωμεθα, οὔτε νὰ λείψῃ πρέπει ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν ἡ αἰνεσις αὐτοῦ. Ὡς ὁ παλαιὸς φιλόσοφος τὸ φιλοσοφεῖν ἔκρινε κρεῖττον ἢ τὸ ἀναπνεῖν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα προσηκῶς δυνάμεθα νὰ ἐπιναλάδωμεν διὰ ὅ ἡ θεολόγος καὶ γρηγόρος νοῦς εἶπε «μνημονεύειν τοῦ Θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀναπνεύειν». Ὁ αἶνος, ἡ δοξολογία, ἡ ἐν μνήμῃ διηγετικὴ ἀναπαράστασις τοῦ θείου ὀνόματος, τοῦ θείου φόδου, τῆς ἀπειρου αὐτοῦ μεγαλοπρεπείας καὶ τῆς τοῦ οὐρανοῦ καλυψάσης ἀρετῆς πρέπει νὰ ᾖ ἡ μόνη τροφή τῆς ψυχῆς, ἡ μόνη τοῦ νοῦς συνέκδημος, πρὸς πάντα τόπον καὶ πᾶσαν ἐποχὴν φερόμενου καὶ περιπολοῦντος, ὁ μόνος τῆς καρδίας ἡμῶν σύντροφος· «Εὐλογῆσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ· διὰ παντὸς ἡ αἰνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου»¹· εἶπεν ὁ θεοπάτωρ Δαυὶδ, ἀρχόμενος τοῦ ψαλμοῦ, τοὺς πάντας παρακαλεῦόμενος ὅπως μεγαλύνωσιν αὐτόν, καὶ ὡς ὡς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό². Ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐπαινεθῆσεται παντὸς ἀνθρώπου, χριστιανοῦ παντός ἡ ψυχῆ, καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο τὸ τετραγράμματον ναὶ μὴν καὶ ἀκατονόμαστον, ὡς εἶπε τις τῶν τῆς Ἐκκλησίας πατέρων, τὸ λαμπρότατον ἡμῶν ἔσται κόσμημα καὶ στέμνωμα, καὶ ὁδὸς καὶ τιμὴ ἀπάτης κερχάσιον.

ῥις ἐνέτυχεν, αἱ ἐρῆτο, κῆν τε Δωρόθεος, κῆν τε Ἱερόθεος, ἡ Δαμασκηνὸς Στουδίτης καλῆται τῆς ἱστοριῶν συνόψεως ὁ συγγραφεὺς (βλ. Μ. Γεδεὼν περὶ Δαμασκηνοῦ Στουδίτου, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ ἀληθείᾳ», τόμ. Γ', σελ. 85 καὶ 649).

114. καλὸν ἵνα προστεθῇ εἰς τὸν τοῦ Μητροφάνους βίον ὅτι Ἰωάννης ὁ Νιτσεῶς ἐπισκεψάμενος καὶ οὗτος σὺν τοῖς λοιποῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν ἐρῶν Μητροφάνην εἰκίζευσεν αὐτὸν τότε κοιμηθέντα· ὑποστρίψας εἰς τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ. Ταῦτα γράφει ὁ Νικόδημος ἐν τῷ Συνεχιστῇ 31 ὁκτωβρίου· ἀλλ' οὐδεὶς ἕτερος ἀναφέρει τὴν καλὴν ταύτην εἰδησιν, καίπερ περιττὴν, διότι καὶ πολλοὶ τῶν τῆς Α' συνόδου πατέρων παρήσαν· ὥστε τὸ ἐκιδεσθαι ἐρμηνευτικὸν δι' ἑτέρου τινο; βήματος.

1. Ψαλμ. ΛΓ', 1.

2. ΛΓ', 3.

Θῶμεν τὴν χεῖρα ἡμῶν ἐπὶ τῆς καρδίας, καθυρεύνοντες· πρότερον πάσης ἐγκοσμίου καὶ ταπεινῆς ἰλύος, τῶν κοσμικῶν αὐτὴν ἀπαλλάττοντες δεσμῶν, τῶν συμπαθειῶν καὶ τῶν συναισθημάτων αὐτὴν μακρὰν κρατοῦντες, καὶ θέλομεν εὐρεῖν ὅτι θεοσκόπως ἐλάλησε Δαυὶδ ὁ θεοπέσιος. Λάβωμεν ἀνάπαυλιν ἐκ τῶν ὑλαίων περισπασμῶν καὶ τῶν τυρβῶν, αἷς ἐγκαταβυθίζομεθα, καὶ δι' οὐδενὸς ὁσμῶν χοῦ καὶ πρὸς τοὺς περὶ ἡμᾶς συναπτόμενοι, τὴν σκηνὴν κατοικήσωμεν τῆς διανοίας ἡμῶν, ἵνα πράγματι τὸν θεοφορούμενον Δαυὶδ συνεργὸν καὶ ἐπισφραγιστὴν εἰς τὴν τῶν προκειμένων χρειᾶν παραλάβωμεν· καὶ θέλομεν ἰδεῖν ὅτι οὐδὲν ἔξω τῶν ὑπαγορεύσεων τῆς ἡμετέρας συνειδησεως, οὐδὲν ἀσυμπίδαστον πρὸς τὰ παρὰ τὸν νόον ἡμῶν ἐπιδαλλόμενα εἶπεν ὁ προφητάναν. Βεβαίως καρδία, ἐν ἣ δὲν οἰκεῖ ὁ θεὸς φόβος, ἣν ἡ ἑλλειψὶς χριστιανικῆς καὶ πατριζούσης ἀνατροφῆς χέρτον ἐποίησε καὶ πετρώδη ἔρημον, Ζαχάραν ἀρετῶν ἰδιωτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀπεργασταμένη, καρδία τοιαύτη καὶ συνειδητικῆς πεπωρωμένη, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κρίνῃ καὶ λαλήσῃ ὡς ὁ τῆς τεθυμασμένης ζωῆς ἔγκριτος ἐραστής, ἵνα μετὰ τοῦ θεοῦ τῶν Κατηχήσεων συγγραφίως εἰπώμεν· ὅπερ ὁ Δαυὶδ ἔπαινον κηρύττει καὶ πιστεύει τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὅταν ἐν Κυρίῳ δηλοῦν ἐπαινῆται¹, ὁ ὑλικὸς ἄνθρωπος, ὁ τοῦ χριστιανοῦ τὸ ὄνομα μόνον καὶ ψιλὸν φέρων δὲν δύναται νὰ εἴπῃ· «Ἐάν τις ἐπὶ σῶματος κάλλει, ἢ γονέων περιφανείᾳ ἐπαινῆται, οὐκ ἐν Κυρίῳ ἐπαινέται αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, ἀλλ' ἐν τῇ ματαιότητί ἐστι τῶν τοιούτων ἕκαστος». Τὸ νὰ ὀνομαζώμεθα μάλιστα δοῦλοι τοιοῦτου δεσπότης ὁ ὑπερκράντων ἔκρινεν ἀρκετὸν ὑπὲρ ἄλλο πᾶν ἀξίωμα.

Καὶ λοιπὸν ὁ τὸν φόβον Αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγάπην ἔνοικον ἔχων μεγαλύνει τὸν Θεόν, ὅταν ἐν ἑαυτῷ τὸν νόμον Ἐκείνου γράμμασιν ἐν πλατῇ καρδίας ἀχειροποιήτοις ἐγγεγραμμένον ἔχῃ· «μὸς χους γὰρ ἡ χιμάρους οὐ ζητεῖ παρ' ἡμῶν, ὁ ἱερὸς ἐνταῦθα φησιν ἐρμηνεύων Κύριλλος, προσδέξεται δὲ θυσίαν αἰνέσεως ὧδ' αὖς τὰς εὐχαριστήριους». ἄλλως δὲ πᾶσιν ἡμῖν εὐχαριστήριος ὧδ' ἐστὶ τε καὶ καθίσταται ὅταν ἡ πᾶσα πράξις ἡμῶν, ἐνέργεια νοερὰ πᾶσα, καὶ ῥῆμα πᾶν, εἰς Θεοῦ δόξαν τὰ πάντα γινόμενα, μιμητὰς Ἐκείνου κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς ἀπεργάζωνται· Βασίλειος ὁ οὐρανοφάντωρ τῆς Καππαδοκίας ἀρχιεπίσκοπος ὁρίζει δι' ὀλιγίστων ὁσὺν τρόπον εἶδει νὰ μετεργώμεθα εἰς δοξολογίαν τοῦ Ὑψίστου, ὡς δεῖ μεγαλύνειν αὐτόν. «Μεγαλύνει τὸν Κύριον ὁ μεγάλη διανοία καὶ γὰρ φρονήματι—γράφει—καὶ ἐπληρούμενος τοὺς ὑπὲρ εὐσεβεῖας πειρασμούς ὑπομένων· ἔπειτα δὲ καὶ ὁ μεγάλη τῇ διανοίᾳ καὶ θεωρήμασι βαθυτάτοις τὰ μεγέθη τῆς κτίσεως καθορῶν, ἵνα ἐκ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων τὸν γενεσιουργὸν αὐτῶν θεωρήσῃ». Πνευματεμφρώς εἰς ἐρμηνεῖαν τοιαύτην τῷ Βασιλείῳ βαίνει παράλληλος ὁ θεϊστάτος Κύριλλος, ἐρμηνεύουσιν ὁμοίως οἱ σύντρεῖς μετὰ τοῦ ἱεροῦ Θεοδωρήτου Κύρου τὸν 2 καὶ 3 στίχον τοῦ

ΛΓ' ψαλμοῦ⁴. «Ἐπειδὴ δὲ εἰς νοῦς καὶ ἐνὸς ἀνδρὸς μελέτη οὐδὲ πρὸς βραχὺ αὐταρκεῖ πρὸς τὴν τῶν μεγαλειῶν τοῦ Θεοῦ κατάληψιν, πάντας ὁμοῦ τοὺς πράξεις εἰς τὴν κοινωνίαν ταύτης τῆς ὑμνωδίας παραλαμβάνει, ἵνα διὰ πάντων μεγαλυνῇται Θεός». λέγει Κύριλλος· ὁ δὲ Θεοδωρήτος «οὐκ ἀνέχεται μόνος ὑφῆναι τὸν ὕμνον, ἀλλὰ τοὺς κοινωνοὺς τῆς πράξεως, κοινωνοὺς ποιεῖται τῆς ὑμνωδίας».

Οὕτω δὲ τοὺς τὴν στενὴν ὁδὸν τοῦ βίου πορευομένους, τοὺς δικαίους, ὧν ἡ ζωὴ πᾶσα κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον τεθλιμμένη ἐστὶ, τοὺς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς τοῦ καθήκοντος εκπληρώσεως ὁδεύοντας, τοὺς πρῶτους καὶ καθάρους τῇ καρδίᾳ προτρέπεται νὰ προσέλθωσι πρὸς τὸν Κύριον ὅπως φωτισθῶσιν, ὅτι οὐ μὴ κατασχυνθῶσιν αὐτῶν τὰ πρόσωπα· διότι τοῦ ἐν ἀρετῇ καὶ τοῦ ἐν εὐσεβείᾳ τὸν βίον διάγοντος εἰσκαλοῦται πάντοτε ὁ Κύριος, ἄγγελον αὐτοῖς πέμπων εἰς παρεμβολήν, οὐδὲ στερεῶν αὐτοὺς τῶν ἀγαθῶν, ὅπερ οἱ πλὸς οἱ πωχεύσαντες καὶ πεινᾶσαντες οὐδόλως ἀδύνατον ν' ἀπολέσωσι⁵. Διότι «ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέσιν αὐτῶν». Αὐτῶν εἰσκαλοῦται ἐκ θλίψεων ῥυόμενος, καίτοι πολλάκι εἰσιν αἱ θλίψεις αὐτῶν· «ῥύεται ὁμοῦ ἐκ θλίψεως τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ὁ Θεός—λέγει ὁ Μ. Βασίλειος—οὐκ ἀδοκιμάστους αὐτοὺς καταλιμπάνων, ἀλλὰ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῖς χαρίζομενος· εἰ γὰρ ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ὁ τὴν θλίψιν ἀφαιρούμενος, τῆς δοκιμῆς ἐκτὸν ἀπεστέρησεν»· ἀλλὰ τοῦ τοιούτου οὐ μακρύνεται ποτε ὁ φύλαξ ἄγγελος, ὁ μὴ ὧν σύντροπος τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς ἡ οὐρανοφάντωρ καὶ πάλιν φωνὴ θεηγόρος ἡμῖν ἀγγέλλει, τὸν ψαλμὸν ἐρμηνεύουσα· «παντί—λέγει—πεπιστευκότι εἰς τὸν Κύριον ἄγγελος παρεδρεύει, ἐάν μὴ ἡμεῖς ἐκ πονηρῶν ἔργων ἀποδιώξωμεν· ὡς γὰρ τὰς μελίσσας κύνες φυγαδεύει καὶ τὰς περιστεράς οὐσώδ' ἐξελάνει, οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελος, ἡ πολυδοκὺς ἀφίστησι καὶ οὐσώδ' ἀμαρτία. Ἐάν ἔχῃς ἐν τῇ ψυχῇ ἄξια φυλακῆς ἔργα ἀγγελικῆς, ἀναγκάτως φρουροῦ σοι καὶ φύλακας παρακαθήσεται ὁ Θεός καὶ περιτειγίξει φυλακῇ ἀγγέλων».

Θέλετε ἤδη παραβλέπετε ν' ἀντιθέσῃτε τὸν ἀμαρτωλόν; Καίτοι ἐγράφησαν ἄλλοτε τινα⁶ ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ», συμπληρωστικὰς τῆς ἑσονται ταῦτα ἐκείνων, ὥς οὐ δὲ μακρὰν καὶ ἰδίαν ἀπορτίστην ὁλομένης τῆς σαρκοῦς, ἵνα ἐκείναι ἡ ἀνάστασις τῆς παρὰ τῷ ψαλμῶν ὁδοῦ ἰθιῆς· ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ μέγας τῶν καισαρέων φωστὴρ ἐστὶ συνεργός τις ἡμῖν εἰς τὸ ἔργον· «Ἰάχα φροδωτέρα τοῦ σκότους καὶ

4 Ἀκουσάτωσαν πράξεις καὶ εὐφρανθήτωσαν. Μεγαλύνετε τὸν Κύριον οὐν ἡμῶν, καὶ ὑψώσωμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό.

5. Παρεμβλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν. ΛΓ', 7, 5-6.

6. ΛΓ' 9, 10.

7. βλ. ἡ παρὰ τῷ προφητάναντι εἰκὼν τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ τοῦ δικαίου ἐν Ἐκκλ. ἀληθείᾳ ἔτους Δ', σελ. 117.

τοῦ πυρὸς τοῦ αἰωνίου ἡ ἀισχύνη ἐστίν, ἀπορρινόμενος, ἢ μέλλουσι συνδικιωθῆναι οἱ ἀμαρτωλοὶ, αἶψά ἐν ὀρθαλμοῖς ἔχοντες τὰ ἔργα τῆς ἐν σαρκὶ ἀμαρτίας, ὅσον ἐκ τινος βαφῆς ἀνεκπλύτου τῇ μνήμῃ τῆς ψυχῆς αὐτῶν εἰς τὸ διηγεῖσθαι παραμένοντα»· πονηρὸν δὲ λέγων ὁ θεοπέσις Δαυὶδ τῶν ἀμαρτωλῶν τὸν θάνατον, τῶν ἐγκαλινδουμένων ἐν κακίαις καὶ μισούντων τὸν ἐν φόβῳ Κυρίου πορευόμενον⁸, αὐτὸν ἔχει λαμπρότατον ἐρμηνευτὴν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῶν θείων πατέρων χοροῦ· «ὁ τῶν δικαίων θάνατος οὐ πονηρὸς τὴν φύσιν, ἀλλ' ἀγαθός· οἱ γὰρ ἀποθνήσκοντες τῇ ἀμαρτίᾳ τὸν ἀγαθὸν καὶ σωτῆριον τεθνήκασι θάνατον· ... ὁ δὲ τῶν ἀμαρτωλῶν θάνατος πονηρὸς· διαδέχεται γὰρ αὐτοὺς κόλασις, ὡς καὶ τὸν πλούσιον τὸν ἐνδεδουλευμένον περὶ γούνα καὶ βύσσον καὶ εὐφραίνόμενον καθ' ἡμέραν λαμπρῶς»· — ἀπροσφιλῆ δέχονται ἐν τῇ ζωῇ τὴν τελευταίαν οἱ πονηρὶα συζῶντες, ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος ὁ Κύρου γράφει, καὶ πονηρὰς βιοτῆς πονηρὸν ἔσται τὸ τέλος».

Παρακείμεναι πρὸς ἀρετὴν εἰσι πάντα τὰ λοιπὰ τοῦ ψαλμοῦ. Διότι ὁ προφητὰνὰς τὰς ἀμοιβὰς ἀριθμεῖ καὶ καταγράφει πάσας, τὰς ἀποκειμένας τοῖς ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς διατρέχουσιν τῆς ζωῆς τὴν ἀνάντη καὶ στενὴν ταύτην καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν, τοῖς τὸν θεὸν φόβον ἰκάνον ἔχουσιν ἐφόδιον ἐν τῇ ἀλμυρᾷ θαλάσσῃ τοῦ βίου, πυξίδα ἀχειρότευκτον ἐκ πάσης τρικυμίας καὶ πεντακυμίας παθῶν καὶ δυσπραγιῶν σώζουσιν. Εἰς τὸν ὁδεύοντα τὴν στενὴν ὁδὸν, εἰς τὸν φοβούμενον τὸν Κύριον οὐδεμίαν ἀρετὴν ἐκτὸς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μένουσαν βλέπομεν· αὕτη ἐστὶν ἀρχὴ σοφίας πάσης, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα διαμενούσης, ὁ ἀγνὸς τοῦ Κυρίου φόβος⁹. Στίχοι τινὲς δυνατὸν ν' ἀποριστηθῶσιν εἰς τὸν θεοφόρον Μάξιμον, ὅστις ὑψηλὴν θεωρεῖν ἐξήνεγκε περὶ τοῦ θεοῦ φόβου· «διττός ἐστι — γράφει — ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος· ὁ μὲν ἐκ τῶν ἀπειλῶν τῆς κολάσεως ἐντικτόμενος, αἰτίαν ἔχων τῆς οικείας γενέσεως τὴν ἀμαρτίαν· διὸν ἡ ἐγκράτεια, καὶ ἡ ὑπομονή, καὶ ἡ εἰς θεὸν ἐλπίς καὶ ἡ ἀπάθεια, ἐξ ἧς ἡ ἀγάπη κατὰ τάξιν ἡμῖν ἐγγίνεται· ὁ τοιοῦτος φόβος οὔτε ἀγνός ἐστιν, οὔτε δικιμέναι, τῇ ἀμαρτίᾳ διὰ τῆς μετανοίας συναφανιζόμενος· ὁ δὲ αὕτῃ τῇ ἀγάπῃ συνέζευκται, εὐλόγειαν τῇ ψυχῇ αἶψά ἐμποικῶν, ἵνα μὴ διὰ τὴν τῆς ἀγάπης παρρησίαν εἰς καταφρόνησιν Θεοῦ ἂν ἔλθῃ· οὗτος ὁ φόβος καὶ ἀγνός καὶ οὐδέποτε ἀπαγενήσεται, διότι οὐσιωδῶς ἐμπέφυκε πως»· ὁ τοιοῦτος ἀγνός φόβος, ὁ κατὰ τοὺς θεολογούντας τελειωτικὸς φόβος Θεοῦ λεγόμενος ἀναγκάζει, οὕτως εἰπεῖν, τὸν ἔχοντα, κατὰ γὰρ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων πατέρων, εἰς κτήσιν ἀρετῆς πάσης. Εἰς τοὺς τοιούτους οὐδὲν ὑστέρημα ἀπειλεῖται, οὐδεμίαν λείπεται ἀρετὴ· οὐδενὸς ἀγαθοῦ ἐλαττοῦνται οἱ τὸν Κύριον φοβούμενοι, οἱ τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ πορευόμενοι· ἐκέκραξαν οἱ τοιοῦτοι «καὶ ὁ Κύριος εἰσέγκυσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρύτατο αὐτούς· ... φυλάσσει Κύ-

ριος πάντα τὰ ὅσα αὐτῶν»¹⁰. Οὐδ' ἔσται μείζων βραβεῖον, οὐδ' ἀμειβὴ μεγαλειτέρα τῆς ἐκ θλίψεων καὶ ὀδυνῶν ἀπαλλαγῆς, ὅτε τὸν τῆς πλούτης κομῶντα καὶ βρενθυόμενον εἰς πενίαν βλέπει τις λαμπρὰν συναυνόμενον, πολλὰς ἔχοντος τοῦ πλούτου, κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοδώρητον, μεταβολάς. Ποτιζόμεθα τῶν ὀδυνῶν ἐν τῷ βίῳ τὰ ποτήρια, δίκας ἰδίων ἢ πατρικῶν καὶ προγονικῶν ἀμαρτημάτων παρ' ἡμῶν εἰσπράττοντος τοῦ Θεοῦ τῶν ἐκδικήσεων, κατὰ τὸ γραφικόν, τοῦ ἀποδιδόντος ἀμαρτίας γονέων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν¹¹. Ἀπαλλάτσει δ' ὅμως ὁ Θεός ἐκ τῶν θλίψεων τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀρετῇ συζῶντα, καὶ τὰ πρῶην ἀγαθὰ δωρούμενος, καὶ τὰ ὑπάρχοντα παραπληθύνων, εὐλογίαν τῷ ἐπ' εὐλογίαις σπεύοντι εὐαγγελιζόμενος, εἰς ἑκατὸν αὖξων τὸ μὴ κρυβέν ἀλλὰ τῇ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπῃ παρ' ἡμῶν πολυλαπλάσιον γινόμενον· τὸ παρὰ Θεοῦ βεβραδευμένον ἡμῖν τάλαντον τοῦ ὑλαίου καὶ παροδικοῦ, τοῦ ψυχικοῦ καὶ ἀθανάτου πλούτου, τοῦ πλούτου τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν γνώσεων. Τοῦ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ παρέδρον ἐν ψυχῇ καθαρᾷ τηροῦντος φυλάσσονται τὰ ὅσα, ἦγουν οἱ τὴν ψυχὴν ὑπερείδοντες καὶ στεροῦντες λογισμοί. Διότι ὁ σὺν δικαίων ὁ προφητὰνὰς γράφων νοεῖ οὐχὶ πάντως τὰ τοῦ σώματος, ὡς ἐρμηνεύει ὁ θεϊότατος Κύριλλος, ἀλλ' ὅσον τὰς τῆς ψυχῆς εὐτονίας ἡτοι δυνάμεις, τὰς ἐπὶ παντὶ πράγματι καλῶ τε καὶ ἀγαθῷ».

Θὰ ἔχωσιν ἔμω· ἐν τῷ κόσμῳ ὀλίφιν οἱ δίκαιοι, οἱ ἐν ἀρετῇ ζῶντες, οὐχὶ τιμωρίαν ὑπὸ στάντες, οὐχὶ δίκας τινύοντες ἰδίων ἀμπλακημάτων, ἀλλὰ δοκιμαζόμενοι. Σταδίον εἰς ἡμᾶς πάντα· ὁ κόσμος οὗτος γινόμενος, ἐν ᾧ τὰς ἀρετὰς ἔχομεν σταδισδρομούσας, δὴλον οὖν τὸν ψυχικόν, τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον, ἀπαιτεῖ συναγωνιζόμενος κακίας τινὰς καὶ πάθη ψυχικὰ, ὧν ὀρρωδοῦμεν τὴν δουλικὴν ἐπήρειαν· «ὁ λέγων μὴ πρέπει δικαίῳ τὴν ὀλίφιν — ὁ Μ. Βασίλειός ἐστιν ὁ θεοφόρος ἐρμηνεύων — οὐδὲν ἕτερον λέγει ἢ μὴ ἀρμόζειν τῷ ἀθλητῇ τὴν ἀνταγωνιστήν· μὴ ἀγωνιζόμενος δὲ ἀθλητῆς τίνας ἐξεῖ στεράνων ὑποθέσεις»; Οὕτως ὁ πραγματείας ταῖς κατὰ τὸν βίον ἐμπλεκόμενος, ἀλλὰ θλίβεται μὴ ἀπαντῶν ἔσται καὶ μακρὰν ἄθλιον καὶ γερῶν, ἀπὸ μόνος θέλει τρέχει καὶ μονώτατος τὸ στάδιον, μὴ τινα ἔχων πρὸς ὃν ν' ἀνταγωνίζεται. πρὸς ὃν νὰ συγκρίνηται. Καὶ ὅμως τῷ τοιοῦτῳ, καὶ ὅμως τῷ τὴν καρδίαν συντετριμμένῳ ἐγγὺς ἐστὶν ὁ Θεός, «Θεὸς ἐγγίζων, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν»¹², ἀγαπῶν τὸν δίκαιον, ἐλεῶν τὸν εἰς συναίσθησιν ἐρχόμενον τοῦ πταίσματος, ἀγαπῶν δὲ πάλιν τὸν ὁμολογοῦντα τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸν μὴ τὰς ἐξ αὐτῆς φερόμενας ἀμαρτίας ἀγαπῶντα, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶν φυλασσόμενον· διότι πανταχοῦ μὲν παρὼν ὁ Θεός ἐστι, κατὰ Κύριλλον, ἀλλ' οὐ καὶ παρὼν ἵπτεται

8. ΛΓ', 21.

9. ὁ φόβος Κυρίου ἀγνός, διακείμενος εἰς αἰῶνα αἰῶνος· Ψαλμ. ΙΗ', 9.

10. ΛΓ', 17, 20.

11. Ἐξόδου, Κ', 5.

12. ΛΓ', 18, Ἱερ. ΚΙ', 23.

δοκεῖ πολλάκις ὅταν τινὲς εἶεν οἱ κινδυνεύοντες τῶν μὴ ἀγαπώντων αὐτόν· μονονουχὶ δὲ παρίσταται τοῖς ἁγίοις καὶ ἔστιν ἐγγὺς τοῖς τὴν καρδίαν συντετριμμένοις». Ἀνοίξατε τὸν Θεοδώρητον· «Κήδεται—λέγει—διχρερόντως ὁ Θεὸς τῶν μετρίῳ φρονήματι κεχρημένων· τούτους γὰρ ἐκάλεσε συντετριμμένους τῇ καρδίᾳ».

Ὡσεὶ δὲ θέλων νὰ δείξῃ ὁ Θεσπέσιος ὑμνωδὸς τὸν τρόπον, δι' οὗ πτώμεθα τὴν αἰώνιον ζωὴν, δι' οὗ καὶ τῆς ἀρρήτου μακαριότητος ἐκείνης γεννησόμεθα μέτοχοι, μέγα δίδαγμα ἐν στίχοις δύο παρατιθῇσιν ἡμῖν ὑψηλοῦς. Εἰς τοῦτο προσεκτικὴν, εἰς τοῦτο εὐήκοον παράσχουμεν ἀκοὴν πάντες οἱ μὴ θέντες ἐπὶ χεῖλῃ περιούχῃς θύραν, μηδ' ἐν στόματι φυλακῇ, οἱ τῇ γλώσσῃ πολλάκις εἰς ὄλεθρον καὶ κίνδυνον οὐχὶ σπανίως ἱκανοὺς συνελαυνόμενους βλέποντες. Ὑποδείκνυσιν μὲν ὁ προφητὴν ἀνὴρ νόμου παντός· κεφαλῆαιον εἰς τὴν αἰώνιον ἡμᾶς εἰσάγων ζωὴν τὸ «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν, ζητήσον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν», ἀλλὰ πρὸ τούτου «Πᾶστον τὴν γλώσσάν σου ἀπὸ κακοῦ καὶ τὰ χεῖλῃ σου τοῦ μὴ λαλήσαι δόλον» εἶπε· καὶ νῦν μὲν ἐξηγήσεν ὁ ἐν ἁγίοις Δωρόθεος ὅτι «τὸ μὴ λαλήσαι τὰ χεῖλῃ δόλον ἔστι τὸ μὴ δουλεύσασθαι κατὰ τοῦ πλησίον», ἔπερ ἔστι σαφέστατον, προσέθηκεν ὁμοῦς ὅτι «τὸ παῦσαι τὴν γλῶσσαν ἀπὸ κακοῦ ἔστι τὸ μὴ πληῖσαι διὰ τινος τὴν συνειδήσιν τοῦ πλησίον· τὸ μὴ κακολογῆσαι, τὸ μὴ παροξύναι»· εἰρήνευσε δ' ὁ θεὸς Κύριλλος τρανῶς «μέγα τῆς γλώττης τὸ ἐγκρατέες, εἰπὼν, τούναντίον δὲ παγχάλεπον νόημα τὸ ἀκρατέες». Εἰρήνην ἐνόησεν ὁ οὐρανοφάντωρ «τὴν λύσιν τῶν τοῦ κόσμου θορύβων» παραινέσας ἡμᾶς σφώτατα, τὴν δὲ παραινέσιν ἡμῖν εἰς κατακλείδα τοῦ λόγου δωροφορῶν τοῦτο· «Κτῆσαι γαλινηῶντα νόον, ἀκύμενά τινα καὶ ἀτάρχον κατὰστασιν τῆς ψυχῆς, μήτε ὑπὸ πῶν σκευομένων, μήτε ὑπὸ τῶν ψευδῶν δογματῶν διὰ πλάνότητος προκαλουμένων εἰς συγκατάθεσιν περιελαχόμενῃν. Ὁ ζητῶν εἰρήνην Χριστὸν ἐκζητεῖ, ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν». Ἵνα δὲ τὸ σκαρτίον καὶ ἐνταῦθα τῆς φιλοθείας, ὅσον ἀδολέσχου τότεν οἰκοδομητικῆς ἐντρίτον ἀποτελέσωμεν, τὸν θεϊκότατον Κύριλλον συμπάρεδρον τῷ Βασιλεῖω καὶ τὸν Θεοδώρητον τάξωμεν· «Ζητήσον εἰρήνην»—λέγει ὁ πρῶτος—ἡπερ ἂν γένοιτο πρωτοτύπως μὲν πρὸς Θεόν, ἐν δευτέρῃ δὲ τάξει καὶ πρὸς ἀνθρώπους ὁμοπίστους καὶ ὁμογνώμονας· πρὸς Θεὸν μὲν εἰρηνεύσομεν, τὰ αὐτῷ δοκούντα φρονεῖν τε ἑαυτοῦ καὶ ὑποπεραίνειν ἐσπουδαχότες· πρὸς δὲ ὁμοπίστους μὴ μαγόμενοι·—«Κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ζητήσον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν»—δὲ δευτέρου· λέγει—ὁ γὰρ εἰρηνικός, εἰρήνην πρὸς ἅπαντας ἀσπαζόμενος, οὐκ ἐκρίβδον τὰ τοῦ πέλας ὑπεριρεῖται, οὐ μακρονομίας κατατολμᾷ, οὐ γάμοις ἐπιβουλεύει, οὐ λέγει κακῶς, οὐ πράττει κακῶς· εὐεργετεῖ, προμηθεύεται, μεταδίδωσι, συνηγορεῖ, συγκινδυνεύει, συναγωνίζεται. Τοιαύτη γὰρ ἡ εἰλικρινὴς ἀγάπη καὶ γενναία φιλία.

Ὁ ψαλμὸς οὗτος τοῦ Δαυὶδ ὁ ΛΓ' ἡθλικὸς ὢν ψαλμὸς, οὐδ' ἄλλως ἐρμηνεύμενος, οὐδ' ἄλληγορικῶς, οὐδὲ τροπο-

λογικῶς, γίνεται τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὡς καὶ τοῖς ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἁγίων πατέρων ἐρευνῶσι τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ μικρόν τι δείγμα τῆς ὑπὸ τοῦ ψαλμωδοῦ διδασκαμῆνης ἡθικῆς, ἥς θελούμεν παρᾶσχει προσεχῶς ἀνάλυσιν βραχείαν, ἕως οὗ ἕτερός τις τῶν τῇ κατὰ Θεὸν φιλοσοφίαν σπουδασάντων καὶ τὴν θύραθεν πλουτῶν ἐκτενῆ πως τοῖς ἀναγνώσταις τῆς «Ἐκκλ. ἀληθεύς» δωροφορήσῃ ἐκλογὴν τε καὶ συντομίαν, πάντων ἀποτομένων, οὐδ' ἀνεξήγητον οὐδέν, κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς, καταλείπουσαν.

ΕΚΘΕΣΙΣ

Τῆς ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΠΑΛΛΑΔΟΣ

ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ ταμίου αὐτῆς κ. Γεωργαντοπούλου

ἐν τῇ ἐτησίᾳ γενικῇ συνελεύσει τῆς 5 φεβρουαρίου 1884

(18. προηγουμένη σ. 200 β)

Ἡ γλαφυρὰ καὶ πιστὴ ἐκθεσις τοῦ κ. ἀντιπροέδρου περὶ τῶν ἐν γένει πεπραγμένων κατὰ τὸ Ἡ' ἔτος τῆς «Παλλάδος» περιεῖχε καὶ οὐκ ὀλίγα ἐκ τῶν ἀφορώντων τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν τῆς ἐταιρίας μας, οὗ ἕνεκα ἐπαισθητῶς ἐσμικρύνθη ὁ κύκλος τῶν ὅσα τὸ καθήκον τοῦ ταμίου αὐτῆς ἐπιβάλλει αὐτῷ νὰ σᾶς ἀνφέρῃ κατὰ τὴν ἐτησίαν ταύτην συνέλευσιν. Εὐγνωμονῶν δὲ τοῦτο πρωτοπικῶς τὸν περισπούδαστον συνάδελφον, ἀλλὰ εὐγνωμονῶν αὐτόν καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ σέβαστου ἡμῶν ἀρχιεπισκόπου, ὡς ἀπαλλαγέντος ν' ἀκούσῃ μακρὰν ἐκθεσιν λογαριασμῶν, ξηρὰν, ἀκομφον, ἄνευ γοήτρου, ἄνευ συγκινήσεώς τινος.

Καὶ ἐν τούτοις, ἐνῷ οἱ ὄριθμοι συνήθως εἰσὶν ἀπότομοι καὶ σκληροὶ, ξηροὶ καὶ ἀπαθεῖς, τὸ οἰκονομικὸν τμήμα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐκπαιδεύσεως μεταβάλλει· αὐτοὺς εἰς λίαν συγκινητικούς, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἀπὸ πολλοῦ μότρου κακῇ περιζωννύει τὰ ἐκπαιδευτήριά μας δι' ἀπείρων ὀλικῶν στερῆσεων καὶ ὅτι σὺν αὐτοῖς ἡ μεγάλη αὐτὴ σχολὴ ἢ τοσοῦτον ἀκμαίαν παρουσιάσασα τὴν γένεσιν καὶ μόρφωσιν, ἢ τοσαύτας τῷ ἔθνει παρέχονσα ὑπηρεσίας, οὐδὲλως κατέχει βαθμίδα ἐκ τῶν κατωτέρων ἐν τῇ γενικῇ ἱεραρχίᾳ.

Αὐτὸς εἶναι ὁ ἰσολογισμὸς μας (ὃν περιλαμβάνει, ὡς βλέπετε, ὀλίγας γραμμὰς, ἀλλὰ ἐκάστη τούτων ἀνάλυ-

(*) Εἰσπράξεις· Δ. ἀνατ. Α. Τ. 3 344,49. — Εἰσπράξεις συνδρομῶν 520,71. — Συνδρομαὶ τακτικῶν μέτρων 20. — Εἰσπράξεις 132 18 Α. Τ. 4 226,92.

Διανομὴ· Τὸν μόνον προηγουμένη Α. Τ. 403,35. — Εἰσπράξεις 510. — Μεσοδότησις 1 859,90. — Τεσσάρων 250 36. — Κούπονιοι 148,94. — Εἰσπράξεις καὶ σκευὴ 34,79. — Γενικὴ ἔξοδος 262,32. — Τακτικὴ ἔξοδος 60,27. Α. Τ. 4 226,92.

Ἐν Κοσταντινουπόλει, τῇ 10 ἰαννουαρίου 1884.

Ὁ ταμίας

Γ. Γ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ ἐξελεγκτικὸς ἐπιτροπὴς

Κ. ΣΑΡΤΙΝΣΚΗΣ—Γ. ΓΚΙΩΝ

μένη περιέχει, ἄς μοι συγχωρηθῇ ἡ ἔκφρασις, βιβλίον δόλον πλήρες ἀγωνίας. Ἀπὸ τῆς 1 Σεπτεμβρίου, ὅτε ἀνοίγουμεν τὴν πύλην ἐκάστου σχολικοῦ ἔτους, μέχρι τῆς 31 αὐγούστου ἐπὶ δλόκληρον ἐνικυτὸν μὴ φαντασθῇτε ὅτι ἡμέρα παρέρχεται ἄνευ συγκινήσεων, παλμῶν, ἀπελπισιῶν καὶ ἀπογοητεύσεων. Συγκινούμεθα εἰσπράττοντες, ἢ χαρὰ καὶ ἡ ἐλπίς παρίστανται προσμεϊδιῶσαι, ἀλλὰ μετὰ στιγμᾶς τινος ἡ πραγματικότης φυγαδεύει αὐτάς, οὐχὶ πλέον συγκεκινημένους καὶ ἀπηλπισμένους καθιστῶσα ἡμᾶς διὰ τῆς σωρείας τῶν δαπανῶν, αἵτινες ἀρχὴν ἔχουσι οὐχὶ δὲ καὶ τέλος, ἐπανειλημμένως μᾶς διώκουσιν, ἀείπουτε ἀπειλητικαὶ καὶ ἄγροικοι. Καὶ ὁ παρὼν ἱστολογισμὸς μᾶς ἤρξατο, ὡς καὶ οἱ πρό αὐτοῦ, μετὰ ἐλλείμματος λίρῶν 403, 35· συγκίνησις ἀπερχομένη φορτικῇ. Ἐξίς τῆς ἀδύνατον νὰ λυτρωθῶμεν περατοῦται δὲ πάλιν εἰς ἐλλείμμα ἐκ λίρῶν 332, 78, ὡτανεὶ τὸ γέρας, τὸ βραβεῖον, ἡ δάσκησις ἡμῶν πρέπει νὰ ἦναι τὸ ἀπερχόμενόν αὐτὸ φάσμα.

Προβλίνουμεν εἰς τὰς δαπάνας, καὶ ἀμέσως μᾶς παρουσιάζεται ἡ τοῦ ἐνοικίου βραβεῖα δαπάνη ἐκ 500 λίρῶν. Δημόσιον ἱδρυμα, μὴ ἀνῆκον οὐδενὶ καὶ ἀνῆκον τοῖς πᾶσι, καὶ ὁμῶς ἄνευ στόγης, ἐκτεθειμένον εἰς τοσαύτην θυσίαν! τέμμενοι τῶν Μουσίων, ἱερὸν τῆς μεγάλης παιδείας, καὶ ὁμῶς σκληρὴς ξενοζόμενος, καὶ ἄνευ προπληρωμῆς ἀποδιωκόμενος καὶ ἐκμηδονιζόμενος. Προχωροῦμεν, καὶ μᾶς συναντᾷ ἡ προσφιλέστατη μὲν καὶ ἀναπόφευκτος χορεία τῶν τοσούτων καθηγητῶν καὶ διδασκάλων καὶ διδασκαλιστῶν καὶ ἀκωτέρων καὶ κατωτέρων ἐργατῶν καὶ ἱεροφαντῶν τοῦ τεμένους τούτου, ἀλλὰ συγχρόνως ἡ παρουσία τῆς ἐκ προσώπων 48 ἀποτελουμένης, μᾶς ἐμβάλει διαρκῶς εἰς τὴν δυσχερεστέραν ἀμηχανίαν. Καὶ ἀληθὲς μὲν ὅτι αὕτη ἐστὶν ὁ μέγας στήλος, ἐπ' οὗ στηρίζεται δλόκληρον τὸ σάκνημα τοῦτο, ἡ βᾶσις μᾶς, ὁ ὄρωγός μᾶς, οὗτινος ὀφείλομεν ν' ἀνταμειβώμεν τοὺς μὲλους τοὺς ἀτρύτους, διότι ἡ κοινωνία συλλέγει τοὺς τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ἀρίστους, εὐρύμους καὶ εὐόσμους καρπούς, πλὴν ποῦ τὸ ἔτοιμον, τὸ εὐχερὲς καὶ ἀκέραιον ποσὸν τῶν λίρῶν 1 850.90, αἵτινές εἰσιν ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἀποκτήσεως τῶν τοσούτων καρπῶν; Πῶς ἐπὶ ὅλους δώδεκα μῆνας κατορθωτέον ἀνελλιπῶς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς τοιαύτης ὑποχρεώσεως; ἡμεῖς τὸ γινώσκουμεν, πλὴν καὶ ὑμεῖς τὸ ἐννοεῖτε ἄριστα. Ἀλλὰ μᾶς ἀναμένει ἑτέρα συνάντησις μετὰ νέας ἀπειλῆς, ἀληθοῦς τρικυμίας. Τροφή, δαπάναι ἡμερήσιοι τακτικά καὶ ἔκτακτοι, θέρμανσις, ἰατρεία, τόσα ποσὰ πρὸς συντήρησιν οἰκογενείας συγκειμένης τὴν μεσημβρίαν μὲν ἐξ 120, τὰς νύκτας δὲ ἐξ 108 προσώπων. Ἐχετε οἰκίας καὶ οἰκογενείας, ἀναλογισθῇτε λοιπὸν τίς κυκεὼν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σας καὶ ὑπὸ οἰκονομικῶν καὶ ὑπὸ ὑγιεινῶν καὶ ὑπὸ ἠθικῶν ἔσποιν, ἐὰν συνέκειτο ἡ οἰκογενεὶά σας ἐκ τοσούτου πλήθους. Ἀπαιτεῖται ἐπιστημονικὸς ὀργανισμὸς καὶ κατὰ τοῦτο μέρος κατ' ὅλα, ἀπὸ τοῦ ἄρτου μέχρι τοῦ ἄλατος, ἀπὸ τοῦ φωτός μέχρι τῆς ἐσχάρας, ἀπὸ τοῦ φύλλου τοῦ χάρτου μέχρι τῆς καρφίδος, ἀπὸ τῆς λεκάνης μέχρι τοῦ κυπέλλου, ἀπὸ τοῦ εἰκονοστασίου μέχρι τῶν ἐδρῶν τῆς διδασκαλίας. Ἐν ᾧ

δὲ ἅπαντα ταῦτα ἀπαιτοῦνται, ἀναποφεύκτως συναπνέεται τὸ ἰσχυρότερον ὄργανον τῆς κινήσεως αὐτῶν καὶ τῆς ὑπηρεσίας ἀπάσης τῆς μηχανῆς αὐτῆς, ἥτοι τὸ ποσὸν λίρῶν 1 462.47 ἑτησίως.

Αὐταὶ εἰσὶν αἱ δαπάναι μᾶς· ἅπασαι ἀναπόφευκτοι, κραυγάζουσιν, πολιορκητικαὶ, διαρκῶς ἀπειλητικαὶ, ἀποτελοῦνται δὲ ἐν συνόλῳ τὸ οὐχὶ εὐκαταφρόνητον ποσὸν τῶν λίρῶν 4 226.92 κατὰ τὸ λήξαν ἔτος.

Ἐλθόμεν ἐπὶ τὰς εἰσπράξεις καὶ τὰ εἰσοδήματα. Ἐν ταῦτα καταβάλλεται ἡ μεγίστη ἡμῶν μέριμνα ὅπως δυνηθῶμεν οὐχὶ νὰ ἐξισώσωμεν ταῦτα πρὸς τὰς δαπάνας, ἀλλὰ τοῦλάχιστον νὰ προσεγγίσωμεν αὐτάς. Πλὴν τὸ ἔργον ἐστὶ καὶ λίαν ἐπίμοχλον καὶ οὐδόλως τελεσφόρον. Δὲν εἰσπράξαμεν ἐκ διδασκτῶν ἢ μὴ μόνον τὸ ποσὸν λίρῶν 3 314.10, ἥτοι ἐκ τῶν 57 τροφίμων μαθητῶν Λ. 2 212.60, ἐκ τῶν 11 ἡμιτροφίμων Λ. 185, καὶ ἐκ τῶν 123 ἐξωτερικῶν Λ. 916.80· ὥστε εὐρέθημεν ἡναγκασμένοι νὰ προσφύγωμεν, ὡς πάντοτε, εἰς τὰς ἐκουσίας προσφοράς πρὸς κάλυψιν τοῦ ἐκ Λ. 946,80 τούτου ἐλλείμματος. Πλὴν μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς μας μόνον διὰ τὸ ποσὸν λίρῶν 549.74 εὐρεῖται βοήθημα εἰς τρόπον, ὥστε κατ' ἀνάγκην ἐκλείψαμεν τὴν σχολικὴν ταύτην περίοδον πάλιν μετὰ τοῦ μνησθέντος κατηραμένου ἐλλείμματος τῶν λίρῶν 332,78. Ἀνάγκη δὲ καὶ καθήκον νὰ ὀνοματίσω τοὺς γενναίους τῆς «Παλλάδος» ἀρωγούς καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, τοὺς οὐδέποτε ὑπὲρ αὐτῆς ἀκαυδήσαντας μενιμᾶν, ἥτοι τὸν πρόεδρόν μας Χρηστάκη Ζωγράφον ἐφένδην χορηγήσαντα Λ. 300, τὴν Τράπεζαν Κωνσταντινουπόλεως 50, τὸν κύριον Ὀδυσσεῆ Νεγροπόντην 50, τὸν κύριον Μενέλαον Νεγροπόντην 10, τὸ ἑλληνικὸν ὑπουργεῖον τῆς παιδείας 110.74, καὶ λίρας 29 τὰ πιστὰ τῆς Ἑταιρίας μέλη, ἐλλαττούμενα δυστυχῶς κατ' ἔτος ἐπαισθητῶς.

Ὁ κυριώτερος πόρος τοιοῦτου ἱδρύματος μὴ ἔχοντος κεφάλαια διαθέσιμα οὐδὲ ὠρισμένας χορηγίας πρέπει νὰ ἦναι τὰ διδασκτᾶ, ἀνάλογα πρὸς τὴν ἐπιδιωκόμενὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἀντροπὴν καὶ δυνάμειν διὰ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ὅλικοῦ τμήματος νὰ ἐκτείνωσι τὸν κύκλον τοῦ ἠθικοῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ ἔτι προσωρισμοῦ τῶν τοιοούτων ἐθνικῶν ἱδρυμάτων. Τὰ διδασκτᾶ τοῦ πλουσίου φοιτητοῦ καὶ τῆς ὀλίγας μαθητείας πρέπει νὰ χρησιμεύσωσιν ὅπως παρ' αὐτῇ καὶ παρ' ἐκείνῳ συνεκπαιδεύηται καὶ εὐμερῇ ὁ ἀναξιοπαθὼν παῖς ἢ ἡ ὀρφανὴ καὶ ἀτυχὴς κόρη. Ἡ τοιαύτη ἀναλογία δὲν τηρεῖται παρ' ἡμῖν καὶ οὔτε δυνατὸν νὰ πληρηθῇ, διὰ λόγους οὗς νομίζω περιττὸν νὰ ἐκθέσω, διότι καὶ ὑμεῖς γινώσκετε αὐτοὺς καὶ ἡ κοινωνία ἡ περὶ ἡμᾶς οὐ μόνον δὲν ἀγνοεῖ, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἐπιδοκιμαῖ. Οἱ δυνάμενοι νὰ πληρῶνωσιν εὐρίσκουσι λίαν φυσικὸν νὰ καταβάλλωσιν οὐχὶ πλέον τὰ πρόποντα ἀλλὰ ἔσον οἷόν τε εἰς ἄριστον ποσὰ διὰ διδασκτᾶ καὶ τροφεία, ἢ δὲ κοινωνία ἢ ἔχουσα συμφέρον νὰ μὴ ἐνισχύηται ἡ τοιαύτη δυσαναλογία ἀνέχεται αὐτὴν· οὕτω δὲ ἡμεῖς μὲν βαίνομεν ἐν τῇ μᾶλλον στενοχώρῳ καταστάσει, ἢ δὲ μερὶς τῶν

ἀδελφῶν ἡμῶν ἡ ὄντως δικαιουμένη νὰ ἐπισπᾷ τὴν μέριμνάν μας, ἡ μερίς τῶν ἀναξιοπαθούντων συμπολιτῶν μας, ὧν τὰ τέκνα ἡδύναντο νὰ εὐρίσκωσιν εὐρυτέρας τῆς «Παλλάδος» τὰς αἰθούσας, ὑφίσταται ἀμετώτερον τὰς λυπηρὰς συνεπειὰς τοῦ τοιοῦτου συστήματος, ἔπερ ἐξακαλουθεὶ ὑπάρχον ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ λαμβάνον διαστάσεις καὶ οὐδόλως φαινόμενον ἐν παρακμῇ. Ἦδη ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν 240 μαθητῶν ἡμῶν διατηροῦμεν δωρεὰν ἐσωτερικὰς μὲν μόνον 15, ἐξωτερικὰς δὲ μόνον 45, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ ἡδυνάμεθα διπλάσιον τούτων ἀριθμὸν νὰ ἐκπαιδεύωμεν. Ἀναγκάζομεθα λοιπὸν νὰ διατηρῶμεν τὸ ἐλαττωματικὸν σύστημα τοῦτο κατ' ἀνάγκην, ἐμμένοντες ὅπως μὴ κλεισθῇ ἡ θύρα τοῦ ἰδρύματος αὐτοῦ ἐξαιὶ ἀναγκάζομεθα δηλονότι νὰ διατελῶμεν ἐν διαρκεί καταστάσει πτωχεύσεως, φροντίζοντες ὅμως νὰ μὴ χρεωκοπήσωμεν. Ἐπὶ τοιαῦτα ἔτη διὰ τοῦ μηχανισμοῦ αὐτοῦ διατηρήθημεν, τῇ θεῇ δ' εὐδοκίᾳ βεβαίως, ἀναγνωρίζουσα ὅτι ἐν τῷ ἰδρύματι τούτῳ διαπλάττονται ὄντα, αἵτινα διδάσκονται τὴν ἀληθῆ πρὸς τὸν ὕψιστον λατρεῖν καὶ μορφοῦνται, ὅπως ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ καταστῶσιν ἀληθῆ τέκνα αὐτοῦ, ὑπάρχοντες καὶ ἐργαζόμεθα καὶ δὲν ἔχομεν αἰδῶν ἐλπίζοντες εἰς τὴν θεῖαν ἀντίληψιν καὶ αὐτὴν ἐπιχαλούμενοι.

Ὅτε κατὰ τὸ 1874 περὶ τὸν αὐγούστου συνελήθη ἡ τῆς τῆς «Παλλάδος» ἐγέρσεως ἰδέα, ἄνευ οὐδεμιᾶς βάρους ἤρξατο αὕτη, μὴ ἐλπίζουσα ἢ εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν. Ἐδῶ ἔχω τοὺς ἔκτοτε μέχρι σήμερον ἐννεαετίς ἀπολογισμοὺς τοῦ ἰδρύματος, καὶ ἐπιτρέψατέ με νὰ ἀναγνώσω τοὺς περιέρχους αὐτῶν ἀριθμοὺς.

Ἔτη	Μαθηταί.	Ἑξοδα.	Ἑσοδα.	Ἑλλείμμα.
Α'	121	3 679,06	1 585,50	2 093,26
Β'	215	5 811,21	3 411,81	2 396,40
Γ'	193	4 155,97	2 890,18	1 265,79
Δ'	160	3 358,17	2 296,63	1 061,51
Ε'	172	3 380,94	2 703,30	677,64
Σ'	197	4 027,04	2 773 —	1 254,04
Ζ'	205	4 353,44	3 506,15	847,29
Η'	249	4 473,18	3 424,51	1 048,67
Θ'	244	3 823,57	3 344,40	479,17.
Α.Τ. 37 062,58		Α.Τ. 25 938,78	Α.Τ. 11 123,80	

Εἰς ἐννέα λοιπὸν ἔτη ἀπὸ τοῦ 1874 μέχρι τοῦ 1883 τὸ ἐν διαρκεί πτωχεύσει διατελοῦν τοῦτο ἱδρυμα, διότι εἰσέπραττε πολλὰ ἐλάσσονα τῶν ὅσα ἐδαπάνη, ἔτχεν ἐλλείμματα συγγροτήσαντα τὸ μέγιστον ποσὸν Α. 11 123,80. Ἡ δὲ θεία χεὶρ, ἡ θεῖα ἀντίληψις, ἐξεδηλώθη διὰ τῶν ἀκολουθῶν προσφορῶν τῶν γενομένων πρὸς σχεδὸν ὁλοσχερῇ κάλυψιν τοῦ ἐλλείμματος τούτου παρὰ διαφόρων ὁμογενῶν καὶ μὴ, ἔλων μεγάλων, τινῶν δὲ καὶ ἡρώων. Ἄς μοι ἐπιτραπῇ ν' ἀναγνώσω τὰ ὀνόματά των τὰ προσφιλή, καὶ ν' ἀκουσθῶσι ταῦτα καὶ πάλιν παρὰ τῆς κοινωνίας μας, ἥτις ὑποδεχθήσεται, εἰμὶ βέβαιος, τὴν ἀνάγνωσίν των μετὰ δικαίων εὐλογιῶν καὶ εὐφημιῶν.

Νικόλαος Ζαρίφης λ. 4 442. — Χρηστικὴς ἐκίντης Ζωγράφος 1 350, — Ὁ. καὶ Μ. Νεγροπόντης 677,40, — Ὁδ. Νεγροπόντης

λ. 550. — ἑλληνικὸν ὑπουργεῖον τῆς παιδείας 495,83. — Γεώργιος Ζαρίφης 217,40, α), — Τράπεζα Κωνσταντινουπόλεως 200, — Γεώργιος Κορωνίδης 190, — Στέφ. Ζαφειρόπουλος 169, — Ζ. Στεφάνου 150, — Α. Βλαστός 100, — Α. Πιλάδης 80, — Γεν. Ἐπαρχία τοῦ Ὁ. καίτου 50, — Α. Συγγρός 50, — Περικλῆς 50, — Στέφανος Σκουλούδης 50, — Γεώργιος Κούπας 50, — Ι. Οἰκονόμου (Τεργέστης) 43, — Χατζὴ Κώστας 43, — Ι. Ἀντωνιάδης ἐξ Ἀλεξανδρείας 43, — Ἑλένη Ὑψηλάντου 35, — Μιχαὴλ Ζαρίφης 30, — κληρονόμοι Σκυλίτση 30, — πατριάρχης Ἀλεξανδρείας 28,26, — Γεώργιος Ζαφειρόπουλος 25, — Σερκίς βέης 25, — υἱοὶ Ζ. Χρυσοβελώνη 21,73, — Θ. Μανουράδης 20, — Γ. Ἀθηνγενής 20, — Ι. Ζαχαρίας 20, — Ι. Κουζαμπόπουλος 20, — αὐτοκράτωρ Βραβιλίας 11, — διόροφοι κατὰ μακρότητα ποσὶ 547,55, — ἐκ λαχείου 83,15, — τακτικὰ μέλη ἐκ μίτης λ. 828, τὸ ὅλον Α. Τ. 10 791,02 !! Ὅστε ἐκ τοῦ ὅλου γενικοῦ ἐλλείμματος μένει ἀκαλυπτον τὸ ποσὸν μόνον λ. 332,78.

Βλέπετε τί ἡ γενναιοδωρεῖα προσέφερεν εἰς τὴν «Παλλάδα» ἀλλὰ συγχρόνως ἐκ τοῦ μεγίστου τούτου ποσοῦ λειρῶν 10 791, χορηγήθεισων ἐπὶ ἐννέα ἔτη εἰς ἐν μόνον ἐκ τῶν ἀπείρων ἐθνικῶν ἡμῶν καθιερύματων, καταναεῖτε ὅπως ἀδράς καὶ κολοσσιαίας ποσότητος θαπανά ὁ ἐλληνισμὸς θῆκε ὑπὲρ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν μελῶν αὐτοῦ. Ἐχομεν ὄντως τὸ μέγιστον τοῦτο πλεονέκτημα, καὶ μία στατιστικὴ τῶν ἐθνικῶν παγκοσμίων συνεισφορῶν, ἀκριβὴς καὶ ἀμερόληπτος, εἰμὶ πεπεισμένος ὅτι βεβαίως κατατάξει τὸ ἔθνος ἡμῶν ἐν ταῖς πρώταις, εἰμὶ ἐν τῇ πρώτῃ βαθμίδι. Ἄς ὀδεύωμεν λοιπὸν ἀντιμετωπίζοντες τὰς δυσχερεῖς εὐθαρσῶς, ἃς ἐμμέλωμεν ἐν τῇ καλλιιεργείᾳ τῶν διανοητικῶν ἡμῶν ἀγρῶν, καὶ οἱ καρποὶ οὐκ ἐλλείψονται, ἡ ἐθνικὴ πρόοδος οὐκ ἀναχαιτισθήσεται, διότι ὁ ἐμμένων ἐν τοιοῦτῳ καθήκοντι οὐδέποτε ἀποτυγχάνει.

ΑΣΙΑΤΙΚΗ ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΑ,

ἤτοι

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΟΥΛΤΑΝΙΚΩΝ ΜΟΝΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.

Πολλὰ καὶ παρὰ πολλῶν ἠρωτήθημεν τί σημαίνει τὸ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν βερατίων καὶ ἐπὶ νομισμάτων τοιούτων ἐπὶ κεφαλῆς σουλτανικῶν μονογράμματα (τουγρὰ), καὶ τί τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Πρὸς διατάξιν αὐτοῦ ἀνάγκη νὰ διαλάβωμεν ἐν ὀλίγοις περὶ τῶν ὀθωμανικῶν τούτων μονογραμμάτων ὑπὸ πλατυτέραν καὶ ἱστορικωτέραν ἐποψίν.

Ἐκαστον αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον ἢ βεράτιον γραφόμενον διὰ γραφῆς διδανῆ, οὕτως ἐν χρήσει μόνον ἐν φερμανίοις, διπλώμασι καὶ βουλευτορλαδίοις (ἐγγράφου δια-

(α) Ἐπ' ὧς καὶ τὰ ἐργαλεῖα τῆς φυσικῆς, τὰ μόνα τοιαῦτα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπάρχοντα, ὡς καὶ τὴν ὀρυκτολογικὴν συλλογὴν, ἀξίας ἐν ὅλῳ πράγμων 6 000.

* Ἀπόσπασμα ἀνεκδότου συγγράμματος καλουμένου Μελέται ἐπὶ τῆς ἰστορικῆς παλαιογραφίας ὑπὸ Χρ. Παπαδόπουλου δικαστοῦ ἐν τῷ ἐπαρχικῷ δικαστηρίῳ Ἀιμαλώστου (ἐκ τῆς «Φωνῆς τῆς Κύπρου»).

ταγής βεζύρου ή διοικητού), όπως φέρη το απαιτούμενον κύρος, ήτοι επίσημον ἔγγραψιν, δέον νὰ ἔχη ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ εἶδος μονογράμματος, ὅπερ καλεῖται του γρά ή του ρας ή ἀλαμέτι-σεριφέ. Τὸ τοιοῦτον συνήθως τίθεται ἐπὶ τῶν νομισμάτων, τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν, τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐπὶ δικφῶν ἄλλων ἐπισήμων ἐγγράφων. Τὸ σουλτανικὸν τοῦτο μονόγραμμα περιέχει τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ καιρὸν σουλτάνου καὶ τὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐπιθέτου πάντοτε νικητῆς. Π.χ. σουλτάν 'Αβδούλ 'Αζίζ χάν πέν σουλτάν Μαχμούτ χάν ἑλμουζαφφὲρ δάιμα (σουλτάνος 'Αβδούλ 'Αζίζ' χάν υἱὸς τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ χάν πάντοτε νικητοῦ). Τὸ σουλτανικὸν τοῦτο μονόγραμμα κοσμούμενον πολλάκις διὰ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων παρίσταται ἐν εἴδει συμπλέγματος κομψοῦ τεχνηέντως συνηρμοσμένων τῶν στοιχείων αὐτοῦ. Τὸ τοιοῦτον ἀνάγεται εἰς τὴν ἀσιατικὴν παλαιογραφίαν¹.

Ἐφ' ἐκάστου φερμανίου ἡ βερατίου ἐκτὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μονογράμματος δέον νὰ τίθενται καὶ ἑτέρα τινα παλαιογραφικὰ σημεῖα, ἅτινα καλοῦνται σάχχ. Ταῦτα τίθενται ἐν διαφόροις ὠρισμένοις μέρεσι τοῦ φερμανίου πρὸς κύρωσιν τῆς ἐπιστημότητος τοῦ ἐγγράφου τούτου. Τοῦ σημείου τούτου ποιοῦνται χρῆσιν ὄχι μόνον ὁ πρωθυπουργός² ἐν τοῖς βουλευρουλδίοις, ἀλλὰ καὶ οἱ διοικηταὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἵνα δηλώσωσιν ὅτι τὸ ἔγγραφο, ἐφ' οὗ τίθεται, ἐθεωρήθη εἶναι δὲ σύμπλεγμα λίαν περ' ἔργον. Ἐκτὸς τοῦ σημείου τούτου ἐφ' ἐκάστου φερμανίου δέον νὰ τίθενται καὶ ἑτέρα τέσσαρα σημεῖα συμβολικὰ διαφόρων γραφείων, ἐνθα ἐγγράφεται.

Τὸ ἔθος τοῦ κοσμεῖν τὰ αὐτοκρατορικὰ χάρττια, φερμάνια καὶ βεράτια δια τῶν τοιούτων μονογραμμάτων δὲν εἶναι πολὺ ἀρχαίον³. Οἱ ὀθωμανοὶ αὐτοκράτορες ἀπ' αὐτοῦ

τοῦ περιήτου ἐπόμενοι τοῖς ἴχνεσι τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς ὀρησθείας αὐτῶν Μωάμεθ, ἐποιούντο χρῆσιν μόνον τῆς χειρὸς αὐτῶν καὶ τῆς σφραγίδος. Ἡ δὲ σφραγὶς τῆς προφητείας ἔφερεν ἐμμέτρως συνηρμοσολογημένα τὰ ἑξῆς:

σεφί οὖν μουτάουν νεπίγου καρίμ
κασίμου δζεσίμου πσιμου βσιμ.

(ήτοι ὁ μεσιτεύων πρὸς Θεόν, ὁ κρατῶν (ἄρχων) ὁ προφήτης, ὁ ἐλεῶν, ὁ ἀπονέμων τὸ ἀνῆκον.

Ἀνατρέχοντες ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ὑψ. Πύλης καὶ ἀναδιπλώντες μετ' ἐπιστάσις τὰ ἔγγραφα τῶν ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἰδρύσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, βλέπομεν ὅτι ὁ του γράς εἰσῆλθ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάν 'Ιβραχίμ καὶ καθιερώθη ἐπ' αὐτοῦ εἰς χρῆσιν τοῦ κράτους· ἐγγράφετο δὲ λίαν ἀκόμψως καὶ ἀτελῶς· ἐκλλωπίσθη δὲ παρὰ τοῦ σουλτάν Μαχμούτ, ὅστις εἰσῆγαγε πολλὰ καὶ νὰ καὶ ἐν τῇ ὀθωμανικῇ φιλολογίᾳ καὶ γραφῇ, ὀργανίσας τὰ τε ἀρχεῖα καὶ γραφεῖα τῆς Ὑψ. Πύλης.

Η ΑΒΥΣΣΙΝΙΑ

Ἐξ οὐλίας, ἣν ἐποίησαν ἐν Κεῖρφ ὁ ἄγγλος πλοῦρχος Σπίδης (κομιστὴς ἐσχάτως ἐπιστολῆς τῆς βασιλέσσης Βικτωρίας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀβυσσινίας 'Ιωάννην καὶ ἣς περίληψιν δημοσιεύουσιν αἱ αἰγυπτιακαὶ ἐφημερίδες, μεταφέρομεν τὰ ἐπόμενα ἐκ τῆς συμνήσεως Ἀμαλθείας.

Οἱ Ἀβυσσινιοὶ ἠσπάζοντο τὸν χριστιανισμόν ἐν ἔτει 315 μετὰ Χριστόν. Δύο μοναχοὶ ἐξ Ἀλεξανδρείας ὁ Φρουμέντιος καὶ ὁ Εὐδόκιος (γρ. Λιδέσιος) ναυαγήσαντες ἐν Μεσσάβη ὠδηγήθησαν αἰχμάλωτοι πρὸς τὸν μονάρχην τῆς Ἀβυσσινίας, οὗ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἔμειναν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐν ἔτει 324. Ὁ Εὐδόκιος ἀπέθανε κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Φρουμέντιος ἐπανελθὼν παρυστάσθη εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον, ὅστις διώρισεν αὐτὸν ἐπίσκοπον τοῦ Ἀξούμ, βορείαν μητρόπολιν τῆς Αἰθιοπίας. Ὁ Φρουμέντιος ἐπανῆλθεν ἐκεῖ· ἐ τῷ 325, καὶ ἐντὸς πενταετίας χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ἡ Αἰθιοπία ἡ μᾶλλον Χαδέστα (τὸ νεώτερον αὐτῆς ὄνομα) κατέστη χώρα χριστιανική. Μόνον μετὰ παρέλευσιν 1000 ἐτῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ 15 αἰῶνος ἡ Εὐρώπη ἐνησχολήθη πάλιν περὶ τῶν χωρῶν τούτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ πρίγκιψ τῆς Πορτογαλίας Ἐρρίκος φλεγόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν μυθώδη χριστιανὸν μονάρχην πρέσπερ Ἰωάννην ἀπέστειλε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δύο ἱεραποστόλους ἐν Ἀσίᾳ. Μετὰ πολυετῆ ταξείδιαν ἀνευ ἀποτελέσματος ὁ εἰς τούτων ἐπανῆλθεν εἰς Εὐρώπην, ἀλλ' ὁ ἕτερος Πέτρος Καβίλχαν διελθὼν διὰ τοῦ λιμένος τῆς Μασσάδας, ἀνήκοντος ἄλλοτε εἰς τὴν Ἀβυσσινίαν, ἤκουσε νὰ γίνεται λόγος περὶ ἰσχυροῦ τινος χριστιανοῦ μονάρχου, ὅστις ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἑσπερικῷ.

Πεισθεὶς ὅτι ὁ μονάρχης οὗτος ἦτο ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἀναζητούμενος, εἰσέδυσεν εἰς τὴν χώραν, ἐνθα πᾶν ὅ τι εἶδε καὶ ἤκουσε κατέπεισεν αὐτὸν ἐτι μᾶλλον ὅτι αἱ ἀναζητήσεις αὐτοῦ εἶχον πράγματι στεφθῇ δι' ἐπιτυχίας. Μετὰ διαμο-

1. Ὁ τίλος ἀζίζη κατὰ τοὺς ἀσιαολόγους ἄραβ. σημαίνει ἰσχυρὸν καὶ προσήλθ' κυριολεκτεῖται ἐπὶ Θεοῦ· ἀπεδόθη ἀπὸ τῶν ἀνωτάτων χρόνων εἰς τὸν βασιλῆα τῆς Λιγύπτου τὸν ἰσχυρότερον τῶν Ἀράβων ἡγεμόνων, καὶ ἀκολούθως εἰς τοὺς πρώτους ὑπουργοὺς τοῦ βασιλέως· ἐκ τούτου καὶ τὸ ὄνομα κύριον Ἀζίζ ἀπονέμεται εἰς τοὺς σουλτάνους.

2. Ἡ λέξις σουλετίνος σημαίνει διοικητὴν. Κατὰ τοὺς ὀθωμανοὺς μάλιστα σημαίνει τὸν διοικητὴν τῶν διοικητῶν. ἤτοι τὸν βασιλῆα τῶν βασιλείων. Ὁ κατὰ καιρὸν σουλτάνος φέρει καὶ τὸν τίτλον χαλίφου, ἤτοι ἀντικαταστάτου ἡ διαδόχου καὶ ἐπιτρόπου. Ὅρα τὸ μέγα καὶ δέτομον λεξικὸν Καμουὺς (ὡκενός).

3. Ἀνατολικὸν Ἀστέρω ἱρμ. Κωνσταντινουπόλεως ἀρ. 931—937 ἡμετέραν ἱστορικὴν καὶ γεωγραφικὴν μελέτην περὶ Μελέτης, ἐν ἣ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἐν τῇ σπουδαίᾳ βιβλιοθήκῃ αὐτῆς ἀνευρεθέντων τοιοῦτου εἶδους ἀσιατικῶν παλαιογραφῶν.

4. Ἐν τοῖς βεζυρικοῖς γράμμασι πολλάκις τίθεται ἀντὶ ὑπογραφῆς ἐν μέμ. ἐμφαίνον τὴν λέξιν μααλούμ. (γνωστός).

5. Zen Ker Bibliotheca Orientalis τόμ. Α', σελ. 10 καὶ Cours d'Arabs Vulgaire par A. Corguos τελ. 3· ὡς πύτως καὶ ἐφημερὶς Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως ἀριθ. 2590 περὶ τῶν πρώτων ἰσλαμικῶν νομισμάτων ἡμετέραν παλαιογραφικὴν μελέτην ὡς πύτως Turkish reading Book with grammar vocabulary by W. Burckhardt Barker σελ. 73.

νήν ἐτῶν τινῶν ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀβυσσινίας ὁ Πιέτρος ἐπανήλθεν εἰς Πορτογαλίαν ὥπως ἀνακοινώσῃ τῷ πρίγκηπι Ἑρρίκῳ ὅτι ἀνεκάλυψε τὸν ἀληθῆ πρέσβη Ἰωάννην.

Ἡ Ἀβυσσινία εἶναι χώρα χριστιανικὴ πρεσβεύουσα τὸ κοπτικὸν δόγμα. Οἱ ἱερεῖς δύνανται νὰ νυμφεύωνται, ἀλλ' ἀπαξ μόνον. Οὐδὲν γλυπτικὸν ἔργον ἐπιτρέπεται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἀλλὰ μόνον ζωγραφίαι. Αἱ ἐκκλησίαι εἰσὶ κυκλοειδεῖς, διαιροῦνται δὲ εἰς δύο μέρη, ἔχουσαι ἐν τῷ κέντρῳ τὰ «ἅγια τῶν ἁγίων» (κεδούσα κεδουσάν). Αἱ ἱεραὶ αὐτῶν γραφαὶ ὁμοιαί εἰσι πρὸς τὰς ἡμετέρας, ἀλλὰ παραδέχονται τὰ ἀπόκρυφα. Ἑρμηνεύουσι κατὰ γράμμα τὸν ψαλμὸν τοῦ Σολομῶντος καὶ πιστεύουσιν ὅτι ἐγράφη, ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τιμὴν τῆς βασιλείας Σαβᾶ· ὡς ἀπέδειξιν δὲ τούτου θεωροῦσι τὸ «Μέλας μὲν ἐγὼ εἰμι, ἀλλὰ καλὸς τὴν ὄψιν, ὥ θυγατέρες Ἱερουσαλήμ».

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἦν Φαναρίῳ, τετάρτη, 7 μαρτίου 1884.

Τὴν δευτέραν (5) συνήλθον ἐν τοῖς πατριαρχείοις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σ. ἀγ. Ἐφέσου τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου καὶ ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὴν συντελεσθεῖσαν ἤδη εἰς τὸ τουρκικὸν μετάρρυσιν τοῦ νέου ἀπαντητικοῦ πρὸς τὴν Σ. αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν ὑπομνήματος περὶ τοῦ τῶν προνομίων ζητήματος καὶ τοῦ συνοδευτικοῦ πατριαρχικοῦ τακτικίου, ἀπερ καὶ ἀπεστάλησαν αὐθημερὸν τῇ Α. Θ. Π. εἰς Βαρεσχωρίον πρὸς τὴν προσωριμὴν γρήσιν.

Ἐν τινι προγενετέρᾳ αὐτοῦ ἐπιστολῇ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑκτακτος ἀνταποκριτὴς τοῦ «Αἰῶνος» λαλῶν περὶ τοῦ τῶν προνομίων ζητήματος κατήψατο ὀνομαστικῶς ἐνδ. τοῦ τε ἀρχ. Μ. λογοθέτου, καὶ τοῦ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Δ. Ε. Μ. συμβουλίου κυρίου Δ. Γενιδουσια, ὡς ἐπ' ἴσους καὶ ἄλλων καθ' ὑποκινησὶν προσώπων, ἐκφυλίζων μὲν εἶτι τούτων ἕκαστος ἔλαβε μέρος ἐν τῷ εἰρημένῳ μεγάλῳ ζητήματι, παριστάς δ' αὐτὸ ὡς τι ὀλίγον καὶ πρόσκοτον. Μαθέτω ὁ κ. ἀνταποκριτὴς τοῦ «Αἰῶνος» ὅτι εἰ τι τῶν ἀνωτέρω ἐν γένει προσώπων ἔσχεν οἰονδήποτε ἐπὶ τοῦ προκειμένου μέρος, ἐπράξε τούτο ἐν συναισθήσει μὲν τοῦ ἰδίου καθήκοντος ὅπερ ἔχει ἐν ζητήματι ἐκκλησίας καὶ γένους οὕτως σπουδαίῳ, ἐξ εἰλικρινοῦς δὲ προθέσεως καὶ φιλογενεῖας αὐτοῦ ἀκραιφνοῦς. Οὐδεμία ἐπομένως ἦν χρεὶς ἀκαίρων παρατηρήσεων ὑπὸ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἐπιστολογράφου, πολλῶν δὲ ἤττον μομφῆς τινος ἐπὶ δὴθεν ἀνθεθνικαῖς ἐνεργείαις. Τὸ διασύρειν εἰκὴ καὶ δωρεὰν ὀνόματα ἀνδρῶν ἐπὶ κοινῷ καλῷ μοχθούτων καὶ κινουμένων, καὶ μειοῦν ἀτάκτως ζῆλον ἀγαθόν, πᾶν ἄλλο δύναται κατανομασθῆναι ἢ πατριωτικὴ δημοσιογραφία. Ἐὰν δὲ ὁ ἐπὶ ἀπλῇ κατηγορίᾳ τὰ τοιαῦτα ἐν τῇ δημοσί-

τητι κατατολμῶν μὴδὲν ἔχῃ ἕτερον ἐλαττήριον, ὑπάρχει πάντως ἑστειρημένος τῆς κατὰ ἄνθρωπον ἐκείνης διακρίσεως τῆς ἐπιβαλλούσης ἐν παντὶ σέβας πρὸς τὰς ὑπολήψεις τῶν ἄλλων.

Τὴν προχθὲς δευτέραν ὁ πανοσιολ. ἀρχιεπίσκοπος καὶ Πολύκαρπος ἀντιπρόσωπος τοῦ πανηγύου τάφου ἐνταῦθα, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ καπούκεχαγια τοῦ ἀγιοταφτικοῦ μετοχίου, μετέβη εἰς τὴν Ἰψ. Πύλιν καὶ ἐποιήσατο τὰς πρώτας αὐτοῦ ἐπισκέψεις πρὸς τὴν Α. Γ. τὸν Μ. βεζύρην, τὸν βεῖλιξην ἐφένδην καὶ ἄλλους ἀνωτέρους λειτουργούς.

Τὴν ἐσπέραν τῆς παρελθούσης κυριακῆς ἐδίδάξεν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ἁδωνος ὁ Μ. ἀρχιεπίσκοπος καὶ Λεόντιος, ὁμιλήσας περὶ τῆς παρ' ἡμῖν ἀδιαφορίας καὶ ψυχρότητος πρὸς τὴν ἀκρόασιν τοῦ ἱεροῦ κηρύγματος, συνερμηνεύσας δὲ τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν προσηγγίνην.

Ἡ Α. Θ. Π. ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ Σωφρόνιος εἰς ἐνδειξιν τῆς ἀγαλλιότητος, τὴν ἡθροῦν ἐπὶ τῇ ἀναδιώσει τῆς ἀδελφότητος τῶν Λερίων, αὐθορμήτως προσήνεγκε συνδρομὴν ἐκ 5000 γράχων (Ἰνα το λ. ἀστ ή ρ).

— Μετ' εὐχαριστήσεως πληροφροῦμεθα ὅτι ὁ ἐν Μασσαλίας ὁμογενὴς καὶ φιλόμουσος καὶ Πρωτοεργίας Δ. Ζαφειρόπουλος δὲν ἐλθισμόνησε καὶ ἐρέτος καὶ μακρόθεν τὰ διάφορα φιλανθρωπικὰ καὶ εκπαιδευτικὰ τῆς ἡμετέρας πόλεως καθιδρύματα, δωρησάμενος ὑπὲρ αὐτῶν τὰ ἀκόλουθα ποσά:

Εἰς τὰ ἐθν. νοσοκομεῖα Α. Τ. 50. — Εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς φιλοπώλου ἀδελφότητος 25. — Εἰς τὴν ἑλλην. σχολὴν τῆς Παναγίας τοῦ Σταυροδromίου 10. — Εἰς τὸ ἑλλην. παρθενικὸν τῆς Παναγίας ἐν Σταυροδromίῳ 10. — Εἰς τὸ νεοπαιγωγεῖον Γαλατῆ 5. — Εἰς τὸ παρθενικὸν Γαλατῆ 5. — Εἰς τὴν ἑλλην. σχολὴν Γαλατῆ 5. — Εἰς τὴν νεοπαικὴν σχολὴν 10. — Εἰς τὸ τῶν ἱερῶν γυμνασίων 10. — Εἰς τὸ νεοπαιγωγεῖον τῆς Εὐαγγελιστρίας 5, καὶ εἰς τὴν Μ. τοῦ γένους σχολὴν 10. — Τὸ ὅλον Α. Τ. 145.

Ὁ «Μηνύτωρ τῆς Ῥώμης» ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἐπετηρίδι τῆς εἰς τὸν ὁρόνον ἀναβάσεως Λέοντος τοῦ Π' δημοσιεύει κύριον ἄρθρον, ἐν ᾧ ἐξαίρεται μὲν τὸ τοῦ πάπα πρόσωπον, ἐξαίρεται δὲ ἡ ἐν γένει αὐτοῦ πορεία καὶ οἰκουμένη διαχειρίσις. Ἐκ τοῦ πλήρους ἐντέχνου ἐπιδείξεως πανηγυρικοῦ τούτου ἀποσπῶμεν τὰς κατωτέρω δύο περιεκτικὰς ἐπιφύροντες ἐν τέλει καὶ ἡμετέρας τινὰς παρατηρήσεις χάριν τε αὐτῶν τῶν συντακτῶν τοῦ Μηνύτορος καὶ δικαίῳ ἀμύνης. Ἰδοὺ αἱ περιεκτικαὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ φύλλου.

Σήμερον 3 μαρτίου 1884. σύμπασα ἡ χριστιανικὴ οἰκουμένη γαυρεῖ τὴν ἐπέτειον ἐορτὴν τῆς στέφους Λέοντος τοῦ Π'. Ἐξαιρετικὰ παρῆλθεν. ἀρ' ἥς ἡ θεία πρόνοια ἐνέστηκεν ἐν χερσὶν αὐτοῦ τῆς χριστιανικῆς τῆς σκέψεως. ἡ δὲ βραχὺ αὕτη χρονία περὶ ὁδὸς ἐξήρασαν εἰς τὸ λαμπρῶναι τὴν παπικὴν ταύτην καὶ καθορίσαι τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ διακρίσασθαι τὴν αὐτῆς...

Μὴ ἐπιλαθώμεθα ἐν τούτοις, τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, μὴδὲ τῶν καταβληθέντων μόθων καὶ θυσιῶν ὑπὸ τῆς αὐτοῦ ἀγότητος εἰς ἐπίλυσιν τοῦ μέλλοντος τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ κ. Ρέναν ἀπερήνατό ποτε ὅτι εὐδόταν ἡ Ῥώμη κατ'ανοήσῃ τὰς ἐμφύτους ὁρμὰς καὶ θρησκευτικὰς τάσεις τῶν σλαβικῶν φύλων, τῇ Ἑκκλησίᾳ ἐπιφανέστατον ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν τούτων στάδιον ἀνοίγησεται. Ὁπερ ἐπέγνω ὁ Λέων ΙΓ'· ἡ δὲ προπολυθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ἐγκύκλιος περὶ τῶν ἀγ. Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἐνεκκίνησε τὴν ἐνταῖσιν ἡδὴ τῆς ἐπὶ Ῥώμῃ ἐπιστροφῆς, ἥτις ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ῥωμανίᾳ καὶ τοῖς γείτοσι τόποις ὁσημέραι προβαίνει αὐξοῦσα...

Καὶ κατὰ πόσον μὲν, παρατηροῦμεν, σύμπασις ὁ χριστιανώτατος κόσμος συνορτοῦν τὰς ἐπετηρίδας τῶν παπικῶν στέφεων τε καὶ ἐνθρονίσεων, πρὸς ταῦτα ἱκαναί εἰσιν ἀντιλέξαι αἱ τῶν δογματικῶν καταστατικαί, ὧν τὴν ἀσφαλεστέραν ποτὲ ἀνέγραψεν αὐτὸς ὁ ἐν τῷ Μηνύτῳ ὁ πνευματικὸς πατριάρχης. Ὅθεν πλεονεκτιστατός τις φαίνεται ἡμῖν ὁ ἀνὴρ καὶ πρὸς ὑπερβολὴν φανητικῶν ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἔργῳ, οὐδ' ἐλαττωμένους πως τοῦ πάλαι ἐκείνου ἐροπλιστοῦ ἀπαξάπαντων τῶν ἐν Πειραιεὶ πλοίων.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν αἰὲς αὐξανομένην πρόοδον τῆς παπολατρίας ἀνὰ τὰς σλαβικὰς χώρας, οἱ ἐν αὐταῖς οἰκοῦντες ὀρθόδοξοι, πιστοὶ ταῖς παραδόσεσι τῶν πατέρων αὐτῶν διάνοντες καὶ τῇ ἐρῇ διδασκαλίᾳ, ἣν παρὰ τῆς μητρὸς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας λαβόντες ἐμμόνως τηροῦσιν, οὐ δέονται νεωτέρας ἐπικατηχίσεως, οὐδὲ παρατείνουσι πρόσθιον οὐς εἰς τὰς ἐκ Ῥώμης ἐπαγγελίας, ὧν καλῶς γινώσκουσι διακρίνειν τὰ κρύφια τέλη. Οὐδὲ πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἐνίων ὑμᾶδων ἀρνησιβήσεων ἐκ καθαρῶς ὑλαίου ὑπολογισμοῦ προσηλυτευθέντων, περὶ ὧν ἀνάξιος ὁ πᾶς λόγος, καὶ ἐφ' ὧν ἐν τούτοις ὅλη ἡ δευτέρα τοῦ Μηνύτῳ ὁροσ περικοπὴ ἐπιδεικτικῶς ἐπερείδεται.

Περὶ δὲ τῆς δῆθεν τελεσφορίας τῆς τοῦ πάπα Λέοντος γνωστῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, ἣν οὕτω ὑψηλῶς ἐπισείουσιν εὐκαιρίας πάντοτε διδομένης τὰ παπικὰ φύλλα, μικρὸν ἂν ταύτην σπᾶσιν χλιαμαλώτερον, ὅφονται ὅτι ὅλον αὐτῆς τὸ μακρόθεν δοκοῦν εὐάρεστον οὐδὲν ἄλλο προδήλως ἐστὶν ἀλλ' ἢ ἐντεταμένη συρραφὴ παραβισθέντων ἱστορικῶν συμβαμάτων, ἥς τὴν ἀδυσώπητον ἔλεγχον δι' ἐκτενοῦς σειρὰς ἀρθρῶν ἐν καιρῷ ποιησάμενοι (ιδ. Ἀληθείας καὶ Ἐκκλ. ἀληθείας ἔτ. Α' καὶ Β' ὑπὸ Φίλοθ. Βρυενν. μητροπολ. Νικομηδ.). ἐμφρονεστάτης εἰς ἀντίρρησην ἡξιώθημεν εἰκότως σιγῆς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων δυτικῶν ὁργάνων. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω.

Διεξερχόμενος δ' ἀληθῶς τοὺς παπικούς διθυράμβους καὶ τὰ ἐκάστοτε προσφωνήματα καὶ τοὺς λοιπούς πάντας ῥητορικούς ἀγῶνας, οὓς αἱ πολύγλωττοι κληρικαὶ αὐταὶ ἐφημερίδες κοπιωδῶς καὶ διαρκῶς ἐξ ἐνὸς συνθήματος ἐπιβάλλονται, οὐδὲν ἕτερον ἐν αὐτῇ τις ἐναργῶς διαβλέπει, εἰμὴ ὅτι οἱ τοῦ ἐκουσίου δεσπώτου θεράποντες ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ περιεγένετο ἵνα διὰ τοιούτων ψευδῶν ἐπιφάσεων, εἰ δυνατόν, παρασκευάσωσιν ἐπὶ τῆς ἀναγεννωμένης Ἀνατολῆς τὴν ἀνάγκησιν τοῦ ὅτι ἐκ τῆς ἀπογοητευθείσης γηραιᾶς Εὐρώπης ἀνεπιστρεπτὶ ἀπέβαλε καὶ ἀποβαλεῖ ἐτι ἡ ἀλλόκοτος αὐτῶν θρησκευτικοσμηκὴ δεσποτεία.

Καὶ κερδαίνουνσι μὲν τι, ὡς ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, προσκαίρως καὶ ἀσημάντως καὶ δυσαναλόγως, πλεῖστ' ἄλλα μισοδόπανα μέσα καὶ τὴν δημοσιογραφικὴν ταύτην μέθοδον ὑπὲρ τοῦ ὄνείρου αὐτῶν εὐχρηστοῦντες, ἀλλ' ὥστε πιεστολύ τὰ προκείμενα urbi et orbi διασαλπίσματα περὶ μεγίστων τε ἐπιτυχίων καὶ κατορθωμάτων αὐτῶν καὶ θριάμβων ἐν Ῥωμανίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ καὶ εἰς πᾶσι ἄλλοις ὀλίγοις ἰσως ἐκθαμβοῦσι καὶ παρ' αὐτοῖς ἐτι τοῖς τοῦ Βατικανοῦ οἰκείοις καὶ φίλοις· ὁ δ' ἀφ' ἑτέρου ἀχρὺς τῆς Ῥώμης ἀρχιερεὺς καὶ διάδοχος τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ μόνος οἰκονόμος καὶ τέλειος πληρεξούσιος καὶ κυβερνήτης παγκόσμιος τῆς ἀγίας ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, κλειδοῦχος τε τοῦ παραδείσου καὶ τοποτηρητὴς τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὁ συνεχίζων ἐν τῷ ἀμαρτήτῳ αὐτοῦ προσώπῳ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ ἀπὸ τῆς θείας τούτου ἀναλήψεως μέχρι τῆς προσδοκωμένης αὐτοῦ πάλιν ἐλεύσεως, καὶ εἰ τι ἄλλο τοιοῦτο διδάσκει ἡ ἐμβρόντης λ. χ. τῆς Σύρου Ἀνατολῆς πρὸς ἀποθέωσιν καὶ ἐπιβολὴν τοῦ παπικοῦ ἀτόμου, ὅπως περὶ πάντα προσκυνήσωσι τούτῳ ἔθνη καὶ λαοὶ εἰς ἀσφαλεστέραν ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν, ταῦτα πάντα ἀνεκτὰ μὲν καὶ εὐπρόδεκτα δυνατόν ἵνα ὦσι παρ' οἷς ἡ μὲν τοῦ λογικοῦ λαμπρὰς τέλεον ὑπὸ τὴν πνιγρὰν τῆς Ῥώμης πάλαι ἐπίπνεν ἀπεστέθη, ἡ δὲ τοῦ εὐαγγελίου διδασκαλία ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης αὐτῆς ἐννοίας καὶ στάσεως κατήχησεν μέχρι τῶν βαθμίδων τοῦ ποντιφικοῦ ὄρους· οἱ ὀρθόδοξοὶ δὲ ὅμως λαοὶ, ἵνα τοὺς πλείστους ἄλλους τῆς οἰκουμένης χριστιανίζοντας παραλίπωμεν πληθυσμούς, μίαν ἐδιδάχθησαν ἵνα θεοπροπῶ· θρησκευῶσι κεφαλὴν τῆς ἐαυτῶν ἐκκλησίας, τὸν ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν τῆς αὐτῶν πίστεως, καὶ τούτῳ ἐννοοῦσι σωτηριωδῶς καὶ λογικῶς ἵνα προσκυνῶσι καὶ λατρεύωσιν, οὐδ' ἔχουσιν ἄρα χρεῖαν δυοῖς κυρίοις ἀσυμβλήτως δουλεύειν, ἀλλ' οἶδασιν ἐξ οὗτο τοῦ θείου στόματος ἐκμαθόντες ἀποδιδόναι τὰ τοῦ καίσαρος καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ μόνῳ τούτῳ.

Εἴχομεν γράψαντες τ' ἀνωτέρω, ὅτε εἰς χεῖρας ἡμῶν περιήλθεν ἄρθρον τι τοῦ ἐγκρίτου ἐν συναδέλφοις κ. Βλαδμήρου Guettée, ἐξ οὗ ἐν ἐπιλόγῳ μοῖρα μεταφέρομεν τὰ ἐπόμενα·

Ἀναγινώσκοντες ἐπισταμένως τοὺς κατὰ καιρὸν λόγους τοῦ πάπα Λέοντος, μάτην σπουδαζόμεν ἵνα ἐν αὐτοῖς διακρίνωμεν τὸν βαθὺν πολιτικόν, τὸν τῆς εἰρήνης καὶ συνδιαλλαγῆς ἄνθρωπον, τὸν μέγαν ἐπιχειρηματίαν, περὶ οὗ τοσαῦτα ἐφημερίδες τινὲς εὐαγγελίζονται. Ὁμολογοῦμεν ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι ἀποδεικνύουσι καθ' ἐκάστην ὅτι Λέων δ' ΙΓ' ἀκολουθεῖ ἀπαρεγκλίτως τῇ τῶν προκατόχων αὐτοῦ πορῇ. Ἐὰν δὲ πού φανῇται ποιοῦμενός τινος προσχωρήσεις, γίνεται τοῦτο πρὸς ἐκπαίτησιν τῶν μετ' αὐτὸν κατέρχεται διαπραγματεύσεις. Πρέπει τις ἵνα λίαν ἡ ἀρελῆς, ὅπως παρεπισθῇ ὅτι ὁ παπισμὸς παραιτηθήσεται ἔστω καὶ μίαν τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ. Ἐδωκε τοσαῦτα δειγμάτων τῆς ἰδίας πεισμονῆς, ὥστε δέον ἵνα μηδεὶς μηδέποτε ἐμπλέκηται ταῖς εἰρηναίαις δόξαι καὶ φιλαδέλφεις αὐτοῦ πραγματείας. Τὸ συμφέρον, καὶ μόνον τοῦτο, ἦν καὶ ἔστι καὶ ἔσται ὁ αἰώνιος τούτου διαλογισμός.

Καὶ περαιτέρω·

Οὐχί (προστίθεται) ἐκκλησίαι δέον γενικῶς τὴν ἐκτὸς τῶν ἀποκαλῶσιν οἱ τῇ παπασύνῃ στοιχοῦντες, ἀλλ' ἐκκλησίαι δυτικῆς. Διότι

ἡ τῆς Ἀνατολῆς ἐκκλησία οὔτε παρεμφερῶς ἐγνώ, ὅπως ἔστω καὶ σκοπίμως συγγέται πρὸς τὴν δυτικὴν, οὔτε ἀναμορφώσεως· ἀλλ' ἐνέμεινεν ἐν τῷ τύπῳ τῷ ἀρχαίῳ αὐτῆς, καὶ τοιαύτη διετέλεσέ τι καὶ διατελεῖ οὕσα μέχρι τῶν ἡμερῶν τούτων, δόξαν αὐτῆς ἡγουμένη τὴν εὐστάθειαν.

Ἐπιστέλλουσιν ἐκ Ῥώμης πρὸς τὴν «Ἐφημερίδα τοῦ σταυροῦ» ὅτι τὸ ἀκυρωτικὸν δικαστήριον παραιτεῖται τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ περὶ δημεύσεως τῶν κτημάτων τῆς προπαγάνδας, ἡ δὲ ὑπόθεσις εἰσχυρῆται ἐκ νέου εἰς τὰ δικαστήρια διὰ παρατυπίαν.

— Ὁ «Ῥωμαῖος παρατηρητής», ὅργανον τοῦ Βατικανοῦ, ἀγγέλλει ὅτι τὸ συμβούλιον τῆς προπαγάνδας παρασκευάζει ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἐπισκόπους περὶ τοῦ μελετωμένου ἐκτοπισμοῦ τῆς διοικητικῆς αὐτῆς ἐδρας ἔξω τῆς Ἰταλίας, ἕνεκα ἰδίως τῶν κληροδοτημάτων, ἃ θὰ ἐποιοῦν οἱ πιστοὶ ὑπὲρ τοῦ εἰρημένου καθιδρύματος.

— Ὁ «Ἀνατολικὸς μηνύτωρ» γράφει. Βεβαίως ἐν Ῥώμῃ ὅτι ἡ θρησκευτικὴ προπαγάνδα ἰδρύσει καταστήματα αὐτῆς ἀλληλοδιαδόχως ἐν Μελίτη, Λισθῶνι, Παρισίοις, Μονάχῳ, ὡς καὶ ἐν δυσὶ πόλεσι τῆς βορείου καὶ νοτίου Ἀμερικῆς.

— Ὁ πάπας συγκαλεῖται τῇ μὲν 24 τούτου (ἔ. ν.) μυστικὸν τῶν καρδινάλιων συνέδριον, τῇ δὲ 27 τοῦ αὐτοῦ δημόσιον.

Οἱ Σύλλογοι τοῦ Βουκουρεστίου ἀγγέλλουσιν ὅτι «τὸ δικαστήριον διέταξε νὰ λάβῃ εἰς τὴν κατοχὴν τῆς ῥουμανικῆς κυβερνήσεως, τῇ συγκατανεύσει καὶ τῆς αὐτοῦ πανιερότητος τοῦ μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας, ὃς ἦν ἐπίτροπος, τὴν περιουσίαν τῆς μακαρίτιδος Καστριόια, ἧς τὸ εἰσοδήμα ἐλέμετο ὁ τέως ἀποθνῶν ἀνεψιὸς τῆς Βασίλειος Πάπας, ὅστις ζῶν ἐπλήρωσε τὸ ὠρισμένον ποσὸν κατὰ τὴν διαθήκην τῆς μακαρίτιδος εἰς τὰς κοινότητας Θεσσαλονίκης καὶ Ἰωαννίνων. Οὕτω δὲ τῇ συνεννοήσει μητροπολίτου, κυβερνήσεως καὶ δικαστηρίων ῥουμανικῶν, ἡ διαθήκη τῆς μακαρίτιδος ἀκυροῦται!»

Νέαν λοιπὸν αὐθιχεσίαν καὶ ἀρπαγὴν ἑλληνικῆς περιουσίας τῆς ῥουμανικῆς κυβερνήσεως ἀγγέλλουσιν ἡμεῖς οἱ συνάδελφοι «Σύλλογοι». Ἡ ἀοίδιμος Ἐλισάβετ Καστριόια Ἰωαννίτισσα τὸ γένος καὶ τὴν καταγωγὴν ἐνυμφεύθη τὸν ἐκ Μακεδονίας Καστριόιαν, ὃς ἀποθνῶν ἀρῆκεν αὐτὴν κληρονόμον τῆς περιουσίας, ἣν μετ' αὐτῆς ἀπέκτησεν ἐν Βλαχίᾳ, ἕνα διαθέσιμ ὑπὲρ ἀγαθοεργῶν ἰδρυμάτων ἐν ταῖς πρωτεύουσαις τῶν δύο ἡμερῶν ἐπαρχιῶν Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας, ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Θεσσαλονικίᾳ, ἐξ ὧν κατήγοντο. Πράγματι ἡ φύσει φιλόπατρις καὶ φιλόμουσος αὕτη γυνὴ διὰ τακτικῆς διαθήκης τῆς συνταχθείσης ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ τὸ 1857 διέθετο ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῶν πολλῶν ἐν Βλαχίᾳ κτημάτων τῆς τὸ 1)4 ὑπὲρ τῶν παρθεναγωγείων τῶν Ἰωαννίνων, 1)4 ὑπὲρ τῶν τῆς Θεσσαλονίκης, μέρος εἰς φιλάνθρωπα ἰδρύματα

τῆς Βλαχίας καὶ τὰ ἐπιλοιπα εἰς τὴν ἀνεψιὸν τῆς Βασίλειον Πάπαν τὸν πρὸ μικροῦ ἀποβιώσαντα ἐν Νικαίᾳ τῆς Γαλλίας καὶ καταλιπόντα περιουσίαν κολλοσιαίαν ἀξία-θετον, ἣν ἀμέσως ὠκειοποιήθη καὶ ἐστρεψίσθη ἡ φιλοδίκαιος ῥουμανικὴ κυβέρνησις. Ἡ Ἐλισάβετ Καστριόια ἀπεβίωσε τὸ 1862. Ἐπιτρόπος τῆς διαθήκης αὐτῆς κατέλιπε τὸν μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας καὶ τοὺς κκ. Μ. Ξανθὸν καὶ τὸν εἰρημένον ἀνεψιὸν τῆς Βασίλειον Πάπαν.

Τὸ εἰς τὰ Ἰωαννίνα κληροδοτηθὲν 1)4 τῶν ἐτησίων προσόδων τῶν κτημάτων τῆς ἀνέρεται ἐτησίως εἰς 1110 περίπου εικοσάφραγκα χρυσᾶ, ἧτοι ὁρ. νέας κατὰ τὴν νῦν ἀξίαν τοῦ εικοσάφραγκου 23 000. Ταύτας τακτικῶς ἀπέστελλον οἱ εἰρημένοι ἐπίτροποι τῆς ἐτησίως, καὶ εἰς ἴσον ποσὸν τὸ διὰ Θεσσαλονίκην. Ἐν Ἰωαννίνοις διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου διετηροῦντο τὰ τρία φερώνυμα αὐτῆς παρθεναγωγεῖα τὸ κεντρικόν, τὸ δευτέρον, τὸ βιομηχανικόν καὶ τὸ νηπιαγωγεῖον, ἐν οἷς φαιτῶσι περὶ τὰ 8000 κοράσια, ἐν οἷς καὶ ὀθωμανῶν καὶ ἰσραηλιτῶν κοράσια, καὶ διδάσκουσι περὶ τοὺς 20 διδάσκαλοι καὶ διδάσκαλίσσαι. Διὰ τῆς διαρπαγῆς λοιπὸν τοῦ εἰρημένου κληροδοτήματος δύο πόλεις στεροῦνται γενναίων πόρων πρὸς συντήρησιν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων. Ἡ αὐθιχεσία τῆς ῥουμανικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει τούτῃ ὑπερβαίνει πᾶν ὄριον. Δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι αἱ δύο κοινότητες Ἰωαννίνων καὶ Θεσσαλονίκης θέλουσι διεκδικῆσαι τὰ ἀναρρίχτα δικαιώματά των, ὑποστηριζόμεναι ὑπὸ τῶν νομίμων ἀρχῶν των (Λύγῃ).

Σ. Ε. Α. — Ἐν τὰ πράγματα ἀκριβῶς ἔχουσι, ὡς ἐκτίθενται, συμμεριζόμενα καὶ ἡμεῖς τὰς σκέψεις τῆς συναδέλφου.

Δεῖγμα ἀκραδάντου πεποιθήσεως. — Ἐπίσκοπός τις ὑπέβλεν ἡμέραν τινὰ εἰς ἐξέτασιν νέου τινὰ ἱερέα. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων θρησκευτικῶν ζητημάτων ἔθεσεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸ ἐξῆς. «Φαντάσθητι, πάτερ μου, ὅτι κρατεῖς εἰς χεῖρας τὴν ἀγίαν κοινωνίαν, ὅπως κομίσῃς αὐτὴν εἰς ἕνα ἄθνην. Πρόκειται δὲ νὰ διέλθῃς μίαν γέφυραν ἐτοιμώπτωτον, ἥτις μέλει πλῆρεις εἰς τὸ μέσον καὶ καταστρέφεται· τί θὰ κάμῃς τότε τὴν ἀγίαν κοινωνίαν; Τὴν ἐρώτησιν βεβαίως ταύτην ἔκαμιν ὁ ἐπίσκοπος, ὅπως ἰδῇ ἐὰν ὁ νέος ἱερεὺς ἤθελε δώσει περισσοτέραν ἀξίαν εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν ἢ εἰς τὴν ζωὴν του. Ἀποῦ ἐπὶ μικρὸν ἐσκέρθη ὁ ἱερεὺς, ἀπεκρίθη· «Ὁ γέφυρα δὲν θὰ καταστραφῇ. — Ἀλλ' ἐὰν αἱ σάνδες, ὑπέβλεν ὁ ἐπίσκοπος, ἦνε τὸσον σαθραὶ, ὥστε διερχόμενος σου καταστραφῇ, τί θὰ πράξῃς; — Ἡ γέφυρα δὲν θὰ καταστραφῇ, ἀπεκρίθη ὁ ἱερεὺς μετὰ πεποιθήσεως. — Ἀλλὰ τέλος πάντων παραδίδηται πρὸς στικμὴν ὅτι θὰ καταστραφῇ ὑπὸ τὰ βάρητά σου· τί θὰ γίνῃ ἡ θεία κοινωνία; — Ἡ γέφυρα δὲν θὰ καταστραφῇ», ἐπανέλαβεν ὁ ἱερεὺς μετὰ τόνου σοβαροῦ, καὶ ἡ ἐξέτασις ἐσταμάτησε («Ἐκκλησιαστής»).

Ἐν ταῖς πρώταις σελίδι τοῦ μετὰ χεῖρας τεύχους ἀναδημοσιεύομεν ἐκ τῆς «Αὐγῆς», εἰ καὶ βραδέως, τὴν λογοδοσίαν τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς ἐνταῦθα φιλομούσου εταιρίας Παλλάδος ἀπαγγελλομένη ἐν καιρῷ ὑπὸ τοῦ ταμίου αὐτῆς, τοῦ περισπουδάστου καὶ χρηστοῦ συμπολίτου κυρίου Ἰωάννου Γεωργαντοπούλου, ᾧ καὶ συγγαίρομεν ἐπὶ τῇ ἐκθέσει.

Ἐξ ἐφημερίδων τῆς Ῥώμης πληροφορούμεθα ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ ἀκαδημίᾳ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας ὁ καθηγητὴς κ. Gamurrini ὑπέβαλε πρὸς τὰ μέλη ταύτης παλαιὸν περγαμηνῆς φύλλον εὐρεθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς πόλεως Arezzo, ἔνθα ἐγρησίμευεν ὡς περικάλυμμα τινος βιβλίου. Ἡ περγαμηνὴ ἀνάγεται εἰς τὴν II' ἑκατονταετηρίδα καὶ ἐμπεριέχει χωρὶς ἀδήλου συγγραφῆς γρονικῶν ἐξηγμένων ἐκ τῆς II. καὶ N. διαθήκης. Τὸ μέρος τὸ ἀρχαῖον ἐστὶ γενικῶς εἰλημμένον ἐκ τοῦ Εὐσεβίου καὶ Φλαβίου Ἰωσήπου, ἀλλ' ἔντα ἐπισόδια προέρχονται ἐκ πηγῶν ἀφανισθεισῶν σήμερον. Περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ συγγραφεὺς ἐγρήσατο τῷ Ἠγερσίπῃ, ὡς καὶ εὐαγγελίοις ἀποκρύφους, ὧν τινὰ εἰσι νῦν ἀγνωστα. Ὁ κ. Γαμουρρίνης φρονεῖ ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος συγγραφεὺς ἤμαρξεν ἐν τῷ Η'—Θ' αἰῶνι καὶ ὅτι τὸ χρονικὸν αὐτοῦ ἄξιον τυγχάνει δημοσιεύσεως.

(Συνίεμα προηγουμένης σελ. 292)

237. Τὸ μικρὸν οὐ μικρὸν, ὅταν ἐκφέρῃ μέγα¹.

238. Ἀχάριστον εὐεργετεῖν καὶ νεκρὸν μυρίζειν ἐν ἰσῷ θετέον (Γρηγορ. Θεολ.).

239. Δυνάμενός τις ὑφ' ὅσθαι καὶ ἐκφεύγων τὸ ὕψος φιλόσοφον καὶ φιλόθεον ἔργον δεικνύει.

240. Βαρεῖα ταῦτα ἀνθρώπων ἔχοντι φρόνησιν, ἐπιτίμῃσι οἰκίας καὶ διειδισμῷ δανειστοῦ².

241. Ἐν ἀμίλλαις πονηραῖς ὁ νικήσας ἀθλιώτερος, ἀπέρχεται γὰρ τὸ πλεόν ἔχων τῆς ἀμαρτίας (Βασιλ.).

242. Ἀμήχανον, στόμα μεμελετηκὸς ὁμνύειν μὴ συνεχῶς ἐπιρρεῖν (Χρυσοστ.).

243. Γλωσσώδει ἀνθρώπων μὴ διζμάχου, μηδὲ ἐπιστοῖ- βαζε ἐπὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ ξύλα³.

244. Τυρλοῦται τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον, ἂν μὴ τις μαθὼν ἐθισθῇ τὰ καλὰ τιμᾶν καὶ διώκειν μᾶλλον ἢ τὰ συγγενῇ καὶ οἰκεῖν (Πλουτάρχου).

245. Ἀφρων αὐθιμερὸν ἐξαγγέλλει ὀργήν, ὁ δὲ πανοῦ- ρος ταμιεύεται (Σολομ.).

1. Γρηγορ. τοῦ Ναζιανζ. παραινέσεις κατὰ ἀλφάβητον. Πρὸς. καὶ τὸ ἐν σ. 708 τοῦ Γ' ΕΤΟΥΣ ἀπόρρημα 128.

2. Σιρίλ. XXIX. 28.

3. Πανομιῶν XX, 2 (καὶ Σιρίλ.).

246. Βραχὺ εἰς ὑπόνοιαν κακοῦ τὸ πρὸς κακίαν δυσκί- νητον (Βασιλείου).

247. Αἱ γενναῖαι ψυχαὶ δυσκόλως θβάνουσι νὰ πιστεύ- σωσιν εἰς τὴν κακίαν, τὴν ἀχαριστίαν τῶν ἀνθρώπων. Μόνον ἄφ' ὧς λάβωσι σκληρὰ μαθήματα, κατανοοῦσι τὸ μέ- γεθος τῆς ἀνθρωπίνης διαφθορᾶς· ὅταν δὲ οὕτω παιδεύ- θωσιν, ἀνυψοῦνται εἰς βαθμὸν ἐπιεικείας, ὅστις εἶναι τὸ τελευταῖον ὅριον τῆς περιφρονήσεως (Βαλζάκ).

248. Αἱ συμφοραὶ καὶ τὸν ἄγαν ἐκίνησαν σῶφρνα φλέγξασθαι τε ῥῆμα τῶν αὐτοῦ τρόπων ἀνάξιον (Χρυσοστ.).

249. Βλάξ ἀνθρωπος ἐπὶ παντὶ λόγῳ ἐπτοεῖσθαι φιλεῖ, καὶ θ' Ἡράκλειτον.

250. Ἡ ἀνατροφή καὶ παιδευσὶς τοῦ ἀνδρός, ἐστὶν ἀνα- τροφή καὶ παιδευσὶς ἐνὸς καὶ μόνου ἀτόμου· ἀλλ' ἡ τῆς γυναικὸς, ἐστὶν ἀνατροφή καὶ παιδευσὶς τῆς μελλούσης γενεᾶς⁴.

251. Ὁ μωρὸς ὑποστηρίζει μίαν πλάνην μετὰ τῆς πε- ποιήσεως ἀνθρώπου οὐδόλως ἀπατωμένον· ἐξ ἐναντίας ὁ σοφὸς ὑποστηρίζει μίαν ἀλήθειαν μετὰ τῆς προσοχῆς ἀν- θρώπου δυναμένου καὶ ν' ἀπατηθῇ.

252. Θνητὰ τὰ θνητῶν, καὶ πάντα παρέρχεται ἡμᾶς· ἢ δὲ μὴ, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτὰ παρερχόμεθα (Λουκιλλίου).

4. Édouard Laboulaye ἐκ τοῦ Κόσμου.

ΑΓΓΕΛΙΑΙ

Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἐγγραφῆναι συνδρομηταὶ τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» δέον ἵνα προκαταβάλλωσιν ἢ προποστέλλωσιν δόλοκληρον τὸ τῆς συνδρομῆς τίμημα.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ἀναδέχεται τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων πρὸς ἐκτύπωσιν παραγγελιῶν ἐντεθέντων καὶ ἐκ τῶν ἐπικριτῶν, ἢτοι ἀπλῶν ἢ διπλοτύπων ἀποδείξων· τιμολογίαν καὶ προγραμμάτων· ποιικίαν γνωστοποιήσεων· ἐμπορικῶν ἐγκυκλίων· τί- τλων ἐπιστολῶν· ἐνδεικτικῶν σχολείων· προσκλητηρίων· ἐκδόσεων ἐφοριῶν καὶ λοιπῶν σωματείων· παντοίων μητρώων· ἀδειῶν γάμου· βαπτιστηρίων· πιστοποιητικῶν μικτάρων καὶ λοιπῶν γραμματίων λαχείων· ταχυδρομι- ῶν ἀποδείξεων· νεκροσίμων ἀγγελίων, κτλ. κτλ. ἢτοι ἐν γένει πᾶν εἶδος τοιούτων ἐργασιῶν, ὡς καὶ βιβλίων, ἀπὸ ἐκτυπῶν μετ' εὐχρίας, ταχύ- τητος καὶ φιλοκαλίας.

Πατριαρχικὸν πρωτόκολλον. Ἀνεγέρηται μενοῦσιν αἱ πρὸς τὸ οἰκονομικὸν πατριαρχεῖον ἀποστελλόμεναι ἀναφοραὶ καὶ πα- τοῖα ἄλλα φορολογήσιμα ἔγγραφα ἢ (ἐπ' ἀλλήλα περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐποθέσεως) τηλεγραφήματα, ὧν μὴ προκαταβάλλω- νται τὰ πρωτοκολλητικὰ τέλη ὑπὸ τοῦ ἐπιδότου, ἢ τοῦ ἀποστο- λέως αὐτῶν διὰ τινος ἐνταῦθα ἀνταποκριτοῦ.

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίονται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν ἐκ τῶν συντακτῶν διεθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΑΣΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
23

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρητιδὲς ἔργυροι 6, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἑσωτερικῷ φράγκῳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ: 15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1884, ΠΕΜΠΤΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Μνημεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ δ' αἰῶνος.—Ο ἑμιος σταυρός.—Πόθεν ἡ παροιμία «ὁ θεὸς τὰ σε φυλάττει ἀπὸ σημειωμένων ἀνθρώπων».—Προφητεία.—Ἐπισκέψεις.—Κήρυγμα.—Πρὸς τὸν «Νέον χρόνον» τῆς Ῥωσσίας καὶ τὴν «Ἀνατολ. ἐπιθεώρησιν».—Ἀθηνῶν.—Ἡ ἐπίσκεψις τῆς «Ξηροκρήνης».—Διευθυντὴς τῶν ζαριφειῶν.—Ὁθωμανικὴ δημοσίᾳ βιβλιοθήκη.—Ἡ ῥωμανικὴ βουλή καὶ ἡ σκῆπη τοῦ Τ. Προδρόμου.—Σουακίμ.—Ἐκλογαὶ ἀρχιεπισκόπων ἐν Ἑλλάδι.—Ψηφοφορία διὰ καθολικὸν τ. Ἐτομιατζίτ.—Παπικά.—Νέα ἰσραηλιτικὴ αἵρεσις.—Τῷ «Ἀνατολ. ἀστέρι».—Γνωμικά καὶ ἀποσφάγματα σοφῶν.—Βιβλιολογίαι.—Ἀγγελίαι ἐν τῇ παρούσῃ καὶ ἐν τῇ προτελευταίᾳ σελίδι.—Θεοφάνης Καρύκης δ πατριάρχης.—Τελευταῖαι εἰδήσεις.

Αἱ χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομᾶς τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» παρὰ τῶν ἐπιστασιῶν ἡ καὶ τῶν συνδρομητῶν γίνονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀνωτέρω διεθυντοῦ τοῦ τυπογραφείου· οἰαδήποτε δ' ἐνταῦθα πληρωμὴ, γίνεται ἐπὶ ἐμφανίσει ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν ὀρων τούτων πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἄκυρος.

Πωλεῖται λόγῳ μὴ χρησιμότητος καὶ ἀντὶ μετρίας τιμῆς ἐν στερεώτατον γαλλικὸν πιστήριον λιθογραφίας, χειροκίνητον, μεθ' ὅλης τῆς ἀναγκαίας αὐτοῦ συσκευῆς. Ἡ διεύθυνσις εἰς τὸ πατριαρχικὸν τυπογραφεῖον.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.—Πλὴν τῶν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει τοῦ παρελθόντος 22 τεύχους διορθωθέντων οὐσιωδῶν τινῶν τελευταίων παροραμάτων διέφυγον τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ τὰ ἐξῆς, ἅπερ ἐπανορθοῦμεν σήμερον·

Ἐν σ. 305β, § δ' ἀγγελίας, ἀντὶ ἐγγραφόμενοι γράφει ἐγγραφόμενοι· σ. 318β, στίχ. 14, ἀντὶ ἀμαρτήτῃ λίγε ἀναμαρτήτῃ· σ. 319α, στίχ. 3, ἀντὶ διετέλεσέ τι διόρθου διετέλεσέ τε. Ἐν δὲ σ. 320β, τὰς δύο πρώτας λέξεις τοῦ στίχ. 10 ἀναγίνωσκε φθέρξασθαί τι.

ΜΝΗΜΕΙΑ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ Δ' ΑΙΩΝΟΣ*

Γίνεται Κωνσταντία, ἡ ἀδελφὴ τοῦ εὐσεβοῦς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως, γυνὴ Λικινίου· συνέβη δὲ τινα πρεσβύτερον τῶν Ἀρείου σπουδαστῶν, θῶπα ἀχροθίνιον, τὰ μὲν πρῶτα προσοικειωθῆναί τισι τῆς θεραπείας τῶν γυναικῶν τοῦ Λικινίου, ἔτι δὲ καὶ τοῖς εὐνούχοις τοῖς πρώτοις τοῦ κουβουκλίου τῆς Κωνσταντίας· αὐτίκα δὲ ὑποδύντα

* Συνέχεια ἡγουμένου τεύχους, σελ. 306, καὶ τέλος.

καὶ αὐτῇ τῇ Κωνσταντίᾳ οἰκειωθῆναι· προέκοπτε τε ἐκάστῳ εἰς συνήθειαν διὰ τῆς συντυχίας, συνεχῶς τε τὰ περὶ Ἀρείου διηγούμενος, συνήρπαζεν αὐτὴν λέγων κατὰ συσκευὴν ἐξωρεῖσθαι αὐτόν. Διεβεβηκώσατο οὖν συνηγορεῖν αὐτόν τοῖς ἐπισκόποις τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην καὶ, ὥς οἱ ἐν Νικαίᾳ ἐπίσκοποι ἐξέθεντο, οὕτω καὶ αὐτὸν πιστεύειν. Ἡ οὖν Κωνσταντία ἐπίστευσε τοῖς λεγομένοις καὶ ἐλυπεῖτο μάλιστα ἐμύφρωνα μανθάνουσα εἶναι τῶν Ἀρείων¹¹⁵. Γίνεται γοῦν ἀσθενήσατο αὐτὴν ἀσθένειαν, ἐν ἣ καὶ τελευτᾷ, τὸν εὐσεβῆ Κωνσταντίνον ἐπιτκέψασθαι αὐτὴν, ἥτις μετὰ πολλὴν συνομιλίαν, ἅτε πρὸς γνήσιον ἀδελφόν¹¹⁶ εἶπε, Μίαν ἤδη μοι δὸς χάριν ἀπερχομένη· ἵνα τὸν Ἀρείον ἀνεθῇαι κελεύσης, καὶ τὴν ἀπὸ συσκευῆς αὐτῷ συμφορὰν καταστείλῃς, μηδ' ἐν βραχεὶ ἀλώοις αἵμασι κηλῖδα τῇ εὐσεβεῖ σου βασιλεῖα παρέχων. Ἦνέσχετο γοῦν τῆς ἀδελφῆς ὁ Κωνσταντίνος, νομίσας γνησιότητι διαθέσεως σύμβουλον εἶναι ἀσφαλῆ καὶ μὴ παραπεισθεῖσαν ἐπὶ τούτῳ ἐλθεῖν, καὶ τέως ἀνεθῆναι τὸν Ἀρείον τῆς ἐξορίας κελεύει, σπουδῇ τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τῆς ἀδελφῆς· παρέθετο γὰρ καὶ τοῦτον αὐτῷ πείθεσθαι καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις ὥς καὶ πείραν ἔχουσαν αὐτῷ τῆς ἐρᾶς τῆτος. Καὶ ὁ κατὰ βραχὺ τὴν παρρησίαν αὐξήσας, ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις ἡδὴ γεγονῶς ὁ πρεσβύτερος, τοὺς αὐτοὺς ἀνακινῶν λόγους περὶ τοῦ Ἀρείου τῷ βασιλεῖ, οἷς πρὸς τὴν ἀδελφὴν ἐχρήσατο πρότερον, φάσκων μὴ ἄλλως φρονεῖν ἢ ἅττα τῇ συνῶφ δοκεῖ, ἐλθόντα δὲ αὐτὸν κατὰ πρόσωπον συντίθεσθαι τούτοις, καὶ μὴ ἄλλως συκοφαντεῖσθαι· ξένα φαίνεται τῷ βασιλεῖ τὰ παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου λεγόμενα· καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς αὐτόν· εἰ Ἀρείος,

115. Ὅτι Κωνσταντία ἡ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου ἀδελφὴ, γυνὴ δὲ τοῦ εὐσεβοῦς χρηματίστα Λικινίου, μέλλουσα τελευτᾶν, τῷ ἀδελφῷ· μίαν, φησὶ, καὶ τελευταίαν αἰτῶ σε χάριν· τῆς ὑπεροχῆς Ἀρείου ἀνακληθῆναι, συσκευὴν ἄδικον ὑποστάντα· σύμφρων γὰρ ἐστὶ τῆς συνῶφ. Ἦν γὰρ τις παρ' αὐτῇ τῶν τῆς Ἀρείου σπουδαστῶν αἰρέτως πρεσβύτερος, ὃς ἐκ τῶν πρότερον τοῖς τῆς Κωνσταντίας εὐνούχοις οἰκειώσας, δι' αὐτῶν καὶ πρὸς αὐτὴν διέδωκε καὶ λόγους ἐπειθεῖν ἐπαγωγούς καὶ πολλὴν προαίνοισι τὸν θῶπα, ὥς Ἀρείος φθόνῳ ἐβλήθη· τὸ γὰρ ἐρᾶσθαι τῆς Ἐκκλησίας δόγμα πρεσβεύει· φῶτις—βλ. Σωκρ. Α', κε'—Σωζόμ. Β', κζ'—Νικητ. Κλάτ. II', κζ'.

116. Μένει· Δουκαγγίου Familiae Augustae Byzantinae· ἐκδόσ. Βενετίας, 1729, σελ. 33—34 στήλην 6—α.

ἔφη, συντίθεται τῇ συνόδῳ καὶ ἀληθῶς τὰ ἐκείνης φρονεῖ, δεῖξομαι αὐτὸν εἰς πρόσωπον καὶ σὺν τιμῇ ἐκπέμψω εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν¹¹⁷.

Ταῦτα ἔλεγε, καὶ αὐτίκα τάδε ἔγραφε πρὸς αὐτόν· «Νικητὴς Κωνσταντίνος, μέγιστος, σεβαστός, Ἀρείῳ. Πάλαι μὲν ἐδηλώθη τῇ στερρότητί σου ὅπως ἂν εἰς τὸ ἡμέτερον¹¹⁸ στρατόπεδον ἀφίκοιο, ἵνα τῆς ἡμετέρας θεάσασθαι λαοὺς δυνήθεις· θυμαζόμεν δὲ σφόδρα μὴ παρχρημάσει τοῦτο πεποιημέναι¹¹⁹. διόπερ νῦν ἐπιβὰς ὁχήματος δημοσίου εἰς τὸ ἡμέτερον στρατόπεδον ἀφικέσθαι ἐπιέχθητι, ὅπως ἂν τῆς παρ' ἡμῶν εὐμενείας¹²⁰ τε καὶ οὐιλίας¹²¹ τυγχὼν εἰς τὴν πατρίδα ἐπανέλθῃ δυνήθεις¹²². ὁ Θεὸς σε διαφυλάττει ἀγαπήτῃ. Ἐδόθη τῇ προπέντε καλανδῶν δεκεμβρίων». Ἀρείος μὲν οὖν διζήμενος τοῦ βασιλέως τὰ γράμματα μετ' οὐ πολὺ παρῆν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, συμπάρῃν δὲ αὐτῷ καὶ Εὐζώϊος, ὃν καθεῖλεν Ἀλέξανδρος ὄντα διακονον, ὅτε καθήρει τοὺς περὶ Ἀρείου. Δέχεται οὖν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς εἰς πρόσωπον, καὶ δὴ ἐπυνθάνετο εἰ τῇ πίστει συντιθενται τῶν τριακοσίων δεκαοκτώ· τῶν δὲ συντιθεμένων ἐτοίμως καὶ ἐνωμῶτως βεβαιουμένων, ὁ βασιλεὺς ἐγγράφως αὐτοὺς τὴν πίστιν ἐπιδιδόναι ἐκέλευσεν, οἱ δὲ βιβλίον συντάξαντες τῷ βασιλεὶ προσκομίζουσι, τοῦτον ἔχον τὸν τρόπον¹²³.

«Τῷ εὐσεβεστάτῳ¹²⁴ καὶ θεοφιλεστάτῳ δεσπότη ἡμῶν βασιλεὶ Κωνσταντίνῳ, Ἀρείος καὶ Εὐζώϊος¹²⁵. Καθὼς προσέταξεν ἡ θεοφιλὴς σου εὐσέβεια, δέσποτα βασιλεῦ, ἐκτιθέμεθα τὴν ἐαυτῶν πίστιν, καὶ ἐγγράφως ὁμολογοῦμεν¹²⁶

117. οἱς κάκην πρὸς τὸν βασιλέα ταῦτα εἰποῦσα διέτισα· καὶ αὐτίκα γράφει τῆς ὑπερορίας τὸν Ἀρείον ἀνεθῆναι· παρατίθεται δὲ ἀδελφῷ καὶ τὸν οὐδὲν ἤττονα τῆς αἰρέσεως ἢ τῆς κολακείας πρεσβύτερον· καὶ τοῖς ἐπικόλοις ἤθεσι καὶ λόγοις οὐκ εἰς μακρὰν παρρησίαν πρὸς τὸν εὐσεβῆ λαμβάνει βασιλέα, καὶ κινεῖ περὶ Ἀρείου λόγους ὀρθόδοξον ποιοῦντας αὐτόν· καὶ ὁ βασιλεὺς· εἰ Ἀρείος, φησὶ, τὴν τῆς συνόδου φρονεῖ, ὅφουκαί τε αὐτὸν εὐμενῶς καὶ σὺν τιμῇ τῇ τῶν ἀλεξανδρίων ἐγκαταστήσω ἐκκλησίᾳ· ταῦτα ἔλεγε καὶ πρὸς ἐαυτὸν μετεπέμπετο γράφων· Φώτιος.—Κεῖται ἡ ἐπιστολὴ παρὰ Σωκράτει καὶ Νικηφόρῳ Καλλιστῳ, ὧν πρὸς τὰ κείμενα καὶ παρεβλήθη.

118. ἐμὸν παρὰ Σ. καὶ NK.

119. μὴ παρχρημα τοῦτο πεποιηκότα παρὰ Σ. καὶ NK.

120. εὐνοίας τε ὁ NK.

121. ἐπιμελείας παρὰ Σ. καὶ NK.

122. ἐπὶ τὴν πατρίδα ἀφικέσθαι· δυνήθεις ὁ Σ. καὶ ὁ NK.

123. Καὶ ὁ Ἀρείος ἅμα τῷ συγκλητικῷ Εὐζώϊῳ πρὸς τὴν πόλιν Κωνσταντινίου παραγίνεται, καὶ δέχεται αὐτοὺς φιλανθρώπως ὁ βασιλεὺς· καὶ τὸ φρόνημα ἐπερωτῶν ἀκούει· λεγόντων μὴ ἄλλο τι φρονεῖν παρὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων πατέρων· ἀλλὰ καὶ ὅρκον οἱ δέχονται τῇ πεπλατημένη ἐπιτίθεσθαι ὁμολογίᾳ· ὁ δὲ βασιλεὺς ἔγραψεν αὐτοὺς ἐπιδοῦναι τὸ φρόνημα κελεύει, οἱ δὲ προθύμως ἐγγράφουσι τὰ ψευδῆ πιστεύειν γὰρ αὐτοὺς τε καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς τῷ γράμματι ἔλεγον ὅσα καὶ τῇ γλώττῃ ἐπλάττοντο· Φώτιος.—Κεῖται τὸ γράμμα παρὰ Σωκράτει, Σωζομένῳ καὶ Καλλιστῳ, οἷς καὶ παρεβλήθη.

124. εὐλαβεστάτῳ, παρὰ Σωκράτει.

125. πρεσβύτεροι, παρὰ Σωζομένῳ.

126. ἐγγράφως. Ὁμολογοῦμεν ἐπὶ Θεοῦ... παρὰ Σωζομ. καὶ Καλλιστῳ· ὁ Σωκράτης συμφωνεῖ τῇ πολιτείᾳ.

ἐπὶ Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος¹²⁷, οὕτω πιστεύειν καὶ αὐτοί, καθάπερ οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες ἅγιοι πατέρες¹²⁸, καὶ πάντες δὲ¹²⁹ οἱ σὺν ἡμῖν οὕτω πιστεύουσιν¹³⁰ ὡς ὑποτέτακται, πιστεύοντες¹³¹ εἰς ἓνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ τὰ ἐξῆς τῆς πίστεως¹³². Εἰ δὲ¹³³ μὴ ταῦτα οὕτω πιστεύομεν καὶ ἀποδεχόμεθα, ἀληθῶς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, ὡς πάντα ἡ καθολικὴ ἐκκλησία καὶ αἱ ἅγιοι Γραφαὶ διδάσκουσιν, αἷς¹³⁴ κατὰ πάντα πιστεύομεν, κριτὴς ἡμῶν ἔσται¹³⁵ ὁ Θεός, καὶ νῦν καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ἡμέρᾳ¹³⁶. Διόπερ¹³⁷ παρακαλούμεν σου τὴν εὐσέβειαν, θεοφιλέστατε βασιλεῦ¹³⁸, ἐκκλησιαστικούς ἡμᾶς ὄντας καὶ τὴν πίστιν καὶ¹³⁹ τὸ φρόνημα τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἁγίων Γραφῶν ἔχοντας ἐνοῦσθαι ἡμᾶς, διὰ τῆς εἰρηνοποιῶς σου καὶ θεοσεβοῦς εὐσεβείας, τῇ μητρὶ ἡμῶν, τῇ ἐκκλησίᾳ¹⁴⁰, ἵνα καὶ ἡμεῖς καὶ ἡ ἐκκλησία μετὰ ἁγίων εἰρηνεύοντες¹⁴¹, συνήθεις εὐχὰς ὑπὲρ τῆς εἰρηνικῆς σου καὶ εὐσεβοῦς¹⁴² βασιλείας καὶ παντός τοῦ γένους σου, κοινῇ πάντες ποιῶμεθα¹⁴³. Ἐνωμῶτως

127. λείπει τὸ παντοκράτορος παρὰ Σωκρ. Σωζομ. καὶ Καλλιστῳ.

128. τὸ καθάπερ οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες ἅγιοι πατέρες οὐκ ἀνγνωσκται παρὰ τοῖς τρισὶν ἱστοριογράφοις.

129. καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ σὺν ἡμῖν, ὡς ὑποτέτακται· παρὰ Σωκράτει καὶ αὐτοὶ καὶ πάντες οἱ σὺν ἡμῖν· παρὰ Σωζομένῳ· καὶ αὐτοὶ καὶ πάντες παρὰ Καλλιστῳ.

130. λείπει τὸ πιστεύουσι παρὰ τοῖς τρισί.

131. πιστεύομεν· οἱ τρεῖς.

132. καὶ εἰς κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἐξ αὐτοῦ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων γεγεννημένον Θεὸν λόγον, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς (οὐρανῷ ὁ Σωζομ. καὶ ὁ Κίλλ.) καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα (τὸν ἐλθόντα καὶ σάρκα ἀναλαβόντα· ὁ Σωζ. καὶ ὁ Κίλλ.) καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς ἅγιον Πνεῦμα (τὸ ἅγιον ὁ Σωκρ.) καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ζῶν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καὶ βασιλεῖαν οὐρανῶν, καὶ εἰς μίαν ἐκκλησίαν καθολικὴν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων. Ταύτην δὲ τὴν πίστιν παρελήφαμεν ἐκ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, λέγοντος τοῦ Κυρίου τοῖς ἐαυτοῦ μαθηταῖς· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.—Ὅλον τὸ τεμάχιον τοῦτο, τὸ ἐκ τῶν τοῦ Σωκράτους συμπληρωθὲν λείπει ἐκ τῆς πολιτείας, ὡς ὁ ἀναγνώστης βλέπει.

133. ὁ δὲ λείπει παρὰ Σωκράτει.

134. ὡς· ἔχουσιν ὁ Σωζομ. καὶ ὁ Κίλλιστος.

135. ἔστιν· ὁ Σωκρ.

136. κρίσει· ὁ Σωκρ.

137. διὸ ἔχουσιν οἱ τρεῖς.

138. ἡμῶν βασιλεῦ· ὁ Σωζομ. καὶ ὁ Κίλλ.

139. καὶ πίστιν καὶ τὸ φρόνημα· παρὰ Σωκρ.

140. τῇ ἐκκλησίᾳ δηλαδὴ· παρὰ τοῖς τρισί, παρ' οἷς προστίθενται ταῦτα· περιηρημένων τῶν ζητημάτων καὶ τῶν ἐκ τῶν ζητημάτων περισσολογιῶν.

141. εἰρηνεύσαντες, μετ' ἀλλήλων τὰς συνήθεις εὐχὰς παρὰ Σωκρ.—μετ' ἀλλήλων εἰρηνεύοντες, τὰς συνήθεις εὐχὰς· ὁ Σωζομ. καὶ ὁ Κίλλιστος.

142. τὸ καὶ εὐσεβοῦς λείπει παρὰ Σωκράτει.

143. ποιησώμεθα παρὰ Σωκράτει.

οὖν καὶ ἐγγράφως ἐκθεμένου τοῦ Ἀρείου τὴν πίστιν, λόγοις μὲν εἰκόσι τῇ ἡμετέρᾳ πίστει, τῇ δὲ ἀληθείᾳ πολὺ διεστῶσιν, εἰς ἑκτάσιν γέγονε τὸν βασιλέα περι-
 πασεῖν, ὥστε εὐθὺς καὶ παραχρῆμα εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐκπέμψαι μετὰ τιμῆς¹⁴⁴.

Καταλαβόντα οὖν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁ ἐπίσκοπος Ἀλέ-
 ξανδρος¹⁴⁵ οὐκ ἐδέχετο, παρρημῶντος αὐτὸν Ἀθανασίου· ὡς
 μῦθος γὰρ αὐτὸν ἐξετρέπετο· αὐτὸς ἀνακινεῖν ἐπεχείρει
 τὴν αἵρεσιν· ἐκ τούτου πάλιν ἡ Αἴγυπτος ἐταράττετο¹⁴⁶.
 αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐπύθετο διεστράφθαι πάλιν τὴν Ἀρείου
 γνώμην· μεταπέμπεται οὖν αὐτὸν ἐπὶ τὴν Κωνσταντι-
 νούπολιν, ἥκειν αὐτὸς κελεύων λόγον δώσοντα ὧν ἀνακι-
 νεῖν ἐπεχείρει· παραγενόμενόν τε γνοὺς ὁ βασιλεὺς, καὶ
 ἀπόπειραν αὐτοῦ Ἀρείου ποιήσασθαι βουλευθεὶς, ἐπὶ τὰ
 βασίλεια αὐτὸν μεταπέμπεται, ἐρωτᾷται πάλιν, εἰ τοῖς
 ὅροις στοιχεῖ καὶ τῇ ἐκθέσει τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· ὁ δὲ
 ἐτοίμως μὴδὲν μελήσας κατέθετο, ὑπέγραφέ τε τὰ περὶ
 τῆς πίστεως ὁρισθέντα παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων. Ὁ μὲν
 οὖν βασιλεὺς θαυμάσας καὶ ὄρκον ἐπέφερεν, ὁ δὲ καὶ
 τοῦτον σοφισζόμενος, ὡς ἐνόμιζεν, ἐποίει· τίνα δὲ τρόπον
 τὸν ὄρκον ἐτεχνάζετο γράφω ὡς ἤκουσα. Καταγράψας,
 φησὶν, ὁ Ἀρείος ἐν χάρτῃ ἰδίῳ ἦν εἶχε δόξαν ὑπὸ μασχά-
 λης ἔφερεν, ὁμνῶν τε ἀληθῶς οὕτω φρονεῖν, ὡς καὶ γε-
 γραφῶς εἶη πεποιηκώς· τοῦτο μὲν οὖν οὕτω γενέσθαι
 ἀκήκοα, ὅτι μὲν τοι καὶ ἔγραψε καὶ ὄρκον τοῖς γραφεῖσιν
 ἐπέθηκεν, ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως ἀνελεξάμην, ὅτι δὲ
 τοῦτο δῆλον ἐκ τῆς μετὰ ταῦτα μετελθούσης αὐτὸν δίκης
 ἐπὶ τοῖς τολμηθεῖσιν αὐτῷ, φανερόν πᾶσι κατέστη¹⁴⁷.

144. Ἐξίστατο τοίνυν ὁ βασιλεὺς οἷς διωμολόγουν τὴν εὐθείαν·
 καὶ παραχρῆμα πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν αὐτὸν τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ
 μετὰ τιμῆς ἐκπέμψει· Φώτιος—οὕτω μὲν οὖν Ἀρείος τὸν βασιλέα πεί-
 σης ἔχωρει ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· Σωκρ. Α', κζ'—ὑπολαβὼν τοίνυν
 ὁ βασιλεὺς παραπλήσια δοξάζειν Ἀρείον τε καὶ Εὐζώιον τοῖς ἐν Νικαίᾳ
 συνακληθῶσιν ἦσθη τῷ πράγματι, οὐ μὴν αὐτῷ ἐπέτραψεν εἰς κοινω-
 νίαν αὐτοὺς δεῖξασθαι, πρὸ κρίσεως καὶ δοκιμασίας τῶν τούτου κυρίων,
 κατὰ τὸν νόμον τῆς Ἐκκλησίας· πέμπει δὲ αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἐν Ἱερο-
 σολύμοις τότε συναλθόντας ἐπισκόπους· . . . οἱ δὲ . . . ἔγραψαν καὶ τῇ
 ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας, παρακελευσάμενοι προθύμως αὐτοὺς δεῖξασθαι·
 Σωζόμ. Β', κζ'.—Νικηφ. Κίλλ. Η', κζ'.

145. ὡς γὰρ καταλαμβάνοντα αὐτὸν τὴν Ἀλεξάνδρειαν Ἀθανάσιος
 οὐκ ἐδέχετο· ὡς μῦθος γὰρ αὐτὸν ἐξετρέπετο· αὐτὸς ἀνακινεῖν ἐπεχείρει
 τὴν Ἀλεξάνδρειαν παρεμβλὼν τὴν αἵρεσιν· Σωκρ. Α', κζ'—μετὰ δὲ
 τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις σύνοδον, ἦκεν Ἀρείος εἰς Αἴγυπτον· μὴ κοινω-
 νούσης δὲ αὐτῷ τῆς ἀλεξανδρίων ἐκκλησίας, πάλιν ἦλθεν εἰς Κωνσταν-
 τινούπολιν· Σωζόμ. Β', κθ'—ταῦτά καὶ Νικηφ. Κίλλ. Η', μη'.—
 Κακῶς ὁ συγγραφεὺς τῆς πολιτείας ὀνομάζει τὸν τότε τῆς Ἀλεξαν-
 δρείας πᾶπαν Ἀλέξανδρον, διότι ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέβωσε μὲν ἄνθρωπος
 μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἑργασίων τῆς Α' συνόδου, διὰ δὲ τὸν χρόνον τὸν
 Ἀθανάσιον.

146. ὁ δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀρχιερεὺς Ἀλέξανδρος συμπνέοντος αὐτῷ
 Ἀθανασίου, τὸν ἀποστάτην οὐ δέχεται· καὶ αὐτὸς Ἀρείος τὴν αἵρεσιν
 ἀνεκάλυπτε, καὶ τὰ τῆς Αἰγύπτου ἐταράττετο· Φώτιος.

147. καὶ ὁ βασιλεὺς μεταπέμπτον ποιεῖται τὸν Ἀρείον καὶ ἀναπνυ-
 θάνεται εἰ δικαίον οἷς αὐτῷ συνωμολόγητε κατὰ πρόσωπον· ὁ δὲ πάλιν

Τούτων οὕτω γενομένων, μετὰ βραχὺν καιρὸν ὁ εὐσεβεὶς
 στατος ἡμῶν βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μακρῶν τέλει με-
 τήλθε τὸν τῆδε βίον, ἐν τινι προστείῳ Νικομηδείας, τρια-
 κονταένᾳ ἐνιαυτὸν βασιλεύσας, ἐξηκονταπέντε ἔτη τὰ πάντα
 ζήσας, διζόχοις τοῖς οὐρανίοις χρησάμενος¹⁴⁸. Παρέβητο
 δὲ τὴν διαθήκην τῷ πρεσβυτέρῳ τῷ κατὰ Ἀρείον, ὡς δο-
 κοῦντι ἐν διαθέτῳ εἶναι, παραγγείλας Κωνσταντίνῳ τοῦ
 ὁμωνύμου αὐτοῦ δοθῆναι αὐτῇ¹⁴⁹. αὐτῷ γὰρ τὰ ἴδια μέρη
 τῆς βασιλείας κατέλειπε· παραγίνεται δὲ μικρὸν ὕστερον

ἐτοίμως τοῖς αὐτοῖς ἐμμένειν συγκατετίθετο, καὶ ὄρκον τοῖς λόγοις ἐπέ-
 βαλλεν· ἦν δὲ σκηνὴ ταῦτα πάντα, καὶ σκηνῆς δραματικώτερον· φασὶ
 δ' ὡς ἐν μυτηρίῳ γράφας Ἀρείος εἰδλὸν καὶ ὑπὸ μάλης φέρων (τὸ δὲ
 βιβλίον ἀναιδῶς ἐλάλει τὴν δυσσέδειαν) ὤμνουν οὕτω φρονεῖν, τὸν τῆς
 εὐσεβείας εἰς τὸ ἐμψυγνῆς προτείνων χάρτην, ὡς καὶ ὑπογράφει· Φώτιος
 —τριακοστὸν ἔτος τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου ἐπληροῦτο· καὶ Ἀρείος
 σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν καταλαβὼν τὴν Ἀλεξάνδρειαν αὐτὸς ὅλην ἐταράττε·
 . . . ὡς δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπυνθάνετο διεστράφθαι τὴν Ἀρείου γνώμην,
 μεταπέμπτον αὐτὸς εἰς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν ἦκεν αὐτὸν ἐκέλευσε,
 λόγον δώσοντα ὧν αὐτὸς ἀνακινεῖν ἐπεχείρει· Σωκρ. Α', λζ' καὶ λη'·
 ὁ βασιλεὺς δὲ ἀπόπειραν Ἀρείου ποιήσασθαι βουλευθεὶς ἐπὶ τὰ βασίλεια
 αὐτὸν μεταπέμπεται, ἡρώτα τε εἰ τοῖς ὅροις στοιχεῖ τῆς ἐν Νικαίᾳ
 συνόδου· ὁ δὲ ἐτοίμως μὴδὲν μελήσας ἐπ' αὐτοῦ ὑπέγραψε, τὰ περὶ τῆς
 πίστεως ὁρισθέντα σοφισζόμενος· καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς θαυμάσας καὶ ὄρκον
 ἐπέφερεν, ὁ δὲ καὶ τοῦτο σοφισζόμενος ἐποίει· τίνα δὲ τρόπον ἐτεχνάζετο
 γράφων, ὡς ἤκουσα, ἐπὶ ταῦτα. Καταγράψας, φησὶν, ὁ Ἀρείος ἐν
 χάρτῃ ἦν εἶχε δόξαν ὑπὸ μάλης ἔφερεν, ὡμνῶν τε ἀληθῶς οὕτω φρονεῖν
 ὡς καὶ γεγραφῆκώς εἶη· τοῦτο μὲν οὕτω γεγενῆσθαι ἀκοῇ γράψας ἔγω-
 δτι μὲν τοι καὶ ὄρκον ἐπέθηκε τοῖς γραφεῖσιν, ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ
 βασιλέως ἀνελεξάμην.—Σημειώσασθαι ὅτι ἐπὶ τῆς περὶ αὐτοῦ ὁλον τὸ τε-
 μάριον τοῦ Σωκράτους, καθὼς σχεδὸν αὐταῖς λέξεις γεγραμμένον ὡς τὰ
 τῆς πολιτείας.—Ἀρείος σὺν τῷ Νικομηδείᾳ Εὐσεβίῳ καὶ τοῖς ὁμο-
 φροσιν αὐτοῦ διανέστησαν, μεθ' ὁρκων λιβελλοῦς ὁρθοδόξας ἐπιδεδωκέν-
 τες τῷ βασιλεῖ (τῷ λ' ἔπει Κωνστ. = 336) ὁ βασιλεὺς μεταπεμφθὲς
 Ἀρείον ἡρώτα ἐν τοῖς ἐν Νικαίᾳ δόγμασι συντίθεσθαι· (τῷ λζ' ἔπει =
 337) Θεοφάνης.

148. Μετὰ δὲ βραχὺν χρόνον ὁ βασιλεὺς τὸν ἐπὶ τὴν πόλιν εἰς τὸν ἀκή-
 ρατον μεταλλάττει βίον, ἕνα μὲν ἐνιαυτὸν καὶ τριῶντα βασιλεύσας,
 πάντα δὲ καὶ ἐξήκοντα τὸν ὅλον διαπεραννόμενος βίον· Φώτιος—Σωκρ.
 Α', λθ'—Σωζόμ. Β', λθ'—Νικηφ. Κίλλ. Η', νδ'· ἐτελεύτα τῇ πρώ-
 τῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μαζίου μηνὸς, ἐν ὑπατεῖᾳ Φιλικιανοῦ καὶ Τατιανοῦ·
 θ δὲ β' ἦν ἔτος τῆς ΣΠΖ' ὀλυμπιάδος—ὁ τρισμαχάριος Κωνσταντῖνος
 ἀνεπύστατο μηνὶ μαζίῳ κδ', πρὸς 12' καλῶν ἡμερῶν, ἐν τῇ ἀγίᾳ
 πεντηκостῇ· Χρον. Πατριλ. ὀλυμπ. ΣΟΔ', ἰνδικτιῶνος δεκάτης
 (337)—ἐτελεύτησεν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἐν Νικομηδείᾳ . . . ἐν προσ-
 τεῖῳ τινὶ λεγομένῳ Ἀγυρῶνι, ἀρρωτησάς ἡμέρας ἑξ . . . τελευτῇ δὲ
 ὧν ἐνιαυτῶν ξ', καὶ μηνῶν γ'. Μαζαλῆς 324 καὶ 599 annotationes
 Edmundi Chilmeadi—Θεοδωρ. ἰκκλ. ἱστ. Α', λ', λδ'—Ζωναρᾶς
 ΙΠ', 4—Imperavit annos 32, dein obiit, cum annos 65 vixis-
 set. Εὐτυχίου Χρονικά· στήλ. 1013, Migne τόμ. ΡΙΑ—Κ. Παπαρη-
 γοπούλου ἱστορ. ἑλλην. ἔθνους· τόμ. Β', σελ. 617—618—Moreri
 Dictionnaire ἐν λξ'.

149. τελευτῶν δὲ τῷ τῆς αἰρέσεως πρεσβυτέρῳ τὴν διαθήκην παρα-
 τίθεισιν, ἐντελεσάμενος ἐγχειρίσκει Κωνσταντίνῳ τὴν αὐτὴν τῷ πατρὶ· ὃν καὶ
 ἡ διαθήκη τῆς πατρῴας μοίρας καὶ ἀρχῆς διέδορον καὶ βασιλεῖα ἔγραψε·
 Φώτιος· ἴδε Σωζόμ. Β', λδ'—Σωκρ. Α', λθ'—Κίλλιστον Η', νδ'.

ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ κρύβδην αὐτῷ δίδωσι τοῦ πατρὸς τὴν διαθήκην, προδούς αὐτῷ τὴν Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ κληρονομίαν, λέγω δὴ τὰ μέρη τοῦ πατρὸς, ἐν οἷς αὐτὸς ἐδασίλευε, συμμύστας ἔχων τοὺς εὐνοήτους καὶ Εὐσέβιον τὸν πρεπόσιτον, μίαν εὐθὺς χάριν αἰτήσας τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον τὰ Ἀρείου αὐτὸν φρονεῖν. Ὁ δὲ παραχρῆμα ἄνευ διακρίσεως, πόθω τῆς βασιλείας ἀπλήστῳ κρτούμενος συντίθεται, οἰόμενος τὴν βασιλείαν αὐτῷ δεδωρεῖσθαι παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἐκείνου· παραχρῆμα δὲ ἐκέλευσε τὰ Ἀρείου στήναι, καὶ ἄκοντας τοὺς ἐπισκόπους ἡμῶν καταδέξασθαι. Κατὰ τοῦτον τὸν χειμῶνα τὸν νη-τόν, ὃ ἐν ἀγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος διέπρεπεν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ· Εὐσέβιος δὲ ὁ Νικομηθεύς, ἔχων συνεργόν τὸν πρεσβύτερον, μηχανᾶται τὸν Ἀρείον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀκούεσθαι, οἰόμενος ῥᾶστα περιέσεσθαι Ἀθανασίου, ἐπ' ἄλλοδαπῆς γενομένης τῆς ζητήσεως, τῇ αὐθεντίᾳ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐκεῖσε συνερχομένων τὰ Ἀρείου δόγματα φρονούντων, πολλὰ τε τῷ Ἀλεξάνδρῳ περὶ συμβιβασμοῦ πίστεως διελέγοντο¹⁵⁰. τέλος ὡς ἐνδιόντες] μὴ ἐνδιόντα παντάπασιν προτείνουσιν, ὡς ἐκ βασιλικοῦ προτάγματος, ἢ δεῖξασθαι Ἀρείον σὺν τῷ φρονήματι, ἢ μὴ βουλόμενον ὑποχωρεῖν, ἐτέρου γινομένου ἀντ' αὐτοῦ, τοῦ ἀσμένως αὐτὸν προστιμένου· εἰ τι μηδέτερον ποιεῖς, γίνωσκέ, φησιν, ἐξορίαν εἶναι πρόστιμον¹⁵¹.

Μὴ ἀρκοῦμενοι δὲ οἱ περὶ Εὐσέβιον τῇ ἑαυτῶν μανίᾳ, καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐξάπτουσι πρὸς ὀργὴν, συνεργῶ χρησάμενοι τῷ πρεσβυτέρῳ· ὅθεν μετακταλόμενος ὁ βασιλεὺς τὸν μακάριον Ἀλέξανδρον, λέγει πρὸς αὐτόν: ἕως πότε, ἐπίσκοπε, τῇ τοσαύτῃ μοχθηρίᾳ ἐνέμεινας; ἕως πότε τὴν κακίαν, ἣν ἔσχες πρὸς Ἀρείον τὸν πρεσβύτερον οὐ κατα[πνίξεις]; ἀλλ' ἐνέμεινας φιλονεικῶν, μὴ προσιέμενος αὐτὸν εἰς κοινωνίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀν-

150. ὁ δὲ καὶ πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἀνθρώπους τὸ πιστὸν οὐκ ἔχων πρεσβύτερος ἐπιδίδωσιν ἐν κρυφῇ τὴν διαθήκην Κωνσταντῖνῳ, προδότης φανερὸς ἕκαστος τε διαθήκης καὶ παιδὸς κληρονομίας. Συντρέπον δὲ τῇ προδοσίᾳ Εὐσέβιος τε ὁ δυσσεβὴς πραιπόσιτος καὶ ἄλλοι τινες, καὶ τῆς δυσσεβείας καὶ τῆς ἀνδρογύνου φύσεως συνθιζώσθαι· ἀλλὰ γὰρ προδίδωσι μὲν τὰ πιστευθέντα Κωνσταντῖνῳ, τῆς δὲ πρὸς ἀνθρώπους αὐτοῦ ἀπιστίας αἰτεῖ μισθαιοδοσίαν Κωνσταντῖνον τῆς ὁρθῆς αὐτοῦ πίστεως προδοσίαν, καὶ συνεπιτρέφεται τὸν Νικομηθεύς Εὐσέβιον, καὶ διαμαρτυρῶνται τὸν Ἀρείον μὴ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀκουσθῆναι, ῥᾶστα οἰόμενοι περιέσεσθαι Ἀθανασίου μὴ παρόντος, καὶ ἕκαστος τὴν τοῦ βασιλέως αὐθεντίαν μετ' ἐκείνων φέροντες. Πολλὰ δὲ τῷ Κωνσταντινουπόλει Ἀλεξάνδρῳ διαλέγοντες περὶ συμβάσεως, τὰ τῆς εὐσεβείας περιειρούσης δόγματα, ὡς οὐκ ἔπειθον, προτείνουσι δὴθεν βασιλικὴν πρόσταγμα: ἢ μετὰ τοῦ φρονήματος δεῖξασθαι Ἀρείον, ἢ τοῦ θρόνου, ὑποχωρεῖν· εἰ δὲ μηδέτερον ἔλοιτο, γινώσκαι αὐτὸν εἰς ὑπερορίαν ἐκπέμπεσθαι. Φώτιος· μέτρηθι Σωκράτην καὶ Σωζόμενον.

151. Ὁ τε Σωκράτης καὶ ὁ Σωζόμενος ταῦτα πάντα ἀφῃγοῦνται γινόμενα ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὡς καὶ Θεοδώρητος καὶ Κίλλιστος· Η', να'. Ὁ συγγραφεὺς τῆς πολιτείας ἀναφέρει ταῦτα εἰς τὴν βασιλείαν Κωνσταντίνου· συμπληρεῖ δὲ τῇ πολιτείᾳ Ζωνάρης ΙΓ', 11, ἐνῶ τῷ Σωκράτῃ καὶ τοῖς λοιποῖς οὐ διαφωνοῦσι Θεοφάνης, Κεβερνός κτλ.

δρα ὁρθόδοξον, καὶ ἐπὶ εὐλαβείᾳ καὶ βίῳ μαρτυρούμενον· οὔτε δὲ ἡ τοσαύτη παράκλησις τῶν τηλικούτων ἀνδρῶν καὶ συνεπισκόπων σου ἐχαλύνωσι τὸ ἀκλινές τῆς διανοίας σου, καὶ μάλιστα ὁ θεοφιλέστατος Εὐσέβιος· ὁ Νικομηθεύς ἐπίσκοπος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ· διόπερ καὶ γὰρ παραινῶ τῇ εὐλαβείᾳ σου δεῖξασθαι αὐτὸν εἰς κοινωνίαν καὶ ἀποδιδόναι αὐτῷ τὴν τιμὴν τοῦ πρεσβυτέρου. Ὁ δὲ ἅγιος πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος, θαρρῶν τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ ἐνθῆν αὐτοῦ πολιτείᾳ, μετὰ παρηγορίας ἀποκριθεὶς πρὸς τὸν βασιλέα ἔφη· ἐγώ, βασιλεῦ, τὸν ἐπὶ τοσαύτῃ δυσσεβείᾳ καὶ παρνομίᾳ ἄλόντα, καὶ παρὰ τοσοῦτων ἁγίων πατέρων κατακριθέντα, οὐχ οἷός τέ εἰμι δεῖξασθαι εἰς κοινωνίαν· νομίζω οὖν μὴ ἀγνοεῖν τὴν θεϊότητα ὑμῶν ὅταν ταρχῇ καὶ ζάλην ἐκίνησε κατὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, καὶ μιᾶς οὗτης Ἐκκλησίας, καὶ μιᾶς πίστεως, ἐτόλμησεν εἰς διχόνοιαν ἐμβαλεῖν τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἀσεβῆ ἀρεσὶν ἐξευεχόμενος διέστησε τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ· δι' ἣν Χριστοῦ κινήσεις ὁ τῆς θείας λήξεως, ὁ μακαριώτατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος· ὁ πατὴρ τῆς ὑμετέρας θεϊότητος, συγκαταλέσμενος τοὺς ἐκ πασῶν ἐπαρχιῶν τε καὶ πόλεων ἐπισκόπους, καὶ ποιήσας σύνοδον ἐν τῇ Νικαίᾳ πόλει ἐκέλευσε ζητηθῆναι τὰ τῆς ἀθείου αἱρέσεως δόγματα, ἐν οἷς καὶ φωρηθεὶς ὡς θεομάχος, κατεκρίθη ὑπὸ ἁγίων πατέρων καὶ ἀνεθεματίσθη καὶ ἐξορία ὑπεβλήθη αὐτῷ καὶ οἱ συνεργοὶ αὐτοῦ παρὰ τοῦ τρισμακαριωτάτου βασιλέως Κωνσταντίνου. Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον ἔφη· ταῦτα ἐπίσταμαι, ὅτι δὲ ἀνεβλήθη(;) τῆς ἐξορίας ὡς κατὰ ζήλόν τινων, καὶ οὐ διὰ πίστιν τὸ τοιοῦτο ὑπέστη ἀγνοεῖς, καὶ ὅτι ἐγγράφως καὶ ἐνωμότως τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἐκτεθεῖσαν καθωμολόγησε τῷ μακαριωτάτῳ πατρί μου, ὡς καὶ κελεύεται τὴν αὐτοῦ θεϊότητα τῷ τόπῳ αὐτοῦ καὶ τῷ βαθμῷ ἐγκαταστήναι αὐτόν, ταῦτα ἐκὼν λανθάνειν θέλεις. Καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἀλέξανδρος πρὸς Κωνσταντῖνον ἔφη· ἐγώ, βασιλεῦ, καὶ ταῦτα ἔγνω καὶ ἐπίσταμαι· ἐν δὲ τοῦτο λέγω τῇ θεϊότητί σου, ὅτι τὸν ὑπὸ τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων κατακριθέντα καὶ δεθέντα λῶσαι οὐ τολμῶ. Καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς αὐτόν· δρα, ἐπίσκοπε, μὴ ἄλων δεῖξῃ αὐτόν· ἰδοὺ γὰρ καὶ ἐπισκόπους συνελθεῖν ἐκέλευσα, ὥστε ζητηθῆναι τὰ μεταξὺ ὑμῶν ἀμφισβητούμενα¹⁵².

152. Ἐπειθον δὲ καὶ Κωνσταντῖνον τὸ ἀνδράποδον τοῖς ὁμοίοις λόγοις μεταπεμφόμενον τὸν ἱερὸν Ἀλέξανδρον ἀπειλᾶς τε ὑποβαλεῖν καὶ μνηστεικῆς ἀλλ' οὐκ εὐσεβείας λόγῳ τὴν πρὸς Ἀρείον στέργει ἀπέχθειαν· ὁ δὲ τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει καὶ τῷ ἀνεπιλήπτῳ καὶ τοῦ βίου καὶ τῆς συνειδήσεως θαρρῶν, ἀμείβεταί τῳ βασιλεῖ· τῶν μὲν αἰτιαθέντων τὴν ἀλήθειαν ἢ ἄλλῳ ἡμέρα δηλώσει, ἐγὼ δὲ τὸν ἐπὶ τοσαύτῃ δυσσεβείᾳ ἄλόντα, καὶ παρὰ τοσοῦτων ἀρχιερέων κατακριθέντα οὐχ οἷός τέ εἰμι τῶν φρικτῶν μυστηρίων λαβεῖν κοινωνόν· Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, ὅρα, φησιν, ὡς ἐπίσκοπε, καὶ γὰρ σύνοδος ἐπισκόπων ἀθροίζεται, μὴ καὶ ἄλων δεῖξῃ αὐτόν· ἐφ' οἷς ὁ ἀρχιερεὺς ἀναστὰς ἐξήλθε· Φώτιος—καὶ

Καὶ ἐπὶ τούτοις ἀναστὰς ὁ ἐπίσκοπος ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ βασιλέως· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ εὐνοῦχοι τοῦ βασιλέως, καὶ μάλιστα ὁ πρεπόσιτος Εὐσέβιος ὑπερασπίζοντες Ἀρείου περιέστησαν τῷ ἐπισκόπῳ, τὰ μὲν παρακαλοῦντες τὰ δὲ καὶ ἐπαπειλοῦντες, καὶ μάλιστα ὁ πρεπόσιτος λέγων πρὸς αὐτόν, ὅτι καὶ ἄκοντός σου εἰσέλθῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἰδεῖν αὐτὸν ἔχεις συγκαθεζόμενόν σοι ἐπὶ τοῦ βήματος καὶ προεδρεύοντα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ δὲ ἐν ἀγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀλέξανδρος, μὴδὲν πλέον εἰρηκῶς ἢ τοῦτο· τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γινέσθω· ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἔλθων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐπιπεσὼν τῷ ἀγίῳ θυσιαστηρίῳ μετὰ κραυγῆς καὶ δακρύων ἐβόα πρὸς τὸν Θεόν· Κύριε, μὴ συχωρήσῃς τῷ ἀνιδεῖ λύκῳ τῷ ἄρπαγι, εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἁγίαν σου ἐκκλησίαν, μὴ διασκηδᾷ τὴν ἁγίαν σου ποίμνην, ἣν τῷ τιμῇ σου αἵματι ἐξηγοράσω. Τότε ὁ μακάριος Ἀλέξανδρος παννύχιον ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον χαμὰ κείμενος διετέλεσεν, ἐξαιτούμενος τῆς Ἐκκλησίας τὴν κατὰστασιν· ἀλλ' ὁ Εὐσέβιος, οἷα τῆς σπείρας τῶν ἐναντίων σημαιοφόρος, ὄρθρου βαθύως, ἔτι τῷ Ἀλεξάνδρῳ προσευχομένῳ, παραγίνεται μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς φάλαγγος πρὸς τὸν Ἀρείον, καὶ ὁῦ προΐεναι κελεύει εἰς τὴν σύνοδον· εἰ μὴ γάρ, φησιν, ἐθέλοι παρὼν Ἀλέξανδρος ὁμονοῆσαι σοι, ἀπωσθεῖς τῆς ἐπισκοπῆς, καταλίποι τὸν θρόνον. Ἦν γοῦν πάλιν καὶ τοῦ πλήρους ἑκατέρων πολλῇ ἡ ἀκαταστασία, ὁρῶντος Ἀλεξάνδρον μὲν ἐμμένοντα τῇ ἀληθείᾳ, Εὐσέβιον δὲ καὶ Ἀρείον καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν φιλονεικούντας¹⁵³.

μὴ τι ἄλλο ὁρᾶν ἔχων (ὁ πατριάρχης Ἀλεξάνδρος) τῆς πρὸς Ἀρείον τέως παρηγέτο σπονδᾶς· μὴδὲ γὰρ εἶναι θεμιτὸν ἔλεγεν ἄκρα τὰ ἐφηρισμένα ποιεῖν... οἱ δὲ ἀπὸ τὸν Εὐσέβιον καὶ φανερώς διηπειλοῦν, μετὰ πολλὴν λοιδορίαν, ἥ μὴν καθαρῶς αὐτὸν, εἰ μὴ Ἀρείον διζηταί εἰς βῆτην ἡμίραν... Περιδεῖ δὲ μάλιστα τοῦτον ἐποίει ὁ βασιλεὺς τρόπον τινὰ τοῖς ἐκείνων πεισθεῖς βήμασι· Νικηρ. Κἀλλ. II', να'—συνδραμόντων τῶν πειθόμενων Εὐσεβίῳ τῷ Νικομηδείᾳ ἐπισκόπῳ, καὶ σύνοδον ποιῆσαι παρασκευαζομένων, αἰσθόμενος τῆς αὐτῶν σπουδῆς Ἀλέξανδρος ὁ τότε τὸν Κωνσταντινουπόλεως διέπων θρόνον ἐπειράθη διαλύσαι τὴν σύνοδον· ὡς δὲ τοῦτο οὐκ ἔξεγενετο, ἄντικρυς ἀπηγόρευε ταῖς πρὸς Ἀρείον σπουδαῖς μὴ θεμιτὸν μὴδὲ ἐκκλησιαστικὸν εἶναι λόγων κλπ. (ὡς ὁ Νικηρ. ὁ μεταγράψας τὸν Ἱερωμεῖαν) Σωζόμ. B', κθ'.

153. τοῦ λαοῦ διακουμένου δι' ἡ. Νικηρ. Κἀλλ. II', να'—καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ παραγενόμενος ἐκκλησίαν, στεναγμαῖς καὶ δακρύσις ἐβόα πρὸς τὸν Θεόν, μὴ διὰ τὴν παρεῖσθαι Ἀρείου ἀναστῆσαι διασκηδῶσαι τὴν ποίμνην, καὶ ἡ εὐχὴ παννύχιος ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον κειμένου τοῦ ἀρχιερέως ἐτετέλετο. Ὁ δὲ Εὐσέβιος οἷα τῆς ἀσθεῖας θερμὸς ἑραστής παραγίνεται μετὰ τῆς αἰρετικῆς φάλαγγος πρὸς τὸν Ἀρείον, καὶ προΐεναι κελεύει πρὸς τὴν σύνοδον, ἥτις αὐτῷ καὶ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου ἀποδώσει τὸ παρὰ δίκην ἀρηρημένον τῆς ἱερουσῆς ἀξίωμα. Ἐπέχεν οὖν θόρυβος καὶ ταραχὴ ἐπὶ τοῖς κινουμένοις πᾶσιν τὴν πόλιν, τῶν μὲν ὑπὲρ Ἀρείου σπουδαζόντων, τῶν δὲ τῆς εὐσεβείας τὴν προδοσίαν οὐκ ἀνεχομένων· Φωτίος—νηστείας μὲν συνελέγειν (Ἀλέξανδρος) ἐσχόλαζε, καὶ τοῦ προσεύχεσθαι οὐδένα τρόπον παρέλειπε· καὶ δὴ... ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἣ ἐκόντων Εἰρήνην, μόνον ἐαυτὸν κατέκλειστον ποιῇ-

Ἀλλὰ τῆς συνόδου λοιπὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συγκαροτημένης, ὁ Ἀρείος, ἐκδεχομένων αὐτὸν ἀπάντων, ἐρχόμενος μετὰ τῶν ὁμοφρόνων, οἷα συμβαίνει πρὸς τὴν τῆς γαστρὸς γρείαν ἡπείγετο, καὶ ἀποδὸς ἐν ἀφροδῶνι δημοσίῳ, ὅπισθεν τοῦ φόρου Κωνσταντίνου, καὶ τοῦ ἐν τῇ στοᾷ μακέλλου, καὶ καθισθεὶς, ὁμοῦ τοῖς σκυβάλοις καὶ τὰ ἔντερα αὐτοῦ πάντα συγκατήνεγκεν. Ἐπειδὴ οὖν προσκληθεὶς ἐν τῷ τοίχῳ διέμενον ἐπὶ σχήματος (ι), ὡς αἰδεῖσθαι τοὺς αὐτοῦ πολλάκις εἰσιόντας ἰδεῖν τίς ἢ βραδυτῆς, τέλος μὴ ἀνθισταμένου ἐπὶ πολὺ, τὸν Εὐσέβιον εἰσπρόδῃται λόγος, καὶ μετ' ὀργῆς εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· ἔως πότε, Ἀρείε, λοιδορῶν ἡμᾶς οὐκ αἰσθάνῃ; ὡς γὰρ ἀνδράποδά σοι λελογίσμεθα. Ὡς δὲ διέμενον ἄρως, πάλιν μεταβάλλόμενον τὸν Εὐσέβιον μειοῖαν, καὶ φησιν· ἀνάστα, πάτερ σε ἡ πόλις προσδέχεται· τότε πάλιν σιγῶντι προσελθὼν καὶ κινήσας αὐτόν, ἔγνω ὅτι τίθονταν, καὶ μέλλοντα πίπτειν εἰς τὸν ὄχετον τοῦ ἀφροδῶνος, κρατήσας συγκαλεῖ τοὺς νεανίσκους καὶ φοράδην αὐτὸν ἀγούσιν ὅπερ κατέμενε, καὶ λύσαντές τὴν σύνοδον εἰς τὴν προκομιδὴν τοῦ Ἀρείου συνήρχοντο οἱ τὸν Ἀλέξανδρον ὡς τάχιστα περιορίζειν νομίσαντες¹⁵⁴.

σας καὶ εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσελθὼν, ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τρέπεται ἐαυτὸν ἐπὶ στόματος ἐκτείνων εὐχεται δακρύων νύκτας τε πολλὰς ἐξῆς καὶ ἡμέρας τοῦτο ποιεῖν διατελεῖ... εἰ μὴ ἡλικίᾳ ἢ Ἀρείου διᾶξ ἐαυτὸν τὴν ὀριστημένην ἡμίραν τῇ συζητήσει μὴ ἐθέλῃ· εἰ δὲ ἡ αὐτοῦ ἔχει πιστὴν ἀλήθειαν, Ἀρείον τῆς ἀσθεῖας δίκην διδόναν· Σωζόμ. A', λζ'—ἐπὶ τούτοις ἀπελλήχθησαν τότε ἀλλήλων, οἱ μὲν τῇ προδοτικῇ περιμένοντες ἐπιτελεῖται τὰς ἀπειλὰς, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος προτινέχων μὴ εἰς τέλος ἐκθῆναι τοὺς Εὐσεβίου λόγους... τῇ δὲ πρὸ τῆς προδοτικῆς ἡμέρας εἰσὺς ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον παννύχιος ἐκείτω πρηγνῆς, τοῦ Θεοῦ δοόμενος ἐμποδισθῆναι τὸ τέλος τῶν κατ' αὐτοῦ βεβουλημένων· Σωζόμ. B', κθ'—ἐπὶ τὸ τῆς ἱερᾶς τραπέζης θυσιαστήριον ἐπὶ στόμα πιστῶν, δακρύων ἤρχετο νύκτας καὶ ἡμέρας ἐξῆς· Νικηρ. Κἀλλ. II', να'—σάββατον δὲ ἦν ὅτε ταῦτα ἔβλεπον· ὁ τότε ἐπὶ ἐπισκοπῆς Ἀλέξανδρος ἐκείτω σας ταῦτα καὶ πᾶν λυπηθεὶς, εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰς γείρας ἄρας πρὸς τὸν Θεόν ἀποδύρετο, καὶ βῆρας ἐαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον ἐν τῷ ἱερταίῳ, κείμενος ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἤρχετο... B' Ἀρείος αὐτοῦ συνάγεται, ἀπόλυσεν ἐμὲ τὸν δουλόν σου, καὶ μὴ συναποδέχῃς εὐσεβῆ μετὰ ἀσθεῖος· εἰ δὲ φείδῃ τῆς Ἐκκλησίας σου, οἷα δὲ οὐ φείδῃ, ἐπειδὴ ἐπὶ τὰ βήματα τῶν περὶ Εὐσέβιον, καὶ μὴ ὅπως εἰς ἀναμάρτην καὶ θεῖον τὴν κληρονομίαν σου. Καὶ ἔπειτα Ἀρείον ἔτα μὴ, εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διᾶξ καὶ ἡ αἰρεσις συνεισπρόσθῃ αὐτῷ, καὶ λυπητὴ ἢ ἀσθεῖα νομισθῇ ὡς εὐσεβεία. Ταῦτ' ἐθέλων ὁ ἐπίσκοπος ἀνέστη, πᾶν φροντίζων Θεοδορετῶν Ἱεροσ. A', γγ'—μετῃ γὰρ δὲ Θεοδορετῶς ἐκ τῆς Ἀθανασίου πρὸς Σεραπίωνα ἐπιστολῆς· B' Ἀθανασίου τοῦ M. ἔπινται κατὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν Βενεδικτίνων, τόμ. A', μέρος A', σελ. 340 κ. εἴ.

154. Πῶριστο δ' οὖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ σύλλογος, καὶ τοῖς ὁμοδοξοῖς συμπορεύων ὁ Ἀρείος, ἀποδὸς τοῦ ἱεροῦ, ἐν τῷ ἀφροδῶνι δημοσίῳ, ὅς ὅπισθεν κατεσκευάσθη τοῦ Κωνσταντίνου φόρου εἴσται· καὶ ἐν τῷ ἀποκατεῖν, τοῖς σκυβάλοις μὲν τὰ ἔντερα, τοῖς ἐντέροις δὲ τὴν ψυχὴν ὁ βασιλεὺς συναποβάλλει· ἐπὶ δὲ ἐβράδυνον, καὶ τὸ πρᾶγμ' ἐκλύπτεται ἄγνοια, ἐπισπρόδῃται λόγος τὸν Εὐσέβιον, καὶ ἐξονοιδρεῖν μὲν τῆς βραδυτῆτος, ἐξονοιδρεῖν δὲ τῆς εἰς αὐτοὺς ὕβρεως· ἐν ἀνδραποδῶν γὰρ

Οὕτως οὖν ὁ Ἀρειὸς ἔτι ζῶν κατέβη εἰς ἄδην, ὑπὸ ψιν ἰδὼν τῶν ἐντέρων αὐτοῦ κατάσπασιν, τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ Κορῆ ἐναπολλύμενος, καὶ τῇ καταδίκῃ τοῦ Δαθὴν κατορυγείς, ἐπὶ τῇ τῶν σπλάγχνων ἀλλοτριώσει, ὧν αὐτὸς ἐπὶ οἰκτιρμούς τῶν ἐν τῇ ἀσεβείᾳ αὐτοῦ ἀπολλυμένων ἔξαρχος γέγονε· καὶ ἐπειδὴ βαρβάρων δίκην ἐκπολεμεῖν τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ ἐν τῷ ἔξαρχειν ἐνόμιζον, ἐλογίσθησαν ὥστε κόπρος τῆς γῆς, καθὼς καὶ οἱ μαδιαναῖοι ὑπέστησαν, τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ ἀντιπαρταξάμενοι. Ἐπ' ὀλίγον δὲ αἰσχυνθέντες χρόνον οἱ ἀρειανοί, πάλιν φατριάζαντες, ἤβηλον ἡμῖν ἀντίτασθαι, ἀγνοοῦντες ὅτι νεκροί εἰσι καὶ τὸν ἔξαρχον ἀπολέσαντες, νομιζόμενον ζῆν· ὁ γὰρ Θεὸς ἐνὶ οἴκῳ ἢ λαῷ ἢ ἀνδρὶ εἴωθεν ἐπεδείκνυσθαι ἀγανάκτησιν, τοὺς λοιποὺς τῇ αἰωνίᾳ κρίσει τηρῶν, παρὸ λέγει, ὅτι ὑπόδειγμα τοὺς σοδομίτας τέθηκε τῶν μελλόντων [πλθ]εῖν δηλαδὴ, καὶ τὸν Ἀρειὸν πάσης αἰρέσεως ὑπόδειγμα¹⁵⁵. Ἰνα οὖν μὴ ἔλθῃ εἰς τὰς ἀκοὰς Κωνσταντίου τὰ γενόμενα, καὶ ναρκήσῃ τῆς ἐπικουρίας αὐτῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῇ ἀληθείᾳ προστεθείς τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ὀλοθρεύσῃ, διὰ τῶν εὐνούχων τῶν τῇ αἵρεσει

μοίρῃ τὸ ἄλογον αὐτοὺς ἐκπέμπειν βράδος. Ὁ δὲ τῷ ἀρῶνι μᾶλλον αὐτοὺς ἢ τῷ βραδεί καταισχύων τῶς διελίνθηνεν· ἀλλ' ὁ Εὐσεβίος μεταβαλλόμενος ἀναστῆναι παρεκάλει θαρροῦντα, προσδόκιμον γὰρ εἶναι ἐπὶ ἀθώσσει πάσῃ τῇ συνόδῳ· ὁ δὲ τὴν ἐσχάτην ἐσίγα σιγῇ· καὶ μόλις ὁ κακοδαίμων Εὐσεβίος συνῆκεν ὅτι τέθηκεν ὁ σπουδαζόμενος. Διαλύεται τοίνυν ἡ σύνοδος, καὶ οἱ τὸν Ἀλέξανδρον ὑπερορῶν καταδικάζοντες ῥιψάντες τὰς ἀνοσίας ψήφους, τὸν τῆς αἰρέσεως αὐτῶν ἀρχιστράτηγον ζῶντα εἰς ἄδην βλέποντες καταβεβηκότα, μεγάλῳ πένθει συνέρονται· Φώτιος—Θεοδῶρ. αὐτόθι—κατὰ δὲ ταύτην τὴν ἡμέραν, ἀπὼν που περὶ δεῖλην ὄψιν ὁ Ἀρειὸς, ἐξαπίνης ἀνακινήσας αὐτὸν τῆς γαστρὸς, ... ὡς δ' ἐπὶ πολλῶ οὐκ ἐξήει, εἰσελθόντες τινὲς τῶν ἔξω προσδεχομένων αὐτὸν, καταλαμβάνουσι νεκρὸν ἐπὶ τῆς καθέδρας κεείμενον... Λόγος οὖν ἐπὶ πολλῶ χρόνῳ μὴδένα χρῆσασθαι τῇ καθέδρᾳ, ἐφ' ἣ τέθηκεν... ἀποτρόπαιος ἦν καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ὁ τόπος, ὡς ἀσεβεῖας ποινὴς αὐτόθι δεδοκός Ἀρείου· χρόνῳ δὲ ὕστερον, τῶν τὰ αὐτοῦ φρονούντων τις, πλουσίως τε ἐν δυνάμει, σπουδῇ χρησάμενος ἐπύματο τοῦτον τὸν τόπον παρὰ τοῦ δημοσίου καὶ οἰκίαν κατεσκεύασε· Σωζόμε. Β', κθ', λ'—λαμβάνει οὖν λιποθυμία τὸν ἄνθρωπον... καὶ αἶμα αἵματος πληθὺς ἐπηκολούθει καὶ τὰ λεπτά τῶν ἐντέρων· συνέτρεψε δὲ αἶμα σπλῆνι τε καὶ ἥπατι· Σωκρ. Α', λη'—Νικηφ. Κελλ. Η', να'—Ἀμαρτ. Κεδρην. Θεοφ. Περιττὸν ὑπομνήσας τὸν ἀναγνώστην ὅτι κατὰ τὸν συγγραφεὰ τῆς πολιτείας ὁ θάνατος τοῦ Ἀρείου ἐγένετο τῷ 337.

155. ἐπ' ὀλίγον δὲ τῇ θεηλάτῳ πληγῇ αἰσχυνθέντες, πάλιν εἰς φατρίαν συνέτακτον, καὶ τὴν κατὰ Ἀρείου θεομηνίαν εἰς τὸν κοινὸν ἐφιλονέικον ἀναγράφειν θάνατον· καίτοι καὶ ὁ κοινὸς αὐτοῖς κατ' ἐκεῖνο καιρὸν συνενεχθεὶς, ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβαίνειν αὐτὸν διεσπούδαζον, εἰς τὸν θεηλάτῳ μεταβάλλεται θάνατον. Ὅμως Κωνσταντίνος τὸν ἀνδράποδον ἐπέειθεν ὡς τὸ τῆς φύσεως χρέος ἀπέδωκεν, ἀλλ' οὐ θείας ὀργῆς δίκην ἀπέτισεν Ἀρειὸς· Φώτιος—ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ τούτου τελευτήσαντος τέλος ἔσχεν ἡ ζήτησις ὧν εὖρε δογματῶν οὐδὲ ἐπαύσαντο οἱ τὰ αὐτοῦ φρονούντες τοῖς τάναντία δοξάζουσιν ἐπιβουλεύεσθαι· Σωζόμε. Β', λα'—τούτου δ' οὕτως αἰσφρώς τὸ ζῆν ἀπορρηξάντος, οὐχὶ τέλος ἔσχον καὶ αἱ ἐκεῖνου ἐπιστολαί· Νικηφ. Κελλ. Η', νδ'.

ἐκπλανηθέντων καὶ ἐξερχομένων Ἀρείῳ ποιοῦσιν ἐναλλάξ ἀκούσται τὸν βασιλέα καὶ πεισθῆναι, ὅτι τὸν πᾶσι θάνατον ὠρισμένον ὑπέμεινε· καὶ τὸ μὲν Ἀρείου τέλος τοιοῦτον, ταῖς τῷ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν εὐχαῖς Ἀλεξάνδρου ἀπεδείχθη, εἰς ἐνδείξιν μὲν καὶ σωφρονισμὸν τῶν τὴν ὁρθὴν τῆς πίστεως παραφθειρόντων παρὰδοσιν, βεβελώσιν δὲ τῶν τὴν εὐσεβῆ πίστιν φυλαττόντων ἀκέραιον.

Ὁ δὲ ἐν ἁγίοις Ἀλέξανδρος, ἔργοις καὶ λόγοις ἀγωνισάμενος ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, καὶ τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ποίμνην ἐκ τῆς τῶν λύκων ἐπιδρομῆς διαφυλάξας, εἰς τὴν οὐράνιον μετέστη πολιτεῖαν· εἴκοσι μὲν καὶ τρία ἔτη ἐν τῇ ἐπισκοπῇ διατελέσας, βιούς δὲ τὰ πάντα ἐνενήκοντα καὶ ὀκτώ¹⁵⁶. οὗ ταῖς εὐχαῖς καὶ ταῖς πρεσβεαῖς στηριχθέντες ἐπὶ τῆς ἀληθινῆς πέτρης καὶ ἡμεῖς τῶν αἰώνων τευξόμεθα ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν¹⁵⁷.

156. ἀλλ' ὁ μὲν ἄλλιος ἐκεῖνος ταῖς Ἀλεξάνδρου προσευχαῖς ἐλεεινῶς οὕτω τὸν βίον κατέστρεψεν· ὁ δὲ θεὸς Ἀλέξανδρος ὁσιοπρεπῶς τε καὶ ἁγίως μετ' ὀλίγον ἀντὶ τῆς ἐπιγείου τὰς οὐρανίους σκηνὰς ἐκληρώσατο, τρία μὲν καὶ εἴκοσιν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ διατελέσας ἔτη, βιούς δὲ ὀκτὼ καὶ ἐνενήκοντα· Φώτιος—Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου, ὃς ταῖς εὐχαῖς κατηγωνίσαστο Ἀρειὸν, μετὰ ἔτη μὲν τρία καὶ εἴκοσι τῆς ἐπισκοπῆς, ὀκτὼ δὲ πρὸς τοὺς ἐνενήκοντα τῆς ζωῆς τὸ βιοῦν μεταλλάξαντος· Νικ. Κελλ. Θ', δ'—Ἀλέξανδρος ὁ κατὰ τῆς πόλεως τὴν πόλιν τῶν ἐκκλησιῶν προστάς, ὁ τὴν πρὸς Ἀρειὸν μάχην ἀγωνισάμενος, τὸν ἐνθάδε βίον ἀπέλειπεν· εἰκοστρία μὲν ἔτη κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν διατρέψας, ἐνενήκοντα καὶ ὀκτὼ δὲ ἔτη τὰ πάντα βιούς· Σωκρ. Β', σ'—ἥδη γὰρ ὀκτὼ καὶ ἐνενήκοντα ἔτη ἐν αὐτοῦς ὁ Ἀλέξανδρος, ἐκ δὲ τούτων εἴκοσι τρεῖς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ἀνδρείως διαγενόμενος, ἐπειδὴ τελευτῶν ἐμελλε, Σωζόμε. Γ', δ'—τῷ ζ' ἔτει (Κωνσταντίου) Παῦλος ὁ ὁμολογητὴς χειροτονεῖται ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως=341· Κεδρηνός—ἐπείπερ Κωνσταντίνος τὰ ὅλα ἔτη τριάντα δύο ἐδρασεύετο· ὃς μετὰ τὴν πρώτην δεκαετηρίδα, τῷ δεκάτῳ τρίτῳ αὐτοῦ ἔτει, καταλαβὼν τὸ Βυζάντιον (319)· Μητροφάνην τὸν πρὸ Ἀλεξάνδρου εὖρεν ἐπίσκοπον πρῶτα, εἴτα Ἀλέξανδρος ἔτη κη' ἐπισκόπησεν· ὡς εἶναι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἕως κοιμήσεως Ἀλεξάνδρου ἔτη λζ' (=343)... ἡ Ἀρείου κατάλυσις μετὰ τριακοστὸν ἔτος Κωνσταντίνου γέγονε, καὶ μετὰ τὰ ἐγκαίνια Ἱεροσολύμων, ὃ δὲ μέγας Ἀλέξανδρος ἔτι περιῆν... τῷ δ' αὐτῷ ἔτει (ζ' Κωνσταντίνου) Παῦλος ὁ ὁμολογητὴς χειροτονεῖται ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως· Θεοφ.

157. Ἐν τῷ τέλει τῆς πολιτείας ὁ ἀναγνώστης γενόμενος συνομολογήσει μοι βεβαίως ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς ἔζη μικρὸν μετὰ τοὺς χρόνους, οὓς ἱστορεῖ, ἀντήλθας ἢ ἐκ πηγῶν, αἱ καὶ Σωκράτης ἐγγράσατο, ἢ μᾶλλον ἐκ τῶν τοῦ Σωκράτους τὸν συγγραφεὰ δὲ ζήσαντα κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐποχὴν εἶπε καὶ ὁ συμπήξας τὸν πίνακα τῶν εἰς τοὺς ἁγίους ἐγκωμίων, ὃν μετήνεγκεν ὁ Migne ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ: «Scriptor vivebat illa ipsa eorumdem aetate Scribit enim de Alexandro (ἀρά γε; ἢ de Constantino?), ὃν καὶ ἐφηγον ὄντα, ὡς ἔφην, ἐθεσάμην ἐνταῦθα ἔκοντα...» κτλ. βλ. πρόλογον εἰς ΠΙΔ' τόμον τῆς τοῦ Migne Patrologiae, στήλην 85, ἐν τῇ διατριβῇ *notitia scriptorum Symeonis Metaphrastae, ex Allatio de Symeonum scriptis* Paris 1664.

Ο ΤΙΜΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

ἔσται λόγου σήμερον ἀντικείμενον, ὡς ἦν ἀντικείμενον χαρμυσίνου πανηγύρεως ἄρτι, ἀγιάζων καὶ τότε καὶ νῦν τῶν ἑορταζόντων τὰ χεῖλη, τὴν καρδίαν, τὴν διάνοιν. Ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς νηστείας πελάγει μέσος εἰς ἀγισμὸν κείμενος, εἰς προσκύνησιν ἐτέθη τῇ Γ' κυριακῇ σοφῶς ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων, πρὸς ἀνακούρισιν τῶν νηστευόντων, γλυκαίνων τῶν ὀρθοδόξων τὰ συστήματα, ὡς τὸ πάλαι ξύλον ἐκεῖνο τὰ πικρὰ τῆς Μερρᾶς ὕδατα¹. Μεσοῦντος τοῦ πλοῦς γίνεται ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος, λόγος βραχύτατος, μακρὰν συντέμνων ἱστορίαν, ἱστορίαν ἱερὰν, ἥτις ἀπὸ καταβολῆς κόσμου τὰς πρώτας αὐτῆς ἀρχὰς τίθησιν, ἄχρις ἡμῶν διανύουσα αἰώνων μακρῶν περιπετείαις· δύναμις Θεοῦ τοῖς σωζομένοις ἡμῖν ὁ περὶ σταυροῦ λόγος γινόμενος ἀμφιλαφές· τὸ κέρδος ἡμῖν προμνᾶται καὶ πᾶσι τοῖς ἐρευνῶσι καὶ τοῖς θέλουσι μανθάνειν τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς τύχας τῶν τε ἑορτῶν καὶ ἀκολουθιῶν καὶ ὕμνων, τῶν τε ἱερῶν συμβόλων καὶ σεβασμάτων καὶ λειψάνων, ἐφ' οἷς ἡ ἑρατὴ σεμνύνεται καὶ στρατευομένη Ἐκκλησία. Ὡς ἔχει αὕτη τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, οὕτως ἔχει καὶ πᾶσα ἀγία εἰκὼν, οὕτως ἔχει ὁ σταυρός· ὡς σύμβολον προτυποῦν τὴν ἡμετέραν ἀπολύτρωσιν ἀπαντᾷται ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν· ὅτε ὑψόλοι οἱ γενάρχης τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ, τὸν Ἐφραίμ καὶ τὸν Μανασσὴ χιτῶνας τὰς χεῖρας ἐσχημάτιζε σταυρόν², ὡς ὁ Μωϋσῆς ἐξάγων τοὺς Ἰσραηλίτας ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς δουλείας καὶ διαχωρίζων διὰ τῆς θαυματουργοῦ ράβδου τὴν Ἐρυθρὰν εἰς δύο³, ὡς καὶ ὅτε ἐνίκα τοὺς Ἀμαληκίτας, τὰς δύο χεῖρας ἔχων ἐκτεταμέναις σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Ὀρ. Μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ θυσίαν, ὁ σταυρός, τὸ σύμβολον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἦν ἐν χρήσει συχνοτάτη, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀρχαία. Βασίλειος ὁ Μέγας περὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων λαλῶν, ὧν αὐτὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα καὶ τοῦ σταυρικοῦ σημείου μιμησκόμενος «τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου», αὐτῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ—ἐρωτᾷ—τοὺς

1. Ἐξόδοι ΙΕ', 25 κ. εἰς. μέτιθι Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως Φιλόθεου ἀδολεσχίαν ἐν τόμῳ Α' τῆς α' ἐκδόσεως σελ. 296—304· «ποῖον ἦτον τὸ ξύλον, δι' οὗ ἐγλυκάνθησαν τὰ ὕδατα τῆς Μερρᾶς».

2. Γενίσι. ΜΠ'.

3. τὸ τοιοῦτον ἡ ἀγία Γραφή οὐδενὸς λέγει βεβαιῶς· ἀλλ' ὁ λαμπρῶς ὁμνήσας τὴν ἑορτὴν τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ Κοσμάς ὁ Μετάνοιτος ἐν τῷ α' εἰρημῷ, καθὼς καὶ ὁ ἐν ἀγίοις Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ εἰρημῷ τοῦ πλαγίου δ' ἡχοῦ τῆς Ὀκτωήρου· Νικόδημος ὁ ἀείμνηστος γράφει καλὰ τινα, ὁρθῶς σημειῶν ὅτι σταυροὶ ἐλέγοντο ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ τῇ ὀρθῶς πηγνύμενα ξύλα, ἐφ' ὧν καθηλοῦντο τῶν εἰς θάνατον καταδικασμένων αἱ κεφαλαί· ἡ ἱστορία τῆς Ἐσθὴρ ἀρκούν ὑπάρχει τούτου τεκμήριον· «καὶ ὠρθῶς ἐν τοῖς Ἀμὲν ξύλον πηγνύμενον»· εἶπε δὲ ὁ βασιλεὺς· «σταυρωθήτω ἐπ' αὐτοῦ»· βλ. Νικόδημου ἑορτοδρόμιον, ἐν Βενετίᾳ, 1836, σελ. 3, σημ. 1.

εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡλικιότατος καταστημαίνεσθαι, τίς ὁ διὰ γράμματος διδάσκει»⁴.

Σταυροῦς ἐκ χρυσοῦ ἢ πολυτιμίου τινὸς μετάλλου ἢ ἐκ ξύλου κατεσκευασμένους ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ λαίμου οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοί, καθὰ διδάσκει ἡμᾶς ὁ βίος τοῦ ἁγίου Ὀρέστου, κατὰ τὸν Γ' ἀμμάστου αἰῶνα. «Ὅτε ἐν τινι γυμνασίῳ στρατιωτικῷ ὁ Ὀρέστης, στρατιώτης ὢν ἤγειρε τὴν χεῖρα ἵνα σκοπεύσῃ ἐτοιμαζόμενος, τὸ φερόμενον ἐν τῷ στήθει αὐτοῦ χρυσεὸν σταυρὸν τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἐκτιναχθὲν ἔξωθεν ἀνέβη—γράφει Συμεὼν ὁ Μεταρραστῆς, ὁ ἐκ τῶν τοπικῶν κατ' ἐκκλησίας ὑπομνημάτων, ὡς γνωστὸν, ἐρρανισάμενος αὐτοῦ τὰ συναξάρικα—ὥστε θεάσασθαι πάντας . . . καὶ λαβὼν (ὁ δοῦς) τῇ χειρὶ τὸν σταυρὸν ἐπυθάνετο τί ἂν εἴη τοῦτο· μὴ καὶ σὺ, φησὶ, τοῦ ἐσταυρωμένου τυγχάνεις; ὁ δὲ εἶπε· «τοῦτο φυλακτῆριον ἐπιφέρωμαι πρὸς ἀποτροπὴν πάντων τῶν ἐπερχομένων μοι κακῶν»⁵. «Ὅτι δὲ τὸν σταυρὸν ἔφερον ἐν πάτῃ περιστάσει ἀπ' αὐτοῦ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν φυλακτῆριον οἱ χριστιανοί, μαρτυρεῖ ὁ γράψας τὸν βίον τοῦ ἁγ. Παγκρατίου ἐπισκόπου Ταυρομενίου τῆς Σικελίας, ὅστις ἦν ἀντισχεὺς μὲν τὴν πατρίδα, μαθητὴς δὲ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, μεταβὰς εἰς Κιλικίαν, καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ Πέτρου καὶ Παύλου Ταυρομενίου ἐπίσκοπος, συγχρόνως τῇ χειροτονίᾳ Μαρκανοῦ μὲν τοῦ Συρακουστῶν, Κλήμεντος δὲ τοῦ Γαλατίας⁶· ὁ Παγκράτιος βαπτίζων τοὺς εἰς τὸν χριστιανισμόν προσερχομένους εἶχε συνήθειαν ἵνα διόη ἐκάστῳ νεοφωτιστῷ ὅπως ἐπ' αὐτοῦ κρατῇ σταυρὸν ἐκ κέδρου κατεσκευασμένον· ἡ τοιαύτη δὲ συνήθεια ἔφηγε τοὺς πρὸς τὸν διάβολον στίχους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὅστις τὸν τοῦ σκότους ἄρχοντα διώκων ἀπ' ἑαυτοῦ ἀπειλεῖ μὴ βάλῃ σταυρῷ, «τῷ πᾶν ὑποτρομέει», γράζων «σταυρὸν ἐμοῖς μελέεσσι φέρω, σταυρὸν δὲ πορείῃ, σταυρὸν δὲ καρδίῃ».

Ὁ σταυρός ἐν γενεῇ εἶχε σχῆμα κερχαλαιώδους Γ'. Ὅθεν τὸ σχῆμα Ἰεζεκιήλ «διέληθε μέστην Ἰερουσαλὴμ, καὶ ὅς σημείον ἐπὶ τὰ μέτωπα»⁷ οἱ μεταρρασταὶ Ἀκύλας καὶ

4. Βιβλὸς ἡ κολουμένη Ὀδηγὸς τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀναστασίου τοῦ Σιναιτικοῦ πρὸς τὰς ἐπενο/θείας αὐτοῦ ἐρωτήσεις κλπ. Ἰουστινίου, 1777, σελ. 246.

5. Ἀθήσεις τῶν ἁγίων μαρτύρων Εὐσταθίου, Λυζεντίου, Εὐγενίου, Μαρδάρου καὶ Ὀρέστου· Migne Patrologia, τόμ. ΠΓ', σελ. 485.

6. Νικόδημος Συναξάρ. 9 φεβρουαρίου, 9 ἰουλίου· εὐρίσκεται δὲ καὶ Μάρκελλος ὁ πατὴρ τοῦ ἁγίου Παγκρατίου (9 φεβρ.) ἐξηγητὴς ἐπισκοπος ἐν Σικελίᾳ, χειροτονηθεὶς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων· βλ. Ἀγαπίου «Καλοκαρινήν» 9 ἰουλ.—Νικόδημ. Κάλλ. Ἐκκλ. ἱστ. Β', λε' «τῇ δ' αὖ Σικελῶν Παγκρατίου (ὁ Πέτρος) χειροτονεῖται».

7. Ἰεζκ. Θ', 4. «Ἔστι δὲ τὸ Θαυ—γράφει Ὀριγῆνης—τῶν παρ' Ἐβραίοις στοιχείων τὸ τελευταῖον· καὶ τις τῶν εἰς τὸν Σωτήρα πεπιστευκότων (Ἰουδαίων) ἔλεγε τὰ ἀρχαῖα στοιχεῖα ἑμπερὲς ἔχειν τὸ Θαυ τῷ τοῦ σταυροῦ χαρακτήρι· Ὀριγῆν. Ἐξκατῆ, τόμ. Β', σελ. 282 παρὰ Montfaucon· αὐτὸ ἐστὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων γράμμα Τ σημείον σταυροῦ· Τερτυλλιανὸς κατὰ Μαρκίανον Γ', 22· ἡ δὲ τοῦ Βενεδίκα ἐπιστολὴ § θ', γράφει «σταυρὸς ἐν τῷ Τ». Μετὰ τὸν τοῦ Λουκιανῶ δόξαν φησὶ

Θεοδοτίων ἔγραψαν αὐτὸς τὸ Ταῦ ἐπὶ τὰ μέτωπα· νοεῖται ὅτι σχῆμα τοιοῦτον εἶχε καὶ τοῦ Σωτῆρος ὁ σταυρὸς, ἣν δηλονότι· τριμερῆς, τοῦ τετάρτου μέρους ἀποτελουμένου ὑπὸ τῆς πινακίδος, ξυλίνης, ὡς ὁ ἱερὸς Εὐθύμιος ὁ Ζυγαδηνὸς γράζει ἐν τῇ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου ἐρμηνείᾳ, καὶ ἐφ' ἧς ἡ καταδίκη τοῦ Σωτῆρος ἐπεγράφετο γράμμασιν ἑλληνικοῖς καὶ ῥωμαϊκοῖς καὶ ἑβραϊκοῖς· ὅτι ὁ σταυρὸς, ξύλον ὄρθιον ὑψηλὸν δηλονότι ἦν ὄργανον, ἐφ' οὗ ἐκρεμῶντο οἱ καταδίκαι τοῦτο πᾶν ἔστι γνωστὸν, ἀναφέρεται δ' ὅτι πρῶτος ὁ Μ. Κωνσταντῖνος κατήγγειλε τὴν συνήθειαν ταύτην· ἀπάνυ γὰρ πολὺ σέβας εἶχε τοῦ θεοῦ σταυροῦ, ἐκ τε τῶν ὑπαρχάντων αὐτῷ τῇ ἐνθύνῃ ῥοπή ἐν ταῖς κατὰ τῶν ἐναντίων μάχαις, καὶ ἐκ τῆς συμβάσεως αὐτῷ περὶ τούτου θεοσημείας· ἀμέλει τοι πρότερον νενομισμένην ῥωμαίοις τὴν τοῦ σταυροῦ τιμωρίαν νόμῳ ἀνείλε τῆς χρήσεως τῶν δικαστηρίων⁸. Ἡ πρὸς τὸν σταυρὸν εὐλάβεια τοῦ Μ. Κωνσταντίνου χρονολογεῖται ἀφ' οὗτου ἐνίκησε τὸν Μαξέντιον, προτάξας τῶν στρατειῶν τὸ λάβρον, ἐφ' οὗ ἐξωγραφεῖτο ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ φανείς αὐτῷ σταυρὸς, ἐν ᾧ ἀνέγνω καὶ τὰς λέξεις «ἐν τούτῳ νίκα». Εὐσεβίος ὁ Πινακίου διηγείται—ὁ Σωζόμενος ἀπίστει⁹—ὅτι τὸ θεῖον φαινόμενον ἰδὼν ἐν οὐρανῷ ὁ Κωνσταντῖνος διαπορῶν πρὸς ἑαυτὸν ἔλεγε αὐτὸς ποτε εἶη τὸ φάσμα· ἐνθυμουμένῳ δὲ αὐτῷ καὶ ἐπὶ πολὺ λογιζομένῳ νῦν ἐπῆρει... ἐνταῦθα ὑπνοῦντι τὸν Χριστὸν σὺν τῷ φανέντι κατ' οὐρανὸν σημείῳ ὀφθῆναι τε καὶ παρακλεῦσασθαι μίμημα ποιησάμενον τοῦ κατ' οὐρανὸν ὀφθέντος σημείου, τούτῳ πρὸς τὰς τῶν πολεμίων συμβολὰς ἀλεξήματι χρῆσθαι¹⁰. Τοῦτο ἐκ πολυτίμων κατασκευάσας λίθων ὁ Μ. Κωνσταντῖνος εἰς σχῆμα, οὗ παρ' Εὐσεβίῳ φέρεται ἔκφρασις¹¹, εἶχε προπορευόμενον ἐν πολέμοις πάντοτε, πεντήκοντα τοῦτο κρατούντων ἀνδρῶν, ἰσχυρὸν σώματος, καὶ ψυχῆς ἀρετῇ, καὶ θεοσεβείας τρόποις ἐκκρίτων, κατὰ τὸν τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως βιογράφον, ἀφηγούμενον θαυμά τι μνήμης ἄξιον¹².

Νικητὴς ὁ Μ. Κωνσταντῖνος καὶ μόνος αὐτοκράτωρ τῆς ἀχανοῦς τῶν ῥωμαίων ἀρχῆς ἀναδεδειγμένος πανταχοῦ τῆς Ρώμης εἶτα δὲ καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ σωτήριον ἐξωγράφει σύμβολον, ὑπερκείμενον τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς, ἐν δὲ τῇ νέᾳ Ρώμῃ αὐτοῖς ἀνακτόροις τῶν βασιλείων κατὰ τὸν πάντων ἐξοχώτατον οἶκον, τῆς πρὸς τῷ δρόμῳ κεχυτωμένης φανώσεως κατὰ τὸ μεσαίτατον, μεγίστου πίνακος ἀντηλωμένου, μέσον ἐμπεπληγχι τὸ

νηέντιον § 12 περὶ τοῦ Τ = θ δὲ σταυρὸς εἶναι ὑπὸ τούτου μὲν ἰδὲ μιοιργῆθη, ὑπὸ δὲ ἀνθρώπων ὀνομάζεται α.

8. Ἑρμείου Σωζομένου Ἑκκλ. ἱστ. Α', η'.

9. «ἐν τοιαύταις φροντίσι γενόμενος ὄντα εἶδε, τὸ τοῦ σταυροῦ σημείον... τελητότι δὲ παρσάντες θεοὶ ἄγγελοι ἔφησαν, ἐν τούτῳ νίκα· Εὐσεβίος γε μὴν ὁ Πινακίου, αὐτοῦ φησάντος ἐνωμῶτος τοῦ βασιλέως ἀκηκοέναι ἰσχυρίζεται ὡς ἀπὸ μεσημέριαν α κτλ. Ἑκκλ. ἱστ. Α', γ'.

10. Εὐσεβίου εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου, Α', κθ'.

11. αὐτόθι, Α' λζ'.

12. αὐτόθι, Β', ζ', η', θ'.

τοῦ σωτηρίου πάθους σύμβολον ἐκ ποικίλων συγκείμενον καὶ πολυτελῶν λίθων, ἐν χρυσῷ πολλῷ κατεργασμένων· τοῦτο δὲ τὸ σύμβολον ἐπέγραψε καὶ ἐπὶ τῶν δπλων τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν¹³.

Ἐκ μεγίστης εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸ σταυρικὸν σημεῖον ἐπεκράτησεν ἀρχῇθεν ἡ συνήθεια· να χαράττωσιν ἀντὶ τῆς ὑπογραφῆς αὐτῶν οὐ μόνον οἱ ἀγράμματα τὸ σημείον τοῦ σταυροῦ, παρ' ὃ προσέγραψε τὸ ὄνομα τοῦ σταυρογραφούντος ἑτέρως τις γινώσκων γραφὴν ἢ σταυρογράφῃς ἐκυρώθη κατόπιν καὶ διετάχθη ὁσιπύμασιν αὐτοκρατορικοῖς¹⁴, τοῦ Ἰουστινιανοῦ μὲν πρότερον, ὕστερον δὲ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος μετὰ Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου προστάξαντος «εἰ δὲ ἀγράμματα εἰσι ποιείτωσαν τοὺς τιμίους σταυροὺς καὶ τὰ λοιπὰ γραφῶσιν διὰ χειρογράφων¹⁵. ἀλλὰ καὶ ἀμαθεῖς καὶ πεπαιδευμένοι ἐσημεῖον βραδύτερον τὸν σταυρὸν πρὸ τῶν ὑπογραφῶν αὐτῶν, ἡ δὲ συνήθεια αὕτη ἔμεινεν ἕως τῆς σήμερον ἐν τῇ ὑπογραφῇ τῶν ἀρχιερέων· βλέπομεν τοὺς αὐτοκράτορας Βασίλειον, Λέοντα καὶ Κωνσταντῖνον ὅτι «ἐπῆξαν ἰδιοχείρως ἐν τοῖς πέντε βιβλίοις τοῦ τιμίου σταυροῦ τὸν τύπον, γεγραπότες τὰς οἰκείας ὀνομασίας», ἐκ δὲ τούτων ἴσως παρέλαβον τὸ ἔθος καὶ ἄλλοι βασιλεῖς¹⁶. Ἐν ἐγγράφοις πρατηρίοις μοναχῶν ἀγιορειτῶν ἀπὸ τοῦ ΙΑ' καὶ ΙΒ' χρονολογουμένοις αἰῶνος παρατηρεῖται τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, οἱ δὲ γράφοντες σιγνογραφοῦσι, κατὰ τὴν τότε δικαστικὴν ὀνοματολογίαν.

Οἱ ἐν χρήσει σταυροὶ εἶχον καὶ τὸ σήμερον σύνθηδες σχῆμα, εἶχον καὶ τὸ σχῆμα τοῦ στοιχείου Χ, ὁ δὲ τοιοῦτος σχῆμα σταυρὸς ὀνομάζετο κοινῶς σταυρὸς τοῦ ἀγίου Ἀνδρέου, διότι ἡ παράδοσις θέλει ὅτι τοιοῦτος ἦν ὁ σταυρὸς, ἐφ' οὗ τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτύριον ὑπέμεινεν ὁ τῶν ἀποστόλων πρωτόκλητος¹⁷. οἰονδήποτε δὲ φέρων σχῆμα ἐξωγραφεῖτο πανταχοῦ· οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας κάτοικοι, ἀντὶ τῶν εἰκόνων τοῦ Σεράπιδος, ἄς, ἀνεστηλωμένας ἐδῶ κ' ἐκεῖ, κατέστρεψαν, ἔγραψαν τὸν σταυρὸν ἐπὶ θυρῶν καὶ παραθύρων, τοίχων καὶ στηλῶν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν¹⁸. οὐ μὴν ἀλλὰ νεώτεροι ἐρευνᾶται¹⁹ ἀνεκάλυψαν ὅτι

13. αὐτόθι, Α', μ', Γ', δ', γ', κθ'. Δ', κα'.

14. Ἰουστινιαν. νεαρά ογ' καὶ ζ'.

15. Leunclavii Jus Græcoromanum τόμ. Β', σελ. 138. Φραγκφόρτη, 1596 «εἰ δὲ ὁ τὸ ἔγγραφο ποιῆσαι ἀπαιτούμενος ἀγράμματος ὑπάρχει, ἢ ἐκ πάθους ἀδυνάτως ἔχει τοῦ γράφειν, προτίσσειν αὐτὸν τὸν τιμὸν σταυρὸν, καὶ τὰ λοιπὰ γράφειν διὰ ταβουλαρίου, ἢ νομικῶν ἢ ἐτέρων χειρογράφων», ἔνθα ὁ ἀσπίδας Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἐξήγησε τὴν λέξιν γραφῶν, οἱ ἀντὶ χειρὸς γράφονται, ὁδηγούμενος ἐκ τῆς παρακειμένης λατινικῆς μεταφράσεως amanuenses ἢ K. Οἰκονόμου περὶ τῶν Ο' ἱρμηνευτῶν τῆς Παλαιᾶς θείας Γραφῆς, τόμ. Δ', σελ. 86.

16. Ducange Glossar. Gr. τόμ. Β', σελ. 1434, καὶ Gloss. ad scriptores medii et infini. Latinitatis, Β', 1190.

17. Sandini Historia Apostolica· 1744, σελ. 130.

18. Ρουφίνου Hist. Ecclesiastica, Β', κθ'.

19. μετρίων τὸ σπουδαιὸν ἔργον τοῦ κόμητος Melchior de Vogué.

ἐν ταῖς εἰς ἀκτῖνα τριάκοντα μέχρι τεσσαράκοντα λευγῶν ἐκτεινομέναις πόλεσι καὶ κόμαις ταῖς μεταξύ Χαλεπίου, Ἀπαμείας, καὶ Ἀντιοχείας, ὁ σταυρὸς ἐξωγραφεῖτο παντοῦ ἐντὸς κομποῦ θυρεοῦ, φέρων ἄνω τὰ στοιχεῖα Ω, Α. Λεῖψανον τῆς ἱερᾶς ἀρχαιότητος ἦσαν οἱ ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου κατασκευασθέντες σταυροί, περὶ ὧν ὁ Σωκράτης ἀφηγεῖται. Ἀρχομένου τοῦ Ε' αἰῶνος, οἱ ἄρειανοὶ ἐξω τῆς πόλεως τὰς συνάξεις ποιοῦμενοι, κατὰ πᾶν σάββατον καὶ κυριακὴν ἐντὸς τῶν τῆς πόλεως πυλῶν περὶ τὰς στοὰς ἀθροίζόμενοι καὶ ᾠδὰς ἀντιφώνους πρὸς τὴν ἄρειανὴν δόξαν συντιθέντες ἤδον... ὑπὸ δὲ ὄρθρον τὰ τοιαῦτα ἀντίφωνα λέγοντες διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐξήσαν τῶν πυλῶν· τότε ὁ χρυσορρήμων ἀντέταξε τοὺς τοῦ ἰδίου λαοῦ ὕμνους ὁσημέραι λαμπρότερους ἐν ταῖς νυκτεριναῖς ὕμνολογίαις δεικνυμένους· ἀπενενοήντο γὰρ παρ' αὐτοῦ σταυροὶ ἀργυροὶ, φέροντες φῶτα ἐκ τῶν κηρίνων λαμπάδων, τῆς βασιλίδος Εὐδοκίας παρεχούσης τὴν εἰς αὐτὰ δαπάνην²⁰.

Ὁ πρὸς τὸν σταυρὸν σεβασμὸς ἦν ἐξ ἀρχαίων χρόνων πάγκοινος, οἱ δὲ εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες καίπερ τοσοῦτον καταδιώξαντες τοὺς τὰς εἰκόνας τιμῶντας καὶ ταύτας ζητοῦντες ἵνα ἐξαφανίσωσιν ἐσεδάσθησαν ἑμῶς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ὅπερ ἐνεγράψαν ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν, ἀπὸ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου μέχρι Θεοφίλου²¹, καίτοι δυνάμεθα ἵνα εὐρωμεν καὶ μωαμεθανὸν ἡγεμόνα, τὸν ἐμίρην τῆς Ἰωνίας Σαρουκχὰν κόψαντα νόμισμα, ἐφ' οὗ ὑπάρχει κεχαραγμένη εἰκὼν αὐτοῦ φέροντος σταυρὸν²².

Ὁ σταυρὸς, ἐφ' οὗ τὰς χεῖρας ἐξέτεινεν ὁ σωτὴρ ἀνευρέθη ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀποστείλαντος εἰς Ἱεροσόλυμα τὴν μακαρίαν αὐτοῦ μητέρα Ἑλένην τῷ 326. Ἰστορεῖ ὁ Σωζόμενος²³ ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος θέλων οἰκοδομήσῃ ἐν τῷ Κρανίου τόπῳ ναὸν εὖρε σύμφρονα τὴν ἁγίαν Ἑλένην, θέλουσιν αὐτῇ εὐρεῖν τὸν σταυρὸν καὶ τοὺς ἐνταῦθα ἱεροὺς ἱστορήσῃ τὸπους· ἐπὶ τούτῳ δ' ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς ἐγράψε Μακαρίῳ τῷ τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχῃ ἐπιστολὴν, κειμένην παρὰ Θεοδώρῳ καὶ Νικηφόρῳ Καλλιόστῳ²⁴, δι' ἧς διέταττε τὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ αὐτοῦ θείου ναοῦ, ὅσον δυνατόν μεγαλοπρεπεστάτου· τῶν γραμμῶν διάκονος ἡ ἁγία Ἑλένη ἐγένετο, μηδαμῶς πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ καὶ τοὺς τοῦ ταξιδίου κινδύνους ἀποδυσπετήσασα, καίπερ πρὸς τὸ τέρμα τοῦ μακροῦ αὐτῆς βίου ἀφιγ-

μένη· ἄγνωστον εἶπερ μετέδῃ μόνῃ ἢ μεθ' αὐτῆς ἔχουσα τὸν ἱερὸν τῆς πρεσβυτέρης Ρώμης πάπαν Σίλβεστρον²⁵. ἡ Ἑλένη ἢ μαθοῦσα παρὰ τοῦ Ἱεροσολύμων Μακαρίου ὅτι ὁ τοῦ Κυρίου σταυρὸς ἔκειτο κεχωσμένος ὑπὸ ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, ἢ πληροφορηθεῖσα παρ' Ἰούδα τινὸς Ιουδαίου τὴν θρησκείαν τότε, προσελθόντος δ' εἶτα τῷ Χριστιανισμῷ καὶ μετονομασθέντος Κυριακοῦ, γενομένου δὲ τέλους πατριάρχου τῆς ἁγίας Γῆς τὸν τόπον ἀνέφερε καὶ τὸν σταυρὸν, πιστωθεῖσα τὴν γνησιότητα τοῦ τιμίου ξύλου ἐκ τῶν τελεσθέντων θαυμάτων²⁶, καὶ τοὺς ἡλούς.

μικρὰ τις περὶ τῶν ἡλῶν ὑπόμνησις οὐχ ὅλως ἔσται περιττή· Σωκράτης ὁ σχολαστικὸς, ὁ Σωζόμενος, ὁ Θεοδώρητος, καὶ ὁ τούτους μεταγράφων Κάλлистος ἀναφέρουσιν ἀορίστως ἡλούς, μὴ σημειοῦντες ἀριθμὸν ἡλῶν· ὁ Μαλακὰς ἀριθμεῖ πέντε²⁷· ἡ περὶ τούτων συζήτησις ἀνεφύη πολλῷ κατόπιν· μερὶς τις βυζαντινογράφων, ἡ κλίνει ὁμοφρονῶν ὁ ἱερὸς τῆς Δωδεκαβίβλου συγγραφεὺς Δοσιθεὸς ἀριθμεῖ τρεῖς μόνον, ὧν δύο διὰ τὴν κατήλωσιν τῶν χειρῶν, εἰς δὲ διὰ τὴν τῶν ποδῶν τοῦ Σωτῆρος ἥρκεσαν²⁸, Παῖσιος δ' ὁ Λειγαρίδης ἀριθμεῖ τέσσαρας²⁹. Φρονῶν ὅτι τὰ γραφόμενα τῷ τε Θεοδώρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀρκούσιν εἰς λύσιν τῆς ἀπορίας, σημειῶ ὅτι τῶν ἱερῶν ἡλῶν τοὺς μὲν εἰς τὸ βασιλικὸν ἐνέπηξε στέμμα ἡ μακαρία Ἑλένη αὐτῆς τοῦ παιδὸς κεφαλῆς προμηθουμένη, ἵνα τὰ τῶν πολεμίων ἀποκρούηται βέλη³⁰, τοὺς δὲ τῷ τοῦ βασιλικοῦ ἵππου χαλινῷ συνέγραψεν³¹. Ἴνα δὲ τὴν ὑπόμνησιν ἐκτείνωμεν δέον ἵνα γινώσκωμεν ὅτι καὶ τοὺς δύο σταυροὺς, ἐφ' ὧν ἐτιμωρήθησαν οἱ συσταυρωθέντες λησται ἐκόμισεν ἡ μακαρία Ἑλένη εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τοὺς δώδεκα κοφίνους καὶ τὰς ἑπτὰ σπιρίδας, ἐν οἷς ἐτέθησαν τὰ περισσεύματα τῆς τῶν πεντακισχιλίων διὰ τῶν πέντε ἄρτων διατροφῆς, καὶ τὸν πέλεκυν, δι' οὗ ὁ Νῶε κατεσκεύασε τὴν κιβωτόν³².

25. καὶ συμπαραλαβοῦσα τὸν θεοπίσιον Σίλβεστρον εἰς Ἱεροσόλυμα παραγγέλλει· Ζωναρᾶ ΙΓ', 2.

26. Σωκρ. Α', ιζ'—Σωζόμε. Β', α'—Θεόδωρ. Ἐκκλ. ἱστ. Α', ιζ'—Νικ. Κάλλ. Η', κθ'.

27. αὐτόθι. Μυζαλῆ χρονογράφου· Βόννης, σελ. 319.

28. Δοσιθεῖο περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχ. βιβλ. Β', κεφ. α', § 12, σελ. 152. Πρόσθετε ὅτι ὁ Δοσιθεὸς οὐ δίδωκε τὴν περὶ Ἰούδα τοῦ κατόπιν Κυριακοῦ πατριάρχου περιβολίαν.

29. Νικοδ. Συναξαρ. 14 Σεπτεμβρίου.

30. παρὰ τοῖς τέσσαρσιν εἰρημινίοις ἱστοριογράφοις οὕτω φέρεται· νομιζέται δὲ περὶ τῶν ἡλῶν, ὅτι ἐπανερχομένη ἡ ἁγία Ἑλένη καὶ διερχομένη τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν, ἔρριπεν ἐν αὐτῇ τὸν ἕνα, τρικυμίας οὕσης, καὶ ἐκόπασεν ὁ σάλος· ἀλλ' εἰς τὴν παράδοσιν ὁρθῶς σκεπτόμενος ἀπίσται ὁ Δοσιθεὸς, οὐδεμίαν ἀνάγκην ὑφιστάμενης ὅπως ἡ μήτηρ τοῦ βασιλέως διαπλεύσῃ τὴν Ἀδριατικὴν.

31. «τῷ τοῦ ἵππου ἀνέμειξε χαλινῷ, καὶ ἀσπρίλειν μηχανωμένη τῷ βασιλεῖ, καὶ παλαιᾷ προφητεῖᾳ πῆρες ἐπιτιθεῖσα· πῆρυνθεν γὰρ Ζαχαρίας ὁ προφήτης ἰδοὺ ΙΔ', 20)» καὶ ἔστι τὸ ἐπὶ τῷ χαλινῷ τοῦ ἵππου ἄγιον τῷ κυρίῳ παντοκράτορι· Θεόδωρ. Ἐκκλ. ἱστ. Α', ιζ' καὶ πρὸ τούτου Σωζόμε. ἐνθ' ἄνωγ.

32. «οἱ δύο σταυροὶ τῶν ληστῶν ἦσαν βεβλημένοι κίτῳ τοῦ πορ-

Syrie centrale Architecture civile et religieuse du premier au septième siècle 1867.

20. Σωκράτους σχολαστικοῦ Ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Γ', κεφ. η'.

21. Anselmi Banduri Numismata Imperatorum Romanorum a Decio ad Palaeologos· ἐν Παρισίῳ 1718, τόμ. Β', σ. 702 κ. ἑξ. παρὰ Martigny Dictionnaire des antiquités chrétiennes· Ἐκδ. 1777 σελ. 217.

22. Ἀνέκδ. νόμισμα Σαρουκχὰν ἐμίρου τῆς Ἰωνίας, κοπὴν ἐν Ἐφέσῳ· ὑπὸ Παύλου Λάμπρου· ἐν Ἀθήναις 1870.

23. Σωζόμε. Ἐκκλ. ἱστ. Β', α'.

24. Θεόδωρ. Ἐκκλ. ἱστ. Α', ις'. Καλλίστ. Ἐκκλ. ἱστορ. Η', κη'.

Εύροβσα τὸν τίμιον σταυρὸν ἡ μακκρία Ἑλένη ἐπέδειξε τῷ τῶν χριστιανῶν ἐν Ἱεροσολύμοις συστήματι διὰ τοῦ πατριάρχου Μακκαρίου, τῇ 15 Σεπτεμβρίου 327 αὐτὸ κατ' ἔτος καὶ τὴν θείαν Ὑψωσιν ἐθέττειν ἐκτελεῖν³³. γράφει δὲ Γεώργιος ὁ Ἀμπερτωλὸς ὅτι αὐτὴν σεβάσμιον ἡμέραν τῶν ἐγκαίνιων τῶν ἁγίων τόπων καὶ τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ ὥρισαντο οἱ πατέρες μετὰ βασιλικῆς προσταγῆς γίνεσθαι ἀνὰ ἕκαστον ἔτος τῇ 14 τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός³⁴. ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ ἐορτὴ τῆς ὑψώσεως, ἡ κατὰ τὴν 14 τοῦ μηνὸς τούτου πανηγυριζομένη, καὶ ἡ ἀποσιωπῶν ὁ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους συγγραφεὺς ἀναγράφει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου³⁵. Δοσιθεὸς ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἀοιδίμος πατριάρχης τὴν ἐορτὴν τῆς σταυροπροσκυνήσεως, ἣν ἄγομεν τῇ 1^ῃ τῶν νηστειῶν κυριακῇ, ἀποδίδωσιν εἰς ἑτέραν αἰτίαν, ὅτι θηλονοῦν ἐπειδὴ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις μεγάλου ναοῦ ἐγένοντο τῇ 13 Σεπτεμβρίου, αἴμεινε γίνεσθαι ὁμοῦ τὴν ἐορτὴν τῶν ἐγκαίνιων καὶ τῆς ὑψώσεως ἡμέρας ὁκτώ, ὅτε καὶ ἤρχοντο εἰς προσκύνησιν τῶν ἁγίων τόπων οἱ ὁρθόδοξοι ἀπ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, ἂν καὶ ὕστερον, διὰ τὸ οὐράνιον φῶς τοῦ ἁγίου Τάφου μετετέθη ἡ τοιαύτη τῶν χριστιανῶν προσκύνησις εἰς τὸ ἅγιον πάσχα. Ἰνα δὲ ἐρῶσιν οἱ χριστιανοὶ καὶ τὸ τίμιον ξύλον, ἐγένετο συνήθεια γίνεσθαι καὶ ἑτέραν ὑψωσιν εἰς τὴν τρίτην κυριακὴν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἥτις καὶ προσκύνησις μάλιστα λέγεται³⁶.

Ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου διηρέθη εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν ἐν μέρος ἡ βασιλίς Ἑλένη ἐν ἀργυρᾷ περικλείσασα θήκη ἐδωκε τῷ πατριάρχῃ τῶν Ἱεροσολύμων ὥπως αὐτῇ μετὰ ἀμνημόσυνον τοῖς ἱστορεῖν βουλομένοις, τὸ δ' ἕτερον ἐκέμισεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς· ἀδελφὸς δὲ αὐτῆς καὶ πιστεύσας τελείως σωθήσεσθαι τὴν πόλιν, ἐνθα ἂν ἐκεῖνον φυλάττηται, τῷ ἑαυτοῦ ἀνδριάντι κατέκρυψεν, ὅς ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ κίονος ἱδρυταί· τοῦτο μὲν ἀκοῇ γράφας ἔχω· πάντες δὲ σχεδὸν οἱ τὴν Κωνσταν-

τινὸς πόλιν οἰκούντες ἀληθὲς εἶναι φασιν³⁷. ἡ παράδοσις ἔσπευεν ὅτι ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσοδος τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ τῆς κομιζούσης αὐτὸν εὐσεβοῦς βασιλίδος ἐγένετο διὰ τῆς πύλης τῶν Ὑψωμαθίων, ἐνθα ἡ μακκρία Ἑλένη ἤγειρε τὴν μονὴν τῶν Γαστρίων, τὸ σήμερον Σαντζακτάρ μεσδζιτι, εἴτουν εὐκτήριον τοῦ σπμαιοφόρου, ἐν ᾗ ἐντὸς γαστρῶν φυτεύσασα ἀπεθρησάρισε τὰ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ εὐρεθέντα κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῆς ἀνασκαφὴν εὐώδη φυτὰ³⁸. Εὐχαιρον ἐνταῦθα ἔνα σημειωθῆ ὅτι, ὡς ὁ μοναχὸς Ἀλέξανδρος ἱστορεῖ, μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἁγίου Γολγοθᾶ ἔνερσιν ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης αἴμεινε κάποια πατροπαράδοτος φήμη ὅτι ἀνεβλάστανεν αἰείποτε βασιλικὸς, ἂν καλὰ καὶ νὰ ἀνεσπᾶτο ὑπὸ τῶν δυσσεδῶν, πλὴν οὐκ ἔπαυεν ἀναφυόμενος. Ἐντεῦθεν ὁ ταῦτα γράφων αἰμνηστος Δοσιθεὸς λέγει ὅτι κατὰ γὰρ τὸν ἔθος τοῦ τὸν ἁγιασμὸν μικρὸν καὶ μέγαν ἐπιτελεῖν διὰ βασιλικῆς καὶ οὐχὶ δι' ἄλλου τινος φυτοῦ³⁹. Ἐθὺς ἕτερον ἐπεκράτησεν ἕκτοτε ὥστε πάντες οἱ τοὺς θεοδαδίστους ἐπισκεπτόμενοι τόπους νὰ λαμβάνωσι μέρος τοῦ τιμίου ξύλου μικρὸν, ὅπερ ἐπ' αὐτῶν ἔφερον.

Ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου, κομισθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτρεῖτο φυλασσόμενος ἐν τῷ μεγάλῳ Παλατίῳ, ὁπόθεν ἐξήγετο τῇ 31 ἰουλίου μεταφερόμενος εἰς τὸν μικρὸν λεγόμενον βαπτιστήρα, ἐνθα ὁ δεύτερος ἱερεὺς τῶν κηρουλαρίων ἐτέλει ἁγιασμὸν ἐν ἀργυρᾷ φιάλῃ, ἔμεινε δ' ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας, ἐκεῖθεν δ' ἐξαγόμενος τῇ 1 αὐγούστου περιήρχετο τὴν πόλιν, ἀγιάζων τὴν ἀτμόσφαιραν, μεμολυσμένην οὖσαν ὑπὸ διαφόρων νόσων κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους τῇ 14 τοῦ αὐγούστου εἰσήγετο εἰς τὴν θήκην αὐτοῦ⁴⁰.

37. Σωμρ. Α', ιζ'.

38. Α. Γ. Πασπάτη Βυζαντινὰ μελέται· τοπογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ· σελ. 354. Κεῖται κατὰ τὸν πολυμαθέστατον βυζαντινογράφον ἱατρὸν τὸ ἐρέπειον τῆς μονῆς ταύτης, περιωνύμου ἰδῶς ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων εἰκόντων τριάνοντα βήματα πρὸς βορρᾶν τῆς μεγάλης ἀρμενικῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀρχαίας μονῆς τῆς παμμεκαρίστου (γρ. περιβλέπτου) νῦν Σουλῶν μοναστήρ· ἴδε καὶ Σκ. Βυζαντινοῦ Κωνσταντινίου· τόμ. Α', σελ. 305· περὶ τῶν φυτῶν καὶ τῶν γαστρῶν πειθόμεθα τῷ Κωδινῷ· Βόννης σελ. 98.

39. Δοσιθεοῦ ἐνθ' ἀνωτ. βιβλ. Α', κεφ. θ', § 5' σελ. 25.

40. Περὶ τῆς προόδου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς ἐκ τοῦ παλατίου ἐξαγωγῆς αὐτοῦ γράφει ὁ Νικόδημος: «Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην (31 ἰουλίου) ἦτο συνήθεια νὰ ἐκβαίη ἀπὸ τὸ παλάτιον τὸ βασιλεῖος τὸ τίμιον ξύλον τοῦ Σταυροῦ, καὶ νὰ φέρεται πλησίον εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν· προὔπληντα δὲ αὐτὸ ὁ δεύτερος ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς ἐκ τῶν Κηρουλαρίων, ὅστις βαστάζων θυμιατὸν καὶ θυμῶν, πρότερον ἔφερον αὐτὸ εἰς τὸν μικρὸν βαπτιστήρα, ὅπου ἐγένετο ἁγιασμὸς ἐν τῷ ἀργυρῷ ἑξαντήτηρι, καὶ ἔπειτα ἐμβαζεν αὐτὸ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας· ἦτο τῆς ἁγίας Σοφίας. Ἀπὸ δὲ τὸ ἅγιον βῆμα ἐξήρχετο ὁ σταυρὸς καὶ περιήρχετο εἰς ὅλην τὴν Κωνσταντινούπολιν ἕως εἰς τὴν δεκάτην τετάρτην ταῦ αὐγούστου, καὶ τότε ἐπέστρεφε πάλιν εἰς τὸ παλάτιον καὶ ἀπετίθετο εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς διαιταρίους καὶ ἀπὸ τὸν μέγαν παππῖαν. Αὕτη δὲ ἡ ἐξέλευσις καὶ περίοδος τῶν τιμίων ξύλων

33. Νικηφ. Καλλ. Ἐκκλ. ἱστ. Η', κθ'.

34. Ἀμπερτωλὸς 413—«τούτοις τοῖς ὑπ᾿ αὐτοῖς, ἰνδικτ. ἔτης (=333) γέγονε τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου σταυροῦ, τῆς οἰκοδομηθείσης ὑπὸ Κωνσταντίνου, ἐπὶ Μακκαρίου ἐπισκόπου (δηλ. Ἱεροσολύμων) μηνὶ Σεπτεμβρίῳ 17. Ἐντεῦθεν ἤρξατο ἡ σταυροφάνεια». Χρονικὸν Πατριάρχ. Ὀλυμπ. ΣΟΗ'.

35. Κ. Παπαρρηγοπούλου ἱστορία τοῦ ἑλλην. ἔθνους· τόμ. Γ' τῆς 6' ἐκδόσεως 1822 σελ. 296.

36. Δοσιθεοῦ ὁωδεκάβ. βιβλ. Β', κεφ. α', § 10 σελ. 152.

Ἐκ τοῦ τιμίου σταυροῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει φυλαττομένου, κατὰ διαφόρους καιροὺς τεμάχια κόπτοντες οἱ αὐτοκράτορες διεσκόρπιζον ἀπανταχοῦ, τὸ δὲ τίμιον ξύλον ἦν ἀνεξάντλητον, εἰ καὶ φαίνεται ὅτι διένεμον οὐ μόνον ἐκ τοῦ ζωηφόρου ξύλου, ἀλλὰ καὶ ἐξ οὗ ἦσαν κατεσκευασμένοι αἱ περιέχουσαι αὐτὸ θῆκαι· τὰ μείζονα τεμάχια τὴν σήμερον ἀποθησαυρίζει ἡ ἐν ἀγίῳ ὄρει ἱερὰ μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου, ὡς ἡ παράδοσις μαρτυρεῖ, καίτοι τὰ περὶ τούτου φερόμενα χρυσόβουλλα ὑποβαλλόμενα εἰς κριτικὴν βάσκαν κίνδυνός ἐστι μήπως ἀποδειχθῶσιν ἀμφότερα κίβδηλα⁴¹.

Συμπλήρωσις τῶν περὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ γραφέντων ἔσται ὁ περὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ὀνομασθειῶν τοποθεσιῶν λόγος· ἦσαν δ' αὗται δύο· ἡ ἐν Καρίᾳ Σταυροῦπολις, ἡ πρῶτην Ἀφροδισίας καλουμένη⁴², καὶ τὸ ἐν Κύπρῳ ὄρος Σταυροδοῦνι, ἐφ' οὗ ἡ ἀγία Ἑλένη ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπανερχομένη ἔκτισε ναόν, ἀφείσα καὶ σταυρόν, φέροντα τεμάχιον ξύλου τιμίον⁴³, ὅτε ἐλύθη θαυμασίως ἡ ἐν Κύπρῳ ἐπὶ δεκαπέντε ἢ κατ' ἄλλους τριάκοντα ἐπικρατήσασα ἔτη ἀνομβρία⁴⁴. Σταυροὶ τινες θαυματουργοὶ ἀναφέρονται πολλοί, ὡς ἐν τῷ θησαυροφυλακείῳ τοῦ σεραγίου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνθα τῷ 1779, ἀπογραφῆς τῶν κειμηλίων γενομένης εὐρέθη μέγα τεμάχιον τιμίον ξύλου, ὅπερ λέγεται ληφθῆναι ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων καὶ κατὰ τὸν ἐν τῇ

τοῦ Σταυροῦ ἰγνέτο διότι εἰς τὰς ἐρχομένας δεκαπέντε ἡμέρας τοῦ αὐγούστου ἀκολουθοῦσιν ἀσθένειαι εἰς τοὺς ἀνθρώπους περισσώτεραι ἀπὸ τὰς ἡμέρας τῶν ἄλλων μηνῶν. Ὅθεν ὁ τίμιος σταυρὸς τοῦ Κυρίου περιφερόμενος εἰς τὴν πόλιν, ἤγαγε τὸν αἶρα· μετὰ τὴν παρουσίαν του καὶ τὰς οἰκίας καὶ τὰς στενωποὺς καὶ τὰς ἀγυῖας, καὶ ἐπροξένοι ὕψιαν εἰς ὁλοὺς ἐκείνους, ἀπὸ τοῦς ὁποῖους ἤθελε διέλθῃ καὶ εἰς ὅσους ἤθελε προσεγγίσῃ. Οἱ ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ τοῦ μεγάλου παλατίου τῶν βυζαντινῶν φυλαττόμενοι σταυροὶ ἦσαν δύο, ἐκτιθέμενοι εἰς προσκύνησιν τῇ Γ' κυριακῇ τῶν νηστειῶν κατὰ τὴν τοῦ Σκ. Βυζαντίου Κωνσταντινούπολιν τόμ. Α', σελ. 208.

41. βλ. Μ. Γεδεὼν ἐπιστολιμαίαν ὑπόμνησιν πρὸς τὸν Μ. λογοθέτην Σταυράκην βέην Ἀριστάρχην περὶ τοῦ θρυλλομένου χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ κτλ. ἐν Ἀνατολ. ἀστέρι, 1880—81, ἔτος Κ', σελ. 277, 285 καὶ 309, ἐνθα καὶ τις περὶ τούτου σημείωσις Θεοδωρήτου ἡγουμένου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.

42. ἐξ ἐννέα πόλεων φερουσῶν τὸ ὄνομα Ἀφροδιᾶς, ἢς ἀπρισμαί Στέφανος ὁ Βυζάντιος, αὕτη φαίνεται οὐσα ἡ πέμπτη κατ' αὐτόν· μόνος δὲ ταύτης μέμνηται καὶ ὁ Moreris ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ. Ἡ Σταυροῦπολις ἦν καθέδρα μητροπολίτου ἔχοντος ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους τριάκοντα ἐννέα. Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ σύνταγμα τῶν ἱερῶν κινόνων τόμ. Ε', σελ. 461.

43. Λεοντίου Μαχαιρῆ Χρονικὸν Κύπρου παρὰ Κ. Σίθξ, Μεσαιων. βιβλ. τόμ. Γ' σελ. 56, καὶ προλεγόμενα σελ. η'. Ταῦτα δὲ μετέγραψεν ὁ τῶν «Ἱστορικῶν εἰδήσεων περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου» συρραφεύς, μεταβαλὼν μόνον προθέσεις (εἰς ἀντὶ πρὸς) ἢ λέξεις τινάς (ὁ Κ. Σίθξας· ἀκμάζοντος βασιλείου—ὁ πλαιγίριος· ἀκμαζούσης νήσου· πολυτίμου σταυροῦ ὁ Κ. Σίθξας—τιμίον σταυροῦ ὁ πλαιγίριος· κ. ἐξ.) βλ. Ἱστορικὰς εἰδήσεις κτλ. ὑπὸ Φιλίππου Γεωργίου· ἐν Ἀθήναις 1875 σελ. 8.

44. Ἰακώβου Ῥαγκαβῆ τὰ Ἑλληνικά κτλ. τόμ. Γ', σελ. 591· ἔστι δὲ τὸ Σταυροδοῦνι κορυφὴ τοῦ ἐν Κύπρῳ ὄρους Ὀλύμπου.

μονὴ τῆς Περιδλίπτου· ὁ τῆς «Κωνσταντινουπόλειως» συγγραφῆς ὁ ταῦτα γράφων ἀναφέρει κατὰ τὸν Καντεμάρην ὅτι τῷ 1710 ἐσώζετο αὐτῇ σταυρὸς τις πολυτίμητος λίαν ἐνεκα τῶν ἐπ' αὐτοῦ προσηρμοσμένων τιμίων λίθων, μετακομισθεὶς τῷ 1538 ὑπὸ Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, ἐκ Σουτζάδας, ἔδρας τότε τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδαβίας⁴⁵. Ἡ πρωτεύουσα τῆς τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν σουλτάνων αὐτοκρατορίας ἐσεμνύνετο ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς τοῦ τοῖς κοσμήμασιν· ἀντὶ τοῦ σεβασμοῦ, ὃν πρὸς ταῦτα διέτρεφεν, ἀπολαμβάνουσα θεραπείαν νοσημάτων καὶ παθῶν ψυχικῶν ἢ σωματικῶν ἱατρείαν, ἦν οὐ μόνον ὁ τίμιος Σταυρὸς ἀένναον ἐχρήγει καὶ δαψιλῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλαιον τῆς πρὸ τοῦ Σταυροῦ κρεμαμένης κανδήλας⁴⁶. Ἐσεμνύνετο δ' ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου οὐ μόνον κατέχουσα τὸ τίμιον τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως σύμβολον, ἀλλὰ καὶ μίαν τῶν ἐν τῷ Ἰοσπερῶ τοποθεσιῶν ὀνομασασα Σταυρὸν αἶτε διότι ἦν ἐνταῦθα ἐκκλησία τῆς σταυρώσεως, ἢ, πιθανώτερον, διότι ἐδῶ ἐπάγη ὁ εἰς τῶν τριῶν σταυρῶν, ὡς ἔπηξε κατὰ τὴν παράδοσιν (τὴν παράδοσιν)· Ἀνδρέας ὁ ἀπόστολος⁴⁷.

Τέσσαρες γίνονται τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου κατ' ἔτος ἑορταί. Ἡ τῆς ὑψώσεως, περὶ ἧς ὁ ἐν τῷ μετὰ χειρὸς τεύχει λόγος, ἦν ἄγομεν τῇ 14 Σεπτεμβρίου· ἡ τῆς σταυροπροσκυνήσεως τῇ Γ' κυριακῇ τῶν νηστειῶν· ἡ εὐρεσίς τῶν τιμίων ἤλων, τῇ 6 μαρτίου ἑορταζομένη· καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἐν οὐρανῷ φανέντος σημείου τοῦ σταυροῦ ἐπὶ Κωνσταντίου, υἱοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τῇ 7 μαΐου⁴⁸. Ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν εὐρεσιν τοῦ σταυροῦ τῇ 3 μαΐου (21 ἀπριλίου), ἣν καθιέρωσε μετὰ τὸ 720⁴⁹, τὴν ὑψωσιν δὲ τῇ 2/14 Σεπτεμβρίου.

Παράστασις τις τῆς ἑορτῆς τῆς ὑψώσεως εὐρηται παρὰ Albani⁵⁰.

Πόσοι ὕμνησαν τὴν μεγάλην ταύτην ἑορτὴν ἄλλοτε ἐκτεθήσεται· ἀλλ' ὅπερ καὶ σήμερον καὶ πάντοτε ἀδύνα-

45. Σ. Δ. Βυζαντίου Κωνσταντινούπολις, τόμ. Α', σελ. 163.

46. Δοσιθέου Δωδεκάβιβλος, βιβλ. ζ', κεφ. γ', § 8, σελ. 526, καὶ βιβλ. ζ', κεφ. ε', § 6, σελ. 534.

47. Βυζαντίου Κωνσταντινούπολις, τόμ. Β', σελ. 238, ἐνθα τρεῖς σταυροὶ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου εἰρηγὶ τρεῖς ἐκκλησίας.

48. «Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ (19 τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου=356), Κυρίλλου ἐπισκοποῦντος Ἱεροσολύμων, τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιῶν σταυροῦ ἐφάνη ἐν τῷ οὐρανῷ τῇ ἡμέρᾳ τῆς πεντηκοστῆς φωτεινῶς, μεταβαίνον ἀπὸ τοῦ Γολγοθᾶ, ἐνθα ἐσταυρώθη ὁ Χριστός, ἕως τοῦ ὅρου τῶν Ἑλκίων, ὅθεν ἀνελήφθη· κύκλῳ δὲ τοῦ φανέντος σημείου στέφανος ὡς ἱρις τὸ εἶδος ἔχον»· Θεοφάνης.

49. Martigny Dictionnaire des antiquités chrétiennes· ἐκδ. 1877, σελ. 317.

50. Cardinalii Annibali Albani Menologium Græcorum jussu Basilii Imper. κτλ. 1727, τόμ. Α', σελ. 35. Ἐν τῷ Ε' τόμῳ τῆς Ἐκκλησι. ἀληθείας, εὐδοκούντος Θεοῦ, ἐκτεθήσεται κατὰ τὸ ἐνὸν πλήρης τις εἰστορία τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λοιπῶν σεβασμάτων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς καὶ εἰστορία τῶν ἑορτῶν καὶ ἀκολουθιῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν.

τον 'να ἐκτεθῇ ἔσται πλήρης ἱστορία τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἣν οὐδ' αἱ στήλαι τοῦ μετὰ χεῖρας τόμου ἔθελον χωρήσει. Ὅσα ἐγράφησαν ἐνταῦθ' εἰσιν ὀλίγη-στα. Ὅλαι αἱ βίβλοι, ὥς ἡμῖν κατέλιπον οἱ βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι, ὅλα τὰ ἐγκώμια, εἰς ἀγίους, εἰς ἀγγέλους, εἰς τὸν τριαδικὸν Θεὸν ἀδύνατον 'να μὴ ἔχωσι μικρὰν ἢ μεγάλην μνείαν τοῦ σωτηριώδους τούτου συμβόλου. Αὐτὸ ἐμπνέει καὶ καθοδηγεῖ, ἐνθαρρύνει καὶ παρκαλεῖται τὰ στίφη τῶν μαρτύρων 'να ὑπομένωσι βάσανα καὶ τυραννίας, ἅτινα μόνον ἐπινόησεν σατανικὴ ἐγέννησεν· αὐτὸ ἐνεψύχου τὸν ἐσμὸν τῶν ὁσίων πατέρων καὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς ἐρήμου 'ν' ἀντέχωσιν εἰς στερήσεις παντοειδεῖς, εἰς ταλαιπωρίας, αὐτοὶ κακουχούμενοι καὶ θλιβόμενοι, ἐν ἐρημίαις, ἐν σπηλαίοις, ἐν ὁπᾷς τῆς γῆς, ἐκείθεν τοῖς ἀνὰ τὰς πόλεις βιοῦσι παράδειγμα γινόμενοι μιμήσεως ἄξιον, εἰς ἀντίστασιν παρορμῶντες πρὸς ἀντευαγγελικὰς διαταγὰς, εἰς ἐμμονὴν παρανοήσαντες ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀρχομένου ἔργου καὶ ἔργου λήγοντος κορωνίς καὶ κακοῦ παντός ἀλεξίτηριον ἦν τὸ σταυρικὸν σημεῖον, δι' οὗ σφραγίζόμενοι τῆς παρελθούσης γενεᾶς οἱ ὁρθόδοξοι, εἰς κινδύνους ἐκτιθέμενοι, ὑλιψέων πίνοντες καὶ ἀνίων ποτήρια τὸν σταυρὸν οὐ μόνον ἐπίστευον ἀλλὰ καὶ ἐβλεπον ἐν ἰδίαις ἢ κοιναῖς δυσπραγίαις καὶ λύπαις γινόμενον πρᾶγματι τὸ ζῶον τὸ γλυκαῖνον τῆς Μερρᾶς τοῦ βίου τὰ πικρὰ ὕδατα.

M.

ΠΟΘΕΝ Ἡ ΠΑΡΟΙΜΙΑ

«Ὁ Θεὸς νὰ σε φυλάξῃ ἀπὸ σημειωμένου ἀνθρώπου»

Ἵσως τινὲς τῶν ἄγαν περιέργων μὲλις ἀναγνόντες τὴν ἀνωθι ἐπιγραφὴν θὰ νομίσωσιν ὅτι προτιθέμεθα ἐν ἱστορικῇ τινι μελέτῃ νὰ ὑποδείξωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς χρήσεως τῆς παροιμίας, περὶ ἧς ὁ λόγος. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον πόρρου ἀπέχει σοῦ σκοποῦ τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας», εἰς ἣν ὡς πρακτικὸν τι ἀνάγνωσμα δημοσιεύομεν τὰς γραμμάς ταύτας. Ἀλλ' οὐδὲ θὰ ζηλώσωμεν τὴν ἄχαριν καὶ μικρολογίας ἀπόζουσιν ἐπινόων τοῦ σοφωτάτου καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων Μιχαήλ τοῦ Ψελλοῦ, ὅστις ἐν ἰδίῳ συγγραμμάτῳ ἡρμήνευσε διαφόρους δημώδεις παροιμίας μετὰ παραδόξου ἀληθῶς θεολογικῆς δεινότητος, δι' ἧς ἐδυνήθη νὰ εὐρεῖ γραφικὰς ῥήσεις ἢ θεολογικὰς ἰδέας, ἀφ' ὧν ἀπέρρευσαν παροιμίαι, οἷα ἡ «ἡ σκύλλα» σπουδαζόμενη τυφλὰ κυλούσῃ ἐγέννησεν καὶ ἡ «τὸν γάϊδαρον ἐκούρευαν καὶ ἀπὸ τῆν ἄλῃν οὐλίξεν». Τὴν τέχνην ταύτην ἀφίνομεν εἰς τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα τριδῶνας, ἡμεῖς δὲ περιοριζόμεθα εἰς πρακτικὰς τινὰς παρατηρήσεις, αἵτινες δύνανται νὰ ὑποδείξωσι τὸ πρῶτον ἡθικὸν αἷτιον, ἐξ οὗ προῦλθεν ἡ παρ' ἅπας σχεδὸν τοῖς λαοῖς καὶ ἐν ἀπάσαις σχεδὸν ταῖς γλώσσαις ὑπαρξίς παροιμίας ταυτοσήμου τῇ προὔτημιωθείᾳ.

Ἦς ἀνθρώπος ἔχων φυσικὸν τι ἢ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας κτηθὲν ὁρατὸν ἢ εἰς πολλοὺς γνωστὸν ἐλάττωμα εἶναι

κατὰ τὴν κοινὴν παρατήρησιν καὶ πείραν πονηρὸς καὶ κακεντρέχης. Καὶ ἀληθῶς εἰς αὐτοὺς παρατηρεῖ τις πολλάκις ἀποστροφήν καὶ φθόνον πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους καὶ διάθεσιν δυσμενῆ καὶ δύσπιστον. Νομίζεις ὅτι τὸ βλέμμα αὐτῶν ἐκφράζει ἐνδόμυχόν τινα ταρχὴν καὶ ἀνησυχίαν, καὶ μάλιστα καὶ ὅταν συμπαθῇ τις περιέργειά σε παρορμᾷ διὰ ἡρέμου παρατηρήσεως νὰ συναλγήσῃς ἐπὶ τῷ παθήματι ἐνός ἀδελφοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ καὶ ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν οἱ τοιοῦτοι ἀνθρώποι δεικνύονται οὐχὶ σπανίως κακοί, μόνη δὲ ἡ ἐπιμεμελημένη μόρφωσις καὶ ἀνάπτυξις δύνανται νὰ ἐξαλείψῃ ἀπ' αὐτῶν τὸ τῆς ψυχῆς ἐλάττωμα. Ἀλλὰ πόθεν προέρχεται τοῦτο; τίνα λόγον ὑπάρξεως ἔχει ἡ μετὰ σωματικῆς ἐλλείψεως συνύπαρξις καὶ πονηρὰ διαθέσεως πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους; Ἵσως τινὲς τῶν τὰ πάντα ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τῆς διατάξεως τῆς ὕλης ἐξαρτώντων φυσιολόγων καὶ φιλοσόφων δύνανται νὰ δισχυρισθῶσιν ὅτι φυσικὴ συνέπεια τῆς σωματικῆς ἐλλείψεως εἶναι ἡ ψυχικὴ, καὶ ἀκαδημαϊκῷ στόμφῳ νὰ ὑπομνήσωσιν ἡμᾶς τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο sana mens in corpore sano. Ἀλλ' ἡμεῖς καίτοι δὲν ἀρνούμεθα ὅτι πολλάκις ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τοῦ σώματος ἐπιδρᾷ οὕτως ἢ ἄλλως καὶ ἐπὶ τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας καὶ τῶν διαθέσεων τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὸ μουσικὸν ὄργανον ἐπὶ τοῦ μουσικοῦ, δὲν δυνάμεθα ὅμως πανταχοῦ νὰ εὕρωμεν ικανοποιούσαν τὴν ἐξηγησιν ταύτην. Ὑπάρχουσι φυσικὰ ἐλαττώματα, ἅτινα οὐδεμίαν ἐπιδρα-βὴ ἀσκούσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ὅλου ὁργανισμοῦ, τούναν-τίςιν δὲ ἄκρας ἐνίοτε ἀπολαύουσιν ὑγείας ἀνθρώποι κυλλοὶ ἢ δυσπρόσωποι. Ἐξ ἄλλου δὲ παρατηρεῖ τις ὅτι οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀγαθοὶ καὶ πραῖτοι τοιοῦτοι δὲ περὶπου καὶ οἱ κωφάλαλοι. Ἐντεῦθεν δὲ ἡδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ὁ φθόνος, ὅστις εἶναι μῖσος τοῦ πλησίον ἐπὶ γνωστῷ καὶ καταληπτῷ ἀγαθῷ, ὅπερ ὁ φθόνος δὲν ἔχει, εἶναι ἡ κυρία πηγὴ καὶ αἰτία τῆς τοιαύτης ψυχικῆς διαθέσεως τῶν σωματικῶν τινὰ ἐλλείψιν ὁρατῇ ἢ γνωστῇ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐχόντων. Καθ' ἡμᾶς καὶ ἡ ἐξηγησις αὕτη δὲν εἶναι ἀρκετὴ, καὶ νομίζομεν ὅτι ἄλλο τι εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ διαμορφῶι πονηρὸν τινα καὶ στρυφνὸν χαρακτῆρα παρὰ τοῖς ταλαιπώροις τούτοις ἀνθρώποις; τοῦτο δὲ εἶναι ἡ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τῶν ὑγιῶς ἐχόντων κατὰ τὸ φαινόμενον κακὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τοὺς τοιοῦτους συμπεριφορὰ.

Ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἀκούουσι μορφὰς καὶ ἐμπαιγμοὺς διὰ τὸ δυστύχημα, δι' ὃ αὐτοὶ δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι. Γέλωτες, καγχασμοί, πονηρὰ μειδιάματα, κακοήθεις ἀπομιμήσεις τοῦ σχήματος καὶ βαδίσματος αὐτῶν καὶ παντὸς ὃ τι ἀνήκει εἰς τὸ φυσικὸν αὐτῶν ἐλάττωμα οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀνηθικῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἐν συναναστροφῇ καὶ εὐθύμοις περιστάσεσι τῶν πολλῶν, εἶναι ἡ ἐκφρασις τῆς παρὰ τῶν πολλῶν συναλγήσεως. Ὅταν δὲ οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι οὕτω προσφέρωνται πρὸς τινα, πῶς εἶναι δυνατόν οὗτος νὰ ἔχῃ ἐκ παίδων τοιαύτην γεν-ναιότητα ψυχῆς, ὥστε νὰ μὴ ἀποστραφῇ καὶ μισήσῃ

αυτοὺς οὕτω ἀκαρδίως πρὸς αὐτὸν προσφερομένους; Ἐὰν δὲ οἱ τυρλοὶ καὶ κωφάλαοι δὲν φαίνονται οὕτω διακειμένοι πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅπως οἱ ἄλλοι τι σωματικὸν ἐλάττωμα ἔχοντες, τοῦτο προέρχεται ἐκ πολλῶν αἰτίων. Ἐν πρώτοις ἡ ἔλλειψις αὐτῶν δὲν προσβάλλει οὕτω τὰς αἰσθήσεις τῶν ἄλλων, ἔπειτα τὸ φοβερὸν τοῦ δυστυχήματος αὐτῶν κινεῖ μᾶλλον εἰς οἶκτον καὶ συμπάθειαν καὶ τοὺς κοινοτέρους ἀνθρώπους, καὶ τρίτον ὀλιγώτερον δύναται νὰ ἐννοήσωσιν οὗτοι τὴν πρὸς αὐτοὺς τῶν ἄλλων συμπεριφορὰν καὶ εἶναι ἐν πολλοῖς ἐκτὸς τοῦ κόσμου τοῦτου τῶν κακιῶν.

Θέλεις, ἄνθρωπε, ν' ἀποδείξῃς σφαλλομένην τὴν κοινὴν παροίμιαν, ἥτις μέρος τῶν ὁμοίων σου κινεῖται πονηρὸν καὶ ἐπικίνδυνον; Δείχθητι πρὸς αὐτοὺς ὡς ἄνθρωπος συμπαθὴς, ὡς ὁμοῖος αὐτοῖς, ὡς ἀδελφός. Ἐνθυμοῦ καὶ ἐνταῦθα τὸ τοῦ Κυρίου ἐκεῖνο λογικώτατον καὶ πανταχοῦ τοῦ ἡθικοῦ βίου κύρος ἔχον ῥήτόν· «καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως», καὶ συνάληγτον καὶ συμπάθησον. Σκέψητι ὅτι καὶ σὺ ἠδύνατο νὰ ὑποστῇς τοιοῦτο δυστύχημα, ἡ ὅτι καὶ εἰς τοὺς περὶ σὲ πλησιεστέρους καὶ προσφιλεστέρους δύναται νὰ ἐπέλθῃ τοιαύτη συμφορὰ, καὶ προσπάθησον νὰ ἐλαφρύνῃς τὴν ἐπὶ τῷ τοιούτῳ παθίματι θλίψιν τοῦ ἀδελφοῦ. Σκέψητι ὅτι οὐδόλως οὗτος ἔνοχος δι' αὐτὸ εἶναι, ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἐννοεῖ τοῦτο, καὶ δεῖξον διὰ τοῦ τρόπου σου ὅτι δὲν εἶσαι ταπεινὸς κριτὴς προκειμένου περὶ ἀξίας ἀνθρώπου. Ἀλλ' οὐ μόνον σὺ οὕτω σκέπτου καὶ πράττει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ταῦτα διδάσκει καὶ μάλιστα τοὺς περὶ σὲ, τὰ τέκνα σου. Πόσα δυστυχῆ πλάσματα ἀνέπηρα δὲν ἤκουσαν καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων συγγενῶν καὶ παρ' αὐτῶν τῶν γονέων, παρ' αὐτῆς τῆς μητρὸς, τῶν ἀδελφῶν, τὰς πικρὰς ἐκεῖνας ὕβριστικὰς λέξεις τὰς προσβαλλούσας τὸ ἀνέκδοτον αὐτῶν ἐλάττωμα! Ποσάκις δὲν αἰμάσσει ἡ καρδία τοιούτων δυστυχῶν πλασμάτων διὰ τοὺς τῶν πολλῶν προπηλατισμούς! Δὸς χεῖρα ἄρωγόν εἰς αὐτὰ, ἀδελφέ, καὶ δεῖξον διὰ τῶν πραγμάτων ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀληθεύῃ τοῦ λοιποῦ ἡ κακὴ παροιμία «ὁ Θεὸς νὰ σε φυλάγῃ ἀπὸ σημειωμένου».

Φ. Χ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαναρίῳ, πέμπτη, 15 μαρτίου 1894)

Μετὰ τὴν προαγγελθεῖσαν ἀποστολὴν ἐκ τῶν πατριαρχείων τοῦ τελευταίου ἀναλυτικοῦ ὑπομνήματος καὶ τοῦ διαδιδαστικοῦ αὐτοῦ τεσκερὲ ἐν τουρκικῇ μετὰρράττει πρὸς τὴν Α. Θ. Π. ὅπως ὑπογράψῃ ταῦτα καὶ ἀποσταλῶσιν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν, ἡ Α. Θ. Π. συνέστησεν εἰς τὰ δύο σώματα ὡς ἐπάναγκες μικρὰν ἀναβολὴν τῆς ἀποστολῆς οὕτων μέχρι τοῦ ἀμέσως ἐπομένου σαββάτου, τὴν ἀναβολὴν καὶ ἀπεδέξαντο τὰ δύο σώματα συνεδριάζοντα τὴν προπαρελθούσαν τετάρτην (7).

Ἐπελθόντος δὲ τοῦ σαββάτου, τὰ δύο σώματα ἐπεμψαν πρὸς τὴν Α. Θ. παναγιότητα τοῦ ἄρχοντα καπούκεχαγχαν τῶν πατριαρχείων ὅπως λαβὼν τὰ προκείμενα ἐγγράφα ἐπιδῶ αὐτὰ πρὸς τὸν ἀρμόδιον ὑπουργόν. Ὁ ἄρχ. καπούκεχαγχα ἐπληθύνει εἰς Φαναρίον ἐντολὴ τῆς Α. Θ. Π. φέρων ὑπογεγραμμένα ὑπ' αὐτῆς τὰ ῥηθέντα ἐγγράφα σὺν τῇ πατριαρχικῇ δηλώσει ὅπως, εἰ δυνατόν, ἀνεβλήθη ἐπ' ὀλίγον ἔτι ἡ τούτων ἐπίδοσις, εἰ δ' ἄλλως, ἀποσταλῶσι κατὰ τὰ προαπορισθέντα εἰς τὸν πρὸς ὃν ἔρυν. Κατὰ συνέπειαν τὰ δύο σώματα συνελθόντα τὴν ἐποῦσαν κυριακὴν (11), ἐνέκριναν τὴν ἀποστολὴν τῶν ἐγγράφων ἐπιδοθέντων αὐθιμὲρον τῇ Α. Θ. τῷ ὑπουργῷ Ἀσὴμ πασά.

Τὰ μετὰ ταῦτα ἀρρηθροῦσιν περαιτέρω.

Ἐπὶ τῇ προσάτῳ ἐκτῇ τοῦ ἁγίου Σωφρονίου οἱ Σ. ἁγ. Ἀμασείας, Ἰωαννίνων καὶ πρώην Νικαίας ἄρχοντες τὴν ἑορτὴν τοῦ δυνάματος αὐτῶν, μεταβάντες εἰς τὸν προχωρίον ἡσπάζαντο τὴν δεξιὰν τῆς Α. Θ. Π. παρὴς ἀντεπιστέφανο ἐπὶ τῇ εὐχαρίᾳ ταύτῃ τὸν μὲν ἁγ. Ἀμασείας ἐν Μακροχωρίῳ ὁ Μ. ἀρχιεπίσκοπος, τοὺς δὲ ἁγ. Ἰωαννίνων καὶ πρ. Νικαίας ἐν Φαναρίῳ ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος.

Τὴν κυριακὴν τῆς σταυροπροσκυνήσεως, ἐσπέρας, ἐδόξαζεν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ἁθωνοῦς ὁ θεορτὴ. ἐπίσκοπος Εἰρηνοπούλεως κ. Φώτιος ὠμολόγητας κατὰ τῆς ἀνθρωπαρεσκείας.

Τὰ ἐν τῷ ῥωσικῷ «Νέφ χρόνω» ἐπ' ἐσχάτων δημοσιευθέντα καὶ ὑπὸ ἡμετέρων ἐφημερίδων μεταφρασθέντα εἰσὶν ἀρκούντως περιεργα. Ἀπ' ἐναντίας πρὸς ἐκλήσεις καὶ ἐπιστολάς, ἐπισήμους τε καὶ ἰδιωτικὰς, ἐν ἀνταποκρίσει τινὶ, τὴν ἐντεῦθεν ἐπιστέλλουσι τῇ ῥωσικῇ ταύτῃ ἐφημερίδι, ὁ ὀρθόδοξος ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας κληρὸς ἀνώτερος καὶ κατώτερος παρίσταται ὡς ὑποκινῶν ἐν Μακεδονίᾳ συγκρούσεις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων καὶ συγκρούσεις τοιαύτας, ὥστε νὰ γέννηται ἀνάγκη ἀποστολῆς ἀποπολεμίων καὶ στρατῶν! (Οἱ τῶν εἰδήσεων τοῦ ἀνταποκριτοῦ ἀκριβεστέρως ἔχοντες εἰδήσεις ἐννοοῦσιν εὐκόλως ὅτι ψευδοὺς ἀρχὴς τεθείσης ἐν τῇ ἀνταποκρίσει, καὶ τὸ τέλος ἐμελλε νὰ τελεῖ ὁμοῖον, ἡ δὲ ἀνταπόκρισις νὰ ᾖ πλήρης συγχύσεων καὶ σφαλμάτων, εἴτε περὶ τοῦ ζητήματος τῶν προνομίων ἐν αὐτῇ γίνεται λόγος, εἴτε περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ἐξάρχου χειροτονουμένων βουλγάρων ιερέων, οἵτινες οὐδέποτε βεβαίως θεωρηθήσονται ὀρθόδοξοι, εἰς ὃν ἐνέπεσαν βέβηλον συμπαράσχοντες καὶ πάντας τοὺς κοινωνούντας καὶ συμπράττοντας αὐτοῖς. Τοῦτο ὀρίζεται ἐν τῷ συνοδικῷ ἔργῳ οὐδ' ἔπρεπεν ἄρα νὰ ἐκπλαγῇ ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ «Νέφ χρόνου», ἐὰν μὴ μόνον δυσφορῶσιν οἱ ὀρθόδοξοι ἱεράρχαι ἐπὶ τῇ τόλμῃ ὀρθόδοξων ιερέων σχισματικῶς κοινωνούντων ἀλλὰ καὶ τὴν κανονικὴν κατὰ τῶν τοιούτων ἐφαρμόζωσι ποινὴν. Τέλος πάντα τὰ περὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ὡς καὶ τὰ ἄλλα ἀναφερ-

μενα περί τε χρημάτων και λοιπῶν ὑπὸ τοῦ «Νέου χρόνου», βεβαιούμεν τοὺς συντάκτας αὐτοῦ ὅτι πλάνης εἰσι προϊόντα, ἧς ἐγένοντο οὐτε ἅμα οἰκτρόν.

Ἐσφαλμένοι πληροφορίαί ἐγέννησαν καὶ τὰ ἐν τῷ 18 ἀριθμῷ τῆς «Ἀνατολ. ἐπιθεωρήσεως» τῶν Ἀθηνῶν ἐκτεθέντα. Ἡ ὑπόδειξις ὀνομαστὶ σεβασμίων κληρικῶν ὡς ὀρεγομένων νὰ ἀνέλθωσιν ἐτέραν περιωπὴν ἢ ἐκείνην, ἣν ἐπ' ἀγαθῇ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους κοσμοῦσιν, ἡδύνατο νὰ καταλάβῃ γραμμὰς τινὰς ἐκείνου τοῦ μέρους τῆς ἐφημερίδος, ἐν ᾗ τὰ ποικίλα χοροστατοῦσι συνήθως θρυλήματα. Ἐπαινετὸς ὁ ζήλος· ὁ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους καὶ τῶν τούτοις συμφερόντων, ἀλλ' ὅταν ὁ ζήλος οὗτος ὑπάρχῃ ἐντὸς τοῦ ὁρθοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς.

Ἡ ἀδελφότης «Ἐηροκρήνη» ἡ τῷ κοινῷ συμπαθεστάτη αὕτη ἀρωγὸς τῆς πατριαρχικῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς ἐώρτασε τῇ παρελθούσῃ κυριακῇ λαμπρῶς τὴν ἸΓ' ἐπετηρίδι τῆς ἐκτῆς συστάσεως. Ἐπὶ τούτῳ τὴν πρωίαν ἐτελέσθη ἱερατικὸν συλλεiturγον ἐν τῷ Πέτρῳ ἱερῷ τῶν Εἰσοδίων ναφ, μνημονευθέντων τῶν ἰδρυτῶν, εὐεργετῶν καὶ συνδρομητῶν τῆς ἀδελφότητος, μετὰ δὲ μεσημβρίαν ἐν τῷ καταστήματι τοῦ ἐλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου ἐνώπιον ἀπείρου πλήθους ἀκρατῶν, ἐν οἷς διεκρίνοντο οὐκ ὀλίγα ὑψηλὰ πρόσωπα τῆς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας ξένα τε καὶ ἐγχώρια, λαϊκὰ καὶ κληρικὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ ἐκ τοῦ δυτικοῦ κλήρου. Τοῦ κ. Ν. Ψυχάρη προέδρου τῆς «Ἐηροκρήνης» κηρύξαντος τὴν ἑνερξιν τῆς τελετῆς, πρῶτος ἀπήγγειλεν εὐκαιρῶν τῇ περιστάσει προσλαλιᾶν ὁ τοῦ συλλόγου πρόεδρος ἐνδ. κ. Κ. Καλλιᾶδης, εἰτα δὲ ὁ τῆς ἡμέρας ῥήτωρ πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Γρ. Παλαμᾶς σχολάρχης τῆς σχολῆς τοῦ Γένους ὠμίλησε περὶ τῆς ἀληθοῦς προόδου. Ἐκ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου παρῆν ἐν τῇ ἐορτῇ ὁ Μ. ἀρχιμανδρίτης κ. Λεόντιος εὐχάμενος τὰ ὄντα τῇ ἀδελφότητι ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν τέλει τῆς τελετῆς παρατεταμένως ἐπευφημήθη τὸ ὄνομα τοῦ λαοφιλοῦς ἀνακτος, ὃς οὐ τὴν αἰγίδα τοσοῦτο διανοητικῶς οἱ ὑπήκοοι προκόπτουσι λαοί.

Ἐπελθούσης μεταβολῆς ἐν τῷ προσωπικῷ τῶν καθηγητῶν τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ζαριφίων διδασκαλείων, διωρίσθη διευθυντὴς τούτων ὁ ἐκ τῆς Ἑσπερίας οὐ πρὸ πολλοῦ ἐπανακάμψας ἱερολ. ἱεροδιάκονος κ. Γαβριήλ Ἰατρουδάκης ἀναχωρήσας ἤδη εἰς τὴν νέαν θέσιν αὐτοῦ, ἣν πεποιθήμεν ὅτι εὐδοκίμως διαχειρισθήσεται.

Ἐν Σουλτάν-Βαγιαζίτ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἰκοδομεῖται ἀπὸ τινων μηνῶν μέγα κτίριον προωρισμένον εἰς δημοσίαν βιβλιοθήκην. Ὁ ἐξ. ὑπουργὸς τῆς παιδείας Μουσταφᾶ πασσᾶς ἐπιτηρεῖ πολλάκις αὐτοπροσώπως τὰς ἐν

σπουδῇ διεξαγομένας ἐργασίας τῆς οἰκοδομῆς, ἧς τὰ ἐγκαίνια ἐλπίζεται ὅτι τελεσθήσονται κατὰ τὸν προσεχῆ μῆνον.

Ἡ ἐν τῇ ῥωμουνικῇ βουλῇ συζήτησις περὶ τῶν ἐν τῷ Ἀγίῳ ὄρει μοναζόντων Βλάχων καὶ Μολδαυῶν παρέχει νέα καὶ πάλιν παρὰ τῶν συζητησάντων τεκμήρια ἀγνοίας τῶν τῆς ἀνατολ. ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καθιστώτων. Ἡ αὐτόθι ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς μονῆς Λαύρας κειμένη σκῆπη τοῦ τιμίου Προδρόμου χαρακτηρίζεται ἐν ταῖς ἀγορεύσει τῶν ῥωμοῦνων βουλευτῶν ὡς τις ἀνεξάρτητος μονὴ δυναμένη χωρὶς γνώσεως καὶ ἐγκρίσεως τῆς κυριάρχου Μ. Λαύρας νὰ πράττῃ κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἄν οἱ ἐν αὐτοῖς πατέρες ἐρίζωσι καὶ διχονοῶσιν, ἂν ἀγνοῶσι τὸν προορισμὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος, ἔχουσι τοὺς πνευματικὺς αὐτῶν πατέρας, παρ' ὧν πρέπει ν' ἀπεκδέχωνται θεραπείαν· ἂν ἔχωσι πρὸς τὴν κυρίαρχον μονὴν διαφορὰς, ἡ Μ. ἐκκλησία ἐξήνεγκε τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς, καὶ πρὸς αὐτὴν πρέπει νὰ συμμορφωθῶσι, τὰ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τόπου καθεστῶτα σεβόμενοι. Ἡ ἀνάμιξις ἄλλων ἀγνοούντων τὰ πάντα ἢ διαστρεφόντων τὴν ἀλήθειαν οὐδεμίαν δύναται ἐπιφέρειν θεραπείαν εἰς τὰ κακῶς ἔχοντα.

ὑπὸ τῆς Α. Θ. Π. τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Σωφρονίου ἀπεστάλη εἰς Σουακίμ εἰς ἱερεὺς ὅπως ἐπισκεφθῇ πνευματικῶς τοὺς ἐκεῖ ὀρθοδόξους καὶ τελέσῃ μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν τελευτησάντων κατὰ τὸν ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκεῖνοις ἀπὸ τινος διεξαγόμενον πόλεμον.

Πληροφορούμεθα ἐκ τῶν ἀττικῶν ἐφημερίδων ὅτι ἀντὶ τοῦ ἀπαλλαγέντος τῶν καθηκόντων αὐτοῦ Π. ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου ἐξελέγη τοιοῦτος ὁ ἐκ τῶν συνοδικῶς τροπαθέντων τριῶν ὑποψηφίων ἀρχιμανδρίτης κ. Διονύσιος Λάτας συντάκτης τῆς ἐν Ἀθήναις «Σιών». Συνοψήριοι ἐγένοντο ὁ ἐν Ὁδησσῷ ἱερατικῶς προϊστάμενος τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος ἀρχιμανδρίτης κ. Εὐστάθιος Βουλισμᾶς, καὶ ὁ Α' γραμματεὺς τῆς ἱερᾶς συνόδου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κ. Δαμασκηνὸς Παπασπυρόπουλος.

— Ὁ Π. ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας κ. Ἀντώνιος ἀνακαλεῖται εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ, ὅπερ χαρὰς ἐνέπλησε τοὺς Κερκυραίους, οἵτινες δι' ἐπανειλημμένων αὐτῶν αἰτήσεων ἤξιουν τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ἑαυτῶν ποιμενάρχου.

Ἀπὸ πολλοῦ, ὡς γνωστὸν, χηρεύοντος τοῦ θρόνου τοῦ Καθολικοῦ τοῦ Ἑσθιατικῆς, τὴν παρελθούσαν δευτέραν ἐ. γενικὴν συνέλευσιν ἐν τῷ κατὰ τὸ Κοντοσκάλιον ἀρμενικῷ πατριαρχεῖῳ ἐγένετο πρὸς ἐκλογὴν διαδόχου ψηφοφορία, ψηφοφορούντων 96, καθ' ἣν ἐκ τῶν πρώτων ὑποψηφίων, ἐπτά ὄντων, ὁ πατριάρχης κ. Ναρσῆς Ελαχεψήφων 63, ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Ἑσθιατικῆς ἀρχιεπίσκοπος Βασσαραβίας κ. Μαγὰρ 53, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σιμόνης κ. Μελχισεδὲκ 51.

Βεβαιούται ἐν Ῥώμῃ ὅτι μυστικάι ἐντεύξεις λαμβάνουσι κατ' αὐτὰς χώραν μεταξὺ τῆς ἐγχωρίου κυβερνήσεως καὶ τῆς προπαγάνδας.

— Οἱ ἄγγλοι καρδιναῖοι ἐν τῷ Βατικανῷ ἐπιμόνως ὑποστηρίζουσι σχέδιον, καθ' ὃ ὁ πάππος δέιν ἵνα καταλίπη τὴν Ῥώμην καὶ ἐγκαθιδρυθῇ ἐν Μελίτη. Τοῦτο ἡμεῖς θεωροῦμεν ἐκ προκαταβολῆς ἀπαράδεκτον τῷ πάπῃ.

Κατὰ τὸν «Φάρον τοῦ Βοσπόρου» παρὰ τοῖς ἐν Κισνοβίῳ Ἰσραηλίταις ἀνεφύη νέα αἰρέσις, ἧς οἱ ὁπαδοὶ παρεδέξαντο ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶν ὁ ἀληθὴς Μεσσίας καὶ ὅτι αὐτοὶ τὸ προσδοκᾶν τοιοῦτον ἕτερον. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἐπιστηρίζεται καὶ κατοχυροῦται ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω διὰ πλείστων ὡς εἰκὸς μαρτυριῶν λαμβανομένων ἐκ τῆς Γραφῆς καὶ ἰδίως ἐκ τῶν προφητικῶν.

Ἡ ἐν τῷ «Ἀνατολικῷ ἀστέρι» δίκην κυρίων ἄρθρων ἐξελισσομένη ἀπὸ τινος σκιαμαχικῆς πλῆθι ἐστὶ, δύνανται τις εἰπεῖν, ἄξιον δημοσίευμα τοῦ ὑποδαστάζοντος αὐτὴν φύλλου.

Οἷος δημοσιογραφίας ἐξευτελισμός!

(Συνέχεια προηγουμένης σελ. 320)

253. Μὴ ἀποκρίνου ἄρρονι κατὰ τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ, ἵνα μὴ ὁμοίος γένῃ αὐτῷ· ἀλλ' ἀποκρίνου ἄρρονι πρὸς τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ, ἵνα μὴ δόξῃ φρόνιμος εἶναι παρ' αὐτῷ.

254. Λόγω καὶ χρόνῳ βεβαιωθὲν ἅπαν καλὸν φύσει καθίσταται.

255. Ἡ χάρις, καθάπερ σελήνη, ὅταν τελεία γένηται, τότε κεφαλὴ φτίνειται.

256. Μωρὸς ἐν γέλωτι ἀνυψοῖ τὴν φωνὴν αὐτοῦ, φρόνιμος δὲ μόλις ἤσυχῃ μειδιᾷσει.

257. Ζημιῶν ἄνδρα δίκαιον οὐ καλόν.

258. Θάνατον εὐλαβοῦμεθα, οὐχ ὅτι κακὸν ἀλλ' ὅτι τοῖς ἀνθρώποις ἡγήνηται. Οὐ γὰρ τις τὴν γνῶσιν ἀφῆρηται, τούτου κατηγορεῖ προχειρότατα.

359. Μηδὲν λέγε, πλὴν ἐὰν ὁμοίως συμφέρῃ τὰς πράξεις συνοπᾶσθαι σοὶ τε τῷ λέγοντι κακείνοις τοῖς ἀκούουσιν.

260. Ἡ πολλὴ λύπη εἰς ἀπελπισμὸν καὶ ἀπιστίαν τὴν ψυχὴν περιστρέφει, καὶ ἡ πολλὴ χαρὰ εἰς εὐρίαν αὐτὴν προκαλεῖται. Ἐπὶ τῶν ἐτι δὲ νηπιαζόντων τοῦτο.

261. Λίαν εὐθιῆς οἱ τὰ πρόδηλα κρύπτειν ἐθέλοντες.

262. Κόπος, οὐκ ἔχων ἰσόρροπον τὸ κέρδος, ἀθυμίαν δίδωσι τοῖς μόχθοις αἰεὶ.

263. Ἐνεργὸς ἡμῖν ὁ νοῦς παρὰ τοῦ δημιουργοῦ κατεσκευάσται. Ὅταν οὖν αὐτῷ μὴ δώμεν ἐργασίαν χρηστὴν, αὐτὸς ἐπιλαμβάνεται ἐργασίας αὐτοῦ.

264. Μὴ συμπαρεκτείνου πένης ὦν πλουσίῳ, μηδὲ ζῆτει τῶν σοφῶν εἶναι σοφώτερος.

265. Μία τοῖς ἀμάρτανουσιν ἀπολείπεται συγγνώμη, τὸ σιγᾶν καὶ μηδὲν ὑπὲρ τῶν γεγενημένων φηγγεσθαι.

266. Μεγάλην παιδεῖαν νόμιζε φέρειν, ὅταν ἀπαιδευτῷ λαλῇς.

267. Μνησικαχίας ἔργον ἡ μοχθηρία· συνήθεται γὰρ εἶ τοῖς ἐναντίοις.

268. Θηρεύουσι τοὺς λαγούς οἱ κυνηγοί, τοὺς δὲ ἐνοήτους οἱ ἐπαινοῖ.

268. Μηδέποτε αἰσχρὸν ποιήτας ἔλπιζε λῆσιν· καὶ γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους λάθῃς, στυγῶ σὺ νοσήσας.

270. Ἡ εὐκαιρὸς σιωπῆς μῆτηρ ἐννοιῶν σωρωμάτων.

271. Ἀάκως ἀνὴρ φιλόδοξος ψυχῇ.

«Μανουὴλ Ἰ. Γεδεών ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ (ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς μεγάλης τοῦ γένους σχολῆς 1771-1880) ἀδείτ τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου, ΑΩΠΠ'». Τιμᾶται 15 γροσίων, ἐν δὲ τῷ ἑξωτερικῷ 3½ γράγκων.

«Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου καὶ Γεωργίου Βούρτζου μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν ΛΟΓΟΙ τῶν πρώτων ἐκδοδόμενοι ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Νέκτῃ μονῆς τῆς Σεστόκου ὑπὸ Βασιλείου Γεωργιάνου, ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδέλφειας, 1882». Τιμᾶται δραχμῶν νέων 2, εὐρίσκεται δὲ παρὰ τῷ κ. Ν. Β. Νάκη ἐν Ἀθήναις καὶ παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς Δεπάττα ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ΑΓΓΕΛΙΑΙ

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμβάνοντες ἐν τῷ μεταξὺ τευχῷ τι, ἵνα ζητῶσι τοῦτο ταχέως παρὰ τῆς διευθύνσεως, διότι παρερχομένου ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ αἰτουμένου, θέλουσι καταβάλλει πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ γρότια πέντε, ἢ γράγκων ἐν.

Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἐγγραφεῖναι συνδρομηταί τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» δεόν ἵνα προκαταβάλλωσιν ἢ προκαταπέλλωσιν ὁλόκληρον τὸ τῆς συνδρομῆς τίμημα.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ἀναδίδεται τὴν ἐκτίσιν διαφόρων πρὸς ἐκτίκωσιν παραγγελιῶν ἐντεθὲν τε καὶ ἐκ τῶν ἐκπεριωμένων, ἔτοι ἀπλῶν ἢ διπλοτύπων ἀποδείξεων· τιμημάτων καὶ προγραμμάτων· ποιικίλων γνωστοποιήσεων· ἐμπορικῶν ἐγκυκλίων· τίτλων ἐπιστολῶν· ἐνδεικτικῶν σχολείων· προσκλητηρίων· ἐκδόσεων ἐφορῶν καὶ λοιπῶν σωμμάτων· παντοίων μητρώων· ἀδείων γάμου· βαπτιστηρίων· πιστοποιητικῶν μικτάρων καὶ λοιπῶν γραμματικῶν λαγιῶν· ταχυδρομικῶν ἀποδείξεων· νεκρωσίων ἀγγελιῶν, κτλ. κτλ. ἔτοι ἐν γένει πᾶν εἶδος τοιούτων ἐργασιῶν, ὡς καὶ βιβλίων, ἅπερ ἐκτυποῖ μετ' εὐχρίας, ταχύτητος καὶ φιλοκαλίας.

ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΚΑΡΥΚΗΣ

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ὁ ἐν Ὁδησσῷ προϊστάμενος τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος πανοσιολογιώτατος ἀρχιμ. κ. Εὐστάθιος Βουλισμάς ἀφορμὴν ἔχων τὴν ἐν ἰς τεύχει τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» ἐκδοθεῖσαν διατριβὴν περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ καταλόγου τοῦ Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, ἐν ᾗ στίχους τις ἀφορίσθη εἰς Θεοφάνην οἰκουμενικὸν πατριάρχην τὸν Καρύκη (σελ. 231), ἐπεμψεν ἡμῖν τὴν ἐκδοθεῖσάν ὡς κριτικὴν σημειώσιν. Ταύτην ἡν ἀποστείλας τῷ μακαρίτῳ Σοφοκλεῖ Κ. Οἰκονόμῳ τῷ ἐξ Οἰκονόμων, δημοσιεύσαντι ἐπιστολιμαίαν διατριβὴν περὶ Θεοφάνους τοῦ Καρύκη, ἐν τέλει τοῦ ὑπὸ Κ. Σάθα ἐκδοθέντος «βιογραφικοῦ σχεδιάσματος περὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β' ἐν Ἀθήναις 1870».

Εἰς τὸν συμπηγνύμενον κατάλογον τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀρίστη συμβολὴ ἐστὶν ἡ μικρὰ σημειώσις τοῦ μεταϊωνολόγου ἀρχιμανδρίτου, ὅστις καὶ ἄλλοτε ἐχορήγησεν ἀξίόσπουδον ὕλην τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ», καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τοιαύτης ὕλης ἐπαγγέλλεται τὴν δημοσιεύσιν (Σ. Ἐκ. Ἀλ.).

*Τῷ ἐν ἱατροφιλοσόφῳ λογίῳ ἀνδρὶ κυρίῳ Σοφοκλεῖ Κ. Οἰκονόμῳ
Εὐστάθιος ἀρχιμανδρίτης Βουλισμάς.*

Ἡ ἐπισυνημμένη σημείωσις συνερράβη ἔκ τε τῶν ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ παρατεθεισῶν ἱστορικῶν μαρτυριῶν ἐν τῇ περὶ Καρύκη ὑμετέρᾳ κριτικῇ ἐπιστολῇ καὶ ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ ὑμετέρου κώδικος τοῦ Ἱέρακος ἐκδοθέντων ὑπὸ τοῦ Κ. Σάθα πατριαρχικῶν ἐγγράφων, καὶ ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τοῦ ὑμετέρου χειρογράφου γενομένων παρατηρήσεων. Ἀπασα ἡ ὕλη ἐλήφθη ἐκ τῶν ὑμετέρων λειμῶνων, ἀρμόδιον δ' εἶναι καὶ ἐν ταῖς ὑμέτεραις ἀποθήκαις ἀποτεθῇ.

Ἐν Ἀθήναις μηνὶ ἰουλίῳ ἔτει 1900'.

Θεοφάνης ὁ ἀπὸ Ἀθηνῶν καὶ Θεοφάνης ὁ Καρύκης, δύο πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Νεοφύτου τοῦ Μαυρομαμάτη καταλεγόμενοι, εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

Ὅτι Θεοφάνης ὁ Καρύκης, ὁ μουσικὸς καὶ πρῶν Φιλιππουπόλεως μητροπολίτης, εἶναι ὁ παριστῶν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως πρὸ τῆς τοποτηρητικῆς τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, ὑπεραποδεικνύεται ἐκ τῆς περὶ τοῦ Καρύκη ἐπιστολῆς τοῦ κυρίου Σοφοκλέους Οἰκονόμου· ὅτι δὲ ὁ Θεοφάνης οὗτος εἶναι ἕτερος τοῦ ἐν πᾶσι τοῖς καταλόγοις τῶν πατριαρχῶν χαρακτηριζομένου· ἀπὸ Ἀθηνῶν, δισταγμοὺς μὲν εἶχομεν τὸ κατ' ἀρχάς, πεποιθήσιν δὲ ἐμορφώσαμεν ὅστερον ὅτι ἀμφότεροι εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

Πρώτην ἀφορμὴν τοῦ δισταγμοῦ περὶ τῆς μὴ διαφορᾶς τῶν δύο προσώπων ἐλάβομεν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐνὸς ἐγγράφου ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Ἱέρακος, τοῦ ὑπὸ τοῦ Κ. Σάθα ὑπ' ἀριθμὸν 35 ἐκδοθέντος· καὶ ἐπιγραφομένου πρὸς τινὰς ἀρχιερεῖς Καρύκη διὰ τοῦ μεγάλου

ρήτορος (γρ. Θεοφάνους τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν). Τὰ δύο στοιχεῖα γρ. συγκοπὴ τῆς λέξεως ἀγράφει, δηλωσὶ συνήθως διόρθου ἢ γράφει τὰ ἐξῆς ἀντὶ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ λέξεων· δυνατόν δὲ τὰ μετὰ τὸ γρ νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς προσθήκη ἢ προσδιορισμὸς τοῦ κειμένου· ἀλλ' ὅποιανδήποτε σημασίαν ἔχωσι, διὰ τῆς σημειώσεως ταύτης ὁ σχολιαστὴς ἀναντιρρήτως ἠθέλησε νὰ εἴπῃ: Τὸ ἐπόμενον ἐγγράφον εἶναι Θεοφάνους τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν.

Τὸν δισταγμὸν ἡμῶν τοῦτον ἐνίσχυσεν ὁ πανοσιολογιώτατος ἀρχιμανδρίτης κ. Γερμανὸς Γρηγοράς, ὅστις παραθέτας τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Σάθα ἐκδοθέντα μετὰ τοῦ κώδικος τοῦ Ἱέρακος εἶδεν ὅτι ἡ σημείωσις αὕτη δὲν ἐτυπώθη ὡς εὐρίσκεται ἐν τῷ κώδικι. Ὁ κώδιξ ἐν τῷ περιθωρίῳ παραλλήλως τῇ ἐπιγραφῇ ἔχει μόνον Θεοφάνους τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν· τὰ δὲ πρὸ ταύτης· κείμενα ἐν τοῖς ἐκδομένοις δύο στοιχείοι γρ εἶναι αὐτόδουλος καὶ ἀδικαιολόγητος προσθήκη τοῦ κυρίου Σάθα. Ἡ ἐκ τοῦ χειρογράφου ἑλλειψὶς τῶν δύο στοιχείων γρ ἀδιστακτικῶς ἀποδεικνύει ὅτι ὁ σοφὸς σχολιαστὴς προσέθετο τὰς λέξεις Θεοφάνους τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν, ἠθέλησεν οὐχὶ νὰ διορθώσῃ τὴν ἐπιγραφὴν ἀλλὰ μάλλον νὰ προσδιορίσῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκδόντος τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, δηλῶν ὅτι ὁ Καρύκης εἶναι ὁ ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ἀναβὰς Θεοφάνης. Γνωστὸν δὲ εἶναι καὶ τοῖς μικρὰν πείραν ἔχουσι τῶν πατριαρχικῶν ἐγγράφων ὅτι αἱ φράσεις «Γαβριὴλ ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης», Ἀνθιμος ὁ ἀπὸ Ἐρέσου» δηλοῦσιν ὅτι ὁ Γαβριὴλ ἐγένετο πατριάρχης ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης μετετεθείς, ὁ δὲ Ἀνθιμος μετετέθη ἀπὸ τῆς Ἐρέσου.

Ἐπεται ἡ συνέχεια.

Ἐξ ἀνάγκης, εἰσέτι δυσσπερδλήτου ἀποβαινούσης, συμβαίνει, ὡς καὶ ἄλλοτε ἀνηγγείλαμεν, ἵνα μὴ ἐκδιδῶται τὸ φύλλον ἐν ἡμέρᾳ ταυτῇ· ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐνίοτε βραδύτης περὶ τὴν διανομὴν καὶ τὴν ταχυδρομικὴν αὐτοῦ διακπεραίωσιν.

ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΑ

Προχθὲς τρίτην ἡ Α. Ε. ὁ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργὸς Ἀσὴμ πασσᾶς μετεκαλέσατο ἐκ τῶν πατριαρχείων τὸν ἀρχ. καπούκεχαγαν κ. Σ. Ἰωαννίδην, ὅπως ἀνακοινώσῃται τι αὐτῷ. Καὶ μετέβη μὲν οὗτος πρὸς τὴν Α. Ε., ἀλλ' ἐπειδὴ μέχρι ἐσπέρας ἐξηκολούθησεν ἰδιαιτέρα σύσκεψις ὑπουργῶν τινων, ἡ Α. Ε. ἀνήγγειλε τῷ καπούκεχαγᾳ ἵνα ἐπανέλθῃ τὴν ἐπαύριον. Ὅθεν μετέβη χθὲς τετάρτην (14) εἰς τὴν Ὑψ. Πύλιν, ἐκεῖθεν δὲ ἀπεστάλη πρὸς τὴν Α. Θ. Π. εἰς Βαφειχώριον μετὰ τοῦ τμηματάρχου τῶν θρησκευτικῶν ἐξ. Ζιδέρ βέη κομίσαντος τὸ πατριαρχικὸν βεράτιον καὶ συνδυετικὸν αὐτοῦ τεςκερέν τῆς Α. Ε. τοῦ ὑπουργοῦ Ἀσὴμ πασσᾶ.

Ὁ ἐπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῇ περιβολῇ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν ἐκ τῶν συντακτῶν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΛΕΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
24

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἐδδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς ἔτη-
μένης ἀπὸ α' ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρηταίς ἀργυ-
ροῖ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῇ ἐξωτερικῇ
φράγκᾳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης
ΜΑΝΟΥΗΛ Χ. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῇ 22 ΜΑΡΤΙΟΥ 1884, ΠΕΜΠΤΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Θεοφάνης Καρέκης δ' πατριάρχης—Ἡ ἐν Πόσει τῆς Οὐγγαρίας
ὁρθόδοξος ἑλλητικὴ κοινότης καὶ ἑκκλησία—Μνημεῖα τῆς ἐκ-
κλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Δ' αἰῶνος.—Ὁ θεολογικὸς τύπος τῆς
Ἑσπερίας περὶ τῆς «Ἰδαχῆς τῶν δώδεκα ἀποστόλων».—Γνωμι-
κὰ καὶ ἀποφθέγματα σοφῶν.—Λήψεις περὶ τῶν ἐθνικῶν φιλαν-
θρωπικῶν καταστημάτων.—Νεκρολογία Λουκίας Σ. Καραθεοδώ-
ρῃ καὶ Ἀνδρέου Μάμουκα.—Περὶ τῆς ἐγκυκλίου τῆς ἐν Ῥώμῃ
θρησκευτικῆς προπαγάνδας.—Ἀγαθοεργίαι ῥωμοτῶν ἀρχιερέων
—Κήρυγμα τοῦ θεοῦ λόγου—Εἰδήσεις—Βιβλιογραφία, κτλ.

Αἱ χρηματικαὶ ἀποστολαὶ διὰ συνδρομᾶς τῆς «Ἐκκλ.
ἀληθείας» παρὰ τῶν ἐπιστασιῶν ἢ καὶ τῶν συνδρομητῶν
γίνονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀνωτέρω διευθυντοῦ τοῦ τυπο-
γραφείου· οἰαδήποτε δ' ἐνταῦθα πληρωμὴ, γίνεται ἐπὶ
ἐμφανίσει ἀποδείξεως τοῦ αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν ἔρων τοῦ-
των πᾶσα πληρωμὴ ἐστὶν ἀκυρὸς.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.—Τὸν ἀριθμὸν τῆς τρίτης σελίδος τοῦ προλαβόν-
τος 23 τεύχους διόρθου 323· ἐν δὲ σ. 334x, στίχ. 12 τοῦ περὶ «Ξη-
ροκρήνης» διαφύρου, ἀντὶ κλήρου. Τοῦ ἀνέγν. κλήρου, τοῦ

Πωλεῖται λόγῳ μὴ χρησιμότητος καὶ ἀντὶ μετρίας τι-
μῆς ἐν στερεωτάτῳ γαλλικῷ πιεστήριον λιθογραφίας,
χειροκίνητον, μεθ' ὅλης τῆς ἀναγκαίας αὐτοῦ συσκευῆς.
Ἡ διεύθυνσις εἰς τὸ πατριαρχικὸν τυπογραφεῖον.

Ἐξ ἀνάγκης εἰσέτι δυσυπερβλήτου ἀποβαινούσης συμβαίνει, ὡς
καὶ ἄλλοτε ἀνηγγέλιαμεν, ἵνα μὴ ἐκλιθῶται τὸ φύλλον ἐν ἡμέρᾳ
τακτῇ· ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐνίοτε βραδυτὴς περὶ τὴν διανομὴν καὶ τὴν
ταχυδρομικὴν αὐτοῦ διεκπεραίωσιν.

ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ἀναδίδεται τὴν ἐκτίλιν διαφύρον πρὸς ἐκτύπων παραγγελιῶν ἐντεῦθεν τε
καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ἥτοι ἀπλῶν ἢ διπλοτύπων ἀποδείξεων· τιμολογίων
καὶ προγραμμάτων· ποικίλων γνωστοποιήσεων· ἐμπορικῶν ἐγκυκλίων· τί-
τλων ἐπιστολῶν· ἐνδεικτικῶν σχολείων· προσκλητηρίων· ἐκθέσεων ἐφημέριων
καὶ λοιπῶν σωματείων· παντοίων μητρώων· ἀδείων γάμου· βαπτιστηρίων·
πιστοποιητικῶν μικτάρων καὶ λοιπῶν γραμματίων λαχείων· ταχυδρομι-
κῶν ἀποδείξεων· νεκρῶσιμων ἀγγελιῶν, κτλ. κτλ. ἥτοι ἐν γίνῃ πᾶν εἶδος
τοιούτων ἐργασιῶν, ὡς καὶ βιβλίων, ἅπερ ἐκτυποῖ μετ' εὐθιείας, ταχύ-
τητος καὶ φιλοκαλίας.

Παρακαλοῦνται οἱ κ. συνδρομηταί, οἱ τυχόν μὴ λαμ-
βάνοντες ἐν τῇ μεταξύ τεύχος τι, ἵνα ζητῶσι τοῦτο τα-
χέως παρὰ τῆς διευθύνσεως, διότι παρερχομένου ἐνὸς
μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ αἰτουμένου, θέλουσι κατα-
βάλλει πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ γρόσια πέντε ἢ φράγκον ἓν.

ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΚΑΡΥΚΗΣ

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ*

Ἀλλὰ μίᾳ ἀπλῇ σημείωσις, ἔστω καὶ μὴ ἀμφοβόλου
ἐξηγήσεως, ἀρκεῖ νᾶ δώσῃ ἀναντιρρήτον ἀπόδειξιν περὶ
τῆς ταυτότητος τῶν δύο προσώπων· (Ὅχι· βεβαίως· οὐδὲ
ταύτην θεωροῦμεν ὡς μόνην ἀπόδειξιν, ἀλλ' ὡς ἐνίσχυσιν
τοῦ ἐπελθόντος διασταγμοῦ. Πρὸς ἐμπέδωσιν δὲ τῆς ἰδέας
ταύτης ἐργόμεθα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ τοῦ πράγματος
ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται· α') ὅτι οὐδόλως ἀντίκειται εἰς τὰ κατὰ
τὴν ἐποχὴν ταύτην ἱστορούμενα ἢ ταυτέτης τῶν δύο
προσώπων· β') ὅτι μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰακώβου καὶ
τῆς τοποτηρησίας τοῦ Πηγᾶ ἐν μόνον πρόσωπον ἐμ-
περιέχεται, καὶ τοῦτο κατὰ μὲν τοὺς καταλόγους εἶναι
Θεοφάνης Ἀθηνῶν, κατὰ δὲ τὰς προσφάτους μαρτυ-
ρίας εἶναι ὁ Καρύκης.

Α'. Ὅτι ἡ ταυτότης τῶν δύο προσώπων δὲν ἀντίκειται
εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ χρονολογίαν.

Κατὰ τὸν ἐν σελ. 47' καὶ 48' ὑπὸ τοῦ κυρίου Σάθα τυ-
πωθέντα κατάλογον τὸν ἐπὶ τῶν τριῶν πατριαρχιῶν τοῦ
Ἱερεμίου μνημονευμένων πατριάρχων κ.λ. ἐπιστῆμων
προσώπων, Φιλιππουπόλεως μητροπολίται φαίνονται δύο,
Θεόκλητος καὶ Θεοφάνης. Καὶ Θεόκλητος μὲν
εἶναι ὁ μετὰ τὸν Πατέσταν πατριαρχεῦσας καὶ ὑπὸ τοῦ
Νικηφόρου ἐξωσθεὶς, ὄντος τοῦ Ἱερεμίου ἐξορίστου εἰς
Ἰόδον, μεθ' ὃν πάλιν ὁ Ἱερεμίας τὸ τρίτον ἐπατριάρχευσε·
Θεοφάνης δὲ εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ Καρύκης, ὡς ἀπο-
δεικνύεται εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τοῦ Μαργουρίου
καὶ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, αἵτινες φέρουσι χρονολογίαν
1590 καὶ 1591 καὶ ἐν αἷς, ὡς κάλλιστα παρატρεῖ ὁ κύ-
ριος Οἰκονόμος, μαρτυρεῖται ὡς ἀνὴρ οὐκ οὕτως εὐκατα-
φρόνητος. Καὶ ἐὰν μὲν ἐμπεριέχεται τὸ ὄνομα τοῦ Θεο-
φάνους ὡς μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως ἐν τῇ «Τουρκο-
γραφίᾳ», τότε οὗτος ἐγένετο Φιλιππουπόλεως ἀμέσως
μετὰ τὸν Θεόκλητον· ἐὰν δὲ ἐκ τῶν ἄλλων πηγῶν ἐλή-
φθῃ τὸ ὄνομα, ἵσως διεδέχθῃ ἕτερον διάδοχον τοῦ Θεόκλη-
του. Ἀλλὰ τοῦτο πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν εἶναι ὡς διάφο-
ρον, ἀρκεῖ νᾶ γνωρίζωμεν ὅτι κατὰ τὸ 1590 καὶ 1591 ὁ
Θεοφάνης οὗτος ἦν Φιλιππουπόλεως. Εἰς τὸν αὐτὸν κατὰ

* Συνέχεια ἡγουμένης σελ. 336, καὶ τέλος.

λογον μητροπολίται Ἀθηνῶν καταγράφονται τρεῖς· Νικάνωρ Μητροφάνης καὶ Θεοφάνης· Καὶ ὁ μὲν Νικάνωρ φαίνεται ὑπογεγραμμένος ἐν τῇ καθαιρέσει τοῦ Πατέστου καὶ ταῖς ψήφοις τοῦ Θεολήπτου (σελ. 142) ὁ δὲ Μητροφάνης ἐπαρουσίαζεν ἐν τῇ κατὰ τὸ 1593 συγκροτηθεῖσῃ μεγάλῃ συνόδῳ, ἐν ᾗ τῇ τούτου προτάξει ἐξεφωνήθη ὁ πρῶτος κανὼν ταύτης (Σάθ. σελ. 89), ὁ δὲ Θεοφάνης ἀναφέρεται ἐν τῷ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἱερεμίου ἐκδοθέντι καθαιρέσεως ἐγγράφῳ (Σάθ. σελ. 197) ἐν ἔτει ζ' ρδ' (ἐνισταμένῳ, ἤτοι 1595). Ἐκ τούτων λοιπὸν συνάγομεν ὅτι ὁ κατὰ τὸ 1590 καὶ 1591 φαινόμενος μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Θεοφάνης ἠδύνατο μετὰ τὸ 1593, ἀποθανόντος ἢ μετατεθέντος τοῦ Μητροφάνους, νὰ μετατεθῇ εἰς τὴν τῶν Ἀθηνῶν μητρόπολιν. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἡ χρονολογία μᾶς ἐπιτρέπει νὰ θέσωμεν τὸν Θεοφάνην Καρύκην κατὰ μὲν τὰ ἔτη 1590 καὶ 1591 μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως, κατὰ δὲ τὸ 1594 καὶ 1595 νὰ ἔχωμεν αὐτὸν τὸν ἴδιον μητροπολίτην Ἀθηνῶν.

Β'. Ὅτι μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ Γαβριὴλ καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Πηγᾶ ἐν μόνον πρόσωπον παρῆσεν.

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 35 τελευταῖον ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Ἱερακοῦ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου Σάθα ἔγγραφον (σελ. 202), ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ὁποῦ ἐλαβεν ἀφορμὴν ἢ σημείωσιν αὕτη, εἶναι ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ πρὸς τινὰς ἀρχιερεῖς. Τὸν ἐκδόντα τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ μὲν Ἱεραξ ἐπέγραψεν ἀπλῶς μόνον Καρύκην (εἶχε προτάξει τὴν λέξιν μητροπολίτης, ἀλλ' ὁ ἴδιος τὴν διέγραψεν), ὁ δὲ πολυμαθὴς σχολιαστὴς, ὡς ἐπεξηγῶν τὸ λαϊκὸν ὄνομα, ὀνομάζει Θεοφάνην τὸν ἀπὸ Ἀθηνῶν. Τὸ ὄρθον τῆς ἐπεξηγήσεως ταύτης ἐπιβεδριοῖ τὸ ἐμπειροχόμενον τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς.

Αὕτη ἐν περιλείψει περιεῖχε·

α') Ὅτι οὗτος ἄλλοτε συνελθούσης τῆς μεγάλης συνόδου· ἐννοεῖ δὲ τὴν ἐν ἔτει 1593· συνεβούλευσε τόμον γενέσθαι ἐντελλόμενον τὸ μὴ τολμᾶν τοὺς περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀρχιερεῖς μετὰ τὸ χηρεύειν πατριάρχου χειροτονεῖν ἕτερον πρὸ τοῦ συνελθεῖν πάντας ἢ τοὺς πλείονας.

β') Ὅτι μετὰ τὴν κανονικὴν ταύτην διαταγὴν ἐτόλμησέ τις διὰ παρουσίας δέκα καὶ μόνον ἀρχιερέων βίᾳ τὸν θρόνον ἀρπάσαι καὶ ὀνομασθῆναι πατριάρχην, καὶ ταῦτα πρὸ ὁλίγου.

γ') Ὅτι μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν μακαρίτην πατριάρχην Γαβριὴλ ὁμοία τοῖς ῥηθείσις ἔδει γενέσθαι· ἀλλ' ὁ Κύριος ὡκονόμησε παραγενέσθαι αὐτὰ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κοινὴ γνώμη, σκέψει καὶ συνδρομῇ ἐκώλυσε καὶ διέλυσε τὰ μελετώμενα τῶν ἀτόπων.

δ') Ὅτι καταπέσας τοὺς κρατοῦντας καὶ τὸ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ὄνομα τοῖς πᾶσι προθεῖς, ἄδειαν ἐλαβε τηρηθῆναι τὴν περὶ τούτου οἰκονομίαν καὶ κρίσιν εἰς τε τὴν ἐξουσίαν τῶν κανόνων καὶ εἰς τὴν ἀφίξιν τῶν ἀρχιερέων· καὶ τούτων ἐνεκεν γράφει καὶ συμβουλεύει·

ε') Ἀποδοῦναι τῷ μεγάλῳ ῥήτορι 1) τὰ μπακία τῆς

ζητείας τοῦ κύρ Ἱερεμίου 2) τὴν βοήθειαν ἢ πεσκέσια τοῦ κύρ Γαβριὴλ, καὶ 3) τὰ χαράτσια καὶ

ς') Παραγενέσθαι τὴν ταχίστην, ἵνα μετὰ πάντων πέρας προσῆκον τοῖς πράγμασι γένηται καὶ ὁ πρὸς τοὺς κρατοῦντας λόγος βεβαιωθῇ ὅτι χωρὶς τῆς παρουσίας αὐτῶν οὐδὲν κανονικῶς ἐπιτελεῖται.

Ἐκ τῆς περιληπτικῆς δὲ ταύτης συνάψεως συνάγομεν ὅτι α') ὁ Καρύκης ἦτο ἀληθῶς ἀνὴρ βαρύτητος καθὼς ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῶν τοῦ Μιργουνίου καὶ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ συμπεριφέρει ὁ κ. Οἰκονόμος, καὶ καθὼς τῷ ὄντι βλέπομεν τοῦτον ἐκ Πελοποννήτου γνώμη καὶ προτροπῇ τῆς συνόδου ἀποσταλέντα καὶ ἐν συνόδῳ τὸ βῆμα καταλαμβάνοντα καὶ ἤδη μετὰ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐξουσίας μεσάζοντα· β') ὅτι πρὸ ὁλίγου ἐτόλμησέ τις διὰ παρουσίας δέκα μόνον ἀρχιερέων ἀρπάσαι τὸν θρόνον καὶ ὀνομασθῆναι πατριάρχης. Ὅτι δὲ ὁ τολμητὴς οὗτος εἶναι ὁ πρὸ τοῦ Γαβριὴλ ἐπὶ ὀλίγας μόνον ἡμέρας ὀνομασθεὶς πατριάρχης Ματθαῖος, καὶ ἄλλοθεν καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀποδεικνύεται. Ἀλλ' ὅπως δῆποτε καὶ ἐξηγήθη τὸ πρὸ ὁλίγου, ἐκ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἔπεται· γ') ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γαβριὴλ διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρίξεως τοῦ Καρύκη δὲν συνέβησιν ὁμοίαι τοῖς ῥηθείσιν· δ') τούτου δὲ καταλαβόντος τὴν Κωνσταντινούπολιν προτίθεται μὲν τὸ ὄνομα τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ προσκαλοῦνται οἱ ἀρχιερεῖς διὰ τὴν κανονικὴν ἐκλογὴν κ.λ. ὁποῖα δὲ τὰ μετὰ ταῦτα, αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ μακαριωτάτου Ἀλεξανδρείας Μελετίου τοῦ Πηγᾶ αἱ παρατεθεῖσαι ἐν τῇ περὶ Καρύκη κριτικῇ ἐπιστολῇ τοῦ σοφοῦ κυρίου Σ. Οἰκονόμου συνεχίζουσι τὴν ἱστορίαν.

Θεοφάνης ἀρὰ ὁ ἀπὸ Ἀθηνῶν καὶ Θεοφάνης ὁ πρότερον Φιλιππουπόλεως εἶναι αὐτὸς οὗτος Θεοφάνης ὁ Καρύκης.

Ἐν Ἀθῆναις μηνὶ ἰουλίῳ ἔτει 2200'.

Ὁφίγραφον.

Ἀνακοινώσαντες τὰς ἐκατέρω παρατηρήσεις τῷ ἑλλογιμωτάτῳ ἀρχιμανδρίτῃ κυρίῳ Γερμανῷ Γρηγορά, παρατηροῦντι ὅτι πρὸς διασάφησιν τῶν τοιούτου εἶδους ζητημάτων ἡ κυριωτέρα πηγὴ εἶναι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Πηγᾶ, ἐλάβομεν παρ' αὐτοῦ κατάλογον τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἐξαχθέντων ἐκ τοῦ χειρογράφου τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς, παραβληθέντα δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις. Περιεῖχει δὲ ὁ κατάλογος οὗτος τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκάστης ἐπιστολῆς καὶ τὴν χρονολογίαν ἐνθὰ ἐτηρήθη ἐν ἀμφοτέροις ἢ ἐν ἑκατέρῳ κώδικι. Ἐν τούτῳ λοιπὸν ἡ ἀριθμουμένη ρμς οὕτως ἔχει·

Τῷ Θεσσαλονίκῃ μητροπολίτῃ
σὺν τοῖς ἐπ' αὐτὸν ἐπισκόποις.

Γνωρίζομεν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ ὅτι ἀποθανόντος Θεοφάνους τοῦ πρώην Ἀθηνῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει θάνατον δὲν οἷς οἶδε κρίμασιν ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια... Ἐρρωσθε ἀφ' ἑ.

Η ΕΝ ΠΕΣΤΗ ΤΗΣ ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἐν Οὐγγαρίας ὀθωμανικῆς κυριαρχίας ἀρξαμένης, τὸ 1526 μετὰ τὴν ἐν Μοχάτς λαμπρὰν νίκην τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ληξάνσης τὸ 1687 σωτήριον ἔτος, τέσσαρα ἔτη ἀκριβῶς μετὰ τὴν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης περιστατικὴν ἀποτυχίαν (1683), ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 1821 ἀδιαλείπτως προστήρχοντο εἰς ἅπασαν τὴν Οὐγγαρίαν ἄποικοι Ἕλληνες ἐκ Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Θράκης τὸ πλεῖστον, ἐγκαταλιμπάνοντες τὰς πατρίδας αὐτῶν καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν Βιέννῃ, Τεργέστη, Βενετία καὶ ἀλλαχοῦ, εὐρίσκοντες ταυτογρόνως εἰρήνην καὶ πόρον ζωῆς· ἰδίως δὲ ἀπὸ τοῦ 1690 οἱ ἐν Οὐγγαρίας ἀποικήσαντες ὁμογενεῖς, πλουτοῦντες ἤδη καὶ εὐημεροῦντες διὰ τῆς φιλεργίας καὶ ἐμπορικῆς αὐτῶν δεξιότητος καὶ χρηστότητος, ἤρξαντο καθιδρύοντες ἑλληνικὰς κοινότητας καὶ κρητιδοῦντες αὐτὰς ἐπὶ τῶν δύο πρώτων στοιχείων καὶ ἀπαραίτητων ὄρων τῆς υπάρξεως καὶ διαρκείας αὐτῶν, τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, τῇ βασιλικῇ ἀδείᾳ καὶ ἐγκρίσει τῶν κατὰ καιροὺς αὐτοκρατόρων τῆς Αὐστρίας, ὡς φαίνεται μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐν Πέστη ἑλληνικῆς κοινότητος.

Τριάκοντα ἑλληνικαὶ κοινότητες ὑπῆρξαν καὶ ἤμικσαν ἐν Οὐγγαρίας ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς πόλεως Μισκόλτσας ἐκ πολλῶν καὶ πλουσιῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν συγχειμένη, πρὸ 90 ἐτῶν διετῆρει ἑλληνικὸν γυμνάσιον, ἐν ᾧ ἐξεπαιδεύοντο καὶ οἱ παῖδες τῶν Οὐγγρων, τῶν Σέρβων καὶ Ῥωμούνων. Εἰς δὲ τὸ Νεόφυτον (Nauzatz) πόλιν παραδουνάβιον ὑπὸ Γερμανῶν καὶ Σέρβων τὸ πλεῖστον κατοικοῦμένην, ἡ ἑλληνικὴ κοινότης πρὸ 84 ἐτῶν εἶχεν ἀκμαζούσαν ἑλληνικὴν σχολήν, ἐν ᾗ ἐδιδάχθησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ πολλοὶ ἐπιζῶντες ἐνταῦθα ἐπίσημοι Σέρβοι. Σχολὴ ἑλληνικὴ ὑπῆρχε καὶ ἐν Ζέμονι ἀπὸ τοῦ 1810. Ἐκ δὲ τῶν ἑλληνικῶν τούτων κοινοτήτων τῆς Οὐγγαρίας ἀπέμειναν μόνον ἕξ ἄχρι τῆς σήμερον, ἐξ ὀλίγων οἰκογενειῶν αποτελούμεναι καὶ ἐν αἷς τὸ πλεῖστον λαλεῖται ἡ οὐγγρικὴ καὶ ἡ γερμανικὴ γλῶσσα. Εἰσὶ δὲ αὐταὶ ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Πέστης καὶ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ παραδουνάβιων οὐγγρικῶν πόλεων Ξέντες*, Μισκόλτσας, Κετσκεμέτ, Ζεμλίνου ἢ Ζέμονος, καὶ Κρονστάτ. Τῶν δ' ἐκλειψασῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων

* Τὴν ἐν Ξέντες ἑλληνικὴν σχολὴν καὶ ἐκκλησίαν συντηροῦσιν ἀπὸ πολλῶν χρόνων μέχρι τῆς σήμερον ἑξ ἀκραϊφουῶς φιλογενεῖας οἱ ἐκ Κοζάνης καταγόμενοι αὐτάδελφοι Χαρίσης· Ἰωάννης ἱατρός, Ἀλέξανδρος πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα, Γεώργιος, Ἀρεοπαγίτης, καὶ Παῦλος ἔμπορος καὶ σύμβουλος δημοτικῆς. Ἕλληνες διαπρέπει· καὶ ἀγαθὸς βουλὴς ὑπὲρ πατρίδος ἔχοντες. Ἐγενήθησαν καὶ ἀντράφησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐν ᾗ ἐκλούτῃσαν καὶ ἐτελεύτησαν οἱ προπάτορες αὐτῶν ἑλθόντες ἐκ Κοζάνης πρὸ ἑκατὸν καὶ πενήντα ἐτῶν.

αἱ ἐκκλησίαι ἢ ἐκλείσθησαν ἢ περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν ὁμοδόξων Ῥωμούνων καὶ Σέρβων τῇ ἀδείᾳ τῆς κυβερνήσεως.

Οἱ ἐν Οὐγγαρίας Ἕλληνες διεχειρίζοντο καὶ προήγαγον τὸ τε ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς χώρας πρὸ τῆς ἐλεύσεως καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἀποκαταστάσεως τῶν Ἰουδαίων, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διεκρίθησαν ὡς μεγαλέμποροι, ἐπιστήμονες καὶ λειτουργοὶ τῆς κυβερνήσεως. Δῆμαρχος τῆς Πέστης ἐξελέγη πολλάκις ὁ πρὸ τινων χρόνων ἀποδιδώσας Κωνσταντῖνος Τερζῆς ἐκ Κοζάνης τῆς Μακεδονίας καταγόμενος. Διεκρίθη, ἐπὶ ἰκανότητι καὶ συνέσει πολιτικῇ, καὶ μάλιστα εἰς τὴν μεγάλην οὐγγρικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848· ὁ δὲ νῦν αὐτοκράτωρ ἐτίμησεν αὐτὸν καὶ παραστήμω αὐτοκρατορικῷ. Ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς σήμερον διακεκριμένοι ὁμογενεῖς κατέχουσιν ἐν τιματῇ τῆς πολιτείας ἀξιώματα. Τοσοῦτο δὲ ἐπλούτησαν οἱ ἐν Οὐγγαρίας Ἕλληνες ἐντίμως πάντοτε καὶ ἑλληνοπρεπῶς, ὥστε οἱ Οὐγγροι ἔλεγον καὶ μέχρι τοῦδε ἐτι λέγουσιν· οἱ πλούσιοι Ἕλληνες (Görögök Gazdagok) πάσης δὲ ἐθνικότητος ἔμπορον καὶ πραγματευτὴν Görög καλεῖ μέχρι τοῦ νῦν ὁ λαὸς, τοιούτῃ ἑλλήνα. Ὡς τε τὰ ὀνόματα πλούσιος καὶ ἔμπορος ἐγένοντο ταυτοσήμαντα τῷ ὀνόματι Ἕλλην, διότι οἱ Ἕλληνες ἦσαν οἱ πλούσιοι καὶ οἱ ἔμποροι εἰς τε τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ χωρία τῆς Οὐγγαρίας, ὡς σήμερον ὑπάρχουσιν οἱ Ἰουδαῖοι οἱ τοῦς Ἕλληνας ἀντικαταστήσαντες.

Πρὸ ἐννεμήκοντα χρόνων αἱ λαμπρότεροι καὶ πλουσιώτεροι οἰκίαι τῆς Βουδαπέστης ἦσαν ἑλληνικαί, ἑλληνικὰ δὲ καὶ τὰ σημαντικώτερα ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ καταστήματα, καὶ πρῶτοι οἱ ἄποικοι Ἕλληνες ἐκαλλώπισαν καὶ ἐπλούτισαν τὴν σημερινὴν περιχώλῃ τῆς Οὐγγαρίας μητροπόλιν καὶ βασιλεύουσιν, καθόσον οἱ τότε πλούσιοι καὶ εὐγενεῖς Οὐγγροι καὶ Γερμανοὶ ἐκτίζον τὰ μέγαρα αὐτῶν καὶ κατοικοῦν εἰς τὴν Πρεσβυτέριον καὶ εἰς τὴν Βιέννην.

Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1821 καὶ τοῦ 1848, ὅποτε πλείστοι τῶν ἐν Οὐγγαρίας Ἑλλήνων προσήλθον εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ ἔπεσον, ὡς καὶ ἀπὸ ἄλλων διαφόρων λόγων καὶ αἰτιῶν, ἐν οἷς πρωτεύει τὸ ἀβούλον καὶ ὀλεθριον ἔθος τῆς ἀγαπίας τῶν πλουσιωτέρων μάλιστα ἀποίκων Ἑλλήνων καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, τὸ ἐν Οὐγγαρίας ἑλληνικὸν στοιχεῖον κινδυνεύει νὰ ἐκλείψῃ ὁλοσχερῶς, ἐὰν μὴ προσέλθωσιν ἐξ ἑλληνικῶν χωρῶν νέοι καὶ ῥιψήριοι σκαπανεῖς καὶ δημιουργοὶ τοῦ ἐμπορικοῦ κέρους, τῆς κοινωνικῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει, ὡς πολὺ ἐλπίζεται νῦν τοῦτο μετὰ τὴν προκειμένην καὶ ἀρξαμένην ἤδη συντριβὴν τῶν Σιδηρῶν πυλῶν τοῦ Δουνάβεως καὶ τὴν προσεχῇ ἀποπεράτωσιν τῶν διεθνῶν σιδηροδρόμων τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Οὐγγροι γινώσκουσιν, ἀγαπῶσι καὶ τιμῶσι τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων.

Οἱ ἐν Οὐγγαρίας, Ῥωμουῖα, Αἰγύπτῳ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ κόσμου ἀποικήσαντες Ἕλληνες διὰ τῆς ἐντίμου ἐργασίας καὶ φιλεργίας, ἀλλὰ καὶ ἀξιοπρεποῦς φειδῶς καὶ οἰκονο-

μίας, ἐπλούτισαν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς φιλοξενούντας λαοὺς, ἐκτίσαν καὶ ἐκαλλώπισαν πόλεις, κώμας καὶ χωρία, ἀνέπτυξαν τὸ ἐμπόριον, ἐκαλλιέργησαν γαίας χέρτους καὶ ἀκάρπους, ἐδίδαξαν τὰ γράμματα, τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἡμέρωσιν· ὡς φωστῆρες δὲ καὶ ἱεροφάνται εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ πενιχρότερα χωρία τῆς ξένης γῆς θεωρούμενοι, εἰς δὲ τὰς πόλεις ἐμπορευόμενοι καὶ ἐπαγγελλόμενοι τέχνας καὶ ἐπιστήμας κοινωφελεῖς, γίνονται χρήσιμοι εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ἑλλήν ἱερεὺς ἀπὸ πολλῶν ἡδὴ χρόνων εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας τῶν ἐν διασπορᾷ Ἑλλήνων ἱερατεύων, ἐξ αὐτοψίας καὶ ἐπιγνώσεως τῶν πραγμάτων γράφει ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης.

Ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καὶ εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου ἀποικούντων Ἑλλήνων καὶ πρὸ δισχιλίων καὶ πενταχοσίων ἡδὴ ἐνιαυτῶν, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ἡ καὶ πολὺ πρότερον, ἐπὶ τῆς ἐπογῆς τῶν κλεισθέντων Ἀργοναυτῶν, ἐμπόρων Ἑλλήνων ἐκ Θεσσαλίας ἀπερχομένων πρὸς ὑφαίρεσιν τοῦ χρυσοῦ δέρατος, δηλαδὴ πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς ἐμπορικῆς ἀποδημίας πλουτισμὸν καὶ χρηματισμὸν, ὡς καὶ σήμερον ἔτι ἀπὸ τοῦ Βῶλου καὶ τῆς Ἰωλικοῦ ἀποδημοῦσιν οἱ φιλοκερδεῖς καὶ γενναῖοι νέοι Ἰάσονες τῆς Θεσσαλίας ἀπώτερον τῆς Κολχίδος καὶ τῶν Κυανέων πετρῶν μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς ἀφικνούμενοι καὶ ὡς ἀπόστολοι τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ἀποθνήσκοντες.

Οἱ ἐν Βουδαπέστη ἀποικοὶ ὁμογενεῖς, Μακεδόνες, Θράκες καὶ Θεσσαλοὶ τὸ πλεῖστον, κατ' ἀρχὰς ὀλιγάριθμοι ὄντες, ἐπὶ πολλὰς δεκάδας ἐνιαυτῶν συνεκκλησιάζοντο εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν ὁμοδόξων Σέρβων ἱεράν

ἐκκλησίαν μέχρι τοῦ νῦν ἐν Βούδα καὶ ἐν Πέστη ὑπάρχουσιν καὶ ἐν ἣ τότε ἐτελείτο ἡ θεία λειτουργία ἑλληνιστὶ καὶ σλαβωνιστὶ. Ἀλλ' ἔπειτα πολυάριθμοι καὶ εὐποροὶ γενόμενοι, ἀπεφάσισαν τὸ 1780 σωτήριον ἔτος ὅπως τῇ δαπάνῃ αὐτῶν μόνων οἰκοδομηθῇ ἐν Πέστη ἑλληνικὴ ὁρθόδοξος ἐκκλησία· ἐφ' ᾧ δικαστοὶ περίπου Ἑλλήνες οἰκογενεάρχαι, ἐν οἷς ὡς προδύχοντες καὶ προεστώτες φαίνονται οἱ ἀοίδιμοι Γ. Σακελλάριος, Γ. Βικέλας, Π. Ράλ-

Λεοπόλδον εὐχρηστικῶς ἐπιστολῇ ὑπογράφεται Ἀρσένιος ἀρχιεπίσκοπος πάσης Σερβίας, Δαλματίας, Βουλγαρίας καὶ Ἰλλυρίας, οὐχὶ δὲ καὶ πατριάρχης Ἰπεκίου, ὡς ἐσφαλμένως ὀνομάζεται ὑπὸ τινων, οἵτινες τὸν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως καὶ Ἀρσένιου τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου (1212) αὐτοκέφαλον γενόμενον ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Ἰπεκίου ἢ Πεκίου ἐκίλεσαν πατριάρχην Σερβίας καὶ Βουλγαρίας. Τὰ προνόμια ταῦτα ἀφορῶντα τὴν ἀπὸ τῆς πολιτείας ἐντελὴ ἀνεξαρτησίαν τῆς ἐνταῦθα σερβικῆς ὁρθόδοξης ἐκκλησίας καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου ἐξίστησιν σχετικῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τὸν ὁμογενῆ λαὸν τῶν Σέρβων, οὗς ἐξήλευσαν καὶ ἐφθόνησαν διὰ τοῦτο οἱ ἄλλοι τῆς αὐτοκρατορίας λαοί, τὰ πολύτιμα ταῦτα προνόμια διετηρήθησαν ἀνέπαφα καὶ σεβαστὰ ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς καὶ βασιλικῆς κυβερνήσεως, καίτοι πολλάκις ἐλέγχθη διὰ τὸ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος διὰ τῆς πρὸς τοὺς μετανάστες Σέρβους φιλοφρονείας καὶ προστασίας αὐτοῦ ἀπέδειξεν αὐτοὺς κράτος ἐν κράτει (staat im staate). Καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οἱ προνομιούχοι Σέρβοι ὑπὸ τὴν καίσαρ-βασίλειαν αἰγίζα διατελοῦντες εὐήμεροισι πάντοτε καὶ προκόπτουσιν εἰς τὴν ξένην ταύτην γῆν, ἣν οἱ πατέρες αὐτῶν ὡς ἐπηλυδὲς καὶ πρόσφυγες πρὸ δύο περίπου αἰώνων κατήκτισαν κατὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Οὐγγαρίας, ἔτινα κατέλιπον οἱ ὀθωμανοὶ τῷ 1687.

Ἐκ δὲ τοῦ αὐτογράφου protectional-diplom τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου πρὸς τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Ἰπεκίου καὶ πάσης Σερβίας Ἀρσένιον ἀντιγράφουμεν γάρ ἐν ἱστορικῇ περιεργίᾳ περιουσίᾳ περὶ κληρονομικῶν δικαιομάτων διαλαμπάνουσιν καὶ ἐν ἣ δὲ πρόσφυξ ἀρχιεπίσκοπος φαίνεται περιβεβλημένος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν αὐτὴν ταύτην, ἣν βεβαίως εἶχε λαβὼν παρὰ τῶν ἐνδόξων σουλτάνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἐφ' ᾧ καὶ οἱ σύγγραφοι ζηλοτυποῦντες καλοῦσιν αὐτὸν βλαδίκαρ τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ Σέρβων, παρὰβέλλοντες πρὸς τὸν τότε βλαδίκαρ τοῦ Μυροδονοῦ τὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ πολιτικὸν ἄρχοντα. «Insuper annuimus et in eo, intellgetur ὁ αὐτοκράτωρ, quod si ex ipsis Graeci ritus sine consolatione prolium et consanguineorum, aliquis decederet, ex tunc talis omnis substantia in archiepiscopum et ecclesiam; non secus, si archiepiscopus et episcopus quispiam moriatur, talis etiam omnis substantia in archiepiscopatum devolvatur. Denique, ut omnes ab archiepiscopo, tanquam capite suo ecclesiastico, tam in spiritualibus quam saecularibus dependant, clementissime volumus et jubemus» (Die Serben in Ungarn, von Dr H. Schwicker. Budapest 1879). Κλεινὸς ἱστορικὸς τῆς Γερμανίας συμφωνῶς πρὸς ταῦτα γράφει: «Denn es liegen Documente vor, welche beweisen dass sowohl der Kaiser wie auch die obersten behörden (der Hofkriegsrath, die ungarische Hofkanzlei) in allen Angelegenheiten der Serben den Patriarchen Csernovics als den Vorsteher und Leiter Seines Volkes betrachteten (Die Geschichte der Serben, von Czoernig, τόμ. α', σελ. 98).

* Οἱ νῦν ἐν τῇ Οὐγγρίᾳ βασιλείᾳ κατοικοῦντες ὁρθόδοξοι Σέρβοι ὑπολογίζονται εἰς 1 100 000 ψυχῶν. Οἱ πρόγονοι αὐτῶν 40 000 οἰκογένηται ἢ 400 000 ψυχῶν ἐπὶ κεφαλῇς ἔχοντες τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰπεκίου Ἀρσένιον Τσέρνοβιτς καὶ τὸν βοεβόδαν Ἰωάννην Μοναστηριῶν μετὰ ἐπὶ τὰ ἐπισκόπων καὶ σύμπαντος τοῦ ἱεροῦ κλήρου μετώκησαν πανοικεῖ ἐνταῦθα ὡς πρόσφυγες ἀπὸ τῶν σερβικῶν ἐπαρχιῶν τὸ 1690—1693, διὰ ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψωσι πανδημεῖ τὸ πατριον ἔδαφος, ἀφοῦ ἀπὸ τῆς 8 σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 9 ὁκτωβρίου τοῦ 1690 ὁ μέγας βελόρης Μουσταφᾶς Κιοπρουλῆ ἐνέκησε κατὰ κράτος καὶ ἀπέκρουσε πέραν τοῦ Δουνάβητος καὶ τοῦ Σίβου ποταμοῦ τὰ ἐκ Βιέννης καὶ Πέστης εἰσελάσαντα πρὸ τριετίας εἰς τὴν παλαιὰν Σερβίαν, Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην αὐστριακὰ καὶ οὐγγρικὰ στρατεύματα, καὶ διὰ νίκης περιφανοῦς ἐκυρίευσεν ἐκ νέου τὴν Περὲτ, τὴν Νίσσαν, τὴν Σεμένδραν καὶ τὸ Βελιγράδιον καὶ ἐπανέκτισε τὰς σερβικὰς ταύτας ἐπαρχίας καὶ πόλεις, αἵτινες πρὸ 300 ἡδὴ ἐνιαυτῶν ὑπέκειντο ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν, ἀφ' ἧς ἡμέρας εἰς τὴν μάχην τοῦ Κοσουφοπέδιου κατελύθη ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν ἡ βασιλεῖα καὶ ἡ ἰθὺς τῶν Σέρβων αὐτονομία.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Λεοπόλδος ὁ Α' αὐτοκρατορικῶς διατάγματι, ὅπερ λατινιστὶ γεγραμμένον καλεῖται protectional-patent ἢ diplom, ἔδωκε πολλὰ καὶ σπουδαῖα προνόμια εἰς τὸν ἔθνον τοῦτον καὶ φυγάδα λαόν, ὅστις ὑπὸ τῶν συγγρόνων ἱστορικῶν ὀνομάζεται raizische, Illyrische oder Serbische nation, gens rasciana, populus Illyricus, καὶ Communität des Griechischen ritus· ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος Ἀρσένιος Τσέρνοβιτς ἐν τῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα

λῆς. Θ. Δούκας, Ν. Μουρούζης, Ν. Ἀργέντης, Ἰ. Χαρίσης, Κ. Μουτσόνης, Στ. Μάνος, Ἀντ. Σκαρλάτος, Γ. Ἀγοραστός, Δ. Μαλάκης ἐκ Κοζάνης, Σιατίστῃς, Σεργῶν, Θεσσαλονίκης, Λαρίσης, Βιτωλίων καὶ Κωνσταντινουπόλεως ὁρμώμενοι, ὑπογράψαντες ἐπέδωκαν ἀναφορὰν μέχρι τοῦδε σωζομένην πρὸς τὸν τότε ἀντιβασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Ἰωσήφ Παλατίνον αὐτάδελφον τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου τοῦ Α', ἐξαιτούμενοι δι' αὐτῆς τὴν ἀδειαν πρὸς οἰκοδομὴν ἐλληνικῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ δηλοῦντες ταυτοχρόνως κατὰ προηγουμένην ἀπαίτησιν τῆς ἐπιτοπίου ἀρχῆς ὅτι τὸ πρὸς οἰκοδομὴν χρηματικὸν ποσὸν ἔχουσιν ἤδη, ἔτοιμον καὶ ἐπαρκές, φλωρίνια αὐστριακὰ 50 χιλιάδας.

Τοῦ δὲ ἀντιβασιλέως ἐπιτρέψαντος τότε, καὶ τοῦ καθολικοῦ πρωθιερέως τῆς Οὐγγαρίας εὐδοκήσαντος, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς σωζομένοις ἐπιστήμοις ἐγγράφοις, ἐτέθη μετὰ τριετίαν ὁ θεμέλιος λίθος ἐπὶ τῆς κεντρικωτέρας καὶ ὠραιότερας ὄχθης τοῦ Δουνάβεως ἐν τῇ εὐρυγύρῳ αὐλῇ μεγάλῃ καὶ νεοδμήτου μονῆς τῶν ἰησοῦιτῶν, ἣν ἠγόρασαν τότε οἱ ἡμετέροι ἀντὶ 30 χιλιάδων φλωρινίων, καὶ τὸ 1790 συντελέσθη τῇ δαπάνῃ 110 χιλιάδων φράγκων, ἡ νῦν περικαλλῆς ἐκκλησία τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ ἐνεκαίνισθη τῇ 15 αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπὸ Διονυσίου ἐπισκόπου Βούδας, ἑλλήνης τὸ γένος, μετὰ λαμπροτελοῦς καὶ φαιδρῆς πανηγύρεως ὁμοδόξων τε καὶ ἑτεροδόξων, ὡς φαίνεται εἰς τὰ βιβλία τῆς κοινότητος.

Παρὰ δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ παραλλήλως τῇ προμνησθείσῃ οἰκίᾳ (ἐν ᾗ κατοικοῦσιν ἔκπαλαι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ ὑπάρχουσιν αἱ σχολαὶ, ἡ βιβλιοθήκη, τὸ ἐπιτεροπικὸν καὶ τὸ γραφεῖον τῆς κοινότητος, καὶ μεγάλα ἰσόγαιοι ἀποθήκαι ἀποφύρουσαι ἐτησίως τῇ ἐκκλησίᾳ χίλια φλωρία κασιαρδοβατικὰ) πρὸ τεσσάρων χιλίων ἐτῶν ὑποδομήσατο ἡ κοινότης μεγάλην τριώρορον οἰκίαν παρέχουσαν ἐτήσιον εἰσόδημα δις χιλίων χρυσῶν εικοσεδράχμων τῇ δαπάνῃ 150 000 φράγκων, ἅτινα ἐδάνεισε τότε τῇ κοινότητι ἐπὶ μετρίῳ τόκῳ ὁ ἀγαθὸς μνήμης Γεώργιος Σίνας αἰοδιμος εὐργέτης τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐν Βιέννῃ ἐλληνικῆς κοινότητος.

Ἡ ἐν Πέστη ἡμετέρα κοινότης καὶ ἐκκλησία ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς διατηρεῖται ἄχρι τοῦ νῦν ἀκμάζουσα σχετικῶς, καὶ ἐξ ὀλίγων μὲν σήμερον ἀλλ' ἐκλεκτῶν καὶ διαπρεπῶν ἐλληνικῶν οἰκογενειῶν ἀποτελουμένη, ἔχει ἐπαρκεῖς τὰς προσόδους, ὑπ' ὧν συντηροῦνται τὸ προσωπικὸν τῆς ἐκκλησίας, αἱ σχολαὶ, τὸ νοσοκομεῖον καὶ γηροκομεῖον τῆς κοινότητος καὶ ὁ χορὸς τῆς τετραφώνου ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς συγκείμενος ἐκ δωδέκα καλλιφώνων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἀδείξ τῶ νῦν σεβασμιωτάτου ἐπισκόπου Βούδας Ἀρσενίου*.

Ὁ ἐκκλησιαστικὸς οὗτος χορὸς ἐπὶ ἐτησίῳ μισθῷ 4000 φράγκων ψάλλων καθ' ἐκάστην κυριακὴν καὶ εἰς πάσας

ἐπτὰ σέβδοι, ἦτοι ὁ

Γερμανὸς Ἀγγελίτης ἀρχιεπίσκοπος Καρλοβιτσίου καὶ πατριάρχης τῶν ἐν τῷ οὐγγρικῷ βασιλείῳ Σέρβων καὶ Ἑλλήνων ἀναγορευθεὶς αὐτοκρατορικῷ ὀρισμῷ ὑπὸ τοῦ νῦν αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσήφ τοῦ Α' μετὰ τὸ τέλος τῆς οὐγγρικῆς ἐπανάστασις τὸ 1849 σωτήριον ἔτος ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας Ἰωσήφ Ράγιατς.

Ἀρσένιος Στόικοβιτς ἐπίσκοπος Βουδαπέστης.

Αἰμιλιανὸς Κερκελάτς ἐπίσκοπος Βεροῦτς.

Νικάνωρ Κροῦτς ἐπίσκοπος Πάρατς.

Βασίλειος Πέτροβιτς ἐπίσκοπος Πάτανα.

Θεοφάνης Ζίγκνιτς ἐπίσκοπος Καρλοβάτ.

Γεώργιος Πρίγκοβιτς ἐπίσκοπος Τέμσεβαρ.

Τρεῖς δαλμάται, ἦτοι

Σίλβεστρος Ἀνδρέοβιτς ἀρχιεπίσκοπος Βουκοβίνης καὶ μητροπολίτης Δαλματίας ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοκέφαλος αὐτοκρατορικῷ ὀρισμῷ, ὑπ' ὃν ὑπάρχοντι οἱ Δαλμάται ἐπίσκοποι.

Στέφανος Κλέζεβιτς ἐπίσκοπος Δαλματίας.

Γεράσιμος Πετράνοβιτς ἐπίσκοπος Κατάρου.

Καὶ τρεῖς ρουμῶνοι, ἦτοι

Μέτων Ρωμὴν ἀρχιεπίσκοπος καὶ μητροπολίτης Τρανσυλβανίας πρὸ εἰκοστῆς αὐτοκέφαλος ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἀποθανόντος Ἀνδρέου Σιαγγούνα, ἐπισκόπου Ἑρμανστὰτ τότε ὑπάρχοντος, ὀλίγον μετὰ τὴν εἰς πατριάρχην ἐπίσημον ἀναγορευσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῶν Σέρβων Καρλοβιτσίου. Ὑπὸ τὸν ρουμῶνον μητροπολίτην Τρανσυλβανίας ὑπάρχοντι οἱ ρουμῶνοι ἐπίσκοποι.

Ἰωάννης Παπάζον ἐπίσκοπος Βανάτου.

Ἰωάννης Μετσάνου ἐπίσκοπος Ἀράτ.

Ὅστε τρεῖς αὐτοκέφαλοι ὁρθόδοξοι πρωθιερεῖς ὑπάρχουσιν νῦν ἐν τῇ αὐστρουγγρικῇ μοναρχίᾳ ὁ τῶν Σέρβων δηλονότι πατριάρχης Καρλοβιτσίου, ὁ τῶν ρουμῶνων μητροπολίτης Τρανσυλβανίας, καὶ ὁ τῶν Δαλματῶν μητροπολίτης Βουκοβίνης καὶ πάσης Δαλματίας. (Σ. Ε. Α.—Σημειωτέον, λόγῳ ἑμπεδότητος, δεῖ ἡ λοιπὴ ὁρθόδοξος ἐκκλησία δὲν εὐρίσκειται εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἐκκλησιῶν τούτων, οὐδ' ἀνεγνώρισε τὸν τίτλον «πατριάρχης» εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καρλοβιτσίου.

Οἱ σέρβοι ἐπίσκοποι λαμβάνουσι κατὰ μῆνα ἀπὸ τοῦ σερβικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου ἀνὰ τρισχίλις δραχμὰς ἕκαστος ἐκ τῶν πλουσιῶν προσόδων τῶν ἐπισκοπικῶν κτημάτων. ἅτινα διαχειρίζεται μικτὴ ἐπιτροπὴ ἐκ λαϊκῶν καὶ κληρικῶν ἐκλεγομένη ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ σερβικοῦ συμβουλίου, μικτοῦ ὄντος καὶ αὐτοῦ καὶ συνεδριάζοντος ἐν Καρλοβίτς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πατριάρχου καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου. Εἰς τὰς ἐκτάκτους καὶ μεγάλας συνεδριάσεις πάντων τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου τούτου τοῦ CONGRESS καλουμένου ἀποστέλλει καὶ ἡ ἡμετέρα κοινότης τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτῆς* ὁ δὲ κατὰ κειρὸν πατριάρχης τῶν Σέρβων ἔχει ἐτήσιον ἀπολαβὴν 200 000 φράγκα ἀπὸ τῆς μεγάλης καὶ προσοδοφόρου ἐπαύλεως οἰκονομίας (οικονομίας) ἐνταῦθα λεγομένης. ἐπὶ τὴν Δούναβην καιμένης, ἐνθα τὰ ἑαρινὰ μέγαλα τοῦ πατριάρχου, καὶ καλουμένης Τάλια, ἦν βασιλικὴν οὖσαν τὸ πρῶτον ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Λεοπόλδος ὁ Α' ἰδωρήσατο τὴν 1691 εἰς τὸν πρόσφυγα ἀρχιεπίσκοπον Ἰπελίου Ἀρσένιον Τσίρνοβιτς. Οἱ δὲ ρουμῶνοι καὶ δαλμάται ἐπίσκοποι ἔχουσι μηνιαίαν χορηγίαν ἀπὸ τοῦ κράτους ἀνὰ δις χιλίας δραχμὰς ἕκαστος. — Ὑπὸ τὸν μητροπολίτην

* Οἱ νῦν ὁρθόδοξοι ἱεράρχαι, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν μητροπολιτῶν Βόννης Ἑρσέκιου καὶ Σφορνίκιου, εἰσὶν ἐν τῇ αὐστρουγγρικῇ μοναρχίᾳ οἱ ἀκόλουθοι, πάντες ἄνδρες πεπαιδευμένοι καὶ ἀξιολύστοι.

τὰς δεσποτικὰς καὶ θεομητορικὰς ἐορτὰς ἱσταται ἐπὶ ἐξώστου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ γυναικείου εὐρισκομένου, ὅστις περιστερῶμεν ὑπὸ κεχρυσωμένων ξυλίνων ἀναγλύφων καὶ λαμπρῶν ἀγίων εἰκόνων, κατεσκευάσθη τὸ 1799 καὶ φέρει εἰς μνημόστυνον τοῦ δαπανήσαντος τὴν τε χρονολογίαν καὶ τὴν ἀκλόουθον ἐπιγραφὴν. «Τοῦ νάρθηκος τοῦδε τὸ ὑπερβὲν ἐχρυσώθη καὶ ἐξωγραφῆθη φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ τιμιωτάτου κυρίου Νικολάου Βικέλα Βεροιαίου 1799».

Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τῆς ἐκκλησίας ἀποκλινούσης πρὸς τὸν γοθηκὸν βυθμὸν ἐρεῖδεται ἐκατέρωθεν ἐπὶ ὀκτὼ στυλῶν τερορχρῶν μαρμάρου ἄριστα ἐπεξεργασμένων κατὰ πρότυπον κρινθιακόν· τὸ δὲ ἱερὸν αὐτῆς τέμπλον ἀποτελούμενον καὶ συγκρατούμενον ὑπὸ ὀρθόκοντα ἱερῶν εἰκόνων μεγάλων τε καὶ μικρῶν βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, ἔργον ἀξιόλογον τῶν ἐκ τῆς νήσου Νάξου ἀγιογράφων Ἰωάννου καὶ Νικολάου. Θαυμάζεται ἐπὶ καλλιτεχνίᾳ ὑπὸ τε τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων. Πολλὰ καὶ ὠραῖα κεχρυσωμένα κοσμήματα ἐπὶ ξύλου τορευτὰ διατρέχουσιν ἐπ' αὐτὸ πανταχόθεν διὰ κομφῶν περιδρομῶν καὶ παρενθέσεων καὶ χρησιμεύουσι ταυτοχρόνως καὶ ὡς καλοὶ σύνδεσμοι τῆς τοῦ ὅλου πλοκῆς. Τὰ δὲ περὶ τὴν ἀγίαν τράπεζαν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τὰ πρὸ τῶν δεσποτικῶν ἀγίων εἰκόνων δύο μικρὰ προσκυνητάρια, τὰ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων δύο μεγάλα εἰκονοστάσια, ὁ ἀρχιερατικὸς θρόνος καὶ ὁ ἱερὸς ἄμβων ὡσαύτως ὠραῖα, χρυσοστόλιστα καὶ μεγαλοπρεπῆ. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ πλοῦτος ἀνθαμιλλᾶται πρὸς τὴν τέχνην ἐν τῷ θείῳ τούτῳ ναφ. Ἐν δὲ τῇ μεγάλῃ εἰσόδῳ τῆς ἐκκλησίας, ἐνθα ὑπάρχει καὶ γυναικεῖον, κεῖται βαπτιστήριον ἡ ἱερὰ κολυμβήθρα ἐξ ἐρυθροῦ πορφυρίτου, τεχνουργημα ἀξιοπαράκλητον καὶ ἀρχαῖον· περὶ δ' αὐτοῦ ἀναγινώσκονται ταῦτα ἄνευ χρονολογίας, ἔχοντα μορφήν ἡρωελεγειοῦ ἐπιγράμματος:

Λουτρὸν ἱερὸν τοῦδε ἀμαρτάδος λυτῆριον
ὕψως γενάρχειο, καὶ γε ὀραλέαν
ανοδὸν εὐσεβέων ἐς παστάδα
φαιδρὰν οὐρανίην τε, πίστις
ἀνήγειρε Διαιμάντου Πηλῆα.

Δύο ὑψηλὰ καὶ λαμπρὰ κωδωνοστάσια ἐκ λίθων λαξευτῶν καὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τὰ ἄνω κεχρυσωμένων κοσμοῦσι καὶ ποιοῦσι πάντοθεν περιφανῆ τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν, ἥς ἀπέναντι ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς Βούδας ὑπάρ-

Τρανσυλβανίας ὑπάρχοντι τρεῖς ἱερὰ μοναζή, ὑπὸ δὲ τὸν πατριάρχην Καρλοβιτσίου τριάκοντα καὶ πέντε σερβικὰ μοναστήρια, ὧν τὰ πλεοῦστα εἰσοδήματα ἀναβαλόντα εἰς 400 000 φράγκων διαχειρίζονται ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἀρμόδιου ὑπὸ τὸν ἀρχιεπὶ καὶ αὐστηρὸν ἔλεγχον τοῦ ἐθνικοῦ μικτοῦ συμβουλίου τῶν Σέρβων καὶ χρησιμεύουσιν εἰς ἔργα φιλανθρωπικὰ τε καὶ ἐκπαιδευτικὰ καὶ πρὸς τὴν ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν τῶν ἱερῶν τούτων μονῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς διαιτωμένων, προσευχομένων καὶ ἐργαζομένων ὁσιωτάτων μοναχῶν, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἐν ἀξιώματι λαμβάνουσιν ἕκαστος ἀπὸ τοῦ μοναστηριακοῦ τούτου ταμεῖου ἀνὰ 600 φράγκα ἐτησίως, οἱ δὲ ἄλλοι καλούμενοι μοναχοὶ ἀνὰ 200 φρ. κατ' ἐνιαυτὸν, ἑκτὸς βεβήκω· τῆς καλῆς καὶ ἀφθόνης ἐπιχορηγίας τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀπαιτούμενων.

Χοροὶ τὰ ἀνάκτορα. Κατ' εὐχρέσκειαν δὲ καὶ πρωτοβουλίαν τοῦ φιλοκάλου αὐτοκράτορος καὶ βασιλέως Φραγκίσκου Ἰωσήφ τοῦ Α' πρὸ δωδεκαετίας τὰ κωδωνοστάσια ταῦτα κατεσκευάσθησαν τῇ δαπάνῃ 112 000 φράγκων ὑπὸ τῆς ἡμετέρας κοινότητος, προεβρέοντος τοῦ ἐκ τῶν προύχοντων αὐτῆς Γεωργίου Σακελλαρίου ἀνδρὸς φιλογενοῦς καὶ φιλοπάτριδος· βασιλικῇ δὲ διαταγῇ ἀπετελέσθη πρὸ τῆς ἐκκλησίας πλατεῖα δεινροστόλιστος καὶ κηπάρια ἀνθοφόρα, ἐν οἷς πρὸ διετίας ἀνηγέρθη ἐθνικὴ δαπάνη ὁ ἐκ χαλκοῦ ἀνδριάς τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ τῆς Οὐγγαρίας Ἀλεξάνδρου Πέτεφυ, ὅστις εἰς τὴν οὐγγρικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἔπεσεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ψάλλον τὸς πατριωτικοὺς ὕμνους αὐτοῦ, ὡς δεικνύσι τὸ παράστημα τοῦ ἀνδριάντος, καὶ ἐνθουσιάζων τοὺς ἀγωνιζομένους οὐγγρῶν στρατιώτας.

Μέλη τῆς ἐνταῦθα ἐλληνικῆς κοινότητος ἐγένοντο κατὰ καιροὺς καὶ ἀδελφοὶ Μακεδόνες, λαλοῦντες τὸ ἰδίωμα τῆς βλαχικῆς γλώσσης τὸ λεγόμενον κουτσόβλαχικόν· ὅθεν χάριν αὐτῶν καὶ τῆς ἐκ Βλάχων ὀρθόδοξων στρατιωτικῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως πρὸ πεντήκοντα ἤδη ἐνιαυτῶν αὐτοκρατορικῇ διατάγματι ὑπάρχει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πάντοτε καὶ βλάχος ἱερεὺς ἱερουργῶν βλαχιστὶ καθ' ὠρισμένους ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ· ἡ δὲ κοινότης λέγεται ἔκτοτε «κοινότης ὀρθόδοξος Γραικῶν τε καὶ Μακεδονοβλάχων».

4. Ὁ ἐν τῷ ἐνταῦθα ἐθνικῷ οὐγγρικῷ πανεπιστημίῳ ἀπὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν μᾶλλον εὐδοκίμως διδασκων τὴν ἐλληνικὴν φιλολογίαν σοφὸς καὶ κλεινὸς καθηγητὴς Ἰωάννης Τίλφους οὐγγρὸς τὸ γένος, ὡς γνήσιος δ' Ἕλληνας ἡμιλῶν καὶ γράφων τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν, γνωστὸς εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, εἰς δὲ τὸ καθ' ἡμᾶς δημόσιον δι' ὅσων ἐγραψεν ἐλληνιστὶ κατὰ καιροὺς ἐν τῇ Ἀλειᾷ καὶ τῇ Πανθώρα, μετέφρασεν ἀπὸ τοῦ οὐγγρικοῦ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν ἐκλεκτὰ τοῦ Πέτεφυ ποιήματα, ὡς καὶ τὸ περιλάλητον ἐκεῖνο ἐθνικὸν οὐγγρικὸν ἔσμα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ τῆς Οὐγγαρίας Μιχαὴλ Βερεσιμάρτυ, ποιηθὲν τῷ 1840 πρὸ τῆς ἐθνικῆς τῶν Οὐγγρων ἀνεξαρτησίας, ὅπερ καὶ δημοσιεύομεν ἐκ τῆς ἐσχάτως ἐκδοθείσης ἐνταῦθα Συλλογῆς τῶν ἐλληνικῶν συγγραμμάτων τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ, ὡς ἄξιον πάντοτε ἀναγνώσεως ὑπὸ πάντων τῶν αἰσθανομένων ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα. (Σ. Ε. Α.—Παραλείπομεν ὡς προεκδομένα τότε ποίημα καὶ τὴν σχετικὴν ἐπιστολὴν τοῦ μεταφραστοῦ, ὡς καὶ τὴν ἐπισημείωσιν τῶν συντακτῶν τῆς «Πανθώρας»).

Ὁ αὐτὸς ἀξιώτιμος καθηγητὴς κύριος Τίλφους μετέφρασεν εἰς τὴν οὐγγρικὴν γλῶσσαν τὸν Ὀμηρον, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Θουκυδίδην, τὸν Ξενοφῶντα, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἐλλήνων κλασικῶν ποιητῶν καὶ πεζογράφων· συνέταξε δὲ καὶ συντάσσει ἐτησίως σοφὴς πραγματείας περὶ ἐλληνικῶν πάντοτε ὑποθέσεων, ἃς ἀναγινώσκει μετὰ καὶ ἄλλων ἀκαδημαϊκῶν ἐν τῇ ἐνταῦθα οὐγγρικῇ ἀκαδημίᾳ ἐνώπιον ἐκλεκτοῦ καὶ λογίου ἀκροατηρίου, καὶ διὰ τῶν πραγματειῶν καὶ διatribῶν τούτων ἐκδιδόμενων ἐτησίως εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἀκαδημαϊκῆς μᾶλλον προσφῶς ὑποτρέφει καὶ ἐπαυξάνει τὸν φιλελληνισμὸν ἐκλεκτῆς καὶ σπουδαίας μερίδος τοῦ οὐγγρικοῦ ἔθνους. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἀπίστευεν αὐτῷ ἐπαξίως πρὸς διετίαν τὸν χρυσοῦν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος, βραβεύουσα βασιλικῶς τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός.

Ἡ ἐνταῦθα ἑλληνικὴ κοινότης καὶ ἐκκλησία ἔσχε κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μεγάλους καὶ αἰοδίμους εὐεργέτας, ἐν οἷς ἡ μὲν Σοφία Λύκα ἐκληροδότησεν ὑπὲρ ταύτης 50 000 φράγκα, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Λέπωρας 400 000 δραχμὰς, ἀμφοτέροι ἐκ Βοσκοπόλεως τῆς Μακεδονίας ἐρμώμενοι. Ἀρχαῖος δὲ καὶ μέγας εὐεργέτης τῆς κοινότητος ὡσαύτως ἐγένετο ὁ Γεώργιος Ζαβίρας τῇ 28 μαΐου 1744 ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας γεννηθεὶς καὶ τῇ 28 αὐγούστου 1804 ἐνταῦθα ἐν Πέστῃ ἀποβιώσας. Ἐκληροδότησε τῇ ἑλληνικῇ κοινότητι τῆς πόλεως ταύτης χρηματικὴν περιουσίαν καὶ τὴν πολύτιμον καὶ πολύτομον αὐτοῦ βιβλιοθήκην σωζομένην ἄχρι τῆς σήμερον, ἐν ἣ ἐναπέκειντο ἐν χειρογράφοις καὶ τὰ ἀνέκδοτα σοφὰ καὶ πολλὰ αὐτοῦ συγγράμματα φιλοσοφικά, θεολογικά, φιλολογικά, ἐκκλησιαστικά, ἱστορικά, ἀστρνομικά καὶ γεωλογικά, ὡς καὶ τὰ ἐκ τῆς λατινικῆς, γαλλικῆς, ἰταλικῆς, γερμανικῆς καὶ οὐγγρικῆς γλώσσης μεταφρασθέντα ἀξιόλογα αὐτοῦ πονήματα. Τὸ 1872 ἐν Ἀθήναις ὁ ἐλλόγιμος καθηγητὴς Γ. Κρέμος ἐξέδωκε τὸ πρῶτον αὐτὴν νέαν Ἑλλάδα ἢ τὸ ἑλληνικὸν θέατρον τοῦ αἰοδίου ἀνδρὸς ἐκ χειρογράφου περισωθέντος ἐν τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ κατὰ τὸν ἀξιοθαύμαστον τοῦτον ἄνδρα, τὸν νέον ἀληθῶς καὶ χαλκέντερον Ὁριγένην τῶν ἡμετέρων χρόνων, εὐρίσκει ὁ ἀνγνωστὴς ἐξαιρέτως ἐν τῇ «Νεο-ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ» τοῦ Κ. Σάβα, ἐν τῇ «Ὁρθοδόξῳ Ἑλλάδι» Ἀνδρον. Δημητραπεκοῦλου ἀρχιμανδρίτου, καὶ ἐν τῷ ἀρίστῳ προλόγῳ τῆς προμνησθείσης «Νέας Ἑλλάδος».

Ἀπὸ δὲ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἐνταῦθα ἑλληνικῆς καὶ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἱεράτευσαν ἐν αὐτῇ ὁ αἰδεσιμώτατος Ἰωάννης Βρετὸς (1790—1794), ὁ αἰδεσιμώτατος Χαρίσιος Σακελλίων ἐκ Κοζάνης (1794—1803), ὁ αἰδεσιμώτατος Θεόδωρος Γεωργιάδης (1803—1831), Ἰωάσαφ Μαυρομμάτης ἀρχιμανδρίτης ἐξ Αἰνίου (1831—1867) ἱερατεύσας ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ὡς ἔγγιστα, ἀνὴρ λόγιος καὶ ἱεροπρεπής, ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν τῇ οὐγγρικῇ πόλει Μισκόλτσᾳ πρὸ 90 ἐτῶν ἀκμαῶν ἐλληνικὸν γυμνάσιον, ἐν ᾧ ἐπὶ πολλὰ ἔτη πλεῖστοι Ἕλληνες, Οὐγγροι, Ρωμοῦνοι καὶ Σέρβοι ἐξεπαιδεύοντο. Συνέγραψε δ' ὁ ἀγαθὸς οὗτος ἱερεὺς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ δύο πονήματα πλήρη ἀκραιφνοῦς φιλογενείας, εὐσεβείας καὶ ἀγάπης χριστιανικῆς καὶ τὸ μὲν ἐπιγράφεται «Διατρήτῃ ἢ καθρέπτῃ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν ᾧ βλέπει πᾶς τις πόσον ἀναγκαία ἐστὶν ἡ σπουδὴ αὐτῆς πρὸς τελείαν παιδείαν. Συνεγράφη καὶ ἐξεδόθη παρὰ Ἰωάσαφ πατῆρ Ἰάλλῃ τῶν ἐν Πέστῃ Γραικῶν παρόχου. Ἐν Πέστῃ ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Ἰωσήφ Βαϊμέλ, 1832»· τὸ δ' ἄλλο «Ἐγκόλπιον περὶ τῆς τῶν τέκνων ἀνατροφῆς, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἰωάσαφ Μαυρομμάτου τοῦ ἐξ Αἰνίου παροχέως παρὰ τῇ ἐν Πέστῃ τῶν Γραικῶν τε καὶ Βλάχων ἐκκλησίᾳ. Ἐν Πέστῃ, τυπογραφία Τράττουερ Κερζόλου, 1866»⁵. Ἐρῶν δὲ ἐγδοκοντούτης παρὰ πάντων τιμώ-

μενος καὶ ἀγαπώμενος, πρὸ δεκατεσσάρων ἤδη ἐτῶν μετήλλαξεν ἐνταῦθα τὴν ζωὴν ὁ εὐλαβὴς οὗτος λειτουργὸς τῆς ἐκκλησίας, παρακλῶν εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου ὅπως γραφῇ ἐπὶ τῆς πλακῆς τοῦ τάφου τοῦ ἐπιτάφιον τοῦτο ἐπιγράμμα, ὅπερ αὐτὸς τὴν προτελευταίαν ἡμέραν τῆς τελευταίας ὑπὸ γόρυσεν εἰς τὸν ἐλλόγιμον Γεώργιον Πάλιον, καθηγητὴν καὶ γραμματέα τοῦ ἐνταῦθα ἑλληνικοῦ προξενείου. Ἐπεγράφη χρυσοῖς γράμμασι καὶ ἀναγινώσκεται ἄχρι τῆς σήμερον ἐπὶ λαμπρᾷ μαρμαρίνης πλακῆς·

Ἦδε κεῖται Ἰωάσαφ Μαυρομμάτης ἀρχιμανδρίτης
ὁ ἕνος ἐξ Αἰνίου ἐν ξένῃ δια ξένους.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἀποπνέουσιν ἀληθῶς τὸ μῦρον τῆς φιλοπατρίας καὶ κατανύσσοσι τὴν καρδίαν τοῦ ζῶντος εἰς ξένῃν γῆν, μακρὰν τῆς φίλης γενετείρας.

Τὸν Μαυρομμάτην διεδέξατο ὁ φιλομαθὴς καὶ χρηστὸς ἱερεὺς Γρηγόριος Νεστορίδης θεσσαλὸς τὴν πατρίδα, ἐπὶ τετραετίαν ἐνταῦθα ἱεουργήσας καὶ ἀκολούθως ἐν τῇ κατὰ Χάλκην θεολογικῇ σχολῇ ἐκπαιδευθεὶς. Ἐτελεύτησε δὲ πρὸ τινος χρόνου ἐν Κωνσταντινουπόλει προϊστάμενος διατελῶν τῆς ἐν Γαλατῇ ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπιλεγομένης τῶν Χίων.

Τελευταῖον δὲ προέστη ἱερατικῶς τῆς ἐνταῦθα ἡμῶν ἐκκλησίας ὁ πρὸ διετίας ἐβδόμηκοντούτης πρὸς Κύριον ἐκδημήσας τῆς ἀγαθῆς καὶ μακαρίας μνήμης Μακάριος ἀρχιμανδρίτης Ἐσφιγμενίτης, ὅστις κατετίθη καὶ αὐτὸς

γνωστα τῷ καθ' ἡμᾶς δημοσίῳ· ὅθεν θὰ ἐπιτρέψῃ βεβαίως ὁ καλὸς ἀναγνώστης ὅπως ἀντιγράψωμεν ἐνταῦθα τὸν μικρὸν πρόλογον τοῦ δευτέρου καὶ νεωτέρου πονήματος τοῦ αἰοδίου ἀρχιμανδρίτου εἰς μνημόσυνόν τε αὐτοῦ καὶ κοινωφελείαν·

«Ἢ δὲ τῆς ἀρετῆς κτήσις οἷς ἂν ἀκισθῇ ἡ ἐκκοινηθῇ,
μὴν συγγράσκει (Ἰσοκρ. πρὸς Δημ.)»

Φιλοσοφώτατοι γονεῖς,

Ἐπειδὴ τὰ τέκνα ἄλλο δὲν εἶναι πρὸς τοὺς γονεῖς, εἰμὴ τὰ ἐν εὐαγγελίοις περιεσφραγισμένα τέκνα, ἅπερ ἵνα λόγως ἐκάστῳ παρὰ τοῦ Πλάστον διειροδράσθησαν καὶ τὰ ὅποια ἐν καιρῷ σὺν τόπῳ ἀπαιτηθῇσονται, τοῦτο ἔνεκεν χρεωσθεσὶν οἱ γονεῖς πᾶσαν τὰ λάβωσι φιλοτιμίαν καὶ πρόνοιαν τοῦ ἀποκαταστήσαι τὰ τέκνα αὐτῶν ἀντάξια τοῦ σκοποῦ. δι' ὃν αὐτοῖς ἐχαρίσθησαν. Τοῦτο δὲ ποιήσαντες, ἀσπλυνθεὶς ἑαυτοὺς ἔξουσι θησαυρὸν, χαρὰν ἀνεκλάλητον καὶ στέφανον ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν οὐχὶ ἀνθεοὶ ποικίλοις ἐστολισμένον ἀλλὰ μετὰ πολλῶν θείων χαρίτων κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα κεκοσμημένον καὶ ἀμαράντινον. Πρὸς εὐκολίαν τῶν καθηκόντων, ἅπερ οἱ γονεῖς ὀφείλουσι πρὸς τὴν καλὴν τῶν τέκνων αὐτῶν ἀνατροφήν, συντάξαμεν τὸ ἀνὰ χεῖρας τοῦτο βιβλίον κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἐμῶν δυνάμεων. Δέξασθε οὖν, φιλοσοφῶντες γονεῖς καὶ φιλόμοιτοι ἄνδρες, εἰμὲν δὲ τὸ μικρὸν μὲν τὴν ὅψιν τοῦτο ἐγκόλπιον, περικειμένων δὲ τῆς παρ' ἡμῶν πρὸς τὰ τέκνα ὀφειλομένης χριστιανικῆς διδασκαλίας, ὡς ὁμῶν ὅμῃν προσφερόμενον ἐξ εὐκλεινοῦς ψυχῆς καὶ καρδίας.

Ἰωάσαφ ἀρχιμανδρίτης Μαυρομμάτης.

5. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἀμφοτέρω ταῦτα τὰ πονήματά εἰσιν ἡ-

ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν φιλόξενον πλάκα, ξένος ἐν ξένῃ ἐκ Ἀθήνων διὰ ξένους.

Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτῶν τε καὶ πάντων τῶν κτιτόρων καὶ εὐεργετῶν τῆς ἐνταθῆς ἀγίας καὶ ὁρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας, ὧν τὸ μνημόσυνον κατὰ χρέος τελοῦμεν σήμερον ἐν τῇ ᾿Εκκλ. ἀληθείᾳ.

Ἐν Βουδαπέστῃ, τῇ 6 μαρτίου 1884.

Γρ. ΓΩΓΟΣ ἀρχιμανδρίτης.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ Δ' ΑΙΩΝΟΣ

ΠΡΟΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Ὁ βίος Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, διαδεξαμένου τὸν Ἀλέξανδρον, ἐξεδόθη ὑπὸ Migne ἐν τόμῳ ΡΙΓ' τῆς πατρολογίας, ὡς ἔργον Συ-

ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΡΙΕΙΣ

εἰς τρεῖς μέρη τῆς πολιτείας ἀνίχκη 'να προσαρτηθῶσιν, ὧν ἡ πρώτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπὸ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων γενομένην ἀναγραφὴν τῶν ἁγίων πατέρων τῆς Α' οἰκουμένης συνόδου. Πρίγματι ἡ ἀναγραφὴ αὕτη κεῖται εἰς δύο σελίδας σ/εδὸν ἐξαπλουμένη ἐν τῇ «Νομικῇ συναγωγῇ» ἀλλ' ἔστι τοσοῦτον ἀθλία ὥστε οὐδὲ μναίαν ἔδει 'να ποιήσωμαι ταύτης· πλὴν χωρεπισκόπων ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ἀναγραφόμενων αὐτόσε (Φίλαδος κλπ.) ὀνόματά τινα ἀναφέρονται δις καὶ τρίς, ἵνα καταστῇ πλήρης, ὡς ἔοικεν, ὁ ἀριθμὸς τῶν 318, πολλὰ δὲ νομίζω εἶναι κάκιστα γράφονται· ὡς λ. χ. 'Ανδρέας Χερύσης, Αὐσιναίων Ραφανίας, Λευκόνιος Βαλῶν, Καρθαγέννης (!) 'Ηλεκτανουπόλεως, Σιλουανὸς Ἀζώτου, Ἀμμωνίος Ἀφροδιεῖας ('Αφροδισιάδος;) κλπ. Πλήρεις τὴν ἀναγραφὴν κεῖται παρὰ Harduini καὶ αὐτόθι παραπέμπεται ὁ θάλων 'ν ἀναγινώσκῃ ὀνόματα· βλ. Conciliorum Collectio Regia Maxima P. Philippi Labbei καὶ P. Gabrielis Cossartii, studio P. Joannis Harduini· Παρίσι· τόμ. Α', 1715 στήλῃ 311—320· ἀνέδραμε εἰς τὴν 113 ὑποσημείωσιν.

Ἡ δευτέρα ἐπισημείωσις ἀντικείμενον ἔχει τοὺς ἐντολὴν ὑπὸ τῆς Α' συνόδου λαβόντας ὅπως ταῖς ἀντὶ τὰς εὐσεβεῖς χώρας παροικίαις γνωστὴν καταστήσωσι τὴν τῆς συνόδου ἀπόφασιν· ὁ Γελάσιος ἐν τῷ συντάγματι αὐτοῦ Β', 15' ἀναφέρει ὅτι Ὅσοις μὲν ὁ Κοδρόδης τὸ τῆς εἰρήνης τῶν ἐκκλησιῶν εὐαγγέλιον διακόμισε Ῥώμῃ καὶ Ἰταλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν ἕως Ὁκεανοῦ, διὰ τῶν σὺν αὐτῷ πρεσβυτέρων Ῥώμης Βίτωνος καὶ Βικεντίου·—Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας σὺν Ἀθνασίῳ τῷ διακόνῳ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ ἕως Ἰνδίας·—Μακρίσιος Ἱεροσολύμων σὺν Εὐσεβίῳ τῷ Παμφίλῳ εἰς Παλαιστίνην, Ἀρξιδίαν καὶ Φοινίκην·—Εὐστάθιος Ἀντιοχείας εἰς Κοίλῃν Συρίαν, Μεσοποταμίαν καὶ τὰς Κιλικίας ἀμφοτέρως·—Ἰωάννης Περσίδος ἐν Περσίᾳ·—Λεόντιος Κιζικεῖας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου κατὰ τὸν Πόντον, Καππαδοκίαν, Γαλατίαν, Παρλαγονίαν, Πόντον Πολεμονιακὴν καὶ ταῖς Ἀρμενίαι·—Θεωνῆς Κυζίκου· ταῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Ἑλλησποντον, Λυδίας τε καὶ Καρίαν, διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων Εὐτυχίου Σιμόνης καὶ Μαρίνου Τρωάδος·—Ἀλέξανδρος Θεσσαλονίκης· διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τελούντων· ἐν Ἑλλάδι, Εὐρώπῃ,

μεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ, ἐνῷ ἀρχαιότερος τοῦ Συμεῶν ἐστὶν ὁ τοῦ βίου τούτου συγγραφεὺς· ὁ πολυίστωρ Φώτιος δίδωσι περὶ ληψίν αὐτοῦ ἐν τῇ Μυριοβίβλῳ, ἀριθμῶν αὐτὸν κώδικα ΣΝΖ', οἷός δ' ἔστι· ἢ δ' ὁ τούτου γράψας ἡμᾶς, προδήλως, ἐν τῇ 5' ἑκατονταετηρίδι ἢ γούιν πρὸς τὴν λήξιν τῆς Ε', μετὰ τὴν ὑπὸ Μαρκιανοῦ τοῦ πρεσβυτέρου ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Εἰρήνης, αἴην ὁ χρόνος ἀντιδιαστέλλων ἀπὸ τῆς νέας παλαιᾶν ὀνομάζεσθαι δίδωσι¹. Κακῶς λοιπὸν ὁ Migne ἀπέδωκεν εἰς τὸν Μεταφραστὴν τὸ πόνημα, κακῶς δ' ἐν τοῖς χειρογράφοις τῶν τοῦ ἀγίου ὅρων μονῶν ἐπιγράφεται εἰς ὄνομα τοῦ Συμεῶν².

Περὶ τοῦ ὅρου καὶ τοῦ λεκτικοῦ γράφει ὁ Φώτιος ὅτι καὶ ἡ παρῶντα συγγραφή, ἐξ ἧς ἡ προκειμένη προήλθεν ἐκλογὴ τῆς αὐτῆς ἐστὶ κατὰ τὴν φράσιν καὶ τέχνης καὶ δυνάμει, βραχὺ τι πρὸς τὸ ἀμεινὸν ἀνατρέχουσα. Ὁ τὸν βίον γράψας τοῦ Παύλου, ὅστις δὴ ποτ' ἀν' ἡ, εἰ μὴ αὐτός ἐστιν ὁ τῆς πολιτείας Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου συγγραφεὺς ἐκ τῶν αὐτῶν ἀντλεῖ πηγῶν, ἐξ ὧν καὶ Σωκράτης καὶ Σωζόμενος.

Σκυθίας. Ἰλλυρικῶν, Θεσσαλίας καὶ Ἀρσίου·—Νουνέλιος Λαοδικεῖας ταῖς Φρυγίαις·—Πρωτογένης Σαρδικῆς ταῖς ἐν Δακίᾳ, Καλαβρίᾳ καὶ Δαρδανίᾳ·—Καικιλιανὸς Καρθαγέννης ἐν Ἀφρικῇ, Μιχυριτανίᾳ, καὶ ταῖς δύο Νουμιδίαις·—Ἀπιστὸς Μαρκινουπόλεως ταῖς κατὰ τὴν Μυσίαν, καὶ τὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Γάλλων ἔθνη καὶ ταῖς πλησιόχωροις τούτων πόλεις·—Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος εἶναι ὧν, εἰς ὕστερον δὲ καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἱερατείας τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας λαχὼν σὺν Παύλῳ εἶναι τότε ἀναγνώστης ὅντι καὶ νοταρίῳ αὐτοῦ, ταῖς ἐν ταῖς νήσοις πάσαις Κυκλάδασι. Ἀνέδραμε εἰς τὴν 104 σημείωσιν.

Ἡ τρίτη τῶν ἐπισημειώσεων ἀναφέρεται εἰς τὴν σημείωσιν 103 καὶ τὸ σχετικὸν καίμενον, ἐνθα γράφεται ἐπισκόπων ἡγῶν πρεσβυτέρων. Ἡ σύγκρισις αὕτη τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν οἷον τις ἐναλλαγὴ οὐσα οὐδὲν τῇ ἱστορίᾳ ἀντιτίπτειν εἰσάγει· ὁ Θεόδωρος Ἀναγνώστης τὸν ἡγούμενον ἔγραψεν ἐπίσκοπον, καὶ ταῦτα ἐν τῇ 5' αἰῶνι· αὐτοῦ ἡγούμενος τῆς μονῆς Στουδίου τελευτήσας, ἀπῆλθε Τιμόθεος ὁ ἐπίσκοπος (Κ[]πόλεως) εἰς τὸ μοναστήριον προβαλέσθαι ἐπίσκοπον. Ἐκλογαὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἱστορίας Θεοδώρου Ἀναγνώστου ἀπὸ φωνῆς Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου Β', 33, ἐκδότ. Κανταβριγίας. 1720 σελ. 579. Ὅτι δὲ τὸν ἡγούμενον νοεῖ ὡς ἐπισκοποῦντα τὸ μοναστήριον μαρτυρεῖ Θεοφάνης ἐν χρονογρ. «τοῦ δὲ ἡγούμενου τῆς Δίου μονῆς τελευτήσας, ἦλθε Τιμόθεος προβαλέσθαι ἡγούμενον».

1. βλ. περὶ τῆς νέας καὶ μεγάλης ἀγίας Εἰρήνης Σκ. Βυζαντίου Κωνσταντινουπόλιν τόμ. Α', σελ. 528 καὶ Δουκαγγίου Constantino-polis Christiana τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως τοῦ 1729, μέρος Δ', σελ. 102—103 στήλῃν β', α'. Ἦγαιε δ' αὐτὴν Μαρκινὸς ὁ τῆς Μ. ἐκκλησίας πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος, ὁ περὶ τὰ μίσα τοῦ Ε' αἰῶνος ἀκμίσεως ἴδε περὶ τούτου Συμεῶν Μεταφραστὴν ἐν βίῳ Μαρκινου. Migne ΡΙΔ, στήλ. 430—456—Ἀγαπίου «Νέον παρδείσαν» ἐκδ. Βενετίας, 1851, σελ. 266 κ. ἐξ—Νικηφ. Καλλ. ἐκκλ. ἱστ. ΙΕ', κβ'.

2. Migne ΡΙΣ, στήλῃν 883—896—Νικοδ. συναξαρ. 6 νοεμβρίου, ἐνθα σημειοῖ «τὸν βίον τούτου συνέγραψεν ὁ Μεταφραστὴς· οὐ ἡ ἀρχὴ· αἴν' ἡ Κωνσταντίνος ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱός· ὥς ἔστι ἐν τῇ τῶν Ἰδύων καὶ ἐν ἄλλαις (μοναῖς δηλ.)

Ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ Παῦλος ἔζη, μία τῶν ταραχωδῶν ἐστὶ χρονικῶν περιόδων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Ἀγωνισθεὶς ἐκ νεότητος κατὰ τῶν ἀρειανῶν ἐφρονέθη τέλος ὑπ' αὐτῶν, πολλὰ ὑποστάς ἐν τῷ βίῳ ὑπὲρ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος ὁ τῆς προδεδημοσιευμένης πολιτείας συγγραφεὺς γράφει ὅτι ἐπὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ὁ Παῦλος, ἐν τοῖς νοταρίοις, ἰσως δὲ μᾶλλον ἐν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς ἐκκλησίας τοῦ Βυζαντίου κατηριθμημένος ἦν δωδεκάετης· κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐγεννήθη λοιπὸν περὶ τὰ 313, τὸ γένος Ἑλλων ἐκ Θεσσαλονίκης³, ἐν περὶ πράγματα καὶ λόγους δεινὸν γεγενῆσθαι λέγουσιν . . . ἑλλόγιμον ἄνδρα καὶ ἐπὶ ἐκκλησίας διδάξει λαπρόν⁴, βίου χρηστοῦ μαρτυρηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀγίου Ἀλεξάνδρου, ὡς ὁ θεὸς αὐτοῦ λέγει· νοεὶ ὁ ἀναγνώστης ὅτι οὐδαμῶς ἐπαναληρτήσονται ἐνταῦθα τὰ ἐν τῷ θεῷ γραφόμενα, οἷς τὰ σύμφωνα χωρὶα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριογράφων ὑποσημειωθῇσονται· ὁ λόγος ἐστὶ περὶ ὧν ἡ ἐκδιδομένη συγγραφή, σιωπᾷ· ταῦτα δ' οὐδὲν εἶπιν ἢ ὅτι ἐπὶ Παύλου ἦν θῶν οἱ νοταριοὶ τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως Μαρκιανὸς καὶ Μαρκύριος⁵ «σύνιοκοι καὶ υπογραμματοεῖς χρηματίζοντες Παύλου»· «ἦν δὲ ὁ μὲν Μαρκιανὸς ὑποδιάκονος, ὁ δὲ ψάλτης καὶ ἀναγνώστης τῶν ἁγίων Γραφῶν»⁶.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον ἐν τοῖς περὶ Παύλου τοῦ ἐμολογητοῦ γραφησομένοις γίνεται ὁ καθορισμὸς τοῦ χρόνου ἢ τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἐκόσμηι τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀνωτέρω περετέθησαν τὰ σχετικὰ χωρία, ἐκ τῶν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ πλησιέστερον βιωσάντων ἱστοριογράφων, Σωκράτους καὶ Σωζομένου· κατ' ἀμφοτέρους ὁ ἱερός Ἀλέξανδρος ἔζησεν ἔτη ἐννεήκοντα καὶ ὀκτώ ὧν εἴκοσι καὶ τρία διέπρεψεν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ· πλησιέστατοι ὡσαύτως τοῖς χρόνοις αὐτοῦ ἐγένοντο οἱ ὑπομνηματογράφοι, ἐξ ὧν ἤντησεν ὁ τῆς «πολιτείας Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου» συγγραφεὺς καὶ ὁ γράψας τὸν θεὸν Παύλου τοῦ ἐμολογητοῦ· ὁ τελευταῖος καὶ ὁ πρῶτος οὕτως ἀριθμοῦσιν, ὡς ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Σωζόμενος· ἀλλ' ὁ μὲν τὴν πολιτείαν γράψας ὀρίζει σαφέστερον καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ ἱερός ἀπεβίωσε Μητροφάνης, κατὰ δὲ τὰ γραφόμενα αὐτοῦ ἑταῖα ὡς ἄνω (σελ. 286 κ. ἐξ.) τὸν χρόνον τῆς ἱερατείας τοῦ Μητροφάνους· καὶ καλῶς ἔχουσι βέβαια πάντα ταῦτα, ἀλλ' ἐν τῷ θεῷ Παύλου ὁ συγγραφεὺς ἀποφαίνεται περὶ Παύλου καὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ὡς συνελλοῦσης «γνώμη τοῦ δουρὸς βασιλέοις, μετὰ ἐνδέκατον ἔτος τῆς τοῦ εὐσεβεστάτου Κωνσταντίνου τοῦ πατρὸς αὐτῶν τελευτῆς»⁷· τρία δ' ἢ τέσσα-

ρα πρὸ τούτου ἔτη (δηλονότι περὶ τὸ ἔτος 331) ἀναφέρεται γενόμενῃ ἡ ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἐπιπήδησις Μακεδονίου διὰ Φιλίππου τοῦ ὑπάρχου, ἐπὶ δὲ πρότερον ὁ φόνος Ἑρμογένους τοῦ στρατηλάτου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ χειροτονία τοῦ Μακεδονίου, πρὸ τούτου δ' ἡ ἐκ δευτέρου ἀνοδος ἐπὶ τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τοῦ Παύλου, ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος, καὶ πρὸ ταύτης ἡ ἀπὸ Νικομηδείας εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταθέσις Εὐθείου. Πότε ταῦτα πάντα συμβαίνουσι;

Δυσχερὲς ἡ ἀπόκρισις, ἐὰν θελήσωμεν ἂν ἀποκριθῇμεν ὑπ' ὀφθαλμῶν ἔχοντες τὰ γραφόμενα τῆς πολιτείας, διότι σύσσωμος ὁ χρόνος τῶν ἱστοριογράφων, ἅμα τε τῷ συγγραφῇ τοῦ θεοῦ τοῦ Παύλου γνωρίζει ἡμῖν ὅτι ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος, συγγράμῳ τοῖς ἐγκαινίοις τοῦ αὐτοῦ ὁκταγώνου κυριακοῦ ἐγένετο, δηλαδὴ «ἐν ὑπαταίᾳ Μαρκέλλου καὶ Προβίου» ἦν δὲ πέμπτον ἔτος τοῦτο ἀπὸ τῆς τελευτῆς Κωνσταντίνου⁸· ἦν τὸ 311. Πρὸ τῆς συνόδου ταύτης, ὁ Κωνσταντῖνος συνήγαγεν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνέδριον ἀρειανῶν ἐπισκόπων, ἐν ᾧ καθαιρεθέντος Παύλου ἀντεστήθη Εὐθείος· τοῦλάχιστον τῷ 310· ὥστε κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος, εἰ μὴ μικρὸν πρότερον, δεῖν ἵνα τῶμεν τὴν χειροτονίαν τοῦ Παύλου, καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τὸν ἐκδιδομένον ὁδὸς βίον, καὶ συμφώνως τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἱστοριογραφαῖς, ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεβίωσε τῷ 310, γεννηθεὶς τῷ 212. Ὁ ἀναγνώστης πιστευσάτω ὅτι βούλεται⁹.

Ὁ τὰς ὀλίγας ταύτας γράφας γραμμὰς ἀννοεὶ τί πρέπει ἵνα εἴπῃ· εἰκάξει δ' ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους καὶ Σωζομένου, ἐπαναλαμβάνοντες καὶ τοῦ συγγραφέως τῆς πολιτείας, καὶ τοῦ βίου γραφόμενα εἰκοσιτρία ἔτη δεῖν ἵνα γραφῶσι ΔΕΚΑ ΤΡΙΑ, οὕτω δ' ἐνυδαῶνται τὰ ἱστορικὰ πορίσματα, ἂν μάλιστα τῶμεν εἰς τὸ ἔτος 326 ἢ 327 τὸν θάνατον τοῦ Μητροφάνους.

οὐδαμῶς φρονῶ ὅτι τὰ τοιαῦτα μενοῦσι προσήματα ἅλυστα, σρήγγες, ὧν οὐδέποθ' ἐυρήσεται ὁ Οἰδίπους, ἐπισχῶμαι δ' ἐν τῇ πεποιθῇ ὅτι οὐχὶ πᾶσι τοῖς τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν πρέπει ἵνα πιστεύσωμεν γραφομένοις, ἰδίως τοῖς περὶ γεγονότων πολλῶν πρὸ αὐτῶν συμβάντων.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν παρ' αὐτοῖς γραφομένων συνάγεται, καθὰ καὶ Βαρώνιος συνεπέρανεν¹⁰ ὅτι Παῦλος ὁ ἐμολογητὴς ἐχειροτονήθη Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος

3. προσέταξε τε ὁ ἑπαρχος ἐπὶ τὴν Μακεδονίαν μητρόπολιν Θεσσαλονίκην ἐλθεῖν· ἡ καὶ ἐκ προγόνων ὁ Παῦλος ἐτύγχανεν ὡς Σωκρ. Β', 15'.—Νικαῖα. συναξιστής· 6 νοεμβρίου.

4. Σωζόμε. Γ', γ'.

5. Νικηρ. Καλλιόστου ἐκκλ. ἱστ. Θ', λ'.

6. Σωζόμε. Δ', γ'.—Συναξισ. 25 ὀκτωβρίου.—Μεταφραστοῦ μαρκύριον τῶν ἁγίων νοταρίων· Migne PEB', στήλη 1290.

7. βλ. τὸν § ἡ' τοῦ μετὰ χεῖρας βίου.

8. Σωκρ. Β', η'. Σωζόμε. Γ', ε'. Ἡ ὑπατεία Μαρκέλλου καὶ Προβίου συμπίπτει τῷ 311, ὁκταετίας τοῦ ἀφ' ἡμετέρης ἀναμνήσεως ΣΗ', 5' ἔτους· βλ. Χρονολογ. Πατριάρχου Ἰωάν. ἐκ τῶν παλαιῶν Ἀθηνῶν· Μ. καὶ ἄλλος γράφεται ὁ ὑπατος κατὰ καὶ τὰς τοῦ Henri de Valois annotations in Histor. ecclésiast. Socratis.

9. ὁ Fleury ἔταξε τὴν χειροτονίαν τοῦ Παύλου τῷ 310. Histor. ecclésiast. βιβλ. III', 5'. ὁ Θεοφάνης τῷ 5' ἐπὶ Κωνσταντῖνον 311 ὁ Μαθῆς ἀρθεὶς εἰκοσιτρία ἔτη ἀρχιερεῖς τοῦ Ἀλεξάνδρου πιστεύει τριακόσια τετάρκοντα καὶ ἀναθέτει τὸν Παῦλον ἐπὶ τοῦ θεοῦ τῷ 353. Μαθῆς κατὰ. σελ. 11.

10. Baronii Annales ἐτ. 310—Fleury Histoire ecclésiastique βιβλ. II', 5'.

τῷ 310 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, γενόμενον τῇ 30 αὐγούστου¹¹ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ μαθὼν ὁ Κωνσταντῖος, ἐξ Ἀντιοχείας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλθὼν, Εὐσέβιον ἀνεδείκνυσιν τὸν Νικομηδείας ἀντὶ τοῦ Παύλου, ὅστις εἰς Ῥώμην ἀπελθὼν¹² πρὸς τὸν πάπαν Ἰούλιον, παρ' ᾧ προσφυγὼν ἔμενε καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος, καὶ γράμμασι κατοχυρωθεὶς εἰς Ἀνατολὴν ἐπιστρέφει καὶ τὸν θρόνον αὐτῆς ἀναλαμβάνει· τὸ γεγονός· ὁ Θεοφάνης ἀναφέρει εἰς τὸ ἰα' ἔτος τῆς βασιλείας Κωνσταντίου, ἥτοι τὸ 318. Ἀλλ' ἐνῷ Παῦλος ὁ θεὸς ἀνεδέχετο τὸ δεύτερον τὴν ἐπισκοπὴν, οἱ ἀρειανίζοντες ἐχειροτόνουν τὸν πνευματομάχον Μακεδόνην, ὁ δὲ Κωνσταντῖος ἀπέστειλεν Ἑρμογένην τὸν στρατηλάτην εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐξώσῃ τὸν παρὰ γνώμην αὐτοῦ ἐπανελθόντα ἱερὸν διάδοχον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅτε συνέβη στάσις μεγάλη, καθ' ἣν ὁ λαὸς ἐφόνευε τὸν Ἑρμογένην. Τότε τὸ δεύτερον ὁ Παῦλος ἀπέρχεται εἰς Ῥώμην, Ἀθανάσιος συνὼν, ὠχυρωμένος δὲ γράμμασι Κωνσταντος τοῦ αὐτοκράτορος ἐπαναλαμβάνει τὸ τρίτον τὸν θρόνον, ἀλλ' ὑπὸ Κωνσταντίου ἐξορίζεται εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ Φιλίππου τοῦ ὑπάρχου. πονήρως πολιτευθέντος, ἀντ' αὐτοῦ τὸ δεύτερον τὸν Μακεδόνην ἀποκαταστήσαντες¹³ τὸ τρίτον εἰς Ῥώμην ὁ Παῦλος μεταβαίνει, τὸ 341, κατὰ τὸν συγγραφεὰ τοῦ βίου γράφοντα ἀτριετίας διαδραμούσης πάλιν . . . οὕτω δὲ πάντα ταραχῆς κατεχούσης καὶ συγχυτικῆς ἔριδος κηρύσσεται σύνοδος οἰκουμένη (ἡ ἐν Σαρδικῇ δηλ.) μετὰ ἐνδέκατον ἔτος τῆς Κωνσταντίνου τελευτῆς = 318. Μετὰ τὴν σύνοδον ταύτην ὁ Παῦλος, τῇ τοῦ Κωνσταντος ἀξιώσει πρὸς τὸν ἀδελφὸν Κωνσταντῖον γράψαντος ὑπὲρ τε τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Ἀθανασίου, ἀναλαμβάνει τὸ τρίτον τὸν θρόνον, ἐγκρίσει τοῦ Κωνσταντίου, ἀλλ' ἐξορίζεται μετὰ διετίαν ἢ τριετίαν εἰς Κουκουσὸν τῆς Ἀρμενίας, ἐνθα λέγεται ὅτι λαιουργήσαντα τὴν ἀντίμαχτον θυσίαν οἱ ἀρειανοὶ ἀπέπνιξαν, βρόχῳ τῷ ἰδίῳ ὠμορροίῳ χρησάμενοι¹⁴. Τότε τὸ τρίτον ἐπιπηρᾷ ὁ Μακεδόνης.

Ἐν τούτῳ ὁ πατριαρχικὸς Νικηφόρος Καλλιόστου τοῦ Σαυλοπούλου κατάλογος γράφει

11. κατὰ τὰ μηνιαία τῇ ἀνατολῇ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας.

12. Σωκρ. Β', ζ'—Σωζόμε. Γ', δ'—Νικηφ. Κίλλ. Θ', δ'. Ζωναρῆς ΙΑ', ιβ'. βλ. περὶ Ἰουλίου τοῦ Platinos Vitae Pontificum Romanorum ἐν Κολωνίᾳ. 1626, σελ. 45.

13. ἀρρῆγεται τὴ κατὰ τὴν πονηρίαν ταύτην ὁ τοῦ βίου τοῦ Παύλου συγγραφεὺς ἐν § 5'. ἐκτενέστερον δὲ ὅρα τὴν σχετικὴν ὑποσημείωσιν, ἐνθα εὐρήσεις τὰ περὶ Θεοφάνη καὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἱστοριογράφοις λεγόμενα.

14. Οὕτω παραδίδωσιν ἡμεῖς ὁ Σωκράτης· «Παῦλον οἱ ἀπαγαγόντες ἐν Κουκουσῷ τῆς Καππαδοκίας ἀπέπνιξαν» ἐκκλ. ἱστ. Β', κς'. Ὁ δὲ Σωζόμενος γράφει· «εἰς Κουκουσὸν τῆς Ἀρμενίας ἀπηνέχθη, ἐνθα δὲ καὶ τετελεύτησε» πύτερον δὲ νόσφ' ἢ βίᾳ ἐγὼ μὲν οὐκ ἀκριβῶς φημι δὲ εἰσαεὶ νῦν κρατεῖ βρόχῳ αὐτὸν ἀναιρέθ' ἔχει παρὰ τῶν τῷ Μακεδονίου φρονούντων» ἐκκλ. ἱστ. Δ', β'. ὁ Θεοφάνης γράφει· «κακεῖ ὑπὸ ἀρειανῶν ἀναιρέθηκε» ὁ Κεδρηνὸς· «κακεῖ ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν τῷ ἰδίῳ ὠμορροίῳ ἀποπνιγέται» Νικηφ. Κίλλ. Θ', λ'.

«Παῦλος διάκονος Κωνσταντινουπόλεως ὁ ὁμολογητῆς, ἔτη τρία· τούτου ἐξωσθέντος ὑπὸ Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως,

«Εὐσέβιος ὁ ἀρειανὸς, ὁ πρότερον γενόμενος Βηρυττοῦ, εἶτα μετατεθείς εἰς Νικομήδειαν, καὶ μετελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν· καὶ ἐπεσκόπησεν ἔτη δώδεκα.

«Εἶτα, μετὰ τὸν θάνατον τούτου, πάλιν ὁ Παῦλος ἀποκαθίσταται καὶ (παραχρῆμα) ἐκβάλλεται, καὶ ἐν Κουκουσῷ ἐξορίζεται, ἐκεῖσέ τε ὑπὸ τῶν (ἀρειανῶν) ἀναιρέθεται, καὶ χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ Μακεδόνης, πρεσβύτερος ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ὁ πνευματομάχος, ἔτη πέντε¹⁵».

Οὕτως ἀριθμεῖ ὁ ἐκ τῆς ἐπιτόμου χρονογραφίας τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου κατάλογος, ἀριθμῶν ἔτη πατριαρχείας τοῦ Μακεδονίου δέκα¹⁶.

Ἐν τῷ παρὰ Leunclavii καταλόγῳ φέρεται

«Παῦλος ὁ ὁμολογητῆς ἔτη δέκα· οὗτος ἐξεβλήθη καὶ ἐτελεύτησεν ἐν ὁμολογίᾳ.

«Εὐσέβιος ὁ ἀρειανὸς, πρῶτον Βηρυτοῦ, εἶτα Νικομηδείας, μετὰ ταῦτα Κωνσταντινουπόλεως, ἔτη δώδεκα.

«Μακεδόνης πρεσβύτερος κτλ. ἔτη δώδεκα¹⁷».

Ἀναγινώσκω παρὰ Θεοφάνη· τάττοντι τὴν χειροτονίαν Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ τῷ 344 ταῦτα· «θ' ἔτει (=346) Παῦλον τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως ἐλθὼν ὁ Κωνσταντῖος εἰς τὸ Βυζάντιον τοῦ θρόνου ἀπήλασε, καὶ τὸν ἀσεβέστατον Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας ἐντετήγαγε ληστρικῶς καὶ ἀθέσμως τὸ τῶν κακῶν καταγώγιον.—ια' ἔτει (=348) Ἀθανάσιος καὶ Παῦλος τοῖς γράμμασιν Ἰουλίου τοῦ Πάπα Ῥώμης θάρρησαντες τοὺς ἰδίους θρόνους κατέλαβον· ὁ δὲ Κωνσταντῖος ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγων μαθὼν ὅτι Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον διὰ γραμμῶν Ἰούλιος τοὺς ἰδίους ἀπέδωκε θρόνους, ὀργισθεὶς κελεύει αὐτοὺς ἀπελθῆναι τῶν ἰδίων θρόνων.—κα' ἔτει (358!) Παῦλος, τελευτήσαντος Εὐσέβιου τοῦ δυσσεβῆ· ἀρξάντος Κωνσταντινουπόλεως, κατήλθεν εἰς Ῥώμην πρὸς Ἰούλιον πάπαν καὶ Κωνσταντὰ βασιλέα, ἀδελφὸν Κωνσταντίου· τοῦ γὰρ Εὐσέβιου θανόντος, ὁ λαὸς τὸν Παῦλον τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως ἀποκατέστησεν· οἱ δὲ ἀρειανοὶ τὸν Μακεδόνην ἀντεχειροτόνησαν, ὡς ἐντεθεν ἐμφυλίου γενέσθαι πολέμου· ἐπερ μαθὼν ὁ Κωνσταντῖος, ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγων, Ἑρμογένει στρατηλάτῃ κατὰ τὴν Θράκην πεμ-

15. Ἰδε τοῦτον παρὰ Migne· Patrologiae τόμ. PMZ', στήλην 452-453 καὶ τὰς Anselmi Banduri observationes et notae. αὐθι, στήλην 471—472.

16. Banduri Imperium Orientale κατὰ τὴν ἐν Βενετίᾳ ἔκδοσιν τοῦ 1729, τόμ. Α', μέρος Γ', σελ. 162· τὰ δέκα ἔτη τῆς τοῦ Μακεδονίου πατριαρχείας ὁ Ζωναρῆς ἐγράψεν ἐν· «διόπερ ἐξώριστο ὁ Κωνσταντῖος, καὶ πρὸς τὴν πατρικὴν πόλιν ἐπανελθὼν, τὸν μὲν Μακεδόνην, ἔτος ἐνήνοχόν τε τοῦ θρόνου κατέσπασε τε καὶ ὑπερώρισεν» Ζωναρῆς ΙΑ', ιβ'. Εὐτύχιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν χρονικῷ γράφει περὶ Μακεδονίου «decem annos sedit, dein mortuus est» παρὰ Migne, τόμ. PIA', στήλη 1015.

17. Banduri Imperium Orientale· τῆς αὐτῆς ἔκδοσ. σελ. 472.

φθέντι κελεύει ὁδοὺ πάρεργον ποιήσασθαι, καὶ ἐκκαλεῖν Παῦλον τῆς ἐκκλησίας· ὅπερ τοῦ Ἑρμογένους πληρῶσαι δοκιμάσαντος, ὁ δῆμος τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐνέπηρσε καὶ αὐτὸν ἀπέκτεινε, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἔρριψε. Τότε οὖν ὁ βασιλεὺς μαθὼν, ἐξ Ἀντιοχείας εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἤλασσε, καὶ τὸν Παῦλον τοῦ θρόνου ἐκβαλὼν Μακεδόνιον τέως οὐκ ἐνεθρόνισε· τότε οὖν ὁ Παῦλος, ὡς προεῖρηται, πρὸς Ἰούλιον ἦλθε Ρώμης καὶ ἐπανῆλθε μετὰ γραμματέων αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει· ὁ δὲ Κωνσταντίος καὶ τότε ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγων, μαθὼν ὅτι τὸν Παῦλον Ἰούλιος τῷ θρόνῳ ἀποκατέστησε, καὶ ὀργισθεὶς, κελεύει Φιλίππῳ τῷ ὑπάρχῳ Παῦλον ἐκδιώξει καὶ Μακεδόνιον ἀντικαταστήσει τῷ θρόνῳ. . . . ὁ δὲ εἰς Θεσσαλονίκην ἐξώρισεν, θέν καὶ ὠρμάτο. Μακεδόνιον δὲ τῷ ἑαυτοῦ δόχμῳ ἀναλαβὼν ἀποκατέστησε ληστρικῶς ὡς τύραννον τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ὁρλοδόξων ἀντιστάντων ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς ἀναιρεθῆναι γυν' ἄνδρας. . . . καὶ Παῦλος ἀπὸ Θεσσαλονίκης τὴν Ρώμην κατέλαβεν. . . ὁ δὲ Κωνσταντὶος ἐπαγγήσας τοῖς ἀγίοις γράφει Κωνσταντίῳ τῷ ἀδελφῷ λυπούμενος, ἀποδοῦναι Παύλῳ καὶ Ἀθανασίῳ τοὺς ἰδίους θρόνους, ἢ πόλεμον ἀπειλῶν κινεῖν κατ' αὐτοῦ. . . Κωνσταντίος δὲ θέν Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον ἐντίμως ἐδέξατο, καὶ τοὺς ἰδίους θρόνους ἀποδέδωκε. Μαγνηντίου δὲ ἐν Γαλλίᾳ τυραννήσαντος καὶ Κωνσταντίνου τὸν εὐσεβεῖ ἀνελόντος, Κωνσταντίος αὐγουστος διατρίβων ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ μαθὼν, παρεισθὲν τὸν Παῦλον ἀποστείλας τῆς πόλεως ἐξώρισεν ἐν Κουκουσῷ, ἀκεῖ ὑπὸ ἀρειανῶν ἀναιρεῖται, καὶ τότε Μακεδόνιος τοῦ θρόνου ἀντιλαμβάνεται. Εἰρήσθω δ' ὅτι ὁ Θεοφάνης τάττει τὴν τοῦ Μακεδονίου καθίεσιν ὅπῃ τοῦ θρόνου τῷ τελευταίῳ ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντίου· «Μακεδόνιος τοίνυν τυραννικῶς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέχων κατήγαγε τὸ σῶμα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου εἰς τὸν ἅγιον Ἀκάκιον, ἀπὸ τῶν ἀγίων ἀποστόλων, πῶσιν προφασιζόμενος τοῦ ναοῦ τοῦ δὲ λαοῦ κωλύοντος, φόνος γέγονε πολὺς ὥστε πληρωθῆναι τὸ φρέαρ καὶ τὴν αὐλὴν τοῦ μαρτυρίου αἱμάτων, καὶ τὰς παρακειμένης πλατείας· ὅπερ γνοὺς ὁ Κωνσταντίος ἡγανάκτησε κατὰ Μακεδονίου καὶ τοῦτον καθαιρεθῆναι κελεύσας, Εὐδόξιον ἀντικατέστησε, μέζονι κακῷ μέγα κακὸν ἀμειψάμενος»¹⁸.

Ἀπαρχλάκτως ἀριθμεῖ τὰ ἔτη καὶ Κεδρηνός¹⁹.

Διάφορος ἡ ἀρίθμησις παρ' Εὐτυχίῳ Ἀλεξανδρείας²⁰.

18. Θεοφάνους χρονογρ. ἐκδ. Βενετίας 1729 σελ. 28 - 29.

19. Κεδρηνὸς σύνοψις ἱστοριῶν τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως, σελ. 238 - 239.

20. Εὐτυχίου χρονικά· κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Migne, στήλην 1012, 1015, ἐνθα λίαν συγκεχυμένης παραδίδωσιν ἡμῖν εἰδήσεις· ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τάττει τὸν ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος ἐπὶ τοῦ θρόνου διορισμὸν τοῦ Εὐδόξιου, οὗ τὴν πατριαρχίαν εἰς ἔτη δέκα παρτείνει. Περιέρχεται τὰ περὶ Παύλου γραφόμενα· «Idem rex, anno imperii sui primo Paulo patriarcha Constantinopolitano in exilium misso, . . . e ejus Eusebium patriarcham ibidem constituit» δηλ. τῷ 338. qui cum tres an-

Σωκράτης ὁ σχολαστικὸς γράφει ὅτι «Εὐσέβιος μικρὸν μετὰ τὴν σύνοδον (Ἀντιοχείας) ἐπιβούς ἐτελεύτησε· διόπερ καὶ ὁ ἐν Κωνσταντίνου πόλει λαὸς αὖθις εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν Παῦλον εἰσάγουσι· κατὰ ταυτὸν δὲ καὶ οἱ ἀρειανίζοντες ἐν τῇ λεγομένῃ ἐπὶ Παῦλον ἐκκλησίᾳ χειροτονοῦσι τὸν Μακεδόνιον»²¹ δηλονότι κατὰ τὸ 342. Αὐτὸς ὁ Σωκράτης ἀναγράφει τὴν εἰς Κουκουσὸν ἐξορίαν τοῦ ἀγίου Παύλου μετὰ τὴν ἐν Σαρδικῇ σύνοδον, συνελθούσαν τῷ 348 καὶ μετὰ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις τὴν εὐαγγελισαμένην τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ ἐπισκόποις τὴν, αὐτοκρατορικῇ εὐμενεῖ, ἐπάνοδον τοῦ Μ. Ἀθανασίου, τῷ 349.

ὁ φόνος τοῦ Κωνσταντίνου συνέβη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 350, μετ' αὐτὸν²² δὲ ὁ Κωνσταντίος ἐξώρισε τὸν Παῦλον.

Ἑρμείας ὁ Σωζόμενος οὐχὶ μικρὸν μετὰ τὴν τοῦ Παύλου χειροτονίαν τίθησι τὴν ὑπὸ Κωνσταντίου ἐκλογὴν τοῦ Εὐσεβίου²³.

Ὁ θάνατος ἀρα τοῦ ἀγίου Ἀλεξάνδρου ταχέως—ἀπ' ἑταῶς πλέον οἱ γράφουσιν ἡ πολιτεία Μητροπόλεως καὶ ὁ βίος Παύλου—τῇ 30 αὐγούστου τοῦ 340, μετ' ὃ Παῦλος χειροτονεῖται, προτιμηθεὶς τοῦ Μακεδονίου· στάσεως δὲ καὶ ἐρίδων ἀναφύσιν μετ' οὐ πολὺ, τῷ 341 ὁ Κωνσταντίος καταδιβάσας τὸν Παῦλον ἀναδιβάξει τὸν Νικομηδείας Εὐσέβιον ἐπὶ τὸν ἐπισκοπικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον· τὸν βίον ὑπ' ὅσιν ἔχοντες, τὰ τοῦ Σωκράτους καὶ Σωζομένου καὶ τὰ τοῦ Θεοφάνους γραφόμενα μελετῶντες εὐρίσκωμεν ὅτι ἐδικαιώθη ὁ Παῦλος παρὰ τοῦ Ρώμης Ἰουλίου, φρίνεται ὅμως ὅτι ἀναλαβὼν καὶ πάλιν τὸν θρόνον τῷ 343, θανόντος τοῦ Εὐσεβίου, ἐγένετο τοῖς ἀρειανοῖς ἀφορμὴ ταρχῆς, χειροτονήσας τὸν πρεσβύτερον Μακεδόνιον· οὗ ἕνεκα καὶ πάλιν ἐξώσθη ὁ Παῦλος ὑπὸ Κωνσταντίου, συνέβη δὲ τότε καὶ ἡ μεγάλη τοῦ λαοῦ

nos sedisset, mortuus est· δηλ. τῷ 341... Paulo cathedræus restituit, quan tres annos occupavit, dein mortuus est·=341—344. Καὶ ἐν τοσοῦτῳ ὁ καλὸς Εὐτύχιος τὸν μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Παύλου διορισμὸν τοῦ Μακεδονίου τίθησι τῷ 347! anno imperii ejusdem decimo constitutus est Macedonius patriarcha Constantinopolitanus... decem annos sedit, dein mortuus est· ὁ θάνατος λοιπὸν τοῦ Μακεδονίου συνέβη τῷ 357.

21. Σωκρ. Β', 15'. ὁ Fleury ἀνίγει τὴν τοῦ Μακεδονίου χειροτονίαν τῷ 341. βιβλ. IB', κζ'.

22. Ζώσιμος βιβλ. Β', Fleury βιβλ. II', α'.

23. Σωζόμενος. Γ', γ. διεδέξατο Παῦλος τὴν ἀρχιερωσύνην, ὡς μὲν λέγουσιν οἱ τὰ Ἀρείου καὶ Μακεδονίου φρονούντες ἐκτὸς ταύτης πραγματευόμενος, παρὰ γνώμην Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας ἐπισκόπου καὶ Θεοδώρου τοῦ [τῆς] ἐν Θράκῃ Ἡρακλείας· ὡς δὲ πολὺς ἔχει λόγος, μαρτυρεῖ Ἀλεξάνδρου, ὃν διεδέξατο, ἐχειροτονήθη παρὰ τῶν ἐνδημόντων τῇ πόλει ἐπισκόπων· βιβλ. Γ', δ'. ἐν δὲ τῷ 349 διὰ ταύτην τὴν χειροτονίαν μετρίστῃ ταρχῇ τὴν ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως ἔτρε· μετὰ δὲ τὴν Παύλου χειροτονίαν παραγενόμενος ὁ βασιλεὺς ἐχολέπαινε ὡς ἀναξίῳ τῆς ἐπισκοπῆς ἐπιτραπέτης· ἐξ ἐπιβουλῆς τε τῶν πρὸς Παῦλον ἀπεχθονομένων, σύνοδον καλῆται, τὸν μὲν ἀπεώτατο τῆς ἐκκλησίας, Εὐσεβίῳ δὲ κτλ.

τῆς Κωνσταντινουπόλεως στάσις, ἐν ἣ ἐφρονεῖτο ὁ στρατηλάτης Ἑρμογένης· ὁ Παῦλος ἀπελθὼν εἰς Ῥώμην ἐδικαιώθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ τῆς Δύσεως ἀνταρχεῦντος Κωνσταντίνου καὶ τοῦ πάπα Ἰουλίου, ἀλλ' ἐπιτραπήτω μοι ἵνα εἰπω ὅτι ἔμενεν ἡσυχάζων ἡ τούλάχιστον μὴ ἀναγνωρίζομενος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, εὐνοοῦντος τὸν ἐπισκοποῦντα Μακεδόνιον, ὃν καθεῖλε τῷ 348, μετὰ τριετὲς ταραχὰς καὶ συγχύσεις, ἀναβιβάσας τὸν Παῦλον· τούτου φρονεῦντος τῷ 351, κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Βαρωνίου, ἀντιστάγεται Μακεδόνιος, ὃν τῷ προτελευταίῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ Κωνσταντίνος καθαιρεῖ δι' ἣν αἰτίαν ὁ Θεοφάνης γράφει, δηλαδή τῷ 360. Οὕτω δικαιούται ὁ τὸν σύντομον ἐκεῖνον συμπῆξας πατριαρχικὸν κατάλογον, καθ' ὃν ἡ πατριαρχία τοῦ Μακεδονίου ὀρίζεται εἰς ἔτη δέκα²⁴.

Ἵσως ἡ σειρὰ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως δύνανται ἵνα συμπληρωθῇ οὕτω:

319—327(;) Μητροφάνης Α', θανὼν τῇ 4 ἰουνίου.

327—340 Ἀλέξανδρος· θανὼν τῇ 30 αὐγούστου.

340—341 Παῦλος Α', τὸ α'.

341—342 Εὐσέβιος ὁ ἀπὸ Νικομηδείας.

342—348 Παῦλος τῶν ὀρθοδόξων, τὸ β'.

342—348 Μακεδόνιος τῶν ἀρειανῶν τὸ α'.

348—351 Παῦλος τὸ γ'.

351—360 Μακεδόνιος· τὸ β'.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν εἰκασιὰς ἀθεμελιώτον συμπέρασμα ἐστὶν ἡ ἀναγραφή αὕτη, οὐχὶ δ' ἀκριβείας. Οἱ ζητοῦντες ἐντὸς τοῦ χρόνου τῶν τότε χρόνων καὶ ταρχῶν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ἀκαταστασιῶν ἀκριβεῖς εἰδήσεις δυνατόν ἵνα ἀκούσῃ παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ τῶν γνώσεων «οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε». Συμπεράσματα ὀλίγα ἐπιτρέπεται ἵνα σχηματίζωμεν, μετὰ πολὺν πλὴν ἀναδίφησιν σητοδωρῶν διφθερῶν, ἀπειλούμενοι ἀρ' ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἵνα ἴδωμεν ἔσαν τῶν συμπερασμάτων τὸ καλαμώδες οἰκοδόμημα ὑπὸ τινος νέου χειρογράφου καὶ ἐμβριθεστάτου ἱστορικοῦ ἀνταρπεόμενον.

§

Τὴν πατριαρχεῖαν Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ διακόπτουσιν αἱ πατριαρχεῖαι Εὐσεβίου καὶ Μακεδονίου, περὶ ὧν ὀλίγαι λέξεις καλὸν ἵνα καταλάβωσι μικρὸν μέρος τῆς μετὰ χειρὸς βίβλου.

ὁ Εὐσέβιος ἦν ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις τιμημένος, μαθητῆς τοῦ μακαρίου ἱερομάρτυρος Λουκιανοῦ κατὰ Φιλοστέργιον²⁵, ἐπίσκοπος πρῶτον μὲν Βηρυττοῦ, πολλὰ δὲ πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου μετατεθείς εἰς Νικομήδειαν, ἥς ἀφῆρθε τὴν ἐπισκοπὴν τῷ 325, μὴ θελήσας ὑπογράψαι τῇ τοῦ Ἀρείου καταδική· μετὰ ἐνὸς ἔτους πάροδον, δούς βιβλίον μετάνοίας ἀπέλαβε τὸν θρόνον, ἐξώσας τὸν

ἀν' αὐτοῦ χειροτονηθέντα Ἀμφίωνα· φίλος τοῦ Ἀρείου καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ λίβυος ἀρεσιάρχου πολλὰ παρέσχε πράγματα τῷ ἱερῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προέδρῳ Ἀλεξάνδρῳ, οὗ τὸν θρόνον ἀνῆλθε δωροδύκων καὶ κοσμητῇ ἐπῆρειξ τῷ 341, ἐν ἔτος ἐπ' αὐτοῦ διαμείνας²⁶. α Καὶ συνετελεσθεῖσαν τὴν τοῦ Θεοῦ μεγάλην Ἐκκλησίαν ὑπὸ Κωνσταντίου (τὴν ἁγίαν Σοφίαν) κατὰ τὴν ἐνδιάθηκον ἐντολὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, Εὐσέβιος ἐγκαινίζει. Καὶ τὰ λείψανα ἀπὸ Ἀντιοχείας κομίζει καὶ ἐν αὐτῇ κατατίθησι τοῦ ἁγίου μάρτυρος Παμφίλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ Θεοδοῦλου, Πορφυρίου καὶ Παύλου²⁷.

ὁ Μακεδόνιος ἐμπρτυρεῖτο καὶ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου σεμνὸς τῷ σχήματι καὶ τῇ ἔξω περιβολῇ κόσμιος· καθ' ὃν καιρὸν ὁ Ἀλέξανδρος τὰς τελευταίας τοῦ βίου ἡρίθμει ἡμέρας, ὁ Μακεδόνιος πρὸς τὸ γῆρας ἔκλινε, διάκονος ἡ κατ' ἄλλους πρεσβύτερος ὢν· ἐγεννήθη ἄρα κατὰ τὸν βιογράφων τοῦ Παύλου τὰ ἔργα τῆς τοῦ Γ' αἰῶνος· ἐχειροτονήθη μετὰ τὸν θάνατον Εὐσεβίου τοῦ ἀπὸ Νικομηδείας, τῷ 342 ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν, ἐξαρχόντων Θεοδώρου τοῦ Ἡρακλείας, Μάριος τοῦ Χαλκηδόνος, Θεόγνιδος ἡ Θεογονίου τοῦ Νικαίας, Οὐρτικίου τοῦ Σιγγιδόνας τῆς ἄνω Μυσίας καὶ Οὐάλεντος τοῦ Μυρτῶν τῆς ἄνω Παννονίας, ἐν τῇ λεγομένῃ κατὰ Παῦλον ἐκκλησίᾳ· καθῆρθε ὑπὸ Κωνσταντίου διὰ τὴν ἄνω σημειωθείσαν αἰτίαν, «καὶ ἐπὶ πολλοῖς ἰδίαις αὐτοῦ ἐγκλήματιν»²⁸.

ἐπὶ Μακεδονίου τῷ 360 «μηνὶ περετίῳ (=φεβρουαρίῳ) ιε', καθιερώθη ἡ μεγάλη ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως· ὡς γράφει τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον²⁹, ἐν ᾧ ἀναγινώσκομεν ὅτι κατὰ τὴν ΣΠΔ' ὀλυμπιάδα, ἰνδικτιῶνος μὲν ιδ', =356 «μηνὶ πανέμῳ (=ἰουλίου) α', Τιμοθέου τοῦ ἁγίου μαθητοῦ γενομένου Παύλου τοῦ ἀποστόλου, ἐπισκόπου τε πρῶτον χειροτονηθέντος ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας τὰ λείψανα ἤνέχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει σὺν πάσῃ τιμῇ, καὶ ἀπετέθη εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ὑποκάτω τῆς ἁγίας τραπεζῆς»· ἰνδικτιῶνος δὲ ιε' =357 «μηνὶ δίστρω (=μαρτίῳ) γ' ἤνέχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ λείψανα τῶν ἁγίων Λουκᾶ καὶ Ἀνδρέου τῶν ἀποστόλων, σπουδῇ Κωνσταντίου τοῦ αὐγούστου, μετὰ σπουδῆς καὶ θεοσεβείας, ψαλμωδίας τε καὶ ὕμνων, καὶ ἀπετέθη εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους». Κατὰ τὸ Χρονικὸν πασχάλιον ἔταξα τὴν ἐκ δευτέρου ἀνοδὸν τοῦ Μακεδονίου ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 360.

Ὁ βίος τοῦ Παύλου χρησιμεύσει εἰς συμπλήρωσιν ὧν ἐσημείωσα ὑπὸ τὴν πολετεσίαν Μητροφάνους καὶ Ἀλε-

26. Σωκρ. Α' 5', ιδ' Β' 3', ζ' η'. — Σωζομ. Α' 15', Β' 15', Γ' 8', ε', ζ'. — Νικηφ. Κελλ. στου ἐκκλ. Ιστ. Η' 17', κε' λα' μγ' με' ρς' μη' νζ' θ' β' 8', ε' ζ'. «ἐκ τῶν Εὐσέβιου· δώροις ἐνθρονίζεαι» γράφουσιν αἱ «ἐκλογαὶ ἱστοριῶν» βλ. παρὰ Cramer Anecdota Graeca Parisien-
sa τόμ. Β', σελ. 298.

27. Κεδρηνός· ἐκδ. Βενετίας, σελ. 236.

28. Χρον. πασχάλιον· ὀλυμπιάς ΣΠΕ'.

29. αὐτὸς ὀλυμπ. ΣΠΔ'.

24. Ὡς εἰς σημειώσεις 16 καὶ 18 καὶ 28.

25. ἐκ τῶν ἐκκλησιαστ. ἱστοριῶν Φιλοστοργίου ἀπὸ φωνῆς Φωτίου πατριάρχου ἱππομῆ· Β' 3. ἔκδ. Κωνταβρυγίας. 1720, σελ. 479 — Νικηφ. Κελλ. II', λζ'.

ξάνθρου, αὶ δὲ παραπομπαὶ δύνανται ν' ἀντικαταστήσωσι τὸ κείμενον, ἰδίᾳ ἰσως ἐκδοθησόμενον, ἅτε τῶν στηλῶν τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» ἀνεπαρκῶν οὐσῶν πρὸς ἐκδοσιν ἀριθμοῦ μεγάλου μνημείων τοιούτων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας.

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ

Ο ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΕΣΠΕΡΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΔΙΔΑΧΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Γ'.

Ἐξακολουθεῖ εἰσεῖτι ἡ ὑπὸ τοῦ σεβασμιωτάτου ἁγίου Νικομηδείας ἐκδοθεῖσα διδαχὴ τῶν ἰδ' ἀποστόλων ἀπαρρολοῦσα τὴν θεολογικὴν τῆς Ἑσπερίας τύπον εἰς τὰς πρώτας περὶ αὐτῆς ἐντυπώσεις. Μετὰ τὰς ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τῆς θεολογίας κκ. Χάρνακ καὶ Φούγκα δημοσιευθεῖσας βιβλιοκρισίας καὶ τρίτος διακεκριμένος τῆς Γερμανίας θεολόγος, ὁ διάσημος τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπολογητὴς καὶ ἔγκριτος καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας κ. Ἑρνέστος Λουθάρος, ἐποίησατο λόγον περὶ τῆς διδουθῆς ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένη ἐν Λειψίᾳ Γερικῇ εὐαγγελικῇ Λουθηρικῇ ἐκκλησιαστικῇ ἐφημερίδι (Allgemeine Evangelische Lutherisch Kirshenzeitung 1884, N° 9), παρεσχόν ἅμα καὶ μετὰφρᾶσιν εἰς τὴν γερμανικὴν ἰστολήν τοῦ σημαντικωτάτου τούτου τῆς χριστιανικῆς ἀρχιότητος μνημείου. Ὁ κλεινὸς καθηγητὴς ἀρχεται τῆς κρίσεως αὐτοῦ ὡς ἑξῆς·

Ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ χειρογράφῳ, ἐξ οὗ ὁ κ. Βρυέννιος, τότε μητροπολίτης Σερρών ἐν Μακεδονίᾳ, νῦν δὲ μητροπολίτης Νικομηδείας ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ, ἐξέδωκε κατὰ πρῶτον πλήρεις τὰς δύο ἐπιστολάς τοῦ Κλήμεντος Ρώμης (1875) εὑρε καὶ τὸ τέως ἄγνωστον, μόνον δὲ ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, Εὐσεβίου καὶ Ἀθανασίου μνημονεύμενον· Διδαχὴ τῶν ἀποστόλων καὶ ἐξέδωκε πρὸ ὀλίγου μετὰ ἀκριβεστάτων προλεγομένων καὶ σημειώσεων. Τοῦ σπουδαιωτάτου τούτου καὶ λίαν διαφέροντος μνημείου τῆς ἀπωτάτω χριστιανικῆς ἀρχιότητος ἔχοντες πρὸ ἡμῶν ἀντίτυπον, σπεύδομεν νὰ μεταδώσωμεν μετὰφρᾶσιν, συνοδεύοντες αὐτὴν καὶ μετὰ τινων σημειώσεων καὶ παρατηρήσεων, ἐφόσον ἐπέτρεπεν ἡμῖν τοῦτο ἡ βραχεῖα τοῦ ἔργου μελέτη.

Ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος διδαχῆς ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τοῦ δευτέρου καὶ ἰδίως τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν, αἵτινες εἶναι ἐπεξεργασία τοῦ ἀρχαιοτάτου τούτου μνημείου ἀνάλογος τῶν μεταγενεστέρων χρονικῶν περιστάσεων. Ἐκ ποίας ἐποχῆς καὶ χώρας κατάγεται ἡ διδαχὴ, τοῦτο ἐγκαταλείπομεν εἰς τὴν ἀκριβεστέρην ἔρευναν τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα εἰδικῶν· ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑποθέσεις μόνον δύνανται νὰ γίνωσιν. Ὁ Βρυέννιος τίθησι τὸ βιβλίον μετὰ τῶν 120 καὶ 160, ἀλλ' ἡμεῖς κλίνομεν νὰ ἀναγνώσωμεν αὐτὸ ἐν ἀπωτέρῳ, διότι ἐγγράφῳ οὐ μόνον πρὸ τοῦ μοντανισμοῦ ἀλλ' ἰσως καὶ πρὸ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰγνατίου. Δυσκόλως δύνανται τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι συνε-

τάχθη ἐν τῇ Δύσει, καίτοι πελαχρὸ θαυμασιῶς συσχετίζεται πρὸς τὸν Ποιμένα τοῦ Ἑρμῆ, ἀλλ' ἔχει σχίσιν καὶ πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα—τίς ἡ μετὰ τῶν τούτων καὶ τῆς διδαχῆς ἀμοιβαία ἐξάρτησις, τοῦτο χρῆζει ἐπιεξετάσεως καὶ καθορισμοῦ. Μήπως ἐγγράφῳ ἐν Αἰγύπτῳ; Τοῦτο φαίνεται ὑποστηρίζουσα ἡ σύμπτωσης τῆς διδαχῆς μετὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα ἐκ τῆς περὶ τῶν δύο ὁδῶν, ἐναντιοῦται ὁμοῦς ὁ λόγος περὶ σίτου ἐπὶ τῶν ὁρίων². Μήτοι ἐγγράφῳ τὸ βιβλίον ἐν τῇ βρείῳ ἢ ἀνατολικῇ Παλαιστίνῃ, τῇ ἀρχαίᾳ κοιτίδι τῶν ἐξ Ἰουδαίων χριστιανῶν; Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ μὲν πρὸς τοὺς εὐποκρίτας ἀναφορὰ τῆς διδαχῆς³ ὑπεμφάνει δτι αὕτη προφύττει δι' ἐξ ἑθνῶν χριστιανούς περικυλλομένους ὑπὸ Ἰουδαίων, αὶ δὲ διάφοροι ἄμεσοι μεταβάσεις αὐτῆς ἀπὸ τῶν Ἰουδαϊκῶν εἰς τὰ χριστιανικὰ ἔθιμα, ὅτι προήλθεν ἐξ Ἰουδαϊκῶν χριστιανικῶν κύκλων⁴. Εἶναι μία ὑπηρεσία, τὴν ὅποιον παρέχουσιν εἰς τοὺς ἐξ ἑθνῶν χριστιανούς καὶ τοὺς κατηχουμένους αὐτῶν οἱ ἐν τῇ ἡθικῇ καὶ τῇ θεῇ λατρείᾳ ὠριμώτεροι μὲν ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ νομικοῦ πνεύματος ἀπηλλαγμένοι ἐξ Ἰουδαίων χριστιανῶν⁵. Ἡ διδαχὴ οὐδὲν δογματικὸν περιέχει, ἀλλὰ μόνον ἠθικά, τελετουργικά καὶ ἄλλα εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ διοίκειν τῆς ἐκκλησίας ἀνήκοντα· πάντα δὲ τοῦτα ἐν ἀρχικωτάτῳ καὶ ἐν διαμορφουμένῳ τύπῳ. Ἐν τοῖς τοῖς δὲ, καθὼς ἡμεῖς βλέπομεν, ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀπλῆ τις σχολὴ ἢ τι παρόμοιον ἀλλ' ὠργανωμένη κοινωνία, ἡ διακροῦμαι σὺν τῆς ὁποιίας, ὅπως ἐν τῇ διδαχῇ ἐκτίθεται, ἀνάγεται βεβαίως εἰς διατάξεις καὶ παραδόσεις ἀποστολικὰς (1 Κορ.

2. Ὁρα διδαχὴ κεφ. θ'. ἐνθα λέγει «ὥστερ ἦν τοῦτο κλέπτα διεσκορπισμένοι ἐπάνω τῶν ὁρίων». Ὁ τῶν βιβλιοκριστῶν γράφων ἐπιμνηματίζεται ἐκ τῶν λέξεων τούτων, καθόσον ἐν Αἰγύπτῳ ὁ σίτος δὲν σπείρεται ἐπὶ τῶν ὁρίων. Σ. Μ.

3. Βλ. διδαχ. κεφ. γ'. Σ. Μ.

4. Τὸν συγγραφεῖ τῆς διδαχῆς ἐν τῶν ἐξ Ἰουδαίων χριστιανῶν γενέσθαι, εἶπεν ἡδὴ ὁ ἡμέτερος ἐκέρχης. Κατὰ τοῦτον δὲ ἡ διδαχὴ ἐκδοῦται διὰ τοὺς πιστοὺς καθόλου, ἰδίᾳ δὲ καὶ ἐν πρώταις διὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων τῷ Κυρίῳ πιστεύσαντας, ἵνα ἔλωσι καὶ γινώσκωσι τὴν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ πῶς ὤφειλον καταχεῖν τοὺς ἐξ ἑθνῶν τῷ Χριστῷ προσερχομένους (βλ. πρῶτον διδαχ. σελ. δ', σελ. γ' σελ. γ' § γ' σελ. 4', § 16'). Εἰς ταῦτα ἐν μέρῳ φαίνεται διαφωνοῦν ὁ Λουθάρος, καθόσον κατ' αὐτὸν ἡ διδαχὴ προέρχεται μὲν ἐξ Ἰουδαίων χριστιανῶν, ἀπευθύνεται δὲ πρὸς ἐξ ἑθνῶν χριστιανούς καὶ τοὺς κατηχουμένους αὐτῶν. Διάφορος ὅμως ἡ περὶ τούτου κρίσις τοῦ Χάρνακ βλ. Ἐκκλ. ἀληθείας τοῦ μετὰ κρίσεως ἔτους 1894, σελ. 271.

5. Οὕτω μεταφράζεται τὰς λέξεις Aber auch gesetliche judische Christenheit. Ὁ γράφων φαίνεται ἵνα τοὺς Ἰουδαϊζόντας χριστιανούς τοὺς ἡδὴ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἀναφανέντας, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς ἰδίαν κίρσεις, οὕτω καλοῦμαι Ἰουδαϊζούσας, ἀποκλίναντες· ἀλλὰ τὸ ὑπ' ἡμῖν οὐδὲν σημαῖον εὑρεται ἐν τῇ διδαχῇ ὅτι ἐκ τῶν ἑθνῶν χριστιανῶν προήλθεν αὕτη, διότι καὶ αὕτῃ ἡ κρίσις κεφ. γ' σελ. 5' περὶ δὲ τῆς βρώσεως, ὅ δύνανται ἡστιαστοὶ φαίνεται προσερχομένη ἐκ τῶν ἑθνῶν ἐξ Ἰουδαίων μὲν χριστιανῶν, εὐλεντέρον ὅμως καὶ οὐχὶ Ἰουδαϊζόντες, ἀφοῦ μάλιστα ἡ διδαχὴ φαίνεται ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς πιστοὺς καθόλου καὶ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἐξ Ἑβραίων τῷ Χριστῷ πιστευομένους. Σ. Μ.

1. Διὰ τί οὐχὶ καὶ ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου Κ)πόλεως; Σ. Μ.

10, 34)⁶, αἰτινες ὁμῶς ἤδη ἐνταῦθα τίθενται ἐν χρήσει μετὰ νομικοῦ πνεύματος, ἐρίζουσαι οὕτω τὸ μέλλον τῆς ἐξ ἰθὺν χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ βλάβῃ τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου⁷. Βεβαίως αἱ ὀλίγαι σελίδες τῆς Διδαχῆς διεγείρουσι πληθὺν ἐντυπώσεων, ἐννοιῶν καὶ σκέψεων, ἀλλὰ τὸ γε νῦν ἐπαρίνουμεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀναγνώστας νὰ μορφώσωσιν αὐτὰς ἐκ τῆς ἐπομένης μεταφράσεως.

Μετὰ τὴν βραχεῖαν ταύτην κρίσιν ὁ σοφὸς Λουθάρδος παρατίθησι μεταφράσιν τῆς Διδαχῆς ὁλοκληρῶς, μετὰ πολλῆς ἀκριθείας καὶ ἐπιμελείας γενομένην. ἐπισυναπτῶν καὶ διαφόρους παρατηρήσεις καὶ σημειώσεις ἐκ τῶν τοῦ μητροπολίτου Νικομηδείας τὸ πλεῖστον εἰλημμένας, ἐφ' ὧν ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ ἐπισημειώσωμεν τάδε.

Ἐν κεφ. α', σελ. 7, «πᾶσι γὰρ θέλει διδόνθαι ὁ πατὴρ κτλ.» τὸ διδόνθαι κατὰ τὸν Λουθάρδον κεῖται εἰς μέσσην διάθεσιν ἀντὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ διδόναι· ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι κάλλιον θὰ ἡρμηνεύετο ὡς παθητικόν=ὁ πατὴρ θέλει ἵνα οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῶν χαρισμάτων, ἅπερ αὐτὸς χαρίζειται αὐτοῖς, μεταδίδωσι πᾶσι τοῖς αἰτούσιν. Οὕτω καὶ κατωτέρω ἐν κεφ. δ', σελ. 18 αἶθεν γὰρ ἡ κυριότης λαλεῖται κτλ. ὡς μέτον τὸ λαλεῖται ἐκλαμβάνων ὁ αὐτὸς θεολόγος ἡρμηνεύει: εἰπου ἡ κυριότης λαλεῖ (redet) ὑποσημεριούμενος: τοῦτέστιν, εἰπου οἱ κύριοι, οἱ προεστώτες τῆς ἐκκλησίας, ὡς τὸν τόπον τοῦ Κυρίου κατέχοντες, διδάσκουσιν· ἐνῶ καὶ τοῦτο κάλλιστα ἡρμηνεύεται διὰ τῶν: εἰπου τὰ μεγαλεῖα τοῦ κυρίου (die Würde des Herrn, βλ. λεξικ. Πάσσαφ ἐν λέξει: κυριότης) λαλοῦνται ἢ κυρύπτονται, ἐκεῖ κτλ.

Ἐν κεφ. ζ', σελ. 29, μετὰ τὰς λέξεις ἀέχεον εἰς τὴν κεφαλὴν ὁ Λουθάρδος σημειοῖ: λοιπὸν ἰδοὺ ἡδὴ καὶ ἡ ἐπίχρσις—ἐναντίον τοῦ Βαπτισμοῦ (δηλ. ἐναντίον τῶν φρονούντων ὅτι τὸ δι' ἐπιχύσεως βάπτισμα οὐδαμῶς καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐστὶ βάπτισμα) ἀλλ' ἡ ἀμεροληψία ἀπῆται, νομίζομεν, νὰ σημειωθῶσιν ὀλίγα καὶ κατὰ τῆς μεταχρήσεως τῆς ἐπιχύσεως ἐν ταῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις, ἐν αἷς ἄνευ λόγου καὶ ἀνάγκης ἀντικαθίσταται τὸ βάπτισμα διὰ τῆς ἐπιχύσεως· διότι ἐν ἀνάγκῃ μόνον γίνεται νόμου μεταθέσις: τὴν ἀνάγκην δὲ ταύτην δείκνυσιν ἡ Διδαχὴ σαφῶς λέγουσα: «ἐάν δὲ ἀμφοτέρω μὴ ἔχῃς (δηλ. μῆτε ζῶν μῆτε ἄλλο, μῆτε ψυχρὸν μῆτε θερμὸν ὕδωρ ἱκανόν, ὡς ἐρῶς σημειοῖ ὁ ἐκδότης τῆς Διδαχῆς, εἰς τὸ βαπτίσαι) ἐκχεον κτλ.»

Ἐν κεφ. η', σελ. 31, περὶ τῆς κυριακῆς προσευχῆς ὑπο-

σημειοῖ (note 6) ganz nach Matthæus, ἐνῶ ὁ αὐτὸς παρακατιῶν ἐν ἑτέρῃ ὑποσημειώσει παρατηρεῖ ὅτι ἐκ τῆς δοξολογίας αὐτὴ σου ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα κτλ.» λείπει τὸ ἡ βασιλεία, καὶ ἐνῶ ἀντὶ: ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ: ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ: τὰ ὀφειλήματα, ἡ Διδαχὴ ἔχει: ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐπὶ γῆς, τὴν ὀφειλήν.

Ἐν κεφ. θ', σελ. 35, τὰς λέξεις διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδὸς συμμεθερμηνεύει: διὰ Ἰησοῦ τοῦ θεράποντός σου (Knecht), ἐνῶ ἐν τῇ εὐαγγελίῳ πανταχοῦ ὁ Κύριος ὁμιλῶν περὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν λέγει ὁ πατήρ μου, τιθεῖς οὕτω ἐαυτὸν εἰς σχέσιν υἱοῦ, τέκνου (Kind) ὡς ὁ Χάρνακ ἤδη καλῶς μετέφρασε καὶ οὐχὶ εἰς σχέσιν θεράποντος ἢ δούλου (Knecht).

Τὸ δύσκολον χωρίον τοῦ ια' κεφ. σελ. 43 ἀποιῶν εἰς μυστήριον κοσμικὸν ἐκκλησίας (ὅπερ ὁ Λουθάρδος ἐν τοῖς ὑποσημειώμασιν αὐτοῦ φέρει, πόθεν ἀγνοοῦμεν, οὕτω: ποιῶν εἰς τὸ μυστήριον κοσμικὸν τῆς ἐκκλησίας) φαίνεται ἀποκλίνων εἰς τὴν ἡρμηνείαν τοῦ Χάρνακ, ἡρμηνεύων καὶ αὐτὸς διὰ τῶν: ζῶν ἐν βίῳ ἐγγάμῳ(!).

Ἐν κεφ. ιβ', σελ. 45, τὸ: σύνεσιν γὰρ ἐξετε δεξιὰν κτλ. ἡρμηνεύει περίπου ὡς ὁ Χάρνακ (ἐξετε γὰρ τὸ χάρισμα τοῦ διακρίνειν τὸ καλὸν τοῦ κακοῦ): ἐσεσθε γὰρ συνετοὶ εἰς τὸ διαγινῶναι τὸ καλὸν τοῦ κακοῦ. Κατ' ἀμφοτέρους ἄρα τὰ ἐπιθετα δεξιὰ καὶ ἀριστερά ἐκλαμβάνονται ὡς ἀντικείμενα τῆς ῥηματικῆς ἐννοίας τοῦ ὀνόματος σύνεσις, ἐνῶ κατὰ τὸν ἐκδότην τῆς Διδαχῆς εἶναι ἐπιθετα χαρκατηριστικὰ τῆς συνέσεως: ἐστὶ γὰρ τρόπος συνέσεως δεξιὸς καὶ τρόπος συνέσεως ἀριστερός, ὡς ἐστὶν ὅπλα δικαιοσύνης δεξιὰ καὶ ὅπλα δικαιοσύνης ἀριστερά· κατ' ἀμφοτέρους τούτους τοὺς τρόπους δοκιμαζόμενος ὁ προσηλύμενος γνωσθήσεται, εἴπερ ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου προσέρχεται. Τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν καὶ ἡρμηνείαν φαίνεται ὑποστηρίζουσα ἡ Διδαχὴ δι' ὅσων ἀμέσως κατωτέρω λέγει. Ἀλλ' ἀπλούστερον νομίζομεν καὶ ἡμεῖς ἡρμηνεύεται τὸ χωρίον ἐὰν τὰ: σύνεσιν γὰρ ἐξετε, τεθῶσιν ἐν παρενθήσει καὶ ἐπομένως τὸ χωρίον ἀναγνωσθῇ ὡς ἐξῆς: ἐπειτα δὲ δοκιμάσαντες αὐτὸν γνώσεσθε (σύνεσιν γὰρ ἐξετε) δεξιὰν καὶ ἀριστεράν, ὡς ἤδη καὶ ὁ ἐκδότης διωρθώτατο τὸ χωρίον.

Ἐν κεφ. ις', σελ. 54, τὰς λέξεις: σωθήσονται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κατὰ θάλατταν ἡρμηνεύει ὁ γερμανὸς θεολόγος κατὰ τὴν πρώτην ἐκδοχὴν καὶ ἡρμηνείαν, ἣν ὁ μητροπολίτης Νικομηδείας ἀποδέχεται. οὕτω: die werden gerettet werden von eben dem, den jene verflucht haben: ἤτοι: οὗτοι σωθήσονται ὑπ' αὐτοῦ τούτου, ὃν ἐκείνοι (οἱ σκανδαλισθησόμενοι) θὰ ἀναθεματίσωσιν.

Ἀρχιμανδρίτης ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΒΑΦΕΙΔΗΣ

6. Ἡ παραπομπὴ αὕτη ἐτίθη ἐκ παραδρομῆς ἴσως· ἀντὶ 1 Κορ. 11, 1. (Σ. Μ.)

7. Ἀλλὰ μᾶλλον ὁ ἀπόστολος Παῦλος δὲν παραγγέλλει τοὺς πιστοὺς νὰ ἴστανται: ἐδράτοι καὶ κρατῶσι τῆς παραδόσεως, ἀλλ' ἐκδέχονται εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ; βλ. 2 Θεσ. 2, 15· πρὸς 1 Κορ. 11, 1. (Σ. Μ.)

(Συνέχεια προηγουμένης σελ. 334)

272. Ὁ μὴ ἐρεδρεύει αἰδώς ἢ φόβος, ἀχάλινον τὸ στόμα καὶ ἀνειμένη γλῶσσα λέλυται.

273. Ὁ μέλλων δεῖσθαι τινος, κἂν εὐλογᾷ μέλλῃ παρκαλεῖν, ἐπιτηδεύειν ἀναμένει καιροῦ, ὅπως ἡμέρῳ

καὶ εὖ διακειμένῳ τῷ μέλλοντι τὴν αἰτησιν προσέλθοι (Χρυσόστ.)

274. Ὑδωρ θερπὸν καὶ ἀπαιδεύον ψυχὴν οὐ δεῖ ταρασσεῖν (Ἰσοκρ.)

275. Τοῦ πολλὰ κεκτημένου καὶ μηδὲν χρωμένου ὁ μὲν κόπος ἴδιος, ὁ δὲ βίος ἀλλότριος (Βαβρίου).

276. Τὸν ἀρχόντα δεῖ ἔχειν πρὸς μὲν τοὺς καιροὺς λογισμὸν, πρὸς δὲ τοὺς ἐναντίους τόλμαν, πρὸς δὲ τοὺς ὑποταταμένους εὐνοίαν.

277. Ψυχὴ ὑπὸ ἀθυμίας βληθεῖσα πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἀνεπιτήδειος (Χρυσόστ.)

278. Τὸν σοφὸν ἄνδρα, καὶ ἐκάς· ναίη γῆνος, καὶ μή ποτ' ἐρηλαμοῖς· ἴδω, κρίνω φίλον.

279. Ὁ ἀγαθὸς ἀγαθὸν σκεῖται φίλον, ὁ δὲ κακὸς οὔτε ἄγαθον οὔτε κακὸν (Ἰουστινίου).

280. Νοῦς ἐμμέριμος, σὴς βιβρώσκων ὅσπερ· θάλλει δὲ σῶμα, φροντίδας παρτρέχον (Γρ. Ναζ.)

281. Χεῖλη πολυλάλων τὰ οὐκ οὐτῶν διηγῶνται (Σιράχ).

282. Τοῖς γονεῦσιν ἴσας πρὸς ἴσας ἀποδοῦναι χάριτας τῶν ἀδυνάτων· ἀντιγεννησάι γὰρ οὐχ οἷόν τε (Φίλωνος).

283. Ἀφιλάνθρωπον ἔργον ποιεῖς· εἰς ἄφρονας σωφρονισμοῦ ἀποτείνων παρατηρήσεις· διότι, ἐν ᾧ οὗτοι θάττον ἢ βράδιον αὐτοὶ ἐκ τοῦ· βλάψουσι διὰ τῆς ἰδίας ἀφροσύνης, σὺ διὰ τῶν σῶν ἐλέγχων τὴν τούτων ἐπετάχυνας βλάβην, τῶν ἀφρόνων αἰ ἀφρονεστέρας πρὸς τοὺς ἐλέγχους ἀσχημονησόντων (Ἐκ τοῦ ἱταλ.)

284. Σκευὴ τὰ καινὰ κρίττω, φίλια δὲ ἡ παλαιότερα (Σέξτου).

285. Πλούσιός ἐστιν οὐχ ὁ πολλὰ κεκτημένος, ἀλλ' ὁ πολλὰ διδούς (Χρυσόστ.)

286. Ψεκτὴ πέφυκε καρδίαν μνηστικάν· φιλεῖν γὰρ οἶδεν οὐδὲν ἢ δόλους πλέκειν.

ΕΘΝΙΚΑ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

Ἐπειδὴ οἱ ἐν τῷ ἐθνικῷ φρενοκομείῳ φρενοβλαβεῖς ἀνῆλθον εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 280, ἀριθμὸν κατὰ πολὺ ὑπέρτερον πᾶσι· θανάτης τοῦ καταστήματος τούτου χωρητικώτερος, τῶν ἐν αὐτῷ κλινῶν συμπικνωθεισῶν εἰς βῆμα ἐμπνέοντα εἰς τοὺς ἱατροὺς ἀνησυχίας προβολέοντες· μὴ ἀναπτυχῶσι νοσογόνα μιάσματα· ἐπειδὴ ἡ κατάστασις τοῦ φρενοκομείου ἐμπνέει τοὺς αὐτοὺς φόβους καὶ διὰ τὰ αὐτὰ αἰτία· καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τοῦ ἐθνικοῦ ὀφθαλμορροείου εἶναι πλήρης· διὰ τοῦ λόγου τούτου ἡ ἐφορία τῶν ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων ἐπὶ τοῦ παρόντος· μὴ δυναμένη νὰ δεχθῇ εἰμὴ μόνον τοῦ εἰς τὸ ἐθνικὸν νοσοκομεῖον προσερχομένου· ἀσθενεῖς (ἐν ᾧ καταστήματι, ὡς γνωστὸν, ἐτησίως νοσηλεύονται ὅσπερ πεντακισχιλίους ὡς ἔγγιστα ἀσθενεῖς), εὐρίσκειται εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ μὴ ἐκδίδῃ εἰσιτήρια διὰ φρενοβλαβεῖς, γέροντας καὶ ὀρφανούς. Ὅθεν πέρυσσα εἰς γνῶσιν τοῦ δημοσίου τὴν ἀνωτέρω λίαν λυπηρὰν καὶ δυσάρεστον κατάστασιν, παρακαλεῖ θερμῶς τὰς ἐπιτροπὰς τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὰ διάφορα σωματεῖα ὅπως μὴ ἀπευθύνωνται αὐτῇ αἰτήσεσι· εἰσπαγωγῆς φρενοβλαβῶν, γέροντων καὶ ὀρφανῶν ἐν τοῖς οἰκείοις καταστήμασι, μέχρις οὐ ἐπὶ τὴν ἀραιωσὶς τις σχετικὴ ἐν αὐτοῖς, διότι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδυνατοῦσα πρὸς μεγίστην αὐτῆς λύπην νὰ ικανοποιήσῃ αὐτάς, θλίβε λαμβάνει σημειώσιν αὐτῶν ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν ὑποψηφίων. Ἡ ἐφορία πρὸς ἄρσιν παντὸς παραπύου ἐξετύπωσε δελτία ὑποψηφιότητος· εἰσπαγωγῆς διπλότυπα, δι' ὧν θδεῖ ἐφορᾷ τοὺς ὑποβάλλοντας αἰτήσεις, καὶ ὅσον δὲ κινεῖται θέσις τις, θδεῖ ἐκδίδει τὰ ἀπαιτούμενα εἰσιτήρια πρὸς εἰσπαγωγὴν τῶν ὑπὲρ ὧν αἱ αἰτήσεις εἰς τὰ οἰκία τμήματα κατὰ ἀρχαιότητα ἐγγραφῆς καὶ κατ' αὐξήνοντα ἀριθμὸν, ἀπὸρρῶν ἔχουσα ὅπως τηρήσῃ ἀσφαλῶς τὴν τάξιν ταύτην ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 16 μαρτίου 1884.

Ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ γραφείου τῆς ἐφορίας κατ' ἐντολὴν τῆς ἐφορίας
ὁ διευθυντής Ε. Καθόδας

Γεραρὶν λείψανον τῆς παρελθούσης γενεᾶς ἡ ΔΟΥΚΙΑ Σ. ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ

παρέδωκε τὸ πνεῦμα τὴν παρελθούσαν παρατκενῆν (16) ἐν ἡλικίᾳ ἐξδομήκοντα δύο ἐτῶν. Δύο μεγάλων καὶ δυναμικῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ πολιτικῇ συνέτει καὶ φιλογενεῖα φαναριωτικῶν οἰκῶν ἀναπαριστῶσα τὴν εὐγένειαν, θυγάτηρ Ἀλεξάνδρου χατμάνου Μαυροκορδάτου καὶ Σμαράγδας Μουρούζη, σύζυγος τοῦ πολλὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ γένος ἔργῳ τε καὶ λόγῳ ὑπερητήσαντος ἀειμνήστου ἱεροπολίτου Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, καὶ μητὴρ τῶν ἐξ. κκ. Ἀλεξάνδρου Καραθεοδωρῆ πατριᾶ καὶ Κωνστ. Καραθεοδωρῆ ἐφένδῃ, ὡς καὶ τεσσάρων τοῦ γένους διαπρεπεστάτων κυρίων, Σμαράγδας Σ. Βαλτατζῆ, Ἐλένης Μ. Ἀντωνοπούλου, Ζανῆς Ε. Βαλτατζῆ, Μαρίας Κ. Παπαρηγοπούλου καὶ Σοφίας Δέλτα (ἀποβιώσασα), εἰς τὸ πατρικὸν μεγαλεῖον τὰς ἰδίας προστιθεῖσα ἀρετάς, ἣν ἡ ζῶσα παράστασις τῆς φιλογενείας ἐκείνης καὶ παιδείας, τῆς λεπτότητος τῶν τρόπων καὶ τῆς μεγάλης εὐσεβείας καὶ τοῦ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν βαθέος σεβασμοῦ, ἐφ' οἷς διεκρίνοντο τῆς θαλαρᾶς τῶν Φαναριωτῶν φυτείας αἱ σύζυγοι καὶ θυγατέρες ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Εὐλογηθεῖσα παρὰ Θεοῦ ζῶσα καὶ πρὸς γῆρας τίμιον ἅμα καὶ πολυχρόνιον ἐλάττω ὑπῆρξεν εὐτυχῆς υἱοῦς καὶ θυγατέρας οἱοὶ οἱ ἀνωτέρω μορφώματα τοῦ ἐκτεῖς παραδείγματος μιμητάς.

Ἡ κηδεῖα τῆς ἀειμνήστου πρεσβυτίδος ἐγένετο τὴν ἐπιστάτην, σάδδατον, μεγαλοπρεπεστάτη καὶ ἐν μεγάλῃ πλήθους συρροῇ. Τὰς ἀρετάς τῆς μεταστάτης τιμῶσα ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις ἐξεπρωσώπηθη ἐν ταύτῃ δι' ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ὡς καὶ τοῦ πρώην ἐξ. ὑπουργοῦ τῶν δημοσίων ἔργων.

Ἡ Α. Θ. Π. διεδίδασκε τὰ συλλυπητήρια αὐτῇ· διὰ τοῦ Σ. μητροπολίτου Νεοκαισαρείας, μὴ δυναμένη ὅπως τῆς νεκρωστέως πρεσβυτίδος τελετῆς. Παρηκολούθησαν δὲ τῇ κηδεῖᾳ ἡ ἱερὰ σύνοδος, πολλοὶ ἕτεροι ἄρχιερεῖς, ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, οἱ ἐνταῦθα ἀντιπρόσωποι τῶν πατριαρχικῶν θρόνων καὶ τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων, οὐκ ὀλίγοι ἐκ τοῦ ξένου κλήρου, ἡ Α. Ἐξ. ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ, πλειστοὶ ἐπίλεκτοι ὁμογενεῖς, οἱ διευθύνται καὶ πρόεδροι διαφόρων σχολείων καὶ σωματείων, κτλ. Ἐπὶ τοῦ φερέτρου πολλοὶ κατετίθησαν στέφανοι εἰς ἐνδειξὴν ἀκροτάτου σεβασμοῦ καὶ τιμῆς πρὸς τὴν μεταστάτην. Οὐδεὶς ἐξφωνήθη λόγος ἐν τῇ κηδεῖᾳ κατὰ τὴν ἐκφρασθεῖσαν θέλησιν τῆς οἰκογενείας.

Ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Νικαῖος πληροφορηθεὶς τὸν θάνατον τῆς μακαρίτιδος Δουκίας, διέταξεν ὅπως ὁ Σ. μητροπολίτης Σκυθονόπλειος μετὰ τοῦ ἀρχιμ. Πολυκάρπου καὶ τοῦ ἀγιοταρτικῶ κλήρου παραστῶσιν εἰς τὴν κηδεῖαν, τηλεγραφικῶς δ' ἀπέτεινε συλλυπητήριον τῷ ἐξ. Ἀλεξάνδρῳ Καραθεοδωρῆ πατριᾶ, ἀγγέλλων ἅμα ὅτι τῇ κυριακῇ πρὸς τὴν τελεσάμενην μυστήριον ὑπὲρ τῆς τελευτησάσης.

Ἡ Ἐκκλ. ἀλήθεια συνενόησα τὴν λύπην αὐτῆς μετὰ τῶν λυγρῶς πενθούτων τὴν ἀπώλειαν τοῦ γεραροῦ τούτου φαναριωτικοῦ γόνου, λείδει θερμὸν δάκρυ, εὐχόμεν ὑπὲρ τῆς μακαρίτιδος αἰωνίαν ψυχῆς ἀνάπυλιν.

Ἐκ τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, ὡς καὶ ἐξ ἰδιαιτέρων ἡμῶν εἰδήσεων, μετὰ λύπης ἐμάθομεν τὸν θάνατον τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν ἐν Ἑλλάδι δημοσίων λειτουργῶν, τοῦ γενικοῦ γραμματέως τοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς παιδείας ὑπουργείου **Ἀνδρέου Μάμουκα**. Χῆτος τὴν πατρίδα, μαθητὴς τοῦ μέγα κλέος ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν χρόνοις ἀραμένου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, ἐκείνου τῆς εὐσεβείας ὑπῆρξε καὶ τῆς παιδείας ζηλωτῆς, ἐξηκονταετίαν σχεδὸν ὑπερρετήσας τὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἐκπαιδευτικὸν κλάδον τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, συντελέσας εἰς τὴν κανονικὴν χειραφέτησιν τῆς αὐτόθι ὁρθοδόξου ἐκκλησίας, τὴν διαρρύθμισιν τῶν μονῶν καὶ τῆς ἐκκλησ. ρίζαρίου σχολῆς, ἧς ὑπῆρχεν ἔφορος. Προσηνὴς τοὺς τρόπους, ἡγαπᾶτο παρὰ πάντων, ἀγαθὴν ἀφείκει μνήμην φίλου καλοῦ καὶ σεβαστοῦ κυβερνητικοῦ ὑπαλλήλου καὶ φίλοπόνου συγγραφέως.

Ἐτελεύτησε τῇ 13 μαρτίου, κηδευθεὶς τῇ ἐπιούσῃ πανδήμιως.

Τὰ παπικὰ φύλλα ἐδημοσίευσαν τὸ κείμενον τῆς προαγγελθείσης ἐγκυκλίου τῆς ἐν Ῥώμῃ θρησκευτικῆς προπαγάνδας περὶ συστάσεως ἰδίων ἐπιτροπῶν ἐκτὸς τοῦ ἰταλικοῦ ἐδάφους ἐπὶ σκοπῷ κατασφαλίσσεως τῶν ἐν τῷ μέλλοντι γεννητομένων αὐτῇ δωρεῶν, κληροδοτημάτων καὶ προσφορῶν. Κατὰ τὸν συναπτόμενον τῇ ἐγκυκλίῳ κατάλογον οὐχὶ ἐν ἑξ πόλεσιν, ὡς προέγραψαν αἱ ἐφημερίδες, αἱ εἰρημέναι προπαγανδικαὶ ἐπιτροπεῖαι (procures) συνιστῶνται, ἀλλὰ παρὰ τοῖς νουντσίοις ἢ βικαρίοις ἢ ἀρχιεσκόποις ἢ πράκτορσιν εἴκοσι καὶ τριῶν πρωτευουσῶν καὶ μεγαλοπόλεων. Οὕτω δὲ ἐκ τῶν προκουρῶν τούτων δέκα μὲν ἀναφέρονται ὡς συσταθεῖσαι ἐν Εὐρώπῃ, τρεῖς δὲ ἐν τῇ Ἰνδικῇ, ἑπτὰ καθ' ἅπασαν τὴν ἀμερικανικὴν ἡπειρον, μία ἐν Ἀλγερίῳ, ἑτέρα ἐν τῇ Ὀκεανίᾳ, καὶ μία τέλος ἐν Παγκυαλίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ πέραν τῶν Καρπαθίων ρουμούνιοι ἐπίσκοποι ἀμιλλῶνται εἰς ἀγαθοεργήματα. Οὕτω ὁ ἐπίσκοπος Μετσίου τοῦ Ἀραῶ ἔλαβε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ οἰκοδομηθῇ ἱερὰτικὴν σχολήν. Ὁ ἐπίσκοπος Ποπάζου τοῦ Καρανσεβες ἐμετολάβησε μετὰ τῶν προκρίτων ρουμούνων παρὰ τῇ οὐγγρικῇ κυβερνήσει νὰ ἐπιτραπῇ τοῖς ρουμούνιοις νὰ ἰδρύσῃσι ρουμουνικὴν σχολήν. Ὁ μητροπολίτης Βάντσεσ τοῦ Μλάζ πρὸ πολλοῦ διττηρεῖ ἰδίᾳ δαπάνῃ διακοσίους ἀπόρους μαθητὰς τῆς ἐν Μλάζ ρουμουνικῆς σχολῆς, ἥδη δὲ ἔκτισεν ἰδίᾳ δαπάνῃ μέγα ἄσυλον διὰ τοὺς ἀπόρους μαθητὰς. Ὁ ἐπίσκοπος Μιχαὴλ Παῦλος τῆς Ὁραδίας προσήνεγκε γενναίαν δωρεάν 50 χιλιάδας φιορινίων εἰς τὸ ἐν Βεῖους ρουμουνικὸν γυμνάσιον (Σύλλογοι).

Τὴν ἐσπέραν τῆς παρελθούσης κυριακῆς ἐδίδαξεν ἐν τῷ πατριαρχικῷ νηφὶ ὁ ἱερολογιώτατος ἱεροδιάκονος κ. Γρηγόριος Κωνσταντινίδης ὁμιλήσας περὶ μετανοίας.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαναρίῳ, πέμπτη, 22 μαρτίου 1884)

Ἀνεγράψαμεν ἐν τῷ προλαβόντι φύλλῳ τὴν πρὸς τὴν Α.Θ.Π. ἐπίδοσιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ βερατίου μετὰ συν-οδεύοντος αὐτὸ ὑπουργικοῦ τεσκερέ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἐγγράφων τούτων δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἐπὶ κεφαλῆς τιθεμένη φράσις ἡ δηλοῦσα τὴν ὑψηλὴν σουλτανικὴν ἐπικύρωσιν, ἐδέησεν ἵνα ἡ Α.Θ.Π. ἐπιστρέψῃ αὐτὸ ἀρμόδιως σὺν τῇ αἰτήσει ὅπως ἐπιτεθῇ ἡ ἐλλείπουσα φράσις. Ὅθεν τὸ προκείμενον βεράτιον εἰσέτι δὲν ἀντεπεστράφη συμπεπληρωμένον πρὸς τὴν Α.Θ.Π.

Προχθὲς δὲ, καὶ χθὲς τετάρτην (21), συνήλθον ἐπαλλήλως ἐν τοῖς πατριαρχείοις, προεδρεύοντος τοῦ Σ. ἀγ. Ἐφέσου, ἡ τε ἱερὰ σύνοδος καὶ τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον, ὅπως συσκεφθῶσι καὶ αὐθις ἐπὶ τοῦ ἐπασχολούντος τὴν Ἐκκλησίαν ζητήματος· ἐπὶ μακρὸν δὲ ἐν ταῖς συνεντεύξεσι ταύταις τῶν δύο σωμάτων ἀντηλλάγησαν ἰδέαι καὶ σκέψεις ὡς πρὸς τὸ σημεῖον, εἰς ὃ νῦν τὸ ζήτημα εὐρήται.

«Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου καὶ Γεωργίου Βούρτζου μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν ΛΟΓΟΙ νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενοι ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Χάλκῃ μονῆς τῆς Θεοτόκου ὑπὸ Βασιλείου Γεωργιάδου, ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφείως, 1882». Τιμᾶται δραχμῶν νέων 2, εὐρίσκεται δὲ παρὰ τῷ κ. Ν. Β. Νάκῃ ἐν Ἀθήναις καὶ παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς Δεπάστα ἐν Κωνσταντινουπόλει.

«Μανουὴλ Ἰ. Γεδεῶν ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ (ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς μεγάλῃς τοῦ γένους σχολῆς 1454—1830) ἀδείᾳ τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου, ΑΩΠΓ'». Τιμᾶται 15 γροσίων, ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ 3½ φράγκων.

Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἐγγραφῆναι συνδρομηταὶ τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» θέον ἵνα προκαταβάλλωσιν ἢ προαποστέλλωσιν ὁλόκληρον τὸ τῆς συνδρομῆς τίμημα.

Ὁ ἀπεύθυνος Γ. ΑΝΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κεῖνται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν ἐκ τῶν συντακτῶν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
25

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἔρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετ' ἐπιτίθεται ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγμα 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντακτὴς ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΩΡΓΙΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ: 29 ΜΑΡΤΙΟΥ 1884, ΠΕΜΠΤΗ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ.

Σεβαστοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς προχθὲς τριτῆς ἡ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὸ γένος πενθεῖ τὸν θάνατον. Ὁ εὐεργέτης τοῦ γένους ὁ τὸ παρὰ Θεοῦ δωρηθὲν αὐτῷ τάλαντον ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ πλησίου διατιθεῖς, ὁ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολὴν πᾶσαν πληρώσας εὐεργεσιῶν καὶ δωρημάτων, ὁ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ

ἀπέθανε! Πένθιμος ἤχος καδῶνων ἤγγειλε πᾶσι τὸ θλιβερὸν γεγονός καὶ πενθοῦσι βαθέως ὀρθοδόξων τε καὶ μὴ τὰ συστήματα πάντα, ἐπὶ τῷ ἐμφύχῳ ἀποδυρόμενα τῆς ἀγαθοεργίας τύπῳ, ὅστις οὐδεμίαν ἡμέραν ἐπέτρεπε τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἵνα διέλθῃ χωρὶς ἵνα καταστῇ εἰς ἄτομα καὶ κοινότηας ἀνάγκην ἔχουσας συνδρομῆς καὶ ἀντιλήψεως χρήσιμος ἔργῳ τε καὶ λόγῳ. Καὶ τοῦ κοινοῦ τούτου πένθους οὐδὲ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης οἱ σεμνοὶ ιεροφάνται ἀπολείπονται, ἀντιλήπτορα καὶ προστάτην ἀπολέσαντες, ἱλαρὸν δότην, ὃν ὁ Κύριος ἀγαπῶν ἐμεγάλυνεν ὑπὲρ τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, πιστὸν ἀποφαινων δούλον, τοῖς πεινώσι τροφὴν παρεχόμενον, τοῖς ἐν δυσπραγίαις ταχινὸν εἰς ἀντιληψιν, τοῖς ἐν ἀνάγκαις διαβιοῦσιν εἰς ἐπικουρίαν ἐτοιμότατον.

Λεῖψανον γεραρὸν γενεᾶς ἐπιφανοῦς, μετ' ἐκείνης συζυμωθεὶς καὶ ἀναστραφεὶς, τῶν ιδιωτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐκείνης ἀρετῶν ἀπομάχας τὸν τύπον, τῶν μεγάλων τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας εὐεργετῶν τὴν φιλομουσίαν καὶ τὴν εὐσέδειαν, τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν εὐσέδειαν, τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ τὴν εὐσέθειαν καὶ τὸν πρὸς τὸν Θεὸν φόβον μιμούμενος, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς καὶ τούτους ὑπερέλασας καὶ ὑπερβαλὼν, ἐν εὐεργεσίαις διηλθε τὸν βίον ἅπαντα, ὁ δίκαιος τοῦ ψαλμῶδου γενόμενος, ὁ κληρονομήσων τὴν γῆν καὶ εἰς αἰῶνα αἰῶνος ἐπ' αὐτῆς κατασκηνώσων, ὁ

ἐν ἐκάστῃ σελίδι τοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν βίου τοῦ γένους ἀνεξιτήλοις γράμμασι τὸ ἐκ τοῦ γράφας ὄνομα.

Μνημεῖα τοσαῦτα τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Ζαρίφη κεῖνται σιγῶντα καὶ λαλοῦντα, ἀλλὰ καὶ σιγῶσι φωνὴν ἀφιέντα μονονοῦχι διάτορον, τὸν λαμπρότερον αὐτῷ ἐπιτάριον πλέκοντα, εἰς γενεὰς γενεῶν διαλαλοῦντα καὶ τὴν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐπιστήμην ἐμψυτον ἀγάπην, καὶ τὸν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτῆς ἀνυπόκριτον σεβασμὸν τοῦ μεταστάντος. Σχολαὶ μεγάλοι, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους ἀριστοτέκνοι θυγατέρες ἡ πατριαρχικὴ Μ. τοῦ Γένους, αἱ κατὰ τὴν Χάλκην Θεολογικὴ καὶ Ἐμπορικὴ, τὰ ἐν Φιλιππουπόλει φερώνυμα ἐκπαιδευτήρια, τοσοῦτον ἄλλο πλῆθος σχολῶν πρὸς ἐκπαίδευσιν ἀρρένων καὶ θηλέων παιδῶν, χριστιανῶν τε καὶ μὴ, σχολαὶ πρὸς μόρφωτον διδασκάλων καὶ κηρύκων τῆς πατρῴας εὐσεβείας καὶ πατρίου φωνῆς, ἄφθιτα ἐγείρονται μνημεῖα τῆς πρὸς τὰς Μούσας ἀπροσποίητου ἀγάπης, ἐκείνης τῆς ἀγάπης, ἥτις εἰς γενεὰς εὐγνωμονοῦσας ἀνεπλήρτᾳ κληροδοτεῖ τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων τοῦ γένους εὐεργετῶν, τοῦ Φλαγγίνῃ, τοῦ Καπλάνῃ, τῶν Ξωσιμαδῶν, τοῦ Γκιούμα τοῦ Ἀρσάκη, Λευίται τῆς χάριτος καὶ σκαπανεῖς πατρίου πολιτισμοῦ, ποιμένες καὶ κήρυκες εἰς καταρτισμὸν τῶν ἀγίων, εἰς ἔργον διακονίας χριστομιμήτως μορφοῦμενοι, διδάσκαλοι τῆς πατρὸς φωνῆς καὶ τῆς πατρὸς παιδεύσεως ἄσβεστον προωρισμένοι ἵνα κρατήσωσι τὴν δῆδν, ἅπαντες οὗτοι, καὶ αὐτοὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας οἱ ὑπαδoὶ γινώσκουσιν οἱ πάντες, οἱ πάντες ὁμολογοῦσι καὶ κηρύττουσιν τὸν Γεώργιον Ζαρίφην εὐεργέτην, προστάτην, τῆς

καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς Μαικήναν. Ὁρθοπρόσωπος δέλτας, τῆς φιλογενείας αὐτοῦ μνημεῖον ὑπερφύεται τοῖς γένους ἡ Μεγάλῃ Σχολῇ, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ **Γεωργίου Ζαρέφῃ** Μανωλάκην ἐκείνον τὸν ἐκ Καττορίας καὶ τὸν περὶ δέλεπτον εὐροῦσα Μουρούζην, μεθ' ὧν ἀπῆλθε 'να ἐνωθῇ, ἵνα τριάδα προστατῶν τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας ταύτης ἀποτελοῦντες ἄξιον ὑπογραμμὸν ἐκυτοῦς τοῖς ἐπιγιγνομένοις καταλίπωσιν.

Ἀναγνωστήρια καὶ σύλλογοι, ἀδελφότητες καὶ ἐταιρίαι τὸν μεταστάντα προστατήν ἀνακηρύττουσιν. Ἐγίνωσκεν ὁ τοῖς πᾶσι σεβαστός, ὁ τοῖς πᾶσι προσφιλὴς ἀνὴρ ὅτι ἐν τοιούτοις καθιδρύμασιν ὁ ἀληθὴς μορφοῦται τοῦ πολιτισμοῦ ἀγωνιστής, εἰς δὲ ἀπόκειται τὸ εὐκλεέστερον τῶν σταδίων, ἀτερμάτιστος καὶ γενναιοτάτῃ δολιχοδρομία, ἡ διάσωσις καὶ διαφύλαξις τῶν πατρίων θησαυρισμάτων. Πόσοι δὲ καὶ πόσοι τῆς ἀκαδημαϊκῆς εὐδοκίμως παιδεύσεως τὸν δόλιχον διανύσαντες οὐχὶ τὸν **Γεώργιον Ζαρέφῃ** ὁμολογοῦσι τὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς Πτολεμαῖον, ὃ Μουσῶν θ' ὑποφῆται, κατὰ τὴν ἀρχαίον βουκολικὸν, ἀείδονται· πόσοι τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως διανύσαντες τὸ στάδιον οὐχὶ τὸν **Γεώργιον Ζαρέφῃ** εὖρον εἰς ὑποστήριξιν ἐτοιμότατον, εἰς συνδρομὴν γενναιοτάτον, εἰς χορηγίαν ἱλαρότατον;

Τεμένη θεῖα, ἐν οἷς ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ σφαγιαῖζεται, πόσα αἰτήσαντα συνδρομὴν οὐχ εὖρον τὸν ἀειμνήστου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους εὐεργέτην προθύμως εἰς ἐπικουρίαν ἐρχόμενον; Καὶ οἱ αἰτοῦντες ἀπῆρχοντο πάντες εὐλογοῦντες τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίτου, σκορπίσαντος καὶ θόντος τοῖς πένησιν, ἵνα ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μείνῃ εἰς τὸν αἰῶνα, σκορπίζοντος, ἵνα βλέπῃ πάντοτε τὸ τάλαντον γινόμενον πολλαπλάσιον, ἔὰν κατὰ τὸν οὐρανοφάντορα, ἀκατεχόμενος ὁ πλοῦτος ἀπόλλυται· σκορπιζόμενος δὲ καθ' ὃν ὁ Κύριος ὑποτίθῃ τὸν τρόπον οὐ μόνον σώζεται, ἀλλὰ καὶ πολύχους καὶ μετὰ τῆς ἐπικαρπίας ἀποδίδεται. Καὶ ἀπεδίδοτο τῷ Θεῷ πάντων πρῶτιστα ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου **Γεωργίου Ζαρέφῃ**, ὁ αὐτῷ διαπιστευθεὶς πλοῦτος. Ἐκκλησίαι δὲ δύο μεγάλα καὶ ἐνδοξοὶ, θρόνοι ἀποστολικοὶ ὕλικῳ δυσπραγοῦντες, ὁ τοῦ ἀδελφοθεοῦ καὶ ὁ τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἀποστόλων εὖρον αὐτὸν ἀείποτε πρόθυμον εἰς ὕλικὴν ἐπικουρίαν, εὐλαβούμενον καὶ ἡγαπῶντα τὰ ἱερὰ προσκυνήματα καὶ τοὺς θεοβαδίστους τόπους, καὶ ζηλοῦντα τὴν εὐκλειαν αὐτῶν καὶ τὴν ὕλικὴν εὐημερίαν.

Ἀνεξάντλητος εἰς εὐποιαν ὁ **Γεώργιος Ζαρέφῃς** οὐδαμῶς φυλὰς καὶ θρησκείματα ἐν τοῖς πάσχουσιν διακρίνων, εἰς ἅπαντας ἐχορήγει, πάντας εὐγνώμονας ἔχων, καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν τῆς ἀγαθοεργίας ἱλαρότητα ἔχων καὶ μορφῆς, προσήνειας τρόπων καὶ χαρακτήρος προστιθεὶς, ἀγαθότητος μὲν καρδίας πιστὸν κάτοπτρον, ἐγγέουσιν δὲ καὶ ταύτην ἐν ψυχαῖς θλιβομέναις καὶ καρδίαις ἀλγούσαις παρμυθίας φάρμακον. Οὕτως ἡ χορηγία εἰς ἐλέους καὶ συνδρομῆς εἶχε τὸ εὐαγγελικὸν ἐκεῖνο. δι' ὃ σήμερον καὶ ἐξῆς ἐπὶ μακρὸν οἱ εὐεργετηθέντες παρ' αὐτοῦ πάντες, πάντες εὐλογοῦσι τὸ σεπτὸν αὐτοῦ ὄνομα, πάντες σήμερον ὁλολυσσομένη φωνῇ ὁμολογοῦσι τὸ μέγεθος τῆς κοινῆς συμφορᾶς. Καὶ πάντες μερίζονται μετὰ φίλων τε καὶ οἰκείων τὴν θλίψιν. Ἀπώλεσαν ἐκεῖνοι πατέρα φιλόστοργον καὶ ἀδελφὸν προσφιλή, σεπτὴν συγγενὴ καὶ φίλον πολυτίμητον, ἀπώλεσαν δ' οἱ πάντες ἀγαθὸν ἄνδρα. κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Εὐαγγελίου πολιτευσάμενον. Ἀπόλλυσιν ἡ Ἐκκλησία τὴν ἐμφυχον εἰκόνα τῆς εὐσεβείας, τῆς πρὸς τοὺς θεογράφους αὐτῆς θεσμοῦς εὐλαθείας, τῆς πρὸς τοὺς ἀνωτάτους αὐτῆς λειτουργοὺς υἱικῆς στοργῆς· οἷαν ἰδιωχόντως ἀνέκαθεν ἔτρεφε πρὸς τὴν Α. Θ. Π. τὸν οἰκουμένικόν πατριάρχην Ἰωακείμ τὸν Γ'. Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἔγνω καὶ ἐτίμησε τὰς ἀρετὰς ταύτας, ἀπονεύμασα τῷ ἀειμνήστῳ κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1879 τὸν τίτλον μεγάλου εὐεργέτου τοῦ γένους, ἐν αὐτῷ πρόθυμον εὐρίσκουσα τῶν κειμένων θεσμῶν καὶ τῶν καθεστώτων αὐτῆς ζηλωτὴν καὶ υἱὸν ἀφωσιωμένον, ὃν ὁ ζήλος τοῦ οἴκου τοῦ Κυρίου κατέκαεν. Ἵπὲρ αὐτοῦ, πρὸ τριετίας παθόντος, ἀνεξιχνίαστω τοῦ Κυρίου βουλή, ἐδεήθη, εὐσεβεῖς δὲ καὶ ὁρθόδοξοι κοινότητες, ὁμογενῶν καὶ μὴ συστήματα εὐγνωμονοῦντα τῆς ἱκετηρίου αὐτῶν ἡνουν πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ ἐλέους καὶ τῶν οἰκτιρμῶν φωνάς, ὅπως ἐπ' ἀγαθῇ τῆς ἀνθρωπότητος εὐδαιμονοῦντα διατηρήσῃ καὶ ὑγιαίνοντα τὸν εὐτεδέστατον τῆς Ἐκκλησίας υἱόν, τὸν ἀνεξάντλητον τὴν μεγαλοδωρίαν ἀνθρώπων, οὗτινος τὰς ἀρετὰς καὶ ὁ φιλόλαος ἀναξ ἐβράδυσεν, ἀπεριόριστον αὐτῷ χορηγῶν εὐνοίαν, καὶ σεβόμενος γέροντα φιλόανθρωπον, ὅστις δι' οὐδὲν ἔζη ἢ μόνον ὅπως εὐεργετῇ τὸν ὅμιον αὐτῷ. Καὶ οὕτως ἐξῆσεν, ἐνδοξος καὶ περιβλεπτος· ἐν εὐλογίαις δὲ ζήσας ἐν εὐλογίαις προπέμπεται, μολπὴν ἐπικτήθειον θρόνους εὐεργετουμένων ἔχων. Δίκαιος ἀνὴρ καὶ ἀγαθοεργός ὁ **Γεώργιος Ζαρέφῃς**, ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλεῶν καὶ δανείζων, κατὰ τὸ ψαλμικόν, εἰς εὐλο-

ρίαν ἤγειρε τὸ σπέρμα αὐτοῦ, μεγάλου κλέους τὴν καθ' ἑ-
μᾶς ἐποχὴν πληρῶν, μεγάλης δόξης ἑαυτὸν ταμίον ἀπερ-
χασάμενος, μεγάλου οἴκου ἀρχηγέτην ἑαυτὸν ἀναδείξας
λαοτίμητον, μεγάλην ἀρετὴν τοῖς τέκνοις εἰς μίμησιν
παρεγόμενος, καὶ μέγαν τάφον ἐκυτῷ δι' ἀρετῆς καὶ δι-
καιότητος, φιλογενεῖας καὶ εὐσεβείας παρσκευάσας, τὰς
καρδίας πάντων, ἂν, κατὰ τὸν τοῦ Ὀλοῦρου ἱστορικόν,
«ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος».

Τὴν προτεραίαν τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ ἀοίδιμος εἶχε
καλῶς τὴν υἱεὶαν καὶ ἐξηλθεν εἰς τὸν τακτικὸν αὐτοῦ
ἐπὶ φορείου περίπατον, διανοούμενος μάλιστα ἵνα τὴν
ἐπισκοπὴν ποιήσῃται μακρὰν ἐκδρομήν. Τὴν ἐσπέραν δὲ
μετὰ τὸ δεῖπνον δεξιόμενός τινας φίλους μετέσχε τῆς
συναναστροφῆς αὐτῶν οἰκογενειακῶς μέχρι μεσονυκτίου·
μετ' ὃ ἀποσυρθεὶς εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ κατελήθη με-
τ' ὀλίγον ὑπ' ἥς ἡνωχλεῖτο δυσπνοίας, καὶ ἐν μέσῳ ἐλα-
φρᾶς ἀγωνίας παρέδωκε τὸ πνεῦμα, κοιμηθεὶς τὸν ὕπνον
τοῦ δικαίου!

Ἀπὸ πρωΐας ἀποσταλεῖς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ μακαρίτου
ὁ κ. Δ. Γενίδουνας ἀνήγγειλε τὸ θλιβερὸν γεγονὸς πρὸς
τὴν Α. Θ. Π., ἥτις λυγρὰ ἔχουσε δάκρυα, μὴ δυνάμενη
ὡς ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιστάσεων ἵνα κηδεύσῃ ταῖς
χερσὶν αὐτῆς τὸν προσφιλεῖ αὐτῇ καὶ πολυτίμητον τοῦ
ἔθνους νεκρὸν καὶ μέγαν εὐεργέτην! Εὐθέως δὲ ἡ Α. Θ. Π.
ἀπέστειλε τὸν Μ. πρωτοσύγκελλον ὅπως ἐκφράσῃ τῇ οἰ-
κογενεῖα τὴν ἄρατον καὶ καιριωτάτην λύπην αὐτῆς ἐπὶ
τῇ ὄντως συμφορᾷ, συγχρόνως δὲ ἤρξατο πένθιμος κω-
δωνοκρουσία τοῦ πατριαρχικοῦ νοτοῦ, συνεχῶς δὲ καὶ ἐκ
πασῶν τῶν λοιπῶν ἐνοριακῶν ἐκκλησιῶν.

Ὁ ἀοίδιμος ἦν τετιμημένος διὰ παρασήμερον μετ' ἡμεῖς
Α' τάξεως, διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ παρασήμερον τῶν ἀνωτέρων
τραπεζῶν τοῦ Σωτήρος, καὶ τοῦ περσικοῦ παρασήμερον
τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ ἡλίου.

Τὴν πρωΐαν τῆς χθὲς ἡ Α. Θ. Π. μεταβάσα κατ' ἰδίαν
εἰς τὸν οἶκον Ζαρίφη, κατηγάγατο ἐν θερμοῖς δάκρυσι
τὸν νεκρὸν τοῦ πολυσεδάστου καὶ πεφιλημένου φίλου καὶ
ἐθνικοῦ ἀνδρός. Τὸν πατριάρχην περιεστοίχισαν εὐθέως ὡς
ἄγγελον παρηγορίας μετ' ἐνδείξεων οὐκ ὀφεισθέντος τὰ
μέλη ἅπαντα τῆς οἰκογενεῖας βαρυπενθοῦντα ἐπὶ τῇ ἀνη-
κέστῳ ἀπωλείᾳ. Ἡ Α. Θ. Π. ἀπέτεινεν ἀπασπασμένους τὴν
αὐτῆς δεξιὰν πατριαρχάτους παραμυθίας λόγους, παραστή-
σασα τὴν ἐν πᾶσιν ἀνεξιχνίαστον τοῦ Θεοῦ βουλὴν· μετ' ὃ

ἀποχωρισθεῖσα διαπαντός τοῦ ἐθνοπολήτου γεραροῦ μετα-
στάντος, ἐπανεκάμφεν εἰς τὰ πατριαρχεῖα δυσἀπόκρυφον
ἄλγος φέρουσα ἐν τῇ πατρικῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

Πάντα τὰ ἐλληνικὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα,
τὰ γραφεῖα τῶν τραπεζῶν, τὸ πλεῖστον τῆς ἀγορᾶς ἐπέν-
θησαν ἀργοῦντα ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ μεγάλου ἀνδρός,
ἀγγελθείσης εἰς τὸ δημόσιον τῆς πρωτευούσης οὕτως·

Ἡ κυρία Ἑλένη Γεωργίου Ζαρίφη μετὰ τῶν
τέκνων, ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν ἀγγέλλουσιν ὑμῖν
ἐν θαυμάτῃ θλίψει τὸν θάνατον τοῦ προσφιλε-
στάτου αὐτοῦ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΑΡΙΦΗ ἀπο-
βιώσαντος σήμερον εἰς τὸ 28^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας
αὐτοῦ καὶ παρακαλοῦσιν ὑμᾶς νὰ παραυρεθῇτε
εἰς τὴν κηδεῖαν γενησομένην αὐριοῦν τετάρτη
28 μαρτίου ὥρα 3 μ. μ. εὐρωπαϊκῇ ἐκ τῆς
ἐν Ἡέρᾳ οἰκίας τοῦ μακαρίτου.

Ἡέραν, τῇ 28 μαρτίου 1884.

Οἱ ἐκ τῶν μὴ λαθόντων τὸ πρὶν εἰδοποιητήριον παρακα-
λοῦνται νὰ θεωρήσωσι τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸν τόπον ἰδίᾳ προσκλήσεως

Ἡ κηδεῖα τοῦ Γεωργίου Ζαρίφη ἐγένετο χθὲς τῇ
2 μ. μ. ὥρα ἐν τῷ ἐν Ἡερῇ ἱερῷ ναφ τῆς ἀγίας Τριά-
δος μεγαλοπρεπεστάτῃ, ἐπιβάλλουσᾳ· πλήθος ἐκκλησι-
κόν, ἐπὶ τῆς μορφῆς ἐζωγραφημένον ἔχον τὸ βαθύ πένθος,
ὅπερ συνέχει τοὺς πάντας, ἐπλήρου τὰς δόδους καὶ τὰς πλα-
τείας, τὰς οἰκίας καὶ τοὺς ποικίλους τόπους τῶν συν-
θροίσων, ἐν συγκινήσει προπέμπον εἰς τὴν ποθεινὴν ἀ-
περχόμενον πατρίδα τὸν μέγαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ
γένους εὐεργέτην, ὅστις τὴν μὲν ζωὴν ἀένναον εὐεργε-
σιῶν κατέστησε πάροχον, τὸν δὲ θάνατον οὕτως ἔσχεν
ἀρετῆς μεγάλῃ καὶ λαμπρᾷ πανήγυριν. Οὐδ' ἐκηδέετο
χθὲς ὁ Γεώργιος Ζαρίφης, ἀλλ' ἐν μέσῳ πλήθους
λαοῦ δι' οὐδεμιᾶς χωριζομένου φυλετικῆς καὶ δογματικῆς
διακρίσεως, ἀντιπροσώπων σωματείων καὶ κοινοτήτων,
σχολῶν καὶ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, κρατῶν καὶ
βασιλείων, κλήρου ἱεροῦ καὶ τῆς ἀνωτάτης ἱεραρχίας ἐ-
γραφεν ὁ μέγας εὐεργέτης τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας
τὸ μέγιστον σημεῖον τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆς χθὲς κλείει ὁ βίος τοῦ θνήτου Γεωργίου
Ζαρίφη, καὶ ἀρχεῖται ὁ βίος τοῦ ἀθανάτου.

Εἰς πεντακισμύριους ὑπελαγίσθη τὸ κατὰ τὴν κη-
δεῖαν παρὸν καὶ τὸ πύτην συνοδεύσαν πλήθος λαοῦ· ἐ-
κλήρος μετὰ τῶν ἱερῶν ἐξαπτερίγων πατῶν σφεδρῶν τῶν

ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιῶν συνώδευσε τὴν ἐκφορὰν, ἐξάρχοντος τοῦ Μ. πρωτοσυγκέλλου κ. Ἰωακείμ μέχρι αὐτοῦ τοῦ νεκροταφείου, ψαλλόντων δὲ τῶν χορῶν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, ὃ δὲ ἀρχιεμνδρίτης κ. Γρηγόριος Παλαμᾶς ἀπήγγειλε τὸν νεκρώσιμον ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ λόγον. Τὴν ἐκφορὰν συνώδευσαν αἱ ΑΑ. ΣΣ. οἱ μητροπολίται Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Νικομηδείας, Χαλκηδόνος, Θεσσαλονίκης, Ἰωαννίνων, πρώτῃ Νικαίας, Νεοκαισαρείας, Ἀγκύρας, Βιζύης, Βοδενῶν, Γρεβενῶν, Χαλεπίου καὶ Καρπάθου, ἀθροισμένων τῶν ΣΣ. ἀγίων προέδρων Νικαίας καὶ Διδυμοτείχου, οἱ πανιερ. ἐπίσκοποι Παμφίλου καὶ Εἰργνουπόλεως, ἡ Α. Σ. ὁ ἅγιος Σκυθοπόλεως, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀγίων τόπων ἀρχιεμνδρίτης Πολυκαρπὸς τοῦ πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ Χρυσάνθος Βατοπαϊδινὸς τοῦ Ἀγίου ὄρους, καὶ ὁ ἀρχιμ. τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας κ. Σμάρναδος· παρηκολούθουν οἱ ἐκ μέρους τῆς ἀρχιερατικῆς ἀπεσταλμένοι σοφολογ. ῥαββίνοι, οἱ ἐκ μέρους τοῦ πατριαρχείου τῶν Ἀρμενίων, ὁ ἐνταῦθα ἐπίτροπος τῆς Α. Μ. τοῦ πατριάρχου τῶν Ἰακωβιτῶν. Οἱ Ἐξ. πρεσβεύται Γερμανίας, Αὐτροσυγαρίας, Ῥωσσίας, Ἑλλάδος, Ἰσπανίας, Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, οἱ πρώτοι διερμηνεῖς καὶ σύμβουλοι τῶν πρεσβειῶν Ἀγγλίας καὶ Περσίας, προσελθόντες συνελυπήθησαν τοῖς τέκνοις καὶ τοῖς συγγενεῖς τοῦ μακαρίτου. Ἡ Α. μεγαλειότης ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' ἐνετείλατο τηλεγράφων τῇ Α. ἐξοχότητι τῷ κ. Ἀνδρέᾳ Κουντουριώτῃ ὅπως καὶ τὰ ἑαυτοῦ ἐκφράση συλλυπητήρια, θλιβέντος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων προστάτου. Ἡ Α. Ε. ὡς καὶ ὁ τῆς Ῥωσσίας πρεσβευτῆς κ. Νελιδῶφ παρηκολούθησαν ἄχρι τοῦ ναοῦ, ὃ δὲ τῆς Ἑλλάδος Ἐξ. πρεσβευτῆς καὶ μέχρι τοῦ νεκροταφείου, ἐνθα τὸ πλῆθος ὡς καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Τριάδος ἦν ὑπέροχον, πληρώσαν καὶ τὸν ναόν, καὶ τὸν εὐρὺν περίβολον τοῦ ναοῦ, καὶ τὰ περίξ αὐτοῦ, καὶ τὰς περίξ ὁδοὺς, καὶ τὰς εὐρυτάτας πλατείας. Ὑπᾶλληλοι τῶν αὐτοκρατορικῶν ὑπουργείων κατ' ἐντολὴν παρηκολούθησαν τὴν ἐκφορὰν, ἡμίταγμα δὲ πεζικοῦ τὰ ὅπλα φέρον ἀνεστραμμένα ἀπέδωκε τὰς ἐπικηδείους τιμὰς. Τὰ παράσημα τοῦ αὐοιδίμου ἀνδρὸς ἐκράτουν τρεῖς ἐκ τῶν ὁμογενῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς Σ. κυβερνήσεως οἱ Ἐξ. Κ. Καλλιμάχης (Μεδζιτιέ) Ι. Χρυσίδης (ταξιαρχῶν) καὶ Ν. Ψυχάρης (Λέοντος καὶ ἡλίου).

Τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων ἐξεπροσώπων οἱ σχολάρχαι καὶ καθηγηταὶ τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς,

τῆς ἐμπορικῆς καὶ τῆς Μ. τοῦ Γένους σχολῆς. ἥς ἰδίᾳ ὡς καὶ τῆς κεντρικῆς Ἱερατικῆς οἱ μαθηταὶ παρείποντο μεγάλους καὶ λαμπροὺς στεφάνους φέροντες. Ἐν συνόλῳ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι οὐδεμία σχολὴ τῆς τε πρωτεύουσας καὶ τῶν προαστείων ὑπέρτησεν, ἀποστείλασα διδασκάλους καὶ μαθητάς, ἐφόρους καὶ διδασκαλίσσας καὶ μαθητρίδας. πάντας τὸν αἶνον τῆς τοῦ Ζαρίφη φιλογενείας ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων καταρτιζομένων. Τούτοις λαμπροτέρους δὲ στεφάνους κατέθηκαν ἡ Μ. τοῦ Γένους καὶ ἡ Ἱερατικὴ σχολή, τὰ ἐθνικὰ φιλανθρωπικὰ κατὰ στήματα, τὰ ἐν Φιλιππουπόλει Ζαρίφεια ἐκπαιδευτήρια. τὰ ἀνώτερα κεντρικὰ παρναγωγεῖα Παλλάδος καὶ Ζάππειον, τὰ ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια Βασιματζίδου καὶ Χατζηχρήστου, αἱ ἐνοριακαὶ σχολαὶ Γαλατᾶ, Φερίκιοι, Βλάχας καὶ Θεραπείων, αἱ σχολαὶ «Ἑλληνοκαθολικὴ» καὶ Ἰσραηλιτικὴ, ἡ Κεντρικὴ ἐκπαιδευτικὴ ἀδελφότης, ὁ ἐν Ἀθήναις πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων σύλλογος, οἱ ὑπάλληλοι τῆς ἐν Ἀθήναις τραπέζης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ κ. Κωνσταντῖνος Ζάππας καὶ αἱ ἐνταῦθα ἐφημερίδες. Οἱ στέφανοι ὑπὸ μαθητῶν τῶν σχολῶν φερόμενοι καὶ οἱ πλείστοι ἀποτεθειμένοι ἐπὶ τῆς νεκροφόρου ἀμαξίας, συρομένης ὑπὸ τεσσάρων μελανοσκεπῶν ἱππῶν, στέφανοι ἐξ ἀνθέων καὶ δάφνης κατεσκευασμένοι ἐκρήρυττον λαμπρῶς ὅτι ἂν ἡ τοῦ θνητοῦ ζωὴ παρέρχηται ὡς ἄνθος ἀγροῦ οὕτως ἐξανθίζον, ἀλλὰ τὸ κλέος τῶν ἀληθῶν τῆς ἀνθρωπότητος εὐεργετῶν ἀφθιτὸν ἐς αἰεὶ παραμένει, εἰς αἰῶνας αἰώνων ἐπ' εὐλογίαις παραπεμπόμενον.

Ὁ νεκρὸς τοῦ Γεωργίου Ζαρίφη ἔμεινε χθὲς ἐσπέρας ἐν τῷ ἐν Σισλί νεκροταφείῳ τῶν ὁρθοδόξων, διδὼν λίαν βραδέως μετέβη ἡ πένθιμος συνοδεία ἐκεῖ ἐν τῷ τοῦ νεκροταφείου ἱερῷ ναΐσκῳ ἀπήγγειλαν καλλίστους λόγους ὁ κ. Α. Ψυχάρης ἐκ μέρους τοῦ συμβουλίου τῆς Κεντρικῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀδελφότητος, ὁ εὐγλωττος δικηγόρος Ἰ. Γεωργαντόπουλος ἐκ μέρους τοῦ ἐνταῦθα Θρακικοῦ συλλόγου καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς Κεντρικῆς Ἱερατικῆς σχολῆς κ. Κωνσταντῖνος Οἰκονόμου, ἐκ μέρους δὲ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους σχολῆς ὁ ἡδυσπὴς τῆς φιλοσοφίας καθηγητῆς κ. Ἰωάννης Δ. Ἀριστοκλῆς καὶ ὁ ἐκ τῶν τελειοφοίτων τοῦ ἐνεστώτος ἔτους κ. Δημήτριος Σαρδίνσκης, χρηστὸς καὶ εὐφυέστατος νέος, περιπαθέστατα θρηνήσας τὸν θάνατον τοῦ τῶν γραμμάτων εὐεργέτου δι' ὠραίον ποιήματος. ἐν δημοτικῇ γεγραμμένου γλώσσῃ.

**ΕΠΙ Τῷ ΘΑΝΑΤῷ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΑΡΙΦΗ**

δημοσιεύομεν σήμερον Α' μὲν τὸ ἐπίγραμμα, ὅπερ ἐντο-
λῇ τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς ἐποίησεν ὁ γεγραμμένος τοῦ γένους
διδάσκαλος κ. Ἀντώνιος Χαρίλαος· Β' τὸ ποίημα τοῦ ἐκ
τῶν τελειοποιτῶν τῆς αὐτῆς σχολῆς κ. Δημητρίου Σαρ-
δίνσκη καὶ Γ' ποίημά τι τῆς δεσποινίδος Ἀλεξάνδρας
Παπαδοπούλου, μαθητρίδος τῆς Β' τάξεως τοῦ ἀνωτάτου
κεντρικοῦ παρθεναγωγείου τῆς «Παλλήδος».

Α

Σαυνὸς Μουσίων χορὸς αἶν' ἐπὶ δάκρυα λείβει
κειραμένιον πλοκάμους φωτὶ ἀποιχομένην·
ὅς σφιν φίλτατος ἔπλε καὶ ἔσχατος ἐν πολυήταις
ἡδ' εὐεργεσίης καὶ ἀρετῆς ζαθέης.
Ἐσθλά τε πόλλ' ἔπρηξε μογῆρας ἀμφ' τε πύργῳ
ἡδὲ καὶ ἐμφύλοις, πᾶσιν ὄνειτρον ἔμα.
Αἶ, αἶ, ὦλετο κείνος ἀνὴρ, μίγνυτο ἄλκιον,
τοῦ κλέος αἰδίων πᾶσι μετὰ φθιμένοις.

Β

Μαυροφορεῖ ὁ οὐρανὸς, τ' ἀστέρια καὶ ἡ γῆ μας
ραγίζει! γύνει δάκρυα κ' ἡ δύστηνη ψυχὴ μας!
Ζαρίφη! σὲ ἐτύπησε τοῦ χρόνου τὸ δρεπίνι
καὶ ἡ καρδίᾳ μας 'μαύρισε σ' ἄν μελανὸ μελάνι!
Ἄχ! γύρνα μὴ καὶ κύτταζε πόσοι Σ' ἀκολουθοῦν!
καὶ μὲ τί 'μαχίτι λυπηρὸ γυροῦν καὶ Σὲ κυττοῦν!
δάκρυα γύνουν πικρὰ, πικρότατα γιὰ Σένα
καὶ Σὲ φωνίζουν τὰ φτωχὰ τὰ κακομοιριασμένα!
Καὶ πῶς νὰ μὴ Σὲ κλείβουν!, νὰ μὴ Σὲ λυπηθοῦν!
ἀφ' οὗ φωμὶ πρὶν ἔτρωγαν καὶ τώρα θὰ πεινοῦν!
Ὅλ' ἡ ζωὴ Σου ἤτανε καλὸ παντοῦ νὰ κίνη;
δὲν ἔπρεπε! δὲν ἔπρεπε! Ζαρίφη, ν' ἀπολάνης!!
Ὅλοι Σὲ κλείβουν πικρὰ!, Ζαρίφη, ἄχ! Σὲ κλαίνε
καὶ τ' ἄμοιρα τὰ στήθεϊς τους τὰ δάκρυα τὰ καίνε!
Μὴ τὸ σ' ὀλεῖ τοῦ Γένους μας, ἐκεῖνο τὸ σ' ὀλεῖ
ποῦ τώρα βλέπει λυπηρὰ τὸ σῶμά Σου τὸ κρῦο!
'ποῦ τό 'καμες τόσα καλὰ ὅσα 'ναι τὰ μαλλιά Σου
ποῦ τό 'κτισες 'περήφανο μὲ τὴν καλὴ καρδίᾳ Σου!
Ἐκεῖνο 'μαυροφόρεσε καὶ μαυροφορεμένο
θὰ μείνῃ πάντα θλιβερό, μὲ 'μαχίτι δακρυμένο!
θὰ 'χεῖ γιὰ πάντα θλιβερὴ καὶ μαύρη τὴν καρδίᾳ του,
καὶ τὰ φτωχὰ ποῦ 'σπούδαζες καὶ ἄπορα παιδιὰ του
γιὰ πάντα θὰ Σὲ κλαίγουν καὶ δὲν θὰ Σὲ ξεχάτουν
ὥς δτου ἀπ' τὰ 'μαχίτια τους τὸν κόσμον θὰ νὰ χάσουν!
Πόσοι φτωχοί! πόσοι φτωχοὶ Σὲ κλαίγουν ὀλιμμένα
πόσα φτωχὰ καὶ ὀρφανὰ θὰ μείνουν πεινασμένα!
Ἐχάσαν τὴν προστατὴν τους τὴν μόνη τους ἐλπίδα·
πόσα γυμνὰ νὰ τρέχουν κατόπι Σου τὰ εἶδα

ὥσθ νὰ Σὲ ζητοῦσαν βοήθεια ἀκόμα
μὲ δάκρυα στὰ 'μαχίτια τους μὲ θάψι εἰς τὸ σῶμα!
Ὁ κόσμος ὅλος Σὲ θρηνεῖ Ἀντιόχ' καὶ Δύσι
κ' ἡ γῆ μας ἀπὸ δάκρυα πικρὰ θὲ νὰ γεμίσει!
Πόσα χωρὶς εἰς τὴν στερεὴ βρύση νερὸ θὰ γείνουν
ἀπὸ τὰ μαύρα δάκρυα ποῦ ὅλα μαζὴ γύνουν!
Μὴ πέθιναι, Γεώργιε Ζαρίφη, πῆς, μὲς φεύγεις!
νὰ μὲς ἀφήσης, ἀγαθὲ, μὴ στείρῃς! ἄχ! μὴ στείρῃς!
Ἄχ! κύτταζε μας, κύτταζε Σὲ κλαίει σ' ἄν παιδιὰ Σου,
ἄχ! πῶς βιατῇ ἡ ἀγαθὴ, ἀγγελικὴ καρδίᾳ Σου!
νὰ μὲς ἀφήσης μοναρούς; ἄχ! σῆσαι, ζῆσαι πάλι
νὰ Σὲ ἰδοῦμαι ζωντανὸ μὲ μὴ χροὶ μαγνὰ!
Μὴ Σὺ δὲν βγάδῃς μὴ μὴ μὴ, αἰώνια κοιμᾶται
ἄχ! μὴ ξεχνᾷς τοὺς ἀγαπῶντες πάλι νὰ μὲς θυμᾶται!
Ἐμεῖς σὲ κίθω λέξ: μας, Ζαρίφη, θὲ νὰ λέμε,
ὅθ' Σὲ θυμούμεν!, ἄγγελε τῆς γῆς, καὶ θὲ νὰ κλαίει!
Τώρα ποῦ φεύγεις στὰ 'ψηλὰ, χωρὶς ἐμεῖς νὰ θέμε
μὲ ὅλη τὴ μαύρη μας καρδίᾳ ὅλοι μαζὴ Σὲ λέμε:
« Ἡ μνήμη Σου αἰώνια καὶ ἀλαφρὰ ἡ γῆ Σου,
καὶ μέσα στὸν Παράδεισον νὰ ζήσῃ ἡ ψυχὴ σου!

Γ

Ἐκλονίσθη ἄγριος τὸ σύμπαν, εἰς κλυθώδονα ἡ γῆ μεταβλήθη,
καὶ καίμινους ἐγκλείουσι πένθους τῶν ἀνθρώπων ἀπάντων τὰ στήθεϊ,
Λεῖξαι μ' αἶ, σκληρὰ, ἰσθμῶδες, ταχυτέρᾳ πετῇ τῶν ἀνέμων,
εἰς τὰ ὕψη φωνώσας, Ἀπίπτη τῶν ἰθύνων ὁ παρήγορος δαίμων.
Μία γλῆρα ἰδὼ τελλυμμένη στεναγμὸν εἰς τὸ ἄκουσθ' ἄρνει·
τὸ πτωχὸν ὀρφανὸν τῆς προσδύπει καὶ γεμάτρου δακρύων ἐκρύνει·
Ἦνεύσθη αὐτῇ τῆς πενίης ἡ σκληρὰ σκολιὰ κούρτος θύρα·
τώρα εἰν' ὀρφανὸν τὸ μικρὸν τῆς, τώρα εἰναι καὶ αὐτὴ δύστηνος γλῆρα.
Καὶ ὥς ἕστις μέσῳ ἐρήμου, Μουτῶν τέλειος ἐγγεγραμμένος
μεταξὺ ἀκαθῶς πτωχοῦ πλῆθους εἰν' εἰς πένθος βαθὺ βυθισμένον.
Ὡς νεκρὸς ὁ γεναῖος προστάτης 'ς τὸ χωρίον ἐκεῖνο ἡγγέθη·
Τίς; φωνεῖ θυμωμένος τὸ πλῆθος; ὦ, τίς ἄγγελος ἄλλος θὰ ἔλθῃ;
Εἶναι σπάνιος τῷ ὄντι τοιοῦτον παρήγορον ἄριον ἀγγέλιον·
οἶ' αὐτὸ ἡ ἐλπίς ἐμαυρὴν τῶν ἀπόρων ἐσθλάτην τὸ μέλλον.
Ναί, τὸ σύμπαν, τὸ σύμπαν δακρύει, οὐχ' ἴσως ἂν ἴδῃς ἡμῶν καρδίαν
δὲν ἐκλύειν τοῦτου τῆς χεῖρας ἰθυστικῆς, οὕτω θρηνηταίαν·
ὁ Θεὸς μὴ τὸ πῶς τοῦ ἡλίου εἰς τοὺς πύτους ἐξέτου δὲν στέλλει;
καὶ ὑπὲρ τῶν ἀγρίων κακούργων μὴ ὁ ἥλιος δὲν ἀνατέλλει...
Κ' ἡ ἀγρία ψυχὴ τοῦ Ζαρίφη τὸ αὐτὸ θεῖον ἔργον ἐτέλει·
οἶ' αὐτὸ τὰς καρδίας ἀπάντων σκληρὰ πένθους πληγρόνους βέλη·
Ὡ παίδε' αἶ! καὶ σὺ δάκρυ λέεις: Κλαῦσον! κλαῦσον! δακρύεις δικαίως·
εἰς τοῦ Πατρός τὸ δῶμα ἀπίπτη εἰς τῶν φίλων σου ὁ κορυφαῖος.
Κ' ἡ Παύλας, κ' ἡ Παύλας μας δακρύει· ἐν τῆς στήθεϊς μὲς ἐρπύγῃ,
εἰς φιλόμους μὲς τοῦ ἔθνους ὑπὸ μόνον θανάτου ἡρπύγῃ.
Καὶ σὺ, ἴσως, στρέψε ὀπίσω' ὁ γεμῶν ἄς ἐπέλθῃ καὶ πάλιν·
ἀποφεύγομεν βότα καὶ κρίνα εἰς τοῦ πένθους ἡμεῖς τὴν ἀγαλλίαν.
Ναί, δυστύχων ἴσως, φύγῃ ἐπὶ ἄγρια ἔρνη προβαίνει·
ἀλλὰ ὄχι! δὲν εἶται αἰτία· σὺ γλυκυτερὰ μόνον ἐμαυρύνεις.
Ὡ μεγάλη ψυχὴ τοῦ Ζαρίφη, Σὺ ὑπάρχεις ἐντὸς παραδείσου,
καὶ ἰδὼ καίται μόνον ἐμπρός μας ἡ ἐκ γόνακτος περιβολὴ σου.
Ὡ! τίς δύναται νὰ ἐξυμνήσῃ τοῦ Ζαρίφη τὰ ἔργα τὰ τότε!
Φεῦ! ἔμοῦ ἀθηνῶδες μαθητρίδος πρὸ τοιοῦτον νεκροῦται ἡ γλώσσα.

ΜΝΗΜΕΙΑ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΟΥ Δ' ΑΙΩΝΟΣ*

ΒΙΟΣ
ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΑΥΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤ/ΠΟΛΕΩΣ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ**

Ἦνίκα Κωνσταντῖος ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τρίτος υἱὸς τὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἐχειρίζετο σκῆπτρα, διωγμὸν οἱ ἐξ Ἀρείου κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἐκίνουν, ἅτε πολλὴν παρὰ Κωνσταντίου πρὸς τοῦτο τὴν ῥώμην ἔχοντες, καὶ Ἀθανάσιον μὲν ὑπερόριον ἐδέχετο τὰ ἐσπέρια, Ἀλέξανδρος δὲ ὁ θεὸς ὁ τῆς Βυζαντινῆς πρέεδρος τῷ τοῦ βίου πλησιάζας τέλει οὐδ' ἓνα μὲν διάδοχον αὐτοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ καθίστη, λογάδας δὲ τῶν ἄλλων δύο ἀπολεξάμενος γνώμην τοιαύτην εἰς αἵρεσιν τῷ πλήθει ἐδίδου, ὡς εἰ μὲν βούλοιντο διδασκαλὸν τε ἅμα καὶ ταῖς ἀρεταῖς διαλάμποντα ἔχειν ἀρχιερέα. Παῦλον αἰρήσονται, ὃν αὐτὸς ὑπῆρχε χειροτονήσας πρεσβύτερον· εἰ δὲ τῷ σχήματι μόνον τεμνὸν καὶ τῇ ἔξωθεν περιβολῇ κόσμιον, Μακεδόνιον, πάλαι χειροτονηθέντα διάκονον καὶ πρὸς γῆρας κλίναντα ᾗδῃ³. Ταῦτα εἰσηγησάμενος εἰς τὴν ἀμείνω λήξιν μετα-

* Μετὰ τὸν βίον τοῦ μακαρίου Παύλου ἔδει, ἐκδοθέντος πέμψαι τοῦ βίου τοῦ ἱεροῦ Ἀνατολίου, ἃ δημοσιεῦθῃ ὁ τοῦ ὁσίου Σάββα, ἵνα πᾶσα ἡ ὕλη, ἣ γράσσεται τις γράφων τὰ μετὰ τὴν Δ' οἰκουμένην σύνοδον συμπληρωθῇ· ἀλλ' οὔτε τούτου τὴν ἐκδοσὶν ἐπιτρέπουσιν αἱ στήλαι τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας, οὔτε ὅλης τῆς ἐκθέσεως τῶν πραγμάτων περὶ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ «ὁ πατήρ μου μεζών μου ἐστίν», κατὰ τὴν ἐκλογὴν Σωτηρίου τοῦ Παντευγένου ὡς πατριάρχου τῆς Ἀντιοχείας.

** Βίος ἡ ἀθλῆσις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Παύλου, τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου, τοῦ ὁμολογητοῦ· Φώτιος. Ὁ πατριάρχης εἰς τὸν φέρεται οὕτως ἐν πολλοῖς ἀγιογραφικοῖς χειρογράφοις· ὁ Φώτιος σκεδὸν μεταγράφει τὴν ἐκδοκίμενον ὡς βίον, διὸ ἡ ὑποσημείωσις τῶν ἐν τῇ Μυριοβιβλίῳ περὶ Παύλου ἐπιτεταγμένων ἐκρίθη μοι περιττή.

1. Ἀλέξανδρος ὁ κατὰ τὴνδε τὴν πόλιν τῶν ἐκκλησιῶν πρεσβύτης... τὸν ἐνθάδε βίον ἀπέλιπεν... οὐδὲνα εἰς τὸν αὐτοῦ τόπον χειροτονήσας· ἐνετείλατο δὲ τοῖς καθήκουσιν ἐλθεῖν δυοῖν τὴν ἑτέρον, ὃν αὐτὸς ὀνόμαζε· Σωκρ. Β' 5'—ὁ Ἀλέξανδρος ἐπειδὴ τελευταῖν ἐμαλλε, πυθναζομένων αὐτῷ τῶν κληρικῶν τίνοι μετ' αὐτὸν ἐπιτρεπτόν τὴν Ἐκκλησίαν, εἰ μὲν ἀγαθὸν τὰ θεῖα, διδασκτικὸν τε ἅμα ἐπιζητεῖτε, ἔφη. Παῦλον ἔχετε· Σωζόμ. Γ', γ'—τὰ τοῦ Σωζόμ. μεταγράφει Νικ. Κίλλ. ἐκκλ. ἱστορ. Θ', δ'.

2. ὡς εἰ μὲν βούλοιντο διδασκαλικὸν τε ἅμα καὶ ταῖς ἀρεταῖς ἀστράπτοντα Παῦλον αἰρήσονται, ὃν αὐτὸς ἐχειροτόνησε πρεσβύτερον· εἰ δ' ἐν τῷ σχήματι σεμνὸν καὶ κόσμιον τῇ ἔξωθεν περιβολῇ Μακεδόνιον, πάλαι χειροτονηθέντα διάκονον καὶ πρὸς γῆρας ἀποκλίνοντα· Φώτιος—εἰ δὲ πρὸς τὰ ἔξω πράγματα καὶ τὰς συνουσίας τῶν ἀρχόντων, ἀμείνων Μακεδόνιος· ἀλλ' ἐκτερον μεμαρτυρησθαι παρὰ Ἀλεξάνδρου καὶ οἱ Μακεδόνιους ἐπικινεῖται συνομολογοῦσι· περὶ δὲ τὰ πράγματα καὶ λόγους δεῖνόν γεγενῆσθαι λέγουσι τὸν Παῦλον· τὴν δὲ περὶ τοῦ βίου μαρτυρίαν Μακεδόνιος ἀντιτίθει· Παῦλον δὲ περὶ τρυφῆν καὶ βίον ἀδείφορον ἐσχολάζει διζυλλοῦσι. Φαίνεται γοῦν ἐκ τῆς τούτων ὁμολογίας· ἰλλόγιμον

δαίνει, ἀρχιερατεύτας μὲν τρία καὶ εἰκοσιν ἔτη, βιούς δὲ τὰ πάντα ὁκτὼ πρὸς τοὺς ἐνεήκοντα.

Γίνεται φιλονεικία περὶ τὴν αἵρεσιν τῶν εἰρημίων ἀνδρῶν. Οἱ μὲν γὰρ ἐξ Ἀρείου πρὸς Μακεδόνιον ἐβλεπον, τὸ δὲ ὀρθόδοξον τὸν Παῦλον ἤρετο· κρατεῖ δὲ ὁ μὲν τῶν ὀρθόδοξων ψῆφος, καὶ χειροτονεῖται ὁ Παῦλος ἐν Βυζαντίῳ ἐπίσκοπος κατὰ τὴν [ἐκκλησίαν] τῆς ἀγίας Εἰρήνης, ἣν ὁ χρόνος ἀντιδιαστέλλων ἀπὸ τῆς νέας παλαιᾶν ὀνομάζεσθαι δίδωσι¹. Κωνσταντῖος δὲ οὐ μετὰ πολὺ ἐκ τῆς Ἀντιοχείας πόλεως ἐν τῇ Κωνσταντινίδι γενόμενος, δι' ὀργῆς εἶχε τὸν χειροτονηθέντα, ὅτι μὴ γνώμη τῇ αὐτοῦ προέβη τὰ τῆς χειροτονίας, καὶ ἀρειανῶν καθίστας συνέδριον¹ τὸν μὲν Παῦ-

ἄνδρα γεγενῆσθαι τὸν Παῦλον καὶ ἐπὶ ἐκκλησίας διδάξει λαμπρῶν. πρὸς δὲ τὰς περιπετείας τοῦ βίου καὶ τὰς θλίψεις τῶν ἐν δυνάμει φυλάκων αὐτὸν ἐσχολάζει μαρτυρεῖ τὰ πράγματα· οὐδεμίαν γὰρ ἐπιβουλὴν τῶν ἐπαναστάντων αὐτῷ, ὡς εἰκὸς τοὺς περὶ ταῦτα δεινούς, διέλυσε, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ πλήθους ὑπερφυῶς φιλούμενος κακῶς ἔπαθε, σκακιωρὶα τῶν τότε ἀναινομένων τὸ κατὰ τὴν ἐν Νίκαιᾳ κρατήσαν δόγμα. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὡς μὴ εὐ βεβιωκὸς γραφὴν ὑπομείνας, ἐξεβλήθη τῆς ἐκκλησίας· Κωνσταντινουπόλεως· τελευταῖον δὲ καὶ ὑπερορίαν οἰκεῖν κατεδικάσθη. εἰ καὶ τεθνήσκει ἐλευθῶς δι' ἄρχοντος λέγεται, μηχανησάμενος αὐτῷ φόνον τῶν ἐπιβούλων· Σωζόμ. Γ', γ'· ταῦτα μεταγράφει Κίλλιστος. ὡς εἰκὸς, ἐκκλ. ἱστορ. Θ', δ'—καὶ εἰ μὲν βούλοιντο διδασκαλικὸν ἐνταυτῷ καὶ βίου χορηγοῦ μαρτυρούμενον Παῦλον τὸν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα πρεσβύτερον, ἄνδρα νέον μὲν τὴν ἡλικίαν, πρεσβετηκότα δὲ ταῖς φρεσίν· εἰ δὲ μόνον ἐκ τοῦ προσχήματος τῆς εὐλαθείας δεικνύμενον, αἰρεῖσθαι Μακεδόνιον, διάκονον μὲν τυγχάνοντα πάλαι τῆς Ἐκκλησίας, τῇ ἡλικίᾳ δὲ γέροντα· Σωκρ. Β', 5'. Οἱ πατριαρχικοὶ κατάλογοι τὸν μὲν Παῦλον λέγουσι διάκονον, τὸν δὲ Μακεδόνιον πρεσβύτερον.

3. ἐκ τούτου μεζών φιλονεικία περὶ χειροτονίας γίνεται ἐπισκόπου, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν διετέρατταν, ἐπεὶ γὰρ ὁ λαὸς εἰς δύο διαιρέθητο μέρη, τῶν μὲν προσκειμένων τῷ ἀρειανῷ δόγματι, τῶν δὲ φρονούντων καθὰ ἡ ἐν Νίκαιᾳ σύνοδος ὥριτε· καὶ ἕως μὲν Ἀλέξανδρος περιῆν, κατεκράτουν οἱ φρονούντες τὸ ὁμοούσιον, τῶν ἀρειανίζοντων διακρινόμενων καὶ δεσμεύει διὰ κληρικῶν περὶ τοῦ δόγματος· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος τετελευτήκει, ἀμφίρηστος ἡ τοῦ λαοῦ μάχη καθίστατο· διὸ οὐ μὲν τοῦ ὁμοουσίου τὴν πίστιν φυλάττοντες Παῦλον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίζονται, οἱ δὲ ἀρειανίζοντες Μακεδόνιον ἐσπεύδον· καὶ ἐν μὲν τῇ τῆς εἰρήνης ἐκνομῶ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐρομένη ἕως νῦν μεγάλῃ καὶ Σοφίας ὀνομαζομένης, χειροτονεῖται Παῦλος, ἐφ' οὗ καὶ μᾶλλον ἡ τοῦ ἀπελθόντος ψῆφος ἰδοῦναι κρατεῖν· Σωκρ. Β', 5'—Ἐν δὲ τῷ νῦν, διὰ ταύτην τὴν χειροτονίαν, μεγίστη ταραχὴ τὴν ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως ἔσχεν· . . . ἐπεὶ δὲ ἐτελευτήσεν (Ἀλέξανδρος), διχῇ διακρίθη τὸ πλῆθος, εἰς ἐριδας δογματῶν εἰς τὸ φανερὸν καθίσταντο καὶ μάχην, σπουδῇ δὲ ἐγένετο τοῖς μὲν τὰ Ἀρείου ζηλοῦσι Μακεδόνιον χειροτονεῖσθαι, τοῖς δὲ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν δοξάζουσι Παῦλον ἐπισκοπεῖν· καὶ τοῦτο ἐκράτει· Σωζόμ. Γ', δ'—Οὐ πάμπαν ὑπερβολὴς οἰαοῦν ἀμικτὰ εἰσι τὰ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ γραφόμενα· εἰ ὁ Μακεδόνιος ἦν ἀρειανός, πῶς ὁ εὐσεβέστατος Ἀλέξανδρος, ὁ τῆς νικαιανῆς δόξης ὑπέρμαχος συνίστατο τοῖς ὀρθόδοξοις; τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ; φανερόν ἐστι κενὴ δόξη καὶ Μακεδόνιος ἑλαυνόμενος, ἀποτυχὼν δὲ τῆς ἐπισκοπῆς ἔκλινε πρὸς τοὺς ἀρειανίζοντας, καὶ παρ' αὐτοῖς ἦν ὑπόψηφος· ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖος μῆτε τὸν Παῦλον θέλων ἐπίσκοπον τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων, μῆτε τὸν Μακεδόνιον, τὸν Εὐσέβιον καθίδρυσε τῷ θρόνῳ.

4. Τὴν ἀρειανικὴν ταύτην σύνοδον ὁ πολὺς Cane λίγα συνελθοῦσαν

λον σχολάζειν κατεψηφίστατο, Εὐσέβιον δὲ τρίτον ἀμείδοντα θρόνον ἐκ Νικομηδείας, τῆς βασιλίδος ἐπίσκοπον ἀναδείκνυσιν. Ἀλλ' ὁ μὲν δυσσεβῶς ταῦτα πράξας ὑποστρέφει πάλιν πρὸς Ἀντιόχειαν· Εὐσέβιος δὲ πάντα λίθον ἐκίνει ὥστε περιελεῖν τοῦ ἱεροῦ συμβόλου τὸ ἐμοῦσιον⁵.

Ἄγεται δὴ τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας, ἣν Κωνσταντίνος μὲν ὁ μέγας ἐκ βάρων ἀνήγειρε⁶, Κωνσταντίνος δὲ καθιερωθῆναι σπουδῇ ἐθέτο, καὶ τῇ τῶν ἐγκαίνιων προφάσει ἐπίσκοποι συλλέγονται τὸν ἀριθμὸν ἐνενήκοντα⁷. Μάξιμος δὲ ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἑφορος, ἀνὴρ εὐσεβὴς οὐ παρῆν, ἀλλ' οὐδὲ ὁ Ῥώμης Ἰούλιος οὐτ' αὐτοπρόσωπος οὔτε διὰ τινος τῶν ὑποτελῶν. Συγκροτεῖται μὲν οὖν ἡ σύνοδος παρόντες καὶ Κωνσταντίου⁸· οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον σπουδῇ ἀγρυπνοῦν πρὸ τῶν ἄλλων ἀποσκευάσθαι Ἀθανάσιον· ἐπάγουσι δὲ αὐτῷ πρῶτην αἰτίαν τὸ παρὰ κανόνα λέγοντες πράττει, κανόνα ἐν αὐτοὶς τηρῶντα.

τῷ 338· Eusebius Nicomediensis, vir supra modum ambitiosus, regiae Urbis sedi inhabat; collecto igitur episcoporum suae partis Concilio, hominem tanquam seditionis auctorem deposuit, ejusque sedem arripuit· βλ. Cave, Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria; pars altera· Γενεύη, 1699, σελ. 68. Καθ' ἃ ἀνωτέρω ἔγραψα, νομίζω τὴν σύνοδον συνεληθῆσαν τῷ 340 ἢ 341.

5. μετὰ δὲ τὴν Παύλου χειροτονίαν παραγενόμενος ὁ βασιλεὺς, ἔτυχε γὰρ τότε ἀπὸδημος, ἐχάλεπινεν, ὡς ἀναξίω τῆς ἐπισκοπῆς· ἐπιτραπίσης· ἐξ ἐπιβουλῆς τε τῶν πρὸς Παῦλον ἀπεχθονομένων, σύνοδον καθίστας, τὸν μὲν ἀπέωστατο τῆς Ἐκκλησίας, Εὐσέβιόν δὲ τῷ Νικομηδείας ἐπίσκοπῳ τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον παρέδωκε· Σωζόμ. Γ', δ'. —Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐπιστὰς ὁ βασιλεὺς τῇ Κωνσταντινῷ πόλει, πρὸς ὁργὴν ἐκκαίεται ἐπὶ τῇ γενομένῃ χειροτονίᾳ· καὶ καθιστὰς συνέδριον τῶν τὰ Ἀρείου φρονούντων ἐπισκόπων, τὸν μὲν Παῦλον σχολάζειν ἐποίησεν, Εὐσέβιον δὲ ἐκ τῆς Νικομηδείας μεταστῆσας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἀναδείκνυσιν· καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ταῦτα πράττας ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ὤρμηκεν· Εὐσέβιος δὲ οὐδενὶ τρόπῳ ἡσυχάζειν ἰδούλετο, ἀλλὰ, τὸ τοῦ λόγου, πάντα λίθον ἐκίνει, ὅπως ἂν ὁ προῖητο κατεργάσθαι· Σωκρ. Β', ζ', η'.

6. ὁ δὲ αὐτὸς Κωνσταντίνος βασιλεὺς . . . ὑποστρέψας ἦλθεν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ· καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν. . . γιστον κτίσας, ὅσας τὸ λεγόμενον Φιλίππου βασιλεὺς οὐκ ὀνόμαζεν· λουτρὸν γὰρ παλαιὸν ἦν καὶ τῷ κατὰ τὸ φερόμενον καὶ μὴ λουτρον· Μαλακῆς Bonnæ· σελ. 310—τῷ αὐτῷ ἔτει (κγ' τοῦ Μ. Κωνσταντίνου=329) τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ οὐκ ἔχοντων κυριακὸν ἤρξατο οἰκοδομεῖσθαι· Θεοφάνης—Καὶ γενόμενος ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ (Κωνσταντίνος) ἐπλήρωσε τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ἐπιγράφας . . . κλπ. καὶ καταλὼν ἐπὶ τὰ περσικὰ, ἐποίησε πάντα εἰρήνης . . . καὶ ὑποστρέψας ἐποίησε τὰ ἐγκαίνια τῆς αὐτῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐν Ἀντιοχείᾳ· καὶ ἐξελθὼν ἐξ Ἀντιοχείας, ἀνίω ἐπὶ Κωνσταντινουπόλιν, . . . Μαλακῆς σελ. 325—326.

7. οἱ δὲ τότε καὶ ἕτεροι τῶν τὰ αὐτὰ φρονούντων αὐτοῖς εἰς ἐννεήκοντα καὶ ἑπτὰ τελοῦντας ἐπισκόπους εἰς Ἀντιόχειαν συνῆλθον· Σωζόμ.—συνῆλθον ἀπανταχθὲν ἐπίσκοποι εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἑπτὰ καὶ ἐννεήκοντα τελοῦντες τὸν ἀριθμὸν· Νικηφ. Κάλλ.—συνῆλθον ἐκ διαφόρων πόλεων ἐπίσκοποι ἐννεήκοντα· Σωκρ. βλ. τὰς παραπομπὰς ἐν σημειώσει 8· περὶ δὲ τῆς συνόδου ταύτης Cave ἐνδ' ἀνωτ.

8. βλ. περὶ τῆς συνόδου ταύτης Σωκράτην Β', η'—Σωζόμ. Γ', ε'—Νικηφ. Κάλλ. Θ', ε'.

τα ἐξέθεσαν· ἐπανελθὼν γὰρ, ἔρασκον, τῆς ὑπεροχῆς οὐχὶ κοινῇ γνώμῃ καὶ ψήφῳ, ἀλλ' αὐτὸς αὐτῷ τὴν ἀρχιερωσύνην ἐπέτρεψε· καὶ δευτέραν δι: κατὰ τὴν εἰσοδὸν αὐτῷ στάσεως συρραγείσης πολλοὶ ἐναπέθανον· τρίτην δὲ τὰ ἐν Τύρῳ πεπραγμένα, ἐξ ὧν καὶ καταψηφισάμενοι τῶν τῆς εὐσεβείας ἀλήτη, Γρηγόριον ἀντικαθιστῶσι τούτοις ὁμόφρονά· καὶ ταῦτα τολμήσαντες ἐπιτολμῶσι καὶ τὸν μεταπλάσμον τῆς πίστεως, οὐδὲν μὲν προφανῶς τῶν ἐν Νικαίᾳ μεμφόμενοι, τῷ ὕδαλι δὲ καὶ κακότητι τῆς διανοίας σπέρματα προκαταβάλλοντες πρὸς τὴν τοῦ ὁμοουσίου καθίρεσιν. Καὶ ἡ μὲν κατὰ Ἀντιόχειαν σύνοδος, ταῦτά τε καὶ ἄλλα ἕτερα τολμήσασα καὶ τινα κανόνισα διαλύεται¹⁰.

Εὐσέβιος δὲ πρὸς τὸν Ῥώμης Ἰούλιον διαπρεσβεύεται, τὴν κατὰ Ἀθανάσιον ψῆφον τεχνάζομενος κυρῶναι· ἀλλ' οὐδὲν ὧν ἠλπίζεν ἤνυσεν. Παῦλος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς τὴν Ῥώμην καταλαβὼν, ἕτεροι τε ἐπίσκοποι οὐκ ὀλέγοι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς Ἀθανάσιος, οἱ καὶ κατὰ συσκευὴν ἀπηλάθθησαν Εὐσέβιου, διῆγον ὁμοῦ ἐν τῇ Ῥώμῃ· ὁ δὲ ἱερὸς Ἰούλιος συκοφαντοῦν εἶναι μαθὼν τὰ κατὰ τῶν ἀρχιερέων πεπραγμένα, γράμμασιν αὐτοὺς ἐχυρώσας ἐπὶ τὴν ἀνατολήν ἀποστέλλει, τὸν τε οἰκεῖον ἐκάστῳ θρόνον ἀποδοῦναι, καὶ συναιτιώμενος τοὺς καθελόντας. Τὰς μὲν οὖν οικείας ἐκκλησίας οὗτοι πάλιν ἀναλαμβάνουσι, καὶ τὰς ἐπιστολάς οἱς ἐγράφησαν διαπέμπονται· Εὐσέβιος γὰρ ἀποφθαρέντος, Παῦλος εἰς τὸν οἰκεῖον θρόνον ἀποκα-

9. Ἀλεξανδρεῖς δὲ Γρηγόριον, ληστρικῶς ἐπιβάντα τοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας καὶ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ἀποδιώξαντα ἐπὶ εἰς ἔτεσιν, ἀνέλκον (ὅ' ἔστι Κωνσταντίνος=346) καὶ χειροτονεῖται ὑπὸ Ἀρειανῶν Γεωργίου Ἀρειανῆς, τέρας τε καὶ παπαδόκιον· Κεδρηκός—καὶ γὰρ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ πόλει ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ἐν τῇ τῶν Ἀρειανῶν θεωρίᾳ ἀνέβη, κατ' οὐκὰρ τεθείσθαι αἰθῶρα μέγαν κατωρρόμενον ἐπὶ τὸν τοῦ θουσιαντρίου· ὅπερ καὶ διεξῆλθεν εἰς τὸν Ἀρειανόφρονά Γεωργίον, τὸν λεγόμενον καπαδόκιον τέρας· τὸν πατριάρχην θρόνον Ἀλεξανδρείας εἰσδραχίζοντα· . . . Εἰς τὴν ἐπιστολὴν συνδικῆς Χριστοφόρου Ἀλεξανδρινῆς, Ἰωβ' Ἀντιοχείας καὶ Βασιλείου Ἱεροσολύμων πρὸς τὸν αὐτοκρ. Θεόφιλον· κατὰ τὴν ἐκδοτὴν Ἰ. Σακελλίου, σελ. 42· Ἀθηνῶν 1864.

10. προχειρίζονται τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐπίσκοπον πρῶτον μὲν Εὐσέβιον τὸν Ἐμισσηνόν. . . Εὐσέβιου δὲ δεδοκίματος τὴν εἰς Ἀλεξανδρείαν ὁδὸν, προχειρίζονται Γρηγόριον· καὶ τοῦτον κατεργαζόμενοι μεταποιεῖσι τὴν πίστιν, οὐδὲν μὲν τῶν ἐν Νικαίᾳ μεμφόμενοι, τὸ δ' ἀληθὲς ἐπὶ καθαρῶσι καὶ παρατροπῇ τῆς ὁμοουσίου πίστεως, διὰ τοῦ συνελθόντος συνόδου καὶ ἄλλοτε ἄλλους ὑπαγορεύειν τὸν ὅρον τῆς πίστεως, ὥστε κατὰ βραβύ εἰς τὴν Ἀρειανὴν ὁδὸν παρατρέψουσι. Σωκρ. Β', θ', ε'—δεινὸς Ἀθανάσιον ἐπηρεῖν ὡς ἱσχυριζόμενον ὑπερβόλῃ θεοῦ, ἐν αὐτῷ ὄντι, καὶ πρὶν ἐπιτραπῆναι παρὰ συνόδου τὴν ἀλεξανδρινὴν ἐκκλησίαν ἀπολαβόντα, ἐκ τούτου δὲ καὶ θανάτου πολιτῶν αἰτίαν αὐτὸν ὀνομάζουσιν· ὡς ἡνίκα εἰς τὴν πόλιν εἰσῆλθε, τίτῳσι κινήσεως, . . . κλπ. ἔφησαν τὸν Γρηγόριον ἐκ τούτου δὲ μεταβάντας εἰς τὴν περὶ τοῦ ὁμοουσίου ἐκκλησίαν, τοῖς μὲν ἐν Νικαίᾳ ὁδῶσιν οὐδὲν ἐμάχοντο. Σωζόμ. Γ', ε'—Νικηφ. Κάλλ. Θ', ε'. Οἱ 25 κανόνες τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου παρὰ Ῥώμην καὶ Ποιτῆ· Σύνταγμα τῶν ἱερῶν κανόνων· τόμ. Γ', σελ. 423—474.

θίσταται¹¹. οί ἀρεινίζοντες δὲ ἐν τῇ νῦν λεγομένη ἐπὶ Παύλῳ ἐκκλησίᾳ¹² χειροτονοῦσι τὸν Μακεδόνην, ὃς τὸν γιόν μὲν τῷ Πατρὶ ἀνόμοιον ἐβλασφήμει, παραγραφόμενος τὸ ὁμοούσιον, τὸ δὲ πανάγιον Πνεῦμα καὶ παντελῶς ἄλλότριον τῆς θεότητος¹³.

11. Εὐσέβιος δὲ ὅσα ἐβούλετο καταγεγραμμένος διεπρεσβεῦστο πρὸς Ἰουλίον τὸν Ῥώμη, αὐτὸν κριτὴν τὸν κατὰ Ἀθηνάσιον γενέσθαι παρακαλῶν· ἀλλ' οὐκ ἔφθασε μαθεῖν Εὐσέβιος τὰ παρὰ Ἰουλίου περὶ Ἀθανασίου κριθέντα, μικρὸν γὰρ μετὰ τὴν σύνοδον ἐπιβίους ἐτελεύτησε· διότερ καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινῷ πόλει λαὸς αὖθις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸν Παῦλον εἰσάγουσι· κατὰ ταῦτον δὲ καὶ οἱ ἀρεινίζοντες ἐν τῇ λεγομένη ἐπὶ Παύλῳ ἐκκλησίᾳ χειροτονοῦσι Μακεδόνην· Σωκρ. Β', ιδ', ιγ'—Εὐσέβιος ἔγραψεν Ἰουλίῳ ὥστε αὐτὸν γενέσθαι κριτὴν τῶν ἐπὶ Ἀθανασίῳ δοξάντων ἐν Τύρῳ· ἀλλ' ὁ μὲν πρὶν μαθεῖν τὴν Ἰουλίου γνώμην, οὐ πολλῷ ὕστερον τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἐτελεύτησεν· οἱ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει· τὴν ἐκτεθείσαν ἐν Νικαίᾳ δόξαν ζηλώσαντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἤγαγον Παῦλον· ἐν τῷ αὐτῷ δὲ συλλαβανομένων τῶν ἀπὸ τοῦ ἰναντιῦ πλήθους, ἐν ἐτέρῃ ἐκκλησίᾳ συνελθόντες οἱ ἀπὸ Θεογίνης τὸν Νικαίας ἐπίσκοπον καὶ Θεόδωρον τὸν Ἡρακλείας, ἑτέροι τε οἱ τὰ τότε οὖν φρονούντες, οἱ ἔτι οὖν ἐνδημοῦντες Μακεδόνες χειροτόνησαν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον· Σωζόμ. Γ', ζ'—Νικηφ. Κίλλ. Θ', ζ'—ὁ μὲν τοι πατριάρχης Ἀλεξάνδρου εἴκοσι πρὸς τρισὶν ἀρειματεύσας ἑαυτοὺς μετέλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ ἀντείσθηται παρὰ τῶν ὀρθοδόξων Παῦλος ὁ ὁμολογητής· ἐπανελθὼν δ' ἐ Κωνσταντίας ἐξ Ἀντιοχείας μεθίστησι τοῦ θρόνου αὐτὸν καὶ ἀντικαθίστησι τὸν Νικομηδείας Εὐσέβιον, χίρσειώτην Ἀρείου τυγχάνοντα· ὁ δὲ ἅγιος Παῦλος τῷ πάπῃ τῆς Ῥώμης προσελθὼν Ἰουλίῳ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον καταστάς Κωνσταντινουπόλεως αὖθις ὑπὸ Κωνσταντίου διώκεται... τοῦ δ' Εὐσέβιου θανόντος ὁ πνευματόμαχος παρὰ τῶν ἀρειανῶν εἰς τὸν τῆς νέας Ῥώμης θρόνον ἀνάγεται Μακεδόνης· Ζωναρᾶ Γ', 11.

12. περὶ τοῦ ναοῦ τούτου ἴδε Δουκίγγιον· Constantinopolis Christiana, ἐκδ. Βενετίας, μέρος Δ', σελ. 91, στήλην θ' καὶ Σκ. Βυζάντιον· Κωνσταντινούπολις· τόμ. Α', σελ. 341—343. Καὶ ἔκειτο μὲν ἐν τῷ Δευτέρῳ, δηλονότι κατὰ τὰ παρακείμενα τῇ Μελανδριᾷ πύλῃ (τουρκ. Μεδλεβι-χανε καπουσου) μέρη, ἐνθα τίθησιν αὐτὸν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Κίλλιστος περὶ τῆς μετακομιδῆς τοῦ λειψάνου Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ γράψας· ~~καὶ ἐκεῖνον νεκρὸν~~... κατέθετο τῷ νεφί, ὃν Μακεδόνης ὁ ἐπιβουλεύσας αὐτῷ κατέκρυψε· ~~καὶ εἰσέτι τὴν~~ καλῆσιν Παύλου φέρει, μέγιστός τε καὶ λίαν ἐπίσημος ὢν, περὶ τοῦ τοῦ Δευτέρου διακείμενος· ὃν οἱ ἀγνοοῦντες, Παῦλον τὸν θεῖον ἀπόστολον εἶναι νομίζουσιν· Ἐκκλ. ἱστ. ΙΒ', ιδ'—τὸν ναὸν ἔκτισε βεβαίως ὁ Μακεδόνης, ἐν ᾧ ἔτι ἐν τῷ πρεσβυτέρῳ τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας ἐτίλει· αἰεῖσέ τι νῦν ἐπώνυμός ἐστιν αὐτῷ μέγιστος ὢν καὶ ἐπισημότατος ὁ ναὸς οὗτος· ὁ καὶ πολλοὺς ἀγνοοῦντας τὴν ἀλήθειαν ὑπονοεῖν ποιεῖ Παῦλον τὸν ἀπόστολον ἐνθάδε κεῖσθαι, μάλιστα δὲ τὰς γυναικας καὶ τοῦ δήμου τοὺς πλείους· γράφει ὁ Σωζόμενος Ζ', ι'—Σωκρ. Β', θ'. Ἀγνωστον ἐπὶ τίνι ἐσεμνύνετο ὀνόματι ὁ ναὸς οὗτος, πρὶν ἢ ἀποτελῇ ἐν αὐτῷ τὸ λείψανον τοῦ ὁμολογητοῦ Παύλου, ὅπως προσέλαβε τὸ ὄνομα τῆς ἐπὶ Παύλῳ ἐκκλησίας.

13. βλ. περὶ τῆς αἰρέσεως τοῦ Μακεδονίου Θεοδώρητον· Αἵρετ. κακομυθ. βιβλ. Δ', § ε'· ὁ Μακεδόνης τὸ μὲν ὁμοούσιον εἶναι τὸν γιόν τῷ Πατρὶ παντελῶς ἀπεκρίρυσεν, ὁμοιον δὲ κατὰ πάντα λέγειν ἐνομοζήτησε, καὶ τὸ ὁμοούσιον ἐντὶ τοῦ ὁμοουσίου προσπεπνόνησε· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, Ἀρεῖα καὶ Εὐνομίαν παρακλησίως, βλασφημῶν διετέλεσε· κατ' ἔκτατον ἀνέγνωθι Μελετίου Ἀθηνῶν Ἐκκλ. ἱστορίαν, ἐνακτιραβεῖσιν ὑπὸ Κ. Εὐθυδούλου· τόμ. Α' σελ. 337—339.

Ἀθανασίου δὲ τὴν ἰδίαν ἀναλαβόντος ἐκκλησίαν, οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ πάλιν συνεδρεύοντες (καὶ γὰρ συνήεσαν ἀντεγκαλεῖν ἐπιχειροῦντες Ἰουλίῳ τῷ Ῥώμῃ) τὸν δυσσεβῆ Γρηγόριον διὰ τάχους, ὃν αὐτοὶ παρανόμως ἐχειροτόνησαν, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρου ἐξαποστέλλουσιν· καὶ κατήγεν αὐτὸν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας στρατηγός, ἐπακισχιλίους στρατιώτας μεθ' αὐτοῦ ἐπαγόμενος, ὁ μαθὼν Ἀθανάσιος εἰς τὴν Ῥώμην πάλιν ἀπέπλευσεν. Ὁ δὲ τῶν ἀλεξανδρέων λαὸς οὐκ ἐνεγκὼν τὸ ἔκθεσμον, τὴν καλουμένην Διονυσίου ἐκκλησίαν, οὐκ ὀρθῶς ποιοῦντες, ἐνέπρησαν¹⁴. Μαθὼν δὲ Κωνσταντῖος ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγων ὡς Παῦλος ὁ τῆς ἀληθείας κήρυξ εἰς τὸν ἴδιον ἀποκατέστη θρόνον, Ἑρμογένει τῷ στρατηλάτῃ ἐντέλλεται πρὸς τὰ τῆς Θράκης ἐκπεμπομένῳ μέρη, ἐξῶσαι τοῦτον τῆς Ἐκκλησίας· καὶ ὁ μὲν τὴν Κωνσταντινῶν φθάσας, ἐσπουδαζεν ἢ προστέτακτο ὁρᾶν, τὸ πλῆθος δὲ οὐκ ἠείχετο, ἀλλὰ τὴν τοῦ οἰκίαν αὐτοῦ κατακκίους, καὶ αὐτὸν σύροντες διαφθείρουσιν¹⁵· ὅπερ ἀκούσας Κωνσταντῖος δι' ὀργῆς τὸ πρᾶχθ' ἐν

14. καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἀνήλθῃ Ἀθανάσιος· Γρηγόριος δὲ τὸν ἀλεξανδρῶνα κατέσχε θρόνον· ὁ δὲ λαὸς χαλεπήνας τὴν ἐπώνυμον Διονυσίου τοῦ τῆδε ἐπισκοπήσαντος ἐκκλησίαν ἐνέπρησαν· Σωζόμ. Γ', ε'—βλ. περὶ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, μαθητοῦ γενομένου τοῦ θαυμασίου Ὀριγένης, Εὐσέβιον ἐν Ἐκκλ. ἱστορίᾳ, βιβλ. ε', κεφ. λ', λ', μ', μδ', με', μς', Ζ', ια', κ', κς'.—ἐτελευτᾷ κατὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς Γαλλικῆς βασιλείας· Εὐσεβ. Ζ', κη'—264. Ἰδε Cave Scriptorum ecclesiasticorum historiam σελ. 685—702, Κ. Οἰκονόμου περὶ τῶν Ὁ' ἐρμηνευτῶν τῆς Παλαιᾶς θείας Γραφῆς· τόμ. Δ', σελ. 491—493, Κ. Κοντογόνου ἱστορίαν τῶν ἁγίων Πατέρων, τόμ. Α', σελ. 507—521. Τὸν μέγαν πατέρα τῆς Ἐκκλησίας εἰδιογράφησαν λαμπρῶς ὁ Joach. H. Ostermeyer (Dissertat. histor. de Dionysio Alexandr. episcopo· ἐν Ροστόκκῃ 1736) ὁ J. Jortin (The character of Dionysius of Alexandria ἐν τοῖς αὐτοῦ Remarks of ecclesiastical history· ἐν Λονδῶν 1752) ὁ S. Dom de Magistris (Dissert. de vita et scriptis Dionysii Alexandrini ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσει τῶν ἀπάντων τοῦ θεοῦ πατρὸς, ἐν Ῥώμῃ, 1796) ὁ Ferd. Guericke (Comment. histor. et theolog. de Schola, quæ Alexandriæ floruit· ἐν Ἀλλῃ, 1824) ὁ Jo. P. Mansuetus (Dissert. de Dionysii Alexandr. circa apocalypsin sententia· Βερολίν· 1826) καὶ ὁ Μιχαὴλ Permanederus· βλ. Permanederi Patrologia specialis τόμ. Α', μέρους Β', σελ. 594—617 καὶ ὅπου παραπέμπει.

15. οὐ τοὺς τυγόντας κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν πολέμους ἐτύρηνεν (ὁ Θεόγνης, ὁ Μίρις, ὁ Οὐρσίκιος, ὁ Οὐίλης καὶ ὁ Θεόδωρος· ἴδε προσημ.) ὡς εἰς τὴν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει γενομένη... συνεχεῖς ἐγένοντο κατὰ τὴν πόλιν στάσεις, πολλοὶ τε συντριβέντες ἀπώλοντο. Ἦλθε δὲ τὰ γινόμενα εἰς ἀκοὴς Κωνσταντῖου τοῦ βασιλέως, κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν διατριβόντος· ἐντέλλεται οὖν Ἑρμογένει τῷ στρατηλάτῃ ἐπὶ τὰ θράκια πεμπομένῳ μέρη, ὁδοῦ πέρασθαι καὶ ἐξωθῆσαι τῆς Ἐκκλησίας τὸν Παῦλον· ὃς καταλαβὼν τὴν Κωνσταντινουπόλιν, ὅλην διετέραξε βιαζόμενος ἐκβαλεῖν τὸν ἐπίσκοπον· στάσις γὰρ εὐθύς ἐκ τοῦ δήμου παρηκολούθει· ὡς δὲ ἐπείκειτο ὁ Ἑρμογένης διὰ στρατιωτικῆς χειρὸς ἀπαλῆσαι τὸν Παῦλον, παροξυνθεὶς τότε τὸ πλῆθος, οἱ ἐν τοῖς τοιούτοις φιλεῖ γίνεσθαι, ἀλογωτέρας ἐποιεῖτο κατ' αὐτοῦ τὰς ὁρμὰς· καὶ ἐμπέπηρσι μὲν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν, αὐτὸν δὲ σύραντες ἀπέκτειναν· ταῦτα δὲ πέπρακται ἐν ὑπαρκτοῖς τῶν δύο

ἐποιήσατο, καὶ αὐτὸς τὴν πόλιν καταλαβὼν τὴν μὲν δσιν Παῦλον ἀπελαύνει ταύτης, ζημιοὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν τὸ πειρησίον, ἀφελὼν αὐτῆς τὸ ἥμισυ τῆς δωρεᾶς, ἣν ὁ ἐκεῖνου πατήρ, ὁ φιλόανθρωπος δηλαδὴ Κωνσταντῖνος αὐτῇ ἐδωρήσατο¹⁶. ἦν δὲ τὸ ὅλον τῆς δωρεᾶς ἡμερήσιοι ἄρτοι μυριάδες οὐκῶ¹⁷. ὠρρίζετο δὲ καὶ κατὰ Μακεδονίῳ οὐ μόνον ὅτι παρὰ τὴν αὐτοῦ χειροτονήτο γινώμην, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς φόνους, ὧν αὐτὸς στασιάζων γέγονεν αἰτίας¹⁸.

Ὅμως ἕσας αὐτὸν ὁ μακάριος Παῦλος καταλαμβάνει τὴν Ῥώμην, καὶ Ἀθανασίῳ συνῆν· ἀναφέρει γούν

αὐτοῦσι· Κωνσταντίου τὸ τρίτον (γρ. πέμπτον=312 καὶ Κωνσταντος τὸ δεύτερον· Σωκρ. Β', 16', 17'—ὅτε Χρον. π.σ.χ.λ. Ὀλυμπ. ΣΠ'—ἐντεῦθεν τε συγχαί κατὰ τὴν πόλιν ἐγένοντο στάσεις, πολέμοις ἐμπερεῖς· εἰς αὐτὸ γὰρ ἐκατέρωθεν τοῦ πλῆθους συμπύκνωσης, πλείστοι διώλλοντο· ὡς καὶ βασιλεὺς τότε ἐν Ἀντιοχείᾳ ὄντα τίδε μαθεῖν καὶ πρὸς ὄργην κινηθέντα, προστάζει πάλιν ἀπελκύνεσθαι Παῦλον· διηκονεῖτο δὲ τοῖς βασιλέως προστάγμασιν Ἑρμογένης, ὁ τὴν ἱππικὴν δύναμιν ἐπιτετραμμένος στρατηγός· . . . καταλαβόντες τὴν Ἑρμογένης οἰκίαν οἱ στρατιῶται (γρ. στασιῶται) ἐνέπρηναν, καὶ αὐτὸν ἐναιρούσαι· καὶ σχολιῶν ἐξέλκοντες εἰσκον διὰ τῆς πόλεως· Σωζόμε. Γ', ζ'.

16. Κωνσταντῖνος δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἱππεὺς ἐλάσας, καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὴν μὲν Παῦλον ἐξελαύνει τῆς πόλεως, ἐξελκύνει δὲ τὴν πόλιν, ἀφελὼν τοῦ σιτηρεῖο τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸ ἥμισυ τῆς δωρεᾶς αὐτοῦ ἡμερήσιου ὑπὲρ τῆς δωρεᾶς μυριάδας· Σωκρ. αὐτόθι—ἱππεὺς ἐλάσας ἦκεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς κακῶς ἔρποντο τὸ πλῆθος· ἀλλὰ τῶν μὲν ἐφείσταντο, δεδωκυμένους αὐτῷ ἰδὼν ὑπαντωμένους καὶ ἀντιβολούντας, ἀμφὶ δὲ τὸ ἥμισυ τοῦ σίτου τὴν πόλιν ἀφείλετο... ὑπολαβὼν ἴσως ὑπὸ τρυφῆς καὶ ἔρποντος τοὺς πολλοὺς ἔργουνας ἐτοιμοὺς εἰς στάσεις εἶναι· Σωζόμε. αὐτόθι.

17. μέτρη· τῆς τοῦ Henrici Valesii annotationes εἰς κεφ. 17' τοῦ Β' βιβλίου τῆς ἐκκλ. ἱστορίας Σωκράτους· περὶ τοῦ τοιοῦτου προνομίου τῆς πόλεως ὁ μὲν Σωκράτης γράφει· ὁκτὼ γὰρ ἐγγὺς μυριάδες ἔργουοντο πρότερον τοῦ σίτου, ἐκ τῆς ἀλεξανδρείνης κομιζομένου πόλεως· ὁ δὲ Σωζόμενος ἀπλῶς ἀναφέρει ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ σίτου ἀφείλεν ὁ Κωνσταντῖνος, ὃν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἐκείνου ἔτους ἀπὸ τοῦ δημοπίου τοῖς πολιταῖς ἐδωρήσατο ἀπὸ τῶν αἰγυπτίων φόρων». Εὐνάπιος ἐν βίῳ σοφιστῶν μένεται τοῦ προνομίου τούτου· αὐτὸ δὲ τὸ ἀπ' Αἰγύπτου πλῆθος τῶν δολαφῶν, οὐδὲ τὸ ἐξ Ἀσίας ἀπίσης, Συρίας τε καὶ Φοινίκης καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν συμπεριλαμβανόμενον πλῆθος σίτου κατὰ ἀπαγωγὴν φόρου ἐμπλήσσει καὶ κορέσσει τὸν μεθύοντα δύναται δῆμον, ὃν Κωνσταντῖνος εἰς τὸ Βυζάντιον μετέστησεν· ἐν βίῳ Σωκράτους—Ἐντεῦθεν δὲ εἰς τοὺς δεκατέσσαρας βεγίωνας τῆς κυρίως Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχον ἐν ὅλῳ βίβρῃ (gradus) 98, ἀφ' ὧν διενέμοντο οἱ ἄρτοι οὗτοι, 80000 καὶ ἡμέραν, ὧν τὸν ἀριθμὸν ὁ μὲν Κωνσταντῖνος ἡλάττωσε κατὰ τὸ ἥμισυ, ὁ Μ. Θεοδοσίος ἡύξησεν, ὁ δὲ Ἡράκλειος ἀπαιτήσας ἐν ἰσχυρί τοῦ 618 «καθ' ἑκάστον ἄρτον νομίσματα τρία (40 σελῶν φράγκα) μετὰ τὸ παρέρχιν πέντης, εὐθείας τῷ αὐτοῦ μηνὶ αὐτῆς τῆς 5' ἰνδικτιῶνος, ἀνητήσῃ τελεῖως ἢ χορηγία τῶν αὐτῶν πολιτικῶν ἄρων». Χρον. π.σ.χ. Ὀλυμπ. ΤΜΘ'—Δουκηνγίου Constantinop. Crist. μέρος Β', σελ. 124—Σκ. Βυζαντίου Κωνσταντινούπολις, τόμ. Γ', σελ. 238—239.

18. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς Μακεδόνιον ἐρχάλεπινεν, ὡς τῆς ἀναίρεως τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἐτέρων πολλῶν αἰτίων, καὶ ὅτι πρὶν αὐτὸν ἐπιτρέφει ἐχειροτονήθη· Σωζόμε. Γ', ζ'—ἕσας οὖν αὐτὸν (Μακεδ.) ἐν ἡ ἐχειροτονήθη ἐκκλησίᾳ συνῆγεν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἀνέωρθε· Σωκρ. Β', 17'—Νικηφ. Κάλλ. Θ', ζ'.

ἂ πεπὸνθῃ τῷ Ῥώμης, καὶ αὐτὸς τοῖς παρ' αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ καὶ τοῖς Κωνσταντος τοῦ βασιλέως κατοχυρωθεῖς γράμμασι, παραυτίκα τε ἐπάνεισι, καὶ τῷ εἰκείῳ θρόνῳ, μετὰ πολλῆς αὐτὸν θυμῆδης τῆς πόλεως ὑπεδεξαμένης, ἐγκαθίσταται. Καὶ πάλιν ὁ Κωνσταντῖνος δι' ὀργῆς τὸ γινόμενον ἐτίθετο, καὶ πάλιν πρόσταγμα εἰς ὑπερορίαν ἄγων τὸν δι' αὐτὸν καὶ γὰρ τοῦτο δεῖξάμενος ὁ ὑπαρχὸς Φίλιππος, ἐξορίζει μὲν τὸν δσιν ἀντικαθίστησι δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τὸν πνευματικὸν Μακεδόνιον. Τὸ δὲ τῆς ὑπερορίας οὐκ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς, ἀλλ' ἐξ ἐνέδρας προήλθεν¹⁹· ὁ γὰρ τοῦ Ἑρμογένης φόνος σφοδρώτερον τι κακὸν καὶ ἐπὶ τῇ πόλει Φίλιππον ἀπειργάσατο· καὶ καλεῖ μὲν σὺν τιμῇ τὸν τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεῖα εἰς τὸ λουτρόν, ὃ ἐπώνυμον Ζευξίππου²⁰, ὡς ἐπὶ κοινωφελείᾳ ὄφθῃεν καὶ τισι βουλευμασι μυστικοῖς, κάκειθεν εἰς τῆς βασιλείας ἐκπέμπει αὐτὰς, καὶ δι' αὐτῶν εἰς Θεσσαλονίκην. ἦν καὶ οἱ αὐτοῦ πρόγονοι πατριῶτα εἶχον καὶ τοῖς μὲν τῆς ἀνατολῆς ἐπιβάλλειν μέρεσιν ἐκεκώλυτο, ταῖς δὲ πλησιαζούσαις οὐκ ἐπὶ.

Ὁ δὲ γε δυσσεβὴς Μακεδόνιος, στρατιωτικῆς χειρὸς ὑπηρετούσης συνεποχούμενος τῷ ὑπάρχῳ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν παρεισδύεται, τῆς διαστροφῆς εἰς πεντήκοντα καὶ τρισχίλιους παραταθείσας²¹· ταύτης τῆς παρουσίας κα

19. βλ. περὶ τῆς εἰς Θεσσαλονίκην ὑπερορίας καὶ τῆς οὐκ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς συλλήψεως τοῦ Παύλου· Νικηφ. Κάλλ. Θ', θ'—Σωζόμε. Γ', θ'—Σωκρ. Β', 15'.

20. περὶ τοῦ λουτροῦ τοῦ Ζευξίππου ὅτε Δουκηνγίου Const. Christ. μέρος Α' σελ. 745—761—Gyllii topogr. Constantinopolensis· Λουδοῦνφ 1632 σελ. 113—117· Μ. Γελεῶν Κωνσταντινούπολις ἐν Λεξικῷ ἱστορίας καὶ γεωγραφίας· τόμ. Γ', σελ. 10145—10156· ὁ Ζευξίππος οὕτω φέρεται χρησιμεύων ὡς τόπος δημοσίου γινόμενου δικῶν καὶ συζητήσεων· αὐτοῦ βεβαιῶς Μακεδόνιος τοῦ Β'· ὡς ἔστι· μὲν εἴη οὐ μόνον ἐν τοῖς τριτοῖς πραιτωρίοις τοῖς ἐπαρχοῖς ἀποδύσασθαι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ, εἰ δὲ καὶ ἐν τῷ λουτρῷ τοῦ Ζευξίππου». Ἀνέκδοτα τεκμήρια Θεοδοῦ τοῦ Ἀναγνώστου καὶ Ἰωάννου τοῦ Δακρυνομένου, παρὰ Miller Melanges de philologie et d'épigraphie· μέρος Α', Παρίσι, 1876, σελ. 63.

21. Φίλιππος ἐκ τοῦ δημοσίου (Ζευξίππου δηλ.) ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἤπειγετο, σὺν αὐτῷ δὲ ὡς ἐκ μακρῆς τινὸς παρὼν ὁ Μακεδόνιος ἐν τῷ ὀρχήματι σύνθετος τῷ ἐπάρχῳ ἐν πᾶσιν ἰδεόμενος στρατιωτικῆς καὶ χειρὸς φέρει· περὶ αὐτοῦ ἐπύργων· διὰ δὲ ἐντεῦθεν καταλαμβάνει τὸ πλῆθος, καὶ πάντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνέρχον, οἱ τε τῆς δημοσύνης πίστεως καὶ οἱ τοῦ ἀρεσκυνοῦ ὀρχήματος. ἔκαστοι καταλαμβάνει τὴν ἐκκλησίαν σπουδάζοντες· ἐπεὶ δὲ ὁ ἐπάρχος ἔλα τῷ Μακεδόνι πλῆθος τῆς ἐκκλησίας ἐγένετο, τότε δὴ ὁ ἄρχος φόβος καταλαμβάνει τὸ πλῆθος, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ· . . . ἀπὸ τῶν οὐκ ἐλγέται περὶ τοὺς τρισχίλιους ἐκτὸν πεντήκοντα, οἱ μὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν συγκαίνετες, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ πλῆθους φθονήσαντες· Σωκρ. Β', 15'—ἐξελθὼν δὲ ἐκ τοῦ λουτροῦ (ὅτε τὴν 20) συνῆγεν αὐτῷ Μακεδόνιον ἔχον ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἦν, τὸ δὲ πλῆθος· ἄρτοι συνῆγεν, οὐδὲ τὴν ἐκκλησίαν ἐπλήρωσαν· ἐπεὶ δὲ πρὸς ταῖς θύραις τῆς ἐκκλησίας ἐγένετο ὁ ὑπαρχος, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Μ. Μακεδόνιος, τὸ δὲ πλῆθος, ὅπως αὐτοῖς πύρρος γένεται, πρὸς τῶν στρατιωτῶν ὁρμήσαντες ὑποχωρεῖν οὐκ ἔδυναντο, ὑπολαβόντες οἱ στρατιῶται ἐκαστὸν μὲν εἰσὶν τὸν ὄχλον, πολλοὺς τοῖς ἔφεσι διαμείσαντες, πολλοὶ δὲ καὶ οἱ ἀπὸ τῶν πατούμενων διεσθῆσαν· Σωζόμε. Γ', θ'—Νικηφ. Κάλλ. Θ', θ'.

Μαρκιανὸς συναπέλαυσε καὶ Μαρτύριος, ἀναγνώσται καὶ τῷ θεῷ Παύλῳ ὑπογραφεῖς τυγχάνοντες, ἅτε δὴ καὶ αὐτῶν παρρησίᾳ συγκεχυμένων τὸ ἑμῶσιον²². Οὕτω τοίνυν ταῖς τῶν χριστιανῶν σφαγαῖς ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἐχθρὸς τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς θρόνοις ἐγκαθιδρύεται, καθ' ὃν δὴ καιρὸν καὶ Κωνσταντῖος τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἐπώνυμον δὲ αὐτῇ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία· νεοεργεῖ²³, καὶ Παῦλος τὸ τρίτον ὁ θεσπέσιος μετ' ὀλίγον εἰς Ἱταλίαν παραγίνεται, καὶ Ἀθανάσιον τὸν σύνθηλον λαβὼν, ἀναδιδάσκουσιν αὐτὸν πεπὸνθεσαν Κώνσταντα, τὸν τῆς Ἑσπερίας μὲν βασιλεύοντα, ἀδελφὸν δὲ τυγχάνοντα Κωνσταντίου· ὁ δὲ τὰ ἐκθεσμά ὧν ὑπέστησαν ἀκριβέστερον ἐκμαθὼν, γράφει τῷ ἀδελφῷ τρεῖς παρ' αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ἀντιόχειας ἐπισκόπους ἀφικέσθαι, οἱ λόγον ποιήσονται τῶν περὶ Ἀθανάσιον καὶ καὶ Παῦλον τολμημάτων, ἅμα δὲ καὶ τὴν τῆς πίστεως ἔγγραφον ἐκθεσιν διακομίσονται πρὸς αὐτόν²⁴. Καὶ μὴν δὴ καὶ τέσσαρες τῶν ἐπισκόπων πρὸς τὴν Ῥώμην ἐκπέμπονται²⁵, Νίκαισος τε ὁ Κίλιξ²⁶ καὶ Θεόδωρος ὁ Θραξ, Μάρης ὁ Χαλκηδόνος²⁷ καὶ Μάρκος ὁ Σύρος· οὗτοι τὴν Ῥώμην

22. Μαρκιανὸς καὶ Μαρτύριος οἱ νοτίριοι πατριᾶ ἐστὶν τὴν ὑπερκαίμενην τῶν πόλεων, μέτοχοι δὲ παιδείας ὄντες, χρηστοὶ τοὺς τρόπους αὐτῷ θεῷ Παύλῳ συνόντες καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνου πραττομένων ὄντες ὑπογράφει, τῷ λαῷ τε τὰς θείας ὑπαναγινώσκοντες βιβλους... πρὸς τὸ θρασεῖον τῆς αὐα κλήτειος ἐσπευδον· Ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Νοταρίων ἀνηγέρθη ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, συντελεσθεὶς ὑπὸ Σισινίου Α', ἐκεῖτο δὲ κατὰ τὰ περὶ τὴν Μελανθισίαν πύλην (μεβλεβί-χανὲ κα-πουτοῦ) μέρη ἐνθα καὶ ἐτάφησαν. Σωζόμ. Δ', 6'—Νικηρ. Κίλλ. Θ', λ'—Συναξαρ. Νικοδ. 25 ὁκτωβρίου· πρβλ. προσημειώσεως ἀριθ. 6.

23. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον ὁ βασιλεὺς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἐκτίκειν, ἥτις Σορία μὲν προταγορεύεται νῦν, συνήπται δὲ τῇ ἐπωνύμῳ Εἰρήνῃ. ἦν ὁ πατὴρ τοῦ βασιλέως μικρὴν οὖσαν τὸ πρότερον εἰς χίλλος καὶ μ' ἕως τοῦ ἑξήκοντος· Σωκρ. Β', ις'.

24. ὁ δὲ γνώς· ἀδελφῷ γράφων παρήγει· ὁ Κώνστας τῆς πατρίδας ἡρηκείας ἀκέραιον φυλάττειν τὸν δρόν· ἰδύλου δὲ καὶ τρεῖς ἐπισκόπους· ἔξ' ἱῶν πεμψθῆναι... Νικηρ. Κίλλ. Θ', ι'—μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Παῦλος ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης ὑποκινούμενος εἰς τὴν Κόρινθον ἀπαίρειν ἐπὶ τὴν Ἱταλίαν ἀφίκετο. Ὁ δὲ τῶν ἐσπερίων μερῶν βασιλεὺς πρὸς τὸν ἀδελφὸν γράμματα διχέμειται δηλῶν τρεῖς ἐπισκόπους πεμψθῆναι παρ' αὐτὸν τοὺς λόγον δώσοντας τῆς Παύλου καὶ Ἀθανασίου καθιέρσεως· Σωκρ. Β', ιζ', ιη'.

25. καὶ αἰροῦνται ἐπὶ τούτῳ τρεῖς· Σωζόμ. Γ', ι'—καὶ πέμπονται Νίκαισος ὁ Κίλιξ, καὶ Θεόδωρος ὁ Θραξ, καὶ Μίρις ὁ Καλκηδόνος, καὶ Μάρκος ὁ Σύρος· Σωκρ. Β', ιη'—τρεῖς ὀνομάζει καὶ ὁ Κίλλιστος· Θ', ι'.

26. Νίκαισος ἦν ὁ Νερωνιῆδος τῆς Κιλικίας, τῆς ἀκολουθῶς Εἰρηνοπόλεως ἐπίσκοπος, εἰς ἅκρον ὑπερασπιστῆς τῆς ἀρειανῆς δόξης, μεταστῶν τῆς· Ἀ' οἰκουμένης συνόδου.

27. Μίρις ὁ Χαλκηδόνος τῆς ἐν Βιθυνίᾳ. ἦν ἀνὴρ τῆς μὲν ἀρειανῆς κακομυθίας ὑπέρμαχος, θάρρους δὲ πληθρῆς καὶ τόλμης· μετέσχε τῆς Α' συνόδου· ἔζησε δὲ μίρις· Ἰουλιανοῦ τοῦ Παρθεβίου, ὃν ἤλεγξεν ἐπὶ τῇ ἀποστασίᾳ δημοσίᾳ· Σωκρ. Β', ιθ'—Σωζόμ. Ε', δ'· πρὸς τὴν γῆρας ἔπαθε τύφλωσιν τῶν ὀφθαλμῶν. Θεόδωρος ὁ Περὶνθου καὶ Μίρις ὁ Καλκηδόνος καὶ ἑτεροὶ τινες ἀπὸ τῆς Θρακίας, ἀπὸ κακίας μόνης ἐπί-τημοι· Θεοδώρητος Ἐκκλ. ἱστ. Β', ζ'. Μάρκος δὲ ὁ Σύρος ἦν ὁ Μίρ-

καταλαβόντες τοῖς περὶ Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον εἰς λόγους μὲν ἐλθεῖν οὐκ ἐθάρρησαν, τὴν δὲ ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ Ἀντιόχειᾳ ἐκτεθείσαν πίστιν ἀποκρύψαντες, ἐτέρην τε συνθέντες κατὰ τὸ φανερὸν μὲν οὐδὲν βλάπτημον περιέχουσιν, τὸ μὲν τοι ἑμῶσιον οὐ πρεσβεύουσιν, ἐπιδιδόσιν τῷ βασιλεῖ, καὶ πλέον οὐδὲν οὔτε δράσαντες οὔτε παθόντες αὐθις ἀνέστρεψαν²⁸.

(ἴσεται τὸ τέλος)

Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ

Περὶ τριῶν μεγάλων ἐορτῶν ἐγένετο λόγος βραχυῶς ἐν τῷ μετὰ χεῖρας τόμῳ τῆς α' Ἐκκλ. ἀληθείας, ἐορτῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν, ἐν καιρῷ καταλλήλῳ· σήμερον ἡ ἐορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου κινεῖ τὸν κάλαμον τοῦ γράφοντος, ὅπως γραμμὰς τινὰς χαρτῆς περὶ ταύτης, περὶ ἧς πολυμαθὴς ἀνὴρ ἔγραψε πρὸ ἐνὸς ἔτους¹.

Μνεῖα τῆς ἐορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ γίνεται συνοδικῶς ἐν μὲν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ τῷ 692, ἐπὶ τῆς ἐν Τρούλῳ πενθέκτης συνόδου, ὁριστάς τις ὅπως ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης τεσσαρακοστῆς γίνηται ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερὰ λειτουργία, πλην σαββάτου καὶ κυριακῆς, καὶ τῆς ἀγίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας². ἐν δὲ τῇ τῆς δύσεως ἐπὶ τῆς ἐν Τολήτῳ συνόδου, τῷ 656 ταξάσης τὴν ἐορτὴν ταύτην τῇ 18 δεκεμβρίου³. ἀλλὰ παρὰ τε τῇ ἀνατολικῇ καὶ τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ ἡ ἐορτὴ

κος Ἀρεθούσης, περὶ οὗ βλ. Συναξαρ. Νικοδήμου· 29 μαρτίου· κακῶς ὁ Νικοδήμος ὁμοῦ λέγει τὸν Μάρκον ἐπίσκοπον Ἀρεθούσης τῆς ἐν Μακεδονίᾳ· ἦν μὲν ἐν Μακεδονίᾳ Ἀρεθούσα πόλις, ἡ σήμερον Ρενδίνη, ἀλλ' ἦν καὶ ἐν Συρίᾳ, μεταξὺ Ἐπιφανσίας καὶ Ἐμείσης, ταύτης δ' ἦν ἐπίσκοπος ὁ Μάρκος, ὃν οἱ ἀρεθούσιοι, ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παρθεβίου, «ἀνδρὰ βίῳ καὶ λόγῳ καὶ πολιτῇ πολὺ τὸ ἀξιώτιμον προβαλλόμενον ἀπηνῶς διεχρήσαντο»... καὶ εἴλετο διὰ μέσης τῆς πόλεως γέρον καὶ ἱερεὺς» κτλ. Θεόδωρος δ' ὁ Θραξ ἦν ὁ Ἡρακλείας Θεόδωρος, περὶ οὗ ἴδε Cave ἐν τῷ ἱνωτ. σελ. 109, ὅπου τῆς πρὸς Πόντον Ἡρακλείας νομίζει αὐτὸν ἐπίσκοπον, ἀπαιτηθεὶς ἐκ τῶν ὑπομνημάτων καὶ παρεκβολῶν τοῦ Valesii εἰς Θεοδώρητον, τὸν Θεόδωρον ἀποκαλοῦντα διαγερόντως ἑλλογίμον· ὁ Θεόδωρος ἀπέβισε τῷ 358, διὰ τοιοῦτον ἀφείκε Ἰπατιζόν· μετὰ Κ. Οἰκονόμου περὶ τῶν Ο' ἐρμηνευτῶν τόμ. Δ', σελ. 522—524 καὶ Κοντογόνοῦ Πατρολογίας τόμ. Β', σελ. 184—186· καὶ οὗτος δὲ Ἡρακλείας πόλεως θρακικῆς γράφει παρὰ τὸν Πόντον, λεγόμενης τὸ πάλαι καὶ Περίνθου.

28. τὴν δὲ ἐν Ἀντιόχειᾳ ἐκτεθείσαν πίστιν ἀποκρύψαντες, ἐτέραν δὲ συγκατέψαντες, ἐκδιδώκασιν τῷ βασιλεῖ Κώνσταντι· Σωκρ. Β', ιη'—συνιδὼν δὲ Κώνστας ὡς ἀδικῶς ἐπεβούλευσαν ταῖς ἀνδράσι, ἀποστρεφόμενοι τὴν πρὸς αὐτοὺς (Ἀθαν. καὶ Παῦλον) κοινωνίαν, ἀπέπεμψε τοὺς, μὴ πείσαντας περὶ ὧν ἐληλύθησαν· Σωζόμ. Γ', ι'.

1. Στ. Ἀριστάρχου τοῦ Μ. Λογοθέτου προσημειώσεως εἰς λόγον τοῦ ἱεροῦ Φωτίου ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ· ἐν Ἐκκλ. ἀληθείᾳ, ἐτ. Γ', σελ. 161—163.

2. κανὼν NB· ὁ Ζωνναρῆς ἐρμηνεύων τὸν κανὼνα τοῦτον ἀποκαλεῖ τὴν ἐορτὴν ταύτην «ἱερὴν καὶ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν».

3. Martigny Dictionnaire des antiquités Chrétiennes· ἐκδ. τοῦ 1877, σελ. 317.

τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἦν ἀρχαιότερα πολὺ τοῦ Ζ' αἰῶνος· Γρηγορίου τοῦ Νεοκαισαρείας καὶ Γρηγορίου τοῦ Νύσσης φέρονται λόγοι εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου⁴, ἡ δὲ τῆς ἑορτῆς ταύτης ἱερὰ ἀκολουθία κατὰ τὸ τυπικὸν τοῦ πάπα Γελασίου Α' δίδωται ἡμῖν 'να παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ἑορτὴ καθιερώθη⁵ ἐν τῇ δύσει πρὸ τοῦ 496. Οἱ Βολλανδισταὶ νομίζουσιν αὐτὴν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀγίων ἀποστόλων καθιερωθεῖσαν, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ὅτι πᾶν ἔπερ διδάσκει ἐκ παλαιῶν χρόνων ἡ Ἐκκλησία, οὐκ ἔστι οὐκ εὗρηται παρὰ ταῖς συνόδοις μνηεῖα, πρέπει 'να θεωρήσωμεν ὡς ἀποστολικὴν παράδοσιν⁶.

Ἀνέκαθεν ὁ Εὐαγγελιστὸς ἤγαστο ὡς μία τῶν μεγάλων
 ἑορτῶν, Γρηγόριος δὲ ὁ Νεσκαϊταρεὺς, ἡ ὁ ἐπ' ὀνόματι
 τοῦ θεοῦ τούτου πατρὸς γράψας ὀνομάζει τὸν Εὐαγγελι-
 σμὸν πρῶτην πασῶν τῶν ἑορτῶν, ἀπάντων γὰρ ἡμῖν τῶν
 ἡμερῶν ἀρχὴ γέγονεν ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς κεραιτωμέ-
 νης, ἡ πολυμήνητος τοῦ Σωτῆρος οἰκονομία· ὁ δὲ ὑπὸ
 τοῦ ἐν ἀγίοις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ποιηθεὶς κανὼν
 εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην ψάλλεται κατὰ τὸν Δ' ἤχον, ὡς
 εἰς πανηγυρικὸν· ἀμόνος γὰρ ὁ ἤχος αὐτὸς παρὰ πᾶσι τοῖς
 μουσικοῖς ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην νὰ λέγεται πανη-
 γυρικὸς⁷. Σωφρόνιος ὁ Ἱεροσολύμων ἐψάλλεν ἐν ἀνα-
 κρεσντέοις στίχοις τὸν Εὐαγγελισμὸν, ἐν τῷ Ζ' αἰῶνι,
 Βασίλειος ὁ Σελευκεὺς, Προχλὸς ὁ Κωνσταντινουπόλεως
 καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων ἐν τῷ Ε' πανηγυρίζοντες ἐ-
 τίμων τὴν μεγάλην ἑορτὴν⁸. Νικηφόρος ὁ πατριάρχης

4. ὑπομνηστίον τῷ πολυμαθεστάτῳ ἐκδότῃ τῆς διαιρέσεως τοῦ Φωτίου διὰ τὴν παρὰ Migne, ἐν Patrol. τόμ. EB', στήλῃ 763 κ.ξ. φερομένην ἐπὶ ὀνόματι τοῦ Χρυσοστόμου διαιρέαν ἐπὶ προτέρᾳ κυριακῇ τὴν ὁρθόδοξον ταύτην ἐκκλησίαν», ψευδεπιγράψας, ὃ ὅστις μνήμης Νικοδήμου ἀποδίδωσι: Γρηγόρι' τῷ Νύσσει ἐν τῷ Συνεκριτικῇ αὐτοῦ, σημειῶν ἐν ἐισαγωγῇ οὐκ ὀρθῶς ἐπιγράφεται: ὁ λόγος οὗτος τῷ θεῷ Χρυσοστόμῳ παρ' ἄλλοις· οὐ γὰρ τοῦ Χρυσοστόμου ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ Νύσσεως· Ἑρμ. οὐδ. σελ. 208, στήλ. Ἐν τῷ αὐτῷ τὰς εἰς ὄνομα τοῦ Νεοκισσαρέως φερομένης τρεῖς διαιρέσεις κρύνουσιν ὑποδιαιρέσεις: Κοντογιάννου Patrol. A', 538.

5. Moreri Grand Dictionnaire iv λξ. Annonciation.

6. Αὐγουστίνου περὶ βηπτίσματος Δ', 24.

7. α^ο Ὅθεν, ἔξω ἀπὸ τὸ τετυπωμένον ἐπιγράμμα ἐν τῇ Ὀκτωῇ/χ/ι εἰς τὸν πανηγυρικὸν δ' ἦ/χ/ον, εὔρον ἐν χειρογράφοις καὶ τοῦτο τὸ ἐπιγράμμα εἰς αὐτόν, ὃ καὶ ἀντιγράφω γάρν τῶν μουσικῶν τε καὶ φιλολόγων :

Πανηγυρίζεις και χορεύεις εὐρύθυμως
τὰς ἐγκαρτούς, τέταρτε, κινῶν Σιερρήνας.
Ἡδὺς τὸ πᾶσι χρηματίζει ἀφθόνηως
τοὺς ἀμειλιουργοὺς καὶ σκαφεύων ἀγράφους,
καὶ τοὺς ὀδύταις, σὺν πᾶσι τεχνουργαταῖς,
ἀμύλλαν ἔνθεις τοῦ γλυκυτάτου μελῶτος·
τὸ δὲσπομον δὲ τῶν δε κομφιζῶν τάχος,
ἡδυσσάει τὴν πέριπας ἐν νόστιμῳ πᾶσι.

Γαῦτα Νικόδημος ἐν Ἐξοτοδρομίῳ· σελ. 207, σημ.

8. Το κατάλογον τῶν λόγων τούτων παρὰ Φεβρίκιω, Bibliotheca Græca Harles' τόμ. Ι', σελ. 280—282, ἐνθα δύο λόγους εἰς τὴν ἐκκαγγελιστὴν ἀναφέρει Ἰωσήφ τοῦ Βρυεννίου, ἐν ᾧ ὁ Νικοδόμος εἶπε· αὐτοὶ δὲ λόγοι ἀγνοοῦνται τῷ Νικοδόμῳ σημειοῦνται εἰς τὴν

Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν νηστεῖαν λύει ἐὰν συμπί-
ῃ ἑορτὴ αὐτῇ τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ ἢ τῇ μεγάλῃ παρα-
σκευῇ διδοὺς ἀδειαν ἰχθυοφαγίας⁹, καίτοι παλαιότερα τυ-
πικὰ ἐπιτάττουσιν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει νηστεῖαν, το δὲ
τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Γραμματικοῦ τυπικὸν πρὸς
τὸν πρῶτον τοῦ ἁγίου Ὁρους ἐπιτρέπει μὲν καταλύσιν
ἰχθύος ἐν τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ κατὰ τὴν
ἡμέραν τοῦ εὐαγγελισμοῦ, ἀπ᾽ ὧς δὲ μόνον συγχωρεῖ ἵνα
λύσωμεν τὴν νηστεῖαν τῇ μεγάλῃ ἐβδομαδί, ἐν συμπί-
σῃ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν αὐτῆς ἡ ἑορτὴ αὐτῇ· «ἀλλ' οὐκ
ἰχθύος, ὥς τινες, ἀλλ' ἔλαιον καὶ οἶνον» ἐπεξηγῶν γρα-
φεῖ. Ὅρθως ἄρα Νικηδόρμος ὁ ἀείμνηστος ἐπεσημείωσεν
ὅσα περὶ τούτου ἐγίνωσκεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν τυ-
πικῶν¹⁰.

Ἡ ἀρχαιοτέρα παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς μνηία τῆς ἐποτρῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου γίνεται ἐν τῷ Χρονικῷ Πατριᾷ¹¹.

Ὁ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ ψαλλόμενος κανὼν, ποιήμα ὦν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ συντίθεται κατ' ἐρωτησιν καὶ ἀποκρίσιν, μέγρι τῆς Π' ὥδης, ἐν ἣ εὐρίσκεται ὁ Νικαῖος κανὼν ἀλφάβητον ἐν ὅλῃ τῇ ὥδῃ συμπλεκόμενον ἐν ἐξ τριπλίοις, καίτοι τὸ τοιοῦτον ὑποβλήτεον εἰς κριτικὴν βῆσαν καὶ ἐν τῇ Θ' ὅς ὥδῃ εὐρίσκεται τὴν ἀλφάβητον ἀντιστρόφως συμπλεκόμενον· ἀλλὰ περὶ τούτων οὐδαμῶς ὁ λόγος ἔσται, ἔσται δὲ θέμα βραχείας διατριβῆς ἢ τοῦ κανόνος ἀνάλυσις, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἑορταῖς ἐγένετο.

Εἰκοσιτέσσαρα τροπάρια συνιστῶσι τὰς ἐξ πρώτας ὥ-
δας, ἐν αἷς ἡ Θεοτόκος πρὸς τὸν ἀρχάγγελον Ἰακώβου
διαλέγεται, ὡν ἕκαστον ἀρχεῖται ἀπ' ἐλάττου στοιχείου

ἐκέρτην ταύτην ὁ τοῦ Νικολαίου (Μεταπολιεύκης) τοῦ Καβάσιλα, ὁ τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ, Ἰωάννου Μεταπολιεύκης τοῦ Γκαβιῶ, Ἰωάννου πρεσβυτέρου Εὐδαΐας, Δημητρίου Κυδωνίη, ὡς καὶ δύο Ἰωάννου τοῦ Γεωμετρου· τούτων δ' ὅσα ἐπαύθη Σ. Ἀριστάρχεις.

9. « Ἐάν σοφίῃς ὁ Εὐαγγελιστὴς τῇ μεγάλῃ Παράκλητῃ, ἢ τῇ μεγάλῃ Παράκλητῃ, οὐκ ἡμετέροισιν, οὐνοῦ τρυφᾷ καὶ μεταλαβάνοντι καὶ ἰσχύον· καὶ οὐκ ἐ τοῦ ἐν ἐνός πατρός ἡμῶν Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἐπισκόπου. Σύντομα καὶ ἐξῶν καθόλου. Ἰδέτω καὶ Πατὴρ τοῦ. Δ', σελ. 427.

10. *μίση*: τὸ τοπιᾶν τοῦ Νικολάου ἐν *Ἐκκλ. ἀληθείας* ἐστὶ 1^η σελ. 536, *στίχ.* 272: ὁ Νικόδημος ἐνόμισεν ὅτι «ἐκεῖ κατεῖς καὶ δουλοῦ προσήκη τὸ καταλῆναι ὀφείλει». μέγαριται δὲ τοῦ ἐπιστατήσαντος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Παλᾶλιου αὐτοῦ, ὅτις ἀνθεῖς τὸ ἱερὸν Παλᾶλιον, καὶ πολλὰς ἀποφύας προσέθηκε καὶ ἄκρίτους ἐν αὐτῷ ποιήσας, ἀκρίβει καὶ τὴν ὑποταγῆσιν ἐκείνην, ὅσα ὅσων εἴκοσι καὶ καταλύουν οἱ χριστιανοὶ ὀφείλει». Εἰσέσθω δὲ ὁ νοθεύτης τὸ παλᾶλιον ἢ ἢ μὴ ἀπατώσῃ. Θεοφόρος ἀρχιεπίσκοπος δὲ ἡ Ἱουστινιανῶν, ὁ καὶ ἐργαζομένην τῇ ἐκδόσει Ἀποκαθάρσιος γράψας· περὶ τούτου ἐνέδοξεν ἐπιστολῇ τοῦ Νικολάου σφίζοντι ἐν ταῖς τοῖς ἐν Ἀθῶν ἱερῶν σακρωσμάτων

11. «στούρι» τοῦ ἐνικυπῶ (G22), ἀπὸ δώτερον κατὰ Ρομαίους, ἀπὸ
τόν 5 καὶ 20 τοῦ μηνός, τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἐκχυρῆσθαι τοῦ τῆς ἀποπόσεως
ἡμῶν τῆς Θεοτόκου. Ἐξήλθον ἐπὶ τὰ ἐκτολικά μέρη ὁ βασιλεὺς Πάυ-
λειος ἦμα τότε πύτου τέλειος... ἰστέριον πλησίον τῆς πόλεως Νικομα-
δείας»· Χρονικ. Πατριζ. ὁλοκαπ. ΤΝ'.¹

της ἀλαβήτου· διλογικῶς δὲ γράφονται καὶ τὰ τῆς Η' ῥόδης τροπάρια, ἐνῶ τὰ τῆς Θ' πάντα προσφωνεῖ ὁ Δαμασκηνός αὐτὸς εἰς τὴν Θεομήτορ. Ἐμπνέεται δὲ κυρίως μὲν καὶ πρώτιστα ἐκ τῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας Διαθήκης, ἰδίᾳ δὲ ἐκ τοῦ εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν λόγου Σωφρονίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων· ἐκ τοῦ λόγου τούτου εἰσιν εἰλημμένοι καὶ ἐν τοῖς τροπάριοις δ' τῆς Α' ῥόδης, δ' τῆς Γ' καὶ τῇ ἑρμῇ τῆς Η' ὑπαρχοῦσαι ἔννοιαι, παραβολὴ δὲ τις ἀποδείκνυσσι τοῦτο· οὕτως ἐν τῷ α' τῆς Α' παρίσταται τῇ Θεομήτορι λαλῶν ὁ ἀρχάγγελος· «καὶ χαίρω θεώμενος τὴν σὴν ἀσφάλειαν», ταῦτα δὲ τὰ ῥήματα καλλιπῶς· λίαν ὁ τῆς ἀγίας πόλεως· ἐξέφρατε πατριάρχης, τὸ χαίρε ἑρμηνεύων· «Χαίρω σου θεωρῶν τὸ νηφάλιον· χαίρω σου κατανοῶν τὴν ἀσφάλειαν, χαίρω σου βλέπων τὴν φρόνησιν ... οὐ γὰρ ἀπιστίας κρίνω τὰ ῥήματα, οὐδ' ἀντιλογίας οἶδα τὰ φθέγματα, ἀλλὰ αὐτῆς καὶ συνετῆς ἐρευνήσεως, καὶ δικαιοῦς ζητητικῆς καὶ φρονήσεως»· ἡ ἀντιβολὴ τοῦ δ' τῆς Γ' ῥόδης¹² πρὸς τὰ λόγια Σωφρονίου τοῦ Ἱεροσολύμων τὸ αὐτὸ ἀποδείκνυσιν, ὁ δ' ἀναγινώσκων τοὺς στίχους τοῦ ἐκ Δαμασκού φωστῆρος· καὶ τὸν τοῦ Σωφρονίου λόγον ἔχει τὴν ἀποδείξιν. «Οἶδα πρὸς τίνα παρῶν διαλέγομαι.—λέγει ὁ ἱερός Σωφρόνιος τὸν ἀρχάγγελον παριστῶν ὁμιλοῦντα.—οἶδα τίνα διακονεῖν προκεχειρίσμαι· ἐγὼ σε θεωρῶν καταπληττομαι, καὶ φόβου καὶ δέους ἐμπίπλωμαι· ἐγὼ σου θαυμάζω τὸ μέγεθος καὶ τρόπον πληροῦμαι καὶ δειματός· ἐγὼ σου τὴν χάριν δεδεύτομαι ... τί οὖν φοβῇ τὸν τοῦναντίον φοβούμενον; τί δειλιᾷς τὸν δειλιῶντά σου τὸ ἀξίωμα; τί εὐλαβῇ τὸν ἀγαλᾶν τὴν σὴν εὐλαβούμενον;» Τὴν περὶ ἡμᾶς ἄφροντος τοῦ Ὑψίστου βουλὴν ἡ χρυσήλατος τῆς Ἐκκλησίας σάλπιγξ ἑρμηνεύουσα, ταῦτα λέγει· «βουλὴν πλῆροί ὁ Θεὸς ἀρχαίαν τε καὶ φιλόανθρωπον, ἣν φιλοανθρώπως ἀρχῇθεν βεβούλευται ... καὶ τίς ἡ βουλὴ, ἣν Θεὸς ἐβούλευσατο πρὸς ἀνθρώπων σωτηρίαν καὶ λύτρωσιν; Ἡσαίας βοάτω παρελθὼν ὁ θαυμάσιος, ὁ καὶ τὴν ἀσπερον Θεοῦ προσφθεγξάμενος σύλληψιν, καὶ τὴν παρθενικὴν αὐτοῦ προδιηγησάμενος γέννησιν» κτλ. ταῦτα δὲ τὰ ῥήματα ἐν τῷ εἰρμῷ τῆς Η' ῥόδης¹³ εὐρίσκει τις.

Ὑπόμνησις τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ συμβολικῶς προτυποῦντων τὸν ὑπὲρ νόον τόκον τῆς Θεόκεδος γίνεται ἐν τῷ α' τροπάρῳ τῆς Ε' ῥόδης καὶ ἐν τῷ ε' τῆς Θ' «Δαυιδ σὺ δὲ ὅρος καλεῖ νοητόν¹⁴· γενήτριαν Θεοῦ ὁ Ἡσαίας¹⁵.

12. «Θεοῦ περὶ τῆς ἀπιστίας· ἀπιστήλην, τὴν θεῖαν μηνύσαν σοι βουλὴν· τί μοι φοβῇ, πανέμωμαι, τὸν μέλλον σὲ φοβούμενον; τί εὐλαβῇ με, Δείσονται, τὸν σὲ σεπτῶς εὐλαβούμενον;»

13. «Ἄλκιος, κόρη, παρθένε, ἀγνή· εἰπάτω δὲ ὁ Γαβριὴλ βουλὴν Ὑψίστου ἀρχαίαν ἡλιθιαν· γενεὴ πρὸς ὑποδοχὴν ἐτοίμη Θεοῦ» κτλ. τὸ βουλὴν ἀρχαίαν ἡλιθιαν ἐρανίζεται ἐκ τοῦ Ἡσαίου ὁ μελωδός· Ἡσ. κε', 1.

14. Δαν. 6', 25· «ἐν τῷ τρόπῳ εἶδες ἐπὶ ὅρους ἀπὸ τῆς ἀλλοῦ ἀνέου χειρῶν».

15. Ἡσ. ζ'. 14· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέκεται υἱόν».

βλέπει δὲ ὡς πόκον Γεδεών¹⁶· ὁ Δαυιδ δὲ ἀγίασμα φέσκει¹⁷. Πύλῃν δὲ σε ἄλλος¹⁸· ὁ δὲ Γαβριὴλ σοὶ κρυψάξαι· χαιρε κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Κατὰ τὸ πλεῖστον ὁ ἱερός εὐαγγελιστὴς Λουκάς, ὁ προφητὴν, καὶ αἱ βίβλοι τῆς Ἐξόδου καὶ τῆς Γενέσεως ἐμπνέουσι τὸν ἱερόν τῆς ἐορτῆς ὑμνητήν, ὅστις δαναΐζεται εἰκόνας καὶ λέξεις ἐκ τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν¹⁹· οὐδ' ἦν δυνατὸν ἄλλως· ἢ γραφῇ οἰαδῆτις ῥόδη, ῥητῶς κανονικῶν διατάξεων διακελευσμένων, ὅτι οὐδεὶς ἰδιωτικὸς ψαλμούς λήγεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

ὁ Εὐαγγελισμὸς τοῦ ἀραγγέλου ἐγένετο τῇ 25 μαρτίου, ἐπιφωσκούσης ἡμέρας δευτέρας τῆς ἐβδομάδος, ὡς πολλοὶ τῶν ἁγίων πατέρων φρονούσιν²⁰.

Οἱ θεοὶ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐπιλαμβανόμενοι τῆς θεομητορικῆς ταύτης πανηγύρεως λαμπροτάτων παραινέσεων θερρίζουσιν ἀφρόνους ἀφορμὰς, ἡθικὴν διδασκαλίαν συναρμολογῶντες, λόγου κάλλει καὶ ἰδεῖν ὕψει, ὕψους τῆς εἰς βίον οὐράνιον, διαπρέπουσαν. Ἐκαστος χριστιανός ἐστιν ὑπόθεσις τοιαύτης ἐορτῆς, ἐορτῆς ὑπόθεσις δύναται· ἢ κατὰ τὴν ἀποδοῦναι· ἢ γε ἡ σήμερον πανηγύρις ἀπαίτει, ὡς Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος κηρύττει, αὐτὸς τὸν τροφὸν ὑποδεικνύς· «Ἔσται δὲ τοῦτο πῶς; ψυχὴ ἦσθα στεῖρα καὶ ἄκαρπος, μηδὲν τέκνον γεννῶσα ζωῆς ἁλίου καὶ φωτός; ἀπάρτι ἐν γαστρὶ εὐθείως τὸν φόβον τὸν δεσποτικὸν ἐγκολπώθητι, καὶ πνεῦμα σωτηρίας σεαυτῇ ἀπογέννησον, καὶ θρέψον τὸ τέκνον, καὶ αὖξήσῃ τῇ τῆς θείας Τριᾶδος ὁρθοδόξῃ ἐν τε πράξει καὶ θεωρίᾳ τοῦ πνεύματος, καὶ τοῦτο ἀπόδος τῷ Κυρίῳ ἀνάθημα». Ἐκαστος δύναται· ἢ κατὰ τὴν Θεοῦ οἶκος, αὐτὸν ἔχων τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ κατοικοῦντα, «ὅταν μὴ φροντίσι γίνεσθαι τὸ συνεχές τῆς μνήμης διακόπτεται—κατὰ τὸν μέγαν Βασιλεῖον—ἀλλὰ πάντα ἀποφυγῶν ὁ φιλόθεος ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀνχωρῇ». Μηδὲ νομίσῃ τις τὸ τοιοῦτον ἀδύνατον ὄλως· «ὅπερ γὰρ ἐν τῇ ἀμείντῳ Μαρίᾳ γέγονε σωματικῶς, τοῦ πληρώματος τῆς Παρθένου ἐν τῷ Χριστῷ διὰ τῆς Παρθένου ἐκλάμψαντος—λέγει Γρηγόριος ὁ Νύστης²¹—τοῦτο ἐπὶ πάσης ψυχῆς κατὰ λόγον παρθενοσύνης γίνεται, οὐκέτι

16. Κριτῶν ς'. 37.

17. Ψαλμ. 46', 6· «ἀγιστύνῃ καὶ μεγαλεπρέπει ἐν τῷ ἁγιάσματι αὐτοῦ».

18. Ἰεζεκιὴλ μδ'. 2· «ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, οὐκ ἀνοίχθησεται, καὶ οὐδεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς».

19. ἐκ τοῦ ψαλμοῦ μδ', 10· τὸ α' τροπάριον τῆς Α' ῥόδης, ὡς καὶ τὸ 6', ἐκ τοῦ μς', 4 καὶ τοῦ ρλα', 11 τὸ δ' τῆς Ε'· ἐκ τῆς Γενέσεως ἐμπνέεται τὸ α' τροπάριον τῆς Γ' ῥόδης συντιθεὶς ὁ μελωδός, Γενέσ. ΜΘ'. 1, τὸ γ' καὶ τὸ δ' τῆς ς', Γενέσ. Β', 2, ΚΒ'. 18 καὶ τὸ γ' τῆς Θ'. Γεν. ΚΗ'. 13. 16· ἐκ τῆς Ἐξόδου λαμβάνεται τὸ δ' τῆς Θ' ῥόδης, καὶ τὸ γ' τῆς Δ', Ἐξόδ. Γ', 2, 3· ἐκ τοῦ Ἡσαίου ΙΘ', 1, ΚΕ' 4 τὸ δ' τῆς Δ' καὶ ὁ εἰρμὸς τῆς Η'· ἐκ τῶν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ· τὰ λοιπὰ.

20. Εὐγενίου Βουλγάρου· μαρτυροῦντος τῶν ἀπὸ Χριστοῦ Σωτῆρος ἐνανθρωπήσαντος ἡ πρώτη· ἔκδ. Μόσχας 1805 σελ. 8.

21. Γρηγ. Νύστης περὶ παρθενοσύνης 6'.

τωματικὴν παύσμενον τοῦ Κυρίου τὴν παρουσίαν, ἀλλὰ πνευματικῶς εἰσχιζομένου καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ συν-εσάγοντος εἰς τὸν οὐρανόν. Γ.

Ο ΚΑΝΩΝ

ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΤΩΝ ΒΑΪΩΝ

ὑπάρχει ποίημα τοῦ ἐν ἁγίοις Κοσμά ἐπισκόπου Μαίουμα, ἀπὸ τῶν ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν γλωσσῶν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ μακαρίου μελωδοῦ κανόνες εἰς διαφόρους ἑορτάς. Ἡ κυριακὴ τῶν βαΐων, ἀρχῇθεν ἑορταζομένη ἐν τῇ καθολοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἐκαλεῖτο ἑορτὴ ἡ κυριακὴ τῶν βαΐων, παρὰ δὲ τοῖς ἐν τῇ δυνεὶ χριστιανοῖς ἑορτὴ ἡ κυριακὴ τῶν φοινίκων καὶ Ὡσαννά¹, ἀναφερομένη καὶ ὑπὸ ποικίλα ἑτέρα ὀνόματα, ἀπερὶ ἡριθμῆθισαν ἄλλοτε ἐν τῇ Ἐκκλ. ἀληθείᾳ².

Ἡ ἑορτὴ αὕτη τελουμένη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰς Ἱερουσαλὴμ εἰσόδου τοῦ Σωτῆρος, ὃν ὑπεδέχοντο κατέχοντες ἐν χειρὶ βαΐα καὶ κλάδου³· δύνανται τις εἰπεῖν ὅτι ἀρχαία ἐστὶ, καίτοι ἀρχαιότεραν τῆς τοῦ Τίτου ἐπισκόπων Βόστρων καὶ τῶν δύο τοῦ Μ. Ἀθανασίου ὁμιλιῶν εἰς τὰ βαΐα δυσκόλως δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν, ἀμφισβητουμένης παρὰ τῶν κριτικῶν τῆς γνησιότητος τοῦ εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Μεθόδιον Πατάρων ἀποδιδόμενου λόγου⁴.

Ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις τὴν κατὰ Θεὸν ἀνύοντες φιλοσοφίαν, ἑορτάζοντες τὴν μνήμην τοῦ ὁσίου πατρὸς Ἀντωνίου τοῦ Μ. ἀπήρχοντο ἐκ τῶν ἱερῶν σεμνείων εἰς τὴν ἔρημον, ἐκεῖ δ' ἔμενον ἡσυχάζοντες, μιμούμενοι κατὰ τοῦτο τὸν Μ. Ἀντώνιον· ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι ὁ ὁσιος Σάββας ἔμενον ἐν τῇ λαύρᾳ αὐτοῦ μέχρις οὗ ἐτέλει καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ ὁσίου Εὐθυμίου. Ἐντεῦθεν ἐρμηνεύεται ἡ λέξις τῶν τροπαρίων τῆς κυριακῆς τῶν βαΐων αἱ ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ σπηλαίοις ἦκτετε⁵.

Ἐν ἐννείᾳ ᾠδαῖς ἀνελίσσεται ὁ τοῦ ἱεροῦ Κοσμά τοῦ Μαίουμα κανὼν εἰς τὴν κυριακὴν τῶν βαΐων, ἔχων ἀκροστιχίδι α' Ὡσαννά, Χριστὸς εὐλογημένος Θεός· καὶ εὐθὺς εἰς δοξολογίαν παρακελεύμενος, διότι ἡ λέξις Ὡσαννά, ἐν ταῖς λατρείαις καθιερούμενη τὸ πρῶτον ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς διαταγαῖς⁶, ἐθεωρεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χριστιανοῖς ὡς δοξολογία· διὰ τοῦτο, μαρτυρήσαντος ὑπὲρ Χριστοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβου πολλῶν πληροφορηθέντων—λέγει ὁ Εὐσέβιος⁷—καὶ δοξαζόντων ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἰακώβου, καὶ λεγόντων α' Ὡ· ἀνὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον» κτλ.

Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ κανόνος, ὁ ἅγιος Κοσμάς ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τῶν ψαλμῶν κυρίως τοῦ προφητῆς Ἰσαΐα καὶ τῶν προφητικῶν Ἠσαΐου, ὡς ἀποδείκνυσιν μικρὰ σύγκρισις· οὕτως ἐν τῷ α' β' καὶ γ' τροπαίῳ τῆς Α' ᾠδῆς ἐψαλμώδης δανείζει τῷ ἱερῷ Κοσμά λέξεις ἑλας καὶ ἐννοίας⁸, ὡς εὐρίσκωμεν καὶ ἐν τοῖς τροπαίοις τῆς Γ' ᾠδῆς, ἐνῷ τοῦ εἰμοῦ τῆς Δ' ἐχορήγησαν τὴν ὕλην οἱ προφῆται Ἀβδακούμ καὶ Ἠσαΐα· καὶ Δαβὶδ, ὡς καὶ τῶν τροπαρίων αὐτῆς καὶ τῶν ἐπιλοίπων ᾠδῶν, πλὴν τοῦ δ' τροπαρίου τῆς ε' ᾠδῆς. Ὑπὲρ ὁ Ζαχαρίας ἐδάνεισε τὴν λέξιν. Ἡ Ζ' ᾠδὴ παραφράζει τὴν παρὰ τοῖς ἱεροῖς καὶ θεοπνεύστοις εὐαγγελίσταις περιγραφομένην ἐν βαΐοις εἰσόδον τοῦ Σωτῆρος εἰς Ἱερουσαλὴμ, εἰς δὲ δημιουργίαν τῆς Π' ᾠδῆς συντρέχουσιν ἐμπνέοντες, καὶ τὰς ἐννοίας δανείζοντες καὶ τὰς λέξεις οἱ προφῆται Ἠσαΐας, Ζαχαρίας, Ἀβδακούμ, Ἱερεμίας καὶ οἱ τρεῖς Παῖδες· ἐψαλμώδης· πάλιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ ὁ προφήτης Βαρούχ παρέχουσιν ὕλην εἰς σύνταξιν τοῦ εἰμοῦ καὶ τῶν τροπαρίων τῆς Θ' ᾠδῆς.

Καὶ ἤδη, μετὰ τὰς ὀλίγας γραμμὰς ταύτας, ἐπιτραπὴ σεται τῷ ταῦτα γράνοντι νὰ ἐπαναλάβῃ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ταύτῃ δεσποτικῇ ἑορτῇ, καθ' ἣν ὁ τῆς κτίσεως κύριος τοσοῦτον μέγιστον ἔδειξε ταπεινοφροσύνης παράδειγμα, νὰ ἐπαναλάβῃ, μετ' ὀλίγων ἐπικειμένων εἰς χαρμίστυνον πανήγυριν τῶν ἁγίων τοῦ κοσμοσωτῆρος πάσχα ἑορτῶν καὶ τῆς τεσσαρακονθήμερου λυομένης νηστείας, κλείων καὶ τὴν μικρὰν διατριβὴν ταύτην, ὅσα ὁ ἐν ἁγίοις Ἀλεξανδρείας Κύριλλος. «Μετὰ τῶν παιδῶν καὶ ἡμεῖς ἀνυμνήσωμεν καὶ ἑορτάσωμεν σήμερον· μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ μόνον τῇ χειρὶ, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ βαΐα κατέχοντες, καὶ ταύτην ὑπὲρ χιόνα λευκάναντες πάντα τύπον καὶ ἐπὶ πρὸς ἀπορρίψωμεν».

Γ.

1. Moreri Grand Dictionnaire ἐν λῑξ. Pasque.

2. Στ. Ἀριστάρχου προσημείωσις εἰς τὴν τοῦ Φωτίου ὁμιλίαν εἰς τὴν κυριακὴν τῶν Βαΐων· Ἐκκλ. ἀληθείας τόμ. Γ', σελ. 525—528.

3. Ματθ. ΚΑ', 1—11—Μάρκ. ΙΑ', 1—10—Λουκᾶ. ΙΘ', 28—49—Ἰωάν. ΙΒ', 12—18.

4. Κ. Κοντογόνου Πατρολογία τόμ. Α', σελ. 571. Σημειῶσαι ὅτι τὸν εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Μεθόδιον ἀποδιδόμενον λόγον εἰς θυμῶν ἐπὶ τὰ θέματα ἀπὸ τῶν ἄλλων εἰς τὸν Χρυσόστομον· Φαβρικίου Bibliotheca Graeca· Harles· τόμ. Γ', σελ. 256.

5. Νικοδήμου ἑορτοδρόμιον, σελ. 256.

6. Διαταγαὶ Ἀποστ. Η', 13.

7. βλ. Εὐσεβίου Περὶ τοῦ Ἰακώβου ἐκκλ. ἱστ. Β', γ' καὶ τὰς εἰς τὸ μέρος τοῦτο Annotationes τοῦ Henrici Valesii, ἐνθα παρατηρεῖται ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ ἀντιτύποις τὸ ὡσαννά ἐν δύο λέξεσιν ἐφέρετο γεγραμμένον.

8. παρὰ τὴν α'· «ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἐρήμου νοτίως ἔκρυσαι, καὶ ἀνεκλύθη θάλασσαν κυμαίνουσα τὰ θεμέλια τῇ καταγίδι νεύματι γὰρ ταύτης ἐπιτέμνηται» κτλ. καὶ τοὺς ψαλμοὺς ιζ', 15· «καὶ ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὁσίων καὶ ἀνεκλύθη τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης καὶ ις' 29 «ἐπέταξε τῇ καταγίδι καὶ ἔστη εἰς ὑψῆς»—τὸ δ'· «στόματος ἐκ νηπίων ἀκάκων καὶ θηλαζόντων αἶνον τῶν σῶν ἱκατῶ καταρτίσω» κτλ. καὶ ψαλμὸν η', 2 «ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων...» καὶ τὸ γ'· «ἀνέστη ἐν ἑκκλησίᾳ ὁσίων τῶν κατοικοῦντων ἐν Σιών· σοὶ Χριστὲ προσφέρει· ἐν σοὶ δὲ Ἰσραὴλ τῷ ποιητῇ αὐτοῦ χεῖρε» κτλ. καὶ τοὺς ψαλμοὺς ρμθ', 1 «ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν ἑκκλησίᾳ ὁσίων» θ', 11 «ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών» καὶ ρμθ', 2 «οἱ οἱ Σιών ἀγαλλίσθησαν ἐπὶ τῷ βασιλεὶ αὐτῶν».

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΑΓΕΛΙΟΣ

Γράφει ὁ Σουλῆς ἐν λέξει α' **Ἀγγέλιος**. Οὗτος ἐπὶ Οὐάλεντος ἦν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος, βίον ἀποστολικὸν βίους· ἀνυπόδητος γὰρ διόλου διῆγεν, ἐνὶ τε χιτῶνι ἐκέχρητο, τὸ τοῦ εὐαγγελίου φυλάττων ῥητόν.

Οἱ ἀρχαιότεροι ἱστοριογράφοι τῆς Ἐκκλησίας οἱ περὶ τοῦ πατριάρχου τούτου παρέχοντες ἡμῖν εἰδήσεις τινὰς εἰσὶν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Σωζόμενος, ἀπ' ὧν ἀρύεται Νικηφόρος Κάλлистος ὁ Ξανθόπουλος¹. Ὁ Σωκράτης τὰ ὑπὸ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου κατὰ τῶν ὁρθόδοξων τολμώμενα ἐκτιθεῖς, ἀρῆγεται ὅτι καὶ τοὺς τῇ Νυχάτου αἰρέσει στοιχοῦντας αἰδῶς καὶ αὐτοὺς φρονούντας τὸ ἡμολοῖον κατεδίωκε. Τότε κατέλιπε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ τῶν ἐν αὐτῇ συναγελαζομένων ναυατιανῶν ἐπίσκοπος α' **Ἀγέλιος** ὄνομα αὐτῷ. Ταῦτα ἐπὶ Κωνσταντίου. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Οὐάλεντος οἱ ναυατιανοὶ ἐδιώκοντο, ὁ δὲ ἐπίσκοπος αὐτῶν α' **Ἀγέλιος** ὄνομα αὐτῷ ἐπαθε ταῦτα τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ. Τρίτην ποιεῖται μνηεῖν ὁ Σωκράτης περὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου γράφων· ὅστις ἐνῶται θέλων τὴν Ἐκκλησίαν ὥρισεν ὅπως εἰς συζήτησιν ἔλθῃ πρὸς τὸν Ἀγέλιον ὁ Νεκτάριος ὁ Κωνσταντινουπόλεως· ἐκεῖ δὲ μανθάνομεν ὅτι ἀτὰ μὲν ἄλλα ἦν εὐλαδῆς, συστήναι δὲ λόγοις περὶ τοῦ δόγματος οὐκ ἰσχύων. Τὴν ὑπὸ Οὐάλεντος ἐξορίαν τοῦ Ἀγελίου ἀρῆγεται καὶ Σωζόμενος.

Λαμπρὰν εἰκόνα τοῦ ἀποστολικοῦ, εἰ ἔξεστιν εἰπεῖν, βίου τοῦ Ἀγελίου παρέχουσιν ἡμῖν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Σωζόμενος. Ὁ πρῶτος γράφει ἀπάλαι ἐκ τῶν Κωνσταντίνου χρόνων τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶς, καὶ βίον ἀποστολικὸν βίους· ἀνυπόδητος γὰρ διόλου διῆγε καὶ ἐνὶ χιτῶνι ἐκέχρητο τὸ τοῦ Εὐαγγελίου φυλάττων ῥητόν· ὁ δὲ δεύτερος αἰδέγεται δὲ ὅτι μάλιστα θαυμασίως πολιτεύεσθαι κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικὰς νόμους· ὁ δὲ βίος ἦν αὐτῷ τοῦτο δὴ τὸ προύχον ἐν φιλοσοφίᾳ, κτήσεως χρημάτων ἐλεύθερος, καὶ ἡ ἀγωγή εὐεῖκν· ἐνὶ τε γὰρ χιτῶνί ἐχρητο καὶ δίχα ὑποδημάτων αἰεὶ ἐβάδιζεν. Ὁ Ἀγέλιος ἐποίμανε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναυατιανὴν παρασυγχωγὴν ἔτη τεσσαράκοντα, ἀπὸ τοῦ 345 ἢ 346 ἄχρι τοῦ ἑκτοῦ ἔτους Θεοδοσίου, δηλονοῦν 385, ἀφ' οὗ διάδοχον Μαρκερινόν, ἀνδρὰ εὐλαδῆ.

Καίτοι πολλὰς καλὰς ἡμῖν εἰδήσεις ὁ Σουλῆς παρέχει²

1. Σωκρ. ἐκκλ.τ. ἱστορίας βιβλ. Β', λη' Δ', θ' Ε', ι'—Σωζομ., ἐκκλ. ἱστ. 5', θ'—Νικηφ. Καλλίστ. ἐκκλ. ἱστ. ΙΑ', ε' ΙΒ', λς'.

2 βλ. περὶ Σουλῆ Theophili Christophori Harles Introductio in historia linguæ Græcæ, tomi posterioris pars prima. Ἀλτεμβούργου, 1795, σελ. 503—508 καὶ Supplementa ad introductionem in historiam linguæ Gr. τόμ. Β', Ἰέννη, 1806, σελ. 53—Harles brevior notitia litteraturæ Gr. Λειψίᾳ, 1812, σελ. 589—596—Schœll histoire de la littérature Grecque profane. Παρίσι, 1824, τόμ. 5', σελ. 289—Δυναστῶνος ἱστορ. ἑλλ.

περὶ ἄλλων προσώπων, ὁ λαμβάνων ὑπ' ὅψιν ἐνταῦθα δὲ μεταγράφει τὸν ἱστοριογράφον Σωκράτην αὐταῖς λέξεσιν, οὐδαμῶς δυσχεραίνει 'να πιστεύσῃ ὅτι συνέχῃ τὰ πράγματα ὁ Σουλῆς, καὶ ὅτι ὁ λαμπρὸς Ἀγέλιος ἢ Ἀγγέλιος ἦν ναυατιανὸς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Φαβρικίου ἀπλῶς σημειοῦται «Angelus, Valentis tempore, episcopus Cpol³». «Καλῶς ποιῶντες ὅμως οἱ πατριαρχικὰς ἱστορίας γράψαντες ἐσιώπησαν, οὐδὲ κατέταξαν αὐτὸν ἐν τοῖς ἱεροῖς διαδόχοις τοῦ Στάχυος καὶ Μητροφάνους. Ἐπομένως διορθωτέον τὸ παρὰ Σουλῆ αὐτὸς ἐπὶ Οὐάλεντος ἦν Κωνσταντινουπόλεως [ναυατιανὸς—ἢ ναυατιανῶν] ἐπίσκοπος».

Μ. Ι. Γ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

(Ἐν Φαναρίῳ, πέμπτη, 29 μαρτίου 1884)

Τὸ, ὡς γνωστὸν, ἐπιστραφέν ὅπως περιβληθῇ διὰ τῆς ἀνωτάτης αὐτοκρατορικῆς ἐπικυρώσεως πατριαρχικὸν βεράτιον ἀπεστάλη ἐκ τῶν ἀνακτῶρων εἰς τὴν Ὑψ. Πύλιν τὴν παρελθούσαν κυριακὴν (25) ἐπικεκυρωμένον οὕτω, σὺν τῇ ἐντολῇ τῆς Α.Α.Μ. ἵνα ἐπιδοθῇ εἰς χεῖρας τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. Ὅθεν αὐθιμέρον ἐσπέρως ἐκομίσθη τὸ πατριαρχικὸν βεράτιον ἐκ τῆς Ὑψ. Πύλης πρὸς τὴν Α.Θ.Π. ὑπὸ τοῦ τμηματάρχου τῶν θρησκευτικῶν ἐξ. Ζιδέρ βέη συνοδευομένου ὑπὸ τοῦ ἀρχ. καπουκεχαγιά τῶν πατριαρχείων. Λαβούσα δὲ τὸ βεράτιον αὐτῆς ἡ Α.Θ.Π. ἔγραψε τῷ Σ. ἀγ. Ἐφέσου ὅπως συγκαλέσῃ τὴν ἐπιούσαν δευτέραν τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου, κατῆλθε δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὰ πατριαρχεῖα καὶ ἡ Α.Θ.Π. Μετὰ τὴν συνάθροισιν τῶν δύο σωμάτων ἡ Α.Θ.Π. ἐρωτηθεῖσα τί διατάσσει, εἶπεν ἵνα ἀναγνωσθῶσι τὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης συνεδριάσεως τῶν δύο σωμάτων ἀναγνωσθέντων δὲ, ἠρωτήθη καὶ αὖθις ὑπ' αὐτῶν τί διατάσσει. Ἡ Α.Θ.Π. ἀνῆλθε τότε εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων καὶ ἐξέθετο τῇ ἱερᾷ συνόδῳ καὶ τῷ ἐθνικῷ συμβουλίῳ διὰ μακρῶν καὶ λεπτομερῶς ὅσα ἀνεπισήμως περὶ τοῦ ζητήματος τῶν προνομίων ἐγένοντο πρὸς τὸν σκοπὸν αἰσίας καὶ κατ' εὐχὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους λύσεως αὐτοῦ. Κατέθετο δὲ τὸ τε βεράτιον καὶ τὸν συνοδεύοντα τοῦτο ὑπουργικὸν τεσκερὲν, ὅπως τὰ δύο σώματα ἐξετάσωσι ταῦτα καὶ ἀποφανθῶσι μετὰ ἐμβριθῇ καὶ ὥριμον σκέψιν καὶ μελέτην τῶν πραγμάτων, ἀφ' οὗ ἐν ἐνσφραγίστῳ δελτίῳ τὴν ἐαυτῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνώμην μεθ' ὃ ἡ Α.Θ.Π. ἀπεσφράγη εἰς τὸ ἰδιαιτέρον αὐτῆς δωματίον. Τὰ δύο σώματα με-

φιλογράφ. μετῆρ. Ι. Ν. Βαλίτζη, Λονδίνο, 1871, τόμ. Β', σελ. 446—449.

3. Fabricii Biblioth. Græca, Harles, τόμ. 5', σελ. 425 ἐν τῇ Index scriptorum, de quibus Suidas.

τὰ ἀνταλλαγὴν σκέψεων τινων καὶ προτάσεων, ὡς καὶ ἀντιπαραβολὴν μὲν τοῦ βερντιού, ἀτροποποιήτου, ἐξέτα-
τιν δὲ τοῦ ὑψηλοῦ ὑπουργικοῦ τερκερὲ, ἀνέβηλόν τὴν τῆς
συνεδριάσεως συνέχειαν εἰς τὴν μετεπιοῦσταν τετάρτην,
ἀλλ' ἔνεκα τῆς παρεμπιπτούσης κηδείας τοῦ ἀειμνήστου
Γεωργίου Ζαρίφη ἡ συνεδρίασις ἀνεβλήθη εἰς τὴν σήμε-
ρον πέμπτην, ὅποτε καὶ συγκροτηθεῖσα διαρκεῖ ἔτι. Μετὰ
τὴν λήξιν τῆς πρώτης συνεδριάσεως τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς
συνόδου καὶ τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου κατελθόντα παρέμει-
ναν ἐπὶ τινι ὥρᾳ παρὰ τῇ Α.Θ.Π.

Ἐπὶ τῇ προαγγελθείσῃ τελευτῇ τοῦ υἱοῦ τῆς Α. Μ.
τῆς βασιλείσεως τῆς Ἀγγλίας ἐπισκέψατο παρὰ τῆς Μ.
ἐκκλησίας τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα συλλυπητηρίως
τὸν λόρδον Δούφφριν ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος, συνοδευόμενος
ὑπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ διαγγελέως.

— Ὅμοιως κατὰ τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα ὁ Μ.
πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωακείμ μετὰ τὸν παρὰ τοῦ οἰκουμ-
νικοῦ πατριαρχείου συνεγάρη τῷ παρὰ τῇ Ὑψ. Πύλῃ
ἀντιπροσώπῳ τοῦ Μαυροβουνίου ἐξ. κ. Βούκοβιτς ἐπὶ τῇ
ἄρτι ἀφίξει αὐτοῦ.

— Μεταξὺ τῶν ἀπὸ τῆς εἰς τὰ πατριαρχεῖα ἐλεύσεως
τῆς Α. Θ. Π. ἀδιαλείπτως αὐτὴν ἐπισκεπτομένων ἐγκρί-
των ὁμογενῶν καὶ μὴ, ἡ Α. Θ. Π. ἐδέξατο τὰς ἐπισκέψεις
τοῦ παρὰ τῇ Ὑψ. Πύλῃ πληρεξουσίου τοῦ Μαυροβουνίου
ἐξ. κ. Βούκοβιτς, τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς ἀγγλικῆς πρε-
σβείας, καὶ τοῦ κυρίου Ἰδάνωφ Α' διεργνηῶς τῆς ῥωσσι-
κῆς μετὰ τοῦ πανοσιολ. ἀρχιεπισκόπου τῆς πρεσβείας
ταύτης κ. Σμαράγδου.

Τὴν ἐσπέρην τῆς κυριακῆς (25) ἐκήρυξεν ἀπὸ τοῦ πα-
τριαρχικοῦ ἁμβωνος ὁ ἱερολ. ἱεροδιάκονος κ. Εὐμένιος
Ἐγρουδάκης διδάξας περὶ ἐμμουῆς ἐν τῇ πίστει.

Τηλεγραφικῶς ἡγγέλθη, χθὲς εἰς τὴν Μ. ἐκκλησίαν ὅτι
ἐτελεύτησεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ ὁ ἀρχιεπίσκοπος
ΝΕΥΡΟΚΟΠΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΣ.

Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ρόδου καταγόμενος, καὶ παρὰ τοῖς σεβ.
μητροπολίταις Κεσπεντιλίου Ἰγνατίῳ καὶ Νικομηδείας
Φιλοθέῳ ὑπηρετήσας μετὰ ζήλου, διεκρίνετο διὰ τὴν γνῶ-
σιν τῆς βουλγαρικῆς καὶ τουρκικῆς γλώσσης καὶ τὴν
διοικητικὴν πείραν. Πρὸ τριετίας σχεδὸν ἐγκριθένης συ-
νοδικῶς τῆς ἀνασυστάσεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Νευροκο-
πίου, ὁ ἀσπίδμος Ἰγνατίος ἐξελέγη τῇ 27 ὁκτωβρίου 1882,
ἣν ἔκτοτε εὐχρηστῶν τοῖς ἐκεῖ ὀρθόδοξοις ἐποίμαινεν.

Ἐκ τῆς ἀλεξανδρινῆς «Ἐλπίδος». — Τῇ 11 μαρτίου ἡ
ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ ἁγ. Σάββα τελεσθεῖσα λει-
τουργία ὑπὸ τῆς Α.Θ.Π. τοῦ πατριάρχου κ. Σωφρονίου
καὶ τῶν συλλειτουργούντων αὐτῷ πανιερ. μητροπολιτῶν
Πέτρου καὶ Θεοδοῦ ὑπῆρξε μεγαλοπρεπεστάτη καὶ

ἐπιδαύλουσα. Πληθος πολὺ ἐξ ἑκατέρου τοῦ φύλου ἀπὸ
πρώτας συρρέον εἶχε πληρώσει τὸν ναὸν ὁλόκληρον. Μετὰ
δὲ τὴν θείαν λειτουργίαν ἤρξαντο οἱ χριστιανοὶ νὰ ἐπι-
σκέπτονται τὴν Α.Θ.Π. τὸν πατριάρχην ἐσπάζοντα, ὡς
γνωστὸν, τὴν ἐπέτειον αὐτοῦ ὀνομαστικὴν ἐσπέρην.

Κατὰ τὰς ἀττικὰς ἐφημερίδας τῇ 17 λήγοντος ἐτελέ-
σθη ἐν τῷ καθολικῷ ναῷ ἡ εἰς ἀρχιερεῖα χειροτονία τοῦ
Π. ἀρχιεπισκόπου Κερκλήνηας κ. Γερμανοῦ (Καλλιγῆ),
ἱερογυρῶντων τῶν Σ. συνοδικῶν ἁγ. Ἀρτ.ς, Θεόδωρ καὶ
Σταγῶν.

Ἐκ τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων ἐμάθομεν ὅτι τῇ 23
ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις ἀνὴρ χρησιμώτατος καὶ κοινωφελέ-
στατος τῷ γένει γενόμενος, ὁ **Δημήτριος Πανταζῆς**.
Τμηματάρχης ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς παιδείας χρηματί-
σας, ἀπὸ πολυετίας μετὰ ζήλου ὑπηρετεῖ τὸν ἐκπαιδευτι-
κὸν κλάδον, ὡς καὶ ὁ μικρὸν πρὸ αὐτοῦ θανὼν Ἀνδρέας
Μάμουκας, ὃν ἡγάπα μετ' αὐτοῦ συνεργαζόμενος ἐν ἀπο-
σιώτῃ καὶ οὐ μικρὸν ἐπέζητε. Μετὰ χάριτος γράφων
τὴν λαλουμένην ἐλληνικὴν, κατέστη τῇ σπουδάζουσῃ
νεολαίᾳ ὠφέλιμος, ἐκδόους ἱερὰν καὶ γενικὴν ἱστορίαν, τὴν
ἀρχαιολογικὴν λεξικὸν τοῦ Smith καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν
«Ἐφημερίδα τῶν φιλομαθῶν», ἐν ᾗ χαριεστάτως ἐγραφε
μυθολογίας. Καλὸς καὶ ὑπαλλήλου καὶ φίλος καὶ συγ-
γραφίαις μνημὴν καταλείπει, ἥτις διαρκῶς ζῶσα τηρη-
θῆσεται.

Τὸ παρθεναγωγεῖον τῆς ἐν Καίρῳ ὀρθόδοξου ἐλληνι-
κῆς κοινότητος ἀπερρασίσθη νὰ ὀνομαζῆται ἀπὸ τοῦδε
«Ἀχιλλοπούλειον» ἔνεκα τῆς ἐκ 10 000 ἀγγλικῶν λιρῶν
γενομένης εἰς αὐτὸ προσηφοράς τοῦ φιλομαθῆτος ὁμογενοῦς
κυρίου **Ε. Ἀχιλλοπούλου.**

— Ὁ ἐν Κρισίᾳ ἄρτι τελευτήσας ἐκ Φραγκάδων τῆς
Ἠπείρου ὁμογενὴς **Ἀλέξιος Κανέσσης** διέθετο φιλο-
ρία καισαροβασιλικὰ 500 ὑπὲρ τοῦ ἐνταῦθα ἡπειρωτικοῦ
φιλοπαιδευτικοῦ συλλόγου, τῷ δ' ἐν Ἀθήναις πρὸς διάδο-
σιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων 2400, ἵνα ἐκ τῶν τόκων
συντηρῶνται τὰ ἐν τῇ γενεθλίᾳ αὐτοῦ κόμη σχολεῖα.

— Κατὰ τὴν «Φωνὴν τῆς Κύπρου» ὁ μὲν ἐκ Μόσχου
τῆς νήσου ταύτης ἐσ. **ἱερομόναχος Χριστόφορος**
ἀφιέρωσε γρ. 50 000, ὧν οἱ τόκοι χρησιμεύουσιν εἰς δια-
τήρησιν τοῦ ἀρρεναγωγείου τῆς ἐκ τούτου κομισσάμενης ἡ
δὲ κ. **Γαβριὴλ Γεωργιάδης** ἐκ Λευκάρων αὐτόθι γρ.
20 000, ἵνα ἐκ τῶν τόκων μισθοδοτῆται ἡ τῆς πατρίδος
αὐτοῦ παρθεναγωγὸς.

Ἐξ ἐφημερίδων τῆς Μόσχης πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ
ἐταιρία τῶν ῥώττων ἱεραποστόλων ἐν Ἰαπωνίᾳ ἐπρωτῇ
λύττεισε τῷ 1882 ὑπὲρ τοῦς 1250 αὐτόχθονας, ἕτεροι δὲ
πλείους τῶν 420 ἐγένοντο κατηγόμενοι. Καὶ ὁ μὲν ἀπὸ

μὸς τῶν αὐτόθι ἱερῶν νῶν ἀνέρχεται εἰς 90, ὃ δὲ τῶν προσηλύτων εἰς 7217. Πρὸς τούτοις ἔχουσιν οἱ ὁρθόδοξοι Ἰάπωνες δύο κατηχητηρίους σχολὰς, ἐν σεμινάριον μετὰ 50 περίπου ἱεροσπουδαστῶν, ὡς καὶ παρθεναγωγεῖον φοιτῶμενον ὑπὸ 40 κορασίων.

Καθ' ἃ βεβαίως ἡ ἐφημερίς «Ἰταλίκα», τὸ Βατικανὸν δαπανᾷ καθ' ἡμέραν 15 000 φράγκα εἰς ἐπιχορηγίας, εἰς μισθοὺς ὑπαλλήλων, εἰς παντοῖα βράα ἐξοδα τῆς αὐλῆς, εἰς θεραπείαν καρδινάλιων καὶ ἀρχιερέων, εἰς ἐπιδόματα σχολείων, ἐλέη πτωχῶν, κτλ. Ἐν γένει δ' ἐτησίως ὑπολογίζεται ὅτι δαπανᾷ τὸ Βατικανὸν 8—10 ἑκατομμύρια φράγκων, ὧν τὰ μὲν πληροῦνται ἐκ τοῦ λεγομένου δηναρίου τοῦ ἀγ. Πέτρου, τὰ δὲ ἐκ τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων ἀπερ κατέλειπεν ὁ Πῖος Θ'.

— Εἰς τὸ ὑπόμνημα, ὃ ἀπέτεινεν ἐσχάτως ὁ πάπας (κατὰ τῆς κατοχῆς τῶν κτημάτων τῆς ἐν Ῥώμῃ προπαγάνδας ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως) πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, πολλαὶ τούτων ἤδη ἀπήντησαν ὅτι, καθαρῶς ἐσωτερικῆς θεωρουμένης τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀδυνατοῦσιν ἵνα ἐπεμβῶσι.

(Συνείχεια προηγούμεν. σελ. 350—351)

287. Οὐδὲν τῶν παρόντων ἐστὶ τερπνόν, εἰμὴ τὸ μένειν αἰ (Σέξτου).

288. Οὐς ἂν βούλη ποιήσασθαι φίλους, ἀγαθόν τι λέγε περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀπαγγέλλοντας (Ἰσοκρ.)

289. Ὅποταν ἀκμάζῃ τὸ σῶμα, τότε λεπτοτάτῃ διαίτη ἀναγκαῖον χρεέσθαι (Ἰπποκρ.)

290. Ὁ κακὸς ἀγαθόν τι ῥῆμα ἢ πᾶγμα καὶ σχηματίζεται, τὸν δὲ ἀγαθὸν σχηματίζασθαι τι κακὸν ἀμύχανον.

291. Τὸ ταπεινὸν μετ' εὐδοξίας ἔχει καὶ τὴν ἀσφάλειαν.

292. Ψέγεσθαι σοφὸν ὑπὸ μοχθηρῶν καλόν· ὁ γὰρ κακὸς οὐκ οἶδεν ἀρετὴν ἐπαινεῖν.

293. Τὸ εὑρεῖν ἄνδρα πιστὸν ἔργον ἐστὶ, φράζων δὲ πλῆθος ἀναρίθμητον (Ἀριστοτέλ.)

294. Οὐδὲν ἐκκαλύπτει τόσον τὸ ἐλάττωμα τὸ φυσικόν, ὅσον αἱ φροντίδες δσας λαμβάνει ὁ ἔχων αὐτὸ, καὶ ἡ στενοχωρία ἣν δοκιμάζει, ἵνα κρύψῃ αὐτό.

295. Μὴ ἐπιγέλα τοῖς σκωπτομένοις.

296. Τρυτάνῃ ἔοικε τὸ τῆς ψυχῆς βουλευτήριον, κατέχει δὲ ταύτην ὁ νοῦς ἡγεμονεύειν λαχῶν· καὶ οἷς ἂν τύχῃ προθέμενος, ἀνάγκη κλίνειν τὰ τῆς διανοίας ἐκείνοις ζυγᾷ.

297. Ἀτυχίαν κρύπτε, ἵνα μὴ τοὺς ἐχθροὺς εὐφράνης (Περικλῆδους).

298. Ἐν συλλόγῳ πρῶτος λέγειν μὴ ἐπιτήδευε. Μετὰ πλείονας λέγων, ὅφει μάλλον τὰ συμφέροντα (Ρουφίνου).

299. Δύο τινα ἀπομακρύνουσιν ἀφ' ἡμῶν τοὺς φίλους· ἡ εὐτυχία αὐτῶν ἢ μὴ ἔχοντα χρεῖαν ἡμῶν, καὶ ἡ δυστυχία ἡμῶν ἢ ἔχοντα πιθανῶς ἀνάγκην αὐτῶν.

300. Οἰκίτην μεθύοντα μὴ κόλαζε· εἰ δὲ μὴ, δόξεις παραινέιν.

301. Πονηρὰ φύσις, ἐξουσίας ἐπιλαβανομένη, δημοσίας ἀπεργάζεται συμφορὰς (Αἰσχίνου).

302. Χρὴ τέχνην τοὺς υἱοὺς διδάσκειν, ἵν' ὅταν τῆς κτήσεως ἀποστερηθῶσιν, ἐπὶ τὴν τέχνην ὡς ἐπὶ τροφῇ καὶ πατέρα καταφεύγιν ἔχουσιν.

303. Ἐχθρὸς δεγθέντος, μὴ ἀποστραφῆς τὴν ἀξίωσιν· πλὴν ἀσφαλίζου αὐτόν· οὐδὲν γὰρ κινδὸς διαφέρει.

304. Ὁ προσδεγόμενος κατὰ τοῦ φίλου φράζον λόγον, οὐχ ἤττον τοῦ ἐνδιαβάλλοντος [ἐχθροῦ] εἰναί μοι δοκεῖ.

305. Ψῖθυρον καὶ διάβολον ἄνδρα μὴ προσδέχου· οὐ γὰρ ἐνεκεν εὐνοίας τοῦτο ποιεῖ. Ὡς γὰρ τὰ τῶν ἄλλων ἀπόρρητα ἀπεκάλυψέ σοι, ὡσαύτως καὶ τὰ ὑπὸ σοῦ λεγόμενα ἐτέροις ἀναθήσεται.

306. Ὅν πάντες φοβούνται, πάντας φοβεῖται (Δμκρτ.)

307. Πέφυκε τὸ ἀνθρώπινον οὐχ οὕτω ταῖς παρελθούσαις τιμωρίαις ἀσφαλίζεσθαι, ὡς ταῖς ὁρωμέναις σωφρονίζεσθαι.

308. Οἶδεν ἄνδρὸς ἀρετὴν αἰδεῖσθαι καὶ πολέμιος.

309. Κακολογοῦμεν ἐνίοτε ἐκ ματαιότητος μάλλον ἢ ἐκ κακίας.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.— Ἐν σ. 350 β τοῦ παρελθόντος 24 τεύχους, στίχ. κάτωθεν 5, ἀντὶ 331 διόρθου 335· ἐν σ. 351 β, στίχ. ἄνωθεν 14, ἀντὶ Ζανῆς διόρθ. Ζωῆς· ἐν σ. 352 α, στίχ. 5 τοῦ περὶ PROCURGES διασφόρου, ἀντὶ γενησομένην διόρθ. γενησομένην.

«ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ τῆς αὐτοῦ θειοτάτης μακαριότητος τοῦ πατριάρχου ἱεροσολύμων κυρίου κυρίου Νικοδόμου λεχθεῖσα ἐν τῷ πανίερῳ νῶπ τῇ 22 δεκεμβρίου 1883, ἡμέρᾳ τῆς ἐπισήμου αὐτοῦ ἀναρρήσεως, καὶ ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ τῆς Α. Θ. Μ. πρὸς τὴν ἱερὰν σύνοδον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων, ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου τοῦ Π. τάφου».

ΕΘΝΙΚΑ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

Ἐπειδὴ οἱ ἐν τῷ ἐθνικῷ φρενοκομίῳ φρενοδραβεῖς ἀνῆλθον εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 280, ἀριθμὸν κατὰ πολὺ ὑπέρτερον πάσης δυνατῆς τοῦ καταστήματος τούτου χωρητικότητος, τῶν ἐν αὐτῷ κλινῶν συμπικνωθεῖσιν εἰς βαθμὸν ἐμπνέοντα εἰς τοὺς ἰατροὺς ἀνησυχίας φοβούμενους μὴ ἀναπτυχῶσι νοσογόνα μᾶσματα· ἐπειδὴ ἡ κατάστασις τοῦ γηροκομίου ἐμπνέει τοὺς αὐτοὺς φόβους καὶ διὰ τὰ αὐτὰ αἰτία· καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τοῦ ἐθνικοῦ ὁρπαντοφείου εἶναι πλήρης· διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ ἐφορία τῶν ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων ἐπὶ τοῦ παρόντος μὴ δυναμένη νὰ δεχθῇ εἰμὴ μόνον τοὺς εἰς τὸ ἐθνικὸν νοσοκομεῖον προσερχομένους ἀσθενεῖς (ἐν τῷ καταστήματι, ὡς γνωστὸν, ἐτησίως νοσιλεύονται θεωρεῖν περὶ τοὺς πεντήκοντα ὡς ἔγγιστα ἀσθενεῖς), εὐρίσκειται εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ μὴ ἐκδίδῃ εἰσιτήρια διὰ φρενοδραβεῖς, γέροντας καὶ ὁρπανούς. Ὅθεν φέρουσα εἰς γνῶσιν τοῦ θημοσίου τὴν ἀνωτέρω λίαν λυπηρὰν καὶ δυσάρεστον κατάστασιν, παρακαλεῖ θερμῶς τὰς ἐπιτροπὰς τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὰ διάφορα σωματεῖα ὅπως μὴ ἀπειθύνωσιν αὐτῇ αἰτήσεις εἰσαγωγῆς φρενοδραβῶν, γέροντων καὶ ὁρπανῶν ἐν τοῖς οἰκείοις καταστήμασι, μέχρις οὗ ἐκπλήθῃ ἀραιαίς τις σχετικῇ ἐν αὐτοῖς, διότι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδυνατοῦσα πρὸς μείωσιν αὐτῆς λύκην νὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτάς, θέλει λαμβάνει σημεῖον αὐτῶν ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν ὑποψηρίων. Ἡ ἐφορία πρὸς ἄρσιν παντὸς παραπλόνος ἐξελύκει δελτία ὑποψηρίωντος εἰσαγωγῆς διπλότυπα, δι' ὧν θέλει ἐφοδιάζει τοὺς υποβάλλοντας αἰτήσεις, καθ' ὅσον δὲ κινεῖται θέσις τις, θέλει ἐκδίδει τὰ ἀκατούμενα εἰσιτήρια πρὸς εἰσαγωγὴν τῶν ὑπὲρ ὧν αἱ αἰτήσεις εἰς τὰ οἰκεία τμήματα κατὰ ἀρχαιότητα ἐγγραφῆς καὶ κατ' αὐθόρμητον ἀριθμὸν, ἀποφασίζοντα ὡς ἐκ τῆς ἀντικειμένης τῆς τάξεως ταύτης ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 16 μαρτίου 1881.

Ἐκ τοῦ γενικοῦ γραφείου τῆς ἐφορίας κατ' ἐντολὴν τῆς ἐφορίας
δὲ διευθυντῆς Ε. Καβάδας

Ἐκ τῆς ἐφορίας Ε. ΑΝΗΜΕΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀκτίσις ἀποστέλλεται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν ἐκ τῶν συντακτῶν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου
ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΙΩΤΗΝ

ΤΡΥΧΟΣ
26

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετ' ἐτησίδος ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκα 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης
ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῆς 5 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1884, ΠΕΜΠΤΗ.

Η ΜΕΤΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ

ἡ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς κυριακῆς τῶν βαλίων καὶ λήγουσα τῇ ἀγίῳ καὶ μεγάλῳ σάββατῳ λήγει μεθαύριον· ἡ μεγάλη ἐβδομάς ὑπεμνήσκει πάντοτε τὰ πολύτεπτα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν προβαλλομένη πᾶσι τὴν νέκρωσιν παντὸς πάθους, δι' ἧς οἱ δοῦλοι τὰ κατὰ δύναμιν εἰσφέροντες, ὡς ὁ θεὸς εἶπε Χρυσόστομος, τῆς δεσποτικῆς μιμηταὶ γινόμεθα φιλανθρωπίας.

Ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ μεγάλη καὶ ἀγία ἐβδομάς οὕτως ἐκαλεῖτο «οὐκ ἐπειδὴ πλέον ἔχει τὸ μῆκος τῶν ὥρων (καὶ γὰρ εἰσιν ἕτεροι πολλῶν μείζους ὥρας ἔχουσαι) οὐδὲ ἐπειδὴ πλείους ἡμέρας ἔχει· μεγάλην ταύτην καλοῦμεν ἐπειδὴ μεγάλα τινὰ καὶ ἀπόρρητα τυγχάνει τὰ ὑπάρξαντα ἡμῖν ἐν αὐτῇ ἀγαθὰ· ἐν γὰρ ταύτῃ ὁ χρόνιος ἐλύθη πόλεμος, θάνατος ἐσθῆθη, κατὰ ἀνθρώπου, τοῦ διαβόλου ἡ τυραννὶς κατελύθη, τὰ σκεύη αὐτοῦ διηρπάγη, Θεοῦ καταλλαγὴ πρὸς ἀνθρώπους γέγονεν»¹. Οἱ χριστιανοὶ αὐτοκράτορες ἐτίμων τὴν μεγάλην ἐβδομάδα βασιλικὰ καταπέμποντες γράμματα ἀλέγοντα τοὺς τὸ δεσποτῆριον οἰκοῦντας ἀρίσθαι τῶν δεσμῶν· καθάπερ γὰρ ὁ δεσπότης ἡμῶν ἐν ᾧ γεγέννητο τοὺς κατεχομένους ὑπὸ τοῦ θανάτου πάντας ἀπέλυεν, οὕτω δὴ καὶ οἱ δοῦλοι τὴν δεσποτικὴν μιμούμενοι φιλανθρωπίαν δεσμῶν ἀπολύουσι τῶν αἰσθητῶν, ἐπειδὴ τῶν νοητῶν οὐκ ἰσχύουσιν².

Ἐκ τῶν ἡμερῶν τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης ἐβδομάδος ἡ Μ. πέμπτη ἐτιμᾶτο πλέον τῶν λοιπῶν, διὰ τὴν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ μνήμην τοῦ τελευταίου δείπνου τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας· διὰ τοῦτο δὲ Κοσμάς ὁ Μαίουμα ἐπίσκοπος τιμήσας πάσας τὰς ἡμέρας τῆς μεγάλης ἐβδομάδος, διὰ τριψιδίων, τὴν ἀγίαν καὶ Μ. πέμπτην ἐπανηγύρισε πλέξας δολοκλήρον κανόνα.

ἡ ἀγία καὶ Μ. παρασκευὴ, ἡ ἡμέρα τῶν ἁγίων πατρῶν ἐωρτάζετο καὶ αὕτη ἰδιαζόντως τιμωμένη· τὸ δὲ μέγα σάββατον ἦν ἡμέρα καθωρισμένη κατὰ τὰς πρώτας ἐκα-

τονταετηρίδας διὰ τὸ βάπτισμα³· ἡ νύξ τοῦ μεγάλου σαββάτου πρὸς τὴν κυριακὴν μετέβαλλε τὰς πόλεις εἰς οὐρανὸν τινα θάλλον, ἐκ πρώτων μυρίων καὶ πρὸς αὐτὰς ὅλων ἐξασπράττοντα. πάντα δὲ τὰ πλήρη τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἐν φωταγωγίᾳ λαμπρᾷ, «ἦν ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ συνεστησάμεθα» λέγει Γρηγόριος ὁ Θεολόγος⁴, ἀψιλεί τῷ πυρὶ κατεφώτιζον τὴν νύκτα.

Ἰδιαίτερά τινα εἶδη ἐπεκράτουν ἐν ταῖς κατὰ τόπον ἐκκλησίαις, ἀγομένων τῶν ἐορτῶν τῆς Μ. ἐβδομάδος. Αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀσσυρίας ἐτέλουν τὴν ἀνάμνησιν τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας τῇ Μ. πέμπτῃ μετὰ τὸ ἄριστον⁵. Αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀντιοχείας ἐτέλουν τὴν ἐκκλησιαστικὴν σύναξιν κατὰ τὴν Μ. παρασκευὴν ἐν τῷ κοιμητηρίῳ, ὡς παρὰ Χρυσοστόμῳ μαρτυροῦμεν, ἐξετάζοντι «τίνος ἕνεκεν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐξω τῆς πόλεως ἡμᾶς σήμερον ἐκκλησιάζειν ἐνομοθέτησαν . . . Σταυροῦ μνησίαν ἐπιτελοῦμεν· ὁ δὲ σταυρωθεὶς ἐξω τῆς πόλεως ἐσταυρώθη· διὰ τοῦτο ἐξω τῆς πόλεως ἡμᾶς ἔρχαμεν»⁶. «Καὶ ἄλλο δὲ εἶδος ἐν Θεσσαλίᾳ οὕτως γινόμενον—ὁ Σωκράτης γράφει·—ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πάσχα μόνον βαπτίζουσι· διὸ σφόδρα, πλὴν ὀλίγων, οἱ λοιποὶ μὴ βαπτισθέντες ἀποθνῄσκουσιν»⁷.

Νικηφόρος Κάλλιτος ὁ Ξανθόπουλος παραδίδωσιν ἡμῖν ὅτι μόνον κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τῆς ἡμέρας τοῦ σωτηρίου πάσχα τὸ ἀλληλοῦσα ψάλλουσιν ἐν ἱώμῃ «ὁ δὴ καὶ πολλοὶς εἰς ὄρκον κεῖται εὐχῆς, ὥς· ἄξιωθῆναι ἀκοῦσαι τὸ ἀλληλοῦσα καὶ μετ' ἡδονῆς ψάλλαι». Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ιστοριογράφου μαρτυροῦμεν ὅτι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἐπίσκοπος ἀνεγίνωσκε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ πάσχα καὶ τὸ πρῶτον τῆς διαθήκης (τῆς Μ. πέμπτης ὁρηνούσιν) «ὡς ἐντελῆ τὸν τύ-

3. πρᾶξις ἁγίου Κορυλλίου πάπα, παρὰ Βερωνίῳ, Χρυσ. ἔτ. 255, ἀριθμ. 60.

4. Γρηγορίου Νεζιανζ. λόγος Β' εἰς τὸ ἅγιον πάσχα.

5. βλ. Συνόδου Ἰππώνων καὶ ΚΗ' τοῦ ἱεροῦ Λύγουστοῦ ἐπιστολὴ ΝΔ' πρὸς Ἰαννουάριον.

6. Χρυσοστόμ. ὁμιλ. εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κοιμητηρίου καὶ εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος.

7. Σωκρ. ἐκκληστ. ἱστορ. Β', κδ'.

1. Χρυσοστ. ὁμιλία Α' εἰς τὴν Γένεσιν.

2. Χρυσοστ. εἰς τὴν μεγάλην ἐβδομάδα.

πον φέρων Χριστός· ἃ καὶ διπλῶς ἐκφωνοῦνται· ὅσον γὰρ ἐκεῖνος λέγει, ἔπειτα λέγει τοῦτο καὶ ὁ διάκονος ὡς γε οἶμι, ἵνα δοκῇ καὶ ὁ ἐπίσκοπος κηρύττειν αὐτὸ, καὶ μὴ μόνον οἱ τοῦτο λαγόντες διακονεῖν»⁸.

Εἰς τὴν Μ. ἐβδομάδα λόγους ἔχουσι γεγραμμένους πολλοὶ τῶν πατέρων· εἰς μὲν τὰς τρεῖς πρώτας ὁ ἱερός Χρυσόστομος, Πρόκλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, Ἐφραίμ ὁ Σύρος καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός· εἰς δὲ τὴν Μ. παρασκευὴν ὁ Χρυσόστομος, ὁ ἱερώτατος Πρόκλος, ὁ Μ. Ἀθανάσιος, Γεώργιος ὁ Νικομηδείας, Νικόλαος Θεσσαλονίκης ὁ Καθάσις, Ἰωάννης ὁ Γεωμέτρης, Ἐφραίμ ὁ Σύρος, Λέωντιος πρεσβύτερος Κωνσταντινουπόλεως, Γρηγόριος Μιτυληναῖος, Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος καὶ Μιχαὴλ ὁ Ψελλός· ὁ δὲ Μεταφραστὴς Συμεὼν ἐπλεξεν εἰς πολιτικούς στίχους ἐγκώμιον· τέλος εἰς τὸ Μ. σάββατον Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Γεώργιος ὁ Νικομηδείας, Ἐπιφάνιος ὁ Κύπριος, Μάξιμος ὁ Πλανούδης, Θεόδωρος ὁ Ἀλανίας, Γρηγόριος Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, Γερμανός ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Σεβήρος Ἀντιοχείας, ὁ κύτοκράτωρ Λέων ὁ Σοφός⁹ καὶ ὁ Χρυσόστομος. ὅστις τὴν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἡλιογενῆ ἡμέραν τοῦ Μ. σαββάτου ἐγκωμίοις θαυμάσιον γεραίρει, ὑπερέχουσιν αὐτὴν κηρύττων τῶν λοιπῶν ἡμερῶν τῆς Μ. ἐβδομάδος· «Ὡς περ ἡ μεγάλη ἐβδομάς—λέγει¹⁰—κεφάλαιον τῶν λοιπῶν ἐβδομάδων, οὕτω ταύτης κεφαλὴ τὸ σάββατον τὸ μέγα. Διὰ τοῦτο ἐν αὐτῇ πολλοὶ τὴν σπουδὴν ἐπιτείνουσιν· καὶ οἱ μὲν τὴν νηστείαν αὐξοῦσιν, οἱ δὲ τὰς ἀγρυπνίας τὰς ἱεράς· οἱ δὲ ἐλεημοσύνην θαυμάσιον ἐργάζονται, τῇ περὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις σπουδῇ καὶ τῇ συντεταγμένῃ περὶ τὸν βίον εὐλαθείᾳ, τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας τῆς εἰς ἡμᾶς γεγενημένης παρὰ Θεοῦ μαρτυροῦντες».

Οἱ εἰς τὰς ἡμέρας τῆς Μ. ἐβδομάδος κανόνες ὑπὸ τοῦ τῆς Μαιουμᾶ ἐπισκόπου Κοσμᾶ συντεθέντες εἰσὶ τριῶν μὲν ἐν τῇ δευτέρᾳ, τρίτῃ, καὶ τετάρτῃ, πλήρης δὲ κανὼν ἐν τῇ πέμπτῃ, τριῶν δὲ ἐν τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ παρασκευῇ, καὶ τετραῶν δὲ ἐν τῇ μεγάλῃ σαββάτῳ· ὃ ἀκροστιχίδα ἔχοντι «τάββατον μέλπω μέγα» προέταξε τὰς πρώτας ὡδὰς ὁ ἱερός Μάρκος ἐπίσκοπος Ὑδροῦντος, ὧν ἡ ἀκροστιχίς «καὶ σήμερον δέ». Πρὸ τοῦ Μάρκου Ὑδροῦντος ἡ μοναχὴ Κασία ἐποίησε τοὺς εἰρμούς τῶν ὡδῶν, ἡ δὲ Κασία ἔζη, ὡς γνωστὸν, κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ Θ' αἰῶνος· εἰ δὲ καὶ ὁ Νικόδημος λέγει ὅτι ἐν ἀρχαίῳ χειρογράφῳ τοῦ Θεοτοκαρίου εὗρε «τοῦ πολλῶ πρὸ τῆς Κασίας ὄντος Ἀνδρέου Κρήτης εἰρμούς ἔχοντας τὸν Κύματι θαλάσσης καὶ τοὺς λοιπούς¹¹» ὑπονοῶ ὅτι πλάνη τοῦτο ἐστὶ τοῦ τοῦ χειρογράφου μεταγράψαντος·

8. Νικηρ. Καλλ. ἐκκλ. ἱστ. IB', λδ'.

9. Sanctorum Elogia et vitæ παρὰ Φεβριῶ· Biblioth. Gr. Harles· τόμ. I', σελ. 245, 249.

10. Χουσοστ. λόγος· εἰς τὴν Μ. ἐβδομάδα, οὗ ἡ ἀρχὴ «οἰησάμεν τῆς νηστείας τὸν πλοῦν».

11. Νικόδημος ἱστοροῦμενος σελ. 373, σημ. 4.

ἄλλως τε ὁ ποιητὴς τῶν πρώτων εἰρμῶν φαίνεται ὅτι ἦν οὐχὶ ἀνὴρ, διότι λέγει ἐν τῷ α' εἰρμῷ τῆς Α' ὥδης· «ἀλλ' ἡμεῖς ὡς αἰνεῖν ἔμελλομεν ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ ἐν τῇ Ἐξόδῳ (ιε', 20) ἱστορούμενον ὅτι «πᾶσαι αἱ γυναῖκες ἐξῆλθον ὀπίσω τῆς Μαρίας μετὰ τυμπάνων καὶ χορῶν· ἐξῆρχε δὲ αὐταῖς Μαρίας λέγουσα· Ἀσώμεν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδοσται».

Οἱ τοὺς ἐν αὐταῖς ψαλλομένους κανόνας συντάξαντες ἐξόχως ὑμνήσαν τὸ σωτήριον πάθος, ἐκ τῆς Παλαιᾶς τε καὶ Νέας διαθήκης τὰς εἰκόνας θανειζόμενοι, τὰς ἐννοίας, τὰς λέξεις, δι' ὧν ἐκεῖ μὲν προϋποτύπο μυστικῶς ἡ ὑπὲρ ἡμῶν ἱλαστήριος θυσία ἡ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, ἐνταῦθα δὲ ἱστορικῶς ἐξετίθετο· ἀλλὰ καὶ φράσεις καὶ λέξεις ἀγίων πατέρων εὐρίσκουμεν ἐν τε τοῖς εἰρμοῖς καὶ τοῖς τροπαρίοις. Οἱ δὲ θεοὶ τῆς Ἐκκλησίας πατέρες, ἀλλήλοις ἀμιλλώμενοι ὑψηλόφρονες ὑμνοῦσι τὰ παθὴ τὰ σεπτὰ τοῦ Σωτῆρος. «Πάθος κόσμου καθάρσιον—ἀναφωνεῖ Πρόκλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως.—Θάνατος, ἀθανασίας ἀφορμὴ ζωὴν ἀνατέλλουσα· ὃ καθ' ὅδον ἐν ᾧ, τῶν ἐξ αἰῶνος νεκρωθέντων γέφυρα πρὸς ἀναβίωσιν· ὃ μεσημβρία, τῆς δειλινῆς ἐν παραδείσῳ καταδίκης ἀνάκλησις· ὃ σταυρός, δένδρου ἰατρὸς· ὃ ἥλοι τὸν κόσμον τῇ θεογνωσίᾳ προσηλώσαντες, καὶ θάνατον καταπεύραντες· ὃ ἀκανθαὶ τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἀμπελῶνος βότρυες· ὃ γολθὴ τοῦ τῆς πίστεως μέλιτος πρόξενος· καὶ τῆς Ἰουδαίων πονηρίας κατήγορος· ὃ σπύγγος τὴν κοσμικὴν ἀμαρτίαν ἀποσπογγίσας καὶ ἀποσμήξας· ὃ κάλαμος ἐν οὐρανοῖς τοὺς πιστοὺς πολιτογραφήσας καὶ ἀρχεῖον ὅπως τὴν τυραννίδα συντρίψας· μυστήριον ὑπὸ πάντων πιστῶν ἀκαταπαύστως προσκυνούμενον»!

Οἱ θεοὶ πατέρες πασῶν τῶν ἑρτῶν τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης ἐβδομάδος, τῶν εὐαγγελικῶν παραβολῶν καὶ τῶν θαυμάτων καὶ τῆς διδασκαλίας δραττόμενοι, ἠθικῆς διδασκαλίας λαμπρότητας ἐξυφαίνουσι τὰς ὑποθέσεις. Ἡ παραβολὴ ἰδίως τῶν φρονίμων καὶ μωρῶν παρθένων ἀφορμὴν δίδωσι τῷ χρυσορρήμονι ὅπως τοῖς εὐσεβῶς καὶ κατὰ Θεὸν θέλουσι πολιτεῦσθαι τῶν φρονίμων γνωστὸν καταστήσῃ τὸ γνῶρισμα· τί δ' ἐστὶ τοῦτο; «Συνῆψαν (αἱ φρόνιμοι παρθένοι) τῇ σωφροσύνῃ τὴν ἐλεημοσύνην· ἐκόσμησαν τὴν παρθενίαν τῇ εὐποιᾷ· ἔγνωσαν ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστίν· ἐδοκίμασαν ὅτι τὸ ἐν οὐκ ἐπαρκεῖ πρὸς σωτηρίαν κατορθώμα· ἐνὶ γὰρ πτερῷ ὁ ἀετὸς εἰς ὕψος οὐκ ἐπικνεῖται. Ἐμνημόνευσαν τῆς φωνῆς τῆς λεγούσης «Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν»· καὶ πάλιν «Κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως»· ταῦτα πάντα καλῶς βουλευσάμενοι ἐπλήρωσαν τὰ ἀγγεῖα ἐλαίου· ποῖα ἀγγεῖα; τὰς τῶν πενήτων γαστέρας· τὰς τῶν πτωχῶν ψυχὰς· ἐσκύλευσαν μετ' ἐαυτῶν τῶν οἰκτιρμῶν τὰ ἐρόδια· οἱ πεινῶντες ἐτρέφοντο, καὶ αἱ λαμπάδες αὐτῶν ἐφειδύνοντο· ἡ ἐλεημοσύνη ἐσπείρετο, καὶ ὁ νυμφῶν ὁ προσδοκώμενος ἡντρεπίζετο· ὅθεν αἱ φρόνιμοι τὸ τοῦ Δαβὶδ ἀνεθῶν· ἡτοιμάσθημεν καὶ οὐκ ἐταράχθημεν· αἱ δὲ μωραὶ χωρὶς ἐλαίου τὰς λαμπάδας κρατοῦσαι πόρρωθεν παρὰ τοῦ νυμφίου ἐβλέποντο».

Γ.

ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸ πάθος τοῦ Κυρίου.—Ὅπου καὶ ἂν στρέψῃ τις τὸ ὄμμα ἐν τῷ πεπελιτισμένῳ κόσμῳ, πανταχοῦ βλέπει ὅτι ἡ ἀνάμνησις τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου τελείται μετὰ σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πόλεις καὶ χώρας, ἐνθα εἰσέδωτε βεβημά τι κακῶς νοουμένης ἐλευθεροφροσύνης, ὁρησκευτικῆς ἀδιαφορίας καὶ παντελοῦς ἀθείας, δὲν ἐλλείπουσιν οἱ εὐσεβεῖς λάτρεις τοῦ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ὑπὲρ ἡμῶν θανάτου. Τίς ὁ λόγος τῆς τοιαύτης παγκοσμίου συγκινήσεως; Διὰ τί καὶ ἄθρησκοι καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ στεροῦνται λόγων θαυμασμοῦ διὰ τὴν τοιαύτην αὐτοθυσίαν; Πολλὰ ἡδυνάτο τις νὰ εἴπῃ ἀπαντῶν εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας καὶ δεικνύς, οἷας ἐξόχου ἀξίας εἶναι ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θάνατος τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡμεῖς δὲ κατὰ μέρος πάντα τὰ λοιπὰ τιθέντες, θὰ προσπαθώμεν δι' ὀλίγων ν' ἀποδείξωμεν, οἷαν θέσιν μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου κατέχει τὸ πάντας ἡμᾶς συγκινοῦν καὶ ὀλίγον πάθος τοῦ Κυρίου.

Εἶχεν ὁ παλαιὸς κόσμος τὰς λαμπρῶνας καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ, εἶχε τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ πάντα τὰ ἀγαθὰ ὅσα τὴν ἀκμὴν καὶ δόξαν παράγουσι, καὶ μάρτυς ἡ ἀφευδῆς ἱστορία καὶ τὰ παμπούκιλα μνημεῖα τῆς εὐκλείας αὐτοῦ. Οὔτε Αἰγύπτιοι, οὔτε Ἀσσύριοι, οὔτε Πέρσαι, οὔτε Ἕλληνες, οὔτε Ῥωμαῖοι, οὔτε ἄλλο τι τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν διήλθε διὰ τῆς παγκοσμίου σκηνῆς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἄτμιον καὶ ἀπαρτήρητον, τὰ πάντα δὲ, τὸ μὲν πλεῖον, τὸ δ' ἑλάττω, συνεισήνεγκον εἰς τὸ κοινὸν τῆς ἀνθρωπότητος ταμιεῖον, ἐκ πάντων δὲ τὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ἄνθος τοῦτο σύμπαντος τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἐν αὐτῷ αἱ καλαὶ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι τοιαύτην ἔλαβον τελείαν μορφήν καὶ καλλογὴν ἐξαισίαν, ὥστε ἀδυνατεῖ τις νὰ εὕρῃ τὸν μίτον τὸν συνάπτοντα τὰ διανοητικὰ προϊόντα τοῦ δαιμονίου τούτου ἔθνους πρὸς τὰ τῶν ἀρχαιοτέρων. Πανταχοῦ νεωτερισμός, πρωτοτυπία καὶ ἀμίμητος τελειότης. Τίς καὶ νῦν βλέπων τὰ λείψανα τῶν τῆδε κακέισε ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων δὲν θαυμάζει τὴν διαύγειαν τοῦ νοῦ καὶ τὸ αἰθέριον πνεῦμα, ὅπερ τὸ ἀπαράμιλλον κάλλος ἐναπετύπου εἰς αὐτά; Ἀλλὰ καὶ ἡ ποίησις καὶ ἡ ῥητορικὴ καὶ ὁ λοιπὸς πεζὸς λόγος καὶ τὸ ἄριστον τῆς ἑλληνικῆς μεγαλουσίας γέννημα, ἡ φιλοσοφία εἶναι τι προκαλοῦν τὸν ἐνθουσιώδη θαυμασμὸν πάντος ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου. Ἀλλὰ τὸ μέγιστον πάντων, ὅπερ ἐν τῷ πλήρει δόξῃ ἀθανάτου σταδίου αὐτοῦ διεδραμάτισε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἦν ἡ παγκόσμιος διὰ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου διανοητικὴ αὐτοῦ ἐπικράτης καὶ διάδοσις τῆς ἰδίης γλώσσης καὶ παιδείας μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως.

Ἐπὶ θλὸν ἡ σιδηρὰ Ῥωμαικὴ παντοκράτορις καὶ εὖρε τοὺς πάντας ἐν τῷ κυριωτάτῳ αὐτῶν μέρει εἰς ἓν συνη-

νωμένους, ἀλλ' ἐκλελυμένους ἤδη καὶ ἐστερημένους τῶν ἀληθῶν στοιχείων τοῦ βίου. Οὔτε ἡ φιλοσοφία πλέον ἢ καὶ κατ' αὐτοὺς τῆς ἰδίης ἀκμῆς τοὺς χρόνους ἐλάχιστα πρὸς τοῦτο συντελέσασα, οὔτε πᾶν ἄλλο εὐγενὲς τῆς διανοίας γέννημα, οὔτε ὁρησκεία, οὔτε κοινωνικὰ καὶ οἰκογενειακὰ ἀρχαῖ, ἐδύναντο νὰ περιστείλωσι τὸν ὄλον ἐν αὐξανόμενον καὶ ἀκαθέκτως βέοντα χεῖμαρρον τῶν κακιῶν. Διότι ὑπὸ τὴν ἐξαισίαν ἐκείνην λαμπρῶνα καὶ τὸ ἀπαράμιλλον ἐν πολλοῖς μεγαλείον τοῦ παλαιοῦ κόσμου ὑπελάθανε ζύμη κακίας παλαιᾶς, ἥτις ὄλον ἐν κρατυνομένη καὶ πολλαπλασιαζομένη, ἀπέληξεν εἰς τὰ εἰδεχθῆ ἐκεῖνα πληγμμελήματα τῆς κοσμοκράτορος Ῥώμης.

Ἡ κατακλίσις τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ τὸ ἐσχάτον ὄριον τῶν ἐνεργειῶν καὶ κατορθωμάτων αὐτοῦ ἀναντιρρήτως εἶναι ἡ Ῥωμαικὴ κραυπάλη, ἥς τὰς ἀποτροπαίους ὀφείεις πάντες οἱ τῶν χρόνων ἐκείνων ἱστορικοὶ περιγράφουσι, ῥίκην καὶ αὐτοὶ μυρίαν ἀισθανόμενοι. Εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπῃ τις ὅτι κατὰ τοὺς ῥοφεροὺς ἐκείνους χρόνους κακοῦργοι ἀπεθεοῦντο, παλαιοὶ θεοὶ κατεφρονεῖντο, δαισιδαίμονια μετ' ἀσελείας ἐπεπόλαζε, κοινωνικὰ ἢ οἰκογενειακὰ ἀρεταὶ ἡγνοῦντο, τὰ θεάτρα δι' ἀλόων ἀνθρωπίνων αἱμάτων ἐποτίζοντο, ἐπικροτοῦντο τοῦ μακρομένου ὄχλου, καὶ ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀπέληγεν, ἢ τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ὑπὸ δαινοῦ κατετρώχετο ἡ ἀνθρωπότης ἀνιάτου νοσήματος. Οὔτε ὁ Λύγουστος καὶ ὁ Οὐάρον καὶ οἱ λοιποὶ περὶ τὸν συνετὸν ἐκείνου Καίσαρα σοφοὶ καὶ ποιηταί, οὔτε οἱ Ἀντωνίνου καὶ οἱ περὶ αὐτοῦς ἐδυνήθησαν νὰ ἐπενέγκωσιν τινα βελτίωσιν καὶ μέγαν πρὸς τοῦτο μοχθήσαντες. Οὔτις δὲ ἀμερολήπτως καὶ ἀδιαισθέρως ἐξετάζει τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων, θὰ ἐμολογήσῃ ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ ὅτι ἡ ἐπιρραγία τότε τοῦ Κυρίου καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἦτο μία ἀπὸ Θεοῦ ἐξαιρετος εὐεργεσία. Τὸ καλὸν ἡμᾶς φρονούμεν ὅτι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων δύναται τις ἐν κρίσει μοις στιγμαῖς νὰ ἴδῃ τὸν ὀκταύριον τοῦ Θεοῦ ἀσπράτως γράφοντα τὰς μυστηριώδεις ἐκείνας παρὰ τὸν προφήτη Δανιὴλ λέξεις **μανεῖ, Ουαέλ, ψάριες**, ἢ ἐπιφέροντα τὴν θεραπείαν καὶ συντελοῦντα εἰς ἀγαθόν. Ἀλλὰ καὶ λέξουσιν ἡ θεῖα πρόνοια δὲν ἀρνεῖται παντελῶς ἐστερημένον προστασίας ἐπὶ γῆς τὸ ἔργον τῶν χειρῶν αὐτῆς. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ ἀλλαγῶς δύναται τις νὰ διδῇ, ἀλλὰ πρὸ πάντων καὶ κυρίως βλέπει αὐτὸ ἐν τῷ ἐπὶ γῆς ἔργῳ τοῦ Κυρίου.

Θέλετε νὰ ἐλθῶμεν εἰς δογματικὴν συζήτησιν καὶ ν' ἀποδείξωμεν ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι θεῖον, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἄλλος πλὴν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου ἐδύναντο νὰ ἐπιτελέσῃ αὐτό, καὶ ὅτι κατ' οὐδὲνα ἄλλον τρόπον ἦτο δυνατόν νὰ ἀποπλήρῃ τις τὸν πλάσιον τῆς ἀνθρ. πότητος ῥύπον καὶ νὰ ἐδραρήσῃ αὐτὴν εἰς νέαν ζωὴν, ἢ διὰ τοῦ πάθους ἐνὸς θεοῦ ἀνθρώπου λυτρωτοῦ; Ἀλλὰ μία τοιαύτη ἀνάπτυξις θὰ ἐξέτεινεν ἐπὶ μακρὸν τὸ λόγον καὶ εἶναι μᾶλλον ἰδίᾳ διδασκαλίᾳ ὑπόθεσις. Πιστεύω ὅτι εἰς τοὺς πολλοὺς πλείον ὠφελεῖ διὰ τῶν ἱστορικῶν ἀποτελεσμάτων καὶ πραγμάτων δείξις τῆς μεγίστης σπουδαιότητος

καὶ ἀξίας τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο μεταβαίνει εἰς τὴν βραχέαν τούτου περιγραφὴν καὶ εἶτα εἰς τὴν τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ.

Ὅτι τὸ μεταίχιμιον τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου κεῖται ἐν τῷ Χριστῷ ἀνομολογοῦσι πάντες. Ἐν εὐτελεῖ καὶ καταφρονουμένη γωνίᾳ γῆς παρ' ἀσήμεων καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἁποσπασμένοις γονέων γεννᾶται εἰς ἄνθρωπος, ὅστις ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ βίου αὐτοῦ ποικίλας ὑφίσταται πικρίας καὶ καταφρονήσεις, καὶ κινεῖ κατ' ἑαυτοῦ τὸ ἀδιᾶλλακτον μῖσος τῶν πρὸς αὐτὸν καὶ λογίων τοῦ ἰδίου ἔθνους. Ὁ ὄχλος παρακολουθεῖ αὐτὸν καὶ θυμιάζει τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς θυμιασίας αὐτοῦ πράξεις, ἀλλ' ὁμᾶς πιστῶς αὐτῷ ἀφωτισμένων ὁδῶν καταρτίζεται ἐξ εὐαριθμῶν ἀλιείων καὶ τελωνῶν. Ἡ φήμη ὅμως αὐτοῦ συνταράσσει τοὺς ὄχλους, διαβλέποντας μετ' ἀμφιβολίας ἐν αὐτῷ τὸν προσδοκώμενον Μεσσίαν, τὸν μέγαν δῆλα δὴ λυτρωτὴν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους· ἀλλ' οἱ ἄρχοντες συνωμοτοῦσι κατ' αὐτοῦ καὶ εἰς προδότης μαθητῆς παραδίδωσιν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν. Ψευδεῖς μαρτυρίαι καὶ συκοφανταίαι γαλλεῦνται, ὁ ἀναμάρτητος ἀπάγεται εἰς τὸν Ῥωμαίων πολιτικὸν ἄρχοντα, ὅστις καὶ ἀνησυχῶν καὶ ταραττόμενος καὶ μηδεμίαν εὐρίσκων κατηγορίαν, ὅμως χαριζόμενος εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἄρχοντας καὶ τὸν παρ' αὐτῶν ἐξαπατηθέντα ὄχλον, ἐπικυροῖ τὴν θανατικὴν αὐτοῦ καταδίκην καὶ ἀπονιπτόμενος τὰς χεῖρας νομίζει ὅτι καθιστᾷ ἑαυτὸν ἀνεύθυνον καὶ ἀθῶον. Καὶ ἰδοὺ ὁ μέχρι χθὲς παρὰ τῶν πολλῶν ἐνθουσιωδῶς τιμώμενος ἀπάγεται νῦν ῥαπιδόμορος καὶ καταφρονούμενος εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης. Πάντες ἐγκαταλείπουσιν αὐτὸν, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ οὐδεὶς ἐπέρχεται κλονισμός, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἐπιτελεῖ τὸ μέγιστον ἐπὶ γῆς ἔργον τῆς θείας ἀποστολῆς, καὶ τέλος ἐκπνέει ἐπὶ τοῦ σταυροῦ γλυευαζόμενος καὶ περιζρονοῦμενος ὑπὸ συσταυρωθέντο· κακούργου καὶ ὄχλου μανιῶδους.

Ἄδικον θάνατον ὑπέστησαν καὶ ἄλλοι εὐεργέται τῆς ἀνθρωπότητος καὶ δὴ ὁ σοφώτατος Σωκράτης. Βεβαίως καὶ τὸ εἰς αὐτοὺς γεγόμενον ἀδίκημα προκαλεῖται τὴν θλίψιν ἡμῶν, οὐδενὸς ὅμως ὁ θάνατος ἀρῆκε τοιαύτας ὀδυνηρὰς ἀναμνήσεις συνοδευομένας ὑπὸ αἰσθημάτων τινος εὐγνώμονος σεβασμοῦ καὶ μυχίου ἀγάπης, ὅας ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου. Ὁ δὲ λόγος τούτου εἶναι ὅτι πάντες μυχίως αἰσθανόμεθα ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐγένετο ὑπὲρ ἡμῶν ὅτι ὁ εἰς ὑπὲρ τῶν πολλῶν ἀπέθανε, καὶ ὅτι πολλῶν ἀγαθῶν διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ πάροχος τῇ ἀνθρωπότητι ἐγένετο. Ὅταν δ' ἀναλογισθῶμεν ὅτι τὰ ἀγαθὰ ταῦτα καὶ ἐξαισία εἶναι καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἐδύνατο νὰ παράσχωι αὐτὰ, συναναλογισθῶμεν δὲ καὶ εἰς ὅλον ἀπωλείας βάρβαρον ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ ἡ ἀνθρωπότης, μὴ τυγχάνουσα τοιαύτης σωτηρίας, τότε κάλλιον ἐννοοῦμεν τὸ συνέχον ἡμᾶς ἐπὶ τῷ πάθει τοῦ Κυρίου πένθος. Ἀλλ' ὅποια τὰ ἀγαθὰ ταῦτα;

Ὅστις ἐκαστικὸν ῥήψῃ τὸ βλέμμα εἰς τὸν μετὰ Χριστὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ συγκρίνῃ αὐτὸν πρὸς τὸν πρότερον ἀμέσως θὰ ἐννοήσῃ ὅτι νέα ἐν αὐτῷ ἀναφαίνεται

ζωὴ καὶ δυνάμεις. Οὐτε ὁ κοινωνικός, οὐτε ὁ οἰκογενειακός, οὐτε ὁ λοιπὸς βίος τῶν χριστιανῶν καὶ πάντων τῶν ἄλλων, ὅσοι μετέσχον πῶς τῶν χριστιανικῶν διδασκαλιῶν, παρουσιάζει πλέον τὰς ῥιζικὰς ἐκείνας καὶ θεμελιώδεις ἐλλείψεις, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν βᾶσιν τοῦ προτέρου βίου. Ἡ ἰσότης καὶ λελογισμένη, ἐλευθερία πάντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ κατάργησις τῆς δουλείας, ἣν καὶ οἱ μᾶλλον πεπολιτισμένοι τῆς ἀρχαιότητος λαοὶ ὡς φυσικὴν ἐθεώρουν, καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς γυναικὸς εἰς τὴν ἀρμόζουσαν αὐτῇ θέσιν, ἀφ' ἧς κακῶς νοουμένη ἐκτίμησις τῶν ἑαυτῆς προτερημάτων εἶχε καταρτίσει αὐτὴν, ὑπεράνω δὲ πάντων μία καθολικὴ καὶ τοὺς πάντας ἀδελφοποιούσα ἀγάπη εἶναι τὰ κύρια σημεῖα τῆς ἡθικῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας, τὰ οὕτως αἰσίως ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπινου βίου ἐπιδράσαντα. Βεβαίως στοιχεῖά τινα τῆς τοιαύτης διδασκαλίας εὕρσκει τις καὶ παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ἢ νομοθέταις τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἀλλὰ τίνα ἐπιρροὴν τότε ταῦτα εἶχον; Ἐπειτα εἴπειτα παντελῶς ἀπ' αὐτῶν ἡ ἐνόησις καὶ ἡ δυνάμεις ὡς ὁργανικοῦ τινος ὅλου, καὶ διὰ τοῦτο ἡ παλαιὰ φιλοσοφία εἶχε μείνει κτήμα πάντοτε ὀλίγων ἀνθρώπων, χωρὶς νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ κοινοῦ βίου.

Καὶ ἡ περὶ Θεοῦ δὲ διδασκαλία, ἣν ὁ Κύριος εἰσήγαγεν εἰς τὸν κόσμον εἶναι διὰ τὸν ἡρέμα κρίνοντα τὰ πράγματα ἢ ὑφίστη, ἣν περὶ τοῦ ὑφίστου τούτου ὄντος ἡδυνάτο τις νὰ διδάξῃ. Τὸν Θεὸν τῶν χριστιανῶν δὲν χαρακτηρίζουσιν οὔτε τὰ εὐτελῆ πάθη καὶ αἱ ἀνθρώπινοι πονηραὶ ἐπιθυμίαι τῆς ὀργαίας πολυθείας, οὔτε τὸ σκληρὸν καὶ ἀκαμπτον ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ τῶν λιθίνων πλακῶν τοῦ νόμου, ἀλλ' ἡ ἀγάπη καὶ ἡ πατρικὴ στοργὴ πρὸς τὸ ἐπὶ γῆς ἔρπον ἀσθενὲς αὐτοῦ πλάσμα. Ἐρχεται εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ καὶ διὰ παντοίων πάντοτε μέτων ζητεῖ νὰ προστατεύῃ καὶ σῶσῃ αὐτό.

Καὶ οἱ μὲν ἀρχαῖοι φιλόσοφοι, καὶ προστάτας ἰσχυροὺς ἔχοντες καὶ παρὰ πολλῶν θυμαζόμενοι, ἰδρύουσιν ἐφημέρους σχολὰς ἀνατρεπούσας ἢ μία τὴν ἄλλην· ὁ δὲ Κύριος δι' ὀλίγων εὐτελῶν ἀνθρώπων ἰδρύει τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, ἥτις ἐξαπλουμένη εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου διαχέει τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας τὰ ἀγαθὰ. Οὐδεὶς δὲ εἶναι ὁ εἰς τοσοῦτον ἀποπλανηθεὶς, ὥστε νὰ νομίσῃ ὅτι θὰ ἐκλίπη ποτὲ ἀπὸ τοῦ κόσμου τὸ θεῖον τοῦτο καθίδρυμα. Βεβαίως ἡ κατ' αὐτοῦ πάλιν οὐδέποτε θὰ παύσῃ καὶ πολλοὶ παραγνωρίζοντες τὰ ἀληθῆ καὶ γνήσια τοῦ χριστιανισμοῦ διδάγματα καὶ συγχέοντες πρὸς ἀνθρωπίνους ἐπινοήσεις θὰ διατελῶσιν ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ χριστιανισμός ἔχει πολλὰς ἐλλείψεις, ἢ ὅτι εἶναι φωτισμένης καὶ ἐπισθοδρομικὸς καὶ ὅσα τοιαῦτα ἄγνοια καὶ μεροληψία νὰ παραγάγῃ δύναται. Ἀλλὰ διὰ τοῦς ἡμερώτερον σκεπτομένους καὶ τὸ ἴδιον ἀποδιδόντας ἐκάστην, ὁ χριστιανισμός θὰ μένῃ ἐν τῷ ἐντρυφήμα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἡ πολυχεύμων διειδὴς πηγὴ, ἐξ ἧς ἀπέρρευαν καὶ ἀπορρέουσι τοιαῦτα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἀγαθὰ.

Τοιαύτη ἡ θέσις τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου, ἐν συνόλῳ εἰπεῖν, μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου. Ὅστις

δὲ θέλει κάλλιον νὰ ἐννοήσῃ τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀξίαν, ἢ μὴ λησμονήσῃ ὅτι ἐν αὐτῷ κεῖται ἡ σωτηρία πάντων ἡμῶν. Τὰ πάντα θὰ ἀπέδωκον εἰς μάτην καὶ θὰ ἦτο ἡμίδολον, ἐὰν ἡμεῖς ἐπὶ γῆς νὰ ὑπάρξωμεν ἐδυνάμεθα, ἐὰν δὲν ἐγένετο ἡ τοιαύτη τοῦ Κυρίου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θηλοθυσία. Εἶθε ἡ ἀνάμνησις τοῦ πάθους αὐτοῦ νὰ μὴ ἔχῃ παροδικὰ μόνον σημεῖα ὑλίσφους καὶ πένθους δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ εἰς βελτίωσιν τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων ἡμῶν νὰ συντελέσῃ. Γένοίτο.

Ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου.—Τίς ἡ χαρμόσυνος αὕτη πανηγυρίς ἡ πάντας τοσοῦτο φαιδρύνουσα; Πόθεν ἡ ἀνεκλάλητος αὕτη χαρὰ καὶ νέα ζωὴ, ἡ καὶ ἐν αὐτῇ τῷ ἱματισμῷ ἐκδηλουμένη πάντων; Ἀληθῶς νέας ζωῆς ἀφετηρία εἶναι ἡ παρούσα ἡμέρα καὶ ἡμεῖς πάντες ἐν φαιδρότητι καὶ χαρᾷ ἐγκαινίζομεν αὐτήν, τὴν ἐξωθεν προβάλλοντες καινότητα καὶ καθαρότητα ὡς μαρτύριον τῆς ἐνδον ἐπελούσης ἀνακαινίσεως. «Εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις. Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα». Σήμερον πανηγυρίζομεν τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν τὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἅπαν συναναστήσασαν. Σήμερον φαιδροὶ πάντες καὶ φαιδραῖς ταῖς λαμπράς προῦπαντῶμεν τῷ Λυτρωτῇ ἡμῶν καὶ Σωτῆρι, ἐν γῆς μετὰ τοῦ εὐσχήμονος Ἰωσήφ καὶ τοῦ Νικοδήμου πενθήρεις εἰς τὸν τάφον συνωδεύομεν. Ἐκλαίνομεν γῆς μετὰ τῶν μυροφόρων καὶ ἰδοὺ σήμερον ἀκούομεν αὐτὸν καὶ πρὸς ἡμᾶς λέγοντα «Χαίρετε». Καὶ ἐγένετο λοιπὸν ἡ λύπη ἐκείνη εἰς χαράν. Εἶθε δὲ καὶ ἡ χαρὰ αὕτη ἡ ἐπὶ γῆς καὶ ὑλικῶς ἐκδηλουμένη νὰ συνοδεύηται καὶ ὑπὸ ἄλλης ἀοράτου χαρᾶς καὶ πάντες, ἐν καιρῷ νὰ ἀκούσωμεν παρὰ τοῦ σήμερον ἀναστάντος «Εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου».

Ἡ σήμερον παρεχομένη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου χαρὰ εἶναι ἀρραβὼν τῆς μελλούσης αἰδίου καὶ ἀνεκλαλήτου χαρᾶς, ἣν ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ἡ σήμερον τοῦ Κυρίου ἀνάστασις, εἶναι τύπος τῆς μελλούσης πάντων ἀναστάσεως, καὶ ὅπως αὕτη εἰς ἡμᾶς τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας εἶναι πηγὴ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, οὕτω καὶ ἐκείνη ὅλ' ἡγεῖν πρόξενος τῆς μακαρίας εὐδαιμονίας διὰ πάντας, ὅσοι πιστῶς ἠκολούθησαν τὸν Κύριον. Ὡ πόσων ἀγαθῶν πρόξενος ἡμῖν ἐγένου θεάνθρωπε λυτρωτά! Ἦμεθα νεκροὶ τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄλθοι ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ Σὺ ἐπιφανείς τὰ πάντα θαυμασίως ἡλλοίωσας, καὶ διὰ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεώς Σου παρέσχες ἡμῖν τὴν τε παρουσάν καὶ τὴν μέλλουσαν μακαριότητα! Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς Σου, Κύριε!

Τί λοιπὸν ἔχομεν ἡμεῖς νῦν νὰ προσπαγάγωμεν τῷ Κυρίῳ εὐγνωμοσύνης αἰδίου μαρτύριον; Ἐκεῖνος οὐδεμίαν χρεῖαν ἔχει τῶν παρ' ἡμῶν προσφερομένων, διότι κεῖται ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, τῷ Πατρὶ σύνηθους ὢν. Ἐν μόνον ζητεῖ παρ' ἡμῶν, ἵνα τὴν χαρὰν, ἣν ἡμῖν

ἔδωκε διατηρήσωμεν ἀμείωτον καὶ συμφώνως αὐτῇ ζῶμεν διὰ τὸ ἴδιον ἡμῶν ὄφελος. Δὲν ἐλλείπουσι οὐστὺγῶς μεταξὺ ἡμῶν οἱ ἐλιως παραγωνρίζοντες τὴν χαρὰν ταύτην καὶ μεταβάλλοντες αὐτὴν εἰς παράχρησιν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Ὁ μὲν καιροφυλάκτει ἵνα κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐπιδείξῃ τὰ πλούτη καὶ τὴν γλιόρην, ὁ δὲ ταπεινῶς παραδίδεται εἰς πότους καὶ εὐθυμίας θορύβου καὶ ἐρίδων πολυλαχίς μεστάς, καὶ ἄλλος νομίζει ὅτι σήμερον περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἔχει νὰ μεριμνήσῃ ἢ πῶς νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς εὐπρεπείας καὶ τάξεως. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς παραγωνρίσεως τῆς μεγάλης ταύτης χαρμῶν σύνου πανηγύρεως.

Βεβαίως ἡ ψυχικὴ χαρὰ δύναται καὶ ἀρμόζει πολυλαχίς νὰ ἐκδηλοῦται δι' ἐξωτερικῶν σημείων καὶ πράξεων, καὶ ἡ καλῶς γινόμενη ἀπὸ αὐτῆς τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν συντελεῖ πολυλαχίς ὅπως κάλλιον ὁ ἄνθρωπος ἐκτιμήσῃ τὰς ἀπείρους ἀπὸ Θεοῦ εὐεργεσίας. Δὲν πρέπει ὅμως τὸ μέσον τοῦτο ν' ἀποβῇ τὸ τέρας καὶ ὁ σκοπὸς καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, καλὴ τὴν ὑφίστην χριστιανικὴν ἐορτὴν πανηγυρίζομεν. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ φαιδρότης ἃς μὴ ὑπερβαῖν τὰ ὅρια τῆς κοσμιότητος καὶ τῆς εὐπρεπείας, ἡ δὲ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη, ἣν σήμερον ἰδίᾳ ἐκδηλοῦμεν δι' ἀσπασμοῦ ἐν φιλήματι ἀγίῳ, ἃς ποδήγετε ἡμᾶς καὶ κατὰ τὴν λαμπράν τῆς ἀναστάσεως ἡμέραν. Καὶ πάντοτε μὲν ἄλλοτε, ἀλλὰ μάλιστα σήμερον ἐπιδείξομεν τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀδόλου ἀγάπης καὶ ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, καθὼς ὁ Κύριος ἠγάπησεν ἡμᾶς.

Ἄλλ' ἡ σήμερον ἡμέρα δὲν ἔχει τοσοῦτον προτροπῶν καὶ παραινήσεων ἀφορμὰς, ὅσον γοργὰς καὶ ἀγαλλιάσεως. Ἀγαλλιασώμεθα λοιπὸν, ἀδελφοί, καὶ εὐφρανθώμεν ἐν αὐτῇ. Πλούσιοι καὶ πένητες, ἀρχόντες καὶ ἀρχόμενοι, νέοι καὶ γέροντες, οἱ πάντες ἐν χαρᾷ ἃς ὑποδεχόμεν τὸν ἀναστάντα Κύριον. Ἰδοὺ εἰς πάντας ἡμᾶς ἀναφωνεῖ τὸ ἀνεκλαλήτου μεστὸν χαρᾶς ἐκεῖνο ἀναφωνήμα «Χαίρετε».

Φ. Χ.

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ ΤΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Ὁ Παλμερ μετὰ ταῦτα ὑποτιθεῖς ὅτι ἡ θεωρία «τῆς ἀναπτύξεως» ἐγένετο ἀποδεχτὴ ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ κοινότητι, ἀποτείνεται οὕτω πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους (σελ. 151): «Ἡ πᾶρξεν ἐπίσης μία σοβαρωτάτη παρανοήσις αἰτία, ἥτις οὐδέποτε εἶτο ἀνεγνωρίσθη πρεπόντως ἡ ἀρχαῖος ἡ ἐκατέρωθεν ὁμολογία τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ νόμου τῆς ἀναπτύξεως, ἥτις ἔλαβεν ἡμᾶς τοῖς λατίνοις (καὶ ἐὰν ἀκόμη εἴχομεν ἐσωτερικῶς δίκαιον εἰς τὴν ἐξήγησιν νὰ διδάξωμεν ἢ νὰ ἐπιβάλωμεν τὴν καθόλου ἐκ-

* Συνέχεια τῆς τοῦτος 14', σελ. 278.

κλησία, ἵνα ὦμεν ἐξωτερικῶς καὶ φαινομένως εἰς τὸ ἀδικον) καὶ ὑμᾶς τοὺς ἑλλήνας (καὶ ἐὰν ἀκόμη εἴχετε ἐσωτερικῶς ἀδικον) εἰς τὸ ἀπορρίπτειν τοὺς λατινικοὺς ἡμῶν νεωτερισμοὺς, ἵνα ᾗτε ἐξωτερικῶς καὶ φαινομένως ἐν τῷ δικαίῳ. Τουτέστι κατὰ τὴν ἀρχήν, ἥτις τότε [ΚΑΙ ΝΥΝ ΚΑΤ' ΑΥΤΗΝ ΤΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΣΤΙΓΜΗΝ ΕΤΙ] ΕΤΗΡΕΙΤΟ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ὅτι ἕκαστον δόγμα ἔδει ν' ἀποδεικνύηται δι' ἀκριβοῦς καὶ διαρκοῦς παραδόσεως, ὅτι δὲ δὲν ἡδύνατο ν' ἀποδειχθῇ, ἔδει ν' ἀπορρίπτηται». Ἀλλ' ἐπειδὴ ἤδη ἡ νέα θεωρία δὲν ἀνεγνωρίσθη ἔτι ἐπισήμως, ἡ ἔργαία ἀρχὴ «ἡ ἀπὸ κοινοῦ ἐκατέρωθεν τηρουμένη» ἰσχύει ἔτι. Καὶ διὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης, καθὼς ἀπέδειξεν ὁ Πάλλμερ, ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία ἀδυνατεῖ ὅλως νὰ δικαιολογήσῃ τοὺς νεωτερισμοὺς, τὰς προσθήκας καὶ τὰς μεταβολὰς τῆς. Ἐὰν ἡ ἀλήθεια τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας εἶναι οὕτω μεταβλητὴ, οὕτως ὥστε ὅτι πιστεύομεν σήμερον, πρέπει νὰ τὸ ἀποκηρύξωμεν αὐριον, εὐκόλως ἐννοοῦμεν διὰ τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς, οἵτινες ἐγκαταλείπουν τὴν ἐκκλησίαν των, ἐξακοντίζουσι συνήθως πᾶσαν θετικὴν θρησκείαν ὡς τοὺς ἀνέμους*. Ὁ Πάλλμερ λέγει. «Ἡμεῖς νομίζομεν ἤδη ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀμεταβλήτου ΠΑΝΤΑΧΟΡ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ἦτο πράγματι πεπλανημένη». Καὶ λοιπὸν ἡ μόνη θεωρία, ἥτις δύναιται νὰ σώσῃ τὸν ρωμαϊσμὸν, εἶναι μία ἀνακάλυψις τοῦ ἸΘ' αἰῶνος, ἀναφνεῖσα χίλις ἑτὶ ἀργότερον τοῦ δέοντος. «Ἐκαστος δὲ ρωμαιοκαθολικὸς δύναιται μέχρι τοῦ νῦν ν' ἀπορρίπτῃ τὴν θεωρίαν ταύτην. Ἐὰν ἐκλέξῃ νὰ ἀπορρίψῃ αὐτὴν τὸ ἑδαιφὸς τοῦ ὁμολογουμένως εἶναι ἀνευ ὑποστηρίγματος, καὶ ἡ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν πίστις τοῦ ἀνευ λόγου καὶ ἀδικαιολόγητος: ἐὰν δ' ἐκλέξῃ νὰ ἀποδεχθῇ αὐτὴν, ἔχει νὰ διορθώσῃ τὴν ἀρχαίαν πίστιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ, τουτέστι ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἡ καθολικὴ ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀλάτνητος. Πῶς δύναιται ὁ ρωμαιοκαθολικὸς νὰ ἐξέλθῃ τοῦ διλήμματος τούτου;

Β') Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν θέλουσι συμφωνήσῃ ἡμῖν ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ἡ ἱστορία χορηγεῖ πλησμονὴν ἀποδείξεων τοῦ σχισματικοῦ χαρα-

* Ἀνίγνωθι τὸ 12 κεφάλ. τοῦ 1 βιβλίου τῶν Discorsi τοῦ Μαρξιατέλλη, καὶ θὰ ἴδῃς πῶς ὁ ρωμαϊσμὸς ἄγει εἰς τὴν ἀπιστίαν. Ἔχομεν ὑπ' ὀφιν ἡμῶν τὴν κατὰ τὸ 1531 ἐκδοσιν γενομένην διὰ «παικτοῦ προνομίου». «Ἡμεῖς οἱ Ἰταλοὶ ὀφειλομένον τῇ ρωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς ἱερεῦσι τῆς ἐκκλησίας τοῦ κακοῦ των παραδείγματος ἀπωλέσασμεν πᾶσαν θρησκείαν καὶ εὐσέβειαν, καὶ κατηντήσαμεν εἰς ἀπιστοὺς καὶ πονηρὸν ἔθνος». Καὶ πάλιν (fol. 16) «ὅτε ἤρξαντο νὰ ὁμιλῶσιν ὡς δυνάσται, ὁ δὲ λαὸς ἀνεκάλυψε τὸ ψεύδος των. οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο ἀπιστοί». Ἰσπανὸς δὲ τις σπουδάζας τὴν χώραν του γράφει: κατὰ τὸ 1862 (Preservation contra Roma σελ. 14) «μεταξὺ τῶν ὅσα παρατηρήσα ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἔχω τόσην πεποίθησιν, ὅσην περὶ τῆς «εὐσεβείας τοῦ καθολικισμοῦ (ρωμαϊσμοῦ) πρὸς τὴν ἀπιστίαν». Οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ Ῥωμαιοὶ δύνανται νὰ μᾶς προμηθεύωσιν ἀξιοσημειώτα τινὰ παραδείγματα.

κτῆρος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, καὶ κατὰ συνέπειαν ὅτι αὕτη δὲν δύναται νὰ ἀξιοῖ ὅτι εἶναι ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ἡ κατοικία τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ πνεύματος τῆς ἀληθείας· ἀλλ' οὐχ ἤττον πολλοὶ θὰ ἐρωτήσωσιν: «ἐὰν τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐγκατέλιπε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, διατί τότε πολλοὶ ἀληθῶς εὐσεβεῖς ψυχαὶ συμβαίνει νὰ εὐρίσκωνται ἐν αὐτῇ, δι' οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι αὕτη καθίσταται πολλοῖς ἢ πρὸς οὐρανὸν ὁδός; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀπλὴ καὶ εὐκόλος. Πᾶσαι αἱ ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ σωζόμεναι ψυχαὶ δὲν σώζονται διὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ διὰ τῆς ὁρθοδόξου. Ἀνήκουσι κατὰ συνέπειαν εἰς ἡμᾶς, διότι μόνον ἡ ἀνυπερβλήτως αὐτῶν ἄγνοια ἀναχαίττει αὐτοὺς ἐξ ἡμῶν. Ἐὰν δὲν ὠδηγοῦντο ὑπὸ νεοθευμένων ἀληθειῶν, ἐὰν ἡ ἀληθὴς τῶν πραγμάτων κατάστασις δὲν ἀπεκρίπτετο ἐκ αὐτῶν, ἤθελον καὶ ἐξωτερικῶς ἐπίσης ἐνωθῇ μεθ' ἡμῶν. Ἀλλ' ἤδη ὁ *Index librorum prohibitorum* ἀποστερεῖ αὐτοὺς τῶν μέσων τοῦ εἰσιδεῖν τὴν διασφορὰν τῆς ἐκκλησίας των. Τούτου ἕνεκα καὶ ἱερεῖς μάλιστα καὶ λόγιοι δυνατόν νὰ διατελῶσιν ὑπὸ τὸ βάρος ἀνυπερβλήτου ἀγνοίας. Πρόσθεις τούτῳ τὰ ἐκ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἔθου, τὰ περικυκλῶντα αὐτοὺς πράγματα, καὶ τὰς κοινωνικὰς σχέσεις, τὰς οἰκογενειακοὺς καὶ φιλικούς δεσμούς, καὶ εὐρίσκομεν εὐλογον λόγον νὰ συγχωρήσωμεν πολλοὺς ἐξόχους ρωμαιοκαθολικοὺς καὶ πολλοὺς ἐπίσης ἐξόχους διαμαρτυρομένους. Ἡ σκέψις αὕτη ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀγαγῇ ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μεθ' ὅλα ταῦτα δὲν εἶναι οὐσιώδεις τὸ εἰς πάλιν ἐκκλησίαν ἀνήκομεν, ἀρκεῖ νὰ ὦμεν ἡθικῶς καλοὶ χριστιανοί. Οὐδεὶς δύναται νὰ θεωρηθῇ καλὸς χριστιανὸς τοιαύτην ἔχων πρὸς τὴν θρησκείαν ἀδιαφορίαν καὶ περιφρονῶν τὴν μίαν ἀληθῶς καὶ ὁρθῶς πιστεύουσαν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. «Οὐδεὶς δύναται ἔχειν τὸν Θεὸν πατέρα, μὴ ἔχων τὴν ἐκκλησίαν μητέρα αὐτοῦ» λέγει ἀρχαῖός τις τῆς ἐκκλησίας πατὴρ πρὸς πάντας τοὺς χριστιανούς.

Ἀλλ' ἂς ἀνταποδώσωμεν ἤδη τὰ ἴσα πρὸς τὸν δόκτορα Νιοῦμαν ἀνκνημοσιεύοντες τὸ θαυμασίον αὐτοῦ χωρίον τὸ ἐν τῇ 11 τῶν αὐτοῦ «ὁμιλιῶν ἐπὶ τινων δυσκολιῶν, ἃς αἰσθάνονται οἱ ἀγγλικανοὶ εἰς τὸ ὑπαχθῆναι τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ», λαμβάνοντες μόνον τὴν ἐλευθερίαν ἵνα διωρθώσωμεν αὐτὸν διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς λέξεως «ρωμαιοκαθολικὴ» εἰς «ὁρθόδοξον», «ἐλληνικὴν» εἰς «ρωμάναν» καὶ ἄλλων τινῶν ἐλαφρῶν ἀλλοιώσεων. «Μία ρωμαιοκαθολικὴ χώρα (Dr N. «ἐλληνικὴ χώρα») ἀπέχει

* Καίτοι ἰσὺς ὁ Θ' ἀπαγορεύει τὸ τρέφειν ἰλιπὺς τινὰ περὶ τῆς αἰωνίου σωτηρίας ἐκείνων, οἵτινες εἰσιν ἐκτὸς τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας (Syllabus Prop. XVII) καὶ κηρύττει ὡς ἄρθρον πίστεως ὅτι «οὐδεὶς δύναται νὰ σωθῇ ἐκτὸς τοῦ περιόλου τῆς ἀποστολικῆς ρωμῆας ἐκκλησίας», ὅμως δικηρύττει ταυτοτρόπως ὅτι πρέπει νὰ θεωρῆται βέβαιον ὅτι οἱ ὑπὸ ἀκαταμάχητον δευτεροῦντες ἄγνουν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀληθῆ θρησκείαν, εἰσιν ἐλευθεροὶ ἐνοχῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» (Allocut. Pli IX. Singulari quadam de die 9 decembre, 1854). V. «Lo spirito del cattolicesimo» per Michelangelo Colesia vescovo di Datti, Roma, 1866, σελ. 276.

πολύ τοῦ εἶναι εἰς τὴν ἑλληνικὴν κατὰστασιν ἐθνικοῦ πληθυσμοῦ· ἔχει μερίδας τῆς ἀληθείας μενούσης ἐν αὐτῇ· ἔχει ὑπερφυσικοὺς τινὰς ἰσχυροὺς χάριτος· τὰ δὲ ἀποτελέσματα εἶναι τοιαῦτα, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ γνωσθῶσιν, ἕως οὗ παρέλθωμεν τὴν ὁρατὴν ταύτην σκιὴν τῶν πραγμάτων, οἱ δὲ ἀπολογισμοὶ τοῦ κόσμου κλεισθῶσι διὰ τὴν ἐσχάτην φρικτὴν ἡμέραν. Ἐνῷ λοιπὸν (εἶναι νομίζω σαφές) ἡ ὑπάρξις μεγάλων ἑτεροδόξων (Dr N. Ἀντικαθολικῶν) σωματικῶν ὁμολογούντων τὸν χριστιανισμὸν εἶναι τόσον ἀναπόφευκτος ὥς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ὅσον καὶ αἱ ἀπίστοι φυλαὶ καὶ πολιτεῖαι (ἐκτός ἐάν ὑπὸ ἑκτακτὸν τινὰ τῆς θείας χάριτος ἐπιτροπήν)· ἐνῷ πάντοτε ἐν τῷ κόσμῳ πρέπει νὰ ὑπάρχωσι ψευδοπροφῆται καὶ ἀντίχριστοι παρὰ τῇ ὀρθοδόξῳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ (Dr Νιοῦμαν τῇ ῥωμικῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ), ὅμως εἶναι παρηγορητικόν τὸ ἀναλογίζεσθαι ὅτι τὸ σχίσμα ἢ ἡ αἵρεσις, ἢ ἡ ἰδιοτροπία ἐνὸς πάπα (μονάρχου Dr N.) ἢ μιᾶς γενεᾶς ἐπρόξενησε, δὲν ἀρκεῖ νὰ καταστρέψῃ ὁλοτελῶς τὸ ἔργον, δι' ὃ εἰς ἀπομεμακρυσμένας ἐποχὰς εὐαγγελισταὶ ἐθυσίασαν τὰς ἐστίαις των καὶ μάρτυρες ἔχυσαν τὸ αἷμά των. Καὶ λοιπὸν ἡ ἔγκυρος παρ' ἡμῖν εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως τέλεσις τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος εἶναι εὐλογία μὴ δυναμένη νὰ ἐκτιμηθῇ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Ἐν ταῖς ῥωμαιοκαθολικαῖς χώραις (Dr N. ἐν Ἑλλάδι), ἐνθα πολὺ μεγαλύτερα δίδεται προσοχὴ εἰς τὴν τελετουργικὴν ἀκρίβειαν, ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ἀναγεγεννημένος. Τὰ ἡμίση τέκνα τὰ γεννώμενα ἐν τῷ κόσμῳ μεταδίδουσιν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐκ σχισματικῆς ἐκκλησίας, εἰς πολλοὺς δ' ἐκ τῶν λοιπῶν δυνατόν αὕτη ν' ἀποδῇ ἢ βάσις ὑπερφυσικῆς τινος ζωῆς δωρουμένης μετὰ ἐγκατεργήσεως κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου. Δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι πολλοί, οἵτινες ὄντες ὑπὸ παχυλὴν ἄγνοιαν τῶν σημείων ἐκείνων τῆς θρησκείας, εἰς ἃ ἡ ἐκκλησία των σφάλλει, δύνανται νὰ ἔχωσι τὴν ἀνέρελον θεῖαν ἑλλαμψὶν τῆς πίστεως ἐπὶ τῶν πολυαριθμῶν ἐκείνων σημείων, ἅτινα ὀρθῶς αὕτη κατέχει. Καὶ περαιτέρω ἐπειδὴ ἐκεῖ ὑπάρχει ἀληθὴς ἱερωσύνη καὶ ἀληθὴς θυσία, αἱ εὐεργεσίαι τῆς λειτουργίας εἰς ἐκείνους, οἵτινες οὐδέποτε ἔσχον τὰ μέσα νὰ γνωρίσωσι καλλίτερον, δύνανται σχεδὸν νὰ ὦσιν αἱ αὐταὶ τῶν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ (Dr N. ῥωμαιοκαθολικῇ). Ταπειναὶ ψυχαί, αἵτινες ἔρχονται ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ εἰς τὴν οὐράνιον ἱεροπραξίαν, ὑπὸ οἰασδήποτε καὶ ἂν ὦσι δυσκολίας, ἕνεκα τοῦ σφαλεροῦ πολιτευματος τῆς κοινότητός των, δύνανται ν' ἀπολαμβάνωσιν, ὅπως καὶ ἡμεῖς τὴν ἄφρσιν τῶν ἀμαρτιῶν ἐκείνων, ἃς ἡ θυσία κατ' εὐθείαν ἐξαλείφει καὶ τὸ ὑπερφυσικὸν εἶναι ἔλεος, ὅπερ ἐξαλείφει καὶ τὰ βαρύντατα τῶν ἀμαρτημάτων. Πρὸς τούτοις, ὅτε τὰ ἄρχοντα μυστήρια δεικνύονται τῷ λαῷ, οὗτος λατρεῖται, ὅπως ἡμεῖς τὸν ἄσπιλον τοῦ Θεοῦ ἄμυν, καὶ ὅταν κοινωνῶσι τοῦ ἀληθοῦς ἄρτου τῆς ζωῆς, οὐδὲν κατώτερον τούτου, ὃν λαμβάνουσι πρὸς αἰώνιον τῶν ψυχῶν αὐτῶν εὐεξίαν». Διὰ τοῦ αὐτοῦ

βλέμματος ἀφορῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν σχισματικὴν ῥωμάναν ἐκκλησίαν.

Γ') Τὸ τελευταῖον ζήτημα τὸ προτεινόμενον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν λοιπῶν ἑτεροδόξων ἐκκλησιῶν εἶναι τὸ ἐξῆς. «Ἐὰν ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ᾖ ἡ μόνη καθολικὴ ἐκκλησία, διατί δὲν λέγει οὕτω καὶ διατί δὲν προβαίνει παρὰ κλοῦτα ἅπαντας τοὺς χριστιανούς ὅπως ἐνωθῶσιν αὕτῃ, ἀνακαλοῦσα αὐτούς ἐκ τοῦ σχίσματος καὶ τῆς αἵρεσεώς των»; Τοῦτο εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἐδίδασκε καὶ ἐπραξε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου σχίσματος μέχρι τοῦ νῦν. Ἀλλ' οἱ ὀυτικοὶ καμνοῦσι τοὺς ὀρθολογισμοὺς καὶ φράττουσι τὰ ὦτα, ἵνα μὴ ἴδωσι τὸ νεῦμα καὶ ἀκούσωσι τῆς φωνῆς τῆς καλοῦσης αὐτοὺς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Δὲν ὑπάρχει ἥλιος, διότι ὁ τυφλὸς δὲν δύναται νὰ ἴδῃ αὐτόν· δὲν ὑπάρχει φωνή, διότι ὁ κωφὸς δὲν δύναται ν' ἀκούσῃ αὐτῆς· Δὲν δεικνύει αὕτη ἡ λέξις «ὀρθόδοξος», δηλ. ὀρθῶς πιστεύουσα, ὅτι οἱ μὴ κατέχοντες τὴν αὐτὴν πίστιν πιστεύουσιν ἐσφαλμένως καὶ πρέπει νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν κατὰστασιν ταύτην καὶ νὰ γίνωσιν ὀρθῶς πιστεύοντες· Ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις σύνοδος (ἐν 11 ὄρῳ) λέγει· «πιστεύομεν ὅτι πάντες ἐκεῖνοι καὶ μόνον ἐκεῖνοι οἱ πιστοὶ εἶναι μέλη τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὅσοι στερρῶς κατέχουσι τὴν ἀμώμητον πίστιν Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἐδιδάχθη παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν συνόδων». Θεοφάνης ὁ Προσκοβίτικος (Miscellanea sacra, Breslaw, 1771 σελ. 15), λέγει· «ἀποκαλοῦμεν καὶ διακηρύττομεν μόνην τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ὡς τὴν ἀληθὴ ἀποστολικὴν καὶ καθολικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ». Καὶ ἐν σελ. 61· «δὲν τολμῶμεν νὰ ἀποκαλέσωμεν ἡμᾶς ἁληθεῖς χριστιανούς, ἐξ ὅσον διαρκεῖ μεταξύ ἡμῶν ἡ διαφωνία αὕτη» (τὰ ἀρχικὰ κείμενα ἐν σελ. 230). Ὁ Πλάτων μητροπολίτης Μόσχας ἐν τῇ κατηγήσει αὐτοῦ λέγει· «ἡ ἡμετέρα ὀρθόδοξος ἐκκλησία δὲν εἶναι μόνον ἡ ἁληθὴς ἐκκλησία, ἀλλ' ἡ μόνη ἐκκλησία ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου». (Ἐἵπομεν ἄνωτέρῳ ὅτι παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις ἡ ἐκκλησία θεωρεῖται ἐν διαρκὲς ὅλον ἀπὸ τοῦ παραδείσου μέχρι τῆς ἐσχάτης κρίσεως). Ὁ ἀρχιμανδρίτης Καρπίνσκι, ὁ Fulkovski, ὁ Ἰουβενάλιος, Θεοφύλακτος, Πλάτων καὶ Φιλάρετος καὶ πράγματι πάντες οἱ μεγάλοι τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ρωστικῆς διακηρύττουσιν ὅτι ἐκεῖνη ἡ ἐκκλησία εἶναι ἡ ἀληθὴς, ἥτις πιστῶς διετήρησε τὴν ἀλάνθαστον παράδοσιν τῆς ἀρχαίας καθολικῆς ἐκκλησίας. Ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἀληθὴς, διακηρύττεται ὑπὸ τοῦ νῦν μητροπολίτου Μόσχας Μακαρίου, ὅστις λέγει ἐν τῇ αὐτοῦ Introduction à la theologie orthodoxe (Paris, 1857 σελ. 574)· «ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς ταύτης δεικνύει καθαρῶς τὴν ὀρθοδόξιαν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν μὴ ὀρθοδόξιαν πασῶν τῶν ἄλλων» καὶ ἐν σελ. 591· «ἐκ πασῶν τῶν νῦν ὑφισταμένων ἐκκλησιῶν μόνη ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ ἐκκλησία βασιζέται ἐπὶ παλαιᾷ ἀναλ-

λοιώτου βάσεως, πᾶσαι δὲ αἱ λοιπαὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον παρεξέκλιναν αὐτῆς· καὶ ἐν σελ. 595 αεῖναι πασιφανῆς ἀλήθεια, ὅτι ἡ ἐκκλησία αὕτη (ἡ ὁρθόδοξος) εἶναι ἥδη ἡ μόνη, ἥτις μένει πιστὴ εἰς τὰς ἀρχαίας οἰκουμενικὰς συνόδους, καὶ κατὰ συνέπειαν αὐτῇ μόνη ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀληθῆ καθολικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἥτις εἶναι ἀλάνθαστος. Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ ἱησοῦτης Gagarin παρηρμήνευσε τὴν ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν, γενναίως τις συγγραφῆς; (ὁ Καραθεοδωρῆς; ὁ ἀνατολικὸς Μεζοφάντης) ἀνέστη καὶ καθ' ὁλοκληρίαν κατετρόπωνσεν αὐτὸν ἐν τῷ συγγράμματι *Orthodoxie et Papisme*, Paris, 1859. Ἀπέστειλε τὸν ἱησοῦτην οἰκαδὲ μετὰ τινων μηδέποτε δυναμένων νὰ λησμονηθῶσι μαθημάτων, ἅτινα ἔπρεπε νὰ μάθῃ ἐν τῇ μητρὶ τοῦ ἐκκλησίου καὶ ἅτινα δὲν ἔμαθεν ἐτι ἐν τῇ νέᾳ, καίτοι οἱ Ῥωμαῖοι καθ' ὁλοκληρίαν συμφωνοῦσιν ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τοῖς ὁρθόδοξοις. Ἐὰν ὁ ἱησοῦτης νομίζῃ ὅτι ἡ ὁρθόδοξος ἐκκλησία δὲν εἶχεν ἐτι ἀποφανθῆ ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν καινοτομιῶν, διότι μόνη οἰκουμενικὴ σύνοδος ἡδύνατο νὰ ἐκδώτῃ τοιαύτην ἀπόφασιν, σύνοδος συγκατεμένη ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως σφάλλει καὶ εἰς τὰς ἀνατολικὰς καὶ εἰς τὰς δυτικὰς ἀρχὰς (διότι αἱ τελευταῖαι ἦσαν ἐτι ἐν ἰσχύϊ, ὅτε ὁ Gagarin ἔγραψε τὸ βιβλίον του, καίτοι ἔκτοτε μετεβλήθησαν)· διότι 1] ἡ συγκατάθεσις τῆς *ecclesia dispersa* ἰσοῦται τῇ φωνῇ τῆς ἐν συνόδῳ συνηθροισμένης ἐκκλησίας. Ἡ φωνὴ τῆς ἀλανθαστοῦ ἐκκλησίας εἶναι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιστάσεσιν οὐσιωδῶς ἡ αὐτή. Ἡ σύνοδος μόνον διατυποῖ τὴν φωνὴν τῆς *ecclesia dispersa*. 2] Ἐν σχίσματικόν σῶμα εἶναι ἀποκεκομμένον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀκέρατον αὐτῆς μέλος, ἀλλ' οὔτε ἀξιοπίστος μαρτυρία τῶν διδασκαλιῶν αὐτῆς δύναται νὰ παρευρεθῇ εἰς τινὰ σύνοδον μόνον ὡς θεατῆς. 3] Συνεπῶς ἡ ὁρθόδοξος ἐκκλησία ἡδύνατο μετὰ τὸ σχίσμα νὰ συγκαλέσῃ εἰς ὅποιανδήποτε περιστάσιν οἰκουμενικὴν σύνοδον ἄνευ τῆς βοήθειας καὶ τῆς συνεργασίας τῆς Δύσεως, ἡ μᾶλλον ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία δὲν ἡδύνατο νὰ παραδεχθῇ τὴν Δύσιν, εἰμὴ ἐπὶ τῷ ὄρω τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῆς εἰς τὴν πίστιν τῆς πρὸ τοῦ σχίσματος ἐκκλησίας. Καὶ τῷ ὄντι· ἐὰν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Β' δὲν ἐδολοφρονεῖτο, θὰ ἐβλέπομεν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οἰκουμενικὴν ἐν Μόσχᾳ (?) σύνοδον. 4] Ἐπειδὴ ἡ φωνὴ τῆς *ecclesia dispersa* ἦτο μέχρι τοῦδε ἀρκετὴ νὰ ἱκανοποιήσῃ πάσας τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς καὶ κατ' αὐτὴν ἐτι τὴν ἐποχὴν τῆς μεταρρυθμίσεως, ἡ ζωὴ τῆς ὁρθόδοξου ἐκκλησίας εἶναι πρόδηλος· ἀλλ' ἅμα ὡς φανῇ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀναγκαία, καὶ αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις ἐπιτρέπουσι τὴν συγκρότησιν αὐτῆς, δὲν ὑπάρχει οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία περὶ τῆς συγκαλέσεως αὐτῆς.

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

ΜΗΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ Δ' ΑΙΩΝΟΣ*

Τριετίας δὲ διαδραμούσης πάλιν οἱ τῆς Ἀνατολῆς συναθροίζονται, καὶ πίστιν ἄλλην συντάττουσι, καὶ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ ἐκπέμπονσι· διάκονοι δὲ ἦσαν τοῦ τοιούτου συντάγματος Εὐδόκιος ὁ τηνικαῦτα Γερμανικεῖας ἐπίσκοπος καὶ Μαρτύριος καὶ ὁ τῆς Μοβουετίας Μακεδόνιος²⁹. ἡ δὲ τῆς πίστεως αὐτῶν ἔκθεσις καὶ αὐτὴ τὰ μὲν ἄλλα τῇ προεκτεθείσῃ παραπλησίως εἶχε, προσθήκαις δὲ τιταῖς κατὰ τὸ τέλος ἀλλοκότοις εἰς τὸ μακρότερον³⁰ ἐξετείνετο· ὁ δὲ κατὰ τὴν Ῥώμην τῶν ἀρχιερέων σύλλογος οὐ προτεδέεζατο ταύτην, ἀρκεῖσθαι φάμενοι τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως ὃ ἡ ἐν Νικαίᾳ προηγόρευσε σύνοδος. Οὕτω δὲ πάντα ταραχῆς κατεχούσης καὶ συγχυτικῆς ἐρίδος, κηρύσσεται σύνοδος οἰκουμενικῇ, γνῶμη τοῖν δυοῖν βασιλέοι, μετὰ ἐνδέκατον ἔτος τῆς τοῦ εὐσεβεστάτου Κωνσταντίνου τοῦ πατρὸς αὐτῶν τελευτῆς.

Συνῆλθον οὖν ἐν Σαρδικῇ ἐκ μὲν Ἑσπέρας ἐπίσκοποι πλείους ἢ τριακόσιοι, ἐκ δὲ τῆς Ἀνατολῆς ἔξ μόνοι καὶ ἐβδομήκοντα. Καὶ οἱ Ἑσπᾶς τοῖς ἐκ τῆς δύσεως εἰς ὁμιλίαν σωνελθεῖν οὐκ ἐπένευσαν· τὸ δὲ αἴτιον ὅτι Παῦλος αὐτοῖς καὶ Ἀθανάσιος οἱ τοῖς εὐσεβεῖς συνεδρίαζον ἀλληληταί³¹. Ὡς δὲ οὕτε οἱ τῆς εὐσεβείας τοὺς περὶ Ἀθανάσιον ἀπεσκευάζοντο, οὕτε οἱ τῆς αἰρέσεως τῆς πρὸς τοὺς ἀλληλητὰς ἐχθρας ὑπέληγον, διασχίζονται ἀπ' ἀλλήλων, καὶ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ Φιλίππου οἱ ἐξ Ἀνατολῆς καταλαβόντες συναθροίζονται, καὶ τηνικαῦτα εἰς τὸ ἐμφανὲς τὸ ἁμοσύσιον ἀναθεματίζουσιν· οἱ ἐν Σαρδικῇ δὲ τούτους

* Συνέχεια τῶν ἡγουμένων, σελ. 358.

29. Σωκρ. Β', ιθ'—Σωζόμε. Γ', ια'—Νικηρ. Κίλλ. Θ', ια'.

30. καίτοι ἡ ἔκθεσις παρὰ Σωκράτει, «διὰ μακροτέρων γραφείσθαι, προσθήκας τε πλείους παρὰ τὰ προλεχόμενα περιέχουσα»· ὁ Σωζόμενος γράφει «γραφὴν, ἣν μακρόστιμον ἔκλετιν ὀνομάζουσιν»· Σωκράτ. καὶ Σωζόμε. αὐτόθι.

31. ἐπεὶ οὖν πάλιν γράψαντος τοῦ βασιλέως ὥστε ἀποδοθῆναι Παύλῳ καὶ Ἀθανάσιῳ τοὺς οἰκείους τόπους, οὐδὲν πλέον ἦν· οἱ γὰρ μεταξὺ τοῦ πλήθους ἐγένετο συνεχὴς σύνοδος ἄλλην παρακαλοῦσι γενέσθαι οἱ περὶ Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον ὥστε καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς καὶ τὰ τῆς πίστεως ἐπὶ οἰκουμενικῆς συνόδου πέρας λαβεῖν· κηρύσσεται οὖν αὖθις οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐπὶ τὴν Σαρδικὴν, γνῶμη τοῖν δυοῖν βασιλείων, τοῦ μὲν διὰ γραμμάτων αἰτήσαντος, τοῦ δὲ τῆς Ἑσπᾶς ἐτοιμῶς ὑπακούσαντος· ἐνδέκατον ἔτος ἦν ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ πατρὸς τῶν δυοῖν αὐγούστων· ἐκ μὲν οὖν τῶν ἐσπερίων μερῶν περὶ τοὺς τριακοσίους συνῆλθον ἐπίσκοποι, ὡς φησὶν Ἀθανάσιος· ἐκ δὲ τῶν ἑσθίων ἐβδομήκοντα ἔξ μόνον ὁ Σαβίνος φησὶν· Σωκρ. Β', κ'—Εἰς δὲ τὴν Σαρδικὴν πενήτηντα μὲν καὶ διακόσιοι συνῆλθον ἀρχιερεῖς, ὡς διδάσκει τὰ παλαιὰ διηγήματα· Θεοδώρ. Κύρου ἔκκλησ. ἱστ. Β', ζ'· αὐτόθι κατὰ τὴν καίται ἡ ἐπιστολὴ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου—τριακοσίους ἐβδομήκοντα ἔξ λέγει τοὺς πατέρας τῆς συνόδου καὶ Σωζόμενος Γ', ιθ'.

μὲν ἐρήμη δίκη καταδικάζουσι. καὶ καθιερῶσιν ὡς συγκοφάντας τὴν ἐν Νικαίᾳ δὲ κυρωθεῖσαν πίστιν ἀνακηρύττουσιν³². ὧν τὴν γνῶσιν ὁ τῶν ἐσπερίων βασιλεὺς Κῶνστας λαδὼν ἀναδιδάσκει τε διὰ γραμματίων τὸν ἀδελφὸν Κωνσταντίον, καὶ παραινέει εὐμενῶς διακεῖσθαι πρὸς Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον, καὶ μετὰ αὐτοῖς ἐμποδῶν ἵστασθαι πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἀποκατάστασιν θρόνων, προστιθεὶς ὡς, εἰ μὴ ἐκὼν τοῖς [δίκαιον] ἔχουσι κατανεύσει, αὐτὸς παρὰ γενοῦς καὶ ἄκοντος, τὸ δίκαιον τοῖς ἡδικοημένοις ἀποδοίη. Δεῖτας οὖν τὴν τοῦ ἀδελφοῦ ἀπειλὴν ὁ Κωνσταντῖνος τὸν μὲν δόσιον Παῦλον τῇ ἰδίᾳ ἐπισκοπῇ οὐκ ἐκώλυτεν ἐνιδρύεσθαι, τὸν δὲ σύναθλον Ἀθανάσιον διαφόροις ἐπιστολαῖς παρ' αὐτὸν καλεῖ, καὶ ἐλθόντα εὐμενῶς προσδέχεται. καὶ τῷ οἰκείῳ θρόνῳ ἀποκαθίστηται. Οὕτω μὲν ὁ πολὺς τάραχος ἐγαλνήθη, καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦς τῆς εὐσεβείας ἔχαιρεν ἔχουσα προμύχους³³.

Μαγνηντίου δὲ τυραννίδα ἐπιβεμένου, καὶ Κῶνσταντα τὸν τῆς Ἑσπέρας βασιλεύοντα ἀνελόντος, πάλιν ἡ τῆς Ἀρείου λύσσης καταιγὶς τῆς τοῦ οἰκουμένης [ἐκκλησίας] ἐτάραττε³⁴. καὶ φεύγει μὲν πάλιν Ἀθανάσιος, ἀρπάζει δὲ τὸν αὐτοῦ θρόνον Γρηγόριος, καὶ ὑπερορῶν Παῦλος ἐν Κουκουσῷ τῆς Ἀρμενίας, ὁ τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχος ἐνθῆ καὶ τῷ δι' ἀγχόνης τῶν δυσσεβῶν νύκτωρ ἐπισπευδόντων τελειοῦται μαρτυρίῳ³⁵. Ἀντιστάγεται δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει ὁ δυσσεβὴς Μακεδόνιος, καὶ ἐξωθούνται καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν οἱ ποιμένες, ἐπιστηδῶσι δὲ αὐτῇ οἱ λύκοι, καὶ τὴν κατὰ χριστιανῶν ἐλλήνων ὡμότητα ἡ Μακεδονία μανία κρύπτειν ἐπιλοναίκει. Καὶ πάντα μὲν ἡ Ἀνατολὴ τοῖς δεινοῖς διεφθείρετο, ἡ Κωνσταντίνου δὲ κατὰ τὸ ἐξαίρετον, ὅτε καὶ Ἀγγέλιος ὁ τῶν Ναυατιανῶν

ἐπίσκοπος, οἷα δὲ καὶ αὐτὸς τὸ ὁμοούσιον πρεσβεύων ὑπερορῶν³⁶. Καὶ τὴν ἀδιήγητον τὸ κακόν, οὐ μέγας ἀρχιερεῖον ὁδεύον, ἀλλὰ καὶ [εἰς] γυναίκας καὶ παῖδας ὅσοι τὴν Μακεδονίᾳ παρωθοῦντο κοινωνίαν ἐπιτεινόμενον. Μαστοὶ γὰρ γυναικῶν, ὧς τῆς μανίας! οἱ μὲν κιδωτῶν καλύμματα ἐμβαλλόμενοι τε καὶ συμπιεζόμενοι ἐξεκόπτοντο, οἱ δὲ σιδήρῳ, ἀλλὰ τε κατ' ἄλλων χαλεπαὶ κολάσεις ἐπενοῦντο· ἃ γὰρ καὶ τοὺς ἀθίους Ἑλλήνας κατὰ τῆς κοινῆς φύσεως ἐπινεῖν αἰδῶς ἀνεχάτιζε. πρᾶττειν τότε τοῖς δυσσεβέσιν ἐπὶ νοῦν ἤκεν. Ἐκείναι πῆλ' ἴσταντο Μακεδόνιος καὶ ἐπὶ τὴν τῶν παρελθόντων χάριν πολλοὺς γὰρ ἡγεμόνας καὶ τῶν ἐρητοδόξων καὶ τῶν ἀπὸ Νουτίου ἐν αὐτῇ διατρέβειν καὶ τέσσαρας ῥαλλαγγας στρατιωτῶν ἐνόπλων παρασκευάζει σταλῆναι κατ' αὐτῶν, καὶ τοῖς ὅπλοις πρὸς τὴν ἀσθένειαν ἐκκλίσσειν³⁷. Οἱ δὲ κατὰ τὸ Μαντινέιον οἰκούντες εἰς πλῆθος συστάντες καὶ ζήλῳ τῆς εὐσεβείας ὁρέοντα καὶ ἀζήνας καὶ πᾶν τὸ παρατῶν ὅπλα ποιησάμενοι ἀντιπαράταττονται τοῖς στρατιώταις· εἰτα συμβολῆς γενομένης, πολλοὶ μὲν διατρίβονται καὶ τῶν παρελθόντων. τῶν δὲ στρατιωτῶν πλὴν ὀλίγων ἄπικτες.

Αὕτη τοίνυν ἡ μακροδύς καὶ ἀναιδὴς πράξις οὐ πρὸς τῶν ἡδικοημένων μόνον ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν οἰκείως δοκούντων ἔχειν Μακεδονίᾳ μίσος ἀνῆγειρε δίκαιον. ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα παρώχυνε πρὸς ἀπέλθειν. (Ὁ) τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ σῶμα Κωνσταντίνου τοῦ εὐσεβεστάτου, ζημι, βασιλείᾳς (ἐδόκει γὰρ ὁ οἶκος ἐν ᾧ κατέκειτο ἐγγύς εἶναι τοῦ καταπεσέν) λαβὼν ἄνευ γνώμης αὐτοῦ εἰς τὸν τοῦ ἁγίου Ἀκακίου ναὸν μετεκόμισε, καὶ ἐπειδὴ πᾶν ἡ μεταθέσις οὐ συνεδόκει, ἀλλ' ἃ πολλοῖς ἀνόσιον ἐνομίζετο τὰ

32. συνελθόντες δὲ πρῶτον εἰς Φιλίππου πόλιν τῆς Θράκης οἱ ἀπὸ τῆς Ἑῶς γράφουσι τοῖς ἀπὸ τῆς Δύσεως. ἥδη ἐν Σαρδικῇ συνεληλυθὸς ἀπόσπασθαι τοῦ συνεδρίου καὶ τῆς κοινωνίας τοὺς ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον ὡς καθηρημένους... καὶ καθ' ἑαυτοὺς συνελθόντες ψήφους ἐναντίας ἤνεγκαν· Σωζόμε. Γ', ια'—Νικηφ. Κάλλ. Θ', ιθ'.

33. ὁ δὲ Κῶνστας τὰ ἐν Σαρδικῇ γεγενημένα μαθὼν ἐγραψε τῷ ἀδελφῷ ἀποδοῦναι τοῖς ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον τὰς ἐαυτῶν ἐκκλησίας· ὡς δὲ ἀνεβύλλετο, πάλιν ἐγραψεν ἡ δέσφα τοὺς ἄνδρας, ἡ πρὸς πόλεμον παρασκευάσασθαι· Κωνσταντῖνος... εὐθὺς ἐνόμισε τοῦτο χάριν ἐμφύλιον αἰρεῖσθαι μάχην· Σωζόμε. Γ', κ'—καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει Παῦλος εἰσελθόντος ὑπεχώρησε Μακεδόνιος, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐκκλησίασεν· Γ', κδ'—ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κῶνσταντος πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον εὐρήται παρὰ Σωκράτη· Β', κδ', λακωνικώτερον δὲ φέρεται γεγραμμένη παρὰ Καλλίστῳ, Θ', κα'.

34. Μαγνηντίου τυράννου· Κῶνσταντα τῶν ἐσπερίων μαρῶν βασιλεύοντα ἐκ συσκευῆς ἀνείλε... τετάρτῳ ὕστερον ἔπει μετὰ τὴν ἐν Σαρδικῇ σύνοδον γέγονε, κατὰ τὴν ὑπατεῖαν Σεργίου καὶ Νιγρινανοῦ· Σωκρ. Β', κε', κς'—τετάρτῳ ἔπει τῆς ἐν Σαρδοὶ συνόδου κτίνονται Κῶνστας· Σωζόμε. Δ', α'—Νικηφ. Κάλλ. Θ', κη'· τὸ Χρονικὸν παρχίλιον χρονοθετεῖ τὸν φόνον τοῦ Κῶνσταντος ἐν τῇ πρώτῃ ὑπατεῖᾳ Σεργίου καὶ Νιγρινανοῦ, τῷ 350, ἀπὸ δέκα πέντε καλανδῶν φεβρουαρίου· ἰδ. Χρονικ. παρχίλ. ὁλυμπ. ΣΠΒ'.

35. βλ. προσημειώσιν ἐν ὑποσημειώται 14.

36. παρ' Ἀγγελίου ἡ Ἀγγελίου μετὰ «Πακλ. ἀλλήλειαν» τοῦ ΚΒ' τοῦ μετὰ χρίστος τόμου, σελ. 366.

37. οὗτος γὰρ ἀρχαῖος τῆς ἐπισκοπῆς μυστὴ κατὰ τοῖς τοῖς μὴ αἰρουμένοις τὰ αὐτοῦ φρονεῖν... ἀλλὰ γὰρ καὶ ναυατιανῶν εἰδὼς καὶ αὐτοὺς φρονούντας τὸ ὁμοούσιον καὶ φέρει μὲν αὐτῶν ὁ ἐπίσκοπος· Ἀγγέλιος ὄνομα αὐτῶν πολλοὶ δὲ τῶν ἐπισκόπων ἐπ' ἐλλείψει συλλήφοντες ἤκοντο... γυναικῶν τοὺς μαστοὺς ἐν κιδωτῶν βυλόντες (βύλλοντες ἀπέπριον) ἄλλων τε γυναικῶν τὴν αὐτὰ μέρη τοῦτο μὲν σιδήρῳ, τοῦτο δὲ ὡς εἰς ἄκρον παρ' ἡμεκλήσει προφέροντες ἔκκον· ξινη τε καὶ παρὰ τὰς Ἑλλήνων τιμωρίας αὐτῇ ἡ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν λεγόντων ἐγένετο... Αὐτίκα γοῦν ἐν Κυζίκῳ Ἐλεῦστος ὁ τῆς ἐπισκοπῆς ὁμοῦς ἄμα Μακεδονίᾳ κατὰ τῶν χριστιανῶν (ἰσ. ναυατιανῶν) ἐποίησε, πανταγῶθεν ἐλκύνων καὶ διατρέπον αὐτοὺς τὴν τε ἐν Κυζίκῳ τῶν ναυατιανῶν ἐκκλησίαν καθέλειν εἰς ἔδαρος. Μακεδόνιος δὲ πυθόμενος κατὰ τὸ παρελθόντων ἔθνος πλείστους εἶχε τῆς ναυατιανῆς ἡμεκλείας καὶ μάλιστα κατὰ τὸ Μαντινέιον, τέσσαρας ἀριθμοὺς στρατιωτῶν, γνώμας τοῦ βασιλέως, ἐπὶ τὴν Παρχαγγονίαν πεμψέναι πεποιθεῖν, ὅπως πρὸς τῶν ὁπλιτῶν, τὴν ἄρειαν δόξαν προσδέξονται· οἱ δὲ οἰκούντες τὸ Μαντινέιον, γενομένοι τε ἄμα πολλοὶ δρέπναι τε μακρὰ καὶ ἀζήνας λαβόντες καὶ παντὶ τῷ παρατῶντι ὅπλῳ χρώμενοι, ἀπῆλθον τοῖς στρατιώταις καὶ γενομένης συμβολῆς, πολλοὶ μὲν τῶν παρελθόντων ἀπῆλθον, τῶν δὲ στρατιωτῶν πλὴν ὀλίγων οἱ πάντες. Ταῦτα ἐγὼ παρὰ ἀγρόικου παρελθόντος· ἐμαθον, ὅς ἐλεγε παρῆναι τῇ μάχῃ· Σωκρ. Β', λη'—Σωζόμε. Δ', κη'—Νικηφ. Κάλλ. Θ', λ', μδ'.

τῶν κατοικομένων ἀνορύττεσθαι σώματα, καὶ τ[αυτὰ] βασιλεύς ἐν εὐσεβείᾳ διαλάμπαντος, φόνος ἐρρήν πολὺς, καὶ τῶν πολλῶν καὶ ἀνηέστων κακῶν, ὧν ἐτόλμα Μακεδόνιος μικρὰν τινα δίκην ἀπέτισε τοῦ ἀξιώματος τὴν καθίρυσιν³⁸.

Ἐκράτει δ' οὖν ὁμοῦ τὰ Ἀρείου δι' ὅλης τε τῆς Κωνσταντίου βασιλείας, καὶ ἐτι μᾶλλον κατὰ τοὺς Οὐάλεντος τοῦ δυσσεβεστάτου χρόνους, ἕως ἂν ἐκείνων μὲν ἡ θεὸς μετῆλθε δίκην, Θεοδοσίον δὲ τὸν ἐξ Ἰσπανίας ψήφῳ δικαίᾳ Γρατιανοῦ τοῦ τὰ ἐσπέρια περιέποντος εἰς τὸν βασιλεῖον τῆς Ἀνατολῆς ἀνεδίδασκε θρόνον, καὶ τῇ ὀρθοδόξῃ δι' αὐτοῦ τὸ κράτος ἐβράδευσεν. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἡ Ἀρείου ἀρεσις τὰς ἐκκλησίας ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη κατανεμηθεῖσα, τῇ Θεοδοσίου εὐσεβείᾳ ἐξωστρακίζετο, καὶ τὸ ὀρθόδοξον τοῖς οἰκείοις ἐνεκαλλωπίζετο δικαιώμασι. Συγκροτεῖ γοῦν ὁ αὐτὸς θεοφιλέστατος βασιλεὺς σύνοδον, διὰ μελέτης ἔχων καὶ τοὺς ἀπὸ Μακεδονίου πρὸς ἑνωσιν συναγαγεῖν τοῖς ὀρθοδόξοις καὶ πρεσβεύουσι τὸ ὁμοῦσιον³⁹. διὸ καλεῖ καὶ τοὺς προεστῶτας αὐτῶν τῆς αἵρέσεως,

38. τῆλικούτων συμφορῶν χίτιον ὄντα Μακεδόνιον ἀποστραφεῖς καὶ ὁ βασιλεὺς οὐκέτι ὑγιῶς πρὸς αὐτὸν εἶχεν. Σωζόμ. Δ', κα', ἐνθα τὰ κατὰ τὴν μεταφορὴν ἐκτίθει τοῦ νεκροῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, γράφων ὅτι τὸ πλῆθος οἱ μὲν τὸ γεγονός ἐπαινοῦντες, οἱ δὲ μεμφόμενοι κατ' αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν εἰς ἀλλήλους ἐτρέπτησαν· αὐτὸν τε τὸν εὐκτήριον οἶκον καὶ τὸν περίεχον αἱμάτων καὶ φόνων ἐνέπλησαν· ὁ δὲ βασιλεὺς (ἐτι διάγειν ἐν τῇ Δύσει) τὰδε μαθὼν ἐχλάπιεν—ἴδε καὶ Δ' α' 5': ἀφαιρέθεῖς Μακεδόνιος τὴν Κωνσταντινουπόλιν· ἐκκλησίαν εἰς τι παρὰ πόλιν χωρίον διέτριβεν· ἐνθα καὶ ἐτελεύτησεν.—καὶ μὴ μελλήσαντες χερσὶν ἡμῶν (τὰ πλῆθη) καὶ γίνεται φόνος ἀνθρώπων πολλῶν, ὥστε τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης αἵματος πλήρη γενέσθαι, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ φρέαρ ὑπερβῆσαι τοῦ αἵματος.—καθιροῦσιν (οἱ περὶ τὸν βασιλέα καὶ τὸν Εὐδόξιον) πρῶτον μὲν Μακεδόνιον, καὶ ὡς αἷτιον πολλῶν φόνων γενόμενον, καὶ ὅτι διέκονον ἐπὶ πορνείᾳ ἀλόγιστα ἐδέξατο εἰς κοινῶν· Σωκρ. Β', λη', μδ', με'. ἐνθεν μανθίνομεν ὅτι ὁ Μακεδόνιος διεδίδου τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου καθίρυσιν.—Νικηφ. Κίλλ. Θ', μζ'.

39. ὁ βασιλεὺς (ὁ Μ. Θεοδοσίος) σύνοδον ἐπισκόπων τῆς αὐτοῦ πίστεως συγκαλεῖ, ἐπὶ τῷ κρατύνει τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν καὶ χειροτονῆσαι τῇ Κωνσταντίνου πόλει ἐπίσκοπον· ἐλπίσας δὲ δύνασθαι καὶ τοὺς ἀπὸ Μακεδονίου ἐνωσάει τοῖς ἐκ τούτου καὶ τοὺς ἐκείνης τῆς αἵρέσεως προεστῶτας ἐκίλεσε. Συνῆλθον οὖν τῆς μὲν ὁμοουσίου πίστεως ἐκ μὲν Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος, ἐκ δὲ Ἱεροσολύμων Κύριλλος, Μελέτιος δὲ ἐξ Ἀντιοχείας πάλιν· περὶ καὶ ἐκ Θεσσαλονίκης Ἀσχόλιος. . . πάντες δὲ ἦσαν ἑκατὸν πεντήκοντα· τοῦ δὲ μακεδονιανῶν μέρους ἦγετο μὲν Ἐλευσίος ὁ Κυζίκου, καὶ Μαρκενῆς Ἀμφίκου· πάντες δὲ ἦσαν τριᾶκοντα ἕξ. ὧν οἱ πλείους τῶν περὶ Ἑλλησποντον πόλεων, ἐν ὑπατείᾳ Εὐχαρίου καὶ Εὐχαρίου τῷ μὲν μηνί· Σωκρ. Ε', η'—σὺν τούτοις δὲ ἦσαν Ἀσβόλιος τε ὁ Θεσσαλονίκης, καὶ Διδώρος ὁ Ταρσοῦ, καὶ Ἀκάκιος ὁ Βερροίας· Σωζόμ. ζ', ζ'—ἦσαν δὲ ἄνδρες ἀξιώεστοι καὶ βῆλου θεοῦ καὶ σοφίας ἀνέπληροι· Ἑλλάδιος μὲν ὁ τῆς τοῦ μεγάλου Βασίλειου προδρείας διέδοχος· Γρηγόριος καὶ Πάτρος οἱ τοὺς αὐτοὺς Βασίλειον πατέρας αὐχρῆσαντες· Ἀμφιλόχιος δὲ Λυκαόνων ἡγέτης, καὶ Πισιδῶν Ὀπίμιος· καὶ Κιλίκων Διδώρος· περὶ δὲ καὶ Παλάγιος ὁ Λαοδικεῖας, καὶ Εὐλόγιος ὁ Ἐδέσσης, καὶ Ἀκάκιος, καὶ Ἰσίδωρος ὁ

καὶ συνῆλθον τῶν ὀρθοδοξούντων ἀπὸ μὲν Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος⁴⁰, ἐξ Ἱεροσολύμων δὲ Κύριλλος⁴¹, Μελέτιος δὲ ἐξ Ἀντιοχείας⁴², Γρηγόριος τε περὶ ὁ Θεολόγος⁴³, καὶ Ἀσχόλιος ὁ Θεσσαλονίκης⁴⁴, καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος⁴⁵, καὶ ἄλλοι πολλοί· πεντήκοντα γὰρ καὶ ἑκατὸν ἦσαν αὐτῶν ὁ πᾶς σύλλογος· τοῦ δ' αἰρετικοῦ στέρους ἦγετο μὲν ὁ Κυζίκου Ἐλευσίος⁴⁶, καὶ Μαρκενῆς ὁ Ἀμφίκου, καὶ ὁ Ἐ-

ἡμέτερος· καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων καὶ Γαλάσιος ὁ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, λόγῳ καὶ βίῳ κοσμούμενος. καὶ ἕτεροι πλείστοι τῆς ἀρετῆς ἀλλοί· Θεοδώρ. Ε', η'—Νικηφ. Κίλλ. ΙΒ', ι'. βλ. καθόλου Cave Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria· accessit ad finem cujusque saeculi Conciliorum omnium historica notitia· Γενεύη 1699 σελ. 756—776· Fleury hist. ecclesiastique· βιβλ. ΙΗ'. Εἰρησθω ὅτι ὁ περὶ Θεωδώρητ' α' Ἰσίδωρος ὁ ἡμέτερος ἦν ἐπίσκοπος Κύρου.

40. βλ. περὶ Τιμοθέου τὸ τοῦ Εὐτυχίου Ἀλεξανδρείας Χρονικὰ· παρὰ Migne Patrologiae· τόμ. ΡΙΑ', στήλῃ 1022. Ὁ Τιμόθεος κατέλιπε σύγγραμμα ἐνοκίων μοναχῶν τοὺς βίους διεξαλθόντα· Σωζόμ. ζ', κθ'. γίνεται δὲ παρὰ Γουλιέλμῳ Καδὲφ μνηστικῶν τοῦ Τιμοθέου συγγραμμάτων· Scriptorum Ecclesiast. historia, σελ. 158. Αἱ δεκαοκτὼ κανονικαὶ ἀποκρίσεις τοῦ ἐν ἁγίοις Τιμοθέου ἐξεδόθησαν τελευταῖον ὑπὸ Πετρί καὶ Ράλλῃ ἐν Συντάγμ. ἱερῶν κανόνων, τόμ. Δ', σελ. 331—342.

41. μέτιθι περὶ τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ Κ. Κοντογόνου Πατρολογίαν· τόμ. Β', σελ. 216—265, Cave σελ. 114—116, Oudini Commentarius de scriptoribus Ecclesiae antiquis· Φραγκφόρτη 1722, τόμ. Α', στήλῃ 456—474, ἐνθα καίται dissertatio de vita et scriptis S. Cyrilli Hierosolymitani episcopi.

42. περὶ Μελετίου παρὰ Κ. Κοντογόνου Πατρολογίας Β' σελ. 310—313 καὶ ὅπου παραπέμπει. Ἡ πρὸς Ἰωβιανὸν τὸν αὐτοκράτορα ἐπιστολὴ ἡ τὴν ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθείσαν πρὶν κυροῦσα εὐρήται παρὰ Σωκράτη Γ', κα' καὶ Σωζομένῳ ζ', δ'.

43. ἀνέγνωθι εἰς πλάτος ἐκτιθέμενον τὸν τε βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου παρὰ Casimiri Oudini τόμ. Α', στήλῃ 614—652 καὶ Κ. Κοντογόνου Πατρολογίας τόμ. Β' 532—611· ἰδίᾳ ἔγραψαν τὴν διδασκαλίαν ἐκτιθέμενοι καὶ τὸν βίον τοῦ Γρηγορίου ἐκ μὲν τῶν βυζαντινῶν Γρηγόριος ὁ πρεσβύτερος, Νικήτας ὁ Παφλαγῶν καὶ Θωμᾶς Μάγιστρος, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Godef. Hermantius Vie de S. Basile le Grand et celle de S. Grégoire de Nazianze· Παρίσι 1647) καὶ ἄλλοι.

44. ὁ Ἀσχόλιος ἐδέχτηκε τὸν Μ. Θεοδοσίον.

45. περὶ Γρηγορίου Νύσσης ἀνάγνωθι Casimiri Oudini τόμ. Α' στήλ. 585—614, Κ. Κοντογόνου Πατρολογίας Β' σελ. 425—456, Stef. Heyne disputatio hist. theolog. de Gregorio Nyss. Λουγδουνῶν Βαταῶν 1835.

46. Ἐλευσίος ὁ Κυζίκου γίνεται πολλάκις ἀντικείμενον λόγου παρὰ τε τῷ Σωκράτει καὶ τῷ Σωζομένῳ· ὑπὸ Μακεδονίου χειροτονηθεὶς ὁλόντος τὰς γεινισαζούσας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκπαίρειας τε καὶ πόλεις ἀντρέπειν, παρουσίαζεν ἐν τῇ κατὰ Σελεύκιαν συνόδῳ (359) καὶ καθιέρωθι συγγνώμῃ τῇ τοῦ Μακεδονίου καθιέρωσι· ἐδίδότι Ἡρακλείδην τινὰ ἱερέα τοῦ ἐν Τύρῳ Ἡρακλείου ἐπὶ γοητείᾳ ληφθέντα βαπτίσας εἰς διόκονον προεδίετα· Σωκρ. Β', λη', μ', μδ'· πολλὰν εἶχε παρὰ τῷ Κωνσταντίνῳ περὶ τῆς ἐν Ἐλευσίῳ ἀρετῆς τὸν βίον γενόμενος, ὅς ὁ Σωζόμενος γράφει, λίγων δὲ καθέλον αὐτὸν οἱ περὶ Εὐδόξιον· ἐκαὶ αὖ παρὰ Μέρῃ τοῦ Χαλκηδόνος ἐπισκόπου· ἄνδρες κατεγνωσμένους εἰς Κυζίκον ἐπικινουμένους ἐχειροτόνησεν ἀπρίτως· Σωζόμ. Δ', ιε', κ', κθ'.

φίλου Εὐθύθιος⁴⁷, καὶ ἄλλοι τινὲς, ἐξ οἱ πάντες καὶ τριᾶκοντα συγκεφαλαιούμενοι.

Παρήνει δὴ βασιλεὺς τε αὐτὸς καὶ ὅσον ὀρθόδοξον τοὺς τῆς αἰρετικῆς μοίρας συνελθεῖν εἰς ὁμορροσύνην, καὶ πρεσβεῦσαι τὸ ὁμορροῦσιν, ὑπομιμνήσκοντες ὡς καὶ τὴν τῶν ὀρθοδόξων κοινωνίαν αὐτεπάγγελτοι προσεδέχοντο· τὸ δὲ αἰρετικὸν τῶν δικαίων ἐλέγχων καὶ φιλάνθρωπων παραινέσεων οὐδένα ποιήσαντες λόγον τῆς οἰκείας οὐ μεθίσταντο δυσθεβείας. Ἐκβᾶλλονται τοίνυν διὰ τοῦτο καὶ τοῦ συνεδρίου καὶ τῆς πόλεως, καὶ ἡ σύνοδος χειροτονεῖ τὸν Νεκτάριον⁴⁸, συγκλητικὸν μὲν αἵματος ὄντα ἀρχὴν δὲ τὴν τοῦ πραιτώρος τότε μετιόντα. Ἦν δὲ οὗτος τὸν τρόπον ἐπεικίστατος. Βεβαιεῖ δὲ ἡ ἀγία σύνοδος αὐτὴ καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ διευτυπώτατο τῆς πίστεως ἐκθεσιν. Καὶ σύμφηρος πᾶσιν ὁ βασιλεὺς γίνεται· ἀνακομίζει τε μετὰ πολλοῦ τοῦ σεβάσματος ἀπὸ Κουκουτοῦ καὶ τοῦ ὁμολογητοῦ Παύλου [τὸ] ἱερὸν λείψανον, καὶ ἀπαντῶσι τῶν ἐπισκόπων αὐτῷ πρὸ πολλοῦ τῆς Χαλκηδόνος· ὅσοι Νεκταρίῳ παρήσαν, καὶ μετὰ πολλῆς ὁμολογίας καὶ τῆς ἄλλης ὑποδέχονται τοῦτο δορυφορίας, διὰ μέσης τε τῆς πόλεως αὐτὸ κομίζοντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἥ ἐπ' ὀνόματι μὲν Εἰρήνης ἔδρυνται τῆς ἀγίας (ἡ ἀρχαία δὲ οὕτω προσγορεύεται, ἣν Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς εἰς πλάτος τε καὶ μέγεθος ἐκ βρχυτέρης ἀνήγειρεν, ἥ καὶ προήδρευε), πρὸς ὀλίγον ἀπέθεντο καὶ παννύχιον ὁμωφδιαν τελεσάμενοι, ὁρῶντες πάλιν ἡ πόλις πᾶσα μετὰ τῆς ἰσῆς καὶ ὁμοίας τιμῆς καὶ δόξης εἰς τὴν νῦν ἐπώνυμον αὐτοῦ ἐκκλησίαν, πάντων τε τῶν ἀρχιερέων καὶ τοῦ κλήρου, καὶ αὐτοῦ συμπαρόντος τοῦ βασιλέως τῷ ἀγιδόχῳ τάφῳ κατατιθεῖσι, μακραις καὶ παννύχιοις αὐτὸν ὁμωφδιαῖς καταγεραίροντες⁴⁹ ἀνθ' ὧν πόνοις μακροῖς καὶ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν ἐγκαρτερήσας, τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀκηράτων γεῶν γέγονεν ἄξιος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει τιμὴ

47. Εὐθύθιος ὁ Μιγνὸ· παρὰ Φωτίῳ Εὐθύθιος.

48. βλ. περὶ Νεκταρίου ἰδὲν σημειώσιν ἐν προτερεῖ τεύχει.

39. ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ σῶμα Παύλου τοῦ ἐπισκόπου ἐκ τῆς Ἀγχύρας τότε μετέφερον· ὃν Φίλιππος ὁ τῶν βασιλείων ἑπάρχος διὰ Μακεδονίαν εἰς ἑξορίαν πέμψας, ἐν Κουκουσῷ τῆς Ἀρμενίας ἀποπνιγῆσαι πεποίηκε· σὺν τιμῇ οὖν καὶ σεβάσματι πολλῷ δεξιόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν νῦν ἐξ αὐτοῦ χρηματίζουσιν ἀπέθετο, ἣν πρότερον οἱ τὰ Μακεδονίου φρονούντες κατέσχον, τῶν ἀρεινῶν χωρισθέντες, τότε δὲ ἐξωσθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὅτι αὐτοῦ τὴν πίστιν ἀπέσυγον· Σωκρ. Ε', θ'—ὁ δὲ βασιλεὺς μεθὼν τὰ συμβάντα Παύλῳ τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπῳ γενομένῳ, μετεκόμισεν αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἔθαψεν, ἣν ὑποδόμησε Μακεδόνιος ὁ ἐπιβουλεύσας αὐτῷ· Σωζόμε. Ζ', ι'—ἐντίμως τὸν ἐκεῖνον νεκρὸν εἰς τὴν Κωνσταντίνου μετακομίσαντες. . . Νικηρ. Κάλλ. ΙΒ', ιδ'—τῷ Σ' ἔτι (Μ. Θεοδοσίου=385) ἐν Κωνσταντινουπόλει ἤ/θη καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ· Κεδρηνός—τότε καὶ Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ τὸ σῶμα ὁ βασιλεὺς εἰς Κωνσταντινουπόλιν εἰσέγαγε, καὶ ἀπέθετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἣν ὑποδόμησε Μακεδόνιος ἐπιβουλεύων Παύλῳ· Θεοφάνης. Περὶ δὲ Κουκουσοῦ τῆς σήμερον Κέκκα, μικρᾶς τινὸς μονῆς, βλ. τῆς Ὀδοιπορικᾶς ἀναμνήσεως, ἧς ἐδημοσίευσεν ὁ πολυτίμητος φίλος

πᾶσα, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν⁵⁰.

(ὑπερμάρτυς Μ. Ι. Γ.)

ΠΕΡΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΜΗΝΗΣΤΕΙΑΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΥΝ

ΙΣΧΥΟΝΤΟΣ ΕΠ' ΑΥΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ἀνέκαθεν ὁ γάμος ἐθεωρήθη ὡς ὁ ἱερώτατος δεσμός καὶ τὸ μέσον τῆς ἐντίμου παρκαγωγῆς ὁμοίων τῶ ἀνθρώπων ὄντων καὶ ἐκτρυφῆς σεβαστῆς παρ' ὅλων τῶν λαῶν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἡμιπεπολιτισμένων ἢ ἀγρίων φυλῶν· ἀλλ' ἂν τοιοῦτος ἦν ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου, οὐχ ἦττον οἱ νομοθέται ἐκάστου λαοῦ, ὡς καὶ ἡ Ἐκκλησία, δὲν ἐθεώρησαν ἅπο σκοποῦ ἵνα κανονίσωσι τοῦτον καὶ θέσωσι σταθερά καὶ ἀμετακίνητα ὅρια. ὃν ἡ ὑπερβασίς καὶ ὑπερπρότης ἐπὶ βαρυτάταις ποιναῖς καὶ παιδείαις ἐτιμωρεῖτο καὶ ἀπηγορεύετο· οὕτως παρτηρούμεν ὅτι οἱ μὲν πρόγονοι ἡμῶν ἑλλήνες κατανοοῦντες καλῶς τὸν σκοπὸν τοῦ γάμου καὶ εἰς τὴν πρέπουσαν αὐτὸν θέσιν ἀνάγοντες, ἰτίμους δι' ἰδίου νόμου καὶ θεσμοῦ ἐκήρυττον τοὺς τριγαμοῦντας ὡς καὶ τὰς τριγαμούσας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ καὶ μόνῳ ὅπως ἀποτοβήσωσι τὰ ἐκ τούτου ἐνδεχόμενα προκῦψαι ἀνιστὰ ἀποτελέσματα· παρὰ δὲ τοῖς Ἰουδαίοις ἀπ' ἑτέρου βλέπομεν ὅτι ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς καὶ ἐτιμωρεῖτο ὁ μετὰ ἐταίρας, ἢ ἀποβεβλημένης γάμος τῶν ἱερέων καὶ ὁ μετὰ χήρας γάμος τοῦ ἀρχιερέως¹, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου παρ' αὐτοῖς, ὡς ἔθος παρὰ τοῖς πατριάρχαις, ἐπετρέπετο ἡ πολυγαμία², καίτοι οὐδὲν περὶ τούτου ἀναφέρεται ῥητῶς ἐν τῷ Μωσαικῷ νόμῳ· δεύτερον δὲ παρὰ τῷ Ἰουδαϊκῷ λαῷ, ἐκτὸς τῶν ἐνεκα συγγενείας ὑφισταμένων κωλυμμάτων πρὸς γάμον³, ὑπῆρχον νενομοθετημένα καὶ ἐν ἰσχύι καὶ ἄλλαι τινες ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀπαγορευτικαὶ διατάξεις, οἷον ἐκωλύετο ἐρρωμένως μὲν καὶ ἀπολύτως ὁ μετ' ἀλλοτρίου

Σάββα· Ἰωαννῆς ὁ τῆς Ἱστορίας καὶ Στατιστικῆς τῆς Τραπεζούντος συγγραφεὺς· Ἡμερολόγιον Κρόνος τοῦ 1881, σελ. 108.

50. Παρὰ τὴν ἀρχαίαν περὶ τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ τελευταίῳ καὶ τῷ πρὸ τούτου τεύχει τῆς Ἐκκλησίας ἀρχαίας διορθωτέον ταῦτα· οὕτως ἐν σελ. 348 στήλῃ 6', ἀντὶ ἐπὶ Μακεδονίας καθιερώθη ἡ Μ. Ἐκκλησία γρ. ἐπὶ Εὐδοξίου· αὐτῇ ἀντὶ τὴν ἐκ δευτέρου ἀνοδοῦν τοῦ Μακεδονίου ἐπὶ τοῦ θρόνου, διόρθου· τὴν ἐκ δευτέρου καθιερεῖν τοῦ Μακδ. ἀπὸ τοῦ θρόνου. Τὸ δὲ γράφειν ἐν τῇ παρελθούτι φύλλῳ σελ. 365 στήλῃ 1', ὅτι τὸ Ὡτὸν διετήθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ λατρεῖᾳ ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς διατάξεσι φέρεται κεκολοδομήσιν· ἔτι τῆς Νικομηδείας ὁ πολυκαθίστατος μητροπολίτης καὶ ἡμεῖς διδύκατος σεβ. Φιλόθεος Βρυέννης ἐν ἡ ἐξέδοκε βιβλίῳ «Διδάχῃ τῶν δώδεκα ἀποστόλων» ἐγνώρισε πᾶσι τὴν δοξολογίαν ἀρχαιότερον εἰσαχθεῖν τε καὶ διαταχθεῖν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, κατὰ τὰς λατρεῖας· βλ. καὶ τὰς σημειώσεις καὶ παρεμβολὰς εἰς τὴν Διδάχην· σελ. 38, σελ. 12 καὶ 13.

1. Λευίτ. κα', 7—8 καὶ 13—15.

2. Βασιλ. Α', α', 1, 2 καὶ ΚΕ', 42, 43· Βασιλ. Β', 6', 1, 2· Βασιλ. Γ', ΙΑ', 3.

3. Λευίτ. ιη', 1—21.

γάμος¹, ὑπεχρεούντο δὲ καὶ αἱ θυγατέρες, αἱ ἐλλείψει ἀρρένων τέλων κληρονομοῦναι τὸν πατέρα αὐτῶν, ὅπως μὴ ἐκδίδωνται πρὸς γάμον εἰς ἄλλοτρίαν φυλὴν· ἰδιαζόντων δὲ λόγων ἕνεκα παρ' Ἰουδαίοις ὑπεχρεοῦτο συγχρόνως ὁ ἀδελφὸς ὅπως νυμφευθῇ κατ' ἔθος ἀπαρσάλευτον πατριαρχικὴν τὴν χρεύσασαν γυναικαδέλφην αὐτοῦ, ἐὰν ὁ αὐτᾶδελφος αὐτοῦ ἀπέβιου ποτὲ ἀτεκνος, ὅπως ἀναστήσῃ αὐτῷ σπέρμα, ἥτοι τέκνα πρὸς καταδοχὴν τῆς κληρονομίας². ἐν ἐλλείψει δὲ ἀδελφοῦ, τοῦτο ἐπραττεν ὁ ἐγγύτερος τοῦ ἀποδιώσαντος συγγενὴς, ἡ τούτου παραιτουμένου καὶ μὴ βουλομένου, ὁ μετ' αὐτὸν ἐρχόμενος ἐγγύτερος συγγενὴς. Ἐπίσης παρ' Ἰουδαίοις κατὰ τὰ ὑφιστάμενα πατριαρχικὰ ἔθιμα διαττηθέντα καὶ μετὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον καὶ τὴν πραγματικὴν τούτου ἐφαρμογὴν, αἱ γυναῖκες οὐδεμίαν ἐν οἰκῇ ποτε περιπτώσει παρεχώρουν προῖκα τοῖς αὐτῶν ἀνδράσιν, οἵτινες ἐκ τούτου μάλιστα ἦσαν ὑπεχρεωμένοι ἵνα προσενέγκωσι τῇ νύμφῃ ἀνάλογα κατὰ τὴν παρουσίαν αὐτῶν καὶ δύναμιν γαμήλια δῶρα· οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι δι' ἀπορίαν προσενεγκεῖν τῇ μελλονύμφῃ τοιαῦτα, δι' ὑπηρεσίας, ἢ ἄλλης ἐκδουλεύσεως παρὰ τῇ οἰκογενεῖᾳ τῆς μελλονύμφου ἀνεπλήρουν τὸ τοιοῦτον χρέος³. ἐξ ἑτέρου ἐν περιπτώσει λύσεως καλῶς καὶ νομικῶς συνεστῶτος μεταξὺ αὐτῶν γάμου, τοῦθ' ὅπερ ἐπετρέπετο παρὰ τῷ ἰουδαϊκῷ λαῷ, ὅτε ὁ ἀνὴρ ἔλχεν αἰτίας σπουδαίας καὶ εὐλόγους καὶ δυσαρρεσκείας μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ, διατυπούμενος ἐν εἰδικῇ θεσμοθεσίᾳ, ὁ οὕτως μετ' ἀπόφασιν διαζευγνύμενος τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἀνὴρ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠδύνατο πλέον ἵνα ἀναλάβῃ τὴν διαζευχθεῖσαν⁴, αὐστηρῶς πάσης ἐν τῷ μέλλοντι προσεγγίσεως καὶ συνδιαλλαγῆς ἀπαγορευομένης.

Καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις δέτι ὁ γάμος ἐθεωρεῖτο ἱερὸς καὶ ὑψηλὴν ἀπέδιδον αὐτῷ σημασίαν· ἔθεν καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἐσέβοντο καὶ ἐτίμων μεγάλως, ὡς ἔδει, καὶ ἀνεγνώριζον ταύτας ὡς δεσποῖνας ἐν μέσῳ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, καὶ τοῦτο τῶν ὡς ἐμφαίνουσιν ἡμῖν τὰ τιμητικὰ ὀνόματα καὶ αἱ ἰδιαζόμεναι προσηγορίαι, *Matrona*, *mater familias*, *Domina*, ἐπιδειξάμενοι τὰς γυναῖξιν τιμὴν ὑπερέτταν κατὰ πολὺ ὁμολογουμένως ἐκείνης, ἣν ἀπαντῶμεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν, οἵτινες, εἰ καὶ δὲν ἐθεώρουν τὰς γυναῖκας ὡς ὑπαγομένους τῇ τάξει τῶν οἰκετῶν, οὐχ ἥττον ὁμως προήγοντο εἰς τὸ περιορίξιν ταύτας εἰς ἰδιαίτερον τῆς οἰκίας μέρος, τὸ καλούμενον γυναικωνίτην.

Ἐν τούτοις καὶ παρὰ Ῥωμαίοις μετ' ὅλα ταῦτα παρτηροῦμεν ὑφισταμένας διακρίσεις τινὰς κοινωνικὰς ὁσον ἀφορᾷ τὴν εἰς γάμον συνάφειαν πρὸς ἀλλήλους, καθόσον μόνον οἱ ἐλεύθεροι καλούμενοι πολῖται Ῥωμαῖοι ἠδύνατο ἵνα προσέλθωσιν εἰς νόμιμον καὶ ἐμφανῆ τοῖς

πᾶσι γάμον, τὸν καλούμενον *justum matrimonium*, οἱ δὲ δοῦλοι συνώκουν ἀπλῶς καὶ ἀφανῶς μετὰ τῶν γυναικῶν αὐτῶν (*contubernium*)· ἀνεξαίρετως τοῦτου ὁ νυμφίος παρ' αὐτοῖς ἔδει ὅπως μὴ ἦ ἐλάττων τῶν δεκατεσσάρων ἐτῶν τοῦλάχιστον, ἡ δὲ νύμφη δώδεκα, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἀπητεῖτο ἐπιμόνως καὶ ἀνευ ἄλλου προηγούμενης συγκατάθεσις τῶν γονέων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν πρὸς ἔγκυρον τέλεσιν τοῦ συναλλάγματος τοῦ γάμου· περὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἀντικειμένου, ἥτοι τῆς προηγούμενης ἀπαιτουμένης συναινέσεως τῶν γονέων ὑπάρχον πολυάριθμοι αὐτοκρατορικαὶ διατάξεις, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ αὐστηρῶς ἐτήρετο καὶ αἵτινες ἄλλως ἦσαν λίαν ὠφέλιμοι, νομοθετηθεῖσαι πρὸς πρόληψιν κακῶν ἄλλως συνεπειῶν καὶ δυσαρέστων ἀποτελεσμάτων μεταξὺ τῶν οὕτως ἐν ἀνглиκιστῇ συναπτομένων νεαρῶν νυμφίων. Καὶ τοῦ μὲν γάμου προηγεῖτο ὁ ἀρραδών (*sponsalia*), καθ' ὃν παρεχώρει ὁ μνηστευόμενος τῇ μνηστῇ αὐτοῦ δακτύλιον εὖωνον ἢ δυσώνητον ἀναλόγως τῆς διαθέσεως καὶ παρουσίας αὐτοῦ, κατὰ τρεῖς δὲ διαφόρους καὶ ἰδιοτύπους τρόπους ἠδύνατο ἵνα συνομολογηθῇ ἐγκύρως ὁ γάμος παρ' αὐτοῖς. Ἐν πρώτοις, διεξαγομένης θρησκευτικῆς τελετῆς, παρόντων ἱερέων καὶ μαρτύρων, καὶ τότε ἐκαλεῖτο *confarreatio* τελούμενος πανηγυρικώτατα καὶ πολυτελέστατα, διότι τὴν ἔθος ἀπὸ πολλοῦ κρατῆταν ἵνα φέρωσι πρὸς τῆς νύμφης πλακοῦντα καλούμενον *far fareus panis*, ἐξ οὗ καὶ ἡ λέξις *confarreatio*, καθ' ἣν στιγμὴν αὕτη μετεφέρετο καὶ εἰσήγετο εἰς τὴν συζυγικὴν οἰκίαν· πρὸς σύναψιν ὁμως τοιοῦτου γάμου ὤφειλε προηγούμενος ἡ γυνὴ ἵνα δηλώσῃ τὴν περὶ γάμου συγκατάθεσιν αὐτῆς ἐλευθέρως διὰ τοῦ πανηγυρικοῦ τύπου *Ubi tu cajuus, ego Caja*.

Δεύτερον ὁ γάμος παρὰ τῷ Ῥωμαϊκῷ λαῷ συνήπτετο δι' ὧντος (*caemptis*) δι' ἀγορᾶς τούτεστι τῆς νύμφης παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, οὗ διετέλει ὑπεξουσία, ἡ τῶν ὑφισταμένων ἐν ἐλλείψει πατρὸς κηδεμόνων αὐτῆς καὶ τότε ὁ οὕτως συναπτόμενος γάμος ἐκαλεῖτο διὰ ζυγοῦ καὶ χαλκοῦ (*per aes et librem patre vel tutoribus auctoribus*). Τρίτον ὁ γάμος συνήπτετο καὶ διὰ τῆς χρήσεως (*usu*) καὶ τότε ἐθεωρεῖτο ἡ οὕτως συναπτομένη γυνή, ὡς νόμιμος σύζυγος τοῦ ἀνδρός, ἐὰν ὁμως ἐπὶ ἐν ὅλῳ ἔτος μετὰ τὴν σύζευξιν συνώκει μετ' αὐτοῦ ἀπαύστως, μὴ ἀπουσιάσασα παντελῶς κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο καὶ μὴ διανυκτερεύσασα ἐκτὸς τῆς συζυγικῆς οἰκίας πλείονας τῶν τριῶν νυκτῶν (*Trinocium*).

Ἐκ τῶν τριῶν δὲ τούτων καὶ διαφόρων τὸ εἶδος καὶ τοὺς τύπους γάμων ὁ μὲν πρῶτος ἔφερε καθ' ὅλοκληρίαν τύπον θρησκευτικόν, οἱ δὲ ἄλλοι δύο ἦσαν ὅλως τυπικοὶ, φέροντες τὴν ιδιότητά ἐν αὐτοῖς ἀπλῶς τῶν πολιτικῶν συμβολαίων, ἡ τῶν καθ' ἡμᾶς λεγομένων πολιτικῶν γάμων.

¹ Ἐπεται ἡ συνέχεια

ΕἰΔΕΥΘΕΡΙΟΣ ΓΡΗΓ. ΞΑΠΕΙΝΟΣ

διδάκτωρ τὰ νομικά.

1. Λευίτ. κ', 1 - 5 καὶ Δευτερονομ. Ζ'.

5. Δευτερονομ. κε', 5 - 10.

6. Βασιλ. Α', ιη', 25.

7. Δευτερονομ. κδ', 1 - 4.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Ὁ ἐν Σαλαμίνι ναὸς τῆς Φανερωμένης.

Ὁ κ. Γεώργιος Λαμπάκης, ὁ τότε ἐγκύβας εἰς τὴν μελέτην τῆς χριστιανικῆς τέχνης, ὡς ἐκ δημοσιευμάτων αὐτοῦ, λίαν ἐνδιαφερόντων, ἐπέστη ὁ ἀνγκνῶστης, ἐπισκεφθεὶς κατ' αὐτὰς τὴν ἐν Σαλαμίνι μονὴν τῆς Φανερωμένης, ἠτύχησε ν' ἀνακαλύψῃ σπουδαῖα εὐρήματα, νὰ βεβαιώσῃ δὲ περίεργα περὶ ταύτης διδόμενα. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Λαμπάκη, ὁ ναὸς τῆς Φανερωμένης, ὁ παλαιός, οὐχὶ δὲ ὁ πρὸ διακοσίων ἐτῶν ἐγεγερθεὶς παρ' αὐτῷ μικρότερος, ἦν ψηφιδωτός, ἀνήκει δὲ ἡ ἀνοικοδόμησις αὐτοῦ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς φραγκικῆς δεσποτείας. Οὐ μόνον τὰ ψηφιδωτὰ, οὐ μόνον οἱ φωταγωγοὶ θεοὶ, ὧν ἀνεῳρε τεμάχια ἱκανὰ, εἰσὶν ἐργασίας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πολυτίμοις ἀμφίτοις, ἅτινα φυλάσσονται ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τῆς Μονῆς, ἀνευρίσκονται τὰ μαρτύρια τῆς φραγκικῆς καταγωγῆς τοῦ οἰκοδομήματος· ὁ κ. Λαμπάκης ἀνεῳρεν ἐπίσης σπουδαιότατα ἔγγραφα καὶ ἐπιγραφὰς διδασκλικώταται· ἐπίσης ἐβεβαίωσεν, ὅτι οἱ τέσσαρες μικροὶ τρολλοὶ, οἱ περὶ τὸν μέγαν ἱστάμενοι, καὶ οἵτινες ἐκρίνοντο ὡς ἀπλᾶ τοῦ ναοῦ κοσμήματα, εἰσὶ τέσσαρες ναῖσκοι· εἰς τούτους ἀναβὰς ὁ κ. Λαμπάκης εὗρεν ἐν αὐτοῖς σωροὺς ψηφιδῶν, πληθὺν εἰκόνων ἀρχαίων, πολυελαίους καὶ ἕνα τάφον. Περὶ πάντων τούτων ἐπίσης καὶ περὶ ἄλλων ἀνακαλύψεων καὶ εὐρημάτων τοῦ κ. Γ. Λαμπάκη, θέλομεν δημοσιεύσει προσηχῶς λεπτομερεστέρως εἰδήσεις. Ἐξ ἀφετηρίας ὁμοῦ τῶν σήμερον ἀγγελλομένων παρατηρούμεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ μεριμνήτῃ περὶ τῆς διασώσεως τῶν μνημείων τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς, ἅτινα πεμπληθῇ εὐρίσκονται ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ἅτινα ἐξαλειφθῇσονται ἐπὶ προφανεῖ ζημίᾳ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τέχνης, ἂν μὴ ληφθῇ ἐγκαίρως ἡ δέουσα πρόνοια.

(Διών Ἀθηνῶν, 29 μαρτίου ἔρ. 4435).

Ποίῳ τρόπῳ οἱ πατριάρχαι τοὺς ἐπιδημοῦντας εἰς Κωνσταντινούπολιν πατριάρχας ἰδέχοντο, καὶ τίς τῶν πατριαρχῶν τοῦτο ἀνήρκε.

«Ποίῳ τρόπῳ οἱ πατριάρχαι τοὺς ἐπιδημοῦντας πατριάρχας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἰδέχοντο ὑπηνιζάμεθα ἱκανῶς ἀνωτέρω, βιβλίου πέμπτου κεφαλαιῷ τετάρτῳ, ῥητίον ὁμοῦ κἀνταῦθ' αἶτινα. Ὁ πάπας Ἀγαπητὸς ἐπιδημήσας εἰς Κωνσταντινούπολιν προὔπαντήθη ὡς τρόπῳ εἰρηγῆται ἀνωτέρω ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ καὶ κεφαλαιῷ. Ὁ δὲ Χρυσόστομος καὶ τὸν Ἐπιφάνιον Κύπρου ἐτίμησε· λέγει γάρ ὁ Σωζόμενος ὅτι τῷ Ἐπιφάνιῳ τόπον ἠτύρευσεν ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐτίμησε δὲ καὶ τοῦ κλήρου

παντὸς ὑπαντῇ, βιβλίῳ ὀγδόῳ, κεφαλαιῷ δεκάτῳ τετάρτῳ. Τοῖς πατριάρχεσι δὲ ἰτοιμαζέτο ὑπὸ τῶν βασιλέων τόπος, ἤρχοντο ὁμοῦ πρῶτον εἰς τὸ πατριαρχεῖον μετὰ τῆς συνήθους ὑπαντῆς, καὶ ἐνούμενοι πρῶτον τῷ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχει, ἀπῆρχοντο εἰς τὸν ἰτοιμασμένον αὐτοῖς τόπον· φησὶ γάρ ὁ Ἑρμείας καὶ Θεοφίλῳ ἐλθόντι ἀπὸ Χαλκηδόνος εἰς Κωνσταντινούπολιν οὐδεὶς τῶν κληρικῶν ὑπῆντησε, δῆλος γὰρ ἦν τῷ ἐπισκόπῳ (τῷ Χρυσόστομῳ) δυσμενής, οἱ δὲ ἐπιδημοῦντες ἐν Βυζαντίῳ αἰγύπτιοι πρόεπεμψαν, καὶ προδραμῶν τὴν ἐκκλησίαν, εἰς βασιλικὴν οἰκίαν ἦλθεν, ἐν ἣ καταμένειν αὐτὸν ἠτύρευστο· βιβλίου ὀγδόου κεφαλαιῷ δεκάτῳ ἐβδόμῳ· πῶς δὲ ἐξεδέχοντο οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως τοὺς τῆς Ἀνατολῆς πατριάρχας ἀπερχομένους μετὰ τῆς ὑπαντῆς εἰς τὸ πατριαρχεῖον. ἡ προλαβούσα συνήθεια μαρτυρεῖ. Ἀπερχομένου· λοιπὸν τοὺς πατριάρχας εἰς τὸ πατριαρχεῖον, οἱ κληρικοὶ ἡμυρισμένοι τῶς ἱερατικῆς στολᾶς, μετὰ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων καὶ κηρῶν καὶ θυμιατῶν καὶ ψαλτῶν ἐξεδέχοντο ἕως τῆς πύλης τῶν προαυλίων, εἰσερχόμενος δὲ ὁ πατριάρχης εἴτω τοῦ ναοῦ καὶ προσκυνῶν τὰς ἀγίας εἰκόνας, καὶ εὐλογῶν, καὶ μνημονευόμενος, ἐξῆρχετο τοῦ ναοῦ· ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως ἱστάμενος, τὸν μανδύαν ἐνδεδυμένος καὶ τὴν βακτηρίαν τῇ δεξιᾷ φέρων, ἐγγύς τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἐξῴθεν, μετὰ τῶν ἀρχιερέων τῶν παρατυχόντων ἐν τῇ πόλει, ἡ τῶν πλείονων προσεδέχετο αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ ἐναγκαλιόμενοι ἀλλήλους ἡσπάζοντο ἐν Κυρίῳ, εἴτα ἐπιβαλλόμενοι ἀλλήλων τῶν χειρῶν, ἤρχοντο εἰς τὸ κελλὶον τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μετὰ τὸ συνομιλῆσαι τὰ πρέποντα, ἀπῆρχετο ὁ ἐπιδημήσας πατριάρχης εἰς τὸ εἰκημα αὐτοῦ, συμπαραπεμπόμενος ὑπὸ ἱκανῶν ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν· τοῦτο ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἕως τῆς πατριαρχείας Κυρίλλου τοῦ γέροντος καὶ Παρθενίου τοῦ γέροντος· ὁ δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ πρῶτου κεφαλαιῷ διαληφθεὶς Παρθένιος ὁ νέος, ὁ καὶ Ἰουλιὸς ἐπικληθεὶς, ὑπὸ ἄρας συνεχόμενος ὑπερηφανείας, ἀνήρκε τὴν συνήθειαν, ὥ καὶ ἡ συνεχὴς ἀνωμαλία καὶ μεταβολὴ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν ἀκολουθήσασα, ἔλυσε τὸ καλῶς ἀρμολύμενον. Σημειώσεται δὲ ὅτι [ὑπὸ] ἐρχομένων τῶν πατριαρχῶν εἰς Κ[ων]σταντινούπολιν, οὐ γίνεταί πρὸς αὐτοὺς ἡ ὑπεναντίαι κλήρου ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀπέρχονται εἰς τὸ πατριαρχεῖον καὶ προὔπαντοῦνται ὡς εἰρηγῆται ἀνωτέρω· ἐμοῦ ὁμοῦ ἐλθόντος ἀπὸ Ἱεροσολύμων εἰς Λαμασκόν, ὁ Ἀντιοχείας κύριος Μακάριος ὁ γέρον ἐως πέντε ὥρων διαστήματος ἐπεμψε τινὰς τῶν ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν εἰς ὑπαντήν, εἴτα ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἱερταίου, ἕως ὥρας διαστήματος αὐτὸς μὲν ἐριππος, τὸ δὲ πλῆθος πεζόν, καὶ εἰσῆλθοντες εἰς τὸ πατριαρχεῖον κοινῶς πάντες ἕμοιοι».

Δοσίθεος Ἱεροσολύμων ἐν «Ἱστορίᾳ περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων» σελ. 1179.

Τοσοῦτον ὀνύνητιν ἔλεγχος παρὰ ἀνδρὸς ἀρετῇ λίαν ὀνύνητος προσπερόμενος. Θεοδώρητος Κύρου.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

ΤΩΝ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ Κ/ΠΟΛΕΩΣ

Αἱ ἐπομέναι συμβολαὶ ἀνατερόμεναι εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν πατριάρχας βασίζονται ἐπὶ ἐγγράφων καὶ χειρογράφων, περὶ ὧν ἀλλαγῶς γενήσεται ὁ προσήκων λόγος, διότι προτιθέμεθα ὧδε νὰ περιλάβωμεν ἐξ αὐτῶν μόνον τὰς χρονολογικάς καὶ τὰς οἰκονομικάς σχετικὰς ἐκείνας μαρτυρίας, αἵτινες δύνανται νὰ ἐπανορθώσωσι καὶ διαφωτίσωσι πλείστα σημεῖα τῆς πατριαρχικῆς ἱστορίας, δι' ἣν ἡ παρ' ἡμῖν ἐκδιδομένη «Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια» πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν πρόνοιαν, προκαλέσασα τὰ φῶτα καὶ τὴν πολυμαθεῖαν πολλῶν αὐτῆς συντακτῶν. Ὁρεῖλομεν ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὸ θέμα τοῦτο δὲν ἀνεσάνη νεωστὶ, διότι ἀνεπτύχθη καὶ διαφωτίθη ἐξαρχούτως ὑπὸ πολλῶν ἡμετέρων λογίων ἀρχαιοτέρων, οἵτινες ὅσον οἱ καιροὶ καὶ τὰ μέσα ἐπέτρεπον αὐτοῖς κατώρθωσαν νὰ ἐκθάψωσιν ἱκανὰ μαρτύρια, ἀπ' ὧν καὶ μόνων ἡμεῖς οἱ νεώτεροι ὁρμώμενοι σπεύδομεν νὰ συμπληρῶμεν τὰ μνημεῖα τῆς μεταγενεστέρης πατριαρχικῆς ἱστορίας τοῦ οἰκουμένου Ὁρόνου. Τούτου δ' ἕνεκα ἀντὶ σκωμμάτου δέον τὰς μὲν θετικὰς αὐτῶν ἐρεῖνας νὰ εὐλαβώμεθα καὶ παραδεχώμεθα μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης, τὰς δὲ παραδρομὰς καὶ ἐσφαλμένας αὐτῶν κρίσεις νὰ παραδίδωμεν, ἐνθυμούμενοι τὸ μὲν ὅτι οὐδεὶς ἀναμάρτητος, τὸ δὲ ὅτι ἡ κριτικὴ τὰ ἀναπόδεικτα λεπτολογήματα θεωρεῖ πάντῃ ἀσύμφορρα τῇ ἐπιστήμῃ.

Ὅσπον δὲ σημαντικὸν τυγχάνει τὸ θέμα τοῦτο οὐ μόνον τῷ ἡμέτερῳ γένει καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ τῇ καθόλου ἱστορίᾳ, μαρτυρεῖ γαλᾶτις ἀνὴρ, ὁ ἐπιδίδως ἐκδότης τῶν Πληθόνος νόμων Alexandre, ὅστις ἀπ' αὐτοῦ ἤδη τοῦ 1858 ἔτους εἶπεν ὅτι la succession des patriarches est très obscure après la prise de Constantinople, et tout ce qui peut jeter quelque jour sur cette partie de l'histoire ecclésiastique est d'un intérêt précieux. Οἱ λόγοι οὗτοι ἀφορῶσι μόνον εἰς τὴν χρονολογίαν τῆς τῶν πατριαρχῶν διαδοχῆς ἰδίως τῶν ἀπὸ ἀλώσεως μέχρι τῶν μέσων τῆς ἐπτακαίδεκάτης ἑκατονταετηρίδος ἀκμασάντων. Οἱ ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ ἀλήθειᾳ» πραγματευθέντες σημεία τινὰ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου θέματος γινώσκουσι βεβαίως ὅποσον ἀκροσφαλές ἐστὶ τοῦτο· πιστεύομεν δὲ ὅτι εἰσὶν εὐχαριστημένοι οὐχὶ διὰ τὰς ἄλλως εὐρεῖς αὐτῶν κρίσεις, ἀλλὰ μᾶλλον δι' ὅσα κείμενα καὶ μαρτυρίας τέως ἀγνώστους παγκοίνους ἤδη κατέστησαν.

Πρῶτος ὁ ἡμέτερος φιλοκονωτάτος μεσαιωνοδίδης Κ. Σάβθας τυγχάνει ἀξίος πολλῆς εὐγνωμοσύνης, διότι ἐγνωρίσεν ἡμῖν ὑπομνήματά τινὰ μεταγενεστέρως ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, καὶ μάλιστα τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνεκδότου Νομικῆς συναγωγῆς τοῦ Δοσιθέου, ὅπερ ἀναφέρει τὴν χρο-

νολογίαν καὶ τὴν περίληψιν ἀπειρῶν πατριαρχικῶν ἐγγράφων ἀπολυθέντων ἀπὸ τοῦ 1538—1684 ἔτους· ὥρατον δ' ἐπίσης ἔργον ἦν ἡ ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἀθηναίῳ» καταχώρισις ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Γεδεῶν ἡμετέρου χρονολογικοῦ πατριαρχικοῦ καταλόγου. ὅς καὶ σποραδικῶς ἐξέδωκε καὶ ἱκανὰ ὑπομνήματα καὶ ἐγγράφα, ἅτινα μεγάλως συμβάλονται εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἱστορίαν καὶ χρονολογίαν.

Μετὰ τοὺς γνωστοὺς ἡμῖν πατριαρχικοὺς καταλόγους σημειούμεθα σήμερον καὶ ἡμεῖς δύο, τὴν τοῦ Καταβολάνου Δούκα βραχυτάτην πατριαρχικὴν ἀναγραφὴν, λήγουσαν τῷ 1585 ἔτει, καὶ τὸν τοῦ Παγκρατίου ἱεροδιακόνου τοῦ Δημάρου κατάλογον, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἀντιγραφείσα καὶ σχολιασθεῖσα ἐκκοινοποιήθη τῷ Ἑλληνικῷ φιλολορικῷ συλλόγῳ, ὁ δὲ γενήσεται ἀντικείμενον λόγου καὶ ὧδε καὶ ἀλλαγῶς, ὑπὸ δύο διαφόρους ἐπόψεως, ἐνταῦθα μὲν ὡς συμβαλλόμενος τῇ πατριαρχικῇ χρονολογίᾳ, ἐκεῖ δὲ ὡς μνημεῖον φιλολογικὸν ἄξιον πάσης προτοχῆς καὶ μελέτης.

Ἀρχόμενοι νῦν τῶν ἡμετέρων συμβολῶν, ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι μέχρι τοῦδε ἡ χρονολογία τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἷα παρίσταται ἐν τῷ «συγκριτικῷ πίνακι» τῷ προσαρτηθέντι ἐν τέλει τοῦ χρονικοῦ Κυρίλλου τοῦ Λαυριώτου, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐσφαλμένη, ἀπ' αὐτῶν ἤδη τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἀλώσεως, μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπτακαίδεκάτης ἑκατονταετηρίδος. Ὁ συγκριτικὸς οὗτος πίναξ σύγκειται ἐκ πέντε στηλῶν, ὧν ἡ πρώτη κατέχει τὰς ὑπὸ Μελετίου τοῦ Ἀθηνῶν (κατὰ τὸ 1702) δοθείσας χρονολογίας, ἡ δευτέρα τὰς ὑπὸ Κομνηνοῦ τοῦ Ψηλάντου, ἡ τρίτη τὰς ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ Λαυριώτου, ἡ τετάρτη τὰς ὑπὸ Ζαχαρίου Μαθᾶ, καὶ ἡ τελευταία τὰς ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Γεδεῶν, ὅστις ὅμως καὶ μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ συγκριτικοῦ αὐτοῦ πίνακος ἐπεμελήθη πολλὰς μὲν χρονολογίας νὰ ἐπανορθώσῃ σποραδικῶς, ἐτέρως δὲ ὅλως καινοφανεῖς νὰ γνωστοποιήσῃ· αἱ τοῦ Μαθᾶ χρονολογίαι εἶναι ἐν πολλοῖς ἀσήμενοι, διότι κατεστρωθῆσαν ἐν ἡ ἐποχῇ ἡγενοῖτο τὸ κυριώτερον σχετικὸν ὕλικόν ἄλλως δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Μαθᾶς, ὁμολογῶν ἐτι οὐδὲν νέον προτίθετο, ἐξαιτεῖται συγγνώμην διὰ τὰς ἁλλείψεις αὐτοῦ, τὸ δὲ περίεργον ὅτι καὶ εὐεργέτην αὐτοῦ ἀνεκέρυττε πάντα, ὅστις ἤθελε προτείνει αὐτῷ τὴν διόρθωσιν τῶν ἐσφαλμένων.

Ὁ κατάλογος τοῦ Δούκα Καταβολάνου καταλήγων εἰς τὴν πατριαρχίαν Θεολήπτου τοῦ Β' δέον νὰ θεωρητῇ ἀπὸ τοῦδε δεύτερος τῇ τάξει μετὰ τὴν Πατριαρχικὴν Κωνσταντινουπόλεως ἱστορίαν τοῦ Μαλαξοῦ, ἥτις κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῆς ἀναγράφει τὰς πράξεις καὶ τὰ ἔργα τῶν μέχρι τοῦ 1578 ἔτους πατριαρχησάντων. Καὶ εἶναι μὲν συνοπτικωτάτη τις ἀναγραφὴ, ἀλλὰ καὶ περιέχει πληροφορίας τινὰς, ἐρ' αἷς δέον νὰ εὐγνωμονώμεν τῷ συγγραφεῖ· διότι τινὲς τῶν σημειώσεων τοῦ Καταβολάνου ἢ συμπληροῦσι καὶ ἐπικυροῦσι τὰ ἤδη γνωστὰ περὶ τῶν πρώτων μετὰ τὴν ἄλωσιν πατριαρχῶν ἢ ἀναφαίνουσι

πράγματι τινα. περί ὧν οὐδὲν ἀπολύτως γνωστικὸν ἀνέλαβε. Οὕτως εὐθὺς ἐν ἀρχῇ λέγει τὰ ἐξ ἧς ὁ Καταβολάνος· «Γεννάδιος ὁ Σχολάριος ὁ διδάσκαλος, ὁ πρῶτον Γεώργιος, ἐγένεν ἐπὶ ἔτους 1454 μετὰ τὴν ἀνάλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν δεύτερον χρόνον τοῦ σουλτάν Μσεμέτη· ὕστερον παραιτήσατο.—Ἰσίδωρος πνευματικὸς πατήρ ἐγένεν ἐπὶ ἔτους 1457· αὐτὸς ἐτελεύτησε πατριάρχης».

Τὸ ἀπὸ Μαλαζοῦ σημειούμενον ἐπὶ ὁ Σχολάριος ἀνέλαβε τὴν πατριαρχίαν τῷ 1454 ἐπικυροῦται νῦν καὶ ὑπὸ τοῦ Καταβολάνου· τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σημειούμενον ἐπὶ ὁ Ἰσίδωρος Β' ὁ Ξανθόπουλος ἐπατριάρχησε τῷ 1457 ἔτει, νῦν πρῶτον γνωστοποιεῖται· καὶ ἡ σημείωσις αὐτοῦ οὐδεμίαν ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν, διότι γνωστικὸν ἦδη ἐπὶ κατὰ μὲν τὸν μαῖον (12) τοῦ 1456 ἔτους ὁ Γεννάδιος ἐπισκέψατο τὸ Βατοπαίδιον, κατὰ δὲ Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξεφωνήσεν αὐτόθι ὡς ἀπλοῦς μοναχὸς ἐπιτάξιον ἐξ ὑπογυίου εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Θεόδωρον, τῷ δ' ἐπομένῳ ἔτει εὐρίσκωμεν αὐτὸν ἐφησυχάζοντα ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μενοικίως¹. Κατὰ Μελέτιον καὶ Μαθὺν ὁ διαδόχος τούτου ἐπατριάρχησε τῷ 1459, κατὰ δὲ Κομνηνὸν, Κύριλλον καὶ Γεδεὼν τῷ 1460. Ἀλλὰ τὸ μέχρι τοῦδε κοινὸν τοῦτο σφάλμα πηγάζει ἐκ τῆς ἀμαρτύρου διαβεβαιώσεως τοῦ Μαλαζοῦ ἐπὶ ὁ Σχολάριος ἦν πατριάρχης ἔτη πέντε καὶ τινες μῆνας. Γνωστῆς δὲ οὗτης τῆς ἀπὸ τοῦ 1456 ἔτους ἀποχωρήσεως τοῦ Γενναδίου, δυνάμεθα, νομίζω, ἀσφαλῶς νὰ πιστεύωμεν τῷ Καταβολάνῳ ἐπὶ ὁ Ἰσίδωρος διεδέξατο ἐκεῖνον τῷ 1457, μολοντί· ἔτους σχεδὸν χηρεῖα τοῦ θρόνου δύνανται νὰ μὴ φαίνηται λίαν ἀπασπῆ. Καὶ ἔτι παρὰ πάντα ἄλλον χρονολογικὸν ἀκριβέστερος τόγε νῦν εἶναι ὁ Καταβολάνος. Περί ἄλλων δὲ χρονολογιῶν τοῦ καταλόγου αὐτοῦ οὐδὲν σημειούμεν ὧδε, καταλείποντες τὸν περὶ τούτου λόγον διὰ τοῦ ἐξ ἧς τοῦ ἰδίου χωρίου «1583 Μαντίστας Μιτυληναῖος πατριάρχης· 1584 Θεόκλητος μετὰ τὴν γνώμην πάντων καὶ εὐγαλίαν αὐτὸν τὸν Μαντίσταν καὶ ἐξώρισεν εἰς Ῥόδον. Ἐμπῆκεν ὁ Μαντίστας πατριάρχης ὁ καὶ Παχώμιος ἐπὶ ἔτους, ὡς φαίνεται, καὶ ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ 22, καὶ εὐγαλὲν τὸν ὁ κύρ Θεόκλητος γνώμην πάντων ἐπὶ ἔτους, ὡς εἴπομεν, καὶ ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ 20 καὶ ἔκαμε πατριάρχης ὁ Μαντίστας παραχωρήσει Θεοῦ χρόνον ἕνα». Ἐνταῦθα λέγει ὁ κατάλογος τοῦ Καταβολάνου. Σημειούσθω δὲ ἐπὶ τὸ ἐν ἀρχῇ ἔτος 1583 εἶναι γραφικὸν λάθος, ὅπερ τρεπτόν εἰς 1584, ἀφοῦ ἡμολογεῖται ἐπὶ ἐν ἔτος ἐπατριάρχησεν ὁ ἐπιβάνης Παχώμιος. Τὰ κατ' αὐτὸν δὲ καὶ τὸν διάδοχον τούτου Θεόκλητον διηγείται ὁ συγχρονήσας Μονεμβασίας Ἱερόθεος (ὁ Ψευδοδωρόθεος) ἀνευ δυστυχῶς

οὐδεμιᾶς χρονολογίας. Καὶ αἱ μὲν χρονίαι τοῦ Κομνηνοῦ Ἰφηλάντρου (1591—1596) εἶναι πάντῃ ἐσφαλμέναι καὶ οὐδεμιᾶς ἀξιοῦνται προσοχῆς· ὁ δὲ Μελέτιος παρέχει οἷα καὶ ὁ Καταβολάνος ἔτη· τῷ Μελετίῳ συμπερνεῖ ὁ Μαθῆς· μόνος δὲ ὁ Κύριλλος παραδέχεται ὡς ἔτος ἐπιβάντος τοῦ Παχωμίου τὸ 1583 κατὰ τὸ ἀνωτέρω γραφικὸν σφάλμα· ὁ δὲ Μ. Γεδεὼν οὐδὲν γνωστικὴν, ὑποθέτων «χάσμα πιθανῶς», κατὰ τὴν ἐν τῷ πίνακι αὐτοῦ σημείωσιν. Ὁ Καταβολάνος φαίνεται ἐπὶ ἔξῃ ἐπὶ Θεολήπτου καὶ τούτου ἕνεκα καταλήγει ὁ κατάλογος αὐτοῦ εἰς τὸ πέμπτον τῆς πατριαρχίας αὐτοῦ ἔτος· διὸ παρέχει ἡμῖν σπουδαίαν τινὰ λεπτομέρειαν ἀγνωστον ἀνελχθέν. Ἐπὶ δηλαδή ὁ μὲν Παχώμιος ἤρπασε τὸν θρόνον τῇ 22 φεβρουαρίου 1581, ὁ δὲ Θεολήπτος μετετέθη (ἀπὸ Φιλιππουπόλεως) τῇ 20 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τοῦ 1585 ἔτους. Οὕτως ἔχομεν ἐν ὅλῳ ἔτος παρανέμου κατοχῆς τοῦ θρόνου, ὅπως καὶ ὁ Μελέτιος καὶ ὁ Μαθῆς παραδέχονται· αἱ δὲ λεπτομέρειαι τοῦ Καταβολάνου ἐπὶ τῇ Παχωμίου καὶ ὁ Θεολήπτος διὰ μέστων οὐχὶ κανονικῶν ἐγένοντο πατριάρχαι, πιστοποιοῦνται τριπλῶς ἐκ τῶν λεγομένων τοῦ Ἱεροθέου Μονεμβασίας (ἴδε Δωροθέου βιβλίον ἱστορικὸν ἐκδ. 1781, σ. 150—152)· ψεύδεται δὲ μόνον ὁ Ψευδοδωρόθεος ἐνθα λέγει (σ. 151—152), ἐπὶ ὁ Ἀλεξανδρείας (Σίλβεστρος) ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς πτώσεως τοῦ Παχωμίου, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποστηρίξει ἐκείνου ἐπέτυχεν ὁ Θεολήπτος νὰ μετατεθῇ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ἰσως τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ τότε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐπὶ ἡ τῆς ὑποστηρίξεως ἐνέργεια ἐτετελείτο διὰ γραμμάτων συνδικῶν, διότι ὁ Σίλβεστρος διέμενε κατὰ μῆνα ἀπρίλιον τοῦ 1585 ἔτους ἐν τῇ ἐν Λέσβῳ σεβασμῇ μονῇ τοῦ Λειμωνός, κατὰ τὰ σημειωθέντα ὑπ' ἐμοῦ ἰδιόγραφον καὶ ἐνυπόγραφον αὐτοῦ γράμματα ἐν τῷ προλόγῳ τῆς «Μαυρογορδάτου βιβλιοθήκης». Ἀλλως τε κατὰ τὸ προσηρθὲν σημείωμα τοῦ Καταβολάνου ἡ μετάθεσις τοῦ Θεολήπτου ἐγένετο δύο μῆνας πρότερον. Τὴν κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ γεγονὸς ἀπουσίαν τοῦ Ἀλεξανδρείας πιστοποιεῖ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Κ. Σάλλα ἐκδοθὲν περὶ Σάμου γράμμα, ὅπερ ὁ ἄλλος ποιεῖ ἐπὶ ἐν μηνὶ μαρτίῳ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦν ὁ Θεολήπτος¹.

ἀκούσθω.

ΑΘ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΕΡΑΤΕΡΕ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἀνηγγελάμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχεϊ τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» ἐπὶ τῇ παρελθούσῃ πέμπτῃ συνήθον τα δύο σώματα εἰς κοινὴν συνεδρίαν, ἥτις διήρκει καθ' ὅν χρόνον ἐξετυπώθη τὸ φύλλον ἡμῶν. Ἐν τῇ συνεδρίᾳ ταύτῃ

1. Ἰδε Κ. Σάλλα, Μιτυων. βιβλ. Γ', σ. κε'—κς'. —Μ. Γεδεὼν ἐν «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ» Γ', σ. 357—358.

1. Κ. Σάλλα, βιογρ. σχεδ. περὶ Ἱερ. Μ. Β', σελ. 205—208. —Τὸ γράμμα τοῦτο ἐξ ἑτέρου ἀντιγράφου περὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Ἱεροσολύμων μετετυπώθη ὑπὸ Μ. Παχυνίαν ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Ἑλλ. φιλ. συλλόγου, τόμ. Ι', σελ. 49—51.

ληφθέντων ὑπ' ὅψιν τοῦ τε τεσκερὲ τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ καὶ τῆς ἐπισήμου ἐκθέσεως, ἣν ἐν τῇ συνεδριάσει τῶν δύο σωμάτων, τῇ δευτέρᾳ 26 λήξαντος μαρτίου ἐποιήσατο ἡ Α.Θ.Π. ἀποχωρήσασα κατόπιν ἐκ τῆς συνεδριάσεως, εἰς ἣν ἐπαφῆκεν ἀνεπηρέαστον τὴν συζήτησιν καὶ ὀριστικὴν ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ κατατεθέντος ὑπουργικοῦ τεσκερὲ, ἅμα δηλώσασα ὅτι κατατίθῃ μὲν τὴν ἐαυτῆς γνώμην ἐσφραγισμένην, ἣν δύναται μετὰ τὴν λήξιν τῆς συζητήσεως 'ν' ἀνοίξῃ ἢ συνελυθείς, ἀποδεχθήσεται δὲ πᾶν ὅτι ἀπορροισώσιν ἢ τε 'Ι. σύνοδος καὶ τὸ 'Εθν. συμβούλιον, τὰ δύο σώματα χωρὶς 'να εἰσέλθωσιν εἰς τὰ καθέκαστα τοῦ ὑπουργικοῦ τεσκερὲ. ὅστις, ὡς πληροφροσύμεθα, ἤκιστα ἀνταπεκρίνεται πρὸς τὰς ἐπιστήμους διατυπωθείσας εὐχὰς τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, κατέληξαν εἰς τὴν σύνταξιν πρακτικοῦ, δι' οὗ διεδηλοῦτο ὅτι ὁ μὲν ὑπουργικὸς τεσκερὲς ἀναγράφει ἐν ἀρχῇ συνεννόησιν ἐπελθούσαν μετὰ τὸν πατριάρχην καὶ ὑπουργεῖον, ἥς ἕνεκα καὶ αἱ δέουσαι διαταγαὶ ἐδόθησαν, τὸ δὲ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῶν ὑπὸ τῆς Α.Θ.Π. λεχθέντων ἐπανειλημμένως ἐδήλου ὅτι τὸ ἐκ τῶν γενομένων ὁλως ἀνεπιστήμων καὶ ἰδιωτικῶν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργείου διαπραγματεύσεων ἀποτέλεσμα ὑπόκειται εἰς συζήτησιν καὶ εἰς τὰς ἐξ αὐτῆς ἀπορροισάσας συνεπείας, ὅτι δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συζητήσεως δέχεται αὕτη, τούτων ἕνεκεν ἐν τῇ παρισταμένῃ ἐναντιοφανείᾳ ἐδέχθη 'να παρακληθῇ ἡ Α.Θ.Π. ἐν ἀποστείλῃ τακτικῶν δηλωτικῶν τῆς μὴ ἀποδοχῆς τῆς βάσεως, ἣν ὁ ὑπουργικὸς ἀντὶφέρει τεσκερὲς. Τὸ πρακτικὸν τοῦτο διαβιβασθὲν τῇ Α.Θ.Π. διὰ τοῦ ὑπογραμματέως τοῦ Μ. συμβουλίου πρῶτον, εἶτα δὲ διὰ τοῦ Μ. πρωτοσυγγέλλου καὶ τρίτον δι' αὐτοῦ τοῦ προεδρεύοντος τῶν δύο σωμάτων σεβ. μητροπολίτου Ἐφέσου, ἡρνήθη 'ν' ἀποδεχθῇ ἡ Α.Θ.Π. καίτοι οὔτε τὸν φάκελλον εἰς χεῖρας ἔλαβεν, οὔτε τὸ περιεχόμενον ἐπομένως ἐγίνωκεν' ἐδήλωσε δ' ἐπανειλημμένως ὅτι οὔτε δέχεται, οὔτε ἐνεργεῖ τὴν ἀπόφασιν τῶν δύο σωμάτων, ἣν προεδήλωσεν ὅτι ἀποδεχθήσεται.

Τὰ δύο σώματα συνελθόντα καὶ τῇ ἐπιόσῃ, παρασκευῇ, 30 μαρτίου, ἐν τοῖς πατριαρχείοις, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ σεβ. ἀγίου Ἐφέσου, ἐπανελάβον αὐθις, δι' ἰδίων ἐπιτροπῶν, τῇ Α.Θ.Π. ὅπως δηλώσῃ τοὺς λόγους, δι' οὓς οὔτε ἀποδέχεται οὔτε ἐνεργεῖ τὸ πρακτικόν, ἀλλ' ἡ Α.Π. ἀπήντησε· δὲν εἶμαι πατριάρχης, εἶμαι παρητημένος· ζητηθεῖσα δὲ 'να ὀψ' τοὺς λόγους τούτους ἐγγράφως, ἐπανελάβεν ὅτι εἰς χεῖρας ἔχουσι τὰ δύο σώματα τὴν παραίτησιν αὐτοῦ. Καίπερ δε δηλωσάσης τῆς ἐπιτροπῆς ὅτι οὐχὶ παραίτησιν, ἀλλὰ τὴν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους συνεργίαν ζητεῖ τῆς Α.Θ.Π. αὕτη ἀπέστειλεν εἰς τὰ δύο σώματα τὴν κανονικὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου παραίτησιν, ἣν τὰ συνεδριάζοντα σώματα εὐρίθησαν, μετὰ τὰ λεχθέντα καὶ γραφέντα, εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην 'ν' ἀποδεχθῶσιν εἶτα προδάντα εἰς ἐκλογὴν τοποτηρητοῦ ἀνέδειξαν τοιοῦτον τὴν Α.Σ. τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου κ. Ἀγαθάγγελον, ὑποβαλόντα τὸν ἐπὶ τούτῳ ἐσφαγισμένον μαζπατὰν εἰς τὴν Ὑ. Πύλιν διὰ τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ.

Χθὲς τετάρτην ἀπεστάλη εἰς τὰ πατριαρχεῖα τὸ ὑψηλὸν βουλευτικόν, δι' οὗ ἀνηγγέλλετο ὅτι ἡ Α.Α.Μ. ηὐδόκησε 'να κυρώσῃ τὴν τε παραίτησιν ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Α.Θ.Π. τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ σεβ. τοποτηρητοῦ. Τὸ ὑψηλὸν ἐγγράφον ἀνεγνώσθη χθὲς ἐν κοινῇ συνεδριάσει, ἐν ᾗ ὁ σεβ. τοποτηρητὴς ἅμα μὲν ὑψοχάριστοσε τοῖς ἐκλεξαμένοις αὐτὸν, ὧν ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, ἅμα δ' ἐξέφρασε τὴν κοινὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Α.Α.Μ. κυρώσασαν τὴν κανονικὴν τῆς Ἐκκλησίας πράξιν.

Ἡ Α.Θ.Π. ὁ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ Γ' ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἐξελέγη τῇ 4 ὁκτωβρίου 1878, ἀπεσύρθη τῇ 30 μαρτίου 1884.

Σήμερον ἡ Α.Σ. ὁ τοποτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου μετὰ τῆς Α.Σ. τοῦ μητροπολίτου Ἀγκύρας καὶ τῆς Α. Ἐνδ. τοῦ ἀρχόντος καπουεχαγιά Σταυράκη ἐφένδῃ Ἰωαννίδου ἐπεσκέψατο κατὰ τὰ εἰρησμένα τὴν Α.Τψ. τὸν Μ. βεζύρην καὶ τὴν Α. Ἐξ. τὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης.

Αἱ ἐργασίαι τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῦ Ε.Μ. συμβουλίου διεκόπησαν, ὡς εἰθισται, ἕνεκα τῶν ἐορτῶν, ἐπαναληφθησόμεναι τῇ ἐβδομαδίᾳ τοῦ Θωμᾶ.

Σήμερον ἐπισκέψαντο τὴν Α.Σ. τὸν τοποτηρητὴν αἱ Α.Α. Ἐξ. οἱ γενοσυστάται Σταυράκης βέης Ἀριστάρχης Μ. Λογοθέτης καὶ Κωστάκης ἐφένδης Ἀνθόπουλος, εἰσαγγελεῖς τοῦ ἀκυρωτικοῦ.

Ἰδία ἐπιτροπὴ κατεστήθη, ὡς ἔθος, φροντίσους περὶ τῆς οἰκονομικῆς τῶν πατριαρχείων διαχειρίσεως, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μ. πρωτοσυγγέλλου κ. Ἰωακείμ Εὐθυμίου, ἐκ τῶν κκ. Δ. Θ. Σαυθοπούλου Α' γραμματικῶς τοῦ Ε.Μ. συμβουλίου καὶ Σ. Παπαδόκη ταμείου τοῦ ἐθνικοῦ ταμείου.

Ἐν τῇ συνεδριάσει τῶν δύο σωμάτων τῇ παρελθούσῃ πέμπτῃ, 29 λήξαντος, ἐψηφίσθη 'ν' ἀποσταλῇ τῇ χήρᾳ τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Ζαρίφη ψήφισμα, δι' οὗ ἡ 'Ι. σύνοδος καὶ τὸ Μ. συμβούλιον ἐκδηλοῦσι τὴν θλίψιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου ἀμφοτέρων. Τὸ ψήφισμα, παρὰ πάντων τῶν μελῶν ὑπογραφέν, ἐπεδόθη τῇ προχθὲς τρίτῃ τῇ κ. Ἐλένη Γ. Ζαρίφη ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν σεβ. συνοδικῶν Ἐφέσου Ἀγαθαγγέλου καὶ Νικομηδείας Φιλοθέου καὶ τῶν ἀξιοτίμων συμβούλων Γ. Καζανόβα καὶ Δ. Πασπαλλῆ.

Τῇ τρίτῃ, ἐν κοινῇ συσκέψει τῶν δύο σωμάτων, ληφθεῖσας ὑπ' ὅψιν τῆς δυσχερέστες καταστάσεως τοῦ 'Εθν. ταμείου, ἀνετίθη ἐπὶ ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κκ. Δ. Πασπαλλῆ καὶ Γ. Καζανόβα ἢ συνομολόγησις δανείου τινος, πρὸς θεραπείαν τῶν πρώτων ἀναγκῶν, ὅπερ συνωμολογήθη.

Ἐφημερίδες τινες εὐρωπαϊκαὶ, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀρυσόμεναι καὶ τινες τῶν ἡμετέρων ἀνέγραψαν ἐσχύτως ἀνταπόκρίσιν τινα καὶ σέβει τῆς Α.Σ. τοῦ μητροπολίτου Σερβίας κ. Μιχαήλ μετὰ βωμοῦνιον ἱεραρχῶν. Τὴν φήμην ταύτην, ἐκ κακοβολίας προελθούσαν, διαψεύδομεν.

Σήμερον ἀνέχωρησεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ ὁ σεβ. μητροπολίτης προέδρος Διδυμοτείχου κ. Μεθόδιος, ἐπισκεψόμενος ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς τοῦ ποίμνιον αὐτοῦ.

Ο ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κέντρου ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανέριον, πρὸς τὸν ἐκ τῶν συντακτῶν διευθυντὴν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
27

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἅπασι τῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' Ὀκτωβρίου ἑκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρηταῖς ἀργυροῖς 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκῳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἑτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 12 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1884, ΠΕΜΠΤΗ.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

ΤΩΝ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ Κ/ΠΟΛΕΩΣ*

Ἐπὶ τοῦ ἐπιδάτου Παχωμίου ἐγένετο ἡ ἐξῆς τέως ἄγνωστος ἡμῖν προσφορά τῷ ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου πατριαρχικῷ ναῷ, ἣν ἀντιγράφω ἐκ κώδικος αὐτολεξεῖ. «Ἐν ἔτει 746 (= 1584), ἰνδικτιῶνος ιβ', κατὰ μῆνα ἀπρίλιον, ἀφιέρωσεν ὁ ἐν ἀρχουσιν εὐγενέστατος κύρ Γεώργιος ὁ Κριτόπουλος τῷ σεβασμίῳ ναῷ τῆς Παμμακαρίστου κανδύλαν μίαν ἀργυρὴν δραμίων τετρακοσίων, ἤγουν 5, εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ τε καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ καὶ συγγενῶν, καὶ εἰς ἀτράλειαν ἐστημειώθη ὡδε».

Ἡ πατριαρχία τοῦ Θεολήπτου Β' γινώσκεται μόνον διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συστάσαν ἐξαρχίαν τῆς Σάμου, ἣτις ἐδόθη τῷ πρωταποστολαρίῳ τῆς μεγάλης 'Εκκλησίας Κωνσταντίνῳ, ἀνδρὶ παιδὸςθεν τῇ 'Εκκλησίᾳ ταύτῃ δουλεύσαντι, καὶ πιστῶς καὶ ἀκρίτως ὑπηρετήσαντι αὐτῷ (τῷ Θεολήπτῳ) καὶ τοῖς πρὸ αὐτοῦ πατριάρχαις, μετὰ τῆς Ἱκαρίας, Ἀστυπαλαίας καὶ τῶν Ψαρῶν. Προστίθεται δὲ καὶ ἡμεῖς ὡς δύο ἐτέρας τῆς πατριαρχίας, αὐτοῦ πράξεις περὶ ὧν οὐδὲν ἀπολύτως ἀλλαχόθεν γινώσκουμεν· πρῶτον, ὅτι πατριαρχούντος αὐτοῦ, συνεδρίαζόντων καὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας Σιλδέστρου ἔχοντος καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ τοῦ Ἀντιοχείας Ἰωακείμ, ἀνεκτετύχη ἡ ἐν Λέσβῳ ἱερὰ μονὴ τοῦ Λειμῶνος «σταχυροπήγιον καθολικόν» μετὰ ἐξαιρετικῶν προνομίων ἀπαιτήσιμῶν ἐν εἰσέτι ἀνεκδότῳ μεμβρανίῳ σιγγιλίῳ, ὅπερ ἀντιγράφας ἔχω ἑτοίμον πρὸς ἐκδοσιν· ἡ δὲ ἐτέρα πράξις τοῦ Θεολήπτου ἀφορᾷ εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ πατριαρχείου καὶ ἐκτίθεται ἐν τῷ ἐξῆς κοινῷ γράμματι αὐτοῦ, ὅπερ διεστώθῃ ἐν κώδικι «ἀπὸ ἀντιγράφου τοῦ μεγάλου Διερχμηνέως» Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐπιγράφεται αὐτῷ ποτὲ λογοθέτου Γεωργίου τοῦ Ποτηρᾶ ὁ κύρ Θεόληπτος».

Ἐχει δὲ τοῦτο ὡς ἐξῆς, νῦν πρῶτον δημοσιευόμενον:

«Τοῖς κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν εὐρισκομένοις ἱερωτάτοις μητροπολίταις, θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, ὁσιωτάτοις καθηγουμένοις, εὐλαβεστάτοις ἱερεῦσι, χρησιμωτάτοις ἀρχουσιν καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς χριστιανοῖς χάριν, εἰρήνην, εὐλογίαν τὴν ἀπὸ Θεοῦ ἐπεύχεται ὑμῖν ἡ μετριότης ἡμῶν.

«Ἐθὸς μὲν ἐστὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ πρόνοια οὐχ ἡ τυχοῦσα φροντίζειν αἰεὶ καὶ ἐπιτηρεῖν τοὺς τροφίμους αὐτῇ καὶ ὡς οἷόν τε περιθάλπειν οὐ μόνον τὰ πρὸς τροφήν καὶ ἄλλα αὐτοῖς ἐπιτηδεύει, ἀλλ' ὅπως καὶ τὴν ἐπίπνον μετὰ ταῦτα ζήτῳσιν οἱ ταύτης ἐκδουλευταί. Ἐπεὶ δ' ἡμεῖς αὐτοὶ εἰς τὰ ταῦτα κακὰ ἤχρημεν ὑπὸ τῶν κοινῶς πολεμούντων καὶ τύρβαις πολλαῖς ὑπεπέσκαμεν ὡς καὶ αὐτοὺς οὐ δυνάμεθα διατηρῆται, ὁδὸν καὶ προσήκον ἐκρίναμεν ἵνα ἀποστελλώμεν πρὸς ὑμᾶς τὸν λογοθέτην τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας κύρ Γεώργιον ἐπικουρίας ἕνεκεν καὶ βοηθείας, τὸν τὰ ἀναγκαῖα αὐτοῦ ἀποδέσσαντα καὶ βρυτάτως δυστυχῆσαντα ἐν ταῖς μεταβολαῖς τοῦ καιροῦ, καὶ πολλὰ παθόντα καὶ ἐκδεδωκότα πόνοις τὴν ζωὴν αὐτοῦ, παρὰ πάντων τῶν ἀδελφῶν στεργόμενον τε καὶ ἀγαπώμενον· ἀδελφοί γε ἐλπίνοι λέγονται καὶ λογιζόμενοι δι' ὧν ἡ αὐτῇ σχέσις φυλάττεται πρὸς τὸ ὁμογενὲς καὶ ὁμόφυλον, τὸ χεῖρει μετὰ χαίροντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαίνοντων· καὶ ὁ λοιπὸν τῆς ἀναγεννήσεως ἐξίτης ἡμῖν ἐγένετο τοῖς χειμυζομένοις περιθάλπειν καὶ παραινέσθαι. Ὅθεν ὁδοιπορούντα τοῦτον διὰ τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ γράφομεν καὶ προτρέπομεθα ὑμῖν τοῖς φιλελεήμονοις (γρ. φιλελεήμονοι) ἵνα καὶ βοηθείας ὑμῶν ἐπιτεύξηται καὶ τοῦ ἐρετοῦ τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει ὑμῶν ὡς ἐπικτὸν καὶ ἀμύνασθαι τούτῳ γρῇ φιλούμενῳ παρὰ πάντων ὡς κληρονόμῳ τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας· ὄντι καὶ ἐστομένῳ καὶ ἀδείαν ἔχοντι γράφειν ἡμῖν καὶ ἀναφέρειν ὅταν τις χρεία γένηται ἀναφορᾶς πραγματευτῶν, γραιῶν, καὶ δευθητομένων αὐτῷ, καὶ ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς υποθέσεως καὶ πιστώσεως τῆς ἀληθείας ἕνεκεν, παρὰ μηδενὸς ἐναντιουμένου· ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, ἐν ἀρχῇ καὶ ἀπορισμῷ· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη ὑμῖν τοῖς τούτῳ χεῖρα βοηθείας ὁρεγομένοις καὶ βοηθητομένοις».

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ προμνησθέντος καταλόγου τοῦ

* Συνέχεια προηγουμένου τεύχους σελ. 382.

Καταβολάνου καὶ τοῦ πατριάρχου Θεολήπτου Β' ὁ δὲ κατάλογος τοῦ Παγκρατίου Δημάρη ἀποτελεῖ μέρος ἀνεκδότου χρονολογικῆς συγγραφῆς ἐπιγραφομένης οὕτω: «Κατάλογος χρονολογικὸς ἀκριδῶς μάλᾳ καὶ συνοπτικῶς περιέχων τοὺς βασιλεῖς Ῥωμαίων καὶ Ὀθωμανῶν καὶ πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ ΑΨΝς', συντεθεὶς παρὰ Παγκρατίου ἱεροδιακόνου Δημάρου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων», οὗ προτάσσεται ἡ ἐπομένη τοῦ συγγραφέως δήλωσις:

Τοῖς ἐντευξομένοις χαίρειν.

Πολλοὶ παρὰ τοῖς χρονολόγοις τοὺς τῶν Ῥωμαίων βασιλεῖς καὶ ἐπομένως τοὺς οἰκουμενικοὺς πατριάρχας ἐν καταλόγοις ὁρῶντες ὅτι πλείστους καταγεγραμμένους, τὰ τε ἔτη αὐτῶν ἱπποκρίτη, ὡς περιτολογίαν ἐμοῦ καθίσταντο· ἀλλ' οὐ τοιοῦτον τοῖς περιέργως τὰ πράγματα ἐξετάζουσι καὶ ἐμμελῶς ἐπιζητοῦσι, καὶ ἐπ' ἀκριβείαν χρονολογίας ἐφύρῳσι δόξῃ· ἡ γὰρ τῶν χρονολόγων μὴ ὅτι γε πρὸς ἀλλήλους διαφωνία, ἀλλὰ γε καὶ καθ' ἑαυτοὺς οὐ μικρὰν παρέχει τὴν δυσχέρειαν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίτευξιν, εἰ οὐδὲν ἀληθὲς εὐρίσκουσι πρὸς πληροφορίαν τῆς ἐκιντῶν περιεργείας, δι' ἃς τοῖνον καὶ ἦν ἐδείξαντο λήθην ὁλοκληροῦ αἰῶνος πατριαρχῶν (μετὰ γὰρ τὸν Νήφωνα τὸν ἐπὶ τοῦ Β' Ἀνδρονίκου πατριαρχεύσαντα παρίδοντες καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν ἅπαντας, καὶ ἀμέσως Ἡσαίαν τινὰ ἱστορήσαντες καὶ ἐπὶ τούτου λέγοντες τὴν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν τῆς Κωνσταντίνου ἄλωσιν γεγονέναι τοῦ ἱεροῦ Γενναδίου τοῦ Α' πατριάρχου μετὰ τὴν ἄλωσιν μέμνηται, τῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀνδρονίκου, τοῦ ἁγίου Ἀνδρονίκου, Ἰωάννου τοῦ Δ', Ἰωάννου τοῦ Ε', αὐτὰν τοῦ Δ' Ἰωάννου, Μανουὴλ τοῦ Β', Ἰωάννου τοῦ ς', καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ι', ἄλλων πατριαρχῶν ἐπιλαθόμενοι) ἡμέραν τοῦ παρόντος καταλόγου προτροπῇ πολλῶν ἀντιγράφων δὲ ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοὶ φιλοπόνως τε καὶ περιέργως ἀπ' αὐτῶν τούτων τῶν καταλόγων τῶν ἐν τῇ Βυζαντίῳ ἱστορίᾳ κειμένων, Ἰωάννου τινός, Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου, Ματθαίου Κυγάλα, Φιλίππου τινός κληρικοῦ, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ σποράδῃ ἀποσημειώσεων, οὐ μὴν δὲ ἄλλὰ καὶ Ἀρμενοπούλου, καὶ ἱστορίας τοῦ ἱεροῦ Θεοφάνους, Νικηφόρου τοῦ ὁμολογητοῦ, Γρηγοῦ, Ἰωάννου τε τοῦ Κατακουζηνοῦ, καὶ Δοσιθέου τοῦ Ἱεροσολύμων καὶ ἄλλων, καὶ τὴν τῶν ἐτῶν καὶ μηνῶν τῶν τε βασιλέων καὶ πατριαρχῶν πρὸς ἀλλήλα παραβολῶν, καὶ συμφωνήσας μεθ' ἑσθῆς τῆς ἀκριβείας, ἐπισυνάψας δὲ καὶ τοὺς μετ' αὐτοὺς ἀπὸ ἄλλων τινῶν καταλόγων τῶν ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Βυζαντίδος ἱστορίᾳ μέχρι Κυπριανοῦ διειληφόντων οὐκ ὠκνήσα καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἄχρι Κυρίλλου τοῦ μεζωτέρου συνοπτικὸν ἡμῖν κατάλογον τοῖς ἐπικρίνουσι προσενεγκεῖν χάριν τῆς ὑμετέρας φιλομαθοῦς περιεργείας. Ἐπίστασθε γὰρ καλῶς τό τε τῆς χρονολογίας ἀναγκάσιον καὶ χρήσιμον καὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν, ἐφ' ᾧ οὐκ εὐάριθμοι ὁρμώμενοι πολλαχῶς εἰς πλάτος καθιστόρησαν βασιλεῖς, πόλεις, συνόδους, τοὺς τῶν τεσσάρων θρόνων πατριάρχας, πάπας τε καὶ ἄλλους,

ὡς ἕκαστος τὴν ἀρχὴν προϋτίθειτο διειληφότες· ἐμοὶ δὲ ἐπὶ τὸ σκοπούμενον περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχουσάντων, πόσα τούτων ἕκαστος ἔτη ἐπισκόπευσε, πόσα δὲ ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας παρήλθον ἕως ἐκείνου τῆς προχειρήσεως, ὅποιος τε ἦν τὴν πίστιν καὶ δόγματα, πρὸς δὲ καὶ περὶ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἐν ποίῳ ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ, ἐπὶ τίνος βασιλείας καὶ πατριάρχου συνεκροτήθη, οὗ περὶ τῶν ἄλλων λόγος μοι ἐγένετο. Ἐπὶ τούτοις δὲ πᾶσιν ἀδέκαστον προσθεῖς κρίσιν πρὸς εὐκρίνειαν τῆς ἀληθείας τοὺς τῶν Ῥωμαίων καὶ Ὀθωμανῶν τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν βασιλεῖς, τὰ τε ἐκείνων ἐν βασιλείᾳ ἔτη καὶ ἀπὸ τοῦ πρώτου Στάχυος τοῦ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου τὴν χειροτονίαν λαβόντος ἀρχάμενος, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν Βυζαντίου ἐπισκόπους ἐγκαταλέξας τὸν πρώτον πατριάρχην ἱερὸν Μητροφάνη καταλαμβάνω, κακεῖθεν ἐπὶ τὸ [μυσώτερον] Κύριλλον λήγω, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ παρὰ τοῖς πατριαρχαῖς καὶ οἱ διελθόντες βασιλεῖς ἀκριδῶς χρονολογοῦνται. Πρὸς εὐχερετέραν δὲ τῶν ἀναγινωσκόντων κατάληψιν καὶ εὐρεσιν τῶν ζητούμενων μάλᾳ συνοπτικῶς τοὺς τε βασιλεύσαντας καὶ πατριαρχεύσαντας ἐν δυσὶν ἐτέροις καταλόγοις κατέστρωσα, ἐξ ὧν ὁ μὲν παραλληλογράμμους ἐγκλείεται, ὁ δὲ δίκην πίνακος κατὰ στοιχεῖον ἐκδέδεται, οἷς ἔπονται καὶ ἄλλα παραλληλόγραμμα συνόδους οἰκουμενικὰς καὶ τοπικὰς, καὶ τοὺς κανόνας αὐτῶν, καὶ τοὺς κατ' ἰδίαν πατέρων κανόνας τρανῶς δεικνύντα. Ἀποδεξάμενοι οὖν, ὦ φιλόμουσοι, τὸ ταπεινὸν τοῦτι πονημάτιον πᾶν ἐλλείπον ὁμματα ἱλαρῶ ἐπιδιορθοῦντες χάριτε ἐν Κυρίῳ κατ' ἑκάτερον τὸν ἄνθρωπον ὑγιαίνοντα. Ἀψης' μαίον ιε'.

Ὁ τῆς φιλολόγου ὑμετέρας ψυχῆς ταπεινὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός

Παγκράτιος ἱεροδιάκονος Δημάρης ὁ ἐξ Ἰωαννίνων.

Μετὰ τὴν δήλωσιν ταύτην κατέστρωται ὁ πατριαρχικὸς κατάλογος, ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου Στάχυος, ἐνὸς τῶν ἑβδομήκοντα, μέχρις ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν, πατριαρχούντος Ἀθανασίου τοῦ Β', καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τοῦ 1813 ἔτους ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Κυρίλλου ς' τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως. Καὶ ἐνταῦθα μὲν λήγει τὸ αὐτόγραφον τοῦ Δημάρη, ὅπερ ἐτέρα χεὶρ συνέχισε μέχρι τοῦ 1827 ἔτους. Τῷ πατριαρχικῷ καταλόγῳ ἔπονται ἀντιγραφὰ βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων καὶ ἄλλα, περὶ ὧν οὐ τοῦ παρόντος.

Περὶ τοῦ συγγραφέως τούτου λέγει τὰ ἐξῆς ὁ Ζαβίρας¹: «Παγκράτιος Δημάρου ὁ ἐξ Ἰωαννίνων ἀδελφός Παϊσίου τοῦ Δημάρου ἐπισκόπου Παραμυθίας² . . . ἐχρημάτισεν ἀρχιδιάκονος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας. Περὶ τούτου οὐδὲν ἕτερον οἶδαμεν, εἰμὴ ὅτι σώζεται παρ' ἡμῖν κατάλο-

1. Νέας Ἑλλ. σελ. 521.

2. Αὐτ. σελ. 506—507. Ἴδε καὶ Κ. Σίθξ, Νισοελλ. φιλολογ. σελ. 612, ἐνθα ἀναφέρεται καὶ Ἀλέκτρος Δημάρης ἐξ Ἰωαννίνων, χρηματίσας διδάσκαλος τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀκαδημίας καὶ γράψας διάφορα βηττορικὰ ἐγκώμια.

γος τῶν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ Ἱερεμίου Γ' μέχρι Γαβριὴλ τοῦ Γ' τουτέστιν ἀπὸ τοῦ 1732 ἔτους· μέχρι τοῦ 1780· ὅθεν ὁφείλον γίνεσθαι ὅτι τὸ παρὰ Ζαβίρα χειρόγραφον ἦν μικρὸν ἀπόσπασμα τῆς ἐλθ. συγγραφῆς τοῦ Δημάρη· ὁ δὲ Κ. Σάβας ἀντιγράφας φαίνεται, τὸν Ζαβίραν, ἔλεξε περὶ Δημάρου οὕτως· «Παγκράτιος Δημάρου, ἐξ Ἰωαννίνων, διέκονος τῆς Μ. Ἐκκλησίας συνέταξε κατάλογον τῶν πατριαρχῶν ἀπὸ Ἱερεμίου Γ' μέχρι Γαβριὴλ Γ', 1772—80». Ὁ δὲ μακαρίτης Δημητράκοπουλος ἐπιδιορθῶν τὸν Κ. Σάβαν εἶπε σὺν ἄλλοις τὰδε· «τὸν ἀνέκδοτον κατάλογον τοῦ Δημάρου οὐδέποτε εἶδον· εἰκάζω ὅμως ὅτι ἤρχιζεν ἀπὸ Ἱερεμίου τοῦ Γ' καὶ ἐφθάνε μέχρι Γαβριὴλ τοῦ Δ', 1715—1780». Τοῦ καταλόγου τοῦ Δημάρου ἐμνήσθη δις, νομίζω, καὶ ὁ Μ. Γεδεών, τὸ μὲν πρῶτον (1879) ὑποσχεθεὶς ὅτι δημοσιεύσει αὐτὸν «θεοῦ εὐδοκούντος, προσεχῶς», καὶ σημειώσας ὅτι ὁ Ζαβίρας ἀσφάλλεται διαφόρον ὀρίζων τὸ περιεχόμενον³, τὸ δὲ δεύτερον (ἐν ἔτει 1884) εἰπὼν ὅτι «τοῦ Παγκρατίου Δημάρου τὸ ἔργον μικρὰν ἔχει ἀξίαν»⁴. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ Μ. Γεδεών δὲν ᾔθελεσε νὰ χρησιμοποίησῃ αὐτόν.

Ὁ πατριαρχικὸς κατάλογος τοῦ Δημάρη εἶναι διμερής· τὸ πρῶτον αὐτοῦ μέρος (ὡς ἐν τῷ αὐτογράφῳ εὔρηται) σύγκειται ἐκ τεσσάρων στηλῶν, ἐν αἷς σημειοῦται ὁ αὐτῶν ἀριθμὸς τῶν πατριαρχῶν, τὰ ἀπὸ Χριστοῦ ἔτη, τὰ τῆς πατριαρχίας αὐτῶν ἔτη καὶ εἰ μῆνες, καὶ τέλος οἱ βασιλεῖς, ἐφ' ὧν ἠκμασαν, μετὰ τινων παρατηρήσεων. Πηγὰς δὲ ἀναφέρει διὰ μὲν τοὺς πρὸ τῆς ἀλώσεως πατριάρχας τὸν Ἀρμενόπουλον, τὸν Μεταφράστην (Συμεὼν), τὸν Ξανθόπουλον, τὸν Θεοφάνη, τὸν Ψελλὸν, τὸν Φίλιππον (Κύπριον), τὸν Ζωναρᾶν, τὸν Φραντζῆν, τὸν Γρηγορᾶν, τὰς ἐν τῇ Βυζαντίῳ ἱστορίᾳ ὑποσημειώσεις (ἐννοεῖται τὰς annotationes τοῦ Corpus Historiae Byzantinae), τὸν Τόμον καταλλαγῆς Δοσιθέου, καὶ τὰς ἄλλας γνωστὰς ἡμῖν πηγὰς, ἧτοι τὴν κοινὴν γνώμην καὶ χρονολογίαν καὶ τὰ Μηναῖα⁵, διὰ δὲ τοὺς μετὰ τὴν ἀλωσιν πατριάρχας παραπέμπει μάλιστα εἰς τὸν Θεοδόσιον Νυγομαλᾶν καὶ Μαλαξῶν, εἰς τὴν Turcogracia καὶ τὸν Δοσίθεον· μόνον δὲ τὰ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀντίληψιν.

Τὸ δὲ λοιπὸν μέρος γραφὲν μεταγενέστερον ὑπὸ τοῦ Δημάρη θεωρητέον ὡς ἔργον δευτέρων φροντίζων· διότι ἐν αὐτῷ προϋτίθετο νὰ περιλάβῃ τὰς ἐκ τοῦ μαρτυρίας αὐτολεξεῖ καὶ πᾶσαν πρὸς τὸ θέμα αὐτοῦ σχετικὴν παραπομπήν· ἀναφέρεται δὲ τὸ μέρος τοῦτο μόνον εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἀλωσιν πατριάρχας, καὶ τούτου ἕνεκα αἱ ἐν αὐτῷ χρονολογικαὶ αὐτοῦ ἑρευναι διαφέρουσι κατὰ πολὺ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ἀναγραφεισῶν χρονολογιῶν.

3. Νεοελλ. Φιλολογ. σελ. 611.

4. Προσθήκαι καὶ διορθώσεις. Ἐν Λειψίᾳ, 1871, σελ. 106.

5. ἐν Ἑμερολογίῳ Ἀνατολῆς Α. Παλαιολόγου, ἔτους Α', σελ. 318.

6. ἐν Ἑκκλ. Ἀληθείας, τόμ. Γ', σελ. 231.

7. Ἡ εἰς ταῦτα παραπομπὴ εἶναι ἐτέρως χειρὸς.

Καὶ περὶ μὲν τῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως πατριαρχῶν οὐδεὶς λόγος ἐνταῦθα, διότι τὴν σήμερον ἡ κριτικὴ θεωρεῖ νομίζω ἀνυχρονισμὸν τὴν περὶ ἀρχαίων προσώπων καὶ πραγμάτων χρησιμοποίησιν χρονολογιῶν γραφεισῶν ὑπ' ἀνθρώπων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος· ἐπὶ τῇ βάτει τῶν γνωστῶν ἡμῖν πηγῶν· ἄλλως εἰ τις ἐν τῷ μέρει τούτῳ νέα εἰδησις ἀπαντᾷ σημειωθήσεται συντόμως ἀλλαχρῶς· διὸ ἀρκούμεθα ἐνταῦθα νὰ συμπυκνώσωμεν τὸ δεύτερον διμερὲς τμήμα τοῦ δημαρείου καταλόγου, παραλείποντες τὰ κοινότερα καὶ γνωστότερα ἡμῖν ἀλλαχρῶς ἐν πράγματι⁶.

(Ἰκτεται συνέχεια)

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΕΡΑΜΕΤΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

περὶ τῆς χειροτονίας

ΕΥΓΕΝΙΟΥ τοῦ ΒΟΡΑΓΑΡΕΩΣ

Τῷ κ. συντάκτῃ τῆς Ἑκκλ. ἀληθείας.

Διατρίβων τελευταίως ἐν τῇ ἐνταῦθα ἐσχ' ἑκτῇ τοῦ τμήματος Σταυροῦ καὶ τὴν βιβλιοθήκην αὐτῆς ἀναζητῶν, ἐνέτυχον ἐπιστολῇ τινι τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλαγάρεως ἄνευ χρονολογίας καὶ ἄνευ διευθύνσεως, πραγματευομένη δὲ περὶ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ. Ἄν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τυγχάνῃ ἀνέκδοτος, ἄγνωστος, τῆς περὶ τὴν ἐκτὴν ἐνταῦθα βιβλιοθήκην μὴ ἐπιτερουμένης ἔρευναν περὶ τούτου· ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἐκτιθέμενα ἀντίκεινται πρὸς τὰ ὑπὸ Λακόντες περὶ τῶν χειροτονησάντων τὸν Εὐγένιον ἐν τῇ γεωγραφικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ γεγραμμένα (Ἑκκλ. ἀληθεία ἔτος Γ' τεύχος δ' σελ. 61) διὸ ταῦτα πέμπω ὑμῖν ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ὅπως, ἐν ἴσῳ ἀνέκδοτος, καταχωρήσῃτε ταύτην ἐν τινι τῶν φύλλον τῆς πολυτίμου Ἑκκλ. ἀληθείας.

Ἐν Σάμῳ, τῇ 30 μαρτίου 1884.

ΕΠΗΜ. Ι. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ.

Λογιώτατε καὶ φίλων ἀριστε, τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εὐκρινέστατα κατασπάζομαι καὶ ἀπὸ καρδίας ἐπεύχομαι.

† Τίς ὁ κατὰ τὴν ἀρτίως συστάσαν ἐπαρχίαν Σλαβωνίου καὶ Χερσῶνος ἀρχιεπίσκοπος; Εὐγένιος. Ὁ οὐδέποτε κατεδιδώξα, ὁ οὐδέποτε ἐφαντάσθην, μάλλον δὲ διὰ παντός ὡς βαρύντατον φορτίον καὶ μέγα καὶ ὑπὲρ ἐμὲ ἀπέκλιναν πάσῃ δυνάμει, τοῦτο κατὰ τὸ θεῖον ἔλεος, ἀξιώσει ἰσχυρᾷ τῆς φιλοχρίστου αὐτοκρατορίας, συννεύει καὶ συνεπευδοκῇ τῆς ἱερᾶς ταύτης ἐν Ἰωσσίᾳ συνόδου, κοινῇ εὐαρεστήσει καὶ ῥύσων καὶ γραικῶν, ἰδοὺ γέγονα κατὰ τὴν α' τοῦ ἐνισταμένου μηνὸς ἐν τῷ νηφ' τοῦ καλ' ἡμᾶς μοναστηρίου, παρουσιαζούσης τῆς αὐτοκρατείας καὶ τῆς αὐλῆς ἀπάτης, ὑπὸ τῶν πανιερωτάτων τοῦ Μοσχίας Πλάτωνος καὶ Πλασκοβίου Ἰννοκεντίου καὶ τοῦ Κροντίκης Σαμουήλ, χειροτονηθεὶς ἀρχιερεὺς καὶ διορισθεὶς εἰς τὴν ποιμαντορίαν τοῦ ποιμανίου τῆς νέας γουβερνίας, ἥτις ἐπ' ὀνόματι τῆς νέας Ἰωσσίας γνωρίζεται, περιέχουσα τὴν νέαν Σερβίαν καὶ τὰ ἀπὸ Ἀζορίου πρὸς ἀνατολὰς, Κομβουρνίου πρὸς δυσμὰς διοριζόμενα ὑπὸ τῶν Νογαίων

τατάρων πρὸς μεσημβρίαν καὶ τῆς μικρᾶς Ῥωσσίας πρὸς ἄρκτον ἕως καὶ αὐτῆς Πουλτάδας καὶ ἐπέκεινα. Ἐπετέθη δὲ ὄνομα τῇ ἀρχιεπισκοπῇ τὸ ῥηθὲν ἀνωτέρω Σλαβωνίου καὶ Χερσῶνος, τὸ μὲν διὰ τὴν τῶν ἐνδόξων Σλαβῶν τοῦ ῥωστικοῦ γένους ἀρχὴν, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐν Χερσῶνι τοῦ εὐαγγελικοῦ φωτὸς παραδοχὴν, πόλει πλῆλῃ καὶ ἐπισήμου ὀνόματος. Ταῦτά σοι, ἀγαπητέ, τὰ ἐμὰ φιλικῶς ἀναγγέλλω καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν γνωρίμων καὶ φίλων διὰ σοῦ, ὡς ὑμᾶς περὶ ἐμοῦ πρὸς κύριον εὐχέσθαι, ἵνα μὴ ἡ πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην ἀνάδασις καὶ τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας γέννηται μοι κατάδασις, μηδὲ εἰς κρίμα μοι καταστῇ ἢ εἰς κατάκριμα τὸ ἕξιμα. Ἡ ἐπαρχία μου, ἀγαπητέ, εἶνε εὐκρατὴς κατὰ τὸ κλίμα, εἶνε εὐφορὸς κατὰ τοὺς καρπούς, εἶνε τερπνὴ καὶ διὰ τοὺς βασιλικούς ποταμούς, ὅφ' ὧν περιρρεῖται, καὶ διὰ τὰ παραθαλάσσια, πρὸς ἃ παρεκτείνεται, εἶνε καὶ καταφύγιον ἀνεκτὸν τῶν κατατρυχομένων ἑλλήνων, βλάχων, μολδαυῶν, σέρβων καὶ τῶν ἑξῆς, πρὸς οὓς πλείστα καὶ ἄριστα προνόμια ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορίας ἔχαριθθησαν. Ἐὰν θέλῃς νὰ ἔλθῃς ἐκεῖ νὰ κατοικήτῃς, εὐρήσεις πολλοὺς πολλοχρόνους ἀδελφούς σου χριστιανούς, εὐρήσεις δὲ καμὲ ὅλον σὸν εἰς συνδρομὴν καὶ βοήθειάν σου· ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ πρῶτος ἐκεῖνος Εὐγένιος, ὁ σὸς εἰλικρινὴς φίλος καὶ διὰ βίου ἔσομαι.

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ

Δύναται τις εἰπεῖν ὅτι Νεκτάριος ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔστιν ἐν τῶν σπουδαιοτέρων προσώπων ἐκ τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν ιεραρχῶν, ὅσοι τὸν θρόνον ἐκόσμησαν τοῦ ἱεροῦ Στάχυος· περιέργου τινος ἐκλογῆς τυχὼν εἶδε πρῶτος αὐτὸς τὸν θρόνον τὸν οἰκουμενικὸν δευτέρου τῇ τάξει μετὰ τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ πρῶτος αὐτὸν εἶδε κληρούμενον ἑαυτὸν τὴν θρακικὴν διοίκησιν, καὶ εἶδε τοὺς ἱερούς ναοὺς τοὺς ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν κατειλημμένους παραδοθέντας αὐτῷ¹.

ὁ Νεκτάριος ἐγεννήθη ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, αὐπατριδὴς καὶ τοῦ πρώτου γένους, ἐπίσημος τῇ συγκαλήτῳ βουλῇ, ἐπιεικὴς τὸν τρόπον, δι' ὅλου ὀχυμαζόμενος², ἐπὶ δὲ Θεοδοσίου Α' καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συγκαλέσεως τῆς Β' οἰκουμενικῆς συνόδου τὴν τοῦ πραιτωρὸς ἀρχὴν χειρίζων· σεβάσιμιον ἔχων τὸ ἥθος, τὴν πολιὰν καὶ τὸ εἶδος ἱεροπρεπὲς καὶ τοὺς τρόπους ὧν ἐπιεικὴς ἀπελάμβανε παρὰ τῷ ὁδοδόξῳ λαῷ ὑπόληψιν καὶ σέβας, καίπερ μὴ κατατεταγμένος ἐν τοῖς χριστιανοῖς, ἀδάπτιστος δ' ἔτι μένων. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου παραιτησαμένου τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ παραινέσαντος τοὺς ἱερωτάτους τῆς συνόδου πατέρας εὐρεῖν αὐν-

δρα ἀξιεπαῖνον καὶ νοὺν ἔχοντα, τῶν φροντῖδων τὸ πληθος καὶ δέξασθαι καὶ εὖ διαθεῖναι δυνάμενον, Νεκτάριον, εὐπατρίδην ἄνδρα καὶ περιφανεῖα γένους κοσμούμενον καὶ τοῖς τῆς ἀρετῆς εἰδεσι λαμπρυνόμενον ἐπίσκοπον τῆς μεγίστης ἐκείνης ἐχειροτόνησαν πόλεως». Ταῦτα ὁ Θεοδώρητος Κύρου γράφει³.

Σωκράτης ὁ σχολαστικὸς ἀφηγεῖται ὅτι ὁ Νεκτάριος ἀάρπασθεις ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προσεβλήθη, τῶν τότε παρόντων ἑκατὸν πεντήκοντα ἐπισκόπων χειροτονησάντων αὐτόν⁴.

πρὸς τὸν Ῥώμης Δάματον ἡ ἀγία Β' οἰκουμενικὴ σύνοδος γράφουσα μαρτυρεῖ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐν ἀγίοις Νεκταρίου, καὶ παραδίδωσιν ἡμῖν ὅτι ἡ χειροτονία αὐτοῦ ἐγένετο «ἐπὶ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου, μετὰ κοινῆς ὁμονοίας, ὑπ' ὅψετι καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Θεοδοσίου, παντός τε τοῦ κλήρου καὶ πάσης ἐπιψηφίζομένης τῆς πόλεως»⁵.

Οἱ λοιποὶ πατριαρχικοὶ κατάλογοι ἰδοὺ ὅ, τι περὶ Νεκταρίου γράφουσιν:

ὁ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου: «Νεκτάριος· ἔτη 16, μηνὸς 3».

ὁ τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου: «Νεκτάριος ἁγιοματικὸς ὑπάρχων χριστιανῶν κατηγόσιμος, μηδέπω δὲ θιγὼν τοῦ βαπτίσματος, ἅμα καὶ χειροτονεῖται καὶ βαπτίζεται ὑπὸ τῆς ἀγίας συνόδου τῶν PN', καὶ χειροτονηθεὶς ἐπεσκόπησεν ἔτη 16, μηνὸς 3».

ὁ παρὰ Leunclavii φερόμενος γράφει: «Νεκτάριος ἁγιοματικὸς, ὑπὸ τῶν PN' πατέρων ἅμα καὶ βαπτίζεται καὶ χειροτονεῖται, καὶ ἐπὶ Ἀρχαδίου ἀρχιερατεύει ἔτη 16, μηνὸς 6».

ὁ τοῦ Ματθαίου Κιγάλα γράφει «Νεκτάριος ὁ ἁγιοματικὸς, ἔτη 16, μηνὸς 6».

ὁ τοῦ Φιλίππου Κυπρίου ὑπ' ὅψιν ἔχει τὸν τοῦ Leunclavii⁶.

Ἄλλ' ἡ παρὰ τῷ ἐκκλησιαστικῷ ιστοριογράφῳ Ἑρμείᾳ Σωζόμενῳ ἀφήγησις τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς ἔχει τι τὸ περιέργον· καὶ ταύτην δέχονται ὅτε Fleury καὶ ὁ Casimirus Oudinus μεταφράζοντες, μεταγράφει δὲ καὶ ὁ μακαρίτης Κ. Κοντογόνης⁷.

Κατὰ τὸν Σωζόμενον, συντασσομένης τῆς Β' ἀγίας συ-

1. Σωκρ. Ε', η'—Ζωναρῆ II', 19—Μελετίου Ἀθηναίων ἐκκλησ. ιστορίας τόμ. Α' τῆς πλῆλῆς ἐκδόσεως, σελ. 412—413.

2. Νικηφ. Κάλλ. ἐκκλησ. ιστορ. IB', ιδ'.

3. Θεόδωρ. ἐκκλησ. ιστορ. Ε', η'—Fleury hist. ecclesiast. βιβλ. IH', ε'—Μελετίου Ἀθηναίων ἐκκλησ. ιστορία· τόμ. Α' τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως, σελ. 414—Μαθῆ κατάλογ. πατριάρχων, σελ. 21.

4. Σωκρ. Ε', η'.

5. βλ. τὴν συνοδικὴν ἐπιστολὴν παρὰ τε Θεοδωρήτῳ, ἐκκλησ. ιστορ. Ε', θ' καὶ Νικηφόρῳ Καλλίστῳ ἐκκλησ. ιστ. IB', ις'.

6. ἀνέγνωθι τούτους παρὰ Banduri, Imperium Orientale· κατὰ τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐκδοσιν τοῦ 1729, ἐν τῇ σειρᾷ τῶν βυζαντινῶν ιστορικῶν, σελ. 162, 165, 172, 179, 186.

7. Σωζόμεν. Ζ', η'.

8. Fleury hist. ecclesiastique IH', ε'—Oudini Commentarius de scriptoribus Ecclesiae antiquis· Φρηνκφόρτη 1722, τόμ. Α', σελ. 686—688—Κοντογόνη Πατρολογία· τόμ. Β', σελ. 704—705.

νόδου, μετὰ τὴν παραιτήσιν δὲ τοῦ ἐν ἀγίοις Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὁ Νεκτάριος, συγκλητικὸς ὢν, εἰς δὲ τὴν πατρίδα Ἰαρσὸν παρασκευαζόμενος ἠπέλθῃ, προσήλθε Διοδώρῳ τῷ Ταρσοῦ ἐπισκόπῳ, ἐρωτῶν εἴπερ εἶχεν ἐπιστολάς ἵνα δῶ αὐτῷ οἱ τῆς Β' συνόδου πατέρες, ἐν-τολῇ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Θεοδοτίου Α', συνεσκέπτοντο τότε καὶ ἀκριβῆ τὴν βῆσανον ἐποιοῦντο «ὥπως οἱ μάλισ-στα καλὸς καὶ ἀγαθὸς εὐρεθῇ»⁹ ὁ τοῦ Θεολόγου διάδο-χος· ὁ Διόδωρος¹⁰ διανοούμενος ἐν ἐκείνῃ τῇ στιγμή τὴν ἐστὶν ἄρα γε ὁ πάντων αἰρετιώτερος, ἰδὼν τὸν Νεκτάριον «ἄξιον εἶναι τῆς ἐπισκοπῆς ἐνόμισεν» καὶ ἀσφάτως αὐτῷ προσετίθη, πολὺν ὅρων πολὺ τὸ αἰδέσιμον ἔχουσαν, τὸ τε ἱεροπρεπὲς τοῦ εἶδους, καὶ τὸ τοῦ ἥθους μᾶλα ἐπιεικὲς· συνέστησε δὲ τῷ Ἀντιοχείᾳ τὸν Νεκτάριον· μετ' οὐ πολὺ ὁ Μ. Θεοδόσιος παρεκάλεσε τοὺς ἀγίους πατέρας τῆς Β' συνόδου ὥπως ἐγγράψωσιν ἡ χάριτι τὰ ὀνόματα ὧν ἂν κρίνωσιν ἄξιον πρὸς διαδοχὴν τοῦ Γρηγορίου, ὁ δὲ Ἀντιο-χείας ἐγγράψας ὧν ἔκρινε τὰ ὀνόματα, τελευταῖον ἐνέ-γραψε καὶ Νεκτάριον· ὁ βασιλεὺς ἀναγνούς τὰ ψῆφον δέλτα ἐστὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Νεκταρίου, ἐρῶ πάντες ἐθαύμασαν, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσω κατέπειν ἐπληρο-φορήθησαν ὅτι καὶ ἀβάπτιστος ἦν ἔτι· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τοῦτο μαθὼν ἐπέμενε εἰς τὴν ἐκλογὴν ταύτην, ἣν οὐκ ἐκτὸς θείας ῥοπῆς γενομένην ἐνόμισεν ὁ Σωζόμενος. συνεπῶς δὲ καὶ ὁ τοσὶν μεταγράφων Κῆλλιστος· ἐθαπτί-σθη δὲ παραυτίκα ὁ Νεκτάριος, «καὶ τὴν μυστικὴν ἐσθῆ-τα ἔτι ἡμφιεσμένος—γράφει ὁ Ἑρμείας—κοινῇ ψήφῳ τῆς συνόδου, ἀναγορεύεται Κωνσταντινουπόλει· ἐπίσκοπος». Χειροτονηθεὶς δὲ, Κυριακὸν τὸν ἐπίσκοπον Ἀδάνων ἐκρά-τησε παρ' αὐτῷ διδάσκοντα τὴν ἱερτικὴν τάξιν.

ὁ Νεκτάριος ἐκλεγείς τῷ 381, ἀπεβίωσε, κατὰ τὸν Σωκράτην¹¹ τῇ 17 Σεπτεμβρίου 997. Ἄν δ' ἄλλῃθες ἦ ὅτι τὸν θρόνον ἐκόσμησεν ἔτη δέκα ἕξ καὶ μῆνας τρεῖς, ἐξε-λέγη λοιπὸν ἐν μηνὶ ἰουνίῳ τοῦ 381· ὁ Μαθῆς ἀναγράφει κακῶς ἔτος θανάτου τὸ 391. Ὁ συναξαριστὴς ἀναφέρει τὴν μνήμην αὐτοῦ τῇ 11 Ὀκτωβρίου¹². Κακῶς δὲ καὶ ὁ Cave ἔγραψεν ὅτι· ὁ τοῦ Νεκταρίου θάνατος συνέβη τῷ 398, διότι ὁ Σωκράτης γράφει τοσὶν γενόμενον ἐν ὑπα-τεία Καίσαρος καὶ Ἀττικῷ, ἡ δὲ ὑπατεία αὕτη συμπί-

πτει τῷ 397, ὡς γινώσκωμεν¹³. ὁ Moreri¹⁴ τίθησιν αὐ-τὸν τῷ 397.

Σπουδαιότερα, τὰ γνωστὰ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐπὶ τῆς δεκα-εξαετοῦς πατριαρχείας τοῦ Νεκταρίου συμβάντα εἰσι ταῦτα:

ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος, ἣν ὁ Μ. Θεοδόσιος συνεκάλεσεν ἐν μηνὶ ἰουνίῳ τοῦ 383 ἔτους¹⁵, ἐκ πασῶν τῶν αἰρέσεων συγκροτούμενην, διανοούμενος τίς ἂν γέ-νοιτο μηχανή, ὥπως ἂν μὴ διαφρονήῃ ὁ χριστιανισμὸς, ἀλλ' ἐνωθῇ ἡ Ἐκκλησία· προσκλήθει· ἐν ταύτῃ Ἀγέ-λιος ὁ τῶν ναυατιανῶν πατριάρχης¹⁶, συνέστησε Σισίν-ιον τινὰ ναυατιανὸν πρεσβύτερον, ἄνδρα ἐλλόγιμον, φι-λίσσοφον, ἀκριβῶς τὰς θείας πεπαιδευμένον γραφίς, ἱκανὸν πρὸς συζήτησιν· ἀλλ' ἡ συνδιάσκεψις αὕτη κατέδειξε μό-νον ὅτι μόνοι μετὰ τῶν ὁρθοδόξων οἱ ναυατιανοὶ τὴν τοῦ ὁμοουσίου πίστιν ἐδέχοντο· δι' ὃ ἐπετράπη αὐτοῖς ἵνα ἔχω-σι τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας αὐτῶν.

ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τοπικὴ σύνοδος τοῦ 391, περὶ Ἀγαπίου καὶ Βαγαθίου¹⁷, ἑκατέρου ἀντεχομένου τῆς ἐπι-σκοπῆς Βόστρων, καὶ ἐν ἧ συνήλθον, ἐκτὸς Νεκταρίου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας καὶ Φλαβιανοῦ Ἀντιοχείας, πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ τὸ ἱερατεῖον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας¹⁸.

Περίεργόν τι γεγονός εὐρίσκωμεν παρὰ Σωκράτει· ὅτι τῷ 388, φήμης ἐν Κωνσταντινουπόλει διαδοθείσης ὅτι Θεο-δόσιος ὁ βασιλεὺς ἡγήθη ὑπὸ Μαξίμου τοῦ τυράννου ἐν τῇ Δύσει «οἱ ἀρειανοὶ ἀνασυρλέντες τὴν οἰκίαν Νεκταρίου ἐνέπρησαν τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως»¹⁹.

Τῷ ἐξόμῳ ἔτει τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ, ὅτλ. τῷ 388, ὁ Νεκτάριος ἐκώλυσε τὸν ἐπὶ τῆς μετανοίας πρεσβύτε-ρον, διὰ τὸ γεγονός ἀμάχημα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τινος διακόνου εἰς τὴν γυναικα τὴν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ σχολάζου-σαν· ἐν δὲ τῇ Ἰωμῇ καὶ πάσῃ τῇ Δύσει ἐπιμειλῶς φυ-λάττεται ἕως τοῦ νῦν... Θεοδόσιος δὲ ὁ βασιλεὺς νόμον ἔγραψε γυναικα εἰς διακόνισσαν μὴ προβαίνειν, εἰ μὴ ὑπερβῇ τὰ ἐξήκοντα ἔτη, κατὰ τὸν Ἀπόστολον²⁰.

Ἐπὶ Νεκταρίου εὐρέθησαν τῷ 390 ὑπὸ γῆς κεκρυμμένα τέως τὰ λείψανα Μιχαίου καὶ Ἀλέξανδρου τῶν προφητῶν²¹.

13. Χρον. πατρὶκ. ὁλοκαίς Σ' Δ'.

14. Gr. Dictionnaire ἐν λξ.

15. «κατὰ τὴν ὑπατεῖαν Μεροκλίου καὶ Σατορόνιου» Σωκρ. Ε', ι'—Σωζόμε. Ζ', ιθ'—Νικηρ. Κίλλ. ΙΒ', ις'.

16. Ἰδε περὶ Ἀγελίου ἐν Ἐκκλ. ἀληθειᾷ, τόμ. Δ', σελ. 366.

17. εἰπὶ ὑπατείας Φλαβίου Ἀρκαδίου αὐτοῦτοῦ τῷ τρίτῳ καὶ Ὀμο-ρίῳ τῷ δευτέρῳ—391—βλ. Χρον. πατρὶκ. ὁλοκαίς Σ' Δ'.

18. τὸ πρακτικὸν τῆς συνόδου παρὰ Νοτλῆ καὶ Ἰάλλῃ· Σύνταγμα τῶν ἱερῶν κανόνων, τόμ. Ι', σελ. 625—628.

19. Θεοφ. χρονολ. ἐκδ. Βενετίας, σελ. 48· ὁ Σωκράτης τίττει τὴν στάσιν ταύτην κατὰ τὴν ὑπατεῖαν Θεοδοτίου τὸ 6' καὶ Κωνσταντίνου—388· βιβλ. Ε', ιγ'—Σωζόμε. Ζ', ιθ'· ὁ Θεοφάνης τῷ 382.

20. Θεοφ. τῆς αὐτῆς ἐκδός. σελ. 49· μετὰ κατὰ πλάτος Σωκρ. Ε', ιθ'—Σωζόμε. Ζ', ις'—Νικηρ. Κίλλ. ΙΒ', κη'.

21. Νικηρ. Κίλλ. ΙΒ', μη'—Θεοφάνης τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως, σελ. 50—Σωζόμε. Ζ', κθ'.

9. Σωζόμε. Ζ', ζ'—Νικηρ. Κίλλ. ΙΒ', ις'.

10. ὁ Διόδωρος ὑπῆρξε διδασκαλὸς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Θεοδώρου τοῦ Μορυσσετίου· βλ. περὶ Διοδώρου καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ Κοντογόνην, Πικρολογ. Β', σελ. 528—532, Cave σελ. 152, Moreri Grand Dictionnaire ἐν λξ. καὶ ἔνθα παρατίθεται, Κ. Οἰκο-νόμου περὶ τῶν Ο' ἐρμηνευτῶν, τόμ. Δ', σελ. 566—570 καὶ τὸν μα-καρίτην Δωρόθεον Εὐελπίδην, ἐκδόντα τοὺς περὶ ἱεροσύνης λόγους Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου· Ἀθήνην, 1867, πρλγ. σελ. 5, σημ. α· Ἐκ τῶν ἀρχαίων μίθῃ Σωκράτ. Ε', η'· Γ', γ'—Σωζόμε. Ζ', η'—Θεοδώρητον Β', ιθ'· Δ', κθ'—Σουδαν ἐν λξ. καὶ Φώτιον ἐν Μυριο-βιβλίῳ, ἀνγλ. PB' καὶ SKI'.

11. Σωκρ. Γ', 6'—Fleury hist. ecclesiastique, Κ', κξ'.

12. Συναξ. Νικοδήμου ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ.

—μετεκομίσθησαν δὲ εἰς τὴν ὑπερκειμένην τῶν πύλων ἡ τιμὰ κεφαλῇ τοῦ βαπτιστοῦ καὶ προδρόμου Ἰωάννου, κατὰ μῆνα μάρτιον τοῦ 391 καὶ ἀπετέθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Προδρόμου, τῷ ἐν τῷ Ἐβδόμῳ, ἐπὶ ὑπατείας Τατιανοῦ καὶ Συμμαχίου²². —καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων Τερεντίου καὶ Ἀφρικανοῦ διεκομίσθησαν, καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὴν ἁγίαν Εὐφημίαν ἐν τῇ Πέτρᾳ²³.

Ὁ ἱερός Νεκτάριος, λόγων μέτοχος ὧν ἔγραψεν ὁμιλίαν εἰς τὸν ἅγιον Θεόδωρον²⁴. Ὡς δ' ἦν ἐπιεικὴς τὸν τρόπον, ἀριστα διώκησε τὴν Ἐκκλησίαν, ἀγαθοῦ πατρὸς ἀφίς μνήμην, μετ' ἐπιεικείας ἀείποτε πᾶσι προσενεχθέντος λαμπρῶς δὲ τὴν ποιμένην τοῦ Κυρίου ποιμάνας, καὶ τῆς εὐνοίας καὶ συνεργίας τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς τυγχάνων μάθημα δίδωσι μέγιστον ἐπὶ εἰλικρινῆς καὶ λελογισμένη συνενόησις τῆς κοσμικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς σῶζει τὴν Ἐκκλησίαν.

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ

Ο ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΕΣΠΕΡΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΔΙΔΑΧΗΣ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Δ.

Συνεχίζοντες τὰς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ κρίσεις τῶν θεολόγων περὶ τῆς Διδαχῆς τῶν δώδεκα ἀποστόλων, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας» παρατιθέμεθα σήμερον τὰς συντόμους βιβλιοκρισίας δύο θεολόγων, ἐνὸς διαμαρτυρομένου κατηγητοῦ τῆς θεολογίας ἐν τῷ ἐν Ἄντν πανεπιστημίῳ κ. Ἰλγνφέλδου, καὶ τοῦ κ. Duchesne, καθηγητοῦ τῆς θεολογίας ἐν τῷ καθολικῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων. Ἡ βιβλιοκρισία τοῦ πρώτου ἐκτυπωθεῖσα ἐν τῷ ἐν Λειψίᾳ ἐκδομένῳ Literarisches Centralblatt No 12 μαρτίου 15, 1884, ἔχει ὡς ἑπεται:

Ὡς μητροπολίτης Σερρών ἐν Μακεδονίᾳ ἐχαροποίησε τὸν θεολογικὸν κόσμον τῆς Ἑσπερίας ὁ κ. Φιλόθεος Βρυέννιος διὰ τῆς ἐν ἔτει 1875 αἰρνης γενομένης πλήρους ἡ μᾶλλον πληρεστέρας ἐκδόσεως τῶν λεγομένων δύο ἐπιστολῶν τοῦ Κλήμεντος Ῥώμης, ἔκ τινος ἱεροσολυμιτικοῦ χειρογράφου τοῦ 1056, νῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποκειμένου καὶ περιέχοντος α') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου σύνοψιν τῆς II. καὶ Κ. Διαθήκης (τῆς Παλαιᾶς

μὲν μόνον, πληρεστέραν ὁμῶς τῆς μέχρι τοῦδε γνωστῆς) β') τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα, ἥς νέαν ἐκδόσιν ἐν Λειψίᾳ 1877 ἐφιλοπόνησεν ὁ γράφων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων γραφῶν, ας τότε ἔλαβε, γ') τὰς δύο ἐπιστολάς τοῦ Κλήμεντος Ῥώμης, ἐκδοθείσας ἤδη πληρεστέρας, δ') τὴν Διδαχὴν τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ἄγνωστον τέως τυγχάνουσαν καὶ ε') τὰς ὑποδομιμαίας ἐπιστολάς τῆς τε Μαρίας Κασσόδωλων πρὸς τὸν Ἰγνάτιον καὶ τοῦ Ἰγνατίου πρὸς διαφόρους ἐκκλησίας τῆς Μ. Ἀσίας, ὧν τὰς διαφόρους γραφὰς ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ὁ ἐν Τυβίγγῃ F. X. Funk, ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη ἐκδόσει Opera Patrum Apostolicorum vol. 2, Tübingen 1881. Νῦν ἐντελῶς ἐξηγληθὴ τὸ περιεχόμενον τοῦ σημαντικοῦ τούτου ἱεροσολυμιτικοῦ ἢ κωνσταντινουπολιτικοῦ κώδικος· διότι ἐν τῇ προκειμένη ἐκδόσει τῆς τέως ἀνεκδότου Διδαχῆς τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἐδημοσίευσεν ὁ Βρυέννιος (σελ ργ' καὶ ἐξς) τὰς διαφόρους γραφὰς τοῦ χειρογράφου καὶ τὸ εἰσέτι ἀνεκδότον μέρος τῆς συνόψεως τοῦ Χρυσοστόμου, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κλήμεντος Ῥώμης καὶ τοῦ Βαρνάβα (σελ. 4γ' καὶ ἐξς) ἐπήγαγε λεπτομερείας τινὰς καὶ διορθώσεις. Ἐν τοῖς προλεγομένοις δίδεται ἡ πειστικὴ ἀπόδειξις ὅτι ἡ Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ἣτις φέρει καὶ δευτέραν κατὰ τὸν Βρυέννιον ἀρχικωτέραν ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν πρώτων κεφαλαίων ἀναφερομένην ἐπιγραφὴν «Διδαχὴ Κυρίου διὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῖς ἔθνεσιν», αὕτη ἐκείνη ἐστίν, ἣν ὁ Εὐσέβιος καταγράφει ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ βιβλ. 3, 25 ὡς Διδαχὰς τῶν ἀποστόλων, ὁ Ἀθανάσιος ἐν τῇ 39 ἑορταστικῇ ἐπιστολῇ καὶ Νικηφόρος ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ στιχομετρίᾳ ὡς Διδαχὴν τῶν ἀποστόλων. Τὰ προλεγόμενα ἀποδεικνύουσι προσέτι ὅτι ἡ Διδαχὴ αὕτη ἱσταμένη μεταξὺ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα (κεφ. 18—21) καὶ τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν εὐρηται ἐπεξεργασμένη ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ καὶ ὅτι κεῖται ὡς βάσις τοῦ πρώτου μέρους τοῦ ὑπὸ Ρουφίνου καὶ Ἰερωνύμου μνημονευομένου βιβλίου «αἱ δύο ὁδοὶ» ἡ «τὸ κρίμα τοῦ Πέτρου» (οὐχὶ αἱ δύο ὁδοὶ ἡ τὸ κρίμα τοῦ Πέτρου)· ἐν ᾧ καὶ ἡ ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρείως (Στρωμν. 1, 20, 100 σελ. 577) ἀναφερομένη ῥῆσις παρέμεινεν. Ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν περιεσώθη ἡμῖν ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ μορφῇ, ἐσημείωσε ῥητῶς ὁ ταῦτα γράφων (Nov. Testam. Extr. can. rec. fasc. IV, p. 95)³ ὥστε δὲν ἔχει ἀνάγκην εἰμὴ νὰ προσθέσῃ ὅτι ἡ Διδαχὴ εἶναι τὸ πρωτότυπον τῶν δύο ὁδῶν. Ἡ Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἐν οἷς μόνον συμπίπτει μετὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα (κεφ. 18—20 Διδαχ. κεφ. 1—5) εἶναι βιβλίον, χρησιμεύον πρὸς διδασκαλίαν τῶν κατηχουμένων, καθὼς αὐτὴν ὁ Ἀθηνάσιος

22. Χρον. παλαιόν ἐν ἔτει — Νικηρ. Κάλλ. IB', μθ' — Σωζόμ. Ζ', κα'.

23. Γεώργιος Ἀμαρτωλός· περὶ Migne' Patrolog. τόμ. PI', στήλῃ 716.

24. Fabricii Biblioth. Gr. Harles. τόμ. I', σελ. 335.

1. Ὁ κ. Ἰλγνφέλδου ταῦτα λέγων ἀναφέρειται ἴσως εἰς τὰ τοῦ 10 κεφ. τῆς Β' ἐπιστολῆς, ἐν οἷς παρενέβη τὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Διαμαρτυροῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς παραλλήλοις Β', σελ. 887), καὶ τὰ τοῦ ψευδοιστοῦ τίνου (Ἑρμ. καὶ Ἀποκρ. πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους, Ἀποκρ. 74). Σ. Μ.

2. Ὁ Ρουφίνος γράφει qui appellatur Dux viæ vel Judicium Petri. Σ. Μ.

3. Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 1866, ἣν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν οὐδεμίαν τοιαύτην παρατήρησιν ποιεῖται ὁ κ. Ἰλγνφέλδου. Σ. Μ.

χαρκτηρίζει, καὶ μόνον τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ 6 κεφ. δύ-
νανται νὰ συγκαταληχθῶσιν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ· ἀπὸ δὲ
τῶν λείξεων τοῦ 6 κεφ. ἀπὲρ δὲ τῆς βρώσεως κτλ. ἡ μέχρι
τοῦ τέλους τοῦ 16 κεφ. ἔχομεν μίαν ἐκκλησιαστικὴν
διάταξιν διὰ τὰς κατὰ μέρος ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας τὴν
συνάξειαν πρὸς τὸ ἡγούμενον μέρος (τὸ διὰ τοὺς κατη-
χομένους προωρισμένον, ὡς εἴρηται) καὶ τὴν ἐσωτερικὴν
ἐνότητα ἀπλῶς προϋποτίθησιν ὁ Βρυέννιος¹. Εἰς τὴν γνώ-
μην του οὗ ἐν τῇ Διδαχῇ ἡδὴ πολεμεῖται ὁ Μοντανι-
σμός, ἀντέταξεν ὁ Α. Harnack (Theol. Lit. Zeitung
1884, ἀρ. 3) τὴν οὐχ ἡττον ἀμφίβολον γνώμην ὅτι ὁ
Μοντανισμός οὐδ' αὖτε κεῖται πρὸ ὀφθαλμῶν
τοῦ συγγραφέως τῆς Διδαχῆς². Ὁ ἀνὴρ, εἰς ὃν
ὀφειλομένη καὶ τὴν ἐκδοσιν τῆς Διδαχῆς, ἡγάγεν εἰς φῶς
ἀντικείμενον ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν ἀξίαν σπουδαίας ἐν τῇ
ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ ἐρεύνης, καὶ εἶναι ἄξιον εὐχαρι-
στίας διὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐργασίαν του.

Ὁ δὲ κ. Duchesne ἐν τῷ Bulletin Critique, ἀρ. 5, μαρτίου 1, 1884, λέγει τάδε·

Καὶ ἕτερος ἀποστολικὸς Πατήρ.

Ὁ σοφὸς μητροπολίτης Νικομηδείας (τῆς ὀρθοδόξου
ἐλλ. Ἐκκλησίας) κ. Φιλόθεος Βρυέννιος, ἀρτίως ἐξέδωκε
λίαν ἐνδιαφέρον καίμενον ἐκκλησιαστικῆς ὕλης. Εἶναι
αὕτη ἡ Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων, ἥτις ὑπὸ μὲν τοῦ Κλή-
μεντος Ἀλεξανδρείας τάσσεται τοῖς θεοπνεύστοις βιβλίοις
τῆς Γραφῆς, ὑπὸ δὲ τοῦ Εὐσεβίου τοῖς ἀρχαιοτέροις τῶν
ἀντιλεγόμενων, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀθανασίου τοῖς μὴ κανονι-
ζομένοις μὲν, χρησιμοῖς δὲ διὰ τοὺς κατηχομένους, ὁμοῦ
μετὰ τῆς Σοφίας Σολομώντος, τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, τῆς
Ἑσθῆρ, τοῦ Ἰωβ καὶ τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ. Τὸ
μνημεῖον τοῦτο ἀπορρέει ἐκ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου ἐκ
τοῦ ὁποίου ὁ κ. Φιλόθεος ἐδημοσίευσεν σημαντικὰ συμ-
πληρώματα εἰς τὸ τέως γνωστὸν καίμενον τῶν ἐπιστολῶν
τοῦ ἁγίου Κλήμεντος Ῥώμης. Ἐχει στενὴν σχέσιν μετὰ
τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα, τοῦ
Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ, τοῦ βιβλίου τοῦ ἐπιγραφομένου. δύο
ὁδοὶ ἢ τὸ κρίμα τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ 7 βιβλ. τῶν ἀποστο-
λικῶν διαταγῶν. Ἡ σχέσις αὕτη πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἐγ-
γύτερον καθὼς καὶ τὸ περὶ ἀκεραιότητος καὶ ταυτότητος
τῆς νέας ταύτης Διδαχῆς ζήτημα. Τό γε νῦν περιοριζό-
μενοι νὰ ἀναγγείλωμεν τὴν εὐτυχῇ ἀνακάλυψιν παρέχο-
μεν τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν ἰδέαν τινὰ αὐτῆς μεταφρά-

4. Ἀγνοοῦμεν πῶς ὁ κ. Ἰλγενφίλδος δὲν εὕρσκει ἐνότητα ἐν τῇ δι-
δαχῇ, ἀπὸ τοῦ 7 κεφ. ἔρχεται διὰ τῶν λείξεων· περὶ δὲ τοῦ βαπτί-
σματος, ταῦτα πάντα προεισπόντες· ἐρωτῶμεν αὐτόν, ποῦ ἀναφέρεται
τὸ ταῦτα πάντα· μὴ μόνον εἰς τὰ· περὶ δὲ τῆς βρώσεως κτλ. οὐχὶ
δὲ εἰς πάντα τὰ ἐν τοῖς ἐξ πρώτοις κεφαλαίοις λεγόμενα· Ἐπίσης τὰ ἐν
τῷ 11 κεφ. λεγόμενα· ὅς ἂν οὖν ἰσθῶν διδάξῃ ὑμᾶς ταῦτα πάντα τὰ
προειρημένα, ποῦ ἀναφέρονται· δὲν δεικνύουσι καὶ ταῦτα σαφῶς καὶ
ἀριθμητικῶς τὴν πλήρη ἐνότητα καὶ τὴν ἐσωτερικὴν συνάξειαν τῆς διδα-
χῆς· (πρὸβλ. πρὸβλ. σελ. 8 § 3 καὶ διδαχ. κεφ. 7, σημ. 1. Σ. Μ.)

5. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ γνώμη, ἣν κατὰ τὸν κ. Ἰλγενφίλδον δυνά-
μεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς μὴ ἀμφίβολον (dedenklich) καὶ βεβαίαν; Σ. Μ.

λόντες τὸ κατωτέρω. Ἐν αὐτοῖς θέλουσιν εὐρεῖ λίαν ἐν-
διαφέροντας χαρκτηρίους τῆς ἀρχαίας λειτουργίας καὶ τοῦ
διοργανισμοῦ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πρώτης χριστιανικῆς
ἐποχῆς, τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πνευ-
ματέμφοροι προφῆται, οἱ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Παύλου
καὶ τῇ Ἀποκαλύψει μνημονευόμενοι διεδραμάτιζον ἔτι
ἐξοχὸν πρόσωπον, μὴ ἀποκλείοντες μὲν ἀλλ' ἐπιτιμῶν-
τές πως τὴν μὴ πνευματευπορευμένην ἐσραχίαν. Τὸ ἐρ-
γον ἐπιγράφεται, Διδαχὴ Κυρίου διὰ τῶν δώδεκα ἀπο-
στόλων τοῖς ἔθνεσι καὶ ἀρχεται διακρίνον τὰς δύο ὁδοὺς,
τὴν τῆς ζωῆς καὶ τὴν τοῦ θανάτου, αἵτινες περιγράφον-
ται συμφώνως τοῖς ἐν τισι τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα
καὶ ἐν τῇ Ἐπιτομῇ φερομένοις. Μετὰ τὴν περιγραφὴν ταύ-
την ὁ συγγραφεὺς τῆς Διδαχῆς ἐξακολουθεῖ.

Οὕτω περαίνει ὁ κ. Duchesne τὴν περὶ Διδαχῆς ἀγ-
γελίαν του, ὑποσχόμενος ἐν ὑποσημειώτῃ νὰ γράψῃ ἐκ-
τενέστερον περὶ αὐτῆς, ἥς τὸ καίμενον θεωρεῖ ἐν πολλοῖς
παθὸν καὶ πρακτικαῖς μετάρρασιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 7 κεφ.
μέχρι τέλους.

Ἐπὶ τῆς μεταφράσεως ταύτης παρτηροῦμεν τάδε.
Τὸ δυσνόητον χωρίον τοῦ II κεφ. πᾶς δὲ προσήτης...
ποιῶν εἰς μυστήριον κοσμικὸν ἐκκλησίας ἐρημ-
νεύει μὲν ὡς ὁ ἐκδότης τῆς Διδαχῆς, θεωρεῖ ὅμως αὐτὸ
διεφθαρμένον. Τὸ δὲ ἐν τῷ κεφ. 15 μηδεὶς λαλείτω,
μηδὲ παρ' ὑμῶν ἀκουέτω μεταφράζονται διὰ τῶν
μηδεὶς αὐτῷ λαλείτω μηδὲ ἀκουέτω αὐτοῦ οὐ-
χὶ ὀρθῶς, διότι τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἀκουέτω εἶναι ὁ
ἀστογῶν καὶ οὐχὶ ὁ πρὸς ὃν γίνεται τὸ ἀστόχημα.

Ἀρχιμανδρίτης ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΒΑΦΕΙΔΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τῷ παρελθόντι σαββάτῳ ἐλάβομεν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην

Ἀξιότιμος σύνταξις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ περιοδικοῦ

ἢ «Ἀλήθεια».

Τὴν ῥῆς ἐν τῷ περὶ τῆς ἀπομνημόνευσης ἡμῶν διαφόρῳ δημοσιευμένῃ
εἴσι διεστραμμένα. Οὕτε ἡ ἐπίσημος οὕτε ἡ ἀνεπίσημος ἐργασία πρὸς
ἐπιτυχίαν τῶν προσχεδιασθέντων περὶ τῆς ἐξουσιώσεως ἡμῶν ἔρει ὡς ἐν
τῷ διαφόρῳ περιγράφεται. Ἐν ἡρώσῃ ἡ σύνταξις τὰς πληροφορίες
ἀπὸ τῶν πρακτικῶν ἀναγκαζόμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι διεστράφησαν. Ἐν
πάλιν πληροφορεῖται ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀνεπίσημου ἐργασίας καὶ τὰ κατ'
αὐτὴν δὲν ἔρουν οὕτω, διότι ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν ἐκτενέστερον ἡ ἐξου-
στία ἡμῶν ἀγαθηνόητω ἡ διεύθυνσις νὰ διορθώσῃ τὴν ἀλήθειαν
χάριν τῆς ἀληθείας. Βοηθήσῃ καὶ τῇ «Δ» χωρὶς.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δημοσιευμένη ἀπαρallάκτως ἐ-
γγραφὴ ὑπὸ τῆς Α. Θ. Π. τοῦ πρώην Κωνσταντινουπόλεως
Ἰωακείμ Γ', ἐκδίδεται δ' ὡς κατὰ καθῆκον ἀμερολη-
ψίας. Ἐπὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς παρατηρεῖ ἡ σύνταξις
καὶ διεύθυνσις τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» ὅτι πᾶν ὅ, τι ἐγγρα-
ψεν ἐν τῷ παρελθόντι φύλλῳ ἦν ἡ τῶν πραγμάτων ἀλή-
θεια, ἣν ἐπιδιώκει αὕτη μετὰ μὲν εἰς πρόσωπα ἐπιθυμοῦ-

σα 'να χαρίζεται' ἡ Ἀλήθεια» πιστεύει ὅτι τὰ πράγμα-
τα ἔχουσιν ὡς ἐξετέθησαν, ἐάν δὲ ἡ Α. Θ. Π. ὁ πρῶτον
Κωνσταντινουπόλεως κ. Ἰωακείμ γινώσκῃ ἄλλην τινὰ
τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν, δύναται 'να καταστήσῃ γνω-
στὴν ταύτην.

Αἱ ἀκολουθίαι τῶν ἁγίων παθῶν ἐτελέσθησαν ἐν τε
τῷ πατριαρχικῷ καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς ναοῖς τοῖς
πρωτευούσης μετ' εὐλαθείας καὶ κατανύξεως, ἐν εὐπρε-
πεῖα καὶ τάξει ἀπαραιμίλῳ, τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ
τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου χοροστατήσαντος τῇ Μ. πέμπτῃ
ἀπὸ πρωῒας ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, τῶν δ' εὐαγγελίων
τῶν ἁγίων παθῶν ἀναγνωσθέντων ὑπὸ τε τῆς Α. Σ. καὶ
τῶν σεβ. συνοδικῶν Ἡρακλείας, Νικομηδείας, Ἰωαννί-
νων, Βιζύης καὶ Γρεβενῶν, τοῦ Μ. πρωτοσυγκέλλου, τοῦ
Μ. ἀρχιμανδρίτου καὶ τῶν ἱερέων τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ.
'Εν ταῖς λοιπαῖς ἱεραῖς τελεταῖς ἔλαβον μέρος οἱ αὐτοὶ
σεβ. συνοδικοὶ, πλην τοῦ σεβ. γέροντος ἁγίου Νικομη-
δείας, ἀθροισθέντος, ἐν δὲ τῷ τῆς δευτέρας ἀναστάσεως,
τῷ ἐσπερινῷ ὁμολ. τοῦ πάσχα καὶ ἡ Α. Σ. ὁ μητροπ. Βο-
δενῶν. Κατὰ τὴν ἱερὰν τελετὴν τοῦ ἐσπερινοῦ τοῦ πάσχα
παρῆσαν αἱ ΑΑ. ἐξ. οἱ πρεσβυτεῖαι Ἑλλάδος καὶ Ρωμου-
νίας, οἱ γραμματεῖς τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας Μ. Παπαρ-
ρηγόπουλος καὶ Δ. Κουντουριώτης, ὁ Μ. λογοθέτης Σταυ-
ράκης Ἀριστάρχης, πάντες ἐν στολῇ, ὁ δ' ἐρμηνεύς
τῆς αὐτοκρ. ῥωσικῆς πρεσβείας κ. Ἰβανῶφ, οἱ ἐκ τῶν
μελῶν τοῦ Ἐθν. συμβουλίου ἀξιότιμοι κκ. Δ. Παπακω-
λῆς, Γ. Καζανόγλου, Κ. Πετρίδης καὶ Τηλ. Καραθεοδω-
ρῆς, ὁ κ. Π. Στεφάνου καὶ πολλοὶ τῶν ἐγκρίτων ὁμο-
γενῶν, πληθὺς δὲ λαοὺ ὁρθοδόξων ἐπλήρουν τὸν περίβολον,
ἐν ᾧ παρῆν καὶ λόγος στρατιωτῶν. Τὸ εὐαγγέλιον τοῦ
ἐσπερινοῦ ἀνεγνώσθη ὑπὸ τῶν σεβ. ἁγίων Ἐφρέσου, Ἡρα-
κλείας, Ἰωαννίνων καὶ Γρεβενῶν (ἐλληνιστί) τοῦ ἀρχιμ.
τῆς αὐτοκρ. ῥωσικῆς πρεσβείας Σμαράγδου (ῥωτιστί)
τοῦ ἀρχ. Φ. Βαφειδίου (γερμανιστί) τοῦ Μ. ἀρχιμ. (γαλ-
λιστί) τοῦ ἀρχιμ. Γρηγορίου (τουρκιστί) καὶ τοῦ ἱεροδι-
δασκάλου καὶ γραμματέως τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας Λου-
κά Πετρίδου (λατινιστί).

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, ὡς καὶ κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας
τοῦ πάσχα ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς ἐδέξατο τὰς συγχα-
ρητήριους ἐπισκέψεις διαπρεπῶν ὁμογενῶν, τῶν ἀνωτέρων
ὑπαλλήλων τῆς Ὑ. Πύλης Κ. Φωτιάδου, Κ. Ἀνδρου-
λου, Θ. Χριστοφορίδου, Κ. Καλλιμάδου καὶ ἄλλων. Ἐκ
μέρους τῆς περσικῆς πρεσβείας καὶ τῆς σεβδικῆς συνε-
χάρησαν οἱ πρῶτοι διερμηνεῖς, οἱ δὲ ἐξ. ὑπουργοὶ τῆς δι-
καισύνης καὶ τῆς παιδείας ἀπέστειλαν τὰ ἐπισκεπτήρια
αὐτῶν. Χθὲς τετάρτην ἡ Α. ἐξ. ὁ Ἀλ. Καραθεοδωρῆς πα-
σὰς ἐπεσκέψατο τοὺς ἐν Φανάριῳ εὐρισκομένους σεβ. συ-
νοδικούς.

Τῇ δευτέρᾳ, κατὰ τὰ εἰθισμένα, ἐκ μέρους τοῦ ἁρμενι-
κοῦ πατριαρχείου ἐπισκέψαντο τὸν Σεβ. τοποτηρητὴν ὁ
ἐπίσκοπος Χωρὲν Ναῦρ βίης συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πρω-

τοσυγκέλλου τοῦ πατριαρχείου τούτου. Τὴν ἐπίσκεψιν
ταύτην ἀποδίδωσιν αὖριον ἐκ μέρους τοῦ οἴκου. πατριαρ-
χείου ὁ Μ. πρωτοσυγκέλλος μετὰ τοῦ Μ. ἀρχιμανδρίτου.

Τῇ τρίτῃ κατελθόντες εἰς Φανάριον ἐκ Μακροχωρίου
οἱ σεβ. γέροντες πρόεδρος Νικαῖας καὶ Ἀμασειᾶς ἐπεσ-
κέψαντο τοὺς σεβ. ἁγίους συνοδικούς.

Τῷ σαββάτῳ ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς συνοδευόμενος
ὑπὸ τῆς Α. Σ. τοῦ μητροπολίτου Ἀγκύρας καὶ τοῦ ἐνδ.
καπιχεγαγιά τῶν πατριαρχείων Σταυράκη ἐφένδῃ ἐπεσκέ-
ψατο τὴν Α. Ὑψ. τὸν Μ. βεζύρην Σαῖτ πασᾶν καὶ τὴν
Α. ἐξ. τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν Ἀσῆμ πασᾶν, χθὲς
δὲ τὰς ΑΑ. ἐξ. τοὺς ὑπουργοὺς τῆς δικαιοσύνης Χασᾶν
Φεγμῆ πασᾶν, τὸν πρόεδρον τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους
Ἀκίφ πασᾶν, τὸν Ῥούμελη καζάσερῃ Νετζίπ πασᾶν καὶ
τὸν ἀρχιγραμματέα τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους Βασφί
ἐφένδῃ, παρὰ πᾶσι μὲν τυχῶν ἀρίστis ὑποδοχῆς, παρὰ
πάντων δ' ἀκούσας εὐμενεστάτους λόγους ὑπὲρ τῆς Ἐκ-
κλησίας καὶ τοῦ γένους. Σήμερον ἡ Α. Σ. ἐπεσκέψατο
τὴν Α. ἐξ. τὸν στρατάρχην Δερβίς πασᾶν.

Διευθυντὴς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ διδασκαλείου, ἐκλε-
γεῖς ὑπὸ τῆς Κεντρικῆς ἐκπαίδ. ἀδελφότητος ὁ πανοσολ.
ἀρχιμ. κ. Χρύσανθος Ἱεροκλῆς ἀνεχώρησεν ἤδη εἰς τὴν
θῆσιν αὐτοῦ.

Τῇ ἁγίᾳ καὶ Μ. παρασκευῇ, κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν
ὠρῶν, ἀπήγγειλε καλὸν λόγον ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος τοῦ πα-
τριαρχικοῦ ναοῦ ὁ πᾶνσο. ἱεροδιδ. κ. Λουκάς Πετρίδης.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 30]11 ἀπριλίου 1884.

Ἀξιότιμε κύριε διευθυντὰ τῆς

Εκκλησιαστικῆς ἀληθείας.

Ἡ βαρυπενθὴς οἰκογένεια τοῦ πολυκλαύστου Γεωργίου
Ζαρέφῃ ἐκφράζει δι' ἐμοῦ τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς πρὸς τὸ
ὑμέτερον φύλλον, ὅπερ τοσοῦτον εὐγλωττῶς ἐξῆρε τὰς
ἀρετὰς καὶ ἐτίμησε τὴν μνήμην τοῦ γεραροῦ ἀρχηγοῦ
αὐτῆς, παρακαλεῖ δ' ὑμᾶς ὅπως γέννησθε ἐρμηνεὺς τῆς
ἀπίστου αὐτῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς ἅπασαν τὴν ἡμετέραν
κοινωνίαν, ἥτις αὐθόρμητος ἐσπευσε νὰ μετᾶσχη τοῦ
ἀμυλήτου αὐτῆς πένθους, γλυκὺ ἐνσταλάζουσα βάλσαμον
εἰς τὴν χαίνουσαν πληγὴν ἀπαρμυθήτου χήρας καὶ βα-
ρυπενθῶν τέκνων καὶ συγγενῶν.

Δέξασθε, ἀξιότιμε κύριε, τὴν ἐκρρασιν τῆς διακεκρι-
μένης περὶ ὑμῶν ὑπολήψεώς μου.

Ἡ ΔΕΝΗ Γ. ΖΑΡΙΦΗ

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίονται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἴτησις ἀποστέλλεται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου
ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
28

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπ᾽ τῆς ἐδδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρητιέδες ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προστατείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἑξωτερικῷ φράγκῳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἑτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης
ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 19 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1884, ΠΕΜΠΤΗ.

ΟΙ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΟΙ ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΧΗ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ἐκ τοῦ ἐν Ἀντοβέρῳ (Andover) τῆς Ἀμερικῆς ἐκδιδομένου μηνιαίου περιοδικοῦ Ἀντοβερνὴ Ἐπιθεώρησις (The Andover Review April 1884) μεταφράζομεν χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας ὅτι ὁ ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τοῦ Ἀντοβέρου καθηγητῆς κ. Ἐγβέρτος Κ. Σμύθιος (Egbert C. Smyth) ἔγραψε περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Φιλοθέου Βρυεννίου ἐκδοθείσης διδαχῆς.

Ἀωπὸ', ἀπριλίου α'. Ἐν Λειψίᾳ.

Ὁ ἱεροδιάκονος Ἰωάννης Φορόπουλος.

Διὰ τῆς καλοκάγαθίας τοῦ καθηγητοῦ J. H. Thayer διδάκτορος τῆς θεολογίας γνωρίσαντος ἡμῖν τὴν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐμφάνισιν τοῦ νέου βιβλίου τοῦ μητροπολίτου Βρυεννίου καὶ διὰ τῆς εὐμενείας τοῦ διδάκτορος Ἐσδρα Ἀβδοτ παρασχόντος ἡμῖν τὸ βιβλίον τοῦτο, δυνάμεθα νὰ δώσωμεν τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν ταχέως πληροφορίας περὶ αὐτοῦ, συνοδευομένας ὑπὸ μεταφράσεως, ὀφειλουμένης τῷ αἰδεσιμωτάτῳ κ. C. C. Starbuck, τοῦ ὑψίστης σημασίας μνημείου. εἰς δ' ὁλόκληρος ὁ τόμος ἀφιερῶται.

Ὁ ἐκδότης τοῦ μετὰ χειρὸς ἔργου εἶναι λίαν ἐντελὴς λόγιος. Κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτι ἐγένετο κάτοχος τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης¹ καὶ ἐμαθήτευσεν εἰς ἐν ἡ πλείονα τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων. Παρευρέθη εἰς μίαν τοῦλάχιστον τῶν ἐν Βόννῃ συνόδων τῶν πλαικαθολικῶν καὶ διαφοροτρόπως διετήρησε σχέσεις πρὸς ἄνδρας καὶ τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς Δύσεως. Κατὰ τὸ 1875 ἐδημοσίευσεν ἐν σύγγραμμά, ὅπερ περιεῖχε βραχεῖαν περιγραφὴν ἐνὸς χειρογράφου ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Παναγίου τάφου ἐν Φαναρίῳ, ἑλληνικῇ συνοικίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ νέον πληρὲς κείμενον ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης καὶ δευτέρας ἐπιστολῆς τοῦ Κλήμεντος μετὰ φιλοπόνως ἐπεξεργασμένων προλεγομένων καὶ σημειώσεων. Ἡ ἀνακάλυψις ἐχειρητίσθη μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς ἀξίας καὶ

οἷοτι ἦτο μαρτύριον τῆς ἀναβιώσεως τῆς παιδείας ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ὡς οἰωνὸς μέλλοντος κατὰ τὸ δυνατόν κρείττονος. Ἡ βιβλιοθήκη, ἐν ἣ ὁ θησαυρὸς οὗτος ἀνευρίθη, εὖρηται ἐν τινι μοναστηρίῳ ἀνήκοντι τῷ πατριαρχεῖῳ Ἱεροσολύμων καὶ οὐδέποτε ἐκλείσθη τοῖς ἀναζητοῦσι χειρόγραφα λογίοις. Ὅτι δὲ κωδὶξ τὸσφ σπουδαῖος ἀνεκαλύφθη τόσον ἀργὰ ἐν τὸσφ συχναζομένῳ τόπῳ, ἀνεπτέρωσε διὰ μιᾶς τὴν ἐλπίδα μελλουσῶν ἀνακαλύψεων συγγραμμάτων τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας. Οἱ πεπαιδευμένοι ἀπεδέξαντο ἐπίσης μετ' εὐχαριστήσεως τὴν εἰδησιν ὅτι ὁ Βρυέννιος ἐσκόπει ἵνα ταχέως ἐκδῷ ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος νέον κείμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα καὶ τῶν ἐκτενεστέρων τοῦ Ἰγνατίου, τινὲς δὲ πιθκὺν καὶ νὰ ἠπόρουν τί ἄρᾳ γε ὑπεκρίπτετο ὑπὸ τὰς λέξεις «Διδαχὴ τῶν ΠΒ' ἀποστόλων», ἃς ὁ ἀνακαλύψας τὸν κώδικα παρέθηκεν ἐν τῷ πίνακι τῶν περιεχομένων αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπὶ ὀλιγωτέρῳ, ἐὰν ὑπάρχουσιν τινες, περιέμενον τὸ ἥδη γνωστὸν ἀποτέλεσμα. Ὁ λόγιος ἐκδότης θὰ δυνήθῃ, ἐπὶ, πεποιθήμεν, νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ ὅσον ἀποβλέπει εἰς τὰς ἐπιστολάς Βαρνάβα καὶ Ἰγνατίου· ἀλλ' οὐδεὶς θὰ λυπηθῇ ἐπὶ ἀπέστη τοῦ ἔργου τούτου καὶ ἀφιέρωσεν ἐπὶ τῇ ὁατῶ ἔτη² εἰς τὴν μετ' ἀξίας λόγου πολυμαθείας δημοσίευσιν ἔργου, ὅπερ ἀποδείκνυται μνημεῖον μοναδικῆς καὶ πολὺ ὑπερτέρας ἀξίας διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας ἐν ἐποχῇ ὅσφ σκοτεινοτάτῃ τότῳ καὶ μετὰ μεγαλειτέρας σπουδῆς ἐρευνημένῃ ἢ ἄλλῃ τις ἀπὸ τῆς πρώτης ἐποχῆς τῆς δημιουργίας.

Ὁ κωδὶξ, ἐν ᾧ ἡ Διδαχὴ εὐρίσκεται, περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Βρυεννίου ὡς ἐξῆς...

Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ αὐτοῦ ὁ ἐκδότης πραγματεύεται περὶ τῆς καθόλου σημασίας τῆς Διδαχῆς, περὶ τοῦ τίσιν ἐκδεδόται, τίσιν ἀντιτέτακται καὶ πότε ἐγράφη, περὶ τῆς ταυτότητος αὐτῆς πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀναφερομένην «Διδαχὴν» περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μαντευμάτων τῆς νεωτέρας κριτικῆς, τῆς σχέσεως τῆς Διδαχῆς πρὸς τὰς ἀποστολικὰς Διατα-

1. Ἐφ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν ἡ εἰδησις αὕτη δὲν ἔμεται ἀληθεύς. Σ. Μ.

2. Ὁ ἐκδότης ἐξ ὧν διηγείται ἐν τοῖς προλεγομένοις αὐτοῦ σελ. 43' καὶ ἐξῆς μόλις τῷ 1879 φέρεται ὅτι προσέτε τῇ Διδαχῇ. Σ. Μ.

γὰς» καὶ τὴν «Ἐπιτομὴν ὄρων τῶν ἁγίων ἀποστόλων» ὡς καὶ περὶ τοῦ κύρους αὐτῆς καὶ τῶν πηγῶν.

Ἀδυνατοῦμεν ἕνεκα τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου ν' ἀκολουθήσωμεν τὸν πολυμαθὴ ὁδηγὸν ἡμῶν εἰς τὰ καθέκαστα τῆς πραγματείας ταύτης, θὰ προσπαθήσωμεν ὁμῶς νὰ δηλώσωμεν τὴν μέθοδον αὐτῆς καὶ τὰ σπουδαιότερα συμπεράσματα καὶ νὰ ὑποβάλλωμεν ὑποθέσεις τινὰς δυναμέναι ἴσως νὰ ὠφελήσωσιν ἐκείνους τῶν ἀναγνώστων ἡμῶν, οἵτινες δὲν εἶναι ἐντριβεῖς περὶ τὰ τοιαῦτα.

Τὸ βιβλίον φέρει δύο τίτλους· ὁ πρῶτος φαίνεται ἐπιτομὴ τοῦ δευτέρου καὶ προθήκη ξένης χειρός· ἀλλὰ καὶ ὁ δεύτερος δὲν ἀναφέρεται εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔργον, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ ἐξ πρώτα κεφάλαια. Ὁ συγγραφεὺς δὲν σκοπεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὸν Κύριον διδάσκοντα ἀπ' εὐθείας, διότι περὶ Αὐτοῦ γίνεται λόγος εἰς τρίτον πρόσωπον, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἀποστόλους· ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ βιβλίου εἰς φαίνεται ὁμιλῶν, ὡς δῆλον γίγνεται ἐκ τῆς συχνᾶ ἀπαντήσεως φράσεως «τέκνον μου» καὶ δὲν φαίνεται ἀξιώσις τις ἢ ὑπαινιγμός, ὅτι ὁ γράφων εἶνε εἰς τῶν ἀποστόλων. Οὐδὲν ὄνομα δίδεται οὔτε τοῦ γνησίου οὔτε τοῦ ὑποτιθεμένου συγγραφέως, καὶ ἡ Διδασχὴ ἵσταται κατὰ τοῦτο εἰς φανεράν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν «Ἐπιτομὴν» καὶ τὰς «Διαταγὰς», αἵτινες φιλοῦσιν εἰσάγειν τοὺς ἀποστόλους ὁμιλοῦντας αὐτοπροσώπως. Ἀναφέρει τὰς διδασκαλίας αὐτῆς εἰς τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἀποστόλους Αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ θαυμασίας ἀπλότητος ὅλως ξένης εἰς τὰ παραπλήσια συγγράμματα. Οὐκ ὀλίγα ὑπάρχουσι σημεῖα μαρτυροῦντα ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶνε χριστιανὸς ἐξ ἰουδαίων· ὅστις ὁμῶς καὶ ἂν ἦ οὗτος, εἶνε χριστιανὸς εὐσεβεῖς μὲν καὶ πολιτεῖα τῇ κατὰ Χριστὸν κεκοσμημένος, ἀπλοῦς δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, οὐκ εἰδὼς ἄλλα παρὰ τὰς Γραφὰς καὶ τὴν ἱεράν τῶν ἀποστόλων παράδοσιν, ἐξ ᾧ ἀρνούμενος, τὴν Διδασχὴν ταύτην κατέστρωσεν ἵνα εἰδέναι ἔχοιεν οἱ ἀπλοικώτεροι τίς ἢ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διδασχὴ, φεύγειν δὲ τὰς διδασχὰς τῶν πεπλανημένων.

Ἡ Διδασχὴ ἐγράφη διὰ κατηγουμένων—κυρίως ἐξ ἰουδαίων—οἵτινες ἔδει νὰ διδάσκωνται καὶ νὰ μανθάνωσι τὰ ἐξ πρώτα κεφάλαια πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ἵνα γινώσκωσιν ἐπὶ τίνα βίον ἐκαλοῦντο καὶ ὅπως ὤφειλον ζῆν ὡς Χριστοῦ μαθηταὶ ἐν τῷ κόσμῳ³. Εἶνε δὲ ἰδιαζόντως ἀξίον παρατηρήσεως ὅτι ἡ Διδασχὴ δὲν ἀπευθύνεται τοῖς λειτουργοῖς καὶ ὑπηρέταις τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἀμέσως, ἀλλὰ μόνον πλαγίως καὶ χωρὶς νὰ φαίνηται ὅτι κατηχεῖ τούτους.

Δὲν πρέπει τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οὐδεμίαν ἔχει ἡ Διδασχὴ σχέσιν πρὸς τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ἐγράφη. Τίσι λοιπόν

πλάιναις καὶ πλάνοις ἀντιτέτακται αὕτη καὶ πότε ἐγράφη; Ὁ Βρυέννιος ἀπαντῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο πρᾶτ' ἵθις μακρὸν χωρίον Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (Στρωμ. III 4.) περὶ τινῶν ἀντινομικῶν καὶ ἄλλα ἐκ συγγραμμάτων τοῦ Β' αἰῶνος κατὰ τῶν Μοντανιστῶν, καὶ ἐν τέλει συμπεραίνει ὅτι οἱ ὑπαινιγμοὶ τῆς Διδασχῆς εἰς τοὺς ψευδοπροφήτας καὶ ἄλλους ἀπατεῶνας εἶνε ὑπὲρ τὸ δέον ἀόριστοι ὥστε δὲν ἵπαιτοῦσι μᾶλλον ἀνεπτυγμένας τάσεις ἐκείνων, ἀς ἀπαντῶμεν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μοντανισμού.

Διαφόρως ἢ οἱ καταγωνιστάμενοι τοὺς Ἀντιτάκτας καὶ Μοντανιστάς, ὁ συγγραφεὺς τῆς Διδασχῆς δὲν μνημονεύει τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, καθ' ὧν ἀντεπεξέρχεται, οὐδ' ἐριζεῖ πρὸς αὐτοὺς, ἀλλ' ἀρκεῖται ἐκτιθεῖς ἐν ἀπλότητι πολλῇ τὴν διδασχὴν καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων Αὐτοῦ. Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων ἐξάγει ὁ Βρυέννιος ὅτι ἡ Διδασχὴ ἐγράφη μεταξὺ τῶν 120—160 μ. Χ. «Ἀλλως δὲ, λέγει, καὶ λέγει καὶ φράζει καὶ διανοῖα τῇ τῶν ἀποστολικῶν πατέρων ἀπλότητι προσχωροῦσα φαίνεται μᾶλλον ἡ Διδασχὴ, καὶ οὐδὲν εὐρῆται ἐν αὐτῇ νεωτέραν τὴν αὐτῆς ἡλικίαν ἐπιμαρτυροῦν».

Μαρτυρεῖται προτάγονται κατόπιν ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων μνημονευομένη «Διδασχὴ». Ὁ Εὐσέβιος μνημονεύει μετὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα βιβλίου καλουμένου «Διδαχαὶ τῶν ἀποστόλων». Ὁ Ἀθανάσιος συγκαταριθμεῖ τοῖς βιβλίοις «τοῖς οὐ κανονικομένοις μὲν, τετυπωμένοις δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκεσθαι τοῖς ἅρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον» βιβλίον καλούμενον «Διδασχὴ τῶν ἀποστόλων». Ὁ δὲ Νικηφόρος ὁ Κωνσταντινουπόλεως οὐ μόνον τὸν αὐτὸν δίδωσι τίτλον ἀλλὰ καὶ τοὺς στίχους αὐτοῦ ἀριθμεῖ εἰς διακοσίους. Ἡ μετὰ χειρὸς Διδασχὴ ἀριθμεῖ στίχους 203 καὶ ἀνταποκρίνεται οὕτως ὡς πρὸς τὸν τίτλον, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ μῆκος ταῖς ἀρχαίαις ταύταις μαρτυρίαις.

Ὁ Εὐσέβιος συγκατατάσσει αὐτὴν τοῖς νέθοις ὑποδηλοῖ ὅτι αὕτη ἐτιμᾶτο ὑπὸ τινῶν ὡς γνησία καὶ θεόπνευστος καὶ πράγματι οὕτως ἐξετιμῆθη ὑπὸ τοῦ πολυίστορος καὶ φιλοπόνου Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀναφέροντος αὐτὴν ὡς Γραφήν.

Ὁ Εὐσέβιος λέγει «Διδαχαὶ» καὶ ὁ Ἀθανάσιος «Διδασχὴ», ἀλλ' ἡ διαφορὰ δὲν ἔχει σημασίαν. Ὁ Ἐπιφάνιος ἀδιαφόρως χρῆται τῷ ἐνικῷ ἢ πληθυντικῷ ἀριθμῷ ὁμιλῶν περὶ τῶν «Διαταγῶν». Ὁ Βρυέννιος φρονεῖ ὅτι καὶ ὁ Ρουφίνος ἀναφέρεται εἰς τὴν Διδασχὴν ἐν τινὶ ῥήσει, ἥτις ἐσχάτως ἐξελήφθη εἰς τὴν «Ἐπιτομὴν» τὴν ἀναφορὰν ἔχουσα.

Ἐν τῷ πραγματεύεσθαι περὶ τῶν σχέσεων τῆς Διδασχῆς πρὸς τὰς ἀποστολικὰς Διαταγὰς ὁ Βρυέννιος ἐπάξιον ἀποτίνει φόρον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν νεωτέραν κριτικὴν, ἥτις ἱκανὰ ἐμαντεύσαστο ἐπιθεδαιούμενα ἥδη ὑπὸ τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ. Διέκρινεν αὕτη ἰδίᾳ ὅτι τὸ Ζ' τῶν Διαταγῶν βιβλίον ἦτο ἴδιον σύγγραμμα πρὶν ἢ συμμιγῇ τοῖς λοιποῖς· ὁ δὲ Βικέλλιος συνεπέρανεν ὅτι ὁ τοῦτο συμμι-

3. Κατὰ τὸν ἐκδόστην ἡ Διδασχὴ ἐγράφη διὰ τοὺς χριστιανούς καθόλου καὶ ἰδίως διὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων· τὰ δὲ ἐξ πρώτα κεφάλαια αὐτῆς, πλήρη ἡθικῶν καὶ πρακτικῶν παραγγελμάτων χρησίμων εἰς πάντα χριστιανόν, ἔδει νὰ χρησιμεύωσιν εἰς τὴν κατηχητικὴν προπαιδευτικὴν τῶν ἐξ ἔθνων ἰδίως εἰς Χριστὸν προσερχομένων. Βλ. προλεγ. Διδ. σελ. 7 καὶ 4 καὶ τὴν ἐν σελ. 3 ὑποσημείωσιν εἰς τὸ καίμ. τῆς Διδ. Σ. Μ.

λήσας καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν «Δύο ὁδῶν» ἦτοι τῆς «Ἐπιτομῆς» (νεωστὶ ἀνακαλυφθείσης καὶ ἐν πολλοῖς ὁμοίας τῷ Ζ' βιβλίῳ τῶν Διαταγῶν), εἶχον ἀμφοτέρω ἐνώπιον αὐτῶν τρίτον τι ἔργον, ὅπερ ἐκρησόμευσεν αὐτοῖς ὡς πηγῇ, καὶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐπαληθεύει ἤδη.

Στερούμεθα χώρου, δὲν εἶνε δὲ καὶ ἐπάναγκες ν' ἀκολουθήσωμεν τὸν Βρυέννιον ἐν τῇ συγκρίσει τῆς Διδασχῆς πρὸς τὸ Ζ' βιβλίον τῶν Διαταγῶν. Ἡ ἐργασία τοῦ Βρυέννιου εἶναι ἐντελὴς πλήρης. Εἶναι εὐκολώτατον νὰ ἴδῃ τις δι' ἐνὸς ἀκριβῶς βλέμματος πῶς ὁ τεχνίτης προέβη εἰς τὸ ἔργον του.

Ἐκ τοῦ σημείου τούτου ὁ Βρυέννιος μεταβαίνει εἰς συμπεράσμα ὅπερ ἀνατρέπει τὴν γενικῶς παραδεδεγμένην θεωρίαν περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Ζ' τῶν Διαταγῶν βιβλίου πρὸς τὰ ἐξ προηγούμενα. Ὑπετίθεται ὅτι τὰ προηγούμενα ἦσαν ἐποχῆς ἀρχαιοτέραις ἢ τὸ Ζ', ὃν ἐπιτομὴ αὐτῶν. Ὁ Βρυέννιος ὑποστηρίζει βασιζόμενος ἐπὶ ἀκριβοῦς συγκρίσεως τῶν ἐξ πρώτων βιβλίων πρὸς τὸ Ζ' ὅτι τὸ ἐναντίον ἀληθεύει ἐνταῦθα. Ὁ ἐκδότης τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν ἔγραψε πρῶτον τὸ Ζ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Διδασχῆς καὶ εἶτα συνέταξε, πλατύνας, τὰ πρῶτα ἐξ καὶ ἐπὶ τέλους προσέθηκε τὸ ὄγδον. Τὸ δλον προέρχεται ἐκ τῆς Διδασχῆς, ἣν ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας πολλαχοῦ καὶ ἥτις εἶναι αὐτὸς καὶ ὑπογραμμὸς καὶ πρωτότυπον, ὡς εἰπεῖν, τῶν Διαταγῶν. Ἡ ἀπομίμῃσις ἐγένετο ἡρέμα καὶ εὐγλωττως, ἀλλὰ καὶ περιττῶς ἐν ἐπαναλήψεσιν ὁχληραῖς, δ καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν συνειδὼς, προβάλλει ὅτι ἐπανειλημμένη προτροπὴ δύναται νὰ δυσωπήσῃ τινὰς πρὸς ἐπιστροφὴν. Ἡ πρὸς πλάτυνσιν ὕλη λαμβάνεται ἐκ τῶν Γραφῶν, ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγ. πατέρων, καὶ ὡς ὁ Δρέυ φρονεῖ, ἐκ τινος ἀρχαίου λειτουργικοῦ βιβλίου μιᾶς τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐκκλησιῶν. Ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιότητα τὸ Ζ' καὶ τὸ Η' βιβλίον φαίνονται ἐξέχοντα, οὕτως ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τρεῖς ἦσαν οἱ συγγραφεῖς· πρῶτοντι ὅμως τὸ δλον κατεσκευάσθη, ὅπως νῦν σώζεται, ὑπ' ἐνὸς συγγραφέως, ὃν ὁ Βρυέννιος θεωρεῖ ἐξ Ἀνατολῆς, σύγχρονον τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀρείου μεταξύ τῆς ὁριᾶς καὶ τῶν ὀρθοδόξων φαίνεται ὅτι μεσιτεύει, χρώμενος πανταχοῦ τῇ τῶν παλαιωτέρων συγγραφέων θεολογίᾳ περὶ τοῦ Υἱοῦ. Τούτου ἕνεκα ἡ ἀπόφασις τῆς ἐν Τρούλλῳ 5^ῃ οἰκουμένης συνόδου φαίνεται δικαιοτέρα καὶ ἐπιρρώννυται ὑπὸ τῆς κρίσεως τοῦ πατριάρχου Φωτίου.

Ὁ Βρυέννιος φρονεῖ ὅτι ἡ γνώμη αὐτοῦ γενήσεται ἀποδεκτὴ γενικῶς ὑπὸ πάντων⁴. Εἶναι βεβήκιως αὕτη λαμπρὰ καὶ ἐντέλως ἐκτεθεῖσα γενικὴ θεωρία (generalization) καὶ θὰ ἐφελκύσῃ διὰ μιᾶς τὴν προσοχὴν ὅλων τῶν λογίων. Ἀλλὰ δυσκολίαι τινὲς παρουσιάζονται, αἷ, καθόσον παρετηρήσαμεν, δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψει. Ἐὰν αὗται εἶναι

ἀνυπερβλήτοι ἢ μὴ, τοῦτο δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ δι' ἐρευνῆς δυνατῆς ἐν τόσῳ βραχεῖ χρόνῳ, καλ' ὃν ἡ Διδασχὴ εὑρεται μετὰ χεῖρας ἡμῶν.

Θεωρήσας τὴν σχέσιν τῆς Διδασχῆς πρὸς τὴν Ἐπιτομὴν (ἣν θεωρεῖ συνταχθεῖσαν μετὰ τὰς Διαταγὰς παιδιᾶς χάριν), καὶ τὸ κῆρος, δ ἀπέδωκαν τῇ Διδασχῇ διάφοροι τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, οὐκ εἶναι ὁ ἐκδότης ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιτροχάδην περὶ τῶν πηγῶν αὐτῆς, ἰδίᾳ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα καὶ τοῦ Ποιμένου καὶ περαίνει ἐπάγων σύνοψιν τῶν περιεχομένων αὐτῆς.

Θαρρύντες δυνάμεθα οὐ μόνον νὰ συγχαρώμεν αὐτῷ διὰ τὴν τυχερὰν αὐτοῦ ἀνακάλυψιν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ νὰ εὐχαριστήσωμεν αὐτῷ διὰ τοὺς κόπους, οὓς κατέβαλεν, ἵνα καταστήσῃ τὸ ἔργον ὠφέλιμον τοῖς ἄλλοις. Ἐξέδωκεν αὐτὸ μετὰ ἀκριβείας, τελειότητος καὶ σαφηνείας ἥτις ἐστὶν ἀξία τοῦ ὑψίστου σεβασμοῦ. Ἡ ὑπόθεσις ἦτο δύσκολος, ἀλλὰ κατέσχευε ταύτης.

«Cui lecta potenter erit res,

Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo».

Ἡμῖν ὑπολείπεται ἤδη ἀναλόγως τοῦ χώρου καὶ τοῦ ὑπὲρ τὸ δέον βραχείως χρόνου πρὸς εξέτασιν τόσῳ σπουδαίου ἔργου ν' ἀπαντήσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τινὰ ζητήματα προβαλλόμενα, καὶ νὰ δεῖξωμεν τὴν ἀξίαν τῆς μαρτυρίας τῆς Διδασχῆς ὡς πρὸς τινὰ ἄλλα.

1) Πότε λοιπὸν ἐγράφη ἡ Διδασχὴ; Δὲν ἔχομεν λόγον νὰ διαμφισβητήσωμεν τὴν ἐποχὴν, ἥτις ἐτάχθη αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Βρυέννιου. Ὅλοι αἱ μαρτυρίαι, δὲν εἶναι δὲ αὗται ἐλαφραὶ, φέρουσιν εὐστόχως εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μονστηνισμοῦ καὶ τῶν μεγάλων ἀρχηγῶν τῶν Γνωστικῶν· ἀνήκει εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς αἰέσεως μετὰ τοὺς Ἀποστόλους ἐκκλησίας καὶ ἐγράφη εἰς τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ Β' αἰῶνος.

Ἡ σχέση τῆς Διδασχῆς πρὸς τὸν Ποιμένα τοῦ Εἰρημῆ καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα ᾧ ᾠκεῖ ἐραυνὴς προσεκτικωτέρως τῆς, ἥς ἐτυχεῖν ἐν τῷ ἐπιθεωρουμένῳ βιβλίῳ. Ἐὰν, ὡς φαίνεται πιθανόν, μεταχειρίζεται ἡ Διδασχὴ τὸν Ποιμένα, τοῦτο συντελεῖ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γνώμης τοῦ Zahn, τοῦ Schaff καὶ ἄλλων, ἀναγόντων τὴν συγγραφὴν τοῦ Ποιμένου εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν. Ἡ χρῆσις τῆς ἐν τῷ Βαρνάβᾳ ἀπαντήσεως ὕλης εἶναι ἀνεντίρρητος· περιορίζεται ὅμως κυρίως εἰς ἐκείνα τὰ κεφάλαια, ἅτινα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ λατινικῇ μεταφράσει καὶ σπουδαίως διαμφισβητεῖται ἡ γνησιότης αὐτῶν, καίτοι ἡ νεωτέρα κριτικὴ ἀκούοντως ἐπιτυχῶς παρέσχεν ὑπὲρ αὐτῆς ἀπολογίαν. Ἡ μετὰ τοῦ μέρους τούτου τῆς ἐπιστολῆς καὶ τῆς Διδασχῆς ὁμοιότης εἶναι ἀρετὴ μεγάλη, ἐκτεννομένη οὐ μόνον εἰς πολλὰς λέξεις καὶ φράσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς σειρὰς ὅλας προτάσεων. Ἡ κατὰ τὰς ὁμοιότητας τῶν παραγγελλμάτων καὶ τῶν ἀπαγορεύσεων εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνομοιᾶ καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐκθεσῇ τῆς «ὁδοῦ τῆς ζωῆς». Τοῦτο φανήσεται αἰέτως· ἐν τῷ ὀπισθεν πινάκι, ὅστις παρέχει τὴν σειρὰν 39 παραλληλισμῶν ἐκ τῆς «ὁδοῦ τῆς ζωῆς», ὡς ἐκτίθενται εἰς ἀμφοτέρω τὰ βιβλία.

Ἡ τάξις ἐν τῷ Βαρνάβᾳ εἶναι πολὺ ἀσφής καὶ συγκεχυμένη· ἐν τῇ Διδασχῇ ὅμως φυσικὴ, λογικὴ καὶ εὐνόητος. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ υποθέτῃ τις ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ συγγραφεῖς ἤθελε βῆσαι τὴν ἐξαισίαν ἐν τῇ Διδασχῇ κατὰ τὰς εἰς τόσῳ ἀπελπιστικὴν ἀταξίαν ἐὰν εἶχε τὴν Διδασ-

4. Τοῦτο λέγει ὁ ἡμέτερος ἱεράρχης μόνον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σχέσιν τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν καὶ τῆς Ἐπιτομῆς πρὸς τὴν Διδασχὴν. Σ. Μ.

χὴν ἐνώπιόν του ἐν ᾧ συντάτταν. Εἶναι ὁμῶς δυνατόν νὰ ὑποθέτῃ τις ὅτι συγγραφεὺς καθαρὸς διανοίας, διηγουμένος ὑπὸ ὠρισμένου καὶ διδα-

Δ. Β. κτικῷ σκοποῦ ἤδυνάτο νὰ κατατάξῃ ἐκ νέου τὴν ἐν τῷ Βαρ-
 1 1 νίζῳ συγκαυμίνῳ διδομένην ὕλην. Καὶ ὁμῶς ἰσχυρίζομαι
 2 16 μὲναι νὰ πραγματοποιήσωμεν τοῦτο καὶ φανταζόμενοι τὸν
 3 32 συγγραφεὴ τῆς Διδάχῃς μεταχειριζόμενον τὴν μέθοδον ταύ-
 4 9 τήν. ἂπαντοῦμεν ὡς ἀκούοντες. Ἡ μέθοδος φαίνεται ὑπὲρ τὸ
 5 8 δέον μηχανική, ὥστε δὲν δύναται νὰ συμψύχῃ πρὸς τὸ
 6 10 πρῶτον, τὸ φυσικόν, τὸ βίον, τὸ ἥρεμον, ὅπερ φαίνεται ἐν
 7 18 τῷ ἀποτελέσματι. Οἱ κριτικοὶ περαιτέρω, περιήλθον εἰς ἀνα-
 8 20 γνῶσιν ἐν τῷ ὑποστηρίζειν τὴν ἀκραιότητα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ
 9 14 Βαρνάβᾳ διὰ τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ φράσεων τῶν κεφα-
 10 23 λῶν ἐκείνων, ὡς τὰ περιέφικτα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τινὰ μέ-
 11 6 ρη τῆς Διδάχῃς, καὶ εὖρον ὑποστήριξιν ἐν τῇ χρήσει κεφα-
 12 17 λῶν τινῶν τῆς ἐπιστολῆς μὴ ἀντιστοιχοῦντος μὲν τόσον
 13 12 πρὸς τὰ τελευταῖα κεφάλαια αὐτῆς, στενῶς ὁμῶς σχετιζο-
 14 15 μένου πρὸς αὐτὰ. (Ὁλα τὰ φαινόμενα ἐξηγοῦνται διὰ τῆς
 15 13 ὑποθέσεως ὅτι ἡμετέροι οἱ συγγραφεῖς (ὁ Βαρνάβας καὶ ὁ
 16 7 διδάσκαλος) ἐρχόμενοι πᾶσι τοῖς ἀλλόφων καὶ ἐξόχοντο τῷ
 17 21 αὐτῷ ὅλῳ, ὅπερ ἐκκαθάσαν μορφήν ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἀνα-
 18 22 πτωτικῷ κατηχητικῷ καὶ ἀποστολικῷ (missionary)
 19 28 τῆς ἐκκλησίας ἐργῶν, ἐκστῶς κατατάσσον καὶ πλατύνον αὐ-
 20 29 τὸ ἀναλόγιον τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐκτενότητος του. Τὰ περὶ
 21 36 τῶν ὁδῶν ὁδῶν εἰς οὐδέτερον αὐτῶν ἐπέχουσιν ὅσον πρῶτο-
 22 37 τύπου. Ἡ περὶ τῶν δύο ὁδῶν διδασκαλία ἀναμνηστικὴ ἡμῶν
 23 35 τὰ περὶ τοῦ Προδίκου ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ἐνο-
 24 11 φῶντος καὶ ἄλλα τινὰ γνωστὰ χωρία ἐν τῷ νόμῳ, τοῖς προ-
 25 15 φήταις καὶ τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ (Ἱερ. 21, 8. Δευτ.
 26 27 30, 15—15 Ψαλμ. 1, 6. Ματθ. 7, 13. 14, 2. Πέτρ. 2,
 27 30 15). Καὶ ὁ Βρούνιος ἀναφέρει εἰς ὁμοίαν ἀναπαράστα-
 28 31 σιν, ἐν τῷ Βαρύῳ, τῷ Ποιμένι, τοῖς Κλημεντίσι καὶ ταῖς
 29 33 διὰ τῆς τῶν δύο ὁδῶν πατριάρχων. Φαίνεται ὡς μία ἰδέα
 30 26 λῶν κατὰλλῃς πρὸς διδασκτικούς σκοποὺς πρωίως ἤδη συλλέξα-
 31 19 σα περὶ ἐκείνην κατὰλλῃς ὁλικῇ, ἵτινα ἄλλοι ἐπεξεργάζοντο ἐπὶ
 32 25 τῇ βίᾳ τοῦ Δεκαλόγου, ἐπικρατοῦντος ἐν αὐτοῖς τοῦ ἱστορικοῦ
 33 24 πνεύματος διὰ τῆς ἐλευθέρως χρήσεως τῆς ἐπὶ τοῦ ὅρους διδάχῃς καὶ
 34 3 ἄλλων ἐν εἰδὲ παραγγελμάτων, διδασκαλιῶν προφορικῶν τε καὶ γρα-
 35 2 πῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν συμφωνιῶν μεταξὺ τοῦ Βαρνάβα καὶ τῆς Διδά-
 36 4 χῆς εἶναι μέγας καὶ φαίνεται ὅτι ἡ τελευταία παρέλαθεν ἐκ τοῦ πρώτου·
 37 34 ἀλλ' ἀμφιβάλλομεν ἐὰν ἡ ἐξάρτησις εἴναι τόσῳ καθαρὰ καὶ ἀπλῇ, ὡς
 38 38 ἐννοεῖται ἐκ πρώτης ὄψεως. Ὅπως δὲ ποτε ἡ Διδάχῃ θὶ ἐγρήφθη τῶς
 39 39 μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα. Ἐὰν αὕτη ἐγρήφθη λήγοντος τοῦ Α' αἰῶνος, ἡ Διδάχῃ δὲν πρέπει νὰ ταυθῇ μετὰ τὰς πρώτας δεκάδας τοῦ Β'. Ἐν τῷ Βαρνάβᾳ γίνεται χρῆσις τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου.

2] Ἡ ἀρχαιότης τοῦ μνημείου τούτου ἀποδίδει ἰδιαιτέ-
 ραν ἀξίαν εἰς τὴν ἐν αὐτῷ χρῆσιν τῆς Γραφῆς, ἥτις συ-
 φωνεῖ τελείως τῇ ὑπὸ τῶν ἀποστολικῶν πατέρων, ὡς οἴ-
 δασιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐντρίβεις. Τὸ εὐαγγέλιον ἀναφέ-

5. Ἡ μεταξὺ τοῦ Βαρνάβα καὶ τῆς Διδάχῃς ἐν τοῖς ἐξ πρώτοις κεφ. παρατηρούμενη μεγάλη ὁμοιότης καὶ ἐν τοῖς πλείστοις ταυτοῦτες τῆς λέξεως καὶ φράσεως καὶ μετὰ ὅσα λέγει ὁ σφόδρ Σμύθιος δὲν ἐξηγεῖται ἄλλως καὶ ἡμῶς εἰμὲν διὰ τῆς παρεδοχῆς ὅτι ἡ Διδάχῃ εἶχε πρὸ ὁρθολογίων τὸν Βαρνάβαν. Τοῦτο μόνον δύναται τις ἴσως νὰ προσθέσῃ ὅτι ἐν τῇ ἐκτέλει αὐτῆς ἡ Διδάχῃ ἐκτὸς τοῦ Βαρνάβα ἔλαβε καὶ ὁσπιν ἄλ-
 λην ὕλην εἰς συλλέξιν περὶ ἐκείνην ἢ περὶ τῶν δύο ὁδῶν τόσον κοινῇ
 τυγχίνοντα τότε διδασκαλίας.

ρεται εἰς ἐνικὸν ἀριθμὸν καὶ περιβάλλεται διὰ τοῦ κυρίου.
 Ἐκ τῶν εὐαγγελίων χρῆσις γίνεται ἐλευθέρως τοῦ εὐα-
 γελίου τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ. Τὸ δ' κεφάλαιον
 τῆς Διδάχῃς ὑποδεικνύει σχέσιν καὶ πρὸς τὰς Πράξεις
 1, 32· καὶ δὲ εὐχαρίστῃς ἐν τῇ χρήσει τῆς λέ-
 ξεως πατρὸς (δοῦλος), ἀποδοιμένης τῷ Δαβὶδ καὶ τῷ Ἰη-
 σοῦ, ἀναμνηστικῶν ἡμᾶς τὴν ὁμοίαν χρῆσιν ἐν ταῖς
 Πράξεσι 1, 24—30 καὶ ἐν τῇ προφητείᾳ τοῦ Ζαχαρίου.
 Ἐν ἀρχῇ τοῦ γ' κεφαλαίου ἀπαντᾷ μία ἰδέα ἐνδιεφέρουσα
 ὁμοιότης πρὸς τὰ τῆς Α' Θεσσαλ. 5, 22: «φευγε ἀπὸ
 παντὸς πονηροῦ καὶ ἀπὸ παντὸς ὁμοίου αὐτοῦ», καὶ ἑτέρα
 ἰδιαζόντως σπουδαία πρὸς τὰ τῆς πρὸς Ἑφ. 6, 5, 9, ἐν
 τῷ δ' κεφαλαίῳ. Τὸ ἐν τῇ Α' Πέτρ. 2, 11 καὶ Τίτ. 2, 12
 δύναται ἴσως νὰ συνταυτισθῇ τῷ ἐν τῷ α' κεφαλαίῳ πα-
 ραγγέλματι: α' Ἀπέχου τῶν σαρκικῶν καὶ κοσμικῶν ἐπι-
 θυμιῶν». Ἡ αὕτη ποικιλία ἀπαντᾷ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν
 τῆς Γραφῆς, καὶ ἡ αὕτη ἐπομένως ἀβεβαιότης ὡς πρὸς τὴν
 καθ' αὐτὸ πηγὴν, καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς ἀρχαίας περίο-
 δου, καθ' ἣν, πιστεύομεν, ἐγράφη καὶ ἡ Διδάχῃ.

Ὁ χωρὶς δὲν ἐπιτρέπει ἡμῶν νὰ παρατηρήσωμεν τι
 περὶ τῆς ἐν αὐτῇ χρήσεως τῆς Παλαιᾶς διαθήκης καὶ τῶν
 Ἀποκρύφων αὐτῆς. Ρῆσις τις ἀναφέρεται προφανῶς μετὰ
 σεβασμοῦ ἀρμόζοντος· εἰς βιβλίον θεωρούμενον ὡς ἱερὸν,
 ἀλλ' αὕτη εἰς οὐδὲν εὑρεται βιβλίον τῆς Γραφῆς ἢ ἄλλο
 γνωστὸν. Καὶ ἐν τούτῳ ἐπίσης ἀναμνηστικὸς τῶν
 ἀρχαίων χριστιανῶν συγγραφεῶν.

3] Καθολικὸν κύρος καὶ ἀξία τῆς Διδάχῃς· Ἡ Διδάχῃ
 δὲν ἔχει γραφικὸν κύρος ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως.
 Ὁ Κλήμης ἀναφέρει αὐτὴν ὡς «Γραφήν»· ἀλλὰ τοῦτο
 δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν καθ' ὅσον μάλιστα εἶναι ἀτο-
 μικὴ γνώμη. Ὁ Ἀθανάσιος σαφῶς διακρίνει αὐτὴν τῶν
 κανονικῶν βιβλίων, καὶ δὲν ὑπάρχει μαρτυρία ὅτι ἐξετι-
 μήθη ποτὲ ὑπὸ τινος Ἐκκλησίας ἢ ἐν τινι τόπῳ ὡς κα-
 τ' εὐθείαν ἀποστολικῆς καταγωγῆς. Δι' ἡμᾶς δὲν ἔχει ἄλλο
 κύρος, εἰμὲν ὡς μαρτυρία· καὶ κατὰ τοῦτο ἔχει ἀνεκτί-
 μητον ἀξίαν. Ἀλλὰ μία δικαία ἐκτίμησις τῆς ἀξίας αὐ-
 τῆς ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ μαρτυρία αὐτῆς σταθμισθῇ μετὰ προσο-
 χῆς. Δυνάμεθα νὰ μὴ ἀποδεχθῶμεν μίαν τοπικὴν συνή-
 θειαν, ὅσον δὲ ποτε ἀρχαίαν, ὡς ἐξ ἀνάγκης ἀποστολικὴν
 παράδοσιν, οὐδὲ ἰδιαιτέρον τινα βαθμὸν γνώσεως ὡς
 πλήρη παράστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας, ὡς
 οὐδ' ἐπίσης ἀπλοῦν τι μνημεῖον, ὅσον καὶ ἂν μεγάλως
 ἐκτιμᾶται, ὡς ἀρκούντως ἐκτιθὲν τὴν καθολικὴν πίστιν.
 Ἡ Διδάχῃ οὖσα ἀνεκτίμητος διὰ τινὰ ζητήματα, εἶναι
 ἱστορικῶς ἀτήμαντος δι' ἄλλα· μεγάλη δὲ διακριτικὴ καὶ
 νοητικὴ δύναμις ἀπαιτεῖται νὰ συμπεράνῃ τις ἐξ ἐκείνων
 περὶ ὧν αὕτη σιγᾷ.

4] Δογματικῶς ἡ Διδάχῃ δὲν ἐδιδάσκει. Καὶ ὁμῶς ἡ
 χριστολογία αὐτῆς συγκριτικῶς δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένη.
 Ἐπειδὴ ἐγράφη ὡς πρακτικὸς κανὼν διὰ τοὺς κατηγου-
 μένους(;) οὐδόλως ἔδει ν' ἀναμνησθῶμεν εἰδὸς τι ἐκθέσεως
 τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Πρέπει δὲ πολὺ νὰ προσέσω-
 μεν εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἀναφέρεται μετ' ἀκριβολογίας εἰς

θηρησκευτικήν διδασκαλίαν καὶ πέραν(;) τῶν ὁρίων τῆς, πολλά λεγούσα περὶ προφητῶν καὶ διδασκάλων. Πλουτεῖ ἐν τοῖς λεγομένοις περὶ τοῦ χριστιανικοῦ νόμου τοῦ ζῆν, ἀναγνωρίζει τὴν οὐσιώδη χριστιανικὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ ὡς Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐν ἐνὶ χωρίῳ φαίνεται ὑπονοοῦσα τὸν ἐξιλαστικὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁμῶς παραβλλομένη πρὸς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Πολυκάρπου, Ἰγνατίου, Κλήμεντος καὶ αὐτοῦ τοῦ Βαρνάβα παρέχει ἐκπληκτικῶς ὀλίγα ἐκ τῆς κυρίως χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Οἱ συγγραφεῖς βεβαίως οὗτοι δὲν συνέταξαν ἑρχομα-
τείας περὶ τινος ἄρθρου πίστεως—ἐπρχοματεύοντο ζητή-
ματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ πολιτείας. τὸ
εὐαγγελικὸν ὁμῶς πνεῦμα συχνὰ ἐκφράζεται ἐν αὐτοῖς.
Ἡ Διδαχὴ φαίνεται προσηλωμένη ἐπὶ κατωτέρου σημείου·
φαίνεται συνδεομένη ἀπ'εὐθείας τῷ πρώτῳ βαθμῷ τῆς
χριστιανικῆς πίστεως, ὅπως αὕτη ἐμορφώθη ἐν τῇ ἐξ
Ἰουδαίων ἐκκλησίᾳ. Πολλὰ σημεῖα ἀγορεύει εἰς τὴν
Αἴγυπτον ὡς τόπον ἐξ ἧς προῆλθεν. Ὁ χριστιανισμὸς
τῆς χώρας ταύτης, ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποθέτῃ τις, δὲν
ἔλαβε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ κηρύγματος τοῦ Παύλου.
Πιθανὸν νὰ ἐπηρέασθη, βραδέως ὁμῶς, καὶ τοῦτο μακρὰν
τῆς Ἀλεξανδρείας, ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἡ
ἐκκλησία κατὰ μέγα μέρος ταχέως συνέδεσε τὸ ἀποστο-
λικὸν αὐτῆς σύμβολον μετὰ τῆς τελετῆς τοῦ βαπτίσμα-
τος⁶, καὶ μολοντί ἐν τῇ μορφῇ τῆς ἀρχαίας καθολι-
κῆς ἐκκλησίας ἀπωλέσθη τι ἐκ τῶν ἐλευθέρων ἀρχῶν
τοῦ Παύλου, πολὺ ὁμῶς ἐκερδῆθη ἐπὶ τῶν στενῶν ἀρχῶν
τοῦ ἰουδαϊκοῦ χριστιανισμοῦ. Δὲν ἀρκεῖ νὰ διδάσκη τις,
ἔστω καὶ κατηγούμενος, τί πρέπει νὰ πράττωσιν· εἶναι
τούλάχιστον ἐξ ἴσου σπουδαῖον νὰ δεικνύῃ τις αὐτοῖς
τὰς πηγὰς, ἐξ ὧν ν' ἀρῶνται πνευματικὴν ἰσχύιν. Ὁ ἐν
τῇ Διδαχῇ παρουσιαζόμενος χριστιανισμὸς ἠδύνατο εὐ-
κόλως ν' ἀναπτυχθῇ εἰς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἰου-
δαϊκοὺς καὶ νομικοὺς τύπους ἐν ταῖς τελεταῖς, τῷ πολι-
τεύματι καὶ τῇ διδασκαλίᾳ. Ὅτε ἡ Διδαχὴ ἐγράφη, τότε
ἤρξατο κατὰ τὰ φαινόμενα νὰ κατανοῇ ἡ ἐκκλησία ὅτι
οἱ προφῆται αὐτῆς ἐχρῶζον προσοχῆς τινος.

5] Βάπτισμα. Οἱ νηπιόβαπτισταὶ ἐποιήσαντο μεγάλην
χρῆσιν τοῦ ἰουδαϊκοῦ αἰσθήματος περὶ τῶν τέκνων ὡς
κληρονόμων τῶν εὐλογιῶν τῆς διαθήκης. Ἀλλ' ἰδοὺ ἐν-
ταῦθα Ἐγχειρίδιον (manual) διὰ τοὺς χριστιανούς καθό-
λου ἐκ τοῦ ἰουδαϊσμοῦ, ὡς φαίνεται, προερχόμενον, καὶ
ἐν τούτῳ οὐδεὶς ὑπάρχει ὑπαντιγμὸς εἰς τὸν νηπιόβαπτι-
σμόν. Δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τοιοῦτόν τι περιέμενε τις
ἐν ἔργῳ προσωπιμένῳ διὰ κατηγούμενους, διότι τὸ ὅριον
τοῦτο ὑπερπερᾶται ὡς πρὸς ἄλλα ζητήματα. Αἱ ἀπο-
στολικαὶ Διαταγαὶ λέγουσι «βαπτίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν»,
ἐνταῦθα ὁμῶς οὐδὲν τοιοῦτον, καίτοι εἶνε πολὺ πιθανώτε-
ρον ὅτι τινὲς ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων Αἰγυπτίων (;) κατ-

ηγούμενων ἦσαν γονεῖς, ἢ ὅτι ὑπῆρχον τέκνα ἐν τῷ οἴ-
κῳ τῆς Λυδίας (Πράξ. 16, 15). Τὸ γεγονός τοῦτο δύνα-
ται τούλάχιστον νὰ ἐκληφθῇ ὡς μαρτυροῦν τὴν ἀρχαιο-
τητα τοῦ μνημείου τούτου. Ἡ φυσικὴ ἐξήγησις τῆς περὶ
τούτου σιωπῆς τῆς Διδαχῆς εἶνε ὅτι ὁ νηπιόβαπτισμὸς
δὲν ἀπετέλει μέρος τῆς ἀρχαίας ἀποστολικῆς παραδόσεως
οἷαν οὗτοι οἱ χριστιανοὶ παρέλαβον αὐτήν. Καὶ τοῦτο
δὲν ἄκυρτο τὴν γνώμην τοῦ Νεάνδρου ὅτι ὁ νηπιόβαπτι-
σμὸς εἶνε βλαστὸς τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ
προέρχεται ἐκ τῆς καρδίας τοῦ χριστιανισμοῦ· ἀλλ' οὐδὲ
τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πράξις, ἀποδεχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Εἰρηναίου
καὶ τοῦ Ὡριγένους ἐμμέσως ἢ ὁμολογημένως ὡς ἀπο-
στολική, δύνατον νὰ προῆλθεν ἐν σχέσει πρὸς τὸ κήρυγμα
τοῦ Παύλου καὶ τὴν μακρὰν ἐν Ἑρέστῳ δι' ἑαυτὴν τοῦ
εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.

Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ βαπτίζειν, ἡ Διδαχὴ παρέχει
ἐγγραφὸν μαρτυρίαν ἐκείνου, ὅπερ ἐξάγεται ἐκ τῆς χρι-
στιανικῆς τέχνης. Ἡ διὰ τὴν ἐπίχυσιν μαρτυρία ἐκ τῶν
κατακομῶν ἐν τῇ τοιχογραφίᾳ τῆς ἀγίας Lucina ἀνέρ-
χεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Εἰρηναίου. Εἶνε δὲ ὁλως φυ-
σικὸν ὅτι ἐν συγγράμματι ἀξιούντι ὅτι μεταδίδει ἀποστο-
λικὴν διδασκαλίαν, ἡ ἐπίχυσις ἔδει νὰ φανῇ ὡς νομίμως
ἀναπληροῦσα τὴν κατάδυσιν⁷. Ἡ ἀπέχαινε πράγματι ἀνα-
κάλυψις, δι' ἣν ἡ Ἐκκλησία ἰδίᾳ θὰ εὐγνωμόνῃ, ἐὰν ἡ
μαρτυρία αὕτη συνετέλει, ἵνα οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν Βαπτισταὶ
χαλαρώσωσιν ὀλίγον τὴν περὶ τοῦ ἀναγκασμοῦ ἐνὸς μόνου
τρόπου τοῦ βαπτίσματος διδασκαλίαν αὐτῶν.

6.] Δὲν φαίνεται δυνατὴ ἄλλη ἐξήγησις τῆς ἐν χρήσει
λέξεως ἐπίσκοποι, εἰμὲν ἡ ἐν τῇ Κ.Δ. καὶ τῇ ἐπιστολῇ
τοῦ Κλήμεντος διδασκόμενη ταυτότης τῶν ἐπισκόπων καὶ
τῶν πρεσβυτέρων. Τοῦτο παρατηρεῖται ἐν τῷ πρώτῳ
ἐκκλησιαστικῷ Ἐγχειρίδιῳ, ὅπερ ποτὲ ἐγράφη, ἐπ' ὅσον
γνωρίζομεν, καὶ ὅπερ ἀξιοὶ ἀποστολικότητος! Συγγρόνως
δὲν πρέπει νὰ παρασθῇ ὅτι ἀλλ' ἄλλο, καὶ ἴσως πρὸ τῆς
συγγραφῆς τῆς Διδαχῆς, οἱ ἐπίσκοποι ἤρξαντο νὰ δια-
κρίνονται τῶν πρεσβυτέρων, καίτοι ὁ βαθμὸς αὐτῶν δὲν
ἦτο (:) ἐπὶ διάφορος.

7.] Ὅπως ἐν τῇ Διδαχῇ ἔχομεν ἐν δέξιμα ἀρχαίου ἐκ-
κλησιαστικοῦ ἐγχειριδίου, οὕτω καὶ ἀρχαίως ἐκκλησια-
στικῆς Κατηχήσεως. Λέγομεν «ἐν δέξιμα» σκοπόμενος·
διότι δυνατόν νὰ ὑπῆρχον ἐν αἰαίς γόφους ἄλλαι «Δι-
δαχαί». Ἀναμφιβόλως ὁμῶς ἡ μετὰ χειρὸς εἶνε ἐκ τῶν
τοῦ ἀρχαιοτάτου εἶδους καὶ εἶε θαυμαστόν καὶ διδακτι-
κώτατον πρωτότυπον. Ἡ ἀρχαία ἰδέα τῆς Πολιτείας, λέ-
γει ὁ Dionys περιελάμβανε τὰ καθήκοντα καὶ τὸν τρό-
πον τοῦ ζῆν τῶν πολιτῶν· τὸ πρῶτον τοῦτο ἐκκλησια-
στικὸν Ἐγχειρίδιον ἢ βιβλίον Πολιτείας εἶνε ἐπίσης μία
κατήχησις καὶ περιέχει τὰ καθήκοντα καὶ τὸν τρόπον τοῦ
ζῆν ἐν τῷ κόσμῳ ἐνὸς πολίτου τοῦ χριστιανικοῦ νόμου.

Πόσῃ σημασίαν ἔδιδεν ἡμέτερος ὁ Χριστιανισμὸς εἰς
τὴν συμπεριφορὰν! πόσον ὕψιστος ἦτο ὁ περὶ δικαιοσύνης

6. Τὸ λεγόμενον ἀποστολικὸν σύμβολον ὑπάρχει ἄγνωστον ἐν τῇ
ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ. Σ. Μ.

7. Ἀλλὰ μόνον ἐν καίρῳ ἀνάγκης. Σ. Μ.

νόμος του και πόσον ἀγνά τὰ ἦθη του! Ὅπως δλαι αἱ ὑγίεις κατηγήσεις, οὕτω καὶ αὕτη ἀνατρέχει εἰς τὴν Δεκάλογον. Λαμβάνει μορφήν παραγγέλματος καὶ ἀπαγορεύει ἀπολύτως. Ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ εὐαγγελικὴ ἀγωγή τῶν νέων παρλειπομένου τοῦ νόμου· ἡ ἐπὶ τοῦ ὅρου· δμως διδχῇ καὶ αἱ δύο ἐντολαί, ἐν αἷς δλος ὁ νόμος καὶ εἰ προφήται κρέμονται, τίσσονται πρῶται. Πρὸς-θεὸς εἰς ταῦτα τὸ σύμβολον τῶν ἀποστόλων, ὡς ἐπραξεν ὁ Λούθηρος, ἐπερ παρέχει τὰς πηγὰς τοῦ χριστιανικοῦ αἰσθηματος καὶ τῆς δυνάμεως, καὶ ἔχεις πᾶσαν τὴν ὅλην τελείαν κατηγήσεως διὰ τοὺς νέους.

8.] Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ μνημείου τούτου δεικνύει πόσον ἀξιοπistos εἶναι ἡ ἀνψηλοτέρα κριτικὴ, ἐφ' ὅσον αὕτη μεταχειρίζεται τὰ ὄργανα καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἐπιστημονικῶς ιστορικῆς ἐρεύνης. Ἐθεωρεῖτο θαυμάσιον ἀνδραγαθήμα τῆς ἀστρονομίας ὅτε πλανήτης τις ἀνεφαίνετο ἐκαὶ ἐνθα ἡ θεωρητικὴ ἐπιστήμη εἶχε δεῖξει τὴν ἔλλειψίν του. Ἡ ὑψηλοτέρα κριτικὴ λαμβάνει τὴν αὐτὴν ἐκανοποίησιν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Βρυεννίου ἀνακαλύψει τῆς «Διδαχῆς τῶν ἱδ' Ἀποστόλων».

Ἐπεταὶ ἡ εἰς τὸ ἀγγλικὸν μετάφρασις δλοκλήρου τῆς Διδαχῆς ὑπὸ τοῦ αἰδ. κ. C. C. Starbuck.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ

Εἰς τὴν ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

ΤΩΝ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ Κ/ΠΟΔΕΩΣ*

Τὰ κατὰ Δημάρην ἔτη τῆς πατριαρχίας τῶν μετὰ τὴν ἄλωσην πατριαρχεσάντων ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Γεννάδιος Σχολάριος, 1454. — Ἐτη 5 μῆνας 5 (ἴδε Μαλαξόν).

Ἰσίδωρος Πνευματικός, συμφώνως τῷ Μελετίῳ καὶ Ὑψηλάντῃ.

Ὁ Σωφρόνιος Σοφροπόλιος ἀγνοεῖται ὑπὸ τοῦ Δημάρη.

Ἰωάννης Κόκκας, 1460. ἤρξε μῆνας 8.

Μάρκος Β' ὁ Ξυλοκαράβης, 1460. ἤρξε μῆνας 7.

Συμεὼν Τραπεζούντιος, 1461. ἤρξε μῆνας 6.

Διονύσιος Α', 1462. ἤρξε ἔτη 8.

Μάρκος Εὐγενικός, 1470. ἤρξε ἔτος ἕν.

Συμεὼν δ' Α' τὸ 6', 1471, ἔτη 3.

Ραφαὴλ Α' Σίρβος, 1474, ἔτος 1 καὶ μῆνας 5.

Μάξιμος Β' Ῥινόμητος, 1476, ἔτη 6.

Νήφων Β' ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης, 1482, ἔτη 8.

Διονύσιος Α' τὸ 6', 1490, ἔτη 2 μῆνας 6.

* Τὰ ἐν σελίδι 383 στήλῃ 6' λεγόμενα ἀπὸ τῶν «Ψευδεταὶ δὲ δ φενοδοκῶντες» κτλ. μέχρι τίλους διορθωθέντα ἀκριβέστερον ἐν τοῖς προσηλωθησομένοις ταῖς συμβουλαῖς ταύταις παραρτήμασι θεωρεῖσθωσαν ἀπὸ τοῦδε ὡς οὐδέποτε γκαρίντα. Σημειούσθω δὲ ὅτι ἡ ψηφηγορία τοῦ Θεολόγου ἐγένετο τῇ 27 φεβρουαρίου (ἴδε Κ. Σάβη Βιογρ. Σχολ. περὶ Ἱερ. Β', σ. 144) καὶ ὅτι ἐκτὸς τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐξαρχίας τῆς Σάβου (ἴδε «Ἐκκλ. ἀληθεία» Δ', σ. 385) γινώσκονται καὶ δύο τοῦ αὐτοῦ συστατικὰ γράμματα, περὶ ὧν ὁρ. Κ. Σάβη, ἔνθ. ἄνω. σ. σ. ἐν ὑποσημ.

Μάξιμος Γ' ὁ ἀπὸ Σερρών, 1493, ἔτη 6.

Νήφων Β' τὸ 6', 1499, ἔτος 1.

Ἰωάννης Α' ὁ ἀπὸ Δράμας, 1500, ἔτη 7.

Παχώμιος Α' ὁ ἀπὸ Ζαγνῶν, 1507, ἔτος 1.

Ἰωάννης Α' τὸ 6', 1508, ἔτος 1.

Παχώμιος Α' τὸ 6', 1509, ἔτη 4.

Θεολόγος Α' ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων, 1513, ἔτη 7.

Ἱερεμίας Α' ὁ ἀπὸ Σοφίας, 1520, ἔτη 11.

Ἰωαννίκιος Α' ὁ ἀπὸ Σωζουπόλεως, 1531, ἔτη 2.

Ἱερεμίας Α' τὸ 6', 1533, ἔτη 12.

Διονύσιος Β' ὁ ἀπὸ Νικομηδείας, 1545, ἔτη 9.

Ἰωάννης Β' ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, 1554, ἔτη 10.

Μητροφάνης Γ' ὁ ἀπὸ Κιαιρείας, 1564, ἔτη 8.

Ἱερεμίας Β' ὁ ἀπὸ Λαρίσης, 1572, ἔτη 6. Τὸ ἔτος τοῦτο παρέχει καὶ ὁ Μελέτιος, καὶ ὁ Κύριλλος, καὶ ὁ Μαθῆς.

Μητροφάνης Γ' τὸ 6', 1578, ἔτη 2.

Ἱερεμίας Β' τὸ 6', 1580, ἔτη 3.

Παχώμιος Β' Λιόσιος (ὁ Πατίστος), 1583, ἔτη 2. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἰσημεῖωσε καὶ ὁ Κύριλλος.

Θεολόγος Β' ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως, 1585, ἔτη 2.

Ἱερεμίας Β' τὸ γ', 1587, ἔτη 7.

Μαθαῖος Β' ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων, 1594, ἡμέρας μόνον 17.

Γαβριὴλ Α' ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης, 1594, μῆνας 5.

Θεοφάνης Α' ὁ ἀπὸ Ἀθηνῶν, 1594, μῆνας 7.

Μελέτιος Ἀλεξανδρείας ὁ Πηγάς τοποτηρητής, 1595, ἔτος 1.

Μαθαῖος Β' τὸ 6', 1596, ἔτη 5.

Νεόφυτος Β' ὁ ἀπὸ Ἀθηνῶν, 1601, ἔτος 1.

Μαθαῖος Β' τὸ γ', 1602, ἡμέρας 17. Ἡ τρίτη αὕτη πατριαρχία δὲν σημειοῦται ἐν τῷ πίνακι τοῦ Μ. Γεδεών.

Ραφαὴλ Β' ὁ ἀπὸ Μεθύμνης, 1602, ἔτη 2.

Νεόφυτος Β' τὸ 6', 1604, ἔτη 2. Ἐν τῷ πίνακι Μ. Γεδεών σημειοῦται ὡς ἀπαξ μόνον πατριαρχίας τῷ 1608.

Ραφαὴλ Β' τὸ 6', 1601, ἔτος 1. Καὶ ἡ δευτέρα αὕτη πατριαρχία τοῦ Ραφαὴλ ἀγνοεῖται παρὰ τῷ Μ. Γεδεών.

Τιμόθεος Β' ὁ ἀπὸ Παλαιῶν Πατρῶν, 1607, ἔτος 1.

Νεόφυτος Β' τὸ γ', 1608, ἔτη 3.

Κύριλλος Ἀλεξανδρείας Λούκαρις τοποτηρητής, 1611, ἄρξας ἐπιτροπικῶς ἔτος 1 καὶ μῆνας 5.

Τιμόθεος Β' τὸ 6', 1613, ἔτη 8. Ἡ α' αὐτοῦ πατριαρχία ἀγνοεῖται ἀλλὰχρόθεν μέχρι τοῦ νῦν.

Κύριλλος Α' ὁ Λούκαρις τὸ α', 1621, ἔτος 1 καὶ μῆνας 6. Τὴν πατριαρχίαν ταύτην λάγει ὁ Δημάρης 6' ὑποθέτων, ὡς α' τὴν προμνησθεῖσαν τοποτηρηθεῖσαν τοῦ Λουκάριως. Κατ' ἀκολουθίαν τρέπομεν καὶ τὴν τάξιν τῶν λοιπῶν πατριαρχιῶν αὐτοῦ.

Γρηγόριος Δ' ὁ ἀπὸ Ἀμασειας, 1622, μῆνας μόνον 3.

Ἀνθίμος Β' ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, 1623, μῆνας μόνον 2.

Κύριλλος Α' ὁ Λούκαρις τὸ 6', 1623, ἔτη 8.

Ἀθανάσιος Γ' ὁ Πατιλάρης, 1631, ἡμέρας μόνον 40.

Κύριλλος Α' τὸ γ', 1632, ἔτος 1.

Κύριλλος Β' ὁ ἀπὸ Βερροίας, 1632, ἔτη 2.

Κύριλλος Α' τὸ δ', 1634, ἔτος 1 καὶ μῆνας 2.

Νεόφυτος Γ' ὁ ἀπὸ Ἡρακλείας, 1636, ἔτος 1.

Κύριλλος Α' τὸ ε', 1637, ἔτος 1.

Κύριλλος Α' τὸ 6', 1638, ἔτος 1 καὶ μῆνας 4.

Παρθένιος Α' ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, 1639, ἔτη 5 καὶ μῆνας 2.

- Παρθένιος Β'* ὁ νέος (ὁ καὶ Κασκίνης ἢ Γολιῶθ ἐπιλεγόμενος), 1644, ἄρξας ἔτη 2 καὶ μῆνας 2.
- Ἰωαννῆσιος Β'* ὁ ἀπὸ Ἡρακλείας, 1646, ἔτος 1 καὶ μῆνας 11.
- Παρθένιος Β'* τὸ 6', 1648, ἔτη 2 καὶ μῆνας 6.
- Ἰωαννῆσιος Β'* τὸ 6', 1650, ἔτος 1.
- Κύριλλος Γ'* ὁ ἀπὸ Κορίνθου (Σπανὸς ἐπιλεγόμενος) ἐπιβάντης ἐν ἔτει 1651 ἄρξας ἡμέρας 18.
- Ἀθανάσιος Γ'* τὸ 6' (κατὰ Δοσιθεον), 1651, ἡμέρας 15.
- Παΐσιος Α'* ὁ ἀπὸ Λαρίσης, 1651, μῆνας 9.
- Ἰωαννῆσιος Β'* τὸ γ', 1652, ἔτος 1 καὶ μῆνας 11.
- Κύριλλος Γ'* τὸ 6' (ἐπιβατικῶς), 1654, ἡμέρας 14.
- Ἰωαννῆσιος Β'* τὸ δ', 1655, ἔτος 1.
- Παρθένιος Γ'* ὁ ἀπὸ Χίου, 1656.
- Γαβριήλ Β'* ὁ ἀπὸ Γένου, 1627, μῆνας 2.
- Παρθένιος Δ'* ἀπὸ Προύτης ὁ Μογιλάκος, 1658, ἔτη 3. Ἐπωνυμίζου καὶ Μουζιούλης.
- Διονύσιος Γ'* (ὁ καὶ Σπανὸς) ἀπὸ Λαρίσης, 1660, ἔτη 5.
- Παρθένιος Δ'* τὸ 6', 1665, ἔτος 1 καὶ μῆνας 8.
- Κλήμης Α'* ἀπὸ Ἰκονίου, 1667, μῆνας 8.
- Μεθόδιος Γ'* ἀπὸ Ἡρακλείας, 1667, ἔτη 4.
- Παρθένιος Δ'* τὸ γ', 1671, μῆνας 6.
- Διονύσιος Δ'* ὁ Μουσελίμης, ἀπὸ Λαρίσης, μῆνας ἐπὶ, 1671.
- Γεράσιμος Β'* ἀπὸ Τορνόβου, 1673.
- Παρθένιος Δ'* τὸ δ', 1675.
- Διονύσιος Δ'* τὸ 6', 1676, ἔτη 2 καὶ μῆνας 10.
- Ἀθανάσιος Δ'* ἀπὸ Ραιδεστεῦ, ἡμέρας 12 ἐν ἔτει 1679.
- Ἰάκωβος Α'* ἀπὸ Λαρίσης, 1679, ἔτη 3.
- Διονύσιος Δ'* τὸ γ', 1682, μῆνας 7.
- Παρθένιος Δ'* τὸ ε', 1684, ἔτος 1 καὶ μῆνας 3.
- Ἰάκωβος Α'* τὸ 6', 1685, ἔτος 1.
- Διονύσιος Δ'* τὸ δ', 1686, μῆνας 6.
- Ἰάκωβος Α'* τὸ γ', 1687, μῆνας 4.
- Καλλίνικος Β'* ὁ ἀπὸ Προύτης, 1688, μῆνας 8.
- Νεόφυτος Δ'* ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, 1688, μῆνας 3.
- Καλλίνικος Β'* τὸ 6', 1691, ἔτη 2.
- Διονύσιος Δ'* τὸ ε', 1693, ἔτος 1.
- Καλλίνικος Β'* τὸ γ', 1694, ἔτη 8.
- Γαβριήλ Γ'* ὁ ἀπὸ Χαλκηδόνος, 1702, ἔτη 5.
- Νεόφυτος Ε'* ὁ ἀπὸ Ἡρακλείας, 1707.
- Κυπριανὸς Α'* ὁ ἀπὸ Κασπαρίας, 1707, ἔτη 2 καὶ μῆνας 6.
- Ἀθανάσιος Ε'* ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, 1709, ἔτος 1 καὶ μῆνας 4.
- Κύριλλος Δ'* ὁ ἀπὸ Κυζίκου, Λέσβιος, 1711, ἔτος 1 καὶ μῆνας 6.
- Κυπριανὸς Α'* τὸ 6', 1712, μῆνας 4, «μὴ ὑποσχεθεὶς τὸν ἐτήσιον φόρον ἐξώσθη».
- Κοσμῆς Γ'* ὁ ἀπὸ Σινάου, 1713, ἔτη 2· οὗτος πρῶτος ὑποσχεθεὶς τὴν φορολογίαν.
- Ἰερεμίας Γ'* ὁ ἀπὸ Καίσαρείας, 1715, ἔτη 11 μῆνας 9.
- Παΐσιος Β'* ἀπὸ Νικομηδείας, 1726.

Διακόπτομεν ἐνταῦθα τὴν δημάρειον τούτην πατριαρχικὴν ἀναγραφὴν, ἣν θὰ ἐπαναλάβωμεν κατωτέρω.

Καὶ περὶ μὲν τῶν πρώτων ταύτης πατριαρχῶν μέχρι Θεολήπτου Α' οὐδὲν λέγομεν ἤδη ἀναμένοντες τὴν συλλογὴν τῶν ἀνθεντικωτέρων πηγῶν, περὶ δὲ τῶν ἐφεξῆς μικρὰ καὶ ὀλίγα τινὰ θέλομεν σημειώσαι, διότι κύριος σκοπὸς τῶν συμβολῶν τούτων εἶναι ἡ γνώσις πράξεων τινῶν καὶ ἐγγράφων ἢ ἐλάχιστα ἢ παντελῶς ἀγνώστων.

Περὶ Ἰερεμίου Α' καὶ Διονυσίου Β' ἐσημειώθησαν τινὰ ὑφ' ἡμῶν ἀλλαγῶν, ἅτινα θέλομεν ἐπαναλάβει ἐν τοῖς παραρτήμασι τῶν συμβολῶν τούτων μετὰ τινῶν ἀνεκδότων αὐτῶν ἐγγράφων. Περὶ Ἰωάσαφ δὲ Β' τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως σημειοῦ ὁ Δημάρχης ἐτι ἐγένετο οὗτος πατριάρχης τῷ 1554 καὶ ἐτι ἤρξεν ἔτη δέκα. Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς πατριαρχίας τοῦ Ἰωάσαφ Β' ἀμφισβητεῖται μετὰ γὰρ ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν ὀρίζει τὸ 1548, ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης τὸ 1549, ὁ Κύριλλος Λαυριώτης τὸ 1547 καὶ ὁ Μαθᾶς τὸ 1551, ὁ δὲ Μ. Γεδεὼν πρότερον μὲν παρεδέξατο τὸ 1549 ἔτος¹, ὕστερον δὲ τὸ 1551². Ἀλλὰ πάντες οὗτοι σφαλλονται καθ' ἡμᾶς· διότι γινώσκμεν συστατικὴν ἐπιστολὴν τοῦ προκατόχου τοῦ Ἰωάσαφ πατριάρχου Διονυσίου Β' χρονολογουμένην κατὰ μῆνα μῆτιον τῆς δωδεκάτης Ἰνδικτιῶνος³, ἣτις συμπίπτει τῷ 1554 ἔτει, ὃ ἐστὶ τῷ τελευταίῳ ἔτει τῆς πατριαρχίας καὶ βιοτῆς τοῦ Διονυσίου Β'. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἐρμώμενοι παραδεχόμεθα τὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1554 ἔτους ἢ ἐν ἀρχαῖς τοῦ 1555 μετὰθεσιν εἰς τὸν οἰκουμένικόν Οῦρόν τοῦ Ἀδριανουπόλεως Ἰωάσαφ· ἄλλως ἡ χρονολογία αὕτη ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ Δημάρχη, ὅστις ἀκριβέστερον πάντων εἶπεν ἐτι ὁ Ἰωάσαφ ἐπατριάρχησεν ἔτη δέκα, καθαιρεθεὶς τῷ 1565 ἔτει κατὰ τὸ σωζόμενον τῆς καθιρέσεως αὐτοῦ πρακτικόν⁴. Οὕτω λοιπὸν καταπίπτει καὶ ἡ ἀνεξέλεγκτος μαρτυρία τῶν εἰπόντων μέχρι σήμερον ἐτι ὁ Ἰωάσαφ ἤρξεν ἔτη δεκατέσσαρα.

Πᾶσαι αἱ ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ Ἰωάσαφ ἀπολυθεῖσαι ἐκκλησιαστικαὶ ἀποφάσεις ὄγνουσιν, διότι σώζονται τρεῖς ἢ τέσσαρες μόναι, ἐξ ὧν δύο ἐξεδόθησαν ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» (Α', σ. 2. Γ', σ. 157). Ταύταις δὲ προστιθέμεθα ὧδε τὴν ἐπομένην ἀπόφασιν, ἀφορῶσαν εἰς τὴν ἱστορίαν παλαιῦ νου καὶ ἀρχαίων τῆς νήσου Κῷ οἰκογενειῶν, ἣν δημοσιεύω ἐκ κώδωκος, οὗτινος ὁ συντάκτης ὁμολογεῖ ἐτι παρέλαβεν αὐτὴν ἀπὸ ἀντιγράφου τοῦ Λογοθέτου Γεωργίου⁵ Ποτηρᾶ. Ἐχει δὲ αὕτη οὕτως:

«Ἰωάσαφ ἐλίω Θεοῦ κτλ.

Οὐδὲν οὕτως εὐλογόν τε καὶ δίκαιον ὡς ἀπονέμειν ἐκάστῳ τὸ ἑαυτοῦ καὶ τὰ παλαιγενῆ συνιστᾶν γράμματα, καὶ μᾶλλον εἰ τύχωσι πατριαρχικά. Ἐνθεν τοι καὶ τοῦ πρὸ ἡμῶν ἀγιωτάτου πατριάρχου κυρ Διονυσίου ἐγγράφον ἀπόφασιν πεποιηκότος περὶ τοῦ σεβασμοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας μου Θεοτόκου τῆς Ἐλεημονήτριας τῆς ἐν τῇ νήσῳ Κῷ, καὶ δεδωκότος αὐτὴν τὸν ναὸν τοῖς ἐκ τοῦ γένους τοῦ Τρικλινάρους καταγομένοις γαμβροῖς τοῦ Σαραντινοῦ καὶ τοῦ Ἀντωνίνου παπᾶ Γιλιάμου καὶ τοῦ παπᾶ Δημήτρη, ἡ μετρίτης ἡμῶν καὶ αὐθις διέγνω

1. Κύριλλου Λαυριώτου, πατριάρχαι κτλ. σελ. 50.

2. *Πμερολ. Ανατολῆς* ἔτος Γ', σελ. 250—*Χρονικὰ Πατριαρχ. Ἀκαδημίας* σελ. 54.

3. *Turcogracia*, σελ. 552.

4. *Αὐτ.* σελ. 170—72.

ἐπικυρῶσαι τὰ τοιαῦτα γράμματα αὐτῶν ὡς τῶν ἐκ τοῦ γένους τοῦ Χατπάρη ἀντιδιαφερομένων μετ' αὐτῶν καὶ ζητούντων ἰδιοποιηθῆναι τὸν τοιοῦτον ναὸν διότι καὶ συνοδικῶς ἀμφοτέρων ἰδοῦσα τὰ γράμματα καὶ τὸ δίκαιον τοὺς ἱερεῖς ἔχειν κατανοήσασθαι, γράφουσα ἀποφαίνεται καὶ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι παρακελεύεται ἵνα τὰ μὲν γράμματα αὐτῶν ἔχῃσι τὸ κύρος καὶ τὸ βέβαιον, οἱ δὲ καταγόμενοι ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐκ τοῦ γένους τοῦ Τρικλινάρη ἔχῃσι τὴν ἐξουσίαν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν διοίκησιν· τὰ δὲ τοῦ ἐτέρου μέρους γράμματα τοῦ Χατπάρη ὑπάρχουσιν ἄκυρα παντελῶς. Ὅστις δὲ γε τολμήσῃ τοῦ ἀπειθεῖν τὴν παρῶσαν ἡμετέραν ἀπόφασιν ἢ ἐξ αὐτῶν ἢ ἐκ τῶν κατὰ καιρὸς ἀρχιεπισκόπων τῆς Κώου, ἢ τῶν πατριαρχικῶν ἐξάρχων καὶ τῶν κληρικῶν καὶ ἱερέων τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ ἱερεὺς εἴη ἢ καὶ λαϊκὸς ὑπ' ἀφορισμὸν ἔσται· εἰς γὰρ τὴν περὶ πάντων δῆλῳσιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἐπικυρωτικὸν πατριαρχικὸν ἡμῶν γράμμα καὶ ἐπαδόθη, αὐτοῖς τοῖς ἱερεῦσιν εἰς ἀτράλεια. ΖΞΕ' (=1557).

Διάδοχος τοῦ Ἰωάννου Β' ὑπῆρξεν ὁ Κισαρείας Μητροφάνης, δι' ἣν ἡ πατριαρχικὴ ἱστορία Μαλαξοῦ λέγει τὰ ἑξῆς: «Κατήσαντες ἡ σύνοδος τῶν ἀρχιερέων, ὡς εἶπαμε, τὸν πατριάρχην κύριον Ἰωάννην· ἐψήφισαν τοῦτον τὸν Κισαρείας, πατριάρχην· καὶ δώσαντες αὐτοῦ τὸ μικρὸν μήνυμα, καὶ τὸ μέγα· ἔλαβε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Λοιπὸν, τινεὶ ἀρχιερεῖς ἐπὶ τῆς πατριαρχείας· τούτου, δὲν ἔπερναν φλωρία, νὰ κάμουν ἱερεῖς· μόνον τὸ ἐμπατίκιον τοῦ ἔπερνε, ὡσὰν ἤθελε, τὸν ἐκάμῃ ἱερέαν, καὶ τοῦ ἔδιδε ἐκκλησία... Ὅμως ὁ αὐτὸς πατριάρχης ἔκαμε παραιτήσιν ἐγγράφως τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης, εἰς τὰς τέσσαρας τοῦ μαῖου μηνός, ἡμέρα κυριακῇ, μετὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Νικομηδείας. Καὶ λαβόντες αὐτὴν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ κληρικοὶ, ἔβαλαν εἰς τὸν κώδικα τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας».

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τοῦ Μητροφάνους μετὰθεσις γενομένη εὐθὺς μετὰ τὴν καθάρσιν τοῦ Ἰωάννου Β' συμπίπτει ἀκριβῶς τῇ 1565 ἔτει (μετὰ τὸν ἰανουάριον)· καὶ τὸ ἔτος τοῦτο παρδέχονται πάντες σχεδὸν οἱ ἀξιπιστότεροι χρονογράφοι, ἐκτὸς τοῦ Δημάρη καὶ τοῦ Γ'φηλάντη, οἵτινες παρεπλανήθησαν εἰς τοὺς ὑπολογισμούς αὐτῶν. Ὅπως δὲ χρόνον ἐπατρίρχησε τὸ πρῶτον ἀγνοεῖται ἀκριβῶς· διότι ἡ παρὰ Κυρίλλῳ Λαυριώτῃ καὶ Μαθᾶ πληροφορία περὶ ἐπταετοῦς πατριαρχίας αὐτοῦ εἶναι καθ' ἡμᾶς πάντῃ ἐσφαλμένη· διότι ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἱερεμίας Β' δὲν κατέλαβε τὸν θρόνον τῇ 1572 ἔτει, ὡς ἡ κοινὴ γνώμη θέλει, ἀλλὰ τῇ 1571.

Ὁ Μητροφάνης κατὰ Κομνηνὸν τὸν Γ'φηλάντην ἦν «ἀπὸ τοῦ Χάσκιου»¹. Κισαρείας δὲ ὢν μητροπολίτης ἀπεστάλη ἐξάρχος εἰς Βενετίαν πρὸς διευθέτησιν τῶν ἐκεῖ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Τὰ κατὰ τὴν ἐξαρχίαν δὲ

ταύτην περιγράφουσιν ὁ ψευδοδωρόθεος², καὶ ὁ Ἰωάννης Βελουδής³. Πατριάρχης δὲ γενόμενος ὑπῆρξεν ὁ Μητροφάνης παραιτίος πολλῶν κακῶν, ὅτι εἶχε συμφωνίαν μετὰ τοῦ κληρικοῦ καὶ μετὰ τὸν Μιχαὴλ Κατακουζηνὸν νὰ εἶναι πάντοτε εἰς τὰ θελήματά τους· καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἐρήμαζε παντελῶς τὸ πατριαρχεῖον, διότι ὠρίζαν οἱ κληρικοὶ, καὶ ὁ Κατακουζηνὸς Μιχαὴλ, καὶ ὁ κύρ Μητροφάνης· καὶ ἦτον πᾶσα παρανομία καὶ ἀκαταστασία, καὶ ἄνθρωπος νὰ φάγῃ ψωμί εἰς τὸ πατριαρχεῖον δὲν ἦτον, μόνον ἔρημον ἔμεινεν, ὅτι ὁ Μητροφάνης πέραν εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν ἐκαθέζετο· ἐκκαθαλίσθη γοῦν ὁ Κατακουζηνὸς Μιχαὴλ καὶ ἐδίαστέ τον, καὶ ἔκαμε παραιτήσιν τοῦ θρόνου, μετέπειτα καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης· καὶ ἔδωκάν του γοῦν δύο μητροπόλεις, καὶ τὴν Λάρισσαν καὶ τὴν Χίον· καὶ τὴν Λάρισσαν τὴν ἐπούλητε διὰ χίλια φλωρία, τὴν δὲ Χίον ἐδάστα· καὶ μετὰ οὗτοι· ἡμέρας πάλιν ὁ Μητροφάνης ἐγύρευε τὸ πατριαρχεῖον, καὶ ἠθέλησε τὰς ἐκλογάς οὗτοῦ ἔδωκε, καὶ ἐξώρισαν τὸν εἰς ἅγιον Ὄρος μετὰ δριμύτην τοῦ αὐθεντοῦ⁴.

Τὰς περὶ τοῦ Μητροφάνους αὐστηρὰς ταύτας κρίσεις τοῦ ψευδοδωροθέου ἀδύνατον νὰ πιστοποιήσωμεν ἄλλα· ὅθεν ἔνεα τῆς ἐλλείψεως ἐπιστήμων πηγῶν. Ὅτι δὲ κατὰ τὴν πρώτην ταύτην πατριαρχίαν αὐτοῦ συνδύαινεν ἐν τῇ πατριαρχείᾳ Ὀλίφεις καὶ κατὰ διωγμοὶ πιστοποιεῖται νῦν καὶ ἐκ τοῦ ἐπομένου σημειώματος, ὅπερ ἀνεγνώσαμεν ἐν τέλει τεύχους γεγραμμένου τῇ 4 μαρτίου τοῦ 1569 ἔτους ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἀρχιεπισκόπου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἱεροθέου, τοῦ μετὰ ταῦτα σοφοῦ ἱεράρχου Μονεμβασίας, ὅστις πράγματι ἀρχιερεὺς ὢν καὶ ἐπὶ τῆς β' πατριαρχίας τοῦ Μητροφάνους κατεδιώκετο· οὗτος δέ ἐστιν καὶ ὁ ἀληθής συντάκτης τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ψευδοδωροθέου φερομένου καὶ συνεχῶς ἐνταῦθα μνημονευομένου «Βιβλίου ἱστορικοῦ περιέχοντος ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας». Λέγει λοιπὸν τὰ ἑξῆς περὶ ἑαυτοῦ ὁ Ἱερόθεος: «Ἐγράφη μοι καὶ τότε μάλα ἀθυμοῦντι, καὶ τῶν ἀναγκαιῶν ἐπιδορμένῳ· ἔξοχα καὶ Ὀλίφει τοῦ κατὰ καιρὸς Θεοῦ παραχωρήσει πατριαρχούντος Μητροφάνους· ἐν χωρίῳ Ἁγίου Δημήτριος ἐπονομαζομένῳ, ἐν τῇ Καταστάσει κειμένῳ ἀναμέσον τοῦ τε ἁγίου Φωκᾶ καὶ τῶν Ἀσωμάτων· ἐν ἔτει ΖΟΖ' κατὰ μῆνα μάρτιον δ'». — Ὁ ἀρχιεπισκοπὸς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἱερόθεος, ὁ εὐτελής ἱερομόναχος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων».

Ἐκκλησιαστικαὶ ἀποφάσεις τῆς α' πατριαρχίας τοῦ Μητροφάνους γινώσκονται ἐκ τῆς χειρογράφου νομικῆς συναγωγῆς τοῦ Ἱεροσολύμων Δοσιθέου δύο μόναι· καὶ ἡ μὲν χρονολογούμενη κατ' ἰούλιον τοῦ 1566 ἀφορᾷ εἰς τὰ ἀφιερῶματα τῆς Τριανταφυλλίνης θυγατρὸς Χατζῆ Δημητρίου τὰ γενόμενα εἰς τὸν ἐν Ἰψωμαθεῖσι ναὸν τῆς Παναγίας τῆς ἐπονομαζομένης Χρυσασθηθίνης· ἡ δὲ γενο-

1. Turcogr. σελ. 175.

2. Τὰ μετὰ τὴν ἄλυσιν, σελ. 101.

1. Ἐκδ. 1781, σελ. 446.

2. Ἑλλ. ὁρθοδ. ἀποικία ἐν Βενετίᾳ, σελ. 61 κ. ἑξ.

3. Δωροθέου, Βιβλίου ἱστορ. σελ. 448.

μένη κατὰ σептμήριον τοῦ 1568 διαλαμβάνει, ὅτι ἡ ἐν Παρναξίᾳ ἐκκλησία τῆς Πρωτοθρόνου ἐδόθη παρὰ τοῦ κτήτορος αὐτῆς Νικολάου Σπανοῦ Ἀκροστιχαρίου εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ πατὴρ Γεώργιον τὸν Σπανὸν καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἀπογόνους κτλ¹. τρίτην δὲ πράξιν τοῦ 1568 ἔτους ὑπὲρ τῶν Ἑβραίων Κρήτης ἐκκαιοποίησεν ὁ Ζυγομαλάς τῷ Κρουσιῶ².

Πρὸς ταῖς τριτὶ δὲ ταύταις πράξεσι τοῦ Μητροπόλεως γνωστοποιοῦμεν καὶ ἡμεῖς ὡδε τέσσαρας σημαντικὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ, ὧν ἡ πρώτη ἀφορῶσα τὰς μητροπόλεις Μελενίκου καὶ Περιθεωρίου ἔχει οὕτω διασωθεῖσα «ὅπο ἀντιγράφου τοῦ Μεγάλου Διεργμηνέως» Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκερδάτου.

«Τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κύρ Ἰωάσαφ τοῦ Ἀργυροπούλου ἀπὸ τῶν κατ' αὐτοῦ ἐμπαιθῶς λαλθίντων καὶ οὐκ ὁρθῶς κερτυρηθέντων ἀθῶν καὶ οὐχ ὑπευθύνου ἀναφανέντος, ὁ πρὸς ἡμῶν πατριαρχύτας Ἰωάσαφ καὶ τοῖ γε σπουδῇν πᾶσιν ἔργων ἀποστῆλαι αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν μητρόπολιν, καὶ ὁμοῦ διὰ τὸ ἀμετάθετον καὶ τῶν κρατούντων ἀποφάσεως, καὶ ἐν ἄλλοις ρήτασις εἰπομεν καὶ δεδηλώκαμεν, πρὸς μερικὴν ζωάρεϊαν αὐτοῦ οὐ μόνον τὴν μητρόπολιν Περιθεωρίου πρῶτον ἐξαρχικῶς αὐτῷ παρέσχε καὶ ἐδωρήτατο, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ συναθροισθείτῃ ἐνταῦθα δηλαδὴ μεγάλη τῶν ἀρχιερέων συνόδῳ οὐδὲ τὰ ἀνγκαῖα ἐκ τῆς τοιαύτης μητροπόλεως δύνασθαι ἔχειν αὐτὸν θεασάμενος καὶ διὰ τοῦτο μὴ μόνον ἐπὶ τῇ τοῦ ἰδίου θρόνου ἀδίκῃ στέρησει ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ τῶν χειρωδῶν ἐνδείᾳ καὶ ἀπορίᾳ ὑπερ-αλγεῖν καὶ τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Μελενίκου ἐξαρχίαν αὐτῷ ἐνεχειρίσατο ἀποφράμενος μετὰ πάντων τῶν καθευρεθέντων ἀρχιερέων εἶναι ταύτας τὰς δύο μητροπόλεις, τὸ Μελένικον καὶ τὸ Περιθεώριον, ἀναρχιρέτως καὶ ἀναποσπάστως ὑπὸ τὴν πνευματικὴν διοίκησιν καὶ κυβερνήσιν αὐτοῦ ἕως οὗ τῶν ἐξωτερικῶν κωλυμάτων λυθέντων ἀπέλθῃ εἰς τὴν γνήσιαν μητρόπολιν, κακεὶ εἰρηκῶς καὶ ἀταρχῶς διαμείναι. Τούτου τειγχεῶν, ὡς εἰρηται, γενομένου δι' ἀποφάσεων συνοδικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν δεσμῶν καὶ ἐπιτιμίων, ἡ μετρίτης ἡμῶν ἔναγχος εἰ καὶ τὰ κωλύοντα τὴν εἰς τὸν ἰδίον αὐτοῦ θρόνον ἀποκατάστασιν εἰς μέσον ἀρθῆναι λογισαμένη καὶ τὰς τῶν ἔξω κερδίας θεραπευθῆναι μητροπολίτην Περιθεωρίου κύρ Παΐσιον κεχειροτόνηκεν· ἀλλ' ἐπειδὴ νῦν ἐπὶ τῇ τοῦ καιροῦ ἐτεροκλινεῖ καὶ ἀγχιστρόφῳ ῥοπῇ βλέπει σαφέστατα ὅτι ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης καὶ ἐξωτερικῆς δυναστείας μένει καὶ τὴν τοῦ ἰδίου τούτου θρόνου ὀρίσεται στέρησιν, διὰ τοῦτο μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν καθευρεθέντων ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων συστοιχούσθαι τοῖς συνοδικαῖς γράμμασι, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀποφαίνεται καὶ παρακελεύεται ἵνα αἱ μητροπόλεις αὐται, τὸ Μελένικον καὶ τὸ Περιθεώριον, ἀναρχαλεύτως καὶ

ἀδιατείστως μένωσιν εἰς τὸ γῆρας αὐτοῦ ἀναποσπάστως μέχρις οὗ εἰρηκῶς ἀποκατασταθῇ, εἰς τὴν ἰδίαν μητρόπολιν, καθὼς ἐξ ἀρχῆς ἐδόθησαν καὶ προτετέθησαν αὐτῷ, μηδενὸς τῶν ἀπανταχοῦ ἀρχιερέων τολμῶντος ψήφους **πρώτους** (sic) οὕτως τῷ γενέσθαι καὶ διορθωθῆναι τὰ κατ' αὐτὸν ποιῆσαι εἰς αὐτάς· ὁλοτελῶς ἐν βάρει ἀλῆτου καὶ αἰωνίου ἀφορισμοῦ· καὶ ἡ μετρίτης ἡμῶν ἐκ βίας τινὸς ἴσως κινουμένη ἐξωτερικῶς καὶ μετρίτης ψήφους εἰς ταύτην ποιῆσαι ἐπιτάξῃ, ὥστε ἐπὶ τούτῳ μὴ ἀκουσθῆναι τὴν ἡμετέραν πρόσταξιν. Εἰ δέ τις ἀμυρδάλῳ καὶ προφασίζοιτο λέγων ὅτι τῶν μητροπόλεων τούτων ὑπὸ τὴν χεῖρα οὕτων τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου ἀναρχιρέτως καὶ ἀναποσπάστως, πῶς ἐπίσκοπον Περσίτζης ἐν τῇ μητροπόλει Μελενίκου χειροτονήθη καὶ ἐκρίναμεν, γινώσκέτω ὅτι εἰδῆται καὶ γνώμη τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου τοῦτο ἐγένετο. Ἐνθεν τοὶ ὀρεῖλουσιν οἱ ἐν αὐταῖς ἐντιμότεροι κληρικοί, θεοεβέστατοι ἱερεῖς, χρησιμώτατοι ἀρχόντες, καὶ ἅπας ὁ τοῦ Κυρίου χριστιανῶν λαὸς ὑποτάσσεται καὶ ὑπακούει αὐτοῦ κατὰ πάντα, καθὰ δέηται καὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ περὶ τούτου δοθέντα γράμματα δηλαῖ καὶ παρίστησιν· ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν γράμμα τῆς ἡμῶν μετρίτης καὶ ἐπεδόθη τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης κύρ Ἰωάσαφ τῷ Ἀργυροπούλῳ ὡς ἐξαρχίαν διέποντι τὸ Μελένικον καὶ τὸ Περιθεώριον μετὰ πάσης τῆς ἐνορίας αὐτῶν δι' ἀσφάλειαν. Ζ(ΟΔ) (=1566).

(Ἐπεται συνέχεια)

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΕΡΑΜΕΤΣ

ΠΕΡΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΜΗΝΗΣΤΕΙΑΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΥΝ

ΙΣΧΥΟΝΤΟΣ ΕΝ ΑΥΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΥ*

Παρ' ἡμῖν εἰς τὸν γάμον διὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐγορηγῆθῃ πᾶσα ἡ ἐμπρέπουσα αὐτῷ ὑψηλὴ θέσις, δοθέντος εἰς τοῦτον τοῦ ἁγίου ὅτι ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια θεοῦ τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία καὶ συγκαλήρωσις παντὸς τοῦ βίου καθιερωθεῖσα δι' ἐνώσεως πάντης φθορᾶς ἀνωτέρας· τοῦτον δὲ συνιστῶν καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς εἰς τοὺς καταφρονούντας τοῦ ἐγγάμου βίου ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν μονήρη, λέγει ὅτι ἀπολείπεται μὲν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, ἀλλ' ὅμως μᾶλλον συντελεῖ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον¹. Ἐν τούτοις ὁ γάμος ἀνέκαθεν ὑπὸ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας τότε μόνον ἐλογίζετο καὶ ἐθεωρεῖτο τίμιος, ὅτε ἐγένετο κυρίως καὶ ἁριστικῶς ἐπὶ σκοπῷ τεκνοποιίας καὶ οὐχὶ ἀπλῶς πρὸς τέχνην καὶ ἡδονήν· τῆς δὲ πολυγαμίας ἐντελῶς παρ' αὐτῆς ἐξοστρακισθείσης, ὡς ἀντικειμένης φανερῶς εἰς αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ γράμμα τοῦ χριστιανισμοῦ μόνῃ ἡ δευτερογαμία καὶ τριτογαμία ἐπετράπη κατὰ συγχώρησιν καὶ

1. K. Σίζα, Μεσαιων. Βιβλιοθ. Γ', σ. 517—518.

2. Turcogr. σ. 281.

* Συνέχεια ταύτ., 26 σελ. 379.

1. Κλήμης Ἀλεξανδ. στρωματ. ζ', κεφ. 12 § 70. —

συγκατάθεσιν μεγάλην ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῖς λαϊκοῖς διὰ τεκνογονίαν μόνην, ἐπιβαλλομένων μεθ' ὅλας τὰς ἐλαφρυντικὰς ταύτας περιπτώσεις εἰς τοὺς συνομολογιῦντας τοιοῦτους γάμους ποινῶν κατὰ τὸ μᾶλλον, ἢ ἦττον αὐστηρῶν· ἡ δὲ τετραγαμία, κηρυχθεῖσα ὡς ἐθνικός γάμος, ἐθεωρήθη παρανομωτάτη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ βαρυτάτων ποινῶν ἐκωλύθη παρ' αὐτῆς, μὴ δειλιασάσης οὐδὲ κατ' αὐτοκράτορας πολλὰκις ὑποπεσόντων εἰς τὸ ἐγκλημα τοῦτο ἵνα ἐπαρμόσῃ τὴν ἐσχάτην ποινὴν· οὕτω Λέων ὁ αὐτοκράτωρ ὁ σοφὸς, ὅστις ἕνεκα δικαίου ποθοῦς πρὸς τεκνογονίαν μετὰ τὸν θάνατον τῶν τριῶν αὐτοῦ γυναικῶν προέβη αὐθιγρῶς εἰς σύναψιν τετάρτου γάμου μετὰ τῆς Ζωῆς Καρδονοφίνης, ἀφωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας περὶ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος πατριαρχούντος Νικολάου τοῦ Α' τοῦ ἐπισκοπούμενου Παλαίου ἢ Μυστικοῦ, μόλις δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ ἐκ τῆς τετάρτης ταύτης αὐτοῦ γυναικὸς υἱοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου συγκροτηθεῖσα μετὰ πολλὴν παράκλησιν τοῦ αὐτοῦ συνόδου μητροπολιτῶν, διυθύνοντος τοῦ οἰκουμενικοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνου τοῦ αὐτοῦ Νικολάου τοῦ Α', ἄρσιν ἐποίησε τῷ αὐτοκράτορι Λέοντι τούτου ἕνεκα, κανονικὴν ψῆφον ἐκθεῖσα καὶ αὖθις μετὰ βαρυτάτων ἀρῶν κατὰ τῆς τετραγαμίας¹.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς τετραγαμίας συνήπτοντο ἔστιν ὅτε καὶ ἕτεροί τινες γάμοι, οἵτινες ἐθεωροῦντο ἀθέμιτοι καὶ παράνομοι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ καθ' ὅλοκληρίαν ἄκυροι, ὑποβαλλόμενοι αὐτοδικαίως εἰς διάλυσιν· τοιοῦτοι γάμοι θεωροῦνται οἱ μετὰ συγγενῶν καὶ αἰρετικῶν τελούμενοι οἱ μετὰ τῶν ἐπιτροπευμένων κορῶν συναπτόμενοι, οἱ μετὰ γυναικῶν μοναζουσῶν καὶ ἄλλοι· οἱ τοιοῦτοι δὲ παράνομοι γάμοι τιμωρούμενοι καὶ πολιτικῶς ὑπὸ τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων διὰ πολυχρονίου ὑπερβολῆς, ἐξεκκλησιασμοῦ καὶ ἄλλων μέσων, παρὰ Ῥωμαίοις ἐκαλούμενο Ἰγχεριοι (ἀθέμιτοι) Νεφάριοι (παράνομοι) καὶ Δαμνάτοι (κατάκριτοι), περὶ τούτων πάντων νομίμων τε καὶ μὴ γάμων λαλήσμεν παρακατιόντες κατὰ πλάτος, ἥδη δὲ ἀρχόμεθα ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν γάμου τῶν ἐπισκόπων.

Οἱ ἐπίσκοποι ἐν τῇ ἀποστολικῇ ἐποχῇ ἠδύναντο ἵνα ὥσι συνεζευγμένοι, ἀλλ' ἐξελέγοντο τοιοῦτο· μιᾶς μόνης γυναικὸς τυγχάνοντες σύζυγοι, ἥτοι μόνον διὰ πρῶτου γάμου μετ' αὐτῆς ὄντες, συνδεδεμένοι· τοῦτο σαφῶς ἐξάγεται ἐκ τῆς Α' πρὸς Τιμόθεον² ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἐνθα οὗτος περὶ προσόντων τῶν ἐπισκόπων λαλῶν ἀνφέρει σὺν πολλοῖς ἄλλοις ὅτι δεόν ἵνα ἡ συγχρόνως μιᾶς μόνης γυναικὸς σύζυγος ἐπικυροῦται δ' ἀριθμῶς καὶ ἐκ τῆς πρὸς Τίτον³ ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ, δικα-

διαλαμβανούσης καὶ αὖθις περὶ τῶν πλεονεκτημάτων καὶ προτερημάτων τῶν ἀναγκαιῶν παρὰ τοῖς εὐλογημένοις ἐπισκόποις, ἀποκαλουμένοις μάλιστα ἐν ταύτῃ πρεσβυτέροις, καὶ τοῦ σ' κανόνος τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Τὴν ἀποστολικὴν ταύτην διάταξιν πρώτη προσεπάθει ἵνα ἄρῃ ἐκ μέσου, πολλὰ ἐκάστοτε παρέχουσαν τῇ Ἐκκλησίᾳ πράγματα, ἡ ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσα Α' οἰκουμενικὴ σύνοδος ὑπὸ πολλῶν ἐν αὐτῇ ὑποστηριχθείσης τῆς ιδέας περὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀγαμίας τῶν ἐπισκόπων, ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὐτῆς αὐτὴ πρὸς ἐκδοσιν νομοθετήματος ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐναυάγησε παντελῶς ἀπέναντι τῆς πείσμονος ἀντιστάσεως καὶ τῆς εὐγλώττου προταλίας τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἁνω Θιβαΐδος Παφνουτίου, ὑποστηρίξαντος διὰ πειστικωτάτου τρόπου ὅτι δὲν ἔδει πρὸς ἵνα ἐπιβέσῃ τοιοῦτον βάρος ἐπὶ τοῦ κλήρου δυνάμενον μᾶλλον βλάβην ἀντ' ὠφελείας παρασχεῖν· οὕτω δ' ἠρκέσθη ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν μόνον τῆς διγαμίας παρὰ τοῖς ἀνωτέροις κληρικοῖς¹, τοῦθ' ὅπερ ἄπορον ὄν συνδίδαιεν ἐν τοῦτοις, φαίνεται, κατὰ τοὺς πρῶτους τοῦ χριστιανισμοῦ αἰῶνας. Οὕτως ἡ περὶ τοῦ ἐγγάμου τῶν ἐπισκόπων ἀποστολικὴ διάταξις υἱοθετηθεῖσα παρὰ τῷ ἀνωτέρῳ κλήρῳ καὶ ἐμπεδωθεῖσα, οὕτως εἶπεῖν, ὡς νόμος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, διετετέλεσεν ισχύουσα μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῆς σ' οἰκουμενικῆς συνόδου, ἥτις λαβούσα ὑπὸ σπουδαίαν ἐποψὴν τὸ πρᾶγμα καὶ θέλουσα νὰ περιστείλῃ τὰς προερχομένας ἐκ τοῦ γάμου τῶν ἐπισκόπων καταχρήσεις ἐθέσπισεν² ὅτι δὲν ἐπέτρεπετο καθ' ὅλον· ἢ ποτε τρόπον ἐν τῷ μέλλοντι οἱ ἐπίσκοποι ἵνα ὥσιν ἐγγαμοί, καὶ ἔθετο εἰς ἀχρηστίαν τὸν περὶ τοῦ ἐναντίου κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, λόγῳ ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἔθεντο τὴν περὶ γάμου τῶν ἐπισκόπων διάταξιν ταύτην, οὐχὶ βεβηλῶς βουλόμενοι ἵνα ποιήσωσι τοῦτο νόμον, ἀλλὰ συγκαταθέντες διὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπικράτησιν ἔτι τῶν ἱουδαϊκῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων³. Τὴν ἐρμηνείαν ταύτην εἰς τὸν βρῆντα ἀποστολικὸν κανόνα ὡς καὶ εἰς τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου Παύλου δίδωσι καὶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος λέγων ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ ἐποχῇ αὐτοῦ ἐπέτρεψε τὸν γάμον εἰδῶς κάλλιστα ὅτι ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις, ὅτε ἀνθήσει ἡ εὐσέβεια, ἡ ἐκλογὴ τῶν ἐπισκόπων γενήσεται ἐκ τῶν κρείττωνων ἥτοι τῶν ἀγαθῶν καὶ παρθένων· τὰ δὲ αἰτία τῆς ἀρτεως τοῦ γάμου τῶν ἐπισκόπων ἡ σ' οἰκουμενικὴ σύνοδος ὑπέτωσε καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ κανονικῷ.

Οὐχ ἦττον καὶ πέντε ἔτι μετὰ τὴν συγκρότησιν τῆς σ' οἰκουμενικῆς συνόδου αἰῶνας ἠδύναντο ἵνα χειροτονηθῶσι ἐπίσκοποι καὶ ἄνδρες ἐγγαμοί, ἀλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὑπεγρεῦτο ἡ τέως σύζυγος τοῦ εἰς χειροτονίαν καλουμένου ἵνα κατακληισθῇ ἐν τινι μοναδίῳ καὶ ἀποκαρῇ ἐν τούτῳ μοναχῇ· καὶ τοῦτο διότι ἑτέρα τις ἐρμηνεία

1. Ὅρα ὑπὸθ. προτ. τοῦ ἐν ἔτει 920 γενόμενου τόμου ἐνώστ. ἐν τόμῳ Ε' τοῦ Συντ. τῶν Θ. καὶ Ι. Καν. Ρίλ. καὶ Ποτλ. σελ. 3. 4. —

2. Ὅρα ἐρμην. τῆς Α' πρὸς Τιμόθ. ἐπιστ. κεφ. γ'. ἐν τῇ IB' ἐπιστολῇ ἀποστ. Παύλου σελ. 113 τόμ. Γ'.

3. Ἰδε πρὸς Τίτον ἐπιστ. ἀποστ. Παύλου, κεφ. α'. «Μιᾶς γυναικὸς ἄνδρ».

1. Ἰδε ἐκκλ. ἱστορ. ἐπιστ. Μετ. Ἀθηνῶν σελ. 61.

2. Ἰδε 16 κανὼν τῆς σ' οἰκουμ. συνόδου.

3. Ἰδε ὑποσημ. ἐν τῷ 16 κανόνι τῆς σ' οἰκουμ. συνόδου.

σιωπηρῶς πως ἐδόθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου ῥῆσιν περὶ τῶν ἐπισκόπων ἵνα ὡς «μίας γυναικὸς ἄνδρες», καθ' ἣν ἐγένετο παραδεκτὸν ὅτι δι' αὐτῆς ἐδηλοῦτο ὅτι ἡδύναντο ὅπως ἐκλεγῶσιν ὡς ἐπίσκοποι ἐγκύριος οἱ συζευχθέντες μὲν κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἀποβαλόντες τὴν σύνευνον διὰ τοῦ θανάτου, λύσεως τοῦ συναφθέντος γάμου, ἢ ἄλλως πως. Τὴν συνθήκην δὲ ταύτην τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τέλους, ὡς ἔγριστα, τοῦ IB' αἰῶνος ἐπικρατοῦσαν ἐπεκύρωσε καὶ συνοδικὸν ψήφισμα ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν τριῶν πατριαρχῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων καὶ τεσσάρων ἀντιπροπολιτῶν· κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ περίπου χρόνον ἐπειδὴ τινες ἐκ τῶν εἰς μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπὰς ψηφισθέντων καὶ χειροτονηθέντων ἔχοντες πρὸ τῆς χειροτονίας αὐτῶν γαμετάς, δὲν προεθυμοποιοῦντο ἵνα εἰσαγάγῃσι ταύτας εἰς γυναικεῖς μόνας πρὸς ἀσπασμὸν τοῦ μονήρου βίου, ἀλλ' ἐπέτρεπον αὐταῖς, μὴ θελούσαις τὴν ἀπόκαρσιν, ἵνα συνδιατρίβωσιν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν καὶ περιβαλλώμεναι τὸν αὐτὸν πάλιν κοσμητικὸν σχηματισμὸν, τῇ προτάσει μὲν τοῦ πολυμαθοῦς μητροπολίτου Κυζικίου Ἰωάννου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον τὸν Ἀγγελοῦ, τῇ αἰτήσει δὲ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ τῶν τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημούντων μητροπολιτῶν, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ εἰρημένου αὐτοκράτορος νεαρὰ θεσπίζουσα ἵνα ἀνυπερέτως αἰ γαμεταὶ τῶν τοιούτων ἐπισκόπων ἐγκλειῶνται ἐν μονῇ πόρῳ διακειμένη καὶ ἀποκείωνται ἐν ταύτῃ κανονικῶς· ἡ τούναντίον, ἐὰν μὴ δέχωνται ἐκουσίως τὴν ἀπόκαρσιν αἱ τῶν χειροτονηθέντων ἐπισκόπων γυναῖκες, ὥρισθη ἵνα οἱ πρὸ τῆς χειροτονίας συναφθέντες νομίμως αὐταῖς ἐπίσκοποι ἀπογυμνώσιν τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου καὶ ἀξιώματος, καὶ ἕτεροι ἂν τ' αὐτῶν ἐν ταῖς οὕτω χηρεύουσιν ἐπισκοπαῖς ψηφίζωνται· ὑπερεκπερισσὸς δὲ πρὸς ἀποφυγὴν παρομοίων ἀτόπων διετάχθη αὐστηρῶς ὅπως οὐδεὶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐντεθεὶν χειροτονῆται ἐπίσκοπος, ἔχων πρὸ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ νόμιμον γαμετὴν, εἰμὴ πρότερον διεzeugνέτο τῆς συνεύνου, κατὰ κοινὴν ἐγγράφον συμφωνίαν καὶ ἀρέσκειαν¹.

Πρὸς ταῦτα ἔχμεν μίαν ἐναντίαν γνωμοδότησιν τοῦ περὶ τὰ τέλη τῆς IB' ἐκτονταετηρίδος ἀκμάσαντος εὐπαιδέυτου ἐπισκόπου Κίτρου Ἰωάννου, ὅστις ἐν ἐρωτῇσει ὑποβληθείσῃ αὐτῷ περὶ τοῦ ἀνωτέρω ἀντικειμένου παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Καθάρτου ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου, ἀποφαίνεται ὅτι, ὁ ἔχων γυναικα ἱερεὺς, διάκονος, ἢ ἀνα-

γώτης καὶ ἀποκαρεῖς, μεινάτης ἔτι τῆς συμβίας αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἢ καὶ μὴ κατὰδεξαμένης ἔτι τὴν ἀπόκαρσιν, δύναται ἐν τούτοις εἰς ἱερωσύνην ἢ ἀρχιερωσύνην προαχθῆναι λόγῳ ὅτι διὰ τὴν γενομένην παρ' αὐτοῦ ἀπόκαρσιν τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ διαζύγιον λογίζεται ἐκκλησιαστικῶς νόμιμον καὶ ἀμεμπτον, καὶ διότι κατ' αὐτὸν, ἐπὶ τῇ βάτει τοῦ τοιούτου διαζυγίου, ἡ μὲν γυνὴ τοῦ κειραμένου δύναται ἄλλως ἵνα προβῇ, εἰ βούλεται, εἰς τὴν μετ' ἄλλου ἀνδρὸς σύζευξιν, ὁ δὲ ἀποθρηξάμενος ταύτης ἀνὴρ, ὡς νεκρὸς πλέον θεωρούμενος ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα προαχθῇ εἰς τε τὸ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ ἐπισκόπου ἀξίωμα, ἐὰν ἄξιος πρὸς τοῦτο κριθῇ· τὴν γνωμάτευσιν αὐτοῦ ταύτην βασιλεὺς δέθεν ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ γράμματος τῆς περιλήψεως τοῦ II' κανόνος τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, ἐν ᾗ καθ' ἡμᾶς προκειμένου ἐν τῷ εἰρημένῳ κανόνι λόγου μόνον περὶ τῆς μοιχευθείσης γυναικὸς τοῦ ἱερέως καὶ τῆς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν αὐτῆς ἐπὶ τῷ ἐκκλησιαστικῷ τούτῳ ἐξακολουθήσεως τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ διακονίας· ἀνεμποδίστως, οὐδὲν τοιοῦτον συμπέρασμα ἐξάγεται δικαιολογῶν τὸ ἐγκυρον τῆς κανονικῆς ταύτης θεωρίας, ἥτις ἄλλως οὐδὲ νομοθετικὴ πρᾶξις τῆς Ἐκκλησίας δύναται ἵνα λογισθῇ, οὐδὲ μνημεῖον ἀκριβῶς ἐκκλησιαστικῆς νομολογίας, ὡς τολμηρὰ σαφούς διατάξεως παρερμηνεία.

(ἔπεται συνέλεια)

ἩΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΓΡΗΓ. ΣΑΠΕΪΝΟΣ
διδάκτωρ τὰ νομικά.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΑ ΚΑΙ ΠΙΤΤΑΚΙΑ

Ἐν κώδικι τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς καὶ ἐν χειρογράφῳ τῆς ἐνταυθα ἀγιοταφικῆς βιβλιοθήκης (ὑπ' ἀριθ. ΡΕ') εὗρηται τὰ ἐκδοθέντα πιττάκια καὶ χρυσόβουλλα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἰδρύσιν καὶ τὴν παγίωσιν καὶ τὰ δίκαια τῆς ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ Νέας Μονῆς. Τὸ βασιλόγραμμα μόνον τοῦ αἰοδίου βασιλέως Μιχαὴλ Δούκα Ἀγγέλου Κομνηνοῦ τοῦ Παλαιολόγου οὐχ εὗρηται ἐν τῷ ἀγιοταφικῷ χειρογράφῳ.

Τούτων τῶν αὐτοκρατορικῶν χρυσόβουλων τὰ ἐννέα πρῶτα ἀπελύθησαν καὶ ἐκυρώθησαν ὑπὸ τοῦ κτίτορος τῆς πρώτης ἀπελύθησαν καὶ ἐκυρώθησαν ὑπὸ τοῦ κτίτορος τῆς μονῆς Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου· τὸ δέκατον ἴσως ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ἴσως ὑπὸ τοῦ Μονομάχου· τὸ ἐνδέκατον ὑπὸ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ· τὸ δωδέκατον ὑπὸ

1. Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος ἔγγονος ἐκ θυγατρὸς Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1185 ἐξεθρονίσθη τῷ 1195, βασιλεύσας δὲ τὸ δεύτερον τῷ 1203 ἐφονεύθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Μουρτζούφλου.

2. Ἰδε Νομικὸν χειρόγρ. Θεοφίλου ἐπισκόπου Καμπανίας.

3. Ἰδε τὸ παρὸν σημείωμα ἐν Βαλσαμῶνι ἐπὶ τοῦ ΜΗ' καν. τῆς 5' συνόδου κεφ. Β' σελ. 420, 421.

1. Ἰδε Συνταγμα. τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν καν. Ῥώσση καὶ Ποτλῆ τόμ. Β' σελ. 465.

2. Ὁ II' κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου ἐπὶ λέξει ἔχει οὕτως: «Ἐὰν γυνὴ τις μοιχευθεῖται λαϊκοῦ ὄντος ἐλεγχθῇ πανεύχως, ὁ τοιοῦτος εἰς ὑπηρεσίαν (ἐκκλησιαστικὴν ἐννοεῖται) ἐλθεῖν οὐ δύναται· ἐὰν δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν μοιχευθῇ, ὁρεῖται ἀπολύσθαι αὐτήν· ἐὰν δὲ συζῇ, οὐ δύναται ἐλθεῖν τῆς ἐγγειραιθείσης αὐτῇ διακονίας».

Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν προεκδομένων· τοῦ Δούκα εἰσι τὸ τε δέκατον τρίτον καὶ τὸ δέκατον τέταρτον· τὸ δέκατον πέμπτον τοῦ Ῥωμανοῦ Διογένη· τὸ δέκατον ἕκτον Μιχαὴλ τοῦ Δούκα· τὸ δέκατον ἑβδόμον Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, ἐκδόντος καὶ τὸ δέκατον ὄγδον· τὸ δέκατον ἑνῶτον Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· τὸ εἰκοστὸν Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ τὸ εἰκοστὸν πρῶτον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀνδρονίκου. Τούτων τινὰ ἐξεδόθησαν ὑπὸ Ἰωάννου Σακκελιάνου· εἴτα δὲ μετεπωλήθησαν ὑπὸ τοῦ μακρίτου Ἐμμανουὴλ Κρητικίδου· παρὰ Σακκελιῶνι φέρεται Β'· τὸ καὶ παρ' ἐμοὶ Β' φερόμενον, ἐνῶ τὸ παρ' αὐτῷ Γ' φέρεται Η' ἐν τε τῷ τῆς Χάλκης καὶ ἐν τῷ ἀγιοταφικῷ χειρογράφῳ, ἀλλὰ μὴν καὶ κεκολοβωμένον· ὅπερ ἀνεπλήρωτον· κολοβὸν φέρεται καὶ τὸ Ζ', ὅπερ παρὰ Σακκελιῶνι ἐστὶ πλήρες, ὑπ' ἀριθμὸν Δ'· κεκολοβῶνται δὲ καὶ τὸ παρ' ἐμοὶ Θ', παρὰ τοῖς πρὸ ἐμοῦ δ' ἐκδοταῖς Ε'· καὶ τὸ τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου οὐκ ἐστὶ πλήρες· ἐν τῷ ἀγιοταφικῷ καὶ τῷ γαλκηνῷ χειρογράφῳ, καθὼς καὶ τὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου· τὸ δὲ παρ' ἀμφοτέρους τοῖς ἐκδοταῖς Α' οὐ κεῖται ἐν τοῖς ἡμετέροις χειρογράφοις. Ἐκδίδωμι κατὰ συνέπειαν ἐνταῦθα, ἐκ τῶν εἰκοσιν ἑνὸς χρυσοβούλλων καὶ πιττακίων, τὰ δεκαπέντε, ἀγνοούμενα τῷ πολυμαθεστάτῳ τῆς Πατριαρχῆς βιβλιοθήκης συντάκτη.

Χρυσόβουλλα πλείω τῶν γνωστῶν ἡμῖν καὶ τῶν νῦν ἐκδιδόμενων ἐγίνωσκεν ὁ ἱερομόναχος Νικηφόρος, τεμάχια δὲ τούτων ἔρριψεν ἐν τῇ τῆς Νέας Μονῆς ἱστορίᾳ, ἣν ἔγραψεν· ὁ δὲ πανιερώτατος ἐπίσκοπος Μυριοφύτου κ. Γρηγόριος Φωτεινὸς ἐξέδωκεν ὑπὸ τίτλῳ παλαιόγραφου «ἀποσπάσματα χρυσοβούλλων, ἃ διέσωσεν ἡμῖν ὁ ἱερός Νικηφόρος», ἐν οἷς βλέπομεν καὶ ἐν Ἰσακίου τοῦ Κομνηνοῦ, πιθανῶς διάφορον καὶ ἄλλο ἢ τὸ ὑπ' ὧν μου.

τὰ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου χρυσόβουλλα καὶ πιττάκια εἰσι πολλὰ περὶ τῆς μονῆς ταύτης. Ἰσως δ' ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἐπεδείκνυτο τὴν τέχνην τοῦ κυβερνῆναι μόνον ἐν τῇ οἰκοδομῇ καὶ προστασίᾳ ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν. Ὁ Μονομάχος, ὡς ὁ Ψελλὸς γράφει¹, «κόπων ἀνάπαυσιν, καὶ ἐρέτου ἀποπλήρωσιν, καὶ συντομίᾳ ἀνάπαυσιν τὴν ὁρχὴν ἡγῆσάμενος . . . τὸ μὲν ἔσσην ἐστὶ τὴν δημοσίαν ὁρὴν ἐπιμελείαν τὸ τε τοῦ δικάζειν καὶ τὸ τῶν καταλόγων ἐπιμελείαν ἐτέρους φέρων ἀνέ-

θετο, τὸν δὲ φιλήδονον καὶ ἀπολαυστικὸν βίον ἀπεμερίσατο ἑαυτῷ». Ἡ περὶ τὰς οἰκοδομὰς ναῶν καὶ μονῶν φροντίς αὐτοῦ εἰ περ ἔβαινε μέχρις ἀληθοῦς μονομανίας, ἀγνοούμεν, ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ εἶχε προκάτοχον ἄθλιον, ὅστις οὐδ' ἤρχεν ἡ ὅπως οἰκοδομῇ καὶ κρημνίσῃ, κρημνίσῃ καὶ πάλιν οἰκοδομῇ· ἀπράκτωρ ἀντὶ κρατοῦντος ἐγένετο — γράφει ὁ Ζωναρᾶς περὶ Ῥωμανοῦ Γ'² — καὶ πικρὸς λογιστῆς, παιδᾶς πατέρων γεγηρακότα χρέα πράττοντος, πυρκαϊᾶς ἀνάπτων κατὰ τῶν ὑπηκόων . . . τῶν δ' οὕτως εἰσπραττομένων οὐδὲν εἰς τὸ δημόσιον εἰσφέρειτο, ἀλλὰ σεμνεῖν οἰκοδομῆσαι καὶ ναὸν τῇ Θεομήτορι προθέμενος καθιδρύσασθαι, ἐκεῖ καὶ ταῦτα κατεδαπάνη καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν ἀνήλπισκεν ἕτερα, ἄρτι μὲν ἀνεγείρων. ἄρτι δὲ καταστρέφων τὸ ἤδη ἀνεγερθὲν, καὶ ἡ μετεωρότερον ἀνοικοδομῶν αὐτὸς αὐτὸ ἡ εὐρύτερον, ἡ τὸν σχηματισμὸν ποικίλλων, ἡ τὸν τρόπον ἄλλον τὸ καινίζομενον ἁλλοίων». Ἡ ἀγάπη τοῦ Μονομάχου πρὸς τοὺς καλοῦρους καὶ ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων, καὶ τῶν περὶ τοῦ ἁγίου Ὁρους τόμων καὶ τυπικῶν ἐγινώσκειτο καὶ ὑπὸ τῶν χρονογράφων μαρτυρεῖται· τὴν ἀγάπην ταύτην τοῦ Μονομάχου καὶ τὰς πρὸς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς συνδρομὰς ἀναφέρουσιν ὁ τε Κωνσταντῖνος Μανασσῆς στιχογραφῶν

ἐπέγνων τούτου καὶ λαοὶ παλάμας φιλοδώρους,
ἐπέγνων τούτου καὶ ναοὶ τὰς φιλοκόσμους χεῖρας
πάν τέμενος ἀπήλαυσεν ἀρδεῖας χρυσορροῖθρου³,

καὶ ὁ τῷ χρονικῷ Γεωργίου Ἀμαρτωλοῦ προσαρτηθεὶς χρονογράφος· οὕτως ἦτον καὶ ἐκεῖνος πλατὺς εἰς πάντας ἀνθρώπους· (ὁ Μονομάχος) εἰς πλουσίους, εἰς πτωχοὺς, εἰς ξένους εἰς ἀδυνάτους, καὶ εἰς πᾶσαν ἐκκλησίαν καὶ εἰς μοναστήρια διέβησαν καὶ ἐξεκινώθησαν τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ, καὶ εἰς πολλοὺς τόπους ἐκτίσεν διαφόρους ναοὺς καὶ μεγαλοὺς⁴· ἀλλ' ἐξήντησε τὰς προόδους τοῦ κράτους· ἀπρόσασιν ἔχων τοῦ σεμνεῖν τὴν δόμῃσιν (τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων), εὖεν χρημάτων δεόμενος, οὐδὲ τῶν ἀπειρημένων πορισμάτων ἀπέχετο· ταῦτα γράφων ὁ Ζωναρᾶς κρίνει τὸν Μονομάχον τοῖς ἀπαθῶς λογιζομένοις αἵτιον «τοῦ τὴν Ἐφῶν μοῖραν δοῦρι κυρευθῆναι βαρβαρικῷ»· σύμφωνα γράφει καὶ Κεδρηνός· «μοναστήριον οἰκοδομῶν κατὰ τὰ λεγόμενα Μάγγανα, καὶ ἀπειδῶς τὰ δημόσια καταναλίσκων ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς χρήματα, νῦν μὲν οἰκοδομῶν, νῦν δὲ καταστρέφων, εἰς μεγάλην ἧλασεν ἐνδοσίαν, ὡς πᾶσαν ἐπινοῆσαι διὰ τοῦτο κατηλείπον».

Οἱ τὰ ἐκδιδόμενα ὧδε χρυσόβουλλα καὶ πιττάκια ἀπολύσαντες αὐτοκράτορες ἀπένειμον εὖνοιαν τοιαύτην καὶ πρὸς ἐτέρας μονάς· τῷ 1015 καὶ 1016 Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος ἐπεκύρου τὰ τυπικὰ τοῦ ἁγίου Ὁρους Ἀθῶ, τῷ

1. βλ. ταῦτα ἐν Πανδύρῳ, τόμῳ ΙΖ', σελ. 497 καὶ 498. ὡς ἐν τῇ ἐν Σάμῳ μονῇ τοῦ προφήτου Ἠλίου ὁ τότε μὲν ἀρχιεπίσκοπος τῶν ἐπὶ τῇ πόλει τῆς ἐπισκοπῆς ποιμαίνων Μυριοφύτου κ. Γρηγόριος Φωτεινὸς ἐπέδωκε τῷ κ. Σακκελιῶνι πρὸς μελέτην καὶ ἐκδοσιν.

2. Περιέγραψε εἰς τὴν μονὴν καὶ μετόχι τῆς Σάμου, κατὰ τὸ 1854, ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Κρητικίδου (ἐκδοταῖς Β') ἐν Ἐργασίᾳ 1873· ἀπὸ σελ. 35—52.

3. Γρηγορίου Φωτεινοῦ τὰ Νεκρολόγια· ἐν Χίῳ 1865, σελ. 177—184· αὐτοῦ ἡ ἱστορία τῆς μονῆς ἀπὸ σελ. 85—105.

4. Μιχαὴλ Ψελλοῦ χρονογραφία· παρὰ Κ. Σάβη, Μισσιων. βιβλιοθ. τόμ. Δ', σελ. 125.

5. Ζωναρᾶς ἐπιτ. ἱστοριῶν ΙΖ' 12.

6. Κωνσταντίνου Μανασσῆ συνοψὶς χρονικῆ· στίχ. 6259—6261.

7. Χρονικὸν Ἀμαρτωλοῦ, παρὰ Migne Patrologiae, τόμ. ΡΙ', στήλη 1229.

8. Ζωναρᾶς ΙΖ', 27.

δὲ 1052 ἔτασσεν ἐπόπτην καὶ κουράτορα, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἐν Ἀθῶν Ἱ. Μονῆς Λαύρας ἀπραιόσιτον ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου· Κωνσταντῖνος δὲ Δούκας ἔδωκε δείγματα τῆς πρὸς τὴν μονὴν τῆς Λαύρας εὐλαθείας αὐτοῦ, ἐκδούς ἐπ' αὐτῇ χρυσόβουλλον· Ῥωμανὸς δὲ Διογένης ἀπέλυσε σιγίλλιον ὑπὲρ τῆς μονῆς τοῦ Καρακάλλου ἐν ἀγίῳ Ὁρει. Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου σώζεται χρυσόβουλλον ὑπὲρ τῆς ἐν Ἀθωνι Λαύρας, Ἀλεξίου δὲ τοῦ Κομνηνοῦ γνωστά εἰσι τὰ ὑπὲρ τῆς μονῆς τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτρῳ καὶ γνωσθήσονται προσεχῶς τὰ περὶ ἀγίου Ὁρους⁹.

Τὴν ἐκδοσιν καὶ τούτων καὶ ἐτέρων χρυσοβούλλων καὶ πιττακίων καὶ σιγιλλίων προσηγγεῖλα πρὸ τριετίας¹⁰.

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ

Α'.

Ἐπικυρωτικὸν χρυσόβουλλον τοῦ ἀοιδέμου ἐκείνου βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου

περὶ τῆς ἐξουσιεῖς τοῦ κτήματος τῶν Καλοθηκίων.

Οὐδὲν οὕτως εὐφραίνειν οἶδε τὸν διωρόμενον, καὶ προθυμότερον ἀπεργάζεσθαι εἰς τὸ τὰς δωρεὰς φιλοτιμότερον ἐφαπλοῦν, ὡς ἡ τῶν λαμβανόντων ἀρίστη καὶ Θεῷ φίλη ἐν πράγμασιν αὐτοῖς οἰκειότης· εὐφράνθη τοιγαροῦν καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν, ἐπὶ τῇ εἰς τὴν μονὴν τῆς Θεομήτορος καταβολῇ καὶ δόσει τοῦ χρυσίου, ἡ κατὰ μὲν τὴν Χίον διάκειται, Νέαν δὲ τὴν κλήσιν ἔλαχεν, ὅτι περ οἱ τὰ ταύτης λαχόντες οἰκονομεῖν εὐλαθεῖς μονασταί, οὐ συμπιγῆναι τὸν σπόρον τῆς εὐποιᾶς εἶασαν, ἀλλὰ διὰ τῆς αὐτῶν ἐμμελοῦς τε καὶ θεοφιλοῦς πράξεως, κομῶντα τὸν ἄσταχυν ταύτης ἀναδεδώκασι, καὶ καλαῖς ἀποθήκαις αὐθις καὶ ἀσύντοις ἐναποθέμενοι ταύτην ταῖς ἑαυτῶν εὐσυνειδήτοις ψυχαῖς, τὸ Καλοθηκίον, οὕτω πως ἐθάδι γλώττῃ λεγόμενα, ἀπὸ τῶν τοῦ Κατακαλῶν ἐκείνου υἱῶν ἐζωνήσαντο ἐπὶ καταβολῇ λιτρῶν ἐξήκοντα, μετὰ πάντων τῶν ἀγριδίων αὐτῶν, καὶ τῆς ὑπ' αὐτὰ περιοχῆς τε καὶ διακρατήσεως, καὶ τοῦ ἐθενδύποτε τούτοις ἀνήκοντος δικαίου καὶ προνομίου.

Ποθυσα δὲ καὶ ὀλοφύχως γλιχομένη ἡ βασιλεία ἡμῶν τῷ παντὶ χρόνῳ συμπαρεκτείνεσθαι τὸ ἀγαθόν, καὶ μηδέποτε λῆξιν λαβεῖν, ἀλλ' ἀναθάλλῃν φεῖ, ἐπικυροὶ μὲν διὰ τοῦ παρόντος εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου σιγιλλίου τὴν καλῶς ἐκτεθεῖσαν πρᾶσιν, ἵνα μήπου τις βάσκανος ψυχῇ καὶ ἀφιλόκαλος, τῷ καθαρῷ τούτῳ τῆς κατὰ Θεὸν πράξεως σίτῳ, πονηρὸν ἐγκαταμίξῃ ζιζάνιον, καὶ πρὸς πικρασμὸν συνελάτῃ τὴν ἀπὸ τούτου ζωογονουμένην ἱερὰν

τοῦ Κυρίου ποίμνην. Ἀκυροὶ δὲ καὶ πᾶσαν δικαιολογίαν ἡ βασιλεία μου, τῶν ἰσως ἀντιρρόγησθαι πειραχθέντων, καὶ ἡ ἀπὸ προτιμήσεως, ἢ ἄλλως πως ἀνακαλίσσασθαι τὴν τῶν εἰρημένων κτημάτων δεσποτεῖαν, καὶ προσηυμνησμένων καὶ πρὸς τούτοις δωρεῖται καθαρῶς τε καὶ ἀδραῶς καὶ τὸ ὅλον κλᾶσμα τῶν Καλοθηκίων, τὰ τριακονταεπτὰ τρίτου νομίσματα, πρὸς σώματος λόγον, ὥστε τοῦ λοιποῦ ἀνέρθωτον μένειν τούτο, καὶ τὴν τούτου [κτῆτιν] ἀναφαίρετον παρὰ τῇ Μονῇ εἶναι, μήτε εἰς διάπτωσιν ἀποπίπτουσιν, ἢ λιβελλικῶς διαπωλουμένην, ἢ ἄλλως πως ἐγειρουμένην· καὶ θεσπίζει κατὰ τελευτὴν ἐουσίαν, καὶ ἀναφαίρετον δεσποτεῖαν ἔχειν τὴν εἰρημένην Μονὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Νέας τὰ τοιαῦτα κτήματα τῶν Καλοθηκίων, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὰ ἀγριδίων καὶ τοῦ κλᾶσματος, καὶ τοῦ χωρίου Εὐχέας· ὅπερ ὡς ἀγρό· μὲν τῶν εἰρημένων κτημάτων πρὸς τοὺς μονατὰς συνδιεπορήθη, εὐρήθη δὲ ιδιότατον χωρίον, καὶ ἴδιον ἔχον ἰσοκώδικον, καὶ δυτὶ τεκρέτοις καταμερίζομενον, τῷ τε τοῦ Γενικοῦ, καὶ τῷ τῶν Μαγγάνων· τὸ γὰρ αὐτοῦ δημόσιον συμπαθηρὸν, πρὸς τὸ Κουρτωρεῖκιον ἀπέδλεψεν· αὐθις δὲ ἐπορθωθὲν, τοῖς τοῦ Γενικοῦ ἐνεργάρῃ κούδῃ· καὶ τὸ τε πάκτον καὶ τὸ δημόσιον ἀνεξάλειπτα παρ' ἀμφοτέροις ἦν· οὐκ ἐπὶ ἄλλοις καὶ ἄλλοις τοπίοις, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς· ὅτι περ οὐ μέρος τοῦ δημόσιου ἐπορθωθὲν εὐρήθη, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὅλον αὐτοῦ δημόσιον, δηλονότι τὰ ἐπτά ἡμίτου νομίσματα ἐξκουσεῖς δὲ πάσης καθαρᾶς ἀπολαύειν τὴν εἰρημένην Μονὴν καὶ τὰ ταύτης πάντα βούλεται· ἢ βασιλεία μου, καὶ οὐ μόνον ἂ νῦν ἐστὶν ὑπ' αὐτὴν ἐξουστῶσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ τοῦτο αὐθις ἐπικτητησόμενα πάντα, καὶ ὥσπερ ἀθάνατον εἶναι τὸ καλόν, καὶ τῷ παντὶ αἰῶνι συμπαρεκτείνεσθαι, καὶ μήτε κανισκίῳ τοῦ κριτοῦ, ἢ τοῦ στρατηγοῦ, ἢ τῶν ἀπαιτητῶν, ἢ ἐτέρου τοῦ οἰουδῆτινος βρεῖσθαι. Ἐκκόπτει γὰρ καὶ τὴν τοῦ μονοπροσώπου δόσιν, ὅπερ ποτὲ ἀπὸ τῶν Καλοθηκίων ἐδόδοτο καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶν εἶδος ἐπηρεῖας ἀπείργει ἡ βασιλεία μου, νῦν τε τῷ βίῳ ἐμπολιτεύμενον, καὶ αὐθις ἐστόμενον, καὶ τῷ καθολικῷ τῆς ἐξουσιεῖας δυνάμει πᾶσαν ἐπικράτειαν συλλαμβάνει· ἐξουστῶσθαι δὲ καὶ τοὺς νῦν ἐν αὐτοῖς προσκληθέντας παροίκους, καὶ εἰς μὲν πλεον ἀπαιτεῖσθαι ὧν ἀπὸ παλαιοῦ παρείχον· ἀλλ' ἀνεπηρεάστους τοῦ λοιποῦ καὶ τούτους διαμένειν μηδεμίαν αὐξήσιν δεχομένους, ἢ παρὰ ἀναγκράσεως, ἢ ἐτέρου οἰουδῆτινος· ἀλλ' ἐφ' οὗ νῦν εἰς τὴν στήλην, καὶ εἰς τὸ ἀεὶ διαμένοντας. Προσδοκώμεθα δὲ ταύτη καὶ ἐξκουσεῖαν τελευτῶν ἐτέρων παροίκων κτλ'. Ἀτελεῖς δὲ φημὲν τοὺς μήτε γῆν ἴδιαν ἔχοντας, μήτε δημόσιον, μήτε στρατείαν, ἢ δρόμον κατελιγμένους, ἢ ἐτέρῳ δημοσιακῷ λειτουργήματι βεβαρμένους, καὶ ἐξκουσεῖσθαι καὶ τούτους διορίζομεθα, ὥσπερ δὴ καὶ τὴν δηλωθεῖσαν Μονὴν, καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν ἀπὸ τε συνωνῆς καπνικοῦ, προσοδίου, ἀερικοῦ, οἰκοδομίου, κωμοδρομικοῦ, πάκτου, κογχύλης, στρατείας, καστρακτείας, ἐνοχῆς τοῦ δρόμου, ἐκβολῆς κονταράτων, τοξοτῶν, ταγῆς πεζῶν, ἐξοπλίσεως νέων, ἢ ἐτέρων στρα-

9. βλ. τὰς χρονολογίας παρὰ Muralt' Essai de Chronographie Byzantine 1057—1453· τόμ. Α', ἐν Περουπόλει, 1871 καὶ Langlois' Mont Athos· 1867 ἀπὸ σελ. 31 καὶ ἐξῆς.

10. ἐν «Ἀνατολ. Ἀστίρ» τῆς 6 μζίου, 1881, «Θρησκευτ. Φωνῇ» Ἀθηνῶν κλπ.

τιωτῶν ταξιατῶνος, ματ' ουκατιῶνος, ὁδοστρωσίας, γεφυρώσεως, μιτάτων, ἀπλήκτων, ἐπιθέσεως μονοπροσώπων, ἀγορᾶς μουλαρίων, μεσομουλαρίων, βορδωνίων, μετοβορδωνίων, ἱππων, παριπιῶν, ὄνοκληλωνίων, ὄνοθηλειῶν, φορβάδων, βοῶν ἐργατικῶν καὶ ἀγελαίων, χοίρων, αἰγῶν, προβάτων, ἐξωνήσεως οἴνου, σίτου, κριθῆς, βρόμου, καὶ παντοίων σπερμάτων· ἐκβολῆς γεννημάτων, καὶ μετακομιδῆς· ἀπαιτήσεως χορτασμάτων, παροχῆς χρειῶν, κανισκίου, καθίσματος κριτῶν καὶ ἀπαιτητῶν· μιτάτων ῥῶς· κοπῆς καὶ καταδιδαγμοῦ ξύλων, σανίδος· κτίσεως χελανδίων, ἀγραρίων, ὁρμώνων πολεμικῶν, καὶ λοιπῆς ἀπάσης ἐπηρεῖας καὶ ἀγγυρεῖας τοῦ Δημοσίου.

Διὸ περιγγυώμεθα, καὶ πάντας ἀσφαλίζομεθα, ἀπὸ τε τῶν κατὰ καιρῶς σκελλαρίων, γενικῶν, καὶ στρατιωτικῶν λογοθετῶν, τῶν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας σκελλαρίας τοῦ Βεστιάριου, οἰκονόμων τῶν εὐχῶν οἰκῶν, τῶν ἐπὶ τῶν οἰκεικῶν, καὶ τῶν ἐφόρων τῶν βασιλικῶν κουρτωρεῶν, γηροτρόφων, εἰδικῶν, τῶν ἐπὶ τοῦ θεῖου ἡμῶν ταμείου τοῦ φύλακος· κουρτωρίων τοῦ οἴκου τῶν Ἐλευθερίου, καὶ τῶν Μιγγάνων· οἰκιστικῶν, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς πρωτονοταρίων, χαρτουλαρίων, καὶ βασιλικῶν νοταρίων· ἔτι δὲ δομεστικῶν τῶν σχολῶν, δουλῶν, κατεπάνω στρατηγῶν καὶ τῶν ἀντιπροσωποῦντων αὐτοῖς· ταξιαρχῶν, τουρμαχῶν, μεραρχῶν, χαρτουλαρίων, τοῦ τε ὁρμού, καὶ τοῦ θέματος· κομήτων τῆς κόρτης, δομεστικῶν τῶν θεμάτων· δρουγγαροκομήτων, πρωτοκεντάρχων, προελευσιμαίων, καὶ λοιπῶν ταγματικῶν καὶ θεματικῶν ἀρχόντων· πρὸς τοῦτοις κριτῶν, ἐποπτῶν, στρατευτῶν βασιλικῶν, τῶν εἰς τινας τοῦ Δημοσίου δουλείας ἀποστελλομένων· πρωτονοταρίων, νοταρίων, συνωναρίων, ὠρειαρίων, τοποτηρητῶν, παρφυλάκιων, καὶ παντὸς ἐτέρου δουλείαν τοῦ κοιντοῦ μεταχειριζομένου, τοῦ μηδένα τῶν ἀπάντων ἐν οἰκῷ ποτε χρόνῳ, καθ' ἰουδῆτινα χρόνον, ἐπ' ἀδείας ἐχειν μερικῶς· ἢ καθόλου διαμριζομένην τοῖς μνηχοῖς, περὶ τῆς δεσποτείας τῶν εἰρημένων κτημάτων, ἢ τοῦ κλάσματος, ἢ περὶ τοῦ χωρίου Εὐχέως, ἢ τοῦ πάκτου τούτου· ἐξέκοψε γὰρ τέλεον τὸ πάκτον ἢ βασιλεῖς μου, καὶ μόνον τὸ δῆμοςιον αὐτοῦ ἐτύπωτε τὴν μονὴν τοῖς κατὰ καιροὺς διοικηταῖς καταβάλλεσθαι· ἀλλὰ μηδὲ τὴν τοῦ μονοπροσώπου δόσιν πειρᾶσθαι αὐθις ἀνακαινίζειν τὴν παρὰ τῆς βασιλείας μου τέλεον ἀπορριζοτομηθεῖσαν, ἢ αὐξήσιν ἐπάγειν τοῖς παλαιοῖς παροίκους, ἢ ἐπήρειαν τὴν εἰσάγουσιν αὐτοῖς τε καὶ τοῖς παρὰ τῆς βασιλείας μου δεθεῖσιν εἰκοσι καὶ τέσσαρτιν, ἢ ἔλως ψιλὴν κίνησιν περὶ οἰαδότητος· ὑποθέσεως προτάγειν τοῖς μονασταῖς, ἐξ οἰουδήτινος τρόπου· ἢ ἔλως· λέγειν ὡς τότε μὲν ἐξεφωνήθη τῷ παρόντι χρυσοδούλλῳ, τότε δὲ περιλειφθῇ, ἢ παρερμηνεύειν τὴν ἐγκειμένην τούτῳ δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν ἀποβλέπειν τῆς βασιλείας μου· ἥτις βούλεται ἐν παῖσι καὶ διὰ πάντων τὸ ἀπαεργχεῖσθαι τε καὶ ἀνεπηρέαστον εἶχειν ταύτην τε τὴν Μονήν, καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν πάντα ὄντα τε καὶ ἐσόμενα, καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς προσκατημένους παλαιοὺς παροίκους, καὶ τοὺς κατὰ προσθήκην δοθέντας

παρὰ τῆς βασιλείας μου εἰκοσι καὶ τέσσαρτις· φιλικῶς δὲ καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς τὰ σκηπτρα τῆς βασιλείας διαδεξομένοις ἐπισκήπτομεν, μηδὲν ἀναλῶσαι τῶν εἰρημένων, ἢ τι τούτων εἰς ζήτησιν ἐνεγκεῖν, εἴπερ μὴ βούλοιντο καθ' ἐαυτῶν ὑπόδειγμα κακῶν εἶναι, καὶ θεῷ μὲν φανερώς προσηροῦσαι, ἔπειτα δὲ καὶ τάξιν ἀπασαν συγγεῖν, καὶ φαθλον ἀρχέτυπον καὶ τοῖς μετὰ τούτου γενέσθαι. Ὡς βεβαίου τοῖνυν καὶ ἀσφαλοῦς τοῦ παρόντος χρυσοδούλλου τυγχάνοντος, γεγενημένου κατὰ τὸν Ἰαννουάριον μῆνα τῆς δωδεκάτης ἰνδικτιῶνος, ἐν ἔτει τῷ φ' ς' ς' ς', καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόδλῃτον ἐν αὐτῷ ὑπεσημῆναιτο κράτος.

Κωνσταντῖνος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων.

Εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Ζαρίφη καθοσιοῦνται τὰ δημοσιεύμενα σήμερον ἐπιγράμματα, ποιηθέντα ὑπὸ τῶν ἐν ἐκάστῳ τούτων ὑπογραφομένων φοιτητῶν τῆς Η' τάξεως τῆς πατριαρχικῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς· εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ζαρίφη καθοσιοῦται καὶ ὀλιγόστιχόν τι ποίημα τοῦ χρηστοῦ νέου Δημητρίου Κ. Σαρτίνσκου.

Ἐκδιδόντες ἐνταῦθα ταῦτα εἰλικρινῇ ἀπονέμομεν συγχαρητήρια, τοῖς συντάξασιν αὐτά, οἵτινες εὐοίωνον προμῶνται μέλλον ἐν τῷ σταδίῳ τῶν γραμμάτων.

Καρδί! ἄχ! μάλαμα καρδί! ποῦ ὅλους τοὺς πονοῦσες,
ποῦ ὅταν ἐκχυνες καλὸ πίντα χαμογελοῦσες.

Καρδί! ποῦ μὴ δὲν ἄφηκες ἢ νύχτα, εἴτε 'μέρα
νὴ μὴ 'λεήσης ἢ φτωχῶ, ἢ μίνα, ἢ πατέρα.

Καρδί! μοναχική Καρδί! ποῦ ἐκτίσεις σχολεῖα
στὸ ἔθνος σου, ποῦ ἤτσουνα 'στὸν κόσμον μόνο μ' α'!

Ποῦ 'ζίστανες καὶ σκέπταες γυνὰ καὶ παγωμένα
ποῦ ἔντυνες, ποῦ ἔτρεφες χιλιῶδες πεινασμένα!

Ποῦ εἴται; ποῦ μᾶς ἔφυγες; ὅλοι σὲ λαχταροῦμε
κι' ἂν δὲν / τυπῆς πῆ καλῶς, πρὶν, ὡ δὲν σὲ λησμονοῦμαι!

"Αχ! μὴ Καρδί! δὲν θὶ βρεθῇ 'στὸν κόσμον σὲν ἐκείνην,
νὰ 'χῇ τὴν ἰδίαν διχθεσί, τὴν ἰδίαν καλωσύνην,

Νὰ τρέφῃ, νὰ σπλαγχνίζεσαι, νὰ 'ντύνη, νὰ σπουδάζῃ
γυνὰ, φτωχὰ καὶ ὀρφανὰ, ἐκείνην νὰ 'μοιζῇ!

Πότ' ὁ Θεὸς μῆς ἄφηκε χωρὶς νὰ μῆς κυττάζῃ
μὲ τὴν ἀγαθότην του ὅλους νὰ μῆς σκεπάζῃ;

"Αχ! τοῦ Ζαρίφη τὴν καρδίαν μῆς 'πῆρε, ἄχ! τί κρῖμα
τέτοια καρδί! ποῦ καὶ αὐτὸ τὸ χρῶμα, μαῦρο μνημα

'Σοδίστηκε, δὲν 'θέλησε μῆτα νὰ τὴν ἐπάρῃ
τέτοια καρδί! ποῦ ἔκανε παντοῦ καὶ πάντα χάρι!

'Στὸν κόσμον ἔγω, 'φώναξε ὁ κόσμος, ν' ἀπομαίνῃ
γὰ νὰ τὴν βλέπῃ κρυφῇ καὶ δάκρυα νὰ χύνη!

Μὰ ὁ Θεὸς μᾶς ἄφηκε τὴν οἰκογενεῖάν του
καρδί! x' αὐτὴ Ζαρίφηκα, καὶ τὰ καλὰ παιδιὰ του.

Κι' αὐτὰ τὸ ἰδίον ἔχουν αἶμα μίαν στὴν καρδίαν τους
κι' αὐτὰ σὲν τὸν πατέρα τους θὶ σκεῖρουν τὰ καλὰ τους.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΣΑΡΤΙΝΣΚΟΣ.

Πᾶσι μεθ' Ἑλλήσι κρατερὸς γόος ὄρνυτο λυγρῇ,
 Γεώργιε Ζαρίφῃ, σοῦ μέρου ἄγγελίῃ·
 πάντες γὰρ μάλ' ἀργωντόν τ' ἢδ' εὐκλείς ἐστιν
 οὐνομα σὸν μεγάλῃς κυθαλίμου τ' ἀρετῆς
 εἴνεκεν, ἀγλαὸς ἥς καρπὸς καὶ ἄκριτος αἶν
 σὴ πάτρῃ πέλεται πλῆθος εὐεργεσιῶν.
 Ἡμεῖων δ', οὐδ' ὥς τε πατὴρ παναφήλικα τέκνα
 ὀρφανικοὺς λείπεις εἰς Ἄλδος δνοφεροῦ
 ἐρχόμενος, τίς κεν τίς πένθος ἔλαττον ἀνείπῃ.
 φῶς ἐπ' ἀπωλείῃ τῇ σέθεν ἀργαλέῃ·
 Ἄμμι σευ αἰγλήστ' ἰδὲ παμφανόωσα πίρεστιν
 εὐεργείων μνηστis καὶ θαλέδουτα χρίσι.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ν. ΑΝΤΩΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἀδινά μοι αἶαξε πρόπῃν Βυζάντιον ἔστυ
 ματρὸς ἀπορφιμένου κυθαλίμου εὐποιίης.
 καὶ γοεροῖς στομάτεσσι μελίζετε πένθιμον ὦδ' ἂν
 Μοῦσαι εὐκνηθεῖς, οὐκέτι γὰρ ὁρᾷ
 ἡελίοιο φάος λαμπρὸν μεγάλθυμος εὐεργός·
 ἡμεῖων Ζαρίφῃς κύδος Ἀχιτίδος·
 τοίῃ δ' αὖ πενίῃ οἶτον πολυπύμον' ὁδύρει
 ὀδυτόνοιο γοαίς, πένθιμα ἐστειμένη.
 Κίτθαν' ἀρωγὸς τοι ἢδ' ἐφίεστος ἰπνάντων,
 ἀνὴρ ἡὔγενῆς τηλεκλυτὸς Ζαρίφῃς·
 εὐορκος ῥά λιμὴν χηρῶν ὀρφνικῶν τε.
 Καὶ σὺ δ' αὖτ' Ἑλλήν γβῶν ἁλίστων ἴει,
 γνήσιος οἷς σεῦ προστατῆς ἔλλων μεγάλθυμος
 τέκνων σεῖ' ἀγατῶν εὐγμά τοι ὀρθοδόκοις
 Γεώργιος Ζαρίφῃς ἔκετ' εἰς κρατεροῖ' ἀΐδω·
 οὐ μνηστis θαλερὰ ζήσετ' ἐν εὐλογίαις.

Νῦξ δνοφερὴ μὲν, Σὲ Ζαρίφῃ, ὅσα ἀμπεκάλυψε,
 κἔλλιπε δ' Ἑλλήσι πένθος ἄλαστον αἶν,
 αὐτάρ τοι πέλεται πυρὸς ἔργα φαιενότερ' αὐγῆς
 ἀθάναντον μνηστin θέντα σεῦ ὀπλοτίροις.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΦΕΙΔΗΣ.

Εἰ κ' ἔθνας Ζαρίφῃ τηλεκλυτὴ, μνημοσύνη σεῦ
 πάντων Ἑλλήνων ἔσσεται ἀθάναντος·
 ἔς τε γὰρ ἡέλιον δέρκεν, μέγας ἔπλει εὐεργός,
 πατριδα δ' αὖ γαίην ἔργματα σοῦ τελείει·
 ἥρηγες πενίῃ, καὶ Μουσάων φίλος ἔπλει
 δώματα ταῖς κτιζών, προστατέων τ' ἀκμάεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ.

Λαίθετε δάκρυα πάντες Ἀχαιοί, λαιθετε πάντες
 κλαίετε Πιερίδες πένθιμα ἐσσιμέναι·
 ἢδ' ἐπένητες· ἐπεὶ ἐρπτόν φάος ἡελίοιο
 οὐκέθ' ὁρᾷ, Ζαρίφῃς, εὐχος ἔρ' ὀρθοδόκοις
 καὶ Μούσαις. οὐ μὲν πολλὰ ἔργ' ἀρετῆς πυρὸς αὐγῆς
 λαμπρύτερ' αἰθομένου, πολλὰ δ' ἄρ' εὐσεβείης,
 μάρτυρες ὀφειγόνους πιστοί· τῶν δὲ κλέος αἶν
 μνήμη ἐν Ἑλλήνων ἔσσεται ἀθάναντον.

ΜΑΥΣΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ.

Ὡ πόποι, ἢ δνοφερὴ κατὰ γαίην Ἀχιτίς νῦν νύξ
 σκιδνᾷται, εὐ· ἔσθῃ παμφανόων Ζαρίφῃς.
 Ὀρφανικοὶ δ' αὐτὸν στενέχρους ἀδινὸν πανάποτον
 δάκρυα λαιθόντες πικρότατ' ὄρουτ' ὑπο.
 Οὐκέτι γὰρ πενίῃς μείγ' ἀεικοὺς ἔστ' ἄκος εὐρεῖν,
 εὔτε γ' ἔρεισμ' αὐτῶν ἤρειπεν εἰν Ἄλδος.
 Αὐτὰρ ὅγ' οὐ κλείει στοναχῶν Ζαρίφῃς ἔτι πικρῶν,
 ἀλλ' ἀνύει σπεύδων κωρὸς ὁδὸν στυγεράν.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ν. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ

Τῷδε θανόντι Γεωργίῳ Ζαρίφῃ μεγάλθυμῳ
 κυθαλίμῳ τ' ἀνδρὶ στέμματος τὸδ' ἀνθεμῶνα
 οἷ δὲ μαθηταὶ ὁμῶς νεοπενθέα θυμὸν ἔχοντες,
 εὐ μάλ' ἀβέβηκ' ὡς, Πιερίδων τεμένη,
 Ζεῖδωρ' ὅς εἴως φίλον ὦλετε θυμὸν ἐόντι
 ἰδρυτῇ τ' ἀχλὺ, ἡμετέρου τελέους.
 Ὡς ἐσσεύετο λευγαλέως θυμὸν Ζαρίφῃς μὲν
 πάντων συμπολιτῶν, μνηστin τε καὶ μή.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΙΣΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐψιδμήτριο πολλὰς παρέχει μαθηταί,
 κηδεμένη κλεινὸν σφῶν ὀλοφύρομενοι.
 οὐδ' εὐεργετὶς σπουδὴν τὸ γὰρ νῦν λειλαίης.
 καὶ χρίτος λυγρὸς ὀρφνικῆς πατέρα,
 οὐνεγ' ἔθεν τελευτῶτος αἶν κατὰ σὸδ' ἔρ' ἐλειφθεν
 ὀρφανοὶ ἐν στυγερῷ πένθει ἢδ' ἔχει.
 Αὐτὰρ τοι κυδρὴ Ζαρίφῃ καὶ ἀκράτος ἔσται
 μνημοσύνη τοῖσιν καὶ μετόπισθεν αἰεῖ.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

« Ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν
 γραμμάτων ἀνετέθη εἰς τὸν κ. Κωνσταντ. Ν. Κωστήν, κα-
 θηγητὴν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ σύμβουλον τοῦ συλλό-
 γου τούτου, νὰ ἐκφωνήσῃ λόγον εἰς τὸ κατὰ τὴν κυριακὴν
 τοῦ Θωμᾶ ὑπὸ τοῦ συλλόγου ἐν τῇ ναῷ τῆς ἀγίας Εἰρή-
 νης τελούμενον ὑπὲρ τοῦ Γεωργίου Ζαρίφῃ μνημόσυνον,
 οὗτινος θὰ μετὰσχῃ καὶ ἡ κυβέρνησις».

(« Ἐφημερίς » Ἀθηνῶν· 6 ἀπριλίου)

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Πρὸς τοὺς ἀληθῶς σκιαμαχοῦντας δύο λέξεις ὠρείλο-
 μεν ἐκ καθήκοντος νὰ εἰπωμέν, εἰ μὴ προσεδοκῶμεν ὅτι
 οὐκ εἰς μακρὰν ἤβελον ἔλθει εἰς ἀκριβῆ μὲν γινώσιν τῶν
 γεγονότων, εἰς ἀπταιστον δ' ἐκτίμησιν αὐτῶν. Φύλλα
 τινα ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαγοῦ ἐκδιδόμενα ποικίλας ἐκ-
 διδουσιν εἰδήσεις περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν
 ἡμῶν πραγμάτων, καὶ εἰς ἀλλοπροστάλους ἐξοκέλλουσι
 κρίσεις, οὕσας ἡ συμπεράσματα κακῆς ἀντιλήψεως, ἢ
 γεννημάτων ἀπάτης ἀξιοδάκρυτα. Οὐδ' ἀρκεῖ ὅτι ἐν ἀντα-
 ποκρίσει καὶ ἀρριδιῶς διαστρέφεται σύγχρονος ἱστορία,
 ἀλλὰ λίθος ἀναθίματος ρίπτεται καὶ κατὰ τοῦ παρελθόν-
 τος, υἱοὶ δ' ἄστοργοι εὐρίσκουσι μετ' αὐτῶν ἅπαν τὸ ἀπό

ἐξηκονταετίας ἐθνικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν ἔργον, τὴν ἀ-
ληθῆ τῆς Ἐκκλησίας ἀγλήν ἀποκαλοῦντες ναυάγια. Χο-
ρὸς ἀγίων πατριάρχων, συνετῶν καὶ πεπνυμένων τῆς ἐκ-
κλησιαστικῆς ἐκκλησίας πρῶτων ἀπὸ Εὐγενίου Α' τοῦ
ἀπὸ Πισσιδίας, ἄχρις Ἰωακείμ τοῦ Β', παριστῶνται
δημιουργοὶ ναυαγίων, οἱ ἀπὸ ναυαγίων ζητήσαντες ἵνα
σώσωσι τὴν Ἐκκλησίαν, οἱ τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου παραίτη-
σιν προελθόμενοι ἐν δειναῖς περιστάσεσιν, ὅτε ἐκ τούτων ἀνι-
κάνους εἰς χειρισμὸν τῶν οὐρανίων τῆς θεοπαγοῦς νῆρος ἐνό-
μιζον. Εἰς τὴν ἱερὰν ἐκείνων μνήμην ὀφείλομεν εὐγνω-
μοσύνην ἀνθ' ὧν ἐργάσαντο. Ζημιούσι δὲ καιρίως ἐκ-
τούς, καὶ τὴν ἀληθῆ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν ἱστορίαν
διαστρέφουσιν οἱ δεχόμενοι ἐν ταῖς ἐφημερίσιν αὐτῶν εἰ-
δήσεις καὶ κρίσεις ἀλλοκρίτους εἴτε περὶ παρελθόντων,
εἴτε περὶ συγχρόνων γεγονότων. Δύνανται ἵνα ὦσιν ἥτυ-
χοι οἱ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ διοικοῦσα σεβομένη τὸ παρελθόν,
γινώσκει καὶ τὸ παρὸν καὶ μετὰ συνέσεως καὶ αὐταπαρ-
νησίας ἀγωνίζεται ὅπως καὶ τὸ μέλλον ἢ τοῦ πατρώου
κλέους ἀντάξιον. Δύνανται ἵνα ἀναμένωσι τὰ πράγματα,
ὅπως ἡλίου φανερώτα ἀναλάμψῃ ἡ ἀλήθεια, ὑπὲρ ἧς το-
σοῦτον δεικνύουσι ζῆλον οἱ γράφοντες.

Χθὲς ἐπανεληφθῆσαν αἱ ἐνέκτα τῶν ἑορτῶν διακοπεῖσαι κοινὰι συνε-
δριάσεις τῶν δύο σωμάτων.

Ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς τοῦ οἰκουμένου θρόνου συνοδευόμενος
ὕπὸ τοῦ ἀρχ. καπικερχανῆ Σταυράκη ἐφάνθη ἐπισκέψατο τὴν παρελθού-
σῃ παρασκευῇ τὴν Α. Ὑφ. τὸν ὑπουργὸν τῶν ἰσωτερικῶν Ἐτὲμ πα-
σάν. Τῷ σαββάτῳ τὴν Α. Ὑφ. τὸν εἰζ.-ουλ.-ισλὰμ καὶ τὴν Α. Ἐξ. τὸν
ὑπουργὸν τοῦ ἰσχαρίου Κιζιλ πασῆν τὴν τρίτῃ τὴν Α. Ἐξ. τὸν ἐπὶ
τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸν γαζή Ὁσμάν πασῆν παρὰ πᾶσι τοῖς ἀνω-
τάτοις τούτοις λειτουργοῖς τοῦ κράτους ἡ Α. Σ. ἔτυχεν ἐνθουσιαστικῆς
ὁδοῦργας.

Αἱ Α. Α. Ἐξ. ἀπέστειλαν τῇ Α. Σ. τὰ ἐπισκεπτήρια αὐτῶν τὸ δὲ
τοῦ Ἐξ. ὑπουργοῦ τῆς παιδείας ἐκόμισεν τῷ σεβ. τοποτηρητῇ ὁ ἐκ τῶν
διογενῶν ὑπαλλήλων τοῦ ὑπουργείου τούτου Ἀδρ. Βασιριδῆς ἐφάνθη.

Τῇ παρασκευῇ ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος Ἰωακείμ Εὐθυδουλῆς μετὰ τοῦ
Μ. ἀρχ. Λεοντίου Ἐλευθεριδῆ καὶ τῶν ἐνδοξ. Δ. Πασπαλλῆ καὶ
Σταυράκη ἐφάνθη Ἰωαννίδου ἀπέδωκεν ἐκ μέρους τοῦ οἴκου. πατριαρ-
χείου τῷ πατριάρχῳ τῶν Ἀρμενίων τὴν ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ πύχρα
ἐπισκέψιν. φιλόφρονος καὶ ἐξαιρετικῆς γενομένης αὐτοῖς ὁδοῦργας καὶ
περιποιήσεως. Ἐκεῖθεν, ὁ μὲν πανστ. Μ. πρωτοσύγκελλος μετὰ τοῦ
ἀρχοντος καπικερχανῆ ἐπανεληθὼν εἰς τὴν πατριρχεῖαν, ὅπως παρευρεθῶ-
σιν ἐν τῇ κηδεῖᾳ τῆς τῇ προτεραιᾷ θανούσης μητρὸς τοῦ σεβ. ἀγίου Κυ-
ζίκου, ὁ δὲ Μ. ἀρχιμηνδρίτης μετὰ τοῦ κ. Δ. Πασπαλλῆ ἐπισκέψαντο
τὰ ἐθνικὰ φιλικὴ καὶ καταστάματα.

Τῷ σαββάτῳ ἐπισκέψαντο, ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς, τὴν Α. Σ. τὸν τοποτηρη-
τὴν ἐκ προσώπου τῆς Α. Μ. τοῦ πατριάρχου τῶν καθολικῶν Ἀρμενίων
Ἀζαρίν ὁ πρωτοσύγκελλος αὐτοῦ μετ' ἐνὸς ἱερέως καὶ ἐνὸς μέλους τοῦ
λαϊκοῦ συμβουλίου τῆς Α. Μ. Τὴν ἐπισκέψιν ταύτην ἀπέδωκε τῇ κυ-
ριακῇ πρὸς τὴν Α. Μακρ. ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος, συνοδευόμενος ὑπὸ
τοῦ διαγγελίου τῶν πατριάρχων Μιχαὴλ Δανέζι ἐφάνθη.

Τῇ παρασκευῇ, ἐπὶ τῇ πανηγύρει τοῦ ἱεροῦ ἀγίουσματος τῆς Ζωοδό-
χου πηγῆς, ἐλιστευόμην ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγεῖ νὰ οἱ σεβ. μητρο-
πολίται Ἀγκύρας καὶ Χαλεπίου.

Τῷ σαββάτῳ ἐπανεκαμψεν ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, ἦν ἐπὶ ταῖς ἑορ-
ταῖς τοῦ πύχρα ἐπισκέψατο, ὁ σεβ. μητροπολίτης πρόεδρος Διδυμοταί-
χου κ. Μεθόδιος.

Τῇ τρίτῃ ἀπῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως ἡμῶν, ἐν ἣ ἐφ' ἱκνῶν διέτρεφεν, ὁ
πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Εὐλόγιος Σιμωνοπετρίτης, μεταβαίνων εἰς Βου-
κουρεσίον.

Προνοῶν τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας συνελήφθη καὶ περιωρίσθη ἐν τῷ
ἐθνικῷ νοσοκομείῳ ὁ ἱερομόναχος Σάββας, ὅστις ἀπὸ τινος ἐν τῇ πόλει
ἡμῶν διακίμων ἐξεδίδου καὶ δίνεμεν ἐγκυκλίους περὶ τῶν καθηκόντων
τῶν χριστιανῶν, ἀποδιδοῦσας ἐκ τῶν ἐξουσιᾶν μερίζον καὶ τῆς τῶν ἀρχι-
ερίων καὶ τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων.

Τῇ παρελθούσῃ ἐδοξάκεν ἐτίθηται οἱ θεμελίαι λίθοι τοῦ ἐν Μακρο-
χωρίῳ οἰκοδομηθησομένου καθολικοῦ ναοῦ, καὶ τοῦ ἐν Θερμαίῳ ἀνε-
γερθησομένου παρεκκλησίου τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας. Τῶν ἐπὶ τῇ κατα-
θέσει τῶν θεμελίων λίθων γενομένων τελετῶν προήδρευσαν τῆς μὲν ὁ
ἀντιπρόσωπος τῆς Α. Μ. τοῦ πύχρα σεβ. κ. Ροιέλλης, τῆς δὲ ὁ ἀπὸ
τινος ἐν τῇ πόλει ἡμῶν παρεπιδήμων ἀγγλος ἐπίσκοπος Γιβραλτάρης
πνευρ. διδασκ. Saubourne.

Τῇ κυριακῇ ἐγένετο ἡ ἐπίδοσις τῶν βραβείων τοῦ ἐν Πιέρ παρθνα-
γωγείου τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος, καὶ ἦν ἐξαιρετικῶς τὴν Μ. Ἐκκλη-
σίαν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῆς τῶν σχολείων πανοσιολ. ἀρχιμ. Κωνστ.
Βασιριδῆς. Ὁ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην τῶν γραμματικῶν ἀπαγγελθεὶς
λόγος τοῦ ἐκ τῶν ἐφόρων κ. Ἰω. Γκιών, δημοσιευόμενος ἀπὸ τῆς χθὲς
ἐν τῷ Νεολόγῳ, ἀντικείμενος ἔχει τὴν πρὸ τοῦ 1804 ἱστορίαν τῆς ἐν
Σταυροπόλει ὀρθοδόξου κοινότητος.

Κατ' ἰδιαιτέρας ἡμῶν πληροφορίας αἱ κατὰ τὸν μάρτιον εἰσπράξεις τοῦ
ἐν Τήνῳ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας ἀνῆλθον εἰς 74300, ὑπερβᾶσαι τὰς
περισυνές, αἵτινες ἀνῆλθον εἰς 64000 δρ. κατὰ 10300 δρχ. μῶν. Ἐκ
τῶν ἐφατεινῶν εἰσπράξεων 56300 εἰσιν εἰς γρήματα, καὶ αἱ ἑτέροι 18
χιλ. προέρχονται ἐκ τῆς ἀξίας 1350 ὀκάδων κηροῦ, 1800 ὀκάδ. ἐλαίου
καὶ τῶν ἀπερωθέντων πολυτίμων ὑφασμάτων (Ἐφημερίς Ἀθ. 11 ἀπρ.)

Ἐκ τε τῶν ἐφημερίδων τῆς Σμύρνης καὶ τηλεγραφικῶς ἐμάθομεν
τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου πρώην ΚΡΙΝΗΣ καὶ ΑΝΘΩΝ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ
ἐν ἡλικίᾳ ἐβδομήκοντα πέντε ἐτῶν. Ἐν Μαδύτῳ γεννηθεὶς, ἐχειροτο-
νῆθη κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1846 ἐπίσκοπος Ἀρκαδιοπόλεως, τῷ δὲ
αὐγουστῷ μηνὶ τοῦ 1848 ἐξελέγη ἐπίσκοπος Κρήνης καὶ Ἀνίων, δια-
δεχόμενος τὸν θανόντα Σεραφείμ καὶ ἀπεσπάρθη τῆς ἐπισκοπῆς πρὸ ἔτους.

Ἐξ ἐπιστολῶν ἐξ Ἀγίου ὁρους ἐμάθομεν τὸν θάνατον λογίου μοναχοῦ
τοῦ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΙΝΟΥ, ἀρχαίου μαθητοῦ τῆς ἐν
Χίλκῃ θεολογικῆς σχολῆς καὶ πολλὰ/οὺ διδίδαντος· ὁ Καλλίνικος πρὸ
ἐτῶν ἀποστρεφθεὶς ἐν Ἀγίῳ ὄρει, ἡσυχάζει εἰς ἐκκλησιαστικὰς μελέτας,
ἐπεμαλθῆ δὲ καλῆς τινος ἐκδόσεως τῶν ἀσκητικῶν τοῦ βαίου Ἰσαὰκ
τοῦ Σύρου.

Ἀπεβίωσεν αἰφνης ἐσχάτως αὐτόθι καὶ ὁ ἐν τινι σταυρονικητῇ καλῶν
καλλίῳ παρὰ τὰς Κερεῖς ἐρησιζῶν ἀπὸ πολυετίας ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΣ,
προηγούμενος ἄλλοτε χρηματίας τῆς ἱερᾶς Μ. Λαύρας.

Ἀπεβίωσεν ἐνταῦθα ὁδοιχροντούτης σχεδὸν ἡ ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΩΝ-
ΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, μήτηρ τῶν σεβ. μητροπολιτῶν Κυζίκου καὶ Νικο-
πόλεως, παρὰ πέντων ὑγαιωμένη διὰ τὰς χριστιανικὰς αὐτῆς ἀρετὰς·
τῆς κηδεῖας αὐτῆς ἐξῆρ/εν ὁ σεβ. μητροπολίτης πρώην Νικαίας κ. Σε-
φρόνιος μετὰ τῶν πνευρ. Νεοκαισαρείας, Ἀγκύρας, Χαλεπίου καὶ πρώην
Ἀμίδης, ἐν δὲ τῷ πατριάρχῳ νὰ προήδρευσεν ἡ Α. Σ. ὁ τοποτη-
ρητὴς τοῦ οἴκου. θρόνου. Κάλιστον ἐπικηδεῖον ἐξφωνήσεν ἐν τῷ ἱερῷ
ναῷ ὁ ἱεροδιδ. Λουκᾶς Πετρίδης, ἐπικηδεῖον δὲ ὁ κ. Γεώργιος Ι. Πα-
παδόπουλος.

Ὁ ὁπεύθυνος Γ. ΑΝΗΜΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιβάλλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς: Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΛΕΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΡΥΧΟΣ
29

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετ' ἐπιτίμης: ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 8, ἐν τῷ ἑξωτερικῷ πράγμα 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΩΡΓΙΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ: 27 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1884, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ.

ΠΕΡΙΛΗΧΟΜΕΝΑ.—Οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ θεολόγοι καὶ ἡ διδασχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων.—Χρυσόβουλλα καὶ πιττάκια βυζαντινά.—Συμβολαὶ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν.—Περὶ γάμου καὶ μνηστείας ἐν γένει.—Νικηφόρος Χορτοφύλαξ.—Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγιοταριχὸν μετόχιον.—Ἐξετάσεις.—Μητροπολίτης Σερβίας Μιχαήλ.—Εἰδήσεις.—Λόγος ἐπικλήσεως εἰς τὸν πρωτοπαπᾶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας Δημήτριον.

Οἱ ἐν ἀγγλία θεολόγοι καὶ ἡ διδασχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων

Ἐν τῷ τοῦ ἀπριλίου τεύχει τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἐκδιδόμενου περιοδικοῦ *Σύγχρονος ἐπιθεώρησις* ὁ κ. G. T. STOKES ἐδημοσίευσεν σύντομόν τινα πραγματείας περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ σεβ. μητροπολίτου Νικομηδείας ἐκδόσεως Διδασχῆς τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, ἣν καὶ μεταφράζομεν χάριν τῶν ἀνγνωστῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας.

Ἀρχιμανδρίτης ΚΩΝΣΤ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ.

Ἐσχάτως ἀνεκαλύφθη ἐν Κωνσταντινουπόλει σύγγραμμά τι, ὃπερ μέλλει νὰ διεγείρῃ μεταξὺ τῶν λογίων μέγιστον ἐνδιαφέρον. Πρὸ 9 ἔτων, τὸ 1875, ὁ μητροπολίτης Σερρῶν Βρυέννιος ἐδημοσίευσεν τὴν πρώτην πλήρη ἐκδοσιν τῶν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῶν τοῦ ἐν ἀγίοις Κλήμεντος. Τὰς ἐπιστολάς τούτας ἀνεκάλυψεν ὁ Βρυέννιος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Φαναρίῳ τῆς Κ/πόλεως μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου, ἐγένοντο δ' αὗται ἀποδεκταὶ μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ διὰ πολλοὺς λόγους. Οὐδὲν τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας μέρος ὑπὸ τοσούτου περιβάλλεται σκότους, ὡς ἡ μεταξὺ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ θανάτου τοῦ μάρτυρος Ἰουστίνου πίπτουσα περίοδος, ἀπὸ τοῦ 70 δηλ. μέχρι τοῦ 160 μ. Χ. πρὸς διαφώτισιν δὲ ταύτης προσήρχοντο αἱ ἐπιστολαὶ αὗται δεικνύουσαι ἡμῖν τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῆς ἀναπτύξει καὶ παρέχουσαι γνώσεις περὶ τοῦ τελεουργικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου καὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς. Ἀλλ' αἱ ἐπιστολαὶ αὗται τοῦ Κλήμεντος ἐχαιρέτισθησαν καὶ διότι παρήχον ἐλπίδας ἐτέρων ἀνεπίστων εὐρημάτων. Τὴν βιβλιοθήκην ταύτην ἐπεσκέφθησαν πολλάκις καὶ ἐζήτησαν διάφοροι λόγιοι, ὡς ὁ Bethmann τὸ 1845, ὁ Guigniant τὸ 1856, ὁ Mr Coxе βιβλιοθηκά-

ριος τοῦ Badleian τὸ 1858 καὶ ὅμως οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀνεκάλυψε τὰ ἐλλείποντα μέρη τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κλήμεντος. Ὅποιους λοιπὸν θησαυροὺς δὲν δυνάμεθα φυσικῶς νὰ ἀναμένωμεν ἐκ μᾶλλον μεμακρυσμένων ἡρώων, ἀφοῦ ἐν μεταλλεῖον ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ τόσον καλῶς ἐρευνήθην παρήγαγε τοσούτον ἐνδιαφέρον εὐρημα; Ἡ ἐλπίς αὕτη δὲν διεψεύσθη καὶ ὁ Βρυέννιος, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ προεχειρίσθη μητροπολίτης Νικομηδείας, προδίδει καὶ κῶδισ εἰς μέσον καὶ δημοσιεύει ἕτερον ἔργον πρώϊμου χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, «τὴν Διδασχὴν τῶν Ἀποστόλων», ἣν εὗρεν ἐν τῷ αὐτῷ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κλήμεντος χειρογράφῳ. Ὁ Βρυέννιος ἐδημοσίευσεν ταύτην λίαν καταλλήλως μετὰ σοφῶν προλεγομένων καὶ σημειώσεων, ἐν οἷς λίαν ἀπαθῶς κρίνει περὶ τῶν διαφόρων ζητημάτων, ἅτινα δύνανται νὰ διεγερθῶσιν ἐξ αὐτῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν διδασκαλίαν, τὰς τελετάς καὶ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἀποστολικῶν χρόνων. Ἀλλ' ἀναγκάζονται τινες ἡδυνάσαντο νὰ ἐρωτήσωσι τί ἐστὶ ἡ «Διδασχὴ τῶν ἀποστόλων»; Οἱ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀσχολούμενοι πολλάκις παρετήρησαν ὅτι Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ Εὐσέβιος καὶ ὁ Ἀθανάσιος ἀναφέρουσι περὶ τινος ἔργου, τὸ ὁποῖον λίαν διαφόρως περιγράφουσι. Ὁ Κλήμης ἐν τοῖς Στρωματεῦσιν αὐτοῦ ἀποκαλεῖ τοῦτο Γραφήν, ὁ Εὐσέβιος τίθησιν αὐτὸ μετὰ τοῦ Ἑρμᾶ, τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ ὀνομάζει τοῦτο «Διδασχὰς τῶν ἀποστόλων»· ὁ δὲ Ἀθανάσιος θεωρεῖ τοῦτο ὡς μὴ κανονικὸν μὲν, λίαν ὅμως χρήσιμον τοῖς κατηχηομένοις. Αἱ μαρτυρίαι αὗται παρὰ πολλῶν ἀπεδόθησαν εἰς τὰς ἀποστολικὰς Διαταγὰς, αἵτινες εἶδον κατὰ πρῶτον τὸ φῶς κατὰ τὴν 16 ἑκατονταετηρίδα, ὁ δὲ ἄγγλος σοφὸς, ἀλλ' ἐκκεντρικὸς Whiston ὑπεστήριξε τὴν γνώμην ταύτην μετὰ μεγάλῃς ἰσχύος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος· ἡ νεωτέρα ὅμως κριτικὴ σαφῶς ἀπέδειξεν ὅτι αἱ Διαταγαὶ δὲν εἶναι ἀφήγησις ἐκείνων, τὰ ὅποια αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν παρέδωκε τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ κατὰ τὰς μετὰ τὴν Ἀνάστασιν αὐτοῦ 40 ἡμέρας, ἀλλ' ἀπλῶς ἐν ἔργον ἔχον ὡς βᾶτιν ἀρχαιότατά τινα μνημεῖα καὶ ἀκολούθως ἐπιθεωρηθὲν καὶ πλατυνθὲν κατὰ τὴν τρίτην καὶ τετάρτην ἑκατονταετηρίδα. Λόγιοι λίαν ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένοι, ὡς ὁ Pearson, ὁ Hilgen-

feld, ὁ Lagarde καὶ ὁ Bickell ὁμοφώνως ὑποστηρίζουσι τὴν θεωρίαν ταύτην· ὁ τελευταῖος μάλιστα, πρὸ 40 ἐτῶν, ἐν τῇ περὶ κανονικοῦ δικαίου συγγράμματι αὐτοῦ μετ' ἐμφάσεως παρατηρεῖ ὅτι ἀρχαίον τι χριστιανικὸν μνημεῖον τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος κεῖται ὡς βάσις τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τῶν ἀποστολικῶν Διδαγῶν. Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἐρρεται ἤδη εἰς φῶς, καὶ ἐν ταῖς ἐπιθεταῖς χεῖραῖς τοῦ Βρυεννίου ὠρεῖται ἡμῖν τὸν χριστιανικὸν βίον καὶ τὴν λατρείαν, ὅπως ταῦτα ὑπῆρχον κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Βρυέννιος τίθησι τὸν χρόνον τῆς Διδαχῆς μετὰ τῶν 120 καὶ 160 μ. Χ., καὶ ὅν δηλ. χρόνον ἔζων ἔτι οἱ συγγραφῆς τοῦ ἁγ. Ἰωάννου καὶ πρὸ τῶν Μοντανιστικῶν ἐρίδων. τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῆς, ὅπερ εἶναι ἀκριβῶς τοῦ αὐτοῦ μεγέθους πρὸς τὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου πρὸς Γαλάτας, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν ταύτην χρονολογίαν, καὶ πολλαχοῦ παρουσιάζει πράγματα μίαν θαυμασίαν ἐρμηνεῖαν διαφόρων χωρίων τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἁγ. Παύλου. Ἦδη παραθέτομεν σύντομον αὐτοῦ ἀνάλυσιν. Τὸ πρῶτον μέρος τῆς Διδαχῆς εἶναι τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ τίλους (κεφ. 17—21) τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα, ἀμρότερον δὲ εἶναι μία ἀναπαράστασις τοῦ ἀρχαίου χριστιανικοῦ μνημείου τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν δύο ὁδῶν, τῆς ὁδοῦ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ θανάτου. Ἐν τῇ μέρει τούτῳ ὑπάρχουσι πολλὰ μέρη ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους διδαχῆς, περὶ ἀνταποδόσεως καλοῦ ἀντὶ κακοῦ, περὶ ἐλεημοσύνης, νηστείας καὶ τῶν ὁμοίων, ὡς καὶ ἀποτροπαὶ ἀπὸ τῶν κακιῶν, εἰς ἃς οἱ χριστιανοὶ ἦσαν ἐκτεθειμένοι ἐν μέσῳ τῆς καταδυναστευούσης ἐθνικῆς πλειονότητος, ὡς τῆς μαγείας, τῆς μαντείας καὶ τῆς ἐκτελέσεως μυστικῶν τελετῶν. Τὸ δευτέρον μέρος τῆς Διδαχῆς εἶναι τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον, καθόσον ἐπιχεῖ ρῶς ἐπὶ τοῦ διοργανισμοῦ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐκκλησίας. Τὸ νομοθετικὸν αὐτοῦ μέρος, ὡς δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τοῦτο, ἀρχεται ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου κεφαλαίου. Τὸ βάπτισμα, καὶ μάλιστα τὸ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος, εἶναι ὁ θεμελιὸς λίθος τῆς οἰκοδομῆς, αἱ δὲ περὶ τούτου καὶ τῆς εὐχαριστίας παρεχόμεναι πληροφόριαι θαυμασίως ἐπικυροῦσι καὶ διασαφηνίζουσι τὴν Καινὴν Διθήκην καὶ τὸν μάρτυρα Ἰουστίνον. Κατὰ τὴν Διδαχὴν τὸ βάπτισμα ὅσον νὰ τελῇται, εἰ δυνατόν, ἐν ῥέοντι ὕδατι, ἐν ἑλλείψει δὲ τοιοῦτου ἐν ἑτέρῳ ὕδατι ἔστω καὶ θερμῷ· ἐὰν δὲ δὲν ᾔται δυνατόν νὰ γείνη χρῆσις καταδύσεως, τότε δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ τριττὴ ἐπίχυσις συνοδευομένη μετὰ νηστείας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν νηστείαν, αὕτη δὲν πρέπει νὰ ὁμοιάζῃ τὴν τῶν ὑποκριτῶν, ἐνταῦθα δὲ ἡ Διδαχὴ χρωμένη τῇ γλώσσῃ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους διδαχῆς ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τοὺς ἰουδαίους, οἵτινες νηστεύουσι τὴν δευτέραν καὶ πέμπτην, τὴν συνήθη δηλαδή φαρισσαϊκὴν νηστείαν, ἐνῶ οἱ χριστιανοὶ πρέ-

πει νὰ νηστεύωσι τὴν τετάρτην καὶ παρασκευὴν καὶ νὰ μὴ προσεύχωνται κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἰουδαίων, ἀλλὰ τρεῖς καθ' ἑκάστην νὰ ἐπαναλαμβάνωσι τὴν κυριακὴν προσευχὴν, ἣτις καὶ ἐκτίθεται μετὰ τῆς δοξολογίας, ὡς εὑρεται ἐν τῇ Ματθαίῳ, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ λέξιν ἐν πᾶσιν. Ἀκολούθως ἐρχονται κανόνες περὶ τῆς θείας εὐχαριστίας μετὰ καθιερωτικῶν εὐχῶν δι' ἕκαστον εἶδος*, χωρὶς ὅμως νὰ γένηται μνεῖα τῶν λόγων τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου, ὡς τοῦτο γίνεται ἐν τοῖς ὑπάρχουσι χριστιανικοῖς τυπικοῖς, καὶ μετὰ τὴν κοινωνίαν εὐχαριστήριός τις εὐχὴ αἰνοῦσα τὸν Θεὸν καὶ παρακαλοῦσα ὅπως εὐδοκήσῃ νὰ συνάξῃ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων. Τῇ εὐχαριστηρίῳ δὲ ταύτῃ εὐχῇ συνάπτεται καὶ παρατήρησις τις δηλοῦσα ὅτι οἱ προφῆται δὲν πρέπει νὰ περιορίζωνται εἰς ταῦτα, ἀλλὰ νὰ εὐχαριστῶσιν ὅσα θέλουσι καὶ ὑπομνησκόμενα εἰς ἡμᾶς τὴν τοῦ Ἰουστίνου περίφημον περιγραφὴν τῆς εὐχαριστίας. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθοῦσιν αἱ μᾶλλον περίεργοι λεπτομέρειαι: Τὸν ὅλον διοργανισμὸν τῆς Ἐκκλησίας διαζωγραφεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ Α' Κορινθ. ιβ', 28, Ἐρεσ. δ', 11 καὶ ἐν ταῖς ποιμαντορικαῖς ἐπιστολαῖς, οἱ ἀπόστολοι, οἱ προφῆται, οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ διάκονοι ἔχουσιν ἕκαστος περιωρισμένον κύκλον ἐνεργείας καὶ καλῶς ὠρισμένον, ἡ δὲ Διδαχὴ διὰ τῆς χρήσεως τῶν λόγων τοῦ ἀποστόλου ἀνάγει τὴν συγγραφὴν αὐτῆς εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν· φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο ἐν κοινῇ καθημερινῇ χρήσει. Ὁ χρόνος δὲν ἔρριπεν ἔτι περὶ αὐτὴν κύκλον φωτός καὶ διὰ τοῦτο αὕτη περιορίζεται εἰς τὰς ἀρχικὰς μαρτυρίας τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Τινὰ δὲ τῶν μέσων τῶν πρὸς διάκρισιν τῶν ψευδῶν ἀποστόλων ἢ προφητῶν καὶ τῶν ἀληθινῶν εἶναι λίαν τερπνά· οὕτως ἐν κεφ. ια' λέγεται «Περὶ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν κατὰ τὸ δόγμα τοῦ Εὐαγγελίου, οὕτω ποιήσετε. Πᾶς δὲ ἀπόστολος ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς δεχθῆτω ὡς Κύριος· οὐ μνησθῇ δὲ ἡμέραν μίαν (ὁ ἄγγελος μεταφράζει: μνησθῇ δὲ μόνον μίαν ἡμέραν)· ἐὰν δὲ ἡ χρεία, καὶ τὴν ἄλλην· τρεῖς δὲ, ἐὰν μείνῃ, ψευδοπροφήτης ἔστιν· ἐξερχόμενος δὲ ὁ ἀπόστολος μηδὲν λαμβανέτω, εἰ μὴ ἄρτον, ἕως οὗ αὐλισθῇ· ἐὰν δὲ ἀργύριον αἰτῇ, ψευδοπροφήτης ἔστιν». Ἡ διδασκαλία τῶν προφητῶν χαρακτηρίζεται ὡς ὁμιλία ἐν πνεύματι, ἐὰν ᾔται ὑγιὲς καὶ ὀρθή, πρέπει δὲ αὕτη νὰ δοκιμάζεται ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν, καθόσον μάλιστα φαίνεται ὅτι τινὲς ἐμπορεύοντο τὸ προφητικὸν αὐτῶν ἀξίωμα. Οἱ ἀπόστολοι τῆς Διδαχῆς φαίνεται ὅτι ἦσαν μισιονάριοι ἢ εὐαγγελισταί, ἐνῶ οἱ προφῆται εἶχον ὠρισμένον τόπον ἐνεργείας, μὴ ὁρῶντες προφητεύειν ἀντὶ χρημάτων, συντηρούμενοι δὲ διὰ τῶν δώρων τῶν ἀπαρχῶν. Περὶ ἐπισκόπων καὶ δια-

* Ἐννοεῖται ἄρα γε ὁ συγγραφεὺς ὅτι ὑπάρχει καὶ ἕτερον ἔγγραφο μνημεῖον ἀρχαιότερον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα καὶ τῆς Διδαχῆς τῶν ιβ' Ἀποστόλων; Σ. Μ.

** Ἡ νηστεία ἀναφέρεται καθόλου εἰς τὸ βάπτισμα, ἥτις δὲ ὡς

νομίζομεν εἰς τὸ δι' ἐπιτύσεως, ὅπερ ὡς ἀνάγκης βάπτισμα δύναται νὰ ἀποκλείῃ τὴν νηστείαν. Σ. Μ.

* Νομίζομεν ὅτι αἱ εὐχαῖ αὐταὶ λεγόμεναι ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἶναι ἀπλῶς εὐχαριστήριαι, οὐχὶ δὲ καθιερωτικαὶ τοῦ μυστηρίου, ὡς φαίνεται φρονῶν ὁ γράφων. Σ. Μ.

κόνων γίνεται λόγος ἐν τῷ 15 κεφαλαίῳ· οἱ τοιοῦτοι δὲ πρέπει νὰ χειροτονῶνται, ἀφοῦ εὐρεθῶσι πιστοὶ καὶ ἐλεύθεροι φιλαργυρίας. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο θὰ ἐπισύρῃ πρὸ πάντων τὸ ἐνδιαφέρον, καθόσον διεγείρει διάφορα ζητήματα ὅσον ἀφορᾷ τὴν φύσιν καὶ τὸ ἔργον τῶν ἐπισκόπων τούτων καὶ διακόνων. Ἐν τῇ Διδαχῇ φαίνεται ὅτι κατέχουσιν οὗτοι ὑψηλοτέραν τινα θέσιν ἢ τὴν τῶν οἰκονομικῶν ἀπλῶς πρακτόρων τῆς ἐκκλησίας, τὴν ἀποδιδόμενην εἰς αὐτοὺς παρὰ τινων νεωτέρων κριτικῶν· οὗτοι περιγράφονται ὡς κατέχοντες τὸ λειτουργικὸν τῶν προφητῶν καὶ διδασκάλων ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἐν τῇ Διδαχῇ οὐδεμία μεία πρεσβυτέρων γίνεται, οἱ δὲ προφῆται περιγράφονται ὡς ἀρχιερεῖς τῶν ἐκκλησιῶν (κεφ. 13). Ἐν τῷ 14 κεφαλαίῳ ἀναφέρεται ἡ Κυριακὴ ὡς ἐορτὴ τῶν χριστιανῶν, ἐν ᾗ οὗτοι ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ πρὸς ἀλλήλους δεόν νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν εὐχαριστίαν, ῥητῶς ἀποδιδόμενων αὐτῇ τῆς προφητείας τοῦ Μαλαχίου καὶ τοῦ δρου θυσίας. Τοῦτο εἶναι συντόμως τὸ περιεχόμενον τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἔργου, λίαν ἐνδιαφέροντος διὰ τὰς μαρτυρίας αὐτοῦ περὶ τοῦ κανόνος τῆς καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς κυβεμένησεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Βρυένιος ἐδαπάνησε ἐπταετὴ ἐπιμελὴ ἐργασίαν, παρήγαγε δὲ πραγματείαν, ἥτις ἀποδεικνύει ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐσεβίου ζῇ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὅτι εἰς Ἑλλην κληρικὸς δύναται νὰ ᾔσῃ πρὸς τοὺς νεωτέρους Γερμανοὺς, Γάλλους καὶ Ἀγγλοὺς ἐπιστήμονας· οὗτος παρέσχεν ἡμῖν ἐν τοῖς σοφίς αὐτοῦ προλεγόμενοις ὅλον τὸ ὕλικόν διὰ τὰς κριτικὰς ἐκείνας ἐρεῖνας, ὧν δικαίως εἶναι ἄξιον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο λείψανον τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, καὶ ταῦτα ἐν τῇ εὐτελεῖ τιμῇ τῶν 5 φράγκων, ὅπερ δεικνύει ὅτι οἱ λόγοι τῆς Ἀνατολῆς ἐργάζονται μεθόλω εἰς τὴν ὕλικήν ὠφέλειαν ἀποδύοντες.

BYZANTINA CHRYSOBOULLA

ΚΑΙ ΠΙΤΤΑΚΙΑ*

Β'.

† Χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοῦ μακαρίτου βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μοναμάχου

περὶ τοῦ παρὰ μόνης τῆς βασιλικῆς μεγαλειότητος κρίνεσθαι τὴν Μονήν*.

Ἀλλὰ τίνων ἄλλων τοιοῦτον, ὅσον τῶν τὸν μονάδα βίον προελομένων, καὶ γῆν ἐπίσης βδελυζαμένων, καὶ ὅσα γῆνα μέλει Θεοῦ¹, ἐπεὶ κἀκεῖνοις πάντως μέλει Θεοῦ²,

* Συνέμειξ ἡγουμένου τεύχους, σελ. 403.

* μετεκδοταὶ ὡς τὸ παρὸν χρυσόβουλλον, ἐκδοθὲν ὑπὸ Ἰ. Σακελίω, καὶ φέρων διφορετικὰς γραφάς· βλ. Πανδώρας τόμ. ΙΖ', σελ. 554—556.

1. μέλει Θεοῦ· παρὰ Ἰ. Σακελίω.

2. ἐπεὶ κἀκεῖνοι μέλλον Θεοῦ.

τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων σπουδαίονσι θεραπεύειν Θεόν, καὶ ὑπὸ τοῖς ἐκείνου ζῆν ὀφθαλμοῖς, καὶ τὰ ἐκείνου τηρεῖν κρίματα, ὧν ἡ ἐπιθυμία, κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαβὶδ, χρυσίου καὶ λίθων τιμίων ἐπέκεινα, καὶ γλυκύτερα³ κηρίου καὶ μέλιτος· τῶν δὲ οὖν τοιούτων καὶ προνοητέον ὅσον εἰκὸς τὸν φιλάρετον ἢ φιλόθεον, ἐαυτῷ διὰ τούτων τὴν θεῖαν προμήθειαν προκαλοῦμενον, καὶ πᾶσι τρόποις περιποιητέον αὐτοῖς τὴν ἡσύχιον ἀσκήσιν, ἐν ᾗ ἀπερισπάστως τῷ Θεῷ συγγινόμενοι⁴, θερμότερας τὰς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ⁵ καὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς ἐντεύξεις προσάγειν. Ταύτη τοι καὶ ἡ θεοστεφής ἡμῶν γαλήνη⁶ τῶν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Θεομήτορος, ἡ κατὰ τὴν νῆστον Χίον διακειμένη Νέα προστονομαζέται, διασκουμένων εὐλαβῶν μοναχῶν, οἱ δὲ κατὰ Θεὸν ἐμπολιτεύεται βίος, καὶ ἀγγελικὴ κατὰ δύναμιν ὑποτυπῶνται διαγωγή καὶ κατὰστασις, ἔθετο μὲν καὶ ἄλλως πρόνοιαν μεταδοῦσα τῶν ἐαυτῆς χαρίτων, καὶ γνωρίσασα καὶ τούτοις τὴν ἄβυσσον δεξιᾶν· ἐπεὶ δὲ καὶ τινων εὐπορήσασιν⁷ αὐτοῖς ὑπὸ τὴν Μονὴν κτημάτων τε καὶ παροίκων, ἀπὸ τε δωρημάτων τοῦ κράτους ἡμῶν, καὶ συναλλαγμάτων οἰκείων· διενέξεται⁸ τισι⁹ καὶ πραγμάτων ἐπιφοραῖς περιπεῖρασθαι μετὰ τῶν ὁμορούντων ἢ καὶ πλησιοχωρούντων πάντως¹⁰ ἐπάναγκές ἐστι· τούτοις γὰρ αἰεὶ¹¹ κἀκεῖνα συναναμείμνεται καὶ οἶον συνέζευκται, καὶ διὰ ταῦτα φόβος αὐτοῦς ὑπέτρεχεν οὐκ ἀλόγιστος¹² καὶ κατέσειε, μήποτε πᾶσι¹³ δικάζουσι πρὸς ἀπαγωγὰς καὶ μετακλήσεις καὶ βιαίους ἐλκυσμούς προκειμένοι¹⁴, ὥρα πρὸς ἄγρην ὑπάρχωσιν ἔτοιμοι¹⁵, κἀντεῦθεν ἐπικόποιντο¹⁶ μὲν τὴν πρὸς τὸ καλὸν ἔξιν, τῆς συντρίφου διαγωγῆς ἀποσπώμενοι, κατὰχοιντο δὲ τῆς πρὸς ὕψος ἀναγούσης θεωρίας διὰ τὸ τῶν πραγμάτων θορυβῶδες τε καὶ συγχυτικόν, κατέχον ἢ κατασύρον εἰς ἔδαφος, ἢ βασιλεία ἡμῶν καὶ ταύτην αὐτοῖς ἴστησι τὴν ἀγωνίαν, καὶ λύει τὸ δέος, καὶ βραχείαις συλλαβαῖς τὸ ἀπερικτύπητον τούτοις γαρίζεται, ἵνα καὶ ἀνεπιθολώτους τὰς ὑπὲρ αὐτῆς ἱκετείας πρὸς Θεὸν ἀναφέρουσι· ἀπελκύνουσα γὰρ πόρρωθεν τούτων τὸ ταρχῶδες τε καὶ πολύσχολον, ἐν ᾧ ἐν ἀδύτοις τισὶ μυσταγωγούμενοι τὸ ἡρεμάτιον τε καὶ γαλήνιον πάντοθεν

3. γλυκύτερα.

4. οὕτω διώρθωσε καὶ Ἰ. Σακελίω τὸ ἐν τῷ χειρογράφῳ αὐτοῦ φερόμενον συγγινόμενοι.

5. τὰς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ.

6. εὐπορήσασα· ὑπεσημαίνωσθε δὲ Σακελίω ταῦτα «ἐν τῷ ἀντιγράφῳ γέγραπται εὐπορήσασα· πλην ἄλλα θεραπείας δέεται τὸ χωρίον, διαφθαρμένον ὄν».

7. διενέξεται τε.

8. μετὰ τῶν ὁμοῦ ἢ καὶ πλησίον χωρούντων πάντων.

9. τούτοις γὰρ ἂν.

10. ἀκαταλόγιστος.

11. [τοῖς] προσέθηκεν ὁ Ἰ. Σακελίω, ὑποτοπάζων «ἐξέλεψ' αὐτοῦ ἀντιγραφῆς ἐξερρηχὸς τὸ ἄβυσσον».

12. προσκειμένος.

13. ἔτοιμοι.

14. ἐπικόποιντο.

ἔχοιεν, θεσπίζει διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς εὐσεβοῦς¹⁵ χρυσοδούλου λόγου, ὥστε ἀπὸ γε τοῦ νῦν¹⁶ καὶ εἰς τοὺς ἐξῆς ἀπαντας καὶ διηνεκεῖς χρόνους, μὴ τινα δικαστὴν εἰς τὴν δηλωθεῖσαν Μονὴν παρίεναι, δίκης οἰκισθῆναι ἐνεκεν, μήτε τι σύμβολον ἀρχικῆς δυναστείας κατ' αὐτῆς ἢ τῶν¹⁷ ἐν αὐτῇ τε καὶ ὑπ' αὐτὴν ἐπιδείκνυσθαι, ἀλλ' εἴποτε διαφοραὶ καὶ διαμάχαι τινές, εἰ μὲν τοῖς τῆς Μονῆς πρὸς τινὰς ἐτέρους ἐπιγένοιτο καὶ βούλοιτο ταῦτας οὕτοι κατὰ τῶν ἀντιφερομένων ἐγγυμνάζειν, ἀκωλύτως κινεῖν, καὶ τὸν νόμον εὐρίσκειν δικιτητὴν τοῦ καλῶς ἔχοντος· εἰ δ' ἂν ἐτέρων κατ' αὐτῆς¹⁸ κινήθῃεν, καὶ δικασταῖς¹⁹ πρὸς ἀλλήλους ἐπὶ τισὶ δίκαις, ἢ περὶ τόπων ἀφαιρέσεως ἢ μετεθέσεως ὁρῶν τῶν ὑπ' αὐτοὺς πάντων κτημάτων, ἢ καινοτομίας ἐτέρας τινὸς καὶ ἀμφιβολίας, μήτε θεματικόν, ἢ πολιτικόν, ὡς εἴρηται, δικαστὴν, μήτε τινα τῶν ἄλλων ἀρχόντων, ἢ βῆμα δικαστικόν τοῖς ἐνάγουσιν ἀναπτύσσειν, καὶ τὰς περὶ τούτων ἀγωγὰς ἐγγυμνάζειν, ἢ ψιφρῖσθαι, ἢ ὅλως ἀγώγιμόν τινα τῶν ἐν τῇ Μονῇ ποιεῖν καὶ καθέλκειν εἰς δικαστήριον· ἀλλὰ τὰ κατὰ τούτων κινούμενα τῷ μείζονι τῶν ἄλλων ἀρίεναι²⁰ δικαστηρίῳ, καὶ μόνον ἀκροᾶσθαι τούτων τὸν τὴν αὐτοκράτορα λαρόντα διέπειν ἀρχὴν, ἀρρεπεῖ τε καὶ ἀδεκάτῳ κρίσει, ἢ διαλύειν τὰς ἀναιμέσους τούτων ἀμφισθητήσεις, ἢ τὸ δεδογμένον μὲν ἀποφαίνεσθαι, τὸν δὲ κριτὴν δεχόμενον κατὰ τὰς βασιλικὰς ἀποφάσεις πληροῦν, καὶ οἷον ἐκδιδαστὴν τῶν ἤδη κεκριμένων γίνεσθαι· μόνης γὰρ ἐξηρητῆσθαι βασιλικῆς ἀκροάσεως τὰ κατὰ τούτων λεγόμενα βυλόμεθα, καὶ ψήφοις αὐτοκρατορικαῖς τὰς ἐπὶ ταῖς δίκαις²¹ καταδίκας ἢ νίκας²² αὐτοῦς ἀποφάσσειν εἰ δ' ὅπως²³ ἀγωγὰς αὐτοὶ κατὰ τινων γυμνάξουσιν αἰροῦντο παρὰ δικαστῆν, μὴ προσίστασθαι τούτοις τὸν παρόντα χρυσόδουλλον λόγον, ἵνα μὴ τὸ ὑπὲρ αὐτῶν εἰσενεχθὲν ἐξ ἀποτελέσματος κατ' αὐτῶν ἀναφανῇ. Διὸ παρεγγυώμεθα καὶ πάντας ἐξασφαλιζόμεθα ἀπὸ τε τῶν κατὰ καιροὺς σακελλαρίων, γενικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν λογοθετῶν, τῶν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας σακέλλης, καὶ τοῦ βεστιαρίου οἰκονόμων τῶν εὐχῶν οἰκῶν, τῶν ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν, καὶ τῶν ἐφόρων τῶν βασιλικῶν κουρατωρειῶν, εἰδικῶν, γηρυτρόρων, τῶν ἐπὶ τοῦ θείου ἡμῶν ταμείου τοῦ φύλακος, κουρατόρων τοῦ οἴκου τῶν Ἐλευθερίου καὶ τῶν Μαγγάνων, οἰκιστικῶν, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦς πρωτονοταρίων,

λογχαριστῶν, χαρτουλαρίων, βασιλικῶν νοταρίων, καὶ νοταρίων, ἐτι δὲ δομestikῶν τῶν σχολῶν, δουκῶν, κατεπάνω, στρατηγῶν καὶ τῶν ἀντιπροσωποῦντων αὐτοῖς, ταξιάρχων, τουρμαχῶν, μεραρχῶν, χαρτουλαρίων τοῦ δρόμου καὶ τῶν θεμάτων, κομήτων τῆς κόρτης, δομestikῶν τῶν θεμάτων, δρουγγαροκομήτων, πρωτοκενταρχῶν, προελευσιμαίων, καὶ λοιπῶν ταγματικῶν καὶ θεματικῶν ἀρχόντων· πρὸς τοῖς δρουγγαρίων τῆς βίγλης, κριτῶν πολιτικῶν, καὶ θεματικῶν, ἐποπτῶν, στρατευτῶν βασιλικῶν, τῶν²⁴ εἰς τινὰς τοῦ δημοσίου δουλείας ἀποστελλομένων· πρωτονοταρίων, νοταρίων, συνωναρίων, ὠρειαρίων²⁵, τοποτηρητῶν, παραφυλάκων, καὶ παντὸς ἐτέρου δουλείας²⁶ τοῦ κοινοῦ μεταχειριζομένου· τοῦ μηδένα τῶν ἀπάντων ἐν οἰκωδῇποτε χρόνῳ, καὶ οἰονδῇτινα τρόπον, ἐπ' ἀδείας ἔχειν, μήτε τῶν ἐν ὑπεροχαῖς ἀρχόντων, μήτε πολιτικῶν ἢ θεματικῶν δικαστῆν καθέλκειν συνόλως εἰς δικαστήριον τοῦ ἐν τῇ δηλωθείσῃ Μονῇ θεοφιλεῖς μοναστῆς, δίκης οἰκισθῆναι χάριν τῶν ὑπ' αὐτὴν κτημάτων, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς· μόνον γὰρ τὸ θεϊότατον καὶ βασιλικόν βῆμα ταῖς κατὰ τούτων ἡδὴ δίκαις ἀνέωγε, καὶ ὅ ἂν ὁ κρατῶν μετὰ τὴν τῆς κρατουμένης ἀγωγῆς ἀκρόασιν ἐπιτρέψει τὴν διάγνωσιν ἢ ἐκδίδασιν· τοῖς δὲ ἄλλοις θύρας ἐπέθηκεν ἢ τοῦ κράτους ἡμῶν αὐτῇ διάταξις· τοῖς δὲ γε μονασταῖς βυλομένοις κατ' ἐτέρων κινεῖν οὐκ ἀπείρηται²⁷. Ὅθεν ὡς βεβαίου καὶ ἀσφαλοῦς τυγχάνοντος τοῦ παρόντος ἡμῶν εὐσεβοῦς χρυσοδούλου λόγου, γεγεννημένου κατὰ τὸν ἰούνιον μῆνα τῆς δωδεκάτης ἰνδικτιῶνος, ἐν ἔτει σφνγ' τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ἐν αὐτῷ ὑπεστημῆναιτο κράτος.

Κωνσταντῖνος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς²⁸ Ῥωμαίων, ὁ Μονομάχος.

Γ'

† Χρυσόδουλλον τοῦ αὐτοῦ ἀοιδέμου καὶ εὐσεβοῦς βασιλέως καὶ κτίτορος

περὶ τοῦ ἐνθρονισμοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, καὶ τοῦ χειροτονεῖσθαι διάκονον καὶ πρεσβύτερον ἐκ τῶν ἀδελφῶν παρὰ μητροπολιτῶν ἢ ἐπισκόπων πρὸς οὓς ἂν ἀποστέλλωνται· τὸ αὐτὸ δὲ περιέχει καὶ περὶ τῆς τῶν ἐνταῦθα Ἑβραίων δόσεως.

Τὸν παλαιὸν Ἰσραὴλ καὶ ὁ μέγας βασιλεὺς καὶ Θεὸς

15. εὐσεβοῦς εἶναι ἰσχυμένως τὸ παρὰ Ἰ. Σακελλίῳ· χειρογράφον.

16. ἀπὸ τοῦ νῦν.

17. καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τε καὶ.

18. εἰ δ' αὖ ἕτεροι κατ' αὐτῶν· οὕτω δὲ διώρθωσεν ὁ Ἰ. Σακελλίῳ τὸ ἐν τῷ χειρογράφῳ κείμενον· εἰ δ' ἂν ἐτέρων (οὐ νοητέον ἂν γε· κινήθῃεν διαφοραὶ καὶ διαμάχαι· . . κλ.).

19. δικασταῖς.

20. διώρθωσεν ἐπὶ ἐντὶς ὁ Ἰ. Σακελλίῳ.

21. τὰς ἐπὶ τὰς δίκαις.

22. ἡνίκα διώρθωτε Σακελλίῳ.

23. οὕτως ἔγραψε Σακελλίῳ τὸ ἐν χειρῶν· κικῶς γραφὴν ἴσον.

24. βασιλικῶν ἀνθρώπων προστιθεῖς ὁ Ἰ. Σακελλίῳ ὑπεστημῆσεν οὕτως τὸ οὕτως εἶναι καὶ τοῖς ὑπ' ἀριθ. Α', Δ' καὶ Η' χρυσοδούλοις Νικητῶν τοῦ Βοτανεῖτου καὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῖς ἐν τῇ γερραφῇ Μονῇ τῆς Πάτμου τεθηταυρισμένοις· καὶ τοῦτο ἴστω· ὅπερ ἔλεγον εἶναι ἅπας ὁ τῶν τοιούτων διατάξεων ὁρμηδὸς ἐξετίθετο κατὰ τύπον στερεὴν καὶ ἀμετέβλητον· βλ. σημειώσ. εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. Η' χρυσόδ. Ἀλεξ. ἐν Πανθώρῳ τόμ. ΙΣ', σελ. 51».

25. τὸ ὠρειαρίων λέγει παρὰ Ἰ. Σακελλίῳ.

26. δουλείαν διορθοῖ ὁ Ἰ. Σακελλίῳ, ἀντὶ πληθυντικοῦ ἐνικὸν γραφῶν, διὲ τὸ οὕτως εἶναι ἐν τοῖς προσεσημασμένοις χρυσοδούλοις.

27. οὐκ ἀπείρηται διορθοῖ Σακελλίῳ.

28. καὶ αὐτοκράτωρ παρὰ Ἰ. Σακελλίῳ.

παρωσάμενος, τὸν νέον ἐξελέξατο, καὶ τοῦτον ἐκείνου προ-
κρίνας, λαὸν περιούσιον, καὶ μερίδα ἐπιθυμητὴν, καὶ κλη-
ρον οἰκεῖον αὐτῷ ὠνόμασεν. Ἐνθὲν τοι καὶ τῷ χριστιανικῷ
φύλῳ τὸ ἰουδαϊκὸν καθυπέταξε, καὶ τὸ πιστὸν καὶ εὖνον
γένος τοῦ ἀπίστου κατάρχειν καὶ ἀγνώμονος ὠκονόμησε.
ταύτη δὴ τῇ θεῇ οἰκονομίᾳ καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν κα-
τακολουθοῦσα, πρὸς ταῖς ἐτέροις εὐποιΐαις, ἄς πρὸς τὴν ἐν
τῇ νήτῳ Χίῳ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου **Νέαν Μονὴν** ἐπε-
δείξατο, καὶ τοὺς ἐν ταύτῃ τῇ νήτῳ Ἰουδαίους ἐλευθέρους
παντάπασι ὄντας, καὶ μὴ δαμῶ ὑποκειμένους, τῇ Μονῇ
προσάφωρισε, καὶ ὑποκείσθαι ταύτῃ τοῦτους διωρίσατο.
θεσπίσασα διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς χρυσοῦσῳλλου λόγου,
ὥστε ὑπὸ τὴν δηλωθεῖσαν Μονὴν **Νέαν** τελεῖν τοὺς
ἀνὰ τὴν Χίον Ἑβραίους, καὶ τούτους ἐξκουστῆας ἀπο-
λαύειν, καταβαλλομένους τὴν κεφαλῆτιῶνα πρὸς τὴν Μο-
νήν, ἵνα δὲ καὶ δεσπότις δῆλῃ φαμιλιῶν ἡ, ἐφ' ἣ τὴν τῆς
κεφαλῆτιῶνος ἀπαίτησιν ἔχουσιν οἱ τῆς **Νέας Μονῆς**,
πεντεκαίδεκα ὅλας φαμιλίαις ταύτῃ προσαφορίζομεν, ἀφ' ὧν
δηλαδὴ καὶ ἡ κεφαλῆτιῶν ἐτησίως παρὰ τῶν μοναχῶν
ἀπαιτηθήσεται· ἐξκουσσεύησονται δὲ αἱ τοιαῦται φαμι-
λῖαι τῶν Ἰουδαίων, ἀπὸ πάσης ἐπιηρείας καὶ ἀγχαρείας
κατὰ τε πρόσταξιν βασιλικὴν ἰσως ἐπαγομένην, καὶ ἄλ-
λως παρὰ τε τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν στρατηγοῦ, ἢ τοῦ κρι-
τοῦ, ἢ ἐτέρου τινος, τὴν οἰανοῦν ἐμπεπιστευμένου τοῦ
δημοσίου δουλείαν, γινομένης· καὶ οὐχ ἔξει τις χώραν
ὅλως, εἴτε τῶν στρατηγῶν, ὡς δεδήλωται, εἴτε κριτῶν,
ἢ πρωτονοταρίων, ἢ λοιπῶν ἀπαιτητῶν, εἴτε ὁ τῆς νήσου
ἐπίσκοπος, ἢ ὁ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐγκεχειρισμένος, εἴτε
ὁ χαρτουλλάριος, ἢ ὁ μεράρχης, ἢ ὁ δρουγγάριος, ἢ οἱ
τῶν...¹ προάγεται, ἢ οἱ πρωτοκένταρχοι, καὶ οἱ ταξιῶται
τοῦ τε στρατηγοῦ καὶ τοῦ κριτοῦ, ἢ ἑτεροί τις ἀγχαρεῖς
τινι, ἢ ἐπιηρεῖα τοῦτους καθυποβάλλειν, ἢ ἀφαιρεῖσθαι τι τὸ
σύνολον ἐξ αὐτῶν κατ' ἐπιηρείαν, ἢ πρόβρασιν διαδιδάσεως
ῥῶς, ἢ ἐτέρων τινῶν ἐθνικῶν, εἴτε τῶν κρατουμένων ἀγα-
ρηνῶν, κλινοτομεῖν αὐτοὺς ἢ καταβλάπτειν, ἢ διασεῖν τι-
νὸς εἶδους ἐνεκεν· πάσης γὰρ χειρὸς τε καὶ ἐξκουστῆας ἀρ-
χοντικῶν τε καὶ ἀρχιερατικῶν προσώπων τοῦτους ἐλευθε-
ροῦμεν, καὶ μόνῃ ὑποκείσθαι τῇ **Νέᾳ Μονῇ** ἐριζόμεθα.
Πρὸς τοῦτοις διακελεύεται ἡ βασιλεία ἡμῶν, καὶ τὸν ἱερὸν
τῆς τοιαύτης Μονῆς ναὸν ἐνθρονισθῆναι παρ' οὗ ἂν ἐθέλοιεν
τῶν ἐπισκόπων οἱ περὶ ταύτην ἀσκούμενοι· εἴ ποτε χρεῖα
καλεῖ τινι τῶν ἀδελφῶν διάκονον, ἢ ἱερέα χειροτονηθῆναι,
παρ' οὗτινος ἂν πάλιν οἱ αὐτοὶ βουληθεῖεν ἢ χειροτονία
προδῆται· πλὴν οὐ τῇ ἀφορμῇ τοῦ ἐνθρονισμοῦ, ἢ τῆς
χειροτονίας, δίκαιόν τι ἐπὶ τῇ **Νέᾳ Μονῇ** ὁ ἐνθρονισμὸς,
ἢ ὁ χειροτονήσων ἔξει, ἢ ἀναφορᾶς ἐντεῦθεν, ἢ σφραγίδος
δράζεται ἡγουμένου, ἢ ὅλως εἰς κατακυρίευσιν τῆς Μο-
νῆς προβαλεῖται τὴν οἰανοῦν πρόβρασιν· τὸ γὰρ τοιοῦτον
τέλεον ἀπείργομεν, καὶ ἐλευθέραν εἶναι τὴν Μονὴν παντὸς
ἀρχοντικοῦ καὶ ἱερατικοῦ προσώπου βουλόμεθα, κατὰ τὸ
προγεγονὸς τῆς βασιλείας ἡμῶν χρυσοῦσῳλλιον. Διὸ πα-

ρεγγυώμεθα καὶ πάντας ἐξασφαλιζόμεθα ἀπὸ τε τῶν κατὰ
καιρὸς σακελλαρίων, γενικῶν καὶ στρατιωτικῶν λογο-
θετῶν, τῶν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας σακέλλης, καὶ τοῦ βεστια-
ρίου, οἰκονόμων τῶν εὐγῶν οἰκῶν τῶν ἐπὶ τῶν οἰκεια-
κῶν καὶ τῶν ἐφόρων· τῶν βασιλικῶν κουρατορίων, εἰδι-
κῶν, γηροτρόφων, καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ταμείου
τοῦ φύλακος.¹ ἰουλίῳ ἔτει, σφνζ' ἰνδικτιῶνος δ'.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΝ

δυνατὸν ἵνα θεωρηθῶσι τέσσαρες διατριβαὶ δημοσιευμέ-
ναι ἐν τῷ Γ' τεύχει τοῦ Δελτίου τῆς ἐν Ἀθῆναις Ἱστορι-
κῆς καὶ ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος, ἧς τυγχά-
νει πρόεδρος μὲν ὁ γνωστὸς δημοσιογράφος Τιμολέων
Ι. Φιλήμων, γραμματεὺς δ' ὁ σπουδαιότατος ἔργα εἰς τὸν
βίον ἀναφερόμενα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συγγραφέας
Ν. Γ. Πολίτης. Τὸ Γ' τεύχος περιέχει ποικίλην, ὡς τὰ
δύο πρῶτα, ὕλην, ἀλλ' ἀναφερομένην καὶ εἰς κλάδους τῶν
μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν, οὓς οὐδεὶς ἐθίξεν ἐν τῷ Δελτίῳ ἄχρι
τουδε· αἱ τέσσαρες διατριβαὶ τῶν κκ. Γ. Λαμπάκη,
Κ. Γ. Ζησίου, καὶ Στεφάνου Μ. Θωμοπούλου κεῖνται πρὸς
μίμησιν ὑπογραμμὸς, ὅπως πάντες οἱ τοιαῦτα χριστιανι-
κὰ ἀρχαιολογήματα ἔχοντες, ὡς ὁ κ. Λαμπάκης γράφει²,
ἀδημοσιεύωσι ταῦτα, διότι μόνον διὰ τῆς δημοσιεύσεως
τοιοῦτων χριστιανικῶν ἀντικειμένων, τῆς συλλογῆς τῶν
χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν, τῶν πρῶτων ἐν Ἑλλάδι χρι-
στιανικῶν συμβόλων, ἀμφίων, ἀγίων ποτηρίων, σταυ-
ρῶν, ἱερῶν δέλτων, μωσαϊκῶν, εἰκόνων καὶ λοιπῶν ἐκ-
κλησιαστικῶν σκευῶν, ἐκ τῆς σπουδῆς τούτων, καὶ ἐκ
τῆς πρὸς ἀλληλα συγκρίσεως, δύναται νὰ ῥιθῇ ἐπιστη-
μονικὸν ρῶς εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν τῆς
Ἑλλάδος.

Ἡ πρώτη διατριβὴ ἀντικείμενον ἔχει τὴν ἐξήγησιν
χριστιανικῆς τινος σφραγίδος, ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» δημοσιευ-
θείσης, ἀλλ' ἄχρι τοῦδε μὴτ' ἀναγνωσθείσης, μὴτ' ἐξηγη-
θείσης· ὁ κ. Λαμπάκης ἀναγινώσκει ἐν τοῖς γράμμασι
τῆς σφραγίδος ΣΓΒΕΡΟΓ ΟΙΚ[ΩΣ], ὅπερ ἀνέγνωσαν διαπρὸ-

1. Χάσμα ἐν τῷ τῆς Χάλκης καὶ ἐν τῷ ἀγιοταρικοῦ χειρογράφῳ.

1. Δελτίον τῆς Ἱστορ. ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος τόμ. Α' σελ. 516.

ρως δ τε ἐν Λειψία ἰδρυτῆς τοῦ ἐκείσε χριστιανικοῦ Μουσείου V. Schultze καὶ ὁ ἐν Βερολίῳ σοφὸς καθηγητῆς τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ F. Piper. Περὶ τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἐχαρᾶθη ἡ σφραγὶς ὁ κ. Λαμπάκης οὐδὲν ἐπακριδῶς δύναται 'να γράψῃ, εὐρίσκει δὲ σταυρὸν ὁμοίωτον τῷ ἐν τῇ σφραγίδι γεγλυμένῳ ἐπὶ μεσημβρινοῦ τινος στύλου τοῦ Θησείου, ὅστις δυνατὸν 'να ᾖ τῶν χρόνων Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ (450) πιθανῶς ὅμως νὰ ᾖ καὶ μεταγενέστερος, καθόσον οὐδεμίαν ὑπ' αὐτὸν φέρει χρονολογίαν· σταυρὸς ὁμοίωστος φέρεται γεγλυμμένος ὑπὸ χριστιανικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ 1172, ἐν Σικελίᾳ. Ὁ τύπος τῆς ἐκράτσεως **Συδέρου οἴκος** ἐστὶν ἀρχαιότατος· καίπερ δ' εὐρίσκων αὐτὸν ὁ κ. Λαμπάκης ἐν τοῖς πρώτοις αἰώσι τοῦ χριστιανισμοῦ, ἰδίως ἐν τοῖς ἀποστολικοῖς χρόνοις (Στεφανᾶ, ἡ Φιλίππου, ἡ Ὀνησιφόρου οἶκος· Α' Κορινθ. α', 16, Πράξ. κα', 8, Β' Τιμόθ. δ', 19), καίπερ εὐρίσκων ἐν χριστιανικῇ ἐπιγραφῇ τῶν πρώτων αἰώνων, ἐκ τῶν ἐν ταῖς κατακόμβαις τῆς Ῥώμης τὸν τύπον τῶν γραμμάτων τῶν ἐν τῇ σφραγίδι, τείνει 'να παραδεχθῇ ὅτι ἡ σφραγὶς αὕτη ἀνάγει τὴν κατασκευὴν αὐτῆς εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Θεοδοσίων (379—450).

Ὁ σοφὸς ἐν Βερολίῳ καθηγητῆς F. Piper παραδέχεται ὅτι ἡ σφραγὶς αὕτη ἀνήκει εἰς χριστιανὸν τινα τεχνίτην, σφραγίζοντα δι' αὐτῆς τὰ προϊόντα τοῦ ἐργοστασίου αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ κ. Λαμπάκης μὴ δεχόμενος τὴν ἐρμηνείαν ταύτην, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔδει 'να γράψῃ τεχνουργεῖον Συδέρου, ἡ ἐργοστάσιον Συδέρου, ἀποκρούει καὶ τὴν εἰκασίαν τοῦ κατὰ πρῶτον ἐκδότος τὴν σφραγίδα κ. Ξ. Νίδερ, ὅτι αὕτη ἀνήκει εἰς μοναχὸν τινα τεχνουργόν.

Ὅτι σχεύη ἐκκλησιαστικὰ παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς καὶ πλίνθιν ἐσφραγίζοντο, φέρουσαι τὰ ὀνόματα βεβαίως τῶν ἐργοστασιαρχῶν, οὐχὶ δὲ πατριαρχῶν καὶ ἀρχιερέων καὶ αὐτοκρατόρων, ὡς ἐνόμισεν ὁ Dethier², τοῦτο γνωστὸν καὶ πρότερον ὅν ἐγένετο γνωστότερον ἐν τοῖς τελευταίοις ἔτεσιν, ἐκ τῆς λαμπρᾶς συλλογῆς βυζαντινῶν πλίνθων, ἣν ὁ παρ' ἡμῖν Ἑλλήν. φιλόλογ. σύλλογος ἐκέκτητο πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς 24 μαΐου 1870. Σήμερον, ἀντὶ πολλῶν μόχθων ἐκτήσατο λαμπρὰν τοιούτων πλίνθων συλλογὴν ἡ ἐνταῦθα Ἑταιρία τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν, ὅταν δὲ ἐκτυπωθῇ τὸ Δελτίον αὐτῆς, παντὶ γνωστοὶ γενήσονται τῆς βυζαντινῆς τεχνουργίας ἐρευνῇ οἱ ἐπὶ τῶν πλίνθων τύποι τῶν γραμμάτων, ἐκαστος δὲ δύναται 'να δῶ οἵαν-δήτινα θέλει ἐξηγήσιν, ἐρμηνείαν, συμπλήρῳσιν τῶν κεκολοδωμένων λέξεων· ἀλλ' ἐπὶ πλίνθων ἢ πηλίνων σκευῶν ἡ ἐκφρασις οἴκος ἀντὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἐργοστασίου οὐδέπω ἀπηντήθη· ἡ λέξις οἴκος ἴσως δύναται 'να ὑποτεθῇ σημαίνουσα ναῖσκον, καὶ τότε τὸ ὄνομα τὸ ἐπὶ τῆς σφραγίδος συμπληρωτέον «**Συλδέστρου**», διότι καὶ ἐπὶ πλίνθων καὶ ἐπὶ ἄλλων σκευῶν ἐπὶ βυζαντινῶν συχνάκις

ἐν τῷ σήματι καὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἐργοστασίου παρελείποντο στοιχεῖά τινα· ἐὰν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα καὶ γνώσεων πλουτοῦντες πλῆθος καὶ καιρὸν ἔχοντες εἰς ἐρευναν καὶ μελέτην ἀρμόδιον ἐξηγήσωσιν ἄλλως τὴν ἐκφρασιν **Συδέρου οἴκος**, ἐτὴν ἐπιτομὴν ταύτην ποιούμενος, πεζὸς παρὰ τὸ λυδίον αὐτῶν ἄρμα τρέχων, εἰκασίαν ἔχει ὑπὲρ τῆς ἐξηγήσεως αὐτοῦ ταύτης τὴν παρὰ Ross⁴ ἐπιγραφὴν, εὐρεθεῖσαν ἐν τῇ νήσῳ Τήνῳ ἐπὶ τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς ὠκοδομεῖται ὁ ἱερὸς ναὸς τῆς Εὐαγγελιστρίας, ταύτην «**Φῶς ζωῆς**». Οἰκίδιον διαφέρων τῷ δεσπότη μου τῷ ἁγίῳ Ἰσιδώρῳ· ὁ Ross ἐξηγεῖ τὸ οἰκίδιον ναῖσκον τῷ ἁγίῳ Ἰσιδώρῳ ἀνατεθειμένον.

Ἐν τοιαύτῃ τινι ἀνγνώσει καὶ ἐρμηνείᾳ, ἡ σφραγὶς αὕτη φαίνεται ὅτι κατεσκευάσθη πρὸς τὸν σκοπὸν 'να ἐναποτυπωθῇ ἐπὶ σκευῶν ἢ πλίνθων ναοῦ ἀνήκοντος εἰς ἅγιον Σίλδεστρον. Ἐν ταῖς περὶ τῆς σφραγίδος διαφόροις εἰκασίαις οὐχὶ δυσλόως δύναται 'να χοροστατήσῃ καὶ αὕτη.

Αἱ τοῦ ἐν Καλάμαις καθηγητοῦ Κ. Γ. Ζησίου δύο διατριβαὶ γνωρίζουσιν ἡμῖν ἀρχαιότητος χριστιανικὰς τοῦ Ναυπλίου καὶ τῶν Ἀθηνῶν· ἐκ τῶν ἐρμημάτων, ἀνασκαφέντων τῷ 1881 ἐν οἰκοπέδῳ κειμένων ἐν Ἀθήναις, ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Φιλοθέης καὶ Ἀπόλλωνος, φαίνεται ὅτι αὐτόθι ναὸς ἡγείρετο πολυτελέστατος, ὁ δὲ τὰς σημειώσεις ταύτας ἐκδιδούς ἐν τῷ Δελτίῳ καθηγητῆς ἐκ παραδόσεως μαθὼν πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι ναὸς ἔκειτο κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ἀνατεθειμένος εἰς τὴν δσίαν Παρασκευὴν, ὃν εἰκάζει καταστραφέντα κατὰ τὰ τέλη τῆς 12' ἐκατονταετηρίδος. Ἐξ ἐπιγραφῆς δὲ τῆς ἡμίσειαν ὥραν βορειοανατολικῶς τοῦ Ναυπλίου κειμένης γυναικείας· **Ἀγίας Μιωνῆς** ἀνακαλύπτει ὁ φιλόπονος καθηγητῆς οὐ μόνον τὸ ἔτος (1149) καὶ τὸν κτίσαντα τὸν ναὸν οὕτως ἀρχιερεῖα (Λέοντα Ἀργους) ἀλλὰ καθορίζει καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν αἱ ἐπαρχίαι Ναυπλίου καὶ Ἀργους ἠνώθησαν εἰς μίαν μητρόπολιν· τοῦτο δ' ἐγένετο οὐχὶ ἐπὶ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, ὡς ἔγραψέ τις⁵, ἀλλὰ πρὸ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ἐπὶ Ἀλεξίου, ὡς παρετήρησεν ὁ Lequien.

Ἡ διατριβὴ τοῦ κ. Στεφάνου Μ. Θωμοπούλου καθίστησι γνωστὰς ἐπιγραφὰς τρεῖς τῶν ἐν Πάτραις ναῶν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου καὶ τοῦ ἁγίου Βλασίου, χρονολογουμένας τὰς μὲν δύο ἀπὸ τοῦ 10' αἰῶνος, τὴν δὲ τρίτην ἐν ἀρχαῖς τοῦ 11'.

Γ.

2. βλ. τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλλήν. φιλόλογ. συλλόγου τὴν περι-
ομήν τε· τόμ. Δ', σελ. 161—168.

3. βλ. τὸν πίνακα 1Α' ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Φιλόλογ. Συλλόγου· ὁ κ. Λαμπάκης καὶ οὗτος συμπληροῖ τὴν λέξιν οἶκ[ος] ἐπὶ τῆς σφραγίδος.

4. Ross, Reisen auf den Griechischen Inseln des aegaeischen meeres· τόμ. Α', σελ. 17—1. Ρ. Ράγκαβη Ἑλληνικά· τόμ. Γ', σελ. 157.

5. Le Quien· Oriens Christianus· τόμ. Β', σελ. 183—184.

ΠΕΡΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΜΗΝΗΣΤΕΙΑΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΥΝ
ΙΣΧΥΟΝΤΟΣ ΕΝ ΑΥΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΥ¹

Ἐκ τῶν περὶ πρώτου γάμου θεσμῶν κατὰ τῶν ἐπισκόπων, ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἄλλας ἀναλόγους αὐστηρὰς διατάξεις ἐθήκε καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διγαμίαν καὶ τριγαμίαν τῶν κατωτέρων κληρικῶν ἱερέων, διακόνων, ἀξιωματούχων τῆς Ἐκκλησίας, μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν, ἀπανομένη κατὰ πάντα τρόπον τὴν σύναψιν ὑπ' αὐτῶν τοιούτων γάμων, ἀπερπὼν ὅλως καὶ πολλὰ πράγματα ἐκαστοτε αὐτῇ παρεχόντων· οὕτως καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν τάξιν τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ὁ δὲ γάμος, ἡ τὸ τέκνον τούτου, κατὰ τε πολλαπλᾶς ἀποστολικὰς διατάξεις ὡς καὶ Νεαρᾶς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, δὲν ἠδύνατο ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἵνα ἐκλεγῇ πρεσβύτερος, ἡ διάκονος, ἀλλὰ μόνον ἀναγκώστης, μὴ δυνάμενος ἵνα προβιβασθῇ εἰς ἀνώτερον ἀξίωμα τούτου· παραλλήλως πρὸς ταύτας ἔχομεν καὶ ἐτέραν γνωμοδότησιν εὐπαιδέυτου τινος κληρικοῦ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας Νικηφόρου τοῦ χαρτοφύλακος, διατυποῦντος ταύτην ἐν ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐπιστολῇ πρὸς ἑτέρον τινα μοναχὸν Θεοδοσίον, καθ' ἣν, παραδεκτὴν πῶς γενομένην ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οὐ μόνον τοῖς διγάμοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς πορνεύουσιν, ἡ καὶ ἀπαξ πορνεύσασιν μόνον, δὲν ἐπιτρέπεται τὸ ἱερατεῦσαι κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν¹. Ἀλλ' ἂν ὁ δὲ γάμος, ἡ ὁ τριγάμος, ἡ τὰ τούτων τέκνα ἀπεκλείοντο τῆς ἱερωσύνης, τί ἐγένετο δταν ὁ ἱερεὺς, ἡ ὁ διάκονος, ἄγαμοι πρότερον ὄντες, προέβαινον εἰς συνάφειαν γάμου μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν, ἡ τί ἐγένετο ὅτε δὲ γάμος λάθρα ὑπενεδύετο τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα ἐξαπατήσας τὸν χειροτονήσαντα αὐτόν; ἐπέτρεπεν ἄρα αὐτοῖς ἡ Ἐκκλησία τὴν τήρησιν τοῦ ἱερατικοῦ σχήματος, ἀπειργε μόνης τῆς ἐπιτελέσεως τῶν ἱερατικῶν αὐτῶν καθήκοντων, ἡ ἐπραττεν ἀμφοτέρα γυμνοῦσα αὐτούς τῆς ἱερωσύνης παντελῶς; Τὸ ζήτημα τοῦτο, δυσχερὲς ὄν καθ' ἑαυτὸ, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπεσπάσαστο τὴν προσοχὴν καὶ μελέτην τῆς καθόλου Ἐκκλησίας· καὶ ἡ μὲν ἀρχαία τάξις τῆς Ἐκκλησίας ἤθελε τὸν τοιοῦτον κληρικὸν μεταπίπτοντα ὀριστικῶς εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν, παντελῶς αὐτὸν ἐκδιώκουσα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ περιβάλλου, ἀλλ' ἡ μετὰ ταῦτα πολιτικὴ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων νομοθεσία, ὡς καὶ αἱ ἐπελθοῦσαι σπουδαίοντα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις ἡπιώτερόν πῶς ἀπεφάνθησαν περὶ τούτου, ἐπιθυμήσασαι καὶ ἀποβλέψασαι εἰς μετρίαν καὶ ἐλάττωσιν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς αὐστηρότητος, πράγματα ὡσημέραι παρεχούσης καὶ δυσυπέροβλητα σκάνδαλα. Τοιοῦτοτρόπως ὁ μὲν αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Σφόδρος δι' ἰδίας αὐτοῦ

Νεαρᾶς¹ ἐθέσπισεν ἵνα μὴ ἀποξενῶται παντελῶς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κληρικοῦ ἀξιώματος· ὁ τοιοῦτος κληρικός διατηρῶν τὸ ἱερατικὸν αὐτοῦ σχῆμα καὶ δυνάμενος ἵνα ἐπιτελῇ καὶ ἀναδέχεται κατωτέρως τινὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑπηρεσίας, ἡ δὲ πέμπτη οἰκουμένη συνόδος ἐνομοθέτησε περὶ τοῦ αὐτοῦ, κωλύσασα μόνον τὴν εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα εἰσόδον τοῦ τοιοῦτου² κληρικοῦ καὶ ἡ ἕκτη ἐν Τρούλλῳ τὰ αὐτὰ³ ἐν περιλήψει, μετὰ μόνης τῆς διαφοράς ὅτι παντελεῖ ἐκκλησιαστικῇ καθαιρέσει κατεδικάζει καὶ προὔπεδαν τὸν τοιοῦτον· κατ' ἀναλογίαν δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων καὶ πολιτικῶν περὶ πρεσβυτέρων διατάξεων καὶ ὁ μετὰ περίπτωσιν διγαμίας χειροτονούμενος ἱερεὺς, ἡ διάκονος, ἀποδεικνυμένου ἐναργῶς τοῦ τοιοῦτου πράγματος, ἐκκλησιαστικῶς καθήρετο⁴.

Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω ἔχομεν καὶ δύο ἐτέρας συνοδικὰς διατάξεις⁵ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου⁶ ἐπικυρωθεῖσας καὶ διὰ χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου περὶ τὰ τέλη τῆς ἐνδεκάτης ἐκατονταετηρίδος⁷, καθ' ἃς ἐκράτησεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ὡς θεσμοθέτημα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅτι ὁ μνηστευσάμενος νεάνιδα τινα καὶ ταύτην ἀποβλὼν καθ' οἰονδήποτε τρόπον, εἴτε θανάτῳ, εἴτε διαζυγίῳ, εἴτε συναινέσει καὶ προστίμων καταβολῇ καὶ συνάψας ὑπερὸν ἐτέρα κόρη νόμιμον γάμον, δὲν δύναται ἵνα χειροτονηθῇ ἱερεὺς, διάκονος, ἡ ὑποδιάκονος, ὡς δὲ γάμος λογίζόμενος, χειροτονούμενος δ' ἴσως ἐξ ἀγνοίας, οὐδεμίαν ὠφέλειαν ἔχει, ἀλλὰ τῆς ἱερωσύνης ἀλλοτριεῖται πρᾶυτικά ἀνευ τινὸς ἀμφοιταλαντεύσεως καὶ ἐπιφυλάξεως. Ἐν τῷ δευτέρῳ μάλιστα τῶν συνοδικῶν τούτων θεσπισμάτων οὐδ' ὁ εἰς συνάφειαν γάμου ἐλθὼν μετὰ τῆς μνηστῆς ἄλλου δύναται ἵνα χειροτονηθῇ ἱερεὺς δι' οἰονδήποτε λόγον, ὡς δὲ γάμος καὶ αὐτὸς διὰ τῆς πράξεως ταύτης λογίζόμενος, λόγῳ τῆς προϋφισταμένης μνηστείας τῆς κόρης μετ' ἄλλου προσώπου, ἐπεχούσης οἰοῖται τάξιν γάμου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ⁸.

1. Ἰδε Νεαρὴν Λέοντος τοῦ Σφοῦ ΟΘ'.

2. Ἰδε ΚΑ' κανὼν τῆς Ε' οἰκουμένης συνόδου.

3. Ἰδε Ε' κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ συγκροτηθείσης συνόδου.

4. Ἰδε ἀνέκδ. Νομικὸν χειρόγρ. Θεοφίλου ἐπισκόπου Καμπανίας.

5. Ἰδε Σύνταγμα τῶν Θ. καὶ Ι. κανόνων Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 51 καὶ 54.

6. Ἰωάννης ὁ Ξιφιλίνος Τραπεζούντιος ἀπὸ συγκαλητικοῦ γενόμενος μοναχὸς καὶ εἰτα πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1064 ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα διετήρησε τὸν θρόνον μέχρι τοῦ 1075.

7. Τὸ τέλος τοῦ χρυσοβούλλου τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς: «Καὶ γὰρ ἐπισφραγίσουσα ἡ βασιλεία μου τὰ κεκριμένα καλῶς καὶ οἰκονομηθέντα συνοδικῶς, καὶ τὸ παρὸν ἐξέθετο χρυσοβούλλον εἰς ἐπικύρωσιν τε καὶ στερεότητα ὑποσημηχμένη ἐν αὐτῷ δι' ἐρυθρῶν γραμμῶν καὶ διὰ τούτων τὴν ἀληθεῖν σφραγίδαν ὑπαγορεύουσα, κορωνὴν ὡς περὶ δὴ τινα χρυσῆν, τὴν ἀληθεῖ σφραγίδα τούτῳ ἀπαιωρήσαστα, ἐν εἴει, ΣΦΙΠΠ' τῆς παρουσίας τρίτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἱανουαρίου μηνός, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημηχάτο κράτος».

8. Ἰδε συνοδ. διάταξ. πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ξιφιλίνου ἐν Συντ. τῶν Θ' καὶ Ι. κανόνων Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ σελ. 54. «Ἐπεὶ καὶ

1. Ἰδε ἐπιστολ. Νικηφόρου Χαρτοφύλακος πρὸς τὸν μοναχὸν Θεοδοσίον· *Biener de collectione canonum*, σελ. 37· ἀριθ. 1.

Πρὸς ταῦτα ἔχμεν μίαν ἐναντίαν γνωμοδότησιν τοῦ περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ βασιλείῳ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἀκμάσαντος διακεκριμένου ιεράρχου καὶ μητροπολίτου Ἡρακλείας Νικήτα, ὅστις ἀπαντῶν εἰς ἐρώτησιν Κωνσταντίνου τινος ἐπισκόπου, ἀποφαίνεται ὅτι ὁ ἐκ διαγύμων ἢ τριγύμων ἢ καὶ πολυγύμων ἐστὶ τεχθεὶς δύναται λαβεῖν ἐγκύριως τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα ἐπὶ τῷ ὄρῳ ἐὰν τυγχάνῃ ἀμεμπτος τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ὡς μὴ ἀξιόμεμπτος διὰ τὴν ἐκ τοιοῦτων προσώπων γέννησιν αὐτοῦ ὢν, καὶ ὡς μὴ κωλυόμενος εἰς τὸ περιβληθῆναι τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα ἐνεκα σφάλματος διαπραχθέντος ὑπὸ τῶν γονέων αὐτοῦ¹. ἡ τοιαύτη γνωμάτευσις, πολυμῆρά πως οὖσα καὶ καινοτομική, οὐχ ἡττον ἐξεκράτησε διὰ τοῦ χρόνου μετὰ ταῦτα ἐν ταῖς κατὰ μέρεσιν ἐκκλησίαις καὶ ἀδιτάκτως, προκειμένης ἀνάγκης, ἐρημώζετο ὑπὸ τῶν κατὰ τόπον ἐπισκόπων, εἰς τρόπον ὥστε πρὸνύκαλυσεν ἡμιωτέρας ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, διαθήσεις σιωπηρῶς καταργούσας τὰ πρότερον αὐστηρῶς περὶ τούτου καὶ εἰδικῶς νομοθετηθέντα. Ὅθεν παραλλήλως πρὸς τὴν φαινομένην ταύτην βλαβερὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ Νικηφόρος ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀπεράσθη, ὅτι καὶ νόθοι καὶ ἀπὸ πορνείας καὶ μοιχείας γεννηθέντες, ἂν δόκιμοι καὶ ἄλλοι ὦσιν, τοὔτεστιν χρηστῆς καὶ σώφρονος διαγωγῆς, καὶ δοῦλος ἐστὶ τῇ συναινέσει τοῦ αὐθέντου αὐτοῦ, δύνανται ἵνα τύχωσι τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, κατ' οὐδὲν κωλυόμενοι πρὸς τοῦτο ἐνεκα τῆς ἰδιότητος αὐτῶν τούτης². πρὸς ταῦτα δὲ συμφέρει καὶ ὁ λγ' κανὼν τῆς ἑκτῆς οἰκουμενικῆς συνόδου.

Ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα ὅτε διάκονός τις προσήρχετο εἰς γάμον μετὰ τὴν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο χειροτονίαν αὐτοῦ³. ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐντιφάσκουσι καὶ πολλὰ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐγκύριως ὑπιστάμενοι διατάξεις, ὧν τινες μὲν συγκαταθετικώτερον ἔκριναν καὶ ἐνομοθέτησαν περὶ τοῦ μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμου τῶν διακόνων, ὡς ἐξαρχήταται τοῦτον ἐκ τινῶν ὅρων καὶ συνθηκῶν, τιτινὲς δὲ λίαν, αὐστηρὰ ὄντας καὶ ἀπότομοι, ἐφαίνοντο καταργεῖσθαι καὶ ἀκυροῦσθαι ῥητῶς τὰς προηγουμένης καὶ αὐστηρῶς ἀπαγορεύουσας τὸν γάμον τῶν τοιούτων κληρικῶν, ἀνεξαρτήτως ὅρου καὶ συμφωνίας⁴. οὕτως ἡ ἐν ἔτει 314 κατὰ τὸν Βαρώνιον ἐν Ἀγκύρᾳ μητροπόλει τῆς Γα-

λατίας συγκροτηθεῖσα σύνοδος πρὸς συζήτησιν, εἰ ἔδει ν' ἀποδεχθῶσι προσερχομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἐν ταῖς διωγμαῖς εἰδωλοθυήσαντας, ἐξέδωκε μετὰ ἄλλων καὶ κανόνα, καθ' ὃν ἐπετρέπετο τοῖς διακόνοις, μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν ὡς τοιούτων, γάμος ἐντὸς διετίας ἀπὸ τῆς εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς χειροτονίας προχειρίσεως αὐτῶν, ἐπὶ τῷ ῥητῷ ὅμως ὄρῳ, ἐὰν οἱ τοιοῦτοι ἐδῇλον αὐθορμήτως καὶ καθαρῶς κατὰ τὴν χειροτονίαν τὴν περὶ γάμου πρόθεσιν αὐτῶν⁵. ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ὡς καὶ ἄλλας ταυτοσημοὺς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις, ἐπ' ὀλίγον ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν κρατησάσας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ, ἀνέτρεψαν καὶ ἠκύρωσαν δι' ἐναντίων κανόνων καὶ ἀπαγορευτικῶν θεσμῶν τινες τῶν μετὰ ταῦτα τοπικῶν καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, αὐστηρῶς ἀπαγορεύσασθαι ἐν οἰκόμενῳ περιπτώσει τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμον τῶν κατωτέρων τούτων κληρικῶν.

Ἐκτὸς τῶν τρημένων καὶ ἑτερον ζήτημα ἀνεφύη ποτὲ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πολλῆς σκέψεως καὶ μερίμνης πρόξενον αὐτῇ γενόμενον, προκειμένου περὶ κληρικοῦ, ἢ ἄλλως καλούμενου ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος (ὁφρικίου), μνηστευθέντος κόρη τινὶ δι' ἱερολογίας καὶ γαμικῶς συναφθέντος ταύτῃ, ὡς πεποιθὸς ἐν ἀγνοίᾳ ὅτι ἀνεγνώσθησαν ἐν τῇ δι' ἱερολογίας τελεσθεῖσθαι μνηστεία καὶ αἱ εὐχαὶ τοῦ γάμου, εἴτα δὲ χειροτονηθέντος ἱερέως παρ' ἀρχιερέως ἀγνοοῦντος τὸ συμβάν, καὶ ἐν τέλει λαθόντος μετὰ τὴν τέλει τῆς ἱερατικῆς χειροτονίας ἐπὶ τῷ ὑπ' αὐτοῦ σχηματισμῷ πεπειθῆσεως πάλιν ὅτι δὲν συνῆψε τὸ πρὶν τέλειον γάμον διὰ τῆς ἀναγνώσεως μόνον τῶν εὐχῶν τῆς μνηστείας, τὰς εὐχὰς τοῦ γάμου⁶. περὶ τοῦ πολυπλόκου τούτου ζητήματος, ἄλλοι⁷ ἄλλως ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἐπισκόπων τὸ πάλαι κρινόμενον, ἔχμεν λογικὴν τινα λύσιν κρατήσασαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἢ μᾶλλον μνημεῖον τι ἐκκλησιαστικῆς νομολογίας, ἔργον τοῦ νομομαθέως καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης δευτέρας ἑκατονταετηρίδος ζώντος ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Νικήτα, τοῦ πρότερον μὲν χρητοφύλακος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, εἴτα δὲ καὶ ἐπισκόπου Μαριονείας γενόμενου ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου καὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου τοῦ Ἀγαπητοῦ, καθ' ὃ ὁ τοιοῦτος κληρικὸς, εἰ καὶ μὴ λογιζόμενος ὡς κλεψιγαμήσας, διὰ τὴν εἰς τὴν προσηλθὲν ἐξ ἀγνοίας συναφθεῖν μετὰ τῆς μνηστῆς αὐτοῦ, ὁρεῖται ἐν τούτοις ἄνευ ἀναβολῆς, οὐδὲ διαταγμοῦ ἵνα ἐκστῇ τῆς ἱερουργίας καὶ ἀποταχθῇ τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, καθόσον κατὰ φυσικὸν λόγον οὐδεὶς μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ τὴν περιβολὴν τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος ἱερολογεῖται μετὰ γυναικὸς, ἐπομένως οὐδ' ὁ πρὸ τοῦ γάμου συναφθεὶς τῇ μνηστῇ κληρικὸς ὡς νομίζων διὰ τῆς ἀναγνώσεως μόνον τῶν τῆς μνηστείας εὐχῶν τετελεσμένον τὸν γάμον, τῆς ἀγνοίας περὶ τὴν τέλει τῶν ἰδίου γάμου οὐδὲν αὐτῷ ὠφελοῦσης, ὡς κατὰ νόμον καὶ φυσικῶς ἀσυγνώστου⁸.

1. Ἰδε Σύνταγμα τῶν Θ. καὶ Ἱ. κανόνων Ῥώλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 412. — Ἰδε καὶ ἐρωτ. Μάρκου Ἀλεξανδρείας καὶ ἀπόκρ. Βαλαμῶνος ΕΒ', ἐν τόμῳ Δ' αὐτοῦ σελ. 493.

2. Ἰδε ἀνέκδ. Νομικὸν χειρόγραφον Θεοφίλου ἐπισκόπου Κιμπανίας.

ἐν ταῖς εἰς ἱερωσύνην παραγγελίαις οὕτω ποιεῖν καὶ χειροθετεῖν ἔργον, ὡς ὅτε τις μνηστευμένος τινα, καὶ μὴ κατὰ γάμον συναφθεὶς ἀποσταλῇ ταύτης οὐδὲποτε τρόπῳ. εἴτα ἐτέρῳ νόμῳ γάμον συναφθῇ, οὕτε ἱερέως χειροτονίαν δέχεται, οὕτε χειροτονούμενος ἴσως ἐξ ἀγνοίας ὠρεῖται τινα ἔργα, ἀλλὰ τῆς ἱερωσύνης, ὡς δόξατος, ἀλλοτριεῖται· ἐπεὶ καὶ τὴν ἐτέρῃ μνηστευθεῖσαν εἰ τις ἀγάγηται, εἰς ἱερωσύνην βλαβὴν ἐμποδίζεται ἀναβάντων.

Περὶ τῶν δευτερογαμησάντων δεποσίων¹ ἡπιώτερον ἔκρινεν ἡ Ἐκκλησία, ὑποβάλλουσα τοὺς ἐν τούτοις αὐστηρῶς ἐπὶ ἓνα, ἢ δύο ἑνιαυτοὺς εἰς παντελὴ ἀκονω- νησίαν, καὶ μετὰ τοῦτο ἀποκαθιστῶσα εἰς τὴν τοῦ δεπο- τήτου ἐνέργειαν, κατ' ἐξαιρέτικὴν ὁλως συγκατάδοσιν.

Οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μοναχὶ αἱ ἄφ' ἑτέρου, ὡς καὶ οἱ εἰς τὰς διαφόρους μονὰς ἀναχωρηταὶ ὤφειλον κατὰ γενικὸν μὲν κανόνα ὑποχρεωτικῶς ἵνα ὑποκλῖναι εἰς τὴν διὰ βίου ἀγαμίαν, ἵνα διαζευγνύωνται δ' ἄφ' ἑτέρου τῆς ἰδίας συ- ζύγου, ὄντες πρότερον ἔγγαμοι. ἅμα ὡς ἐδηλώσωσι τὴν πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον τάσιν αὐτῶν². Ἐπίσης καθ' ἑτέ- ραν Ἰουστινιανέιον Νεαρὴν δ' τε ἀρραθὼν καὶ ὁ γάμος ἔθεωρεῖτο διαλείψμενος, ἅμα ὡς τὸ ἕτερον τῶν ἐν μνη- στεῖα, ἢ γάμῳ νομίμῳ συνημμένον προσώπων, καὶ ἀκου- σίως ἐτι τοῦ ἐνός τῶν συνεύνων, ἢ μνηστῶν ἐξεδήλου τὴν πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον τάσιν αὐτοῦ καὶ ἀπεκέρτετο κανονικῶς ἐν τινι Μονῇ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι διὰ τοῦ μέτρου τούτου ψυχρῶτερόν ἐπεδίωκεν ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ σκο- πόν. Τὸ νομοθέτημα τοῦτο ἐκ πρώτης ὁφείλει φανῆ ἁδίκον ἡμῖν, καθόσον ἄλλως ἐγένετο παραδεκτὸν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ καθόσον μάλιστα πολλάκις πλάσματα ἀδύνατα καὶ ἐστερημένα ἄλλης προσόδου ἐγκατελείμπα- νοντο. εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχε, ματαιουμένων τῶν ἀποκατα- στάσεων καὶ διαλυομένων τῶν συνεστῶτων γάμων, ἐὰν μὴ λάβωμεν ὑπόψιν ἐτι ἐν ἀμφοτέραις ταύταις ταῖς πε- ριπτώσεσι, καὶ ἰδίως μάλιστα τῇ δευτέρᾳ τούτων, τῆς διαλύσεως τουτέστιν ὑφισταμένου γάμου, ἀξιεπὶ καὶ κηδεμονικῇ προνοίᾳ τῆς τε Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας, τὸ διαζευγνύμενον τοιοῦτοτρόπως θῆλυ πρόσωπον ἐλάμβανε παρὰ τοῦ ἐπὶ τῷ μονάσαι ἀναχωροῦντος ἀρκούσαν ἐπιχο- ρήγησιν πρὸς ἐφικτὴν καὶ ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν αὐτοῦ. Συνεπεία τούτων εἰς αὐστηρὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολι- τικὰς ποινὰς ὑπεβάλλετο ἡ μοναχὴ, ἢ ὁ μοναχὸς ὁ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ ἐν τινι μονῇ ἐλθὼν εἰς γα- μικὴν συνάξειν εἴτε μετὰ τρίτης γυναικός, εἴτε μετὰ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου, κατ' οὐδὲν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ διακρινόμενος τοῦ πόρνου, καὶ ὑφισταμένου ἐν πρώ- τοις μὲν ἐξωκκλησιασμόν, εἴτα δὲ στερούμενος μετὰ θά- νατον καὶ μνημοσύνου ἐτι καὶ ταφῆς παρὰ τῆς Ἐκκλη- σίας, διαλυομένου συγχρόνως καὶ ἀκύρου κηρυττομένου τοῦ οὕτω μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ μοναχικοῦ βίου συνα-

φθέντος γάμου³. Οὐχ ἦτορ, ὥστερ καὶ ἐν πολλοῖς ἄλ- λοις, ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις καὶ ὡς πρὸς τοὺς οὕτως ἀμαρτήσαντας μοναχοὺς, μοναχὰς, ἢ ἀναχωρητὰς ἢ ἀρ- χαίς αὕτη ἐκκλησιαστικὴ αὐστηρότης ἐξέλιπε ἐν μέρει, εἴτε ἐμετριάθη, ἀκύρου μὲν κηρυττομένου ἐκκλησιαστικῶς καὶ αὐθις τοῦ οὕτω συνομολογηθέντος γάμου, μετὰ τὴν ἐγγραφὴν αὐτῶν ὡς μοναχῶν, καὶ καταδικασμένης τῆς εἰς τὸν κοσμικὸν βίον αὐθις ἐπανόδου διὰ τῆς μετὰ τῆς ἐγκαταλείψεως νομίμου τέως συζύγου συμβιώσεως, συγχωρουμένης ὁμως αὐτοῖς, λόγῳ τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν μετολαθρησάντων τῷ γένει περιστάσεων, μετὰ τινὰς προκα- ταρκτικὰς ἐκκλησιαστικὰς ποινὰς τῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσόδου καὶ ἀποδοδόμενων αὐτοῖς τῶν συνήθων ἐπικηδείων ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν μετὰ θάνατον αὐτῶν.

Ζήτημα ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ ὡς πρὸς τὴν μεταξὺ μοναζόντων καὶ μοναζουσῶν φρωμένην πορ- νείαν, ἐὰν ἤδυνατο ἵνα θεωρηθῇ νομίμως ὡς ἐπέχουσα θί- σιν γάμου μετὰ τὴν δῆλωσιν τῶν ὑποπεσάντων εἰς τὸ ἀμάρτημα τοῦτο ἐπὶ ἐπεθύμουν ἵνα προσέθωπιν εἰς νόμι- μον γάμον, ἢ οὐκ. Τὸ τοιοῦτον ἐπὶ πολλὴν χρόνον ἐν ἀμ- φισβήτησει διατελοῦν, ἔλυσαν λογικῶς τινες τῶν διαπρε- πῶν καὶ νομομαθῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας⁴ ὡς καὶ ἑ- τεραὶ τοπικαὶ σύνοδοι, καθόσον δι' ἰδίων αὐτῶν κανόνων ἐδηλοῦτο καὶ καθωρίζετο, ὅτι ἡ τοιαύτη πορνεία μεταξὺ μοναζόντων καὶ μοναζουσῶν δὲν ἠδύνατο μετὰ ταῦτα ὑπ' οἰσδῆποτε περιπτώσεως ἵνα λογισθῇ ἐπέχουσα θέσιν νο- μίμου γάμου, ἀλλ' ὅτι ὥφειλον ἐκ παντὸς τρόπου οἱ ὑπο- πεσόντες εἰς ταύτην ἵνα ἀπομακρύνωνται ἀλλήλων, ἐφαρ- μοζομένων κατ' αὐτῶν τῶν ἀναλόγων ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ποινῶν· τὸ τοιοῦτον δὲ ὑπὸ πλεονέστερον ἔνοιαν ἐρμηνεύουσα καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ οἰκουμένη συνό-δος ὥρισε προσέτι, ἵνα, οἱ ἐνοχοὶ καταστάντες πορνείας μοναχοὶ, ἢ ἄλλως ἀπάτῃ διὰ γάμου μετ' ἄλλης γυναικὸς συνδεθέντες, εἴτε μοναζούσης, εἴτε λαϊκῆς, λογίζονται ἀποκλειστικῶς καὶ ἀπολύτως ὡς πόρνοι καὶ ὡς τοιοῦτοι ὑφίστανται τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενας αὐτοῖς ποινὰς⁵. ἢ αὕτη ποινὴ ἐκράτει κατ' ἀκολουσίαν καὶ ἡ αὕτη ἐπίσης καταναγκαστικὴ διαζεύξιν τῶν μοναχῶν τῶν ἐκ τινος μο- νῆς ἀποδράντων καὶ δι' ἀπάτης ἐν ἰδιότῃ λαϊκῶν ἐλθόν-των εἰς νόμιμον γάμον μετὰ γυναικῶν ἐν τῷ κόσμῳ βίου-σῶν κατὰ τῶν πόρνων ἐλεγχόμενων μοναχῶν μάλιστα ἔχοιεν καὶ ἑτέραν συνοδικὴν διάταξιν τοῦ πατριάρχου Κ/πόλεως Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ ἀποδεχτὴν γενομένην ὑπὸ τῆς καθέλου Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ὁ μὲν ἀνέκων τῷ τάγματι τῶν μεγάλων ἡμῶν ἐκκονίζετο ὑπὸ τοῦ εἰσέως ἡγουμένου, ἐπισκόπου, μητροπολίτου, ἢ πατριάρχου ἐπὶ

1. Τὸ ὁρρετικὸν τοῦ δεποσίου συνίστατο εἰς τὸ ἵστασθαι ἐξωθὶ τοῦ βήματος καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς μεταλαμβάνουσι τῶν θεῶν μυστηρίων, ἅμα δὲ καὶ εἰς τὸ καλεῖν τοὺς ἔρχοντας ἔμπροσθεν τοῦ ἀρχιερέως· ἐπί-σης κατὰ Ἰωάννην τὸν ἐπίσκοπον Κίτρου, ζῶντα περὶ τὰ τέλη τῆς IB' ἑκατονταετηρίδος οἱ δεποσίταιοι μανδουφοροῦντες μετὰ λαμπρῶν προε-πορεύοντο τοῦ τε ἁγίου Εὐαγγελίου, ὅπου μετεφέρετο εἰς τὴν ἀμβωνὰ πρὸς ἀνάγνωσιν, ὡς καὶ τῶν ἁγίων δώρων ἐν τῇ εἰς τὴν ἁγίαν τρά-πεζαν εἰσόδῳ, ὡς καὶ ἐν τῇ εἰς τὴν πρόθεσιν ἐπανόδῳ αὐτῶν. Εἰς τῶν δεποσίων, ὁ ἀνώτερος, ἐτύγγανε καὶ ὁ βασιλεὺς.

2. Ἀρμεν. Δ', ιε', 9.—Νεαρ. Ἰουστ. 5 κεφ. 8—22, κεφ. 4—133, κεφ. 3.

1. Ἰδε ἀνέκδ. Νομικὸν χειρόγραφον Θεοφύλου ἐπισκόπου Κωνσταντίας.

2. Ἰδε B' κανὼν τοῦ Μ. Περσίου ἐν Συλλογ. κανόνων.

3. Ἰδε μδ' κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ συγκλητικῆς οἰκουμ. συνό-δου ἐν Συλλογῇ κανόν. τῶν συνόδων.

δεκαπενταετίαν, ἐπὶ ἐπταετίαν δὲ ὁ ἀναγόμενος εἰς τὴν τάξιν τῶν μικροσχημάτων¹.

Καθ' ἑτέραν μάλιστα διάταξιν τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, ἐπικυρουσάν προγενέστερον καὶ ἐν γρήσει ὑπάρχοντα ἀπαγορευτικὴν τῆς Ἐκκλησίας θεσμὸν, ἀφορῶντα τὴν μοναχικὴν τάξιν, οὐ μόνον εἰς μοναχὸν δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἀμοιβὴ τῶν στεφάνων τῶν νυμφίων ἐν καιρῷ τῆς τοῦ γάμου τελετῆς, ἀλλ' οὐδ' εἰς ιερομόνυχον ἐτι καὶ ἡ εὐλόγησις τῶν εἰς γάμον προσερχομένων νυμφίων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα ἀποτραπῇ ἡ εἰσοδὸς τῶν μοναχῶν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν λαϊκῶν, ὅπερ πολλὰ καὶ ἀνωρελὴ σκάνδαλα ἡδύνато φυτικῷ τῷ λόγῳ ἵνα ἐπενέγκῃ².

(ἔπεται συνέλξις)

ἘΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΓΡΗΓ. ΨΑΠΕΙΝΟΣ
διδάκτωρ τὰ νομικά.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΞ

ΥΠΟ

Ἱεροθέου ιερομονάχου «Φλωρίδου»

βιβλιοφύλακος τῆς ἐν Πάτμῳ Ἱ. Μονῆς τοῦ Θεολόγου

Ἰμὴν δὲ ἐπειδὴ ἱκανῶς προλελύγισται καιρὸς ἐπιθεῖναι τέλος τῷ λόγῳ παρακαλέσαντας τοὺς λογίους τῶν ὁμογενῶν... μηδὲν ἄπαξ οὖν ἐκ τῶν ἑνόντων βιογραφεῖν εἴ τινα ἴσασιν τῶν πρὸ ἡμῶν καὶ παιδεῖα ἐπιστήμῃ κεκοσμημένον, καὶ ἐν ἀρχαίᾳ πῶς διδάξαντα, καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς οὐ μετρίως ὠρελίσσαντα (Πλ. Τανταλ. Ἰνδ. Ἀλλ. σ. κα').

Νικηφόρος ιερομόναχος, ὁ τὸ ἐπώνυμον χαρτοφύλαξ, ἀνὴρ εὖ ἥκων παιδείας τῆς θύραθεν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς, γέννημα ἦν καὶ θρέμμα τῆς περικλοῦς νήσου Κρήτης. Καὶ ἐν τίνι μὲν αὐτῆς πόλει ἐγεννήθη ἀδηλον, καθὼς καὶ ἐν ποίᾳ ἀκαδημίᾳ ἐξεπαιδεύθη· δύνανται δὲ τις νὰ εἰκάσῃ ἐτι τὰ μὲν ἐγκύκλια μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ ἐαυτοῦ πατρίδι, ἔρωτι δὲ παιδείας φλεγόμενος μετέβη εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου ἐτελειοποίησε τὰς σπουδὰς του, διδασκλῆς τὴν ἱερὰν θεολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν· ἤκμασε μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' συνεχρόνησε δὲ τοῖς τότε ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδεῖα διασημίς, τῷ τε ἀοιδίμῳ τῆς Ἀλεξανδρείας πατριάρχῃ Μελετίῳ τῷ Πηγᾷ, καὶ τῷ αὐτοῦ μαθητῇ Μαξίμῳ τῷ Πελοποννησίῳ, Κυρίλλῳ τῷ Λουκάρεϊ, Μαξίμῳ τῷ Μαργουίνῳ καὶ Γαβριὴλ τῷ Σεβήρῳ, οἷς καὶ ἀντεπέστελλε. Πρῶτος αὐτὸς συνέστρεψε τὴν τῆς Πάτμου σχολὴν, διδάσκων ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ Μονῇ τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ θεολόγου Ἰωάννου τὰ ἐγκύκλια μαθή-

ματα τὴν ἱερὰν θεολογίαν καὶ τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν, πιθανῶς δὲ καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Καὶ ἐν ποίῳ μὲν χρόνῳ ἦλθεν εἰς Πάτμον καὶ συνηριθμήθη τῇ ἐν τῇ μονῇ ἀδελφότητι εἰκάζεται ἐκ τινος ὑπομνήματος, συντεθειμένου ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ ΣΕΖ' χειρογράφῳ τεύχει τῆς μοναστηριακῆς βιβλιοθήκης εὐρισκομένου [1]. ἐγένετο δὲ καὶ ἡγούμενος (τῷ ΑΧ') τῆς αὐτῆς μονῆς, ὡς αὐτὸς ὑπογράφεται ἐν τῇ πρὸς Μαξίμον τὸν πελοποννήσιον ἐπιστολῇ [2]. Ἐδίδαξε διαρκῶς καὶ ἐπωφελῶς ἐπὶ εἰκοσιν ἔτη· πόσον δὲ ἐπωφελῶς, δηλοῖ ἡ ἐφεξῆς ἐπιστολὴ [3]. Οὗτος ὠκοδόμησε τὸν πρὸ τοῦ πυλῶνος τῆς μονῆς μικρὸν ναὸν τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ἔσθωθεν τῆς θύρας τοῦ ὁποίου ἐπέγραψε τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα:

Μύσταῖς Ἰησοῦ τοῦ θεανθρώπου Λόγου
πόθω ζέοντι καὶ μέσῃ ἐκ καρδίας,
Νικηφόρος Κρής τῆς μονῆς ἀρχὴς ποτὶ
ταύτης νεῶν ἡγεῖρε τοῦτον ἐκ βάρων·
ὕμεις δὲ, σεπτῇ δωδεκάς ἀποστόλων,
καὶ πάντες ὅσοι τῆς δεκαπλῆς ἐπαύσης
ἐξευμενίζεῖν τὸν Θεὸν καὶ Λεοπότην
ἡμῶν ἔκατε μὴ λίποιτε πταισμάτων.

αχ', ἐν μηνὶ ἰουνίῳ.

Μετὰ δεκαετίαν δὲ ἀνήγειρε καὶ τὸ πρὸς δυσμὰς τῆς μονῆς ἐπὶ τέταρτον ὥρας ἀπέχον μονύδριον (ἀσκητήριον εἴτε καθίσμα) τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ναῖσκον τοῦ ἀποστόλου Λουκά. ἔσθωθεν τῆς θύρας τοῦ ὁποίου ἐπέγραψε:

αχ'ιγ'.

Νούσῳ ὑπ' ἀργαλὴ Νικηφόρος εὐξάτο Λουκά
Μύστη Χριστοῦ Κρής νηὸν ἀναθήμεναι.
Ῥαῖς' ὁ δ' ἡνίκα νούσου, λύτερης μνήσας' ἀρ' εὐχῆς,
καὶ τὸν ἰδεύματο οἷ σῆκόν ἀριπρεπεία.

Προεχειρίσθη εἰς τὴν τῆς Λαοδικείας μητρόπολιν, πολὺ πιθανῶς ὑπὸ τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Μελετίου τοῦ Πηγᾷ, ἐπιτηρητοῦ ἔντος τοῦ οἰκουμένου τοῦ θρόνου, ὅτε τὴν Πατμόν ἐπεσκέψατο. Σώζεται ἔτι καὶ νῦν ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ τῆς μονῆς ἡ ποιμαντικὴ αὐτοῦ βράβδς, οὕτως ἀπλῶς φέρουσα τὸ ὄνομα αὐτοῦ: «Νικηφόρου Λαοδικείας τῆς Φρυγίας». Τὸ σκευοφυλάκιον τοῦτο ἔντος τοῦ καθολικοῦ κείμενον, ἀριστερᾷ εἰσιόντι τὸ τοῦ ναοῦ ἄδυτον, καὶ, ἔξω σκευοφυλάκειον λεγόμενον, πρὸς διάκρισιν τοῦ ἔσθωθεν αὐτοῦ τοῦ ἁδύτου ὑπάρχοντος σκευοφυλακίου, ὠκοδόμησεν ἰδίαις δαπάναις ὁ Νικηφόρος πρὸς φυλακὴν τῶν ἐαυτοῦ βιβλίων καὶ ἐπέγραψε: «Ἐνθάδε τεθασαύριστα τὰ βιβλία Νικηφόρου Λαοδικείας τοῦ Κρητός, προηγουμένου τῆς μονῆς ταύτης, οἰκοδομήσαντος ἐπὶ τούτῳ τοῦ οἰκίδιον. Ἐτεῖ Χριστοῦ αχχε'» [4]. Ἀπεβίωσε δὲ τῷ 1628, ὡς φαίνεται ἐν τῷ βιβλίῳ, ἐν ᾧ κατ' ἀρχαίαν συνήθειαν τῆς μονῆς ἐγράφοντο οἱ ἀποβιόντες τῶν ἀδελφῶν. «1628, ὁκτωβρίου 14 ἐκοιμήθη ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Λαοδικείας καὶ διδάσκαλος Νικηφόρος ὁ Κρητικός». Πόσον δὲ παρώτρυνε καὶ ἄλλους ὁ ἀοιδίμος πρὸς τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας, δείκνυται ἐξ ἀποσπάσματος ἐπιστολῆς πρὸς αὐτὸν τοῦ ἀποστατίδου Νεοφύτου Ῥοδινοῦ τοῦ Κυπρίου [5].

1. Ἰδε ἀνέκδ. νομικὴν χειρόγραφον Θεοφίλου ἐπισκόπου Καμπανίας.

2. Πλεονέκτημα περὶ μοναχῶν ἰδε ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ εἰδικῇ περὶ μοναχῶν πραγματείᾳ μου ἐν τῷ ἐνταύθι ἐκδομένῳ φύλλῳ ὁ «Ἀνατολικὸς Ἀπὸν» τεύχος 14 καὶ 17 ἔτος ΚΒ' σελ. 105—107 καὶ 125—127.

* ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ΑΔ' συνεδριάσει τῆς ἐνταύθι ἐταιρίας τῶν μεσιωνικῶν ἱερυνῶν.

ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ

εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Νικηφόρου

[1] Ἐπὶ ἔτους τῆς τῶν ὄντων παρχωγῆς ζψ', ἀπὸ δὲ τῆς σωτηρίας ἡμῶν αφεθ', κατὰ μῆνα αὐγούστον, τοῦ ὁσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῦ πατρὸς κυρίου Μακαρίου τὴν τῆς ἡμετέρας ταύτησι εὐαγεστάτης καὶ βασιλικωτάτης Μονῆς ποιμαντικὴν ἐργασίαν ἐκ Θεοῦ διέπειν καὶ διέρχεσθαι λαχόντος, τοῦ τε ἐν ἱερομονάχοις αἰδεσμοῦ πατρὸς κυρίου Ἰωσήφ τὴν ἐπίκλησιν Μεταλέου τῆς τῆς ἐκκλησίας ἄρχῃν κεκτημένου, τοῦ ἱεροῦ δὲ τῆς νέας Ῥώμης, τῆς Κωνσταντίνου φημί, καὶ θεοῦ θρόνου τοὺς ὁλακας τὸ τηνικαῦτα τοῦ παναγιωτάτου καὶ δεσπότη τοῦ ἡμῶν κυρίου Ἱερεμίου διυθύνοντος καὶ διακυβερῶντος, ἐπὶ ἰνδικτιῶνος ὀγδόης, συνήχθημεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀπαξάπαντες οἱ τῆς μονῆς ἀδελφοὶ ἐπιποθῶντές τε καὶ ἡμερόμενοι τοῦ τῆς μακαρίας ἐν τε ἀκολουθίαις τὸ ἐξαίρετον, ἐν τε σιτηρεσίοις καὶ ἐν ἀμφιάτμασι κοινῶ διαύλου διαγωγῆς καὶ ξυνδιαίτησεως καὶ περὶ τούτου αὐτοῦ τοῦ μακαρίου φημί καὶ ἱσαγγέλου κοινῶ ἐν πᾶσι καὶ ἀφροντίδος βίου κοινολογησάμενοι, εὑρομεν καθ' ἕκαστον ἡμῶν οὐκ ἐπαγῶς πρὸς τοῦτο ἔχοντα, ἀλλ' ἀσμένως ἀπαξάπαντας καὶ μεθ' ὅσης ἂν εἴποις τῆς περιχρείας καὶ θερμότητος ἀποδεχομένους, καὶ τῷ καλῷ καὶ ψυχωφελεῖ τουτωί ξυμφωνοῦντας τε καὶ συναινοῦντας σκοπῷ πρὸς τὸ κάλλιστον καὶ θεοειδὲς τοῦ πράγματος ἀποδίδοντες· ὁ δὲ καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν οὐ προθέμεθα, πρὶν ἢ καὶ τοῦ διαληθθέντος παναγιωτάτου δεσπότη τοῦ ἡμῶν καὶ οἰκουμένου πατριάρχου συναινοῦσαν τῇ ἡμετέρᾳ τὴν αὐτοῦ ἔξιμεν γνώμην, ὁ καὶ κατὰ σκοπὸν ἡμέτερον γέγονε· μετὰ βάρους γὰρ μάλλον ἢ παραινήσεων, τὸ κάλλιστον καὶ αὐτὸς τῆς τοιαύτης ἐννεονηκῶς διαγωγῆς παροτρύνων ὑπῆρχεν ἡμᾶς, εἰμὶ τὸ καλῶς οὕτω καὶ θεοφιλῶς κοινῇ βουληθέν ἡμῖν ἐκπερανθήσοιτο. Διήγομεν τοιγαροῦν τὸν μακάριον καὶ θεάρεστον, τὸν κοινὸν τουτονὶ βίον, εὐδαίμονως, καὶ ὡς ὑφ' ἐνὶ σώματι πολλὰ καὶ διάφορα μέλη ὑπ' ἀλλήλοις συνηρμοσμένοι, ἀλλήλων κηδόμενοι, τῆς τε τοῦ ἔκτοθεν σκήνους σωτηρίας καὶ τοῦ ἐνδοθεν αὐτῷ ἐγκατοικοῦντος πνεύματος, καὶ πρὸς ἀλλήλους φιλοστοργότερον ἢ πρὸς υἱοὺς πατέρες, καὶ πρὸς ἀδελφούς ἀδελφοί, ὡς ἀδελφοὶ τῷ ὄντι πνευματικοί, καὶ τοῦ ἐπουρανίου πατρὸς ἡμῶν υἱοὶ διακείμενοι. Ἀλλὰ φεῦ, κακῇ τύχῃ, οὐκ εἰς πολλοῦ τοῦ χρόνου τοῦ καλοῦ καὶ ψυχωφελοῦς τουδε σκοποῦ τὸν καρπὸν συλλέγειν καὶ δρέπεσθαι δεδυνήμεθα, οὐκ ἀρκουσῶν δηλονότι τῶν τῇ Μονῇ προσουσῶν προσόδων τε καὶ κτημάτων εἰς ἐπάρκειαν τῶν καθ' ἑκάστην ἐπισυμβαίνουσῶν ἡμῖν ἀναλώσεων. Τουτὶ δὲ ἐπράττετο διὰ τὸ ἐγγειτονοῦσαν εἶναι, φεῦ, τὴν Μονὴν τοῖς τὰ κόσμου φρονοῦσι λαϊκοῖς, καὶ οἷον αὐτοῖς σύνοικον, οὐς τρεῖς καὶ τετράκις περίπου δέκα, καὶ περὶ τοὺς πεντεκαίδεκα, ἔσθ' ὅτε καὶ περὶ τοὺς πλείους τῶν πέντε πρὸς τοῖς εἰκοσιν, ἐν τῇ τῆς Μονῆς τραπέζῃ καθ' ἑκάστην ἑώρας ἐστιωμένους. Ἐνθεν τοι καὶ εἰς παντελεῖ τὰ περὶ τὴν Μονὴν ἐλ-

θεῖν ἐκινδύνεον ἀπώλειαν, καὶ, ἐν' οὕτως εἶπω, κατασκαφὴν ἐκ βάρων αὐτῶν, ἀνελίως, εἴμοι, τῆς τοῦ καλῶς καὶ θεοφιλῶς αὐτὴν τῷ ἡγαπημένῳ ὁπαδῷ καὶ ἐπιστηθίῳ φίλῳ τοῦ Ἰησοῦ μου Χριστοῦ ἀνεγείραντος δούλου τῷ ὄντι καὶ θεράποντος ἀληθοῦς τοῦ Χριστοῦ, πατρὸς ἡμῶν Χριστοδούλου γνώμης θεαρέστου καὶ εὐλικρινοῦς πρὸς αὐτὸν ὀγάπης· ὁ καὶ μετ' οὐ πολὺ ἂν ἐγεγόνει, εἰμὶ κηδόμενος τῶν τῆς Μονῆς ὁ διαληθθεὶς καλὸς κἀγαθὸς ἱερός καὶ σεμνοπρεπὴς ἀνὴρ Ἰωσήφ, ὁ τὴν τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἔφθην εἰπὼν, λαχὼν ἀρχὴν προσεφθίκει παραγενόμενος πρὸς τὸν παναγιώτατον διαληθθέντα πατριάρχῃν (ἔτυχε γὰρ ἔτι ὁ αὐτὸς ἐγκαθιδρῦσθαι τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντίνου), ἀναγγέλλων καὶ δῆλῃν αὐτῷ τὴν ἐσχάτην τῇ Μονῇ ἀπειλουμένην προσγενήσεσθαι ἀπώλειαν ποιῶν, εἰ μὴ γε αὐθις εἰς τὴν προτέραν τοῖς ἀδελφοῖς διαγομένην διαγωγὴν, τὴν ἰδίως φημί καθ' ἕκαστον ἐν σιτηρεσίοις καὶ ἀμφοῖς ἐνδιατρέφεσθαι, ἐπαναστρέψοιτο. Οὐ διήμαρτε τοῖνυν ὁ ἀνὴρ τοῦ σκοποῦ ἐπινεύων γὰρ ἦν αὐτῷ ὁ παναγιώτατος, τὸ συνοῖσον καὶ τὸς προνοῶν τῆς Μονῆς, τηλικαύτῃ περιπεσεῖν κινδυνεύούσης ἀνάγκῃ. Εὐλιγρῶς δὲ παρ' αὐτοῦ πιτάχιον ἐγγράφον, τὴν προτέραν, ὡς εἰρηται, τοῖς ἀδελφοῖς συγχωροῦν διαγωγὴν, ἐπανῆκεν εὐθὺς εἰς ἡμᾶς, τὰ πρὸς τὸν αὐτῷ τοῦ συνοῖσοντος ἕνεκεν τῆς Μονῆς διαγγέλλων. Τοιγαροῦν τὴν καλῶς τὸ τηνικαῦτα καὶ ἐν ἀγαθῷ καὶ θεαρέστῳ κοινὴν ἡμῖν ἡργμένην τῷ σκοπῷ δίαίταν, εἰ καὶ μὴ κακῶς, οἶδε τὸ παντέφορον ὄμμα, ἀποστειθεῖσαν ἡμῖν, ἀλλὰ τῷ μὴ παντελῶς ἐκ βάρων αὐτῶν τὴν Μονὴν κατασκαφῆσεσθαι ταῖς ἐπισυνοῖσις δαπάναις, καταλιπόντες, τὸ γε νῦν εἶναι, τὸν πρότερον αὐθις διάγειν ἐσκεψάμεθα βίον κατὰ τὴν τοῦ ἐνισταμένου μηνὸς ὁκτωβρίου α' ἄφπα'. Συνάγονται δὲ τὰ πάντα ἔτη τουδε τοῦ κοινοβίου, ἔτη δύο καὶ μὴν εἰς. Σεστημείωται δὲ ταῦτα εἰς μνήμην τῶν μεταγενεστέρων, ὡς μὴ καὶ τοῖς τοιοῦτόν τι τεθαρρηκότες ἐπιχειρήσασθαι ὡς καλὸν, εἰ καὶ μὴ κακὸν, ἄπαγε, τῆς Μονῆς αὐθις τοῦ συμφέροντος ἐναντίοι ὦσιν, ὡς καὶ ἡμεῖς. Καθ' ἐν γὰρ καιρὸν ἡ διαληθθέντα τοῦ κοινοβίου ἤρκεται διαγωγὴ, διαρκέσασα, ὡς εἰρηται, ἐπὶ ἔτη δύο καὶ μῆνα ἕνα, ἐξακοσίων πρὸς τοῖς δισχιλίους νομίσμασιν ἀποτελεῖσθαι ποσότης καθέστηκε τῷ τῆς Μονῆς σκευοφυλακίῳ· τούτων δὲ πάντων ἅμα τε τῶν προσόδων ἀπασῶν τῆς Μονῆς δαπανηθέντων, κατελήχθημεν, αὐτοῦ παυσμένου, τοῖς λαϊκοῖς ὀφειλοντες ἄρχουσι περὶ τὰ ἐννεακόσια νομίσματα.

† Μέμνηθε οἱ τούτοις ἐντυγχάνοντες τοῦ ἀμαρτωλοῦ Νικηφόρου ἱερομονάχου τοῦ Κρητός, ἐν ἡ φήμη παιδιόθεν Χαρτοφύλακα οἶδεν ἐπικαλεῖν.

(Ἡ [2] καὶ ἡ [3] περὶ αἰσθάνονται ὡς δημοσιουθεῖται ἐν τοῖς: Τύποις ἐπιστολῶν Θεοφίλου Κορυθαλλέως, Ἐκτενέσιον ΑΨΠΣ, σελ. 162—164).

[4] Τὰ βιβλία ταῦτα ἐναπέκειντο ἐν τῷ ῥηθέντι σκευοφυλακίῳ μέχρι τοῦ 1859, ὅποτε τὸν κατάλογον τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ χειρογράφων μετὰ τοῦ ἐλλογίμου φίλου κ. Γ. Σακελιῶνος συντάττοντες μετεκομίσσαμεν αὐτὰ εἰς

τὴν βιβλιοθήκην. Ἦσαν δὲ πάντα ἐκκλησιαστικά ἐν μεμβράνῃ, ὅσον τοῦ Μ. Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Χρυσοστόμου καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν πατέρων. Πολλὰ δὲ καὶ ἐντυπα σώζονται εἰσέτι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τὸ ὄνομα φέροντα τοῦ Νικηφόρου ὡς κτήτορος, ἐκκλησιαστικά καὶ ἐξωτερικά, ἐν οἷς διακρίνεται καὶ ἐκδοσίς τις τοῦ Πινδάρου εἰς τέταρτον μετὰ σχολίων, ἥς ἐν τῷ περιεελίδῳ εὗρηται ἕτερα σχολία χειρόγραφα ἀνέκδοτα, ἅπερ ἀντέγραψεν ὁ τοῦ κ. Σακκελίωνος πατριῶν υἱὸς Ἀλκιβιάδης, πατρικῇ προτροπῇ ὑπέκων, ἔπως ἐκδοῦναι διὰ τοῦ τύπου¹. Λεπτομερεστάτην τοῦ βιβλίου τούτου περιγραφὴν ἐδημοσίευσεν ὁ διακλῆθεις φίλος Σακκελίων ἐν τόμῳ ΙΕ' τῆς «Πανδώρας» σελ. 115, ὅπου ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται. Καὶ ἕτερον τοῦ αὐτοῦ εὕρεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τὸ ἐξῆς: «Εὐριπίδου τραγωδία ἑπτακαίδεκα, ὧν ἐνίαι μετὰ ἐξηγήσεων. Ἐν Βενετίᾳ παρὰ Ἀλδῶ 1503» εἰς ὄψον. Τὸ βιβλίον μετέλλαξε κτήτορας τέσσαρας. ὧν τελευταῖος ὁ Νικηφόρος, ὡς ἕκαστος οἰκείᾳ χειρὶ ἐσημειώτατο, ὅσον:

«Ἐκ τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Πατρικίου (εἴτα ὁ δεύτερος ἐσημείωσε) ποτὲ μὲν, νῦν δὲ ἐκ τῶν τοῦ Γεωργίου τοῦ Μαξίμου.—Μαξίμου ἐπισκόπου Κυθήρων.—Νικηφόρου ἱερομονάχου τοῦ χαρτοφύλακος».

[Ἦ] Ἀνθότου καὶ πάντα κάλων (ὅδη λέγεται) πείσας καὶ τοῦ οὐ ἐφιέμεν οὐκ οἶός τε ὧν ἐν μετοχῇ γενέσθαι ἐν Ἑλλάδι τῇ ἐμῇ πατρίδι. ἄλλως τε καὶ τοὺς σοὺς πρὸ ὀφθαλμῶν αἰετὸς ὡς μοι πολλάκις ἐφῆσθα, οὐδὲν προσιμᾶν λέγων τῆς παιδείας, ἀλλὰ πάντων καταπολεῖν. τῆς εἰς Ἱταλίαν φερούσης ἡψάμεν ὅλην ψυχὴν καὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ καθ' ἡμᾶς φροντιστηρίου ἐγκαταστήσας (ὡς αὐτὸς με ἐνουθέτει) ἐγενόμην. Ὅποσους δὲ δυσχερεῖς καθ' ὅσον ἐνέτυχον, νῦν μὲν πειραταῖς κατὰ θάλατταν, νῦν δὲ κλυδωνισμῶν ὑπερβολῶν ἡμᾶς ποιεῖται ἀπειλοῦσιν, ἀσθενείας ἄλλοτε, καὶ τοῖς τούτων παρακλήσεσιν, περιττόν ἂν μοι διεξέρχασθαι, ἅπερ ὁ καίπερ οὕτως ὄντα δεῖνα, τὴν ἐρεσιν, ἣν οἶσθα με ἔχοντα εἰς τοὺς λόγους παραταλῆσθαι οὐκ ἔτυχον (Κ. Οἰκονόμου Σωζόμενα φιλόλογικά, σελ. 131).

Ἐν δὲ τῷ τῆς χειρογράφου τεύχει εὗρηται οἱ ἐξῆς τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ αἰοιδίου Μελετίου τοῦ Πηγά πρὸς τὸν Νικηφόρον.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΡΑΑ'

Νικηφόρε ἱερομονάχε τῷ χαρτοφύλακι.

Δεδέχμεθα σου, φίλον τέκνον, τὰς ἐπὶ τῇ φθαστῇ παραιτήσεσι σιωπῇ φιλικνῶς οὕτως, ὥστε σε καὶ ἀτίμητον τῶν ἐνλημάτων ἀπολῶται ἢ οὐ δέδοικα (γρ. δέδωκα) μὴ σου τῇ συνέσει τὸ καθ' ἡμᾶς εὐθεράπευτον, ἐπιστολῶν αὐθις καθ' ἡγήσεται παραλείψαις. Τεχμαυρόμεθα δὲ τοῦτ' ὡς ὧν γράφεις. Εἰ γὰρ τὸ μέγιστος τινὰς ὑπολαβεῖν,

1. Ἐξεδόθησαν διὰ τοῦ τύπου ἐν Ἀθήναις, ἀναλώματι τοῦ περιοδικῶς ἐκδιδόμενου Ἱστορίου.

καὶ ἀπροσίτους ἡμᾶς εἶναι σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ, τὸ τρισόλιον τῆς γλώττης κατέσχε σε, λύσει πάντως τὸ εὐπροσίτους καὶ πάνυ μετρίους καταλαβεῖν ἀμφοτέρωθεν. Ἀλλως δὲ καὶ τὸ δις προσπταῖεν ταῦτ' ἡμιστά γε πρὸς σοφοῦ. Γράφει τοίνυν ἐπιστέλλον, ἐπιδιορθούμενος τὰς ἡμετέρας ἀθυμίας, ὧν πολλῶν καὶ χαλεπῶν οὐσῶν, ἐλείνη τῶν ἄλλων ὑπερεκτῆκει μου τὴν ψυχὴν, τὸ καθορᾶν τὰ καθ' ἡμᾶς παιδείας ἄγαν ἐστερημένα. Ταύτην δὲ, ἡ μόναν, ἡ διαφερόντως καταψύχουσιν αἱ τῶν σπουδαίων ἐπιστολαί, ἀγάπης καὶ σοφίας τῆς αὐτῶν οὔσαι τεκμήριον. Τὴν δὲ ὑπόθεσιν τῆς χήρας¹ ἣν ὡς ἡδικομένην παρὰ τινων συνίστησί σου παρ' ἡμῖν ἡ σύνεσις, κεκρίκαμεν, κωλύσαντες αὐτὴν καὶ τοῦ ἀδικεῖσθαι καὶ τοῦ ἀδικεῖν. Ἰδούκτες γὰρ οὐ μετρίως τοῦ τε ἀνδρὸς παραβάσα τὴν διαθήκην καὶ τοῦ υἱοῦ, οὐκ αὐτῇ ἀλλὰ τῷ μοναστηρίῳ τὴν κληρονομίαν καταλειψάντων τὰς δὲ διαθήκας ἀμφοτέρως κρατεῖν παρὰ πᾶσι τὸ τε δίδαιον καὶ ὁ νόμος ἀπαιτεῖ. Ἐρρωστο ἐν Κυρίῳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΚΓ'.

Νικηφόρε ἱερομονάχε.

Ἰδοὺν τινα ἐπὶ τὰ βέλτιστα καὶ τὴν τυχεύσαν ῥοπὴν ἐσχηκέναι τὰ καθ' ἡμᾶς ταῖς ἡμετέραις ὑποθήκαις καὶ παραινέσει μηνύεις. Ἦσθην ἐγὼ, ἀλλὰ πῶς οἶε; ψυχῆς ἐκ μέσης. Τουτοῦ γὰρ χάριν καὶ παρ' ἡμῶν διαπόντιοι φοιτήσαντες μετὰ τὰς εἰς Θάλακην καὶ τὴν βασιλεύουσιν ἀποδημίας τε καὶ διατριβάς, τὰς πολυάθλους ἐκείνας καὶ ὑπερβρεῖς λόγους εὐκαίροις τε καὶ (κατὰ Παύλον εἰπεῖν)¹ ἀκαίροις τὴν Ἑκκλησίαν τοῦ Θεοῦ πρεκαλέσαμεν. Καὶ τί γὰρ ἄλλο ἐλπίζειν εἰκός, πυρὸς βληθέντος εἰς καρδίαν ἐς τὸ εἰλικρινέστατον χριστιανίζούσας, οἷας τὰς ἐν Πάτμῳ ἔστιν ἰδεῖν; Ἐγὼ δὲ ἥδη καὶ αὖθις ἐπιδημῆσαι (εἰ νούτοι Θεός) ἐτοιμῶς ἔχω, καὶ τὸ βεβλημένον πρὸ γαννύμενος θεᾶσθαι (ἰ. θεᾶσασθαι) ὡς ἥδη ἀνήρθη. Σὺ δὲ, σφώτατε υἱὲ καὶ περιλημμένε, ταῖς τῆς Ἑκκλησίας ἀναβάσει χεῖρε ὡς ἰδίῳι ἀγαθοῖς, τῶν παρακαταλειμένων σοι νέων τῇ παιδείᾳ ὑπεραγρυπνῶν. Τυχόν τινα, ἐξ ὧν παρακατέχομεν, ἡ παρακατατιθέμεθα, Κύριος Σαβαώθ ἐξαναστήτω πᾶν, καὶ εἰ μὴ εἰς κτίσιν ἀλλὰ γε εἰς ἀνάκτησιν τῆς ἐκτεῖς Ἑκκλησίας, Βεταλεήλ. Ἐρρωσο. ἀφ' ἑ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕ'.

Νικηφόρε

Προσεσείπιν σε οὐκ ἄγνωσόν, πῶς σε προσείπω οὐ γινώσκω. Ἐβουλόμην οὖν παραγενόμενος εἰς μέτρον τινὰ διδάσκειν ἐμέ. Ἀλλὰ δυσχεραίνεις χαλεπαίνοντι ἐρ' οἷς πράττων διδάσκεις. Ἐγὼ μὲν οὖν εὐχαίμην ἂν πολλοῖς, οὐκ Ἑλλάδ' ὀμόν καὶ Μωδᾶδ' τοὺς προφητεύοντας εἶναι ἐν καιρῷ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος, ἀλλὰ μὴ εἶναι οἷους ἂν

1. Ὁ λόγος περὶ τῆς χήρας Νικολάου Σαρακηνῆ τοῦ οἰκιστοῦ τῆς Σέμου, κληροδοτήσαντος τῇ Μονῇ ἅπαντα τὴν αὐτοῦ περιουσίαν, ἐν ἣ ἦν καὶ τὸ κατὰ τὸ Πηγάον Κολώνιον τῆς εἰρημένης νήσου μετόχιον.
2. Β' Τιτ. δ', 2.

ἐλέγξει ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τῇ Μωσέως καλῇ δόξῃ καθ' ὅμοιους φέρω βαρέως ἄνδρα σε καὶ φίλον ὄντα, καὶ πράττειν καὶ λέγειν εὖ εἰδὸτα προσπλέκεσθαι τοῖς παρὰ τῶν ἱερῶν νόμων καθαιρέσει καὶ ἀναθέματι ὑποβιβλημένοις. Γλῶσσαν δὲ κινούμεν, τὸ τοῦ λόγου ὄργανον, ἦν παρὰ τοῦ Λόγου εἰληφόμεν, καίπερ ἔσθ' ὅτε πυρίνην. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Θεὸς πῦρ τὴν κακίαν καταναλίσκον, δεῖ πύρινον εἶναι τὸ ἐν ᾧ τὴν κακίαν καταναλίσκει. Οἶδας (νομίζω) προτέρως εἶναι τῶν δευτέρων ἐνδελεγεῖων τὰς πρώτας ἐνδελεχείας, ὥς σε ἡ καλὴ φιλοσοφία ἐπαίδευεν, ὁμορῶνως τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν. Ἐπεὶ δὲ γὰρ (φησὶν) ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἀβελ πρώτον, μετὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ, ἡμᾶς θέλει Θεὸς, μετὰ δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα, λόγῳ παιδεύω, λόγῳ παιδεύομαι· οὐ γὰρ ἀνέχομαι τῇ σκηνῇ ταυτῇ, ἥ καὶ παίζει πολλοὺς καὶ πολλοὺς παίζεται, συμπεριφέρεσθαι τινος καὶ τοὺς συμπεριφερομένους οἰκτεῖρων, οὐ μηχαναῖς, ἀλλὰ λόγῳ καὶ μόνῳ (Θεὸς μάρτυς) ἡ ἀνακαλοῦμαι, ἡ ἐλέγχω. Σήμερον μέλλων παραιτήσασθαι ἦν ὑπεσχόμην ὑπόσχεσιν τοῦ προσημῖναι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀξίῳ καὶ σὲ παραγενέσθαι. Γνώση γὰρ τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης· τὸ εἰλικρινές, τοῦτο μὲν καὶ πρὸς ἄλλους ἅπαντας, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὴν σὴν ἀγάπην. Ἐρριωτο. ἀφ' ὧν'.

ΤΟ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΑΓΙΟΤΑΦΙΚΟΝ ΜΕΤΟΧΙΟΝ

«Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετόχιον τοῦ ἁγίου Τάφου ἦν οἶκος τῶν Κατακουζηνῶν, περιέχων ἐν αὐτῷ καὶ σμικροτάτην ἐκκλησίαν, ὅσον μόνον περιέχουσιν τὸν ἱερεῖα ἐν αὐτῇ τὴν θείαν ἱερουργίαν ἐπιτελοῦντα· τοῦ δὲ κυρίου Θεοφάνους ἀγοράσαντος τοῦτον τὸν οἶκον, καὶ ποιήσαντος μετόχιον τοῦ ἁγίου Τάφου, ἐμπρησθέντος δὲ τούτου τοῦ μετοχίου ὅτε καὶ τὸ Φανάριον ἐνεπρήσθη, ἀπῆλθον εἰς τὸν τότε βεζύρην οἱ ἄρχοντες τῶν γουναράδων καὶ ἐδεήθησαν αὐτοῦ δοῦναι θέλημα τοῦ ἀνοικοδομηθῆναι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ μετοχίου, ὡς καὶ πρότερον ἦν».

«Αὐτὸς δηλαδὴ ὁ Θεοφάνης ἠγόρασε καὶ τὸ μετόχιον τὸ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ὡς ἔχει ἡ ἐκκλησία μετὰ τοῦ ἄνωθεν κήπου, τὸν δὲ δυτικὸν κήπον ἠγόρασεν ὁ Παΐσιος· τὰ πέτρινα οἰκήματα δέδωκε τῷ ἁγίῳ Τάφῳ ὁ κύρ Μανωλάκης ἐπὶ Νεκταρίου, τὰ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τοῦ μετοχίου οἰκήματα ἠγοράσθησαν παρ' ἡμῶν. Πατριαρχεύσας δὲ ὁ Θεοφάνης ἐτη τριακονταεπτὰ, ἐκοιμήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ πέμπτῳ ἔτει, καὶ ἐψάλη μὲν ἐν τῷ πατριαρχείῳ, ἐτάφη δὲ ἐν τῇ μονῇ τῆς Θεοτόκου τῇ ἐν τῇ νήσῳ τῆς Χάλκης, ὅπου ἦν τεθαμμένος ὁ Κωνσταντινουπόλεως Τιμόθεος καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι».

(Ἐκ τῆς τοῦ ἀοιδίμου Δοσιθέου Ἱστορίας περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων βιβλ. ΙΑ' κεφ. ι', § 11 καὶ βιβλ. ΙΒ', κεφ. α', § 10, σελ. 1175 καὶ 1191).

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Αἱ ἐξετάσεις τῶν παρ' ἡμῶν σχολείων αἵ τε γρηπταὶ καὶ αἱ προσωρικαὶ ἀρχονται μετὰ τὰ μέτα τοῦ προτεχοῦς μηνός, οἱ δὲ χορηγοῦντες πρὸς συντήρησιν καὶ οἱ προστατὰι ἔσονται μέτοχοι τῆς ἀγαλλιᾶσεως ἐκείνης, ἦν ὁ τὸ καθήκον αὐτοῦ πληρῶν αἰσθάνεται. Ἡ τοῦ Χ. Μ. Ἐκκλησίας διὰ τε τοῦ πατριαρχικοῦ τῶν σχολείων ἐπόπτου καὶ τῶν ἀνωτέρων αὐτῆς ὑπαλλήλων προεδρεύει τῶν πνευματικῶν τούτων πανηγύρεων, ἐπευλογούσα τοὺς ἱκαμάτους θεριστάς, ἀγαπητὰ τέκνα αὐτῆς, αὐτῇ φιλόστοργος μήτηρ ἐπὶ τῇ ἀφθόνῳ καὶ καλῇ συγκομιδῇ χαίρουσα. Ἐπὶ τούτῳ δὲ, προνοίᾳ ἀξιοχρέω τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ Ὁρόνου, ὁ πατριαρχικός ἐπόπτης τῶν σχολείων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιμ. Κωνσταντῖνος Βαφειδῆς ἔλαθεν ἐντολὴν νὰ ὑπομνήσῃ τὰ δεόντα τοῖς ἐφόροις καὶ διδασκάλοις τῶν καθ' ἡμᾶς σχολῶν. Ἦδη πρὸ πολλοῦ, ὅτε κατὰ πρῶτον ἡκούσθη, ὅτι βιβλία τινὰ ἐπιλήψιμα, ἀρχαῖα καὶ κρίτεις ἀτασθάλους περὶ τε τῶν πολιτικῶς καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶς καθεστώτων διαδιδόντα παρεξέφεραν ἐν τιτῇ σχολείῳ, ἡ Μ. Ἐκκλησία περὶ τῶν δεόντων ἐφρόντισεν, ἀρμοδίως ἀπαγορεύσασα τὴν ἐν τοῖς σχολείοις χρῆσιν, μηδὲ μὴ ἀνεχομένη διδασκαλίαν παραβλαπτούσας τὰ θεμέλια αὐτὰ τῆς παρ' ἡμῶν ἀγωγῆς. Ἄσματα ὡσαύτως καὶ ὕμνοι καὶ προσωφώνσεις καὶ λόγοι περιέχοντες ἀπᾶντα τοῖς ἐν γένει καθεστώτι, ταῦτα ῥητῶς ἀπαγορεύονται, ἡ δὲ Μ. Ἐκκλησία τὰς δεούσας ἀπευθύνει τοῖς ἀρμοδίῳ ὑπομνήσεις, κρίνουσα ὅτι μετὰ τὰς πρὸς Θεὸν εὐχὰς καὶ ὕμνους καθήκον ἔχουσι, πρὸ παντὸς ἐτέρου, διδασκόμενοι τε καὶ διδάσκοντες νὰ τάττωσι τὸν ὕμνον πρὸς τὴν Α. Α. Μ. τὸν φιλόλαον ἀνχτα σουλτάν Ἀβδούλ Χαμὴτ χάν Β', οὗτινος ὑπὸ τὸ πατρικὸν σκήπτρον τῶν αὐτῆς τὰ γράμματα τυγχάνουσι προστασίας, ἡ δὲ τῶν ὑπάρχον πάντων ἀνεξαίρετως πνευματικὴ ἀνάπτυξις προάγεται.

Ἐφόροι καὶ διδάσκαλοι γινώσκουσι τὸ καθήκον ἐκάστου αὐτῶν, γινώσκουσι τί τὸ τῆς παρ' ἡμῶν παιδείας κεφάλαιον καὶ θεμέλιον, ὃ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν καθίστησιν ἑαυτὸν ὑπεύθυνον ἀπέναντι τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων τῆς Ἐκκλησίας ἀρχῶν.

Ὁ σεβ. μητροπολίτης Σερβίας Μιχαὴλ ἐπέμψεν τῷ συντάκτῃ τῆς ἐν Μόσχᾳ ἐφημερίδος «Ἀνατολῆς» (Βοστόκ) ἐπιστολὴν, δι' ἧς ἀναφερόμενος εἰς τὰ περὶ τῆς Α. Σ. λεχθέντα πρὸ καιροῦ τινος ἐν τῇ ρουμανικῇ βουλῇ ὑπὸ τοῦ πρώην ὑπουργοῦ Οὐρέκλια ἀποκαλεῖ αἰσχροὺ ψεῦδος καὶ συκοφαντίαν τὰ τότε διαδοθέντα ὅτι δῆθεν ὁ μητροπολίτης Σερβίας Μιχαὴλ μετὰ τοῦ σχισματικοῦ ἐπισκόπου Τζεβδενοῦ (Ρουστουκίου) Γρηγορίου ἐξέφρασαν ἐπιθυμίαν νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ρουμανικῆς ἐκκλησίας. Τὸ τοιοῦτον ἀποκαλεῖ ἡ Α. Σ. εἰδελγῆ

ἐπινόησιν, οἰκτεῖται δὲ τὴν ἡθικὴν κατάπτωσιν τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες ὡς ἀλήθειαν παρέστησαν ἐν μέσῃ βουλῇ, εἰς ἐπήκουσιν πάντων, **Ψευδὸς φρικῶδες!** Κλείει τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ ὁ γεραρδὸς μητροπολίτης κ. Μιχαὴλ κηρύττων ὅτι «περὶ πολλοῦ ποιεῖται τὴν ἀγάπην τοῦ Μ. Ἐκκλησίας, ἐνῶ ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος, συκαφαντία ψυχραίνει καὶ τὴν ἀγάπην τούτην αὐτοῦ, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην τοῦ σεβαστοῦ λαοῦ».

Τὰ ψευδῶς γραπέντα περὶ τοῦ σεβασμ. μητροπολίτου Σερβίας κ. Μιχαὴλ ἐγκαίρως ἐγένοντο παρ' ἡμῖν ἀντικείμενον λόγῳ· ἡ δὲ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» ἔγραψε τὰ δέοντα, γινώσκουσα τὴν πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν ἀφοσίωσιν τοῦ Α. Σ. Ὁ συντάκτης τοῦ «Βοστόχα» ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, μὴ δυνάμεναι «να δημοσιεύσῃ αὐτὴν ἐν τῇ ἐφημερίδι αὐτοῦ, παυθεῖσθαι ἐπὶ τέσσαρας μῆνας.

Τὰ δύο ἐν τοῖς πατριαρχείοις σώματα, ἡ Ἱ. σύνοδος καὶ τὸ ἐθν. Μ. συμβούλιον συνήλθον εἰς κοινὰς συνεδριάσεις τῇ παρελθούσῃ τετάρτῃ, τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ σαββάτῳ.

Τῇ τρίτῃ ἐξ τῶν μελῶν τῶν δύο σωμάτων μετέβησαν παρὰ τῇ Α. Ἐξ. τῷ ὑπουργῷ τοῦ δικαιοσύνης Χασάν Φερχμὴ πασᾶ, κατ' ἀπόρρασιν τοῦ κοινῆς συνεδριάσεως τοῦ σαββάτου, ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς μετὰ τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν Νικομηδείας καὶ Ἰωαννίνων καὶ οἱ ἀξιότιμοι σύμβουλοι Β. Σαρακιώτης, Γ. Γαροφαλλίδης καὶ Δ. Γενδοῦνης, ἐρμηνεύοντος τοῦ ἀξιότιμου Ἰακώβου ἐφένδῃ Ἀρτεμιᾶδου.

Τῇ δευτέρᾳ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐπ' ᾧ σεμνύνεται ὁ σεπτὸς πατριάρχης νέος, ἐπευόρησαν ἐν αὐτῷ ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς τοῦ οἰκουμηνικοῦ θρόνου μετὰ τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν πρώην Νικαίας Σωφρονίου καὶ Νεοκαισαρείας Κωνσταντίνου.

Τῇ κυριακῇ (22 ἀπριλίου) ἀγομένης τοῦ ὀνομαστικῆς ἑορτῆς τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων κ. Νικοδήμου ἐπευόρησαν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἐνταῦθα ἁγιοταφικοῦ μετοχίου ὁ ἐκ τῶν σεβασμ. συνοδικῶν μητροπολιτῶν Γρεβενῶν κ. Κύριλλος. Ὁ ἐνταῦθα ἀντιπρόσωπος τοῦ Α. Μ. τοῦ πατριάρχου Νικοδήμου παντοῖα ἀρχιμ. κ. Πολύκαρπος εἰδείχτο κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τὰς συγχαρητηρίου ἐπισκέψεις τοῦ Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ οἴκου. θρόνου, τῶν σεβασμ. ἁγίων συνοδικῶν καὶ πλείστον ὁμογενῶν.

Τῇ ἐπομένῃ (23), πανηγυρίζοντος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγιοταφικοῦ μετοχίου, τὴν θείαν ἐπευόρησιν ἐτέλεσεν ἡ Α. Σ. ὁ μητροπολίτης Γρεβενῶν.

Τῇ δευτέρᾳ (23) ἐγένετο ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ ἐνταῦθα βασιλικῆς ἑλλ. πρεσβείας δοξολογία ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ ἑορτῇ τοῦ Α. Μ. τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α', ὑπὸ τοῦ πανιε. ἐπισκόπου Εἰρηνοπόλεως κ. Φωτίου. Κατὰ τὴν δοξολογίαν, ἐν τῷ ναύσκιῳ τοῦ πρεσβείας παρῆν ἡ Α. Ἐξ. ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Ῥωσίας κ. Νελιδῶφ μετὰ τοῦ α' διερμηνέως κ. Ἰβάνωφ, ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Ἑλλήδος κ. Ἀνδρέας Κουντουριώτης καὶ τὸ προσωπικὸν τοῦ πρεσβείας ταύτης καὶ τοῦ προξένου.

Ἐκ μέρους τῶν πατριαρχείων συνεχάρη τῷ πρεσβευτῇ ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωακείμ Εὐθυβούλης.

Τῇ παρασκευῇ ἐπενέκαμψεν ἐκ τῆς εἰς τὰς βιβλιοθήκας Ἀθῶνος, Ἀθηνῶν, Πάτμου καὶ Σμύρνης περιοδείας αὐτοῦ ὁ ἐν τῇ πνευματικῇ ἀκτινιστῇ τοῦ Πετροπολέως ὑφηγητῆς τοῦ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας κ. Ἰωάννης Πάλλωφ.

Δύο μνημόσυνα ἐτελέσθησαν τῇ παρελθούσῃ κυριακῇ τοῦ Γεωργίου Ζαρίφη. ὑπὸ τῆς ἐφορίας τῶν σχολῶν Θεραπεύων καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Παρασκευῆ, ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ, ἱεουργούντος τοῦ πανιε. ἐπισκόπου Τριφύδος κ. Μεθοδίου· λαμπρὸν λόγον ἐξεφώνησεν ὁ ἀιδεσιμώτατος καθηγητὴς τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμηνικοῦ θρόνου ἱερεὺς Κωνσταντίνος Παρίσης. Τὸ ἕτερον ὑπὲρ ἀνταπόσεως τοῦ μακαριωτάτου Λουκίας Στ. Καρθεωδωρῆ μνημόσυνον ἐτέλεσεν ὁ πανιε. μητροπολίτης Σκυλοπόλεως κ. Γεράσιμος ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Παναγίας ἐν Νεοχωρίῳ, ἐνθα λόγον ἀπήγγειλεν εὐφραδῆ ὁ τοῦ ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς καθηγητῆς ἱεροδ. Εὐμένιος Θεουδίκης.

Ἐξ ἀλληλογραφίας τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου ἐκ Δράμας, εὐχαρίστας ἐμπίθετο ὅτι ἐκ αὐτοῦ ὑποπρόξενος τοῦ Ἀγγλίας κ. Κίρολος Ἀσλάν, ὁ καὶ πολλὰκις ἔλλοτε χρῆσιμος τοῖς κοινωφελέσι καθιδρύμασι τῶν μερῶν ἐκείνων γενόμενος, ἐδώρησεν λίρας ὀθωμ. ἐξήκοντα, πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ μητροπολιτικοῦ οἴκου.

Κατ' ἐπιστολὰς ἐξ Ἱεροσολύμων, ἡ Α. Θ. Μ. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Νικοδήμος διώρισε καθηγητὴν τοῦ αὐτοῦ σχολῆς τοῦ Σταυροῦ τὸν ἱερολογ. Στέφανον Ἀθανασιάδην, ἀρχαῖον τελειόφοιτον τοῦ αὐτοῦ σχολῆς, ἐπιτυχῶς ἀλλοτρίως διδάξαντα καὶ συμπληρώσαντα τὰς μελέτας αὐτοῦ ἐν Ἀμερικῇ. Ὁ ἱεροδ. κ. Στέφανος ἀπὸ τριμηνίας διατελεῖ καὶ ταμίας τοῦ κοινοῦ τοῦ πανηγίου τέφρου.

Λύριον ἀνχωρεῖ ἐκ τῆς πόλεως ἡμῶν μεταβαίνων εἰς Ἰταλίαν ὁ ἐπὶ πενταετίαν καὶ πλέον ἐν τοῖς πατριαρχείοις ξενιζόμενος ὁρθόδοξος ἰταλὸς κληρικὸς πανοσιολ. κ. Κυριακὸς (Δομίνικος) Πανῆλλης.

Ἀπόφασιν ἀξιεπικινον τοῦ κεντρικῆς ἱστονομίας εἶδομεν ἐκδιδομένην ἐν ταῖς τουρκικαῖς ἐφημερίσιν Ἀπαγορεύεται τούτουθεν εἰς τοὺς διευθύνοντας οἰνοπνευματωπολεῖν «να δύνανται ἐν αὐτοῖς νέους μὴ συμπληρώσαντας τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, καὶ ἐν τούτοις συμπεριλαμβανονται οἱ ἐν τοῖς σχολείοις μαθητεύοντες.

Μετὰ τῆς δεύσεως ἐκκλησιαστικῆς πομπῆς καὶ κατανυκτικώτατον ἐτελέσθη τὴν κυριακὴν (15 ἀπριλίου) ἐν τῷ περικαλλεῖ ναῷ τοῦ ἁγίου Εἰρήνης ὑπὸ τοῦ πρὸς διδόντι τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων συλλόγου τὸ μνημόσυνον τοῦ αἰμνήστου Γεωργίου Ζαρίφη, παρισταμένων πάντων τῶν ὑποργῶν, τοῦ κ. Θ. Δεληγιάννη μετὰ τῶν φίλων του καὶ πλήθους ἐγκρίτων συμπολιτῶν μας καὶ ἀλλοδαπῶν, τιμῶντων τὴν μνήμην καὶ τὰς μεγάλας τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὰς καὶ εὐεργεσίας. Τῆς τελευταίας προέστατο ὁ Σ. μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Προκόπιος, συμπαραστατούντων καὶ τῶν ἄλλων συνοδικῶν, κατέλληλον δὲ ἐπιμνημόσυνον λόγον ἀπήγγειλεν ὁ ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου καὶ σύμβουλος τοῦ συλλόγου κ. Κ. Ν. Κωστής. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου, μετὰ μεγίστης προτοχῆς ἀκουσθέντος, μεταφέροντες περικοπὰς, ἐν αἷς μετ' ἀ-

ληθών και καλλιτεχνικών χρωμάτων εικονίζεται ἐν φράσει σοβαρῆ καὶ μεμετρημένη ὁ βίος τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός καὶ ἐξοῦ πατριώτου, ἐπιζήλον προκείμενος παρίδειγμα πᾶσι τοῖς ὑπὸ τῆς τύχης εὐνοηθεῖται καὶ οἶονε διδόντων αὐτοῖς ποῖα τὰ καθήκοντα τὰ ὑπὸ τοῦ πλούτου τοῖς Ἑλλησιν ἐπιβαλλόμενα (« Ἀνατολικὴ Ἐπιθεώρησις » Ἀθη-νῶν, 17 ἀπριλίου).

Τῇ πέμπτῃ ἀπεβίωσε καὶ τῇ ἐπιούσῃ 20 φθ.) ἐκδηύθη ἐν Μικροχωρίῳ ὁ πρωτοπρεσβύτερος τῆς τοῦ Χ. Μ. Ἐκκλησίας Δημήτριος. Τῆς κηδείας ἐξῆρχον ἡ Α. Σ. ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Καλλίνικος μετὰ τῶν πανιερ. πρώην Ἀμίδης καὶ Εἰρηνοπόλεως, ὅστις ἐγγλωττον ἐπικηδεῖον ἐξεφώνησεν, μεθ' οὗ ἀπήγγειλέ τινα ὁ κ. Μ. Ι. Γεδεών· τὸν λόγον τοῦτον δημοσιεύομεν ἐν τῷ παρόντι τεύχει.

Τῇ προεχῇ κυριακῇ, κατὰ τὰ εἰθισμένα, τελεσθῆσεται ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἡ κατ' ἔτος γινομένη ἱερὰ λειτουργία, ὑπὸ τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ τῶν ΣΣ. συνδικῶν Νικομηδείας, προέδρου Διδυμοτείου, Ἀγκύρας καὶ Χαλεπίου.

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν ἀγίῳ Ὁρει ἱερῆς Μονῆς τοῦ Σταυρονηκῆται εὐρήται κώδξ περιέχων λογαριασμοὺς Παϊσίου τινος ἱερομονάχου Σταυρονηκῆται, ὅστις διετέλεσεν ἐπίτροπος τοῦ ἀγίου Ὁρους ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τοῦ 1806—1808· ἐν αὐτῷ εὐρήται ἡ ἐξῆς:

« Σημέωσις συντομωτάτη καὶ ἐν περιλήψει τῶν συμβάντων (ἐν Κωνσταντινουπόλει ὄντος μου) τῆς βασιλευούσης ταύτης ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐπιτροπείας μου, ἀπὸ τοῦ 7^{ου} σρίου ἔτος μέχρι 7^{ου} φωῖ ».

1806 Αὐγούστου 12 ἡμέρα κυριακὴ ἐφόρσαν ἔνδοξον καθδίδει οἱ ἐκλαμπρότατοι αὐθένται ὁ τε Σοῦτσος κύριος Ἀλεξάνδρος βοεβόδας Βλαχίας καὶ ὁ ἀπὸ μέγας διερμηνεύς κύριος Σκαρλάτος Καλλιμάχης Μπογδανίας.

1806 Αὐγούστου 13 ἔγεινε διερμηνεύς τῆς Πόρτας ὁ ἄρχων Μπάνος κύριος Ἀλεξάνδρος Χαντζερής.

1806 Σεπτεμβρίου 20 ἡμέρα παρασκευὴ ἔκαμε παραίτησιν τοῦ θρόνου ὁ παναγιώτατος κύριος Καλλίνικος καὶ ἀνακαλέσθη ἀπὸ ἁγίου Ὁρος ὁ κύρ Γρηγόριος.

1806 Ὀκτωβρίου 18 ἦλθεν ἀπὸ ἁγίου Ὁρος εἰς βασιλεύουσιν ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης κύριος Γρηγόριος.

1806 Ὀκτωβρίου 19 ἐφόρσεν ἐπὶ διδανίου τὸ σύνθημα καθδίδει μετὰ τῶν προκρίτων ἀρχιερέων.

1807 Μαρτίου 12 ἐγένιν αὐθέντης Μπογδανίας ὁ ἀπὸ διερμηνεύς κύριος Ἀλεξάνδρος Χαντζερής.

» τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐγένιν διερμηνεύς ὁ πεγζαδὶ Ἀλέκος Σοῦτζος υἱὸς τοῦ Μιχάλ βοεβόδα.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ. — Ἐν τῷ ἡγουμένῳ τεύχει, σελίδι 402 καὶ στήλῃ α' καὶ β' ἔγγραφοι ἀντὶ ἡγεροῦ—ἐκλεγομένοις ἀντὶ εὐλογημένοις.

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

εἰς τὸν αἰοδιμον τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας

Πρωτοπαπᾶν Δημήτριον

ἀπαγγελλοῦς ὑπὸ Μανουὴλ Γεδεών

Ἐτῶν φερυδαττάτων ἐννέτην ἀνύων δεκάδω, στίχους ὥριμος ἔκυψε τὴν κεφαλὴν ἀπερχόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν πρωτοτόκων τῶν ἐν οὐρανῷ ἀπογεγραμμένων ἐ τῆς Μ. τοῦ Χ. Ἐκκλησίας πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος. Ἐξέλιπον ἀφ' ἡμῶν ὀλίγα σελίδες ἐπὶ ζωῆς καὶ ἐμψύχου ἱστορίας πατριώκας δόξης καὶ μεγαλείου. καὶ τὸ στόμα κλείει τὸ ἀπερίττω υἱοῖς καὶ ἐκγόνοις εὐσεβέειν ἀφ' ἡμῶν καὶ στήλογραφοῦν ἀφανεῖς συμπλοκάς εὐδαιμονῶν σταδιοδρόμων καὶ παγκρατιστῶν, ὧν τοῖς ποσὶ λύχνος ἦν ὁ τοῦ Κυρίου νόμος. Ἀνέρχεται τοῦ βίου τοῦ ἀθανάτου τὰς βραδείας, τὸν πυλῶνα τῆς ζωῆς εἰσερχόμενος ὁ πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος, παρὰ τοὺς εἰκοσι τέσσαρας ἰσάμενος ἡρόνους, ὅπου τῆς Ἀποκαλύψεως ὁ θεαγγέλος συγγραφεὺς εἶδε « τοὺς εἰκοσι καὶ τέσσαρας πρεσβυτέρους, καθήμενους, περιβεβλημένους ἐν ἱματίοις λευκοῖς » Ἀποκλ. Δ'. 41. Καὶ καθέσμεν αὐτὸν, ἐπὶ νεκρῷ κλιόντες, ὅτι φῶς ἐξέλειπε, κατὰ τὸν Σειρῶ, καὶ πενήθμεν ὅτι ἀπέλει Κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἰερουσαλὴμ πρεσβύτερον (Ἠσ. Γ', 2).

Δεκάδες ἐννέα μακρῶν ἐτῶν ἐν τῇ ζωῇ τοῦ αἰοδίου πρωτοπρεσβυτέρου, δεκάδες ἐπὶ μεγάλων ἐνισαυτῶν εἰς ὑπηρεσίαν ἀποσπῶνται τοῦ θυσιαστηρίου, διδαγμάτων μεγάλων κήρυκες ἡμῖν κείνται. λαλοῦντες ἐν νεκρικῇ σιγῇ διατόμως κηρύττοντες ἡλρότερον σάλπιγγος τυρρηλικῆς ὅσα διὰ πίστεως οἱ μακάριοι πατέρες ἡμῶν θυμαστούντες διεπράξαντο, ἀπὸ ἀθνεσιῶν ἐνδυναμωθέντες, παρεμβολὰς ἀλλοτρίων κλίναντες· διότι εἶδεν ὁ μακαρὶς πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος, ὡς ὁ θεὸς πρέσβυς πολλὰς τὸ σωτήριον Κυρίου, ὃ κατὰ πρόσωπον ἡτοίμασε λαῶν, εἶδεν ἀναστάσεις καὶ πώσεις, εἶδεν ἀγαλλιάσεις καὶ δυσπραγίας, εἶδε στιγμὰς συνοχῆς, ἀλλ' ἀπέρχεται κατὰ τὸ ῥῆμα Ἐκεῖνου ἀπολυόμενος ἐν εἰρήνῃ, εὐσεβῶν τέκνων πενθούτων ὅτι ἀπέλει Κύριος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἰερουσαλὴμ πρεσβύτερον. Ἡμέρας εἶδε καὶ εἶδε νύκτας, τὴν μὲν εἰς τὴν δὲ ῥῆμα ἀναγγελοῦσας, ἡμέρας διδασκούσας ὅλας ἐπὶ διὰ πίστεως, ἐν ὅσων δὲ δολοῦμενοι τὰς πέντε ἐν ἐπιπερμένῃς ἀντιθέσων περιστάσεων ὁρμάς, ἀκλόνητοι μένοντες ἐν αὐτῇ, ἀγαλλιώμενοι ἐν τρώμῳ ψαλμ. Β', 11) οὕτω διελθόν τὸν βίον οἱ πατέρες ἡμῶν, εἰς Ἐκεῖνον ἀνατείνοντες καὶ ψυχὴν καὶ δίδοναι, ὅστις διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως φωνεῖ « Ἰδοὺ ἔστι καὶ ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω· εἰν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, εἰσελεύσεται πρὸς αὐτόν » (Ἀποκ. Γ', 20).

Νέοι ἐν γραμματοδιδασκαλείοις τὰ λιτὰ τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης ἐκεῖνων τῶν σχολείων διδασκόμενοι γράμματα, τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἀρχὴν ἐπίστευσαν σοφίας· ἐν ἀναστροφῇ, ἐν μελέτῃ, ἐν ταῖς πρὸς τοὺς φίλους πείσεσι, ἐν τῷ πρὸς τοὺς γονεῖς σεβασμῷ καὶ τῇ στοργῇ, ἐν τῇ πρὸς τοὺς διδασκάλους ἀγάπῃ καὶ τῷ υἱικῷ φόβῳ, ἐπὶ τὸν ἀναρχον πατέρα φόβος ἐφώνει ἐν τῇ ἀγαθῇ αὐτῶν συνειδήσει· αἰδοῦ ἔστι καὶ ἐπὶ τὴν ὕψαν καὶ κρούω. Τοιοῦτος ἦν ὁ προκείμενος νεκρός. Γεννηθεὶς τῷ 1796 ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τὴν πρώτην ἐδιδάχθη παιδεύσιν ἐπ' ὀλίγον ἐν τῇ σχολῇ τῶν Ἐξκαμαζέων. ἦτις ἤκαμζε τότε, τριακονταετῇ ἀριμοῦστα υπαρχῖν. « Ἰσχυρὸς νεανίσκος ἐν Χριστῷ » (Α' Ἰωάν. β', 14) γενόμενος, ἀρκοῦσταν ἡγούμενος καὶ μόνον παιδεύσιν, ἦν ἔλαθεν ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ μετὰ τοῦ μεγάλου τῆς ἐρήμου πολιτοῦ Ἀντωνίου, ὡς οἱ τῶν τηρικαυτῶν ῥοσίων πρεσβύτεροι, φρονῶν ὅτι οὐ τόσοσ ἀνγκαλὰ τὰ γράμματα, ὥς ὁ νοῦς ὑψαίνει, ἀφωτίωσεν ἐκ τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ δεικνοτάτης νυμφευθεὶς εἰσῆλθεν ἐν τῷ κλήρῳ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν λόγῳ, ἐν ἔργῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν περιβολῇ τύπος ἱερέως ἀγαθοῦ δεικνύμενος ἐνοίκον εἶχε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἀρχὴν ἀρετῆς πάσης, καὶ πάσης σοφίας, καὶ πίστεως συνέταως. Πρὸς φίλους καὶ συγγενεῖς ἀγαθὸς ἀδελφὸς τοῦτ' αὐτὸ καὶ πατὴρ, αὐστηρὸς ἐν τῇ τῶν τέκνων ἀνατροφῇ καὶ παιδεύσει, παρακαταθήκην ἐπίστευσεν αὐτὰ τοῦ οὐρανίου πατρὸς, ἥς μετ' εὐλαβείας, μετὰ προσηλίας, μετὰ φόβου εἶδε ἵνα ἐπιμελῇται πρὸς πάντας δίκαιος, εἶδε τὰ τέκνα ἐπὶ πατρὶ ἀγαθῷ μακαριζόμενα πρὸς

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποτένεται «εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΙΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
30

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἰδιομαδός. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρητιδὲς ἀργυροὶ 6, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἑσωτερικῷ φράγκῳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 4 ΜΑΙΟΥ 1884, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ἐλευθερίου Ταπεινοῦ περὶ γάμου καὶ μνηστείας ἐν γένει καὶ τοῦ νῦν ἰσχύοντος ἐπ' αὐτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δικαίου (συνέχ.). — Μ. Ι. Γεδεών Βυζαντινὰ χρυσόβουλλα καὶ πιττάκια τοῦ ΙΑ' αἰῶνος περὶ τῆς ἐν Χίῳ Νέας Μονῆς (συνέχ.). — Τὸ μοναστηριακὸν ζήτημα* ἀπάντησις εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ J. Jooris — Μ. Ι. Γεδεών Μνημεῖα τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναις (ἐπιγραφαί, ἐρεῖπια, ἔγγραφα—συνέχ.). — Μεγαλὴ μητροπολίτου Σερβίας ἐπιστολὴ.—Εἰδήσεις.

ΠΕΡΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΜΝΗΣΤΕΙΑΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΥΝ

ΙΣΧΥΟΝΤΟΣ ΕΠ' ΑΥΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΥ*

Ἐκ τῶν τριῶν γάμων, οὓς ὁπωσδήποτε λαϊκὸς τις ἡδύνατο ἐγκύριως ἵνα συνομολογήσῃ κατὰ νόμιμον τρόπον, ἀποθανούσης, εἴτε διαζευθείσης ἐκκλησιαστικῶς τῆς τέως συζύγου αὐτοῦ, ὁ πρῶτος μόνος ἰδίως γάμος ἐκαλεῖτο ἐννομος παρὰ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας καὶ τότε ἐθεωρεῖτο ὡς τίμιος, ὅτε ἐτελεῖτο. οὐχὶ ἕνεκα πάθους ἡδονῆς, ἢ φαύλων τινῶν ὑπολογισμῶν, ἢ πονηρῶν αἰτίων, οἷον ἐξ ἀρπαγῆς, ἢ προηγηθείσης λαθραίας θρησκείας, ἢ ὁπωσδήποτε μετὰ προηγούμενην πορνικὴν τῶν ἡδὴ εἰς γάμον συναπτομένων ἐνοχλῆν, ἀλλ' ἐπὶ σκοπῷ τεκνοποιίας πρὸς διαδοχὴν τοῦ γένους καὶ τὴν τοῦ ἰδίου οἴκου οἰκονομίαν¹. περὶ τούτου ἔχομεν ῥητὴν συνοδικὴν διάταξιν περιλαμβανομένην ἐν τῷ Τόμῳ ἐνώτεως τῷ γενομένῳ ἐπὶ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Παλαιῦ, ἢ Μυστικοῦ καλουμένου καὶ τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίνου καὶ Ρωμανοῦ ἐν ἔτει 920, ἀρμυρῆς δοθείσης ἐκ τῆς ἐπὶ τετραρχαίᾳ ἐνώτεως τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος, καὶ ἦν οἱ μὲν συνάπτοντες τοιοῦτον γάμον κηρύσσονται ἐνόχοι περὶ τὴν θρησκείαν, ὑποβαλλόμενοι εἰς τὴν ποινὴν τῶν ὡς πόρνων ἐξελεγχθέντων, ἤτοι εἰς ἀποχὴν τῆς μεταλήψεως ἐπὶ ἐπταετίαν, ἐξαίρεσις θανάτου ἐπικειμένου ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χρόνου τούτου, οἱ δὲ τολμῶντες ἄλλως μεταδοῦναι τούτοις τὴν μεταλήψιν ἱερεῖς εἰς τὴν αὐτὴν ποινὴν, ἤτοι εἰς τὴν ἀπὸ τῆς μετα-

λήψεως ἐπὶ ἐπτὰ ὅλα ἔτη τελείαν ἀποχὴν². ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας τελούμενος ὁ πρῶτος γάμος ἐθεωρεῖτο τέλειος ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν Κυρίῳ γενόμενος καὶ κατὰ κυριολεξίαν ἐν τῶν ὑπ' αὐτῆς κεκηρυγμένων θείων μυστηρίων· ἐπὶ τούτοις ἡ Ἐκκλησία προέβαινεν εἰς τὴν τέλεσιν ἐνὸς τῶν πρὸς γάμον ἐννομον ἀπαραιτήτως προαπαιτούμενων, ἤτοι εἰς εὐλόγησιν τῶν εἰς γάμον συναπτομένων νυμφίων, στέφουσα κατὰ πρῶτον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐποχῇ διὰ τῶν λειτουργιῶν αὐτῆς καὶ μεταδίδουσα μετὰ ταῦτα αὐτοῖς τὴν θείαν κοινωνίαν, καὶ ἐν τρόπον καὶ τοῖς καταδεχομένοις τὰ ἄλλα θρησκευτικὰ μυστήρια, ἤτοι τὸ Βάπτισμα, τὴν Ἱερωσύνην καὶ τὸ Εὐχέλαιον, καὶ οὐχὶ ὡς πράττει νῦν, μεταδελούσα τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς τάξιν καὶ παραδεξαμένη ἔθος διὰ πολλοῦ χρόνου ἰσχυρῶς κρατήσαν³.

Τὸν δὲ δευτέρον γάμον ἐπίσης ἡ ἀρχαία ἐκκλησία ἐπέτρεψε κατὰ συγχώρησιν, ἐξαρτήσασα οὐχ ἥττον τὴν συνομολογήσιν τούτου ἐκ τινῶν ὅρων καὶ συνθηκῶν, ὑποδελούσα δὲ τοὺς συνάπτοντας τοιοῦτον γάμον εἰς ποινὰς ἐκκλησιαστικὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μακροχρόνιους. Οὕτως τὰ αὐτὰ μὲν περὶ τοῦ δευτέρου γάμου ἐνομοθέτησεν ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ γενομένῳ συνοδικῷ τόμῳ ἐνώσεως ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ⁴, οἷα

2. Ἰδε Σύνοδικα τῶν Θ. καὶ Ἱ. κληόνων Ῥώλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 8.

3. Ἡ δὴ γνωστὴν τυγχάνει τοῖς πᾶσιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀντὶ τῆς ἁγίας μεταλήψεως προσφέρει τοῖς νυμφοῖς λιτὸν ἄρτον καὶ οἶνον, ψαλλομένης συγχρόνως καὶ τῆς συνθήκης Ἱ. ἐπωδὸς «Ποτήριον σωτηρίου λήφομαι καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσμαι».

4. Θλεν ἐπὶ λέξει οὗτος, καθόσον ἀφορᾷ τὸ ἀντικείμενον τούτου, ἔρι ὡς ἀκολουθεῖ: «Ὁ μὲν οὐδὲ τὸν δευτέρον οὐδὲ τὸν πρῶτον ἐκτὸς ἀπαραίτης ἐῷμεν, ἀλλὰ κακείνους ὁρίζομεν οὕτω συνίστασθαι, ὥστε μηδεμίαν εἶναι πονηρίαν αἰτίαν ἢ ἐξ ἀρπαγῆς, ἢ ἐκ προηγηθείσης λαθραίας θρησκείας, ἀλλὰ νομίμως καὶ καθαρύοντες τὸν τοιοῦτον μολυσματικὴν καὶ πορνικὴν ἀκαθαρσίαν. Ὡς τις οὖν τῶν εἰρημίων καταρρονήσας τύπων, πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν πρῶτην ἢ δευτέραν συνέλθοι, τούτων ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἢ καθὰ καὶ μετὰ σπύλον ἔχοντα ἢ ῥυτίδα, τοῖς σωτηρίοις ὑποβάλλουσα ἐκταπείν, οὐ πρὶν εἰς μεταλήψιν τῶν θείων παραδίδεσθαι μυστηρίων, ἢ τὸν ὁρισμένον ἐπὶ τῇ πορνικῇ χρόνον ἀκριβῶς ἐκπληρώσῃ (εἰ μὴ ἄρα ἡ τοῦ βίου ἀναγκὴ κατεπείγοι ἀναχώρησις),

* Συνέμειξ ἡγουμένου ταύρους, σελ. 415.

1. Ἰδε ἀνέκδ. Νομικὸν χειρόγρ. Θεοφίλου ἐπισκόπου Κεμπανίας.

προκειμένου καὶ περὶ τῆς συνάψεως τοῦ πρώτου γάμου, ἤτοι τὴν ἀνευ ὀπισθολογισμῶν, εἴτε ἀπλῆς τέρψεως, εἴτε πορνικῆς ἐνοχλῆς συγκρότησιν τοῦ δευτέρου γάμου, ἐπὶ ποιῆ ἀκοινωνησίας τῶν οὕτως ἐνόχων καταστάντων ἐπὶ ἐπταετίαν ὅλην, μὴ ἐξαίρουμένου ὁμοίως ἐκ ταύτης οὐδὲ τοῦ ἱερέως τοῦ ἐν τῷ διαστήματι τῆς ἐπταετίας τολμήσαντος εἰς μετὰδωσιν αὐτοῖς τῆς θείας μεταλήψεως, ὁ δὲ προέβαινε δὲ τὸ πάλαι κατὰ κανονικὴν ἀκριβείαν εἰς τὴν στέψιν τῶν εἰς δεύτερον γάμον προσερχομένων, ὡς μετὰ ταῦτα κατ' ἔθος ἐπικρατήσαν πάλιν παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς διγάμοις αὐτοῖς ἐγένετο ἡ ἐπιθεσις τῶν νομικῶν στεφάνων¹, καὶ ἐκανόνιζε τούτους δι' ἀποχρῆς αὐστηρῆς, ἐπὶ ἑνῇ. ἡ δὲ ἐν αὐτοῦς κατὰ τὸ ἀκριβέστερον, ἀπὸ τῆς θείας μεταλήψεως, ἀπαγορεύουσα αὐτοῖς καὶ τὴν συνεστίασιν ἐπὶ αὐτὴν μετὰ τοῦ ἱερολογησαντος αὐτοῦς ἱερέως², καὶ διὰ διετούς πρὸς τούτοις ἀφορισμοῦ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας³, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνηθῶσιν ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ διὰ σώφρονος καὶ ἐναρέτου κατὰ θεῖον πολιτείας ἵνα ὑποπλύνωσι τὸν τῆς διγαμίας ῥύπον. ἐν ἀπεστρέφετο ἡ ἀρχαία ἐκκλησία, καίπερ μὴ θεσπίζοντα δι' ἐνκντίων κανόνων ῥητῶν τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς τελέσεως δευτέρου γάμου· διὰ τοῦτο καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ εἰς Τίτον ἐπιστολῇ⁴ αὐτοῦ λόγῳ ποιοῦμενος μνησκὸν τοῦ ζητήματος τούτου, ἀναφέρει ὅτι, εἰ καὶ ὁ ἐκωλύθη παρὰ τῶν νόμων, εἴτε ἐκκλησιαστικῶν, εἴτε πολιτικῶν, ἡ διγαμία, οὐχ ἥττον ὁμοῦς ἀξιοκατηγόρητος κατὰ πολλὰ τυγχάνει, δυσάρεστον πάντῃ ἐμπειοῦσα ἐντύπωσιν καὶ πρῶξενος βλάβης μᾶλλον ἀν' ὠφελείας γιγνομένη⁵. Οὐ μόνον δ' ἐν τῇ ὁρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ ἡ δευτερογαμία διὰ πολλοὺς λόγους κοινωνικοὺς ὁρθοὺς ἄλλως ἦτον οὐχὶ τόσον ἐπιθυμητὴ, ὡς δυναμένη ἐπενεγκεῖν πολλὰ καὶ δυσάρεστα ἀποτελέσματα, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἐκτροχιασθεῖσιν αὐτοῖς τῆς γραμμῆς τῆς ὁρθοδοξίας αἰρε-

τουτέστι μέχρις ἂν τὸ ἔσθον ἐκπληρωθῇ ἔτος· ὁ δὲ τολμῶν ἱερεὺς παρὰ τὸν διατετατωμένον ὅρον μεταλήψεως θείας τινὰ τοῦτον ἀξιώται, περὶ τὸν ἴδιον κινδυνεύει βλάβην, ὁρῶνός τι τοῦ ἀξιοθνήσκοντος παρὰ τὸν ὁρισμένον τύπον τῆς θείας κοινωνίας, πάλιν εἰς τὸ ἀκοινωνήτον περιεστανένου, μέχρις τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἔσθου ἔτους· (ἴδε τόμον ἐνώσεως, ἤτοι ἐκθεσιν τῆς γενομένης τῆς Ἐκκλησίας ἐνώσεως, ἐπὶ Κωνστ. καὶ Ῥωμανοῦ τῶν αὐτοκρατόρων, ἐν Συντ. τῶν Θ. καὶ Ἱ. κανόνων Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 8—9).

1. Ἰδε Νικήτα μητροπολίτου Ἡρακλείας ζώντος περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ βασιλείᾳ Μιχαήλ τοῦ Παλαιολόγου ἀπάντησιν πρὸς Κωνσταντίνον ἐπίσκοπον ἐν Συντάγμ. τῶν Θ. καὶ Ἱ. κανόνων Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 441.

2. Ἰδε Ἡλίου μητροπολίτου Κρήτης, διαπρέφαντος κατὰ τὸ τέλος τῆς ΙΙ' ἑκατονταετηρίδος, ἀπάντησιν πρὸς μοναχόν τινα Διονύσιον ἐν Συντάγμ. τῶν Θ. καὶ Ἱ. καν. Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 378, καὶ ἀπάντησιν Ἡρακλείας Νικήτα πρὸς Κωνσταντίνον ἐπίσκοπον, αὐτόθι σελ. 441.

3. Ἰδε Δ' κανὼν τοῦ Μ. Βασιλείου ἐν συλλογῇ κανόνων.

4. Ἰω. Χρυσόστ. «Εἰ καὶ μὴ κακώλυται παρὰ τῶν νόμων τὸ δευτέρως ὁμοῦς γάμοις, ἀλλ' ὁμοῦς πολλὰς ἔχει τὸ πῆγμα κατηγορίας...».

τικοῖς, ὡς φέρ' εἶπεν τοῖς Ναυατιανοῖς καὶ Σαδβατιανοῖς, ἦτο πάντῃ βδελυκτὴ ἡ διγαμία καὶ τοὺς παραπετόντας εἰς ταύτην καὶ μετανοήσαντας ὑστερον κατ' οὐδένα τρόπον δὲν ἐδέχοντο ἵνα ἐπανέλθωσι παρ' αὐτοῖς¹.

Περὶ τῶν διγαμούντων ἀνδρῶν ἔχομεν καὶ ἄλλας πολιτικὰς διατάξεις ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐποχῇ κρατησάσας καὶ διακανονίζουσας τὰ κατ' αὐτούς. Οὕτως ὅσον ἀφορᾷ τὸν διγαμήσαντα καὶ ζημιώσαντα τὰ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ὑπάρχοντα αὐτοῦ τέκνα διὰ τῆς ἀποξενώσεως τινος ἐξ ὧν ἔλαβε πραγμάτων, ἐκράτουν τὰ ἐπόμενα· ὁ μὲν ἀποξενώσας πατήρ κατὰ νόμον δὲν ἐτιμωρεῖτο, ἀλλὰ τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐλάμβανον ταῦτα, μὴ παρελθόντων ὁμοῦς τριάκοντα ἐτῶν, ἀπὸ τῶν λαθόντων διαρρήγνουμένης τῆς πράξεως τῆς ἀγοραπωλησίας καὶ θεωρουμένης ἀκύρου. Ἐπίσης τὸ ἀποξενωθὲν μέρος τῆς περιουσίας ἀποθανόντος τυχὸν τέκνου ἐλάμβανον κατ' ἀναλογίαν καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου τὰ ἐπιζώντα· μόνον δὲ ἀποθανόντων ὧν τῶν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ὑπόντων τέκνων, τὸ ἀποξενωθὲν παρὰ τοῦ πατρὸς διετέλει κύριον καὶ καλῶς ἐκποιθὲν².

Ἐπίσης ὁ διγάμος ἀνὴρ δὲν ἠδύνατο ἵνα παραχωρήσῃ ὡς δωρεάν τῇ δευτέρᾳ συζύγῳ αὐτοῦ πᾶν τι ἐν ὧν διετέλει ζῶν. ἀλλ' οὔτε καὶ ἐν καιρῷ θανάτου ἵνα καταλίπῃ αὐτῇ πλεον μίαν κληρονομικῆς μερίδος, ἣν δύναται νὰ λάβῃ εἰς τῶν υἱῶν ἢ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ.

Πάντων ὁμοῦς τῶν πραγμάτων τῶν περιεχομένων τοῖς τέκνοις, εἴτε ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῶν, εἴτε ἐξ ἄλλου μέρους, τὴν χρῆσιν εἶχεν ὁ πατήρ καὶ ἐὰν προσήρχετο εἰς δεύτερον γάμον, ἀνηλικίων ὄντων ἐτι καὶ ὑπεξουσίῳ τῶν τέκνων.

Περὶ τῆς ἐν χρῆσιν εὐθεσίης γυναικός, διὰ τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου αὐτῆς, καὶ ἐπιθυμούσης ἵνα προσέλθῃ εἰς δεύτερον γάμον, ἔχομεν διατάξιν τινα πολιτικὴν, καθ' ἣν ἀνέγκλητος πάντῃ ἐστὶν ἡ τοιαύτη, ἐξουσίαν ἑαυτῆς ἔχοντα συνοικεῖν, ὅπως πράξῃ νομίμως τοῦτο· ἔχομεν δὲ καὶ ἐτέραν Ἀποστολικὴν διατάξιν καθ' ἣν ἐλευθέρῃ ἐστὶν ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἵνα συζευχθῇ ἀλλὰ μόνον ἐν Κυρίῳ, τουτέστιν διὰ τακτικοῦ καὶ ἐννόμου δι' ἱερολογίας γάμου, ἀνεξαρτήτως πορνικῶν συμπαθειῶν καὶ συναφειῶν³, ὁφείλουσα ἐν τούτοις παραφυλάττει πρότερον τὸν νενομισμένον ἐπὶ τῇ χρῆσιν αὐτῆς πένθιμον ἑναιαυτὸν.

Κατ' ἄλλην σοφωτάτην πολιτικὴν διατάξιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ διατάχθη περὶ τῆς χήρας τῆς μὴ ἐχούσης τέκνα καὶ συζευχθείσης ἐκ δευτέρου πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου, ὅτι οὐδὲν ἐλάμβανε ἀπὸ τῶν πραγμάτων τοῦ ἀποθανόντος ἀνδρὸς αὐτῆς, οὐδ' ἐπέλαμβανεν ἐτι τὴν προγαμικίαν αὐτῆς δωρεάν, οὐδ' ἐδέχετο κληρονομίαν ἐλθοῦσαν ἐξωθεν, ἢ καταπίστευμα, ἢ κληροδότημα ἢ αἰτίαν

1. Ἰδε Ἀρμενοπούλου κερ. περὶ αἰρέσεων.

2. Ἰδε Νεζάρν Ἰουστινιανοῦ KB'.

3. Βασιλ. καν. ΜΑ'—Α' Κορινθ. ζ', 39—Ἰδε καὶ γνωμοδότησιν Ἡλίου μητροπολίτου Κρήτης ἐν Συντ. τῶν Θ. καὶ Ἱ. κανόν. Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 378.

θανάτου δωρεάν, ἀλλ' ἀπεστερείτο πρὸς ποινὴν πάντων τούτων μεταδαινόντων ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ προαποθανόντος ἀνδρὸς αὐτῆς· ἐξαιρετικῶς μόνον ἡδύνατο ἵνα δεχθῇ ἐγκύρως κληρονομίαν προερχομένην ἐκ συγγενοῦς αὐτῇ μέχρι τρίτου βαθμοῦ, ἀδιαθέτου ἀποθανόντος· ἔχουσα δὲ τὸν ἀντίον παῖδα ὑπεχρεοῦτο ἵνα δωρησθῇ τοῖς τέκνοις αὐτῆς τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας αὐτῆς κατὰ δεσποτεῖαν¹.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς αὐτοκράτωρ ἐνομοθέτησε περὶ τῆς χήρας τῆς προσελθούσης εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ πενθίμου ἐνιαυτοῦ καὶ μὴ ἔχούσης τέκνα ἐκ τοῦ πρώτου αὐτῆς γάμου, ὅτι οὐδένα αὕτη διατρέχει κίνδυνον ἀνέγκλητος· ἐπὶ τῇ διγαμίᾳ οὕτως· εἰ δὲ κέκτηται παῖδας ἐκ τοῦ πρώτου γάμου καὶ ὁ νόμος θεωρεῖται ἀτιμασθέντας αὐτοῦ· παρὰ τῆς μητρὸς, τότε ἀπογυμνοῦται μὲν πάσης δωρεᾶς γινομένης αὐτῇ ἐκ μέρους τοῦ θανόντος συζύγου αὐτῆς, οὐδεμίᾳ δὲ ἐπιτρέπεται ταύτῃ δεσποτεῖα καὶ κυριότης ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὅσα ἔλαβε παρὰ τοῦ τέως συζύγου αὐτῆς, ἀλλὰ μόνον ἡ χρῆσις αὐτῶν πρὸς ὠφέλειαν αὐτῆς τινα· εἰς ταῦτα δὲ συμπεριλαμβάνονται καὶ ἐννοοῦνται καὶ πάντα εἰσέτι δωρεὰ γινομένη καὶ περιελθούσα αὐτῇ ἕνεκα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, εἴτε ζώντος αὐτοῦ, εἴτε καὶ ἀπὸ διαθήκης τοῦ ιδίου².

Ἐὰν ἡ μήτηρ ἀποθανόντος τοῦ συζύγου αὐτῆς ἐδωρήσασθαι τι εἰς τὸ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνον αὐτῆς, καὶ ἀκολούθως προσέλθῃ εἰς δεύτερον γάμον, δὲν δύναται πλέον ἵνα ζητήσῃ καὶ λάβῃ ὅπισθεν τὸ δοθὲν, παρεκτὸς λόγῳ ἀχαριστίας τοῦ τοιοῦτου αὐτῆς τέκνου πρὸς αὐτήν, ὅσον ἐὰν ἔτυψεν, ἐκακοποιήσεν, ἢ ἄλλως καθ' οἷονδὴποτε τρόπον ἐπεβουλεύῃ τὴν ζωὴν αὐτῆς.

Ἄλλην διάταξιν τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος ἔχομεν περὶ γυναικίς γενομένης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου αὐτῆς συζύγου ἐπιτρόπου τῶν ἀνηλίκων αὐτῆς παίδων, ὁμοσάσης μὲν ἵνα μὴ συνάψῃ δεύτερον γάμον, ἀλλ' ὕστερον παραδᾶσης τὸν ὄρκον αὐτῆς καὶ μὴ βουλευθείσης ἵνα ἀποκαταστήσῃ ἕτερον ἐπιτρόπον νόμιμον τῶν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ὑπόντων παίδων αὐτῆς, καὶ ὅτ' αὐτῇ τὰς εὐθύνas τῆς διαχειρίσεως αὐτῆς, καθ' ἣν ἡ τοιαύτη, λόγῳ τῆς εἰς ἣν προήχθη διγαμίας, οὐ μόνον τὴν περιουσίαν τοῦ πρώτου συζύγου αὐτῆς ὑποχρεοῦται ἵνα ἔγῃ ὑπέγγυον καὶ ἐν εἴδει ἐνεγύρου παρὰ τρίτῳ πρὸς ἀφ' ἧς ἀλλίαν ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἔτι, καὶ συγχρόνως δὲν κέκτηται τὸ δικαίωμα κληρονομίας ἀπὸ τέκνου τινὸς αὐτῆς ἐκ τοῦ πρώτου γάμου ὑπάρχοντος καὶ ἀποθανόντος ἀνηλίκου, καὶ ἐὰν ἔτι ὁ ἀποθανὼν αὐτῆς συζυγὸς διορίσῃ τοῦτο· ἡ τοιαύτη μήτηρ συνάμα ὑπόκειται καὶ εἰς τὰς παιδείας εἰς ἃς καὶ αἱ πρὸ τῆς παρελεύσεως τοῦ πενθίμου ἐνιαυτοῦ συζευχθεῖσαι τὸ δεύτερον γυναικίς, ὅθεν καὶ τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας αὐ-

τῆς δίδεται εἰς τὰ τέκνα αὐτῆς κατὰ τε τὴν ψιλὴν χρῆσιν καὶ τὴν τελείαν δεσποτεῖαν¹.

Ἄν δὲ ἡ χήρα μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ τεταγμένου πενθίμου ἐνιαυτοῦ ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον καὶ ἀποκαταστήσῃ νομίμως ἐπιτρόπον τῶν ἀνηλίκων αὐτῆς τέκνων, ὅτ' αὐτῇ λογαριασμὸν καὶ παραδῶ πάντα τὰ τοῖς τέκνοις αὐτῆς τοῖς ἐκ πρώτου γάμου ὑποσθῇ ἀνήκοντα, δὲν εἶχε δ' ἀπ' ἑτέρου ὁμοσθῇ ὄρκον ὅπως μὴ τὸ δεύτερον ποτὲ συζευθῇ· ἀποθανόντος τοῦ τέκνου αὐτῆς ἀνηλίκου, λαμβάνει καὶ αὕτη ἴσην μοῖραν μετὰ τῶν ἄλλων αὐτῆς τέκνων κατὰ χρῆσιν καὶ κατὰ δεσποτεῖαν ἄνευ τινὸς κωλύματος². Ἐν περιπτώσει ἀποξενώσεως ὑπὸ τῶν διγαμουσῶν γυναικῶν πραγμάτων ἀνηλίκων τῷ πρώτῳ συζύγῳ, ὡς καὶ συνομολογήσεως δωρεῶν τῷ δευτέρῳ ἀνδρὶ εἴτε ἐν ζωῇ, εἴτε ἐν θανάτῳ, ἴσχυον τὰ αὐτὰ, οἷα ἐξετίθησαν ἀνωτέρω, προκειμένου λόγου περὶ τῶν διγαμούντων ἀνδρῶν.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ διγαμία παρὰ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας οὕτως μετὰ τινὰς ἐκκλησιαστικὰς ποινὰς καὶ παιδείας ἐπετρέπετο κατὰ συγχώρησιν, ἕνεκα τῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀσθενείας ἔτι τοῦ χριστιανισμοῦ, οὐχ ἥττον ὅμως ὅσον ἀφορᾷ τὴν συνομολογήσιν τρίτου γάμου, εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἄνευ εὐλόγου καὶ σπουδαίου αἰτίου, παρατηροῦμεν ὅτι μέγιστοι καὶ βαρύτατοι ἀναλόγως ἐκκλησιαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ ποινὰι ἐπεβάλλοντο κατὰ τῶν τριγαμούντων, μετριαζόμεναι κατὰ τι μόνον, ὅτε ἐτελείτο δι' ἑρπετίν τεκνογονίας, ὑρισταμένων ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο πλείστων κανονιστικῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν διατάξεων.

Ἐν πρώτοις κατὰ τινὰ Νεαράν ἀποδοδομένην κατ' ἄλλους μὲν, Βασιλείῳ τῷ Μακεδόνι, κατ' ἄλλους δὲ, τῇ βασιλίδι Εἰρήνῃ, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον, ἀπηγορεύετο ἡ συνάψις τρίτου συνοικεσίου καὶ ἐρεξῆς, ὡς παρ' ὁμοῦ καὶ κτηνώδους καὶ ἀλλοτρίου τῶν θείων καὶ ἀποστολικῶν διατάξεων καὶ ξένου τῆς χριστιανικῆς ἀγχιστείας, ἐπὶ ἀπειλῇ κηρύξεως ὡς παρ' ὁμοῦ τοῦ οὗτο συνομολογηθέντος γάμου καὶ θεωρήσεως τῶν ἐξ αὐτοῦ τικτομένων παίδων ὡς κυριολεκτικῶς καὶ κατὰ γράμμα νόμων³. Ἀλλὰ καὶ ὁ τόμος τῆς ἐνώσεως ὁ γεγόμενος ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ἰωαννοῦ τῶν αὐτοκρατόρων, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νικολάου τοῦ Μυστικῆς, καὶ περὶ τοῦ τρίτου ἐρῖζει γάμου, ἵνα μὴ, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, τελεῖται ἀλλ' ὑπὸ τινὰς ὁρους καὶ κανόνas καὶ τὴν ἐφαρμογὴν ἐιδικῶν τινῶν τοῖς οὕτως ἐνόχοις γενομένοις ποινῶν ἕνεκα τούτου, παραβιάζομένου ὑπὸ τῶν πατέρων λίαν εὐφρῶς πρὸς ῥύψαμα τοῦ οἴκου ἐν γυνίᾳ παρρησιμμένου⁴.

1. Ἰδε ΚΒ' Ἰουστινιάνειον Νεαράν.

2. βλ. πρὸς ὁμοίως ἐν τῇ αὐτῇ Νεαρά.

1. Ἰδε ΚΒ' Ἰουστινιάνειον Νεαράν· καὶ συναρτῇ διάταξιν περὶ τούτου ἐν τῇ 94 Νεαρά τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος.

2. Ἰδε αὐτόθι καὶ περὶ τούτου.

3. Ἰδε Zacharie Delineatio, σελ. 115, ἐνθα καὶ ἐξισθῇ ἡ Νεαρά αὕτη Ἰδε καὶ Mortreuil, τόμ. Α', σελ. 154.

4. « καὶ περὶ τοῦ τρίτου ἐρῖζοιεν γάμου, ὥστε μὴ ἀπλῶς, ἀλλὰ ὡς ἔτυχε, ἐπιτελεῖσθαι αὐτόν· καὶ γὰρ συγκεχώρηται μὲν ὡς ῥύψαμα τοῖς

Ε'

† Τοῦ αὐτοῦ χρυσόδουλλον

περὶ τῶν χιλίων μοδίων τοῦ σίτου, τοῦ ἀπὸ τῶν Βησσῶν¹.

Ἀρετῆς ἀντιποιοῦμενοις ἀνδράσι, καὶ τὸν χορὸν καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἀποσκευασμένοις, καὶ πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν ἐπειγομένοις, καὶ σπεύδουσι συναντιλαμβάνεσθαι τε τῆς ὁρμῆς καὶ συνεπιρρωννύειν αὐτοῖς τὴν προθυμίαν. καὶ χεῖρα βοηθείας ἐκ τῶν ἐνόντων παρέχειν, καὶ τὰς ἐξωθεν περικόπτειν φροντίδας καὶ περισπασμούς, μεγίστην οἶδε φέρειν ψυχὴ τὴν ὄνησιν, καὶ τοῖς ἀτύλοις ταπεινοῖς θηταυρόν τινα τίμιον ἐναποτίθεσθαι. Ὅθεν καὶ ἡ βασις εἶδε ἡμῶν τὰ ψυχὴν ὠφελούοντα μεταδιδούσας, καὶ τῆς ὄντως ἐρώτα μακαριότητος, καὶ τοῖς κατὰ τὴν Μονὴν τῆς Θεομήτορος ἡμῶν δεσποίνης ἀσκουμένοις μοναχοῖς, ἡτις Νέα μὲν κέκληται, κατὰ δὲ τὴν νῆσον Χίον ἱδρύεται, ἀρετῆς οὕτιν ἐργάζεται, καὶ καθ' ἐαυτοὺς ζῆν πειρωμένοις, συνεζήφατο τῆς σπουδῆς· καὶ ὡς ἂν, μὴ πρὸς τὰς τοῦ ζῆν ἀπορροὰς περισπώμενοι, ἐνίοτε τῶν θείων ὑμνωδῶν κατολιγωρῶσι, καὶ τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας ἐμποδῶν αὐτοῖς εἴη τὸ μεριμνᾶν ὅθεν καὶ τὰ ἀναγκαῖα πορίζονται², ἐτύπωσε παρέχεσθαι εἰς τὸν μακρὸν καὶ δικαιονίζοντα χρόνον πρὸς τὴν κατ' αὐτοὺς Μονὴν, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θέρους, ἀπὸ τοῦ ἀφωρισμένου τῷ τεκρέτῳ τοῦ Τροπαιοφόρου κτήματος τῶν Βησσῶν³ τοῦ κατὰ τὴν Ἀταίαν διακειμένου, σίτου μοδίου

1. Ὁ δυνάμενος φωτίσαι περὶ τούτων ἡμῶς ἡγούμενος τότε τῆς Μονῆς ὁ καὶ χρονολόγος αὐτῆς Γρηγόριος Φωτεινὸς ἀγνοεῖ « ποῦ αἱ Βησσαι τῆς Ἀταίας καὶ τίς ἡ Ἀταία » βλ. τὰ Νεαμονήσια, σελ. 86. Μένειται δὲ τοῦ χρυσόδουλλον τούτου ὁ ἀριθμὸς Νικηφόρος.

2. Ἦν τοῖς παλαιογράφοις φέρεται ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ μέρους τοῦ τοῦ τὸ παρὸν χρυσόδουλλον τὰ Νεαμονήσια· σελ. 179—180.

3. Νοεὶ τὸ σέκρετον τῆς Μονῆς τῶν Μαγγάνων, ἥς τὴν οἰκοδομὴν εἰς πύρας ἤνεγκεν ὁ Μονομάχος· μένειται δὲ ὁ Νικηφόρος τῆς δωρεῆς ταύτης τοῦ Μονομάχου γράφων ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἀταίαν Βησσῶν, ὑποκειμένων εἰς τὸν τροπαιοφόρον, εἰς τὴν ἑλλῶς λεγομένην θαλονίτι Μονὴν τῶν Μαγγάνων, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αυτοκράτορος κτισθεῖσαν ἐν Βυζαντίῳ, ἀπ' αὐτῶν, λέγω, διακελεύει διδοσθαι τῇ Νεαμονῇ σίτον μοδίων χιλίων· χωρὶς δὲ ἀπὸ τῆς αὐτῆς Μονῆς τοῦ τροπαιοφόρου εἶτι τριάντα μοδίους, καὶ νομίων, φησὶ, μιλιτρίσις τριάνοντα· τὰ Νεαμονήσια, σελ. 86.—Τὸ περὶ τούτου χρυσόδουλλον τοῦ Μονομάχου κεῖται ἐκδομένον ὑπὸ Ἰ. Σακελλίωτος ἐν Παρθώρῃ, τόμ. ΙΖ', σελ. 556.—βλ. περὶ τῆς τῶν Μαγγάνων Μονῆς ἐν λήξει: Κωνσταντινουπόλιν ἐν Λεξικῷ Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας, τῷ ὑπὸ τῆς συντάξεως τοῦ Νεολόγου ἐκδομένῳ, τόμ. Γ', σελ. 1039, στήλην α', Δουκαγγίου Constant. Christiana τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1729 βιβλ. Δ', σελ. 85, στήλην α'—β'.—Σέκρετον τῶν Μαγγάνων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡγνοεῖτο τῶς, ὃ δὲ τὰ παρόντα γράφων, ἀκολουθῶν τῷ κλεινῷ Δουκαγγίῳ ἠρθήμευσεν ὅσα κἀκεῖνος σέκρετα, ἥτοι τὸ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου, τὸ τῶν δημοσιακῶν, τὸ τοῦ πρωτατῆκερίτου, τὸ τῆς Χαλκῆς, τὸ τοῦ δικαιοδότη, οἷς ὁ Δουκάγιος προτίθηται τὸ τῆς Φιλιππίας· ἐν δὲ τοῖς ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ φίλου Ἱερολίου ἱεροῦ Φλωριδίου ἀναγραφαῖσι, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδομένοις πιττακαῖς καὶ χρυσόδουλλοις ἀναφέρονται τρία εἶτι σέκρετα, ἐν Κωνσταντινουπόλει: τὸ σέκρετον τοῦ Μυρελαίου, τὸ σέκρετον τοῦ Ἐδδόμου καὶ τὸ σέκρετον τῶν Μαγγάνων· Ἦε Φλωρίδου ἀπαριθμη-

χιλίου· εἰ γὰρ καὶ πρότερον ἢ τοιαύτῃ χιλιάς τοῦ σίτου ἐτυπώθη δι' ἐτέρου χρυσόδουλλον τῆς βασιλείας μου, ἀπὸ τῶν κτημάτων τοῦ Ἑλίου·⁴ παρέχεσθαι τῇ Μονῇ· ἡτις δὴ καὶ παρείχετο κατὰ τὴν ἐκείνου τοῦ χρυσόδουλλον περίληψιν· ἀλλ' ἐπεὶ τὸ μὲν τοιοῦτον κτήμα τοῦ Ἑλίου ἐδωρήθη παρὰ τῆς βασιλείας μου τῇ Σεβαστῇ⁵, ἡλευθερωμένον τῆς εἰρημένης δόσεως τοῦ σίτου, καὶ τὸ προγεγονός χρυσόδουλλον ἐσχόλασε, τυποῖ τὸ κράτος ἡμῶν ὡς εἰρηται ἀπὸ τοῦ δηλωθέντος κτήματος τῶν Βησσῶν⁶.

5'

† Ἐπικυρωτικὸν χρυσόδουλλον τοῦ αὐτοῦ βασιλέως

τοῦ μὴ τινα ἐξόριστον πέμπεσθαι εἰς τὴν Μονήν.

Ἐποικοδομεῖν ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀγαθῶν πράξεων, καὶ αἰετὶν προσθήκας ταύταις ἐπινοεῖν, ὥστε τὸ καλὸν ἐπὶ πλέον ἐδράζεσθαι, καὶ στερωτέραν λαμβάνειν παγίωσιν, καὶ πάσαις προσβολαῖς ἐναντίας ἀτίνακτον γίνεσθαι, καὶ τὸ ἰσχυρὸν ἰσχυρότερον ἀπεργάζεσθαι ταῖς ἀρίσταις ἐπιποιήσεσι, μεγαλοπρεπὲς καὶ τῷ ὄντι βασιλικόν· οὕτω

σιν τῶν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Πάτμου ἐπιστῆμων ἐγγράφων, ἐν Παρθώρῃ, τόμ. ΙΘ', σελ. 340, Μ. Ι. Γεδεών Μημέτα τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναις, καὶ Κωνσταντινουπόλιν ἐν Λεξικῷ κτλ. σελ. 1022.

4. νοεῖ ἀπ' αὐτῆς τὴν ἐπισκοπὴν Ἑλίου, τὴν ὑποκειμένην τῷ μητροπολίτῃ Πατρῶν; βλ. τὴν διατύπωσιν Λέοντος τοῦ σοφοῦ παρὰ Ῥάλλῃ καὶ Ποτλῇ, ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων, τόμ. Ε', σελ. 482.

5. ἔστι δ' ἡ Σεβαστὴ αὕτη πιθανῶς ἡ Σκληρίαινα, περὶ ἥς παρὰ Ζωνναρῆ βιβλ. ΙΖ', 21 κεῖνται ταῦτα· ἀνάγεται τοῖνον ἐκ Μιτυλήνης ἡ Σκληρίαινα... τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, καὶ βασιλεῖος αὕτῃ δορυφορία νεμένητο, καὶ ὁ οἶκος αὕτῃ μετασχημάτιστο εἰς ἀνάκτορον... μέχρι μὲν οὖν τινος (ὁ Μονομάχος) ἐσκηνοποιεῖ τὸν ἔρωτα, καὶ ὥσπερ ἡρωδία πρὸς τὸ γινόμενον· εἴτα καὶ τὴν αἰδῶ καὶ τὴν σκηνὴν ἀποτίθεται, καὶ τῇ γυναικὶ συνῆν οὐκ ὡς παλλακῇ, οὐδ' ὡς ἡμιγυμνῇ, ἀλλ' ὡς ἐμπαυρῶς συνευνεῖται, καὶ αὕτῃ ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων καθ' ἐκίστην ἐπέρρει τὰ χρήματα κατὰ ποταμούς, καὶ φέδες ἀνεστομοῦντο χρυσίδες, καὶ ἀπαρκαλύπτως αὕτῃ προσεφύτα ὁ βασιλεὺς... τατίμητο δὲ ἡ γυνὴ Σεβαστῇ, αὕτῃ πρώτη τῆς πρώτης βασιλικῆς ἀπονεμηθείσης τιμῆς· Λέγω ὅτι πιθανῶς ἐννοεῖ τὴν Σκληρίαιναν, διότι καὶ ἐτέραν αὐτοῦ παλλακὴν ὁ Μονομάχος εἶτι φλεγμαίνων περὶ τοὺς ἔρωτας, μαίρακά τινα θαῖρον δοῦσε τῇ Ῥωμαίῳ ἐξ Ἀλανῶν, καὶ δὲ τινος τῶν παρ' ἐκείνου ἀρχηγετούντων « ὠνόμασε Σεβαστὴν » ἰγίνετο δὲ τοῦτο μετὰ τὸν θάνατον τῆς αυτοκρατορίας Ζωῆς· τῷ 1050 (Ζωνναρῆ ΙΖ', κη'). Περί ταύτης γράφει καὶ Ψελλὸς, παρὰ Κ. Σάβα· Μεσαιων. βιβλ. τόμ. Δ', σελ. 177 « ἡ τοῖνον μαίραξ θυγάτριον τοῦ ἐκείνου ἐν Ἀλανίῃ βασιλεύοντος ἦν, οὔτε τὸ εἶδος ἀξιοθέατον, οὔτε τὴν θεραπείαν εὐδαιμον, δυσὶ δὲ μόναις κεκόσμητο χέρισι, λευκὸν ἦν τὴν χροῖν, καὶ καλλίστοις ἐξήστραπτεν ὀφθαλμοῖς... μεταδίδωσι δὲ τοῦ ὀνόματος Σεβαστῇ ἀνεπαύσως, δορυφορίαν τε αὕτῃ βασιλικὴν διατίθεται, καὶ πάσας ἐπ' αὕτῃ θύρας αἰτήσεων ὑπανοίγνυσιν, ἐπέρρει τε αὕτῃ χρυσοῦ ποταμούς ρέοντας καὶ ὀχετοὺς ὀλβίους καὶ εὐδαιμονίας ἔπειρα βρύματτα ».

6. κολοβὸν τὸ χρυσόδουλλον· ἔγνωστον δ' ἄρα τὸ ἔτος, ἐν ᾧ ἀκαλύθη.

γὰρ τὸ ἀγαθὸν συντιθέμενόν τε καὶ συναρμολογούμενον, καὶ εἰς ἑνὸς ἔργου συμπλήρωσιν τελεσιουργούμενον, πληρεστέτην καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ μετῃαποδοσίαν τῷ δημιουργῷ τούτῳ χαρίζεται. Διὸ καὶ ἡ Θεοστεφής ἡμῶν γαλήνότης τῇ ἐν τῇ Χίῳ¹ Νέᾳ Μονῇ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἣν ἄνδρες εὐλαβεῖς ἐκ βάρων αὐτῶν ἀνεγείραντες, ἐν αὐτῇ καὶ τὰς καλύδας ἐπήξαντο, καὶ κατὰ τὰς φιλεργούς μελίσσας τὸ καλὸν ἐν αὐταῖς τῆς ἀρετῆς μέλι φιλοπόνως συλλέγοντες πάντοθεν, ὥσπερ ἐν σίμβλοις ἐναποτίθενται τὸν ἐκ τούτου φωτισμὸν ἐκείνον αἰδίων, καὶ τὴν γλυκυτάτην τῆς ἀφθάρτου τρυφῆς ἀπεκδεχόμενοι μέθεξιν, ἔφθασε μὲν ἤδη τὸ αὐτοδέσποτον δι' ἐτέρου χρυσοδούλλου λόγου χαρίσασθαι ὥστε μὴ τινα δυνατῶς ἔχειν χεῖρας ἐπιδοῦλαι αὐτῇ, καὶ ὑπὸ τὴν ἰδίαν καθέλκειν αὐτὴν ἐξουσίαν· ἀπέκλειτε δὲ καὶ πᾶσι τοῖς ἐπηρεασταῖς τὰς εἰς αὐτὴν εἰσόδους, καὶ ἄδειαν παρέσχεν οὐδενὶ τῶν ἀπάντων, ἀπὸ τε τῶν μεγίστων μετιόντων ἀρχῶν, καὶ ἕως τῶν τελευταίων, ζημίᾳ τινὶ, ἢ κακώσῃ, ἢ ἐπηρεῖα ῥήτῃ τε καὶ ἀνωνύμῳ αὐτὴν καθυποβάλλειν, ἢ τὰ ὑπ' αὐτὴν, ἢ τοὺς προσηκούμενους ἐν αὐτοῖς· ἐπεὶ δὲ καὶ ἕτερόν τι τοὺς μοναχοὺς ὑπέβρατε καὶ μειζόνως ἐλύπει, καὶ ῥίνης δίκην προσεδάπανα τὴν τούτων ζωὴν, ἢ τῶν ἐκείσε πεμπομένων πολλὰς ἐξορίστων ὁχλήσις, ἐπικόπτουσα τούτοις τὸ ἥσυχον, καὶ διαταράττουσα τὸ γαλήνιον, ἡ βασιλεία ἡμῶν τὸ ἀπερίσπαστον ὤλωσεν καὶ ἀπερικτύπητον τούτοις περιποιουμένη, ἵνα κατὰ μόνας ἑαυτοῖς τε καὶ τῷ Θεῷ ζῶντες, καὶ ἀμέσως ὥς δυνατὸν προσομιλοῦντες αὐτῷ, προσεκτικώτερον τε καὶ ἐκτενέστερον ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τοῦ κόσμου παντός τὰς δεήσεις προσφέροιεν², καὶ τοῦτον αὐτοῖς κατέστειλε τὸν θυσμὸν, καὶ τὸν ἐπὶ τούτῳ κατέπαυσε τάραχον, καὶ τὸν φόβον ἀρεῖλεν αὐτῶν, καὶ τὴν σκυθρωπότητα, καὶ πάντῃ τὸ ἔρημον (ἤρεμον;) ἐχαρίσατο. Διορίζεται γὰρ³ καὶ διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς χρυσοδούλλου σιγίλλου, ὥστε πρὸς τῇ ἐλευθερίᾳ τῶν ἄλλων ἐπηρεϊῶν, μηδὲ ἐξορίστων⁴ τινὰ ἢ κατὰ κριτὸν εἰς αὐτὴν παραπέμπεσθαι· ἀποτρέπεται γὰρ τοῦτο ἡ βασιλεία ἡμῶν, καὶ οὐ βούλεται νῦν ἢ μετέπειτα ἢ προφάσει διηνεκοῦς ἐξορίας, ἢ προσκαίρου διαγωγῆς, πρὸς τὴν τοιαύτην Μονὴν ἀποστέλλεσθαι τινὰ· ἀλλὰ καθαρῶς τοὺς ἐν αὐτῇ μοναχοὺς πάσης ὁγλήσεως, πάσης κακώσεως, καὶ περισπασμοῦ παντός καὶ διασεισμοῦ· ἐπιτηκῇ τε δὲ φιλικῶς καὶ τοῖς μετ' αὐτὴν ἐπὶ τὸν βασιλεῖον ἀναδοχομένοις θρόνον συντηρῆσαι ταύτην τὴν ἐντολὴν ἀπαράθραυστον⁵, ἵνα καὶ αὐτοὶ τῆς ἱσθὸς ἡμῶν ἀντιμισθίας, ἐπὶ τούτῳ τῷ καλῷ κοινωνήσῃεν.

1. τῇ ἐν Χίῳ παρὰ Φωτεινῷ, ἐν Παλαιογράφῳ ἐκδομένου τεμαχίου τινὸς τοῦ παρόντος χρυσοδούλλου· τὰ Νεχυμνήσια, σελ. 177.

2. ἀποτρέπεται παρὰ Νικηφόρῳ· Νεχυμν. σελ. 92.

3. ἡ βασιλεία ἡμῶν παρὰ Νικηφόρῳ· αὐτόθι.

4. μηδ' ἐξορίστων τινὰ παρὰ Νικηφόρῳ· αὐτόθι.

5. μετὰ τὸ τεμάχιον τοῦ χρυσοδούλλου, ὁ Νικηφόρος προσέθηκε ταῦτα· ἐπεὶ δὲ τούτοις παρεκλήθη καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν βασιλεύουσας φυλάττειν ἀκριβῶς τὰ τελεσιποιεῖν αὐτῶν.

Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ παρὸν σιγίλλιον χρυσοδούλλον, πρὸς περισσοτέρην βεβαίωσιν, διὰ κινναδάρεως ἐπεσημάνθη, καὶ χρυσῇ βούλλῃ ὑπετραχίσθη.

Ζ'

† Ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ πιττακίου πρὸς Εὐστάθιον Βαστάρχην ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος καὶ εἰδικοῦ

κατὰ τὴν κθ' φεβρουαρίου ἰνδικτιῶνος ιγ'.

Τὴν ἐν τῇ Χίῳ συστάσαν εὐαγῇ Νέαν Μονὴν παρὰ τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν Νικήτα, καὶ Ἰωάννου ἐπ' ὀνόματι τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος¹ [ἐτύπωνεν ἡ βασιλεία μου λαμβάνειν ἐτησίως ἀπὸ τῆς Συγκλήτου λόγῳ βόγας, νομίσματα δ²· καὶ κελεύει σοὶ καταστῶσαι τὴν ὀνομασίαν αὐτῆς³ ἐν τοῖς χαρτίοις τοῦ ὑπὸ σέ σεκρέτου, ἐνθα αἱ ὀνομασίαι διέρχονται τῶν πρωτοσπαθάρων· μεταγράφει δὲ καὶ τὸ παρὸν πιττάκιον, καὶ τὸ⁴ τούτου ἰσότυπον ὑπογραφὴν παρὰ σοῦ τε καὶ τῶν ὑπὸ σέ σεκρετικῶν ἐπιδιδῶναι τοῖς τῆς Μονῆς ἀδελφοῖς, εἰς οἰκείαν ἀσφάλειαν⁵].

1. τὸ πιττάκιον τοῦτο Α' παρὰ Ἱ. Σακελίῳ φέρων ἀριθμὸν ἐπιγράφεται μὲν εἶσον τοῦ καταπεμφθέντος θεοῦ καὶ εὐσεβοῦς βασιλικοῦ πιττακίου πρὸς Εὐστάθιον Βαστάρχην, ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος, καὶ εἰδικόν, διὰ τὴν ἐν Χίῳ συστάσαν εὐαγῇ Νέαν Μονὴν παρὰ τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν Νικήτα καὶ Ἰωάννου, καὶ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος, ἀρχεται δὲ ἀπὸ τοῦ ἐξέπωσης, ὅθεν ἐτέθη ὑπ' ἐμοῦ ἡ ἀγκύλη.

2. ἐξδομήχοντα δύο, παρὰ Ἱ. Σακελίῳ.

3. αὐτοῖς ὁ Ἱ. Σακελίῳ, διορθῶν τὸ ἐν τῷ χειρογράφῳ αὐτοῦς.

4. ἰλλεῖπει τὸ ἄρθρον παρὰ Ἱ. Σακελίῳ.

5. παρὰ Ἱ. Σακελίῳ προστίθεται μηνὶ φεβρουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος ιγ' (=1045) καὶ αἱ ἐξῆς ὑπογραφαί :

† Εὐστάθιος Βαστάρχης, ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος †

† Λέων πατριῆς καὶ πρωτονοτίριος τοῦ σεκρέτου τοῦ σεκελλάρου †

† Μιχαὴλ πρωτοσπαθῆριος, ἐπὶ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, βασιλικὸς νοτάριος τοῦ εἰδικοῦ λογοθέτου, κριτοῦ τοῦ βήλου, ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος, καὶ ἐπὶ τῆς καταστάσεως †

† Βασίλειος πρωτοσπαθῆριος, ἐπὶ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, κριτὴς ἐπὶ τοῦ Ἱπποδρόμου, βασιλικὸς νοτάριος τοῦ εἰδικοῦ λογοθέτου, καὶ μυστογράφος †

† Ἰωάννης πρωτοσπαθῆριος καὶ βασιλικὸς νοτάριος τοῦ εἰδικοῦ λογοθέτου ὁ Σπανόπουλος †

† Θεωμανὸς πρωτοσπαθῆριος καὶ βασιλικὸς νοτάριος τοῦ εἰδικοῦ λογοθέτου, ὁ υἱὸς Ἀγαλλιανοῦ ἀνθυπάρχου, πατρικίου, βίστου, καὶ κριτοῦ τοῦ βήλου †

† Μιχαὴλ βασιλικὸς νοτάριος τοῦ εἰδικοῦ λογοθέτου ὁ Σπανόπουλος †

† Ἰωάννης πρωτοσπαθῆριος ἐπὶ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, βασιλικὸς νοτάριος τοῦ εἰδικοῦ λογοθέτου, κριτὴς ἐπὶ τοῦ Ἱπποδρόμου, καὶ δῆμιρχος τῶν πράξεων †

† Βασίλειος πρωτοσπαθῆριος, ἐπὶ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, βασιλικὸς νοτάριος τοῦ εἰδικοῦ λογοθέτου, κριτὴς ἐπὶ τοῦ Ἱπποδρόμου ὁ Τερεβάνης †

† Ἰωάννης πρωτοσπαθῆριος, κριτὴς τοῦ Ἱπποδρόμου, καὶ βασιλικὸς νοτάριος τοῦ εἰδικοῦ λογοθέτου ὁ Καματηρὸς †

Η'

† Τὸ ἴσον τοῦ τιμίου καὶ προσκυνητοῦ βασι-
λικοῦ πεττακίου τοῦ καταστρωθέντος εἰς τὸ
σέκρετον τοῦ εἰδικοῦ

κατὰ τὴν ιγ'.

Ἡ βασιλεία μου ἐτύπωσε ῥογεύεσθαι καθ' ἓνα ἕκαστον
χρόνον, ἤγουν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ῥόγας τῆς Συγκλήτου
ἀνωθεν τῶν χρυσοτρικλινάτων πρωτοπαθαρίων, τὴν Μο-
νὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Δεκαπολιτίσσης λόγῳ
τῆς ἀφῆς τῆς κανδήλας τοῦ τάφου τοῦ μοναχοῦ Ἰωάννου
τοῦ ὀρφανοτρόφου, καὶ τῶν μνημοσύνων αὐτοῦ νομίσμα-
τα κδ'. Ὡσαύτως ἐτύπωσε ῥογεύεσθαι καὶ τὴν ἐν τῇ
Χίῳ Μονὴν τῆς ὑπεραγίας Θεομήτορος ἑτέρα νομίσματα
κδ', λόγῳ τῶν μνημοσύνων καὶ τῆς ἀφῆς τῆς κανδήλας
τοῦ τάφου τοῦ μοναχοῦ Θεοδώρου καὶ γεγονότος νωδε-
σίμου· καὶ κελεύει σοὶ καταστρῶσαι τὰς δηλωθείσας μο-
νάς, καὶ τὰς τυπωθείσας διδοῦναι ῥόγας αὐταῖς ὑπὲρ τῶν
μνημενευθέντων ἀνδρῶν, ἐν τοῖς τοῦ ὑπὸ σὲ σεκρέτου
χαρτίοις· καὶ παρέχειν ταῦτα πρὸς αὐτάς καθ' ἕκαστον
χρόνον, ὡς δεδήλωται, ἀνυστερήτως· ποιῆσαι δὲ καὶ τὸ
ἴσον. ,εφξς', [κατὰ μῆνα] μάιον, ἰνδixτιώνος ια'."

Θ'

† Τὸ ἐπικυρωτικὸν χρυσόβουλλον τοῦ αἰοδί-
μου βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ
Δούκα,

περὶ τῶν χρυσοβούλλων τῶν προδεβασιλευκότων¹.

Τὸ ταῖς θεοφιλέσι καὶ πρὸς Θεὸν ὡς ἀληθῶς τὴν ὕνα-
φορὰν ἀγούσαις συναίρεσθαι πράξει δίκαιον ἅμα καὶ
λυσιτελεῖς, ψυχῆς τε ἄρα δεῖγμα τοῦτο βασιλικωτάτης,
καὶ Θεὸν θεραπεύειν προτεθυμημένης, ὡς τῆς ἐντεθῆναι
ἀντιταλαντευομένης μισθαποδοσίας παρὰ τοῦ σταθμῷ
καὶ ζυγῷ ἀντιμετρούσης τὰ ἡμέτερα, ἀποστερεῖσθαι μὴ
ἀνεχομένης· ἐπαινετὸν μὲν γὰρ καὶ τὸ ἀρχῆθαι ἐφευρεθῆναι
καὶ πραχθῆναι ὑπὸ τινων ἀγαθόν· ἀξιεπαινετώτερον δὲ πολ-
λῷ πλέον τὸ τὴν ἀγαθὴν πράξιν ἐμπεδῶσαι, καὶ τὸ ἀπερι-
κλόνητον καὶ ἐδραῖον αὐτῇ περιποιήσασθαι, ὡς ἐντεθῆναι
τοῦ μονιμωτέρου καὶ διαρκεστέρου ἐπιμνηστευομένου
ταύτης, ὡς περὶ δὴ καὶ λυσιτελεῖς καὶ λόγων ἄξιον τὸ τοῖς
λαμπροῖς οἰκοδομήμασι καὶ ποικίλοις χρυσῇ ἐπιτιθέναι
τὴν ὀρορὴν, κάντεσθεν ἐπίδοσιν τῷ καλῷ διδόναι, καὶ
τῷ λαμπρῷ τὸ φαεινὸν προστιθέναι· διὰ τοῦτο καὶ ἡ
θεοστεφής ἡμῶν γαληνότης ταῖς εἰς Θεοῦ θεραπείαν

¹. ἡ ια' ἰνδixτιών συμπίπτει ἀκριβῶς τῷ προσγραφομένῳ ἔτει·
ὥστε τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ιγ' ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ
μηνὸς (μαΐου).

¹. δύο χρυσοβούλλων τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα γίνεται μνεία ἐν τε
τοῖς παλαιογράφοις καὶ παρὰ Νικηφόρῳ, ἐνῶ τρία τοῦ Δούκα ἐνταῦθα
ἐκδίδονται.

ἀποτελευτώσαις εὐποιίαις καὶ πράξεσιν ἐπιγαννυμένη, καὶ
πλέον ἐπὶ ταύταις, ἢ ἐπὶ τῷ τῆς βασιλείου ἀρχῆς διαδή-
ματι καὶ τῇ ἀλουργίδι ἐπευφραϊνομένη καὶ χαίρουσα,
ἐπει² τοὺς εὐλαβεστάτους μοναχοὺς τῆς Νέας Μονῆς
τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς ἐν τῇ νήσῳ τῇ Χίῳ διακει-
μένης, ἤγουν τὸν τε μοναχὸν Νικήταν, καὶ τὸν μοναχὸν
Ἰωάννην, εὖρε θερμῶς διαλιπρόντας καὶ δεομένους
αὐτῆς, ὥστε χρυσόβουλλον σιγίλλιον γενέσθαι τούτοις εἰς
ἐπικύρωσιν τῶν προσκτεθέντων τῇ ῥηθείᾳ ὑπ' αὐτοῦς
Μονῇ χρυσοβούλλων σιγίλλων, οὐ δεῖν ἔγνω ἡ γαληνό-
της ἡμῶν τὴν τούτων ἀποτέμψασθαι δέησιν, ἀλλὰ φιλα-
γάθως οὗς ὑποκλίνασα τούτοις εὐήκοον· χαίρει γὰρ ἐπὶ
ταῖς τοιαύταις εὐποιίαις, καὶ φθάνει ἐπὶ ταῖς τῶν θείων
πραγμάτων ἀναφοραῖς τὰς αἰτήσεις· ἡ πράξις αὐτῆς ο-
μαλῶς τε προσήκατο ταύτῃ, καὶ βασιλικῶς καὶ μεγαλο-
πρεπῶς ἐξεπέρανε, θάττον ἢ λόγος, πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν
αὐτῆς κατηπειγμένως σπεύσασα· ἔθεν τοι τὸ παρὼν ἐκθε-
μένη χρυσόβουλλον σιγίλλιον τούτοις ἐνεχείρισε.

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Α

Πραγματεία σπουδαιοτάτη, ἀρτίως δημοσιευθεῖσα ἐν
τῇ «Ἐπιθεωρήσει», ἡγείρεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου βαθέως
ὑπνώττον ζήτημα, καταλεγόμενον μετὰ τῶν σπανίων ἐ-
κείνων ζητημάτων, ἅτινα, πηγάζοντα ἐκ τοῦ κριματικοῦ
πολέμου καὶ τῆς κυρσινῆς συνθήκης τοῦ 1856, μένουσι

². ἐντεῦθεν ἀρχεῖται τὸ ἐν τοῖς παλαιογράφοις τεμάχιον τοῦ χρυσο-
βούλλου λήγον εἰς τὸ: σπεύσασα· Νεαμονήσι· σελ. 182.

¹ Ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον τὸ ἐν Βρυξέλλαις γαλλιστὶ ἐκδιδόμενον
διπλωματικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα *Révue de Droit international
et de Législation Comparée* ἰδημοσίευσεν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν V τοῦ
λήξαντος ἔτους 1883 τεύχει πραγματείαν τοῦ κ. Joseph Jooris,
ἄλλοτε πρέσβους τοῦ Βελγίου ἐν Βουκουρεστίῳ. Τὸ περιεχόμενον τοῦ
ἔργου τούτου δύναται θεωρηθῆναι ὡς ἀνακεφαλαιώσις, ὑπὸ δαινοῦ
ἀληθῶς καλέμου συνταχθεῖσα, πάντων τῶν πολλῶν μέγρι τοῦ νῦν
ἀναμασθηθέντων πρὸς συνηγορίαν τῆς ἱεροσύλου δημοσύσεως τῆς ἐν
Ρουμανίᾳ περιουσίας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐπιχειρημάτων, τὰ
ὅποια ἀναφέρονται νῦν εἰς μέσον περιβεβλημένα νέαν βαρύτητα καὶ
σπουδαιότητα ἐκ τε τοῦ ὀνόματος τοῦ διασώζοντος διπλωμάτου καὶ τοῦ
περιοδικοῦ, ἐν ᾧ δημοσιεύονται.

Ἡ πραγματεία αὕτη δὲν ἠδύνετο νὰ διέλθῃ ἀπαράτητος παρὰ
τῶν παρ' ἡμῖν ἐν τῷ ζήτηματι τούτῳ ἐγκυφάντων καὶ εἰδικῶς περὶ
αὐτοῦ ἀσχολουμένων. Καὶ δὴ ἐν τῷ τεύχει τῆς Α' παρελθόντος φε-
βρουαρίου (τόμ. ΙΓ' τεύχ. Α') τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ δύο καταχωρί-
σθησαν ἀπαντήσεις, ἡ μὲν ἀνώωμος, ἡ δὲ φέρουσα τὴν ὑπογραφήν
τοῦ πνευστοῦ ἀρχιμηνδρίτου Γερμανοῦ Ἀφθονίου, τοῦ ἐπὶ μακρὸν ἀντι-
προσωπεύσαντος τοὺς ἀγνώστους πατριαρχικοὺς θρόνους καὶ τὰς ἱερὰς
κοινότητας καὶ μέγρι τοῦ νῦν ὑπηρετοῦντος τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῷ ζη-
τήματι τούτῳ. Τὰς ἀπαντήσεις ταύτας μεταφέρομεν ἐν μεταφράσει εἰς
τὰς στήλας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας. — Σ. μεταφρ.

μέχρι τοῦ νῦν ἄλυστα. Ὁ ἔξοχος διπλωμάτης, ὁ γράψας τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄρθρον, ἐκτίθησι τὸ ἱστορικὸν μέρος τοῦ ζητήματος, ἐξετάζων δὲ αὐτὸ ὑπὸ τὴν νομικὴν καὶ διεθνῇ αὐτοῦ ἐποψίν καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα: ὅτι σαθραὶ καὶ παράλογοι αἱ ἐνστάσεις τῶν ἁγίων τόπων τῆς Ἀνατολῆς, ἀξιούντων ὅπως τὰ μὲν προσκυνημένα μοναστήρια ὧσιν ἀπηλλαγμένα πάσης ἐποπτείας καὶ ἐξελέγξεως τῆς βουμουνικῆς κυβερνήσεως, τὰ δὲ κτήματα αὐτῶν ἐξαίρεθῶσι τοῦ μέτρου, ὅπερ κατήγγησε τὴν ὑπαρξίν πάσης ἀναπαλλοτριώτου καὶ ἀμεταβάτου μοναχικῆς ἰδιοκτησίας:—ὅτι οἰονδήποτε αὐτόνομον κράτος κέχρηται πληρὲς δικαίωμα τοῦ κανονίσαι τοὺς ὅρους τῆς ἰδιοκτησίας ἐντὸς τῆς οἰκείας χώρας, καὶ μάλιστα ὅταν αἱ ἰδιοκτησίαι αὗται, οὐδέποτε μεταβαίνουσιν εἰς ἕτερον πρόσωπον ὡς ἐκ τῆς αἰωνίας ὑπάρξεως τῶν κυρίων αὐτῶν, δὲν ὑποβάλλωνται εἰς τοὺς οικονομικοὺς νόμους:—ὅτι ἕνεκα τῶν πασιγνώστων καταχρήσεων, τὰς ἑποίας διηκυόλυνεν ἡ ἀνοχὴ τῶν φαναριωτῶν ἡγεμόνων, ἡ κατάργησις τῶν μοναστηρίων καὶ δήμευσις τῶν κτημάτων αὐτῶν ἦν καθήκον ἐπιβαλλόμενον τῇ βουμουνικῇ κυβερνήσει, ἥτις, καταργήσασα τὰ μοναστήρια καὶ λαβοῦσα τὴν θέσιν αὐτῶν, ἐξεπλήρωσεν ἀπλῶς καὶ καθαρῶς τὰς προθέσεις τῶν κτιπέρων. Τὸ μόνον δὲ, ὅπερ οἱ ἅγιοι τόποι δικαιούνται ν' ἀπαιτῶσιν, ἐστὶ τὸ σέβας πρὸς τὰ κεκτημένα δικαιώματα, τουτέστιν ἡ ἀπὸ τινος τῶν ὀφειλομένων αὐτοῖς εἴτε διὰ ποσοῦ τινος ὡς κεφαλαίου, εἴτε δι' ἐτησίας προσόδου. **Τοῦτο δὲ ἐστὶ ζήτημα θεωρητέον μεταξὺ Ῥουμανίας καὶ Πύλης,** ἥς εἰσιν ὑπήκοοι. Τοιαύτην τινὰ δικαιοτάτην ἀποζημίωσιν προσήνεγκεν ἡ Ῥουμανία κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδιάσκεψιν. Κακῶς ποιήσαντες οἱ ἅγιοι τόποι ἀπώθησαν τὰς λίαν ἐπωφελεῖς ἐκείνας προτάσεις: ἐὰν δὲ σήμερον δὲν δύνανται νὰ ἐπιτύχωσι τῶν αὐτῶν ὠφελιμάτων, ἀποδοτέον τοῦτο εἰς τὴν τότε πεισματῶδη αὐτῶν πλεονεξίαν». Αὗται εἰσιν ἐν συνόψει ἡ τε σειρὰ τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ ἡ ἐκθεσις τοῦ ζητήματος, ἃς ὁ συγγραφεὺς ἠρύσατο προφανῶς ἀπὸ πηγῶν οὐχὶ πάνυ ἀσφαλῶν· λυπηρὸν δὲ, τὸ καθ' ἡμᾶς, ὅτι ἡ τιμιότης καὶ εὐσυνειδησία ἐξόχου διπλωμάτου τοσοῦτον ἐπαξίως ἀντιπροσωπεύσαντος τὸ Βέλγιον ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐξηπατήθη ὑπὸ τῶν Ῥουμάνων φίλων αὐτοῦ μέχρι τοῦ ποιήσασθαι ἔλθεσιν τοῦ μοναστηριακοῦ ζητήματος πολὺ ἀπέχουσαν τῆς ἀληθείας. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην θέλωμεν προσπαθῆσαι νὰ ἐπανορθώσωμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς, στηριζόμενοι ἀποκλειστικῶς ἐπὶ ἐπιστήμων ἐγγράφων.

Δύο τινὰ ὥρεϊλον καθ' ἡμᾶς νὰ ἐπελκύσωσι τὴν δξυδέρκειν τοῦ κ. Ζόρις: πρῶτον αἱ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀποράσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἐλήφθησαν καθ' ὁμοφωνίαν: καὶ ἐν ᾧ ἡ Ῥουμανία ἐκέκτητο μεταξὺ αὐτῶν φίλους καὶ προτάτας δεδουλωμένους, οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν ἐπειράθη νὰ δικαιολογήσῃ πράξιν, ἥτις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὠνομάσθη σπύλτης (spoliation). Δεύτερον· ἀφ' οὗ ἡ Ῥουμανία ἔχει τηλικαύτην πεποιθήσιν εἰς τὸ δίκαιον ἑαυτῆς,

διὰ τὴν δὲν παραδέχεται τέλος πάντων τὴν δικαιοσύνην; ἄγνοεῖ ὅτι ἡ πλάστιγξ τῶν συμπαθειῶν θέλει κλίνει πρὸς τὸ μέρος αὐτῆς μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ μέρος τῶν ἁγίων τόπων, οἵτινες ἀσθενεῖς, ἀπροστάτευτοι, οὐδεμίαν ἄλλην ἐλπίδα ἔχουσιν, ἢ τὴν συμπάθειαν τῆς Τουρκίας καὶ τὴν προσδοκωμένην ὑποστήριξιν τῆς Ῥωσσίας; Τὸ ἐπιχείρημα, ὅπερ ὁ συγγραφεὺς πορίζεται ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ῥουμανίας ὡς ἀπὸ γεγονότος τετελεσμένου, οὐδ' ὅπως φαίνεται ἡμῖν πειστικόν. Κατὰ τὸν συλλογισμόν τοῦτον, πᾶς ὀφειλέτης ἀπαλλάσσεται πασῶν τῶν προηγούμενων αὐτοῦ ὑποχρεώσεων, ἐὰν μεταβάλλῃ κύκλον καὶ κοινωνικὴν θέσιν. Τὸ ζήτημα ἐγεννήθη εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν τὸ βουμουνικὸν κράτος δὲν ἦτο ἀνεξάρτητον. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶναι πλέον ζήτημα θεωρητέον μεταξὺ **Ῥουμανίας καὶ Πύλης**, ὡς λέγει ὁ κ. Ζόρις, ἀλλὰ ζήτημα ἀναγόμενον εἰς τὴν τάξιν τῶν διεθνῶν ζητημάτων, ὡς θέλωμεν ἰδεῖ, ἡ βουμουνικὴ κυβερνήσις ὑποχρεωθῆσεται θάττον ἢ βράδιον νὰ συμμορφωθῇ πρὸς ταῦτα. Τοῦτο δὲ μεθ' ἑλκας τὰς ἐπιφυλάξεις ἀναγκάζεται ν' ἀνυμολογήτῃ καὶ ὁ εὐφραδὴς αὐτῆς συνήγορος, λέγων: «ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν μεθ' ἑλκας ταῦτα ὅτι ἡ Ῥουμανία δεσμεύεται ὡς ἐκ τῶν προηγούμενων, καὶ ὅτι δὲν δύνανται ν' ἀρνηθῇ τὴν παραδοχὴν τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἐπιδικαιητοῦ, ἀφ' οὗ δὲν ἐπηλλήεν ἡ συνεννόησις». Τοῦτο οἱ μὲν ἅγιοι τόποι ἐπιζητοῦσι συνωδᾶ τάς εὐρωπαϊκάς ἀποράσεις, ἡ δὲ Ῥουμανία ἀρνεῖται μέχρι τῆς σήμερον. Ὁ κ. Ζόρις συμβουλεύει τὸ βουμουνικὸν ἀνακτοβούλιον νὰ περιμείνῃ μέχρις οὗ προτάσεις συμβιβασμοῦ πρέλθωσιν ἐκ μέρους τῶν ἁγίων τόπων, ἐκτὸς ἐὰν προτιμᾷ νὰ ἐξοφλήτῃ ἀπ' εὐθείας τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ δι' ἀποτίσεως ἐτησίᾳ τινὸς ποσοῦ. Ἀλλ' οὐδεμίαν οἱ ἅγιοι τόποι ἔχουσι νὰ ὑποβάλλωσι πρότασιν, οὐδὲ ὠθοῦνται ὑπὸ τῆς δεσποτικῆς ἐπιθυμίας τοῦ **ὑποχωρήσαι**: ἀναμένουσι δὲ καὶ ἀναμενέουσι μεθ' ὑπομονῆς τὴν πραγμάτωσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀποράσεων· ἄλλως τε ἰσχυροὶ ἐκ τῆς συνεισθήσεως τῶν ἐκτῶν δικαίων ἀποκρούουσι τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποζημιώσεως· ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποζημίωσιν ταύτην δὲν δύνανται ἀρᾶ γε νὰ παραδεχθῶσιν, ἐν ἣ περιπτώσει, μηδεμιᾶς ὑπολειπομένης ἐτέρας λύσεως, προταθῇ ἡ ἐν ἀνάγκῃ ἐπιβληθῇ αὐτοῖς ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης; Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ ἀποζημίωσις, ἐὰν ποτε γένηται παραδεκτὴ κατ' ἀρχὴν, πρέπει νὰ στηρίξηται οὐχὶ ἐπὶ ψευδῶν, ἀλλ' ἐπὶ θετικῶν καὶ πραγματικῶν ἐκτιμήσεων. Ἡ Ῥουμανία προσήνεγκε τὸ ποσὸν 36 εκατομμυρίων, ὅπερ ἐκρίθη, λέγει ὁ κ. Ζόρις, ἐπικρὲς ὑπὸ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ ἄγγλου πρεσβευτοῦ Sir Henry Bulver. Ἀγνοοῦμεν τὸ τοιοῦτον· ἀλλὰ καὶ ἀληθὲς ἐὰν ἡ συνηγορεῖ καὶ τοῦτο ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης. Ὅταν δὲ αὕτη συγκροτηθῇ, τότε γνωσθήσεται ἐὰν τοιαύτη τις ἀποζημίωσις δὲν ἦναι μόνον κατ' ὄνομα ἀποζημίωσις, καὶ ἂν πράγματι ἡ ἐτησίᾳ πρόσδοδος τῶν δημευθέντων ἐν Ῥουμανίᾳ κτημάτων ἀνέρχεται ἢ οὐ σήμερον, ὡς ἐσχάτως διετείνετο λέγων πρὸς ἡμᾶς εἰς τῶν μεγαλειτέρων ἰδιοκτητῶν ἐν Ῥουμανίᾳ, εἰς 500,000 λιρῶν στερλινῶν, τουτέ-

στι 12,500,000 γράμμων! ἐξετάζων τις τὸ ζήτημα καθ' ἀπάτας αὐτοῦ τὰς φάσεις δὲν δύναται νὰ αἰτιολογήσῃ ἄλλως τὴν ἐπίμονον ἀρνησιν τῆς Ρουμανίας εἰς τὸ παραδεχθῆναι τὴν δικαιοσύνην, ἢ ἐνεκα τοῦ φόβου ὅτι θέλει καταδικασθῇ. Ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἀξιοπρέπεια αὐτῆς οὐδὲν ὅλως προσβάλλεται (καὶ τοῦτο πολλὰκις ἤδη, ἐρρέθη), καθότι πρόκειται περὶ τακτοποιήσεως διαφοράς ἀναμφύιστος καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ κράτος τοῦτο ἦν εἰσέτι ὑποτελής. Ἡ μετὰ τῆς Αὐτοκρατορίας συναρθεῖσα κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐποχὴν ἐμπορικὴ συνθήκη, ἡ τοσοῦτον ἐπιζημιος διὰ τὰ βουμανικὰ συμφέροντα, καὶ ἡ ἡ Ρουμανία ζητεῖ σήμερον νὰ βελτιώσῃ, ἀπώλετεν ἄρ' γε τὸ κέρος αὐτῆς ἀπ' ἧς στιγμῆς ὁ Κάρολος Χυεντζόλερν ἀνηγορεύθη βασιλεὺς; ἢ ἐπίστη ἡ νόμιμος αὐτῆς λῆξις πρὶν ἢ ἐπιδωχθῇ ἡ τροποποίησις αὐτῆς; τὸ ζήτημα τοῦ Δουνάβεως δὲν συμβάλλεται ἄρ' γε ἐπίσης εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἡμετέρας θεωρίας; δὲν συζητοῦμεν, ἀλλ' ἀπλῶς ἀναφερόμεν θετικὰ γεγονότα.

Πρὶν ἢ ἐπιληθῶμεν τοῦ ἱστορικοῦ μέρους καὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ζητήματος, ἐφ' ὧν ἐκ τῶν προτέρων ὁμολογοῦμεν ἐν πολλοῖς οὐσιωδῶς διαφωνοῦμεν πρὸς τὸν Κ. Ζόρις, ἀναγκαίαν κρίνομεν τὴν ἐπανόρθωσιν ἡμαρτημένων τινῶν λεληθότως παρεμφερῶν ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ· μηδεὶς ἐκπλαγῆτω ἐπὶ τῇ ἐκ περιουσίας ἀναφερομένῃ κατὰ τῶν φαναριστῶν ἡγεμόνων κατηγορίᾳ, ὡς συνονόχων δῆθεν τῶν πολλαχῶς διαθρυλληθειῶν καταχρήσεων τῶν μοναστηριακῶν προσόδων, ὡς φιλαρπάγων, ἰδιοτελῶν κτλ. Οἱ γραῖκοι ἡγεμόνες ἠνέψαν τῇ Ρουμανίᾳ τὰς ὁδοὺς τοῦ πολιτισμοῦ, ἐπροίκισαν αὐτὴν διὰ νομοθεσίας. Τὸ ἔθνος φαίνεται ἀγνώμον πρὸς τοὺς εὐεργέτας αὐτοῦ· οὐδὲν τοῦτου δικαιότερον· τοῦτο ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, ἀδιάφορον εἶναι ἡμῖν ἢ περὶ ττάρου γνώμη τοῦ κ. Ζόρις· ὅπως δῆποτε ὁμοῦς ὁ ττάρος δὲν εἶναι ὁ πολιτικὸς βεβαίως ἀρχηγὸς τῆς ὀρθοδοξίας. Ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία οὐτε πνευματικὸν ἀρχηγὸν γινώσκει ἄλλον παρὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, οὐτε πολιτικὸν τινα ἄρχοντα· τὸ σύνταγμα αὐτῆς ἐστὶ συνδικόν, τὰ δὲ μέλη αὐτῆς, ἐνούμενα διὰ δογματικοῦ δεσμοῦ, εἰσὶν ἀνεξάρτητα ἀπ' ἄλλήλων· ὑπὸ δὲ τὴν ἐποψιν τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακυβερνήσεως πρὸς τοὺς τέσσαρσι πατριαρχικοῖς θρόνοις Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, προστεθῆσαν κατόπιν αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ῥωσσίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῆς Σερβίας. Αἱ διάφοροι αὗται ἐκκλησίαι εἰσὶν οὐχὶ ἐθνικαὶ, ἀλλὰ τοπικαὶ καὶ αὐτοκέφαλοι, κανονικῶς χειραφετηθεῖσαι, συνεπεῖα αἰτήσεως αὐτῶν πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, ἀπ' οὗ ἐξηρτῶντο καὶ συνωδὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι, καθ' οὓς ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία συνεπάγεται καὶ τὸ αὐτοκέφαλον πάσης ἐκκλησίας. Μόνῃ ἡ Ρουμανία δὲν ἐθεώρησε καλὸν ν' ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦτο, οὐδὲ μετὰ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν αὐτῆς εἰς αὐτόνομον βασιλείαν. Τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον κατ' ἀνάγκην ἤθελε παραδεχθῇ τοιαύτην αἰτησιν· ἀλλὰ τὸ

βουμανικὸν ἀνακτοσύλιον ἐθεώρησεν αὐτὴν περιττήν· ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ὁ ἱεραρχικὸς δεσμός τῆς Ρουμανίας μετὰ τοῦ πατριαρχεῖου Κωνσταντινουπόλεως ὑφίσταται εἰσέτι ἀκέραιος, βουμανικὴ δὲ ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ δικαίωματι, πρὶν ἢ αἰ ὑπὸ τῶν κανόνων διατασσόμεναι διατυπώσεις ἐκτελεσθῶσι καὶ ἡ χειραφέτησις αὐτῆς κανονικῶς ἀνακηρυχθῇ ὑπὸ τῆς μητρὸς τῶν ἐκκλησιῶν.

Προδόντες εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ περιεχομένων, ἀπαντῶμεν ἐτέραν παραδοξολογίαν. ἦν μόνος ὁ μὴ γινώσκων τὴν Ἀνατολὴν ἡδύνατο νὰ ἐκφέρῃ, τουτέστιν ὅτι αἱ πρὸσοδοὶ τῶν προσκυνημένων μοναστηρίων δὲν πρέπει πλέον νὰ δαπανῶνται πρὸς διὰδοσιν ἐπαναστατικῶν φρονημάτων, ἦν συχναίς ὑπέθαλψαν πρὸς ὑποκίνησιν ἐπαναστάσεων κατὰ τῆς **III** ὁλῆς. Ὁμολογοῦμεν ὅτι πρῶτον ἡδη ἀπαντῶμεν ὑπὸ τὸν κλάμον τοσοῦτον διαλειρμῆς οὐ διπλωμάτου κατηγορίαν τοσοῦτον σπουδαίαν· ὁ δὲ κ. Ζόρις ἠθέλην εὐρεθῇ νομίζομεν λίαν περιπεπλεγμένος, ἐννέπρόκειτο νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτὴν δι' ἀποδείξεων· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐχέτω· ἡμεῖς δὲ ὠφελούμενοι τὴν καλοκἀγαθὸν φιλοξενίαν τῆς «Ἐπιθεωρήσεως» προαγόμεθα ν' ἀνδράμωμεν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ ἐξετάσωμεν τὴν φύσιν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος κτήσεων, καὶ τὰς περιπετείας τοῦ μέχρι τοῦδε ἐκκρεμοῦς τούτου ζητήματος, καὶ νὰ ὑποδείξωμεν τὴν λύσιν, ἥτις ἐπιβάλλεται τῇ ἀξιοπρεπείᾳ τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῶν διαφορομένων μερῶν.

Ἰσοῦ δὲ ἡ ἀπλὴ καὶ καθαρὰ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια.

B

Πασιγνώστον τυγχάνει ὅτι μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἀφῆθη παρὰ τοῦ σουλτάνου Μεχμέτ τοῦ Β' εἰς τὰς χριστιανικὰς κοινότητας ἡ ἀστικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῶν ὑπαρξίς. Ἀντὶ μικρῶν τινῶν καταβολῶν καὶ φόρων, οἱ χριστιανοὶ ἀφῆθησαν ἐλεύθεροι νὰ διατηρήσωσι τὴν θρησκείαν, τοὺς νόμους, τὴν γλῶσσαν, τὰ ἔθνη αὐτῶν ἔθιμα. Ἐκλιπούσης τῆς ἰδίᾳς πολιτικῆς ἀρχῆς, ὁ κληρὸς ἦν τοῦ λοιποῦ ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τοῦ ὑπάρχοντος παρὰ τῇ πολιτείᾳ, καὶ κατείχετο ἐν χειρὶν ἀπαντα τοῦ ἔθνους τὰ συμφέροντα. Ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κατακτητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἰδρυθεῖσα αὕτη ἡ κατάστασις διетηρήθη καὶ ὑπὸ πάντων τῶν διαδόχων αὐτοῦ· ἡ δὲ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία περιεβλήθη δικαίωματι καὶ ὑποχρεώσεως, αἵτινες πανταχοῦ ἄλλοι ἀνήκουσι τῇ πολιτικῇ ἐξουσίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις οὐδὲν μέσον συντηρήσεως παρεῖχε τῇ ὀρθοδόξῃ κοινότητι, ἔδει ὅπως ἐξευρεθῇ τύπος τις, ὅφ' ὃν οὐ μόνον νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ὑπαρξίς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ καλυφθῶσιν αἱ δαπάναι ἀνεγέρσεως, προικοδοτήσεως καὶ συντηρήσεως ἐκκλησιῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων, μονῶν, νοσοκομείων, γηροκομείων, φρενοκομείων κτλ. ἐν ἐνὶ λόγῳ ἔδει νὰ ἐξευρεθῶσι πόροι, οἵτινες νὰ καλύψωσι τὸν προϋπολογισμὸν, οὕτως εἶπεῖν, τῶν ἐσωτερικῶν

καὶ τῆς παιδείας, περὶ οὗ τὸ κράτος ἤρνεϊτο νὰ φροντίσῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ χώρα τοῦ σημερινοῦ ρουμανικοῦ βασιλείου ἀπῆλθεν ἀνέκαθεν αὐτονομία· τινὲς, διὰ τοῦτο καὶ πλείονα παρεῖχεν ἐγγύγια μονιμότητος καὶ ἀσφαλείας. Ἰδοὺ ἡ πρώτη ἀρχὴ τῶν κτήσεων, τῶν γνωστῶν σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα **προσκυνημένα μοναστήρια καὶ κτήματα**. Ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος οἱ ὁρθόδοξοι πατριαρχικοὶ θρόνοι τῆς Ἀνατολῆς, ἡ μονὴ τοῦ Ὁρους Σινᾶ, αἱ μοναὶ τοῦ Ὁρους Ἀθῶ καὶ αἱ ρουμελικαὶ κοινότητες, αἱ εἰς τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ὑπαγόμεναι, ὡς καὶ ἡ Μ. τοῦ Γένους σχολή, ἐκτίσαντο ἐν Ῥουμανίᾳ ἱκανὸν ἀριθμὸν μοναστηρίων, οἰκητῶν καὶ ἐκκλησιῶν. Ἄνδρες εὐσεβεῖς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ξένοι, καταγόμενοι ἐκ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τοῦ ὁθωμανικοῦ κράτους, ἀνήγειρον πολλὰ τοιαῦτα εὐσεβεῖ ἱδρύματα, καὶ προικοδοτοῦντες αὐτὰ δι' ἀκινήτων κτημάτων ἐκ τῆς ἰδίας ἐκυτῶν περιουσίας, οἱ μὲν προσήλουν τινὲ τῶν μοναστηρίων ἢ ἐπισκοπῶν τῆς χώρας, οἱ δὲ προσεκύνουν καὶ ἀφιέρουν, τοιούστιν ἐδωρῶντο τελείως καὶ ἀναπαιλωτρώτως, ἐνὶ τῶν πατριαρχείων ἢ μιᾶ τῶν μεγάλων μονῶν καὶ ὁρθόδοξων κοινοτήτων τῆς Ἑω. Καθ' ἣν δ' ἐποχὴν ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις ἐδήμευσεν τὴν περιουσίαν τῶν ἁγίων τόπων (1863) τὰ ἱερὰ ταῦτα ἱδρύματα συνεποσούντο εἰς

71 Μοναστήρια

25 Σκήτας

14 Ἐκκλησίας.

Συμφώνως ταῖς κτιτορικαῖς διατάξεσιν, ἡ διέθεσις τῶν μοναστηρίων τούτων ἦν ἐμπεπιστευμένη εἰς χεῖρας γραικῶν ἡγουμένων, ἀποστελλομένων μὲν παρὰ τῶν ἱερῶν κοινοτήτων, ἐντεταλμένων δὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑπὸ τῶν κτιτόρων ὠρισμένων ὁρησκευτικῶν καθηκόντων, τὴν ἐκμίσθωσιν τῶν γαιῶν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν προσόδων πρὸς τὰς οἰκείας κυριαρχίας. Συνετῶς κυβερνώμεναι αἱ κτήσεις τῶν ἁγίων τόπων ἠϋξήθησαν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν διὰ νέων ἀγορῶν· καὶ σήμερον λοιπὸν οἱ ἅγιοι τόποι κέκτληται ἐν Ῥουμανίᾳ ἔκ τε ὠρεῶν καὶ ἐξ ἀγορῶν ἐν συνόλῳ

610 προσοδοφόροι γαῖαι

153 κτίρια

1554 στρέμματα ἀμπελῶν

3360 ἐμφυτεύσεις (ἐμβαιτικά).

Αἱ πρόσοδοι τῶν κτημάτων τούτων, ἐλάχισται καὶ ἀσήμαντοι μέχρι πρὸ πεντηκονταετίας ἔτι, ἠϋξήθησαν τοῦ χρόνου προϊόντος τὸν τῇ ἀναπτύξει τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, τῆς ὁδοποιίας καὶ τῆς ἐλευθεροπλοΐας τοῦ Δουνάβιως. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1831 ἀρξάμεναι ἐπαισθητικῶς αὐξάνουσαι, ἀνέρχονται τῷ 1848 εἰς 8.382,300 βλαχικὰ γρόσια (φράγκα 3,107,148.15). Τῷ 1851, ἐκμισθωθέντων τῶν κτημάτων τότε πρῶτον διὰ δημοπρασίας, ἀνῆλθον εἰς 12,696,283 βλαχικὰ γρόσια (φρ. 4,668,995.55) κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν διὰ δημοπρασίας ἐκμισθωσιν τῶν γραικικῶν ἡγουμένων τῷ 1862, τὸ ὅλκον εἰσόδημα ἔφθασε μέχρις 26,023,673 βλαχικῶν γροσίων (ἦτοι φράγκων

9,638,397.40). Σήμερον αἱ πρόσοδοι τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων ἀνέρχονται εἰς πολὺ ἀνώτερον ποσόν, μολονότι ὁ ἀγροτικὸς νόμος, ὁ δημοσιευθεὶς τῷ 1864 ἀφείλεν ἀπὸ πάντων τῶν ἰδιοκτητῶν τὸ τρίτον τῆς ἐκτάσεως τῶν γαιῶν αὐτῶν καὶ διένειμεν αὐτὸ τοῖς ἀγρόταις.

(ἔπεται συνέχεια)

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΚΑΛΥΔΝΑΙΣ ΝΗΣΟΙΣ.

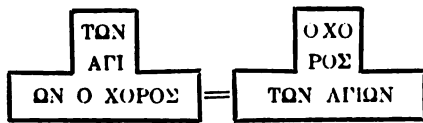
Τῶν χειρογράφων τούτων τὰ τρία ἐπὶ μεμβράνης, ἅπερ ἀνέγραψα ὑπ' ἀριθμοὺς 8, 23 καὶ 24 βεβλῖως προὔπληρον, διότι οὐδ' ἦν δυνατόν ν' αὐστηθῇ μὴ τις ἐν τοῖς βυζαντινοῖς χρόνοις μὴ προικιζομένη καὶ βιβλιοθήκη καθὼς ἐκ διαφόρων τυπικῶν διατάξεων συνάγομεν· ἀλλὰ καὶ σπουδαῖον ἄλλο μνημεῖον τῆς ἀκμῆς τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναις νήσοις πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς ἐν Πάτμῳ διασήμευ μονῆς, πλὴν τῶν σημειωθέντων, οὐδὲν εὗρισκω· ὁ Ross εὗρεν ἐν Ἀστυκαλαίᾳ, Κῷ, Ρόδῳ, Καρπάθῳ καὶ Λέρῳ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον, ἐν πολλοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἐγγεγλυμμένον εἰς σχῆμα διασταυρομένου Ρ, ὡς ἐξωγραφεῖτο κατὰ τὰς πρώτας ἀπὸ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος ἑκατονταετηρίδας· ὁ Ross² φρονεῖ ὅτι ἐν ταῖς κυκλάσι νήσοις πρὸ τῶν διωγμῶν ὁ χριστιανισμὸς διαδοθεὶς κατέκτησε τοὺς κατοίκους, ἀμάρτυρον

* Συνέχεια ἐκ τοῦ Α' τεύχους σελ. 1 κ. ἔξ.

1. γνωστὴν ἡμῖν Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου κατέστησε τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀφ' ἧς, γράφει «καὶ αὐτοὶ τὰς ὕλας τῆς μετὰ χεῖρας ὑποθέσεως ἐπὶ ταῦτα συναγαγεῖν δεδυνήμεθα, καὶ τὴν ἐν Κιαισρείᾳ τῆς Παλαιστίνης, ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Παμφίλου ἱδρυθεῖσαν· βλ. Εὐσέβιου Ἐκκλ. ἱστ. 5', κ', λδ'—ἀνάγνωθι τὸν βίον Λεοντίου Ἱεροσολύμων, τοῖς τοῦ Μακαρίου Χρυσόστομου λόγοις συνεκδοθέντα, ἐνθα Ἀθανάσιος μοναχὸς βυζάντιος, ἐν Κρήτῃ διακείμενος αὐτὸν μοναχὸν ἐν τῇ τῆς Πάτμου Μονῇ μετὰμεμίστασθαι ἡμετίσματο· δι' ἧς καὶ πολλὰ τῷ Θεῷ προσήγαγε βιβλούς φημι ἱερὰς» κτλ. τοῦτο δὲ περὶ φθινούσαν τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα.—παραβλ. τὸν βίον τοῦ δαΐου Χριστοδούλου τοῦ ἐν Πάτμῳ, ἐνθα γέγραπται ὅτι ἐν Εὐβοίᾳ διακείμενος ὁ δαΐος, μετὰ τὴν ἐκ Πάτμου ἀναχώρησιν, εἶχε μεθ' ἐαυτοῦ τὰ βιβλία, ἅτινα παραλαβὼν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἡγουμένῃ διὰ τοῦ Σάββατος μετένεγκεν εἰς Πάτμον· (Ἀκολουθία τοῦ δαΐου Χριστοδούλου Ἐντίγης 1755, σελ. 40—41). Περιττὸν ὑπομνήσαι τῷ ἀναγνώστῃ ὅτι ταῦτα γίνονται περὶ φθινούσαν τὴν ΙΑ' αἰῶνα.—Ὡς αὐτῶς τυπικὴν διὰ τῆς κατὰ τὴν Κύπρον μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Μαρμαρῆδος· Ἐντίγης 1756, σελ. 13, ἐνθα «καὶ βιβλίοι πολλοὶ ἀναφέρονται (τῷ 1150).—μέτρηται τὸ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1063 ἔγγραπτον τῆς ἐν Ἀθῶ Μονῆς τοῦ ἁγίου Πανταλεῶνος· Acta praesertim Graeca, Rossici in monte Athos monasterii· ἐν Κιαιφ· 1873 σελ. 51.—Προσκείμεται ἢ τοῦ Μηχαὴλ Ἀτταλειᾶτου διὰ τῆς μονῆς αὐτοῦ, ἐν ᾗ φέρεται καὶ κατέλογος τῶν βιβλίων αὐτῆς· Κ. Σάββα Μεσαιων. βιβλιοθ. Α', σελ. 49—51 καὶ 67—68.

2. Ross, Reisen auf den griech. Inseln κλπ. Α', σελ. 17· βλ. παρὰ Α. Μηλιερῆ· Κυκλαδικά· σελ. 337.

δμως διὰ τὴν Καλύδναι ἐδέξαντο τὸν χριστιανισμόν τότε, ἰσως δὲ μετὰ τὸν Α' αἰῶνα ὑπὸ μαθητῶν τοῦ Θεολόγου Ἰωάννου· εἰ δ' ἐπίσκοποι αὐτῶν οὐδ' ἐν τῇ νικαίᾳ, οὐδ' ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα συνόδοις παρουσίασαν, οὐδ' αὖτως ἐπεταὶ ἐκ τούτου διὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰσῆλθῃ βραδέως ἐν ταῖς νήτοις ταύταις. Ἡ δ' ἐν τῇ ναύτικῃ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐν Καλύμνῃ διάφορος ἀναστήλῳσις τῆς ἀγίας τραπέζης ὑπομνήσκει ἡμῖν ἔθος ταῖς ἐκκλησίαις τῆς ἐν Συρίᾳ Ἀντιοχείας ἰδιάζον, ὡς εὐρίσκομεν παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἱστοριογράφοις³. Μαρμαρινόν τι ναοῦ κόσμημα ἐν Καλύμνῃ εὐρίθην ὑπ' ἐμοῦ, ἐντός τινος τῶν ἐν τῇ κἀστρῷ αὐτῆς κατηρειπωμένων ναυίδων, οὐ μακρὰν τοῦ IB' τοῦ πολὺ αἰῶνος ἀνάγει τὴν κατασκευὴν· ἐστὶ δὲ τοῦτο ἐν σχήματι Γ ἐξειργασμένον⁴, φέρων ἐκατέρωθεν τὰς λέξεις

τοῦ IB' πιθανῶς αἰῶνος ἔργον ὑπάρχει καὶ ἡ ἐν Λέρῳ ἐπὶ λίθου κεκοσμημένη ἐπιγραφή, σωζομένη τῷ 1878 ἐν τῇ ἀκροπόλει αὐτῆς, ἀκριβῶς δ' ἐν ᾧ μέρει ἔκειτο τὸ παλάτιον τοῦ φράγξου διοικητοῦ. Οὐδὲν ἔμως ἡμῖν χορηγεῖ συμβάλλον ἐἰς γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῶν Καλύδνῶν, ἔχουσα ὥδε:

ΡΥΣΕ ΜΕ ΠΑΣΙΣ ΑΝΑΚΙΣ Κ, ΚΥΝΔΥΝΟΝ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΩΣ Κ, ΚΥΝΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΟΠΙΣΤΙΝ

..... ΚΙΤΟΟΝΟΜΑ<ΟΥΚΟΠΟΛΥΝΗΠΗΝΕ.....

Οὐδὲν ἕτερον μνημεῖον ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναις πρὸ τοῦ IB' αἰῶνος εὐρύν· οὐδὲν ὡσαύτως ἔγγραφον· τὰ δὲ ὑπάρχοντα καὶ περιγραφέντα ἢ μεταγραφέντα εἰς τὴν ἐν γένει ἱστορίαν ἀναφέρονται· περὶ τούτων γενήσεται βραχὺς λόγος.

Ἐκ τριῶν ἔγγραφων, ἅπερ ὁ φίλος ἱερομόναχος Ἱερόθεος ὁ Φλωρίδης ἀναγράφει ἐν τῇ «Πανδώρα»⁵ φέρεται τῷ μὲν 1255 ἀναγραφεὺς καὶ ἐξισωτῆς Λέρου καὶ Καλύμνου Κωνσταντῖνος, ἐπὶ δὲ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, περὶ τὸ 1264 ἢ 1279, ἀναγραφεὺς καὶ ἐξισωτῆς Ῥόδου καὶ τῶν

3. «ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ τῆς Συρίας ἡ ἐκκλησία ἀντιστορεῖται ἔχει τὴν θέσιν· οὐ γὰρ πρὸς ἀνατολὰς τὸ θυσιαστήριον, ἀλλὰ πρὸς δύσιν ὁρθῶς· Σωκρ. ἱκκλ. ἱστορ. Ε', κβ', Νικηφ. Καλλίστου ἱκκλ. ἱστορ. IB' λδ'. Ἐτερον δὲ ἔθος, παρὰ τοῖς λερίοις ἰδίως σωζόμενον τὸ τοῦ ἀνδρός ἀπὸ τοῦ ὀνόματος οὐχὶ τοῦ πατρὸς ἀλλὰ τῆς μητρὸς διακρίνεσθαι εὐρίσκω παρὰ τοῖς κατοικοῖς τῆς ἀρχαίας Λυκίας, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐν τῇ τοῦ Νικολάου Διμασκηνοῦ παραδόξῳ ἔθῳ συναγωγῇ, ἥς περὶ Στοβαίου τὰ λείψανα· «Λυκιοὶ τὰς γυναῖκας μᾶλλον ἢ τοὺς ἀνδρας τιμῶσι, καὶ καλοῦνται μητέρας· τὰς τε κληρονομίας ταῖς θυγατέρας λείπουν, οὐ τοῖς υἱοῖς»· Αἰλίανου, ποιητικῆς ἱστορ. Ἡρακλείδου Ποντικῆς καὶ Νικολάου Διμασκηνοῦ τὰ σωζόμενα· Λειψία 1829 σελ. 311.

4. ἄγνωτος· ἡ γρῆσις τοῦ ἀρχαιοτάτου τούτου σταυρικοῦ συμβόλου· βλ. περὶ τοῦ τοιούτου σταυροῦ ἐν Ἐκκλ. ἀληθείᾳ, τόμ. Δ', σελ. 327.

5. Φλωρίδου ἀπογραφή τῶν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Πάτμου ἐπισήμων ἐγγράφων· Πανδώρα τόμ. IB', σελ. 376.

περὶ αὐτὴν καὶ τῶν Κυκλάδων νήτων ὁ Λέων Εὐσταθίου, οὔτινος ἔγγραφον ἀπογραφῆς τῶν ἐν Λέρῳ προσηλασμένων ὑποτελῶν τῆς μονῆς Πάτμου ἐξέδωκεν ὁ Ἱ. Σακελίων· κατ' αὐτὸ, ἐν τοῖς δύο προσηλασμένοις Παρθενίῳ καὶ Τεμενίῳ προσηλασμένοις:

«**Προάστιον τὸ Παρθένιον.** Ἰωάννης ὁ Πελαγίτης, ἔχει γυναῖκα Μαρίαν, υἱὸς Γεώργιον καὶ Λέοντα, θυγατέρα Ἐλένην. Κωνσταντῖνος ὁ Πεπανός, ἔχει γυναῖκα Εἰρήνην. Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς τοῦ μοναχοῦ Ἀρσενίου, ἔχει γυναῖκα Σκηνοῦραν. Ἰωάννης ὁ Πατῆς ἔχει γυναῖκα Μαρίαν, θυγατέρα Μοσχῶ καὶ Θεοτοκῶ. Νικήτας ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλεπιδιώτου, ἔχει γυναῖκα Θεοτοκῶ. Ἰωάννης ὁ υἱὸς πατῆρ Νικολάου, ἔχει γυναῖκα Κυριακὴν, θυγατέρα Ἀννῶν. Μιχαὴλ ὁ υἱὸς τοῦ Στροπαλιώτου, ἔχει γυναῖκα Μαρίαν. Γρηγόριος ὁ Κουρσιώτης, ἔχει γυναῖκα Μοσχῶ, υἱὸν Γεώργιον. Νικόλαος ὁ Λαλῆς, ἔχει γυναῖκα Γεωργίαν, υἱὸς Κωνσταντῖνον καὶ Ἀλεξάνδρον καὶ ἕτερον Λέοντα. Οἱ παῖδες τοῦ πατῆρ Νικολάου εἰς τὴν Λέων καὶ Μιχαὴλ καὶ ἕτερος Κωνσταντῖνος. Οἱ παῖδες τοῦ Κηφικῆ εἰς τὴν Ἰωάννης καὶ Μιχαὴλ. Χήρα Πλυτῶ τοῦ Μαρδοκῶστα, ἔχει θυγατέρας Εὐδοκίαν καὶ Εἰρήνην. Νικόλαος ὁ Σπανός, ἔχει υἱὸν Γεώργιον. Ἰωάννης ὁ Σπανός, ἔχει γυναῖκα Καλὴν, υἱὸν Μανουὴλ, θυγατέρα Θεοφανῶ. Νικήτας ὁ Σταλιώτης, ἔχει γυναῖκα Ἀννῶν, υἱὸν Γεώργιον, θυγατέρα Εἰρήνην.

«**Ἐτερον προάστιον τὸ λεγόμενον Τεμενιον.** Μιχαὴλ ὁ Καλιμαῖος, ἔχει γυναῖκα Καλὴν, υἱὸν Γεώργιον. Μιχαὴλ ὁ υἱὸς τῆς Ἀμαραντίνης, ἔχει γυναῖκα Εὐδοκίαν, υἱὸς Ἰωάννην καὶ Γεώργιον. Ἰωάννης τῆς Σοφίας, ἔχει γυναῖκα Εἰρήνην. Μιχαὴλ ὁ Σιγός, ἔχει γυναῖκα Μαρίαν. Νικήτας ὁ Αἰμωνιώτης, ἔχει γυναῖκα Μαρίαν. Νικόλαος ὁ Ἀλεντινός, ἔχει γυναῖκα Μαρίαν, θυγατέρα Εὐδοκίαν. Μιχαὴλ ὁ Γαβρᾶς, ἔχει γυναῖκα Εὐδοκίαν. [Γεώργιος ὁ Κουμαρῆς, ἔχει γυναῖκα Εἰρήνην, υἱὸν Μιχαὴλ. Χήρα Μαρία] τοῦ Μανουὴλ ἔχει υἱὸν Γεώργιον, θυγατέρα Εἰρήνην. Λέων ὁ υἱὸς τοῦ πατῆρ Μιχαὴλ, ἔχει γυναῖκα Παγκρατίαν. Φιλάρετος ὁ Ἀναριώτης, ἔχει γυναῖκα Θεοφανῶ, υἱὸς Γεώργιον καὶ Λέοντα. Ἰωάννης ὁ Μούτων, ἔχει γυναῖκα Ἀννῶν, θυγατέρα Εἰρήνην. Καλὴ τοῦ Θεοδώρου, ἔχει υἱὸν Μιχαὴλ, θυγατέρα Εἰρήνην. Μόσχος τῆς Εὐδοκίας, ἔχει ἀδελφὴν Εἰρήνην. Λέων ὁ Θυραῖος, ἔχει γυναῖκα Εἰρήνην».

Τῷ 1497 Ἰωακείμ ὁ Βυζαντινὸς ἀρχιεπίσκοπος ἡμετεροπόλεως, πιθανῶς Λέριος, διέτριβεν ἐν Λέρῳ, τρεπόμενος ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετοχίου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς. Τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1497 Πέτρος δ' Ὁδυσσεύς ὁ μέγας Μάγιστρος ἐξέδωκε γράμμα πρὸς Θεόδουλον ἡγουμένον τῆς μονῆς τοῦ

6. Λέοντος Εὐσταθίου, ἀπογραφῆς Ῥόδου καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων γράμματα ἀποκαταστατικὰ ἐν Ἀθηναίῳ Ἀθηνῶν τόμ. Δ', σελ. 233—243.

7. ἔπιθε τὰ ἐν σημειώσῃ 3 γραφέντα μοι.

8. τὰ ἐν ἀγκύλαις περιέκλειστα γράμματα ὁ Ἱ. Σακελίων· ὅτι ὑπ' ἑλλης προσετέθησαν χειρὸς.

ἀγίου Ἰωάννου, διατίττων «ὅτι ὁ λεγόμενος μητροπολίτης νὰ ἔχῃ ἀπὸ τὸν ἐπίτροπον τοῦ Μοναστηρίου διὰ τὴν ζωοτροφὴν τοῦ κρασὶν μιτοτέταρτα Ῥόδου ἑκατὸν πεντήκοντα· σιτάρην μύδια Ῥόδου εἴκοσι· λάδι καὶ κάρτες Ῥόδου ἑκατὸν· καὶ ἐλίεζ μύδια δυό· καὶ ἀσκήδια μύδια δυό· καὶ ὀσπρικὰ μύδια τρία· καὶ ἕναν ἑκάστον πρᾶμαν ἀπ' αὐτὰ ὅπου ἕναν κρατημένος ὁ ἐπίτροπος νὰ τὸν δώσῃ, νὰ τὸν δίδῃ ἕναν ἑκάστον εἰς τὴν καιρὸν τοῦ». — Ὁλόκληρον τὸ γράμμα τοῦτο πληρὲς ἀνορθογραφίων, ἃς διώρθωσα ὧδε, ἐξέδωκεν ὁ Ἰ. Σακκελίων⁹.

Οἰκίστημα φραγκικὰ τέσσαρα σώζονται ἐν Λέρῳ, ὧν δύο μόνον, τὰ φέροντα ἔτη 1511 καὶ 1309 ἐξέδωκεν ὁ Ross, τὰ δὲ δύο ἕτερα ἐκδίδωμι ἐνταῦθα· τὰ τῆς Καλύμνου ἐξεδόθησαν ὡς κῆτος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ περιττὸν νὰ εἴπω ὅτι ἡ Καλύμνος πληρὴς ἐστὶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν, ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τε τοῦ Ross καὶ τοῦ Ἰ. Σακκελίωνος ἐν «Πανδώρα»¹⁰.

Ἡ προῦσα μικρὰ διατριβὴ ἄθροισμα γίνεται διαφορίων σημειώσεων, ἃς ἔθεν ἀκαίρως ἤθροϊζε περιττώων ἐν τῇ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1878 περιοδείᾳ αὐτοῦ ὁ τὰ παρόντα γράφων, ἀλλ' οὐδεμίαν, ὡς εἶπον, εὗρον σημειώτιν σπουδαίαν· αἱ μὲν ἐν Καλύμνῳ σωζόμεναι χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ ἀναφέρονται εἰς τοὺς μετὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα χρόνους, αἱ δὲ τῆς Λέρου εἰς τὸν ΙΔ' αἰῶνα καὶ εἰς τὸν ΙΗ', ἴσως δ' εἰσι χρήσιμοι πῶς τοῖς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τῶν κάτω χρόνων ἀγιογραφίας καὶ ποιικιλτικῆς ἀσχολουμένοις. Ἔτερά τινας σημειώσεις ἀναφέρονται εἰς τὴν κοινωνικὴν κατὰ τὴν ἱστορίαν καθόλου τῶν Καλυδνῶν.

αἱ ἐν Καλύμνῳ, ἃς εὗρον, εἰσὶν αὗται· ἡ μὲν ἐπὶ τοῦ δεξιῦ τοίχου τοῦ ναύσκου τοῦ Σταυροῦ, ἐν τῷ Πέρα-κάστρῳ¹¹ τῆς νήσου γνωρίζει ἡμῖν Νικήταν ἱερέα καὶ οἰκονόμον Καλύμνου τῷ 1506, ἡ δὲ, σχεδὸν σύγχρονος, ἀναφέρει ἀγιογράφον Νικόλαον Θεοφιλήν, καὶ αὕτη δὲ σώζεται ἐπὶ τοίχου τοῦ αὐτοῦ, ἐν τῷ αὐτῷ μέρει ναύσκου τῶν ἁγίων Ἀναργύρων¹². «Τοὺς περὶ τὴν χώραν ναύσκους—ἐγραφέ μοι, μικρὸν μετὰ τὴν ἐκ Καλύμνου

9. Πανδώρα τόμ. ΙΔ', σελ. 551, ὅπου παραπέμπεται ὁ φιλομαθὴς ἀνγνώστης.

10. ὁ Ross ἐξέδωκε μέρος ἐπιγραφῆς σωζομένης ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῆς τῆς ἁγίας προθέσεως τοῦ ἐν τῷ κάστρῳ τῆς Καλύμνου ναύσκου τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἣν μὴ ἀπατώματι. Τὸ ἐκδοθὲν μέρος ἔχει, νομίζω, οὕτω

Μαρμαρίνη, ἀρετὰς ἔνεκα καὶ εὐν[οίας] ἃς ἔχων
διαταλεῖ ἐς τὸν δῶμ[ον τῶν] Καλυμνέ[ων].

μετακινήσαντες τὴν πλάκην ἀπὸ τῆς προθέσεως τοῦ ἡρεσιωμένου ναύσκου, μετὰ τοῦ καλοῦ φίλου Ἀλκιωνίου Καρναντώνη, τότε διδασκόντος αὐτοῦ, ἀνέγνωμεν οὐκ εὐχερῶς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τὴν συνέχουσαν

ΕΠΙ ΜΑΙΩΓΕΝΟΙ[Σ] ΜΗΝΟΣ ΠΕΤΑΙΓΙΤΝΙΟΥ Κ. ΣΤΕΦΑΝΩ
ΕΠΕΡΑΣΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΩΣ ΤΑΙΣΙΑ ΘΡΕΜΜΑΤΑ ΑΛΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΩΤΙΩΝ ΚΑΙ ΑΠΕΛΥΘΕΝ ΤΩΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΙΚΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.

11. Θ. Ι. Κινδύνη· ἡ νῆσος Κάλυμνος σελ. 13.

12. ἐκδοθήσονται ἐν ἰδίῳ πινάκι πᾶσαι αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται.

ἀπέλευσίν μου, ὁ φίλος διδάσκαλος Ἀντ. Καρναντώνης—ἐπεσκέφθην, πλην δὲν εὗρον χριστιανικὰς ἐπιγραφάς. Εὗρον δὲ ἐν Βαθεῖ, κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον ἐκείσε ἐπίσκεψίν μου, ἐν τινὶ ναῷ τοῦ ἀγίου Θεοδώρου (Θόρου) παρὰ τῷ Μετογίῳ τῆς Κυρα-ῖτης τήνδε «παρὰ χειρὸς Δημητρίου τοῦ Κρητός. 1790» ἐπὶ τοῦ τέμπλου. Τὸν Δημήτριον τοῦτον ἐνθυμοῦνται ἔτι οἱ γέροντες.

Ἀρχαιοτέρα τούτων ἐστὶν ἡ ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ἀρχαιοτάτου ναοῦ τῆς Παναγίας (Ἰουρλομμάτας) ἐν Λέρῳ ἐπιγραφή ὑπὸ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἥτις ἔργον φαίνεται καλλιτέχνη, ἀξίου τοῦ ὀνόματος ἐν ἐκείνοις γε τοῖς χρόνοις. Ἡ ἐπιγραφή συμπληρουμένη κατὰ τὸ ἐνὸν ἔχει ὧδε:

ἀνεκένισθη ὁ θεὸς δόμος τῆς Ἁγίας[υλογη]μένης Δεσπύνης ὑμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου [δε] ἐξόδου· καὶ κόπου Φρὲ Ἠλίου καὶ Εἰρήνης καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν. ἐν ἔτει, σωλ' (=1327).

ἡ ἑτέρα χριστιανικὴ ἐπιγραφή χαρρυθεῖσα τῇ 23 ἀπριλίου 1745 σώζεται μὲν παρὰ τῷ ἀριστερῷ παραστάτῃ τῆς ἀριστερᾶς θύρας τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, ἐν τῷ κάστρῳ τῆς Λέρου, γνωρίζει δ' ἡμῖν ἀγιογράφον Ἰωακείμ ἱερομόναχον [Σα-ῖ-Συ]μειώτην, δηλονοῦν ἐκ Σύμης· ἐν τινὶ δὲ σημειώτῃ εὗρον γεγραμμένον «1785, μηνὶ μαίῳ 23, ἐτελειώθη τὸ χρῶμα τοῦ τέμπλου» τοῦ αὐτοῦ ναοῦ· προστεθείσῃ ὅτι τῷ 1818 ἡ χρηματικὴ περιουσία τῆς Παναγίας τοῦ κάστρου ἦν γρόσια ἢ ἰσάριθμα φράγκα 7131. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐν ἐγγράφῳ τινὶ πωλητηρίῳ τοῦ 1773 λέγεται μεγὰλ' ἁγία· ἀρχαιοτέρον γράμμα τούτου, ἀφιεροῦν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἀγορῇ τι χρονολογεῖται τῇ 17 ἰανουαρίου 1766· καθωσίωσε δ' αὐτὸ τῷ ἱερῷ ναῷ τούτῳ ὁ Λέρνης Ἰγνατίος, περὶ οὗ κατωτέρω λόγος γενήσεται.

Αἱ περὶ τῶν νήσων Καλυδνῶν εἰδήσεις, ἃς ἔχομεν ἐν διαφορίᾳ, ἀλλὰ πάνυ ὀλίγαις βιβλίῳις ἐκδοδομέναι, εἰσὶν ὀλίγισται· γινώσκωμεν τὸν κατὰ τὰ 1457 λιμὸν καὶ τὰς εἰς τὰς πέριξ νήσους ἐπιδρομὰς «ὥστε καὶ ἐρημωθῆναι τέλειον πολλὰς ἐξ αὐτῶν»· ὀνομαστὶ ἀναφέρεται παθοῦσα ἡ Κάλυμνος¹³. Γνωστὴ ἐστὶν ἡ ὑπὸ Παύλου Συμεωνῆς ὑπεράσπισις τοῦ φρουρίου τῆς Λέρου, κατὰ τὰ 1506¹⁴— ἡ εἰς τὸ κράτος τῶν σουλτάνων ὑποταγὴ τῷ 1523 καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ Φροσκόλου ἐπιγενόμενα αὐτῇ τῷ 1618¹⁵.

13. Ὑπομνηματίον ἱστορικόν· ἐν Πανδώρα· τόμ. ΙΘ', σελ. 166.

14. ὁ Παῦλος Συμεωνῆς ἦν δεκαοκταετής ἱππότης, πεδαιμοντικός· Histoire des chevaliers hospitaliers de S. Jean de Jerusalem par l'abbé de Vertot· ἐκδόσ. τοῦ 1780, τόμ. Γ', σελ. 206.

15. Iacroy illes de la Grece, σελ. 209—Coronelli· Isola di Rhodi σελ. 349—βλ. περὶ τοῦ τόγματος τῶν ἐν Ῥόδῳ ἱπποτῶν καὶ τῶν τυχόν ταύτης τε καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων ἰδίᾳ τὸν Bosio· Istoria della sacra religione dell' illustrissima militia di San-Giovanni Gerosolimitano· Βερὸνη, 1703.

2

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐπλουτίσθη καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Λέρου, πολλῶν ἐντύπων αὐτῇ δωρηθέντων βιβλίων, μετ' οὗ πολὺ δ' ἤρξατο λειτουργεῖν καὶ σχολή τις, ἥς ἀνεδείχθησαν προστάται οἱ ἀπὸ τοῦ 1725—1730 μητροπολίται Ἡρακλείας λέριοι. Τῶν ἐντύπων βιβλίων ἐγένοντο δωρηταὶ Νικητὰς Πέτρου, ἐκ τῆς αὐτῆς νήσου, διδάσκαλος.—Ἰγνάτιος ἱερομόναχος Συμαῖος, ὁ ἀκολουθῶν ἐπίσκοπος Λέρνης.—Σπανδωνῆς διδάσκαλος, ἄγνωστον ἀφείε τὴν πατρὶδα.—Μακάριος ἱερομόναχος μιτυληναῖος.—ὁ Σμύρνης Νεόφυτος.—ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος.—ὁ Βιζύης Ἱερεμίας.—Ἰωάννης Νικητὰ Κατσιρμαῖς, ἐκ Λέρου καὶ οὗτος.—τέλος ὁ διδάσκαλος Χαράλαμπος Γραμματικίδης. Πλὴν τῶν μητροπολιτῶν Ἡρακλείας, Σμύρνης καὶ Βιζύης οἱ λοιποὶ ἐν τοῖς βιβλίοις σημειούμενοι δωρηταὶ ὑπῆρξαν διδάσκαλοι τῆς ἐν Λέρῳ σχολῆς, ποικίλας καὶ χρησίμους ἐν ταῖς ὥαις καὶ τοῖς ἐξωρύλλοις τῶν βιβλίων διατώσαντες σημειώσεις, ὧν τινὰς ὑποσημειῶ¹⁶.

Ἡ σχολὴ τῆς Λέρου συνέστη ὀλίγα, ὥς φαίνεται, ἔτη μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐδίδαξε δὲ πρῶτος ἐν αὐτῇ τὰ ἑλληνικὰ Δανιὴλ ὁ πάτριος, ὁ μετὰ ταῦτα ἐπί-

16. τῶ τὰς τύχας ἀκριβοῦντι τῶν ἐν Ἀντολῇ βιβλιοθηκῶν καθίσταται χρήσιμος ἡ ὑπόμνησις ὅτι βιβλίον ἀφιερῶν ἐπὶ Νεοφύτου Σμύρνης ἦν κτῆμα Γεωργίου τοῦ ἐκ Καπτορίας (1683)—εἴτα Δρύστρας Ἱεροδίου τοῦ Κομνηνοῦ—κατόπι (1720) Καλλινίκου Ἡρακλείας—ὕστερον 1727) Μακάριου Φιλιππουπόλεως, μετ' οὗ Νεοφύτου Σμύρνης.

Ἐν τινὶ βιβλίῳ ἀνέγνω τὰς ἐξῆς δύο σημειώσεις· «1752, αὐγούστου 30· ἔγινεν αὐθέντης ὁ Μιχαὴλ βοεβόδας, καὶ τῇ 4 τοῦ ὁκτωβρίου ἦλθεν εἰς τὸν ὀρόνον τῆς Βλαχίας.—1756, φεβρουαρίου 8, ἡμέρα παρασκευῆς, ἐφόρεσε καθεδρὶν ὁ Κωνσταντίνουδης Μαυροκορδάτος διὰ τὴν Βλαχίαν, καὶ τὴν μεγάλην παρασκευὴν, εἰς ταῖς 12 τοῦ ἀπριλίου ἦλθεν εἰς τὸ μοναστήριον Βλακετίου, κίμωνωντας ἔχει τὸ ἅγιον πᾶσα μετὰ τοὺς τοὺς ἄρχοντας· καὶ τῇ 6· ἡμέρα τῆς λαμπροφάνου ἀναστάσεως εἰσέβη εἰς τὸ Βουκουρεῖστι, μετὰ τὴν μεγάλην παράταξιν, καὶ ἀπεκατεστάθη εἰς τὸν ἐκλαμπρον ἡγεμονικὸν θρόνον τῆς Οὐγκροβλαχίας».

Ἐν γραμματικῇ χειρογράφῳ (ἀριθμ. ἀναγραφῆς μου 2) εὐρηγνται σεσημασμένα ταῦτα· «φῆξ»—σεπτεμβρίου 10—ἐτελεύτησεν ὁ θεὸς μοι ἅγιος Ἡρακλείας κύριος Γεράσιμος μετὰ θάνατον λίαν εὐδόκιμον, ὥς τοῖς πᾶσι δῆλον, καλῶς καὶ εὐκόλως ἀπέπνευσε τὴν σεβασμίαν αὐτοῦ ψυχὴν».

Ἐν ἐτέρῳ χειρογράφῳ (τῆς ἀναγραφῆς μου 7) σεσημαίνεται· «ἔχειροτονήθηκα ἀρχιερεὺς ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1756, μηνίου 19»· καὶ ἀμείσως εἰπλήρωσε τὸ κοινὸν χρέος ἡ μήτηρ μου Σεβαστή, ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1773, ἰουλίου 15»· ἔγραψε δὲ ταῦτα ὁ Λέρνης Ἰγνάτιος.

Ἐν τῷ τῆς ἐμῆς ἀναγραφῆς φέροντι ἀριθμῷ 8 σημειοῦται ἐν τέλει· «1784, κατὰ μῆνα αὐγούστου, ἦλθεν εἰς Λέρον ὁ μακαριώτατος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κύριος Γεράσιμος· καὶ μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν δεκαπέντε, ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν».

Ἀνέγνω ἐν ἐτέρῳ τὴν ἐξῆς σημείωσιν· «ἔτος 1702, αὐγούστου 7, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐτοῦτο τὸ βιβλίον τὸ ἐκονομαζόμενον Θησαυρὸς τὸ ἡγόρσατο ἐγὼ ὁ Ἰωάννης τῆς Κυρίνας τοῦ Κρητικοῦ, λέριος» κτλ. Ἰππὶ καὶ πάλιν τὴν σημείωσιν 3.

σκοπος Σεβαστείας, ἀκολουθῶν δὲ μητροπολίτης Βιζύης¹⁷. ἢ ἐν τῇ σχολῇ διδασκαλία αὐτοῦ ἐρίστέα πρὸ τοῦ 1780, μετ' οὗ ἐδίδαξαν ἄλλοι τε καὶ μάλιστα οἱ ἄνω σημειωθέντες, ἰδίᾳ δὲ τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα, ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, ὁ ἱεροδιάκονος Γαβριὴλ Κερνίτης. Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Λέρῳ ἑλληνικῆς σχολῆς ἀναφέρεται ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη ἐπιστολὴ, ἣν ἡ ἐφορὰ ἰσως τῆς σχολῆς ἐπιστέλλει πρὸς τινὰ λέριον ἀρχιερέα, ἐξαίτουμένη καὶ τούτου τὴν συνδρομὴν, ἀναγγέλλουσα δ' ὅτι περὶ παγκόσμως τῆς σχολῆς ἐτκέψατο καὶ εἰργάσατο λίαν ὁ Ἡρακλείας (Μεθόδιος;) Ἡ ἐπιστολὴ μεταγραφεῖται ἀπὸ τοῦ ΙΖ' τεύχους (σελ. 515) τῆς ἐν τῇ Πάτμῳ βιβλιοθήκης ἐστὶν αὕτη :

Ὁ ἅγιος Ἡρακλείας, ὁ θερμὸς τῶν καλῶν ἐραστής, ὁ διακαὴ ἀεὶ τρέφων περὶ τὰ θεῖα τὸν ἔρωτα, τὸ τῆς ἡμετέρας πατρίδος κλέος καὶ στήριγμα, ἔγραψεν ἡμῖν, ὅτι βουλήν ἐβουλευσάτο λίαν ἀγαθὴν καὶ ἐπωφελεῖ, ἣν καὶ εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀγαθότητος ἡμετέρας πατρίδος διὰ δυπάνης οὐ μικρᾶς, ὥστε μένειν εἰς αἰῶνα τὸν ἀπύκτου. Τοῦτο δὲ βουλευσάμενος οὐκ ἠθέσχετο μόνος ἀπολαβεῖν τοῦ τοιοῦτου καλοῦ, οὐδ' ἐγθόνησε κοινωτὸς ποιησάσθαι τῆς τριακτῆς κοινωφελούς ἐγχειρήσεως, καὶ οὐκ εἶδε τὸν αὐτὸν ζῆλον ἔχοντας, καὶ μάλιστα τοὺς τῷ αὐτῷ ἐμπρέποντας ἀξιωματικῶς τῆς ἀρχιερωσύνης, καὶ οὐκ ἡ αὐτῇ πατρὶς ἠέτηκε καὶ ἀνεθρόψατο, καὶ εἴ τις ἄλλος τὴν γνῶμην ἐλεύθερος. Ταῦτα μαθόντες ἡμεῖς μεγάλως ἠσθημεν καὶ τῷ τῶν ἀγαθῶν δοτῆρι τὰς εὐχοριστηρίους φωνὰς ἀνεπέψαμεν, τέλος ἀγαθὸν ἐπιθέσθαι ἐπευξάμενοι. Οὐκ ἄξιον δὲ ἐκρίναμεν μὴ καὶ τὴν ὑμετέραν πανιερότητα κοινωτὸν ποιήσασθαι τῆς εὐφροσύνης, ἅμα δὲ καὶ παρακαλέσαι θερμῶς, ὥστε συνεργὸν γενέσθαι αὐτῇ τοιοῦτου θεαρέστου ἔργου, καὶ χρημάτων μὴ φείσασθαι· εἶδε γάρ, εἶδεν ἀληθῶς ὅσην φέρει τὸ πρᾶγμα τὴν ὄνησιν, ὅσην τὴν εὐκλειαν, ὅσους τοὺς ἀμαρτανίτους στεφάνους. Ταῦτα εἰδὼς καὶ ὁ πανιερώτατος ἅγιος Βιζύης οὐκ ἠθέσχετο ἐλάττω φανῆναι τῶν ἄλλων, οὐκ ἀνέμενε παρακληθῆναι, ἀλλ' αὐθαίρετος ἤκεν εἰς τοῦτο, καὶ ἐκείνης γίνεται τοῦ ἁγίου γέροντος συγκαταριθμηθῆναι τοῖς λοιποῖς. Τί γὰρ ἂν ἄλλο εἴη τὸ πρᾶγμα, ἢ τὸ ἐγκαταγράφεσθαι ἐν βιβλίῳ τῆς ζωῆς; Καὶ γὰρ, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, «Ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκότητι οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει· δει δὲ ἡ ἀμαθία σκοτὸς ἐστίν, οὐδεὶς ἀντερεῖ· ὅθεν καὶ εὐκόλως προσκόπτομεν, καὶ μυρίων γέμοντες ἀμαρτημάτων, καὶ τὴν ὁδὸν Κυρίου οὐ γινώσκομεν, οὐδὲ τὰ προστάγματα αὐτοῦ ποιοῦμεν. Διὸ δὴ καὶ ὁ προφήτης θαδὶδ ἔλιπεν· «Εἰμὶ δει ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστὶ, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου· καὶ, «Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος Κυρίου, καὶ φῶς τοῖς τρίβοις μου». Πλὴν εἰ καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀμορετῶν τὸ ἐκ τῆς ἀμαθείας αἴσχος ἐνεδύθημεν, καὶ ἐχθρῶν ἀγωνιότεροι γεγόναμεν, ἀλλ' οἱ παῖδες ἡμῶν οὐκ οὐκ τὴν τριακτῆν ἀμορφίαν ἀποδυσάμενοι, καὶ τὴν ἀρχαίαν τοῦ γένους ἀναλαβόντες εὐκλειαν, τὴν ἡμῶν αἰσχύνην ἐπικρύψουσι, καὶ ὅμῃς ἅπαντας ὡς πατέρας τῶν τοσοῦτων ἀγαθῶν πατέρας ἐπιγράψονται, καὶ ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἀναποδόσεως πολυάριθμος πληθεὺς περιστοιχίσουσι τὴν ὑμετέρα τὴν θεοπροβλήτων πανιερότητα».

17. ὀλίγους στίχους ἔγραψε περὶ τοῦ Δανιὴλ ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ ἀληθείᾳ», τόμ. Γ', σελ. 421.

τα, πατέρα επιγραφόμενοι, εδερτέτην επικαλοῦντες, πρόξενον τῆς ἐλευθέρου σωτηρίας. Εἰ γάρ τινων αἱ ἁμαρτίαι ἐπακαλοῦντο· οἱ, πολλῶ μᾶλλον τὰ καλὰ ἔργα τῷ ἀρχηγῷ τῶν τοιούτων ἔπονται, ἐπιτίθουσιν εἰς ἡμῶς παρεχόμενα. 'Αλλ' ἵνα μὴ πολλοὶ λέγοντες εἰς μῆκος ἐκτείνωμεν τὴν ἐπιστολὴν, καὶ δόξωμεν πολλῶν δεῖσθαι βημάτων ἐπὶ προτροπῇ τοιῇδε, ἐπὶ τὸν διμενὰ τῆς σιωπῆς κατειργεῖσθαι, οὐκ ἀγνοοῦντες ὅσον ἔχει περὶ τὰ καλὰ τὴν σπουδὴν καὶ προθυμίαν ἢ ὑμετέρα πατιερότης· ἥς αἱ πατέροι κτλ.

§

Λίαν περίεργον ἔγγραφον εὔρον ἐν Λέρῳ παρὰ τινι ἱερεῖ, ὅστις ἐδωρήσατό μοι τοῦτο, ἀποκείμενον νῦν ἐν τῇ συλλογῇ μου· μεταγράφας αὐτὸ δημοσιεύω ἐνταῦθα, κλείων τὸ πρῶτον μέρος τῶν μετὰ χειρὸς σημειώσεών μου· ἔχει δ' οὕτως:

«† ὁ Λέρνης Ἰγνάτιος ἐπιβεβαιῶ:

† Διὰ τοῦ παρόντος κοινῶ γράμματος φανερώνομεν ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ τῆς νήσου Καλύμνου, ἱερωμένοι καὶ λαϊκοί, μικροί τε καὶ μεγάλοι, ὅτι μὲ τὸ νῦν βλέπομεν τινὰς τῶν χριστιανῶν Θεὸν μὴ φοβούμενους, καὶ καταπατοῦσι τοὺς ἱεροὺς νόμους, καὶ χωρὶς καμίας νόμιμον αἰτίαν, ἀφίσσονται τὰς γυναῖκας αὐτῶν, τὰς νομίμους, καὶ στεφανοῦνται ἀστεργήτως μετὰ ἄλλας γυναῖκας, δυναστικῶς, καὶ παρνομῶς, ὁμοίως καὶ αἱ γυναῖκες μετὰ ἄλλους ἄνδρας· αὐτὰ στοχάζομενοι πῶς εἶναι πράγματα ἐναντία τῆς ἐκκλησίας, καὶ παντελῶς ἔξω τῆς πίστεώς μας, φοβούμενοι μήπως καὶ καταποντίσῃ τὸ νησί μας ὁ παντοκράτωρ Θεός, καὶ μὲς ἀρανίσῃ ἀπὸ τοῦ πρόσωπον τῆς γῆς, ὡς παρὰ τὰς τῶν θείων αὐτοῦ ἐντολῶν, ἀπορρίψαμεν ὅλοι κινή γνῶμη, ἱερεῖς καὶ λαοί, νέοι καὶ γέροντες, ὅτι νῦν μὴν τολμήσῃ τινὰς ἀπὸ τῆς σήμερον νῦν κάμῃ τὸ τοιοῦτον παρ' νόμον ἔργον, δηλοῦντι μῆτε ἄνδρες ναρῆσθαι τὴν γυναικὴν τοῦ, μῆτε γυνῇ τὸν ἄνδρα τῆς, χωρὶς κανονικοῦ ἐγγράμματος. Εἰ δὲ καὶ ἤθελε φανῇ τινὰς παρῆκους, καὶ συκοφῇ νῦν ἀθετήσῃ τὰ γραφόμενα, νῦν ἀρίστη τὴν γυναικὴν τοῦ, ἢ γυνὴ τὸν ἄνδρα τῆς, νῦν πληρώσῃ εἰς τὸ τζαμὴ τῆς Ἰόδου γρόσια 300, καὶ νῦν εἶναι ὅλα τοῦ τὰ πράγματα τοῦ βασιλεῖος· καὶ ὁ πενθερός, ἢ τίς ἄλλος τῶν συγγενῶν αὐτῶν, ὅπου ἤθελε συνεργίσῃ ἢ ξένος διὰ νῦν γένῃ ὁ χωριτμός, νῦν εἶναι εἰς τὸ κάτεργον σκλάβος μέχρι θανάτου, καὶ οἱ ὑποκείμενοι γεγραμμένοι νῦν μαρτυροῦνται ἀπροκριματίστως ἐν παντὶ κριτηρίῳ, ἵνα ἔρχωνται εἰς ἐκδασιν τὰ γραφόμενα, καὶ νῦν βάλλουσιν εἰς τὸ κάτεργον καὶ ἐκεῖνον, ὅπου ἀφίσῃ τὴν γυναικὴν τοῦ. Ταῦτα ἐγράψαμεν ὅλοι μας, μετὰ κοινὴν γνῶμην, καὶ τὰ στέργωμεν, καὶ εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας γράφομεν ἅπαντες κίτῳθεν τὰ ὀνόματά μας.

1763, ὁκτωβρίου 17.

† Γεώργιος [ὁ δεσποτικὸς ἐπίτροπος] † πατὴρ Μίρκος καὶ γραμματικὸς
† ἱερεὺς Θεόδωρος ταυάριος † χατζὴ Νικόλας
† πατὴρ Ἀνδρέας [γυροῖς]... † Νικόλας γίρο[ν]τας ἀσκη[τ]ῆς
† Γεώργιος ἱερεὺς οἰκονόμος † Νικόλας Β[ού]ρου καὶ πρῶτος

† Ἰω. ἱερεὺς διακίλου † Γιλίους Παλεκί[νος]
† πατὴρ Γεώργιος Χριστόπου † Χαρτοφύλιος μάρτυς
† πατὴρ Σακελάρης ἀ... † μαστορογέωργος Χριστόφορος
† πατὴρ Μιχαήλ † Σκενοφύλακος Πιστικάλι
† πατὴρ Ἀντώνιος † Νικόλας Κουφοῦ
† πατὴρ Νομικός † διάκος μαστορικόλας
† πατὴρ Νικήτας † Γεώργιος πατὴρ Ἰωάννη
† πατὴρ Μανώλης Σκοπελίτης
† Μουσταφῆς Μεσεῖ μάρτυς
† Μουσταφῆς Σιλεϊζάνι μάρτυς
† Γετούφις Μεσεῖ μάρτυς 18.

Ἐπιτιθεῖς πέρας εἰς τὸ Α' μέρος τῆς μετὰ χειρὸς διατριβῆς, παρακαλῶ νῦν πιστεύσῃ ὁ ἀναγνώστης μου ὅτι σκοπὸς αὐτῆς ἐστὶν ἡ διέκδοσις εἰδήσεων καὶ πληροφοριῶν καὶ ἐπιγραφῶν ὁσημέραι καταστρεφόμενων, οὐχὶ δ' ἡ δημιουργία ἱστορίας πλήρους τῶν νήσων τούτων.

(ἔπεται τὸ τέλος)

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ ΤΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Ὁ πάπας Πίος ὁ Θ' ἐν ἀρχῇ τῆς παπασύντης αὐτοῦ ἀπέλυσε ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἀνατολικούς, διατάσσων αὐτοὺς νῦν ὑπαχθῶσι τῇ Ῥωμάνῃ ἐκκλησίᾳ. Οἱ τέσσαρες πατριάρχαι καὶ αἱ ἅγαι σύνοδοι ἀπέστειλαν ἀπάντησιν, τεμάχιά τινα τῆς ὁποίας ἐδημοσιεύσαμεν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ καθολικῇ ἐπιθεωρήσει (τόμ. Α' σελ. 234—246). Τὸ ἀξιοσημείωτον καὶ ἀνταρτιστικὸν τοῦτο ἔγγραφον ὁπευθύνεται πᾶσι τοῖς ἀπανταχοῦ ἐπισκόποις. Ἡ ἀξίωσις αὐτῆς τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ὡς τῆς μόνῃς ἀληθοῦς καθολικῆς ἐκκλησίας μεγάλην ἐνεποίησε φρίκην τῷ αμερικανῷ μεταφραστῇ, ὅστις ἦτο μέλος τῆς ἀγγλικανῆς ἐκκλησίας. Ἀπαριθμήσαντες οἱ πατριάρχαι τὰς διαφόρους ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ῥωμάνης ἐκκλησίας αἰρέσεις, λέγουσιν (Ε' 15) ὅτι «αἱ συναντιθέσεις τῶν τοιούτων εἰσὶν ἐπίσης αἰρετικαί, ἢ δὲ μετὰ τοιούτων πνευματικῇ ἐν τῇ λατρείᾳ κοινωνία τῶν ὀρθοδόξων τέκνων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας εἶναι παράνομος». Ἡ παπικὴ ἐγκύκλιος εὐφρυνῶς ἀνεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Μαρκιανίου, ὑπὸ τοῦ μετανοήσαντος ἀποστόλου Πιττινίου (Le Romanisme, Paris 1860) ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Στούρτζα, Ι. Κατσιανοῦ καὶ ἄλλων. Ἡ δὲ φλύαρος ἀπάντησις εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἐγκύκλιον ἀξίως κατεκερματίσθη ὑπὸ τοῦ Μοσχάτου

* Συνέχεια σελ. 26, σελ. 373.

18. ὁ Dapper γράφει ἐν λέγοντι τῷ 12' αἰῶνι παραδίδωσιν ἡμῖν ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων τῆς Λέρου ἦσαν ὀρθόδοξοι γραικοί· οἱ δὲ ἐν τῷ καλυμνιακῷ τούτῳ ἔγγραφῳ ὑπογεγραμμένοι ἀγνοῦν, ἂν πρὴν ἵνα λογισθῶσιν ὡς χριστιανοί, φέροντες ὀνόματα τουρκικὰ, ὡς οἱ ἐν τῷ Πόντῳ προμειλῆδες.

(Ἀθήναι 1859), ὅστις λέγει ἐν ἀρχῇ· «Ἐν τῷ παπισμῷ δὲν ἐπικρατεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Σατανᾶ, τὸ πνεῦμα τῆς φιλαρχίας καὶ τῆς διαστροφῆς»· καὶ ἐν σελ. 6· «Ἡ ὁρθόδοξος ἐκκλησία ἀπευθύνει τοὺς ῥωμαίους τὰς λέξεις· «μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμὲ, πλὴν ἐφ' ἑαυτὰς κλαίετε καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν». Ὁ Σταυρίδης ἐν τινι «διαλόγῳ ὁρθοδόξου καὶ παπιστοῦ» λέγει· «ἡ φράσις καθολικὴ ἐκκλησία ἐσήμαινε καὶ σημαίνει κυρίως τὴν ἀρχαίαν καὶ γνησίαν ἐκκλησίαν, ὅποια σήμερον μόνον ἡ Ἀνατολικὴ τυγχάνει οὖσα». Ἄλλος δέ τις ὁρθόδοξος ἐν τῷ Εὐαγγελικῷ κήρυκι (σεπτέμβρ. 1857 σελ. 401) λέγει· «Μόνον ἡ ὁρθόδοξος ἐκκλησία εἶναι ἡ ἀληθὴς ἐκκλησία ἐκ τὸς δὲ ταύτης οὐδεμία ὑπάρχει σωτηρία». Αἱ ἀποδείξεις αὗται θά ὦσιν ἱκαναὶ νὰ διαλύσωσι τὴν δυτικὴν τῆς ἀγνοίας ἀγλὺν ἔσθον ἀφορὰ τὰς ἀξιώσεις τῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας, ὡς τῆς ἀληθοῦς καθολικῆς ἐκκλησίας πρὸς ἀποκλεισμὸν πασῶν τῶν λοιπῶν. Κατὰ συνέπειαν πάντες οἱ ἐκτὸς αὐτῆς ἔχουσι καθ' ἑαυτοὺς νὰ ἐνωθῶσιν αὐτῇ. Ἐὰν ἡ Δύσις ἀκούῃ τῆς φωνῆς αὐτῆς πρέπει νὰ ἀναστήσῃ τὴν ἀρχαίαν προσχισματικὴν ἐκκλησίαν ἡμῶν, ἵνα οὕτω δυνηθῶμεν νὰ ἀνακτήσωμεν τὰς σχισματικὰς ἐπαρχίας καὶ θεραπεύσωμεν τὰς διαιρέσεις τοῦ χριστιανισμοῦ. Οἱ καθολικοὶ ὁρῶντες ἀγγλικανοὶ καὶ οἱ δυτικοὶ γενικῶς, καίτοι ἀπεξενώθησαν ἐπὶ γίλις ἔτη, δὲν ἐλησμόνησαν ὅμως τὴν μητέρα αὐτῶν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν. Ἐμαθον ἐκ τῆς πικρᾶς πείρας τί ἐστὶ Ῥώμη καὶ συμπαθοῦσι τῇ Ἀνατολῇ.

EX ORIENTE LUX!

Ἡ ἀγία Γραφὴ διακηρύττει τὸ σχίσμα καὶ τὴν αἵρεσιν ὡς μέγα κακόν, ὅπερ πάντες οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ ἀποστρέφονται (Α' Κορινθ. α', 10 IB' 25, ΙΑ' 19, Τίτ. Γ' 10). Καὶ ὅπως ἐδίδαξαν οἱ ἀπόστολοι, οὕτω καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν. Ὁ ἱερός Ἰγνάτιος (ἐν τῇ πρὸς Φιλιδ. 3) λέγει· «ὁ ἀκολουθῶν τῷ σχίσμῳ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οὐ κληρονομήσει τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Καὶ ἐν τῇ πρὸς Τραλλιανούς (κεφ. 5) ἀπαρκαλῶ οὖν ὑμᾶς, οὐκ ἐγὼ ἀλλ' ἡ ἀγάπη Ἰησοῦ Χριστοῦ, μόνῃ τῇ χριστιανικῇ τροφῇ χρῆσθαι, ἀλλοτρίας δὲ βοτάνης ἀπέχεσθαι, ἥτις ἐστὶν αἵρεσις· οἱ ἑαυτῆς παρεμπλέκουσιν Ἰησοῦν Χριστὸν καταξιοπιστευόμενοι, ὥστερ θανάσιμον φάρμακον διδόντες μετὰ οἰνομέλιτος, ὅπερ ὁ ἀγνῶν ἡδέως λαμβάνει ἐν ἡδονῇ κακῇ τὸ ἀποθανεῖν».

Τοιαύτη εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου, ὡς ἐδίδαξεν αὐτὴν τῷ μαθητῇ αὐτοῦ ἀγ. Ἰγνατίῳ καὶ τῷ μαθητῇ αὐτοῦ ἀγίῳ Πολυκάρπῳ, ὁ δὲ ἅγιος Πολυκάρπος ἐδίδαξεν αὐτὴν τῷ ἱερῷ Εἰρηναίῳ, ὅστις γράφει (κατὰ αἱρέσεων, βιβλ. Γ', κεφ. Γ' σημ. 4). «Ὁς (Πολύκαρπος) καὶ ἐπὶ Ἀνικητοῦ ἐπιδημήσας τῇ Ῥώμῃ, πολλοὺς ἀπὸ τῶν προειρημένων αἱρετικῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, μίαν καὶ μόνην ταύτην ἀληθεῖαν κηρύξας

ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παρεληφέναι τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην. Καὶ εἰσὶν οἱ ἀκηκόες αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ τοῦ Κυρίου μαθητῆς ἐν τῇ Ἐφέσῳ πορευθεὶς λούτασθαι καὶ ἰδὼν ἔσω Κηρίνθον ἐξῆλθο τοῦ βλαυνείου μὴ λουτάνεον, ἀλλ' ἐπειπὼν φύγωμεν μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον ἐπιπέτῃ, ἐνδὸν ὄντος Κηρίνθου τοῦ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πολύκαρπος, Μαρκίωνι ποτε εἰς ὄψιν αὐτῷ ἐλθόντι καὶ φήσαντι· ἐπιγινώσκεις ἡμᾶς; ἀπεκρίθη· ἐπιγινώσκω τὸν πρωτότοκον τοῦ Σατανᾶ. Τοσαύτην οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἔσχον εὐλάβειαν πρὸς τὸ μὴ δὲ μέχρι λόγου κοινωνεῖν τινι τῶν παραχαρασσόντων τὴν ἀλήθειαν, ὡς καὶ Παῦλος ἔφησεν· «αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νοουσίαν παραιτοῦ. εἰδὼς ὅτι ἐκτρέπεται ὁ τοιοῦτος καὶ ἀμαρτάνει ὡς αὐτοκατακριτὸς». Ἰδοὺ ἀποστολικὴ διδασκαλία! Ἰδοὺ ἀποστολικὴ φράσις τοῦ σχίσματος καὶ τῶν αἱρέσεων! Ἀλλὰ τί βλέπομεν ἐν τῇ ἀγγλικανῇ ἐκκλησίᾳ; Αἱρέσεις δὲν εἶναι μόνον ἀνεπίαιστα, καὶ δημοσίᾳ διδάσκονται ἀπὸ τοῦ ἁμώδους, ἡ σχισματικὴ καὶ αἱρετικὴ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης οὐ μόνον περιπαθῶς ὑπὸ πολλῶν ἀγαπᾶται καὶ θυμιάζεται, ἀλλ' ἀνεφύη καὶ τις θεωρία ἡ οὕτω καλουμένη θεωρία τῶν ἐκκλησιαστικῶν κλάδων (Branch Church theory), ἰσχυριζομένη ὅτι ἡ καθολικὴ ἐκκλησία συνίσταται ἐκ τριῶν κλάδων, τῆς Ῥωμάνας, τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἀγγλικανῆς· ἀπλοῦν φάντασμα! Ἡ Ῥώμη καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἀντιφάσκουσται καὶ ἀναθεματίζουσται ἀλλήλας, ἡ Ἀγγλικανὴ (ἐν τοῖς ἄρθροις τῆς) ἀντιφάσκουσα ἀμφοτέραις καὶ ἐκτὸς τούτου πλήρης οὖσα αἱρετικῆς διδασκαλίας, εἰσὶ τὰ συστατικὰ μέρη τῆς Μιᾶς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς κατοικίας τοῦ Πνεύματος τῆς ἀληθείας!!! Καὶ ἐπὶ τῆς θεωρίας ταύτης βασιζέται ἡ *Corporate Reunion of Christendom*, ἥτις ὅλως ἀγνοεῖ τὴν περὶ σχίσματος καὶ αἱρέσεως ἀποστολικὴν διδασκαλίαν!

Ἀμφοτέραι αἱ ἐκκλησίαι, ἡ τε ὁρθόδοξος καὶ ἡ ῥωμάνα συμφωνοῦσι διδάσκουσαι ὅτι τὸ σχισματικὸν σῶμα ἀποκόπτεται τῆς μιᾶς ἀληθοῦς καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὲν ἀποτελεῖ τοῦ λοιποῦ μέρος τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Τοιοῦτον σῶμα δυνατόν νὰ ἔχῃ ἔγκυρα μυστήρια—ὡς ἀποστολικὴν κληροδοτήμα—ἀλλ' ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶναι ἀντικανονικὴ καὶ παράνομος οὕτως, ὥστε ὁ γνωρίζων τὸν σχισματικὸν χαρακτήρα τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησίας, ἀμαρτάνει τελῶν ἢ λαμβάνων μυστήριόν τι ἐν αὐτῇ· ἐὰν δηλαδὴ ὁρθόδοξός τις μεταλάβῃ ἐν τινι ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ, μεταλαμβάνει ἀναξίως, διότι τοιοῦτοτρόπως ἔρχεται εἰς κοινωνίαν μετὰ σχισματικῆς ἐκκλησίας, ὅπερ εἶναι βαρύτερον ἀμάρτημα. Τοιαύτη σχισματικὴ ἐκκλησία δὲν ἔχει οὔτε δικαιοδοσίαν, οὔτε κανονικοὺς ἐπισκόπους. Ὁ πάπας κατὰ συνέπειαν τῆς χειροτονίας του εἶναι ἐπίσκοπος, ἀλλὰ δὲν εἶναι οὔτε Ῥώμης ἐπίσκοπος οὔτε πα-

τριάρχης τῆς Δύσεως, ἀλλ' ἐπιβάτης μὴ ἐλθὼν διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προδάτων, ἀλλ' ἀναβὰς ἀλλαχόθεν, ὅστις κλέπτῃς ἐστὶ καὶ ληστής.

(Ἔπειτα συνέχισεν)

Ἀξιότιμε Κύριε Συντάκτα!

Εἰς ἱκανὰς ἐφημερίδας ἐδημοσιεύθη εἰδησίς τις καθ' ἣν ἐγὼ ἐργάζομαι ἵνα ἐν τοῖς Βαλκανίοις ἐνωθῶσιν αἱ ἐκκλησίαι Σερβίας καὶ Βουλγαρίας μετὰ τῆς ρουμανικῆς, λάβῃ δὲ ἡ τελευταία τὴν προεδρικὴν ἐκείνην θέσιν, ἣν ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ ἔχει ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία.

Ἀπορῶ ἐπὶ τοῖς σκοποῖς ἐκείνων, οἵτινες τὴν εἰδησίαν ταύτην ἐρρίψαν εἰς τὸ μέσον, ἄνευ οὐδενὸς λόγου, διότι οὐ μόνον ἀναληθής, ἀλλὰ καὶ φαντασιώδης ἐστίν. Διακηρύσσω τοῖς πᾶσιν ὅτι, ἐγὼ οὐδέποτε ἐσχέφθην ὅσα μοι ἀποδίδουσιν, ὅτι οὐδέποτε μετ' οὐδενὸς περὶ τούτου ἐλάλησα, οὔτε δὲ καὶ ἐγραψά τι περὶ τῶν ἐκκλησιῶν Σερβίας καὶ Βουλγαρίας ἐνώστεως μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας. Καὶ αὕτη δὲ ἡ ρουμανικὴ ἱεραρχία οὐδὲν μοι περὶ τούτου ἐδήλωσεν ὅπως λάβῃ δηλ. τὴν θέσιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, καὶ ὑπαγάγῃ ἐαυτὴν τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας.

Ὁ κ. Οὐρέκλιας, τέως ὑπουργός, εἶπεν ἐν τῇ ρουμανικῇ βουλῇ ἀναληθείας δι' ὧν ᾔθελε νὰ ἐξερεθίσῃ ἡ καὶ προσελκύσῃ τινάς, ἀλλ' ἡ ἀναλήθεια εἶναι μέρος ἀδύνατον. Ἀρκούσι δὲ τῷ κ. Οὐρέκλια εἰς ἀπάντησιν τῶν ἀνυποστάτων αὐτοῦ θεωριῶν οἱ κανονικοὶ καὶ ἱστορικοὶ λόγοι, ἐνεκα τῶν ὁποίων ἡ ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν θέσιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ.

Ἡμεῖς θεωροῦμεν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρουμανίας ὡς μέλος τῆς καθόλου ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ εὐχόμεθα καὶ ἐπιθυμοῦμεν ἵνα αὕτη τηρῇ τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς ὀρθοδοξίας, νὰ αὐξάνῃ καὶ μένῃ ἐξηδρασμένη ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ νὰ ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, καὶ διατηρῇ τὸ γόητρον ἐν τῷ λαῷ τῆς, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὁμόνοιαν ἐν ἑαυτῇ, ὡς καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων, καὶ μετὰ τῆς Μητρὸς Μ. Ἐκκλησίας.

Αὗται εἶναι αἱ σχέψεις ἡμῶν, καὶ οὐχὶ ἐκείναι, ἃς ἀποδίδωσιν ἡμῖν ὁ κ. Οὐρέκλιας.

Ἐν Βουχουτσουκίῳ, 12 ἀπριλίου 1884.

Ὁ μητροπολίτης Σερβίας ΜΙΧΑΗΛ.

Σημ. Τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολὴν ταύτην τῆς Α. Σ. ἄσμενοι δημοσιεύοντες ὑπομεινόμενον ὅτι, ἔτιλλοτε εἴπομεν (Ἐκκλ. ἀλήθεια τόμ. Γ' σελ. 303 καὶ 384 καὶ 421), γινώσκοντες τὴν εἰς τὸν ὅρον τοῦ Πρωτοκλήτου ἀποστολῆς τοῦ σελ. πρωτοερχοῦ τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τῇ δευτέρᾳ (30 ἀπριλίου) ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ ὁρόνου ἐπεσκέψατο τὴν Α. Ἐξ. τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Α. Α. Μ. Νουσρέτ πασᾶν. Χθὲς δὲ τὴν Α. Ἐξ. τὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης Χασάν Φεγμῆ πασᾶν. Τὴν Α. Σ. συνώδευεν ὁ ἐνδοξ. ἀρχὼν καπικεχαγιάς.

Τῇ τετάρτῃ (2 μαΐου) συνήλθον εἰς συνεδρίασιν κοινὴν ἡ Ἱ. Σύνοδος μετὰ τοῦ Ἐθν. Μ. συμβουλίου.

Τῇ κυριακῇ ἐγένετο ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἡ νεομισμένη ἱερὰ λειτουργία ὑπὸ τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ καὶ τῶν σεβασμ. συνοδικῶν μητροπολιτῶν Νικομηδείας, προέδρου Διδυμοταχίου, Ἀγκύρας, Βιζύης καὶ Χαλκίδου.

Τὴν μεσημέριον αἱ Α. Α. Σ. παρεκίθησαν εἰς γεῦμα μετὰ τῶν ἀξιολόγων μελῶν τῆς ἑφορίας τῶν νοτοκομειῶν καὶ τινῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπογενην.

Τῇ δευτέρᾳ ἀφίκετο ἐξ Ἱεροσολύμων ἐνταῦθα, μεταβιζίων εἰς Προῦσαν, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ κοινοῦ τοῦ Πανηγύου Τίφου πανσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Ἀνανίας.

Ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἐφημερίσιν τῆς ἡμετέρας πόλεως γραφέντων περὶ τῶν διὰ τῆς διαθήκης τοῦ αἰμνήστου Γεωργίου Ζαρίφη καταλειπομένων εἰς ἐκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα καὶ τὰς διαφόρους κοινότητας τῆς πόλεως ἡμῶν χρηματικῶν ποσῶν, ἐκτελεσθησάντων ὅτι 25000 φράγκων ὁρίζονται πρὸς συντέλεσιν τοῦ κτιρίου καὶ κατασκευῆς τῆς μεγάλης κλίμακος τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς—25000 φρ. ὑπὲρ τῶν φιλανθρωπικῶν τοῦ γένους καταστημάτων—20000 φρ. ὑπὲρ τοῦ Ἀθηνῆσι πανεπιστημίου—20000 ὑπὲρ τοῦ ἐνταῦθα ἑλλ. φιλολογικοῦ συλλόγου, ὅπως δι' αὐτοῦ διανεμηθῶσιν εἰς τὰ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ταύτῃ ἄπορα ἑλληνικὰ σχολεῖα—25000 ὑπὲρ τοῦ Ἀθηνῆσι συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων—20000 ὑπὲρ τῶν μουσουλμάνων ἀπόρων—10000 ὑπὲρ τῶν ἀρμενίων ἀπόρων—5000 ὑπὲρ τῶν ἀρμενοκαθολικῶν καὶ 5000 ὑπὲρ τῶν ἰσραηλιτῶν ἀπόρων. Ὁ ἀσπίδμος ἱδρυτὴς τῶν ἐν Φιλιππουπόλει φερωνύμων ἐκπαιδευτηρίων μανθάνομεν ὅτι ἐν τῇ διαθήκῃ ταύτῃ ἀπρὸς τὴν ὑπαρξίν τῶν Ζαριφίων σχολείων.

Ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος πίνακος προαιρετικῶν συνδρομῶν τῶν ἐνταῦθα καὶ ταῖς ἐπαρχίαις ὀρθοδόξων ὑπογενην κοινότητων ὑπὲρ τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, ἐπὶ 1 ἰανουαρίου—20 ἀπριλίου, πληροποροῦμεθα ὅτι εἰσεπρίβησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μὲν 390 λίραι, ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν δὲ 456.

Τῇ κυριακῇ, γενομένων τῶν διὰ τὸ ἔτος 1884—1885 ἀρχιεπισιῶν τοῦ παρ' ἡμῖν ἑλλ. φιλολογικοῦ συλλόγου ἐξελέγη ἡ ἐφορία, συγκειμένη ἐκ τῶν κκ. Κωνστ. Ἡροκλίου Βασιλείου προέδρου, Ἰω. Γεωργιαντοπούλου καὶ Τηλεμάχου Κ. Καραθεοδωρῆ ἀντιπροέδρων, Ὁδ. Ἀνδρεῖδου γενικοῦ γραμματέως, Νικολάου Καρίου εἰδικοῦ, Ἀ. Παπαδοπούλου Κερκυρῆς βιβλιοφύλακος καὶ Θεμιστοκλέους Κοσσοῦδ ταμίου.

Ἐν ταῖς ἐφημερίσιν τῆς πόλεως ἡμῶν εὐφημον εἶδομεν λόγον γινόμενον περὶ τοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς παιδείας ὑπογενην ὑπαλλήλου Ἀδρ. Βακαρίδου ἐφένθη, ὅτι ἐπὶ τριετίαν ἀποτελεσματικῶς ἐκώλυσε τὴν κυκλοφορίαν τῶν ὑπὸ ξενικῶν προπαγανδῶν ἐκδομένων βιβλίων.

Ὁ τρίτος τόμος τῶν δι' αὐτοτυπίας πανομοιούτων τοῦ ἀλεξανδρινοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κώδικος ἐξεδόθη ἤδη τῇ διαταγῇ τῶν ἐφόρων τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου καὶ τὸ ὅλον ἔργον εἶναι ἤδη πλήρως σύγκειται δὲ ἐκ 4 τόμων εἰς φύλλον. (Ἐ' Ἀμῆλεια 26 ἀπριλίου)

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἴτησις ἀποστέλλεται εἰς: Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΟΤΗΝ

ΤΡΙΤΟΣ
31

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἅπασι τῇ ἐβδομάδι. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετ' ἐτήσιος ἀργυροῦ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἑσωτερικῷ πρᾶγμα 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῇ 12 ΜΑΙΟΥ 1884, ΣΑΒΒΑΤΩ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Τὸ μοναστηριακὸν ζήτημα· ἀπάντησις εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ J. Jooris (συνέχ).—**Μ. Γ. Γεωργίου** Βυζαντινὰ χρυσόβουλλα καὶ πιττάκια τοῦ ΙΑ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος περὶ τῆς ἐν Χίῳ Νέας Μονῆς (τίτλος: —Ἐλευθερίου Ταπεινοῦ περὶ γάμου καὶ μνηστείας ἐν γένει καὶ τοῦ νῦν ἱσχύοντος ἐν αὐτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δικαίου (συνέχ).—**Μ. Γ. Γεωργίου** Μνημεῖα τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναις νήσοις (τίτλος: —**Μ. Γ. Γεωργίου** Αἱ ἐν Τοπκουλάρ ἀνασκαφαὶ Βυζαντινολογίαι τοῦ αὐτοῦ—Εἰδήσεις—Ἐπιστολὴ ἐκ Διδυμοτείχου.

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Τὰ προσκυνημένα μοναστήρια διεκρίθησαν αἰετοῦ ἀπὸ τῶν μὴ προσκυνημένων· πᾶσαι δὲ αἱ κατὰ καιροὺς κυβερνήσεις ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἀναγνωρίζουσι καὶ διακρίνουσι τὰς δύο ταύτας κατηγορίας. Ἐν τῇ ἐπιχωρίῳ γλώσσῃ ὡς καὶ ἐν τῇ κυβερνητικῇ καὶ δικαστικῇ καλοῦνται μοναστήρια προσκυνημένα (inchinate), γραικικὰ (greco-sti), ξένα (streine) ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Πᾶσα ἀφιέρωσις μοναστηρίου, πᾶσα δωρεὰ ἀκινήτων, πᾶσα μεταγενεστέρᾳ ἀγορὰ νέων κτημάτων ἐκυροῦτο δι' ἡγεμονικῶν χρυσόβουλων καὶ ἐπιστήμων ἐγγράφων, ἐν οἷς αἱ κτήσεις αὗται ἀναγνωρίζονται καὶ κηρύσσονται τελεία καὶ ἀναρχέρετος ἰδιοκτησία τῶν ἁγίων Τόπων. Τὰ ἰδρύματα ταῦτα ἀπέχλαυν τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, ὧν καὶ πάντες οἱ ἰδιοκτῆται, τὰ δὲ κτήματα αὐτῶν ὑπέκειντο εἰς τοὺς γενικοὺς περὶ ἀκινήτων νόμους τῶν ἡγεμονιῶν.

Ἐκτὸς δὲ τῶν παντοῦ ἐίδους ἀγαθουργιῶν, ἃς ἐξήσκουν ἐν τῇ χώρᾳ, συνεμερίσθησαν αἰετοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἰδιοκτητῶν τὰ βάρη, ὅσα ἐκτακτοὶ περιστάσεις ἐπέβαλλον αὐτοῖς, καὶ συνέδραμον μετ' αὐτῶν εἰς ἐκτάκτους ἀνάγκας τοῦ κράτους πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον. Ἐνώπιον τοιούτων ἱστορικῶν γεγονότων, δι' ἐπιστήμων ἐγγράφων ἀποδεικνυμένων, ἐνώπιον τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν αἱ ἀφιέρωσεις αὗται ἐγένοντο, τίς δικαιούται ν' ἀποκαλῇ τὰς κτήσεις τῶν ἁγίων Τόπων νεκρὰν μοναχικὴν ἰδιοκτησίαν (mainmorte monacale); ὅν ἀνάγονται μᾶλλον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἰδιοκτησιῶν τοῦ δημόσιου δικαίου, τῶν

νομίμως καὶ κανονικῶς ἀποκτηθειῶν καὶ κατεχομένων ὑπὸ ξένων προσώπων; Οὕτως εἶχον τὰ περὶ τῶν μοναστηρίων τούτων ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἐν διαστήματι τεσσάρων αἰώνων. Οἱ ἅγιοι Τόποι κατεῖχον ἀνενχλήτως τὰς κτήσεις αὐτῶν.

Γ

Ἡ εἰρηνικὴ αὐτῇ τῶν πραγμάτων κατάστασις συνεπαχθή τὸ πρῶτον ἐν καιρῷ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως τῷ 1821. Οἱ ἡγεμόνες Βλαχίας καὶ Μολδαβίας μετὰ τινων ἀρχόντων κατήγγειλαν δι' ἀναφοράς αὐτῶν πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν τοὺς Γραικοὺς ἡγουμένους ὡς παραχοποιούς καὶ ἐξητήσαντο τὴν ἀποπομπὴν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἡγεμονιῶν. Οὐδὲν παρόξυνον ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τοιαύτη συκοφαντία εὐκόλως ἐπέτυχεν τοῦ σκοποῦ. Αὐτοκρατορικὸν δὲ φερμάνιον διέταξε μὲν τὴν ἀπέλασιν τῶν ἡγουμένων, ἐσεβάσθη δὲ τὰ ἰδιοκτητικὰ δικαιώματα τῶν ἁγίων Τόπων. Ἀλλ' ἕτερον αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον ἐδόθη κατὰ ἰούλιον τοῦ 1827, ἀπέδωκε τοῖς ἁγίοις Τόποις τὰς κτήσεις αὐτῶν. Οἱ Γραικοὶ ἡγούμενοι ἐπανελάβον τὴν διαχείρισιν τῶν μοναστηρίων, αἱ δὲ ἡγεμονικαὶ κυβερνήσεις παρέδωκαν αὐτοῖς τὸν ἀπολογοισμὸν τῆς πενταετοῦς αὐτῶν διαχειρίσεως.

Δ

Ἀλλ' ἡ πενταετής κατακράτησις ἀλλοτρίας περιουσίας σκληρύνουσα τὰς συνειδήσεις, εἶχεν ἤδη διεγείρει πολλὰς ὀρέξεις, ἡ δὲ μερὶς ἐκείνη μᾶλλον ἐπωρεῖ ῥεῖστα τὴν ἐκ νόμου κατάστασιν, βλέπουσα διαφεύγουσαν τὴν λείαν αὐτῆς, προσεπᾶθη τοῦ λοιποῦ ἀναμνηθῆναι εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων. Καὶ ὁρᾷ ἀπὸ τοῦ 1828 ἀνερχὴ ἡ πρώτη διένεξις, ἀπ' ἧς ἐγεννήθη τὸ σήμερον ὕψιστος μοναστηριακὸν ζήτημα. Αἱ ἡγεμονικαὶ κυβερνήσεις ἤγειραν αἰτιάσεις ἕνεκα προγενεστέρων καταχρήσεων, διαπραχθειῶν δὲ ὑπὸ τῶν ἡγουμένων ἐν τῇ διαχείρισί τῶν κτημάτων καὶ τῶν προσόδων· ἐπιμένουσαι δὲ εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν καταχρήσεων τούτων ἀπήλθον ταυτοχρόνως τὴν ὑπὲρ τῶν φιλανθρωπικῶν ἔργων συνδρομὴν τῶν προσκυνημένων μοναστηρίων, ὀρίζομενοι πρὸς τοῦτο μέρος ἐκ τῶν προσόδων αὐτῶν. Τὸ πρῶτον

* Συνέχεια προηγούμενου τεύχους, σελ. 451.

τοῦτο ὑπὸ τῶν ἡγεμονικῶν κυβερνήσεων προταθὲν ἀντικείμενον διχονοίας οἱ τῷ 1831 ὑπὸ τὴν κυβερνήσιν τοῦ στρατηγοῦ Κισσελέφ συνταχθέντες ὀργανικοὶ νόμοι ἐκατέρας τῶν ἡγεμονικῶν ἀνέθεντο εἰς μικτὴν ἐπιτροπὴν, ἥτις βάσιν τῶν ἐαυτῆς ἐργασιῶν λαμβάνει τὴν ἐξέτασιν τῶν κτιτορικῶν καὶ δωρητηρίων ἐγγράφων, ὧφειλε συζητησθαι μὲν τὰ περὶ τῶν καταχρήσεων ἐκείνων, ὁρίσαι δὲ τί ἔδυνάτο ληφθῆναι ἐκ τῶν προσόδων τῶν προσκυνημένων μοναστηρίων ὑπὲρ φιλανθρωπικῶν ἔργων ἐν τῇ χώρᾳ.

Οἱ πατριάρχαι καὶ ἀρχιερεῖς τῶν κοινοτήτων παρεδίδοντο τὸ μέτρον τοῦτο. Ἀλλὰ μεθ' ὧρας τὰς εἰλικρινεῖς αὐτῶν προσπάθειάς καὶ τὸ διαλλακτικὸν πνεῦμα, ὅφ' οὗ ἐνεφοροῦντο ἐν τῇ μικτῇ ἐκείνῃ ἐπιτροπῇ τοῦ 1833 καὶ ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσιν, αἵτινες ἐξηκολούθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν ἐπίδωξιν τῶν δύο αὐτοκρατορικῶν αὐτῶν Τουρκίας καὶ Ῥωσίας, μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν αἱ παραδουνάβειοι ἡγεμονίαι ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἐγγύτησιν τῶν δυνάμεων τῶν συνυπογραφασῶν τὴν παρισινήν συνθήκην τοῦ 1859, τὸ ζήτημα ἔμεινεν ἄλυτον, καθότι αἱ ἡγεμονικαὶ κυβερνήσεις ἀπορεύουσιν τὴν ἐξέτασιν τῶν κτιτορικῶν ἐγγράφων, ὧν τὸ περιεχόμενον κάλλιστα ἐγίνωσκον ὅτι οὐδαμῶς ἐδικαιολογεῖ τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, ἀπῆλθον ἐπιμύνης μέρος ἐκ τῶν προσόδων, ὅπως δημιουργήσωσιν ἐαυταῖς δικαίωμα ἀναμίξεως ἐν τῇ διαχειρίσει.

Ἐν τούτοις οἱ ἅγιοι Τόποι ἐπεδίωξαν, καθ' ὅσον ἀπ' αὐτῶν ἐξήρτητο, τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀρθροῦ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τοῦ διατάσσοντος τὴν ἐξέτασιν τῶν κτιτορικῶν ἐγγράφων, καὶ τῷ 1857 ὑπέβαλον ἐν μεταφράσει πλεῖστα τούτων τῇ διεθνῇ ἐπιτροπῇ, τῇ σταλείσῃ εἰς Βουκουρέστιον ὅπως μελετήσῃ τὴν κατάστασιν τῆς χώρας, καὶ διευκολύνῃ τῇ παρισινῇ συνδιασκέψει τὸ ἔργον τῆς ἀνοργανώσεως τῶν ἡγεμονικῶν.

Ε

Ἐν τούτῳ καταστάσει εὔρε τὸ ζήτημα ἡ παρισινὴ συνδιασκέψις, αἱ δὲ ἀποφάσεις, ἃς ἔλαβεν ὅπως κανόνισεν τὴν λύσιν αὐτοῦ, ἐκτίθενται ἐν τοῖς πρωτοκόλλοις τῆς 30 ἰουλίου 1858 καὶ 6 Σεπτεμβρίου 1859, ὧν ἰδοῦ τὸ κείμενον.

Ἀπόσπασμα

τοῦ ΙΓ' πρωτοκόλλου τῆς παρισινῆς συνδιασκέψεως πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῶν παραδουνάβειων ἡγεμονικῶν.

(Συνεδρίασις τῆς 30 ἰουλίου 1858).

«Ὁ κ. πληρεξούσιος τῆς Ῥωσίας ἐφιστὰ τὴν προσηχὴν τῆς συνδιασκέψεως ἀπὸ τῆς ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ὑφισταμένης διαφορᾶς περὶ τῶν κτημάτων τῶν προσκυνημένων μοναστηρίων, ὅπως δοθῇ δικαία λύσις εἰς τὴν μεταξύ τῶν κυβερνήσεων τῶν ἡγεμονικῶν καὶ τοῦ γραικικοῦ κλήρου ὑφισταμένην διαφοράν. Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἡ συνδιασκέψις ἀποφασίζει ἵνα προσκληθῶσι τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη εἰς ἀμοιβαίαν συνεννόησιν δι' αἰρετοκρασίας.

Ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ τῆς συνεννόησεως ἐν δικστήματι ἐνδὸς ἔτους τὸ ζήτημα ἀναισθησεται εἰς διαιτησίαν. Ἀποτυχούσης δὲ καὶ τῆς τῶν δικιτητῶν συνεννόησεως, ἐκλέγουσιν οὗτοι ἕνα ἐπιδιαιτητὴν. Ἐὰν δὲ μὴ συμφωνήσωσι καὶ ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐπιδιαιτητοῦ, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη μετὰ τῶν ἐγγυητριῶν δυνάμεων ὑποδείξουσιν αὐτόν».

Ἀπόσπασμα

τοῦ πρωτοκόλλου τῆς ἐν Παρισίοις συγκροτηθείσης συνδιασκέψεως τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1859.

«Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 30 ἰουλίου 1858 ἡ συνδιασκέψις ὥρισεν ἵνα δοθῇ ἐνιαύσιος προθεσμία εἰς τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη, ὅπως συνεννοηθῶσιν ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀδήλω καταστάσει, ἐν ᾗ διετέλουν τὰ πράγματα τῶν ἡγεμονικῶν ἀδύνατος ἦν πᾶσα περὶ τοῦ ζητήματος τούτου σκέψις, προτείνεται ἵνα δοθῇ ὅπως ἡ ἐνιαύσιος αὕτη προθεσμία, ἣν ἀναφέρει ἡ τελευταία παράγραφος τοῦ ΙΓ' πρωτοκόλλου, ἀρῇται ἕνα μῆνα μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἀναγνώρισιν τοῦ ἱεραρχικοῦ Κού'α ὡς ὁποδάρου Μολδαβίας καὶ Βλαχίας. Ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτή».

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸ μεταξύ τῶν ἁγίων Τόπων καὶ τῶν ἡγεμονικῶν κυβερνήσεων ὑφιστάμενον ζήτημα ἐγένετο ζήτημα διεθνές.

Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνδιασκέψεως ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ δι' ἀμφοτέρω τὰ μέρη· συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις ἐκείνας, οἱ ἅγιοι Τόποι ὥρισαν τοὺς ἐαυτῶν ἀντιπροσώπους ἐντὸς τεταγμένης προθεσμίας. Ὁ ἡγεμὼν Κού'ας ἀνεληθὼν τὸν θρόνον τῶν ἐνωθειῶν ἡγεμονικῶν ὥρισεν ἐπίσης τοὺς ἐαυτοῦ ἀντιπροσώπους. Οὐδόλως ὁμοῦς ἐπῆλθεν ἡ ἐλπίζομένη συνεννόησις, ἔνεκα τῶν ὑπεφυγῶν, τῶν βραδυτήτων, τῶν ἀναβολῶν καὶ τῶν ἀλληλοδιαδόχων παριστήσεων τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἡγεμονικῶν. Παρελθούσης οὕτω μάτην τῆς ἐνιαυσίας προθεσμίας, ἐχορηγήθη πρὸς τῆς συγκροτήσεως τῆς διαιτησίας νέα ἐξάμηνος προθεσμία, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ καταληξῆαι εἰς συνεννόησιν τινὰ οἰανδήποτε διὰ τῆς αἰρετοκρασίας. Τὴν νέαν αὐτὴν ἀναβολὴν ἐπωτεληθεὶς ὁ ἡγεμὼν Κού'ας ἤψατο τῆς μακρᾶς ἐκκίνησης σειρᾶς τῶν αὐθαιρεσιῶν, τῶν βιαιοπραγιῶν καὶ τῶν διωγμῶν κατὰ τε τῶν προσκυνημένων μοναστηρίων καὶ κατὰ τοῦ γραικικοῦ κλήρου.

Περὶ τὸν ἐξιστορησάιν ἐνταῦθα λεπτομερῶς ἀπάσας ἐκείνας τὰς βιαιοπραγίας κατὰ τὴν ἀλγερινὴν ταύτην περίοδον ἀπὸ τοῦ 1858 μέχρι τοῦ 1863. Ἀρκούμεθα εἰς τὴν σύντομον ταύτην ἀνάμνησιν. Ἀναβολαὶ καὶ ὑπεφυγαὶ τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως ὅπως καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν αἰρετοκρασίαν.—Μέτρα βίαια πρὸς εἰσπραξίν καταναγκαστικῶν φορολογικῶν.—Κατάσχεσις τῶν προσόδων.—Ἀπχόρευσις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐν τοῖς νοτοῖς τῶν προσκυνημένων μοναστηρίων.—Ἀρπαγὴ ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἡγεμονικῶν ἀπάντων τῶν δικαιωμάτων καὶ

ιδιοκτητικῶν τίτλων.—'Αποβολή τῶν γραικῶν ἡγουμένων ἀπὸ τῶν μοναστηρίων, διωγμοὶ καὶ φυλακίσεις αὐτῶν. 'Επὶ πᾶσι δὲ τούτοις, ἐπὶ ἤθε κατὰ δελέμβριον τοῦ 1863 ὁ νόμος ὁ δεινός τὰ γραικὰ μοναστήρια.

Καθ' ἅπαν τὸ διάστημα τοῦτο αἱ κοινότητες οὐκ ἀπέκαμον διαμαρτυρόμεναι καὶ ἐπικαλούμεναι δικαιοσύνην παρὰ τε τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῶν ἐγγυητριῶν δυνάμεων. Ἡ ἀνώμαλος αὕτη κατάστασις καθίστα προβληματικὸν τὸν ὑποχρεωτικὴν χαρακτήρα, ἐν αἱ ἀποφάσεις τῆς παρισυνῆς συνδιασκέψεως εἶχον εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν. 'Ενταῦθα δὲ ἀρκούμεθα εἰς ἀπλὴν μνείαν τοῦ ἀποκρύφου προσώπου, τὸ ὅποιον διεδραμάτιεν ἡ κυβερνήσις τοῦ Ναπολέοντος Γ' κατὰ τὰ ἄνω μνησθέντα γεγονότα. Οὕτως ἡ σύησις ἐπερατώθη καὶ οἱ ἅγιοι Τόποι ἀπεγυμνώθησαν τέλεον τῶν ἐν Ῥουμανίᾳ προαιωνίων αὐτῶν κτήσεων. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη διεμαρτυρήθη ἐντόνως καὶ προσεκάλεσε τὴν κοινὴν τῶν δυνάμεων σύμπραξιν ὅπως ἐπιβάλῃσι τῇ βουμανικῇ κυβερνήσει τὸν πρὸς τὰς συνθήκας ὀφειλόμενον σεδασμόν. Ἄπαντα τὰ ἀνακτοδοῦλια, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ παρισυνῆς ἐξαιρουμένου, μὴ τολμήσαντος χωρισθῆναι τῶν λοιπῶν, ἐξέφρασαν τὴν ἐαυτῶν ἀποδοκιμασίαν κατὰ τῆς προφανοῦς ταύτης ληστεύσεως.

Οὐχὶ ἄμοιρος ἐνδιαφέροντος ἐστὶν ἐνταῦθα ἡ πρὸς τὴν ἐπίμονον πλεονεξίαν, τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Ζόρις ἐπιρριπτομένην τοῖς ἁγίοις Τόποις, ἀντιπαράθεσις ἐπιστολῆς τοῦ λόρδου Ζάν Ρούσελ, πρὸς τὸν σὶρ 'Ερρίκον Βούλδερ. Ἰδοὺ τί αὐτολεξεῖ ἔγραψεν ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν ὁ ἄγγλος ὑπουργὸς τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄγγλῳ πρεσβευτῇ, τῇ 10 αὐγούστου 1863.

«Κύριε· ἔλαβον τὰ ἐσώκλειστα ἔγγραφα παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Νεῖλου, ἐν εἶδον πρὸ τινων ἡμερῶν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν. Κατὰ τὴν γνώμην τῆς κυβερνήσεως τῆς Α. Μ. τῆς βασιλίσσης οἱ κληρικοὶ τῶν προσκυνημένων μοναστηρίων αἰσχροῦς ἐληστεύθησαν (houteusement volés). Πρώτιστα πάντων ὀφείλεται αὐτοῖς ἡ ἀπόδοσις τῶν κτήσεων, ὧν εἶχον τὴν κατοχὴν κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἡγεμόνος Κούζα. Κατόπιν γενήσεται σκέψις περὶ τῆς δικαίας λύσεως τοῦ ὅλου ζητήματος, καὶ τότε ὁ ἡγεμὼν Κούζας προσκληθήσεται νὰ υποβάλῃ τὰς θεωρίας αὐτοῦ εἰς τὰς δυνάμεις τὰς συνυπογραφάσας τὴν παρισυνῆ συνθήκην».

Δέξασθε κ.τ.λ.

(Ὑπογεγρ.) Ρούσελ. Γορτσανώφ.

Ὁ δὲ πρίγκιψ γράφων τῇ 19 Σεπτεμβρίου (1 ὀκτωβρίου) πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει κύριον Νοβικόφ ἔλεγε· «Θεωροῦμεν ὡς καὶ πρότερον τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν θύμα ἀκατονόμαστου ληστείας (spoliation inqualifiable) καὶ ἐμμένονεν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς παρισυνῆς συνθήκης». Ἄπαντα αἱ δυνάμεις ὁμοφώνως κατέκριναν τὴν δήμευσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας· ἀποτελεσμα δὲ τῆς κοινῆς αὐτῶν συνεννοήσεως ἦν ἡ κατὰ μᾶλλον τοῦ 1864 συγκαλίσεως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει

συνδιασκέψεως, ἥς αἱ ἀποφάσεις κεῖνται ἐν τοῖς πρωτοκόλλοις τῶν 9, 14 καὶ 28 μαΐου. Ἰδοὺ τὸ κείμενον τῶν πρωτοκόλλων τούτων.

(Συνεδρίασις τῆς 9 μαΐου 1864).

«Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συνυπογραφιστῶν τὴν ἐν Παρισίοις συνθήκην δυνάμεων προσεληθόσαν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου ὅπως συνέλθωσιν εἰς συνδιάσκεψιν, πρὸς διακαίαν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τῶν ἐν ταῖς ἡνωμέναις ἡγεμονίαις μοναστηριακῶν κτημάτων.

«Λαβόντες παρὰ τῶν οἰκείων κυβερνήσεων τὴν ἐπὶ τούτῳ ἄδειαν συνῆλθον σήμερον 9 μαΐου παρὰ τῷ κυρίῳ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργῷ καὶ κατήρξαντο τῆς ἐξετάσεως τῶν ὑποβληθέντων αὐτοῖς ζητημάτων.

«Λαβόντες δὲ ὡς ἀρετηρίαν τὸ II' πρωτόκολλον τῆς συνδιασκέψεως τῶν Παρισίων τῆς 30 ἰουλίου 1858.

ἀνεγνώρισαν·

α'] ὅτι αἱ διάφοροι διατάξεις τοῦ πρωτοκόλλου τούτου ἔμειναν ἀπραγματοποιήτοι.

β'] ὅτι ἡ Μολδοβλαχικὴ κυβερνήσις δι' ἐπιπλήλῶν μέτρων ἔλυσεν ὑπὲρ ἐαυτῆς τὸ ζήτημα, ὧν ὁ τρόπος τῆς λύσεως καθωρίσθη διὰ πράξεως ὑποχρεωτικῆς διὰ τὴν ἐν λόγῳ κυβερνήσιν.

γ'] κατὰ συνέπειαν καθήκον τῆς συνδιασκέψεως ἐστὶ τὸ θεωρῆσαι ὡς μὴ γενόμενα τὰ μέτρα ταῦτα, ὧν ὁ αὐθαίρετος χαρακτήρ οὐδὲν κύρος ἔχει κατ' αὐτήν, καὶ κατακρίνει τὸν τρόπον, δι' οὗ ἡ Μολδοβλαχικὴ κυβερνήσις ὑπερβάσας τὴν ἐαυτὴν ἀρμοδιότητα ἔλυσεν τὰ ζητήματα μηδὲν ἀνέκοντα αὐτῇ».

(Συνεδρίασις τῆς 14 μαΐου 1864).

«Ἡ συνδιάσκεψις κρίνει ἐπάναγκας πρὸ παντός ἄλλου, ὅπως προσπορισθῇ ὅλας τὰς διασαφές τὰς δυνάμεις διευκολῶναι τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐαυτῆς ἐντολῆς. Ὅθεν κατάλληλον νομίζει τὸ συστήσασθαι ἐπιτροπὴν, ἔργον ἔχουσαν τὴν σύνταξιν τοῦ καταστατικοῦ τῶν κτημάτων, περὶ ὧν ἡ διένεξις μετὰ τῆς κυβερνήσεως τῶν ἡνωμένων ἡγεμονιῶν καὶ τῶν ἐν Ῥουμανίᾳ γραικῶν κοινοτήτων, τὴν κατάταξιν αὐτῶν κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν καταγωγὴν αὐτῶν, τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν προσόδων αὐτῶν, καθὼς καὶ τῆς ἀξίας τῶν ὑποχρεώσεων, ὧν ὧν τυχὼν ἐπιβαρύνονται. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀπαρτιθῆσεται ἐξ ἐνὸς μέλους διορισθησομένου ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ ἐξ ἐνὸς μέλους ὧν ἐκαστοῦ τῶν ἀντιπροσώπων, ἐκτὸς ἐάν τις τούτων συμφωνήσῃ διορῆσαι ἀπὸ κοινοῦ ἕνα.

Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἐδρεύει ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῇ συνδιασκέψει, ἀφ' ἧς ἐξαρτάται, καὶ ἥτις ἐπιφυλάσσεται ἀποστείλῃ αὐτὴν ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὰς ἡγεμονίας, ὅπως μελετήσῃ ἐπιχωρίως τὰ ἀνατεθέντα αὐτῇ ζητήματα.

Ἡ ἐπιτροπὴ συντάξει γενικὴν τακτικὴν ἑλθεσιν συνοφίζουσιν τὸ ἔργον αὐτῆς καὶ χρησιμεύουσιν ὡς βῆσιν τῶν περαιτέρω ἀποφάσεων τῆς συνδιασκέψεως. Ὅλοθεν

δὲ νοεῖται ὅτι ὁ διορισμὸς τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης οὐδόλως προδικάζει τὴν γνώμην τῶν μελῶν τῆς συνδιασκέψεως, ἥτις διατρεῖ πλήρη τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐπὶ τῆς ἑριστικῆς λύσεως τοῦ ζητήματος, ἣν ἤθελεν ἐγκρίνει ὡς τὴν ἀρίστην πρὸς λύσιν τῆς διαφοράς, δι' ἣν καὶ συνεκροτήθη.

Ἡ κυβερνήτης τῶν ἡνωμένων ἡγεμονιῶν καὶ οἱ ἅγιοι Τόποι τῆς Ἀνατολῆς προσκληθῆνται διορίσαι ἀνὰ ἓν ἄτομον χρηγῆσον τῇ ἐπιτροπῇ τὰς ζητούμενας ὑπ' αὐτῆς διαταγῆσεις*.

(Συνεδρίασις τῆς 28 Μαΐου 1864).

«Ἐριστῶντα τέ) ος τὴν προσοχὴν αὐτῶν περὶ τῶν ληπτέων μέτρων περὶ τε τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων καὶ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν μέχρι τῆς ἑριστικῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τὰ μέλη τῆς συνδιασκέψεως, ἐμπορούμενα ὑπ' ἀμοιβαίου διαλλακτικοῦ πνεύματος, ὀρίζουσιν ἵνα μηδεμίαν μὲν ἐνεργηθῇ ἀπαλλοτριώσεις τῶν κτημάτων τούτων, ἢ διατήρησις δὲ τῶν προσόδων ἐξασφαλισθῇ μέχρι τελείας ἀποπερατώσεως τῶν συζητήσεων, καὶ τέλος θεωρεῖσθιν ἐπ' ἀνάγκης γνωστοποιῆσαι ταῦτα τῇ ἡγεμονικῇ κυβερνήσει.

Ὁ ὑποδάξας, ὅστις ἄλλως τε καὶ ἐδήλωσεν ἐξ ἀρχῆς ὅτι οὐδόλως προτίθετο χρῆσιν ποιήσασθαι τῶν προσόδων τούτων, ὁρεῖται τούνευθεν ἀπέχειν τοῦ ἐπιβάλλειν χεῖρα ἐπ' αὐτῶν, ἢ δὲ συνεδρίασις ἐγκρίνει ὁμοφώνως ἵνα αἱ πρόσδοσι αὐταὶ πρὸς τὸ παρὸν κατατεθῶσιν ἅθικτοι πρὸς τελείαν ἀσφάλειαν ἐν εἰδικῇ ταμείῳ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν δυνάμεων.

Τὰ ἱερὰ σκεύη τῶν μοναστηρίων φυλαχθήτονται μετ' εὐλαβείας*.

Τὰ ἀνωτέρω πρωτόκολλα φέρουσι τὰς ἐπομένους ὑπογραφάς:

(ὑπογραφαί): Ἀαλῆς. Βουλδερ. Μουσιτί. Πρόπας. Πρασιὶ δὲ σὲν Σιμῶν. Νοδικῶφ. Κρέππε.

Τί δὲ μετὰ ταῦτα συνέβη;

Ἡ μὲν ρουμανικὴ κυβερνήτης ὑπεξέφυγε διὰ παντός τρόπου τὴν σύστασιν τοῦ εἰδικοῦ ταμείου*.

συνελούσης δὲ τῆς διεθνούς ἐπιτροπῆς, ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν κοινοτήτων ἐπέβλεπεν αὐτῇ ὅπερ ἐκείνη ἐζήτησε καταστατικὸν ἀπασῶν τῶν ἐν Ρουμανίᾳ κτήσεων τῶν ἁγίων Τόπων. Προτιθεμένη δὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν τίτλων ἀπήτησε παρὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῶν κοινοτήτων ἵνα παρυσιάσῃ τὰ κτιτορικὰ καὶ δωρητήρια ἔγγραφα ἀπασῶν τῶν κοινοτήτων. Οἱ πατριάρχαι προθύμως ἀποδεξάμενοι τὴν πρόσκλησιν ἐξητήσαντο ἐπανελημμένως παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τὴν ἀπόδοσιν τῶν παρὰ τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως ἀρπαγέντων, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, καὶ κατακρατούμενων αὐτῶν, ἀλλ' ἀπέτυχον.

Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως ἐπέβλεπε καὶ αὐτὸς τῇ ἐπιτροπῇ πολλὰ ὑπομνήματα καὶ πληθύν πειστηρίων ἔγγράφων, δι' ὧν κατεσκεύασε κατὰ τὸ δοκῶν τὴν ἱστορίαν τοῦ μοναστηριακοῦ ζητήματος, καὶ μετὰ δάλλων τὸν χαρακτήρα τῶν προσκυνημένων μονα-

στηρίων ἀφωμοίωσεν αὐτὰ πρὸς τὰ μὴ προσκυνημένα, ὅπως ἀποδείξῃ οὕτως ὅτι ἡ κυβερνήτης ἐκέκτητο τὸ δικαίωμα ἐπὶ μέρος τῶν προσόδων αὐτῶν. Ἀκολουθῶν λαμβάνων ὡς προηγούμενα ἐξαιρετικὰς τινὰς φορολογίας ἐπιβληθείσας ἐνεκεν ἐκτάτων ἀναγκῶν τοῦ τόπου, ἐπειραθῆ, ἐξ αὐτῶν κατασκευάσαι ὑποχρεώσεις ἐπιβαρυνούσας τὰ προσκυνημένα μοναστήρια· τέλος δὲ προσέβλεπε τὴν ἀκρίβειαν τοῦ καταστατικοῦ τοῦ ὑποβληθέντος ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τῶν κοινοτήτων. Οὗτος δὲ ἐν τῇ ἀνταπαντήρῃ ὑπεστήριξε τὴν ἀκρίβειαν τοῦ καταστατικοῦ, ἣν ἐπὶ τέλος ἀνεγνώρισε καὶ ἀνωμολόγησεν ὁ ρουμανὸς ἀντιπρόσωπος.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ ἡ ρουμανικὴ κυβερνήτης προσήνεγκε διὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης πρὸς τὰς κοινότητας χρηματικὴν ἀποζημίωσιν, ἥτις κατ' αὐτὴν ἤθελε δώσει τέρμα εἰς τὸ μοναστηριακὸν ζήτημα. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν τοιαύτη λύσις τὴν ἀπαρξέετο παρὰ τῶν ἁγίων Τόπων, καὶ οἱ πατριάρχαι ἀπέρριψαν τὰς δολίους ταύτας προτάσεις καταδοκούντες τὴν ἀπόδοσιν τοῦ δικαίου ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῆς συνδιασκέψεως.

(ἔπειτα τὸ τέλος)

BYZANTINA ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΑ ΚΑΙ ΠΙΤΤΑΚΙΑ

(Ἐκδιδόντος Μ. Ι. Γεδεών).

Γ'

† Τὸ πρωτότυπον χρυσόβουλλον τοῦ ἁοιδέμου βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα

τὸ ἐπικυροῦν τὸ τοῦ Μονομάχου χρυσόβουλλον τὸ περὶ τῶν χιλίων μοδίων τοῦ σίτου.

Πολλὰ μοναὶ παρὰ τῷ Θεῷ, τοῦτο φησὶ μὲν ἡ θεία Γραφή, διδάσκουσι δὲ καὶ οἱ τὰ θεία σοφοί, καὶ κατ' ἀξίαν τῶν ἁγίων ἐκάστῳ παρὰ τῆς ἁνῶ χειρὸς ἁξίως καὶ ἀδεκάστως διδόμεναι· ἀρετὰ δὲ θείων ἀνδρῶν, πολυειδεῖς καὶ διάφοροι, οὐ πρὸς αὐτοὺς διαμεριζόμεναι, παρὰ δὲ τούτων ἐφευρισκόμεναι· ὁ μὲν γὰρ τήνδε κατωρθωκὴς ὑπὲρ τῆς Θεοῦ καὶ θεοῦ νεόμισται· ὁ δὲ τὴν ἄλλην διηनुκῶς, ἐτέρας ἔτυχε καὶ τῆς ἀξίως· ἕτερος δὲ τὰς μὲν ἡ τὰς πάσας περιδησάμενος ἀνεισι θαρραλέος πρὸς τὸν τὰ στέφη παρέχοντα, καὶ τούτων ἕκαστος μετέχει τῶν δωρημάτων καθάπερ ἐσπούδασεν· ὅπως δὲ τῇ παρούσῃ γραφῇ τὸ τοιοῦτον ἐγγέγραπται, προὖν ὁ λόγος δηλώσειεν, ὡς ἂν ἐκ πράγματος τὸ προσιμὸν κατασκευασθῇ καὶ μὴ τινάλλως γράφεσθαι δόξειε τοῖς εἰς χεῖρας λαμβάνουσι.

Τὴν ἐν τῇ Χίῳ Νέαν Μονὴν, ἥτις ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραμύμου δεσποίνης ἡμῶν καὶ Θεομήτορος Ἰδρυται, ἐκ χρηπίδων καὶ βάθρων αὐτῶν συνεστήσαντο οἱ εὐλαβεῖς μοναχοὶ καὶ θυμαῖστοι, οἱ σύμφυχοι καὶ ὁμό-

* Συνέχεια προηγούμενου τεύχους, σελ. 428 καὶ τέλος.

τροποι καὶ τὴν ψυχὴν ὁμαίμενες, ἢ τὴν τοῦ σώματος οἰσίαν καὶ τὴν ἐκ τούτου συγγένειαν, θερμὸς γὰρ ἔρως τῆς ἀγάπης ἀμφοτέρων ἐνέσκηψε ταῖς ψυχαῖς κληῖς τῶ μὲν Νικήτας· θάτερος δὲ Ἰωάννης κατονομάζεται, τὴν ἐπικλήσιν ἀπὸ [τῆς:] τοῦ τόπου κτησάμενοι θέσεως· τούτων ὁ μὲν ταῖςδε τῶν ἀρετῶν καθωράισται, ὁ δ' ἄλλαις τούτων κελεύσμεται, καὶ ἀμφοτέροι τὰς πάσας ἐσπείσαν ἐπικτήσασθαι, καὶ ὁ βιάσκανος καὶ πονηρὸς τοῦ γένους πολέμιος, μνητῶν αὐτοῖς ὡς ἂν τι μαχομένοις αὐτῶ μικροῦ τὴν ὀλκάδα τῆς αὐτῶν καὶ θείας Μονῆς, ἣν διακυδεῖν οἰκειοθελῶ· παρωμῆθησαν. αὐτανόρον ἂν εἰς βυθὸν καταδύναι πεποίηκε, μεῖζοντι πειρατμοῖς πρὸς τῇ Μονῇ καὶ τούτοις ὑποδάλων, καὶ λειτῆστος οὐκ εὖτε βεῖς τοὺς ἀσκητικωτάτους· καὶ ὀρέδδους καὶ συνετοὺς ἀποδείξει διὰ πολλῆς θέμενος· τῆς σπουδῆς· εἰ καὶ μετὰ τὴν πολλὰ τυφθεῖσαν θάλασσαν, οὗτοι μὲν ἀνώτεροι τῶν ἐκείνου παγίδων γεγόναντι, οὗτος δὲ τῆς κακίης μόνης ἀπῆλυσεν ὡς συνήθους· καὶ πάλιν ὁ μὲν ἥλιος καθαρὰς τὰς ἀκτῖνας ἀπέλαβε· τὸ δὲ νέφος, ὑφ' οὗ πρὸς μικρὸν ἐκαλύπτετο, διελύθη μακρὴν που γενόμενον. Τῷ τοι τοὺς τοιοῦτους· ἄνδρας, ὡς εὐσεβεῖς καὶ θείους καὶ ἱερούς καὶ τὰ θεία σοφοὺς, ἡ βασιλεία μου τιμῶσα, οἷα εἰκός, τὴν τούτων ἀξίωσιν, εὐλογον οὖσαν καὶ θαυμασίαν, οὐ παρεβλέφατο· ἐπεὶ γὰρ ἤτησαντο ἐπικυρωθῆναι παρ' αὐτοῖς τὸν γεγονότα χρυσόβουλλον λόγον· .σφο'.

ΙΑ'

† Τοῦ αὐτοῦ ἐπικυρωτικὸν

περὶ τῆς ἐπαυξήσεως τῶν ἐ' ὀικογενεῶν Ἰουδαίων.

Ἀνδρῶν ἱερῶν καὶ θείων καὶ εὐλαβῶν, καὶ ἀσκήσει καὶ ἀρετῇ καὶ λόγῳ καὶ τρόπῳ τὴν ἐκτῶν σεμνυνάντων κατάρτταν, τὰς αἰτίσεις· ὅποιαι ποτ' ἂν εἶεν, παρὰ τινων οὐ δίκαιον ἀποστρέφειν, καὶ μάλιστα εἰ δωρεᾶς· ἐνεκεν Ἰουδαίων αἱ τούτων ἀξιώσεις προτρίνοιτο, μᾶλλον δὲ οὐδὲ δωρεᾶς, ἀλλ' ἐπικυρώσεως παρ' ἐτέρων δεδιωγμένων διὰ τὴν σεβασμιωτάτην αὐτῶν ἀρετὴν, τῇ συστάσει παρὰ τούτων εὐχεστὰ τῇ Μονῇ, καὶ ὅπως διηγήσεται ἡ γραφή. Τού· ἐν τῇ Χίῳ τῇ νήτῳ τὴν Νέαν Μονὴν τῆς Θεομήτορος ἐκ βάλων αὐτῶν ἀνεγείραντας τιμιωτάτους μοναχοὺς καὶ κτίτορας καὶ καθηγητάς, διὰ τῆς ἀρετῆς τῷ Θεῷ πλησιάζοντας, Νικήταν καὶ Ἰωάννην, οἷους τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν περὶ τὴν εὐσέδειαν ζῆλον ἐπιγινώσκουσιν ἅπαντες, ὅσοι μὴ ἐθελούμεν ἀρθεῖναι πρὸς τὰ καλά· τούτους αἰδεῖται μὲν καὶ τιμᾶ πλέον τῶν ἄλλων τὸ κράτος ἡμῶν, σεβάζεσθαι τὴν ἀρετὴν ἐπιστάμενον· ἀλλὰ καὶ ὁ πρὸ ἡμῶν βασιλεὺς ἡδεῖτο, καὶ τὴν εἰς τοῦ

τούς τετρὴν ἐξ ἔργων αὐτῶν ἐπεδείκνυτο, πολλὰς δωρεὰς τὴν νεοπαγῇ τούτων Μονῇ φιλοτιμησάμενος· πρὸς δὲ τῷ πληθεῖ τῶν δωρεῶν καὶ τοὺς ἐν τῇ νήτῳ Χίῳ προσκαθημένους Ἰουδαίους, εἰς πεντεκαίδεκα φανείας· ἀρθμομένους ἀπεχαρίσατο τῇ τούτων Μονῇ καὶ ἐπαίρη τῇ· σπαντο καὶ τὴν βασιλείαν [μου] ἐπικυρωθῆναι καὶ παρ' αὐτῆς τὸ τῆς δωρεᾶς τῶν Ἰουδαίων χρυσόβουλλον· .σφο'.

ΙΒ'

† Τὸ ἐπικυρωτικὸν χρυσόβουλλον Διογένης

περὶ τοῦ μὴ ὑπάγειν τὴν Μονὴν δημοσιακοῖς δικαίωσι,
ἡ βασιλικὴ ἐξουσία.

Τὸ μὲν ἀκρατεῖ καὶ ἀχαλίνῳ κελῆσθαι γλιώττη πολ-
λῶν· στόμα δὲ βασιλέως εὐφροσύνης πηγῇ· ἀποστάζει
γὰρ γλυκασμὸν εἰς ἱσιν ὀδυνωμένων ψυχῶν καὶ ῥημά-
των ὀλεθρίων ἐπικλυσιν. Τοιοστος ὁ μοναχὸς Βασίλειος
ὁ κατὰ τοὺς Ἀγγαλιανούς ἀνεράνη προσαγγελεὺς· ὡς μὴ
ᾤρειλε, γεγωνῶς, καὶ ζιζανίων ἀντικρυ· σπορεὺς ἀνα-
δειγθεῖς·¹ προσαγγείλας γὰρ τὴν κατὰ τὴν Χίον Νέαν
Μονὴν τῷ δημοσίῳ κατὰ πολλοὺς ἀρμόττειν τρόπους
καὶ κανόνας, ἐντρίφημα προκείσθαι τῷ τε καθηγούμενῳ
καὶ τοῖς ἐκεῖ μονασταῖς, πείσαι μὲν οὐκ ἐξίσχυσε τὸ
κράτος ἡμῶν πρᾶξαι τι τῶν ἐκείνῳ θυμηρεστάτων, διη-
ρέθισε δ' οὖν, τῶς ἀνιχνεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὅπως
ἔχει σαφῶς τὰ κατὰ τὴν Μονὴν διαγινῶναι. Ἐντεῦθεν
μετάπεμπος ὁ ἡγουμενέων γίνεται ταύτῃ, ἥκει μετὰ
τῆς λογάδος τῶν μοναχῶν, ζηρεῖται τὰ κατὰ τὴν Μο-
νήν, καὶ κατεῖληπται ἐκ τῶν προτεθέντων συγῶν χρυ-
σοβούλλων, ὡς ἡ μὲν Μονὴ μόνη ἀνείτα τῇ Θεομήτορι
ἀντίλημά τε ἱερὸν καὶ σκήνωμα περιδοξόν· ὁ δὲ τὴν πι-
κρὰν ἐξεμέσας προσαγγελίαν μοναχέ², σκαῖός τις καὶ
παμμόχθηρος καὶ πονήρου δαίμονος ἀντικρυ· ἐνέργημα³.

* κολοβὸν καὶ τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο, οὐ τὸ ἀντικείμενον ἀπὸ τοῦ
τίτλου μνηνόμενον.

1 ἀναφέρει τὰ κατὰ τὸν Βασίλειον τοῦτον ὁ Νικήτορος· παρατίθει
καὶ τεμάχια τοῦ χρυσόβουλλου, διαφορὰς πολλὰς γραφῆς φέροντες· τε-
μάχιον ἐξ αὐτοῦ τοῦ χειρογράφου, γεγόμενον ἐξ οὗ καὶ τὸ χαλκὸν καὶ
τὸ ἀγοταρικὸν ἐξέδωκεν ὁ Γρ. Φωτεινὸς ἐν π.α.α.α.ο.γ.ρ.α.φ.ο.ι.ς· κτ'· ἀμ-
φότερον συγκρίνω τὸ παρὸν· βλ. Νεαμονήσια· σελ. 99—100 καὶ 182
—183.

2 ὁ μοναχὸς Βασίλειος παρὰ Νικήτορος.

3 ἀνότης τις ὢν καὶ παμμόχθηρος, ὄργανον σατανικὸν γεγόμενος,
ἰδεῖτο πλεῖν τὸ ποτήριον τῆς πικρίας, ἣν ἐκίρασε τοῖς ἐν Νεαμονῇ τῇ
Χίῳ μονάζουσιν, εἰς κίθαρτιν τῆς μοῦθης αὐτοῦ καρδίας· ἀλλ' ἡ
βασιλεία μου ἀρκοῦσα ἀπὸ τιμωρίαν νομίσαι τὸ ἀποσοφῆσαι μετ' αἰ-
σχύνῃς αὐτὸν καὶ τὴν ἄλληλ' ὀδυνώμενην αὐτῶν, τὴν ἐκ τούτων συνέχε-
ρηται· ἀπαλθεῖν δὲ φέρεται· τῇ δὲ Νεαμονῇ καὶ τῶς ἐν ταύτῃ ἀνάσκου-
μένῳ, ὡς πάλιν ἐξ ἑρῶς τε καὶ ἀκαθάρτου, τὸ παρὸν χρυσόβου-
λλον ἰδεῖται· καὶ οὐ ἐπικυρῶ· πρὸς δὲ χρυσόβουλλα κείμενη τῇ Μονῇ πρὸς
τὸ αὐτοδύσκειν εἶναι καὶ αὐτοδέσποντον· κατεδικάζει δὲ εἰς ἀφαιρῶν πα-
σαν πονήραν καὶ ἀντιφάσκουσαν γλώτταν, καὶ λόγους ἅπαντας ἰνακτοῦς.

* καὶ τὸ παρὸν χρυσόβουλλον ἀτελὲς μένει ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χει-
ρογράφοις· ἐξέδωκε δὲ τῷ 1062.

** τὸ τετράστιχον τοῦτο τεμάχιον ἐξέδωκεν ἐν τοῖς π.α.α.α.ο.γ.ρ.α.φ.ο.ι.ς
ὁ σεβασμ. Γρηγόριος Φωτεινός, Νεαμονήσια· σελ. 182.

δίων τοίνυν τὴν κύλικα τῆς πικρίας, ἣν ἐκεράττω τοῖς μοναχοῖς, αὐτῷ προστενεγκεῖν εἰς καθάρσιν τῆς ἐν αὐτῷ μογθηρίας· ἀλλ' ἡ βασιλεία μου ἀρκοῦσθαι αὐτῷ τιμωρίαν ἡγησάμενη τὴν μετ' αἰσχύνης ἀποδόσθαι καὶ τὴν ἄλ- λην ὕβριν, ἣν αὐτὸς ἐπήνεγκεν ἑαυτῷ, τὸν μὲν δπη καὶ βουλῆτόν εἶη φέρεσθαι συνεχώρησε· τῇ δέ γε Μονῇ καὶ τοῖς ταύτῃ ἐνασκουμένοις μοναχοῖς, ὥς περ τι ἄλλο προ- τεῖχισμα καρτερόν τε καὶ ἀκαθαίρετον τὴν παροῦσαν χρυσόβουλλον ἐπήγειρε γραφὴν, δι' ἣς ἐποχυροῖ¹ μὲν τὰ σύμπαντα τὰ ἐνόντα² ταύτῃ χρυσόβουλλῃ ἐπὶ τῷ αὐτε- ζουσίῳ καὶ ἀδεσπότη³· καθίρει δὲ καὶ ἀφανισμῷ δίδωσι πᾶσαν πονηρὰν γλῶτταν καὶ παλίμνημον, καὶ λόγους ἄπαντας ἀντιθέτους εἰς ἐλέπολιν⁴ τεχνῶμενους καὶ τοι- χωρυχεῖν ἐπιχειροῦντας, τὰς εὐσεβεῖς περὶ τῆς⁵ Μονῆς διατάξεις, καὶ τὰ θεοσεδῆ⁶ τῶν προηγησάμενων μακα- ρίων¹⁰ βασιλέων χρυσόβουλλῃ¹¹. γρη⁷.

Ῥωμανὸς ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ὁ Διογένης.

II'.

† Ἐπικυρωτικὸν χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως κυροῦ Μεγαλὸ τοῦ Δοῦκα.¹

Καὶ πᾶσα μὲν πρᾶξις ἐπὶ πνεύματι καὶ θεάρεστος καὶ μὴ ὑπεναντία τῶν καλῶν νόμων καὶ τρόπων εἰσθε καὶ ἀφ' ἑ- αυτῆς τὸ ἐδραῖον καὶ πᾶσιον ἀποφέρει[σθ]αι, καὶ οὐδεὶς οὐ- δέπω τῶν οὐ φιλῶν καὶ πάντα τολμώντων, οὐδὲ κλώ- θειν τὰ ἀσύγκλωττα ἐπιχειροῦντων, παραινῆσαι, ἢ ὅπως ἀναμοχλεῖσθαι ταῦτα πειράσεται, εἰ μὴ γε καθ' ἑαυτοῦ ὁ λέγεται κινεῖν τὸν ἀνέχυρον βούλοιο, γράφειν τε καθ' ὁδῶν, καὶ ἀβέλτερος νομισθῆναι καὶ ὄντως μισό- καλος· ἦν δὲ καὶ ὡς περὶ τινες χρύσειοι κίονες χρυσό- βουλλοι γραφαὶ βασιλέων ἀξιωματικῶν καὶ τριτολ- βίων ὑπὲρ τῶν τε καὶ ὑπεστήριξαν ὑποδληθέντες, τίς ἂν λογιζοῖτο κύριος οὐ δι' ἐπαίνων ποιῆσαιτο καὶ κοινωνῶς

οἵτινες ἐπιστῶσιν οἷον τινες κατ' αὐτῆς ἐλεπόλεις, καὶ ἐπιχειροῦσι τυχω- ρυχεῖν τὰς εὐσεβεῖς περὶ τῆς εἰρημένης Μονῆς διατάξεις, καὶ τὰ θεοφιλῆ τῶν προγενεστέρων βασιλέων χρυσόβουλλῃ. Κατὰ τοῦτον οὖν καὶ οὐ καθ' ἕτερον τρόπον ζήσεται ἡ Μονή, ἢ χρὺς εὐσεβεία καὶ νόμοι καὶ θεομοῖ θεοὶ καὶ βασιλεῖς τὴν οἰκουμένην ἐπιτροπεύουσιν. ταῦτα παρὰ Νικηφόρου.

4. ἐπικυροῖ· ἐν Παλαιογράφῳ.

5. σύμπαντα τὰ ἐνόντα ταύτης· αὐτόθι.

6. αὐτοδεσπότη· αὐτόθι.

7. εἰς ἐλεπόλεις· αὐτόθι.

8. τῆς εἰρημένης· αὐτόθι.

9. θεοφιλῆ.

10. λέγει τὸ μακαρίων ἀπὸ τοῦ ἐν τοῖς παλαιογράφοις τευχίου.

11. ἐν Παλαιογράφοις προτίθεται «κατὰ ταῦτα γὰρ καὶ οὐ καθ' ἕτερον αὐτὴ τε ἡ Μονή καὶ σύμπαντα τὰ ὑπ' αὐτὴν στήσεται, ἄχρις εὐσεβείας, καὶ νόμοι, καὶ θεομοῖ θεοὶ καὶ βασιλεῖς τὴν οἰ- κουμένην ἐπιτροπεύουσιν».

1. διαφέρει ἐν πᾶσιν ἡ φράσις τοῦ παρὰ Νικηφόρου τῷ Χίῳ τευχ- χίου, καίτοι ἡ ἐνωσις ἐστίν ἡ αὕτη· παρὰ Νικηφόρου, καθὼς καὶ ἐν πα- λαιογράφοις, γράφεται ὅτι τὸ χρυσόβουλλον ὁρίζει καὶ περὶ τῆς γυναι- κείας μονῆς, ἣν ἤγειραν οἱ τὴν Νεαμονὴν κτίσαντες.

γενέσθαι καὶ συμμετόχος τῆς τοιαύτης ἀγαθοεργίας, ἐπέξαιτο οὐδεὶς ἂν, οἶμαι, εἰ μὴ ἀντικρὺς μελαγχολῆ· ἀλλὰ καίτοι τοιούτων ἀκαταμάχητων ὅλων, χρυσο- βούλλων φημί δυνάμεων, εὐποροῦντες οἱ ἐν τῇ **Νέᾳ Μονῇ**, τῇ κατὰ τὴν νῆσον Χίον ἰδρυθείσῃ πρὸ χρόνων μακρῶν, καὶ τὴν τῶν νῦν ὄντων αἰώνων ὑπερεκπαιόντων μνήμην τὸν τῆς ἀρετῆς δίαυλον τρέχοντες μονασταί, τὸ ἐδραῖον ἐπιψηφισμένων καὶ ἀρχαῖς, ἀμετάπτωτόν τε καὶ ἀναλλοίωτον τοῖς διατεταγμένοις τοῖς κτίτορσι τῆς ἰδίας Μονῆς, καὶ πάντα τὸν καθ' οἰονδότην τρόπον ἐν τινι καιρῷ κακῶς ἐπιφύεσθαι τῇ Μονῇ καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ προ- θυμηθητέμενον πόρρω που ἡπελαιουσῶν, καὶ ὡς τανεί- τιτι λθοῖς στεροῖς ἀποσφενδονουσῶν, ὅπως προμηθέ- στεροι καὶ αὐτοῦ τοῦ δέοντος ἐδοξάν εἶναι, τῇ ἡμετέρᾳ προσεληλυθότες γαληνότητι καὶ δέησιν ἐπανατεινόμενοι τοῦ καὶ διὰ χρυσόβουλλου λόγου ταύτης ἐπικυρωθῆναι τὰ ἤδη προγεγενημένα καὶ κεκυρωμένα χρυσόβουλλα παρὰ τε τοῦ². Ἡ γοῦν θεοπρόδλητος ἡμῶν βασιλεία εὐμένως κατιδοῦσα τοὺς μοναχοὺς τὰ τῆς αἰτήσεως τού- των³ θάπτον ἢ λόγος ἐξεπέτρνε καὶ τὸν παρόντα χρυσό- βουλλον λόγον αὐτοῖς ἐπαύριξε·⁴ διορίζομένη αὐτῇ⁵ διὰ τούτου τὸ πᾶσιον καὶ ἀναμψίλεκτον καὶ ἀτασίστατον ἀπο- φέρεσθαι τὰ τῆς διατάξεως τῶν τριτομακαρίων⁶. γρη⁷.

ΙΔ'.

† Τὸ ἐπικυρωτικὸν χρυσόβουλλον τοῦ αἰοδί- μου βασιλέως κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Βο- τανειάτου.

Περὶ τοῦ σολεμνίου τῶν ἐκατὸν ἱσταμένων νομισμάτων.¹

Οἱ τῷ ἱερῷ φροντιστηρίῳ τῆς ἐν τῇ Χίῳ **Νέας Μονῆς** ἀσκούμενοι², ζῶντες μὲν κατὰ μόναν θεῶν, καὶ βίον ἡσύ- χιον καὶ ἀπράγμονα ἔχοντες, πόρρω δὲ κοσμικῶν θορύβων καὶ τῆς ἐν βίῳ συγγύσεως διαμένοντες, ὥς τὸ ἀπερίσπα- στον καὶ ἀμέριμον εὐρηκότες ἀπὸ τῶν προσόντων τῷ κατ' αὐτοὺς σεμνεῖν χρυσόβουλων διαφόρων, αὐτοῦ³ τοῦ αἰο-

2. Ἐνταῦθα χρίσμα ὑπάρχει ἐν τε τῷ γαληνῷ καὶ τῷ ἁγιοταφικῷ χειρογράφῳ· φαίνεται δ' ὅτι ἡριθμῶντο τὰ προεκδεδομένα χρυσόβουλλα.

3. λέγει τὸ τούτων ἐν τοῖς Παλαιογράφοις.

4. παρίσιν· αὐτόθι.

5. καὶ αὕτη· αὐτόθι.

6. ἐν Παλαιογράφοις προστίθενται «τριτομακαρίων ἱσάνων κτι- τῶν τῆς ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ Νέας Μονῆς, μάλλον δὲ τῶν Μονῶν, τῆς τε εἰς ἀσκητήριον ἀνδρῶν πνεύματι ζεινόντων καὶ τῷ Κυρίῳ ἔξῃ προτεθυμημένων, ἐκ κρηπίδων αὐτῶν ἀνεγερθείσης, καὶ τῆς εἰς κατοικήτηριον γυναικῶν σεμνῶν καὶ παρθένων, ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν θεμελίων δομηθείσης· ἐν αἷς φιλοσοφεῖται μὲν πᾶσα ἀρετὴ, καὶ πᾶς τρόπος ἀσκήσεως ἐκπαιδεύεται, ἀτιμάζεται δὲ πᾶν τὸ περιττόν, καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν.»

1. τευχίου τούτου παρὰ Νικηφόρου καὶ ἐν Παλαιογράφοις· Νεαμο- νήσι· σελ. 101, 183—184.

2. ἐνασκούμενοι· αὐτόθι.

3. αὐτοῦ τε· αὐτόθι.

δίμου βασιλέως τοῦ Μονομάχου καί: ¹ τοῦ αὐτοῦ τοῦ τῆς βασιλείας μου ἐπικυρωτικοῦ, χαρίζομένου πρὸ πάντων τὸ ἰδιοσυστάτον τῇ Μονῇ καὶ αὐτοδέσποτον καὶ ἐλεύθερον, εἴτα τὸ ἀνεπηρέαστον πανταγρόθεν καὶ ἀδαρές, καὶ τὸ μή- τε σιτήσεις πρὸς τινὰ τῶν κατὰ καιροῦς θεμιστευομένων κριτῶν.⁵

ΙΕ'

† **Ἔτερον ἐπικυρωτικὸν χρυσόβουλλον κυροῦ**
Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

Καὶ τοῦτο φιλοθέου πάντως ἔργον ψυχῆς τὸ τοὺς ἀγα-
θοὺς τῶν ἀνδρῶν αἰτουμένους προσίστασθαι, καὶ καινότητου-
δον μηδένα τούτων παρασκευάζειν παλιννοστεῖν, καὶ μάλ-
λον εἰ πρὸς ψυχῆς ὠφέλειαν διαβαίνει τὸ αἷτημα· καθ' ὃν
λόγον καὶ ἡ γαληνήτης τοῦ κράτους ἡμῶν εὐποιοῦσα
προσέχκατο τὴν δέησιν τοῦ θεοφιλεστάτου μητροπολίτου
Πάφου καὶ τῆς Ναζιάς, καὶ προέδρου τῶν πρωτοσυγ-
κέλλων.⁶

ΙΣ'

† **Βασιλόγραφον Ἀνδρονίκου Δούκα Ἀγγέ-
λου Κομνηνοῦ τοῦ Παλαιολόγου.**

Πάλαι μὲν οὖν τὰς παρὰ τῷ προφῆτῃ νήσους ἐγκαι-
νομένης ἀκούομεν· ἐν μέντοι τρόπον, καὶ τίνας οὕτως αὐ-
τάς, καὶ τίνες δεχομένης καὶ παρ' οὐτινος τὸν ἐγκαι-
νισμόν, οὗτ' αὐτῷ δὴ τῷ προφῆτῃ τὸ φάσκεν ἐμφανέστε-
ρον ἔδοξεν, οὐθ' ἡμῖν ἂν λέγειν εἰς τὸ βέβαιον εἴκειν,
ἐκείνων ταῦτ' εἰδόντων τῶν τὰ θεῖα μεταώρων καὶ ὑψηλῶν,
καὶ οἷς μετὰ τοῦ πνεύματος. οἱ καὶ τοῖς προφητικαῖς ἐ-
κείνοις τάχα πλοῖσις ἐπὶ θάλατταν καταβαίνοντες, πολ-
λοὺς αὐτοῖς ἐν ὕδασι τὴν ἐργασίαν πεποιθῆναι· ἀλλ' ἡ-
μεῖς γε δῆπου καὶ χωρὶν καὶ νήσων τούτων τῶν ὁρωμέ-
νων τὴν ἀρχὴν ἐγχειρισθέντες παρὰ Θεοῦ, ταύταις δὲ καὶ
τὸν ἐγκαινισμόν ἐπάγειν ἐγνώκαμεν, τὰ μὲν πρῶτα δυσ-
μενῶν αὐτάς σὺν τῷ Θεῷ χειρὸς ἐξαίρσμενοι, παρ' ὧν
αἰσχροῦς ὡς ἀληθῶς καὶ ἀκαλλῶς ἐκείναι τῷ βαθεῖ ζυγῷ
τῷ τῆς δουλείας ὑπέκυπτον μετὰ δὲ σὺν τῷ Θεῷ, καὶ
αὐτῇς διακρίσεις τρόποις προμηθείας τοῦτ' αὐτὸ δὴ πρὸς τὸ

4. «καὶ καθέξῃς καὶ τὸ περὶ τῶν ἱερέων ἀνάστημα διορθῶται: ἀπὸ
γε τῆς σήμερον καὶ καθέξῃς τοῦ λοιποῦ, ὁπηνίκα τῆς ὑπερορίας ἀνα-
κληθεῖν (οἱ ἐν τῇ Μονῇ ἱερόιστοι) ἐλευθεριάζει πάντων ἡ Μονὴ τέ-
λεον, καὶ ἀπὸ τῆς ἱερόιστων ἐπηρείας, ὥσπερ δὴ καὶ παρὼν τῶν ἄλλων
ἐπηρεϊῶν» ταῦτα προστίθενται παρὰ τὴν Νικηφόρον καὶ ἐν Παλαιολο-
γράφῳ.

5. ἀπὸ τῆς λέξεως τοῦ Μονομάχου, ἐνθα πρὸς τὸ καὶ καίται ὁ ἀριθ-
μὸς 4, φανερὸν ὅτι ἔρχεται ἀπόσπασμα ἑτέρου χρυσόβουλλου.

*. καὶ τὰ τοῦ Βοτανιστοῦ ἀμφοτέρω καὶ τὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνη-
νοῦ χρυσόβουλλον κολοῦθ' ἐφύονται ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χειρογράφοις· τὸ
δὲ παρὸν Π' οὐδ' ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ὑποβαίνει ἡμῖν τὸν σκοπὸν τῆς
ἐκδόσεως.

βέλτιον ἐγκαινίζοντες· τῷ γε μὴν ἐν τῷ παρόντι γινόμε-
νον, ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ τὸν ἐγκαινισμόν ἀποτίθεται, καὶ ὁ
τρόπος οἷος, τὰ ἐξῆς παραθήσει· θειοτέρου γὰρ ἐγκαι-
νισμοῦ προσταπτόμενος, οὐχ ἤττον καὶ τῆς νήσου τοῦτον
πεποιθῆται. Μονὴ γὰρ σεβασμία παρ' αὐτῇ τῇ νήσῳ καθί-
δρυσται, καὶ τὴν Μονὴν τὸ τῆς ἐκείνης δεσποίνης καὶ θειο-
μητορος ἀποσεμνύνειν εἰληχεν ὄνομα, τῆς νοητῆς καὶ
θειοτέρας οὕτως σκηνῆς, ἣν αὐτὸς καὶ ἀληθῶς ὁ Κύριος
ἐπῆρε, παρ' ἣ καὶ ἐνοικήσας, σκηναὶς ἡμῖν οἰκεῖν τὰς ὁ-
ρανίους ἀπέδωκεν· ἐν γὰρ αὐταῖς καὶ τοὺς ἀξίους εἰς-
δέχσθαι καὶ συγγενέσθαι τὰ τελειώτερα πάλαι καὶ
ἀκούομεν καὶ πιστεύομεν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἡμῖν ἐκ τῆς
σκηνῆς τῆς νοητῆς ἐπιέγονε, καὶ πολλὰ δὲ καθεκάστην
ἕτερα γίνεται, τὰ μὲν παντὶ κοινῇ τῷ γένει παρ' αὐτῆς
χρησιμοποιεμένα ὅσα δὴ πρὸς σωτηρίαν καὶ τῶν ἀνω με-
τουσίαν ἐγνωσται φέροντα, τὰ δ' ἰδίᾳ πρὸς ἕκαστον,
ἐρ' οἷς ἂν εἴεν καπὶ τῶν ἐνταῦθα δεόμενοι, ὧν τὰ πλείστα
τις σκοπῶν εὐρήσει καὶ μέγιστα, ἐπ' αὐτῇ τῇ ἡμε-
τέρᾳ βασιλείᾳ παρὰ τῆς δεσποίνης ἐστημέρι τελοῦ-
μενα· ὅσα δὲ πλείονων καὶ μειζόνων παρ' αὐτῆς αὐ-
τῇ προσδοεῖ τῶν συνάρσεων, τοσούτω καὶ συναίρομενης,
εἰπεὶ πλείστοις καὶ μεγίστοις αὐτῇ, ἀνθ' ὧν οὐχ ὅπως καὶ
προσφέρειν, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἀξίως ἔχομεν πληροῦν τὸν εὐχά-
ριστον, πλην οὐχ ὅτι ταῦτα πάντα ὑπερβαίνει καὶ χειρὸς
καὶ λόγου τὴν δύναμιν, διὰ τοῦτο καὶ σιγῇ τῶν ὁρωῶν
ἀπολαύσομεν, καὶ κεναῖς ὁρθώμεν προσόντες χερσίν·
ἀλλ' εἰπεὶ παντός ἡμῖν τὰ τῆς μεγάλης ταύτης σκηνῆς
κρίττω νομικοῦ καὶ σκιδώδους ἐγκαινισμοῦ, καὶ οὐκ ἂν
παρ' οὐδενός· κατὰ μικρὸν ἀμύττουσαν εἰσδέχεται τὴν
προσαγωγὴν, τρόπον ἕτερον ἡμεῖς προσάγειν τὸν ἐγκαι-
νισμόν ἐπιγνώκαμεν. Ἐντεῦθεν πάντως ὡς ἐξόν ἀρο-
σιθύντες τῇ πανάγῳ τὸ εὐχολοῦν· τῇ γὰρ ἀνω δελοῦ-
μένη Μονῇ, ἣ τὸ μέγα ταύτης ἐπιγράφαται ὄνομα,
μᾶλλον δὲ τοῖς ὅσα τῇ Μονῇ προσηρμύσσεται τὸν ἐγκαι-
νισμόν ὡς δυνατὸν ἐπιφέρουσαν· ἀλλ' ἡ θεομήτωρ μοι
δέσποινα πάντως οἶμαι τὴν ἐνταῦθα δύναμιν ἐκμετρήσα-
σα, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐκ τῆς Μονῆς διαβάστατα τὴν πρόθε-
σιν, ἐν γὰρ ἡδὲ καὶ προσάγομεν αὐτῇς γε τῇ Μονῇ τὸν
ἐγκαινισμόν οὐχ οἷος μεταβραχὺ συνεπιέναι τῷ χρόνῳ,
ἀλλ' οἷς ἂν σὺν τῷ Θεῷ καὶ πρὸς αὐτὴν τὸν ἐξῆς παρα-
τείνοντο· τούτου μέντοι τούτου καὶ ἡ νήσος εἰσῆται παρα-
πολαύειν τοῦ καινισμοῦ· τῆς γὰρ πολιοῦχου καὶ δεσποίνης
δεχομένης τοῦτον ἐν τῇ Μονῇ, εἰκὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν
νήσον διαδόσιμον γίνεσθαι· ἀλλὰ τίς ὁ κατὰ κύκλον οὗτος,
καὶ πόθεν ὁρμηται καινισμός; εἰ εὐθείας τάχα τῆς πρὸς τὰ
καλὰ προκρίσεως· οἱ γὰρ τοὶ παρὰ τῇ ῥηθείᾳ σεβασμῇ
Μονῇ διὰ βίου προσανέχον χρημένον τῇ θεομήτορι, καὶ
τούτω πρὸ τῶν ἄλλων ἔργον τῶν σπουδασιωτάτων τιθέμε-
νοι, καρτίαν καθάραν καὶ πνεῦμα εὐθὺς, τὴν μὲν ἐν ἐκ-
τοῖς αἰήτοσι κτιζομένην ἔχειν ὁρᾶν, τὸ δ' ἐν τοῖς ἐγκά-
τοις ἐγκαινίζομενον, φθάνουσι τοιαύτην πρὸς τὴν ἡμετέ-
ραν βασιλείαν ποιητάμενοι αἰτήσιν, ἐν' ὅποια τῇ Μονῇ
προσγέγονεν, ἐθενόηποτε, καὶ μέλει νῦν αὐτῇ συμπεριέ-

μεινε, ταύτα καὶ πρὸς τὸν ἐξῆς αὐτῇ παγιωθῆναι καὶ βεβαιωθῆναι γένοιτο χρόνον, καὶ καινισθῆναι τρόπον δῆτινα τὴν κτῆσιν αὐτῶν ἀσφαλεστᾶταρ τοῦ λοιποῦ καὶ ἀρραγῇ τοῖς μοναχοῖς διαμένουσιν. Ταῦτά τε δὴ καὶ χρυστοδούλου ἐπὶ τοῖτοις ἐξαίτουσιν τυχεῖν.

κατὰ μῆνα ἰούλιον, ἰνδικτιῶνος β', ἔτους, ςψζζ'

ΣΗΜ. Τὰ χειρόγραφα χαλκῶν καὶ ἀγίαταρικὸν ἐν τέλει σώζουσιν ἀμφοτέρω τῇ ἐξῆς σημείωσιν:

Ἰπῆρχε καὶ ἕτερος χρυστοδούλος λόγος τοῦ ἀοιδίου βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα νοέμβριον τῆς νῦν τριούτης, ὡς ἔλεγε, δεκάτης ἰνδικτιῶνος, ςων' ἔτους.

ΠΕΡΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΜΗΝΗΣΤΕΙΑΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΥΝ

ΙΣΧΥΟΝΤΟΣ ΕΝ ΑΥΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

Σύμφωνον πρὸς τὰ ρηθέντα ἔχομεν καὶ γνωμοδότησιν τινα ἐπίσημον, συνοδικῶς ἐκδομένην ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ 1240 ἢ 1242 πατριαρχεύσαντος Μανουὴλ Β' ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Βατάτζη, ἡμνημεῖον μάλλον σπουδαῖον ἐκκλησιαστικῆς Νομολογίας, προκειμένου περὶ λαϊκῶν διγαμησάντων καὶ παιδοποιησάντων, ὑπερβάντων δὲ τὴν τεσσαρκακοντάτην καὶ ζητούντων ἵνα συνάψωσι τρίτον γάμον χάριν ἀνατροφῆς δέθεν τῶν προὑπαρχόντων αὐτοῖς τέκνων καὶ τοῦ μὴ χυδῆν ἀμαρτάνειν, καθ' ἣν οἱ τοιοῦτοι ἀπρακτοὶ ἀποπέμπονται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς τείνοντες εἰς πολυγαμίαν ἀπερεπῇ ὅλως τοῖς χριστιανοῖς, ἐπιμένοντες δὲ τῇ βίαν ἐπάγοντες, καὶ ἐπιτιμῶνται ἔτι ὑπ' αὐτῆς αὐστηρῶς¹.

Οὗχ ἥττον, καὶ μεθ' ὧν ταῦτα οἱ τριγαμοῦντες ἀναμφισβητήτως κατὰ πολλὰς καὶ ποικίλας πολιτικὰς τῶν αὐτοκρατόρων διατάξεις διεκρίνοντο τῶν πορνεύοντων, καθόσον οἱ μὲν πρῶτοι καρπὸν ἐπιδειξάμενοι μετανόας μετὰ πενταετὴ ἀφορισμὸν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸν τῆς κοινωνίας τόπον ἀπεκαθίσταντο, ἐν ᾧ οἱ πόρνοι ἀφίστάμενοι τῆς πορνείας, τῷ ὁγδόῳ ἔτει αὐτῆς ἤξιοῦντο, μὴ ἀφιστάμενοι δὲ, οὐδαμῶς².

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν τέταρτον γάμον, βεβαιότατον ἐστὶν ὅτι οὐ μόνον ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, ἀλλ' οὐδ' αὐτὴ ἔτι ἡ πολιτεία παρεδέξατο καὶ ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον, καταδιώξασα τὸν κενότατον τὴν συνομολογητὴν τῶν τοιούτων γάμων μετὰ τῆς μεγαλητέρας αὐστηρότητος. Οὕτως κατὰ τινα νεκρὸν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, οὐ μόνον ἀντιούδενός λογίζεται ἡ σύναψις τετάρτου γάμου, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ τεχθέντες ἢ τεχθισόμενοι παῖδες ὡς γνήσιοι δὲν ἀναγνωρίζονται, καὶ οἱ

συνομολογούντες τοιοῦτον τοῖς τῆς πορνείας ρυπάσμασι καθυποβάλλονται, ἀπ' ἀλλήλων βίᾳ διστάμενοι³. Ἀλλ' οὐχ ἥττον καὶ ἡ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἀνεγνώρισεν τὸν τέταρτον γάμον, κηρύξασα τεῦτον ἀλλότριον τῷ χριστιανισμῷ, παρνομώτατον καὶ ἴδιον τοῖς ἐθνικοῖς, ἐφ' ᾧ καὶ διὰ βαρυτάτων ἀρῶν καὶ ἀφορισμῶν ἐτιμῶρει τὸν τοιούτην διαπράξαντα παρνομίαν, ἀσυγχώρητον ὑπὸ μυρίων ἐκκλησιαστικῶν ὄρων καὶ κανόνων⁴ τρανωτάτῃ δ' ἀπόδειξις τῆς περὶ τούτου παραδειγματικῆς αὐτῆς προσοχῆς καὶ αὐστηρότητος ἐστὶν ἡ πάνδημος καὶ ἐμφανὴς καταδίκη εἰς τὸν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀφορισμὸν αὐτοῦ τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Παλαιοῦ, ἡ Μυστικῶς, προδόντος δι' ἐπισιν καὶ πόθον πραγματικὸν τεκνογονίας, καθόσον δὲν γυμνήθηεν ἵνα ἔχη διάδοχον ἐκ τῶν προσηπομισσάντων τριῶν αὐτοῦ γυναικῶν, εἰς σύναψιν αὐθαιρέτως καὶ τετάρτου γάμου μετὰ τῆς Ζωῆς Καρδωνοφίνης⁵. Ἀλλὰ καὶ ὁ βραδύτερον ἐν ἔτει 920 γενόμενος συνοδικὸς τόμος ἐνώτεως ἐπὶ τῇ συγχωρήσει τοῦ ἀποθιπόντος αὐτοκράτορος Λέοντος ἐπεκύρωσεν αὐστηρῶς τὰς προὑφισταμένας περὶ συνάψεως τοῦ δ' γάμου πολιτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις, κανονικὴν ψῆφον ἔχουσαι μετὰ βαρυτάτων ἀρῶν κατὰ τῆς τετραγαμίας⁶.

Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων ἐννόμων γάμων, ἐστὶν ὅ, τε ἐτελοῦντο καὶ ἄλλα τινα γαμικὰ συναλλαγματα, ἅτινα, ὡς παρὰ τοὺς ἐν ἰσχύϊ νόμους καὶ κανόνας τῆς Ἐκκλησίας συναπτόμενα, ἐθεωροῦντο πάντῃ ἔκνομον καὶ οὐδὲν εἶχον οὔτε πολιτικόν, οὔτε ἐκκλησιαστικόν κύρος. Οὕτως τὰ μὲν τοῦ πρώτου εἵδους ἐκ τούτων ἐκαλοῦντο γάμοι ἀθέμιτοι καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ μετὰ τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων συγγενῶν συναπτόμενοι, ὡς καὶ οἱ μετὰ τῶν ἐξ ἀγγιτείας καὶ τῶν αἰρετικῶν τὰ δὲ τοῦ δευτέρου εἵδους, γάμοι παράνομοι, καὶ τοιοῦτοι, φέρ' εἰπεῖν, ἦσαν οἱ μετὰ τῶν ἐπιτροπευομένων κορῶν συναπτόμενοι κακῇ προθέσει καὶ ὁλῶς πρὸς κατάκτησιν τῆς περιουσίας τῆς ἐπιτροπευομένης, καὶ τὰ τοῦ τρίτου εἵδους, κατὰ κριτοῖ. καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ μετὰ τῶν μοναζουσῶν συνομολογούμενοι γάμοι παρὰ τὰς ὑφισταμένας ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς διατάξεις. Πάντες οἱ γάμοι οὗτοι ἄνυροι κηρυσσόμενοι καὶ θεωρούμενοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῆς συνάψεως αὐτῶν ὑπὸ τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας διὰ μακρῶν καὶ πολλῶν νομοθετημάτων, παρὰ γρῆμα διελύοντο, καταδικαζομένων συνάμα εἰς ὑπερορίαν καὶ ἐξωκκλησιασμόν καὶ τῶν συνομολογούντων τούτους, κατ' ἐξοχὴν δὲ τῶν συναψάντων τὸ πρῶτον εἶδος αὐτῶν, τούτῃστιν ἀθέμιτον γάμον, εἰς ἀπώλειαν ὑπερεκπερισσοῦ

1. Ἰδε λύσιν συνοδικὴν ἱερωτ. Θεοφ. ἐπισκόπου Βελλῆς ἐν Συντάγματι Θ. καὶ Ἱ. κανόνων Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 115.

2. Ἰδε Βασιλικ. Καν. δ', ν' καὶ π'. Ἰδε καὶ γνωμοδ. Ἡλιοῦ μητροπολίτου Κρήτης ἐν Συντ. τῶν Θ. καὶ Ἱ. καν. Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 378.

1. Ἰδε Πρόχειρον Νόμων Βασιλ. Μακεδόνα δημοστ. ὑπὸ Ζαχαρίου, κεφ. 22, 23· τίτλ. Δ'.

2. Ἰδε ἀνέκδ. νομικὸν χειρόγρ. Θεοφίλου ἐπισκόπου Καμπανίας.

3. Ἰδε ὑπόθεσιν τοῦ Τόμου ἐνώτεως ἐν Συντ. τῶν Θ. καὶ Ἱ. κανόν. Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 3—4.

4. Ἰδε Σύνταγμα κτλ. τόμ. Ε', σελ. 4—10.

τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν καὶ εἰς διαρπαγὴν πάντων τῶν αὐτοῖς ὑπαρχόντων¹.

Πρὸς τοῦτοις ἦτε Ἐκκλησία ὡς καὶ ἡ πολιτεία αὐστηρῶς ἐτιμῶρει καὶ τοὺς μετ' ἐπεισάκτων γυναικῶν, ἡ παλλακῶν συνοικούντας. Οὕτως οἱ μὲν αὐτοκράτορες Βασίλειος ὁ Μακεδὼν καὶ Λέων ὁ Σοφὸς δι' ἰδίας αὐτῶν Νεαράς πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ τοικοῦτο κακῶς διέταξαν ὅπως οὐδεὶς κέκτηται ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ παλλακὴν, καθόσον μικρὸν τοῦτο διέφερε τῆς πορνείας, καὶ ἐπέταξαν ἐν περιπτώσει καὶ ἦν ἡδούλετό τι· τυχὸν τὴν μετ' αὐτῆς συμβίωσιν, τὴν ἐπιτέλεσιν γαμικοῦ μετ' αὐτῆς συναλλάγματος κατὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας κανόνας². ἡ δὲ Ἐκκλησία ἐτιμῶρει τοὺς οὕτως ἐπεισάκτω γυναικὶ συζῶντας δι' ἐξωκκλησιασμοῦ καὶ παντελοῦς αὐτῶν ἐφ' ὅρου ζωῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῆς θείας μεταλήψεως³. ἐξίρεσιν τοῦ κανόνα· τοῦτο ἐποίητο τότε μόνον ὅτε φθάσαντες οὗτοι εἰς τὸ τέρας τοῦ βίου αὐτῶν ἔπνεον τὰ δολιχία, καὶ μετανοοῦντες ἐπὶ τῷ σφάλματι τούτῳ ὑπέτχοντο ὅτι οὐδέποτε, εἰς ἐναντέλωσιν τυχὸν εἰς τὴν ζωὴν, ἤθελον ὑπόψει εἰς τὸ ἀμάρτυμα τοῦτο, βαίνουσα συνωδᾷ τῷ πνεύματι διατάξεως τεθείσης ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνελθούσης Ἀ' οἰκουμενικῆς συνόδου⁴. εἰς ἑμῶς τούναντίον ὁ ψυχωραγῶν οὐδεμίαν ἐπέδεικνυτο διαθέσιν μετανοίας, ἀπεστέρειτο τῆς θείας μεταλήψεως ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τούτῳ προσηληθέντος ἱερέως, ἀποσυρομένου καὶ μνημονεύοντός τινος εἰδικῶς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου ἐφαρμοζομένου εὐαγγελικοῦ ῥήτου⁵ καὶ ἀποστολικῆς τινος διατάξεως κοινωνεῖν ἄλλοτρίοις ἀμαρτήμασιν ἀπαγορευούσης⁶.

Περὶ τῶν μετὰ τὴν τελετὴν τῆς πρώτης ἢ δευτέρας αὐτῶν νομίμου συζύγου ἐπεισάκτω γυναικὶ συμμολυνόμενων ἀνδρῶν ἀφ' ἑτέρου ὥρισεν ἡ Ἐκκλησία, ὅτι οἱ τοιοῦτοι τάσσονται ἀναμφιλόκτως ἐν τῇ τάξει τῶν πόρων, καὶ ὅτι παυσάμενοι τῆς τοιαύτης πορνείας ἐπὶ ἐπὶ δὲ καταδικάζονται εἰς ὀλιγοχρόνιον κατὰ τὸ μᾶλλον, ἢ ἦντον ἀκοινωνησίαν, μεθ' ὃ γίνονται δεκτοὶ εἰς κοινωνίαν⁶.

Ἐπὶ τέλους ἐν πᾶσι τοῖς ὡς ἄνω αὐθαирέτως καὶ παρὰ τοὺς κανόνας καὶ νόμους ἐκκλησιαστικοὺς συναπτομένοις συνοικεσίαις, πᾶν ὅ, τι ἐδίδετο παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τῇ μετ' αὐτοῦ βιούσῃ ἐπεισάκτω γυναικὶ, εἴτε ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ οἴκῳ, εἴτε ἐν τῷ τῆς γυναικὸς, λόγω προγαμιαίας

δωρεᾶς, οὐδὲν εἶχε τὸ κῆρος καὶ δὲν ἡδύνατο νομίμως ὅπως ἀπαιτηθῇ παρ' αὐτῆς πρὸς ἐπιστροφὴν¹.

(Ἔπεται συνέχεια)

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΝΗΣΟΙΣ

Τὰ ἐκδιδόμενα ὡς πατριαρχικὰ γράμματα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπισκοπῆς Λέρνης, περιλαμβανούσης σήμερον τὰς νήσους Λέρον, Κάλυμνον καὶ Ἀστυπάλαιαν. Εἰς τὰ τέλη τῆς 19' ἑκατονταετηρίδος ἡ Λέρος, ὡς εἶπον², σημειοῦται ἡ δόξα τὴν τῆς ἐπισκοπῆς τῆς μητροπόλεως Ῥόδου, ἐνῷ ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ, κατὰ τὴν λήξιν τοῦ Θ' αἰῶνος, ἦν ἐνδεκάτη τότε ἀναφέρεται δωδεκάτη ἡ Ἀστυπάλαια³ ἡ Κάλυμνος φάνεται συνηνωμένη τῇ Λέρῳ εἰς μίαν ἐπισκοπὴν. Κατὰ τὰ τέλη τῆς 19' ἑκατονταετηρίδος βλέπομεν ὅτι, τῶν τριῶν νήσων τῶν τῇ ἐπισκοπῇ Λέρνης ἀποτελουμένων, ἡ μὲν Ἀστυπάλαια δίδεται τῷ τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳς, δηλοῦντι τῷ τῷ οἴκῳ μενικῷ πατριάρχῳ πρωταποστόλῳ⁴ Κωνσταντίνῳ⁵ ἀντὶ παιδείας τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ δουλεύοντι καὶ πιστῶς καὶ ἀόκνως ὑπερετήσαντι αὐτῷ τε καὶ τοῖς πρὸ αὐτοῦ πατρίρχῳ⁶ τὴν ἐπ' αὐτῷ ἐπιούσαντο ὁ πατριάρχης Ἱερειμίας Β' ὁ Τρανός, μεθ' ὃν ὥτως τῷ 1584, ὁ ἐπιδότης Πατριάρχης ὁ Πατριάρχης διέλυσε τὴν ἐξάρχον Σάμου, Ἀστυπάλαιας, Ἰκαρίας καὶ Ψαρρῶν, χειροτονήσας δὲ Σάμου μητροπολίτην, εἰκίζῃ ὅτι καὶ τὴν Ἀστυπάλαιαν ἦν ὡς τῇ ἐπισκοπῇ Λέρνης⁷ ἀλλὰ κατὰ μᾶλλον τοῦ 1585 ὁ πατριάρχης Θεολόγος Β' ὁ ἀπὸ Φιλίππου πόλεως ἐχορήγησε πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν πρωταποστολάριον Κωνσταντίνον τὰς αὐτὰς νήσους καὶ τὴν Ἀστυπάλαιαν.

Οὐδ' ἔμεινε τότε μόνη ἡ Κάλυμνος συνηνωμένη τῇ Λέρῳ⁸ διότι ἐξ ἐγγράφου τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Β' τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν μεθ' ὅσον ὅτι καὶ πρὸ αὐτοῦ αἱ νῆσοι Κάλυμνος, Σέριφος καὶ Ἀμοργὸς ἦσαν ἐξάρχον διαφόρων ἀπαρχῶν ἐξαρχοῦντων. Ὁ πατριάρχης Ματθαῖος Β' ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων, τῷ 1595 πάλιν, ἔδωκε τὴν Κάλυμνον, Σέριφον καὶ Ἀμοργὸν ἐξάρχον τῷ πρωταρχόντῳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας Μιχαήλ. Ἐμείνεν ἔτι γε ἡ Λέρος αὐτὴ καὶ μόνη τῇ ἐπισκοπῇ Λέρνης ἀποτελοῦσα· οὐδὲν γινώσκω εἰ δὲ τις οἶδεν, εἰς ρῶς ἀγαγέτω.

Πλεῖον λέγει τὸ πρῶτον ἡδὲ δημοσιεύμενον γράμμα τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου⁹ ἔχον ὡς :

† **Νεόφυτος, ἐλέω Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.**

† Ἐπειδὴ καὶ ἡ μετρίότης ἡμῶν συνοδικῶς προκαθημένη, συνεδριαζόντων αὐτῇ καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιε-

1. Ἰδε ἀνέκδ. Νομικὸν χειρόγρ. Θεοφίλου ἐπισκόπου Καμπανίας.

2. Συνέειται ἀπὸ τοῦ προηγουμένου τέλους, σελ. 431. Ζητῶ συγγνώμην ἐὰν πληθὺς ἐγγράφων ἐπισυνέχεται ἐν τῷ μετὰ χειρὸς συλλογῇ, ἀλλ' ἐκ τοιαύτων ἐγγράφων συναρμολογηθήσεται ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν ἱστορία. Τὸ δὲ παρὸν περὶ τῶν νήσων Καλυθῶν δουρίον διακρίπεται ἐν τῷ 202, τοῦ δευτέρου μὲν μέρους ὡς ἀλφόντος, τοῦ δὲ τρίτου ἰδ' ἐκτυπωθεῖσιν καὶ δοθεῖσιν τοῖς συνδράματαις, μετὰ πινάκων.

3. Ἰδε Ἐκκλ. ἀληθείας Δ', σελ. 4.

4. Ὁ γράμμα τοῦ Θεολόγου Β' παρὰ Κ. Ν. Σάμης, ἐν Βιογρ. σχεδιάσματος περὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερειμίου Β', Ἀθῆναι, 1870, σελ. 205—209. Τῆς πράξεως μνημονεύει ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν, ἐν Ἐκκλ. ἱστορίᾳ, τόμ. Γ', σελ. 403 καὶ ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, τὰ μετὰ τὴν ἔλυσιν, σελ. 117.

5. μετεγγράφον τὰ τρία ταῦτα ἐγγραφα ἀπὸ τῆς Νομικῆς συναγωγῆς τοῦ αἰοδίου Δοσιθέου Ἱεροσολύμων.

1. Ἰδε ἀνέκδ. Νομικὸν χειρόγρ. Θεοφίλου ἐπισκόπου Καμπανίας.

2. Ἰδε πρόλ. Νόμων Βασιλ. Μακεδόνος ἐκδ. ὑπὸ Ζαχαρίου κερ. 25 τίτλ. Δ'. — Ἰδε καὶ 90 Νεαράν-Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

3. Ἰδε ΙΓ' κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικῆς συνόδου.

4. Μὴ ῥίπτετε τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ, μηδὲ βλάτε τοὺς μαργαρίτας ἑμπεροσθῶν τῶν χοίρων (Ματθ. Ζ', 6).

5. Α' Τιμῶθ. ε', 22—Ἰδε καὶ Σύνταγμα τῶν Θ. καὶ Ἱ. κανόνων Ῥάλλης καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σελ. 378, 379.

6. Ἰδε Ἡλιοῦ μητροπολίτου Κρήτης ἀπάντησιν πρὸς μοναχὸν Διοπόσιον ἐν Συντ. τῶν Θ. καὶ Ἱ. καν. Ῥάλλης καὶ Ποτλῆ, τόμ. Ε', σ. 378.

ρέων, ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, καὶ τῶν τιμιωτάτων καὶ λογιωτάτων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας, υἱῶν ἀγαπητῶν κατὰ πνεῦμα, ἐθεάτατο γράμμα εὐεργετικόν. προταθὲν παρὰ τοῦ πρὸ ἡμῶν πατριάρχου κυροῦ Ματθαίου τῷ ἐντιμοτάτῳ καὶ σπουδαιότητῳ πρωτοκονονάρχῳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας κύρ Μιχαήλ, ἐν ᾧ φαίνεται ὡς παρ' ἐκείνου εὐεργετήθησαν τὰ πατριαρχικὰ ταῦτα τρία νησίδια τὰ περὶ τὸ Λιγαῖον πέλαγος, ἡ **Κάλυμνος**, ἡ **Σέριφος** καὶ ἡ **Ἀμουργός**, τούτῳ ὡς προνόμιον καὶ ἀνάγκῃ ἐκδουλευτῇ τῆς μεγάλης ταύτης Ἐκκλησίας ἀναφανέντι καὶ ἐζητήθη καὶ παρ' ἡμῶν ἡ εὐεργετικὴ αὕτη ἐπικυρωθῆναι, καὶ συνοδικῶς ἐκρίθη τοῦτο ὡς εὐλογον, τούτου χάριν καὶ αὕτη διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς πατριαρχικοῦ γράμματος ἐπιβεβαιουῦσα ἀποφαίνεται ἵνα ἡ τοιαύτη εὐεργεσία ἔχῃ τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχύον ἀμετάπτωτον, καὶ ὡς προρρηθεὶς ἐντιμοτάτος καὶ σπουδαιότητος πρωτοκονονάρχου τῆς Μ. Ἐκκλησίας κύρ Μιχαήλ, ὁ κατὰ πνεῦμα υἱὸς ἀγαπητὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἔχων ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάτως ἐφ' ὅρῳ ζωῆς αὐτοῦ τὰ τρία νησίδια αὐτὰ, τὴν Κάλυμνον, τὴν Σέριφον καὶ τὴν Ἀμουργὸν ἀνεμποδίστως λαμβάνῃ τὰ ἐξ αὐτῶν πάντα ἐκκλησιαστικὰ εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα, εἰς μερικὴν ζωῶν αὐτοῦ, τὰ ἀπὸ τε κανονικῶν τῶν ἱερέων, συνοικισίων, ζητίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐθίμων, ὡς γνήσιος καὶ καθολικὸς τούτων ἑξαρχος, ὀφειλόντων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς εὐρισκομένων πάντων, ἐντιμοτάτων κληρικῶν, ἐκλαβεστέων ἱερέων, χρησιμωτάτων ἀρχόντων, καὶ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν, ἔχειν καὶ γινώσκειν τοῦτον μόνον ἑξαρχον καθολικὸν αὐτῶν καὶ πατριαρχικόν, καὶ ὑποτάσσεσθαι αὐτῷ, ἡ καὶ τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, ὃν ἂν κατὰ καιροῦς ἀποστείλῃ, παρέχειν τε ἀλογοπραγῆτως τὰ ἐκκλησιαστικὰ εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα πάντα, μηδενὸς ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, ἡ καὶ τῶν πρότερον παραλόγως ἑξαρχευστῶν καὶ κατεσθιόντων αὐτὰ ἐναντιουμένου κατὰ τι αὐτῷ τῷ καθολικῷ ἑξάρχῳ, ἡ καὶ τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ· ὁ γὰρ τοιοῦτος ὡς παρήκρος καὶ ἀπειθὴς καὶ καταφρονήτης τοῦ παρόντος γράμματος καὶ τῶν λοιπῶν, εἰ μὲν ἱερεὺς, ἀργὸς ἔστω πάσης ἱερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως· καταφρονῶν δὲ, καὶ ἀφωρισμένος· λαϊκὸς δὲ ἀφωρισμένος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἔξω τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, ἕως οὗ γίνηται ὡς εἴρηται. Ὅθεν καὶ τὸ παρὸν συνοδικόν καὶ εὐεργετικόν γράμμα ἡμέτερον ἐδόθη αὐτῷ τῷ ἐντιμοτάτῳ πρωτοκονονάρχῳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας κύρ Μιχαήλ, τῷ καθολικῷ ἑξάρχῳ Καλύμνου, Σέριφου καὶ Ἀμουργοῦ, κατὰ πνεῦμα υἱῷ ἀγαπητῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, εἰς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτει 'ζρι', μηνὶ φεβρουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος ιε'.

ἀνεγνωρίσθη τῷ 1610 ὡς ἀρχῆθεν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀποτελούσα μετὰ τῆς Ἀστυπάλαιας καὶ τῆς Λέρου μίαν ἐπισκοπὴν. καθὰ ἐμαρτύρησεν ὁ τότε τὴν Κωνσταντινούπολιν καταλαβὼν μητροπολίτης Ῥόδου· ἦν δ' οὗτος ἴσως ὁ κατὰ μάρτιον τοῦ 1604 ἐκλεγείς Φιλόθεος. Τὸ περὶ τοῦτο ἀπολυθὲν γράμμα τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου ἔστι τοῦτο.

† Ἴτον ἀπαρρίκτως ἐκ τοῦ καθολικοῦ πρωτοτύπου γράμματος.

† **Νεόφυτος, ἐλέω Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οὐκουμενικὸς πατριάρχης.**

† Τοῦ νόμου, φησί, γενομένου ἐπὶ πράγματι ὑληθεῖ καὶ ὑπερστώτι, ἰδοὺ ὅτι ἡ πονηρία κατ' αὐτοῦ ἐπενοήθη, ἀλλ' ὅμως μέχρι τέλους ἡ μὲν ἀλήθεια καὶ ὁ νόμος ὡς οὐσιώδῃ καὶ φύσει μόνιμα αὐτὴς ἀναλαμβάνουσι καὶ διαμένουσι σερεᾶ· ἡ δὲ κακία καὶ τὸ ψεῦδος τὰ ἐπισυμβαίνοντα ὡς ἀνύπαρκτα ἀκυροῦνται καὶ ἀφανίζονται, ὅτι καὶ μικρόν τι νέφος καλύπτειν οἶδε τὸν λαμπρότερον ἥλιον· ἀλλὰ τὸ μὲν νέφος ῥᾶστα σκεδάννυται, τὸ δὲ ἡλιακὸν φῶς φαιδρότερον ἀναλαμβάνει, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ποιεῖται πορείαν ἀνεμποδίστως. Τοιοῦτόν τι συμβέβηκεν ἐν τῇ παρουσίᾳ ὑποθέσει. Τῆς γὰρ μετριότητος ἡμῶν συνοδικῶς προκαθημένης, συνεδριαζόντων αὐτῇ καὶ τῶν παρατυχόντων ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, καὶ θεοφιλεστέων ἐπισκόπων· καὶ τῶν τιμιωτάτων καὶ λογιωτάτων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας, τῶν κατὰ πνεῦμα υἱῶν ἀγαπητῶν αὐτῆς, τῶν καὶ ἡνωμας ἀρχιερατικὰς ἐχόντων, παρστας ὁ ἱερώτατος καὶ λογιώτατος μητροπολίτης Ῥόδου, ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος τῶν Κυκλαδῶν νήσων, ὁ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφός καὶ συλλειτουργός, ἀνήνεγκε καὶ προέτεινεν εἰς μέσον τὴν προφητὴ ἀδικίαν, ἣν ὑπέστη ἡ ἐπισκοπὴ αὐτοῦ Λέρου, καὶ ἀπεστερήθη παραλόγως τῶν αὐτῆς γνησίων καὶ ἐνοριακῶν νησιῶν, **τῆς Ἀστυπάλαιας** δηλαδὴ καὶ τῆς **Καλιμνίου**, καὶ γὰρ αὐτὰ φησι τὰ δύο νησιά, ὑποκείμενα ὄντα ἐκ χρόνων ἀμνημονεύτων τῇ αὐτῇ ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ Λέρου, ὡς καὶ ἐπιστώσατο ἡμῖν, ἀπὸ τε ἄλλων παλαιγενῶν γραμμάτων, μάλιστα δὲ ἀπὸ τῆς πράξεως τοῦ αἰοδίου ἐκείνου πατριάρχου κύρ Ἰερεμίου, καὶ ἀπὸ ἐτέρων γραμμάτων τοῦ μακαρίτου πατριάρχου κύρ Μελετίου, ἀπεξενώθησαν οὕτω πως ὕστερον ἀδικώτατα ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτῆς, καὶ πατριαρχικὰ σταυροπήγια ὠνυμάσθησαν, καὶ ἐδόθησαν τοῖς τυχοῦσι, καὶ ἐδείχθη θεωρηθῆναι τὸ περὶ τούτου συνοδικῶς, τούτου ἕνεκεν καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ὡς χρεὸς ἔχουσα πρὸ πάντων ἀπαραίτητον τὴν ἀδικίαν ἐκκόπτειν καὶ ἀποσοβεῖν, καὶ ἐκάστη ἐπαρχία ἱπνόμεναι τὰ ἑαυτῆς δίκαια καὶ προνόμια, γράφει καὶ ἐν ἀγίῳ ἀποφαίνεται πνεύματι, γνώμῃ κοινῇ συνοδικῇ, ἵνα καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰ αὐτὰ δύο νησιά, ἡ Ἀστυπαλία καὶ ἡ Καλιμνός ὑπάρχουσιν ὑποκείμενα καὶ ἡνωμένα ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάτως τῇ διαληφθείσῃ ταύτῃ ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ Λέρου, καὶ ὁ κατὰ καιροῦς ἐπίσκοπος αὐτῆς νέ-

Ἵτι ὅμως ἡτὰρ τις ἐπικράτει περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ τῆς μετὰ τῆς Λέρου συνενώσεως τῶν νήσων Ἀστυπάλαιας καὶ Καλύμνου καὶ ἐπὶ Ἰερεμίου Β' καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιτηρήσεως Μελετίου τοῦ Πατριάρχου, φαίνεται ἐκ τοῦ δευτέρου γράμματος τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου· ἡ ἡτὰρ δ' αὕτη ἐπικράτειαν ἀπὸ τοῦ 1572—1597. Διὸ ἡ Κάλυμνος

μηται καὶ καρπῶται τὰ ἐξ αὐτῶν ἐκκλησιαστικά παντοῖα εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα, τὰ ἀπὸ τε κανονικῶν τῶν ἱερέων, συνοικεισίων, πανηγύρεων ζητίας, καὶ τῶν λοιπῶν συνήθων τῷ τόπῳ, καὶ ἐξ ἡ ἀδειαν ἱεουργεῖν ἐν αὐτοῖς καὶ ἐκτελεῖν ἅπαντα τὰ ἀρχιερατικά μετὰ καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου ἐγκαθιδρύσεως, ὡς γνήσιος καὶ καθολικός ἐπίσκοπος Λέρνης, Ἀστυπαλίας καὶ Καλίμνου, καὶ χειροτονίας ποιεῖν κατὰ τὴν περίληψιν τῆς πράξεως αὐτοῦ. ὀφειλόντων καὶ τῶν ἐν τοῖς τρισὶ νησίοις εὐρισκομένων ἐντιμοτάτων κληρικῶν, εὐλαβεστάτων ἱερέων, χρησιμότητων ἀρχόντων, καὶ παντός τοῦ χριστιανύμου λαοῦ πείθεσθαι αὐτῷ, καὶ παρέχειν εὐγνωμόνως καὶ πειθηνίως πρὸς αὐτὸν ἅπαν ἐκκλησιαστικὸν εἰσόδημα καὶ δικαίωμα. Ὃς δ' ἂν ἐναντίος φανῇ αὐτῷ κατὰ τι καὶ ἀπειθή, τῶν ἱερωμένων ὧν ἀργὸς ἐστὶ πῆξ ἱερτικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως, καταφρονῶν δὲ καὶ ἀφωρισμένος ἀπὸ Θεοῦ ὡς ἄξιος καθιρέσεως τῶν λαϊκῶν δὲ ἀφωρισμένος ἀπὸ Θεοῦ καὶ τὰ ἐξ ἑ. Ὅσα δὲ γράμματα παρεδόθησαν ἀποξενούντα τὰ δύο νησιά ταῦτα ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς Λέρνης, ἣ καὶ δοθῇσονται ἴσως κατὰ συναρχαγὴν, ἄκυρα ἔστωσαν καὶ ἀνίσχυρα, καὶ ὡς μὴ γεγονότα ὅλως λογιζέσθωσαν. Ὅθεν καὶ εἰς ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μετρίστητος ἐπικυρωτικὸν καὶ συνοδικὸν σιγίλλωδες γράμμα, καὶ ἐπεδόθη τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Ῥόδου, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ τῶν Κυκλάδων νήσων, τῷ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ ἡμῶν, καὶ δι' αὐτοῦ τῇ ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ Λέρνης.

Ἐν ἔτει ᾿ζρη', μηνὶ ἀπριλλίῳ, ἰνδικτιῶνος η'.

Ἐν τούτῳ, ἐν διαστήματι τριάκοντα ἔξ ἑτῶν, ἀπὸ τοῦ 1610—1616 ἐπιστῆλθεν ἀταξία τις, ἣ δὲ Ἀστυπαλία, ἔδωκεν ἀκριβῶς ἐν τίνι ἔτει καὶ ἐπὶ τίνος πατριάρχου, ἐκώσθη τῆς ἐπισκοπῆς Λέρνης. Ἐκτὸς τοῖς τυροῦσι δεδομένη. Τῷ 1646 ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Παρθένιος Β' ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως ἤνωσεν αὐτὴν μετὰ τῶν νήσων Ἀμοργοῦ, Μυκόνου, Πρακλείτζας (τίνος ἀρὰ γε), Σίφνου, Φολεγάνδρου, Σερύφου, Ἰου, Ἀνάφης, καὶ Σικίνου εἰς μίαν ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Σίφνου, χειροτονηθέντος ἀρχιεπισκόπου τοῦ ἱερομονάχου Ἀθανασίου. Πότε πάλιν ἀποσπασθεῖσα τῆς Σίφνου προσετέθη τῇ ἐπισκοπῇ Λέρνου ἄγνωστον, ἀλλ' ἐν τῷ ΙΙΙ' αἰῶνι ἦν ἡνωμένη, καθὼς ἐκ παραδόσεως ἔω μαθὼν.

Τὸ γράμμα τοῦ πατριάρχου Παρθενίου Β' δημοσιεύεται ὡδε:

† Παρθένιος, ἐλὼ Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Κοινοῦ καὶ καθολικοῦ προστάτου καὶ τοῦτο γρῆος ἀπαράιτητον ἐπιμελείας τὰ πάντα κοινῆς ἀξιοῦν, τῶν τε ἐντὸς ταύτης χρῆζόντων καὶ τῶν ἐκτὸς, καὶ τὰ μὲν καλῶς ἔχοντα τὰ ὑπὸ τὴν δεσποτεῖαν καὶ δεφένδουσιν τοῦ ἀγιωτάτου καὶ ὑψηλοτάτου οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου πλείονα κεκτῆσθαι τὴν ἀσφάλειαν, τὰ δ' ἄλλως πως φερόμενα εἰς προσήκουσαν αὐτοῖς τάξιν ἀγαγεῖν καὶ χρεῖας κατεπειγουσῆς χεῖρα βοηθείας ἐκτείνειν σκοπὸς γὰρ τοι-

οὔτος ἐστὶ τῷ κατὰ καιροῦ πατριάρχῃ, καὶ προνόησις τῆς ψυχικῆς ὠφελείας πάντων τῶν εὐσεβῶν. Λοιπὸν καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἀσπρην θάλασσαν κείμενα πατριαρχικά νησιά Σίφνος καὶ Ἀμοργὸς, Πολύκανδρος, Ἀστυπαλαία, Σέρφος, Ἡμίονος, Ἀνάφη, Νηὸς, Σύκινος, Ἀρχικλείτζα καὶ τὰ πέριξ, διὰ τὸ τὴν ἄλλῳ φέρεσθαι καὶ εἰλῇ, καὶ μηδεμίαν ἐπίσκεψιν πνευματικὴν ἐσχηκέναι, καὶ ὑπερεῖσθαι τῆς ποιμαντικῆς ἐπιμελείας, καὶ πολλοὺς λόγῳ δῆθεν ἐπιτροπικῆς ἐκεῖσε ἀπιέναι, καὶ ἀτοπίας, καὶ ὡς εἰπεῖν καὶ παρανομίας καὶ ἀθεμιτογαμίας, τι πλείστας ἀδεῶς τε καὶ ἀφιδῶς πράττειν, καὶ ἐπιχειρεῖσθαι ἐν αὐτοῖς σιγροκερδείας ἐνεκα καὶ δωροληψίας, ὡς γινώσκον τοῦτο καὶ ἐμφανὲς πρὸς πάντας, καὶ τοὺς οἰκούντας [ἐν] αὐτοῖς χριστιανούς ἱερωμένους τε καὶ λαϊκοὺς ἄχθεσθαι καὶ βαρέως ταῦτα φέρειν, καὶ πολλάκις ἀνενεγκεῖν αὐτὰ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ οἰκουμένῳ κριτηρίῳ, καὶ τοὺς κατὰ καιρὸν πατριάρχας οὐκ οἶδ' ὅπως τοῦτο μὴ διορθοῦν, ἀλλ' ἔβαν μέχρι τοῦ δευροῦ αὐτῶσι ταῦτα διάγειν, καὶ καταφθείρεσθαι ὑπὸ τῶν τυχόντων, ἡμεῖς, Θεοῦ συνεργοῦντες, τὰ ἐκκλησιαστικά πάντα ἐπιτηροῦντες καὶ διοικοῦντες, οὐ μόνον ταῖς κανονικαῖς καὶ νομικαῖς ἀποφάσεσι καὶ παραγγελίαις, ἀλλὰ καὶ τῇ διασκεψί καὶ τῇ βουλή καὶ εἰδήσει τῆς οἰκουμενικῆς ἱερᾶς συνόδου, οὐκ ἠβελήταμεν ἐπὶ πολὺ καταλιπεῖν αὐτὰ ἐπιμελείας, χωρὶς καὶ ἐπισκέψεως τῆς πατριαρχικῆς. Συνόδου οὖν ἱερᾶς ἀρχιερέων, κληρικῶν, ἀρχόντων τῆς πολιτείας καὶ τῶν λοιπῶν περὶ τῆς τούτων καταστάσεως συγκριτηθείσης. δις καὶ τρίς, καὶ τῆς αὐτῶν διορθώσεως εἰς μέτρον προαχθείσης, ἀπεράνθη πρὸς πάντων γενέσθαι τὸν συνοδικὸν τοῦτον τόμον, καὶ ἐγνωμοδοτήθη τὰ ἀνωτέρω αὐτὰ πατριαρχικά νησιά εἰς ἐν καταταγῆναι καὶ ἀρχιεπισκοπὴν ὀνομασθῆναι Σίφνου, καὶ χειροτονηθῆναι ἐν αὐτῇ ἀρχιερέα γνήσιον καὶ καθολικόν, εἰς ἐπίσκεψιν καὶ κανονικὴν προστασίαν τοῦ ἐν αὐτῇ χριστιανύμου πληρώματος, παρέχοντα ἐτησίως τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χ. Μ. Ἐκκλησίᾳ, εὐπειθῶς, ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς ὑπ' αὐτὴν ἀρχιερεῖς, μητροπολίτας τε καὶ ἀρχιεπισκόπους τὸ διατεταγμένον αὐτοῦ βατικὸν χάριζον, ὅπερ ἐστὶ φλωρία χρυσᾶ τριάκοντα, καὶ παρακελεύομεθα ἤδη ἐν Πνεύματι ἀγίῳ, γνώμῃ κοινῇ τῆς αὐτῆς ἱερᾶς συνόδου, ἵνα, ὡς ἐπεκράτησεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνήθεια, ἡμετέρα προτροπὴ καὶ ἀδεία, ψηφισθεῖ κανονικῶς, πρόσωπον ἄξιον ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Σίφνῳ, δ' ἂν ἐκλεγῇ παρὰ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ χειροτονηθεῖ νομίμως, δίχα τινὸς ἀμριβολίας ἢ δισταγμοῦ καὶ ἀπέλθοι εἰς τὴν αὐτὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἀναντιρρήτως καὶ ἀκωλύτως, ποιμαίνον καὶ ἰθύνον κατὰ τὴν περίληψιν τῆς πράξεως αὐτοῦ τὸν ἐκεῖσε χριστιανύμον καὶ περιούσιον λαόν. Ὅθεν εἰς διηνεχὴ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἐνδείξιν πάντων ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν συνοδικὸς τόμος, καὶ κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χ. Μ. Ἐκκλησίας κώδικι.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αχμῆς', ἐν μηνὶ αὐγούστῳ, ἰνδικτ.

* οὕτως ἐν τῷ κώδικι, πρὸς ἀπαλλαγὴν μεταγραφῆς ἀρῶν κτλ.

Ἐν οὐδενί τῶν πρακτικῶν τούτων ἀναφέρεται ὄνομα ἐπισκόπου Λέρνης· ἐν δὲ τῷ Α' κώδικι τοῦ Κριτίου γίνεται γνωστὸς ὁ καὶ ἄλλοθεν μοι γνωστὸς ἐπίσκοπος Λέρνης Συμεὼν, ὅστις περὶ τὰ ἔτη 1720—1730 πλάσας γράμματα τοῦ μητροπολίτου Ῥόδου ἐπιτροπικὰ ἐκέρυττεν ἑαυτὸν ἔκρινον καὶ ἐπίτροπον, ἐν δὲ Ῥόδῳ διαμένων καὶ τὴν ἐπαρχίαν ἐπισκεπτόμενος ταύτην, ἱερούργει παρ' ἐνορίαν χειροτονῶν καὶ γάμους εὐλογῶν καὶ οἷα μητροπολίτης ἀληθῆς Ῥόδου προσφερόμενος. Τὸ οἰκουμένικὸν πατριαρχεῖον ἀπὸ τε τῆς ἐκθέσεως τοῦ μητροπολίτου Ῥόδου καὶ τοῦ ἐκεῖ σταλέντος ἐξάρχου βεβαιωθὲν περὶ τῆς ὑποθέσεως, φειδόμενον ὅμως τοῦ ἀνθρώπου, ἐπέδωκεν αὐτῷ ποινὴν ἀργίας, ὥς οὐ ζητήσῃ τὴν συγγνώμην τοῦ οἰκείου μητροπολίτου. Τὰ γράμματα περὶ τοῦ Λέρνης Συμεὼν ἐστὶ τοῦτο.

Ἀργία ἀντὶ καθαιρέσεως κατὰ τοῦ ἐπισκόπου Λέρνης Συμεὼν, πλαστογραφήσαντος τὴν ἐπιτροπικὴν τυχεῖν τοῦ μητροπολίτου Ῥόδου, καὶ παρανομίας ἐκτελέσαντος, καὶ παρ' ἐνορίαν λειτουργούντος καὶ χειροτονοῦντος.

Χρὶς ἀπαρίτητον ἔχουσιν ὅλοι οἱ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου τυγχάνοντες, καὶ μάλιστα ὅσοι τῇ ἀρχιερατικῇ τετιμημένοι ἄξια, ποιμνία ἐνεπιστεύθησαν ὁρθοδόξου λαοῦ, νὰ φυλάττωσι καὶ νὰ ἐνεργῶσι μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὰς κανονικὰς καὶ ἀποστολικὰς διατάξεις καὶ ἱερὰς νομοθεσίας τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ὡς πρὸς κανόνα καὶ στάθμην ἀφορῶντες εἰς αὐτὰς συνῶν καὶ συμφῶνως μὲ αὐτὰς νὰ πολιτεύονται, βίου ὁρθοῦ καὶ ἀμώμου γενόμενοι παράδειγμα τοῖς ὑπ' αὐτῶν ποιμαινομένοις, καὶ οὕτω μὲν ποιοῦντες νὰ ἐπαίνωνται καὶ νὰ μακαρίζωνται· ὁδὸν γὰρ φησι, καὶ εἰρήνην παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν· ἐξ ἐναντίας δὲ ὅταν ἀπειθῶσι καὶ παραβιάσωσι τὰ κανονικῶς διαταχθέντα, καὶ ἀπ' ἐναντίας πολιτεύονται τῇ ἱερᾷ νομοθεσίᾳ, τότε οὐ μόνον οὐδαμῶς ἀξιοῦνται τιμῆς, ἀλλ' ἂν μάλιστα καὶ κατακρίνονται καὶ παιδεύονται ὡς παραβάται τῶν θεῶν νόμων, καὶ ὡς πρόσκομμα γινόμενοι, καὶ κακὸν παράδειγμα τοῖς ὁρθοδόξοις χριστιανοῖς.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ τὰ νῦν προτεκομίσθη τῇ ἡμῶν μετρίότητι συνοδικῶς προκληθέντῃ ἀναφορᾷ κοινῇ τῆς μητροπόλεως καὶ πολιτείας ταύτης Ῥόδου, διαλαμβάνοντα καὶ δηλοποιούσα ὅτι διὰ τὴν ἡν ἐνόησεν ἐκκλησιαστικῶς πρότερον ὁ μητροπολίτης καὶ ἀρχιερεὺς ὑμῶν, ἱερώτατος μητροπολίτης Ῥόδου, ὑπέρτιμος καὶ ἐκάρχος πατρῶν Κυκλάδων νήσων, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφός τῆς ἡμῶν μετρίότητος, κατὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ Λέρνης Συμεὼν, παραγενομένου εἰς τὰ αὐτῷ πατριαρχεῖοι τοῦ ἀποκατασταθέντος καὶ διορισθέντος παρ' ἡμῶν συνοδικῶς ἐξάρχου ἱερωλεστατοῦ ἐπισκόπου ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ κυρ Νεοφύτου, εἰς ἐξέτασιν καὶ ἐρευναν τῆς ἀγωγῆς καὶ ὑποθέσεως ταύτης, κατὰ τὰ προεκδοθέντα συνοδικὰ ἡμῶν γράμματα, καὶ συμπρόντων τοῦ τε ῥηθέντος ἐπισκόπου Λέρνης Συμεὼν, καὶ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ εὐλαβεστάτων ἱερέων καὶ λοιπῶν γερόντων καὶ προκρίτων χριστιανῶν τῆς πολιτείας Ῥόδου, ἐκίνησε μὲν ὁ ῥηθεὶς ἀρχιερεὺς καὶ μητροπολίτης ὑμῶν

τὴν ῥηθεῖσταν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, ἀπεδείχθησαν δὲ καὶ ἐμαρτυρήθησαν κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ἀληθῆ καὶ βέβαια πάντα τὰ προτετολημμένα καὶ προανενοχθέντα εἰς ἡμᾶς ἐγκλήματα αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ καὶ γράμματα ἐπλαστογράφησε κηρύττοντα αὐτὸν ψευδῇ ἐπίτροπον τοῦ μητροπολίτου, καὶ ὅτι, διὰ τῆς πεπλασμένης ταύτης ἐπιτροπῆς, λειτουργίας καὶ χειροτονίας ἱερέων καὶ λοιπὰ ἀρχιερατικὰ ὑπουργήματα παρὰ κανόνας καὶ παρ' ἐνορίαν ἐξετέλεσε, καὶ παρνομίαις συνοικεσίοις ἀδεικνύει δέδωκε τελεσθῆναι, καὶ ἄλλα τούτοις παρόμοια ἐγκλήματα τετόληκε, τὰ ὅποια μαρτυρηθέντα κατὰ πρόσωπον τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου, ἔμεινεν αὐτὸς ἀναπολόγητος καὶ κατησχυμμένος. Ὅθεν ἀναγκάσας συνοδικῶς τὴν τοιαύτην κατὰ τοῦ ἐπισκόπου κοινὴν ἀναφορὰν, βεβαιωμένην ταῖς ὑπογραφαῖς τοῦ τε ῥηθέντος ἡμετέρου ἐξάρχου, καὶ τῶν κληρικῶν καὶ γερόντων τῆς πολιτείας Ῥόδου, καὶ βεβαιωθέντες τὸ ὑπεύθυνον καὶ ὑπαίτιον τοῦ ἐπισκόπου τούτου, δίκαιον μὲν ἦτον καὶ εὐλογον καὶ πρέπει εὐθὺς καὶ παρὰ πόδας νὰ κάμωμεν τὴν τελείαν καθάρσιν καὶ ἐσχάτην παιδείαν αὐτοῦ, ὡς κανονικῶς ἐγκλήμασιν ὑπεύθυνου ἀναφανέντος, πλην λόγῳ φιλανθρωπίας καὶ συγκαταβάσεως χρησάμενοι, κατὰ τὴν ἣν ἔχει συνήθειαν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, νὰ φέρεται τὸ πρῶτον συμπαιδευτικὸν καὶ σπλαγγνικώτερον περὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας, διδοῦσα αὐτοῖς καιρὸν μετανοίας καὶ διορθώσεως, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν εἰστήγησιν, «ἐλεῶντες ἐπιτήμησον» ἐμακροθυμήσαμεν κατὰ τὸ παρὸν καὶ ἐσυμπεράναμεν αὐτῷ τὴν πρέπουσαν ἐπὶ τοσούτοις ἐγκλήμασιν ἐσχάτην ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν, λόγοις οἰκονομίας ἀφορῶντες πρὸς τὴν ἐν μετανοίᾳ διορθωσιν καὶ θεραπείᾳ τῶν προτετολημμένων αὐτοῦ καὶ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὁ διαλεχθεὶς ἐπίσκοπος Λέρνης Συμεὼν, διὰ τα ὅσα περ τετόληκε παρὰ κανόνας καὶ νόμους ἐγκλήματα καὶ ἀποπήματα αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ἐναντίον τοῦ μητροπολίτου καὶ δεσπότου αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ μητροπόλει μαρτυρηθέντα ἤδη κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ, κατὰ τὴν σταλθεῖσαν κοινὴν ἀναφορὰν, ἐπὶ βλάβῃ καὶ ἡμῶν καὶ ὅρει καὶ ἀτιμῇ τοῦ μητροπολίτου καὶ κυριάρχου αὐτοῦ, καὶ ὡς παραβάτης φανείν, διὰ τῶν ἀτόπων ἐγκλημάτων, τῶν ἀποστολικῶν καὶ κανονικῶν διατάξεων, ἀναπολόγητός τε καὶ αὐτοκατακριτὸς γενόμενος, τό γε νῦν μὲν ἔχον, ἀργὸς μὲν πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ ταξέως, καὶ ἐστερημένος παντός ἐκκλησιαστικοῦ εἰσοδήματος, καὶ μηδεὶς τοῦ μῆτος συμφορέσει αὐτῷ, ἢ συλλειτουργῆται, ἢ ὡς ἀρχιερεὺς καὶ ἐπίσκοπον τιμῆσαι, ἢ τὴν χειρὰ αὐτοῦ ἀπασθῆναι, ἢ εὐλογίαν καὶ ἀγιασμὸν αὐτοῦ δεχθῆναι, ἢ εἰσόδημα ἐκκλησιαστικόν ποτὶ ἢ ὀλίγον αὐτῷ δοῦναι, ἐν βάρει ἀργίας καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος, ὥς οὐ προσέσθῃ τῷ μητροπολίτῃ καὶ κυριάρχῃ αὐτοῦ, καὶ ὁμολογήσῃ τὸ σφάλμα καὶ ἀτέπημα αὐτοῦ, καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν καὶ εὐγνωμοσύνην ἐνδείξάμενος, διορθώσῃ ἅπασαν τὴν

ζημίαν καὶ ἀτιμίαν καὶ ὕβριν, ἣν προϋξένησεν αὐτῷ, καὶ ἐπιστρέψῃ πάντα τὰ ὅσα κακῶς καὶ παραλόγως καὶ ἀμετόχως ἐσύναξεν ἐν τῇ μητροπόλει αὐτοῦ εἰσοδήματα, καὶ μετὰ τὴν πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐρώτησιν διαλλαγὴν, ἀνανεώσας τῆς διορθώσεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς, ἀξιοθῆναι εὐσπλάγχυνος τῆς συμπαθείας καὶ διορθώσεως· ἣν δὲ ἐπιμένη τῇ προτέρᾳ μοχθηρίᾳ, καὶ οὐ φροντίτῃ ποιῆσαι τὴν ἐπὶ τοῖς εἰρημένον ἀποπήμασι διόρθωσιν, τῆνικαὶτα γενήσεται ἀπροκριματιστῶς καὶ ἡ τελευταία αὐτοῦ καθαιρέσις· οὕτω γενέσθω ἐξ ἀποράσεως.

§

Διάδοχος πύκνωτος τοῦ Συμεὸν ἐγένετο ὁ ἐκ Σύμης λόγιος ἱερομόναχος Ἰγνατίος, υἱὸς Σεβαστῆς, χειροτονηθεὶς τῇ 19 μαΐου 1756, ἵσται ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀποθάνων δὲ ἐν ἑρμιάς ἰανουαρίου τοῦ 1800. Κατὰ σημειώσιν γεγραμμένην ἐπὶ τοῦ κρανίου τοῦ Ἰγνατίου, σωζομένου ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Παρσκευῆς ἐν Λέρῳ, τῇ 8 μαρτίου 1801 ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰγνατίος καὶ οὗτος καλούμενος, ἐκ τῆς αὐτῆς νήσου καταγόμενος, ἐτέλεσε τὴν ἀνακομιδὴν τῶν ὁσίων τοῦ ἐπὶ πεντήκοντα τέσσαρα ὅλα ἔτη διατελέσαντος ἐπισκόπου, τοῦ ἐκ Σύμης Ἰγνατίου· τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς βιβλιοθήκης καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς σχολῆς τῆς Λέρου μέριμνα τοῦ καλοῦ ἐπισκόπου καθίστασι παντὶ εὐλογητήν. ἐν δὲ τῇ νήσῳ διήκοντες καὶ ἡ ὑπὸ αὐτοῦ οἰκοδομηθεῖσα κρήνη, ἡ λεγομένη βρύσις τοῦ Συμεωνοῦ.

Ὁ διάδοχος τοῦ Ἰγνατίου τούτου Ἰγνατίος ὁ ἐκ Λέρου, ἐκλεγείς τὸν ἰανουάριον τοῦ 1800, ἀπέβηκε τῷ 1818, διότι ἐν ἐγγράφῳ χρόνον ἐκδόσεως φέροντι 20 δεκεμβρίου 1818 ἀναφέρεται ὡς τότε γενόμενος ὁ θάνατος τοῦ Β' Ἰγνατίου.

§

Κλείω τὴν συλλογὴν τῶν σημειώσεών μου τούτων, πιστεῶν ὅτι τις τῶν λογίων καὶ φιλοπόνων νησιωτῶν, ἐπιμελῶς ἐρευνήσας καὶ βιβλία καὶ χειρόγραφα καὶ πλάκας καὶ πλίνθους καταρτίσει ἔργον σπουδαῖον καὶ ἀκριβές, οὐχὶ δ' ὅσον τὸ παρὸν, ὅπερ εὐχῆς ἔργον ἐστὶν ἂν οἱ ἐπαύοντες ἀναγνώσιν εὐμενῶς, καμάτους οὕτως ἀμείβοντες ἀνθρώπου, ὅστις ἐν ὀλίγαις ἡμέραις οὔτε πλείους οὔτε σπουδαίως εἰδήσεις ἔδυνάτο ν' ἀρυσθῇ, ἀνθρώπου, ὅστις, πολὺς θύρας κρούσας, ἐν αἷς ὑπῆρχέ τις προσδοκία εὐρέσεως ἐγγράφου λόγου ἢ πληροφορίας χρησίμου, καὶ τινα ζητήσας ἐγγράφα, ὀλίγιστα εὑρε, σμικρὸν ἱκανοποιήσαντα τὸν πόθον αὐτοῦ, ξύλα μὲν, τὸ παλαιότατον, καὶ πλίνθους καὶ κεράμους εὐρὼν ἀτάκτως ἐρριμένα, ἀτακτότερον δ' αὐτὰ ἐν τῇ μετὰ χεῖρας διατριβῇ ἐγκαταστειράς, ἀλλ' εὐχόμενος πάλιν καὶ πολλᾶκις ὅπως ἀποδῶσιν ἡμέραν τινὰ τὰ γραφέντα ἐνταῦθα κέντρον ἐτέροις εἰς ἐπιτέλεσιν ἐργασίας πληρεστέρας καὶ βελτιόνος.

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΛΕΩΝ

Καλὸν τῷ ἀγωνιστῇ φρονεῖν μὴ ἤττονα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ πράττειν δὲ κρείττονα τῆς δειλίας αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἄνθρωποις αἰδῆσιμος καὶ Θεῷ ἐργάτης εὐρίσκειται ἀναπαύσας.

Ἡλίας ἑκδικος
ἀνθολόγ. γνομικόν. μγ'.

Αἱ ἐσχάτως ἀρξάμεναι ἀνασκαφαὶ

ἐν τῷ ἡμίσειαν ὥρᾳ ἔξω τῶν χειρῶν τειχῶν, πρὸς δυσμάς τῆς Καλλιγχεῖας πόλεως (Ἐφρὶ κατὰ κειμένον χωρίον Τοπτοσίλῳ ἐκκολουθεῖται μέχρι σήμερον) ἤνεγκον εἰς τὴν τὰ θεμέλια μεγάλῃς οἰκοδομῆς, ἥτις ἀγνωστον ἀκριβῶς τίς ἦν, ἅτε μὴ καθ' ὁλοκληρίαν ἀνασκαφεῖται. Τὰ θεμέλια ταῦτα εὐρέθησαν ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ τῆς Α. Π. Ε. τοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν στρατιωτικῶν Νουτεῖν παπᾶ ἀνδρὸς φιλαρχαίου, ἐκκολουθεύοντος τὴν ἀνασκαφὴν τῶν ἐρείπων. Ἀγρὶ σήμερον ἐξεργασθῇ μέρος τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ ὁ δυτικὸς τοίχος τῆς οἰκοδομῆς, παρὰ δὲ τὸν μεσημβρινόν, ἔξω τοῦ οἰκοδομηματος ῥεῖρα κλιπτα καὶ κανονικῶς ἐκτισμένον. Ἡ δὲ οἰκοδομὴ δεῖκνυται καὶ αὕτη ἐρυμνῶς λίαν καὶ καλῶς ὡκοδομημένη. εὐρέθησαν δὲ παρὰ στήλαι μαρμαρίνοι θυρῶν καὶ πύλῳν, ἀκόρυφος ἐστραπτμένοι, πλάκες μαρμαρίνοι στύλους ἐπιγεγυμμένους ἰσοσταῖ, ἀλλ' οὐδὲν ἔχον ἐπὶ τῶν πλίνθων ἐπιγραφὰς εἰρήρη.

Ταῦτά εἰς ἅ ἐστὶν τὰς ἐπισκεπτόμενος τὸ μέρος τοῦτο, περὶ δὲ θρυλλημάτων τινῶν διαδιδόμενων μετ' ἐπιτάτειος, περὶ ἀνακαλύψεως ἀναγλύφων ἀποδομένων εἰς ἀγίους, ἢ παριστωσὶν τὸν καλὸν ποιμένα, ὁ μηδὲν ἰδὼν οὐδὲν ἀκριβὲς δύναται νὰ γραφῇ, ἐπιφυλαττόμενος νὰ κρατῇ ἐνημέρους πάντοτε τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας».

Ἔως οὐ συντελεσθῶσι αἱ φιλοτιμίαι δαπάνῃ τοῦ ἰδιοκτήτου γινόμεναι ἀνασκαφαί, ἐπιτραπῆσεται νὰ νομίζωμεν ὅτι εὐρέθη τὸ παλαιόν τῶν Ἀρετῶν, ὅπερ περὶ τοῦτο τὸ μέρος ὡκοδομητὴν ὁ αὐτοκράτορ Ρωμανὸς Δ' ὁ Δικηγένης. Αὐτόθι ὁ τόπος ἔχει τι τὸ ἔξοχον, τοιοῦτος ὢν καὶ σήμερον, ὅσον ἐξωγράφει πρὸς ἐπὶ αἰώνων Ἀννα ἡ Κομνηνὴ, «ὕπερκαίμενος μὲν τῆς πεδιάδος, καὶ τοῖς κάτωθεν ἱσταμένοις καὶ πρὸς τούτον ὄρωσιν εἰς λορὶν ἀναιετόμενος, καὶ τὴν ἐτέραν μὲν πλευρὰν πρὸς θαλάσσαν ἀπονέουσαν, κατὰ δὲ τὴν ἐτέραν πρὸς τὸ Βυζάντιον· ταῖς δὲ γ' οἰκίαις δυσὶ πρὸς ἄρτον καὶ δυσὶν παντὶ ἀνέμῳ καταπνεύμενος· διειδὲς δὲ ὕδωρ καὶ πότιμον ἔχων ῥέον αἶε. φυτῶν δὲ καὶ δένδρων παντάπασιν ἀμοιβῶν» (Ἀννα Κομνηνὴ· Bonner, σελ. 117-118). Πόθεν τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐρείπια ταῦτα ἀνέκον εἰς νῦν τινα τοῦ παλαιού, κτισθέντος κατὰ τὰ ἔτη 1068-1071.

Ἀπὸ τοῦ παλαιού τούτου, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου οἱ Κομνηνοὶ, καταλαβόντες «τὴν καλούμεναι Ἀρετὴς» τόπος δ' οὗτος ἀγροῦ τῆς πόλεως διακείμενος· πέμποντες ἀπειρώοντο τοῦ τείχους διὰ πελταστῶν καὶ δορυφόρων καταφράκτων ἀνδρῶν», καθὰ γράφει ἡ Ἀννα.

Ὁ μακαρίτης Σικελώτης Βυζάντιος (Κωνσταντινουπόλις τόμ. Α', σελ. 606) ὥρισε τὴν θέσιν τοῦ Παλαιού τῶν Ἀρετῶν ἐν τῇ σήμερον τοποθεσίᾳ Δαυὶ πατᾶ· φρονῶ ὅμως ὅτι τὸ παλαιόν ἔκειτο κατὰ τὸ μέρος Τοπτοσίλῳ, ὅθεν οἱ Κομνηνοὶ ἐκκινήσαντες κατέλαβον τὴν Κωνσταντινουπόλιν διὰ τῆς Χαρσίας εἰσελθόντες Πύλης.

ἡ πύλη αὕτη ἐστὶν ἡ σήμερον Ἑγρί καπού, κειμένη πλησιέστερον τοῖς ἐρείποις τούτοις ἢ τῷ στρατῶνι Δαούτ πασά.

M. I. Γ'.

ΒΙΒΛΙΟΛΟΓΙΑΙ

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος· περιοδικόν· τόμος ΙΔ' 1879—1880· ἐν Κωνσταντινουπόλει 1884· σελ. κδ'—291. Πρακτικὸν τοῦ ΙΔ' τόμου· **Ἀρχαιολογικὸς χάρτης τῶν Χερσαίων τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως**.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ ΙΔ' τόμῳ ἀναγνωσμάτων σημειοῦμεν τὸν ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Σπ. Μαυρογένους βίον τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή—τὴν περὶ γυμναστικῆς πραγματείαν τοῦ ἱατροῦ Δ. Σταματιάδου—τὴν μετάφρασιν τῶν ἐκτὸν ἀποφθεγμάτων τοῦ Ἀλῆ, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας καὶ διδάκτορος Ἰ. Καρολίδου—τὸ περὶ τῶν χαρακτηρῶν τῆς ἑλληνικῆς διανοίας ὑπὸ Π. Βράιλα Ἀρμένη—τὴν ἐκθεσιν τοῦ ζωγραφείου ἀγῶνος ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1880 εἰσηγητοῦ τῆς φιλολογ. ἐπιτροπῆς κ. Θεμιστοκλέους Σαλτέλη—καὶ τέλος τὸν κατάλογον τῶν ἀπὸ ἀλώσεως ἕως σήμερον παρ' Ἑλλήνων συγγραφέντων φυσικοῖστορικῶν, φυσικῶν, γεωγραφικῶν, ἱατρικῶν, μαθηματικῶν καὶ νομικῶν βιβλίων, ὃν πᾶν φιλοπόνως συντηρολόγησεν ἡ Α. Ἐξ. ὁ Μ. λογοθέτης Σταυράκης βέης Ἀριστάρχης.

Εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ζώντων μνημείων ἀναφέρονται τὰ ἔργα τῶν κκ. Θ. Πουτίου (τῶν ἐν Ἠλείῳ μνημείῳ) καὶ Ἰωάννου Βαλαδάνη (τῶν ἐν Πόντῳ).

Ὁ χάρτης τῶν Χερσαίων τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποτελεῖ ἔργασίαν ἀρχαιολογικὴν ἐμβρίτη καὶ μέγιστα δυναμένην νὰ χρησιμεύσῃ τοῖς ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ καὶ τοπογραφίᾳ ἀσχολουμένοις.

Ἀλεξανδρινὸς Διᾱκόσμος· ἤτοι πίνακες τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀμαρτάντων Ἑλλήνων καὶ ἑλληνιστῶν, ἀπὸ τῆς κτίσεως μέχρι τῆς ἀλώσεως αὐτῆς· ὑπὸ **Δ. Ι. Οἰκονομοπούλου**, ἱατροῦ. Τόμος Α', τμήμα Α'. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, 1884· σελ. σξο', εἰς 8^{ον}.

Καλλίστη κρίσις περὶ τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ καὶ ἐκ προγενεστέρων διατριβῶν γνωστοῦ ἱατροῦ Δ. Οἰκονομοπούλου ἐστὶν ὅτι ἡ ἐν Παρίσις Ἑταιρία πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν ἠξίωσεν αὐτὸ μνείας εὐφρήμου. Ὁ κ. Οἰκονομοπούλου, γράφει ἔργον χρήσιμον παντὶ, ἄξιον ὑποστηρίξεως. Ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ τοῦ καλοῦ βιβλίου λέγει:

«Τὴν παρούσαν εἰσαγωγὴν τοῦ τετρατόμου **Ἀλεξανδρινοῦ Διᾱκόσμου** ἐδημοσιεύσαμεν προχείρως ἐν εἰδεί δοκιμίου, ἵνα γνωστῇ δι' αὐτῆς ἐντελῶς τὸ ποῖόν καὶ ἡ χρησιμότης τοῦ ἡμετέρου ἔργου, οὕτω δὲ τύχη ν' ἀνέλθῃ τις τῶν ἀρμοδίων τὴν πρὸς ἐκδοσιν αὐτοῦ ἀπαιτούμενην χορήγιαν· δίδει ἐν τῷ νῦν κατακλυσμῷ τῶν προίον-

των τῆς ἐλαττοῦς λεγομένης φιλολογίας, ἐν τῇ σημερινῇ ἐκ τῶν μυθιστοριῶν κραιπλή, οὐδεμίᾳ δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐλπίς εὐρέσεως ἀγοραστῶν ἱκανῶν, ὅπως καλυφθῇ ἡ δαπάνη τῆς ἐκτυπώσεως ἔργου, ὅλον τὸ ἡμέτερον. Σκοπὸν δ' ἔχομεν νὰ καταλίπωμεν εἰς τὰ τέκνα ἡμῶν ἀνέκδοτον τὸ σύγγραμμα μᾶλλον, ἢ νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ, συναγείροντες συνδρομητάς, θεωροῦντας κατὰ τὸ σύνθηριον τὴν ἐγγραφὴν τῶν ὡς τινα χάριν, γινομένην πρὸς τὸν παρακαλοῦντα φίλον, ἢ ὡς εὐεργεσίαν πρὸς τὸν συγγραφέα».

Ὁ Σωκράτης καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς. Θεολογία τοῦ Σωκράτους· τὸ περὶ προνοίας δόγμα. Πραγματεία γαλλιστί συγγραφείσα ὑπὸ **Γουσταύου Δ' Εὔχθάλ**, ἐξελληνισθεῖσα δὲ, μετὰ προσθήκης ἐν παρτηρηματί τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφώντος, ὑπὸ **Ἰωάννου Ν. Βαλέττα**. Ἐν Λειψία· ἐκ τῆς ἀνατολικῆς τυπογραφίας Γ. Δρουγουλίνου 1884.

Βιβλίον λαμπρὸν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψιν. Ἄξιον ἔργου διαπρεποῦς ἑλληνιστοῦ ἔτιχε καὶ μεταφράστου δεξιωτάτου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ σοφοῦ ἐκδότου τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Φωτίου.

Ἐλεγείον εἰς Γεώργιον Ζαρίφην, πρὸς αἰδίον μὲν αὐτοῦ μνήμην, παρκαυθίαν δὲ μικρὰν τῆς οἰκογενείας, καὶ ἐπισφάγισιν τῶν ἄλλων, ἐκφωνηθὲν ἐπὶ τοῦ τάφου, εἰς τὸ τεσσαρακονθήμερον μνημόσυνον αὐτοῦ, ὑπὸ Γεωργίου Νιάγκα, τῇ 6 μαΐου 1884.

Ἐκ τοῦ τίτλου κρίνει τις καὶ τὸ περιεχόμενον.—Τὸ βιβλιόριον, καλῶς ἐκτετυπωμένον, ἐστὶν ἄξιον τῶν προγενεστέρων ἔργων τοῦ αὐτοῦ ἐκδότου.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τῇ τετάρτῃ (9 μαΐου) συνήλθον εἰς κοινὴν συνεδρίαν ἡ ἱερὰ σύνοδος καὶ τὸ Ἑθν. Μ. συμβούλιον, καὶ ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπάντησιν τῆς Α. Ἐξ. τοῦ ὑπουργοῦ τῆς δικαιοσύνης εἰς τὸ τελευταῖον τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ τακρίριον, τὸ εὐχαριστοῦν, ὡς γνωστόν, ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ βουλευρουλτίου. Εἰς σύνταξιν τῆς εἰς τὸ τελευταῖον γράμμα τῆς Α. Ἐξ. τοῦ ὑπουργοῦ εὐχαριστηρίου ἀπαντήσεως ὠρίσθη ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν σεβασμ. συνδικῶν Νικομηδείας καὶ Ἰωννίνων καὶ τῶν ἀξιοτίμων συμβούλων Δ. Πασπαλλῆ καὶ Γ. Καζανόδα. Τὸ συνταχθὲν εὐχαριστήριον ἐγγράφον ἐγκριθὲν ἐν τῇ σημερινῇ συνεδρίᾳ τῶν δύο σωμάτων ἀπεστάλη εἰς τὴν Α. Ἐξ. τὸν ἀρμοδίον ὑπουργόν.

Ἀπεφασίσθη ὅπως ἀποσταλῶσιν εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν οἰκουμένικόν θρόνον σεβασμ. μητροπολίτας αἱ ἐγκύκλιοι τῆς Ἱ. συνόδου, αἱ ἐξαίτουμαι παρ' αὐτῶν τὴν ἀποστολὴν τῶν κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς κανονισμοὺς ψηφοδελτίων,

ὡς καὶ τὸν διορισμὸν ἀντιπροσώπων (εἴκοσιν ὁκτώ, κατὰ τοὺς κανονισμοὺς, μητροπόλεων) πρὸς καταρτισμὸν τῆς μελλούσης ἐκλογικῆς συνελεύσεως.

Ἡ κοινὴ συνεδρίασις τῶν δύο σωμάτων συγκροτηθῆσεται πάλιν τῇ προσεχῇ τετάρτῃ.

Αἱ ὀρθόδοξοι κοινότητες Μακεδονίας καὶ Βιέννης ἀπέστειλαν εἰς τὸ ἰθὺν ταμεῖον τὴν ἐτήσιαν αὐτῶν εἰς τὸ οἰκουμένικόν πατριρχεῖον συνδρομήν, ἥ μὲν πρώτη ἐκ γιγλίων πρᾶγμων, ἥ δὲ ἐκ 347 ὀριονίων.

Προσῆλθεν εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, χρισθεὶς τῷ ἁγίῳ μύρῳ καὶ γενόμενος δεκτὸς ἐν τῷ βασιμῷ αὐτοῦ ὁ ἱερομ. Καλλίνικος Δελιεινῆς, ἐκ Μιτυλήνης, ὑπ' ὀρθόδοξων μὲν γεννηθεὶς γονέων, πᾶν δὲ νέος προστεθείς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, ἐν ᾗ καὶ ἐσπούδασε καὶ ἐχειροτονήθη ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ αὐτόθι διακινέοντος οὐνότου ἐπισκόπου Φιλίππων Στεφάνου. Ὁ ἱερομ. Καλλίνικος ἀπῆλθεν εἰς ἅγιον Ὅρος, ἔνθα διζυμενῇ τρέμνον.

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΛΘΔ Ἐπιστολὴ ἐξ ἁγίου Ὁρους Ἀθῶ ἀνῆγγειλαν ἡμῖν ὅτι ἐπ' ἔσπορος τῆς ἱ. κοινότητος τοῦ ἁγίου Ὁρους ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰς διαδοχὴν τοῦ ἀποβιώσαντος ἀρχιμανδρ. του Δανιὴλ Παντοκρατορινοῦ Θεαίου, διορίσθη ὁ ἐπὶ τετραετίαν ἀπὸ τοῦ 1878 1882 διατελέσας τοιοῦτος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁσιώτατος μοναχὸς Κύριλλος Διονυσιάτης.

Οἱ Στέλλοι τοῦ Βουκουρεστίου δημοσιεύοντες τὴν πρὸς τὴν σύνταξιν τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας ἐπιστολὴν τοῦ σεβασμ. μητροπολίτου Σερβίας κ. Μιχαήλ, ἐκδιδοῦσι καὶ μετέφρασιν ἐπιστολῆς τοῦ σχηματικτοῦ Γρηγορίου ἐπισκόπου ὑπογραφομένου Ρουσσουκίου, διακηρύττοντες καὶ τοῦτο ὅτι πάντα τὰ ἐν τῇ βρομουνικῇ βουλῇ ὑπὸ τοῦ πρώην ὑπουργοῦ Οὐρέκχα λεγόμενα ἦσαν ψεῦδη.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΘΗΝΩΝ — Ἀναγινώσκοντες ἐν ταῖς ἀθηναϊκῇς ἐφημερίσιν ὅτι ἐπανεβρόντος ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ τοῦ σεβασμ. μητροπολίτου Λαρίσης, ἡ ἐκτὸς σύνοδος τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος προβήσεται εἰς πλήρωσιν τῶν χρευσουσῶν ἀρχιεπισκοπῶν Φθιώτιδος, καὶ Μονεμβασίας καὶ Σπέρτης—καὶ τῶν ἐπισκοπῶν Νευπακτίας καὶ Εὐρυτανίας—καὶ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως.

— Κατὰ τὴς αὐτῆς ἐφημερίδας, ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς ἐκτὸς συνόδου προταθέντων τριῶν υποψηφίων διὰ τὴν θέσιν ἀρχιεπισκόπου **Κερκύρας** τοῦ ἐν Ὁδησσῷ ἐφημερίου τῆς ἐκτὸς ἐλληνικῆς κοινότητος ἀρχιμανδρίτου κ. **Εὐσταθίου Βουλισμά**, τοῦ ἱεροκέρκυρας Ἀθηνῶν καὶ ἀρχιμανδρίτου κ. **Ἰωάννου Στάκου** καὶ τοῦ ἀρχιμανδρίτου καὶ καθηγῆτοῦ ἐν τῷ Βαρδακίῳ κ. **Σακουήλ Ἀνεστοπούλου**, ὁ βασιλεὺς ἐνέκρινε τὸν κ. **Εὐσταθίον Βουλισμά**, παρηγγέλλῃ δὲ ὁ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργῶν νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν ἐκτὸς σύνοδον τὴν βασιλικὴν ἐγκρίσιν, ἵνα τελεσθῶσιν ἐκκλησιαστικῶς τὰ νόμιμα.

— Ἐκ τῶν αὐτῶν ἐφημερίδων εὐχρίστως ἐπληροφόρηθῃμεν ὅτι ὁ πανιερ. ἐπίσκοπος Ὑδρας καὶ Σπετσῶν κ. Ἀρσένιος συνέστησε ταμεῖον πρὸς περιθάλψιν τοῦ ἱεροῦ κλήρου τὸ ταμεῖον τοῦτο κείνεται σήμερον περὶ τὰς 6000 δραμῶν. Ὁ πανιερώτατος ἐπίσκοπος Ὑδρας ἐν τῇ ὑπὲρ τοῦ κλήρου τοιαύτῃ ἐνεργείᾳ καὶ μερίμνῃ ἐργάζεται τρίτος μετὰ τοὺς ἀρχιεπισκόπους Κερκύρας καὶ Σύρου καὶ Τήνου, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν ἐφημερίδων.

Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἀρχιεπίσκοπος πάντων τῶν ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος ταμεῖων τοῦ κλήρου ὑπάρχει τὸ ἐν Ζακύνθῳ, ἱδρυθὲν μὲν τῷ 1790, ἀνοργανωθὲν δὲ τῷ 1868 ὑπὸ τοῦ τότε χειροτονηθέντος σεβασμ. ἀρχιεπισκόπου πρώην Ζακύνθου κ. Νικολάου Κατοχάρη.

— Χθὲς ἐτελέσθη ἐν τῷ ναῷ τῆς μητροπόλεως τὸ προσηγμένον μνημόσυον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ κοιδήμου μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοφ. λου, ἱεροουργούντος τοῦ σεβασμιωτάτου μητροπολίτου κ. Περκοπίου, ἐν μεγίστῃ συρροῇ πλῆθους, ἐν ᾗ καὶ ὁ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργῶν κ. Δ. Βουλπιώτης. Κατάλλελλον λόγον ἐξερρόνησεν ὁ πρώην ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν κ. Ἀδελφικός, διὰ ζωηρῶν λευγαλῶν ἀπικονίσας τὸν βίον καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ κοιδήμου ἱερέως.

(Ἡμερ. Ἀθηνῶν 30 ἀπριλίου.)

Ἐπιστέλλουσιν ἡμῖν ἐξ Ὁδησσῶς «Πρὸς τὴν πρόξενον τῆς Ἑλλάδος κ. Βουστρινῶν ἀπεναγμένη τὸ παρῆλθον τοῦ Ἀγ. Βλαδμήμου Β' χάρις, καὶ δι' ἄλλας μὲν αὐτοῦ γενναίας καὶ ἰσχυρὰς διὰ τὴν πατρικὴν διακωνιστήν, ὅστις ἀπέτρεψε τοσοῦτον ὠρεσμός, τῇ βωτιστῇ φύσει, καὶ διὰ τὸ εὐχερὲς καὶ εὐχρίαν σφολαίαν, ὅπερ ἔκτισεν ὑπὲρ τῶν τεκνῶν τῶν χωρικῶν παρὰ τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν».

(Ἡμερ. Τεργέστης 28 ἀπριλίου.)

Ἢ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Κυπριακῇ ἀδελφότητι, ἐν τῇ διὰ τοῦ προέδρου αὐτῆς ὑποβλήθεισῃ λογιδοσ. τῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος πεπραγμένων, ἀνθρῶν ἔδειξε καὶ πάλιν τὴν κατὰ τὴν αὐτῆς τὰ ἔσοδα κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο συνεποσώθησαν εἰς δραχ. 15.935, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 7.454. Τὸ καθάρν κατὰ τὴν τῆς Κυπριακῆς ἀδελφότητος ἀνέρχεται εἰς 167.449 δραχμ. 3.736 πρ. ἐξοχῆσθαι εἰς τὰ σφολαί τῆς Κύπρου, εἰς ἀγαθουργίας δ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διεβηκε 2.249. Ταῦτα κατὰ τὴν Ὁμολογίαν (Ἀλεξανδρείας).

Κατὰ τηλεγραφήματα ἐξ Ἑβζματζίν, ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει γρηγοριανῶν Ἀρμενίων Ναρσής τ' ἔσπευψε φέρων 27 ὡς καθολικὸς τοῦ Ἑβζματζίν. Συνιστάμενος τῇ Α. Μ. ἵσταν ὁ σεβ. Μετ' ἡμετέρας Μουσταφᾶ ἐκ τῶν δύο ἡ Α. Α. Μ. ὁ αὐτοκατωρ πατρῶν τῶν Ρωστικῶν ἐκείνη τὴν μέλλοντα καθολικὸν τοῦ Ἑβζματζίν.

«Ἐν Λονδίῳ ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαινία τοῦ νεοδημιούτου μεγαλοπρεποῦς καθολικοῦ ναοῦ, τῆς ἀσπίδος καρδίας τῆς Μαρίας. Ὁ καρδινάλιος ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Οὐστρμάντιν, προσφωνήσας ἐνθάρμους τοὺς παρόντας, ἐξῆρε τὰς προόδους τοῦ καθολικισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ».

(Ἀγγλ. ἡμερ. 7 μαΐου.)

Ἀπεβίωσαν ἐν Περσίᾳ ὁ πατριάρχης **Μιχαὴλ Στοῦρτζας**, πρώην ἡγεμὸν τῆς Μολδαβίας, ἐν ἡλικίᾳ 89 ἐτῶν. Ὑπερτέθησεν ὑπὸ τοὺς ἡγεμόνας Σαχαράτον Καλνιμάργην καὶ Μιχαὴλ Σοῦστου διατέλειται εἰς τὰ ὑπουργῶν τῶν οἰκονομικῶν κατὰ τὴν βωτιστὴν διακρίσιν τῶν ἡγεμόνων, ὑπὸ τὸν κόμηνα Κιστέλερ, καὶ τὸ 1834 ἔτος ἐξελέγη ἡγεμὸν τῆς Μολδαβίας, παρκατεβίβας ὑπὲρ τοῦ ἀνεψιῦ αὐτοῦ Γρηγορίου Γάικα τὸ 1849, ζήσας δ' ἔκτοτε ἐν Περσίᾳ.

Ἦντο αὐτοῦ εἰς οἱ πατριάρχης Δημήτριος καὶ Γρηγόριος Στοῦρτζι, ἡ δὲ ἐκ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ γάμου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Στεφάνου Βογορόβου γεννηθεῖσα θυγάτηρ ἐγένετο σύζυγος τοῦ υἱοῦ τοῦ πατριάρχου Γορτακίωφ Κωνσταντινοῦ.

Ἐκ μεγάλου Δερβεντίου τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου λαμβάνομεν εἰδήσεις, αἵτινες ἀληθῶς εκπληττουσιν ἡμᾶς, συμπεραίνοντας ὅτι, ἐάν ὑπὸ τὰ ὅμματα τῆς ἀρχῆς, ἐνχαρεῖς ἱερεῖς τολμῶσι νὰ προδύνωσιν εἰς βεβηλώσεις τῶν ἱερῶν καὶ σχισματικοὶ αὐτοὶ νὰ ταράττωσι τὴν εἰρήνην τῶν τῇ ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ ὑποκειμένων, πολλῶν θρασύτερα τολμηθήσονται ἐν μέρεσιν ἄλλοις. Πρόκειται περὶ τῆς πανηγύρεως, ἣν ἡ ὁρθόδοξος κοινότης μεγάλου Δερβεντίου ἀγεί κατ' ἔτος τῇ 2 μαΐου, καθ' ἣν προεκλήθη ὁ πρωτοσύγκελλος τῆς Α. Σ. τοῦ μητροπολίτου Διδυμοτείχου κ. Πανάρετος ἵνα τελέσῃ μὲν τὴν ἱερὰν λειτουργίαν, ἐπενέγκῃ δὲ τὴν ἐν τῇ κοινότητι ἀρμονίαν, ταραχθεῖσιν ἐπ' ἐσχάτων. Σχισματικὸς τις κληρικὸς προσκληθεὶς ἐν τῷ χωρίῳ ὑπὸ δύο κατοίκων εἰδοποιήσας θρασέως τὸν ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον ὅτι ἐάν τις ὁρθόδοξος ἱερουργήσῃ τῇ πρωίᾳ καθ' ἡμέραν, τι ἐπαθὲν ἄλλοτε εἰς Γρουξὲ βουνάρ ὁ μακαρίτης ἀπὸ Κρήτης Μελέτιος· καίτοι δ' εἰδοποιήθη καταλλήλως ὅ ἐκ Σουφλίου ἐλθὼν ἐκέλευε ἐκατόνταρχος Ὁσμάν βέης, οὐχ ἦν τὸν ὁ σχισματικὸς ἱερεὺς εἰσελθὼν λάθρα εἰς τὸν ναὸν πρὸ τοῦ ὁρῶντος κατέσχευε τὸ ἱερὸν βῆμα, ὅπου εὔρεν αὐτὸν ὁ κατόπιν ἐλθὼν ὁρθόδοξος ἱερεὺς ἐνδεδυμένον τὴν ἱερατικὴν αὐτοῦ στολὴν καὶ τὴν προσκομιδὴν ἐτοιμάσαντα· ὁ βέβηλος ἱερεὺς ἐπετέθη κατὰ τοῦ ὁρθόδοξου καὶ φόβος ἦν ὅτι ἤθελε κακοποιήσῃ αὐτόν, ἂν μὴ σπεύδοντες ἔρθανον ἐντὸς τοῦ ναοῦ οἱ ἔξω κοιμώμενοι πανηγυρισταὶ καὶ ὁ πρωτοσύγκελλος τοῦ σεβ. μητροπολίτου μετὰ δύο χωροφυλάκων· ὁ σχισματικὸς ἱερεὺς διωλθεὶς ἐκ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, ἀρθείας καὶ τῆς προσκομιδῆς αὐτοῦ, ἔτρεγεν ἐνδεδυμένος τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐπικαλούμενος βοήθειαν πρὸς ἐκδίωξιν τῶν ὁρθόδοξων ἐκ τῆς ἐκκλησίας.

Ἀλλ' ἡ θεία λειτουργία ἐτετέλεθη ὑπὸ τῶν ὁρθόδοξων ἱερέων πανηγυρικώτατα καὶ μετ' ἡσυχίας, ἐκ δὲ τῆς ἀναγκάσεως ἀπεδείχθησαν οἱ ἀληθεῖς σκοποὶ τῶν προκαλούντων τὰς τοιαύτας σκηνάς, τεινούσας εἰς διάσπασιν τῆς κοινῆς εἰρήνης καὶ ἡσυχίας τῶν ὑπὸ τὸ σκήπτρον τῆς Α. Α. Μ. τοῦ σουλτάνου λαῶν, εἰρήνης, ἣν ἐπιδιώκει καὶ περὶ πλείστου ποιεῖται ἡ τεσεβ. κυβέρνησις καὶ ἡ Μ. Ἐκκλησία.

Ὅσον ἄξιοι καταδίκης οἱ εὐχάριτοι τῆς κοινῆς εἰρήνης ταρχαί οὗτοι, τοσοῦτον ἐπαίνου ἄξιοι καθίστανται πάντες οἱ κάτοικοι τῶν βουλγαροφώνων χωρίων τῆς μητροπόλεως Διδυμοτείχου, ὑπεδεχάμενοι φιλοφρόνως καὶ μετὰ σεβασμοῦ καὶ υἱικῆς πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν στοργῆς τὸν ἐπίτροπον καὶ πρωτοσύγκελλον τῆς Α. Σ. τοῦ μητροπολίτου.

Τῇ προσεχεῖ κυριακῇ 13 Ἰσταμένου τελεσθήσεται ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ σεβασμιότητος τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ τῶν σεβασμιωτάτων ἁγίων συνοδικῶν μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ αἰοδύμου μεγάλου εὐεργέτου τοῦ γένους Γεωργίου Ζαρίφη. Τῇ 8 μαΐου, 1884.

Ἐκ τῆς Μεγάλης Πρωτοσυγκλήτης.

ΣΥΛΛΟΓΟΙ.—Αὐριον, κυριακὴν, τῇ 2 ὥρᾳ μετὰ μεσημβρίαν, ὁ ἐν ταῦθα ἑλληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος τελεῖ τὴν ἐπίτειον αὐτοῦ πανηγυρίαν κατὰ ταύτην ὁ μὲν πρόεδρος κ. Κ. Καλλιμάδης βέης ἀναγνώσεται τὴν λογοδοσίαν τῶν κατὰ τὸ συλλογικὸν ἔτος 1883—1884 πεπραγμένων, ὁ κ. Α. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς εἰσηγητὴς τῆς φιλολογικῆς ἐπιτροπῆς τὴν ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ Ζωγραφείου ἀγῶνος, τῆς συλλογῆς δηλοῦν τῶν ζώντων μνημείων καὶ ὁ κ. Κ. Ξανθόπουλος τὴν ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦκαρπαναίου ἀγῶνος.

Αὐθιμαρὸν, ὥρᾳ 3 μ. ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἐνοριακῆς σχολῆς τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ὁ σύλλογος Ἀρωγῶς ἀγεί τὴν ἐπίτειον αὐτοῦ, καθ' ἣν ὁ ἀιδεσιμώτατος κατηχητὴς τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου κ. Κωνστ. Παρίσης ἐκφωνήσῃ τὸν πανηγυρικὸν λόγον.

Ἐπιστολαὶ ἐκ Σάμου ἡγγεῖλαν ἡμῖν ὅτι φιλαρχίῳ προνοίᾳ τῆς Α. Ὑψ. τοῦ ἡγεμόνος ἡ ἐφορία τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς νήσου ἀνετίθη τῷ κ. Ἐπιμινώνδῃ Ἰ. Σταματιᾷδῃ. Ὁ κ. Σταματιᾷδης ὑπάρχει ἐν Σάμῳ ὁ μόνος κατάλληλος· ἡ δὲ τελευταία ἐκδοθεῖσα διατριβὴ αὐτοῦ «περὶ τοῦ ὄρυγματος τοῦ Εὐπαλίνου» συνίσταται εἰς τὴν ὑπόληψιν πάντος ἀρχαιοφίλου καὶ παντὸς φίλου τῶν ἐθνικῶν σπουδῶν τὸν φιλοπρόνοτον συγγραφεῖα τῶν «Σαμιακῶν».

Τῇ πέμπτῃ, γενομένων τῶν ἀρχιερεσιῶν τοῦ ἐνταῦθα θρακικοῦ φιλεκαταιδευστικοῦ συλλόγου, ἐξελέγησαν πρόεδρος μὲν ὁ κ. Λεωνίδας Γ. Ζαρίφης, ἀντιπρόεδροί οἱ κκ. Ἡρ. Βασιλάδης καὶ Ἰ. Γεωργαντόπουλος, γεν. γραμματεὺς δὲ κ. Αἰ. Παλασιόλογος, εἰδικὸς δὲ κ. Ν. Κάριος, ταμίας δὲ κ. Π. Σημηριώτης καὶ σύμβουλοι οἱ κκ. Ν. Φωτιᾷδης, Ἰ. Κούπας, Β. Λούσης, Κ. Ξανθόπουλος, Χρῆστος Χατζηχρήστου καὶ Ἰ. Μελαυνιδῆς.

Γενομένων ἡμέρᾳ 4 μαΐου τῶν ἀρχιερεσιῶν τοῦ φιλολ. συλλόγου «Παρνασσῶ» διὰ τὸ Κ' ἔτος ἐξελέγησαν ἐπίτιμος μὲν πρόεδρος ὁ κ. Κ. Παπαρηγόπουλος, πρόεδρος δὲ κ. Τιμ. Ἀργυρόπουλος, ἀντιπρόεδροί οἱ κκ. Λύ. Μισούλης καὶ Ἰω. Βάμβας, γενικὸς γραμματεὺς δὲ κ. Μιχ. Κ. Λάμπρος, εἰδικὸς γραμμ. οἱ κκ. Α. Α. Ράγκαβις καὶ Α. Κουρτιδης, ταμίας δὲ κ. Α. Βαρζέλης, ἐπιμελητὴς τῆς βιβλιοθήκης δὲ κ. Στ. Βιλάδης, διευθυντὴς τοῦ ἀναγνωστηρίου δὲ κ. Π. Ι. Φέρμπος.

(Ἐφημερίς Ἀθηνῶν 5 μαΐου).

—Ὁ ἐν Παρισίοις Ἕλλην ὑφηγητὴς κ. Ἰω. Ψυχῆρης ἰδημοσίευσεν ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῆς ἱστορίας τῶν θρησκειῶν» καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει πραγματεῖαν περὶ τοῦ ἔθματος τῆς Λεονώρας ἐν Ἑλλάδι (La ballade de Léonore en Grèce). Ἐν ταύτῃ περιέχεται ἡ ἀποδείξις ὅτι τὸ γνωστὸν κάλλιστον δημῶδες ἔθμας τοῦ «Κωνσταντῆ καὶ τῆς Ἀρετῆς», ὅπερ καὶ «Βρικολάκας» ἐν τισὶ συλλογαῖς καταχρηστικῶς ἐπιγράφεται, ἐποικήθη κατὰ μέμνησιν παλαιότερων σλαβικῶν ἔθματων.

—Ὁ ἐπιφανὴς ῥήτωρ Αἰμίλιος Κασταλὸ ἐκδίδει προτεπῶς ὁγκῶδες σύγγραμμα, τὴν θρησκευτικὴν ἐπανάστασιν (La Revolutione religiosa). Ἡ Revue Internationale τῆς Φλωρεντίας ἰδημοσίευσεν ἐν γαλλικῇ μεταφράσει ἐν κεφάλαιον τούτου, πραγματευόμενον περὶ τῆς εἰς τὰ ἱεροσόλυμα ὁδοιπορίας τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Λαυδία, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν. (Ἀμύθθεια 3 μαΐου).

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίονται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολή καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΣΠΡΙΟΤΗΝ

ΤΡΥΧΟΙ
32

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρητιδὲς ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείαις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τραπεζικῷ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίαν. Ἀρχισυντάκτης

ΜΑΝΟΥΣΑ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 17 ΜΑΙΟΥ 1884, ΠΕΜΠΤΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Μ. Ι. Γεδεών Μνημεῖα τῆς ἐκκλησ. ιστορίας τοῦ ΙΒ' αἰῶνος· ἀμφισβήτησις περὶ τοῦ «ὁ πατὴρ μου μεῖζων μοὶ ἐστίν».—Τὸ μοναστηριακὸν ζήτημα· ἀπάντησις εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ J. Joannis—ἀπάντησις Γερμανοῦ Ἀνφονιδίου (τίλος).—Ἐλευθερίου Ταπεινοῦ περὶ γάμου καὶ μονητικῆς ἐν γένει καὶ τοῦ νῦν ἱσχύοντος ἐπ' αὐτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δικαίου (συνέχ.).—Ταπεινοῦ Βατοπαϊδίου ἱεροδρακόνου περὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐν σχέσει πρὸς τὴν κοινωνίαν.—Ἐγκύκλιος τῆς Ἱ. συνόδου.—Εἰδήσεις.—Ἡ ΚΙ' ἐπίτιμος τοῦ Ἑλλ. Φιλόλ. συλλόγου.

ΜΝΗΜΕΙΑ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΙΒ' ΑΙΩΝΟΣ

Ἡ σπάνις παρ' ἡμῖν τῶν βιβλίων ἐκείνων, ἐν οἷς χρονογράφοι καὶ ἔγγραφα ἰδιωτικὰ τε καὶ ἐπίσημὰ εἰσι ἐδημοσιευμένα, ἀναγκάζει ἡμᾶς ἵνα μετεκδιδώμεν, ἐν γνώσει πολλᾶκις τῆς ὑπὸ προγενεστέρων ἐκδόσεως αὐτῶν, ἔγγραφα καὶ συγγραμμάτια, σπουδαίαν τινὰ δύναμειν ἵνα χορηγήσωσιν ἡμῖν πληροφάνειαν ἐπὶ τινος ἐποχῆς, ἥ γεγενημένης ἀξίᾳ σιμειώσεως ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἢ πολιτικῇ ἡμῶν ἱστορίᾳ. Στερούμαι τῆς ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Ἀγγέλου Μαΐου ἐκδοδόμενης *Scriptorum Veterum Nova Collectio*, ἐν ᾗ ἐν τῷ Δ' τόμῳ ἐδημοσιεύθη πρακτικὸν τῆς συνόδου τοῦ 1166, εἰς ᾗ ἀναφέρονται τὰ παρ' ἡμῶν ἐκδιδόμενα σήμερον πρακτικά.

Μεταγραφέντα ταῦτα ἐκ τοῦ ΣΝ' μεμβράνου κώδικος τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Ἀθω γεγραμῆς βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς Μονῆς τοῦ Βατοπαϊδίου διαφέρονται εἰς τὴν κατὰ τὸ εἰκόστην τρίτον ἔτος τῆς βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ταράξαν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θεολογικὴν ἐρίδα περὶ τῆς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἐμφερομένης ῥήσεως «ὁ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστίν». Ἐμνήσθησαν ταύτης οἱ ἱστορικοὶ Ἰωάννης Κίνναμος καὶ Νικήτας Χωνιάτης, καθ' οὓς ὁ αὐτοκράτωρ ἐδείνωσε τὴν

ἀμφισβήτησιν ἐν τε ταύτῃ καὶ ἐν ἄλλαις ἀναμείζας ἑαυτὸν ἔρισι, διαφόρως δ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνώμης ἐξηγῶν ὁρθὰς τῶν ἁγίων πατέρων αὐτάς οὐκ οἶδ' ὅπως ἀποστέρησας ὡς οὐχ ἱκανῶς περὶ τοῦ προκειμένου εἰπούσας, ἐτέρω αὐτὸ διηρμήνευεν—ὡς ὁ Χωνιάτης γράφει—ἀμέλει καὶ σύνοδον συγκρατήσας, καὶ ἅπαν ὅσον τοῖς θεοῖς ἔχαιρε δόγμασι συναθροίσας, ἐνήργειν ἕκαστον ἐν τόμῳ δογματικῷ ὑπογράφειν ἐρίζοντας οὕτως· ἀποδοίχομαι μὲν καὶ τὰς περὶ τοῦ ὁ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστίν τῶν θεοφόρων πατέρων φωνάς, λέγω δὲ εἰρήσθαι τοῦτο καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν καὶ παθητὴν σάρκα».

Πλατύτατα τὸ παρὸν μνημεῖον τῆς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐκτίθησι τὰ κατὰ τὴν ἐρίδα ταύτην, ὡς καὶ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Κερκύρας, ὃν ἡ μὲν ἔκθεσις ὀνομάζει Κωνσταντῖνον, ὁ δὲ Κίνναμος Ἰωάννην· πάντα τὰ τοῦ Κιννάμου μετέγραψεν ὁ ἀσίδιμος Μελέτιος Ἀθηνῶν.

Τὸ χειρόγραφον, ἐξ οὗ μετεγράφη ἡ παρούσα ἔκθεσις ἀνέκει, φέρεται, τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μητροπόλεως Ἐφέσου, ἥς οἱ ἐπίσκοποι πάντες σχεδὸν ὑπογράφονται. Ἀτυχῶς ἑλλειπὲς ἐστὶν ἐν τέλει, καθὼς καὶ τὸ ἐν τῇ Νομικῇ συναγωγῇ τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων σοῦζόμενον ἀντίγραφον ἕτερον εὑρίσκεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῇ ἐν Χάλκῃ θεολογικῇ σχολῇ.

Τοῖς ἐπὶ φιλογενεῖα διακρινομένοις προεστώτι τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Βατοπαϊδίου καὶ πάλιν ὅτι πλείστας οἶδα χάριτας ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ, ἣν παρέσχον μοι, μεταγράφοντι διὰ τρίτου ἀπὸ τῆς ἀρνεῖας αὐτῆς βιβλιοθήκης ἄξια λόγου

tion de Eccles. Occident. et Orientalis perpetue consensu, βιβλ. Β', 12, 8'. Τῆς ἐριδος ἱσως κατ' ἐξῆς ὁ Λαμπρινός Cave *Scriptorum ecclesiast. historia; pars altera: accedit conciliorum omnium historica notitia* 1699, σελ. 212.

* ὁ Ἰωάννης δὲ ὁ τῶν Κερκυραίων λαῶν, καὶ μοναχῶν τις, ὃν ἀπεκάλουν Βιργινικόν, τῇ προτέρᾳ ἐπιμαίναντες δόξῃ, ἀναθίματι ὑπεβόληντο, ἅλλοι τε ἐξῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐξωστρακίσθησαν καταδωγῶν· Κίνν. 5', 2· Μελετίου ἐκκλ. ἱστ. τόμ. Ι', σελ. 28.

* Νικήτα Χωνιάτου χρόν. διήγησις· βιβλ. Ζ', 5· Bonnæ σελ. 276—278. Ἰωάννου Κιννάμου ἱστορ. βιβλ. 5', 2. Μιτθι Muratī Essai de Chronographie Byzantine· τόμ. Α', 1871, σελ. 188· Ἀλλ-

κείμενα· τὴν αὐτὴν οἶδα χάριν καὶ τῷ προστάτῃ τῶν ἔρευνῶν μου τούτων μεγατίμῳ φίλῳ, τῷ πατρώζοντι πρίγκηπι Γεωργίῳ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτῳ.

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι ΓΕΛΕΩΝ

Ἐκθεσις τῶν πραχθέντων ἐπὶ τῇ ζητήσεϊ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ ἐν τῷ ἀγίῳ εὐαγγελίῳ ἐμφερομένου ῥητοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ, «ὁ πατήρ μου μεζῶν μου ἐστίν», δηλοῦσα καὶ τὰ πρότερον μὲν λαληθέντα παρὰ τῶν τῷ τοιούτῳ ῥητὸν διαφύρως ἐρμηνεύσαντων· τὰς προκομισθείσας τε χρήσεις τῶν ἀγίων πατέρων, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα κυρωθέντα· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κύρωσιν τῆς ἀληθοῦς ἐρμηνείας συνεγεχθέντα, καὶ ἐπὶ τούτοις τὸ τοῦ κρατικοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως Πορφυρογεννήτου καὶ αὐτοκράτορος Ρωμαίων τοῦ Κομνηνοῦ κυρίου Μανουὴλ εὐσεβέστατον ἔδεικτον.

Ἦδη τὸν ἐπὶ τῷ εἰκαστῷ τῆς αὐτοκρατορίας τρίτον χρόνον ἀνύοντος Μανουὴλ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν τὰ τῆς βασιλείας σχῆπτρα διέποντος, ἐν πορφύρᾳ μὲν ἐκ μητρικῶν ὠδίνων παρέλαβε, φρόνησις δὲ ἐμειύσατο, καὶ ἀνδρεία ἐτιθηνήσατο, καὶ πίστις εὐσεβείας ἠδωρώσατο, ἐν κατὰ τὸν Δαυὶδ Θεὸς ἐξελέξατο, ὡς κατ' ἐκείνον πραότατον κατὰ τὴν ἐαυτοῦ καρδίαν εὐράμενος, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πατρικοῦ στέφους διαδοχὴν τῶν ἐν αὐταδέλφοις πατρογεννητῶν προέκρινε, καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν τοῖς κατ' ἐχθρῶν τροπαίοις ἐτέμνυνε, τότε δὴ τότε ζήτημά τι πρὸς μέσσην τὴν Ἐκκλησίαν ἐνέπετεν, ὃ καὶ κατὰ τοὺς τοῦ πυρὸς σπινθῆρας ἀπὸ βραχέων ἀρξάμενον, τοῖς τῶν ἐξ ἐτέρας πρὸς ἐτέραν ἀντιθέσεων πνεύμασιν, ἐπὶ πυρσὸν κατέληξεν ἐναέριον, καὶ οὐκέτι μόνον περὶ τοὺς ἀρχιερατικούς σταθμούς ἐπαυήτετο, ἀλλ' ἤδη καὶ τὸν τῶν ιερωμένων κατάλογον ἐπενέμετο· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσους ἐντελῶν αὐχεῖ τὰ βασιλεια, σύγκλητόν τε ἕνα καὶ τοὺς ἄλλως, τὰ λαμπρὰ περιπλοῦντας ἀνάκτορα· εἰ καὶ μὴ πάντας εἶχεν ἐκτεφρουμένους καὶ λυομένους· ἀνθρακίζομένους δὲ τινὰς μάλιστα τῷ τε τῆς ἀληθείας ἔρωτος ἐμπυρεύματι, οὐ μέχρι δὲ τούτου τὰ τῆς φλογὸς περίστατο, ἀλλὰ γε καὶ τὸν ἀγελαῖον ὄχλον καὶ σύσρακα τῆς ἐαυτοῦ πυρκαϊᾶς ἐτίθετο πάρεργον.

Τὸ ζήτημα περὶ τῆς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωνῆς, ἀρχῆς ἐκ πρώτης προὔδελητο, ἣν ἐν τῇ τοῦ πάθος νυκτὶ ταῖς μαθηταῖς ὁμιλῶν, παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ καὶ Θεολόγῳ, λόγῳ εὐρίσκεται. «Εἰ ἄγαπᾶτε με, ἐχάρητε ἂν ὅτι εἴπον πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα, ὅτι ὁ πατήρ μου μεζῶν μου ἐστίν».

Πῶς οὖν καὶ κατὰ τίνα τρόπον· καὶ ὅταν τὴν ἐκδοχὴν μεζῶν αὐτοῦ ὁ πατήρ ὠνόμασται διηπόρηται· εἰ μὲν οὖν ἐνστατικώτατα τούτην ῥηθῆναι τὴν φωνὴν ἐγνωμάτευον, κατὰ μόνον τὴν αἰτίαν τῆς ἀγρόνου καὶ αἰδίου καὶ ἀξίας τῆς αὐτοῦ θεότητος πρώτης γεννήσεως· καὶ τὸν δὲ τίνα τῶν θεοφόρων ἀγίων εἰς μέσον παρῆγον, οὕτω τούτῃ τὴν φωνὴν ἐκλαδόμενον, καὶ οὐκ ἀνεκτὸν ὅλως πατέρα ῥηθῆναι, ὡς ἀνθρώπου τελείου ὄντος, μετὰ τῆς τελείας θεότητος, καθὼς τοῖς τῶν ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλων ἐξείληπται· τοῖς δὲ καὶ κατὰ τοῦτο δὴ τὸ ἀνθρώπινον λεγθῆναι τὸ, «ὁ πατήρ μου μεζῶν μου ἐστίν» ἐδόκει ἐφερμηνεύεσθαι· ἀλλ' ὅτε μὲν κατὰ τὸ αἰτιον μόνον εἰρησθαι τούτῃ ἐμάνθανον οἱ διδόντες τὸ καὶ κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ λέγεσθαι, πολλὰ κατὰ τῶν οὕτω φρονούντων συνῆγον ἐντεῦθεν τὰ ἄτοπα, καὶ ἐξελέγχειν τοῦτους ἐπεχείρουν ὡς οὐχὶ καὶ ἀνθρώπου τέλειον τὸν αὐτὸν Χριστὸν δογματίζοντας, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς μονορυσίταις οἷον συμπνέοντα· ὅτε δὲ καὶ κατὰ ἐν τούτῳ ἀνθρώπινον λέγεσθαι, τοῖς τῷ τοιῷδε λόγῳ προστιθεμένοις· ἐκεῖνοι πάλιν κατήκουρον· διαιρεῖν αὐτοῖς τὸν ἕνα Χριστὸν ἐπεδοῶντο, καὶ τὰ Νεστορίῳ φρονεῖν, καὶ εἰς δύο τέμνειν υἱὸς τὸν ἕνα καὶ ἀδιαιρέτον· καὶ τοιούτοις λόγοις καὶ ἀντιθέσει, τὸ τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας ἐν σῶμα καὶ ἀδιάσπαστον διχῇ διαιρεθὲν, ἐσχίζετο μικροῦ καὶ διέστατο· τὸ δὲ, συναπέρρωγε καὶ τὰ περὶ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν πολὺν πάντα δῆμον τῶν μὲν τούτοις, τῶν δὲ ἐκείνοις συμφωνούντων καὶ ἀντικρινόμενων τοῖς ἑτέροις λέγουσιν· ἀγυαὶ ταῦτα εἶχον καὶ λεωφόροι καὶ στενωποί, καὶ οἰκοὶ περιλαλούμενα· ἔστι δὲ οἷς καὶ ἄλλως τὸ ῥητὸν ἐφερμηνεύετο ὡς τοῦ Σωτῆρος οἷον ὑποδυομένου τὴ τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως πρόσωπον, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ μόνον τὸν τῆς ἐκκενώσεως τρόπον, εἴτουν συγκαταβάσεως· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅτε ἡ τοῦ Κυρίου σὰρξ καθ' ἐαυτὴν νοεῖται οὕτως, ὡς εἰ μὴδὲ τῇ θεότητι ἦν ὡς· καὶ ἄλλα ἄλλα προβαλλόμενοι, ἅπερ δὴ ταῦτα μετὰ τὴν ἀληθῆ τῷ ζητούμενον γινώσκουσιν, καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας, καθυπεδωθήσαν ἀναθέματι. Οὕτω δὲ τῆς Ἐκκλησίας κυμαινομένης ταῖς τοῦ πονηροῦ πνεύματος αὔραις φιλονεικούντος ἐκρήξα ἰτὰ τῆς πίστεως πείσματα, τῆς ἀκρογώνου πέτρας Χριστοῦ, τοῦ τὰ διεστῶτα συνάψαντος, οὐκ ἡμέλησεν ὁ τῆς κοσμικῆς μεγάλης ὀλκᾶς κυβερνήτης προβεδλημένος, ἡμέτερος βασιλεὺς, οὐδ' ἐπενύσταξεν οὗτος, ὁ φυλάσσω τὸν νεόλεκτον Ἰσραὴλ, τὸν τὸν Θεὸν ὁρῶντα τῷ τῆς σαρκὸς προβλήματι σκιαζόμενον, καὶ τῷ αὐτῷ Θεῷ καθορώμενον καὶ σωζόμενον· ἀλλ' ὡς βασιλεὺς τῆς εἰρήνης καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιστημονάρχης ἐθῶν τε [καὶ] πράξεων, φιλοπονώτερον περὶ ταῦτα καὶ φροντιστικώτερον διατίθεται οὐδὲν ἥττον καὶ τῶν δεημέραι παρεμπιπτουσῶν κατὰ τὰς ὁμιμαίας σταγόνας κοσμικῶν φροντίδων ἀντιποιούμενος· ὅλον δὲ ὅμως ἐαυτὸν συντείνας, ἐφ' ᾧ τὸ μὲν νοσοῦν ὑγιῶσαι, καὶ τὸ διαρρηγὲν ἀρτίωσαι, καὶ πρὸς μίαν αὖθις τὰ πάντα συναγαγεῖν ὀλομέλειαν· ἐντεῦθεν καὶ ὅσα παρὰ διαφόρων θεοφορουμένων καὶ θεολόγων ἀνδρῶν περὶ τοῦ

προκειμένου σκοπού συνεγράφησαν συλλεγῆναι καὶ συγγραφῆναι στοιχιζόν διατάχται· καὶ δὴ καὶ τὰς τοιαύτας τῶν ἁγίων τούτων χρήσεις ἐκάστῳ τῶν τε ἁγιωτάτων πατριάρχων ἐκδόθῃναι διεκελεύεσθαι, νὰ μὴν καὶ τοῖς τηνικαῦτα συνειλεγμένοις λογάσι τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ δι' αὐτῶν, παντὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματι, αἱ καὶ κατὰ ῥητόν οὕτως ἔχουσιν.

παρλείπονται

Ἐπεὶ πολλὰς μὲν νύκτας ἀπύνοιας, πολλὰς δὲ ἡμέρας ἐμφορόντιδας ἐξετέλεσε, καὶ δέον ἔκρινε τὸ εὐσεβὲς διατρανωθῆναι τῆς ἐξηγήσεως, ἵνα μὴ τῷ ἀδήλῳ ταύτης· αἱ τῶν ἀπαγεστέρων καρδίαι διαταράττοντο, τέως τοὺς ἁγιωτάτους πατριάρχας καὶ τὴν ἱερὰν καὶ θείαν συνήθροισε σύνοδον, ἀλλ' οὐδὲ οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς ἀπελείποντο· παρῆσαν δὲ καὶ οἱ τῶν ἐπιστηματάων πασῶν μόνων καθηγούμενοι· καὶ τὸν μὲν ὁ βασιλικὸς εἶχε θρόνος· ἐν τῷ πρὸς θάλατταν ὑπερώῳ τοῦ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ νεουργηθέντος οἴκου τῷ βασιλεῖ, τοῦ δυσικωτέρου τείχους ἐφ' ὅπερθεν φερώνυμον τὴν κλήσιν ἐκ τῆς τοῦ Μανουὴλ προσησεως φέροντος· ἐν ᾧ καὶ τῶν δυσταριθμίων κατορθωμάτων τοῦ αὐτοκράτορος βραχεία ἄττα παραλαβοῦσα ἡ ζωγράφος τέχνη, ἐκ καταχρῶσων ψηφίδων ποικιλοχρῶσις ἑτέροις ἐπιμιγνυμένων ὡς εἶχεν, ἐνδιεγράψατο· ἐνταῦθα μὲν δὴ, τὰ τῆς συνελεύσεως· κυροῦνται δὲ τὰ ὑποτεταγμένα, ὁμογνωμονησάντων ἀλλήλοις, τῶν τε ἁγιωτάτων πατριάρχων, τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ ἱερατικοῦ λοιποῦ καταλόγου, καὶ ξυμπάντων τῶν τῆς συγκλητικῆς γερουσίας, εὐδόκῃα τοῦ τῆς εἰρήνης Θεοῦ, καὶ διαπύρῳ ζήλῳ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν καὶ θεοσεφεροῦς αὐτοκράτορος· ἐπὶ δὲ τούτοις, καὶ νόμος ἐκτίθεται τάδε κατὰ ῥῆμα διεξιόν.

Μηνὶ μαρτίῳ 6^ῃ ἡμέρα 8^ῃ ἰνδικτιώνος εδ'. Προκαθημένου τοῦ θεοστέπτου ἁγίου ἡμῶν βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἐν τῇ ὑπερώῳ τροπικῇ τῇ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ πορφυρομανουηλάτου τρικλίνου· παρισταμένων τῇ ἁγίᾳ αὐτῷ βασιλείᾳ τῶν περιπολήτων ἀνεψιῶν αὐτοῦ καὶ υἱῶν τοῦ αἰοδίου σεβαστοκράτορος, κυρίου Ἀνδρονίκου· τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοβεστιάριου κυρίου Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ. τοῦ περιπολήτου ἀνεψιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πανσεβάστου ὑπερτάτου κυρίου Θεοδώρου τοῦ Βατάτζη. τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ καὶ περιπολήτου ἀνεψιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. τοῦ περιπολήτου εξαδέλφου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως. τοῦ περιπολήτου υἱοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, τοῦ πανσεβάστου ὑπερτάτου κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Ἀγγέλου, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα. τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ καὶ περιπολήτου εξαδέλφου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Δούκα. τοῦ γαμβροῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, τοῦ σεβαστοῦ κυρίου Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνου. τοῦ γαμβροῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα.

τοῦ σεβαστοῦ κυρίου Γουδέλου τοῦ Ἰζικανδῆλη. τοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου ἐταυριάρχου κυρίου Γεωργίου τοῦ Παλαιολόγου. τοῦ σεβαστοῦ κυρίου Ἰωάννου τοῦ Δούκα. τοῦ σεβαστοῦ καὶ οἰκείου βεστιάριου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Πετραλίφα. τοῦ σεβαστοῦ καὶ οἰκείου βεστιάριου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Ἰογέρη. τοῦ σεβαστοῦ καὶ οἰκείου βεστιάριου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως καὶ χαρτουλαρίου κυρίου Ἀνδρονίκου τοῦ Λαπαρδᾶ. τοῦ πρωτονωβαλεισμοῦ καὶ ὑπάρχου Βασιλείου τοῦ Καμητηροῦ. τοῦ πρωτονωβαλεισμοῦ Ἰσαακίου τοῦ Ἀκολούθου. τοῦ πρωτονωβαλεισμοῦ καὶ πριμικηρίου τῶν Βαρθαριωτῶν, Βασιλείου τοῦ Τριψύχου καὶ ἐτέρων οὐκ ὀλίγων.

Συνεδριάζόντων τῶν ἁγιωτάτων πατριάρχων, τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Λουκά. τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας κυρίου Ἀθανασίου. τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυρίου Νικηφόρου. Παρισταμένων καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων· τοῦ Ἱρακλείας Μιχαήλ, τοῦ Κυζίκου Βασιλείου, τοῦ Νικομηδείας Μιχαήλ, τοῦ Ἀμασείας Νικήτα, τοῦ Μελιτηνῆς Νικήτα, τοῦ Γαγγῶν Ἰωάννου, τοῦ Μύρων Χριστοφόρου, τοῦ Κορίνθου Θεοδώρου, τοῦ Ἀθηνῶν Νικολάου, τοῦ Μωκητοῦ Λουκά, τοῦ Κρήτης Ἰωάννου, τοῦ Τραπεζούντος Μιχαήλ, τοῦ Λαρίσσης Ἰωάννου, τοῦ Ῥόδου Λέοντος, τοῦ Φιλιππουπόλεως Βασιλείου, τοῦ Φιλίππων Ἰωάννου, τοῦ Ἀδριανουπόλεως Λέοντος, τοῦ Ἱεραπόλεως Γεωργίου, τοῦ Μιτυλήνης Ἰδίου, τοῦ Νέων Πατρῶν Εὐθυμίου, τοῦ Εὐχαΐτων Κωνσταντίνου, τοῦ Ἀμαστρίδος Ἰωάννου, τοῦ Θηβῶν Ἰωάννου, τοῦ Σερρών τοῦ Αἰνῶν Ἰωάννου, τοῦ Δρύστρας Θεοδώρου, Λέοντος, τοῦ Κερκύρας Κωνσταντίνου. τοῦ Ἀβύδου Μιχαήλ, τοῦ Μηθύμνης Νικολάου, τοῦ Λακεδαιμονίας Νικήτα, τοῦ Μεσημβρίας Θεοδώρου, τοῦ Μιλήτου Νικολάου, τοῦ Μαρωνείας Νικήτα, τοῦ Ἀρχαδιοπόλεως Κωνσταντίνου, τοῦ Παρίου Νικολάου, τοῦ Προικοννήτου Ἰσαακίου, τοῦ Σηλυμβρίας Θεοδούλου, τοῦ Δέρκων Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἀγγιάλου Στεφάνου, συμπαρισταμένων καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων.

Ἐπεὶ πρὸ τινων ἡμερῶν ἔρθησε λαληθῆναι λόγος παρὰ τινων περὶ τοῦ, ὅπως νοεῖται τὸ, ὁ πατήρ μου μεῖζων μού ἐστι, συνήλθον προστάξει τῆς βασιλείας μου σήμερον οἱ ἐνδημοῦντες τῇ μεγαλοπόλει [ταύτῃ] ἀρχιερεῖς, καὶ ἡρωτήθησαν ὅπως νοεῖται τὸ τοιοῦτον εὐαγγελικὸν ῥητόν.

Πρῶτος τοίνυν ὁ Ἱρακλείας ἐρωτηθεὶς εἰ τὸ, ὁ πατήρ μεῖζων μού ἐστιν, εἴρηται παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτισθεῖσαν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθε· δέδωκε τῷ πατρὶ καὶ κατὰ τοῦτο μεῖζων, καὶ τὰς λοιπὰς εἰς τοῦτο τῶν ἁγίων πατέρων ἐξηγήσεις εἰπὼν ἀποδέχεσθαι.

Ὁ Κυζίκου τῆς αὐτῆς εἶπε γνώμης εἶναι τῷ Ἱρακλείας.

Ὁ Νικομηδείας ἔφη· ὡς ἐπὶ τὸν ἕνα καὶ ἀδιαίρετον Χριστὸν καὶ μετὰ τὴν ἄρραστον σάρκωσιν ἐν δυοῖν φύσεσι

θεωρῶ ἀτρέπτοις καὶ ἀσυγχύτοις, ἀκτίστῳ τε καὶ κτιστῇ, ἀπαθεῖ τε καὶ παθητῇ, ἐκλαμβάνομαι τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν, τὸ ὃ πατὴρ μεῖζων μου ἐστὶ, καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν τε καὶ παθητὴν φύσιν, ἀποδεχόμενος καὶ τὰς ἄλλας περὶ τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ ἐρμηνείας, ὥς οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες εἰρήκασιν.

Τὰ αὐτὰ ἀ-παλλάκτως [ὥς] λέγει ὁ Νικομηθεΐας, καὶ ὁ Ἀμκτείας ἐρθέξατο.

Μελιτηνῆς εἶπεν ὅτι ἀκούσας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, ὃ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστὶ, λέγω τοῦτο εἰρηκέναι αὐτὸν κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν φύσιν.

Ὁ Γαγγρῶν εἶπεν· ὅτι ἀκούσας τοῦ Κυρίου λέγοντος, ὃ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστίν, λέγω τοῦτο εἰρηκέναι αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὴν παρ' αὐτοῦ προσληφθεῖσαν.

Ὁ Μύρων εἶπεν· ὡς καθὼς ἐρμηνεύει τοῦτο ὁ ἅγιος Βασίλειος καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, καὶ ὁ Χρυσόστομος, ἐρμηνεύω τοῦτο κτῆναι καὶ δέχομαι· ἐπεὶ δὲ καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῶν ἁγίων εἶπον οἰκονομικῶς τοῦτο λεχθῆναι παρὰ τοῦ Χριστοῦ καθὼς γέγονεν ἄνθρωπος, οὐδὲ τούτοις ἐναντιοῦμαι.

Ὁ Κορίνθιος εἶπεν· ὅτι μεῖζονα τὸν πατέρα εἶρηκε καὶ καθόστων ἐκένωσεν ἑαυτὸν καὶ κατῆλθε μέγρι καὶ σώματος ἐκὼν ὁ Ἰψίστος, καὶ ἠνέσχετο προσλαβεῖν σάρκα, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, καὶ τὰ ταύτης ἀδιάβλητα πάθη κατεδέξατο οἰκονομικῶς, καὶ θάνατον σιτηρίων ἡμῶν καὶ ἀναστάσεως προξενόν, ἥς οὐκ εἶχομεν ἐλπίδα τὸ πρότερον.

Ὁ Ἀθηνῶν εἶπεν· ὁ σωτὴρ ἡμῶν Θεὸς, γενόμενος δι' ἄρσιν ἐλεον καὶ ἄνθρωπος τέλειος· ἐπειδὴ θεοῦ ἄνθρωπος ὢν Λόγος, μία ὑπόστασις ἐστὶ καὶ ἐν πρόσωπον, διὰ τὴν ἄκρην ἑνωσιν τῶν δύο φύσεων, μανθάνω ἀπὸ τῶν ἁγίων, ὅτι ὡς μὲν ὑπόστασις, οὔτε τῷ πατρὶ συνάπτεται καὶ τῷ πνεύματι, οὔτε τῇ μητρὶ καὶ ἡμῖν· νομίζω εἰρηκέναι αὐτὸν μεῖζονα τὸν πατέρα· ἀπαύξομαι δὲ καὶ τὰς περὶ τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ τῶν ἁγίων ῥήσεις.

Ὁ Μωκρησοῦ εἶπεν· ὅτι μεῖζονα ἑαυτοῦ τὸν πατέρα καλεῖ, καθὼς αἱ ἅγιοι σύνοδοι καὶ ὁ ἅγιος ἀπόστολος εἶπον· λέγω οὖν μεῖζονα εἰρηκέναι αὐτὸν τὸν πατέρα, καθὼς κοινοῦντο παραπλησίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἷματος, καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν.

Ὁ Κρήτης εἶπεν· ἔγω γε πάσας τὰς ῥήσεις τῶν ἁγίων τὰς περὶ τοῦ ὃ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστὶν ἀποδεχόμενος· οὐδὲ τὸ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἶναι μεῖζονα ἀποπέμπομαι· ἤτοι κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθε, συμζωνῶν καὶ συμζεγγόμενος τῷ συναδελφῷ μου Ἡρακλείῳ, καὶ τὰ λεχθέντα παρὰ τῶν συνόδων κατασπαζόμενος.

Τὰ αὐτὰ τῷ Κρήτης εἶπε λέγειν, καὶ ὁ Τραπεζούντος.

Ὁ Ἀρίστους εἶπε· τὸ ὃ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστίν, εὐρίσκω ἀπὸ τῶν ἁγίων, τοῦ τε θεολόγου Γρηγορίου, τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ κατὰ

τὸ αἴτιον, καὶ διὰ τὴν τιμὴν, καὶ πρὸς παρηγορίαν τῶν μαθητῶν ἐκλαμβάνομενον· ἐπεὶ δὲ εὐρίσκω τινὰς τῶν ἁγίων λέγοντας εἰρηκέναι τοῦτο τὸν Κύριον καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καθὼς ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, ὡς θέλων πιστώσασθαι τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν τὴν ἐν αὐτῷ, ἀπαύξομαι τοῦτο καὶ αὐτός.

Ὁ Ῥόδου εἶπεν· ἐπεὶ εὐρίσκω τὸν θεοῦ ἄνθρωπον Λόγον οἰκονομικῶς λέγοντα πολλά, ἐξ ὧν ἐστὶ καὶ τὸ περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας, οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, οὐδὲ ὁ υἱός, λέγω εἰρηκέναι αὐτὸν καὶ τὸ ὃ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστὶν οἰκονομικῶς, τοῦτέστι κατὰ τὴν κτιστὴν φύσιν τὴν ἐν αὐτῷ, προστιθέμενος καὶ ταῖς τῶν ἁγίων ἐξηγήσεσι τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ.

Ὁ Φιλιππουπόλεως εἶπεν· ὡς ἐπεὶ κατὰ τὴν ῥῆσιν παρεγενόμεν ἄπὸ τῆς λαοφύτης με, καὶ οὐκ ἠδυνήθην εὐρεῖν χρήσεις τῶν ἁγίων περὶ τοῦ ζητουμένου ῥητοῦ· λέγω ὅτι οἱ εἶπον οἱ φωστῆρες καὶ διδασκαλοὶ ἡμῶν, εἴτε ὕψιως, ἤτοι κατὰ τὴν ἀνω γέννησιν, καθ' ἣν καὶ τιμᾷ τὸν πατέρα· εἴτε ἀνθρωπικῶς, δηλονότι κατὰ τὴν ἐκ τῆς αἰσπαρθέου γέννησιν, καθ' ἣν δὲ παραπλησίως ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἷματος κοινοῦντο, τὴν κτιστὴν φύσιν καὶ παθητὴν, καθ' ἣν καὶ πέπονθε προσλαβόμενος, τούτοις συντίθεμαι καὶ αὐτός.

Ὁ Φιλιππῶν εἶπεν· ὅτι διπλοῦς ὢν ὁ Χριστὸς ἐκ θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως, μεῖζονα τὸν πατέρα εἶρηκε κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὴν πρὸς τὸν πατέρα τιμὴν, ἵσως ὡν αὐτῷ κατὰ τὴν θεότητα.

Ὁ Ἀδριανουπόλεως εἶπεν· ὁ σαρκὸς καὶ αἷματος ὑπερουσίως κοινοῦντο, καὶ τὴν τινα θεανδρικὴν ἐνέργειαν ἡμῖν πεπολιτευμένους· οὐχ ὡς μὴ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνθρώπων, ἀνθρώπων ἐπέκεινα, μεῖζονα ἑαυτοῦ τὸν πατέρα εἶπε, καθὼς καὶ ὁ μέγας Χρυσόστομος καὶ ὁ Πηλουσιώτης Ἰσίδωρος ἐρεμῆνευσαν· καὶ μὴν, καὶ ὁ θεότατος Κύριλλος· λέγω δὲ ὅτι ἐώρακε τοῦτο, καὶ ὡς ἄνθρωπος διὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν.

Ὁ Ἱερραπόλεως εἶπεν· ὅτι τῇ γνώμῃ τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοῦ Κρήτης ἀκολουθῶ ἐπὶ πάντι.

Ὁ Μιτυλήνης εἶπεν· ὅτι ἐπεὶ εὐρίσκω τὸν μέγαν ἀπόστολον, λέγοντα, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκένωσεν ἑαυτὸν ἀκένωτως μορφήν δούλου λαβὼν, λέγω εἰπεῖν τὸν σωτήρα τὸν πατέρα μεῖζονα, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἥτοι τὴν συγκατάβασιν καὶ τὴν κένωσιν, καθὼς ὁ θαυματουργὸς μέγας Γρηγόριος διδάσκει με· Γρηγόριος ὁ Νύσσης, καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος, καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, ἤτοι κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ φύσιν τὴν βαδίζουσαν καὶ κοπιῶσαν.

Ὁ Νέων Πατρῶν εἶπε τὸ ταπεινὸν τοῦτο ῥῆμα, τὸ ὃ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστίν, οὕτως εἰπεῖν νοῦν τὸν μονογενῆ, καθ' ὃν λόγον καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ταπεινωτέρων, δέδωκε, ἑαυτῷ τὴν οἰκονομίαν δηλονότι πιστούμενος, καὶ ὅτι κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπος γέγονεν.

(Ἔπεται συνέχεια)

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ*

Οὕτως εἶχε τὸ ζήτημα, ὅτε, πετόντος τοῦ ἡγεμόνος Κούζα, ἡ μὲν διεθνὴς ἐπιτροπὴ διέκοψε τὸ ἔργον αὐτῆς, ἡ δὲ συνδιάσκεψις διελύθη, πρὶν ἢ περτωθῇ τὴν ἐαυτῆς ἐντολήν.

Ἡ ἀνάβασις τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Α' ἐγέννησεν ἐλπίδας περὶ φιλικῆς λύσεως τοῦ ζητήματος, καθ' ἃ φαίνεται ἐκ τῆς ἀνταλλαχέτης τότε μεταξὺ τῆς Α. Μ. καὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ σ' ἀλληλογραφίας. Ἀλλ' αἱ μὲν ἐλπίδες ἐκείναι ἐμπατισθῆσαν τάχιστα· τὸ ἔργον δὲ τοῦ ἡγεμόνος Κούζα συνεχίζοντα ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις προέβη, ἀπὸ τοῦ 1868 μέχρι τοῦ 1877 καὶ εἰς πολλῶν τῆς Ἑκκλησίας κτημάτων ἐκποιήσεις, καθ' ὧν οἱ πατριάρχαι ἐπανειλημμένως διαμαρτυρήθησαν διὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Ἐπειθόντων ἔκτοτε τῶν μεγάλων γεγονότων, ἅτινα ἀπησχόλησαν ἐπὶ μακρόν τὴν τε Ὑψηλὴν Πύλην καὶ τὰς ὑψηλὰς δυνάμεις, τὸ μοναστηριακὸν ζήτημα ἐξ ἀνάγκης ἔμεινε κατὰ μέρος.

Κατὰ τὰς προκαταρκτικὰς διαπραγματεύσεις τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἐν ἐπιστολῇ ἡ ἀπευθυνθεῖσθαι παρὰ τῶν Ὁθωμανῶν πληρεξουσίων πρὸς τοὺς Ῥώσους συναδέλφους αὐτῶν ἀπαντῶσι τὰ ἐπόμενα· «αἱ ἐν τῷ Ὁθωμανικῷ κράτει ἐκκλησιαστικαὶ ὀρθόδοξοι κοινότητες πολλάκις διαμαρτυρήθησαν κατὰ τῶν βίαιοπραγιῶν τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως κατὰ τῶν ἰδιοκτητιῶν αὐτῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τῆς ἐν ταῖς ῥηθείαις ἡγεμονίαις κειμένης καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα προσκυνημένα κτήματα γνωστῆς ἀκινήτου αὐτῶν περιουσίας. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὑπεστήριξε τὰς δικαίας αὐτῶν αἰτήσεις ἀνακουφίσασα αὐτὰς καὶ πρὸς τὰς ὑψηλὰς δυνάμεις.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἡγεμονίαι αὗται ἐγένοντο ἀνεξάρτητοι ὑπὸ τὸ ὄνομα Ῥουμανικῆς ἡγεμονίας, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἰκανοποιηθῶσι τὰς νομίμους ἀπαιτήσεις τῶν ῥηθειῶν κοινοτήτων, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη καθήκον ἔχει τοῦ νὰ ποιήσῃται ἐπιφυλάξεις πρὸς τὴν Ῥουμανίαν ὑπὲρ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ διατηρήσεως τῶν δικαιωμάτων τῶν κοινοτήτων ἐπὶ τῶν προσκυνημένων κτημάτων, τὰ δὲ δικαιώματα ταῦτα θέλει ὑποστηρίξει ὅταν συζητηθῶσι παρὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως ἀπαιτήσεις τῆς Ῥουμανίας, συμφώνως πρὸς τὸ Ε' ἄρθρον τῆς προκαταρκτικῆς συνθήκης».

Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, φέρουσαν ἡμερομηνίαν 1 μαρτίου 1878, ἀπαντῶσιν οἱ Ῥώσοι πληρεξούσιοι ὅτι «μηδεμίαν μνείαν ποιητάμενοι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐνόουν ὅτι ἐμελεῖ νὰ λυθῇ δι' ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεως τῆς Ὑψηλῆς Πύλης μετὰ τῆς Ῥουμανίας· καθότι μεταξὺ τῶν προκαταρκτικῶν ὅρων τῆς εἰρήνης προδιαγρά-

φονται οἱ μεταξὺ αὐτῶν λογαριασμοί. Ἄλλως τε λέγουσιν ἐξ ἀρχῆς τοῦ ζητήματος τούτου ἡ Ῥωσσία εἶχεν ὑποστηρίξει τὰ δικαιώματα τῶν ἁγίων Ὁσίων, τὰ ὅποια ἡ Ὑψηλὴ Πύλη φαίνεται σήμερον λαμβάνουσα ὑπὸ τὴν ἐαυτῆς προστασίαν».

Μετ' ὀλίγον ἡνεώχθη τὸ βερολίνειον συνέδριον, ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, συνεπέα τῶν ὑπὸ τῶν κοινοτήτων γενομένων διαδημάτων, ἐξενεχθεῖσα ἀπόφασις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τούτου Ἀρείου Πάγου, κατεστρωμένη ἐν τῷ 16^ῳ πρωτοκόλλῳ, ἔχει ὥδε·

«Σημειωθήσεται ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν μεγάλων δυνάμεων ἀνενηγόρευον πρὸς τὰς οἰκείας κυβερνήσεις, ὅπως συστήσωσι τῇ μερίμνῃ αὐτῶν τὴν ἐξέτασιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης εἴτε ἐπὶ τῶν ἀρχαίων βάσεων, εἴτε ἐπ' ἐκείνων, ἃς ἤθελε κατόπιν παραδεχθῇ τὸ συνέδριον».

Πρὶν ἢ ἐπιζητήσωσι τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης οἱ ἅγιοι Ὁσίοι ἀπετάθησαν τῇ 27 ἰουλίου 1879 πρὸς τὸν βασιλέα Κάρολον προτείναντες ἀπ' εὐθείας συνεννόησιν μετὰ τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως, πρὸς φιλικὴν καὶ δικαίαν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος.

Ἰδοὺ δὲ τί περὶ τούτου ἀπεκρίνατο ὁ βασιλεὺς Κάρολος ἐν τῇ ἀπαντήσῃ αὐτοῦ·

«Συνέστησα ἰδιαζόντως τὸ ἀντικείμενον τῆς ὑμετέρας ἐπιστολῆς εἰς τὴν σπουδαίαν μελέτην τῆς κυβερνήσεώς μου· διαβεβαιῶ δὲ ὑμᾶς ὅτι ἐξετασθήσεται μετὰ πολλῆς τῆς μερίμνης, καὶ εὐχαρίστως· ἐκπληκτικῶς ὑμῖν τὰς ἐκφράσεις τῆς ἀρροσιώσεως, μετ' ἧς διατελῶ κτλ.»

Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ἐνηθρουνθέντες οἱ πατριάρχαι ἀπέστειλαν κατὰ μέρτιον τοῦ 1880 εἰς Βουκουρέστιον δύο ἀπεσταλμένους ὅπως ἀπὸ κοινῆς μετὰ τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως θέσωσι τὰς βάσεις τῆς ἀπ' εὐθείας συνεννόησεως πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος δικαίαν καὶ συνήθουσαν ταῖς θελήσεσι τῶν κτιτόρων. Ἀλλ' ἐναντίον τῶν βασιλικῶν ἐπαγγελιῶν, καὶ ἡ ἐσχάτη αὕτη ἀπόπειρα ἀπέτυχεν ὕνεκα τῆς αἰκῆς θελήσεως, ἣν ἀνέκαθεν ἀντέταξεν ἡ Ῥουμανικὴ κυβέρνησις. Ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἠρνήθη ἀπολύτως συνάψαι διαπραγματεύσεις ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Ἑκκλησίας, δηλώσας αὐτοῖς σαφῶς ὅτι «εἰάν ὑφίσταται διαφορά τις μεταξὺ τῶν πατριαρχῶν καὶ τῆς Ῥουμανικῆς κυβερνήσεως, ὡρεῖλον οὗτοι προσελθεῖν τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῶν διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ καὶ ἰδίως διὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἐπειδὴ οἱ πατριάρχαι οὕτε ἡγεμόνες εἰσὶν οὕτε ἀρχιερεῖς κυβερνήσεων».

Μετὰ τὴν ὑστάτην ταύτην ἀποτυχίαν οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται τοῖς ἁγίοις Ὁσίοις ἢ τὸ ζητῆσαι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τοῦ βερολίνειου συνεδρίου. Τοῦτο καὶ ἐπραξάν διὰ τῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 17 ἰουνίου 1880 ἀναγραφῆς αὐτῶν πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, γνωτοποιούντες αὐτῇ συνάμα καὶ τὸ ἀτελεσφόρητον τῶν τελευταίων αὐτῶν εἰρηνικῶν διαδημάτων.

Συνεπέα τῆς αἰτήσεως ταύτης, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀπέστειλε πρὸς τοὺς παρὰ ταῖς αὐλαῖς τῶν συνυπογραψαίων

* Συνέχεια προηγουμένου τεύχους, σελ. 441 καὶ τέλος.

τὴν βερολίνοιον συνθήκην δυνάμεων ἀντιπροσώπους αὐτῆς ἐγκύκλιον, προτκαλοῦσα αὐτάς εἰς κοινήν σύμπραξιν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τῶν διαλαμβανομένων ἐν τῷ ΙΓ' πρωτοκόλλῳ τῆς παρισινῆς συνθήκης.

Ἰδοὺ τὰ κυριώτερα χωρία, ἐν οἷς τελευτᾷ τὸ σπουδαῖον τοῦτο διπλωματικὸν ἔγγραφον. «Πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἡ παρισινὴ συνδιάσκεψις ἀνέθηκε τὴν μεγάλην ταύτην δίκην εἰς τὴν ἐτυμηγορίαν τῆς διεθνούς δικαιοσύνης καὶ ἐκινῶνισε τὸν τρόπον τῆς λύσεως αὐτῆς· τὴν δὲ θεωρίαν ταύτην ἐπεκύρωσε τὸ βερολίνοιον συνέδριον διὰ τῆς δημοφώνου ὑπ' αὐτοῦ παραδοχῆς τῶν προγενεστέρων ἐκείνων ἀποφάσεων. Ἐκ τῆς ἀπετηρῆς ταύτης ἐρμωμένη ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις φρονεῖ ὅτι, ἀφ' οὗ ἡ πείρα κατέδειξεν ἀρκούντως τὸ ἀδύνατον τῆς συνεννόησεως τῶν διαφερομένων διὰ τῆς αἰρετοκρίσεως. οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται ἀλλ' ἢ ἡ συγκρότησις τῆς διαιτησίας».

«Καὶ αὕτῃ δὲ ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἀντιτάξει, ἐλπίζομεν, τοῦ τρόπου τούτου διττῶς, ὡς προεῖρηται, καθιερωθέντος· τουτέστιν ὑπὸ τε τῆς παρισινῆς συνθήκης τοῦ 1858 καὶ ὑπὸ τοῦ βερολινείου συνεδρίου».

«Ὑποβάλετε τὰ ἀνωτέρω εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς . . . καὶ παρακαλέσαντα τὴν Α'. Ἐξοχότητα . . . ὅπως ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ συναδέλφων, τῶν ἀντιπροσώπων τῶν συνυπογραψαῶν τὴν βερολίνοιον συνθήκην δυνάμεων, προτκαλέσῃ τὴν ρουμανικὴν κυβέρνησιν ἵνα ὀνομάσῃ τοὺς διαιτητάς αὐτῆς, ὁρίσῃ δὲ καὶ τὸν τόπον καὶ συμφωνήσῃ περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἄρξεται καὶ περατωθήσεται τὸ ἔργον τῆς διαιτησίας».

Τοῦτό ἐστι τὸ τελευταῖον ἐπὶ τῆς μεγάλῃς ταύτης δίκης διπλωματικὸν ἔγγραφον. Καθ' ὅσον δὲ γινώσκομεν ἡ πρόσκλησις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης οὐδὲν ἄχρι τοῦδε ἔσχεν ἀποτέλεσμα, καὶ ἡ θέσις τῶν δύο διαφερομένων μερῶν διατελεῖ ἡ αὕτη.

Σήμερον οἱ ἅγιοι Τόποι ἀπαιτοῦσι·

Α'] τὴν ἀπόδοσιν τῶν μοναστηρίων, σκητῶν καὶ ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς κινήτης περιουσίας αὐτῶν καὶ πάντων τῶν προσδοφῶρων αὐτῶν κτημάτων, τῶν δημευθέντων τῷ 1863 ὑπὸ τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως, καλῶς καὶ πάντων τῶν ἰδιοκτητικῶν αὐτῶν τίτλων τῶν βίᾳ ἀρπαγέντων ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἡγουμένων.

Β'] τὴν ἀπόδοσιν πασῶν τῶν προσόδων τῶν ἀνωτέρω κτημάτων τῶν κατακρατευμένων ἀπὸ τοῦ μηνὸς ἀπριλίου τοῦ 1863 μέχρι τῆς σήμερον.

Γ'] τὴν ἀπότισιν τῆς ὀφειλομένης αὐτοῖς νομίμου χρηματικῆς ἀποζημιώσεως ἀπέναντι τῶν ἐκτάσεων τῶν γαιῶν, ἃς ὁ ἀγροτικὸς νόμος διέβηκεν ὑπὲρ τῆς ἀγροτικῆς τάξεως, ἀποζημιώσεως, ἥς τὸ ποσὸν εἰσέπραξεν ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις.

Καὶ αὗται μὲν αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ἁγίων Τόπων.

Τί δὲ πρὸς ταῦτα τὸ ρουμανικὸν ὑπουργεῖον;

Ἐκ τῶν πρὸς τὴν βουλὴν ἀνακοινώσεων αὐτοῦ συνάγε-

ται κατὰ τὸν κ. Ζόρις ὅτι «θεωρεῖ περατωθεῖσαν πᾶσαν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συζήτησιν ὅτι δὲν ἀναγνωρίζει οὐδὲν δικαίωμα ἐπεμβάσεως τῶν δυνάμεων καὶ ὅτι τὸ ζήτημα εἶναι λελυμένον, ἀφ' οὗ οἱ πατριάρχαι ἀπέριψαν τὸν προταθέντα αὐτοῖς τῷ 1865 συμβιβασμόν. Ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ φρονώμεν ὅτι ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις βαίνει γοργώτερον τοῦ δέοντος ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ. Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ἀδύνατον ἡ κυβέρνησις αὕτη, ἔστω καὶ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, ν' ἀπαλλαγῇ ἀποστάσεων, αἵτινες δι' αὐτὴν εἰσι καὶ ἔσονται ὑποχρεωτικαί, ὁπότε ἤθελε προσκληθῇ ὑπὸ τῶν δυνάμεων νὰ ὑπεβληθῇ εἰς αὐτάς. Ἰσως τοῦτο δὲν εἶναι λίαν πιθανόν, τό γε νῦν ἔχον, ἐν ᾗ διακινεῖται καταστάσει τὰ τῆς Εὐρώπης πράγματα. Ἀλλ' ἐὰν ἐπέλθῃ γεγονός τι οἰονδήποτε, τὸ μοναστηριακὸν ζήτημα κρέμαται ὡς τὸ ξίφος τοῦ Δαμοκλέους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ρουμανικοῦ ἀνακτοβουλίου, ἐκτός ἐὰν αἱ συνυγράψασαι τὴν παρισινὴν συνθήκην δυνάμεις ἀποφασίσωσιν ὀριστικῶς ν' ἀρήσωσι τὰς ὑπογραφὰς αὐτῶν ἐκθεθειμένας εἰς διαμαρτυρήσεις, ὅπερ καὶ ἡμᾶς ἀπίθανον. Ἡ διὰ διαιτησίας διεκδίκησις τοῦ ζητήματος, ἡ προταθεῖσα ὑπὸ τῆς Εὐρώπης καὶ αἰέποτε ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν ἁγίων Τόπων οὐδὲν ἔχει τὸ δυνάμενον νὰ ἐκφοβίσῃ τοὺς ἐν Βουκουρεστίῳ πολιτικούς. Διὰ τί δὲν ἀποδέχονται αὐτὴν; Τοῦτο εἶναι τὸ μόνον νόμιμον μέσον τοῦ περατῶσαι δικαίαν διένεξιν ὑπὲρ τὸ δέον ἤδη διαρκουσαν. Ἡ Ρουμανία ἡ τοσοῦτον φιλότιμος δεῖξις πρόκειται περὶ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἀξιοπρεπειας, — μάρτυς δὲ τούτου τὸ ζήτημα τοῦ Δουναβέως, — ὁφείλει, νομιζόμεν, νὰ θεωρῇ ἐπίσης ὡς ζήτημα τιμῆς τὸ ἀποδοῦναι πρὸς τοὺς ἄλλους τὴν δικαιοσύνην ἐκείνην, ἣν ἀξιοῖ ὑπὲρ ἑαυτῆς. Ἀλλως ἐνδέχεται νὰ μεταμεληθῇ ἐὰν ἡμέραν τινὰ μία οἰαδήποτε τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐξησφάλισαν τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς ὡς ἔθνος, θεωρήσῃ συμφέρον ἑαυτῆς τὸ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς μέσον ζήτημα, ὅπερ μετ' ὅλας τὰς ὑπεκφυγὰς τῆς Ρουμανίας ὑπάγεται ἀναμφισβήτητως εἰς τὸ ὑπέρτατον κράτος τῆς διεθνούς ἀρμοδιότητος.

Σ. Σ. τῆς «Ἐπιθεωρήσεως».

Ἐλάβομεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἐπιστολὴν, ἣν δημοσιεύομεν προθύμως παρὰ πόδας, καθ' ὃ φέρουσιν τὸ κῶρος τοῦ ἐπιστήμου χαρακτήρος, ὅφ' ὃν τὸ ἐπιστέλλον κληρικὸν πρόσωπον ὁμιλεῖ ἐν ὀνόματι ἐνὸς τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν.

Κύριε Ἀρχισυντάκτα.

Ἐν τῷ ἀριθμῷ Ε' τῆς ὑμετέρας «Ἐπιθεωρήσεως» τοῦ τρέχοντος ἔτους περιέχεται πραγματεία περὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἐν Τουρκίᾳ Πρὸςσκυνημένων Μοναστηρίων, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Ζόρις· εὐαρεστείθετε ἄρα γε νὰ καταχωρίσῃτε παρατηρήσεις τινάς, ἃς ἡ ἀνέγνωσις τοῦ ἄρθρου ἐκείνου μοι ὑπηγόρευεν; Λαχὼν τῆς τιμῆς τοῦ νὰ ἀντιπροσωπεύσω πολλὰκις τοὺς Ἁγίους Τόπους κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ ζητήματος τούτου, προτίθεμαι κυ-

ρίως διὰ τῶν κατωτέρω νὰ καταδείξω τὴν σπουδαιότητα σημείου τινός, ὅπερ ὁ κ. Ζόρις φέρει εἰς φῶς μετ' ὅλου τοῦ κύρους τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ γνώμης, καὶ ὅπερ εἶναι ἄξιον τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἐπιθεωρήσεως». Ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος αἱ ὑπὸ τοῦ κ. Ζόρις ἐκφερόμεναι ἰδέαι ἐν πλείστοις ἔσοις διαφωνοῦσι πρὸς τὰς ἰδέας, αἱ οἱ Ἅγιοι Τόποι ἐξ ἀρχῆς ἐξηνεγκον καὶ ὑπεστήριξαν ὡς τὰς μόνας ἀληθεῖς. Τοῦτου αἷτιον κατὰ μέγιστον μέρος ἐστὶν ὅτι αἱ ἐν Ἀνατολῇ ὑπὸ τῶν Ἁγίων Τόπων γινόμεναι δημοσιεύσεις δυσκόλως περιέρχονται εἰς γνώσιν τοῦ εὐρωπαίου καὶ δημοσίου. Ἐν τούτοις ὑπάρχει σημεῖόν τι ὡς προέφην. τὸ σπουδαιότατον πάντων, ἐφ' οὗ εὐτυχῆς λογιζομαι λαμβάνων ὑπὸ σημείωσιν τὴν γνώμην ἀνδρὸς ἀρμοδιωτάτου πρὸς τοῦτο, λέγω τὴν τοῦ κ. Ζόρις.

«Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, λέγει, ὅτι ἡ Ρουμανία εἶναι δεδεμένη ὡς ἐκ τῶν προηγουμένων, καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὸ νὰ παραδεχθῇ τὴν διαιτησίαν καὶ τὸν ἐπιδιαιτητὴν, ἀφ' οὗ δὲν ἐγένετο ἡ συνεννόησις· ἡ γνώμη αὕτη, λύει τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον τὴν ὥραν ταύτην συγκεντροῦται οὐχὶ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς Ρουμανίας, καθ' ὅτι ἡ Ρουμανία ἀπεδέξατο πρὸ πολλοῦ τὴν διαιτησίαν, ἀλλ' εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς. Τοῦτο ἐπιζητοῦσιν οἱ Ἅγιοι Τόποι, εἰς τοῦτο τείνουσι καὶ αἱ τελευταῖαι ἀνακοινώσεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης πρὸς τὰς Ὑψηλὰς κυβερνήσεις τὰς ὑπογραψάσας τὰ πρωτόκολλα Παρισίων, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βερολίνου.

Ὅταν δὲ ἀμφότερα τὰ μέρη παραστῶσιν ἐνώπιον τῆς διαιτησίας, τότε δυνατόν ἀνέτως νὰ ἐξετασθῶσιν ἀπασαι αἱ θεωρίαι ἐκεῖναι, αἱ ἡ ρουμανικὴ κυβερνήσις προέβαλεν ἐπιχαλουμένη ἀλληλοδιχώσχως τὴν κατάργησιν τῆς ἀμεταδάτου ἰδιοκτησίας, τὴν ἀθέτησιν τῶν κτιτορικῶν διατάξεων, τὴν κατάργησιν τῶν μοναστηρίων, τὸ δικαίωμα τοῦ κράτους, τὰ δικαιώματα τῶν κτιτορικῶν οἰκογενειῶν κτλ. κτλ.

Οὐδεμίαν ἀνάγκην νὰ ἐπιχειρήσω, τὸ γε νῦν, τὴν συζήτησιν τῶν θεωριῶν τούτων. Οἱ Ἅγιοι Τόποι ἀρκοῦνται ζητοῦντες τὴν σύστασιν τοῦ δικαιοῦ δικαστηρίου, ὅπερ ἡ Ρουμανία δὲν δύναται νὰ ἀποφύγῃ, ὅπως ἐν πλήρει γνώσει τοῦ πράγματος ὀρθότατα ἀποφαίνεται ὁ κ. Ζόρις. Κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἡμέρας ἐν Εὐρώπῃ δικονομικὰς ἀρχὰς, λυπηρότατον ἔσται ἐὰν οἱ διέποντες τὰ τῆς Ρουμανίας δὲν κατανοήσωσι πόσον ἀδικον ἔχουσι ζητοῦντες νὰ ὑπεκρύψωσι μέσον δι' οὗ δύνανται νὰ ἐξέλθωσιν ἐντίμως τοῦ κύκλου τὴν βίαν καὶ αὐθαιρεσίας, ἐν ἐνέκαινισεν ἡ κυβερνήσις τοῦ ἡγεμόνος Κούζα ἐπὶ βλάβῃ τῶν Ἁγίων Τόπων. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπρεσβεύετο ἐν Ρουμανίᾳ ὅτι πρὸς αὐξήσειν τῶν πόρων τοῦ κράτους ἀσφαλίστατον καὶ ἀπλούστατον μέσον ἦν τὸ ἀπογυμνώσαι βιαίτῃ χειρὶ τοὺς Ἅγιους Τόπους ἀπὸ τῶν ἐν Ρουμανίᾳ προαιωνίων αὐτῶν κτήσεων· ἐλπίζομεν ὅτι δὲν ἐπικρατεῖ πλέον τὸ φρόνημα τοῦτο ἐν Βουκουρεστίῳ. Τότε ὑπεκρίνοντο παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ κυβερνήσει τὴν εἰλικρινῇ πε-

ποίθησιν ὅτι οἱ Ἅγιοι Τόποι μετεχειρίζοντο τὰς ἐκ Ρουμανίας προσόδους αὐτῶν εἰς ὑποκίνησιν πολιτικῶν ταραχῶν· σήμερον τοιαῦτα εἰστηγῆσεις, ὧν τὴν ἡγῶν, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, λυπούμεθα ἀπαντῶντες ὑπὸ τὸν κάλαμον τοῦ κ. Ζόρις θεωροῦνται βεβαίως ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ρουμανίας ἀνάξια νὰ συγκαταλέγωνται μετὰ τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῶν.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν κατεκρύβαντο ἐν ὀνόματι τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῆς Ρουμανίας κατὰ τῶν γαιῶν τῶν καλογηρῶν. Διετεινόντο ὅτι αἱ γαῖαι αὗται ἐξάπαντος κακῶς διετηροῦντο, κακῶς ἐκυδερνῶντο· ὅτι ἀπεστέρουσαν τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους τῶν νομίμων αὐτοῦ προσόδων. Ἀλλ' αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδιασκεψίσεις ἂν οὐχὶ ἄλλο, κατέδειξαν τοῦλάχιστον ὅτι αἱ προσκυνημέναι γαῖαι ἐκστῶντο μετὰ τῶν ἀριστα διατηρουμένων κατ' ἀπασαν τὴν Ρουμανίαν, — ὅτι ἀπέφερον προσόδους πολλὰς ἀνωτέρας ἢ ὅσον ἐνομιζέτο, — ὅτι μόναι αὗται σχεδὸν ἦσαν ἀπηλλαγμέναι βαρυτάτων ἐπὶ ὑποθήκῃ χρεῶν, — ὅτι αἱ ἀμεταδάτοι ἰδιοκτησίαι (maint-morte) ὑφίστανται ἔτι καὶ νῦν ἐν τῷ κράτει, — ὅτι πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐπὶ τῆς μεταβιβάσεως δικαιώματος τοῦ δημοσίου ἡ κυβερνήσις εἰσέπραττεν ἀπὸ τῶν κτημάτων τῆς κατηγορίας ταύτης φόρους πολλὰς ἀνωτέρας τοῦ δικαιώματος ἐκείνου, — ὅτι αἱ περιλάλητοι ὑποχρεώσεις, περὶ αἱ τοσοῦτον περισπᾶται ὁ κ. Ζόρις, εἰσὶν ὅλως ἀνυπάρχοντες· καὶ — ὅτι ὁ τῷ 1865 προταθεὶς συμβιβασμὸς ἦν πρᾶξις καθαρῶς χρηματολογικὴ οὐχὶ λίαν ἐντιμος, καθ' ἃ ἄλλως τε ἐπισήμως ἀνεκρύνθη ὑπ' αὐτῶν τῶν ρουμανικῶν βουλῶν μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἡγεμόνος Κούζα. Τότε δὲ καὶ ἐξηγήθη εὐκόλως διὰ τί ἡ κυβερνήσις τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνου, ἥτις τοσοῦτον πομπῶδως ὡμίλει περὶ τῶν δικαιομάτων τοῦ κράτους, ἀντὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ δικαστήρια καὶ τὰ λοιπὰ νόμιμα μέσα, προείλετο τὴν προσωπικότητα τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Ἁγίων Τόπων, τὴν διαρπαγὴν τῶν δικαιογράφων αὐτῶν, τὴν ἀποδίωξιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας αὐτῶν, καὶ ταῦτα πάντα ἐν ὀνόματι τῆς τοῦ κράτους σωτηρίας. Ἀλλ' ἀνωφελὲς νομίζω τὸ ἐνδιατρίψαι ἐπὶ τε τῶν ἀντικειμένων τούτων καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας θεωριῶν τοῦ κ. Ζόρις, ὅστις λόγον καὶ ἀρχὴν τῆς ἀφιερώσεως τῶν μοναστηρίων καὶ κτημάτων ἐκείνων ἀναγράφει τοὺς ἐνοῦντας τὴν ρουμανικὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῶν πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως ἱεραρχικοῦς δεσμούς· ἡ ἐνστασις αὕτη ἐστὶν ὅλως σαθρὰ καὶ ἀνυπόστατος· πρὸς ἀνατροπὴν δὲ ταύτης ἀρκέσκει ν' ἀντιτάξω ἐνταῦθα γεγονὸς ἀπλούστατον, ὅτι ὅλγλῃ τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔχει ἐν Ρουμανίᾳ οὐδὲ ἐν μοναστήριον, οὐδὲ ἐν μόνον κτῆμα ἐκ τῶν τῆς κατηγορίας τῶν προσκυνημένων κτημάτων. Ἀλλὰ, τὸ ἐπαναλαμβάνω, τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τοῦτο· οἱ Ἅγιοι Τόποι θεωροῦντες ἑαυτοὺς θύματα τῆς αὐθαιρεσίας τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως, ἀπετάθησαν πρὸς τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν κυβερνήσιν καὶ πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις,

αἵτινες συνελθοῦσαι ἐν συνδιασκέψει ἐξήνεγκον ἀποφασιν ὑποχρεωτικὴν δι' ἀμφοτέρα τὰ μέρη, τούτέστι τὴν περὶ συστάσεως δικιτησίας. Ἡ ῥουμανικὴ κυβέρνησις ἀποδεχθεῖσα κατ' ἀρχὰς τὴν διεθνῇ ταύτην ἀποφασιν προσπαθεῖ σήμερον νὰ ματαιώσῃ αὐτὴν δι' ἀναβλητικῶν μέσων. Εἶναι τοῦτο δίκαιον; Ἐν Βουκουρεστίῳ ἐθεωρήθη ἡ σύστασις δικιτησίας ὡς προσβολὴ κατὰ τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ κράτους. Εἶναι τοῦτο λογικόν; Ἀπὸ τῆς τελευταίας ταύτης ἀπόψεως κρίνοντες πάντες οἱ ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν ἀγίων τόπων συνηγοροῦντες χάριτας ὀφείλουσι τῷ κ. Ζόρις διότι εὐηρεστήθη νὰ φέρῃ τὸ ζήτημα εἰς γνῶσιν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς ὑμετέρας «Ἐπιθεωρήσεως» οἵτινες ἀρκούντως φωτισθέντες θέλουσι κρίνει εἰ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ αἱ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς δικιτησίας προσπάθειαι τῆς ῥουμανικῆς κυβερνήσεως εἰσὶ τοῦτ' αὐτὸ ἀνησιδικία. Ὁ κ. Ζόρις προστίθῃσιν εἰ ἐκ τῶν δοθεισῶν πρὸς τὴν ῥουμανικὴν βουλὴν ἐξηγήσεων συνάγεται εἰς τὴν κυβερνήσεως ἀπεφάσισε νὰ θεωρήσῃ τὴν συζήτησιν περτωθεῖσαν, ἀφ' οὗ οἱ Ἅγιοι Τόποι ἀπέρριψαν τὸν προταθέντα αὐτοῖς τῷ 1865 συμβιβασμόν. «Ὁ Πέτρος ἀπαιτεῖ περισυρίαν, ἣν τοῦ ἔχραπεν ὁ Ἰάκωβος» ὁρίζεται τὸ δημόσιον δικαστήριον τὸ δικάζον τὴν ὑπόθεσιν· ὁ Ἰάκωβος ἀναγκάζεται νὰ τὸ ἀποδεχθῇ· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ φέρει τῷ Πέτρῳ προτάσεις συμβιβασμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος τὰς ἀπορρίπτει, ὁ Ἰάκωβος κηρύττει «περτωθεῖσαν τὴν συζήτησιν» καὶ ἐπιμένει κατακρατῶν τὴν ἀρπαγείσαν περιουσίαν». Τοιαύτη εἶναι ἡ θέσις τοῦ ζήτηματος σήμερον. Κατὰ τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου, οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ ἀπαντῶσι διὰ τῆς γλώσσης τῆς ἰσχύος. *Justitia regnorum fundamentum*. (Ἡ δικαιοσύνη θεμέλιον τῶν βασιλείων). Τοῦ ἀξιώματος τούτου τὴν ἀληθεῖαν περιττὸν νομίζω νὰ ὑποστηρίξω ἐγὼ εἰς τὰς στήλας τῆς ὑμετέρας «Ἐπιθεωρήσεως».

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 7]19 Δεκεμβρίου 1883.

Ἀρχιεραδριτῆς ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΦΘΟΝΙΑΝΣ.

ΠΕΡΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΜΗΗΣΤΕΙΑΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΥΝ
ΙΣΧΥΟΝΤΟΣ ΕΝ ΑΥΤΩΝ ΕΝ Τῇ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΙΚΑΙΟΥ*

Προαπαιτούμενα πρὸς γάμον, συναίνεσις ἀμφοτέρων τῶν εἰς γάμον συναπτομένων ἐν πρώτοις καὶ ἱερολογία. — Κατάλληλος χρόνος πρὸς σύναψιν τοῦ γάμου. — Συναίνεσις πρὸς γάμον τῶν γονέων τῶν ὑπερσυσίων τέκνων. — Συνέπαις αὐτῆς.

Πρὸς ἔγκυρον σύναψιν γάμου ἀπαιτεῖται ἐν πρώτοις ἡ συναίνεσις ἀμφοτέρων τῶν εἰς γάμον προσερχομένων καὶ ἐπὶ τούτοις ἡ συνήθης καὶ κανονικὴ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἱερολογία πρὸς τὴν ὑπαρξίν τῆς συναίνεσεως ταύτης κατὰ νόμον ὤφειλεν ὁ μὲν ἀνὴρ ὅπως ὑπερβαίνει τὸ δέκατον τέταρτον τῆς ἡλικίας· αὐτοῦ ἔτος, ἡ δὲ κόρη τὸ δωδέκατον, ἄλλως συναίνεσις δὲν ἡδύνατο εἶναι λογισθῇ ὡς ὑπάρ-

χουσα κατὰ τὸ γράμμα τῶν ὑφισταμένων περὶ τούτου νόμων καὶ ἐπομένως ὁ γάμος, ἔστω καὶ δι' ἱερολογίας γινόμενος, ἐθεωρεῖτο ἄκυρος καὶ διαλυτός, ὡς ἐλλείποντος ἐνὸς τῶν κυριωτέρων συστατικῶν καὶ στοιχείων δι' ὧν ἡ συγκρότησις τούτου ἐθεωρεῖτο ὡς κατὰ νόμους καὶ τακτικῶς γενομένη· καὶ ὁντως τοιοῦτος γάμος, καὶ ὅν ἀμφοτέροι οἱ συναπτόμενοι ἀτελεῖς ἐτύγγανον τὴν ἡλικίαν, ἐπομένως δ' ὑπελείποντο πολὺ τῶν ἄλλων καὶ κατὰ τὸ ἄκματον τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, δὲν ἡδύνατο ποσῶς εἶναι θεωρηθῇ ὑπ' οὐδεμίαν ἔσφιν ὡς ὀρθῶς καὶ εὐλόγως ἐπ' ἀγαθῷ ἀμφοτέρων γεγόμενος, καθόσον ὁ νομοθέτης ὅστις ἀπέκρουε τὴν μέστην πάντοτε ὁδὸν τῆς ἡλικίας ἐπὶ γάμων ἐν παρωχηθείᾳ ἡλικίᾳ ἐπὶ τῷ σκοπῷ εἶναι ἀποτρέψῃ καὶ τὰ ἐκ τούτων δεινὰ. περὶ ὧν ποιεῖται μακρὸν λόγον καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος παραινῶν τοῖς γονεῦσιν ὅπως ἐκδίδωσι τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ πρὸς τὸ ἔλεον αὐτῶν συμφέρον καὶ πρὸς τὴν εὐημερίαν τῶν τέκνων αὐτῶν, δὲν ἡδύνατο ἀφ' ἑτέρου ὅπως μὴ προνοήσῃ καὶ περὶ τῶν ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ ἔτι εἰς γάμον προσερχομένων ὁρίσας ὡς πρὸς τοῦτο τὸν κατάλληλον τῆς ἡλικίας χρόνον, καὶ ὅν ὅπως δὴποτε διετέλουν οὗτοι ἐν καταστάσει ὅπως προνοήσωσι περὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν συμφερόντων καὶ προστηκόντως διακυβερνηθῶσιν.

Ἐντεῦθεν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἦν ἐν ἰσχύι περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου διάταξις πολιτικὴ περιεχομένη ἐν τοῖς Βασιλικοῖς, καὶ ἦν ἐνομοθετήθη εἰς τὴν κόρην κατωτέρων τῶν δώδεκα ἐτῶν λαμβάνων πρὸς γάμον οὐ συνίστησι νομίμως γάμον· ἀλλ' ἐὰν μὲν προηγήθῃ τοῦ γεγονότος τούτου μνηστεία, ὁ μὲν γάμος θεωρεῖται ἄκυρος, ἡ δὲ μνηστεία μένει φυλαττομένη· ἐὰν δὲ δὲν προηγήθῃ τούτων τούτου μνηστεία, μηδὲ τοιαύτην ἐξ ἀρχῆς ἔσχε διαθέσιν ὁ μετὰ κατωτέρω τῶν δώδεκα ἐτῶν κόρης εἰς γάμον συναφθεῖς· εἰς οὐδὲν λογίζεται ὁ γεγόμενος γάμος ἄκυρος θεωρούμενος, ὡς μὴ φέρων πάσας τὰς ἀπαιτούμενας συνθήκας, αὐτοδικαίως· ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ συνοδικῇ διατάξει, περισθεῖσα διὰ τοσούτων χρόνων ἄχρις ἡμῶν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀλεξίου, χρονολογούμενη δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς δεκάτης πρώτης ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἦν κωλύεται αὐστηρῶς καὶ ἀνευ τῆς ἐλαχίστης συγκαταβάσεως ὁ μετὰ κόρης ἡττονος τῶν δώδεκα ἐνιαυτῶν γάμος, ὡς παρὰ φύσιν καὶ ἀπρεπὴς καὶ ὡς μὴ γεγόμενος προδήλως ἐπὶ σκοπῷ τεκνοποιίας, ἐπὶ τῷ λόγῳ εἰς τὴν μὴ μὴ φθίσασα εἰς ἐφηδικὴν ἡλικίαν εἶναι ἀνέπιδεκτος γονῆς, ὁ δὲ γάμος τελεῖται οὐχὶ δι' ἀπλὴν ἔφεσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ σκοπῷ μόνῳ τεκνογονίας· τούτου ἕνεκα διὰ τοῦ εἰρημένου συνοδικοῦ ψηφίσματος ὁ μὲν σινομολογήσας τοιοῦτον ἔκθεσμον γάμον ἀνὴρ κηρύσσεται καὶ θεωρεῖται οὐχὶ γαμέτης, ἀλλὰ φθορεὺς τῆς εἰς γάμον προσληφθείσης κόρης, ὁ δὲ τὸν τοιοῦτον ἀπρεπῇ εὐλογήσας ἱερεὺς γάμον ὑπεύθυνος κατὰ πάντα ἀπέναντι

* Συνέβη προηγουμένου τεύχους, σελ. 448.

1. ζ' Βασιλικ. ΚΗ', 4.

τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰς προσηγούσας ὑπεβαλλόμενος παιδείας¹.

Ἀλλὰ πρὸς ἀποτροπὴν καὶ ἐτέρων κακῶν προσηγομένων ἀπὸ τῆς ἐν γυνάμει καὶ ἐν παραβύτῳ τελουμένης πολλὰκις ἱερᾶς εὐλογίας τοῦ γάμου. ἐκτὸς τῶν ὑριστμένων ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀπαγορευτικῶν διατάξεων, ἔχουμεν καὶ ἕτερον θέσπισμα τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα, καθ' ὃ ἡ γαμικὴ ἱερολογία δέον ἵνα τελεῖται ἀπαραιτήτως παρόντων ἱκανῶν προσώπων ὡς μαρτύρων, καὶ πρὸς τοῦτο ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς καὶ κατὰ τὰς ἐν ἰσχύϊ ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις ὁ ἱερεὺς ὁ τολμῶν ἄλλως παρὰ τὰ θεσπισμένα διαπραῖξει, ὡς ἐν τοῖς ἀπρεπέσι, κατ' αὐτὸ τὸ γράμμα τῆς Νεαρᾶς, ἐαυτὸν παρεμβάλλων².

Προκειμένου περὶ τῆς γαμικῆς ἱερολογίας τῆς ἀναγκαίως προαπαιτουμένης πρὸς σύνψιν γάμου, ἐπειδὴ ἡ ἄνευ ἱερολογίας μίξις ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς πορνεία ἐκκλησιαστικῶς τε καὶ πολιτικῶς ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, καὶ ὁ εἰς ταύτην ὑποπίστων δὲν ἦτο προσηγορῶς οὔτε εἰς δωροδορίαν, οὔτε εἰς προσηγορίαν ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς συνεστίασιν κινῆ μετ' ἄλλων καὶ ἐπικοινωνίαν, ἐνομοθετήθη διὰ Νεαρᾶς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, παραδεκτῆς γενομένης ὑπὸ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ὅτι δέον ἵνα ἱερολογῶνται καὶ τὰ δουλικά πρόσωπα καὶ συζευγνύωνται οἱ οἰκεῖοι δούλοι νομίμως μετὰ τῶν δουλίδων γυναικῶν μένοντες πάλιν ὑπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὰν ἀπαλιν αἱ δουλίδες μετὰ τῶν δούλων δι' ἱερολογίας, ἵνα μὴ πορνεύωσιν. κερυχθέντων τῶν ἄλλως πρακτόρων δεσποτῶν αὐτῶν ὑπευθύνων τοῖς κανονικοῖς ἐπιτιμίοις, ἤγουν ἀφορισμοῖς ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀκωνωνησιαίς³.

Περὶ τοῦ κανονικοῦ τοῦ διδομένου ἐν τελέσει γαμικῆς ἱερολογίας τοῖς ἀνωτέροις λειτουργοῖς τῆς Ἐκκλησίας,

1. «Καὶ γὰρ εἰσὶν ὁ νόμος τὴν φύσιν μιμεῖσθαι, καὶ ὁ μὲν οἶδεν αὐτὴ προσέειπαι, τὸ δ' ἡγνοημένον αὐτῇ παραπέμπεται· εἰ τὸν ἡ μὲν μὴ πω ἠβόκοντα γονῆς ἐστὶν ἀνεπίδεκτος, διὰ δὲ παιδογονίαν ὁ γάμος, ὁ συνεργόμενος ἔρα τῇ μὴ γενομένη δωδεκάτου ἐνιχυτοῦ φθορᾶς ἐστίν. ἀλλ' οὐ γαμότης· καὶ διὰ τοῦτο ὁ τῆς ἡστονός τῶν δώδεκα ἐνιχυτῶν ἀπείρηται γάμος, καὶ ὁ ἱερολογῶν ἱερεὺς αἰτιάματι καθυποπίπτει... (Ἰδε θέσπισμα συνοδικὸν πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀλεξίου ἐν Συντάγματι Θ. καὶ Ι. κανόνων Ράλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 35).

2. «Μηδεὶς μυστικῶς στεφανούσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων· ὁ γὰρ τοῦτο κατατολμήσας ἐργάσασθαι σωφρονίζεσθω τιμωρούμενος, δηλονότι τοῦ ἱερέως, ὡς ἐν τοῖς ἀπρεπέσι ἐαυτὸν παρεμβαλλόντος, τὰς ἀξίας εὐθύνες εἰσπραττομένου, κατὰ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων διάταξιν» (Ἰδε Πρόχειρον Νόμων Βασιλ. Μακεδόνα δημοστ. ὑπὸ Ζαχαρ. κεφαλ. 27, τίτλ. Δ').

3. Ἰδε Νεαρὰν Ἀλεξίου Κομνηνοῦ παρὰ Βασιλ. τόμ. Β', σελ. 500. ὅρα καὶ ἐρωτήματα λυθέντα ὑπὸ Πέτρου χαρτοφύλακος καὶ δικόνου τῆς Μ. Ἐκκλησίας· ἐπὶ ἐπιστολὴν Νικήφωρος τοῦ χαρτοφύλακος πρὸς μοναχὸν Θεοδόσιον καὶ ἐγκλειστον Κορίνθου, ὑπόμνησιν πρὸς Νικήταν Θεσσαλονίκης καὶ ἀπάντησιν αὐτοῦ ἐν Συντάγματι τῶν Θ. καὶ Ι. καν. Ράλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 371, 400, 443 καὶ 445.

ἦτοι τοῖς μητροπολίταις καὶ ἐπισκόποις, ἔχομεν περιτωρῶς μένην Νεαρὰν διάταξιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐπικυρουμένην προγενέστερον καὶ ἐν ἰσχύϊ ὑπάρχον χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου. καθ' ἣν ἐλαμβάνετο ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν εἰς γάμον συναπτομένων δικαίωμα τι, ἦτοι ἀπὸ μὲν τοῦ γαμβροῦ ἐν νόμισμα χρυσῶν, ἀπὸ δὲ τῆς νύμφης πανίου πένχεις δώδεκα¹.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω πρὸς νόμιμον κατάρτισιν τοῦ γάμου ἔδει ἵνα ὑπάρχη καὶ ἡ ἐπὶ τούτῳ συναίνεσις τῶν γονέων τῶν εἰς γάμον συναπτομένων ὑπεζουστῶν τέκνων· ἄλλως οἱ οὕτως συναπτόμενοι παρὰ θέλησιν τῶν ἐαυτῶν γονέων διεσπῶντο δυσχεστῶς ἀπ' ἀλλήλων καὶ ὁ γάμος ἐθεωρεῖτο ὡς μὴ ὑπάρξας κατ' εἰδικὴς ὁλως ἐκκλησιαστικῆς τε καὶ πολιτικῆς διατάξεως· οὕτως ἀρ' ἐνός μὲν, κατὰ νόμον περιλαμβανόμενον ἐν τοῖς Βασιλικαῖς, δὲν ἡ δύναμις ἵνα τελεῖται ποτὶς γάμος ἄνευ τῆς συναίνεσεως τῶν εἰς τούτον συναπτομένων καὶ τῶν ἐχόντων τούτους ὑπεζουστῶν γονέων, γενόμενος δὲ ὡς μὴ δὲν ἐλογίζετο· ἐξαιρέσει μόνον ὑπῆρχεν πρῶτον, ὅτε ὁ πατήρ, καὶ περ ἐν τῇ ζωῇ διατελῶν, ἡγνόητο ἐν τούτοις ποτὶς διάγει ἐπὶ τριετίαν, ὅτε οἱ ἐκτέρας φύσεως αὐτοῦ παῖδες ἡδύναντο νομίμως ἵνα συζευχθῶσι μετ' ἄλλων προσώπων, καὶ δεύτερον, ὅτε πρὸ τριετίας οἱ παῖδες τοῦ ἀπόντος πατρὸς προσήρχοντο εἰς γάμον, γινώσκοντες τοῦ πατρὸς καὶ μὴ ἀπαρεσκεμένου πρὸς τὴν σύνψιν τοῦ τοιοῦτου γάμου, καθ' ἣν περίστασιν ὁ γενόμενος οὕτω γάμος ἐθεωρεῖτο ἄμεμπτος καὶ ἐρρωμένος· τὸ δεύτερον τοῦτο ἐφηρμίζετο ἀκριβῶς καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν συνεπειῶν προκειμένου καὶ περὶ τῶν παίδων τοῦ αἰχμαλώτου γενόμενου ἐν πολέμῳ ἢ ἄλλως πατρὸς, οὐδενός· πρόσκομματος δεκτοῦ γιγνομένου². Ἐξαιρέσει ἐπίσης ὑπῆρχε συνεπεῖς ἰδίαις διατάξεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἱ γονεῖς τῶν ὑπεζουστῶν τέκνων ἦσαν μαινόμενοι τυχόν, ἢ πράχρονες, ἢ νομικῶς ἀπηγορευμένοι, ὅτε δὲν ἀπαιτεῖτο ἡ τῶν γονέων ἄνευ ἄλλου πρὸς γάμον συναίνεσις.

Ἀρ' ἐτέρου δὲ κατὰ τινὰ ἐτέραν Ἰουστινιάνειον Νεαρὰν ἐπετρέπετο ῥητὶς εἰς τὸν πατέρα ἵνα ἀποξενώσῃ παντελῶς καὶ καταστήτῃ ἀποκληρονόμου τῆς ἰδίας περιουσίας τὴν ὑπεζουστῶν αὐτοῦ θυγατέρα, τὴν μὴ δεξαμένην ἄνδρα ἐκλεγέντα τῇ προνοίᾳ καὶ συναίνεσει αὐτοῦ, ἀλλὰ προτιμήσασιν ἵνα διὰ τὴν οἰονόμησιν ἄλλον βίον. Ἐξαιρέσει μόνον ἐτάχθη διὰ τῆς εἰρημένης Νεαρᾶς καθόσον ἀφ' ὧν τὰς ὑπερβάσας τὸ εἰκοστὸν πέμπτον τῆς ἡλικίας αὐτῶν ἔτος

1. «Καὶ κατὰ τὸ τυπικὸν τοῦ μακαρίτου βασιλέως τοῦ Μονομάχου διορίζεται ἡ βασιλεῖα μου ἵνα, ὅταν τινὲς τῶν ὑπὸ τῇ ἐνορίᾳ τῶν κατὰ χώραν ἐπισκόπων, νόμιμ γάμου νομίμως γυναιξὶ συναπτόνται, ἀναλαμβάνηται ὁ ἐπίσκοπος ἐξ αὐτῶν, ἀπὸ μὲν τοῦ γαμβροῦ νόμισμα ἐν χρυσῶν, ἀπὸ δὲ τῆς νύμφης πανίου πένχεις δώδεκα, καθὼς ἔρα καὶ ἐκ παλαιοῦ τετύπωται». (Ἰδε Νεαρὰν αὐτοκράτ. Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἐν Συντάγμα. τῶν Θ. καὶ Ι. καν. Ράλλη καὶ Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 281).

2. ζ', η', Βασιλ. ΚΗ', 4.

νέας και μὴ ἀποκατασταθείσας καὶ συναφθείσας ἀνδρὶ νομίμῳ, ἀμελεία καὶ ὑπερβίσει τῶν γονέων, ὅτε ἡ δίχα συναινέσεως τῶν γονέων μετ' ἀνδρὸς οἰκουμένης· εἰς γάμον συνάφεια αὐτῶν ἡδύνατο ἵνα τελεσθῇ ἐλευθέρως μηδενὸς ἐμποδῶν ὄντος, καὶ οὐδόλως ἀντ' ἀχαριστίας ἐλογίζετο, καθόσον οὐχὶ ἕνεκα ἰδίου αὐτῶν σφάλματος, ἀλλ' ἕνεκα παραπτώματος καὶ ἀμελείας τῶν γονέων περὶ τὴν ταχυτέραν ἀποκατάστασιν αὐτῶν προέβησαν αὐτογνώμονως εἰς τὴν διάπραξιν τοῦ τοιούτου¹.

Ἐκ τῶν τῆς Ἐκκλησίας διασημοτέρων πατέρων ὁ Μέγας Βασίλειος σφοδρῶς κατακρίνει τὴν ἀνευ συναινέσεως τῶν ἰδίων γονέων σύζευξιν τῶν θυγατέρων ἀποφαινόμενος ἄλλοτε μὲν ὅτι αἱ κόραι αἱ παρὰ γνώμην τῶν γονέων εἰς γάμον συναφθεῖσαι πορνεύουσιν καὶ ὅτι τότε μόνον ὁ τοιοῦτος γάμος καθίσταται νόμιμος ὅτε διαλλαγῶσι παντελῶς οἱ γονεῖς μετὰ τῶν οὕτως αὐθαιρέτως εἰς γάμον συναφθέντων, μὴ ἀποκαχισταμένων εὐθὺς εἰς τὴν θεῖαν κοινωνίαν, ἀλλὰ τιμωρουμένων πάλιν μετὰ τοῦτο δι' ἀπογῆς τῆς ἐπὶ τριετίας², ἄλλοτε δὲ ὅτι οἱ ἀνευ τῶν κρατούντων, δηλονότι τῶν γονέων, γάμοι πορνεῖαι εἰσι, καὶ ὅτι μόνον ἐάν ἐπιτρέψωσιν οὗτοι τὴν συνοίκησιν, τότε λαμβάνει ὁ οὕτω παρὰ θέλησιν καὶ συναινέσιν τῶν ἰδίων γονέων συναφθεὶς γάμος τὸ ἔγκυρον καὶ τὸ βέβαιον³.

Ἡ δὲ καθόλου Ἐκκλησία ἐπὶ τῶν κανονικῶν καὶ πολιτικῶν διατάξεων ἐπεριδομένη τὴν ἀνάλογον ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἐποιεῖτο δεδομένης ἀνάγκης. Ἐντεῦθεν, ἐάν μὲν ἡ κόρη παρὰ γνώμην τοῦ πατρὸς συνήπτετο εἰς γάμον μεθ' οἰουδήποτε προσώπου ὑπερβάτα τὸ εἰκυστὸν πέμπτον τῆς ἡλικίας αὐτῆς ἔτος, δὲν ἦτο ποσῶς κατακριτέα καὶ ὁ τελεσθεὶς γάμος ἦν πάντῃ ἐρρωμένως· ἐάν δὲ τούταντίον ἢ εἰς γάμον ἐλθούσα ὑπεξουσία κόρη, παρὰ γνώμην τοῦ πατρὸς ἐγήματο, οὐ μόνον οἱ οὕτως αὐθαιρέτως συναφθέντες διεξέγγυντο ἀπ' ἀλλήλων αὐθωρεῖ, ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τοῦτο συναράμνοι εἰς εὐθύνης ὑπεβάλλοντο καὶ ὁ τὴν ιερολογίαν τοῦ γάμου τολμήσας ἱερεὺς πολλαχῶς ἐτιμωρεῖτο. Ἐν τῇ περιστάσει δὲ ταύτῃ συγχρόνως διετάσσεται καὶ ἡ ἀπόδοσις καὶ ἡ ἐπιστροφή τῶν πραγμάτων τῶν τυχόν ἀπὸ τῆς οἰκίας τοῦ πατρὸς μετανεχθέντων κατὰ τὴν εἰς τὸν τοῦ γαμβροῦ οἶκον μετέδωκιν τῆς ὑπεξουσίας κόρης, καθυπεβάλλετο δὲ καὶ ὁ εἰς γάμον συνα-

φθεὶς μετ' αὐτῆς ἀνὴρ εἰς τὸ κατὰ νόμους πρόστιμον ὑπὲρ τῆς φθορᾶς τῆς κόρης, εἴ που τοιοῦτόν τι ἐτελείτο· ταῦτα δὲ καὶ συνοδικῶς ἐκυρώθησαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀλεξίου περὶ τὰς ἀρχάς τῆς ΙΑ' ἐκατονταετηρίδος¹. Τὰς ἀναλόγους διατάξεις ἀφ' ἑτέρου ἡ Ἐκκλησία πάλιν ἐφήρμοζεν ὁσάκις ἐκ τῶν ὑστέρων, μετὰ τὴν αὐθαίρετον ὑπὸ τῆς ὑπεξουσίας κόρης σύναψιν γάμου οἰωδῆτινι προσώπῳ, ἐπήρχετο καὶ ἡ συναινέσις τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ὅτε ὁ γάμος διετέλει ἐρρωμένως, ὑποβαλλομένων οὐχ ἥττον λόγῳ ἐξίλασμοῦ τῶν συναψάντων τοῦτον εἰς ἀνάλογον ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν, ἥτοι εἰς τὴν ἐπὶ ἔτος, διετίαν, ἢ τριετίαν κατὰ τὰς περιστάσεις ἀπογῆν ἀπὸ τῆς θείας μεταλήψεως, ἢ ὁσάκις συνήπτετο γάμος παρὰ τῶν ὑπεξουσιῶν τέκνων ἑκατέρου τοῦ φύλου, ἀπόντος ἐπὶ διετίαν ἢ καὶ τριετίαν τοῦ πατρὸς καὶ δήλου ὄντος ὅτι δὲν ἀπήρεσκε τῷ πατρὶ τὸ πρόσωπον, ὅτε καὶ πάλιν ὁ γάμος ἐρρωται.

Ἀλλ' ἐάν ἱερεὺς τις τοὺς παρὰ γνώμην τῶν γονέων συναπομένους εὐλογήσῃ, εἴτα δὲ τοὺς αὐτοὺς διαζευχθέντας κατ' ἀρίσκειαν καὶ συναφθέντας· ἑτέροις προσώποις εὐλογήσῃ ἑτέρος ἱερεὺς, τότε τί κρατεῖ; τὸ πολὺπλοκον τοῦτο ἐν μέρει ζήτημα ἔλυσε διὰ συνοδικοῦ ψηφίσματος ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος, ἀποφανθεὶς ὅτι, εἰ μὲν ἡγνόησεν ὁ εὐλογήσας τὸν πρῶτον γάμον ἱερεὺς τὸ τῶν τελόντων ἀβούλητον, ἐπὶ χρόνον ῥητὸν τεσσαράκοντα, ἢ ὀγδοήκοντα ἡμερῶν τῆς ἱερωργίας ἐπισχεθῆσεται, εἰ δὲ ᾗδει, τῆς ἱερουσύνης πάντως ἐκπεσεῖται· ἐξαίρεσις ὅμως καὶ ἐν τούτῳ ἐτάχθη προκειμένου περὶ τῶν ὑπερβάντων τὴν εἰκοσιπενταετίαν προσώπων καὶ συναψάντων γάμον ἀκύντων τῶν γονέων· ὅτε ὁ μὲν εὐλογήσας τὸν πρῶτον γάμον ἱερεὺς θεωρεῖται ἀντίτιος, ὁ δὲ δεύτερος ἱερεὺς ὁ εὐλογήσας τὸν δεύτερον γάμον, ἀγνώων μὲν τὸ πρῶτον συνακέσιον, τυγχάνει ἀναίτιτος, εἰδὼς δὲ, ἐπιτιμίους μετριωτέροις καθυποβάλλεται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τοὺς πορνείας ἐγκλήματι ἀλόγους, ὡς αὐτολεξεῖ ἀναφέρει ἡ συνοδικὴ ἀπόφασις, ὡς καθαρὸς ἐστὲ φάνωσεν· ἐπίσης ὁ αὐτὸς πατριάρχης καὶ διὰ τῆς αὐτῆς συνοδικῆς πράξεως ἐκήρυξεν ὅτι καὶ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν γνώμη τῶν γονέων συνέστη μὲν ὁ πρῶτος γάμος, ἀλλ' ὕστερον ἐπῆλθε παραλό-

1. «Εἴ τι τῶν γονέων βουλομένων τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ ἢ ἐγγόνῃ ἄνδρα δοῦναι καὶ προῖκα κατὰ τὴν δύναμιν τῆς ἰδίας περιουσίας ὑπὲρ αὐτῆς παρατίειν, ἐκείνη μὴ συναινέσῃ, ἀλλ' αἰσχρὸν βίον ἐπιλέξῃται, εἰσὶναι τῷ πατρὶ ἀποκληρονομῶν αὐτὴν ποιεῖν. Εἰ δὲ μέρει τῆς τῶν εἰκοσι πέντε ἐτῶν ἡλικίας ἡ θυγάτηρ γίνῃται καὶ οἱ γονεῖς ὑπέρβωται ταύτῃ ἄνδρὶ συνήψῃ, καὶ ἴσως ἐκ τούτου συμβαίῃ εἰς τὸ ἐκρυπτεῖν σῶμα ταύτην ἀμάρτυσαι, ἢ δίχα συναινέσεως τῶν γονέων ἄνδρὶ ἐκρυπτεῖν, ἐλευθέρῳ μὲν τοι γὰρ συζεύξῃ, τοῦτο εἰς ἀχαριστίαν αὐτῇ μὴ λογίζεσθαι. ἐπεὶ οὐ τῇ ἑαυτῇ, ἀλλὰ τῇ τῶν γονέων αἰτίᾳ τοῦτο γινώσκεται πλημμελήσασα». (Νεαρχ' Ἰουστίν. ΠΙΕ', κεφ. γ', 11).

2. Ἰδε κανὼν 38 Μ. Βασιλεῶς.

3. Ἰδε κανὼν 42 Μ. Βασιλεῶς.

1. Ἰδε ἀπόφασιν συνοδικὴν τοῦ ἔτους 1038 ἐπὶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀλεξίου ἐν Συντ. τῶν Θ. καὶ Ι. καν. Πίλλη καὶ Ποτλῆ τόμ. Ε' σελ. 39. Ἰδε ὁμοίως αὐτόθι (τόμ. Ε' σελ. 38) καὶ ἀπίντησιν συνοδικὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου πρὸς Λέοντα τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ σύγκειλον, ἧς ἀπόσπασμα περὶ τοῦ ἀντικειμένου νοῦ τούτου παρακατευόμενον ἔχει ὧδε. «Εἰ γοῦν παρὰ γνώμην τοῦ διεγκαλιζάντος τὴν θυγατέρα αὐτοῦ πρὸς γάμον ἡγάγετό τις, καὶ οὕτε πρότερον, οὐδ' ὕστερον εὐρίσκειται συναινέσας τῷ συναλλάγματι, ἀλλ' αἰ τοῦτο ἀπαρεσκήμενος φαίνεται, διατίσσει τὴν τούτου ὑπεξουσίαν ἀπὸ τοῦ κακῶς συναφθέντος αὐτῇ· τῆς γὰρ τοιοῦτοτρόπου συνοικῆσις μισοῦσι μὲν οἱ νόμοι καὶ ἀποτρέπονται καὶ οὐδὲ γάμους ἡγοῦνται, ὥς καὶ ἡ ἀγγίνοιά σου ἐπίσταται, πόρρω δὲ τοῦ πολιτεύματος καὶ οἱ ἱεροὶ κανόνες ἐκλύουσιν».

γως διάττασις μεταξύ τῶν οὕτως εἰς νόμιμον γάμον συναφθέντων, ὁ μὲν πρῶτος ἱερεὺς ὁ τὸν πρῶτον εὐλογήσας γάμον τυγχάνει ἀθῶος καὶ ἀνεύθυνος, ὁ δὲ τὸν μετὰ τὴν ἐπελήθυσαν διάττασιν δεύτερον γάμον ἀλλότριος τῆς ἱερωσύνης, εἴτε παρῆσαν ἐν τούτῳ οἱ γονεῖς, εἴτε μή'.

(Ἔπεται συνέχεια)

ΕἰΔΕΥΘΕΡΙΟΣ ΓΡΗΓ. ΨΑΠΕΙΝΟΣ
διδάκτωρ τὰ νομικά.

Ο ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑΝ¹

Ἐάν ἐξετάσωμεν μετὰ προσοχῆς τὰ συνιστάμενα τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν στοιχεῖα καὶ μελετήσωμεν τὰς διαφόρους ἐνεργείας, αἷς ἕκαστιν κατὰ τὸ μέτρον τῆς τε θέσεως καὶ δυνάμεως αὐτοῦ κατέβηκε πρὸς προαγωγὴν αὐτῆς, ἀναντιλέκτως θὰ ἴδωμεν σπουδαίαν ἐν αὐτῇ κατέχουσαν θέσιν ἀπ' αὐτῆς τῆς συστάσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ἐκείνην ἀξίαν, ἥτις βαθμυδὸν μορφωθείσα ἀπετέλεσε τὸν οὕτω κληθέντα μοναχικὸν βίον, τὸν βίον ἐκείνον, ὅστις κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ περισταταί πως ἐν τῇ ἱστορίᾳ παράδοξος. Μὴ προτιθέμενοι νὰ εἰσέλθωμεν εἰς φιλοσοφικὴν ἐξέτασιν τοῦ βίου τούτου καὶ ὑποστηρίξωμεν τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ ἐναντίον ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῇ αὐστηρᾷ αὐτῶν λογικῇ οὐδὲν οὐδαμῶς ἐν αὐτῷ διορῶσιν ἀνύσιμον καὶ τῇ κοινωνικῇ ἀναπτύξει λυσιτελεῖς, θέλομεν ἐξετάσει διὰ βραχείων τοῦτον ἐν σχέσει πρὸς τὴν κοινωνίαν.

Ὁ μοναχικὸς βίος, ὅστις ὡς βάσιν κυρίαν τῆς συστάσεως αὐτοῦ ἔσχευ ἀναντιρρήτως τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ τελειότητα ἀείποτε καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ ἀτελεῖ αὐτοῦ μορφῇ, ὡς ἡ ἱστορία διδάσκει, καίπερ ἴδιον ἐν πολλοῖς ἐπιδιώξας ὑψηλότερον, θειότερον σκοπὸν, οὐσιωδῶς ὅμως ἐταῦτισε τὸν ἑαυτοῦ προορισμὸν μετὰ τοῦ τῆς ἀδελφῆς κοινωνίας, οὐδέποτε, ἐκτὸς ὀλιγίστων περιστάσεων, θελήσας ἵνα χωρίσῃ ἑαυτὸν τῆς μεγάλῃς τῶν ὁμαικόνων αὐτῷ ἀδελφῶν συνοδείας. Ὁ καλούμενος μοναχός, ἐάν κατ' ἐπιφάνειαν ἀποχωριζόμενος τῶν συγγενῶν, τοῦ κόσμου καὶ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, τῆς κοινωνίας καθόλου, προσήρχετο εἰς τὰ προϊόντος τοῦ χρόνου ἰδρυθέντα μοναστήρια, κατέφευγεν εἰς τὰς ἀβάτους καὶ ἀπροσίτους ἐρήμους, τοῦτο ἔπραττε βέβαιος ὢν ὅτι ἐκ τῆς

μοναχικῆς ἐκείνης καλύψεως, ἐν ἣ ἐκουσίως ἐξίωριζεν ἑαυτὸν τὴν ἡδύνατο νὰ καταστῇ κατὰ μείζονα λόγον ὠφέλιμος τῇ κοινωνίᾳ, θυσιαζὼν ἑαυτὸν ἐνώπιον τῆς ὑψηλῆς καὶ ἱερᾶς τοῦ καθήκοντος ιδέας, ὅπερ ἕκαστος τῶν βροτῶν ὀρεῖται νὰ ἐκτελέσῃ· διότι ἐγίνωσκεν ὡς πρακτικὸς φιλόσοφος ὅτι οὐ μόνον τὸ ἀτομικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον δέον ἵνα ᾗ διηνεκές μελέτης ἀντικείμενον παντὶ καλῶς τὸν ἑαυτοῦ κατανοοῦντι προορισμὸν· ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ μοναχός, καίπερ ἀπηλλαγμένος πολλῶν τοῦ κόσμου ὑποχρεώσεων ἀπεμάχρυνεν ἑαυτὸν ἐθελουσίως τῆς κοινωνίας, μὴ ἀπαλλοτρίων τῶν ἡθικῶν ὑποχρεώσεων, δι' ὧν προώριται νὰ καταστῇ ὠφέλιμος τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ συνωστὰ τῷ τοῦ θεορρήμονος Παύλου ἀμτδεῖς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος (Α' Κορινθ. 10, 24). Ἐγίνωσκε τέλος ὅτι ὁ μοναχός, φορέυς ὑψηλοτέρου προορισμοῦ, ὀρεῖται νὰ προσενέγκῃ ἑαυτὸν εἰς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἡθικοῦ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ συμφέροντος. Εἶναι δὲ τοῦτο ἀληθὲς, ἣν ἀποδεικνύει ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας²· ἀληθὲς μὲν ὅτι πάντες οἱ μοναχοὶ δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἐκτελέσωσι τὸν ὑψηλὸν τοῦτον τοῦ βίου αὐτῶν σκοπὸν, οὐδὲ ἦσαν πρὸς τοῦτο παρεσκευασμένοι· ἀλλ' ὅτι ὁ βίος οὗτος, ὅστις ἐπετέλεσε μέγα ἀληθῶς ἔργα, πολλάκις παρεμορφώθη καὶ παρεστάθη ὑπὸ τῶν ψευδῶν αὐτοῦ ἀντιπροσώπων ὡς τι ἐπιφρόδον καὶ ἀπειλητικὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ στοιχεῖον, ζητοῦν νὰ ἐγκαταμίξῃ ἑαυτὸ πρὸς στοιχεῖα ἀντικρυς ἐναντίας καὶ διαφόρου φύσεως τυγχάνοντα· καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ ὑπερβάσει τῶν προδιαγεγραμμένων αὐτῷ ὁρίων εὗρεν ἂν οὐχὶ τὴν παντελῆ, ἀλλὰ τὰ σπέρματα καὶ τὰς ἀφορμὰς τῆς ἡθικῆς αὐτοῦ καταπτώσεως· ἀλλ' αἱ μονομέρειαι αὗται, ὡς ἐν παντὶ γεγονότι δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ἀσφαλῆς τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ ἐκτιμήσεως τεκμήριον, οὕτω κἀνταῦθα δὲν δύνανται νὰ ἀλλοιωθῶσιν οὐδόπως τιτὸν τὴν ἀληθῆ καὶ γνησίαν τοῦ μοναχικοῦ βίου φύσιν· ἀνεξαρτήτως τῶν σκιερῶν τούτων πλευρῶν, ἡ γενικὴ αὐτοῦ ἀποψὶς παρίσταται ἡμῖν λαμπρά· ἡ ἱστορία, ὁ εὐθύδικος οὗτος τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων κριτής, περὶ μοναχῶν τὸν λόγον ποιομένη, δὲν δύναται ἢ νὰ διασαλπίσῃ τὰς ψυχωφελεῖς καὶ ἐθνωφελεῖς τῶν μοναχῶν πράξεις, τὰς πράξεις ἐκείνας, αἵτινες ὑπερπερῶσαι τὰ στενὰ τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος ὅρια ἐξεχέοντο μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος ἐκ τῶν ἐρημικῶν ἡσυχαστηρίων εἰς τὸ εὐρὺ τῆς κοινωνίας πεδίου μεταλαμπάδεύουσαι οὕτω τὸ ἐν τοῖς ἀδύτοις τῶν Μονῶν διατηρούμενον τῆς ἀρετῆς καὶ παιδείας φῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ καθιστᾶσαι τὰ μέλη αὐτῆς μέλη τιμια καὶ ἄξια τῆς κλήσεως αὐτῶν. Λί Μοναὶ ἐν τῇ διηνεκεί τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν συναισθήσει ἐξτρυλούθουν πάντοτε ἡρησιμεύουσαι τοῖς μὲν ὀρφανοῖς ὡς

1. Ὅρα ψήφισμα συνοδικῶν πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μετὰ τὴν Κηρύλαριον ἐν Συντάγμ. τῶν Θ. καὶ Ἱ. κ.ν. Πάλλη καὶ Ποτλὴ τόμ. Β'. σελ. 47.

2. Διὰ τῆς διαιρητικῆς ταύτης ἡρεξίμην πρὸς τετραετίας περίπου τῶν παρεδόσεων μου ἐν τῇ σχολῇ τῆς ἡμετέρας σεδασμίας Μ. Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου· χειρόγραφος δ' ἔκτοτε παρ' ἐμοὶ ἀποκειμένη, διορθωθείσα δημοσιεύεται πρῶτον ἥδη δι' ἐκείνους ἐκ τῶν ἡμετέρων, οἵτινες ἀμελέστερον τὰ καὶ ἡμῶς κρίνουσιν.

1. Ἐπὶ τῇ ὅσῃ γεγραπὸς ἔχει ἐν τῷ Εὐαγγ. Κήρυξι (ἐτ. 1857, σελ. 256) ὁ πολυχλαυστος ἀρχ. Δ. Κλεόπας περὶ τῶν ὠφελειῶν τῶν Μονῶν τῆς Παλαιστίνης· πρὸς δὲ καὶ Κ. Κοντογιάννου Ἐκκλ. ἱστορ. Διομ. Κυριακοῦ, τόμ. Α'.

προστάτριαι, τοῖς ἀθθενέσιν ὡς ἰατροί, τοῖς πτωχοῖς ὡς ἀντιλήπτορες, τοῖς ἀπαιθέτοις ὡς σχολεῖα· ἐν γένει δὲ εἰπεῖν αἱ Μοναὶ ἦσαν πολύτιμα θησαυροφυλάκια, ἐν οἷς ἡ κοινωνία ἡδύνατο εὐρεῖν οὐτινος ἐδεῖτο ἀγαθοῦ πρὸς ἰδίαν αὐτῆς ἡμικὴν ἀνάπτυξιν· ἀλλὰ πρῶτιστα πάντων αἱ Μοναὶ ἦσαν ἐν γαλεποῖς μάλιστα τῆς Ἐκκλησίας κειροῖς τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα ἄστυλα, ἐν οἷς εὕρισκε προστασίαν ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ παίδευσις· «ἐν καιρῷ θρησκευτικῶν διωγμῶν», λέγει ὁ κλεινός τῆς Λευκάδος φιλόσοφος ἱστορικός, μετὰ πολὺπονον καὶ ἐμβριθῆ τῆς ἱστορίας μελέτην, εἰ ἡ ἐγκύκλιος παιδεία καὶ ἐθνικὴ ἀγωγή κατέφευγεν εἰς τὰ μοναστήρια· ὥστε ἕκαστον μοναστήριον ἀκολουθοῦν τὸ πνεῦμα τῆς συστάσεώς του, τὴν αἰὲν περ ἄλλοτε γίνεται ἄστυλον ἐπιστήμης, γραμμάτων, βιβλίων καὶ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν· ἡ ἀπολύτως ἀφῆρημένη ἐκεῖνη ἐρημικὴ ζωὴ τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ αἰώνων καὶ ἡ καθόλου νοερά θεωρία τῶν οὐρανίων ἀνεπιστήτως συγκρινῶνται μετὰ τῆς τῶν κοσμικῶν πρακτικῶν περιθάλψεως. Ἐκτοτε μετὰ ζήλου θρησκευτικοῦ συνάγονται καὶ τακτοποιοῦνται τὰ διασωθέντα λείψανα τῆς πολυεταίρας καὶ χριστιανικῆς ἀρχιότητος, τὰ ζώοντα τῆς ἱστορίας, φιλοσοφίας καὶ γραμματολογίας τῶν προγόνων»¹. ὑπὸ τὸ μοναχικὸν τριβώνιον ἡδύνατο τις ἀκόπως καὶ ἀζητήτῃ νὰ ἀνακαλύψῃ τόσῃ τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἐπιστήμην, «ἢ, κατὰ τὴν τοῦ θεολόγου Γρηγορίου φωνήν², πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομψὸν καὶ φιλότιμον ἀτιμαζόμενον μόνος ἔχεται τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων, τὴν θεολογίαν», ὅσα καὶ τὴν θύραθεν, τὴν ἐλληνικὴν, «ἣν πολλοὶ τῶν χριστιανῶν, κατὰ τὸν αὐτὸν οὖν πατέρα διαπτύουσιν ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλερὰν καὶ θεοῦ πόρρω βᾶλλον, κακῶς εἰδότες»· ἐν τοῖς μοναστήρις, ἄτινα ὡς τότε πολυδενδρῶν καὶ καλλιδενδρῶν κηποι, πολλὴν τὴν τῆς ἀρετῆς προχέοντες εὐωδίαν ἐπὶ τὴν τῶν πέτρων καὶ ἄγρια βουνὰ ἡδύνατο τις εὐρεῖν εὐκόλως τοὺς μοναχοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ὅσον καὶ τῶν ἡρωϊκῶν τοῦ τυρλοῦ ἀοιδῶν ἐπὶ οἱ μοναχοὶ οἱ συνειδότες τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν ἀποστολήν, δὲ ἔζων ἀποκλειστικῶς δι' ἑαυτοὺς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας, ἣς γενναῖοι προαπισταὶ ἀνεδείκνυντο ἐν πάσῃ περιπτώσει. Ἐνθυμηθῶμεν πρὸς τιγμὴν τὸν μέγαν Ἀντώνιον, τὸν ἐπιφανῆ τούτον τοῦ μοναχικοῦ βίου ἀντιπρόσωπον, πῶς προσηνέχθη ὅτε ὁ ἀρετικισμὸς πολὺποδος δίκην ἐξηπλάσθη ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Ἀλεξάνδρου πόλει· γληθὴ ἐκπληξὴν ἐνεποίησε τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐρήμου, διὰ τῶν ἐνεργειῶν, ἃς κατέβαλλε κατὰ τῆς ψυχολέρου ἀίρεσεως· ἐνθυμηθῶμεν τὸν ἀκαταγώνιστον καὶ γενναῖον ἐκεῖνον τῆς ὁ-

θοδοξίας πρόμαχον, Θεόδωρον τὸν Στουδίτην, ὅταν ἀνέταξεν ἄμυναν κατὰ τῶν αἵρεσιωντων, ὅτε δεινὸς ὁ τῆς εἰκονομαχίας ἐνέσκηψε χειμῶν· ἐνθυμηθῶμεν καὶ ἐξάπντος θέλομεν συνομολογήσῃ ὅτι ὁ μοναχὸς, καίπερ φυγαδεύων ἑαυτὸν ἐκ τῆς κοινωνίας εἰς τὴν ἐρημον, δὲν ἀνήκει ὁμως εἰς ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν· ἀνήκει δὲ εἰς αὐτὴν οὐχὶ ἀμέσως, ὡς τὰ λοιπὰ αὐτῆς μέλη, ἀλλ' ἐμμέσως δυνάμει τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ κτηκόντων, ὧν ὀφειλέτης ἐστὶ, δυνάμει τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ. Ἐὰν δὲν ἐνεπνέετο ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς καὶ εὐγενοῦς ταύτης ιδέας ὁ μοναχὸς δὲν θὰ διέπραττεν ὅ, τι διέπραξεν ἀλλὰ θὰ ἐκοιμάτο, ὅπως δυστυχῶς κοιμώμεθα σήμερον. Ἐὰν ἡμεῖς δίκαιος πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ εἰς τὰ γράμματα πρόοδος, ἐφ' ἣ καυχᾶται σήμερον ἡ δυτικὴ Εὐρώπη, ὀφείλεται κατ' ἀρχὴν εἰς τοὺς μοναχοὺς αὐτῆς· εἰς τὴν αὐταπάρησιν ἐκείνην, μεθ' ἣς ἐξεπλήρουν τὸν προορισμὸν αὐτῶν, εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Βενεδίκτη, ὧν τὰς ἐργασίας ἔχομεν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις ἡμῶν τεθησαυρισμένας. «Αἱ εἰσβολαὶ τῶν βαρβάρων», λέγει ὁ πολὺς Villemain, «ἐδύθησαν τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν ἀμάθειαν, ἡ δὲ ἀναρχία... συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν βραδύτητα τῶν φώτων· τὰ μοναστήρια κατήντησαν τὸ μόνον καταφύγιον τῶν ἀνθρώπων γνώσεων». Ἐὰν οἱ μοναχοὶ τοῦ Γ' καὶ Δ' αἰῶνος δὲν εἶχον ἐν ἑαυτῇ τὴν σταθερὰν ἀρχὴν ὅτι μόνον διὰ τοιαύτης τιμῆς ἐν αὐταπαρνήσει ὑπὲρ τοῦ ἡθικοῦ τῆς κοινωνίας συμφέροντος ἐργασίας ἡδύνατο νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν δὲν θὰ παρεῖχον ἑαυτοὺς προθύμους εἰς τὰς ἐλλόγους καὶ ἐπακριδῶς ὠρελῖμους τῆς κοινωνίας ἀπαιτήσεις. «Εἰς τὸν βρασμὸν καὶ τάρachον τῶν αἵρεσεων τοῦ καιροῦ ἐκείνου, λέγει ὁ ἀειμνηστὸς Δ. Κλεόπας, τὰ κατὰ τὸν Ἰσίδωρον μοναστήρια ὡς φαῖνοι καὶ φαῖδροι λαμπτήρες ἐξεπύρρευσον ἐκ τῆς ἐρήμου τὸ τῆς ἀρετῆς καὶ ὁρθοδοξίας φῶς καὶ ἐστήριζον καὶ ἐφρούρουν τοὺς εὐτεβεῖς ὡς γίνεται δηλὸν ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας» (ἐνθ' ἄνωγ.). Ὁπόσης ὠρελίας τῇ ἐκκλησιαστικῇ κοινωνίᾳ πρόξενον ἐγένοντο αἱ 80 ἐκεῖναι χιλιάδες τῶν μοναχῶν, οὗς ἐπέζησε νὰ ἰδῇ ὁ Μ. Βασίλειος ἀκολουθοῦντας ταῖς ἀσκητικαῖς αὐτῶν διατάξεις! Ἰνωρίζετε ἐκ τῆς ἱστορίας τὰ σεπτὰ ἐκεῖνα Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου καὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ Σινᾶ ἱεροῦ Νεῖλου ὀνόματα· ἀμφότεροι οὗτοι εἰς τοὺς διαπρεπεστέρους τοῦ μοναχικοῦ βίου ἀντιπροσώπους ἀνέκοντες, ὡς ὑψηλῆς παιδείας κάτοχοι ἐπούδαζον ὅπως παρὰ τοῖς μοναχοῖς συνενώτῃ τὴν θρησκευτικὴν εὐσέθειαν μετὰ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καὶ μεταβάλλῃ τὰ μοναστήρια εἰς σχολεῖα καὶ φροντιστήρια τῆς ἀληθοῦς ἐν Χριστῷ μορφώσεως, καὶ δὲ ἐπούδαζον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπετύχανον· οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας καλῶς μεμορφωμένοι καὶ συγκεκροτημένοι ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν μοναστηρίων· διαπρεπεῖς τοῦ λόγου κήρυκες διέτρεχον τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας ὅπως στηρίζῃ τοὺς ἀδελφούς αὐτῶν ἐπὶ τῇ πίστει· ἐν ἐνὶ λόγῳ τὰ πάντα ὑφίσταντο πρὸς ἓνα καὶ μόνον ἀποβλέποντες σκοπὸν, τὸ

1. Στ. Ζηκαλίου Δημ. Ἄτακτα, σελ. 318 καὶ 319, κεφ. 3ε'.

2. Ἐν τῷ εἰς Βασιλεῖον τὸν Μέγαν ἐπιστολῇ. πρὸς καὶ Βασίλ. παραινετ. πρὸς τοὺς νέους.

καταστήσαι ἑαυτοὺς ὠφελίμους τῇ κοινωνίᾳ, ἧς μέλη ἐτύγχανον.

Πλὴν ἀλλὰ περιττάτεις ἀντίφθοι ἐμελλον νὰ ἐπενεργήσωσιν οὕτως ὡς ἐπὶ πασῶν τῶν κοινωνικῶν τοῦ Γένους ἡμῶν τάξεων, οὕτω καὶ τῶν μοναχῶν· τὰ τέως ἐπὶ παιδείᾳ καὶ λοιπῇ ἡθικῇ μορφώσει διακρινόμενα μοναστήρια μεταβάλλονται, ὡς μὴ ὠφελεν, εἰς καταφύγια ἀμαθῶν ἀνθρώπων. Αἱ Πιερίδες ἐντρομοὶ καὶ περιδεῖς κατέλιπον σὺν τοῖς ἄλλοις τὴν ἀθρόον καὶ ῥρεμον τοῦ μοναχοῦ καλύδην· μόλις που ὑπὸ τριδίων τι μοναχικὸν ἐπετύγχε· πεφοβισμένη τις Μοῦσα· ἀλλὰ τί δύναται νὰ κατορθώσῃ αὕτη· τὸ ἐπικρατοῦν ἐστὶν ἡ ἀμάθεια· μόνον μαρτύριον τοῦ ποτε εὐκλεοῦς τῶν μονῶν βίου, οἷον εἰ ὑπομνήσκον τοῖς ἐπιγιγνομένοις τὴν προγονικὴν εὐκλειαν, μένουσιν αἱ πλοῦσαι βιβλιοθήκαι, ἐν αἷς τετήσχυρισται ἡ πολῦτιμος τῶν πατέρων ἡμῶν κληρονομία· τεκμήριον δὲ τὰ ἐν τοῖς ἀπανταχοῦ μὲν, ἰδιόειδα δὲ ἐν τοῖς τοῦ ἁγίου Ὁρους μοναστηρίοις ἀποκείμενὰ βιβλία· ἐπῆλθε τέλος πάντων καὶ διὰ τὰς μονὰς δυστυχὴς ἐποχὴ, καθ' ἣν ἡ παιδεία κατέστη σπανία· ἡκούετο μὲν ἀσθενὴς τις ἐκ τοῦ βᾶθους τῶν εὐρωτιῶντων βιβλίων φωνή, ὑπομνήσκοντα τοῖς ἐν αὐταῖς τὸ ἐνδοξον παρελθόν, ἀλλὰ δὲν ἰσχυε, δὲν ἰσχύει δὲ καὶ νῦν ἐτι πολλὰ τοῦ δυστυχῶς νὰ κατισχύσῃ τῆς ἀδιαφορίας· καὶ οὕτω λοιπὸν βᾶδην ἡ ἀμάθεια κατέκτα πλείους δι' ἑαυτὴν γῶρας. Ἀλλὰ πόσον παρήγορον καὶ τερπνὸν ἦτο διὰ τὸν μοναχὸν τῆς τοιαύτης ἀμαθούς ἐποχῆς τὸ ἐξῆς, ἂν ἐστερεῖτο τῆς θύραθεν σοφίας· ἐὰν ἡγνῶι τὸν Ὅμηρον, τὸν Πλάτωνα, τὸν Δημοσθένην, ἐγίνωσκε τι ὅμως πλέον τούτων, εἶχε δηλαδὴ ἀσφαλὴ καὶ σωτηριώδη μεθ' ἑαυτοῦ σύνοικον, τὴν εὐτέθειαν, τὴν βάσιν ταύτην καὶ κρηπίδα τῆς ἀληθοῦς παιδείας, εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν, «ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι» (Κολοσ. Β', 3), εἶχε τὴν παιδείαν ἐκείνην, ἥτις μετὰ περισσεύματος δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἐτέραν, ἐλλείπουσαν· ἡμεῖς ὅμως, οἵτινες βιοῦμεν ἐν ἀμαθείᾳ ἔχομεν ἄρα γε τὸν ἐπέρτατον καὶ ἀγαπητὸν τοῦτον σύνοικον, δι' οὗ νὰ ἀντισταθίσωμεν τὴν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς παιδείας προεπιγιγνομένην ἡμῖν ζημίαν; Βεβαίως δὲν εἰμαι ἀρμόδιος, οὐδὲ προτιθεμαι νὰ ἀποφανθῶ γνώμην περὶ τούτου. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ θαρρύντως δύναμαι νὰ εἶπω ἐστὶν ὅτι ὁ γρόνος, καθ' ὃν κεκλεισμένοι μόνον ἐντὸς τῶν μονῶν ἡδυνάμεθα νὰ ζῶμεν δι' ἑαυτούς, ἀδιαφοροῦντες τέλει περὶ τῶν ὁσημέραι ἐπαυξουσῶν τῆς ἀδελφῆς κοινωνίας ἀπαιτήσεων, παρήλθεν ἰσως ἀνεπιστρεπτεῖ. Οἱ μοναχοὶ δέον νὰ ἐκπαιδευθῶσι, συνενδυνάμους τὴν ἐπιστήμην μετὰ τῆς θρησκείας. Τὰ μοναστήρια δέον νὰ καταστῶσι μορφωτήρια ἐναρέτων καὶ ἱεροπρεπῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀνδρῶν· αἱ παρὰ τοῦς πόδας ἡμῶν ὑπάρχουσαι βιβλιοθήκαι, ἐν αἷς ἀτινὴς ἄχρι δευρο περιύλακται ἡ πολῦτιμος τῶν πατέρων ἡμῶν παρακατήκη, δέον νὰ ἐφελκύσῃ τὴν τέως ὑπνώττουσαν προσοχὴν ἡμῶν. Τὸ πρακτικὸν τῆς Δύσεως πνεῦμα δέον νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν θεωρητικὴν ζωὴν, ἧς θερμοὶ ὅπα-

δοὶ τυγχάνομεν. Τοιαύτη τις τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐπὶ τὸ βέλτιον διαρρυθμιστὴς δύναται μετ' ἀβεβαιότητος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ἀδιαφιλονέικητα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου δικαιώματα καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν συνεπῆ πρὸς ὃν ἀρχθὲν προώρισται κοπὸν. Καὶ ταῦτα μὲν καθόλου· ἐὰν δὲ ἀπὸ τῶν γενικῶν ἔλθωμεν εἰς τὰ ἡμέτερα καὶ ἐξετάσαντες ἰδῶμεν κατὰ πόσον αἱ τοιαῦται πρὸς τὴν κοινωνίαν τοῦ μοναχικοῦ βίου σχέσεις ἐφαρμόζονται, εὐχαρίστως θέλωμεν παρατηρήσει ὅτι ἐκ τῶν ἐν ἀγίῳ ὄρει ἱερῶν καὶ σεβ. μονῶν ἡ μᾶλλον, καθὰ εὐτυχῶς τὰ πράγματα μαρτυρεῖ, ἐνοήσαται καὶ ἐνστερνισαμένη τὴν ὕγι᾽ ταύτην ἀρχὴν ἐστὶν ἡ γεναρὰ ἡμῶν Μονή. Ἡ Μονὴ τοῦ Βατοπαϊδίου τὸ φιλόμουσον καὶ φιλογενὲς τῆς ὁποίας πνεῦμα πρὸ ἐνὸς περίπου αἰῶνος ὑπεγόρευεν εἰς ἕνα τῶν διαπρεπεστέρων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος σοφὸν τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῖν τὸ λαμ. ρον ἐνεῖνο καὶ γνωστὸν πᾶσιν ὑμῖν ἐγκύμιον τῶν βατοπαϊδικῶν «Εὐγε καὶ ὑπέρευγε σεβασμιώτατοι Βατοπαϊδῖνοί. Ἐὰν ἐπεὶ ἐπληρώσατε ὅτι χρεωστέεστε εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν μητέρα καὶ πατρίδα, ἡ πατρίς πρέπει νὰ σᾶς εὐχαριστήσῃ ὡς εὐεργέτας καὶ ὅχι ὡς πληρωτάς· σᾶς εὐχαριστῶ καὶ ἐγὼ ἐξαίρετως ὅτι μοὶ διόδετε τὴν ἀγορμὴν νὰ κερῶμαι εἰς τῆς φωτισμένης Εὐρώπης τοὺς φιλελήνους, ποῖοι εἶναι σήμερον οἱ μοναχοὶ τῶν Γραικῶν καὶ νὰ ἐρωτήσω θαρρετὰ τοὺς εὐριτικομένους εἰς αὐτὴν ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν ἔχουσι νὰ μᾶς δείξωσι κανὲν ἔθνος ἄλλο, τοῦ ὁποίου οἱ μοναχοὶ συνέδραμον εἰς τὸ νὰ φέρωσι τὰ φῶτα τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν πατρίδα των ὡς μόνον θεραπείαν τῶν πολυτρονίων κακῶν». Ἡ ἱερὰ ἡμῶν Μονὴ καθὼς τότε διὰ τῆς συνστάσεως τῆς περιπτώτου ἐκείνης Ἀθωνιάδος Ἀκαδημίας ἧς τὰ παρ' ἡμῖν μεγαλωστὶ κείμενα ἐρείπια μονοουχὶ φωνὴν ἀγιάσι περὶ τοῦ ἐπιφυλαττομένου ἡμῖν μέλλοντος, ἐπέτπα τὴν ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους οὕτω καὶ σήμερον, ἐκτὸς τῶν ἄλλων τρανῶν τῆς φιλομουσίας δειγμάτων, ἐν τῇ ἐκτιμῇ τῶν ἀγαθῶν τῆς παιδείας, πρὸ τριακονταετίας συνέστησεν ἐν αὐτῇ σχολήν, καὶ ἐπιστᾷ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν δίκαιον ἔπαινον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους²· καὶ ἡ σχολὴ μὲν

1. Μέρ. Α' τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτέργου.

2. Τῆς σχολῆς ταύτης συστηθεῖς τῷ 1850 πρῶτος διδάσκαλος ἐφημέριος ὁ καίμνητος Παῖσιος ὁ Κορῆς, περὶ οὗ ἱκανῶς διέλαθεν ὁ ὑπ' αὐτὸν πρῶτον διδασκῆς καὶ μορφωθείς ἀπὸ τῆς μητροπολίτης Κορυνησῆς, ἡμέτερος δὲ συνιδεὺς καὶ περισπούδατος Δωρὸθεὸς Εὐελπίδης. ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι Α' περὶ ἱερῶν λόγῳ Ἰω. τοῦ Χρυσοστόμου (πρᾶγμ. ἐν ἀρχῇ) ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα διδασκάντων ἐν τοῖς μέλλουσιν ἐπὶ πέντεταίαν αὐτὴν διευθύνει ἀπόστολος Νεόφυτος Μοσχίδης ὁ Προυσαῖος (1866—1871)· ὁ τελευταῖος οὗτος θαλαρὸς τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου βλαστὴς, ἐστὶν ὁ προπαγὼν καὶ καταρτίσας τὴν βατοπαϊδικὴν ἡμῶν σχολὴν εἰς βαθμὴν σχετικῆς τελειότητος καὶ τοιαύτην, ὁποία εὐρήται σήμερον ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ τὰς πρῶτας σπουδὰς ἐποιήσαντο πάντες οἱ νεαροὶ τῆς σεβ. τοῦ Βατοπαϊδίου Μονῆς ἐλλόγιμοι λευταί, ὅσοι μετέσχον ὑψηλοτάτης ἐπιστημονικῆς μορφώσεως ἐν τε τῷ ἰδιωτῷ πανεπιστημίῳ καὶ τῇ θεολογικῇ τῆς Χάλκης σχολῇ.

ἐκείνη, ἐφ' ἣ διὰ λαμπροῦ κατεστέρθησαν στεφάνου οἱ ἀείμνηστοι καὶ φιλόμουστοι ἡμῶν πατέρες, μικρὸν βιώσασα χρόνον, ἀγλαοὺς ἀπήνεγκε τοὺς τῆς ἀναπτύξεως καρπούς, αὕτη δὲ μικρὰ καὶ περιορισμένη ἐν τῷ προγράμματι αὐτῆς θέλει οὐχ ἥττον χρησιμεύει ἐν τῷ ἱερῷ ἡμῶν τόπῳ ὡς μικρὰ δῆς, μέλλουσα ν' ἀνέλῃ βαθμηδὸν τὴν ἀποσθεθεῖσαν τῆς προγονικῆς παιδείας πυράν· θέλει χρησιμεύει ὡς μικρὰ ζύμη μέλλουσα νὰ ζυμώσῃ καὶ μεταπλάσῃ ὁλόκληρον τῆς ἀγιορειτικῆς κοινωνίας τὸ φύραμα. Πόσον παρὰ δόξος φανήσομαι, ἐὰν ἀποτολήσω νὰ εἶπω δι' ἡ σχολῇ αὕτη θέλει κατορθώσῃ ἐμμέσως, δι' ἣν κατώρθωσεν ἀμέσως ἡ μεγάλη ἀλλὰ βραχύδιος ἐκείνη ἀκαδημία! Ναί· λέγω, θὰ ἀναπλάσῃ διότι μετ' εὐχαριστήσεως δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ, δι' τὸ κυριεῖον καὶ οἰονεὶ πάντων τῶν ἄλλων ἐν τῇ Μονῇ ἡμῶν ἐπιστάμενον αἰσθημὰ ἔστι τὸ τῆς φιλομαθείας, τὸ ἀράτιστον τοῦτο τῆς προόδου ἐχέγγυον! Δὲν ἀρίσταται ἴσως· πολλὸν γὰρ χρόνος ἐκεῖνος, καθ' ὃν ἡ ἱερὰ αὕτη τῆς ὀρθοδόξιας ἀσκήσεως, τὸ Ὅρος, θέλει ἀναλάβῃ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς εὐκλειαν, καθισταμένη καὶ αὐθὺς προστάτις τῶν γραμμάτων, καλλιεργοῦσα μετὰ χριστιανικῆς ἀγνότητος τὸ τιμαλφές ἐκεῖνο τῆς πατρὸς κληρονομίας γεώργιον καὶ παρασκευάζουσα υἱοὺς ἀξίους τοῦ περιπύστου αὐτῆς ὀνόματος, διαπρέποντας τόσο ἐπ' ἀρετῇ, ὅσον καὶ ἐπὶ παιδείᾳ. Τοῦτο πρέπει νὰ εὐχῇται πᾶς τις ἐγκαρδίως ποθῶν τὸ ἀληθὲς τῆς θετῆς ἡμῶν ταύτης πατρίδος συμφέρον. Τοῦτο πρέπει νὰ εὐχῇται· διότι εἶναι σωτήριον· εἶναι ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τοῦ μοναχικοῦ προορισμοῦ.

Ἐὰν τοιούτοτρόπως κατὰ τὸ ἀρχαῖον τῶν μονῶν ἀξιωματικὸν παράδειγμα καθορίσωμεν λυσιτελέστερον τὸς πρὸς τὴν ἀδελφὴν κοινωνίαν σχέσεις· ἡμῶν διὰ τῆς εἰς τὰ καλῶς ἐννοούμενα γράμματα ἐπιδόσεως, ἐπιδόσεως συνοδευομένης κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς τῆς καρδίας μορφώσεως, ὧμεν βέβαιοι ἐστὶ καὶ ἡμεῖς προσφέρομεν εἰς τὸ κοινὸν τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος γὰρ ὁφθαλμικὸν τὰ δύο ἡμῶν, ὥσπερ ἡ τοῦ Εὐαγγελίου χήρα, λεπτὰ, ἀφ' ὧν θέλομεν ἐπισπᾶσθαι τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν· ὅπερ δὲ μέγιστον καὶ κυριώτατον θέλομεν λάβει ἐν προσήκοντι τὸν οὐράνιον ἐκεῖνον μισθόν, ὃν λαμβάνουσι πάντες οἱ τὴν ἀρετὴν ἐργαζόμενοι.

Τοιαύτη δέον νὰ ᾖ ἡ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ πρὸς τὴν κοινωνίαν σχέσις ἡμῶν, ἐὰν δὲν θέλωμεν, κατὰ τὸν θείον Χρυσόστομον, νὰ διατελώμεν «τὸν ἅπαντα χρόνον νυστάζοντες καὶ χασμώμενοι καὶ τὴν ἀμαθίαν τιμῶντες ταύτην, οὐχ ἦν ὁ Παῦλος φησὶν εἶναι ἀμαθής, ἀλλ' ἦς τοσούτον ἀπέχεν, ὅσον οὐδὲ ἄλλος τις τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τοῦτον ἀνθρώπων» (περ. ἱερως. λόγ. Δ', σ').

Ι. ΚΩΝΟΣ ἱεροδίακονος Βατοπαιδινός.

1. «Ἡ τοῦ μαθεῖν ἱσχύς· ἀπορίας μὲν ἔστιν ἐπιγέννημα, εὐπορίας δὲ καὶ εὐδότης· τὴν ἀγαθὴν καὶ μὴτ' ἄλλ' λέγει ὁ κλεινὸς Εὐάγγελος ὁ Βούλγαρις (Λογικῆς προδίκτ. Β').»

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Εἰς τὸ ἀπὸ τοσούτου χρόνου τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ γένος ἀπασχολοῦν ζήτημα ἡ σεβ. αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις εὐμενῶς ἔδωκε τὴν λύσιν, ἣν οἱ ὑπὸ τὸ πατρικὸν σκήπτρον τῆς Α. Α. Μ. τοῦ σουλτάνου ὀρθόδοξοι λαοὶ ἀπεξεδέχοντο. Τὴν εὐχάριστον ταύτην λύσιν ἡ ἀγία καὶ ἱερὰ σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀναγγέλλει πρὸς τοὺς σεβασμιωτάτους μητροπολίτας διὰ τῆς παρὰ πόδας ἐγκυκλίου, δι' ἣς καθίσταται γνωστὸν δι' ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις, πρὸς τῇ ἐκλογῇ τοῦ νέου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἀσχοληθήσεται καὶ εἰς τὸ ἀκανόνιστον ἔτι μένον μέρος τοῦ λυθέντος ζητήματος.

Ἀριθ. πρωτ. 1098

Ἀριθ. διακπ. 746

Πανιερώτατε καὶ θεοπρόδλητε μητροπολίτα.... ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἡμῖν ἀδελφεῖ κύριε..... τὴν φίλην ἡμῖν αὐτῆς πανιερότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμεθα. Γνωστοῦ ὄντος καὶ τῇ αὐτῆς πανιερότητι τοῦ πρό τινος ἀναφύεντος μεταξὺ τῆς Ἰψ. Πύλης καὶ τῶν πατριαρχείων ζητήματος, καθ' ὃ πρόνομίᾳ τινι καὶ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας πανάρχαια διεσλεύοντο, μετὰ πλείστης δόξης εὐχαριστήσεως ἀναγγέλλομεν αὐτῇ, δι' ἣ Σεβαστὴ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις εὐμενῶς εἰσακούσασα τῶν ἐπανελημμένων εὐχῶν καὶ θερμῶν παρακλήσεων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ἡμῶν, ἠνδόχησεν ἐν τῇ φιλοστοργῇ αὐτῆς μερίμνῃ καὶ ἀγαθότητι ἵνα, τὰ μὲν ἄλλα ἐπιδραβεύσῃ ἡμῖν τὸ καθεστὼς ἀναλλοίωτον, ἐπαφῇ δὲ τῇ ὅσον ὁπω συγκροτηθεῖσα ἐκλογικῇ τοῦ νέου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου συνελεύσει τὴν ἐξέυρεσιν τρόπου λύσεως τοῦ περὶ διαδικασίας τῶν ἐγκληματούντων ἱερῶν ἐκκρεμῶς ἔτι μένοντος ζητήματος, καθὰ ἐπὶ λέξεως ἀναφέρεται ἐν τῷ διαδιδραθέντι εἰς τὰ πατριαρχεῖα ὑψηλῷ τετκερὲ τῆς ἡ' τοῦ τρέχοντος, ἔχον οὕτω· «Ἐπειδὴ δὲ τῆς διαδικασίας τῶν ἐγκληματούντων ἱερῶν, καλογήρων, καὶ καλογραῶν ὑπαγομένης τῇ δημοσίᾳ ἡσυχίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ, τῆς δὲ ἄλλως πως ἐκτελέσεως ταύτης μὴ ἐπιτρεπομένης, ὡς δημιουργούσης ἐξαιρετικόν τι ὡς πρὸς τοῦτο σύστημα, ἐπάναγκες ἵνα συμβιβασθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο μετὰ τῶν γενικῶν νόμων τοῦ κράτους, φυλαττομένου ἅμα καὶ τοῦ πρὸς τὸ ἱερατικὸν τοῦ κλήρου ἀξίωμα ὀφειλομένου σεβασμοῦ». Οὕτω τοίνυν τῆς Ἐκκλησίας ἐπανερχομένης εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῆς τάξιν καὶ λειτουργίαν, κοινῇ τῶν δύο σωμάτων ἐγκρίσει, γράφοντες διὰ τῆς παρούσης ἐκκλησιαστικῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, πρῶτον πάντων προαγόμεθα συστήσασθαι τῇ αὐτῆς πανιερότητι καὶ τοῖς εὐλογημένοις αὐτῆς χριστιανοῖς ἐγκάρδιον εὐγνωμοσύνην καὶ εὐχαριστίαν πρὸς

τὴν Α. Α. Μεγαλειότητα τὸν φιλόλαον ἡμῶν Ἀνκτα Σουλτάν Ἀποδὺλ Χαμίτ Χάν καὶ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ Κυβέρνησιν, ἃς περ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐσπευτεν ἵνα καθυποβάλῃ, εἴτα δὲ, προκειμένης τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἀναδεξιομένου τὴν ὀριστικὴν διακυβέρνησιν τοῦ ἁγιοτάτου οἰκουμενικοῦ θρόνου, προτρεπόμεθα ἵνα ἐν συνειδήσει καὶ ἐκτιμῇσει τῆς σπουδασιότητος τοῦ πράγματος, ἐξ οὗ ἡρτῆται ἡ εὐκλεία τῆς Ἐκκλησίας, σκέψῃται προσηκόντως ἐν τῇ γνωμοδοτήτει περὶ τοῦ ἀναχρητομένου εἰς τὴν ἀνωτάτην ταύτην περιωπὴν προσώπου, ἔχουσα ἐν τούτῳ ὁδηγὸν καὶ γνώμονα τὰ τρία σχετικὰ ἄρθρα τοῦ περὶ ἐκλογῆς πατριάρχου κεφαλαίου τῶν Ἐθνικῶν κανονισμῶν, ἐν οἷς ὁρίζονται καὶ διατυπῶνται σαφῶς τὰ προσόντα κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ τὸ πολιτικὸν μέρος, ὅφ' ὧν ἀνάγκη ἵνα περικοσμηθῇ τὸ τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν περιδληθισόμενον πρόσωπον· ὅντινα δὲ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἱερarchῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου οἶδεν ἐν εὐλαρίειᾳ καὶ ὀρθῇ συνειδήσει κεκτημένον ὄντως τὰ ἐν τῷ κανονισμῷ διαγεγραμμένα προσόντα, καὶ ἄξιον ἐγκρίνει κυβερνήτην τοῦ σκάφους τῆς Ἐκκλησίας, τούτου τὸ ὄνομα σημειώσασα ἐν δελτίῳ ἰδιαιτέρῳ, πέμψῃ ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ ὀριζομένης τεσσαρακονθήμερου προθεσμίας, ἀρχομένης ἀπὸ τῆς 16* τοῦ παρόντος μηνός, γινώσκουσα ὅτι πλέον ταύτης οὐ παρ' αὐτῇ τῇ ἐκλογῇ. Εἰδυῖα δὲ καὶ ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ἀπαιτεῖται ἵνα ὑπάρχῃ μυστικὴ ἢ γνωμοδοτήσις αὐτῆς, ἐπιστήσῃ τὴν προτοχὴν αὐτῆς ὅπως τὸ μὲν δελτίον περιέχῃ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτῆς ἀνευ ὑπογραφῆς, ἐν δὲ τῷ πρὸς ἡμᾶς γράμματι, ἐν ᾧ περικλείσει τὸ δελτίον, ἐσφραγισμένον τρισσῶς τῇ σφραγίδι αὐτῆς, μηδεμίαν ποιῆται μνείαν μήτε τοῦ ἐν τῷ δελτίῳ ὀνόματος, μήτε ἄλλης τινὸς ὑποθέσεως, ἀλλ' ἔξωθεν μόνον παρὰ τῇ ἐπιγραφῇ σημείωσῃ ὅτι ἀπεριέχει τὸ δελτίον». Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης δέον κατὰ τὸν κανονισμὸν ἵνα παρευρεθῇ ἐν τῇ ἐκλογικῇ συνελεύσει ἀντιπρόσωπος λαϊκός* προτρεπόμεθα αὐτὴν ὅπως συγχρόνως γνωστοποιήσασα τοῖς προκρίτοις καὶ λοιποῖς χριστιανοῖς ἐπαρχιώταις αὐτῆς, φροντίσῃ καὶ ἐπιστατήσῃ, ἵνα ἡ αὐτόθεν ἀποσταλῇ, ἢ ἐντεῦθεν διορισθῇ ὑπ' αὐτῶν τὸ ἀντιπροσωπεύσον τὴν ἐπαρχίαν ταύτην λαϊκὸν πρόσωπον, ὁ περ ἐμφανισθὲν πρὸς ἡμᾶς ἐντὸς τῆς τεσσαρακονθήμερου προθεσμίας μετὰ συστατικῆς ἀναφορᾶς αὐτῶν, ἐπιβεβαιωμένης παρὰ τῆς αὐτῆς πανιερότητας καὶ χορηγούσης αὐτῷ ῥητῶς πρὸς τῇ ἄλλῃ ἐντολῇ καὶ τὴν πληρεξουσιότητα τοῦ

* Ἡ περὶ ἀντιπροσώπων διάταξις ἐπιστέλλεται μόνον εἰς τὰς ἐπαρχίας Καισαρείας, Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Κυζίκου, Νικομηδείας, Νικαίας, Χαλκηδόνος, Δέρκων, Θεσσαλονίκης, Ἀδριανουπόλεως, Ἀμασείας, Ἰωαννίνων, Προύσης, Πελαγονίας, Νεοκαισαρείας (Κασταμονῆς) Κρήτης, Βόσνης, Σμύρνης, Μιτυλήνης, Πισιδείας, Τραπεζοῦντος, Χίου, Σερρών, Σκοπείων, Φιλιππουπόλεως, καὶ Βέρνης.

ἀσχοληθῆναι καὶ εἰς τὸ περὶ διαικασίας τῶν ἱερέων ζήτημα, ὡς προεῖρηται, προσληθῇται ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει. Ἐφ' ᾧ καὶ ἀπεκδεχόμεθα ἐν τάξει τὴν ἀδελφικὴν αὐτῆς ἀπάντησιν. Εἶεν δὲ τὰ ἐτη αὐτῆς θεόθεν ὁ, τι πλεῖστα ὑγιεινὰ καὶ σωτήρια.

Ἀποδ' Μαΐου 16'.

Ὁ τοποτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου

† Ἐφίσου ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός

† ὁ Ἡρακλείας ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός

† ὁ Νικομηδείας ΦΙΛΟΘΕΟΣ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός

† ὁ πρόεδρος Νικαίας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός

† ὁ Ἰωαννίνων ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός

† ὁ πρόεδρος Διδυμοτείχου ΜΕΘΟΔΙΟΣ ἐν Χρ. ἀγαπητὸς ἀδελφός

† ὁ Ἀγκύρας ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός

† ὁ Βιζύης ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός

† ὁ Γρεβενῶν ΚΥΡΙΑΛΟΣ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός

† ὁ Χαλκεῖου ΔΩΡΟΘΕΟΣ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός

† ὁ Καρχηδὸν ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.

Γνωστοποιεῖται τοῖς ἐνδιαφερομένοις ὅτι ἐν τῇ σημερινῇ συνεδριάσει τῶν δύο σωμάτων ἐγκρίθει τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἀπὸ τινος χρόνου διακοπεισῶν ἐργασιῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἡ μὲν Ἱ. Σύνοδος ἀπὸ τῆς προσεχοῦς ἐβδομάδος ἀρχομένη τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς θέλει συνεδριάζει κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ σάββατον, τὸ δὲ Δ. Ε. Μ. συμβούλιον κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευὴν ἀπὸ τῆς 9 ὥρας εὐρωπαϊστί.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ 16 μαΐου 1884.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῶν δύο σωμάτων).

Τῷ σαββάτῳ μ. μ. ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς, συνοδευόμενος, ὑπὸ τοῦ ἀρχόντος καπὶ κεφαλῇ Σταυράκη ἐφένδη Ἰωαννίδου ἐπισκέψατο τὴν Α. Ἐξ. τὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης Χατὰν Φεχμὴ πατᾶν, ᾧ ἐνεχείρισε καὶ τὸ ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ περὶ προνομίων ζητήματος εὐχαριστήριον ἔγγραφο τῆς Ἱ. συνόδου καὶ τοῦ Ἐθν. Μ. συμβουλίου.

Τῇ κυριακῇ ἐγένετο τὸ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μεγάλου τοῦ γένους εὐεργέτου Γεωργίου Ζαρίφη μνημόσυνον ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, ἱεουργούντων τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν Ἡρακλείας, Νικομηδείας, Χαλκηδόνος, Θεσσαλονίκης, Ἰωαννίνων, Νεοκαισαρείας, προέδρου Διδυμοτείχου, Ἀγκύρας, Βιζύης, Γρεβενῶν καὶ Χαλκεῖου. Ἀμπρὸν λόγον ἀπήγγειλεν ὁ ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης Φιλάρετος Βαφειδης.

Ἐν τῷ μνημοσύνῳ παρῆσαν τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας Ζαρίφη, οἱ κκ. Ζ. καὶ Π. Στεφάνοβιχ, οἱ καθηγηταὶ τῆς Μ. τοῦ Γένους σχολῆς καὶ πλῆθος λαοῦ συνενοῦν τὰς εὐχὰς αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἀοιδίμου τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβοῦς τέκνου.

Αύθημερόν ἡ κοινότης Μακροχωρίου ἐτέλεσε μνημόσυ-
νον ὑπὲρ τοῦ μακαρίτου Γ. Ζαρίφη, ἱεουργοῦντος· τοῦ
τεθασμ. γέροντος προέδρου Νικαίας κ. Διονυσίου. Κάλλι-
στον ἀπήγγειλεν ἐν τῷ ἱερῷ ναφ̄ λόγον δ κ. Ἰ. Πολυζέτης.

Τὰ πρὸς τὸν τεθνεῶτα προστάτην τῶν γραμμάτων εὐ-
νώμονα αἰσθήματα διετράνωσαν αἱ τε ἐν τῷ ἐξωτερικῷ
ῥηθόδοξοι κοινότητες καὶ αἱ ἀνὰ τὰς ὑπὸ τὸν οἰκουμένικόν
θρόνον μητροπόλεις ἐφορίαι ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων, ἱερὰ
μνημόσυνα τελέσασαι.

Ἡ ΚΓ' ἐπέτιος πανήγυρις τοῦ ἐνταῦθα Ἑλ-
λην. φιλολογικοῦ συλλόγου ἐτελέσθη τῇ κυριακῇ, 13 με-
νουσίου ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν αὐτοῦ, παρόντος ἱε-
ροῦ λογίου ἀκροατήριου, τοῦ σεβ. μητροπολίτου
Ἰωαννίνων, τοῦ πανιε. ἐπισκόπου Βιργινουπόλεως, ἐκπρο-
σωποῦντος τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ πατρι-
αρχείου Ἰεροσολύμων ἀρχιμ. Πολυκάρπου καὶ τοῦ Ἐλιάζ
Ματᾶρ ἐρένδῃ. ἐκ τοῦ αὐτοκρ. ὑπουργείου τῆς παιδείας.

Ὁ καὶ κατὰ τὸ ἄρτι λήγον ἔτος πρόεδρος τοῦ συλλόγου
Κωνστ. Καλλιᾶδης βέης ἀνέγνω τὴν τῶν πεπραγμένων
κατὰ τὸ ἔτος 1883—1884 ἔκθεσιν, ἐξ ἧς ἐδείχθη ὅτι καὶ
κατὰ κγ' ἔτος αὐτοῦ ὁ σύλλογος ἀξίαν λόγου παρέσχε
συμβολὴν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐπιστήμην, καίπερ
οἰκονομικῶς παλὼν πρὸ ἐνιαιουτοῦ, κατὰ τὴν αὐτοκτονίαν
τοῦ πρώην ταμίου· ἀλλ' οὐχ ἦττον τὰ ἔσοδα τοῦ συλλό-
γου κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἀνῆλθον εἰς λίρας τουρκικὰς
1763, συναριθμουμένων καὶ τῶν εἰκοστασιολογίων ὑπά-
κων τοῦ μακαρίτου Γεωργίου Ζαρίφη· δυστυχῶς τὸ ἐπὶ
ἔτος ἀπειλεῖ ἔλλειμμα 400 λιρῶν.—Μέλη προσετέθησαν
ἐν τῷ λήγοντι συλλογικῷ ἔτει 15, ὧν 10 τακτικά, 3
ἀντεπιστέλλοντα καὶ 2 ἐπίτιμα· ἀπεβίωσαν δὲ 3 ἐπίτι-
μα.—Καλλιστὶ δωρεαὶ ἐγένοντο εἰς τὴν βιβλιοθήκην,
ἀριθμοῦσαν ἤδη 10000 τόμων· αὐτῶς ἐν αὐτῇ καὶ τῷ
ἀναγνωστηρίῳ σπανιώτατοι ἦσαν οἱ θωμῶνες.—Ὀλίγα δὲ
καὶ τὰ ἀναγνώσματα, ὧν τὰ τοῦ κ. Α. Παπαδοπούλου
Κεραμεῖος ἦσαν πρόλογοι τῆς «Μαυρογορδατείου Βιβλιο-
θήκης» καὶ ἐκθέσεις παλαιογραφικῶν ἐκδρομῶν.

Ὁ κ. Καλλιᾶδης ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ σεβ. αὐτοκρ. κυ-
βέρνησις ἐχορήγησε διὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν
τὴν ἄδειαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ, οὗ ἐξεδόθη ὁ
ΙΔ' τόμος. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ κατὰ τὸ κγ' ἔτος τοῦ συλ-
λόγου δημοσιευθεὶς χάρτης τῶν χειρταίων τειχῶν τῆς
Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ Α' τεῦχος τῆς «Μαυρογορ-
δατείου βιβλιοθήκης» τιμῶσι τὸν σύλλογον, ἀναδεικνύουσι
δὲ τὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Καλλιᾶδου ἐφορικὴν
περίοδον ἀξίας πάσης τιμῆς.

Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς εκπαιδευτικῆς τοῦ
συλλόγου ἐπιτροπῆς Κ. Ξανθοπούλου, ἐκ τῶν εἰς τὸν κα-
ραπάνειον ἀγῶνα ὑποβλήθεντων διδακτικῶν βιβλίων· φυ-
σικῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας, ἐβραβεύθη μόνον ἡ γεω-
γραφία, ἧς ἐγνώσθη συγγραφεὺς ὁ δημοδιδάσκαλος Ἀναστά-
σιος Βατακόπουλος.

Τρίτῃ ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς φιλολογικῆς
ἐπιτροπῆς ἡ ἔκθεσις τοῦ Ζωγραφεῖου αἰῶνος ἐπὶ τῆς συλ-
λογῆς ζώντων μνημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ ἑλλ. λαοῦ· τὸ
ἐκατοντάλιρον γέρας ἀπενεμήθη (ἀνὰ 10) τοῖς κκ. Ν. Γ.
Πολίτη, Ἰωάννῃ Βαλκιάδῃ, Συμεὼν Μανασσιδῇ, Γεωρ-
γίῳ Δροσίνῃ, Γ. Ζηκίδῃ, Κ. Κανελλάκῃ, Ἀντ. Πουλᾶκῃ
καὶ δυσὶν ἀνωνύμως ἐπιστείλασι συλλογεῦσι καππαδοκικῶν
ἀσμάτων καὶ λεσβιακῶν.

Τὰ κατὰ τὴν λήξαν ἐφορικὴν περίοδον ἔργα τοῦ συλ-
λόγου γυλόγησεν ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας ὁ πανιε-
ρ. ἐπίσκοπος Βιργινουπόλεως κ. Φώτιος, ἐπῆνεσε δ' ἐκ μέ-
ρους τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας ὁ κ. Ἐλιάζ Ματᾶρ ἐρέν-
δης, ὁ καὶ διημήνευσε τῷ συλλόγῳ τὰς συγχαρητηρίους
προσρήσεις τοῦ Ἐξοχ. ὑπουργοῦ τῆς παιδείας Μουσταφᾶ
πασᾶ, βεβαιώσας τὴν ἐκ πραγμάτων ἤδη ἀποβεδευμένην
εὐνοίαν καὶ προστασίαν. ἦν ἡ Α. Α. Μ. ὁ σουλτάνος Χαμίτ
Χάν Β' χορηγεῖ τοῖς ἐπιστημονικοῖς ἰδρύμασιν. Εἰς τὴν
προσφώνησιν τοῦ ὑπουργικοῦ ἀπεσταλμένου ἀπήντησε
γαλλιστὶ ὁ πρόεδρος Κ. Καλλιᾶδης, διαβεβαιώσας ὅτι τὸ
πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐπιστήμην φίλτρον καὶ τὴν
προστασίαν, ἅπερ ἡ Α. Α. Μ. ἀπονέμει τοῖς ἐκπαιδευτικοῖς
καθιδρύμασιν εὐγνωμόνως οἱ πάντες ἀνομολογοῦσιν, οἵτι-
νες ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπὶ τὸν θρόνον τῶν Ὀσμανιδῶν
ἀναβάσεως τοῦ νῦν εὐκλεῶς ἀνάσσοντος, ὅλως Αὐτῷ ἀφω-
σιωμένοι εὐγνωμονοῦσιν, ἀνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ θρη-
σκευήματος, ἐπὶ ταῖς ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ ἀνενδότοις καὶ
πατρικαῖς Αὐτοῦ μερίμναις καὶ προσπάθειαις, εὐχόμενοι
ὑπὲρ τῆς μακροβιότητος αὐτοῦ καὶ δόξης.

Τὰ κατὰ τὴν ΚΓ' ἐφορικὴν περίοδον ἐν τῷ συλλόγῳ
πεπραγμένα, μεθ' ὧν τὴν δυσχερείαν τῶν καιρῶν, ἦσαν
ἀρκετὰ, τιμῶντα πρῶτιστὰ πάντων τὴν ἐραστήριον ἐρ-
ρίαν, ἧς ἐπὶ διείκτιν προήδρευε πατρώων ἀνὴρ, ἱκανὰ
πράξας ὑπὲρ τοῦ συλλόγου. Ὑπὸ τὴν ἐμπρονα καὶ μετ' αὐ-
ταπαρησίας διεύθυνσιν ἀνδρῶν, οἳ οἱ κατὰ τὸ λήξαν
ἔτος διευθύναντες, ὁ σύλλογος, ὑπὸ τὰς εὐχὰς καὶ τὴν
προστασίαν τῆς τε μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ τῆς σεβ. αὐ-
τοκρατορικῆς κυβερνήσεως, ἔσται μὲν ὡς τὸ ζύλον τὸ
παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων πεφυτευμένον, κατὰ τὴν
εὐστοχον ἐν ἐπιλόγῃ προεδρικῇ ἐπαγγελίαν, δώσει δ' ἐν
καιρῷ τὸν καρπὸν αὐτοῦ, ἐν ταῖς ἐργασίαις αὐτοῦ κα-
τευσδύμενος.

Κατὰ τὴν τῇ 10 μαΐου, ἐπεταίῳ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ βετιλεῖος τῆς
Ρουμανίας, φαιέσθαι ἐν τῷ ἐν Πέραν ἱερῷ ναφ̄ τῶν Βισοφῶν ὑπὸ τοῦ
πανιε. ἐπισκόπου Βιργινουπόλεως δοξολογίαν, παρέστη ἱεροσώπων
τὴν Μ. Ἐκκλησίαν ὁ πανοσιολ. Μ. πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωακείμ Βύθου-
δούλης, ἐπισκεψάμενος ἀκολούθως τὴν Α' Ἐξ. τὴν πρεσβυτέρη κ. Μαυ-
ρογίνην.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΘΗΝΩΝ. Τῇ 10 μαΐου ἐτελέσθη ἐν τῷ ἱερῷ ναφ̄
τῆς ἁγίας Βιργίνης, χοροστατοῦντος τοῦ σεβασμιωτάτου μητροπολίτου
Λαρίσης, δοξολογία ἐπὶ τῇ ἐπεταίῳ τῆς εἰς βασιλεῖον ἀνακηρύξεως τῆς
Ρουμανίας· ἐν αὐτῇ παρίστησαν ὁ πρεσβυτέρης τῆς Ρουμανίας μετὰ τοῦ
προσωπικοῦ τῆς πρεσβείας, ἀντιπρόσωποι τῶν ξένων θυνάμενων, οἱ φέ-
ροντες βουλευτικὰ παράσημα καὶ πλῆθος πολιτῶν. (Αἰών)

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῇ περιβολῇ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποτείνονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΡΥΧΟΣ
33

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἅπασι τῆς ἐβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετ' ἐπιτίμου ἀργυροῖ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 8, ἐν τῇ ἐξωτερικῇ γράμκᾳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 25 ΜΑΙΟΥ 1884, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Μ. Ι. Γεδεών Μνημεῖα τῆς ἐκκλησ. ἱστορίας τοῦ ΙΒ' αἰῶνος· ἀμπισθῆ-
τησις περὶ τοῦ «ὁ πατήρ μου μεῖζων μου ἐστίν»—Μ. Ι. Γεδεών Λόγοι καὶ
βιβλιοθήκαι τῆς ἐν Ἀθῶ Μονῆς τῶν Ἱερώρων—Μ. Ι. Γεδεών Χρονικά τοῦ
πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ—Εἰδήσεις· δοξολογία ὑπὲρ τῆς Α.Α. Μ.—
Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας—Ἐκκλησία Ῥωσσίας—Ἐκκλησία Ἀθηνῶν κτλ.—
Τρεῖς ἑορταὶ τῶν γραμμάτων.

ΜΝΗΜΕΙΑ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΟΥ ΙΒ' ΑΙΩΝΟΣ*
(Ἐκδιδόντος Μ. Ι. Γεδεών).

Ὁ Εὐχαρίτων εἶπε· λέγω, ὡς κατὰ τὸ αἷτιον καὶ τὴν τιμὴν, καὶ πρὸς παρηγορίαν τῶν μαθητῶν, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σάρκα, ἣν ἀνελάβετο, παραπληρώσας ἡμῖν κοινωρήσας σαρκὸς καὶ αἵματος.

Ὁ Ἀματρίδος εἶπεν· ὅτι οὐδὲ μίαν χρῆσιν τῶν ἁγίων ἀποπέμπομαι, ἀλλὰ πάσας προσδέχομαι. καὶ κατὰ τοῦτο νοῶ ὅτι εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· ὅτι ὁ πατήρ μου μεῖζων μου ἐστίν, καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἀνθρώπινον δὲ λέγω τὴν συγκατάθεσιν, τὴν κένωσιν, τὴν ταπείνωσιν, καὶ τὸ παραπληρώσας ἡμῖν κοινωνῆσαι σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ κατὰ τὸν ἄγιον Ἀθανάσιον, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν φύσιν, τὴν κοπιάσαντα καὶ βαδίσσαντα, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν.

Ὁ Θερῶν ἔφη· ἐπεὶ τὸν υἱὸν συγκατίστην καὶ συνδημιουργόν τῷ πατρὶ οἶδα, δι' αὐτοῦ γὰρ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν, ἴσον ἔχω τούτῳ τῷ πατρὶ· ἐπεὶ δὲ εἶπεν ὅτι ὁ πατήρ μου μεῖζων μου ἐστίν, καὶ ἐτυπώθη τῇ προτερῇ κατεξέτασθῆναι· πῶς τινὲς τῶν ἁγίων προσέθεντο καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, νοῶ τοῦτο εἰρησθαι παρ' αὐτοῦ, διὰ τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ἄκρην συγκατάθεσιν πρὸς τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην, ἣν προσελάβετο, καθ' ἣν παραπληρώσας ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κοινωνῶν ἦκεν.

Ὁ Σερῶν εἶπεν· ὅτι τὸ εὐαγγελικὸν τοῦτο ῥητόν, τὸ, ὁ πατήρ μου μεῖζων μου ἐστίν, διάφοροι τῶν ἁγίων πατέ-

ρων διαφόρως εἰρήκασιν· ἐπεὶ δὲ τινες τούτων κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἶπον εἰρησθαι, ἀποδέχομαι μὲν καὶ ἀσπάσσομαι πάσας τὰς τῶν ἁγίων φωνάς, ἀλλὰ δὴ καὶ ταύτην τὴν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον λέγουσαν· ἀνθρώπινον δὲ λέγω, τὴν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν παραπληρώσας ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κοινωνῶν ἦκεν.

Ὁ Αἰνίου εἶπεν· οἱ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγοι, ποτὲ μὲν πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀφώρων, ποτὲ δὲ πρὸς τὸ θεῖον ἐχειρουργοῦν τὴν διάνοιαν· ὅτε γοῦν πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀποτείνοντο, τότε ὁ πατήρ ὁμολόγει τὸν πατέρα μεῖζονα ἑαυτοῦ, πιστούμενος τὴν οἰκονομίαν· λέγω δὲ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων, ὧν οἱ ἅγιοι λέγουσιν.

Ὁ Δρύστρας πρῶτον μὲν εἶπεν ὁμοφρόνως φρονεῖν τῷ μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν· ὡς δὲ ὕστερον ἠκροάτατο τῆς γνώμης, τοῦ ὑπερτίμου μεγάλου οἰκονόμου, μεταβάλλων εἶπεν ἀρίστασθαι μὲν τῆς τοῦ Ἀθηνῶν γνώμης, προστίθεσθαι δὲ τῇ τοῦ ὑπερτίμου γνώμῃ, καὶ ταύτῃ στοιχεῖν.

Ὁ Κερκύρων εἶπεν· εὐρίσκειται ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ὁ Κύριος καὶ μεῖζονα ἑαυτοῦ τὸν πατέρα λέγων, καὶ Θεὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ λέγειν καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ἡμῶν· ἠγροῦμαι δὲ ἀμφοτέρω τὰ ὀνόματα ἰσοδύναμα εἶναι· ἐπεὶ δὲ φησὶν ὁ Δαμασκηνός ἀνθρωποπρεπῶς διὰ τὴν κατ' ἐπίνοιαν διαίρεσιν Θεὸν αὐτοῦ εἰρηκέναι τὸν πατέρα τὸν Κύριον, φημὶ ὅτι καὶ μεῖζονα ἑαυτοῦ οὕτως ἐξεῖπεν, ἀποδεχόμενος καὶ πάσας τὰς περὶ τούτων τῶν ἁγίων πατέρων φωνάς, τῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἰρησθαι τοῦτο λεγόντων.

Ὁ Ἀβύδου εἶπεν· ἐγὼ τὴν τοῦ Κυρίου ταύτην φωνὴν, τὴν λέγουσαν ὅτι ὁ πατήρ μου μεῖζων μου ἐστίν, εἰδὼς τοὺς ἁγίους πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας κατὰ διαφόρους ἐξηγησαμένους ἐπιβόλᾳ, λέγω εἰρηκέναι τὸν Κύριον καὶ ἄνθρωπον, καθὼς παραπληρώσας ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κοινωνῶν ἦκε· στοιχεῖν δὲ καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ τε Πρακλείου καὶ τοῦ Νικομηδείας.

Ὁ Μηθύμνης εἶπε μὲν στοιχεῖν τῇ τοῦ Κερκύρων γνώμῃ· ἀκροαόμενος δὲ μετὰ ταῦτα τῶν πατριαρχικῶν γνώμων, μεταβάλλων εἶπεν ἀρίστασθαι μὲν τῆς τοῦ Κερκύρων γνώμης, στοιχεῖν δὲ ταῖς τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν.

Ὁ Λακεδαιμονίας εἶπεν· ὅτι τὰς περὶ τοῦ ὁ πατήρ μου

* Συνέχεια προηγουμένου τεύχους, σελ. 457.

μειζων μου ἐστὶν ἐρμηνείας τῶν ἁγίων πατέρων, ἡγουν Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, Βασιλείου τοῦ μεγάλου, καὶ τοῦ Χρυσοστόμου προσκυνῶ καὶ ἀποδέχομαι, λέγω δὲ καὶ σάρκα ἔνουν καὶ ἔμφυτον ἀντειληφέναι τὸν Κύριον διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ κατὰ ταύτην λέγειν ἑαυτοῦ μειζονα τὸν πατέρα.

Ὁ Μετσημβρίας εἶπε, τῇ τοῦ Ἡρακλείας γνώμῃ στοιχεῖν.

Ὁ Μιλήσιος εἶπε· τὸ ὁ πατήρ μου μειζων μου ἐστὶν οὕτω νοῶ, καὶ κατὰ τὸ ἐν Χριστῷ ἀνθρώπινον ἐκλαμβάνεσθαι, οὐ κατὰ δόξαν, οὐ κατὰ τιμὴν, οὐ κατὰ ἀξίαν, οὐ κατὰ δύναμιν, οὐ κατὰ ἐξουσίαν, οὐ κατὰ τι ἕτερον ἔσα τῆς θείας δόξης τε καὶ μεγαλειότητος. ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ κτιστὸν, καλὸ καὶ πέποιθεν· ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς γνώμης τοῦ συναδελφοῦ μου τοῦ Νικομηδείας ἡκροασάμεν, ὡς καλῶς ἐχούσῃ καὶ ταύτῃ ἔπομαι κατὰ πάντα.

Ὁ Μαρωνείας εἶπεν· ἐπειδὴ εὐρίσκω τὸν μέγαν Βασίλειον, τὸν θεολόγον Γρηγόριον, τὸν Χρυσοστόμον καὶ τὸν ἅγιον Ἰωάννην λέγοντας· τὸν μὲν κατὰ τιμὴν, τὸν δὲ κατὰ τὸ αἶτιον, τὸν δὲ διὰ ποταμυθίαν τῶν μαθητῶν, δέχομαι τούτους καὶ ἀσπάζομαι· ναὶ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰπόντας εἰρηθῆναι τοῦτο παρὰ τοῦ Κυρίου οἰκονομικῶς, ἤτοι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὁηλονότι κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ παθητικὴν καὶ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν πέποιθεν.

Ὁ Ἀρκαδιουπολίτις εἶπεν· ὅπως μὲν εἶπε τὸ ὁ πατήρ μου μειζων μου ἐστὶν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐκεῖνος οἶδεν αὐτὸς, ὁ γνώσκων καὶ πῶς ἐνηνθρώπησε· καθόσον δὲ τῶν θεοπνευστῶν ἁγίων πατέρων ἐκάστῳ χάρις ἐπεμετρήθη, ἄνωθεν τὸ ῥητὸν θεοκινήτως ἡρμήνευσαν· καὶ καθ' ὅσους ἂν τόπους ἡρμήνευσαν, οὐδένα τούτων κατ' οὐδένα λόγον ἀποβάλλομαι, ἀλλὰ πάντες σκεδόν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ εἰρηκέναι τοῦτο εἶπον πάντες τὸν Κύριον· καὶ ἀσπάζομαι τοῦτο καὶ ἀποδέχομαι, ἐπειδὴ βλέπω αὐτὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὄντα καὶ καθ' ὑπόστασιν, δύο δὲ κατὰ τὴν ἑτερότητα τῶν ἐν αὐτῷ δύο φύσεων κατανοῶ εἰπεῖν τὸν Κύριον μειζονα αὐτοῦ τὸν πατέρα κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ τῆς σαρκὸς κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέποιθεν.

Ὁ Παρίου εἶπεν· ἐπεὶ εὐρίσκω τινὰς τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ἐρμηνεύοντας τὸ, ὁ πατήρ μου μειζων μου ἐστὶν κατὰ διαφόρους τρόπους, ναὶ μὴν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀσπάζομαι πάντας· λέγω δὲ ἀνθρώπινον τὴν ἐν αὐτῷ σάρκα, ἣν ἐξ ἀνθρώπων προσελάβετο.

Ὁ Προικονήσου εἶπε μὲν στοιχεῖν τῇ γνώμῃ τοῦ Ἀθηναίων, ἡκροασάμενος δὲ τῶν γνώμων τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, μεταβαλὼν εἶπεν ἀφίστασθαι μὲν τῆς γνώμης τοῦ Ἀθηναίων, στοιχεῖν δὲ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν.

Ὁ Σηλυμβρίας εἶπεν· ἐντυγχάνων τῇ εἰς τὸ ὁ πατήρ μου μειζων μου ἐστὶν ἐρμηνείᾳ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, καὶ εὐρίσκω αὐτὸν τοῦτο λέγοντα· πῶς φησὶν ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐσμέν, τῇ ἂν πρὸ αἰώνων γεννήσει, στοιχῶ τῇ τοῦ ἁγίου διδασκαλίᾳ, ἀποδεχόμενος καὶ τὰς τῶν ἑτέρων ἁγίων φωνὰς, ὡς ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς πνεύματος ἐκφω-

νηθείας, νοῶν ἐξ αὐτῶν καὶ κατὰ τὸ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρώπινον, ἡγουν τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέποιθε δι' ἡμᾶς εἰρηθῆναι τὸ ὁ πατήρ μου μειζων μου ἐστὶν.

Ὁ Δέρκων εἶπεν· ἐπεσθαι τῇ γνώμῃ τοῦ Κρήτης· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἀγγιλίου εἶπε τῇ τοῦ Κρήτης γνώμῃ ἐν πᾶσι στοιχεῖν.

Ὁ ὑπέρτιμος καὶ μέγας οἰκονόμος εἶπεν· εἶχον μὲν εἰπεῖν πολλὰ, ὅπως νοῶ εἰρηκέναι τὸν Κύριον μειζονα τὸν πατέρα, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἡκροαμαι δὲ τῷ ἀποστολικῷ ῥητῷ διὰ βραχυλογίαν, τῷ οὕτως λέγοντι, ὡς ἐξ ἐνὸς πάντες, ὅτε ἁγιαζὼν καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι, καὶ τῷ ἐρμηνεύοντι τὸ ἐξ ἐνὸς ὅτι κοινὸς πάντων πατήρ ἐστὶν ὁ Θεός, ὡς κτίστης καὶ δημιουργός, καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Χριστοῦ διὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν ἀπαικὲς εἰ κατὰ τὸν λόγον τοῦτον μειζονα τὸν πατέρα εἰρηκε καὶ ὡς ἄνθρωπος.

Ὁ μέγας σκε.οφύλαξ εἶπεν· οὕτω τὰ τῆς πληροφορίας τῆς περὶ τοῦ σωτῆρος ἣν βέβαια, καὶ διὰ τοῦτο πλείονος φροντίδος ἤξιστο ἡ τούτων κοθένεια, ἥ ἡ τῆς θείας δόξης καὶ μεγαλειότητος ἀναδείξῃς ὅτε γοῦν ἰσθῆεν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι· ὅπως ἐνόμιζαν λέγεσθαι, λίθους ἦσαν ἐπ' αὐτὸν, διό· τὸ ἀντίθετον περιαιρῶν, τὰ τῆς ἀνθρωπότητος οὐκ ἀντιπλάζων μέτρα, τοὺς τῇ κενώσει πρέποντας οὐκ ἀπεπεμπόμενος λόγους, ἐν τῷ πρέποντι καιρῷ μειζονα εἶπε τὸν πατέρα, ὅτε μορφήν δούλου λαβὼν.

Ὁ μέγας σακελλάριος εἶπεν· ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ πατὴρ, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κενώθει· καὶ ὑπόθεσιν ἑλλῶν, εἶπεν ἐν εὐαγγελίοις ὁ πατήρ μου μειζων μου ἐστὶ, καὶ διὰ τὴν σύνθεσιν, ἡγουν διὰ τὸ φορέσαι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν παθητικὴν καὶ κτιστὴν, ἥτις καὶ πέποιθεν.

Ὁ χαρτοφύλαξ εἶπεν· ἐπεὶ ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ καὶ ὁμότιμος, Θεὸς τέλειος ὢν, καὶ ἄνθρωπος γέγονε τέλειος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν παραπλησίως ἡμῖν μετασχὼν αἵματος καὶ σαρκὸς, μειζονα τὸν πατέρα εἶπεν ἑαυτοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέποιθεν.

Ὁ καστρίσιος εἶπεν· οἶδα μὲν καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ τοῦ τοιοῦτου ῥητοῦ ἐξηγητικαῖς ὑπαγορεύσεσι τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ ὡς ἄνθρωπον εἰρηκέναι τοῦτο τὸν Κύριον λέγοντάς τινας, οὕτω δὲ νοῶ τὸ ὡς ἄνθρωπον, καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν οὐσιωδῆ καὶ φυσικὸν δηλονότι λόγον τῆς ἐν αὐτῷ ἀνθρωπότητος, ἥς τὸ κτιστὸν ὑποστατικῶς ἐνωθὲν τῷ ἀκτίστῳ καὶ θεωθὲν ἐξ ἄκρας ἐνώσεως, οὐκ ἀσυγχύτως μόνον καὶ ἀμεταβλήτως, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀδιαστάτως, μὴ προσηκύνει προσκυνεῖται ἐν τῷ ἀκτίστῳ Λόγῳ καὶ Θεῷ τέλειος, μετὰ τῆς οἰκείας ἀτρεψίας ὑπερφυῶς ἐστὶ καὶ δομαζέται.

Ὁ ῥεφερενδάρχιος εἶπεν· ἐν καιρῷ ἱκανῷ τῆς περὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥητοῦ τοῦ ὁ πατήρ μου μειζων μου ἐστὶ γενομένης ζητήσεως, εἰ καὶ κατὰ τὸ ἐν τῷ Κυρίῳ ἀνθρώπινον παρὰ τοῖς ἁγίοις μυσταγωγοῖς ἡμῶν καὶ θεοφόροις πατράσιν ἐξείληπται, καὶ τὴν περὶ τούτου ἔννοιαν

ἀναλογιζόμενος, ὅπως ἔφησαν περὶ τούτου, καὶ διομιλή-
σάμενος διαφόρως τῷ ἀγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότη καὶ οἰ-
κουμενικῷ πατριάρχῃ, κατελαβόμην τὴν μεγάλην ἀγιω-
σύνην αὐτοῦ ἀκολούθως τοῖς ἀγίοις πατρίσι διερμη-
νεύουσιν τὸ ῥητὸν, καὶ ἐμμένω τῇ τῆς μεγάλης ἀγιω-
σύνης αὐτοῦ γνώμῃ.

Ὁ ὑπομνηματογράφος εἶπεν· ὅτι ἀκροσάμενος τῶν
γνωμῶν τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν ἔπομαι ταύταις.

Ὁ ἱερομνήμων εἶπεν· ἔπομαι καὶ αὐτὸς ταῖς γνώμαις
τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν.

Ὁ ἐπὶ τῶν γονάτων εἶπε· καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ λέγειν.

Ὁ διδάσκαλος εἶπεν· εἰς ἡμῶν ἐστὶν [ὁ] καθηγητὴς,
ὁ Χριστὸς· τούτου μαθητὴν ὁρθόφρονα γινώσκων τὸν
ἀγιωτάτον ἡμῶν δεσπότην καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχῃν
στοιχῶ τῇ τούτου γνώμῃ.

Ὁ ὑπομνήσκων εἶπεν· ὡς εἰδὼς Χριστοῦ χάριτι τὸν
ἀγιωτάτον ἡμῶν δεσπότην ὁρθῶς φρονούντα καὶ κατὰ
τὰς παραδόσεις τῶν ἁγίων πατέρων, ἔπομαι καὶ αὐτὸς
τοῖς παρ' αὐτοῦ λαληθεῖσι.

Τὰ αὐτὰ τούτῳ εἶπε καὶ ὁ πρῶτος ἄρχων τῶν ἐκ-
κλησιῶν.

Ὁ μαΐστωρ τῶν ῥητόρων εἶπε· τὸ κατὰ τὸ ἀνθρώπι-
νον εἰρημένον παρὰ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων,
οὕτω μοι νοεῖσθαι κατείληπται· ἐνὶ μὲν λόγῳ ὅτι ὁ πα-
τὴρ ἔμεινεν ἐν οἷς ἦν αἰεὶ· καὶ ὁ υἱὸς τὴν ἐκούσιον ὑπο-
μείνας κένωσιν, ἐν τῇ τοῦ δούλου κατέβη μορφῇ· ἐτέρῳ
δ' αὖ, κατὰ τὸν λόγον καὶ ὅρον τῆς προσληφθείσης αὐτῷ
ἀνθρωπίνης κτιστῆς καὶ θνητῆς φύσεως.

Ὁ δευτέρως ὁστιάριος εἶπε· ταῖς γνώμαις τῶν ἀγιω-
τάτων πατριαρχῶν στοιχεῖν.

Ὁ ἀγιώτατος ἡμῶν δεσπότης καὶ οἰκουμενικὸς πατρι-
άρχης εἶπεν· ὅτι ἐμοὶ δοκοῦσιν ὅσοι εἶπον τῶν ἀρχιερέων
καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ κατὰ τὸ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρώπι-
νον εἰρήσθαι τὸ ὁ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστίν, ἔχουν
κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτῷ κτιστὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ
πέπονθεν, ὁρθῶς καὶ ἀπροσκόπως καὶ πρὸς τὴν ἐρώτησιν
ἀποκρίνασθαι· οἱ δὲ ἄλλως εἰρηκόντες, ἀσάφῃ ποιησάμενοι
τὴν ἀπόκρισιν, καὶ μᾶλλον πρὸς ἀλλήλους μὴ συμφωνή-
σαντες, οὐδὲ πρὸς τὴν ἐρώτησιν δοκοῦσί μοι ἀποκρίνασθαι.

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλῃς Ἀντιο-
χείας εἶπεν· εἰρησθαι τὸ ὁ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστὶν
παρὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ τὸ ἐν
αὐτῷ Χριστῷ κτιστὸν τε καὶ παθητὸν.

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων εἶπεν· ἔφρασε
τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ὁ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστὶν
ἐρμηνεύεται διὰ τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων φωστέρων τῆς
Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν συνόδων· δέχομαι
γοῦν πάσας τὰς ἐκλογάς, καθ' ἣν ἡμῖν ἐνευθεν αὐτό· ἐπεὶ
δὲ εἰρήκασιν ὅτι ὡς Θεὸς τέλειος καὶ ὡς ἄνθρωπος τέ-
λειος εἶρκεν ὁ αὐτὸς Χριστὸς τὸ τοιοῦτον ῥητὸν, ἔχουν
ὡς ἔχουν ἐν αὐτῷ τὴν κτιστὴν φύσιν καὶ παθητὴν, καθ' ἣν
καὶ πέπονθε, λέγω καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ, καὶ οὐ δύνامي
ἀρνεῖσθαι.

Τούτων οὕτω γνωματευθέντων παρὰ τῶν ἀγιωτάτων
πατριαρχῶν, ἡρωτήθησαν οἱ ἀσφαῶς γνωματεύσαντες εἰ-
πεῖν, εἰ ταῖς τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν γνώμαις στοι-
χοῦσιν, εἴτε καὶ μὴ· καὶ αὐτίκα

Ὁ Μύρων εἶπε ταύταις στοιχεῖν.

Ὁ Κορίνθιος εἶπε καὶ αὐτὸς ταύταις στοιχεῖν· μὴδὲ ἐν
τῇ γνώμῃ αὐτοῦ αὐταῖς ἐναντιωθείς, ὡς εἰπὼν ἐν αὐτῇ
τὰ πάθη τὰ ἀδιαβλήτα οἰκονομικῶς ἔχουν ἀληθῶς τὸν
Χριστὸν καταδέξασθαι.

Ὁ Ἀθηνῶν καὶ αὐτὸς ταῖς γνώμαις τῶν ἀγιωτάτων
πατριαρχῶν εἶπε στοιχεῖν.

Ὁ Λαρίσης εἶπε καὶ αὐτὸς ἐπεσθαι ταύταις.

Καὶ ὁ Ἰόδου ὁμοίως ταύταις εἶπε στοιχεῖν.

Ὁ Φιλίππων καὶ αὐτὸς εἶπε ταύταις ἐπεσθαι.

Ὁ δὲ Νέων Πατρῶν προστιθέμενος εἶπε τῷ τελευταίῳ
ῥήματι τῆς γνώμης αὐτοῦ, σάρκα λαβὼν κτιστὴν καὶ
παθητὴν, καθ' ἣν καὶ πέπονθε.

Καὶ ὁ Αἰνου δὲ, καὶ αὐτὸς εἶπε· μετὰ τὸ ἐν τῇ γνώμῃ
αὐτοῦ γεγραμμένον τὸ, πιστούμενος τὴν οἰκονομίαν καὶ
πρὸ τοῦ· λέγω δὲ τοῦτο μετὰ καὶ τῶν ἄλλων, ὧν οἱ ἅγιοι
λέγουσι, προστιθέναι εἶπε τῇ γνώμῃ αὐτοῦ τὸ ὡς σάρκα
λαβὼν θνητὴν καὶ παθητὴν, καθ' ἣν ὄντα καὶ πέπονθεν.

Ὁ δὲ γε Κερκύρων εἶπεν ἀρίστασθαι καθόλου τῶν
παρ' αὐτοῦ γνωματευθέντων· ἐπεσθαι δὲ ταῖς γνώμαις τῶν
ἀγιωτάτων πατριαρχῶν.

Ὁ μέγας σκευοφύλαξ ἐρωτηθεὶς καὶ αὐτὸς, εἰ ταῖς γνώ-
μαις τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν ἔπειται, εἶπε προστιθέ-
ναι μὲν καὶ τῷ τελευταίῳ ῥήματι καὶ γνώμῃ αὐτοῦ, τῷ
μορφῇ δούλου λαβὼν, τὸ καὶ σάρκα ὁρατὴν καὶ ἀπτήν
καὶ κτιστὴν, περιγραπτὴν καὶ παθητὴν, καθ' ἣν ὄντα καὶ
πέπονθεν· εἶπε δὲ καὶ ταῖς τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν
γνώμαις στοιχεῖν.

Καὶ ὁ μέγας σακελλάριος καὶ αὐτὸς εἶπεν ἐπεσθαι ταῖς
γνώμαις τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν.

Καὶ ὁ μαΐστωρ δὲ τῶν ῥητόρων, καὶ αὐτὸς ταύταις
στοιχεῖν εἰρήκεν.

Ὡς οὖν ἅπαντες ὁμολόγησαν, καὶ οὐδεὶς ὑπελείφθη
διχονοῶν, γέγονε καὶ παρὰ πάντων ἡ εὐφροσύνη [ἐν μηνὶ
καὶ ἡμέρᾳ] ταῖς προγεγραμμέναις· ἔτους . . .

Μηνὶ μαρτίῳ 5' ἡμέρᾳ α', ἰνδικτιῶνος ε'.

Προκαθήμενος τοῦ θεοστέπτου, κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν
βασιλέως καὶ αυτοκράτορος κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνη-
νοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ ὑπερῶν τραπέζῃ συνεδριάζόντων τῷ ἐν-
θέῳ κράτει αὐτοῦ, τοῦ δεσπότη καὶ περιπολήτου [υἱοῦ;] . .
. . . τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας κυρίου Ἀλεξίου. Τοῦ
ἀγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριαρχοῦ κυροῦ Λουκά.
Τοῦ ἀγιωτάτου πατριαρχοῦ Θεουπόλεως μεγάλῃς Ἀντιο-
χείας κυροῦ Ἀθνασιίου. Καὶ τοῦ ἀγιωτάτου πατριαρχοῦ
Ἱεροσολύμων κυροῦ Νικηφόρου.

Παρισταμένων τῷ κραταίῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ,
τῶν περιπολήτων ἀνεψιῶν αὐτοῦ, τῶν υἱῶν τοῦ αἰοδίδμου
αὐτοῦ ἀνταδελφοῦ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας, πορφυρο-
γεννήτου καὶ σεδαστοκράτορος κυρίου Ἀνδρονίκου. Τοῦ τε

πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοδεσποτικοῦ κυρίου Ἰωάννου, καὶ τοῦ κυρίου Ἀλεξίου τῶν Κομνηνῶν. Τοῦ περιποθήτου ἐξαδέλφου τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Ἰωάννου τοῦ Δούκα· τοῦ υἱοῦ τοῦ αἰδιδίμου πορφυρογεννήτου καὶ σεβαστοκράτορος κυρίου Ἀνδρονίκου, τοῦ περιποθήτου θεοῦ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας. Τοῦ περιποθήτου ἀνεψιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, κυρίου Ἀνδρονίκου τοῦ υἱοῦ τοῦ καίσαρος. Τῶν περιποθήτων ἀνεψίων τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν Κοντοστεφάνων, τοῦ τε κυρίου Ἰωάννου καὶ τοῦ κυρίου Ἀλεξίου. Τῶν περιποθήτων ἀνεψίων τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν υἱῶν τοῦ μακαρίτου περιποθήτου γαμβροῦ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας, τοῦ πανσεβαστοῦ υπερτάτου κυρίου Θεοδώρου τοῦ Βατάτζη, τοῦ τε κυρίου Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ κυρίου Ἀλεξίου. Τοῦ περιποθήτου ἐξαδέλφου τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, κυρίου Ἰωάννου τοῦ Δούκα, τοῦ υἱοῦ τοῦ αἰδιδίμου καίσαρος τοῦ Βρυεννίου. Τοῦ περιποθήτου ἐξαδέλφου τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πανυπερσεβάστου. Τῶν περιποθήτων ἐξαδέλφων τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν υἱῶν τοῦ περιποθήτου θεοῦ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας, τοῦ πανσεβαστοῦ υπερτάτου κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Ἀγγέλου, τοῦ τε κυρίου Ἰωάννου, τοῦ κυρίου Ἀλεξίου, τοῦ κυρίου Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ κυρίου Ἰσακίου. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, κυρίου Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, κυρίου Ἰωσήφ τοῦ Βρυεννίου. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Ἀρβαντινοῦ. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυρίου Λέοντος τοῦ Καμίτζη. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Βρανᾶ. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυρίου Νικηφόρου τοῦ Βρυεννίου. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυρίου Γουδέλου τοῦ Τζικανδήλη. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ μεγάλου ἐταίρου κυρίου Γεωργίου τοῦ Παλαιολόγου. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ αὐτοδέλφου αὐτοῦ κυρίου Κωνσταντίνου. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Παλαιολόγου. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ μεγάλου δρουγγαρίου κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Καματηροῦ. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κοντοστεφάνου. Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ πρωτονοταρίου κυροῦ Βασιλείου τοῦ Καματηροῦ. Τοῦ πρωτονοβελιστίμου υπερτάτου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀγγέλου. Τοῦ πρωτονοβελιστίμου υπερτάτου λογιθέτου τοῦ δρόμου τοῦ ὀρφανοτρόφου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀγιοθεοδώριτου. Τοῦ πρωτονοβελιστίμου υπερτάτου ἐπὶ τοῦ κνικκλείου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Καματηροῦ. Τοῦ μεγαλοεπιφανεστάτου πρωτοασχηκίτου Τοῦμα. Τοῦ πρωτονοβελιστίμου καὶ ὑπ[άρχου] Βασιλείου τοῦ Καματηροῦ. Τοῦ πρωτονοβελιστίμου ἐπὶ τῶν δεήσεων Μιχαὴλ τοῦ Καματηροῦ. Τοῦ πρωτονοβελιστίμου Ἰσακίου τοῦ Ἀκολούθου. Τοῦ νοβελιστίμου καὶ πριμικηρίου

τῶν Βαρθαριωτῶν Βασιλείου τοῦ Τριψύχου. Τοῦ νοβελιστίμου καὶ κοιαιστρος Γεωργίου τοῦ Μιγγάνη. Τοῦ (λείπει) δικαιοδότου καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν Θεοδώρου τοῦ Παντέχνη. Τοῦ πρωτοκουροπαλάτου καὶ ἐπὶ τῶν κρίσεων Ἰωάννου τοῦ Καριανίτου. Τῶν κουροπαλατῶν καὶ κριτῶν τοῦ βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ δρόμου Γεωργίου τοῦ Σπληνοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεσσήριου. Τῶν κριτῶν τοῦ βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἱπποδρόμου Θωμᾶ τοῦ Ἀπλωγοῦ καὶ Λέοντος τοῦ Μοναστηριώτου.

Ἱερειῶν καὶ ἱερωτάτων ἀρχιερέων,

(παράλειπονται τὰ ὀνόματα ὅντα τὰ αὐτὰ).

Συμπαριτταμένων καὶ θεωριεστέων ἀρχόντων, τοῦ υπερτίμου καὶ μεγάλου οἰκονόμου κυρίου Ἀλεξίου τοῦ μεγάλου σκευοφύλακος Ἰωάννου· τοῦ μεγάλου σκακελλαρίου Στεφάνου· τοῦ χαρτοφύλακος Ἰωάννου· τοῦ καστρινίου Σαμουήλ· τοῦ βεφερενδάρου Μιχαήλ· τοῦ ὑπομηματογράφου Κωνσταντίνου· τοῦ ἱερομνήμονος Γεωργίου· τοῦ ἐπὶ τῶν γονάτων Κωνσταντίνου· τοῦ διδασκάλου τῶν ἁγίων εὐαγγελίων Νικολάου· τοῦ ὑπομεινήσκοντος Κωνσταντίνου· τοῦ πρώτου ἀρχόντος τῶν ἐκκλησιῶν Θεοδώρου· τοῦ μαίστορος τῶν ῥητόρων Βασιλείου· καὶ τοῦ δευτέρου ὁστιάριου Μύρωνος.

Ἡ βασιλεία μου μέλλουσα ὑπογράψαι ἐν τῷ κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ παρόντος μαρτίου μηνὸς γεγονότι καὶ ἀναγνωσθέντι σημειώματι, ἐπὶ τῇ ἐρυμνείᾳ τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥήτος, τοῦ ὁ πατήρ μου μεῖζον μου ἐστίν, ἠθέλησε μετὰ προσθήκης ποιήσασθαι τὴν οἰκείαν ὑπογραφήν, ἥ καὶ ἀνεγνώσθῃ εἰς ἐπήκρον ἐπὶ λέξεως ἔχουσα οὕτως.

«Στοιχῶ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν καὶ τῆς ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου, καὶ λέγω ὅτι ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου, ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερυψωθείσα, καὶ ἀνωτάτω πάσης τιμῆς ὑπερκειμένη, ὡς ἐξ ἄκρας ἐνώσεως ἐμότητος γενομένη ἀμεταβλήτως, ἀναλλοιώτως, ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν, καὶ ἀχώριστος καὶ ἀδιάσπαστος μένουσα τῷ προσλαβομένῳ αὐτὴν Θεῷ Λόγῳ, ἰσχυρῶς αὐτῷ τιμᾶται καὶ προσκυνεῖται μὴ προσκυνῆται, καὶ τοῖς βασιλικοῖς καὶ θεοῖς ἐγκαθιδρύεται θώκοις, ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, ὡς τὰ τῆς θεότητος αὐχήμετα καταπλουτήσατα, σωζομένων τῶν ἰδιοτήτων τῶν φύσεων.

Ὡς οὖν ἀρεστὴ τοῖς τότε ἁγιωτάτοις πατριαρχαῖς καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεῇ συνόδῳ ἔδοξεν, ὡς οὕτω καὶ αὐτοῖς φρονοῦσι καθὼς καὶ ἀπὸ τῶν γνωμῶν αὐτῶν ἐμφάνεται τῶν ἐν τῷ δηλωθέντι σημειώματι ἀναγεγραμμένων καὶ μὴ πλατύτερον τὰ περὶ τούτου ἐν αὐταῖς ἐγγραφῇ, διὰ τὸ μὴδὲ τοιοῦτον λόγον εἰσπληθῆναι, ὑπεγράφη παρὰ τῆς βασιλείας μου μετὰ καὶ τῆς τριαύτης προσθήκης».

Εἶχε δὲ καὶ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων **Μιανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς πορφυρογέννητος καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός**· στοιχῶ ταῖς γνώμαις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, καὶ τῆς ἱερᾶς καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ λέγω ὅτι ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου, ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερυψωθείσα καὶ ἀνωτάτω πάσης τι-

μης υπερκειμένη, ὡς ἐξ ἄκρας ἐνώσεως ἐμότητος γενομένη, ἀμεταβλήτως, ἀναλλοιώτως, ἀσυγγύτως καὶ ἀτρέπτως, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν, καὶ ἀχώριστος καὶ ἀδιάσπαστος μένουσα τῷ προσλαβομένῳ αὐτὴν Θεῷ Λόγῳ, ἱεροκλεῶς αὐτῷ τιμᾶται καὶ προσκυνεῖται, μιᾷ προσκυνήρει καὶ τοῖς βασιλικαῖς καὶ θεοῖς ἐγκαθίδρυται θώκοις, ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, ὡς τὰ τῆς θεότητος ἀρχήματα καταπλουτήσασα, σωζομένων τῶν ἰδιοτήτων τῆς φύσεως.

- † Ὁ ταπεινὸς [μοναχὸς] Λουκᾶς καὶ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ἀθανάσιος ἐλέω Θεοῦ πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Νικηφόρος ἐλέω Θεοῦ πατριάρχης τῆς μητρὸς πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἁγίας Σιών πόλεως Ἱερουσαλήμ, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Στέφανος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Καισαρείας Καππαδοκίας, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Μιχαὴλ μητροπολίτης Ἱερικλείας, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Νικομηδείας, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Νικαίας Γεώργιος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Καλχηδόνος Κωνσταντίας, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀμασειας Νικήτας, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μελιτινῆς Νικήτας, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Γαγγρῶν Ἰωάννης, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μύρων Χριστόφορος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Καρίας Λέων, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Κορίνθου Θεόδωρος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν Νικόλαος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μωκκητοῦ Λουκᾶς, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Κρήτης Ἰωάννης, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Τραπεζούντος Μιχαὴλ, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ῥόδου Λέων, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ ἐλάχιστος ἐπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως Λέων, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἱεραπόλεως Γεώργιος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Δυρραχίου Μιχαὴλ, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Κωνσταντῖος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Σμύρνης, ὁρίσας ὑπέγραψα.

- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μιτυλήνης Πόθος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Νέων Πατρῶν Εὐθύμιος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Κωνσταντῖος ὁ εὐτελής μητροπολίτης Εὐχαΐτων, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀμάστριδος Ἰωάννης, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Σεργίων Θεόδωρος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ ἀνάρχιος δοῦλος τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Λέων μητροπολίτης Δρύστρας, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Κερκύρων Κωνσταντῖος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Ἀβύδου Μιχαὴλ, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μηθύμνης Νικόλαος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Νικήτας, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Παροναξίου Κωνσταντῖος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Μιλήτου Νικήτας, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Βιζύης Θεόδωρος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Μαρωνείας Νικήτας, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Ἀρχαδιουπόλεως Κωνσταντῖος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Παρίου Νικόλαος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Προικονήτου Ἰσαάκ, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σηλυμδρίας Θεόδουλος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Ν...ης Δημήτριος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Δέρκων Ἰωάννης, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Γοτθίας Ἰωάννης, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής ἀρχιεπίσκοπος Ἀγγιάλου Στέφανος, ὁρίσας ὑπέγραψα.
- † Ὁ εὐτελής μητροπολίτης Νεοκαισαρείας Βασίλειος, ἀπαιτούμενος ἀπὸ τοῦ προσόντος δικαίου τῇ λαχούσῃ με ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἀνωθεν τοῦ Μύρων ὑπογράψαι διὰ τὸ συντελεσθῆναι καὶ ὑπογραφῆναι τὸν θεϊκὸν τοῦτον νόμον πρὸ τοῦ χειροτονηθῆναι με, ὁρίσας ἐνταῦθα ὑπέγραψα.

(ἡ δημοσίευσίς τῆς συνεχείας ταύτης ἐπὶ τινι καιρὸν ἀνδύλλεται).

ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ

της ἐν ᾿Αθῶ Μονῆς τῶν Ἱδῆρων

Ἀρετὴ καὶ παιδεία ὑπῆρχον καὶ πάντοτε μὲν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸν δεινὸν τῆς ἐθνικῆς ζωῆς χειμῶνα, τὰ κοσμοῦντα πᾶν ὅ,τι ἔρχον δείκνυσιν ἡμῖν καὶ μιμήσεως ἄξιον ἢ ἱστορία τοῦ ἡμετέρου γένους· ὅθεν μοναὶ καὶ σχολεῖα ὑπῆρχαν τὰ δύο κέντρα, περὶ ἃ στρέφεται ἡ μελέτη καὶ ἡ προσοχὴ πάντων τῶν ἀναλαβόντων τὴν σπουδὴν τῆς μετῆλικος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἱστορίας, παντὸς ἀληθοῦς ἐπιστήμονος. γινώσκοντες ὅτι παιδεία ἀνευ ἀρετῆς πανουργία οὐ σοφία φαίνεται. Δύναμαι ἄρα ἵνα εἰπω ὅτι διττῶς θεωρῶ ἐμαυτὸν ἱκανοποιημένον ὅταν πού τῶν ἐρευνῶν μου καὶ τῶν ἐνασχολήσεων συναντήσω Μονὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν, ἀρετῆς σεμνεῖον καὶ Μουσῶν γενομένην κατὰ γῶγινον, κευθμῶνα τοῦ αὐτοῦ ἀληθοῦς, ἐν ᾧ κατωρῆχθαι τῆς πατρῴας εὐκλείας τὰ πολύτιμα θησαυρήματα, αὐτὰ, ἅπερ ἡ πτωχὴ τῶν κάτω χρόνων καὶ τετραχωμένη ἱστορία ἡμῶν δύναται ὑπερήφανος ἵνα δείξῃ πρὸς τὴν ἀλτάρη Δύσιν, ὡς ἄλλοτε ἡ μήτηρ τῶν Ἰράκων τοὺς υἱοὺς αὐτῆς. Μονὴν τοιαύτην ἐν τοῖς κάτω χρόνοις θεωρῶ τὴν ἐν ᾿Αθῶ Ἱερὰν Μονὴν τῶν Ἱδῆρων, ἐν ἣ ἄλλοτε (1879) διαμείνας πέντε ἡμέρας ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν ἵνα ἐξετάσω περὶ τῶν λογίων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν αὐτῆς, χάρις εἰς τὸν φιλοξενούντά με τότε φιλόμουσον ἀρχιμανδρίτην κ. Ἀθανάσιον Σπαθῆ, τὸν ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ πατέρων ἔχοντα.

Ὁ μελετήσας τὴν μεσῆλικα ἱστορίαν τοῦ γένους ἡμῶν γινώσκει ὅτι ἐκάστη ἐκκλησία καὶ μονὴ εἶχεν ἰδίαν βιβλιοθήκην, ὡς δυναμὲθα προχείρως ἵνα ἀποδείξωμεν, καὶ ἀρκετὰ πλουσίας, ἀφοῦ ἐκ τῶν ἐν τῇ ἱεροσολυμητικῇ βιβλίῳ καὶ αὐτὸς τὰς ὕλας τῆς μετὰ χειρὸς ὑποθέσεως ἐπὶ ταῦτο συναγαγεῖν δεδυνήμεθα¹ λέγει ὁ Εὐσέβιος. Εἶχον δὲ πρὸ τῆς ἀλώσεως βιβλιοθήκας πολλαὶ μὲν καὶ ἄλλαι μοναὶ, ἀλλὰ, κατὰ διαφόρους καιροὺς, ἐνεκα ποικίλων καὶ ἀντιξίων περιστάσεων, πολλὰ κατεστράφησαν· περιττὸν εἰπεῖν ὅτι ὅπου πλουσία βιβλιοθήκη, ἐκεῖ καὶ λογίων ἐσμὸς ἐτίμα θεραπεύων τῆς Μνημοσύνης τὰς ἀγλαὰς θυγατέρας, ὃ δὲ λόγος δείξει ὅτι ἐν τῇ ἐν ᾿Αθῶ ἀγίῳ Ὁρεῖ Μονῇ τῶν Ἱδῆρων, ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁπότε ἡ βιβλιοθήκη αὐτῆς ὑπερεπλουτίσθη, ἔζησαν διακεκριμένοι λόγιοι κληρικοὶ ἄχρι ἐσχάτων ἡμερῶν.

Πρὸ τοῦ Ιε' αἰῶνος οὐδεμίαν εἰδήσιν ἔχω πόσα καὶ τίνα χειρόγραφα κατεῖχεν ἡ Μονὴ αὕτη, ἐκτὸς τῶν ἱεροτελεστικῶν, ἅτινα πᾶσα μονὴ καὶ ἐκκλησία εἶχε, πρῶτος δὲ Θεοδόσιος ὁ ἱερομόναχος ἔγραψε βιβλία πρὸς χρῆσιν τῆς Μονῆς τῶν Ἱδῆρων, καθὰ μαρτυρεῖ αὐτὸς αὐτός, ἐν διατριβῇ τινι: «διήγησις ὥραιστατή περὶ τῆς βασιλικῆς Μονῆς τῶν Ἱδῆρων» ἐπιγραφομένη καὶ συνεχισθείσα

παρ' Ἱερεμίου προηγουμένου αὐτῆς ταύτης ἐνέτυχον ἀντιγράφῳ τινὶ νεωτάτῳ. «Κάμω δὲ ἐκ Παλαιστίνης ἀνελθόντος καὶ παραγενομένου, λέγει ὁ Θεοδόσιος, κατὰ τὸ ἐπτάκις χιλιστὴν δέκατον ἑννατον ἔτος, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ αἰφ' 1511, καὶ τῇ Μονῇ τῇ πύτῃ προσβαλόντος μου, καὶ τῇ τῶν ἀνδρῶν εὐλαβείᾳ καὶ πολιτείᾳ, ἀλλὰ γε δὴ καὶ τῷ τοῦ τόπου τερπνῷ ἀρεσθέντος καὶ τὸ εὐκρατον αὐτῆς ἀγασθέντος, σὺν αὐτοῖς οἰκῆσαι ἡρετισάμην τὸν ἀπαντὰ μου βίον· καὶ εὐρὼν τὴν Μονὴν βιβλίων τινῶν σπανιζομένην, σπουδὴν πᾶσαν ἐθέμην τὸ ταῦτα ἐν αὐτῇ κτήσασθαι, διὰ τῆς ἐμῆς ἀδρανούς καὶ ἐξιτήλου χειρὸς». Ἄλλ' αἱ Μοναὶ εἶχον πάντοτε καλλιγράφους μοναχοὺς πρὸς μεταγραφὴν τῶν χρησίμων βιβλίων, καὶ τοιοῦτοι καλλιγράφοι ἔζων βεβαίως καὶ ἐν τῇ γεραρχίᾳ τῶν Ἱδῆρων Μονῇ, ὡς εἶχε καὶ ἡ Λαύρα, ἐξ ἧς εἰς γίνεται ἡμῖν γνωστός, ἐν τῇ διατυπῶσει τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, «ὁ μοναχὸς Ἰωάννης ὁ καλλιγράφος».

Ὅστε γνωστὸς ἱδρυτῆς, οὕτως εἰπεῖν, τῆς βιβλιοθήκης τῆς τῶν Ἱδῆρων Μονῆς φαίνεται ὁ ἱερομόναχος Θεοδόσιος, προστιθεὶς ἔτι ἐν τῇ διηγῇ αὐτοῦ «διὰ τοι τοῦτο ἐγράφησαν παρ' ἐμοῦ καὶ ἄλλα πλεῖστα βιβλία, καὶ ἀφιερώθησαν ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ καὶ θεομητορικῇ Μονῇ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐπικεκλημένους τῶν Ἱδῆρων»². ἀλλὰ σχεδὸν συγχρόνως ἀναφέρεται γράψας τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία τῆς ῥηθείσης βιβλιοθήκης ὁ ἱερομόναχος καὶ μνημὴν ἐν ᾿Αθῶ ἀγίου καταλιπὼν Θεόφιλος, Νοτάριος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μ. Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Παχωμίου τοῦ ἀπὸ Ζιχνῶν, ἀσκήτας ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Βατοπεδίου, κατόπιν ἐν τῇ τῶν Ἱδῆρων καὶ τέλος ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ ἀγίου Βασιλείου, κειμένῳ κατὰ τὰ ὅρια τῆς αὐτοῦ μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, καθὰ μαρτυρεῖ ὁ πολυγραφώτατος μοναχὸς Νικόδημος ἀγιορείτης ὁ Νάξιος³. Οὕτω γινώσκωμεν δύο ὀνόματα, συνελέεσθαι εἰς τὴν πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἱδῆρων μοναστηρίου, καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν, συνεχισθὲν βεβαίως καὶ παρ' ἄλλων, συνεκομίσαντο τῇ Μονῇ ταύτῃ τὸ πλῆθος τῶν βιβλίων, χειρογράφων ἐννοεῖται, δι' ὧν ἐτέρπετο ἡ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ιε' αἰῶνος εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἱδῆρων μεταδὰς Συμεὼν Καβάσιλας, ὁ ἐξ Ἀκρηνανίας ἱεροδιάκονος, ἐν Παταβίῳ μὲν σπουδάζας, τὸν διδάσκαλον δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει μετεργόμενος· τῷ 1605, περιόντι ἔτι ἐν τῇ ζωῇ, ἔγραψε τῷ Συμεὼν Φραγκίσκος ὁ Κόκκος⁴ «σὲ δὲ πολὺν μὲν ἡ φήμη ἐπὶ σοφίᾳ κηρύττει,

2. Τὴν διήγησιν ταύτην ἐχορήγησέ μοι ὁ τότε μὲν ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἱδῆρων ἱσχυρίζων, νῦν δὲ τὰ ἐν Κιουσίῳ κτήματα ταύτης διοικῶν ἀρχιμανδρίτης Γεράσιμος ὁ ἐκ Ζακύνθου.

3. Ἀκολουθία ἀσματικὴ καὶ ἐγκώμιον τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῷ ἀγίῳ Ὁρεῖ τοῦ ᾿Αθῶ διαλαμπάντων, συγγραφέντα ὑπὸ Νικοδήμου Ἀγιορείτου ἑλ. Ἐν Ἐξμουπόλει 1847· ἴδε σελ. 99.

4. K. N. Σάββα Νεοελληνικὴ Φιλολογία· σελ. 200, ἐνθα οὐ σημειοῦται ὅτι ἐν τῷ ὑπὸ Lamii ἐκδοθέντι σπανιωτάτῳ βιβλίῳ Gabrieli Severi et aliorum Graecorum recentiorum epistolae· ἐν Φλωρεντίᾳ 1754· σελ. 27, 50, 51 ἐξεδόθησαν ἐπιστολαὶ τοῦ Καβάσιλα

1. Εὐσεβίου Ἐκκλ. ἱστ. 5', α', 15'.

πρὸ πολλοῦ τε καὶ πρὸς πολλοὺς πλείω δὲ νῦν τῆς φήμης ἢ πείρα... οὕτως... οὐδ' αὐτὸς τοὺς μετιόντας διέλκυες καίτοι τὸ λάθε βιώσας φιλοσοφῶν· ἀλλ' οὖν καὶ τὴν περὶ σαυτοῦ φήμην ἀπέδειξας οὐ ψιλοῖς λόγοις κενεμβατοῦσαν· ἀλλ' ἐγνωμεν διὰ τῆς φωνῆς τῆς σῆς παιδείας τὸ περιττόν καὶ τὴν ἄλλην σου καλοκάγαθίαν, ἣν ἡ φύσις τε ἄμα καὶ σεμνότης περικοσμοῦσα, οὐδ' ἡμῶν ἡμέλησε τῶν σμικρῶν, ἀλλὰ καὶ γραμμάτων μετέδωκε¹. Πρεθέμην τὸ τεμάχιον τοῦτο τῆς ἐπιστολῆς καὶ τὰ περὶ Συμεῶν ὀλίγα ἔγραψα, τὸ μὲν ὅτι πολὺ ὀλίγα γινώσκουμεν περὶ τοῦ ἀκαρῆανος διδασκάλου, τὸ δ' ὅτι καὶ τοῦ Φραγκίσκου Κόκκου ἠγγουεῖτο τέως ἢ παρὰ τῷ Καθάσιλα μαθητεία.

Τοῦ Συμεῶν Καθάσιλα τρεῖς ἐπιστολαὶ σώζονται ἐν πολυτιμῇ χειρογράφῳ κώδῃ ἀνεκδότῳ ἐπιστολῶν, ἀποτεθησαυρισμένῳ παρὰ τῷ πατρῷζοντι πρίγκηπι Γεωργίῳ Ἀλ. Μαυροκορδάτῳ, τῷ μετ' εὐλαθείας περισυναθροίζοντι πάντα τὰ πνευματικὰ προϊόντα τοῦ τῶν κάτω χρόνων ἐλληνισμοῦ. Τὰς τρεῖς ταύτας ἐπιστολάς δημοσιεύω ἐνταῦθα, καθὼς διαφερούσας ἡμῖν, καίπερ τῆς τρίτης ἀφηγουμένης καλογηρικῆς τινος ταραχῆς, ἃς ἐκίνου². Ἀρτέμιδος τις ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Διονυσίου καὶ Φιλόθεός τις, κελλιεύτης ὡς ἔοικεν. Εἰσὶ δ' αὗται·

Α'

«Τῷ σοφωτάτῳ ἀγίῳ μεγάλῳ Λογοθέτῃ κυρίῳ Ἱεράκι, Συμεῶν εὖ πράττειν.

[Πρὸς] Τοὺς σοφῶς δεινοὺς, καὶ περὶ τοὺς λόγους αὐτῆς διατρίβοντας, οἷος ὑπάρχεις αὐτὸς, ὃ τῶν κληρικῶν ἀριστε καὶ ἁγίῃ μέγα λογοθέτα, ὡς ἀργαλέν μοι τοῦ καλῆμου καθάψασθαι, καὶ πρὸς τὸ γράφειν τὴν χεῖρα κινεῖν· ἀλλ' ἐπεὶ τὸ μὴ γράφειν τοῖς φίλοις τοῦτο ἐπισφαλέςτερον, δέον γράφειν ἔκρινά· ἔχει δὲ οὕτω τὰ ἡμέτερα καθάπερ ἦν μοι εὐκατὸν τυχεῖν· ὃ γὰρ ἐντυχθοὶ τῆς τῶν Ἰδέρων Μονῆς προεάρχων σοφὸς κύριος Γαβριήλ, ἀνὴρ τὰ πάντ' ἀριστος τηλικαύτην ἐδωρήσατό μοι ἀνάπαυσιν, ἥς οὐκ ἦν τυχεῖν ἄξιος· ἐντὸς μὲν τῆς μονῆς τὸν ἑαυτοῦ οἰκίσκον μεθ' ὑπηρετῶν, βρωμάτων τε, πωμάτων τε καὶ πομάτων παντοδαπῶν, οὐ τῶν ἀναγκαίων μόνον, ἀλλ' ὑπερβαλλόντως· εἰ μὲν μετὰ τῶν πατέρων, ἢ μετὰ τὴν αὐτῶν τράπεζαν, ἐπὶ τραπέζης μετὰ τῶν φίλων φαγεῖν ἐβελήσω, καλῶς, εἰδ' ἐν τῷ κληρωθέντι οἴκῳ τοῖς ζωγράφοις μετ' αὐτῶν,

τρεῖς πρὸς Γαβριήλ Σεβήρον, ἐκ Πατριῶν τῷ 1582 καὶ μία πρὸς Θεοδόσιον (βεδικίου τὴν Ζυγομαχίαν), ἀρρολογητος αὐτῇ, ἐκτιθεμένη ἐν δεκάδι στίχοις τὴν εἰς ἕνα Ὅρος ἀπέλευσιν. Ἡ παρὰ Καθάσιλα μαθητεία τοῦ Φραγκίσκου Κόκκου ἐλάνθανε τὸν πολυμαθέστατον Σοφοκλῆ Κ. Οἰκονόμον, τριάνοντα δύο σελίδων ἐκδότῳ περὶ Κόκκου φυλλάδιον (Ἀθῆναι 1863). Περὶ Συμεῶν Καθάσιλα καὶ Φραγκίσκου Κόκκου βλέπε τὰ ἐμὰ Χρονικά τῆς πατριεργικῆς ἀκαδημίας· σελ. 64—65 καὶ 69—72.

5. Τύποι ἐπιστολῶν Θεοφίλου Κορυδαλλέως· Ἐνετήσις 1786, σελ. 147.

ἀρίστως· εἰσὶ καὶ αὐτοὶ ἄνδρες ἀριστοί. Ἐκτὸς δὲ κελλία διάφορα, ἐξ ὧν ὅπερ ἂν ἐγὼ λαβεῖν κρίνισμι μετ' ἀπάντων τῶν ἀναγκαίων καί κεῖ πλουσίως οὐκ ἀργυρίου χάριν· πλουτοῦσι τὰ κελλία παραδείσους, πηγὰς, ἄλση παντοῖα εὐτυχοῦντα φυτῶν, ἀέρας εὐχράτους, τοὺς μὲν ἐκ τῆς θαλάσσης, τοὺς δὲ ἐκ τοῦ ὄρους, ὡς ἰδὼ πνέοντα· ἄδουσι δὲ παρὰ τὰς πηγὰς καὶ τὰ ἄλση διάφορα τῶν χθόντων πτηνῶν θυμασίως, τέρψιν ἔσθην τοῖς ἀκούουσι παρεχόμενα, καὶ ἄλλα τοῦτο ἐφάμιλλα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁρᾷ τὰ τοῦ σώματος· τὰ δὲ τῆς ψυχῆς, ὕμνος ἐν ἐκκλησίᾳ μετὰ πάντων τῶν ἀδελφῶν ἀκατάπαυστος· τοῖς δυνάμενοις βιβλία διάφορα, καὶ Θεοράνους καὶ Παρχωμίου καὶ Μαθουσαλά, πάντες σοφοὶ τῶν τ' ἐκτὸς καὶ ἐντὸς πάσαις σοφῶν τῆς Μονῆς πάνυ πολλά. Ἐχω δ' ἀνὰ χεῖρας ταυτὴν, ἵνα τὴν ἀλήθειαν εἶπω, Γαληνὸς μὲν ἀνατομικὰ· Ἀριστοτέλους δὲ μετεωρολογικὰ, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἔστιν ὅτε· δι' ὧν ἡ ψυχὴ, οἷα περ ἐν ἄλλοις τὸ σῶμα, θαλλεῖ αὐξάνει, τέρπεται. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ πρὸ τούτων, ἄνδρες θεοὶ ἵνα εὐρεᾷ τε σκιάοντα καὶ ἄτακτα δικαιώμενοι, ἅπαρ τῆς ἐβδόμαδος ἐσθίοντες, τῇ προσευχῇ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν προσκαρτεροῦντες, καὶ ὑπὲρ πάντων χριστιανῶν τὸν Θεὸν ἐξιλεούμενοι. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχει, μέχρι τοῦ παρόντος, αὐτὸς δ' εὖ πράττων εἰς βαθὺ τοῦ γήρως ἀφίκαιο κατὰ πάντα, ἀνδρῶν ἀριστε³. Ἐρρωσο μετὰ μετὰ πάντων τῶν σῶν. Ἰουλίου ι', (1588).

¹ Ἐκ τῆς τῶν Ἰδέρων Μονῆς πάντας τοὺς φίλους ἀσπάζομαι ὁ ἅγιος καθηγούμενος προσκυνεῖ τὴν σὴν μεγάλην ἀγιωσύνην».

Β'

«Τοῖν λογιωτάτοις ἀδελφοῖν τῷ τε ῥήτορι κυρῷ Ἀδριανῷ καὶ τῷ πρωτοκωνινάρχῳ κυρῷ Ἀλεξάνδρῳ, Συμεῶν εὖ πράττειν.

Εἰ μὲν διχῶς ἦτε τὴν γνώμην, διςπῶς ἂν καγὼ πρὸς ὑμᾶς ἐγγράφειν· ἐπεὶ δ', ὡς τεχνία, μία ψυχὴ ἐν δυοὶ σώμασιν ὑπάρχετε ὄντες, ἥδη καὶ αὐτὸς μίαν καὶ μόνην γραφὴν γράφω πρὸς τὴν ὑμῶν εὐνοίαν, εὖνὸς κῶς ὑμῖν διακείμενος. Ἐχομεν καλῶς, ὡς φιλάδελφοι, ἐλπίζομεν κατὰ τὸ συναμφοτέρον· τὸ δὲ καλῶς, ὅτι τῶν αὐτοῦ κρείττον· σπουδάζομεν, ὡς ἐφιλοῦμεν αἰεὶ, καὶ ἅ καὶ μεθ' ὧν ἐσθίομεν καὶ πίνομεν κρείττω τῶν αὐτόθι, πολλῶ τῷ μέτρῳ, κατὰ τὸ ποῖόν, καὶ ταῦτα δαπάνης καὶ ἀργυρίου χωρὶς καὶ φροντίζων· γέγραφα ταῦτα, ὅτι φάγος ὁ τίλας ἐγὼ, καθὰ ὑμεῖς εἴδατε· τοιοῦτοτρόπως ὁ ἐμὸς ἡγούμενος οἰκονομεῖ κυρῷ Γαβριήλ, ὅστις τίθησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν σπουδαίων γενναίως, ἵνα παρέξῃ αὐτοῖς τελείαν τὴν ἀνάπαυσιν τοσούτον, ὥστε με λέγειν τὸ τοῦ κωμικοῦ· «οἶμαι τάλας, ταυτί με λάνθανε πάλαι»· καὶ ταῦτα μὲν ἀληθῆ· εἰ τις δὲ τῶν αὐτόθι μονάσαι βούλοιο τῶν σπουδαίων, οὐκ εὐρήσει· τούτου κρείττον καταγώγιον· ἀκοιουθία μὲν ἐκκλησιαστικὴ, κοινοδιακὴ, μοναχικὴ· σχεδὸν οὐρανία καὶ ἀγγελικὴ. Ἀνάπαυσις δὲ παντοῖα καὶ

σπουδή θυμασία· οὐ γὰρ ἐνταῦθα ξυλοφορεῖν, ἢ λιθοφορεῖν οἱ σπουδαῖοι, ὡς ἀλλαγῶ, ἐξέρχονται· καὶ γὰρ εὐτὼ τῷ καθηγουμένῳ καὶ τῇ συνάξει πάσῃ κέκριται καὶ δέδοκται τῶν πατέρων· ἵνα καὶ τούτοις, ὁἴαπερ καὶ ἄλλοις, τῶν ἄλλων διαφέρωσιν. Ἐρρωσθε· ἐκ τῆς τῶν Ἰδίων Μονῆς· ἰωάννου ιε' (1588)».

Γ'

«Τὴν τῶν ὀρθαλαμικῶν ὑέλων θυάδα διπλὴν, φίλων καὶ τέκνων καὶ κατὰ Θεὸν ἡμετέρῳ, μεθ' ὅσης εὐφροσύνης ἀποδεξάμενοι, χάριτας εἰκότως ὁμολογοῦμεν ὑμῖν καὶ περ μὴ μακρόν, δι' ὧν, μηδὲ μείζω τὰ γράμματα διορῶντες, ἢ δέον· τῆς δὲ μιᾶς ἐς τέλος διαπραγείσης, ὡς οὐδὲν ὑέλιον, ἂν μὴ θήκη παρῇ, κατ' ἐμυτὸν ἔκρινα, τῶν ὁπῶν μεμνημένος. Εἶεν· ἐνεφύσάν τινες παρ' ἡμῖν τέρας ἀλόκοτον· τὴν μὲν ὑπήνην ἐκ τράχων ἔχοντες, τὰς δὲ χεῖρας καὶ πόδας ἐκ λύκων· γινώσκον δ' ἀλώπεκος, κεφαλὴν καὶ νῶτα τῶν ταύρων, γλῶτταν κυνὸς, ῥίνα καὶ ὀδόντας τῶν κάπρων, καρδίαν λεγῶντος, κότον καμήλου, φιλαργυρίαν καὶ τρόπον τὸν τοῦ προδότη, ὑποκριταὶ τὴν ἐπωνυμίαν κατ' ἄμφω καλπουζάνιοι, τὸ γένος ἐξ Ἀθιγγάνων κατὰγοντες, οὗς ἐναγεί· ὄντας καὶ βεβήλους· ὁ Θεὸς ἀπολέσειεν αὐν. Ὡν μὲν εἰς μωραρτένιος παλαιῶν καὶ νέων [. . .] ὑπάρχει, τυγχάνει, ἐστίν, εἶ, πέλει, διατελεῖ, καθέστηκε [. . .] ὁ δ' ἄλλος, μισόθεος, τυρλόθεος, πολύθεος, ἄθεος, ἀθεώτατος, ἀσεβέστατος· καὶ τ' ἄλλ' ἅπερ ὁ πατὴρ αὐτῶν τε καὶ τοῦ σκότους οἶδε κατὰ ἀκρίθειαν, οἵτινες τῶν πατριαρχῶν καταψηφίζουσι, τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων κατηγοροῦσι, τῶν κληρικῶν πάντων καταβῶσιν, ἀδικητὰς αὐτοὺς καὶ ἀθέους ἀποκαλοῦντες, τῶν χριστιανῶν κατατρέχουσιν ἀδιζλείπτον· ὁ μὲν ψάλλων καὶ βδέλων καὶ πίνων, τὴν τοῦ Διονύσου μονὴν χάπρος, οἷα κατανέμεται, μωραρτένιος καταδραχάπτων· ὁ δὲ μισόχριστος, καὶ φιλόχρυσος, τυρλόθεος, τοὺς σιγκοὺς τε καὶ τὰ κελλία, ἀστῆτά· ποδὶ περιίει, τυχόν πουπόπανον ἐγκαταλειμμένον τυχεῖν, παρὰ πάντων τῶν εὐφρονούντων θνιδοζόμενος, διωκόμενος, ἐξωθούμενος, διὰ τὴν ἰδίαν πάντως ῥαδιουργίαν καὶ κακεντρέχειαν, ὥσπερ οἱ τῶν νομάδων τὴν σπηνὴν, τὴν παρακαταθήκην αἰεὶ μετ' αὐτοῦ κομιζόμενος, τὴν εἰδωλολατρείαν ἐξὸν εἰπεῖν ἀντικρυς, οὐ τῷ Θεῷ, ἀλλὰ ταύτῃ τὸν νοῦν προσέχων· ὑμῖν δὲ γραπτέον, ἐπισταλτέον ὡς ἡμᾶς ἔστω (:) περὶ φίλων, ἐχθρῶν, συμβεβηκότων, ὁπωσδήποτε διακειμένων, ταῖς γὰρ τῶν ἐπιστολῶν ἀνταμείψουσιν οἱ τῶν φιλοῦντων κρεῖττους ἑαυτοὺς ἀποδεικνύουσιν. Ἐρρωσθον· ἐξ Ἀθῶνος· μουνυχῶνος ἢ ἱσταμένου. Οἱ τῶν φιλοῦντων με πάντες ἐμοὶ προτερεισθῶσαν· ἡφῆ».

Ὁ Συμεὼν Καθάσιλας γράφων ταῦτα καὶ ὁ Θεοδόσιος ἱερομόναχος καὶ ὁ Νικόδημος ἀγιορείτης μαρτυροῦντες τὰ λεχθέντα μαρτυροῦνται καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ σωζομένου ἀρχαίου καταλόγου τῆς βιβλιοθήκης ταύτης, ὃν, ἐξ ἀπογράφου τοῦ ἀοιδίου Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων ἐξέδωκεν ἐν Α' τόμῳ τῆς Μεσσιωνικῆς βιβλιοθήκης ὁ Κ. Σάβας. Ἀλλὰ

καὶ πρόστατης καὶ ἀληθῆς ἰδρυτῆς τῆς βιβλιοθήκης τῆς τῶν Ἰδίων Μονῆς ἐγένετο ὁ διασημότερος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος· Δ' ὁ Μουτελίμης· ὁ καὶ Κομνηνὸς ἐπωνυμούμενος, οὗ ὁ βίος ἄλλου καιροῦ καὶ μελέτης γενήσεται ἀντικείμενον. Ἰνωστὸν δ' ἐστὶ τὸν βίον τούτου ἔγραψεν ὁ Γεράσιμος Κακαβέλας, ἀναφερόμενον μὲν ὑπὸ Βεντότῃ ἐν Ἐκκλ. ἱστορίᾳ Μελετίου, μὴ εὐρεθέντα δ' ἄχρι πρό τιος. Εὐτυχῶς δμοῦ, πλην ἐνὸς ἀντιτύπου τοῦ σπανιωτάτου καὶ πολυτιμῆτου τούτου βιβλίου, εὐρισκομένου ἐν τῷ βρετανικῷ μουσεῖῳ, ὡς ἤκουσα, δύο ἑτερά εἰσι γνωστὰ σήμερον τὸ μὲν ἐν τῇ πλουσίᾳ καὶ ὄντως ἡγεμονικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ πρίγκηπος Γ. Α. Μαυροκορδάτου, τὸ δὲ δεύτερον ἐν τῇ ἐμῇ.

Ὁ Διονύσιος ἐξέδωκεν ὑπὲρ συστάσεως τῆς βιβλιοθήκης τὴν ἐξῆς ἔγγραφον, ὅπερ ἀποκείμενον αὐτόγραφον ἐν αὐτῇ δημοσιεύω, σημειῶν μόνον ἐστὶ κατὰ λόγον, ὃν ἀναφέρει, οὐδὲ μὴ εὐρέθη μεθ' ἑλκας τὰς ἐρευνάς μου.

Ἰδοὺ τὸ συνοδικὸν ἔγγραφον.

Διονύσιος ἐλέφ Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Οὐδὲν ὄντως τῆς τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀναγνώσεως καὶ τῆς τῶν θείων λόγων μελέτης ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ τοῖς ἐν θροῦνι ζῆν ἀρνούμενοι, οὔτε χρησιμώτερον δόλως, οὔτε προτιμώτερον μεμαρτύρηται, ἅτε πρὸς τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ὑπὸ τῆς μακαρίας, ὑπὲρ τι ἄλλο προνοίας περιενοημένον, εὐθέως ἔργον ἀναγκαϊότατον. Ἐδεῖ μὲν γὰρ ἡμᾶς (ὡς πού φητιν ὁ χρυσορρήμων) μηδὲ δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων βοηθείας, ἀλλ' οὕτω βίον πράττειν καθάρν, ὡς τοῦ πνεύματος τὴν χάριν ἀντὶ βιβλίων γενέσθαι· ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, κατὰ τὸ διδοῦς νόμους μου δηλονότι εἰς διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίαν γράψω αὐτοὺς καὶ ἔσονται πάντες διδασκατοὶ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ταύτην διεκρουσάμεθα τὴν χάριν, διὰ τὸ ἀπρόσφορον πάντως τοῦ βίου, φέρε καὶ τὸν δεύτερον ἀπασώμεθα πλοῦν, τοῖς ἱεροῖς ἐννοῶν ὁ ρωστήρ ἐνδελεχίζειν πυκτίοις, καὶ τῆς σωτηριώδους τῶν γραφῶν ἀναγνώσεως ἀντέχεσθαι, δι' ὧν οὐ μόνον τὸ εὖ ζῆν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἰώνιος ζῆν προσπορίζεσθαι πέφυκεν. Ἀνάγκωτε γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος, τὰς γραφάς, ἵνα ἐν αὐταῖς ζώῃν εὕρητε· τούτων μὲν οὖν καὶ ἡμεῖς τὸ κατ' ὑπεροχὴν καὶ χρησίμον καὶ ἀναγκαῖον ἐνοήσαντες, οὐ μικρὰν ἐθέμεθα σπουδὴν, ἐξ αὐτῆς ἐκείνης σχεδὸν τῆς πρώτης ἡλικίας, συλλογὴν βιβλίων ἐκποῖς παντοδῶπων πανταχόθεν περιποιήσασθαι, ἐξ ὧν βιβλιοθήκην ἱκανὴν μέχρι τοῦ περιόντος ἐξέθεμεθα, οἷς ἡμᾶς αὐτοὺς τε τὸν ἐνόντα τρόπον, καὶ ἄλλους οὐδὲν ἤττον ὠφελῆσαι, διὰ τῆς αὐτῶν ἀναγνώσεως, ἡμειρόμενοι. Κάντεθον τὸ ἄσφατον τῶν ἀνθρωπίνων κατοπτεύσαντες ἔργων, καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος ἀδελόν, ἐπεὶ περ οὐκ ἴσμεν εἰσθὲν ἐπιγίνεσθαι τοῖς ἡμετέροις πράγμασι τέλος, δέον ἐκρίναμεν, ὡς ἐφικτὸν, μὴ καταλι-

πεῖν ἀπρόνοητα ταῦτα τὰ προσποριζθέντα ἡμῖν, ὥστε φροῦδα γενέσθαι, μετὰ τὴν ἡμετέραν τῶν ἐντεθῆεν ἀπαλλαγὴν, καὶ κενοσπουδίαν τινὰ λογισθῆναι τὴν τέως ἡμῖν ἐκτελεσθεῖσαν σὺν μερίμναις σπουδῇ, ἀλλὰ καὶ ἐς τοῦ-
 πὶν διασωθῆναι, μακροτέρων παριπεύσσει χρόνων, εἰς ὠφέλειαν φιλαρέτων ψυχῶν. Ἀνθ' ὧν ἀπόθετον ἐσπεύσα-
 μεν ποιῆσαι τὴν βιβλιοθήκην ταύτην ἡμῶν ἐν τῷ κατὰ τὸ ἀγιώνυμον Ὄρος ἱερῷ καὶ σεβασμίῳ μοναστηρίῳ τῶν Ἰ-
 δήρων, τῷ ἐπ' ὀνόματι σεμνυνομένῳ τῆς ὑπεραγίας μου Θεοτόκου, ᾧ καὶ Πορταίτισσα ἐπώνυμον ἐξ ἀρχαίας εὐλα-
 δοῦς ἱστορίας προσεπιγέγραπται, ὅπως, διατωζομένης αὐ-
 τῆς ἐν τοῖς τοῦ μοναστηρίου ταμείοις, διὰ τῆς τῶν πατέρων ἐπιμελείας, τὰ μὲν βιβλία κτήματα ὑπάρχουσι τοῦ μον-
 αστηρίου ἀναφαίρετα, δι' αὐτῆς τῆς ἡμετέρας ἀφιερώσεως, κυριεύμενα ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐξουσιαζόμενα τελεῖται δεσποτεῖα ἢ δὲ χοῦσι καὶ ἀνάγκωσι· αὐτῶν ἐλευθέρως πρόκειται πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις σπουδῆς καὶ μελέτης· γράφων. [Τοῦτου] χάριν καὶ γράφοντες ἐν ἀγίῳ ἀποταινόμεθα Πνεύματι, ἵνα πᾶσα ἡ βιβλιοθήκη αὕτη τῆς ἡμῶν με-
 τριότητος, καθ' ὃν ἐξελέμεθα κατάλογον ἐγγράφων τῶν [βιβλίων], ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑπάρχῃ ἀφιερω-
 μένη καὶ προσταλωμένη ἀρ' ἡμῶν ἐν τῷ διαληφθέντι ἱερῷ μοναστηρίῳ τῶν Ἰδῆρων ἀναφαιρέτως καὶ ἀναπ[ροσπ]-
 στως εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον, δεσποζομένων καὶ κυριευο-
 μένων τῶν βιβλίων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τε-
 λεία ἐξουσίᾳ, χρησιμεύοντων δ' αἰετὸς πρὸς ἀνάγνωσιν τοῖς φιλανγκνώσταις ἅπασιν ἐπ' ὠφελείᾳ κοινῇ. Προσεπικεί-
 σθω μέντοι ὁρος τοιοῦτος, ὅπως ἐντὸς μὲν τοῦ μοναστη-
 ρίου μηδὲν τῶν πάντων δύνασθαι βιβλίον ἐκ[κομίσ]κειν ἐπὶ προφάσει ἀναγνώσεως κατ' οὐδένα τρόπον ὁλοτελῶς, οὔτε εἰς τὰξειδίου οὔτε εἰς μετόχου, οὔτε πῶ ἄλλοθι μεταγόμενον τὸ παράπαν. Ὅς δ' ἂν ὀψέ ποτε διανοηθῇ ἀθετῆσαι τὰ πρ' ἡμῶν γραφέντα καὶ τυπωθέντα ἐν τῷ παρόντι περὶ τῆς βιβλιοθήκης ἡμῶν ταύτης καὶ ἄλλως ποιῆσαι, πρὸ γράφομεν, καὶ ἐκφορῆσαι βιβλίον τῆς περιοχῆς τοῦ μοναστηρίου, ἢ καθαρπᾶται καὶ ἀποξε-
 νῶσαι αὐτὸ τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, ἢ καὶ τὴν ἀφιέρω-
 σιν ἡμῶν ταύτης τῆς ἡμετέρας βιβλιοθήκης ἐπι-
 χειρήσῃ τις διασεῖσαι καὶ παραταλεῖσθαι, καὶ μετακί-
 νῆσαι τὰ βιβλία ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, ὁ τοιοῦτος, ὁποῖας ἂν εἴη τῆς καὶ ὁποῖου βαθμοῦ, ἀφωρισμένος ὑπάρχῃ ἀπὸ Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύ-
 ματος, τῆς μακρίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον αἰωνίως, καὶ ἔνοχος τοῦ πυρός τῆς γεέννης, καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος, καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ εἴη μετὰ τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν σταυρωσάντων τὸν Κύριον, καὶ Θεοῦ πρόσωπον οὐ μὴ ἴδοι. Ὅθεν εἰς ἐν-
 δεῖξιν καὶ ἐπιβεβαιώσιν τῆς ἡμετέρας ἀφιερώσεως τῆς δια-
 λεφθείσης βιβλιοθήκης ἡμῶν ἐν τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ τῶν Ἰδῆρων, τῆς Παναγίας τῆς Πορταίτισσας, ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν βεβαιωτήριον γράμμα.
 ἀρχοῦ—ἐν μηνί Ἰουλίῳ, ἰνδικτικῶνος α'.

+ Ὁ Ἡρακλείας (Βαρθολομαῖος) Ὁ Κυζικίου ΚΥΡΙΑΛΟΣ.
 + Ὁ Νικομηδείας ΘΕΟΦΙΛΟΣ. + Ὁ Χαλκηδόνος ΙΕΡΕΜΙΑΣ.
 + Ὁ Εὐρίπου ΜΕΛΕΤΙΟΣ. + Ὁ Λαρίσης ΙΩΑΝΝΗΣ.
 + Ὁ Κορίνθου ΖΑΧΑΡΙΑΣ. + Ὁ Διρκων ΜΑΚΑΡΙΟΣ.

Κάτωθεν τοῦ καλοῦ τούτου ἐγγράφου, ὅπερ πολλαχὸς ἐλυμήνιστο ὁ πανθαμάτωρ χρόνος, ἰδίᾳ χειρὶ προσέθηκεν ἐπιβεβαιωτήριον ὠρεᾶς καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ εἰς τὴν Μο-
 νὴν τῶν Ἰδῆρων βιβλιοθήκης ὁ πρῶτος Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης μητροπολίτης Νεόφυτος Μαυρομαμάτης ὁ Πάτριος ἔχον οὕτως·

«Ἐπειδὴ κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ, καὶ ἡ ταπεινότης ἡμῶν ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ἔκρινε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς ἡμῶν περικλιῶται, συνέλεξα πάντα τὰ τῆς Μονῆς βιβλία καὶ τὰ τοῦ αὐδιδίου πατριάρχου κυρ Διονυσίου, τοῦ ἐμοῦ γέροντος, προσθεῖς καὶ τὰ ἡμέτερα καὶ ἐκ τῶν ἰδίων δαπανή-
 σας, συνέστρεψα τὴν παροῦσαν βιβλιοθήκην, κτίσας καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ περὶ κελλία αὐτῆς. ἐφίσει τε καὶ συνκινεῖται τῶν προεστώτων καὶ γερόντων τῆς Μονῆς. Ὅστις τὸ λοιπὸν φανῇ εἰς τὰ περιεχόμενα ἐν τῷ πατριαρχικῷ τούτῳ γράμματι καταρρηνητῆς τότε διὰ τὰ τοῦ πατριάρχου βιβλία, τότε καὶ εἰς τὰ τῆς Μονῆς καὶ τὰ ἡμέτερα, καὶ λαθραίως ἢ καὶ ἀναφανδὸν ὑστερήσῃ ταύτης τῆς βιβλιοθήκης καὶ τῆς Μονῆς βιβλίον, νὰ εἶναι ὑπόδι-
 κος τῶν πατριαρχικῶν ὁρῶν καὶ μέτοχος τῆς αἰωνίου κο-
 λάσεως, καὶ νὰ ἔχη ἀντιδικὸν τὴν μητέρα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν κυρίαν μου Πορταίτισσαν. Ἀμήν.

Ἐν εἰσι σωτηρίῳ πψκδ', μηνὶ δεκεμβρίῳ, καθ' ὃν και-
 ρὸν παρητησάμην τὴν ἐπαρχίαν μου».

**Ὁ ταπεινὸς Νεόφυτος ὁ Μαυρομαμάτης ὁ
 ποτὶ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης.**

Μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ ἐγγράφου τούτου ὅτι, μόλις τεσσ-
 αράκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς τοῦ πατριάρχου Διονυσίου Δ' τοῦ Μουτελίμου ὠρεᾶς, τὰ βιβλία ἤρξαντο διατιθέμενα ἐδῶ κ' ἐκεῖ· ὅτι, ἐκτὸς τῶν τοῦ πατριάρχου τούτου, ἐσώζοντο καὶ τὰ ἰδία βιβλία τῆς Μονῆς, ἀλλὰ, δυστυχῶς, ἔσπε-
 ρετο μέρος ὡς βιβλίων θήκη χρησιμεύοντος. Τὴν ἑλλει-
 ψιν ταύτην ἐθεράπευσεν ὁ Νεόφυτος Μαυρομαμάτης, κτίσας βιβλιοθήκην, κτίριον ἰδίον καὶ ναῖτον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νεοφύτου, ὅστις μετὰ τοῦ μέρους τῆς βι-
 βλιοθήκης πυρποληθεὶς τῷ 1865 ἀνεκαινίσθη ἔδῃ.

Ἄν ἐν τῇ σήμερον σωζομένη συλλογῇ βιβλίων ἐν τῇ τῶν Ἰδῆρων ὑπάρχῃ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μαυ-
 ρομαμάτη ἀγνωστῶν πείθομαι ὅμως ὅτι ὁ ἀνὴρ Νεόφυ-
 τος, ὁ καταβιβάσας ἀκολούθως ἐν τῇ Μονῇ τῆς Λαύρας, ἀπελθὼν ἐξ Ἰδῆρων, παρέλαβε μετ' αὐτοῦ καὶ τὰ βιβλία, αὐτὸς πρῶτος παραβάς τὰ τεταγμένα.

Πολλὰ τῶν βιβλίων τῆς Ἰβηρικῆς βιβλιοθήκης ἐπι-
 γράφονται κτῆμα Μαξίμου τοῦ Μαρτυρίου, ἄλλα Ματ-
 θαίου πατριάρχου, ἀλλὰ τοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων οἰκουμένου ἢ τοῦ Ἀλεξανδρείας ἀγνωστῶν. Πιλοῦται δ' ἡ βιβλιοθήκη τῶν ἐντύπων, καίπερ καταστραφείσα ἐπὶ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1865, πολλάς ἐκδόσεις τοῦ Ἀλδου καὶ τοῦ Γιούντα.

Ὁ Νεόφυτος Μαυρομαμάτης ἀξίος ἐστὶ τῆς ἡμετέρας εὐγνωμοσύνης, καὶ κοινῆς ὀφειλῆς ἐκτίσιν ἐνομίσαμεν τὸ ὑπὸ τοῦ λογίου μοναχοῦ τῆς Μ. Λαύρας κ. Ἀλεξάνδρου Π. Γ. Εὐμορροπούλου συνταχθὲν τοῦ λογίου ἱεράρχου βιογράφημα⁶· ἀλλ' οὐχ ἥττον ὀλίγα εἰς ἐκεῖνο ἐκρίνα καλὸν ἵνα προσθῶ σχέσιν ἄλλως τε ἔχοντα πρὸς τὰ ἡμῖτερον θέμα. Τὰς εἰδήσεις δὲ ταύτας ἀρύομαι ἐκ τοῦ προλόγου τῆς τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νεοφύτου ἀκολουθίας, ἥς ὁ τίτλος ἔχει ὧδε:

«Βιβλίον περιέχον τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Νεοφύτου καὶ τοῦ ἁγίου Μεξίμου τοῦ Ὁμοιωγητοῦ. Ἐτυπώθη ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβ. ἀρχίας· παρὰ Στώικα ἱερεὶ τῷ Ἰακωβίτζη. Ἐπεὶ ἀπὸ Θεογονίας αἰφκγ', κατὰ μῆνα ἀπρίλιον».

τῆς ἀκολουθίας προτάσσεται ἐπιστολὴ τοῦ Νεοφύτου Μαυρομαμάτη πρὸς τὸν προηγούμενον τῆς Μεγίστης Λαύρας Νεόφυτον τὸν ἐκ Χίου, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστολὴν «προθεωρίᾳ εἰδήσεως τοῖς ἀναγινώσκουσι περὶ τε τῆς ἱερᾶς καὶ βασιλικῆς τῶν Ἱδῆρων Μονῆς, καὶ δι' ἣν αἰτίαν ἐτυπώθη ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νεοφύτου, ἐπὶ τῷ ψάλλεσθαι ἐτησίως ἐν τῷ εὐκτήριῳ αἵῳ αὐτοῦ, διὰ δαπάνης τοῦ ταπεινοῦ μητροπολίτου Ἀρτῆς Νεοφύτου».

Ἐκ τῆς «προθεωρίας εἰδήσεως» μανθάνομεν ὅτι ποτὲ οἱ Ἱδῆρται μοναχοὶ διακρίψαντες τὴν πρὸς τοὺς ξένους περιποίησιν καὶ φιλοξενίαν ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τῆς Θεοτόκου ἐπενεγκούσης αὐτοῖς ἐξάντλησιν τῶν ταμείων τῆς Μονῆς. Τὴν δ' αἰτίαν τῆς ἐκδόσεως ἀναγράφει ὁ Νεόφυτος ὅτι, ὅτε ἦν ἐτι δεκαεννέα ἐτῶν, ἔπαθ' ἐκ τοῦ σώματος ὑπὸ σύριγγος (σύστουλας) καὶ πολλὰ δαπανήσας τοῖς ἰατροῖς οὐδὲν ἔγνω· ἐθεραπεύθη δ' ἐν τῇ Ζωοδόχῳ Πηγῇ, προτρέψαντος αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ τοῦ ἱερέως Νικολῆ Χίου, ἐφημερίου διατελοῦντος τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ. Ἀρτῆς ὧν ὑπέκειτο εἰς τὸ πᾶθος τῆς καταρροῆς καὶ τῇ γνώμῃ τῶν ἀσκλητραπεδῶν ἐδόουλεον (γράφει) κατὰ τὸ σῶμά μου κυυτῆρας, ἐξ οὗ ὠγκώθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ καὶ παρ' ὀλίγον ἐτάπη, τῶν ἰατρῶν θελόντων ν' ἀποκόψωσιν αὐτὴν· τότε προσέδραμε πρὸς τὴν Θεοτόκον Πορταίτισσαν τῶν Ἱδῆρων, καὶ ἐγένετο ὑγιής· ὅθεν προτροπῇ τοῦ προηγούμενου Διονυσίου, τοῦ καὶ συμπολίτου αὐτοῦ, ὡς γράφει, μετέβη δις εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἱδῆρων, ὅπου τῷ 1722 ὠκοδόμησε τὸν ναῖσκον τοῦ ἁγίου Νεοφύτου, δωρητάμενος καὶ τὰ σκεύη καὶ τὰ ἄμυρα, ἐτι δὲ καὶ τὴν βιβλιοθήκην ἀνήγειρε ἀσυγκομίσας καὶ ἐναποθέμενος ἐν αὐτῇ τὰς τε τῇ Μονῇ ἐκ παλαιοῦ ἐναποκειμένας ἱερὰς βίβλους, καὶ τὰς ὕστερον ἀφιερωθείσας αὐτῇ παρὰ τοῦ ἡμετέρου γέροντος πατριαρχικοῦ Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου, καὶ τὰς ἡμετέρας πρὸς τούτους, ὅσας ἐγὼ ἐξ ἰδίων ἐκτησάμην, εἰς

ἀσφαλεστέραν φυλακὴν, κοινωφελῆ τε χρῆσιν τῶν μετιόντων». Τότε, ὡς αὐτὸς οὕτως παραδίδωσιν ἡμῖν ἐν τῇ «προθεωρίᾳ», συνέταξε καὶ τὴν διαθήκην αὐτοῦ, δι' ἧς ὠρίζεν ὅπως, ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ, 500 γρόσια δοθῶσι τῷ κοινῷ τοῦ ἁγίου Ὁρους, κατατιθέμενα ἐπὶ τόκῳ 8 τοῖς ἑκατὶν ἐτησίως. ἵνα ἐκ τοῦ τόκου αὐτῶν γροσίων 40 κατ' ἔτος, τὰ 10 δίδωνται τῷ ἐν τῷ ναίσκῳ τοῦ ἁγίου Νεοφύτου ἱερατεύοντι· τὰ 10 διὰ τὸ θυμίαμα καὶ τὰ κηρία τὰ ἐν τῷ ναίδῳ· τὰ 10 εἰς ἀντιμισθίαν τοῦ ἐργάτου τῆς ἀμπέλου, ἣν αὐτὸς ἦν φυτεύσας ἐξω τῆς Μονῆς τῶν Ἱδῆρων, καὶ τὰ 10 ὡς ἐξοδα κοινῆς τραπέζης παρατιθέμενης ἐτησίως τῇ ἡμέρᾳ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Νεοφύτου εἰς τοὺς πατέρας τῆς Μονῆς τῶν Ἱδῆρων.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ φίλος Ἀλέξανδρος Εὐμορρόπουλος, αἱ σχέσεις τοῦ Νεοφύτου μετὰ τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν τοῦ Φαναρίου ἐτάραττον τοὺς ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ ἰσχύοντας· τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Δαπόντες ἐν τῷ ἱστορικῷ καταλόγῳ τῶν κατ' ἡμᾶς ἐπιστῆμων Ῥωμαίων, δημοσιευθέντι ὡς γνωστὸν ὑπὸ Κ. Σάθα, ἐν τόμῳ Γ' τῆς Μεσαιωνικῆς αὐτοῦ βιβλιοθήκης· αὐτὸ δὲ Ἀρτῆς Νεόφυτος—γράφει ὁ Δαπόντες—ἦτον καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἐπιστήμου, καὶ ἐφημίσθη ὅτι ὀργανίζει νὰ γείνη πατριαρχία· καὶ θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας ἔκαμε παραίτησιν, καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος, ὑπῆγεν εἰς τῶν Ἱδῆρων καὶ ἐδῶ ἐτελειώθη. Αὐτὸς ἐτύπωσεν εἰς ξεχωριστὴν φυλλάδα τὴν εἰς τὸ Μηναιὸν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νεοφύτου, ὡς συνονόματός του Αἰωνία ἡ μνήμη του». Συνέγραψεν ὁ Νεόφυτος καὶ ἰδίᾳ συγγράμματα. ὧν ἐν ἀρκετὰ ὀγκῶδες περὶ μετουσιώσεως, σώζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μονῆς τῶν Ἱδῆρων. Μία μόνη ἀσυμφωνία ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Ἀλεξ. Εὐμορροπούλου καὶ τῶν γραφέντων τοῦ Δαπόντε ὅτι ἀγνωστον ποῦ ἀπεβίωσεν, ὡς καὶ τότε, τοῦ Δαπόντε διαφωνοῦντος καὶ πρὸς τὸν Μακάριον Τριγώνη⁷, γράφοντα ὅτι ἐν τῇ Λαύρᾳ τὸ μακάριον ἐδέξατο τέλος ὁ πολὺς Νεόφυτος.

Περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Νεοφύτου συστηθείσης ἐν Σκοπέλῳ σχολῆς ἔγραψα ἄλλοτε⁸· ὁ δὲ Δαπόντες στιγουργεῖ περὶ αὐτῆς καὶ τοῦ διδασκάλου αὐτῆς Ἱεροθέου ἀρκετὰ καλὰ, ὧν γενήσεται χρῆσις ἀμέσως κατωτέρω, ὅτε θέλομεν ἀπαντήσῃ τὸν διδάσκαλον τοῦτον, ἰδερὶ τὴν ὄντα μοναχόν, καὶ μάλιστα σοφόν καὶ μνήμην ἁγίου ἐν Ἀθῶν καταλιπόντα.

(Ἐπεὶ συνίμεται)

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

⁶ Μὴ εἰς πάλαιος ἄπειρον κυβιστᾶν ἰδεήσεως· ἀρκέσθητι ποταμοῖς ἢ καὶ λίμναις· εὐπεριγράπτοις τὴν τέχνην τοῦ κολυμβᾶν ἰπιδεῖσθαι».

Γεώργιος Ἀκροπολίτης

(Δημητρακοπούλου ἐκκλ. βιβλιοθ. σ. 410).

6. Τὸς Νεόφυτος Μαυρομαμάτης ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Π. Γ. Εὐμορροπούλου ἐν ἑλτίῳ τῆς Ἐταιρίας τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν· τεύχος Α' τὸ καὶ μόνον ἐκδόθη τῷ 1880. Ὅλον τὸ βιβλίον ἐκδοθήσεται ἐν Ἀθήναις, πολλὰς καὶ καλὰς περιέχον διαιρέσεις, ὑπομνήματα καὶ ἐπιγραφάς.

7. Προσκηνητάριον τῆς βασιλικῆς καὶ σεβασμίας Μονῆς Μ. Λαύρας κτλ. Ἐντερίσι· 1772, σελ. 10.

8. Ἐκκλησιαστ. ἀλήθεια· τόμ. Γ', σελ. 548.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ἐκδομέναις, εἰδήσεις ἀνεκδότους συγκομι-
σας ἀποτίθησιν ἐν τῇ μετὰ χειρὸς διατριβῇ ἡ τὰ χρονικά
τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ τεχνογραφῶν ἔπερ-
ῖσχεν ἐν νῷ τὰ χρονικά γράφων τῆς πατριαρχικῆς ἀκα-
δημίας, αὐτὸ τοῦτο καὶ νῦν ἔχει, συλλέγων ὕλην γρήσι-
μον τῷ μετ' αὐτὸν εὐδαίμονι λογίῳ, ὅστις τὰ ὑπ' ἑμοῦ
παραλειπόμενα μόνον μέλλει 'να γράψῃ, ἵνα τῆς τε γε-
ραρᾶς ἐκείνης σχολῆς καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ
ναοῦ τὰς ἱστορίας ἐκθῇ, καθ' ἃς παρ' ἑμοῦ τε καὶ αὐτοῦ
συνειλεγμέναις ὑπ' ὅβιν ἔχει πηγὰς.

Ἡ παρούσα μονογραφία γίνεται πρὸς ἀναπλήρωσιν ἐλ-
λείψεως τριαυτίτης, παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσας.

Διότι καὶ ἐξητήθη καὶ ποθεῖται ἡ σύνταξις πληροφο-
ρίας τινος ἱστορικῆς περὶ τῶν τυγχῶν τοῦ τε ἱεροῦ πατριαρ-
χικοῦ ναοῦ καὶ τοῦ οἴκου. Δεκ' ἐννέα περὶ πέντεσαν ἐκατόμ-
ποδες αἰῶνες, ἀρ' ὅτου ἡ περιλάλητος τοῦ ἱεροῦ Στάχυος
καθέδρα τοῦ Βυζαντίου ἡ πόλις ἐνστερνισταμένη τὸ χριστιαν-
ικὸν θρησκευμα ἤγειρε τὸν πρῶτον ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις
ναόν, ἐν τῇ Ἀργυροπόλει, ἐνθα καὶ ὁ οἶκος ἐκεῖτο βέβαια
τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ἔκτοτε ὁ οἶκος οὗτος καὶ ὁ καθεδρικός
ναὸς ἀπὸ μεγάρων αὐτοκρατορικῶν εἰς τὰς ταπεινάς καλύ-
βας τοῦ πατριάρχου τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων μεταδιδάχ-
μενος, ἀπὸ τοῦ Γαλατᾶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀπὸ τοῦ
Αὐγουσταίου εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Ε' λόφου καὶ εἰς τοῦ
Καναθοῦ καὶ τοῦ Φαναρίου κατεργάμενος τὰς τοποθεσίας,
πενιγρὰ ὧν μαρτυρία τῆς ἐν ἀσθενείᾳ τελειουμένης ἰσχύος
τῆς Ἐκκλησίας, στάδιον ὑπῆρχεν αἰείποτε, ἐν ᾧ δόλιχον
ἔτρεχον ἐπιφανέστατον οἱ ἀπ' αὐτοῦ τὰς τύχας τῆς ὀρθο-
δόξου Ἐκκλησίας διέποντες· ἀπὸ ταύτης εἰς ἐκείνην με-
ταφερόμενος τὰς ἐκκλησίας ὁ τοῦ πατριάρχου οἶκος μετέφε-
ρε καὶ πάντοτε τὸ γόητρον τῆς δόξης, ἥν αἰῶνες τοσοῦτοι
περιέβαλλον αὐτόν. Περὶ τούτου εἰ τι γνωστὸν ἀποσπώμε-
νον ἐκ τῶν ὁδόντων τοῦ πανδαιμάτορος γρ' οὐ θηταυρι-
στέον ἐν τῇ μετὰ χειρὸς βίβλῳ.

Κατὰ τοὺς πατριαρχικούς καταλόγους καὶ τὰ ὑπο-
μνήματα, ὁ πρωτόκλητος τῶν ἀποστόλων διδάστας τὸν
χριστιανισμόν εἰς τὸ Βυζάντιον, μετὰ τὴν ἐν Πόντῳ,
Νικαίᾳ, Σαμοσάτοις καὶ παρ' Ἀδατιοῖς διδασκαλίαν,
ἄγνωστον μὲν ὅπως ἐμείνε χρόνον ἐν τῷ Βυζαντίῳ, πο-
λιγνίῳ ἔτι ὄντι, καὶ οὕτω τοσαύτην μεγαλειότητα καὶ
πολυανθρωπίαν ἠτυγχήσῃ, κοινῇ δὲ πιστευόμενόν ἐστιν
ὅτι αὐτὸς Στάχυν ἓνα τῶν ἐβδόμηκοντα ἐπίσκοπον ἐκείσε χει-
ροτονεῖ· πολλοὺς δὲ τῶν τῆς πόλεως κατηγγέσας, καὶ
τέκνα φωτὸς τῇ τῆς πίστεως παραδόχῃ ποιησάμενος, ἱε-

ρὸν τέμενος τῇ τοῦ Θεοῦ μητρὶ πρὸς τῇ ἀκροπόλει τοῦ
ἁγίου ἐξεγείρει, φύλακα ταύτην καὶ πολιούχον τῆς ἐς
ὑστερον ὀρθοδοξίας καὶ βασιλείας καταστήσας· καὶ
οὕτω μὲν ὁ τὸ ὑπόμνημα τῶν κατὰ τὸν Ἀνδρέαν γενο-
μένων συγγραφᾶς ἀρχειεῖται ἐν τούτοις, ἐν τοῖς πα-
τριαρχικοῖς καταλόγοις τοῖς παρὰ Anselmi Banduri καὶ
Leunclavii κειμένοις, ὁ ὑπὸ τοῦ πρωτοκλήτου ἀνεγερθεὶς
ναὸς τοποθετεῖται ἐν Ἀργυροπόλει², δηλαδὴ τῷ νῦν
Φουντουκλί, σύμφωνα δὲ τοῖς καταλόγοις τούτοις γράφει
καὶ ὁ ἕτερος τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου βιογράφος· «διαπλέων δὲ
τὴν τοῦ Πόντου παρακλήσιν (ὁ πρωτόκλητος) καὶ τὰς
κατὰ τόπον ἐκκλησίας ἐπιστηρίζων, κατήλθεν εἰς τὸ Βυ-
ζάντιον. Ἐν ἐκείναις οὖν ταῖς ἡμέραις ἡ Ἀργυροπολις
ἡῦχε τε καὶ ἤνθει τῷ πλήθει τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ·
ἐν ἧ Στάχυν τινὰ μαθητὴν ἓνα τῶν ἐβδόμηκοντα τοῖς
πεπιστευκόσι καθίστησιν ἐπίσκοπον· ἐν ἀκροπόλει τε τοῦ
Βυζαντίου διαπεράσας εὐαγγέλιον οἶκον ἐπ' ὀνόματι τῆς
Θεοτόκου Δεσποίνης ἡμῶν δομήσας καθιέρωσεν, ὅς ἐστι
φανερὸς μέχρι τῆς σήμερον, πλησίον τοῦ Εὐγενίου, τῶν
Ἀρμασίου (:) τὴν ἐπωνυμίαν λαχών»³.

Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄβιν ὅτι ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις πα-
τριαρχικοῖς καταλόγοις φέρεται τοποθετούμενος ἐν τῇ ἀν-
τικρῷ τῆς κυρίως πόλεως παραλίᾳ καὶ ὁ δεύτερος ἐπισκο-
πικός ναὸς, καὶ ὁ τρίτος δ' αὐτόθι τοποθετεῖται, μάλλον
εὐχερῶς πειθόμεθα ὅτι ὁ πρῶτος οἶκος, ἐν ᾧ ὁ πρῶτος τοῦ
Βυζαντίου ἐπίσκοπος ἐποιεῖτο τὰς συνάξεις ἡγήρετο ἐν
Ἀργυροπόλει, βεβαίως δὲ παρ' αὐτῷ ἐκεῖτο καὶ ὁ οἶκος
τοῦ ἐπισκόπου.

Ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ ἐπισκοπικῷ οἴκῳ καὶ τῷ νῷ διέ-
μειναν οἱ μέχρις Ἀθηνογένους ἢ Ἀθηνόδωρου πρώτοι ἐπί-
σκοποι τοῦ Βυζαντίου.

§

Δωρόθεος ὁ Τύρου ὁ τὸ περὶ τῶν Ο' τοῦ Κυρίου μαθη-
τῶν ἐκκλησιαστικὸν σύγγραμμα γράψας αὐτὸς καὶ μόνος
ἀξίας λόγου εἰδήσεις περὶ τῶν δύο πρώτων ἐπισκοπικῶν

2. μετ' ἡμῖν Banduri Imperium Orientale κατὰ τὴν ἐν Βενετίᾳ
ἐκδοσιν τοῦ 1729, σελ. 164, 171, ἐν τῇ σειρά τῶν βυζαντινῶν ἱστο-
ρικῶν. Leunclavii Jus Graecoromanum, ἐκδοσις Fischeri, τόμ.
Α', σελ. 296, 297. Νικηφόρου Καλλιέστου Σινοπολίου παρὰ Migne,
Patrologiae, τόμ. ΡΜΖ' στήλη 449, 452.

3. Χειρόγρ. τῆς Μονῆς τῶν Ἱδίων· βίος Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλή-
του, ὁ εἰς τὸν Χρυσόστομον Ἰωάννην ἐπιγραφόμενος. Ἀρχαία τῶν τό-
πων παρὰ τῷ ἱερῷ χειρογράτῳ ἀσυγχρότως· «πλησίον τοῦ Εὐγε-
νίου τῶν Ἀρμασίου τὴν ἐπωνυμίαν λαχών» σημαίνει μὲν λέγειν·
ἴσως τὸ Εὐγενίου λέγων νοεῖ τὸ οὕτω τότε λεγόμενον, νῦν δὲ Γαλι-
κισκίου-καπισὶ μέρος τῆς πόλεως· ἀλλὰ τοῦ τῆς Θεοτόκου ναοῦ τοῦ
ἐν τοῖς Εὐγενίου ἄγνωστος καὶ παρὰ Κωδινῷ καὶ ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ
ἡ τοποθεσία· τὰ δὲ Ἀρμάσου, πιθανῶς δὲ Ἀρματίου ἐκεῖνο, κατὰ
τὸν μακαρίτην Σακελάτον Βυζαντινὸν ἐνθα σήμερον τὸ τουρκικὸν Σαρ-
μασίον καὶ παρασίγγας ἔρα πολλοὺς ἀπέχιν ἢ παρὰ τῷ βιογράφῳ τοῦ
Πρωτοκλήτου τοποθεσία αὕτη ἀπὸ τοῦ τόπου Εὐγενίου, ὅς ἐκεῖτο ἐν
τῇ ἀκροπόλει τοῦ Βυζαντίου.

1. βλ. Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολον Ἀν-
δρέαν τὸν Πρωτόκλητον· ἐκδοόμενον ἐν τῷ Μηναίῳ τοῦ νοεμβρίου
ὑπ' ὅβιν μου ἔχω τοῦτο· ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Ἀθῶν ἱερᾷ Μονῇ
τῶν Ἱδίων.

Μαθηαῖος Κιγῶλας, ὁ Φίλιππος Κύπριος, ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν ὁ ψευδώνυμος Μαθῆς, ἀπέδωκαν εἰς τὸν Καστίνον τὴν κτίσιν τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Εὐφημίας, προσπιβέντες πάντες, ὅτι ὁ ναὸς ἡγέρθη ἐν τόπῳ λεγομένῳ Πετρίῳ καὶ ἔχομεν ἄρα τὸν τέταρτον ἐπισκοπικὸν ναὸν, πρῶτον δ' ἐν τῇ πόλει τοῦ Βύζαντος ἐγειρόμενον ἐν τέλει τοῦ 1' αἰῶνος, μετὰ τὴν ἄλλησιν τῆς ἁγίας Εὐφημίας, ἐν αὐτῷ τῷ Πετρίῳ. πλησίον τοῦ μέρους, ἐνθα ἐμελλεν, ἀρχομένου τοῦ 12' αἰῶνος, 'να μετενέγκη τὸν πατριαρχικὸν οἶκον καὶ τὸν ναὸν ὁ ἀοιδίμος πατριάρχης Παρὰ ἡλ Β' ὁ ἀπὸ Μεθώνης.

ἀλλὰ κακῶς ἀποδίδεται τῷ Καστίνῳ ἡ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἐν τῷ Πετρίῳ οἰκοδομή. Ὡς ὑπολογίζεται, ἡ τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἄλληλσις ἐγένετο, κατὰ τὸν ἡμέτερον συναξαριστὴν τῷ 288, κατὰ δὲ τοὺς δυτικούς λεξικογράφους καὶ τὰ καλενδάρια τῷ 307. τοῦ ἐπισκόπου δὲ Καστίνου ἡ ἐπισκοπεία ὀριστέα, μέχ.ιν νεωτέρων ἐρευνῶν, κατὰ τὰ ἔτη 213—250. Βέβαιον ὅτι ὁ μακάριος Δωροθέος ἡπατήθη ἐν τῇ χρονολογίᾳ, τὴν ἀπάτην δ' αὐτοῦ ταύτην ἐπαναλαμβάνων καὶ ὁ Μαθῆς γράφει ὅτι εἰς τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Δωροθέου φερόμενον κατάλογον τῶν τοῦ Βύζαντιου ἐπισκόπων ἡ ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ ἀποδίδεται εἰς τὸν τοῦ Καστίνου διάδογον Τίτον ἢ Τράτον⁷. Ὁ παρ' ἐμοὶ κατάλογος τοῦ Δωροθέου οὐδὲν ἀναγράφει τοιοῦτον, ἡ δὲ παρομοία ἀνάγνωσις γίνεται μόνον ὀρθαλμοῖς χρεωκόπων.

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ὁ Δομετιανὸς ἢ Δομέτιος, εἴτε τῷ 288 εἴτε τῷ 307, ἐστὶν ὁ τὸν ναὸν ἐγείρας τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας ἐν τῷ Πετρίῳ, τέταρτον ἐπισκοπικὸν ναὸν, παρ' αὐτῷ καὶ τὸν οἶκον τοῦ ἐπισκόπου βεβαίως ἔχοντα. Πόσον χρόνον ὑπῆρξεν ἐπισκοπεῖον ὁ σεβάσμιος τῆς Χαλκηδονίας μάρτυρος ναὸς ἄγνωστον, ἀλλ' ἅμα τῇ κτίσει τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἅμα τῇ ἐγέρσει καὶ τῶν λοιπῶν δημοσίων οἰκοδομῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ ἱσακτοῦ δούλου κτίτορος αὐτῆς, καὶ οἶκος τοῦ ἐπισκόπου ἴδιος ἀνηγέρθη καὶ μεγαλοπρεπής, καὶ ὁ ναὸς τῆς θείας Σοφίας ὁ ἱουμαστός ἐγένετο ὁ ναὸς ὁ πατριαρχικός, ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία.

Ἐνεκα περιέργων τινῶν συμπτώσεων, καλὸν 'να παρακολουθήσωμεν τὴν τύχην τοῦ τε ναοῦ τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἐν τῷ Πετρίῳ καὶ τῆς βασιλικῆς Μονῆς ταύτης. Ἐν τῷ Δ' αἰῶνι, ἐπὶ Θεοδοσίου Α' τοῦ μεγάλου, ἀναφέρεται ὅτι «τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων Τερεντίου καὶ Ἀφρικανοῦ διεκομίσθησαν καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὴν ἁγίαν Εὐφημίαν, ἐν τῇ Πέτρᾳ»⁸. Ἐκ τοῦ παρὰ Banduri ἀνω-

νύμου ἀρχαιογράφου μανθάνομεν ὅτι «τὴν ἁγίαν Εὐφημίαν τὴν Πέτρᾳ ἀνήγειρεν Ἀναστάσιος ὁ Δίκωρος καὶ Ἀριζδν⁹», ὅτι «τὴν ἁγίαν Εὐφημίαν τὸ Πετρίον καὶ λουτρὸν Βασίλειος ἀνήγειρεν ὁ βασιλεὺς. καὶ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ ἐκείσε ἀπέκλειρε»¹⁰. Ἐντεῦθεν ὁ Ζωναρὰς ἀποκαλεῖ βασιλικὴν Μονὴν τὴν τῆς ἁγίας Εὐφημίας. ἐν ἡ τὰς θυγατέρας αὐτοῦ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἀποκείρας ἐνέκλεισε, λουτρὸν ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ οἰκοδομήσας καὶ τὸ σεμνεῖον τοῦτο τῆς καλλινίκου μάρτυρος ἐπισκευάσας¹². Ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ περιορισθεῖσα ἀπεκάρη μοναχὴ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ Α' τοῦ Λακατηνοῦ ἡ τετάρτη Λέοντος τοῦ Σοφοῦ σύζυγος Ζωῆ ἡ Καρβονοψίνα¹³.

Συμπτώσεις τινὰς περιέρχους παρετήρησα καὶ ἄλλοτε, περιγραφὴν τινὰ σύντομον τῆς μεγάλης πόλεως τοῦ Κωνσταντινου καταρτίζον¹⁴. ἀτυχῶς οὐδεμίαν ἱστορικὴν εἰδησιν εἶχον λόγου γινώσκωμεν περὶ τοῦ μέρους ἀκριδῶς, ἐν ᾧ σήμερον ἐγείρεται ὁ πατριαρχικός οἶκος καὶ ὁ ναὸς, ὃν μετ' οὗ πολὺ μελλομένον 'να ἐπανεώρωμεν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἢ ἐν Γαλατῇ ἁγία Εὐφρόνη, ἔτοιξε τὴν ἐπωνυμίαν πατριαρχεῖον¹⁵.

10. Banduri Imperium Orientale, ἐκδ. 1729· μέρος Γ', σελ. 31.

11. αὐτόθι, σελ. 35.

12. Ζωναρὰ ἐπιτομή ἱστοριῶν· βιβλ. ΙΓ', 8· «ὅτι δὲ γὰρ θυγατέρας αὐτοῦ τέσσαρας τῇ βασιλικῇ Μονῇ τῆς ἁγίας Εὐφημίας κατέταξεν».

13. «ἐφωράθη δὲ καὶ Ζωῆ σύζυγος ἐπιβουλεύουσα Ῥωμανῷ διὰ περικομαγμένων βρομμάτων, ὑπὸ Θεοκλήτου νοταρίου τῆς ὑπουργίας σκευαθέντων· καὶ ταύτην τοῦ παλατίου καταδεδύχοντο καὶ εἰς τὸ Πετρίον ἀπάγουσιν, ἐν τῇ τῆς ἁγίας Εὐφημίας Μονῇ ἀποκείραντες». Λέων Γραμματικός· ἔκδοσις. 1729, σελ. 393 — Γεωργίου Ἀμπερτοῦ παρὰ Migne Patrologiae, Π', στήλη 1449.

14. ἰδού τί ἔγραψον ἄλλοτε «Περὶ τῆς Μονῆς ταύτης μακροτέρων πως λόγον ποιῶμεθα, οὗ(τ) βεβαίως ὡς ὑπονοοῦντες αὐτὴν αὐτὸ τὸ μοναστήριον, ἐν ᾧ καθόρισε τὸν πατριαρχικὸν οἶκον ὁ πατριάρχης Παρὰ ἡλ Β' ὁ ἀπὸ Μεθώνης, ἀλλ' ὡς περὶ ἀρχιεπιστῆς ἐκκλησίας, ἣν ἐν τῇ ἐντὸς τῶν τειρῶν πόλει ἀνήγειρεν ἀρχιεὶς ἐπίσκοπος τῆς βασιλικῆς τῶν πόλεων. Παράδοξος δ' ἡμῖν φαίνεται ἡ σύμπτωση τῶν ἀποριῶν ἡμῶν, πρῶτης μὲν ὅτι, ὡς τὸ σήμερον πατριαρχεῖον ἦν πρὸ τριῶν αἰώνων γυναικεία μονή, αὐτοῦ καὶ ἡ τῆς ἁγίας Εὐφημίας τοιοῦτον χαρακτηρεῖται ἔρρηκτα ἀπὸ τοῦ 4' αἰῶνος· καὶ δευτέρας ὅτι περὶ τὸν τόπον ἀκριδῶς τοῦτον, ἐνθα Παρὰ ἡλ Β' μεθιδρύσας τὸ πατριαρχικὸν οἰκήματι, ὥρισε καὶ διαμέρισμα ἴδιον πρὸς διαμονὴν τῶν εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἐρχομένων μητροπολιτῶν, ὑπῆρχεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 2' αἰῶνος ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου τῶν μητροπολιτῶν, ὃν ἐκτίσεν Ἰουστινιανὸς ὁ Πρώτος, τῷ 9' ἔτι τῆς τυραννίης αὐτοῦ. Μῖναι δὲ ἄγνωστον εἶναι ἐν τίνι χρόνῳ καὶ ἐπὶ τίνι ὀνόματι τὸ πρῶτον ἐκτίθη ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τὸ σήμερον πατριαρχεῖον, ὡς καὶ τὸ περὶ ταύτην προτερίσασα, ἡ τειρὰ τοῦ Πετρίου». Ἰδὲ τὴν λείψαν Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ ὑπὸ τῆς συντάξεως τοῦ Νεολόγου ἐκδόδωμῳ Λεξικῷ ἱστορίας καὶ γεωγραφίας· τόμ. Γ', σελ. 998, στήλην α'. «Ἐκλήθη δ' οὕτως ὅτι οἶκος ἦν ἐκείσε μητροπολίτου τινὸς λέγει ὁ ἀνώνυμος ἀρχαιογράφος. Banduri κατὰ τὴν ἔκδοσιν. 1729 μέρος Γ', σελ. 35.

15. ὁ αὐτὸς ἀνώνυμος γράφει περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀνεγερθέντων ναῶν· ἀνήγειρε δὲ τὴν ἁγίαν Εὐφρόνην τὴν παλαιάν,

7. Νικοδήμου Συναξαῖρ. 16 Σεπτεμβρίου καὶ 11 ἰουλίου—Morel Grand Dictionnaire Histor· ἐν λξ. EUPHÉMIE—ὁ Θεοφάνης ἐν τῇ χρονολογίᾳ αὐτοῦ τίθησι τὴν ἀρχὴν τοῦ διωγμοῦ τῷ ἐνδεκάτῳ ἔτι Διοκλητιανοῦ (=295).

8. Μαθῆ κατάλογος ἐπισκόπων καὶ πατριαρχῶν κτλ. σελ. 8.

9. Γεωργίου Ἀμπερτοῦ Χρονικὸν παρὰ Migne Patrologiae, τόμ. Π', στήλη 716.

ναῶν τοῦ Βυζαντίου διέσωσεν ἡμῖν· κατὰ τὸν ἱερομάρτυρα συγγραφέα αὐτὸν Ἄνδρέαν κατὰ τὸν τόπον διαπεραιούμενος, ἔθελε τοῖς ἐν τῷ Βυζαντίῳ τὸν Χριστὸν καταγγεῖλαι, ἀλλ' ἐπειδὴ περ Ζεύξιππος ὁ τῶν τόπων τότε ἡγεμονεύων αἰμοδόρος τις ὢν, πάντας τοὺς προσβάλλοντας ξένους τῷ Βυζαντίῳ πρότερον διερρωτῶμενος τὰ περὶ Χριστοῦ, εἶθ' οὕτως εἰσιέναι συνεχώρει, καὶ ἐάν τις ὠμολόγησε τὸν Χριστὸν εἰδέναι, τοῦτον εὐθὺς καὶ παρ' αὐτὰ δεσμωθέντα χεῖράς τε καὶ πόδας θαλαττοῦσθαι προτέττατ'· διὰ τὴν τοιαύτην οὖν ὠμότητα, παρκαλύψας ὁ Ἄνδρέας τὸ Βυζάντιον κατόκησεν ἐπὶ διετὴ χρόνον πλησίον τοῦ Βυζαντίου ἐν τῷ θρακίῳ μέρει, ὡς ἀπὸ σταδίου ἐνὸς τῆς Ἀργυροπόλεως· ἐκεῖ ἐπισυναγωγὴν τῶν ἐνθέσμων καὶ φιλαλήθων ἀνδρῶν ποιοῦμενος, ὡς οὖν περὶ τοὺς δισχιλίους ἐπισυναΐξας, θυσιαστήριον τῷ Χριστῷ ἐδράσας ἐν τῇ Ἀργυροπόλει, καὶ τὸν Στάχυν ἐπίσκοπον καταστήσας, εἰς Σινώπην τοῦ Πόντου μετέσταται»⁴.

Ἐκ τῶν τοῦ Δωροθέου μνηνόμενων ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ ἐπισκοπικῷ ναφ̄ κατατέθησαν τὰ λείψανα τῶν πρώτων ἐπισκόπων τοῦ Βυζαντίου. Στάχυος, Ὀνησίμου, Πολυκάρπου Α', Πλουτάρχου, Σεδεκίωνος, Διογένης ἡ Διομένους, Ἐλευθερίου, Φίληκος καὶ Πολυκάρπου Β', ὡς καὶ τὸ τῆς Ναταλίας σῶμα ἀπετέθη, καὶ Ἀδριανὸς τοῦ μετέπειτα μαρτυρήσαντος⁵. Ὁ ἱεὺς συγγραφεὺς προστίθισιν ὅτι καὶ μέχρι τῆς δευρῶ, ἐμπανῶς πρόκεινται ἐν τῷ ὑπογίῳ σπηλαίῳ, ἐνθα ὁ ἀπόστολος Ἄνδρέας τὸ θυσιαστήριον ἐδρασεν». Ἦσαν ἄρα γνωστὰ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ἐν τῷ Δ' αἰῶνι τοῖς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἰκοῦσιν.

§

Ὁ ἐπίσκοπος Ἀθηνογένης—κατὰ τὸν παρὰ Leunclavii κατάλογον—Ἀθηνοδωρος ἐν τῷ καταλόγῳ Νικηφόρου Καλλιστῆ—αὐξάνοντα βλέπων τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἐν Βυζαντίῳ, παυσάμενός δ' ὅλως καὶ τῆς μετὰ Ζεύξιππον τυραννίας καὶ ὠμότητος, ὡς αὐτὸς ὁ Δωροθέος γράφει, κατὰ καὶ οἱ ἐγκρατεῖς τόπων πλειόνων γενόμενοι τῆς ἐν Ἀργυροπόλει ἐκκλησίας προεστῶτες, αὐτὴν τῶν πολλῶν ὄχλησιν καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων προσβολὴν ἐκφυγεῖν βουλόμενοι, ἐν τοῖς μεσογείοις πλησίον τῆς Ἀργυροπόλεως ἐκκλησίαν ἄλλην ἀνεγείρουσιν, ἣν Κωνσταντῖνος ὁ μέγας βασιλεὺς μετέπειτα μείζονεράν πεποίηκε, σταυροειδῆ αὐτὴν διαγραφάμενος, βουλόμενος καὶ τὸ αὐτοῦ σῶμα ἐκεῖ ἐγκατατιθέναι. Ἀλλ' ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ τοῦ Βυζαντίου ἡγεῖσθαι, συνεδούλευσαν οἱ συνόψεις τῷ Κωνσταντίνῳ μὴ δεῖν ἔτι τῆς πόλεως τὰ τῶν βασιλείων σῶματα ἀποκομίζεσθαι.

Τὸν τόπον, ἐνθα ἡγέρθη ὁ δεῦτερος ἐπισκοπικός τοῦ Βυ-

ζαντίου ναός, αὐτὸς τε ὁ Δωροθέος ὁρίζει καὶ οἱ πατριαρχικοὶ κατάλογοι· αὐτὴν ἀρχαίαν ἐπωνυμίαν τῶν τόπων ὁ οἶκος κληρωτάμενος· Ἐλαιῶν γὰρ ἐξ ἀρχαίων τῶν χρόνων ὁ τόπος ἐπικέκληται· ὅνπερ εὐκτήριον οἶκον Ἀθηνοδωρος ὁ μετὰ Πολύκαρπον ἐπίσκοπος γεγονώς πρώτος ἐνῆρξαστο· ταῦτα ὁ Δωροθέος· Ἐλαῖαν καλεῖ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ὁ δεῦτερος ἐπισκοπικός ἡγέρθη ναός, ὁ παρὰ τῷ Leunclavii κατάλογος. ὡς καὶ ὁ παρὰ Καλλιστῆ, ἀναφέρων τὸν ὑπὸ Ἀθηνοδωρου κτισθέντα εὐκτήριον οἶκον ἐτὸν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ἀνοικοδομηθέντα.

Ὁ δεῦτερος ἐπισκοπικός οἶκος ἔκειτο, πιθανῶς, ἐν τῇ σημερινῇ τοποθεσίᾳ Σαλιπαζάρ· οἰκοδομηθεὶς δὲ εὐρύτερος καὶ μείζων ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀφιερώθη τοῖς ἁγίοις ἑπτὰ πιασί, καὶ Ἐλεαζάρῳ τῷ ἀρχιερεῖ.

§

Φαίνεται ὅτι τέσσαρες ἐπίσκοποι κατόκησαν παρὰ τὸν δεῦτερον ἐπισκοπικὸν οἶκον, κατὰ τοὺς γνωστὰς καταλόγους· ὁ Ἀθηνοδωρος, ὁ Εὐζώιος, ὁ Λαυρέντιος καὶ ὁ Ἀλύσιος· ὁ τοῦτον διαδεχάμενος ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Περτίνας, ἀνὴρ, ὑπατικός, πρῶν ὑπάρχων, πλούσιος σφόδρα, ἀἐκκλησίαν ἀνίστησι παρ' αὐτοῖς τὸ θαλασσιδίον, ἐν τῷ ἐπιλεγόμενῳ Συκαῖς, Εἰρήνην τὸν οἶκον προσαγορεύσας, ὅνπερ τόπον οἱ χριστιανοὶ ὡς μίαν τῶν πόλεων ἀπετέλεσαν, οἶκους διαφόρους καὶ πλείστους ἀναστήσαντες· δι' ὅπερ καὶ μετέπειτα Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβέστατος τείχεσι τὸν τόπον ἐτίμησε⁶. Τὰ αὐτὰ δὲ γράφει ὁ τε τοῦ Καλλιστῆ κατάλογος καὶ ὁ παρὰ Leunclavii.

ὁ τρίτος ἐπισκοπικός ναός ἔκειτο λοιπὸν ἐν τῷ Γαλατῆ καὶ αὐτὸς παραθαλάσσιος ὢν· ὥστε ἐν τῷ προκιστῆ τούτῳ ἡγείροντο καὶ οἱ τρεῖς πρώτοι ἐπισκοπικοὶ ναοί, καὶ παρ' αὐτοῖς βεβαίως οἱ ἐπισκοπικοὶ οἶκοι, μέχρι Δομετιανῶ τοῦ ἐπισκόπου, καταλιπόντες τὸν Γαλατῆν, καὶ ἐγκαθιδρυθέντες ἐν Βυζαντίῳ.

§

Πρῶτος ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Βυζαντίου Δομετιανὸς ἡ Δομέτιος καθίδρυεν ἐπισκοπικὸν οἶκον καὶ ναὸν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τοῦ Βυζαντίου, κτίσας ἐν τῷ Πετρίῳ ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς μάρτυρος Εὐφημίας. Ὁ κατάλογος τοῦ Δωροθέου γράφει· ἀμετὰ τοῦτον Καστίνος· ὁ οὖν Κωνσταντῖνος (γρ. Καστίνος) ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ ἔτει ἐκκλήσιαν ἄλλην ἀνίστησιν, ἔσωθεν τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸ βόρειον μέρος, ἐνθα καὶ οἱ ἡγεμονεύσαντες τοῦ Βυζαντίου κατέκειντο, Εὐφημίας τῆς μάρτυρος τὸν οἶκον προσαγορεύσας, κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν μαρτυρησάτης ἔκειτο· ἐκ τούτου τὰς εἰδήσεις ἀρυσάμενοι οἱ τῶν πατριαρχικῶν καταλόγων συγγραφεῖς, ὁ παρὰ Leunclavii, ὁ Νικηφόρος Καλλιστος, ὁ

4. Δωροθέου σύγγραμμα ἐκκλησιαστικ. παρὰ Cave· Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria· ἔκδοσ. τοῦ 1693, σελ. 84.

5. = 298. κατὰ τὸν Νικόδημον ἐν Συνεχριστῇ 26 αὐγούστου· αὐτοῦ γράφεται ὅτι δύο ἁγίων μαρτύρων Ἀδριανῶν τὰ λείψανα ἦσαν κατατεθειμένα ἐν τῷ ἐν Ἀργυροπόλει πρώτῳ ἐπισκοπικῷ ναφ̄.

6. Δωροθέου αὐτοῦ· σελ. 85· περὶ Δωροθέου ἔγραψεν τινα ἐν Ἑκκλ. ἀληθείᾳ, τόμ. Δ', σελ. 226. ἐν διατριβῇ φερουσῇ τίτλον ὁ πατριαρχικός κατάλογος τοῦ Κομνηνοῦ Ἰωάννου.

Ματθαίος Κιγάλας, ὁ Φίλιππος Κύπριος, ὁ Μελέτιος Ἀθη-
νῶν ὁ ψευδώνυμος Μαθᾶς, ἀπέδωκαν εἰς τὸν Καστίινον
τὴν κτίσιν τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Εὐφημίας, προστιθέντες
πάντες ἐπὶ ἐν ναὸς ἡγέσθη ἐν τόπῳ λεγομένῳ Πετρίῳ καὶ
ἔχομεν ἄρα τὸν τέταρτον ἐπισκοπικὸν ναὸν, πρῶτον δ' ἐν
τῇ πόλει τοῦ Βύζαντος· ἐγειρόμενον ἐν τέλει τοῦ Ι' αἰῶ-
νος, μετὰ τὴν ἄλλησιν τῆς ἁγίας Εὐφημίας, ἐν αὐτῷ τῷ
Πετρίῳ. πλησίον τοῦ μέρους, ἔνθα ἔμελλεν, ἀρχομένου
τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἵνα μετενέγκῃ τὸν πατριαρχικὸν οἶκον
καὶ τὸν ναὸν ὁ αὐδιδμος πατριάρχης Ἰσακὴλ Β' ὁ ἀπὸ
Μεθύμνης.

ἀλλὰ κακῶς ἀποδίδεται τῷ Καστίινῳ ἡ τοῦ ναοῦ τῆς
ἁγίας Εὐφημίας ἐν τῷ Πετρίῳ οἰκοδομή. Ὡς υπολογί-
ται, ἡ τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἄλλησις ἐγένετο, κατὰ τὸν
ἡμέτερον συναξαριστὴν τῷ 288, κατὰ δὲ τοὺς δυτικούς
λεξικογράφους καὶ τὰ καλενδάρια τῷ 307. τοῦ ἐπισκό-
που δὲ Καστίινου ἡ ἐπισκοπεία ἔριπτεα, μέχρι νεωτέρων
ἐρευνῶν, κατὰ τὰ ἔτη 213—250. Βέβαιον ἐστὶ ὁ μακάριος
Δωροθέος ἡπατήθη ἐν τῇ χρονολογίᾳ, τὴν ἀπάτην δ' αὐτοῦ
ταύτην ἐπαναλαμβάνων καὶ ὁ Μαθᾶς γράφει ἐπὶ εἰς τὸν
ἐπ' ὀνόματι τοῦ Δωροθέου φερόμενον κατάλογον τῶν τοῦ
Βυζαντίου ἐπισκόπων ἡ ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ ἀποδίδεται
εἰς τὸν τοῦ Καστίινου διάδογον Τίτον ἢ Τράτον. Ὁ παρ'
ἐμοὶ κατάλογος τοῦ Δωροθέου οὐδὲν ἀναγράφει τοιοῦτον,
ἡ δὲ παρομοία ἀνάγκωσι γίνεται μόνον ὀρθολογιστῶν χρεω-
κόπων.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ὁ Δομετιανὸς ἢ Δομέτιος, εἴτε τῷ 288
εἴτε τῷ 307, ἐστὶν ὁ τὸν ναὸν ἐγείρας τῆς ἁγίας μάρτυρος
Εὐφημίας ἐν τῷ Πετρίῳ, τέταρτον ἐπισκοπικὸν ναὸν,
παρ' αὐτῷ καὶ τὸν οἶκον τοῦ ἐπισκόπου βεδαίως ἔχοντα.
Πόσον χρόνον ὑπῆρξεν ἐπισκοπεῖν ὁ σεβάσμιος τῆς χαλ-
κηδονίας μάρτυρος ναὸς ἄγνωστον, ἀλλ' ἄμα τῇ κτίσει
τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἄμα τῇ ἐγέρσει
καὶ τῶν λοιπῶν δημοσίων οἰκοδομῶν τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἰσακτοῦ κτίτορος αὐτῆς, καὶ οἶκος
τοῦ ἐπισκόπου ἴδιος ἀνηγέρθη καὶ μεγαλοπρεπής, καὶ ὁ
ναὸς τῆς θείας Σοφίας ὁ θαυμαστός ἐγένετο ὁ ναὸς ὁ πα-
τριαρχικός, ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία.

Ἐνεκα περιέργων τινῶν συμπτώσεων, καλὸν ἵνα παρ-
χολουθῶμεν τὴν τύχην τοῦ τε ναοῦ τῆς ἁγίας Εὐφη-
μίας ἐν τῷ Πετρίῳ καὶ τῆς βασιλικῆς Μονῆς ταύτης.
Ἐν τῷ Δ' αἰῶνι, ἐπὶ Θεοδοσίου Α' τοῦ μεγάλου, ἀναφέρε-
ται ἐπὶ ἀπὸ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων Γερεντίου καὶ
Ἀρριανοῦ διεκομίσθησαν καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὴν ἁγίαν
Εὐφημίαν, ἐν τῇ Πέτρᾳ⁷. Ἐκ τοῦ παρὰ Banduri ἀνω-

νύμου ἀρχαιογράφου μαρτυροῦμεν ἐπὶ «τὴν ἁγίαν Εὐφη-
μίαν τὴν Πέτραν ἀνήγειρεν Ἀναστασιος ὁ Δίκωρος καὶ
Ἀριάνης¹⁰, ἐπὶ τὴν ἁγίαν Εὐφημίαν τὸ Πετρίον καὶ
λουτρόν Βασίλειος ἀνήγειρεν ὁ βασιλεὺς. καὶ τὰς θυγατέ-
ρας αὐτοῦ ἐκείσε ἀπέκλειρε¹¹. Ἐντεῦθεν ὁ Ζωνναρᾶς ἀπο-
καλεῖ βασιλικὴν Μονὴν τὴν τῆς ἁγίας Εὐφημίας. ἐν ἣ
τὰς θυγατέρας αὐτοῦ Βασίλειος ὁ Μικεδὼν ἀποκείρας ἐνέ-
κλεισε, λουτρόν ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ οἰκοδομήσας καὶ τὸ
σεμνεῖον τοῦτο τῆς καλλινίκου μάρτυρος ἐπισκευάσας¹².
Ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ περιορισθεῖσα ἀπεκάρη μοναχὴ ὑπὸ
τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωαννοῦ Α' τοῦ Ἀκακηνοῦ ἡ τετάρτη
Λέοντος τοῦ Σοφοῦ σύζυγος Ζωῆ ἡ Καρδονωφίνα¹³.

Συμπτώσεις τινὰς περιέρχους παρετήρησα καὶ ἄλλοτε,
περιγραφὴν τινὰ σύντομον τῆς μεγάλης πόλεως τοῦ Κων-
σταντινου κατὰ τὴν ἀρχαίαν¹⁴. ἀτυχῶς οὐδεμίαν ἱστορικὴν εἰ-
δησιν ἔχον λόγου γινώσκωμεν περὶ τοῦ μέρους ἀκριβῶς,
ἐν ᾧ σήμερον ἐγείρεται ὁ πατριαρχικός οἶκος καὶ ὁ ναὸς, ὃν
μετ' οὗ πολὺ μέλλομεν ἵνα ἐπανεύρωμεν παρὰ τοῖς Βυ-
ζαντινοῖς ἡ ἐν Γαλατῇ ἁγία Εὐφρόνη, ἔστωε τὴν ἐπωνυ-
μίαν πατριαρχεῖον¹⁵.

10. Banduri Imperium Orientale, ἐκδ. 1729· μέρος Ι', σελ. 31.

11. αὐτόθι, σελ. 35.

12. Ζωνναρᾶς ἐπιτομὴ ἱστοριῶν· βιβλ. ΙΓ', σ'. «τὰς δὲ τὰς θυγατέρας
αὐτοῦ τέσσαρας τῇ βασιλικῇ Μονῇ τῆς ἁγίας Εὐφημίας κατέταξεν».

13. εἰς τὴν πόλιν καὶ Ζωῆ σύζυγος ἐπισκοπεύουσα Ἰωαννοῦ διὰ
πεφαρμαγμένων βρωμάτων, ὑπὸ Θεοκλήτου νοταρίου τῆς ὑπουργίας
σκευασθέντων καὶ ταύτην τοῦ παλατίου καταβιβάζουσι καὶ εἰς τὸ Πε-
τρίον ἀπάγουσιν, ἐν τῇ τῆς ἁγίας Εὐφημίας Μονῇ ἀποκείραντες· Λέων
Γραμματικός· ἐκδστ. 1729, σελ. 393 — Γεώργιος Ἀμαρτωλός· παρὰ
Migne Patrologiae, ΠΙ', στήλη 1449.

14. ἰδοὺ τί ἔγραψον ἄλλοτε «Περὶ τῆς Μονῆς ταύτης μακροτέρως
πως λόγον ποιούμεθα, οὐχὶ βεβαίως ὡς ὑπονοοῦντες αὐτὴν αὐτὴν τὸ μο-
ναστήριον, ἐν ᾧ καθίσταντο τὸν πατριαρχικὸν οἶκον ὁ πατριάρχης Ἰσα-
κὴλ Β' ὁ ἀπὸ Μεθύμνης, ἀλλ' ὡς περὶ ἀρχαιοτάτης ἐκκλησίας, ἣν
ἐν τῇ ἐντὸς τῶν τειχῶν πόλει ἀνήγειρεν ἀρχαῖος ἐπίσκοπος τῆς βασι-
λίδος τῶν πόλεων. Παράδοξος δ' ἡμῖν φαίνεται ἡ σύμπτωση τῶν ἀπο-
ριῶν ἡμῶν, πρῶτης μὲν ἐπὶ τῇ τῆς πατριαρχείας ἡν πρὸ τριῶν
αἰώνων γυναικεῖα μονή, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἁγίας Εὐφημίας τοιοῦτον χα-
ρακτὴρα φαίνεται ἔχουσα ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος· καὶ δευτέρας ἐπὶ περὶ
τὸν τόπον ἀκριβῶς τοῦτον, ἔνθα Ἰσακὴλ ὁ Β', μεθιδρύσας τὰ πατριαρ-
χικά οἰκήματα, ὥρισε καὶ διαμέρισμα ἴδιον πρὸς διαμονὴν τῶν εἰς
Κωνσταντινούπολιν ἐρχομένων μητροπολιτῶν, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ τέλους
τοῦ Ζ' αἰῶνος ὁ ναὸς τῆς Μεσοτύου τῶν μητροπολιτῶν, ὃν ἐκτίσεν
Ἰουστινιανὸς ὁ Πρώτος, τῷ θ' αἰῶνι τῆς τυραννίδος αὐτοῦ. Μένει δὲ
ἄγνωστον ἐπὶ ἐν τίνι χρόνῳ καὶ ἐπὶ τίνι ὀνόματι τὸ πρῶτον ἐκτίθη ἡ
Μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τὸ σήμερον πατριαρχεῖον, ὡς καὶ τὸ περὶ
ταύτην προτείσχασα, ἡ τειχὺς τοῦ Πετρίου. Ἰδὲ τὴν λέξιν Κωνσταν-
τινούπολιν ἐν τῷ ὑπὸ τῆς συντάξεως τοῦ Νεοδότη ἐκδόδῳ λέ-
ξικῷ ἱστορίας καὶ γεωγραφίας· τόμ. Ι', σελ. 998, στήλη α'.
«Ἐκλήθη δ' οὕτως ἐπὶ οἶκος ἦν ἐκείσε μητροπολίτου τινὸς λέγει ὁ
ἀνώνυμος ἀρχαιογράφος. Banduri κατὰ τὴν ἐκδστ. 1729 μέρος Ι',
σελ. 35.

15. ὁ αὐτὸς ἀνώνυμος γράφει περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντινοῦ
ἀνεγερθέντων ναῶν· ἀνήγειρε δὲ τὴν ἁγίαν Εὐφρόνην τὴν παλαιάν,

7. Νικοδήμου Συναξαρ. 16 Σεπτεμβρίου καὶ 11 Ἰουλίου—Moreri
Grand Dictionnaire Histor. ἐν λξ. EUPHÉMIE—ὁ Θεοφάνης ἐν
τῇ χρονολογίᾳ αὐτοῦ τῇ 91 τὴν ἀρχὴν τοῦ διωγμοῦ τῷ ἐνδεκάτῳ ἔτει
Διοκλητιανοῦ (=295).

8. Μ292 κατάλογος ἐπισκόπων καὶ πατριαρχῶν κτλ. σελ. 8.

9. Γεωργίου Ἀμαρτωλοῦ Χρονικὸν παρὰ Migne Patrologiae, τόμ.
ΠΙ', στήλη 716.

§

Ὁ οἶκος τοῦ πατριάρχου κείμενος πλησίον τῆς ἀγίας Σοφίας ἐγεθῆς δὲ πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἢ τινος τῶν πρώτων αὐτοῦ διαδόχων, πολλὰς ὑπέστη μὲν ἀλλοιωσεις, ἐπισκευὰς καὶ μεταβολὰς, ἀλλὰ τέλεον κατεστράφη τῇ 19 αὐγούστου 1203 ὑπὸ τῶν σταυροφόρων¹⁶. Ἐκτοτε, πότε ἀκριβῶς καὶ ὑπὸ τίνος ἐκτίσθη καὶ πάλιν ἀγνοοῦμεν, ὥστε ὅ,τι γνωστὸν ἐκεῖνο καὶ γραφίσεται, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῶν τρικλίνων, σεκρέτων καὶ τῶν λοιπῶν παρχημάτων τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου.

Ὁ πατριαρχικὸς οἶκος ἐκαλεῖτο **ἐπισκοπεῖον**¹⁷, **ιερόν ἀνάκτορον** ἢ **ἀνάκτορα**, ὡς παρὰ Ζωναρᾶ¹⁸, καὶ **ιερόν ἀρχεῖον**¹⁹. ὁ δὲ ναὸς τῆς ἀγίας Σοφίας ὁ καὶ βασιλικὸς καὶ πατριαρχικὸς, ἐκαλεῖτο **Μεγάλη Ἐκκλησία**, τὸ ὄνομα τοῦτο ἀλληλοδιαδόχως χορηγήσας εἰς πάντας τοὺς ναοὺς, οἵτινες ἐν τοῖς κάτω χρόνοις ἐχρημάτισαν πατριαρχικοὶ ναοί. Τῆς μεγαλοπρεπειᾶς, ἣν ἐπεδείκνυτο τὸ ἱερὸν ἀνάκτορον τοῦ οἰκουμενικοῦ ποιμένας λαμπρότατα παρὰ τοῖς ἱστοριογράφοις τεκμήρια φέρονται οἱ τρικλίνοι καὶ τὰ σέκρετα, ἐν οἷς σύνοδοι συνήρχοντο καὶ οἱ σύγκελλοι τοῦ πατριάρχου ἐργάζοντο, μαρτυρικὰ γίνονται τὸ πλῆθος τῶν γραφείων, ἐν οἷς ἑσμός γραμματέων

τὸ Πατριαρχεῖον» κλπ. περὶ τῆς εἰδήσεως ἀκρίτους καὶ μύθους ἀναγράφει: «Ἡ ἀγία Εἰρήνη τὰ Γάλατα ἐκλήθη οὕτως ἀπὸ Γαλατῶνός τινος οἰκοῦντος ἐκεῖσε· ἦλθε δὲ καὶ ὁ ἄγιος Ἀνδρέας ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ ἔκτισεν εἰς τὰ Ἀρμενίων (!!) καὶ ἐκαθίστατο ἐκεῖσε. Ἐποίησε δὲ καὶ σταυρὸν ἰδιοῦμενος, λατομήσας τοῦτον καὶ γλύψας ἔστησεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀγίαν Εἰρήνην τὴν παλαιάν· εἰθ' οὕτως ἦλθεν εἰς Νεώριον, τὸ λεγόμενον Κερκασμολίον· ἐκεῖσε γὰρ καμάρῃ χαλκῇ ἦν, καὶ ἵστατο ἔνωθεν αὐτῆς στήλη, ἔχουσα ἐν τῇ κεφαλῇ κέρατα τέσσαρα. Θυμύματα δ' ἐγένοντο ἐν αὐτῇ· εἴ τις γὰρ εἶεν ἐν αὐτῇ ὑπόληψιν εἶναι κεραιὰς, ἐκεῖσε ἀπερρόμιμος καὶ προσεγγίζων τῇ στήλῃ εὐθὺς ἐγερζέτο ἕως τρίτου· εἰ δὲ ἐκτὸς ὑπόληψις ἦν, ἵστατο ἀσάλευτος ἡ στήλη· καὶ οὕτως ἠλέγγοντο οἱ κεραιόδεσ· παρὰ Banduri· μέρος Γ', σελ. 50· βλ. περὶ τῆς ἀγίας Εἰρήνης τῆς ἐν Γαλατῇ Δουκίχισιν· Constantinopolis Christiana· ἐκδός. 1729, βιβλ. Δ', σελ. 103, στήλην α - δ'· καὶ περὶ τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Εὐφροσύνης βιβλίον Δ', σελ. 101, στήλη β'. Τὴν ὑπὸ Πατριάρχου ἐγεγνήσθη ἀγίαν Εἰρήνην ἐν Γαλατῇ μεγαλοπρεπεστάτην ἀνωκοδόμησεν ὁ Μ. Ἰουστινιανὸς, ἐγκαινισθεῖσαν ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν Μεγᾶ Κωνσταντίνου πόλεως καὶ Ἀπολλιναρίου Ἀλεξανδρείας, τῷ 552. Μαλαλᾶ, σελ. 484, Bonnæ· Θεοφάνης ἐν ἔτει κα' Ἰουστινιανού.

16. «ἐνενοικασιδακάτην διέχοντος τοῦ αὐγούστου μηνός, τῆς 5' ἰνδικτιώνος, τοῦ 5ψα'... ὅτα τῷ ἀνδρῶνι συνήπται τῷ Μάρκωνι, καὶ τῷ λεγομένῳ αἱ Σύνοδοι, εἰς ἔδαφος κατερράγησαν, μὴ τῆς ὀπτιῆς ἐπαρκεσίσης πλίνθου, μὴ τῶν βαθίων ἀντιστόνων θεμέλων»· Νικήτα Χωνιάτου, σελ. 730, 732, Bonnæ.

17. Παλλᾶδιος ἐν βίῳ Χρυσόστολου.

18. «ὁ μέγας τρικλινὸς τῶν ἱερῶν ἀνακτόρων, ὁ Θωμαΐτης»· Ζωναρᾶ, ΙΒ', 12.

19. «λαθράκις τὰς προόπτους εἰς τὸ ἱερὸν ἀρχεῖον ἰνδοῦς»· κλπ. Χωνιάτης· σελ. 106, Bonnæ.

καὶ ἱξιωματικῶν τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς ἔλυον τῶν ὀρθοδόξων τὰς διαφροσάς. Ἐπίσκεψίς τις εἰς τὰ σέκρετα καὶ τοὺς τρικλίνας· ἔσται, νομίζω, εὐχάριστος.

(Ἔπεται συνέχεια)

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Εὐμενεῖς αὐτοκρατορικῇ τῆς Α.Α.Μ. τοῦ σουλτάνου, ἀποκαταστάθηντος τοῦ ἀρχαίου καθεστώτος, ἐνεκρίθη συνδικῶς ὅπως τῇ προσεχεῖ κυριακῇ, 28 μαΐου, ψαλῶσιν ἐν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως πάνδημοι δοξολογίαι ὑπὲρ τῆς Α.Α.Μ. Ἐφ' ᾧ διὰ τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας διετάχθησαν τὰ δέοντα πᾶσι τοῖς κατ' ἐνορίαν προεστῶσι διὰ τῆς παρὰ πόδας ἐγκυκλίου.

Ὁσιώτατοι προϋστάμενοι τῶν ἐνοριῶν Πύλειος, Γαλατᾶ καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς Καταστένου.

Τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ κραταιοτάτου ἡμῶν ἀνακτος ἐπινεύσαντος εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἀναλλοιώτου τοῦ ἀρχαίου τῆς Ἐκκλησίας καθεστώτος, πρὸς ὀριστικήν λύσιν τοῦ ἀπὸ τινος ἐκκρεμοῦς ζητήματος τῶν προνομίων, ἡ Ἐκκλησία τεκμηριοῦσα τὴν ἐπὶ τούτῳ βεβαιαν αὐτῆς εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν γαληνότατον ἡμῶν ἀνακτα καὶ τὴν πεφωτισμένην Αὐτοῦ κυβέρνησιν ἐνέκρινεν, ἵνα τῇ προσεχεῖ κυριακῇ [27 λήγοντος] ἐπιτελέσῃ πάνδημον δοξολογίαν ἐν ἀπάσαις ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις τῆς πρωτεύουσας κατὰ τὴν ᾧδε ἐπισυναπτομένην τάξιν. Τοῦτο φέροντες εἰς γνώσιν τῆς ὀσιότητός σου ἐντελλόμεθα ὅπως ἐπιστήσης τὴν προσοχὴν σου ἵνα ἡ διατηχθεῖσα αὕτη δοξολογία γένηται μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς ἐπιστημότητος καὶ τάξεως. Εἴητε δὲ ἐν Κυρίῳ ὑγιαίνοντες.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ 22 μαΐου 1884.

† ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος **ΙΩΑΚΕΙΜ**.

Τὴν ἐπὶ τῇ ἀποκαταστάσει τῶν τῆς Ἐκκλησίας προνομίων εὐγνωμοσύνην αὐτῶν πρὸς τὴν Α.Α.Μ. ἐξεδήλωσαν πολλοὶ ἐπαρχαῖοι. Ἐπιστολαὶ ἐκ Διδυμοτείχου ἀγγέλλουσιν ἡμῖν ὅτι τὴν ἐορτὴν τῆς τοῦ Κυρίου ἀναλήψεως, ἐν συρροῇ πλήθους χριστιανῶν, ἐψάλη ἐν τῷ αὐτόθι καθεδρικῷ ναῷ δοξολογία ὑπὲρ τοῦ μεγαλειοτάτου ἡμῶν ἀνακτος, μεθ' ἣν οἱ πρόκριτοι μετὰ τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου μεταβάντες εἰς τὸ διοικητήριον ἐξέφρασαν ταῖς ἀρχαῖς τὴν κοινήν τῶν ὀρθοδόξων εὐγνωμοσύνην ἐπὶ τῇ ἐπινότητι τοῦ καθεστώτος.

Ἡ σμυρναϊκὴ καλλίστη συνάδελφος «Ἀμάλθεια» τῆς 19 μαΐου γράφει·

— Ὡς μανθάνομεν αἱ κοινωτικαὶ ἡμῶν ἀρχαὶ ἐπιτήμιος μαθοῦσαι τὸ χαράσσονον ἄγγελμα τῆς αἰσίας λύσεως τοῦ πατριρχικοῦ ζητήματος. ἔσπευσαν διὰ τηλεγραφήματος αὐτῶν πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν λαοφιλή ἡμῶν ἄνακτα καὶ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον νὰ ἐκφράσωσι τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὰ θερμὰ εὐχρηστικά τῆς κοινότητός μας ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ εἰς τὸ ἀρχαῖον καθιστῶς τοῦ πατριρχικοῦ ζητήματος.

— Ὡς πληροφοροῦμεθα καὶ ἐκ Μιτυλήνης ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀναφορὰ ἀναφορικῶς εἰς τὸ πατριρχικὸν ζήτημα.

Ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ (19 μαΐου) ἤρξαντο αἱ ἐργασίαι τῆς Ἱ. συνόδου.

Π.ο.θὲς ἤρξατο τῶν συνεδριάσεων αὐτοῦ τὸ διαρκές Ε. Μ. συμβούλιον, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐκ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ μελῶν σεβ. μητροπολίτου Διδυμοτείχου, ἀντικαθιστῶντος τὸν εἰς Ἰταλίαν νῦν διαμένοντα πρόεδρον αὐτοῦ σεβ. Γέροντα ἁγίου Δέρκων.

Τῇ τρίτῃ (22) ἐπανελάβε τὰς ἐργασίας αὐτοῦ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον.

Χθὲς, πέμπτῃ. (24) συνήλθε, μετὰ μακρὰν διανομήν, καὶ ἡ κεντρικὴ Ἑκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ.

Τῇ παρασκευῇ (18 λήγοντος) ἡ Α. Σ. ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐνδοξ. ἀρχοντος καπικεχαγιά Σταυράκη ἐφένδῃ Ἰωαννίδου μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τῆς Α. Ὑψ. τοῦ Μ. βεζύρου Σαῖτ πασᾶ ὅπως συλλυπηθῇ τῇ Α. Ὑψ. ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς συζύγου αὐτοῦ. Καὶ σήμερον δὲ ἐπεσεύεφατο τὴν Α. Ὑψ. τὸν Μ. βεζύρην, ὅστις προχθὲς ἀναπέδωκε διὰ τοῦ ἐνδοξ. Βεκιλ ἐφένδῃ τῆς Μ. βεζυρείας τὴν ἐπίσκεψιν τῇ Α. Σ.

Τῇ δευτέρᾳ, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, ἱερουργήσαν ἐν τῷ ἐπωνύμῳ κατὰ τὸ Πέβραν νηφ οἱ σεβ. μητροπολίται Γρεβενῶν καὶ Καρπάθου μετὰ τοῦ πανιερ. ἐπισκόπου Εἰρηνοπούλεως.

ΕΙΣΑΡΧΟΣ πρὸς παραλαβὴν τῆς περιουσίας τοῦ λοιδορίου μητροπολίτου Σμύρνης Μελετίου ἀπεστάλη, ἀναχωρήσας σήμερον ὁ ἐκ τῶν πατριαρχικῶν ἐφημερίων ἡσολ. κ. Μιτῆσιος.

Ἀνεχώρησε προχθὲς εἰς Ἀδριανούπολιν, ἕνεκεν ὑποθέσεων τῆς ἐκτὸς Μονῆς τοῦ Θεοδωλίου Σινῆ, ὁ ἐνταῦθα ἀντιπρόσωπος αὐτῆς πανσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Πορφυρίου.

Ἀφίκετο τῇ δευτέρᾳ ἐκ Βουκοβίνης, ἐκπληρώσας τὴν ἀντεθεσάν αὐτῷ ἐντολήν, ὁ πανσιολ. ἀρχιμανδρίτης Νικόδημος Ἀγιοταμίτης.

Ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἑβδομάδος ἀφικόμενοι ἐξ Ὁδησσὸς διαμένουσιν ἐν τῇ πόλει ἡμῶν οἱ τοῦ αὐτοῦ βίτου καὶ πανεπιστημίου καθηγηταὶ κκ. Νικόδημος Κοντακῶρ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ Θεόδωρος Οὐσπένσκη τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, πρὸς ἐρευνᾶν τῶν σωζομένων μνημείων τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ τέχνης. Ὁ ἕτερος τούτων, ὁ κ. Κοντακῶρ ἐξέδωκε πρὸ τετραετίας καλὴν μελέτην περὶ τῆς Μονῆς τῆς Χώρας (Καρχαί τζαμίσ), ἀμφοτέρων δὲ τὰ μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντα ἔργα δεικνύουσιν ἄνδρας εἰδήμονας τῆς μετῆρικοῦ ἡμῶν ἱστορίας καὶ τέχνης.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Τὴν παρελθούσαν τετάρτην ἀνέλθον εἰς τὴν πόλιν μας ἡ Α. Θ. Π. ὁ πατριάρχης ἡμῶν κ. Σωφρόνιος, ὅπως ἐπισκερθῇ τὰς ἐν παλαιῷ Κάϊρον ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀνεγειρομένας οἰκοδομὰς καὶ διατάξῃ τὰ περὶ τῆς ἀποπερατώσεως αὐτῶν. Ἡ Α. Θ. Π. ἐπισκερθῇ σήμερον περὶ τὴν 10 π. μ. τὴν Α. Ὑψ. τὸν Χεβδὴν ἐν τοῖς ἀνακτόροις Ἀβδὸν, καὶ ἐξήχησε περὶ αὐτοῦ ᾄδειν ν' ἀναχωρήσῃ τὴν 29 ἰσχυμένου εἰς Λέρον, ἔχον ἀναψύχας. Ἡ Α. Ὑψ. ἰδεῖσθαι μετὰ μερίστης τιμῆς τὸν πατριάρχην καὶ εὐχρηστός ἔδωκε τὴν αἰτηθεῖσαν τυπικὴν ἀλλοίαν τε ᾄδειν. Μετὰ μετῃθεῖσαν δὲ προήδρευσε τῆς συνεδριάσεως τῆς ἐπιτροπῆς τῆς κοινότητος περιττοπραξίας κυρίως περὶ τῶν χρηζουσῶν ἐπισκευῶν τοῦ κινήου καὶ τῶν σχολείων.

Τὴν αὐτοῦ παναγιότητα, συμπαρακληθέντος εἰς Λέρον καὶ τὸν μητροπολίτην Θηβαῖδος κ. Μακρίον, ἀντιπροσωπεύει ὁ μητροπολίτης Ἀβδῶν κ. Ἰγνατίος.

— Μετ' εὐχρηστῆτος ἀναχώρου, ὅτι ὁ πατριάρχης ἡμῶν κύριος Σωφρόνιος οὐ μόνον ἔδωκε τῷ κ. Γ. Μακρίῳ τὴν ὑπ' αὐτοῦ αἰτηθεῖσαν ᾄδειν τῆς δημοσιεύσεως τῶν πινάκων τῶν περιεχομένων ἐν τοῖς κώδικεσι τοῦ πατριαρχείου, ἀλλὰ καὶ τὴν διαπύξην τῆς ἐκδόσεως τοῦ καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης ἀνέλαβε, συστήσας τῷ κ. Γ. Μακρίῳ τὴν ταρεῖαν ταύτης ἀποπερατωσιν.

διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἔργων τούτων μέγιστα κενὰ θέλουσι πληρωθῇ τῆς ἱστορίας τῶν τεσσάρων πατριαρχείων δι' ἐπιτήμιον ἐγγράφων καὶ ἡ ἀπρόσιτος πολλοῖς λόγοις σπουδαία συλλογὴ τῶν χειρογράφων θέλει κατασταθῇ γνωστὴ καὶ χρησιμοποιοθῇ ἐν ταῖς περὶ τῆς διανομῆς τοῦ ἔθνους κινήσεως κατὰ τὰς τελευταίας πέντε ἑκατονταετηρίδας μελέτης αὐτῶν.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης μερίστην ὑπερτίειν προσφέρει οὕτως εἰς τὰ γράμματα καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν.

— Μεταβάντας τὴν παρελθούσαν τετάρτην (25 ἀπριλίου) εἰς Χάρτ-ἱ-Ρούμ, ἐνθα ἱταλείτο ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγ. Μάρκου, εὐχρηστός ἐπαιτηρήσασθαι ὅτι παρὰ τὸν νεώδητον νῆον εὐρίσκειται τῶν ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον πατριαρχεῖον, δυνάμενον ἀντὶ ὀλιγοδακτύλου ἐπισκευῆς ἀνὰ χρησιμοποίησιν ὡς προσφινὲς νοτοκομείον. Ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης συνηγοροῦσιν ἡ καθαρότης τοῦ ἀέρος καὶ τὸ πλησίον τοῦ τόπου, ἐκτὸς τῶν οἰκονομικῶν λόγων, οἵτινες δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπὸ ὅλης προκειμένου ν' ἀνεγερθῇ νέον νοτοκομείον ἐκτὸς τῆς πόλεως (Κάϊρον, 28 ἀπρίλ. καὶ 12 μαΐου).

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ. — Ἐπιστελλοῦσιν ἡμῖν ἐξ Ὁδησσὸς « Κατὰ τὰς ἐφημερίδας τῆς Μόσχας, ἡ ἐπιτροπὴ ἡ συσταθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατριαρχοῦ Ἱεροσολύμων Νικόδημου, ὅπως συλλέξῃ συνειρημένη πρὸς ἀνέγερσιν ἐν Μόσχᾳ ναύτου ὑπομνημάτων τοῖς Ρώσοις τὸν τάρον τοῦ Σωτήρος, ἐστὶν ἔτι ὑπὲρ πάντων προδοῦναι τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν 200 χιλιάδων ἀργυρίων βουδλίων, πρόκειται δὲ νὰ οἰκοδομηθῇ εἰς τὴν κατὰ τὴν θέσιν, δέκα χίλιστα μακρὴν τῆς Μόσχας καὶ πλησίον τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, ναὸς κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως περιλαμβανόν καὶ τὸ κορυβαῖον. Χθὲς (11 ἑορτὴν τῶν Ἑλλήνων ἱσχυομένων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἱταλείσθαι ἐν τῷ ἐνταῦθα ναῷ τοῦ Πανεπιστημίου πάνδημος ἱεροτελεστία, εἰς ἣν παρήσαν ὁ Γ. διοικητής, ὁ πολιτάρχης, οἱ καθηγηταί, οἱ φοιτηταὶ καὶ πλείστοι ἄλλοι φιλόμουσοι καὶ εὐσεβεῖς. Ἐν γένει πᾶσι οἱ Σλάβοι ἐσύστησαν σπουδαία, πᾶσι δ' ἀχθοεργίας ἐπετέλεσαν καὶ ἐπιτελοῦσιν ἐτι ἐν ὀνόματι τῶν δύο Ἑλλήνων θεοκράτων! Δυστυχῶς ἐν Ἑλλάδι οὐδὲ μνηστὴ γίνεσθαι τῶν φωστήρων τούτων, τῶν ἀποστόλων τῆς ἐξαήμερώσεως, δι' ὧν διεδόθη ὁ χριστιανισμὸς εἰς τοὺς Βουλγάρους. »

Ταῦτα γράφει ἡ Ἠμέρα Τετάρτης, 19 μαΐου.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΘΗΝΩΝ—Ἐκ τῶν διὰ τοῦ σημερινοῦ ταχυδρομείου κοιμισθειῶν ἐφημερίδων ἐμάθομεν ὅτι, ἀπαλλαγέντος τῶν καθηκόντων ἀρχιερατικῶς τῆς ἐκτῆς συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ ἀρχιμ. Δαμασκηνοῦ Παπακυροπούλου, διωρίσθη τοιοῦτος ὁ πανοσι. ἀρχιμανδρίτης καὶ ἐφηγητὴς τῆς Θεολογικῆς σχολῆς Προκόπιος Οἰκονομίδης, ἐν Μόττᾳ σπουδάζας, ὡς γνωστὸν, τὴν θεολογίαν, ἱκανὸς δὲ διατρέχεις ἐκδού.

— Διὰ βασιλικοῦ διατάγματος δημοσιευθέντος ἐν τῇ Ἑφημερίδῃ τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη ἵνα ἐκ τῶν συνοδικῶς προταθέντων τριῶν ὑποψηφίων διὰ τὴν κενήν ἑδρὰν τῆς ἐπισκοπῆς Νεοπακτίας καὶ Εὐρυτανίας κατασταθῇ εἰς τὴν εἰρημίνην ἐπισκοπὴν ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Δαυὶδ Τολμίδης, τανῦν ἱεροκέρυξ κατὰ τὸν νομὸν Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, παρηγγέλθη δὲ ὁ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργὸς ν' ἀνακινῶσιν τὴν ἐγκρίσιν τῇ ἐκτῇ συνόδῳ, ὅπως τελεσθῶσιν ἐπὶ τὸν ἐκλεθέντα τὰ ἐκκλησιαστικῶς νενομισμένα (Αἰὼν, 16 μαΐου).

— Ἐκ Ζακύνθου γράφουσιν ὅτι μετ' ἐγκαρδίου φιλοφροσύνης ὑπεδέξατο ὁ τῶν ἱερὰ κλημάτων ἀρχιερέων τὸν εἰς ἐπίσκοφιν αὐτοῦ μεταθέντα πανιε. ἀρχιεπίσκοπον Ζακύνθου κ. Διονύσιον.

— Ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας ὁ πανιε. ἐπίσκοπος Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας κ. Εὐδύμνος—ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἑδρὰν αὐτοῦ ὁ ἐπίσκοπος Φωκίδος κ. Δαυὶδ.

— Ἀναγινώσκουμεν ἐν τῷ Αἰὼν καὶ τῇ Ἑφημερίδῃ ὅτι ὁ μαρκήσιος Βιοῦτ, φίλτρον τριῶν εἰς χριστιανικὰς ἀρχαιολογικὰς ἐρεῖνας, προσηγάγετο τῇ ἐν Ἀθήναις ἱστορικῇ καὶ ἐθνολογικῇ ἐταιρίᾳ τῆς Ἑλλάδος 500 φράγκα, ὅπως αὕτη καθάρσιν μικροῦς τινας βυζαντινοὺς νάισκους, ἡμελημένους ἤδη, σπουδαίᾳ δὲ φέροντας λείψανα τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας. Ὁ μαρκήσιος Βιοῦτ ἰδίαις δαπάναις ἀποστέλλει εἰς Πάνορμον καὶ Μονρεϊλ τῆς Σικελίας τὸν κ. Γ. Λαμπάκη, πρὸς ἐρευναν τῶν ἐκεῖ χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, κρυπτῶν, μωσαϊκῶν, βυζαντινῶν οἰκοδομημάτων καὶ τῶν τοιούτων.

— Ἐδημοσιεύθη ὁ περὶ μεθόδους τῶν δημοδιδασκάλων νόμος, καθ' ὃν τῶν μὲν πρωτοβαθμίων ὁ μισθὸς ὀρίζεται εἰς δραχμὰς ἑκατὸν τεσσαράκοντα, τῶν δὲ δευτεροβαθμίων εἰς δραχμὰς ἑκατὸν, καὶ τῶν τριτοβαθμίων εἰς ὀγδοήκοντα (Ἑφημερίδα, 9 μαΐου).

Δύο ἑορταὶ τῶν γραμματέων ἐτελέσθησαν τῇ παρελθούσῃ κυριακῇ (20) ἡ μὲν ἦν ἐθνικοῦ ἰδρύματος ἡ τοῦ Ἰωακείμου Παρθεναγωγείου ἀγγελθεῖσα διὰ τὴν κυριακὴν τῶν βαίων, ἀναβλήθεισα δὲ τῇ κυριακῇ τῶν ἁγίων πατέρων, ἐνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Γ. Ζαρίφη. Ἀπὸ πρωΐας ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ Μουγλῳ ἐτελέσθη ἡ θεία λειτουργία, ὑπὸ τῶν σεβασμ. συνοδικῶν μητροπολιτῶν Ἰρακλείας, Ἀγκύρας καὶ Βιζύης, ἐν ᾗ ἐνημμενεύθησαν τὰ ὀνόματα τοῦ τε αἰμνήστου ἰδρυτοῦ τοῦ Παρθεναγωγείου Ἰωακείμ Β' καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ μορθούτων. Ἐν τῇ στενῇ αἰθούσῃ τοῦ καταστήματος τοῦ Παρθεναγωγείου, ἔνθα τὸ πλῆθος ἀπειρον ἡθροίσθη, προεῖρχον ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς τοῦ οἴκου. Ὁρόνου μετὰ τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν Ἰρακλείας, Νικομηδείας, Χαλκηδόνος, Θεσσαλονίκης, προέδρου Διδυμοτείχου, Ἀγκύρας καὶ Βιζύης, παρήσαν δ' ὁ ἐπίτροπος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἀρχιμ. Πολύκαρπος καὶ ὁ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Ἑθν. Μ. συμβουλίου κ. Δ. Γενιδουναῖς καὶ πλείστοι τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῷ κόσμῳ τῶν γραμματέων.

Κατόπιν ἄσματος ψαλέντος ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ὁ πολυμαθέστατος καθηγητὴς τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας κ. Ἀθανάσιος Δημητριάδης ἀνέγνω σπουδαίωτατον λόγον περὶ τοῦ ἀρχαίου καὶ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ, μετ' ὃν ὁ πρόεδρος τῆς ἐφορίας τοῦ Παρθεναγωγείου σεβασμ. μητροπολίτης Ἰρακλείας κάλλιστον ἀπήγγειλε λόγον τὴν ἐκπαιδεύσιν τοῦ γυναικείου φύλου θέμα λαβὼν, μνησθεὶς δὲ καὶ πάλιν τοῦ ὀνόματος τοῦ αἰμνήστου ἰδρυτοῦ, οὗ ἡ εἰκὼν καλλιτέχνως γρφεῖσα ἀνηρτάτο ἐν τῇ αἰθούσῃ. Τὸ τέλος ἐπεσφράγισεν ὕμνος πρὸς τὴν Α. Α. τὸν σουλτάνον.

Ἡ δευτέρα ἦν ἡ εἰκοσιπενταετηρίς τῆς ἐν τῇ Μ. τοῦ ἱ. σχολῆς δ. δασκαλίας τοῦ Κ. Ζαχαριάδου, ἐφ' ᾗ ὁ σεβ. μητροπολίτης Ἰωαννίνων, πρόεδρος τῆς ἐφορίας τῆς σχολῆς ταύτης ἐτέλεσεν ἐν τῷ ἐν Γαλατᾷ ναῷ τῆς Παναγίας Καρατιανῆς τὴν θείαν ἱερουργίαν μετὰ τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν Νεοκαισαρείας καὶ Γρεβενῶν. Πλείστοι φίλοι καὶ μαθηταὶ τοῦ φιλοπρωτάτου διδασκάλου συνεχάρησαν αὐτῷ, ἐπὶ τῇ πληρώσει εἰκοσιπενταετοῦς ἐργασίας ἐν τῇ Μ. τοῦ ἱ. σχολῆς, οἱ δὲ συναδελφοὶ τοῦ κ. Κ. Ζαχαριάδου συνεώρτασαν αὐτῷ παρακαθίσαντες εἰς γεῦμα, ἐν ᾧ ὑπὸ τε τῆς Α. Σ. τοῦ ἁγίου Ἰωαννίνων καὶ τινῶν ἐκ τῶν καθηγητῶν διευτυπώθησαν εὐχαὶ τινες καὶ προπώσεις ὑπὲρ τε τοῦ ἐορτάζοντος καὶ τῆς γεραρᾶς σχολῆς, ἥς εὐχόμεθα καὶ προσδοκῶμεν νὰ ἰδῶμεν προσεχῶς τελούμενην τὴν, ἀπὸ τριακονταετίας κλεισθεῖσαν, τετρακοσιετηρίδα ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου.

Τρίτην ἑορτὴν ἐτέλει τὸ Ζάππειον παρθεναγωγεῖον τῇ δευτέρᾳ, ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ ἑορτῇ τοῦ φιλογενοῦς ἰδρυτοῦ αὐτοῦ. Τῆς θείας λειτουργίας ἐν τῷ ἐν Πύρῳ ἱερῷ ναῷ τῆς ἁγίας Τριάδος ἐξήρχεν ἡ Α. Σ. ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Καλλίνικος. Τῇ 2 ὥρᾳ μ.μ. ἐν τῷ καταστήματι τοῦ παρθεναγωγείου τοῦτου ἤρξαντο αἱ ἐξετάσεις τοῦ νηπιαγωγικοῦ τμήματος, ἀρίστας ἀπενεγκοῦσαι καὶ ἐρέτω τὰς ἐντυπώσεις καὶ καλὴν τὴν ἀμνησίαν.

Ἀπὸ τῆς τετάρτης (23) ἤρξαντο αἱ γραπτὰ ἐξετάσεις τῆς Μ. τοῦ ἱ. σχολῆς καὶ τοῦ κεντρικοῦ παρθεναγωγείου τῆς φιλοφροσύνης ἐταιρίας Ἡελιάδος.

Μετ' εὐχαριστήσεως ἀναγγέλλομεν ὅτι ἡ ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας Academia Pittagorica τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἐξέλεξε μέλος ἀντεπιστελλόν τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτῆς τμήματος τὸν παρ' ἡμῖν ἐπιστήμονα ἱατρὸν κ. Χ. Δαταλάκη.

(Ἀμύδεια Σμύρνης, 12 μαΐου).

Ὁ ἐν Παρισίοις ἀποθανὼν ἐσχάτως πρίγκιψ Μιχαὴλ Στουρζακ κατέλιπεν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων Βουκουρεστίου εἰκοσι χιλιάδας φράγκων.

(Σέλλοι Βουκουρεστίου, 11 μαΐου).

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κενεῖται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΡΥΧΟΣ
34

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπ᾽ τῆς ἐδδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρητιδὲς ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῇ ἐσωτερικῇ φράγῃ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῇ 1 ΙΟΥΝΙΟΥ 1884, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Μ. Γ. Γεδεών Χρονικά τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ (συνέχ).
Μ. Γ. Γεδεών 30 Μαΐου 1065 (ἄποψις τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τοῦ πατριαρχείου ἐν τῷ ΙΑ' αἰῶνι. — Ἱωαν. Πατριάρχης. Φοροπόπουλος Οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ θεολόγοι περὶ τῆς διδασχῆς τῶν ΙΒ' ἀποστόλων. — Μ. Γ. Γεδεών Λόγοι καὶ βιβλιοθήκαι τῆς ἐν Ἀθῶν Μονῆς τῶν Ἱδίων—Εἰδήσεις—Δοξολογία, ὑπὲρ τῆς Α.Α. Μ. τοῦ σουλτάνου—Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων.

Ζητοῦμεν συγγνώμην ἐρ' ὅτι ἄρθρα τινὰ ἐκτείνονται ἀπὸ τινος ὑπὲρ τὸ δέον ἐν ταῖς σελίσιν ἡμῶν· ἀλλ' ἐπειγόμεθα ἐντὸς τοῦ Δ' ἔτους· ἵνα κλείσωμεν πᾶσας τὰς συνεχεῖς τῶν δημοσιευομένων ἁρθρων.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ*

Ἴσως οὐκ ἀπεικότως γράφω νομίζων ὅτι τοὺς τρικλί-
νους δύναται τις νὰ εἴπῃ μεγάλας αἰθούσας, ὡς αἱ τουρκι-
στί διδαν· γὰρ λεγόμεναι μετὰ διαμερισμάτων καὶ διαμα-
τίων κύκλῳ ὠκοδομημένων, ἐκτισμένους δ' ἐπάνω λιθοκτι-
στων στοῶν ἢ καμαρών, αἵτινες ἦσαν μᾶλλον ἐξ ὀπτῆς κατε-
σκευασμένοι· πλὴν τοῦ, καθὰ παρὰ Νικήτη τῷ Χωνιάτῃ²⁰
ἀναγινώσκωμεν. Ἐν τοῖς τρικλίνοις τούτοις συνεκροτοῦντο
τῶν περὶ τοὺς οἰκουμενικοὺς πατριάρχας συνόδων αἱ συνε-
δριάσεις, ὡς εὐρῆρει, προόντος τοῦ λόγου, ὁ ἀναγνώστης.

Ἐπισημιάτοισι τρικλίνοις, εἰ μὴ καὶ ἀρχαιότατοις
ἦν ὁ Θωμαῆτης· ὁ Θωμαῆτης ἦν κτίσμα τοῦ οἰκουμενι-
κοῦ πατριάρχου Θωμᾶ Α' τοῦ ἀπὸ διακόνων ἀνεληθόντος
τὸν θρόνον, εἰς ἔτη δὲ τρία κοσμήσαντος· αὐτὸν, ἀπὸ τοῦ
607—610. «Οὐ πλέον δὲ ἢ τρία ἔτη πρὸς μητρί δυσὶ
καὶ οὗτος ἱερωτάμενος, τῷ δυστρεῖσι Σεργίῳ τοῦ θρόνου
παρὰχωρεῖ, τὸν μέγιστον οἶκον διμεσάζων τῷ ἐπισκο-
πεῖν· ὅς, τὸ τοῦ δομησαμένου κληρωσάμενος ὄνομα, Θωμαῆτης
ἐς δεῦρο τὸ ἐπώνυμον ἔσχευεν»²¹. ὁ Ζωναρᾶς

ὀνομάζει μέγαν τρικλινον²² τὸν Θωμαῆτην, παρὰ δὲ
Κωδινῷ κουροπαλάτῃ²³ εὐρίσκωμεν ὅτι ὁ Θωμαῆτης τρι-
κλινος ἐβλεπε πρὸς τὴν Αὐγουστεῶνα. Ὁ τρικλινος οὗτος
ἐκάθη τὸν δεκέμβριον τοῦ 790, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ
τῆς Εἰρήνης· ἀεμπρημοῦ δὲ γενομένου—γράφει ὁ Ζωνα-
ρᾶς—ὁ μέγας τρικλινος τῶν ἱερῶν ἀνακτόρων ὁ Θωμαῆ-
της ἔργον γέγονε τοῦ πυρός· μνησκάτεται τῆς πυρπολή-
σεως ὁ Κεδρηνός, ὡς καὶ ὁ Γεώργιος Ἀμπερλώδης²⁴.

Ἀκολούθως ὁμοῦς ὁ Θωμαῆτης τρικλινος ἀνφοδομήθη,
διότι ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Νικολάου Γ' τοῦ Γραμματικοῦ
τῷ 1092 ἢ 1107 ἀναφέρεται πρακτικὸν συνοδικῆς συνε-
δριάσεως γενομένης ἐν τῷ Θωμαῆτῃ²⁵, ἑτέρα δὲ συνοδικὴ
πρᾶξις σημειοῦται γενομένη ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μιχαήλ
τοῦ Ὁξείτου ἢ Κουρκούα ἐν τῷ Θωμαῆτῃ καὶ αὕτῃ²⁶ ἐκ-
δεδομένη τῷ 1143. Φαίνεται δ' ὅτι μετὰ τὴν τῷ 1203 τε-
θεῖσαν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων πυρκαϊὰν ἡρημώθησαν οἱ
τρικλिनοί, λήθη δ' ἐκάλυψε τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ τὴν
γλῶσσαν, ἐρ' ἢ καὶ οὗτοι πιθανῶς ὡς καὶ τὰ σείκετα ἐνε-
καλλύνοντο.

Συντημμένος τῷ Θωμαῆτῃ τρικλινῷ ἦν, ὡς παρὰ Χω-

22. Ζωναρᾶς. ΠΒ', 12.

23. Κωδινός ΙΖ', τῇ'.

24. Ζωναρᾶς ἐν ὀνόματι Κεδρηνῶς Σύνοψις ἱστοριῶν, σελ. 373, τῆς
ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως τοῦ 1729 Ἀλφειοῦ ἡμετέρας παρὰ Migno,
ἐν Patrologiae τόμ. ΠΙ', στήλ. 964. Muralt Essai de Chrono-
graphie Byzantine, de 395—1057. Ἰδε καὶ Θεοφάνους χρονογραφ.
ἐν ἐτα' α' Κωνσταντίνου.

25. «μητρί μαζὶ αὐτῷ, ἡμεῖς ζ', ἐπιμελήσεως αὐτῷ, προκαλεσάμενος Νι-
κολάου τοῦ ἡγιωτάτου ἡμῶν διαπύτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν
τῷ Θωμαῆτῃ» ἢ αὐτῶν ἐνδεκτικῶν ἐπὶ τῆς μακρᾶς τοῦ Νικολάου Γραμμα-
τικοῦ πατριαρχίας συμπέπτει δὲ, τῷ 1091—1092 (σεπτέμβριος) καὶ τῷ
1106—σεπτ. 1107. Ἰδε Leunclavii Jus Græcorum ἐκδ. Fischeri,
τόμ. Α', σελ. 215. Ἰδέ καὶ Ποτλῆ σύνταγμα ἱερῶν κανόνων, τόμ.
Β', σελ. 58 καὶ 59. Φωτῶν Νομοεὶς τίτλος. Π', κεφ. 6', τὸ μικρὸν
σφάλμα.

26. Ἰστί δ' αὕτῃ «σημαίνει ἐπὶ τῇ καθαιρέσει γιγνόντι τῶν ψευδοπι-
σκόπων, τοῦ τε Σατίμων καὶ τοῦ Βαλθιάνου, ὡς παρὰ τοῖς κανόνας
χειροτονηθέντων. τῶν καὶ Βογοβλάν ἐς ὑπερὸν ἀπελεγθέντων»·
Ποτλῆ καὶ Ἰδέ καὶ σύνταγμα, τόμ. Β', σελ. 83, 85, 88.

* Συνίετα προηγουμένου τεύχους, σελ. 483.

20. Νικήτα Χωνιάτου, σελ. 733, Bonnab. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ
καὶ ἐπὶ θεμελίῳ ἱερῶν καὶ βασιλῶν ἦσαν ἐκτεταταὶ τὰ πατριαρχικὰ
δώματα· ὁ μὲν τῆς ὀπτῆς ἐπαρκεστέρας πλῆθος, μὴ τῶν βασιλῶν ἀντι-
σθέντων οὐρανόθεν, ἀλλ' ἐνδόντων πέντων καὶ δίκην θρυαλλίδων κατε-
ργασθέντων· γράζει ὁ Χωνιάτης.

21. Νικήτορος Κίλλιστος ὁ Ξανθόπουλος· ἐν Ἐκκλ. ἱστορίᾳ, βιβλ.
ΙΗ', μδ'.

νιάτη μανθάνομεν, ὁ τρίκλινος **Μάκρων**, εἰς τὸν Αὐγουστεῶνα προνεύων καὶ οὗτος, ἄγνωστον μὲν ἐν τίνι χρόνῳ κτισθεὶς, καταστραφεὶς δὲ τῇ 19 αὐγούστου 1203, μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν τρικλίνων καὶ σεκρέτιων καὶ πατριαρχικῶν δόμων· συνεπελάβετο δὲ καὶ τοῦ μεγίστου νεῶ τὸ δεινὸν (ἡ πυρκαϊὰ δηλαδὴ)· καὶ διήσθα πρὸς ἀψίδα νένευκε τοῦ Μιλίου καὶ τῷ ἀνδρῶνι συνήπται τῷ Μάκρωνι καὶ τῷ λεγομένῳ αἱ Σύνοδοι εἰς ἔδαφος κατερράγησαν.

ταῦτα γράφει Νικήτας ὁ Χωνιάτης²⁷.

§

Τρίτος τρικλινος ἦν ὁ **Θετταλὸς**, ὃς ψιλὴν ὁ Δουκάγιος ποιεῖται μνεῖαν, ἀπὸ Συμεὼν τοῦ Λογοθέτου τὴν πάνυ βραχεῖαν αὐτοῦ πληροφορίαν ἀρυσάμενος²⁸. ἐν τῷ Θετταλῷ τρικλίνῳ ἐγένετο ἡ ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γεωργίου Β' τοῦ Ξιφιλίνου τῷ 1197 τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου πρᾶξις περὶ ἐνοριακῶν δικαίων²⁹.

§

Νεώτερος τῶν τρικλίνων ἦν ὁ **Μεχαηλέτης**, ὡς εἰπεῖν, τρικλινος, κτίσμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου **Μιχαὴλ Γ'** τοῦ Ὁξείτου ἢ Κουρκούα, τὴν οἰκουμενικὴν κοσμήσαντος κατέδρην ἀπὸ τοῦ 1143 μέχρις ἀπριλίου³⁰ τοῦ 1146, κατὰ συνέπειαν ἐν τῷ τριετὲι χρονικῷ τούτῳ διαστήματι οἰκοδομήσαντος τὸν ἐπώνυμον αὐτῷ τρικλινον· ἀτυχῶς, ὁ Χωνιάτης μόνον ποιεῖται μνεῖαν τοῦ ἔργου τούτου τοῦ **Μιχαὴλ Ὁξείτου**, ὅστις μετὰ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου εἰς τὸ ἐν τῇ νήσῳ Ὁξείᾳ τῆς Προποντίδος μοναστήριον αὐτοῦ ἀποσυρθεὶς αὐτὸν οἰκεῖον ἀποδογμώσας αὐχένα πρὸς τῇ εἰσόδῳ τοῦ προνάου πατεῖν παρεῖχε τῷ εἰσιόντι παντὶ μοναχῷ, λέγων ἄξυμφῶς· ἐαυτῷ τὴν ἡλικιωτίδα καὶ φιλὴν ἡρυχίαν παρῶσασθαι καὶ ἐπ' οὐδενὶ ξυνοίσοντι τὸν θρόνον ἀναβῆναι τὸν ὑπερῷφελον· ἀπαξ ἀπαντῶ παρὰ Χωνιάτῃ τὰ κατὰ τὸ ἱερὸν ἀνάκτορον οἰκήματα, ὧν ὁμοήτωρ ὁ πατριάρχης γέγονε **Μιχαὴλ**³¹.

Ὁ τρικλινος ὁ καλούμενος, αἱ **σύνοδοι** ἀναφέρεται ἀπαξ, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, παρὰ τῷ Χωνιάτῃ, οὐδ' ἐστὶ τι περὶ τούτου γνωστὸν· ἀλλὰ καὶ πατριάρχαι ἄλλοι προσετίθεσαν δόμους τινὰς καὶ ἴδια διαμερίσματα εἰς τὸν μέγαν καὶ ἀνακτορικὸν οἶκον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως· τίς ἔκτισε τὰ κατὰ τὸν **ἄγιον Θεοφύλακον**

κτον κελλία, τίς δὲ ἀνήγειρεν ἀλλὰ καὶ ποῦ ἔκειντο τὰ κελλία τὰ ἐν τοῖς **δεξιοῖς Ἀλεξιακοῖς κατηχομένοις** ἄγνωστον μοι τέλεον· εἴπερ αὐτὰ τὰ ἀλεξιακὰ ἦσαν τὰ ἐν τοῖς **δεξιοῖς μέρεσι τῶν κατηχομένων** ἄγνωστον. Τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελλία, ἀναφέρονται ἐν τῷ ΙΔ' αἰῶνι ταῦτα δ' ἦσαν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διχμερίσματα τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου, ἀνακτισθέντος μετὰ τὴν ὑπὸ **Μιχαὴλ Παλαιολόγου** ἐπανάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἐν τῷ πατριαρχικῷ βεβαίως οἶκῳ ἔκειντο τὰ ἀλεξιακὰ κελλία, τὴν δὲ ὀνομασίαν ἐλάβανον ἐκ τῆς πρὸς τὰ κατηχομενεῖα τῆς ἁγίας Σοφίας γειτνιασεως καὶ κλίσεως τῶν δόμων τούτων. Ἐν τῷ ΙΔ' αἰῶνι ἀπαξ ἀναφέρεται, ἐρ' ὅσον ἡμῖν ἔγνωσται³², ἡ σύνοδος συνεδριάζουσα ἐν τοῖς τοῦ αἰδίου πατριάρχου **Ἀρσενίου κελλίοις**, τῷ 1365, καὶ φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος ὁ Αὐτωρειανὸς ψυχοδόμησε κατὰ τὰ ἔτη 1261—1267 τὰ κελλία ταῦτα.

Ἐπειδὴ ἐν τοῖς μετὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα δεδημοσιευμένοις συνοδικοῖς ἐγγράφοις οὐδεὶς ἀναφέρεται τόπος συνεδριάσεων συνοδικῶν, ἐκ τῶν ἡμῖν γνωστῶν σεκρέτων καὶ τρικλίνων, εἰκάζω ὅτι μετὰ τὴν ὑπὸ **Μιχαὴλ Παλαιολόγου** ἐπανάκτησιν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν ἐσπερίων ἀρπάγων, οὔτε σέκρετα ψυχοδόμησαν οἱ βυζαντινοί, οὔτε τρικλίνοισι. Ἐπὶ τῆς ἐν **Νικαίᾳ** δὲ διαμονῆς τῆς κυβερνήσεως, ἡ σύνοδος ἀπαξ ἀναφέρεται συνεδριάζουσα³³, **Γερμανοῦ Β'** τοῦ πελοποννησίου κοσμοδόντος τὸν θρόνον, ἐν τῷ κατὰ τὴν **ἀγιοτάτην μητροπόλιν Νικαίας θολωτῷ ὡάτῳ**, τῷ 1232, αἰθούσῃ δηλαδὴ, ἣτις εἶχεν ὡς σχῆμα, λιθόκτιστος οὗσα. Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου **Μανουὴλ Β'** ἡ σύνοδος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου συνήρχετο ἐντὸς τῆς περιωνύμου καὶ πανυπερλάμπρου **σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεομήτορος τῶν Σωσάνδρων**³⁴. Ἐπὶ Ἀρσενίου τοῦ Αὐτωρειανοῦ, πρὸ τοῦ 1261, ἐν τοῖς κελλίοις τῆς κατὰ τὸ **Νύμφαιον σεβασμίας μονῆς τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων Θεοδώρων**³⁵.

32. Acta patriarchatus Constantinopolitani· ediderunt Fr. Miklosich et Jos. Müller· τόμ. Α'. Βιέννη 1860, σελ. 475.

33. Miklosich et Müller Acta et diplomata res graecas. italasque illustrantia κλπ. Βιέννη, 1865, σελ. 65.

34. Leuncilavii Jus Graecor. Fischeri· τόμ. Α', σελ. 240· τὸ γράμμα ἐστὶ «περὶ μεταθέσεως ἐπισκόπων»· «μηνὶ ἰουλίῳ ι', ἡμέρᾳ α', ἐπινεμήσεως ἡ'»=1250 τὸ γράμμα καὶ παρὰ **Ράλλη** καὶ **Ποτλῆ**, τόμ. Ε', σελ. 116· ἐν ἀμφοτέροις κακῶς γέγραπται· **μονῆς τῶν Σάνδρων**.

35. Miklosich et Müller Acta patriarchatus· τόμ. Α', σελ. 118· «μηνὶ μαρτίῳ λα', ἡμέρᾳ γ', ἰνδικτιῶνος ιδ'». Πολλὰ πρᾶξις τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἡσαΐου (1323—1341) καὶ Ἀντωνίου Δ' (1391—1397) ἀπολύονται σημειοῦσαι τόπον συνοδικῆς συνεδριάσεως τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον κελλία· βλ. Acta σελ. 98, 99, 102, 104 κ. ἑξ. τοῦ Α' τόμου καὶ σελ. 592, καὶ 594. Τὰ δὲ κελλία τὰ ἐν τοῖς δεξιοῖς κατηχομενεῖσι καὶ τὰ ἐν τοῖς ἀλεξιακοῖς ἀναφέρονται καὶ ἐν πρᾶξει πρὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐκδομέναις καὶ ἐν μεταγενέ-

27. Χωνιάτου, σελ. 733.

28. Constantinopolis Christiana, τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως τοῦ 1729, βιβλ. Β', σελ. 114, στήλῃ 6' καὶ additamenta, σελ. 7.

29. «μηνὶ φεβρουαρίου δ', ἡμέρᾳ 6', ἐπινεμήσεως ιε'», προκλιθεμένου τοῦ πανηγυρικοῦ ἡμῶν δεσπότη καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Γεωργίου ἐν τῷ Θετταλῷ κτλ. Jus Graecorum. Α', σελ. 283. **Ράλλη** καὶ **Ποτλῆ** σύνταγμα· τόμ. Ε', σελ. 101.

30. Muralt Essai de chronographie Byzantine· 1057—1453· τόμ. Α', σελ. 144—147. **Κίνναμος Β'**, 2.

31. Χωνιάτου, σελ. 324, Bonnæ καὶ σελ. 106.

Βεβαίως ὁ τοῦ πατριάρχου οἶκος σήμερον μὲν ὧδε, αὐριον δ' ἐκεῖσε καθιδρυσόμενος καὶ μεταφερόμενος οὔτε τρικλίνους καὶ σέκρετα εἶχε πλέον, οὔτε τὰ μεγαλοπρεπῆ κελλία, οὔτε τὸ λουτρόν αὐτοῦ, ἔπερ εἶχε πρότερον, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ πατριάρχης καὶ ἡ θεραπεία αὐτοῦ ἐλούοντο.

Περίεργον ἐστὶ καὶ ὀρθόδοξοι, ἀλλὰ καὶ σχισματικοὶ τινες πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως ἡγάπων τὰ λουτρά καὶ τὰς ἐν τοῖς λουτροῖς διαμονὰς ἐπαναλαμβάνον ἐν συνεχείᾳ. Σισίνιος ὁ κατὰ τὰς δυσμὰς τῆς Δ' ἐκκτονταετηρίδος ἀκμάσας ἐπίσκοπος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει νικητιανῶν, ἀνὴρ εὐπαιδευτος, σώφρων τὸν βίον, αὐτὸς κρείττων εἶναι διαβούλης, ἀλλὰ τρυφηλῶς ζῶν «ὡς τοὺς ἀγνωστὰς ἀπιστεῖν εἰ σωφρονεῖν δύναιτο τοσούτῳ τρυφῶν»³⁶, ἐλούετο δις τῆς ἡμέρας, ἐν λουτροῖς, ἀτυχῶς, δημοσίοις· «καὶ ποτε ἐρομένου αὐτὸν τινός, τοῦ χάριν ἐπίσκοπος ὦν δις λούοιτο τῆς ἡμέρας; — ἐπειδὴ τρίτον οὐ φθάνει, ἀπεκρίνατο»³⁷.

§

Εἴπερ ἐπισκευαὶ τινες τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου συνεχῶς ἐγίνοντο, εἴπερ ἐν τοιαύτῃ ἐργασίᾳ διεκρίθησαν οἱ τοῦ ἱεροῦ Στάχυος διάδοχοι, οἱ μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς ὑπὸ τῶν φράγκων καὶ ἀκολούθως ἄχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀγνωστὸν Νικηφόρος ὁ πατριάρχης ἐν τῇ χρονολογίᾳ αὐτοῦ³⁸ μανθάνει ἡμᾶς ὅτι Νικήτας ὁ σλαῦος ὁ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κομνηνίου ζήσας οἰκουμενικὸς πατριάρχης «ὑπὸ τὸν αὐτὸν καιρὸν (δηλ. 5' ἰνδικτιῶνος=767—768) τινὰ τῶν ἐκ χρόνου διασπαρῆντα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀνακαινίζει κτίσματα»· ἐπειδὴ δὲ κατωτέρω ἀντρεῖται ὅτι ὁ εἰκονομάχος οὗτος πατριάρχης ἀπέχεσε καὶ τὰς ἐν τῷ μικρῷ καὶ τὰς ἐν τῷ μεγάλῳ σεκρέτῳ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου εἰκόνας, ὑπονοῶ ὅτι τὰ ἐρθραμένα μὲν ἕως τότε, ὑπὸ Νικήτα δ' ἀνακαινισθέντα κτίσματα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἦσαν κτίσματα τοῦ πατριαρχείου.

Πατριάρχης συντελέσας τὴν ἐπισκευὴν καὶ τὸν ἀνακαινισμόν τῶν ἁγίων εἰκόνων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τῆς ἁγίας Σοφίας ἣν ὁ Ἰωάννης Ξεφιλίνος, ἀνελθὼν τὸν θρόνον τῷ 1061. Τὴν σημείωσιν ἐπιπροστίθῃμι ὧδε,

στέραις· δὴλον οὖν τοῦ ΙΔ'· βλ. Acta, τόμ. Β', σελ. 37, 51, 98, 99, 249, δηλ. τῶν πατριαρχῶν Νεῖλου καὶ Ἀντωνίου Δ'. Ἐν τοῖς δεξιῇς κατηλουμεναιῖς ἀναφέρεται συνεδριάζουσα ἡ σύνοδος ἐπὶ τῶν πατριαρχῶν Ἀλέξ' τοῦ Στουδίτου (1025—1043), Ἰωάννου τοῦ Ξεφιλίνου (1066), ἐν δὲ τοῖς ἀριστερῇς ἐπὶ Λέοντος τοῦ Στουδίτη (1137), Λουκᾶ Χρυσόβεργου (1166) καὶ Μιχαὴλ τοῦ Ἀργιῆλου (1170)· βλ. τὰς συνοδικὰς πράξεις παρὰ Leunclavii, καὶ παρὰ Pάλλη καὶ Ποτλῆ, Β'. Τὸν ἅγιον Θεοφύλακτον ἀντρεῖται ὁ Λουκάριος, ἀλλ' ἄριστον αὐτοῦ καταλείπει τὴν τοποθεσίαν· Constant. Christiana· βιβλ. Δ', σελ. 97, στήλη α'.

36. Σωζόμενος ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. II', κεφ. α'.

37. Σωφ. ἐκκλ. ἱστορ. 5', κβ'—Νικήφ. Καλλιόστου ἐκκλ. ἱστορ. IB', λς'· περὶ τοῦ λουτροῦ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου βλ. Σκαρχαίτου Δ. Βυζαντίου Κωνσταντινουπόλεως· τόμ. Α', σελ. 518. Εἰκάζω ὅτι τὸ λουτρόν τοῦτο ἦν τὸ παρὰ Κωδινῷ λουτρὸν τοῦ Οἰκονομαίου, κτισθὲν δὴν παρὰ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

38. Νικηφόρου χρονογρ. ἐκδ. Βενετίας· 1729, σελ. 38.

μηδενὸς ἐκ τῶν περὶ τοῦ θαυμασίου ναοῦ γραψάντων, ἀν μὴ ἀπατώμαι, τὰ περὶ τούτου ὑπομνήσαντος. «Οὗτος τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἀνελάμπρυνε καὶ κατεκόσμησε—γράφει ὁ τῷ χρονικῷ τοῦ Ἱερωγίου Ἀμαρτωλοῦ προσηγορευθεὶς χρονογράφος»³⁹—πάσας τὰς ἐν αὐτῇ ἀνεστηλωμένας εἰκόνας τῶν ἁγίων ἀνακαινίσας».

§

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου νομίζω ὅτι ἀναφέρεται καὶ πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ζ' αἰῶνος, τὸ πρῶτον⁴⁰. Ἐκεῖτο δὲ, κατὰ τὸν Κεδρηνόν, ἐν ταῖς καμάραις, ταῖς ὑποκάτω τοῦ θαυμασίου τρικλίνου, πρὸς τὸ μέρος ἄρα βλέπουσα τοῦ Λύγουσταίου. Ἐκτίσθη λοιπὸν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 607—610, ὑπὸ θαμᾶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τοῦ ἀπὸ διακόνων, ἀποθησαυρίσαντος ἐκεῖσε τὰ βιβλία, καὶ ἐκτὴ τῷ 790· ὁ χρονογράφος Κεδρηνός καὶ ὁ Ζωνναρᾶς τὴν πυρπόλησιν αὐτῆς ἀναφέροντές εἰπιν ἡμῖν ὁδηγοὶ· γράφει ὁ πρῶτος· «ἐγένετο δὲ ἐμπρησμός καὶ ἐκκύθη ὁ τε τρίκλινος τοῦ πατριαρχείου ὁ λεγόμενος θαυμαστής, καὶ αἱ ὑποκάτω αὐτοῦ καμάραι, ἐνθα ἀπέκειντο τὰ σχέδια πάσης Γραφῆς, ἃ ἡρμήνευσεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος· καὶ διήλθεν ἡ φλόξ ἕως τοῦ Μελίου» κλπ.⁴¹ γράφει ὁ δεύτερος· «ἐμπρησμοῦ δὲ συμβάντος... ὁ θαυμαστής τρίκλινος ἔργον γέγονε τοῦ πυρός, ὅτε λέγεται καυθῆναι καὶ τὰ σχεδιάσματα τῆς ἐξηγήσεως τῆς θείας Γραφῆς, ἃ ὁ χρυσοῦς τὴν γλώττην συνεγράψατο Ἰωάννης, ἐκεῖτε που ἀποκείμενα»⁴².

Ἢ βιβλιοθήκη τοῦ πατριαρχείου, καίπερ καταστραφεῖσα ἐν τῇ πυρκαϊᾷ τοῦ 790 ἰδρῆθη μετ' οὐ πολὺ, τοῦ πατριαρχείου μὴ θυμαμένου· ἵνα ἐργαζῇται ἄνευ βιβλιοθήκης, ἐν ἣ γνήσιαι πατέρων συγγράμματα ἀπέκειντο ἄνευ κινδύνου νοθείσεως. Ὅτε Θεόφιλος ὁ αὐτοκράτωρ προσκαλέσας Θεόδωρον καὶ Θεοφάνη τοὺς Γραπτοὺς ἀδελφούς ἡζήωσε· ἵνα συζητήσῃ μετ' αὐτῶν περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων, προήνεγκεν εἰς μέτρον βιβλόν τινά, κατὰ τὴν ἰδίαν ὁμοίαν ἔχουσαν γεγραμμένα (ἐρμηνευτικὰ εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν, ἃν καλῶς εἰκάζω)· «ὡς δὲ νενοθεύσθαι ὑπ' αὐτοῦ οὐ μόνον δὴ ταύτην ὁ ἅγιος ἐπέβρα, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς ὅσαι εἰς τὴν αὐτοῦ ἐλλοθεῖν ἐτυγον χεῖρα, ἐκείνην ἔλεγε προτιθεῖς τὴν βίβλον εἶναι πρὸς αὐτὸν τὴν κατὰ τὴν πατριαρχικὴν ἐν τῷ θαυμαστῇ κατὰ τὴνδε τὴν θέσιν κειμένην βιβλιοθήκην, εἰς πίστιν τῶν λεγομένων κομισθῆναι»⁴³. Ἢ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας βιβλιοθήκη κατὰ πᾶσαν πιθανότητά ἦν ἄλλη οὐχὶ δ' ἡ τοῦ πατριαρχείου βιβλιοθήκη⁴⁴.

39. Χρονικὸν Ἀμαρτωλοῦ· παρὰ Migne· τόμ. Π', στήλη 1237.

40. ἐν πρξ. ιγ' καὶ ιδ' τῆς 5' συνόδου.

41. Κεδρηνός· ἐκδ. Βενετίας, σελ. 373.

42. Ζωνναρᾶς· βιβλ. IB', 12· εἰς τὸν Ζωνναρᾶν παραπομπὰ γίνεται κατὰ τὴν ὑπὸ Λουδοβίκου Δυνδορρίου ἐν Λιψίᾳ τῷ 1870 ἐκδοσιν, ἥς ἴδε τὸν Γ' τόμον, σελ. 362.

43. Κεδρηνός· Βενετίας, σελ. 410.

44. Νικηφόρου Καλλιόστου προοίμιον ἐκκληστ. ἱστορίας· Migne Patrologia, τόμ. PME', στήλη 609.

Ἰδιάν εἶχε **βιβλιοθήκην τὸ σέκρετον τοῦ μεγάλου χαρτοφυλάκου**. ὁ Βαλταμών ἐρμηνεύων τὸν Θ' κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου⁴⁵ καὶ γράφων περὶ τῶν βιβλίων τῶν αἰρετικῶν, ἅπερ διετάχθη «ἀποτεθῆναι ἐν τῷ ἐπισκοπεῖῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως», παρatreῖ ὅτι «ἐπεὶ ἰδιωκῶς ἀφωρίσθησαν τῷ σεκρέτῳ τοῦ χαρτοφυλάκειου τὰ ἐπισκοπικὰ δίκαια, καὶ ὁ κατὰ καιρὸς χαρτοφύλαξ ἐνεργεῖ, δικαίῳ τοῦ κατὰ καιροῦς ἀγιωτάτου πατριάρχου πάντα τὰ τούτῳ ἀνήκοντα, ὡς ἐπισκόπῳ . . . καλῶς ἐπισκοπεῖν κληθήσεται τὸ χαρτοφυλάκειον»⁴⁶. ἐντεῦθεν εἰκάζει τις ὅτι τὰ αἰρετικά συγγράμματα ἐρυσάττοντο ἐν ἰδίᾳ βιβλιοθήκῃ τοῦ χαρτοφυλάκειου.

§

Τὰ **σέκρετα** τοῦ ἱεροῦ ἀνακτόρου μακροτέρου λόγου ἔσονται ἀντικείμενον, ἐφ' ὅσον ὑπονοοῦμεν ὅτι ποθεινὸν ἔστιν οὐ μόνον ἡ γνῶσις τοῦ ἐν αὐτοῖς πλούτου καὶ περιγραφῇ τις αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ λειτουργία τῶν μεγαλοπρεπεστάτων τούτων ἀρχείων, ἐν οἷς διαμένοντες εἰργάζοντο τὴν δικαιοσύνην νέμοντας οἱ μεγάλοι ὀφφικῆλοι ἢ ἀξιοματικοὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἰδίᾳ δὲ οἱ κληρικοὶ τῆς λεγομένης οὕτω πρώτης πεντάδος, δηλονοῦν ὁ μέγας οἰκονόμος, ὁ μέγας σακελλάριος, ὁ μέγας σκευοφύλαξ, ὁ μέγας χαρτοφύλαξ, ὁ σακελλίσιος καὶ ὁ πρωτέδικος· ἐπομένως καὶ βραχεῖα τις τῆς ὑπηρεσίας καὶ τῶν καθηκόντων ἐκάστου γενήσεται μνεία, καθ' ἣν ἔχομεν ἐκδομένην ἀξίαν ἀναγνωστῶς βιβλίον τοῦ ἀειμνήστου πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου τοῦ Νοταρᾶ⁴⁷. Πλὴν

45. «Πάντα τὰ μαιρακίωδη ἀθύσματα καὶ μανιώδη βακχεύματα, τὰ ψευδοσυγγράμματα, τὰ κατὰ τῶν σειπτῶν εἰκόνων γινόμενα, δὶον δοθῆναι τῷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα ἀποτεθῶσι μετὰ τῶν λοιπῶν αἰρετικῶν βιβλίων· εἰ δὲ τις εὐρεθῇ ταῦτα κρύπτων, εἰ μὲν ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος εἴη, καθαιρεῖσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριεῖσθω».

46. βλ. τὴν ἐρμηνείαν ἐν τῷ συντάγματι τῶν ἱερῶν κανόνων Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ· τόμ. Β', σελ. 587.

47. Τὸ βιβλίον ἐπιγράφεται Χρυσάνθου τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων Συνταγμάτων περὶ τῶν ὀφφικίων κληρικῶν καὶ ἀρροντικῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν, διακρίσεως τε καὶ τάξεως τῆς πάλαι καὶ νῦν, καὶ ἐτέρων τινῶν πάνυ ἀναγκαίων τοῖς ἐγκαταλεγμένοις τῷ κλήρῳ, καὶ αὐτοῖς ἀρρεῖται καὶ περὶ τῶν πέντε κατ' ἐξοχὴν ἀγιωτάτων πατριαρχικῶν θρόνων, καὶ τῶν μητροπόλεων τῶν κατὰ συνοδικὴν διάγνωσιν αὐτοῖς ὑποκειμένων, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὰς ἐπισκοπῶν· περὶ τε τῶν αὐτοκαπάλων ἀρρεπισκόπων μετὰ τῶν αὐτοῖς ὑποκειμένων θρόνων διαλαμβάνον· ἐκ διαφόρων μὲν τακτικῶν καὶ τῶν σποράδην εὐρισκομένων, μάλιστα δὲ τῆς κατὰ περιήγησιν αὐτοῦ ἀκριβοῦς ἐρεύνης τῶν πραγμάτων συλλεγόν· ἐπὶ δὲ τοῦ εὐσεβεστάτου, ἐκλαμπροτάτου τε καὶ ὑψηλοτάτου ἡγεμόνος πίσης Οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Στεφάνου βοεβόδα τοῦ Κανταπουζηνου, περὶ τῷ πανιερωτάτῳ μητροπολίτῃ Οὐγγροβλαχίας κυρίῳ Ἀνδρίᾳ τῷ ἐξ Ἰβηρίας, μετὰ τῶν ἐγγλεριδίων τῶν περὶ τῶν ἐπὶ μυστηρίων Γαβριὴλ Φιλαδελφείας καὶ Ἰωὺ ἀμαρτωλοῦ, σὺν ὁμίλῳ τινὶ θεοπεσίᾳ Γενναδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ μυστη-

τῶν ἐξ τούτων σεκρέτων ὑπῆρχον καὶ δύο ἑτέρα, τὸ μέγα σέκρετον καὶ τὸ μικρόν.

Ὁ πολὺς Δουκάχιος ἐν τῇ Χριστιανικῇ Κωνσταντινουπόλει γράφει *Secreta seu tribunalia juridica*, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ λέξις εἶχε σημασίαν δύο· ἐσήμινε μὲν δικαστήριον καὶ γραφεῖον ἢ ἀρχεῖον ἐν γένει, ἀλλ' ἐσήμινεν, ὡς παρὰ Νικηφόρῳ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως ἀναγινώσκομεν, **προῦδων οἴκους**, δηλονοῦν, ἂν ἐπιτρέπηται μοι ἢ ἐξηγήσας ἢ νεωτερικῇ, **τελετῶν αἰθούσας**· οὕτω μετέφρασε τὴν παρὰ Νικηφόρῳ λέξιν ὁ Διονύσιος Πεταβίος· ὁ Κάρλος Φαβρότος ἐν τῷ εἰς Κεδρηνὸν γλωτταρίῳ παρατάττει σωρὸν παραδειγμάτων, ἐξ ὧν ἀπορεῖ τις περὶ τῆς εἰς τὴν λέξιν δοθησομένης ἐρμηνείας· ὡς λέγομεν σήμερον ἀπῆλθεν εἰς τὸ γραφεῖον, προκειμένου λόγου περὶ οἰουδῆτινος δημοσίου λειτουργοῦ, βιομηχάνου, τραπεζίτου, νοσούντες συνεδολικῶς καὶ τὰ λοιπὰ παντὸς ὑπουργεῖου καὶ ἄλλου καταστήματος τμήματα, οὐχὶ δὲ τὰ τῶν γραμματέων μόνον, οὕτω φαίνεται καὶ τότε συνεδολικῶς ὠνόμαζον αὐτά· τοιοῦτο δ' ἐστὶν ἀπλή εἰκασία βαπτίζομένη ἐπὶ τῆς λέξεως τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου· οὕτως ἡ ἐν Τρούλλῳ πενθέκτη οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἀναφέρεται συνελθούσα ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ θεοῦ παλατίου τῷ οὕτῳ λεγομένῳ Τρούλλῳ, νοεῖται δ' εὐχερῶς· ὅτι ἐν γραφείῳ, ὑπὸ τὴν στενὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἦν ἀδύνατον· να παρακαλεῖσθαι διακόσι καὶ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἐπίσκοποι· ὥστε τὸ τοῦ οἰκοδομήματος διαμέρισμα, μετὰ τε τῆς αἰθούσης (ὡς σήμερον λέγομεν) τῶν τελετῶν, καὶ τῶν γραφείων ἐκαλεῖτο τοιοῦτον ὄνοματι· ὁ Φαβρότος ἀναφέρει ἐν πράξει Β' τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου Πέτρον εὐλαβεστάτον ἀναγνώστην καὶ νοτάριον τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχικοῦ σεκρέτου, ἐξ οὗ φαίνεται ἡ κυρία τότε σημασία τῆς λέξεως, ὡς ἀρχιεπισκοπικῆς ἐρμηνευομένης.

Νομίζω ὅτι τὰ σέκρετα τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου ἦσαν διαμερίσματα μεγάλα τοῦ ἱεροῦ ἀνακτόρου, ἔχοντα ἰδια γραφεῖα πρὸς ἔργασίαν τῶν νοταρίων ἐν αὐτοῖς, καὶ ἀρχιεπισκοπικὰ πρὸς φυλάκην τῶν ἐγγράφων, καὶ αἰθούσας, πρὸς συνεδρίασιν τῆς περὶ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην συνόδου· ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου ἀναφέρεται⁴⁸ συνοδικὴ ἀπόφασις ἐν τῷ μικρῷ σεκρέτῳ γενομένη, τῷ 1067, ἐπὶ Εὐστρατίου τοῦ Γαριδᾶ ἑτέρα (1081—1084) ἐν τῷ αὐτῷ σεκρέτῳ, ἐπὶ Νικολάου τοῦ Γραμματικοῦ ἄλλη, αὐτῇ γενομένη⁴⁹.

Ἐν τῷ μεγάλῳ σεκρέτῳ τῇ 20 ἰουλίου 1054 ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου

ριώδους σώματος τοῦ Κυρίου, τὸ τέλος αἰτίως ἐπισφραγίζουσα, τυπωθῆναι. Ἐπιμελεῖται καὶ διορθῶσαι Μητροπολίτης ταπεινὸς ἱερομονάχος τοῦ ἐκ Δωδώνης, ἐν τῇ κατὰ τὸ Γεωργίουστον τῆς Οὐγγροβλαχίας ἀγιωτάτη μητροπόλει. Ἐν ἔτει ἀπὸ θεογονίας χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ δεκάτῳ πέμπτῳ, κατὰ μῆνα μάρτιον. Ἰδὲ σελ. ε'—16'.

48. Leunclavii Jus Graecor. Fischeri· Α', σελ. 212.

49. Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ σύνταγμα· Ε', σελ. 57, 60.

ἀναθέματι καθυπέβαλεν ἑνιάτως ἐν τῷ δόγματι νεστοριανὴν τὴν δοτικὴν ἐκκλησίαν⁵⁰.

§

Τὸ μέγα σέκρετον καὶ τὸ μικρὸν σέκρετον ἀναφέρονται ὑπὸ τε τοῦ Θεοφάνους καὶ τοῦ Νικηφόρου ἐν ταῖς χρονολογίαις αὐτῶν, ὅντα πιθανῶς τὰ ἐπιστημότερα ὡς ἐκ τῆς διακοσμήσεως αὐτῶν. Ἀμρότερα ἐκοσμοῦντο δι' εἰκόνων ἐκ μωσαϊκοῦ καὶ κηροχύτου ὕλης· ὁ Θεοφάνης γράφει περὶ τοῦ ἀθλίου πατριάρχου Νικήτα τοῦ σλαβίου· «τῷ αὐτῷ ἔτει Νικήτας ὁ ψευδώνυμος πατριάρχης τὰς ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ εἰκόνας τοῦ μικροῦ σεκρέτου διὰ μουσείου οὐσας ἔξετε· καὶ τοῦ μεγάλου σεκρέτου τῆς τροπικῆς ἐξ ὕλο γραφίας οὐσης κατήνεγκε, καὶ τῶν λοιπῶν εἰκόνων τὰ πρόσωπα ἔχρισεν»⁵¹. ὁ Νικηφόρος γράφει· «Νικήτας ὁ τῆς πόλεως πρόεδρος τινὰ μὲν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀνακινεῖ κτίσματα· τὰς τε ἐν τοῖς ἐκείνῃ ἰδρυμένοις τῶν προσδίων οἰκοῖς, οὓς Ῥωμαῖοι σέκρετα καλοῦσι· τὸ τε μικρὸν δόμημα καὶ τὸ μέγα, τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἁγίων οὐσας διὰ ψηφίδων χρυσῶν καὶ κηροχύτου ὕλης εἰκονογραφίας ἀπέξεσεν»⁵².

Οὐδὲν λέγεται περὶ τῶν εἰκόνων τῶν κατὰ καιροὺς χρηματισάντων πατριαρχῶν καὶ τῶν πρώτων ἐπισκόπων τῆς βασιλευσούσης τῶν πόλεων, αἵτινες ἐκόσμου, ὡς γινώσκωμεν, καὶ ναοὺς ἱεροὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ δημοσίους τόπους· ἀκαὶ τοῦτο δὲ ἐμμέρεται εἰς τοὺς πολλοὺς, ὅτι Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Παύλου⁵³ αἱ εἰκόνες ἐν σάνισι γεγόνασιν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ ἴσταντο ἐν τῷ Φόρῳ, πλησίον τῆς μεγάλης στήλης, τῆς ἐν τῷ κίονι κατὰ τὴν ἀνατολὴν· ὅς τις εἰκόνας οἱ ἀρειανοὶ μετὰ τὸ κρατῆσαι τῷ κυρίῳ παραδεδωκαν, ἐν τῷ Κωρονίῳ Μιλίῳ (Ὡρίῳ Μιλίῳ κατὰ τὸν ἀνώνυμον) μετὰ καὶ τοῦ τῆς Θεοτόκου ἀπεικονίσματος καὶ αὐτοῦ τοῦ νηπιάσαντος Ἰησοῦ, καθὰ Ἀγκυριανὸς χρονολόγος, ἐν τῷ Δεκαλόγῳ αὐτοῦ, ἀκριβέστερον παρὰ Ἀναστάσιον ἡμῖν παραδεδώκε· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ αὐτὸς Ἀναστάσιος, λέγει ὁ τὰς χρονικὰς ὑπομνήσεις γράψας⁵⁴· ταῦτά γράφει καὶ ὁ παρὰ Banduri ἀνώνυμος⁵⁵.

παρὰ Θεοδώρῳ Ἀναγνώστῃ ἀναγινώσκωμεν ὅτι αὐτοῦ δ' ἂν ποτε εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Τιμόθεος (ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Λιτροβόλης (511—518) εἰ

μὴ πρότερον τὰς εἰκόνας Μακεδονίου κατέσπασε, τῆς λειτουργίας οὐκ ἤρχετο»⁵⁶. Ἐκ δὲ τῆς Ε' πράξεως τῆς ἁγίας Ζ' ἐν Νικαίᾳ οἰκουμένης συνόδου εὐρύτερον τὰ περὶ τοῦ θέματος τούτου πληροφροῦμεθα, κατὰ γε τὸ περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων σύνταγμα τοῦ μακαρίου ἐκ Δαμασκοῦ ρωστικῆς, καὶ ὁ μανθάνομεν ὅτι ἐν τοῖς σεπτοῖς οἰκοῖς ἀνεστηλοῦντο τῶν ἀποικισμένων πατριαρχῶν αἱ εἰκόνες· ἀπαρῶντων καὶ πολιτικῶν ἀρχόντων ἐν τῷ ἐπισκοπεῖν ἡνάγκαζεν ἀναθέματι τὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ὑποβλεῖν· δεόμενος δὲ ὁ γέρον τὰς εἰκόσι τῶν κατοικισμένων ἱερέων Φλαβιανοῦ καὶ Ἀνατολίου τῶν ἀρχιεπισκόπων ἐν Κωνσταντινουπόλει κηρωματισμένον, ἐκρύβαν, εἰμὴ θέλετε ἀρῆσειν τὰ τῆς λελεγμένης ἁγίας συνόδου, ἀναθεματίζεται τὰς τῶν ἐπισκόπων εἰκόνας». Εἰρήθῳ δ' ὅτι σεβάσμιοι ἦν ἔθος τοῦτο παρὰ πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις· «καὶ εἰκὼν δὲ Ἀνδρέου (παρὰ τοῖς ἐν Σινώπῃ) σώζεται πρεσβυτάτη· ἀπόδειξις ἐνεργῆς—γράφει ἀρχαῖον ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν τὸν Πρωτόκλητον⁵⁷—οὗ καὶ φέρει τὸν τύπον αὐτῇ (:) δυνάμειος, ὅτι περ οὗ ζῶν ἀπλῶς καὶ φλογόμενος, ἀλλὰ καὶ γρατῇ μόνῃ καθεκάττην Ἀνδρέας θαυματουργεῖ».

Ταῦτα, καίπερ ἐν παρόδῳ γραφόμενα, κείθωσαν ἐνταῦθα κειμήλιον ἐσθλὸν καὶ χρήσιμον.

γ*

Ἐν τῇ εἰς τὰ σέκρετα ἐπισκέψει ὁ ἀναγνώστης ἄρχεται ἀντιστρόφως, ἀπὸ τοῦ σεκρέτου τοῦ τελευταίου τὴν τάξιν ὀρρικίᾳ προχωρῶν εἰς τὸ σέκρετον τοῦ πρώτου.

Τὸ σέκρετον τοῦ πρωτεκδικίου ἔλαβε τιμὴν τινα ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Γεωργίου τοῦ Σιριλίνου, ὅστις ἐν τοῖς υποβεβηκόσιν ὃν ἐκπαλαί ἀνήγαγεν εἰς ὑπερέχουσιν τάξιν, εἰς τοῦτο συναινοῦντος καὶ τοῦ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιου, καὶ ἐξάγοντος τὸ γεγονός· ὡς εὐλόγως καὶ ἀμέμπτως πράχθην· οἷα τηρικαῦτα (1193—1198) τινῶν ἀντειπόντων, ὡς μὴ ἀποδεξαμένων τὴν πράξιν»⁵⁸. Ὁ πρωτεκδικὸς ἰδίᾳ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐκδικίων μίκρας ὑποθέσεις, ἀντελαμβάνετο τῶν αἰγμάλωτων, ὅπερ ταυτὸν ἐστὶ τῷ γραφόμενῳ που⁵⁹, ὅτι τοὺς πρόσφυγας ἀνεδέχετο· κριτῆς

50. Acta et Scripta de controversiis Ecclesiae Graecae et Latinae κλπ. Λειψζ 1861, σελ. 167, στ' σελ. 25.

51. Θεοφ. ἑσθ. Βινετίας· σελ. 297.

52. Νικηφόρος· τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως· σελ. 38.

53. Ὑπομνήματα εἰς τοὺς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐπισκόπους Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνη, Παῦλον τὸν ὁμολογητὴν καὶ τὴν πρὸ τούτου Ἀλεξάνδρον ἐκδίδονται ὑπ' ἡμῶν ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς πατριαρχικοῖς καὶ βασιλικῶς ἀνακτότοις· τόμ. Α', σελ. 115—123.

54. Banduri Imperium Orientale· ἐκδ. 1729· μέρος Γ', σ. 73.

55. αὐτόθι, μέρος Γ', σελ. 52.

56. Θεοδώρος Ἀναγνώστης· βιβλίον Β', 29· τῆς ἐκδόσεως Κωνσταντινουπόλεως, 1720, σελ. 578· αὐτόθι ἀκούσκει τὰ ἐκ τῆς Ε' πράξεως τῆς Ζ' συνόδου μεταγραφόμενα· Νικηφ. Καλλιόστου ἐκδ. ἑσθ. 17· κτ'.

57. τὸ ὑπόμνημα ἐν τοῖς Μηνείοις.

58. τὰ περὶ τῶν ἁγιοματικῶν τοῦ πατριαρχεῖου τῶν τῆς Α' συνόδου καὶ τῶν καθολικῶν αὐτῶν γραφόμενα ἐκδίδονται ἐκ τοῦ Συνταγματικῆς τοῦ Χρυσάνθου· γίνεται δ' ἰσχυρὴ περὶ σεκρέτων καὶ ὀρρικίᾳ καὶ νοταρίων τοῦ οἰκουμένης πατριαρχεῖου λόγος, ὅπως μικρὸν τινα γνῶσιν ὁ ἀναγνώστης λάβῃ τῆς τε μεγαλοπρεπείας καθόλου τῶν ἐσθῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν ἀρχέων καὶ τῶν γραφείων αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀπεικόνσεως διαισθητικῆς.

59. βλ. ἀπόκρισις II' Ἰωάννου ἐπισκόπου Κίτρου πρὸς Κωνσταντίνον ἀρχιεπίσκοπον Δαρδανίου τὸν Καβρίτιαν· Leunclavii Graecor. Α', σελ. 327.

60. Crusii Turcogreecia· σελ. 327.

ὧν τῶν ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων, ἔργον εἶχε ἀπὸ ἀντιλαμπάνεσθαι τῶν ζητούντων τὴν ἐκκλησιαστικὴν βοήθειαν, χάριν ἐλευθερίας, ἢ τῶν λοιπῶν προσφύγων, εἴτε ἀντιποιεῖσθαι καὶ ἐκδικεῖν ἀπὸ τῶν ἐπηρεαζόντων αὐτούς», ἀναρρίπων τὴν κρίσιν αὐτοῦ τῷ πατριάρχῃ.

Τὸ σέκρετον τοῦ πρωτεκδίκου εἶχεν ἀρκετὴς ὑποθέσεις ἔπως ἀπαρχολῇ τοὺς ἀποτελοῦντας αὐτὸ ἐκδίκους, ὄντας δώδεκα, καθὰ ἀναγινώσκω παρὰ Χρυσάνθω, ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τοῦ Κωδινῶ τέσσαρες ἦσαν δ' οἱ τέσσαρες οὗτοι, κατὰ τὴν Ἰωάννην Κίτρον, ἱερεῖς, ἔργον ἔχοντες 'να δι-κάζωσι τοὺς ἐκ τῶν διακόνων καὶ πρεσβυτέρων δίκην ἔχοντας μετὰ τινος, καὶ τοὺς μὴ ὑπεύκοντας 'να καταδικάζωσιν. Ὁ πρωτεκδικὸς εἶχε τὸ γραφεῖον αὐτοῦ ἐν τῷ προσκήνῳ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας, καθὰ παρὰ Νικητῇ Χωνιάτῃ βλέπομεν: «κάτεστιν εἰς τὸ προσκήνιον τοῦ ναοῦ, ἐν ᾧ οἱ τῆς κατὰρίστης ὑπερμαχοῦντες ἡλίθισαν φεύγοντες, ὁ καὶ πρωτεκδικεῖον κικλήσκειται»⁶¹. Ὁ μὲν τῶν ἐκδίκων ἐδέχετο τοὺς ἐξ ἀρνήσεως ἐπιστρέφοντας, ἐξήταξε τοὺς φόνω ἢ ἀλῶ τινὲς ἀμαρτήματα ὑποπίπτοντας, διενερῶν ὅσα ἦν δυνατόν ὑπὲρ βοηθείας αὐτῶν καὶ σωτηρίας. Ὁ δευτέρος ἐκδικὸς εἶχεν ἐντολὴν 'να ἐξετάζῃ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις τῶν κληρικῶν. Τρίτος ἐκδικὸς ἦν ὁ πρωτοπαπᾶς. Τέταρτος δ' ὁ τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ πληθὺς αὕτη τῶν ἐκδίκων, ὧν ἡ ὑπηρεσία τοσούτον ἦν σπουδαία, κατεῖχεν ἱκανὸν μέρος τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου, πρὸς διεξαγωγὴν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, οὐδὲ νομίζω ὅτι πάντες ἐκαθέζοντο καὶ πάντες ἐδίκαζον ἐν τῷ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας προσκήνῳ, οὗ περ ἴσως ἐπεκράτησε μέρος τι 'ν' ἀποκαλεῖται πρωτεκδικεῖον.

§

Τὸ σέκρετον τοῦ σακελλίου σπουδαιοτάτην ἐξελίχθη καὶ τοῦτο λειτουργίαν, μεθ' ὅλα δ' ὅσα συγκεχυμένα παρῴδωκαν ἡμῖν οἱ μνείαν τῶν καθηκόντων τοῦ ὀφικίου τούτου ποιησάμενοι, δυνατόν εἶπεν ὅτι, δύο θησαυροφυλακείων ὄντων ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ὡς ὁ μέγας σακελλάριος ἦν ὁ τῆς μεγάλης σκελλῆλης προϊστάμενος, οὕτως ὁ σακελλίου ἦν ὁ τῆς μικρᾶς· ὁ Χρυσάνθος ἐξηγεῖ τὴν λέξιν=διοικητὴν καὶ φύλακα χρημάτων. Ὑπηρετῶν ὁ Σακελλίου τὸν ἀρχιερέα ἱεουργοῦντα, εἶχε τὴν ἐπὶ τῶν γυναικείων μοναστηρίων ἐποπτεῖαν, κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων ἀκριβείαν, βοηθούμενος εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος τῶν ἐκκλησιῶν. Αὐτῷ ἦν ἀνατεθειμένη καὶ ἡ περιποίησις καὶ φρούρησις τῶν εἰς φυλακὴν ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἀποστελλομένων αὐτῷ.

φαίνεται ὅτι καὶ τοῦ ἀρχοντος τῶν ἐκκλησιῶν τὸ γραφεῖον ἔκειτο ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ σακελλίου, μεθ' οὗ συνειργάζετο⁶².

61. Χωνιάτης: Bonnier: σελ. 310.

62. «ὁ ἀρχὼν τῶν ἐκκλησιῶν ἵνα γράψῃ τὰ ἀντιμίσαια καὶ τὰ σταυροπήγια»: ἐρμηνεία τῶν ὀφικίων παρὰ Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, Ε', σελ. 536: «ὁ ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν ἐπιβλέπων τὰς ἐκκλησίας τοῖς πρε-

§

Τὸ σέκρετον τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος ἦν ἀρκετὰ εὐρὺ καὶ μέγα, διότι καὶ τὸ ὀφφίκιον τοῦτο ἦν ἐξ ἴσου μέγα, δικαιοδοσίαν εὐρεῖν ἔχον, διότι καὶ ὁ μέγας χαρτοφύλαξ εἴτε διάκονος, εἴτε πρεσβύτερος ὧν ἦν ὁ ἐπισημότερος ἀξιοματικὸς κληρικὸς τοῦ πατριαρχείου, τινὲς δὲ τῶν οἰκουμενικῶν πατριαρχῶν ἀπὸ τοῦ σεκρέτου τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος ἀνῆλθον ἐπὶ τὸν θρόνον⁶³ τοῦ Πρωτοκλήτου. Ἐν μὲν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ πατριάρχου, αὐτὸς ἱστάμενος πλησίον τῶν ἁγίων θυρῶν ἐν τῷ ἱερῷ βήματι, ἔλεγε τῶ ἱερεῖς, ἀρχιεπίσκοπε, προσέλθετε τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ. Αὐτὸς δ' ἐξεδίδου τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις τοῖς ἀναφερομένοις, ἐξεδίδου τὰς ἀδείας τῶν γάμων, ἐπιστέλλων τοῖς ἱερεῦσιν, εἶχε τὰς ἱερολογίας τῶν μνηστειῶν, ἀνέγραφε τὰς ὑποθέσεις, ὅσας ἀνέφερον οἱ ἐπίσκοποι τῷ πατριάρχῃ, ἔχων ἐπὶ τούτῳ ἴδιον ὑπ' αὐτὸν χαρτοφύλακον, ἐκράτει τὴν πατριαρχικὴν σφραγίδα, κρημαμένην ἔχων αὐτὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, ἀνέκρινε δὲ, καθὰ φαίνεται παρὰ Κωδινῶ, τὰς γαμικὰς ὑποθέσεις. Ὁ ἐρμηνευτὴς Βαλσαμῶν ὀνομαζέει⁶⁴ τὸν χαρτοφύλακα στόμα καὶ χεῖρα τοῦ πατριάρχου, τῷ χαρτοφύλακι δὲ ἦν δεδομένη ἡ ἀδεία πρὸς χειροτονίαν ἱερέων καὶ διακόνων. Χειροτονουμένου ἀρχιερέως, ὁ μέγας χαρτοφύλαξ ἱστατο ἀριστερόθεν αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ προσήγεν αὐτὸν τῷ πατριάρχῃ πρὸς εὐλογίαν ἐν τῇ χειροτονίᾳ, αὐτὸς ἐπὶ τῶν ἱερέων καὶ καθόλου τῆς εὐταξίας ἐπεστάτει τούτων, προήδρευε τῶν μεγάλων δικαστηρίων, ἀλλὰ, τὸ ἄξιον μείζονος προσοχῆς, ὅτι κατὰ τὰς ἐξω τοῦ βήματος συνάξεις προῦκάθητο οὐ μόνον τῶν ἱερέων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχιερέων⁶⁵, καὶ

σφωτέρους»: Χρυσάνθου σελ. 180. Ὁ κατὰ τὰ 638 γενόμενος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Πύρρος ἦν ἄρχων τῶν μοναστηρίων, πρεσβύτερος ὑπάρχων καὶ ἡγούμενος Χρυστοπόλεως.

63. οἱ πατριάρχαι Θωμάς Β', Ἰωάννης Ε', Βασίλειος Β' ὁ Κρηματηρὸς, Ἰωάννης Γ' ὁ Κρηματηρὸς, Θεόδωρος Β' ὁ Εὐρημικός καὶ Ἰωάννης ΙΑ' ὁ Βέκκος. Ὁ δὲ πατριάρχης Κωνσταντίνος Δ' ὁ Χλιαρηνὸς ἦν πρότερον σακελλίου, ὡς ὁ Μιχαὴλ Γ' ὁ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου διάκονος ἦν ἐπὶ τῆς σκελλῆλης. Περιέργον ὅτι Ἰωάννης ὁ Ε' γράφεται καὶ πρωτεκδικὸς καὶ χαρτοφύλαξ.

64. Βαλσαμῶν μετέθετε τὴν ἑρμηνείαν τῶν δύο ὀφικίων τοῦ τοῦ χαρτοφύλακος καὶ τοῦ πρωτεκδίκου· παρὰ Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, Δ', σελ. 530—542.

65. παρὰ Βαλσαμῶν, ἐν ἐρμηνείᾳ τοῦ III' κανόνος τῆς ἐν Νίκαιᾳ Α' οἰκουμενικῆς συνόδου σώζεται πρόσταγμα Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὅστις διορίζεται «τὰ ἀρχιερεῖς ἀπονενεμημένας προνομίας ἐκείσθαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν βραβείων καὶ τὴν ἄξιαν καὶ δεῦρο ἐπικρατήσασιν ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ τὰ ἀναλλοίωτον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι καὶ διαμένειν... Ἐπεὶ δὲ νῦν ἡ βασιλεία μου μάθω ὡς τινες τῶν ἀρχιερέων ἀντιφλοισιμώμενοι περὶ τῶν τοῦ χαρτοφύλακος ὑποδιδάται προνομίων, καὶ κανόνες εἰς μέτρον προσφέροντες, διὰ τούτων φιλονεικοῦσι μὴ προκαθεσθαι αὐτὸν τῶν ἀρχιερέων, ὁπηνίκα δέοι τούτους συνέρχεσθαι κατὰ τινὰ γρίαν, οὐκ ἀναστρέψαν τῇ βασιλείᾳ μου ἔδοξε πρῶτον διὰ τοσούτου χρόνου βασανισθὲν καὶ τοῖς πρὶν πατριάρχαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρχιερεῦσι... κατὰ τὸ παρῆλκον ἀθετηθῆναι, καὶ ὡς τι τῶν ἡμελημένων παρασπῶναι· τὸ τῆς πρωτοκαθεδρίας ἄρα προνομίον εἶχε καὶ πρῶτον ὁ μέγας χαρτο-

ἐδικαιοῦτο ἀκαθάρτου κατὰ τὴν λιτὴν τῶν ἀγίων νοταρίων (25 ὁκτωβρίου) τὸ πατριαρχικὸν ἄλογον μετὰ θωνίου λευκοῦ, ἔδει δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὡς καρδινάλιου πατριαρχικοῦ σκέπασθαι μετὰ χρυτῆς τιάρας, ἥτις καὶ ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ ἀπόκειται.

Ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν ὁδηγὸς γίνεται ἀξιόπιστος ἐξετάζουσι τὴν τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος δικαιοδοσίαν· ἀδικαιοδοτεῖ (ὁ χαρτοφύλαξ)—λέγει—κατὰ παντός μὲν ἀνθρώπου, καὶ οἷας ἂν εἴη τύχης καὶ φύσεως, περὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ σφαλμάτων ψυχικῶν διορθώσεως· κατὰ δὲ ἱερομένων καὶ μοναχῶν κατὰ πάσης ἐκκλησιαστικῆς καὶ χρηματικῆς αἰτιάσεως· μετὰ τὴν ἐκδοσιν δὲ τοῦ βασιλικοῦ προστάγματος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ὁ μέγας χαρτοφύλαξ, προκαθήμενος καὶ τῶν ἀρχιερέων, προετιμᾶτο καὶ αὐτῶν, ἐννοεῖται, τῶν ἐχόντων βασιλικὸν ἀξίωμα ὑπερίτερον ἢ πρωτοσυγγέλλου. Προετιμᾶτο δὲ δύο σεκρέτων, εἶχε μὲν βοήθον τὸν ὑπομνηματογράφον⁶⁶, εἶχε δ' ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ ἐργαζομένους νοταρίους, γραμματεῖς δηλοῦν, δώδεκα. Ὁ χαρτοφύλαξ ἀνεγίνωσκε τὸ εὐαγγέλιον τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ.

Ἐν τᾷ εἶναι καὶ τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος, πρὸς τὰ ἐγγράφα δὲ τὰ πρωτοτύπως ἐν αὐτῷ ἀποκείμενα πολλάκις βλέπομεν ὅτι ἀντιβάλλοντες γράμματα ἐκκλησιαστικὰ διάφορα οἱ χαρτοφύλακες τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἐπεκύρουν, εὐρίσκοντες ἰσάζοντα⁶⁷ ἐν πολλαῖς πατριαρχικαῖς πράξεσιν εὐρίσκοντες αὐτῶν ὑποταττομένης τὰς ὑπογραφὰς⁶⁸.

φύλαξ, ἐμπεδωθὲν αὐτὸς καὶ ἀποκατατεταθὲν, προστάξει Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

66. «ὁ ὑπομνηματογράφος καθίσταται εἰς τὰς ψήφους τῶν ἐπισκόπων, γράφει ἀληθῶς καὶ πιστῶς ὅτι προστάχθη παρὰ τῶν ἀρχιερέων γράφει τὰ πατριαρχικὰ ὑπομνήματα... ὡτὴν ὑποὶ τὴν μετὰ/εἰς/ζονται εἰς πᾶσαν σημείωσιν». Χρυσάνθου, σελ. κη'.

67. «Νικήτας διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιωφάνης τοῦ Θεοῦ Μ. Ἐκκλησίας, τὸ παρὸν ἴσον ἀντιβᾶλλον μετὰ τοῦ ἐμπροσθέντος μοι πρωτοτύπου, καὶ εὐρὺν κατὰ πάντα ἰσάζον, ὑπέγραψα καὶ ἱσχυρίσθαι». Βάλλη καὶ Πιτλὴ Ε', σελ. 62· καὶ σελ. 45 «τοῦτο δὲ τὸ ἴσον τοῦ πατριαρχικοῦ συνοδικῶς ἐκτεθέντος γράμματος ἐκ τῶν ἀναποκειμένων κωδικίων τῷ εὐαγλί σεκρίτῳ ἐκδόθη, καὶ τῇ αὐτοεἰρῇ ὑπογράφῃ καὶ σφραγίδι Νικήτα τοῦ ὁσιωτάτου πρωτοσυγγέλλου καὶ χαρτοφύλακος τῆς ἀγιωφάνης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας πιστωθὲν, εἴ τι δὲ καὶ τὰς ὑπογραφὰς τῶν λογιστῶν διακόνων καὶ πατριαρχικῶν νοταρίων βεβαιωθὲν, ἐπεδόθη μὴν· καὶ ἐπινεμήσει τοῖς προγεγραμμένοις», καὶ σελ. 102 «ταῦτα ἐκ τῶν ἡμερησίων συνοδικῶν πρακτικῶν περιελάβοντα, καὶ τῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι τοῦ τιμιωτάτου χαρτοφύλακος καὶ ὑπερίτερου κυρίου Ἰωάννου τοῦ Καματηροῦ βεβαιωθέντα ἐπεδόθη, μὴν καὶ ἐπινεμήσει τοῖς προγεγραμμένοις»· ὁ ἀναγνώστης ἔλαθε γινώσκειν τινα τοῦ τρέπου τῆς κυρώσεως τῶν πατριαρχικῶν ἀποφάσεων.

68. ὑπογράφουσι γράμματα πατριαρχικὰ οἱ χαρτοφύλακες Νικήτας, ἐπὶ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου, Πέτρος διάκονος, ἐπὶ Νικολάου τοῦ Γραμματικοῦ, Νικήτας μετ' αὐτόν. Ἰωάννης ἀρχιδιάκονος ὁ Ἀγιοπρωρίτης, ἐπὶ Λουκᾷ Χρυσοβέργῃ τῷ 1166, Ἰωάννης διάκονος ὁ Καματηρὸς, ἐπὶ Γεωργίῳ τοῦ Σιριλίου τῷ 1197, Κωνσταντῖνος ὁ Ἀβλῆνης, ἐπὶ Γερμανοῦ Β' τῷ 1235. Ἐν τοῖς ὑπὸ Miklosich καὶ Müller ἐκδοθεῖσι

Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ λάβῃ οὕτως ἰδέαν τινὰ τῆς ἐλγῆς λειτουργίας τοῦ χαρτοφυλακικοῦ σεκρέτου, εἰποὺ τὰ γραφεῖα ὑπῆρχον δώδεκα ὑπογραμμάτων, μετὰ τοῦ πριμικηρίου αὐτῶν, ἐνὸς χαρτοφυλαρίου, τοῦ ὑπομνηματογράφου καὶ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ἢ χαρτοφυλακίου, ἐν ᾧ καὶ ἀπεθροσσυρίζοντο τὰ κειμήλια τοῦ τιμήματος, ὅπερ ὁ μέγας χαρτοφύλαξ διηύθυνεν.

§

Τὸ σεκρέτον τοῦ μεγάλου σεκουφύλακος εἶχεν οὐχὶ τοσοῦτον εὐρεῖαν δικαιοδοσίαν, οἶον τὸ τοῦ Μ. χαρτοφύλακος. Ὁ σεκουφύλαξ, ὡς αὐτὸ δηλοῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἦν ἐξορὸς τοῦ σεκουφύλακειου, ταμείου ἱεροῦ, ἐν ᾧ τὰ πρὸς χρῆσιν ἐν τῷ ναῷ ἱερὰ σκεύη ἐφυλάσσοντο· ὥστε, ἱεροφυλάκων τοῦ πατριαρχίου, ὁ μέγας σεκουφύλαξ πρὸ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ διευθυνομένου ἱεροῦ ταμείου ἰστάμενος ἐδίδεν εἴ τι ἂν ἐζητεῖτο ἄμριον ἢ σκεῦος· διὰ τοῦτο δις ἐν ἐκάστῳ ἔτει συντάττων κατὰλογον τῶν ἐν τῷ σεκουφύλακίῳ ὑπέβαλλε τῷ πατριάρχῃ, ὡς ἐπράττειν ἐν ταῖς ἐπισκοπαῖς καὶ μητροπόλεσιν ὁ παρ' αὐταῖς σεκουφύλαξ. Ὁ τοῦ Συνταγματίου συντάκτης γράφει ὅτι «ἔχει τὰς χηρευομένας (ιερέων βεβαιώσας) ἐκκλησιαστικὰς εἰς τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῶν πάντα φυλάττει καὶ τὰ εἰσοδήματα τῶν κληρικῶν, ὅπου ἔρχονται ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἕως νὰ ἔλθῃ ὁ καιρὸς νὰ τὰ μοιράσῃ· ἔχει στάσιν καὶ καθέδραν καὶ εἰς τὰς κρίσεις». Ὁ σεκουφύλαξ ἀνεγίνωσκε τὸ εὐαγγέλιον τῷ ἀγίῳ καὶ μεγάλῳ παθέρῳ.

Ὡς ὁ χαρτοφύλαξ, οὕτω καὶ ὁ σεκουφύλαξ ἐλαμβάνετο καὶ ἐκ τῆς τῶν ἱερέων καὶ ἐκ τῆς τῶν διακόνων τάξεως· ὁ δὲ πατριαρχικὸς κατὰλογος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀριθμεῖ τινὰς πατριάρχας αὐτῆς, ἀναλθόντας ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀπὸ τοῦ ἐθρῆς τοῦ σεκουφύλακος⁶⁹. Ὁ Μ. σεκουφύλαξ ἄχρι Ἰσακίου τοῦ Κομνηνοῦ διορίζετο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἔκτοτε δὲ τὸ αὐτοκρατορικὸν τοῦτο προνόμιον, ἐπινεύοντος τοῦ Ἰσακίου, παρεχωρήθη εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην. «Χαρίζομενος δ' εἴ τι τῷ πατριάρχῃ (Μιχαὴλ Κηρουλαρίῳ) καὶ τῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων οἰκονομίᾳ (ὁ Ἰσακίος) τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπένειμε· μέχρι τότε τοῦ μεγάλου οἰκονομοῦ προχειριζομένου παρὰ τοῦ βασιλεύοντος, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ σεκουφύλακος, ἐκεῖνος ἄμριον ὑπὸ τῆν τοῦ πατριάρχου εἴθετο ἐξουσίαν, ἀποξενώσας ἄμριον τὸ δημόσιον». ταῦτα ὁ Ζωνναρᾶς⁷⁰.

πατριαρχικὰς ἐγγράφους γινώσκοντες χαρτοφύλακα Γεωργίου τὸν Κουτλήν ἐπὶ Ἰσακίου (1323 κ. εἴ.).

69. Μιχαὴλος Β', Τιμόθεος Α', Κωνσταντῖνος Α', Θεόδωρος Α' καὶ Γεώργιος ὁ Σιριλῖνος· ὁ Κωνσταντῖνος πέμψεται παρὰ Leonclavii διάκονος, καὶ ὁ Σιριλῖνος δι' ἐν τῷ καταλόγῳ Καλλίστου ἐκδοθέντος σημειοῦται διάκονος.

70. Ζωνναρᾶς· ἐκδ. Διονοργίου, τόμ. Δ', σελ. 192. Ἰωάννης Σκυλίτζης ἐν ἀρχῇ γράφει «τῇ τε Μ. Ἐκκλησίᾳ τὸ οἰκονομεῖσθαι δι' ἐξουσίας τὰ πράγματα ἀμριῶν, ἀλλοτριώσας τοῦτο παντάπασιν τὴν βασιλείαν».

§

Τὸ σέκρετον τοῦ μεγάλου σακελλαρίου εἶχε καὶ τοῦτο λειτουργίαν ἐκτεταμένην. Ὁ μέγας σακελλάριος ἦν ὁ τοῦ πατριαρχείου θησαυροφυλάξ, ἐκ τῶν διακόνων βεβαίως λαμβανόμενος· τὸ ὠράριον αὐτοῦ καὶ τὸ στιχάριον φορῶν ἴστατο ἀριστερῶς τῆς ἀγίας τραπέζης, κρατῶν τὸ ἅγιον ῥιπίδιον· εἶχε «τῶν κατὰ τὴν πόλιν καὶ τῶν περὶ αὐτὴν μοναστηρίων τὴν μέριμναν» ὡς ὁ Βαλσαμών γράφει⁷¹. Δηλοσὺν ἐπίβλεπε τὰ ἐν τῇ πόλει καὶ τῷ καταντικρῷ τῆς πόλεως ἄστει—Γαλατᾶ—κεῖμενα μοναστήρια, ἀνδρῶν καὶ γυναικεία, ἐξελέγχων αὐτῶν τὰς προσόδους καὶ τὰ ἔσοδα, ὡς ἐδήλεγε τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τῶν ἐν αὐτοῖς, δις καὶ τρίς κατ' ἐνιαυτὸν ἀναφέρων εἰς τὸν πατριάρχην· ὡς ὁ χαρτοφύλαξ προσέφερε τῷ πατριάρχῃ τὸν μέλλοντα ἵνα χειροτονηθῇ ἀρχιερέα. οὕτως ὁ μέγας σακελλάριος προσέφερε τὸν χειροτονούμενον ἱερέα· ἐν ταῖς δίκαις εἶχε τὴν δεξιὰν στάσιν, παρακαθήμενος· τῷ μεγάλῳ οἰκονόμῳ ἀνεγίνωσκε δὲ καὶ αὐτὸς τὸ εὐαγγέλιον, τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ τετραδί· πολλοὶ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν τὸ πρότερον σακελλάριοι τοῦ πατριαρχείου⁷².

Βεηθὸς τοῦ μεγάλου σακελλαρίου ἦν ὁ ἄρχων τῶν μοναστηρίων⁷³, πρεσβύτερος ὢν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

§

Τὸ σέκρετον τοῦ μεγάλου οἰκονόμου ἦν πρῶτον τῇ τάξει, διότι καὶ ὁ διευθύνων αὐτὸ ἦν πρῶτος τῇ τάξιν ἐν τοῖς ὁφφικίοις τῆς πρώτης πεντάδος. Τὸ ὁφφίκιον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν Δ' ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμένην σύνοδον, ὁρίσταν τὰ περὶ τούτου⁷⁴· ὁ οἰκονόμος ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις ὢν ἱεροδιάκονος ἐλαμβάνετο κατόπιν ἐκ τῶν πρεσβυτέρων· εἰς γινώσκιν αὐτοῦ ὑπῆγοντο πάντα

71. Βαλσαμώνος μελέτη χάριν τῶν δύο ὁφφικίων· περὶ Ἰάλλῃ καὶ Πιστῇ, Δ', σελ. 531.

72. Ἰωάννης ὁ Νηστεύτης, Θωμᾶς Α' ὁ τὸν ἐπώνυμον κτίσας τριχλινον, Νικήτας ὁ Μουντινός, Μιχαήλ ὁ Αὐτωρεϊανός. Σημειώται ὅτι Μιχαήλ ὁ τοῦ Ἀγγιλίου καὶ Κωνσταντίνος ὁ Χλιτηρνός γράφονται σακελλάριοι ἐν τῷ καταλόγῳ Καλλίστου Ξανθοπούλου.

73. Ὁ ἀρχὼν τῶν μοναστηρίων εἶχε ἰδίως τὴν φροντίδα τῶν ἀνδρῶν μοναστηρίων, ὁ δὲ σακελλάριος ἐπεμελεῖτο τῶν γυναικείων· Χρυσάνθου, σελ. λδ'· ἴδε σημείωσιν 62.

74. Κανὼν ΚΣ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι· «ἐπειδὴ ἐν τισιν ἐκκλησίαις, ὡς περιηγήθημεν, ὄντα οἰκονόμων οἱ ἐπίσκοποι τὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρίζουσι πράγματα. ἔδοξε πάντας ἐκκλησίαν ἐπίσκοπον ἔχουσιν καὶ οἰκονόμον ἔχειν ἐκ τοῦ ἰδίου κλήρου, οἰκονομοῦντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ὥστε μὴ ἀμάρτυρον εἶναι τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐκ τούτου σκορπίζεσθαι τὰ αὐτῆς πράγματα, καὶ λοιδορίαν τῇ ἱερωσύνῃ προστριβεσθαι. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσῃ ὑποκείσθαι αὐτὸν τοῖς θεοῖς· κανόνισιν». Ὁ Βαλσαμών ἐρμηνεύων τὸν κανόνα συμπεραινεῖ ὅτι πρὸ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου «οἱ πλείους τῶν ἐπισκόπων λαϊκοὺς ἐποιοῦν οἰκονόμους»· βλ. τῆς Ζ' κανόνα ΙΑ', Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας Θ' καὶ Ι', καὶ Μιχθαίου Βλαστάρως σύνταγμα κατὰ στοιχείον· Ε', κδ'· παρὰ Φωτίῳ ἐν Νομοκρίνοι, τίτλῳ Θ', κεφ. α'

τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ὧν ἐκράτει πίνακας, τετρακίς τοῦ ἔτους ἀπολογισμὸν ὑποβάλλων τῷ πατριάρχῃ· ἐκράτει καὶ ἐπετήρει τὰ κτήματα καὶ τὰ ἔσοδα πάσης χηρευσούσης ἐκκλησίας, ἄχρις ἐκλογῆς νέου ἀρχιερέως· εἶχε δ' ἐν ταῖς κρίσεσι τὴν πρώτην ἔδραν, καὶ ἀνεγίνωσκε τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης κυριακῆς τοῦ Πάσχα· πατριάρχει τινὲς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν πρότερον οἰκονόμοι τοῦ πατριαρχείου⁷⁵.

Ὁ μέγας οἰκονόμος εἶχε ἐν ἑαυτῷ χαρτοφύλαριον μὲν πρὸς ἀναγραφὴν καὶ κατὰστρωσιν τῶν λογαριασμῶν τοῦ πατριαρχείου, βοηθὸν δὲ ἴδιον χαρτοφύλακα, ἵτως εἰδὸς τι ἀρχιεροφύλακος· τοιοῦτος χαρτοφύλαξ τοῦ οἰκονομείου ἦν, πρὸ τῆς εἰς τὸν οἰκουμένικόν θρόνον ἀναρρήσεως, ὁ πατριάρχης Ἰωάννης Σ', ὁ ὑπὸ Φιλιππικοῦ τοῦ αὐτοκράτορος ἀναδείχθεις καὶ συμφρονήσας ἀτυχῶς αὐτῷ, ἐν τῷ κατὰ τῆς Σ' οἰκουμένης συνόδου πολέμῳ τοῦ ἑλεεινοῦ ἀνθρώπου τούτου.

§

Ἐὰν δ' ἐξετάσωμεν καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ πατριαρχικῷ οἴκῳ διαίτης καὶ τῆς ἀναστροφῆς καθόλου, καὶ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας τῶν ὑπηρετούντων ἐν αὐτῷ, ἀπὸ τοῦ πατριάρχου μέχρι τοῦ ἐσχάτου ἐξουβιότατος καὶ τοῦ δεποσίτου, τὰ πάντα ἐγίνοντο κατὰ τὰ μοναστηριακά τυπικά· εὐλάβεια, σεμνότης, αὐστηρότης ἀγωγῆς καὶ διαίτης, ἐν τῇ διαίτῃ λιτότης ταῦτα διέκρινον τὸν πατριαρχικὸν οἶκον, τοῦλάχιστον αὐστηρῶς ἄχρι τῆς ἐποχῆς τῶν τελευταίων οἰκονομάχων. Τὴν σεμνότητα τῆς διαίτης καὶ τοῦ βίου ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ κατέστρεψε πρῶτος ὁ πατριάρχης Θεόδοτος Α' ὁ Κασσιτηρᾶς, ὡς λέγει ὁ τῷ Θεοφάνει προσηρημένος ἀνώνυμος χρονογράφος, ὀνομάζων τὸν Κασσιτηρᾶν «ἄνθρωπον μὴδὲν πνευματικὸν ἐπιστάμενον, μὴδὲ παιδευθέντα τῇ γραφῇ, ἀλλ' ἡ ὀλίγου τινός, καὶ μηδεμίαν εὐσίμβειαν κεκτημένον». «Οὗτος εἰσελθὼν εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἤρξατο ποιεῖν ἀριστόδειπνα πολυτελῆ διὰ κρέατος, καὶ τοὺς ἐκ νέας ἡλικίας μὴ φαγόντας κρέα κληρικούς καὶ μοναχούς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπισκόπους ἐποίησε διαλῦσαι καὶ ἐσθίειν ἀπειδῶς. Καὶ ἐνταῦθα ὡς ἔβλεπε πολλήν, καὶ σεμνότητα, καὶ ἐγκράτεια, καὶ ἀρετὴν, ἦν ἰδεῖν γέλοια, καὶ παιγνίδια, καὶ παλαίσματα, καὶ αἰσχρολογίας γενομένας, μὴ ἔχοντος διδασκαλίαν τὴν οἰκοθῶν». Οὕτω τὰ λεγόμενα ταῦτα τοῦ αὐστηροῦ χρονογράφου εἰσιν ἡ ἡγῶ τῆς διὰ πάντων τῶν αἰώνων διηκούσης κοινῆς ἀποδοκιμασίας καὶ κατακρίσεως κατὰ τῶν εἰς τὴν πατριαρχικὴν λιτότητα καὶ τὴν σεμνὴν διαγωγὴν εἰσαγόντων νεωτεροποιῶν ἐπαρχῶν, καὶ ἀριστόδειπνα πολυτελῆ, καὶ γέλοια καὶ παιγνίδια.

βλέπομεν ὅτι ὁ οἰκονόμος ἐνταχόμενος οὐ διδῶν ἐγγυητὴν... ὑπὲρ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μόνος ὁ οἰκονόμος ἐνίσταται».

75. Κυριακὸς καὶ Παῦλος Β', ἀμφοτέροι ἀπὸ πρωτοπρεσβυτέρων, Πέτρος ὁ ἀπὸ διακόνων, ἢ κατ' ἄλλους πρεσβύτερος· ὁ δὲ Κωνσταντίνος Α' σημειοῦται καὶ σκευοφύλαξ καὶ οἰκονόμος.

30 Μαΐου 1065.

Ἐάν ἤδη πρὸς σιγὴν, ἀναφέροντες τὴν φαντασίαν εἰς τὸν ΙΑ' αἰῶνα, εἰσαχθῶμεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν οἶκον ὑπὸ χειραγωγῶν αὐτοῦ τοὺς ἱστοριογράφους καὶ τοὺς τὰ πάτρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως γράψαντας, θέλομεν ἀναδιδαχθῆ τὴν τε μεγίστην ἀκριβείαν καὶ τὴν τάξιν, ἣν ἐν τῇ διοικήσει τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας εἰσήγαγον οἱ βυζαντινοί, καὶ ἥς ἀμυδράν τινα γνῶσιν ἐκ τῶν παρὰ τοῖς χρονολογῶν κειμένων ἀνευ συστήματος καὶ τάξεως εἰδήσεων λαμβάνομεν, ἀμυδράν καὶ πάλιν ἀρυσόμενοι πληροφορίαν περὶ τῆς λειτουργίας τῶν πατριαρχικῶν γραφείων καὶ τοῦ πλήθους τῶν ὑπαλλήλων. Ὑποθέσθω ὅτι ὁ ἀνιχνώστης μου ἀναγινώσκει ἀφελῆ τινα χρονολόγον, γραμματέα ἄρχοντος ἐπιφανοῦς—τραπεζούντιος λόγου χάριν—ἐπιτακτούμενου τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων κατὰ τὸν μῆνα τοῦ 1065.

Εἶχον ἤδη παρέλθει μῆνες ἱκανοί. ἀρ' ὅτου ἤκούσθη ὅτι ὁ τραπεζούντιος μοναχὸς τότε, πρῶτον δὲ συγκαλητικὸς Ἰωάννης Η' ὁ Ξιφιλίνος ἀνέβη τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, ἐκλεγείς τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ 1064. Ὁ συμπολίτης ἐπιθυμῶν ἵνα ἴδῃ τὸν γεγαρόν ἄνδρα, καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντινουπόλιν κατὰ μῆνα τοῦ 1065, καὶ αἱ πρῶται ἐντυπώσεις ὑπῆρξαν αὐτῷ λίαν εὐχάριστοι· παρὰ πᾶσι τοῖς ἀνωτέροις κύκλοις, ὡς λέγομεν σήμερον, ἡ φήμη τῆς παιδείας τοῦ πατριάρχου ἦν ὁμιλίας θέμα, ἣν ἀντικείμενον θαυμασμοῦ ἐρωτήτας ὁ ἄρχων ἐπιφανῆ τοῦ κράτους λειτουργόν, ἤκουεν ὅτι πανταχοῦ ἐκηρύττετο ὁ πατριάρχης «ἀνὴρ σοφὸς καὶ πρὸς ἄκρον παιδείας εὐηλεκτῶς, καὶ τοῖς πολιτικοῖς περίβλεπτος, ἀρετῆς εὐφρόνως ἐπιμελούμενος»... ἄλλῳθις δὲ «οὐδεὶς ἄξιος πλὴν αὐτοῦ ἐνομιζέτο πρὸς τὸν ὑψηλὸν τοῦ πατριάρχου βαθμὸν, εἰ καὶ ἀπαναινόμενος καὶ φεύγων ἐδιώχθη πρὸς τῆς τιμῆς»⁷⁶. Ὁ τραπεζούντιος ἄρχων ἐτοιμαζέται πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ πατριάρχου, μεταβαίνει εἰς τὸν πατριαρχικὸν οἶκον, ὅπου πρῶτον ἐπρεπε ἵνα ἴδῃ, κατὰ τὰς διατάξεις τὰς τότε, τὸν ὑπομεινῆσθαι, οὕτως ἐμαθεν ὅτι καθῆκον ἦν ἵνα ὑπομνησθῇ τῷ πατριάρχῃ μυστικῶς ἀναγκαιὰς ὑποθέσεις, ὡς ἀνέφερε καὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν ὑπομνημάτων, τὰς εἰπερομένους εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ἐκκλησίας⁷⁷. μεταβαίνει λοιπὸν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ὑπαλλήλου τούτου, καὶ παρ' αὐτῷ μανθάνει ὅτι δέον ἵνα ἴδῃ καὶ τὸν ἐπὶ τῶν δεήσεων ἄρχοντα τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, ὅστις τὴν αὐτὴν ὑπουργίαν ἐξεπλήρου καὶ οὕτος⁷⁸. Ἀλλὰ παρηλθεν ἡ ἡμέρα, διότι ἄρχων ἄλλος ἐπίσημος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ πατριάρχου, ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς κατὰ στάσεως ὀνομαζόμενος ἦν ὁ ἐντολὴν ἔχων ἵνα δέχεται καὶ τοὺς ἄρχοντας μὲν τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, τοὺς πρὸς συνε-

δριάσεις ἐρχομένους, καὶ τοὺς ξένους τοὺς θέλοντας ἵνα λαλήσωσι τῷ πατριάρχῃ⁷⁹. ὁ ἄρχων ὀρίζει τὴν ἐπικύριον, ἀλλ' ἦν εὐτυχῶς ἡ 30 Μαΐου, ἡ δὲ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἐμελλε ἵνα τελῇ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν ἐν τῇ πανηγυρικῇ μονῇ τῶν Δαλαμάτων⁸⁰, εἰς τὴν ἦν ἤδη μετεβάς πρὸς τέλει ἐσπερινὸν καὶ λιτῆς, καὶ τῆς τετραμένης ἀγρυπνίας.

Ἡ εὐκαιρία καταλληλὸς οὕσα ἤλεκτρε τὴν εὐλαβῆ περιέργειαν τοῦ εὐπατρίδου τραπεζούντιου, καὶ βαθείως ὄρθρου προσήλθεν εἰς τὴν μεγαλοπρεπεστάτην Μονὴν, πανηγυρίζουσαν τὴν μνήμην τοῦ πρὸ δύο αἰώνων ἡγουμένου αὐτῆς ἁγίου Ἰσακίου⁸¹. Ἦκουσε περὶ τοῦ παλαιοῦ πλούτου τῆς μονῆς, περὶ τῆς δόξης, ἣν τὸν ἴδρυ τὴν αὐτῆς ἁγίου Δαλαμάτου περιέβαλεν ἡ Γ' ἐν Ἐφέσῳ οἰκουμενικῇ σύνοδος. φανταζομένη δὲ μοναχοὶ καταρῶντο πρὸς τὸν ξένον αὐτὸν τὴν μνήμην τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Κομνηνίου, μεταποιήσαντος αὐτὴν εἰς στρατῶνα⁸². περιήλθεν ὁ ξένος τὰ κελλία καὶ δώματα, εἶδε τὴν λεγομένην Καταδίκην⁸³, εἶδός τι πύργου, ὡς φαίνεται ὁμοίου τοῖς πύργοις τῶν ἀθωαιτῶν μονῶν, τοῖς ἐγκλείουσι τοὺς πλημμελῶντας. Παρέστη εἰς τὴν λειτουργίαν οἱ σύγκελλοι ἄρχιερεῖς προηγούμενοι τῶν λοιπῶν μητροπολιτῶν, πλῆθος ἡγουμένων δὲ συνελειτουργούντων, ὧν προηγούμενος ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου καὶ ὁ τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων⁸⁴. ὁ πατριάρχης ἐρρίνετο καταβεβλημένος, καὶ δικαίως, διότι τὴν προτερίαν εἶχε τελῆσαι τὴν λειτουργίαν ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἁγίας μάρτυρος Θεοδοσίας, ἐν τῇ μονῇ Δεξιοκράτους⁸⁵.

Ἡ θεία λειτουργία λαμβάνει τέλος, ὁ δὲ τραπεζούντιος

79. αὐτοῦ, λβ'.

80. Δουκαχίου Constantin. Christ. βιβλ. Δ', σελ. 107, στήλη α—1086. Σακελάτου Βυζαντινὴ Κωνσταντινούπολις, τόμ. Α', σελ. 303. Κατὰ λόγον ὁ πολυκαθέστας βυζαντινοῦ ἱερέως Α. Γ. Πασιπάτης εἶπεν «ὅτι ἡ μονὴ αὕτη μετὰ τὸν Κομνηνικὸν μεταβλήθη εἰς στρατῶνα οὐδέποτε πλέον ἀνοικοδομήθη» διότι ἀναφέρεται καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, 912—959· βλ. Πασιπάτη Βυζαντινὴ Μελέτη· σελ. 289, καὶ κατωτέρω τὴν σημείωσιν 80.

81. Συναξαρ. Νικοδήμου, 30 Μαΐου.

82. «τὴν τοῦ Δαλαμάτου πρώτιστον οὐρανὸν ἐν τοῖς καινοῖς τοῦ Βυζαντινοῦ τοῖς στρατιώταις εἰς κατοικίαν ἐδόκει» Θεοφ. ἐν κζ' ἐτεὶ Κομνηνίου, σ' ἐδικασιῶν· σελ. 767—768.

83. «ὅς καὶ βίη ἐκείνη ἀποπέλασται (Πατριάρχῃ μάλιστα καὶ Λέοντι Νοταρῶν)· βίη τε περιβλήσκει καὶ δοῦ ἐπικαθίσταται διὰ μετὰ τῆς πόλεως θρησκείας, καὶ ἐν τῇ τοῦ Δαλαμάτου ἀπαρχόντι μονῇ ἐγκατακλείσθους τῇ λειτουργίᾳ Καταδίκῃ πιστοῦσαν» Λέων γραμματικὸς Βενετίας, σελ. 388· ταῦτα ἐπὶ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου.

84. «πρῶτον μὲν γὰρ πάντων τὸν ἀρχιερέων τῶν Στουδίου καὶ ὁ χρόνος κατέστη καὶ τὸ δίκαιον αὐτῷ, δεύτερον δὲ τὸν τῶν Μαγγάνων ὀνομαζόμενον· σιγῶν Νεῖλου οἰκουμενικὸς πατριάρχης, τῷ 1381· παρὰ Miklosich καὶ Müller. Acta patriarchatus, τόμ. Β', σελ. 23, 24.

85. Συναξαριστής, 29 Μαΐου.

76. Ζωνιτζῆς Διονυσίου Δ', σελ. 201, βιβλ. III', 9· βλ. χρονολογ. Ἰωάννου Κουροπαλάτου· Βενετίας, σελ. 639.

77. Χρυτάνθου, σελ. λδ'.

78. αὐτοῦ, λ'.

ἄρχων σπεύδει εἰς τὸν πατριαρχικὸν οἶκον, ὅπου, μετὰ παρέλευσιν ὥρας τινος ἀφικνεῖται ὁ πατριάρχης Ἰωάννης, πολλοὶ δὲ μοναχοὶ καὶ ἡγούμενοι συνοδεύουσιν αὐτὸν, ὡς καὶ οἱ σύγκελλοι, καὶ οἱ συλλειτουργήσαντες αὐτῷ.

Ὁ ξένος λαμβάνει θέσιν ἀνετον, ὅπως ἴδῃ τὴν ἐκ τῆς ἐορτῆς προέλευσιν τοῦ πρωθιεράρχου· θαμβοῦνται, ἐκπληκτος μένει ἐπὶ τῇ λαμπρότητι· προηγούμενοι ἱκανοὶ τὸν ἀριθμὸν οἱ δεποτάτοι, ἀνοίγοντες ἐν μέσῳ λαοῦ παμπληθοῦς ἐλευθέρων εἰς τὸν σεβαστὸν πατριάρχην δίδον⁸⁶ μεθ' οὗς ἀκολουθεῖ ὁ τοῦ πατριαρχείου δεύτερος ὁστιάριος⁸⁷, ὃν ὁ ξένος ἡμῶν ἀναγνωρίζει, ἰδὼν αὐτὸν ἐν τῇ λειτουργίᾳ κρατοῦντα πρὸ τοῦ πατριάρχου τὸ μονοδάμπουλον, ἐνὶ κατακυκλούμενον διαχύρῳ θριγνώματι⁸⁸. Οἱ λοιποὶ ἄρχοντες τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς ἀφίκοντο προηγουμένως, ὥστε μόνον οἱ σύγκελλοι ἀρχιερεῖς συνεπερεύοντο τῷ παναγιωτάτῳ πατρὶ, μεθ' οὗς οὐκ εὐάρητοι ἐξκουδίτορες, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν πριμικήριον τῶν ἐξκουδιτόρων⁸⁹ καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ νομμοδότης, διανέμουν τοῖς πτωχοῖς ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ ταμείου τὰς ἐλεημοσύνας⁹⁰. Διακρίνει ὁ ξένος τὸν λογοθέτην, ἰδὼν αὐτὸν ἱστάμενον ἐν τῷ ναῷ καὶ κρατοῦντα τὸν δίσκον μετὰ τοῦ ἁγίου ἀντιδώρου, δεδομένου τοῦ κατακλαστοῦ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου⁹¹, διακρίνει τὸν καστρίνσιον, ὃν ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἱεραρχίας ἀχρητέλους αὐτῆς εἶδεν ὑπηρετοῦντα τῷ πατριάρχει, ἐνδύοντα αὐτὸν τὰ ἱερὰ ἄμφια, κρατοῦντα τὸ θυμιατήριον καὶ τὸ κιβώτιον τῶν ἁρωμάτων, λαμβάνοντα τὸ ὠμοφόριον καὶ δίδοντα τῷ ἀρχidiaκόνῳ, παρ' αὐτοῦ πάλιν αὐτὸ λαμβάνοντα καὶ περιβάλλοντα τῷ λειτουργοῦντι πατριάρχει⁹². Ἡ πατριαρχικὴ συνοδεία τέλος ἀφικνεῖται εἰς τὸ πατριαρχεῖον, οὗ ἐν τῇ θύρᾳ ἵσταται ὁ κουδοῦκλης, ὅστις λαμβάνων ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ δευτέρου ὁστιάριου τὸ χρυζάνιον⁹³ προπορεύεται τοῦ πατριάρχου, οὗτω δὲ πάντες ἀνέρχονται εἰς τὰ πατριαρχικά κελλία. τὰ ἐν τοῖς ἀλεξιακοῖς κατηχομηνείοις. Στιγμαῖς τινες παρέρχονται, ὁ ξένος εἰσάγεται παρὰ τῷ πατριάρχει διηγείται τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ, ἀλλ' ἦν αὐτῷ γνωστὸς. καὶ ὁ παναγιώτατος συνιστᾷ τῷ ἐπιστήμῳ ξένῳ ἵνα παραμείνῃ μικρὸν, ὅπως παραστῇ εἰς τελετὴν τινα.

86. Χρυσίνθου, σελ. νζ'.

87. αὐτόν, σελ. λε'.

88. Βαλταμῶνος μελέτη χάριν τῶν πατριαρχικῶν προνομίων· καὶ λαμπρῶς τῶν βασιλέων διττοῖς διαχύρσοις περιζωννύονται στεφανώματι, τῶν δὲ πατριαρχῶν καὶ τῆς αυτοκρατορίας ἐνὶ κατακυκλούντι θριγνώματι· Ἰάλλη καὶ Ποτλῆ, Δ', σελ. 545· ἐντεῦθεν εἶχον οἱ τότε χρόνοι μονοδάμπουλα καὶ διδάμπουλα, φαίνεται δ' ὅτι τὸ αυτοκρατορικὸν διδάμπουλον καθιέρωσιν ἐκτεῖ μετὰ τὴν ἄλωσην ὁ οἰκουμηνικός πατριάρχης, ὡς καὶ τὸ φέρειν ἐν ταῖς ἱεραρχίαις μίτρων.

89. Χρυσίνθου, σελ. λθ'. φύλακας τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου.

90. αὐτόν, ζα'.

91. αὐτόν, κ'.

92. αὐτόν, κζ'.

93. αὐτόν, ξ'.

Μανθάνει ὅτι τελεταὶ καὶ πανηγύρεις, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἦν ἡ μακρὰ ἐλαφρὰ τραγωδία, ἦν ἐκάλουν τότε πατριαρχεῖον, ἀλλὰ διδάσκεται ὅτι σπουδαῖον ἀγῶνα ἐκρῶτε τότε πρὸς τὴν πνευματικὴν ἢ κοσμικὴν ἐξουσίαν. Ὁ πατριάρχης ἀφηγεῖται σαφῶς εἰς τὸν ἐπίσημον ἄρχοντα καὶ ὁμολογεῖ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους ἡ κατάστασις ἦν ἀθλία, ἀλλὰ φαίνεται κατακρίνων τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀνευλαβὴ διαγωγὴν τοῦ ἀποθανόντος αυτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις εἰ τι εἰσοδῆμα ἢ κτῆμα ἐκ τοῦ δημοσίου εὗρεν εἰς τινὰς δεδορημένον ὑπὸ προκατόχου αυτοκράτορος εὐκὴ ἡρέμα οὐδὲ κατὰ βραχὺ τῇ διορθώσει ἐπιχειρήσκειν, . . . ἀφηρεῖτο καὶ ἀπεστέρει τοὺς εἰληφότας, εἴτα προβαίνων καὶ κατὰ τοῦ θεοῦ ἐχώρησε, καὶ πολλὰ τῶν τοῖς παρ' ἐκείνων δομηθεῖσι φροντιστηρίοις ἀφιερωμένων ἡκρωτηρίσεν, ἡ μᾶλλον ἐκλογισμοῖς ὑποβάλλων τοὺς ἐν αὐτοῖς ἀσκουμένους, καὶ τὴν ἀποχρῶσαν αὐτοῖς δαπάνην ἀπνέμων, τὰ λοιπὰ τῷ δημοσίῳ ἀφωσίῳ καὶ ἀνελάμβανεν⁹⁴. Ἀλλ' ἐνῷ ἐτι ὁ πατριάρχης ἐλάλει, εἰσέρχεται παρ' αὐτῷ ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς κατὰστάσεως ἄρχων καὶ ἀγγέλλει τὴν ἐκ τοῦ παλατίου ἐπάνοδον τοῦ βεφερενδαρίου σεβασμίου διακόνου, ὅστις γνωστοποιεῖ ὅτι ἐξεδόθη τὸ προσδοκώμενον πρόσταγμα τοῦ αυτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα· ὁ πατριάρχης ἀναγγέλλει τὴν χαρμόσυνον εἶδησιν εἰς πάντας τοὺς ὁφρικτάλους τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς· γενικὴ συγκίνησις· ὁ ξένος τοῦ πατριάρχου καὶ πάλιν ἀπορεῖ, ἀλλ' ὁ πρωθιεράρχης τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας φωτίζει τὸν ἀποροῦντα, προτιθεὶς νεώτερά τινα, χαρακτηρισίζοντα τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνόν. Ἐπὶ τινι χρόνῳ, ὡς ἔλεγεν, ἡγνόει ἡ Ἐκκλησία τί συνέβη ἐν τῇ χειροτονίᾳ τοῦ μακρῆτος πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Λειχοῦδῃ· αἱ κανονικαὶ ψῆφοι ἐγένοντο, ὁ Κωνσταντῖνος χειροτονήθη διάκονος, καὶ ἱερεὺς τὴν ἐπαύριον, ἀλλὰ παρῆλθε μία, καὶ δευτέρα μετ' αὐτὴν ἡμέρα παρῆλθεν, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείας νεομιτμένη χειροτονία ἀνεβάλλετο· αὐτὸς ὁ Λειχοῦδης εὐρέθη εἰς θέσιν οὐκ εὐχάριστον· ἀλλ' ἐπετάθη ἡ ἀθυμία αὐτοῦ, ὅτε ὁ αυτοκράτωρ «δι' ἀπορρήτων αὐτῷ μηνύει λέγεσθαί τινα κατ' αὐτοῦ ἀπεργόντα τοῖς ἱερᾶς θαι αὐτόν, καὶ εἰ μὴ ταῦτα λαληθεῖεν συνοδικῶς, μὴ οἶδόν τε εἶναι τοῦ χρίσματος αὐτόν τῆς ἀρχιερωσύνης τυχεῖν»· εἰς τὸν Λειχοῦδην ἦν ἐμπιστεύτας ὁ αυτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος τὴν τε καθόλου πρόνοιαν τῆς Μονῆς τῶν Μαγγάνων καὶ τὰ περὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς ἔγγραφα, οὗ ἔνεκεν ἀπόρροητος ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ ἔμεινεν ἡ μονὴ αὐτῇ· ἐντεῦθεν ἀπαίτει παρὰ τοῦ Λειχοῦδῃ τὰ τῶν Μαγγάνων δικαιώματα, ἐν ἰσότητι ἀπειλῶν ὅτι ἀπὸ καταλυθῆσονται τὰ κατ' αὐτοῦ μυστικῶς τῷ αυτοκράτορι λαληθέντα, καὶ ὁ ὑπόψυχρος πατριάρχης, ποθὼν μὲν ἵνα ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν προτέραν κατὰστασιν, ἀλλὰ καὶ αἰσχυρόμενος ἵνα πράξῃ τοῦτο, ἐνέδωκεν⁹⁵. Ὁ πατριάρχης ἀφηγεῖται τῷ

94. Ζωναρίης· Διονορπίου Δ', 193 βιβλ. III', 4.

95. Ζωναρίης· σελ. 194 αὐτόν· βιβλ. IH', 5.

ἐπιστήμῳ ξένῳ πῶς καθήεστε τὸν μακαρίτην Μιχαὴλ Κηρουλάριον ὁ Ἰσάκιος, ἀλλὰ καὶ πόσῃν ἐθέρισεν ὡς καρπὸν τῆς ἀσεθείας αὐτοῦ ταύτης ἀγανάκτησιν καὶ δυσμένειαν τοῦ ὑπερχόου λαοῦ. Ἐντεῦθεν ὁ ξένος ἐδικαίου τὸν πατριάρχην εὐοίωνον θεωροῦντα τὸ πρόσταγμα Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, καὶ νίκην τινὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τῶν ὑπερφιάλων ἀξιώσεων τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας.

Ὁ ξένος ἐξήλθε τῶν ἀλεξιακῶν κατηχομενείων καὶ, λαβὼν ὁδηγὸν ἓνα τῶν χαρτουλαρίων, αἵτινες ἦσαν ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα, ὡς ἔμαθε, βοηθοῦντες ἐν τοῖς λογαριασμοῖς καὶ τῇ καταγραφῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ μοναστηριακῶν κτημάτων τοὺς κληρικούς· ἰδίᾳ τῆς πρώτης πεντάδος⁹⁶, μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τῶν τρικλίνων καὶ τῶν σεκρέτων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν χαρτουλαρίων, τῶν ἐξκουσιτόρων ἢ φυλάκων τοῦ πατριαρχικοῦ εἴκου καὶ τῶν δεποτατίων ἐξέπληξεν αὐτόν· ἐν ὅλῳ ἀνῆρχοντο εἰς διακοσίους. Ἴδιον μέγα γραφεῖον εἴλκυσε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ· ὠδωδεκάς ταβουλλαρίων, δηλονοῦν συμβολαιογράφων, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πριμικηρίου τῶν ταβουλλαρίων ἔργον εἶχον· ἵνα γράψωσι τὰ κοινὰ συμβόλαια, τὸς διαθήκας τῶν πολιτῶν, ἐπικυροῦντες ταῦτα διὰ τῶν ὑπογραφῶν αὐτῶν⁹⁷. Τὸ μέγα σέκρετον τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος ἐμάχευτεν αὐτόν· εὔρε δώδεκα νοταρίους, πριμικηρίον τῶν νοταρίων⁹⁸, πάντας γράφοντας. Ἐν τῷ πρωτεκδικεῖῳ, δικαζομένους τινὸς δίκης, ὁ ἐπὶ τῶν σεκρέτων⁹⁹ ὀνομαζόμενος ἀρχων τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς ἐπέβηκε τῷ παρισταμένῳ λαῷ τὴν ἡσυχίαν· ἄλλως δὲ ἡ δίκη μετεἶχε τίνος σπουδαιότητος· πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχεν ἀποθάνει ὁ μέγας οἰκονόμος πρὶν ὑποβάλλῃ τῷ πατριάρχῃ τοὺς νενομισμένους λογαριασμούς, ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐδικάζετο ἀγωγὴ κατὰ τῶν κληρονόμων τοῦ μεγάλου οἰκονόμου¹⁰⁰, μὴ ὑποδελόντων τοὺς ἀπολογισμούς τοῦ πατρὸς αὐτῶν.

Καὶ ἐν τούτῳ ὁ ξένος ἔμενε ἐννεὸς· ἑκατὸν εἰσέτι γραμματεῖς ἡρίθμει, νοταρίους, βοηθοὺς τοῦ σκευοφύλακος, τοῦ σακελλαρίου, τοῦ μεγάλου οἰκονόμου, τοῦ χαρτοφύλακος, τοῦ πρωτεκδικίου. Ἀλλ' ἠγγέλλθη ἡ ἐλευσις τοῦ ὑπερτίμου καὶ φιλοσόφου Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, κομίζοντος τὸ πρόσταγμα τοῦ αὐτοκράτορος· ἀναγινώσκειται τοῦτο ἐν τῷ μεγάλῳ σεκρέτῳ, οἱ ψάλλται μετὰ τῶν ἀναγνωστῶν καὶ τῶν πριμικηρίων αὐτῶν καὶ δομεστικῶν εὐφημοῦσι τὸν εὐσεβῆ αὐτοκράτορα, οὗ ὁ σοφὸς ἀπεσταλμένος εὐχαριστῶν πᾶσιν ἀναχωρεῖ. Τὸ πρόσταγμα ἀπολύεται κατὰ μαῖον τῆς Γ' ἰνδικτιῶνος (1065) ὁρίζον ὅτι ἀδ

βασιλεὺς οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ἀμείβειν τοὺς θρόνους», εἶχε δὲ λόγον ἐκδότως σπουδαῖον¹⁰¹. Νικόλαος Ἀγιοθεοδωρίτης ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἐτιμήθη κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας. βασιλικῇ προτάξει, διὰ τοῦ ἀξιωματοῦ τοῦ ὑπερτίμου, οὗ ἐνεκεν ἐκίνει συγνά ταρχάς, ἀπειτιῶν ἵνα προκαθίσταται τῶν λοιπῶν μητροπολιτῶν· αἱ ταρχαὶ αὗται ἔμως οὐδαμῶς ἐτάραττον, οὐδ' ἐξέπληττον τοὺς κατοίκους τῆς πρωτευούσης, οἵτινες καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐγένοντο μάρτυρες ἀμυρσθητήτους καὶ συτήτητος σφοδρᾶς μετὰ τῶν ἀρχιερέων λειτουργούντων ἐν τῇ Μονῇ τῶν Δαλμάτων, ἐγένοντο δὲ καὶ ἄλλοι. Οἱ περιεργοὶ τῶν χρόνων τούτων κατὰ τοὺς Κωνσταντινοῦς ἐγίνωσκον ὅτι βασιλεύοντος Ἰωάννου Γ' τοῦ Ἀργυροῦ τιμήσαντος συγκελλοῦς τοὺς μητροπολίτας «Ἐφ' ἐτοῦ Κυριακόν, ὡς τοῦ πατριάρχου ἐμαίμενα, Δημήτριον τὸν Κυζικίου, ὡς λίαν αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς βασιλείας περιληγμένον, καὶ Μιχαὴλ τὸν τῶν Εὐλαίων. καὶ ἅμα τούτῳ ἐγγίζοντα... ἐγένετο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ταρχή, διὰ τὴν καθέδραν ἐν τῇ λειτουργίᾳ, μὴ καταδεξαμένων τῶν μητροπολιτῶν προκαθίσαι αὐτῶν τοὺς συγκελλοῦς ἐν τῷ συνθρόνῳ¹⁰²». Τὸ πρόσταγμα Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα ῥητῶς ὠρίζεν ὅτι θέλουσιν ἔχει τὴν πρώτην ἐδραν οἱ βασιλικῇ θελήσει τιμώμενοι σύγκελλοι ἐν τῷ πικλατίῳ μόνον ὡς καὶ ἐν τοῖς κοσμικοῖς δικαστηρίοις.

Ὁ ἐπιστὰς τραπεζούντης ἐπεσκέψατο τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πατριαρχείου, εὔρεν αὐτὴν πλουσίαν ἀρκούντως, ἐπεσκέψατο τὰς αἰθούσας τῶν συνοδικῶν συνεδριάσεων, τὰ καλλιὰ, ἐν οἷς διέμενον οἱ σύγκελλοι, τὰ ἀρχεῖα τοῦ χαρτοφύλακικοῦ σεκρέτου. Πανταχοῦ ἀπῆντα τάξιν, ἀκρίβειαν, ἐν χλιδῇ, τινὶ ἴσως, ἐν πολυτελείᾳ, ἐν πλούτῳ· εὔρεν ἰδιον γραμματεῖα ἔργον ἔχοντα ἵνα συντάττῃ τὰ ἐγγραφα τῆς ἐλευθερίας τῶν δούλων, καὶ τῶν πράσεων ὅν ἐκάλουν πρῶτον ὁ τὰ ρίον¹⁰³, διευθύνοντα χορείαν σεμνὴν νοταρίων, ὑποδιανόντων συνήθως· εὔρεν ἰδιον μέγα ἀρχαιοφυλακεῖον, ἐν ᾧ ὁ φρουρῶν καὶ διευθύνων αὐτὸ ἀρχων· ὁ ἱερομνήμων εἶχεν ἀποθεθειμένης τὰς ὁμολογίας πίστεως, ἃς οἱ ἀρχιερεῖς παρέχουσι κατὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν¹⁰⁴.

Ἢ πληθὺς τῶν ὑπαλλήλων ἐξέπληττε τοὺς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐρχομένους τότε, ἀλλ' ἡ τάξις καὶ ἀκρίβεια, ἣν ἐν τῇ διοικήσει εἰσήγαγον, ἐν παντὶ μάλιστα κλάδῳ τῆς διοικήσεως, οἱ βυζαντινοὶ ἡμῶν πατέρες ἐλκυεῖ ἡμῶν τὸν θυμασμόν, τὸ σέβας, τὴν εὐγνωμοσύνην, τὴν λατρείαν εἰς τὴν ἱερὰν αὐτῶν μνήμην.

διότι, πόσα ἔτη παρήλθον ἔκτοτε; χίλια; τίνος ἡμεῖς ἢ τὰ εὐνομούμενα ἔθνη μετὰ δέκα αἰῶνας προσθήκην

96. Χρυσάνθου, σελ. ν'.

97. αὐτόθι, λθ'.

98. αὐτόθι, λθ'.

99. αὐτόθι, λθ'.

100. «κατ' ἐνιαυτὸν ὁ οἰκονόμος παρατίθεται λόγον τῆς ἐαυτοῦ διοικήσεως τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ ἀποδίδωσιν εἴ τι φανῇ βλάβης ἢ κερδίνης· εἰ δὲ τελευτήσῃ πρὸ τῶν λογισμῶν, ὑπόκεινται τούτοις οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ». Φωτίου Νομοκάνων, τίτλ. Γ', κεφ. α'.

101. βλ. τοῦτο παρὰ Ἰάλλῃ καὶ Πολλῇ τὸ πρῶτον ἐκδοῦσιν αὐτό· Ε', σελ. 274—276.

102. Κεδρηνός· Βενετίας· σελ. 565 καὶ 566· τοῦτο δ' ἐγένετο τῇ 25 μαΐου 1029· Muralt Chronogr. de 395—1057, σελ. 603.

103. Χρυσάνθου, ιθ'.

104. αὐτόθι, λ'.

καλῆς τινος διατάξεως ἀγνώστου αὐτοῖς ἐποητάμεθα· αἰῶνες διαδεχθήσονται ὁ μὲν τὸν δὲ, ἀλλὰ πάντες, πολλὰ γινώσκοντες, πολλὰ διδάσκοντες σκαλίσουσι μεγάλην ἀλήθειαν ὅτι ἡ ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς I' ἢ ἀπὸ τῆς ΙΑ' ἰσως ἑκατονταετηρίδος ὑπάρχοντα τάξις ἐν τῇ τῶν πικίλων ὑποθέσεων διεξαγωγῇ, καὶ ἡ ἀκρίβεια ἡ περὶ τὴν ὑπερσίαν ἐπιβάλλει ἡμῖν νὰ εἰπώμεν ὅτι χιλίων παρριπυσάντων ἐπὶ τὰ πρῶτα μεγάλων ἐνιαυτῶν, ἤθελέ τις νομίσαι ὅτι ἐστράφημεν ἡμεῖς κατὰ χιλίους ἐνιαυτοὺς ὀπίσω.

(Ἐπιταὶ συν/εῖται)

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΟΙ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑ ΚΑΙ ΑΜΕΡΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΔΙΔΑΧΗΣ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ὁ ἐν Λονδίνῳ κύριος Ἀλέξανδρος Γόρδων, διδύκταλος τῶν τεχνῶν (ALEXANDER GORDON, M. A.) ἐδημοσίευσε μετέφρασιν τῆς διδασχῆς ἐν τῷ Χριστιανικῷ βίῳ (The Christian life) τῆς 3 μαΐου 18. ἔ. μετὰ βραβείων προλεγομένων, ἐξ ὧν μεταφράζομεν ἄρτι τῶν ἀνεγνωστῶν τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας τὰ ἐξῆς.

Τὸ λείψανον τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, οὗτινος ἐπιταὶ πλήρης μετάφρασις, ἐδημοσιεύθη κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Νικομηδείας Φιλοθέου Βρυεννίου. Τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον, οὗτινος ἐγένετο ἡ ἐκτύπωσις, ἀποτελεῖ τὴν πέμπτην πραγματείαν ἐν τῷ μικρῷ χειρογράφῳ τόμῳ, ὅστις ἀνήκει τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ ἐποχὴ, τῆς συντάξεως τῆς πραγματείας μένει εἰσέτι νὰ ὁρισθῇ ἐ Βρυέννιος τίθησιν αὐτὴν μετὰ τῶν 120 καὶ 160 μ. Χ.

Ἐκ πρώτης ὀψεως ἡ διδασχὴ φαίνεται παραδόξως κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς γνωστῇ, κατὰ περιέργον δὲ τρόπον διάφορος ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῆς, ἐκείνου, ὅπερ ἀμέσως ὑπομνηστικὴ εἰς τὸν ἀνεγινώσκοντα. Ἐὰν ὁ Ἀγγλος ἀναγνώστης ἀνατρέξῃ εἰς τὰς Ἀποστολικὰς διαταγὰς, εὐρήσει ἐν τῷ Ζ' βιβλίῳ κεφ. 1—32 τοῦ ἔργου τούτου στενοτάτην συγγένειαν ἐν ἑτέρῳ ἐγῶ, (alter ego) πρὸς τὴν ἐνώπιον αὐτοῦ διδασχὴν, τὴν αὐτὴν κατὰ τὴν, τὴν αὐτὴν ὕλην καὶ ὡς πρὸς τὰ καθέκαστα, μετὰ πολὺ σημαντικῶν ὁμῶς διαφορῶν καὶ μετὰ ἐπίσης σημαντικῶν προσθηκῶν· παραλείπεται δὲ καὶ ἡ τελευταία παράγραφος τοῦ Α' κεφαλαίου τῆς διδασχῆς. Ἐὰν περαιτέρω ἀνατρέξῃ εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα κεφ. 18—21. . . καὶ εἰς τὴν πραγματείαν τὴν καλουμένην Ἰσομῆν ὑπὸ τοῦ Ἑρμᾶ Βιβλ. II ἐντολ. 2, 6, καὶ 11. . . ἀνεγνωρῇ τι πιθανῶς ἐκ τῆς ὕλης ἧτις ἐχρηστέμευεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς διδασχῆς. Τὰ καθέκαστα ἄλλων πηγῶν, μὴ προσιτῶν τῷ ἁγγλῷ ἀναγνώστῃ, δίδονται ὑπὸ τοῦ Βρυεννίου,

1. Ἀπὸ τοῦ Μακρίμου ὁ διδῶν κατὰ τὴν ἐντολὴν· ἀθῶς γὰρ ἐστὶν α. ἔ. — Σ. Μ.

οὗτινος ἡ κριτικὴ ἐργασία εἶνε πρῶτον σαφὲς καὶ περιληπτικῆς ἐρεύνης.

Ἄλλ' ὁμῶς ὅτε ὁ Βρυέννιος, ὅτε οἱ κρίναντες τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐπέστησαν τὴν προσηχὴν εἰς ἐν αξιοσημείωτον φαινόμενον, ὅπερ χρήζει παρτήρησεως. Ἡ διδασχὴ δὲν εἶνε ὁμοιόμορφος (homogenious ἁμογενής)· παρουσιάζει τοῦλάχιστον τρεῖς διάφορα στρώματα, ἐξ ὧν τὸ ἐν εὐκόλως διακρίνεται τῶν λοιπῶν ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου· συνίσταται ἐκ τριῶν λειτουργικῶν εὐχῶν περιεχομένων ἐν τοῖς κεφαλαίοις Θ' καὶ Ι', αἵτινες σαφῶς ἐδιωνίζονται κατὰ τὸ ὕψος, ἀλλ' οὐδὲν ὑπάρχει ὁμοιότης αὐταῖς ἐν τῷ λοιπῷ τῆς διδασχῆς. Φαίνεται ὅτι διετηρήθησαν ἀναλλοιώτως, ἐκ πηγῆς πολλῶ ἀρχαιοτέρης προσηλρηθείσας ἐν τῇ διδασχῇ. Ἀλλαχόθεν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐδὲ ἀπαξ ἀπαντᾷ, καίτοι ἀπαντᾷ ἡ λέξις Χριστιανὸς ἐν τῷ ΙΒ' κεφαλίῳ (μετὰ τοῦ ἀντιθέτου αὐτοῦ χριστέμπορος). Τὴν ἀπουσίαν ταύτην τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (ἧτις χαρακτηρίζει ἐπίσης τὸν τύπον τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὴν Γ' ἐπιστολὴν τοῦ Ἰωάννου ἐν τῇ Κ. Δ., καθὼς καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Ἑρμᾶ, τοῦ Ἀθηναγόρα, τοῦ Τατιανοῦ καὶ τοῦ Θεοφίλου, ὅστις πρῶτος μεταχειρίζεται τὸν μυστηριώδη ὄρον Τριάς) δὲν ἐπιχειροῦμεν ἐνταῦθα νὰ ἐξηγήσωμεν. Εἶνε ἀρκετὸν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσηχὴν ἡμῶν εἰς αὐτὴν ὡς διακρίνουσαν τὸ δλον τῆς ἐνώπιον ἡμῶν διδασχῆς ἐκ τῶν λειτουργικῶν εὐχῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι ἐν εὐδιάκριτον καὶ πολὺ ἀρχαίον στῶμα τοῦ μνημείου.

Τὸ μᾶλλον διακριτικὸν γνώρισμα, ὅπερ χωρίζει τὰ δύο ἄλλα στρώματα τοῦ συγγράμματος τούτου, εἶνε ἡ ττον καταληπτὸν τῷ ἁγγλῷ ἀναγνώστῃ. Μέχρι τοῦ ΙΔ' κεφαλαίου συμπεριλαμβανομένου, ἡ θέσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πληροῦται ὑπὸ τῆς λέξεως Κύριος ἄνευ τοῦ ἄρθρου. Τετράκις μόνον ἀπαντᾷ τὸ ἄρθρον· ἀπαξ ἐν κεφ. Δ' ἀπαξ ἐν κεφ. ς' ἀπαξ ἐν τῷ Η', εἰσαγομένης τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, καὶ τέλος ἐν τῷ Θ' ἀναφερομένης κατὰ λέξιν ῥήσεώς τινος τοῦ Κυρίου ἐκ τοῦ Ματθ. 7, 6. Ἡ χρῆσις αὕτη τῆς λέξεως Κύριος ἔχει μεγάλην σημασίαν ὡς πρὸς τὴν θεολογίαν τοῦ κυρίου σώματος τῆς διδασχῆς, ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ συζητηθῇ ἐνταῦθα· ὡς οὐδὲ ἡ ὑπαρξὶς ὑποδιαιρέσεων εἰς τὰ στρώματα τοῦ μῆματος ἐν ᾧ ἡ χρῆσις τοῦ Κυρίου.

Ἐν τοῖς τελευταίοις κεφαλαίοις, ΙΕ' καὶ Ις', εἴτινα ἀποτελοῦσι εἰδὸς τι πίνακος (;), ἀπαντᾷ ἀναλλοιώτως ὁ τύπος ὁ Κύριος μετὰ τοῦ ἄρθρου (ὅς ὁ Κύριος ἡμῶν, — φράσις μὴ ἔχουσα ἄλλο παρᾶλλον ἐν τῇ διδασχῇ).

Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα ἀνευδοιάτως (;) νὰ διακρίνωμεν ἀπ' ἀλλήλων ὡς ἔργα οὐχὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως α] τὰς λειτουργικὰς εὐχὰς β] τὸ Κύριος μῆμα καὶ γ] τὸ ὁ Κύριος μέρος.

. . . Εἰς τινὰ μέρη ὁ Βρυέννιος διώρῳσε κατὰ συμπερασμὸν τὸ κείμενον· ἀλλ' ἐνθα ἐξάγεται ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἐννοια, τοῦτο διετηρήθη. Ἐν τῷ ΙΑ' κεφ. ἐνθα τὸ πρω-

τότυπον ἔχει ὁ ρίζων (τοιαύτη λέξις ἑλλην. δὲν ὑπάρχει) ὁ Βρυέννιος διερρητὶ ὁρίζων· ἡμεῖς μεταφράζομεν ὥστε ἔγγραπτο ὁ ρέζων¹. Ὡς πρὸς τὸ δυσκολώτατον χωρίον ἐν τῷ αὐτῷ κεφ. αἰσιῶν εἰς μυστήριον κοσμικὸν Ἐκκλησίαν, ἡ κατὰ φαντασίαν ἐρμηνεία τοῦ Βρυεννίου, ἣν ἐνέκρινε καὶ ὁ καθηγητὴς Οὐέρτζουερθ² δὲν ἐγένετο δεκτὴ. Ἡ προτιμηθεῖσα μετάφρασις εἶνε ἐπίσης κατὰ τι βεβαιωμένη³, ἀλλὰ φαίνεται δικαιολογουμένη ὑπὸ τῆς συνεχείας τοῦ λόγου. Ἄν δὲν ἀντέβαινεν εἰς τὴν πλοκήν, ἢ ἀδελεάζετο τις νὰ ἐκλάβῃ τὸ ποιῶν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ τελεῖν θυσίαν καὶ νὰ μεταφράσῃ «λείτουργιών». Ἐν τῷ Ις⁴ κεφ. ἡ ἐρμηνεία τοῦ Βρυεννίου, ἐν ἡκολούθησεν καὶ ὁ Οὐέρτζουερθ, εἰς τὸ σημείον ἐκπετάσεως ἐν οὐρανῷ φαίνεται ὅπως ἀπαράδεκτος. Ἰδε Ῥωμ. 10, 21, πρὸς δικαιολόγησιν τῆς ἐρμηνείας ἡμῶν⁵. Περαιτέρω κρίσις ἐπὶ τοῦ γράμματος

1. ὁ κ. Γόρδων μεταφράζει ὡς ἑξῆς: and any prophet offering a table in the spirit will not eat of it—καὶ πᾶς προφήτης προσφύρων ἐν πνεύματι τράπεζαν, οὐ φάγεται ἐκ αὐτῆς· θεωρεῖ ὁμοίως τὸ χωρίον ἐφαρμύζον. Σ. Μ.

2. οὐ μόνον οὗτος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι. Σ. Μ.

3. «But any prophet proved, trusty, doing with an aye to the Church's mystery in this world, but not—πᾶς δὲ προφήτης, ὅστις ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ ἀποδίδει (ιδίᾳ) εἰς τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, μὴ διδάσκων δέ...» Σ. Μ.

4. Ὁ κ. Γόρδων διατηρεῖ αὐτὰς τὰς λέξεις τῆς Διδαχῆς «a sign of spreading out in the heaven» «σημεῖον ἐκπετάσεως ἐν οὐρανῷ» παρακίμει δὲ εἰς τὸ Ῥωμ. 10, 21. «ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθῶντα καὶ ἀντιλέγοντα· σημεῖον δὲ ἐκπετάσεως» κατ' αὐτὸν νοεῖται ὁ Σταυρὸς, ὡς ἔδοξε καὶ τῷ ἐν Ὁξφόρδῃ ἀρχιεπισκόπῳ Πάλλμερ. Τὰ περὶ τούτου ἐκτιθενται ἐν τινι πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολῇ τοῦ κυρίου Οὐέρτζουερθ (οὗ τὴν περὶ τῆς Διδαχῆς κρίσιν ἐδημοσίευσεν πρὸ τίνος ὁ «Νεολόγος»), ἣν καὶ παρατίθεται ἐνταῦθα ἡμεῖς πρὸς τὴν συζητουμένην εἰσὶν ἰννοῦντες τὸ περὶ οὐδὲ λόγος χωρίου τῆς Διδαχῆς:

«Ἀγαπήτέ μοι φίλε,

Εὐχαριστῶ ὑμῖν μέγα: διὰ τὴν εὐγενὴ ὑμῶν ἐπιτολήν· χάρω διότι ἡ περὶ τῆς Διδαχῆς κρίσις μου εὐχαρίστησεν ὑμᾶς. Πιστεύω δὲ ὅτι ὁ Dr. Gregory ἔδωκεν ὑμῖν σημειώσιν τινα, ἐν ἣ διώρθουν... Ἐπεὶ ἀρὰ γε ὑμῖν τὴν εἰκασίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πάλλμερ περὶ τοῦ σημείου τῆς ἐκπετάσεως· ἐπεὶ πράγματι σημαίνει, ἐπὶ τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου δηλ. τὸν Σταυρὸν· βεβαίως ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ἐκπετάσεως (expansion) οὐχὶ τῆς πτώσεως (feginy).

Γνωρίζετε ἀναμφιβόλως τὰ χωρία ἐκεῖνα ἐν τῷ Βαρνάβᾳ κη. Ζ' καὶ Τρύφωνι τοῦ Ἰουστίνου 90 καὶ 97, ἐνθα τὰ ῥητά· «Ἐξοθ. ΙΖ', 12 καὶ Ἡσ. ΝΕ', 2—Ῥωμ. Ι' 21» ἐρμηνεύονται ὡς τύποι τοῦ Σταυροῦ. Φρονῶ δὲ ὅτι ἡ μαρτυρία τῆς αἰθιοπικῆς λειτουργίας μεταφρασθεῖσης ὑπὸ Ludolfus καὶ ἀνατυπωθεῖσης ὑπὸ τοῦ Bunsen ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ *Christianity and Mankind*, τόμ. Ζ', σελ. 108 London, 1854, εἶνε ἀξία μεγαλειότητος προσοχῆς. «Ἐν τινι εὐχῇ, ἥτις εἶνε εἰδὸς τι παραφράσεως τοῦ Συμβόλου, ἀναγινώσκομεν: «Iste Verbum quod ex te est, per quod omnia fecisti voluntata tua, et misisti eum de coelo in uterum virginis, caro factus est et gestatus fuit in ventre ejus: et filius tuus manifestatus fuit a Spiritu Sancto ut impleret voluntatum tuam et populum tibi efficeret ex pandendo manus suas: perrus est, ut patientes liberaret qui confidunt in te» κτλ.—Ἐνταῦθα ἐκπandendo manus suas εἶνε ἔστω τῷ «διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ».—Ἐπεθύμουν νὰ μάθω τί φρονεῖ περὶ τούτου ὁ Βρυέννιος· ἐγὼ μάλλον κλίνω πρὸς τούτο, ἀλλὰ βλέπω δυσκολίαν τινά... Μεταχειρίζεσθε ἥδη ἐν τῷ βαπτίσματι θερμὸν ὕδωρ· αἱ περὶ τούτου ἐν

τῆς Διδαχῆς εἶνε περιττὴ, νομίζομεν, εἰς τὸν λόγιον, οὐκ ἐμπρόσδεκτος δὲ εἰς τὸν ἄγγελον ἀναγνώστην¹.

Τὸ δὲ ἐβδομαδιαῖον τῆς νέας Ὑόρκης περιοδικὸν «Ὁ Ἀνεξάρτητος» (The Independent) γράζει τάδε:

«Ὁ «Ἐσπερινὸς Ταχυδρόμος» ὁμιλῶν περὶ τοῦ μεγάλου καὶ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος ὅπερ παρήγαγεν ἡ ἀνακάλυψις τῆς «Διδαχῆς τῶν Ἀποστόλων», λέγει:

«Μετάφρασις τοῦ κειμένου, γενομένη ὑπὸ τοῦ Χάρνακ ἐν τινι θεολογικῷ περιοδικῷ τῆς Γερμανίας, ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐκδότου ἐνὸς ἐβδομαδιαίου ὀρθοπεδικοῦ φύλλου ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, ὅστις ἐδημοσίευσεν Ἀγγλικὴν μετάφρασιν ἐκ τῆς Γερμανικῆς. Ἀμα ὡς τὸ κείμενον τοῦ Βρυεννίου ἐλήφθη, καθηγήται διαφόρων ἐκπαιδευτηρίων ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀναδημοσίευσιν αὐτοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ [τῇ Ἀμερικῇ]. Οἱ καθηγήται τῆς Νέας Ὑόρκης ἦσαν οἱ πρῶτοι ἐν τῷ πεδίῳ, δημοσιεύσαντες τὸ ἐλλογικὸν κείμενον μετὰ μεταφράσεως καὶ βραχέων σχολίων. Οἱ καθηγήται τοῦ Ἀντοβέρου ἐπηκολούθησαν αὐτοῦ σχεδὸν τῇ ἐπαύριον, δημοσιεύσαντες ἐλευθέρων μετάφρασιν τοῦ κειμένου μετὰ κριτικῶν παρατηρήσεων. Εἰς δὲ καθηγητὴς τῆς Βαλτιμόρης ἐξεφώνησεν ἀμέσως τέσσαρας ὁμιλίας ἐπὶ τοῦ κειμένου».

Ὁ «Ταχυδρόμος» συμπεραίνει ὅτι ἐν τῇ θρησκείᾳ ἡμῶν ἔγκειται τις Πουριτανισμὸς, ὃ ἐστὶν τάσις πρὸς ἐγκρατεῖαν ἀρχαίας διδασκαλίας ἐν αὐτῇ, καὶ ὅτι καὶ ἡ ἄκρα ἐκκλησιαστικὴ μερίς, ἡ ἐπισκοπικὴ, ὡς ἐπίσης οἱ Μεθοδισταὶ καὶ οἱ Ἰσχυροὶ συνηνώθησαν πρὸς θερμὴν τῆς Διδαχῆς ὑποδοχὴν. Τῷ ὄντι ἡ σπουδαιότης αὐτῆς καὶ ἡ ἀξία ἐγένετο ἀμέσως καταφανής· καὶ ἡμεῖς δὲν ἐβραδύναμεν νὰ δώσωμεν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς προσοχὴν καὶ ἐμφαντικώτατα ὅσον ἡδυνάμεθα, ἐκρηύσαμεν εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον ὅτι ἡ ἀνακάλυψις αὐτῆς ἦτο ἡ μᾶλλον αξιοσημείωτος τῆς ἐποχῆς· ἐδημοσίευσάμεν δὲ καὶ μετάφρασιν αὐτῆς ἐν ταῖς στήλαις ἡμῶν Δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι δὲν συνειθίζομεν νὰ παρέχωμεν γῶρον ἐν ταῖς στήλαις ἡμῶν εἰς μαρὰ θρυλήματα, καὶ τοῦτου ἐνεκα ἡ ἀγγελία ἡμῶν ἐφείλκυσε τὴν γενικὴν προσοχὴν. Πρὶν ἢ δημοσιευθῇ ἡ πρώτη ἡμῶν ἀγγελία, ἐπληροφόρησάμεν ἰδιαίτερος καθηγητὴν τινὰ τῆς Θεολογίας περὶ τῆς ἀνακαλύψεως· οὗτος δὲ αὐθωρεῖ προηγόρασε τὸ πρῶτον ἀντίτυπον τῆς ἐκδόσεως τοῦ Βρυεννίου, ὅπερ θὰ ἦρχετο εἰς Νέαν Ὑόρκην. Μόνον ἐν ἤλθε, καὶ ἐκ τούτου προητοιμάσθη ἡ ἐκδοσις τοῦ καθηγητοῦ Hitchcock. Ἐπί-

τῇ Διδαχῇ ὁδηγίαι παρέχουσιν μοι δυσκολίαν τινά· φαίνονται μοι λίαν λεπτομερεῖς δι' ἀρχαίαν χρονολογίαν.

Ὁξφόρδῃ, ἀπριλίου 20, 1884.

Πάντοτε μετ' εὐκρινείας ὑμέτερος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΟΥΡΕΠΤΖΟΥΕΡΘ.

Σ. Μ.

1. Τὸ «ἐπ' αὐτοῦ τοῦ καταθέματος μεταφράζεται ὡς καὶ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ «will be saved from under the curse itself» «σωθήσονται ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρᾶς». Σ. Μ.

σης ἐγγράψαμεν πρὸς τοὺς Sohns Hopkins περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἔργου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀκαθηγητὴς τῆς Βαλτιμόρης* ἔλαβεν ἐν ἐκ τῶν πρώτων ἀντιτύπων· οὐδεὶς ὁμῶς περιέμενε τὴν τύχην τοῦ Ἑσδρα Ἀββότ, ὅστις ἔλαβε τὸ πρῶτον ἐλλόν εἰς τὴν χώραν ταύτην ἀντίτυπον τοῦ Βρυεννίου ἀμέσως μετὰ τὴν ἀγγελίαν ἡμῶν. Ἐκ τοῦ ἀντιτύπου τούτου ἐδημοσιεύσαμεν ἐλληνιστὶ τὸ περὶ τοῦ βαπτίσματος κεφάλαιον. Ἐκ τοῦ ἀντιτύπου τούτου ἐγένετο ἡ ἐν Ἀντοβέρφω μετάφρασις, ἥτις ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἐκδοθῇ εἰς μνησιαὸν περιοδικόν, ἐβράδυνε μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐφάνη ἡ ἐκδοσις τοῦ Σεμιναρίου τῆς Ἑνώσεως (Union Seminary) . . . Οἱ Διαμαρτυρούμενοι ἀξιοῦσι ν' ἀρύωνται τὴν χριστιανικὴν αὐτῶν πίστιν ἐκ τῶν διδασκάλων τοῦ Α' αἰῶνος· ἡ δὲ Διδαχὴ παρείχεν ἑκτακτον πηγὴν πληροφορίας περὶ τῶν διδασκόμενων κατὰ τὸν Α' αἰῶνα, καὶ τοῦτο ἐνδιέφερε πάντα. Εἶνε ἐγγχειρίδιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας καὶ τάξεως· πραγματεύεται ἀκριβῶς περὶ τῶν ζητημάτων, εἰς ἃ διαφωνοῦσιν αἱ ἐκκλησίαι· περιγράφει τὸ βάπτισμα· δίδει τὴν τελετὴν τῆς εὐχαριστίας· τίθησι τὰ καθήκοντα τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας· διασαφηνίζει τὰ ζητήματα τῶν ἐπισκόπων καὶ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, καὶ ἔχει πλεῖστα ὅσα σημεῖα ἐνδιεφέροντα τοὺς νεωτέρους χρόνους, τὸ παρόν. Ὅθεν δὲν ἠδύνατο εἰμὴ νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν, ἅμα ὡς τὸ δημόσιον ἐπληροφρεῖτο περὶ τούτου ἐμφαντικῶς.

Ὁ «Ταχυδρόμος» ὁμῶς σφάλλει ὑποτιθεὶς ὅτι οἱ ἐπισκοπικοὶ εἶχον πολλὰ περὶ τῆς Διδαχῆς νὰ εἰπωσιν· ἐτήρησαν σχεδὸν ἄκρην σιγὴν, ἐν ᾧ οἱ πικισταὶ οὐδὲ κἄν ἤνοιξαν τὸ στόμα αὐτῶν. Ἐφ' ὅσον γινώσκουμεν, μόνον ὁ καθηγητὴς Gardiner ἐδημοσίευσε μετάφρασιν ἀνεῦ τοῦ ἐλαχίστου σχολίου. εἰς δὲ ἕτερος καθηγητὴς ἐν Νασοτᾶ (Nashotah) ἐκήρυξεν ἐγγράφως κατ' αὐτῆς. Τὸ μνημεῖον δὲν θ' εἶ οὐλόγητος λογίσις καὶ ἐλευθέρους ἐπισκοπικοὺς παραδεχομένους ὅτι . . . ὁ ἐπισκοπικὸς βαθμὸς ἦτο ἀνάπτυξις τοῦ Β' αἰῶνος· εἶνε ὅμως πληγὴ εἰς τὰ ὅμματα τῶν παπιστῶν καὶ τῶν ὁπαδῶν τῶν τελειῶν (Ritualists)· διότι καθιστᾷ τὴν θυσίαν τῆς εὐχαριστίας οὐχὶ προτορὸν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ προτορὸν τροφῆς τῷ Χριστῷ (!) ὡς εἰρήνης προτορὸν. Ἡ ἀπλότης τῆς Διδαχῆς ἀντιτίθεται πράγματι κατὰ πάσης τυπικότητος ἐν τῇ πίστει, ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ ἐν τῇ διοικήσει.

* Ἱεροδιάκονος ἸΩΑΚΕΙΜ ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ

τῆς ἐν Ἀθῶν Μονῆς τῶν Ἱδέρων*

Ἡ βιβλιοθήκη τῶν Ἱδέρων εἶχεν ἱκανὸν ἀριθμὸν χειρογράφων ἐν ἀρχαίς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁ δὲ κατάλογος τούτων ἱποσταλὲς πρὸς τὸν ἀσίδιμον Ἱεροσολύμων Χρυσανθὸν Νοταρᾶν κεῖται ἐν χειρογράφῳ κώδικι τῆς βιβλιοθήκης

* συνέλιε προηγουμένου τεύχους, σελ. 473.

τοῦ ἐνταῦθα ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου· καλὸν νὰ μείνῃ εἰς ὑπόμνημα τοῦ πλούτου αὐτῆς· ἔχων οὕτω:

«Βίβλος β' μεγέθους, ἐν ἣ τοῦ Ἐφέσου καὶ Βαρλαάμ, καὶ τοῦ Ῥήτορος, καὶ Νικήτα Σείδου, καὶ Γενναδίου Βουλγαρίας, καὶ Ἰωσήφ τοῦ Φιλάγγρη, καὶ Ματθαίου κοιαιστωρὸς τοῦ Ἀγγέλου, καὶ Παναρέτου, καὶ Νείλου Θεσσαλονίκης, καὶ Μιχαὴλ Ἀγγιᾶλου τοῦ πατριάρχου, κατὰ λατίναν.

Ἔτι δὲ λόγος προσηωνητικὸς εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον, ἀδῆλου· καὶ Φωτίου ἐπιστολαὶ πρὸς Ῥωμαίους μετὰ τὴν ἐνωτικὴν σύνοδον δύο· καὶ Ἰωάννου Μόσχου, πρὸς τὰς Βησσαρίωνος ὑπὲρ Βέκκου κατὰ τοῦ Παλαμᾶ ἀντιλογίας· καὶ τοῦ Ἐφέτου, πρὸς τὰ πρῶτα καὶ δεύτερα τῶν εἰρημένων.

Μανουὴλ τοῦ Καλῆκα, κατὰ τοῦ συνοδικοῦ τόμου λόγος δύο· καὶ ὁμολογία τοῦ Βέκκου ὀρθόδοξος, καὶ τοῦ Παναρέτου, κατὰ τῶν Βέκκου φλυσιῶν, καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ῥητῶν σύμβασις ἐν κεφαλαίοις 16· καὶ Βαρλαάμ, πρὸς τοὺς πρέσβεις τοῦ πάπα λόγοι 15· καὶ Ἰωάννου διακόνου νομοφύλακος τοῦ Εὐγενικοῦ, κατὰ τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ τόμου, ὁ καὶ τετύπεται παρ' αὐτῆς.

Βίβλος ἑτέρα μεγέθους β', φύλλων 700, ἐν ἣ Νικολάου Μεθώνης κατὰ λατίνων, καὶ Θεοφάνους κατὰ ἀζύμων. Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Ἰωάννου Μερκουλοπούλου Ἱεροσολύμων κατὰ ἀζύμων. Κυρίλλου μοναχοῦ τοῦ Πιερηνοῦ, καὶ Νικήτα Σείδου, καὶ τοῦ Ἐφέσου, καὶ Γεωργίου Σχολαρίου, κατὰ λατίνων· καὶ ὁρος τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου κατὰ τοῦ φλωρεντινοῦ συλλόγου, καὶ τόμος κατὰ τῆς λατίνων αἰρέσεως· ἐκτεθεὶς τῷ Ἰωάννῳ, καθαιρῶν τὸν Βέκκον· καὶ Θεωριανοῦ μαρτυρὸς δι' ἀλεξίς μετὰ Ἀρμενίων.

Βίβλος μεγέθους γ', ἑξήντα στίχους ἱαμβικούς (ἱῶς τοῦ Πισίδου), εἰς τὴν ἐξαήμερον, εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον, εἰς τὴν ἀνάστασιν, εἰς Ἡράκλειον τὸν βασιλέα ἀκροᾷταις τρεῖς, εἰς τὸν αὐτὸν ἀνελθόντα ἀπὸ Ἀφρικῆς, καὶ κατὰ Φωκά τοῦ τυράννου, καὶ ἕτεροι δύο εἰς τὸν αὐτὸν Ἡράκλειον.

Νικολάου Ὑδρούτης [Ὑδρόντος] κατὰ λατίνων γραικολατίνων.

Πρῶτον τεύχος τῶν ἐκλογῶν ἦγουν τῶν δέκα βιβλίων τῶν ἐξηκονταβιβλίου, εἴη φύλλα 200 πρώτου μήκους.

Βίβλος χρονικὴ ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρις Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

Βίβλος β' μήκους, φύλλων 1,200, ἐν ἣ διάφορα, καὶ προσέτι ταῦτα τοῦ Φιλῆ δια στίχων ἱαμβικῶν οἱ κδ' οἶκοι. Γεωργίου Λεκαπανοῦ, σχόλια εἰς τὸ Ἐπικτήτου ἐγχειρίδιον· ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν· σύνοψις ῥητορικῆς· μονοψῆδι ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ Ἐφέτου, συντεθεισὰ παρὰ τοῦ Σχολαρίου, καὶ ἐπιτύμβιον Ματθαίου κατὰ Ἰουδαίων λόγοι ε'· Νικήτα Στηθάτου κατὰ ἀγιοκατηγόρων.

1. ἔκδοθ' ὑπὸ Κ. Σάβα ἐν Α' τόμῳ τῆς Μεσσιωνικῆς αὐτοῦ βιβλιοθήκης, σελ. 279—283.

Γενναδίου, λόγοι διάφοροι· Βησσαρίωνος, ἀπορίαι πρὸς Γεμιστῶν, καὶ ἀποκρίσεις αὐτῶν πρὸς αὐτά· Γρηγορίου πατριάρχου, κατὰ λατίνων· Βαρλαάμ, κατὰ λατίνων λόγοι διάφοροι· τοῦ Ἐφέσου, κατὰ τοῦ καθαρτηρίου λόγοι· Μανουὴλ μεγάλου ἐκκλησιάρχου, ἀπόδειξις, ὅτι τιμιωτέρα ἡ Θεοτόκος τῶν Χερουδίου· Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως· ῥητὰ τινὰ ἀπὸ τοῦ ε' λόγου τοῦ κατὰ Γρηγορίου τοῦ Καντακουζηνού, ὅτι ἀκτιστον τὸ ἐν Θεῷ φῶς· τοῦ Σχολαρίου περὶ τοῦ πῶς διακρίνονται αἱ θεαὶ ἐνέργειαι λόγος εἰς· Ἰωάννου διακόνου τοῦ νομοφύλακος τοῦ Εὐγενίου, μονωδία ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως· κανὼν εἰς τὸν ἅγιον Μάρκον τοῦ Ἐφέσου τὸν βυολογητὴν ἐκλογαὶ εἰς φύλλα λ' ἐκ τῶν θεολογιῶν τοῦ Γενναδίου· Γρηγορίου, λόγος εἰς τὴν γέννησιν καὶ τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου καὶ Γεμιστοῦ, περὶ ἀρετῶν λόγοι.

Ἀστρονομικὴ τοῦ Κιμαριώτου περὶ ἐπιχ. . . πλανητῶν καὶ ἐκλάμψεως τῶν φωστήρων καὶ τῆς εὐρέσεως τούτων.

Βίβλος περιέχουσα κανόνες, καὶ ἐπιτάφιον ὕμνον, καὶ βίον διεξοδικόν, καὶ ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον Κωνσταντινουπόλεως.

Βίβλος α' μεγέθους, οὕτε ἀρχὴν ἔχουσα οὕτε τέλος· ἔχει δὲ πλεῖστα κατὰ Σεδήρου καὶ Πύρρου, καὶ τόμους συνοδικούς, καὶ ἐπιγραφὰς ἀρχιερέων λατινικὰς καὶ ἐλληνικὰς· οἷμαι πρακτικὰ εἶναι συνόδου τινός.

Βίβλος β' μεγέθους κατὰ λατίνων, τοῦ τε Νείλου καὶ ἄλλων, καὶ τόμος συνοδικὸς κατὰ Προχόρου τοῦ Κυδωνίου τοῦ ἀκινδυνάτου, γεγονώς ἐτεῖ σωσῇ.

Βίβλος α' μεγέθους ἐν ἣ βίος τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἰγνατίου διεξοδικὸς συγγραφεὶς παρὰ Δαβὶδ τοῦ Παφλαγόνος· καὶ ἐγκώμιον εἰς τὸν αὐτὸν Μιχαὴλ τοῦ συγέλλου· καὶ πρακτικὰ τῆς Νικολάου πάπα συνόδου· καὶ πρακτικὰ τῆς Η' ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου· καὶ ἐπιστολὴ Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς Λέοντα πάπαν· καὶ Φωτίου, πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον ἐπιστολὴ· τοῦ αὐτοῦ, τῷ οἰκονόμῳ τῆς Θεουπόλεως, καὶ τῷ πάπῃ Νικολάῳ καὶ ἑμὶλῃ ῥηθείσα ἀσθενούντι· καὶ πρακτικὰ τῆς ὑπὸ Φωτίου συγκροτηθείσης συνόδου.

Παιανίου μεταφράσεις τῆς Εὐτρεπίου Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας, καὶ ἐπιτομὴ τῶν Δίωνος Ῥωμαϊκῶν.

Ἐν τινὶ βιβλίῳ γ' μεγέθους ἦσαν καὶ ταῦτα· λόγος Καλλίστου τοῦ Ἐκθοπούλου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς Ἰωάναφ τὸν ἐγκλειστον· καὶ Μανουὴλ τοῦ ῥήτορος λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς Μάρκον τὸν Ἐφέσου, ἐν ᾧ καὶ κατὰ Γεμιστοῦ καὶ Βησσαρίωνος.

Τὰ πρακτικὰ τῆς γ' συνόδου.

Δογματικὴ πανοπλία, ἔχει τίτλους καὶ λήγει εἰς τὸν κατὰ . . .

Καλλίστου Μελενικίου, κατὰ τοῦ καθ' Ἑλλήνων βιβλίου Θωμᾶ τοῦ Ἀκίνου.

Βίβλος, ἐν ἣ τοῦ Ἐφέσου καὶ ἄλλων κατὰ λατίνων, καὶ Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου ἑμὶλῃαι διάφοροι.

Βίβλος δ' μεγέθους, ἣν κατὰ Βαρλαάμ ἔγραψε Γαβριὴλ ὁ Μονότροπος.

Μανουὴλ Κρήτης ἐξηγητὴς τῶν ἔργων καὶ ἡμερῶν τοῦ Ἡσιόδου.

Βίβλος α' μεγέθους, ἐν ἣ ἐπιστολαὶ 90 τοῦ ἐκ Κύπρου Γρηγορίου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Πλανούδη ἐπιστολαὶ ρκα', καὶ τοῦ σοφοῦ Θεοδώρου τοῦ Ποταμίου ἐπιστολαὶ κ'.

Βίβλος α' μεγέθους ἐν ἣ ἀπορίαι καὶ λύσεις θειογραφικαί· ἔχει φύλλα 250.

Τακτικὰ δύο, τὸ μὲν Ἀνδρόνικου τοῦ Παλαιολόγου, ὅπως δεῖ διάγειν τοὺς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου μοναχοὺς· τὸ δὲ τοῦ Στρουμπίτζης.

Νικήτα διακόνου τοῦ διδασκάλου, συναγωγὴ ἐξηγήσεων διαφόρων πατέρων εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν.

Καλλίστου τοῦ Ἀντιληκούδη, κεφάλαια ριε'.

Θεοφίλου ἱποπελεσματικὰ ἀστρονομικὰ, περὶ πολέμων ἐκδόσεως· ἐστὶ δὲ ἐν τῇ τοῦ Ἰωὸ βίβλῳ.

Φιλοθέου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἑμὶλῃαι καὶ πανηγυρικοὶ λόγοι διάφοροι, καὶ ἐπιστολαὶ, καὶ βίος· Ἰσιδώρου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· καὶ περὶ τοῦ ἐν Θαδωρίῳ φωτός· λόγοι τρεῖς· καὶ ἱστορία τῆς γεγνουσας παρὰ λατίνων πολιορκίας ἐν Ἡρακλείᾳ ἐπὶ Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνόν· ἐστὶ δ' ἡ βίβλος ἡμίφλεκτος· τὰ μὲν τοι σωζόμενα πάνυ ὀρθῶς ἐγράφησαν, ὡς δοκεῖ, παρ' ἀνδρὸς ἐπιμελοῦς.

Ἰωάννου Μόσχου, πρὸς τὰς Βησσαρίωνος ὑπὲρ Βέκκου κατὰ τοῦ Παλαμά ἀντιλογίας.

Νικολάου Ὑδρούσης κατὰ λατίνων, γραμμοκατείνον δευτέρου μεγέθους χειρόγραρον.

Μονωδία ἐπὶ τῇ τελευτῇ Μάρκου τοῦ Ἐφέσου, συνθεθεῖσα παρὰ Σχολαρίου· ἀρχή· φεῖ νῦν, ὦ παρόντες.

Ἐπιτάφιος εἰς τὸν ἅγιον Νεῖλον τὸν Θεσσαλον[ικης].

(Ἐπεταὶ συνέμειν)

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Κοινὴν πάντες οἱ λαοὶ τῆς εὐρείας αὐτοκρατορίας τῶν Ὀσμανιδῶν ἐώρτασαν ἑορτὴν τὰ γενέθλια τῆς Α. Α. Μ. τοῦ σουλτάνου Ἀβδούλ Χαμίτ Β'. Ἡ ἀγαλλίασις πάντων ἐτεκμηριώθη λαμπρῶς τῇ ἡμέρᾳ τῆς πέμπτης, 31 μαΐου (16 σαμπάν) ἀλλ' αἱ καρδίαι πάντων αὐτοῦ τῶν ὑπηρετῶν, ἀνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ θρησκευμάτων, ἀνετίθηλοι ἐνέγραψαν γράμμασιν ἐν πλαξίν ἀχειροποίητοις τὴν πρὸς αὐτοὺς πατρικὴν ἀγάπην καὶ στοργὴν καὶ τὴν συνετὴν μέριμναν, ἣν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων καὶ τῆς δόξης τοῦ κράτους αὐτοῦ ἀπὸ ὀκταετίας οὐ παύεται καταβάλλων ὁ φιλόλαος μονάρχης, μεταρρυθμιστὴς ἀληθῆς τῆς αὐτοκρατορίας γενόμενος, καὶ πάντας τοὺς λαοὺς αὐτοῦ ἔχων εὐχομένους ὑπὲρ μακροχρονίου καὶ εὐκλεοῦς ἐπὶ τοῦ ὅρου τῶν ἐνδόξων αὐτοῦ προγόνων διαμονῆς.

Τῇ κυριακῇ, μετὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς Πεντηκοστῆς, ἐψάλη ἐν ἅπασιν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μ. τοῦ σουλτάνου δοξολογία, περὶ τῆς ἡγγελιαμὲν ἐν τῷ παρελθόντι φύλλῳ. Ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, συμπαρισταμένων ἐν τῷ σολᾷ τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν Ἡρακλείας, Νικομηδείας, Θεσσαλονίκης, Ἰωαννίνων, προέδρου Διδυμοτείου, Ἀγκύρας, Βιζύης, Γρεβενῶν καὶ Καρπάθου, καὶ τῶν ἐν τῷ ἑσπερινῷ τῆς Πεντηκοστῆς λαδόντων μέρος: τοῦ Μ. πρωτοσυγκέλλου, τῶν ἀρχιμανδριτῶν Φιλάρτου Βαρείου καὶ Λεοντίου Ἐλευθεριάδου καὶ τοῦ Μ. συγκέλλου, ἀνέγνω τὴν ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μ. τοῦ σουλτάνου εὐχὴν, μεθ' ἧς δεξιὸς χορὸς ἐψάλε τὸν πολυρρονισμόν τοῦ ἁνακτος, ὑπὲρ οὗ ἐν καταστάσει συνήχθη τὸ ἐκκλησιαζόμενον πλῆθος τῶν ὁρθοδόξων.

Ἐν ἄλλοις ἱεροῖς ναοῖς ἱεουργοῦντες προΐσταντο κατὰ τὴν δοξολογίαν οἱ σεβασμ. μητροπολίται πρώην Νικαίας (ἐν τῷ τοῦ ἀγίου Νικολάου ἐν Γαλατῇ), Νεοκαισαρείας (ἐν τῷ τοῦ Τζιδαλίου), Χαλκίου (ἐν τῷ τοῦ Βελιγραδίου), Ἀμίδης (ἐν τῷ τοῦ Σαλματομδρουκίου), Σκεπέλου (ἐν τῇ Εὐαγγελιστρὶα Ταταούλων) ὡς καὶ οἱ κατ' ἐνορίας ἀρχιερατικῶς προϊστάμενοι.

Προνοία δὲ τῆς Α. Σ. τοῦ μητροπολίτου γέροντος Χαλκηδόνος ἐψάλησαν δοξολογίαι, κατὰ τὰ ὑπὲρ τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας διατυπωθέντα ἐν τοῖς ἐνοριακοῖς ναοῖς τῶν νήσων, τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Βισπόρου καὶ τῆς Βιθυνίας.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς, σεμνυνομένῳ ὡς γνωστὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος, ἱεοῦργησε τῇ δευτέρᾳ ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Γρεβενῶν, ἑφορος καὶ ταμίας τῆς σχολῆς.

Τὴν μεσημβρίαν ἐν τῇ τραπέζῃ συνεγευμάτισε τῷ τε ἱεουργήσαντι μητροπολίτῃ, τοῖς καθηγηταῖς καὶ ἱεροσπουδασταῖς ὁ ἐνδοξ. καίμακάμης τῶν πριγκιπωννήσων, ὃ προσεζώνησεν ὁ πανοσιολ. σχολάρχης ἀρχιμανδριτῆς κ. Γερμανὸς Γρηγοράς, ἀφορμὴν ἔχων λόγου τὴν ἐσχάτως τῇ Ἐκκλησίᾳ τεκηριωθεῖσαν αὐτοκρατορικὴν εὐμένειαν. Εἰς τὸν λόγον τοῦ σχολάρχου μεταφρασθέντα τουρκιστὶ ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ σχολῇ καθηγητοῦ τῆς τουρκικῆς κ. Κλεάνθους Χαλαμπίδου, ὁ ἐνδοξ. καίμακάμης ἀπήντησε τὰ δέοντα ὑμνήσας τὴν πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἀγάπην καὶ τὰς εὐεργετίας τοῦ λαοφιλοῦς ἁνακτος. Μεθ' ὧς ἐψάλη ὁ πολυρρονισμὸς τῆς Α. Α. Μ. τοῦ σουλτάνου ὑπὸ τε τῶν ψαλτῶν καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἐν τῇ σχολῇ σπουδάζοντων.

Τῇ δευτέρᾳ, ἑορτῇ τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐν τῷ πανηγυρῶντι ἐπωνύμῳ ναῷ τοῦ Πέτρου ἐτέλεσαν τὴν θείαν ἱεουργίαν ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς τοῦ οἴκου. θρόνου μετὰ τῶν σεβασμ. συνδικῶν προέδρου Διδυμοτείου, Βιζύης, Χαλκίου καὶ Καρπάθου. Ἡ συρροή τοῦ εὐσεβοῦς ἐκκλησιασματος ἦν μεγίστη.

Σήμερον (1 ἰουν.) ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐνδοξ. ἑρχοντος καπικεχαγᾶ ἐπισκέψατο τὴν Α. Ἐξ. τὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης Χασὰν Φεχμὴ πασᾶν.

Ἀπεστάλησαν εἰς τὰς ἐνορίας τὰς ὑπὸ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Κωνσταντινουπόλεως ὑπαγομέναις αἱ ἐγκύκλιοι, δι' ὧν προσκαλοῦνται ὅπως τῇ προσεχεῖ κυριακῇ, 3 ἄρξαμένου, ἐκλέξωσιν ἐκάστη ἓνα ἀντιπρόσωπον, ὅστις θέλει λάβει μέρος εἰς τὴν τῇ 10 ἰουνίου ἐν τοῖς πατριαρχείοις συνελουσιν τῶν ἐνοριακῶν ἀντιπροσώπων, ὑφ' ὧν θέλουσιν ἐκλεγῆ οἱ δύο οἱ κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς κανονισμοὺς ἐν τῇ προσεχεῖ ἐκλογικῇ συνελεύσει ἀντιπροσωπεύοντες τοὺς ὁρθοδόξους τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τῇ πέμπτῃ (31 μαΐου) ἤρχοντο αἱ προφορικαὶ ἐξετάσεις τῆς Η' τάξεως τῶν ἀπολυομένων τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς. προερχόντων τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ καὶ τῶν σεβασμ. συνδικῶν Ἰωαννίνων, τοῦ καὶ προέδρου τῆς Ἐφορίας, προέδρου Διδυμοτείου, Ἀγκύρας, Βιζύης, Χαλκίου, Καρπάθου, παρόντος καὶ τοῦ ἐκείνου τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν ἱεροσολύμων πανοσιολ. ἀρχιμανδριτοῦ κ. Πολυκάρπου.

Ἀπεστάλη εἰς τὰ πατριαρχεῖα ἡ περιουσία τοῦ πρὸ διμηνίας ἀποβιώσαντος ἀρχιεπισκόπου Νευροκοπίου Ἰγνατίου.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ—Καθ' ἃς τῆς ἁγίας πόλεως ἐπιστάλουσιν ἡμῖν, ἐνεκὰ σπουδῶν λόγων ἀνεστάλη ἡ λειτουργία τῆς αὐτοῦ Θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Σταυροῦ. Ἡ Α. Θ. Μ. ὁ πατριάρχης κ. Νικόδημος μεριμνᾷ νῦν περὶ τε τῆς εὐρέσεως νέου προσωπικοῦ καθηγητῶν καὶ σχολάρχου, καὶ τῆς ἐπ' ἡγεθῶς τῆς σιωνιτικῆς Ἐκκλησίας διαρρυθμίσεως ἐπὶ τὸ βέλτιον τῆς σχολῆς ταύτης.

Ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης ἱεροσολύμων διώρισε συνεπίτροπον τοῦ πανηγίου Τίπου ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν πανοσιολ. ἀρχιμανδριτῆν κ. Κύριλλον Βλαχάκη, ἀπὸ ἐξηκονταετίας μετὰ ζήλου ὑπηρετοῦντα τὸν θρόνον τοῦ Ἀδελφοῦ.

— Διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὁ κ. Ἀριστείδης Βαμπῆς (Αἰὼν Ἀθηνῶν 24 μαΐου).

Ἰερεὺς ὀνόματι Χαριγένης, ἐξ Ἀνδρου ὁρμώμενος, ἐξηκοντούτης περιόδου, πρὸ δύο ἐτῶν ἐγένετο ἀρханής, καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ἀγνοοῦσι τὸν τόπον τῆς διαμονῆς αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἂν ἐν τοῖς ζώσιν ὑπάρχη. Παρακαλοῦνται οἱ γινώσκοντές τι περὶ τοῦ εἰρημένου ἱερέως, ὅπως σπεύσαντες ἀναγγείλωσι τοῦτο τῇ Μ. πρωτοσυγκελλίᾳ τοῦ οἴκου. μενικοῦ πατριαρχείου, πρὸς ἡσυχίαν τῶν ἐνδιαφερομένων συγγενῶν τοῦ εἰρημένου ἱερέως.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ 1 ἰουνίου 1884.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας)

Ὁ ἐπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καὶνται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσις ἀποστέλλεται εἰς: Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΙΩΤΗΝ

ΤΕΤΑΡΤΟΣ
35

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' Ὀκτωβρίου ἐκαστοῦ ἔτους, ἐνταῦθα μετρητικῶς ἔργον 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 8, ἐν τῷ ἑωυτομαρῷ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχιαντιπάλαιος ΜΑΝΟΥΣΚΑ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ: 15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1884, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Μ. Ι. Γεωργίου Ρωζάνη Σκαρλάτου.—Μ. Ι. Γεωργίου Λόγοι καὶ βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθῇ Μονῆς τῶν Ἱερώων (συνέχ.).—Μ. Ι. Γεωργίου Χρονικὰ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ (συνέχ.).—Εἰδήσεις (Ἐκλογ. συνελούσεως σχηματισμοῦ.—Ἐκκλησίαι Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων, Κύπρου, Ἀθηνῶν, Μαυροβουνίου).—Ἐθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα.

Ζητοῦμεν συγγνώμην ἐφ' ὅτι ἄρθρα τινὰ ἐκτείνονται ἀπὸ τινος ὑπὲρ τὸ ὅσον ἐν ταῖς σελίδιν ἡμῶν· ἀλλ' ἐπιγιγόμεθα ἐντὸς τοῦ Δ' ἔτους· νὰ κλείσωμεν ἀπὸς τὰς συνεχείας τῶν δημοσιευμένων ἁρθρῶν.

ΡΩΞΑΝΝΗ ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ*.

Καίπερ συνειδῶς ὅτι ὁ χιτῶν, ὃν φέρω οὐκ ἔστι τοῦ γάμου, ὁμολογῶν δ' ὅτι ἀπαράσκευος παρίσταμαι πρὸ ὑμῶν, ἐξομολογῶ ἀκούσιον σφάλμα ὑπὸ τῶν περιπετειῶν τοῦ μιγάδος βίου δικαιολογούμενον· οὐχὶ μετὰ τῆς συνήθους εὐθυμίας γράφων ἀνέλαβον νὰ περισυναγάγω διεσπαρμένα τῇδε κάκεισε τὰ τεμάχια, ἐξ ὧν συναρμολογηθήσεται ὁ ἀνδριάς σεπτῆς· ὑπάρξεως, προσώπου ἐπιφανοῦς, δοξασαντος μίαν γενεάν, παραστήσαντος δ' εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁμογενῶν τε καὶ ξένων τὸ λαμπρότερον παράδειγμα γυναικὸς πεπαιδευμένης, μητρὸς ἀγαθῆς καὶ συζύγου, χριστιανῆς ἀληθοῦς καὶ φιλοσόφου, καρτερικῶς ὑπομεινάσης τὰ ἀτυχήματα τοῦ βίου καὶ μετὰ χριστιανικῆς ὑπομονῆς καὶ τὰ καλὰ δεξαμένης ἐκ χειρὸς Κυρίου καὶ τὰ ἀνιάρ.

Ἐν παρομοίαις περιστάσεσιν, ὁπότε ἡ ἐρ' ἡμῶν αὐτῶν ἢ ἐπὶ τῶν πλησίον βλέπομεν οὐχὶ σπανίως τῶν βιωτικῶν πραγμάτων τὸ ἐπίκνηρον ἀπογυμνούμενον**, ἵνα χρυσοστομικῇ χρησώμεται φράσει, τὴν δὲ λαμπράν τῆς ὑπατείας

* Ὁ παρὼν λόγος ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ἐν Εὐλοκάρτῃ ἱδρυμένῃ Ἐννέα Μυθῶσαις, ἀγορῇ τὴν ἐπίτιον αὐτῆς, τῇ 27 μαρτίου 1883. Μεταγραφαὶ δὲ καὶ προσθήκαι αὐτῆς ἐκδίδονται σήμερον, ἀνέγνωσμά κ' ἔχον, ὡς νομίζω, πίστις ταῖς ὀρθοδόξαις ἑλληνίσιν προκείμενος. Αἱ σημειώσεις καὶ παραπομπαὶ παραλείπονται ἵνα μὴ τὸ ὑπόμνημα ὀγκωθῇ πολὺ.

** τὰ παρόντα ἔγράφοντο τῇ ἐκποσῇ πυρκαϊᾶς συμβῆσθαι εἰς γαίτονα συνοικίαν.

περιβολὴν εἰς ῥάχος ἐπαίτου διερωγὸς ἀνεσχηματισμένην, ἢ τὸν τῶν παρασίτων ἐσμὸν ὡς σκιᾶς καὶ φάσματα παρερχόμενον, ἢ τοὺς κρότους καὶ τοὺς χοροὺς καὶ τὰς θαλαίρας καὶ τὰς πανηγύρεις μεταπίπτοντας εἰς θρήνων καὶ κοπετῶν οὐκ ἀνάξια δράματα, φρονῶ ὅτι διδακτικωτάτη ἀποδίδει ἡ ἔρευνα τοῦ βίου καὶ τῶν παθημάτων καὶ τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν ἐπ' αὐταῖς ἐνδειχθεισῶν ἀρετῶν τῶν ἀειμνήστων ἡμῶν πατέρων. Οἱ καθ' ἱστορίαν λόγοι καθ' ἃ λέγει Μῆξιμος ὁ Τύριος, τῷ μὲν ἀνηκόῳ τερπνότεροι καθ' ἡδονὴν, τῷ δὲ εἰδότει ἐπαγωγότατον κατὰ ἐνάμνησιν εἰσιν, ὅταν μάλιστα βλέπωμεν ὅτι ἐν πολλοῖς τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ προτερήματα πολλῶν ἀνδρῶν ἐν ἐνὶ συνάπτει μίᾳ γυνή.

Ἡ Ρωζάνη Σκαρλάτου ὑπάρχει κατ' ἐμὲ τοιαύτη.

Διαφόρως ἔγραψα τὸ ὄνομα αὐτῆς· ὁ Σταματιᾶδης καὶ ἐξ αὐτοῦ παραλαβὼν ὁ Σάββας ἔγραψεν Λοζάνδραν, ὁ Δαπόντες καὶ ἄλλοι ἔγραψαν Ρωζάνδραν· μόνος ὁ τελευταῖος καὶ ἀκριβέστατος βιογράφος τοῦ ἐξ ἀπορρήτων ἔγραψεν ὀρθῶς τὸ ὄνομα Ρωζάνη, ἢ κατ' ἐμὲ ἐρῳότερον Ρωζάννη, διότι αὕτω γράφει αὐτὴν φυλλάδιόν τι σπανιώτατον σήμερον καταστάν, ὅπερ ἐδωρησάμην τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀθήνησιν ἑλληνικῆς βουλῆς· γνωστὸν ὅτι τὸ ὄνομα Ρωζάνη εἰσέτρησε παρ' ἡμῖν ἐκ τοῦ περσικοῦ, διότι οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου σύζυγος, ὡς ἐνεκλιματίσθη, τῷ χρόνῳ προϊόντι, παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τὸ ὄνομα Σουλτάνα, ἀντιστοιχοῦν βεβαίως τῷ ὀνόματι Βασίλισσα, ὅπερ, ὡς γνωστὸν, ἔφερον εἰς μάρτυρες γυναῖκες· νομίζω δὲ, μεθ' ὅλον τὸ τέρας, ὅπερ φέρω πρὸς τὴν ἀγῆρω μνήμην τοῦ μεγάλου Οἰκονόμου Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων ὅτι ἐκντὸν ἠπάτησε γράψας ὅτι τὸ ὑπὸ τῶν κωνσταντινουπολιτῶν προφερόμενον Ρωζάνδρα, ἐγένετο ἐκ παραφθορᾶς τοῦ παρὰ τοῖς γίοις προφερομένου Λοζάνδρα, ἐκ παραφθορᾶς τοῦ Ἀλεξάνδρα.

Ὁ πατὴρ τῆς Ρωζάννης ἐκαλεῖτο Σκαρλάτος· καίτοι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ εἰς μετὰ τὸν ἔτερον ἐκνήλασον οἱ βιογράφοι τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, οὐδ' οἱ ἀρχαιότεροι κατέδελον κόπον τινὰ πρὸς ἐκτενεστέραν ἐρευναν τῶν κατ' αὐτὸν, πολλῶν ἦττον οἱ νεώτεροι· ἐξ ὧν λέγει ὁ Φωτεινὸς καὶ οἱ ἄλλοι, οὗς ἔχω ὑπ' ὄψιν, ὁ Σκαρλάτος ἐν Κωνσταντινουπόλει μετῆρχετο τὸ ἐπικερδὲς ἐπάγγελμα τοῦ προδα-

τεμπόρου. Καισάριος δὲ ὁ Δαπόντες λέγει ὅτι «εἶχε τόσας ἐπιστάσεις βασιλικὰς ἐπάνω του». Βέβαιον ἦν λοιπὸν ὅτι ὁ Σκαρλάτος οὕτως ἠριθμεῖτο μεταξὺ τῶν ἐπὶ πλοῦτῳ καὶ ὑπεροχῇ κοινωνικῇ διακρινόμενων, κεκτημένος τὴν εὐνοίαν τοῦ σεραγίου καὶ πληρῶν διὰ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ τὴν κοινωνικὴν ἀποδοτικότητα, ἐν ᾗ ἔζη καὶ ἠκμαζε μὲν ὁ ἀνὴρ κατὰ τὴν πρώτην τριακονταετίαν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἦν δὲ τῶν τότε ζώντων ὁ ἐξοχώτερος γραικός, ἀλλὰ συγχωρηθῆτω μοι ἡ οὐχὶ πάνπαν ἀσύστατος ὑπόνοια ὅτι ἦν αὐτός· οὗτος ὁ πανευκλεὴς ἐκεῖνος καὶ λόγιος ἀνὴρ, εἰς ὃν ὁ σοφὸς Θεόφιλος· ὁ Κορυδαλλεύς· ἐπιστέλλει τὸ περὶ μέτρων γήινου μήκους καὶ πλανητῶν κλπ. σύγγραμμά αὐτοῦ, προτάττων προσφώνημα λίαν κολακευτικόν· ἀλλ' οἱ τὴν μεσαιωνικὴν βιβλιολογίαν γινώσκοντες καὶ τὰς τύχας τῆς ἐν τοῖς κάτω χρόνοις τυπογραφικῆς τέχνης καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς θεολογικῆς φιλολογίας, γινώσκουσιν ὅτι συστάτης ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως τῆς πατριαρχικῆς τυπογραφίας, ὁ Νικόδημος Μεταξᾶς ἐκδούς αὐτοῦ τοῦ Λουκάρεως τὴν κατὰ Ἰουδαίων πραγματείαν μετέπτα λόγων Μαξίμου τοῦ Μαργουίνου τῷ 1627, προσφωνεῖ τὴν ταῦτα περιέχουσαν βίβλον τῷ πολλῶν ἕνεκα πρὸς τὸ ἔθνος εὐεργεσιῶν ἐπιφανεστάτῳ γενομένῳ ἄρχοντι κυρίῳ Σκαρλάτῳ τῷ Βλασίῳ. Ἡ περὶ ἄρχοντες τίνος Σκαρλάτου μετ' εὐφημιῶν καὶ ἐπαίνων κοινῇ μαρτυρία τοῦ Νικοδήμου Μεταξᾶ, τοῦ Κορυδαλλέως, τοῦ Φωτεινοῦ ἢ καὶ ἄλλων ἰσως, ὧν στερεῖται ἡ βιβλιοθήκη μου, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου καὶ ἡ ἀπιστία μου εἰς τὴν σύγχρονον ὑπαρξίν τριῶν Σκαρλάτων πλουσιῶν καὶ ὑπέροχον ἐν τῇ κοινωνίᾳ κεκτημένων θέσιν μὲ ἀναγκάζουσι νὰ πιστεύω ὅτι ὁ Σκαρλάτος Βλάσιος ἢ Βλασίου, ὡς ὑπονοῶ, ὁ λόγιος καὶ τοῦ σεραγίου εὐνοούμενος, ὁ περιλάλητος διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ κλέος ἐστὶν αὐτός ὁ τῆς Ῥωξάννης πατήρ, ἀποθνήσκων τῷ 1630 καὶ ταφείς ἐν τῷ ἐν Χάσκιῳ ἱερῷ ναφ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, ἐνθα ἐθάπτοντο πάντες οἱ τοῦ γένους λογάδες, ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου αὐτοῦ χαρυχθέντος τοῦ ἐπιγράμματος τούτου·

ὃν συνέσει πάρος ἀνδρα πεπασμένον Ἑλλάδος εὖχος
οὗ κλέος ἀσπετον ἦν καὶ ἀρετὴ μεγάλη
ἐνθάδε τόμβος ἔχει νῦν Σκαρλάτον ἀγλαόν, μέγαν,
ψυχὴ δ' ἀμφοβολεῖ οὐρανίους θαλάμους
αἶψ' ἀνθεστηριῶνος θ' ἐπὶ δέκα, ἡμέρᾳ 5'.

Ὁ Σκαρλάτος εἶχε τέσσαρας θυγατέρας, ὧν αἱ μὲν τρεῖς νεώτεραι ἔσχον συζύγους τὸν Γουλιανόν, τὸν Ῥωσσέτον καὶ τὸν Κρεμάκην, ἡ δὲ πρεσβυτέρα αὐτῇ αὐτῇ ἡ Ῥωξάννη συνεζεύχθη Ἀλεξάνδρῳ τῷ υἱῷ τοῦ ἡγεμόνος Μολδαβίας Ῥάδουλ Μίχνα· τὸν Ἀλεξάνδρον τούτον γαμβρὸν αὐτοῦ γενομένον, τῷ 1623, κατώρθωσεν ὁ Σκαρλάτος· ν' ἀναβιβάσῃ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας, ἧς ἐκράτησεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη, μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, γενομένου τῷ 1630. Ὁ ιστοριογράφος τῆς Δακίας Διονύσιος Φωτεινός γράφει περὶ τῶν γάμων «χρηρῶν ὁ ἡγεμὼν καὶ μέλλων νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα ἐνὸς τῶν μέγιστα

τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰσχύοντος· ὀνόματι Σκαρλάτου Μπεγλικτζή, προσκληθῇ ὑπὸ τοῦ Ῥάδουλ βοεβόδα πατρός του, διὰ νὰ γίνουν οἱ γάμοι εἰς τὸ τῆς Μολδαβίας Τεκουστί, ἐνθα ἀπῆλθε μετὰ λαμπρᾶς παρατάξεως, καὶ ἔγιναν διὰ πολλὰς ἡμέρας περιφανεῖς γαφαὶ καὶ διάσκημοι μὲ τὴν παρουσίαν τῶν δύο ἡγεμόνων· καὶ τῶν ἀπὸ τὰς πέριξ ἡγεμονίας ἐλθόντων πρέσβων, ἐνθα παρευρίθησαν καὶ ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἄρχοντες τῆς τε Βλαχίας καὶ Μολδαβίας· καὶ τελειωθέντων τῶν γάμων ἐπίστρεψαν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια».

Ἐὰν ἀναμνησθῶμεν τῆς συνθηκῆς τῆς τότε, καθ' ἣν αἱ γυναῖκες ἐνυμφεύοντο μόλις τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας ἀψάμεναι, ἐπιτραπήτω μοι νὰ πιστεύω ὅτι ἡ Ῥωξάννη ἐγεννήθη πιθανῶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1605—1610. Βεβαίως ὁ διαπρεπὴς αὐτῆς πατήρ ἐφρόντισεν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύγων ὅπως δῶ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ ἀνατροφὴν καὶ παιδευσιν ἑλληνοπρεπῇ καὶ χριστιανικῇ, ἀλλ' ὁ Δαπόντες γράφει ὅτι ἡ Ῥωξάννη ἦν ἐλλόγιμος καὶ σοφωτάτη ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο μαθήτρια τοῦ σοφωτάτου ἐκείνου Καρυοφύλλου καὶ τόσον ἐπροχώρησεν εἰς τὰ ἑλληνικά καὶ ἔγινεν ὀνομαστή, ὅπου ἤρχοντο περιηγηταὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ ἐσυνομιλοῦσαν μαζί τῆς καὶ ἐθαύμαζον τὴν σοφίαν τῆς. Πότε τοῦτο ἐγένετο; ὁ Καρυοφύλλος ὁ τῆς Ῥωξάννης διδάσκαλος; ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλλέως, ὃν ἡγνῶει καὶ ἐσέβετο ὁ ἄρχων Σκαρλάτος Βλάσιος, ἐὰν δὲ δεχθῶμεν ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Κορυδαλλέως ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῇ ἀκαδημίᾳ, ἰσως γενομένη καὶ ἀπὸ τοῦ 1621—1623, ὡρισμένως ὅμως ἐξετάθη ἀπὸ τοῦ 1629—1639, ὁ μὲν Καρυοφύλλος ἀρὰ ἐδιδάσκετο περὶ τὰ ἔτη ταῦτα ὑπὸ τὸν Κορυδαλλέα, ὃν καὶ διεδέξατο ἀκολουθῶν, ἡ δὲ Ῥωξάννη ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Καρυοφύλλου τότε καὶ αὐτῇ, καὶ φαίνεται μάλιστα μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ πρώτου αὐτῆς συζύγου Ἀλεξάνδρου τοῦ τῆς Βλαχίας ἡγεμονεύοντος· ἄλλως, καθ' ὃν καιρὸν ἐτελοῦντο οἱ γάμοι τῆς λογίης ἑλληνίδος, ὁ Καρυοφύλλος ἰσως ἐμαθήτευεν ὑπὸ τεχνίτην τινά, τὴν χρυσοχοικὴν διδασκόμενος, ὡς γνωστόν. Ἀλλ' ἂν λοιπὸν ἀληθὲς ἀποδειχθῇ, ἂν πιστεύσωμεν ὅτι πράγματι ἡ Ῥωξάννη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου καὶ ἰσως εἰκοσάετις, ἰσως περισσότερον ἐτῶν ἀριθμὸν φέρουσα ἐδιδάχθη, συνάγομεν ὅτι ἦν φιλομαθεστάτη, διὰ δὲ τοῦτο ἐξελέξατο διδάσκαλον τὸν τότε ἐπὶ πολυμαθείᾳ φημιζόμενον Καρυοφύλλον, ἐκεῖνο ζητοῦσα νὰ κτήσῃται τὸ ἀθάνατον κτέανον, ὅπερ οἰοεὶ σικιὰ μὴ χωριζομένη ἡμῶν, παρέπεται πᾶσιν, οἷς θησαυρίζεται, κόσμος μὲν ἐν εὐτυχίᾳ γινόμενος, ἐν δ' ἀτυχίᾳ ὃν καταφυγῇ· καὶ οὐδεμίαν ἔχω ἀμφιβολίαν ὅτι τὸ ὑπὸ Δαπόντε γραφόμενον ὅτι ξένοι περιηγούμενοι κατὰ τὰ ἡμέτερα κλίματα καὶ συνδιαλεγόμενοι τῇ ἑλλογίμῳ θυγατρὶ τοῦ ἄρχοντος Σκαρλάτου ἀπήρχοντο τὴν παιδείαν αὐτῆς ἀποθυμαζόμενοι, ἔχει ὡς ἀληθὲς, καθόσον ἀγνωστοῦμεν μὲν πόσαι τότε γυναῖκες τοῦ Φανάριου μετεῖχον τοιαύτης παιδείσεως, αἱ δ' ἀδελφαὶ τῆς Ῥωξάννης οὐδ' ἀναφέρονται, καίτοι νομίζω ὅτι τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας περὶ

τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἀνατροφὴν ἡζίσωσιν αὐτάς ὁ ἄρχων Σκαρλάτος.

Εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δαπόντε πειθόμαι, οὐδὲ φοβοῦμαι μήπως ὥσι μεγαληγορίαι ἀνθρώπου, δουλεύσαντος ὑπὸ ἓνα τῶν ἀπογόνων τῆς Ῥωζάνης, τὸν ἡγεμόνα Κωνσταντίνον Μαυροκορδάτον, διότι οὐ μόνον βαίνει παράλληλος ἀλλὰ καὶ ὑπερακοντίζει αὐτὸν χρονογράφος ἕτερος τῶν κατὰ τὸν ἐξ ἀπορρήτων γενομένων καὶ σφόδρ διδάσκαλος τῆς πατριρχικῆς ἀκαδημίας ὁ Ἰάκωθος Μάνος Ἀργεῖος, ἐν τῷ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον ἐπιταφίῳ λόγῳ ἡ εἰκὼν τῆς Ῥωζάνης Σκαρλάτου γράφεται παρ' αὐτῷ μεγαλοπρεπεστάτῃ· «Ἦν γὰρ οὐ μόνον ἀναγιώσκειν εἰδυῖα γράμματα κατὰ τὰς πλείους τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν ἀναλέσχασθαι τῶν ὧν ἐγίνωσκε καὶ συνιέναι καλῶς καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκδηλοῦν· τὴν γὰρ ἐλλάδα φωνὴν οὕτως ἀκριδῶς ἐπεπαίδευτο, ὥστε τὰς ῥυθμῇ πεποιημένας καὶ ἐμμέτρους ποιήσεις, τοὺς τε κατὰ ῥήτορας λόγους καὶ τὰς καταλογαζὴν πᾶν γλαφυρῶς καὶ ἐντέχνως συντεθείσας ἱστορίας ῥαδίως καὶ νοεῖν καὶ ἐξηγεῖσθαι· οὐδ' ἡ θουκυδίδειος συγγραφὴ, οὐδ' ἡ τοῦ Ξενοφῶντος ἱστορία τὸ δὲ τῆς ἐκείνης διανοίας διέφυγεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίας ἤψατο, καὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων ἐπλούτησεν ἡ γυνή, εἰ γε χρὴ λέγειν γυναῖκα τὴν ἀρρενόφρονα καὶ τὰς φρένας ἀνδρὸς κεκτμμένην ἐν τῇ τοῦ ὀήλεος φύσει, τῆς Ὑπατίας οὐδὲν ἐν τῷ φιλοσοφεῖν ἔλαττον σχοῦσσαν»· ὅταν δὲ λέγῃ ὁ Μάνος φιλόσοφον τὴν Ῥωζάνην, ὅταν δὲ παρὰ Δαπόντε βλέπωμεν αὐτὴν μαθήτριαν τοῦ Καρυοφύλλου, οὐδαμῶς πρέπει ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας προσετέθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ 12' αἰῶνος καὶ μία γυνή, ἣτις εἶδε καὶ ἐξετίμησε τὰς ἐν τῇ περιπατητικῇ φιλοσοφίᾳ μεγάλας γνώσεις σοφοῦ διδασκάλου, ὑπὸ τοῦ περιφανοῦς αὐτῆς πατρὸς τοῦ ἀρχοντος Σκαρλάτου εὐνοηθέντος, τοῦ Κορυδαλλέως δηλονοῦν, ἣτις ἐξετίμησε τὰς ἐν τῇ ἀριστοτελείᾳ φιλοσοφίᾳ σπουδὰς ἐτέρου ἀκαμάτου διδασκάλου τοῦ γένους, λέγω δὲ τοῦ Καρυοφύλλου.

Τρίτος μετ' αὐτοὺς, οὐχὶ πλέον δαπόντειον μετιῶν ἱστοριογράφου κληρικῶ πολυλογίαν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τοῦ Ἰακώθου Μάνου ἐπαναλαμβάνων μεγαληγορίαν, ὑπερήλασεν ἀμφοτέρους τοὺς χρονογράφους. Τῷ 1680, ὡς φαίνεται, συντελὼν τὰς ἐν τῇ ἱατρικῇ σπουδᾷ αὐτοῦ ὁ φιλόσοφος καὶ ἱατρός Ἀπόστολος Ράσπης ὁ βυζάντιος ἐλάμβανε τὸν στέφανον τοῦ ἱατροφιλοσόφου ἐν Πατρυίῳ. Τίς ἦν ὁ Ἀπόστολος Ράσπης οὐδὲν πλὴν ὧν μάλῳ ν' εἰπω γινώσκω. Βυζάντιος καὶ ἱατρός· ἐπειδὴ δὲ τὸ φυλλάδιον τὸ περιέχον τὰ εἰς αὐτὸν ἐπιγράμματα καὶ τὰς ὠδὰς ἀνατίθεται τῇ Ῥωζάνῃ, ὑπονοῶ ὅτι ὁ Ράσπης ἦν συγγενὴς αὐτῆς, ὅπερ οὐδαμῶς εὖρον, ἢ τοῦλάχιστον ἐσπουδάσε δαπάναις αὐτῆς, ὅπερ οὐδαμῶς ἀνέγων· ὁ τίτλος τοῦ πολυτιμῆτου τούτου βιβλίου εἶχει οὕτως· «Ἐλικῶνος ἀνθ' ἐπὶ τῇ πολυθρυσίᾳ καὶ ἐπιφανεστάτῃ δαφνοστεφίᾳ τοῦ ἐξοχωτάτου καὶ λογιωτάτου κυρίου Ἀποστόλου Ράσπης τοῦ Βυζαντίου, ὅτε ὑπὸ τῶν ἐν τῷ τοῦ

Παταβίου ἀρχιλουκίῳ προκρίτων διδασκάλων ἀξιώτατος φιλόσοφος καὶ ἱατρός ἀνηγορεύθη, τῇ ἐκλαμπροτάτῃ καὶ σοφωτάτῃ κυρίᾳ κυρίᾳ δόμνῃ Ῥωζάνῃ Σκαρλάτου ταπεινῶς ἀφιερωθέντα παρὰ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Τυπάλδου Κεφαληγνέως· Ἐνετίῃσι 1680, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ» (σελ. 29). Ἐν δὲ τῇ προσφωνήσει αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης Βαπτιστὴς Τυπάλδος ἀποκαλεῖ τὴν σοφὴν τοῦ ἀρχοντος Σκαρλάτου θυγατέρα «τὴν πηγίαν καὶ λαμπρὰν τῶν χαρίτων αὐγὴν, τὴν ἐξ Ἐφῶς ἡμῖν θαυμασιῶς ἀνατείλασαν. καὶ τὰς κυανᾶς ἄπασαν τὴν τετράκλινον συνεχούσας τῆς ἀμαθείας σκιάς δαιμονίως περιαιρούσας»· ὁ Ἰωάννης Τυπάλδος ἐπαινεῖ ὡσαύτως τὴν Ῥωζάνην ὡς ἀρεταί· μὲν τὴν εὐγένειαν, εὐγενεῖα δὲ κατακαλλύνουσαν τὰς ἀρετάς, καὶ φιλόσοφον αὐτὴν ἐπιδειξαμένην βίον καὶ μάθησιν· προτάττονται δὲ τοῦ μικροῦ βιβλιδίου ἐν μὲν τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Τυπάλδου ἐπιγράμματα κακότεχνον, ἐν δὲ τοῦ ἱατροφιλοσόφου Νικολάου Βουβουλίου, ἀμφοτέρω εἰς τὴν Ῥωζάνην, ἐξ ὧν ὅμως οὐδὲν πλέον τῶν γινωσκομένων τέως καὶ τῶν παρ' ἐμοῦ γραφέντων περὶ τῆς Ῥωζάνης καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Σκαρλάτου μαυλόμενα· τὰ λοιπὰ ἐπιγράμματα καὶ προσφωνήματα ἀναφέρονται εἰς τὸν Ἀπόστολον Ράσπιν, συνιστῶνται δὲ τῷ τῇ ἐλληνικῇ γραμματολογίᾳ τῶν κάτω χρόνων μελετῶντι καὶ τὰς τύχας αὐτῆς σπουδάζοντι, πρὸς γινώσιν ὀνομάτων ἀγνώστων ἡμῖν λογίων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου συζύγου, ἡ Ῥωζάνη συνεζεύχθη τῷ ἐκ Χίου εὐγενεῖ καὶ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐνὶ γενομένῳ Νικολάῳ Μαυροκορδάτῳ, ἐκ δὲ τῆς καλῆς ξυνωρίδος ταύτης ἐγεννήθησαν υἱοὶ δύο· ὁ Ἀλέξανδρος, οὗ τὸ κλέος ἐπλήρωσε τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 12' ἑκατονταετηρίδος καὶ ὁ Ἰωάννης· ἡ Ῥωζάνη μετὰ βραχύχρονον συζυγίαν ἔμεινε καὶ πάλιν χηρεύουσα, τῷ 1637. Τότε ἐπεδόθη ἀκαμάτως, ἂν ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ἐπιτρέπηται μοι, εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἀλεξάνδρου, ὃν ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ διέκρινε καὶ ἐθαύμασεν ὡς διδάσκαλον ἀρίστον καὶ ἱατρὸν ἐξοχόν, ὡς ἐξοχώτερον πολιτικόν καὶ ἀρχοντα τοῦ γένους, ἀκραιφνῆ μὲν τὸν ζῆλον ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων ἐπιδειξάμενον, ἐξοχόν δὲ τὴν σύνεσιν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ κράτους, οὐ κατέστη εἰς τῶν ἀνωτέρων κυβερνητῶν. Τίς ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὴν εἰς τὸ πάτριον δόγμα, τὴν εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους ἀφοσίωσιν, ἣν τοσοῦτον λαμπρῶς ἐγίνωσκον ν' αὐτὸν συγκιρνώσι τῇ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀφοσίωσει μεγάλῳ πολιτικοῖ καὶ ἱεράρχαι ἐνδοξοί, κλεισάντες τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν τῶν κάτω χρόνων; Τίς ἐνέπνευσε καὶ ἐδίδασκεν, ἢ τίς δεόντως ἐκαλλιέργησεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν χριστιανικὴν ὑπομονὴν ἐν ταῖς θλίψεσι, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, τὴν συμπάθειαν πρὸς τὸν πάσχοντα, τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν, τὴν πίστιν πρὸς τὸν σουλτάνον μετὰ Θεόν; λέγω, βεβαίως ὁ μᾶς προλαμβάνων, κύριό μου, ὅτι τὸν ἐξ ἀπορρήτων Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον ἡ Ῥωζάνη ἐμόρρωσε τοιοῦτον καὶ ἡμεῖς ἡμεῖς ἰδοῦσα τὴν δόξαν, τὴν προαγωγὴν, τὴν ἐπί-

δουν αὐτοῦ. Ἐξ ἡ Ῥωξάνῃ ὁπότε ὁ υἱὸς Ἀλέξανδρος ἐστέρητο διδάκτωρ ἐν Βονωνίᾳ, κατὰ μαίον τοῦ 1684, ὁπότε συνέγραφε τὸ σπουδαῖον αὐτοῦ σύγγραμμα περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν ἐν Ἀγγλίᾳ εἰσηγησάμενον καὶ ἀνακαλύψαντα τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος Harvey. Ἐξ ἡ Ῥωξάνῃ ὁπότε ὁ Ἀλέξανδρος αὐτῆς ἤρξαντο διδάσκων ἐν τῷ τότε διοργανωθέντι ἐπιστημονικῷ τμήματι τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας, κλεῖζων τὴν ἐδρὰν τοῦ Καρυοκύλλου, τοῦ Κορυδαλλέως, τοῦ Ζυγομαλά, τοῦ Καμαριώτου. Ἐξ ἡ Ῥωξάνῃ ὁπότε ὁ υἱὸς Ἀλέξανδρος συνήρχετο εἰς γάμου κοινωνίαν μετὰ τῆς τοῦ Ἰωάννου Χρυσοσκουλαίου ὡραίας καὶ σεμνῆς θυγατρὸς Σουλτάνας, ἥς λαμπρὸν ἔχομεν τὸν ἐπαινον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συζύγου πλεκόμενον· καὶ εἶδε λοιπὸν ἡ φιλόσοφος, ἡ καλὴ χριστιανὴ καὶ ἀγαθὴ γυνὴ νύμφην ἐπὶ υἱῷ καὶ πλουσίᾳ καὶ ὡραίᾳ καὶ σεμνῇ, σωφροσύνην καὶ σεμνότητα διὰ παντὸς ἀσχοῦσαν, καθὰ γράφει τεθλιμμένος ὁ σύζυγος, «ταύτην εἶναι γυναιξὶ τοῦ βίου τὸ κεφάλαιον καὶ νομίζουσιν, καὶ διδάσκουσιν, καὶ φυλάττουσιν», χαίρουσαν καὶ γαυριώσαν ἐπὶ τῇ προσόδῳ καὶ τῇ εὐπραγίᾳ τῶν συμπολιτῶν, τοῖς πένθσι συμπάσχουσιν, τοῖς δεομένοις μεταδιδούσιν τὰ χρήσιμα, πρὸς δ' εὐποιᾶν ὑπερβηρμαίνουσιν καὶ παρορμῶσιν τὸν σύζυγον, ὡς αὐτὸς ὁ σύζυγος ὁμολογεῖ· καὶ εἶδε λοιπὸν ἐαυτὴν ἡ Ῥωξάνῃ λαμπρῶς ἀμειβομένην, εὐρίσκουσα τὴν ἐπὶ τῷ υἱῷ νύμφην ὁμοίαν ἐαυτῇ. Ἐξ ἡ δὲ ἡ φιλόσοφος θυγάτηρ τοῦ Σκαρλάτου ὅτε ἐγεννῶντο οἱ πατρῴζοντες ἔγγονοι αὐτῆς Νικόλαος ὁ ἀκολούθως μέγας διερμηνεὺς τῆς Γ. Πύλης καὶ ἡγεμὼν Βλαχίας καὶ Μολδαβίας γενόμενος καὶ ὁ Σκαρλάτος· ἀλλ' ἰδοῦσα τὰς εὐτυχεῖς ταύτας ἡμέρας καὶ τὴν ἐν τῇ διοικήσει τοῦ κράτους εἰσαγωγὴν τοῦ υἱοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ Ῥωξάνῃ ἐν τοῖς ἐσχάτοις μετέτρεχε τῶν τῷ κλεινῷ αὐτῆς υἱῷ ἐπελευσῶν δυσπραγιῶν, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν φυλακῇ περὶ τὸ ἔαρ τοῦ 1684.

Ὁ μελετῶν τοὺς βίους τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, τῶν πληθὺς ἀρετῶν ἐπιδείξαμένων, πολλὰ μᾶλλον ἐκείνων, ὅστινες διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν συνέσεως καὶ τῆς παρὰ τοῖς ἀρχουσιν ἐπιρροῆς αὐτῶν οὐ μικρὸν συνετέλεσαν εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν δικαίων καὶ τὸν προβοδασμὸν τῶν συμφερόντων τοῦ γένους αὐτῶν, δύο τινὰ ἔχει ἐξ ἀρχῆς ἵνα ζητήσῃ· τίς ὁ τὸ ζῆν, τίς δ' ὁ τὸ εὖ ζῆν παρασχὼν αὐτοῖς. Εὐτυχῶς, καὶ μετ' ὑπερηφανείας, ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἐξ ἀπορρήτων βλέπομεν ὅτι ἡ τὸ ζῆν αὐτῷ παρασχούσα καὶ τοῦ εὖ ζῆν ἐγένετο πρόξενος· καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δόξαν τῇ φιλοσοφῇ καὶ μεγάλῃ αὐτοῦ μητρὶ ὀφείλει ὁ ἐξ ἀπορρήτων τῇ μητρὶ, ἥς ὁμοίαν σπανιώτατα εὖρον οἱ κατόπιν χρόνοι, καίτοι εἶδον καὶ λογίαν ἑλληνίδας καὶ μάλιστα φανηρωτίστας, καὶ μετὰ χάριτος γραφούσας τὴν ἑλληνικὴν, καὶ παρ' Εὐρωπαϊοῖς θαυμαζόμενας, καὶ μητέρας ἀγαθὰς γενομένας καὶ συζύγους σώφρονες οὖσας, καὶ ὡσαύτως καρτερικὰς τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ δυστυχήματα ὑπομενούσας.

καὶ ὅταν μελετῶ ἀπῆσαν τὴν μακρὰν ἱστορίαν, καὶ καὶ ὅταν λοιπὸν συναντῶ ἐν συχναῖς σελίσιν χαρακτῆ-

ρας ἀδαμντίνους παρὰ ταῖς γυναῖξιν, ὁπότε παρὰ τοῖς ἀνδράσι σπανίως εὐρίσκωμεν· καὶ ὅταν βλέπω ὅτι εἰς τοὺς μεγάλους ἀνδρας τῆς τῶν κάτω χρόνων Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους ἡμῶν καὶ τὸ ζῆν καὶ τὸ εὖ ζῆν αἱ μητέρες αὐτῶν παρέσχον αὐτοῖς, ἀνομολογῶ μὲν μετ' ὁμῶν ὑπερηφάνως ὅτι τῶν τοιούτων γυναικῶν ἐσμὲν ἀπόγονοι, ζητῶ δὲ συγγνώμην ἀν τολμῶ καὶ μάλιστα ἐν τέλει τοῦ παρόντος ὑπομνήματος, ἀφοριστὴς εὐλόγου δραξάμενος, ἵνα εἰπω ὅπερ ἐν τέλει τοῦ ἐπιταφίου αὐτοῦ ὁ ὀλύμπιος ρήτωρ πρὸς τὰς γυναῖκας τῶν ἐνδόξως πετόντων· «εἰ δέ με δεῖ καὶ γυναικεῖας ἀρετῆς, ὅσαι νῦν ἐν χρείᾳ ἔσονται, μνησθῆναι, βόρχεια παραινέσει ἀπαν σημανθῆς· τῆς τε γὰρ ὑπαρχούσης φύσεως μὴ χείροσι γενέσθαι ὑμῖν μεγάλη ἡ δόξα, καὶ ἥς ἀν ἐπ' ἐλάχιστον ἀρετῆς πέρι τῇ φύγῳ ἐν τοῖς ἀρεστέσι κλέος ᾗ».

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ ΓΕΔΕΩΝ

ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ

τῆς ἐν Ἀθῶ Μονῆς τῶν Ἰδίων

Ὁ πρῶτος τῶν γνωστῶν ἱδριτῶν λογίων ἐν τῷ ΙΗ' αἰωνί ἐστὶν ὁ Ἱερόθεος· ὁ Ἱερόθεος ἐγεννήθη τῷ 686 ἐν Καλαμάτᾳ τῆς Πελοποννήσου, ἀεσπούδασε τὰ γραμματικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα, καὶ ἐγένετο ἐντελής καὶ εἰς τὰς δύο γλώσσας, ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν¹. ἔλθων εἰς ἅγιον Ὄρος ἐγένετο μέλος τῆς ἀδελφότητος τῶν ἱδριτῶν καλογήρων, ἐν ἀσχίσει παραδειγματικῇ διανύσας τὸν βίον, ὥστε ἐξητηλήθη λίαν σωματικῶς, μὴ δυνάμενος καὶ ἵνα περιπατήσῃ πολὺ, καίπερ ὠκύπους ὢν ἐκ παιδῶν· ὁ Νικόδημος ἁγιορείτης παραδίδωσιν ἡμῖν² ὅτι συνδικῶς ἤλεγξε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μολίνου, φαίνεται δ' ὅτι τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὴν καταδίκην τῶν φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων καὶ διδασκαλιῶν τοῦ Μεθοδίου Ἀνδρακίτου, καταγγελλέντος ὅτι «τὴν αἵρεσιν τοῦ Μολίνου αἵρεσιν αἰρεῖται καὶ ἐκδιδάσκειται, ταύτης ὁρμητήριον καὶ φορτίδα τὴν πονηρὰν αὐτοῦ ψυχὴν ἐργασάμενος»· φρονῶ ὅτι ἐπειδὴ ἡ περὶ τῆς αἵρέσεως τοῦ Μολίνου συνοδικὴ διάσκεψις, καὶ ἡ καταδίκη ταύτης ἐγένετο τῷ 1723, καὶ ἴσως τὸν αὐγουστον, μῆνα, καὶ ὃν ἐξεδόθη ἡ τοῦ Ἀνδρακίτου καταδίκη³, τότε παραστὰς ἐπὶ συνόδου ἤλεγξεν ὁ Ἱερόθεος τὴν τοῦ Μολίνου ἐτεροδιδασκαλίαν.

Τῷ 1723 συστάσης ὁριστικῶς τῆς ἐν τῇ νήσῳ Σκοπέλῳ σχολῆς, συνεργὸς Στεφάνου Δαπόντε, χορηγούντος τὰ πρὸς συντήρησιν κεφάλαια Νεοφύτου τοῦ Μαυρομμάτη, πρῶην μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης, προσεκλήθη διδάσκαλος ὁ Ἱερόθεος,

¹ Συνέχεις προηγουμένου τεύχους ΛΔ', σελ. 502.

² Νικόδημου ἁσματικῆ ἀκολουθία· κτλ. σελ. 89—91. Τοῦ Ἱεροθίου γράφει τὴν μνήμην ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῇ 13 Σεπτεμβρίου.

³ μεταγράφος κατὰ λέξιν ἐκ τῆς ἁσματικῆς ἀκολουθίας· βλ. Κ. Σίθης Νεοελλ. φιλολ. σελ. 501.

⁴ Ἰδε Ἐκκλησ. ἀλήθειαν· τόμ. Β', σελ. 492.

ἀπὸ γεννήσεως Χριστοῦ εἰς χρόνους τοῦς χαλούς,
εἰσοὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας μὲ τοὺς ἱεραποσίτους,
καὶ τὸ σχολαῖον ἀνοίξε, καὶ σὺν θεῷ ἀνοῦσιν,
ἤλθαι καὶ ζῆνοι μαθηταί, ὅθεν εὐδοκίμοῦσιν,
ἦν εἰς καὶ πρῶτος καὶ ἐγὼ ἤμουν εἰς τὸ σχολαῖον,
δέκα ἢ ἐνδεκα χρόνων ἀτάλειον παιδίον ἢ

ὡς ὁ Καίσαριος Δαπόντες γράφει. Τῆς ἐν τῇ σχολῇ Σκο-
πάλου διδασκαλίας τοῦ Ἱεροθέου μέμνηται Γεώργιος ὁ
Βεντότης καὶ ἐξ αὐτοῦ παραλαβὼν ὁ Ζαβίρας, μέμνηται
δὲ καὶ πάλιν ὁ Δαπόντης· ἐν τῷ ἱστορικῷ καταλόγῳ τῶν
ἐπιστήμων Ῥωμίων⁴, ἐνθα γράφει· «τὸν ἔφερον ὁ πατέρας
μου ἐπὶ τούτου, ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ὄρους, ἀπὸ τῶν Ἰδέρων τὴν
Μονήν, μὲ τὸ μέσον τοῦ πρώην Ἀρτῆς Νεοφύτου· μετὰ
δέκα χρόνους δὲ παραιτήτας τὸ σχολαῖον, ὑπέστρεψεν εἰς
τῶν Ἰδέρων· τὰ κατόπιν ἀρηγοῦνται Καίσαριος καὶ Νι-
κόδημος ἐκ συμφώνου, καὶ παρ' αὐτοῖς ἀναγινώσκωμεν ὅτι
μετὰ τὴν τῷ 1734 εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰδέρων ἐπιστρο-
φήν, ἡσυχάσας ἐπὶ μικρὸν, ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἀντικρὺ τοῦ
ἁγίου Ὄρους ἔρημον νησιδὰ Γύαρν, κοινῶς Γιούρα, ἐνθα
καὶ ἀπέθανε τῷ 1745, μνήμην ἁγίου καταλιπὼν ἐν Ἀθῶν.

Ἐγραψεν ὁ Ἱερόθεος ἢ μάλλον μετῆνεγενε εἰς τὴν τότε
λαλουμένην λόγους· Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, προσθεῖς καὶ
Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου διμιλίαν ἤτοι ζητήματά τινα περὶ
χάριτος καὶ τοῦ αὐτεξουσίου, καὶ βίους Συμεὼν τοῦ Στυ-
λίτου, Μάμαντος μάρτυρος, Εὐφημίας μάρτυρος, Κυρια-
κοῦ τοῦ ἀναχωρητοῦ, Κυπριανοῦ καὶ Ἰουστίνης. Ἐπιμά-
χου, Χαριτίνης, Μοδέστου Ἱεροσολύμων, τῶν ἐν Κρήτῃ
δέκα μαρτύρων, Βλασίου, Κλεονίκου, Εὐτροπίου, Θεοδώ-
ρου τῶν μαρτύρων, καὶ Πέτρου ὁπίου τοῦ ἐν τῷ Ἀθῶν⁵.

4. Δαπόντης «Κῆπος Χαρίτων» παρὰ Émile Legrand· Biblio-
thèque Grecque Vulgaire· τόμ. Γ', Παρίσι· 1881, ἐν σελ. 7.

5. Δαπόντης ἱστορ. κατάλογος παρὰ Κ. Σάβη· Μεσαιων. βιβλιοθ.
τόμ. Γ', σελ. 112.

6. Ζαβίρας Νέξ Ἑλλάς, σελ. 328 καὶ 375· ὁ Ἱερόθεος διχοτομεῖται
παρὰ Ζαβίρα· διχοτομεῖται δὲ δυστυχῶς, καὶ παρὰ Κ. Σάβη· Νεοελλ.
φιολ. σελ. 607, ἐνθα γράφεται ὅτι ὁ Ἱερόθεος «ἔγραψεν ἐξήγησιν εἰς
τὴν Ποιητικὴν τοῦ Ἀριστοτeliου, λόγους ἡγκωμιαστικούς, κτλ.» Κα-
κῶς αὐτοῦ ἐγρήφη ὅτι ὁ Ἱερόθεος ἀπέβωσεν ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἰδέρ-
ων· σελ. 601. βλ. περὶ Ἱεροθέου Βεντότην ἐν Προσθήκῃ τῆς Ἑκκλ.
ἱστορίας Μελετίου Ἀθηνῶν· τόμ. Δ', ἐν Βιέννῃ, 1795, σελ. 224.
Ὁ δὲ τίτλος τοῦ ὑπὸ Ἱεροθέου ἐκδοθέντος βιβλίου ἔχει οὕτω, παρὰ
Ἀνδρέα Παπαδοπούλου Βρετφ· Νεοελλ. φιολ. τόμ. Α', ἀριθ. 169·
«Λόγος καὶ παραίνεσις τοῦ ὁπίου πατρὸς ἡμῶν Ἐφραίμ τοῦ Σύρου,
εἰς ἀπλὴν φράσιν μεταγλωττισθέντες, καὶ μερικοὶ βίῳ ἁγίων τινῶν,
μεταφρασθέντες καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰς ὠφέλιαν τῶν
εὐσεβῶν χριστιανῶν, παρὰ Ἱεροθέου ἱερομονάχου Ἰδερῆτου· καὶ τὸν
πρῶτον τύποις ἐκδοθέντες ἀναλώμασι Διονυσίου ἐκ νήσου Πάρου τῶν
πνευματικῶν προηγουμένων τῆς ἐρᾶς καὶ βασιλικῆς Μονῆς τῶν Ἰδέρ-
ων, τῆς κατὰ τὸ ἁγιώτατον ὄρος τοῦ Ἀθῶν καμμένης· Ἐντετήρησεν, φησι·
παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι· 1721»· εἰς Δον· βίον ἐκτενὴ τοῦ Ἱερο-
θέου ἀνέγνωται ἐν τῷ «Νέφ' Ἐκλογίῳ». Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἀναφέρει
ὅτι ὁ Ἱερόθεος ἀπέθανε τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1745 ἐοὺς τὸν βίον συνέγραψε
διὰ στίχων πολιτικῶν Κωνσταντίνος ὁ Δαπόντης· ἐν τῷ Συνεξαριστῇ
σημαίνεται ἡ μνήμη αὐτοῦ τῇ 13 Σεπτεμβρίου. βλ. Βουλγάρεως ἐπι-

Εἰς τῶν μαθητῶν τοῦ Ἱεροθέου ὑπῆρξεν ὁ Μελέτιος,
οὗ μνηεὶν ὡσαύτως ὁ Καίσαριος Δαπόντες ποιεῖται⁷, δι-
δάσκων ἡμᾶς ὅτι καὶ ὁ Μελέτιος, ὡς ὁ διδάσκαλος Ἱερό-
θεος, ἦν ἱερομόναχος, πελοποννήσιος, ἐπιστήμων, ἀνὴρ
ἐνάρετος· ὁ Νικόδημος γράφει ὅτι συνηγωνίσαστο τῷ Ἱερο-
θέῳ τῆς μοναχικῆς πολιτείας τὸν δίαυλον ἐν Γυάρῳ, ἐπό-
θεν ἀναχωρήσας ἦλθεν εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἰδέρων, φέρων
καὶ τὰ τοῦ διδασκάλου ὀστέα· ὁ Μελέτιος ἀπεβίωσεν ἐν
τῇ μονῇ ταύτῃ, ἐ.τ. δὲ τῷ 1755—59, διότι καίενται παρ'
ἡμοῖ, καθὼς καὶ παρὰ τῷ πρίγκηπι Γεωργίῳ Ἀλ. Μαυρο-
κορδάτῳ, ἐπιστολαὶ τοῦ κλεινοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγά-
ρεως, αἱ δ' ἐπιστολαὶ αὗται ἀπολύονται ἐξ Ἀθῶν πᾶσαι,
κατὰ τὸ διάστημα τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας τοῦ σοφοῦ κερ-
κυραίου. Ἐξ ὧν ὁ Εὐγένιος γράφει, φαίνεται ὅτι ὁ Μελέ-
τιος ἦν ὁ βιβλιοφύλαξ τῆς ἐρᾶς Μονῆς τῶν Ἰδέρων,
διότι παρ' αὐτοῦ ζητῶν ἐλάμβανε τὰ πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ
καὶ τῶν μαθητῶν τῆς Ἀθωνιάδος λεγομένης σχολῆς
βιβλία ὁ σοφὸς αὐτῆς σχολάρχης. Σέργιος ὁ Μακραῖος
ἀναφέρει τὸν τε Μελέτιον τοῦτον καὶ τὸν Ἀθανάσιον, ἀμ-
φοτέρους ἱερομονάχους, «ἀσκήτει καὶ θεωρεῖ ἐν τῇ μεγάλῃ
μονῇ τῶν Ἰδέρων ἐρησυχάζοντα»⁸.

Λόγιος μοναχὸς ἰδερῆτης συνακαμάων ἐν τῇ Μονῇ ταύ-
τῃ τῷ Μελετίῳ, κατὰ τοῦς αὐτοῦς χρόνους ἦν ὁ Ἰωακείμ,
ὃν Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐνυμᾷζει διδασκάλον, ἐν ἰδίαις
πρὸς αὐτὸν ἀνεκδότοις ἐπιστολαῖς.

Ἄλλ' ὁ Βούλγαρις γράφει καὶ πρὸς Ἰσακὴλ, καὶ πρὸς
Νεόφυτον καὶ πρὸς Θεόκλητον τοὺς ἱεροδιδασκάλους, ἐκ
δὲ τούτων, ὁ Θεόκλητος ἦν μοναχὸς ἰδερῆτης· ἀνὴρ εἰδή-
μων τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς, ἀκαμάζων περὶ τὸ
1730, ἔγραψεν ἐν σχήματι διαλόγου Κόσμον καὶ ψυ-
χὴν⁹. ὁ Βούλγαρις ἐτίμα λίαν καὶ ἐσέβετο τὸν Μελέ-
τιον ἰδίως, τὸν Ἰωακείμ, ὅτινι ἔγραφε ζητῶν βιβλία, καὶ
τὸν Θεόκλητον, αἱ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολαὶ τοῦ ἀνδρὸς
ἀνεκδοταὶ οὗται κείσθωσαν ὥδε κάλλιστον ἀναγνώσμα
παντὶ, ἅμα μὲν τιμῶντι καὶ περὶ πολλοῦ ποιοιμένῳ τῆς
καλλιγόνου γραφίδος ἐκείνης τὰ ἔκγονα, ἅμα δὲ εὐλα-
βοιμένῳ τὴν φιλογένειαν καὶ τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἀγά-
πην, ἥτις διέκρινε τοὺς ἰδερῆτας πατέρας τότε· αἱ πρὸς
Μελέτιον, Ἰωακείμ καὶ Θεόκλητον ἐπιστολαὶ εἰσὶν αὗται:

Ἰωακείμ διδασκάλῳ τῷ Ἰδερῆτῃ.

Ὅτι ἐσίγησα, φησὶν, ἐπαλαιώθη τὰ ὀστέα μου ἀπὸ τοῦ

στολή πρὸς Κλαύριον, περὶ τῶν μετὰ τὸ σέλιμα ἁγίων τῆς ἀντολ. Ἐκ-
κλησίας· ἐν Ἀθήναις 1814, σελ. 21.

7. Δαπόντης ἱστορ. κατάλογος· Μεσαιων. βιβλ. Γ', σελ. 112.

8. Νικόδημος ἔμπειρ. ἀπολοῦθ'· σελ. 91.

9. Σέργιος Μακραῖος Ἰπομνήματα ἐκκλησ. ἱστορίας· Μεσαιων. βι-
βλιοθ. Γ', σελ. 235, Σάβη Νεοελλ. φιολ. σελ. 604· ἀναγίνεται αὐ-
τόθι ὅτι ὁ Ἀθανάσιος ἰδερῆτης ἔγραψεν ἀπολοῦθαι καὶ μὴν τοῦ γε-
μάρτυρος Νικολάου τοῦ ῥέου, τοῦ ἐν ἔτει 1755 ἀβλήσαντος.

10. Ζαβίρας Νέξ Ἑλλάς, σελ. 324· ὁ Ζαβίρας ἀγνοεῖ εἰς ποίας πα-
τρίδας ἦν καὶ ποῦ ἐμνηστεύετο ὁ Θεόκλητος.

κράζειν, αἰτίαν τῶν δευτέρων κραυγῶν τὴν πρώτην σιγὴν τιθέμενος· ἐγὼ δὲ, ἐπεὶ κρᾶν ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ἀδολεσγῶν τὰ ἡμέτερα ταῦτα, οὐδὲ μικρὸν τῆς ἀνέσεως εὐρίσκω τὸν χρόνον, διὰ τοῦτο εἰρήσα. Καὶ περιίσταται μοι τὸ πρᾶγμα ἀντίστροφον, οὐχὶ φωνὴ δι' ἀφωνίαν, ἀλλ' ἐκ φωνῆς ἀφωνία καὶ ἀρασία. Ἰδοὺ σοι τὸ αἷτιον, ἀδελφέ, τῆς μακρᾶς σιγῆς· τί οὖν; ἀποδέξῃ τὴν ἀπολογίαν; εὐ οἶδ' ὅτι τῶν γὰρ τοιούτων ἀγωνισμάτων ποτὲ γευσάμενος, μὴδ' ἔξω κίνεως πάντῃ γεγονώς, συγγνώμων [μοι] δικαστῆς ἐρεδρεύσεις· οὐ γὰρ μόνον βοηθεῖν, ἐν ᾧ τις πέποιθε πειρασθεῖς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι, ἀλλὰ καὶ ἀρίστων βελτίως ἔχει, καὶ ἐτοίμως. Συνάπτω δὲ τοῖς ὑπὲρ τῆς σιγῆς λόγοις, τὰς ὑπὲρ τῶν ἀμυγδάλων τῶν ἀνελύτρων εὐχαριστίας, νεαζούσας ἔτι πάμπαν αὐτάς καὶ τοὶ ὑπερήμεροι· αἱ γὰρ χάριτες ἤκιστα γηράσκουσιν, εἰ μόνον μὴ τρόπῳ ἀγνώμονι περιπέσοιν· ἀλλ' ἐμοὶ μὴ γένοιτο ἀγνωμονῆσαι ποτὲ, οὐδὲ πρὸς τοὺς μικρὸν ἐμοὶ διαφέροντας, μὴ ὅτι πρὸς τὴν σὴν τελειότητα, ἣν ἐν τοῖς μάλιστα διὰ τιμῆς ἄγω, καὶ σέβομαι· τὸ δ' ὅτι καὶ ἀγαπῶ, καὶ ποθῶ, τί χρὴ καὶ λέγειν, πρὸς ἀνταγχαπῶντα καὶ ἀντιποθοῦντα, εἰ τὸ ἀγαπᾶν εἰλικρινῶς, τοῦ ἀγαπᾶσθαι, εἰ πέρ τις ἄλλη, μαρτυρία κρίνεται ἀξιόπιστος; Αὐτὸς γοῦν καὶ τὸ συντυγχάνειν ἀλλήλοις, καὶ ὁμιλεῖν συνεχῶς, καὶ ἀπολαύειν τῶν φίλων, προσθεῖς ἂν δεῖγμα καὶ στήριγμα ἀσφαλοῦς φιλίας ἡγούμενος· καὶ οὐδ' ἂν ἐγὼ σοι γενοίμην ἔξαρνος· ἀλλὰ τί πάθω; ὁ πλείοσιν ἑκατὸν ἀλύτῃσι πεπεδημένος; ὁ μᾶλλον τοῦ οὐπερ ἔχομεν λόφου δυσμετάστατος καὶ δυσμετακίνητος; Τὸν κουμπάρον Βασίλειον μικροῦ δεῖν κατέσχον παρ' ἐμαυτῷ οὐ δορυάλωτον, ἀλλὰ λεπαδάλωτον, ὡς ἄνευ τῆς παρ' ἐμοῦ ἀδείας πολλὰς τῶν κατὰ τὴν ὑποκειμένην ἡμῖν αἰγιαλίτιν πέτρων, λεπάδων ἀποσπάσαντα καὶ ρινόμικτρον ὅλον, τὸ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ δηλαδὴ, πληρὲς ἔχοντα πεφωραμένον· ἀπέλυτά γέ μιν, καὶ ἀντὶ ἀποίωνων αὐτῷ τοῦ κουμπάρου ἡ χάρις· ἦν εἰ μὲν εἴτεται καὶ ὁμολογῇ· εἰ δὲ μήγε, ἅγιος ἂν εἴη ἐν κόγχῃ λεπάδος ἐμβληθεὶς διαπόντιον ὑπερορίαν κατακρηθῆναι τὴν εἰς Αἴγυπτον. Τὴν σεβαστὴν χορείαν τῶν πανρωσικαίων πατέρων μετὰ τῆς ὀφειλομένης αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας ἀσπάζομαι. Ἡ δὲ ὑμετέρα ἐλλογιμότης, ἐρωμένως ποτὲ τὸ βῆστρον ἐκείνο τερατουργῇτιεν.

Μελετήφ ἱεροδιδασκάλω Ἰβηρότῃ.

Πολλάκις εὐ ποιῶν ἡμᾶς διετελέσας, τὴν γρησὶν ἐπιτρέψας τῶν βιβλίων ἐτοίμως, ὧν ἡτρήσαμεθα. Καὶ νῦν δὲ εὐ ποιήσεις πάλιν εὐ οἶδα, βιβλιόριον ἡμῖν τὴν τοῦ Ξενοφώντος Κυροπαιδείαν περιέχον, ἐφ' ᾧ ἔχομεν ἄλλοις, προσεπιπέμψας· ἐστὶ γὰρ ἡμῖν καὶ ἀλλαχόθεν ἐρανισθεῖσι τοιαῦτα βιβλία, ἀλλ' ἡ τάξις, ἡ ταῖς Ξενοφώντος ἐμπνηγυρίζουσα χάριτιν ὑπερβάλλει τὸν ἀριθμὸν εἰς εἰκάδα πληθυνομένη, καὶ ἀμοιρῶσι βιβλίων οἱ πλείονες. Προσθεῖς τοίνυν ταῖς πολλαῖς σου πρὸς ἡμᾶς εὐποιίαις καὶ ταύτην· ἀνοιχθεῖ σου καὶ αὐθις ὁ κῆπος τοῖς πεινώσι

τοὺς τῆς σφύρας καρποὺς· ἀνιστομένηθ' ἔσονται ἡ πόρῃ, καὶ ὑπερικυβηθεῖ σου ἀφθόνως τὰ νάματα· τοῖς δὲ φῶσι τὰ βεῖθρα τῶν λόγων· οὕτω γὰρ, ὡς τοῦ μὲν κεκλεισμένου, τῆς δὲ ἐσφραγισμένης, ὀνητὴς οἰδεύει. Εἰ δὲ καὶ τὰ μὴ τοιαῦτα εἰς ὠφέλιμα μεταποιεῖν παντοίαις ταῖς ἐπινοίαις ὀφειλομεν, πόσω δὴ μᾶλλον τὰ φύσει τοιαῦτα ὡς ἀφορα τοῖς ἄλλοις ποιεῖν, ἐνεχόμεθα· ἀλλ' αὐτὸς μὲν τῆς εἰς τοῦτο προτροπῆς, οὐκ ἂν εἴης ἐπιδεής· ἡμεῖς δὲ σὺν τῷ βιβλίῳ καὶ τῶν εὐχῶν σου, ὧν οὐδὲν ἥττον χρῆζοντες ἴσμεν, ἐν ἀπολαύσει γενοίμεθα.

Θεοκλήτῳ, Ῥαφαὴλ καὶ Νεοφύτῳ ἱεροδιδασκάλοις.

Οὐδὲ ζητεῖν, οἶμαι, περὶ τοῦ προτεθέντος, οὐδὲ διαπορεῖν ὅλως, οὕτω σαφές ἐν τῷ ἐρώτημα, ὡς ἔφαρκεν προβαλλόμενον ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ πρὸς τὴν ἐπίλυσιν· εἴπερ γὰρ ἡ εἰκὼν ὁμοίωμα ἐστὶ, χαρακτηρίζον αὐτὸ τὸ πρωτότυπον, πῶς ἂν εἰκόνες νομιζοῖντο, αἷς οὐδὲ πρωτότυπὸν τί ἐστιν ὕφεστός, τοῦ θεοῦ Παύλου ὁμολογουμένως μήτε τὸν Κύριον εἰς οὐρανοὺς ἀνερχόμενον θεαταμένου ποτὲ, μήτε κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν τοῖς ἀποστόλοις συνόντος, μᾶλλον δὲ τὸ τηριακὸν κατὰ τῶν ἀποστόλων αὐτῶν φωνοῦντος, ὡς ἔτι κατὰ τοῦ πέμψαντος αὐτοὺς ζηλοῦντος ὑπὲρ τῶν πατρικῶν παραδόσεων καὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ θερμῶς ἀντιπίπτοντος; πάσης γὰρ εἰκόνος ἥτοι τοῦ ἐσομένου αἰνιγματικῆς εὐσεύς, καὶ σκιαγραφούσης τὸ μέλλον, ἢ τοῦ παρωχηκότος παραστατικῆς καὶ εἰς τὸ γεγονὸς τὴν μνήμην ἀναφερούσης, αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος εἰκόνες οὐτέ τι ὅπερ ἐγένετο παριστῶται, ὡς γε πρὸς τὸν ἀπόστολον εἰπεῖν, τὸν ἔτι Σαῦλον, τὸν ἔτι τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ λυμαινόμενον καὶ ἀπειλῆς καὶ φόβου εἰς τοὺς μαθητὰς ἐμπνέοντα, οὐτέ τι τὸ ἐσόμενον, τοῦ θροῦ τε καὶ τῆς χρείας τῶν εἰκόνων ἐκπίπτουσιν, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος δεόντως εἰσὶν ἀξιούμεναι· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο σκοπεῖν δεῖ, ὅτι τὸ τοῦ Παύλου ὁμοίωμα φέρεται ἐν ἐκείναις, τοῦ σχεῦος ὕστερον ἐκλογῆς χρημα-

* Ἐκ τῶν τριῶν, οἱ ἐπιτέλλαι ὁ Βούλγαρις, ὁ μὲν Νεοφύτης ἐστὶν ὁ περικλητὸς διδάσκαλος καὶ γραμματικὸς ὁ Κζυσοκαλυδίτης, ὁ δὲ Ῥαφαὴλ ἐν τῇ σκῇτῃ Κζυσοκαλυβίῳ ἀσκούμενος καὶ οὗτος· ἦν ἐξ Ἀρτης, γεννηθεὶς τῷ 1722, συμμαθητῆς Εὐγενίου παρὰ Χρυσίνῳ, κατὰ τὸν Ζαβάρν, ὅστις γράφει ὅτι ὁ Ῥαφαὴλ ἐργάζετο ἐπιγράμματα διέφορα ἠρωελεγεῖα, λαμβανικὰ καὶ καρκινικὰ ἐν τῷ ξηνοδοχείῳ τῆς Λαύρας καὶ εἰς διεφόρους ἱερὰς ντοῦς. Ζαβάρν Νέζ Ἑλλάς, σελ. 522. Τὸ Ῥαφαὴλ εἰκοσιτέσσαρες οἴκει κατ' ἀλφάβητον, μετ' εὐχῆς εἰς τὴν παρθενομάρτυρα ἁγίαν Βαρβάραν ἐξεδύθηεν ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1780, ἐπιστάσις καὶ διορθῶται Κυρίλλου προηγουμένου Λαυριώτου· Κ. Σάββα Νεοελλ. φιλολ. σελ. 611. Κατὰ τὸν Καισάριον Δαπόνταν ἐξηγήτην ὁ Ῥαφαὴλ ἐκ τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν λαλουμένην ἑλληνικὴν ἐπὶ τὸν βίον τοῦ θεοῦ Λαζάρου τοῦ ἐν τῷ Γαλιλαίῳ, διεδοκίμην ὄντα καὶ πολλῶν, ὡς δύο ψαλτήρις, καὶ τὸν ἔσταλει νὰ τυπωθῇ, δὲν ἡκρόσθη δὲ νὰ ἐτυπώθη· Δαπόντα κατέλ. ἱστορικῶς ἐν Μεσσιων. βιβλιοθ. Γ', σελ. 126. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου τοῦ Ῥαφαὴλ Κζυσοκαλυβίτου καλεῖται πλήρως παρὰ Ἀ. Π. Βρεττῶ· Νεοελλ. φιλολ. τόμ. Α', ἀριθμ. 290.

τίσαντος, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλείων καὶ υἱῶν Ἰσραὴλ βαστάσαντος, καὶ πολλὰ μὲν ἐπὶ τῇ κηρύγματι ἀγωνισμένους, πολλὰ δὲ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ παθόντος, οὐ γὰρ ὁ νοῦς ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν ἀνάληψιν, ἢ τὴν καθόδον τοῦ Πνεύματος εἰκονιζομένου, τὴν τοῦ Παύλου ἐπιστροφὴν ἱστορεῖν, οὐδὲ τοὺς ἀγῶνας, οὐδὲ τὰ σκῆμματα, τὰ δὲ τῆς θέας τὸν ἀπόστολον ἡξιώσθαι, ὧν οὐ τεύχεται, καὶ τοῖς λοιποῖς συνεῖναι, καὶ τῆς γλωττοπυρσεύτου χάριτος ἀξιοῦσθαι τῇ ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως πεντηκοστῇ ἡμέρᾳ, ὧν ἑκάτερον, ὥστερ δὴ τοῦ γενέσθαι, οὕτω τοι καὶ τοῦ ἀληθεῖν ὡς πορρωτάτω ἀπέστηκεν. Εἰκὸς δὲ, κατὰ τὸν θεῖον Δικασκὴν, εὐσεβεῖν αἰρουμένους ἐκάστην εἰκόνα δέχεσθαι, κατὰ τὸν ἐκάστην πρέποντα λόγον καὶ τρόπον· ἢ καὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ τὸν Παῦλον εἰς τὸ κήρυγμα τοῖς λοιποῖς συνεκπέμψομεν, καὶ εἰς τὸ θαῤῥω τοῖς προκρίτοις, ὡς πρόκριτον ὄντα, καὶ κορυφαῖον, συναντῶμεν, καὶ ἐν τῷ δείπνῳ τοῖς ἄλλοις συναντακλινούμεν, καὶ τοῦ λουτήρος τῶν ποδῶν ἀξιώσομεν, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων παρῖναι καὶ αὐτὸν, καὶ θεᾶσθαι τοῦ πάθους τὰ σύμβολα ποιήσομεν; ἀλλ' οὕτως ἐμπης οὐ κατὰ ἰῶτα, οὐδὲ κατὰ κεραίαν τὸν ἐν ταῖς ἱεραῖς δέλοις θεόπνευστον λόγον παραγράφομεν, ἀπαρτῶν δὲ ἄρδην γραφὴν ἀθετήσομεν, καὶ σὺν αὐτῇ οὐχ ἥμισυ καὶ τὴν πίστιν αὐτὴν ἐξομώσομεν. Οὐ γὰρ οἰητέον, ὡς τὰ διὰ ῥημάτων γεγραμμένα ἀπαρτοποιήτα δέον τηρεῖν, τὰ διὰ σχημάτων ἔπειτα ἔξεστιν ἡμῖν ἐπ' ἀδείας πρὸς τὸ δοκοῦν μετασχηματίζεσθαι· ἐπίσης γὰρ δι' ἐκατέρων πίστεως ἡμῖν παιδαγωγία ἀποτεθησάμεν βεβαιὰ τε καὶ ἀμετακίνητος· ὥστερ γὰρ τοῖς γράμμασι μεμνημένοις ἢ βίβλος, τοῦτο τοῖς ἀγραμμάτοις ἢ εἰκὼν καὶ σιγῶσα φλέγγεται· μᾶλλον δὲ ἡ εἰκὼν κοινὴ τις οἷον καὶ σοφοῖς καὶ ἀγραμμάτοις πρόκειται βίβλος· εἰ γε, ὥστερ τῇ ἀκοῇ ὁ λόγος, τοῦτο τῇ ὁράσει δύναται ἡ εἰκὼν· καθάπερ γὰρ διὰ λόγων αἰσθητῶν ἀκούομεν ὡς σωματικοῖς, καὶ νοοῦμεν τὰ πνευματικά, οὕτω διὰ σωματικῆς θεωρίας ἐρχόμεθα ἐπὶ τὴν πνευματικὴν θεωρίαν, καὶ κίνδυνος ἐκατέρωθεν ἔστω τὴν ἀλήθειαν ἀθετῆσαι τοῦ ὁρθοῦ ἐκτραπέντος φρονήματος. Ἐνθεν τοι ὥστερ ὁ τοῖς θεοδότοις γράμμασι προστιθέναι τι, ἢ ἀφαίρειν τῷ λόγῳ τολμῶν, ἀσεδείας κρίνεται τῆς ἐσχάτης, οὐκ ἄλλως καὶ ὁ τὰ ἐν ταῖς γραφαῖς ἐκπερασμένα, διὰ τῶν ἐν ταῖς εἰκόσι τύπων παραποιῶν, τῇ ἰσῇ δίκῃ ὑπενεχθήσεται· ταύτη τοι καὶ τοῖς γραφεῦσι πολλῆς προσοχῆς χρεία, καὶ κρίσεως, μὴ ἀντὶ γραφικῶν καὶ μιμητῶν, πλαστικοὶ τινες γενόμενοι εἰς τὰ θεῖα παρανομῶσι, καὶ δακτύλοις αὐτοὶ βλασφημῶσιν, ὥστερ ἄλλοι τοῖς χεῖλεσιν, εἰ μὴ διὰ τῆς ἀκοῆς, διὰ γούν τῶν ὀφθαλμῶν, τὴν περὶ τὰ θεῖα ἀπάτην τῶν ψυχῶν ταῖς ἀπλουτέραις ἐνσταλόντες· εἰ γὰρ κατὰ τὸν θεῖον Νύσσης· ἔργον αὐτῶν εἶναι κρίνεται, τὰς οἰκείας τε καὶ καταλλήλους βαρὰς ἐπαλείφοντα· τῷ μιμήματι, δι' ἀκριβείας τὸ ἀρχέτυπον κάλλος πρὸς τὸ ὁμοίωμα μετὰγειν, πόσω δὴ μᾶλλον αὐτοῖς φροντιστέον τῆς τῶν πραγμάτων καταλληλότητος; Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ πολλὰ ψεύδονται οἱ γραφεῖς, τὰ μὲν ἐξ ἀμαθείας, τὰ δὲ καὶ ὑπὸ σκαιότητος,

τοῖς τὰ δέοντα παραινέουσι πολλάκις μηδὲλως προσέχοντες, αὐτῶν ἂν εἴη τῶν τὰς ἐκκλησίας διοικεῖν τεταγμένων πρὸς τὸ δέον τῆς γραφῆς ἀνταγάζειν, μὴδ' ἐπιτρέπειν αὐτοὺς καταψεύδεσθαι ἐν τοῖς πίναξι, καὶ πολλὰ μὲν τῶν ἀπρεπῶν, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἀνυποστάτων τοῖς ἀληθεῖσι συγκαταμιγνύειν. Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς τὴν τοῦ μαρτυρίου σκηνὴν τῷ θεόπτη προσχεδιάσας, εἰκόνα ἐσομένην τῆς ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ προδιαγραφομένης ἀγίττειας, οὐ τοῦτο ἡρέεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Βετσελεὴλ ἐξ ὀνόματος ἀνακέκληκε τὸν τοῦ Ὁρ, καὶ πνεύματος ἁγίου ἐνέπλησε, καὶ συνέτειος καὶ ἐπιστήμης, ὡς μὴ τὰς ἀλόγως τε καὶ ὡς ἐτυχε γραφομένης τῶν ἱερῶν πραγμάτων εἰκόνας ἀποδεχόμενος, τὰς δὲ μετὰ λόγου τε καὶ συνέσεως.

Τῷ δεδασκάλῳ κύρ Ἰωαννέμ.

Κάλαμος τῷ ὄντι ἐγώ, ὑπὸ δύο ἀντιπνεόντων ἀνέμων σαλευόμενος· ἐντεῦθεν μὲν ὁ πανιερώτατος Ἰδὴρ παρίστησιν ἑαυτὸν ἀνέγκλητον, καταναθεματίζων καὶ ὁμνῶν ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτὸς ἐκεῖνος, ὁ ὑπὸ τοῦ λογιστάτου κύρ Μακαρίου περιγραφόμενος· ἐντεῦθεν δὲ πάλιν ὁ ῥηθεὶς κύρ Μακάριος ὁμνῶς τε καὶ Θεὸν ἐπιμαρτυρούμενος, αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι ὑπερδιατείνεται τὸν Τιμόθεον, ἐν δύο μὲν ἔθνη ἀπεστράφησαν, δύο δὲ βασιλεῖς ἀπῆλασαν, μία δὲ σύνοδος τοπικὴ ἀναθέματι καθυπέβαλεν· οὐ λόγος ἐνταῦθα λόγῳ παλαίει, πρᾶγμα δὲ πράγματι· ὁ δὲ ἀγὼν ὑπὲρ εὐσεβείας, ἢ καὶ τὸ ἐπὶ ποσὸν προσκοροῦσθαι οὐκ ἀσφαλές, οὐδ' ἀκίνδυνον. Διὸ καὶ τὴν ὑπόσχεσιν· τοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ γράψαι τῷ παναγιωτάτῳ πατρὶ εὐλόγως ἀνακαλῶ μεταβουλεύσάμενος· ἦτοι γὰρ αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τότε καθαιρεθεὶς ἐστὶ καὶ ἀναθεματισθεὶς, ἢ ἄλλος. Εἰ μὲν ἄλλος, γνωρισάτω ἑαυτὸν, καὶ ὁ Μακάριος ὡς ἄρα τὸν ἀρχιερέα σκυροπαντήσας μενεῖ ὑπεύθυνος. Εἰ δ' ἐκεῖνος, τίνα δὴ λόγον εἰς ἰσχὺν ἔξει τὸ ἐμὸν γράμμα πρὸς τὸν παναγιώτατον; Ἡ μαρτυρία ἡ ἐμὴ αὐτὸν μὲν εὐδαμῶς ὠρμήσει, ὡς ὑπ' ἐμοῦ ἀγνοούμενον, ἐμὲ δὲ βλάψει, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενον· οὐ τοῦτο ζητεῖται πότερον ἐρρηθόζος οὗτος, ἢ οὐ; ὥστε ταῖς δι' ὁμοφροῦς ὁμολογίαις πεισθέντας ἡμᾶς ἰθὺς ἀποδείξει τὸν ὑπ' αἰτίᾳ ἀγόμενον, κατὰ τὸ· στόματι ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. Ἀλλὰ πότερον, ἢ καὶ πρῶτον ἐρρηθόζος, ἢ οὐχί; ὁ Τιμόθεος οὗτος οὐκ ἐπισχιλῶν τὸ πρῶτον, ὁ δὲ Μακάριος τὸ δεύτερον· τίς οὐκ ἐπισχιλῶν μιλλίων διαστήματι τῆς καθ' ἣν ταῦτα διεπράχθη χώρας ἀπέχων, ἐπεικῶς μαρτυρήσει; Παραινῶ τοῖσιν αὐτῷ πάντα ἔκνον ἀποθέμενον, καὶ τῆς εἰς βασιλεύουσιν φερούσης ἀψάμενον, ἐκείσε ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας τὰς καθ' ἑαυτοῦ αἰτίας ἀποσκευάσαι καὶ ἀποσιεασθαι. Ἡ καὶ τὸ γραμματοκομιστοῦ εἰς τότε ἀτυχῆσαι, εἰς καλὸν ἡμῖν ἀπήντησεν· ἡ γὰρ μετὰ τοῦ Μακαρίου συντυχία τὸ δυσχερές τοῦ πράγματος παραστήσασα, καὶ τὴν ἀπ' ἡμῶν βοήθειαν προύδην ἀπέδειξεν. Εἰ γὰρ καὶ περὶ τὴν τοῦ ἀνδρός πίστιν οὐκ ἐνδοιάζομεν κρίνοντες αὐτὸν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ (τοῦ γὰρ Θεοῦ τὸ ἔρευναν τὰ βάθη τῶν καρδιῶν) ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο πρὸς ἡμῶν

ἂν εἴη, τὸ μαρτυρηθῆαι μὴ ἐκείνον αὐτὸν τυγχάνειν τὴν ἐκείσε, καὶ τότε, καὶ ὑπὸ τοσούτης συνόδου καθηρημένον. Ἐκείνῳ δὲ ἄρα ὄντι παρὰ τῆς ἐκκλησίας τὴν ἀφῆσιν ζητεῖν τε ἔπασσι, καὶ ἐλπίζειν· εἰ δ' ἀπορία καὶ φόβος τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιδημίαν παραιτούμενος, τῆς τε κοινωνίας τυχεῖν, καὶ τῆς αἰτίας ἀπαλλαχθῆναι, κἀνταῦθα μένων ἐπιποθεῖ, λοιπὸν ἂν εἴη καὶ οὕτω τὰ περὶ αὐτοῦ ἀναγγεῖλαντας, ἐκείθεν αὖ ἐξαιτήσασθαι τὴν ἀδειαν, ὅπως διὰ πανδήμου ὁμολογίας, ἣν ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων ἀποδώσει· παρ' ἡμῖν, ἀθῶν ἐαυτὸν ἀναδείξει, καὶ τῆς κοινωνίας ἄξιον. Καὶ ταῦτα μὲν ὁμολογῶν ὅστις ἐστίν, ἄλλως γὰρ λανθάνειν πειρώμενος, καὶ ἄλλον εἶναι παρὰ τὸν δυσφημισθέντα ἐκείνον ἐαυτὸν λέγων, ἴστω ὅτι καὶ ἄλλων δαίται μαρτύρων, δι' ὧν ἂν αὐτὸ τοῦτο κατασκευάσειεν. Ἐρρωμένην, εὐδαιμονοῦσαν κτλ.

Τῷ αὐτῷ.

Συμφώνως τοῖς οἰκπερ τῇ ἡμετέρᾳ ἐλλογιμότητι φθίσας ἐπέστειλα, καὶ τῷ πανιερωτάτῳ κυρίῳ Τιμοθέῳ, συντυχὼν παρέστησα ὅτι συμφέρει αὐτῷ ἀπελθεῖν εἰς τὴν βασιλεύουσάν, καὶ ἦν πρότερον διὰ γράμματος ἡμετέρου ἡτεῖτο, ταύτης παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατρὸς τῆς εὐχῆς τε καὶ εὐλογίας αὐτοπροσώπως ἀξιωθῆναι· ὁ δὲ μοι τὸν πλοῦν ἀναλαβέσθαι εὐθύμως μάλα ὑπέσχετο· ταῦτ' οὖν καὶ ἡ ἡμετέρα σύνεσις αὐτῷ παραινέσει, καὶ πάντες οἱ αὐτόσε πανοσιώτατοι προεστώτες, οἳ μέλλει τῆς ἀγαθῆς τοῦ ἀνδρὸς ὑπολήψεως, οὐδὲν ἤττον ἢ τῆς ἰδίας· ἡ γὰρ τοῦ κοινοῦ εὐκλεία πρὸς ἓνα ἕκαστον τῶν κατὰ μέρος. Τὸ τοῖνυν πρὸ τοῦ γράμματος, ὡς περιττὸν ὄν, σιγηθήσεται· ἵνα μὴ τηνάλλως αὐτῷ πλείονος ἀθυμίας γενόμεθα πρόξενοι. Ἰδὼ ἀναπέμπω τῇ ἡμετέρᾳ πανοσιότητι καὶ τὸ περὶ μεταίτιτος κόσμου διαλογικὸν συγγραμμάτιον, ἀφ' οὗ καὶ πλείστα ὠφελήθη, καὶ πολλοὺ ἄξιον κρίνω τοῖς παραιτησαμένοις τὸν κόσμον καὶ τὸν μοναχικὸν βίον ἀσπασαμένοις διὰ παντὸς ἐν χειρὶν ἔχειν αὐτὸ καὶ ἀνελίττειν· οὕτω γὰρ ἂν δι' αὐτοῦ ὑπομινησκόμενοι προσέχειεν τῇ ἐπαγγελίᾳ τῇ ἐαυτῶν, ὥστε τὸ ὄνομα καὶ τὸ σχῆμα μὴ ψεύδεσθαι. Ἐρρωμένην τε καὶ διὰ βίου γινωμένην ἐκωρελῇ διατηροῦν τὴν ἡμετέραν ἐλλογιμότητα ὁ μέγας Θεὸς εἰς γῆρας βαλύτατον.

Μελετή τῷ ἱερολογιωτάτῳ διδασκάλῳ.

Τὰ ἱδριότι φθεγγόμενα ἱερὰ εὐαγγέλια, ἀνάρχα καὶ τοι τυχόντα καὶ ἀτελεύτητα, τουτέστιν ὑπὸ παλαιότητος σεσαθρωμένα τε καὶ ἡρωτριασμένα, ὁ μικρὸς Ἰδὴρ Συμεὼν ὑπερήσθη τε ἀποδεξάμενος, καὶ μονονοῦ τὴν ψυχὴν αὐτοῖς ἐπιχίας, ἀπρὶς ἔχεται τῆς ἀνγνώσεως. Ἀποκρίσεται τοῖνυν καὶ οὕτως ἐπὶ τοῖς ἄλλοις τῇ ὑμῶν ἱερολογίᾳ τῇ ὁ μισθὸς παρὰ τῷ Θεῷ, παρ' ἡμῖν δὲ ἡ χάρις, ἀνθ' ἧς ὁ νεανίσκος ὠφελείας καρπώσεται. Ἀλλὰ σε πέμψαι ἡμῖν ἀντιδοθῆναι, σιδασμιώτατε, ἐφ' οἷς ἔχομεν λαβόντες καὶ δύο ἐπι βιβλία, τὸ μὲν τὰς Θουκυδίδου συγγραφὰς περιέχον, τὸ δὲ τὴν Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ γραμματικὴν, ἣν λα-

τινικοῖς σχολίοις καὶ σημειώμασι πεποικισμένην ὁ λογιώτατος κύρ Παναγιώτης ἐν τῇ παρ' ἡμῖν βιβλιοθήκῃ ἀρτίως κατιδὼν ἰθεάτατο. Συγγνοίης δ' ἂν ἄρα ἡμῖν οὕτω συνεχῶς δι' ὄγλου σοι γινόμενοις εὐ οἶδα· οὐ γὰρ ἂν ἀπέποις δηλονότι, ὥς οὐδ' ὁ ἥλιος· τὰ ὑπὸ σελήνῃν διαθάλπειν, οὐδ' αὐτὸς ἡμᾶς εὐ ποιῶν, ἕως οὗ ἔχεις τὸ δύνασθαι. Ἐρῶσο.

Ἰωάννη τῷ διδασκάλῳ.

Αὐτὴν μονονοῦχί τὴν ψυχὴν ἐπιφθεγγόμενῃ ἐγγράττω ἐν τούτοις τοῖς πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην γράμμασιν, ἐπεὶ μὴ δύναμαι πολλὰ ἐριέμενος· γράβαι δρυστήρια ἀλλὰ τίς ἂν λόγος ἰσχύσει ψυχῆς ἀκρυσφόνες ἐμφανίσαι κίνημα; λόγος οὐδεὶς· εἰ μὴ πάλιν ἡ ἱερὰ σου ψυχὴ καὶ φιλόστοφος φράσασα ταῖς νοεραῖς ἐμφράσει, παραστήσῃ τε τὴν ἀγάπην, καὶ συνήσῃ ὀξέως ὁ βούλομαι. Ἐρρωμένη μοι διαδιδῶν ἡ ὑμετέρα σοφολογίότης στριζομένη τὸ συναμφοτέρων.

(Ἐπεται τὸ τέλος)

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ*

Ἀνέτειλεν ὁμοῦς ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ πλησμονὴ τῶν ὑπαλλήλων τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς ἐξέλιπε, καὶ τῶν σεκρετικῶν καὶ χαρτυλαρίων, καὶ τῶν ἱερομνημόνων καὶ τῶν νοταρίων ὁ ἀναρίθμητος χορὸς ἐπαύσατο λειτουργῶν· οὐδὲ σεκρέτων αἱ μικρογραφίαι εὐρίσκοντο πλέον ἐν τοῖς μικροῖς γραφείοις, ἐν οἷς ὀλίγοι τινὲς κληρικοὶ ἐργάζοντο, δηλονότι ὁρρηκίλοι τῆς πατριαρχικῆς οἰκίας, οὐδὲ Θωμαῖται τρίκλινοι καὶ κατηχούμενα ἀλεξιακά. Πατριαρχικὸς ναὸς ἐγένετο ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὃν ὁ πορθητὴς Μωάμεθ Β' παρεχώρησε τῷ πρώτῳ μετὰ τὴν ἄλωσιν ὀρθοδόξῳ πατριάρχῃ.

Ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ὑπῆρξε πατριαρχεῖον ἐπὶ βραχύτατον χρόνον διάστημα. Γεννάδιος ὁ Σχολάριος ἐξελέγη πιθανῶς ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἄλωσιν, εἰ μὴ καὶ πλέον, διέμεινε δὲ κοσμῶν τὸν θρόνον τοῦ Πρωτοκλήτου μέχρι μηνὸς τοῦ 1456, μόλις διετίαν τὰς ἡμέρας κρατήσας¹⁰⁵. ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Σχολάριος, διαρκύστες ἔτι τῆς ἀξιωματικότητος πατριαρχείας αὐτοῦ, κατέλιπε τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἐγκαθιδρύσας τὰ πατριαρχεῖα ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαριστοῦ, εἰκάζω ὅτι εἴτε τελευτήτωντος τοῦ 1455 εἴτ' ἀρχομένου τοῦ 1456 ἐγκατελείφθη ὁ

* συνέχειαι προηγουμένου τεύχους, σελ. 489.

105. Ἀνάγνωθι κατὰ πλάτος ὅτι περὶ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου ἐγράφη ἐν τῇ Ἐκκλ. ἀληθείᾳ, ἔτους Γ', σελ. 357—358 καὶ ἐν τῷ τοῦ Β. Δ. Καλλιφρονος «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ», ἔτους Κ', σελ. 68· πρβλ. Σχ. Δ. Βυζαντίου Κωνσταντινουπόλιν, τόμ. Α', σελ. 393, ὅπου φαίνεται νομίζων ὁ συγγραφεὺς ὅτι τῷ 1455 ἐγκατεστήθη τὸ πατριαρχεῖον ἐν τῇ Παμμακαριστῷ.

ναός τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τὸ πατριαρχεῖον ἐγκατεστάθη ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ, ὅπου διετέλεσεν ὑπάρχον ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου μέχρι τοῦ 1586, δηλονοῦν ἐπὶ ἔτη ἑκατὸν τριάκοντα καὶ ἐν¹⁰⁶.

§

Ὁ ναὸς τῆς Παμμακαρίστου ἦν μονὴ γυναικεία, ἐγερθεῖσα κατὰ τὸν IB' αἰῶνα ὑπὸ Μιχαὴλ Δούκα πρωτοστράτορος καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαρίας, ἀδελφῆς Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, καὶ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος¹⁰⁷. ὁ πατριάρχης Γεννάδιος Β' ὁ Σχολάριος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἀελαβὸν εἰς πατριαρχεῖον τὸν ναὸν τῆς Παμμακαρίστου, ὅτι οἱ οἰκοῦντες ἦσαν κύκλῳ πάντες χριστιανοί¹⁰⁸, οἱ δι᾿δοχοι δὲ τοῦ Σχολαρίου διέμειναν ἐν τῷ ναῷ τούτῳ μέχρι τοῦ 1586. Πιθανὸν δ' ἐστὶ μεταδύντες ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εἰς τὸν τῆς Παμμακαρίστου οἱ κληρικοὶ τοῦ πατριαρχείου μετεκόμισαν, ὡς ὁ πολυμαθὴς βυζαντινογράφος ἱατρός Ἀ. Γ. Πασπάτης γράφει¹⁰⁹, καὶ πάντα τὰ ἱερὰ σκεύη αὐτὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἔθεν καὶ ἡ παρὰ πάντων φημιζομένη λαμπρότης τῆς πατριαρχικῆς ταύτης ἐκκλησίας. Τὰς ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ ἐνδικοιτωμένας μοναχὰς ὀλιγίστας διέταξεν ὁ πατριάρχης ἵνα παραλάβωσι τὴν ἐκεῖ πλησίον ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ τοῦ ἐν τῇ Τρούλῳ.

Τὰς ἐν τῷ ναῷ τῆς Παμμακαρίστου γενομένας, ἐν διαστήματι ἑκατὸν τριάκοντα ἐτῶν, ἀλλοιωσεις, ἐπισκευὰς καὶ μεταβολὰς ἀγνοοῦμεν ὡς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ Κωνσταντινουπόλεως τῇ ὑπὸ Μαλαξοῦ γραφεῖσῃ ἀναγινώσκουμεν, ὁ πατριάρχης Διονύσιος Β' ὁ ἀπὸ Νικομηδείας ἀέκαμε καὶ δύο ἀναλόγια, ὅπου κανοναρχοῦν, εἰς τὸν δεξιὸν χορὸν καὶ εἰς τὸν ἀριστερόν· καὶ ἄλλα τινα σκεύη¹¹⁰.

Μετὰ τὸν Διονύσιον Β', ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἰωάννης Β' ὁ Μεγαλοπρεπὴς ἀναφέρειται παρὰ Μαλαξῶ ὅτι κατεσκεύασε καὶ οὗτος «σκεύη τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, διαβάμβουλον ἀργυρὸν, λεκάνην ἀρ-

γυρὴν, μανουάλια δύο ἀργυρᾶ, καὶ ἄλλα πολύτιμα λαμπρὰ καὶ χρυσὰ ἱερὰ καὶ ποδαῖς¹¹¹.

Ὁ ἐν τῇ πολυτιμῇ βίβλῳ τοῦ Μαρτίνου Κρουτίου τὴν ἐκδιδόμενην ἱστορίαν ἐκκλησιαστικὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως γράψας ἐν ὅρῃ καὶ λόγῳ μεγάλῃ γόρῳ καὶ πομπῶδῃ περιγράφει τὸν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου Β' τοῦ Τρανοῦ κατασκευασθέντα πατριαρχικὸν ἐν τῷ ναῷ τῆς Παμμακαρίστου θρόνον καὶ τὰς ἱερὰς εἰκόνας, τὴν δ' ὑπὸ Μαλαξοῦ περιγραφὴν μεταγράφων¹¹² ἀναδημοσιεύω ὧδε:

«Ἐκατασκεύασε δὲ καὶ θεῖον θρόνον, μέγαν καὶ θυμαστόν, πατριαρχικόν, διὰ πολλῆς ψιλῆς τέχνης, καὶ διὰ πολλῶν διαφόρων πραγμάτων. ἔχει δὲ κόκκαλα πολύτιμα, ὠραϊότατα, ἄσπρα, καὶ ἄλλα πολυποίκιλα τῆς τέχνης, πράσινα, μαῦρα, καὶ ἄλλης θεωρίας, καὶ κατὰ τόπους μὲ τὸ χρυσάφι· καὶ ἐκεῖ ὅπου στέκεται εἰς αὐτὸν ὁ θεὸς πατριάρχης, ἄνωθεν τῆς θείας καὶ ἱερᾶς αὐτοῦ κορυφῆς. ἔχει τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, μέγαν ἀργυρέαν, ὅλον μὲ τὸ χρυσάφι ἱστωρημένον. Εἶναι δὲ τὸ μῆκος μία σπιθαμὴ μεγάλῃ. Καὶ ποῖος νοῦς ἀνθρώπου νὰ δυνηθῇ νὰ κατανοήσῃ τὴν τέχνην καὶ θεωρίαν αὐτοῦ τοῦ ὑψηλοτάτου πατριαρχικοῦ θρόνου; Ὅταν γὰρ θεωρῇ αὐτὸν τινὰς ἀπὸ τὴν λαμπρότητα ὅπου ἔχει τῶν πολλῶν ὠραιότητων πραγμάτων, ὧν περ εἶναι κατασκευασμένος, καὶ καμωμένος σοῦ φαίνεται, ὅτι εἶναι ῥοῦχον πολύτιμον χρυσοῦσαντον μαργαριττόστρωτον, μετὰ τῶν δώδεκα ἐκλεκτῶν λίθων, τοῦ τε σαρδίου, τοπαζίου, σμαράγδου, ἀνθρακος, σαπφείρου, ἰάσπου, ὑακίνθου, ἀγάλτου, χρυσολίθου, βυρρηλλίου, καὶ ὀνυχίτου, καὶ μετὰ ἄλλων πολυτίμων λίθων ἐκλεκτῶν καὶ λαμπροτάτων· καὶ φαίνεται ὠραιότερος καὶ λαμπρότερος ἀπὸ ὅλον τὸν ναόν. ἔχει δὲ αὐτὸς ὁ θεὸς θρόνος εἰς τὸ ἓνα μέρος μία μεγάλῃν ἁγίαν εἰκόνα ὠραιότατην μὲ τὸ χρυσάφι, καὶ ἔχει τὴν ἀποκαθήλωσιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν θεῖον ἐνταφιασμόν τοῦ παναγίου σώματος αὐτοῦ· καὶ ἐκρέμασεν ἐκεῖ κανδήλα ἀργυρῇ, καὶ φωτίζει καὶ λάμπει, ὥσπερ ὁ ἀστὴρ τῆς αὐγῆς.

«Ἐκαμε δὲ καὶ ἱερὰ πολύτιμα καὶ λαμπρὰ πολυταύρια, φελόνια, στιγάρια, ὠράρια, καὶ σκεύη ἀργυρὰ ὠραία, τὰ ὅποια ὅταν τὰ ἐνδοθῶν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διάκονοι καὶ εὐγουν ἔξω τοῦ βήματος, καὶ ἔλθουν γύροθεν τοῦ ὑψηλοτάτου θρόνου, καὶ κλίνουν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, λέγοντες τὴν εὐχὴν, παρομοιάζουσι τοὺς θεοὺς ἀγγέλους ὅπου σκένονται ἔμπροσθεν τοῦ φοβεροῦ θεοῦ θρόνου τοῦ οὐρανίου, κλιμέναι τὰς κεφαλὰς λέγοντες τὸ ἅγιος ὁ θεός, ἅγιος ἰσχυρός καὶ τὰ ἑξῆς. Ὅμως ὁ πόθος καὶ ἡ ζέσις τοῦ κοινοῦ δεσπότης εἶναι εἰς αὐτὸν τὸν θεῖον ναὸν τῆς Παμμακαρίστου, καθὼς ἦτον τοῦ Σολομῶντος εἰς τὴν ἁγίαν Σιών.

106. Δωροθέου χρονογράφος, ἔκδ. 1806, σελ. 419. «καὶ ἐξήχησέ τιν, διότι ἦτον πολλοὶ ἄνθρωποι ἐκεῖ» — καὶ τοῦτος ὁ ναὸς τῆς Παμμακαρίστου ἦτον ὅλος ἔξωθεν τὸ γύρον κάτοικος, ἀνθρώπους τὰ ὀπτήτρια γαμάτῃ ὅλη ἡ γειτονία καὶ ἐπάνω καὶ κάτω· ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ χρονογράφου Δαμασκηνοῦ Στουδίτου, παρὰ Κ. Σίθλ, ἐν Μεσαιων. βιβλιοθήκῃ, τόμ. Γ', πρῶτ. σελ. 15'.

107. ἀνάγνωθι περὶ Παμμακαρίστου Βυζαντινῆς μελέτης Ἀ. Γ. Πασπάτης, σελ. 298—302 καὶ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοπογράφους εἰς οὗς παραπέμπει. Περὶ τοῦ κτίτορος Μιχαὴλ Δούκα τοῦ πρωτοστράτορος παρὶδοσὶς τις δημοσιεύεται κατωτέρω· ἴδε δὲ Δουκακίου Familiae augustae Christianae τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1729, σελ. 138, στήλ. 6'. ἴδε τοῦ αὐτοῦ Constant. Christ. βιβλ. Δ', σελ. 63, στήλ. α' περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου.

108. Crusii Turcogræcia, σελ. 15.

109. Πασπάτης Μελέται, σελ. 299.

110. Μαλαξὸς ἐν Turcogræcia, σελ. 168.

111. αὐτόθι, σελ. 170.

112. μετετυπώθη τὸ παρὸν τεμάχιον τῆς ἱστορίας τοῦ Μαλαξοῦ ὑπὸ Κ. Σίθλ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενῳ Βιογραφικῷ σχεδίσμῳ περὶ τοῦ πατριάρχου Ἰερεμίου Β', ἐν Ἀθήναις, 1870, σελ. 16'—17'.

και καθὼς ἐλάλησεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ πῶς νὰ τὴν ἐκάμη καὶ πῶς νὰ τὴν ἐστολίση, οὕτως ἐλάλησε καὶ λαλεῖ ἡ παμμακαρίστου πρὸς τὴν ἐμφυλον εἰκόνα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτῆς, ἡ ὁποία εἶναι αὐτός ὁ πατριάρχης, ὁ ἀληθινὸς ἀρχιερεὺς τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἐκ Θεοῦ τὴν χάριν ἔχων, ὁ πληρωθεὶς δεσποτικὸς λόγος εἰς αὐτὸν διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου· «Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, εἰμὶ ἐπὶ τὸν πρῶτον καὶ ἤσυχον, τὸν τρέμοντά μου τοὺς λόγους;» Λοιπὸν ὁ κοινὸς δεσπότης, ἔσωντος νὰ λέγουν οἱ θεοὶ διδάσκαλοι, ὅτι ἐπίγειος οὐρανὸς εἶναι ἡ ἐκκλησίαι, καὶ οὐρανὸς πολύφωτος, ἐνθυμήθη τοῦτο ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διὰ τοῦ φωτισμοῦ, καὶ ἔκαμε τοὺς καλλωπισμούς καὶ τὰ ὠραῖα καὶ λαμπρότατα, ὅπου ἀκούσατε εἰς τὸν θεῖον ναὸν τοῦτον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῆς Παμμακαρίστου. Ἐχει γὰρ ὁ οὐρανὸς, καθὼς τὸν ἐβλέπομεν ἥλιον, φεγγάρι, ἀστὴρ καὶ τὰ ἄλλα. Ἐχει δὲ αὐτός ὁ ναὸς τῆς Παμμακαρίστου, ἀντὶ τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου, τὸ ὠραιότατον καὶ λαμπρότατον χρυσοῦν τέμπλον, ἀπάνω μετὰ τοῦ χρυσοῦ χρυσοῦ σταυροῦ, ὅπου εἶναι εἰς αὐτὸν ἐσταυρωμένος ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ σωτὴρ παντὸς τοῦ ἀνθρώπου γένους, καὶ αἱ εἰκόνας τῶν δώδεκα δεσποτικῶν εὐρεῶν, καὶ κάτωθεν τοῦ τέμπλου ἡ εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεγάλη καὶ λαμπρότατη, καὶ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει ἡ εἰκόνα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Παμμακαρίστου ὠραιότατη καὶ λαμπρή, ἔχοντες πολυτίμους ποδιαὶς χρυσαῖς, καὶ βυμβύθιον μέγα ἐκλεκτὸν, καὶ αἱ πόρται τοῦ ἁγίου βήματος πάγχρυσαι, με τὸν θεῖον εὐαγγελικὸν ἀσπασμὸν τῆς πανυπεράγνου Θεοτόκου καὶ ἀντὶ τοῦ φωτός τῆς σελήνης καὶ τῶν ἀστέρων ἔχει τὰς ἀργυρὰς κανδήλας καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν θείων εἰκόνων, καὶ ὅλην τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ναοῦ, τὴν ὁποίαν ἀκούσατε, ὅπου εἶπαμεν· ὅτι καὶ μέσα καὶ ἔξω εἶναι ὅλη λαμπρή, φωτεινὴ καὶ θαυμασιωτάτη ἀπὸ τὴν ὠραιότητά· ἀντὶ δὲ τοῦ οὐρανοῦ θρόνου ἔκαμεν αὐτὸν τὸν θεῖον θρόνον, τὸν ὑπὲρλαμπρον, ὅπου εἶπαμεν καὶ καθὼς ἡ θεότης καθίηται ἐπὶ θρόνον εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτω καὶ αὐτός ὁ δεσπότης, ὁ φέρων τὴν εἰκόνα τοῦ ἐνὸς τῆς ἁγίας τριάδος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καθίηται ἐπὶ τοῦ θεοῦ θρόνου τοῦ ἐπιγείου. Εἶναι δὲ καὶ λέγεται αὐτός ὁ ναὸς τῆς Παμμακαρίστου ἐπίγειος οὐρανός, νέα Σιών, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος, καὶ καύχημα καὶ ἐπαῖνος ὅλης τῆς οἰκουμένης, καὶ εὐμορφία ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μητέρων, τὸν ὅποιον περισκεπάσει καὶ στερεώσῃ καὶ φυλάξῃ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ δυνατὸς καὶ φοβερός ἐκ παντὸς ἐναντίου, σὺν αὐτῷ τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν ἀνέντη καὶ δεσπότη τῷ οἰκουμένικῳ πατριάρχῃ¹¹³, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, καὶ πληρωθῇ ὁ θεὸς λόγος αὐτοῦ τοῦ Κυρίου τοῦ εἰπόντος πρὸς τὸν κορυφαίότατον τῶν ἀποστόλων· «σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ

οικοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς».

ταῦτα, φαίνεται, ἐγένοντο κατὰ τὰ ἔτη 1576—1577.

«... Καὶ ἐν τῷ ἅμα (ἴσως τῷ 1572) ὅλον τὸ τέμπλον μετὰ τὰ ἅγια θύρη, τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο τὸ σεσθρωμένον, εὗγαλε καὶ ἔκαμεν αὐτὸ νέον, ὅλον γλυπτὸν μετὰ καθαρὸν χρυσάφι, καὶ τὰς θύρας τοῦ βήματος, ὅπου ἔχει τὸν θεῖον εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, καὶ ἀπάνω καὶ κάτω, ὅλον τὸν ναὸν εὐτρέπισε καὶ τὸν ἐλάμπρυνε, καὶ τὸν ἐστόλισε μετὰ διάφρας εἰκόνας, μεγάλας καὶ μικράς, μετὰ εὐμορφωτάταις ποδιαῖς, καὶ κανδήλας ἐμπροσθεν αὐτῶν· ἐλάμπρυνε δὲ καὶ τὰς κολόνας τοῦ ναοῦ, καὶ πάντα τὰ πορφύρα καὶ μάρμαρα, ὅπου εἶναι κολλημένα ἀπάνω καὶ κάτω εἰς τοὺς τοίχους· ἔκαμε δὲ καὶ κανδήλας ἀργυρὰς ὠραίας μετὰ τοῦ χρυσάφι τέσσαρας, καὶ τὴν μὲν μίαν ἔβαλεν ἐμπροσθεν τῆς δεσποτικῆς εἰκόνης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν δὲ δευτέραν ἐμπροσθεν τῆς θεομητορικῆς εἰκόνης τῆς Παμμακαρίστου, τὴν δὲ τρίτην ἀνωθεν τοῦ τέμπλου τοῦ χρυσοῦ, ὅπου ἔναι ὁ σταυρὸς μετὰ τοῦ χρυσάφι, καὶ ἔναι σταυρωμένος εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος καὶ σωτὴρ τοῦ κόσμου, αὐτὸς ὁ Χριστὸς· τὴν δὲ τετάρτην ἐκρέμασεν εἰς τὴν μέσσην τοῦ ναοῦ, λέγω εἰς τὸν χορὸν καὶ τόσον λαμπρότατον καὶ πάντερον ἐστόλισε τὸν αὐτὸν ναὸν τῆς Παμμακαρίστου, ὅτι ἐπληρώθη τὸ ἱερὸν λόγιον τὸ λέγον· «οὐρανὸς πολύφωτος ἡ ἐκκλησίαι»· καὶ ἂν θέλῃς νὰ πληρορηθῇς εἰς τοῦτο, τὴν νύκτα χωρὶς νὰ ἀνάψῃς φῶς εἰς αὐτὸν τὸν ναὸν, λάμπει ὡς ὁ ἥλιος ὅλη, καὶ φωτίζει ἀπάνω καὶ κάτω, καὶ μέσα καὶ ἔξω, καὶ εἰς τοὺς ναρθήκους, καὶ εἰς τὰ παρεκκλήσια ἀπὸ τε τοῦ χρυσαφίου καὶ τοῦ ἀσημίου, καὶ τῶν λοιπῶν λαμπροτάτων στολισμῶν».

§

Τοιαύτη ἡ περιγραφή τῶν ἐν τῷ ναῷ κοσμημάτων καὶ τῶν εἰκόνων, ἅτινα κατεσκεύασεν ὁ πατριάρχης Ἰερεμίας Β'. Ὁ ναὸς εἶχε καὶ τὸ παρεκκλήσιον αὐτοῦ, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς σκευοφυλάκειον· ἀλλ' ἐμπήκε εἰς τὸ παρεκκλήσιον—γράφει ὁ Μαλαξὸς¹¹⁴—ὅπου ἔναι τὴν σήμερον σκευοφυλάκιον. Αὐτῷ ἐφυλάττοντο οἱ κώδικες καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ χάττια, τὰ χορηγηθέντα τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως¹¹⁵, ἐννοεῖται ὅσα διεσώθησαν μετὰ τὴν ἐπὶ Ἰερεμίου Α' πυρπόλησιν¹¹⁶. Ὁ θρόνος, ὁ ἄμβων καὶ τὰ ἅγια λείψανα, ἀπερ' ἀποθησαυρίζει ὁ πάνσεπτος πατριάρχικος ναὸς ἀντικείμενον λόγου γενήσονται κατωτέρω.

114. Μαλαξὸς ἱστορ. Τυρογραφία, σελ. 109.

115. «καὶ τὸν ὅρισμὸν εἰς τὸ σκευοφυλάκιον ἐστλενα» ὁ Ἰερεμίας Α'. Μαλαξὸς, αὐτόθι, σελ. 163.

116. «καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Βλαχίαν (ὁ Α' Ἰερεμίας), καὶ κατ' ὅδον ἄναψε τὸ σπῆτι, ὅπου ἐπέβυσαν, καὶ ἐκάηκεν ἡ κατοῦνα του, καὶ ὁ σάκος ὁ θαυμαστός τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ ἄλλοι ὅρισμοί τῆς Ἐκκλησίας»· Δωροθέου χρονογράφος τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1806, σ. 445.

113. ἐκδόμει τὸν οἰκουμένικον θρόνον ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Λαρίσης μετατεθεὶς ὁ Ἰερεμίας Β'.

§

Μικράν περιγραφὴν τοῦ παρὰ τῇ Παμμακαρίστῳ πατριαρχικοῦ οἴκου δίδωσιν ὁ Στέφανος Γερλάχιος¹¹⁷. Τῇ 7 μαρτίου 1578 χρονολογεῖται ἡ περιγραφὴ αὕτη, καθ' ἣν τὸ πατριαρχεῖον παρίσταται ὡς εὐρυχώροτάτη μονή, ἐπὶ λοφίσκου περιόπτου ἀπὸ τοῦ Κερατίου κόλπου, οὐ μακρὰν τῶν Βλαχερνῶν· τὰ κελλία, ἐν οἷς διέμενον οἱ τε καθ' ἐκαστὴν προτερχόμενοι μοναχοὶ καὶ οἱ ἐν τῷ πατριαρχείῳ ὑπηρετοῦντες ἐκείντο γύρωθεν· ὁ Γερλάχιος ἐπαινεῖ κοσμήματα θεωρῶν τοῦ ναοῦ τὰς ὡραίαις εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος, τῆς Θεοτόκου, τῶν Ἀποστόλων, τῶν προφητῶν, τῶν πατέρων, ἡ εἰκόνας ὑποθέτειν ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν· ἀναφέρει τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Σαλώμης, καὶ τῆς ἁγίας Εὐφημίας, τὸν τάφον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, τὸ τεμάχιον τοῦ κίονος, ἐφ' οὗ προσεδέθη φραγγελοθεῖς ὁ Σωτὴρ, καὶ καλλιτέχνως γεγραμμέναις εἰκόνας τοῦ κτίτορος καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ὅφ' ἃς ἀνέγνω τὰς ἐπιγραφάς: Μιχαὴλ Δούκας, Γλαβᾶς, Τραχανιώτης ὁ πρωτοστράτωρ καὶ κτίτωρ.—Μαρία Δούκενα, Κομνηνή, Παλαιολογίνα, Βλάκενα, ἡ πρωτοστρατόρισσα καὶ κτιτόρισσα¹¹⁸.

117. Σημειώσις ἐκτενὴς ἐν σελ. 189 τῆς Turcograeciae.

118. «Τὴν σήμερον ἡμέραν εἰς τὸ πατριαρχεῖον, ἤγουν εἰς τὴν παμμακαρίστον τὴν Παναγίαν εἶναι γράμματα γλυπτὰ τὸ γύρωθεν τῆς ἐκκλησίας, ὥσπερ ἓνα ζωνάρι· καὶ ὡς δηλοῦν τὰ γράμματα καὶ αἱ ιστορίαι αἱ παλαιαί, ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου Κομνηνοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἦτον ἓνας ὀνόματι Μιχαὴλ Δούκας Γλαβᾶς, καὶ ἐτίμησεν τὸν ὁ βασιλεὺς πρωτοστράτωρ καὶ ἔδωκεν τὸν τὸ φουστῆτον ὅλον τὸ βωμικὸν καὶ ἐμπιστεύθη του καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν κατὰ Περσῶν καὶ ἐπολέμησεν. Ὁ αὐτὸς δὲ πρωτοστράτωρ εἶχε γυναῖκα ὀνόματι Μάρθα, καὶ ἦτονε μαθηματικὴ εἰς τὰ γράμματα πολλὰ καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἐμπειρὴ καὶ ἰδόντας τὸν ἄνδρα αὐτῆς ὅτι ἐποίησε χρόνους τρεῖς εἰς τὸ στρατόπεδον, νὰ πολεμῇ, συκίονετο καὶ γίνετο καλογραῖα, καὶ κείρεται μοναχῇ, καὶ τὰ ὁσπητιά της τὰ πατριαρχὰ τὰ ἔκχευε μοναστήριον γυναικείον, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὀνόμασε Χριστὸν, καὶ ἔναι ἕως τὴν σήμερον εἰς κρίκεισιμα, καὶ κρίζουν τα οἱ παλαιοὶ τῆς Κωνσταντίας τὰ ὁσπητία· λοιπὸν ὅταν ἦλθεν ὁ ἄνδρας της, ἤρξεν τὴν γυναῖκα του καλογραῖαν· τότε οὖν ἄφηκε καὶ αὐτὸς τὸν στρατὸν καὶ ἔγεινε μοναχός, καὶ τὰ ὁσπητιά του τὰ πατριαρχὰ τὰ ἔκχευε μοναστήριον ἀνδρῶν καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπωνόμασε Παναγία ἡ Παμμακαρίστος· μετὰ ταῦτα ἀπόθνηε πρῶτον ἐκεῖνος καὶ ἔθψαν αὐτὸν μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ὡσὲν τὸν ἐκήρυξαν, ἦλθε ἡ γυναῖκα του ἡ καλογραῖα, ἣν εἵπομεν ἄνωθεν, καὶ ἔκχευε τὸ ἐπίγραμμα, ὅπου ἠρόσκειτο γύρωθεν τῆς ἐκκλησίας τοῦ πατριαρχείου καὶ εἶχε· οὕτως·

Μὴ πάλιν εὐρὼν ὁ στρατός σε συγχέῃ
καὶ δαῖρον τὸν χοῦν ἐκτενέας ἐκρέθης,
ἡ τοῦ πάχους βέεσατος ἀρπαγῆς ἄνω,
πάντοτε ἀφείς ἐκπρεμὲς τῷ πατάλῳ—
Τὸς γὰρ ἐπὶ γῆς ἐδεδέξω παστάδας,
ἐν εὐτελεῖ τρίβωνι φυγῶν τὸν βίον
καὶ πρὸς νοητοὺς ἀντετάξω σατραπάς
στερρὰν μετενδὺς ἐκ θεοῦ παροπλίαν.—

Ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου ἐσώζοντο ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος οἱ τάφοι Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τῆς περιουμένου θυγατρὸς αὐτοῦ Ἀννης Κομνηνῆς καὶ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου¹¹⁹. Ἐνταῦθα εἶχον ταφῇ οἱ οἰκουμένικοι πατρίάρχαι Παχώμιος Α' ὁ ἀπὸ Ζιγνῶν καὶ Θεόκλητος Α' ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων¹²⁰.

Εἰκονογραφία τοῦ ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ πατριαρχείου διεσώθη ἄχρις ἡμῶν¹²¹.

§

Καίπερ πενιχρὸς ὁ πατριαρχικὸς οἶκος εἶχε μικράν **βιβλιοθήκην**· ὁ Γερλάχιος παραδίδωσιν ἡμῖν ὅτι ἡ βιβλιοθήκη περιεῖχεν ὀλίγους τόμους. Πεντήκοντα πέντε χειρογράφων αὐτῆς μετὰ τὰ μέσα τῆς Ις' ἑκατονταετηρίδος σωζομένων ἔρχομεν κατάλογον¹²².

§

Πατρίάρχαι ἐπισκευὰς ἐν τῷ πατριαρχείῳ ποιησάμενοι, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ διαμονῆς, καὶ οἰκοδομὰς ἐν αὐτῷ ἐγείραντες ἀριθμοῦνται ὑπὸ Μαλαζοῦ ὁ Διονύσιος Β', ὁ Ἰωάκην Β', καὶ ὁ Ἰεραμίας Β'.

ὡς ὁσπερ τοῦτ' ἀγγέλλουσι τὴν ἀλήθειαν,
ἡ κόλπον ἡ κάλυκα καταβόσκουσ' ἄνθος,
μήτρερ' μου, παρρησία, γῆς εὐνοῖα ῥόδον,
εἰ καὶ τρυφήθην ἐκπέδην τοῖς λίθοις.
ὡς καὶ σταλαγμοὶ προξενεῖν μοι δακρυῶν·
αὐτὰς δὲ καὶ ζῶν, καὶ θεὸν ζῶντα βλέπων
ὡς νοῆς, καθάπερ τῶν παθῶν τῶν ἐξ ἔλλης,
τὸν σὺν πάλιν θάλαμον ἐντρέπετέ μοι.
Ἢ συζυγὸς πρὶν ταῦτα σοὶ Μάρθα γράφει,
Πρωτοστράτωρ κἀλίστε καὶ τεταρτημένον.

ταῦτα φέρονται ἐν τῷ ἀξανακρήστον βιβλίῳ τοῦ σοφοῦ φίλου μου καθολογικοῦ τοῦ ἐν Κιέτῳ πανεπιστημίου Ριχάρδου Φοιρττέρου de antiquitatibus et libris manuscriptis Constantinopolitanis· ἐν Ροστοκκῳ, 1877, σελ. 15—16. Τὸ παρὰ Φοιρττέρου γραφόμενον Κρίτικισμὸς ὑπονοεῖ ὅτι κακῶς ἐγράφη ἀπὸ καλλι-αλιστῆ (ἰδ. σελ. τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τοῦ Μαγγουλιῶν) ἔσπευσεν ἢ διασώσασθαι ἐγκαίρως, γράψας τῷ σοφῷ φίλῳ ἄλλῃ ἐν τῇ πολυτακτικῇ βιβλίῳ τοῦ ἑαυτοῦ Ἀ. Γ. Παππάτος εὐρίσκει ἄρχειν ἐκκλησίαν, ἣς ἡ εἰκόνα κείνη ἐν σελ. 375 τῶν Βυζαντινῶν μελετῶν, καὶ ἦν ἀκριβὴς ὁ κ. Παππάτος πῶς ὀνόμαζον οἱ βυζαντινοὶ ἐπειδὴ δ' αὐτῇ κείνη σήμερον ἐν τῇ συνοικίᾳ Κίρκ-δέρτ ἢ Κίρκ-τουρμὴ, ὁδὸν καὶ ἀκριβὴς ὅτι αὕτη ἡ ὑπὸ Μαρίας Δουκίνας ἐγερθεῖσα ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τοῦ μὲν εὐαγγέλιον ἢ ὑποσυνέβη τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὑπὸ τὴν οἰκίαν σελ. 378, λέγων ὅτι τὸ σήμερον Σακμπάν-μακσι μωσδζήτι ἐστὶν ὁ ναὸς τοῦ Χριστοῦ ὁ τῆς Δουκίνας Μαρίας. Τῶν δ' ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ τάφοι μνημονεύονται ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης Κωνσταντίνος Κωνσταντινουπόλεως, ἐκδ. Β', σελ. 91—97. Ἰλνχ ἐπιγράφει ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ ἀναφέρει ὁ Ἀ. Γ. Παππάτος.

119. Κωνσταντινίς, ἐν ὁλ. Παππάτος Μελέται, σελ. 102.

120. Turcogr. σελ. 168.

121. ἔξεδόθη ἐν τῇ Turcogr. σελ. 190, κακωτέρονως γραφέστα.

122. ὁ κατάλογος παρὰ Φοιρττέρου de antiquitatibus et libris manuscriptis κτλ. σελ. 31—32.

«Τούτος ὁ πατριάρχης—δὴλον οὖν ὁ Διονύσιος—ἔκτισε μέσα εἰς τὸ πατριαρχεῖον, τὸ μέρος τῆς δύσεως, κελλία τέσσαρα ἐπάνω, καὶ ἀπὸ κάτω εἰς αὐτὰ ἔκαμεν ἄλλα τέσσαρα. Καὶ πλησίον τούτων ἔκαμεν ἰχθύριον ἓνα μεγάλο καὶ καλόν»¹²³. «Ὅτι τὸ πατριαρχεῖον εἶχε καὶ σταυλὸν καὶ ἵππους ἐστὶ γνωστὸν, ὁ δὲ πατριάρχης τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων ἐπιπλοῦς μετέδαινε ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου, δπου ἦν ἀνάγκη· μόνος ὁ πατριάρχης Διονύσιος Α' ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ πατριαρχείᾳ «ὅταν ἤθελε νὰ ὑπάγῃ εἰς τίποτε ὑπόθεσιν τῆς Ἐκκλησίας, ποτὲ δὲν ἐκαθάλλείκεν, μόνον πεζὸς ἐπήγε· καθὼς ἦτον καὶ ὑπὲρ γῆρας»¹²⁴.

Ὁ πατριάρχης Ἰωάσαφ Β', μικρὸν μετὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ¹²⁵ (1551; ἢ 1555;) ἀδὸν τὸν περιφραγμὸν τοῦ πατριαρχείου, ὅπου ἦτον γύρωθεν μὲ παλαιὰ πέταυρα¹²⁶ σεσαθρωμένα ἐρρηξεν αὐτά· καὶ ἔφερεν ἀσδέστην, καὶ λιθάρια, καὶ κεραμίδες, καὶ τούβουλα· καὶ ἔκτισεν αὐτὸ γύρωθεν· καὶ τὸ ἔκαμεν ὡς κάστρον ὠραιότατον πεφυλαγμένον. Ἐκτίσεν δὲ καὶ δύο παλάτια εὐμορφώτατα, μεγάλα, ἀριστερὰ ἔστιν εὐγένης ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖον¹²⁷, πλησίον τοῦ πατριαρχικοῦ θείου κελλίου. Ἐκαμε δὲ καὶ μαγύπιον (φουρνὸν) καὶ μύλον».

Τελευταῖος ἐπεσκεύασε τὸν ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ πατριαρχικὸν οἶκον ὁ Ἱερεμίας Β', ὅστις «ἔκαμε καὶ κτίσεις ἐκ βάθρων γῆς πολλὰ ὠραιοτάται· ἀρχή, ἔκαμε δεύτερον θεῖον κελλίον αὐτοῦ πατριαρχικὸν κολλημένον μετὰ τοῦ πρώτου· καὶ τὸ πρῶτον τὸ παλαιὸν ἔκαμε κριτήριον μετὰ ὠραιοτάτου πατριαρχικοῦ θρόνου, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀντικρυς τοῦ κελλίου· καὶ τράπεζαν μεγάλην ἐκεῖ ἔκαμεν, καὶ ἄλλα κελλία μετὰ μαγειρίου νέα, καὶ φρέαρ βαθύ· καὶ κάτω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πατριαρχείου, κατὰ τὸ μέρος τῆς δύσεως, ἔκτισεν ἐκ βάθρων γῆς παλάτια δύο μεγάλα, ὠραιότατα, ἀνώγαια, ἔχοντα μέσα τόπους κειωρισμένους διὰ ἀναπαύσεις πολλῶν ἀρχιερέων, καὶ ἄλλων τιμίων προσώπων· καὶ τὸ ἓνα τὸ μεγαλειότερον ἔκαμε τὸ κατώγειον αὐτοῦ ἀγούρη διὰ τὰ ἄλογα, τὸ δὲ δεύτερον ἓναι ἀνώγειον καὶ κατώγειον»¹²⁸.

§

ὑπὸ τὸ πατριαρχεῖον, ἐν ἀθλίῳ καὶ πενιχρῷ οἴκῳ, ἐδίδασκεν ὁ Μανουὴλ Μαλαξὸς, τῷ 1577, κοσμῶν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ προκαταρκτικὸν τμήμα τῆς πατριαρχικῆς ἀκα-

123. Μαλαξοῦ ἐκκλ. Ιστ. Turcogr. σελ. 168.

124. αὐτόθι, σελ. 141.

125. «καὶ ὡς ἐπέρσαν ἡμεῖς ὀλίγοι»· Μαλαξ. ἐν Turcogr. σ. 169.

126. «πέταυρα: κτίσεις σάνισι καὶ πλίνθοις ὀπταῖς» ὑπομνηματίζει δ' ἐκδότης τῆς Turcogr. edic. ed.

127. τῆς ἀναγέσεως τῶν παλαιῶν μνημῶν κινεῖται ὁ τε Ματθαῖος Κιγίλκας καὶ ὁ Φίλιππος Κύπριος· Banduri Imp̄rium Orientale, ἔκδοσ. 1729, pars tertia, σελ. 184 καὶ 192· ἀνίγνωθι κατὰ πλάτος βίον Ἰωάσαφ Β' τοῦ Μεγαλοπρεποῦς ἐν τῷ τοῦ Ἀθ. Παλαιολόγου Ἡμερολογίῳ τῆς Ἀνατολῆς· 1883, σελ. 242—265.

128. τὸ τεμάχιον παρὰ Κ. Σίθφ. Βισγρηφ. σχεδιάσμα κατὰ Ἱερεμίου Β', σελ. 17'.

δημίας, ἥτις παρὰ τῷ πατριαρχεῖῳ κειμένη καὶ τότε, καθὼς καὶ κατόπιν, ἐτιμᾶτο κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου μαθητὴν αὐτῆς ἔχουσα τὸν Ἱερεμίαν Β' ¹²⁹.

§

Ἡ δίαίτα καὶ ἀγωγή τῶν ἐν τῷ κατὰ τὴν Παμμακαρίστον πατριαρχικῷ οἴκῳ διαμενόντων, τοῦ τε πατριάρχου, τῶν ἀξιωματικῶν τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς καὶ τῶν θεραπόντων ἦν ὡσαύτως μοναχική, διότι ὁ πατριαρχικὸς οἶκος ἀνέκαθεν ἐθεωρεῖτο μονή· τὴν καθόλου παραλυσίαν ἐν τῷ πατριαρχικῷ οἴκῳ εἰσήγαγεν ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Μητροφάνης Γ' ὁ ἀπὸ Καισαρείας· «καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἐρήμαζε παντελῶς τὸ πατριαρχεῖον . . . καὶ ἦτον πᾶσα παρανομία καὶ ἀκαταστασία, καὶ ἀνθρώπος νὰ φάγῃ ψωμί εἰς τὸ πατριαρχεῖον δὲν ἦτον, μόνον ἐρημιον ἔμεινεν, ὅτι ὁ Μητροφάνης πέραν εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν ἐκαθέζετο· ὁ Δωρόθεος Μονεμβασίας γράφει ταῦτα, αὐτὸς δ' ἀπολοφυρόμενος τὴν ἐκ τῆς Παμμακαρίστου μεταθέσιν τοῦ πατριαρχείου ἀλλαχοῦ, εἰς τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ ἀποδίδωσιν, δι. ἐγένετο· «διότι καμία δικαιοσύνη ἐκεῖ μέσα δὲν ἦτο . . . μόνον μύρια ἀτοπήματα ἀπὸ τοῦς κληρικοῦς (δηλ. τοῦς ἐφρικιάλους λεγομένους), τὸ περισσότερον ἀπὸ καλογήρους· καὶ οἱ κληρικοὶ ἔκαμαν κατοικίας μέσα, καὶ ἔκαμαν κρήνη, γάλατα, καὶ πᾶστα μετὰ τῆς γυναῖκος τῶν δουλευτριῶν τῶν, καὶ ἄλλα ἐμπαίγματα καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις μισητά»¹³⁰.

Οὕτω τὰ πολυτελῆ διὰ κρέατος ἀριστόδειπνα καὶ τὰ γέλοια καὶ παλαίσματα καὶ παιγνίδια, ὧν εἰσηγητὴς ἦν ὁ πατριάρχης Θεόδωτος Α' ὁ Κασσιτηρᾶς, ἐπαναλαμβάνόμενα ἐν τῷ 15' αἰῶνι κατακρίνονται ὑπὸ τοῦ ἀφελοῦς χρονογράφου, ὡς ἱκανὰ νὰ προκαλέσωσι τὴν θεῖαν ὀργὴν καθ' ὅλοκληρον λαόν, ἀνεχομένου τοὺς ἀρχοντας αὐτοῦ καὶ ἐν οὐσιώδεσι καὶ ἐν ἐπουσιώδεσιν ἁσυνέτως καινοτομοῦντας.

§

Ἡ συντήρησις τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου, περὶ τῆς οὐδὲν γινώσκω πρὸ τοῦ 16' αἰῶνος, ἀγνοῶν καὶ τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα¹³¹, ἐγένετο μερίμνης καὶ φροντίδος εὐλαβοῦς ἀντικείμενον εἰς πολλοὺς, ἔκ τε τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ διαμονὴν τοῦ πατριαρχείου, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὀλίγων σωζομένων ὑπομνημάτων¹³². Ἡ ἀρχαιοτέρα δωρεὰ ἦν ἡ τοῦ πατριάρ-

129. βλ. τῶν ἐμῶν Ἱστορικῶν τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας σελ. 68· Turcogr. σελ. 185, annotationes Γερλχίου.

130. Δωροθέου Μονεμβασίας χρονογρ. σελ. 448 καὶ 453 κατὰ τὴν ἔκδ. τοῦ 1806.

131. βλ. Ἡσίου (1324) πατριάρχου περὶ χρηματικῶν εἰσφορῶν τῶν μητροπόλεων ὑπὲρ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐν Συντάγματι Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ· τόμ. Ε', σελ. 134—137 καὶ Acta patriarchatus Miklosich et Müller, τόμ. Α', σελ. 126—129.

132. τούτων τὸ ἀρχαιότερον ἰδημοσύνην ὁ φίλος Μηνᾶς Δ. Χα-

χου τῆς νέας Ρώμης Ἱερεμίου Α', προσηλώσαντος τὴν ἐν τῷ προασιεῖ Βρίγκη¹³³ (Χάσκιοι σήμερον) εἰκὴν αὐτοῦ μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς καὶ τοῦ κήπου καὶ τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀγιάσματος τῆς ἀγίας Παρασκευῆς. Ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ μεριμνῶν καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωάσαφ Β' ἀφιέρωσε τῷ 1563 φλωρία χίλια. ὡν τὴν διαχείρισιν ἐνεπίστευσε τὸ πατριαρχεῖον ἐπιτροπῇ πενταμελεῖ, καθιεροῦν οὕτω προτύπωμά τι τοῦ παρ' ἡμῖν μετὰ τριακόσια ἔτη συστάντος ἐθνικοῦ συμβουλίου καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς· ἄλλως ἀμρότεροι οἱ πατριάρχαι ἐξ ἰδίων ἐδωροῦντο τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔχοντες μὲν, ὡς φαίνεται, καὶ πατρικὴν κληρονομίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἀρχιερέων εἰσπράττοντες πολλά· περὶ τοῦ πατρικοῦ πλούτου τοῦ Ἰωάσαφ ὁ Δωροθέος Μονεμβασίας διέσωσεν ἄχρις ἡμῶν ἀφελὲς μυθῶν¹³⁴, αὐτὸς δὲ μέμφεται τοῦ Ἱερεμίου Α' ὅτι ἀέδουλήθη νὰ κάμῃ μοναστήρι, καὶ ἔπερνε ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς ὅπου ἐζίνοντο δῶρα, καὶ αὐτὸς ἀνοίξε θύραν εἰς τὰ σιμωνιακὰ, ... καὶ ἔκτισε τὴν μονὴν τοῦ Σταυρονικήτα εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος¹³⁵. Ἀλλ' αὐτῶν τὸ παρὰδειγμα ἐμιμήθησαν πολλοὶ· ἔθεν τῷ 1578 ἡ ἐκ Χρυσοκεράμου (Κουσγουντζούκ) Κριτοπουλίνᾳ ἀφιέρωσε τὰ κτήματα αὐτῆς εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν. Τῷ 1580 ὁ πρῶν ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας Πέτρος ἐδωρήσατο τῷ πατριαρχικῷ ναῷ τῆς Παμμακαρίστου τὰς οἰκίας αὐτοῦ, ἄλλοτε κτήματα Ῥάλλη τινός. Τῷ 1582 ἔχομεν ἐκδοδόμενον ἐπικυρωτικὸν

μουδόπουλος ἐν τῇ Ἀληθείᾳ τοῦχος· ὁκτωβρίου 1880. Ἀκριδέστερον ἀνατυποῖ τὰ τοῦ Ἰωάσαφ ἔγγραφα καὶ ὁ ταῦτα γράφων.

133. κακῶς ὅ ἐν τῇ Ἀληθείᾳ ἐκδότης ἀνέγνω Βρέσκα, ἀγνοῶν καὶ τὴν τοῦ Βρέσκα καὶ τὴν τοῦ Βρίγκα τοποθεσίαν. Βρίγκα γράφει ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων ἐν τῇ Νομικῇ συναγωγῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ πολυτιμῇ δωδεκαβίβλῳ περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, σελ. 1169, βιβλ. ΙΑ', κεφ. θ'. Βρίγκα γράφει ταύτην ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν ἐν ἐκκλησι. ιστορίᾳ τόμ. Γ', σελ. 370, σημειῶν καὶ τὸ ἔτος 1539. Βρίγκα δὲ κακῶς ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης· τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, σελ. 67. Οὐδέ τις τῶν τοπογράφων τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶπεν ὅτι τὸ Χάσκιον, δηλ. τὰ Ἀρεοβίνδου, ἢ Πικρῶν, ἐκκαλεῖτο Βρίγκα ἢ ἡ χώρα τοῦ Βρίγκα, φαίνεται ὅμως ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ Ἰωσήφ Βρίγγα τοῦ παρακοιμωμένου, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος Φωκῆς, ἀναβὰς τὸν θρόνον ἐξώρισεν εἰς Παφλαγονίαν, ἐνθα μετὰ δύο ἐνικυτοὺς ἀπέβηκε κατὰ Ζωνάρην Δωροθέου τόμ. Δ', σελ. 76. 77· ἴδε Κεῖρηνον, ἐκτενέστερον περὶ Ἰωσήφ τοῦ Βρίγγα γράφοντα. Φαίνεται τὸ ἐπώνυμον ἐν καταγωγῇ γοθτικῆς· ἀνγνωστὸν παρὰ Μαλαλᾶ, σελ. 492 Bonnæ « καὶ τῷ αὐτῷ μηνί (νοεμβρίῳ 562) ἐπινίκια ἤλθον ἀπὸ Ῥώμης, ἀπὸ Ναρσού τοῦ πατρικίου, ὡς ἐπὶ περὶ παράλλα πόλεις ὁρμητὲς τῶν Γόθων, τοῦτ' ἔστι Βεροῖαν καὶ Βρίγκας ».

134. Δωροθέου χρονογρ. « καὶ ἦτον πλούσιος πολλά· ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τοῦ μητροπολίτου (;) ἔσκαπτε νὰ κάμῃ βῆμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἦν ἕνα μνημεῖον ἑλλήνων μὲ πολλὴν θησαυρόν ». Προστεθείτω ὅτι διὰ τῶν ὑπὸ Ἰωάσαφ Β' δωρηθέντων χιλίων φλωρίων ἡγορεύθη τὸ ὁσπήτιον τοῦ Τζαούση, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς προσοδοφόρον κτῆμα τοῦ πατριαρχείου, κατὰ συνοδικὴν πρᾶξιν τοῦ Ἱερεμίου Β', ἐκδοδόμενῃ τῷ 1578.

135. αὐτότε, σελ. 445.

γράμμα περὶ ἐννέα κελλίων ἐν Ῥεθίμνῃ τῆς Κρήτης, ἀφιερουμένων τῇ Παμμακαρίστῳ¹³⁶. Τῷ 1576 ὁ Πέτρος ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας ἐδωρήσατο καὶ σκεύη τινὰ μαγειρικά τῷ πατριαρχεῖῳ, ὧν βραχεῖαν σημειῶσιν ἐκ κώδικος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου μεταγράψα, ἐδημοσίευσεν πρὸ τετραετίας ὁ τότε τῆς Ἀ. Ἐκκλησι. ἀληθείας ἀρχισυντάκτης, ἐξουκείλας εἰς ἀνυποστάτους κρίσεις¹³⁷. Σημειούσθω ὅτι ὁ ἡγεμὼν Πέτρος παρίσταται παρὰ Δωροθέῳ Μονεμβασίας « πανευσεβέστατος, ἄνθρωπος γλυκὺς εἰς τοὺς λόγους, σεμνὸς εἰς τὰ ἔθη, ἐλεήμων εἰς τὸ ἄκρον, εἰς σκλάβους, εἰς πτωχοὺς, εἰς μοναστήρια, εἰς ἐκκλησίας, εἰς ἱερεῖς τοπικοὺς καὶ ξένους· μεγάλου φρονιμώτατος, καὶ δικαιοτάτος εἰς τὰς κρίσεις τοῦ· δοκιμώτατος εἰς πᾶσαν τέχνην καὶ γράμματα »¹³⁸. Κατ' ἀπρίλιον δὲ τοῦ 1573 καὶ ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Β' ἀφίερωσεν οἰκίαν τινὰ παρακειμένην τῇ Παμμακαρίστῳ καὶ σκεύη ἐξ ἀργύρου¹³⁹.

Τὰ σκεύη πάντα ἱερὰ τε καὶ κοσμικὰ, εἰκόνες, βιβλία, ἅγια λείψανα καὶ κώδικες καὶ ἐπίσημα ἔγγραφα μετεκομίσθησαν ἐκεῖθεν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1586, ἔτε κατέλιπον¹⁴⁰ οἱ ὁρθόδοξοι τὴν Παμμακαρίστον καὶ ἐξήτησαν ἀλλαγῇ νὰ καθιέρωσιν τὸν πατριαρχικὸν οἶκον. Ἀπὸ τοῦ 1586 τὸ πατριαρχεῖον ἐγκατεστάθη εἰς συνοικίαν ἀγχιτέρμονα τοῦ Φαναρίου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ῥ' λόφου, ἐφ' οὗ ἀπὸ τοῦ 1455 διέμενον. (ἔπειτα συνέλξει)

ΜΑΝΟΘΑ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

136. Πάντα τὰ σχετικά ἔγγραφα ἐκδίδονται ἐν τέλει τῶν μετὰ χειρὸς χρονικῶν.

137. Ἀληθεία τόμ. Α', σελ. 18 « ἔπτερεῖτο ὁ οἰκουμενικὸς πατριαρχικὸς θρόνος λείψτος πρὸς παρασκευὴν τῆς λιτῆς τροφῆς τοῦ πατριαρχοῦ! ἔπτερεῖτο πινυκιδίου πρὸς ἐναπόθεσιν αὐτῆς! » Τὰ τοιαῦτά εἶπαι μυθολογίαι· λαμβάνομεν ὑπὸ σημείωσιν ὅτι εἰς θρόνους καὶ εἰκόνας ἱεράς καὶ σκεύη, καὶ εἰς κατασκευὴν πατριαρχικῶν κελλίων καὶ φουρνῶν καὶ τραπέζων καὶ οὗο παλατίων ὠρησιότητων μεγάλων, καὶ σταύλων, κατασκευαζομένων εἰκοσθετίαν μόλις μετὰ τὴν ὑπὸ Ἰωάσαφ Β' κατασκευὴν, ἀρκετὸν ἐλαττωθῇ ποσὴν, οὐδὲ δακνύει τοῦτο ὅτι ὁ πατριάρχης τῆς Νέας Ῥώμης ἔπτερεῖτο τινὰ πινυκιδίον (ῥηλ. παροψίδος) πρὸς ἐναπόθεσιν τῆς τροφῆς αὐτοῦ!

138. Δωροθέου, σελ. 455.

139. τὸ συνοδικὸν σημεῖωμα ἐξεδόθη ἐν τῇ Ἐκκλ. ἀληθείᾳ, τόμ. Β', σελ. 370.

140. Εὐσταθίου Βουλιαγῆς σημείωσις περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου τοῦ ἐν Βλάχ-σεραγίῳ καὶ Εὐλοπόρτῃ ἐν Ἐκκλ. ἀληθείᾳ, τόμ. Β', σελ. 791—796. Εἰς τὴν τὴν ἀξίαν λόγου διατεθεὶν τοῦ νῦν σεβασμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας, ὡς εἰς πηγὴν ἀναμνησθήτητον κεκτημένην κῆρος, προστέρω ἐν τῷ περὶ τῶν πατριαρχείων τῶν ἐν Βλάχ-σεραγίῳ καὶ Εὐλοπόρτῃ βραχεῖ μου λόγον.

« Ἰσθὶ ὅτι ἔρχον τὸ δοκοῦν μικρὸν πταίσμα εἶναι εἰς μέγα τέλος τὴν κακὴν· τὸ γὰρ λέγειν οὐδὲν παρὰ τοῦτο, τὴν κακίαν ἐπιχωμαίνει πεποιθεῖν »

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΗΛΑΓΙΩΤΗΣ
(ἐπιστ. Κύριε σχολαστικῷ).

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ο προσωπικός σχηματισμός τῆς μετ' οὐ πολ-
λὰς ἡμέρας, κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς κανονισμοὺς, συνερχομένης
ἐκλογικῆς συνελεύσεως ἀπασχόλησε τὰ δύο σώματα, ἐν
τῇ τῆς παρελθούσης παρασκευῆς, 8 ἰουνίου, κοινῇ αὐτῶν
ανεδριάσει, ἐν ᾗ ἐξελέγησαν

**α'. ἐκ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ πατριαρ-
χείου:** ὁ Μ. λογοθέτης Σταυράκης βέης Ἀριστάρχης,
ὁ Μ. σκευοφύλαξ Σταυράκης ἐφένδης Ἰωαννίδης, καπικε-
χαγῆς, καὶ ὁ πρωτεύδικος Δημήτριος Θ. Ξανθόπουλος, ἀρ-
χιγγραμματεὺς τοῦ ἔθν. Μ. συμβουλίου.

β'. ἐκ τῶν φερόντων πολιτικὸν βαθμὸν ἀνώτε-
ρον αἱ ΑΑ. Εξ. Ἀλέξανδρος πασᾶς Καραθεοδωρῆς, Ἰω.
Σάββα πασᾶς, πρώην ὑπουργοὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ Κω-
στάκης βέης Φωτιάδης πρώην ἡγεμὼν τῆς Σάμου.

γ'. ἐκ τῶν φερόντων στρατιωτικὸν βαθμὸν οἱ
Ἐξ. Μάρκος πασᾶς ἀντιστράτηγος, διευθυντὴς τῆς αὐτο-
κρατορικῆς ἱατρικῆς σχολῆς καὶ ὁ συνταγματάρχης Ἀρι-
στείδης βέης Ζώτος, καθηγητὴς ἐν αὐτῇ.

δ'. ἐκ τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους,
οἱ Ἐξ. Κωστάκης ἐφένδης Ἀνθόπουλος, Γεώργιος Φ. Γεωρ-
γιάδης ἐφένδης καὶ Ἰωάννης ἐφένδης Βιθυνός.

ε'. ἐκ τῶν ἐπιστημόνων οἱ κκ. Κωνσταντῖνος ἐφέν-
δης Καραθεοδωρῆς, μηχανικός, Ξενοφῶν Ζωγράφος, ἱα-
τρός, Νικόλαος Φ. Γεωργιάδης, δικηγόρος, καὶ Ἰωάννης
Δ. Ἀριστοκλής, καθηγητὴς ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. σχολῇ.

Τὴν ὁνομασίαν τοῦ ἐκπροσωπήσαντος τὸ σῶμα τῶν
τραπεζιτῶν καὶ τῶν πέντε ἀντιπροσώπων τοῦ ἐμπορικοῦ
συστήματος ἀνέβησαν τὰ δύο σώματα εἰς τὸ ἐνταῦθα ἐμ-
πορικὸν ἐπιμελητήριον.

Εἰς δὲ τὰς 10 συντεχνίας (τῆς βαρετζίδων, καπήλων
(γεδικλιδῶν, ὀρισίεισης ἤδη τῆς συντεχνίας ταύτης ἀντὶ
τῆς τῶν καπνεμπορίων), ἀμπατζίδων, παντοπωλῶν, ξυ-
λεμπόρων, τζοχατζίδων, τοαφτζίδων, τζανρετζίδων, ἀρ-
τοπωλῶν καὶ κρεαπωλῶν) ἀνετέθη ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐκλογὴ
ἐνὸς ἐξ ἐκάστης ἀντιπροσώπου.

**Ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀντιπροσώπων Κωνσταντινου-
πόλεως** ἐγένετο τῇ παρελθούσῃ κυριακῇ, 10 ἰουνίου,
ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ κοινοῦ, ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, ὑπὸ
πρόεδρον τὸν παντοσιολ. Μ. πρωτοσύγκελλον κ. Ἰωακείμ
Εὐθυμολῆν, ἀπόντος ἐν ταῖς ἐξετάσεσι τῆς Μ. τοῦ Γ.
σχολῆς τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ. Ἐκ τῶν τριακοντα ἐν-
νέα ἐνοριακῶν ἀντιπροσώπων εἰκόσιν ὁκτὼ προσελθόντων,
ἐξελέγησαν οἱ κκ. Κυριακὸς Ε. Κυριακοῦ, ἱατρός, διὰ
ψήφων 21 καὶ Δημήτριος Νικολαΐδης, δημοσιογράφος,
διὰ ψήφων 19.

Ἀντιπρόσωποι δ' ἐπαρχιακοὶ μέχρι σήμερον ἐ-
γνωσθῆσαν οἱ ἀξιότιμοι κύριοι

Ἐφέσου Θεμιστοκλῆς Σαλτέλης, καθηγητὴς ἐν τῇ
Μ. τοῦ Γ. σχολῇ,

Νικομηδείας Ἀθανάσιος Κωνσταντινίδης, πρώην
ιδιοκτήτης καπνεργοστασίου,

Θεσσαλονίκης Κωστάκης ἐφένδης Βαγιάννης, κυ-
βερνητικὸς ὑπάλληλος,

Ἀδριανουπόλεως Κωστάκης βέης Κελλιάδης, νο-
μικὸς σύμβουλος τοῦ μονοπωλείου τῶν καπνῶν,

Ἀμασείας Ἀθανάσιος Τελλόγλους, τραπεζίτης,

Ἰωαννίνων Ζήσης Θ. Ζήση, τραπεζίτης,

Προύσης Ἐπαμινώνδης Προύταλης, τραπεζίτης,

Πελαγονείας Βασίλειος Καλλίτρω, καθηγητὴς ἐν
τῇ Μ. τοῦ Γ. σχολῇ,

Νεοκαισαρείας Χατζῆ Γιοβαννάκης Παπάζογλους,
ἐμπορος,

Πισσιδεῖας Εὐαγγελινὸς Μισαηλίδης, δημοσιογράφος

Φιλιππουπόλεως Βασίλειος Λούσης, ἱατρός,

Σμύρνης Μιλτιάδης Ἰακώβου, δικηγόρος,

Μιτυλήνης Γρηγόριος Μάνδρας, ἐμπορος,

Σερρών Βασίλειος Ἐλευθεριάδης, ἐμπορος,

Σάμου ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Α. Ὑψ. τοῦ ἡγεμόνος
Γεώργιος Κ. Ἀδοσίδης,

Βάρνης Ἀνδρέας Σπαλάρης, καθηγητὴς ἐν τῇ Μ.
τοῦ Γ. σχολῇ,

Σκοπεῖων Ἀδράμ Βαπορίδης, ὑπουργικὸς ἐπόπτης
τῶν τυπογραφείων καὶ ἑλλην. βιβλίων.

ὑπομνησόμεν καὶ πάλιν ρητὴν διάταξιν τῶν Ἐθني-
κῶν κανονισμῶν ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ οἰκου-
μενικοῦ πατριάρχου περιορίζεται εἰς μόνους τοὺς ὑπηκόους
τῆς κρηταιᾶς βασιλείας.

Τῇ παρελθούσῃ τετάρτῃ (6 ἰουνίου) ἡ Α. Σ. ὁ τοποτη-
ρητὴς τοῦ οἴκου. Θρόνου ἐπεσκέψατο κατ' οἶκον τὸν νέον
γεν. διοικητὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας Γαβριὴλ πα-
σᾶν Κρέττοβιτς, ἐπισκεψάμενον τὴν Α. Σεβ. τῇ τρίτῃ.

Τῇ τρίτῃ (12 ἰουνίου) ἐπεσκέψαντο τὴν Α. Σ. τὸν το-
ποτηρητὴν οἱ ἀξιότιμοι ὁμογενεῖς τραπεζῖται Π. Κλάδος
καὶ Π. Στεφάνοβιχ.

Προνοίᾳ ἀξιοχρέω τῆς Α. Σεβ. τοῦ μητροπολίτου Νεο-
καισαρείας κ. Κωνσταντίου καὶ συνοδικῇ ἐγκρίσει, ἀνα-
χωρεῖ προσηγῶς εἰς Νεοκαισαρείαν ὡς βοηθὸς τῆς Α. Σ.
ἰδίως διὰ τὸ τμήμα Κοιτῶρων (Ὁρδοῦ) ὁ πανιερ. μητρο-
πολίτης πρώην Ἀμιῆδης κ. Διονύσιος.

Ἐπανήλθεν ἐξ Ἀδριανουπόλεως ὅπου εἶχε μεταβῆ δι'
ὕποθέσεις τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ ὁ πανοσ. ἡγούμενος
τοῦ ἐνταῦθα σιναιτικῶ μετοχίου ἀρχιμανδρίτης Πορφύριος.

Εἰς τὴν 5' σύνοδον τοῦ Ῥωστικοῦ ἀρχαιολογικοῦ
συνεδρίου, συνερχομένην ἐρέτως ἐν Ὁδησσῷ τῇ 15 αὐ-
γούστου, ἐπινεύσει καὶ προστατῆς τοῦ αὐτοκράτορος, προ-
σεκλήθη ὅπως παρακληθῇ ὁ ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἐκκλ.
ἀληθείας» κ. Μανουὴλ Ἰ. Γεδεών· ἐκ τῶν ἐν Ἀνατολῇ

ομογενῶν λογίων ιστοριογράφων καὶ ἀρχαιολόγων, πλην τοῦ κ. Μ. Γεδεῶν ἐκλήθησαν οἱ ἐν Ἀθήναις σεβαστοὶ καθηγηταὶ Κ. Παπαρρηγόπουλος καὶ Στ. Κουμανούδης καὶ ὁ ὑφηγητὴς Σπ. Λάμπρος. Σωματεῖα δ' ἑλληνικὰ προσεκλήθησαν νὰ πέμψωσιν ἀντιπροσώπους τρεῖς, ὡς ἐμάθομεν, τὸ ἐν Ἀθήναις ἐθνικὸν πανεπιστήμιον, ὃ ἐνταῦθα Ἑλλήν. φιλολ. σύλλογος καὶ ἡ παρ' ἡμῖν Ἑταιρεία τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν. Πρόγραμμα τῶν θεμάτων τῶν εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν, φιλολογίαν καὶ τέχνην ἀναφερομένων, ὡς καὶ ἀποσπάσματα τοῦ κανονισμοῦ τοῦ συνεδρίου δημοσιεύσονται ἐν τῇ προτερεῖ τεύχει.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΛΑΒΙΑΝΑΡΕΙΑΣ.—Κατ' ἐπιστολὰς ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἡ Α.Θ. Π. ὁ μακαριώτατος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κ. Σωφρόνιος περὶ τὰ τέλη ματοῦ ἀναχωρήσας ἐξ Αἰγύπτου μετέβη εἰς τὴν νήσον Λέρον, ὅπως διέβη, χάριν ἀναφυγῆς, τοὺς θέρηνους μῆνας.

—Ὁ ἐν Καίρῳ φιλόπονος ὁμογενὴς λόγιος κ. Γ. Ματζαράκης ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ ἐφημερίδι «Καίρῳ» διατριβὴν περὶ Θεοφάνους τοῦ Καρύκη, τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου. Συμπληρουμένης τῆς διατριβῆς ταύτης περὶ ληψὶς ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ» ἐκδοθήσεται προσεχῶς.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ.—Ἐκ τῶν ἐφημερίδων ἐπληροφόρηθημεν ὅτι ἀντιπρόσωπος τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐν Σμύρνῃ, ἀποσυρθέντος τοῦ τῶς τοιοῦτου ἀρχιμ. Νικοδήμου, ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Α.Θ.Μ. ὁ πανσιολ. ἀρχιμ. κ. Κύριλλος Ἀθανασιάδης, ἀρχαῖος τελειόφοιτος τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς, ἐπὶ τινὰ δὲ καιρὸν χρηματίσας σχολάρχης τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις σχολῆς τοῦ Σταυροῦ καὶ ἄλλοτε ἐξαρχος τοῦ ἁγίου Τάφου ἐν Ἀθήναις, ἱκανὰς δὲ ἐκδοὺς ἱστορικὰς διατριβάς.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΥΠΡΟΥ.—Περὶ τοῦ τῆς ἐφημερίδας ἀπαρχολήσαντος ἀπὸ τίνος ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος ἐν Κύπρῳ διαφωνεῖ ἡμεῖς ἡ πρὸς τοὺς μητροπολίτας τῆς Κύπρου ἐγκύλιος τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Σωφρόνιου, ἔρυσσιν οὕτω:

Σωφρόνιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου.

Πανιερώτατε μητροπολίτα ἅγιε . . . τὴν φίλην ἡμῖν αὐτῆς πανιερότητα κατασπαζόμεθα φιλαδέλφως.

Γνωστὸν τυγχάνει καὶ τῇ ὑμετέρᾳ πανιερότητι πόσα καὶ ἐλαλήθησαν καὶ ἐγράφησαν ὑπὸ πολλῶν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῶν ὁποῖαν ἡμεῖς γνώμην ἔχομεν περὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ ἄλλοτε δοθείτης ἀφορμῆς ἐγράψαμεν τὰ δέοντα· «Ὅτι δηλαδὴ καθ' ἡμᾶς ζήτημα ἐκκλησιαστικὸν δὲν ὑφίσταται διότι ἡ Ἐκκλησία εἶτο ἀνεκαθεν θεσμὸς ἱερὸς καὶ κανὼνας τοὺς ὁποίους οὐδεὶς τῶν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος δικαιοῦται νὰ παραβῇ ἀτιμωρητί. Πρόκειται περὶ ζητήματος καθαρῶς οἰκονομικοῦ ἢ διαχειριστικοῦ, ὅπερ πρέπει νὰ διαρρυθμισθῇ ἐπὶ τὸ βέλτιον». Ἀνάγκη λοιπὸν ἀναπόρρευτος ἀποδίδει νὰ συνέλθωμεν ἡμεῖς οἱ ἀρχιερεῖς πρῶτον, ἵνα συσχεψάμενοι θέσωμεν τὰς βάσεις, ἐρ' ὧν δέον νὰ μεταβληθῇ ἐπὶ τὸ βέλτιον τὸ ὑπάρχον μέχρι τοῦδε πλημμελὲς καὶ ἐξευτελιστικὸν σύστημα τῆς εἰσπρατικῆς τῶν θρονικῶν, καὶ ἐπειτα νὰ προσκალέσθωμεν, εἰ δυνατόν, ἀντιπροσωπεῖαν ἐξ ὅλων τῶν κατοίκων τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος τῆς νήσου,

κλήρου καὶ λαοῦ, ἧτις ἀφοῦ εὖρῃ ἐτοιμοὶν τὸν σκελετὸν τοῦ νέου οὕτως εἰπεῖν συμβολαίου, νὰ ἐρωτηθῇ ἂν ἔχῃ νὰ προθέσῃ ἢ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, εἰδὲ μὴ ἐπικυρώσῃ τὸν νέον κανονισμὸν, τὸν ὁποῖον νὰ παρὰ κληθῇ καὶ ἡ Σ. κυβέρνησις νὰ προτεπικυρώσῃ, ἵνα ἔχῃ ἰσχὺν νόμου. Ἀλλως, ἐὰν εἶναι δύσκολον νὰ γείνῃ γενικὴ συνέλευσις, νὰ δοθῇ πληρεξουσιότης εἰς τὰ δύο νόμιμα σώματα, ἧτοι τῶν ἁγίων ἀρχιερέων καὶ τῶν ἐντίμων ἀντιπροσώπων τοῦ νομοθετικοῦ, πρὸς ἐγκρίσιν καὶ ἀπόφασιν διὰ τὰ περαιτέρω. Ὡς βλέπετε τὸ θέμα εἶναι καὶ λίαν σπουδαῖον καὶ ζωτικόν καὶ δύσκολον ἀπαιτεῖ λοιπὸν καὶ σκέψιν ὀρίμην, καὶ μελέτην πολλήν καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ὁμοφροσύνην καὶ εὐλαβὴν σύμπραξιν, διότι καὶ ἡ εὐθύνῃ ὅλ' εἶναι μεγάλη καὶ σοβαρά. Δὲν πρόκειται νὰ καταργήσωμεν, ἀλλὰ νὰ βελτιώσωμεν τὰ τυχόν κακῶς ἔχοντα, χωρὶς νὰ παραβλάψωμεν τὰς ἀρχαίας συνθηκὰς, ἢ νὰ παραβλάψωμεν κανόνας ἱερῶς κτλ. (δηλ. νόμους ἐκκλησιαστικοὺς, συνθηκὰς καὶ βασιλικά βεράτια). Πρόκειται κατ' ἐμὴν γνώμην περὶ τῶν ἐξῆς βάσεων νὰ σκεπθῶμεν πρὸς γε τὸ παρόν· α') περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν πολιτείαν, περὶ ἧς καὶ ἄλλοτε πολλὰκις ἐγράψαμεν ἐν τοῖς πρὸς τὴν κυβέρνησιν δοθείταις ἀφορμῆς ἐκ τοῦ σκεπτικώδους, ὡς μὴ ὠρεῖται. ἐπεισοδίου τοῦ ἐν Λεμεσῶν μετοχίου τῆς ἱερᾶς μονῆς Χρυσορραϊκίσσης·

β') περὶ τῶν σχέσεων τῶν πνευματικῶν ἀρχῶν πρὸς τὸν λαὸν καὶ τ' ἀναπαλιν·

καὶ γ') περὶ διαρρυθμίσεως ἐπὶ τὸ βέλτιον τοῦ διαχειριστικοῦ μέρους τῶν θρονικῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχαίων.

Ἄν δὲ πρέπει νὰ γίνωσι κατ' ἐπαρχίας οἰκονομικαὶ ἐπιτροπαί, ἢ καὶ μία γενικὴ, περὶ τούτου δέον ν' ἀποφασίσῃ νόμιμος ἀντιπροσωπεῖα κλήρου καὶ λαοῦ, ἐρ' ὧ ἐγράφη. ἢ παρὼσα ἀδελφικὴ προσκλητήρις, ὡς ἡμεῖς δὲ τῆς ἐν Λευκωσίᾳ ἀρχιερεὺς καὶ τῆς ὑμετέρας πανιερότητος ὠρίσθη ἡ 27 ἰουλίου καθ' ἡμᾶς.

Τοσαῦτα μὲν ἡμεῖς ἀδελφικῶς· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μεθ' ὑμῶν.

Τῆς ὑμετ. πανιερότητος ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ο ΚΥΠΡΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ.

Σήμερον ἐν τῇ κοινῇ συνεδρίᾳ τῶν δύο σωμάτων ληφθεῖται ὑπ' ὄψιν τῶν διαμαρτυρησεων ἐνορίων τινῶν ἕνεκα παρατυπιῶν γενομένων ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν τῶν οἰκείων ἀντιπροσώπων ἔσον καὶ ἐν τῇ ἐν ταῖς Πατριαρχείαις γενομένη, διατάχῃ ὑπὸ τῶν δύο σωμάτων νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἐκλογὴ ἐν ταῖς ἑξὶ διαμαρτυρηθείσαις ἐνορίαις καὶ ἐν ἐκείναις, ὧν οἱ πληρεξούσιοι ἐκόμισαν ἐγγράφα, μὴ συντεταγμένα κατὰ τοὺς τύπους. Ἐνεκρίθη πρὸς τούτους, συνεπεία διαμαρτυρησεων ἐκ Χίου νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἐκλογὴ ἀντιπροσώπου τῆς νήσου.

Οὕτως ἡ πρὸς ἐκλογὴν τῶν δύο ἀντιπροσώπων τῆς πρωτευούσης συνέλευσις θέλει συνελθῇ ἐν ταῖς πατριαρχείαις τῇ 21 ἰουνίου—ἡ δὲ α' ἐκλογικὴ συνέλευσις τῇ 1 ἰουλίου.

Ἀνωμαλίαις τινὲς ἐπιβόηται, ἐν τῇ τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας ἐκδόσει, ἡ ἀναπλήρωσις τοῦ φυλλαδίου τοῦ μὴ ἐκδοθέντος τῇ παρελθούσῃ παρασκευῇ γένηται ἐγκαίρως καὶ ἀπὸ τοῦ προσεχέως ἀριθμοῦ, ὃς ἐκτελὴ μόνον ἡ σύνταξις ποιήσεται καὶ τῶν ἐν τῇ ἐκδοτῇ διακατενημέρῃ ἐξετάσεων τῶν παρ' ἡμῖν σχολίων.

Ἀφίκετο εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν καὶ ἕτερος διακεκριμένος ῥώσος βυζαντινογράφος ὁ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ τῆς Πετροπολέως πανεπιστημίου καθηγητῆς κ. Βασίλειος Βασιλείεφσκη, πρὸς ἔρευναν τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν περ' ἡμῶν ἀρχαιοτήτων.

Εὐχάριστος ἡ τῆσι αὐτῇ τῶν ῥώσων λογίων καὶ καθηγητῶν ἡ πρὸς ἔρευναν τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς, φιλολογίας καὶ τέχνης. Μετὰ τοὺς κκ. Ἰωάννην Τρωίτσκη, Θεόδωρον Οὐσπένσκη, Νικόδημον Κοντακῶφ καὶ Ἰωάννην Πίλμαφ, νέος κατέρχεται εἰς τὸ στάδιον τοῦτο δολιχοδρόμος ὁ ὑφηγητῆς κ. Ν. Σκαβαλόνοβιτς, περὶ οὗ ἀναγινώσκουμεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ Τεργέστης τῆς 26 μαΐου ταῦτα·

«Ἐπιστέλλουσιν ἡμῖν ἐξ Ὀδησσού· «Κατὰ τὸν Νέον χρόνον τῆς Πετροπόλεως, τῇ 10]22 μαΐου ὁ ὑφηγητῆς τῆς γεν. ἱστορίας Ν. Σκαβαλόνοβιτς, θέλων νὰ λάβῃ διπλωμα διδάκτορος τῆς θεολογίας, ὑπερῆσσε δημοσίᾳ τὴν κίνησιν διατριβῆν του περὶ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ἀπὸ τοῦ θανάτου Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἕως τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Προοιμιολόγος εἶπε· «παρήλθεν ὁ χρόνος, καθ' ὃν οἱ ἔρευνται τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας οὐδὲν ἐν αὐτῇ ἔβλεπον, ἡ δυναστικὰς μεταβολίς. Ὁ ΙΑ' αἰὼν εἶναι πρὸς τὸν ἱστορικὸν λίαν περισπούδαστος, διότι τότε ἐπετελέσθη ὁ χωρισμὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ παραγωγὴν τερτίστις ἐπακόλουθα ἐν Ἀνατολῇ καὶ Δύσει. Τὸ Βυζάντιον ἦν τότε κέντρον ζωῆς πνευματικῆς κινήσεως, προηγηθείσης τῆς σταυροφορίας· ἡ δὲ γνώσις τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους βυζαντινῆς ἱστορίας εἶναι ἀδύνατος ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ἡ κατανόησις τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἄγει εἰς τὴν ἀδιάσειστον πεποίθησιν ὅτι χριστιανικὴ ἰλευθερία καὶ μοναρχικὴ διοίκησις δύναται νὰ συνυπάρξωσιν ἐναρμονίως. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἡ Ἐκκλησία ἦν στενῶς συνδεδεμένη πρὸς τὴν πολιτείαν, ἥτις οὕτως ἀπηλλάγη τῶν ἀνωμαλιῶν, ὥς ἡ ἀνάπτυξις τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν ἐπὶνεγκεν ἐν τῇ λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ θέσις αὕτη ἐπεδοκιμάσθη ὑπὸ τῆς ἀκαδημαϊκῆς συγκλήτου.»

Τῷ προπαρελθόντι σαφὲς ὅτι οἱ ῥώσοι ἐλλήνισται κκ. Βασιλείεφσκη, Κοντακῶφ καὶ Οὐσπένσκη ἐπεσκέψαντο τὴν Α. Σ. τὸν τοποτηρητὴν, ὅθι δ' ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς πόλεως ἡμῶν μεταβαίνοντες εἰς Ὀδησσόν.

ΕΘΝΙΚΑ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

Συνδρομαὶ προαιρετικαὶ εἰς τὸ κεντρικὸν ταμεῖον
μέχρι τῆς 30 ἀπριλίου 1884.

Δ. Χατζόπουλος λ. ὁθ. 1—Κυριακὸς Κωνσταντίνου 0,92—Γ. Δ. Ζαφειρόπουλος Μασσαλίας 50—Μ. Μαζίκης καὶ Σ[α 6,59—Ρόξινδρα Α. Μαυρογορδίου 25—Θεόδωρος Α. Μαυρογορδίου 25—Ἀλέξανδρος Γεωργιάδης 8—Ζ. Σεβαστόπουλος 4,63—Ἀνέστης Κουριώτης 5—Κληροδότρια Δημητρίου Τζόλα 50—δμ. Χ. Παρασκευᾶ Χ. Νεοφύτου 6,11—δμ. Σοφίας Μιχαήλ Μιχαζούκωφ ἐκ Κριμαίας 5,47—ἡμ. Στυλιανῆς Τριανταφυλλοῦ 30—δμ. Σοφίας Καψιμάλη ὑπόλοιπον 9. Τὸ ὅλον λ. ὁθ. 226,72.

Θομοὶ εἰς τὸ ἐν Ἐκταφυργίᾳ ταμεῖον τῶν ἰθν. Νοσοκομείων
μέχρι τῆς 30 ἀπριλίου 1884.

Λαμπρινὴ Κωνσταντίνου ἐκ Σινώπης γρ. 324—ἀσθενὴς νοσηλευθεὶς ὑπ' ἀριθ. 102 γρ. 540—διόφοροι ἐξ Ἰκονίου διὰ Προδρόμου 100—Χριστίνη Ἰσχακίδου 95—Ἰωάννης Γαβριήλ 130—Βασίλειος Σκεντέρωλου 216—Συμεὼν Προδρόμου 432—Νικόλαος Λαζάρου 216—ἐτήσιον τῆς συντεχνίας ὑποδηματοποιῶν 240. Τὸ ὅλον γρ. 2293.

Θομοὶ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς
μέχρι τῆς 30 ἀπριλίου 1884.

Στέφανος Καραϊωσήγλου, ἀπὸ Κερμῆρ γρ. 2160—Κυριακὸς Μα-

νάρη 190—Σοφία Νεγροπόντε 216—ἑταιρία τῶν τζιτζεκτζίδων Μισαήλ, Νικολάου καὶ Νικολάου 1000—Ἀθηνᾶ Ἀλ. Δ. Φωτιᾶδου 324—Μποδοζάκης Τομπόρογλου 108—Ἀδελφοὶ Τριανταφυλλίδου 182,50—Κωνσταντίνος Ἀποστόλου ἐξ Ἀγράφων 540—ἐτήσιον τῆς Φιλεκπ. Ἀδελφότητος τῶν Κλεισσυριωτῶν τῆς Μακεδονίας διὰ Τασούλα Σήδου 300—Γεώργιος Παπαδόπουλος 108—ἀνώνυμος 108—Φεδωνία Ἐμμανουήλ 108—Πολυξίνη Ὀμήρου 108—Φωτῆκης Τζορπατζῆς ἐκ Μετρῶν 1080—Εὐφημία Ἀναστασίου 60—Κυριακὸς Παναγιώτου 108—Μαρία Σ. Πολυζωνίδου 108—Αἰκατερίνη Μαριάνου 216—ἀνώνυμος φλωρίον δύο κριμιτζῶν 108—ἀνώνυμος 108—Ἀρεταῖος Ἰ. Ἀρτεμιάδου 216—Ἀδελφοὶ Διματόγλου 540—Αἰκατερίνη Κοντογούρη 60—Α. Ζουμπούλογλου 108. Τὸ ὅλον γρ. 8164,50.

Ἀφιερώματα εἰς τὴν Ἱ. νοσοκομειακὴν Μονὴν τῆς Ζ. Πηγῆς
μέχρι τῆς 30 ἀπριλίου 1884.

Εὐχυνθία Λεωνάρδου ἐξ Ἀνδρου κατ' ὁδὸν ἀργυρῶν δρ. 83 1]2—Εἰρήνη Ἰωάννου ἀπὸ Κοτύσιον δύο πόδας, δύο χεῖρας καὶ στέφανον ἀργυρᾶ δρ. 48—Σπύρος Βουλγαρίδης δύο χαλκάδες ἀργυροῦς δρ. 15 ἀνώνυμος ἀνθρακῶν χρυσοῦν—Ἀφεντούλης Δημητρίου δακτύλιον ἀδαμάντινον μονόπετρον—Φωτῆς Ἀντωνίου δακτύλιον μὲ πέτραν ὑπόξανθον—ἀνώνυμος ἐπὶ τῆς ἀγίας εἰκόνος ἐνῶσιον ἐν μὲ μικρὸν περονί—Αἰκατερίνη Βίσα πασᾶ ζεῦγος ἐνωτίων χρυσοῦν μὲ τιμίους λίθους.

Ἀφιερώματα εἰς τὴν ἀγίαν εἰκόνα
μέχρι τῆς 30 ἀπριλίου 1884.

Εὐφροσύνη Ξανθοπούλου δακτύλιον χρυσοῦν ἀντίκον—ἀνώνυμος τρία φλωρία ἐν αἶναλῇ, ἐν κιαμπε καὶ μαχμουτιέ ἐνδὸς τετάρτου—ἀνώνυμος πεντάριον—Παπῆ Παῦλος φλωρίον εἰκοσάριον—Ἀναστασία Μούρου δακτύλιον χρυσοῦν μὲ τρεῖς περονί—Μαρία Μανίκη ὁμοιον μὲ πέτραν κοκκίνη—Ἀθηνᾶ Χ. Γεωργίου ζεῦγος χρυσοῦν ἐνωτίων—Ἐλένη Ἀλευροπούλου ζεῦγος ἀργυρῶν βραχιολίων δρ. 12 1]2—Εὐχυνθία Ἀντωνιάδου Κωνσταντινίτου χρυσοῦν—ἀνώνυμος δακτύλιον χρυσοῦν—Ἀθηνᾶ Ἀλεξοπούλου ζεῦγος χρυσοῦν ἐνωτίων μὲ πέτρας μαύρας—Αἰκατερίνη Σουμπάλη σταυρὸν ἀργυροῦν—Δημήτριος Ῥεβελάκη φλωρίον εἰκοσάριον—Μαριάνθη Νικολαίδου ζεῦγος ἐνωτίων χρυσοῦν—ἀνώνυμος φλωρίον πεντάριον—ἀνώνυμος στήθος ἀργυροῦ μὲ τρεῖς μικροὺς ἀδάματτας—Ζωὴ Καζήλογλου φλωρίον εἰκοσάριον—ἀνώνυμος φλωρίον δεκάριον—Ἀθηνᾶ Νικολάου φλωρίον πεντάριον—ἀνώνυμος φλωρίον εἰκοσάριον.

Ἐν Γαλατῇ, τὴν 24 μαΐου 1884.

Ἐκ τοῦ κεντρικοῦ γραφείου τῆς ἐφορίας.

Τῇ προσεχεῖ κυριακῇ, 17 ἰουνίου, τελομένων δημοσίᾳ τῶν ἐνισχυσίων ἐξετάσεων τῆς σχολῆς τοῦ ἐν Ἐκταφυργίᾳ ἐθνικοῦ ὀρφανοτροφείου, παρακαλοῦνται οἱ φίλοι τῶν γραμμάτων καὶ τῶν μικρῶν ὀργάνων, ὅπως τιμῇσωσι διὰ τῆς παρουσίας των τὰς ἐξετάσεις, ἀρχομένας τὴν 10 π. μ. ὥραν καὶ περατουμένας αὐθιμὲρὸν τὴν 4 30' μ. μ.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 12 ἰουνίου 1884.

Ἐκ τοῦ γενικοῦ γραφείου τῆς ἐφορίας
ὁ διευθυντὴς Ε. Καβάδας.

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΕΤΥΧΟΣ
36

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπ᾽ τῆς ἐβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρητέον· ἀρχοροὶ 5, ἐν τοῖς προστατοῖς καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκῳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῇ 23 ΙΟΥΝΙΟΥ 1884, ΣΑΒΒΑΤΩ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Εἰδοποιήσις ἐκ τοῦ γραφείου τῶν δύο σωμάτων περὶ τῶν ἐκλογῶν κλπ.
—Αἱ ἐξετάσεις τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων.—Μ. Γ. Γεδεών Λόγιοι καὶ βιβλιοθηκῆ καὶ τῆς ἐν Ἀθῶ Μονῆς τῶν Ἱδίων (τέλος).—Ἀνθίμου μητροπολίτου Βελεγράδων Δύο διορθώσεις ἐπὶ τῶν εἰς τὴν πατριαρχικὴν χρονολογίαν καὶ ἱστορίαν συμβολῶν.—Μ. Γ. Γεδεών Ἐπισημείωσις βραχέα περὶ τῶν συμβολῶν τούτων.—Μ. Γ. Γεδεών Χρονικά τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ (συνέχ.).—Εἰδήσεις· δωρεὰ κλπ. Ἐκκλησίαι Κύπρου, Ἀθηνῶν, Μπαροδουίνου. Ρουμανικὴ σύνοδος.

Ζητούμεν συγγνώμην ἐφ' ὅτι ἄρθρα τινὰ ἐκτείνονται ἀπὸ τινος ὑπὲρ τὸ δέον ἐν ταῖς σελίσιν ἡμῶν· ἀλλ' ἐπειγόμεθα ἐντὸς τοῦ Δ' ἔτους· νὰ κλείσωμεν ἀπ᾽ αὐτὰς τὰς συνεχεῖς τῶν δημοσιευομένων ἁρθρῶν.

Τὸ παρὸν φυλλάδιον ἐκδίδεται κατὰ τέσσαρας σελίδας ἡμέτερον, πρὸς ἀναπλήρωσιν ἐν μέρει τοῦ κατὰ τὴν προκαταβέβησαν ἐβδομάδα μὴ ἐκδοθέντος φύλλου τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας».

Ὅσοι τῶν ἡμετέρων ὁμογενῶν διωρίσθησαν ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν εἴτε τῶν ἐνταῦθα ἐν Κωνσταντινουπόλει συντεχνιῶν ἐν τῇ προστεχεῖ ἐκλογικῇ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ συνελεύσει, εἰδοποιοῦνται ὅπως μέχρι τῆς προστεχοῦς τρίτης, 26 ὑπερμεσούντος, παρουσιάσωσιν εἰς τὴν Α. σεβασμιότητα τὸν τοποτηρητὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου τὰ πληρεξούσια ἐγγράφα, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει τούτων προσκληθῶσιν ἐπισήμως καὶ ἐγκαίρως δι' ἰδιαίτερων προσκλητηρίων ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκλογικῇ συνελεύσει.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ 22 ἰουνίου 1884.

Ἐκ τοῦ γραφείου τῶν δύο σωμάτων.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ πρὸς λήξιν ὀδεύοντος μηνὸς ἐκλύουσι μὲν τὴν φιλίαν τῶν γραμμάτων ἐμψυγῶν, οἰοῦνται φαιδρὸν ἐλλαλανοδίχην, ἀποφαινόμενον ἐτυμηγορίαν περὶ τῶν καρπῶν, οὓς παράγουσι κόποι διδασκόντων καὶ διδασκωμένων καὶ χορηγίαι γεννητῶν προστατῶν καὶ συνδρομαὶ φιλομούστου κοινοῦ, πληροῦσι δὲ τὰς στήλας τῶν ἡμετέρων ἐφημερίδων· ἐνδεικτικῶν ἀπονομαί, καὶ λόγοι, καὶ φοιτήσεως ἐπιμελοῦς βραβεῖα ἐνώπιον ἀκρατῶν ἐμψυχούντων ἀκαμάτους ὁλιγοδρόμους διδόμενα στηλογραφοῦνται ἐν ταῖς ἐφημερίσιν, ἐξ ὧν οἱ διαφῶν ἕνεκα λόγων ἀποσχόντες λαμβάνουσι γνώσιν ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως, ἅμα μὲν τὸ τοῦ

εὐσεβοῦς ἡμῶν γένους φιλομαθὲς πᾶσι καθιστώσας κατάδηλον, ἅμα δὲ τεκμηριούσας τὴν κατὰ δύνανμιν ἐργασίαν ἐκαστουμαθητοῦ, διδασκαλοῦ, ἐφόρου, μετὰ θάρρους μὴ καταβαλλομένου ὑπὸ δυσχερειῶν ὕλικῶν, μετ' ἐπιμονῆς ἀδαμάστου τὸ καθήκον αὐτοῦ ἐκπληροῦντος.

Ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» πληροὶ καθήκον, ἀγωνίας τεινούτους εἰς γνώσιν παντὸς φέρουσα, μηδὲ χωρίζουσα τὴν μεγάλην ταύτην σταδιοδρομίαν, ἐν ἧ καὶ τῶν γυμνασίων καὶ τῶν σχολείων καὶ τῶν ἀστυκῶν ἐκπαιδευτηρίων οἱ προστατῆται καὶ διδάτκαλοι καὶ ἑρροροὶ πρὸς τὸ αὐτὸ κατατείνουσι τέλος, τὸν παῖδα παραλαμβάνοντες, ἐκ τοῦ οἴκου, βαθμηδὸν δ' εἰς τὴν αὐτῇ καταληπτὴν ἀνάπτυξιν εἰσάγοντες, καὶ ἀνεανίσκον ἰσχυρὸν ἐν Χριστῷ παρὰ τοῦτον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐπὶ χρησταῖς ἐλπίσι καὶ προσδοκίαις ὅτι ὁ ἐν ἀγαθῇ γῇ σπειρόμενος τῆς πατρίδος καὶ χριστιανικῆς ἐκπαιδεύσεώς τε καὶ τῆς καθόλου πνευματικῆς μορφώσεως σπέρτος ἀποκομῆται καρπὸν ἐκατονταπλάσιον.

Ἄλλως δὲ τῶν ἀστυκῶν καὶ τῶν κατωτέρων ἐλληνικῶν σχολείων οἱ διδάτκαλοι εἰσι τρέφοντες τῶν παρ' ἡμῖν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτηρίων, ἅτινα καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον εὐρηνται ἐν δεσμῷ πρὸς τὴν ἀλλήλα καὶ πρὸς τὸ γένος ἅπαν, οὗ εἰσιν ἀγλαίσματ' αὐτῶν τὴν Ἐκκλησίαν, ἧς εἰσὶ τε καὶ λογίζονται ἀριστῶτα τέκνα. Ἐνταῦθεν ἡ μήτηρ Ἐκκλησία, ἀφ' ἧς ἀπέβλεψετο ἐν παρελθούσι χρόνοις ἀρχαῖη προστασίς, ἐχυρομένην σιγῇ καὶ γράμμασι πατριαρχικοῖς καὶ συνοδικοῖς ἐκάστη σχολῇ ἀρτι καθισταμένη, πατριαρχικῶς καὶ συνοδικῶς οὐ διαλείπει πάντοτε πρωτοστατοῦσα τοῦ καλλίστου δολίχου, πᾶσαν εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ταῦτα κέντρα προστασίαν ἀπονέμουσα, εὐχαίς καὶ εὐλογίαις τοὺς ἀκαμάτους τῶν γραμμάτων ἐργάτας καταστέρουσα καὶ ἐπὶ τὰ τελεώτερα παρακελευομένη. δι' ἰδίον δ' ἐπόπτου τὰ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἐρευνῶσα, τὰ κατὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐκπαιδευομένων ἀναμνησκουσα, τὰ δέοντα παραινῶσα τοῖς διδάσκουσι καὶ διδασκωμένοις, μηδ' ἐπιλανθάνουμένη καὶ τούτοις καὶ τοῖς ἐροῦντοισι ὡς ἀνὰ διδασκὴν οἶα πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς τὴν πλησίον, οἶα πρὸς τὰς ἀνωθεν τεταγμένας ἐφ' ἡμῖν ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἐχόμεν καθήκοντα, ἀρχάς, ὧν ἀπὸ τεσσάρων αἰῶνων γινώσκει

τὴν εἰς τὴν πάτριον παιδεύειν χρηγομένην προστασίαν.

Ἀπὸ τῆς 10 ἰδίας Ιουνίου ὁ σεβ. τοποτηρητὴς μετὰ τῆς ἀγίας καὶ ιερᾶς συνόδου ἤρξατο τῆς ἐκ τοῦ συνεγγύς εὐλογίας καὶ τῆς ἐκτιμῆσεως τῶν μόχθων ἐκάστου.

Τῆς προστασίας ταύτης τοῦ φιλολάου ἀνακτοῦ καὶ τῆς σεβαστῆς κυβερνήσεως τῶν περωτισμένων Αὐτοῦ ὑπουργῶν, τῆς προστασίας τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐδείχθησαν ἀξίαι πᾶσαι ἐν γένει αἱ παρ' ἡμῖν σχολαί, αἱ τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς θηλικῆς ἀναπτύξεως ἀρρένων τε καὶ θηλέων καταστοχαζόμεναι. Ἡ μὲν πρεσβυγενὴς **Μεγάλη τοῦ Γένους σχολή**, τετρακοσίων καὶ τριᾶκοντα ἐνιαυτῶν καρποφόρον ἀριθμοῦσα ὑπαρξίν, 774 κατέγραψεν ἐν τοῖς μητρώοις αὐτῆς μαθητὰς, ἐδίδαξε δὲ 728 κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος, καὶ ἀποδίδωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ γένει 37 τελειοφοίτους τῶν γραμμάτων, ἀποστόλους τῆς πατρίου παιδείσεως καὶ τῆς εὐσεβοῦς ἀγωγῆς. Ἐπημύλογει τὴν εἰς τὴν κοινωνίαν ἀπόδοσιν τριακονταεπτὰ διδασκάλων ὁ σεβασμ. τοποτηρητὴς καὶ ἡ ἀγία τῶν συνοδικῶν χορεία, συνέχαιρε δ' ἐκ μέρους τῆς σεβ. κυβερνήσεως ὁ ὑπουργικὸς ἀντιπρόσωπος Σελίμ ἐφένδης. — Τὸ δὲ ἀπὸ ἐννέα ἑτῶν εὐδοκίμως λειτουργοῦν **Ζάππειον παρθεναγωγεῖον** εἰργάζετο τελεσφόρως ὑπὲρ ἀναπτύξεως 201 μαθητριῶν, ὧν 72 δωρεὰν ἐδιδάσκοντο, κατὰ τὸ λήγον ἔτος, ὡς ἐκ τοῦ ἀξιοσπουδάστου λόγου τοῦ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ διοικητικοῦ αὐτοῦ συμβουλίου κ. Στ. Ἰ. Βουτυρᾶ μανθάνομεν· τὸ Ζάππειον δεκατέσσαρας διδασκαλίσσας ἀποδίδωσι τῇ κοινωνίᾳ, ὧν αἱ ἐννέα ἔχουσι νηπιαγωγὸν πτυχίον. — Μαθητρίκας 225 ἐδίδαξε τὸ δεκαετιᾶν ἐθνωφελοῦς βίου κλείσαν **Παρθεναγωγεῖον τῆς φιλομούσου Ἑταιρίας Παλλάδος** καὶ δωροδορεῖ τῷ γένει εἴκοσι καὶ τρεῖς τελειοφοίτους μεμορφωμένους καὶ διδασκάλους.

Τὰ δύο ἀνώτερα **ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια**, τὰ τῶν **κκ. Ἀ. Τάγῃ καὶ Ἰω. Βασματζίδου** εὐόρκως ἐπεδίωξαν τὸ ἔργον αὐτῶν, ἀξία τῆς κοινῆς ἀγάπης καὶ τῆς τιμῆς ἀποδειχθέντα. Τὸ πρῶτον ἤρξατο τῶν προπορικῶν ἐξετάσεων τῇ 10 ἰουνίου, τὸ δεύτερον τῇ 17, ἀλλὰ, δυστυχῶς, οὐδέτερον ἔσχεν ἐφέτω τάξιν ἀποφοιτῶντων. Ἐπημύλογον τὰς ἐνάρξεις τῶν ἐξετάσεων τοῦ μὲν πρώτου ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Γρεβενῶν, τοῦ δὲ δευτέρου ὁ ἅγιος Βιζύης, προσφόρως ἀπονεύσαντες μισθὸν ἀρετῆς ἐκάστῳ τῶν ἐργαζομένων διδασκάλων καὶ μαθητῶν, τὴν χαρὰν δὲ τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας ἐπὶ τούτῳ τεκμηριώσαντες, διότι καίτοι ἰδιωτικὰ τὰ ἐκπαιδευτήρια ταῦτα παρέχουσι τοῖς ἀπόροις δωρεὰν τὴν διδασκαλίαν. Εὐφροσύνως ἠκούσαμεν ὅτι ἐκ τῶν 196 μαθητῶν τοῦ ἐκπαιδευτηρίου Ἀ. Τάγῃ εἰκοσιπέντε περίπου ἐδιδάχθησαν ἐν τῷ λήξαντι ἔτει δωρεὰν.

Μνείας ἀξία κρίνομεν ἐνταῦθα τὸ κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον Γαλατᾶ, καὶ τὸ Νηπιαγωγεῖον Ταταούλων, ἐν ᾧ 180 νήπια ἐρρίστησαν, ἐπιμελῶς ὑπὸ φιλοπόνων διδασκαλιστῶν διδασκθέντα· καὶ τὸ ἐν Χαλκηδόνι σχολαρχεῖον, οὗ τῶν ἐξετάσεων, ἀρξαμένων τῇ 17 τοῦ ἤδη λήγοντος, προήδρευεν ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Χαλκηδόνος.

Ἄλλ' ἰδίας μνείας ἀξίον ἕτερον κεντρικὸν ἐκπαιδευτήριον τοῦ γυναικείου φύλου τὸ **Ἐθνικὸν Ἰωαννέμιον Παρθεναγωγεῖον**, οὗτινος αἱ ἐξετάσεις ἤρξαντο τῇ 18 ἰουνίου, ἐπευλογοῦντος τοῦ σεβασμ. τοποτηρητοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου. Οὐδ' ἔστι τυπικὴ καὶ ἐκ φιλορροσύνης γραφομένη ἡ περὶ τῶν προσδῶν τῶν ἐν αὐτῷ μαθητριῶν εὐφημος μνεία. Τὸ ἐθνικὸν Ἰωαννέμιον Παρθεναγωγεῖον πρὸς δυσχερεῖας παλαιὸν ὑλικὰς ἔχει τὴν ὑπερηράνειαν· ἵνα εἴπῃ ὅτι χάρις εἰς τὸν ζήλον τῆς αὐτοῦ προισταμένης ἐφορίας, χάρις εἰς τὴν ἀνταπαρνησίαν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν διδασκαλιστῶν, ἐκλείπειν εὐτυχῶς τὸ δεύτερον ἀπὸ τῆς συστάσεως ἔτος, μετὰ πεπονήσεως δ' ἀπεκδέχεται τὴν σθεναρὰν τῶν μεγαπλούτων ὁμογενῶν προστασίαν, μόνον ὑπάρχον κεντρικὸν τῶν θηλέων ἐκπαιδευτήριον ἐν τῇ κυρίως λεγομένῃ πόλει. Μέγας ἀριθμὸς κορασιῶν ποθοῦντων ἵνα τύχωσιν ἀνωτέρας παιδείσεως, προσέρχεται εἰς αὐτὸ, καὶ ἡ παιδευσίς, ἥς μετέχουσι γίνεται πεφροντισμένως, ἐπιμελῶς, μετ' ἀρροσιώσεως.

Ἐν ὀλίγοις ἀνασκοπήσαντες τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς ληξάτης δεκαπενθήμερίας, τὴν παρ' ἡμῖν γενομένην, σκόπιμον νομίζομεν ἵνα ἀπονεύωμεν τὸν δίκαιον ἐπαινον, προκειμένου περὶ σχολείων ἐλληνικῶν ὀρθοδόξων, τῇ ὁμογενεῖ κοινότητι Βουλκορεστίου, ἥτις, ὡς ἐν τοῖς «Συλλόγοις» ἀναγινώσκομεν, ἐπιθυμοῦσα ἵνα προσέλθῃ ἀρωγὸς τῷ πρὸ μηνὸς ὑπὸ τοῦ κ. Παπαδόπουλου αὐτίθι συστηθέντι ἐλληνικῷ σχολείῳ, συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν, καθ' ἣν ἐξελέξατο τριμελὴ πρὸς ἀθροισιν συνδρομῶν ἐπιτροπὴν, ὅπως ἐξακολουθήσῃ λειτουργοῦν τὸ σχολεῖον τοῦτο. Οὕτως ὁ σύνδεσμος τῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις ὀρθοδόξων ὁμογενῶν κοινοτήτων πρὸς τὰ ἐν Ἀνατολῇ κέντρα καθίσταται μᾶλλον ἀρρηκτός, ἡ δὲ μήτηρ Ἐκκλησία εὐφραίνεται βλέπουσα τὰ εὐσεβῆ αὐτῆς τέκνα τόσον φιλοτίμως ἐργαζόμενα, ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, καὶ ποθοῦντα πανταχοῦ δπου ζῶσι ἵνα μὴ ἐπιλανθάνωνται αὐτῆς, μετ' ἧς καὶ συγχαίρουσι, τὴν δόξαν αὐτῆς θεωροῦντα κλέος ἴδιον.

Κατὰ τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας, πρῶτανις μὲν τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου διὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1884 — 1885 διωρίσθη ὁ καθηγητὴς τοῦ ποινικοῦ νόμου κ. Κωνσταντῖνος Ν. Κωστής· κοσμητορες δὲ τῆς μὲν φιλοσοφικῆς σχολῆς ὁ κ. Χρ. Παπαδόπουλος, τῆς ἰατρικῆς ὁ κ. Ἀλ. Γεωργυντᾶς καὶ τῆς νομικῆς ὁ κ. Ν. Δαμασκηνός. Οἱ καθηγηταὶ τῆς θεολογ. σχολῆς, ἐνεκα τῆς ἀπουσίας τῶν κκ. Ν. Δαμαλᾶ καὶ Ζήκου Ρώσῃ, προτερχῶς συνερχόμενοι εἰς συνεδρίαν θίλουν ἐποδεῖξε τοὺς δύο ὑποψηφίους κοσμητορας αὐτῆς, κατὰ τὰ νεομισμένα.

Ὡς περ αἰσχροὶ καὶ ταπεινοὶ πρὸς ἡδονὴν ὁμιλεῖν τῷ κλήθει, οὕτως ἐπικίνδυνον καὶ σφαλερὸν ἀεὶ σοβαρεύεσθαι καὶ ὑπερόγκον ὀρεσθαι. Δεῖ τοιγαροῦν ἐκάτερον ἄκρον φυγόντα, ὡς ἀρετὴν τὴν μεσότητά διώκειν, καὶ καιροὶ ἰδίους τὸ πρόσφορον ἀπονεύειν.

ΦΩΤΙΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

(πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας § 55').

ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ τῆς ἐν Ἀθῶ Μονῆς τῶν Ἱερέων*

Ἰωαννὲς διδασκάλω Ἱεραρίτη.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ᾗδ' οἱ παλαμναῖοι ἐντεθῆεν ἀπῆραν ἑαυτοὺς ἐκτραχηλιούμενοι πῇ πάντως εἰς κόρακας. Καὶ ἐπεστὶν ὁρᾶν παρ' ἡμῖν, καὶ τὸν λιμενίσκον τῶν γυναικῶν ὄνομα, ᾧ εἰώθεσαν ὀνομάζεσθαι, μὴ ψευδόμενον τοῦνομα· ὡς δῖχα φόβου καὶ τῷ θῆλει γένει, μὴ δτι ἀνδράσι περιπολούμενον ἂν, καὶ τὸ ἀντικρὺ Καλαμίσιον, οὐχὶ καλὰ μους τοὺς τηλεβόλους, καλαμίσκους δὲ τοὺς τῶν ὁρμιῶν ἐνδεχόμενον, καὶ εἰ μὴ τοῖς ἐπὶ νομῇ προσιούσιν ἰχθυοῖς, τοῖς γε μὴν εἰς ἄγραν τὴν τούτων περιούσι τὴν ἡῶνα ἀνθρώποις πέμπαν ἀκίνδυνον. Καὶ οὐδ' ἡ τῶν ἐνόπλων, οἷα ἀκούει ἐξ ὑπεδείων ἡμῖν ὑποτεινούσα ἄκρα, ὅπλα οὐδ' ὄναρ προβάλλεται· ἀλλ' ἤτοι καθαρῶ τῷ ῥήθι, εὐδίας οὕσης, ἡ ἀφρίζοντι, εἰ τύχοι ὑπὸ τρικυμίας, καὶ συντριβομένου κατὰ τοῦ προβλήτου, οὐδὲν πλέον, ἢ ἐν ψεκᾷσι λεπταῖς περιρραίνονται· ὁ δὲ λόφος δν ἔχομεν, Ἑρμῇ λογίῳ καὶ Μούσαις ἀδεῶς ὀργιάζει, εἰρήνης ἀπολαύων βαθείας. Καὶ ἔλωι ἀσφαλείας ἡμῖν ἀκριβοὺς πανταχόθεν τὸ χωρίον μεστόν. Καὶ τὸ βατὸν πέδον οὐκ ἔτι ἀβάτον· τί τοῖνυν; εἰ σοι πόθος, ὁ γράφεις, καὶ ἔρωι εἰλικρινῆς, ἐπὼν τε κοινωνίας τῆς σὺν ἡμῖν καὶ συνηθείας τῇ λογίᾳ τε καὶ φιλοσόφῳ ψυχῇ ἐνέσταται, αὐτὸ δείξει, φασί. Καὶ ἡ πίστις εἴποι ἀντις δτι ἀττική, ἐμοὶ δὲ φιλοσόφῳ τε καὶ χριστιανῷ τρόπῳ πρέπουσα λογισθήσεται, μὴ ἐν λόγοις μόνον ἡγοῦσα, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς ἔργοις ἐπιδεικνύσα τὸ βέβαιον· οὐ γὰρ ἂν οἶμαι τὸ τῆς ἐνεστῶσης ὥρας περαιτέρω τι συντελέσαι ἀναβαλλομένη εἰς πρόφασιν, ὡς ἄρα ἀφύου οὕσης καὶ αὐτῆς, καὶ ἀκαίρου, ἔλου ἐνιαυτοῦ παριπεύσαντος, καὶ ἀπάτας καθεξῆς, ἐξ οὗ περιμένειν πείθεις, τοῦ ἡλίου ἀμείψαντος· τὸ μὲν γὰρ κατὰ περίστῳ μετόπωρον, εἰς τὸν χειμῶνα ἀρρᾶν ἐβιάζετο· τὸ δὲ τρυχὺ τοῦ χειμῶνος εἰς τὸ τερπνὸν τῶν ἡρὸς χαρίτων ἡμᾶς ἀνέπεμπε· τὸ δὲ τοι ἔαρ, κατὰ τὸ διάδοχον θέρος τὴν ἡδονὴν ἐπηγγέλλετο· ἀλλ' ἡδὴ ἐπανῆκεν αὐτὸ μετόπωρον, καὶ τὸ μεσαιτάτον πάλιν τοῦ οὐρανοῦ (οὐ χθὲς, οὐδ' αὔριον ἀλλ' ἡ σήμερον καὶ ἡν γράζω) ὅθεν ἴσως καὶ πρῶτον κινεῖσθαι ἤρξατο, περιπολεῖ ὁ φωστὴρ· καὶ τὸν ζυγὸν ἐπιβάς μέσα τάλαντ' ἐρύει· καὶ τὸ ποῖον τοῦ περιέχοντος, τῶν ἐκατέρωθεν ἐπιτάσεων ἀπαλλάξας, ἥδιστα τῇ ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων ὕρσει κεράννυσιν· ὥστε καὶ χώρας καὶ ὥρας, καὶ πάντων ἐπίσης· ἐπιτηδείων ὄντων, ὡς ἂν πληρώσεις τὴν ὑπόσχεσιν, ἀψασθαι λοιπὸν τῆς ὁδοῦ ἐνοδίῳ τῷ καὶ πανταχοῦ καὶ αἰεὶ παρόντι χρησάμενον, μηδὲ τὴν συντυχίαν ἡμῖν τὴν ἐκ τοσούτου καρδοκυμένην τὴν σὴν εἰς

τούπιόν, οὐδὲ βραχὺ γούν, ἀναβάλλειν· ἢ καὶ τοὺς εἰς τόδε μικροῦ ἀπηγορευκότας ἐν τῷ μένειν, εἰς παντελεῖ, ἰσθί, συνώσεις ἀπόγνωσιν, τὴν φθάσαν ἀτυχίαν τῆς ἐσομένης ἀψευδὲς ποιομένους τεκμήριον. Ἐρωμένως μοι τὴν ἐπιστολὴν κομίσαιο τριπόθητε, καὶ ἀντὶ ταύτης σαυτὸν κομίσεις ἡμῖν ἐλθὼν, τὸ ἥδιστον καὶ ποθεινότατον θέαμα.

Μελετήω ἱεροδιδασκάλω.

Οὐδὲ τεχνίταις ὁργάνων ἄνευ τῶν ἐπιτηδείων ἐπιχειροῦσι τῆς ἀκριβοῦς· ἐν ἐργασίας ἀποθῆναι ποτὲ τὸ σπούδασμα, κἂν ὥτι τῇ δυνάμει τῆς τέχνης πολὺ διαφέροντες· οὔτε τοῖς φιλοσοφίαν μετιούσι τὴν θεωρητικὴν ταύτην, τὴν τῶν ὄντων θηράττειαν, βιβλίον ἀποστερομένοις, ταῦτόν δὲ εἰπεῖν τῶν ταπεινῶν τῆς ἀρχαίας εἰδήσεως πόρρω διεργόμενοις, κατὰ θυμὸν δυνατόν γενέσθαι τὸ θῆραμα· εἰ δὲ τις τέχνη καὶ αὕτη οὕσα πάλαι περῆμισται καὶ τέχνη τεχνῶν, ἐπὶ πάσαις ἀναμφιλέκτως φέρουσα τ' ἀριστεῖον, καὶ πασῶν πρωτεύουσα· τὸ γὰρ ὑπεριδρῶσθαι τῶν ἄλλων, οὐχὶ τοῦ ἐπιδεῖν εἶναι τῶν μέσων οἷς χρῆσταιτο, ταύτην ἀπῆλλαξεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τῆς χρείας ἐξῆψε. Καὶ γὰρ λιθοζῶ μὲν ἐγκοπεύς τε καὶ τιμὴ καὶ κολαπτήρ ἀπέμνησεν ἐκ λίθου ἀψύχου καὶ θεὸν ἀποφῆναι τὸ τέχνημα. Ἡμῖν δὲ οἷς ἔργον ψυχῇ ἀναλύσαι τοῦ σώματος, καὶ θεῷ κατὰ τὸ ἐρικτὸν ἐξομοιωσθαι τὸν ἀνθρώπον, οὐκ ἐπ' ὀλίγων δρῶν, οὐδὲ εὐώτων καὶ εὐπορίστων ἐπεκτεινόμενης τῆς χρείας, ἅπαντα μονονοῦ κινήτεον εἰς τὸ ἐγχειρῆμα, καὶ οὐ μόνον τοῖς ζώσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς νεκροῖς (ὅπερ ὁ χρηρμὸς διηγήρευσεν) ἀνάγκη αὐτοῖς συγχρωτίζεσθαι, ἐπ' ἐνὶ τούτῳ τυμῶναι· ἐπιτρέπομένοις, ὅθεν ἂν μέλλοιμεν οὐχὶ χρυσὸν καὶ ἐσθλὸς, καὶ τῆς ἀλλης περισπούδαστον τοῖς πολλοῖς καὶ περιμαχῆτου ἀπολαύσειν ὅλης, τῆς ρεούσης τε καὶ φειρομένης, λόγους δὲ ἀνορύξειν τοὺς πάλαι κειμένους, καὶ ἐν λήθῃ σχεδὸν γεγονότας, τὴν ἀληθὴ πλοῦτον καὶ μόνον ἔμπεδον, τὸν ἡμῖν καὶ συνόντα τῷ βίῳ καὶ συναπογόμενον, καὶ τοὺς ἅπας κτησαμένους μηδὲποτε διαλείποντα. Τοῦτο ἐστίν, ὦ θαυμάσιε, ὁ καὶ πρῶτον ποτὲ καὶ νῦν ὡταύτως ἡμᾶς λιπαρεῖς παρίστησι τῇ σῇ τελειότητι, καὶ ὁ καὶ ἐς τούπιόν ἴσως συνεχῶς παραστήσεται. Βιβλίων χρῆζομεν τῶν τὴν θρυλλουμένην Μεταφυσικὴν πραγματευομένων, περὶ ἣν Ἀριστοτέλης ὁ πᾶν συνέγραψε, καὶ ὅσοι μετ' ἐκεῖνον, εἴτε τοῖς ἐκείνου στοιχοῦντες δόγμασιν, εἴτ' οὖν καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ Πλάτωνος ὠρμημένοι δόγματων, τῆς θεωρίας ταυτησὶ ἤβαντο· τούτων μὲν οὖν εἰκὸς περὶ μὴδέσι τῶν ἐνταῦθα εὐπορίαν εἶναι, ὡς παρὰ τοῖς ἀναγνώστοις Ἱεραρίταις ὑμῖν, τοῖς διακρίουσιν, ὥσπερ καὶ ἄλλοις, καὶ τῷ καλῷ τῷδε πλεονεκτήματι· εἰδ' ἔστι καὶ τῶν ἄλλων, οἷς τὰ τοιαῦτα ἡνυπόρηται, ἀλλ' οἷδας τὰ τεταγμένα Χερουβίμ, μετ' ὅσας ἀκριβεῖας τὸ τῆς ζωῆς ζῆλον εὐλάττουσι, καὶ ὡς πορρωτάτω ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ταῖς πυρρίμορφοις τοὺς προσιόντας ἀποσοβούσιν. Ἐπεικὼς γὰρ Ἐγγέμ τις κεκλητισμένη ἐστὶν αὐτοῖς ἡ βιβλιοθήκη, εἰ τις καὶ ἔστι· θριπῶν μὲν, καὶ σιγῶν, καὶ ἀρχιῶν, καὶ τῶν ἄλ-

* συνέλεια ἀπὸ τοῦ ΔΕ' τεύχους, σελ. 508 καὶ τέλος—ἐν τῷ σημειωμένῳ τεύχει συνεχίζεται ἡ ἐκδοσις τῶν ἐπιστολῶν Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως.

1730, ἐγένετο δὲ μαθητὴς τοῦ Εὐγενίου ἐν Ἰωαννίνοις, Ἀθωνι καὶ Κωνσταντινουπόλει, κατὰ κόσμον Χριστόδουλος καλούμενος, ὡς ὁ Ζαβίρας γράφει, παρ' ᾧ μανθάνομεν ὅτι καὶ τῶν ἀνεψιῶν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεραφεῖμ ἐχρημάτισε διδάσκαλος, ἀκολούθως πεμφθεὶς ὡς διδάσκαλος τῆς Ἀθωνιάδος ἀκαδημίας. Τότε τὸν μοναχικὸν ἀσπασθεὶς βίον, μετωνομάσθη Χριστόφορος καὶ ἀπετύρθη εἰς τὴν ἀνωθεν τῆς Μονῆς τῶν Ἱερώρων καὶ ὑπ' αὐτὴν τελούσαν σκήτην τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ὅθεν τὸ ἐπώνυμον, ὃν δ' γινώσκεται. Ἀπεβίωσε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ αἰῶνος ἡμῶν.

Τὰς εἰς μνήμας πολλῶν ἁγίων ἢ εἰς ἐορτάς ὑπὸ Χριστοφόρου γραφείσας ἀκολουθίας ἀναφέρει ὁ Ζαβίρας, μὴ μόνῃ λέξει, σημειοῖ δὲ ὡς ἀκριβῶς ὁ Νικόδημος ἅγιος· ῥεῖτης ἐν τῷ Συναξαριστῇ αὐτοῦ· εἰσὶ δ' αὗται 1] κανόνες ὁκτώηχοι καὶ ἰδιόμελα εἰς τὴν ἐορτὴν τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου)—2] ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Ἀδραμίου (28 Ὀκτωβρίου)—3] ἀκολουθία καὶ ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἀκάκιον τὸν ἐν τῇ Κλίμακι (26 Νοεμβρίου)—4] ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Φιλαρέτου τοῦ Ἐλεήμονος (1 Δεκεμβρίου)—5] κανόνες ὁκτώηχοι, προσόμοια καὶ ἰδιόμελα εἰς τὸν ἅγιον νέον ἱερομάρτυρα Σεραφεῖμ ἐπίσκοπον Φαναρίου, ἐκδοθέντα μετὰ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀκολουθίας (4 Δεκεμβρίου)—6] ἐγκώμιον εἰς τὴν σύλληψιν τῆς ἁγίας Ἀννης, ἐν ἀπλῇ φράσει (9 Δεκεμβρίου)—7] ὁκτώηχοι κανόνες εἰς τὸν ὅσιον Εὐθύμιον τὸν μέγαν (20 Ἰανουαρίου)—8] μετάφρασις εἰς τὸ ἀπλοῦν τοῦ ὑπὸ Μιχαὴλ Ψελλοῦ συγγραφέντος βίου τοῦ ἁγίου Λύξεντιου τοῦ ἐν τῷ Βουναῷ (14 Φεβρουαρίου)—9] μετάφρασις ὁμοίᾳ τοῦ ὑπὸ Γρηγορίου Νύσσης ἐγκωμίου εἰς τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὸν Τήρωνα (17 Φεβρουαρίου)—ἀκολουθία ἁσματικὴ τῆς ἁγίας νεομάρτυρος Κυράννας τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ (1751=28 Φεβρουαρίου)—11] συμπλήρωσις τῆς ἁσματικῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου μάρτυρος Χριστοφόρου (9 Μαΐου)—12] συμπλήρωσις τῆς ἁσματικῆς ἀκολουθίας τοῦ ὁσίου Παχωμίου (15 Μαΐου)—ἁσματικὴ ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Παϊσίου (19 Ἰουνίου).

τοῦ Χριστοφόρου Προδρομίτου ἐπιστολὴ ἐπικριτικὴ καὶ ἐπαινετικὴ προτάσσεται τῆς τοῦ Νικοδήμου «Νέας Κλίμακος»—ἐτέρα δὲ ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1807 πρὸς τὸν Νικόδημον, ἐπαινοῦσα τὸ ἔργον, προὔχθη τοῦ Συναξαριστοῦ—καὶ τρίτη ἐπικυρωτικὴ μετ' ἐπιγράμματος προτασσομένου τοῦ ἐορτοδρομίτου τοῦ Νικοδήμου.

Δύο βιβλία ἱκανῶς εὐτέλιδα ἐξέδωκεν ὁ Χριστόφορος· τὸ μὲν ἐπιγράφεται· «Βιβλίον καλούμενον **Ὀνομαστικὸν Πανάγιον**, περιέχον δηλαδὴ πάντων τῶν ἁγίων τῆς καλ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας τὰ ὀνόματα κατ' ἀρχαίαν, ὅσοι ἐστάθησαν ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἕως τοῦ νῦν. Ἐν ᾧ προσετέθησαν καὶ λόγος περὶ τῆς Θείας μεταλήψεως· ἕτερος λόγος περὶ μετανοίας λίαν κατανοητικὸς· καὶ ἄλλος λόγος εἰς τὴν σύλληψιν τῆς ἁγίας καὶ Θεοπρομήτορος Ἀννης. Ἐτι δὲ κεῖνται καὶ τινες εὐχαὶ σύντομοι εἰς δόξαν τὴν ἐβδομάδα· πρὸς δὲ τούτοις καὶ εὐλογία ἐκ τοῦ προφητάνακτος Δαβὶδ, ἢ ψαλλομένη καθ' ἐκάστην ἐορτὴν ἐν

τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις τοῦ Ἀθῶν καὶ εἰκοσιτέσσαρες οἱ τοῦ Τιμίου Προδρόμου. Συναχθέντα μὲν παρὰ τοῦ ὁσιολογιωτάτου ἐν διδασκαλίας κυρίου Χριστοφόρου, ἐκ τῆς Σκήτεως τοῦ Τιμίου Προδρόμου· παρὰ δὲ τοῦ ἐν Τεργεστίῳ τιμωτάτου τε καὶ χριστιανικωτάτου κυρίου Δημητρίου Καρυτζιώτου πελεποννησίου νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθὲν ἰδιοῖς ἀναλώμασιν, εἰς κοινὴν τῶν ἀπάντων ὠφέλειαν. Τὰ πάντα ἐπιμελῶς διορθωθέντα παρὰ Σ. Β. Ἐν Βενετίᾳ 1808, παρὰ Νικολάφ Γ'λυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων»⁵. τὸ ἕτερον φέρει τίτλον.

«**Κανονικόν**, ἦτοι οἱ θεοὶ κανόνες τῶν ἁγίων καὶ πανσέπτων Ἀποστόλων, τῶν τε οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων, καὶ τῶν κατὰ μέρος θεοφύρων πατέρων, ἐν ἐπιτομῇ συνειλεγμένοι παρὰ Χριστοφόρου μοναχοῦ τοῦ ἐκ τῆς κατὰ τὴν εὐαγγ. Μονὴν τῶν Ἱερώρων Προδρομικῆς Σκήτεως, ὅφ' οὗ καὶ σημειώσεις ἐκ διαφόρων ἱερῶν διδασκάλων εἰς αὐτὸ τοῦτο συνερανισθεῖσαι πρότερον προσετέθησαν. Ὅπερ τῇ τοῦ παναγιωτάτου καὶ θειοτάτου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Νεοφύτου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἱερᾶς συνόδου τῶν ἁγίων ἀρχιερέων ἀξίωσει, σπουδῇ τε αὐτῶν καὶ δαπάνῃ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοῦνται. Ἐν τῷ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τυπογραφείῳ».

Καὶ ἔτος μὲν οὐ φέρεται· γνωστὸν ἔμωσ ὅτι ἐξετυπώθη τῷ 1800, τοῦ Χριστοφόρου μετὰ ζήλου ἐπιληφθέντος τοῦ ἔργου τούτου, κατ' ἀξίωσιν τῶν ἐν Ἀθῶν μοναχῶν, καθάπερ αὐτὸς ἐν τῷ προλόγῳ λέγει. Προτέτακται δὲ τῆς βίβλου ἱαμβικὸν μὲν ἐπιγράμμα ἐκ δεκαεπτὰ στίχων, ἔργον Δαμασκηνοῦ τοῦ πρώην Θεσσαλονίκης⁶, ἥρωελεγείον δὲ, ἐκ δέκα στίχων, ὑπὸ τοῦ ἱεροδιδασκάλου Ἰακώβου ποιητὴν τοῦ Καυτοκαλυβίτου· εἰσὶ δὲ τὸ μὲν τοῦ Δαμασκηνοῦ τούτου:

Ἀθω ὅρος πέφυκεν ἐν Ἠράκλῃ· ὅπου
Μονὴ Ἱερώρων, σκήτις ἱεροῦ Προδρόμου·
καὶ ἦν μονάζων τῶν τις ἐκ τοῦ ὁσίου
Μούσων Χρητῶν, Χριστοφόρος τούνημα
Σοφῶς πόνησι τὴν δὲ τιμῶν πυκνίδι.
Ὡς γὰρ ποταμὸς ἢ χάρις τοῦ νεοῦματος
Ἐκ παραδείσου τετραχῶς διερεῖθι.
Ἀρδουσα γὰρ μυστικὴν Ἐκκλησίαν
εἰς αὐλακὰς δ' αὖ πλεισταχῶς ἐπλήμμυρε.
Τίνες δὲ αἶδε; οἱ ὅροι καὶ κανόνες
Ἐταξαν οὕς γε θεοπέσιος πατέρων.
Οἱ ἦκον εἰς ἐν ἐπτάδι τῇ ἀσπτάδι,
Ἀρχιεῖψ ἑυμηνία· ὦ ξυναυλίας.
Τούτοις ἀγωγούς βίβαν, ἀνταύρασε
θαῖξ μῆσαι μυστικῶν ἐρμουγλύφων

4. Σπυριδωνος δηλονότι τοῦ Βιλαντζή.

5. σημειῶ ὅτι ὁ μὲν περὶ μετανοίας λόγος ἔργον ὦν τοῦ ἐν ἁγίοις Γρηγορίου τοῦ Παλαμά μετηνέβη εἰς ἀπλὴν φράσιν ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου, ὁ δὲ περὶ νεοστασίας ἔστιν Ἀναστασίου τοῦ Συναΐτου καὶ κεῖται ἐν πρωτοτύπῳ, καὶ ὁ εἰς τὴν ἁγίαν Ἀνναν ἔργον αὐτοῦ τοῦ Χριστοφόρου ὡς ἐσημειώθη ἄνω.

6. βλ. περὶ Δαμασκηνοῦ τοῦ πρώην Θεσσαλονίκης· τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθέντα *Μνημεῖα μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως* ἐν Ἀθήναις 1878, προλεγ. σελ. η'.

Μή τι μάτην βύσσειν ἀχρήστως τάχα·
Ἄσας δὲ μουσούλητος εὐ ἰσθι κλύων·

τὸ δὲ τοῦ Γραφῆλ Κουστοκαλυβίου ἐπίγραμμα τὸ ἐξῆς:

Πάντεσιν εὐσεβέσιν ὑπεύροχα θειοπόλοισιν
Δέλτος νωλεμῶς φέρτατος ὄλθος ἔω.
Τοῖσιν ὁδὸς γλυκερὴ καὶ ἱππράτος ἀθανάτοιο
Μέριμερα βέζειν, καὶ αἰγι Θεοῦ ἵνα
Θαυμάσιζέ τε καὶ ἔξαιτο αἰ δ' εἰσι θέμιστες·
Τοῦνεκα ἐνδικῶς βάλλετε ἐς κραδίην.
Φράσδεο τίς; ὅποι; ἡ θέν; Χριστοφόρον καλέουσιν·
Ἐξ Ἄρτης πέλειται, ναίει Ἄθω ἱερὸν·
Τεθμούς θεῖους ἔκθετο θέσφατα ἡδὲ ἐρετμάς
Τῶν τμάγε μήκος, καὶ ἔροχα πολλά ἔαμεν.

Σέργιος ὁ Μακρῆος γράφει περὶ τοῦ Χριστοφόρου ὅτι αὐτὰς λογικὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἀπακριδῶσας, τὸν ἥσυχον ἐν ἐσιότῃ βίον προελόμενος τῇ διηγετικῇ μελέτῃ τῶν θείων Γραφῶν σοφίαν ἐκτήσατο· ὁ δὲ Δαπόντες ὅτι αλογιώτατος καὶ φιλήσυχος ὢν ἦλθεν εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος καὶ ἡσυχάζειν⁷. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ Ὀνούφριος Ἰδηρίτης.

Ἐπίσημος μοναχὸς ὁ Ὀνούφριος (Κουντουρόγλου) ἐγεννήθη ἐν Δημητζίανῃ μετὰ τὸ 1760, ἐσπούδασε δ' ἐν τῇ τῆς πόλεως ταύτης περιωνύμῳ σχολῇ· λογιώτατος καὶ φιλήσυχος, ὡς ἦρλεν εἰπεῖ ὁ Δαπόντες, ἀτυχῶς δ' ἀνάπηρος τυγχάνων ἐνωρὶς ἐζήτησεν ἡσυχίαν ἐν ἀγίῳ Ὁρει, ὅπου καὶ ἐφθασεν ἐπιβραίνων πλοίου, καὶ ἐλιμενίσθη ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰδῆρων. Ἐκ τοῦ λιμένος ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν τότε προεξάρχοντα τῶν πατέρων τῆς μονῆς ταύτης Νικηφόρον, ἐκτιθεὶς τὴν κατάστασιν αὐτοῦ, ὁ δὲ Νικηφόρος ἀνδρὰ σοφὸν εὐρὺν τὸν τῆς ἐπιστολῆς συντάκτην ἐδέξατο προθύμως ἐν τῇ Μονῇ, παρχωρήσας καὶ δωμάτια πρὸς ἐγκατάστασιν. Ἐκεῖ ἔμενεν ὁ Ὀνούφριος οὐ μόνον συντάττων ἐγκωμιαστικούς λόγους, ἀκολουθίας ἀγίων, ἐπιγράμματα εἰς διάφορα βιβλία, ἀλλὰ καὶ γράφων πανταχοῦ ὅπου ἤκουεν ἐνωφελὲς τι ἔργον γινόμενον, παρορμῶν οὕτως οὓς μὲν εἰς ἐγκαρτέρησιν, οὓς δὲ εἰς μίμησιν. Ἀπεβίωσεν ἐβδομηκοντούτης τῷ 1733· ἦν δὲ φίλος τοῦ Νικοδήμου ἀγιορείτου, οὗτινος ἔγραψε καὶ τὸν προταττόμενον τοῦ Συναξαριστοῦ καὶ ἄλλων βιβλίων ἐκείνου βίον.

Ἔργα τοῦ Ὀνουφρίου γινώσκω μόνον 1] ἐπιστολὴν ἐγκριτικὴν προταττομένην τῆς τοῦ Νικοδήμου Νέας κλίμακος 2] βίον τοῦ ἀγίου Εὐθυμίου τοῦ νέου, ἐνός τῶν τριῶν νεομαρτύρων (Εὐθυμίου, Ἀκακίου καὶ Ἰγνατίου 1 ματοῦ), ὃν ἐξέδωκε μετὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτῶν ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ Ἀκακίος τις μοναχὸς καλῶνιος τῷ 1865.

Νικηφόρος Ἰδηρίτης, ὁ τῷ ἐπωνύμῳ τοῦ χαρτοφύλακος τιμώμενος, ἀκμάτας ἐν ἀρχαῖς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν γνωστός ἐστιν ἐξ ἐπιστολῆς ἐγκριτικῆς καὶ τριῶν ἐπιγραμμάτων ἱαμβικῶν, προταχθέντων τοῦ Ἐορτοδρομίου καὶ φερόντων ἀκροστιχίδα «Νικηφόρος χαρτοφύλαξ Ἰδηρίτης»· τούτων τὸ πρῶτον εἰς τὴν βίβλον, τὸ δεύτερον εἰς τὸν Νικοδήμον καὶ τὸ τρίτον εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ἀθῶ. Ἀγνωστόν μοι τίως

τυγχάνει εἴπερ ὁ χαρτοφύλαξ Νικηφόρος ἐστὶν αὐτὸς ὁ τοῦ Ὀνουφρίου προστάτης, ἐν ἐσημείωσα ἄρτι.

Εὐτρόπιος ὁ Ἰδηρίτης ἐγεννήθη μετὰ τὸ 1755 ἐν Δημητζίανῃ, ἐν ἧ καὶ τῆς πρώτης ἐτυχε παιδείσεως· ἐνωρὶς ἐλθὼν εἰς ἅγιον Ὅρος ἐδιδάχθη τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν ἐν τῇ Ἀθωνιάδι, καταταχθεὶς ἐν τῇ ἀδελφότητι τῆς μονῆς τῶν Ἰδῆρων, ἐν ἧ καὶ ψάλτης ἐχρημάτισεν. Ἀπεβίωσε τῷ 1845, ὡς μὲν τινες λέγουσιν ἐνενήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ἡλικίαν ἄγων, ὡς δ' ἄλλοι περισσότερον. Διηγοῦνται ὅτι ἀνεγερθείσης ποτὲ βρύσεως τινος ἐν ἀγίῳ Ὁρει, εἰς τῶν τῆς Ἀθωνιάδος διδασκάλων ἐποίησεν ἐπιγράμμα τι πρὸς ἐγγράζειν ἐπὶ τῆς βρύσεως, ὅτι ὁ Εὐτρόπιος εὔρε τὸ ἐπίγραμμα ἐλλειπὲς εἰς τὸ μέτρον, ὅτι ἐκκλήσεως γενομένης εἰς σύγχρονον ἀγιορείτην πεπαιδευμένον, Ἰωσήφ προηγούμενον Βατοπαϊδινὸν τὸν ἐκ Πελοποννήσου, ὁ Εὐτρόπιος ἐδικαιώθη. Καὶ ταῦτα μὲν παρὰδοσις, ἀλλὰ παρὰδοσις κατηχησὶς πάντας ἡμᾶς ὅτι ἡ λαμπροτέρα πνευματικὴ κίνησις ἐτελείτο ἐν ἀρχαῖς τοῦ παρόντος καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν ἀγίῳ Ὁρει Ἀθῶ, τὸν ἱερὸν ἐκείνον τόπον ἀκρόπολιν ὀρθόδοξου ἐλληνισμοῦ δικαιοῦσαν ἀποκαλῶμεν.

τοῦ Εὐτροπίου ἔργα εἰσὶν ὡς ἤκουσα 1] στιχοῦργημα ἱαμβικὸν ἐξ 28 στίχων εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Πορταϊτίσσης λεγομένης, ἐπὶ χάρτου, θεθειμένου σήμερον ἐν πλασιῳ καὶ ἀνηρτημένου ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ παρεκκλησίου τῆς Πορταϊτίσσης· 2] τετράστιχον ἱαμβικὸν ἐν τῷ τρούλλῳ τοῦ παρεκκλησίου τῶν Ἀσωμάτων, μεγάλοις κεφαλαῖω-δεσι γράμμασιν, ὑπὸ τὰ κύκλῳ λαμπρῶς ἐξωγραφημένα ἀγγελικὰ τάγματα· 3] διττάστιχον ἐντὸς τοῦ ναύσκου τοῦτου πρὸς τὸν δεξιὸν τοῖχον, γνωρίζον ἡμῖν τοὺς ἀγιογράφους Μακάριον, Βενιαμὴν καὶ Ζαχαρίαν, τοὺς καλλιτέχνως γράψαντας τῷ 1812 τὰς τοιχογραφίας τοῦ ναύσκου τῶν Ἀσωμάτων· 4] δεκάστιχον ἐν τῷ αὐτῷ ναύσκῳ (ἔσθθεν, ἀνω τῆς μεγάλης εἰσόδου), τοὺς εἰς τοῦτο ἐξοδεύσαντας γνωστοὺς ἡμῖν ποιοῦν. Ἐχουσι δὲ ταῦτα.

Γαβριὴλ πάλαι πρωτοστάτης αὐλῶν
Σοὶ τῇ Παρθένῳ καὶ μόνῃ παναμώμῳ
Ἥγαγε χαῖρε, ἀγγέλων Θεοῦ λόγου
Ἐπερφυὰ κῆσιν καὶ ὑπὲρ λόγον,
Πάσης βροτείου φύτης πρὸς σωτηρίαν
Καὶ ἀνάστασιν ἀειλαμποῦς αἰθέρος.
Οὕτω Γαβριὴλ Ἰδῆρ, Ἀθωνοπόλος,
Μονότροπος, θύτης τε, ἀγγελοσχημῶν,
Σοφός τε μύστης θείων καὶ ἀνθρωπίνων
Ἥγγειλε τῆς σῆς, ἀνασσα, παρουσίαν.
Εἰκόνας, θείας πάντων παρραυθίας
Μονῆ, καλλίστη, ἀπᾶσάν λαμπροτάτη·
Ἡ κτίτορας Ἰδῆρας ἔσχε τῷ γένει
Ἀνδρας γενναίους, κραταιοὺς τε καὶ θεῖους,
Εὐθύμιόν τε καὶ Γεώργιον ἥρω,
Σὺν Ἰωάννῃ τῷ πνέοντι τὸν ζῆλον.
Ὅς δὴ Γαβριὴλ, πεζοπονητοπορήσας,
Ἐβάστασ' ἀγῶν σὴν θείαν γε εἰκόνα
Εἶσω τῆς Μονῆς, ἐξαισίῳ τῷ τρόπῳ·
Ἄλλ' ὧ πανακήρατε ἀγνῇ Παρθένε,
Βασιλέα τίξασα γῆς τε καὶ πύλου,
Πορταϊτίσσα ἐξόχως κεκλημένη·

7. βλ. καὶ τοῦ Σεργίου καὶ τοῦ Δαπόντες τὰ περὶ Χριστοφόρου παρὰ Κ. Σάβα, ἐν Μεσαιων. βιβλιοθήκῃ, τόμ. Γ', σελ. 133 καὶ 277.

Τῆρει, φύλαττε ἱερὰν Μοῆν τήνδε
 Ἀσινῇ, ἀλώθητον, εὐδυνουμένην
 Σύν νοοῖς καὶ ταῖσιν καὶ ἀλλῇ κόσμῳ
 ἵνα προσφύγων σκέπη καὶ σωτηρία
 Ἐν βίῳ παντὶ ἡ καὶ παραμυθία.

αὐτῇ ἰουνοῦ κς'.

2

Οἱ ἀμφὶ τὸν πρῶτιστον νοῦν τὴν Τριάδα
 Κόες δεῦτεροι τριαδικῶς τελούντες
 Ἐκ τριῶν παθῶν τὸ τριμερές νοός μου
 Λύσατ', ὡς θέμις τοῖς λειτουργοῖς Τριάδος.

3

Αἰ, αἰ, τῆς λαμπρῆς σου ἀγιογραφίας,
 Ὡς σεπτὴ ναί, ἀλλὰ τὴν χεῖρα φράσον,
 Τὴν τοσαῦτα πλεξασαν στίφη Ἀγγέλων,
 Ἱεραρχῶν τε, προφητῶν καὶ μαρτύρων.
 Τοῦ Μακαρίου, φημί, ἐκ Γαλατίας,
 Βενιαμίν τε Ζαχαρίου συναίμων
 Οἰοδούτων τοῦ Χριστοῦ μου τῷ λόγῳ
 Μάνθανε καὶ σίγησον, ὦ φίλε ξένη.

4

Οἱ ἀμφὶ τὸν Κύριον ἑκαλμυροὶ νόες
 Πληθὺς θεοῦδῃς φωτομόρφων ἀγγέλων
 Πλουσίαν αὐγὴν ἡδὲ καὶ βῶσιν δότε
 Τῷ τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς Ἱδριάδος
 Προηγούμενῳ εὐλαβεῖ Σωφρονίῳ
 Ἑσκι-τζουμαλῇ, καὶ τῷ εὐσεβιστάτῳ
 Εὐπατρίδῃ τε Καζανλῇ χατζῇ Γέργῃ
 Τούτου χάριν γὰρ, φιλοτίμῳ δαπάνῃ
 Καὶ συνδρομῇ τε, πίστει, ζουντε πόθῳ
 Τὸν νεὸν ὑμῶν ἱστύρησεν ἡμῶν ὡς.

αὐτῇ κατὰ μῆνα ὀκτωβρίου.

Τελευταῖος ὢν γινώσκω λογίων ἱδριτῶν ἀριθμητέος
 Λαυρέντιος μοναχός, ὁ λάκων, ἐν καταχρηστικῶς ἀριθμῷ
 μεταξὺ τῶν λογίων, διότι μετρωτάτης ἔτυχε παιδεύσεως.
 Γεννηθεὶς μικρὸν πρὸ τοῦ 1780 ἐν τινι χωρίῳ τῆς Λακω-
 νίας, μόλις τὰ κοινὰ γράμματα διδασκόμενος ἦλθε καὶ κατε-
 τάχθη ἐν τῇ ἱδριτικῇ ἀδελφότητι, ἀν δὲ τάσσω τοῦτον
 ἐν τοῖς λογίοις ἱδριταῖς, τάττω διὰ τὰ πολλὰ φυσικὰ
 προτερήματα· ὁ Λαυρέντιος ἦν στιχουργός εὐδοκιμώτα-
 τος, εἶχε δὲ μνήμην ἀπέραντον, καὶ γινώσκων ἀπαισίτως
 ἀπὸ στήθεος ἠδύνατο ἡ ἀπαγγέλλει τεμάχια εἰς, κεφά-
 λαια καὶ βιβλία τῆς ἀγίας Γραφῆς. Τῷ 1804 διέμενεν ἐν
 Σμύρνῃ, ὅς δὲ ἐπεσκέψατο τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν
 ἀρχαῖς τοῦ παρόντος αἰῶνος, συστηθείσης ἐν Βιζύῃ μι-
 κρᾶς τινος σχολῆς, ὁ Λαυρέντιος ἐγένετο διδάσκαλος ἐν
 αὐτῇ, εἰς αὐτὸν δ' ἀπέδωκεν ἄλλοτε ὁ τὰ παρόντα γράφων
 καλὸν ἐπίγραμμα κεχαρταμένον ἐπὶ βρύσεως, ἣν ἐν Μη-
 δεῖα τῆς ἐπαρχίας Βιζύης ἀνήγειρεν ὁ μητροπολίτης Βι-
 ζύης Ἱερεμίας ὁ Καϊύμνιος⁸. Ἦκουσα ὅτι ὁ Λαυρέντιος
 ἀπεβίωσε τῷ 1857, ὁ γδοηκοντούτης περίπου⁹, ἐν τῇ μονῇ
 τῶν Ἱδριτῶν.

Ἐπὶ τῶν ἐξωφύλλων ἀντιτύπου τινὸς τοῦ «Πολιτικοῦ

8. Ἰδε ἐν τῇ Εκκλ. ἀληθείᾳ τόμ. Γ', σελ. 416 καὶ 421.

9. ὁ Λαυρέντιος ἦν καὶ τὸ παράστημα μεγαλοπρεπῆς, βαθεῖαν φέρων
 τὴν γενεῖδαν.

θεάτρου τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου, ὅπερ εἶδον ἐν τῇ
 βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς τῷ 1879 ὁ Λαυρέντιος ἔγραψεν
 ἀνορθογράφους μὲν ἀλλὰ καλῶς συντεθειμένους 76 στί-
 χους, ὧν τινὰς μὲν ἐξέδωκα ἐν τῇ «Ἐκκληστ. ἀληθείᾳ»
 πάντας δ' ἐκδίδωμι ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς παρ' ἡμῖν Μεσαιωνο-
 γραφικῆς Ἑταιρίας.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐν διαστήματι πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τε
 προσφορικῶν παραδόσεων καὶ βιβλιολογικῶν ἀποσυγκομίσας
 ἡδυνήθην ἵνα συναρμώσω περὶ τῶν ἱδριτῶν λογίων τῶ-
 νων, καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἱδριτῶν,
 εὐχόμεαι δ' ὅπως τις τῶν ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ σκηνώματι
 λογίων μοναχῶν, χρόνου περίσσειαν πλουτῶν καὶ δυνάμενος
 ἵνα ἀνακαμινεύσῃ τοὺς ἐν τῇ πλουσίᾳ τῆς Μονῆς βιβλιο-
 θήκῃ ἀποκειμένους ὀθασκρούς καταρτίσῃ, τέλειον ἐπὶ τῆς
 ὕλης ταύτης ὑπόμνημα. εἰς μνήμην φιλοπόνων μοναχῶν,
 ἀληθῶν τῆς πατρὸς παιδείας Ἱστορίων, μακρὰν τῆς κο-
 σμικῆς τύβης καλλιεργούντων τὰ γράμματα καὶ λαμ-
 πρῶς δεικνύντων ὅσον ὑπὲρ αὐτῶν ἐμὸν ἔχρησεν ὁ καὶ ὑπὸ ἀ-
 γναμόνων υἱῶν ἀπεθῶς διακυρόμενος ἱερός κληρὸς τῆς ὀρ-
 θοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι ΓΕΔΕΩΝ

ΔΥΟ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

ἐπὶ τῶν εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἱστορίαν
 καὶ χρονολογικὴν συμβολῶν.

Πρὸς τὴν σύνταξιν τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλ. ἀληθείας».
 Ἐπειδὴ ἐν σελίδι 398—399 καὶ ἐρεξῆς τοῦ ΚΠ' τεύ-
 χους τοῦ Δ' ἔτους τοῦ συγγράμματος τούτου γίνεται λό-
 γος περὶ ἐπιστήμων πρᾶξεων πατριαρχῶν τινῶν τοῦ οἴκου-
 μενικοῦ θρόνου καὶ περὶ Ἰωάννου Β' τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπό-
 λεως, καὶ ἐπειδὴ αἱ ὑμῖν ἐπιστελλόμεναι πρᾶξεις ἀναφέ-
 ρονται εἰς τὴν πατριαρχίαν τούτου τοῦ αὐσίδιμου Κων-
 σταντινουπόλεως Ἰωάννου (Ἰωαννίτου, τοῦ Μεγαλοπρε-
 ποῦς) τούτου ἕνεκα πέμπονται εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ περιο-
 δικοῦ, ἵνα ποιήσῃται χρῆσιν, εἰ γε δεῖται.

Αἱ πρᾶξεις αὗται εἰσι κανονικαὶ ἐρωτήριαι καὶ ἀποκρί-
 σεις, περὶ ὧν εὕρεται διπλὴ σημείωσις: «Τὰ αὐτὰ πάντα
 τὰ περὶ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ἐρωτήθησαν εἰς τὰς ἡμέ-
 ρας τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ
 Ἰωάννου, χρόνον ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως αἰς', καθεζομέ-
 νου αὐτοῦ συνοδικῶς μετὰ τῶν πανιερωτάτων ἀρχιερέων»·
 καὶ «ἐρώτησις πρὸς τὸν παναγιώτατον πατριάρχην κύριον
 Ἰωάννου καὶ πρὸς τὴν ἱερὰν αὐτοῦ σύνοδον» χρόνους ἀπὸ
 Χριστοῦ αἰς'. Ἐχρυσὶ δ' οὕτω:

Περὶ δύο παιδίων ὅπου νὰ διεχθῇ τινὰς ἀπὸ
 τοῦ ἁγίου βάπτισμα ἐὰν ἐρχονται εἰς γά-
 μον· καὶ ἄλλα τινὰ ἀναγκαῖα περὶ τοῦ
 θεοῦ βαπτίσματος.

Δύο τινὲς ἄνθρωποι ὅπου δὲν ἔχουν καμμίαν συγγέ-

νειαν, καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ ἑνὸς ἀνάδοχος τὰ ἐδέχθη ἀπὸ τὸ ἅγιον βάπτισμα, τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα δὲν ἔρχονται εἰς γάμον· εἰς τὸν ὁδοὺν βαλόν· διότι ἀδελφία εἶναι, ἕνας γὰρ πατέρας ἐγέννησεν αὐτὰ πνευματικῶς ἀπὸ τῆς θείας κολυβήθρας διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Ἡ πενθερά μου ἀνεδέχθη ἕνα παιδίον ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ ἀνεδεξάμην καὶ ἐγὼ ὁ γαμβρός της ἄλλο παιδί· τὸ ἕνα ἀρτενικὸν καὶ τὸ ἄλλο θηλυκόν, ἐὰν δύνανται νὰ ἔλθουν εἰς γάμον· καὶ ἀπέφηναν ὅτι γίνεται· διότι καμμίαν συγγένειαν δὲν ἔχουν αὐτὰ τὰ παιδιὰ, οὔτε τοῦ βαπτίσματος οὔτε τῆς σαρκικῆς συγγενείας.

Ἐὰν ἡ γυναῖκά μου ἀνεδέχθη ἕνα παιδί θηλυκόν· καὶ ἐγὼ ἕνα ἀρτενικόν· ἂν δύνωνται νὰ ἔλθουν εἰς γάμον· καὶ ἀπέφηναν ὅτι δὲν γίνεται.

Ἐὰν ἔχω παιδί μου σαρκικόν καὶ βαπτίσω καὶ ἕνα παιδί· ἐὰν δύνωνται τὸ σαρκικόν μου καὶ τὸ πνευμικόν μου νὰ ἐπάρουν δύο ἀδελφάς, καὶ ἀπέφηναν ὅτι ἀνεμποδίστως γίνεται ὁ τοιοῦτος γάμος.

Δύο παιδιὰ ὅπου νὰ βαπτίσῃ, ἕνας ἀνάδοχος, ἐὰν δὲν ἐμποδίζονται νὰ ἐπάρουν δύο ἀδελφία καὶ ἀπέφηναν ὅτι ἀνεμποδίστως γίνεται ὁ τοιοῦτος γάμος.

Ἐνας ὑπανδρεύθη καὶ ἐπῆρεν ἑνὸς θυγατέρα γυναῖκα· καὶ μετὰ καιρὸν ἀπέθανεν αὐτὴ ἡ γυναῖκά του καὶ βούλεται πάλιν νὰ ἐπάρῃ ἄλλην γυναῖκα τὴν ὁποίαν τὴν ἐδάπτισεν ὁ πενθερός του· καὶ ἀπέφηναν εἰς τοῦτο ὅτι εἶναι ἐμποδισμένον καὶ δὲν γίνεται.

Περὶ τοῦ εὐλογηθέντος τρεῖς γυναῖκας καὶ ἡ μία ἐξ αὐτῶν νὰ εὐρεθῇ παράνομος· ἂν δύναται νὰ ἐπάρῃ ἄλλην.

Ἐὰν ἐπάρῃ τινὰς δύο νομίμως γυναῖκας καὶ νὰ ἐπάρῃ καὶ τρίτην παρὰ νόμον, καὶ νὰ τὰς εὐλογηθῇ καὶ τὰς τρεῖς, καὶ ἔσσοντας νὰ ᾖναι ἡ τρίτη παράνομος· τὸν ἐχώρισεν ἡ Ἐκκλησία· τάχα δύναται τοῦτος νὰ εὐλογηθῇ ἄλλην γυναῖκα, ἐπειδὴ ἐκεῖνη ἦτο παράνομος.

Ἀποκρίσεις.

Ὁ δὲ ἀγιώτατος πατριάρχης συνοδικῶς ἀπεκρίθη· ὅτι ἀνεμποδίστως κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ θείου νόμου ὅπου λέγει· τὸ ἀνδρόγυνον ὅπου νὰ εἶναι παράνομον καὶ νὰ στεφανώθῃ, ὡς ἂν νὰ μὴν ᾔθελε στεφανώθῃ οὕτω λογίζεται· καὶ τὰ παράνομα δὲν στέργονται οὔδὲ βεβαιώνονται· διότι ἡ γυναῖκα ὅπου νὰ ἐπάρῃ ἄνδρα καὶ νὰ εὐρεθῇ παράνομος, ἡ ὁ ἄνδρας ὅπου νὰ ἐπάρῃ γυναῖκα καὶ νὰ εὐρεθῇ παράνομος, δύναται ὁποῖος θέλει ἀπὸ τῶν δύο νὰ χωρισθῇ, καὶ μετὰ τὴν χωρίσιν νὰ ὑπανδρευθῇ.

§

Αἱ ἄνω περικοπαὶ ἀντεγράφησαν ἐκ χειρογράφου Νομίμου, χρονολογουμένου τῷ Ἱεροῦ μηνὶ δεκεμβρίῳ ιε', ἐτὸ παρὸν νόμιμον ἐγγραφή διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Γ[εωργίου] ἐρέως καὶ Οἰκονόμου τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκο-

πῆς Πωγωνιανῆς διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ ὁσιωτάτου ἐν ἱερομνησίοις κυρ Καλλίστου καὶ καθηγουμένου τῆς σεβασμίας Μονῆς τοῦ Μεγάλου Ἀθωνασίου ἐν τῷ θέματι κειμένου τοῦ Περῆτη, καὶ ἀφιερώθη ἐν αὐτῇ τῇ ἀγίᾳ Μονῇ, καὶ εἰ τις αὐτὸ ἀποξενώσῃ ἔστω ἀπὸ πατρὸς υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει Θεοῦ ἀφωρισμένος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος ἐν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ μέλλοντι. Ἀμήν.

Ἔστιν ὁμοῦς ἀντιγεγραμμένη ἡ νομικὴ αὕτη βίβλος (ἡτις ἐν προοίμῳ ἄρχεται «Θησαυρὸς κεχυμμένος καὶ πηγὴ ἐσπραγισμένη τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις, ὡς φησὶν ἡ θεία Γραφή κτλ.») ἐξ ἐτέρου πρωτογράφου, γενομένου ἐν τῇ περιφύμῳ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει τῶν ἐπταπύλων Θηβῶν, ἡτις ἔστιν ὁ ναὸς τοῦ ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ πρωμάρτυρος ἐπὶ τοῦ καλῶς καὶ θεαρέστως ταύτην ἀρχιερατεύοντος, τοῦ πανιερωτάτου καὶ θεοτιμῆτου μητροπολίτου ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Βοιωτίας καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Σίδης, κυρίου Ἰωάσαφ· οὗ οἱ γεννήτορες εὐγενέστατοι, θεοφιλεῖς, ἐλεήμονες, καὶ ἱερεῖς τίμιοι καὶ εὐλαβεῖς· Μακρὺς τοῦτο τὸ ἐπώνυμον καὶ ἡ ἐπίγειος πατρίς αὐτοῦ ἡ θεοφύλακτος νῆσος Ζακύνθου, καὶ ἤνυσται ἡ βίβλος αὕτη μετὰ πολλοῦ μόχθου παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἐλαχίστου δούλου αὐτοῦ Μανουὴλ τοῦ Μαλαξοῦ, υἱοῦ τοῦ πρώην τιμωτάτου Οἰκονόμου τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ναυπλίου καὶ Ἀργους, τοῦ ἐν ἱερεῦσι κυρίου Δημητρίου ἐν ἔτει Ἱσα' Ἰνδικτιῶνος ε' ἀπὸ κτίσεως κόσμου· ἀπὸ δὲ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ αἰῶν 6', μαρτίου ε'.

Προσθετόν εἰς τὰς κανονικὰς ταύτας ἐρωτήσεις καὶ τὰς ἀποκρίσεις τοῦ Ἰωάσαφ Β' ἐστὶ ἐν τῷ «Κωνσταντίνου Ἀρμενοπούλου» κτλ. Ἐνετίησι 1805· ἐν σελ. 407 φέρεται ὅτι τὰ ὑπὸ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀναδόχου βαπτισθέντα ἄρρεν καὶ θῆλυ συνέχεσθαι εἰς γάμου κοινωνίαν ἐσυγχωρήθη συνοδικῶς ἐπὶ Ἱερεμίου Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἔτει 1583· προσεδεβιαώθη δὲ ἡ πράξις αὕτη καὶ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Νεοφύτου.

§

Ἐν δὲ σελίδι 398 τοῦ ΚΗ' τεύχους τοῦ Δ' ἔτους γίνεται λόγος περὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Τιμοθέου Β' πατριαρχεύσαντος τὸ α' μὲν ἀπὸ Παλαιῶν Πατρῶν τῷ 1607 (ἐπὶ ἐν ἔτος), τὸ δὲ β' τῷ 1613 (ἐπὶ ἔτη δκτῶ) καὶ ὅτι ἡ α' αὐτοῦ πατριαρχεῖα ἀγνοεῖται ἀλλὰ χόλθεν μέχρι τοῦ νῦν. Ἀλλ' ἐν συγγράμματι «Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Σινᾶ» ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου (ἐν Ἱεροσολύμοις 1875) ἐν σελίδι 200 λόγου γιγνομένου περὶ τοῦ Σιναίου Λαυρεντίου φαίνεται Κωνσταντινουπόλεως Τιμόθεος Α' σύγχρονος τῶν πατριαρχῶν Ἀντισχεῖας Δωροθέου, Ἱεροσολύμων Σωφρονίου καὶ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, καὶ Τιμόθεος Β' οὗτινος ἰδίως φέρεται καὶ συνοδικῇ τις ἀπόφασις περὶ τίνος ἱεροῦ ναοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῶν Σιναιτικῶν. Αὐτόθι σημειοῦται καὶ ἡ χρονολογία τῆς πατριαρχείας αὐτῶν, καθὼς καὶ ἐν σελίδι 172 αὐτόθι

φαίνεται ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἀρχιεράτευεν ἐν Σινᾷ ὁ Λαυρεντίος.

Οἱ ἀξιοτίμοι συντάκται τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας» παρακαλοῦνται ἵνα μὴ με ὑπολάβωσιν ὡς θέλοντα ἐπιβαλεῖν αὐτοῖς τὴν γνώμην μου, ἣν ἀρύομαι ἐκ μόνου τῶν ὑπ' ὅψιν μου πηγῶν, ἀλλὰ οὗτοι πλείονας καὶ ἀκριβεστέρας ἐξ ἄλλων συγγραμμάτων πληροφώρας συλλέγοντες, ταύτας δὲ ἀντιπαράβαλλοντες ὀρεῖσθαι κατὰ συνέπειαν γράφειν ἐν τῇ «Ἀληθείᾳ» μόνην τὴν ἀλήθειαν.

Ἐν Βεργίῳ, 2 ἰουνίου 1884.

+ Ὁ Βελεγράδων ΑΝΘΙΜΟΣ.

ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΒΡΑΧΕΙΑ

εἰς τὴν σημειῶσιν τοῦ σεβασμιωτάτου μητροπολίτου Βελεγράδων κ. Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδῃ ἀνάγκη ἵνα ἐπιταχθῇ, ἵνα προστεθῇ μὲν εἰ τι παρελείφθη, σαφηνισθῇ δὲ εἰ τι δέον ἵνα σαφηνισθῇ. Τοῦ τακτικοῦ συντάκτου τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας» τὸ ὄνομα, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ἀναγεγραμμένον ἐστὶν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πρώτης σελίδος ἐκάστου τεύχους, τοῦτο δὲ γίνεται ἀπὸ δεκατεσσάρων ἡδὴ μηνῶν, ὁ δὲ γράψας τὰς «Συμβολὰς εἰς τὴν χρονολογίαν καὶ ἱστορίαν τῶν μεταγενεστέρων πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως» ἐστὶν ὁ φίλος Ἀθ. Παπαδόπουλος Κεραμεύς, ὁ τὴν «Μαυρογορδάτειον βιβλιοθήκην» συμπληγνύς.

Ἡ σύνταξις τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» οὐδὲν ἀμάρτυρον αἰδουσα, κατὰ τὸν ἀρχαῖον λυρικόν, πολλὰ εἶχε ἵνα γράψῃ, καθήκον ἄλλως ἡγουμένη καὶ ἵνα προσθῇ ἡ διορθωσὴ εἰ τι διορθώσεως ἐχρῆζεν ἐν ταῖς συμβολαῖς ταύταις, ἀλλ' ἀπέσχε τούτου τὴν συμπλήρωσιν ἀπεκδεχομένη τῆς μακρᾶς διατριβῆς τοῦ κ. Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμεύς. Σήμερον ὅμως ἀφορμὴν ἐκ τῆς διατριβῆς τοῦ σεβασμιωτάτου μητροπολίτου Βελεγράδων λαμβάνουσα προστίθωσιν ὅτι ὁ τῶν συμβολῶν συντάκτης ἄχρις ὥρας ἔδειξεν ὅτι οὐχὶ πάσας ἠθέλησε ἵνα συμβουλευθῇ καὶ μελετήσῃ τὰς κειμένας πηγὰς, ἐφ' ὅσον ἡμῖν ἐφικτόν, ἀλλὰ τοῦ Μελετίου Ἀθηναίων, τοῦ Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, τοῦ Μαθᾶ, τοῦ Κυρίλλου Λαυριώτου καὶ τοῦ Παγκρατίου Δημάρου τοὺς πατριαρχικοὺς καταλόγους καὶ τὰς χρονογραφίας ὑπ' ὅψιν ἔχων κατῆλθε διορθῶν τὸν πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατάλογον, ὑπ' ὅψιν ἔχων ἐπιτομώτατον σημείωμα, ὅπερ ὁ τὰς παρόντας γράφων ἐξέδωκεν ἐν τῇ Ἀθήνῃσιν ἐκδιδόμενῃ ἄλλοτε (1872—1882) λαμπρῇ περιοδικῇ «Ἀθηναίῳ» (βλ. τόμος γ', σελ. 50—52). Ὅτι τὸ καθορίσαι τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἕκαστος πατριάρχης ἀνῆλθε τὴν ἱεράν καθέδραν τοῦ Πρωτοκλήτου καὶ πόσον ἐκόσμησεν αὐτὴν ὑπάρχει δύσκολον, μαρτυρεῖν οὖν αὐτὸς ὁ τῶν συμβολῶν συντάκτης, ὁ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πατριαρχικοῦ καταλόγου τοῦ Δημάρου δυνάμενος ἵνα εὐρῇ τὰ λάθη, εἰς ἃ ὁ τοῦ Κυρίλλου Λαυριώτου ἐκδότης ὑπέπεσεν, οὐδ' ἐπελάθετο ὅτι αὐτὸς ὁ κ. Κεραμεύς ἐγρα-

φεν ἐν τῷ «Ὁμήρῳ» τῆς Σμύρνης, ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ τοῦ 1878. «Εὐλόγως, παρ' ἐκάστῳ τῶν ἱστορικῶν τούτων συγγραφέων—λέγει ὁ κ. Κεραμεύς—ἀπαντῶσι καὶ διαφοραὶ τινες· ὥστε, διὰ τῆς γνωστῆς πρὸς τὴν νεωτέραν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν εἰδικότητος αὐτοῦ, ὁ κ. Γεδεών πολλοὺς κόπους ὑπέστη εἰς τὸ νὰ συγκρίνῃ καὶ ἀνεύρῃ ἐξ ἰδίων αὐτοῦ μελετῶν τὴν ἀληθεῆς χρονολογίαν τῶν μέχρι τοῦ 1726 πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως· ὁ φίλος συντάκτης τοῦ ἀνωτέρου ἄρθρου, (ἀρχομένου ἀπὸ σελ. 68 τοῦ «Ὁμήρου» τοῦ 1878 καὶ λήγοντος εἰς τὴν 70) οὐ μόνον ἐκύρωσεν οὕτω τὰς ἐμὰς διορθώσεις, ἀλλ' ἐγραψεν ἐπὶ πλέον ὅτι «αἱ πλείους χρονολογίαι τῶν παρὰ Κομνηνῷ Ὑψηλάντῃ φρίνεται ὅτι εἶναι ἀθηναικώτεροι καὶ ἐπομένως πιστότεροι τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀναφερομένων», ἐπιλαθόμενος ἐκείνου πάντως ὅτι πιθανῶς ἀθηναικαὶ εἰσιν αἱ περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων τῶν πατριαρχῶν, μεθ' ὧν ὁ ἀνὴρ συνειργάσθη. Εἰς τὰς συμβολὰς τοῦ κ. Κεραμεύς ἀνάγκη καὶ κατόπιν ἵνα γένωνται νέαι συμβολαί, διότι αὗται πᾶν ἄλλο δύνανται ἵνα ὀνομασθῶσι «περὶ τῶν ἐφεξῆς (ἀπὸ Θεολόπτου Α' = 1513) μικρὰ καὶ ὀλίγα τινα ὀλομεν σημειώσῃ, διότι κύριος σκοπὸς τῶν συμβολῶν τούτων εἶναι ἡ γνώρισις πράξεων τινῶν καὶ ἐγγράφων ἢ ἐλάχιστα ἢ παντελῶς ἀγνώστων» γράφει ὁ κ. Κεραμεύς ἐν σελ. 399 τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας». Ἐν σελίδι 400 ἐπαναλαμβάνει ὁ τὰς συμβολὰς γράφων ὅσα ὁ Μαλαξὸς καὶ ὁ Μονεμβασίας Δωροθέος γράφουσι περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ Μητροφάνους Γ'. Νομίζει λοιπὸν ὁ φίλος Κεραμεύς ἢ ἐλάχιστα ἢ παντελῶς ἄγνωστα τὰ τῶν δύο χρονογράφων; Ἐὰν ἀπροσπέλαστος πολλοῖς ὑπάρχῃ ἡ Τυρκογενεα καὶ ὁ χρονογράφος τοῦ Δωροθέου, ἀλλὰ παντὶ τῷ καταβάλλοντι ὁ φράγ-κα γίνεται προσπελαστόν τὸ ὑπὸ Κ. Σάθα βιογραφικὸν σχεδιάσμα περὶ τοῦ Ἱερεμίου Β', ἐν ᾧ (ἐν σελίδι ἰδίως ἡ' καὶ 8—9) κεῖνται μετεκδοσόμενα τὰ περὶ Μητροφάνους Γ', ἐν μέρει μὲν τὰ τοῦ Μαλαξοῦ, ἐν ὅλῳ δὲ τὰ τοῦ Δωροθέου. Τὰ τοιαῦτα λέγονται συμβολαὶ μόνον ὑπὸ τοῦ υπογράφοντος καὶ εὐθυνομένου περὶ τῶν γραφομένων· εἰκάζω δ' ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐξακολουθήσει τῶν συμβολῶν μέλλομεν ἵνα ἀναγινώσκωμεν κῆτις τὰ παρὰ Δωροθέῳ, Μαλαξῷ, Κομνηνῷ, Μελετίῳ καὶ Δοσιθέῳ Ἱεροσολύμων γραφόμενα.

Ἄτυχῶς, ὅφ' ἐτέραν ἐποψίαν, αἱ συμβολαὶ γράφονται πρὶν ἢ μελετηθῶσιν αἱ πηγαὶ πᾶσαι, ὅσας δύνανται ἵνα μελετήσῃ ὁ φίλος Κεραμεύς. ὁ κατὰ πεντήκοντα τοῖς ἐκατὸν ἀρνούμενος πληροφώρας καὶ εἰδήσεις ἐκ πηγῶν ἐκδοσμένων, ἃς ἰδίως χορηγοῦσιν αὐτῷ ἡ τε πενιχρὰ βιβλιοθήκη τοῦ συντάκτου τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ ἡ καλὴ βιβλιοθήκη τῆς παρ' ἡμῖν μεσαιωνογραφικῆς ἐταιρείας, ἀφ' ὧν ὠφελήθη πλείστον καὶ ἐν τῇ συμπύρξει τῆς «Μαυρογορδατείου βιβλιοθήκης». Τὸ γράφειν ἐν σελίδι 385 τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» ὅτι «ἡ πατριαρχία Θεολόπτου Β' γινώσκεται μόνον διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συστασάν ἐξαρχίαν τῆς Σάμου», ἐν δὲ σελίδι 498 σημειῶν ὅτι «ἐκτὸς

της ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐξαρχίας τῆς Σάμου, γινώσκονται καὶ δύο τοῦ αὐτοῦ συστατικά γράμματα, περὶ ὧν δρᾷ Κ. Σάλα, ἐνθ' ἀνωτ. σ. οε', ἐν ὑποσημ. » δηλοῖ ὅτι πρὶν τῇ μελετηθῶσιν ἐβδομήκοντα πέντε σελίδες· χρησιμωτάτου τῷ τὰς συμβολὰς γράφοντι βιβλίου, ἐγράφοντο αἱ συμβολαί, πρὸς διόρθωσιν τῶν ὑπὸ προγενεστέρων κακῶς γραφέντων.

Πάσας τὰς ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Ἰωάννου Β' ἀπολυθείσας ἐκκλησιαστικὰς ἀποφάσεις ἀγνοούμενας νομίζων ὁ τῶν συμβολῶν συντάκτης, καὶ σωζομένης τρεῖς ἢ τέσσαρας μόνον, ὧν δύο μόνον ἐξεδόθησαν ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ» (Α', σελ. 2, Γ', σελ. 157) καταλείπει νὰ μαντεύσῃ ὁ ἀνγνώστης ποῦ εἰσιν ἡ τρίτη καὶ ἡ τετάρτη· ἐπεὶ δ' ὁ τὴν παρῶσιν ἐπιστημειώσιν γράφων ἐστημειώσε τὰς δύο ταύτας πράξεις, βιογραφῶν Ἰωάννου Β' τὸν Μεγαλοπρεπῆ («Ἡμερολόγιον Ἀνατολῆς», 1883, σελ. 253) ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσῃ τις ὅτι τὰς δύο ταύτας πράξεις νοεῖ ὁ φίλος Κεραιμὺς, ἀλλὰ σιωπᾷ, ἵνα μὴ ἐπαναλαμβάνῃ τὸ ὄνομα τοῦ τριᾶ ἢ τέσσαρα σφάλματα γράψαντος ἐν τῷ «Ἀθηναίῳ»· ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ μία τῶν πράξεων τούτων αὐτῇ ἐστίν ἡ ὑπὸ τοῦ σεβασμιωτάτου μητροπολίτου Βελεγράδων ἐκδιδομένη, καὶ ταύτης ἐμνήσθη ὁ φιλοπονώτατος καὶ ἐν τῇ παλαιογραφίᾳ εἶπερ τις ἄλλος ἐμπειρότατος Ν. Β. Χρυσανθίδης, οὗ ἡ «ἐκθεσις περὶ τῆς εἰς ἄγιον ὄρος Ἰθώ ἀποστολῆς» τῷ 1880 ἐξεδόθη ἐν τε τῷ «Ἀνατολικῷ ἀστέρι», (ἔτος Κ', σελ. 143—145), καὶ ἐν ἰδίῳ φυλλαδίῳ, οὗ ἀγνώστου δὲ τυγχάνει τῷ τὰς συμβολὰς γράφοντι· μετεγέγραψαν δ' αὐταὶ τοῦ Ἰωάννου Β' αἱ κανονικαὶ ἀποκρίσεις ἐξ ἰδιωτικοῦ χειρογράφου Νομοκάνονος, γραφέντος μὲν ὑπὸ Ἱεροθέου μοναχοῦ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀνέκδοτος δὲ τῷ ἐκ τῆς ἐν Ἀθῶν ἱερᾷ Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος ὁσιωτάτῳ ἱεροδικόνῳ Θεοκλήτῳ.

Παρατηρήσεις τινὲς εἰσι χρησιμοὶ τῷ φίλῳ Παπαδοπούλῳ Κεραιμὲ μέλλοντι βεβαίως οὐ μόνον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν συνέχειαν τῶν συμβολῶν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀσχοληθῇ εἰς τὴν τῶν κάτω χρόνων ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν. Φαίνεται περίεργος ὁ τρόπος τῆς ἀποδείξεως ἰδεῶν τινῶν, ἀποτελῶν διάλληλον ἱσὺς κύκλον, ἵνα μὴ τι φασὶν εἶπω γράφων τὰ ὑπὸ τοῦ ψευδοπαρθένου, δηλαδὴ Ἱεροθέου τοῦ Μονεμβασίης κατὰ τοῦ πατριάρχου Μητροφάνους Γ' γράφομενα, παραδέχεται μὲν αὐτὰ, κυροῖ δὲ παραδόξως ἐκ τινος σημειώματος, ὅπερ ἔγραψεν αὐτὸς ὁ Ἱεροθεὺς ἀρχιμανδρίτης ὢν, τῇ 4 μαρτίου 1569. Καὶ οὕτω τὸν ἐκδιδομένον Ἱεροθεὺν πιστοποιεῖ ὁ ἀνέκδοτος Ἱεροθεὺς!!!

Τὴν σημειώσιν ταύτην ὁ κ. Κεραιμὺς γράφει ὅτι ἀνέγνω ἐν τέλει τεύχους γεγραμμένου τῇ κτλ. ἐκδιδοῦς δ' ἀνέκδοτὰ τινὰ ἔγγραφα τοῦ Μητροφάνους καὶ τοῦ Θεολήπτου Β' καὶ σημειώσιν ἐπὶ τοῦ Παχωμίου Πατέστου παραυλάττεται πάντοτε ἀπὸ τοῦ μαρτυρῆσαι ποῦ κεῖται ὁ κωδῆξ, ἐξ οὗ μετέγραψεν, ὥστε ἐπιτρέπει παντὶ νὰ νομίξῃ ὑπόπτου προελεύσεως τὴν πηγὴν, ἐξ ἧς ἀρέσεται. Ἀκατανόητον δ' ἀποδίδει καὶ τὸ ὅτι δίδωσι μεγί-

στην σημασίαν εἰς τὰ γραφόμενα τοῦ Παπαράτιου Δημάρου, ὅστις ἀγνοῶ πῶς δύναται νὰ γινώσκῃ ἀκριβῶς τὰ ἐκατὸν τεσσαράκοντα ἔτη πρὸ τῶν χρόνων αὐτοῦ γενόμενα. Πρώτην λ.χ. πατριαρχίαν Τιμοθέου Β' τοῦ ἀπὸ Παλαιῶν Πατρῶν ἀγνοοῦσι πάντες οἱ τὰ περὶ πατριαρχῶν σημειώσαντες καὶ αὐτὸς ὁ μᾶλλον τῶν ἄλλων πλησιέστερος τοῖς χρόνοις ἐκείνοις Φίλιππος Κύπριος, οὗ τὸ ἔργον γινώσκει μὲν ὁ κ. Κεραιμὺς, ἀλλ' οὐκ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν.

Περὶ τῆς πρώτης πατριαρχείας τοῦ Τιμοθέου Β' οὐδὲν γράφω, ὑπονοῶν ὅτι καὶ τὸ παρὰ Περικλεῖ Γρηγοριάδῃ χωρίον ἐστὶ βεβαιωμένον, καὶ τὸ παρὰ Παγκρατίῳ Δημάρῃ ἔγγραψεν ἐκ συγγύσεως, ἀναγνόντι, φαίνεται, τὰς περὶ Λαυρεντίου τοῦ Σιναίου πατριαρχικὰς καὶ συνοδικὰς ἐπιστολάς. Ὁ μακαρίτης συγγραφεὺς τῆς «Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ» (ἐν Ἱεροσολύμοις 1875) Περικλῆς Γρηγοριάδης ἔγραψεν ὅτι αἱ ἔνεκα τῆς δοξομανίας τοῦ Λαυρεντίου, παρχαὶ ἐγένοντο «ἐπὶ Τιμοθέου Α' (κακῶς = Β') Κωνσταντινουπόλεως, Δωροθέου Ἀντιοχείας, Σωφρονίου Ἱεροσολύμων καὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκᾶς» Ἀλεξανδρείας, οἵτινες συνεχρονοῦν τῇ ἐν Σινᾷ ἀρχιερατείᾳ τοῦ Λαυρεντίου, ταυτομένη ἐν τοῖς ἔτεσι 1592—1617. (Ἰδε Μονὴν Σινᾶ, σελ. 172). Ὅτι δ' ὁ Δωρόθεος Ἀντιοχείας ἦν σύγχρονος οὐχὶ τοῦ Τιμοθέου Β' τὸ πρῶτον δῆθεν κοσμοῦντος τὸν θρόνον (1607) γράφει ὁ ἀσίδιμος Κωνσταντίνος, τῶν τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πατριαρχίαν ἀπὸ τοῦ 1585—1597. (βλ. «Ἐλάσσονας συγγραφάς» Κωνσταντίνου, σελ. 137). Ἐν τοσούτῳ γράμματι συνοδικόν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἰωαννικίου, τριακονταπέντε ἔτη μετὰ τὰς λαυρεντιακὰς παραχὰς γράφοντος, ἀναφέρει ὡς συγχρόνους τὸν Δωρόθεον Ἀντιοχείας, τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, τὸν Τιμόθεον Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν Σωφρόνιον Ἱεροσολύμων· (βλέπε τὸ γράμμα παρὰ Πάυλῳ Νεοκλείῃ ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ, οὗ τίτλος «Τὸ κανονικὸν δίκαιον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ ὄρους Σινᾶ» ἐν Κωνσταντινουπόλει 1868, σελ. 13—18). Ἀλλ' ὁ Σωφρόνιος ἐπατριάρχει ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπὸ τοῦ 1579—1608, ὡς ἐν τῇ ὑπὸ Γρηγορίου ἱεροδ. Παλαμᾶ ἐκδοθείτῃ «Ἱεροσολυμιᾷδι» ἀναγινώσκει ὁ βουλάμενος· (ἐν Ἱεροσολύμοις 1864, σελ. υπε', υπη'), οὗτος δὲ τῇ 1 ἀπριλίου 1607 γράφει ἐκ τῆς ἀγίας Πόλεως διδούς τῷ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλῳ τῷ Λουκᾷ τὴν ἀδειν δπως ταπεινώσῃ τοῦ Λαυρεντίου τὴν πάντολμον ἀρροσύνην (Π. Νεοκλέους σελ. 12). Τὸ χρονολογικὸν λάθος—οὕτω νομίζω τοῦτο μέχρι οὗ μνημεῖα ἀνθεντικά κυρώσῃ τοῦ ἀναμαρτήτου Δημάρη τὰ παρὰ τῷ φίλῳ Παπαδοπούλῳ Κεραιμὲ κείμενα Πάτρια μάρμαρα—ἐπανέλαβε, μετὰ τοὺς ἐπὶ Ἰωαννικίου Β' πατριαρχικοὺς γραμματεῖς, ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων λίαν ἀταφῶς καὶ συγκεχυμένως γράφων, παρέλκων δὲ τὴν πατριαρχίαν τοῦ Τιμοθέου ἀπὸ τοῦ 1607 (; 1617;) μέχρι τοῦ 1623· (βλ. τὸ «περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων» σελ. 1170, βιβλ. ΙΑ', κεφ. θ', § 6'), ἐνθ' οὐδαμῶς ἀκριβέστερος τῶν λοιπῶν δειχθεὶς ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν συγχρόνους τίθησι Τιμόθεον Κωνσταν-

τινουπόλεως, Κύριλλον Ἀλεξανδρείας (1602—1621), Σωφρόνιον Ἱεροσολύμων (1579—1608, καὶ Εὐθύμιον Ἀντιοχείας (1629!!—1631 κατὰ Κωνσταντίνον)· ὁ Κομνηνὸς χρονολογεῖ τῷ 1620 τὴν καθίρεσιν τοῦ Λαυρεντίου, ἀνιστῶν ἐκ νεκρῶν τὸν Ἱεροσολύμων Σωφρόνιον· (βλ. «τὰ μετὰ τὴν ἄλωσην» σελ. 129). Ἐν τῇ «Νομικῇ συναγωγῇ» τοῦ Δοσιθέου οὐδὲν ἔγγραφον τοῦ Τιμοθέου φέρεται τῷ 1607.

Ἀλλὰ μετὰ τὰ γραφέντα ταῦτα λοιπὸν, τί θετικὸν συμπέρασμα δύναμεθα ἄν εξαγάγωμεν;

Αἱ ἐπὶ τῆς μεσσηλικῆς ἡμῶν ἱστορίας ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς μελέται καὶ ἐρευνᾶν εἰσιν ὡς ὁ μέλας ζωμὸς τῶν Σπαρτιανῶν. Φρονῶ ὅτι οἱ θέλοντες ἄν μετὰσχῶσι τῆς γένσεως μόνῃς τοῦ ζωμοῦ τούτου πρέπει πρῶτον ἄν λουθῶσιν ἐν τῷ Εὐρώτῃ.

ΜΑΝΟΥΗΛ ΔΩ. ΓΕΔΕΩΝ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ*

Περὶ τὸ ἔαρ τοῦ 1586, ὡς εἶκσε καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος Βουλισμᾶς, ὁ ἐπίτροπος τοῦ ἐν Ῥόδῳ διαμένοντος ἐξορίστου πατριάρχου Ἱερεμίου Β' ἀρχιδιάκονος δ' αὐτοῦ Νικηφόρος ὁ καὶ πρωτοσύγκελλος¹⁴¹ μετήνεγκε τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰς εἰκόνας, καὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀπὸ τῆς Παμμακαρίστου εἰς τὸ τρίτον ἐν τοῖς κάτω χρόνοις πατριαρχεῖον, ὅπερ συνεστρέφη ἐν τῇ πενιχρῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Βλάχ-σεραγίου. Τοῦτο λίαν σαφῶς γράφει Δωρόθεος ὁ Μονεμβασίας· «ἐγλύτωσε γὰρ ὁ Νικηφόρος βιβλία, εἰκόνας, λείψανα, καὶ ἄλλα ὅσα ἦσαν μέσα· καὶ εἰς τοῦτον τὸν καιρὸν ἐφθάσε καὶ ὁ κύριος Ἱερεμίας ἀπὸ τῆν Ῥόδον . . . λοιπὸν ἐκάθησεν εἰς τὰ ὀπτήρια τῶν Βλάχων· καὶ ἐκεῖ ἐσυναθροίσθησαν καὶ ἀπεράστῃσιν συνοδικῶς ἄν ὑπάγῃ ὁ Θεόκλητος εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ὁ Μονεμβασίας εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ὁ Παχώμιος εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν διὰ τὰ χρή». Οὕτως εἶκσε καὶ πρὸ διετίας, γράφων κατὰ τὸ θέρος μικρὸν ὑπόμνησιν περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου¹⁴², μετὰ μικρὸν δ' ἐξεδόθη ἐν τῇ «Ἐκκλ.

ἀληθείᾳ» ἐκτενὲς σημείωμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Εὐσταθίου Βουλισμᾶ, ἐπικυροῦν τὴν εἰκασίαν μου.

Ἐγκαθιδρυθέντος τοῦ πατριαρχείου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Βλάχ-σεραγίου ἀπὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 1586, μετὰ παρέλευσιν ἑτῶν ἑπτὰ συγχροτεῖται ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ τούτῳ τοπικὴ σύνοδος ἢ πρὸς κύρωσιν τῆς πράξεως τοῦ Ἱερεμίου Β' περὶ προβιβασμοῦ τοῦ Ῥωστικοῦ πατριαρχείου, ἧς ὁ Μελέτιος Πηγᾶς ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας μιμνήσκεται γράζων· «Ἰωὺ πατριάρχῃ Μοσχόβου καὶ πάσης Ῥωσσίας καὶ τῶν ὑπερβορείων μερῶν» τῷ 1593. Ἡ σύνοδος αὕτη, ὡς ὁ Πηγᾶς γράφει¹⁴³, συνήλθεν «ἐν τῷ νυνὶ πατριαρχεῖῳ τῷ τῆς Παναγίας ἡμῶν δεσποίνης τῆς Θεοτόκου Θεραπείας», οὕτω δὲ μνησθῆναι ὅτι ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου ὁ ἐν τῷ Βλάχ-σεραγίῳ ἐκαλεῖτο τῆς Θεραπείας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ συνοδικῇ πράξει τῇ κυρωσάσῃ τὸ πέμπτον πατριαρχεῖον τὸ τῆς Ῥωσσίας, ἡ σύνοδος γράφεται ὅτι συνήλθεν «ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Παμμακαρίστου ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς ἐπωνομασμένης καὶ Παρμιουθίας»¹⁴⁴ ἐπιτρέπεται ἄν νομίζωμεν ὅτι ἐκαλεῖτο καὶ ναὸς τῆς Θεοτόκου τῆς Παρμιουθίας, ὀνομαζάντων αὐτὴν οὕτω τῶν ἀειμνήστων ἡμῶν πατέρων, παρμιουθιμένων ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει ἐκ τοῦ νοοῦ τῆς Παμμακαρίστου¹⁴⁵. Ὡστε τὸ παρὰ Σάθλ φερόμενον¹⁴⁶ ὅτι ὁ Ἱερεμίας ὤκει ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Βλάχ τοῦ διορθωτέου ἱσως Βλάχου· εὐρίσκοντες δ' ἐν συνοδικῇ πράξει ἀθωώσεως τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Νεκταρίου¹⁴⁷ ὅτι ὁ ποτὲ μητροπολίτης

σταντινῶ καὶ Κ. Σάθλ, μὴ προσχέτοι τοῖς τοῦ Δωροθέου, ὡς παρεῖδε ταῦτα καὶ ὁ σεβασμιώτατος μητροπολίτης Μεθώνης καὶ Νικοπόρος Γουκάς καὶ ὁ μακαρίτης Χατζὶ Γ. Κωνσταντινίδης (ἴδε σχεδιάγραμμα περὶ Ἱερεμίου Β' σελ. 85)—πρὸς ἡμᾶς ὅτι τὸ πατριαρχεῖον ἔκειτο ἐν Βλάχ-σεραγίῳ ἐπὶ ὀλίγον διάστημα χρόνου, μετεκινήθη ἡμεῖς εἰς Εὐλοπόρταν· εὐτοχῶς μόνος ὁ φιλοπονώτατος ἀρχιεπίσκοπος Π. Βουλισμᾶς προσῆλθεν τῷ ἐν σελίδι πρὸς παρὰ Κ. Σάθλ ἀποσπασθέντι ἐπιστολῇ τοῦ Πηγᾶ, ὅπως τὸν χρόνον τῆς ἐκ Βλάχ-σεραγίου ἀναχωρήσεως τῶν ἡμετέρων, ὃν βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐν τῇ κατωτέρᾳ παραγράφῳ.

143. Σχεδιάγραμμα περὶ Ἱερεμίου Β', σελ. 93 τοῦ παραρτήματος.

144. Ἡ πράξις παρὰ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, ἐν Τόμῳ Ἀνάστης (σελ. 541—547)· μετεκινήθη ὑπὸ Κ. Σάθλ ἐν σχεδιάσματι (σελ. 82—92)· πρότερον δ' ὑπὸ τῶν ἐκδότων τοῦ Συντάγματος τοῦ ἱερῶν κανόνων· τόμ. Β', σελ. 149—155.

145. Οὕτως ἔγραψα καὶ πρὸ ἐξαιτίας ἴδε τὴν διατύπωσιν· Πατριαρχικαὶ σελίδες ἐν Ἡμερολογίῳ Ἀνατολῆς τοῦ 1879, σελ. 332· «παρμιουθίντες ὁῦς νομίζοι ἐκείνους, μετὰ τὴν ἀρχίρεσιν τοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου, ἐκάλουν οὕτω καὶ τὸν ναὸν τὸν ἐν Εὐλοπόρτῃ, ὃν καλεῖται «Πρὸς μνήμην ἁγίας—γράφει ὁ Κωνσταντίνος—τοῦ ἀρχιεπισκόπου ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου, τὸν τοῦ ἁγίου Δαμασκίου τῇ ἐπιλήσει ταύτῃ τῇ ἱερᾷ ἐπισημάνεσθαι, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ κατατεθειμένην καὶ διασωθεῖσαν πάνσεπτον εἰκόνα τῆς Παμμακαρίστου καθώπερ καὶ ὁ πατριάρχης Τιμοθέος μικρὸν· τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐπισημάνει τῇ τῆς μητροπολιτικῆς κῆρας Παμμακαρίστου ἐπιλήσει· Κωνσταντίνου ἐλάττωσις συγγραφεὶ, σελ. 315—346.

146. Σχεδιάγραμμα περὶ Ἱερεμίου Β', σ. πα' ἐπιστολῇ Νικηφ. Γουκά.

147. αὐτόθι σελ. 182 τοῦ παραρτήματος· ἀριθ. 22 τοῦ ἀνακτότου κώδικος τῶν πατριαρχικῶν ἐγγράφων.

* συνέχειαι προηγουμένου τεύχους, σελ. 512.

141. «Θεόκλητος... τὸν ὅποιον ὁ ἐν ἱεροδικαίοις σοφώτατος κύριος Νικηφόρος καὶ μέγας πρωτοσύγκελλος ἰδὼς ἐν τῷ». Ματθαίου Κιγίλα κατὰ τὴν ἴδαν γράφοντα καὶ τὸν Φίλιππον Κύπριον, παρὰ Banduri.

142. «τὸ τρίτον πατριαρχεῖον κατήλθεν, ἐπὶ τοῦ Ἱερεμίου ἐν Ῥόδῳ ἐξορίστου διατελοῦντος, καὶ συνεστρέφη ἐν τῇ πενιχρῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Βλάχ-σεραγίου, ἐν καλῶς ἀντιλαμβανώμεθα τῶν γραφομένων τοῦ Δωροθέου Μονεμβασίας, κατὰ τὰ ὅποια, ἴστω καὶ ἐπὶ ὀλίγον χρόνον διαστήμα, ὁ πατριάρχης τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων μετὰ τε τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ οἰκουμένου θρόνου ἐγκατέστη ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ ἀγιοταρχικοῦ Ματοχίου) παλατίοις τῶν Βλάχων ἡγεμόνων, ἴδω καὶ σύνοδος συνεκροτήθη περὶ ἐξουσιῶν πόρων». ἴδε ἄρθρον Κωνσταντινουπόλεως ἐν Ἀετῶν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας τόμῳ Γ', σελ. 1002, στήλην 6'. Πλανεθεὶς τότε ἐκ τῶν γραφομένων παρὰ τε Κων-

Κορίνθου Λαυρέντιος παρέστη συνοδικῶς, μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ρόδου κάθοδον τοῦ Ἱερεμίου, ἐν δὸν τῆς οἰκίας τοῦ Χαμάλογου, συναγομένῳ ὅτι ἡ οἰκία αὕτη καὶ τὰ ὁσπῆτια τῶν Βλάχων ἡγεμόνων ἐγένοντο πατριαρχικός οἶκος, ἐν ᾧ διέμεινε τὸ κέντρον τῆς ὀρθοδόξιας ἔτη ἑνδεκά, ἤτοι μέχρι τοῦ 1597.

§

Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐν Εὐλοπόρτῃ ὑπεδέξατο τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην καὶ τοὺς κληρικούς αὐτοῦ καὶ γραμματεῖς καὶ τὰ γραφεῖα καὶ τὰ ἱερὰ σκευὴ τῷ 1597, ἡ δὲ μεταφορὰ ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ἐπιτηρητοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ὄντος καὶ διοικοῦντος ἅμα προσωρινῶς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὁ Πηγᾶς γράφει¹⁴⁸ ὅτι τῷ 1597 «ἐπωλήθησαν δύο μοναστήρια· ὁ Μέγας Δημήτριος καὶ ἡ Παναγία τοῦ Μπαλίνου εἰς τὴν Εὐλοπόρταν»· ἡγόρασε δὲ ταῦτα ὁ λαμπρὸς οὗτος πατριάρχης καὶ καθίδρυσεν ἐν Εὐλοπόρτῃ τὸ πατριαρχεῖον ἡμῶν· τέταρτον ἐν τοῖς κάτω χρόνοις.

Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Δημητρίου ὁ ἐν Εὐλοπόρτῃ ἀρχαιότερος ὑπάρχει τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὡς τολμῶ ἵνα συμπεράνω, ἀναγινώσκων ἔγγραφον πατριαρχικὸν τοῦ Ἡσαίου, ἐκδομένον ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ τοῦ 1334, καθ' ὃ ἀὸ σακελλίου τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ σκευοφύλαξ τοῦ εὐαγοῦς βσιλικοῦ κλήρου Καλὸς διάκονος ὁ Τρικανᾶς, ὁρισμῷ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἡσαίου τούτου τοῦ ἀθώτου, παραδίδωσι πρὸς τὸν οἰκεῖον τοῦ βασιλέως (Ἀνδρονίκου Γ' βεβαίως τοῦ Παλαιολόγου) Γεώργιον τὸν Πεπαγωμένον τὸν πάνσεπτον ναὸν τοῦ ἁγίου Δημητρίου μετὰ τῆς περιοχῆς καὶ νομῆς αὐτοῦ. Ὁ τὸν ναὸν λαβὼν Γεώργιος ὁ Πεπαγωμένος εἶχε τὰ ἴδια οἰκήματα διακεῖμενα ἀπερὶ τὴν πόρταν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ, κατὰ τῶν Κυνηγῶν, δηλαδὴ τὴν πύλιν τοῦ Κυνηγοῦ, μεταξὺ κειμένην τῶν πυλῶν Βαλατᾶ καὶ Ἐιδαν-σεράι, ὁ δὲ ναὸς ἀναφέρεται κείμενος πλησίον τῶν οἰκημάτων αὐτοῦ· ἐπειδὴ δ' οὐδεὶς ἐν τῷ νῦν τοῦτῳ κτιτορικόν εἶχε δίκαιον, ἀνέλαθεν ὁ Πεπαγωμένος ἐπιμελῶς φροντίζειν αὐτῆς ἐν αὐτῷ ὀφειλούσης ἐκτελεῖσθαι ὑμνωδίας ὁμοῦ καὶ ἱεροτελεστίας καὶ τῆς ἀνηκούσης λυχνοκαίας, ἐτι δὲ καὶ τῆς ἐτησίου τοῦ μεγαλομάρτυρος ἑορτῆς, ἔχων δικαίωμα ἵνα κατέχῃ τὸν ναὸν αὐτὸς καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ, ἵνα εἰσάγῃ ἱερέα ὃν ἀνθέλῃ, τῇ γνώμῃ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἧς ὑπήγετο τῇ δεσποτείᾳ καὶ ἐπισκέψει.

Ταῦτα μνησθέντες ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος¹⁴⁹ ὁ δὲ Κωνσταντῖος παραδίδωσιν, ἄγνωστον ὁπότεν ἀρῶμενος τὴν εἰδήσιν, ὅτι ἀὸ Ἱερεμίας ἐπανελθὼν ἀπὸ τῆς μα-

κρᾶς αὐτοῦ περιηγήτεως (νοεὶ δὲ τὴν εἰς τὰ ἀρκτῶα κλίματα) εὔρε πατριαρχεῖον τὸν κατὰ τὴν Εὐλοπόρταν ναὸν τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος οὐ μόνον ἐσωζε τὸν βυζαντινὸν τροπικόν, ἀλλ' ἦν καὶ μωσῶν κεκαλλωπισμένος, καὶ ὅτι ἐκαλεῖτο ἄλλοτε τοῦ Καναβοῦ ἢ Καναβῶν¹⁵⁰, ἐκ τῆς ἐπισήμου οἰκογενείας ἐκείνης, ἧτις ἔδωκεν ἕνα ἡμερόδιον εἰς τοὺς βυζαντινοὺς τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος αὐτοκράτορα¹⁵¹.

§

Ἐν Εὐλοπόρτῃ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου κατὰ τὸ 1597 καθιδρυθέντος ἐγένετο σκέψις περὶ ἀνεγέρσεως οἴκου εὐπροποῦς βέβαια πατριαρχικοῦ· ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ ἱεροῦ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, πρὸς τὸν ἡγεμόνα Μολδαβίας Ἱερεμίαν γράφοντος ἐξ Ἀλεξανδρείας τῷ 1599, τεκμηριοῖ τὴν λύπην τοῦ πατριάρχου «ὅτι μετεμελήθη σου ἡ αὐθεντία κτίσαι τὸ πατριαρχεῖον ἐκεῖ»· παραινῶν δ' ἔγραψεν ὅτι «ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι, ἐν οἷς παρακαλῶ καὶ ὑμᾶς εὐρεθῆναι· εὐρεθῆσεσθε δὲ πάντως· ἐὰν τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ ἀναλώσῃτε εἰς κτήσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν».

Δωρεᾶς καὶ ἀφιερῶματα καθ' ὃν χρόνον ἔμεινε τὸ πατριαρχεῖον ἐν Βλάχ-σεραγίῳ καὶ Εὐλοπόρτῃ ἀγνοοῦμεν, πλὴν μιᾶς· ἐστὶ δ' αὕτη ἡ ὑπὸ τινος Καραϊωάννου ἐκ Στενίτσης τῆς Χριστιανουπόλεως ἀφιέρωσις τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ ἀμπέλου κειμένης ἐν τινὶ χωρίῳ τῆς Νικομηδείας· τοῦτο ἐγένετο τῷ 1590.

§

Ἐν Εὐλοπόρτῃ τὸ πατριαρχεῖον ἔμεινε ἄχρι τοῦ 1601. Σημειώσις τις¹⁵² ἀναφέρει ἔτος ἐγκαταστάσεως ἐν Φαναρίῳ τὸ 1600, φαίνεται δ' ὅτι ἡ ἐν τέλει τοῦ 1600, ἡ ἐν ἀρχαίς τοῦ 1601, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ματθαῖος Β' ἀπὸ Ἰωαννίνων μετήνεγκε τὰ πατριαρχικά οἰκήματα ἐκεῖ ἐνθα ἐπὶ διακόσια ὀγδοήκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη μέχρι τῆς σήμερον ὑπάρχουσι. Δύο ὑπομνήματα ἀρχιερατικῶν ἐκλογῶν γενομένων τῇ 28 φεβρουαρίου 1601, ἀπερ ἀπὸ τῆς τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων «Νομικῆς συναγωγῆς» μεταγράψας ἐξέδωκεν ὁ κ. Μ. Δ. Χαμουδοπούλου¹⁵³ ἀναφέρονσι ῥητῶς ὅτι αἱ ψῆφοι ἐγένοντο ἐν τῷ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου νέῳ πατριαρχεῖῳ. «Ε-

150. Κωνσταντῖου Α' ἐλάσσ. συγγραφαί· σελ. 345.

151. Muralt Essai de Chronographie Byzantine de 1057—1453· τόμ. Α', σελ. 276· Νικήτας Χωνιάτης, σελ. 744, Bonnæ· «νεανίσκον τινὰ λαβόντες Νικόλαον τὴν κλῆσιν, Κανὰβον τὴν ἐπίκλησιν εἰς βασιλέα χρίουσιν ἄκοντα» (Ἰαννουαρίου 28 τοῦ 1204)· καὶ σελ. 746 «Καναβῶν, ἀνὴρ τὸ ἦθος μελιγῶ καὶ δεξιῶ τὴν γνώμην, μηδ' ἀγενεὶ τὰ πολέμια»· τὴν δὲ βασιλείαν τοῦ Καναβοῦ, ὃν, ὡς ἴσκειν, ἡ Εὐλοπόρτα ἰδιωρήσατο τῷ Βυζαντίῳ, Νικήτας ὁ Χωνιάτης ἐκτείνει εἰς ἡμέρας ὀλίγας.

152. σημειώσεις Χ. Γ. Κωνσταντινίδου παρὰ Κ. Σάβη· βιογρ. σχέδιασμα περὶ Ἱερεμίου Β', σελ. πδ'.

153. Μ. Δ. Χαμουδοπούλου ὑπόμνησις «πότε τὸ πατριαρχεῖον ἐγκατέστη ἐν Φαναρίῳ»· ἐν Ἐκκλ. ἀληθείᾳ, τόμ. Β', σελ. 779—781.

148. ἀπόσπασμα ἐν τῇ ἐπιστολῇ Ν. Γλυκᾶ· σελ. πδ' τοῦ σχεδιάσματος.

149. Miklosich καὶ Müller, Acta patriarchatus, τόμ. Α', σελ. 568—569.

χομεν οὕτω λοιπὸν ὠρισμένον κατὰ τὸ ἐνὸν τὸν χρόνον, ἐν ᾧ ὁ ἐν τῷ Διπλοφαναρίῳ λεγομένης τοῦ ἁγίου Γεωργίου ὠρίσθη εἰς κατοικίαν τοῦ τε οἰκουμένου πατριάρχου καὶ τῆς πενιχρᾶς περὶ αὐτὸν χορείας τῶν ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν.

Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ μετηνέχθησαν τὰ ἐν τοῖς πρώην πατριαρχικοῖς ναοῖς ἀπὸ τοῦ μὲν εἰς τὸν δὲ μεταφερόμενα ἱερὰ κειμήλια καὶ λείψανα καὶ σκεύη καὶ εἰκόνες, αἱ δὲ διὰ μωτίου ἐξωγραφημέναι τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Προδρόμου, ὁ ἄμφων ὁ πατριάρχικος, καὶ τὰ βιβλία καὶ οἱ κώδικες τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου.

ὁ χρονογράφος Κύριλλος Λαυριώτης ἐσφαλμένως ἀναγράφων τὴν ἀπὸ τῆς Παμμακαρίστου μετάθεσιν τοῦ πατριαρχείου κατ' εὐθεῖαν ἐν Φαναρίῳ, διδῶσι καὶ οὗτος πληροφορίας τινὰς ἅμα μὲν περὶ τῶν μετακομισθέντων ἱερῶν λειψάνων καὶ σκευῶν, ἅμα δὲ καὶ περὶ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ εὗρους τῆς νέας ἐκκλησίας ταύτης, ἀποκλαίων μόνον ὅτι αἱ εἰκόνες αἱ θαυμασταὶ ἔμειναν ὧδε κακίῃσι¹⁵⁴.

Ἰδοὺ οἱ στίχοι τοῦ πατριαρχικοῦ αὐτοῦ καταλόγου (540—555):

Εἰς τὸ αλφα, χι, αλφα τε, ἐπὶ τοῦ Μεσμέτη¹⁵⁵
καὶ λοιπὸν οἱ χριστιανοί, μετὰ τοῦ πατριάρχου,
ἐκείθεν τότε φεύγοντες ἦλθον εἰς τὸ Φανάρι,
λέγω τὸ Διπλοφάναρρον, ὅπου ἦν ἐκκλησία
καὶ θεῶν μοναστήριον γηραιῶν καλογράδων,
ὀνόματι τιμώμενον ἁγίου Γεωργίου.
Σμικροτάτη δ' ἐτύγγανεν αὐτὴ ἡ ἐκκλησία
καὶ χθαμαλὴ καὶ ταπεινὴ τῶν πασῶν σμικροτέρᾳ.
Ἐκεῖθεν οὖν διώξαντες ταύτας τὰς καλογραίας,
ἐκεῖ ἔθεσαν, ἔστησαν τὸ νῦν πατριαρχεῖον,
καὶ μετ' ἐκείτων ἔφερον ἐκ τῆς Παμμακαρίστου
τὰ θεῖα σκεύη ἅπαντα μάλα σπουδαίως τότε
καὶ τὰ ἅγια λείψανα ἐκεῖ ἔφερον τότε
οὐ μὴν δ' ὅμως ἐπρόφθασαν τοῦ εἰσκομίσαι ἐτι
καὶ εἰκόνας τὰς θαυμαστάς, τὰς ἱεράς τῶν ὁντων,
ἀλλ' ἔμειναν . . . κλπ.

§

Λήγοντος τοῦ παρόντος κεφαλαίου χωριζόμεθα καὶ τοῦ Μαλαζοῦ καὶ τοῦ Δωροθέου, οὐδὲ τῆς «Νομικῆς συναγωγῆς» τοῦ μακαρίτου Δοσιθέου Ἱεροσολύμων ἔχομεν ἀνάγκην· ἀλλ' ὁ τίς τύχας τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου ἐν τε τῇ Παμμακαρίστῳ ἰδίως καὶ μάλιστα, ἐν Βλάχ-σεργίῳ καὶ ἐν Ξυλοπόρτῃ διερευνῶν ἂν ἔχη 'να θαυμάσῃ τὴν ἀδάμαστον ἐν πειρασμοῖς καρτερίαν καὶ τὸ θάρρος τῶν ἀρχιερέων καὶ πατριαρχῶν τοῦ οἰκουμένου ὁρόνου, καθήκον ὅμως ἔχει 'να στιγματίσῃ τὸ μὲν τὴν ἀτέλειαν τῶν ἐν τῷ πατριαρχικῷ οἴκῳ διατιμωμένων κληρικῶν, τῶν ἀξιωματικῶν δηλοῦν τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, τὸ δὲ τὴν θρασείαν, οὕτως εἰπεῖν, ἀπογῆν τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως καὶ τοῦ Γαλατᾶ ἀπὸ πάσης ἀναμίξεως εἰς τὰ πράγματα τοῦ πατριαρχείου, τὴν ἀκηρίειαν, ἣν ἐπεδείκνυντο αὐτοί,

οἱ μὴ δυνάμενοι 'να ῥίψωσι λίθον κατὰ τοῦ πταίνοντος ἀδελφοῦ, μὴ ὄντες ἀπηλλαγμένοι μομψῆς οἰκισθῆναι ἐν ταῖς τῆνικῶτα ταρχαῖς καὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἀναστατώσεσιν.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Β' διέμενεν ἐξόριστος ἐν Ῥόδῳ, τὸν πατριαρχικὸν κατείχε ὁρόνον ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Θεολήπτος Β', ἀνεφίδς ὢν ἐξ ἀδελφῆς τοῦ πατριάρχου Μητροφάνους Γ' τοῦ ἀπὸ Καισαρείας· ὁ Μητροφάνης, Μιχαήλ κατὰ κόσμον καλούμενος, υἱὸς Βουλγάρου, βογομίλου τὴν αἵρεσιν, ὡς αἱ κακὰ γλώτται τότε ἔλεγον· ἐγεννήθη ἐν Χάσκις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, φαίνεται δ' ὅτι καὶ ὁ Θεολήπτος ἦν βυζάντιος τὴν πατρίδα· ὁ Κ. Σάθας λέγει τὸν Θεολήπτον σκαιὸν καὶ ἀπαιδεύτον, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας πάντῃ ἀνίδεον, ὡς μετὰ γυρεῖαν ἀμέσως χειροτονηθέντα ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ διακόνου, ἱερέα καὶ μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως· ὁ Θεολήπτος, ἐξωσθέντος ὑπὸ τῆς συνόδου τοῦ Παχωμίου Παταίστου, ἐξελέγη πατριάρχης τῇ 27 φεβρουαρίου 1585, ἐπὶ μόνῳ τῷ σκαπῷ, καθ' ἃ συμπεραίνει τις ἀναγινώσκων τὰ ἐκδοθέντα ἔγγραφα¹⁵⁶, ὅπως ὁ Θεολήπτος διὰ τε τοῦ πλοῦτος καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ κατορθώσῃ 'να καθαιρεθῇ μὲν ὁ Παχώμιος, 'να σταλῇ δ' ὑπερβόριος, ὅπως ἡ Ἐκκλησία λυτρωθῇ τῆς τυραννίας αὐτοῦ. Ὁ τοῦ Ἱερεμίου φίλος ἐπιστήμιος καὶ πρωτοσύγκελλος Νικηφόρος, λίαν ἀρρωτισμένος τῷ γέροντι αὐτοῦ, ἐπιτυχὼν τῆς διὰ τοῦ Θεολήπτου καθαιρέσεως τοῦ Παταίστου, ἤρξατο ῥαδιουργῶν καὶ καταφερόμενος ἐκ τε τοῦ ἐμφανοῦς καὶ λάθρα κατὰ τοῦ Θεολήπτου, δι' ὃ ἐξωρίσθη παρ' αὐτοῦ νομίζω δ' ὅτι οἰκισθῆναι πατριάρχης οὕτως ἤθελε προσενεγθῇ πρὸς κληρικὸν ταράττοντα τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλως, ὁ Νικηφόρος, ὃν ἀρχιερεῖς τινες ἡγάπων, ὡς καὶ οἱ διὰ τὴν πατριαρχίαν τοῦ Θεολήπτου δυσταρετούμενοι ἄρχοντες τῆς πόλεως καὶ τοῦ Γαλατᾶ ἐβόητε τὴν Ἐκκλησίαν εἰς χρεὴ. σπαταλῶν ἀλογίστως ὅπως ἐπανηγάγῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἱερεμῖαν, τὸν ἐν καιροῖς δυσχερεῖσι σπαταλήσαντα τὸν μετ' ἐπατείας συναθροισόμενον ἐθνικὸν πλοῦτον εἰς οἰκοδομὰς παλατιῶν ὠραισμάτων, καὶ μετατροπὴν τῶν παλαιῶν κελλίων εἰς κριτήριον μετὰ ὠραισμάτων τοῦ πατριαρχικοῦ ὁρόνου¹⁵⁷. ὁ Θεολήπτος εἶχεν ἴσως καὶ δίκαιον, διότι ἡ πατριαρχία ἦν αὐτῷ προσπηγελμένη, ἤρκει μόνον 'να λυτρώσῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς τοῦ Παταίστου δῆθεν ἐπιβίσεως· προθύμως ὑπεστήριξεν αὐτὸν καὶ ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Σίλβεστρος.

Ἐνθ' ὃ οἱ φίλα διακείμενοι τῷ Ἱερεμίᾳ ἀρχιερεῖς καὶ ἄρχοντες, οἱ κατὰ τῶν καθεστώτων τῆς Ἐκκλησίας διαγείροντες τὸν λαόν, συλλαβεῖν μὲν ῥᾶδιον ὄντα ἀλλ' ἀποσεῖσαι ἀδύνατον, ἐκρότουν οὕτω κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὸν ἀσεβέστατον τῶν ἀγώνων, ἀνάγκη δ' ἐρίσματο τῆς εὐρέ-

154. Κυρίλλου Λαυριώτου πατριαρχικὸν χρονικόν· Ἱθύναιον· τόμ. 9, σελ. 33.

155. ὁ Κύριλλος εἶπεν οὕτως ἄκων ἀλήθειαν τινὰ ὁρίων τὸ 1601.

156. βλ. σχέδιον περὶ Ἱερεμίου Β', σελ. 142—141 καὶ πολλὰ ἄλλα, ὅπου γίνεται μνεία τοῦ Θεολήπτου.

157. Ἐκκλ. ἀλήθεια· τοῦ μετὰ χεῖρας τόμου σελ. 516.

σεως ἀργυρίου πρὸς πρόληψιν κακῶν· ἐδανείζετο μὲν ὁ Θεολήπτος, ἐδανείζετο δὲ ὡς πρῶτον ὁ Νικηφόρος οὕτω καὶ κατόπιν, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐξορίας· αἱ ἀντεγκλήσεις, ἀτυχῶς ὡς γίνεται πάντοτε, ἤναπτον καὶ ἀνερριπίζοντο, πᾶνταλοι δὲ παττάλοις ἐξεκρούοντο. Ὁ πρωτοσύγκελλος τοῦ Ἱερεμίου καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ Γαλατᾶ κατεφέροντο κατὰ τοῦ Θεολήπτου, ὅστις οὐδαμῶς ἀνεμίχθη, ὡς φρονῶ, ἐν ταῖς ἔρισι· γρημάτων ὅμως ἐστεροῦντο, πρὸς ἱεραρείαν ποικίλων ἀναγκῶν, καὶ «ὡς λέγουν καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Θεολήπτου ἐσυνεργοῦσαν, διὰ νὰ δεῖξουν πῶς αὐτοὶ ἐκυδερνοῦσαν, ἀμὴ ἄλλοι δὲν δύνονται»¹⁵⁸. Οὐδ' εἰ-

158. ἀδιάρκον μοι γίνεται ἐν τῷ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Θεολήπτου ὀνομάζῃ αὐτὸν «ἄνδρα τίμιον καὶ ἱκανὸν εἰς τὸ ἀντιδραστὴν τὸν πατριαρχικὸν τοῦτον θρόνον». διότι ἐν τῷ ἐγγράφῳ τῆς καθιέρωσης αὐτοῦ τίς οἶδεν οἷα ἀσχλήμας ἠδυνήθησαν ἵνα πλάσωσιν ὡς δῆθεν ἀνακαλυφθεῖσας τότε, ἀσχημίας, ὧν αὐτὸς ἢ οἱ πατέρες καὶ οἱ πάπποι αὐτοῦ ἐγένοντο δράσται· προσέλω ὅμως εἰς τὰς φράσεις ταύτας τοῦ ὑπομνήματος, αἰτινὲς εἰσὶν ἡ κλεῖς τῶν τότε γενομένων· ἀφῶντες ἀδυνάτως ἔχοντα ἐπανελθεῖν τὸν πατριάρχην κύρ Ἱερεμίαν . . . διχόμενος τοῦ Πατριάρχου . . . ἐξητοῦμεν εὐρεῖν τὸν δυνήσαστον, συνάσει Θεοῦ καὶ δυνάμει τοῦ βασιλέως, ἀναστῶσι πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν» κλπ. Ὑπογράφουσι τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Θεολήπτου Σίλβεστρος ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ Ἰωακείμ ὁ Ἀντιοχείας. Γαβριὴλ ὁ Ἀχρὶδῶν, Σωφρόνιος Ἐφέσου, Κύριλλος Νικαίας, Μητροφάνους Θεσσαλονίκης, Δωρόθεος Χαλκηδόνος, Ἱερόθεος Μονεμβασίας, Νικάνωρ Ἀθηῶν, ὁ Ναυπιάκτου καὶ Ἀρτῆς ἄνευ ὀνόματος) Ματθαῖος Ἰωαννίνων, Ἀθανάσιος Σηλυβρίας, Διονύσιος Γένου, Ἀνθίμος Βιδύνης, Μακάριος Σμύρνης καὶ Κλήμης Προικοννήσου.—Φαίνεται ὅμως ὅτι πολλὰ διεδόκοντο τότε κατὰ τοῦ Θεολήπτου, ὡς ὁραγομένου τῆς πατριαρχείας, ὡς τὴν Φιλιππουπόλιν καταλιπόντος, καὶ ὡς ἐπὶ τούτῳ ἐλθόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν, τοῦ Ἱερεμίου διοικοῦντος ἐπὶ ἄλλὰ συγγενεῖς αὐτοῦ τοῦ Ἱερεμίου ἐκ Φιλιππουπόλεως ἐλθόντες ἐδεσάωσαν αὐτὴν τὴν ἐν τῇ Φιλιππουπόλει διχόμενὴν τοῦ Θεολήπτου· τοῦ δὲ Πατριάρχου κατόπιν ἀναλθόντος τὸν θρόνον, ὁ Ἱερεμίας ἀπερίσκεπτα καὶ ἄμετρα—δύναμαι ἵνα ἐπαναλάβω τὸ τοῦ Δωροθέου—καὶ χωρὶς βουλὴν τινος, ἐκάλειν ἐκ Φιλιππουπόλεως τὸν Θεολήπτον, ἀνεγνώρισεν ἐν αὐτῷ φίλον αὐτοῦ καλὸν καὶ συνεφώνησεν αὐτῷ «τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιλαβέσθαι καὶ Πατρίστον ἀποσκορακίσαι»· τοῦτο καὶ ἔκρινεν καλὸν οἱ τότε ἐν τῇ βασιλευσῇ τῶν πόλεων ἐπιδημοῦντες ἀρχιερεῖς καὶ πατρίρχαι, ὑπέσχεοντο δὲ τὸν θρόνον ἅλῃ εἰς ἐκεῖνον, «ὅς ἂν τὸν τύρηνον Πατρίστον καταβῇ». Ἀλλὰ κατόπιν ὁ Νικηφόρος ὁ ἱεροδίακονος καὶ ἡγαπημένος τοῦ Ἱερεμίου ἐνήργει ὅπως ἐπανεῖλθῃ ὁ προστάτης αὐτοῦ, ἐνῷ ὁ Ἱερεμίας προὔβατο πρόφασιν τῆς ἐκ τῆς ἐξορίας (ἐν Ῥόδῳ ἦν) ἀνακλήσεως καὶ εἰς Χίον μεταβάσεως ὅτι θέλει τὴν νῆσον ταύτην «διὰ τὰ χρεῖωδῃ αὐτοῦ, καὶ διὰ τὴν συναναστροφὴν τῶν ἐκεῖ σοφῶν ἀνδρῶν»· ὁ ἱερεὺς Θεολήπτος ἔγραψε τότε τῷ Ἱερεμίᾳ εἰς Ῥόδον ἐπιτιμῶν αὐτὸν καὶ ὑποβῆλθεν τῆς περὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν δυνάμεων γενέσθαι κρίσεις αὐτοῦ, παραινῶν δ' ὅπως γράψῃ «πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῷ Γαλατᾷ κληρικούς καὶ ἄρχοντας ὅτι καλῶς ἔχει λοιπὸν ὁ Θεολήπτος τὸν θρόνον»· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἐγένετο καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν οἷον ἐπλάττον ἀπὸ πολλοῦ ἀδυναμίαι ἀνθρώπων· συγκρούμενοι καὶ συμπερόντα ποικίλα ἀντιπύπτοντα, εἰς ἐν δὲ τέλος οἰκτρὸν καταντῶντα.—βλ. Δωροθέου σελ. 453 καὶ περὶ Θεολήπτου Μελέτιον Ἀθηῶν ἐν Ἑκκλ. Ιστ. τόμ. Γ', σελ. 403· εἰρήσθω ὅτι ὁ Κομνηνὸς (τὴ μετὰ τὴν . . . σιν, σελ. 117) ἀνάγει τὴν πατριαρχίαν τοῦ Θεολήπτου τῷ 1594.

χεν ἰσχύον ἱκανὴν ἢ Μ. Ἑκκλησίᾳ πρὸς ματαιώσιν τῆς κακίστης ἐκείνης καταστάσεως, ἣν ἡ ἀσυνεσία τοῦ Νικηφόρου, ἢ οὔσης τοῦ Ἱερεμίου, ἀγαπωμένου ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τῆς Ἡδέως καὶ τοῦ Γαλατᾶ καὶ ὑπὸ Μητροφάνους εἰς αὐτοὺς παράδοσις πάσης τῆς τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικήσεως οἰκτρῶς ἐτεροτοτόκησεν. Οἷος ἦν ὁ Μητροφάνης Γ'; «εἶχε συμφωνίαν μὲ τοῦ κληρικοῦ»¹⁵⁹ καὶ μὲ τὸν Μιχαὴλ Καντακουζηνόν νὰ εἶναι πάντοτε εἰς τὰ θελήματά τους· καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἐρήμαξε παντελῶς τὸ πατριαρχεῖον».

Κατόπιν πάσης ταύτης τῆς ἀκαταστασίας, εἰς ἣν ἀρχῇθεν μὲν ἦν συνένοχος ὁ πατριάρχης Μητροφάνης, ἐνόχου ὄντος ἄρχοντος ἐπισήμου, τοῦ Καντακουζηνοῦ, συνέβαλετο δὲ διὰ τῆς δοκησιοφίας αὐτοῦ ὁ μέγας δῆθεν πατριάρχης Ἱερεμίας, ἐν οἷς ἄρχοντες ἡνύδουν καὶ ὁ χυδὴν λαὸς, τίς ἦν ὁ πταίων; Βεβαίως οὐδεὶς δύναται ἵνα ἀρνηθῇ ὅτι ὁ Μονεμβασίας Ἱερόθεος, αὐτὸς οὗτος ὁ γράψας τὸν «χρονογράφον» ἡγάπα πολὺ τὸν Ἱερεμίαν· ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶν ὁ ὑπὲρ τοῦ πατριάρχου τούτου ἀγωνισθεὶς, αὐτὸς ὁ τὸν ἱεροδίακονον Νικηφόρον ὑποστηρίξας ἐν τῷ πρὸς τὸν Θεολήπτον ἀτυνέτῳ ἀγῶνι· αὐτὸς οὗτος ὅμως ἀποφαίνεται περὶ τοῦ Ἱερεμίου τὴν αὐστηροτάτην κρίσιν ὅτι ἐν σπουδαίαις ὑποθέσεσι τῆς Ἑκκλησίας ἀπερίσκεπτα, καὶ ἄμετρα, καὶ χωρὶς βουλὴν τινος ἐνήργει, αὐτὸς ὁ Ἱερόθεος ἀπερᾶνθη ὅτι ὁ Ἱερεμίας Β' «εἶχε τούτην τὴν συνήθειαν, ὅτι ποτὲ καλὴν βουλὴν δὲν ἤκουε τινός, ἀλλὰ μᾶλλον ἄνθρωπον ὑποκείμενον ἤκουε, καὶ διὰ τοῦτο ἐκρημνίσθη καὶ αὐτὸς, καὶ ἡ Ἑκκλησία εἰς τὰς ἡμέρας του». Ὑπὲρ ἀνθρώπου καὶ πατριάρχου τοσοῦτον ἀσυνέτως καὶ χωρὶς τῆς συμβουλῆς τῆς συνόδου πολιτευομένου ἐν ζητήμασι σπουδαισταῖς, οἷον ἦν ἡ τοῦ ῥωστικοῦ πατριαρχείου ἀναγόρευσις, ἀγνοῶ ἐὰν δικαιῶνται οἱ ἄρχοντες τῆς πόλεως καὶ τοῦ Γαλατᾶ ἵνα ἐργάζωνται μόνον αὐτὸν ἐννοοῦντες καὶ θέλοντες ἱκανὸν πατριάρχην.

Κλαίει μονονουχὶ Δωρόθεος ὁ Μονεμβασίας ἐπὶ ταῖς τριναῦτα ἐκκλησιαστικαῖς ἐρίσι καὶ ταρχαῖς, ὧν ἦν αἰτία κατ' αὐτὸν «ἡ μεγάλη ἀταξία καὶ παρανομία τῶν κληρικῶν, τῶν παρανόμων πατριαρχῶν καὶ τοῦ βαρβάρου λαοῦ, ὅπου ἐσυμφωνοῦσαν εἰς τοιαύτας ἀτοπίας». Καταδικάζει δὲ τοὺς κυρίους αἰτίους, πρότερον μὲν τὸν οἰκονόμον παπᾶ Κωνσταντῖνον, ἐπὶ δὲ Θεολήπτου τὸν οἰκονόμον παπᾶ Γεώργιον· ἀλλ' ἄξιον καταδίκης εἰσὶν ἐξ Ἰσου καὶ οἱ λαϊκοὶ ἄρχοντες τῶν τότε χρόνων, οἵτινες «τοιαύτην ἀπόγνωσιν εἶχαν, ὅτι κανεὶς δὲν ᾔθελε νὰ συντύχῃ ποτὶς διὰ τὴν Ἑκκλησίαν, μόνον, δὲν μᾶς μέλει, ἔλεγαν· οἱ καλόγεροι ἂν λαλοῦν».

Ἀμφότερα καθοσιώσεως ἐγκλήματα πρὸς τὴν Ἑκκλησίαν. Κληρὸς καὶ λαὸς, ἀρχιερεῖς καὶ ἄρχοντες τοῦ γέ-

159. Δωροθέου χρονογρ. σελ. 448· κληρικούς νοοῦμεν τοὺς ὁπαλῆλους καὶ γραμματεῖς τῆς πατριαρχικῆς αἵλης, τοὺς ὁφειλόμενους ἐκκλησιαστικοῖς τετιμημένους.

νους εὐθύνόμενοι ἐν παντί καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ, ὑπέχουσιν ἅπαντες λόγον ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ τῆς ἱστορίας. Δύ-
νανται ἵνα λέγωσιν ἐν πάσῃ στιγμῇ καὶ ὥρᾳ: δὲν μᾶς
μέλει· οἱ καλόγεροι δὲ λαλοῦν· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ
1454 οἱ καλόγεροι οὗτοι ἐβάστασαν σώσαντες τὰ μεγάλα
τῆς Ἐκκλησίας προνόμια, οἱ καλόγεροι οὗτοι συνέταξαν περὶ
τὸ ἐν τῇ Παμμοκακρίστῳ μέγα κέντρον πάσας τοῦ γένους
τὰς ἱκανότητας· ἐκείθεν ἐπήρχοντο πάσης καλῆς πράξεως
ἄρωγοι, ἐκείθεν ἀπέλυον πάσας τὰς ἐπιστολάς, αἵτινες
ἐδίδασκον τὰ πρὸς τὸν Θεόν, τὰ πρὸς τοὺς σουλτάνους
μετὰ Θεόν, καὶ τὰ πρὸς τοὺς ὁμοίους ἡμῖν ὁμοδόξους καὶ
ἐτεροδόξους καθήκοντα. εἰς χρόνους μάλιστα, καὶ ὡς
ὀλίγον ἐπὶ τοιούτων κεφαλαίων εἰργάσθησαν οἱ ἄρχοντες
τῆς Πόλεως καὶ τοῦ Γαλατᾶ. Ἀλλ' οὕτως ἐχόντων τῶν
πραγμάτων, ὅταν μετὰ προηγουμένην συναίνεσιν ἀρχόν-
των καὶ πατριάρχου τινὸς εἰσάγῃται παραλυσιὰ ἐν τῇ κα-
θόλου τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων διοικήσει· ὅταν πατριάρ-
χης οἰκουμενικὸς ποτὲ καλὴν βουλὴν τινὸς μὴ θέλων ἵνα
κούσῃ ὑποστηρίξῃται ὑπ' αὐτῶν, ὅταν ἀντιδράσῃ τις, ὡς φυ-
σικὴ τούτων συνέπεια ἐμφανίζεται ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς Πα-
χωμίου¹⁶⁰ ἡ ἐνὸς Θεολήπτου, μέγιστόν ἐστι κατὰ τῆς
Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Θεοῦ ἐγκλήμα ἔαν οἱ δυνάμενοι ἵνα
πράξωσι καλὸν τι ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῆς ὀλίγον
ἐφρόντιζον ἐπὶ Μητροφάνους καὶ Ἰερεμίου, λέγωσι: δὲν
μᾶς μέλει· οἱ καλόγεροι δὲ λαλοῦν.

Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἐπέρχεται καὶ τούτοις· καὶ ἐκείνοις
ἐπιζημίον, ἀρχιερεῦσι καὶ λογῶσι τοῦ γένους ἐπιβλαβές.
Καὶ ὅμως κατόπιν τριούτης καταστάσεως, ἡ ἀνωτάτη ἱεραρ-
χία καὶ οἱ καλόγεροι οὗτοι πολυτιμότερα καταβάλλοντες
ἢ μᾶλλον ἀτίμητα κεφάλαια αὐτοὶ μόνοι ἔσωζον τὴν πα-
τρώαν παρκαταθήκην, κέντρον ἔχοντες ἰθὺς φελοῦς ἐνεργείας
τὸ ἐν τῷ Διπλορναρίῳ πατριαρχεῖον ἐπὶ διακοσίους
ὀγδοήκοντα καὶ τέσσαρας μακροὺς ἐνιαυτούς.

160. Ἰδοὺ ἡ παρὰ Κυρίλλῳ Λαυριώτῃ ἐν τῷ πατριαρχικῷ Χρόνικῷ
(στίχ. 482—485 καὶ 494—508) σκιαγραφία τοῦ Παχωμίου καὶ τοῦ
Θεολήπτου. Εἰρήσῃω ὅτι τὸν Θεολήπτον Β' φαίνεται συνάπτων ἐν τισὶ
καὶ συγγένων τῷ Α' Θεολήπτῳ· καλεῖ δὲ τὸν μὲν Παχωμίον διδάσκαλον
τοῦ σουλτάνου Ἀχμέτ καὶ εὐνοούμενον ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μουράτ Ι'.

ὑπάρχοντα παιδαγωγὸν ἄριστον κατὰ πάντα,
εἴτε δὲ καὶ διδάσκαλον Ἀχμέτη τοῦ νιοῦ τοῦ
εἰς φιλοσοφίαν αὐτὴν καὶ εἰς γεωμετρίαν·

τὸν δὲ Θεολήπτον (τῆς φύσεως τὸ θαῦμα, ὡς γράφει)

τὸν μέγιστον, τὸν ὑψηλόν, λίαν ἐκτρομήκη,
τὸν θάμβος παρεχόμενον ὅπως τοῖς ὁρῶσι,
μορφῆς σεβασμιότητι καὶ μελῶν εὐρυθμείᾳ·
ἐφρίξαν, ἐξεπλήγησαν, ἠπόρησαν οἱ πάντες,
ὁπότεν τοῦτον ὤλεζαν οἱ τῆς βουλῆς ἀγάδες·
ἐκθαμβος δὲ ἐγένετο ὁ βασιλεὺς σὺν εἰδὲ
τὴν εὐσένην ὠραιότητα, τοῦ σώματος τὸ ὕψος,
πρὸ πάντων δὲ καὶ ἔπειτα τὴν λαμπρὰν γενειάδα,
τὴν φωνὴν τὴν ἡδύλαλον, τὴν τερπνὴν στωμυλίαν,
π' ἤκουσε τὴν διάλεκτον, τὴν σουρικήν, σοὶ λέγω,

§

Ὁ ἐν Φαναρίῳ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀπὸ
τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ 1601 ὑπεδέξατο τὸν οἰκουμενι-
κὸν πατριάρχην Μαθθαῖον Β', ὅστις ἀγνωστον ποῦ συνή-
λασε τὰς αὐτοῦ μέχρι τοῦ χρόνου τούτου διαιτωμένας
μοναχάς, διότι ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου πρὸ τῆς ἐγκα-
ταστάσεως ἐν αὐτῇ τοῦ πατριαρχείου τῇ γυναικείῳ μονα-
στήριον, ὡς καὶ ἡ Παμμοκακρίστος πρὸ τοῦ 1456. Ὁ πα-
τριάρχης Μαθθαῖος ὡς φαίνεται εἰς οὐδεμίαν ἐπισκευὴν ἡ
διόρθωσιν τῶν οἰκημάτων καὶ τοῦ ναοῦ προέβη· ἐπεχείρη-
σε δὲ τῇ ἐπισκευῇ ταύτῃ καὶ τῇ οἰκοδομῇ κελλίων ἐν τῷ
νέῳ πατριαρχεῖῳ Νεόφυτος Β' ἀπὸ Ἀθηνῶν, ὁ δὲ τούτον
διαδεχάμενος ἴσως ἐν ὀργαίᾳ τῇ τοῦλάχιστον κατὰ τὸ ἔαρ
τοῦ 1603 Ἰακώβῳ Β' ἀπὸ Μεθώνης¹⁶¹ ἀνέγγειλε τὸ
γεγονός τοῖς ἀρχιερεῦσιν. εὐαγγελιζόμενος αὐτοῖς ὅτι οὐ
μόνον ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου οὕτως ἐγένετο ναὸς πα-
τριαρχικός, ἀλλὰ καὶ «κελλία ἱκανὰ ἀνεκκινήθησαν ἐν
αὐτῷ εἰς παντοῖαν ἀνάπτυσιν».

Τὸ λοιπὸν τῆς ἱστορίας τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ
τοῦ ναοῦ ἀποτελεῖ σειρὰν ἐπισκευῶν, ἀνακαινισμῶν, οἰ-
κοδομῶν, τούτων ὁ ἔκθεσις ἀκριβής, ὅταν ἐστὶ δυνατόν,
γενήσεται.

Τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀνωκοδόμησεν εὐρύτε-
ρον ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Τιμόθεος Β' ἀπὸ Πα-
λαιῶν Πατρῶν, «καὶ ἐπευρύνθησεν ὡσαύτως αὐτὸν κατὰ
τὸ διὰ στίγων ἐπίγραμμα, τῇ τῆς μητροπαρθένου κόρης
Παμμοκακρίστου ἐπικλήσει, διὰ τὸ ἐν αὐτῷ τῷ πατριαρ-
χικῷ ναῷ μετενεχθῆν ἀπὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ κα-
τατεθῆν ἱερὸν ταύτης διατύπωμα, τὸ ἐν εὐλαθείᾳ πολλῇ

τελεῖται καὶ καθάρῃ μετ' ὀρθοδόξου μελέτης.

Ἐφρίξαν καὶ ἐξεπλήγησαν οἱ πάντες

καὶ τὸν Θεὸν ὤλεζαν οἱ τῆς βουλῆς ἀγάδες.

Ἀλλὰ τούτον ἐγδοθήκεν ὁ βασιλεὺς ὁ αὐτῶν καὶ.

161. Συμβολὴν τινα καὶ ὁ γράφων ταῦτα παρέχει τῇ πατριαρχικῇ
τῶν κίτῳ βιβλίῳ ἱστορίᾳ. τούτου δ' εἶναι τὸν λόγον ἐμφανὲς καὶ περὶ
Ἰερεμίου καὶ Θεολήπτου. Ἐκ φωτιστῆ τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκεί-
νων εὐδαίμων μετ' ἐμὲ λόγος ὁκομῆς, ὅπ' ἀγνώστου μὲν ἴσως ἐμοὶ
βοηθούμενος ἐγγράψων, κρίσιν δὲ πλουτῶν καὶ ἐμφορῶν. Ἐάν δὲ
γάρω νῦν ὅτι Νεόφυτος Β' ἐπισκεύασε τὰ κελλία τοῦ νιοῦ πατριαρ-
χείου, ἐπειδὴ ἐν ὑπομνήμασιν ἱεραρχικῶν ἐκλογῶν ἀναφέρεται πα-
τριαρχὴς ὁ Νεόφυτος ἔχει τέλος τοῦ 1602, ὁ δὲ Ἰακώβῳ κατὰ μᾶλλον
τοῦ 1603 ἀνέγγειλλεν ὅτι τὰ κελλία ἀνεκκινήθησαν ἤδη, ἰντεθῆν ἔ-
γραψα συμπεριάνων ὅτι ἡ ἀνακαινίσις ἐγένετο κατὰ τὸ 1602· ἄλλως δὲ
γνωστὸν ἐστίν ὅτι Ἰακώβῳ ὁ ἀπὸ Μεθώνης ἐξελέγη πατριάρχης ἡ κατὰ
τὸ ἔαρ ἢ μικρὸν πρὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 1603. Ἐν χειρογράφῳ τῆς ἐν Πάτρῳ
βιβλιοθήκῃς ἱερῶν φέροντι ΧΕΛ', εὐρήται ἐν σελίδι κα' ἀρχομένη
οδηγήσει καὶ ὁπτασία ὀρθοδόξου γυναικὸς ὠρελῆμος· διὰ τῶν λέξεων
τούτων: «Ἐτεῖ τρίτῃ τῆς βασιλείας σουλτάν Ἀχμέτ, καὶ τετάρτῃ
εἰσι πατριαρχίας κυρίου Παπαῆλ, ἀπὸ πίσεως κόσμου, ἔρει»
(=1607) ἰνδικτιῶνος δ', μηνὶ αὐγούστῳ γ', ἐν τῇ βασιλιουότη
Κωνσταντινουπόλει γέγονε φοικῶδες τερίστιον» κλπ.

σεδαζόμενον μέχρι τούδε»¹⁶². Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο διέσωσεν ἡμῖν ὁ ἀοίδιμος Μελέτιος Ἀθηνῶν, ἐρθαρμένον δ' ἐν τισι συνεπλήρωσεν ὁ διερρώσας τὸν πατριαρχικὸν κατάλογον τοῦ Ζαχαρίου Μαθῆ, κατὰ δὲ τὴν διόρθωσιν ταύτην ἐκδίδεται καὶ ὧδε· αὐτὸς (ὁ Παφῆλ δηλ.) καὶ τὸν ἐν τῷ νέῳ πατριαρχείῳ ναὸν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ἀνοικοδομήσας ἐπηύξησε τῷ πλῆθι, τὸν ὁποῖον καὶ εἰς τιμὴν τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας νὰ τιμᾶται ἐθέσπισεν, εἰς μνήμην δὲ λαδὴ τοῦ ἐν τῷ προτέρῳ πατριαρχείῳ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου· ὅθεν ἔμπροσθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ κεῖται τοῦτο τὸ ἐπίγραμμα

Δεῦρ ἔτε, ὦ ποιμάντορες Ἑλλάδος τε Ἀσείης
Εἰς σφέτερον ναὸν μητροπαρθένου Μαρίας.
Τιμώμενος ποιμὴν Βύζαντος δαίματο Κούρη.
Κάμψατε τῷ πάντα γούνατα ἱσομένῳ.

Θεργηλιῶνος· ἰνδικοῦνος 16', ΖΡΚΒ', 163

§

Μετὰ τὸν Τιμόθεον Β' τίνες ἐπεσκεύασαν τὸν πατριαρχικὸν ναὸν, τίνες προσέθηκαν κελλία, καὶ τίνες οἰκοδομάς ἀνήγειραν ἄγνωστὸν μοι γίνεται· οὐδὲ μνεῖν εἰδὸν που γενομένην· κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἀναφέρεται πού ἡ ἄνωθεν πύρρα τοῦ πατριαρχείου¹⁶⁴. Πλέον δὲ τούτου οὐδέν.

Τῷ 1698 ὡς ὁ χρονογράφος τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν Κομνηνὸς ὁ Ὑψηλάντης ἀναφέρει¹⁶⁵ ἀὸ πατριάρχης Καλλίνικος (Β' ὁ Ἀκαρνάν) σκοπούμενος ἀνακαινίσαι τὴν πατριαρχικὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ ἐπιχειρᾶται τὰ περὶ αὐτὴν κελλία καὶ οἰκήματα ἐξήτησε τὴν βοήθειαν καὶ τοῦ δραγομάνου τῆς Πόρτας Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου· ἀλλ' ἀπειτηθείσης ἱκανῆς χρηματικῆς δόσεως ἀπέστη ὁ πατριάρχης τῆς οἰκοδομῆς».

§

Ἀλλ' ὅπερ ἦν ἀδύνατον τῷ πατριάρχῃ Καλλνίκῳ Β' συνετέλεσεν ὁ, δεκατρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου, τὸν θρόνον ἀναβάς τοῦ πρωτοκλήτου Ἱερεμίας Γ' ὁ ἀπὸ Καισαρείας, ἀνάγκην ἐκπληρῶν οὕτω, διότι ὁ τε πατριαρχικός ναὸς «καὶ τὰ πατριαρχικά σπίτια καὶ ὅλα τὰ περίξ πατριαρχικά κατοικήματα» κατεστράφησαν ὑπὸ πυρκαϊᾶς, ἥτις μεσοῦντος τοῦ 1720, ὡς εἰκάζει τις ἐκ τῆς παρὰ τῷ Κομνηνῷ τοποθετήσεως τοῦ γεγονότος,¹⁶⁶ κατέστρεψε τὰς

162. Κωνσταντίου περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου κλπ. ἐν Ἑλλάσσι συγγεγραμῆς, σελ. 316.

163. Μελετίου Ἑκκλ. ἱστορ. τόμ. Γ', σελ. 429 καὶ Μαθῆ κατὰ πατριαρχῶν, σελ. 189.

164. «Ἰουλίου τριάνοντα, ἡμέρᾳ τρίτῃ, ἔγινεν ὁ Ἀθανάσιος Ραϊδιστοῦ (πατριάρχης δηλ.) οἱ δὲ ἀρχιερεῖς δὲν τὸν ἑστερέξαν, καὶ ἔκμιν ἡμέρᾳ δώδεκα, ἔπειτα ἔφυγον ἐκ τῆς ἀνωθεν Πόρτας τοῦ πατριαρχείου». βλ. Σύνοψις τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως· παρὰ Banduri 1729, ἐν Βενετῇ, τόμ. Β', σελ. 697.

165. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἄλυσιν· σελ. 227.

166. αὐτόθι, σελ. 313.

συνοικίας Φαναρίου καὶ Πετρί-καπίου. Τότε ὁ Ἱερεμίας Γ' ἀνήγειρε τὸν πατριαρχικὸν ναὸν εὐρύτερον καὶ ἐπιμηκύτερον τοῦ προτέρου· αὐτοῦ ἐγένετο—γράφει ἐν τῷ αὐτῷ μέρει ὁ Κομνηνός—τῇ ἐπιμελείᾳ καὶ δυνάμει τοῦ Μανουὴλ Ὑψηλάντου, ἰσχύοντος παρὰ τῷ ἐπιτρόπῳ Ἰδραήμ πασᾶ, ὡς κιορκατζήπασης του, καὶ τῷ πολυδυνάμῳ Μεχμέτ κεχαγιᾶ. Ἐκτίσθη δὲ καὶ τὸ σέτι, ἐφ' οὗ ὠκοδομήθη τὸ συνοδικὸν καὶ τὰ κελλία τῶν ἐφημερίων, καθὼς φαίνονται μέχρι τῆς σήμερον».

Ἐπὶ τούτῳ ὁ Ἱερεμίας Γ' ἀπέλυσε ἐγκυκλίους πρὸς πάντας τοὺς ὀρθοδόξους καὶ γράμματα ἰδια πρὸς τοὺς ἡγεμόνας Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, δι' ὧν ἀνγγέλλων τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ «μετὰ καὶ τῶν περίξ ὁσπιτίων», ἀδεία τῆς ἀρχῆς, ἐπεκαλεῖτο πρὸς τε χάλυψιν τῶν ἐξόδων καὶ πρὸς ἀπότισιν τῶν ἐπὶ τούτῳ συναρθόντων δαυνείων τὴν τε συνδρομὴν καὶ ἐλεημοσύνην τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, καὶ τὸν ἔρχον τῶν εὐσεβῶν ἡγεμόνων· τὸ ἔγγραφο κεῖται δεδημοσιευμένον¹⁶⁷, ἐκδίδεται δὲ καὶ πάλιν εἰς γνώσιν πλείονων.

Ἡ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς θύρας τοῦ νάρθηκος τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ σωζομένη σήμερον ἐπιγραφή¹⁶⁸ δείκνυσιν ὅτι ἐπιστάται καὶ ἔρροι τῆς οἰκοδομῆς ἦσαν οἱ μητροπολίται Νικομηδείας Παΐσιος, ὁ μετὰ μίαν ἐξαιτίαν πατριάρχης οἰκουμενικός ἀναδειχθείς, Νικαίας Γεράσιμος, Χαλκηδόνος Παρθένιος, Προύσης Κύριλλος καὶ Βάρνης Καλλίνικος, καὶ οἱ τότε πρόεχοντες ἐν τῇ τῶν λαϊκῶν χορείᾳ Κωνσταντίνος ὁ μέγας ἐκκλησιάρχης καὶ χατζῆ Κωνσταντῖνος πρῶην καπικεχαγιᾶς Οὐγκροδλαχίας, ἴσως ὁ Τζουκῆς. Ἐκ τῶν καταβαλόντων εἰς συντέλεσιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ δαπάνην τινὰ γινώσκονται μόνον ὁ καπὶ κεχαγιᾶς Μολδοδλαχίας Κωνσταντῖνος, δαπανήσας εἰς ἀνέγερσιν τῆς μεσαίας πύλης τοῦ ναοῦ¹⁶⁹, καὶ ὁ κιορκατζήμπασις εἰς τὸν ἀρχηγούναρις Ἀθανασάκης τὰ πρὸς ἐπίστρωσιν τοῦ ἐδάφους ἀναλώματα καταβαλὼν¹⁷⁰.

167. τὴν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἐγκύκλιον εἰδὼκα τὸ πρῶτον ἐν Λεξικῷ Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας· τόμ. Γ', στοιχείον Κ, σελ. 10045, —10053.

168. ἡ ἐπιγραφή ἐκδεδομένη πανομοιότυπος ἐν τῷ Α' τόμῳ τοῦ περὶ δικοῦ τοῦ παρ' ἡμῖν Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου ἐστὶν αὕτη· ὁ πάνσοπος οὗτος καὶ πατριαρχικός ναὸς ἀνοικοδόμητο ἐκ βάρων αὐτῶν ἐκ τῆς πατριαρχείας τοῦ σεδασιμωτάτου πατριάρχου κυροῦ Ἱερεμίου, ἀναλώμασι μὲν καὶ δαπάνῃ τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, ἐπιτροπευόντων δὲ καὶ ἐπιστατούντων τῶν πανιερωτάτων μητροπολιτῶν Νικομηδείας κύρ Παΐσιου, Νικαίας κύρ Γερασίμου, Χαλκηδόνος κύρ Παρθενίου, Προύσης κύρ Κυρίλλου, Βάρνης κύρ Καλλνίκου· συνεπιστατούντων δὲ τῶν τιμωτάτων ἀρχόντων τοῦ τε μεγάλου ἐκκλησιάρχου κύρ Κωνσταντίνου, καὶ χατζῆ κύρ Κωνσταντίνου, πρῶην καπὶ κεχαγιᾶς Οὐγκροδλαχίας· ΑΨΚΦ. δεκεμβρίου ΙΙΙ'.

169. ἡ ἐπιγραφή ἐστὶν οὕτω· Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ δούλου σου Κωνσταντίνου καπουκεχαγιᾶ τῆς Μολδοδλαχίας, οὗ τοῖς ἐξόδοις ἀνηγέρθη ἡ παρούσα πύλη· ἔτει ΑΨΚ'.

170. Τὸ παρὸν ἔδαφος ἐστρώθη διὰ δαπάνης τοῦ τιμωτάτου ἀρχόντος κυρίου Ἀθανασάκη κιορκατζήμπαση, εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ· ἐν ἔτει ΑΨΚ', ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ γ'. Ταῦτα σώζονται ἐν

Τὰ κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Γ' ἀκριβέστερον πῶς ἀφηγείται Γεώργιος ὁ Βεντότης¹⁷¹, ἀποδίδους, ἀτυχῶς, τὴν ἀνέγερσιν εἰς δημοκοπίαν τοῦ Ἱερεμίου, ἐλεγχομένου ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων διὰ τε τὴν ἀποδοχὴν ζητημάτων τινῶν ὑλαίων καὶ κοσμικῶν, καὶ διὰ τὸ ὑπέρογκον τοῦ ἤθους· ἀλλ' οὐχ ἤττον εἰλικρινῶς γράφει ὅτι γνώμη τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἀρχόντων ἀνέλαθεν ἀνσκαίνεισαι τὸ πατριαρχεῖον κατασπασθαρμένον θν καὶ κινδυνεύον νὰ πέσῃ», οὕτω δ' ἡ τῆς κυβερνήσεως διαταγὴ προθύμως ἐδόθη. Πατριάρχης καὶ κληρὸς καὶ λαὸς πᾶσαν ἐπιμέλειαν κατέβαλον, ὁ δὲ ναὸς ἀνηγέρθη εὐρύτερος, μείζον ἔχων καὶ τὸ μήκος. Ἐκατὸν ἐξήκοντα ἔτη παρήλθον ἔκτοτε, αἰῶνες ἴσως εὐδαίμονες καὶ χρόνοι εὐπυχίαν ὑλικῶς πλουτοῦντες σχετικὴν ἀνέτειλαν, ἀλλ' ὁ πατριαρχικὸς ναὸς ἕως σήμερον μένει ἔχων αὐτὸ τοῦτο τὸ εὖρος καὶ τὸ μήκος, ὅπερ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ ἀείμνηστος Ἱερεμίας Γ'.

Ἀλλ' ὁ αἰδίδιμος ἀρχιερεὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπραξεν ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς καὶ τι σπουδαιότερον τούτου· ἀφ' οὗ ἦτον σχεδὸν τελειωμένος—γράφει ὁ Βεντότης—ἔπεσεν ἡ στέγη, ἐπειδὴ ἦτον θόλος. Ἐλαβε δεύτερον ὀρισμὸν ὁ πατριάρχης καὶ ἀνεκκίνησθη, ὡς τῇ σήμερον φαίνεται· ἐμοῦ καὶ τὰ ἄνωθεν συνοδικὰ καὶ κελλία». Ὡστε ὁ Ἱερεμίας ἀνῆγειρε τὸν ναὸν μετὰ τρούλλου.

Τότε, ὡς ἐκ τῶν τοῦ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Βεντότης ἀφηγήσεων συνάγεται, τὰ πατριαρχεῖα λεγόμενα περιωρίζοντο εἰς τὸ νῦν ὀνομαζόμενον κοινόν, εἰς τὰ κελλία τῶν πατριαρχικῶν ἐφημερίων, ὡς κεῖνται σήμερον καὶ εἰς τὰς αἰθούσας καὶ τὰ δώματα, ἅτινα κατέχει νῦν ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ τὰ ὑπὸ τὴν μεγάλην πρωτοσυγκελλίαν γραφεῖα, δηλονότι, ὡς ἤθελον εἰπεῖ οἱ βυζαντινοί, τὸ σέκρετον τοῦ μεγάλου πρωτοσυγκελλοῦ. Τὸ 1829 ὁμοῦς ἀγγεράσθη καὶ ὁ οἶκος τῶν εὐγενῶν ἀρχόντων, ἵνα καθῆται ὁ πατριάρχης¹⁷².

Ὁ οἶκος τοῦ πατριάρχου οὗτος ἐκὰν τῷ 1738, κατὰ τὴν τότε γενομένην ἐν Πετρί-καπίῳ πυρκαϊᾷ, ἐν ἣ καὶ τῶν πατριαρχικῶν ὑπομνημάτων καὶ γραμμάτων συνεκάθησαν πολλοὶ κώδικες—ὡς ὁ Κομνηνὸς γράφει¹⁷³—ὅπου δὲν ἐπρόφθασαν νὰ τοὺς βάλουν ἐν τῷ λιθοκτίστῳ οἴκῳ. Ἡ πυρκαϊὰ κατεστάλη, ἐγκαίρως ἀφικομένου εἰς τὸν τόπον τοῦ δυστυχήματος τοῦ μεγάλου βεζύρου, τὰ κελλία τῶν ἐφημερίων, τὸ συνοδικόν καὶ ὁ ναὸς ἔμειναν ἀβλαβῆ, ἀλλ' ἐνεκὰ τῆς ὀλιγονομίας καὶ ἐπιμεθείας τοῦ τότε πατριάρχου Νεοφύτου Ε' ἐγένετο νὰ λετλεμέσῃ, ὡς αὐτὸς ὁ Κομνηνὸς λέγει, καὶ ὁ πατριαρχικὸς οἶκος οὐδέποτε ἀνωκοδομήθη μέχρι τῶν χρόνων, καθ'

οὓς ἔγραφε τὸ Θ' βιβλίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ καὶ πολιτικῶν, ἴσως δ' οὐδὲ εἶδε καὶ κατόπιν ὁ Ὑψηλάντης ἄχρι τοῦ 1790 ἀνεγειρόμενον τὸν οἶκον τοῦτον.

Τὴν μέρους τῆς περιοχῆς καὶ τῶν διαμερισμάτων τοῦ πατριαρχείου κατεῖχεν ὁ οἶκος οὗτος οὐδεὶς ἠδυνήθη νὰ μὲ πληροφόρησῃ· ἐξ ὧν ὁ Ὑψηλάντης ἔγραψε συνεκάθησαν καὶ κώδικες, ὅπου δὲν ἐπρόφθασαν νὰ τοὺς βάλουν ἐν τῷ λιθοκτίστῳ οἴκῳ συμπεραίνει τις ὅτι ὁ οἶκος οὗτος ἠγείρετο πλησίον τοῦ λιθοκτίστου πύργου, ὅστις σήμερον φιλοξενεῖ τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰ ἱερὰ καὶ πολυτίμητα τῶν πατριαρχείων ἄμφια καὶ σκεύη· πιθανῶς ἐκεῖτο ἔνθα σήμερον ἐγείρεται ἡ σεσπαθρωμένη καὶ πρὸ ἐξαετίας ποικίλοις χρώμασι καὶ τορεύμασι κοσμικώτερον διασκευασθεῖσα οἰκοδομή, ἐν ἣ καὶ τὰ πατριαρχικά γραφεῖα καὶ τὰ τῶν δικόνων κεῖνται δωμάτια, ἐν ἣ κεῖντο ἄλλοτε καὶ μέχρι πρὸ ἐξ ἐτῶν τὰ δύο συνοδικὰ, ἅπερ εἰς ἀνάμνησιν ἴσως τῶν δύο παλαιῶν σεκρέτων, ἐκαλοῦντο τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν συνοδικόν.

Φαίνεται ὅτι διαρπαγὴ τις ἐγένετο σκευῶν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ τῷ 1730, ἣν ἀναφέρει ὁ Βεντότης καὶ, τοῦτον μεταγράφων, ὁ Κούμας¹⁷⁴, ὁ δὲ Σκαρλάτος Βυζαντίος κακῶς ἀπορίδωσι τὰς διαρπαγὰς ταύτας εἰς τὸ ἔτος 1701, ὅπερ ἐσφαλμένον κρίνας οὗτ' ἄλλοτε ἀπεδεξάμην οὔτε νῦν¹⁷⁵.

§

Καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ Ἱερεμίου Γ' ἀνέγερσιν τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ καὶ πρὸ ταύτης, ἀναγεγραμμένα εἰσιν ἱκαναὶ δωρεαὶ, ὧν σημείωσις ἐν τέλει παρατίθεται τῶν μετὰ χειρὸς χρονικῶν.

§

Τὸν πατριαρχικὸν ναὸν διεσκέυατεν ἐν τέλει τοῦ III' αἰῶνος ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γρηγόριος Ε' ὁ ἀπὸ Σμύρνης. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος περὶ πολλὰ ἤθελε νὰ νεωτεροποιήσῃ, ἀλλ' ἀτυχῶς εἰς οὐδένος τὰς συμβουλὰς ἔτεινεν οὓς· «οἱ συμναῖοι ὁμολογοῦσι—γράφει ὁ Κούμας¹⁷⁶—ὅτι ἦτο δραστηριώτατος εἰς ὅλα τὰ ἔργα του· ἦτο ὁμοῦς ἀκαμπτos εἰς τὰς ἰδέας του, καὶ δὲν τοῦ ἐμελλε διὰ κανὲν ἐναντίον, ὅταν ἀπεράσει εἴποτε. Ἦν αἱ γνώμαι του ἦσαν ὀρθαί, κανεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ τὰς ἐκτελέσῃ, ὅσον δύσκολοι καὶ ἂν ἦσαν, μὲ περισσοτέραν δραστηριότητα παρ' αὐτόν· ἂν κατὰ δυστυχίαν ἦσαν στραβαί, καμία συμβουλή δὲν ἴσχυε νὰ τοῦ τὰς ἀνατρέψῃ». Καινοτομίαν τινὰ, ἣν ὁ Γρηγόριος Ε' εἰσῆγαγεν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ κατακρίνει ὁ αὐστηρὸς Σέργιος ὁ Μακραῖος, ὅστις ἱκανὰ

ἐπιγραφῇ ἐπὶ τοῦ δεξιῦ παραστάτου τῆς μεγάλης πύλης, ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἔκωθεν τοῦ πρώτου σταυροῦ.

171. Βεντότης προσθήκη Ἐκκλ. ἱστορίας Μελετίου, τόμ. Δ', σ. 6—7.

172. Βεντότης ἐν' ἀνωτ. σελ. 7.

173. Κομνηνὸς Ὑψηλάντου ἐν' ἀνωτ. σελ. 343.

174. Βεντότης προσθήκη, σελ. 8, Κούμας ἱστορίαι ἀνθρωπίνων πράξεων, τόμ. Γ', σελ. 396. Ὡς καὶ τοῦ μακαρίτου Γεωργίου Χρυσοβέργη τὸ βιβλίον Ὁ ἐν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ διαποικίλος θρόνος μετὰ τοῦ ἡμῶντος ἀπ. ἐν Ἀθήναις 1861 σελ. 52. Ἐν ὧν τῷ βιβλίῳ ἐκεῖνος παρὰ ὁμοιοφωνίαν τις καὶ οὐδὲν πλέον ἀναγινώσκει.

175. Σκ. Δ. Βυζαντίου Κωνσταντινουπόλεως τόμ. Α', σελ. 571.

176. Κούμας ἱστορίαι τόμ. ΙΒ', σελ. 507.

γράφει περί τῶν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τούτου γενομένων καὶ ἐν τῷ πατριαρχικῷ οἴκῳ ἐπισκευῶν. Κατόπιν σπατάλης χρημάτων, ἀναλωθέντων εἰς κόσμον τῆς νεοδημιουργίας πατριαρχικῆς οἰκίας, ὡς ὁ ἐκκλησιαστικὸς αὐτοῦ χρονολόγος ἀφηγείται, ἀκατανόητος (ὁ Γρηγόριος) τὸ πλῆθος τῶν ἐξόδων, καὶ ὡς οὐδὲν οἷς ἀλλάσσεται ὁ εὐσεβὴς λαὸς Θεῷ κεχαρισμένον ἀνεῖκεν, ὥστε τὸν νῦν δὴθεν τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ἐπισκοπεῖν ἐπεχειρεῖ. Ἀλλ' οἱμοί, τῆς νῦν ἀδελτηρίας τῶν ἐκκλησιαστικῶς προϊσταμένων. Μὴ γὰρ εἰδότες μὴτε τὰ ὑπ' ὄψιν τυπωθέντα, κατεπιχειροῦσι τῶν καθισταμένων, ἀναίδη μετακινεῖν κατατολμώντες, οἷόν τι καὶ ἡ αὐτοῦ παναγιότης ἐν τῷ εἰρημένῳ ναῷ ἐκκινώμενη, τρεῖς ἐν τῷ βήματι ἀναστηλώσας τὰς ἱερὰς τραπέζας, καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κλῖτος νῶν τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας κεινοτομήσας, τὸ δὲ ἀριστερὸν τῶν τριῶν ἱεραρχῶν, διελὼν τὴν ἱερὰν πρόθεσιν, παραζηλώσας, ὡς ἔοικεν, ἐν τούτοις τῶν Λατίνων τὰ ἄλτάρια, ἀπ' ἐναντίας τοῦ ὁρθοῦ καὶ εὐσχήμονος τῆς Ἐκκλησίας ἐν ἐνὶ γὰρ ναῷ μία ἀναστηλοῦται καὶ ἡ ἱερὰ τράπεζα, καὶ περὶ ἓνα περικεῖνται μικροὶ ἔτεροι, οἱ πάντες μέντοι φυλάττειν ὀφείλουσι τὸ ἴδιον σχῆμα, διττὸν διέχοντες χώρον, κατὰ τὸν ἄνωθεν παραδοθέντα τύπον διατυπώντες καὶ υπογράφοντες τὰ νοούμενα. Ἄπικντα γὰρ τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διαταχθέντα καὶ αὐτὰ δὴ τὰ ἐρώμενα μυστικῇ ἔχει τὴν θεωρίαν, ὥστε εἴ γε ὁ ναὸς σύμπαντα ὑποτυποῖ τὸν κόσμον, ἡ δὲ ἱερὰ τράπεζα θρόνος μὲν ἐν τοῖς νοούμενοις καὶ βῆμα Χριστοῦ, Γολγοθᾶ δὲ καὶ τόπος Κρανίου ἐν τοῖς φαινόμενοις, τό τε ἡμερονύκτιον τοῦ σύμπαντος χρόνου ἀντίτυπον, καὶ θῆμα καὶ θύτης αὐτὸς ὁ Χριστὸς, ἐπάναγχες ἐν ἐνὶ ναῷ καὶ ἐν ἐνὶ ἡμερονύκτιῳ ἓνα τῶν ἱερέων ἐπὶ μιᾷ ἱερᾷ τραπέζῃς ἐπιτελεῖν τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν¹⁷⁷.

Ἀπὸ Γρηγορίου λοιπὸν τοῦ Ε', ἀπὸ τοῦ ἔτους 1798 ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ καθιέρωσις τῶν χώρων τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ εἰς **παρεκκλήσιον τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἢ τῆς Παναμακαρίστου**, ὡς ἀκολούθως ὠνομάσθη τὸ δεξιὸν κλῖτος, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἀνακειμένην ἱερὰν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, καὶ εἰς **παρεκκλήσιον τῶν τριῶν ἱεραρχῶν**, ὡς ὠνόματε τὸ ἀριστερὸν κλῖτος. Ἀπὸ τοῦ 1798 ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ ἡ τῆς ἱερᾶς προθέσεως διατίσεις.

Καὶ ἐν τούτοις ὁ ναὸς ἔμενεν ἔχων εὖρος μὲν καὶ μήκος, οἷον καὶ ὅσον ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ ἀείμνηστος Ἱερεμίας Γ', ὅψο· δὲ λίαν χαμηλόν· ὁ Κούμας συγκρίνων τὸ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ὕψος πρὸς τὸν πρὸ τοῦ Τιμοθέου Β' πατριαρχικὸν νῶν γράφει¹⁷⁸: «ἐπειδὴ καὶ τῶρα (1830) εἶναι μικρὸς, χαμηλὸς καὶ σκοτεινός, συμπεραίνεται ποῶς τις ἦτο πρὶν τὸν μεγαλύνῃ ὁ Τιμόθεος». Ὁ ἀναγνώστης μου ἀρκεῖ ἵνα μάθῃ ὅτι μέχρι τοῦ 1836 τὸ ὕψος τοῦ πα-

τριαρχικοῦ ναοῦ μόλις ἔφθανεν ἕως τοῦ μέρους, δπου σήμερον ἐγείρεται ὁ ἄμβων. Καὶ ἔμεινε μὲν καὶ μένει ὁ ναὸς ὁ πατριαρχικὸς τῶν ἐπὶ Ἱερεμίου Γ' δοθείσας διαστάσεις, ἀλλὰ τὸ σημερινὸν ὕψος καὶ τὸ φῶς ὀφείλει εἰς τὴν πρόνοιαν καὶ τὸν ἀληθὴ καὶ ζέοντα ζῆλον τοῦ ἀειμνήστου ἐν πατριαρχαῖς Γρηγορίου Σ' τοῦ ἀπὸ Σερρών, ὅστις ἐν τῇ πρώτῃ πατριαρχείᾳ αὐτοῦ ἐπεσκεύασε τὸν ναὸν, ἐπιστατήσαντος εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μακαρίτου χατζῆ Νικολῆ, ἀρχιτέκτονος τοῦ σουλτάνου Μαχμουτ Β'. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Γρηγορίου Σ' γενόμενον ὡς καὶ τὸ τοῦ Ἱερεμίου Γ' ἀνευ τῶν πατάγων καὶ τῶν στούμφων καὶ τῶν ἐπιδείξεων, μεθ' ὧν κοῦραι ἱποχαὶ συνοδεύουσι καὶ τὸ ἀνοιγμα ἐνὸς πρυθύρου, ἢ τὴν μετὰθεσιν ἱερωτάτων σεβασμάτων καὶ μνημείων, διακωλύει τὸ ὑπερθεῖν τῆς μεσαιῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἐπίγραμμα, ἔργον δὲ τοῦ ἐν τῇ τῆς ἀρχαίας μετρικῆς γνώσει ἔλπερ τις ἄλλος διακριθέντος ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν σεβαστοῦ διδασκάλου Ἀντωνίου Χαριλάου τοῦτο:

Ἦτοι μὲν μέγαλοιο νεῶς ὁ Γεωργίου ἱερός,
μάρτυρος εὐκλείους, γῆραι εἶλε πάρος.
Λύταρ ἀνηθήσας νέον ἐς κάλλος τότε γ' ἦκεν.
Ὡς χαρίεις ἰδεῖν, ἀγλαὸς ἡδὲ μέγας.
Ζήλω μὲν κλυτοῦτο ἀγαστοῦ Γρηγορίου,
εὖ πατριαρχοῦντος πέντε μετ' ἱσομένου,
ἀδραῖς τ' οἱ δαπάναις ἡδὲ κλήρου ἀρχιερωτάτων.
Τῷ δ' ἀρα Παμμεδίῳ ὕλεια τοῖσι πόροι.

, 4 ω λ 5'

§

Ὁ οἶκος τοῦ πατριάρχου, ὡς φαίνεται σήμερον, ὠκοδομήθη ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Ε' τῷ 1797. Κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ Κούμα¹⁷⁹, ἡ πατριαρχικὴ οἰκία παλαιὰ οὕσα καὶ σεραθρομένη κατήντησεν ἀκατοίκητος, ὁ δὲ οἰκουμένικὸς πατριάρχης ἠναγκάζετο ἵνα διαμένῃ εἰς οἰκίαν ἱδιωτικὰς ἐπὶ ἐνοικίῳ· Γρηγόριος δ' Ε' ἀπεφάτισεν εὐθὺς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ πατριαρχείου· ἐπειδὴ δὲ τοῦ ἔλεγον οἱ πρόκριτοι ἀρχιερεῖς ὅτι ἔλλειπε τὸ εἰς δαπάνην ἀναγκαῖον ἀργύριον, «ἀρκεῖ καὶ θέλει περιστέυειν» ἀπεκρίθη συντόμως ὁ Γρηγόριος. Λαβὼν εἰς τοῦτο τὴν σουλτανικὴν ἀδειαν, ἤρχισε μὲ δραστηριότητα τὸ ἔργον, καὶ ἐν ταῦτ' δι' ἐγκυκλίων τοῦ ἐπιστολῶν ὑπεχρέωσεν ἀρχιερεῖς, ἡγουμένους, ἱερεῖς καὶ διακόνους ὅλης τῆς ἐπικρατείας νὰ συνεισφέρουν τόσα, ὥστε ἀληθῶς ἀφοῦ ὠκοδομήθῃ λαμπρὸς οἶκος, ἐπερίσσειε καὶ ἱκανὴ ποσότης. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Γρηγορίου Ε' ἐπαινεῖ καὶ ὁ τοῦ Μαθᾶ τὸν πατριαρχικὸν κατάλογον γράφας¹⁸⁰: ἀλλ' ἡ πᾶσα σπουδὴ τοῦ Γρηγορίου Ε' καὶ δραστηριότης ἡ πᾶσα κατηναλώθη, ὡς καὶ πᾶν τὸ μετ' ἐπατεῖαν συναθροισθὲν ἀργύριον, εἰς μόνον τὰς βαφὰς καὶ τοὺς κόσμους καὶ τοὺς καλλωπισμοὺς τῆς νέας οἰκοδομῆς, ὥστε δικαίως ὁ Σέργιος Μακρὰτος, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔχων ἐν ὅψι τὰς μεγάλας τοῦ ὁρθοδόξου πληρώματος προσδοκίας περὶ τῶν ἐκ τῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ

177. Μικραίου Ὑπομνήμ. ἐκκλησ. ἱστορίας· παρὰ Κ. Σιθᾶ· Μεσαιων. βιβλιοθήκης τόμ. Γ', σελ. 395—396.

178. Κούμα Ἱστορίαι· τόμ. Ζ', σελ. 440.

179. Κούμα ΙΒ', σελ. 507.

180. Μαθᾶ κατάλογος πατριαρχ. σελ. 264.

ζήλου τοῦ Γρηγορίου Ε' δυναμένων 'να προκύψωσι τῷ γένει καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ὠφελειῶν, ἀπ' ἑτέρου δὲ τὰς σπουδαϊοτάτας ἐθνικὰς ἀνάγκας, ὧν εἰς διόρθωσιν ἐκλήθη ἐκ Σμύρνης ὁ καὶ ἐκεῖ μὴ λίαν εὐδοκίμησας Γρηγόριος¹⁸¹, καταμέμφεται τῆς περὶ κόσμους καὶ βαφὰς σπατάλης ἅμα μὲν τοῦ ἐθνικοῦ χρηματός, ἅμα δὲ τῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ ἀποτολικοῦ ἀξιώματος ἐνὸς οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. «Πρόνοιαν οὐ τῶν ἀνηκόντων τῇ ἱερᾷ καταστάσει, τῶν δὲ κοσμικῶν καὶ ὑλαίων ἀνέλαθεν—ὁ Μακρῆος γράφει— καὶ διευτυποῦτο οἰκοδομὰς, τὰς παλαιωθείσας πατριαρχικὰς οἰκίας ἀνεγείρειν καὶ πλατύνειν διανοούμενος. Πρὸς δὲ τοιαύτας δαπάνας πολλῶν χρημάτων δεόμενος, κατέγραψε πάντας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερωμένους εἰσφέρειν καταναγκάσας, καὶ τοῖς ὑποτελοῦσι τῷ οἰκουμένικῳ θρόνῳ ἀρχιερεῦσι διενετείλατο τοὺς ἀνὰ πάντας ἐπαρχίας ἱερωμένους ὁμοίως εἰσπράττειν. Ἀλλ' ἐν τοῖτοις κατελύπησε μὲν τοὺς πλείονας τῶν εἰσπραττομένων πένητας ὄντας, παρώχετο δὲ ἅπασι τοῖτοις ἐπιθαλῶν, ὥς εἰ καὶ τοῖς ἱεροῖς τῶν μοναστηρίων τοιοῦτον ἐπήνεγκεν.

Ἡρξάτο γοῦν τῆς οἰκοδομῆς τῶν πατριαρχικῶν οἰκῶν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ τρέχοντος ἔτους (τοῦ 1797 δηλονότι) καὶ διετέλει ῥεμβόμενος ὑλαίως, μέγα μέντοι οἰόμενος ποιεῖν· οὐ γὰρ τῆς μεγάλης καὶ πολλῆς κηλώσεως τοῦ ἱεροῦ γένους συνήσθετο, οὐδ' ὅσα καθ' ἑκάστην ἑταλαιπώρει κακουχοῦμενον ὑπὸ μυρίοις καὶ ἀνυποῖστοις τοῖς δεινοῖς προσέβλεπεν ὁ ὑπέρτατος δοκῶν ἐπίσκοπος, ἀλλὰ συνυπαγόμενος τοῖς ὑποκλέπτειν τὰ κοινὰ βολιώτεροις καὶ τοῖς τὰ ἡμέτερα καταδαπανῶσιν, ἔρχιρε μὲν ξύλα βράπτων, τὸν δὲ λαὸν τοῦ Κυρίου καταξέων καὶ κατατρώγων ταῖς εἰσπραταῖς τοὺς ἐν πενίᾳ τῶν θυσιαστηρίων τῶν φρικτῶν μυστηρίων προσέχοντας, τοῦ ἰδίου ἀξιώματος μικρὰ βροντίζων. Οὐ γὰρ λίθους κατατρώγειν, ἀλλὰ ψυχὰς, οὐδὲ κοσμεῖν τοίχους, ἀλλ' ἐκκλησίαις ὅλας ἐτάγη, καὶ ὡς ἀρ' ὑψηλοῦ περιθεῖν τὴν σύμπασαν, καὶ ἀποσοβεῖν καὶ δώκειν ἐκ τῆς ποίμνης τοὺς λύκους, μάλιστα κατ' αὐτοὺς τοὺς καιροὺς, καθ' οὓς οἱ ἀπὸ θυσμῶν αἰολόμορροι λυτῶντες εἰσέφρησαν κατὰ πάσης λατρείας»¹⁸².

Τελευταίαν ἐπισκευὴν ἤγαγεν εἰς τέλος μετὰ φιλοκαλίας ὑπὸ δοκίμων ἐργατῶν συντελεσθεῖσαν ὁ πατριάρχης πρῶτην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ Γ' ὁ ἀπὸ Θεσ-

σαλονίκης, λιθοστρώσας τὸν περὶ τὸν ναὸν πλακωτὸν περίβολον, ξύλινά τινα δωμάτια χρήσιμα τῷ πατριαρχικῷ κλήρῳ καὶ τοῖς νεωκόροις ἀνεγείρας πρὸς πενταετίας, καὶ ἴδιον λιθοκτιστὸν οἶκημα πρὸς ἐγκατάστασιν γραφείων τινῶν.

§

Αὗται μόναι γνωσταὶ μοι τυγχάνουσιν αἱ ἐπισκευαὶ, οἰκοδομαὶ τε καὶ ἀνακαινίσεις ἐν τῇ τῷ σήμερον πατριαρχικῷ οἴκῳ καὶ τῷ ναῷ ἀπὸ τοῦ 1603 γενομένης. Ἐπὶ τῇ βᾶσει αὐστηρῶν γροντογράφων ἐλθεῖς τὴν ἱστορίαν αὐτῶν, ὧν μὲν τὰς ἐπεικεῖς, ὧν δὲ τὰς μετὰ πικρίας τινὸς αὐστηρὰς κ' ῥσεις υἱοθετήσας, ἐκείνο μόνον ὑπ' ὅψιν εἶχον ἐν τῇ μακρᾷ περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ μονογραφίᾳ, ὅτι θεῖον 'να εἰπωμεν ἀείποτε τὴν ἀλήθειαν, μὴδ' ἐπ' ἐλάχιστον ὑπὸ συμπαιδείας τινὸς ἐλκυνόμενοι καὶ δεκαζόμενοι. Οὐδ' ἐπελθόντων τοῦ ὑπὸ τοῦ χαρίεντος ἐκ Σχισμάτων συγγραφέως λεχθέντος ὅτι ὁ γράφων ἱστορίαν οἰκονόμῃτε πρέπει 'να θύῃ μόνῃ τῇ ἀληθείᾳ, ἀποβλέπων οὐκ εἰς τοὺς νῦν ἀκούοντας, «ἀλλ' εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα συνεσμένους τοῖς συγγράμμασιν. Εἰ δὲ τὸ παρυτίκτα τις θεραπεύει, τῆς τῶν κολακευόντων μερίδος εἰδότης ἂν νομισθεῖται, οὗς πάλαι ἡ ἱστορία ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς ἀπέστραπτο, οὐ μείων ἢ κομμωτικὴν ἢ γυμναστικὴν»¹⁸³.

(Ἐπεται τὸ τέλος)

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τῇ κυριακῇ, 17 ἰουνίου, ἐτετέλεθον ἐν τῷ κατὰ τὸ Μ. βεθμα ἱερῷ ναῷ τῶν Ἀσωμάτων μνημόσυνον ἐπὶ τῇ τριετίᾳ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου ἐν πατριαρχίᾳ Γρηγορίου Σ', ὑπὸ τῆς Α. Σεβ. τοῦ μητροπολίτου γέροντος Ἱεροκλείας κ. Γρηγορίου, συλλειτουργούντων τοῦ σεβ. μητροπολίτου Καρπάθου καὶ τοῦ πανιερ. ἐπισκόπου Παμφίλου. Τὸν μνημόσυνον λόγον ἀπήγγειλεν ὁ προϊστάμενος σεβ. μητροπολίτης Ἱεροκλείας, ὑμνήσας τῆς ἀρετῆς τοῦ μεταστάντος καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας συνεισφέρειν καὶ κατ' ἐπίγνωσιν ἀφοσίωσιν τοῦ αἰοδήμου τῆς Νέας Ἰώμης ἀρχιεπισκόπου.

Ἐν τῇ κοινῇ τῶν ὁσίων σοφιστῶν συνεδριάσει τῆς γῆς, ληρωθείσας ὑπ' ὅψιν τῆς παρυτίκτου τῶν Ἐξοχ. Ἀλεξάνδρου πασᾶ Καθαροδωρῆ καὶ Ἱ. Σάββα πασᾶ, ἐξελέγησαν οἱ Ἐξ. πρόγραμμα Μιλτιάδης πασᾶς Ἀριστάρχης καὶ Βασιλάκης ἐρένδης Ἰωαννίδης· ἀντὶ δὲ τοῦ εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἀναχωρήσαντος, διὰ λόγους ὑγείας Κωστᾶκη ἐρένδῃ Ἀνθοπούλου ὁ Θεμιστοκλῆς ἐρένδης Χριστοφορίδης.

Ἡ Α. Σ. ὁ μητροπολίτης Δέρκων κ. Ἰωακείμ μετέβη ὅπως διαμαίνη κατὰ τὸν ἰούλιον ἐν τοῖς λουτροῖς τοῦ Ἰσχλ.

181. κατὰ τοῦ κλήρου, δυστυχῶς, ἐν γένει καταπερόμενος ὁ μετομόνυχος Κοραῖς, ἰδοὺ τί ἔγραψε πρὸς τὸν πρωτοψάλτην τῆς Σμύρνης τῇ 4 ἰουλίου 1790 περὶ τοῦ Γρηγορίου Ε', μητροπολίτου τηλικαύτα Σμύρνης ὄντος: «Μελεῖτε νὰ τὸν ἐξώσετε, καὶ αὐτὸ εἶναι θεμελιώδες ἔργον· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ θεραπεύσῃ τὴν πληγὴν σας· ἐξώσετε τὸν Καλλινίκον (γραπτὸν Ἰωὴ Προκόπιον) καὶ ἐλάθετε χεῖρονα τοῦ Καλλινίκου· ἔφυγε καὶ αὐτός. καὶ ἡ Σύνοδος, διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν τῆς Σμύρνης, τὸν ἔκαμε πατριάρχην, ἤγουν, ἐπειδὴ τὸν εὗρεκε πιστὸν ἐπ' ὀλίγη, τὸν κατέστησεν ἐπὶ πολλῶν καὶ ἐπεμψεν εἰς ὑμᾶς ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ πιστότερον...» βλ. ἐπιστολὴ Α. Κοραῖ πρὸς τὸν Σμύρνης πρωτοψάλτην ἐν Παρισίοις 1838, σελ. 23.

182. Μακρῆου Ἰστορία, παρὰ Σάββα· ἐν ὀνόματι.

183. Λουκιανὸς περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν § 39—40.

Ἀπόφασιν ἀξίαν ἐπαίνου ἀναγράφωμεν ἐν ταῖς στήλαις τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» μετὰ χαρᾶς πλείστης. Οἱ ἰδιοκτῆται καὶ οἱ διευθυνταὶ τῶν ἐν Πιερὰ ἐμπορικῶν καταστημάτων ἀπεφάσισαν ἀπὸ κοινοῦ νὰ μένωσι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τῆς κυριακῆς κεκλεισμένα τὰ καταστήματα αὐτῶν. Οὕτω δὲ πάντες δίδουσι δεῖγμα τοῦ ἀγιασμοῦ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος.

Δύο ἀγαθὰς πράξεις τιμῶνται καὶ πάλιν τοὺς ἐργάτας αὐτῶν ἀναγγέλλει ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια». Ἡ μὲν ἐστὶ τοῦ ἐν Παρισίῳ διαμεινοντος ἐξοχ. Χρηστάκη Ζωγράφου, δωρησαμένου τῇ Ἱερατικῇ σχολῇ, ἃς εἶχε δανείσας ἄλλοτε 250 λίρας· ἡ δὲ τοῦ σεβαστοῦ διδασκάλου τοῦ γένους Ἰωάννου Φιλανθρώπου διαθεμένου τῇ συναινέσει καὶ τῆς σεβ. αὐτοῦ σύζυγου τὴν ἐν Μεγάλῳ Ῥεύματι μεγάλην αὐτοῦ παράλιον οἰκίαν τῷ τε οἰκουμένικῳ πατριαρχεῖῳ καὶ τοῖς ἐθνικοῖς φιλανθρωπικοῖς καταστήμασιν, ὅπως ἀμφοτέρω γένωνται μετὰ θάνκτον τῶν εὐτεδῶν διαθετῶν κάτοχα, ἐπὶ μικρᾷ μόνον ἀμοιβῇ πρὸς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ. Τὸν εὐρὺν κτήπον τὸν ἀνωθεν τῆς οἰκίας κληροδοτεῖ ὁ γεραρὸς διδασκαλὸς τῷ ἐν Μ. Ῥεύματι ἀγιάσματι τοῦ προφῆτου Ἡλίου.

Εὐχαρίστως ἀναγγέλλομεν ὅτι ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν Σαμίων, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Α. Ὑ. τοῦ ἡγεμόνος Σάμου Κωστάκη Ἀδυσίδου πατσαῶ, ἐψηφίσαντο ἐκατὸν λίρας, ὅπως διατεθῶσιν ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων.

«Μετ' εὐγνωμοσύνης ἀγγέλλει ἡ Ἐφορὰ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Νικολάου εἰς Ἱζαίρλῃ Βαξὲ τὴν ἐξ 100 λιρῶν προσφορὰν τῆς κυρίας Σταματουλάς Μαρτζέλλα ὑπὲρ τοῦ πτωχοῦ ναοῦ τούτου, πρὸς μνήμην τοῦ αἰτίμου αὐτῆς ἀδελφοῦ Ἰωάννου Μαρτζέλλα». (Ἀμύ. ἀλθ. 14 ἰουνίου)

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΥΠΡΟΥ.—Περὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος τὴν ὀρθόδοξον αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν Κύπρου ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος ἀναγινώσκωμεν ἐν τῇ «Φωνῇ τῆς Κύπρου» τῆς 26 μαΐου τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Α. Μακαριότης ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου μετὰ τῶν τριῶν μητροπολιτῶν τῇ παρελθούσῃ δευτέρᾳ (21 μαΐου) ἐπισκεψάντο τὴν Α. Ε. τὸν Μ. Ἀρμοστήν, ὅστις καίτοι ἀδιαθετῶν ὑπεδέξατο αὐτοὺς μετὰ τῆς προσηκούσης φιλοφρονήσεως. Ἐὰν αἱ πληροφορίες ἡμῶν ὥσιν ἀκριβεῖς, ἡ ἐπίσκεψις αὕτη τῶν ἀρχιερίων σχετίζεται πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅστις συνεκάλεσεν αὐτοὺς ἐν συνόδῳ· ἐθεωρήθη εὐχαιρὸν, πρὶν ἢ γίνῃ ἡ πρόσκλησις τῶν ἀντιπροσώπων, ἡ εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διευθετήσεως ἀπορῶσα, νὰ πληροφορηθῶσι τίνων διαθέσεων ἐμφερεῖται ἡ πολιτικὴ ἀρχὴ περὶ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας (Κύπρου). Δύο τινὰ ἔδει νὰ γίνωσι γνωστὰ αὐτῇ ἐν τῇ ἀρχῇ κατανεῦν νὰ μείνῃ τὸ πρὸ τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως σύστημα τὸ διὰ τῶν βερατιῶν καθιερωμένον, τότε ἀνέγκη νὰ χορηγήσῃ τὴν δέουσαν προστασίαν· ὅτι ἐὰν ἡ ὁσονοῦπα συγκροτηθεῖσιν ἐν συνέλευσις ἀντικατα-

στήσῃ νέον σύστημα, ἀρὰ γε ἡ κυβερνήτης εὐαρεστεῖται νὰ δώτῃ κῆρος νόμου εἰς τὰ ἀπαρσισθέντα ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τῆς εἰδικῆς ἀντιπροσωπείας;

Ἡ Α. Ἐξοχότης οὐδαμῶς ἀντέτεινεν εἰς ὅσα ὑπέδωλόν αὐτῷ οἱ ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἀνακοινώσῃ ταῦτα εἰς τὴν κυβερνήσιν τῆς Α. Μεγαλειότητος μετὰ τῶν δευστῶν συστάσεων· ἀπήτησε δὲ νὰ ἐπιδοθῶσιν αὐτῷ τὰ σχετικὰ βεράτια, ὅπως λάβῃ γνῶσιν τῶν περιεχομένων· ἡ Α. Μακαριότης ὑπεσχέθη νὰ ἐπιδώσῃ τὸ βεράτιον του, ὅπερ ἐν μεταφράσει εὐρίσκεται παρ' αὐτῷ· διότι καὶ ἐπὶ τῆς ἀρμοστείας τοῦ σίρ Γάρνερ Οὐελεσέλη, γενομένου τοῦ αὐτοῦ διαδήματος, εἶχον μεταφρασθῇ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ.

Κατὰ τὴν ἐγκύκλιον τῆς ἱερᾶς συνόδου, ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ἀντιπροσώπων ἀπάσης τῆς νήσου ἔσται 46».

Ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι (φύλλῳ τῆς 5 μαΐου) ἀναγινώσκωμεν ἀναφορὰν τῶν κατοίκων Λευκωσίας παρακαλούντων τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον κ. Σωφρόνιον νὰ διαβιβάσῃ πρὸς τὴν Μ. τοῦ Χ. Ἐκκλησίαν τὰ εἰλικρινῆ αὐτῶν συγχαρητήρια καὶ τὴν ἀνυπόκριτον ἐπιδοκιμασίαν ἐπὶ ταῖς ὑπὲρ τῶν καθεστώτων τῆς Ἐκκλησίας ἐνεργείαις τῶν δύο σωμάτων, τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῦ ἐθν. Μ. συμβουλίου, ἅτινα ἐξαικολουθοῦσι διαφυλάττοντα τὰ εἰς χεῖρας αὐτῶν ἐμπεπιστευμένα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους συμφέροντα, ὧν ἐτάχθησαν ἀγρυπνοὶ φρουροὶ καὶ πρόμαχοι».

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΘΗΝΩΝ.—Ὡς ἡγγείλαμεν, τὸ παρελθὸν σάββατον (2 ἰουνίου) ἐτελέσθη ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς ἀγίας Εἰρήνης ἡ χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας κ. Δαυὶδ Τολμίδου, ὑπὸ τῶν σεβασμ. μητροπολίτου Λαρίσης καὶ τῶν ἐπισκόπων Θηβῶν καὶ Σταγῶν. Κατὰ τὴν χειροτονίαν παρῆν πλῆθος λαοῦ, ἰδίως ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Εὐρυτανίας καὶ Ναυπακτίας (αἰῶν 4 ἰουνίου).

Ἀφίκετο ὁ Ζακύνθου ἀρχιεπίσκοπος κ. Διονύσιος Λάττας.

Ἀνεχώρησεν εἰς Εὐρώπην, χάριν τῆς πασχούσης αὐτοῦ ὑγείας, ὁ Μεσσηνίας ἀρχιεπίσκοπος κ. Πανάρετος Κωνσταντινίδης (αἰῶν 15 ἰουνίου).

ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου ἤρθη ἡ διαταγὴ, δι' ἧς ἀπηγορεύετο εἰς τὸν πρώην ἐπίσκοπον (γρ. ἀρχιεπίσκοπον) Πατρῶν κ. Ἀβέρκιον ἡ τέλεσις ἱερωργίας ἐν Πειραιεὶ καὶ Ἀθήναις. (Ἐφημερὶς Ἀθηνῶν 16 ἰουνίου).

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ.—Μητροπολίτης Μαυροβουνίου ἐξελέγη, ἀντὶ τοῦ τῇ 16 ἰανουαρίου 1882 ἀποβιώσαντος Ἰλαρίωνος, ὁ σχολάρχης τῆς ἐν Ζάρα τῆς Δαλματίας ὀρθοδόξου θεολογ. σχολῆς ἀρχιμ. κ. Νικόδημος Μίλας.

ΡΟΥΜΟΥΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ.—Τὸ παρελθὸν σάββατον ἐκηρύχθη διὰ βασιλικοῦ λόγου ἀναγνωσθέντος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡ λήξις τῶν ἐαρινῶν συνεδριάσεων τῆς ἱερᾶς συνόδου (αὐτὸς ἡμερῶν 18 ἰουνίου).

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κεῖνται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΕΤΥΧΟΣ
37

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἐδδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἑξαμήνου μετ' ἐτησίου ἀργυροῖ 5, ἐν τοῖς προστασίαις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἑκωτικῷ φράγκῳ 35. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ: 4 ΙΟΥΛΙΟΥ 1884, ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων Μ. Γ.—Ὁ ἀγὼν μεταξὺ πίστεως καὶ ἐπιστήμης: μετάρρασις Ἰωακείμ ἱεροδ. Φοροπούλου.—Μ. Γ. Γεδεών Χρονικά τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ (τέλος).—Ἐγγράφον ἀναφερόμενα εἰς τὰ Χρονικά.—Πρόγραμμα τοῦ βωσικοῦ ἀρχαιολογ. συνεδρίου (ὑπὸ Γ. Π. Βαγλέρη).—Εἰδήσεις: Ἐκλογικὴ συνέλευσις.—Ἐκκλησίαι Ἀθηνῶν.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων ἀνάγκη ἵνα καταλάβωσι καὶ πάλιν τὴν πρώτην τάξιν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀρθρῶν. τῶν πληρούντων τὰ τῆς «Ἐκκλητ. ἀληθείας» τεύχη. Στάδιον ἐθνοπροπευκτοῦ ἀγῶνος, ἀγῶνος εὐέλπιδος πνευματικοῦ, γίνονται ἀπὸ μηνὸς ἐνὸς τὸ συνεντευκτήριον ἀπασῶν τῶν τάξεων τῆς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας, αἰτῖνες εὐρίσκουσιν ἀναψυχὴν ἐν ταῖς ἀνίαις ταῖς καθόλου καταβαλλούσαις τὸν ψυχικὸν ἀνθρώπον, ταῖς ἐν ἡμέραις δυσχερέσει κερνώσαις αὐτὸν ἀπογοητεύσεως ἀλλεπάλληλα ποτήρια. Πράγματι, τὰ συνεντευκτήρια ταῦτα καθίστανται στάδιον ἀναψυχῆς πάροχον. καὶ κατ' αὐτάς τὰς ἡμέρας οἱ πάντες, ἐν τῇ ἀλαγεινῇ συστροφῇ τῶν κοινῶν ἡμῶν πραγμάτων εὐρίσκουσι θέμα πᾶσιν ἀγαπητὸν, παντὶ προσπελαστὸν, πάντων ἐνὸς τὰς σκέψεις, τὰς μερίμνας, τὰς φροντίδας. Ἐνθα οὐδέποτε ἡ περὶ βελτιώσεως τοῦ κακῶς κειμένου καθεστῶτος σκέψις ἐπιπροσθόσταν εὐρίσκει προσωπικὴν συμπάθειαν, ἄλογον ὀρμὴν, ἐλατήριον οἰουδῆποτε συμφέροντος ὑλαίου καὶ παροδικοῦ, ὅπερ πορώσεως θεομισήτου χάριστον γίνεται γέννημα, γεννῶν ἀθεόφοβον ἐκπολέμησιν αἰωνοβιώτων θεσμῶν καὶ συστημάτων. Πλούσιοι καὶ πένητες, ἀμρότεροι συναντῶσιν ἀλλήλους ἐν ταῖς κοιναῖς ταύταις τοῦ πνεύματος πανηγύρεσιν, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἀγῶσι τῆς διανοίας, ἐν οἷς εὐτολμοὶ καὶ θῆρες πλήρεις ἀγωνισταὶ σχηματίζουσι κατ' ὀλίγον ἑαυτοὺς, εὐλόγη τε καὶ εὐχὴ καὶ προστασία τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας, σκαπανεῖς πατρίου πολιτισμοῦ, ἐπιστήμης καὶ ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας διδασκάλους καὶ μύστας, ὑπὸ τὴν αἰγίδα φιλολάου αὐτοκράτορος ἀκαμάτως ἐργαζομένους ὑπὲρ τῆς εἰς τὴν πάτριον ἐστὶν ἐπανόδου τοῦ φωτός τῆς ἐπιστήμης.

Ἡλικία πᾶσα καὶ κοινωνικὴ πᾶσα τάξις εὐρίσκουσιν ἐν τούτῳ συμπιπτούσας ἢ, προσηύστερον εἰπεῖν, συναντιπταμένας τὰς ἰδέας, συμφώνους τοὺς πόθους καὶ πάντοτε σχεδὸν συνδρομὸν τὴν ἐνέργειαν. Τὰ πάντα μὲν εὐρί-

σκουσι καλῶς ἔχοντα, τὰ παρόντα στέργουσιν ὁμῶς, οὐδὲ παύουσιν ἐκζητοῦναι τὰ βελτίω. πολλὰ τὰ ἐν τῇ παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσει διορθώσεως χρῆζοντα, ἀλλ' οἱ ταύτην ἀπὸ συστημάτων καὶ ἀρχῶν παροδικῶν, ὀλιγόδιον ἀριθμῶν τὴν ὑπαρξίν ἀπεκδεχόμενοι νομιζόμεν ἐπιπλανῶνται, τὸ μέγα τῆς ἐθνικῆς ἰσχύος κέντρον καταλείποντες ἵνα ῥιφθῶσιν ὅλως εἰς τὴν ἀμφιβολίαν κύρους καὶ ἀμφιβολωτέρως ἐπιτυχίας ἐνέργειαν ἀρχῶν, ὧν ἡ ὑπαρξὶς ἐκ καιρικῶν ἤρτηται περιστάσεων, ὅλον ἐν ἀλλοιομένῳ καὶ κατὰ τὸν λόγον τῆς οἰκονομικῆς ὑπαρχίας ἡ κακοδαίμονίας μεταβαλλομένων. Ἀπὸ τοῦ κέντρου τούτου, ὡς ἐν ἀρχαιοτέροις ἐξεπήγαξε χρόνοις ἡ πᾶσα τῆς πνευματικῆς κινήσεως τοῦ γένους διεθνήσις καὶ διεξαγωγή, καὶ φροντίς ἡ πᾶσα περὶ βελτιώσεως καὶ τακτοποιήσεως τῶν κακῶς κειμένων, οὕτω καὶ σήμερον πρέπει ἵνα ἀπορρή πᾶσα σκέψις καὶ ἀπόρρασις, εἰς ἣν ἔχουσι καλῶς ἵνα καταβάλλωσι πᾶς ὁ δυνάμενος τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων αὐτοῦ καὶ τῆς πείρας, ὡς ἐν μακρῷ ἡ βραχεὶ διδακτικῷ σταδίῳ συνεκομίστατο, καὶ οὕτω ἵνα συμπρᾶξωσιν ὑπὲρ ἐπιεύσεως κοινῷ πόθῳ. Οἱ τὰς γνώσεις ἔχοντες, οἱ τὴν πείραν κεκτημένοι, σύμφωνον πάντες ἐργαζόμενοι τοῖς παρέχουσι τὴν ὕλικὴν συνδρομὴν, θέλουσι συνετελέσει πρὸς κοινὸν καλόν, ὑπὸ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν ἐπιβλεψίν τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας.

Οὐδὲ πιστεύει τις ὅτι τὰ πάντα καλῶς ἔχουσιν. Ἰσχύετε καὶ ἀλληλογραφεῖαι συμπωδέστερον ἀγῶνας ἐκτιθέμεναι πνευματικούς ἐν ταῖς στῆλαις τῶν ἐφημερίδων εὐρίσκουσι τοὺς πάντας εὐθὺς καὶ μετὰ ζήλου τὸ καλῶς αὐτῶν ἐκπληροῦντας: διδασκάλους, ἐσθέρους, μαθητάς: εἰς δὲ τὴν μεγάλῃ ἡρόν ἐλπίσιν οἰουδῆτινος ἀνταποκριτοῦ μετὰ μικρὸν ἀκούομεν ἀντίστροφον οὐχὶ ἐν λόγοις ἀλλ' αὐτῶς ἐν πραγματικότητι γινόμενῃ, τὴν ἀπόλυσιν τοῦ διδασκάλου ἐν ἀρχαῖς τοῦ ἐπιόντος ἔτους, ἢ πολλάκις ἐν μέσῳ τοῦ σχολικοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπὶ ἀνικανότητι, ἣν οἱ ἀρμόδιοι καλλίστα ἵνα κατανοήσωσιν ἡδύναντο λίαν ἐγκαίρως, εἴπερ ὑπῆρχε πράγματι τοιαύτη, καὶ ἵνα προλάβωσιν, εἴπερ ἐξήταζον ἐγκαίρως. Πεδίαις ἡμιμαθῆς διδασκάλος, ἀναλαμβάνων ἵνα μεταδῇ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ὅπερ αὐτὸς οὐδέποτε εἶχε, δηλητηριάζει διανοίας, ἄξιος ὧν πάσης τιμωρίας: ἀλλὰ τὴν πρώτην

εὐθὺν ὑπέχουσιν οἱ μεριμνῶντες περὶ σχολείων καὶ παιδείας, οἱ συλλέγοντες ἔθνη κακείθεν αὐτοὺς, οἱ προβληματικὴν καθιστῶντες τῶν κέντρων τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαιδείας τὸ ἔργον ἀλλ' οὐχ ἤττον, εἰ τι κακῶς ἔχον εἶδομεν, ὀφείλομεν ἅνα ἐμολογώμεν, πῇ μὲν παρέδωκεν ἐξετάζοντες, τί δ' ἐρέξαμεν ἀναλογιζόμενοι, τί δ' ἡμῖν ὁρῶν οὐκ ἐτελέσθη ἐρευνῶντες, ἵνα καὶ τὸ μὴ τελεσθὲν πραγματούσωμεν, καὶ τὸ κακῶς γενόμενον βελτιώσωμεν, ἀδιαφοροῦντες ἂν δυσχερεστήσωμεν ἐκείνους τυγλὸν—δλιγίστους βεβαίους—ὅσοι νομίζουσιν οὐχὶ πικρῶς ἀκουομένην εἰ μὴ καὶ λεγομένην τὴν ἀλήθειαν. Εὐκαιρὸν ἀρομήν εἰς ἐπιτέλειαν ἐκείνου τε καὶ τούτου παρέχουσιν ἡμῖν αἱ φαιδραὶ τῶν γραμμάτων πανηγύρεις, αἱ κατὰ τοὺς δύο τοὺς ἰδίᾳ θερινούς μῆνας τελοῦμεναι.

Τοῦ λήξαντος ἰουνίου τὸ τελευταῖον ἀνασκοποῦντες ὁκταήμερον εὐρίσκωμεν καὶ πάλιν τὰς παρ' ἡμῖν ἀνωτέρας σχολὰς, ἐν αἷς μετ' ἀφοσιώσεως ἀλάματοι ἐργάται τὸ καθήκον αὐτῶν ἐξεπλήρωσαν καὶ κατὰ τὸ λήξαν σχολικὸν ἔτος, ὡς πρότερον, διαπρεπούσας καὶ καλοὺς ἀποδούσας τῇ κοινωνίᾳ καρπὸς εὐσυνειδήτου ἐργασίας διδασκαλιστῶν καὶ διδασκάλων. Τὸ **Ζάππειον** ἐτέλει τῇ 24 ἰουνίου τὴν ἑορτὴν τῆς ἀπονομῆς τῶν βραβείων ταῖς ἀριστευσάσαις μαθηταῖς, ἐπιτροπὴ δ' ἐξεταστικὴ ἐκ τῶν καθηγητῶν Ἰω. Φιλαλήθους καὶ Β. Δ. Καλλιφρονος, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ σεβασμ. γέροντος Νικομηδείας κ. Φιλοθέου Βρυεννίου, αὐστηρῶς ἦν ἔλαβεν ἐντολὴν παρὰ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἐκπληροῦσα θαυμασίαν εὕρισκε τὴν ἐν πᾶσι πρόοδον τῶν μαθητῶν, ἣν ἐπιυλῶγει ὁ σεβασμιώτατος τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου τοποτηρητής.—Ἐπεσφράγιζον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὰς ἐν τοῖς μαθήμασι δημοσίᾳ γινόμενας δοκιμασίας τῶν μαθητῶν αὐτῶν καὶ μαθητριῶν ἡ **Κεντρικὴ Ἱερατικὴ σχολὴ** καὶ τὸ ἐν Φαναρίῳ **Ἑθνικὸν Ἰωακείμιον παρθεναγωγεῖον**, εἰς ὑπερδιακοσίας μαθητῆρας ἐκπαιδεύειν χορηγῆσαν. ὑπὸ ἐξ διδασκαλιστῶν καὶ ἰσαριθμῶν καθηγητῶν μεταδιδόμενῃν, εὐδόκως καὶ μετὰ ζήλου, ἐν μέσῳ δυσχερεῶν οἰκονομικῶν, ἐκπληροῦντων τὸ καθήκον, ὅπερ ἀπέναντι τοῦ γένους καὶ τῆς Ἑκκλησίας ἀνέλαβον. Τέλος ἡ **Ἐμπορικὴ σχολὴ** ἡ ἐν Χάλκῃ ἀπέλυε τῇ 30 ἰουνίου 10 τελειοφοίτους, 172 μαθητὰς ἐν τῷ μητρώῳ αὐτῆς ἐγγράψασα, οἷς παρήνει τὰ πρόσφορα, πατρικῶς ἀπονέμων εὐχὰς καὶ εὐλογίας ὁ σεβασμ. τοποτηρητής. μετὰ τῶν πλείστων τῆς ἱερᾶς συνόδου μελῶν προεδρεύσας τῆς ἐορτῆς· τοῖς συνέχαιρεν ἐκ προσώπου τοῦ Ἐξ. ὑπουργοῦ τῆς παιδείας ὁ ἐκ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ ὑπουργείου τούτου Ἑλιάς ἐφένδης Ματᾶρ. Τὸ ἐν **Χαλκηδόνι Παρθεναγωγεῖον** ἐτέλει τὰς ἐνάρξεις τῶν ἐξετάσεων καὶ τοῦτο τῇ 24 ἰουνίου, ἡ δ' ἐν **Ταταρούλοις ἑλληνικῇ σχολῇ**, ἡ πάντοτε εὐτυχήσασα ἅνα ἔχη διδασκάλους καλοὺς καὶ ζηλωτὰς ἐφόρους, πάντα μόχθον ὑφισταμένους ὑπὲρ ἀξιόπρεπτος αὐτῆς διατηρήσεως, συγχρόνως κατήρξατο τῶν προφορικῶν τούτων δοκιμασιῶν, περὶ τοὺς 100 μαθητὰς διδάσασα. Μνείας ἀξίον τὸ **Νηπιαγωγεῖον Κοντοσκαιολίου**, ἐν ᾧ 175 νήπια ἐδιδάσκοντο καὶ τέλος ἡ ἐν Φανα-

ρίῳ **πρότυπος ἀστυκὴ σχολὴ**, ὑπὲρ τοῦς 150 παῖδας διδάσκουσα καὶ κατὰ τὴν λήξον ἔτος, μετ' ἐπιμελείας, ἦν ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργείου παριστάμενος ἐπήνετεν οἷα τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ Ἀδραχὰ Βασιρίδης ἐφένδης.

Αἱ ἐφημερίδες τῶν ἐπαρχιῶν δλαὶ καλὰς καὶ λόγου πολλοῦ ἀξίας εὐρίσκουσι τὰς ἐξετάσεις τῶν σχολείων, ὧν αὐταὶ ἐκ τοῦ συνεγγύς γινώσκουσι τὴν κατάστασιν. Ἡ «Φιλιπούπολις», ἡ «Ἀμάλθεια», οἱ «Σύλλογοι» πληροῦσι τὰς στήλας αὐτῶν, γράφουσαι περὶ τῆς προόδου τῶν **Ζαρεφείων** ἐκπαιδευτηρίων, τῆς **Εὐαγγελικῆς σχολῆς**, καὶ πολλῶν ἰδιωτικῶν σχολείων. ὧν ἐκτιμῶμεν τὸ ἔργον, ἐπίσης ὡς καὶ τῶν δημοσίων, ἀφοῦ κοινωνία ἀνεπτυγμένη, ἥς ἐν μέσῳ λειτουργοῦσι ταῦτα, προστατεῖν καὶ τὴν ὕλικὴν ὑποστήριξιν χορηγεῖ τούτοις, ἐγγύτερον ἡμῶν καὶ βλέπουσα καὶ ἐκτιμῶσα τὴν ἐν αὐτοῖς γινομένην ἐργασίαν, αὐτὴ πρὸς τοῦτο δεικνυμένη κατὰλληλος καὶ ἀρμοδία.

Ἀλλ' ἐν ταῖς σχολαῖς ἰδίᾳ ταύταις τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς ἴσως κάλλιον ἐπιτυγχάνεται ὡς ἐνούταις τὴν ἀποστολὴν οἴκου καὶ σχολῆς. Οἶκος ἀγωγή καὶ σχολῆς διδασκαλία σύνδρομα γινόμενα ἀγρῶσιν ἀποτελεσματικῶς εἰς μόρφωσιν καὶ διάπλασιν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν τῆς νέας γενεᾶς, οἴκου δὲ καὶ σχολῆς συνεννόησις ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο καὶ συνεργασία, ἀλλὰ καὶ συνεννόησις καὶ συνεργασία μετὰ τῆς ἀρχῆς, ἥτις ἔχει καθήκον ὅπως συνδράμῃ καὶ αὕτη διὰ πάντων αὐτῆς τῶν κλάδων, ἰδίᾳ προφυλάττουσα ἀπὸ βλαβερῶν ἐντευκτηρίων καὶ θεαμάτων τὴν ἀθώαν ἡλικίαν, ἥτις οἶονει κηρὸς εὐπλαστοῦ δέχεται πάντα τύπον ἐπ' αὐτῆς ἐγχαρταττόμενον ὕγιος ἀναπλάσεως ἢ βλαβερᾶς ἐκλύσεως καὶ κακοθρείας. Ἀνεγνωμεν ἄλλοτε ὅτι ἡ ἐν Πάτρει ἀστυνομικὴ ἀρχὴ κατέστησεν ὑπάλλῃλον ἐπὶ τούτῳ, οἷον εἰπεῖν παιδονόμον, ἐφορῶντα τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἔξω τῆς σχολῆς πολιτείας τῶν μαθητῶν. Καὶ ὡς ἐπηνέσαμεν οὐ πρό μικροῦ τὴν ἐνταθῆα κεντρικὴν ἀστυνομίαν, ἀπαγορεύσασαν εἰς τοὺς ὀθωμανόπαιδας τὴν ἐν καφενεῖσι εἰσοδὸν καὶ διαμονήν, οὕτω καὶ πολλῶν μᾶλλον ἐπαινοῦμεν σήμερον τὴν ἐν Χαλκίδι τῆς Εὐδῆας ἀστυνομικὴν ἀρχήν, ἥτις, ὡς ἀναγινώσκωμεν ἐν τῷ «Αἰῶνι» τῆς 19 ἰουνίου, αὐστηρῶς ἀπηγόρευσε τοῖς νέοις τὴν εἰς τὰ καφενεῖα εἰσοδὸν.

Οὕτως ἡ κοινὴ πάντων ἐργασία πᾶσι τοῖς πολιτευομένοις καὶ τοῖς διδάσκουσιν ἐπιβάλλεται, ἵνα μὴ κατὰ τοὺς αἰτωπέους ἥρωας ἀνθρακῶς καὶ γναφῶς ἐπιτελῶμεν ἔργον ἐν τῇ ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἡθικῆς διαπλάσεως τῶν νέων κοινῇ ἐνεργείᾳ. Οὐδεὶς ἄλλως ἀρνεῖται ὅτι πᾶσα παιδείσις καὶ ἐπιστήμη ἀνεὺ εὐσεβείας καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία γίνεται καὶ καταστροφῆς πύργος εἰς τὰς κοινωνίας· εἰ δὲ ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» ἐμπαρηγόρησεν, ἐνόμισεν ὅτι ὁ καταλλήλότερος εἰς ἐκθεσιν γνωμῶν καὶ ἰδεῶν τοιούτων καιρὸς ἐστὶν ὁ καιρὸς τῶν δημοσίων ἐξετάσεων. Ὅταν ἐξετάζονται μαθηταὶ τί ἐπραῖαν καὶ τί ἔμαθον, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς καθήκον ἅνα ἐξετάσωμεν ἀλλήλους τί τῶν πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καθήκοντων ἐπιτελέσαμεν. Ὁ καιρὸς εὐθετος.

Ο ΑΓΩΝ

ΜΕΤΑΞΕ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας τοῦ Δαυὶδ HUME
καὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς πιθανότητος*.

(Wahrscheinlichkeitsrechnung).

Πρόλογος. Σκοπὸς τοῦ μικροῦ τούτου φυλλαδίου εἶναι νὰ χορηγήσῃ τὴν πειστικὴν ἀπόδειξιν ὅτι πᾶσαι αἱ ἐκ μέρους τῆς ἐπιστήμης—ἰδίᾳ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν—ἐκτοξεύονται κατὰ τῆς πίστεως· προσβολαὶ εἶναι λογικῶς ἀνευ ἀξίας καὶ ἐπομένως ἀνευ βεβαιότητος· τινος, ὑπάρχει δ' ἐλπίς ὅτι θὰ τύγῃ τῆς εὐμενούς· ἀποδοχῆς τῶν φρονίμων ἀναγνωστῶν, οἷς μέλλει περὶ πίστεως καὶ ἐπιστήμης. Διότι τὸ ζήτημα, περὶ οὗ πρόκειται ἐνταῦθα ἀνήκει τῇ ἀνθρωπότητι καθόλου καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ συνυπονοούμενον ἐν τῇ ἀλληγορικῇ τοῦ Δάντου παραστάσει ἐν τῇ πρώτῃ ψῆδ τοῦ βίου λέγοντος:

Perché non sali il diletto monte
Ch'è principio e cagion di tutta gioia

Τὸ περιεχόμενον τοῦ φυλλαδίου τούτου ἀπετέλει ἀρχικῶς, συντομώτερον δὲν, ἄρθρον ἐφημερίδος. Ἐνταῦθα ἐκτείνεται διὰ τινῶν νέων πλατυσμῶν, ὧν ὁ κυριώτερος ἀφορμῆθι ἐκ τοῦ ἀξιολόγου συγγράμματος: «τῇ σκέψις τοῦ Δαυὶδ Hume καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τῆς πιθανότητος» ὑπὸ τοῦ δόκτορος Θωμᾶ G. Masaryk καθηγητοῦ ἐν Πράγῃ (Wien 1884).

Ἡ ἐν αὐτῷ ἐπιτυχὴς ιδέα, ἵνα γένηται χρῆσις τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς πιθανότητος, ἐγένετό μοι εὐάρεστος ἀφορμὴ νὰ ῥίψω ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς ἀποδείξεων πλείότερον τοῦ μέχρι τοῦδε φωτός, ὡς πιστεύω. Κατ' ἐμὴν ιδέαν ὁ ὑπολογισμὸς τῆς πιθανότητος δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐναντίος τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Hume, ἀλλ' ὡς κατάλληλος συμπλήρωσις αὐτῆς γενομένη διὰ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης τοῦ νῦν καιροῦ· οὕτως ὥστε ἡ ὅλη ὑπόθεσις δύναται νὰ διατυπωθῇ οὕτω: Πᾶσα φυσικὴ ἐρευνα βασιζέται ἐπὶ ἀτελοῦς ἐπαγωγῆς· καὶ δίδει ἐνεκα τούτου πάντοτε μεγάλας πιθανότητας κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον, οὐδέποτε ὅμως βεβαιότητα.

Εἴθε τὸ μικρὸν τοῦτο φυλλάδιον ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ μορφῇ ν' ἀνταποκριθῇ τῷ σκοπῷ δι' ὃν ἐγράφη.

Ἐν Ἀνωθέρῃ, 14 ἀπριλίου 1884.

* Ἡ ἐκτεταμένη διατριβή, ἣν μετὰ προσοχῆς θ' ἀνιγνώσκουσιν οἱ τῆς ἑκκλ. ἀληθείας ἀναγνώσται· ἔργον ὑπάρχει τοῦ κ. Θεοδώρου Wittstein διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας καὶ καθηγητοῦ, μεταφράσθη ἔτι τοῦ γερμανικοῦ βιβλίου ἐν Λειψίῳ, παρ' οὐλοῦ. Ἰσακίημ Ιεροκλινίου Θεοπόουλου.

ΠΙΣΤΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ.

Α'

Ὁ ἀγὼν μεταξὺ πίστεως καὶ ἐπιστήμης, ἀφότου ὑπάρχει ἐπιστήμη, ἐκίνησε μεγάλως τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων· καὶ σήμερον δὲ ἀκριβῶς ὅτε ὁ ἀγὼν τοῦ πολιτισμοῦ (Culturkampf) ἀκμάζει, ἡ κίνησις ἐπετάθη εἰς τὸ ὕψιστον. Συγγράμματα δημῶδη, σύλλογοι πρὸς μόρφωσιν τοῦ λαοῦ καὶ ἐπιστημονικὰ ἀναγνώσματα παντὸς εἶδους εὐγενῶς ἀμιλλῶνται νὰ πράσχωσι μεγάλην κατὰ τὸ δυνατόν ποσότητα «μορφώσεως» τῷ λαῷ, ἀδιάφορον ἐὰν καὶ πῶς αὕτη δύναται νὰ περῇ· τ' ἀποτελέσματα λοιπὸν τούτου δὲν βραδύνουσι καὶ εἰσὶ τοῖς πᾶσι καταρνή. Ὁ καλούμενος μεμερφωμένος τρέφει ἀπειρον πρὸς τὴν ἐπιστήμην σεβασμὸν· ἡ ἐπιστήμη, ἥτις κατεσκεύασεν καὶ τῷ αἰμομηχανᾷ καὶ ἐφεῖρεν ἠλεκτρικὸς τηλεγράφους ἰσχύει δι' αὐτὸν καὶ δι' ἄλλα πράγματα ἐπίσης ὡς ὕψιστον κύρος· καὶ ὅπου κατὰ ταῦτα τὰ ἐξαγόμενα τῆς ἐπιστήμης ἀντιφάσκουσιν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πίστεως, ἐκεῖ ἀρχεται ἡ πίστις νὰ κλονίζεται, αἶρει δὲ τὴν νίκην ἡ ἐπιστήμη. Ναί· καὶ αὐτὸς ὁ ἐπιστήμων, ὁ κυρίως ἐρευνητῆς συμβαδίζει ἐν τῷ γενικῷ κλονισμῷ· λησμονεῖ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἵσταται καὶ παρουσιάζει μετὰ ἐσφαλμένης λογικῆς τὴν λεγομένην γνώσιν αὐτοῦ, ἵνα παρασκευάσῃ ἐκ ταύτης κατὰ τῶν ἀρθρῶν τῆς πίστεως ὅπλα, ἅτινα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ ἐνεργοῦσιν ἔτι ἀποτελεσματικώτερον. Τίς πιστεύει σήμερον ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος κατάγεται ἐκ τοῦ πρώτου ζεύγους τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας; Τίς πιστεύει ἔτι ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ σώματι κατοικεῖ ἀθάνατος ψυχὴ; Ἡ ἐπιστήμη λαλεῖ· λοιπὸν, ἡ πίστις πρέπει νὰ φιμωθῇ. Ἡ ἐπιστήμη, ἐνταῦθα αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι ἰδίᾳ—ἀνεκάλυψε τοὺς λεγομένους φυσικοὺς νόμους καὶ ἀνακαλύπτει καὶ ἡμέραν τοιοῦτους, καὶ ὡς ἕκαστον πραγματικὸν συμβᾶν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀφείλει ἀκριβῶς νὰ κανονίζεται. Ἐν ἐκάστη παρατηρουμένῃ ἐνεργείᾳ κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τῇ βάσει τῶν φυσικῶν τούτων νόμων ἀποδείκνυται ἡ προϋπαρχούσα αἰτία, ἐπίσης δὲ καὶ ἐν ἐκάστῃ αἰτίᾳ ἡ ἐπακολουθούσα ἐνέργεια. Αἰτία καὶ ἐνέργεια εἰσὶν ἀλληλἐνδεαι. Ὁ κόσμος ἐμοιάζει ὡρολογίῳ μηδέποτε γρη῏οντι «κοσμοῦσματος». Τὸ πᾶν βαίνει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀπ' αἰῶνων εἰς αἰῶνας. Ὅ,τι δὲ τούναντίον ἀντιφάσκει τοῖς φυσικοῖς νόμοις, τοῦτο εἶναι ἀδύνατον καὶ οὐδέποτε συμβαίνει. Διὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης ὁ ἀφθόνομεν αἰσιῶς εἰς τὴν ἀπελπιστικὴν διδασκαλίαν τοῦ Βουδδισμού· διότι ἐπὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ Θεός, γίνεται παρ' ἑρῆμα καταρνή· ὁ Θεὸς θὰ ἦτο περιττός.

Ἐνώπιον τοιούτων πραγμάτων, ἅτινα δὲν μεγαλοποιῶμεν, ὁ πιστεύων φρίττει καὶ στρέφει περίξ πρὸς βοήθειαν. Παρατηρήσωμεν ἐν πρώτοις περὶ τούτου ὅτι πάντοτε ὁ πηρὲς ἐπιστημονικώτατοι ἄνδρες, οἵτινες στερεῶς ἐπίστευσαν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἱεράν χωρὶς ν' ἀντιφάσκουσιν ἑαυτοῖς· ὅτι, πρὸς τούτοις, εἰς μέγας φυσιοδίφης ἀπεφῆ-

νατο ότι: «ὀλίγη μὲν ἐπιστήμη ἄγει εἰς τὴν ἀπιστίαν, πολλή δὲ ἐπαναφέρει εἰς τὴν πίστιν». Καὶ τῷ ὄντι, εἰς τίνα δὲν συνέβη, ἐν τῷ παρατηρεῖν τὴν ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου, ὅτε τὸ κατὰ τὰς προϋπολογισθείσας στιγμὰς περιμενόμενον σκιερὸν χεῖλος τῆς σελήνης εἰσέρχεται εἰς τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου, νὰ μὴ αἰσθανθῇ ἑαυτὸν καταλαμβανόμενον ὑπὸ ἱερᾶς φρίκης, ἣτις ἐσημαίνει τι ἀνώτερον! Καὶ μήπως εἰς Βολταῖρος δὲν ἀνέκρᾳζεν ἐπὶ τῇ θῆξ μεγαλοπρεποῦς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου: ναι, ὑπάρχει Θεός! Ἡμεῖς μετὰ τελείας πεπονήθειας ὑπογράφομεν τὴν ἀνωτέρω γνώμην τοῦ Βάκωνος· φρονούμεν δὲ ὅτι οὐδέποτε ἐξαγόμενον ἐπιστημονικῆς ἐρευνῆς δύναται ν' ἀντιφάσκη τῇ πίστει· ἀλλ' ὅτι τούναντίον ἀρκεῖ μόνον νὰ ληθῇ ὑπ' ὅψει τὸ σημεῖον, ἐν ᾧ πίστις καὶ ἐπιστήμη συναντῶνται, ἵνα φανῇ πᾶσα ἀντίφασις μηδενίζομένη. Τὸ παραβλάπτειν τὸ σημεῖον τοῦτο, ἢ ἴσως τὸ ἀμαυροῦν αὐτὸ σκοπίμως εἶνε τὸ μεγαλείτερον, δι' ὃ πρέπει νὰ μεμφώμεν πᾶσας τὰς κατὰ τῆς πίστεως γενομένας προσβολάς. Θὰ προσπαθήσωμεν ἐνταῦθα ν' ἀναπτύξωμεν τὸν πυρῆνα τοῦ ζητήματος.

Ὅταν ἡ πίστις ἀντιφάσκη τῇ ἐπιστήμῃ ἢ ἀπλουστατῇ καὶ φυσικωτάτῃ διεξόδος, πανταχοῦ ἐνθα θέλομεν νὰ διασώσωμεν τὴν πίστιν, εἶνε νὰ εἰκάσωμεν ἐν τῇ φαινομενικῷ βεβαίᾳ καὶ συμπεπληρωμένῃ ἐπιστήμῃ πλάναν οὐχ ἥττον, αἰτίνες διέφυγον πρὸς καιρὸν τὴν παρατήρησιν ἡμῶν. Πράγματι ἡ διεξόδος αὕτη ὑπόσχεται ἐπιτυχίαν τινὰ ἅμα ὡς καλῶς ληθῇ ὑπ' ὅψει ἡ καὶ αὐτὸ οὐσία τῶν λεγομένων φυσικῶν νόμων. Οἱ φυσικοὶ νόμοι ἀξιοῦντες ὅτι ἐκφράζουσιν ἀληθῶς ἐκεῖνο, ὅπερ πράγματι συμβαίνει ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗς ὁ ἀδάης, ὁ μηδέποτε δοκιμάσας τὸν τρόπον καὶ τοὺς μέθους τῆς ἀνακαλύψεως αὐτῶν, λίαν προθύμως ἀποδέχεται ὡς ἐξαγόμενα ἀπολύτου βεβαιότητος, εἶνε οὐδὲν ἥττον κατὰ βῆλος καὶ ἐν φωτὶ ὁρῶμενοι ἄλλο, εἰμὴ μάταιον ἀνθρώπινον ἔργον μετὸν ὅλων τῶν ἐλλείψεων τοιούτου. Οἱ φυσικοὶ νόμοι δὲν εἶνε εἰμὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐπιτυχῶς ἐκλεγέντες τύποι (Formeln), μετ' ὧν ὁξυτερῆς παρατηρηταὶ συνήντων πληθύν συμπαράντων ἐν τῷ κόσμῳ τῶν φαινομένων. Ἐνεκα τοῦ ὑποθετικοῦ χαρακτῆρος, ὃν οἱ φυσικοὶ νόμοι κατ' ἀνάγκην ἔχουσιν, ἀναπορεύτως ἐν τῇ πρώτῃ μορφῷτι ἐνὸς φυσικοῦ νόμου παρεστρόφι σφάλματα, αἵτινα κατόπιν ἐκ προτεκτικωτέρας παρατηρήσεως διορθοῦνται. Καὶ ἐν ἀληθείᾳ ἡ ἱστορία τῆς ἐπιστήμης χορηγεῖ ἀναρίθμητα τοῦτου δόγματα, οἷον φέρ' εἰπεῖν ἡ διχόλογικὴ μόρφωσις τῆς νῦν θεωρίας περὶ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν. Ἄμα ὡς λοιπὸν ἐκ μέρους τῶν φυσικῶν νόμων ἐπέρχεται προσβολὴ κατὰ τινος ἀρθροῦ τῆς πίστεως, εἶνε δυνατώτατον ὅτι προσεκτικωτέρα ἐπιθεώρησις τοῦ πράγματος ὅ' ἀνακαλύψῃ ἐν τῇ μορφῷτι τοῦ ἐν λόγῳ φυσικοῦ νόμου σφάλμα, οὗτινος ἡ ἐκτόπισις αἵρει τὴν κατὰ τῆς πίστεως προσβολὴν καὶ λοιπὸν ἀφίνει πάλιν αὐτῇ τὸν χώρον ἐλεύθερον. Ἀλλ' ἐπίσης εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ δύνῃται τοιοῦτον σφάλμα ἢ τοῦλάχιστον πρὸς τὸ παρὶν ν' ἀνακαλυφθῇ καὶ τότε ἔσται ἀμπίβολον, ἐν τῷ μεταξύ τοῦλάχιστον, ἐὰν ὀρεῖται τις νὰ πι-

στεύῃ ἢ ὄχι. Ἀλλ' εἰς τοῦτο ὁ πιστεύων δὲν ἀρκεῖται, ὅστις διὰ τὰ ἀντικείμενα τῆς πίστεως αὐτοῦ ἀπαιτεῖ βεβαιότητα· ἐπειδὴ λοιπὸν τοιουτοτρόπως δὲν δύναται ν' ἀποκρυσθῇ ἐξ ὁλοκλήρου ἡ ἐπιστήμη χάριν τῆς πίστεως, πρέπει τούναντίον ἐκάστη μοναδικὴ περίπτωσις ν' ἀνερυνῶνται καὶ ὅλως ἐξ ὑπαρχῆς.

Εὐτυχῶς ὁμοῦ δὲν εἶν' ἐπ' ἀνάγκης νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν πορείαν ταύτην περαιτέρω. Δυναμέθα πάντοτε ν' ἀποδεχώμεθα, ὅτι οἱ διδόμενοι ἡμῖν φυσικοὶ νόμοι εἶνε ἡ ὀρθὴ καὶ καταλλήλος ἐκφρασις ἐκεῖνου, ὅπερ αἱ παρατηρήσεις ἔδωκαν, καὶ ὅτι ἐνώπιον τῆς δικαστικῆς ἐθρῆς τῆς ἐπιστήμης φέρουσι τὸ γινώρισμα τελείας βεβαιότητος. Ἡμεῖς τοῦτου ἕνεκα δὲν φοβούμεθα περὶ τῆς πίστεως ἡμῶν. Διότι ἡ βεβαιότης—τί ἐστὶ βεβαιότης;—λέγεται ὡς βέβαιον ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος δὲν κατὰγεται ἐξ ἐνὸς ζεύγους. Λέγεται ὡς βέβαιον, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀθάνατος ψυχὴ. Ἀλλὰ τῷ πιστεύοντι τ' ἀντικείμενα τῆς πίστεως αὐτοῦ δὲν εἶνε ἥττον βέβαια ἢ τῇ ἐπιστήμῃ τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἐρευνῶν αὐτῆς. Εἶνε βέβαιον εἰς αὐτὸν ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος κατὰγεται ἐξ ἐνὸς ζεύγους· εἶνε βέβαιον εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀθάνατον ψυχὴν. Ποῦ κεῖται λοιπὸν ἡ λύσις τῆς διαφωνίας ταύτης; Ἡμεῖς φρονούμεν ὅτι κεῖται ἐν μιᾷ ἀπλῇ λογικῇ διακρίσει (περὶ ἧς ἐν τῷ ἐφεξῆς ἀρθρῷ πλείονα), ἣν ἔδωκε μὲν ἡδὴ ὁ Δαυὶδ Hume, ματαίως δ' ἐπολέμησεν ὁ Κάντιος καὶ οἱ ὁπαδοὶ αὐτοῦ. Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ ὑγιὲς ἀνθρώπινος νοῦς καὶ ὁ φιλοσοφικῶς μεμορφωμένος θὰ συμφωνήσῃ ἡμῖν ὡς πρὸς τὸν ὕλισμόν, ὅστις ἐν τῷ «πράγματι» (Thatsache) λατρεύει τὸ εἶδωλον αὐτοῦ, παραιτούμεθα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ πείσωμεν αὐτόν.

Β'

Ἐάν τις παρακολουθῇ μετὰ προσοχῆς τὰ ἐξαγόμενα τῶν νῦν φυσικῶν ἐρευνῶν, ἐάν τις παρατηρῇ τὴν ἀκρίβειαν μετ' ἧς ἐξήχθησαν καὶ τὴν βεβαιότητά μετ' ἧς κατὰ ταῦτα δύναται νὰ παρουσιασθῶσιν, ἀκουσίως πληροῦται σεβασμοῦ πρὸς τὴν πλήρη τέχνης ἀρχιτεκτονικὴν ἐν ἣ τὸ πᾶν, μὴ δυναμένου μέρους τινὸς νὰ μετατοπισθῇ ἢ ἐκδληθῇ, εὐρηται ἐν θαυμαστῇ ἀρμονίᾳ. Ἰνωστὸν τυγχάνει ὅτι μέρος τι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐκεῖνο δηλ. ὅπερ βασιζέται ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν, ἀπέκτησε τὸ τιμητικὸν ὄνομα τῶν ἀκριβῶν ἐπιστημῶν, δι' οὗ δηλοῦται ἀναγκαίως ὅτι ἐν αὐταῖς μετ' ἀπαρμιέλλου σαφηνείας συνδέονται τὰ συμπεράσματα πρὸς ἄλληλα. Δὲν εἶνε λοιπὸν θαυμαστὸν ἐὰν ὁ φυσιολόγος, καὶ κατ' αὐτὸν καὶ ὁ ἀδάης, ἀποδίδῃ εἰς τὰ ἐξαγόμενα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν βαθμὸν ἀξιοπιστίας, ὃν δὲν δύναται νὰ ἔχουσιν ἐξαγόμενα ἄλλων ἐπιστημῶν. Τὸ κοπερνίκειον σύστημα, οἱ νόμοι τῆς βαρύτητος, αἱ γημικαὶ ἐνώσεις καὶ ἄλλα εἶνε τῇ σήμερον δι' ἑκάστον πράγματα, κατὰ τῆς βεβαιότητος τῶν ὁποίων οὐδ' ἡ ἐλαχίστη εἰσχωρεῖ ἀμφιβολία. Οὐχ ἥττον ἡμεῖς ἰσχυρίζομεθα ὅτι ἡ ὀνομαστικὴ αὕτη βεβαιότης ἔχει τὸ τρωτὸν αὐτῆς σημεῖον καὶ τοῦτο ἀκριδῶς ἀφορᾷ εἰς τὸν ἰδιαίτερον ἡμῶν σκοπὸν.

Δι' ἐκάστην φυσικὴν ἐρευναν μεγίστην σημασίαν ἔχει ἡ παρατήρησις τῶν συμβαινόντων καὶ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως, δηλ. ἡ πείρα· ἕκαστος δὲ φυσικὸς νόμος καθ' ἑαυτὸν, ὡς παρατηρήθη ἐν τῷ πρώτῳ ἀρθρῳ, δὲν εἶνε, ἀκριβῶς εἰπεῖν ἄλλο, εἰμὴ ἀνθρωπίνῃ, καὶ ἐκ τῆς πείρας ἐξαχθεῖσα θεωρία (Abstraktion). Ἡ πορεία ὁμως, δι' ἣς ἔλαβεν ἡ θεωρία αὕτη ὑπόστασιν δύναται νὰ περιλαμβάνῃ πρὸς τὸ παρὸν μόνον ὠρισμένον ἀριθμὸν συμβάντων καὶ φαινομένων, ἐκεῖνα δηλονότι ἅτινα πράγματι παρατηρήθησαν· καὶ κατὰ ταῦτα, ἀκριβῶς εἰπεῖν, ὁ φυσικὸς νόμος εἶνε ἐν πρώτοις μόνον ἡ φυσικὴ ἔκφρασις ἐκείνου, ὅπερ ἐν ὠρισμένῳ ἀριθμῷ παρατηρήσεων πράγματι κατενόηθη. Ἐὰν ὁμως τῷ φυσικῷ τούτῳ νόμῳ ἀποδοθῇ εὐρυτέρᾳ σημασία, ὅτι δηλ. εἶνε ἡ ἔκφρασις ἐκείνου, ὅπερ ὑπὸ τὰς αὐτὰς δεδομένας περιπτώσεις πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐπακολουθεῖ καὶ ἐπακολουθεῖται, τότε, καταφανῶς, λαμβάνεται ἐν περαιτέρῳ βῆμα πέραν τῆς πείρας. Ὅ,τι ἐν περιωρισμένῳ κύκλῳ δεδομένων παρατηρήσεων ἰσχυε μεταφέρεται ἀμέτῳ ἐπὶ ἄλλων ἐν ὅλῳ δυνατῶν ὁμοειδῶν παρατηρήσεων, καὶ διαπράττεται οὕτως ἐκεῖνο τὸ σφάλμα, ὅπερ ἡ λογικὴ ἀποκαλεῖ ἀτελεῖ ἐπαγωγὴν. Τοῦτο παρέχει βεβαίως πιθανότητα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ βεβαιότητα· ἡ δὲ πιθανότης ἀρίνει πάντοτε ἀνοικτὸν χώρον διὰ τὸ ἐναντίον. Ἡ φυσικὴ ἐρευνα ἀδυνατεῖ βεβαιῶς νὰ πράξῃ ἄλλως· ἀδυνατεῖ ν' ἀποδείξῃ τοὺς νόμους αὐτῆς διὰ τελείας ἐπαγωγῆς, καθόσον κυρίως καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου ἐπίσης ἡ ἐν τῷ μέλλοντι πείρα εἶνε αὐτῇ ἀπρόσιτος καὶ ὀρεῖται κατ' ἀνάγκην νὰ βαίνει ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἣν ἐχάραξεν αὐτῇ ὁ Βάκων von Verulam ἐὰν θέλῃ νὰ φθάσῃ εἰς ἐξαγόμενα· Ἀλλὰ τίς δὲν θὰ ἐβλεπεν ὅτι ἐν τῷ λαμβάνειν τὴν πιθανότητα τῶν τοιούτων ἐξαγόμενων ὡς βεβαιότητα ἐγκρίνεται προϋπόθεσις τις, ἥτις εἶνε ἄξια παρατηρήσεως; Καὶ ἡ προϋπόθεσις αὕτη εἶνε ὅτι ἡ φύσις διατελεῖ πιστὴ ἑαυτῇ, ἥ ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι δύναται τις νὰ βασισθῇ ἐπὶ τούτου· ὅτι ἐν ἀποτέλεσμα, ὅπερ ἄπαξ ὑπὸ δεδομένης περιπτώσεως παρατηρήθη ἐπαναλαμβάνεται πανταχοῦ ὑπὸ τὰς ἰδίαις περιπτώσεσιν καὶ ἐπαναληφθήσεται ἐν τῷ μέλλοντι. Ὁ φυσιοδίφης ἀποδέχεται ἀφροντιστὶ τὴν προϋπόθεσιν ταύτην—ἀπαρχλαλάκτως ὡς πράττομεν ἡμεῖς ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ—καὶ οἰκοδομεῖ ἐπ' αὐτῆς περαιτέρω· πόσον δὲ καλῶς ἐν τούτῳ πράττει, μαρτυρεῖ ἡ ὀρμητικὴ πρόοδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἀπὸ τοῦ Βάκωνος καὶ ἐντεῶθεν. Ἀλλὰ ν' ἀποδείξῃ τὴν προϋπόθεσιν ταύτην δὲν δύναται· οὐδεὶς ἀνθρώπος ἐν γένει δύναται ν' ἀποδείξῃ ταύτην. Τίς ἐγγυᾶται ἡμῖν ὅτι καὶ αὐριον θ' ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος; Χιλιάκις καὶ χιλιάκις παρατηρήθη ὁ ἥλιος· ἐκ τῶν παρατηρήσεων δὲ τούτων γνωρίζομεν ἀκριβῶς τοὺς νόμους, καθ' οὓς θὰ φανῇ καὶ αὐριον· ἀλλ' ἐν τοῖς νόμοις τούτοις ἐγκρίνεται ἡ προϋπόθεσις ὅτι ἡ φύσις μένει πιστὴ ἑαυτῇ· τὴν προϋπόθεσιν ταύτην οὐδεὶς δύναται ν' ἀποδείξῃ, καὶ τούτου ἕνεκα οὐδεὶς ἀναλαμβάνει νὰ ἐγγυηθῇ. Τὸ πολὺ πολὺ δύναται νὰ προσαχθῇ ἀπόδειξις πιθανότητος· καὶ πράγματι ὁ ὑπολογισμὸς τῆς πιθανότητος» (Wahrs-

cheinlichkeitsrechnung), τὸ εὐφύεστατον τοῦτο τῶν μαθηματικῶν μάθημα παρέσχεν ἤδη τὴν ἀπόδειξιν ταύτην· ἀλλὰ μία πιθανότης ὅσον καὶ ἂν προσεγγίσῃ τῇ μονάδι δὲν εἶνε ποτε βεβαιότης. Ἐν τούτῳ προσκόπτοντες ἀδυνατοῦμεν νὰ κατισχύσωμεν τῶν περιωρισμένων γνώσεων ἡμῶν. Εἶνε ἀρὰ γε ἡ τύχη, ἥτις ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιπτώσεις τὰ αὐτὰ πάντοτε ἐξάγει συμπεράσματα; εἶνε ἀρὰ γε θεὸς τις, οὗ ἡ θέλησις ἀπὸ αἰώνων εἰς αἰῶνας διαικεί τὴν φύσιν; Τοιούτου εἶδους ἐρωτήσεις ἐγείρονται ἐνταῦθα αὐτομάτως· ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐπιστῇμῃ ἀδυνατεῖ ν' ἀποκριθῇ· δὲν καταλήγει πέραν τῆς πιθανότητος καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν μετὰ τοῦ ἀποστόλου ὅτι αἱ γνώσεις ἡμῶν εἰσὶν ἀτελεῖς.

Ἐν ᾧ λοιπὸν ἡ ἐξυμνουμένη βεβαιότης τῶν ἐξαγόμενων τῶν φυσικῶν ἐρευνῶν δύναται οἰανδήποτε ὑψηλὴν θέσιν ἐντὸς τῆς ἐπιστήμης νὰ κατέλῃ, βασίζεται οὐδὲν ἥττον συγγρόνως μετὰ τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἐπὶ προϋθέσεως μὴ δυναμένης ν' ἀποδείχῃ· ἐν ᾧ τούναντιον ἡ πίστις ὑπερτερεῖ κατὰ τοῦτο ὅτι εἶνε ὅλως ἀπηλλοτριμένη τοιαύτης προϋποθέσεως. Ἡ πίστις, κατὰ τὴν εὐστοχον τοῦ Λουθήρου μετάφρασιν τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, εἶνε ἡ βεβαία πεποίθησις περὶ τῶν ἐλπιζομένων καὶ τὸ ἀναμφίβολον τῶν μὴ βλεπομένων [«ἐστὶ δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων» Ἑβρ. 11, 1]. Οὐδὲν λοιπὸν γνωρίζει περὶ τῆς φύσεως δι' αὐτὴν ἡ φύσις εἶναι τι ἀδιάφορον· ἀπαίτησις ἐὰν ἡ φύσις μένῃ πιστὴ ἑαυτῇ, οὐδεμίαν ἔχει δι' αὐτὴν ὑπόστασιν. Ἐὰν θέλῃ λοιπὸν ἡ ἐπιστήμη—ἐνταῦθα αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι—ν' ἀγωνισθῇ μετὰ τῆς πίστεως, πρέπει πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ κατέλῃ ἐκ τοῦ ἐκυτῆς βῆθρου, ἵνα τὸ πεδίον τῆς μάχης ἦ δι' ἰσότητος ἴσον. Ἡ ἐπιστήμη, ὅρεῖται, ὅπως ἀντιτάξῃ βεβαιότητα κατὰ βεβαιότητα, νὰ συμπεριλάβῃ ἐπίσης ἐν τῇ ἀποδείξει τῆς βεβαιότητος αὐτῆς καὶ τὴν προϋπόθεσιν, ἐρ' ἥς στηρίζεται· καὶ ἐνταῦθα καταρτίζεται τὸ ἐντελὲς ἀδύνατον αὐτῆς εἰς τὸ νὰ πράξῃ καὶ τὸ ἐλάχιστον κατὰ τῆς πίστεως. Δι' ἐκάστην βεβαιότητα τῆς ἐπιστήμης ὑψίστην σημασίαν ἔχει ἡ προϋπόθεσις ὅτι ἡ φύσις διατελεῖ αὐτῇ ἑαυτῇ πιστὴ· ἡ προϋπόθεσις αὕτη δὲν δύναται ν' ἀποδείχῃ, καὶ τούτου ἕνεκα ἐκάστη συμπερασμάτων ἀλυστος, ἣν δύναται νὰ προβάλῃ ἡ ἐπιστήμη ὡς ἀπόδειξιν διατελεῖ μετέωρος, ἀρ' οὗ ἐλλείπει ἐξ αὐτῆς ὁ τελευταῖος κρίκος τῆς συμπληρώσεως. Ἀπόδειξις ἡ ἐλλείπει εἰς κρίκος δὲν εἶνε ἐν ἀληθείᾳ ἀπόδειξις. Ἡ πίστις ἐπὶ τοῦ ὁδοῦ αὐτῆς μετ' οὐδεμιᾶς ὅλως τῶν λεγομένων ἀποδείξεων τῆς ἐπιστήμης συναντᾶται καὶ συνωδᾷ τούτοις ἐπομένως οὐδαμοῦ λαμβάνει χώραν ἀντίφασιν μετὰ τὴν πίστει καὶ ἐπιστῇμῃ. Δυνατὸν πάντοτε νὰ ᾖ ἐνδιαφέρουσα ἡ ἐρευνα ἐὰν καὶ κατὰ πόσον τὰ ἄρρητα τῆς πίστεως συμφωνῶσι μετὰ τῆς ἐν ᾧ νῦν εὐρεται ση-

* Ἐν τῇ «Ἀναλύσει» τοῦ συγγραφέως, § 90, ἡ πιθανότης τῆς αὐριον ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐκφράζεται διὰ τοῦ κλάσματος $\frac{2181801}{2181802}$ · λοιπὸν ἡ βεβαιότης εἶνε ἐλλειπὴς κατὰ $\frac{1}{2181802}$.

μείω ἐπιστήμης ἐν τοῖς κυριωτέροις ζητήμασιν, οἷα λ. χ. ἀναντιρρήτως ἡ καταγωγή τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς· καὶ εἶνε βέβαιον ὅτι τοιοῦτου εἶδους ζητήματα θεωρούμενα ἀπλῶς ἐκ περιεργείας ἐπιστημονικῆς δύνανται νὰ τύχῃσι δικαιολογίας τινός. Τὸ ἀπαιτεῖν ὁμῶς ἵνα ἡ πίστις κατ' ἀνάγκην συμμορφωθῇ κατόπιν τοῦ πορίσματος τῆς ἐπιστήμης εἶνε ὅλως ἀνόητον· ἀνάγκη πρὸς τοιαύτην συμμόρφωσιν οὐδαμῶς παρουσιάζεται· ὁδοῖται, ὡς εἶδομεν, αἱ ἀποδείξεις τῆς ἐπιστήμης δὲν συναντῶσι ποσῶς τὴν πίστιν καὶ δὲν ἀντιφάσκουσι τὸ παράπαν αὐτῇ. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τοῦ τί πρέπει νὰ πιστευῇται· τοῦτο ἀνήκει εἰς ἄλλην περιχρὴν καὶ δύναται θαρροῦντως νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὸ ἄτομον (!)· εἵχομεν μόνον νὰ δείξωμεν ὅτι ἡ πίστις, ἐνθα καὶ ὅπως εὐρεῖται, οὐδένα ποσῶς διατρέχει κίνδυνον ἐκ μέρους τῶν ἀποδείξεων τῆς ἐπιστήμης. Ἡ γεωλογία δύναται νὰ διδάσκη, ὅτι θέλει περὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς γενέσεως τῆς γῆς· τοῦτο δὲν ἀφορᾷ εἰς τὸν πιστεύοντα τῇ Γραφῇ. Ὁ δαρβινισμός, ἐν λίαν ἐσπευσμένη διατυπώσει τῆς διδασκαλίας ἐνὸς λίαν ἔμφρονος φυσιοδίφου, δύναται περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους νῆα καὶ ἀπρόοπτα συμπεράσματα νὰ προσαγάγῃ· αἱ ἀποδείξεις αὐτοῦ εἶνε κατὰ τῆς πίστεως ἀνίσχυροι. Αὐτὴ ἡ πίστις ἐν ταῖς μεγαλειτέροις αὐτῆς ἐκτροπαῖς (!) ἡ πίστις δηλ. εἰς τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα δύνανται νὰ ἦ ὅλως ἄφροντις κατὰ τῶν ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐρχομένων παραινέσεων. Ὅστις θέλει νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ ἥλιος ἔστη ἐπὶ τῷ προστάγματι τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἢ ὅτι ἡ ὄνος τοῦ Βαλαάμ ἐλάλησε, ὅσον καὶ ἂν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι δύνωνται νὰ καταδείξωσιν αὐτῷ τὸ ὅλως ἀδύνατον τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου γεγονότος, ἔχει δίκαιον νὰ μείνῃ ἀκλόνητος εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ, χωρὶς τούτου ἕνεκα ν' ἀντιφάκη πρὸς τὴν ἐπιστήμην.

Εἶνε ἄρα γε ἀνάγκη νὰ ἐπιπροσθῶμεν ἐνταῦθα καὶ τὴν πρακτικὴν τῶν ἀνωτέρω ὠφέλειαν; Αὕτη ἐννοεῖται τῷ ὄντι ἀπ' αὐτῆς. Οἱ φυσιοδίφαι θὰ πρᾶξωσι καλῶς ν' ἀναμιμνήσκωνται συχνάκις τῆς ὑποθετικῆς μόνον βάσεως τῆς ἐπιστήμης αὐτῶν, ἥτις μόνον πιθανότητος παρέχει, ἵνα μὴ ἀποπλανῶνται μετὰ τῶν ἀποδείξεων αὐτῆς ἐν περιοχῇ, ἐν ἣ αἱ ἀποδείξεις αὐταὶ οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰσχύν. Ναί, οἱ φυσιοδίφαι ἔχουσιν ἀφροσύνην καθ' ἡμέραν νὰ εὐχαριστῶσι τῷ Θεῷ διότι καὶ ἐφ' ὅσον οὗτος θέλει, ἐπιτρέπει νὰ ὑφίστανται οἱ ὑπ' αὐτῶν διατυπωθέντες φυσικοὶ νόμοι καὶ δὲν καταστρέφει τούναντίον ἐξ ὁλοκλήρου τὸ στιλπνὸν ἀλλὰ σαθρὸν οἰκοδόμημα τῶν νῦν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐφ' ᾧ τόσῳ ἐπαιρόμεθα. Ἀλλ' ὅστις ἐπιθυμεῖ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος πρέπει νὰ καταβῇ ἀπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ἵνα ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ ἄγαν τοκογλύφου πολιτισμοῦ καὶ τὴν παρανομίαν, ἥτις διαπραττεται διὰ φαινομενικῶν ἀποδείξεων καὶ ἀπατηλῶν πορισμάτων ν' ἀποκαλύψῃ ἐνώπιον τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἐξευτελίσῃ αὐτὴν ἐν τῇ οὐδενότητι τῆς, ἵνα δοθῇ πάλιν τῇ πίστει ἐλευθέρον στάδιον. Ἐὰν πάντα τὰ σημεῖα τοῦ παρόντος δὲν ἀπατῶ-

σιν, ἐλεύσεται καὶ οὐ χρονεῖ ἡμέρα, ὅτε ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ὀργήσῃ ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ. Μακάριος δ' ἐκεῖνος, ὅστις διατηρήσῃ μετὰ ταῦτα τὸ μόνον ἀγαθόν, τὸ δυνάμενον νὰ διασωσῇ αὐτόν.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ¹⁸⁴

Καὶ ἡ ἀλήθεια ἀπαιτεῖ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι πρῶτος ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ὁ αἰδίδιμος πατριάρχης· Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ Β' ὁ ἀπὸ Κυζίκου καὶ ἐσκέψατο καὶ παρ' ὀλίγον εἰς γεγονὸς ἀνήγε τὴν σκέψιν περὶ ἀνεγέρσεως οἴκου μεγάλου πατριαρχικοῦ, ὅσον ἐποθεύμεν· ἐφ' ᾧ καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῦ μέγαν βεζύρην Ἀλῆ πασᾶν ἔτρεν εὐμενέστατα συννεύοντα· μετὰ δὲ τὸν Ἰωακείμ Β', ὁ ζῆλον κατ' ἐπίγνωσιν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας πλουσιῶν οἰκουμένικος πατριάρχης Σωφρόνιος Γ' ὁ ἀπὸ Ἀμασειᾶς διελέξατο μετὰ τοῦ τῶν παραδυναβείων Θεμάτων ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Κοῦζα περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν πατριαρχείων, ὁ δ' ἡγεμὼν ἐκεῖνος ἐπένευεν ὅπως χρηρήσῃ ποσὸν τι ἐπὶ τούτῳ, ἀτυχῶς ἐκ χρημάτων ἡμετέρων, ἐξελείων οὕτω τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην, ἀν' ὅν ἐτόλμησε κατὰ περιστάσεως ἱερᾶς. Καὶ πάλιν ὁ δ' Ἰωακείμ Β' μετὰ τῆς συνόδου αὐτοῦ καὶ τοῦ συμβουλίου ἐνέκρινεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίαν ἀπεράνθη πρὸ ἐννεαετίας τὴν οἰκοδομὴν πατριαρχείων, μετ' εὐρυχώρων καταλυμάτων, ἐν οἷς ἐμελλον νὰ διαμένωσιν οἱ σεβασμιώτατοι ἀρχιερεῖς, οἱ τὴν ἱερὰν ἀποτελοῦντες σύνδον, καὶ ὅτι τῶν παρεπιδημούντων ἤθελον. Ἐν αὐταῖς δὲ ταῖς τελευταίαις αὐτοῦ στιγμαῖς ὁ ἀείμνηστος πατριάρχης, οὐ τὴν ὑψηλὴν σύνεσιν καὶ περὶνοιαν κυροῦσιν ὅλον ἐν οἱ μετ' αὐτὴν ἐνιαιστοὶ οἱ παρέρχόμενοι, κατέλειπεν ὡς μίαν τῶν τελευταίων ἐθνωφελῶν αὐτοῦ θελήσεων λίρας τουρκικᾶς γιλιᾶς, κατατεθησμένους ἐπὶ τόκῳ, ἐφ' ὧν τοῦ χρησιμεύσαι ποτε ἐν οἰκοδομῇ νέου πατριαρχικοῦ οἴκου.

Ἡ ἀλήθεια ἐπιβάλλει μοι νὰ σημειώσω ὅτι καὶ ὁ οἰκουμένικος πατριάρχης Κωνσταντίνος Α' ὁ ἀπὸ Σιναίου ατόν τε πατριαρχικὸν ναὸν καὶ αὐτὴν τὴν πατριαρχικὴν οἰκίαν διεκόσμησε καὶ ἐκαλλώπισε, τὸν μὲν δι' ἱερῶν ἀμφίων καὶ ἄλλων κοσμημάτων, τὴν δὲ δι' ἐπισκευῶν καὶ νέων ἐπίπλων¹⁸⁵.

§

Τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ θησαυρίσματα γεγραφὰ καὶ πολυσέβαστα λείνται τιμώμενα παρὰ τῶν ὁρθοδόξων αἱ θεῶν μωσίου δύο εἰκόνες· ἡ τῆς Παμμκαρίστου καὶ ἡ τοῦ Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ, ἀπὸ ναοῦ εἰς ναὸν μεταφερόμεναι· ἡ παράδοσις λέγει πολλὰ περὶ αὐτῶν· ἀρκεῖ δὲ

184. συνέχεται ἀπὸ τεύχους 36, σελ. 531 καὶ τέλος.

185, βλ. τὴν ὑπὸ Θ. Ἀριστοκλέους προταχθεῖσαν τῶν Ἑλλασσόνων συγγραμῶν τοῦ Κωνσταντίνου Α' βιογραφίαν· σελ. 10.

ἡμῖν ὅτι ἀμφότεραι φέρουσιν ἡλικίαν ἀρχαιοτάτην· τὸ τε-
μάχιον τοῦ **μαρμαρένου κίονος**, ἐφ' οὗ προσδεθείς ὁ
Σωτὴρ ἐφραγγελώθη, καὶ ὅπερ ὁ Βονδελμόντης εἶδε τῷ
1422 ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων¹⁸⁶. τὰ **λείψανα**
τῶν ἁγίων Ἀνδρέου τοῦ ἀποστόλου, Σαλώμης τῆς μυρο-
φόρου, Θεοφανοῦς τῆς βασιλίδος καὶ τῆς μεγαλομάρτυρος
Εὐφημίας· τέλος ὁ ἱερός **ἄμβων** καὶ ὁ **πατριερχικός**
θρόνος.

Τὰ μένοντα ἱερὰ λείψανα τοῦ πρωτοκλήτου τῶν ἁγίων
Ἀποστόλων οὐ πρὸ πολλοῦ προσεκτήσατο ὁ πατριερχικός
ναός, ἀλλὰ οὐ καίμενα πρότερον. Περὶ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου
τῆς ἁγίας **Μαρίας τῆς Σαλώμης**, ἣν ἡ παράδοσις
λέγει Σολομονήν, τὸ λείψανον εἰς τὴν καλλιτόκον καὶ γεν-
ναίαν μητέρα τῶν Μακαρθίων ἀποδιδούσα οὐδὲν ἐκ τῆς
ἱστορίας γινώσκω βέβαιον· ἐκ παραδόσεως ἔχομεν παρα-
λαβόντες¹⁸⁷ ὅτι ἀνήκει τῇ ἁγίᾳ Σαλώμῃ. Περὶ δὲ τοῦ τῆς
μακαρίας βασιλίδος **Θεοφανοῦς** ἐκ τῶν ὑπομνημάτων
μανθάνομεν¹⁸⁸ ὅτι κατατίθεν ὑπὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς Λέον-
τος τοῦ σοφοῦ ἐν ἰδίῳ ναῷ¹⁸⁹. μετηνέχθη ὑπὸ Γενναδίου
τοῦ Σχολαρίου εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἐκεῖ-
θεν εἰς τὴν Παμμακαρίστην, ὅθεν εἰς τοὺς λοιποὺς πα-
τριερχικοὺς ναοὺς ὡς οὐ ἀπετέθη ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

186. Σκαρχάτου Βυζαντίου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Α', σελ.
· ὁ Βονδελμόντης συγγράει τὸν ναὸν τῶν ἁγίων ἀποστόλων τῷ τῶν
ἁγίων ἀποστόλων.

187. Ἀκολουθία τῆς ἁγίας Εὐφημίας· ἐν Κωνσταντινουπόλει 1808,
σελ. 18· περὶ δὲ τῶν ἀκολουθιῶν τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἐν τῇ σημειώσει
200· τὸ ὑπόμνημα γράφει περὶ τῶν ἁγίων λειψάνων· «καὶ ἕτερον
(ὅπερ κατὰ παράδοσιν ἔχομεν) Μαρίας Σαλώμης»· ὁ Κωνσταντίνος ἀκο-
λουθῶν τῇ δημῳδαί παραδόσει· λέγει τοῦτο τῆς ἁγίας Σολομονῆς· Ἐλάσσ.
συγγραφαί· σελ. 336 τῆς Σολομονῆς γράφει καὶ ὁ Νικηφόρος· Συν-
ξαριστὴς I αὐγουστῶν βλ. τῶν ἁγίων τούτων σημ. 117.

188. βλ. ἐν Ἀκολουθίᾳ τῆς ἁγίας Εὐφημίας, σελ. 47—48 τῆς τῷ
1857 ἐκδόσεως· «τὴν δόξαν τῆς βασιλίδος ὡς οὐδὲν ἡγουμένη, οὐκ
ἔλειψε νυκτὸς καὶ ἡμέρας ψαλμοὺς καὶ ὕμνους τῶν Θεῶν θεραπεύουσα,
καὶ ἰλαρομένη αὐτὴν ἐκκαθίστουσα... ἀσκητικὴν ἀγωγὴν αἰρουμένη,
τῶν πολυτελῶν τραπέζων καταφρονεῖ, τὰ δὲ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς χρή-
ματά τε καὶ κτήματα πένθησιν ἰδού, χήρας καὶ ὀρφανοὺς τὴν αὐτάρ-
κειαν ἐχορήγει, τῶν ἱκετιῶν καὶ ἀδελφῶν (γρ. ἱπ. ὡς ἀδελφῶν) ἐπιμε-
λεῖτο... οὐκ ἐφθέγγετο ὄρυον διὰ τῆς γλώσσης, οὐ ψευδὲς ῥῆμα διὰ τῶν
ταύτης χειλέων προέβλεν ἡ κοίτη· τὰ αὐτὰ καὶ παρὰ τῷ Συναξα-
ριστῇ 16 δεκεμβρίου.

189. περὶ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς βλ. Δουκαγίου Constantinopolis Christiana· Βενετίας· βιβλ. Δ', σελ. 113, στήλην α'.
«Τιμὴν δὲ τὴν πρώτην αὐτοῦ γυναικὸς τὴν μακαρίαν Θεοφανὸς τέμενος
ἀνήγειρεν εἰς ὄνομα ἑαῖντος· ἔγγιστα τοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ναοῦ,
ἐν ᾧ καὶ τὸν νεκρὸν ἑαῖντος κατέθετο»· Ζωναρῆς· Διόδωρος Δ', σελ.
42· ὁ βίος τῆς Θεοφανοῦς ὁ ἐν τοῖς συναξαρίοις λέγει αὐτὴν ἐν Κων-
σταντινουπόλει γεννηθεῖσαν, θυγατέρα Κωνσταντίνου ἱλλουστρίου τὴν
ἀξίαν καὶ Ἀννης, ἐκ βασιλικῆς οἰκογενεῆς καταγομένην. Θεοφανὸς δὲ
ἡ σύγγος τοῦ ἱλαριοῦ αυτοκράτορος Στυρακίου κατήγετο ἐξ Ἀθηνῶν·
Κ. Παπαρηγοπούλου ἱστορ. τοῦ ἑλλ. ἔθνους· τόμ. Γ', σελ. 644· Μ.
Ι. Γεδεών ἐν τῇ διηγησίᾳ· ἡ γυνὴ ἐπὶ τῶν εἰκοσμητικῶν ἐρίδων,
ἐν Ἐκκλ. ἀληθείᾳ, τόμ. Γ', σελ. 562.

2

Τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Εὐφημίας γενήσεται μικροτέ-
ρου λόγου ἀντικείμενον. Μετὰ τὴν ὑπὲρ Χριστοῦ τῆς ἁ-
γίας θῆλυσιν¹⁹⁰, αἱ ταύτης γεννήτορες, οἱ καιροὶ καὶ ἀ-
δείκνυται ἐπειληγμένοι, οὔτε κλαίοντες, ἀλλὰ χαίροντες, τὸ
μαρτυρικὸν ἔκεινο καὶ πολύτιμον σῶμα χερσὶν οὐκ ἄλ-
λων ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις πιστεύοντες, ἐν τόπῳ τινὶ οὐ μα-
κρᾷ ὄντι τῆς πόλεως Χαλκηδόνος ἐντίμως ἅμα καὶ εὐ-
λαβῶς κατατίθενται, καλῶ τροφεῖα ταύτης ἀπολαβόντες
τὸ παιδὸς τοιαύτης ἀκούσαι πατέρες καὶ δοῦναι Θεῷ καρ-
πὸν εὐλογίας καὶ πάσης προσφορῆς ἱερώτατον¹⁹¹. Παρὰ
Σωκράτει τῷ Σχολαστικῷ καὶ Ἐρμείᾳ τῷ Σωζομένῳ, ἀνα-
φέρεται **πρὸ τῆς Χαλκηδόνος** εὐκτήριον, ἐν ᾧ τῆς
ἁγίας Εὐφημίας ἦν ὁ τάφος, καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἀπέκει-
το¹⁹². τοῦτο ἐπὶ Ἀρχιδίου καὶ Ὀνωρίου. Γνωστὸν δὲ τὸ
κατόπιν θάψμα τῆς μάρτυρος ὅτε τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἐν τῷ
μεγαλοπρεπεῖ αὐτῆς ναῷ¹⁹³ συναλλοῦσης Δ' οἰκουμένης
συνόδου τὸν θρονὸν ἐκύρωσε «τὴν τῆς ἀληθείας ὡς φίλην ὁ-
μολογίαν κρατύνουσα, καὶ χεὶρ καὶ γλῶσση ταῖς πάντων
ψήφοις ἐπιφύριστα πρὸς ἀπόδειξιν»¹⁹⁴.

Τέσσαρες ναοὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει τῆς ἁγίας Εὐ-
φημίας ἐπὶ βυζαντινῶν ἡγήροντο· ὁ ἐν τοῖς Ὀλυβρίοις, ὁ
ἐν τῷ Πετρίῳ, ὁ πλησίον τοῦ Νεωρίου λιμένος καὶ ὁ πάν-
των ἐπιφανέστερος ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ
Κωνσταντῖνος ὁ Κομνηνὸς μεταποίησεν εἰς κοπροθήσιον
καὶ ἀρμαμέντον¹⁹⁵. Τὸ ἱερόν αὐτῆς λείψανον κατὰ μὲν

190. βλ. περὶ τῆς ἁγίας Εὐφημίας καὶ ὅσα ἐν ἡλικίᾳ τῷ μετὰ χεί-
ρας Χρονικῶν ἐγράφησαν.

191. μαρτύριον τῆς ἁγίας Εὐφημίας· παρὰ Migne Patrologia
τόμ. PLE, στήλη 732.

192. Σωκρ. σχολαστικῷ Ἐκκλ. ἱστορίας βιβλ. Σ', κεφ. 6, Σωζο-
μένῳ Ἐκκλ. ἱστ. βιβλ. Ζ', κεφ. 4.

193. βλ. τοῦ ἐν Χαλκηδόνι μεγάλου ναοῦ τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἑα-
φορσιν παρ' Εὐφροῦ, Ἐκκλ. ἱστορίας βιβλ. Β', κεφ. 3 καὶ ἀναγραφὴ
ταύτης καὶ παρὰ Νικηφόρου Καλλιέστη, Ἐκκλ. ἱστορίας βιβλ. ΠΒ',
κεφ. 3.

194. Αὐτοῖς δὲ μικρὸν ἐσφάληται, πᾶσι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου γεν-
όμενον θαύματιον εὐαγγέλιον, ὅτι θεοῦ χάριτι νοσοῦντες ἐξήρουν ἀπὸ τοῦ
τοῦ, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν, καὶ ἦν ἡ Ἐκκλησία ἀναστὰς τὴν μαρ-
τυρικὴν αὐτῆς θῆλυσιν· 16 συνελεύσεως Ἀπὸ τοῦ ἀπὸκατάτος Μιτρού-
κιοις ὡς αὐτὸς πᾶσι ὁ Νικηφόρος Καλλιέστης ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐ-
τοῦ ἱστορίᾳ (ΠΓ', 31) γράφει ἀναμνηστικῶς περὶ τῆς ταύτης ἱερατικῆς
θαύματι, καὶ θαυματοργίαν ἀνθρώπων εἶναι τὸ περὶ ἑαῖντος ταύτης
ἡμέτε... τοῦτον... τοῦ καιροῦ προσόντος τὸν ἡγούμενον ἡγουμένης
κόσμον τὸν τάφον, καὶ ταῖς βασιλικαῖς πρεσβυτέρων συνεκρίθη τὸ ἡμέτε
τῆς μάρτυρος. Ἐπεὶ δ' ὁ προστάτων ἐκτελέσας καὶ οὐκ ἐπικρινόμενος τὸ
μυστήριον· καὶ τὸ τοῦ θαύματος ἐκτελέσας βασιλεὺς ἡγουμένης
καὶ πάλιν, ὡς πρότερον, μακαρισμένου ἀρχιεπίσκοπος ἀπὸ τοῦ μαρτύρου
ἐπήγαγον ποταμοί. Ἦ μὲν οὖν οὗτος τοῦ βασιλείου ἐπιτελεσθέντος τὸ ἡπι-
στον σωφρονίζουσα· ὁ δ' αὐτοκράτωρ... πισθείς ἐκ τοῦ πρᾶγματος
τοῦ λοιποῦ τῇ μάρτυρι τὸν αἰὶον διαπρωτὸς ἀνέπαυεν ἐκκλησιό-
μενος.

195. περὶ τῶν ἐπὶ βυζαντινῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς πέριξ

τὸν Θεοφάνη¹⁹⁶ «ὁ ἀνόσιος βελιεύς· ἐδύθιτε σὺν τῇ λάρ-
νακι, μὴ φέρων ἐρᾶν μυροδοτοῦ· ἀνὴρ ἐπὶ παντός τοῦ
λαοῦ, καὶ ἐλέγγουνται αὐτοῦ τὰ ληρήματα· ἀλλ' ὁ Θεὸς
ὁ φυλάττων τὰ ὁσπῆ των εὐσεβεῶντων αὐτῶ, κατὰ τὰ
λόγια, ἀπινέες τοῦτο διερχόμενος· πάλιν ἀναδείξας αὐτὰ ἐν
τῇ Λήμνῳ τῇ νήσῳ· διὰ γὰρ νυκτερινῆς ὁράσεως κείμε-
νον ἀρθήναι προσέταξε καὶ φυλάττεσθαι· ἐπὶ δὲ Κων-
σταντίνου καὶ Εἰρήνης τῶν εὐσεβῶν βασιλέων, ἰνδικτιῶνι
τετάρτῃ, μετὰ τῆς προεπούσης τιμῆς ἐπανήλθεν ἐν τῷ τε-
μένει αὐτῆς· ὁ αὐτὸς μὲν ὁ τῶν ἐκκλησιῶν ἐχθρὸς κοινώ-
σας ἀρμακμέντον καὶ κοπροθέσιον ἐποίησεν· αὐτοὶ δὲ ἀνα-
καθάραντες πάλιν καθιέρωσαν, πρὸς ἔλεγχον μὲν τῆς
τούτου ἀθεότητος, ἐνδείξιν δὲ τῆς τούτων θεοσεβείας·
τοῦτο δὲ τὸ θαυμαστὸν καὶ ἀξιογράφων θαῦμα μετὰ χρό-
νους κβ' τῆς τοῦ παρηνόμου τελευτῆς σὺν τοῖς εὐσεβεστά-
τοις βασιλεῦσι καὶ τῷ ἁγιοτάτῳ πατριάρχῃ ἡμεῖς ἐθεα-
σάμεθα καὶ σὺν αὐτοῖς κατησπασάμεθα, ὡς ἀνάξιοι, με-
γάλης ἀξιοθέντες χάριτος»· περιττὸν ἂν εἶπω ὅτι τὸ κβ'
ἔτος μετὰ θάνατον τοῦ Κοπρωνύμου ἐστὶ τὸ 797· τῷ
Θεοφάνει ἀκολουθεῖ καὶ Κεδρηνός¹⁹⁷· ὁ δὲ Ζωναρᾶς διττοῦς
περὶ τούτου λόγους ἀναφέρει· «ὁ μὲν γὰρ πυρίκαυστον
αὐτὸ λέγειν δόξαι ποιήσασθαι τὸν μικρὸν ἐκείνον Κοπρῶ-
νυμον, κύνας καὶ ὄνους αὐτῷ συνεμπρήσαντα καὶ τὴν τέ-
φραν λιχμήσαντα, μὴ μέντοι αὐτῷ εἰς ἔργον ἐκθῆναι τὸ
βούλευμα· φθῆναι γὰρ τοὺς ὀρθοδόξους μαθόντας τὸ βου-
λεύμενον ἀφελέσθαι τὸ τῆς μάρτυρος σῶμα ἐκ τῆς σω-
ροῦ καὶ μεταθεῖναι αὐτὸ, ἕτερον δὲ νεκρὸν ἐνθεῖναι αὐτῇ,
κακείνον παρὰ τοῦ ἀλιτηρίου ἐκείνου παραδοθῆναι πυρί.
Ὁ δ' ἕτερος (λόγος δηλ.) οὐ καυθῆναι, καταποντωθῆναι
δὲ τὸ σῶμα τῆς μάρτυρος σὺν τῇ λάρνακι· τὴν δὲ χάριτι
θείᾳ κυβερνωμένην προσοκεῖλαι τῇ νήσῳ Λήμνῳ, καὶ ὑπὸ
τῶν ἐν τῇ νήσῳ πιστῶν γνωσθεῖσαν κατατελεῖναι ἐκεῖ,
ἐπὶ δὲ Εἰρήνης καὶ Κωνσταντίνου αὐθὺς ἀνακομισθῆναι
εἰς τὴν ὑπερκειμένην τῶν πόλεων ἐντίμως καὶ μεγάλῳ-
πρεπῶς»¹⁹⁸.

Τὴν μετὰ ταῦτα τύχην τοῦ ἱεροῦ λειψάνου εὐρίσκω παρὰ
τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντίνῳ ἐκτεθειμένην· κατ' αὐτὸν τὸ
τῆς ἁγίας Εὐφημίας λείψανον ἐν τῷ πλησίον τοῦ Ἱππο-
δρόμου ναῷ αὐτῆς ἔμεινε τιμώμενον «καὶ εὐλαβεῖα πολ-

λῇ σεβαζόμενον μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων τῷ 1204 ἐκ-
πορθήσεως τῆς βασιλευσύνης», ὅτε εὐλαβῶν χεῖρες ἀπέ-
κρυψαν αὐτὸ λαβοῦσαι, καὶ μετακομίσασαι ἀσφαλῶς, ἐπέ-
θηκαν ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Σουλῆμβρίας, ὁπό-
θεν ὁ πατριάρχης Γεννάδιος ὁ Σχολάριος τῷ 1454 ἐκλε-
γείς καὶ τὸν θαυμαστὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ναὸν πα-
τριαρχεῖον καταστήσας ἀπεθησαύρισεν ἐν αὐτῷ τὸ λείψα-
νον, μετενεχθὲν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς τρεῖς πατριαρ-
χικοὺς ναοὺς καὶ τέλος ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου¹⁹⁹.

Τέλος τῷ περὶ τῆς ἁγίας Εὐφημίας λόγῳ ἐπιτίθεται
μνῆα τις ἀπλῇ τῶν ἀκολουθιῶν τῶν εἰς τὴν ἁγίαν ταύ-
την μάρτυρα καὶ τὴν ὁσίαν Θεοφανῶ συντεθειμένων καὶ
ἐκδοσμένων· ἀλλὰ καὶ ἂν ποιῶμαι λόγον περὶ τούτου
πράττω τοῦτο διότι οἱ ἐπιτροποὶ τοῦ ἱεροῦ πατριαρχικοῦ
ναοῦ ἐδαπάνησαν εἰς ἐκδοσιν τῆς ἀκολουθίας ταύτης τὸ
πρῶτον· ἡ ἐκδοσις αὕτη ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει
τῷ 1808, τῷ δὲ 1857 ἀνατυπωθεῖσα²⁰⁰ ἡ ἀκολουθία κο-
σμεῖται ὑπὸ προλεγομένων, ἅτινα φιλοπρονόματος καὶ λό-
γιος κληρικὸς, σέμνωμα τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχικοῦ θιάσου
ὑπάρχων ἐγραψεν. Ἐν δὲ στιχοῦργημα ὑπάρχει ἐκδοσμέ-
νον εἰς τὴν ἁγίαν Εὐφημίαν καὶ ἐν ποίημα λαμπρότατον
τοῦ μακαρίτου Ἡλίου Τανταλίδου²⁰¹.

199. Κωνσταντίνου Α' «βίος τῆς ἁγίας Εὐφημίας, καὶ περὶ τοῦ
ἱεροῦ αὐτῆς λειψάνου» ἐν Ἑλλάσσοις συγγραφαῖς, σελ. 334—338· βλ.
τὰ προλεγομένα εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1857 ἐκδοθεῖσαν
ἀκολουθίαν τῆς ἁγίας Εὐφημίας.

200. ἡ πρώτη ἐκδοσις ἔχει τίτλον· «Ἀκολουθία τῆς ἁγίας μεγα-
λομάρτυρος καὶ πανευφήμου Εὐφημίας»· συντεθείσα ὑπὸ τινος εὐσεβοῦς
πρὸς χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Νῦν
πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα διὰ τῶν φιλοτίμων συνδρομητῶν, ὧν τὰ ὀνό-
ματα καταγράφονται ἐν τῷ τέλει τοῦ παρόντος. Ἀδεία καὶ προτροπῇ
τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου
κυρίου Γρηγορίου. Ἐπιμελεία δὲ τῶν τιμιωτάτων ἐπιτρόπων τοῦ πατ-
ριαρχικοῦ τῆς μεγάλῃς Ἐκκλησίας. Ἐν τῷ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κων-
σταντινουπόλεως τυπογραφείῳ. Ἔτει 1808»· σελίδες 21· δις τῆλοι εἰς
φύλλον· τούτων 2 κατέχει ἡ προμετωπίς, 10 ἡ ἀκολουθία τῆς ἁγίας
Εὐφημίας, 7 ἡ τῆς ἁγίας Θεοφανούς, καὶ 2 ὁ τῶν συνδρομητῶν κατά-
λογος· βλ. τὸν τίτλον (ἑλληνικῶς ἔχοντα) καὶ πρὸς Ἀ. Π. Βρετῶν·
Νεοελλ. φιλολ. μέρος Α', ἀριθμ. 413.

ἡ δευτέρα ἐκδοσις φέρει τίτλον· «Ἀκολουθία τῆς ἁγίας ἑνδόξου
μεγαλομάρτυρος καὶ πανευφήμου Εὐφημίας, σὺν τῇ τῆς ὁσίας Θεοφα-
νοῦς τῆς βασιλίδος. Συντεθεῖσαι ἀμφοτέραι ὑπὸ τινος εὐσεβοῦς ἐξεδόθη-
σαν μὲν τὸ πρῶτον τῷ 1808 ἔτει, ἀδεία τοῦ τότε πατριαρχεῦντος αἰ-
δίου κυρίου Γρηγορίου, νῦν δὲ τὸ δεύτερον· ἐπιμελῶς διορθωθεῖσαι καὶ
προλεγομένοις ἐπαυξηθεῖσαι ἐκδίδονται ἀδεία τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν
δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Κυρίλλου μετὰ
τῆς περὶ αὐτὸν ἁγίας καὶ ἱερᾶς συνόδου, ὑπὸ Δανιὴλ ἱεροδιακόνου τοῦ
ἐκ Μετζόβου, πορτίρη τῆς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας, πρὸς χρῆσιν
τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἐκ
τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου· 1857»· σελίδες 65 εἰς εὐμέγεθες 8^{ον},
πλὴν 10 τοῦ προλόγου.

201. Τὸ μὲν στιχοῦργημα καλὸν ἐν καὶ τοῦτο ἔργον ὑπάρχει τοῦ
μακαρίτου μουσικοδιδασκάλου Θεοδώρου Ἀριστοκλέους· τὸ δὲ ποίημα
ἐξεδόθη ἐν σελίσι 34—36 τῆς 6' ἐκδόσεως τῆς ἀκολουθίας.

ναῶν τῆς ἁγίας Εὐφημίας βλ. Δουκαγίου Constant. Christ. βιβλ.
Δ', σελ. 100—102.

196. Θεοφάνους Χρονογρ. Βενετίας, σελ. 294.

197. Κεδρηνοῦ σύντομος ἱστοριῶν· Βενετίας· σελ. 368 καὶ 371.

198. Ζωναρᾶ ἐπιτομὴ ἱστοριῶν· Δινδορφίου τόμ. Γ', σελ. 355· περὶ
δὲ τοῦ κατὰ τὴν Χαλκηδὸν ἐν τῇ Δ' οἰκουμενικῇ συνόδῳ θαύματος
Ζωναρᾶ Γ', σελ. 248, καὶ τὸν ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθέντα ἐν τῇ Ἑκκλ. ἀληθ.
(τόμ. Γ', σελίδι 177—188) βίον τοῦ ἱεροῦ Ἀνατολίου Κωνσταν-
τινουπόλεως, ἐκδιδόμενον καὶ τῷ Α' τόμῳ τῶν Βυζαντινῶν ἀνεκδό-
των μου, σελ. 131 καὶ ἐξῆς. Προσθεθεῖσθαι ὅτι ὁ Δοσιθεὸς Ἱεροσολύ-
μων φρονεῖ ὅτι ἀλήθειά ἐστιν ὅτι ῥιφθὲν τὸ ἱερὸν λείψανον εἰς τὴν θά-
λασσαν ἐξῆλθεν ἀβλαβῶς εἰς Λήμνον ἢ κατὰ τινος εἰς Λέσβον· βλ. περὶ
τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχ. βιβλ. Γ', κεφ. ιθ', § 16, σελ. 630. Ἡ
ἀλήθεια βεβαίως κείται παρὰ Ζωναρᾶ.

Τῆς καθιερώσεως τοῦ δεξιοῦ κλίτους τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ εἰς παρεκκλήσιον τῆς ἀγίας Εὐφημίας ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε' μινῆσκειται ἡ πρώτη τῆς ἀκολουθίας ἐκδοσις· ἀλλ' αἱ κατόπιν ἐκείνου γενεαὶ ἀπέδωκαν τὸ ὄνομα τῆς Παμμακαρίστου πάλιν εἰς τὴν δεξιὴν γορὴν τοῦ ναοῦ, ὅπερ εἴπερ εἶχε καὶ πρότερον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου ἀποδοθὲν, ἀγνοῶ.

Τὰ τρία λείψανα τῶν ἁγίων Εὐφημίας, Σαλώμης καὶ Θεοφανοῦς ἀποθησαυρίζομενα ἐν ξυλίνῃ ἑκαστον σοφῶ κεῖνται ἐν τῷ δεξιῷ χορῷ τοῦ ναοῦ.

Κατὰ ἰούλιον τοῦ 1704 ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γαβριὴλ Γ' ὥρισεν ὅπως ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ τελεῖται μεγαλοπρεπέστερον ἡ ἐορτὴ τῆς ἀγίας Εὐφημίας τῇ 11 ἰουλίου, (ἥτις συνέπεσε τρίτῃ, κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο).

§

Ὁ ἱερός ἄμβων τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, ὃν ἡ παράδοσις λέγει ἄμβωνα τοῦ Χρυσοστόμου πιθανῶς μὲν σώζει λείψανα ἀρχαιοτέρου ἄμβωνος, αὐτὸς ὅμως, καλλίστα κατὰ τοὺς τεχνίτας τῆς ΙΖ' καὶ ΙΙΙ' ἑκατονταετηρίδος πεποικιλμένος, ἐαυτὸν κηρύττει νέον μόλις ἀνάρχων τὴν γένεσιν αὐτοῦ εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴ ἐξεδόθη τῷ πρῶτον, ἀν μὴ ἀπατώμαι, ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Χρυσοδόρου²⁰², κατόπιν ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Ἑλλήν. φιλολογικοῦ Συλλόγου, διωρθωμένη²⁰³. ἀλλ' ἀκριβέστερον ἐξέδωκεν αὐτὴν ὁ Κ. Σάθας, κατὰ διορθώσιν τοῦ μακαρίτου Χατζῆ Γ'. Κωνσταντινίδου²⁰⁴. πλέον δὲ τῶν εἰδησέων, αἱ ἡ ἐπιγραφὴ οἰδῶσιν ἡμῖν, οὐδὲν γινώσκωμεν· ἔχει δ' οὕτως:

ΕΝ ΜΙΝΗ ΑΥ-
ΓΟΥΣΤΟΥ Α. Ψ. Γ.

Ἄνω ἐς ὕψος τοῖς ἔχουσι καρδίαν
οὐκ ὕστατ' ἔργα ποινοῦνται ἀμρόνως.
Καὶ γὰρ Γαβριὴλ τοῦ παναγιωτάτου
γνώμη ἀρίστη ὡραίως τεύχθη ἀγαν,
ἀλλὰ δαπάνη εὐσεβοῦς Ἰωάννου,
ἐρμητικῶς δὲ τοῦ στυλάρχου Ὀσμάνου.

Τίς ἦν ὁ τοῦ στυλοῦ διεσκηθεὺς ἀγνοῦσιν· ἴσως οὐχὶ τοῦ ἐξ ἀπορρητῶν οὐκίος. Ὁ ἄμβων ἄρα κατεσκευάσθη δαπάνῃ Ἰωάννου ἄλλως ἀγνώστου ἡμῖν, κατὰ αὐγουστον τοῦ 1703 συντελεσθεὶς, κοσμοῦντος τὸν οἰκουμενικὸν πατριαρχικὸν θρόνον Γαβριὴλ Γ' τοῦ ἀπὸ Χαλκηδόνος.

§

Ὁ θρόνος ὁ ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ κατὰ μὲν τὴν κοινολαΐτιδα παράδοσιν ἐστὶν ὁ ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ ἀλλοτε σωζόμενος θρόνος, ἐπ' οὗ διέπρεπεν ὀρθοτομῶν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὁ χρυσορρήμων πατήρ· εἰ δὲ δυνάμε-

θα ἂν ἀπορρίψωμεν παντάπασι πᾶσαν παράδοσιν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἀπ' αἰώνων φερομένην, ἐὰν μὴ ἀποδεξώμεθα ὅτι ὁ θρόνος ἡ ὁ ἄμβων κατεσκευάσθησαν ἴσως ἐκ τοῦ ὑλικοῦ ἄμβωνος τινος ἡ θρόνου ἀρχαιοτέρου, σωζόμενων ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, εἰ οὐχὶ ἐν τῷ τῆς ἀγίας Σοφίας, ἀγνοῶ. Τὴν ἀκριβὴ καὶ ἀναμφισβήτητον αὐτοῦ ἱστορίαν ὁ θρόνος αὐτὸς οὗτος διδάσκει, μαρτυροῦντος καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χρονογράφου Μανουὴλ τοῦ Μαλαξοῦ. Περιγραφὴν αὐτοῦ εἶδεν ἐν τῇ μετὰ χειρὸς διατριβῇ ὁ εὐμενὴς ἀναγνώστης²⁰⁵, ὡς δ' ἐγείρεται σήμερον ὁ ἱερός οὗτος θρόνος ἐστὶ κατασκευάσμα καὶ ἀνάθημα δῶσιον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β', κατὰ τὸ ἐπ' αὐτοῦ φερόμενον περί τῆς ὁροφῆς ἐξωθεν ἐπιγράμμα, ὅπερ μόνος ἐξήγησε διορθώσας ὁ μακαρίτης χατζῆ Γεώργιος Κωνσταντινίδης, ἔχον οὕτω²⁰⁶

Ἐὰν οὐ πέφυγε θάμβος ἐκτὰ θαυμάτων
τῶν πρὶν ὁ θαυμάσιος οὗτος θρόνος,
ἀποσμον αὐτὸν πατριαρχοῦντος δ' ὅμως
χάρισιν ἰδεῖν ἐστὶν Ἱερεμίου
ἐν (Ἠώφ) λάμποντος ἡλίου πλέον
Ἀρχιεπίου τῆς ἀριστερῆς.

κατὰ τὸ ἔτος, ΖΠΕ', ἰνδ. ε'. μαρτίου α' (=1577).

Τῷ 1679, φαίνεται, συνεπεῖξ κοσμικῶν ἐπιχειρῶν, ὁ ἱερός θρόνος ἔπαθε καταστρεφὴν τινὰ κατὰ τὴν ὁροφὴν, διὸ τῷ 1680 Δημητράσκος ὁ Καντακουζηνός, ὁ δις ἡγεμὼν Μολδαβίας γενόμενος ζήλω θείῳ κινήσει ἀνεκκίνησε τὸ ἱερὸν ἀνάθημα τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β', ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ἰακώβου τοῦ ἀπὸ Λαρίσης²⁰⁷. Αἱ κατόπιν τύχαι τοῦ θρόνου συγκεφαλαιοῦνται εἰς ἐπισκευὰς τινὰς καὶ καλλωπισμούς.

§

Ἐτερον ἀρχαῖον ἀνάθημα, πολυτίμητον ἕνεκα τῆς ὕλης, ἐξ ἧς ἐστὶ κατεσκευασμένος εὐρήται ἐν τῷ ἱερῷ πατριαρχικῷ ναῷ, κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ ἀριστεροῦ κλίτους

205. Ἐκκλ. ἀλήθεια· σελ. 513 τοῦ παρόντος τόμου.

206. Σχῆμα περὶ Ἱερεμίου Β', σελ. 16', ἔνθα ὁ Χ. Γ. Κωνσταντινίδης ἔγραψε: « Δύο σπουδαῖα λίθινά ἀναφέρονται ἐν τῇ ἀναγνώσει καὶ τῇ ἐξηγήσει τοῦ ἐπιγράμματος· πρῶτον ὅτι ἐν τῷ ε' στίχῳ οἱ δύο πρῶτοι πόδες παραλείφθησαν, καίτοι ἐν τῷ πανομοιότυπῳ φαινομένῳ καθαρῶς στοιχεῖων τινῶν, οἷον Ω Π Ω· δεύτερον ὅτι τὴν χρονολογίαν ΖΠΕ' (7085=1577 μ. Χ.) οὐδὲν τῶν μελῶν (τοῦ φιλολογ. συλλόγου) ἀνέγνω, καίτοι μὴ πολλὰς γρηῃστον τῆς ἐρεῖνης· ἀλλ' ὁ μὲν κ. Ἰωαννίδης (Ἐμ.μ.) ἀνέγνω τὸ Ζ ὡς Α, καὶ τὸν Ἱερεμίαν ὑπέλαβε μοναχὸν τινὰ τοῦ 1085 π. Χ. τὰ δ' ἄλλα τῶν μελῶν οὐδὲ προσεβλεψάμενος ἠθέλησαν εἰς τὸ πρὸ τῶν ὀρθολογικῶν αὐτῶν πανομοιότυπον, ἀλλ' ἀπεπλανήθησαν εἰς παραδοξολογίας ἀσυγγνώστους... τὴν ἐξηγήσιν τοῦ ἐπιγράμματος ὁ κ. Ν. Σακκόπουλος μόνος ἔδωκεν ἀκριβεστέρην πρὸς καὶ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας ἐγγυητικὴν· ἴδε ὁ ἐν Κωνσταντινικῇ Ἑλληνικῇ φιλολογικῇ συλλογῇ· τῷχος ΙΓ'—ΙΕ', 1868, σελ. 82.

207. Χρυσοδόρου ὁ δισποτικὸς θρόνος κλ. σελ. 53, ἔνθα ἐξέδωκε τὸ ἐπιγράμμα, ἐπιτάξας ὡς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπιγράμμασι παραδόξους εἰδησεις, παραδόξους ἰδέας καὶ θρασείας ἐκφράσεις καὶ κρίσεις, κατόπιν ἡμαρτημένης ἀναγνώσεως πάντων τῶν ἐπιγραμμάτων.

202. Γ. Χρυσοδόρου ὁ ἐν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ δισποτικὸς θρόνος μετὰ τοῦ ἄμβωνος κτλ. σελ. 28.

203. ἐν τόμῳ Α', σελ. 55, ἐν ᾧ ἐξεδόθη δημοσίως ἡ ἐπιγραφὴ.

204. Κ. Σάθας σχῆμα περὶ Ἱερεμίου Β', σελ. 15', ὑπόσημ.

κευμέγεθες παγγάρων²⁰⁸, καλλιτεχνικῶς ἐλεφαντοκόλλητον, πενταγώνους πετάλους ἰδιορρυθμῶς τε καὶ λίαν περιέργως συμμετρικοῖς. ἐν οὗ ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐν γελωνίῳ δοτράκῳ ἐλεφαντογραφημένη ἐπιγραφή

ΜΑΝΩΛΙΑ ΓΓ-
ΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΕΚ ΚΑ-
ΣΤΟΡΙΑΣ ΑΦΟΣΙ-
ΟΙ ΕΤΕΙ ΑΧΕΘ'.

Ἄγνωστον εἶπερ ὁ ἀφοσιώσας ἐστὶν αὐτὸς ὁ διὰ τὰς συστάσεις τῶν ἐν Ἀρτῇ, Χίῳ, καὶ Ἀνατολικῷ σχολείων κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν τοῦ 12' αἰῶνος κλεισθεὶς περιώνυμος Μανωλάκης ὁ ἐκ Καστορίας. Ὑπῆρχε τοῦτω σύγχρονος ἕτερος Μανωλάκης (Φιλίππου)· περὶ τούτου ἐγραψα ἄλλοτε²⁰⁹, εἰκάζων ὅτι ἐκεῖνος ἦν ὁ ἐκ Καστορίας φιλογενὴς ἀνὴρ· ἦν ἕτερος ὁ Μανωλάκης Φιλίππου, οὗτος δ' ἦν ὁ ἐκ Καστορίας; Ἐκλαμβάνω ὡς ἐν πρόσωπον ἀμφοτέρους.

§

Ἀνάθημα καλὸν τῷ πατριαρχικῷ οἴκῳ δωροδορηθὲν ὑπὸ τῆς ἐν παντὶ κοινωφελεῖ ἔργῳ πρωτοστατούσης συντεχνίας τῶν γουναράδων ὑπάρχει τό τε ὕδωρ τῶν κρηνῶν τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ περιβόλου ἐν γένει, καὶ αἱ βρύσεις αὐταί· μνεῖαν τούτου ποιεῖται τὸ ἐπὶ τῆς μικρᾶς κρήνης τῆς ὑπὸ τὰ δώματα τοῦ μεγάλου ἀρχιδιακονοῦ ἐκτισμένης σωζόμενον ὀκτάστιχον ἐπίγραμμα, τοῦτο

Γρηγόριος πατριαρχῶν
τὰ τῶν κατορθωμάτων
ἐξαίσια ἐσφράγισε
καὶ βρύσεις ναμάτων.

Τὸ βέον ὕδωρ ἐκ κρηνῶν τῶν τοῦ πατριαρχείου ἰδίῳ ἀναλώμασι κοινῶς τοῦ βουφετίου τῶν γουναράδων εὐσεβεῖ γνῶμῃ διωχετεῦσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ δῶρον ἀντεῖναι. Ὅπόσοι οὖν ἀρύεσθαι γένους παντὸς ἀνθρώπων εὐχεσθὲ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, μιμούμενοι τὸν τρόπον.

ΑΨΖΗ', μῆτιον.

§

Καὶ νῦν. ἵνα δοθῇ τέλος καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ παρούσῃ διατριβῇ συλλογὴν τῶν ἐπιγραμμάτων, προστιθῆμι καὶ τὸ ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς δώμασιν ἐτι σωζόμενον, τὸ τὴν ἐπὶ Γρηγορίου Ε' ἐπισκευὴν καὶ τὴν οἰκοδομὴν διακινῶν, ἀνευ μέντοι μνεῖας τοῦ ὀνόματος τοῦ πατριάρχου, ὅστις ὅσον καὶ ἂν νομισθῇ τὰς νεωτεροποιίας ἀγαπῶν συγγνωστὸς ὅμως ὑπάρχει μὴ θελήσας ἡ ἀναστηλώσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἴτε ἐπὶ οἰκοδομῶν ἐκ βάλρων ἀνεγερθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ, εἴτε ἐπὶ τοίχων καὶ δώμων. Οὕτω πρὸ αὐτοῦ ἐβδομηκονταετίαν σχεδὸν μίαν, ὁ Ἱερεμίας Γ' ἐγείρων καὶ τὸν τοίχον τὸν περικλείοντα τὰ πατριαρχικά οἰκήματα καὶ τὸν νκόν, ἤρκεσθαι εἰς μικρὸν ἀνάγλυφον, ἐκτισμένον ἐν τῇ ἐξωτερικῇ τοῦ τοίχου προσόψει, φέρον σφαῖραν,

208. Ὁ ἐν Κ] πόλει ἑλλ. φιλολογικὸς σύλλογος· τόμ. Α', σελ. 54, στήλη β'· κατ' ἀνέγνωσιν τοῦ κ. Ἐμμ. Ἰωανν. οὗ τὰς λέξεις μετέγραψα.

209. βλ. *Χρονικά τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας*, σελ. 124—131, ὅπου περὶ Μανωλάκη τοῦ ἐκ Καστορίας ἐξῆλκε εἰδήσεις τινάς.

ὅφ' ἦν κεῖται δυσδιάκριτος ἡ χρονολογία ΑΨΚ'. Ὁ ἀναγινώσκων αὐτὴν αἶρει τὴν διάνοιαν εἰς τὰ ἔτη, καθ' ἃ τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ἐκδύσει τῆς Πάτμου τὸ σέμνωμα Ἱερεμίας ὁ Γ'—οὕτω τῷ 1836 ἐν μικρᾷ ἐπιγραφῇ, κακῶς κεχαραγμένη, ἐξῆλκεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, οὐχὶ ὁ Γρηγόριος Γ', ἀλλ' ὁ τέκτων μόνος ἀνέγραψε τὸ ὄνομα αὐτοῦ²¹⁰.

Τὸ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ Γρηγορίου Ε' κακοζήλως καὶ ἀνευ τέχνης ὕμνων ἐπίγραμμα ἐστὶ τοῦτο, τολμηρῶς ἐν πολλοῖς διορθωθέν.

1797 ἰνδικτιῶνος α'.

Ὅρᾳς τὸν οἶκον Ἰδραν ἔσχε καὶ ὅπως
γίμει κλισίους ὅλως τε, οὐ μόνη ὕλη·
βουστὴ γὰρ οὕσα ἔψεται λύσει ἧπου
Ἰραδ' ἀνακτος, ᾧ περ αἰνεται πόθος
γένους δι' κηδὸν ὁ ἐρμώτης (θερμώτης;) κινεῖ ἀγ' ὄν(;)·
ὅπως ἀριστὸν ἐμφανῇ δόμου (τέλος) (τ' ἔδος;)·
βώμη μεγίστη οἰθεῖται πάντες βύσθην
Ἰσχον τὸ ἄχθος ὑστάτου θαλαμῶ Ἰδρας
ὁ βουφετίου ὄρχος ἱκνυται σύρων
συνεχίμασιν ἱερὰν τὴν οὐ πόρρω,
πάντως ἀριστὸν καὶ θεοῦ βουλῆς ἔσω.
Αὐτῶν προάρχος ὁ Χρήστου Μιχαλάκης.
Τὸν Τετρίδην(;) τε ὕμνος ἔδμεν δὴ ὅλως
βέξαντα ᾧδε μεστέ ἰνδίου πόθου
Ἰορδάνην οὖν ἐκτίθημι σοι εἰ
ἀνω προῖπον, νεῦσιν ἑλαμπρον νέει.
Ῥῶσιν δὲ δοίη ἱσχὺν ὀλβίων ἡμαρ
Χριστὸς καμουσί καρτερῶς, πάντας σώσας.
Ἦνυσται καὶ γὰρ οἶκος αὐτοῖς, ὡς οἶδας.
Σὸς οὖν ὁ οἶκος, Σῶτερ, ὃν τήρει σώζων.

§

Περὶ τῆς ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναφ *λυχνοκαῖας* ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ καὶ πρότερον ἡ Μ. Ἐκκλησία φροντίζουσα ἀπέρου μοναστηριακάς τινας προσόδους, ὡς ἐν ἐγγράφῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Διονυσίου Δ' τοῦ Μουσελίμη βλέπομεν· τὸ ἐγγράφον τοῦτο δημοσιεύων ἐνταῦθα, καθῆκιν ἡγοῦμαι ἵνα σημειώσω ὅτι καὶ τὸ 1861 ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ γένος, μετὰ τὴν σύνταξιν τῶν κανονισμῶν περὶ διαρρυθμίσεως τῶν κοινῶν ἡμῶν πραγμάτων, σκεψάμενα περὶ τῆς ἀξιοπρεποῦς τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ συντηρήσεως ὥρισαν ὅπως τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον χορηγῇ τῷ ναφ κατ' ἔτος πεντήκοντα χιλιάδας γρόσια. Εὐχὴ κοινὴ ἐστὶν ἵνα τὸ κοινὸν ταμεῖον εὐπορήσῃ ποτὲ, δυνηθῇ δ' οὕτω ἵνα χορηγῇ τὸ ἐρίσθην ποσόν.

τὸ συνοδικὸν γράμμα ἔχει οὕτω²¹¹:

† Διονύσιος ἐλέω Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Ἑκων-
σταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκου-
μενικὸς πατριάρχης.

Τῶν ἀναγκαιῶν πάντως ἐστὶ φροντίδα διὰ παντὸς ἐμμελῇ κατατίθεσθαι τοὺς ἀμφιπονοῦντας τὰ θεῖα τεμένη,

210. Γώργου Σχαρ|τοπούλου ἀπὸ χωρη|ον Δουδρι(;)·

211. μετεγρήφῃ ἐκ τοῦ Β' κώδικος τοῦ Κριτίου, ἐν ᾧ ἐκτείνεται ἀπὸ σελ. 424—425· σώζεται δὲ καὶ ἐν τῇ «Νομικῇ συναγωγῇ» τοῦ Δοσιθίου Ἱεροσολύμων, πλήρως δ' ἐν τοῖς πατριαρχ. κώδεξι.

καὶ μᾶλλον τοὺς αὐτῶν προστατεύοντας πρὸς ταῖς λοιπαῖς
δοαῖς καλλιέργειαις καὶ περὶ τῆς διηγεοῦς φωταΐας, καὶ
λυχνολαίας αὐτῶν· ταῦτα καὶ γὰρ οἱ τῆς ἐκκλησίας σε-
πτοὶ κοσμήτορες οὐ λιτῆς ἔνεκεν ὥραας καὶ ἀπλῆς εὐ-
κοσμίας ἐξεύρον, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ὀλοκαύτωσιν εὐαγγῆ
πρὸς ἐξιλέωσιν διατάξαντο, τῆς ἀνγκαιότερον ἄλλο τοῖς
ὁρθοδόξοις οὐκ ἔνεστιν. Ἐνθέντοι καὶ τῷ πανσέπτῳ πα-
τριαρχικῷ τούτῳ ναφ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος
Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου πληρεστέραν αὐτῇ ἐκτελέ-
σαι τὴν χρεῖαν, ὡς εἰκός, μετ' εὐλαβείας σπεύδοντες διατα-
ξάμεθα ἤδη προσόδους ἐτήσιους τινὰς ἐκ τῶν πατριαρχι-
κῶν εἰσοδημάτων προτενέγκασθαι χάριν ἀνέναντον λυχνο-
λαίας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν εὐθεῶν. Ἦγουν ἀπὸ μὲν τοῦ ἐν
Μολδοβλαχίᾳ σταυροπηγικοῦ μοναστηρίου τῶν ἁγίων
Ἀποστόλων τοῦ Δούκα βοεβόνδα τὸ προσταγόμενον ἐτή-
σιον, κηρὺ μπέσμενα εἰκοσιπέντε· ἀπὸ δὲ τοῦ ἐκεῖτε ἁλ-
λου σταυροπηγικοῦ μοναστηρίου τῶν παμμεγίστων Τα-
ξιαρχῶν τοῦ Σεβέρνου βοεβόνδα, τοῦ καλουμένου Κάσιν,
κηρὺ ὀκτάδες ἑκατὸν· ἀπὸ δὲ τῆς εἰς τὸν Χάνδακα τῆς
Κρήτης ἐκκλησίας τῶν Συναϊτῶν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου
καὶ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου σὺν τῷ ἐν Ρίζοκάρτρω αὐτῆς
μετογίῳ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἑλαίου ὀκτάδας πενήκον-
τα· ἀπὸ δὲ τοῦ χωρίου Γαλατᾶ καλουμένου τοῦ ἐν τῇ
ἐπισκοπῇ Κυδωνίας τὸ συναγόμενον ἐτήσιον ἦτοι τὰ ἀνὰ
δώδεκα ἄσπρα ἐφ' ἑκάστου ὁπητιῶν, καὶ τὰ ἀνὰ ἐν φλω-
ρίον τῶν ἱερῶν· ἀπὸ δὲ τοῦ ἐκεῖσε μοναστηρίου τοῦ ἁγίου
Γεωργίου ἑλαίου μέτρα ἕξ· καὶ ἀπὸ μιᾶς ἐκκλησίας ἑλαίου
μέτρα ἕξ· καὶ ἄλλης ἐκκλησίας ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ ἑλαίου
μέτρα πέντε· ἀπὸ δὲ τοῦ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Ῥηθύμνης χω-
ρίου Ἀτζιπεπούλου τὰ ἀνὰ δώδεκα ἄσπρα τῶν ὁπητιῶν
καὶ τὸ φλωρίον τῶν ἱερῶν, καὶ τὰ συνοικέσια καὶ ἀπὸ
τοῦ χωρίου Μαγαρίτες τοῦ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Λύλοποτάμου,
ὁμοίως τὰ δώδεκα ἄσπρα καὶ τὸ φλωρίον καὶ τὰ συνοι-
κέσια. Διὸ γράφομεν καὶ ἀποραινόμεθα συνοδικῶς γνώμη
τοῦ τε μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱε-
ροσολύμων κυρίου Δοσιθέου καὶ τῶν παρευρεθέντων ἱερω-
τάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερέμων τῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι
ἀγαπητῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἵνα τὰ ἐτήσια
τῶν ὧδε γεγραμμένων ὀνομαστὶ πατριαρχικῶν σταυροπη-
γίων τούτων, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑπάρχουσιν ἀ-
φιερωμένα, καὶ προσταγόμενα τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ
ναφ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ καλ' ἡμᾶς πατριαρχεῖου τοῦ
οἰκουμενικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι περ-
μάτων αἰώνων ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπᾶστως πρὸς φω-
ταΐαν, λυχνολαίαν τε, καὶ λοιπὴν χρῆσιν τοῦ ἱεροῦ αὐ-
τοῦ τεμένους εἰς μνημόστυνον αἰώνιον τῶν προσταγόντων
χριστιανῶν, καὶ ἔχουσιν ἄδειαν οἱ κατὰ καιρὸν ἐπιτροποι
τοῦ ἐν αὐτῷ παγκαρίου ἀναζητεῖν αὐτὰ ἐπιμελῶς, καὶ
παραλαμβάνειν ἀναντιρρήτως εἰς ἰδίαν ἐπιστάσιν, ὡς καὶ
τὰ λοιπὰ τῆς ἐκκλησίας τὰ παρ' αὐτῶν διοικούμενα. Ὅς
δ' ἂν ὁπότε διανοηθῇ τὴν παρῶσαν ἐνθεσμον ἀφιέρωσιν
ἀνατρέψαι καὶ ἀποσπᾶσαι τὰ σταυροπήγια ταῦτα τῆς ἐ-
ξουσίας τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ναοῦ ὁποίας τάξεως ὦν, καὶ ὁ-

ποίου βαθμοῦ καὶ καταλόγου, ἀφωρισμένοις εἴη καὶ κατη-
ραμένοις καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ καὶ
πάσαις ταῖς πατριαρχεῖς ἀρχαῖς ὑπεύθυνος· ἔθεν εἰς ἐνδειξιν
τῆς ἀφιέρωσιν αὐτῆς, καὶ διηγετὴ τὴν ἀσφάλειαν ἐγέ-
νετο καὶ τὸ παρὸν διάταγμα πατριαρχικὸν καὶ ἀφιερωτι-
κὸν συνοδικὸν γράμμα, καὶ κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ
κώδῃ τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου Κωνσταν-
τινουπόλεως.

αχού.

Ἦτι ἐπιστημιόμενον πρὸς τοῦτοις ὅπως τὰ ἀνωτέρω
εἰκοσιπέντε μπέσμενα τοῦ κηρὺ τοῦ μοναστηρίου τοῦ
Δούκα βοεβόνδα ὀρεῖται παρέχειν ὁ κατὰ καιρὸς ἡγού-
μενος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετογίου τοῦ ἁγίου καὶ
ζωοδόχου Γάβρου, διὰ τὸ εἶναι τὸ σταυροπηγικὸν αὐτὸ
μοναστήριον ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἅγιον Γάβρον ὑπὸ τοῦ
ἐκλαμπροτάτου κτιστοῦ αὐτοῦ Δούκα βοεβόνδα.

Ἐν μηνὶ ὀκτωβρίῳ, ἰνδικτιῶνος ια'.

Δουσίθεος ἐλὲν Θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας πό-
λεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης.

ὁ Νικομηδείας Νεόφυτος—ὁ Χαλκηδόνος Ἱερεμίας—
ὁ Ἀδριανουπόλεως Νεόφυτος—ὁ Σεβέρων Κυβερνήτης—ὁ Ἀγ-
χιλλοῦ Δανιὴλ—ὁ Προύστης Καλλίνικος—ὁ Τραπεζούν-
τος Ἰωάννης—ὁ Φιλιππουπόλεως Γαβριὴλ—ὁ Ἀμασείας
Γεράσιμος—ὁ Κρήτης Γεράσιμος, παρὼν εὐρεθείς ἐν τῷ
συνοδικῷ τόμῳ τῶν σταυροπηγίων ὑπεγράψα· ὁ Δρύ-
στρας Μακάριος—ὁ Δέρκων Χρύσανθος—ὁ Μερωνείας
Ἀνανίας—ὁ Λιτίτσης Θεοδόσιος—ὁ Γάνου καὶ Χώρας
Λεόντιος—ὁ Γοθίας Δαυὶδ—ὁ μέγας λογιθέτης Κων-
σταντίνος—ὁ μέγας σκευοφύλαξ Ἰωάννης—ὁ μέγας ῥή-
τωρ Μπαλάσης.

Περὶ τῆς λυχνολαίας τῆς ἐν τῷ ναφ μερμυκῶντες οἱ
εὐθεβεῖς ἡγεμόνες Παλαίης καὶ Μολδαβίας Θεοσεβῆς ὥρι-
σαν ποτὶν τι κηρὺ, κατὰ τὰς εἰρηστικαῖς.

«Αχού» δεκαεβρίου κβ'.—Ὁ ἐλὲν Θεοῦ εὐσεβέστατος
καὶ ἐκλαμπρότατος αὐθέντης κύριος κύριος Ἀντίοχος βοε-
βόνδας πάσης Μολδοβλαχίας ἐκ πρώτης κατάρχειας τῆς
ἀκμὴν ἐλεθεύτης αὐτῷ Θεοῦ αὐθεντίας, ἀπορρινόμενος
ἐξ ἰδίας Θεοσεβείας ὥρισε παρέχεσθαι κατ' ἔτος πρὸς τὴν
Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἦτοι τὸν πατριαρχικὸν ναὸν τοῦ
ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφό-
ρου καὶ θαυματουργοῦ, ἐκ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ αὐθεντίας
κηρὺ ὀκτάδες ἑκατὸν ἐπὶ φωταγωγίᾳ φαίδρᾳ τοῦ ἱεροῦ καὶ
πανσέπτου αὐτοῦ ναοῦ, εἰς μνημόστυνον τε ἀέναντον τῆς
αὐτοῦ ἐκλαμπρότητος, ψυχικὴν τε καὶ σωματικὴν σωτη-
ρίαν, ἅμα τε ὁξάν ἐπίγειον καὶ οὐράνιον· τοὺς γὰρ ὁξά-
σαντάς με ὁξάσω εἶπεν ὁ Κύριος.

Ἀψκ', νοεμβρίου δ'.—Ὁ ὑψηλότατος καὶ Θεοσεβέ-
στατος αὐθέντης κύριος κύριος Ἰωάννης Προηγούμενος
βοεβόνδας πάσης Μολδοβλαχίας ἐκ πρώτης κατάρχειας
τῆς ἀκμὴν ἐλεθεύτης αὐτῷ Θεοῦ (κτλ. ὡς τὸ πρότερον)
κηρὺ ὀκτάδες ἑκατὸν» (κτλ.).

Τῷ 1721 κατὰ μάρτιον ὁ πατριαρχικὸς ναὸς ἐρωτί-
ζετο ὑπὸ 36 κανδηλῶν—κατὰ αὐγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους

ὕπὸ 35—ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ πατριαρχικοῦ σκευοφυλακείου ἐφυλάττοντο κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 112 κανδήλαι μεγάλαι καὶ μικραὶ, κτῆμα τοῦ ναοῦ.

Τῷ 1702 κατὰ φεβρουάριον ὁ πατριάρχης Καλλίνικος Β' ὁ Ἀκαρνάν ἀναδεικνύς πατριαρχικὸν σταυροπήγιον τὸ ὑπὸ Κωνσταντίνῳ Βασσαράδῃ κτισθὲν μοναστήριον τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἐπικεκλημένον Χουρέζι διετάξατο 'να παρέχῃ κατ' ἔτος τῷ πατριαρχικῷ ναφ κηροῦ διαδάς 30.

Τῷ 1722 ὁ ἡγεμὼν Βλαχίας Νικόλαος Μαυροκορδάτος ὥρισε παρέχεσθαι κατ' ἔτος εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν ἐκ τῆς ἡγεμονίας Βλαχίας 150 διαδάς κηροῦ.

Ταῦτα ἰρύομαι ἐκ τῶν πατριαρχικῶν κωδίκων.

§

Τῆς βιβλιοθήκης τοῦ πατριαρχείου, ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ διαμένοντος ἔτι, ποιεῖται μνεῖν, ὡς εἶδομεν²¹², ὁ Γερλάχος, ἐν τέλει δὲ τῶν μετὰ χεῖρας Χρονικῶν παρατίθεται κατάλογος τῶν ἐν τῇ λήξει τοῦ Ις' αἰῶνος χειρογράφων αὐτῆς. Ἀπὸ ναοῦ εἰς ναὸν μεταφερομένων τῶν πατριαρχικῶν σκευῶν, ἐγγράφων, ἐπίπλων, εἰκόνων κλπ. συμμετεφέροντο καὶ τὰ βιβλία. Ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ τῆς Βλαχίας ἡγεμὼν Νικόλαος Μαυροκορδάτος ἱπέρωσεν εἰς τὰ πατριαρχεῖα τὴν ἰδίαν αὐτοῦ βιβλιοθήκην, ἧς ἡ συγκρότησις ὀφείλεται εἰς τὰς προσπάθειάς τοῦ υποφάνου Bergler διδασκάλου τῶν σέκνων αὐτοῦ²¹³. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη ἦν πλουσία· προστεθεῖσα δὲ εἰς τὰ ὑπάρχοντα χειρόγραφα καὶ ἐντυπα ἠξήσῃ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, ἀλλ' ἐγένετο λεία τοῦ τυχόντος, ἕως οὗ—ἐκ παραδόσεως γω μαθὼν—ιδρύσας ὁ ἀειμνήστου οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γερμανὸς Δ' ὁ ἀπὸ Δέρκων τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν σχολὴν ἀπεθησάρισε ἐν αὐτῇ τὰ χειρόγραφα.

Τὰ ἐν τύποις βιβλία ἐξηκολούθουν τῇ διαρπαζόμενῃ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπηρεῶν βλαπτόμενα· ἐπειδὴ δὲ τὰ μένοντα ἦσαν ἄξια λόγου, εἰκάζομεν ὅτι τὰ ἀρπαζόμενα ἦσαν σπουδαιότερα τῶν μενόντων. Τῷ 1866, ὁ πατριάρχης Σωφρόνιος Γ' ὁ ἀπὸ Ἀμασειᾶς ὁρῶς σκεπτόμενος ὅτι ἐθνικὴ καὶ πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη ἐστὶ τε καὶ καλεῖται μόνον ἡ προσηρημένη σχολῇ ἐθνικῇ ὄντως καὶ πατριαρχικῇ²¹⁴ διέταξε 'να μετακομισθῶσιν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Μ. τοῦ Γένους σχολῆς, ἐκεῖ κατατεθέντα.

ἐπειδὴ ἐν τισι τῶν βιβλίων τούτων ἐφέρετο τὸ ὄνομα τοῦ Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, δυνατόν 'να ταχθῇ καὶ οὗτος ἐν τοῖς εἰς τὸ πατριαρχεῖον δωροδορήσας ὅλην αὐτῶν τὴν βιβλιοθήκην, ἣ μέρος μόνον αὐτῆς.

Ἰωακείμ Γ' ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης κρίνας καλὸν 'ν' ἀνε-

212. Turcogræcia· σελ. 189· τῶν Χρονικῶν τούτων σημ. 122.

213. Ersch und Gruber Allgemeine Encyclopædie τόμ. Θ'· ἰν λξ. Bergler.

214. βλ. τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου ἡμῶν Εὐσταθίου Κλεοβούλου Λογοδοσίαν περὶ τῆς Μ. τοῦ Γένους σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1865--1866 καὶ ἰδίως τὰ περὶ βιβλιοθήκης αὐτοῦ γράφόμενα.

γερθῇ κτίριον ἴδιον, εὐρύχωρον, λιθόκτιστον, ὅπως κατατεθῇ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ πατριαρχείου, ἐσκέψατο μὲν περὶ συστάσεως τοιαύτης βιβλιοθήκης, ἀλλ' ἡ σκέψις καὶ ἀποφασίς οὐχὶ δεόντως διεξαχθεῖσα οὐδὲν ἄχρι σήμερον ἀποτέλεσμα παρήγαγεν, ἐλλείπει βεβαίως ἐπαρκῶν πόρων. Ἐν ἣ δὲ περιπτώσει γενήσεται πρακτικὴ τις σκέψις περὶ βιβλιοθήκης πατριαρχικῆς, ἐκεῖνο δέον 'να λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι οὐ μακρὰν ταύτης· ἐτέρᾳ κεῖται· ὡσαύτως ἐθνικὴ καὶ πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη, καὶ ὅτι ἐκείνη μὲν ἡδύνατο 'να τηρήσῃ ἐαυτὴ τὸν χαρακτῆρα γενικῆς, ὅσον εἶπεν, βιβλιοθήκης, ἡ δὲ ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἰδρυμένη 'να καταστῇ εἰςέπειτα βιβλιοθήκη τις εἰδική, περιέχουσα λ. χ. πᾶν ὅ,τι ἀνάγεται εἰς τὴν ἱστορίαν ἰδίως, φιλολογίαν καὶ τοπογραφίαν τῆς πατρῴου χώρας καὶ τῆς ὁδοδόξου Ἑκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς.

• §

Τὸ τυπογραφεῖον τοῦ πατριαρχείου, οὗτινος ἡ σύστασις ὑπῆρξεν ἀντικείμενον μερίμνης τῷ πατριάρχῃ Ἱερεμῖα Β' ²¹⁵ συστήθην τῷ 1627 ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ἐξηκολούθει λειτουργοῦν ἐπὶ βραχὺν χρόνον ἕως τοῦ περιδῶλου τῶν πατριαρχείων. Γρηγόριος ὁ Ε' συνέστησεν αὐτὸς αὐτὸ, κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, διατηρηθὲν πλέον μιᾶς εἰκοσαετίας, καλ' ἦν πλεῖστα βιβλία ἐν αὐτῷ ἐξετυπώθησαν. Τῷ 1819 ἀνδιόργωνοθεν ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον πολλὰ ὑπισχνουμένην, ἐμερίμνησε δὲ σπουδαίως ἡ Ἑκκλησία περὶ αὐτοῦ. Ἐκτοτε παραχωρηθὲν εἰς ἰδιώτας ἔσωζε τὸ ὄνομα πατριαρχικοῦ τυπογραφείου, ἐν ἐλλεινῷ παραπήγματι λειτουργοῦν²¹⁶. Ἰωακείμ ὁ Γ' συστήσας αὐτὸς αὐτὸ, καλὸν κατήρτισε κατὰ τῆμα, ἐγείρας, δαπάνη φιλοκαλῶν ὁμογενῶν, ἰδιον λιθόκτιστον οἶκον, οὗ ὑπὲρθεν ἐκτείνεται ἡ λεγομένη πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη.

§

Ἡ δαίαιτα τῶν ἐν τῷ πατριαρχικῷ οἴκῳ διαμενόντων ἦν καὶ κατὰ τὴν περίδοον ταύτην μοναστηριακὴ. Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἦν ἡγούμενος, μνησ' ἐκ παρὰδόσεως δ' ἔχω μαθὼν ὅτι καὶ τῆς δευτέρας ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος ἡ νηστεία μετ' εὐλαθείας ἐφυλάττετο ἐν τοῖς περὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου σεπτοῖς δόμοις· καίτοι δ' ὁ πατριάρχης ἐδείκνυε τῇ ἐγευματίᾳ μόνος, ἐν ἰδίᾳ λιτῇ τραπεζίᾳ, ἀλλ' οὐχ ἥττον γέροντες κληρικοὶ ἀπεμνημόνευον ὅτι μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης συνέτρωγε μετὰ πάντων τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου, καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα τῆς διακαινισίμου.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐργόμενοι καὶ διαμένοντες μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι κατῴκουν ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ· φαίνεται ὅτι μετὰ τὴν ἐν Βλάχ-σεραγίῳ καὶ Ξυλο-

215. Κ. Σάββα σχεδίασμα περὶ Ἱερεμίου Β', σελ. —41'.

216. κατ' ἔκτασιν ἐκδοθήσονται· Χρονικὰ τῆς πατριαρχικῆς τυπογραφίας ὑπὸ τοῦ τὰ πρὸντα γράφοντος· ὅθεν ἐνταῦθα περιορίζομαι εἰς τὰς ὁλγας ταύτας γραμμὰς.

πόρτη²¹⁷ εγκατάσταται τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου ἡ καλὴ αὐτὴ συνήθεια, περιέπεσαν εἰς ἀχρηστίαν, ὅθεν ὁ πατριάρχης Παρθέλ Β' ὁ ἀπὸ Μεθύμνης ἀναγγεῖλας πᾶσι τοῖς ἀρχιερεῦσι τὴν οἰκοδομὴν κελλίων ἐν τῷ νέῳ πατριαρχεῖῳ ὥρισεν ὅπως ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐγκυκλίου (1603) πάντες οἱ δι' ἰδίας ὑποθέσεις ἢ δι' ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφικνούμενοι ἀρχιερεῖς μὴ τολμῶσι 'να διαμένωσιν ἐν οἴκοις ἰδίοις, ἐξω τοῦ πατριαρχείου, ἀλλ' ἐντὸς αὐτοῦ, ἀδεία τοῦ πατριάρχου μόνον ἐξερχόμενοι, ἐπὶ ποινῇ ἐνιαυτίας μὲν ἀργίας ἐν περιπτώσει παραδόσεως τῶν διατεταγμένων, ἀρρορισμὸς δ' ἐν περιπτώσει καταφρονήσεως τῆς ποινῆς τῆς ἀργίας²¹⁸.

Ἐκ πολλῶν γραμμάτων ἐκδοδόμενων βραδύτερον πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ ἀρίστη αὐτὴ διάταξις παρεβιάζετο, καὶ οὐ μόνον εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων ἐπίσκοποι καὶ μητροπολίται ἐρχόμενοι διέμενον ἐκτὸς τοῦ πατριαρχείου, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῆς εἰδησίως τοῦ κατὰ καιρὸν οἰκουμένου πατριάρχου νῦν μὲν ἦν δυνατόν «φανερῶς περιέρχῃσθαι καὶ συμπνεῖν καὶ συμπάσχειν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ὠφελείας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας» νῦν δ' ἄλλους πάλιν ἀφίνεσθαι καὶ κρύπτεσθαι ὡς πυρολαμπίδας, τοὺς δὲ μηδὲν φρίνεσθαι παραγενόμενους ἐνταῦθα», καθὰ συνοδικὸς ἀνέκδοτος τόμος γράφει²¹⁹. «Ὅθεν ὁ πατριάρχης Παρθένιος Δ' ὁ Μογυλάτος συνοδικῶς ἀπεφάνητο ὅτι πλέον 'να μένωσιν οἱ ἀρχιερεῖς ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ, ἀλλ' 'εἴνα μηδεὶς τῶν ἀπόντων ἀρχιερέων παραγενόμενος ἐν τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων ἔχει ἀδείαν ἐντυγχάνειν τῷ τε πατριάρχῃ καὶ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ ὅτε βούλοιο· ἀλλ' ἅμα τῷ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων μηνύειν τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ, τῇ δ' ἐπαύριον παραγίνεσθαι σωματικῶς πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς».

Ταῦτα τῷ 1677. ὅτε καὶ αὐτὴ ἡ μνεία τῆς ἐν τῷ πατριαρχικῷ οἴκῳ διαμονῆς τῶν ἀρχιερέων ἐξέλιπεν.

§

Ἡ ἐν τῷ πατριαρχικῷ οἴκῳ ὑπηρεσία εἶχεν ἐπιβάλων τι καὶ μεγαλοπρεπές· οἱ κοσμικοὶ ἀξιωματικοὶ τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, οἵτινες πλὴν τοῦ τίτλου εἶχον καὶ ἰδίαν ἕκαστος ὑπηρεσίαν ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ ἦσαν ὁ Μ. λογοθέτης, ὁ Μ. σκευοφύλαξ, ὁ Μ. χαρτοφύλαξ, ὁ Μ. ῥήτωρ, ὁ Μ. ἐκκλησιάρχης, ὁ πρωτεύδικος, ὁ πρωτονοτάριος, ὁ δικαιοφύλαξ, ὁ Μ. περιμετρήσιος, ὁ λογοθέτης γενικοῦ, ὁ ῥεφερενδάριος, ὁ ὑπομνηματογράφος, ὁ πρωτοψάλ-

της, ὁ λαυκαπῆριος, ὁ δομεστικός, ὁ πρωτοκοννοάρχος καὶ οἱ νοτάριοι. Πάντα ταῦτα τὰ ὀφφίκια, καθὼς γράφει Χρύσανθος ὁ Ἱεροσολύμων²²⁰ ἀπονέμονται μόνον εἰς λαϊκοὺς· οἱ δὲ λαϊκοὶ οὗτοι μέχρι καὶ τοῦ δομεστικοῦ ἐξεπλήρουν ἄλλοτε καθήκοντα γραμματέων ἐν τοῖς γραφεῖσι τοῦ πατριάρχου, ἐξαιρουμένου τοῦ Μ. λογοθέτου.

Τὸ πατριαρχεῖον εἶχε καὶ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ παρόντος φύλακας ἐκ τοῦ σώματος τῶν γιαντισάριων²²¹, διαδεξαμένους οὕτω τοὺς ἐξουσίτορας· συνώδευον δὲ ἐν σώματι προμωδῶς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην. Ἡ καὶ τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους, οἷον τὸν καπιεχτήν. Ἀριθμὸς διακόνων ἐπαρκὴς ἀντελαμβάνετο τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν ὑπαλλήλων, τινὲς δὲ τούτων, ὡς λ. γ. ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος εἶχον ἴδιον διάκονον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῶν.

Πόσον ἐτησίως ἐδαπανᾶτο ποσὸν εἰς μισθοδοσίαν τῆς καὶ ἐν τοῖς κάτω χρόνοις μεγάλης οὗτης πατριαρχικῆς ὑπαλληλίας ἴσως ἀνέκει καθόλου εἰς ἴδιον διατρίβην περὶ τῶν οικονομικῶν τοῦ πατριαρχείου· περιέρχον ὅμως ἐστὶ σημειώμα τι, καὶ ὁ ἄρ. τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἡμετέρας ἐκπαινετηριδος ἕκαστος χειροτονούμενος ἢ μετατιθέμενος μητροπολίτης τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ὑπεβάλλετο εἰς χορήγησιν ὠρισμένου ποσοῦ χρημάτων εἰς τοὺς ὑπαλλήλους καὶ γραμματεῖς, κοσμικοὺς τε καὶ ἱερωμένους τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς²²², οἵτινες καὶ κατὰ τοὺς τρεῖς παρελθόντας αἰῶνας ἐκκροῦντο ἐπισκοπῶν τινῶν καὶ μητροπόλεων εἰσοδήματα, ἐκ τοῦ ἱεροῦ τρεφόμενοι ἄτε δουλεύοντες ἐν τῇ ἱερᾷ.

§

Οὕτως ἐλειτούργει τὸ μέγα κέντρον τῆς ὀρθοδόξιας, σῶζον τὰ κακῶς ἐκτεταγμένα προύμια, τελειοῦν τὴν διοίκησιν, ἀκμαίαν μὲν ὡς εἶδομεν ἐπὶ βυζαντινῶν καὶ πλήρη, μιμήτως δ' ἐκστὴν ἡμῖν προβυζαντινὴν πρότυπον· ἐπιβάλλον ἀπὸ τοῦ θρόνου τὰ πρὸς τὸν Θεόν, τὰ πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὰ πρὸς τὰς ἀνωθεν τεταγμένους ἐν ἡμῖν ἀρχὰς καθήκοντα, διδάσκον ἀπὸ τοῦ ἁμῶντος τὴν ἀγάπην πρὸς πάντας, τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἐξάγοντα τοὺς διὰ πῦρ καὶ ὕδατος διελθόντας εἰς ἀντιψύχην. Κι-θωτὸς ἱερωτάτων παρεδόσεων ὁ πατριαρχικὸς οἶκος καὶ ὁ ναὸς, τῆς ἀρχαίας ἐκείνης σεμανόσσης μεθυστικῆς ἀπο-

217. Ὡς περὶ Συλοπόρτης ἴδων σημειῶσιν ἐν ἐπιστολῇ Κωνσταντίνου Α' πρὸς Σκ. Δ. Βυζαντινῶν, προταχθεῖσα τοῦ Β' τόμου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετακυπωθείσα δὲ καὶ ἐν ταῖς ἑξῆς συγγραφαῖς· μίτιθι σελ. ἰδῶς 441.

218. βλ. τὸ πατριαρχικὸν γράμμα πρὸς Μελετίω Ἀθηνῶν Ἐκκλ. Ιστ. Γ', σελ. 429 - 430.

219. πρὸς Κ. Σάββ. ὁ τόμος σημειοῦται ἐκδοδόμενος ἐπὶ Διονυσίου Δ' Μουσελίμῃ· ἐν τῷ Β' κώδικι τοῦ Κριτίου σελ. 405 ἀναφέρει ὁ τόμος πατριάρχην τὸν Παρθένιον Δ'.

220. Χρύσανθος Συνταγματικόν· σελ. 76'. Αἱ περὶ γραμματέων καὶ ἀξιωματικῶν τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου ὁλοκλήρως αὐτοὶ ἐκτέλεσαν ὅπως δόθη· μαρὰ τις γράφει ἐπὶ τούτῳ καὶ κατὰ τὴν περιόδον ταύτην, ὡς ἰδὼν πῶς ὁλοκλήρως τῆς τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου διοικήσεως καὶ τοῦ διοικητικοῦ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ ἐπὶ βυζαντινῶν. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἔκθεσις τοῦ ἐν γένει διοικητικοῦ συστήματος ἐστὶ μακροτάτου λόγου προσεχῶς ἴσως ἀντικείμενον.

221. ἦσαν ἐν ἀρχαίς τοῦ αἰῶνος ἑκατὸν δύο· βλ. βίον Γεωργίου Β' ὑπὸ *· (Κ. Κροκόβ. Ἀθήνη 1853, σελ. 42).

222. Ἡ σημειώσις αὕτη ἀρραβανίζεται ἐν ταῖς τῶν μετὰ μέγας Χρονικῶν.

μακρυνόμενος, μηδ' ἔλως ἐπιλθάνόμενος, διέπλευτεν ἐπηρειῶν μισαδέλφων, ἀπ' ἄρκτου καὶ νότου τάρχον ἐπιγειρουσῶν, τὰ τρικυμιώδη πελάγη, μηδέποτε ἄρνητάμενος τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν δὲ τῶν πάντων ἱσάδελφον ἀγάπην κηρύττων, τὴν ἰδιότητα ποθῶν, τὸν πρὸς τὰ καλὰ ζῆλον ἐμψυχῶν, τὸ ψυχόμενον ἔνεκεν αἰτιῶν καὶ περιστάσεων θρησκευτικὸν αἰσθημα θερμαίνων. Διακόσια καὶ ὀγδοήκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ θρόνου καὶ τοῦ αὐθινοῦ ἡκούσθη πείλονται καὶ στηρίζουσα τοὺς ὀρθοδόξους, ἐκθροῦντα καὶ ταράττουσα σκοτίων διδασκαλιῶν τοὺς κήρυκας ἢ φωνὴ τοῦ περιφανεστάτου τῶν κάτω χρόνων πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, τοῦ ζηλωτοῦ Μελετίου Συρίγου, τοῦ εὐρηξοῦς Ἡλίου Μηριάτου, τοῦ ἀθανάτου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, τοῦ διδασκικοῦ Ἰωάννου Κορνηλίου, τοῦ εὐπατρίδου πατριάρχου Σιμουῦλ τοῦ Χαντζερῆ, τοῦ σοφοῦ Κωνσταντίνου Α', τέλος τοῦ ἀειμνήστου ἡμῶν διδασκάλου Εὐσταθίου Κλεοβούλου. Ἐν τοῖς πενήτοις δὲ δόμοις, οἵτινες ἦσαν ἀναπαράστασις ἀμυδρᾶ καὶ μικρογραφία τῶν ἀρχαίων σεκρέτων καὶ τρικλίνων, γηρυοὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀγωνισταὶ οὐχὶ κοσμικὴν σοφίαν πλουτοῦντες ἢ εἰς αὐτὴν κυχώμενοι, ἀλλ' εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, ἐκεῖθεν κατὰ πᾶσαν χώραν ἐπέστειλον, εἰς καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς πατρὸς παιδείας προτρέπομενοι, εἰς ἐμμογήν ἐν τῇ πίστει, εἰς ἀποβολὴν πάσης καινῆς διδασκῆς, εἰς καταδίκην παντὸς ξενίζοντος δόγματος, εἴτ' ἀπὸ Τιέρεως εἴτ' ἀπὸ τῶν ὀρθῶν ἁλλοῦ μεγάλου ποταμοῦ προσπνέοντος. Εὐτελεῖς δόμοι, εὐτελεῖς οἴκοι, ἀπερίττως κοσμούμενοι, ἐδείκνυν μὲν ὅτι πατριάρχου τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων ἦσαν ἡ κατοικία, ἀλλ' ὁ τὸ Φανάριον οἰκῶν, ὁ μικρὸν ἢ μέγα μέρος ἐν τῇ διοικήσει λαβὼν τῶν κοινῶν ἡμῶν πραγμάτων, ὁ ὀρθόδοξος χριστιανὸς ὁ τὸν ὀβολὸν αὐτοῦ διδοὺς εἰς συντήρησιν τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου ἔδλεπε τοὺς ταπεινοὺς τούτους δόμους σχολὴν μεγάλην, ἐν ᾗ διοικητὰι μητροπόλεων ἐμορφούντο καὶ ἐπισκοπῶν, σώζοντες μὲν ὅ, τι τιμαλφές ἐκτῆσται ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ μακαρίου Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, σώζοντες τὴν σεμνότητα τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος, σώζοντες τὴν σύνεσιν, ἐφ' ᾗ διεκρίνοντο οἱ μεγάλοι πατριάρχαι. οἱ μὴ ζητοῦντές τι ἕτερον ἢ τὴν εὐκλείαν τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ τηρῇ τῶν καθεστώτων, σώοντες, ὁ καὶ κυριώτερον, τὴν μεταξὺ κοσμικῆς ἀρχῆς καὶ πνευματικῆς ἀναγκαιότητα ἐλλεικρινῇ συνάφειαν καὶ συνεργασίαν.

Τοιαύτης τινος σχολῆς μετὰ τοῦ εὐμενοῦς μοι ἀναγνώστου περιελθὼν τοὺς σεπτοὺς δόμους καὶ τὰ γραφεῖα καὶ σέκρετα, καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν ἐν ὀλίγοις ἀφηγηθεὶς ἐξαιτούμαι τὴν συγγνώμην τῶν εἰς χεῖρας λαμβανόντων τὰ παρόντα **Χρονικά**, συγγνώμην ἥς ἀνάγκη ἐγὼ καὶ πάλιν καὶ πολλάκις, ἐφ' οἷς ἐξ ἀγνοίας παρέλιπον ἢ τοῦ δέοντος εἶπον σφοδρότερον.

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΛΕΩΝ

ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ.

ΓΡΑΜΜΑ ΗΣΛΙΟΥ (1324)

περὶ χρηματικῶν εἰσφορῶν ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

(βλ. χρονικῶν ὑποτμ. 131).

Ὡς περ ἄρα πατράτιν ὀφειλὴ τίς ἐστὶν ἀπαρτίτης τοὺς ἐξ αὐτῶν στέργειν ὅτι μάλιστα καὶ συναίρεσθαι τοῦτοις πάντα τρόπον καὶ βοηθεῖν, ὅπότ' ἂν τινος αὐτοῦς ἐν χρεῖα καταστάντας ἴωσι, τοῖς φυτικαῖς δεσμοῖς τυραννόμενοι· οὕτω δὲ καὶ τοὺς ἐγγόνους περὶ τοὺς γεγενηκότας τὴν ἴσῃ γνώμην τηρεῖν δίκαιον, κήδεσθαι δὲ ἡλονότι καὶ προμηθῶς διακείσθαι καὶ σπουδάζειν ὑπὲρ αὐτῶν, ὀφειλόμενον δὲ τούτοις ἐξ ἀντιστροφῆς χάριτας ἐκτινύειν τῆς εἰς τὸν βίον ἕνεκα προσόδου καὶ παροχῆς πράγματος ἀξιολογώτατου καὶ μηδεὶ τῶν ἀπάντων εἰς σύγκρισιν ἥκοντος· οὐ μὲν ἀλλ' εἰ πρὸς τῷ μεγίστῳ τούτῳ καλῶ, τῇ εἰς τὸδε τὸ φῶς προσόδῳ καὶ πατρικῆς ἐτέρας κηδεμονίας ἐπιτυχεῖ· ὥρθησαν, καὶ ἀρκούντως ἀπώναντο τῆς ἐκ τούτων ὠφελείας καὶ χάριτος καὶ τιμῆς, πῶς οὐ τῶν εἰκότων τε καὶ δικαιοτάτων, τοὺςδε προθυμείσθαι πάσῃ δυνάμει τοὺς γονέας ἀμείβεσθαι καὶ ταῖς ἀπορίαις ἀμύνειν καὶ χρησίμους εἰς αἰεὶ δείκνυσθαι; εἰ δ' ἐπὶ τοῖς κατὰ σάρκα πατράσι νόμον τοῦτον δίκαιον κείσθαι κατὰ παντὸς τοῦ χρόνου πᾶς τις ἂν εἴποι, πῶς οὐκ ἂν ἐπὶ τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν εἰς τὴν εὐσέβειαν ἀρχηγῶν τε καὶ ὁδηγῶν καὶ τῆς δόξης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐπὶ τὸ κρεῖττον καὶ τὸ εὐσχημον καταστάσεως ἐπιμελουμένων προσήκουσα εἴη τῇδ' ἡ ὀφειλὴ καὶ γὰρ τῶν ἀλογωτάτων εἶναι δοκεῖ, εἰ τις παρὰ τοῦ τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν τιμωτάτων λαβὼν. Ἐπειτα οὐχὶ μικρὸν τι μέρος ἀπομερίσκειν προύβλεπτο τῷ πάντα παρατχομένῳ τῷ λόγῳ τῷδε σκοπῷ, ὅτι δὴ ἡ ἀγιωτάτη μεγάλη τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἦν μὲν πρόσθεν εὐθύνουσα καὶ πραγμάτων ἱκανῶς εὐποροῦσα, ὥστε καὶ ἑτέροις ἐπαρκεῖν ἔχειν ἐνδεῶς ἔχουσιν· ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν πραγμάτων σύγχυσις καὶ ἀνομαλία καὶ ἡ τοῦ πάντα φέροντος γένους ἀλλοιώσις καὶ μεταβολὴ καὶ τὸς προσόδους αὐτῆς ἐν στενῷ κατεντῆσαι πεποίηκεν, οὐχ ὅπως ἑτέροις, ἀλλ' οὐδ' ἑαυτῇ, οὐδὲ γε τοῖς τῷ κλήρῳ ταύτης καταλειγμένοις δύναται βοηθεῖν· ταῦτά τοι καὶ οὐ δίκαιον ἐκρίναμεν οἱ τὸν τῆς ἱερᾶς συνόδου σύλλογον συμπληροῦντες οὕτω ταύτην ἔχουσαν περιδεῖν, ἀλλὰ κοινῇ πάντες διασχεφάμενοι. δεῖν ἔγνωμεν καὶ ἐψηφισάμεθα, ὡς υἱοὶ γνήσιοι, ὑπὲρ ταύτης διανασθῆναι καὶ συνεισενεγκεῖν τὸν δυνατόν τρόπον αὐτῇ, ὅτε δὴ μητρὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, τὰς τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν εὐπορούσας καὶ δυναμένας ἐκ τῶν ἐνόντων ἐκάστη καὶ τῆς ὀφειλομένης καὶ προσηκούσης προμηθείας αὐτὴν ἀξιώσαι, ἐπεὶ ταύτης καλῶς διακειμένης καὶ μετ' εὐπόρου τοῦ σχήματος, ἀνάγκη καὶ ταῦτα τῆς ἐντεθῆναι εὐκλείας καὶ δόξης συναπολαύειν αὐτῇ, ὥς περ δὴ τούναντίον ἐχούσης, συναδοξεῖν καὶ συμ-

πάτχειν, ὅτι μὴ τῶν εἰς χρείας ἡκόντων εὐπόρως ἔχει. Μέντοι καὶ κοινῇ ψήφῳ τάττομεν ἔχειν τὴν αὐτὴν ἀγιωτάτην μεγάλην τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ἐκάστου ἔτους ἀπαραιτίτως ἀπὸ μὲν τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἱερρακλείας καὶ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῆς ὑπέρπυρα διακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Κυζίκου ὑπέρπυρα διακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ὑπέρπυρα διακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Βερροίας ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μονεμβασίας ὑπέρπυρα διακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Φιλίππουπόλεως ὑπέρπυρα ἑκατὸν πεντήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Τραπεζουσπόλεως καὶ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῆς ὑπέρπυρα ἑβδομήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Σερρών ὑπέρπυρα ἑκατὸν πεντήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Φιλίππων ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μιτυλήνης ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Διδυμοτείχου ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Παλαιῶν Πατρῶν ὑπέρπυρα τεσσαράκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας ὑπέρπυρα ἑξήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μελενίου ὑπέρπυρα τριακονταεξ, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Μηθύμνης ὑπέρπυρα πενήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Βρύσεως ὑπέρπυρα πενήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ρωσίου ὑπέρπυρα τριακονταεξ, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Βιζύης ὑπέρπυρα ἑκατὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Μαριωνείας ὑπέρπυρα τριακονταεξ, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Προικονήσου ὑπέρπυρα ἑβδομήκοντα δύο, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Γαρέλλης ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Δέρκου ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Ἀρχαδίουπόλεως ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Λήμνου ὑπέρπυρα πενήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Λοπαδίου ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Κυφέλων ὑπέρπυρα δεκαεξ, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Ξανθείας ὑπέρπυρα τριακονταεξ, ἀπὸ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Μηδείας ὑπέρπυρα πενήκοντα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Δράμας ὑπέρπυρα εἰκοσιτέσσαρα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Γάνου ὑπέρπυρα πενήκοντα. ἔθεν καὶ ἀπαραιοῖηται καὶ ἀμετάτρεπτα καὶ καλῶς ἡμῖν περὶ τούτου δεδογμένα ἔσται κρατούμενα καὶ στεργόμενα καὶ τὸ κύριον ἔχοντα καὶ τὸ βέβαιον· εἰ μέντοι προνοῖα Θεοῦ καὶ νεύσει καὶ εὐδοκίᾳ εἰς ἑαυτὰ πάλιν ἐπανέλθοι τὰ πράγματα καὶ εὐπορία τῇ ἀγιωτάτῃ μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ γένοιτο τὰς τῶν προσόδων ἐκείνων ἀρχάς τε καὶ αἰτίας ἀπολαδούσῃ, αὕτη μὲν ἀρκεσθήσεται τοῖς ἰδίοις, μηδεμιᾶς ἐτέρωθεν βοήθειας προσδεομένη, αἱ δὲ γε μητροπόλεις αὗται καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ καθ' ἑαυτὰς ἔσονται ὡς τὸ πρὶν, καὶ οὐκ ἀνάγκη

ἔρυσιν αὐτῇ συνεισφέρειν· ἀτραχίαις γὰρ καὶ βεβαιοσεως ἔνεκεν καὶ τοῦ μηδενὶ ἡμῶν εἶναι ἑτερόν τι παρὰ ταῦτα βουλευέσθαι καὶ ἡ παρὸντα ἐγγράφου συνοδικῇ πράξει γεγονυῖα παρ' ἡμῶν ἐξεδύθη. ταῖς οἰκείαις ὑπογραφαῖς πιστωθεῖσά τε καὶ κατασφραλισθεῖσα κατὰ μῆνα Σεπτεμβρίου τῆς ἐνισταμένης ὁδοῦς ἐπινευμάσας, τοῦ ἑξακισχίλιουστοῦ διακοσιοστοῦ τριακοστοῦ τρίτου ἔτους.

**Ἱερεμίας ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Πάων-
σταντινουπόλεως, Νέας Γ'ωμης καὶ οἰκου-
μενικὸς πατριάρχης.**

Τὰ ὑπερέχοντα καὶ ἀξιόλογα τῶν ἔργων τοῖς ὑπερέχουσι καὶ ἀξιολόγοις τῶν ἀνδρῶν πάντως προσήκει, ἅπερ οἱ πράττοντες καὶ ὑπερέχοντες καὶ ἀξιολογότεροι τῶν ἄλλων εἰκότως εἰσὶ τε καὶ ὑπομαρτυροῦνται. Ὅτι μὲν τὸ τῆς εὐποιίας καὶ κοινωνίας γράμμα ὑπερῷονται τῶν ἄλλων καλῶν πολλὰ τὰ περὶ τούτου μαρτυρεῖται παρὰ τῇ ἐκφρασῇ παλαιᾷ τε καὶ νέᾳ· τότε γὰρ ἀποστολικὸν θεῖον λόγιον εὐσεβοσφρόνως ἅμα καὶ τοις ἡρώδους παραινέσει λέγον· «τῆς δὲ εὐποιίας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθαι· τοιαύταις γὰρ θυσίαις, φησί, εὐαρεστέσθαι ὁ Θεός·» καὶ τὸ πάλαι γραφικὸν ἱερὸν λόγιον ταῦτο τοῦτο πιστεύεται· «ἐλεημοσύνης καὶ πίστεως, φησὶν, ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι» καὶ χωρὶς ἐλεημοσύνης ἄκαρπος ἡ ψυχὴ μένει· «ἀνέγκανεν καὶ γὰρ, ὡς ἔφη τις τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν, καὶν μυρία καταρ-θώσμεν ἀγαθὰ, χωρὶς ἐλεημοσύνης ἐπιβῆναι τῶν τῆς βασιλείας προθύρων· οὐδὲν γὰρ οὕτω τῶν πάντων ὡς ἐλέω Θεοῦ θεραπεύεται· οὐ ἔλεος καὶ ἀλήθεια προπορεύονται· ἔλεος γὰρ, φησί, θέλω καὶ οὐ θυτίαν· ἔλεος καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Θεός· ἔστιν ὁ πρωτουργός τε καὶ ἀποουργός τῆς εὐποιίας καὶ κοινωνίας, ὅπερ ἡ δημιουργία τοῦ σμυρναϊκοῦ κόσμου ἀριδύλως παρίστανται· οἱ ἀγαθότεροι καὶ γὰρ μόνον ἐκ τοῦ μὴ οὗτος· εἰς τὸ εἶναι τὸν ὁ καὶ τὸν μακαρίας Τριάδος παρ' ἡμεῶν·» «Ἐπὶ γὰρ οὐκ ἔλατ· φησὶν ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, τῇ θεῇ ἀγαθότητι τὸ κινεῖσθαι παρ' ἑαυτῇ, ἀλλ' ἔδει γυμνασθῆναι τὸ ἀγαθόν, ὡς πλείονα ἢ τὰ εὐεργετούμενα, πρῶτον ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις· καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν λόγῳ συμπληρούμενον καὶ πνεύματι τελειούμενον· εἴθ' οὕτως ἐπομένως καὶ τὸν αἰσθητὸν τούτον ὑπεστέρησεν κόσμον·» ἔθεν καὶ καλῶς λέγεται τοῖς ἱεροῖς καὶ θεολόγοις· ἀνδράσιν ὡς ὁ ἀγαθοποιῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔστι· μεμεῖται· καὶ γὰρ ὁ εὐεργετῶν τῇ ἀγαθοποιᾷ τὸν πρῶτος ἀγαθοποιῶν καὶ εὐεργετῶν Θεὸν, τὸν ἐκχέοντα ἐπὶ πάντι τὸ εἶδος αὐτοῦ. Καὶ οὕτω μὲν πολλὰ καὶ ἄλλα μεμαρτύρηται· τὸ τῆς εὐποιίας καὶ κοινωνίας ὑπερέχον καὶ ἀξιόλογον. Ὅτι δὲ καὶ ἡ ὑμετέρη ὑψηλότης ὑπερέχουσα καὶ ἀξιολογότερα πολλῶν τε προγενεστέρων καὶ τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπάρχει, πρὸς ἡμᾶς τοῖς πᾶσι καθίστηται· τὸ μὲν γὰρ τοῦ γένους περισπᾶν ἐκ προγόνων πεπλούτηκε, τῇ δὲ εὐκλείᾳ τῆς πίστεως παντοδαπαῖς χάρισιν ὧν κατηγγλασμένους καὶ ὑψηλοῖς ἀνθρώποις εὐπαιδείᾳ καὶ τέχνῃ ὑπερθεύμαστος ἐκ σοφίας καὶ λόγῳ καθίστηται· τῷ αὐθεντικῷ δὲ ἀξιώματι θεοῦ ἐν τιμῇ.

θείσα οὐχ ἤττον κοσμεῖται ὑπ' αὐτῶν ἢ τούτοις τὸν καλ-
λωπισμὸν αὐτὸς περιτίθησι, τοῖς ἀρίστοις προτερήμασι
τῆς οἰκείας εὐφρίας τε καὶ καλοκίχνης, ὡς αὐτὰ μάρτυ-
ροῦσι τὰ πράγματα. ἄμφω τοίνυν ταυτί, τὸ τῆς εὐποιΐας δηλ.
καὶ τὸ τῆς φιλευσεβειότητος σου καὶ ἀξιαγάτου ἐλπί-
πρότητος ὑπερέχον, θεμέλια εὐσταθῆ τῆς παρούσης ἡμῶν
περὶ ἧς ὁ λόγος, ὑποθέσεως κεκτημένοι, μετὰ χρηστῶν
ἐλπίδων πάνυ καὶ θάρρους εὐπαρρησιάστου ἀναγγέλλομεν
ὑμῖν τὴν αἴτησιν ἡμῶν, οὐχ ὡς ἀνοοῦντας ὑμᾶς τὰ εἰ-
ρημένα διδάσκοντες, ἀλλ' ὡς εἰδότες ὑπομιμνήσκοντες·
ὑπομιμνήσκω καὶ γὰρ δεόν οὐ διδάσκω τοὺς γε εἰδότες.
Ἀκουστὸν οὖν καὶ φανερόν ἐς τόδε ἐγένετο καὶ παρὰ τῇ
ὑμετέρᾳ ὑψηλότητι ἢ ἐκ βάθρων, Θεοῦ ἐλέει, ἀνάκτιστος
καὶ οἰκοδομὴ τοῦ καθ' ἡμᾶς παντὸς πατριαρχικοῦ ναοῦ
μετὰ καὶ τῶν περὶ ὁσπητίων, ὅπου ἔνευσεν ὁ ὑπεράγα-
θος Κύριος εἰς τὰς καρδίαις τοῦ τε αὐτοκράτορος καὶ κρα-
ταιοτάτου ἀνακτοῦ καὶ τῶν ὑπερτάτων ἡμῶν ἡγεμόνων
καὶ ἀθηνῶν, καὶ δεδώκασι τῇ αὐτῇ ἀνοικοδομῇ
ἐκ θεμελίων τὸν εἰρημένον πάντεσπον πατριαρχικὸν ναὸν
καὶ τὰ περὶ ὁσπητίων ἔτρεξαν ὁμοῦ καὶ τρέχουσιν ἔξοδα
πάμπολλα τε καὶ πολυάριθμα, ἅπερ ἐξ ἀνάγκης ἐδανεί-
σθημεν σὺν τόκῳ καὶ οὐκ ἄλλοθεν ἐστὶν ἐλπίς μετὰ Θεοῦ
κυβερνηθῆναι ταῦτα εἰμὴ παρὰ τῆς βοήθειας, συνδρομῆς
καὶ ἐλεημοσύνης τῶν φιλευσεβῶν χριστιανῶν, ὧν τὴν
ὑπεροχὴν, ὡς εἴρηται, κεκτημένη ἡ ὑμετέρα θεοσέβεια
καὶ χωρὶς ἡμετέρας δεήσεως καὶ παρακλήσεως, εἰκοθεν
ποιήσει πάντως τὸ ποιητέον, καὶ ἀποδώσει τὸν ἐκ τῆς
φιλαγαθου καὶ φιλογρίστου αὐτῆς προαιρέτως πλουσιό-
δωρον ἔρανον. Ἀν' ὅτου καὶ ὡς νέος κτίτωρ γινόμενος καὶ
κρητυτόμενος ἔξει καὶ αὐθις ἐκτενέστερον τὸ τε μνημό-
συον αὐτῆς ἀκατάπαυστον, καὶ ἐξ ἀνθρώπων τὸν ἐπαινον·
πολλῶν δὲ μᾶλλον καὶ τὴν παρὰ τοῦ μισθαποδότου Θεοῦ
ἐπαχθίον ἀντιμισθίαν, ὃν καὶ ἡμεῖς οἱ ἀπαράιτητοι καὶ
θερμότατοι αὐτῆς εὐχέται οὐ παυσόμεθα ἱκετεύοντες διὰ
παντός τοῦ διαφυλάττειν τὸ ἐνδοξον αὐτῆς ὕψος ἐν τῷ αὐ-
θεντικῷ αὐτῆς θρόνῳ εἰρηκίδον, ἀτάραχον, πανευφρόδυνον,
πολυχρόνιον τε καὶ πανευτυχῶν, καὶ ἀνταποδοῦναι ὑμῖν
κατ' ἔφεσιν καὶ βούλησιν αὐτῆς πλούσια τὰ ἐλέη αὐτοῦ
ἐκ τῶν ἀκενώτων αὐτοῦ θησαυρῶν, ἐν τε τῷ παρόντι βίω
καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. αψκ'.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

περὶ τοῦ ἐν Ὁδησσῷ ἀρχαιολογ. συνεδρίου

Ἐκ τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἑκτῆς Ἀρχαιολογικῆς συνόδου,
τῆς συγκροτηθεσμένης ἐν Ὁδησσῷ τῇ 15 αὐγούστου ἐ-
νεστῶτος ἔτους, ἐπεξεργασθέντος μὲν ὑπὸ τοῦ προκατα-
ρκτικοῦ κομητάτου (Consensus), ἐπικυρωθέντος δ' ὑπὸ τοῦ
ὑπουργοῦ τῆς παιδείας κατὰ τὴν 30 ἰουλίου 1883, ἀπο-
σπῶμεν τὰ κυριώτερα ἄρθρα :

Ἡ σύνοδος ἄρξεται τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἐν Ὁδησσῷ

κατὰ τὴν 15 αὐγούστου 1884 καὶ μέλλει νὰ παρακτῇ
μέχρι τῆς 1 Σεπτεμβρίου.

Μίαν ἐβδομάδα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς συνόδου, τὴν 8
αὐγούστου, ἐν Ὁδησσῷ ἄρξεται τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ τοῦ
συμβουλίου τῆς συνόδου.

Τὸ συμβούλιον τῆς συνόδου ἀπαρτίζουσι 1] πάντα τὰ
προσέλθοντα μέλη τοῦ προκαταρκτικοῦ κομητάτου καὶ 2]
οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν καλλιδρυ-
μάτων καὶ ἀρχαιολογικῶν ἐταιριῶν.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ σύνοδος διαιρεῖται εἰς 8 τμήματα :

ἅτινα θέλουσι λάβει ἀντικείμενα τῶν συζητήσεων
1] Μνημεῖα προϊστορικά· 2] Μνημεῖα εἰδωλολατρίας·
3] Μνημεῖα κλασσικά· 4] Μνημεῖα κοινωνικοῦ τε καὶ ἰδιω-
τικοῦ βίου· 5] Μνημεῖα νομολογικά· 6] Μνημεῖα τέχνης
καὶ καλλιτεχνίας· 7] Μνημεῖα τῶν γραμμάτων καὶ τῆς
γλώσσης· 8] Μνημεῖα ἱστορικῆς γεωγραφίας καὶ ἐθνο-
γραφίας.

Τὸ συμβούλιον τῆς συνόδου δικαιοῦται, ἐὰν θεωρήσῃ
ἐπ' ἀνάγκης, νὰ ἐπαυξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν τμημάτων, ἢ νὰ
συμπτύξῃ τινὰ ἐξ αὐτῶν εἰς ἓν.

Κατὰ τὴν σύνοδον προτρεδίζεται Ἀρχαιολογικὴ ἐκ-
θεσις.

Ἡ εἴσοδος τῶν συνεδριάσεων τῆς συνόδου τυγχάνει
ἐλευθέρᾳ εἰς πάντας.

Αἱ συνεδριάσεις θὰ ᾧσι κοιναὶ καὶ μερικαί.

Οἱ πρόεδροι τῶν συνεδριάσεων ὀρίζονται ἐν γένει ὑπὸ
τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κομητάτου, ἐκ τῶν μελῶν τῆς συνόδου.

Τὸ πρόγραμμα ἐκάστης ἐν γένει συνεδριάσεως κανονί-
ζεται ἐγκαίρως ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κομητάτου, ὅπερ
τοιχοκαλλάται ἐπὶ τῶν θυρῶν τῆς αἰθούσης, οὐδὲν δὲ
κατὰ συνήθειαν ἕτερον ζήτημα δύναται νὰ γείνη δεκτὸν,
ἄνευ τῆς προηγουμένης συγκαταθέσεως τοῦ ἐν λόγῳ κο-
μητάτου.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς συνόδου ἐκδίδονται ἐν
συντόμῳ τὰ πρακτικὰ ἐκάστης συνεδριάσεως, ἅτινα δια-
νέμονται δωρεὰν εἰς πάντα τὰ μέλη τῆς συνόδου.

Πᾶσαι αἱ διασχέψεις καὶ αἱ συζητήσεις ἐν ταῖς συνε-
δριάσεσι τῆς συνόδου γίνονται ῥωσιστί, τὸ ἐκπαιδευτι-
κὸν ὅμως κομητᾶτον δύναται νὰ ὀρίξῃ ἰδιαιτέραν συνε-
δρίασιν πρὸς ἀκρόασιν τῶν καταθέσεων τῶν ξένων ἐπι-
στημόνων, ἔσαι ἤθελον θεωρηθῇ σπουδαῖαι διὰ τὴν ἐπι-
στήμην τῆς ἀρχαιολογίας, ἐν αἷς θὰ ᾧσι παραδεκταὶ
αἱ γλώσσαι γαλλικὴ καὶ γερμανικὴ.

Ἡ πλήρης ἐκδοσις τῶν ἐργῶν τῆς συνόδου ἀντιτίθεται
ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῆς συνόδου εἰς ἰδιαιτέρον συντα-
κτικὸν κομητᾶτον.

Ἐπίσης μεταφράζομεν τὰ σπουδαιότερα τῶν πρὸς σύ-
σκεψιν καθυποβληθησομένων ἐν τῇ συνόδῳ ζητημάτων,
ἅτινα προτείνουσιν οἱ κκ.

Ε. Β. Μάρισωφ : Ὅποιαν σημασίαν κέκτηται τὸ
ῥωσικὸν σχίσμα τὸ οὕτω καλούμενον Ράσκολ ἐν τῇ
ἱστορίᾳ τῆς ῥωσικῆς ἀρχαιολογίας.

Η. Β. Πορμεαλόδοκη: Ὅποιαν τινὰ ἐκέκτητο σημασίαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κατὰ τὰς ἐπικηδείους τελετὰς ἢ γρήσις τῶν προσωπίδων.

Μ. Μ. Κοβαλέφσκη: Περί τῶν Σλαύων καὶ Καυκασίων δούλων ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συμβολαιογραφικῶν πράξεων τῶν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἰταλίας καὶ Ἰσπανίας.

Κ. Μ. Μπικρόσκη: Περί τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν σύγκειται ὁ ἐκκλησιαστικὸς ῥωστικὸς βύλμης (περὶ τὰ τέλη τοῦ Ις' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος).

Ἀρχιμ. Ἀμφιλόχειος: Τί ἰδίως διώρθωθεν ὁ ἐν ἀγίοις Ἀλέξιος μητροπολίτης Μόσχας ἐν τῇ Καινῇ διαθήκῃ, καὶ τί παρέλαβεν ἐκ τῶν πρώην ὑπ' αὐτῷ ἐπιχειρηθειῶν ἐπιδιορθώσεων.

Θ. Η. Ἀζαρέβετς: Περί τῆς ἐπαυξητέως τῆς σλαβικῆς φυλῆς ἐν Βυζαντίῳ ἀρχομένου τοῦ Ε' αἰῶνος. Ὁρισμὸς ἐθνογραφικὸς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν ἀπαιτικῶν αὐτῆς ἀ οικιῶν.

Ν. Η. Βεσελόφσκη: Τινὲς λαοὶ εἰσέρχοντο ἐν τῇ χορείᾳ τοῦ βασιλείου τῶν Χαζάρων. Τίνι τρόπῳ καὶ πότε ἐξηλείφθη, ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ τὸ ὄνομα τῶν Οὔζων ἀντικατασταθὲν ὑπὸ τοῦ ὀνόματος Τουρκμάνοι καὶ ἐὰν οὐτοὶ δύνανται νὰ ἐλληφθῶσιν ὡς ἀπόγονοι τῶν Γούζων.

Α. Γαρκάδης: Περί τῆς ἐθνολογικῆς καταγωγῆς τῶν Ταύρων (Tauri) ἐξ ὧν καὶ ἡ Ταυρικὴ χερσονήτος.

Β. Μ. Μιχαηλόδοκη: Περί τῶν Γόθων ἐν Κριμαίᾳ ἐπὶ τῇ βάσει χρονολογικῶν πληροφοριῶν καὶ τῶν εἰδητειῶν περιηγητῶν τοῦ μεσαιῶνος.

Α. Παβλώφ: Περί τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατὰ τάξιν ἐπισκοπῶν τῆς Ταυρικῆς χερσονήτου κατὰ τὸν ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα.

Θ. Θ. Σοκολώφ: Ἡ ἀρχαιοτάτη ἱστορία τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν ἐν τῇ Μικρῇ Θαλάσσῃ, καὶ ἡ κατὰ ἐνὸν ἀκριβῆς αὐτῆς διευκρίνισις ἐκ γεγονότων μέχρι τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος.

Ἐπιγραφαὶ Ζ', ς' καὶ Ε' αἰῶνος, ἐξέλεξις τῶν χρονολογικῶν ὁρισμῶν τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν.

Ὁ πλῆθυσμός τῶν πολιτῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ στατιστικαὶ εἰδήσεις περὶ ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων.

Ἡ Μικρὰ Ἀσία ἐπὶ τῶν δύο τελευταίων Ἀρταξερξῶν, καὶ ὁ ὁρισμὸς τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου Ἀρταξερξοῦ τοῦ Β'.

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ., τὸ ἐμπόριον αὐτοῦ καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα.

Διάφορα εἶδη ἐλληνικῶν συμμαχιῶν κατὰ τὸν Γ' καὶ Β' αἰῶνα π. Χ.

Σχέσεις τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τοῦ Κιμμερικῶς Βοσπόρου ἐπὶ τῇ βάσει νεωτέρων πληροφοριῶν.

Βαρώνος Θ. Α. Μπούλερ: Ἡ κατὰ τὸ ἐνὸν διασφῆρις τῶν ἀρχαίων κατοίκων τοῦ μέρους, ἐνθα νῦν κεῖται ἡ πόλις Ὀδησσός.

Η. Γρότ: Ἡ θέσις τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἐπιστημῶν.

Π. Α. Μπεσόνωφ: Αἱ φυλαὶ καὶ ἡ τοπογραφία τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἐξιστορουμένης Σκυθίας.

Η. Κ. Σουρουτσάν: Νέαι κεραμικαὶ ἐπιγραφαὶ τοῦ Σκυθικοῦ Πόντου.

Β. Β. Λατίσεφ: Κυβερνητικὸν σύστημα τῆς χερσονήτου πρὸ τῆς βυζαντινῆς περιόδου, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συγγραφῶν καὶ ἐπιγραφικῶν ἀποδείξεων.

Θ. Γ. Μητσένκο: Περί τῶν «βασιλικῶν» Σκυθῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Στράβωνος.

Πληροφορίαι τοῦ Αἰτχύλου περὶ Καυκάσου.

Η. Κ. Σουρουτσάν: Ἀπόσπασμα πρὸς ὁρισμὸν τοῦ μέρους τῆς «Χρυῆς ἀκτῆς» Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Α. Γ. Νεδζέλσκη: Βυζαντινὰ μνημεῖα περὶ τῶν ὑδρογωγείων τῆς ἀρχαίας Χερσονήτου.

Θ. Ι. Οὐσπένσκη: Ἰχνη τοῦ σλαβικοῦ δικαίου ἐν τῇ βυζαντινῇ νομοθεσίᾳ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, καὶ τ' ἀνάπλιν ἐπιρροή τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ τοῦ σλαβισμοῦ.

Ὁ διοργανισμὸς τῆς ἀρχαίας σλαβικῆς κοινωνίας ἐπὶ τῇ βάσει βυζαντινῶν πηγῶν.

Ν. Π. Κοντακώφ: Ἐξεκρίσεις τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἐν τῇ ὑπογείῳ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγ. Κλήμεντος ἐν Ῥώμῃ.

Περί τῶν ἐπιστημονικῶν ἀπαιτήσεων ἐν τῇ συγγράμῳ ἐκμαθήσει τῆς βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας.

Α. Α. Ματφέγεφ: Μνημεῖα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Μουσείου ἐν Κωνσταντινουπόλει (Δζενιλή-κλόσκ).

Μνημεῖα ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς ἐν Σμύρνῃ.

Μπουράτσκιωφ: Ἡ Γεωγραφία Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Λ. Φ. Βοεδύτσκη: Περί τοῦ ὀνόματος τῆς Μαύρης θαλάσσης.

Μεταξὺ τῶν ζητημάτων περὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀρχαιολογικὴ σύνοδος ἐπιθυμεῖ νὰ λάβῃ πληροφορίας, καὶ τὰ ὅποια ἐνδιαφέρουσιν ἡμῖν τοῖς ὁρθοδόξοις Ἑλλησιν, εἰσὶ τὰ ἀκόλουθα:

1] Ἰχνη ἀποκρίφων εὐαγγελίων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ῥωστικῇ ἀγιογραφίᾳ.

2] Τὰ σωζόμενα Ἰχνη τῆς ἐλληνικῆς ἐπιρροῆς ἐν τισὶ καταλόγοις τοῦ παναρχαίου χρονολογικοῦ Νέστορος.

3] Ἡ ἐπιρροή τοῦ ἐλληνικοῦ βίου ἐπὶ τοῦ ῥωστικοῦ πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ τελευταίου παραδοχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ.

4] Πᾶλη τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς μετὰ τῆς ῥωστικῆς καὶ ἄλλων ἐν Κιέβῳ.

5] Ἐπιρροή τῶν ἐλληνικῶν ιδεῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων χριστιανῶν ἡγεμόνων τῆς Ῥωσσίας.

Πρόεδροι τῆς ἐν Ὀδησσῷ ἑκτῆς ἀρχαιολογικῆς συνόδου τυγχάνουσιν:

ὁ κύμης Οὐδάρωφ,

ὁ Θ. Λεοντόβιτς καὶ

ὁ Ν. Κοντακώφ.

ἡμετέρας ἐκ τοῦ ῥωστικοῦ ὑπὸ Γεωργίου Π. Βεγλερῆ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις τοῦ νέου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κατηρτίσθη, ὀνομασθέντων μὲν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων ἐτέρων ἐπαρχιῶν. μὴ διορισθέντων ἔτι καθ' ὃν καιρὸν ἐσημειώμεν τοὺς ἐκλεγέντας ἤδη, κυρωθείσης δὲ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἀντιπροσώπου Χίου κ. Γ. Παπαλαμπρινούδη, κατὰ τὰ ἐκείθεν ἐπίσταλέντα τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ, καὶ προτεθέντος ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς, ἀντὶ τοῦ κ. Ἀριστείδου βέη Ζώτου, τοῦ συνταγματάρχου Σπυρίδου βέη.

Οἱ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς α' συνεδριάσεως τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως γνωστοὶ ἀντιπρόσωποι ἐπαρχιῶν εἰσὶν οἱ ἀξιοτίμοι κύριοι

Καίσαρειας Ἰάκωβος Ἀρτεμιάδης ἐφένδης, πρῶτην ὑποδιαικτῆς Ἰπείρου καὶ Θεσσαλίας.

Ἡρακλείας ὁ ἀντιστράτηγος Ἐλευθεράκη πατῆς Κωνσταντινίδης.

Κυζίκου Εὐάγγελος Ἀμαζόπουλος, καθηγητῆς ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. σχολῆς.

Νικαίας Κωνσταντῖνος Μ. Καμάρας.

Χαλκηδόνος Ἀναστάσιος Βαφειδῆς ἐφένδης, μέλος τοῦ πρωτοδικείου Χαρταλμῆς.

Δέρκων Παυλάκης βέτης Φενερλῆς, ἱατρός.

Τοὺς λοιποὺς ἀντιπροσώπους ἐσημειώσαμεν ἤδη (τεύχος 35, σελ. 518), τούτων δὲ παρητήσαντο τὴν ἀνταρτίαν αὐτοῖς ἐντολὴν οἱ κκ. Β. Λούσης Φιλιππουπόλεως καὶ Β. Ἐλευθεριάδης Σερρών τῆς δὲ Πισσιδεῖας ἐξελέγησαν ὑπὲρ μὲν τῆς πρωτευσούσης (Σπάρτης) ὁ κ. Εὐαγγελινὸς Μισαηλίδης, ὑπὸ δὲ τῶν χωρίων, ὡς ἐγνώσθη τηλεγραφικῶς, ὁ κ. Γ. Ἀκαστορίδης ἐφένδης.

ἐκ τοῦ ἐμπορικοῦ συστήματος ἐξελέγησαν οἱ κκ. Γ. Χατζῆ Θεολόγου, Ζαχαρίας Χατζόπουλος, Ἰωάννης Ἀναστασιάδης, Β. Μουράτογλου καὶ Γ. Χρυσόβεργης.

ἐκ τοῦ τῶν τραπεζίτων ὁ κ. Ἰωάννης ἐφένδης Σιγμάνογλου.

ἐκ τῶν συντεχνεῶν οἱ κκ. Κωνστ. Ἀνανιάδης (τξάμφοστζίδων), Δ. Νικολαΐδης χρυσογός (τξεβαερτζίδων), Βασίλειος Γαροφαλλίδης (ἀμπατζίδων), Ν. Μακρῆς δικηγόρος (καπήλων), Ἰωάννης Παπαδόπουλος (τξοχατζίδων), Ἰωάννης Χ. Ἀγιάνογλου (ξυλεμπόρων), Ν. Κ. Μεαυετζίδης (τοαφτζίδων), Ματθαῖος Δ. Ζάκου (ἀρτοποιῶν) καὶ Ἀντώνιος Ἰ. Νέτης (χρεωπωλῶν).

Τῇ 24 ἰουν. ἐν κοινῇ συνεδριάσει τῶν ἐνοριακῶν ἀντιπροσώπων Κωνσταντινουπόλεως ἐξελέγησαν οἱ κκ. Δ. Νικολαΐδης δημοσιογράφος, καὶ Κ. Κυριακοῦ ἱατρός.

Τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως εἰσὶ μέλη οἱ τε σεβασμ. συνοδικοὶ (Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Νικομηδείας, πρόεδρος Νικαίας, Ἰωαννίνων, πρόεδρος Διδυμοτείχου, Ἀγκύρας, Βιζύης, Γρεβενῶν, Χαλεπίου, Καρπάθου), οἱ παρεπιδημοῦντες σεβασμ. μητροπολίται Χαλκηδόνος, Θεσσαλονίκης, Ἀμασειας, Νεοκαισαρείας καὶ Βοδενῶν καὶ τὰ μέλη

τοῦ ἔθν. Μ. συμβουλίου (Δ. Πασπαλῆς, Β. Σαρακιώτης, Δ. Γενιδουναῖς, Κ. Χατζόπουλος, Γ. Καζανόδας, Γ. Γαροφαλλίδης, Κ. Πετρίδης καὶ Τηλέμαχος Κ. Καραθεοδωρῆ).

Γραμματεὺς τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως ὁ ὑπογραμματεὺς τοῦ ἔθν. Μ. συμβουλίου κ. Μιλτιάδης Μ. Βασιλειάδης.

Ἡ πρώτη συνεδρίασις τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως ἐγένετο ἐν τῷ μεγάλῳ συνοδικῷ τῇ κυριακῇ, 1 ἰουλίου, ἀρξαμένη περὶ μεσημβρίαν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ σεβασμιωτάτου τοποτηρητοῦ, παραταθείσα ἐπὶ πέντε ὥρας· παρήταν ἐν αὐτῇ ἐβδομήκοντα δύο μέλη. Μετὰ προσλαλίαν τοῦ σεβασμ. προέδρου, προκληθείσης συζητήσεως τινος περὶ τῆς διὰ τηλεγραφήματος μόνον ἀγγελθείσης ἐκλογῆς τοῦ ἀντιπροσώπου Πισσιδεῖας, ἡ συνέλευσις κατέληξεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Φ. Γεωργιάδου διατυπωθεῖσαν πρότασιν, γενομένην δεκτὴν διὰ ψήφων 41 κατὰ 26, τεσσάρων μὲν μ.λῶν ἀποσυρθέντων πρὶ τῆς λήξεως τῆς συνεδριάσεως, ἐνὸς δ' ἄρνηθέντος ψήφον.

Ἡ πρότασις τοῦ κ. Γ. Φ. Γεωργιάδου ἔχει ὧδε :

«**Ἡ συνέλευσις ἐπιφυλάττουσα εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα τοῦ ἵνα ἐξετάσῃ καὶ ἀποφασίσῃ ἐν ἀνάγκῃ τὸ ζήτημα περὶ ἐγκύρου ἢ μὴ ἀμφισβητουμένων ἐκλογῶν, ἀποφαίνεται ὅτι μὴ ὑπαρχούσης ἀποφάσεως τῶν δύο σωμάτων ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς Πισσιδεῖας προδικάνει εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν**».

Εὐχαρίστως ἀναγράφει ἡ «Ἐκκλησ. ἀλήθεια» ὅτι, συστάσει τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἡ Α. Α. Μ. ὁ σουλτάνος κηρύχθη ἐν ἀπονείμῃ τὸ παράστημον μεδζιτιε Β' τάξεως εἰς τοὺς σεβασμιωτάτους μητροπολίτας Ἡρακλείας Γρηγόριον, Ἰωαννίνων Σωφρόνιον, πρόεδρον Διδυμοτείχου Μεθόδιον καὶ Γρεβενῶν Κύριλλον, τετιμημένους τῷ τῆς Γ' εἰς δὲ τοὺς σεβ. μητροπολίτας Ἀγκύρας Γεράσιμον, Βιζύης Κωνσταντῖνον καὶ Καρπάθου Γεράσιμον τὸ τῆς Γ' τάξεως μεδζιτιε.

Ἡ Α. Α. Μ. εὐηρεστήθη ὡσαύτως τὸ τῆς Γ' τάξεως μεδζιτιε ἐν ἀπονείμῃ τῷ Μ. πρωτοσυγγέλλῳ κ. Ἰωακείμ Εὐθυβούλῃ, μετὰ ζήλου καὶ συνέσεως ἀπὸ τῆς 9 δεκεμβρίου μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ σεβασμ. τοποτηρητοῦ διευθύναντι τὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, καὶ τὴν ἀγάπην πάντων ἐπισπωμένων.

Ἐπίσης, αἰτῆσαι τοῦ σεβασμ. τοποτηρητοῦ, ἡ αὐτοκρ. κυβέρνησις ὠνόμασε τὸν κ. Ἰωάννην Χλωρὸν, μέλος τοῦ γραφείου τῆς τουρκικῆς γλώσσης ἐν τοῖς πατριαρχείοις καὶ καθηγητὴν τῆς τουρκικῆς ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. σχολῇ, ὑπάλληλον τρίτου βαθμοῦ (ταλιε), βραβευομένης οὕτω τῆς φιλοπονίας τοῦ χρηστοῦ ἡμῶν συναδέλφου καὶ τῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀφοσιώσεως.

Γενουησιών. Τὸ ἰσάγιον τοῦ πύργου κατέβηκε ὑπὸ καφεναίου, ὁ δὲ ἀνώτερος ὄροφος, εἰς ὃν ἀνέβηται τις διὰ φορητῆς κλίμακος, γρησιμαίει ὡς ἀκρόπολις ἐν ἡμέραις ταρχιών. Τοιοῦτον ἦτο τὸ γωρίον Πυργί, ὁ περ ἐπρόκειτο νὰ ἐπισκεφθῶμεν, ἐξήρηναν δ' ἰδόντες, ὅτι ὁ οἶκος τοῦ φίλου μας ἔδλεπε πρὸς τὴν πλατεῖαν καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν ρυπαρὰν καὶ σκοτεινὴν ὁδὸν, δι' ἧς εἰσῆλθον. «Ὁ Κ. Βὲν περιγράφει μετὰ χρίματος τὴν οικοδόμησιν τοῦ κυρὸν Κυριακὴν καὶ τὴν λοιπὴν οἰκογένειαν, ὡς καὶ τὰ ἀρχαῖα ἔθνη καὶ ἔθιμα τῶν ἀρχαίων νησιωτῶν, τὰς σπονδὰς, τοὺς γραφικοὺς γύρους, τὰ ἁρμονικὰ ἔθνη. Περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Πυργί λέγει ὅτι οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὗτε ἐν Ἀθήναις, οὗτε ἑλλασσοῦ εἶδαν ὡραιότερον πρότυπον βυζαντινοῦ ρυθμοῦ.

(Ἡμέρα Τεργίτης 9 ἰουνίου).

«—Ἐν Μεσσηνίᾳ τῆς Ἰταλίας ἀνευρέθη ὁ σαρκοφάγος τοῦ ἄγγλου ἐπισκόπου Μεσσηνίας Ρίχάρδου, ὅστις ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1195. Ὁ τάφος φέρει βυζαντινὴν ἀνάγλυφον εἰκονίζον τὸν Χριστὸν, ἔχοντα ἐκ δεξιῶν μὲν τὴν Παναγίαν καὶ ἐξ ἀριστερῶν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ρίχάρδον, εἰς δὲ τὰς τέσσαρας αὐτοῦ γωνίας φέρει ἐπιγραφάς».

(Ἐφημερίς Ἀθηνῶν, 26 μαΐου).

ΒΙΒΛΙΟΛΟΓΙΑ.

Υπ' ὅψιν ἔχομεν βιβλίον ἐπιγραφόμενον **Τὸ οὐράνιον κράτος, ἦτοι οἱ Σῆναι καὶ οἱ Ἰνδοσίται**, ὅπερ ἐκ μεταφράσεως τοῦ λογίου ὁμογενεῶς κ. Ν. Κ. Μακάρου ἐκδίδωσιν ὁ κ. Ἰππ. Γ. Μαργαρίτης· δύο τεύχη μετὰ φιλοκαλίας τινός ἐκτετυπωμένα, ὑπὸ εἰκόνων δὲ κοσμούμενα, φθάνουσιν ἕως τῆς σελίδος 152 εἰς μικρὸν ὄγδον. Τὸ βιβλίον γίνεται καλὸν ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς θέλοντας μαθηθῆναι τῇ θῆκῃ καὶ ἔθιμῳ ξένων καὶ μακρὰν ἡμῶν οἰκούντων λαῶν, εἰς οὓς οὕτω τὸ φῶς ἐφάνη τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκαστον τεύχος ἐκ 5 τυπογραφικῶν φύλλων συγκείμενον τιμᾶται γροσίων 5.

Μικρὸν τεύχος ἐξ 100 σελίδων εἰς μικρὸν ὄγδον, ἀληθὲς ἐγκόλπιον τῶν γεωπόνων καὶ κτηνοτρόφων, ἐράνισμα ἐκ συγγρημμάτων εὐρωπαϊκῶν, ἐξέδωκεν ὁ κ. Ἀ. Δ. Βιθυνός. Ἐπιγράφεται **Γεωργικὸς ὁδηγός, ἡ συνοπτικὴ πρακτικὴ περὶ γεωργίας, οἰνοποιίας καὶ κτηνοτροφίας**. Ἐὰν ὁ Γεωργικὸς ὁδηγὸς καὶ τὰ δοκίμια ἀγρονομίας ἰδίως τοῦ μακαρίτου ἀρχιμ. Ἀρσενίου Πανδῆ ὧσιν ἀπρόσιτα, διὰ τὸ πολὺ τῆς τιμῆς, τὸ βιβλιάριον τοῦ κ. Ἀ. Βιθυνοῦ ἀντὶ γροσίων 5 τιμώμενον προσίτον ἐστὶ παντὶ γεωργῷ, ἀνάγκην ἔχοντι τοιοῦτων ἐγκολπίων, πρὸς τὸ συμπερὶν αὐτοῦ.

Πλέον ἢ μνείας ἄξιον ὑπάρχει μικρὴν ἔργον τοῦ Ἀθήνησιν ἐμβριθοῦς μεταωνολόγου κ. Ἰ. Σακελίωνος, φέρον τίτλον **Λέοντος Μαγίστρου, ἀνθυπάτου καὶ πατρικίου, Συμεῶν ἀρχοντος Βουλγαρίας καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστολαί**, εἰς σελίδας 34 ἐκτείνόμενον. Ὁ πάντ' ἀριστος τῆς ἐθνικῆς μεσσηλικῆς ἱστορίας γνώστης ἐκ τῶν ἀκένωτων κευθμάτων τῆς Πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης ἀρυσόμενος ἐκδίδωσι μετ' ἀκριθείας, ἣν ἐγγυᾶται ἡ ὑπ' αὐτοῦ βαθεῖα γνώσις τῆς τε γλώσσης καὶ τῆς παλαιογραφίας, ἔγγραφα τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, χρήσιμά ποτε γενησόμενα τῇ τῇ ἱστορίᾳ τῆς μεγάλης χρονικῆς ταύτης περιόδου συντάσσονται. Τὸ μικρὸν φυλλάδιον τοῦ κ. Ἰ. Σακ-

κελίωνος ἐστίν, ἀληθῶς, ἵνα τὸ τοῦ Περιάνδρου καὶ πάλιν εἰπωμεν, **ἀμέγιστον ἐν ἐλαχίστῳ**.

Σπουδαιοτάτην ὑπηρεσίαν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς παρ' ἡμῖν ἱστορικὰς σπουδὰς προσφέρει ὁ ἀρχιμανδρίτης καὶ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας κ. Φιλάρετος Βαφειδης, καθηγητῆς τῆς θεολογικῆς ἐν Χάλκῃ σχολῆς. Τῆς τρίτου αὐτοῦ **Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας** τὴν ἐκδοσιν ἀναγγέλλει ἡ κάτωθι δημοσιευμένη ἀγγελία, ἐκ δὲ τῆς φιλοπονίας τοῦ ἐκδότου καὶ τῆς ἐπὶ ἐννεαετίᾳ διδασκαλίας προσδοκώμεν ἔργον καλόν, φέρον τύπον ἀκριθείας, καὶ μελέτης εὐσυνειδήτου τῶν αὐθεντικῶν πηγῶν, ἰδίᾳ δὲ περὶ χρόνων καὶ περιόδων ἱστορικῶν, περὶ ὧν ἐλάχιστα γράφουσιν οἱ μέχρι τοῦδε γράψαντες. ἰδοὺ ἡ ἀγγελία:

«Ἀπὸ ἐννέα ἐτῶν ἀναλαβὼν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην ἱερᾷ θεολογικῇ σχολῇ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς **Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας**, χάριν τῶν μαθητῶν αὐτῆς ἐπεχείρησα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν καὶ τῶν δοκιμωτέρων ἱστορικῶν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐποχῇ τὴν σύνταξιν κειμένου καταλλήλου ὅσον τὸ δυνατόν πρὸς τὰς ἀνάγκας ἡμῶν. Διαίρεσας τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τρεῖς τόμους, παρέχω νῦν εἰς τὴν δημοσιότητα τὸν πρῶτον, περιλαμβάνοντα τὰ ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγονότα τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος (1—700 μ. Χ.) καὶ περιέχοντα 20 ἢ καὶ πλέον τυπογραφικὰ φύλλα. Ἡ τιμὴ ἐκαστοῦ τόμου, ἐκτυπωθησομένου ἐπὶ μεγάλῳ ὀγδόῳ καὶ καλοῦ χάρτου, ὠρίσθη εἰς 25 γροσία ἀργυρᾶ, πληρωτέα ἅμα τῇ παραλαβῇ. Ἀπεκδεχόμενος τὴν συνδρομὴν τῶν ἡμετέρων θεολόγων, ὡς καὶ παντὸς ὀρθοδόξου, φίλου τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας, προβαίνω εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ἔργου».

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 14 ἰουνίου 1884.

Ἀρχιμανδρίτης ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ ΒΑΦΕΙΔΗΣ.

Φέρεται αὐθις εἰς γνώσιν τῶν σεβαστῶν καὶ ἀξιοτίμων μελῶν τῆς ἐκλογικῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ συνελεύσεως, ὅτι κατὰ τὴν ἐν τῇ χθεςινῇ αὐτῆς συνεδριάσει γενομένην ἀπόφασιν, ἡμέρα πρὸς δευτέραν συνεδρίασιν ὠρίσθη ἡ προτεχὴς παρασκευὴ καὶ ὥρα ἡ τετάρτη τουρκιστὶ ἀκριβῶς.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ 2 ἰουλίου 1884.

κατ' ἐντολήν, ἐκ τοῦ γραφείου.

Παραδράμομεν ἐν τῇ 547 σελίδι τοῦ πρὸντος τεύχους, ἐν τῇ σημειώσει 186 νὰ ἐρῶμεν τὰς σελίδας 406 καὶ 571 τοῦ Α' τόμου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν αἷς περὶ τοῦ κίονος καὶ τῆς ὑπὸ Βονδελμόντου συγγύσεως τῶν νῶν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πάντων γίνεται λόγος.

Τὸ παρὸν φυλλάδιον ἐκδίδεται κατὰ τέσσαρας σελίδας ἡξημένον, πρὸς ἀναπλήρωσιν ἐν μέρει τοῦ κατὰ τὴν προκαρθεύσαν ἐβδομάδα μὴ ἐκδοθέντος φύλλου τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας».

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιόλει τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΕΤΥΧΟΣ
38

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἐβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρητιδὲς ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἐκωτερικῷ φράγκῳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 11 ΙΟΥΛΙΟΥ 1884, ΤΕΤΑΡΤΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Εἰδοποιήσεις:—Αἱ ἐξετάσεις τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων Μ. Γ.—Χριστοφύρου ἱεροδιδ. Προδρομῖτου λόγος περὶ τοῦ ὄψους τῆς χριστιανικῆς ἡθικῆς.—Μ. Γ. Γεδεών Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ οἴκου πατριαρχείου κατὰ τὰ τέλη τοῦ 15' αἰῶνος.—Μ. Γ. Γεδεών Κιόρη ἀντιρωμάτων καὶ ζωρῶν εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν 1688—1781.—Μ. Γ. Γεδεών Ἡ ἑορτὴ τῆς ἁγίας Εὐφροσύνης ἐν τῷ πατριαρχ. ναῷ 1701. Εἰδήσεις:—Ἐκλογικὴ συνέλευσις—Θεολογ. σχολή—Ἑορτὴ τῆς ἁγίας Εὐφροσύνης κλπ.—Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων—Ἐκκλησία Ἀθηνῶν—Μητρόπολις Οὐγκροβλαχίας—Ἀρμενικὴ ἐκκλησία—Ἀρχιεπίσκοπος ἐπιστήμαι—γράμματα.

Ἐνεκεν ἐργασίας ἐπείγουσας ἐν τῷ πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ, τὸ προσεχὲς ΑΘ' τεύχος τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» ἐκδοθήσεται θραδύτερον τῆς τακτῆς ἡμέρας.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων ἤδη τὸ τρίτον πρῶται κείνται ὑπὸ τὰς ὀφεις τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν. Αἱ στήλαι τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» ἀληθῶς εἰσι βραχεῖαι καὶ στενόχωροι. Λίαν, οὐδὲ καθίσταται δυνατόν ἡμῖν ἵνα στηλογραφῶμεν πανηγυριζομένης ἐν ἐκθέσει καὶ διατριβαῖς πρὸς τοὺς νέους ἢ γεγηρακότων δῆθεν συστημάτων ἢ μεθόδων εὐρωτιστῶν ἴσως σήμερον ἢ τοιοῦτων κηρυττομένων ὑπὸ μόνον τῶν κοῦφως νομιζόντων ἐπὶ σύστημα καὶ νόμοι καὶ θεσμοὶ οἰοιδῆποτε ἰθὺς ἀνεπτυγμένων ἐν τῷ πολιτισμῷ δυνατόν ὑπάρχει ἵνα ἐγκλιματιθῶσιν ὡς ἔχουσιν εἰς πᾶν ἔθνος, εἰς πᾶσαν ἐπικράτειαν. Ἀναμόρφωσις, ἀναρρύθμισις καὶ μεταβολὴ θεσμῶν καὶ συστημάτων καλῶς ἢ κακῶς κειμένων οὐδὲ μιᾶς μόνης κεφαλῆς, οὐδὲ μιᾶς μόνης ομάδος ἀνθρώπων δύναται ἵνα νομισθῇ ἔργον, ἀπαιτεῖ δὲ πολλῶν μὲν γνώσεων σύρριαν, ἀνδρῶν δ' εὐπαιδευτῶν σύνδρομον ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ ταμεῖον ἱκανῶς ὄλιγον, οὐτινος ἄνευ οἰαδῆποτε κοινότης ἀστόχως δαπανᾷ καὶ τὸ ὄλιγον, ὅπερ κέκτηται ἔλαιον, ὀλίγη πραγματικῶς οὐσα καὶ ἐν τῇ διατηρήσει τοῦ κειμένου λύχνου, ὅνπερ ἐν στιγμαῖς οὐχὶ ἀξιεπείνου καινοπραγίας ἔθνηκεν εἰς διαθεσιμότητα. Σύνθημα καλὸν ἔδωκαν αἱ ἐξετάσεις τῶν ἀπανταχοῦ ἑογενῶν σχολείων, τῶν δὲ πανηγύρεων ἐρῶντο πάντες οἱ μεγαλοσχόλιμων ἐφημερίδων τὰς μακρὰς στήλας πληροῦντες ὅπως, ἐκσιθέμενοι τὴν ὕλικήν τῶν παρ' αὐτοῖς σχολῶν κακοδαι-

μονίαν, ἐπικαλεσθῶσι τὸν οἶκτον καὶ τὸν ἔλαιον πάντων ἴσως ἀλλ' ἰδίως ἐκείνων, ὅσοι πρὸ τῆς ἀναμετρήσεως τῶν τακτικῶν εἰσοδημάτων τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων εἰτήγαγον ἀκαθόρμητὰ προγράμματα καὶ διδασκαλίας νεωτερίζουσας, ὧν εἰς πραγμάτων ἀπαιτοῦνται πόροι ἀνεξάντητοι, πολλοὶ μόνιμοι, διαρκεῖς καὶ δύναμεθα ἵνα τῶν ἐκείνων εἰς παράδειγμα πρῶτον τὴν πρότυπον σχολὴν τὴν ἀπτακὴν καὶ πατριαρχικὴν ἐπιλεγομένην τοῦ Φανάρου. ἤτις κλείει τὸ σχολικὸν ἔτος, βαρὺ δεικνύουσα ἐκαστοτάλιν ἑλλειμμα εὐτυχῶς, χάρις εἰς τὰς προσπάθειας ἑογενῶν φιλοτιμῶν, συνήχη ἐκ χοροῦ ποσὸν 85 λιγῶν, καίτοι τὸ εἰσιτήριον ἔφερεν ὄνομα παντὶ πολύτετον Ἑλλήνι καὶ ὀρθόδοξῳ· ἀλλὰ καθυστερεῖ ἐπὶ πεντακτιχίλιων γροτίων χορηγίαν, ὡς ἤκούσαμεν, τὸ ἅγισμα τῶν Βλαχερνῶν. Νομίζομεν ὅτι κατὰ καθήκον πρέπει ἵνα εἰπώμεν ὅτι κακῶς ἐπραξαν οἱ νέα συστήματα εἰσαγαγόντες, πρὶν ἢ πόρους εὐρύσιν ἀρκούντας, ἀρῶν καὶ τὸ πρὸ πενταετίας ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ σύστημα λαμπρότατα λειτουργοῦν ἐφόρου πνεύματα καὶ διέπλαττε καρδίας, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, οὐδ' ἐπίστευε τῇ σχολῇ ταύτῃ φάσμα φοβερὸν δυσκλήπτου ἑλλειμματος καὶ ὅταν γράφομεν ταῦτα, γράφομεν ὡς περὶ κατόπτρου τῆς ἐν γένει παρ' ἡμῖν καταστάσεως. Ἀναγνωσκόμεν ἐν ἀλληλογραφίαις, ὅτι μετὰ κόπου καλύπτεται τὸ ἑλλειμμα τῶν ἐν Περιγύρῳ σχολῶν, μετ' ἐπιτείαν ἀνυπόφορον διατηρεῖ ἄλλη τις—πᾶσα ἡμελομένη εἰπεῖ—σχολὴ βαρὺν ἀριθμὸν διδασκάλων, ἐπ' ἐλπίδι προδότηματικῆς ἴσως ἐν τῇ διδασκαλίᾳ προσδοκῶν, μετ' ἱκετικῆς ἀλλὰ σχολεῖα ζητοῦσι τὴν συνδρομὴν ἀδελφοτήτων καὶ συλλόγων, διότι ἐλαῖον στεροῦνται, κακῶς δαπανομένης καὶ τοῦ ὀλίγου, ὃ εἶχον, μετ' ἀπογνώσεως δὲ βλέπουσι τὴν οἰκονομικὴν τῶν περὶ ἡμᾶς κύκλων δυσπραγίαν.

Δυστυχῶς, οὐδεὶς ἠθέλησε ἵνα μιμνήσκῃ τὸν φρόνιμον τοῦ εὐαγγελίου, ὅστις θελήσας οἰκοδομησθαι πύργον ἀναμετρεῖ τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν ἀπαιτούμενα. κινδυνεύουσι δὲ πάντες ἵνα ἀκούσωσιν ὅτι «οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν καὶ οὐκ ἴσχυεν ἐκτελέσαι». Ὡστε, μετ' ὀλίγον τὴν οἰκονομικὴν κακὴν κατὰστασιν, οἱ τὸ καθήκον αὐτῶν εκπληρώσαντες πολλῶν εἰσὶν ἐπαίνων ἄξιοι, αἱ δὲ κατὰ τόπους ἐφορίαι δεόν ἵνα βραβεύσωσι τῶν τοιούτων διδασκάλων τὴν ἀφοσίωσιν, γοητεύουσαν ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ

κινούσαν ἐκάστου τὸν κάλαμον εἰς πρέπουσαν ἐκτίμησιν καὶ ἐπαινὸν τῆς ἐγκατεργασίας αὐτῶν.

Αἱ πνευματικαὶ αὗται πανηγύρεις, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἐγκατεργασίαν ἐδείξαν διδασκάλων, ἀκατάβλητον ἐφριῶν αὐταπαρνησίαν, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως τοῦ καὶ ποῦ ἐπιβάλλουσι τοῖς ἐφορεύουσι τὴν τῶν παρεκτρεπομένων τιμωρίαν· ἄλλως ἴσως ἔσονται περιτταὶ αἱ ἐξετάσεις, μὴ ἐξετάζομένων ἅμα σὺν τοῖς μαθηταῖς· καὶ τῶν διδασκάλων. Εὐρίσκουμεν ἐν ἀλληλογραφίᾳ τοῦ «Λιῶνος» ἐκ Θεσσαλονίκης ἀρχιερέως γυμνασιάρχων, ἀντιπαθείας διδασκάλων πρὸς διδασκάλους, κἀκίστον διδούσας τοῖς σπουδαῖσιν μισαδελφείας παρδείγμα, φρονούμεν δ' ὅτι τῶν πρωτοστατούντων τῆς ἐκείσε παιδείσεως ἔσται μέγα καθήκον ἡ τιμωρία τοῦ πταίνοντος, τοῦ μεταχειριζομένου τῇ τῆς διδασκαλίας ἀγνότατον σταδίον ὡς μέσον ἐξασκήσεως ὑλαίων παθῶν καὶ ἐκδικήσεως οὕτω χυδαίως ἐπιδιωκομένης, οὐδ' ἠλπίζομεν ἐκ μέρους ἀνδρῶν ἀνεπτυγμένων τοιαύτην κατάρχησιν τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσεως ἐκείνων—ἐὰν ἀληθεὺς ὣσιν αἱ πληροφορίες τοῦ ἐπιστελλόντος—παρ' ὧν ἡ κοινωνία ἀπεκδέχεται καὶ προσδοκᾷ νοῦς ἀνάπτυξιν. Ἀλλὰ πρὸ παντός διάπλασιν τῆς καρδίας.

Φραγγέλιον ἀπαιτεῖται ὥπως ἐκβληθῶσιν ἀπὸ τῶν ἱερῶν πάντες οἱ ποιοῦντες οἶκον ἐμπορίου τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ τῶν γνώσεων, οἶκον ἐξασκήσεως παθῶν τὸν οἶκον τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως. Οὐδὲ πρέπει 'να θαμβῶσι τοὺς ἐντεταλμένους τὴν ἐπὶ τῶν σχολείων ἐποπτείαν ὑπερνέφελαι ἐπαγγελίαι οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον πραγματοποιούμεναι, καὶ διπλώματα σαθροτάτης μαθήσεως ἀρχαίου ἢ νέου συστήματος, ἅπερ οἱ φέροντες οὐδὲ τρεῖς στίχους δύνανται 'να γράψωσιν ἄνευ διπλασίων σφαλμάτων· ἀτυχῶς, εὐήκοον ἔχομεν ἀποδεχομένην ἐπαγγελίαν ἀγυρτικὰς τὴν προσοχὴν εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα, βραδεῖαν δὲ τὴν μεταμέλειαν, οὐδ' ἀναμετροῦμεν ὅσον μέγα λάθος ἐπράξαμεν οὐχὶ χρῆμα πλέον ἀλλὰ χρόνον γρήματος πολυτιμότερον ἀπολέσαντες. Αἱ πνευματικαὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτηρίων ἑορταὶ πρέπει 'να δηλώσωσιν εἰς πάντας ὅτι, καθὼς τὴν αὐταπάρησιν μεγάλου μέρους διδασκόντων, οὕτω καὶ τὴν ἀδόκιμον πολιτείαν σπανίων εὐτυχῶς ἐκ τούτων αὐστηρῶς πρέπει 'να κρίνωμεν, ἐξετάζοντες ἡμεῖς αὐτοὺς, καθ' ὃν χρόνον ἄλλους ἐξετάζουσιν οὗτοι. Ἄλλως τὰ πάντα καταλείποντες εἰς τὴν εἰμαρμένην δεικνύμεθα φροντίζοντες ἐλάχιστα περὶ σπουδαιοτάτης ὑποθέσεως, τοῦθ' ὅπερ οὐδέποτε πιστεύομεν· εὐτυχῶς δὲ καθὼς ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει ἐγράψαμεν, οἱ πάντες ζητοῦμεν καθεστῶτος βελτίωσιν, ἀλλὰ πρέπει ἀπεκδυόμενοι τὸν ἀνθρώπον τῆς ἐπιεικείας καὶ ἀνοχῆς, μηδέποτε 'να μεταβάλλωμεν εἰς φιλάνθρωπικὰ καταστήματα τὰ σχολεῖα ἡμῶν, ἐν οἷς οἱ τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἁλλοίαν αὐτῶν ἀποκατάστασιν ἀπελπίζαντες εἰσῆλθον, νομίζοντες ὅτι πᾶν ἐπάγγελμα βιοποριστικὸν μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας ἐξασκεῖται, μεθ' ἧς τὸ διδασκτικόν.

Καθῆκον ἐθωρήσαμεν 'να σύρωμεν τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμάς, ὡς ἐγράψαμεν ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐν δυσὶ

προηγουμένοις ἀριθμοῖς τῆς «Ἐκκλησ. ἀληθείας». Σταχυολογοῦμεν εἰδήσεις ἐκ τῶν ἐφημερίδων, ἐν αἷς καὶ πολλοὺς βλέπομεν τονιζομένους πανηγυρικοὺς ὑπὲρ διδασκάλων καὶ διδασκαλιστῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ λύπης βλέπομεν περιγραφομένην ψυχρότητά τινα τῶν ὀρειλόντων πάσῃ δυνάμει 'να δείξωσιν ὅτι κηδύνται τῶν παρ' αὐτοῖς σχολείων καὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, ἰδίᾳ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑψηλοτέρας. Ἀναγινώσκουμεν ἐν τῇ «Κωνσταντινουπόλει» ὅτι τῆς ἐν Ἰωαννίνοις **Ζωσιμαίας σχολῆς** γένητο λίαν ἀνεπιστήμως αἱ ἐξετάσεις τῇ 27 ἰουνίου καίπερ μέγα φωτεῖον ἐν Ἡπείρῳ κέντρον οὗσης—τοῦ δ' ἐν Ἀδριανουπόλει **ἐλληνικοῦ γυμνασίου** αἱ ἐξετάσεις εὐἀριθμον εἴκυσαν ἀκροατήριον, καίτοι 80 μὲν ἀριθμεῖ τοῦτο μαθητῆς, ἡ δὲ **Ζωσιμαία** 300. Ἡμεῖς αὐτοὶ παρῆσθημεν ἐσχάτως μάρτυρες τοιαύτης πτωχείας ἀκροατηρίου, καίτοι δὲ περιττὰς κρίνομεν τὰς ἐξετάσεις, ἀρκοῦμενοι εἰς τὴν τῶν διδασκόντων μαρτυρίαν περὶ τῆς ἐν ὅλῳ τῷ σχολικῷ ἐνιαυτῷ προόδου ἐκάστου μαθητοῦ, ἀλλ' ὅμως νομίζομεν ὅτι πληθὺς ἀκροατῶν καὶ μὴ ἐμψυχοῦσα, ὡς κοινῶς λέγουσι, διδάσκοντας καὶ διδασκομένους, δεικνύει τὸ πρὸς τὴν σχολὴν ἐκάστου πολίτου φίλτρον, εὐέλπιδας καλίστῳσα πάντας ὅτι ὁ προτερηόμενος καὶ τὴν κατάστασιν πληροπορούμενος ἐξ αὐτοψίας καὶ αὐτηχοῦς θέλει σπεύσει καὶ εἰς θεραπείαν τῶν κακῶς κειμένων.

Ἡ ἀρίθεια ἐπιβάλλει ἡμῖν 'να μνησθῶμεν τῶν ἐν Κεστορατίῳ **Ζωγραφείων διδασκαλείων**, ἅτινα δέκα διδασκάλους ἀπέλυσαν τῇ 17 παρελθόντος ἰουνίου—τῶν ἐν **Βελισσῶ** σχολείων περὶ τοὺς 100 διδασκάντων ἐρίτω μαθητῆς—ἐκ δὲ τῶν ἐνταῦθα: τῆς ἐν **Μουχλίῳ δημοτικῆς** σχολῆς, 70 διδασκῶν μαθητῆς καὶ τῆς ἐν **Βαθυρρύακι**, ἥτις ὑφ' ἐνὸς διδάσκοντας τὰς ἀνωτέρας τάξεις διδασκάλου ἐμόρφωσεν ἱκανὸν ἀριθμὸν μαθητῶν ἄριστα κατ' ἐκτελεσμένων ἐν ταῖς μαθήμασι.

Δυστήγημα λογιζόμεθα ὅτι μόνον περὶ τῶν σχολείων τούτων ἔχομεν εἰδήσεις, ἰδίᾳ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατὰ τὸ λήξαν σχολικὸν ἔτος διδασκόντων· παρακαλοῦμεν δὲ τοὺς κατ' ἐνορίαν διδασκάλους 'ν' ἀποστείλωσιν ἡμῖν σημειώσεις βραχείας τοιαύτας, χρησίμους ἡμῖν οὕτως. Καλὸν ἔσται 'ν' ἀναγράφονται πάντων τῶν ἐν αὐταπαρνησίᾳ ἐργαζομένων οἱ κόποι καὶ 'να ἐπαινῶνται αἱ ἐργασίαι, ὡς ἄριστον καὶ λίαν ἐμψυχοῦν νομίζομεν 'να ζητῆται τῶν κακῶς κειμένων αὐστηρῶς ἡ διόρθωσις· εὐτυχῶς μίαν ἐν τῷ «Νεολόγῳ» καὶ μίαν ἐν τῇ «Κωνσταντινουπόλει» ἀνέγνωμεν διατριβὰς ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ Ξάνθης, καταμεμφομένης τῆς οὐχὶ μετ' ἐπιμελείας ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος διδασκάλων τινῶν, νομίζομεν δ' ὅτι ἐκ ζήλου γράφονται τὰ γραφόμενα. Οἱ οὕτως ὑπὸ ἔλεγχον αὐστηρὸν τιθέμενοι ἑλπίς ἐστίν ὅτι φιλοτιμηθήσονται 'να βελτιώσωσιν εἰ τι κεῖται κακῶς, εἰ τι παρ' αὐτῶν ἐλλιπῶς ἐδιδάχθη, εὐτυχεῖς δ' ἔσονται ἐὰν ἴδωσιν ἑαυτοὺς τότε ἐπαινουμένους. Ἡ «Ἐκκλησ. ἀλήθεια» διατίθησι καὶ τότε ὡς νῦν πρόθετος τὰς πρώτας αὐτῆς σελίδας.

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΥΨΟΥΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

ἐκφωνηθεὶς ἐν ταῖς ἐξετάσεσι τῆς Ἀθωνιάδος σχολῆς
ὑπὸ Χριστοφόρου ἱεροδιδ. Προδρομίτου διευθυντοῦ αὐτῆς,
τῇ 24 ἰουνίου 1884.

Ἐπέστη καὶ πάλιν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν λήγοντος τοῦ σχολικοῦ ἔτους συγκροτοῦνται αἱ δημόσιαι τῆς σχολῆς ἐξετάσεις, καὶ ἰδοὺ φαῖδρ' αὐτῆς καὶ χαρμύστος εἰς αὐτὴν συγκαλεῖται ὁμήγυρις, ἥς προεξάρχει μὲν σεβασμίων προσώπων καὶ ἐπιστατῶν τῆς ἱερᾶς κοινότητος δόμιλος, συμμετέχουσι δὲ καὶ οὐκ ὀλίγοι φιλόκαλοι ἀκροαταί, ἀθρόοι καὶ δημοθυμαδὸν εἰς τὴν σχολὴν συνελθόντες καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ οἱ πάντες σπεύδοντες, ὥπως λάβωσι γνῶσιν διὰ μέσου τῶν ἐξετάσεων τῶν κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἐν αὐτῇ γενομένων. Καὶ εὐλόγως. Διότι, ἐὰν ἐν γένει τα εἰς ἡμᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐνδιαφέροντα πρέπει νὰ κινῶσι τὴν ἡμετέραν προσοχὴν ἀναλόγως τῆς αὐτῶν σπουδαιότητος, ἡ σχολὴ συγκαταλεκτέα βεβαίως μεταξὺ τῶν πρωτίστων μελημάτων ἡμῶν· ἐπειδὴ καὶ ὁ σκοπὸς, πρὸς ὃν τείνει, καὶ τὸ ἔργον, ὅπερ ἐπιδιώκει εἰσὶν οὐ μόνον ἕξοχα καὶ εἰς λογικὰ ὄντα ἀποκλειστικῶς προστιδάζοντα, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων, μᾶλλον δὲ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἀνεύ εἰς πᾶσαν καὶ πράγματι ἀνθρώπινον κοινωνίαν. Καὶ τίς ἀγνοεῖ ὅτι, ἂν ὁ ἀνθρώπος ὁσημέραι εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν εὐθυμερίαν προάγῃται, αἰτία τούτου καὶ μέσον εἰς τοῦτο τελεσφοριωτάτον ἐστὶν ἡ μάθησις; Οὐκ ἀπεικώτως ἄρα, ἀλλὰ καὶ λίαν προσηκόντως καὶ ἐπαξίως μετὰ τσαύτης ἐπιστημότητος καὶ ἀπὸ κοινοῦ τὰ κατὰ τὴν σχολὴν διερευνῶνται ἐν ταῖς ἐξετάσεσιν, ἥτις καὶ συντρεφεται, αὐτῶν τούτων τῶν λόγων ἕνεκα, καὶ δημοσίᾳ δαπάνῃ· ἀλλ' ἵνα πᾶς τις δι' αὐτῶν καλῶς πληροφορηθῇ κατὰ πόσον αὕτη καὶ ἐφέτος εἰργάσθῃ συμφωνῶς πρὸς τὸν ὕψηλόν αὐτῆς προορισμὸν καὶ ποῖται αἱ πρὸς τοῦτο καταβληθεῖσαι προσπάθειαι, ἀνάγκη νὰ δοθῶσι καὶ πληροφορίαι τινὲς περὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἢ μᾶλλον νὰ προταχθῇ λεπτομερὲς ἐκθεσις τῶν διατρεφάντων ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ ἥδη λήγον σχολικόν ἔτος. Ἦν καὶ ἐφείλων ἵν' καθυποβάλλω ὑμῖν ὡς διευθυντῆς αὐτῆς, πολλὰ βεβαίως ἡδυνάμην περὶ τῶν κατ' αὐτὴν νὰ εἶπω, ἐξ ὧν ἤθελε καταδειχθῇ ὅτι καὶ ἐφέτος ἐπράχθη ὑφ' ἡμῶν πᾶν ὅ, τι ἦτο δυνατόν, ἐκτελεσάντων εὐσυνειδητῶς τὰ ἀνατελέντα ἡμῖν καθήκοντα· ἀλλὰ τὸ μὲν ἀπορρεύων ὡς ὀχληρὰν πᾶσαν περιουτολογίαν, τὸ δὲ καὶ πεπεισμένος ὢν ὅτι ἀρκούντως γνωστά εἰσιν εἰς οὓς δεῖ τὰ κατὰ τὴν σχολὴν καὶ οἷς ἀποκρίνεται ἡ περὶ τῶν κατ' αὐτὴν μέριμνα, προέκρινον μᾶλλον νὰ περιορισθῶ εἰς μόνον τὰ ἀπολύτως ἐξ αὐτῶν ἀναγκαῖα, ὅποια τὰ περὶ τῶν σχηματισθεῖσιν ἐφέτος τάξεων καὶ τῶν διδασθέντων εἰς αὐτάς μαθημάτων· καὶ ἐπειδὴ βραχυῶς ἐστὶ ὁ περὶ τούτων λόγος νὰ ἀναπτύξω κατὰ τὸ ἐνὸν προηγουμένως καὶ θέμα τι πρὸς τε ἀναπλήρωσιν τοῦ ἐλ-

λείποντος καὶ πρὸς μᾶλλον ἱσως εὐπρόσωπον ἐναρξιν κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ ἀρχαίου ποιητοῦ Πινδάρου· «ἀρχομένου δ' ἔργου, πρῶτον δὲ θέμεν τηλαυγές»¹. Θέμα δὲ λόγου σχετικὸν πρὸς τὴν σχολὴν καὶ διὰ τοῦτο παντὸς ἄλλου καταλληλότερον θὰ ἦτο βεβαίως τὸ περὶ παιδείας, ἀλλ' ἐπειδὴ πασίγνωστος ἦδη, ὡς προείρηται, καὶ ἡ ἀξία καὶ ἡ χρησιμότης αὐτῆς, ἐγκαταλείθεισας κατὰ μέρος ταύτης, ἑτέρον τι ὡς γενικὸν καὶ ἅμα εἰς ἄκρον ἐνδιαφέρον ἐφείλκυσε ζωηρῶς τὴν προσοχὴν μου, τὸ περὶ τοῦ ὕψους τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, ὅπερ καὶ ὡς πρὸς τὴν σχολὴν οὐχὶ πάντῃ ἄσχετον· διότι κατὰ Πλάτωνα «πᾶσα ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται»². Καίτοι δὲ τὸ θέμα τοῦτο, ὕψηλόν ἐν καὶ περιεκτικώτατον, χρῆζει πολλῆς ἐκτάσεως καὶ μακρῶν λόγων ἵνα ἀναπτυχθῇ ὡς δεῖ, θέλω διαπραγματευθῇ αὐτὸ ὅσον ἐνεστὶ διὰ βραχείων, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπικαλοῦμαι τὴν ὑμετέραν προσοχὴν καὶ εὐμενὴ ἀκρόασιν.

«Ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, εἶπεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν, μὴ περιπατῇ ἐν τῇ σκοτίᾳ»³. Καὶ ἀληθῶς τοσαῦτα ἐδίδαξε περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ παστῶν τῶν σχέσεων αὐτοῦ καὶ οὕτω καταλλήλως πρὸς ταῦτα προσδιώρισεν καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ καθήκοντα καὶ τὸν σκοπὸν, πρὸς ὃν ὀρεῖται οὗτος νὰ τείνῃ, ὥστε ὁ ἀκολουθῶν αὐτὸν οὐχὶ πλέον ἐν τῇ σκοτίᾳ τῆς ἀγνοίας περιπατεῖ, ἀλλ' ὑπὸ τὸ φῶς τῆς τελείας γνώσεως τοῦ δέοντος ἐκάστου γενέσθαι, ὡς μαθὼν ὑπερεκπερισσοῦ παρ' αὐτοῦ πάνθ' ὅσα ἀπαιτοῦνται πρὸς δικακνόνισιν τῆς δικηγωγῆς αὐτοῦ. Διὸ καὶ καλῶς εἰς τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ἐπίσης ἐφαρμόζεται ἡ περὶ αὐτοῦ προφητεία Ἰσαίου «ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκοτίᾳ εἶδε φῶς μέγα»⁴. Ἐπειδὴ δὲ ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ ἐξάγεται ἐκ τῶν ὅσα ὁ σωτὴρ ἡμῶν, αὕτη ἡ ἐνυπόστατος σοφία τοῦ πατρὸς, ἐδίδαξε περὶ τῶν ὑφ' ἡμῶν πρακτέων καὶ ἐλπιστέων, πρόδηλον ὅτι καὶ αὕτη διὰ πολλῶν καὶ ἐξόχων πρετεργμάτων περιεστρεμμένη, δι' ὧν ἀποβάλλει τὸ ἄκρον ἄωτον, ὡς εἶπεν, τῶν ἠθικῶν καὶ ἀρικνεῖται εἰς τὸ μὴ περικτεῖναι τῆς τελειότητος. Ποία δὲ ἄρα γε τὰ τοσοῦτον ἐκυψόντα αὕτην πρετεργματα; Ὁ λόγος προῖων θέλει δεῖξει. Ἴνα δὲ συλλάβῃ ἕκαστος καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἱκανὴν ὑποψοῦν περὶ αὐτῶν ἰδέαν, ἀρκεῖ καὶ ἀπ' οὗς τις γενικὸς αὐτῆς χαρακτηρισμὸς, ἐν τῷ ὅποιῳ ὡς ἐν κεφαλῇ ταῦτα συμπεριλαμβάνονται. Δύναται δὲ νὰ χαρακτηριθῇ αὕτη λίαν προσφυῶς, ὡς νομίζω, διὰ τῶν ἐξῆς σπουδαίων καὶ λαμπρῶν διακριτικῶν γνωρισμάτων· ὅτι ἐστὶ στερεὰ καὶ βᾶσιμος κατὰ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, ἀριθρὴς καὶ τελεία κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ πάντῃ διάφορος καὶ ἐν πολλοῖς ἀντίθετος πρὸς ὅσα πρότερον οἱ θύραθεν σοφοὶ περὶ ἠθικῶν ἐδίδα-

1. Ὀυμπ. ῥδ. 5'.

2. Μενέξ § 16.

3. Ἰωαν. η' 12.

4. Ἰσα. μδ' 6

ξαν. Ἐπειδὴ δὴ ἡ κατὰ πλάτος πάντων τούτων ἀνάπτυξις ἤθελε μὴκύνει ὑπὲρ τὸ δέον τὸν λόγον, κύριον μὲν θέμα αὐτοῦ ἔσται τὸ πρῶτον τούτων, τοῦτέστιν ὅτι ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ ἐστὶ βάσιμος· κατὰ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, τούτου δὲ ἀναπτυσσομένου γενήτεται ἐν παρόδῳ λόγος καὶ περὶ τῶν λοιπῶν αὐτῆς ιδιοτήτων.

Πάντα τὰ τοῦ ἀνθρώπου καθήκοντα ἀναφέρονται εἰς αὐτὸν τοῦτον, εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν πλησίον αὐτοῦ. Ἰνα δὲ ἀκριβῶς καὶ ὀρθῶς ὁριθῶσιν, ἀπαιτεῖται φυσικῶς τῷ λόγῳ καὶ ἡ φύσις αὐτῆς τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὑπάρχῃ ἐντελῶς γνωστῇ, καθὼς καὶ αἱ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἑμοίους αὐτοῦ σχέσεις· ὥστε βάσις, ὡς εἶπεν, καὶ χρητὴς τῆς ἠθικῆς ἐστὶν ἡ τελεία τούτων γνώσις. Ἐὰν δὲ ἐκ τοιαύτης γνώσεως αὐτῶν ἀρύττει ἠθικὴ τις τὰς ἀρχὰς αὐτῆς καὶ τὰ ἀξιώματα, ἐστὶ λοιπὸν στερεὰ καὶ βάσιμος· εἰ δὲ μὴ, ὅσον λαμπρὰς γνώμας περὶ ἡθῶν καὶ ἂν περιέχῃ, τὸ ἠθικὸν αὐτῆς οἰκοδόμημα ὑπάρχει ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς ἁμμου, ἀλλὰ καὶ αὗται ἀδύνατον νὰ ὦσι κατὰ πάντα ὀρθαί. Τούτων τοίνυν ἤδη τεθέντων, ἀνεκδοιάτως λέγω ὅτι ἐπὶ ταύτης τῆς στερεᾶς καὶ ἀκράδαντου βάσεως τεθεμελιωμένη ὑπάρχει μόνη ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ, ὡς περιέχουσα τὰς πληρεστεράς καὶ ὑγιειντέρας γνώσεις περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πασῶν τῶν σχέσεων αὐτοῦ· πρὶν δὲ ἡ διαδοχὴ ἐπὶ τῆς γῆς αὕτη διὰ τοῦ θεανθρώπου ἡμῶν σωτήρος ἡ μὲν φύσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ σχέσεις ἦσαν παντελῶς ἀγνωστοί, terra incognita, ὡς συνήθως ῥωμαϊζόντες λέγουσι· τοιαύτη δὲ σχεδὸν ἦτο, ἐξαίρουμένης μόνως τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἡ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν ἰδέα. Διότι ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ, ἡ σοφία καὶ ἡ εὐσπλαγχνία, αἱ σωτήριαι αὗται ἀληθεῖαι ἦσαν ὡς προβλήματα προωρισμένα νὰ ἀπασχολῶσι τοὺς ἀέργους τῶν ἀνθρώπων, παρὰ πάντων δὲ σχεδὸν τὸ σύμπαν κατελείπετο ἢ εἰς τὰς ιδιοτροπίας τῆς τύχης ἢ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς τυφλῆς εἰμαρμένης. «Τύχη τὰ θνητῶν πράγματα»¹ καὶ «Μοῖραν ἐκφυγεῖν ἀδύνατον»² ἦσαν γινώμαι κοινὰ καὶ ἐπικρατοῦσαι. Πολλῶν καὶ καλῶν κατορθωμάτων αὐθημερὸν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον ἀγγελθέντων εἶπεν, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος «ὦ τύχη, μέτρίον τί μοι κακὸν ἀντὶ τούτων ποίησον»³. διότι, ὡς ἐνόμιζον, «φθονερὸν τὸ θεῖον»⁴. Οὐδόλως λοιπὸν παρὰ

δοξὸν ἂν βδελυκτὴ δεισιδαιμονία ὑπῆρχεν ἀντὶ τῆς θείας λατρείας, πολλαὶ κακίαι ἂν ὑπελαμβάνοντο ὡς ἀρεταί, καὶ τὰ πάθη ἔμμενον ἄνευ χαλινῶ. Ἀπορὸν μάλιστα καὶ πῶς ἡ εὐσέβεια ἐλευρεῖτο οὐ μόνον ὡς ἀρετὴ, ἀλλὰ καὶ ὡς πρώτη τῶν ἀρετῶν. Διότι πῶς δύναται τις νὰ μορφώσῃ ὀρθῶς καὶ τελείαν περὶ τῶν ἑαυτοῦ καθήκοντων ἰδέαν, ἂν καὶ ἑαυτὸν ἀγνοῇ καὶ τοὺς δεσμοὺς, δι' ὧν συνδέεται μετὰ τοῦ πλάστου αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν πλασμάτων; Ταῦτα λοιπὸν, τὰ ὅποια ἦσαν ὡς διὰ πυκνῆς τινος ὁμίχλης περικεκλυμένα ὑπὸ τῆς ἀγνοίας καὶ σκοτεινῆς, διεσαφηνίσαν καὶ διελεύκανε κατὰ τὸ ἐνόν ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ.

Καὶ τοῦ μὲν πανυψίστου Θεοῦ τὰς ἀπείρους πρὸς ὅλην τὴν κτίσιν καὶ ἰδίως εἰς τὸν ἄνθρωπον εὐεργεσίας πράξεις, κατεδείξεν ἅμα καὶ ἅπαν τὸ ὑπέρτατον αὐτοῦ μεγαλεῖον. Εἶπεν ὁ Θεὸς «γεννηθήτω» ὁ κόσμος· καὶ τὸ σύμπαν ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ μηδενός, τὸ χάος ἐτακτοποιήθη, καὶ ἡ γῆ ἐνεπλήσθη καρπῶν· ἐξέτεινε μεγαλοπρεπῶς ἀνιῶθεν τὸν ἀπέραντον θάλασσαν τοῦ οὐρανοῦ· ἐκρέμασεν ἐν αὐτῇ ἀναρθητὰς ἀστέρας ὑπεράνω ἡμῶν· συνήγαγε καὶ συγκρατεῖ τὴν θάλασσαν ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς· παράγει τὴν διαδοχὴν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, αὐτὸς προάναρχος ὢν, οὐ μόνον ἐδημιούργησεν ἐν καιρῷ τὸ σύμπαν διὰ μόνου λόγου, ἀλλὰ καὶ δεσπότης αὐτοῦ παντοδύναμος ὑπάρχει, νεύματι μόνῳ τὰ πάντα συνέχων, ὡς ἀγαθὸς προνοητὴς καὶ πάνσοφος κυβερνήτης. Προνοεῖ δὲ περὶ πάντων μὲν τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ, κατ' ἐξοχὴν ἑμῶς περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς κορυφαίου τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων καὶ κυρίου. Ὅθεν καὶ χάριν αὐτοῦ πρὸ πάντων ὁ ἥλιος διαχέει τὸ εὐεργετικὸν αὐτοῦ φῶς, τὰ νέφη αἰωρούμενα σχηματίζουσι τὴν βροχὴν, ἡ γῆ φέρει τοὺς καρπούς αὐτῆς, καὶ ἡ δροσερότης τῶν νυκτῶν διαδέχεται τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας, καὶ πάντα ἐν γένει ἐπ' ὠφελείᾳ αὐτοῦ πανσόφως παρὰ τοῦ πανηγάρχου Θεοῦ οἰκονομοῦνται. Μὴ μεριμνᾶτε λοιπὸν τοσούτον, εἶπε πρὸς πάντας ὁ φιλάθρωπος ἡμῶν σωτὴρ, περὶ τῶν προσκαιρῶν τούτων ὑλικῶν ὑμῶν ἀνγκῶν, μηδὲ ἄλλο τι ζητῆτε ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν ἢ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν»¹. Καὶ ἂν δὲ ὑπὸ πενίας κατατρυχῇσθε, οὐδεὶς φόβος μήπως ἡ πείνα ἐπιταχύνῃ τὰ βήματα ὑμῶν πρὸς τὸν τάρον· διότι ὁ ἐνδύων μετὰ τοσαύτης μεγαλοπρεπειᾶς τὰ κρῖνα τοῦ ἀγροῦ, ὁ τρέφων μετὰ τοσαύτης θαφιλείας τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ οὐδέποτε λησμονεῖ δημιουργήματα πλασθέντα κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εἰκόνα. Καὶ ὅταν δὲ ὑρίστασθε θλί-

1. «Μεγίλη γὰρ ῥοπή, μᾶλλον δὲ ὄλον ἡ τύχη παρὰ πάντ' ἐστὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα» λέγει ὁ Δημοσθένης ('Ολυμ. 6' 22)· ἀλλὰ καὶ ὁ Πλάτων «Τύχας εἶναι σχεδὸν ἅπαντα τὰ ἀνθρώπων πράγματα» (Νομ. δ' 709) καὶ ὁ Νικόστρατος παρ' Ἀθηναίῳ «Τύχη τὰ θνητῶν πράγματα» (ie').

2. «ἐπὶ γὰρ τοι ἐκίστω μοῖραν ἔθικαν ἀθάνατοι» Ὀδυσ. 9, 592. «Μοῖραν οὐ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι» Ἰλιάδ. 3, 488. «Οὐκ ἔστιν ἀλύξει ἀνθρώποις ὅ, τι μοῖρα κατὰ κλωστήρος ἐπαίγει» Θεόφρ.

3. Πλούτ. ἐν ἀπορρήγμασι βασιλείων καὶ στρατηγῶν στερεοτ. ἐκδ. τόμ. 6', σελ. 15.

4. «ἔμοι δὲ αἱ σαὶ μεγάλαι εὐτυχίαι οὐκ ἀρέσκουσι, τὸ θεῖον ἐπισταμένῳ ὡς ἔστι φθονερὸν». Ἐγγραφε παρ' Ἡροδότῳ ὁ βασιλεὺς τῆς

Λιγύπτου Ἀμτασις πρὸς τὸν τύρηννον τῆς Σίμου Πολυκράτην, συμβουλευν αὐτῷ ἵνα ἀποδῇ ἐκὼν πολυτίμον τι πᾶγμα, δι' ὃ ἤθελε τὰ μέγιστα λυπηθῇ πρὸς ἀποφυγὴν δεινοῦ τινος παρὰ Θεοῦ δυστυχήματος, δέτις καὶ ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν ἣν ἐφόρει ἐν δακτυλίῳ σφραγίδα ἐκ σμαράγδου χρυσόδετον. Ὁρα καὶ τὰ ἐξῆς περιεργα συμβάντα αὐτόθι ('Ηροδ. γ' 40—44).

1. Ματθ. 5' 33.

ψεις ἢ διωγμούς ἢ ἀσθενείας καὶ σκληρῶς κακοῦχῆθε, οὐδόλως ταῦτα ἀντιβαίνουν εἰς τὴν πατρικὴν αὐτοῦ περὶ ὑμῶν πρόνοιαν, ἀλλ' εἰσὶν ὡς φάρμακά τινα πικρὰ μὲν, ἀλλὰ πολλὰχὼς ὑμῖν ὠφέλιμα· μάλιστα δὲ καὶ μακάριοί εἰσιν οἱ πενθόντες, μακάριοι οἱ κλαίνοντες νῦν, μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι, διότι «συνὴ ἡ πόλις καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν»· ὥστε, πέμπων ἡ ἐπιτρέπων ὁ Θεὸς τὰ δεῖνὰ ταῦτα, τιμωρεῖ ὑμᾶς ὡς πατὴρ ἐπ' ἀγαθῷ ἡμῶν, πρὸς δοκιμασίαν ἢ ἐξίλασμον· πλήττει διὰ τῆς μίσεως χειρὸς καὶ θεραπεύει διὰ τῆς ἐτέρας. Καὶ μήπως δὲν βλέπομεν ὀφθαλμοφανῶς καθ' ἑκάστην τῆς θείας προνοίας τὸν δάκτυλον εἰς τὰ περὶ ἡμᾶς συμβαίνοντα;

Τοσοῦτον ὑψηλὴν καὶ προεωδεδεσμένην περὶ Θεοῦ ιδεάν χορηγεῖ εἰς ἡμᾶς ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ καὶ κατὰ τοιοῦτον θαυμάσιον καὶ εὐστοχώτατον τρόπον ἐξηγεῖ σχετικῶς πρὸς τὸν Θεὸν τὴν τοῦ φυσικοῦ κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπαρξίν· καὶ ταύτην ἐξηγοῦσα ἀποσχορακίζει μὲν ἀπ' αὐτοῦ τὴν τυφλὴν τύχην ἢ εἰμαρμένην, διατηρεῖ δὲ ἀλώβητον τὴν θεῖαν δικαιοσύνην, μεθ' ἧσιν τὴν φαινομένην ἠθικὴν ἀταξίαν! Ὑποθεῖσα δὲ οὕτω λαμπρὰ καὶ ἐδράκας τῆς πρὸς Θεὸν ἡμῶν εὐσεβείας τὰς βάσεις, ἐποικοδομεῖ ἐπ' αὐτῶν τὴν οὐχ ἥττον λαμπράν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τοῦ Θεοῦ λατρείαν. Διότι καὶ τῷ ὄντι πῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθὴς λάτρις τοῦ Θεοῦ ὁ διὰ τῶν χειλέων μὲν τιμῶν καὶ δοξολογῶν αὐτόν, οὐδόλως δὲ ἐσωτερικῶς συγκινούμενος καὶ ψυχρὸς κατὰ τὴν καρδίαν, καὶ ὁ λόγους μὲν πολλοὺς ἐν ταῖς προσευχαῖς λέγων, ἔργον δ' οὐδὲν πράττων ἀνάλογον; Ἡ εἰς τὸν Θεὸν λοιπὸν ὀρελιζομένη λατρεία, ἥτις καὶ «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» διὰ τοῦτο καλεῖται ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, ἐκδηλοῦται μὲν καὶ δι' ἐξωτερικῶν πράξεων, ὁρίσεται ὁμοῦς κυρίως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἡμῶν βαθύτατον πρὸς τὸν Θεὸν σέβας καὶ εἰς τὰ εὐγνώμονα πρὸς αὐτόν αἰσθητά καὶ τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἐνθερμον πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, δι' ἣν τὰ πάντα δεύτερα λογιζόμενοι εὐχαρίστως χάριν αὐτοῦ ἐν ἀνάγκῃ πρέπει νὰ θυσιάσωμεν, μετριάζοντες τὰ πάθη, προτιμῶντες τοῦ ἡδέος καὶ ὠφελίμου τὸ ἀγαθόν, ὅσάκις ἐν συγκρούσει ταῦτα εὐρίσκονται, καὶ ἐν γένει βυθιζόμενοι τὴν διαγωγὴν ἡμῶν, ὅπως ὁ Θεόγαπτος ἐν ἡμῖν ἠθικὸς νόμος ὑπαγορεύει καὶ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον ἐντέλλεται, διὰ τῶν ὁσίων πάντων ἰδρύεται ἐν ἡμῖν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Τοιούτη εὐγενὴς λατρεία καὶ πραγματικὴ εὐτέβεια διεδέχθη τὸν πρῶτον δουλικὸν καὶ δεισιδαίμονα φόβον! Διὰ δὲ ταύτης ὅχι μόνον τὰ εἰδωλα ἐκεῖνα ἀνετράπησαν, ἀπερ' ἐλατρεύοντο ἐπὶ τῶν βωμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα, ἀπερ' ἐλατρεύει ἕκαστος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· ἀντὶ δὲ νὰ καταστήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεὸν ὁμοιον πρὸς ἑαυτόν, τείνει νὰ ἀποδῇ αὐτὸς ὅμοιος πρὸς τὸν Θεόν, συμμορφούμενος πρὸς τὸ πανάγιον αὐτοῦ θέλημα.

Καθὼς δὲ περὶ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν σχέσεων ἡμῶν περιέ-

χει ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ τὰς μόνας καθαρὰς καὶ ἀκριβεστάτας ιδέας, καὶ ἐπ' αὐτῶν στηρίζει τὰ ἡμέτερα τῆς εὐσεβείας καθήκοντα, οὕτω καὶ περὶ τῶν σχέσεων ἡμῶν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οἵτινες τοσοῦτον εἶχον συσκιασθῆ πρότερον ὑπὸ πολλῶν πλάνων ἐπιπολαζουσῶν, ὥστε εἶχον καταστῆ. ὡς προεῖρηται, παντελῶς ἄγνωστοι καὶ τοῦτου ἕνεκα πλείστα ἐγκλήματα ἀτιμωρητῆ διεπράττοντο, καταπατομένων ἀναφανδόν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Ἰνα δὲ καταδειχθῇ ἐντελέστερον πόσον ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ εὐηργέτησε τὴν ἀνθρωπότητα, διασκεδάσας τὰς ὀλεθρίας ἐκεῖνας πλάνας καὶ δείξας τὰς ἀληθεῖς τῶν ἀνθρώπων σχέσεις, ἀνάγκη νὰ προηγηθῇ ἐκτενέστερος ὅπως οὖν λόγος περὶ τῶν ῥηθαισίων πλάνων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν προελθόντων κακῶν. Ποῖαι λοιπὸν αὗται;

Γνώμη κοινὴ, ὑπὸ μακροῦ χρόνου στερεωθείσα καὶ καθιερωθεῖσα, ὑπῆρχεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἰσι κατὰ τὴν ἀξίαν ἄνιστοι, ἥτις καὶ οὐχὶ μόνον κατὰ θεωρίαν ἐπρεσβεύετο, ἀλλ' ἦτο ἐφηρμοσμένη καὶ ἐν τῇ πράξει· διότι ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἦσαν ἐλεύθεροι, οἵτινες καὶ ἐκέκτηντο πάντα τὰ τοῦ ἀνθρώπου δικαιώματα, ἄλλοι δὲ δούλοι θεωρούμενοι καὶ ἀπλᾶ ἀνθρωπόμορφα κτήνη καὶ τούτων μάλιστα εὐτελέστεροι. Ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθές, ἀδιστακτικῶς ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαίας ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας, ἥτις ἐκφέρει ἀνηλεῶς περὶ δούλων τὴν ἐξῆς προμεραν ῥήτταν, ὅτι τόσον εἰσὶν εὐτελεῖς, ὥστε εἰσι μὴδὲν «non tam viles quam nulli sunt»¹. Διὸ καὶ οὐδεὶς νόμος ὑπῆρχε προστατεύων αὐτοὺς, ἀλλ' ἦσαν ὅλως ἐγκαταλειμμένοι εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κυρίων αὐτῶν. Καίτοι δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σωκράτους, τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς φυσικῆς ἠθικῆς πλείστα ὅσα οἱ φιλόσοφοι ὀμιλοῦσαν περὶ κοινωνικῶν καθήκοντων καὶ ἀρετῶν, οὐδεὶς τούτων ἤλεγχε τὴν σκληρὴν ταύτην ιδεάν, οὐδὲ ἐστιγματίζετο τὴν ἕνεκα ταύτης διαπραττομένην μεγίστην εἰς τοσοῦτους ἀνθρώπους ἀδικίαν· ἐξ ἐναντίας δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ὕπατοι τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, συνηγόρησαν ὑπὲρ αὐτῆς, ἐξ ὧν ὁ μὲν ὀμιλῶν ψυχρῶς περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς «Νόμοις» λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς Πλοῦτος εἰς τινων μὲν ἀνθρώπων τὰς γενέσεις ἐνέθηκε χρυσόν, εἰς ἐτέρων δὲ ἀργυρον ἢ χαλκόν, ἐν δὲ τῇ «πολιτείᾳ» αὐτοῦ ἐπιτρέπει τὴν δουλείαν· ὁ δὲ ἕτερος ῥητῶς λέγει· «ὅτι μὲν τοῖνον εἰσὶ φύσει τινες, οἱ μὲν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δούλοι· οἱ φανερόν· οἷς καὶ συμφέρει τὸ δουλεύειν καὶ δικαίον ἐστίν»².

Οἱ οὕτω δὲ σκληρῶς καταδεδικασμένοι ὑπὸ τῶν λοιπῶν ὁμοφυῶν πρὸς αὐτοὺς ἀνθρώπων ἦσαν τοῦλάχιστον ὀλίγοι; Πάν τούτων τινὲς ἐπὶ Περικλέους, φέρ' εἰπεῖν, ὅτε ἤκουον αἱ Ἀθῆναι, ἐνῷ οἱ ἐλεύθεροι πολῖται ἦσαν ἐν αὐταῖς μέγας δεκαπεντακισχίλιοι, οἱ δὲ ὁμοῦς δούλοι συνεποσύντο περὶ τὰς 400 χιλιάδας, ἐκτὸς τῶν ὁσίων οὐκ

1. Μαρθ. ζ' 14.

1. Ὁρ. Φιλοσοφικῶν μελετῶν περὶ Χριστιανισμοῦ τόμ. α' 164 ἐκδ.

Κερκύρας.

2. Πολιτικῶν βιβλ. α' 2.

ὀλίγους εἶχον καὶ οἱ ἰδιῶται ἰδιαιτέρως ἕκαστος· ὡσαύτως δὲ μέγας καὶ καταπληκτικὸς ἀριθμὸς δούλων ὑπῆρχε καὶ εἰς ἄλλας ἐλληνικὰς πόλεις. Καὶ ἐν γένει κατ' ἀξιόπιστους ἱστορικούς μαρτυρίζε, τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων χωρῶν ἐστέναζον ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας καὶ ἐργάζοντο πρὸς ὄφελος τοῦ ἄλλου τρίτου. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ φρικτὰ σκληρότητες ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ πρὸς αὐτοὺς ἐγίνοντο, αἵτινες ἦσαν καὶ τοσοῦτον συνήθεις, ὥστε ἐπεῖχον τὰξιν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, ὡς ἐκ πλείστων παραδειγμάτων ἀποδεικνύεται. Εἰς τὴν Σπάρτην π. χ. κατὰ πᾶν ἔτος, ἅμα ἀνελάμβανον οἱ ἔφοροι τὴν ἀρχὴν, στέλλοντες ἐπὶ τούτῳ ἀνθρώπους, ἐφόνευσαν διὰ νυκτὸς τοὺς ῥωμαλεωτέρους καὶ ἐπικινδυνότερους τῶν εἰλώτων· ἡ δολοφονία αὕτη ὑπάρχει πασίγνωστος ἐκ τῆς ἱστορίας ὑπὸ τὸ ὄνομα κρυπτεία· καὶ ἐκτάκτως δὲ ὑπὸ φόβου μὴ οὗτοι ἐπαναστατήσωσι, δισχίλιοι περίπου ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν ὅτε ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον καταλάβει τὴν Πύλον. Εἰς δὲ τὴν Ῥώμην ἔθος ὑπῆρχε τοὺς βραβεύς ἀσθενοῦντας δούλους ἀσπλάγχχνως νὰ ἐκθέτωσιν εἰς νησὶν τινα τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως καὶ νὰ σύρωσι πάλιν ἔπειτα εἰς τὴν δουλείαν τοὺς ὅσοι κατὰ τύχην ἐθεραπεύοντο. Ἐὰν δὲ οἰκοδεσπότης τις ἐντὸς τῆς οἰκίας ἐφονεύετο καὶ ὁ φονεὺς ἀνεκαλύπτετο, ὅλοι οἱ δούλοι αὐτοῦ ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν κεφαλικὴν ποινὴν, καὶ κατὰ τὴν δολοφονίαν ἐνδὸς ἐπισήμου Ῥωμαίου Πεδανίου Σεκουνδου ῥητῶς ἀναφέρεται ὅτι ἐφονεύθησαν 400 τὸν ἀριθμὸν¹. Καὶ πολλὰς ἄλλας φρικαλέας πρὸς πρὸς τοὺς δούλους σκληρότητας ἔχων νὰ ἀναφέρω χάριν συντομίας παραλείπω. Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν ἐλευσινῇ καταστάσει, ἕνεκα στρεβλῶν περὶ αὐτῶν ἰδεῶν, διέκειντο τὸ πάλαι οἱ δούλοι, τουτέστι τὰ 2]3, ὡς προείπον, τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ τις, ὅστις τὴν ἐλαχίστην φωνὴν νὰ ὑψώσῃ ὑπὲρ αὐτῶν.

Ἄλλ' ἐξετιμάτω τοῦλάχιστον ὅσον δεῖ ἡ ἀνθρωπίνῃ ἀξία ἐν τῇ προσώπῳ τῶν ἐλευθέρων; Οὐδὲ τοῦτο. Διότι, ἐὰν ἀποχρῶντως αὕτη καὶ ἀνεγνωρίζετο, ἔπρεπε βεβαίως ὡς ἔγκλημα νὰ χαρακτηρίζηται πᾶσα ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου, ἐν οἰκῇ ποτε καὶ ἂν ἦ οὗτος ἡλικία· ἀλλὰ μετ' ἐκπλήξεως καὶ φρίκης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ ἀναγινώσκωμεν, ὅτι ἐν μὲν τῇ Σπάρτῃ τὰ ἄμορφα καὶ μὴ ῥωμαλέα βρέφη ἐθνατοῦντο ἀνεξαίρετως ἅπαντα, ῥιπτόμενα εἰς βραχρῶδη τινὰ τόπον τοῦ Ταυγέτου Ἀποθέτας λεγόμενον διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν πατρίδα ὡς στρατιῶται· ἐν δὲ τῇ Βοιωτίᾳ ἄνευ τινὸς στοργῆς οἱ πτωχοὶ γονεῖς ἐξέλεον τὰ ἑαυτῶν τέκνα, καίτοι νόμιμα καὶ γνήσια ὄντα, εἰς τὸν οἶκτον τῶν παριόντων ἢ εἰς βεβαίαν ἀπώλειαν. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ πολλὰ ἀρτιγενῆ βρέφη ἐξετίθεντο κατὰ πᾶσαν σχεδὸν νύκτα εἰς τὰς ὁδοὺς, ἐνθα ἀγέλαι λυκῶν, ὡς λέγεται, καταδαινύντων ἐκ τῶν Ἀδρυκίων κατέτρωγον

αὐτά¹. Ἡ δὲ αὐτοχειρία, ἐπικυρωθεῖσα διὰ τοῦ παραδείγματος διασήμων ἐπ' ἀρετῇ ἀνδρῶν, ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ εὐγενεστέρῃ ἐξόδος τῆς ζωῆς· διὸ καὶ ἅμα τις κατεθλίβετο ὑπὸ ἀτυχήματός τινος ἔστρεφε κατ' ἐκείνου τὴν χεῖρα καὶ, ὅπερ χεῖριστον, ἡ ἡθικὴ αὕτη δειλία ἐφημιζέτο καὶ ὡς ἀρετή². Ἐκτὸς τούτου, οὐδεμία πρὸς τῶν κοινοτήτων πρόνοια τὸ πάλαι ἐλπιζάμετο περὶ τῶν νοσούντων ἢ λιμνωτόντων πτωχῶν· ἀντὶ δὲ νὰ φροντίσῃ περὶ αὐτῶν Ῥωμαῖὸς τις αὐτοκράτωρ, καὶ ὡς δυσωδὲς τι πτώμα αὐτοὺς ἀποτροπιάζοντας, εἶπε τὸ περίφημον ἐκεῖνο «βάρεις ἡμῖν εἰσι» nobis graves sunt³. Ἀλλ' ἡγεθὲς δίκαιον, ὅπερ συγκατεῖ ὅπωςδὴποτε κατὰ τὴν τὰς κατακτητικῆς ὁρμῆς, οὐδ' ὑπῆρχεν οὐδ' ἐφ' ἀνταξίαν τοῦτο· τὸ δὲ πολεμικὸν τέλος δίκαιον σκληρότατον, τοῦ πολέμου τότε γιγνομένου οὐχὶ μεταξὺ κυβερνήσεων, ὡς τὴν σήμερον, ἀλλὰ μεταξὺ λαῶν, ὧν ὁ ἕτερος ἐξηφανίζετο κατ' ὁλοκληρίαν ἢ ἐν μέρει. Ἐξ ὧν λοιπὸν τούτων καὶ ἐτέρων ἐτι ἱστορικῶν διδομένων κατὰδηλον γίνεται, ὅτι πᾶν ὀλίγου σεβασμοῦ ἀπῆλθε καὶ αὕτη τῶν ἐλευθέρων ἢ ἀνθρωπίνῃ ἀξία· ὥστε ἡ γαλιδεὺς καὶ κυνάρια τις ἐθανάτου, ἢ ἀνθρώπους, ἐθεωρεῖτο σχεδὸν τὸ αὐτὸ, καὶ οὐχὶ μόνον παρὰ τῶν τυχόντων, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν ἐτι τῶν φιλοσόφων, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος, ἥτις μ' ὅλα ταῦτα τὰ μέγιστα ἐθαυμάζετο ἐπὶ τῇ τελειότητι αὐτῆς. Διότι καὶ ἐν αὐτῇ, ἐκτὸς ἄλλων παραδεδομένων ἀτόπων, οἷον τῆς κοινογαμίας, τῆς δουλείας καὶ τῆς προγραφῆς τῶν ξένων, παραγγέλλεται ῥητῶς ἡ ἐξάμβλωσις τῆς πρὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους συλλαβούσης καὶ ὁ φόνος τῶν καχεκτικῶν καὶ παρνόμως γεννηθέντων βρεφῶν⁴. Ὅθεν καὶ οὐχὶ πικρὸς ἐπικριτὴς ἦθελεν εὐλόγως ὑποληφθῇ τις, ἂν ἀπεφάνετο περὶ αὐτῆς τὰ ἐξῆς ὅτι, ἵνα σχεδιασθῇ ἰδανικὴ τις πολιτεία, διεπλάσθη παρ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ λεγομένου Πλάτωνος κατὰ τὸ δοκοῦν ἡ ἡθικὴ, καὶ δεινῶς ἡκρωτηριάσθη, τεθεῖσα, ὡς εἰπεῖν, ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ Προκρούστου.

(Ἔπεται τὸ τέλος)

Ἡ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 15' αἰῶνος.

Κατὰ τὸ 1585 ὁ ANTOINE DU VERDIER ἐν τέλει τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ *Supplementum Epitomes Bibliothecae Gesnerianae* (ἐν Λουγδούνῳ, ἐν σελ. 57—59) ἔδωκε σημειώσιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σωζομένων τότε βιβλιοθηκῶν, ἐν αἷς ἡ τοῦ οἰκουμενικοῦ

1. Taciti XIV, 42—46.

1. Φίλος. μελετῶν περὶ χριστιανισμοῦ τόμ. α', σελ. 172.

2. αὐτόθι σελ. 173.

3. αὐτόθι σελ. 172.

4. Φίλοςοφ. μελετῶν τόμ. 6', σελ. 87.

πατριαρχείου κατείχε· δὲ χειρόγραφον. Χειρογράφων πενήτηκοντα καὶ ἐνὸς σημειώσιν ἐξέδωκεν ὁ νῦν ἐν Κιέλῳ καθηγητὴς RICHARD FÖRSTER, οὗ καὶ πρότερον ἐμνήσθην, ἡ δὲ σημείωσις τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ οἴκου· μενικοῦ πατριαρχείου τεθησαυρισμένων τῷ 1585 ἑλληνικῶν χειρογράφων κεῖται ἐν σελίσιν 31—33 τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ *De antiquitatibus et libris manuscriptorum Constantinopolitanis* (ἐν Ρώστὸκῃ 1877). Ταύτης μεταφράσις ἀτελής παρατίθεται ἐνταῦθα.

- 1] Ἑρμηνεία εἰς τὸν Ἰωῆ ἐκ πολλῶν ὑπομνηματιστῶν συλλεγέστα ὑπὸ Νικητᾶ Ἡρακλείου· μετὰ κεχρωματισμένων καὶ χρυσῶν εἰκόνων·
- 2] Γεωργίου Κεδρηνοῦ ἱστορία χρονικὴ ἀπὸ κτίσεως κόσμου·
- 3] Θεοδωρήτου Κύρου ἐξήγησις εἰς τοὺς IB' προφῆτας· μετὰ κεχρωματισμένων εἰκόνων·
- 4] Νικητᾶ Χωνιάτου ἱστορία·
- 5] Ἑρμηνεία εἰς τὰ δώδεκα εὐαγγέλια ἐκ πολλῶν συλλεγέστα ὑπὸ Νικητᾶ Ἡρακλείου·
- 6] Ἑρμηνεία εἰς τοὺς ψαλμοὺς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ·
- 7] Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον·
- 8] Τοῦ αὐτοῦ λόγοι πανηγυρικοὶ Ο'·
- 9] Τοῦ αὐτοῦ ἐρμηνεία εἰς τὴν Ἐξαήμερον· βιβλίον Α' καὶ Β'·
- 10] Ἑρμηνεία εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου καὶ εἰς τὰς καθολικὰς Ἰακώβου, Ἰωάννου καὶ Ἰούδα·
- 11] Συμεῶν Θεσσαλονίκης· διάλογοι περὶ τῶν ἑπτὰ Μυστηρίων (ἐπὶ βαμβακίνου χάρτου)·
- 12] Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ Παράλληλα· βιβλίον 6' (ἐπὶ χάρτου βαμβακίνου)·
- 13] Γεωργίου Νικομηδείας πανηγυρικοὶ λόγοι·
- 14] Ἑρμηνεία εἰς τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τοὺς αυτοκρατορικοὺς νόμους ὑπὸ τῶν τριῶν ἐρμηνευτῶν Ἰωάννου Ζωναρᾶ, Θεοδώρου Βαλσαμῶνος καὶ Ματθαίου Βλαστάρειος (ἐπὶ χάρτου μεταξίνου)·
- 15] Σαβίνου μοναχοῦ ἐπιτομὴ πασῶν τῶν συνόδων (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 16] Ἐξήγησις εἰς τὸν Εὐκλείδην (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 17] Τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐρμηνεία εἰς τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων καὶ εἰς τὰς ἐπιστολὰς Παύλου, Ἰακώβου, Ἰωάννου, Ἰούδα κτλ·
- 18] Τοῦ αὐτοῦ Ἡ αὐτὴ ἐρμηνεία·
- 19] Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ Λογικὴ (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 20] Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 21] Πρακτικὰ τῆς ἁγίας ἑκτῆς οἰκουμένης συνόδου τῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου·
- 22] Θεοδωρήτου Κύρου ἐρμηνεία εἰς τοὺς ψαλμοὺς·
- 23] Συμεῶν Μεταφραστῆς· ἀπὸ Σεπτεμβρίου μέχρι

- 24] Ματθαίου Νομοκάνων·
- 25] Οἱ δώδεκα μῆνες ἱ.τ. τοῦ Μεταφραστοῦ (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 26] Ψαλτήρια δέκα ὁκτώ (χρυσογεγραμμένα· ἐπὶ μεταξίνου χάρτου)·
- 27] Βίβλος μεγάλη· Σεπτέμβριος, ὁκτώβριος κλπ. (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 28] Ἐτέρη βίβλος ἐξ μηνῶν· ἀπὸ μαρτίου μέχρι Σεπτεμβρίου (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 29] Οἱ δώδεκα μῆνες τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 30] Νόμιμον τῶν τριῶν αυτοκρατόρων Βασιλείου, Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος·
- 31] Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου· Ἐξήγησις τοῦ ψαλτηρίου (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 32] Εὐαγγέλια ΚΓ' χρυσοῖς γράμμασιν (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 33] Ἰουδαίων νόμοι (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 34] Θεοδώρου Προδρόμου ἐξήγησις εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς ὁκτωήχου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ·
- 35] Πανηγυρικοὶ ὅλου τοῦ ἔτους (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 36] Νικηφόρου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου τοῦ Βλεμμύδου ἐρμηνεία εἰς τοὺς ψαλμοὺς·
- 37] Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης ἐξήγησις εἰς τὴν ἐξαήμερον (ἐπὶ βαμβακίνου χάρτου)·
- 38] Χρονικὴ ἱστορία τοῦ Μαγίστρου Σήθ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα, ἐν ἀπλῇ φράσει (ἐπὶ χάρτου βαμβακίνου)·
- 39] Βίβλος μεγάλη περὶ ἱατρικῆς, ποικίλα περιέχουσα (ἐπὶ χάρτου μεταξίνου)·
- 40] Ἰωάννου αυτοκράτορος τοῦ Καντακουζηνοῦ ἀπολογία τέσσαρες·
- 41] Νεῖλου μοναχοῦ λόγοι· δέκα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως οἴκας καὶ τὸ προηγούμενον·
- 42] Παρακλήτικὴ (ἐπὶ χάρτου βαμβακίνου)·
- 43] Ἀνδρέου Καισαρείας Καππαδοκίας ἐξήγησις εἰς τὰς ἐράσεις τοῦ προφήτου Δανιὴλ·
- 44] Λεξικὸν Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου·
- 45] Λειτουργία τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ ἀδελφοῦ Ἰακώβου (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 46] Τακτικὰ (ἐπὶ μεμβράνης)·
- 47] Αἱ θεῖαι λειτουργίαι Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου·
- 48] Ἑρμογένης·
- 49] Παρίνου Φαβορίνου λεξικὸν κατ' ἀλφάβητον·
- 50] Ἰλιάς Ὀμήρου·
- 51] Σουῖδα λεξικὸν—κτλ·

Μέθων καὶ τρυφῶν τῶν ἀρχόντων, ναυάρχων νόμιζε τῶν ἀρχαίων.

ΦΩΤΙΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

(πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας, § 45').

ΚΩΔΕΞ

ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΩΡΕΩΝ

εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν

Ἡ σημείωσις τῶν εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν κατὰ καιροὺς γενομένων δωρεῶν, ἡ δημοσιευομένη σήμερον ἐξήχθη ἐκ τοῦ αὐκώδης ὑπομνημάτων τοῦ πατριαρχικοῦ σκευοφυλακείου, κώδης, ἐν ᾧ περιέχονται τὰ τῶν ἀπὸ τοῦ 1739—1760 ἀρχιερατικῶν ἐκλογῶν ὑπομνήματα. Τὸν κώδικα τούτον συνέπηξεν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικος Β' ὁ Ἀκαρνάν, κατοχυρώσας αὐτὸν δυσὶ πατριαρχικοῖς καὶ συνοδικοῖς γράμμασι, κατὰ τῶν τολημειώνων ὡς ἀφαιρέσασθαι τῶν ἀφιερωμάτων. Ὁ λαμπρὸς τῆς Νέας Ρώμης ἀρχιεπίσκοπος ἐμερίμνησε καὶ εἰργάσθη πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, καθὼς καὶ ὁ μετὰ θάνατον ἐκείνου ἐκλεγείς Γαβριήλ Γ' ὁ ἀπὸ Χαλκηδόνας, ἐπικυρώσας καὶ αὐτὸς πάσας τοῦ προκατόχου τὰς καλὰς διατάξεις, διὰ νέας δ' ἀπογραφῆς πάντων τῶν ἱερῶν ἀμφίων καὶ σκευῶν ἐμπεδώσας τὴν ἀπὸ Ἱερεμίου Α' καὶ Ἰωάσαφ εἰσαχθεῖσαν τάξιν.

Τοῦ μακροῦ καταλόγου τῶν ἀφιερωμάτων καὶ δωρεῶν, καθ' ὅς ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους ἀρχιερεῖς καὶ λαϊκοὶ βιομήχανοι, καὶ τεχνίται, ἀποχειροδιδῶντες καὶ ἄρχοντες, ὀφρικήλοιοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους ἡ δημοσίευσίς ἐσται φορτικὸν ἔργον, οὐδὲν ἄλλως ὠφελοῦσα τῇ τῆν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων ἱερὰν τε καὶ κοσμικὴν ἀναλαβόντι ὡς μελετήσῃ κατὰ συνέπειαν, μετέγραψα μόνον τὰς σημειώσεις δωρεῶν γενομένων ὑπὸ προσώπων ἐπιφανῶν ἡσὶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῶν τότε χρόνων κατεχόντων, ἡ ἐπώνυμα φερόντων ἄλλοθεν γνωστὰ, καὶ τοῦτο πάλιν πρὸς ὀρισμὸν τοῦ χρόνου τοῦ θανάτου αὐτῶν· παρέλιπον δὲ τὸ ἐν πάσῃ δωρεᾷ στερεοτύπως ἐπαναλαμβάνόμενον «εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ» ἡ «καὶ τῶν γονέων» κτλ. Ἀντικατέστησα δὲ καὶ τὰ ἐν ταῖς χρονολογίαις ἀλφαριθμητικὰ διὰ τῶν ἀραβικῶν ψηφίων.

Μεταξὺ τῶν δωρητῶν τὴν πρώτην ἔχει τὰξιν ὁ πατριάρχης Καλλίνικος Β' ὁ Ἀκαρνάν, ὅστις ζῶν μὲν καὶ τὸν θρόνον τὸ πρῶτον κοσμῶν ἐδωρήσατο τῇ 19 μαΐου 1689 εσάκκων χρυσοῦν κόκκινον καὶ στιχάριον χρυσοῦν μαξί, θανὼν δὲ κατέλιπε τῇ Ἐκκλησίᾳ ἱκανὰ ἱερὰ ἄμφια, ὧν ἐν τῷ κώδικι μακρὸς κεῖται κατάλογος. Ὁ πατριάρχης Καλλίνικος Β' ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Προύσης ἀνελθὼν τὴν ἱερὰν καθέδραν τοῦ χρυσορρήμονος τῷ 1688, ἀπεβίωσε τῇ 8 αὐγούστου 1702, διάδοχον σχὼν τὸν ἀπὸ Χαλκηδόνας Γαβριήλ Γ' τὸν συμρναῖον¹. Ἀλλὰ καὶ ὁ Γαβριήλ

δεύτερος τὰττεται καὶ γενναῖος δωρητὴς, κληροδοτήσας ἀριθμὸν ἱκανὸν ἱερῶν ἀμφίων καὶ σκευῶν, ὧν ἔκρινεν περιττὸν ὡς ἀναγράψω σημειώσιν· ἀρκοῦμαι ἐν τούτοις ὡς σημειώσω ὅτι ἐν τινὶ καταγραφῇ τῶν ἐπὶ τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ ὑπαρχόντων ἐν τῷ ναῷ ἱερῶν ἀναθημάτων ἀναφέρεται, πλὴν πολυτιμότητος τινὸς ἱεροῦ ἀρτοφορίου καὶ ἐπιταρίου, ἁμῶν σεντεφκιαρῆς. καὶ μὲ μπαγὰν, ὅνπερ κατεσκεύασε δι' ἰδίων ἐξόδων ὁ κύριος Ἰωαννάκης, δραγουμάνος τοῦ καπετάν-πασᾶ· περὶ τοῦ ἁμῶνος ἐγράφησαν ἄνω τινὰ². Προνοίᾳ δ' αὐτοῦ τοῦ Γαβριήλ, κατὰ αὐγούστον τοῦ 1705 ὁ τερτζίμπασις Ἰωαννάκης προσήνεγκε πολύτιμον κάλυμμα τῆς ἁγίας τραπέζης ἐκ πολλῶν χρυσοῦν τεμαχίων.

Σπουδαιότατη ὅμως πασῶν ὑπάρχει ἡ δωρεὰ ἡ μᾶλλον τὸ κληροδοτήμα τοῦ ἀειμνήστου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Διονυσίου Δ' τοῦ Μευτελίμη ἡ Κομνηνοῦ, ὃς ὁ θάνατος ἀναφέρεται ἐν τῇ τῶν δωρημάτων σημειώσει, γεγραμμένη κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 1696· ταύτην δ' ἐκδίδομι πλήρη³, ὡς καὶ τὸν κατάλογον τῶν ἀφιερωθέντων ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τῆς βσιλευούσης πόλεως Ἰακώδου τοῦ ἀπὸ Λαρίσης, ὃς γινώσκωμεν ὅτι τῷ θανάτῳ τὸ ἔτος, μήπω γινωσκόμενον ὠρισμένως⁴. Ὁ τοῦ θανάτου τοῦ Διονυσίου χρόνος ἐγινώσκετο⁵. Οὕτως ἐξ ἑτέρας σημειώσεως ἀναθημάτων μανθάνομεν τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τῶν πατριαρχῶν Γερσίου Β' τοῦ ἀπὸ Τορνόδου, καὶ Κυπριανοῦ τοῦ ἀπὸ Καισαρείας. Εἰργάσθη πρὸς πλουτισμὸν καὶ καλλώπισιν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ καὶ ὁ κτίτωρ αὐτοῦ Ἱερεμίας Γ' ὁ ἀπὸ Καισαρείας καὶ ὁ ἀπὸ Κυζίκου ἀναγθεὶς εἰς τὸν οἰκουμηνικὸν θρόνον Κύριλλος Δ'.

Δύο παντὶ ὀρθοδόξῳ προσφιλῶν ὀνομάτων καὶ σεπτῶν ἅμα δέον ὡς μνησθῶμεν· εἰσὶν οἱ μεγάλοι δωρηταὶ ἀμφίων καὶ σκευῶν, ἀπὸ τοῦ 1689—1709· ὁ αἰόδιμος πατριάρχης Ἰεροσολύμων Δοσίθεος καὶ ὁ ἐξ ἀπορρήτων Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος. Ὁ μὲν σημειοῦται δωροφορῶν τῷ 1689, τῷ 1690, τῷ 1695 κανδήλαν ἀργυρᾶν καὶ ἱερὰ σκεύη τῆς λειτουργίας· ὁ δὲ τῷ 1705, κατὰ φεβρουάριον δεκατέσσαρα φελόνια ἀπὸ χαμουχά ἄσπρον, . . . καὶ δεκαπέντε ἐπιτραχήλια ἀπὸ χιταγὶ ἐγγλέζικο

2. Ἐκκλ. ἀληθείας σελ. 549 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

3. Τόσον ἐξ αὐτῆς. ὅσον καὶ ἐκ τῆς σημειώσεως τῶν ἀφιερωμάτων Ἰακώδου τοῦ ἀπὸ Λαρίσης φαίνεται ὁ πλοῦτος, θν ἐκίκτηντο οἱ δύο ἱεράρχαι. Μακρὸν βιογραφικὸν ὑπόμνημα περὶ Διονυσίου Δ' ἐκδίδομι ἐντὸς μικροῦ, ἐν ᾧ μετατυποῦται καὶ ὁ ὑπὸ Κακαβέλα βίος τοῦ εὐπατρίδου πατριάρχου.

4. Τοῦτο μόνον ὁ χρονογράφος τοῦ Καισαρίου Δαπόντι σημειοῖ περὶ Ἰακώδου, ἄνευ παρασημειώσεως ἱερῶν· ἐπὶ τὴν ἑξῆς τὸ κοινὸν γράμμα εἰς τὸ Γιάσι καὶ ὁ πρῶτος οἰκουμηνικὸς πατριάρχης κύρ Ἰάκωβος, καὶ ἑτάφη μετὰ μεγάλης δόξης εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Παναγίας τοῦ Γκόλια· περὶ Κ. Σάββ· Μασσιων. βιβλιοθ. τόμ. Γ', σελ. 61.

5. Κ. Σάββ, ἀρρομένου ἐκ τοῦ Χρονικοῦ Νεοφ. Μαυροματῆ (Ἐδαγγ. Ἐκφρῆς ἱερῶν 5') Νεοελλ. φιλολογίας σελ. 354· ἀπεβίωσαν ὁ Διονύσιος τῇ 22 Σεπτεμβρίου 1696.

1. Περὶ μὲν Καλλίνικου Β' τοῦ Ἀκαρνᾶνος ἔβδωκα μικρὰν βιογραφικὴν σημείωσιν τῷ 1872, ἐν μικρῷ φυλλαδίῳ· περὶ δὲ τοῦ θανάτου καὶ τῆς κηδείας αὐτοῦ βραχυτάτον σημείωμα ἀθήλου μεταγράφας ἐκ τοῦ ὑπ' ἐπιθῶν ΦΘΒ' χειρογράφου τῆς ἐν Πάτρῳ βιβλιοθήκης ἔβδωκα ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἀληθείᾳ, τόμ. Γ', σελ. 554.

πράξινο» δι' ἐξόδων αὐτοῦ κατασκευασθέντα· τῷ δὲ 1706 κατὰ αὐγουστον «πολυκάνδηλον ἐν ἀργυροῦν, ἔχον βάρος σχεδὸν ὀκτὼ δέκα, καλλιεργεία τέχνης κατεσκευασμένον» καὶ «δισκοπέτρην μετὰ δισκαρίου καὶ ἀστερίσκου, ζέσεώς τε καὶ ἱερᾶς λόγχης, ἅπαντα ἐξ ἀργύρου καθαροῦ καὶ λεπτοουργίᾳ τέχνης ἐσκευασμένα· καὶ τῇ 18 δεκεμβρίου 1709 γρόσια πεντακόσια.

Ἀμφοτέρους τούτους τοὺς δωρητὰς ἐμιμήθησαν οἱ διάδοχοι αὐτῶν· ὁ μὲν Ἱεροσολύμων Χρυσάνθος καθοσιώσας εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν τῇ 3 ἰουλίου 1711 καλλίστην ἱερατικὴν στολὴν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Νικολάου Μαυροκορδάτος, ἔγγονος τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, δωροφορήσας εἰς μνημόσυνον τῶν γονέων αὐτοῦ τοῦ Νικολάου δηλ. καὶ τῆς Πουλχερίας Τζουκῆ γρόσια χίλια πεντακόσια, τῇ 30 μαρτίου 1731.

Ἐκ τῶν γνωστῶν ἡμῖν δωρητῶν, ἡ ἐν ἀρχῇ τινι διαπρεψάντων, ὧν ἐσημείωσα τὰς δωρεάς, οἱ μὲν μεγάλοι ῥήτορες τῆς Μ. Ἐκκλησίας Φώτιος καὶ Μανουὴλ εἰσιν υἱοὶ τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλου⁶, ἐπειδὴ δὲ τὰ κληροδοτήματα αὐτῶν τάσσονται μετὰ τῶν τοῦ ἔτους 1689, εἰκάζω ὅτι τότε ἀπέναντον. Ὁ πρόεδρος Σίφνου Γεδεὼν ἐστὶν ἐτέρωθεν ἀγνωστος ἐμοί⁷.—Ὁ πρωτοβεστιτῆς Ἀνδρόνικος, ἀγνωστος ἄλλοθεν, ὑποδείκνυσιν ἰσως ἀρχαιότεραν τὴν καταγωγὴν.—ὁ δὲ Κωνσταντῆς Μουσελίμης χοροστατεῖ ἐν τῷ μετὰ χεῖρας βιβλίῳ χάριν οὗ φέρει ἐπωνύμιον.

περὶ τοῦ Γιοθίας Μεθοδίου γινώσκωμεν ἐκ τῆς τοῦ Δοσιθέου «Νομικῆς συναγωγῆς» ὅτι κατὰ αὐγουστον τοῦ 1673 ἐξελέγη, διαδεξάμενος τὸν θρόνοντα Δαυίδ.—Ὁ Μιτυλήνης Γρηγόριος γινώσκεται ὡς ὑπογράφας τὸν ἐπὶ Καλλινίκου Β' γενόμενον τόμον⁸ περὶ τῶν Σιναιτικῶν τῇ 7 Σεπτεμβρίου 1654 ἐξελέγη μητροπολίτης Μιτυλήνης ὁ πρωτοσύγκελλος τῆς Μ. Ἐκκλησίας Γρηγόριος, ἀλλ' ἀγνωστον εἶπερ αὐτὸς ἦν, ἐπὶ τεσσαρακονταετιᾷ κοσμήσας τὸν θρόνον τῆς μητροπόλεως τῆς Λέσβου.—ὁ Μεθύμνης Μακάριος ἦν ἰσως ὁ κατὰ αὐγουστον τοῦ 1656 διαδεξάμενος τὸν παραιτησάμενον τὸν θρόνον Ἀνθίμων.—ὁ πρῶτος Ἀχριδῶν Μελέτιος⁹, Σοφίας μητροπολίτης γενόμενος καὶ διατελὼν ἐν διαθεσιμότητι ἐξελέγη τῇ 24 δεκεμβρίου 1676 ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων τοῦ κλίματος Ἀ.

χριδῶν μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ταύτης.—γνωστὸς δὲ καὶ ὁ Δρύστρας Σεραφεῖμ¹⁰.

Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν, ἀναθήματα μὲν συχνὰ προσῆγεν ἡ τῶν Εὐπραγιωτῶν ἀρχαία οἰκογένεια, τῆς ἀκρέμενός τινος γνωρίζουσιν ἡμῖν ἑαυτοῦς κάλλιον, ὡς καὶ τὰς συζύγους¹¹.—ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθανασάκης ἐστὶν ἡμῖν ἤδη γνωστός¹².—τέλος ὁ Σεβδάνος ἐστὶν ὁ θεὸς τοῦ ἡγεμόνος Στεφάνου Καντακουζηνου, ὁ μέρος ἱκανῶ· ἐνέχον λαβὼν ἐν τῇ ἐκτυλίξει τοῦ πολυθρηνητοῦ τῶν κατὰ τὸν ἀτυγῆ Κωνσταντῖνον Βασσαρῆαν ὀράματα¹³.

Ὁ κώδικς τῶν ἀφιερωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ αἱ ὀλίγαι ἀποσπώμεναι αὐταὶ γραμμαὶ καὶ πάλιν μαρτυρεῖται οἷον εὐλόγησαν καὶ πόθον ζέοντα ὑπὲρ τῶν θείων σκηνωμάτων ἔτρεπον οἱ πρὸ ἡμῶν, πόθον δ' ἡγάπων τὴν ἐν παντὶ τάξιν, καὶ κατὰ τοῦτο καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις ἀκριθείας ἑαυτοῦς καλὸν καὶ μιμήσειος ἄξιον προβαλλόμενοι τοῖς ἐπιγιγνομένοις ὑπογραμμένον.

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ

Τοῦ κώδικος προτάττονται τὰ ἐξῆς δύο γράμματα.

Τὰς ἀποστολικὰς ὑποθήκας ὡς ἀποστολικὸς ἀρχιερεὺς ἐκπληρῶν ὁ παναγιώτατος καὶ λογιώτατος ἡμῶν αὐθέντης καὶ δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης κύριος Καλλινίκος, διαρρήδην οὕτω μυσταγωγούσας, ἅς εἰσιν ἁληθῆς, ὅσα σεμνὰ, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνὰ, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐθυμα, ἥτις ἀρετῇ, καὶ ἥτις ἐπαινος, ταῦτα λογιζοσθε, ἃ καὶ ἐμάθετε, καὶ παρελάβετε, καὶ ἡκούσατε καὶ ἴδετε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε, μεθ' ὅσης διεγεγεμέννης ψυχῆς καὶ ἀνευδότου ἐπιμελείας, ὅλως ἐφέσεισι, τῶν δικαιομάτων τῆς Ἐκκλησίας ἀντεχόμενοι τὸν παρόντα συνετάξατο κώδικα, τοῦ ἐν αὐτῷ σημειοῦσθαι καὶ καταγράψασθαι τὰς διηγετικὰς ἐλεημοσύνας καὶ ἀφιερώματα παντοῖα κατ' εἶδος, ὅσα παρὰ τῶν ὁρθοδόξων χριστιανῶν ἀφροσιῶνται τῷ ἱερῷ καὶ πανσέπτῳ ναφ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τοῦ πατριαρχικοῦ ὀηλαθῆ, ἀποστολικοῦ τε καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἐπ' ὀνόματι σεμνυνομένης τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου καὶ θαυματουργοῦ, ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας καὶ ἀκαταπαύστου μνημοσύνης,

6. βλ. Χρονικὰ τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας, σελ. 90—91.

7. οὐδὲν περὶ τούτου γράφει ὁ ἰκδοὺς τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου Σίφνου Κάρολος Γκιών· ἐν Σύμφ. 1876. Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Σίφνου ἱκανοσύνη τῇ 1646, κατὰ αὐγουστον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Παρθενίου Β', χειροτονήσας ἀρχιεπισκόπου τοῦ ἱερομονάχου Ἀθανασίου· βλ. Ἐκκλ. ἀλήθεια, τόμ. Δ', σελ. 451.

8. Παύλου Νεοκλείους τὸ κανονικὸν δίκαιον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σινᾶ· ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1868, σελ. 57 καὶ 105.

9. οὐδὲν περὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου εὐρίσκωμεν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ σεβασμ. μητροπολίτου Βελεγράδων κ. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη «ἐπιστολιμαίᾳ σημειώσει περὶ τοῦ Σισινίου Ζωσιμά»· Ἐκκλ. ἀλήθεια, τόμ. Γ', σελ. 148—151.

10. Δημητρίου Προκοπίου ἀπαριθμητικῆς λογίων Γραικῶν· ἐν τῇ τοῦ Φαβριίου Bibliotheca Graeca· Harles· τόμ. ΙΑ', σελ. 544.

11. Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων ἐπιστολὴ Π', ἐν Τεργέστη 1879· βίος τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, σελ. πε', σημ. 1, ἔθνα κατὰ λαθὸς ἔγραψεν Κυπραγιώται· ὁ δὲ Δράκος Εὐπραγιώτης ὑπογράφει τὸ κατὰ τὸ 1691 ἀπολυθὲν περὶ τῆς Μ. σχολῆς σιγγιλλίου Κομνηνοῦ Ὑψηλίντου, σελ. 208.

12. τῶν μετὰ χεῖρας Χρονικῶν σημ. 170.

13. ἐκδίδωμι προτελῶς τὰ κατὰ τὸν ἡγεμόνα Στεφάνου Καντακουζηνόν· ἐξ ἑλληνικῶν κωδίκων (1714—1716), ἐν οἷς πλείστας εὐρήσει περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὁ ἀνγνώστης πληροφορίας καὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Βλαχίας ἐν ἀρχαίς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

πολλὰ κριμῶν ἀνακαλέσασθαι τὸ θεῖον ἔργον αὐτὸ εἰς ἐνέργειαν, πρὸ πολλοῦ πωυτάμενον, ἀκαιρίας ἀνωμαλίας· ὁ δὲ καὶ κατηρτίσαστο σὺν θεῷ συλλήπτορι, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτων τῆς πατριαρχίας αὐτοῦ, παραδούς αὐτὸν φυλάττειν καὶ διέπεσθαι ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ κειμήλια· οἵτινες ἐπίτροποι τυγχάνουσι, κατὰ τὸ παρὸν, ὅτε κυρ Δῆμος γούναρης, καὶ ὁ κυρίτζη Ἰακουμῆς γούναρης, καὶ ὁ κυρίτζη Ἰωαννάκης γούναρης. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αχπη. Νοεμβρίῳ α' ἡ δικτιῶ ο; εδ'.

† Καλλίνικος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἴκου μενικὸς πατριάρχης.

Τὰ δίκαια δεῖσθαι συμμάχων, δικαίως ὑπέληπται· τῇ δὲ πούθεν τῆς γὰρ κακίας ἀεὶ θρασυνομένης, καὶ κατ' ἐναντίον τῆς ἀρετῆς ἀντιτρατευομένης, εἴωθε πολλὰ τῶν δικαίων, πολλάκις ἀπαρῶσθαι, διὰ τὴν ἀντίδρομον τοῦ φέροντος ἀγωγὴν· ἀνὸς ὧν καὶ γρη῏ζουσιν ὄντως μαχητῶν πολυμύχθων, διεκδικεῖν ὡς ἐνεστὶ τὰ τοιαῦτα, δυσὲν ἐπιτρεπδόντων ἐκείνων θάτερον, ἢ παρόντα, κατὰ γῶραν ἰδίαν, ἀπαρῶσθαι φυλάττειν φημί, ἢ ἐκποδῶν ἢ καλέσασθαι γεγόνῶτα τοῖς ἀγωνίσμασιν. Ἄλλως γὰρ ἐρημία τοῦ συμμαχήσαντος, οἴχεσθαι πάντως ἀνάγκη τὸ δίκαιον. Ἐνθὲν τοι, καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, ἄρτι ἐλέει Θεοῦ καὶ εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι, διὰ κοινῆς ἐκλογῆς καὶ προσκλητέως συνοδικῆς, ἐπὶ τὸν πατριαρχικόν, ἀποστολικόν τε καὶ οἰκουμενικόν θρόνον προδεδωσθῆναι, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱερᾶς ὑλκᾶδος τοὺς πνευματικούς ἀνὰ χεῖρας οἰκίας δεξαμένη, καίτοι ἐν κλύδωνι, χειμῶνος ἐφισταμένου βρυχάτου, πανταχόθεν τε πολλῶν καὶ δεινῶν περιηρημένων κινδύνων, οὐκ ἀπανκίνεται κατὰ χρέος ὡς ἐφικτὸν ἀπαχθάντων τῆς ἐπιμελείας φροντίζειν, καὶ μεριμνᾶν ἀνεπρόδοτος, ἐπὶ τῷ ἀκριμῆτοις ὁμμάτων βολαῖς ἐποπτικῶς διεξέρχασθαι πάσας ὅσας τῶν ἐγγύς καὶ μακρὰν ἐκκλησιαστικῶν ὑπολήσεων, ὅπως εὐπάρεδρα τῷ Κυρίῳ καλῶς διευθύνεται καὶ κατὰ τάξιν τὰ πράγματα διεξάγεται. Διὸ, καὶ τῇ ἀρχαίᾳ ἐκείνῃ, καλὴν τε καὶ δικαίαν τῆς Ἐκκλησίας συνήθειαν ἄρδην πρὸ πολλοῦ κατακλυσθεῖσαν, μακρὰς λήθης ὡς οὐκ ἔδει βυθοῖς, οὐκ ἀνεχομένη παρεωραμένην εἰς τέλος ἀπολιπεῖν, δλαι; χερσὶν ἀνακαλέσασθαι τούτην δεόντως ἔκρινε, καὶ ἀναζωπυρίσαι τέως, ἀποσθεθεῖσαν ἀδίκως, τοῖς ἀγχιτροφοῖς καὶ ἐτεροκλινέσι καιροῖς. Ἐπεκράτησε γὰρ ἔθος ὡς ἴσμεν ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἀρχαίου, θεοῖς καὶ ἀνθρωπίνους νόμοις ἀκριδῶς κρατυνόμενον, καὶ τοῦ δικαίου λόγου μεθ' ὅσης εὐθυδικίας ἐβόλμενον οἰκοθεῖν· πολλοὺς δηλαδὴ τῶν οἰκόντων τὴν βλαπτεύουσαν τούτην τῶν πόλειων, καὶ ἄλλους πανταχόθεν ὁρθόδοξους χριστιανούς, μετ' εὐλαδείας ἐκάττοτε διαφόρους ἐλεημοσύναις καὶ ἀφιερῶματα προσενέγκειν τῇ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἐξαιρέτως τ' ἐν ταῖς σφῶν δικηθῆκαις, ψυχομερίδι τούτῃ καταλιμπάνειν ἐγγράφως, ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας, καθάπερ καὶ ἐν ταῖς ἀ-

πανταχοῦ ἐπαρχίαις διενεργεῖται τοῖς ὁρθόδοξοις, ὡς ψυχωφελὲς καὶ σωτήριον σφίσι, οὐκ ἔλαττον τε λυσίτελές ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις, καὶ τῶν παρ' αὐταῖς δικαίων τὸ κράτιστον· ὅπερ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀμεληθὲν, οὐδ' ὅπως οὐκ ἐν τούτοις τοῖς μεθύστερον χρόνοις εἰς πρᾶξιν ὁράται χωρεῖν· ἀλλὰ πολλοὺς ἀκούομεν δσημέραι διαφόρους ἐλεημοσύναις διανέμοντας, καὶ τῷ διατίθεσθαι τὰ κατ' αὐτοὺς μεμνημένους μὲν καὶ μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιῶν, τῶν κατὰ τόπους διαφόρους μακρὰν ἀπωκισμένων· τούτην δὲ τὴν προκαθημένην τῶν ἄλλων καὶ κατὰ πάντα πρωτεύουσαν, κεφαλὴν τε τῶν ἐκκλησιῶν λογιζομένην, οὐδ' ὅτι οὐκ εἰς ἐνθύμησιν φέρουσιν ἐν ταῖς ἐλεημοσύναις αὐτῶν, οὐτ' ἐπὶ ζωῆς, οὐτ' ἐπ' αἰτίᾳ θανάτου ψυχομερίδιον αὐτῇ καταλιπεῖν, ἐν ταῖς σφῶν διαθήκαις, διὰ μνημοσύνης αὐτῶν, ὡς ἐν ἄλλοις τῶν ἱερῶν καταγωγίῳ ἀρροισοῦσιν, ἀλλὰ καταφρονητικῶς τινι σχεδὸν παραβλήθουσιν τρόπῳ, καὶ δέδοκται ἡμῖν λίαν ἄτακτον καὶ ἀδικον οὐ μικρὸν τὸ ἀποστερηθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν τὸ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς φύσει πῶς δίκαιον, βαρὺ τε καὶ δλως ἀνόποιστον. Ὅθεν ἐθέμεθα διὰ σπουδῆς, ὅπερ προαντεράπη κακῶς ἤδη διορθωθῆναι καλῶς, ἀνακληθῆναι τε, καὶ εὐρεῖν τὸ δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας τὸν τόπον αὐτοῦ· καὶ γὰρ οὐ μικρὸς ἡμῖν ἀγὼν, ὑπὲρ τοῦ μὴ τούτῃ καταδεεστέραν τῶν ἄλλων κρίνεσθαι, καὶ σχεδὸν σχετιάζεσθαι, καὶ μὴν καὶ τοῦ διεκδικεῖν κατὰ λόγον τὸ δίκαιον· ἐρη γὰρ δεξιὸς τις καὶ τῶν ἐξῶ ποιητῶν· ἀτὸ νικᾶν τὰ δίκαια ὡς καλὸν γέρας· τὰ μὴ δίκαια δὲ, ὡς ἀπανταχοῦ κακόν· καὶ ἄλλος· «ἐν παντὶ δεῖ καιρῷ τὸ δίκαιον ἐπικρατεῖν». Ἐφ' οἷς, ἀνερευνησάντων ἡμῶν περὶ τοῦ συμπεσόντος ἀποστερηθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν τὴν παρὰ τῶν εὐσεβῶν ἐλεημοσύνην, ὅποιον εἴη ἄρα τὸ αἴτιον, ἐξ εἰκασμοῦ τινος ἐρησαν ἴσως οἱ χριστιανοί, δι' ἀπειροκαλίαν τινὰ καὶ ἀπραξίαν πραγμάτων, ὑπολαμβάνουσιν ὅτι τὰ ἀφιερῶματα καὶ αἱ ἐλεημοσύναι τῆς Ἐκκλησίας δαπανῶνται καὶ περὶ τὰς πατριαρχικάς ποτε χρεῖας, διὰ ταύτην τε τὴν ὑπόψιν ἐν φειδοῖ τῆς ἐλεημοσύνης ἐξεκόπησαν· ὅτου γὰρ τὴν ὑπόνοιαν ταύτην, καὶ τὴν σφαλερὰν καὶ ἡπατημένην ὑπόληψιν ἀνασκεύασαντες, ἐπληροφόρησμεν κοινῶς ἐπ' ἐκκλησίας ἅπαντα, λόγοις ἅμα καὶ γράμμασιν, ὡς οὐδέποτε τοιοῦτον ἐγένετο, οὔτε γενήσεται, συμπεφυρμένως δηλαδὴ καὶ ἀδιαφύρως φέρεσθαι, καὶ καταναλίσκεσθαι τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ πατριαρχικάς προσόδους, ἄλλα μὲν γὰρ εἰσὶ καὶ διακεχωρισμένα τὰ πατριαρχικά τὰ εἰσοδήματα, καὶ αἱ τοῦ πατριαρχείου ἐξοδοὶ καὶ δαπάναι, καὶ ὅσα παρέπεται τῇ πατριαρχικῇ περιωπῇ καὶ ἀξίᾳ, ἕτερα δὲ τὰ ἀφιερῶματα καὶ αἱ ἐλεημοσύναι, ὅπερ οἱ χριστιανοὶ προσφέρουσιν εἰώθεσι τῷ πανσέπτῳ σηκῷ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, δι' ἀξίαν καὶ πρέπουσαν εὐλάβειαν τοῦ περιδλέπτου πατριαρχικοῦ ἀποστολικοῦ τε καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας, καὶ οὐδεὶς ἐκείνων ἀπτεται· οὔτε σφετερίζονται, οὔτε φθείρονται ὑπὸ τινος, ἀλλ' ἀνέπαφα διαιωνίζουσιν, εἰς ἀκατάπαυστον μνημόσυνον τῶν προσενεγκόν-

των αἰ, κατὰ τὴν τάξιν τῶν ἀριερωμάτων, ἅπερ τὸ ἀναφαίρετον, ἅμα τῇ ἀριερώσει, ἐκυτοῖς ἐκληρώατο· ἀντεῦθεν, ἐπ' ἀτρακτεῖα κρείττονι τούτου, διαταχόμενοι ἐν ἀκριθείᾳ, καὶ εὐθετήσαντες· τὰ εἰκότα, διὰ τῆς παρούσης τοιογραφίας, ἀποφινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ υπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν· ἵνα τούντες· ὅθεν παρὰ πάντα τὸν ἐρεξῆς καιρὸν, ὅσα παρὰ τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν προτενε/θῶσι τῇ μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, λόγῳ ἐλεημοσύνης, εἴτε ψυχομερίδια, εἴτε πρόβσεις, εἴτε ἄλλα προσηλώματα καὶ ἐλεημοσύνη παντοδαπαί, ἢ χρήματα, ἢ κτήματα τυγχάνοντα, πάντα ταῦτα διαμένωσιν ἐγκείμενα καὶ ἀντεθειμένα, βεδάξαι καὶ ἰσχυρὰ παραδόσει, ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς μεγάλῃς Ἐκκλησίας ὑπὸ ἐξουσίαν καὶ δεσποτείαν αὐτοῦ καὶ δεφένδουσιν ἀμετακίνητα καὶ ἀναφαίρετα, ἀναπόσπαστα τε καὶ ὅλως ἀπαρσάλευτα, παραδιδόμενα ταῖς χερσὶ τῶν περὶ τούτου καθισταμένων ἐπιτρόπων, δι' ἐγγράφου καταστίχου, ἐπὶ τῷ φυλάττειν αὐτὰ ἐν ἀτρακτεῖ, καὶ φροντίζειν τῆς διαμονῆς αὐτῶν καὶ αὐξήσεως ἐπὶ χρήσεσιν ἰδίαις μόνῃς αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, καλλιεργίαις τε ταύτης, ἐνδεχομέναις τε περιστάσεσι καὶ ἀνάγκαις ταῖς δι' ἐξόδων διευθετουμέναις, καὶ ὅσα περὶ τὴν διακόσμησιν, κεινισμὸν τε καὶ χρείας αὐτῆς διαφόρους συντελοῦσι· καὶ μηδεὶς μηδέποτε τῶν ἀπάντων, οὔτε ὁ κατὰ καιρὸς πατριάρχης, ἄδειαν ἐχῇ ποσῶς ἀφαιρῆται καὶ σφετερίσθαι τι τούτων, οὔτε πολὺ, οὔτε ὀλίγον, μέγρι καὶ ἐνὸς ὁβολοῦ, κατ' οὐδένα τρόπον, καὶ κατ' οὐδεμίαν ἐφευρολογίαν καὶ πρόφασιν· τὰ γὰρ ἅπαξ ἀριερωθέντα Θεῷ, δόλῳ τυγχάνουσιν ἀναπόσπαστα καὶ ἀναφαίρετα, ἡ δὲ τῶν τοιούτων ἀφαίρεσις καὶ ἀποξένωσις, ἀναιδής ἐστι τόλμη καὶ συγγερά ἱεροσυλία, τὸ πικρόβηλον καὶ ἀνόσιον ἔργον, ὑπὸ μακρὰν τε καὶ βραχυτάτην ποινήν καὶ σφοδρὰν καταδικὴν ἀγόμενον, παρὰ τε τῶν φιλευσεθῶν νόμων καὶ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων οὐκ ἔλαττον ἀποστολικῶν τε καὶ πατρικῶν τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν σεπτῶν συνόδων, ὅπως διὰ τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως ταύτης, καὶ τὸ ἀρχαῖον δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας ἀναδραμόν ἀντικατασταθῇ ἐπ' αὐτὴν εὐχερῶς, καὶ οἱ χριστιανοί, διὰ τῆς πρὸς τὴν πνευματικὴν σφῶν μητέρα τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἐλεημοσύνης αὐτῶν, ἔχωσιν ἀδόκimon διηγεκές, καὶ ἀνεξάλειπτον τὸ ἀνημόσυτον, δι' οὗ Θεὸς ἐξιλεόμενος διψιλῶς αὐτοῖς ἐπιβραβεύῃ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία διὰ τῆς ἀντιπελαργήσεως βοηθουμένη παρ' αὐτῶν ταῖς ἐλεημοσύναις καὶ τοῖς θεαρέστοις ψυχομεριδίαις, ἀπολαμβάνῃ θεραπείας καὶ περιθάλψεως εἰς δόξαν τοῦ πανελεήμονος Θεοῦ. Περὶ δὲ τῆς ἐκλογῆς καὶ καταστάσεως τῶν κατὰ καιρὸς καθισταμένων ἐπιτρόπων ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, τῶν ἀμφιπορῶντων τὸν ἱερὸν καὶ πάνσεπτον ναὸν τοῦ πατριαρχικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ τούτου θρόνου, καὶ καταγινομένων περὶ τὰς προσόδους καὶ ἐξόδους αὐτοῦ, καὶ διοικήσεις τῶν ἐν αὐτῷ ἐλεημοσυνῶν καὶ ἀριερωμά-

των, μὴ γίνεσθαι ταύτην παρακλεισθῆναι χωρὶς κοινῆς ἐπιμελείας καὶ σκέψεως, μήτε ἁπλῶς καὶ ὡς ἐτύχεν ὑπὸ θελήσεως μόνῃς τοῦ κατὰ καιρὸς πατριάρχου, οὔτε ὁμοῦ ἢ τριῶν, ἐκ προσπαθείας τινός, ἢ ἀντιπαθείας κινουμένων, ἀλλ' ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ βᾶρει αὐτοῦ ἀροισμοῦ γίνεσθαι τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπιτρόπων, ἀπαθῶς καὶ ἀπροσωπολήπτως, μετὰ κοινῆς συμβουλῆς καὶ σκέψεως καὶ συναινέσεως τοῦ τῆς ἡμέρας παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ρημί, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἱερᾶς συνόδου, καὶ παρουσίας τῶν τε τιμιωτάτων κληρικῶν τῆς μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας, ἅμα καὶ τῶν ἀδελφῶν τῆς πατριαρχικῆς ἐνορίας, καὶ τῶν ἐγκρίτων καὶ γερόντων τῶν βουρετίων, καὶ ἐτέρων χρησιμωτάτων προσώπων, ἀπὸ τε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ταύτης καὶ τοῦ Ἰαλατᾶ καὶ τῶν περὶ, οἵτινες ἐγκρίνοντες ἐσκεμμένως, ἐκλέγῃσι πρόσωπα δοξοκίμαστῆναι, ἐν ἀληθείᾳ καὶ θεοσεβείᾳ, χριστιανούς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ χρησίμους δηλαδὴ· κίχαινους καθιστῶσιν ἐπιτρόπους, ἐπὶ τῷ ὑπηρετεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ καθαρῶς καὶ ἀνυπόπτως, καὶ εὐδοῦναι τὰ κατ' αὐτὴν, διὰ τῆς θείας χειραγωγίας καὶ ἀντιλήψεως. Ὅποιοι δ' ἂν ἐπιχειρήσωσιν ὀψέποτε, δι' ἰδίαν κακόνειαν, ἀντιπεῖν ἢ ἀντιπράξασθαι πᾶσι τοῖς ἐν τῷ παρόντι τόμῳ τυπωθεῖσιν ἡμῖν, περὶ τοῦ δικαίου τούτου τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸ ἀνακληθῆναι ταύτην τὴν ἀμυρωθεῖσαν ὡποδῆποτε τῆς ἐλεημοσύνης συνήθειαν, καὶ ἀνασκευάσαι ἢ ἀθετήσαι τι ἐξ αὐτῶν, καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐπιτρόπων, ἄλλως παρ' ὃ γέγραπται διεσχυρίσασθαι γενέσθαι, ἢ κληροπᾶσαι παραθετικῶς τῶν ἀριερωθέντων τι, πολὺ ἢ ὀλίγον καὶ σφετερίσθαι καὶ ἀποξένωσαι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ζημίαν προστρέψαι ταύτῃ· τοῦ ἱεροῦ καταλόγου ὄντες ἢ τῆς τῶν λαϊκῶν τάξεως, ἐξ ὁποιοῦδητινος βλήμῳ καὶ στάσεως καὶ καταστάσεως ἡστυνοσούν, ἀφωρισμένοι εἴησαν ἀπὸ τῆς παναγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριᾶδος, τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ κατηραμένοι, καὶ ἀτυγχώρητοι, καὶ ἄλῃτοι μετὰ θάνατον, ἐν τῷ νῦν γίῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα, καὶ εὐροῖεν τὸν Θεὸν ἀντίδικον ἑαυτοῖς ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· τῷ τε αἰωνίῳ ἀναθέματι, εἴησαν ὑπόδικοι καὶ ἐνοχοὶ τοῦ πυρός τῆς γεέννης. Ὅθεν εἰς ἀτρέλαιαν, συνέστη καὶ ὁ παρὼν συνοδικὸς τόμος, καὶ κατηρταλίσθη ταῖς ὑπογραφαῖς τῶν παρευρεθέντων ἱερωτάτων συνεδελφῶν ἡμῶν ἀρχιερέων, τιμιωτάτων κληρικῶν, καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς πολιτείας, χρησιμωτάτων τε τῆς ὁμηγύρεως Ἡδελείας τε καὶ Ἰαλατᾶ καὶ τῶν περὶ χριστιανῶν καὶ τῶν ἐγκρίτων μαγιστέρων τῶν βουρετίων μίαν σύρροισιν καὶ μίαν σύμπνοιαν πάντων, εἰς τὸ θεῖον ἔργον αὐτὸ κατημένων, καταστρωθεῖς ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ νέφῳ κώδικι **αρχπην**.

Ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ, ἰνδικτιωνὸς εβ'.

† Ὁ Ἡρακλεῖας ΣΑΦΡΟΝΙΟΣ † Ὁ Νικομηδείας ΓΕΡΜΑΝΟΣ (.)
 † Ὁ Χαλκηδόνος ΓΑΒΡΙΗΛ † Ὁ Σμύρνης ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.
 † Ὁ Μιττανήης ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ † Ὁ Λαρίσης ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ.
 † Ὁ Σηλυβρίας ΑΡΣΕΝΙΟΣ † Ὁ Λεγκων ΝΙΚΟΛΑΜΟΣ.
 † Ὁ Τραπεζούντος ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΥΦΗΜΙΑΣ

ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ

Ἐπὶ τῇ σήμερον ἀγομένη ἐορτῇ τῆς διὰ τῆς ἀγίας Εὐφημίας κρατύνσεως τοῦ δροῦ τῆς ἀγίας Δ' οἰκουμένης συνόδου εὐκαιρὸς ἐστὶν ἡ ἐνδοσις ἀνεκδότου γράμματος τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου Γαβριὴλ Γ'. Τὰ κατὰ τὴν εὐρεσιν τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς λειψάνου, ὡς γράφει Νικοδήμους ὁ ἀγιορείτης¹, ἀφηγείται Κωνσταντῖνος ὁ ἐπίσκοπος Τίου, τὸ δ' ὑπ' αὐτοῦ γραφὲν ὑπόμνημα σώζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν ἀγίῳ Ὁρει ἱερᾶς Μονῆς Λαύρας· τῆς ἀθλήσεως αὐτῆς ὑπόμνημα συνέγραψεν, ἐκτὸς Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ, Μακάριος ὁ Μακρῆς, ἐγκύμιον δ' εἰς σὺτὴν Θεόδωρος ὁ Βέσπης καὶ ἄλλοι².

Καθιερωθεὶς οὕτως ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ Γ' τῆς ἐορτῆς τοῦ πανευφύμους τῶν χαλκηδονίων καὶ βυζαντινῶν σεμνώματος, ὁ τῆς Ἰωσσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβυτέρης Πέτρος Ἀνδρέοβιτς κατεσκεύαζε τὴν λάρνακα τὴν τὸ λειψάνον αὐτῆς περιέχουσαν, καθυστώσας καὶ δύο ἐτέρας τοῖς λειψάνοις τῆς ἀγίας Σαλώμης καὶ τῆς ὁσίας Θεοφανούς. Ἡ τῆς δωρεᾶς ταύτης μνεῖα καὶ σημειώσεις, ἐξηγμένη ἐκ πατριαρχικοῦ κώδικος, αὐτοῦ τούτου, ἐξ οὗ μετεγράφησαν καὶ αἱ τῶν ἀναθήματων καὶ δωρεῶν ἀναγραφαί, ἔχει οὕτως:

«Ἐν ἔτει σωτηρίου 1707, μηνὶ ἰουλίῳ 11, ἀφιέρωσεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ θαυματουργοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ὁ ἐξοχώτατος καὶ θεοσεβὴς πρέσβυς ὁ ἐκ μέρους τῆς χριστιανικωτάτης βασιλείας Μοσχοβίας ἐνταθὰ διατρέφων, ἐξ εὐλαβὸς κινηθεὶς εὐγνωμονείας, τρεῖς σωροὺς κατεσκευασμένους ἐκ ξύλων κυπαρίστων, ἔσωθεν μὲν διὰ γεταγίων μετὰ ξυτῶν ἐστολισμένους, ἔξωθεν δὲ μετὰ κατηφίδων κοκκίνων περικεκυκλωμένους, διὰ σιριτίων χρυσῶν περιστριγμένους, εἰς οὓς ἐνδόν ἐτέθησαν τὰ τρία ἱερὰ καὶ τεβάρια λείψανα τῆς ἀγίας καὶ ὁσίας Θεοφανούς τῆς βασιλίσσης καὶ τῆς ὁσιομάρτυρος καὶ περιφήμου Εὐφημίας καὶ τῆς ἀγίας Σολωμονῆς, ἔχοντες καὶ ἕτερα ἔσωθεν ὡς ἐνδύματα ἐκ δερμάτων κοκκίνων εἰς διαρκεστέρην φύλξιν αὐτῶν, τὴν τούτων προσήλωσιν ποιησάμενοι· ὁ αὐτὸς εὐλαβὴς πρέσβυς Πέτρος Ἀνδρέοβιτς ὁ εὐλογημένος ὑπὲρ ψυχῆς αὐτοῦ σωτηρίας καὶ εἰς μνημόσυνον αἰώνιον αὐτοῦ τε καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ. ἰδοὺ τὸ γράμμα:

Γαβριὴλ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμένης πατριάρχης.

Ἐντιμότητοι κληρικοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Με-

γάλης Ἐκκλησίας καὶ λοιποὶ εὐλαβέστατοι ἱερεῖς καὶ ὁσώτατοι ἱερομόναχοι οἱ ψάλλοντες [ἐν] ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ εὐγενέστατοι ἀρχόντες τῆς περιφύμου πολιτείας ταύτης, χρήσιμοι ἐπίτροποι πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ πραγματευταί, οἱ τε πρεσβύτεροι καὶ γέροντες τῶν ρουφετίων πάντων καὶ οἱ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοί, τέλεια ἐν Κυρίῳ ἀγαπήτᾳ τῆς ἡμῶν μετριότητος· χάρις εἴη ὑμῖν ἀπᾶσι καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Ὁ ἐν ἀγίοις ἐπαναπαύμενος Θεὸς τοῖς νομίμως κατὰ καιροῦ ἀθλήτῃσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐπαξίως καὶ τοῦ ἀμαράντους στεφάνους τῶν ἀθλῶν ἀνταπέδωκε, θεῖα δόξη καὶ τιμὴ αἰωνίῳ αὐτοῦ ἀναδυσάμενος· δίκαιος γὰρ ὢν Κύριος τὰς δικαιοσύνας ἡγάπησε· διὸ καὶ δικαίως τοὺς δικαίους ἀνεδόξατε ὡς αὐτὸν δοξάζοντες, τῇ ὑπερφυᾷ καρτερίᾳ ἐν τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πολυάθλοις ἀγωνίσμασι, περὶ ὧν καὶ ὁ ἱερὸς ψαλμῶδὸς προφητικῶς ἀνακρούων ἔκραζε τοῖς ἀγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ ἐθαυμάστῃσιν ὁ Κύριος τρανῶς προαναφώνησας τὰ δι' ἐκείνου περιφανῆ καὶ ἐξαισία τελεστηθέντα θαύματα, ὡς μελλόντων ἰδοῖς καιροῖς πάντα πληροῦν τὰ θεῖα θελήματα. Πολλὰ μὲν οὖν εἰσὶ τὰ εἶδη καὶ διάφορα τῆς εὐκλεοῦς ἀρετῆς δι' ὧν οἱ ἐπὶ γῆς ἅγιοι δικαιωθέντες τῷ Κυρίῳ εὐηρέστησαν, υἱοὶ ὑψίστου κατὰ χάριν καὶ ὁρανοποιοῦνται γινόμενοι· μεῖζων δὲ ἡμῶν καὶ ἄλλη ἡ δόξα τῶν μαρτύρων παρὰ πᾶσιν ὡμολόγηται καὶ τὸ κλέος ἄφατον, ὅπερ παρὰ Θεοῦ δαφνιλεῖα ἀπειλήσας χάριτος, διὰ γὰρ σαρκὸς καὶ αἵματος τῷ ἐχθρῷ ἀντιπαρταξάμενοι ὄντως ὑπὲρ φύσιν καὶ ἔννοιαν τῇ κραταιᾷ δυνάμει εὐργάσαντο τὰ θαυμάσια, τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τοῦ σκότους θριαμβεύσαντες, καὶ τὴν τοῦ ἀντικειμένου ἀσθένειαν οὐδὲν οὖσαν ἀναδείξαντες· ἀνθ' ἑτοῦ δικαίως τῇ ἀρρήτῳ αἴγλῃ λαμπρυνθέντες τοῦ πνεύματος, ὡς μαθηταὶ καὶ μιμηταὶ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ἀλήθειαν μαρτυρήσαντος καὶ σταυρικὸν θάνατον ἐκουσίως ὑπομείναντος, ἄρτι τῷ θεῷ παρίστανται θρόνῳ ὑπὲρ ἡμῶν ἐντυγχάνοντες· μετ' ὧν τὰ πρῶτα φέρειν καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ μακαρίαν καὶ πανεύφημον μάρτυρα τὴν ἀγίαν φημί καὶ πανένδοξον Εὐφημίαν σφέστατα διεγνώκαμεν ὑπὸ τῶν διεξοδικῶς περιγραφάντων τῆς Ἐκκλησίας ἁγίων ἔσα ἡ πολυάθλος ὑπὲρ Χριστοῦ καμουσα νίκης ἀνστήλωσε τρόπαιον. Καὶ γὰρ αὕτη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν δυσωνύμων Διοκλητιανοῦ τοῦ βασιλέως καὶ Πρίσκου τοῦ ἀνθυπάτου Εὐρώπης, θρέμμα οὖσα τῆς Χαλκηδόνος πόλεως τῷ ἡγεμόνι ὡς χριστιανῇ διεβλήθη καὶ μὴ πεισθεῖσα σέβας προσνεύει τοῖς ἀνισθίτοις εἰδώλοις, αὐτίκα πυρὶ προσωμίλησεν, εἴτα καὶ ἀγρίοις περδεδόθῃ θηρίοις· ἐτέρας τε διαφόροις μηχαναῖς ἐταθεῖσα κολάσεων, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐγκατερέθησεν, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἄνωθεν λαμπρῶς ἐκομίτατο· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὴν ὑπερύψωτε καὶ ἀνεδόξατε, σημεῖα καμπεληθῇ καὶ ἀπόρητα δι' αὐτὴν κατὰ καιροῦ ἐργασάμενος, ὧν τὰ πολλὰ τοῖς βουλομένοις καταμαθεῖν ἔσταντες ἀπὸ τῶν τὰ ἐκείνης ἱστορούντων ἱερῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν,

1. Νικοδήμου Συνεπιστολῆς 11 ἰουλίου.

2. Φαβριίου Bibliotheca Graeca· τόμ. I', Harles· σελ. 224· Νικοδήμου 11 ἰουλίου καὶ 16 Σεπτεμβρίου.

ἐν καὶ μόνον εἰπεῖν καὶ ἀναμνησαί το γε νῦν ἔχον ἀρετὸν ἡγησάμεθα δι' οὗ τὴν τῆς μάρτυρος μεγάλην παρ' αὐτῷ παρρησίαν ὁ Κύριος τοῖς εὐσεβεῖσι διεγνώριτε· καὶ γὰρ μετὰ τὸν τῆς ἀθλήσεως αὐτῆς χρόνον πολλῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐτῶν παραρρυσθέντων, ἐν τοῖς τοῦ εὐσεβοῦς Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας τῶν βασιλείων καιροῖς, καθ' οὓς συνεκροτήθη ἡ ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ τετάρτη σύνοδος κατὰ τῶν θεοστυγῶν αἰρετικῶν Εὐτυχοῦ καὶ Διοσκόρου τῶν μίαν φύσιν καὶ ἐνέργειαν ἐν Χριστῷ φρενοβλαβῶς βλασφημησάντων, καθελεῖν θελήσαντες οἱ θεοφρόνοι πατέρες τὸ ἀντίθεον ἐκείνων φρόνημα μετὰ μὲν εὐσεβοφρονήσαι πειθόμενων τὴν ἐκτεθεῖσαν ὁρθόδοξον πίστιν τῇ θεῇ ἐπινοίᾳ φωτισθέντες ἐνὶ τόμῳ χωρὶς συνεγράψαντο, προτρεφόμενοι καὶ κείνοι· τὴν σφῶν αὐτῶν ὁμοίως ἐν ἐτέρῳ γράψαι· καὶ δὴ τὴν λάρνακα τὴν πανευφήμου παρθενομήτορος διανοίξαντες καὶ ἀμφοτέρους τοὺς τόμους τῷ στίβῳ ταύτης ἐπιθέντες, καὶ διὰ σφραγίδος κατασφραγίσαντες ἀπὸ ἀλλήλων· μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς αὐτοὺς τὴν σωρὸν ἀνοίξαντες—ὡ τοῦ φρικτοῦ θαύματος—τὸν μὲν τῶν αἰρετικῶν τόμον εὗρον ὑπὸ τοῦς πόδας τῆς ἀγίας ὡς βδελυρὸν ἀπερριμένον, τὸν δὲ τῶν ὁρθοδόξων ταῖς τιμίαις κύτης χειρὶ κατεχόμενον, ὅπερ ἰδόντες πάντες, αἰσχύνης μὲν οἱ αἰρετικοί, χαρᾶς δὲ ἀνεκλαλήτου ἐπλήθηθησαν οἱ ὁρθόδοξοι ὕμνους εὐχαριστηρίους τῷ Θεῷ ἀναπέμψαντες, ἀλλὰ καὶ πανήγυριν λαμπροφόρον συστήσαντες καὶ τὴν παρθενομάτρυρα Εὐφημίαν αἰνοῖς καὶ δοξολογίαις εὐφημῆσαντες καὶ ἐκθειάσαντες κατὰ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ παρόντος ἰουλίου μηνός, καθ' ἣν δι' αὐτῆς τὸ τοιοῦτον ἐτελέσθη θαυματουργήμα, τροπαρίοις τε καὶ κανονικοῖς καὶ τῇ λοιπῇ συνήθει ἐκκλησιαστικῇ ἀκολουθίᾳ αὐτὴν ἐπιλοτιμήσαντες εἰς μνήμην αἰώνιον τῶν τοῦ Θεοῦ θαυμασίων, ἵνα γυνῶντα καὶ γενεὰ ἐτέρα τῶν ἐρχομένων πιστῶν καὶ μὴ τῷ τῆς ἀγνοίας ἀπομακρωθῇ βυθῷ. Ἔδει μὲν οὖν πάντως εἶδει, καὶ μάλ' αἰκάιον ἦν, καὶ πρέπον καὶ ἡμῖν ὀρεϊζόμενον λαμπρῶς τελεῖσθαι κατὰ τὴνδε τὴν ταύτης πανήγυριν καὶ μὴ ἀφορητὴ καὶ ἐν παρόδῳ ταῖς λοιπαῖς παραμετρεῖσθαι ὁμοίως, ἀλλὰ μετὰ κρότων ἐμμελῶν καὶ ᾄσματων γεγωνυτέρων καὶ μέλψεων εὐλαβῶς τὴν μνήμην αὐτῆς ἀσμενίζεσθαι πατρὶος πως οὗτης ἀγίας καὶ πολλῶν ἡμῖν κατὰ καιροὺς δι' αὐτῆς ἐπισκινψάντων ἐλέων καὶ πλουσίων θεοσημεϊῶν καὶ εὐεργετημάτων· τὸ δὲ καὶ λίαν ἄξιον λόγου καὶ ἀναγκασιότατον εἶναι καὶ παρ' ἡμῖν διατελεῖ τὸ πανάγιον αὐτῆς καὶ τερατουργὸν λείψανον, ὡς τις ἀτίμητος θησαυρὸς τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐξ ἀμνημονεύτων ταμιευόμενον χρόνων. Ταύτη τοι καὶ ἡ μετρίτης ἡμῶν, ὡς ὑπὸ τινος θείας ὁμῆς χρηματισθεῖσα (οὗ γὰρ ἐξ ἡμῶν, ἀλλὰ τῆς ἀνωθεν ῥοπῆς τὸ δώρημα) τὰ περὶ ταύτης τῆς εὐθύμου ἑορτῆς ἐν ἀκριβεῖ συνοδικῶς προγεμνάσασα δεῖν ἔργον καθ' ὅσιον καὶ δίκαιον λόγον ἐτησίως τελεῖσθαι τὴν ταύτης φαιδρὰν πανήγυριν τούντεσθαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ἣν τινα μέλλομεν σὺν Θεῷ ἐκτελέσαι μεθ' ἑαυτῶν, κατὰ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ παρόντος μηνός, ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, ἐν ἣ τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς λειψάνου ἐν

μέσῳ τῆς καθ' ἡμᾶς μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳς προτεθέντος ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς τὴν ὁσίαν μνήμην αὐτῆς τῆς ἐνδόξου ἀγίας Εὐφημίας μετὰ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, φωτοχυσταῖς λαμπραῖς πανηγυριστέμενοι, εἰς ἀγιασμόν καὶ ἀθῆρσιν τῶν προσελευσομένων, καὶ μετ' εὐλαβείας ἀσπασομένων αὐτὸ εὐσεβῶς χριστιανῶν. Τούτου χάριν διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου πατριρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος, κοινῇ γνώμῃ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερέμῳ. τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν γράφοντες παρέχομεν πᾶσιν ὑμῖν εἰδοσιν καὶ πάντας προσκαλοῦμεν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν τῆς εὐσήμες ταύτης ἑορτῆς συνεστῆσιν τῆς μεγαλομάρτυρος ἀγίας Ερηνίας, ἵνα, ὅσοι πιστοὶ καὶ εὐσεβεῖς, καὶ ὅσοι πρὸς τὰ θεῖα πόθῳ μυστικῷ κεχηνότες τυγχάνετε, ἄνδρες τε θεοσεβεῖς καὶ γυναῖκες προσδράμετε μετὰ προθυμίας ἅπαντες τῇ διορισθείσῃ τῆς τελετῆς ἑορτασίμῳ ἡμέρᾳ, ἐφ' ᾧ κοινῶς πανηγυρίζαντες ἐν εὐλαβείᾳ καὶ πνεύματι δώμεν δόξαν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ ἡμῶν, τῷ διὰ τῶν ἀγίων αὐτοῦ χορηγοῦντι ἡμῖν ἐλέη αὐτοῦ τὰ πλούσια, κοινῶς τε καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς ἀγιασμόν ἀρτυόμεθα καὶ εὐφρανθώμεν ψυχῇ τε καὶ σώματι, ἀποδόντες τὰς εὐχαριστηρίους ἡμῶν εὐχὰς τῷ Κυρίῳ καὶ ταύτην ἐπαξίως τιμήσαντες· αἱ γὰρ ἡμῶν τοῖς ἀγίοις μετ' εὐλαβείας προσφερόμεναι τιμὰ, πάντως αὐτῷ τῷ Θεῷ τῷ δοξάζαντι αὐτοὺς ἀνάγονται καὶ δι' αὐτῶν ἡμῖν σωτηρία καὶ θεῶν ἔλεος ἀντεπάγονται τοῖς μετὰ πίστει αἰτούμενοις παρ' αὐτῆς τὰ πρόσφορα· οὐκοῦν ἔχοντες τὴν εἰδοσιν ταύτην μετὰ σπουδῆς προσέλθετε διεγείροντες ἐπὶ τῇ ψυχῳφελείᾳ συνελεύσει ταύτῃ· καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ἡ τελετὴ τῆς ὁσίας μνήμης τῆς μάρτυρος κυρωθεῖσα ἐτησίως γίνεσθαι, ὡς προεῖρηται, κατὰ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ παρόντος ἰουλίου μηνός κατεστρώθη συνοδικῶς ἐν τῷ ἱερῷ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλῃς Ἐκκλησίᾳς κώδικι τοῦ παγκαρίου εἰς μνήμην αἰώνιον. Οὕτω ποιήσατε, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετ' ὑμῶν. αψϞ'.

Ἐν μηνί ἰουλίῳ, ἰνδικτιῶνος εϞ'.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνέλευσις συνεκρότησε τὴν δευτέραν αὐτῆς συνεδρίαν τῇ παρελθούσῃ παρασκευῇ, 6 ἰουλίου, παρόντων 76 μελῶν, προεδρεύοντος τοῦ σεβασμιωτάτου τοποτηρητοῦ. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν περὶ δημοσιεύσεως πάντων τῶν ἀνταλλαγέντων μετὰ τῆς Σ. κυδερνήσεως καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἐγγράφων, ἐξελέγη ἐπταμελὲς ἐπιτροπὴ πρὸς σύνταξιν τοῦ περὶ τῆς δίκης τῶν ἐγκληματιῶν ἱερέων, καλογήρων καὶ καλογραίων νομοσχεδίου, ἧς ὠρίσθησαν (κατὰ σχετικὴν πλειοψηφίαν) μέλη οἱ σεβασμ. μητροπολίται Ἡρακλείας (διὰ ψή-

φων 53). Νικομηδείας (ψήφ. 55) καὶ Ἰωαννίνων (ψήφ. 59) καὶ οἱ κκ. Γ. Καζανόβης λαβὼν ψήφους 39, Μιλτιάδης Ἰακώβου ψήφους λαβὼν 35, καὶ ἐν ἐπαναληπτικῇ ψηφιστικῇ οἱ κκ. Κ. Καλλιζῆς (ψήφ. 47) καὶ Ἰ. Βιθυνός (37).

Τῇ κυριακῇ, ἐπὶ τῇ εἰς τοὺς ἀποφοιτῶντας τροφίμους τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς ἀπονομῇ τῶν πτυχίων, ἐτελέσθη ἡ νενομισμένη λειτουργία ὑπὸ τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ, συνευρυγούντων τῶν σιδ. συνοδικῶν Βιζύης καὶ Γρεβενῶν, τοῦ καὶ ἐφοροταμίου τῆς σχολῆς.

Ἐν τῇ λειτουργίᾳ ταύτῃ ἡ Α. Σ. ἐχειροτόνησεν ἱεροδιάκονον τὸν ἐκ Καισαρείας τελειόφοιτον ἱερολογιώτατον κ. Θεόφιλον Πασχαλίδην.

Μετὰ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν ἡ Α. Σ. ὁ μητροπολίτης Βιζύης μεταβὰς ἀνέγνω τρισάγιον ἐπὶ τῶν τάφων τῶν ὁπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ τῆς σχολῆς ναοῦ τεθαμμένων ἀειμνήτων διδασκάλων Ἡλίου Τανταλίδου καὶ Βασιλείου Τάξη.

Οἱ ἀποφοιτῶντες, ὧν ἐκ προσώπου προσεφώνησε τῇ σχολῇ τὸν συντακτῆριον ὁ ὁσιολογιώτατος ἱεροδιάκονος κ. Διονύσιος Χαϊρέτης, Κρής, εἰσὶν ἐφέτος ἑνδεκά οἱ ἑξῆς:

Ἀντώνιος Παντελίδης—Δημήτριος Μαμυέλης—Ἀμβρόσιος ἱεροδιάκονος Σταυρίδης—Θεοφάνης ἱεροδιάκονος ἀγιοταφίτης—Θεόφιλος ἱεροδιάκονος Πασχαλίδης—Θεολόγος Βασιλείου—Κωνσταντῖνος χατζῆ Μάρκου—Φίλιππος Ἀ. Θεμελῆς λαβόντες τὸν βαθμὸν ἀριστα.

Ἀκάκιος ἱεροδιάκονος—Κωνσταντῖνος Βοντσαλίδης λαβόντες τὸν βαθμὸν λίαν καλῶς.

Διονύσιος ἱεροδιάκονος Χαϊρέτης τὸν βαθμὸν καλῶς.

Σήμερον, πανηγυρίζοντος τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἁγίας Εὐφημίας, ἥς θησαυρίζει τὸ ἱερὸν λείψανον, ἐχοροστάτησεν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητής.

Ἐπίσης, πανηγυρίζοντος τοῦ ἐν Χαλκηδόνι (Καδίκιοι) ἱεροῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἐλειτούργητε σήμερον ἡ Α. Σ. ὁ μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Καλλίνικος.

Τὰ περὶ καθιερώσεως καὶ τῆς ἐπὶ τὸ μέγαλοπρεπέστερον τελείσεως τῆς ἐορτῆς ταύτης (11 ἰουλίου) διατάττει γράμμα τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ Ι', ὅπερ εὕρισκε ἀνωτέρω (σελ. 572) ὁ ἀναγνώστης.

Σημειοῦμεν, εὐχαίρον χρίνοντες, ὅτι οἱ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐκλογικῆς συνελύσεως κκ. Κ. Ἀνανιάδης καὶ Ν. Μεανιτζόγλου προσήνεγκον ὁ μὲν πρῶτος ἐπικάλυμμα ἐκ στόρας διὰ τὸ λείψανόν τῆς ἁγίας Εὐφημίας, ὁ δὲ τρια μεταξίνα ἐπικαλύμματα διὰ τὰ τρία ἱερὰ λείψανα (Εὐφημίας, Θεοφανούς καὶ Σαλώμης).

Τῷ σαββάτῳ, ἐορτῇ τῆς ἁγίας Κυριακῆς, πανηγυρί-

ζοντος τοῦ ἐν Κοντοκαλίῳ ἐπωνύμου ἱεροῦ ναοῦ, τὴν ἱερὰν λειτουργίαν ἐτέλεισεν ὁ ἐκ τῶν σεβασμ. συνοδικῶν μητροπολίτης Ἀγκύρας κ. Γεράσιμος.

Τῇ κυριακῇ, 8 ἰουλίου, ἱερουργήσας ἐν τῷ κατὰ τὸν Γαλατῶν ἱερῷ ναῷ τῆς Παναγίας Καφατιανῆς ὁ σεβ. μητροπολίτης Νεοκισσαρείας κ. Κωνσταντῖος προεχειρίσεν εἰς ἀρχιμανδρίτην, μετονομασθέντα Θεόφιλον τὸν ἀρτίως διορισθέντα προεστῶτα τῆς ἐκκλησίας ταύτης πανοσιολ. ἱερέα κ. Θεόδωρον Λαμπρίδην. Ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Θεόφιλος Λαμπρίδης, ἐκ τῶν ἀρχαίων τελειοφύτων τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς, διέπρεψεν ἐν τῷ εἰκασταεῖ διδασκαλικῷ καὶ ἱερατικῷ αὐτοῦ σταδίῳ ἐπὶ τε τρόπων χρηστότητι καὶ βασίμῳ παιδείᾳ.

—Ὡσαύτως ὑπὸ τῆς Α. Σ. προεχειρίσθη ἀρχιμανδρίτης τῇ 2 ἰουλίου, ἐν τῷ πανηγυρίζοντι ἱερῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν ὁ τῆς ἐν Βαλίνῳ ἱερᾷ ἐκκλησίας τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου προϊστάμενος πανοσιώτατος ἱερεὺς κ. Νικηφόρος.

Εὐχαρίστως ἀναγράφομεν ὅτι ἡ Α. Α. Μ. ὁ σουλτάνος ἀπένειμε τὸ παράσημον μεδζιδιέ Γ' τάξεως εἰς τὸν ἐκ τῶν συμβούλων τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου κ. Γ. Καζανόβαν, μέλος τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐθνικοῦ Μ. συμβουλίου.

Ὁ τέως δευτερεύων ἱεροδιάκονος κ. Θεοδόσιος αἰτήσας ἔλαβε τὸ ἀπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου κανονικὸν ἀπολυτήριον αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε σήμερον εἰς Ἀθήνας.

Ἀπῆλθον εἰς ἅγιον Ὅρος οἱ ἐκ τῶν προεχόντων πατέρων τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἰβήρων πανοσιολ. Μελέτιος ἀρχιμανδρίτης καὶ Δανιὴλ προηγούμενος, ἐκπληρώσαντες τὴν ὑπὸ τῆς ἱερᾶς αὐτῶν Μονῆς ἀνταπεῖσαν αὐτοῖς ἐντολήν.

Ἀφίκετο, ἐγκρίτει ἐκκλησιαστικῇ, πρὸς περίθαλψιν τῆς πασχούσης υἱείας αὐτοῦ ὁ πνευρ. ἐπίσκοπος Συνάδων κ. Πανάρετος (Μοσχίδης) βοηθὸς τῆς Α. Σ. τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας.

Ἀφίκετο ἐξ Ἑσπερίας, ἐνθα ἐπὶ πενταετίαν ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν, ὁ ἐκ τῶν ἀρχαίων τροφίμων τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς κ. Βασίλειος Ἀντωνιάδης.

Ἐπανῆλθεν ἐξ Ἀδριανουπόλεως, εἰς ἣν εἶχεν ἀπέλθει πρὸ δεκαπενθήμερας ὁ σχολάρχης τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς ἀρχιμ. κ. Γρηγόριος Παλαμᾶς.

Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων—Ἐπιστολαὶ ἐκ τῆς ἁγίας Σιών ἀγγέλλουσιν ἡμῖν ὅτι ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης κ. Νικόδημος καὶ ἡ περὶ αὐτὸν ἱερὰ σύνοδος τοῦ ἱεροσολυμικοῦ θρόνου ἀπέλυσαν ἐκ τῆς χορείας τῶν κληρικῶν τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ζητήσαντα μάλιστα τοῦ

το ἐπιμόνω, τὸν τέως ἀρχιδιάκονον καὶ σχολάρχην τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Σταυροῦ κ. Φώτιον Ἀλεξανδρίην, ἀρελόντες αὐτὸν καὶ ὁ ἔφερεν ἀξίωμα τοῦ ἀρχιδιάκονου.

Ἐκκλησία Ἀθηνῶν.—ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ τούτου συνέστη κατ'αὐτὰς ἐπιτροπείαις, μέλλουσα νὰ μελετήσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ νομοσχέδια, τὰ ὑποβληθησόμενα τῇ προτεγῇ συνόδῳ τῆς βουλῆς. Ἡ περὶ τῆς ἐς λόγους ἐπιτροπείας ἀπαρτίζεται, πρὸς τῷ ὑπουργῷ, ἐκ τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν, Λαρίσσης καὶ Ἀρτης, ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς θεολογίας κ. Ν. Δαμαλᾶ καὶ Ἀ. Δ. Κυριακοῦ, ἐκ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου κ. Γ. Παπαλουκά Εὐταξίου καὶ ἐκ τοῦ ἐφημερίου τοῦ ἐνταῦθα ναοῦ τῆς ἁγίας Εἰρήνης αἰδισμ. Δ. Κωνσταντίνου. Ταῖς συνεδρίασις αὐτῆς θὰ παρακαθίσωσι καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς ἱερᾶς συνόδου ἀρχιμανδρίτης κ. Προκόπιος Οἰκονομίδης καὶ ὁ τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν κ. Κ. Φρειδερίκος, ὅς ἐστι καὶ ὁ εἰσηγητὴς αὐτῆς. Τῇ ἐπιτροπείᾳ θὰ ὑποβληθῇ πᾶν ὅ,τι σχετικὸν ὑπάρχει ἐν τῷ ὑπουργείῳ πρὸς τὰ ζητήματα τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ κατωτέρου κλήρου, τῆς διοικήσεως τῶν μονῶν, ἰσως δὲ καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἁρχιερέων, θὰ ἀκουσθῇ δὲ εἴτα περὶ τούτων ἡ γνώμη αὐτῆς. Τὸ δυσχερέστατον ζήτημα, ὅπερ μέλλει ν' ἀπασχολήσῃ αὐτήν, εἶναι τὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ κατωτάτου κλήρου, ἰδίᾳ δὲ τὸ περὶ συστάσεως ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου καὶ περὶ ἐξευρέσεως πόρων τούτου. Οἱ ὑπὸ τῆς συνόδου ὑποδειχθέντες πόροι ἀνέρχονται κατ' ἀκριβεστέρους ὑπολογισμοὺς μόλις εἰς 2,500,000 δρ. ἀπαιτοῦνται δὲ εἰς μισθοδοσίαν πάντων τῶν ἐφημερίων, ἀνεργομένων εἰς 5,500 περίπου, εἰς συντάξεις τῶν ἀνικάνων ἐξ αὐτῶν καθισταμένων καὶ τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν, προστέτι δὲ εἰς συντήρησιν δικτῶ κατωτέρων καὶ μιᾶς ἀνωτέρας ἱερατικῆς σχολῆς, τελειοτέρων τῶν νῦν ὑπαρχουσῶν, καὶ εἰς μισθοδοσίαν καὶ πολλῶν ἀνωτέρων κληρικῶν περὶ τὰ πέντε ἑκατομμύρια.

—Ἀφίκετο ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος Οἰτύλου κ. Προκόπιος, μέλλων ν' ἀπέλθῃ εἰς τὰ λουτρά τῶν Μεθίων.

—Ὁ παρὰ τῷ ἑθνικῷ πανεπιστημίῳ καθηγητὴς τῆς θεολογίας κ. Ν. Δαμαλᾶς ἀνεχώρησε χθὲς (1) εἰς Λοῦδινον.

(Ἀἰὼν, 2, 5 καὶ 6 ἰουλίου).

Μητροπόλις Οὐγγροβλαχίας.—Ἡ Α. πανιερότης ὁ μητροπολίτης ἀπέρχεται εἰς τὰ λουτρά χάριν τῆς υγείας αὐτοῦ.

(Συν. λογοί, 7 ἰουλίου).

Ἀρμενικὴ ἐκκλησία.—Κατὰ τὰς ἀρμενικὰς ἐφημερίδας, ὁ ἀρμένιος χωρεπίσκοπος Ἑπταपुरγίου θεοφίλ. κ. Δεζιδᾶ ἀναχωρεῖ προσεχῶς εἰς Ἑτζιματζίν ὅπως κομίσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ἐν τῇ ἀνωτάτῃ ταύτῃ μητροπόλει τῆς ἀρμενικῆς ἐκκλησίας κατασκευαζόμενον ἄγιον μύρον.

Εἰς τὸ ἡμέτερον νοσοκομεῖον ἐπέδωκεν ἡ ἐφορία τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Φωτεινῆς λίρας ὀλωμανικὰς 21,50, προερχομένης ἐκ κληροδοτήματος τῆς μακαρίτιδος Εὐφροσύνης Σιμιτκόγλου, ὅ δὲ κ. Ἀλεξάνδρος Ἀλεξάνδρου προσήνεγκε μετζίτια ἀργυρὰ 68,50. Εἰς τὸ αὐτὸ φιλανθρωπικὸν κατάρτημα προσήνεγκον καὶ ἄλλοι συμπολιταὶ μας διάφορα μικρότερα ποσά.

(Ἀμύδα, 3 ἰουλίου).

—Κατ' ἀλληλογραφίαν ὡσαύτως τῆς «Ἀμαλθείας» ἐξ Ἀλατζίτων τῆς ἐπισκοπῆς Κρήνης, ὁ ἐκ τῆς κωμοπόλεως ταύτης κ. Γεώργιος Μπιτζιδάκης προσήνεγκε δύο εὐρύχωρα οἰκόπεδα, πρὸς ἀνέγερσιν τῶν δύο νηπιαγωγείων τῆς ὁρθοδόξου ὁμογενοῦς κοινότητος.

—Ὡσαύτως ἀνυγέλλομεν μετὰ χαρῆς ὅτι, πατρικῇ προνοίᾳ τῆς Α. Σ. τοῦ μητροπολίτου γέροντος Ἐρέσου κ. Ἀγαθαγγέλου, ἀποστείλαντος καὶ λίρας 20, ἡ ὁμογενὴς κοινότης Μαγνησίας ἡγόρασεν ἀντὶ 6000 γροσίων τὴν χιλιοτόμον βιβλιοθήκην τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ Γεωργίου Παπασλιώτου.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ.

Κατὰ τὰς ἐν τῇ παρελθούσῃ κυριακῇ γενομένας ἐξετάσεις, ἐξεπροσώπων τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, ἐν τῇ δημοτικῇ σχολῇ Βλάχας ὁ αἰδεσιμώτατος καθηγητὴς τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου πρεσβύτερος κ. Κωνσταντίνος Παρίτσης, ἐν ταῖς τῶν προπόδων Τατασούλων ὁ πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Πολύκαρπος καὶ ἐν τῇ δημοτικῇ σχολῇ Μουχλίου ὁ συντάκτης τῆς «Ἐκκλησ. ἀληθείας» Μ. Ι. Γεδεών.

Τῆς ἐκ Θεσσαλονίκης ἀνταποκρίσεως τοῦ «Λιῶνος» τὸ περὶ τῶν σχολείων τεμάχιον, οὗ μνηεὶν ἐποιησάμεθα ἐν τῷ πρώτῳ ἡμῶν ἄρθρῳ, ἔχει οὕτως.

«Οἰκτρὰν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν ἐνταῦθα ἡ διαγωγή τοῦ γυμνασιάρχου ἡμῶν κ. Ἀντ. Οἰκονόμου καὶ τινων συναδέλφων αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν διδασκαλεῖον. Ἐν τῇ ἡγουμένῃ ἐπιστολῇ μου ἔγραψον ὅτι ὁ διευθυντὴς τούτου ἀρχιμανδρίτης κ. Ἱεροκλῆς ἐργάζεται μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως. εἰς μόνον τὸ καλῶν ἀποβλέπων καὶ ἀποφεύγων πᾶσαν ἀνάμειξιν εἰς τὰ κομματικὰ τῆς ἡμετέρας κοινότητος, ὅτι δὲ δι' αὐτὸ τούτο ἐξήγειρεν ἤδη τὸν χόλον τινῶν ἐν ἡμῖν καθ' ἑαυτοῦ. Δὲν ἐπιθύμουν δὲ νὰ καταδείξω τότε ὀνομαστὶ τοὺς καλοθελητὰς τούτους τοῦ διδασκαλείου ἡμῶν, ὅπως μὴ φανῶ ἐνασμενίζων προσωπικοῖς ζητήμασι· δὲν δύναμαι ἔμως νὰ πράξω τούτο καὶ νῦν, ὅτε πλέον ἡ διαγωγή τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος κυρίων ἐγένετο κατάφωρος. Φαντάσθητε δὲ μέχρι τίνας προέβη ἡ ἐμπάθεια αὐτῶν. Ἐνῷ πρὸ πολλοῦ εἶχε γνωστῇ ὅτι τῇ προχθὲς δευτέρᾳ θὰ ἐγένετο ἀρχὴ τῶν ἐξετάσεων τοῦ διδασκαλείου, αἵ τινες τῷ παρελθόντι σαφῶς ὡς δύο τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ, οἱ κκ. Οἰκονομίδης καὶ Νικολαΐδης, διδάσκοντες ἐν ταύτῃ καὶ ἐν τῷ γυμνασίῳ, ἀπῆλθον κατὰ

διαταγήν τοῦ κ. Οικονόμου εἰς Κασσάδρειαν ὡς ἐπίπται δῆθεν τῆς ἐκεῖ παιδείας, πράγματι ὅμως ὅπως ματαιώσῃ τοιοῦτω τῷ τρόπῳ τὰς ἐξετάσεις τοῦ διδασκαλείου καὶ ἐκθέσῃ τὸν διευθυντὴν αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ἐννοῶσιν, ὅτι οὕτω μόνον τὴν ἰδίαν ἐμπέθειαν ἐξέθεσαν καταστήσαντες αὐτὴν κατὰδῆλον τοῖς πᾶσι. Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος κατηγγηται τοῦ διδασκαλείου θὰ τιμωρηθῶσι προσηκόντως παρὰ τοῦ συντηροῦντος αὐτὸ, ὅτι δὲ σὺναμα θὰ ληφθῇ πρόνοια, ὅπως ἐν τῷ μέλλοντι μὴ ἔχῃσιν σχέσιν πρὸς τὸ γυμνάσιον, ἐν ὧσιν τοῦλάχιστον τοῦτο διευθύνει ἀνὴρ, ἑτοιμος ὧν νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα εἰς τὰ ἴδια πάθη».

Εἰς τὸ ἐν Ὁδισσῶ ἀρχαιολογικὸν συνέδριον προσεκληθῆναι ἐσχάτως ὅπως παρακαθίστη καὶ ἡ Α. ἐξοχ. ὁ Μ. λογοθέτης Σταυράκης βένης Ἀριστάρχης.

Ἡ ἐν Παρισίῳ Ἑταιρία τῆς ὑγιεινῆς ὠνόμασεν ἐπίτιμον αὐτῆς μέλος τὸν ἀρχίατρον τῆς Α.Α.Μ. Σπυρίδωνα Μαυρογένην πασάν, βραβεύουσα ἔργον τι τῆς Α. Ἐξ. εἰς τὴν περ' ἡμῖν ὑγιεινὴν ἀναγραφόμενον.

Εὐχρίστως ἀναγγέλλομεν ὅτι ὁ ἐκ τῶν ἀρχαίων τελειοποιῶν τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς κ. Θεόδωρος Ἰ. Λογιάδης, εὐδοκίμως περατώσας καὶ μετ' ἐπιμελείας τὰς ἱατρικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἰδίως ἐν τῇ χειρουργίᾳ καὶ μαιευτικῇ ἔτυχε παρὰ τῆς ἐν Παρισίῳ ἱατρικῆς σχολῆς τοῦ διδακτορικοῦ διπλώματος, μετὰ πολλῶν ἐπαινῶν.

Ἡ σύγκλητος τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου ἐψηφίσατο χιλιόδραχμον ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἐκδόσιν τῆς χρησιμωτάτης διὰ τοὺς σπουδαστὰς συγγραφῆς τῆς ἱστορίας καὶ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, καὶ εἰς ἠθικὴν ἐνθάρρυνσιν τοῦ νεοῦ συγγραφῆως καὶ ὑψηλῆς τοῦ τῆς νομικῆς κ. Ν. Δημαρᾶ.

(Ἀνατολικὴ ἐπιθεώρησις, 3 ἰουλίου).

Ἡ βασιλικὴ ἀκαδημία τῆς Βαρκελώνης ἀπένευμεν ἐσχάτως χρυσὸν μετάλλιον εἰς τὴν γνωστὴν εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον Δώραν Ἰστριάδα, συγγραφέα πολλῶν καὶ ποικίλων συγγραμμάτων. (Σύλλογοι, 28 ἰουνίου).

Τὸ παρελθὸν σάββατον ἀνεψήθησαν ἐν τῷ κεντρικῷ Μουσείῳ, παρόντων τοῦ ὑπουργοῦ τῆς παιδείας κ. Βουλπιώτου, τοῦ γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Σταματάκη καὶ τοῦ γραμματέως τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας κ. Σ. Κουμανούδη, τὰ παρὰ τοῦ ἐφόρου κ. Π. Καβδαλίου κομισθέντα ἐξ Ἐπιδύρου πέντε κιβώτια, ἐν οἷς περιείχοντο αἱ ἐν ταῖς ἐκεῖ γενομέναις ἀνασκαφαῖς εὑρεθεῖσαι ἀρχαιοτήτες. Ἐκτὸς τῶν ἤδη γνωστῶν ἀρχαιο-

λογικῶν εὑρημάτων, ἐν τοῖς κιβωτίοις ὑπάρχον καὶ ἀγαλμάτια εὑρεθέντα πρὸ τριῶν μόλις ἡμερῶν, οἷον ἀγαλμάτιον τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀκέραιον, καὶ ἀγαλμάτιον Νίκης εἰς δύο τεμάρια, ἀρίστης μὲν τέχνης ἀλλὰ λελοδωμένον.

(Ἀιδρ, 2 ἰουλίου).

Ἐπιστέλλουσιν ἡμῖν ἐξ Ὁδησσὸς «Ὁ α' Ἀγγελιαφόρος» ἀγγέλλει τὴν προτεχῇ ἐκδόσιν βιβλίου περισπούδαστου εἰς τὸν ἀναγνώστην. Τὸ βιβλίον τοῦτο καλεῖται Ὀδηγὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Πέτρου Νισίνσκη, ἐκδίδεται δὲ δαπάνῃ τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου, πρὸς ὄφελος τῆς σκῆτης τοῦ ἁγίου Ἡλία ἐπὶ τοῦ Ἀθῶ. Ἐν σελίδι 256 ὁ συγγραφεὺς περιγράφει διὰ βρυχίων τοπογραφικῶς τε καὶ ἱστορικῶς πᾶν ὅ,τι περιέχει ἀξιοθέατον καὶ ἀξιομνημόνευτον ἡ Κωνσταντινούπολις, ὡς δὲ λέγει ἐν τῷ προλόγῳ, τὰς εἰδήσεις συνέλεξεν ἐπισκεφθεὶς πεντάκις τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ λαβὼν ὡς υπογραμμὸν τὸ σύγγραμμα τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου καὶ τὰς μελέτας τοῦ Πασπάτη. Ἐκ τῶν ἀρίστων πηγῶν ἀντλήσας, ὁ κ. Νυτσίνσκης κατώρθωσε νὰ ἐκπονήσῃ ἔργον τεργνὸν ἅμα καὶ ὠφέλιμον, ἡμεῖς δ' οἱ ἀναγνόντες τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια ἄσμενοι μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ φιλόπονος λόγιος ἐγένετο ἄξιός τῆς ὑποστηρίξεως καὶ ἐγνωμοσύνης τῶν Ῥώσων καὶ ἐπλήρωσεν ἐν τῇ ῥωσικῇ φιλολογίᾳ κενὸν ἐπιστημολόγητον. Τὸ Γ' κεφάλαιον ἀπερὶ ἀρχαίων καὶ νέων νῶν ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων τυπογραφικῶν φύλλων καὶ εἶναι ἰσῶς τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον. Ἡκοῦσαμεν ὅτι ὁ ἐκδότης Ἀντώνιος, πλὴν τοῦ ἀπαραιτήτου χάριτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θὰ προσθήσῃ καὶ 107 (;) εἰκόνας τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Καθ' ὅσον γινώσκομεν, ἡ ἐπιστήμη δὲν κατώρθωσεν ἔτι ἐκ νομισμάτων, τοιχογραφιῶν ἐν ναοῖς, ἢ χειρογράφων ν' ἀπαρτίσῃ πλήρη σειρὰν εἰκόνων τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, χάριν δὲ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ τοῦ βαλκαντίου τοῦ πατρὸς Ἀντωνίου συνιστῶμεν αὐτῷ νὰ μὴ κοσμήσῃ τὸ ἔργον δι' εἰκόνας, αἵτινες ἐγράφθησαν προδήλως κατὰ φαντασίαν ὑπὸ μισθίου ζωγράφου.

(Νέα Ἠμέρα Τιγρίστης, 30 ἰουνίου).

Διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, ἐκ τῶν προταθέντων ὑποψηφίων κοσμητόρων τῶν σχολῶν τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου διὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1884—1885 ἐνεκρίθησαν κοσμητόρες τῆς μὲν θεολογικῆς σχολῆς ὁ κ. Α. Διομήδης Κυριακός, τῆς δὲ νομικῆς ὁ κ. Ν. Δημαρᾶς, τῆς ἱατρικῆς ὁ κ. Ἀχιλ. Γεωργαντάς καὶ τῆς φιλοσοφικῆς ὁ κ. Στ. Κουμανούδης.

(Ἀιδρ 5 ἰουλίου).

Σημ. Τὸ παρὸν ἄγγελμα ἐξ Ἀθηνῶν συμπληροῖ καὶ διορθοῖ τὰ ἐν τῷ Ἀς' τεύχει τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» σελ. 522 γραφέντα, περὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν κοσμητόρων, ἀπερ' ἐγράψαμεν ὑπ' ὄψιν ἔχοντες καὶ τότε τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιβάλλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΙΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
39

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπ᾽ αὐτῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρητιδὲς ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκῳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῇ 21 ΙΟΥΛΙΟΥ 1884, ΣΑΒΒΑΤΩ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων (Μανουὴλ Γεδεών).—Χριστοφόρου ἱεροδιδ. Προδρομικοῦ λόγος περὶ τοῦ ὕψους τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς (τέλος).—Μ. Γ. Γεδεών Κώδης ἀριερωμάτων καὶ θεωριῶν εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν (τέλος).—Τὸ λείψανον τῆς ὁσίας Παρσκειῦς Μ. Γ.—Κωνσταντίνου Α' σημειώσεις περὶ βυζαντινῶν. —Μ. Γ. Γεδεών Πίνακες τῶν ἀπὸ τοῦ 1539—1851 ἐξωματικῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας.—Ἰωακείμ ἱεροδ. Φοροποῦλου οἱ ἐν Ἀμερικῇ θεολόγοι καὶ ἡ διδασχὴ τῶν δωδεκά ἀποστόλων (μετάφρ. Εἰδήσεις. Αὐτοκρατορικὴ εὐμένεια.—Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων.—Γράμματα, ἐπιστολαί, ἀρχαιοῦτες.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων τὸ τέταρτον, ἰσως δὲ καὶ τελευταῖον κατέχουσι τὴν πρώτην θέσιν ταύτην, ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ». Οἷας ἔχομεν ἐντυπώσεις, οἷας ἐσχηματίσαμεν κρίσεις, ἀφορμὴν ἐκ τῶν ἐξετάσεων λαβόντες ἐγράψαμεν ἤδη, πεποθήμεν δ' ὅτι τοῖς ἐπιτετραμμένοις τὴν μέριμναν τῆς παρ' ἡμῖν κατωτέρως καὶ μέσης παιδείσεως ἐπιβάλλεται καθήκον, ἐρωτῶντες τί ἐρέσαμεν, ἵνα ἐπιτελῶσι πάντοτε τί ἡμῖν δέον γενέσθαι οὐκ ἐτελέσθη. Εἴ τι ἄτακτον, εἴ τι ἄναντα καὶ κάταντα φερόμενον ἀνακαλυφθῇ, καθήκον ἔχουσι καὶ τοιοῦτον ἀναγνωρίζουσι τὸ διορθῶσαι, καὶ ταῦν ἐπαναγαγεῖν εἰς τὸ χάος τὸ ἀδικόμηνον. ὅπερ οἱ δικαστήριοντες ἔρχονται ἢ μᾶλλον πρέπει ἵνα προσκαλῶνται ἐκ διαφόρων σημείων τοῦ ὅριζοντος, ἐκ διαφόρων χωρῶν, πλήρεις πείρας πολυετοῦς διδασκτικῆς, πλήρεις συναίσθησεως τοῦ ὕψους τῆς ἀποστολῆς. ἦν ἀνέλαβον ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἵνα ἐξασκήσωσιν. Ἀλλῶς αὐτοὶ βρύνοντες ἑλκεσι καθίστανται δηλητηρίου πηγὰς, εἰς καρδίας ἀπαλὰς ἰὸν ἐκλύσεως ἐγγέουσαι, ἰὸν κακῆς ἀγωγῆς, στρεβλοῦντα τὴν διάνοιαν, ἢ πεπωρωμένην ἀπεργαζόμενον τὴν συνείδησιν, ἢ βεβλαμμένην τὴν καρδίαν, ἅτις τὰ πάντα καθιστῶντα ὅπως φησὶν εἰς τὸν Κριαζάν. Διδάσκαλος μὴ περιπτῶν ἀξίως τῆς κλήσεως αὐτοῦ. ὁ δὲ κυριώτερον, θέλων ἵν' ἀγνοῇ, ὅτι καθήκον ἔχει ἵνα μορφώσῃ καλοῦς χριστιανούς καὶ καλοῦς ὑπηκόους τῆς θεοῦ ἐν ἡμῶν τεταγμένης ἀρχῆς, ἄτακτον καὶ βλαβερὸν ἀποφαίνει τὴν ἐντολήν, ἣν ἐπιφορτίζουσιν αὐτὸν φιλομαθεῖς κοινότητες, ἐπαιτοῦσαι οὐχὶ σπανίως καὶ τὸν ὁβολὸν εἰς ὑποστήριξιν τῆς πτωχῆς αὐτῶν σχολῆς, ἢ μετὰ φειδοῦς καὶ οικονομίας ἀποταμιεύουσαι κεφάλαιον εἰς ὑπαρξίν αὐτῆς, εἰς βελτίωσιν, εἰς λειτουργίαν ἀπρόσκοπτον.

Ἀλγοῦμεν ἀληθῶς, ὅταν βλέπωμεν ἐκπτῶσιν ὑψηλοῦ ἐπαγγέλματος, ἀποστολῆς μᾶλλον εἰπεῖν, ἣν ἀναλαμβάνουσι κήρυκες καὶ διδασκαλοὶ τῆς κατ' ἀνθρώπον σοφίας, τὸ εὖ ζῆν ἀνελκόμενοι ἵνα χορηγήσωσι, καὶ καταδικάζομεν τοὺς τοιοῦτους, συμμεριζόμενοι πληρέστατα τὰς παρατηρήσεις τοῦ «Λιῶνος» περὶ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ γενομένων. Ἀπαλὴν καρδίαν παραλαμβάνοντες, ἀντὶ ἵνα ἐντυπώσωσιν ἐπὶ τὸν εὐπλαστον κηρὸν τὸν ρόγον τοῦ Θεοῦ τὸν υἱικόν, ὡς ἀρχὴν θεοφύτευτον πάσης ἀρετῆς καὶ σοφίας πάσης, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ὅμοιον ἡμῶν, ὡς ἐλαττήριον ἀγαθῶν πράξεων, εἰς ὕβρεις πρὸς ἀλλήλους ἐκτρέπομενοι, εἰς γλευασμούς, εἰς λοιδορίας, μετ' ἐπιτοκίων τε καὶ τόκων ἀποδιδόντες ἄρχαια ἢ νωπὰ πάθη, καθιστῶσι τὸν μὲν νοὸν τραπεζὸν οἰκτρὸν πάσης βδελυρίας, τὴν δὲ καρδίαν ἀρουρὴν χέρτον καὶ ἀπολελιωμένην, ἐπὶ τῆς ὁποιᾶς ἀγνοῶς σφόδρα σπειρόμενος ἀκολούθως οὐ μόνον ἀδυνατεῖ ἵνα παρκαγγῇ καρπὸν καὶ διπλάσιον, πολλῶν ἦτον ἐκατονταπλάσιον, ἀλλ' οὕτε ἵνα μείνῃ καὶ ἐπ' αὐτῆς. Ἐφ' οὗ καὶ προστάται τῶν καθ' ἡμᾶς σχολείων, πάντες ὡς αὐτῶς οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγωγῆς καὶ παιδείσεως κηδόμενοι, οἵτινες οὐδαμῶς βλέπομεν ἡμᾶς αὐτοὺς διηρημένους ἐν τῇ περὶ βελτιώσεως τοῦ κακῶς, κειμένου σκέφει, τὴν ἐπεικειαν ἀνούμενοι καὶ τὴν μακροθυμίαν πιστεύοντες ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐλάττωμα δέον ἵνα μεριμνήσωσι δέοντως. Ἐδιδουκαν εἰς τοὺς διδασκάλους μάζαν ἀγαθὴν καὶ δέον ἵν' ἀπαιτῶσι καὶ ἵν' ἀπειδεύονται ταύτην ἐπ' ἀγαθῇ τῆς κοινωνίας ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας διαμεμορφωμένην· ἀλλῶς προτιμότερα ἢ παλαιά, καθὰ περιφρονητικῶς καλεῖται, παιδεύσεις, ἢ μορφοῦσα εἰ οὐχὶ ἀνθρώπους τῶν ἀδερροφροσύνης καὶ τῶν ἐρεσπερίδων ἀλλὰ τοῦλάχιστον εὐθεβεῖς τῆς Ἐκκλησίας υἱοὺς καὶ πιστοὺς τοῦ κράτους πολίτας. Τοιοῦτους βεβαίως ζητοῦμεν, ζητοῦντες τὰ βελτίω, ἀλλὰ τὸ στέργειν τὰ παρόντα οὐδαμῶς δελεῖ βεβαίως ἀνατροπὴν τοῦ κατεστῶτος βιαίαν, μετεγγλισμᾶτιν ξένων παιδαγωγικῶν συστημάτων καὶ μεθόδων νεοεὐκτων ἀνεξετάτως, ἀτυχεῖς πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν ἐθῆ, παραδόσεις, παρελθόν καὶ παρόν. Ὅ εἰτάγων εἰκὴ καὶ μᾶλλον πρὸς ἐπίδειξιν νεόδομητα συστήματα, πρὶν ἢ μετὰ μακρὰν ἀντιπαράθεσιν πρὸς τὰ ἡμέτερα πληροπορηθῇ ποῦ δίδεται τι ξένον

τοῦ ἡμετέρου καὶ τοῦ ταυτίζεται καὶ προσομοιάζει, βλάπτει τὴν κοινωνίαν, ἐν ἣ ζητεῖ 'να εἰσαγάγῃ θ. σμούς μακρόθεν μεταφερομένους, μὴ γινώσκων δι' εἴπερ τὴν δυνατόν οὕτως εἰχερῶς 'να μετεγκλιματίζωνται νόμοι καὶ θεσμοί, τότε πάντα τὰ ἔθνη καὶ πάντες οἱ λαοὶ καὶ τὰ κράτη ἐμείλλον 'να καταστῶσιν εὐημεροῦντα, εὐνομούμενα, εὐδαίμονα, ἔνδοξα, μεταγράφοντα καὶ εἰσάγοντα αὐτοτάτους τοὺς θεμούς, τῶν εὐνομούμενων καὶ πεπολιτισμένων ἔθνεσιν καὶ κυβερνήσεων. Κοινὴ σύμπραξις ἐστὶ πάντων ἡμῶν καθήκον, ἐξ αὐτῆς δὲ προσδοκῶμεν καθιέρωσιν καθεστώτος ἐν τῇ παιδεύσει πατρῴζοντος χριστιανοῦ, μὴ ἀπανωμένου ἐφ' ᾧ μὴ δεῖ, 'να καταστή ἑλίγιος ἐπὶ τὰ θέοντα.

Διὰ τοῦτο καθήκοντως ἐπαινοῦμεν τοὺς τὰ ἀρχαῖα κρατήσαντας, βαθμηδὸν δὲ τὴν βελτίωσιν ἐπιδιώκοντας καὶ ζητούντας, ἐν δὲ τῇ τάξει ταύτῃ, ἐκ τῶν κατὰ τὴν λήξαν δεκαήμερίαν πανηγυρισάντων τὰς πνευματικὰς αὐτῶν ἐτηρίους ἐορτάς σχολεῖν ἄξιον ἐπαινοῦ καθίσταται καὶ λόγου πολλοῦ τὸ τριακονταετὶν ἀριθμῶν βίου **Ἀγιοταφικὸν Παρθεναγωγεῖον**. Ἰδρυμα τοῦ φιλομουστοῦ μεταξὺ τῶν συγγράνων ὀρθοδόξων πατριάρχων Κυρίλλου Β' τοῦ Ἱεροσολύμων, ἀπὸ τριακονταετίας ἐπιτυχῶς καταστολάζεται τῆς ἐθνοπρεποῦς καὶ κατὰ Χριστὸν παιδεύσεως τῆς γυναικός, διδασκαλίστας ἀρίστους ἄλλοτε μορφῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν οἰκονομικὴν κηχεξίαι τῶν τοῦ Ἀγίου Τάφου πάλιν καλλίστας μετέρας τῇ κοινωνίᾳ παραδίδόν. Διὸ δ' τε σεβασμιώτατος τοποτηρητῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ τὰ πλεῖστα τῶν τῆς Ἱ. συνόδου μελῶν ἐτίμησαν τὰς τῇ 15 ἰουλίου ἀρχαμένας ἐξετάσεις, ἃς ὑπέστησαν 175 μαθήτριαι, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐν τῷ νηπιζωγείῳ διδασκέντων νηπίων. Δικαίως δ' ὁ ὑπουργικὸς ἀντιπρόσωπος Βαπορίδης ἐφένδης ἐπλεξεν ἐπαινον εἰς τοὺς μετ' ἀποτίσεως ἐν αὐτῷ κοπιῶντας. — Τὰ **σχολεῖα Ταταούλων** ἤρην ἐορτὴν εὐφρόσυνον, μεγάλην, ἀληθῆ πανήγυριν τῆς φιλοκαλῶς κοινότητος ταύτης, ἥτις ἐχορήγησε κατὰ τὸ ἔτος τὸ λήξαν ἀγωγὴν καὶ παιδεύσιν, ἀνάπτυξιν νοῦς καὶ καρδίας διάπλασιν εἰς 181 νήπια, 180 μαθητρίαις τοῦ παρθεναγωγείου καὶ 100 μαθητάς τῆς ἑλληνικῆς τῶν ἀρρένων σχολῆς. Εὐτυχῆς ἡ κοινότης ἡ ἐν συμποσίᾳ καὶ μετ' αὐταπαρνησίας βλέπουσα τοὺς διδασκάλους ἐπιτελοῦντας τὸ καθήκον αὐτῶν.

Περὶ τούτων τῶν σχολῶν ἔχομεν ἀκριβεῖς, ἰδίᾳ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητευόντων, πληροφορίας, καίτοι παρὰ πολλῶν ἐζητήσαμεν· διότι τοῦτο μόνον ποθοῦμεν, τοὺς μακροὺς διθυράμβους καὶ τὰς τυπικὰς προσλαλιάς μὴ ἔχοντες οὔτε χώρον οὔτ' ἐπιθυμίαν 'να ἐκδιδῶμεν ἐνταυθα. Ἀλλὰ καὶ μικρὰς τινος σχολῆς, πτωχῆς καὶ μόλις ἀποζώσης ἔχομεν καθήκον 'να μνησθῶμεν, τῆς ἐν Βλαταῖ κατὰ τὴν συνοικίαν **Ταξιαρχῶν** ἀνάγκην υποστηρίξεως ἔχουσα καὶ μετὰ ζήλου ὑπὸ φιλοπόνου διδασκάλου 75 μαθητάς διδάσασα κατὰ τὸ λήξαν ἔτος, πρέπει 'να μείνῃ λειτουργοῦσα, μηδὲ 'να πτωάνται πρέπει οἱ φι-

λότιμοι ἐνορτῶν ἐκ τῆς δυσπραγίας τῶν περὶ ἡμᾶς οἰκονομικῶν κύκλων, ὧν ὡς ἡμέρᾳ προσδοκῶμεν σχετικὴν βελτίωσιν. Ἐπικαλούμεθα καὶ ὑπὲρ ταύτης τὴν γενναίαν υποστήριξιν· αἱ συνδρομῆν τῶν δυναμένων, ὅπως καὶ αὐτὴ ἐξακολουθῇ λειτουργοῦσα καὶ τὸ πρὸ ἐτῶν ἀνεγερθὲν, ἀστέγαστον δὲ μένον ἐπὶ οἰκοδόμημα συντελεσθῇ, 'να μὴ καταστῶι· καχεκτικὰ τὰ ἐν ἐλεεινῷ, ὑγρῷ, ἀθλιωτάτῳ παραπήγματι συναγελαζόμενα δυστυχῆ παιδίᾳ.

Καὶ ἔστιν περὶ υποστηρίξεως πτωχῆς ἑλληνικῆς σχολῆς πρόκληται· τίς δέον 'να προηγηθῇ, τίς δύναται 'να μείνῃ δευτέρα εἰς λόγον ἀρωγῆς χρηματικῆς; Πᾶσαι σχεδὸν πτωχαί, ὡς ἐκ θαύματος συντηρούμεναι· πᾶσαι χρησιμώταται, ἀνάγκην πληροῦσαι κοινωνικῇν, φιλομάθειαν θεραπεύουσαι παιδίῳ, φιλοτιμίαν δὲ τῶν συντηρούντων ἀνδρῶν. Διὰ τὴν «Ἐκκλησ. ἀλήθειαν» προτιμήσεως λόγος οὐδεὶς ὑπάρχει δι' οὐδεμίαν. Οἱ δυνάμενοι δότε· ἐγχεύσατε ἔλαιον εἰς μικρότατα λυχνάρια, ὧν τὸ φῶς καὶ πάλιν ἀρκεῖ 'να φωτίσῃ τοὺς ἐν σκότει.

Ἐάν ἤδη ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις σχολῶν ἐρωτήσωμεν τίς ἐδημοσίευσεν ἐκθεσιν ἀκριβῆ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, ἐπαινοῦμεν τὸν εἰς τὸν «Νεολόγον» ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἐπιστεῖλαντα, ὅστις γνωρίζει ἡμῖν ὅτι 83 μὲν μαθητὰς ἠρίθμει κατὰ τὸ λήξαν ἔτος τὸ αὐτόθι γυμνάσιον, 280 μαθητρίαις τὸ κεντρικὸν παρθεναγωγεῖον, 329 ἡ ἀστυκὴ σχολή, καὶ ἐν συνόλῳ ἡ **Ἀδριανούπολις μετὰ τῶν προαστείων** ἠρίθμει 17 σχολεῖα, ἐν οἷς ὑπὸ 53 διδασκάλων, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐδιδάχθησαν 2493 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι. — Αὐτόθι σημειώσις τις ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς δι' αἱ **Κουδωνίαι**, ἡ φιλομουστοτάτη τῆς Λιολίδος πόλις 1800 μαθητάς ἠρίθμησε κατὰ τὸ παρῆν περὶ ἔτος, μὴ ψεύδουσα τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, ὅπερ ὕψος πανοπήην ἐπὶ φιλογενεῖα καὶ γραμματῶν ἐρωτὶ ἐκτήσατο καὶ κρατεῖ.

Ταῦτα μόνον μένουσιν εἰσέπειτα τῆς φιλομουσίας τῶν ἡμετέρων χρόνων τρανὰ μαρτύρια· αἱ πομπώδεις ἐκθέσεις καὶ οἱ μικροὶ λόγοι τέρπουσι τὸ παραυτικά, ἀξίεπαινοι δὲ πάντες εἰσὶν οἱ λέγοντες, καὶ γράφοντες, δι' αἱ χαρὰν ἐκδηλοῦσιν ἐπὶ ταῖς συναγείρομέναις συνελεύεσι, καὶ εἰ τι νομίζουσι κακῶς ἔχον ὑποβάλλουσιν εἰς διόρθωσιν, καίτοι τοῦτο ἐν ἐλαχίστῃ μοίρᾳ ζητοῦσιν ἀτυχῶς. Εἰς δημοσίευσιν περιληπτικῆς περὶ ἐκάστης σχολῆς εἰδήσεως πρόθυμος ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» ἀνοίγει τὰς στήλας αὐτῆς, ἀφοῦ τετράκις ἤδη ἐν ταῖς πρώταις σελίσιν ἀγωνᾷ στηλογραφεῖ κάλλιστον, ἐν ᾧ ἴσως οὐ ῥαπίζονται οἱ προεξανισταμένοι. Ἀλλὰ καὶ οἱ καταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται.

«Ἐκπράτον ὄντως πάθος ὁ τύφος, καὶ ἐκ δύο κακῶν κατὰ σύνθεσιν συνιστάμενος, ὑπερηφανία, φημί, καὶ κενοδοξία· ὧν ἡ μὲν ὑπερηφανία τὴν αἰτίαν ἀρνείται τῆς ἀρετῆς (τὸν Θεὸν) καὶ τῆς φύσεως, ἡ δὲ κενοδοξία τὴν τε φύσιν καὶ αὐτὴν νόθον τὴν ἀρετὴν καθίστησιν· οὐδὲν γὰρ τῷ ὑπερηφάνῳ κατὰ Θεὸν διακρίνεται· καὶ οὐδὲν τῷ κενοδόξῳ κατὰ φύσιν προέρχεται».

ΜΑΞΙΜΟΥ

(ἐκ τῶν θεολογ. ἐκτακτῶν. Ζ' § 5).

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΥΨΟΥΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

ἐκφωνηθεὶς ἐν ταῖς ἐξετάσεσι τῆς Ἀθωνιάδος σχολῆς
ὑπὸ Χριστοφόρου ἱεροδιδ. Προδρομίτου διευθυντοῦ αὐτῆς*,

τῇ 24 ἰουνίου 1884.

Πάνυ ἐρῶς λοιπὸν εἶπέ τις ὅτι, ἐνῷ τὴν σήμερον ὑπάρχουσι μόνον ἀτομικὰ ἐγκλήματα, τὸ πάλαι ὑπῆρχον καὶ κοινωνικά. Ἡ μετρίασις δὲ αὕτη τῶν δεινῶν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ οἱ νῦν ἐν γένει τὰς κοινωνίας διέποντες φιλανθρωπότεροι νόμοι προῆλθον οὐχὶ ἐκ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς αἰτίας, ἀλλὰ ἐκ μόνης τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, ἥτις ἀνύψωσε τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν καὶ ἐξίσωσε καὶ ἡδηλοποίησε πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Διότι βεβαίως, ἵνα ἀρθῇ τὸ ἀποτέλεσμα, δεόν νὰ ἀρθῇ πρότερον τὸ αἷτιον.

Τί δὲ διδάσκει αὕτη. ἵνα ἐκφρασθῇ ἀκριβέστερον, περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους σχέ-εως; Ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι πλάσματα εἰσι τοῦ Θεοῦ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ ἀδελφοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρὸς μίαν ἀποτελοῦσι καὶ οἰκογένειαν. «Καὶ πατέρα μὴ καλέσετε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, εἶπεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν, εἰς γὰρ ἐστὶν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»¹. ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος πρὸς Γαλάτας γράφων «οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἑλλήνι, ἔλεγεν, οὐκ ἐνὶ δοῦλῳ οὐδὲ ἐλευθέρῳ, οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θήλῃ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»². Μῆλον ὅτι δὲ ἄνισα φυσικὰ προτερήματα παρὰ Θεοῦ οἱ ἄνθρωποι λαμβάνουσι, διότι κατὰ τὴν τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου παραβολὴν «ὧς μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ὧς δὲ δύο, ὧς δὲ ἓν»³. ἀλλὰ τοῦτο γίνεται. ἵνα ὡς κοινωνικοὶ εἰς διάφορα ἔργα ἀναλόγως τῆς φύσεως αὐτῶν ἐπιδιδόμενοι ἀποβαίνουσιν ἀλλήλοις χρήσιμοι. Διὸ, καίτοι τῆς διαφορᾶς ταύτης ὑπαρχούσης, ἴσοι εἰσὶν οἱ πάντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· «ὁρᾷτε μὲ καταρρονήσῃτε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων, εἶπεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν· ἴδω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς»⁴. ὥστε καὶ ὁ ὀργιζόμενος καὶ ἐξυβρίζων ἀπὸ ὧς ἀνευ λόγου τὸν πλησίον αὐτοῦ διατελεῖ ὑπ' εὐθύνης· «πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκὴ ἔνοχος ἐστὶ τῇ κρίσει· ὅς ὃν εἶπεν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ῥακά, ἔνοχος ἐστὶ τῷ συνεδρίῳ»⁵. Οὐδεὶς ἄρα πρέπει νὰ ἐκμεταλλεύηται ἐπὶ ἰδίᾳ ὡρεῖ εἰς τὸν ἄλλον δουλαγωγῶν αὐτόν, οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον νὰ παραβλάπτῃ, πολὺ δὲ ὀλιγω-

τερον νὰ ἀραιρῇ τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἂν οὗτος ἢ βρέφης νεογνὸν ἢ καὶ ἔμβρυον ἔτι. Ὅθεν καὶ παρὰ τοῖς ἱατροῖς τὴν σήμερον ἐν ἐσχάτῃ μόνον ἀνάγκῃ χρήσις γίνεται τῆς χειρουργικῆς λεγομένης τομῆς, κατὰ προτίμησιν ἄλλου ἀνωτέρου καθήκοντος.

Ἐπειδὴ δὲ προσέτι πάντες οἱ ἄνθρωποι τὰς αὐτὰς ἐχουσιν ἀνάγκας, ἴσα δικαιώματα διὰ τοῦτο κέκτληται καὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ διδόμενα. Οἱ ταῦτα λοιπὸν παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντες ἐφείλουσι νὰ ὡσι καὶ μεταδοτικοὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, ὡς θεματοφύλακες μᾶλλον ἢ ἰδιοκτῆται τούτων ὄντες. Ἠὰρ δὲ ὁ μὴ μεταδιδούς ἐκ τῶν ἀγαθῶν, ἅπερ παρὰ τοῦ πατρὸς ἔλαβε καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς αὐτοῦ ἀδελφούς, ἀντιστρατεύεται εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν, καθὼς ἀναμφιλέκτως συνάγεται ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς τοῦ πλουσίου παραβολῆς, οὗτινος ἡρώδης τὴν χώραν, τὸν ὅποιον ἀποκαλέτας ὁ Θεὸς ἐπανειλημμένως ἄρρονα, διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἐτιμώρησε· διότι ἰδὼν ἐν καιρῷ τοῦ θεοτισμοῦ τοὺς μὲν ἄγρους αὐτοῦ εὐρορήσαντας, τὰς δὲ ἀποθήκας πληρεῖς, ἀντὶ νὰ μεταδώτῃ ἐκ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς πένητας καὶ χρεῖαν ἔχοντας διελογίζετο ἵνα καλοῖ-ρέσῃ ταύτας καὶ οἰκοδομήσῃ ἐτέρας μεῖζονας καὶ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων καρπῶν χωρητικὴς χάριν ἑαυτοῦ καὶ μόνου¹. Ὡς καλῆκον λοιπὸν ἑαυτοῦ πρέπει νὰ θεωρῇ ἕκαστος οὐχὶ μόνον τὸ νὰ μὴ βλάπτῃ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ φροντίζῃ περὶ αὐτῶν, ἀγαπῶν αὐτούς, ὅσον καὶ ἑαυτόν· «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν»². Καὶ μεῖζον δὲ τούτου μάλιστα, περαιτέρω ἔτι προβαίνων, παραγγέλλει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, λέγων «μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἐτέρου ἕκαστος»³, ἔπερ καὶ πρέπει νὰ συμβαίνει, ἐὰν ἡ πρὸς τοὺς ἄλλους ἡμῶν ἀγάπη ἐστὶ τῷ ὄντι θερμὴ καὶ ζῶσα· διότι συνήθως ὁ θερμῶς ἀγαπῶν οὐχὶ τόσον περὶ ἑαυτοῦ φροντίζει, ὅσον περὶ τοῦ παρ' αὐτοῦ ἀγαπωμένου. Ἐπειδὴ δὲ ἵνα κατεπιέγουμεν ὑπάρχει ἡ τῆς ἀλληλεβορηθείας ταύτης ἀνάγκη, διότι ἡ πολυπληθεύουσα μερὶς τῆς ἀνθρωπότητός ἐστιν ἡ πάσχουσα, ἵνα παροτρύνῃ ἡμᾶς ἔτι μᾶλλον εἰς ταύτην ὁ φιλανθρωπώτατος ἡμῶν σωτὴρ, εἶπεν ὅτι πᾶσαν ἡμῶν πρὸς τοὺς πάσχοντας ἀγαθοεργίαν πρέπει νὰ θεωρῶμεν ὡς γιγνομένην εἰς αὐτὸν τούτον, ὅστις καὶ πλουσίως θέλει ἀνταμείψει αὐτήν· «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε»⁴, ἀδελφοὺς ἑαυτοῦ καλῶν τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους, καὶ μακαρίζει τοὺς ἐλεήμονας, «μακαριοὶ οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται»⁵. Ταῦτα περὶ τοῦ εἶναι ἐν συνόψει τὰ περὶ τῶν σχέσεων καὶ καθηκόντων τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς διδασκόμενα. Ὅτι δὲ τοιαῦτα τῷ ὄντι εἰσὶν αἱ σχέσεις καὶ τὰ ἀμοιβία αὐτῶν κατ' ἡ-

* Συνέχεια προηγουμένου τεύχους, σελ. 563 καὶ τέλος.

1. Ματθ. κγ' 9.
2. Γαλ. γ' 28.
3. Ματθ. κε' 15.
4. ιη' 10.
5. ε' 22.

1. Λουκ. ιβ' 16-21.
2. Ματθ. ιθ' 19.
3. Ματθ. κε' 40.
4. Ματθ. ε' 7.

κοντα, εάν ήδη διὰ λόγων ἐπεχείρουν σαφές ὤφθην τούτο νὰ καταστήσω, ἤθελον προσπαθεῖν νὰ δείξω τὸν ἥλιον διὰ λύχνου, καθὼς λίαν ἀστείως εἶπεν ὁ φιλόσοφος Ἀριστοτέλης περὶ τῶν φιλοτιμουμένων νὰ δεικνύωσι τὰ ἐναργῆ καὶ τοῖς πᾶσι καταφανῆ πράγματα.

Τί δὲ προέκυψεν ἐκ τῆς τῶν ἰδεῶν τούτων ἐπὶ τῆς γῆς διαδόσεως διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς; Οὐχὶ μόνον ἐξημέρωσις τῶν ἡθῶν καὶ ἀληθὲς τῶν ἀνθρώπων ἐξευγενισμός, ἀλλὰ καὶ γενικὴ ἐπὶ τὰ κρείττω πρόοδος καὶ συμμόρφωσις. ὡς εἶπεν. τοῦ κόσμου. Κατὰ πρῶτον μὲν ἐπρὸς τὸν ἥλιον καὶ τὸν πῦρ τῶν τραχύτητος καὶ ἀνεκουσίτητων ὡπωσὺν αὐτῶν τὰ δεινὰ, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ παντελῶς ἡ δουλεία κατηργήθη· ἰδρύθησαν παντὸς εἶδους φιλανθρωπικὰ καταστήματα, νοσοκομεῖα, τυφλοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα καὶ λοιπὰ καὶ ἀδελφότητες ἀγαθοεργοί· συνέστη τὸ ἀλληλεγγύη δίκαιον ἐτροποποιήθησαν τὰ τοῦ πολέμου ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον καὶ πάμπαν ἄλλα ἀγαθὰ προήλθον ὅπως ἄγνωστα εἰς τὴν ἀρχαίότητα, ἅπερ καὶ ἀγαθὰ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ὀνομάζονται.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ δύναται νὰ ἀνυψώσῃ τὸν ἄνθρωπον ὑπεράνω, ὡς εἶπεν, ἐαυτοῦ, ἐκεῖνο, καθ' ὃ πρὸ πάντων ὑπερτερεῖ ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ, καὶ ὅπερ ἐάν μετ' ἀκριβείας ἐφυλάττετο, ἤθελε μεταδελθῆ ἑντελῶς ἡ τοῦ κόσμου ὄψις, ἐστὶν ἡ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀγάπη, τὴν ὁποῖαν εἰς ἡμᾶς συνιστᾷ· «ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, εἶπεν ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς»¹ κτλ. Διότι, ὅταν τις εἰς τοσοῦτον βαθμὸν τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀγαπᾷ, ὥστε καὶ ἂν κακοποιῇται ὑπ' αὐτοῦ μακροθυμεῖ καὶ ἀντενεργεῖ τὸν ἀντικείμενον αὐτὸν, οὐδὲ ἴχνος πλέον ἔχει ἐν ἑαυτῷ τῆς συνήθως κυριεύουσας τοὺς ἀνθρώπους φιλαυτίας· ταύτης δὲ ἐκλείπουσας συνεκλείπεται καὶ πλεῖστα κακὰ ἐξ αὐτῆς προερχόμενα. Διότι αὕτη, ὅταν κυριεύῃ τὸν ἄνθρωπον, παραφέρει αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ νομίζῃ ἑαυτὸν μὲν ὡς κέντρον τρόπων τινὰ τοῦ σύμπαντος, τοὺς δὲ ἄλλους ἀνθρώπους ὡς ἀπλᾶ ὄργανα τῆς εὐτυχίας αὐτοῦ, πρὸς τοὺς ὁποῖους καὶ ψυχρῶς μὲν διάκειται, ὅταν οὐδόλως εἰς ταύτην συντελῶσι, μισεῖ δὲ αὐτοὺς καὶ κατατρέπει, ἂν ἀντιπράττωσι. Διὸ καὶ μᾶλλον πάσχουσιν ἕνεκα τῆς φιλαυτίας ὑπ' ἀλλήλων οἱ ἄνθρωποι ἢ ἐξ ἄλλων αἰτιῶν. Διότι ἐκ ταύτης ὑπὸ διαφόρων ὀφείας ἐμφανιζομένης, ὡς ἀπὸ πηγῆς· προέρχονται αἱ ἀπάται, αἱ προδοσίαι, αἱ πλεονεξίαι, αἱ βίαιοπραγαί, ἡ ἀχαλίνωτος φιλοδοξία καὶ ὅλα τὰ ἐγκλήματα, ὅσα διαταράττουν τὴν κοινωνίαν. Ταῦτα πάντα λοιπὸν ἐκ τοῦ μέσου αἴρονται, καταπνιγομένης ἑντελῶς τῆς φιλαυτίας διὰ τῆς ὑπερβολῆς ταύτης τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, τουτέστι διὰ τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀγάπης. Καὶ ὑπὸ μερικῇ δὲ ἔποιν θεωρουμένη αὕτη, καταδείκνυται οὐδὲν ἥττον ὠφέλιμος. Διότι, ἀγαπῶν τις τοὺς ἐχθροὺς καὶ καλὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδίδους, ἐνδέχεται καὶ νὰ ἀποπλίσῃ τού-

τους καὶ φέρῃ εἰς ἐπιεικέστερα αἰσθημάτων, ἐν ᾧ ἐκδικούμενος· οὐχὶ μόνον οὐδὲν ὠφελεῖται, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον πάσχει ἕνεκα τῶν ἀντεκδικήσεων, διακινῶνται ἡ ἐχθρα καὶ ὁ βίος αὐτοῦ ἀποβαίνει ἀβύστος ὡς ὀρχήστρα ἀγρῶν παθῶν.

Καὶ τινες δὲ ἐκ τῶν θύραθεν σοφῶν τὰ ἐκ τῆς φιλεκδικίας κακὰ ὑπ' ὅψιν ἔχοντες, ἀπεδοκίμαζον καὶ αὐτοὶ τὴν ἐκδίκησιν. Ὁ Διογένης, φέρ' εἶπεν, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος «πῶς ἀμυνόμεθα τὸν ἐχθρόν» ἀπεκρίθη· «αὐτὸς καλὸς καὶ γὰρ γένόμενος»². ὁ δὲ Πλούταρχος, ἀναφέρων τὴν γνώμη αὐτοῦ χαρακτηρίζει αὐτὴν ὡς σφόδρα φιλόσοφον καὶ πολιτικὴν. Οὐδεὶς ὅμως ἐξ αὐτῶν ὡς δυνατὴν ὑπέλαβε τοσαύτην καλοκάγαθίαν, ὥστε καὶ νὰ ὠφελῇ τις τὸν βλάπτοντα αὐτόν. Οἱ δὲ πλείστοι οὐ μόνον ἐπέτρεπον, ἀλλὰ καὶ συνίσταν τὴν ἐκδίκησιν· διότι φυσικὸν μὲν τὸ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μῖσος καὶ ἡ ἐκδίκησις, παρὰ φύσιν δὲ ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀγάπη καὶ εὐποιΐα³. Καὶ ὅμως ἐκτὸς τῶν προρηθειῶν αἰτιῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀγάπη αὕτη καίτοι ὑπερβολικὴ, διδαχθεῖσα κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, φαίνεται καὶ λογικῶς ὀρθή καὶ δι' ἄλλας προσέτι καὶ οὐκ ὀλίγας αἰτίας ἐπιβάλλεται παρ' αὐτῆς εἰς ἡμᾶς, τὰς ἐξῆς. Διότι πρῶτον μὲν καὶ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν εἰσι τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, ἀναγεννημένοι διὰ τῆς αὐτῆς χάριτος, ἐξηγορασμένοι διὰ τοῦ αὐτοῦ αἵματος, προσωρισμένοι διὰ τὴν αὐτὴν εὐτυχίαν· ὥστε ὑπάρχουσι καὶ ἐν αὐτοῖς πολλοὶ χαρακτηρὲς καθιστάντες αὐτοὺς ἀξίους τῆς ἡμετέρας ἀγάπης. Ἐπειτα, ἐάν τούτους ἀγαπῶμεν, μιμηταὶ γινόμεθα αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐν ᾧ ἔσταυρουτο τῆχετο ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν ἑαυτοῦ καὶ ἀπολαύσομεν παρὰ Θεοῦ καὶ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν τὴν συγχώρησιν, ὡς ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἐβεβαίωσεν ἡμᾶς εἰπών· «ἐάν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος»⁴. Ἀρ' οὐ δὲ ὑπάρχει καὶ θεῖα δίκη, δὲν ἀρπάξομεν δικαίωμα εἰς αὐτὴν ἀνῆκον καὶ ἀλλότριον εἰς ἡμᾶς ἐκδικούμενοι; ἀγέγραπται γάρ, λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω λέγει Κύριος»⁵. Ἡ δὲ ἐν χρησιμεύουσιν ἀρὰ γε οὗτοι οὗτοι ὡς ὄργανα εἰς τὸν Θεὸν πρὸς τιμωρίαν ἢ δοκιμασίαν ἡμῶν; Τοιαῦτα λοιπὸν καὶ περὶ τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἰδίως σχέσεως καὶ τῆς ὀφειλομένης διαγωγῆς ἡμῶν πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν.

Ἐκτὸς δὲ τῆς γνώσεως τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἵνα ἐξη τέλος ἡ ἠθικὴ στερεὰς τὰς βάσεις, ἀπαιτεῖται καὶ ἡ γνώσις τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ φύσεως. Διότι, ἀγνώστου οὐσίας τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, πῶς δύναται νὰ κανονισθῶσιν αἱ πρά-

1. Ματθ. ε' 43 καὶ 44.

1. Πλούταρχ. ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ περὶ τοῦ πῶς ἂν τις ὑπ' ἐχθρῶς ὠφελοῖτο.

2. Ὁ Ἰσοκράτης π. χ. ἐν τῇ πρὸς Δημόνικον παραινέσει λέγει «ὁμοίως αἰσθρὸν τῶν ἐχθρῶν νικᾶσθαι ταῖς κακοποιαῖς καὶ τῶν φίλων ἡττᾶσθαι ταῖς εὐεργεσίαις».

3. Ματθ. v' 14.

4. Ῥωμ. ιδ' 10.

ξεις αὐτοῦ; Ἀλλ' αὕτη, πρὸ τῆς ἐπὶ γῆς τοῦ χριστιανισμοῦ ἐμφανίσεως ἦτο ὡς ἀνιγμά τι, τὸ δὲ αἰτίς τέ ἐστιν (ὁ ἄνθρωπος) καὶ πόθεν ἐλήλυθε, ποῖ τε σπεύδειν ὀφείλει; ἦτο πρόβλημα πάντοτε παρὰ τῶν φιλοσόφων λυόμενον καὶ πάντοτε μένον αὐτον ἐνεκα καὶ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ δυσχερείας καὶ τοῦ τρόπου τῆς λύσεως, ὡς στηριζομένης ἐπὶ ὑποθέσεων καὶ εἰκασίων. Διότι, καὶ ὀλίγον ἂν τις προσέξῃ εἰς ἐαυτὸν, θέλει ἰδεῖ μετὰ λύπης καὶ ταραχῆς ἐκπληκτικὰς ἐναντιότητάς· μεγαλεῖον οὐχὶ ἄσημον συννηνόμενον μετ' ἄκρας ἀθλιότητος· σκοπούς εὐρεῖς μετ' ἀπολύτου ἀδυναμίας περὶ τὴν ἐκτέλεσιν· ἐπιθυμίαν τῆς ἀθανασίας μετ' ἀναπορεύκτου φθορᾶς· ῥοπήν ἀκατανίκητον πρὸς τὸ ἀπειρον ἀγαθὸν μετὰ κλίσεως πάντοτε ἀλμαῖας πρὸς τὰς ματαίας ἡδονάς· καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ δημιουργήμα κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ἀνώτερον πάντων τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ ὁμως τὸ δυστυχέστατον ἐξ αὐτῶν διὰ τε ἄλλα καὶ ὡς ἔχον ἀνάγκας μεῖζονας καὶ δυσαναλόγους ἐπιθυμίας πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀγαθὰ. Πόθεν λοιπὸν τὸ χάος τοῦτο τὸ πλήρες φρίκης τὸ συνιστῶν τὸν ἄνθρωπον; Δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ τοῦτο, ὡς ἔχει, τοῦ παναγάθου Θεοῦ δημιουργήμα; Τίς ὁ προορισμὸς αὐτοῦ;

Τῶν σκοτεινῶν τούτων ζητημάτων ἡ λύσις ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὸν κόσμον διὰ μόνου τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅστις τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ, ἵνα ἐν συντόμῳ εἴπω, περὶ αὐτῶν ἐδίδαξεν· ὅτι καίπερ ὃν τελειότερον τῶν γηγένων τοῦ Θεοῦ πλάσμάτων ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐστὶν ἐν καταστάσει πτώσεως διὰ κατὰχρησιν τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ· ὡς διαστρέψας δὲ δι' ἰδίου ἁμαρτήματος τὴν ἐαυτοῦ φύσιν, ἀπώλεσε καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, δι' ἣν ἐπλάσθη. Ἀλλ' ἐπιδημήσαντος ἐπὶ γῆς τοῦ θεανθρώπου ἡμῶν σωτῆρος κατ' οἶκτον φιλανθρωπίας ἀνεκδιήγητον, δύναται δι' αὐτοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν καὶ νὰ ἀνακτήσῃ πάλιν τὴν προτέραν εὐδαιμονίαν, ἂν ὠφελῇται ἐκ τῶν χαρίτων τῶν διδομένων εἰς τοὺς πιστοὺς· διὰ τῶν μυστηρίων καὶ ἂν ἀντίσταται εἰς τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου καὶ ζῇ ζωὴν θεοφιλή· ὥστε ἡδὴ, ἡ παρούσα ζωὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἄγων τις καὶ προπαρascευὴ πρὸς τὴν αἰωνιότητα καὶ ἐν μὲν τῇ γῇ διαμένει ὡς πάροικος καὶ παρεπίδημος, πατρὶς δὲ αὐτοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἐνθα καὶ ἐναπόκειται ἡ πλήρης καὶ τελεία αὐτοῦ εὐδαιμονία. Διὰ τούτων δὲ πάντων, ἅπερ παρὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐδιδάχθησαν, καὶ αἱ ῥηθεῖσαι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐναντιότητες ἄριστα συμβιβάζονται καὶ οἱ ἀπόρηται λόγοι τῆς θείας προνοίας περὶ τῆς προύσης οἰκονομίας ἐξηγουῦνται καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ δόλως γίνεται.

Ἐπὶ τοιούτων λοιπὸν βράτewν στηρίζονται καὶ τὰ πρὸς ἐαυτὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήκοντα ἐν τῇ χριστιανικῇ ἠθικῇ, ὧν τὸ πρωτίστον ἐστὶ βεβαίως, ὅτι ὀφείλει ἕκαστος, ἐναρέτως καὶ θεοφιλῶς ζῶν, νὰ προσπαθῇ ὅλως δυνάμει συμφώνως πρὸς τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ προορισμὸν, ἵνα ἀποτέσῃ ἅψ' ἐαυτοῦ «τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον

κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης» καὶ ἐνδυθεῖς τὸν νέον «τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας»¹ καταστῇ ἄξιος τῆς μελλούσης μακαριότητος· ἥς καὶ εἴθε οἱ πάντες, οὕτω πως ζῶντες, ἀξιοθώμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΩΔΗΞ

ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΩΡΕΩΝ

εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν

Ὁ μέγας ῥήτωρ Φώτιος ἀποθνήσκων ἀφιέρωτε βιβλία δέκα, τιμῆς γροστίων ἑκατόν.

ὁ μέγας ῥήτωρ Μανουὴλ ἀποθνήσκων ἀφιέρωσεν ἐν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ ἀσλανία τριάκοντα, ἅπερ ἐδόθησαν μετὰ θάνατον ἐκείνου διὰ χειρὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μεγάλου λογοθέτου. καὶ ἐγράφη τὸ ὄνομα ἐκείνου ἐν τῇ προθέσει.

ἀποθνήσκοντας ὁ πρόεδρος Σίφνου Γεδεών, τοῦπικλῆν Κακοπόδαρος ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν ἕνα σάκκον ἀτζέμικον καὶ ἐγράφη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῇ προθέσει· μνημονεύεσθαι· 1689, ὁκτωβρίῳ, ἰνδικτιωνῶς ιγ'.

Ἐτεῖ 1690 μηνὶ νοεμβρίῳ, ἀφιέρωσεν ὁ Ἀνδρόνικος πρωτοβεστιάριος τελευτῶν χεταίων ἐν χρυσόκλαδον.

Ἐτεῖ 1692, ὁ Γοθθίας Μεθόδιος ἐν τῷ θνήσκειν ἀφιέρωσε σάκκον χρυσοῦν καὶ πᾶτερτζαν συντεφερίαν (!)

Ἐτεῖ 1692, ὁ Κωνσταντῆς Μουσελίμης κάπηλος ἐν τῷ Γαλατᾷ θνήσκων ἀφιέρωσεν ἀσλανία πεντήκοντα.

Ἐτεῖ 1692, ἀποθνήσκοντος τοῦ πατριάρχου Γερατίμου ἀφιέρωθη τὸ τρικέριον ἐκείνου ἀργυροῦν μετὰ τὸν σταυρὸν τοῦ τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ.

Ἐτεῖ 1693, μηνὶ μαίῳ, ἤλθον ἀφιερῶματα τοῦ μακαρίτου Γρηγορίου Μιτυλήνης σάκκος χρυσοῦς, ζωάριον ἀργυροῦν, τρικέριον ἀργυροῦν· λειτουργία.

Ἐτεῖ 1693, ἰουλίῳ, ἀφιέρωσεν ὁ μακαρίτης πρῶτος Μηθύμνης Μακάριος μίαν πατερτζαν ἀργυρᾶν, μανδύαν, σάκκον χρυσοῦν, καὶ ὠμοφόριον μετὰ σταυρῶν διὰ μαγγάνου.

Ἐτεῖ 1694, μηνὶ ὁκτωβρίῳ, ἐδόκεν ὁ μέγας ἐκκλησιαρχὴς Ἀνδρονάκης ὑπὲρ τῆς θανούσης γυναικὸς αὐτοῦ Ἑλένης φελόνι ντιμπᾶ, καὶ στιχάριον, καὶ ἐπιτραχήλιον καὶ ἐπιμάνικα χρυσᾶ.

1695, μηνὶ ἰανουαρίῳ, ἀφιέρωσεν ἡ Κατσάνδρα Εὐπραγιώτισσα μίαν κανδύλαν ἀργυρᾶν.

1696, μηνὶ μαρτίῳ, προσεκομίσθησαν διὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Οὐγκροδλαχίας κύρ Θεοδοσίῳ ἱερὰ κειμήλια τοῦ θανόντος Μελετίου πρῶτος Ἀχριδῶν, ἀφιέρωθέντα τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναφ, ἐπιτραχήλιον

1. Πορφυρίου περὶ ἀποχῆς βίβλ. α'.

1. Ἐφεσ. δ' 22 καὶ 24.

* Συνέλεια προηγουμένου τεύχους, σελ. 568 καὶ τίλος.

μαγγανιστὸν εἰς κόκκινον κατηφέν, μανδύον ἀτλαζένιον, σταυρὸς σκαπτὸς τοῦ χειρίου ἀσημόδετος χρυσωμένος, τρικῆριον καὶ δικῆριον ἀργυρῶ με σταυροὺς καὶ πάτους, δίσκος ἀργυρὸς ἐν σχήματι λεκάνης καὶ ἱμπρίκιον ἀργυροῦν.

1696, μηνὶ ὀκτωβρίῳ τοῦ μακαρίτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κυροῦ Διονυσίου τοῦ Κωνσταντινουπολίτου ἤδη πρὸς κύριον ἐκδημήσαντος ἀφιερώθησαν διὰ παραγγελίας ἐκείνου καὶ διαθήκης πρὸς τὴν μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καὶ προσεκομίσθησαν ἀρχιερατικὰ ἐκείνου ἅμφια τὰ κάτωθι γεγραμμένα κατ'εἶδος, εἰς μνημόσυνον ἐκείνου αἰώνιοι καὶ ψυχικὴν σωτηρίαν.

Στιχάριον χρυσοῦν ἄσπρον ὃν ντιμπᾶς, διὰ κιτρίνων χρυτῶν πεντζιλίων—Ἐπιτραχήλιον διὰ μαγγάνου εἰς ἄσπρον ἀτλάζιον, τὴν ῥίζαν φέρον τοῦ Ἰησοῦ τῶν ἁγίων τὰ στέφανα διὰ μαργάρων—Περὶ ζώνιον ἄσπρον χρυσοῦν κολάνιον, ἀργυρῶ τὰ κλειδόμενα φέρον κεχρυσωμένα—Ἐπιμάνικα διὰ μαγγάνου εἰς κόκκινον ἀτλάζιον ἐορτὰς ἔχοντα ἀνὰ μίαν ἑκάστην τὸ μὲν τῆς ἁγίας Μεταμορφώσεως, τὸ δὲ τῆς ἁγίας βαπτίσεως διὰ μαργάρων τε τὰ στέφανα τῶν ἁγίων—Ἐπιγονάτιον ἀτλάζιον τζεγκιαρι διὰ μαγγάνου τὴν ἐορτὴν ἔχον τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς καὶ τὰ στέφανα τῶν ἁγίων διὰ μαργάρων—Σάκκον χρυσοῦν δίμιτον ἄσπρον διὰ κλάδων χρυσοῦ κιτρίνου καὶ πιτζιλια γύρωθεν χρυτῶ—Ὤμοφόριον ἄσπρον ντιμπᾶς σταυροῦς ἔχον μαγγανιστοὺς τὰ δὲ στέφανα τῶν ἁγίων διὰ μαργάρων—Κορώναν διὰ κοκίνου βελούδου ἐγκεκοσμημένην λίθοις τε καὶ μαργάροις, περιδεδεμένην τε χρυσοῖς δέμασι διὰ σμάλτου, ἐπιφέρουσιν σταυρὸν χρυσοῦν διὰ μαργάρων καὶ τριῶν λίθων σμαράγδων—Σταυρὸν ἀργυροῦν τύπους ἐορτῶν ἔχοντα διαφόρων, κεχρυσωμένον—Πατερίτζαν σεντερένιαν, ἧς ἡ κορυφὴ ἔχει λίθους ρουδίνια, οἱ δὲ κόμβοι αὐτοῖς εἰσὶ σμαλτεροί—Βιβλίον τῆς ἱερᾶς λειτουργίας χειρόγραφον, τὰς εἰκόνας ἔχον τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, περὶ δὲ τὸ τέλος ἔχει εὐχὰς τινὰς ἐγγεγραμμένας—Λεκάνην καὶ γιμπρίκιον τῆς λειτουργίας χαλκίνα κεχρυσωμένα—Θρονίον διὰ τὴν λειτουργίαν κατηφένιον κόκκινον, τόπια καὶ καρφία ἔχον κεχρυσωμένα, ἐνδεδυμένον διὰ σκεπάσματος μπογασή—Ἐν τρικέριον καὶ δικέριον ἀσημένια μαλαματοκαπνισμένα σμαλταριστὰ, ἔχοντα καὶ τὰ δύο σταυροὺς μετὰ μαργαριταρίων ὕρωθεν—καὶ μανδύον μόρικον ἀτλάζι καινούριον.

1697, μηνὶ ἰουνίῳ 12, ἀφιέρωσεν ὁ μακαρίτης ἀρχων σπαθάρης Λατκαράκης κανδύλιον ἐν ἀργυροῦν.

1698, δεκεμβρίου 21, ἀφιέρωσεν ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει μητροπολίτης Λήμνου κύρ Ἰλαρίων εἰκοσιπέντε ἀσλανία.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1700, μηνὶ μαρτίῳ, τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Ἰακώβου τοῦ ἐκ τῆς Χίου τὸν παρόντα βίον μεταλλάξαντος ἐν Μολδαβίᾳ καὶ εἰς τὰς αἰώ-

νίους μονὰς μεταστάντος, ἀφιερώθησαν κατὰ τὴν διαθήκην καὶ παραγγελίαν ἐκείνου, πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἀρχιερατικὰ τοῦ αὐτοῦ ἁμφια, ἃ δὴ προστάζει τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ εὐσεβεστάτου αὐθέντου κυρίου κυρίου Ἰωάννου Ἀντιόχου βοεβόδα πάσης Μολδοβλαχίας, προσκομισθέντα ἐνταῦθα ἐσημειώθησαν καὶ κατ' ὄνομα ἐν τῷ παρόντι κώδικι τοῦ παγκυρίου τοῦ πανσέπτου πατριαρχικοῦ ναοῦ, εἰς μνημόσυνον ἐκείνου διηνεκὲς καὶ ψυχικὴν σωτηρίαν εἰς δὲ ταῦτα: Κορώναι δύο ἢ μία κατηφένια διὰ μαργάρων. ἔχουσα καὶ σταυρὸν μετὰ πετραδίων σμαράγδων καὶ ρουμπίων, ἡ ἄλλη χρυσοῦ σῆπι διὰ μαργάρων ἔχουσα κεκολλημένα καὶ δύο κομμάτια, τὸ ἐν κατὰ τὸ μέτωπον, τὸ δὲ ἄλλο ὀπισθεν διὰ πετραδίων διαμαντίνων καὶ σταυρὸν δμοιον τῆς ἄλλης—Πατερίτζα ἀργυρὰ διὰ σμάλτου τζεφτισί—Σάκκος κόκκινος χρυσοῦς μετὰ περδαζία—Σάκκος πράσινος χρυσοῦς μετὰ περδαζίων—Σάκκος ἄσπρος χρυσοῦς μετὰ περδαζία—Ὤμοφόριον ντιμπᾶς προυσινὸς χρυσοῦς μετὰ σταυρῶν διὰ μαγγάνου—Ἐπιμάνικα διὰ μαγγάνου—Ἐπιγονάτιον διὰ μαγγάνου—Ἐπιτραχήλιον μετὰ ἁγίων κεντητὸν διὰ μαγγάνου—Στιχάριον κατηφὲς κόκκινος μετὰ περδαζίων—Ἐτερον στιχάριον κατηφὲς μόρικος—Μανδύον—ἑτέρα πατερίτζα σεντεφένια—Σταυρὸς διὰ τὸν ἁγιασμὸν μετὰ σμάλτου—Δύο ἐγκόλπια μετρίας τιμῆς—Δύο τρίκερα ἀργυρῶ μετὰ σταυρῶν—Ἐν δίκερον ἀργυροῦν μετὰ σταυρῶν—Καὶ δύο μανδύλια μπογδάνικα διὰ τὰς πατερίτζας.

1702, δεκεμβρίου 25, ἀφιερώθη παρὰ τοῦ αἰσιδίου ἀρχοντος Δράκου Εὐπραγιώτου μία κανδήλα δραμίων πεντακοσίων.

1714, ἀφιέρωσεν ὁ μακαρίτης Ἡρακλείας κύρ Ἀθανάσιος ὑπὲρ ἀενάου μνημοσύνου γρόσια ἑκατὸν.

1714, ἀφιέρωσεν ὁ ἀρχων κυρίτζη Ἀθανάτης κιορχατζίμπασης διὰ τὴν μακαρίτην σύζυγον αὐτοῦ Τάρσιαν γρόσια τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν.

1714, ὁ παναγιώτατος πατριάρχης πρῶν Κωνσταντινουπόλεως κύρ Κύριλλος ἀφιέρωσεν εἰς τὸ παγκάρι τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ ἐξήκοντα ὀκτὼ γρόσια καὶ ρούπι, ἅτινα ἀπέστειλε τῷ παναγιωτάτῳ πατριάρχῃ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως κύρ Κυπριανῷ ἐπὶ τῷ ποιῆσαι μανδύον διὰ τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, ὅπερ μανδύον κρατήσας ἡ αὐτοῦ παναγιότης, ἦτοι ὁ κύρ Κυπριανὸς δέδωκε τὰ ἄσπρα ταῦτα εἰς τὸ παγκάριον, παρηγγελίᾳ τοῦ εἰρημένου Κυρίλλου.

1714, ὁ μακαρίτης πατριάρχης κύρ Κυπριανὸς ἀφιέρωσεν εἰς τὸ παγκάριον τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ τριάκοντα γρόσια ὑπὲρ μνημοσύνου αὐτοῦ, καὶ ἐν μανδίον.

«Δώη σοι Κύριος κατὰ τὴν καρδίαν σου, καὶ πᾶσαν τὴν βουλήν σου πληρῶσαι» ὁ προφητικὸς βοᾷ ἐπευχόμενος λόγος τοῖς κατὰ πρόθεσιν ὁσίων τὴν τοῦ οἴκου Κυρίου ἡγα-

πηκόσιν εὐπρέπειαν καὶ τόπον ἀγιάσματος δόξης αὐτοῦ ἐν εὐλαθείᾳ περιπτυσσόμενοι. Ἡ γὰρ θεία χάρις τὸν ἔνθεον τρόπον τῶν τοιούτων ἀσμενίζουμένη, εἰς πέρας ἔντελές διεξάγειν πέφυκε, τὸ ἄπρον εὐπρον καὶ τὸ ἐλλείπον παρδόξω, ἀποπληροῦσα καὶ ἀπαρτίζουσα. Ὅποιόν τι καὶ νῦν γεγονός, ἀνεφάνη ἐπὶ τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἡ καὶ λαμπρῶς δεικνύται κείμενον τοῖς πασιν ὡς κατὰ δὴλον. Ὁ γὰρ παναγιώτατος καὶ λογιώτατος ἡμῶν αὐθέντης καὶ δεσπότης ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης κύριος κύριος Γαβριήλ, ἐξ οὗτου παρὰ Θεοῦ τοὺς οὐρανούς ἐνεχειρίσθη τοῦ οἰκουμενικοῦ τούτου σκάφους, ἅτε περὶ τὰ θεῖα κρεῖττονι πόθῳ καὶ λίαν εὐλαδῶς διακείμενος, καὶ τὸ προρητικὸν ἐκεῖνο ἀπὸ καρδίας φεγγόμενος, τὸ «ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με», μὴ ἀνεχόμενος ὄρῃν τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν γεγυμνωμένην καὶ ἀκαλλῆ καὶ τῆς οἰκείας ἐστερημένην εὐπρεπείας καὶ κοσμιότητος, ἀγωνά ἔθετο, πολλὰ καμῶν καὶ κοπιήσας, πόνους τε ἐπὶ πόνους προσθέμενος, καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος τοὺς πιστοὺς καὶ εὐλαβεῖς χριστιανούς κατηχήσας καὶ διεγείρας καὶ πνευματικαῖς ὑποθήκαις αὐτοὺς νευρωσάμενος, ἐντὸς ὀλίγου καιροῦ, συνεργεῖα τῆς θείας χάριτος, οὐ μόνον τὰ προδιασχεδασθέντα καὶ διαφθαρέντα ἀνεπλήρωσεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πλείονα προσεπεκτήσατο τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ καὶ μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀνεκαλέσατο θαυμασιῶς τὴν προτέραν αὐτῆς ὡραιότητα. Γέμει καὶ γὰρ, ὡς ὁρᾶται, παντοδαπῶν κειμηλίων ἀπὸ τε ἀργυρῶν κανδυλίων καὶ ἀμυρίων χρυσοῦφάντων καὶ ἱερῶν σκευῶν ἀδιακόπως τε εἰσέτι καὶ νῦν προσεπιτίθενται καὶ ἐκαστὴν ἀφιερῶματα παρὰ τῶν χριστιανῶν τῇ συνεχεῖ καὶ διαπύρρῳ σπουδῇ καὶ ἀγρύπνῳ ἐπιμελεῖται τῆς αὐτοῦ παναγιότητος, ἅτινα δεῖν ἔγωγ εὐστόχως ἐγχαρὰχθῆναι ἅπαντα κατ' εἶδος ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τοῦ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας παγκαρίου, ἐκαστοῦ τε τῆς ὁλῆς καὶ τιμῆς ποσότητα καὶ ποιότητα, ἵνα ὥσιν εἰς χρῆσιν αὐτῆς καὶ μένωσιν εἰς τὸ διηνεκές ἀνχαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα, φυλαττόμενα ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιτρόπων ἀτρελῶς καὶ συντηρούμενα. Ἐν ἔτει αΨγ', μηνὶ ἀπριλίῳ, ἰνδικτιῶος εα'.

Γαβριήλ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἡ μετριότης ἡμῶν τὰ ἀνωτέρω ἐπιγραφόμενα ἐπικυροῦσα καὶ ἐπιβεβαιῶσα, ἐν ἀγίῳ ἀπορρίνεται πνεύματι ἵνα ὅστις τῶν μετ' ἡμᾶς ἐπομένων κατὰ καιροὺς πατριαρχῶν πλειονεῖα νικηθεὶς ἢ ὑπεροφία τινὶ πρὸς τὰ θεῖα κείμενος, ἢ ἄλλος τις τῶν τυχόντων παντοίας ἀξίας καὶ τάξεως τολμήσῃ ποτὲ ἀφαιρέσαι σφετερισάμενος καὶ θελήσῃ ἀποξενῶσαι τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ ταύτην Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῶν ἀφιερωμάτων τῶν προσηλωθέντων αὐτῇ παρὰ τῶν εὐλαδῶν χριστιανῶν, δι' ἡμετέρας προμηθείας καὶ συ-

νεργίας καὶ συντόνου ἀγωνίσματος, καὶ λαβεῖν ἀνιδῶς εἶδος τι πολὺ ἢ ὀλίγον εἴτε ἐξ ἀμυρίων καὶ σκευῶν ἀργυρῶν καὶ ἄλλων τιμιωτέρων ἢ εὐτελεστέρων, ἢ τοιούτος ὡς ἱερόσυλος καὶ τολμητίας καὶ ἀρπαξ τῶν τῷ Θεῷ ἀφιερωθέντων πραγμάτων ἀντικρὺ ὄντων ἀπάντων ὀνομαστὶ κεχαρταμένων, εἴη ἀφωρισμένος ἀπὸ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιῶ καὶ ἀδιαίρετου Τριάδος, τοῦ ἐνὶς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ ὑπεύθυνος τοῦ πυρὸς τῆς κολάσεως, καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος. αΨγ', ἐν μηνὶ ἀπριλίῳ, ἰνδικτιῶνος εα'.

Προτεκτήσατο ὁ ἱερός οὗτος ναὸς τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, διὰ πεφροντισμένης προμηθείας καὶ ἐπιμελούς συνεργείας τοῦ παναγιωτάτου καὶ λογιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Γαβριήλ, καὶ ἕτερον κανδύλιον ἀπὸ τῆς τῶν πιστῶν ἐλεημοσύνης, ὅπερ κατεσκευάσθη τεχνικῶς δι' ἐρμηνείας τῆς αὐτοῦ παναγιότητος· ἔλκει δὲ βάρους ἀργύρου καθαρῶ ὀκτάδων δέκα πέντε καὶ δραμίων ἐβδομήκοντα τριῶν, σχηματιζομένων εὐμεθόδως εἰς τύπον ἀσπίδων, ὡς καλῶς τερνευμένον πολυκανδύλον.

1708, μηνὶ ἀπριλίῳ, ἀφιέρωσεν ὁ πανευγενέστατος ἄρχων μέγας βόρνικος τῆς αὐθεντίας Οὐγκροβλαχίας κύριος Σεργάνος ὁ Καντακουζηνὸς σάκκον ἓνα χρυσὸν βαρὺ, ἄσπρη γῆ καὶ κίτρινα κλαδιά κεντητὰ τὰ περίξ . . . πρὸς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν.

1709, μηνὶ ἀπριλίῳ, ἀφιέρωσεν ὁ αὐτὸς προρρηθεὶς ἄρχων μέγας βόρνικος κύριος Σεργάνος Καντακουζηνὸς ἐν ἐπιτραρχίῳ κατηφένειν κόκκινον συρματηρὸν ἐκλεκτόν, μετὰ ἐξ κουμπίων μαργαριταρένιων.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1705, μηνὸς Σεπτεμβρίου. Ἐκ τῶν πεντακοσίων χρυσίων τῶν ἀφιερωθέντων τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου κυρίου Ἰακώβου εἰς κατασκευὴν ἁγίου μύρου. ὅπερ κατεσκευάσθη προμηθείᾳ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη τοῦ πατριάρχου κυρίου Γαβριήλ, ἐκομίσθησαν ἥδη διὰ χειρὸς τοῦ ἐντιμοτάτου μεγάλου σκευοφύλακος τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ἄρχοντος κυριότης Σκαρλάτου γρόσια τριακόσια, ἐξ ὧν τὰ μὲν διακόσια ἐδόθησαν τῷ ἐντιμοτάτῳ δικαιοφύλακι κυρίῳ Παρτακεῦ διὰ τὸ ἐξοδὸν τοῦ γεγονότος ἐκεῖνου κέφι· χοτζετίου τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, τὰ δὲ λοιπὰ ἑκατὸν ἐνεχειρίσθησαν τοῖς ἐπιτρόποις τοῦ παγκαρίου αὐτῆς εἰς φύλαξιν, καὶ ἔστω εἰς μνήμην.

1711, φεβρουαρίῳ μηνὶ, ἀφιέρωσεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν ὁ μακαρίτης κύριος Παχώμιος Ἐλτσάωνος ἐν τρικλήριον ἀτημένιον, καὶ ἐν μανδύῳ, καὶ μίαν πατερίτζαν σιντευκιαρένιαν.

1721, μηνὶ μαρτίῳ, ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης ἅγιος Δρύστρας κύριος Σεραφείμ ἀφιέρωσεν ἐν καννίον καὶ ἐν μπογορδάνιον ἀργυρὰ μαλαγματοκαπνισμένα, δραμίων τριακοσίων δέκα ἐξ.

Προσθεθείτω εἰς τῆς περιουσίας τοῦ αἰοδίου πατριάρχου Γαβριὴλ περιήλθον εἰς τὴν κτῆσιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἱερὰ τινα σκεύη καὶ ἄμφω ἱκανῶς πολύτιμα ὡς ἡ ἀναγραφή δείκνυσι, γενομένη ἐπὶ Κυπριανοῦ· ἐν αὐτοῖς ἀναφέρονται «σταυροὶ τέσσαρες ὁ εἰς μέγας δλος ἀσίμη, ὁ ἕτερος ἐγκοσμημένος λίθοις διαφόροι· ὡσαύτως καὶ ὁ ἕτερος τοῦ θρόνου· καὶ ἕτερος εἰς τὸν Μιχαλάκην—ἐγκόλπιον μαλαγματεροῦν μὲ διαμάντια εἰς τὴν μέσῃ ἐννέα μεγάλ· καὶ τρυγύρω ἕτερα ὀκτώ, καὶ μικρότερα εἴκοσι τέσσαρα, καὶ τρία κρεμαστὰ σμαράγδια, μὲ ἄλλους μαλαγματενίαν· τιμῆς γροσίων ὡπεὶ τιμῆς πουργίων τριῶν—ἕτερον ἐγκόλπιον τζεβχερί· ἔχει διαμάντια μεγάλ· τέσσαρα, καὶ μικρὰ εἴκοσι ὀκτώ, εἰς τὴν μέσῃ σμαράγδιον· καὶ τέσσαρα παλάπα (:) καὶ τρία σμαράγδια κρεμαστὰ καὶ ἄλλους μαλαγματενίαν».

Ἐν ἑτέρῳ κώδεκι πατριαρχικῷ περιέχοντι δοσοληψίας τοῦ ἐθνικοῦ ταμείου ἀπὸ 1763—1769 εὕρισκω ὅτι τῇ 24 φεβρουαρίου 1766 ἡγοράσθη διὰ γροσίων 500, προσνεχθέντων ὑπὸ τοῦ νεογροτονήτου Σμύρνης Καλλινίκου τὸ ἐγκόλπιον τοῦ γερονικαίας Καλλινίκου, δοθέν τῷ οἰκουμενικῷ πατριαρχεῖω.

Ἐν τῷ Α' φυλλάδιῳ τῆς «Ἀληθείας» δηλ. κατὰ ἑκτὸν βόριον τοῦ 1880 ὁ τότε συντάκτης τῆς «Ἀληθείας» καὶ κατόπιν καὶ τῆς «Ἐκκλησ. ἀληθείας» ἐξέδωκε βραχυτάτον τι σημείωμα περὶ τῶν ὑπὸ Πέτρου ἡγεμόνος Μολδαυίας εἰς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον γενομένων δωρεῶν σκευῶν τινῶν, μαγειρικῶν, τῷ 1576. Καίτοι ἡ σημείωσις ἐκείνη ἦν ἀπροσφύης γινομένη ἐν ἰδίῳ χωριστῷ τόπῳ, ἐνῷ ἔδει ἵνα γένηται προκειμένου ἰσως λόγου περὶ τῆς πτωχείας τοῦ πατριαρχείου ἢ ἱστορουμένων τῶν τυγῶν τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ οἴκου, ἐν τοσούτῳ κάτω τῆς σημειώσεως κεῖνται πολλὰ ἄλλα, ἔχουσαι τινα ἀξίαν διὰ τε τοὺς ἐρευνῶντας τὰς τύχας τῶν ἁγίων λειψάνων καὶ βυζαντινῶν ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν, καὶ εἰς τοὺς μελετῶντας βίους πατριαρχῶν τινῶν καὶ μεγάλων προσώπων τῆς ἱστορίας τῶν κάτω χρόνων.

Ἐν ᾧ κώδεκι κεῖται τὸ σημείωμα ἐκεῖνο, —ἔστι δ' ὁ περιέχων τὰ ἀπὸ 1539—1674 γράμματα καὶ ὑπομνήματα—εὕρισκω καταγραφὴν ἀφιερωμάτων γενομένην ἐν τῷ νηφ τῆς Παμμακαρίστου τῷ 7072, ὁλοοῦν 1564, ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ Β' τοῦ Μεγαλοπρεποῦς.

Ἐκ τῶν εὐτελῶν δωρητῶν ἀναγράφω τὴν σύζυγον Ἀλεξάνδρου βοεβόδα πάσης Μολδοβλαχίας Ροζάνδραν, ἥτις ἀφίερωσε ποτήριον ἀργυροδιάχρυσον, δραμίων 195·

τὸν πατριάρχην Ἰωάσαφ, ἀφιερῶσαντα διδάμβουλον ἀργυροῦν δραμίων 900·

εἰς τὸ διδάμβουλον τοῦτο προσθέτο, κατὰ τὸν κώδεκα,

διακόσια δράμια ὁ παναγιώτατος πατριάρχης Ἱερεμίας.

Ὁ πατριάρχης Ἰωάσαφ ἀφίερωσε πρὸς τοῦτοις καὶ λεκάνην ἀργυρᾶν 1080 δραμίων—μανουῖλια δύο ἀργυρᾶ 2420 δραμίων·

Πλὴν δὲ διαφόρων δωρεῶν, ἀνωνύμως γραφομένων, ἀναγινώσκω ὅτι αἱ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐξ ἰδίων δοῦτα φλωρία εἴκοσι τῷ πρώτῳ πατριάρχῃ κυρίῳ Ἰωάσαφ ἔλαθε τὰ ῥιπίδια τοῦ ἁγίου Προδρόμου τοῦ ἐν τῇ Πέτρᾳ, ὄντα δραμίων 1200·.

Δωρηταὶ σημειοῦνται ὡσαύτως

Ἀλέξανδρος ὁ τῆς Μολδοβλαχίας αὐθέντης, προσνεγκῶν «κιδώτιον ἀργυροῦν πᾶν ὠρτιον, δραμίων 585»·

«ἐν ἔτει 7073. μηνὶ ἰανουαρίου 22, ὁ εὐγενέστατος ἐν ἄρχουσι κύρ Μιχαὴλ ὁ Καντακουζηνὸς ἀφίερωσε τῇ καθολικῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Παμμακαρίστου ἀργυροῦν πετεινόν, ὃν πάλιν ἔλαβεν ὀπισθεν· δραμίων 550»· ἀντὶ τούτου κατόπιν ἔδωκε σκεύη τινά.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδεκος μανθάνομεν ὅτι ὁ Ἰωάσαφ «ἀνερωτήτως» ἐπώλησεν ἀμπελωνά τινα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας· κείμενον ἐν Διπλοκιονίῳ, καὶ ὅτι, ἀνακαλυφθέντος τούτου, ὁ Ἰωάσαφ ἐπλήρωσε 30000 ἄσπρα ἐκ τε τῆς πωλήσεως τούτου καὶ ὧν ἐναπελείφθησαν ἐκ τῶν ἄσπρων τῆς Ἰωσσίας ἀνερχομένων εἰς 47000.

Ἐν τοῖς δωρηταῖς τακτέος καὶ ὁ πατριάρχης Μητροφάνης Γ' δωρησάμενός τινα σκεύη ἐλαχίστης ἀξίας· καὶ ἐν τειφίον, ὁ ἐκόμισεν ἀπὸ τῆς Μπογδανίας—εἰς ἣν μετέβη, φάνεται, πρὸς συλλογὴν ἐλεημοσυνῶν ὑπὲρ τῆς Μ. Ἐκκλησίας.

Κρίνω μνείας ἄξιον ὅτι ἐν καταγραφῇ τινι τῶν ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ ἀποτεθησχυρισμένων χειρηλίων τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, τῶν ἐμπεπιστευμένων τῷ 7072 τῷ τιμιωτάτῳ σκευοφύλακι κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Βαρίνῳ εὕρισκεται ὅτι ὁ ναὸς τότε κατεῖχε τὴν κάραν τοῦ ἁγίου Λαζάρου καὶ λείψανον τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος μετὰ θήκης ἀργυρᾶς.

Τί ἐγένοντο τὰ ῥιπίδια τοῦ ναοῦ τοῦ Προδρόμου ἐν τῇ Πέτρᾳ, εἰς τίνα ἀπεστάλθησαν τὰ λείψανα τῶν ἁγίων Λαζάρου καὶ Σπυρίδωνος, ἄγνωστον. Αἱ σημειώσεις, ἃς ἐν διαφόροις εὕρισκε τις πατριαρχικοῖς κώδεκι λογαριασμῶν ἢ ὑπομνημάτων καὶ συνοδικῶν πράξεων, οὔτε τε. ἰ τούτων λέγουσί τι, οὔτε περὶ τοῦ λειψάνου τῆς ἁγίας Παρασκευῆς.

Μνεία τοῦ ἱεροῦ τούτου λειψάνου γίνεται πρὸς Δοσιθέῳ Ἱεροσολύμων τὸ πρῶτον, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν χρονογράφων τῶν κάτω χρόνων¹, μεθ' ὃν

1. Δοσιθέου (βωδεκάβηλος) περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολ. πατριαρχ. βιβλ. ΙΑ', κεφ. ι', § 12· σελ. 1175.

δεύτερος ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν μιμνήσκειται², μεθ' ὃν τρίτος³ ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, ἐκ δὲ τῶν τελευταίων ὁ Μαθῆς⁴. Δοσίθεος ὁ Ἱεροσολύμων γράφει: «Παρθένιος ὁ Νέος καλούμενος λαβὼν χρήματα ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος Μπογδανίης Βασιλείου, αἰτία τοῦ γρεωλυτῆσαι τὸ πατριαρχεῖον, κατεβίβασε νυκτὸς ἀπὸ τοῦ τείχους τοῦ ἁγίου τοῦ Φαναρίου τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ὅπερ ἔκειτο ἐν τῷ πατριαρχείῳ, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸ εἰς Γιάσιον, ὅπερ νῦν εὐρίσκεται ἐκεῖ ἐν τῇ Μονῇ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἦν δὲ τὸ λείψανον τοῦτο εἰς Βελιγρὰδιον τῆς Σερβίας, λαβόντες δὲ οἱ ὀθωμανοὶ νόμῳ πολέμου τὸ Βελιγρὰδιον, ἀπέστειλαν τὸ λείψανον εἰς Βυζάντιον, οὗτος δὲ τοιαύτης αἰτίας τοῦ λειψάνου, φοβούμενος ὁ Παρθένιος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν φανερώς αὐτὸ ἀποστείλει εἰς Γιάσιον, ἀπέστειλε κρυφίως. Ἔστι δὲ αὕτη ἡ ἁγία Παρασκευὴ οὐχ ἡ ἀρχαία ἡ ἀπὸ Ἱταλίας, ἀλλὰ τις ἀπὸ Ἰπποβοάτων. κώμης κατὰ Σηλυμβρίαν κειμένης». Ὁ δὲ Μελέτιος Ἀθηνῶν δηλὸς ἐστὶν ὅτι μεταγράφει τὸν ἱερὸν Δοσίθεον, διορθῶν τὸ τῆς κώμης ὄνομα «Ἐπιδατῶν» καὶ προστιθεὶς ὅτι τὸ λείψανον «κεῖται ἐν Γιάσιῳ, ἐν τῇ Μονῇ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, θαυμάτων βλύζον πολλῶν». Καὶ ὁ Κομνηνὸς ἀπὸ τοῦ Δοσιθέου ἐκνιζόμενος «Ἰπποβάτας» γράφει· ὁ δὲ Μαθῆς οὐδὲν νεώτερον τῶν παρὰ Δοσιθέου.

Πλείω περὶ τῆς ὁσίας γυναικὸς ταύτης καὶ τοῦ λειψάνου αὐτῆς γράφονται ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τῆς εἰς αὐτὴν Ἀκολουθίας⁵, ἰδίως εἰς τὸ προοίμιον. Ἐξ αὐτοῦ μανθάνομεν ὅτι ἐγεννήθη ἡ ὁσία τῷ 1150, ὃ δ' ὑπὸ Εὐθυμίου μητροπολίτου Τορνόβου σλαβιστὶ γράφει βίος αὐτῆς ἀναφέρει ὅτι «εἶχεν ἄδελφόν Εὐθύμιον ἐπίσκοπον Μαδύτου, πάμπολλα τελέσαντα θαύματα» εἰς τοῦτον δ' ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Κύριος ἔγραψεν ἐγκώμιον, ἐν τῇ συνοδικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας σωζόμενον.

Τὸ λείψανον τῆς ὁσίας Παρασκευῆς εὐρίσκειτο τὸ πρῶτον ἐν Τορνόβῳ τῆς Βουλγαρίας, ἐκεῖθεν μετενήχθη εἰς Βελιγρὰδιον, ὅθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἐκ τῆς πόλεως ταύτης τετάρτην ὑπέστη μετακομιδὴν εἰς Ἰάσιον. Ὁ ιστοριογράφος Καντεμίρης⁶ γράφει ὅτι πρὸς μεταφο-

ρὰν τοῦ λειψάνου ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἰάσιον ὁ σουλτάνος Μουράτ Δ' ἐχορήγησε τῷ τῆς Μολδαβίας ἡγεμόνι Βασιλείῳ τὴν ἀδείαν· ἡ δὲ τῆς μετακομιτέως ταύτης ἱστορία γράφεται ἐν τῷ νοτίῳ τοίχῳ τοῦ ναοῦ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἐκ δὲ διηγήσεώς τινος χαρὰ χρίσεως «ἐπὶ τοῦ μαρμαροῦ τοῦ κουδουκλίου, ὑπὸ τὴν θέσιν τοῦ ἁγίου λειψάνου, εἰς διὰ λεκτον σλαβικὴν» μνησάνομεν ὅτι μετέδωσαν, ἀδείαν τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου Παρθενίου τοῦ Νέου, κομίζοντες τὸ λείψανον εἰς Ἰάσιον οἱ μητροπολίται Ἱρακλείας Ἰωαννίκιος, Παρθένιος ὁ Ἀδριανουπόλεως, ἀμφότεροι πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως γενόμενοι κατόπιν καὶ Θεοφάνης Παλαιῶν Πατρῶν, μητροπολίτου Μολδαβίας καὶ Σουτζάβας ὄντος Βαρλαάμ. Ταῦτα τῷ 1641. Οὐδὲν πλέον τούτου γινώσκω.

Οὕτω τίθεται τέλος εἰς ὅσα περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τῶν εἰς αὐτὸν γενομένων δωρεῶν καὶ τῶν ἀφιερωμάτων ἡδυνάτο τις νῦν γράψῃ. Πολυλογίαν τις ἴσως ἤθελε νομίσει ταῦτα, μηδὲν γρήσιμα, ξύλα καὶ λίθους καὶ κεράμους ἀτάκτως ἐρριμμένα. Ἀλλ' εἰς τὸν ἐξετάσσοντα μίαν ἡμέραν τὰς τύχας τῶν βυζαντινῶν οἰκογενειῶν ἢ ἐτέρων ὁμογενῶν ὁρθοδόξων εἰκῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν ἀναφανέντων ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς, εἰς τὸν ἐρευνῶντα τὰς τύχας τῶν παρ' ἡμῖν ἁγίων λειψάνων, εἰς τὸν φιλόσοφον ἱστορικόν, ὅστις καὶ τὰ εὐτελέστερα πετράδια θέλει συλλέξει πρὸς ἀπαρτισμὸν καὶ συντέλεσιν τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας, οὐδὲν ἐκ τῶν ἐκδιδομένων ὑπ' ἡμῶν ἐλως ἀναρμόδιον κριθήσεται, οὐδὲν ἀνάξιον λόγου, οὐδὲν ἐλως ἄξιον νῦν ριφθῆ εἰς τοὺς Ἀποθέτας. Ὁ δὲ σκοπὸς ἡμῶν οὐχὶ εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ παρόντος, ἀλλ' εἰς θεραπείαν τοῦ μέλλοντος ἀφορᾷ. Τὸ παρὸν ἢ «Ἐκκλησιολογία» θεραπεύσει διὰ ποικίλων αἰτῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἠθικῶν, ἐκκλησιαστικῶν κ.τ.τ. διατριβῶν, ἢ δὲ δημοσιεύσις ἱστορικῶν ὑπομνημάτων, ἐγγράφων, ἀποσημειώσεων γίνεται ὅπως οἱ κατόπιν ἡμῶν ὠφελήσωνται, οἱ γινώσκοντες ὅτι καὶ λόγος εἰς πολυλίκας καὶ γνώμης καὶ ἀξίωμα ἔμφαντος ἐποίησεν ἔχους πολλῶν μᾶλλον ἢ μαχῶν μυριονέκρων ἀφῆγγεις καὶ μεγίστων ἐκπορήσεις πόλεων. Ἐν τῷ μετὰ χειρὸς τόμῳ ἀπὸ τινος ἴσως ὑπὲρ τὸ δέον ἐκτείνονται διατριβαί τινες καὶ ἐκταθήσονται ἐπὶ τινα χρόνον, ἵνα κλεισθῶσιν αἱ εἰς μῆκος ἀφόρητον ἔδρᾳ παρεκτεινόμεναι. Μία ἐξ αὐτῶν καὶ ἡ περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου ἐσφαιρησθῇ τέπον, ὅστις ἀρμοδιώτερον ἄλλῃ τινι ἐμελλε νῦν χορηγηθῆ, καὶ ταύτης μέρος ἐν ἐστὶν ὁ κώδὺς τῶν εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν ἀφιερωμάτων· ἐστὶ δ' ὁ πρῶτος ἴσως παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοιαύτης ὕλης δημοσιεύμενος, δευτέρου ἐκδοθησομένου προσε-

2. Μελετίου Ἀθηνῶν Ἐκκληστ. ἱστορίας τόμ. Γ', σελ. 450, § 15.

3. Κομνηνοῦ τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν· σελ. 145, ἔτος 1641.

4. Μαθῆς κατάλογος πατριαρχ., σελ. 206, ὅπου παραπέμπει εἰς τὴν τοῦ Συρίγου ἐντίρρησιν κατὰ τῶν καλδικαίων κειμένων καὶ ἐρωτήσεων Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως· (προλεγ.)

5. ὁ τίτλος ἔχει οὕτως: «Ἀκολουθία τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Παρασκευῆς τῆς Ἐπιδατίνης» νῦν ἐκ νέου ἐπιμελῶς διορθωθείσα καὶ προσθήκαι πλουτισθεῖσα, τύποις τε ἐκδοθεῖσα σπουδῇ καὶ δαπάνῃ τοῦ πανοσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ καθηγουμένου τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν κυρίου Σεραφείμ τοῦ Καρκαλῆνοῦ, καὶ τοῦ Α. Μ. Γ'. Ἐν Ἰασίῳ 1817· ἐν τῇ ἐλληνικῇ τυπογραφίᾳ». Σελίδες ἐν ὅλῳ 32 εἰς φύλλον, καὶ δ' ὁ τοῦ προοιμίου.

6. Ταῦτα ἀρῶμαι ἐκ τοῦ προοιμίου, ἐν ᾧ παραπέμπομαι εἰς τὴν τοῦ Καντεμίρη ἱστορίαν· σελ. 532 σημ. 79 τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως. Ἐκ τούτου μανθάνω ὅτι ἡ πρώτη τῆς ἀκολουθίας ἐκδοσις ἐγένε-

το τῷ 1692, ἐν Βουκουρεστίῳ, ὑπὸ Ἀνθίμου ἱερομονάχου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας, συνεξέδοθ' ὁ αὕτη τῇ Ἀκολουθίᾳ Γρηγορίου τοῦ Δεσπολίου. Συγγραφεὺς τῆς Ἀκολουθίας τῆς ὁσίας Παρασκευῆς ἐστὶν ὁ ἀειμνήστος διδάσκαλος Μελέτιος Συρίγος. Ἰδὲ Ἀνθίου II. Βριτοῦ Νεοελλ. φιλολογίας τόμ. Α', ἀριθμ. 120.

χῶς κώδικος ἀφιερωμάτων εἰς τὴν μητρόπολιν Μεσημβρίας. Ἀνούσιοι ἴσως, ἀναλοὶ δημοσιεύσεις ὑπὸ τινος κριθομένου, φρονούμεν ὅτι θεραπεύουσιν εἰ οὐχὶ νῦν, ἀλλ' ἐν μέλλοντι μᾶλλον ἢ ἥττον προσεχεῖ, περιεργίαν ἀξίεπαινον, φιλομάθειαν ὁμογενοῦς ἢ ξένου. Οὐδ' ἀγνοοῦμεν ὅτι πολλοὶ λίθοι ἀποδοκιμαζόμενοι ἔλαβον τὸν ἀρμυζόντα τόπον ἕκαστος ἐν οἰκοδομῇ καὶ τινι, εὐτυχεῖς δ' ἐσόμεθα ἅπαντες οἱ τοιαύτην ὕλην συμφέροντες, ἐὰν ἐξ αὐτῆς ἀρχιτέκτων δόκιμος εὐρεθῇ σόμενος ἡμέραν τινὰ συντελέσῃ καλὸν οἰκοδόμημα. Αἱ τοιαῦται δημοσιεύσεις λογισθήσονται τότε λίαν ἐπιεικῶς, εἰ δ' ἐξ αὐτῶν καὶ μία σελὶς χρησιμεύσει εἰς τινος, τὸν ἐπαινον μεριθίζοντα πάντες οἱ τὴν μετὰ χεῖρας πολυτίμητον ἀποθήκην συστήσαντες καὶ οἱ φιλογενεῖς αὐτὴν ὑποστηρίζοντες.

M. I. Γ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΥ Α'

σημειώσεις περὶ Ξυλοπόρτης.

Ὡνωμάσθη οὕτως αὕτη, διότι ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν τοίχος, ὁ περικλείων τὸ ἱκανὴν καὶ κατ' εὖρος ἔκτασιν προαύλιον ἀρχαίου τούτου ναοῦ, καὶ οἱ ἀπέναντι τούτου χριστιανικοὶ οἴκοι, καὶ αὕτη ἢ ἐν μέσῳ αὐτῆς ὁδὸς, ἐκλείοντο καθ' ἐκάστην νύκτα ὑπὸ τοῦ θυρωροῦ τοῦ ναοῦ διὰ δύο μεγάλων ξυλίνων πυλῶν, κειμένων, τῆς μὲν κατὰ τὸν ἄκρον τῆς ὁδοῦ, τῆς δὲ κατὰ τὸ ἄλλο, Γιμά-καπουτοῦ καλουμένων. Πυρποληθεῖσάν δὲ αὐτῶν τῶν ἀρχαίων καὶ τὸς ἀκίς ἀνακαίνισθεῖσάν πυλῶν, κατὰ τὸ 1812 ἔτος, ἀμελείᾳ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ, ἀντ' αὐτῶν οὐκ ἐστήθησαν ἄλλαι. Ὁ ναὶς οὗτος ἦν ἀρχαῖος μετὰ τρούλλου, καὶ ἔσθλην κα-θιστορισμένος διὰ μωσίσκου ἔχων διὰ στοῶν καὶ ὑπόνομον, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς ὑπῆρχεν ἀνεγχερμένως. Ἐγένετο δὲ, ὡς γνωστὸν, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς Παμμκακρίστου, διὰ τινος χρόνου καὶ πατριαρχεῖον, ὡς ναὶς ἀρχαῖος· εἰς δὲ τὰ περὶ αὐτὸν κελλία ἐκάθητο δύο χρόνοι· ὁ κλεινὸς πα-τριαρχῆς Ἀλέξανδρος Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, κατὰ τὸ 1596 καὶ 97 ἔτος, ὅτε ἐγένετο τοποτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου. Ἔως δὲ τὸν ναὸν τούτον ὁ τε παντολέτωρ χρόνος καὶ οἱ τειτμοὶ διέτριψαν ἐν πολλοῖς μέρεσιν, ἔθεν καί, πτώσιν ἐπαπειλῶν, κατεστράφη, καὶ ἀντ' αὐτοῦ κατ' ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὁγδούτου αἰῶνος, ἀνηγέθη ὁ νῦν ξυλόστε-γος. Ἐν τῷ τοῦ ναοῦ τούτου ὑπομόνῳ ἀποτεθείσα ἐπὶ τῆς ἀλώσεως, εὐρέθη ὑστερον μίαν ἐκ τοῦ πυρποληθέντος ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, ἥτις πᾶζεται μέχρι τούτου δεξιόθεν τοῦ ναοῦ ἐν τῷ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν παρεκκλησίῳ προσκυνουμένη, ἀλλ' ἐπα-θεν ὑπὸ τοῦ χρόνου τὸ ἱερὸν ἀρχαῖον ἐκτύπωμα, καὶ μόνῃ ἢ ἐπ' αὐτῆς ἀργυρὰ πλάξ περικρατεῖ αὐτὸ συντηρούσα.

Περὶ δὲ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου Κανάβη συμφάσκομεν, ὅτι ἢ οἱ πρόγονοι ἢ οἱ γονεῖς τοῦ ἐφημέρου χρησθέντος εἰς βασιλείαν, ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ 1204 ἔτος στα-

σεως καὶ τοῦ θορύβου, ὑπὸ τοῦ λαοῦ, Νικολάου ἐκείνου τοῦ Καναβοῦ, κατῴκουν ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τούτου, καὶ συν-τελέσαντες ἢ εἰς τὴν ἀνοικοδομήν ἢ εἰς τὴν ἐπισκευὴν αὐτοῦ, ἐκάλεσαν αὐτὸν, πρὸς διηγετὴ μνήμην, ἐπ' ὀνό-ματι τῆς ἐπωνυμίας αὐτῶν τῶν Καναβῶν ἢ Καναβοῦ, ἀλλ' ὁ χρόνος ἢ ἡ ἀμάθεια διέστρεψε τὸ ὄρθον τῆς ἐπωνυ-μίας, μεταβαλοῦσα εἰς τὴν τοῦ Κανάβη.

(Ἡ σημείωσις αὕτη τοῦ Κωνσταντοῦ Α' ἀνγράφεται εἰς σημ. 217 τῶν Χρονικῶν τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ).

ΑΕΙΩΜΑΤΙΚΟΙ

(ὁφφικιστάλοι)

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

(1500—1880)

ΣΗΜ.—Τὰ παρὰ τὸ ὄνομα ἐκίστου προσγραφόμενα δύο γράμ-ματα ἢ ἐν ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν ἐν διαφόροις συγγράμμασιν εὑρεσιν τῶν περὶ ἐκίστου αἰωματοῦ τῆς πατριαρχικῆς αὐτῆς εἰδήσεων. Δηλοῦσι δὲ τὸ μὲν ΠΚ τοὺς πατριαρχικοὺς κώδικας—τὸ ΜΓ παραπέμπει εἰς τὰ ἐμὰ Χρονικά τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας—τὸ Σ εἰς τὸ περὶ Ἱερε-μίου Β' βιογραφ. σχεδίασμα καὶ εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κ. Ν. Σάββα—τὸ ΠΝ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου Νεοκλήους Κανονικὸν δι-καιον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἐπὶ τοῦ Σινᾶ—τὸ ΚΥ εἰς τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου—τὸ ΚΔ εἰς τὸν ἱστορικὸν κατάλογον τοῦ Καισαρίου Δαπόντε—τὸ Turcogr. εἰς τὴν τοῦ Κρουσίου Turcographeia—τὸ ΑΥΜ δηλοῖ ὅτι ἡ σημείωσις ἐξήχθη ἐκ τῶν ἐν τῷ ἐνταῦθα ἁγιοταρ. Μετοχίῳ ἐπιστολῶν—τὸ ΕΚΛΑ εἰς διατριβὴς μου δημοσιευθείσας ἐν τῇ Ἑκκλησιαστικῇ ἀληθείᾳ κατὰ τὸ Γ' αὐτῆς καὶ τὸ Δ' ἔτος—τὸ ΔΠ εἰς τὸ σχεδίασμα τοῦ Δημητρίου Προκοπίου καὶ τὸ ΝΣ εἰς τὴν Νομικὴν συναγωγὴν τοῦ Δοσιθίου—δπου δὲ οὐδὲν ἀφελθικὸν ἀπαντᾷται ψήριον, τὴν εἰδησιν ἔχω ἐξ ἀπο-σημειωμάτων βιβλιολογικῶν ἢ προφορικῆς παραδόσεως.

Ἡ τάξις τῶν ὁφφικιστῶν ἐγένετο κατὰ τὸ συνταγματικὸν τοῦ Χρυσάνθου.

Εἰρήσθω ὅτι ὁ παρὼν κατάλογός ἐστι σχελετὸς χρησιμεύτων εἰς τὸν γράψοντά ποτε ἱστορικὸν τῶν ὁφφικίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρ-χείου μετὰ τὴν ἄλωσιν. Ἐγγράφησαν δ' ἐνταῦθα μόνον οἱ λαϊκοὶ αἰω-ματικοί, παρ' ἐκάστῳ δὲ σημειοῦται τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἐν ἐγγράφῳ τινὶ εὐ-ρίθη ἀνταφωρόμενος.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΛΟΓΟΘΕΤΑΙ

- 1575 — 1611 Ἱεράξ Turcogr. ΠΚ.
1612 Γεώργιος ΠΚ.
1630 — 1643 Λακαρχίκης Σ. ΠΚ.
1655 Δημητρίκης (ὁ Μουσταλίμης;) Σ.
1668 — 1672 Κωνσταντῖνος Γουλιζνὸς ΠΚ.
1672;—1691 Ἰωάννης Κερουζούλλης ΠΚ.
1691 — 1709; Ἀλέξανδρος Μυροκοροδίτης ΜΓ. ΠΚ. ΠΝ.
1714 — 1721 Δημήτριος Γουλιζνὸς ΔΠ. Σ.
—1741 Ἀλέξανδρος Γκίκας ΚΔ.

- 1741 Μιχαλάκης Μιμορᾶς ἱατρός (διδάχος τοῦ Γάϊκα) ΚΔ.
 —1765 Γεώργιος Καρτζῆς ΚΥ.
 1765 Νικόλαος Σοῦτσος ΚΥ.
 1769 Μανουὴλ Μίνος ΚΥ.
 1780 Ἀλέξανδρος Μίνος ΚΥ.
 1788 Στέφανος Μυρογιάνης ΚΥ.
 1806 Ἀλέξανδρος Μίνος.
 Νικόλαος Ἀριστάρχης.
 1867 Σταυρίκης Ἀριστάρχης.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΣΚΕΥΟΦΥΛΑΚΕΣ

- 1564 Κωνσταντῖνος Βαρίνος ΠΚ.
 1604 Γαβριῆς ΝΣ.
 1638—1641 Χρυσόσκουλος ΠΚ.
 1672 Ἰωάννης (ὁ Καρυοφύλλης;) ΠΚ.
 1691 Βαλάντιος ΜΓ.
 1705 Σκαρλάτος ΠΚ.
 —1741 Μιχαλάκης Μιμορᾶς ἱατρός ΚΔ.
 1741 Μιχαλάκης Ῥωσσέτος ΚΔ.
 1752 Ἀλέξανδρος Δράκου Σοῦτσος ΚΥ.
 1760 Ἀθανάσιος Κομνηνός Ὑψηλάντης ΚΥ.
 1806 Κωνσταντῖνος Νέγρης.
 1868 Σταυρίκης Ἰωαννίδης.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΕΣ

- 1554; Ἀλέξανδρος Ἀποτηρᾶς (ἐπὶ Ἰωάντῳ Β') Turcogr.
 1653 Γεώργιος ΝΣ.
 1668—1670 Ἰωάννης (ὁ Καρυοφύλλης;) ΠΚ.
 Σπανδωνῆς (ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος) ΜΓ.
 1721 Ἀνδρόνικος (Ῥαγκαδῆς;) ΔΠ.
 —1741 Μιχαλάκης Ῥωσσέτος ΚΔ.
 1741—1760 Ἀλέξανδρος Δράκου Σοῦτσος ΚΔ.
 1815 Χουρμούζιος (ὁ μουσικοδιδάκταλος).
 1850—1882 Μιχαὴλ Ἀφθονίδης.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΡΗΤΟΡΕΣ

- Ἀντώνιος (ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΣ' αἰῶνος) ΜΓ.
 Μανουὴλ Κορίνθιος (ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΣ' αἰῶνος) ΜΓ.
 Θεοφάνης Ἐλεαθοῦλκος (πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΣ' αἰῶν.) ΜΓ.
 Ἰωάννης Ζυγομαλᾶς (μετ' αὐτὸν) ΜΓ.
 (1572—90) Γεώργιος (Αἰτωλός;) ΜΓ.
 1575 Λυγερὸς ΠΚ. Σ.
 1604 Γεώργιος ΝΣ.
 1612 Μιχαὴλ ΠΚ.
 1641 Μιχαὴλ (ὁ αὐτὸς Ἄράγας;) ΠΚ.
 1643 Μιχαλάκης Κουνούρης Σ.
 1653 Ἰωάννης ΝΣ.
 1668 Ἀλέξανδρος ΠΚ.
 1672 Βαλάντιος ΠΚ.
 1688; Μανουὴλ Καρυοφύλλης ΜΓ.
 1688; Φώτιος Καρυοφύλλης ΜΓ.
 1691 Σκαρλάτος Ῥωσσέτος ΠΝ.
 Φώτιος (ἐν τέλει τοῦ ΙΖ' αἰῶνος) ΜΓ.
 Ἀνδρόνικος (ἐν τέλει τοῦ ΙΖ' αἰῶνος) Σ.
 1700; Χουρμούζακης (ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος) ΠΚ.
 1727 Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης ΚΥ.
 1850 Ἠλίας Τανταλίδης

- 1878 Μηνᾶς Χημοῦδπούλος.
 1869 Κωνσταντῖνος Σ. Καλλιμάχης.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΡΧΑΙ

- 1609 Μιχαὴλ ΠΚ.
 1640... Μιχαλάκης Βλαστὸς Σ.
 1641 Μιχαὴλ ΠΚ (ὁ καὶ ἄνωγέρω;).
 1668 Νικόλαος ΠΚ.
 1691 Ῥαλάκης Καρυοφύλλης ΜΓ.
 1694 Ἀνδρόνικος ΠΚ.
 1763 Νικόλαος Κριτίας ΛγΜ.

ΠΡΩΤΕΚΔΙΚΟΙ

- 1640 Μιχαὴλ Βλαστὸς Σ.
 1641 Θωμᾶς Βλαστὸς ΠΚ.
 —1648 Σοφριανὸς Σ.
 1668 Μιχαὴλ ΠΚ.
 —1690 Σπανδωνῆς Βυζάντιος ΜΓ.
 1691 Ἀνδρόνικος ΠΝ.
 1764 Ἰωάννης ΕκΑλ.
 1850 Μιχαὴλ Ἀφθονίδης.
 1858—1884 Δημήτριος Ξανθόπουλος.

ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΙ

- 1575 Θεοδόσιος Ζυγομαλᾶς (ἐπὶ Ἰερεμίου Β') Turcogr. ΠΚ.
 1612 Δημήτριος ΠΚ.
 1653 Φίλιππος ΝΣ.
 1668 Μπαλάσης ΠΚ.
 1691 Γεωργάκης Μουσελίμης ΠΝ.
 1850—1884 Γεώργιος Δημητριάδης.

ΔΙΚΑΙΟΦΥΛΑΚΕΣ

- 1575—1579 Γεώργιος ΠΚ. Turcogr.
 1604 Θεοδόσιος ΝΣ.
 1668 Κωνσταντῖνος ΠΚ.
 1684 Ῥάλλης ΠΚ.
 1691 Σπανδωνῆς Βυζάντιος ΠΝ.
 1705 Παρασκευᾶς ΠΚ.
 1830 Νικόλαος Λογάδης ΜΓ.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΠΡΙΜΙΚΥΡΙΟΙ

- 1701 Λίσκαρις ΠΚ.
 1713 Ἀνδρόνικος Μεδιαντζέρης ΠΚ.
 1726... Ἰωάννης Λίσθιος ὁ Τζανῆς ΜΓ.
 —1847 Κωνσταντῖνος.
 —1851 Ἰωάννης.
 —1865 Θεόδωρος Κλεομένης ΜΓ.
 —1871 Ἰωάννης Κληρικὸς.
 —1874 Δημήτριος Ἰωαννίδης.
 1874—1884 Ἀντώνιος Γαζιμάδης.

ΛΟΓΟΘΕΤΑΙ ΓΕΝΙΚΟΥ

- ἐπὶ Ἰερεμίου Β' (1572—1594) Turcogr.
 Ἀνδρίας—Εὐστράτιος—Ἀλέξανδρος οὐδὲ Ἰέρικος.

- 1638 Νικόλαος (:) ΠΚ.
 1642... Χρυσόσκουλος ΕκΑλ.
 1653 Νικόλαος ΝΣ.
 1691... Χουζμούζιος ΜΓ. ΠΝ.
 1691 Θεωδώρικης ΠΝ.
 1710 Ἀντώνιος Βυζάντιος ΜΓ.
 1717 Γεώργιος Σ.
 1728 Νικόλαος Κριτίας ΑΓΜ.
 —1730 Κωνσταντίνος Ραφαήλ ΕκΑλ.
 1793 Φώτιος Κύπριος ΜΓ.

ΡΕΦΕΡΕΝΔΑΡΙΟΙ

- 1710 Κωνσταντίνος ΠΚ.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ

- 1653 Κωνσταντίνος ΝΣ.
 1667 Ἀνδρόνικος ΠΚ.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΤΑΙ

- 1570... Ἰωάννης Ζυγομαλῆς Turcogr.
 1603; Φρτζίσκος Κόκκος (ἐπὶ Ῥαφαήλ Β') ΜΓ.
 1625; Θεόφιλος Κορυδαλλεύς (ἐπὶ Λουκάρεως) ΜΓ.
 1655 Θεωδώρικης Σ.
 1668 Φώτιος ΠΚ.
 1763 Γεώργιος ΑΓΜ.

ΡΗΤΟΡΕΣ

- 1575 Γαυρῆς Turcogr.
 1588 Ἀδριανὸς ΕκΑλ.
 1611 Δημήτριος ΠΚ.
 1668 Δρίκος ΠΚ.
 1691 Μανουήλ ΠΝ.

ΟΣΤΙΑΡΙΟΙ

- 1707; .. Μάρκος Κύπριος Πορφυρόπουλος ΑΓΜ.

ΠΡΩΤΑΠΟΣΤΟΛΑΡΙΟΙ

- 1585 Κωνσταντίνος Σ.
 1611 Μιχαήλ ΠΚ.
 1638 Μιχαήλ (ὁ αὐτός;) ΠΚ.
 1691 Παρτσικεῦς ΠΝ.
 1709 Κωνσταντίνος Σ.

ΠΡΩΤΟΚΑΝΟΝΑΡΧΟΙ

- 1588 Ἀλέξανδρος ΕκΑλ.
 1595 Μιχαήλ ΕκΑλ.

ΝΟΤΑΡΙΟΙ

- 1510; Θεόφιλος (ἐν ἀρχαίς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος) ΜΓ.
 Σταμάτιος Ζυγομαλῆς (ἐπὶ Ἰερεμίου Β') Turcogr.
 1579 Ἀδριανὸς ΠΚ.
 Πέτρος (ἐν τέλει τοῦ ΙΖ' αἰῶνος) ΜΓ.
 1789 Κωνσταντίνος ΑΓΜ.
 1793 Ἰωάννης ΑΓΜ.

ΤΑΒΟΥΛΑΡΙΟΙ

- 1668 Σταμάτης ΚΠ.

ΕΚΔΙΚΟΙ

- 1763 Ἀναστάσιος ΑΓΜ.

ΚΑΠΙΚΕΧΑΓ'ΑΔΕΣ

- 1691 Ἀναστάσιος ΠΝ.
 1713 Δημῖκης ΠΚ.
 1763—1765 (καπιογλάνι α' Δημητρίκης—δ' Σπῆσιος) ΠΚ.
 1764 Ἀντώνιος ΠΚ.
 1773 Σκαρλίτος Μανουήλ Μίνος ΚΥ.
 1774 Ἀναστάσιος ΚΥ.

ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ἀναφέρονται

- 1763—1765 Ἀντώνιος γραμματικὸς, λαμβάνων ἐτήσιον μισθὸν 200 γρόσια.
 1765 Μάρκος γραμματικὸς, λαμβάνων κατ' ἔτος 600 γρόσια.
 1765 Μαθὶδς, λαμβάνων κατὰ μῆνα 11 γρόσια καὶ 60 ἄσπρα.
 1767 Χατζῆ Κυρίκος, 10 γρόσια κατὰ μῆνα.
 1768 Φώτιος γραμματικὸς, 10 γρόσια κατὰ μῆνα.

Τῷ 1768 ἐμισθοδοῦται τὸ πατριαρχεῖον ἓνα καπιεχαγιῶν (Ἀντωνίικην) 100 γρόσια κατὰ μῆνα (σχεδὸν 300 φρίγκα)—ἓνα α' καπιεγλάνι (Δημητρίικην) 25 γρόσια κατὰ μῆνα—ἓνα β' καπιεγλάνι (Σπῆσιον) 20 γρ. κατὰ μῆνα—ἓνα γερσκήρυκα, 400 γρ. κατ' ἔτος—Οἱ γραμματικοὶ Φώτιος καὶ Κυρίκος ἐλάμβανον 10 γρ. κατὰ μῆνα, ὁ δὲ Ἀντώνιος 20.

ἀπὸ τοῦ 1763—1767 εἶχεν ἐπὶ τὰ εὐταξίας, εἰς οὓς καθ' ἕκαστον πᾶσα ἔτιδον δῶρον ἀνὰ 9 γρόσια.

τῷ 1808 ἀναφέρονται (ἐν Ἀκοιουθῇ ἀγία Εὐφημίας) κατάλογ. συνδρομητῶν) μέγας γραμματικὸς Σπυρίδων—γραμματικὸς τοῦ κοινοῦ Κωνσταντίνος Νικίδης ἐκ Φιλιππουπόλεως—γραμματικὸς τοῦ κοινοῦ Κωνσταντίνος Κορέσιος ἐκ Σίφνου.

τῷ 1818 μέγας γραμματικὸς ἦν Μανουήλ ὁ Κρῆς (βλ. Πύρρου Φαρμακοποιῶν ἐν καταλόγῳ συνδρομητῶν)—δεύτερος γραμματικὸς Ἰωάννης Λεωνίδης (Δίδυμος;) (Δόγιος Ἑρμῆς, τοῦ 1818 σελ. 656).

Ὁ σκελετὸς οὗτος, ὁ σήμερον ἀκαλλῆς καὶ ἡμιρρὸς, ὁ συμπαγὲς ἐξ ἀποτημειωμάτων διαφόρων πού καὶ πού ἐσπαρμένων, παραβληθέντων δ' ὅσον ἐντὶν ἡμῖν τοῖς πατριαρχικοῖς κόδιξιν, ἴσως ἐπὶ φρτζὺν χρόνον μέλλει· νὰ μείνῃ ἄνευ σπρχὸς, ἄνευ αἵματος ἐν ταῖς στῆλαις τῆς «Ἐκκλησ. ἀληθείας». Ἐν τῷ Ε' αὐτῆς ἔται, σὺν Θεῷ, τοῦ καθ' ἡμᾶς σῶλου λωφῆσαντος, τῆς δὲ ὕλης καὶ τῆς ἐκδόσεως τακτοποιωμένης, δύο μακραὶ πῶς διατριβαὶ θέλουσι καθεσθαι καλὸν ἀνάγνωσμα τοῖς ἀναγνώσταις τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» ὧν ἡ μὲν ἔξει θέμα τὸν σχηματισμὸν τῆς περὶ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην συνόδου καὶ τὰς ἐν κειροῖς συνόδους ταύτας, ἡ δὲ τὴν ὑπαλληλίαν ἐν γένει τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, κατὰ τὰς ἐκδοδομένας καὶ ἀνεκδότους πηγὰς γνωριζομένην. Εἰς πλήρη συντίεσιν καὶ καταρτισμὸν τῶν δύο πινάκων παρακαλῶ τοὺς δυναμένους νὰ συνδράμωσιν, ἡ δὲ σύνταξις τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» εὐγνωμόνως ἀποδίδεται τὰς πεμφθησομένας πληροφορίας.

ΟΙ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΟΙ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΔΙΔΑΧΗΣ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.

Τὸ ἐν τῇ Διδασκῇ ἱδρωσάτω ἡ ἐλεημοσύνη
σου εἰς τὰς χεῖράς σου μέχρις ἂν
γνῶς τίνε θῶς.

ὑπὸ S. STANPOHE ORRIS κατηγήτο*

Τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς «Διδασκῆς τῶν ἐφ' Ἀποστόλων» καταλήγει εἰς τὴν φράσιν ἱδρωσάτω ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς τὰς χεῖράς σου, μέχρις ἂν γνῶς τίνε θῶς. Αἱ λέξεις τῆς προτάσεως ταύτης οὐχ εὐρύνονται φυσικῶς, ἐν ταῖς Ἰσραφαῖς, οὐδ' ἐν τοῖς ἀποκρύφοις¹, οὐδ' ἐν τοῖς ῥαββινικοῖς συγγράμμασιν, οὐδ' ἐν τοῖς τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ τιθέμενον δὲ διὰ ταύτης τῇ ἐλεημοσύνῃ ὅριον ἐξελήφθη ὑπὸ τινων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ὡς μὴ συνάδον τῇ ἐντολῇ: «παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου».

Εἰς τὴν ἐρώτησιν: «Τινὲς φασιν, ὅτι οὐδεὶς ἀνεξέταστον παρέχειν ἐλεημοσύνην, ἀλλ' ἐρωτᾷν μετὰ ἀκριθείας, εἰ ἐν ἀληθείᾳ ἐνδεὴς ἐστὶν ὁ ἡμῖν προσερχόμενος», ὁ Μ. Ἀθανάσιος, λέγεται ἀποκρινάμενος: «οὕτω καὶ τὰς λοιπὰς Γραφὰς οἱ κακῶς νοοῦντες διαστρέφουσιν... Εἰ γὰρ πρὸ τοῦ ἀνακρίνειν τοὺς αἰτοῦντας τοῦτό φησι, πῶς ὁ Κύριος λέγει «παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου»;» (Ἀθανασίου ἔργα ἐκδ. Migne τ. 1 σελ. 650).

Ὁ Χρυστόστομος, ἀναφερόμενος εἰς τὸ χωρίον τοῦ εὐαγγελίου «ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους» λέγει: Καὶ σὺ τοῖνυν, ὅτε ἐλεημοσύνην ποιεῖς, μὴ βίον ἐξετάσης, μηδὲ τρόπων εὐθύνας ἀπαίτει. Ἐλεημοσύνη γὰρ διὰ τοῦτο λέγεται, ἵνα καὶ τοῖς ἀναξίοις παρέχωμεν· ὁ γὰρ ἐλεῶν οὐ τὸν κατωρθώκοτα, ἀλλὰ τὸν ἡμαρτηκότα ἐλεεῖ» (Λόγος εἰς τὸ «ἔχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα», Migne τ. 3 σελ. 287).

Ὁ Ἱερώνυμος λέγει: «Ὁρεῖλομεν πᾶσι τοῖς αἰτοῦσι δίδοναι· δίδοναι δὲ χρὴ ἄνευ διακρίσεως... ὁ γὰρ μετὰ προσοχῆς ἐρευνῶν τὸ τί νῦν ἂν δῶ καὶ μὴ δίδους παντὶ τῷ αἰτοῦντι, παρέρχεται τὰ πολλὰ τὸν ἄξιον λαθεῖν» (Ἱερών. ἔργ. ἐκδ. Migne τ. III σελ. 1156).

Ἄλλοι διδάσκαυσι διάκρισιν ἐν τῷ δίδοναι· ὁ Μ. Βασίλειος λέγει: διὰ τὴν ἀγάπην ἐν ἀπλότῃ καὶ ἀνειμένον εἶναι πρὸς τοὺς αἰτοῦντας· τὸν μεταδοτικὸν δεῖ... λογισμῷ δὲ πάλιν διακρίνειν ἐκάστου τὴν χρείαν τῶν προσαιτούντων» (Λόγος περὶ ἐλεημοσύνης ἐκδ. βενεδικτ. σελ. 489).

Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέγει ὅτι ὁ τέλειος χριστιανὸς

ἀμέλει ὀλιβόμενον ἐπικουρῶν παρκαυθίαις... ἐπικουρῶν, δίδους τοῖς δεομένοις πᾶν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, δικαίως δὲ κατὰ τὴν ἀξίαν πρὸς δὲ καὶ τῷ καταβιβάσκοντι καὶ μισοῦντι, εἰ τούτου δέοιτο· οἱ γὰρ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀφιλάργυροι καὶ μισοπόνηροι, πῶς μᾶλλον πρὸς τοὺς οἰκείους ἀγαπητικοί; ὁ τοιοῦτος ἐκ τούτου πρέπειν ἐπὶ τὸ ἀκριθῶς εἶδέναι καὶ ὅτῳ ἂν τις μάλιστα καὶ ὅπου καὶ ὅποτε καὶ ὅπως ἐπιδῶν. (Στρωμ. Ζ' ΙΖ').

Ὁ Βρυέννιος φρονεῖ ὅτι ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ διδάσκει ἐνεργῶς ταῦτά τῇ Διδασκῇ ὅσον ἀποβλέπει εἰς τὸν τρόπον καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐλεεῖν. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη, ὡς ὀψόμεθα, οὐκ ἐστὶν ὀρθή. Ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ λέγει: «Ἐργάζου τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐκ τῶν κόπων σου, ὧν ὁ Θεὸς δίδωσί σοι, πᾶσιν ὑπερουμένους δίδου ἀπλῶς, μὴ δισταζὼν τί νῦν θῶς ἢ τί νῦν μὴ θῶς· πᾶσι δίδου· πᾶσι γὰρ ὁ Θεὸς δίδωσθαι θέλει ἐκ τῶν ἰδίων δωρημάτων. Οἱ οὖν λαμβάνοντες ἀποδώσουσι λόγον τῷ Θεῷ διὰ τὴν ἔλαβον καὶ εἰς τί· οἱ μὲν γὰρ λαμβάνοντες ὀλιβόμενοι οὐ δικαιοῦνται, οἱ δὲ ἐν ὑποκρίσει λαμβάνοντες τίσουσι δίκην. Ὁ οὖν δίδους ἀπλῶς ἐστὶν· ὡς γὰρ ἔλαβε παρὰ Κυρίου τὴν διακονίαν τελέσαι ἀπλῶς αὐτὴν ἐτέλεσε, μηδὲν διακρίνων τί νῦν θῶς ἢ μὴ θῶς. Ἐγένετο οὖν ἡ διακονία αὕτη ἀπλῶς τελεσθεῖσα ἐνδοξος παρὰ τῷ Θεῷ. Ὁ οὖν οὕτως ἀπλῶς διακονῶν τῷ Θεῷ ζήσεται» (Ἐντολ. 6').

Παρατήρητον ὅτι ἐνταῦθα οἱ λαμβάνοντες ἢ ληψόμενοι ἐν ὑποκρίσει συναριθμοῦνται τοῖς νομιζομένοις εἶναι ἐνδεῖς· τούτου δὲ ἐνεκεν ἡ φράσις «πᾶσιν ὑπερουμένους», ὡς χρήσις αὐτῆς γίγνεται ἐνταῦθα, ἰσοδυναμεῖ τῇ: «πᾶσι τοῖς λέγουσιν ὑπερεῖσθαι» καὶ ἐκφράζεται ἡ τοιαύτη ὁμολογία, καὶ ὑπονοῖται. Οὕτως ὥστε τὸ παράγγελμα τοῦ Ἑρμᾶ ἐπὶ δίδοναι πᾶσι τοῖς ὁμολογοῦσιν εἶναι ἐνδεῖς καὶ δίδοναι ἀπλῶς ἄνευ δισταγμοῦ καὶ διακρίσεως.

Ἡ περὶ τούτου διδασκαλία τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα ἐστὶν ἥττον κατὰ τὸν ἥλιον, ἀλλ' ἐπ' ἱτρὸς ἀπλή: «οὐ διστάσεις δοῦναι· οὐδὲ δίδους γογγύσεις· (δίδου παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε)· γνώστη δὲ τίς ὁ τοῦ μισοῦ καλὸς ἀνταποδοτῆς» (κεφ. ιθ').

Αἱ ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ διδάσκουσιν ὅτι: «Χρὴ εὐποιεῖν πάντας ἀνθρώπους μὴ φιλοκρινόντας τοῦτον, ὅς τις ἢ, ἢ ἐκείνον· ὁ γὰρ Κύριός φησι «παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου. Δῆλον δὲ ὡς τῷ χρήζοντι κατὰ ἀλήθειαν, καὶ φίλος ἢ, καὶ ἐχθρὸς, καὶ συγγενὴς, καὶ ἀλλότριος» (I' 4).

Ὁ ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ λέγει ὅτι οἱ λαμβάνοντες ἐν ὑποκρίσει ἀποδώσουσι λόγον τῷ Θεῷ· ἐν τῇ Διδασκῇ ἡ διδομένη φυσικῶς ἐντύπωσις ἐστὶν ὅτι ἀποδώσουσι λόγον ἀνθρώπῳ (;) δώσουσι δὲ λόγον πρῶτον περὶ τοῦ ἐλαττορίου αὐτῶν ἐν τῷ λαμβάνειν καὶ δεύτερον περὶ οὗ ἔλαβον καὶ γενήσονται ἐν συνοχῇ μέχρις οὗ ἀποδώσι τὸν ἑσχατον κοδραντήν. Ὁ Ἑρμᾶς λέγει: δίδου παντὶ τῷ λέγοντι

* Ἐκ τοῦ ἀνεξετήτου τῆς Νέας Ὑόρκης (3 ἰουλίου 1884) ὑπὸ Ἰωακείμ Δ. Φοροπούλου ἱεροδιακόνου.

1. Ἀπόκρυφα ἐνταῦθα τὰ ἐντελεγμένα. Σ. Μ.

* Αἱ ἐν παρενθέσει λέξεις οὐκ ἀπαντῶσιν ἐν τῇ I' τοῦ Βαρνάβα ὡς ἐκδοταί ἐν τοῖς εἰς τὴν Διδασκὴν προλεγόμενοις τοῦ ἡμετέρου ἱερέου σελ. πζ'. Σ. Μ.

εἶναι ἐν ἐνδείᾳ, τοῦτέστιν, παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε· καὶ δίδου ἀπλῶς μὴ διατάζων μὲν δὲ διακρίνων. Ἡ Διδασχὴ λέγει· δίδου παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε, ἐὰν ἀληθῶς ἐνδεὴς ᾖ· τούτου δὲ ἐνεκα μὴ δίδου ἀπλῶς, μηδὲ ἀδιστακτικῶς καὶ ἀδιακρίτως, ἀλλ' ἰδρωσάτω ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς τὰς χεῖράς σου, μέχρι· ἂν γὰρ· τί·νι δῶς.

Ἡ Διδασχὴ παρατηρεῖται, ἐντέλλεται προτοχὴν ἐν τῷ δίδοναι, ἣν τινες ἠγῆσαντο εἶναι διαστορῆν τῶν Γραφῶν· προτοχὴ ἐν τῷ εἰεῖν, ἣ οὐ διατάσσεται ἐν τῇ τοῦ Βαρνάβα ἐπιστολῇ, οὐδ' ἐν τῷ Ποιμένι τοῦ Ἑρμᾶ, οὐδ' ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς Διαταγαῖς. Ἔστι δὲ τοῦτο ἀξιοσημείωτον, ἐὰν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Βαρνάβα καὶ ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ ὡς πηγαὶ τῆς Διδασχῆς· ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἡ τὸν ἀξιοσημείωτον, ἐὰν ἡ τοῦ Βαρνάβα ἐπιστολὴ καὶ ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ ὦσιν, ὡς αἱ ἀποστολικαὶ Διαταγαί, μεταγενέστερα τῆς Διδασχῆς καὶ ἔλαττον ἐξ αὐτῆς.

Ἀλλ' ἔστιν ἀρὰ γε γνησίᾳ ἡ πρότασις· «ἰδρωσάτω ἡ ἐλεημοσύνη σου κτλ.», ἡ παρενεβλήθη βραδυτέρον, μετεσκευάσθη δὲ καὶ ἡ προηγουμένη πρότασις· οὕτως κατὰ τε διάνοιαν καὶ ἔκφρασιν, ἵνα ἐλόκληρον τὸ χωρίον φαίνεται ἀρχαῖον· Ἐν τῇ προηγουμένῃ προτάσει ἀπαντῶσιν αἱ λέξεις· **δῶσει δέκην ἐνατί·** ἡ συνήθης τεχνικὴ ἔννοια τῆς φράσεως **δέκην δεδόναι** ἐστὶν «**δεδόναι ἱκανοποίησιν, τένειν πρῶσιμον, ἀπέχειν δέκην**». Ἀλλ' οὐ δύναται ταύτην ἔχειν ἐνταῦθα τὴν διάνοιαν· ἐπεὶ ἀδυνατοῦμεν εἰπεῖν ὅτι τιμωρηθῆσεται τις ἐνεκα τοῦ ἐλαττηρίου τῆς αὐτοῦ πράξεως. Ἡ μετάφρασις «he Shall give account» (=δῶσει λόγον) εὐδοῦται μὲν ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἔστιν ὅμως ἀβάσιμος. Τὸ ἀμετάβατον ῥῆμα *to account* σημαίνει κατὰ τὸν Webster 1] **εὐθύναι δεδόναι** (to render an account or relation of particulars)· 2] **λόγον δεδόναι** (to give a reason)· 3] **ἀποδεδόναι λόγον** (to answer for in reckoning or judgment), ἑλληνιστικῶς ὅμως τοῦτο οὐχὶ κλασσικῶς ὡς τὰ δύο προηγούμενα. Οὐδαμῶς ὅμως ἐν τῇ κλασσικῇ, τῇ ἑλληνιστικῇ, τῇ βυζαντινῇ καὶ τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ ἡ φράσις **δέκην δεδόναι** σημαίνει **λόγον δεδόναι** (give an account). Εἰ ἐσήμαινεν τοῦτο, προσεννεῖν ἔδει **ἱκανοποιουδεντα** (a satisfactory) λόγον, ὅπερ ἀδύνατον ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ὅπερ δὶον σημαίνειν **ὑποβάλλειν εἰς δέκην** (to submit to trial). Ἀλλὰ πρὸς τί ἡ κλασσικὴ αὕτη φράσις ἐν τῇ τοιαύτῃ σπανίᾳ σημασίᾳ καὶ οὐχὶ κριθεῖσεται ἢ δικασθῆσεται ἡ ἀποδῶσει λόγον; Πρὸς τί δὲ ἐλόκληρος ἡ πρότασις ἐν τῷ πρωτοτύπῳ διαφέρει ἐν ἀπλότητι καὶ σαφηνείᾳ τῶν περὶ τοῦ ἐλατῆν λεγόμενων ἐν τῷ Ποιμένι τοῦ Ἑρμᾶ, τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Βαρνάβα καὶ ταῖς ἀποστολικαῖς Διαταγαῖς; Ἡ ἀμέτῳ ἐπομένη πρότασις· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου **ὅθ' εἴρηται ἰδρωσάτω ἡ ἐλεημοσύνη σου κτλ.** ἐστὶν ἀταξής. Τινὲς ἀναφέρουσι τὸ τοῦτου εἰς τὸ παράγγελμα «**δεῖδου πάντες**». ἄλλοι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ αἰτοῦντος καὶ λαμβάνοντος ἀνεῖν ἐνδείας· κατὰ τοὺς πρώτους· ὁ σύνδεσμος καὶ (ὁ μεταβάλλει (modifies) οὐχὶ τὸ ἐπόμενον

ῥῆμα, ἀλλὰ τὸ **περὶ τούτου**) μεταφράζεται *also* (ἐπίσης)· κατὰ τοὺς δευτέρους μεταφράζεται *even* (ὅθ'). Ἀξίον δὲ παρατηρήσεως ἐστὶν ὅτι ὁ Βρυέννιος εὗρεν ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ δύο σφάλματα· **ἰδρωσάτω** ἀντὶ **ἰδρωσάτω** καὶ **ὅθ'** ἀντὶ **ὅθ'**.

Εἰ σκοπὸς τῆς φράσεως **ἰδρωσάτω ἡ ἐλεημοσύνη σου κτλ.** ἦν τὸ ἐκφράζειν οὐ τὴν τῶν ἀποστόλων διδασκαλίαν, ἀλλ' ἄλλου τινὸς διαφέροντος αὐτῶν κατὰ τοῦτο, οὐκ ἂν εἶχε θέσιν ἐν τῇ Διδασχῇ, ἣ φέρεται ὡς Διδασχὴ τῶν ἀποστόλων καὶ οὐκ ἄλλων.

Περὶ τὸν εἰπεῖν ὅτι τὸν ῥῆμα **ἰδρωσάτω** ἐστὶ καθόλου ταῦτόν ἐν τέσσαρσι τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τὴν αὐτὴν καθόλου ἔχει ἔννοιαν ἐν ἀπάσαις, δηλ. τὴν τοῦ **ἰδρῶν** (to sweat). Ἡ ὑπὸ τοῦ Hilgenfeld προτεινομένη διόρθωσις αὐτοῦ διὰ τοῦ **ἰδρῶσάτω** οὐκ ἐπηρεάζει οὐσιωδῶς τὸ νόημα τῆς φράσεως· ἐπεὶ ὁ ἄλλος, ὁ εἰσαγών τὴν πρότασιν, εἰσάγει ἔννοιαν ἀντίθετον τῷ ἀπολύτῳ παραγγέλματι «**παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου**». Ἡ ἔλθῃ δὲ τοῦ χωρίου διάνοια ἔχει οὕτως· Δίδου παντὶ τῷ αἰτοῦντί· ἔχων μὲν τοι ἐν νῷ ὅτι τινὲς αἰτοῦσι καὶ λαμβάνουσι μὴ χρεῖαν ἔχοντες, περιμένουν ἕως ἂν πεισθῇς ὅτι χρεῖαν ἔχει ὁ αἰτῶν, δικαίως δ' ἔλπει αὐτόν. Μέχρι τούτου ἡ διδασκαλία αὕτη ἔχει ὁρθῶς· ἔστιν ὅμως διδασκαλία πολλῶν πλέον προηγουμένη ἐκείνης, ἣν κατεῖχεν ἡ Ἐκκλησία, καθ' οὗς χρόνους ἐγράφη ἡ Διδασχὴ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡ ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΑΘΕΣΤΑΣ λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας, καθιερωθεῖσα εὐμενείᾳ ὑψηλῇ τῆς Α. Α. Μ. τοῦ σουλτάνου, ἦν ἤδη γεγονός ἀπὸ τῆς 8 μαΐου ἑ. ἔ. κατ' αὐτὴν δὲ καὶ τὰ σεβ. ὑποκρ. ὑπουργεῖα προσφέρονται, ἐμπεδούντα τὴν μικρὸν διασταλευθεῖσταν τάξιν, καὶ τὸ κῆρος τοῦ ἀρχαίου καθεστώτος πίσιαι ταῖς κατὰ τόπους ἀρχαῖς γνωρίζοντα. Εὐφροσύνως καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης ἡ Ἐκκλησιὰ ἀλήθεια ἀναγγέλλει σήμερον τρεῖς τοιαύτας ὑψηλὰς ἀποφάσεις, προσδοκῶσα ἵνα καταστήσῃ γνωστὰς τοῖς ἀναγκύσταις αὐτῆς καὶ ἐτέρας δυοῖας. Ἡ πρώτη τούτων ἐγνώσθη τῇ δευτέρᾳ, ὅτε, ἐπὶ ταῖς παρυστάσεσι τοῦ σεβασμ. τοποτηρητοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, διαταγῇ κυβερνητικῇ, εἰς τῶν ὑπαλλήλων τῆς διοικήσεως Μιτυλήνης συνώδευσεν ἐνταῦθα καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν τὸν πρὸ διετίας σχεδὸν καθαιρεθέντα πρῶτον ἡγούμενον τῆς ἐν Λέσβῳ Μονῆς τοῦ Λειμῶνος κ. Γεδεών.

Ἡ δευτέρα ἀναφέρεται εἰς ἀπόφασίν τινα περὶ διατροφῆς, ἔγκυρον ἀναγνωρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευμάτων. Γνωστὸν ὅτι, διασταλευθέντος τοῦ καθεστώτος, οἰκδήποτε περὶ διατροφῆς ἀναφορὰ γινομένη εἰς τὸ ἀρμόδιον ὑπουργεῖον ἐξητάζετο

χωρίς τῆς εἰδήσεως τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Πρὸ ταύτης δὲ αἱ τῶν ἀναφερομένων αἰτήσεις παρεπέμποντο τῷ πατριαρχεῖῳ σημειοῦμένου ἐπ' αὐτῶν ἀκθεστάτω τὸ πατριαρχεῖον τὰ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν» (δὲνίπι πατριάρχων δὲν κείφιγιετὶ ἰθαδὲ δλονυμάκ). Ἐσχάτως αἰτήσεως τινος περὶ διατροφῆς ὑποβληθείσης τῷ σεβαστῷ ὑπουργεῖῳ τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὑπ' αὐτοῦ παραπομπὴ ταύτης εἰς τὰ πατριαρχεῖα ἐστὶ σαφής, ἔντονος, ἀκριβεστέρᾳ ἢ πρότερον. Τὸ ἀρμόδιον ὑπουργεῖον παραπέμπει ταύτην εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν διέταξε «τὸ πατριαρχεῖον ποιησάτω ἰλάμιον τὴν ὑπόθεσιν» (δὲνίπι πατριάρχων δὲν κείφιγιετὶ ἰλάμ δλονυμάκ).

Τὴν τρίτην ἀπόφασιν αὐθεντικῶς ἔχομεν πιστομένην ἐν ἐγγράφῳ διαταγῇ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς δικαιοσύνης ἐσχ. Χατᾶν Φεχμὴ πασᾶ πρὸς τὴν νομαρχίαν Ἀδριανουπόλεως. Καὶ αἱ τρεῖς δ' ἀποφάσεις αὗται καὶ ἡ εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ γένος ἐπιδαφιλουμένη εὐμένεια εὐγνωμόνως τῶν ὀρθοδόξων κινουσι τὰς γλώσσας εὐχομένας ὑπὲρ τῆς υγείας καὶ δόξης τῆς Α. Α. Μ. τοῦ φιλολάου ἡμῶν ἀνακτος πρὸς Θεόν, ἀδ' οὐ, κατὰ τὸ γραφικόν, μονάρχαι μεγαλύνονται, καὶ δυνάσται γράφουσι δικαιοσύνην».

Ἡ ὑπουργικὴ διαταγὴ ἐστὶν αὕτη:

Ἐπουργεῖον

τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευτικῶν.

Ἀριθμ. 38.

Πρὸς τὴν νομαρχίαν Ἀδριανουπόλεως.

Τὸ βασιλικὸν πατριαρχεῖον διὰ ταχυρίου ἀνήγγειλεν ὅτι ἐνῷ, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, ἐν περιπτώσει θανάτου τῆς συζύγου ἢ διαζεύξεως, ἀπικτεῖται ἡ ἀπόδοσις τῇ συζύγῳ ἢ τῷ προικίσαντι τῶν λόγῳ προικὸς καὶ τραχώματος δοθέντων χρημάτων, κινήτων καὶ ἀκινήτων, ἐν τούτοις ἐν τῷ κατὰ Ὁρτάκιοι ἀπὸ τινος ἢ ἐπιτόπιος ἀρχὴ παρεμβάλλει προσκόμματα καὶ δυσκολίας τόσον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἀποφάσεως δοθείσης ἐκ μέρους τῆς μητροπόλεως περὶ ἀποδόσεως παρὰ τοῦ διαζευχθέντος συζύγου τῶν λόγῳ τραχώματος δεδομένων πραγμάτων, ὅσον καὶ εἰς ἄλλας παρομοίας φύσεως αἰτήσεις.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ πατριαρχεῖον ἐξητήσατο τὴν ἐνέργειαν τῶν δεόντων, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐξομάλισις τῶν διαφορῶν τῶν προερχομένων καθαρῶς ἐκ τραχώματων ἀνῆκει ἀνάκαθεν τοῖς πνευματικοῖς ἀρχηγοῖς, αἱ δὲ ἀποφάσεις αἱ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου παρ' αὐτῶν ἐκδιδόμεναι δεόν νὰ ἐκτελῶνται, διὰ ταῦτα παρακαλῶ ἵνα ἀναλόγως ἐνεργήσητε

τὰ δεόντα, ἐξετάσητε δὲ καὶ πληρορροήσητέ μοι πῶθεν προήλθεν ἡ ἀπορροή τῶν παραπόνων. Διατελῶ κτλ.

22 ῥμαζάν 1301, 3 ἰουλίου 1300 (1884).

(Τ. Σ.)

ΧΑΣΑΝ ΦΕΧΜΗ.

Τῷ σεβαστῷ (14 ἰουλίου) ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ βαϊραμίου, ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητής, συνοδεύοντας τοῦ ἐνδοξ. ἀρχοντος καπὶ-κεχαγιᾶ ἐπεσκέψατο κατ' ὄκλον τὰς ΑΑ. Ἰψ. τὸν Μ. βεζύρην Σαῖτ πασᾶν, τὸν σέιχ-ουλ-ἰσλάμ καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν Ἐτέμ πασᾶν, καὶ τὰς ΑΑ. Ἐξ. τοὺς ὑπουργοὺς τῶν στρατιωτικῶν Γαζή Ὀσμᾶν πασᾶν, τῶν ἐξωτερικῶν Ἀσῆμ πασᾶν, τῆς δικαιοσύνης Χασᾶν Φεχμὴ πασᾶν, τὸν πρόεδρον τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους Ἀκίφ πασᾶν, τὸν ὑπουργὸν τοῦ ἐκπαφίου Κιαμὴλ πασᾶν καὶ τὸν νομάρχην τῆς πρωτεύουσας Μαχζάρ πασᾶν.

Χθὲς, παρασκευῇ (20), ἡ Α. Σ. συνοδεύοντας τοῦ καπικεχαγιᾶ Σταυράκη ἐφένδῃ Ἰωαννίδου ἐπεσκέψατο τὸν διοικητὴν Διδυμοτείου Τζώρτζη πασᾶν, ἐπισκεψάμενον αὐτὴν πρὸ τινος, ἐπανειλημμένως.

Καὶ χθὲς καὶ σήμερον συνήλθεν εἰς δ' καὶ ε' συνεδρίασιν ἡ ὑπὸ τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως ἐκλεγείσα ἐπαμελής ἐπιτροπὴ πρὸς σύνταξιν τοῦ νομοσχεδίου περὶ δίκης τῶν ἐγκληματιῶν κατωτέρων κληρικῶν, καλογήρων καὶ καλογραιῶν.

II ΥΨΗΛΗ ΕΥΜΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΣ πρὸς τὸ ὑπὸ τὰ σκήπτρα αὐτοῦ ὀρθόδοξον γένος ἐξεδηλώθη ἐσχάτως καὶ διὰ τῶν εἰς διακεκριμένους ὁμογενεῖς ἀπονεμηθέντων παρασῆμων καὶ βαθμῶν. Οὕτως ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ βαϊραμίου, ἡ Α. Α. Μ. εὐχρεστήθη ν' ἀπονεύμῃ τῷ μὲν ἀρχιτρώφῳ Αὐτοῦ Σπυρίδωνι πασᾷ Μυρογόνῃ τὸ παράσημον Νισάνι Ἰμιλζ, τῷ δὲ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Ε. Μ. Σ. Δημ. ἐφένδῃ Γενιδουνίᾳ τὸ τοῦ Μεδζιτιῆ Β' τάξεως, καθ' ἣν ἡμέραν προσήλθον τῇ Α. Α. Μ. αὐλικῇ προσκλήσει, συγχάροντες ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς οἱ ἀνωτέρους βαθμοὺς φέροντες ἄρτι τοῦ τῆς 6' τάξεως Α' βαθμοῦ. Παρῆσαν δὲ κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην παρουσίαν ἐν στολῇ οἱ ἐσχ. Ἀλέκο πασᾶς Καρθεσιωδῶρης. Σταυράκης βέης Ἀριστάρχης Μ. Λογοθέτης, Ἰωάν. Οἰκίτης, Δημ. Γενιδουνίης, Ἀριστείδης βέης Κουμπάρης, Κωνσταντῖνος ἐφένδης Καρθεσιωδῶρης καὶ ὁ καπουκε/αγιᾶς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου Σταυράκης ἐφένδης Ἰωαννίδης. — Ὡσαύτως ἡ Α. Α. Μ. προσέβηκεν εἰς τὴν α' τάξιν Β' βαθμοῦ τὸν κ. Ἀναστασίον ἐφένδῃ Ἰλιάδῃ, προμηθευτὴν κρείσσου τοῦ ὑπουργείου τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου.

Εἰς τὴν Α. Ἐξ. τὸν Σπ. Μυρογόνην πασᾶν ἡ ΑΚΒ. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας-Οὐγγαρίας ἀπίνειμα τὴν μεγάλην ταινίαν τοῦ Σιδηροῦ στέμματος.

Χθὲς, ἑορτῇ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ἑορταζόντων τῶν περιλειφθέντων ἐκ τῆς μεγάλης καὶ διασημοτάτης συντεχνίας τῶν γουναρζάδων, τὴν ἱερὰν λειτουργίαν καὶ τὸ μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀποθανόντων μελῶν αὐτῆς ἐτέλεσεν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν Βλαζερῶν ὁ ἐκ τῶν συνοδικῶν σεβασμ. μητροπολίτης Χαλεπίου κ. Δωρόθεος.

Ἐν τῷ προτελευταίῳ φύλλῳ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐκδοδομένης Ἀνατολικῆς ἐπιθεωρήσεως ἐξεδόθη ἀνταπόκρισις τῆς ἐξ ἁγίου Ὁρους ὑπόπτως κρύπτου τῆς θρησκευτικῆς πεποιθήσεως τοῦ αὐτῶς διακινουμένου πανοσιολ. ἱερέως Καλλινίκου Δελ. κληρ. τοῦ ἀπὸ τῆς δυτικῆς προτελθόντος εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐκτω βεβαίως ὁ ἐπιστέλλων καὶ συμβουλευὼν τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, διὰ αὐτῆς καὶ τὸν λιθέλλον πύργον τοῦ πατρὸς Καλλινίκου ἐζήτησε καὶ ἔλαβε, καὶ μακρὴν τῶν κατ' αὐτὸν ἔκθεσιν, τὰρῶσα πάντοτε τοὺς νενομισμένους τύπους ἐν τῇ παραδοχῇ παντὸς εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ἐπιστρέφοντος.

Ὁ ἐπὶ πενταετίαν τὴν ἐν Βαλατῇ Κεντρικὴν ἱερατικὴν σχολὴν εὐδοκίμως διευθύνας κ. Κωνσταντῖνος Οἰκονόμου ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἀπὸ τῆς σχολῆς παραίτησιν αὐτοῦ, ἣν ἡ ἐκτὸς συνέδος ἀπεδέχτο.

Ἀγαθοεργίαι.—Ἐν Σμύρνῃ ὁ ἀποθνήσκων Ἰωάννης Φατοῖας ἐκλήροδότησεν ἀνὰ 30,000 γρ. εἰς τὸ ἐκεῖ νοσοκομεῖον καὶ τὴν Εὐαγγελικὴν σχολὴν, ἀνὰ 10,000 εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον, τὸν ναὶν τοῦ Προδρόμου, τὸν ναὶν τῶν ἁγίων Ἀνδρέου καὶ Κύθηρα, τὸν ναὶν τῆς Μαρτυρίας εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον καὶ διὰ τὴν κηδείαν του, 8,000 εἰς τὸ κεντρικὸν παρθεναγωγεῖον Σμύρνης. Πρὸς τούτους διέταξε νὰ διανεμηθῶσι 3,000 γροτίων ἄρτοι εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ προώρῃσεν 22,000 γροτία διὰ μυστωλεῖν αὐτοῦ. (Ἐφημερίς, 9 ἰουλίου).

Τὸν δίδοντα ἔπαινον ἀνέειπεν ἡ ἐφορὰ τῆς ἐν Χάλκῃ ἱερᾶς θεολογικῆς σχολῆς τῷ ἀξιότιμῳ ἡμερομηνίᾳ κ. Κωνσταντίνῳ Γεωργαλῇ, δωρησαμένῳ τῇ σχολῇ ταύτῃ 50 ὀκάδας ἐλαίου. Ἡ Ἐκκλ. ἀλήθεια εὐχαριστεῖται νὰ εὐρὴ ὅσους πλείστους μιμητὰς ἡ καλὴ δωρεὰ τοῦ φίλου Κωνστ. Γεωργαλῆ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ.—Ἀγγέλλεται ἐκ τῆς ἁγίας πόλεως ὅτι ὁ μακαριώτατος πατριάρχης κ. Νικοδημος ἐξῆλθεν εἰς περιόδον ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ πατριαρχικοῦ αὐτοῦ θρόνου ἵνα ἐπισκέψῃται καὶ εὐλογῇ τοὺς ἐν αὐταῖς ὀρθοδόξους χριστιανούς. Τῇ 5 τρέχοντος ἐκίνησεν ἀπὸ Ἱεροσολύμων, συνοδευόμενος ὑπὸ δύο ἀρχιερέων καὶ ἄλλων κληρικῶν καὶ μετέβη εἰς τὴν κωμόπολιν Ῥαμζέλλαν, ἐκεῖθεν δὲ ὁρμώμενος ἐπισκευήσεται τὰς ἐπαρχίας Νεαπόλεως, Ναζαρέτ, Θάμωρ καὶ Πτολεμαίδος, ἔπειτα δὲ Ἰόππης τὰς ἐπαρχίας Λύδδας καὶ Γάζης, καὶ ἐκεῖθεν ἐπανακίψει εἰς Ἱεροσόλυμα κατ' αὐγουστον μεσοῦντα.

Τῷ σβδύτῳ (14) ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς τοῦ βαΐραμίου, οἱ ἐνταῦθα ἐπιτροποὶ τῆς Α. Μικρασιότητος πανοσιολ. ἀρχιεμνοδότης Κύριλλος Βαλαδίνης καὶ Πολύκαρπος, συνοδεύοντες αὐτοὺς τοῦ καπικε/αγῆ τοῦ ἁγιοταρικοῦ μετοχίου Ἰνδοῦ. Ἰσραήλ ἐφένθη, ἐπισκέψαντο τὰς ΑΑ. Ὑψ. τὴν Μ. βεζύρην καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν, τὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης, τὸν ὑπουργὸν Ζιζέρ βέη καὶ τὸ βασιλικτῆρ ἐφένθη. Προβλῆς δὲ τὸν ἐνταῦθα παρεπιδημούντα ἐξοχ. μουσταρῆφην Παλαιστίνης Ῥαούφ πασᾶν.

Ἀπὸ τίνος ὁ α' Ἀνατολ. ἀττήρ μεταγράφει ἀπὸ τῆς α' Ἐκκληστ. ἀληθείας ἱκανὰς εἰδήσεις, ἀτυχῶς δὲ ἐν τισὶ μόνον ἀνφέρει τὸ ὄνομα αὐτῆς. Οὕτω τὰ κατὰ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Μ. λογοθέτου εἰς τὸ ῥωσικὸν συνέδριον ἡρῡσατο ἐκ τῆς α' Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας, καλῶν μάλιστα ἐπίσημον, ὥστε ἦσαν ἄσμεοι αἱ λοιπαί. οὕτω τὴν πρὸ δεκαπενθήμερίαν ἔλειυσιν τοῦ κ. Β. Ἀντωνιάδου καὶ τὴν ἐκ τῶν κληρικῶν τοῦ θρόνου

τῶν Ἱεροσολύμων ἀπόλυσιν τοῦ κ. Φωτίου Ἀλεξανδρίδου, διακόνου, ἐκ τῆς α' Ἀληθείας μανθίνει καὶ γράφει.

Ἡ ἀκρίβεια ἀπαιτεῖ νὰ σημειώμεν ἐν πάσῃ εἰδήσει πόθεν ἀρυσόμεθα ταύτην, οὐδ' ἔσται ποσῶς τοῦτο τῇ συντάξει τοῦ α' Ἀστέρου εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα.

Ταῦτα διὰ τὴν ἀκρίβειαν.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Ἐν ταῖς τῇ παρελθούσῃ κυριακῇ (15) τελεσθείσαις ἐξετάσεσι διαφόρων σχολῶν, ἐκ μέρους τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου παρίτταντο ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Βιζύης κ. Κωνσταντῖος ἐν ταῖς τοῦ παρθεναγωγείου Τζιδαλίου, ὁ πατριαρχικός ἐπόπτης τῶν σχολείων πανοσιολ. ἀρχιεμνοδότης κ. Κωνσταντῖνος Βαφειδῆς ἐν τῷ παρθεναγωγείῳ Βλάχας, ὁ πανιερ. ἐπίσκοπος Σκοπέλου κ. Παῦλος ἐν τῇ δημοτικῇ σχολῇ Τεκφοῦ Σαραγίου καὶ ὁ ὁσιολογ. Ἱερόθεος Καίταρεὺς, πατριαρχικός ἐφημέριος ἐν τῇ δημοτικῇ σχολῇ τῆς συνοικίας τῶν Ταξιάρχων ἐν Βαλατῇ.

Ἡ α' Ἐκκληστ. ἀλήθεια, ἀναγράφουσα τὰ δνόματα πάντων τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐν ταῖς δημοσίαις ἐξετάσεσι τῶν παρ' ἡμῖν σχολῶν, κρίνει περιττὸν νὰ ἐπιρῇ ὅτι πᾶς ἄλλος, οὗ τὸ ὄνομα οὐ σημειοῦται ἐνταῦθα παριστάμενος ἐν ἐξετάσεσιν ὑπὸ τίτλον τοιοῦτον ἐκπροσωπεῖ ἄλλην τινὰ ἀρχὴν ἢ τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον.

Τῷ σβδύτῳ ἀφίκοντο εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν ὁ τέως διευθυντὴς τῶν ἐν Φιλίππουπόλει Ζηριφίων ἐκπαιδευτηρίων ὁσιολ. ἱεροδίακονος, προλήτης τὰ νομικά κ. Γαβριήλ Ἱατρουδάκης καὶ ὁ τέως οἰκονόμος τῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ διδάσκαλος ἐν αὐτοῖς κ. Σίββας Ἰωαννίδης, ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τῆς Τραπεζοῦντος.

Διῶδρος τοῦ πανοσιολ. κ. Γαβριήλ Ἱατρουδάκη διορίσθη καταλλήλως ὁ καὶ ἄλλοτε ἐπιτυχῶς διευθύνσας κ. Γ. Κωνσταντῖνον 3ης.

Μετ' εὐχαριστίας ἀναγγέλλομεν ὅτι διευθυντὴς τῆς κεντρικῆς σχολῆς ἐν Τραπεζοῦντι ὁμογενοῦς ὀρθοδόξου κοινότητος, ἀντὶ τοῦ κ. Ἱ. Βεργάδου προτεκλήθη ὁ σοφὸς διδάσκαλος Κωνστ. Ξανθόπουλος, εὐδοκιμώτατα διευθύνσας ἄλλοτε τὴν ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικὴν σχολὴν.

Τὸ ὑπουργεῖον τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως διώρῃσεν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου Ε. Κατσόρη, Ἱ. Παναγιώτου, Β. Λάκωνος καὶ τῶν γυμνασιάρχων Κ. Κωνσταντοπούλου καὶ Ἱ. Βορτσέλα πρὸς ἐξέτασιν ἐλληνοδιδασκάλων καὶ βοηθῶν ἐλλήνων σχολείων.

(Αἰών, 13 ἰουλίου).

Τὸ μουσεῖον τοῦ ἐν Ὁδησσῷ πανεπιστημίου ἡγόρασεν ἀντὶ 20,000 βουλίων, πληρωθέν δι' ἐτησίαν δόσεων μετὰ δεκαετίαν, σπουδαιοτάτην ἀρχειολογικὴν συλλογὴν, συγκεκριμένην τὸ πλεῖστον ἐκ νομισμάτων καὶ ἐπιγραφῶν τῶν ἐν τῷ Εὐζεῖνῳ ἀρχαίων ἐλληνικῶν ἀποικίων.

(Ἐφημερίς, 9 ἰουλίου).

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίονται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσις ἀποστέλλεται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΕΤΥΧΟΣ
40

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπ᾽ τῆς ἐβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκαστοῦ ἔτους, ἐνταῦθα μετρητιδὲς ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 8, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκῳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ: 28 ΙΟΥΛΙΟΥ 1884, ΣΑΒΒΑΤΩ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων (Μανουὴλ Γεδεών· τέλος)—Μ. Γ. ἀμοιβὰ καὶ δικαιώματα τῶν ὑπαλλήλων τῶν πατριαρχείων—Περὶ μισθοδοσίας τοῦ κατ' ἐνορίας κλήρου (ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σύρου)—Ἀφελὴς ἀποφίς τῶν ἀξιώσεων τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένων ταῖς λοιπαῖς χριστιανικαῖς Ἐκκλησίαις (Ὁφελβεῖ· συνέχ.)—Ἐγκύκλιος τῆς Μ. Ἐκκλησίας περὶ καταγραφῆς τῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσας—Εἰδήσεις· Αὐτοκρατορικὴ εὐμένεια—Ἀρχιεπισκοπὴ Οὐγκροδελχίας—Ἀρχιεπίσκοπος ἐπιστήμαι, γράμματα.

Αἱ ἐξετάσεις τῶν παρ' ἡμῖν σχολείων ἐπὶ ἐν ἔτος, μετὰ τὴν παροῦσαν ἀφήγησιν, οὐδέποτε θέλουσι καταλάβει τὰς πρώτας τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» στήλας, εἰς ὑπομνήματα καὶ πραγματείας ἄλλης ἢ τὸ παρὸν ἄρθρον ὕλης καθιερωθεμένης. Ἐπὶ πέντε ἤδη φύλλα κατέχουσι τὴν πρώτην θέσιν μετὰ τῆς λοιπῆς ὕλης, ὡς ἐκθεσις ἀγῶνος μεγάλου πνευματικοῦ, ὡς στηλογραφία σταδιοδρομίας τοῦ γένους ἀτερματίστου καὶ γενναιοτάτης, ὡς ἱστορία τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς ἡμετέρας ἐθνότητος, βίου ὄντος ἤδη καὶ τοῖς ἐπιγιγνόμενοις ἱστορικοῖς καὶ χρονογράτοις θεωρηθησόμενου, οἷα δὴ καὶ πάντοτε, ὡς τὸ βαρόμετρον τῆς ἡμετέρας κοινωνικῆς καταστάσεως. Ἐκ τούτων ἀρορμὴν λαμβάνοντες γράττομεν ὀλίγας τινάς γραμμὰς, εἰς τὸ μέλλον καταλείποντες οἰκνῶντινα περὶ τῶν ἐντυπώσεων ἡμῶν κρίσιν, οἰανδῆποτ' ἀπόφασιν περὶ τῶν ὑφ' ἡμῶν γραφομένων, οὐδ' ἔσται πλέον ἀνεκτὸν ἢ αἰπώμεν ὅτι ὁ μετὰ μικρὸν ἢ βραχὺ μέλλον ἐξετάσων τὴν ἡμετέραν κατάστασιν καὶ τὴν πνευματικὴν κίνησιν καὶ ζωὴν θέλει δικαιώσῃ μὲν πάντας τοὺς βελτίωσιν τοῦ κακῶς ἔχοντος εἰσηγουμένους καὶ ζητοῦντας, συγχωρῶν ἴσως αὐτοῖς καὶ φράσεως τραχύτητα καὶ λόγου σφοδρότητα, θέλει κρίνει δ' ἐπιεικῶς τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ μετὰ τινος θαυμασμοῦ ἐπὶ τῇ ἀκατασχέτῳ οὕτως εἰπεῖν ὅλου τοῦ ἔθνους φορὰ πρὸς τὴν παιδείαν. Ἰσως δ' αὐτῷ τότε παρασκευάσονται μειδιήματα σχολαστικὰ ἀνταποκρίσεις δημοσιολόγων ἀμετροπεπῶν, εἰς ἐπηρμένον ὕψος περιγράφονται καὶ τῶν ἐξετάσεων τὸ ἐκτακτὸν καὶ τῶν διδασκόντων καὶ ἀκροατῶν τὴν ἱλαρότητα καὶ χάραν, ἂν μὴ καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ὑγείας οἰκνῶντινος διδασκούςτης ἐν χωρίῳ τινί, οὐχὶ σπανίως δὲ καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς ἐκ τοῦ χωρίου ἀναχωρήσεως, ὥστε σκοπὸς τοῦ

τὴν παρ' ἡμῖν πνευματικὴν κίνησιν ἐξετάζοντος ὑπὲρ ποτε τῶν σφιγμῶν τοῦ ἐπαινουδντος καὶ τῆς ἐπαινουμένης ἡ ἐξέτασις.

Ἡμεῖς καὶ πάλιν ἀνασκοποῦντες τὴν κατάστασιν τῶν παρ' ἡμῖν εκπαιδευτηρίων, ἀνωτέρων τε καὶ κατωτέρων, ὅσα τὰς ἐξετάσεις αὐτῶν ἐτέλεσαν ἢ τῇ ληξιάσῃ ἐβδομαδίῃ ἢ πρὸ αὐτῆς ἐζητήσαμεν πληροφωρίαν περὶ τοῦ τῶν μαθητῶν ἀριθμοῦ καὶ τῶν μαθημάτων, περὶ ὀλίγων ἔχομεν ὅμως εἰδήσεις. Ἐκ τῶν εκπαιδευτηρίων τούτων πρῶτον τάττομεν καθιερώντως τὴν ἐν Σμύρνῃ γερὰν **Εὐαγγελικὴν σχολὴν**, ἥς ὁ ἐκ τῶν ἐφόρων κ. Σωτ. Καρακούσης γνωρίζει ἡμῖν καλῶς τὰ κατ' αὐτὴν ἐν Λογοδοσίᾳ ἐκδοθείση διὰ τῆς «Ἀμαλθείας». Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην ἐρροίτησαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος (1883—1884) μαθηταὶ 1506, ἀπέναντι 1381 φοιτητῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους (1882—83) καὶ 1234, φοιτητῶν κατὰ τὸ προπαρελθὸν σχολικὸν ἔτος 1881—1882, ἦτοι ἐν τριετίᾳ φοιτηταὶ 4356, ὧν ἀνῆκον 756 εἰς τὰς γυμνασιακὰς τάξεις, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς 5 τμήματα τῶν ἐλληνικῶν σχολείων καὶ τὰ 5 προπαιδευτικὰ τὰ ὑπὸ τῆς σχολῆς διατηρούμενα ἐν τισιν ἐνορίαις.—νοεῖται ὅτι μεταγράφοντες τὴν «Ἀμαλθεῖαν» μετὰ τῶν ἀριθμητικῶν σφαλμάτων.—Ἐκ τῶν ἐνταῦθα τῇ κυριακῇ (22 λήγοντος) τελεσάντων τὰς ἐξετάσεις αὐτῶν ἡ μὲν **Ἑλληνικὴ σχολὴ Ῥωμανοῦ** ἠρίθμει περὶ τοὺς 75 μαθητάς, ἐνῶ τὸ μὲν **παρθενιαγωγεῖον** 200 μαθητριάς μετὰ τοῦ **Νηπιαγωγείου**, ἡ δὲ **συνδεδαστικὴ** περὶ τοὺς 175 μαθητάς.—Σημειοῦμεν ὅτι τὸ μὲν ἐν τῇ συνοικίᾳ ἀγίου Γεωργίου **Κυπαρισσᾶ Παρθενιαγωγεῖον** ἐδίδαξε κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 65 μαθητριάς—τὸ ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς **Ἀντλήψεως** **συνδεδαστικὸν** 90 μαθητάς.—Αἱ **σχολαὶ** τῶν **Ἐξ μαρμαρων** ἠρίθμουν 180, ὧν 70 ἀνῆκον εἰς τὸ Παρθενιαγωγεῖον.—Ὁ ἀριθμὸς καὶ τῶν εἰς τὰς **σχολὰς Τζεζελλίου** φοιτητῶν ἦν ἱκανῶς ἐπαρκὴς καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος, 100 μὲν ἀριθμουμένων τῶν ἐν τῷ Νηπιαγωγείῳ διδασκέντων, 90 τῶν ἐν τῇ συνδιδασκατικῇ καὶ 10 σχεδὸν τῶν ἐν τῷ Παρθενιαγωγείῳ.—Ἡ **δημοτικὴ σχολὴ Φωτηρᾶ**, ὑπὸ σεβαστῆς διδασκαλίας, ἐγορήγησε τὴν πρώτην παιδείαν εἰς 73 μαθητάς.—Ἡ τοῦ **Τεκφοῦρ Σεραγίου** (ἐλληνικῆ καὶ δημοτικῆ) 55, ὧν 5 κοράσια.

καὶ τέλος τὸ τοῦ **Σαλματομβρουκίου** πέρυσι συστηθέν **Νηπιαγωγείον**, ἐδίδαξεν, ἐκ τῶν ἀγίων καὶ τῶν δρόμων περισυναγόν, σχεδὸν 103—108 νήπια. ἀδικοκρίτως ἐν πάσῃ τοῦ ἔτους ὥρᾳ μέχρι καὶ τοῦ ἰουνίου καταγραφόμενα.

Πάντα ταῦτα λοιπὸν ἐπεδίωξαν τὸν σκοπὸν, ἐν ζητοῦσιν, εἰργάσθησαν πρὸς μόρφωσιν ἀνθρώπων· ἐκοπίασαν διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι ὅπως ἀποδώσι τῇ κοινωνίᾳ μεμορφωμένην ἡνένεπιστεύσατο αὐτοῖς αὕτη παρακαταθήκη, χρηστὰς ἐλπίδας τῷ γένει καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑποσχόμενήν. Λέγεται κοινῶς ὅτι ἐπετέλεσαν τὸ καθήκον αὐτῶν διδάσκαλος ὅτ' ἐκ τῶν ἐπιτελῶν, ἐν τῷ μέτρῳ τῶν γνώσεων αὐτοῦ, μηδ' ἀναλαμβάνων 'να συναγάγῃ ὅπου οὐκ ἐσκόρπισεν, ἀλλὰ διδάσκων μόνον ὅτι γινώσκει νομίζομεν ὅτι σεβαστότερος καὶ μᾶλλον ἀξιοτίμητος ὑπάρχει πολλῶν ἄλλων, οἵτινες συστάσεις ὀγκώδεις διδασκάλων, καθηγητῶν, δημοσιογράφων ἢ πολλὰς δεκαζομένων ἢ συχνὰ πωλούντων συνειδήτην κομίζοντες μεθ' ἑαυτῶν, ἐν αὐταῖς συγκεφαλαιούσι τὴν πᾶσαν αὐτῶν σοφίαν, ἐπιλαμβάνόμενοι καὶ τὸν ἥστονα λόγον κρείττονα ποιεῖν, ἀλλὰ μὴ ψεύδοντες τὴν κιβδηλὸν καταγωγὴν τῶν ὠνίων συστάσεων, αἱ οἱ προστάται αὐτῶν κακουργοῦντες πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἀληθῆ παιδευσιν, ἥς αὐτοὶ στεροῦνται, σκορπίζουσιν οἰονεῖ τινὰς ἰνδουλγεντζίας εἰς σωτηρίαν, εἰς μόρφωσιν ἀνάκων παιδιῶν! Ὡς ὁ κιβδηλεύων νόμισμα τῆς ἐσχάτης ἀξίας ἐστὶ ποινῆς, οὕτως ὁ συνιστῶν ἡμιαθῆ ὡς σοφὸν καὶ εὐγενῆ τὸν ἀγενῆ ἀξιος ὑπάρχει τῆς κοινῆς καταδίκης, τοσοῦτον μείζωνος μάλιστα, ἐὰν εἰς ὕψος αἰρηται κοινωνικῆς περιωπῆς ὁ τοιαῦτα κατεργαζόμενος, ἀναισχύωντας ἀπατῶν ἀνθρώπους καὶ Θεὸν, ὃν «Θεὸν Κύριον γνώσων» ἀπεκάλυψε τὸ Δευτερονόμιον.

Ἄλλως, ἂν ἀνκαλυφθῶσι τοιοῦτοι κιβδηλευταί, μακρὰν ἢ πλῆσιον ἡμῶν εὐρισκόμενοι· καπηλευόμενοι τὰ γράμματα καὶ τὰ βιβλία· συντελοῦντες δ' εἰς δηλητηρίαν νῶον καὶ καρδίαν, τὴν ἡμιμάθειαν εὐνοοῦντες ἐκ συμφέροντος, καὶ τὴν ἐλευσιότητά στήριζοντες, καὶ κατὰ τῶν τοιούτων βαρεῖα πρέπει 'να κατενεχθῇ ἡ καταδίκη, ἅρῳ διὰ τοῦ τρόπου τούτου καθιστῶσι προβληματικὸν τὸ ἔργον τῶν παρ' ἡμῖν μεγάλων ἐκπαιδευτικῶν κέντρων, ὧν ἡ ἠθικὴ εὐμάρεια καὶ ἡ ἠθικὴ εὐμερέα καὶ προαγωγή παντὶ μὲν ὀρθοδόξῳ ἐνδιαφέρουσι, πολλῶν δὲ μᾶλλον τοῖς ἀπ' αὐτῶν ἀμέσως ἠθικῶς καὶ ὕλικῶς ὠφέλειαν ἀρυσμένοις, καὶ ταῖς κοινότησιν ἡμῶν καθόλου καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ. Νομίζομεν ὅτι, ὑπάρχοντος ἤδη ἐπόπτου πατριαρχικοῦ ἐπὶ τῶν σχολείων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ Κεντρικῆς ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἐκπαιδευτικῆς ἐπιτροπῆς, ἐχούσης εὐρὺν ἐνεργείαν τε καὶ δικαιοδοσίαν κύκλον, κακῶς πράττουσιν οἱ ζητοῦντες συστάσεις διδασκάλων παρ' ἀνθρώπων, οἵτινες τὸ ἴδιον συμφέρον ἐπιδιώκοντες θύουσιν εἰς αὐτὸ τὸ κοινὸν συμφέρον. Ὑπάρχουσιν ἀποδείξεις τῶν λόγων ἡμῶν τούτων καὶ ἀποκαλυπτομένων ποτὲ τῶν γεγονότων ἢ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὸ γένος θέλει μάθει τοὺς ἐνεργοῦντας τὰ τοιαῦτα. Πολλὰς καὶ μομφαὶ διετυπώθησαν, ἐξε-

τοξεύθησαν δὲ κατηγορίαι κατὰ διδασκάλων ἄλλ' ἀντ' ἄλλων διδασκόντων, ὀθνεῖα καὶ ἐπιδολαβὴ θεωρούμενα ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς τῶν ἐν γένει καθ' ἡμᾶς καθεστώτων εὐλαδεύεας καὶ τηρήσεως· ἀλλ' οὗτοι πάντες χάρις εἰς ἰδιωτικὰς συστάσεις ἐπιβάται γίνονται—ἂν ἡ λέξις ἐπιτρέπηται—τῶν θέσεων, αἱ κατέχουσιν, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς ὑπειτέροντες εἰς κατάληψιν ἀξιώματος ἱεροῦ. Ὅταν ἐν γνῶσει τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ἀρχῆς γίνωνται πάντα, τότε καὶ αἱ κοινότητες εἰσονται ἡσυχαι, καὶ οἱ διδάσκοντες, οἵτινες καὶ πολλάκις ἐν μέσῳ τοῦ ἔτους ἀπολύονται, μένοντες ἰσως ἰτως καὶ τοῦ ἐπιστολίου ἐστερημένοι.

Ἵπέμνησε ταῦτα πολλάκις ἡ Μ. Ἐκκλησία καὶ οὐ πρὸ πολλοῦ μάλιστα, ἡ δὲ παρακῆ εἰς τὰς κυριαρχικάς αὐτῆς ὁδηγίας καὶ διαταγὰς οὐδέποτε θέλομεν 'να πιστεύσωμεν ὅτι δηλοῖ ἀκῆδῖαν ἐν τῷ πρωτίτῳ καθήκοντι παντὸς ὁμογενοῦς ὀρθοδόξου, τῆς ἐθνικοπροποῦς δηλονότι καὶ κατὰ Χριστὸν ἀγωγῆς καὶ παιδείσεως τῆς νεότητος. Ὡς ὁ ἀμπελὼν τῆς ἱερωσύνης, οὕτω καὶ ὁ τῆς διδασκαλίας, καθὰ λαμπρῶς εἶπεν ἐν ὁμοίᾳ ὑποθέσει ρήτωρ ἐκκλησιαστικὸς εὐγλωττος, δὲν εἶναι τῆς μετανόας ἀμπελῶν εἰς ὃν δυνάμεθα πᾶσαν ὥραν νὰ δεγώμεθα τοὺς τυχόντας ἐργάτας μισθωτοὺς ἀδιακρίτως. Ἐχει τεταγμένους ἐπὶ τούτῳ ἡ Ἐκκλησία ἀρχὰς καὶ διατάξεις, ὧν ἡ τήρησις σώζει, ὡς ἐκ τούναντίου ἡ παράβασις αἰτία καθίσταται σκανδάλων, ἀταξίας καὶ ταραχῶν.

Ταῦτα τὰ ὀλίγα γράφονται, καθότι μετὰ τὰς ἐξετάσεις ἐφίσταται δυστυχῶς καὶ κατ' ἔθος οὐχὶ συμφέρον, ἡ πρόσληψις νέων διδασκάλων, ἡ ἀπόλυσις παλαιῶν καὶ κινήσις τις πρὸς σύνταξιν προγραμμάτων μεγαλοπρεπῶν, εἴτε διὰ προσθήκην μαθημάτων διακρίνομένων, εἴτε δι' εἰσαγωγῆς ἀπαγγελιῶν μύθων καὶ ποιημάτων, ἐφ' ᾧ δαπανᾷται χρόνος, ὃν ἡ δυνάμεθ 'να διαθῶμεν εἰς ἀποστήθισιν τεμυχίων κλασικῶν συγγραφέων ἢ ποιητῶν, κατὰ τὰς δυνάμεις τῶν διδασκόμενων. Ἐλπίζομεν ὅτι διδάσκαλοι καὶ ἑφοροὶ θέλουσι συντελέσει ἀπὸ κοινοῦ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ βελτίονος, χωρὶς 'να παρίδωσιν ἐν συνόλῳ τὸ ὑπάρχον, χωρὶς 'να θῶσιν αὐτὸ κατὰ χώραν. Καὶ ὅταν λέγωμεν ταῦτα, νομίζομεν περιττὸν 'να εἰπωμεν ὅτι κακῶς ἰκυσθήσεται σκέψις οἷαςδὲποτε ἐφορίας καὶ ἀπόφασις ἢ περὶ συμπτύξεως διδασκαλικῶν ἐδρῶν ἢ σχολικῶν τάξεων, ἢ περὶ συνδυασμοῦ καθηκόντων καὶ ἐργασιῶν, εἰ μὴ ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτων, ἀλλὰ μὴ δυνάμενων 'να συμβιβασθῶσιν ἐναρμονίως ἐπ' ἀγαθῷ τῶν σχολῶν. Ἡ ἀπόλυσις λ. χ. διδασκάλου τινὸς ἐπὶ δέκα, δεκαπέντε, εἰκοκοσιν ἔτη διδάξαντος, οὐχὶ δ' ἐπαρκῶς μισθοδοτούμενου, μόλις δυνάμενος 'ν' ἀποζῇ, ἀπόλυσις γινόμενη πρὸς ἀντισαγωγὴν ἄλλου, διακόνου ἅμα καὶ διδασκάλου, ἡ ἱερέως καὶ διδασκάλου δυνατόν μὲν ἰσως 'ν' ἀνακουφίξῃ δύο ταμεῖα, τὸ τοῦ ναοῦ καὶ τὸ τοῦ σχολείου, ἀλλ' ἀδύνατον 'να ἐπαρκῇ εἰς τὸ ἐν ἔργον μόνον, οὐχὶ σπανίως τοῦ τοιοῦτου διδασκάλου ἀναγκαζομένου 'να καταλείπῃ τὴν διδασκαλίαν ὅπως ἐκπληρώσῃ τὸ ἕτερον ἔργον αὐτοῦ, 'να καταλείπῃ τοὺς παῖδας, ἐπὶ τινὰς ὥρας ἀνευ τῆς ἐκ τοῦ συ-

νεγγρὺς ἐποπτείας καὶ ἐπιτηρήσεως. Ὁ ζήλος ὁ ἀληθής, ἡ πρὸς τὰ γράμματα ἀγάπη καὶ ἡ φιλομουσία οὐδέποτε δικαιολογοῦσι μέτρα τοιαῦτα, ἀτινα μάλιστα τείνουν εἰς ἀληθῆ παραλυσίαν τοῦ καλῶς κειμένου· τὸναντίον ἀπαιτεῖται στήριξις μὲν τούτου, ἐὰν οὐδεμία πρὸς διάσεισιν ὑπάρχῃ ἀφορμὴ ἡθικὴ, ὡς εἰπεῖν, εὐρεσις δὲ καὶ προμήθεια πόρων εἰς ἀρωγὴν τοῦ παρόντος, εἰς ἐμπέδωσιν αὐτοῦ, εἰς ἀσφάλειαν τοῦ μέλλοντος. Ἡ σύνεσις, ὁ λελογισμένος ζήλος, ἡ αὐταπαρνητικὴ ἐπιβάλλει τοῦτο, τὰς τρεῖς δὲ ταύτας ἀρετὰς ἀπαιτεῖ ἡ κοινωνία παρὰ τῶν ἀναδεξαμένων τὴν ἐφορίαν μικρῶς ἢ μεγάλης θρόνων ἢ θηλέων σχολῆς.

Ἐκκλησίαι εἰς τὸν ζήλον καὶ τὴν φιλογένειαν τῶν δυναμένων ἵνα συνδράμωσι τοῖς παρ' ἡμῖν σχολαίοις ἔσται βέβαια περιττή, γινόμενη πρὸς ἀνθρώπους γινώσκοντας τὸ καθήκον αὐτῶν· ἀλλ' ἰδίᾳ περὶ πτωχῶν σχολῶν προκειμένου τοῦ λόγου, σχολῶν μάλιστα, αἵτινες, μολις εἰς δεκάμηνον ζῶν, ἐκ τῶν ἀγίων συναθροίσασαι γυμνητεύοντας παῖδας μορφοῦσιν αὐτοὺς, περὶ σχολῶν τοιούτων οὐκ ἀλυσιτελὴς καὶ στίχος εἰς εὐνοϊκῶς πρὸς τὸ ὑπ' αὐτῶν ἐπιδιωκόμενον ἀγαθὸν ἔργον γραφόμενος. Μετὰ τῆς ἐκκλήσεως ταύτης κλείομεν τὰ μικρὰ ἄρθρα, ὅσα ἐκ τῶν ἐξετάσεων ἀφορμὴν λαμβάνοντες ἐγράψαμεν, εὐχόμενοι αἰσιον τὲ μετὰ δεκαπενθημερίαν σχεδὸν ἀρχόμενον σχολικὸν ἔτος καὶ πάροχον σθένους σωματικοῦ καὶ τῆς ἀνωθεν ἐπιρρώσεως, πρὸς εὐδόκιμον δολιχοδρομίαν ἐν τῷ καλλίστῳ σταδίῳ τῆς πνευματικῆς κινήσεως καὶ ζωῆς, ἥτις ἐδόξατε τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν γένος, ἴδιον καὶ πρῶτιστον αὐτοῦ χαρακτηριστικὸν ἔχον τὴν φιλομάθειαν, ἥς ὕψιστος μὲν προστάτης φιλόλαος ὑπάρχει μονάρχης, ἑλληνοδίκης δ' ἐπευλογοῦσα κόπους ἀκκαμάτων γεωργῶν γίνεται ἡ κοινὴ μήτηρ Μ. τοῦ Χ. Ἐκκλησία.

ΑΜΟΙΒΑΙ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

τῶν ὑπαλλήλων τῶν πατριαρχείων

Ὅτι οἱ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ ἐργαζόμενοι γραμματεῖς καὶ ὑπάλληλοι εἶχον ἴδιον μισθὸν, ἐνέμοντο δὲ καὶ τὰ εἰσοδήματα μητροπόλεων τινων, παρχωρουμένων αὐτοῖς ὑπὸ τίτλον ἐξ ἀρχιῶν τοῦτο γνωστὸν ἔκ τε τῶν ἐκδεδομένων πηγῶν καὶ τῶν πατριαρχικῶν κωδίκων. Οἱ τοὶ δὲ τὸνλάχιστον τινες τούτων ἐλάβανον καὶ γρηματικὸν τι ποσὸν ἐν τε τῇ χειροτονίᾳ καὶ τῇ μεταθέσει ἐκάστου μητροπολίτου. Τοῦτο σημειοῦται ἐν τέλει κώδικος περιέχοντος τὰ ἀπὸ τοῦ 1790—1821 ὑπομνήματα.

Εἰς τρεῖς τάξεις διηρέθησαν τότε οἱ μητροπολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι τοῦ οἰκουμένικου θρόνου· τούτων δ' ἀνῆκον εἰς τὴν Α' τάξιν οἱ ἀρχιερεῖς τῶν ἐπαρχιῶν: Καίσαρ, Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Κυζίκου, Νικομηδείας, Νικαίας, Χαλκηδόνος, Δέρκων, Θεσσαλονίκης, Τερνέβου, Ἀδριανουπόλεως, Προύσης, Ἰκονίου, Πισιδείας, Ἀθη-

νῶν, Τραπεζοῦντος. Λαρίσσης, Ἄρτης, Φιλιππουπόλεως, Σερρών, Δράμας, Ἰωαννίνων, Σμύρνης, Μιτυλήνης, Φιλαδελφείας, Μελενίκου, Μεθύμνης, Σοφίας, Χίου, Χαλδείας, Δημητριάδος, Κορίνθου, Παλαιῶν Πατρῶν, Πότνας, Κρήτης, Βελιγραδίου.

εἰς τὴν Β' τάξιν οἱ ἀρχιερεῖς: Ἀμασείας, Νεοκαισαρείας, Βερροίας, Ρόδου, Διδυμοτείχου, Νέων Πατρῶν, Αἰνίου, Θηβῶν, Παρναξίας, Μεσημβρίας, Βιδύνης, Εὐρίπου, Βιζύης, Ἀγγιᾶλου, Βάρνης, Σηλυβρίας, Εἰνάτης, Γάνου, Σωζοῦπόλεως, Ἀγαθουπόλεως, Μονεμβασίας, Ακκεδαιμονίας, Χριστιανουπόλεως, Ναυπλίου, Ὠλένης, Ἐλυσσῶνος, Σαντορίνης, Σάμου, Ἀνδρου, Αἰγίνης, Πωγωνιανῆς, Νυσσάδας, Δημητριάδας, Σκοπέων, Κεσπεντηλίου, Σαμακοβίου, Πελαγονείας, Σισανίου.

εἰς τὴν Γ' οἱ ἀρχιερεῖς: Ἀγκύρας, Μαρωνείας, Ἀθήνων, Ἰμβρου, Προικονήσου, Λητίτζης, Φαναρίου, Κώου, Τζίκας, Κασσανδρείας, Σιφνομήλου, Τήνου, Φερσάλων, Καρπάθου, Ρέοντος, Ἰασκοπρεστένης, Καττορίας, Βοδενῶν, Δυρραχίου, Κορυτζῆς, Σρουμνίτζης, Βελεγράδων, Γρεβενῶν, Δεβρών, Μογλενῶν, Πρεσπῶν, Βελισσοῦ.

Ἐδίδον δ' ἕκαστος τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων τούτων, μετατιθέμενος ἡ νεωστὶ χειροτονούμενος τοῖς ἐξῆς ἀνωτέροις καὶ κατωτέροις ὑπαλλήλοις: τῷ Μ. πρωτοσυγκέλλῳ καὶ τῷ Μ. ἀρχιδιакόνῳ οἱ τῆς Α' τάξεως ἀνὰ 15 γρόσια, οἱ τῆς Β' καὶ Γ' ἀνὰ 11—τοῖς ἀνθρώποις αὐτῶν ἡ Α' τάξις ἀνὰ 4, ἡ Β' καὶ Γ' ἀνὰ 3—τοῖς διακόνοις καὶ τοῖς ἀνθρώποις τοῦ πατριάρχου ἡ Α' 100, ἡ Β' 75, ἡ Γ' 50—ἄλλα τόσα καὶ διὰ τὰ τῆς εἰδήσεως (γράμματα)—τοῖς κληρικοῖς ἡ Α' 50, ἡ Β' 35, ἡ Γ' 25—τῷ ὑπομνηματογράφῳ ἡ Α' 16, ἡ Β' 11, ἡ Γ' 8—διὰ τὸ μέγα μῆνυμα καὶ αἱ τρεῖς τάξεις ἀνὰ 11—διὰ τὸ μικρὸν μῆνυμα ἀνὰ 5½—τοῖς ἐφημερίοις τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ ἡ Α' 22, ἡ Β' 12, ἡ Γ' 11—τῷ α' κανονάρχῃ ἡ Α' 6, ἡ Β' 4, ἡ Γ' 3—τῷ πρωτοψάλτῃ καὶ λαμπάδαριῳ ἀνὰ 15 ἡ Α', 10 ἡ Β' καὶ 5 ἡ Γ'—τοῖς δύο δομειστικῶς ἡ Α' 16, ἡ Β' 10, ἡ Γ' 8—τῷ Β' κανονάρχῃ ἡ Α' 3, ἡ Β' 2, ἡ Γ' 2—τῷ οἰκονόμῳ ἡ Α' 5, ἡ Β' 4, ἡ Γ' 3—τῷ πριμικληρίῳ ἡ Α' 8, ἡ Β' 6, ἡ Γ' 5—τῷ γιασαντζή ἡ Α' 11, ἡ Β' 8, ἡ Γ' 6—τοῖς εὐταξίαις ἡ Α' 15, ἡ Β' καὶ ἡ Γ' 10—τῷ καπικεχαγιᾷ ἡ Α' 25, ἡ Β' 15, ἡ Γ' 10—τῷ κιατίτῃ ἡ Α' 11, ἡ Β' 8, ἡ Γ' 7—τῷ καπιογλάνῃ ἡ Α' 8, ἡ Β' 6, ἡ Γ' 4—τῷ δευτερεύοντι καὶ οἱ τῶν τριῶν τάξεων ἀνὰ 33—τῷ πορτάρῃ ἡ Α' 8, ἡ Β' 6, ἡ Γ' 4—τῷ γραμματεῖ τοῦ πατριάρχου ἡ Α' 60, ἡ Β' 50, ἡ Γ' 40—τῷ ὑπογραμματεῖ αὐτοῦ 30, 20, 10—τῷ γραμματεῖ τοῦ κοινοῦ 60, 50, 40—τῷ ὑπογραμματεῖ 30, 20, 20—τῷ πατρ. νὰφ 75, 50, 25—τοῖς συνταξιούχοις 30, 20, 10.

Μ.

Πάντα μὲν τοὺς δερματίνους χιτῶνας ποῖοι ἐξεδόσαντο τὸν ἴσχατον διὰ τὸν τῆς κενδοξίας· μόνον οἱ τὴν αὐτῆς μητέρα τὴν αὐταρχικὴν βάλυ-
ΕΛΛΑΣ ΕΚΔΙΚΟΣ

(κερ. ριζ' θεωρητικῶν).

ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΟΔΟΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ.

Ἐν τῷ «Ἐκκλησιαστικῇ» τῆς Σύρου, τῆς 14 ἰουλίου, ἀναγινώσκουμεν τὸ περὶ μισθοδοσίας τοῦ κλήρου μικρὸν ἄρθρον τοῦτο· ἐκρίναμεν καλὸν ἵνα μετενέγκωμεν αὐτὸ εἰς τὰς στήλας τῆς «Ἐκκλησ. ἀληθείας», ὥπως δευχθῇ τίνες ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ ἐκκλησιαστικῇ ἐφημερίδι διατυποῖ ἰδέας καὶ κρίσεις περὶ μισθοδοσίας τοῦ κλήρου ἢ ἐν Σύρῳ ὁρθόδοξος ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή.

«Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐπιθυμοῦσι τὴν βελτίωσιν τοῦ κλήρου συνεκάλεσε καὶ συνεκρότησεν ἐπιτροπὴν ἐξ ἀρχιερέων καὶ λαϊκῶν, ἀμφοτέρων πεφωτισμένων καὶ πείραν ἔχόντων, ἵνα συσχεθῶσι καὶ γνώμην πεφωτισμένην ἐκφέρωσι περὶ μισθοδοσίας τοῦ κατωτέρου κλήρου.

Περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης πολλοὶ πολλὰκις ὑπουργοὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος συσχεφθέντες συντάξαν κανονισμοὺς καὶ νομοσχέδια, πολλὰ δὲ ἐκ τούτων τῶν νομοσχεδίων καὶ τῷ νομοθετικῷ σώματι ὑπεβλήθησαν καὶ ὑπ' αὐτοῦ πολλὰκις ἀνεγνώσθησαν. Πᾶσαι δὲ αἱ ἐκείναι διορισθεῖσαι καὶ ἀποτελεσθεῖσαι ἐπιτροπαὶ περὶ μισθοδοσίας τοῦ κλήρου ὁμοφώνως ἀπεφάνθησαν ὅτι δέον νὰ μισθοδοτηθῇ ὁ κληρὸς, διότι τότε, καὶ μόνον τότε, εἶνε δυνατόν νὰ φυλάττῃ ὁ ἱερεὺς τὴν ἀξιοπρέπειάν του καὶ τὴν ὑψηλὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν του. Καὶ ἡμεῖς συμφωνοῦμεν πληρέστατα εἰς τοῦτο ὅτι πρέπει δηλαδὴ νὰ ἔχῃ ἄφθονα τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καὶ ὁ κληρικὸς, διὰ νὰ δύναται νὰ ζῇ ἀξιοπρεπῶς. Διαφωνοῦμεν ὅμως καὶ ἐνιστάμεθα κατὰ τοῦ τρόπου τῆς μισθοδοσίας καὶ τῆς κατατάξεως αὐτῶν εἰς τὴν θέσιν τῆς λοιπῆς ὑπαλλήλου. Ἡμεῖς ἐννοοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ ἐξευρεθῇ τρόπος, ὥστε ὁ ἱερεὺς ν' ἀπολαμβάνῃ τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἐπιτήδεια αὐτοῦ τε καὶ τῆς οἰκογενείας του παρὰ τῆς ἐνδρίας του· ἡμεῖς ἐννοοῦμεν ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἐνορεῖται, τὰ πνευματικὰ τέχνα πρέπει νὰ ἐννοήσωσι καὶ νὰ αἰσθανθῶσι τὴν ὀφειλὴν καὶ τὸ χρέος, ὅπερ ἔχουσιν εἰς τὸν ἱερέα, ὀφείλουσι δηλονότι νὰ ἐννοήσωσιν ὁρθῶς καὶ ἐπισταμένως τὴν σχέσιν καὶ τὴν ἀναφορὰν τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἱερέως ὑπάρχουσιν. Ναί, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ ποιμαινόμενος λαὸς πρέπει νὰ ἔχουσιν ὑπ' ὄψιν των ὅτι καὶ παρὰ Θεοῦ καὶ παρὰ ἀνθρώπων εἶνε μετ' ἀλλήλων ἀδιαρρήκτως συνδεδεμένοι. Ὁ ἱερεὺς, ὡς πνευματικὸς ποιμὴν, καθήκον ἔχει νὰ συμβουλευῇ καὶ νὰ νοθεύῃ αὐτόν, νὰ εὐχῇται ὑπὲρ αὐτοῦ, νὰ τελῇ μυστήρια καὶ δοξολογίας ὑπὲρ αὐτοῦ, νὰ παρηγορῇ αὐτόν εἰς τὰς θλίψεις καὶ συμφορὰς, νὰ χαίρῃ καὶ νὰ ἀγαλλῇται εἰς τὰς εὐτυχίας καὶ εὐπραγίας του· ὁ δὲ λαὸς, τὸ ποίμνιον, πρέπει νὰ ἐννοῇ, καὶ νὰ αἰσθάνηται ὅτι καθήκον ἱερὸν ἐπιβέβληται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων νὰ φροντίῃ καὶ μεριμνᾷ περὶ τῆς εὐζωίας τοῦ μύσπου τοο, τοῦ ἱερέως του, περὶ τῆς ἀξιοπρεπείας του, καὶ καθόλου περὶ τῆς εὐημερίας καὶ εὐπραγίας του. Ναί, πρέπει νὰ φανατισθῶσι (;) καὶ λαὸς καὶ κληρὸς

πρὸς τέλεσιν τῶν ἐπ' ἄμφω ὑπογρεώσεων των, τῶν ἀνευ γογγυσμοῦ, δυσαρεσκείας καὶ ἐνοχλήσεως πραγματοποιουμένων. Ναί, δέον νὰ αἰσθάνηται εὐχαρίστησιν καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ συνδέσμῳ τούτῳ τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως, τῆς ἀγάπης καὶ ἀλληλοδογηθείας. Ἀλλὰ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ θὰ κατορθωθῇ τοῦτο, νὰ ἐννοῇ δηλονότι ἀκριβῶς ὁ λαὸς, ὅτι θεόθεν καὶ ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τῆς ὑπαρξεως τῆς θρησκείας εἶνε νενομοθετημένον νὰ φροντίῃ περὶ τοῦ λειτουργοῦ του, περὶ τοῦ ἐφημερίου του, νὰ μεριμνᾷ περὶ τῶν ἀναγκαιῶν καὶ ἐπιτηδείων τοῦ ἱερέως του; Πῶς θὰ πεισθῇ, τὸ γε νῦν ἔχον, ὅτι αἱ ἀπαρχαὶ τῶν εἰς αὐτόν ἀγαθῶν πρέπει νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν ἱερέα; Τοῦτο εὐκόλως καὶ ἀνευ ἀντιρρήσεως δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ κατορθωθῇ διὰ τῆς συνετῆς ἐνεργείας τῶν ἐκασταχοῦ ἀρχιερέων, παρινοούντων καὶ συμβουλευόντων μετὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, πεποιθήσεως καὶ πίστεως τῷ εἰς αὐτοὺς ἀνηκοντι ποιμνίῳ, ὅτι ἔχουσιν ἱερὸν, ἱερώτατον καθήκον καὶ ἱερὴν συνήκην. ἤ τις συνδέει ἐξ ὑπαρχῆς καὶ κληρὸν καὶ λαὸν καὶ διαγράφει εἰς ἀμφοτέρους τὰς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ καθήκοντά των. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ σύμφωνα πρὸς τὰς ὑλικὰς δυνάμεις τοῦ λαοῦ, τοῦ ποιμνίου, καὶ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πνευματικὴν δύναμιν τοῦ ἱερέως νὰ κανονίζῃ καὶ ὀρίζῃ τὰ δικαιώματα, τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ἀμοιβαίας ὑποχρεώσεις εἰς ἀμφοτέρους· ἐνῷ, ἂν μισθοδοτηθῇ ὁ κληρὸς ὑπὸ τῆς σεβ. κυβερνήσεως δίκην ὑπαλλήλων, αἱρεται ὁ σύνδεσμος οὗτος, διαρρήγνυται ἡ μεταξὺ κλήρου καὶ λαοῦ συνάφεια καὶ σχέσις καὶ ὡς ξένοι καὶ μηδεμίαν ἡθικὴν συνήκην ἔχοντες θὰ συναντῶνται μόνον εἰς τὰς τελετάς, ὁ ἱερεὺς μὲν ὡς ὑπάλληλος, ὁ δὲ λαὸς ὡς ἐκτελεστής τῶν διαταγῶν τοῦ ὑπαλλήλου τῆς κυβερνήσεως.

Ἐντεῦθεν φρονοῦμεν ὅτι ὁ λαὸς καὶ οὐχὶ ἡ Κυβέρνησις πρέπει νὰ ἐννοῇ ὅτι καθήκον ἔχει νὰ παρέχῃ τῷ ἱερεῖ, τῷ πνευματικῷ του πατρὶ. πάντα τὰ ἀγαθὰ, τὰ δυνάμενα νὰ ἐπαρκώσιν αὐτῷ καὶ τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ. Ναί, ὁ λαὸς, ἡ κοινότης, καὶ ἐν μιᾷ κοινωνίᾳ ἡ προσέχουσα ἐπωδότης νοήμων τάξις, ὀφείλει τάχιον νὰ σκεφθῇ συζητοῦσα μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς περὶ τοῦ τρόπου καὶ τῶν μέσων πρὸς αἴσιον καὶ εὐάρεστον ἀποτέλεσμα τῆς τῷ λαῷ καὶ τῷ κλήρῳ ἀποκλειστικῶς ἀνηκούσης ταύτης ὑποθέσεως.

Ἀλλ' ἴσως τις εἴπῃ ὅτι εὐδοῦται μὲν καὶ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅτι ὀφείλει νὰ παρέχῃ τῷ ἐφημερίῳ ὅ,τι ἂν ἀρμόζῃ εἰς αὐτόν· τοῦτο ὅμως δὲν θὰ γείνη καὶ ἀφρημὴ καὶ αἰτία νὰ ᾖ καὶ ὁ ἱερεὺς πεπαιδευμένος, οἷον θέλει καὶ ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάπτυξις, μόρφωσις καὶ πρόοδος τοῦ λαοῦ. Ὅτι δηλονότι τὰ παρεχόμενα παρὰ τοῦ λαοῦ τοῖς ἐφημερίοις δὲν θὰ ᾖ τοιαῦτα, ὥστε νὰ προκαλῶσι καὶ νὰ ἐλκύωσι τοὺς πεπαιδευμένους καὶ μεμορφωμένους εἰς τὸ ἀξίωμα καὶ ἐπάγγελμα τοῦτο. Βεβαίως μὲν ὅμως ἡμεῖς, ὅτι ἀρκεῖ νὰ συμβληθῇ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ μετὰ τῆς κοινότητος ἢ κοινωνίας τῆς ἐχούσης ἀνάγκην ἱερέως, ἀρκεῖ ὁ ἐκλεχθὸς μένος νὰ ᾖ μέλος

της κοινωνίας ή της κοινότητας, την οποία θά ποιμάνη, άρκει νά ήνε άπόσχυλος και άπόφοιτος μιάς τών ιερατικών σχολών, άρκει νά τιμάται και νά προτιμάται διά νόμου ο άπόφοιτος αύτων υπό της Έκκλησίας και υπό του λαού, και τότε τό έργον εύδοϋται, καθόσον ο έκλεχθείς νά ιερατεύη θά σπουδάση πρώτον έν τή ιερατική σχολή, και κατόπιν γινόμενος ιερεύς σύμφωνα πρὸς τήν ύπόσχεσίν του θά ποιμάνη τήν κοινότητα, της οποίας είνε μέλος, έχων έν αύτῇ ως συμπατριώτης τά όλίγα κτήματά του, έχων και τά προσφερόμενα υπό του ποιμνίου του κανονικά βοθηήματα και δώρα δι' ών νά δύναται άνέτως νά συζῇ μετά των συμπολιτών του. Τά διατυπούμενα δέν είνε επιπόλαιοι σκέψεις και θεωρίαι, άλλ' είνε πράγματα έξ αύτης της πείρας προελθόντα και έρημοσθέντα έν τῇ καθ' ήμās εκκλησιαστική σχολή. Παρέχασιν όμως ποιούντες ένταύθα λέγοντες, ότι πρέπει νά διαρρυθμισθῇ και διακανονισθῇ πρὸς τό βέλτιον ο κανονισμός και τό καταστατικόν τό διευθινόν και κυβερνών τά ιερατικά σχολεία· διότι ως έκ της άτελείας των, ούτε λειτουργεῖ ούτε έπαρκει ή περιγραφόμενη και διακασσόμενη έν αύτοῖς πνευματική ύλη πρὸς διδασκαλίαν των φοιτώντων και πρὸς μόρφωσιν της καρδίας και ανάπτυξιν της διανοίας των κατόπιν άποσχόλων γινόμενων.

Ναι, λέγοντες και μετά πεποιθήσεως διατεινόμεθα ότι και του άνεπτυγμένου και του πεπαιδευμένου και του μη άνεπτυγμένου και μη πεπαιδευμένου είνε αδύνατον νά μη ταρχθῇ και κλονισθῇ ή πεποίθησις άποῦ μάθη ότι ο ιερεύς του, ο μεσίτης του, ο πνευματικός του πατήρ μισθοδοτεῖται και πληρώνεται, ως ο αστυνομικός κλητήρ, διά νά πρεσβεύῃ υπέρ του λαοῦ, και νά τελῇ τά μυστήρια αὐτοῦ. Η πράξις αὕτη άνυπερβλήτως θά κάμῃ εἰς άμφοτέρους τούτους μεγάλην αἰσθησιν, μεγάλην πνευματικήν ταρχήν, διότι οὐδεπώποτε ούτε ή ιουδαϊκή συναγωγή ούτε ή χριστιανική ορθόδοξος Έκκλησία είχε τήν συνήθειαν ταύτην, οὐδέ κατά διάνοιαν εἰς τούς δυναμένους και άρμοδίους επήλθεν ή ιδέα αὕτη ότι οι θῦται και λάτραι των θείων μυστηρίων είνε θεμιτόν, είνε εύχρεστον παρὰ τῷ Θεῷ, είνε εύδόκιμον, είνε εύλογημένον και σύγχεχωρημένον νά λαμβάνωσι μισθόν, εξισούμενοι οὕτω πρὸς τούς λοιπούς υπαλλήλους. Παρελείπομεν δέ νά εκθέσωμεν ένταύθα ότι άμφιβάλλομεν, αν οι ιερεῖς και λειτουργοί μισθοδοτούμενοι θά εκτελῶσι τά σπουδαία και βρέα καθήκοντά των τά εκτάκτως νύκτωρ και μεθ' ήμέραν παρουσιαζόμενα, έχοντας υπ' όφιν των ότι και άρνούμενοι θά έχωσι τόν μισθόν των και τήν βοθηϊαν εκείνων, οὔτινες μισθοδοτοῦσιν αὐτούς. Δέν θέλομεν νά οἰζώμεν τό ζήτημα τοῦτο της συνειδήσεως, άλλ' οὐχ ήτσον, επειδή και οὔτοι είνε άνθρωποι, και φύσει ανθρώπινα ελαττώματα έχοντες, πολλά πράγματα θά παρέχωσιν εἰς τήν Έκκλησίαν και πολλά δίκαια παράπονα θά εγείρουνται κατ' αὐτῶν παρὰ των ποιμαινομένων. Και τοῦτο άκριβῶς πρέπει νά μελετηθῇ παρὰ των άρμοδίων, των μελλόντων νά νομοθετήσωσι τήν μισθοδοσίαν του κλήρου.

Άλλά τούτων οὕτως έχόντων, πάλιν παρουσιάζεται ή άποχρώστα ένστασις, πῶς εἶναι δυνατόν βαπτίζόμενοι ἐπὶ των ύποδειχθέντων μέτων νά προσέλθωσιν εγγράμματοι και έπιστήμονες εἰς τήν τάξιν του κλήρου, αν δέν έχωσιν έκ των προτέρων βεβαιότητα τακτικού και ώρισιμένου τινος μισθοῦ. Η ένστασις αὕτη είνε αλήθης, είνε λογική και πρακτική, άλλά έχει και τά τρωτά της, άτινα δέν συνηγοροῦσιν υπέρ αὐτης. Διότι και έκ της πείρας γνωρίζομεν και έκ ταύτης πεπεισμένοι εἰμεθα διά τό μέλλον ότι εκείνοι οι θεολόγοι εκείνοι οι του Πανεπιστημίου πτυχιούχοι, εκείνοι οι της Ριζαρίου σχολῆς τελειόφοιτοι θά προσέλθωσιν εἰς τήν Έκκλησίαν και θά προτιμήτωσι τό αξίωμα και επάγγελμα του ιερέως, οὔτινες συναισθάνονται ότι δέν δύνανται νά ζήσωσιν εἰς άλλα επαγγέλματα, ή τελείως άπέτυχον εἰς αὐτά, οι δεινροί διηλοντί, οι άμελεῖς, οι ήμιμαθεῖς, οι τούς τύπους και τά εἶδη της Έκκλησίας περιφρονούντες, οι εἰς τά δόγματα και τά θεσπίσματα αὐτης άπιστοῦντες και τήν οὐσίαν και ιστορικὴν αλήθειαν της Έκκλησίας άρνούμενοι. Οι εἰς φρονούντες όμως, οι ζηλωταί της Έκκλησίας, οι εύδόκιμοι και πιστοί, οι έγκρατεῖς του λειτουργικοῦ και δογματικοῦ αὐτης μέρους, οι αἰσθνόμενοι και νοούντες κατὰ πλάτος και βάθος τήν άποστολήν και τόν σκοπόν της του Κυρίου ήμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ Έκκλησίας, οι σκεπτόμενοι τά βάρη αὐτης, και έν ένὶ λόγῳ, οι δυνάμενοι νά ζῶσιν έν εύημερίᾳ και μη γινόμενοι ιερεῖς, οι τοιοῦτοι είνε δύσκολον νά προσέλθωσιν εἰς τήν Έκκλησίαν και βάρη τοιαῦτα, οἷα έχει ή ανατολική ορθόδοξος Έκκλησία νά αναλάβωσι. Τί πρέπει λοιπόν νά γίνη; διότι πάντες έννοομεν ότι άνάγκη επείγουσα είνε νά επέλθῃ τάχιον βελτίωσις τις και εἰς τόν κατώτερον κλήρον· οὐδέν άλλο, τό γε νῦν έχον δύναται νά γίνη, εἰμή νά υποχρεωθῶσιν οι έν ταῖς ιερατικαῖς σχολαῖς μορφούμενοι και άπόσχυλοι γινόμενοι νά χειροτονῶνται ιερεῖς, σύμφωνα πρὸς τόν σκοπόν της εισαγωγῆς των εἰς τά ιερατικά ταῦτα σχολεία και της υποτήξεως, ήν έκ των προτέρων έδωκαν και οὔτινες οπωσδήποτε κατὰ τε τό θεωρητικόν και λειτουργικόν μέρος της Έκκλησίας άτακθέντες θά δύνανται νά γίνωσι και χρηστοί λειτουργοί και διδάσκαλοι αγαθοί. Αὕτη περίπου είνε ή γνώμη του « Έκκλησιαικοῦ », φρονούντος· ότι και πρακτική είνε και χρήσιμος και πρόξενος πολλῶν αγαθῶν, αν υπό των δυναμένων και άρμοδίων εισακουσθῇ. Περὶ του ζητήματος τούτου και καθόλου περὶ της υποθέσεως ταύτης φρονεῖ ο « Έκκλησιαστής » ότι καθήκον έχει εκτενέστερον νά επανέλθῃ εκθέτων τήν ταπεινήν του γνώμην και τὰς ταπεινάς του σκέψεις, εκπληρῶν οὕτω τήν ήθικὴν υποχρέωσιν του, τήν ως έκ της θέσεώς του επιβαλλομένην· διότι φρονεῖ ότι εγγίζει ο καιρὸς, εφθασεν ή ήμέρα, καθ' ήν και οι ιεράρχαι και οι μετ' αὐτῶν συνδεόμενοι πνευματικῶς λαοί πρέπει νά συσκέπτονται περὶ του ιερέως, του πνευματικοῦ πατρὸς, μεθ' οὗ οἰκείως και οἰκογενειακῶς έν χαρᾷ και ολιψῇ θά διαβιῶσιν».

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ
ΤΗΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
 ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Ἡ ἀγγλικανὴ ἐκκλησίᾳ οὕτω θυγάτηρ τῆς ῥωμάνας ἐκκλησίας μετέτρεψεν φυσικῶς τοῦ σχίσματος τῆς Ῥώμης. Ὅτε Ἐρρίκος ὁ Η΄ ἀπερωρίσθη ἀπέριψε τῷ ὄντι τὸν ζυγὸν τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ σὺν τοῖτοις δὲν μετέβαλε καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις καὶ ἔμεινε σχισματικὴ. Ὅτε Ἐδουάρδος ὁ Σ΄ μετέβαλε τὴν ἀγγλικανὴν ἐκκλησίαν διὰ τῆς ἐν αὐτῇ ἐγγύσεως προτεσταντικῆς αἵματος, ἀπέριψε μὲν τὰς ῥωμαϊκὰς αἱρέσεις, ἀλλ' εἰσήγαγεν ἀντ' αὐτῶν προτεσταντικὰς. Καὶ λοιπὸν τὸ σχίσμα διέμεινε τὸ αὐτό. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἔτι ἡ ἀγγλικανὴ ἐκκλησία ἀπέριπτε πάσας τὰς ῥωμαϊκὰς αἱρέσεις καὶ παρεδέχετο πάντα τὰ ὀρθόδοξα δόγματα, ἤθελεν ἔτι διατελεῖ σχισματικὴ ἐκκλησία· διότι ἀπ' οὗ ὁ δεσμός τῆς καθολικῆς ἐνότητος διεκόπη ὁρατῶς, πρέπει ἐξ ἀνάγκης ὁρατῶς ν' ἀναζευχθῇ. Ἀόρατος ἡ πνευματικὴ ἔνωσις εἶναι ἀνωφελὴς ἐν ὁρατῇ ἐκκλησίᾳ· ὡς πρὸς τοῦτο, ἡ προτεσταντικὴ γνώμη περὶ τῆς ἀοράτου ἐκκλησίας εἶναι τόσον ἰσχυρὰ μεταξὺ τῶν ἀγγλικανῶν, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ τὰ μάλιστα προκεχωρημένοι κληρικοὶ, οἵτινες ἐμφαντικῶς διδάσκουσι τὸ ὁρατὸν τῆς ἐκκλησίας, διαμιάς μετατρέπονται εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀοράτου, ἅμα ὡς προταθῇ τὸ ζήτημα: ἐὰν ἔχωσι καθήκον ἢ ὀχι νὰ ἐνωθῶσιν ὁρατῶς τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκείνῃ ἣν εὗρον ἀληθῆ. Εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ προτεσταντισμοῦ νὰ μὴ διδῇ σημασίαν εἰς τὸ σχίσμα καὶ τὴν αἵρεσιν· τὸ χαρακτηριστικὸν δὲ τοῦτο εἶναι ἔξοχον ἐν τῇ ἀγγλικανῇ ἐκκλησίᾳ. Οὐδεὶς ἀρνείται ὅτι ὁ καθολικισμὸς καὶ ὁ ὀρθολογισμὸς διδάσκονται ἐλευθέρως καὶ ἀτιμωρητῇ κατὰ τὸ πλάτος καὶ τὸ μήκος τῆς ἀγγλικανῆς ἐκκλησίας. Οὐδεὶς ἀρνείται, ὅτι ἡ ἀρχαία ἐκκλησία τοῦναντίον μετὰ ζήλου ἐπηγρύπνει διὰ τὴν καθαρότητα τῆς καθολικῆς πίστεως καὶ συνήρχετο εἰς οἰκουμένικας συνόδους, ἵνα ἀπορρίψῃ τὸ αἰρετικὸν δηλητήριον ἐκ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, ἵνα διατηρήσῃ αὐτὴν ἐν ὑγιείᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ. Καὶ ὅμως οἱ τὰ μάλιστα ὀρθόδοξοφρονεῦντες ἀγγλικανοὶ εὐχαριστοῦνται νὰ διατελῶσιν ἐν ἐκκλησιαστικῇ κοινωνίᾳ μετὰ τῶν αἰρετικῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν. Τὸ παραδοξὸν τοῦτο φαινόμενον δὲν δύναται νὰ λογισθῇ ἄλλως, εἰμὴ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὁ προτεσταντισμὸς ἐρριζώθη εἰς αὐτὰς τὰς καρδίας τῶν ἀγγλικανῶν μετ' ἐποικισδότητος γνώμας καὶ ἂν ἔχωσι. Τὸ διαμένειν ἐν τῇ ἀγγλικανῇ ἐκκλησίᾳ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἐκπροτεσταντισμοῦ αὐτῆν, ὅπερ ὁ δόκτωρ Πιούτζε ἀξιοῖ νὰ πράξῃ, εἶναι ἀπαράλλακτον τῷ διαμένειν ἐν ταῖς φλοῇ καίαις οἰκίαις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ σῶσαι τοὺς ἐνοί-

* Συνέχεια τεύχους Α΄, σελ. 438.

κοῦντας ἐν αὐτῇ. Δὲν πρέπει νὰ ἐξέλθῃ, τις καὶ νὰ ἐξαγάγῃ καὶ τοὺς κατοίκους, ἢ πρέπει νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὰς φλόγας; Τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἀπολύτως δὲν δύναται νὰ οἰκῇ ἐν ἐκκλησίᾳ, ἐν ἣ ἡ αἵρεσις εἶναι ἀνεκτὴ. Ἐὰν ὁ δόκτωρ Πιούτζε προτάγῃ τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος τοὺς ὁρατοὺς ἐν τῇ ἀγγλικανῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι αὕτη μετ' ὅλας τὰς ἐν τῷ περιβάλλῳ αὐτῆς αἱρέσεις, εἶναι ζῶν κλάδος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἔχει μέγα λάθος. Ἄς παρατηρήσῃ γύρωθεν, καὶ θὰ εὕρῃ εἰς ἐκάστην ἐκκλησίαν ἡ αἵρεσις τοιούτους καρποὺς τοῦ Πνεύματος, εἰς τινὰς περισσοτέρους, εἰς τινὰς ὀλιγωτέρους. Οἱ καρποὶ οὗτοι τοῦ Πνεύματος γεννῶνται ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν χριστιανῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐνεκα τῆς αὐτῶν *ignominie invincibilis* ὄντως τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας, εἰσὶν ἀναμφισβητήτως μέλη τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας. Ἐὰν ἀγγλικανοὶ τινες διακρίνωσι μεταξὺ τῆς θρησκείας τῆς ἀναγνωριζομένης ὑπὸ κράτους (*establishment*) καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἵνα ἀποδώσωσι τὰς αἱρέσεις εἰς τὸ *establishment* καὶ καθαρίσωσιν οὕτω τὴν ἐκκλησίαν των, τὸ ἐπιχείρημα πίπτει, ἀπ' οὗ οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξιγνίσῃ τὴν ὀρθοδικὴν γραμμὴν. Ἄς ἀποκτήσωμεν παντοιοτρόπως τὸν χριστιανισμὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, καίτοι ἡ νῦν γενεὰ δύναται νὰ θεωρῇ αὐτὸν ἄκομψον, ἄχαριν, δεισιδαίμονα καὶ ἀσυμπληθῆ· ἄς ἀπορρίψωμεν δὲ τὸ καθ' ὑπερβολὴν διυλισμένον ἀφέψημα τοῦ κατὰ τὸν ἸΘ' αἰῶνα χριστιανισμοῦ τοῦ συρμοῦ, τοῦ τόσῳ τελειοποιουμένου καὶ τρυφεροῦ τὴν καρδίαν, τοῦ τόσῳ συμπαθητικοῦ καὶ περιεκτικοῦ, ὥστε δὲν περιλαμβάνει μόνον πάσας τὰς χριστιανικὰς αἱρέσεις, ἀλλ' ἐναγκαλιζέται ἀναμεικρωμένους ἰουδαίους, μωαμεθανούς, ζωράστρας καὶ βραχμάνους. Οἱ ἀγγλικανοὶ ἐπίσκοποι καυχῶνται ἐπὶ τῇ περιεκτικότητι τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν, μὴ γνωρίζοντες ὅτι τὰ ἐν αὐτῇ κακῶς ἀναμειγμένα στοιχεῖα συνιστῶσι θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν καὶ, καίτοι ἀνεπαισθῆτως, ἐνεργοῦσιν εἰς τὴν ἀξάνουσαν ἀπιστίαν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι οὐσιωδῶς ἀποκλειστικὴ, δηλαδὴ ἀνεπίδεκτος πλάνης. Ἡ ἀλήθεια δὲν δύναται νὰ παραδῇ ἢ νὰ παρμελήσῃ τὴν πλάνην χάριν τῆς εἰρήνης. Τούτου ἐνεκεν ὁ Ἱερεμίας (6, 14) λέγει: «Καὶ ἰῶνται τὰς πληγὰς τοῦ λαοῦ μου ἐλαφρῶς λέγοντες: Εἰρήνη, εἰρήνη, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ εἰρήνη» (κατὰ τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον)· «Ἰδοὺ δι' εἰρήνην ἔχουσι μεγαλειτέραν πικρίαν» (Ἠσ. 38, 17). «Τάδε λέγει Κύριος, στήτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς καὶ ἴδετε καὶ ἐρωτήσατε τρίβους Κυρίου σιωνίων· καὶ ἴδετε ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίσετε ἐν αὐτῇ καὶ εὐρήσετε ἀγιασμὸν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν» (Ἱερ. 6, 16). Ἡ ἀλήθεια πρέπει νὰ μάχεται κατὰ τῆς πλάνης· ὁποῦδήποτε εὐρίσκει αὐτήν· δὲν πρέπει νὰ συνεργῇ τῇ πλάνῃ, δὲν πρέπει νὰ συμβαδίζῃ αὐτῇ, διότι «τὴς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος» (Β' Κορινθ. 5, 14). Ἐὰν αὕτη ἐνέργει οὕτως ἤθελεν ἤδη καταστήσει εἰς κατὰστασιν ἀδιαφορίας

καὶ ἀρχίσει ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἑαυτῆς ὑπάρξεως ἐρω-
τῶσα μετὰ τοῦ Πιλάτου «Τί ἐστὶν ἀλήθεια;» Ἡ ἀδια-
φορία αὕτη εἶναι ἡ βᾶσις τῆς «συσώμου ἐνώσεως»,
ὡς ἀντικειμένης τῇ αἰτομικῇ χωρισμῷ (corporate
reunion-individual secession). Πρέπει λοιπὸν τὸ αἰτο-
μον νὰ διατελῇ ἡσύχως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣν γνωρίζει
οὕσαν λεκανοσπέννην, ἕως οὗ οἱ λοιποὶ τῶν συναδέλφων
τοῦ θεωρήσωσιν ὅτι πρέπει νὰ τὴν ἐγκαταλείπωσι; Δὲν εὐ-
θύνεται τὸ αἶτομον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; Δύναται ἡσύχῳ
πνεύματι ν' ἀποτινάξῃ ἐκ τῶν ὤμων τοὺς ἐν τῇ εὐθύνην ἐπὶ
μαῖς διεσπασμένους ἐκκλησιαστας. Γεννηθεὶς ἐν τοιαύτῃ ἐκ-
κλησίᾳ δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐν αὐτῇ διαμονὴν
του, ἀρὸς ὃ Θεὸς ἔδωκεν αὐτῷ ὀφθαλμοὺς τοῦ διακρίνειν
τὸ φῶς τοῦ σκοτός; (ἔπειτα συνέλξει)

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

περὶ καταγραφῆς τῶν κατοίκων Κ]πόλεως.

Τῆς σεβ. αὐτοκρ. κυβερνήσεως διαταχθέντος ὅπως γένη-
ται νέα ἀπογραφή τῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσας, διὰ
τῶν ὑπαλλήλων τοῦ τμήματος τῆς στατιστικῆς ἐν τῇ
ὑπουργείῳ τῶν ἐσωτερικῶν, τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον
ἀπέλυσε τὰς ἐγκυκλίους ταύτας πρὸς τοὺς κατ' ἐνορίας
προϊσταμένους:

Εὐλαδέστατοι προϊστάμενοι τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν Πό-
λεως, Γαλατᾶ καὶ Καταστένου καὶ τιμιώτατοι ἐπίτροποι
καὶ μουχτάριδες καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιαν-
νοὶ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ
εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Ἐστω γνωστὸν πᾶσιν ὑμῖν ὅτι ἡ σε-
βαστὴ αὐτοκρατορικὴ κυβερνήσις ἐπιθυμοῦσα ἵνα καταρ-
τίσῃ ληξιαρχικὰ βιβλία ὅσω τὸ δυνατόν ἐντελέστερα,
καὶ τοῦτο πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν τῶν ὑπάρχον αὐτῆς,
ἀδικουμένων πολλάκις καὶ ζημιουμένων πολλαχῶς ἐκ
τῆς ἐλλείψεως τοιούτων βιβλίων, προτίθεται ἀπὸ τῆς
πρώτης τοῦ προτεχοῦς αὐγούστου ἵνα ἐνεργήσῃ νέαν πλη-
ρεστέραν γενικὴν καταγραφὴν τῶν τε ἀρρένων καὶ θη-
λέων, ἐνηλίκων ἢ καὶ ἀνηλίκων, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ αὐ-
τῶν τῶν ξένων ὑπάρχον. Ἐπειδὴ δὲ ἐζήτησε πρὸς τοῦτο
τὴν συνδρομὴν καὶ τῶν ἡμετέρων πατριαρχείων, ἀξιώ-
σασα ἵνα διὰ τῶν κατὰ τόπους προϊσταμένων τῶν ἱερῶν
ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μουχτάριδων, συντελεσθῶσι τὰ πα-
τριαρχεῖα εἰς ἐντελὴ ἐπιτυχίαν τοῦ κοινωφελούς τούτου
σκοποῦ, διὰ ταῦτα προτρέπομεθα διὰ τῆς παρούσης ἐκ-
κλησιαστικῆς ἡμῶν ἀποδείξεως ὑμᾶς τε τοὺς . . . προϊ-
σταμένους τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ πάντας τοὺς μουχτάρι-
δας καὶ πάντας ὑμᾶς τοὺς λοιποὺς εὐλογημένους χριστιαν-
νοὺς, ἵνα οἱ μὲν προϊστάμενοι καὶ μουχτάριδες παράσχωτε
προθύμως, συνωδᾶ ταῖς ἐιδικαῖς, δι' ἐπὶ τούτῳ δοθέντων
ἐντύπων φυλλαδίων ὁδηγίαις, περὶ τῆς γενικῆς ταύτης
ἀπογραφῆς, τὴν συνδρομὴν ὑμῶν καὶ ἀντιλήψιν εἰς τοὺς
ἐπισκεφθισομένους τὴν συνοικίαν ὑμῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ
τούτῳ ὑπαλλήλους τῆς Σ. κυβερνήσεως, ὑμεῖς δὲ οἱ λοι-
ποὶ εὐλογημένοι χριστιανοὶ σπεύσητε ἵνα ἐμφανισθῇτε ἐν
τῷ τόπῳ τῆς καταγραφῆς, καὶ καταγράφωντες ἅπαντα τὰ

ἐν ταῖς οἰκίαις ὑμῶν μέλη, ἐφοδισθῇτε διὰ τοῦ ἀπαι-
τουμένου δηλωτικοῦ ὁσμανεῖ, ἐνθεν μὲν ἐκτιμώντες ἐν
τούτῳ τὴν πρόθεσιν τῆς Σ. αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως,
ἥτις ἐστὶν ὡς εἴπομεν ἡ σύνταξις τακτικῶν μητρώων πρὸς
τὸ συμφέρον τῶν ὑπάρχον αὐτῆς, ἐνθεν δὲ ἔχοντες ὑπ' ὁ-
φει δτι τοῦντεῦθεν οὐδεμία πράξις ὑμῶν διὰ τῶν πατριαρ-
χείων διενεργουμένη, οἷον ἀγοραπωλησίαι, ἢ μεταβίβασις
κτῆματος, ἢ λήψις διαβατηρίου καὶ τὰ παρὰ τὰς δύνα-
ται νὰ ἐνεργηθῇ ἀνευ ἐμφανίσεως τοιοῦτου ὁσμανεῖ,
καὶ ὅτι ὅσοι δὲν ἤθελον ἐφοδισθῇ ἐγκαίρως δι' αὐτοῦ, ἐν
μῖα τοιαύτῃ λίαν συνήθει διὰ τὸν ἀστικὸν βίον περιπτώ-
σει οὐ μόνον θέλουσιν ὑπόκεισθαι εἰς πληρωμὴν προστίμου
κατὰ τὸν κανονισμόν, ἀλλὰ καὶ θέλουσιν ὑφίστασθαι τὰς
συνεπεῖας τῆς τοιαύτης παραμελήσεως, τῆς ὑποθέσεως
αὐτῶν ἀναδυσσόμενης καὶ καθυστερούσης ἐπὶ βλάβῃ τῶν
ιδίῳ αὐτῶν συμφερόντων. Πεποιθότες ἀδισταχῶς ὅτι οἱ
πάντες φανήσεσθε πρόθυμοι καὶ θέλετε διευκολύνει ἕκα-
στος τὸ ἐφ' ἑαυτῷ τὸ ὠφελιμώτατον τῆς Σ. αὐτοκρατορι-
κῆς κυβερνήσεως μέτρον, ἡρωμὴν εὐάρεστον παρέχοντες
πᾶσιν ὑμῖν εἰς ἐκφρασιν θερμῶν εὐχῶν καὶ θεήσεων ὑπὲρ
τοῦ γαληνοτάτου καὶ φιλολάου ἡμῶν ἀνακτοῦ Σουλτάν
Ἀβδούλ Χαμήτ γ' ἂν αὐθέντου ἡμῶν, τοῦ πατρικῶς μερι-
μνῶντος ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν ὑπὸ τὸ αὐτοκρατορικὸν
Αὐτοῦ σκήπτρον διατελούντων πιστῶν Αὐτοῦ ὑπάρχον.
Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος εἴη μετὰ πάν-
των ὑμῶν. Ἀω πδ' ἰουλίου κδ'.

Ἐκ τοῦ Τοποτηρητῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου

† Ἐφέσου ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ ἐν Χριστῷ εὐχέτης

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΝΕΑΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ ΕΥΜΕΝΕΙΑΣ πρὸς τὸ γένος καὶ
τὴν Ἐκκλησίαν ἔχομεν ν' ἀναγγεῖλωμεν τεκμήριον, ἐν
τῇ προσωπῇ τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ οἰκουμενι-
κοῦ θρόνου μητροπολίτου Ἐφέσου κ. Ἀγαθαγγέλου. Ἡ
Α. Α. Μ. ἡδύκοιτο ν' ἀπονεύμῃ τῇ Α. Σ. τὸ παράσημον
Μεδζιτιέ Α' τάξεως, τιμῶσα οὕτω τὴν εἰς τὸ κράτος καὶ
τὴν Ἐκκλησίαν ἀφοσίωσιν καὶ τὸν λελογισμένον ζήλον
καὶ τὴν σύνεσιν, μετ' ἧς ἀπὸ τετραμηνίας ὁ γεναρὸς μη-
τροπολίτης Ἐφέσου διευθύνει ὡς τοποτηρητῆς τὰ πράγ-
ματα τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀποστολικοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου.

Ἐν πολλαῖς ἐφημερίσιν ἐλληνικαῖς τε καὶ μὴ βλέπο-
μεν ἐκδιδομένας διαφόρους εἰδήσεις περὶ τῶν ἡμετέρων
ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, τὴν μὲν ἀλήθειαν διαστρε-
φούσας, φήμας δὲ καὶ λόγους ἀνυποστάτους μεταδίδου-
σας ὑπὸ τινων ἐντεῦθεν ἀνταποκριτῶν. Καὶ περὶ μὲν τοῦ
Moniteur de Rome, δι' ὅσα ἐν τῇ ἀριθμῷ 174 τοῦ Γ'
ἔτους (18)30 ἰουλίου) ἔγραφεν οὐδὲν λέγομεν, διότι ἡ αὐτὴ
πάντοτε κατὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐξακολουθεῖ τα-
κτικὴ τῆς ῥωμᾶνας ἐκκλησίας. Λυπούμεθα ὅμως περὶ τῶν
ἁμογενῶν ἐκείνων τῶν τὰ πάντα χλευάζοντων καὶ ψεύδῃ
περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς γράφωντων, οἷον καὶ τὸ περὶ ψευδοειλ-

τίων τῶν σεβασμ. Βιζύης καὶ Καρπίνου. Ἡ ἱστορία ἀποφανθῆναι περὶ πάντων, αὐτῆς δ' ἀπεκδεχόμεθα τὴν ἐτυμολογίαν. Δυνάμεθα ὁμῶς καὶ νῦν ν' αὖ διακηρύξωμεν ὅτι κακῶς ἐγράφη δι' ἐγγράφου ἐντεῦθεν, ἀνυπόστατα δὲ καὶ μοχθηρὰ ψεύδη εἰσι τὰ περὶ τοῦ ψευδοελεῖου τοῦ σεβ. μητροπολίτου Βιζύης γραφέντα.

Ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἔρχοντος καπικεχαγῆ Σταυράκη ἐπένδῃ Ἰωαννίδου ἐπεσκέψατο τῇ κυριακῇ μὲν τὴν Α. Ὑψ. τὸν Μ. βεζύρην, τῷ δευτέρῳ δὲ τὴν Α. Ἐξ. τὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευμάτων.

Ἀπονενοημένη πρᾶξι ἀνθρώπου φρενοβλαβοῦς τοιμηθεῖσα κατὰ τῆς Α. Σ. τοῦ μητροπολίτου Κυζίκου κ. Νικοδήμου ἤγειρε κατὰ τοῦ αὐτουργοῦ τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν. Ἀνθρώπος τις, ἔχων διαφορὰν πρὸς τινὰ συνεχώριον, ὑπῆκοον τῆς Ἑλλήν. κυβερνήσεως, ἐν Περὰμῳ, ὑποπτεύων αἰτία τῆς ἀποτυχίας τὴν Α. Σεβ. εἰς ἣν ἀπέδιδε καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἐκεί ἀρχῆς κατεδάψιν τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἀπειλούσης κηρυμνισμὸν ἐπὶ τῆς γεινιχζούσης ἱερᾶς ἐκκλησίας, καὶ προηγουμένως ἤρξατο καταφερόμενος κατὰ τὸ τοῦ ἑλλήνος ὑποπροξένου καὶ τοῦ μητροπολίτου, ἀπειλῶν ὅτι θέλει φονεῦσαι ἀμφοτέρους. Ἡ Α. Σ. μεγίστην ἐπίεικεν ἐπιδικνύμενος ἡρνήθη. πρὸς πολλῶν προτροπόμενος, ν' αὖ καταγγεῖλῃ τὸν ἐλεεινὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς ἀρχάς, ὅτε οὗτος τῇ 23 τρέχοντος ἐπετέθη δι' ἐγγειριδίου ἐκ τῶν ὀπισθεν κατὰ τοῦ σεβ. μητροπολίτου, ὅστις, ἀρωγῇ θεῇ, καὶ τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν εὐλαδῶν ὀρθοδόξων αὐτοῦ τέκνων ἐσώθη τοῦ κινδύνου. Ὁ φρενοβλαβὴς ἄνθρωπος παρεδόθη εἰς τὰς ἀρχάς, ὥπως ὑποστῇ τὴν ἐπιβαλλομένην αὐτῷ ὑπὸ τοῦ νόμου ποινὴν.

Προχθὺς ἀφίκετο διὰ τοῦ αὐστριακοῦ τῆς Βιέννης ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Δέκων κ. Ἰωακείμ προερχόμενος ἐξ Ἰσλ. Ἡ Α. Σ. ὑφίσταται νῦν ἐν Κωνσταντίνῳ τὴν ὀρθοθεσίαν ὑπὸ τῆς σεβ. κυβερνήσεως πενθήμερον κἄθαρσιν. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀτμοπλοίου ἀφίκετο καὶ ὁ ἐν Μασσαλίᾳ μεγάλτιμος ὁμογενὴς κ. Στ. Ζαφειρόπουλος.

Ἰσπανήνιον ἐκ τῆς Ἑσπερίας ὁ ἐν Γερμανίᾳ ἐπὶ τετραετίαν τὴν θεολογίαν σπουδάζας φίλος ἡμῶν κ. Βασίλειος Γεωργιάδης, ἄλλοτε καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς, οὗ τοσαῦτα ἔζητο λόγοι ἀρετῆς ἀπὸ διετίας ἐδουλοῦσάμενος ἐν τῇ «Ἐκκλητ. ἀληθείᾳ».

Ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὁ ἐν τῇ Κεντρικῇ ἱερτικῇ σχολῇ διδάσκαλος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς αἰδεσμ. πρεσβύτερος κ. Θεόδωρος Μαντζουράνης.

Ἐκ τῶν ἐφημερίδων καὶ ἐξ ἰδίων ἐπιστολῶν ἐγνώσθη ὅτι ἡ κωμόπολις Μαρμαρᾶ κατεστράφη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ μεγάλῃς πυρρῆς. Ἡ πόλις ὅλη ποιησάμενος ἐκκλησίαν εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δημοσίου, ὅπερ ἀεὶ ποτε πρόθυμον ἔσπευσε καὶ σπεύδει εἰς ἀντακούσιν τῶν ὑπὸ τοιαύτων δυστυχημάτων δοκιμαζομένων.

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΟΥΓΓΡΟΒΑΣΙΑΣ.—Ὁ νέος καθεδρικός ναὸς θὰ κτισθῇ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κόλτσας, ἀπέναντι τῆς λεωφόρου ἀκαδημίας. Θὰ στοιχίσῃ δὲ ὑπὲρ τὰ πέντε ἐκατομμύρια φράγκων. (Ἰρίς, 16 ἰουλ.)

Ἡ σφοδρότης, μετ' ἧς ὁ σεβαστὸς διδάσκαλος συντάκτης τοῦ «Ἀνατολ. ἀστέρως» ἀπήντησεν εἰς τὰ μετὰ τινος εὐλαθείας περὶ αὐτοῦ γραφέντα ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ», σφοδρότης, ἧς ἐνεκεν ἀφῆκε καὶ ἀριθμὸν 25 ἐπὶ τοῦ

τελευταίου φύλλου τῆς ἐφημερίδος· αὐτοῦ (ᾗν μὴ ἀπατώμεθα 42) καθιστᾷ ἀδύνατον εὐπρεπῆ τινα πρὸς αὐτὸν ἀπάντησιν ἐν ταῖς στηλαῖς τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας». Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐνταῦθα περιοριζόμεθα ν' αἰκωμεν αὐτῷ ὅτι μεταγράφει τὴν «Ἀλήθειαν» ἐν πολλοῖς, αἱ δὲ λοιδορίαι καὶ ὕβρεις εἰσὶν ὑπεκφυγαὶ ἀπαντήσεως. Περὶ τῆς εἰς τὸ βωτισκὸν ἀρχαιολογικὸν συνέδριον προσκλήσεως τοῦ Μ. Γεδεῶν ἐνέπεσεν εἰς ἀπάτην μοχθηροῦ ἀνθρώπου, κινδύλους αὐτῷ δόντος συμβολάς. Τὸ πρὸς τὸν Μ. Γεδεῶν ἐπίσημον προκλητῆριον ἐπέδωκεν αὐτῷ ἰδίᾳ χειρὶ ὁ πρὸ ὄρος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ συνεδρίου καθηγητὴς Ν. Κοντακῶφ, τὸ δὲ πρὸς τὴν Μεσαιωνογραφικὴν ἐταιρίαν ἐστὶν ἰδιαίτερον, καὶ τὸ πρὸς τὸν Μ. Λογοθέτην ἐστάλη, πολὺ κατόπιν, ἡμῶν τε συστάσει καὶ πρὸ πάντων τῶν ἀγαπητῶν φίλων Γ. Π. Βεγλερῆ καὶ Ἐλευθερίου Γ. Ταπεινοῦ. Ὁ «Ἀστὴρ» ψεύδεται. Αἱ δὲ κατὰ τοῦ συντάκτου τῆς «Ἀληθείας» καὶ κατὰ τοῦ τυπογραφείου καὶ περιοδικοῦ ὕβρεις, σαρκασμοὶ, λοιδορίαι καὶ προπηλακισμοὶ κείσθωσαν ἀναγνώσματα τεμνὰ, «καίμηλια ἐσθλὰ καὶ νέοισι χρήσιμα», πρὸς ἡθικὴν βέβαια μέρωσιν αὐτῶν, τοῖς ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ διδασκάλου Β. Δ. Καλλιφρονος μορφουμένοις. Περὶ λογοκλοπίας ὁ σεβ. σὺ δὲ διδάσκαλος συκκοφαντεῖ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ, ἀπλῶς ἐκδιδόντα ἀνέκδοτα μεσαιωνικὰ ἔγγραφα καὶ οὐχὶ διδακτικὰ βιβλία.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Ἡ ἐπ' ἡμέρας ἐφημερίς τῆς «Γαλλικῆς Δημοκρατίας» ἐδημοσίευσε μακρὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ πρὸς τὸν πρόεδρον Γρεβὺ παρέχουσαν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ στατιστικὰς πληροφορίες περὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1877 μέχρι τοῦ 1882. Κατὰ τὸ 1877 εἶχεν ἡ Γαλλία 71.547 δημοτικὰ σχολεῖα εἰς 2 ἑφορῶν 4.716.935 πλῆρες, τῷ δὲ 1882 ὁ ἀριθμὸς τῶν μὲν σχολείων ηὐξήθη εἰς 75.635, τῶν φοιτητῶν εἰς 5.311.211. Ἀπὸ τοῦ 1882 μέχρι τοῦ 1883 ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων, καὶ μάλιστα τῶν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως συντηρουμένων, προσηυξήθη κατὰ 1513. Κατὰ τὸ 1879 εἰδοῦσαν ἐν Γαλλίᾳ 41.712 δημοτικὰ διδάκται, ἄνευ διπλώματος, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τούτων ὁσημέραι ἐλαττοῦται, ἀναπληρουμένων ὑπὸ διδασκάλων πτυχιούχων. Τὰ ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀναλώματα τοῦ κράτους κατὰ τὸ 1882 συνεπώθησαν εἰς 102 ἐκατομμύρια, ἐνῶ κατὰ τὸ 1877 ἀνέρχοντο μόνον εἰς 12 1/2 ἐκατομμύρια. Ἀρ' οὗτο εἰσῆλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ δωρεὰν ἐκπαίδευσις, νοεῖται οἰκοθῆναι ὅτι καὶ τὰ δημοτικά ἀναλώματα ηὐξήθησαν ἀναλόγως, εἰ καὶ οἱ νομοὶ καὶ οἱ δῆμοι τελοῦσι καὶ αὐτοὶ μὲν μέρους τῶν δαπανημάτων.

(«Νέα Ἠμέρα» 14 ἰουλίου)

Ὁ ὑπουργὸς τῆς παιδείας ἐπαφόρτισε τὸν κ. Χατζδαίου νὰ μελετήσῃ τὸν ὀργανισμὸν τῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς Ἑλβετίας. (Ἰρίς, 16 ἰουλ.)

ΑΡΧΑΙΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ, εὐδοκίμως τὰ διδάξας ἐν οἰκογενεαῖς καὶ σχολαῖς ζητεῖ παραδόσεις εἰς εἰκούς καὶ σχολάς.—Ἡ διεύθυνσις εἰς τὸ γραφεῖον ἡμῶν.

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίνται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμῖαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΟΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
41

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἑσταθὺς μετρητῆρας ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προστατείαις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 3, ἐν τῇ ἐξωτερικῇ φράγκᾳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΤΗ 4 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1884, ΣΑΒΒΑΤΟΝ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ἀφελὴς ἀποψις τῶν ἀξιώσεων τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένων ταῖς ῥωμαϊαῖς χριστιανικαῖς Ἐκκλησίαις. Ὁμολογία συνέχ.— Κώδης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Σπ. Κ. Παπαγεωργίου). Μνημεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ 19 αἰῶνος· ἀμυσιθήσεις περὶ τοῦ «ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν»· ἐκδόχοντος Μ. Ι. Γεδεών· συνέχ.— Ἐιδήσεις· Ἐκκλησία Ἀθηνῶν—Ἀρχαιοῦτες, ἐπιστῆμαι, γράμματα.

Ἔνεκεν ἐργασίας ἐπείγουσας ἐν τῷ πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ, ἡ «Ἐκκλ. ἀληθεία» ἐκδίδεται καὶ σήμερον εἰς 3 σελίδας.

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ

ΤΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Οἱ ἀγγλοκαθολικοὶ δὲν θέλουσι νὰ ἔχωσιν ἑνὸν κοινὸν μετὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἀλλ' οὐδὲ θέλουσιν ἐπίσης νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἀγγλικανὴν ἐκκλησίαν. ΣΥΜΦΩΝΟΥΜΕΝ ΑΥΤΟΙΣ. Μὴ ἀκούετε τὴν σειρήνιον τῆς Ῥώμης φωνήν. Ἡ νῦν ἐκκλησία ὑμῶν εἶναι φυσικῶς τῷ λόγῳ διεφθαρμένη καὶ σχισματικὴ, καὶ τούτου ἕνεκα οἱ τρακαριανοὶ ὠπισθοχώρησαν εἰς τὴν προμεταρρυθμιστικὴν ἐκκλησίαν· ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἐγῇ καὶ ἡ ἐκκλησία ἐκείνη ἦτο σχισματικὴ· ἀλλὰ διατὶ δὲν ὀπισθοχωρεῖτε ὀλίγους αἰῶνας περαιτέρω, εἰς τὴν ἐβδόμην οἰκουμένην σύνοδον τῆς πρὸ τοῦ σχίσματος ἐκκλησίας; Ἐκεῖ εἶναι ἡ ἀναμφίδολος ἐκκλησία, ἥς καὶ αὕτη ἡ Ῥώμη ἦτο μέρος, ἐκκλησία ἀνευ σχίσματος καὶ αἰρέσεως (ἴδε πρὸς περισσotέραν πληροφορίαν ἡμέτερον δοκίμιον αἰ ἀρχαία ἀληθὴς ἀγγλικὴ ἐκκλησία, ἐν τῇ ὀρθ. καθολ. ἐπιθεωρήσει, τόμ. Θ', σελ. 1—14). Ἐὰν οἱ ἀγγλικανοὶ ὀπισθοχωρήσωσι μέχρι τῆς περιόδου ἐκείνης, οἱ ὀρθόδοξοι θ' ἀναγνωρίσωσιν αὐτοὺς ὡς γνήσιους τῶν ἀδελφῶν, ὁ δὲ καθολικὸς δεσμός ὁ ἀποκοπεί διὰ τοῦ ῥωμαιοῦ σχίσματος ὁ ἀναδύσθῃ πάλιν ὁρατῶς. Τούτου ἕνεκα ἡμεῖς δὲν λέγομεν, ὅπως ἡ Ῥώμη «ἀποχωρήσθητε!» ἀλλ' «ἐπιστρέψατε!» Ἐπιστρέψατε εἰς τὸν ἀρχαῖον οἶκόν σας, εἰς τὸν λαμπρὸν οἶκόν σας· ἄφετε τοὺς Λατίνους νὰ λά-

βωσι τὸν δρόμον τῶν διατηρήσατε τὴν γλῶσσαν σας, τὰς τελετάς σας, τὰ ἔθιμά σας, ὡς εἶχετε αὐτὰ τὸ πάλαι πρὶν ἢ ὑποβάλλετε τὸν τράχηλόν σας ὑπὸ τὸν παπικὸν ζυγόν!

Οἱ ἀγγλικανοὶ φυσικῶς θὰ ἐπιθυμῶσι νὰ μάθωσι τὴν γνώμην τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν. Δὲν διακρύπτει ταύτας οὔτε ἀκύρους (ὅπως ἡ Ῥώμη) οὔτε ἐγκύρους· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐλλείπει ὁ βαθμὸς ἐκεῖνος τῆς βεβαιότητος ὁ ἀπολύτως ἀναγκαῖος διὰ πᾶν μυστήριον, ἀναχειροτονεῖ τοὺς ἐνομένους αὐτῇ ιερεῖς. Δὲν θέλομεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἱστορικὸν μέρος τοῦ ζητήματος, ἀλλ' οἱ ἀγγλικανοὶ γενικῶς λησμονοῦσιν ὅτι ἐν ταύτῃ ὑπάρχει καὶ δογματικὸν μέρος. Ὑπάρχει στοιχειῶν τι ἐν τῇ ἀγγλικανῇ ἐκκλησίᾳ, ὅπερ οὐσιωδῶς ἐπηρεάζει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ζήτημα. Ἡ πλειονοψηφία τῶν ἀγγλικανῶν εἶναι ἐν τῇ πίστει προτεστάνται, οἱ δὲ ἐπίσκοποι (ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαίρεσεων) εἶναι μέλη τῆς Χαμηλῆς καὶ Πλατείας ἐκκλησίας. Εἶναι δὲ παράδοξον γεγονός ὅτι ἐξ ὅλων τῶν προτεσταντικῶν ἐπισκοπικῶν ἐκκλησιῶν οὐδὲ καὶ μιᾶς αἱ χειροτονίαι ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καίτοι λ. γ. οἱ Μοραβοὶ ἔλαβον τὴν ἐπισκοπικὴν ἀξίαν παρὰ τινος ἀποστάτου Ἑλλήνου ἐπισκόπου. (Ἡ ὑπὸ ἐνὸς ἐπισκόπου χειροτονία, καίτοι ἂν τι κανονικὴ, εἶναι ἀναμφιδόλως ἐγκυρὸς). Ὑπάρχει ἄρα γέ τι ἐν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ τοῦ προτεσταντισμοῦ, ὅπερ ἀναγκαιῶς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀναγνωρίσαι τὰς ὑπὸ τῶν προτεσταντῶν τελουμένας χειροτονίας; Μάλιστα. Ὑπάρχει τι ἐν τῇ προτεσταντικῇ διδασκαλίᾳ, ὅπερ καταστρέφει τὴν περὶ ἱερωσύνης καθολικὴν ἰδέαν ὡς *qualitative* διακεκριμένην τῆς λαϊκότητος, — ὅπερ ὑποσκάπτει τὴν καθολικὴν περὶ τῆς ἱεραρχίας ἰδέαν, ὥστε δὲν ἀρίνει ἄλλο, εἰμὴ τὸ ψιλὸν ὄνομα καὶ τὸν τίτλον μιᾶς ἀπλῆς τιμητικῆς τάξεως. Τούτο τὸ τι εἶναι ἡ διδασκαλία, κοινὴ πάσαις ταῖς προτεσταντικαῖς ἐκκλησίαις, καὶ ἐρ' ἥς ἡ ἀγγλικανὴ χαμηλὴ ἐκκλησία βασιλεῖται (ἀγρίως ἀποκηρύττουσα μυστηριακὸν τινα χαρακτῆρα), ἡ διδασκαλία λέγω τῆς γενικῆς ἱερωσύνης πάντων τῶν πιστῶν. Λέγουσιν οὖν: Μόνον χάριν τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐκολίας ἀνθρωποὶ τινες ἀφωρίσθησαν πρὸς τὸ ἔργον τῆς διακονίας. Δὲν εἶχον ἰδιαιτέρας θείας δυνάμεις δοθεῖ-

* Συνέχεια τεύχους Μ', σελ. 598.

σας αὐτοῖς μυστηριακῶ τῷ τρόπῳ. Ἐκαστος λαϊκὸς εἶχε τὰς αὐτὰς δυνάμεις, καίτοι περιεμένετο χάριν τῆς εὐταξίας ἢ μὴ ἐξασκῆ αὐτάς. Ἡ γενικὴ ιερωσύνη, τὸ κεντρικὸν τοῦτο δόγμα τοῦ προτεσταντισμοῦ καταστρέφει τὴν εἰς προνομιοῦχόν τινα ταξιν ιερῶν καὶ ἐπισκόπων πίστιν. Ἐκεῖ ὅπου τὰ ὀνόματα διετηροῦντο ἔτι, ἡ ἀρχικὴ οὐσία καὶ σημάσια τῶν ὀνομάτων τούτων ἀπώλετο ἀνεπιστεπτεῖ. Ἐχουσι τὰ ἄρθρα τῆς ἀγγλικανῆς θρησκείας συνταχθέντα ὑπὸ μεμαρτυρημένων προτεσταντῶν, τὴν ἐλαχίστην νύξιν ὡς πρὸς τὸν μεσσιανικὸν (sacerdotal) χαρακτήρα τῆς ιερωσύνης. Ἡ λέξις *priest* δὲν ἐσημαίνει παρ' αὐτοῖς ἱερέα ἀλλ' ἀπλῶς πρεσβύτερον (elder). Ἐπίσκοπος δὲν ἐσημαίνει παρ' αὐτοῖς «τὴν ἀκρότητα τῆς ιερωσύνης», ἀλλ' ἀπλῶς ἐπιτηρητὴν ἢ ἐφορον (superintendent or overseer). Ὅπου τοιαῦται γινώμει ἐπικρατοῦσιν, ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει βεβαιότης τῆς εὐσυνειδητοῦ τηρήσεως βλαβερῶν ἐκείνων, ἃ τινὰ θεωροῦνται ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ἀναγκαῖα πρὸς τὴν ἔγκυρον τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς ιερωσύνης. Ἐὰν ὁρθόδοξοι ἐπίσκοποι (ἢ αἱρετικοὶ τινες, ὧν αἱ χειροτονίαι ἀναγνωρίζονται ὡς ἔγκυροι ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας), ἐνωθῶσι τῇ προτεσταντικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ χειροτονήσωσιν ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους ἐκτελοῦντες πάντα τὰ ἀπαιτούμενα καὶ ἀναγκαῖα κατὰ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν πρὸς τὸ ἔγκυρον τῆς χειροτονίας, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τοιοῦτοι κληρικοὶ ᾔθελον ἀναγνωρισθῆ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ἔγκυρον ἔχοντες (καίτοι ἀντικανονικῶς) τὴν χειροτονίαν τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἱερέως καὶ δὲν ᾔθελον ἢ δὲν ᾔδυνάτο ν' ἀπαιτηθῇ ἀναχειροτονία κατὰ τὴν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐνωσίν των. Ἀλλ' εἰάν ἕμως αὕτη ἡ ἰδέα τῆς μεσσιανικῆς (sacerdotal) ιερωσύνης ἀπωλέσθῃ, πῶς δύναται λογινῶς νὰ προσδοκᾶται ὅτι οἱ ἐπίσκοποι θὰ ἐμμένωσιν ἐν τῇ *forma et materia sacramenti*, ὡς ἀπαιτεῖται παρὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ χειροτονίᾳ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων; Ἐτοιμαζόμεθα ν' ἀκούσωμεν τοὺς ἀγγλικανοὺς ἀποκρινομένους: «Οἱ ἐπίσκοποι ἡμῶν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρεκκλίνωσι τῶν τύπων, οἵτινες διαγράφονται ἐν τῷ εὐχολογίῳ, κατὰ τὴν χειροτονίαν ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων· τοιοῦτοτρόπως δίδεται πᾶσιν ἡ ἀπαιτούμενη βεβαιότης· ἐρευνήσαντες τοὺς τύπους τούτους καὶ ὁ ἀποδῆς ἀσφαλῆς ἐν τῷ κρίνειν τὰς χειροτονίας ἡμῶν. Εἶναι ἀρά γε οἱ ἀγγλικανοὶ ἐπίσκοποι καὶ ὁ κληρὸς τόσον αὐστηροὶ καὶ εὐσυνειδητοὶ τηρεῖται τῶν ἐν τῷ εὐχολογίῳ διαγραφόμενων; Οἱ ἀγγλοκαθολικοὶ ἔχουσιν ἄλλο τι νὰ εἴπωσι περὶ τούτου. Δὲν παραπονῶνται ἐξδομάδα μεθ' ἐξδομάδα περὶ τῶν τῇ χαμηλῇ ἐκκλησίᾳ ἀνελκόντων ἐπισκόπων αὐτῶν καὶ τοῦ κλήρου,

ὡς περιφρονούντων τὰς διατάξεις τοῦ εὐχολογίου; Ἀλλ' ἂν ἀκούσωμεν τί τὸ μέγα ἀγγλικανὸν κηρὸς ὁ *judicious* κηρικός Hooker λέγει: «Ἀπᾶσα ἡ ὁρατὴ ἐκκλησία οὕτω ὡς ἀληθὴς καὶ ἀρχικὸς σκοπὸς πάσης ἐξουσίας δὲν ἐπέτρεψε κανονικῶς ἄλλῳ τινι, ἐκτὸς τῶν ἐπισκόπων μόνων νὰ χειροτονῶσιν· ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὅπως ἡ συνήθης πορεία πρέπει ἐν πᾶσι τακτικῶς νὰ διατηρῆται, οὕτω δὲ νὰ τὸν εἰς τινὰς περιστάσεις ν' ἀποβῇ ἀναγκαῖον ν' ἀποκλίνωμεν ἐκ τοῦ συνήθους γινόμενου». Ἀφ' οὗ ὁ ἐπίσκοπος Cosins ἐπανελημμένος μετέλαθεν ἐν πρεσβυτεριαναῖς ἐκκλησίαις, πρέπει νὰ ἐρρύντιεν ὀλίγον ἐὰν ὁ λειτουργὸς ἦτο ἐγκύριος χειροτονημένος ἱερεὺς ἢ ὄχι. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Hall (ὅστις εὐρίσκεται ἐν τῇ σειρᾷ (catena) τοῦ δόκτορος Ηἰούε) ἐκπεφρασμένως λέγει περὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ τῆς ἀγγλικῆς ἐκκλησίας χαρακτήρος: «ΠΑΝΤΕΣ ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ τύπος οὗτος δὲν εἶναι οὐσιώδης πρὸς ὑπαρξιν μιᾶς ἐκκλησίας». Ὡς βλέπετε ἡ ἀγγλικὴ ἐκκλησία ἐν παρέχει διὰ τὴν διατήρησιν ἐγκύρων χειροτονιῶν ἀσφαλεστέρας ἐγγυήσεις ἄλλης τινος προτεσταντικῆς ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας.

Ἦδη ἔχομεν νὰ ἐξηγήσωμεν ὀρθοδόξους τινὰς διδασκαλίας, αἵτινες εἰσὶν ἀληθινὴ δοκιμασία καὶ πέτρα σκανδαλῶν εἰς πλείστους ἀγγλικανούς καὶ εἰς ἐκείνους ἐπίστῃς, οἵτινες εἰσὶν ἄλλως καλῶς διατεθειμένοι πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, διδασκαλίας, ὧν ἡ ἀρνήσις δεικνύει πόσον βαθέως ὁ προτεσταντισμὸς ἐρριζώθη εἰς τὰς σάρκας τοῦ ἀγγλικανοῦ σώματος, καὶ πόσον τὸ φαινόμενον καθολικὸν πρόσχημα εἶναι μᾶλλον εὐεὶδὲς ἢ πραγματικόν. Αἱ διδασκαλαὶ αὗται εἰσὶν ἡ ἐπίκλησις τῶν ἀγίων καὶ ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λειψάνων. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι τοιαύτη ἀγρία προτεσταντικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῶν διδασκαλιῶν τούτων ἐν τοῖς τοῦ δόκτορος Λιτλδέαλ (Littledale) ἀπλοῖς λόγοις κατὰ τῆς τῇ ῥωμάνῃ ἐκκλησίᾳ ἐνώσεως, φέρεται τὸ ὄνομα ἀνδρὸς, ὃν ἐξετιμῶμεν σχεδὸν ὡς ἀνέκοντα τῇ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν, ἀλλ' ὅστις εἶναι, ὡς ἥδη βλέπομεν, καθ' αὐτὸ καὶ γνήσιος προτεστάντης, καὶ πικρὸς πρὸς τούτοις προτεστάντης. Ἐνῶ ἐν τοῖς προτέροις συγγράμμασί του ὡμίλει μετὰ σεβασμοῦ περὶ τῆς «ἀγίας» ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἥδη στιγματίζει τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν σύνοδον τῆς «παρηκμακυίας» ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (Decrepit Eastern Church). Ἐὸν τοῦτο εἶναι πρὸς τὰ προσωπρόδοος, δυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν νὰ ἴδωμεν καὶ ἄλλὰς τινὰς διδασκαλίας πιπτούσας μετ' ὀλίγον.

Ἀλλ' ἂν ἀρχίσωμεν ἐξετάζοντες τὴν περὶ τῆς προσκύνησεως τῶν εἰκόνων ὀρθόδοξον διδασκαλίαν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ ὀρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ δὲν ἐπιτρέπονται λαξευταὶ εἰκόνες (εἰδωλα). Καὶ λοιπὸν, κυρίως εἰπεῖν, δὲν παραβαίνουμεν τὴν δευτέραν ἐντολήν. Ἀλλὰ τὸ βάρος τῆς ἐντολῆς δὲν περιλαμβάνεται κατ' οὐδένα λόγον ἐν τῇ λέξει «εἰδωλον», ἀλλ' ἐν τῇ ἀπαγορεύσει τοῦ ποιεῖν ὁμοῖωμα τῆς Θεοῦ τῆτος· λαμπρότατα

* Σ. Μ. Οὐδέμια ἐκκλησία εὐθύνεται δι' ὅ,τι δὲν διδάσκει πανταχοῦ συμβάλλουσι καταρτίσεις.

εκφράζει τὴν ἰδέαν ταύτην ὁ Δοιλιγγερος (Heidenthum un Judenthum σελ. 805). 'Εν 'Εξόδῳ Κ', 4, 5 καὶ Δευτερονομίῳ Ε', 8 οὐδὲ καὶ λέξεις ἀναφέρεται ὅτι ἀπηγόρευεν ἀπολύτως τοῖς Ἰσραηλίταις τὸ ποιεῖν εἰκόνα ἢ ὁμοίωμα ἐκτὸς μιᾶς, τῆς τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ λατρεῦναι Αὐτὸν ἐν τῷ σχήματι τούτῳ ἢ τῇ συμβολικῇ παραστάσει. 'Εναντίον τοῦ ἔθνισμοῦ, ὅστις διαρκῶς κατεβίβαζε τὸν Θεὸν ἐν τῇ φύσει καὶ ἀναιμίνωνεν Αὐτὸν σωματικῶς μετ' αὐτῆς, ὁ 'Ιεχωῶθ ἔδει νὰ γινώσκῃται καὶ λατρεύῃται ὑπὸ τῶν 'Εβραίων ὡς ὁ ἀόρατος Θεὸς μὴ ἔχων σχῆμα ψήλαφτόν ἢ φθορτόν, ἀλλὰ μᾶλλον καθόλου ὢν ἀπὸ τοῦ κόσμου διακεκριμένος. Ἰδοὺ τί ἡ ἐκτενεστέρα ῥωσικὴ κατήχησις λέγει: «'Απαγορευόμεθα (ἐν τῇ Β' ἐντολῇ) νὰ προσκυνῶμεν εἰδῶλα ὡς ὑποτιθεμένης θεότητος ἢ ὁμοιώματα ψευδῶν Θεῶν». (Ὅτι αἱ εἰκόνες ἀπηγορεύοντο γενικῶς εἶναι πλάσματα τῶν εἰκονοκλαστῶν. Δὲν ἦτο Αὐτὸς ὁ Θεὸς ὅστις διέταξε τὴν κατασκευὴν δύο Χερουβίμ, ἵνα ἐπισκιάζωσι τὸ ἐλατήριον (carroreth): Δὲν ἦτο Αὐτὸς ὁ Θεὸς ὅστις «ἀνακέκληκεν ἐξ οὐρανοῦ» τὸν Βεσελεὴλ καὶ τὸν 'Ελιὰθ καὶ ἐπέπλησεν αὐτοὺς «πνεῦμα θεοῦ σοφίας καὶ συνέσεως καὶ ἐπιστήμης ἐν παντὶ ἔργῳ διανοεῖσθαι καὶ ἀρχιτεκτονῆσαι, ἐργάζεσθαι τὸ χρυσὸν καὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸν χαλκόν... καὶ εἰς τὰ ἔργα τὰ τεκτονικά τῶν ξύλων ἐργάζεσθαι κατὰ πάντα τὰ ἔργα» ('Εξόδ. ΛΑ', 1—6); Καὶ λοιπὸν οὐδεὶς χριστιανὸς δύναται νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὰς εἰκόνας τῶν Χερουβίμ ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἁγίων, διότι Αὐτὸς ὁ Θεὸς διέταξε καὶ μάστιγα ἐσχεδίασεν αὐτάς ἐμπνεύσας τὸν Βεσελεὴλ καὶ τὸν 'Ελιὰθ καὶ ὅμως ταῦτα φαίνονται κατὰ τι ἄνοστα εἰς τὴν γνῶσιν καὶ ἄχρηστα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ δόκτορος Λίτλ-δέαλ, διότι (αὐτόθι σελ. 26) προσθέτει εἰς τὰς λέξεις: «τὰ ὁμοιώματα τῶν Χερουβίμ εἰς τὰ ἅγια τῶν Ἀγίων» τὴν ἀξιοσημείωτον ταύτην παρατήρησιν: «ἐν/α ὅμως εἰς μόνον ἄνθρωπος ἔβλεπεν αὐτὰ καὶ τοῦτο ἅπασι τοῦ ἐθνικοῦ». Ἐρωτῶμεν: ἡ ἀρχὴ τοῦ ποιεῖν ὁμοιώματα ἦτο ὁρθὴ ἢ ἐσφαλμένη; Ἐὰν ἐσφαλμένη, τότε οὐδὲ καὶ εἰς ἅπασι τοῦ ἐθνικοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἴδῃ αὐτά: ἐὰν ἦτο ὁρθή, τότε ἅπασι ὁ λαὸς δύναται νὰ πράξῃ τὸ ἴδιον. Τὰ Χερουβίμ δὲν ἀπεμακρύνθησαν ἐκ τῆς ὁφείας τοῦ λαοῦ (ὡς ὁ δόκτωρ Λίτλ-δέαλ φαίνεται συμπεραίνων), διότι ἡδύναντο ν' ἀποδῶναι ἀντικείμενα εἰδωλολατρείας, ἀλλὰ διότι συνεδέοντο τῷ ἱλαστηρίῳ καὶ τῇ shechinah τοῦ τυπικοῦ τούτου μυστηρίου τοῦ προτυποῦντος τὴν πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἀγίᾳ εὐχαριστίᾳ τῆς Καινῆς διαθήκης. Ἐὰν τὰ Χερουβίμ ἦσαν ἐπικίνδυνα εἰς τὴν ὁψιν τοῦ λαοῦ, διατί δὲν ἐδίστασεν ὁ Κύριος νὰ διατάξῃ τὸν Μωϋσῆν: «Ποίησον σεαυτῷ ὄφιν καὶ θές αὐτὸν ἐπὶ

σημείου, καὶ ἔσται ἐὰν ὁ ἄνθρωπος πᾶς ὁ δεδηγμένος ἰδὼν αὐτὸν ζήσεται» (Ἀριθ. ΙΑ', 8). Πῶς ἡδύνατο τοιοῦτόν τι ὁμοίωμα νὰ ἔχῃ θεραπευτικὴν δύναμιν; 'Ενυπῆρχεν ἄρα γε ἐν τῷ χαλκῷ τοιαύτη θυμασμία ἰδιότης: τὸ ἐν 'Ιω. Ι', 14. 15 χωρίον ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὸ μυστικόν. «Καθὼς Μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ οὕτως ὕψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον». Ἰδοὺ ἀκριβῶς ἡ διδασκαλία τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων. Τοιαῦτα εἰκόνες εἶναι βεβαίως κατὰ τι περισσώτερον τῆς ἱστορικῆς παραστάσεως, εἶναι εἶδος ἐκωφραζομένου λόγου. Ἐγένοντο πρὸς τὸν σκοπὸν. ἵνα οἱ πιστοὶ δύνωνται νὰ προσεύχωνται ἐνώπιον αὐτῶν, ὅπως οἱ Ἰσραηλίται ἐκτεντικῶς ἀπέβλεπον πρὸς τὸν ὄφιν. Καὶ ὅπως οἱ Ἰσραηλίται δὲν ἐσῶντο ὑπὸ τοῦ χαλκοῦ ὁμοιώματος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἱατροῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὗ ὁ ἱλαστικός ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θάνατος καὶ ἡ κατὰ τοῦ ἐν τῷ περὶ τὴν ὁρθοδόξου τελεία νίκη προεκυβήκοντο ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ σημείου ὄφιν τοῦ Μωϋσέως. οὕτω καὶ τὰ πνεύματα τῶν ὁρθοδόξων αἰρούνται, διὰ τῆς πίστεως, ἐκ τῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰκόνων πρὸς τὴν μόνον πηγὴν πάσης χάριτος Ἰησοῦν Χριστόν τὸν ἀρχιερέα ἡμῶν. Ἐὰν ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὴν μακαρίαν Παρθένον, τοὺς ἀποστόλους ἢ ἄλλους ἁγίους, τὰ πνεύματα καὶ αἱ προσευχαί ἡμῶν δὲν μένουσι μετ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀνέρχονται μετ' αὐτῶν εἰς τὸν θρόνον ἐκείνου, ἐξ οὗ μόνον προέρχεται πάντα ὅσους ἀγαθῇ. Ἐνταῦθα θὰ εἰπωσιν οἱ εἰκονοκλάται: «ἀφ' οὗ δυνάμεθα ἄνευ εἰκόνων καὶ δὲν χρῆζομεν ταιούτων ἀσθεῶν βλαπτηρίων, ἵνα προσεγγίσωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν. διατί νὰ μεταχειρίζομεθα αὐτάς;» Δὲν ἀμφισβητοῦμεν τὴν ἐλευθέραν τῷ Θεῷ προτέγγισιν, ἣν εἶχον καὶ οἱ Ἰσραηλίται, καὶ ὅμως ὁ Θεὸς ἠθέλησεν ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ταύτῃ περιστάσει, ἵνα ἀποταθῶσιν Αὐτῷ διὰ μέσου τοῦ χαλκοῦ ὄφινος. Διατί; τότε δὲν ἐγνωρίζον, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐδῆλωσεν ἡμῖν τὴν βαθεῖαν τοῦ Πατρὸς Αὐτοῦ βουλήν. Ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, τὸ ὄργανον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διακηρύττει ἡμῖν ὅτι ἡ πρέπουσα χρῆσις τῶν εἰκόνων ἀποδίδει ἡμῖν σωτηριωδέστατη. Διατί; Ἐν μέρει διότι εἶναι ἀναγκαῖον συμπλήρωμα εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων, ὡς θὰ εἶδωμεν μετὰ ταῦτα. (Ὁ καθ' αὐτὸ λόγος θὰ γνωρισθῇ ἡμῖν ὅταν πάντα τὰ ἐπιπροσθεῖντα καλῶματα ἀβῶσι καὶ ἴδωμεν Αὐτὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον.

ἔπεται συνέχεια

* Ὁ ἐν διαλέξει τῶν ἐκτοῦ λόγου, εἰ καὶ ἀληθὴ λέγει, στήσις βουλομένης γνωστικῆς τῆς τοῦ διαβόλου νόσον νοσεῖν».

ΙΩΑΝΝΗΣ ἁγ. ΚΑΙΜΑΚΟΣ
(λόγος δ' περὶ ὁπακοῦς II)

Τῶν ἐκτοῦ κακῶν τὰ ἀκούστα εἰσιν ἔργα.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ
(ἐκτ. ὁρθοδ. πίστεως βιβλ. Δ', 96).

* τῆς μεταξὺ τῶν δύο Χερουβίμ ὁφείας τοῦ Κυρίου ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου καὶ τῷ ναῷ τοῦ Σολομώντος. Ἡ λέξις δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἱγ. Γραφῇ, εἶναι ὅμως ἐν χρῇσιν ἐν τοῖς Τετρουμίοις πρὸς ἐκφράσιν τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, τῆς μεγαλειότητος τοῦ Θεοῦ τῆς ἐννοήσεως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐν τῷ ναῷ. Σ. Μ.

ΚΩΔΗΞ

τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Μέγα ἐνδιαφέρον διεγείρει ἀπὸ τινος ἐν τοῖς φιλολογικοῖς καὶ ἐπιστημονικοῖς κύκλοις ἡ ἀνακάλυψις κώδικος τινος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γενομένη ἐν Πιερουπόλει ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Harkavy. Τὸ χειρόγραφον, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ χειρόγραφα εἰσὶν ἰδιοκτησίαι, κατὰ τὸν κ. H. προσώπων, ἅτινα δὲν τῷ ἐπετρέπη νὰ ὀνομάσῃ. Καὶ ἐνταῦθα δὲ, καθὼς καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιέργους ὑποθέσεις, πάλιν τὸ ὄνομα Ἑλληνοῦ ἀναμειγνύεται. Οἱ κύριοι τῶν χειρογράφων βεβαιοῦσιν ὅτι ἡγόρασαν αὐτὰ ἐν τινι τῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου. παρ' Ἑλλήνος ναύτου, προερχομένου ἀπὸ τῆς νήσου Ρόδου. Τὰ χειρόγραφα συνίστανται ἐκ τριάκοντα κυλίνδρων περγαμηνῶν, δεδεμένων ἄλλοτε ἰσως ὁμοῦ. Εἰσὶ γεγραμμένα διὰ χαρακτῆρων πάντη διαφόρων τῶν γενικῶς ὄντων ἐν χρήσει. Οἱ Ὁρήνοι τοῦ Ἱερεμίου διατηροῦνται σχετικῶς ἐν καλῇ καταστάσει, ἐνῷ ἄλλα τεμάχια περγαμηνῶν ἔχουσι τὰ γράμματα τόσῳ ἐφθαρμένα, ὥστε οὐδεμία λέξις ἀναγινώσκεται. Μετὰ τὴν βίβλον τῶν Ὁρήνων τοῦ Ἱερεμίου ἔπεται πρωτότυπον ποίημα, τοῦ αὐτοῦ θέματος, «Πτώσις τῆς Ἱερουσαλὴμ» ἐπιγραφόμενον, καὶ ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Ἰακώβ βεὺ (=υἱοῦ) Ἰσαάκ. Τὰ ἄλλα βιβλία εἰσὶν αἱ προφητεῖαι τοῦ Χοσέα (Ὡσηῆ) Γιοὲλ (Ἰωήλ) Ὀμπαντία (Ὁβδιού) Γιονὰ-Χαγγάι (Ἀγγαίου) καὶ Τζαχαρία (Ζαχαρία) καὶ τὰ βιβλία τῆς Ρούθ, Ἐστέρ (Ἑσθήρ) Ντάνιελ (Δανιήλ) καὶ Τζεφνιά (Σοφονίου). Τὰς εἰδήσεις ταύτας, σχετικῶς ὀλίγας, ἔχομεν μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ ἀρχαίου τούτου κώδικος τῆς Π. Δ. Ἐὰν μὴ ἀποδειχθῇ κατόπιν (τοῦθ' ἔπερ νομίζομεν ἀδύνατον) ὅτι πλάναι ἐπεκράτησαν περὶ τὴν ἐκτίμησιν αὐτοῦ, βεβαίως πρόκειται περὶ σπανίου καὶ πολυτιμοτάτου θησαυροῦ.

Εὐνόητον ὅτι τὸ πρώτιστον ἐνδιαφέρον εἶναι ἡ προσδιόρισις τῆς ἡλικίας τοῦ χειρογράφου. Πρὶν ἢ ἐρευνήσωμεν ὅμως τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀνάγκη νὰ προταγῶσιν ἄλλα τινὰ, περὶ χειρογράφων καθόλου ἑβραϊκῶν, ἅτινα δύνανται νὰ λεγῶσιν καὶ χωρὶς νὰ ἔχωμεν ὑπὸ τὰς ἡμετέρας ὀφείας τὸν κώδικα τοῦ Harkavy, εἰς οὗ τὴν διαφώτισιν ὁδηγῶσι. Τὰ χειρόγραφα τῆς Π. Διαθήκης ἀνήκουσι γενικῶς εἰς δύο τάξεις, εἰς χειρῶν τῆς Συναγωγῆς ἢ ἱερὰ καὶ εἰς χειρῶν ἰδιωτικῆς ἢ κοινῆς χρήσεως. Τὰ πρῶτα περιέχουσι μόνον τὴν Πεντάτευχον καὶ τινὰ λειτουργικὰ μέρη τῆς Π. Δ. ἐκ τῶν προφητῶν (Παράσα καὶ Χαφθάρ) καὶ τέλος τὴν Ἑσθήρ (Πουρίμ). Τὰ δὲ δεύτερα περιέχουσι πάντα ἢ τινὰ τῶν βιβλίων τοῦ κανόνα τῆς Π. Δ. Ὁ νέος κώδιξ λοιπὸν ἀνήκει ἀναμφισβητήτως εἰς τὴν δ' τάξιν. Περὶ τὰ 1500 χειρόγραφα τῆς Π. Δ. πρεσβύτερα καὶ νεώτερα, εἰσὶ μέχρι τοῦδε γνωστά. Τινὰ φέρουσιν ὑπογραφὴν τοῦ γράψαντος καὶ χρονολογίαν, ἥτις εἶναι ἢ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἢ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς

Ἱερουσαλὴμ (3828 ἀπὸ κτίσεως κόσμου) ἢ, σπανιώτερον, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Σελευκιδῶν (3447 ἀπὸ κτίσεως κόσμου). Σημειωτέον προσέτι ὅτι τὴν δημιουργίαν τίθησι τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον 240 ἔτη νεωτέρων τῆς λατινικῆς μεταφράσεως καὶ ὑπὲρ τὰ δισχίλια ἔτη τῆς τῶν Ο'. Ἐνίοτε δὲ ἐν ταῖς χρονολογίαις τῶν χειρογράφων παραλείπονται αἱ χιλιάδες τῶν ἐτῶν, γραφομένων μόνων τῶν ἐκατοντάδων· ἐκείνας δὲ ὀφείλει ν' ἀναπληρώσῃ ὁ κριτικός. Πάντα ταῦτα καθιστῶσι πολὺ δυσχερεστέρην τὴν εὔρεσιν τῆς ἡλικίας χειρογράφου ἑβραϊκοῦ ἢ ἐλληνικοῦ. Εἰς τὴν εὔρεσιν ταύτην λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν καὶ ἕτερα κριτήρια, ὧν τινὰ μὲν διδάσκει ἡ καθόλου πρᾶξις τῶν γλωσσῶν παλαιογραφία καὶ γραφειογνωσία, τινὰ δὲ ἡ τῆς ἑβραϊκῆς ἰδίως γλώσσης καὶ τῆς σιμητικῆς φιλολογίας παλαιογραφία καὶ γραφειογνωσία, ἀπορρέοντα ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδιαιτέρας φύσεως τῆς ἑβραϊκῆς γραφῆς. Ταῦτα εἰσὶ τὸ εὐανάγνωστον ἢ μὴ τῶν γραμμάτων, ἡ ἀμαύρωσις αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν φωνηέντων, ἡ κατάστασις τῆς περγαμηνῆς, τὸ εἶδος τῶν γραμμάτων ἢ ταῦτα τετράγωνα ἢ στρογγύλα, ἢ ἐλλείπωσι τὰ φωνήεντα ἢ οὐχί, ἢ ἔχουσι τὸν τονισμόν καὶ τὴν λοιπὴν προσωδιαν, ἰδιόζουσιν τῇ ἑβραϊκῇ κτλ. Περὶ πάντων τούτων πολλὰ καὶ σοφὰ εὑρίνται παρὰ τῷ Bellermann (de usu paleographiæ hebraicæ), τῷ Tychsen (Tendamen de variis codd. hebraicorum V. T. Mss generibus) τῷ Schnurrer (de ætate Codd. Mss V. T.) τῷ Eichorn, τῷ de Rossi καὶ τοῖς λοιποῖς ἑβραϊολόγοις. Ὡς πρὸς δὲ τὴν διάγνωσιν τοῦ εἶδους τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἡλικίας αὐτῶν, σπουδαιωτάτην καὶ πληρεστάτην συμβολὴν ἔχομεν τὸ πέρυσι δημοσιευθὲν ἑβραϊκὸν παλαιογραφικὸν ἀλφαριθμητικὸν μετ' ἀρχαιολογικῶν σημειώσεων τοῦ καλοῦ κήραθου φίλου κ. J. Euting, καθηγητοῦ ἐν Στρασβούργῳ. Περὶ τῆς ἡλικίας δὲ τῶν κωδίκων τῆς Π. Δ. σημειώσθω καὶ τὸδε. Πάντα τὰ χειρόγραφα τῆς Π. Δ. χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς μασσορητικῆς ἐποχῆς, τὸ δὲ κείμενον τῶν πλείστων εἶναι κατὰ τοὺς μασσορητικούς κανόνας γεγραμμένον. Ἐν δὲ τῇ γραφῇ τοῦ ἱεροῦ κειμένου κατεβάλλετο ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μεγίστη προσοχή καὶ θρησκευτικὴ ἀκρίβεια, ἐπιβαλλομένη ὑπὸ αὐστηρῶν θεσμῶν τοῦ Ταλμούδ καὶ τῶν Ραββίνων, ἀπὸ τῶν χρόνων αὐτῶν τοῦ Γαμαλιήλ χρονολογουμένων. Τούτοις περιέργους δὲ τούτους κανόνας ἐκ τῆς ταλμουδικῆς βίβλου συναγαγὼν ἐξέδωκεν ὁ I. Adler (Indreorum codicis sacri rite scribendi leges ad rite cestimandos edd. Mes. antiquos perutiles e libro Talmud κ. λ.). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, καὶ πολὺ ὀλίγας διαφορὰς καὶ διαφόρους γραφὰς ἔχομεν ἐν τῷ ἱερῷ κειμένῳ, τοῦθ' ἔπερ, ὡς γνωστὸν, δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς κώδεσσιν. Οἱ δὲ σωζόμενοι κώδικες τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου τῆς Π. Δ. δὲν εἶναι τόσοι ἀρχαῖοι ὅσον οἱ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' ὡς καὶ τῆς Κ. Δ. Ἐνῷ κώδικας τῆς Κ. Δ. ἔχομεν ἱκανοὺς ἀπὸ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος χρονολογουμένους, ἰσως δὲ τινὰ καὶ ἀπὸ τοῦ Γ', οἱ ἀρχαιότεροι ἑβραῖοι κώδικες

δὲν εἶναι παλαιότεροι τοῦ Θ' μ. Χ. αἰῶνος· τὸ πολὺ δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν περὶ τινῶν ὅτι ἀνέρχονται μέχρι τοῦ Η' αἰῶνος· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδέδαιον. Οὐδὲ ἠδύνατο οἱ σωζόμενοι ἑβραῖοι κώδικες νὰ ᾔναι ἀρχαιότεροι τῆς ἐποχῆς ταύτης διὰ τὸν ἐξῆς εἰδικὸν λόγον. Οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς ἐπίσης ἄλλοι ἀνατολικοὶ λαοὶ, τὰ ἐκ πολλῆς χρήσεως καὶ τριβῆς ἄχρηστα καθίσταμενα χειρόγραφα, ἐξ εὐλαβείας καὶ φόβου μὴ παρρησιάζονται περιφρονήσῃσι καὶ μισανθῶσιν, ἐπεμελοῦντο νὰ θάπτωσιν ὑπὸ γῆν ἢ ἄλλως πως ἐξαφανίζωσι. Τοῖς Ἰουδαίοις ἐπεβάλλετο ῥητῶς ὑπὸ τοῦ Ταλμούδ (Σοφερίμ) ἵνα βιβλία, φυλακτῆρια καὶ πᾶν τοιοῦτον, ἅμα ταῦτα καθίσταντο ἄχρηστα, νὰ κρύπτωσιν ὑπὸ γῆν. Ὡστε τινὲς τῶν ἀνευρεθέντων καὶ σωζομένων ἑβραϊκῶν κωδίκων ἐξετάγησαν οὕτως εἰπεῖν. Εὐνόητον δὲ ἐντεθῆεν ὅτι ἑβραϊκὰ χειρόγραφα τῶν πρώτων ἑκατονταετηρίδων ἀπὸ Χριστοῦ σ/εδὶν ἀδύνατον εἶναι νὰ σώζωνται, πολὺ μᾶλλον ἀδύνατον τῆς προχριστιανικῆς ἐποχῆς, ἐνθ' τῶν ἄλλων ἀνατολικῶν γλωσσῶν ἔχομεν πανάρχαια. Ἠδυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰνωτέρω καὶ ἑτέρα τινα περὶ ἑβραϊκῶν χειρογράφων καθόλου· παραλείποντες ὅμως αὐτὰ, ἕπως μὴ μηκύνωμεν τὸν λόγον, ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ ἡμετέρον χειρόγραφον. Καὶ ἐν πρώτοις, τί βιβλίον εἶναι τὸ ἀναφερόμενον: «Πτῶσις τῆς Ἱερουσαλὴμ»; Τοῦτο οὔτε εἰς τὸν κανόνα τῆς II. Δ. περιέχεται, οὔτε μεταξὺ τῶν Ἀποκρύφων βιβλίων αὐτῆς ἀναφέρεται. Ἐπίσης δὲν γινώσκουμεν ὁποῖου εἶδους ποιήσιν περιέχει τὸ ποίημα τοῦτο· ἀρὰ γε ποιήσιν κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τῶν κανονικῶν ποιητικῶν βιβλίων καὶ κατὰ τὸ εἶδος τῆς ιδιορρυθμίου ποιήσεως ἐκείνων, ἢ κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τῶν νεωτέρων ἑβραϊκῶν ποιήσεων. Ἐπίσης ἄγνωστος ὁ ποιητὴς Ἰακώβ-βὲν Ἰσαὰκ, οὐδ' ἀπαντᾷ τοιοῦτον ὄνομα μεταξὺ τῶν ὁπωσδήποτε γνωστῶν ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων ἑβραίων λογίων, συγγραφέων, νομοδιδασκάλων κ. λ. Ἐκ τῶν ὀλίγων εἰδήσεων, ἃς ἔχομεν περὶ τοῦ κώδικος τούτου φαίνεται ὅτι εἶναι λίαν ἀρχαῖος· εἰς τοῦτο ἄγει ἡμᾶς καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἐν πολλοῖς τὰ γράμματα εἰσι δυσανάγνωστα, οὐχὶ τόσο ἐνεκα τῆς φθορᾶς τῆς μεμβράνης, ὅσω διότι ἐκ τῆς παλαιότητος τὸ μέλαν χρῶμα ὑπελευκάνθη. Ὅτι τὰ ἑβραϊκὰ γράμματα αὐτοῦ εἰσι πάντῃ διάφορα τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν καὶ ἐν χρήτει, εἶναι πιθανῶς ὑπερβολή· πιθανώτερον ὅτι εἰσὶν ἐκ τῶν ἐν σπανίᾳ χρήσει γραμμάτων ἐκείνων, ἅτινα περιέχουσι καὶ ἐρμηνεύουσιν οἱ ἄνω ῥηθέντες πλήρεις πίνακες τοῦ καθηγητοῦ I. Euting. Ἐν τέλει σημειοῦμεν ὅτι ὁ ἰδὼν καὶ ἐρευνήσας τὸ χειρόγραφον Harkavy δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ προσδιορίσῃ χρονολογίαν τινὰ, ὡς ἔγγιστα τοῦλάχιστον, ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς γραφῆς αὐτοῦ· ὡς πρὸς δὲ τὸν τόπον φρονεῖ (καὶ ἴσως εἰς τοῦτο ἔχει ἀποχωρῶντας λόγους, οὓς ἀγνοοῦμεν) ὅτι τὸ χειρόγραφον ἐγράφη ὑπὸ πλειόνων μελῶν ἀποικίας τινὲς Ἰουδαίων, ἧτις ἐπὶ πολὺν χρόνον διετέλεσεν ἀποκεχωρισμένη τῶν λοιπῶν ὁμοειδῶν, πιθανῶς ἐν τινὶ νήσῳ ἢ ἐπὶ τῶν παρὰ τὴν τῆς Ἀραβίας. Ἐν τοιαύ-

τῇ περιπτώσει φρονοῦμεν ὅτι τὸ χειρόγραφον θὰ ᾔτο ἐν χρήτει τῆς Συναγωγῆς ἢ ἱερὸν (—εἴπομεν ἐν ἀρχῇ ὅποια ἦσαν τὰ χειρόγραφα ταῦτα—) ἀλλὰ ἢ ἐν χρήσει σχολῆς τινος ἐν ἣ ἐδιδάσκοντο οἱ παῖδες Ἑβραίων, ἢ ἐν ἰδιωτικῇ ὁλῶς χρήσει. Ἀναμένομεν μετὰ περιεργείας νεωτέρους περὶ τοῦ κώδικος εἰδήσεις. Συνέβη ἐνίοτε ἐπὶ εὐρημάτων ἀρχαιολογικῶν νὰ διαλυθῇ τὸ γόητρον τῶν φιλαρχαίων καὶ ἐπιστημόνων διαμείας, ἐπαληθευσάσης τῆς ῥήσεως «ἄνθρωποι ὁ θησαυρός». Δὲν πιστεύομεν δᾶ, ἦ, μᾶλλον εἰπεῖν, εἰμεθα βέβαιοι, ὅτι δὲν θὰ συμβῇ τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει!

(Ἐκ τῆς Νέας ἡμέρας Τετάρτης 21 ἰουλίου—Ἀρθρον τοῦ διδάκτορος ΣΠ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ).

ΜΝΗΜΕΙΑ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΟΥ ΙΒ' ΑΙΩΝΟΣ

(Ἐκδιδόντος Μ. Ι. Γεδεών).

Ἐγγὺς δὲ κυριωνόμου παρεισελευσούσης ἡμέρας, καθ' ἣν τὰ περὶ τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων ἀναστηλώσεως ἐπ' ἐκκλησίας συνοδικὰ διαλαλεῖται συγγράμματα καὶ τὰ τῆς ὀρθοδοξίας ἀνακηρύττεται, ἐκτίθενται μὲν κεφάλαια τέτταρα, τῷ συνοδικῷ βιβλίῳ ἐγκαταγράφονται, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ βασιλέως τὸ αὐτοκρατορικὸν περιθεμένον διάθημα, καὶ τοῖς ἁγιοτάτοις πατριάρχαις, καὶ τῷ τῶν ἱερωτάτων πάντων ἀρχιερέων χορῷ, τὰς ἱεράς συνεισθεθόντας κίχλιδας, ὁ συντεθειμένος τόμος, ὡς ἐκρηται, τῇ ἀπροσμάχῳ τούτου παλάμῃ φερόμενος, πρὸς τὴν μυστικὴν καὶ οὐρανίαν ἐναποτίθεται τράπεζαν, καὶ τὰ συντεθέντα κεφάλαια τοῖς προλαβόντως ἐγγράφως συνεκφωνοῦνται, καὶ τοῖς συνελθούσι γνωρίζονται, ἃ καὶ ἐπὶ λέξεων οὕτως διαλαμβάνουσι.

Τοῖς μὴ ὀρθῶς τὰς τῶν ἁγίων διδασκάλων τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας θείας φωνᾶς ἐκλαμβανομένοις, καὶ τὰ σαφῶς καὶ ἀριδῆλως ἐν αὐταῖς διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος εἰρημένα παρερμηνεύειν τε καὶ περιστρέφειν πειρωμένοις, ἀνάθεμα.

Τῶν παραδεχομένων τὴν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωνήν, τὴν, ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστὶν λέγεσθαι σὺν ταῖς λοιπαῖς ἐρμηνείαις τῶν πατέρων, καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἀνθρωπότητι, καθ' ἣν καὶ πέπονθε, καθὼς διαρρήδην ἐν πολλαῖς τῶν θεοπνεύστων λόγων αὐτῶν οἱ ἅγιοι πατέρες ἀνακηρύττουσιν, ἐτι δὲ καὶ λεγόντων τὸν αὐτὸν Χριστὸν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα παθεῖν, αἰωνία ἡ μνήμη.

Τοῖς νοοῦσι καὶ φλογόμενοις τὴν θέωσιν τοῦ προσλήματος μετάμειψιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἰς θεότητα· καὶ μὴ φρονοῦσιν ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως, θείας μὲν ἀξίας καὶ μεγαλειότητος μετασχεῖν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ προσ-

* συνέχεια ἐκ τοῦ 33 τεύχους· σελ. 473.

κυνεῖσθαι μὲν προσκυνήσαι ἐν τῷ προσλαβομένῳ αὐτὸ Θεῷ λόγῳ, καὶ εἶναι ὁμότιμον, ὁμόδοξον, ζωοποιόν, ἰσχυρὸν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ ὁμόθρονον· μὴ μὲν τοῖ γε δὲ γενέσθαι ὁμοούσιον τῷ Θεῷ ὡς ἐκτείναναι τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τοῦ κτιστοῦ, τοῦ περιγραπτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει τοῦ Χριστοῦ θεωρουμένων. μεταμειθρῆναι δὲ εἰς τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν, ὡς ἐκ τούτου· εἰσάγειν τὸ τῇ φαντασίᾳ καὶ οὐκ ἀληθείᾳ γεγενῆσθαι τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου καὶ τὰ πάθη, ἢ τὴν, μονογενοῦς θεότητα παθεῖν, ἀνάθεμα.

Τῶν λεγόντων ὅτι ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερυψωθείσα, καὶ ἀνωτάτω πάσης τιμῆς ὑπερκειμένη, ὡς ἐξ ἄκρας ἐνώσεως ὁμόθεος γενομένη ἀμεταβλήτως, ἀναλλοιώτως, ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἐνωσιν, καὶ ἀδιάσπαστος μένουσα τῷ προσλαβομένῳ αὐτῇ Θεῷ Λόγῳ, ἰσχυρῶς αὐτῷ τιμᾶται καὶ καὶ προσκυνεῖται, μὴ προσκυνήσει καὶ τοῖς βασιλικαῖς καὶ θεοῖς ἐγκαθιδρυταὶ θώκοις, ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς ὡς τὰ τῆς θεότητος αὐχήματα καταπλουτήσασα, σωζομένων τῶν ἰδιοτήτων τῶν φύσεων, αἰώνια ἡ μνήμη.

Ταῦτα δὲ καὶ ἐτησίως κατὰ ταύτην τὴν κυριώτατον συνακρωνεῖσθαι τοῖς προγράψιν κεκρύωται· οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ τηλικαῦτα τότε χειροτονηθῆναι μέλλοντες ἀρχιερεῖς τῆς Νεοκαισαρείας πόλεως, τοῖς παρὰ τῶν πρότερον πρὸς ἀσραλίαν τοῦ ἐαυτῶν φρονήματος γραφομένοις, καὶ ταῦτα συνεξηστράλινται πρὸς ἕπος οὕτω διαλαμβάνοντα.

Ὅτι κατασπάζομαι, καὶ ὁμολογῶ τὰ περὶ τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις θεοποτικῆς φωνῆς, τῆς, ὃ πατήρ μου μεῖζων μου ἐστὶ, παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων παραδοθέντα καὶ διατρανωθέντα ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς τόμου, τοῦ ἐκτεθέντος θεοκινήτῳ νύματι τοῦ κραταίου καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως Πορφυρογεννήτου καὶ αὐτοκράτορος κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἡγουν ὅτι τὴν φωνὴν ταύτην εἰρηνεὶ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν καὶ περιγραπτὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν· δέχομαι δὲ καὶ τὰς περὶ τοιούτου ῥήτου ἐτέρας ἐρμηνείας τῶν ἁγίων πατέρων.

Ὅπερ καὶ ἐφεξῆς οἱ χειροτονεῖσθαι μέλλοντες πάντες ἀρχιερεῖς ὠρίσθησαν ἀσραλίζεσθαι.

Ἐγὼνε ταῦτα, καὶ ἡ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ Ἐκκλησία, πρὸς ἐν συνήγετο καὶ συνήνωτο, καὶ κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον Χριστὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὃ ποιήσας τὰ ἀμρότερα ἐν ἀνακέραγε, καὶ τὸν Σολομώντα τὸ τῆς φρονήσεως γύμα πλουτήσαντα, καὶ εἰρηνικώτατον ἀληθῶς Χριστὸν Κυρίου βασιλέα προσημαλυνεν.

Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἦν ἀμελεῖν, τὸν ἄγρυπνον τῶν ζιζανίων σπορέα, τῷ τῆς εὐσεβείας σίτῳ ἐπιβουλεύοντα, οὐκ οὐδ' ἀνεβέβλητο, οὐδὲ τὴν κακίαν ἐπὶ μακρὰν ὑπερέθετο· ἀλλ' ὑπὸ τὸν θαρισμόν τινες πάλιν ἐνηχοῦντο, τὸ συνουλωθέν ἤδη τοῦ τῶν χριστιανῶν σώματος, ἀναξαινέιν ἀποπειρώμενοι καὶ λόγοι πάλιν τὸν ἐκτεθέντα τόμον τῆς ἀσφαλείας ἐπαυτιώμενοι, καὶ παρεγγράφειν τὰς ἐγκαταγε-

γραμμένας γνώμας ἐπιχειροῦντες, καὶ ἀναστατοῦν τινὰς βιαζόμενοι· ἐντεῦθεν καὶ συνοδικῆς γενομένης καταξέτασεως, δεόν ἐκρίθη καὶ τὸ περὶ τούτων λυθῆναι περιθρυλούμενον· καὶ νῦν ἐγγράφον συνετέθη καὶ τῆς θείας συνόδου μέτον ἐξελαλήθη, τοιάς δε τινὸς ὃν περιλήψω.

Στοιχῶ τῇ γνώμῃ τοῦ κρατίστου καὶ θεοσέπτου ἁγίου ἡμῶν βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος, καὶ τοῦ ἁγιωτάτου μου δεσπότη καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τῶν ἐτέρων ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ τε τῆς θεοσώστου πόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ πάντα τὸν μὴ ταῦταις ἀμεταθέτως καὶ μετὰ καθαρᾶς ἀκολουθήσαντα συνειδήτως, ἢ ἐναντία φρονούντα ἐξ ὅτου τὸ κύρος αἱ τοιαῦται γνώμαι εὐλόγηται, ἢ διὰ βίου φρονήσαντι, ἀναθέματι καθυποβάλλω, καὶ ἐμαυτὸν δὲ εἰ μὴ οὕτως ἔγω· ἐπεὶ δὲ σκάνδαλον ἐνέπειται ὅτι τινὲς μὲν τὰς τοιαύτας γνώμας παρερμηνεύουσι, λέγοντες μὴ νοεῖσθαι τὴν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φωνήν, τὴν ὃ πατήρ μου μεῖζων μου, καθὼς περ κατὰ διαφόρους ἐξηγήσεις παρὰ τῶν θεοφόρων ἁγίων ἡμῶν ἐρμηνεύθη, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐν τῷ αὐτῷ Χριστῷ ἀνθρωπίνην κτιστὴν καὶ περιγραπτὴν φύσιν, καθ' ἣν παθῆτην τότε οὕσαν, καὶ πέπονθε· μόνῃ δὲ τῇ κενώσει τὴν τοιαύτην φωνὴν προσημαζοῦσιν οἱ τινες, καὶ τῇ κατὰ ψιλὴν ἐπίνοιαν διαίρεσει, τὴν τοιαύτην τοῦ Κυρίου φωνὴν ἀπονεύουσι λέγοντες, προσημαζοῦσιν ταύτην, ὅποτε ἡ τοῦ Κυρίου σὰρξ νοεῖται καθ' ἑαυτὴν κεχωρισμένη τῆς θεότητος, ὥστε εἰ μὴ δὲ ἡνώθη, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἀγνοοῦσα λέγεται, καὶ διὰ τοῦτο τὴν κατὰ ψιλὴν ἐπίνοιαν διαίρεσιν εἰρήνεται, λέγουσι τὴν φωνὴν ταύτην εἰρησθαι ἣν ὁ αὐτὸς Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν εἰρχε κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνην κτιστὴν καὶ περιγραπτὴν φύσιν, καθ' ἣν καὶ πέπονθεν, ἢ καὶ ὅτι τὸ τῆς κοινῆς φύσεως ὑποδυόμενος πρόσωπον, τοῦτο φησὶ, καθ' ὃν τρόπον λέγεται καὶ ἡ ἐγκατάλειψις· ἡπερ ἐστὶ τοῖς θεολόγοις πατρᾶσι προσώπῳ τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἐκλαμβανομένη, καὶ τοὺς τοιοῦτους καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι.

Λι μέντοι γνώμαι, ἡγουν ἡ μὲν τοῦ κρατίστου, θεοσέπτου ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος, ἔχει οὕτω.

Στοιχῶ ταῖς γνώμας τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ λέγω ὅτι ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου, ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως ὑπερυψωθείσα, καὶ ἀνωτάτω πάσης τιμῆς ὑπερκειμένη, ὡς ἐξ ἄκρας ἐνώσεως ὁμόθεος γενομένη ἀμεταβλήτως, ἀναλλοιώτως, ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἐνωσιν, καὶ ἀχώριστος καὶ ἀδιάσπαστος μένουσα τῷ προσλαβομένῳ αὐτῇ Θεῷ λόγῳ, ἰσχυρῶς αὐτῷ τιμᾶται καὶ προσκυνεῖται μὴ προσκυνήσει, καὶ τοῖς βασιλικαῖς καὶ θεοῖς ἐγκαθιδρυταὶ θώκοις, ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, ὡς τὰ τῆς θεότητος αὐχήματα καταπλουτήσασα, σωζομένων τῶν ἰδιοτήτων τῶν φύσεων.

Ἡ δὲ τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου οὕτως· ὅτι ἐμοὶ δοκοῦσιν ἔσοι εἶπον τῶν ἀρ-

χειρίων καὶ τῶν ἀρχόντων, κατὰ τὸ ἐν τῷ Χριστῷ ἀνθρώπινον εἰρῆσθαι τὸ, ὃ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστίν, ἦγουν κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνην κτιστὴν φύσιν. καθ' ἣν καὶ πέπονθεν, ὀρθῶς καὶ ἀπροσκόπως καὶ πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀποκρίνασθαι· οἱ δὲ ἄλλως εἰρηκίτες· ἀσαφῆ ποιησάμενοι τὴν ἀπόκρισιν, καὶ μᾶλλον πρὸς ἀλλήλους μὴ συμφωνήσαντες, οὐδὲ πρὸς τὴν ἐρώτησιν δοκοῦσί μοι ἀποκρίνεσθαι.

Ὁ δὲ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας οὕτως·

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας εἶπεν· εἰρῆσθαι τὸ, ὃ πατὴρ μου μεῖζων μου παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ κτιστόν τε καὶ παθητόν.

Ὁ δὲ τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων οὕτως·

Ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων εἶπεν· ἐφθασε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ, ὃ πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστίν ἐρμηνεῦσαι διὰ τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων φωστῆρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν συνόδων· δέχομαι γοῦν πάσας τὰς ἐκδοχάς, καθ' ἃς ἐρμηνεύσαν αὐτό· ἐπεὶ δὲ εἰρήκασιν ὅτι καὶ ὡς Θεὸς τέλειος, καὶ ὡς ἄνθρωπος τέλειος· ὁ αὐτὸς Χριστὸς [εἶπε·] τὸ τοιοῦτον ῥητόν, ἦγουν ὡς ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν κτίσιν φύσιν καὶ παθητὴν, καθ' ἣν καὶ πέπονθε, λέγω καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ, καὶ οὐ δύναμαι ἀρνεῖσθαι.

Καὶ ὑπεγράφη ἀναγνωθὲν ἐν ἐπικλῷ τοῦ ἀγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου μεγάλου σκευοφύλακος Ἰωάννου τοῦ Παντεχνῆ· ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ σημεῖωμα συνοδικὸν ἐξετέθη, ταῦτα καὶ αὐτὸ ῥητῶς διηγουμένον.

Μηνὶ μαρτίῳ εἰκοστῇ, ἡμέρᾳ α', ἰνδικτιώνος Θ', Προκαθημένου τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ ἐν τριῖς δυτικαῖς κατηχομενεῖσι, συνεδριάζοντων·

τοῦ Κασαρίας—τοῦ Μελιτηνῆς—τοῦ Γαγγρῶν—τοῦ Κρήτης—τοῦ Φιλιππουπόλεως—τοῦ Εὐχάιτων—τοῦ Ἱερὰπόλεως—τοῦ Σερρών—τοῦ Ἀδουβου—τοῦ Μιλήτου—τοῦ Ἀρχαίουπόλεως—τοῦ Παρίου—τοῦ Σηλυμβρίας—τοῦ Ἀγχιάλου—τοῦ Νικομηδείας—τοῦ Λαοίσης—τοῦ Φιλίππων—τοῦ Παροναξίου—τοῦ Προικονήσου.

παρισταμένων καὶ δεσποτικῶν ἀρχόντων· (ἔπειτα συνέχεται).

Ὅσαρ ἡ οἴσις καὶ χωρὶς ἑτέρου πάθους ἀπολείπει τὸν ἔχοντα θάνατον, οὕτω καὶ τὸ ἄκατον κρίνεται, καθ' ἑαυτὸ καὶ μόνον ἐν ἡμῖν ὑπάρχον, τελείως ἀπολείπει ἡμᾶς ἰσχύει.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΑΙΜΑΚΟΣ.

(λόγος Γ', 16).

Βίος ἄνευ λόγου μᾶλλον ὠφελεῖν πέφυκεν, ἢ λόγος ἄνευ βίου· ὁ μὲν γὰρ καὶ σιγῶν ὠφελεῖ, ὁ δὲ καὶ βῶν ἐνοχλεῖ.

ΙΣΙΔΩΡΟΣ ΠΗΛΑΓΟΥΣΙΩΤΗΣ
(ἐπιστολὴ ΣΟΕ').

Παλαιὸν πάθος ψυχῆς καὶ κακοῦ μελέτη χρόνῳ βεβαιωθείσα δυσίατος ἐστίν ἢ καὶ ἀνίατος· παντελὴς εἰς φύσιν ὡς τὰ πολλὰ τοῦ θένου· μεθιστάμενον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

(ἐν ἐπιστολῇ εἰς Α' ψαλμῶν).

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις συνήλθεν εἰς τρίτην συνεδρίαν χθές, τῇ 6 ὥρᾳ τουρκιστί, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τοῦ σεβασμ. τοποτηρητοῦ, παρόντων 71 μελῶν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς παρελθούσης συνεδριάσεως, ὑποβλήθη τὸ τοῦ νομοσχεδίου περὶ τῆς δίκης τῶν ἐγκληματικῶν ἱερέων, καλογηρῶν καὶ καλογραϊῶν, ἡ συζήτησις ἀνεβλήθη εἰς τὴν 8' συνεδρίαν. γενησομένην τῇ προσεχεῖ παρασκευῇ, ὥρᾳ 2 τῆς πρώτης τουρκιστί.

Ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς τοῦ οἴκου, ὁρόνου, τυνοδεύμενος ὑπὸ τοῦ ἐνδοξ. ἀρχόντος καπι-κεχαγιᾶ Σταυράκη, ἐφύνη Ἰωαννίδου ἐπισκέψατο τῇ μὲν κυριακῇ τὴν Α. Ψ. τὸν Μ. βεζύρην Σαῖτ πατᾶν, ὃ ὑπέβαλε τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ὑψηλῷ δέηματι τῆς αυτοκρατορικῆς εὐνοίας, ἣν ἡ Α. Α. Μ. ἐπεδείξατο τῷ πρωτῶνως διευθύνοντι τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν πράγματα· τῇ δὲ δευτέρᾳ μεταξὺ εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐπισκέψατο τὴν Α. Ξ. τὸν ἀρχιεπισκοπικόν τῆς Α. Α. Μ. στρατηγὸν Γαζή Ὁσμάν πατᾶν, δι' οὗ ὑπέβαλε καὶ ἐγγράφως τὴν πρὸς τὸν φιλόλαον ἡμῶν ἀνακτα ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην, ἐπὶ τῇ πρὸς τὰς διοικούσας τῆς Ἐκκλησίας ἀρχάς τεκμηριωμένην εὐμένειαν καὶ προστασίαν. Προχθὲς δὲ ἡ Α. Σ. ἐπισκέψατο τὴν Α. Ξ. τὸν ὑπουργὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευμάτων Χατάν Φερχμῆ πατᾶν, συγγαρεῖς ἐπὶ τῇ παρὰ τῆς Α. Α. Μ. γενομένη αὐτῷ ἀπονομῇ τῆς μεγάλης ταινίας τοῦ παραστήμου Ὁσμανὶ ἀδαμαντοκολλήτου.

Εὐχαρίστως ἀναγράφομεν καὶ ἡμεῖς ὅτι Α. Α. Μ. ἀμείβουσα τὰς εἰς τὸ κράτος πολυετεῖς ὑπηρεσίας τριῶν ἐμογενῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς σεβ. κυβερνήσεως ἀπένειμε μὲν τὸ παράσημον Μεδζιτιέ Β' τάξεως εἰς τῶν ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Ἀκυρωτικοῦ ἔξοχ. Ἰωσήφ Οἰκιάδην ἐφύνην, προεδίεδασε δ' εἰς τὸν βαθμὸν Οὐλίας σίνρι σανὶ τοὺς ἔξοχ. Θεμιστοκλῆ Χριστοφορίδην ἐφύνην, μέλος τοῦ Ἀκυρωτικοῦ, καὶ Γιάγκον ἐφύνην Βιθυνόν, διευθυντὴν τῶν ποινικῶν ὑποθέσεων ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς δικαιοσύνης.

Ἐπίσης προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν Σανι μουτεμαῖζ ὁ παρὰ τῷ γενικῷ εἰσαγγελεῖ Κιωντ. Ἀνθοπούλῳ ἐφύνην βοηθὸς Γεωργάκης ἐφύνης Μελαγχροινός.

Τῇ τρίτῃ ἐπισκέψατο, ἐκ μέρους τῶν πατριαρχείων, τὴν Α. Σ. τὸν μητροπολίτην γέροντα Δέρκων κ. Ἰωακείμ, τελείσαντα τὴν ὠρισμένην καθάρσιν καὶ ἀποδύνατα εἰς Θεραπεῖα, ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωακείμ Εὐθυδούλης, ὡς καὶ πολλοὶ τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν. Τῇ τετάρτῃ ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Δέρκων κατελθὼν εἰς Φανάριον ἐπισκέψατο τὴν Α. Σ. τὸν τοποτηρητὴν τοῦ οἴκου, ὁρόνου.

Σήμερον ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς μετὰ τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν Ἡρακλείας καὶ Νικομηδείας ἐπισκέψαντο ἐν Θεραπείῳ τὴν Α. σεβασμιότητα.

Ἀντιπρόσωπος Κρήτης ἐν τῇ ἐκλογικῇ συνελεύσει ἐξελέγη ὁ κ. Ν. Ψυχάρης, τραπεζίτης.

Πισσιδεάς (ὀριστικῶς) ἐξελέγη ὁ κ. Εὐαγγ. Μισαηλίδης.

Ἀφίκοντο ἐξ Ἀθηνῶν ὁ δημογένης τραπεζίτης κ. Π. Στεφάνοβιχ, ὅς καὶ ὁ ἐν τῷ ἑλλην. κοινοβουλίῳ βουλευτὴς Ἄρτης κ. Κωνστ. Καραπάνος.

Ἐπίσης ἀφίκοντο οἱ ἐκ τῆς παρὰ τὰς Σέρρας σεβασμίας μονῆς τοῦ Προδρόμου πανοσιολ. πατέρες χατζῆ Ἀρσένιος καὶ Γεράσιμος.

Διατρίψαι ἐπὶ τινος ἡμέρας ἐν τῇ πόλει ἡμῶν ἀνεχώρησε χθὲς εἰς ἄγιον Ὅρος ὁ σεβαστὸς ἡγούμενος τῆς αὐτῆς βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς Μονῆς Σύμμωνος Πέτρας πανοσ. ἀρχιμανδρίτης κ. Νεόφυτος.

Ἡ ἐπὶ τῶν κίθωτιών ἐλπίς ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν φιλάνθρωπικῶν καταστημάτων ἐπιτροπεύει ἀναγγέλλει ἡμῖν διὰ τοῦ προέδρου αὐτῆς ἀξιολόγου κ. Θ. Α. Κοσσοῦ δι, ἀντὶ τοῦ εἰς Ἀθήνας ἀναχωρήσαντος μέλους αὐτῆς κ. Γ. Α. Βρετού, ἐξελέχτο παμψηφεί τὸν κ. Γω. Δ. Τανταλίδην.

Κατὰ τὰς ἐφημερίδας τῆς πόλεως ἡμῶν, ἡ ἐπιτροπεύει ἡ ὑπὲρ τῶν ἐκ πυρκαϊῶν παθόντων, ἥτις ἔδραυε ἐν τῇ νομαρχίᾳ πρωτεύουστος ἐψηφίσαντο ὅτι ἀποσταλῶσι τοῖς ἐν Μαρμαρᾷ ἐκ τῆς ἐσχάτης γενομένης πυρκαϊᾶς παθοῦσι λίραι 200.

Ἡ Α. Σ. ὁ μητροπολίτης Ἑρσεκίου (Ἡρζεγοβίνης) κ. Ἰγνάτιος ἐπέμφεν εἰς τὸν ναὸν τῆς πατρίδος αὐτοῦ Βατούτης ἐν Μιτυλήνῃ λαμπρὸν ζεύγος μεγάλων μαρμαρίων ἀξίας 80 περίπου τουρκικῶν λίρῶν. Ἡ δημογεροντία καὶ ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ εἰρημένου ναοῦ ἐψήφισαν θερμὰ εὐχαριστήρια τῷ συμπατριώτῃ αὐτῶν κ. Ἰγνατίῳ. (Νεολόγος, 1 αὐγ.)

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΘΗΝΩΝ.—Δι' ἐκκλησιαστικῆς διαταγῆς ἀπηγορεύθη ἡ διανοικτέρευσις οἰκογενειῶν ἐν τῇ τῆς Πεντέλης μονῇ. (Αἰὼν, 27 ἰουλ.)

Ὁ σεβασμ. Σπυρίδων Μαδελάνας, ἀρχιεπίσκοπος τῶν ἐν Κερκύρα λατίνων, ἀπεβίωσεν ἐν ἡλικίᾳ 60 ἐτῶν, μετὰ εἰκοσαετῇ ἀρχιερατείᾳ. Ἦτο ὁ ἀποθάνων ἀγαθὸς, εἰρηνικὸς, εἶχε λατινικὴν θεολογικὴν παιδείαν καὶ ἡγαπᾶτο ἐν Κερκύρᾳ διὰ τὸ φιλήσυχον καὶ συμβιβαστικὸν τοῦ ἥθους του. Ἡ κηδεὶα τοῦ νεκροῦ, εἰς ὃν ἡ κυβέρνησις ἀπέδωκε τιμὰς συνταγματάρχου, ἐγένετο μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου του, καὶ ὅς ἦτο ἐκτεθειμένος εἰς τὴν λατινικὴν μητρόπολιν.

(Νέα ἐφημερίς, 26 ἰουλίου).

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Ὁ ἐν Ἀθήναις διαμίνων, ὡς γνωστὸν, ἀπὸ διετίας πολυμαθέστατος ἱατρός κ. Ἄλ. Γ. Πασπάτης ἐκδίδωσι προσεχῶς ἔργον σπουδαϊστάτον, τεκμηριούν τὰς ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ καὶ τοπογραφίᾳ βαθεΐας αὐτοῦ γνώσεις. Ὁ σοφὸς βυζαντινολόγος ἐπ' ἐδῆται μέγαν χάρτην, δεικνύοντα πάντα λεπτομερῶς τὰ περιγραφόμενα ἐν τῷ συγγράμματι Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ὁ κ. Πασπάτης ἀνεκάλυψε τὰ Νούμερα, τὸν Ίουστινιανὸν Τρίκλινον, τὴν Θεομάστραν, τὸν περιδότην Φά-

ρον, τὸ κέντρον τῶν βυζαντινῶν ἀναπτόρων, τὰ ἱερεῖα τῆς Μαγναύρας καὶ τῆς Νέας Ἐκκλησίας, τὴν θέσιν τοῦ ἐπὶ βυζαντινῶν Πατριαρχείου, τὸ Σενάτον, τὸ Μέλιον καὶ τινὰ ἄλλα μέρη. ἐξ ὧν ἐδοθηθῇ εἰς τὴν σχεδιαγραφίαν τοῦ ὅλου παρὰ βυζαντινοῖς Παλατίου. Οὕτω, διὰ τῶν νείων τοῦ κ. Α. Γ. Πασπάτη ἱρευνῶν, τοῦ Labarte τὸ πόνημα ἀποδίδεται ἐν πολλοῖς ἱσχυαμένοι. Εὐρύμεθα ὑγείαν ἀμετάπτωτον τῷ συγγράμει καὶ εὐδοκίμησιν ἐν τῷ σταδίῳ. ἐν ᾧ καλλιπικῶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν δολιχοδρομεῖ.

Ὁ ἐν Πετρούπολει καθηγητὴς τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ἐν τῷ ἐκείνῳ πανεπιστημίῳ κ. Β. Βασιλειέφσκη ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν ὅτι προσεχῶς ἐκδίδωσι δύο βίους τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Μελετίου τοῦ ἐν τῷ ὄρει τῆς Μουσουλῆας ἀσκήσαντος. Συγγραφεῖς τῶν ἐκδομένων βιογραφιῶν εἰσιν ὁ ἐπίσκοπος Μεθώνης Νικόλαος καὶ ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος (Πτωχοπρόδρομος).

Ὁ ὑπουργὸς τῆς παιδείας μετὰ τοῦ τμηματάρχου κ. Πολίτου καὶ τοῦ διδάκτορος κ. Λαμπάκη μετέβησαν ἀντιπροβλῆς εἰς Δαφνὶ τὴν Ἰδωσι τί ποιητέον πρὸς διάσωσιν τοῦ ὁλον ἐν φειρομένου θαυμαστοῦ μωσαϊκοῦ τοῦ ναοῦ ἐν τῇ μονῇ ἐκείνῃ. (Νέα ἐφημερίς, 26 ἰουλίου).

Διὰ τὴν ἀποχρηστικὴν ἐπιδιόρθωσιν τῆς δημοτικῆς σχολῆς Κερμαίνου ἐψήφισε τὸ δημοτικὸν συμβούλιον δεκαεξιστίας δραχμὰς, ἀνέλογον δὲ ποσὸν πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τῆς ἐν Ἀμαρουσίου σχολῆς τῶν ἀρρέων καὶ ἀνίγειν ὁμοίαν ἄλλην ἐν Κηφισῇ. (Ν. ἐφημερ. 26 ἰουλ.)

Τῇ τρίτῃ (31 ἰουλίου) ἀπεβίωσεν ὁ ἱατρός Νικόλαος Βεγλερῆς, βυζάντιος εὐπατρίδης, σπουδασίας ἐν Ἀθήναις καὶ Ἀιδελδέργῃ, συγγραφεὺς διατριβῆς σπουδαίας περὶ λοιμοῦ καὶ ἄλλων ἔργων. Χρηματίσας ἱατρός τῶν ἀνακτόρων, ἐπεσπάσαστο τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας τῶν γινωσκόντων αὐτὸν, ἀληστον καταλιπὼν μνήμην. Ὁ μακαρίτης ἦν ἀδελφὸς τοῦ ἐν ἀκμῇ τῆς ζωῆς καὶ τῆς φήμης ἀποβιώσαντος ἀρχιμανδρίτου Γρηγορίου Βεγλερῆ. Ἐπικηδεὶον ἀπήγγειλεν ἐν τῷ ἐν Θεραπείῳ μητροπολιτικῷ ναῷ, ἐνθα ἐγένετο ἡ κηδεὶα τοῦ μακαρίτου Νικολάου Βεγλερῆ, ὁ πανιερ. ἐπίσκοπος Παμφίλου κ. Σωφρόνιος.

Μετὰ λύπης ἀγγέλλομεν τὸν θάνατον τοῦ ἐν Σμύρνῃ ἀρχαίου διδασκάλου Παναγιώτου Γρηγοριάδου, ἀνδρὸς πολλαχῶς ὠφελήσαντος τὴν ἐν Σμύρνῃ δημογενῆ νεότητα, ἀγαπητοῦ τοῖς φίλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς, ὧν ὑπὲρ τῆς ἀρχαιοπρεποῦς καὶ κατὰ Χριστὸν ἀγωγῆς ἐπὶ πολλὰ ἔτη φιλοπόνως ἐργάσθη.

ΑΡΧΑΙΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ τῆς ΓΑΛΛΙΚΗΣ, εὐδοκίμωτατα διδάξας ἐν οἰκογενείαις καὶ σχολαῖς ζητεῖ παραδόσεις εἰς εἰκούς καὶ σχολὰς.—Ἡ διεύθυνσις εἰς τὸ γραφεῖον ἡμῶν.

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεὶς τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀφῆσις ἀποστέλλεται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΙΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
42

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἅπαρ τῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετ' ἐτησίαις ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείαις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 3, ἐν τῷ ἑξωτερικῷ φράγκα 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῆς 21 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1884, ΤΡΙΤΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Καὶ ἕτερον χειρόγραφον τῆς πρὸς φιλιππησίους ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου ἐπισκόπου Σμύρνης καὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα—Κριτικαὶ ἐκτιμήσεις εἰς ἐκδόσεις ἔργων Ἀρσένιου Κερκύρας καὶ Μιχαὴλ Ἀθηνῶν τοῦ Χωνάτου—Εἰδήσεις ἡ ἑορτὴ τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Σουλτάνου—Ἐκλογικὴ συνέντευξις—Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας—Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων—Ἐκκλησία Ἀθηνῶν—Ἐκκλησία Ρώμης—Ἀρχιεπίσκοποι, ἐπιστῆμαι, γράμματα.

Βραδυνάσης τῆς ἐκδόσεως τοῦ 42 τεύχους τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας», ἕνεκα λόγων ἀνεξαρτήτων τῆς συντάξεως τοῦ φύλλου, τὸ 43 τεύχος ἐκδίδεται τῇ παρασκευῇ, τὰ δὲ κατόπιν συνεχέστερον, εἰς ἀναπλήρωσιν ἀκουσίων ἐλλείψεων.

Καὶ ἕτερον χειρόγραφον τῆς πρὸς φιλιππησίους ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου ἐπισκόπου Σμύρνης καὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα.

Τοῖς ὑπάρχουσι χειρογράφοις τῶν δύο τούτων ἐπιστολῶν προσετίθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ ἕτερον, τὸ τῆς ἐν τῇ νήῳ Ἀνδρῶν κειμένης «ἱερᾶς Μονῆς τῆς ζωοδόχου πηγῆς τῆς ἐπονομαζομένης Ἀγίας». Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ὑφίσταται τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Σταυρουπόλεως κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Πληξιώτῃ, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐρητυχάζοντι ἐν Ἀνδρῶν, ὅς τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἐρημιᾶς Μονῆς ἀνεδίδων ἀνέβρεν αὐτό, καὶ τὸ καίμενον τῶν ἐπιστολῶν μετὰ προλόγου ἐξέδωκεν ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος (τόμ. α', τεύχ. 6', μὴν ὁκτώβρ. 1883).

Περὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ χειρογράφου οὐδὲν λέγει ὁ τοῦτο ἀνακαλύψας. εἰκάζει δὲ μόνον—ὅτι ἐγράφη διὰ χειρὸς οὐκ εὐκαλοῦς τριῶν ἀντιγραφέων—διότι τρία εἶδη γραφῆς φαίνονται ἐν αὐτῷ—Ὁ αὐτὸς δὲ γράφει ὅτι—καθὰ ἐν ἀρχῇ σημειοῦται τοῦ χειρογράφου, τοῦτο ἡγοράσθη τὸ 1656 ὑπὸ τινος ἱερομονάχου Ναθαναήλου ἀθηναίου ἀντὶ 2 1/2 γροτίων τουρκικῶν, ὅτι ἡ σμικρότης τῶν γραμμάτων, ἡ πυκνότης τῶν στοιχείων καὶ τὸ συντεταγμένον τῶν λέξεων πολὺν κόπον καὶ δυσκολίαν παρέχουσιν εἰς τὴν ἀνγνώσιν καὶ ἀντιγραφήν αὐτοῦ, ὅτι περιέχει καὶ τὸν Ὅδῳ τῶν Ἀναστασίου τοῦ Συναΐτου, τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου τὸν διάλογον ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ πρὸς Ἀρείον

καὶ λόγους διαφόρων ἀδδάδων καὶ ὅτι τὸ τελευταῖον φύλλον ἀπέσχισται, μόνον δὲ τεμάχιον τούτου ἐν σχήματι τριγώνου σώζεται, ἐφ' οὗ λέξεις τινὲς φέρονται!.

Ἀμφοτέρως τὰς ἐπιστολάς τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν φέρει καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἑλληνίδες, καὶ ἐκ μὲν τῆς τοῦ ἁγ. Πολυκάρπου εὐρηγνται ἐν αὐτῷ τὰ γνωστὰ ἐν ἑα πρώτῃ κεφάλαια μέχρι τῶν λέξεων «καὶ οὐκ ἔστιν ὁ πῶς τοῦ Θεοῦ ἀναστάντα», ἐκ δὲ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα τὰ ἀπὸ τῶν λέξεων «τοῦ λαοῦ τὸν κινδὺν ἐτοιμάζων ἐπιδείξει ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ» (κερ. ε') μέχρι τῶν «οὐ καλλήγησεν μετὰ τῶν πόρευομένων ἐν ὁδῷ θανάτου, μισήσεις πᾶν ὁσόν» (κερ. ιθ'). Ἀμφοτέρως δὲ πάλιν τὰ μέρη ταῦτα κείνται, ὡς φαίνεται, ἐν τῷ χειρογράφῳ ἐν στενωτάτῳ συνειρμῷ καὶ ἀλληλουχίᾳ ἀδιασπᾶστω, προτασσομένου τοῦ μέρους τῆς τοῦ Πολυκάρπου ἐπιστολῆς μετ' ἐπιγραφῆς, «τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου ἐπισκόπου Σμύρνης καὶ ἱερομάρτυρος πρὸς φιλιππησίους ἐπιστολὴ», καὶ ἐπακολουθούσης ἀμέσως τοῦ ἀνωτέρω ὑποδειχθέντος μέρους τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα. Τὴν εἰκασίαν ταύτην στηρίζομεν ἐπὶ τῆς ἀπάτης, ἣν ἡπάτηται ὁ ἐκδότης τούτων, διότι ἐξ ὧν λέγει προλογιζόμενος, φαίνεται ὑπολαβόν τὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα ὡς ἀνέκοντα τῇ τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου, ὁ μάλιστα πέμπτον, εὐρὺν καὶ ἀναγνούς ταῦτα πάντως ἐν ἀμέσῳ συνεγεία: «Τοῦ ἐλληνικοῦ πρωτοτύπου (λέγει ὁ Πληξιώτης) τῆς πρὸς φιλιππησίους ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου . . . ἐλάχιστον μόνον μέρος ἐξεδόθη κατὰ διαφόρους ἐποχάς, τοῦ πλείους τοῦ μὴ ὄντος γνωστοῦ καὶ θεωρουμένου ὡς ἐντελὲς ἀπολεσθέντος· πρό τινος ὅμως χρόνου ἀναδιδόντες ἡμεῖς τὰ χειρόγραφα . . . τῆς ἐν Ἀνδρῶν Μονῆς . . . ἀνεύρομεν ἐν τινι τούτων ὅλην σχεδὸν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην πληρὴν ἐλαχίστου αὐτῆς μέρους περὶ τὸ τέλος, ἀπεσχισμένου ὄντος τοῦ τελευταίου φύλλου κατὰ.» Ἄλλως τε καὶ ὁ Σταυρουπόλεως ἐν ἀκολουθείᾳ ἐξέδωκε ταῦτα ὡς ἐν ἀποτελούντῃ βιβλίῳ, τὰ ἀμέσως μετὰ τα λόγια τοῦ Πολυκάρπου ἐπακολουθούντα λόγια τοῦ Βαρνάβα αὐ-

1. Βλ. Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος τόμ. α', τεύχ. 6' ὁκτώβρ. 1883 σελ. 209.

τὸς δι' ἰδίας παραγράφου διαστείλας, τοιαύτης εἰς παραγράφους διαιρέσεως ἐν τῷ χειρογράφῳ, ὡς φαίνεται, μὴ ὑπαρχούσης. Τοῦτο τοῦλάχιστον συνάγεται ἐξ ὧν περὶ τῆς εἰς παραγράφους διαιρέσεως τοῦ πρώτου μέρους (τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πολυκάρπου) γράφων λέγει «Τὴν διαιρέσιν τοῦ πρώτου μέρους εἰς παραγράφους ὑφείλομεν εἰς φίλον ἐν Ἀθήναις, ἐν παρεκαλέσαμεν νὰ παραβάλῃ τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸ δεδομοσιευμένον ἐν τῷ ε' τόμῳ τῆς ἑλληνικῆς πατρολογίας τοῦ Migne σελ. 1005» (βλ. ἐνθ. ἀνωτ.).

Ἐνταῦθα ἡδυνάτο τις βεβαίως ἐπερωτῆται α] εἰ τὰ φύλλα τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀνδρου (ἔστι δὲ τοῦτο χάρτινον) ἡριθμημένα εἰσὶ, καὶ β] εἰ αἱ λέξεις αὐτὸν λαὸν τὸν καινὸν ἐτοιμάζων κτλ, ἐξ ὧν ἀρχεται ἐν τῷ χειρογράφῳ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Βαρνάβα, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ φύλλου κεῖνται. Εἴπερ αὗται ἐν ἀρχῇ φύλλου εὑρηται, ῥαδίως, νομιζομεν, δύνάτῃ τις εἰκάσθαι ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ φύλλῳ ἐκ τοῦ χειρογράφου ἐξέπετον, καὶ ὅτι τὸ χειρόγραφον τῆς Ἀνδρου ἀρχικῶς ἔφερεν ἀμφοτέρως τὰς ἐπιστολάς, τήν τε τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου καὶ τήν τοῦ Βαρνάβα πλήρεις, ἢ τοῦλάχιστον τήν τοῦ τελευταίου. Ἀλλὰ ταῦτα καὶ εἰ τι ἕτερον δύναται ἐξακριβῶσαι καὶ διαλευκάνει ἡμῖν μόνον ὁ ἐν Ἀνδρῷ τὰς διατριβάς ποιούμενος φιλόπνοος ἱεράρχης, ὁ μετὰ χειρὰς ἔχων τὸ χειρόγραφον.

Τὸ δὲ πιθανώτερον, ἵνα μὴ εἰπώμεν βέβαιον, ἔστιν ὅτι καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐκ τῆς οἰκογενείας ἐκείνων τῶν χειρογράφων τυγχάνει, ἐν οἷς ἀπροσεξίᾳ τῶν ἀντιγραφῶν ἢ τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου ἐπιστολὴ μετὰ τῆς τοῦ Βαρνάβα εἰς μίαν ἡνώθη, ὥστε ἐν βιβλίῳ ἀμφοτέρω ἀπετέλουν. Ἰδοὺ τί γινώσκωμεν περὶ τῶν χειρογράφων τούτων: α' Ἐκ πάντων τῶν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα κωδίκων εἰς μόνον ἁκέραιον τὸ κείμενον αὐτῆς περιέχει, ὁ σιναιτικός!· οἱ λοιποὶ ὁσοῖδηποτε μέχρι τοῦδε ἐγένοντο ὀνομαστοί, κοίθειν περὶ τὴν ἀρχὴν φέρουσι τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ὡς ἐξ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ κώδικος προελθόντες, ἐν ᾧ, ἐν τῷ μεταξὺ φύλλῳ ἐκπεσόντος, ἢ πρὸς φιλιπησίους ἐπιστολὴ τοῦ Πολυκάρπου μετὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα ἐνωθεῖτα, ὡς ἐν ἐφάνετο βιβλίον διότι τῶν λέξεων ἐκείνης «καὶ δι' ἡμᾶς ὑπὸ» (κεφ. θ') ἐν τέλει ἐτέρως σελίδος κειμένων, καὶ τοῦ ἐπομένου φύλλου ἐκ τῶν λέξεων ἀρχομένου τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα αὐτὸν λαὸν τὸν καινὸν ἐτοιμάζων κτλ, πρὸς τοῦτο οἱ τῶν βιβλίων ἀντιγραφεῖς μὴ προσχόντες καὶ πάντα ὡς λόγια τοῦ Πολυκάρπου ὑπολαβόντες, ἐν συνεχείᾳ ἀντέγραψαν» Patr. apost. opp. Fasc. I, ed. Oscar—Harnack, Lips. 1875, Proleg. p. XIII.

Ὅτι δὲ ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης τυγχάνει καὶ τὸ τῆς Ἀνδρου δῆλον γίνεται καὶ ἐκ τῶν γραφῶν αὐτοῦ, ὧν αἱ πλείεσαι συμπίπτουσι πρὸς τὰς γραφὰς τῶν χειρογράφων τῶν φερόντων τὰς ἐπιστολάς τοῦ Πολυκάρπου

καὶ Βαρνάβα ἡνωμένας, καθ' ὃν ἀνωτέρω ἐδηλώσαμεν τρόπον. Φέρει ἑμῶς τὸ τῆς Ἀνδρου ἐκτὸς τῶν γραφῶν τούτων καὶ πολλὰς ἄλλας, ἐξ ὧν σπουδαιότεραί εἰσιν αἱ ἐξῆς:

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Πολυκάρπου¹.

Κεφ. α', 3 ἰδόντες—εἰδότες· δ', 3 καὶ ὅτι—καὶ δ'· ε', 2 ὡς Θεοῦ καὶ Χριστοῦ—ὡς Θεοῦ Χριστοῦ· ζ', 2 τῶν τοῦ κυρίου—τοῦ κυρίου· ζ', 4 ὅς ἂν μὴ ὁμολογῇ—ὅς ἂν ὁμολογῇ· αὐτ. ἀντίχριστός ἐστιν—ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν· αὐτ. λέγει—οὐχ εὑρηται ἐν τῷ τῆς Ἀνδρου· θ', 2 ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀναστάντα—οὕτω καὶ τὸ τῆς Ἀνδρου.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Βαρνάβα².

Κεφ. ε', 10 ἐσώθησαν—ἐσώθημεν· αὐτ. ὅτε τὸν—τὸν δεῖ· 12, πληγὴν—πληγὴν. Κεφ. ζ', 1 ἀντιστήτω μοι· Ἡ τίς ὁ δικαιούμενός μοι; Ἐγγισάτω—ἡ τίς ὁ δικαζόμενός μοι; ἀντιστήτω μοι· ἐγγισάτω· 2, ὑμεῖς πάντες κτλ.—πάντες ὑμεῖς κτλ. ὡς ἐμὲ· αὐτ. ἐμβάλω—ἐμβάλλω· 4, λέγει δὲ—λέγει· 8, εἰσέλθατε—εἰσέλθατε· 10, παραβολὴν κυρίου—παραβολὴν· 11, ἔπει οὖν ἀνακκίνας—ἔπει ἀνεκκίνας· αὐτ. τὴν ψυχ—ψυχὴν· 12, πρὸς τὸν υἱὸν—πρὸς τὸν υἱὸν καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· 13, εἰς γῆν—εἰς τὴν γῆν· 16, ψαλῶ σοι—ψαλῶ· 18, καὶ πληθυνέσθωσαν—λείπει ἐκ τοῦ χειρ. τῆς Ἀνδρου· αὐτ. τίς οὖν—τί οὖν. Κεφ. ζ', 2 πιστεύσωμεν—πιστεύω(ω)μεν· 3, τὸ σκεῦος—σκεῦος· 6, εἰς ὀλοκτύωμα ὑπὲρ ἁμαρτιῶν—εἰς ὀλοκτύωμα· 8, περιθετα—περιθετα· 9, καὶ ὅτι τὸν ἐπικατέρατον—παρλαίπονται καὶ ἐν τῷ τῆς Α. 10, ὁμοίους τοὺς τράγους καὶ ἵππους—ὁμοίως τοὺς τράγους καλοὺς καὶ ἵππους· 11, κείμενος ὅς ἐξ ἑλὴν—κείμενος σταυρὸς, ὃν ἐξ ἑλὴν. Κεφ. η', 1 ἐπὶ ξύλον—ἐπὶ ξύλου· αὐτ. ὁ τύπος ὁ τοῦ σταυροῦ καὶ—ὁ τοῦ σταυροῦ· 2, ὁ μόσχος ὁ Ἰησοῦς ἐστιν—ὁ μόσχος οὗτός ἐστιν ὁ Ἰησοῦς· αὐτ. προσεγγέκοντες—προσεγγέκοντες· 5, Ἰησοῦ ἐπὶ ξύλου—τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ ξύλου. Κεφ. θ', 1 λέγει γὰρ πάλιν—λέγει γὰρ· αὐτ. ὑπήκουσαν—ἐπήκουσαν· αὐτ. ἐποίησα—ἐποίησας· 3, καὶ πάλιν λέγει ἄκου... εἰς μαρτύριον—πάντα ταῦτα παρλαίπονται ἐν τῷ τῆς Ἀνδρου· 4, ἐσφίξεν—ἐσφίξεν· 5, ἐπ' ἀκάνθιας—ἐπὶ ἄκανθας· αὐτ. καὶ τί λέγει; Περιτμήθητε τὴν σκληρ. ὑμῶν—καὶ ταῦτα παρλαίπει τὸ τῆς Ἀνδρου· ὡς καὶ τὰ κατωτέρω ἐν στίχ. 6, ὁ λαός· 6, καὶ οἱ Αἰγύπτιοι—καὶ Αἰγύπτιοι· 7, εἰς τὸν Ἰησοῦν—εἰς τὸν υἱόν· 8, δεκακοτὶ καὶ τριακοσίους—δέκα καὶ ὀκτὼ καὶ τριακοσίους· αὐτ. τὸ δεκακοτὶ καὶ—τὸ δὲ δέκα καὶ ὀκτὼ, ἰῶτα δέκα, εἰ(η)τα ὀκτὼ. Κεφ. ι', λεπίδα—λεπίδας· 2, διαθήσονται—διαθήσονται· 3, τὸ οὖν χοίρον—τὸν οὖν χοῖρον· αὐτ. ὅταν τρώγῃ—ὅταν τρώγῃ· 4, ἀνομίᾳ—ἀνομίᾳ· 5, κεκρυμμένοι—κεκρυμμένοι· 6, δασυπόδα—πολύποδα· αὐτ. γένῃ, φησὶν—γένῃ· 8, ἀνομίαν—ἀνομίαν· αὐτ. ἀκαθαρσίαν—ἀκαθαρσίαν· αὐτ. ἐν τῷ στόματι—τῷ στόματι· 9, περὶ μὲν τῶν βρωμάτων οὖν—περὶ τῶν βρωμάτων μὲν οὖν· αὐτ. προσεδέξαντο—κατεδέξ. 11, καὶ ἐν τούτῳ—ἐν τούτῳ· 12, ἡμεῖς δὲ—οὕτω καὶ τὸ τῆς Ἀνδρου. Κεφ. ια', 1 προσδέχονται—οὕτω καὶ τὸ τῆς Α. 2, ἐγκατέλιπον—ἐγκατέλιπε· αὐτ. ἐκτοῖς—ἐκτούς· 3, νοσοῖ—νεοσοῖ· αὐτ. ἀνιπτάμενοι—ἀνιστάμενοι· 4, ὀμαλῶ—ὀμαλῶ· αὐτ. συγκλίστω—συνθλίστω· 5, κατοικήσεις—κατοικήσει· αὐτ. καὶ τὸ ὕδωρ... οὕτω καὶ τὸ τῆς Α. 8, ἐπιστροφὴν—ἐπιστροφὴν δὲ· 11, ἡμεῖς μὲν—ἡμεῖς· αὐτ. εἰς τὸν Ἰησοῦν ἐν τῷ πνεύματι ἔλ.—τὸν Ἰησ. ἔχοντες ἐν τῷ πν. αὐτ. ἂν φήγῃ—ἂν φ. αὐτ. λαλοῦμένων—καλοῦμένων· αὐτ. πιστεύσῃ—οὕτω καὶ τὸ τῆς Α. Κεφ. ιβ', 1 ἐταν ξύλον...στάξῃ—καὶ ὅταν ξύλον κληθῇ καὶ ἀναστῇ, καὶ ὅταν ἐκ ξύλου κληθῇ καὶ ἀναστῇ καὶ

1. Ὅτε ταῦτα ἔγράφοντο, οὕτω ἦν γνωστὸς ἐν Γερμανίᾳ ὁ ἱεροτολυμαϊκὸς κώδιξ.

1. Ἡ παραβολὴ γίνεται πρὸς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Funk, Patr. apost. opp. Tubinge, 1878.

2. Ἡ παραβολὴ γίνεται πρὸς τὴν αὐτὴν ἔκδοσιν.

δταν ἐκ βόλου αἵμα στίξῃ 2, ὑψηλότερος·—ὑψηλότερον 7 ἵνα περὶ—
 ἵνα ὑπὲρ αὐτ. ἐν τούτοις—ἐν τούτῳ 10. ἴδε—εἶδε· αὐτ. οὐδὲ ἀνθρ.
 —ὁ οὐδὲ ἀνθρ. αὐτ. ἀλλὰ οὐδὲ—ἀλλ' ὁ οὐδὲ· αὐτ. τύπω δὲ—τύπω καί
 11. κυρίῳ—Κύρῳ. Κεφ. ιγ', 3 δεῖξεν—δείκνυται· αὐτ. ὅτι μεζών
 —τίς ὁ μεζών 5, τοῦ μετῴ·—μετῴ· αὐτ. ἐπέθρην—ἐθρην· αὐτ.
 μεταθέσ σου—μετάθεσον· αὐτ. πρὸς Ἰωσήφ—πρὸς τὸν Ἰωσήφ 7, ὅτε
 —ὅτι. Κεφ. ιθ', 3 ὅτι ὁ λαὸς... ἠνόμησεν—ὅτι ἠνόμησεν ὁ λαὸς σου,
 οὗς ἐξήγ. ἐκ γῆς Αἰγύπτου 9, ταπεινοὶς χάριν—ταπεινοίς· Κεφ. ιε', 4
 ἰδοὺ ἡμέρα κυρίου—ἰδοὺ σήμερον, κύριε, ἡμέρα 5, ὅταν ἐλθὼν κτλ.
 —δταν ἐλθὼν αὐτὸς καταργήσῃ τὸν καιρὸν αὐτοῦ καὶ κρίνῃ... καὶ ἀλ-
 λάξῃ 6, χερσὶν—ἐν χερσὶ· αὐτ. ἐν πᾶσι πεπλυνήμεθα—ἐν πᾶσι 7,
 ἴδε, ὅτι—εἰ δὲ οὐδ'· αὐτ. κρινῶν δὲ κτλ.—γεγονότων δὲ κρινῶν πάντοτε·
 αὐτ. πρῶτον—πρῶτοι 8, αὐτοῖς—αὐτός. Κεφ. ις' 2, ποῖον οἶκον
 καταπέσεις μου—λείπει ἐν τῷ τῆς Α' 7, πῶς οὖν οἰκοδ.—πῶς οἰκοδ.
 αὐτ. εἰδωλοατρείας καὶ ἦν—εἰδωλοατρείας οἶκος, εἰδωλοατρεία ἦν·
 8, ἐνδόξως—ἐνδοξος· αὐτ. ἐπὶ τὸ ὄνομα—ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυρίου 9,
 τοὺς... δεδουλ.—τοῖς δεδουλωμένοις 10, κατοικοῦντα—οὕτω καὶ τὸ
 τῆς Α' αὐτ. μήτε τοῦ λέγ.—τοῦ λέγοντος· αὐτ. ἐκ τοῦ στόμα.—αὐτοῦ
 στόματος. Κεφ. ις', 1 παραλείπειν τι—παραλ. μέ τι 2, γράψω—
 γράψω. Κεφ. ιη', 1 καὶ ἡ τοῦ σκότους—καὶ τοῦ σκότ. Κεφ. ιθ', 1
 θέλων ὁδὸν ὁδεύειν—θέλῃ ὁδεύειν.

ΦΙΛΟΘΕΟΣ ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ

Μετροπολίτης Νικομηδείας.

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΑΣΕΙΣ

εἰς ἐκδόσεις ἔργων Ἀρσενίου Κερκύρας
 καὶ Μιχαὴλ Ἀθηνῶν τοῦ Χωνιάτου

Ἐάν οὐδεὶς κρίνῃ ἔργον εὐκόλον τὴν ἀνακαμίνουσιν τῶν
 σκωριῶν, ὅσας ἐγχαρύπτει τὸ μέγα μεταλλεῖον τῆς ἐθνικῆς
 ἡμῶν ἱστορίας ἀπὸ τοῦ Ε' καὶ Σ' μ. Χ. αἰῶνος, οὐδεὶς
 ὁμῶς θὰ εὐρεθῇ κρίνων οὐχὶ δυσκολώτατον τὸ ἔργον τῆς
 ἐκδόσεως ἀνεκδότων κειμένων ἑλλήνων λογίων τοῦ με-
 σοχρονίου αἰῶνος. Δὲν ἀπαιτεῖται νὰ γνωρίζῃ τις ν' ἀνα-
 γινώσκῃ χειρόγραφα· οὔτε μεγίστην ἀνάγκην ἔχουμεν ἀν-
 θρώπων, ὡς ὑπονοῶ λανθάνοντες ἱσως, γινωσκόντων ἐπὶ
 τίνος χάριτος καὶ διὰ τίνος γραφίδος καὶ μελάνης ἐγράφη
 τευχὸς τι χειρόγραφον, ὅσον ἀνάγκην νομίζομεν μεγάλην
 νὰ γνωρίζῃ κάλλιστα τὴν ἑλληνικὴν, νὰ ἔγῃ πλήθος ἐπι-
 στημονικῶν γνώσεων ἐν αὐτῷ τεθησχυρισμένας, καὶ τὸ
 κυριώτερον ἐκκλησιαστικῆς παιδείας πλοῦτον ἐν ἑαυτῷ
 νὰ ἔγῃ συγκεκριμένον, ὁ ἀναλαβὼν καὶ νὰ ἐννοήσῃ, καὶ
 νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ ἐκδώτῃ δυσζήμυλτα καὶ κακῶς ἀνα-
 γινωσκόμενα καὶ ἐρμηνεύμενα δυσκόλως χωρὶς, τὰ ὅποια
 πολὺ συνήθως εὐρίσκουμεν συνυφασμένα ἐκ ῥητῶν τῆς
 Γραφῆς καὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅταν τις εἰς μέσον ἐλθὼν ἐπαγγέλλεται τὴν ἐκδοσὶν
 ἑλλήνων συγγραφέων τῆς βυζαντινῆς ἢ βυζαντικῆς, ὡς
 κενολογούτες λέγουσιν, ἐποχῆς, πρέπει καὶ παλαιογρά-
 φος νὰ ᾔναι, καὶ ἐκκλησιαστικῆς παιδείας μέτοχος, καὶ
 τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης γνώστης βαθύς, ἀλλῶς ἐξοδεῖ
 δυσχερῶς ἀθροίζοντο ἀργύριοι, σπαταλᾷ δὲ χρόνον πο-
 λύτιμον, τὸν ὅποιον ἴδιονατο νὰ δαπανήσῃ εἰδικόμενος

τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ φιλολογίᾳ. ἀποῦ εἶχε συλ-
 λάβει ποτε ἐν νῶ τὴν ιδέαν ὅτι δύναται νὰ δρέψῃ δάφνας
 Οἰκονόμου, Μουστροφίδου, Βιλλοαζῶν ἢ Βορσσανάδου.
 Συγγνωστὸν δ' ἐάν τὸ ἀργύριον ᾔναι ἴδιον, ὅπερ δύναιται
 νὰ διαθέσῃ κατὰ τὸ βόλον· ἀλλ' ἂν τινος δόξῃ ταμεῖον,
 ἂν τινος ὁμογενοῦς οἰκτεῖροντος τὴν πτωχείαν γαλάτου
 πτωχοπροδρόμου πλούσιον ταμεῖον χορηγῇ προστασίαν
 καὶ συνδρομὴν εἰς ἔργα συνδρομῆς ἀνάξια, στερούμενα τοῦ
 στεφάνου τῆς ἐπιστήμης, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἴδονα-
 τό τις νὰ εἴπῃ κάλλιστα ὅτι τὸ μῦθον τοῦτο ἦτο προτι-
 μότερον «πραθῆναι πολλοῦ καὶ δοθῆναι πτωχοῖς». Εἴπο-
 μεν καὶ ἡμεῖς τοῦτο, καθ' ἑαυτοῦ, εἰς χεῖρας ἔχοντες τὴν
 τοῦ πολυμαθέστατου καὶ νεαροῦ διδάκτορος τῆς φιλολο-
 γίας Πέτρου Ν. Παπαγεωργίου **Ἐπικρίσιν τῆς ὑπὸ
 Σπυριδῶνος Π. Λάμπρου ἐκδόσεως τοῦ Μι-
 χαὴλ Ἀκομινάτου.**

Εἶναι βιβλίον εἰς εὐμέγεθες ὄγκον, ἐκ σελίδων 176,
 πολλὰ διδάσκον περὶ τῆς ἡμιμαθείας, καὶ τῆς ἐπιπολαιό-
 τητος δοκησισώφρων ἐκδοτῶν, οἵτινες μῆτε ἑλληνιστὰ ὄν-
 τες μῆτε παλαιογράφοι, ζητοῦσι τὴν τιμὴν ταύτην· ἀλλ'
 ὡς οὐδεὶς ἑαυτῷ λαμβάνει τὴν τιμὴν τοῦ λευέτου ἢ μόνος
 ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθάπερ ὁ Ἀκίων, οὕτω καὶ
 ὁ μετακαινιστὴς καὶ ὁ ἐκδότης ἐγγράφων τῆς ἐποχῆς ταύ-
 τῆς πρέπει ἐκ γενετῆς νὰ ἔγῃ κλίσιν εἰς τοιοῦτας ἐρεῦ-
 νας, καὶ νὰ καταβάλλῃ κόπους εἰς μάθρην ἑλληνικῆς
 γλώσσης, καὶ ἑλληνικῆς φιλολογίας, καὶ ἑλληνικῆς ἱστο-
 ρίας, καὶ θεολογικῆς παιδείας, τῆς τε μοναχικῆς καὶ τῆς
 τῶν ἀνωτέρων ἱεραρχικῶν τάξεων, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκεν
 ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινάτος καὶ ὁ Κερκύρας Ἀρτέμιος.

Ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας καὶ τῶν δύο τὰ ἔργα, τὰ ὅποια ὁ
 καὶ ἐν Ἀθῶν διατρέψας κ. Σπ. Λάμπρος ἐτύπωσεν· ἐάν ᾔν
 ἐν χρήσει ἡ γλώσσα τοῦ φίλου ἡμῶν Μ. Δέρφονερ, ἡθέλο-
 μεν γράψαι «ἐσταυμάρισε», διότι περὶ τοιούτων ἐκδόσεων
 τοιαύτην γλώσσαν πρέπει νὰ γράφῃ τις. Παρεδῆλαμεν ἐν
 τῇ Μονῇ τοῦ Κουτλουμουσίου, περιεργεῖα κινούμενοι, τὸν
 κώδικα τὸν περιέχοντα τὸν λόγον τοῦ Ἀρσενίου Κερκύ-
 ρας πρὸς τὴν ἐκδοσὶν Σπ. Λάμπρου, καὶ εὐρίσκουμεν καὶ ἐδῶ
 λαμπρῶς ἐπιδεικνύμενον τὸν ἐκδοτὴν ἀμάθειαν παρθεῖαν
 τῆς τε γλώσσης καὶ τῆς παλαιογραφίας. Ἀλλὰ ἡ **ἐπί-
 κρίσις** τοῦ κ. Ν. Παπαγεωργίου εἶναι ροδερὸν κατηγο-
 ρητήριον εἰσαγγελείως τῆς σφαγιαζομένης ἐπιστήμης.

Ὁ κ. Π. Ν. Παπαγεωργίου εἰς 176 σελίδας ἀποδει-
 κνύει ὅτι τὰ μὲν ἀνέγνω κακῶς ὁ ἐκδότης τοῦ Χωνιάτου,
 τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ διορθώσεις ἀποκαλούμενα εἶναι αὐτῇ
 τοῦ κωδίκου Λαυρεντιανοῦ ἢ γραφῇ· ἐάν δὲ διορθῶν ὁ
 ὑφ' ἡγετῆς—ἐκδότης σφάλματα τινα, ὁ κ. Παπαγεωργίου
 ἀνεύρισται, μετὰ γερμανικῆς ὁπῶς ὑπομονῆς, ὅτι 1081
 σφάλματα παρέλπειν ἐν μόνῳ τῷ Λαυρεντιανῷ κώδικει.
 Ὁ πολυμαθέστατος συγγραφεὺς τῆς ἐπικρίσεως, τῆς
 ὁποίας ἀντεπίκρισιν μάτην ἀναμύνω νὰ ἀναγνώσῃ
 ἐν τῷ ἐρμηνητρίῳ μου, δεικνύει τὸν ἐκδοτὴν τοῦ Ἀκομι-
 νάτου λίαν ἀτυγῇ εἰς τὴν ἐκδοσὶν, ἐν τισὶ μέρεσι κινούν-
 τα καὶ τὸν θαυμασμὸν ἡμῶν, πῶς ἐν τῇ πρωτόβλῳ τῆς

Ἑλλάδος ἐστὶν, τῷ Πανεπιστημίῳ τυγχάνει κατεργημένος διδάσκαλος ὁ κ. Σπ. Λάμπρος, καὶ τὴν ἀπορίαν πῶς ἔτι ἐμμένει ἐν σταδίῳ. περὶ τὸ ὅποιον ἀπειδείχθη λίαν ἀπροσφυής, καὶ τὸν γέλωτα ἐν τῇ κακῇ ἀναγνώσει καὶ τῇ ἐκ ταύτης κακῶς τικτομένη ἐρμηνείᾳ καὶ ἐξηγήσει. Ὅταν τὸ ἐν σελίδι 175 (στιχ. 26) τοῦ Α' τόμου ἐπεὶ μετατρέπη εἰς τὸ εἶδες, καθιστῶν ἀνύητον τὴν ἐννοίαν, — ὅταν τὸ ἐν σελίδι 269 (στ. 15) τοῦ Α' τόμου κατασπεύρας διὰ δίσκων ἀποδεικνύῃ ὁ Παπαγεωργίου ὅτι εἶναι κακὴ ἀνάγνωσις τοῦ γραφικοῦ (Λευτ. 19, 19) **κατασπεύρας διὰ δίσκων**, — ὅταν ὁ κ. Λάμπρος ἀναγινώσκῃ **ῥητέην τὴν ἐν γάλακτι** (B', 501, A' 270) ἀντὶ τοῦ προφητικοῦ (Ἰερειμίου 8, 22) **ῥητέην ἐν Γαλαδ**, ἐξ ἀγνοίας δὲ ἀτυγχνῶντος, δικαιολογῶν τὴν ἀμαθίαν προσθέτη ἀπάντως γνωστοῦ, ὡς συνήθους, παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς **κράματος** (sic) — ὅταν τὸ φόρους ἐπανεῖναι (=ἐλαφρύνειν) διορθῶν **ἐπαμῦναι** καὶ νομίζῃ εὐδοκῶμενον τὸ νόημα (A', 315, στ. 4) — ὅταν γράφῃ προθυμώτατος, ἀπέκτιστε, μὴ ἐκφαινόμενον μὴδὲ **τολμῶν**, συγγνωμικῶν ἀναγνωστῶν!! — ὅταν ἀναγινώσκῃ **μετεωρήσεις**, ἀντὶ νεωτερέτεσι (B', 27, 25) — ὅταν γράφῃ ἐννεάκυκλος, κακῶς ἀναγινώσκων τὸ τοῦ κώδικος **ἐννεάκυκλος** (B', 208, 25) — ὅταν τὸ ἐπαφροδιώτατα ἀναγινώσκῃ **ἐπαφροδιώτατην** (B', 368, 21) — ὅταν ἐν τῷ κώδικι ἀπαντῶν τὴν λέξιν ἐν μετὰ τῆς ἐπάνουθεν περιτωμένης (B', 378, 99) **τολμᾷ** νὰ γράφῃ **αὐτὴ διαβλέπων** πῶς πρέπει νὰ ἀναγνωσθῶσι ταῦτα — ὅτι τὸ χωρίον εἶναι πιθανώτατα διεφθαρμένον» ἀγνοῶν ὅτι ἡ λέξις ἀναγινώσκειται **Ἰησοῦν**, ἐπέρχεται ἑμὶν ἀπὸ γνωστῆς, καὶ ἀπελπίζομεν πλέον τὴν μόρφωσιν ἐκδοτῶν εὐσυνειδήτων, εὐσυνειδήτων παλαιογράφων, τὸ πολὺ πολὺ δὲ περιμένοντες νὰ μορφώσῃ ἡ διδασκαλία τοῦ ὀφειλόμενου γραφογνώστης, ὁμοίους τῷ διδασκάλῳ.

Ἡ **Ἐπίκρισις** τοῦ σοφοῦ κ. Π. Ν. Παπαγεωργίου εἶναι μᾶλλον διδασκτικὴν διὰ τὸν ἐκδότην τοῦ Χωνιάτου, τὸν ἐκδόντα κακῶς καὶ τὸν Ἀρσένιον Κερκύρας. Ἡ Ἐπίκρισις ἐπαναλαμβάνει ἐν γυνῇ, ἐν αὐστηρᾷ, ἐν ὀγκτωτάτῃ παρρησίᾳ ὅτι ἔγραψεν ἄλλοτε ὁ μακαρίτης Θεολόγος Σοφοκλῆς Οἰκονόμος, ὁ κ. Πανταζίδης καὶ ὁ ξηροποταμηνὸς κλιόγερρος ἡμέτερος Δαπόντες περὶ τοιούτων ἐκδόσεων καὶ τοιούτων ἐκδοτῶν.

Τοῦτο δὲ νομίζομεν κοινὴν εὐγύνῃ κατ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἔγραψε περὶ τῶν δημοσιεύσεων τοῦ ἀκαμάτου Κ. Σάθα ὁ μακαρίτης Σοφοκλῆς Οἰκονόμος, ἐν τοῖς προλεγομένοις εἰς τὸν **Ψόγον νικωτιανῆς** ὁμοία νομίζομεν, ἔγραψεν ὁ Σπ. Λάμπρος ἐπικρίνων τὴν ὑπὸ Κ. Σάθα καὶ Emile Legrand ἐκδοτὶν τοῦ Διγενούς Ἀκρίτα ταῦτ' ἔγραψεν ὁ καθηγητὴς Ἰω. Πανταζίδης ἐπικρίνων τὴν ἀθλιεστάτην ὑπὸ Σάθα ἐκδοτὶν τῆς ἱστορίας τοῦ Ψελλοῦ, ἐν τῷ Δ' τόμῳ τῆς **Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης**· ὁμοία διετύπωσεν ὁ κ. Π. Παπαγεωργίου παράπον' αὐτῆς ἀθλίας καὶ κακίστ' ἀπολωλέναι ἀξίας ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ Χωνιάτου ὑπὸ Σπ. Λάμπρου, οὗ τινος νεωτέρα τις ἐκδο-

σις προστίθῃσι νέας ἀποδείξεις εἰς τὴν ἀγραμματοσύνην, ἣν πάσχει οὗτος καὶ εἰς τὴν ἀμάθειαν περὶ τὴν γνῶσιν τῆς γραφογνωσίας ἥτοι παλαιογραφίας, ἣν ἀνέλαβεν ὅπως διδάξῃ ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀλλ' ἀρελέστατα γράφει ὁ Καισάριος Δαπόντες, εἰς ταῦτα δ' ἐπικροτεῖ ὁ Ἰω. Πανταζίδης: α (οἱ) ἀντιγράψεις... ἀντιγράφουσι βιβλία, καὶ καλὰ κάνουνσι — λέγει ὁ χαλκέντερος οὗτος μοναχὸς δὲν τὰ διδάξουσιν δὲ ὕστερα νὰ διορθῶνουν τὰ λάθη, ὅτι ἀνάγκη νὰ λαμβάνωσι, καὶ κακὰ κάνουνσι καὶ οὕτω διορθώσαν πάμπολλα βιβλία καὶ διαφθεύονται καθ' ἐκάστην ἀπὸ τοιούτους ἀμελεῖς ἢ καὶ ἀμαθεῖς ἀντιγραφεῖς· ὁ Θεὸς νὰ τοὺς κρίνῃ ὅτι πολὺ κακὸ κάνουνσιν». Ἐὰν ἡ παρατήρησις ἐπανελήφθῃ ὑπὸ τοῦ κ. Πανταζίδου κατὰ τὴν ἐκδοτὶν τοῦ Ψελλοῦ ὑπὸ Κ. Σάθα, ἡ ἀρὰ πρέπει νὰ ἐπαναρθῇ ὑπ' ἡμῶν διὰ τὰς ἐκδόσεις τοῦ Σπ. Λάμπρου.

Εἰς τὴν τάξιν ὁ κ. Π. Κ. Παπαγεωργίου ἔταξε τὴν ἐκδοσιν τοῦ Χωνιάτου εἰς τὴν αὐτὴν τάττομεν καὶ τὰ Κερκυραϊκὰ ἀνέκδοτα, ἐξορκίζομεν δὲ τὸν κ. Σπυρίδιον Λάμπρον νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ ἐκδόσεις ἑλλήνων λογίων τοῦ μεσαιῶνος, πρὶν ἢ ἐν τινι σχολαρχείῳ ἢ ἴσως γυμνασίῳ τινὶ διδασκῇ καλῶς τὴν ἑλληνικὴν. Ἰδοὺ τὸ νεώτερον αὐτοῦ ἔργον.

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ κτλ. ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου (ἔπονται οἱ πομπῶδες βυζαντινοὶ τίτλοι)... Ἀρσένιου Κερκύρας ἐγκώμιον εἰς Ἡερῖνον τὸν μάρτυρα ἀριθμοῦμεν τευχῆρια ἀγραμματοσύνης καὶ κακῆς χειρογράφου ἀναγνώσεως ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Λάμπρου λαμπρῶς δεικνύμενα ἐν σελίσιν δέκα καὶ τέσσαρας ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ: σελ. 9, στίχ. 10 ὁ Σ. Λάμπρος ἀναγινώσκει **φθαγγόμεθα** γάρ τοι ὁ κουτλουμοστικός κώδικς. ἐξ οὗ μεταγράφει τὸ ἐγκώμιον, ἔχει γάρ τε, ὅπερ οὐ διορθοῖ ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσι· σελ. 10, στίχ. 13 τὸ **κακοποιεῖν** τοῦ κώδικος ὁ Σπ. Λάμπρος ἀνέγνω **καينوποιεῖν** σελ. 11, στίχ. τὸ **ἐμπιπλῶσαι** τοῦ κώδικος ὁ ἐλληνιστὴς Λάμπρος διορθοῖ **ἐμπιπλάσαι**· τὰ περὶ γείτονα πόλιν γράφων ὁ κώδικς, ἐν τῇ ὡς προσέθηκε: τὸ **Βοτρωτὸν** λέγει, ὅπερ ὁ γραφογνώστης ἐξ ἀπροσεξίας εἰ μὴ ἐπίτηδες παρέλιπε· τὸ δὲ τοῦ κώδικος **γείτονα πόλιν τὴν ὑμετέραν** διώρθωσεν ἀνοήτως τῇ ὑμετέρᾳ· βλέπε δὲ σελ. 11, στίχ. 21. — Σελ. 12, στίχ. 13 τὸ καλῶς κείμενον ἐν τῷ κώδικι **ὑπολαμβάνετε** ὁ σοφὸς τῆς παλαιογραφίας ὀργηγητὴς ἀνέγνω **ἀπολαμβάνετε**· σελ. 12, στίχ. 20 ὁ κώδικς αὐταρκίς ἐπὶ θηλυκοῦ γένους, ὁ Λάμπρος ἀναγινώσκει **αὐταρκίς** διὸ διορθοῖ **αὐτάρκις**· σελ. 13, στίχ. 8 ὁ κώδικς **ἐπαντεσον** ὅθεν **ἐξήλθομεν**, λογικώτατα· ὁ ἀργύμντος ὀργηγητὴς ἀναγινώσκει **ἐπαινετέον** καὶ νοεῖ βέλεια, κατ' ἂς ἔχει γνώσει· τῆς ἑλληνικῆς γλώττης (!), τὴν λέξιν εὐδοκῶμενην· σελ. 15, στίχ. 2 ἦν τε εἰπεῖν διορθοῖ ὁ Λ. ἦν γὰρ, δικτὶ ὅ, ἦν τε; σελ. 15, στίχ. 9 τοῦτον τὸν λόγον, ὃν ὁ Θεὸς καὶ κατήρ... ἐγέννησε, μεταστρέφει ὁ Λ. εἰς τιμῶν τὸν λόγον, οὐδὲ τίθεισιν ἐντὸς [—]· ἀλλὰ προπερέστερον νομίζω τὴν ἐξέλιψιν τοῦ ὄν, ἢ τοῦ κατωτέρω κειμένου καὶ· σελ. 15, στίχ. 26 ὡς **ἐπείνε** ὁ κώδικς, ὁ Λ. περεῖδε τὸ ὡς· σελ. 16, στ. 4 τὴν πείραν τῶν προκειμένων **κολαστηρίων** ἔχει ὁ κώδικς, τὴν προκειμένην ἀνέγνω ὁ ἐκδότης τοῦ Χωνιάτου· σελ. 17, στ. 4 προσέθηκε [αὐτὸν] ὁ Λ. μιστῶν ἴσως τὸ ἀσύνδετον· σελ. 19, στ. 11 τὸ ἀμφικισμένην τοῦ κώδικος (λαλοῦντος περὶ τῆς τριδικῆς θεότητος) ἐκδότης διορθοῖ **ἀμφικισμένην** (εὐγε!)· **τηλικαύτην θαυμάτων ἐπίδειξιν** ἔχει ὁ κώδικς, ὁ σοφὸς ἐκδότης τοῦ Χωνιάτου ἀναγινώσκει **τηλικούτων**· σελ. 22, στίχ. 13 ὁ κώδικς ἔχει

τόν τε κόσμου δοξολογοῦντες δεσποτῆν, ὁ Λάμπρος ἀναγνώσκει τόν τε κοινόν· πολλοχοῦ δὲ προτιθέσιν ἢ ἀφαιρεῖ ἐρωτηματικὰ σύμ-δοξα ἔννευ ἀνάγκης. Εἰρήσθω ὅτι ἡ γραφή τοῦ κουτλουμουσικοῦ κώ-δικοι εἶναι καλλίστη· ἀλλ' ἡ ἡ ἀντιγραφή ἐγένετο ἐν βίβλῃ, διό καὶ παρε-λείφθησαν λέξεις τινές, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἐκδότης ἐλέγχεται ἀγνοῶν ὅτι μετὰ προσοχῆς, μετ' ἀρσιώσεως, μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ ἀνθρώ-πων πρέπει νὰ ἐπιδῶται εἰς τοιαύτας μελέτας, ἢ ἐγένετο ἐνεκεν ἁμαθίας πλατυτάτης. Ὅτι ἡ περὶ τὴν ἐλληνικὴν ἀμάθεια διακρίνεται τὸν ἐκδότην τοῦ Χωνιάτου τοῦτο πλὴν ἡλίως κατέστη φανερότερον· ἀλλ' ἐπὶ ἀναγκάζο-μεν καὶ πάλιν ὅτι μεγίστην ἤθελε προσενέγκαι εἰς τὰ γράμματα τὰ με-σαιωνικὰ ὑπηρεσίαν ὁ κ. Σπ. Π. Λάμπρος μὴ ἐκδοῦς ἀνέκδοτα βυ-ζαντινὰ ἔργα. πρὶν ἢ μᾶλλον καλῶς τὴν ἐλληνικὴν γραμματικὴν καὶ τὴν γλῶσσαν ἐν γένει.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Π. Παπαγεωργίου ἀποκαλύπτει τὸν ἐκδότην, ὅστις ὑπὸ τίτλους μεγάλους κρύπτει τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ ἀξίαν. Ὡς ἐγνωρίσαμεν αὐτὸν πρὸ τετραετίας νέον φιλότιμον, ἀπεκδεχόμεθα νὰ ἴδωμεν, ἐγκαίρως ἤδη, μορ-φούμενον. Ἐχει ὁ κ. Σπ. Λάμπρος πᾶσαν εὐμάθειαν, καὶ εὐφυίαν, καὶ καιρὸν εἰπέτι ὅπως διδαχθῇ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν παλαιογραφίαν. Στερούμενοι τῶν χρησίμων χαρ-τίων ἐν τῷ κυκλοῦντι ἡμᾶς ἐνταῦθα λιμῷ βιβλίων, νομί-ζομεν ὅτι ἂν ἄλλο τι βιβλίον δὲν δυνάμεθα νὰ συστήσωμεν τῷ κ. ὑψηλῇ, ἀλλὰ τὴν βίβλον τοῦ κ. Παπαγεωργίου συνιστῶμεν εὐπαρησιάζτως. Εἰς τὸν ἐκδότην τοῦ Ἀχομι-νάτου καὶ τοῦ Ἀρσενίου Κερκύρας θὰ ἐπέχει ἐν ταῖς νέαις καὶ δοκιμαίαις αὐτοῦ σπουδαῖς ἡ βίβλος αὕτη ὅν τόπον εἰς τοὺς σπουδάζοντας τὴν γαλλικὴν ἢ μεθόδον τοῦ Ἀλην*. †

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡ 19 αὐγούστου, κοινὴ πανήγυρις πάντων τῶν ὑπὸ τὰ σκήπτρα τῆς Α. Α. Μ. τοῦ φιλολάου ἀνακτος Ἀδούλ-Χαμίτ ἡν Β' ὑποκειμένων λαῶν ἐωρτάσθη προ-χθὲς, κυριακῇ, ἐν κοινῇ ἀγαλλιάσει. ἤς μετέχουσιν ἀνε-ξαιρέτως φυλαὶ καὶ γλῶτται καὶ θρησκευματα, ὅσα γι-νώσκουσιν εὐμνήμονα 'να τιμῶσι, 'να λατρεύωσιν, οἷον εἶπεῖν, φροντίδας ἀκαμάτους καὶ πατρικὰς αὐτοκράτορας, τὴν δόξαν τῆς εὐρείας τῶν Ὀθμανιδῶν αὐτοκρατορίας μό-νον ἔχοντος μέλημα, καὶ τὴν εὐθυμερίαν ἀπαξιαπάντων Αὐτοῦ τῶν ἀρωσιωμένων καὶ πιστῶν ὑπάρχων κέντρον ἐνεργειῶν ἀκαταβλήτων καὶ πόθων εὐγενῶν ἐλατήριον. Ἡ Α. Α. Μ. ὁ σουλτάνος Ἀδούλ-Χαμίτ ἡν ὁ Β' ἐπ' αἰ-σίοις ἐκλείπει τῇ 19 αὐγούστου ὀκταετὴ περίοδον βασι-

* Ἀντ' πίσεως βιβλιολογίας, ἐκδοῦμεν τὰς κριτικὰς ἐπιστάσεις ταύ-τας, ἐν πολλοῖς περιεφθάντες, ἵνα μὴ καταστήσωμεν ὁληρὰς τοῖς ἀνα-γνωσταῖς. Ἐστάλησαν ὑπ' ἀνθρώπου, ὅστις ἐν Ἀθῶν μένων ἐπὶ πολὺ ἐγνώρισε τὸν ἐκδότην τοῦ Ἀχομινάτου· ἀνθρώπου, ὅστις προέβλεπε ἀνέγνω μετὰ προσοχῆς τὸν κώδικα τοῦ Ἀρσενίου, ἤδη δ' εὐκαίρει 'να γράψῃ τὰς ὁλίγας ταύτας λέξεις, ὡς ἐπιστέλλει ἡμεῖς. Ἀνέγνωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ βιβλίον τοῦ διδασκτοῦ Π. Παπαγεωργίου, ἀπονέμεμεν δ' αὐτῷ τοὺς εὐλοκιστέτους ἐπαινούς καὶ τὰ ἔδωκα ἡμῶν συγγραμμάτων, καὶ περ σποδρῶς πως γράφοντι.

λείας ἐπιφανοῦς, ἥς χαρακτήρ ὑπάρχει ἡ μέριμνα περὶ τῆς εἰς τὴν γηραιάν Ἀνατολήν, τὴν γενέτειραν τῶν φώ-των εἰσαγωγῆς τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Ὀκταετίαν ὅλην κρατῶν στίβαρὰ χειρὶ τὰς ἡνίας τοῦ κράτους, ἀνέ-δειξεν ἑαυτὸν κύριον καρδιῶν καὶ νόων. ἀδέκαστος νομεὺς τῆς δικαιοσύνης, θεμέλιον βσιτιλείας αὐτὴν ἀναδείξας καὶ μέγα γεγονὸς τῆς αὐτοκρατορίας Αὐτοῦ τὴν δικαστικὴν ἀναρρῶμισιν αὐτῆς καταστήσας, ἐδοξασε τὴν βασιλείαν Αὐτοῦ, ἐν ὀκταετίᾳ μιᾷ τσαυτὰ ἐπιτελέσας, ἐν μέσῳ και-ρικῶν δυσχερειῶν, ὅσα ἐν περισσοτέροις ἔτεσι καὶ γυγι-κῶς ἐν ἡρέμῳ καταστᾶται δυσχερῶς ἤθελε κατορθώσει-τις. Συστάσεις σχολείων καὶ ἀνωτέρων ἀκαδημιῶν ἐπι-στήμης καὶ τέχνης, προστασία παρεχομένη εἰς τὴν βιο-μηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον δικαίως ἀπέδειξε τὴν ἐσπέρην τῆς 19 αὐγούστου, ἐπετίει τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρή-σεως τῆς Α. Α. Μ. ἐσπέρην, ἣν πᾶσα ἐθνικότης δικαιούται 'ν' ἀποκαλῇ ἐθνικὴν. Πάντα ταῦτα ὑπ' ὧν ἔχοντες οἱ λαοί, οὓς διέπει ἡ Α. Α. Μ. ὁ φιλόλαος σουλτάνος Ἀδούλ-Χαμίτ Β' εὐχοντοῖ ἐκ μέσης καρδίας ὑπὲρ εὐκλείας Αὐ-τοῦ καὶ τῆς ἀστεμενούς διαμονῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου Αὐτοῦ, οὕτινος τὰ βάρη βαθέως θεμελιῶνται ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ὑπάρχων Αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῆς 19 αὐγούστου ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Οἴκουμενικοῦ θρόνου μετέβη, συνοδευό-μενος ὑπὸ τοῦ ἐνδοξ. ἀρχοντος κηπικε/αγισᾶ Σταυράκη ἐρένδη Ἰωαννίδου, εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐθιμερόν, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ τῆς Α. Μ. Ἐξ. Γαζῆ Ὁσμάν πασσᾶ, δι' οὗ ὑπέβαλεν ἐγγράφως τὰ συγχαρη-τήρια αὐτοῦ τῇ Α. Α. Μ., ἡ τις διὰ τῆς Α. Ἐξ. εὐχρηστῆθη 'να διερμηνεύσῃ τῇ Α. Σ. τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς εὐαρέσκειαν καὶ τὰς αὐτοκρατορικὰς προτρήσεις. Ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρη-τὴς ἔφερε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὸ ὑψηλὸν παράση-μον τοῦ Μεδζιτιέ Α' τάξεως.

Ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις συνήλθεν εἰς 6^α συνε-δρίασιν τῇ 10 αὐγούστου, παρόντων 66 μελῶν, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ. Ὑποβληθεὶς τῆς προτάσεως τινος κατὰ τοῦ σχεδίου τοῦ ὑπὸ τῆς ἐπαμε-λοῦς ἐπιτροπείας ὑποβληθέντος, ἡ συνέλευσις ἀπέρριψε ταύτην, διὰ ψήφων 46 κατὰ 20, καὶ συμφορὰ τινὰ ταύτην, διὰ ψήφων 42 κατὰ 22. Εἴτετα ἐπιψηφισθησαν, εἰρηγο-υμένου τοῦ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπείας ἐνδός, Κ. Καλ-λιάδου βέη, πέντε ἀρθρα τοῦ νομοσχεδίου περὶ οἰκῆς τῶν ἐγγαλήματι περιπιπτόντων ἱερέων, καλογέρων καὶ καλογραιῶν.

Ἡ 6^α συνεδρίασις ἐγένετο τῇ 13 αὐγούστου, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Σ. παρόντων 59 μελῶν. Ἐπιψη-φισθέντων ἐν αὐτῇ καὶ τῶν ὑπολειπομένων τεσσάρων ἀρθρων, πλὴν μικρᾶς τινὸς τροποποιήσεως, γενομένης δε-κτῆς διὰ ψήφων 33 κατὰ 22, ἀρτίθῃ ἡ τοῦ νόμου περὶ ἐγγαλήματιων ἱερέων κλπ. ἀρράχισις, μετὰ τὴν τουρκι-

στὶ γενομένην μετάρρησιν, εἰς τὴν κοινὴν συνεδρίαν τῶν δύο σωμάτων.

Ἡ κοινὴ συνεδρίασις συνόδου καὶ συμβουλίου ἐγένετο τῇ περὶ τῆς 17 αὐγούστου, καὶ ἦν ἑλαβε μέρος καὶ ἡ Α. Σ. ὁ μητροπολίτης Δέρκων κ. Ἰωακείμ. Ὁ νόμος ἐν μεταφράσει τουρκικῇ ἀνεγνώσθη καὶ ἐτραγίσθη. Τοῦτον δὲ μετὰ τακρίνου αὐτοῦ ὁ σεβασμ. τοποτηρητὴς μεταβάς παρὰ τῇ Α. Ἐξ. τῷ ὑπουργῷ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευμάτων Χατὰν Φεχμὴ πατῆ, συνοδεύοντος καὶ τοῦ ἐνδοξ. καπικεχαγιᾶ Σταυράκη ἐφένδῃ, ἐπέδωκεν εἰς τὴν Α. Ἐξ. τῷ παρελθόντι σαββάτῳ 18 αὐγούστου.

Χθὲς ἀπὸ πρωῒας ἡ Α. Σ. ἐπεσκέψατο τὴν Α. Ὑψ. τὸν Μ. βεζύρην Σαῖτ πατῆν.

Τοῦ περὶ ἡμῖν τύπου μερίς τις, οὐχὶ σπανίως ὑπηρετοῦσα ἀνθρωπίναις ἀδυναμίαις καὶ πάθεισιν, ἀπὸ τετραμηνίας ὅργανον ἐγένετο εἰς τινὰς ἀνθρώπους πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ προσώπων ἱερῶν, τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς τιμῆς τῆς ἀνωτάτης ἱεραρχίας καὶ τοῦ ὁρθοδόξου λαοῦ ἀπολαύοντων καὶ αὐτοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου τῆς Ἑσπερίας, πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ θείων καὶ συστημάτων αἰωνοβίων, καὶ ὧν οἱ ἀσεβῶς ἐπιτιθέμενοι ἔλαθον ἀγνοοῦντες, ὅτι «σκληρὸν πρὸς κέντρα λατρεῖν». Ἀλλεπαλλήλοι ἀνταποκρίσεις ἐντεῦθεν εἰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας, σταθιμίζουσαι κατὰ τὰ μέτρα τῶν πεπλανημένων κρίσεων τῶν ἀνταποκριτῶν τὰ παρ' ἡμῖν γενόμενα, κακίστ' ἀντιλαμβανομένων τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, πληροῦσι τὰς στήλας φύλλων ἁπτικῶν, οὐχὶ μετὰ συστολῆς τινος ἐκείθεν παρκελευομένων εἰς ἀληθὴ στάσιν τὸν λαὸν τῆς ἡμετέρας πρωτευούσης τὸν ὁρθόδοξον. Πλὴν δὲ τούτου, τινὰ τῶν φύλλων τούτων ἐπελάθοντο καὶ τῆς ἐκδόσεως ἐγγράφων ἐπιστήμων διαμειφθέντων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν προνομίων, ἐγγράφων, ἅπερ ἐν μέρει μὲν ἀλλ' οὐσιωδῶς παρκεχεαραγμένα ἐκδίδονται ὡς γνήσια, οἷόν ἐστι καὶ ἡ ἐπιστολὴ τῆς Α. Ἐξ. τοῦ Μαυρογένους πατῆ, τῆς τοῦ αὐθεντικῶν κείμενον κεῖται ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, ἐδημοσιεύθη δ' ἐσχάτως ἐν τῇ σειρᾷ τῶν περὶ τοῦ ζητήματος τῶν προνομίων ἀνταλλαγόντων ἐγγράφων. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἑλληνιστὶ ἀποσταλείσα πρὸς τὰ δύο σώματα, ὡς γνωστὸν τῇ 29 μαρτίου, κατ' ἀντίθεσιν τῆς ἐν τουρκικῇ γλώσσῃ διαμειδωμένης μετὰ τῆς Α. Θ. Π. τοῦ πρώην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ καὶ τῆς Α. Ἐξ. τοῦ ἀρχιάτρου τῶν ἀνακτόρων ἀλληλογραφίας, ἐτυπώθη παρκεχεαραγμένη καὶ κίβδηλος ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ «Ἐλευθερίᾳ», καὶ διενεμήθη ἐνταῦθα καὶ ἐκαστοντάδας. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀποκηρύττομεν καθὼς παρκεχεαραγμένην.

Οὐδαμῶς δὲ συγγνωστὴ ὑπάρχει καὶ ἡ τάσις ἐνίων ἀνταποκριτῶν πρὸς ἐξῆρσιν ἢ γλευκτὸν παντός, ὅ,τι σεπτὸν καὶ κιδέσιμον, ἐπιδημία τις οὖσα τοῦ πνεύματος, τῆς τὴν προσβολὴν οὐδὲ γέροντες οὐδὲ νέοι, οὐδὲ διακεκριμένοι

ἄνδρες, φρονήσεως ἄλλοτε παρτάρχοντες τεκμήρια, ἡδυνήθησαν ἵνα διεφύγωσι. Φρονισθέντες ὅτι ἡ κατάστασις τῶν ἡμετέρων πραγμάτων ἐμπνέει αὐτοῖς τὸ καθήκον τῆς συναγωνίσεως αὐτῶν μετὰ πάντων τῶν ὑπὲρ τοῦ καθέστωτος ἐργαζομένων, εἰς τοὺς γράφοντας δ' ἐστὶ στάδιον ἡνεωγμένον ἐνδοξόν· τὸ ὑποστηρίξαι τὸν συνετὸν ἀγῶνα τῶν διοικούντων τὰ κοινὰ, ὧν οὐδέποτε ἔκταράσσουσι τὴν προθυμίαν αἱ ἐν ἐφημέροις φύλλοις στηλογραφούμεναι παρκεχεαρεῖς γεγονότων καὶ κίβδηλῃ ἐγγράφων ὑπὸ κίβδηλων συνειδήσεων.

Πρὸς τὸν Moniteur de Rome, γράψαντα τῇ (12) 24 αὐγούστου περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως πολλὰ δυνάμενοι ἵνα ἀπαντήσωμεν σιγῶμεν, αὐτὸ τὸ παλαίματον πρόγραμμα τῆς πίστεως τῶν Ἰλδεβράνδων βλέποντες ἀναπτυσσόμενον. Ἡ ὑπόμνησις μάλιστα, ἣν ἐν τέλει τῆς ἀνταποκρίσεως αὐτοῦ ποιεῖται ὁ ἐπιστέλλων κ. Φ. ἀναιμνήσκει καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὸ τοῦ πειράσαντος τὸν Σωτήρα διαβολικὸν ἐκείνο «ταῦτα πάντα σοὶ δώσω ἐὰν πετῶν προσηκῆς με».

Ἡ ὁρθόδοξος ὁμογενὴς κοινότης Μασσαλίας ἐν τῇ τελευταίᾳ μαστιστάσῃ τὴν πόλιν ταύτην δοκιμασίᾳ ἐπεδείξατο χριστιανικὰς ἀρετὰς, ἃς αἱ μὲν ἐσπέραι ἐφημερίδες ἀνέγραψαν μετ' ἐπαίνων οὐ μικρῶν, ἡμεῖς δὲ μετ' ἀγαλλιάσεως ἀναγράφομεν. Ὁ ἐκεῖθεν ἀνταποκριτὴς τοῦ «Μεσημβρινοῦ Ἀστέρως» ἀνομολογεῖ ὅτι ἡ Μασσαλία ὀφείλει ἵνα σεμνύνηται φιλοξενούσα κοινότητα ὁρθόδοξον ἑλληνικὴν, τοσάύτας πρὸς τὴν Γαλλίαν συμπαθείας ἐπιδεικνυμένην. Ἐπαίνει δὲ τὸν τῆς ὁρθοδόξου παροικίας ἐπ' ἀγαθῷ προϊστάμενον πανοσιολογώτατον ἀρχιμ. κ. Γρηγόριον Ζυγαθινόν, ὅστις «προθυμὸς εἰς τὸ παρέχειν ὑπηρεσίας, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπιδημίας, παρέστ' ἐκατανοητικὰ δείγματα ἐθελουσίας, οὐδεμίαν δ' ἐποιήσατο διάκρισιν ἐθνικότητος ἢ θρησκείας». Καὶ ἃ γράφει ἡ «Νέα Ἡμέρα» Τριέστης οἱ οἰκοὶ τοῦ Βαλλιάνου, τοῦ Ζαφειροπούλου καὶ τοῦ Ράλλη προσήνεγκον ὑπὲρ τῶν θυμάτων τῆς γολέρας ἀνά 10000 φράγκα, προσήνεγκον δ' ἀνάλογα ποσὰ καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες.

Τῇ δευτέρᾳ (6 αὐγούστου), ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῶν γενεθλίων τῆς Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας-Οὐγγαρίας Φραγκίστου Ἰωσήφ Α', συνεχάρη τῇ Α. Ἐξ. τῷ πρεσβευτῇ τῆς Αὐτροσυγγαρίας ἐκ μέρους τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωακείμ Εὐθυβούλγης, μετὰ τοῦ διπγγελέως τῶν πατριαρχείων ἐνδοξ. Μιχαλάκη ἐφένδῃ Δανέζῃ, διερμηνεύοντος. Ὁ πανοσιολ. Μ. πρωτοσύγκελλος παρῆν καὶ ἐν τῇ δοξολογίᾳ τῇ τελεσθείσῃ ἐν τῇ λατινικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Σάντα Μαρίας, φέρων τὸν σταυρὸν καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν παράσημον Μεδζιτιέ Γ' τάξεως, ἀκολούθως δὲ προσεφώνησεν ἐν τῇ πρεσβείᾳ τῇ Α. Ἐξ. τῷ πρεσβευτῇ βαρὼν Κάλιτς, ἀντιπροσπεπόντι τὰ δέοντα καὶ βεβαιώσαντι ὅτι θέλει διαδιδάσει τηλεγρα-

φικῶς τῇ Α. ΚΒ. Μ. τὰς προσήσεις καὶ εὐχὰς τῆς Μ. Ἐκκλησίας.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ—Διευθυντὴς τῆς Κεντρικῆς Ἱερατικῆς σχολῆς, συστάσει τῆς ἐφορίας τῆς σχολῆς ταύτης, διωρίσθη ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου ὁ κ. **Βασίλειος Γεωργιάδης**, ἄλλοτε καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς, εἶτα δ' ἐπὶ τετραετίαν ἐν Γερμανίᾳ σπουδάσας τὴν θεολογίαν καὶ λαμπρὰ τῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ καθόλου μελετῶν αὐτοῦ τεκμήρια παρασχομένους.

Παραιτηθέντος τοῦ πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτου κ. Κωνσταντίνου Βαφειδίου τῆς ἐν τῇ Ἱερατικῇ σχολῇ διδασκαλίας, ἐφορικῇ συστάσει διωρίσθη ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου ὁ δολιολογ. ἱεροδιάκονος κ. **Γεράσιμος Τανταλίδης**, ἐκ τῶν τελειοφοίτων μὲν τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογ. σχολῆς, ἐν Ἀθήναις δ' ἀκολούθως τὰ μαθήματα τῆς νομικῆς διακόσας.

Ἀποσυρθέντος τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ καθηγητοῦ κ. **Μιχαὴλ Κερχά**, διδάσκαλος τῶν ἐλληνικῶν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς διωρίσθη ὁ κ. **Βασίλειος Φωτεάδης**, ἀρχαίως διδάσκαλος τῆς ἐλληνικῆς καὶ ἱεροψαλτρῆς, εὐδοκίμως ἐν πολλαῖς σχολαῖς διδάξας.

Ἰατρός τῆς ἱερατικῆς σχολῆς, ἀντὶ τοῦ κ. Κ. Κυριακοῦ διωρίσθη ὁ ἰατρός κ. **Χαρ. Μιχαηλίδης**.

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ ἐσπερινῷ (14 αὐγούστου) ἐν τῷ ἐν Γαλατῇ ἱερῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου (Καρφατιανῆς), τῇ δ' ἐπισύχῃ τὴν θείαν ἱερουργίαν ἐτέλεσεν ἐν αὐτῷ ἡ Α. Σ. ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων.

Ἐν τοῖς λοιποῖς πανηγυρίζουσιν ἱεροῖς ναοῖς ἐλειτούργησαν οἱ σεβασμ. μητροπολίται πρόεδροι Διδυμοτείχου ἐν τῷ τοῦ Μουγλίου, πρῶν Νικαίας ἐν τῷ τῆς Ἐλπίδος Κοντοσκαλίου, Ἀγκύρας ἐν τῷ τοῦ Ἐγρί-καπίου, Βιζύης ἐν τῷ τοῦ Βαλίνου, Χαλκιδίου ἐν τῷ τοῦ Σαλματομβρουκίου, καὶ Καρπάθου ἐν τῷ τοῦ Διπλοκιοιού.

Ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἐν Γαλατῇ ἱερᾷ ἐκκλησίας τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ ἐσπερινῷ τῇ κυριακῇ. Τῇ δὲ δευτέρᾳ (6 αὐγούστου) τὴν θείαν ἱερουργίαν ἐτέλεσεν ὁ σεβ. μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Κωνσταντίνος.

Τῇ πέμπτῃ, 16 αὐγούστου, ἐκ μέρους τῆς Μ. Ἐκκλησίας μετέβησαν εἰς Ὀρτάκιον παρὰ τῇ Α. Μ. τῷ πατριάρχῃ τῶν Γεωργικῶν Ἀρμενίων κ. Ναρσῇ, ἀσθενούντι, ὁ πανοσιολ. Μ. πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωακείμ Εὐθυβούλης μετὰ τοῦ ἰδοῦ. ἄρχοντος καπικε/αρχιῆ Σταυράκη ἐγένθη Ἰωαννίδου, ἐκρρίσαντες τὴν ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς Α. μακαριότητος θλίψιν τῆς Μ. Ἐκκλησίας.

Διδάσκαλος τῶν ἐλληνικῶν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ σχολῇ, παραιτηθέντος, ἔνεκεν ἀσθενείας, τοῦ κ. Βασιλείου Θ. Βαφειδίου, διωρίσθη ὁ ἐπὶ πολυετίαν ἐν τῇ σχολῇ τῆς ὀρθοδόξου ὁμογενοῦς κοινότητος τῆς Κερκασούντος μετ' ἐπιτυχίας διδάξας κ. Σ. Κυπρίος.

Ἡ Α. Μ. ὁ βρασιλεύς τῆς Ῥουμανίας ἀπένευμεν εἰς τὸν πανισρ. ἐπίσκοπον Εἰρηνοπόλεως κ. Φώτιον τὸ παράσημον τῶν ταξιαρχῶν τοῦ βουμουρικού ἀστέρος.

Ἀρτίκετο τῇ 11 ἐξ Ὀδησσοῦ ὁ τέως ἱερατικῶς προϊστάμενος τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὀρθοδόξου ὁμογενοῦς κοινότητος πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Εὐστάθιος Βουλισμάς, ἐψηφισμένος ἀρσιεπίσκοπος Κερκύρας. Ὁ πανοσιολ. κ. Βουλισμάς διακρίνας ἐν τῷ ἐνταῦθα ἀγιοταγματῷ Μεταρλίῳ ἀνεχώρησε τῇ 15 αὐγούστου εἰς Ἀθήνας.

Ἀρτίκετο ἐκ τῆς Ἑσπερίας ὁ φιλογενεστάτος ὁμογενὴς κ. Νικόλαος Ζαρίφης, καὶ ὁ πάντοτε μετὰ συνέπειας τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ προθύμως τῇ Ἐκκλησίᾳ πασχὼν εἰσαγγελεύς παρὰ τῷ Ἀκουρωτικῷ καὶ γερουστατῇ Κωνσταντίνῳ ἐφένδῃ Ἀνθόπουλος.

Τῷ σεβαστῷ ἐπινυλθὲν ἐκ Περσίων ὁ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πρὸς σπουδὴν διατρέφων ὁσιολογ. ἱεροδιάκονος κ. Στέφανος Νούκας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΛΑΒΣΑΝΔΡΕΙΑΣ—Ἡ Α. Θ. Μ. ὁ παναρχιεπίσκοπος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κ. Σωφρόνιος ἐκλέσεν ἀρχιεπίσκοπον αὐτοῦ καὶ γραμματεῖα καὶ ἱεροκήρυκα τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν ὁσιολογ. ἱεροδιάκονον κ. Ἀμβρόσιον Σταυρινόν, ἐκ τῶν ἀριστευσάντων τελειοφοίτων τῆς τε Α. Μ. τοῦ Γ. σχολῆς καὶ τῆς ἐν Νίκῃ Θεολογικῆς. Ὁ ὁσιολ. κ. Ἀμβρόσιος ἀπῆλθε τῇ πέμπτῃ 16 εἰς Λέρον, ὅπου διατρέφει ὁ πατριάρχης κ. Σωφρόνιος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ—Διευθυντὴς τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Σταυροῦ διωρίσθη ὑπὸ τῆς Α. Θ. Μ. τοῦ πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου ὁ πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης Ἀθανάσιος Ζακυνθινός, ἐν Ἀθήναις τὴν θεολογίαν σπουδάσας, ἐπὶ τετραετίαν προστάς τῆς ἐν Μεσσόγῃ τῆς Σικελίας ὁμογενοῦς ὀρθοδόξου κοινότητος καὶ ἐπὶ τριετίαν τῶν ἐν Πόρτ-Σαῖτ ὀρθοδόξων. Ὁ ἀρχμ. κ. Ἀθανάσιος ἀρτίκετο τῇ 6 τρίμηνος εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν, ἀπερχόμενος αὐριον (23) εἰς τὴν ἁγίαν Πόλιν. Εὐχρηστῶς δ' ἀναγγέλλομεν ὅτι ἡ γενομένη αὐτῇ σχολῇ ἀναρρυθμίζεται δεόντως, εἰσαγομένων νέων ἐν αὐτῇ καθηγητῶν τῶν ὁσιολογ. ἱεροδιάκονων Θεοφάνους Ἀγιοταγματῆρος καὶ Θεοφίλου Παρχαλίδου, ἐκ τῶν ἀριστευσάντων τελειοφοίτων τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους τῆς ἐν Νίκῃ Θεολογικῆς σχολῆς, καὶ Γεωργίου Βουρλάδου ἱεροδ. σπουδαστῆς τῆς νομικῆς ἐν τῷ Ἀθῆναις ἰθυκῷ πανεπιστημίῳ.

Ἐξάρχος τοῦ παναρχίου τάφου ἐν Ἀθήναις διορίσθη ὑπὸ τῆς Α. Μ. ὁ πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Πατάκιος, ἀντικαθίστων τὸν τέως ἐξάρχον πανοσιολ. ἀρχμ. κ. Γεωργίου Ἀποστόλιν.

Ἐπινυλθὲν ἐξ Ἀδριανουπόλεως, ἀποσταλὴς δι' ὑπόστασις τοῦ παναρχίου Τάφου, ὁ φιλοσοφικῆς τοῦ ἐνταῦθα ματρίου τοῦ παναρχίου Τάφου πανοσιολ. ἱεροδιάκονος καὶ κληρικῆς κ. Σωφρόνιος Λεβίδης.

Ἐπιστολὴ ἐκ τῆς ἁγίας Πόλεως ἡρμηνεύει τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου τοῦ **Νεαπολίως Μελετίου** συμβάντα τῇ 25 ἰουλίου. Ὁ μακαρίτης ἦν κομρὸς τὴν πατριὰ ἐκ τῶν ἁγίων μαθητῶν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Θεολογ. σχολῆς τοῦ Σταυροῦ, ἀποσταλὴς ἀκολουθεῖν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου τοῦ Β' εἰς Δυναμόν πρὸς ἐκμάχησιν τῆς ἀκαθαρῆς γνώσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Νεομαρτυρῶν ἐπὶ τινι καιρῷ διδάσκαλος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις προκαταρκτικῆς σχολῆς διεκρίνετο διὰ τε τὴν εὐρύαν αὐτοῦ καὶ τὴν ὀξύτητα περὶ τῆς ἐκπαίδευσιν τῶν ἀνατιθεμένων αὐτῷ ἐκείνῃ ὑπὸ τῆς πατριαρχικῆς αὐτοῦ ἀρχῆς ἐνταλῶν. Ἐσχίτως ἡ Α. Θ. Μ. ὁ πατριάρχης Νικόδημος διώρισεν αὐτὸν μέλος τῆς οἰκουμενικῆς ἐπιτροπῆς, μεροτηνῆς ἐπίσκοπος Νεαπολῆος. Ὁ μακαρίτης ἦν μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἁγίας ἑκείνης ἑκείνης.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΘΗΝΩΝ — Χθές (4 αὐγούστου) πρὸ μεσημέρας συνήλθεν εἰς πρώτην συνεδρίαν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡ πρὸς μελέτην τῶν ἐκκλησιαστικῶν νομοσχεδίων ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργοῦ κ. Δ. Βουλγιώτου, ὅστις καὶ εἰσηγήσατο τὰ διάφορα ζητήματα μετὰ πολλῆς ἐμφανείας. Ἐλάσαν δὲ μέρος οἱ ἀρχιερεῖς: Ἀρχιεπίσκοπος, Ἀρτίτης καὶ Κορινθίος, ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος τῆς ἱερᾶς συνόδου, ὁ γραμματεὺς τῆς ἱερᾶς συνόδου, ὁ τμηματάρχης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τμήματος Κ. Φρειδερίκος καὶ οἱ καθηγηταὶ κκ. Διομήδης καὶ Εὐταξίας. Πρώτῳ ἤρξατο ἡ συζήτησις τοῦ περὶ τῶν πόρων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου νομοσχεδίου καὶ ἔλαβον τὸν λόγον διὰ μακρῶν ἐμιλήσαντες οἱ ἅγιοι Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Κορινθίος καὶ οἱ κκ. Διομήδης καὶ Εὐταξίας. Ἡ συνεδρίασις διήρκει ἐπὶ τριῶρον.

(Νέα Ἐφημερίς 5 αὐγούστου)

— Ἐν τῇ σήμερον περὶ ὥραν 9 π. μ. γενομένη δευτέρᾳ συνεδρίᾳ τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτροπείας παρήσαν πάντα τὰ λοιπὰ μέλη πλην τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν κ. Προκοπίου καὶ τοῦ καθηγητοῦ τῆς θεολογίας κ. Ν. Μ. Δαμαλά. Κατ' αὐτὴν δὲ ἤλθῃ εἰς πέρας ἡ περὶ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου καὶ τῶν πόρων αὐτοῦ συζήτησις, αὐριον δὲ μ. μ. δετὲ τρίτον θὰ συνεδρεύσῃ ἡ ἐπιτροπεία, μέλλει νὰ συζητηθῇ τὸ περὶ προσόντων τοῦ κατωτέρου κλήρου.

(Αἰὼν, 6 αὐγούστου).

— Ἐκ τοῦ «Ἐκκλησιαστοῦ» (Σύρου) τῆς 28 παρελθόντος ἰουλίου πληροφοροῦμεθα διὰ τοῦ ὁρθόδοξου ἀρχιεπισκόπου Σύρου καὶ Τήνου σεβασμ. κ. Μεθόδιος (Παπαναστασίου) ἀπαγγέλλειν εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τὴν εἰς τὰ κατ' ἐξῆς φοιτησιν, ὡς οὐ μόνον ὑπὸ κανόνων συνοδικῶν ἀπαγορευμένην, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶν ἀποδοκιμαζομένην.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΜΗΣ — Ἡ Α. Α. ὁ Πάπας Λέων ΙΓ' ἐπέμψεν εἰς τὸν σεβ. ἐπίσκοπον Μασσαλίας 20000 φρ. ὅπως διανεμῇ εἰς τοὺς ἐκ τῆς γολέρας παθόντας οἰκογενεῖς τῶν δύο πόλεων Μασσαλίας καὶ Τουλῶνος.

(Λινακολί Σύρου 4 αὐγούστου)

Ἐφ' ἡμῖν υἱὸς ἐναρίτου καὶ εὐεργέτου τῇ κοινότητι ἡμῶν πατὴρ δ κ. Πέτρος Μιλουκάτος μετὰ τῆς ἀξιοτάτου συζύγου αὐτοῦ κ. Αἰκατερίνης ἐκληροδότησαν εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν σχολὴν τρεῖς μεγάλας λιθοκτίστους οἰκίας, τὴν μίαν εὐρισκομένην ἐπὶ τῆς προκουμίας, τὴν ἑτέραν εἰς τὴν παρεκκλήριον καὶ τὴν ἑτέραν κατὰ τὴν συνοικίαν τῆς ἁγ. Αἰκατερίνης.

(Ἀριάνθη 10 αὐγούστου)

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Ἀφίκετο εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν ὁ πρῶτος διευθυντὴς τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Σταυροῦ ὁσιολογιώτατος ἱεροδιδάκτορος κ. Φώτιος Ἀλεξανδριδῆς.

Ἀφίκετο ἐπίσης διὰ τῆς αὐτῆς εὐκαιρίας ὁ τῶς ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ διδάσκαλος, ὁσιολογ. ἱεροδιδάκτορος κ. Γερμανὸς Βασιλάκης.

Ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν ὁ πρῶτος ἐφορὸς τῆς ἐθνικῆς αὐτόσε βιβλιοθήκης κ. Κωνσταντῖνος Κροκιδῆς, ὁ γνωστὸς μεταφραστὴς τῶν πολυτόμων ἱστοριῶν τοῦ Χάιμερ καὶ τοῦ Καραμζίνου.

Ἀφίκετο ὡσαύτως δι' Ἀθηνῶν ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ τοῦ ἐν τῇ μακεδονικῇ ταύτῃ πρωτεύουσῃ διδασκαλείῳ διευθυντῆς πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Χρυσάνθος Ἱεροκλής, ἀναχωρῶν σήμερον.

Ἀνεμάρσαν τῇ πέμπτῃ μὲν (9, εἰς Θεσσαλονίκην) ὁ τῶς διευθυντῆς τῆς Κεντρικῆς Ἱερατικῆς σχολῆς κ. Κωνστ. Οἰκονόμου, προκαλούμενος καθηγητῆς ἐν τῷ ἐκείτῃ παρθεναγωγείῳ καὶ τῷ γυμνασίῳ. Τῇ τετάρτῃ δὲ (8 τριῶρον) εἰς Σύρον ἐπ' ἀδείᾳ, ὁ διορισθεὶς ἔρτι διευθυντῆς τῆς Ἱερατικῆς σχολῆς κ. Βασίλειος Γεωργιάδης.

Ἀφίκετο ὅλις ἐνταῦθα ὁ ἐν τῷ Ἀθηνῶν πανεπιστημίῳ καθηγητῆς τῆς θεολογίας κ. Νικόλαος Δαμαλάς. ὅστις καὶ ἐπισεψάτο τὴν Α. Σ. ἂν τοποτηρηθῇ.

Πολλὰ καὶ κάλλιστα μνησθέντες περὶ τῶν ἐν Ἀμαρῷ (Σαμφοῦντι) σχολῶν τῆς ὁρθοδόξου ὁμογενούς κοινότητος, ἃς τιμῶσι διὰ τῆς φιλοπονίας αὐτῶν καὶ τῆς ἀποσιώσεως οἱ ἐκ τῶν ἀρχαίων τροφῶν τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς κκ. Π. Παλαιστής καὶ Φώτιος Μισθενεύς. Αἱ ἐξαιρέσεις τῶν σχολῶν τούτων, ὑπὸ τὴν προεδρίαν γενομένη τοῦ παρεπιδημοῦντος αὐτόσε κατὰ τὸ πρῶτον διακρινθέντος τοῦ ἰουλίου σεβασμ. μητροπολίτου Κιςσερὶ κ. Ιωάννου κατέδειξαν τὴν ζῆλον τῶν διδασκόντων. Ἄλλὰ δὲ καὶ τὴν φιλομουσίαν τῶν ὁμογενῶν αὐτόσε. Εὐχαρίστως μνησθέντες ὅτι οἱ φιλότιμοι Ἀμαρῶν προτιθενται νὰ προαγάγῃ τὴν κεντρικὴν ἑλληνικὴν σχολὴν εἰς ἡμιγυμνάσιον ἢ «Ἐκκλησιολογία» εὐρεται εὐδόκιμον αὐτοῖς σταδιοδρομῶν καὶ ἐπιτεῦξιν τῶν φιλογενῶν αὐτῶν καὶ παντὸς ἐπαίνου ἕξιν προσπαθειῶν τοῖς τε διδασκάλοις καὶ τοῖς προτιτάταις τῶν ἐκπαιδευτηρίων.

Ἐν ἀλληλογραφίᾳ τῆς «Ἀμαρῆς» ἐκ Κυδωνιῶν ἀνέγνωμεν εὐχαρίστως ὅτι προσπαθείας τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἐρυθρῶν κ. Νείλου (βοηθοῦ τοῦ σεβασμ. μητροπολίτου Ἐφέσου) ἠνώφησαν κατάλογοι συνδρομῶν πρὸς περιειρημῶν τοῦ Νεκροταφείου καὶ ἀνέγερσιν τοῦ Νηπιχωγέου καὶ Παρθενωγέου τῆς ὁμογενούς ὁρθοδόξου κοινότητος Σώματος. Ἡ συνεισφορά, ἣν ἐπηυλόγησεν ὁ ἀκάματος εἰς ὑποστηρίξιν παντὸς καλοῦ ἔργου ἐπίσκοπος Ἐρυθρῶν, προσεσφύων 12 λίρας ὁθωμανικῆς, ἀπήνεγκεν ὑπὲρ τὰ 700 μεδζιτίι ἀργυρῆ. ἡγορήσθη δ' ἀμέσως καὶ τὸ κατ' ἄλλῃ γήπεδον.

Εὐχαρίστως ἀναγράφουμεν ὅτι ἐν Βατούσῃ τῆς Λέσβου, κωμοπόλει κατοικοῦμένη ὑπὸ 2000 ψυχῶν, τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος ἱατροῦ κ. Γεωργίου Γώγου, ἀνεπληρώθη σπουδαία ἑλλειψις, τὰ μέγιστα ἐπαισθητὰ παρὰ τοῖς Βατουσαίοις, ἡ ἀνιδρυσις παρθενωγείου. Πρὸς τοῦτο δὲ τὸ μὲν οἰκόπεδον παρεώρησε φιλαγὰς τις γράφα, αἱ δὲ δαπάναι κατεβλήθησαν ὑπὸ τῶν κατοικῶν τῆς κωμοπόλεως ἐκείνης, τῶν ἐν τῇ πόλει μας Βατουσαίων καὶ ἄλλων φιλοκάλων.

(Ἀριάνθη, 4 αὐγούστου).

— Ἀφίκετο ἐκ τῆς Ἑσπερίας, ὅπου ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐσπούδασεν ἐν τοῖς μεγάλοις τῆς Γερμανίας πανεπιστημίοις ὁ ἐκ Κιζιόρων ἀρχιμανδρίτης κ. Πατριάρχης Γεωργιάδης, διδάτωρ τῆς θεολογίας, ἀνὴρ μεγάλῃ κτησθέντος τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν. (Νέα Ἐφημ. 2 αὐγ.)

— Ὁ ἐν Παρίσις ἀπὸ πολλοῦ ἤδη διακριθεὶς ἑλλην μαθηματικὸς κ. Κυρίστιος Στέφανος, περὶ οὗ πολλὰκις ἀνέγνωσαν οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν, ὑποστηρίξας κατ' αὐτὰς καὶ ἐνίσχυον διατριβὴν sur la théorie des formes binaires et sur l'élimination ἐνώπιον τῆς αὐτοῦ σχολῆς τῶν ἐπιστημῶν, ἀνηγορεύθη διδάτωρ τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν, προσχωρεῖς ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τῶν γάλλων μαθηματικῶν καὶ προδρου τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς κ. Hermite κολακευτικώτα, ὡς κεκτημένος ἐπινοητικὴν δύναμιν (veritable talent d'invention) καὶ βαθεῖς γνώσεις τῆς μαθηματικῆς ἀναλύσεως.

(Νέα Ἐφημερίς 31 ἰουλίου)

— Ἐντὸς τοῦ μηνὸς αὐγούστου θὰ ἐπαναληφθῶσιν αἱ ἐν Δῆλῳ ἀνσκαφαί, ἃς ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐπεχέρησεν ἡ ἐνταῦθα γαλλικὴ σχολή, παρὰ τὸν νεκρὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὑπὸ τοῦ ἐταίρου τῆς σχολῆς Παρῆ. Ἡ γαλλικὴ σχολή ἤρξατο πρὸς τοῦτοίς τὴν εἵσιν νὰ ποιήσῃ ἀνσκαφὰς καὶ ἐν τῇ παρὰ τὴν Δῆλον νήσῳ Γανεί. Τὰ ἀνσκαφὰς ταύτας θὰ ἐποπτεύῃ, πλην τοῦ ἐφόρου κ. Καββαδῆ, καὶ ὁ διευθυντῆς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος κ. Σταματῆκης.

(Αἰὼν, 3 αὐγούστου).

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΑΝΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

να καταστρέψωσιν ἐπιθυμοῦσιν, οὐσιώδη πρὸς ἐπουσιώδη ταῦτιζοντες, θεσμούς καὶ συστήματα πρὸς τὰ πρόσωπα συγγέροντες. Εἴ τι καλὸν γρήξει διορθώσεως, ἡ σύνταξις τῆς Ἀ' Ἐκκλ. ἀληθείας αἰσθάνεται το καθήκον να διορθώσῃ, πιστεύει δ' ὅτι τὸ καθήκον τοῦτο ἐμπνέει πᾶσιν ἡ πεποιθήσις ἐστὶ ἡ ὑπαρξὶς καὶ διατήρησις ἐκκλησιαστικοῦ περιδικοῦ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριρχεῖῳ ἐκδιδομένου, οὐχὶ δ' ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως φέροντος χαρὰ κτήρα, ἐστὶν ἀρετὸν ὅπως τιμῇσθαι πᾶσαν ἀρχήν, ἥτις ἐκδίδωσιν αὐτὸ καὶ ὑποστηρίζει.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ

ὁ Σιατιστεύς

Ὅταν ἐν τοῖς πολυτιμήτοις κενυθῶσι τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ Ὁρει ἀνακινῶν αἰὲν πηλὸν, καλύπτοντα τοῦ λόγου καὶ τῆς μνήμης προϊόντα, ἀνερουνῇ τις ζήτησιν να εὕρῃ ἔργον ὁμογενοῦς λόγιου λαμβάνον τέως, ἡ πληροφῶριαν τινα ἀναφερομένην εἰς τὸν βίον αὐτοῦ, μὴ νομίσῃ, ὅτι πάντα τὰ ἀνευρισκόμενα χειρόγραφα ἀπορρέουσιν ἐκ καλῶν δοκιμῶν, ὅτι πᾶν ἔργον τὸ πρῶτον γνωρίζον ἡμῖν αὐτὸ συνέταξεν ἄνθρωπος πεπαιδευμένος τὸν ἀντίον μάλιστα, πολλὰ καὶ στίχους ἀναγινώσκωμεν ἱαμβικούς, ὡς οἱ εἰς ὄνομα φερόμενοι τοῦ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ἐν τῇ σκῆτι τῆς ἁγίας Ἀννης ἀσκήσαντος Διονυσίου Ἀγιαρτεμίτου, καὶ οἱ στίχοι οὗτοι φανεροῦσιν ὅτι ὁ συμπῆξας ἐστιχοῦργος μηχανικῶς, καὶ μέτρων μὲν ὦν ἀδάς καὶ γλώσσης δὲ καὶ γραμματικῆς ἀπείρους ἔχων. Αἱ πολυάριθμοι εἰς διαφόρους ἁγίους τοῦ μηνολογίου ἀκολουθίαι, οἱ κανόνες καὶ ὕμνοι καὶ αἱ ὠδαὶ μὴ νομίσωμεν ὅτι προδίδουσι γνώσιν τῆς γλώσσης παρὰ τῷ ποιητῇ αὐτῶν· πολλὰ χειρόγραφα πρωτοτύπων διακριθῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσιν ἔργα μοναχῶν μετρίως μετασχόντων παιδείας.

Τοιοῦτός τις ἦν καὶ Διονύσιος ἱερομόναχος ὁ Σιατιστεύς.

Τρεῖς μόνον εἰδήσεις γινώσκωμεν ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου τούτου· ὅτι ἐγεννήθη ἐν Σιατίστῃ, ὅτι ὑπῆρξε μοναχὸς τῆς ἐν τοῖς ὄρεις τῆς Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου κειμένης Σκήτης τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ πνευματικὸς, καὶ ὅτι ἔγραψε βιβλίον τι, ὅπερ ἐπέγραψεν **Ἰχνος Χριστοῦ**. Τὸ βιβλίον ἐν τῇ βιβλιοθηκῇ τῆς Σκήτης ταύτης τηρούμενον ἀποτελεῖται, πολυτέλειον δὲ, ἐκ πολλῶν ἥθικων ἐκκλησιαστικῶν καὶ τινων πανηγυρικῶν λόγων, ἐχαρίνουσι δ' αὐτὸ διὰ προτασσόμενων ἐπιστολῶν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Προκόπιος, ὁ ἐπίσκοπος Μυρέων Ἰωάννης καὶ Κυπριανὸς ὁ τῆς σχολῆς τοῦ ἁγίου Ὁρους διδάσκαλος. Προτάττονται ὡσαύτως καὶ τρία ἐπιγράμματα, ταῦτα δὲ καὶ τὰς ἐγκριτικὰς ἐπιστολάς ἀναγινώσκει κατωτέρω ὁ ἀναγνώστης.

πᾶσι αὗται δεικνύουσιν ὅτι ὁ Διονύσιος ἐγίνωσκε τὰ συνήθη καὶ κοινὰ γράμματα· ἀλλὰ τοσαῦτα γράμματα ἐ-

γίνωσκον πάντες σχεδὸν οἱ λόγοι τοῦ ἁγίου Ὁρους, ὅσοι μὴ προελθόντες ἐκ τοῦ δουρείου, τοῦ ὑπὸ Βουλγάροις καὶ Παλαμάδες καὶ Καυσοκαλυβίτας μορφώσαντος κήρυκας τοῦ λόγου καὶ διδασκάλους τῆς ὁρθῆς πίστεως, ἤλθον εἰς τὸν γεραρὸν Ἀθῶνα μόνον ἐφόδιον, ὡς οἱ τῶν καιρῶν ἐκείνων ἀγραμματισμένοι, φέροντες ἀκραιφνὴ καὶ ἄδολον καὶ ἀνυπόκριτον πίστιν καὶ ὀλίγα γράμματα, ὅσα ἐνόμιζον ἀρκούντα πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ ἐξήγησιν τῶν Μαργαριτῶν τοῦ Χρυσορρήμονος, τῶν Γερωντικῶν καὶ Ἀσκητικῶν τῶν Ἰσαὰκ καὶ Ἐφραίμ καὶ τῶν Νηπτικῶν βιβλίων, τῶν ὁμοίων τῇ πολυτιμοσάτῃ καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν ἀληθεῖ Φιλοκαλίῃ. Ὁ ἡμέτερος Διονύσιος δυνάμενος να ἐννόησῃ τὰ τῶν ἁγίων πατέρων συγγράμματα, κατήρτιεν ἐξ αὐτῶν τὸ βιβλίον, ὅπερ ἐκάλεσεν **Ἰχνος Χριστοῦ**, θελήσας διὰ τούτου καὶ οὗτος, κατὰ μίμησιν ἐτέρων ὁρθόδοξων ὁμογενῶν λογίων μοναχῶν, να καταστῇ γρήσιμος εἰς πάντας τοὺς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ἀσκουμένους καὶ εἰς πάντα χριστιανὴν ὁρθόδοξον.

Ὁ ἱερομόναχος Διονύσιος ἐγεννήθη ἴσως πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος· ἐν τέλει τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἦν πνευματικὸς, καίπερ δ' ἐν τῇ Σκῆτι, τοῦ ἁγίου Δημητρίου μονάχων, εἶχε τὴν φήμην ὅλον ἐκείνον τὸν ἅγιον πληροῦσαν τόπον, ὅστις ἦν τότε καὶ κατ' ἀρχὰς τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος τὸ συνεντευκτικὸν ὁμογενῶν φιλοπόνων λογίων, ἀπὸ τοῦ πολυκύμονος πελάγους τοῦ βίου καταϊρόντων εἰς τὰ σπουδαστήρια ἐκεῖνα τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας, ἐν οἷς καὶ ἱεροκήρυκες δόκιμοι ἐμορφούντο, καὶ διδάσκαλοι τῶν γραμμάτων εὐσυνειδήτοι, καὶ πνευματικοὶ πατέρες, οἵτινες, καίπερ μετριωτάτης μετέχοντες παιδείας, ἐν φόβῳ Θεοῦ μετεργόμενοι τὸ κρισιμώτατον τῶν ἱερῶν ἐπαγγελμάτων· τὴν τῶν ψυχῶν ἰατρείαν, ἀληθεῖς αὐτῶν καὶ δεδοκιμασμένοι ἀνεδείκνυντο ἰατροί, τοῦ σεβασμοῦ σεβασμίων προσώπων, γεραρῶν ἐπὶ τῇ πεπιστευμένῃ αὐτοῖς ἀρχῇ, ἀπολαύοντες.

Ὁ πνευματικὸς Διονύσιος ἀπῆλθε τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ὑπολήψεως τῶν ἐν ἀρχαῖς ἰδίως τοῦ παρόντος καὶ ἐν τέλει τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ἀσκουμένων πατριαρχῶν. Ὁ πρὸς αὐτὸν γράφων (πρόην) Κωνσταντινουπόλεως Προκόπιος ὁ ἀπὸ Σμύρνης, ὁ ἀπὸ Μαρωνείας Νεόφυτος, ὁ ἀπὸ Σμύρνης Γρηγόριος Ε' ἐτίμων τὸν εὐλαβέστατον ἱερομόναχον. Γρηγόριος δ' Ε' ὅστις, ὡς γνωστὸς, ἐξαετίαν ἐμεινεν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει φιλοσοφῶν τὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφίαν ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ παραιτήσεως μέχρι τῆς ἐκ δευτέρου ἐκλογῆς, κατόκει μὲν ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰδίων, ἀλλὰ συχνάκις ἀνερχόμενος εἰς Καρεῖς μετέβαινεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν σκῆτην τοῦ ἁγίου Δημητρίου πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Διονυσίου, ἐν ἐτίμῃ καὶ εἰς ἐν ἐξωμολογεῖτο. Οὕτως ἀπὸ τῆς τῶν Ἰδίων ἱερᾶς Μονῆς ἐν διαστήματι τριῶν ὡρῶν καὶ πλέον μετέβαινεν ὅπως ἀκοῦσθαι χριστιανικὴν τινα νοουσίαν, ἐποικοδομητικὴν τινα παραίνεσιν ἀπὸ ἀνθρώπου, εἰς ἐν ὁ αἰδίδμος ἐκεῖνος πατριάρχης δύνατο ἡ καὶ γλώσσης καὶ ἱερᾶς τε καὶ τῆς θύραθεν παιδείας να χρηγήσῃ πολλὰ μαθήματα.

Ὁ πνευματικός Διονύσιος ἐστὶν ὁ τύπος τοῦ ἁγιορείτου ιερομονάχου, ὅστις καίπερ τοπικῶς ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ τῆς κοσμικῆς τύχης χωριζόμενος, καίπερ ἀποτασσόμενος αὐτῇ τε καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτῆς, ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ εἰργάζετο καὶ ἐργάζεται, οὐ μόνον ἐν εὐχαίς καὶ δι' αὐτῶν ἐπιθυμῶν ἵνα ἴδῃ πραγματουμένην τὴν ἡθικὴν βελτίωσιν τῶν κατὰ κόσμον ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ δι' ἐγγράφου λόγου καὶ προφορικῶς. Καὶ οἱ εὐρυτέρας τινὲς καὶ οἱ μετριωτάτης παιδεύσεως, τυχόντες μοναχοὶ οὐδαμῶς ἔπαυον διδάσκοντες καὶ γράφοντες εἰς τὴν πατρῴαν πίστιν στηρίζοντες τοὺς ὀρθοδόξους, τὴν εἰς τὰ πατρῴα σωτήριον ἔμμενην συνιστῶντες, τὴν δὲ δὲ τῆς ἑλληνικῆς παιδείσεως ἄσθεστον τηροῦντες. Ἐσμὸς ἀνάριθμος τοιούτων φιλοπόνων μοναχῶν ἀπεδείκνυν ἐπὶ ἐννέα αἰῶνας τὸν Ἄθω ἀκρόπολιν τῶν τοῦ γένους καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας συμπερόντων ἀπροσμάχητον.

Αἱ προταττόμεναι τοῦ Ἱεροῦ Χριστοῦ ἐπιστολαὶ καὶ ἐπιγράμματα εἰσι ταῦτα·

Α'

Ὅσοι ταπεινοὶ καὶ ἀπλοὶ τὴν καρδίαν,
ὅσοι ποθεῖτε τὴν ὑμῶν σωτηρίαν,
ταύτῃ τῇ βίβλῳ προσέλεθετε προθύμως,
καὶ ὠφέλειαν πνευματικὴν καρποσθε.
Μακρὰν δ' οἱ μῶμοι καὶ περιέργοι πάντες
οἱ τῇ ὀφρύνῃ τῆς ἐξωθεν σοφίας
ἐπιρρόμενοι· οὐ γὰρ ὑμῖν οἰκεῖα.

Β'

Εἰς τὸν συνεργήσαντα τῷ τύπῳ ἁγίου Μύρων

Μακάριος εἰ ἀρχιερεὺ Κυρίου
καὶ Χριστοῦ δοῦλος καὶ σοφὸς οἰκονόμος
ὅτι ἐδάλες τοῖς καλοῖς τραπέζιταις,
τὸ ἀργύριον αὐτοῦ εἰς πραγματείαν,
διὰ τοῦ τύπου φημί τήνδε τὴν βίβλον·
οὐ τὰ σὰ μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ ἐτέρων
συνεργία σου εἰς φῶς ἀνακαλύπτων,
πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀδελφῶν ἀπάντων,
παρ' ὧν αἰνεῖσθαι ἄξιός εἰ εἰς τέλος.

Γ'

Στίχοι τοῦ συγγραφέως.

Βιβλίον τὸ καλούμενον Χριστοῦ τὸ θεῖον Ἱχθυος,
ὠφέλιμον εἰς ἅπαντας τοὺς ὀρθοδόξους πάντοτε,
τοὺς θέλοντας ἐπιτυχεῖν τῆς ἁνῶ βασιλείας
συμβασιλεύειν τῷ Χριστῷ τῷ βασιλεὶ τῶν ὅλων.

Α'

Ἰωάννου Μύρων ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Διονύσιον.

Τὴν ἀγαπητὴν μοι ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ καὶ σεβασμίαν
αὐτῆς πανοσιότητα πέθῃ ζέοντι ψυχῆς κατασπάζομαι,
λαβὼν τὰ θεοφύωτα αὐτῆς καὶ καρποφόρα λογύδρια,

θεωρηθέντα παρ' ἐμοῦ καὶ ταῦτα μετὰ σκέψεως καὶ κριθέντα μετὰ τῶν λοιπῶν, ὡς λόγια τοῦ ἁγίου καὶ ἀγαθοῦ πνεύματος. Καὶ ἐπειδὴ ἦλθε τὸ ἱεράκι τῆς ἐλευθερίας μου μετὰ τῆς ἀθωώσεως, ὅταν ἐτοιμασθῶ νὰ μισέσω θείλῳ, σὺν Θεῷ, ἔλθῃ καὶ αὐτοῦ πρὸς ἀπολαυσίν τῆς καὶ ἀποχαριτισμόν.

αψδ'.

Ὁλος αὐτῆς εἰλικρινέστατος ἀδελφὸς καὶ φίλος πνευματικὸς
Ἰωάννης Μύρων.

Β'

Δὲν εἶναι θαυμαστὸν ἀνίσως ἀπὸ λόγους καὶ ἐμιλίας συνθεμένους μετέχνην ῥητορικὴν γεννᾶται εἰς τοὺς ἀναγινώσκοντας μία ἐλκυστικὴ δύναμις καὶ γλυκυτάτη παρθένος εἶναι θαυμαστὸν ἐὰν ἀπὸ ἐμιλίας ἀρρητορευτοῦ καὶ ἀμεθοδίου προζένηται ἡ τοιαύτη ἐνέργεια. Τοῦτο τὸ παράδοξον φαίνεται καθάρᾳ εἰς τοὺς παρόντας λόγους καὶ ἐμιλίας, αἱ ὁποῖαι καὶ μόλον ὅπου ἀρρητορευτοί, καὶ μετὰ ὅπου ἀμεθοδοί, ἔχουσιν ὅμως μίαν μαγνητικὴν καὶ ἐλκυστικὴν δύναμιν εἰς τὸν ἐαυτὸν τοῦς, ἡ ὅπου τραβίζει μετὰ μίαν γλυκυτάτην τυραννίαν τὰς καρδίας τῶν ἀναγινωσκόντων εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν θεικῶν ἐνταλμάτων· ὁ γὰρ πατὴρ αὐτῶν δὲν εἶχε τὴν Δημοσθένους δεινότητα, οὔτε τὸν τοῦ Πλάτωνος τύπον (sic), οὔτε τὴν ὀφρὺν τοῦ Χρυσίππου, οὔτε τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ἔκταρσιν (!!)· ἀλλ' εἶχε τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ λόγου καὶ τὴν τοῦς ἀλκιεῖς σοφίσασαν χάριν τοῦ Παρακλητοῦ, ἥτις καὶ ἄπειρον ὄντα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, καὶ ῥητορικῆς ὅλως ἀμήνητον, ῥήτορα αὐτοσχέδιον τοῦτον ἀπέδειξεν. Προσέλεθετε λοιπὸν εἰς αὐτάς, ὡς φιλολόγοι καὶ πάντες χριστιάνοι, καὶ φωτίσθητε τὴν διάνοιαν φωτὶ τῶν θεωρηγῶν ἀρετῶν καὶ τῆς πνευματικῆς θεωρίας καὶ γνώσεως καὶ τὴν τῆς σωτηρίας ὁδὸν δι' αὐτῶν ἀπαίστως βαδίζοντες πρὸς τὴν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπίτευξιν ἀνεβαίνειτε.

ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΣ

ὁ τῆς σκήτης τοῦ ἁγίου Ἱεροῦ ἀσκητικῆς.

Γ'

† Ὁ [πρώην] πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
Προκόπιος εὐχέτης σου.

Ὅσιώτατε ἐν ιερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς πατράσι, κύρ Διονύσιε, ὁ ἐν τῇ σκήτῃ τοῦ ἁγίου Δημητρίου τῆς Μεγίστης Λαύρας Βατοπαιδίου ἀσκητεύων, τέκνον ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, τὴν ἐσιότητά σου πατρικῶς εὐχόμενοι προσαγορεύομεν. Καὶ διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν δηλοποιοῦμέν σοι ὅτι ἀνέγνωμεν μετὰ τῆς ἐνδεχομένης ἐπιστάσεως, ὡς εἶόν τε ἡμῖν, τὰς ἱερὰς νοουθεσίας, αἱ ἡρανήσθη ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Θείας Γραφῆς ψυχοφελεῖς οὐσας εἰς τοὺς μετεῤῥαθείας ἀναγινώσκοντας, καὶ ἐπαινέσαμεν τὴν ἀγγλινίαν σου διὰ τὴν τῶν εὐαγγελικῶν νοημάτων σαφηνείαν, δοξάζοντες τὸν ἅγιον Θεὸν τὸν οὕτω παιδείας ἑλληνικῆς ἀμετόχους σοφίζοντα καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος

δηγοῦντα τοιαύτας εὐαγγελικὰς νοθεσίας συνθέτειν καὶ διδάσκειν· συμβουλευόμεν δὲ σοὶ (εἰ δύνασαι) βαλεῖν αὐτὰ εἰς τύπον. Ταῦτα μὲν εὐχετικῶς· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ ἡ εὐχὴ καὶ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ τῆς ὁσιότητός σου.

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΛΕΩΝ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΕΝ ΦΑΝΑΡΙΩ

Ἀπὸ τινων ἡμερῶν κεῖνται ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Φαναρίῳ κίονων τμήματα καὶ κιονόκρανα, λείψανα χριστιανικοῦ ναοῦ, ἐξορυχθέντα ἐκ τῶν θεμελίων οἰκίας κειμένης οὐ μακρὰν τῆς πύλης τοῦ Φαναρίου. Ὅτι ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου ὑπῆρχεν ἐν Φαναρίῳ, μαρτυρεῖ ὁ Δουκάκιος γράφων ὅτι πρὸς τῷ τείχει τοῦ Φαναρίου ἔκειτο ὁ ναός. Ἐτέραν μαρτυρίαν ἔχομεν τοῦ Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, ὅστις ἐν τοῖς ἀμετὰ τὴν ᾠλωτινὴν αὐτοῦ γράφει (τελ. 681) ὅτι ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἔκειτο «ἐπὶ τῆς πύλης καὶ τοῦ τείχους τοῦ Φαναρίου». Παρ' αὐτῷ μανθάνομεν ὅτι ἡ ἐκκλησίᾳ αὕτη, ἐκρημνίσθη ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Ἀλμέτ τοῦ Γ', (1705—1730) καὶ ὅτι τὰς ἐνοριακὰς αὐτῆς ὑποθέσεις (ὡς ὁ Κομνηνὸς γράφει «ἐκκλησιαστικὰς») ἀνέλαθεν ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου ὁ ἐν τῷ Μετοχίῳ τοῦ Παναγίου Τάφου. Ὡς ἐνθυμοῦνται δ' ἔτι πολλοὶ, τὴν ἐνοριακὴν ταύτην δικαιοδοσίαν ἔλαβεν ὁ ναὸς τοῦ ἁγιοταφικοῦ Μετοχίου μέχρι που πρὸ τεσσαρακονταετίας.

Τὰ ἀνευρεθέντα λείψανα τῆς χριστιανικῆς τέχνης ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἐν Φαναρίῳ πρὸ ἑκατὸν ἐξήκοντα σχεδὸν ἑτῶν κατερειπωθέντα ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, οὗ καὶ ὀρίζουσι τὴν τοποθεσίαν.

Μ. Ι. Γ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Χθὲς ἐκ μέρους τῆς Μ. Ἐκκλησίας ὁ πανοσιολ. Μ. πρωτοσύγκελλος μεταβάς εἰς Πρίγκηπον συνεχάρη ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ἐξ Εὐρώπης ἐπανδῶν τῷ μεγατίμῳ ὁμογενεὶ κ. Νικολάῳ Ζυρίφῃ, εἰς Χάλκην δὲ τῷ γεροσυνοστῇ καὶ εἰσαγγελεῖ παρὰ τῷ Ἀκυρωτικῷ Ἐξ. Κωστάκῃ ἐφένδῃ Ἀνθοπούλῳ.

Ἐξ Ἀγίου ὄρους ἐπιστολαὶ ἀνήγγειλαν ἡμῖν τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθανασίου Ἰδερῆτου Σπαθῆ, ἐκ τῶν προεχόντων πατέρων τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἰδερῶν. Ὁ μακαρίτης Ἀθανάσιος, ἐκ Σκάλας τῆς Κεφαλληνίας ὁρμώμενος, ἤλθε νέος ἐν ἀγίῳ Ὄρει καὶ καταταχθεὶς εἰς τὴν ἀδελφότητα τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἰδερῶν, ἐπεφορτίσθη πολλὰς πρ' αὐτῆς ἀποστολάς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1869 μέχρι τοῦ 1876 ἐχρημάτισεν ἡγούμενος τοῦ ἐν Μόσχᾳ μετοχίου τῆς Μονῆς. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθῶν ὁ Ἀθανάσιος ἐπεσκεύασέ τινα μέρη τῆς Μονῆς, ἱκανὰ χο-

ρηγῶν πτωχοῖς κηλογήροις καὶ σπουδασταῖς. Ὁ ἀρχιμ. Ἀθανάσιος Σπαθῆς καταλείπει μνήμην ἀγαθοῦ ἀνδρός, ἀπ' οὗ ἔλειπεν ἰσχυρὰ θέλησις.

Ἀφίκετο χθὲς ἐξ Ἀγίου ὄρους ὁ πανοσιολ. προηγούμενος Ἀδέρκιος Σταυρονικητινός, εἰς τῶν ἐν Ἀθῶν διακρινόμενων ἐπὶ συνέσει καὶ διανοήτικῃ ἀναπτύξει πατέρων.

Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων.—Μερίμνη φιλομούσῳ τῆς Α. Θ. Μ. τοῦ πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων κ. Νικοδήμου, διδάσκαλος τῆς ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει προκαταρκτικῆς σχολῆς, ἐν ἣ προπαιδεύονται οἱ εἰς τὴν τοῦ Σταυροῦ θεολογικὴν σχολὴν εἰσαχθισόμενοι, προσελήθη ὁ ἐκ τῶν ἀρχαίων τελειοφόρων τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς εὐδοκίμωτα διδάξας ὁσιολογ. κ. Δ. Παπαγεωργίου.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΛΑΘΕΩΝ.—Ἐν προηγούμενοις φύλλοις τῆς «Ἐκκλησι. ἀληθείας» ἐγράψαμεν περὶ τῆς ἐν Ἀθῆναις συστάτης ἐπιτροπείας πρὸς μελέτην καὶ εὐκρίνησιν ζητημάτων τινῶν, ὑποβληθέντων αὐτῇ ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, παρουσιάζαντος καὶ τοῦτο ἐν ταῖς συνεδριάσεσι τῆς ἐπιτροπείας. Ἀνάλυσιν ὡς οἶόν τε λεπτομερῆ τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας ταύτης μελετηθέντων καὶ συζητηθέντων θεμάτων ἐκ τε ἄλλων ἐφημερίδων καὶ ἐκ τῆς «Ἀνατολικῆς Ἐπιθεωρήσεως» μεταγράφομεν, ὅπως ἰδεῖν πλήρη τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς παρὰ σχωμεν τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις.

Ἡ κατὰ πρόσκλησιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συνελευθῆσα ἐπιτροπεία, συντόμως ἐργασθεῖσα ἐν τέσσαρσι συνεδριάσεσιν ἐπεράτωσε τὰς ἐργασίας αὐτῆς διεξελοῦσα ἅπαντα τὰ τεθέντα πρὸς μελέτην ζητήματα, περὶ ὧν ἀπλῶς μόνον νὰ διαρωτίσῃ τὴν κυδέρνησιν ἐκλήθη, διὰ τῆς συζητήσεως γνωμῶν εἰδικῶν ἀνδρῶν. Ἐν τῇ ἐνάρξει τῶν συνεδριάσεων ὁ κ. ὑπουργός δι' εὐγλώττου εἰσαγωγῆς ἐποίησατο ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν περὶ τῆς μέχρι τοῦδε πορείας τοῦ ζητήματος δηλ. τῆς τοῦ κλήρου βελτιώσεως, μετὰ πολλῆς ἐμβριθείας, ἀποδεικνυσούσης τὴν ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων γνῶσιν, ἐξ οὗ πολλὰ τὰ εὐάρεστα δύναται τις νὰ ἐλπίῃ. Καὶ πρῶτον ἐπελάβετο τοῦ περὶ πόρων ζητήματος πρὸς σύστασιν ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, ὅπερ τό γε νῦν μὴ συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς παρὰ τοῦ ὑπουργείου χορηγίας, γενναίας προοικονομιζομένης, κέκτηται 800,000 δραχ. πολλὰ δ' ἐλπίδες ὑπάρχουσιν ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου τὸ ταμεῖον τοῦτο θέλει καταστῆ ἱκανὸν νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὸν προορισμὸν τοῦ καθέλου· ἐπὶ τοῦ παρόντος θὰ προσέρχηται ἀρωγὸν ταῖς πτωχοτέραις τῶν ἐνδοίων αἵτινες δὲν δύνανται νὰ μισθοδοτήσιν τοὺς ἱερεῖς τῶν διὰ μόνον τῶν κατ' ἀναλογίαν κανονικῶν ἐράνων αὐτῶν. Ἐκρίθη δὲ συντελεστικὴν εἰς τὴν ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν τοῦ ἱερέως ἵνα ἐν ταῖς ὁπωσδήποτε πολυανθρωποτέραις πόλεσι περιορισθῇ, βραδύτερον δὲ τοῦτο, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερέων, ὥστε ἕκαστη ἐνορία ἐκ δια-

κοσίων οικογενειῶν νὰ ἐγγὺν καὶ ἕνα ἱερέα· εἰς τὰς κώμας καὶ χωρία τὸ μέτρον τοῦτο βεβαίως δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἢ κατ' ἀναλογίαν. Μετὰ τοῦτο ἀπησχόλησε τὴν ἐπιτροπείαν τὸ ζήτημα περὶ προσόντων τῶν μελλόντων ἱερωθῆναι· ὥρισθη ὅτι οἱ ἱερεῖς δεόν νὰ ὦσιν ἐγγαμοί, οἱ δ' ἄγαμοὶ νὰ περιορισθῶσιν ἐν τοῖς μοναστηρίοις ἐκτὸς ἐκείνων, οἵτινες κατέχουσιν ἄλλα ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα. Ὡς πρὸς τὰ τῆς παιδείας πολλαὶ ἀνεφάνησαν γνώμαι. Τινὲς ἀπεφάνησαν ὅτι ὡς ἔχουσιν αἱ ἱερατικαὶ σχολαὶ καὶ αὐτὴ ἡ Ρίζαριος ἤκιστα ἐκπληροῦσι τὸν σκοπὸν αὐτῶν, συντελοῦνται μᾶλλον εἰς τὴν προπαρασκευὴν ἄλλων ἐπιστημόνων οὐχὶ δὲ καὶ ἱερέων, δαπανωμένου οὕτω εἰς ἄλλα τοῦ ἱεροῦ πλούτου· προϋτάθῃ λοιπὸν ἵνα αἱ ἱερατικαὶ σχολαὶ διοργανωθῶσιν εἰς τέλεια καὶ πλήρη γυμνάσια πρὸς κατάρτισιν καλῶν ἱερέων. Ἄλλοι ἐκηρύχθησαν κατὰ τῶν ἱερατικῶν σχολῶν, τὴν κατάρτησιν τούτων προτείναντες ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐκ τῶν σχολῶν τούτων τὸ πλεῖστον ἡμιμαθεῖς ἐξέρχονται, ἀνίκανοὶ νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὸν δι' ὃν προωρίσθησαν σκοπὸν· αἱ παρ' ἡμῖν ἀνεπτυγμέναι τάξεις ἔχουσιν ἤδη ἀνάγκην κρείσσονος πνευματικῆς τροφῆς ἐκείνης, ἣν δύναται νὰ παρᾶσχῶσιν αὐτοῖς ἱερεῖς ἐν ἱερατικαῖς παιδεύομενοι σχολαίς. Ἵνα δ' οὗτοι καταστῶσιν ἱκανοὶ τὸ μὲν νὰ συμβαδίζωσι τῷ τῆς ἐποχῆς πνεύματι, τὸ δὲ καὶ νὰ καταπολεμῶσι τὰς παρεισαγομένους κατὰ μικρὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡμῶν ἰδέας, αἵτινες τὴν τε θρησκείαν καὶ τὴν κοινωνίαν ἀπειλοῦσι, νὰ μὴ διάγῳσιν οἱ ὡς ἱερεῖς προσωρισμένοι βίον περιορισμένον, ἀλλ' ἐν τῇ κοινωνίᾳ ν' ἀναστρέφονται διδασκόμενοι οὕτως, ἣ δὲ παιδεία αὐτῶν νὰ ᾖ ἀκαδημαϊκὴ, συμπληρουμένη καὶ μεταρρυθμιζομένη τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ τὰ κρείσσω. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ σπουδῶν, μεταβαίνοντες εἰς τὰ φροντιστήρια ἐπὶ ἐν ἡ δὴ δύο ἔτη ν' ἀσκῶνται εἰς τὴν ποιμαντορικὴν καὶ ὁμιλητικὴν καὶ καθιστάμενοι οὕτως ὅσον οἷον τελειότεροι νὰ νυμφεύωνται καὶ ἱερατεύωσι. Βαθμυρόν δὲ καὶ κατ' ὀλίγον παρεχόμενου ἱκανοῦ μισθοῦ τοῖς πρεσβυτέρους τῶν ἱερέων. ὅπως ζῶσιν ἀξιοπρεπῶς, θέλει ὑψώθῃ ὁ κληρὸς εἰς τὴν πρέπουσαν αὐτῷ θέσιν· προσελκύσει δὲ τοὺς νέους, δι' ὧν προϊόντος τοῦ χρόνου θὰ πληρωθῶσι καὶ αἱ ἐν ταῖς κώμας καὶ κωμοπόλεσι θέσεις. Μὴ ὅτι οὖν ὅμως πάντων τούτων ἐπὶ τοῦ παρόντος κατορθωτῶν, ὥρισθη, ἵνα ἐν μὲν ταῖς πόλεσι καὶ πρωτευούσαις χειροτονῶνται προὔθῃ τῆς θεολογικῆς σχολῆς ἐπὶ μισθῷ 200 ὀρχ. μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν κανονικῶν αὐτῶν τυχερῶν, εἰς δὲ τὰς κώμας καὶ χωρία ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῶν ἱερατικῶν σχολῶν ἐρχομένου ὡς εἴρηται εἰς ἀρωγὴν καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ μητριαίου μισθοῦ, ἐλάσσονος τῶν ἐν πόλεσι. Μετὰ τὸ περὶ προσόντων τῶν ἱερέων ἐπηλλε τὸ περὶ προσόντων τῶν ὀρχιερέων ζήτημα. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου οὐδεμία ἡγήθη συζήτησις ὡς ἐξηγηθέντος ἤδη· πλὴν ἐγένετο δεκτὸν ὅπως ὁ μέλλων νὰ χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος ἐγγὺν ἡλικίαν ἄνω τῶν 40 ἐτῶν, δίπλωμα προλῦτου τῆς

Θεολογίας καὶ συγγρόνως πενταετὴ ὑπηρεσίαν μετὰ τὸ δίπλωμα. Τὸ περὶ ἐκλογῆς ὅμως τῶν ἐπισκόπων ζήτημα ἀπησχόλησεν ἱκανῶς τὴν ἐπιτροπὴν. Οἱ μὲν ἐγνωμάτευσαν ὅπως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ κράτους ἐκλέγῳσι τὸν ἐπίσκοπον, ἢ διατιρούμενοι εἰς θέματα νὰ προβαίνωσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπισκόπου διὰ ψηφοδελτίων, τὰ ὅποια ν' ἀποστέλλωσιν εἰς τὴν ἱερὰν Σύνοδον ἐντὶς γράμματος κεκλεισμένου, ἢ δὲ ἱερὰ Σύνοδος παρόντος καὶ τοῦ ὑπουργοῦ ἀποσφραγίζῃ αὐτὰ καὶ προτείνῃ τοὺς τρεῖς πλειονοψηφούντας, ἐξ ὧν τὸν ἕνα ἐκλέγῃ ὁ βασιλεὺς. Τὴν γνώμην ταύτην ἄλλοι ἀντέκρουσαν κηρυχθέντες ὑπὲρ τοῦ καθεστῶτος συστήματος τῆς ἐκλογῆς. Περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ μητροπολίτου (Ἀθηνῶν) πάντες συνεφωνήσαν ὅπως ἐκλέγῃται ὑπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων τοῦ κράτους διὰ τοῦ ἀνωτέρου μνησθέντος τρόπου. Τελευταίον συνεζητήθη ἡ περὶ βελτιώσεως τῶν Μονῶν πρότασις· καὶ πάντες μὲν ὁμοφώνως ἀπεδέχθησαν τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν κατὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν ἀφάρεσιν τῆς διαχειρίσεως τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας ἀπὸ τῶν μοναχῶν καὶ τῆς ἐκμίσθωσιν τῶν κτημάτων αὐτῶν. Ἐκ τῶν μισθωμάτων δ' αὐτῶν μέρος μὲν νὰ διατεθῇ πρὸς συντήρησιν τῶν μοναχῶν, τὸ λοιπὸν δὲ νὰ μεταβιῇ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον χάριν ἄλλων τῆς Ἐκκλησίας ἀναγκῶν. Ἐδιδάχθησαν ὅμως αἱ γνώμαι ὡς πρὸς τὸ ποσόν, ὑπερ δεόν νὰ λαμβάνωσιν οἱ μοναχοί. Καί τινες μὲν διωχυρίσθησαν ὅτι πρέπει νὰ παρέχῃται γλίσχρος μισθὸς τοῖς μοναχοῖς, ἵνα μὴ ἡ προσίτις ὁ μοναχικός βίος τοῖς ἐξ ὀκνηρίας αὐτὸν ἀσπαζομένοις, οἱ δ' ἐμμένοντες ἐν αὐτῷ ἐν ἐγκρατεῖᾳ προσευχῇ καὶ μελέτῃ τῶν θείων ὅπως διάγῳσι· τὴν γνώμην ταύτην ἀντέκρουσαν ἕτεροι εἰπόντες, ὅτι δὲν συνάδει πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐποχὴν ὁ τοιοῦτος περιορισμὸς· ὅτι τούναντιον οἱ ἐκ τῆς κοινωνίας ἀποσυρόμενοι δύναται καὶ οὕτω ν' ἀποβῶσιν αὐτῇ ὠφέλιμοι. Ἐπομένως δεόν εἰς ἐκάστην τῶν μονῶν νὰ συσταθῇ τοῦλάχιστον ἑλληνικὸν σχολεῖον· νὰ διδάσκονται δ' ἐν αὐταῖς ἡ μουσικὴ, ἡ ἀγιογραφία, ἡ τυπογραφία καὶ ἄλλαι τῶν καλῶν τεχνῶν. Εὐχῆς μάλιστα ἔργον ἦθιεν εἶσθαι ἐὰν ἐκ τῶν μοναχῶν οἱ εὐφρέστεροι καὶ χρηστότεροι ἀπεστέλλοντο καὶ εἰς τὴν Ἑσπερίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν μὲν εἰς τὰ γράμματα, τῶν δὲ εἰς τὰς καλὰς τέχνας· τοιοῦτοτρόπως αἱ μοναὶ κατ' ὀλίγον ἤθελον ἀποδῆ ἁληθῶς φυτώρια, ὅ ἀπέφερον δὲ τὰ ἔργα τῶν μοναχῶν ἱκανὰς προσόδους εἰς τὰ μοναστήρια. Ἡ γνώμη αὕτη παρὰ πάντων σχεδὸν ἐγένετο ἀποδεκτή. Μετὰ τὴν συζήτησιν καὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐξέρχεται ὁ ὑπουργὸς τὴν εὐαρέσκειαν αὐτοῦ πρὸς ἅπαντα τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, ὁ δὲ μητροπολίτης Λαρίσσης ἠΐστατο ὑπὲρ τῆς εὐδωσέως τοῦ ἔργου· μεθ' ὃ διελύθη ἡ ἐπιτροπὴ. Πρὸς κατάρτισιν τοῦ νομοσχεδίου, ὡς λέγεται, θέλει συσταθῇ μετ' οὐ πολὺ ἑτέρα ἐπιτροπὴ ἐξ εἰδικῶν λογιστικῶν ἀνδρῶν.

Προϋλὸς γίνετο ἡ τετάρτη καὶ τελευταία συνδράσις τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν νομοθεσιῶν ἐπιτροπῆς. Κατ' αὐτὴν γίνετο ἀποδεκτὸν ὅτι δὲν ἔπαιεθ' ἀπὸ τῶν μοναχῶν ἡ διαίρεσις τῆς τῶν μοναστηρίων περιουσίας καὶ ν' ἀνταθῇ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον, τοῦτο δ' εἰσπράττον τὰ τε ἐνοικία τῶν εἰς ἰδιότηας ἐκμισθουμένων κτημάτων τῶν μονῶν καὶ πᾶσαν ἄλλην μοναστηριακὴν πρόσδοον νὰ δαπανῇ ἐκ τοῦ γενικοῦ εἰσοδήματος μέρος πρὸς συντήρησιν τῶν μοναχῶν καὶ μέρος πρὸς θεράπευαν ἄλλων τῆς Ἐκκλησίας ἀνγκῶν· μετὰ τινὰ δὲ ἀντιλογίαν γίνετο ἀποδεκτὸν τὸ ποσόν, τὸ πρὸς συντήρησιν τῶν μοναχῶν διατελεσθῆμενον, καὶ ὁ κανονισμὸς τοῦ βίου αὐτῶν. Ἀπεφασίσθη δὲ κατὰ πλειονοψηφίαν, ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν θὰ εἴναι παντελῶς γλίσσρον ὡς ἤρ' οὐ ὁ μειονοψηφίας, μάλιστα ἐπαρκοῦν εἰς τὰς ἀπολύτους βιωτικὰς ἀνγκὰς τοῦ ἀσφαζομένου τὸν ἀσκητικὸν βίον πρὸς ψυχικὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας γεννηθῶν, ὑποχρεουμένου τοῦ μοναχοῦ νὰ ἐκπαιδεύηται καὶ νὰ καθίσταται χρησίμος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἴτε ὡς θεράπων καλῆς τινοῦ τέλης ἢ ἐπιστήμης, οἷον ζωγραφικῆς, ψαλτικῆς, θεολογίας, φιλολογίας κτλ. εἴτε ὡς διδάσκαλος αὐτῆς, καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἱκανοὶ στήσαν γενικῶς τὰ τῆς παρερχοῦς, ἐκπαιδεύσεως, διαίτης, καὶ ῥορητισμοποιήσεως τῶν μοναχῶν. Μετὰ ταῦτα ἡ ἐπιτροπὴ διαλύθη, εὐχριστήσαντος αὐτῇ τοῦ κ. ὑπουργοῦ διὰ τὴν πρόθυμον αὐτῆς ἐργασίαν καὶ εὐχαιμένου τοῦ σεβ. μητροπολίτου Λαρίσης ὑπὲρ εὐδωτάως τῶν ἀποφασισθέντων. (Ἐφημερίς Ἀθηνῶν 11 αὐγ.)

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Ἦ ἐν Φαναρίῳ Πατριαρχικῇ δημοτικῇ Σχολῇ ἤρξατο τῶν ἐγγραφῶν τῶν μαθητῶν αὐτῆς ἀπὸ τῆς προϋλὸς τετάρτης, 22 λήγοντος. Τὴν σχολὴν ταύτην διευθύνει νῦν ὁ ἀπὸ πενταετίας ἐν αὐτῇ διδάσκων ἐλλόγιμος νέος κ. Γ. Χατζηγιάννου, παραιτημένου τοῦ τέως διευθυντοῦ κ. Δ. Νάκου. Βοηθὸς τοῦ κ. Χατζηγιάννου ὡρίσθη ὁ φιλόπονος τελειόφοιτος τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ διδασκαλίου κ. Γ. Παπακωνσταντίνου. Τῆς πατριαρχικῆς δημοτικῆς σχολῆς ἀπὸ ἐνὸς ἐνισχυτοῦ, μόνος σφῶδρ φέρων τὸ βίρος, ἐφορεύει ὁ πανσοφ. Μ. πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωσάκιμ Βύθροβουλης.

Σχολάρχης τῶν ἐν Σελίτῃ τῆς ἐπαρχίας Σισανίου ἑλλήν. σχολῶν ἐκλήθη ἐξ Ἀθηνῶν ὁ τρίτοετής φιτητῆς τῆς φιλολογίας κ. Ἀθανάσιος Κωνσταντινίδης. Εὐχρηστικὸς βλέπομεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ πνευματικὴν κίνησιν, ἥτις χάρις ἡμῶς πληροῖ ἐπὶ τῇ παραδειγματικῇ καὶ ἀρμορικῇ συνεργασίᾳ κοινοτήτων ὁμογενῶν καὶ ἀκριβῶς, ἀκαμάτως ἐκπληρουντος τὸ καθήκον αὐτοῦ, μετ' αὐταπαρνυσίας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ ἐργαζομένου, εὐδαίμονα δὲ καθιστῶντος οὕτω τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ τέκνα. Αἱ λαμπραὶ ἐξετάσεις τῆς σχολῆς Τσοτυλίου, εἰς ἣν καὶ ἕτερος διδάσκαλος, τῆς τουρκικῆς, ἐφέτω προστεθῇ, ἡ περὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς ἐπαρχίας ἐν γίνε φροντίς καὶ ἡ κοινὴ μέριμνα φιλομούστου ἀρχιερέως καὶ φιλοκίλων κοινοτήτων, ἥς μνημεῖον καίενται αἱ ἐν τῷ τῆς Θεσσαλονίκης «Φίλῳ τῆς Μακεδονίας» ἐκδοθεῖσαι ἐγκύκλιοι, εἰς τεκμήρια ζωῆς ἀληθοῦς καὶ κινήσεως πνευματικῆς εὐέλπιδος. Εἰς τὴν κίνησιν ταύτην οὐκ ὀλίγον συντελεῖ ἡ ἐνταῦθα «Μακεδονικὴ ἀδελφότης», ἀθροῦδας, ἄνευ στόφου λειτουργοῦσα ἀπὸ δεκαετῶν ἑτῶν, καὶ τὴν ἀγάπην παντὸς ὁμογενοῦς τὰ πάτρια τιμῶντος ἐπισπωμένη. Πρόεδρος αὐτῆς τυγχάνει ὁ ἀκούρατος κ. Δημ. Κωνσταντινίδης.

Διατρίβει ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἑβδομάδος ἐν τῇ πόλει ἡμῶν ὁ ἐκδότης τῆς ἐν Βώλῳ ἐκδομένης συνιδέου θεσσαλίας κ. Γεώργιος Σακκαλάρδης.

Ὁ σεβαστὸς ἐκδότης τῆς ἐν Ἀθήναις θρησκευτικῆς ἐφημερίδος «Σιών» ἀναφέρων ἔρβρον τι τοῦ καθηγητοῦ κ. Εὐάγγ. Κορινιώτου ἐπικριτικῶν τῆς κατηχήσεως τοῦ καθηγητοῦ Ἀναστ. Διομήδους Κυριακοῦ, προάγει νὰ ὀρλώσῃ «μὲν ἀλήθειαν, ἥτις καὶ αὐτὸν ἐνδιέφερε». Ἐξ ὧν λέγει. ἐντύπωνιν παντὶ ἀνγνώστη προξενούσιν αἱ ἐξῆς ὀλίγαι γραμμαὶ. ἃς μεταγγραφοῦμεν :

«Ἐν Ἀθήναις ὑπάρχει ὁμάς ἀνθρώπων συνδεδεμένων διὰ στενῆς φιλίας, οἵτινες, κατορθοῦντες διὰ πολλῶν θωπεύσεων νὰ πλησιάζωσιν εἰς τοὺς ἰσχυροὺς, ἐπαινοῦσι καὶ συνιστῶσι θερμῶς πᾶν ὃ, τι αὐτοῖς ἐκείνοις ἀμοιβαίως συμφέρει, ἐκσφενδονίζοντες κατὰ τῶν ἄλλων μυρίας ὅσας κατηγορίας, καὶ τοῦτο ὅπως μὴ ὑψώσῃ τις κεφαλὴν ὑπερὶ τῶν ἐν παντὶ πράγματι. Αὐτοὶ οὗτοι εἶνε οἱ μόνοι ἱκανοὶ καὶ ὡς συγγραφεῖς, καὶ ὡς κυβερνήται, καὶ ὡς θεσμοθέται, καὶ ὡς πρὸς ὅλα ἄλλοι/μονον δὲ εἶναι τις τολμήσῃ νὰ ὑψώσῃ κεφαλὴν μὴ ἀνήκων εἰς τὴν θεόπνευστον ταύτην καὶ πνευματικὴν ὁμάδα» (Σιών, 15 αὐγούστου).

Ἐν τῇ φιλῇ Ἐφημερίδῃ τῆς 31 Ιουλίου ἐξεδόθη μνεῖα βιβλιοκρισίας περὶ τῆς Διδασχῆς τῶν 18' Ἀποστόλων ἐν τῇ λονδινίᾳ Σαββαταίᾳ Ἐπιθεωρήσει, ἐν ᾗ ὁ γράφων ἀποφάνεται ὅτι «ἡ Διδασχῇ, ὡς πρόσφατος προσθήκη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς φιλολογίας τῶν ἀποστολικῶν χρόνων κατέχει σπουδαίοντα πολλῶν ὑπερέχουσιν τῆς τοῦ ψευδοΒαρνάβα . . . Ἡ ἐξάρτος τυπογραφία τοῦ βιβλίου—λέγει ὁ βιβλιολόγος—περιτοίει τιμὴν καὶ εἰς τοὺς ἀρίστους τῶν γάλλων καὶ γερμανῶν τυπογράφων. Ἡ δὲ εὐρύτης τῶν γνώσεων, ἡ ἀκριβεία τῶν σχολίων, ὁ πλοῦτος τῶν σημειώσεων, καὶ τὸ ὑγιὲς τῆς κρίσεως, τῆς ἀναπτυσσομένης ἐν τοῖς προλεγομένοις καὶ ἐν τοῖς σχολείοις, καὶ ἡ ὅλη κριτικὴ ἀφῆσις αὐτοῦ εἰσιν οὐχὶ ἀνέχιστα τῶν θεολογούντων ἐν τῷ δυτικῷ κόσμῳ καὶ τοιαῦτα, οἷα δὲν εἰμὲθα συνειθισμένοι ν' ἀπαντῶμεν παρὰ τοῖς ἱεράρχαις τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ὅτι τοιοῦτον βιβλίον, τοσοῦτον θαυμασίως ἐκδοδόμενον, παρσκειύσθῃ παρ' ἀνατολικοῦ μητροπολίτου καὶ ἐτυπώθῃ ἐν τυπογραφίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶναι δείγμα παρέχον εὐέλπιδας οἰωνοῦς ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης, τῆς πνευματικῆς μητρὸς μεγίστου μέρους τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἥτις ἀναμφιδόλως εἰστί εἶναι προωρισμένη νὰ ἐκασκήσῃ σπουδαίαν ροπὴν ἐπὶ τὰς ὑψίστας τῆς ἀνθρωπότητος τύχας».

Προϋλὸς δὲ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργῶν κ. Βουλγιώτης συνοδούμενος ὑπὸ τῶν τμηματάρχων κκ. Ν. Γ. Πολίτου καὶ Μ. Λάππα, τοῦ διδάκτορος κ. Λημπάκη καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ζιζου, μετέβη εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὅστις ὡς γνωστὸν εἶναι εἰς τῶν ἀρχαιοτέρων ἐνταῦθα ναῶν, ὅπως ἐξετάσωσιν αὐτόν. Ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τοῦ ναοῦ ἐγνώσθη ὅτι ὡς βάσιν τῆς οἰκοδομικῆς αὐτοῦ κατὰ τὰ θεμέλια ἔχει τὸν κύκλον, ὅτι εἶναι ὀκτάγωνος καὶ ὅτι κατὰ πολλὰ ὁμοιάζει πρὸς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ, τοῦ ὁποῦ εἶναι πολὺ ἀρχαιότερος. Κατὰ τὸν κ. Λημπάκην, κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ ἐν Ῥώμῃ ναοῦ τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀρχιτέκτονες ἐστάλησαν καὶ ἐνταῦθα ὅπως σπουδάζωσι τὰ ἰδὼ κτίρια, ὥστε δυνατόν νὰ ἐμυμήθησαν κατὰ τι τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὅστις, ὡς λέγει, ἦτο κατὰ τὸν μεσαιῶνα τὸ βαπτιστήριον τῆς πόλεως. (Ἐφημερίς Ἀθηνῶν, 9 αὐγούστου)

Εὐχρηστικὸς ἀνέγνωμεν ἐν τῇ «Ἐφημερίδῃ» Ἀθηνῶν τῆς 9 αὐγούστου ὅτι οἱ ἐν Τεργέστῃ ἐπίτροποι τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀειμνήστου Οἰκονόμου ἀπεφάσισαν νὰ διαθέσωσιν πρὸς σύνταξιν ἑκατοντῶν πωλεσιτικῆς γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ νομούς, μετὰ προηγουμένην ἐπιτόπιον ἐξέτασιν αὐτῶν. Ἡ φροντίς τῆς εὐρέσεως συγγραφῆς ἀνετίθη εἰς τοὺς κκ. Μιλτ. Βενιζέλον πρύτανιν καὶ Μάρκον Ρενιέρην διοικητὴν τῆς

Ἑθνικῆς Τραπέζης, οἵτινες συνέστησαν τὸν κ. Ἀντώνιον Μηλιεράκη, ὅστις ἀνὰ χροῖα μεθύριον πρὸς περιοδεῖαν ἐν τῷ νομῷ Ἀργολίδος· εἰς οὗ θέλει ἀρχῇ τὸ ἔργον του.

Συνεστάθη ἐν Βώλῳ τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ δημάρχου σχολῇ τοῦ λαοῦ εἰς δύο τμήματα διαιρουμένη. ὡς τὸ μὲν θὰ χρησιμεύῃ ὥς διδασκαλίας οἱ καὶ δὲ κατὰ πᾶσαν ἐσπέραν ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ φωνητικὴν μουσικὴν, τὸ δὲ ὅπως ἀναγινώσκονται εἰς τὸν λαὸν διέφορα ἐπωφελεῖ ἀναγνώσματα. (Λίαν 1 αὐγούστου)

Τῇ 25 ἰουλίου (6 αὐγούστου ν. χ.) συνήλθεν ἐν Κοπεγχάγῃ τὸ ἑκτερικὸν συνέδριον, ἐν ᾧ 1300 ἀνεμείνοντο ἵνα συνεδρεύουσιν ἐπιστήμονες. Ἐκ τῶν ὁμογενῶν ἱατρῶν μετέβησαν ὁ κ. Δημήτριος Ζαχαράκης ἐκ τῆς ἡμετέρας πόλεως, καὶ ἐξ Ἀθηνῶν, ἐκ μέρους τοῦ ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου παριστάμενος, ὁ καθηγητὴς τῆς μαθηματικῆς κ. Μιλτιάδης Βενεζέλος, ἐκ μέρους δὲ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὁ στρατιωτικὸς ἱατρός κ. Π. Σούτσος.

Ἐν Αἰθῇ τῆς Ὀλλανδίας συνέλθεται προερχόμενος τὸ συνέδριον τῆς ὁμογενῆς ἐν αὐτῇ τῇ σεβ. αὐτοκρατορικῇ κυβερνήσει ἐκπροσωπεῖ ὁ ὁμογενὴς στρατιωτικὸς ἱατρός Ἀλέξανδρος Ζωτὴς βέη· ἡ βουλευτικὴ κυβερνήτης κληθεῖσα, κατὰ τὴν ἰδίαν τοῦ Βουκουρεστίου, ἀπέστειλε τὸν τῆς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ρουμανίας ἱατρικῆς σχολῆς καθηγητὴν κ. Φέλιξ.

Εἰς τὸ κατὰ τὸν προερχόμενον ὁκτώβριον ἀρξόμενον τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ἐν Βώλῃ συνέδριον τῶν ποινικολόγων ἡ σεβ. αὐτοκρατ. κυβερνήτης ὥρισεν ἀντιπροσώπων αὐτῆς τὸν ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τῆς δικαιοσύνης διευθυντὴν τῶν ποινικῶν ὑποθέσεων ἰνδός. Ἰωάννην ἐρένδην Βιθόν.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ὁκτωβρίου θὰ συγκροτηθῇ ἐν Λεσβαῦ ἡ ἐπίτειος συνέλευσις τῶν Γερμανῶν φιλολόγων, καθ' ἣν ὁ ἐν Πράγῃ καθηγητὴς Μίχερ θ' ἀναγνώσῃ πραγματεῖαν περὶ τῆς παλαιστέρης ἱστορίας τῶν Ἀλβανῶν. (V. ἡμέρα Τεργέστης 11 αὐγούστου).

ΒΙΒΛΙΟΛΟΓΙΑ

Ἦν' ὅψιν ἔχομεν Ἐπίτομον Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέχρις ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων. Ἔργον νέον τοῦ φιλοπνευμάτου ἀρχιμανδρίτου καὶ καθηγητοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς Φιλαρέτου Βαφείδου ἀποτελεῖ μικρὸν τομίδιον ἐκ 285 σελίδων (καὶ 16 τοῦ προλόγου καὶ πίνακος). Ὁρίσθη ὥπως ἐν τοῖς σχολαρχείοις ἴσως παρὰ τισὶν ἐν γένει δ' ἐν ταῖς γυμνασίαις διδασκόμενον ἀναπληρώσῃ τὸ κενόν, ὅπερ ὑπάρχει ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ μαθήματος τούτου. Τὸ κενὸν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπάρχον ἐλάχιστα ἠθέλησαν ἵνα ἀναπληρώσῃ οἱ δυνάμενοι. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βεντότῃ ἐκδοθεῖσαν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ ἀοιδίμου Μελετίου Ἀθηνῶν, ὁ πολλὰ μογήσας ὑπὲρ τῆς ὁμογενοῦς νεότητος Στέφανος Κομνητῆς ὁ ἐκ Φθίας τῆς Θεσσαλίας ἐξέδωκε πρῶτος, ἂν μὴ ἀπατώμεθα, ἐπι-

τομον Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ἐν τῇ σειρά τῶν «Παιδευτικῶν αὐτοῦ Μαθημάτων», ἐν Πέτρῃ τῇ 1827, ἥτις καὶ μετὰ δεκαετία ἔτη καὶ μετὰ τριάνοντα πέντε ἀνατυπωθεῖσα, ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲν καὶ Σμύρνῃ, ἄνευ προσθηκῶν, ἐν Ζακύνθῳ δὲ ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ καθηγητοῦ καὶ ιστοριογράφου Παναγιώτου Νιώτου μετὰ πολλῶν προσθηκῶν, οὐχ ὅλως τῆς ἀκριβείας κατασκευαζομένην, ἦν ὠρισμένη πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων ἡμῶν, καὶ τοις μακαρίτης Κομνητῆς· αὐτὴν μάλιστα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἀναγκαίαν εἰς ἕκαστον χριστιανὸν κρίνων, φαίνεται τὴν ἱστορίαν ταύτην ἐκδοδὴς καὶ πρὸς χρῆσιν ἑκάστου ὁρθοδόξου, ὅστις ἀγέμων αὐτὴν στηρίζεται εἰς τὴν ὁρθοδόξον καὶ καταπτύει πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τοῖς σχολείοις σπουδάζοντων. Ἀλλ' αὐτὴ πᾶται, χωρὶς μεθόδου καὶ συστήματος γεγραμμένη, καὶ σφάλματα ἴκανα καὶ ἐν τῇ τῶν συγγραμμάτων γεγονότων ἐκλήσει καταχωρίζονται—ὁ Π. Νιώτης εἰτάχει τὸ 1835—1840 πατριάρχῃν οἰκουμένης Μακάριον κλπ.—ἄνευ τῆς ἐκδοθεῖσαι τὰ γεγονότα, ἀτυμάρτητος ἀπὸ τῶν μὲν εἰς τὰ δὲ μεταπίπτουσι, ἥμιστι πρὸς τὴν θεολογικὴν στοιχείωσιν τῶν ἐν ταῖς γυμνασίαις φοιτῶντων ἡδύναντο ἵνα κριθῶσι συντελεστικῇ. Ἐπεμείρησε ἵνα ἀναπληρώσῃ τὴν ἑλλειψιν ὁ μακαρίτης σχολάρχης τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς ἀρχιμανδρίτης μὲν τότε, κατόπιν δὲ μητροπολίτης Σιτανίου Ἀλέξανδρος Λάτσαρις, ἀλλ' ἡ παρ' αὐτοῦ ἐκ βίωσι καὶ ἡρατισμένη πηγὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἔστι μόνον μαρτυρολόγιον, ἐπιτομὴ τις τοῦ Λαυταίου καὶ τῶν γεροντικῶν βιβλίων καὶ οὐδὲν πλέον. Εἰρήσθω δ' ὅτι πᾶται αὐτὴ περὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τῆς ὁρθοδόξου ὀλίγητι σχετικῶς γράσσιν, ἐνῷ προωρίσθησαν εἰς διδασκαλίαν ὁρθοδόξων Ἑλλήνων σπουδαστῶν.

Ἐπερὶ τὴν εἰς θεραπείαν τῶν ἐλλείψεων τούτων ἡ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Ἀθήναι Πανεπιστημίου κ. Ἀναστασίου Διομήδους Κυριακοῦ ἐπίτομος Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ἥτις εἰς δέκα περίπου τυπογραφικὰ φύλλα οὐδὲ τὰ αξιολογώτερα τῶν γεγονότων τοῦ ἐπὶ γῆς βίου τῆς Ἐκκλησίας ἦν δυνατόν ἔστι καὶ ἐπιτόμως ἵνα ἀρρηχθῇ· ἐν οἷς βραχυσελίδω βιβλίῳ ἀπαιτεῖται τέχνη τεχνῶν ὥπως ἐκθῇ τις τὰ μᾶλλον ἄξια σημειώσεως, τὰ μᾶλλον ἄξια διδασκαλίας, καὶ τούτων πάντων τὰ μᾶλλον χρησιμώτερα πρὸς διδασκαλίαν ὁρθοδόξων Ἑλλήνων σπουδαστῶν. Κατὰ τοῦτο ἡ Ἐπίτομος Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ ἀρχιμανδρίτου Φιλαρέτου Βαφείδου ὑπερτερεῖ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ καθηγητοῦ Α. Διομήδους Κυριακοῦ, κατ' ἀναλογία τὰ δέοντα περὶ παντὸς κλάδου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας γράσσιν, ὀλίγα καὶ καλὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ τῆς θεολογικῆς φιλολογίας, περὶ αἵρέσεων καὶ σχισμῶν καὶ ἑτεροδιδασκαλιῶν ἐκάστης τῶν τριῶν περιόδων τῆς ἱστορίας ταύτης διδάσκουσα, ἀκριβὲς δὲ καὶ περὶ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐσωτερικοῦ διοργανισμοῦ μεταδιδόντα γνώσεις. Πρὸς τὰς προηγουμένας ἐκκλησιαστικὰς ἱστορίας ἀδύνατον ἵνα παραβληθῇ τοῦ πανοσιολ. ἀρχιμαν-

δρίτου Φιλαρτίτου Βαρείδου ἡ Ἱστορία αὐτῇ, διότι ἡ κατὰ σύστημα ἐκθεσις πράγματος, γεγονότος τινος καὶ συνόλου γνώσεων αὐτῇ μόνῃ καὶ πρὸς τὴν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίαν ὑπάρχει κατὰλληλος, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν μελέτην ἐκάστου χριστιανοῦ ὠρελμωτάτη. Πρὸς τὴν τοῦ κ. Διομήδους παραβάλλομένη δύναται 'να κριθῇ ὑπερτερούσα κατὰ τὸν ὅγκον, τὴν ἐκτενεστέραν περίληψιν, ἂν ἡ δυνατὴ ἡ χρήσις τῆς πράξεως, τῶν κυριωτέρων γεγονότων, καὶ τὴν ἐκλογὴν ἐκείνων ἐξ αὐτῶν, ὅσα ἀπαιτεῖται 'να γινώσκῃ ὁ ἐν Ἀνατολῇ ὀρθόδοξος Ἑλὴν σπουδαστὴς περὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἀπεσπασμένων ἐκκλησιῶν, μεθ' ὧν εἰς φιλικὰ σχέσεις εὐρίσκεται ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία.

Ἐὰν ἐκείνης ἡ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φ. Βαρείδου ἱστορία κριθῇ κατὰ τι ἐλαττωμένη, τοῦτό ἐστιν ἡ μὴ ἐκθεσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῶν κάτω χρόνων· ἀλλ' οὐδεὶς ἀπῆται βεβαίως ὑπέρτερον τῶν περὶ ἡμᾶς περιστάσεων τὸν ἐκδοτὴν ἄνω κείμενον τῆς καιρικῆς τῶν καθ' ἡμᾶς δυσχερείας. Ἡμεῖς ἐσμεν εὐμνήμονες ἐπαινέται τῶν μόγθων καὶ καμάτων καὶ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ διδάσκοντος κατὰ τὸ κείμενον τοῦ ἀρχιεπισκόπου κ. Φ. Βαρείδου καὶ τοῦ μαθητοῦ τοῦ διδασκόμενου κατ' αὐτό, ἡ δὲ τῆς τῶν κάτω χρόνων ἱστορίας διδασκαλία καὶ γνώσις ἐστὶν ἔργον εὐσυνειδήτου καὶ φιλοπόνου διδασκάλου καὶ φιλόστοργου μαθητοῦ. Μαθηταὶ καὶ διδασκαλοὶ πρὸς τὸ παρὸν ἐκ προφορικῆς διδασκαλίας ἀναπληροῦντες τὴν ἑλλειψιν ταύτην, ἴσως ἐν οὐ μακρῷ μέλλουσι θέλουσιν ἔχει πλῆρη τὴν ἱστορικὴν ἐκθεσιν καὶ τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου ὑπὸ τοῦ πανοσιολογιωτάτου συγγραφέως.

ὑπὸ τὴν ἔσφιν τῆς φιλοκαλίας καὶ τέχνης τὸ βιβλίον ὑπάρχει καλὸν προϊόν καὶ τοῦτο τῶν πιστηρίων Ἀντ. Κορομηλά, ὑπὸ τὴν ἔσφιν τῆς γλώσσης καλὸν ἔργον, ὑπὸ τὴν ἔσφιν τῆς ἀκριβείας καλὸν σύγγραμμα φιλοπόνου καὶ δοκίμου καθηγητοῦ. Εἰ τις ἑλλειψὶς μικρὰ παρατηρηθῇ κατόπιν, οὐδαμῶς συγκαίεται τὰς ἀρετὰς τοῦ διδασκικοῦ τούτου ἐγχειριδίου, οὗ τῷ συγγραφῇ ἱπνεύει μόγθων ἄθλων ἡ Μ. Ἐκκλησία, διὰ μὲν τῆς Κεντρικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς τὴν ἐγκρίσιν Αὐτῆς καὶ τὴν ἄδειαν πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ βιβλίου ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐκπαιδευτηρίοις, διὰ δὲ τοῦ σεβασμιωτάτου Τοποτηρητοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τὰς συγχαρητήριους Αὐτῆς προσήσεις καὶ τὰς εὐχὰς «πρὸς ἐνίσχυσιν παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἐκδόσιν καὶ ἐτέρων πονημάτων ὑποτελῶν εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ».

Ἡ «Ἐκκληστ. ἀλήθεια» εὐχεται τῷ φιλοπονιστῷ ἀρχιεπισκόπῳ καλλίνικον σταδιοδρομίαν ἐν τῷ ἐθνωφελείῳ δολίχῳ, ἐν ᾧ μόνος τῶν εὐρυμαθῶν αὐτοῦ συναδέλφων ἀγωνίζεται, πρὸς τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς μελλούσης μεθ' ἡμᾶς γενεᾶς, ἧς ἔχει τὴν εὐγνωμοσύνην ἀπειρον, ἐνῷ τῆς συγχρόνου ἔχει ἤδη καὶ τὰ συγχαρητήρια ἀπειρα καὶ εὐκρινέστατα.

Μ.

Ἀναγινώσκωμεν ἐν τῇ χροσιν «Κωσταντινουπόλει»:

Καθ' ἣν στιγμὴν τὸ φύλλον ἡμῶν ἐτίθετο ὑπὸ τὰς πιεστικὰς, ἐπληροσφόρημέναις μετ' ἄκρας εὐχαριστήσεως διὰ τὴν διαπρεπὲς ὁμογενὴς κ. **Στέφανος Ζαφειρόπουλος** προσήνεγκε **1000** λίρας τουρκ. εἰς τὰ Ἐθνικὰ Φιλανθρωπικὰ Καταστήματα καὶ ἐτέρας **1000** λίρας εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γ. Σχολῆν, πρὸς ἐντελὴ καὶ ἀξιοπρεπῆ ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς αὐτῆς.

ΜΕΓΑΛΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗ.

Τὴν 20 τοῦ αὐγούστου μηνὸς ἤρξαντο αἱ ἐγγραφαὶ τῶν μαθητῶν τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς. Ὅσοι ἐξ ἄλλων σχολείων ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐγγραφῶσιν ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. σχολῇ, δεύλουσι νὰ προσέλθωσιν εἰς τὰς νενομισμένας ἐξετάσεις κατὰ τὸ ἐξῆς πρόγραμμα:

Οἱ διὰ τὴν Α', Β' καὶ Γ' τάξιν τὴν 27 καὶ 30 τοῦ αὐγούστου· ἐξετάζουσιν οἱ καθηγηταὶ κκ. Καλλίφρων, Χουρμουζιάδης, Ζαχαριάδης καὶ Μαλιάκας.

Οἱ διὰ τὴν Δ' καὶ Ε' τάξιν τὴν 28 καὶ 31 τοῦ αὐγούστου· ἐξετάζουσιν οἱ καθηγηταὶ κκ. Καλλίφρων, Χουρμουζιάδης, Ζαχαριάδης, Σπαθάρης, Ἀμαξόπουλος, Χλωρός καὶ Ροῦ.

Οἱ διὰ τὴν Σ', Ζ' καὶ Η' τάξιν τὴν 29 αὐγούστου· ἐξετάζουσιν οἱ καθηγηταὶ κκ. Σπαθάρης, Ἀριστοκλῆς, Νονότης, Σαλτέλης, Ἀμαξόπουλος, Χλωρός καὶ Ροῦ.

Αἱ ἐξετάσεις ἄρχονται ἀπὸ τῆς 9 π. μ. καὶ παρατείνονται μέχρι τῆς 3 μ. μ.

Οὐδεὶς γίνεται δεκτὸς εἰς ἐγγραφὴν, μὴ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐγγυητοῦ αὐτοῦ καὶ μὴ προκαταβάλλον τὸ ὠρισμένον διὰ τὴν τάξιν, ἐν ᾗ κατατάσσεται, ἀντίτιμον τοῦ εἰσιτηρίου, ἧτοι διὰ τὴν Α' καὶ Β' τάξιν δύο (2) λίρας ὁθωμανικὰς καὶ 10 γρ. διὰ τὴν Γ' τάξιν δύο καὶ ἡμίσειαν (2 1/2) λίρ. ὁθωμ. καὶ 10 γρ. διὰ τὴν Δ' τάξιν τρεῖς καὶ ἡμίσειαν (3 1/2) λίρ. ὁθωμ. καὶ 10 γρ. διὰ τὴν Ε' καὶ Σ' τάξιν τέσσαρας (4) λίρ. ὁθωμ. καὶ 10 γρ. καὶ διὰ τὴν Ζ' καὶ Η' τάξιν πέντε (5) λίρ. ὁθωμ. καὶ 10 γρ. Οὐδεὶς ἐκ τῶν κατὰ πρῶτον ἤδη ἐγγεγραμμένων μαθητῶν γίνεται δεκτὸς ὡς ἄπορος· διότι οἱ ἄποροι, ἐκαστὸν τὸν ἀριθμὸν, λαμβάνονται ἐκ τῶν παλαιῶν τῆς σχολῆς μαθητῶν, ὧν οὐ μόνον ἡ ἐνδοξα, ἀλλὰ καὶ ἡ διαγωγή καὶ ἡ πρόδος εἶναι γνωσταὶ εἰς τὴν σχολὴν.

Τὴν 2 Σεπτεμβρίου, τῇ 10 π. μ. γενήσεται ἡ ἐνερκήριος τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους τελετὴ, τὴν δὲ 3 Σεπτεμβρίου ἄρχονται αἱ παραδόσεις τῶν μαθημάτων.

(Ἐκ τοῦ γραφείου).

Ὁ Διευθυνὸς Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιδόλῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
44

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἐδουμάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρήσιμος ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἑξωτερικῷ πρᾶγμα 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῆς 1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1884, ΣΑΒΒΑΤΟΝ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Πρὸς τὸ σεβ. δημόσιον ἀγγεῖλα περὶ τοῦ Ε' ἔτους τῆς «Εκκληστ. ἀληθείας». — Ἀρελὴ, ἀποφῆς τῶν ἀγιωτάτων τῆς ὁρθοδόξου καθολικῆς «Εκκλησίας» ὡς ἀντικειμένων ταῖς λοιπαῖς χριστιανικαῖς «Εκκλησίαις» (Ὁριθεῖα συνέχ.). — Μ. Ι. Γεδεών Ἀρσένιος ὁ Πρωτοκλήτης ἱστορικὴ εἰδήσις περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης — Εἰδήσεις ἀπογραφῆς αἱ ἐν Ἑλλάδι ὁμογενεῖς ὁρθόδοξοι κοινότητες. «Εκκλησία Ἱερουσολύμων» — «Εκκλησία Ἀθηνῶν» — Ἀρχιεπίσκοποι, ἐπισκοποί, γράμματα. Ἐκπαίδευσις καὶ Κωνσταντινούπολις. Ἐκπαίδευσις Προϊόντα Νεοέλληνας γράμματα ὡς καὶ τῶν ἁγίων Π. Τ. Ἀφροῦς, καθηγητοῦ ἐν Βουδαπέστη. Καὶ τέλος πατριαρχῶν Ζαχαρίου Ματθ. Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν σύνταξιν τῆς «Εκκλ. ἀληθείας».

Πρὸς τὸ σεβ. δημόσιον.

Λήγοντος τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου, λήγει καὶ τὸ Δ' ἔτος τῆς «Εκκλησιαστικῆς ἀληθείας». Μετὰ τὸ Δ' ἀκολουθεῖ βεβαίως τὸ Ε', οὐδεὶς δὲ τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν ἀναμένει ἢ ἀκούσῃ ὅτι καὶ τὸ Ε' ἔτος ἔσται συνέχεια τῶν προηγουμένων, ἀκριβῶς εἰς πραγματικῶσι οὐπὲρ ἐπηγγεῖλατο σκοποῦ καὶ προγράμματος ἡ «Εκκληστ. ἀληθεία» βαίνει, εἰδήσεις μὲν ἀκριβεῖς περὶ τε τῶν παρ' ἡμῖν καὶ τῶν ἐν τῇ κοίμῃ τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ οἰκουμενικοῦ ὁρόπου γινομένων ὡς καὶ τῶν ἐν ταῖς αὐτοκεφάλαις ὁρθόδοξοις ἐκκλησίαις καὶ τοῖς ἀπεσχισμέναις παρέχον. εἰς ἀναίρεσιν δὲ πληροφοριῶν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐτραχημένων, εἰ δυνατόν καὶ τὰς στήλας καὶ τὰς σελίδας πάσας αὐτοῦ καθοιοῦν. Εἰς ἐκδοσὶν ὑπομνημάτων καὶ διακριθῶν ἱστορικῶν τοῦ χρονικοῦ περιβολαίου τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας πρωτεύουσιν τὰς ἀλαμπεστέρως πτυχάς, μικρὸν ἢ μέγα μέρος, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἄλλην ὕλην, καθιερωσά, οὐδὲ τῆς δημοσιεύσεως θεολογικῶν, ἠθικῶν, κλπ. πραγματικῶν ἀμελήσει τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» ἡ σύνταξις, εἰς διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, εἰς τὴν ἐν Χριστῷ ἠθικὴν τελείωσιν, εἰς μόρφωσιν ἱερῶς ἐκάστου καὶ παντός ὁρθοδόξου πολιοῦτα ἢ ἰδὴ συντελεσθῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐφημερίδα ταύτην διότι φρονεῖ ὅτι ἡ τε σύστασις καὶ συντήρησις αὐτῆς περιποιεῖ τιμὴν εἰς τε τὸν κληρὸν καὶ τὸ λαϊκὸν σύστημα, ὅπερ ἀπὸ τετραετίας ἀγογγύσως, ἱλαρώς, μετὰ προθυμίας τὸν ὁδὸν αὐτοῦ καταβάλλον οὐδέποτε ἀνεχθίσεται τὴν καὶ πρόσκαιρον ἰσως ὕλικῶς ἐλάττωσιν τοῦ φύλλου, ὅπερ ἐν μῇ τετραετίᾳ ὕλην μὲν ἀναγομένην εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν γραμμάτων παρὰ

τῷ ἡμετέρῳ εἶναι ἐδημοσίευσε τοιαύτην καὶ τοιοῦτον πλοῦσιν, οἷα ἔρκει καὶ ἢ πληρώσει καὶ ἢ τιμήσει συλλογὴν ἱστοριογραφικὴν Ἑσπερίας ἢ Ἑώας πολυτόμου, διατρίδας δὲ χρησίμους εἰς τοὺς μικροὺς μετασχόντας ἐκκλησιαστικῆς παιδεύσεως ἐέδωκεν οὐκ εὐερίθμους. Οἱ τέσσαρες τόμοι τῆς «Εκκληστ. ἀληθείας» παντὶ προσίτοι, εἰς ἔρευναν προκείμενοι, εἰς ἐξέτασιν ἡνεωγμένοι, μακρυροῦσιν ἄψις τὰ γραφόμενα.

Ἐξετιμήθη δέοντως παρ' ἡμῖν τε καὶ τοῖς ἐν Ἑσπερίᾳ πᾶσα αὕτη ἡ ὕλη, ἡ δὲ «Εκκλ. ἀληθεία» δύναται καυχωμένη ἢ εἰπεῖν ὅτι οἱ τέσσαρες αὐτῆς τόμοι καθίστανται πολυτίμητος ἀποθήκη ποικίλων εἰδήσεων ἐν γένει, πληροφοριῶν δ' ἱστορικῶν ἀκριβῶν καὶ σπουδαϊοτάτων, ἀνεκδότων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐγγράφων, οἱ δύο τελευταῖοι. Ὡς ἐν τοῖς τέσσαρσι παρελθούσιν ἔτεσιν ἐτυχεν ἡ «Εκκλ. ἀληθεία» τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ὕλικῆς ὑποστηρίξεως ὁμογενῶν τιμώντων καὶ θεηρότων τὰ πάτρια, οὕτω πιστεύει ὅτι καὶ κατὰ τὸ μετὰ ἕνα μῆνα ἀρχόμενον Ε' αὐτῆς ἔτος θέλει τύχει, οὕτω δὲ θαρροῦντως εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑπετηρημένων, εἰς πραγμάτων τοῦ ἀρχέθεν ἐγκρίτει τοιοῦτῃ καὶ πατριαρχικῇ τηλῆς αὐτῆς προγράμματος βαίνουσα, τὴν ἠθικὴν αὐτῆς θέσιν βελτιοῦσα καὶ τὴν ὕλικήν, ἐλείνην διὰ ταύτης καὶ ταύτην δι' ἐκείνης θέλει σπεύσει ἢ ὑποστηρίξει καὶ προάξει. Οὐδὲν ἐπαγγελιομένη μέγα, εὖδω μὴ ἐλεγχθῇ ὑπὸ τε τῆς δυσχερείας τῶν καιρῶν καὶ τῆς φοβῆς τῶν πραγμάτων ζητούσα τὸ σχετικῶς ἀδύνατον, τὸ παρ' ἡμῖν δυνατόν γενέσθαι ἐπαγγελιομένη, τὴν ἀπότισιν μόνον τῶν ὀρελομένων αὐτῇ συνδρομῶν ἐξαιτεῖται ὅσον τὸ δυνατόν τάχιστα, ἵνα μὴ τι πρόσκομμα εἰς τὴν τακτικὴν αὐτῆς ἐκδοσὶν παρεμβληθῇ, ἐργατῶν καὶ συντακτῶν ἐν ἀρρωστικῇ τὴν «Εκκλ. ἀληθείαν» ἐπὶ τετραετίαν ὑπηρετησάντων ἀνακόψῃ τὴν προθυμίαν ἀποπαρόντων αὐτοὺς ἐν τῇ παρούσῃ ἀλγεινῇ συστροφῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν καὶ ἐθνικῶν πραγμάτων. Τὸ ἔργον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ἐφημερίδος ἔστιν ἔργον ἐν τῷ μέλλοντι πᾶσι χρησιμεύσον, οὐδὲ προτέχομεν ἡμεῖς εἰς τάς τε καὶ πόλους κακῶν φρενῶν καὶ διανοιῶν οὐχὶ τὸ καλὸν φιλοῦσιν, καὶ αἵτινες πᾶν καλῶς κείμενον, εἰπως ἐλλειπῶς ἐντισιν ἔχον, οὐχὶ ἢ βελτιώσωσιν, οὐχὶ ἢ συμπληρώσωσιν, ἀλλὰ

να καταστρέψωσιν ἐπιθυμοῦσιν, οὐσιώδη πρὸς ἐπουσιώδη ταυτίζοντες, θεσμούς καὶ συστήματα πρὸς τὰ πρόσωπα συγγέοντες. Εἴ τι καλὸν γρήζει διορθώσεως, ἡ σύνταξις τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» αἰσθάνεται το καθήκον να διορθώσῃ, πιστεύει δ' ὅτι τὸ καθήκον τοῦτο ἐμπνέει πᾶσιν ἡ πεποιθήσις ὅτι ἡ ὑπαρξίς καὶ διατήρησις ἐκκλησιαστικοῦ περιοδικοῦ ἐν τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχείῳ ἐκδιδομένου, οὐχὶ δ' ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως φέροντος χαρὰ κτήρα, ἔστιν ἀρετὸν ὅπως τιμῇσθαι πᾶσαν ἀρχὴν, ἥτις ἐκδίδωσιν αὐτὸ καὶ ὑποστηρίζει.

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ

ΤΩΝ ΑΞΙΩΘΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Ἄς προβῶμεν ἤδη καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτης ἡ χρῆσις τῶν εἰκόνων ἦτο φυσικῶς περιορισμένη. καίτοι κατ' οὐδένα λόγον ἐν πύρρει ἀχρηστία, ὅπως αἱ ἀσφαλεῖς τῶν κατακομῶν κρύπται δεικνύουσι, ἐν αἷς ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἶδομεν πλῆθος εἰκόνων ἀνερχομένων εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' αἰῶνος. Ἡ ἀρχαιότερα εἰκὼν, ὡς ἐνθυμούμεθα, εὐρίσκεται ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τῆς ἀγίας Πρισκίλλης καὶ παριστᾷ τὴν ἀγίαν Παρθένον μετὰ τέκνου, πολὺ ὁμοία ταῖς κατὰ παράδοσιν εἰκόσιν ἡμῶν καὶ προφήτου τινὸς (τοῦ Ἰσαάου Ζ'); δεικνύοντος αὐτήν. Ἐἶναι ἐξωγραφημένη ἐπὶ τοῦ τοίχου καὶ, καίπερ πολὺ ἐφλαρμένη, διακρίνεται ὁμοῦς τελείως. Αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι, ἡ μᾶλλον αἱ ἰδιαίτεραι οἰκίαι αἵτινες ἐχρησίμευον ὡς ἐκκλησίαι, ἦσαν ἐκτεθειμέναι εἰς τὴν προσβολὴν τῶν ἐθνικῶν καὶ δὲν ἐδείκνυν τι, ὅπερ ἡδύνατο νὰ ἐγείρῃ τὰς ὑπονοίας τῶν ἐθνικῶν ἢ νὰ προδώσῃ τὴν θρησκείαν των. Τοῦτου ἕνεκα ὁ εἰσερχόμενος εἰς ἐκκλησίαν θεατὴς δὲν ᾔθελεν ἰδεῖ, οὔτε θυσιαστήριον, οὔτε σταυρὸν, οὔτε εἰκόνα. Ἡ τράπεζα (mensa) ἦτο τὸ θυσιαστήριον. Ὁ ἐθνικὸς βωμὸς (ara) ἦτο βέβηλος αὐτοῖς· τὸ ἐθνικὸν altare ἦτο σκευὸς τι προσαρμοζόμενον τῷ βωμῷ καὶ τιθέμενον ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ πρὸς χρῆσιν ἐλοκαυτωμάτων, ὡς ὁ Κυντελιανὸς πλττορορεῖ ἡμᾶς (aris altaria imponere), κατὰ συνέπειαν οὐχ ἦττον τοῦ βωμοῦ βδελυκτὸν εἰς τὰ πνεύματα τῶν χριστιανῶν. Ἦθελεν εἶσθαι ἄσφον νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἐχθρῶν διὰ τῆς ἐκθέσεως εἰκόνων, αἵτινες δὲν ἀποτελοῦσιν οὐσιώδες μέρος τῆς θείας λατρείας. Οἱ δὲ σταυροὶ ἡδύνατο εὐκόλως νὰ ἀποκρύπτονται, διότι ἀναντιρρήτως ἦσαν ἐν χρῇσει παρὰ τοῖς χριστιανοῖς, ἐν γενικῇ χρῇσει καὶ μᾶλλον ἐκτεταμένη ἢ σήμερον, τέσσον, ὥστε οἱ ἐθνικοὶ ἀπεκάλουν τοὺς χριστιανούς Σταυρολατρευτὰς (Cross-worshippers). Ἐὰν ὁ δόκτωρ Αἰτλδέαλ προσε-

χεν εἰς τὸ γεγονός τοῦτο, ἐὰν προσεῖχεν εἰς τὸν σκοπὸν τῶν πραγματειῶν, ἐξ ὧν τὰ προσαχθέντα χωρία ἐλήφθησαν, ᾔθελεν εὐκόλως ν' ἀναιρέσῃ ἐαυτόν. Ἡ ἀπλή χρῆσις τῶν πατερικῶν χωρίων δὲν ἔχει ἀξίαν περισσεύειν τοῦ ὁμαθεῖν τῶν γραφικῶν χωρίων πρὸς ὑποστήριξιν αἰρέσεως τινος. Ἀμφότερα ἀπαιτοῦσι προσεκτικωτέραν παρατήρησιν. Ἀποροῦμεν ὅτι οἱ καρποκρατιανοὶ προστηνέχθησαν ὡς μάρτυρες ἐναντίον ἡμῶν, ἀφ' οὗ οὗτοι ἦσαν ἔθνη· οἱ, ὡς οἱ ἅγιοι Εἰρηναῖος (κ. αἰρ. Α' 25, 1) Ἰππόλυτος (ἐλ. κ. π. τῶν αἰρέσε. Ζ' 32) καὶ Ἐπιφάνιος (αἰρ. ΚΖ' 2) καθαρῶς λέγουσιν. Ἐπίστευον ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο ἀπλῶς υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Μαρίας. Οἱ δὲ πατέρες ἐμνήσθησαν αὐτῶν μόνων ὡς παραδεχθέντων χριστιανικὸν τι προσγίημα διὰ τὸ θρησκευτικὸν σύστημά των, δυνεισθέν παρὰ τῶν Γνωστικῶν. Ὁ ἱερός Ἰππόλυτος (αὐτόθι) λέγει ὅτι οὗτοι ἐπίστευον τοὺς καταφρονούντας τοὺς δημιουργοὺς τοῦ κόσμου ἄρχοντας, ὡς ὁ Ἰησοῦς ἐπραξε, τὴν αὐτὴν ἔχειν τῷ Ἰησοῦ δύναμιν· καὶ τινες δὲ δυνατωτέρους τοῦ Ἰησοῦ. Τούτων οὕτω, ἐχόντων, τί δύναται νὰ ἀφορᾷ ἡμᾶς ὁ τρόπος αὐτῶν. καθ' ὃν ἐλάτρευον τὰς εἰκόνας; Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὁ ἱερός Εἰρηναῖος δὲν ἀναφέρει λέξιν τινὰ κατὰ τῆς προσκυνήσεως τῶν χριστιανικῶν εἰκόνων, ἀλλὰ μνημονεύει τῶν καρποκρατιανῶν ὡς ἐπροσκυνούντων τὰς εἰκόνας κατὰ τὰ τῶν ἐθνῶν ἔθνη. Ἡ ῥῆσις τοῦ Μινουκίου Φήλικος εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα καὶ διδακτικῇ. Ἀλλ' ἀνέγνω ἄρα γε ὁ δόκτωρ Αἰτλδέαλ τὴν ἀρχὴν τοῦ κεφαλαίου, ἐξ οὗ λαμβάνει ταύτην; Ἐὰν ἀνεγίνωσκεν, ᾔθελεν ἰδεῖ ὁποῖον εἶδους σταυροὺς ἡμεῖς οὐτε λατρεύομεν, οὐτε ἐπιθυμοῦμεν νὰ λατρεύσωμεν· ἐν τῷ ἀποδίδειν, λέγει ὁ Φήλιξ, τῇ θρησκείᾳ ἡμῶν τὴν λατρείαν ἐνός κακοῦ ἔργου καὶ τοῦ σταυροῦ του, πλῆν᾽ ὅθεν μακρὰν τῆς περιφέρειας τῆς ἀληθείας, νομίζοντες ὅτι εἰς κακοῦργος ᾔξιζεν, ἢ ἐν γήτινον δὲ ἡδύνατο νὰ πιστευθῇ ὡς Θεός. Ἀλλ' ἂς συμβουλευθῇ ὁ ἀναγνώστης τὸν ἀπολογητικὸν τοῦ Τερτυλλιανοῦ (κεφ. 16) καὶ θὰ παρατηρήσῃ πῶς ἀμφότεροι οἱ συγγραφεῖς στηρίζονται ἐπ' ἀλλήλων. Ἀμφότεροι ἦσαν σύγχρονοι· ἀμφότεροι ἔζησαν (τοῦλάχιστον ἐπὶ τι διάστημα) ἐν Ῥώμῃ, ἀμφότεροι ἦσαν, πιθανώτατα, συμπολίται Ἀρρικανοί. Ὁ Τερτυλλιανὸς δεικνύει ἔτι καθαρώτερον ὅτι οἱ ἐθνικοὶ ἀπεκάλουν τοὺς χριστιανούς Σταυρολατρευτὰς (crucis religiosus) ὡς πιστεύοντες αὐτοὺς λατρεύοντας τὸν Σταυρὸν ὡς εἰδωλόν. Σαρκαστικῶς δὲ ἀπαντᾷ (αὐτόθι) «Λοιπὸν ἐὰν τις ἐξ ὑμῶν νομίσῃ ἡμᾶς λατρεύοντας τὸν Σταυρὸν, μετέχει ἡμῖν ἐν τῇ λατρείᾳ ταύτῃ· διότι ἀφ' οὗ ὑμεῖς ἐκετεύετε τεμάχιον ξύλου, εὐλίγον βλάπτει τὸ σχῆμα τοῦ ξύλου, ἀφ' οὗ ἡ οὐσία εἶναι ἡ αὐτή. Ὁ τύπος δὲν ἔχει σημασίαν ἐὰν ἔχη τε αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Θεοῦ (ipsum dei corpus)». Δὲν φαίνεται παραδόξον εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν, πῶς οἱ χριστιανοὶ ἡδύνατο ποτε νὰ κληθῶσι λατρεῦσαι τοῦ Σταυροῦ, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε νόμιμός τις προσκύνησις τοῦ Σταυροῦ, ἣν οἱ ἐθνικοὶ παρηργήνησαν; Ἐὰν οἱ

* Συνέχεια τεύχους ΜΑ', σελ. 601.

εικονοκλάτται ἀποκριθῶσιν ὅτι αὐτοῦτον συμπέρασμα εἶναι βεβαιωμένον, ἀφ' οὗ οἱ χριστιανοὶ ἀπεκκλῶντο ἐπίσης λατρεῖται τοῦ ὄνου (Ass-worshippers) ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου λόγου, ὁ Τερτυλλιανὸς τοῖς ἀπαντῇ δια πολλῶν καὶ ἱκανοποιητικῶς ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ κεφαλαίου καὶ ἐν τῷ «πρὸς τὰ ἔθνη» συγγράμματί του κεφ. ΙΑ'. Ὁτον ἀπορρῇ τὰς ἐκ τοῦ Ὁριγένους ῥήσεις τοῦ δόκτορος Λιτλδέαλ, δὲν εἶναι χρησιμώτερον πρὸς τὸ προκείμενον τῶν προηγουμένων· πράγματι πραγματεύονται περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, δηλ. περὶ εἰκόνων λατρευομένων ὡς θεῶν, ἢ ἐθνικῆς εἰδωλολατρείας. Ἀλλ' οὐδεὶς ὁρθόδοξος ἀπευθύνεται πρὸς ἀντικείμενα ἄψυχα, ἀλλὰ πρὸς τὰ ζῶντα πρωτότυπα ἐν οὐρανῷ. Οὐδεὶς ὁρθόδοξος προσεύχεται εἰς τὰς εἰκόνας, καίτοι δύναται νὰ προσεύχηται ἐνώπιον αὐτῶν, μεταχειριζόμενος τὴν γραπτὴν παράστασιν ὡς μέσον, ἵνα παραστήσῃ ἐνώπιόν του τὸ πρωτότυπον. Ὁ Ὁριγένης ἔχει ἀπολύτως ἄδικον λέγων «Τίς γὰρ νοῦν ἔχων, οὐ καταγελάσεται τοῦ μετὰ τῆλικούτους καὶ τοσούτους... ἐφ' ὃν φαντάζεται δεῖν ἀναθεῖναι ἀποβλεπομένου καὶ συμβόλου ὄντος ἀναφέροντός τε ἐπὶ τὸν νοούμενον»; [Contra Celsum VII § 44]. Πρὸς τίνα σκοπὸν τότε ἐδόθησαν σύμβολα ἐν τῇ Π. Δ. καὶ παραδολαὶ ἐν τῇ Καινῇ; Δὲν ἐδόθησαν, ἵνα ὁδηγήσωσι τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τοῦ ὁρατοῦ εἰς τὸ ἀόρατον, ἐκ τοῦ σωματικοῦ εἰς τὸ πνευματικόν; Ἐλαβε τὸν κόπον ὁ δόκτωρ Λιτλδέαλ ν' ἀνγνώσῃ ὁλόκληρον τὸ 19 κεφάλαιον τοῦ Β' βιβλίου τῶν «Θείων διατάξεων» τοῦ Λακταντίου; Πῶς δύναται λοιπὸν τότε σπουδαίως νὰ προταγῇ κατ' ἡμῶν χωρίον τόσῳ σαφῶς πραγματευόμενον περὶ τῆς ἐθνικῆς εἰκονολατρείας, ἥτις εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου διάφορόν τι τῆς χριστιανικῆς τῶν εἰκόνων προσκυνήσεως; Τί δύναται νὰ ὑπάρξῃ μᾶλλον λαλοῦν, ἢ τὸ ἐξῆς τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου χωρίον; «Ἐκ τούτου συμβαίνει ὥστε, ὅστις δῆποτε θέλει νὰ κλίνη τὴν ψυχὴν του, ἥτις ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξ οὐρανοῦ, εἰς τὰ κατὰ χθόνα καὶ τὰ κατώτατα ὄντα (ad inferna et ima postraverit) πρέπει νὰ πέσῃ εἰς τὴν θείαν ἐκείνην, εἰς τὴν ἔρριψεν ἑαυτὸν». Τοῦτο καθαρῶς ἄγει εἰς τὴν τῶν ἀρχαίων πατέρων γνωμην, ὅτι τὰ ἐθνικὰ εἰδῶλα κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἢ ἦσαν ὄργανα τῶν δαιμόνων. Μετὰ ταῦτα ἀναφέρεται [ὑπὸ τοῦ Λιτλδέαλ] ὁ 16 κανὼν τῆς ἐν Ἐλβίρῃ συνόδου. Ἀλλὰ ὡς ἀκούσωμέν τι πρῶτον περὶ τῆς

Συνόδου ταύτης. Συνίστατο εἰς δεκαεννέα ἐπισκόπων, ὧν δίδονται τὰ ὀνόματα (καίτοι εἰς κώδῃ ἀναφέρει 43 μὴ προσθέτων ὅμως τὰ ἐπίλοιπα τῶν προστιθεμένων ὀνόματα). Τὰ πρακτικὰ χρονολογοῦνται κατὰ τὸ ἔτος 324. Ἀλλ' Ὁσιος ὁ Κορδοῦς, ὅστις πλάττεται μεταξὺ τῶν μελῶν δὲν ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Ἰσπανίᾳ, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ 323 διετέλει ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ ἐν Νικομηδείᾳ καὶ ἀπὸ τοῦ 323 μέχρι τοῦ 325 ἔζη τὸ μὲν ἐν Νικομηδείᾳ, τὸ δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Νικαίᾳ. Δὲν εἶναι θυμαστὸν ὅτι ὁ Βεράρδης καὶ ὁ Μόλκενδουρ (εἰς ἐξοχος κανονιστὴς τοῦ Münster) ἀμφιβάλλουσι τὴν γνησιότητα τῶν πρακτικῶν. Πρὸς τοῦτοις, ὁ πρῶτος κανὼν σιγματίζεται διὰ τῆς Νοβατιανῆς πλάνης. Ὁ δόκτωρ Λιτλδέαλ δύναται ἤδη νὰ ἐκτιμήσῃ, ὅπως ἀξίζει, τὴν βαρύτητα τοιαύτης Συνόδου. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη, καὶ

φαντασίᾳ τοῦ καὶ συγγ. τούτου ἔνεκα, ἀπαρδεύεται. Ὁ Aubespine νομίζει ὅτι ὁ κανὼν οὗτος ἀπαγορεύει μόνον εἰκόνας περιπτώσεως τῶν Θεῶν (διότι λέγει adoratui) καὶ οὐχὶ ἄλλας εἰκόνας καὶ ἰδιότητες τῶν ἁγίων. Ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ ὁ κανὼν λέγει colitur καὶ ἡ ἀπαγορευτικὴ λοιπὴν ὑπερβαίνει εἰς τοὺς γενικοὺς λέξεις. — Ὁτον ἀπορρῇ τὴν χρονολογίαν τῆς Συνόδου μεγάλη ὑφίσταται μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν διχάζων. Νὰ μὲν τὰ πρακτικὰ φέρουσι χρονολογίαν 3.4. ἀλλ' ὁ Hefele νομίζει ὅτι ἡ χρονολογία αὕτη ἐτέθη ὑπὸ μεταγενεστέρων χειρῶν, ἐπειδὴ τὰ ἀρχαιότατα χειρόγραφα οὐδεμίαν φέρουσι χρονολογίαν. Μὴ ἀμφιβάλλων δὲ ποσῶς περὶ τῆς ἐν αὐτῇ παρουσίας Ὁσίου τοῦ Κορδοῦς, ὁρίζει τὴν σύνοδον συνεληθῆσαν πρὸ τοῦ ἔτους 313, ὅτε ὁ Ὁσιος διετέλει ἐν Ἰσπανίᾳ· διότι ἐκ διαφόρων μαρτυριῶν συμπεραίνει ὅτι ὁ Ὁσιος ἀπὸ τοῦ 313 ἔζη διαρκῶς μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ κατὰ τῶν Δονατιστῶν ἀπόφασις τοῦ αὐτοκράτορος, κατὰ τὸ 316, ἀπεδόθη ὑπ' αὐτῶν τῇ ἐπιρρῇ Ὁσίου τοῦ Κορδοῦς· ἐδὲ Αὐγουστίνος ὁμιλῶν περὶ τούτου λέγει ὅτι τούναντιον ὁ Ὁσιος ὑπέβαλε τῷ αὐτοκράτορι μακροτέρη μαίετρα. τῶν ὧν οἱ Δονατισταὶ ἦσαν ἄρειοι. ὥστε ὁ Ὁσιος ἦτο παρὰ τῷ αὐτοκράτορι κατὰ τὸ 316. Διὰ ταῦτα δὲ τι ἀπευθύνθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Κεκιλιανῷ τῷ Καρθαγίνῃ ἐπισκόπῳ κατὰ τὸ 313 καὶ μαρτυροῦν τοῦ Ὁσίου, ἔχει ἡμεῖς νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Ἰσπανὸς ἐπισκόπος (λέγει ὁ Hefele) ἦτο μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τὸ ἔτος 313 ὥστε ὁ αὐτοκράτης δὲν ἤδυνάτο νὰ μεταβῇ προσωπῶς, ὅν ἤγάπα καὶ μακρὸν ὄντος, ἢ καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐν ταῖς ἀποστάσεσιν αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ. Οἱ κανόνες, λέγει, τῆς Συνόδου δεικνύουσιν ὅτι αὕτη συνεκροτήθη κατὰ τὴν ἡμέραν μετὰ τὴν διακλητήσεων διαγῶν (303-305 ἢ 306). Ὁ Morinus ἐν τῷ περὶ μετανοίας βιβλίῳ του ὑποθέτει ὅτι ἡ Σύνοδος συνεκροτήθη πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Νοβατιανοῦ σχίσματος κατὰ τὸ 250, διότι ἄλλως, λέγει, οἱ πατέρες διὰ τοῦ πρώτου κανόνος πρέπει νὰ ἔλαβον τὸ μέρος τῶν Νοβατιανῶν [ὁ κανὼν οὗτος ἀπαγορεύει τοῖς ἀποστατήρασιν τὴν κοινωνίαν καὶ in articulo mortis]. Ὁ Magdeburg Contritators τῷ τῇ Συνόδῳ κατὰ τὸ 700. Ἀλλ' ὁ Hefele ἀπορρίπτει καὶ τὰς δύο γνώμας ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, λέγει, ὁ Ὁσιος καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες, ἢ δὲν ἦσαν γεγεννημένοι ἔτι ἢ δὲν ἦσαν ἀρχαῖοι ἐν τῇ δευτέρᾳ πρέπει τις νὰ ὑποθέσῃ τὸν Ὁσιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ Μαθουσίλας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ εἰς τὰ πρακτικὰ ἐπιγραφὴ Constantii [Constantini] temporibus editum, eodem tempore, quo et Nicæna synodus habita est, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ Hefele ποσῶς, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Ὁσιος ἦτο ἀπών. Πᾶσα μαρτυρία, ὡς νομίζει, πρέπει νὰ ὑποκύβῃ εἰς τὴν ἐν τῇ Συνόδῳ παρουσίαν τοῦ Ὁσίου.

* Ὁ κανὼν ἔχει ὡς ἔξης: Placuit picturas in Ecclesia esse non debere. ne quod colitur et adoratur in parietibus depingatur, μετ' ὃν ὁ Hefele ἐπιγίγει: «Οἱ κανόνες οὗτοι ἐννοοῦνται εὐκόλως. Ἐξηγήσαμεν ἄλλωρὺ διὰ τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν δὲν ἔνευχετο εἰκόνας. Ὁ Binterim καὶ ὁ Aubespine δὲν παρεδίδοντο τὸν καθόλου ἀποκλεισμὸν τῶν εἰκόνων, νομίζουσιν ὅτι ἡ ἐκκλησία ἐν γένει καὶ ἡ ἐν Ἐλβίρᾳ Σύνοδος ἐν μέρει ἐπιθυμοῦν νὰ διαγράψωσιν εἰδὸς τι μόνον εἰκόνας. Ὁ Binterim πιστεύει ὅτι ἡ Σύνοδος ἀπαγόρευσε μόνον τοῦτο ὅτι δηλ. ἡδυνάτῃ τις ν' ἀναστήσῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰκόνας κατὰ τὴν

μακρὰν ἔτι τῶν σκέψεων τούτων ὁ 36 κανὼν φαίνεται προὶόν τοῦ διοκλητιανείου διωγμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀποφυγεῖν ὅ,τι ἡδύνετο νὰ προδώσῃ τοὺς καταδικωκομένους χριστιανούς. Ὅτι πρέπει ἢ νὰ ἀπορρίψωμεν ὅλως τὴν Σύνοδον ἢ ν' ἀναγράψωμεν αὐτὴν εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν, εἶναι καταρτινὲς ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων. Πρὸς τοῦτοις αἱ ὀλίγαι λέξεις τοῦ κανόνος δὲν λέγουσιν ἐὰν πᾶσα εἰκὼν ἢ μόνον ἡ τοῦ μυστηρίου, ὁγλ. τῆς ἁγίας Τριάδος, ἀπηγορεύετο. Ἐὰν παραδεχθῶμεν τὸ πρῶτον, τότε ὁ κανὼν διαφωνεῖ τῇ καθολικῇ πράξει τῆς Ἐκκλησίας, ὡς θὰ ἴδωμεν μετ' ὀλίγον.

Ὁ ὁδότης Λιτλδέιλ ἀναφέρει μετὰ ταῦτα τὴν «Ἐκκλησι. ἱστορίαν τοῦ Εὐσεβίου» Ζ', 14. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ παραπομπὴ αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη, προσεπαθήσαμεν νὰ εὕρωμεν τὴν πηγὴν τῆς καὶ εὕρομεν αὐτὴν ἐν τῷ βιβλίῳ «Τί ἐστὶ Ῥωμαϊσμός»; δημοσιευθὲν ὑπὸ τῆς αὐτῆς. ὕψης καὶ αἱ τοῦ ὁδοῦτος Λιτλδέιλ ἀπλοὶ λόγοι. . . » Ἑταιρείας. Τὸ βιβλίον τοῦτο «τί ἐστὶ Ῥωμαϊσμός»; εἶναι μία σειρά ἐξ 26 πραγματείων καὶ ἀποτελεῖ πλουσίαν ἀποθήκην διὰ πάντα, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ προσάλλῃ τὴν Ῥωμαϊκὴν καὶ (ἐν μέρει τοῦλάχιστον) τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐν τῇ 23 πραγματείᾳ σελ. 32 εὕρισκουμεν σχεδὸν τὰς αὐτὰς λέξεις τῆς μετ' ἑρμηνείας καὶ τὴν αὐτὴν ἐσφαλμένην παραπομπὴν εἰς τὸ κεφ. 14 ἀντὶ 18. Εἶναι βεβαίως τι, ὅπερ καθιστᾷ τὸ συγγράφειν (book making made easy). Ἄλλ' ἐὰν εἶναι ἡ ἀσφαλεστέρη καὶ ἡ ἀξιοπιστοτέρα ὁδός, τοῦτο εἶναι ἄλλο ζήτημα. Τὸ χωρίον τοῦ Εὐσεβίου δὲν συντελεῖ πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν ἀπ' οὗ μνημονεύει μόνον τὴν ὑπὸ τῶν ἑθνικῶν λατρείαν χριστιανικῶν εἰκόνων, βεβαίως· κατὰ τὸ ἑαυτῶν εἰδωλολατρικὸν ἐθνικὸν ἔθος.

(ἑπεται συνέχεια).

ΑΡΣΕΝΙΟΣ Ο ΠΡΟΙΚΟΝΗΣΟΥ

Ὁ πανιερώτατος ἐπίσκοπος Μυριοφύτου κ. Γρηγόριος Φωτεινός, εἰς συμπλήρωσιν ὧν ἐν τοῖς «Χρονικοῖς τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας» ἔγραφα περὶ τοῦ ἐκ Σηλυμβρίας ἀρχιεπισκόπου Προικονήσου, ἐπιστέλλει τοὺς ἐξῆς ὀλίγους στίχους, οὓς μετέγραψεν ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μητροπόλεως Προικονήσου:

«Ἐν ἔτει σωτηρίου αψ'α', αὐγούστου ιζ' πατριαρχεύοντος τοῦ παναγιωτάτου κυρίου κυρίου Νεοφύτου Συμωναίου, μετατεθέντος ἐκ Μαρωνείας, ἐπὶ τῆς βασιλείας σουλτάν Σελίμη, μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ ἀοιδίμου κυρίου Ἀνανίου, τοῦ ἀνωτέρω γεγραμμένου, θείῳ ἔλεει καὶ ψήφοις νομίμοις καὶ κανονικαῖς, προχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Προικονήσου ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀρχιερέων Ἀρσένιος ἐκ Σηλυμβρίας, προδιατρίψας διδάσκαλος τῆς ἐν τῇ βασιλευσούσῃ Πατριαρχικῇ σχολῇ τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, χρόνοις ἱκανοῖς· καὶ εὗρον χρέος παλαιὸν εἰκοσιπέντε πούγγεα καὶ προσετέθησαν ἕτερα τέσσα. Ὅθεν

δέομαι θερμῶς τοῦ διαδεχομένου με θεόθεν συναδελφοῦ ἁγίου Προικονήσου ὅπως μνηστὴν μου ποιῇται ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς, ὡς καὶ ὁὐκ ἐπαυσάμην μνηστὴν ποιούμενος τοῦ προκατόχου μου. Εὗρον δὲ καὶ μίαν ζυγὴν παλαιὰ ἀρχιερατικὰ, ἕτερον δὲ οὐδέν.

† Ὁ Προικονήσου ΑΡΣΕΝΙΟΣ ἰδίᾳ χειρὶ ἔγραψα».

Ὡς ἡμῖν σημειοὶ ὁ πανιερ. ἐπίσκοπος, ὁ Κώδης τῆς Προικονήσου ἀρχιεπίσκοπος ἀπὸ τοῦ 1655 λήγει τῷ 1830, κατὰ συνέπειαν, πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ 1655 ἀρχιεπίσκοποι ἀναφέρονται μέχρι τοῦ χειμνήστου διδασκάλου Σαμουὴλ Κυπρίου. Νοεῖται ὅτι εἰς τὸν Κώδικα τοῦτον, καὶ εἰς τὴν κατ' αὐτὸν γεννησομένην ἀναγραφὴν τῶν ἀρχιεπισκόπων ὀλίγηστα γινώσκουμεν ἄλλοθεν ὅπως προσθώμεν. Ἀγνοοῦντο λοιπὸν τῷ τῷ Κώδικα συμπέζοντι τυγχάνουσιν ὁ Προικονήσου Κλήμης Ζήτας ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἱερωνίου Β' τοῦ ἀπὸ Λαρίσσης, — ὁ Δανιὴλ, οὗ ὁ θάνατος ἀναφέρεται κατὰ ἰούνιον τοῦ 1638 ἐν τῇ τοῦ Δοκίμου «Νομικῇ Συνχωγῇ», — ὁ Γρηγόριος, ἀπὸ μεγάλου πρωτοσυγκέλλου προαχθεὶς εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δανιὴλ, — καὶ ὁ κατὰ τὸ 1639, εἰς διαδοχὴν τοῦ τὸν θρόνον παραιτησαμένου Γρηγορίου, ἀναδειχθεὶς Ἡρακλεῖας Ἱερωνίας, καθαιρεθεὶς ἐν μηνὶ αὐγούστῳ τοῦ 1660 καὶ διάδοχον σχῶν τὸν Γεράσιμον, ἀναφερόμενον ἐν τῷ Κώδικι βεβαίως.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ «Νομικῇ Συνχωγῇ» ἐκκλησιαστικῶν καὶ συνοδικῶν ἐγγράφων, ἐν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν Προικονήσῳ Μονὴν τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου, σιγίλλιον δν, ἐκδομένον κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1678. Ταῦτα καὶ εἰ τι ἕτερον πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὁ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης μέλλων νὰ συντάξῃ ἡ τοῦλάχιστον ὁ προτιθέμενος νὰ ἐκδῇ τὸν ἀρχαῖον τοῦτον Κώδικα, προκειμένου μάλιστα περὶ ἐπαρχίας, περὶ τῆς ἱκανὰς εἰδήσεις αἰτίας λόγου δύναται τις εὐρεῖν ἐν τοῖς εἰς τὸν ἅγιον Τιμόθειον ἀναφερομένοις βιογραφικοῖς ὑπομνήμασιν. Ὑπόμνησίς τις περὶ τούτου ἔστιν ἴσως οὐκ ἀλυσίτελής, ἀφοῦ ἐκ τῶν ὑπομνημάτων τούτων μανθάνομεν περὶ τῆς Προικονήσου ὅ,τι περὶ ὀλίγων ἐπαρχιῶν διέσωσαν ἡμῖν ἱστοριογράφοι βυζαντινὴ καὶ οἱ τόπων καὶ χωρῶν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς ἐξηγηταί.

Ὁ ἱερός Τιμόθεος ἤκουσεν ἐπὶ τῶν αυτοκράτορων Ἰουστίνου καὶ Ἰουστινιανοῦ. Λέγεται δ' ὅτι ὁ εὐσεβὴς Ἰουστίνος ἐπέκρινε νὰ χειροτονηθῇ ὁ ἀνὴρ ἀρχιεπίσκοπος Προικονήσου, ὅπως διὰ τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ καὶ τῆς καρποφόρου διδασκαλίας συντελέσῃ πρὸς ἐξημέρωσιν τῶν ἀγρίων ἡλίων τῶν προικονησιῶν, οἵτινες κακούργως προσεδέροντο πρὸς τοὺς εἰς τὰς ἀἰένους ἀκτὰς τῆς νήσου αὐτῶν ριπτομένους ναυαγούς, αὐτοὺς μὲν φονεύοντες, τῶν δὲ πλοίων διαρπάζοντες τὸν φόρτον. Ὁ ἱερός ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου ἀποτελεσματικῶς συνετέλεσεν εἰς ἐξημέρωσιν τῶν κατοίκων, ἔχων ἐν ταύτῃ συνεργὸν τὸν τε πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Εὐτύχιον, τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τὴν αυτοκράτειραν Θεοδώραν, ἥτις εὐγνωμόνοισα τῷ α-

γίω ἀνθρώπων θεραπεύσαντι μίαν τῶν θεραπαινῶν αὐτῆς πάσχουσαν (τὸ συναξάριον ὀνομάζει θυγατέρα) ὠκοδόμησε τρεῖς ἐν τῇ Προικοννήσῳ¹ ναοὺς: τὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου, εἰς τὸν τόπον, τὸν τότε μὲν ὀνομαζόμενον Ὁμαλόγεως, σήμερον δὲ Γαῖα, τὸν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, καὶ τὸν τοῦ ἁγίου Τιμοθέου, οὗ αὕτη παρῶσα ἐτίμησε τὰ ἐγκαίνια. Ὁ τὸν βίον τοῦ ἁγίου Τιμοθέου γράψας ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν Μονὴν ταύτην τοῦ μακαρίου ἀρχιεπισκόπου ἐκάρη μοναχὸς ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Δούκας (Παραπινάκης). ἄλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ τὸν βίον μετενεγκὼν εἰς τὸ ἀπλοῦν ἰδιώμα, πρέπει νὰ διορθώσωμεν τὸ λάθος γράροντες ὅτι ὁ τοῦ Μιχαὴλ Δούκα θείος ὁ καίσαρ Ἰωάννης ἐκάρη μοναχὸς ἐν αὐτῇ.

Τῆς Μονῆς ταύτης ἑξατήματα ὑπῆρχον ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, κατὰ τὸ νοτιαντολικὸν μέρος τῆς νήσου κείμενος, καὶ ὁ παρ' αὐτῷ ναὸς τῶν ἁγίων Πάντων, ἀμρότεροι σήμερον ἐρείπια, παρ' οἷς τῶζεται μέχρι σήμερον ἁγίασμα, ἐν ᾧ τῇ 24 αὐγούστου τελεῖται πανήγυρις. Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου μαρτυροῦμεν ὅτι κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα ὑπῆρχεν ἐν Προικοννήσῳ ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ τιμώμενον· καὶ ὅτι ὁ ἱερεὺς Τιμόθεος ἐγκρατίστην ἐπὶ τινὰ χρόνον σύγκελλος τοῦ πατριάρχου Εὐτυχίου. Ἐτέρα δὲ πληροφορία παρεχομένη ἡμῖν ἀνάγεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Τιμοθέου, ἥ ἡγουμένος ἀναφέρεται ἐπὶ Μιχαὴλ Δούκα (1071—1078) ὁ μοναχὸς καὶ ἱεροψάλτης Γεώργιος, ἐπὶ Κοσμᾷ ἀρχιεπισκόπου Προικοννήσου².

1. Ἡ γράφῃ ποικίλλει ὁ Στέφανος Βυζάντιος ἐν λξ. γράφει: « Προικόννησος· μία τῶν Σποράδων ἐν τῇ Προποντίδι· ὁ πόλις Προικοννήσιος ». Ἐν ταῖς εἰς Σκόλακα τὸν Κερυραδέα σημειώσεσιν εὐρίσκω Προκόννησον καὶ Προκόννησαν, ἐν οἷς λέγει ὁ σχολιαστὴς ὅτι δύο νῆσοι εὐρίσκονται γινωσκόμεναι ὑπὸ τούτου τοῦ ὀνόματος, κατὰ γὰρ τὸν Στράβωνα: « Ἐν δὲ τῷ παραπλῶ, τῷ ἀπὸ Παρίου εἰς Πριάπον ἢ τε παλαιὰ Προκόννησός ἐστι, καὶ ἡ νῦν Προκόννησος, πόλις ἔχουσα καὶ μέγαλον μέγα λευκοῦ λίθου, σφόδρα ἐπιναυόμενον » βλ. κατὰ τὴν ἑκδοσὶν Miller, ἐν Παρισίῳ, 1839 Supplement aux derniers editions des petits Géographes, σελ. 223. Οἱ «κατὰ στοιχεῖον ἐπιμερισμοὶ» γράζονται « Προκοννήσις· Προκόννησος· ὄνομα νήσου, ἡ λεγόμενη Προκόννητος, ἐν ᾗ τὰ μέγιστα πλεῖστα εἶναι γίνονται οὖν ἐκ τοῦ προῦς-πρυκός καὶ τοῦ νῆσος Προκόννητος, ἡ ἀπὸ τῆς ταῖς τῆσιν πρύκα τὴν τῶν μαρμάρων δοῦντα » Gramer Anecdota Graeca, Oxoniens, τόμ. Β', σελ. 400. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα γράφει Προκόννησον, ἴσως κατὰ τὴν ἑνὸς ἱστοριογράφου. Τὸ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου Συναξάριον γράφει « Προικοννήσου, ἣ συνήθιστον εἶπέν, Προικοννήσου, ἥτις τὸ πάλαι καὶ Ἑλαφόννησος ἐκαλεῖτο νῦν ὑπὸ πάντων γινωσκόμενη καὶ λεγόμενη Μακαρία ».

2. « Ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Τιμοθέου, ἀρχιεπισκόπου Προικοννήσου τοῦ θαυματουργοῦ » ποιηθεῖσα μὲν ὑπὸ Νικολάου τοῦ Χιλιεβδομήκοντος. Νῦν δὲ τυπωθεῖσα τὸ δεύτερον, ῥολομῶς διπλὴν τοῦ εὐγενεστάτου κυρίου Ζαχαρίου Ζαχάρωφ τοῦ Κουταλῆνοῦ, συμβούλου τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἐπὶ τοῦ διπλῶν ζωστικῶν ταγματῶν. Κατ' ἔγκρισιν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἀ. Κορομηλά καὶ Π. Πισπάλῃ· 1844· εἰς φύλλον, σελ. 65. Ὁ βίος ἱκτείνεται ἀπὸ τῆς 33—63, ἐν δὲ τῇ 63 καὶ 64 εὐ-

προσθετέον ὅτι τῷ 1315, κατὰ μῆνα ἰούλιον, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἰωάννης ΙΓ' ὁ Γλυκὺς ὥρισεν αὐποκεῖσθαι τὴν ἀγιωτάτην ἀρχιεπισκοπὴν Προικοννήσου ἐν τῇ μητροπόλει Κυζίκου. Ἐπὶ δὲ τοῦ πατριάρχου Ἡσαίου σημειοῦται ἐν ταῖς ἀρχιερεῦσι τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου ὁ Προικοννήσου Μανουὴλ· γνωστὸν δ' ἐπὶ Ἡσαίου ὡρίσθη νὰ παρέχῃ κατ' ἔτος ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ ὑπέρπυρα ἐβδομήκοντα δύο, διπλάσια δὴλον οὖν ὧν ἡ Μελένικος παρεῖχε, διπλάσια καὶ τῶν τῆς Μαδύτου, καὶ πολὺ πλέον τῶν ὑπο τῶν μητροπόλεων Μαρωνείας, καὶ Λήμνου, καὶ Ξάνθης καὶ Δέρκων διδομένων³.

Ταῦτα προχείρως σημειοῦται περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Προικοννήσου, ἀπομυζῶν ἐκ τῆς σημειώσεως τοῦ πανιεροῦ ἐπισκόπου Μυριόφυτου δραστήμιος, ὁ αὐτὴν ἐκδιδούς. Συλλογὴ πληροφοριῶν ἱστορικῶν, ἐγγράφων, ἢ πληροφορικῶν παραδόσεων καὶ ἡ κατ' αὐτὴν κατάρτισις ἱστορίας ἐκκλησιαστικῆς ἰδίως· ἔργον ἔσται λογίου τινὸς κληρικοῦ ἐπὶ πολὺ διαμεινάντος ἐκείνῃ. Διὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ δ' ἐργασίας ἀκαμάτων διδασκάλων, τῶν κατὰ τόπους, καὶ λογίων κληρικῶν, συναπαιτιθῆσεται τὸ μέγα μνημεῖον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας, εἰς διαφώτισιν δὲ πολλῶν αὐτῆς μερῶν συντελέσει τῶν μητροπολιτικῶν καὶ ἐπισκοπικῶν κωδίκων τῆς Ὁρθοδόξου καθ' ἡμᾶς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἡ ἐκδοσις.

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΩΡΓΙΩΝ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΛΥΟ ΛΕΞΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ «ΒΟΣΤΟΚ» τῆς Μόσχας, χάριν τῆς ἀληθείας· ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» θεωρεῖ καθήκον νὰ γράψῃ, πιστεύουσα ὅτι εὐαρεστηθήσεται νὰ λάβῃ ταύτας ὑπ' ὄψιν ἡ ἐν Μόσχᾳ συνάδελφος.

Ἡ «ΒΟΣΤΟΚ» ἐν τῷ ἀριθμῷ 94—97, ἐπαναλαμβάνει

ῥηνται σημειώσεις τινὲς περὶ τῶν τοποθεσιῶν τῶν ἐπὶ Τιμοθέου ἀνεγερθέντων ναῶν, καὶ ἡς ὡρίσθησαν αἱ τοποθεσίαι αὐτῶν ὑπ' ἐμοῦ. Ὡς ἐν τινι σημειώσει εὐρίσκομεν, ὁ βίος μετενήθη εἰς τὸ ἀπλοῦν ἰδιώμα ὑπὸ Ἀρσενίου τοῦ ἀπὸ Γαλατῆ· τὸ δὲ ὄνομα τούτου εὐρίσκει καὶ ἐν ἄλλοις χειρογράφοις, ὡς ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ Ἰωακείμ μοναχοῦ τοῦ Ἀναστασιώτου· ἐν τινι ἀντιτύπῳ τῆς Γεωγραφίας τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν, ἐν τῇ φιλοτιμῇ τῆς Λέριου εὐρον σημειούμενον ὅτι τούτο ἡγόρασε τῷ 1759 πρὸς τοῦ κυρ Ἀρσενίου τοῦ ἐκ Γαλατῆ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διὰ γράμματα ὁ Λέριος Ἰγνάτιος. — Περὶ Νικολάου τοῦ Χελιζρομῆως, διδάσκοντος τῷ 1744 ἐν τῇ ἐν Ἰατίῳ αὐθεντικῇ σχολῇ, ἔγραψα λέξεις τινὰς ἐν ταῖς ἐμοῖς «Χρονικοῖς τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας» σελ. 200 ὑποσημ. Αὐτῇ μετῴθι τὰ περὶ Ἀρσενίου Προικοννήσου σελ. 202—203. Προσθεθεῖσθαι δ' ἐνταῦθα ὅτι ὁ βίος τοῦ ἁγίου Τιμοθέου (καὶ μνηστὴ ἀπλή!) λέγει ἐκ τοῦ Συναξαριστοῦ τοῦ Νικοδήμου, καίσαρ ἐν τῷ παρελθόντι αἰῶνι τυπωθείσης τὸ πρῶτον τῆς Ἀκολουθίας αὐτοῦ, ὡς λέγει καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ ἐν Κυνήροις μνηστὴ, (12 μᾶλου) οὗ ἡ Ἀκολουθία κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ.

3. Μέτρη Miklosich et Müller Acta Patriarchatus Constantinopolitani· τόμ. Α' Ἐγγραφα ὑπ' ἀριθμ. 3, 60 καὶ 73. Πλεῖον περὶ Προικοννήσου ἔλλοι.

νους τὴν ἐκδοσὶν αὐτῆς, μετὰ τρίμηνον παῦσιν, ἐν μακρῇ αὐτῆς ἀρῇ περὶ τῶν τελευταίων παρ' ἡμῖν γεγονότων ἐκτιθεμένων οὐχὶ τοσοῦτον, οὐδ' ὡς ἔδει, ἀμερολήπτως λέγει ὅτι «Τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῶν Πατριαρχείων, ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς παραιτήσεως τοῦ πατριαρχίου, μετέβαλε σπουδαίως τὴν περὶ βερατίου καὶ τεσχερὲ θεωρίαν αὐτῆς καὶ προσέκλινε πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀγίας Συνόδου καὶ τοῦ Συμβουλίου, ὅπερ βεβαίως μακρὰν ἀπέχει τοῦ ἀξιεπαΐνου».

Ἐξενίσθημεν ἐπὶ τοῖς γραφομένοις ἐκκλησιαστικοῦ φύλλου, ὅπερ ἀνέλαθεν ἀπὸ ἐξαιτίας καὶ καλῶς διεξάγει ἀξιέπαινον ἀγῶνα, τοῦ διαρωτίζειν τοὺς ἐν Ῥωσσίᾳ ὀρθόδοξους περὶ τῶν ἐν τῇ ὀρθόδοξῃ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ τε ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν σουλτάνων καὶ τῇ ἐν Ἑλλάδι γινομένων. Ἡ ἀξιοτίμος σύνταξις τῆς «Βοστὰκ», ἥς τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πρὸς τοὺς γεραροὺς ἀποστολικούς πατριαρχικούς θρόνους ἀρσίστων καὶ εὐλόγειν οὐδ' ἐν νῷ ποτ' ἐθέμεθα ἢ ἀμφισβητήσωμεν, λαμβάνει πληροφωρίας οὐχὶ ἀκριβεῖς. ἵνα μὴ εἰπώμεν ὅτι οὐδὲ ποθεῖ ἢ λάσση ἀβεντικίας. Οὐδεμίαν δ' αὐθεντικωτέραν εἶδρσιν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, οὔτε ἀλλοθὲν ποθεν, ἡδύνατο ἢ λάσση ἢ παρὰ μόνῃς τῆς «Ἐκκλητ. Ἀληθείας». Τὴν ἐφημερίδα ὅμως ταύτην ἀναγινώσκει τακτικῶς, ὡς νομίζομεν, ἀπὸ τετραετίας, οὐδ' ἀγνοεῖ βεβαίως ὅτι ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» οὐχὶ τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ προσώπου ὑποστηρίζει τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πεποιθήσεις προκειμένου περὶ τῶν ζωτικῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ζητημάτων, ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς τῆς διοικήσεως τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τῆς ἀγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου. Ἄλλως, ἡ «Ἐκκλητ. ἀλήθεια» ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς παραιτήσεως οὐδεμίαν περὶ βερατίου καὶ τεσχερὲ θεωρίαν ἐξηγήσεν, οὐδὲ μετέβαλε τὰς περὶ τούτων ἀρχὰς, ἀπλῶς ἀγγέλλουσα τὰ γεγονότα ὡς ἐγένοντο, μηδὲ προσκλίνουσα πρὸς πρόσωπα, διότι ὄργανόν ἐστιν οὐχὶ τοῦ διοικούντος προσώπου, ἀλλὰ τοῦ κυβερνούντος θεσμοῦ καὶ συστήματος.

Ἡ ἀπογραφή τῶν κατοίκων τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀπὸ μῆνης μὲν ἀρχαμένη, κατὰ τὰς δημοσιευθείσας ἀγγελίας, ἀλλὰ κακίς γινομένη, ἀπησχόλησεν ἐπ' ἐσχάτων τὰς κοινὰς συνεδριάσεις τῶν δύο σωμάτων, γνωσθέντος ὅτι εἴτ' ἐξ ἀγνοίας, εἴτε ἐνεκεν ἀλλῆς τινὸς αἰτίας, ἡ κατ' ἐθνότητος διάκρισις γίνεται κακίστα. Ἐὰν δύο σώματα οὐ μόνον ἐνετείλαντο τῷ διαγγελλεῖ τῶν πατριαρχείων ἑνδοξοτ. Μ. Δανιὴλ ἐφ' ὅν ἡ παρειρρίσκηται ἐν ταῖς κατ' ἐνορίαν ἀπογραφαῖς, ἀλλ' ἐνέθεντο καὶ εἰς τὰς ΛΑ. Σεβ. τὸν τοποτηρητὴν καὶ τὸν γέροντα πρόεδρον Νικαίας κ. Διονύσιον ὅπως συνοδεύμενοι ὑπὸ τε τοῦ ἀρχόντος ἀπικεχαγῆ Σταυράκη ἐφ' ὅν ἡ ἰωαννίδου καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ γραφείου τῆς τουρκικῆς ἐν τοῖς πατριαρχείοις Ἀνδρίκου ἐφ' ὅν ἡ Νικολαΐδου, μεταβῶσι παρὰ τοῖς Ἐξοχ. ὑπουργοῖς τῶν ἐσωτερικῶν καὶ

τῆς δικαιοσύνης, καὶ ποιήσωνται τὰς δεούσας παραστάσεις.

Ἡ ἐπιτροπή, ὡς καὶ ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς μετέβη ἐπανελημμένως παρὰ τῷ Ἐξ. ὑπουργῷ τῆς δικαιοσύνης, παρ' οὗ ἐβεβαίωθη περὶ τῆς ἰκανοποιήσεως τῶν δικαίων ἐνστάσεων τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου.

Τῇ τετάρτῃ ἐσπέρας ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ σεβασμ. γέροντος μητροπολίτου Δέρκων. Τῇ πέμπτῃ ἀπὸ πρωῒας (30 αὐγούστου) ἐπεσκέψατο ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ πρεσβείᾳ, ἐν Βαθυρρύακι, τὴν Α. Ἐξ. τὸν πρεσβευτὴν κ. Νελιδωφ, ἐκφράσας τὰς εὐχὰς τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ὀνομαστικῇ ἐορτῇ τῆς Α. Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτορος πατρὸς τῶν Ῥωσσιῶν Ἀλεξάνδρου Γ'.

Ἡ Α. Σ. ἐπεσκέψατο πρὸς τινων ἡμερῶν καὶ τὸν ἐξ τῶν ἐξ Εὐρώπης ἀρκεύμενον μεγάλιστον προστατὴν τῶν γραμμάτων κ. Στ. Ζαφειρόπουλον, ἀνταποδόντα τῇ Α. Σ. τὴν ἐπίσκεψιν.

Ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῆς Α. Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτορος πατρὸς τῶν Ῥωσσιῶν παρῆν ἐν τῇ κατὰ τὸν Βαθυρρύακα Ῥωσσίᾳ πρεσβείᾳ, διερχομένης τὰς εὐχὰς τοῦ μακαριωτάτου πατριαρχίου Ἱεροσολύμων ὁ ἐνταῦθα ἐπίτροπος τῆς Α. Θ. Μ. πανοσιολογ. ἀρχιμανδρίτης κ. Πόλυκαρπος.

Τῇ τρίτῃ ἐπεσκέψαντο τὴν Α. Σ. αἱ Α. Ἐξ. ὁ γεροῦσιαστής καὶ παρὰ τῷ Ἀκυρωτικῷ εἰσαγγελεὺς Κωστάκης ἐφ' ὅν ἡ Ἀνθόπουλος καὶ ὁ πρῶν ἡγεμὼν τῆς Σάμου Κωστάκης βέης Φωτιάδης.

Τῇ δευτέρᾳ ἐπεσκέψατο τὴν Α. Σ. τὸν τοποτηρητὴν ὁ ἀξιοτίμος κ. Λεωνίδας Γ. Ζαφίρης.

Τῇ τετάρτῃ (29 αὐγούστου), ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου, τὴν θείαν λειτουργίαν ἐτέλεσαν ἐν ταῖς πανηγυρίζουσιν ἱεραῖς ἐκκλησίαις Ξηροκρήνης καὶ Γαλατῆς οἱ σεβασμ. μητροπολίται Νεοκασαρείας Κωνσταντίας ἐν τῇ πρώτῃ καὶ πρόεδρος Διόμουσταίχου Μεθόδιος ἐν τῇ δευτέρᾳ.

Αἱ ἐν Εὐρώπῃ ὁμογενεῖς ὀρθόδοξοι κοινότητες σπανιστάτα γίνονται λόγῳ παρ' ἡμῖν ἀντικείμενον, ἐσχάτως δὲ ἡ «Ἐκκλητ. ἀλήθεια» ἐγραψεν ὀλίγα τινα περὶ τῆς ἐν Μασσαλίᾳ, ἀφορμὴν ἔχουσα τὴν αὐταπαρνησίαν καὶ τὰς χριστιανικὰς καὶ πατρῶας ἀρετάς, ἃς αὕτη κατὰ τὴν τελευταίαν δοκιμασίαν ἐπεδείξατο, πολλοὺς τοὺς ἐπαίνους ἐρελκύσατο παρὰ τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δημοσιογράφων. Αἱ ἀρεταὶ αὗται, ἡ πρὸς τοὺς πάσχοντας συνδρομὴ καὶ ἡ πρὸς τὰ κοινὰ φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα, τὰ τε παρ' ἡμῖν καὶ τὰ ἀλλοχόρτε, κοινὰ παντὶ ὁμογενεῖ ὀρθοδόξῳ οὕτως πληροῦσιν ἡμᾶς ἀγαλλιόμενοι· ἀλλὰ μάλιστα πασῶν ἡ προθυμία περὶ τὴν διατήρησιν ἢ σύστασιν ἱερῶν νῶν καὶ σχολῶν ἑλληνικῶν, ὡς δύο μεγίστων μέσων, δι' ὧν ὁ μετὰ τοῦ κέντρου τῆς ὀρθοδοξίας δεσμός

αείποτε τηρηθήσεται άκμαίος· και θερμός. Εὐφροσύνης πληροφόρησαν ἡμᾶς ὅτι πρὸς ἀνέγερσιν ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ ναοῦ ἐν Παρισίοις ἐσκέφατο μὲν ἀπὸ πολλοῦ ἡ ἐν τῇ γαλλικῇ πρωτεύουσῃ ὁμογενὴς κοινότης, συνελέγησαν δ' ἐξ ἐράνου ἐβδομήκοντα πέντε περίπου γιλιάζες φράγκων. Ἀπαιτοῦνται ἔτι πολλά, ἀπὸ δὲ τοῦ ζήλου τῆς ὀρθοδόξου παροικίας ἀπεκδεχόμεθα τὴν συντέλειαν ἐθνοπρεπούς καὶ σωτηρίου ἔργου, ὅπερ μετὰ σχολῆς ἑλληνικῆς ἀξιοπρεπῶς λειτουργούσης θέλει τιμῆσαι τὴν αὐτόθι κοινότητα, ὡς ἡ τοιαύτη μέριμνα καὶ λυσιτελεστάτη φροντίς ἐτίμα κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος τὰς ὀρθοδόξους ὁμογενεὺς ἀποικίας τῆς Βενετίας, τῆς Τεργέστης, τοῦ Λιβόρνου, τοῦ Κρονστάδ, τοῦ Λονδίνου, τῆς Ὁδησσὸς καὶ ἄλλων πόλεων. Τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως καὶ διατηρήσεως ἱερῶν ναῶν καὶ σχολείων καὶ λεσχῶν ἀνομολογοῦσιν αὐταὶ, καὶ πανταχοῦ. Ἀνταποκριτὴς ἐκ Γαλαζίου γράφει πρὸς τοὺς «Συλλόγους» τοῦ Βουκουρεστίου μετὰ χαρᾶς ἀγγέλλων τὴν ἰδρύσιν δύο παρθεναγωγείων ἐν Γαλαζίῳ καὶ Βραβίῳ· ἐπληρώσαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐγκαίρως τὴν ἰδρύσιν ἰδιωτικῆς ἑλληνικῆς σχολῆς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ βουλγαρικοῦ βασιλείου, καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ὁμογενοῦς αὐτόθι κοινότητος ἐνδείχθεισαν πρὸς τὴν σχολὴν ταύτην στοργῆς.

Εὐτυχῶς, αἱ μὲν κοινότητες αὗται συναισθάνονται τὸ καθήκον, ὅπερ ἔχουσιν ἀπέναντι τοῦ παρελθόντος ἡμῶν καὶ πρὸς τὸ κέντρον τῆς ὀρθοδοξίας, μεθ' οὗ ὁ δεσμός δέον ἵνα τηρῆται θερμός καὶ ἀρρηκτος, οἱ δὲ ἱερατικῶς αὐτῶν προϊστάμενοι ἐπιτελοῦσι καθήκον ὕψιστον, τὴν εἰς τὰ πάτρια ἔμμορὴν διδάσκοντες καὶ διδασκαλίᾳ καὶ παραδείγματι τὴν πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν σεβασμὸν τῶν ἀλλογενῶν ἐπισπώμενοι.

Εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικὴν ἑλλ. σχολὴν ἰδωρῆσαντο 100 μὲν τουρκικῆς λήρας ὁ κ. Στ. Ζαφειρόπουλος, ἑνὰ 50 δὲ ἡ σεβαστὴ χήρα Γεωργίου Ζαφίρη κ. Ἑλένης καὶ ὁ κ. Λιωνίδας Γ. Ζαφίρη.

Ἀφίκετο ἐξ ἁγίου Ὄρους ὁ πανοσιολ. ἀρχμ. κ. Παγκράτιος Βατοπαιδινός.

Ἀφίκετο ὡσαύτως ὁ πρὸς τετραμηνίαν εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας ἐκπελθὼν πανοσιολ. ἱερομόναχος κ. Καλλίνικος Δελφίνης.

Ἀνεχώρησεν εἰς ἅγιον Ὄρος ὁ πανοσιολ. προηγούμενος κ. Ἀλέξιος Σταυρονικητηνός.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ—Ἡ Α. Θ. Μ. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων, φροντιζὼν κατὰ καθήκον, περὶ τῆς τῶν ὑπὸ τὴν κανονικὴν αὐτοῦ δικαιοδοσίαν ὀρθοδόξων πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ἀνέθετο εἰς τὸν σεβασμ. ἀρχιεπίσκοπον Ζακύνθου κ. Διονύσιον (Λάταν), ὡς ἡ «Σιών» τῆς 15 αὐγούστου γράφει, ὅπως συνεννοούμενος τῷ ἐν Ἀθῆναις πανοσιολογ. ἐξάρχῳ τοῦ Παναγίου Τάφου, ἐκλέξωσι καταλλήλους καθηγητὰς τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας, καὶ κατάλληλον διευθύντριαν διὰ τὸ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Πόλει ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον. Ταῦτα μετ' ἐ-

παίνων πολλῶν ἀναγγέλλουσα ἡ «Σιών» μέμμεται σφοδρῶς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες ἀνέγκοντες κατὰ τύχην εἰς τὸ κυβερνητικὸν σύστημα παρελθόντων ἐτῶν ὑπὸ ἄλλους πατριάρχας, διαβάλλουσι τὸν νέον πατριάρχην ἐνώπιον τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπιβόλον τῶν συμφερόντων αὐτῆς.

Καθὰ πληροφοροῦμεθα ἡ Α. Θ. Μ. ἐπέστρεψεν ἐξ ἧς ἐπεχείρητε περιοδεῖς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου, ἐπίτροποι αὐτοῦ διετέλουν οἱ σεβασμ. ἀρχιεπίσκοποι Γάβρης, Ἰωάνναρ, Ἱεροδάνου Ἐπιφάνιος καὶ ὁ παρὰ κεντρύλᾳ Εὐθύμιος.

Διευθύντρια τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις Παρθεναγωγείου ἐκλήθη ἡ ἐκ τῶν ἀρχαίων τελειοποιτῶν τοῦ Ἀρσνακίου πεπειραμένη διδάσκαλος κ. Αἰκατερίνη Χριστοδοπούλου, εὐδοκίμως πολλὰ παρθεναγωγεῖα διευθύνουσα.

Ἐν τῇ βωστικῇ πρεσβείᾳ, συνεχάρησαν τῇ Α. Ἐ. τῷ πρεσβευτῇ ὁ ἐπίτροπος τοῦ Θεοδ. δόστου Σινᾶ πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης κ. Πορφύριος, καὶ ὁ πανοσ. ἀρχιμανδρίτης κ. Παγκράτιος Βατοπαιδινός.

Τῇ τετάρτῃ ἀπεβίωσαν ἐξ ἀποπληξίας ὁ ἀπὸ δωδεκαετίας καὶ πλέον ὑπηρετῶν ἐν τῷ Ἀγιοταρικῷ ἐκτελεστῇ Μητροπ. ἡδὲ κεντρύλᾳ Σωφρόνιος ἱερομόναχος καὶ ἐκκλησιολ. κλήρικος. Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἀγιοταρικοῦ Μητροπ. προεβήχοντο τῆς κηδείας τοῦ σεβασμ. μητροπολίτου Σκυθιόπολεως κ. Γεωργίου. Ὁ μακαριστὸς Σωφρόνιος, Λέβιος τὴν πατρίδα, ἐσπούδασεν ἐν τῇ Μ. τοῦ Γ. σχολῇ καὶ ἐν τῇ ἐν Ἱεροσολύμοις Θεολογ. σχολῇ τοῦ Σταυροῦ, ἔρ' ἧς ἀπεβίωσεν τῷ 1869.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΛΟΝΔΙΝΩΝ—Καθὰ ἀνέγνωμεν ἐν ταῖς ἀθηναικαῖς ἐφημερίσιν, ἡ ἱερὰ σύνοδος τῆς αὐτοκρατορίας Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἐνισταμένην συνοδικήν περίοδον (ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1884—Σεπτεμβρίου 1885) ἀποτελεσθήσεται ἐκ τῶν σεβασμ. ἀρχιεπισκόπων Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας Γερατίμου (Καλοκαιρινοῦ), Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Θεοκλήτου (Βήμου) καὶ τῶν ἐπισκόπων Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας Εὐθυμίου (Ἀλεξανδροπούλου) καὶ Οὐτύλου Προκοπίου (Μετισταροπούλου). Ἀλλὰ τοῦ σεβασμ. ἀρχιεπισκόπου Ἀκαρνανίας ὑποβαλόντος παραίτησιν ὡς συνοδικῷ μέλῳ, προσκληθῆσεται ὁ σεβ. ἐπίσκοπος Τρίκης Μελέτιος.

Ἐν ταῖς ἐφημερίταις ταύταις εἶδομεν ὅτι κατὰ πινὰς φήμας, ἡ σύνταξις τῶν νομοσχεδίων περὶ τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ὑπουργείου ὑποβληθέντων, ὧν ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλῳ ἀνέκυσιν ἐξεδώκαμεν λεπτομερεστάτην τεθήσεται εἰς τὸν σεβασμ. μητροπολίτην Λαρίσσης κ. Νεόφυτον καὶ τοὺς καθηγητὰς Ἀναστ. Διομήδην Κυριακοῦ (τῆς Θεολογ. σχολῆς) καὶ Ἰω. Παπαλουκά Εὐταξίαν (τῆς νομικῆς· καθηγητὴν τοῦ Κανονικοῦ δικαίου).

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς ἁγίας Εἰρήνης ἐτελέσθη σήμερον ἡ χειροτονία τοῦ νέου ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας κ. Εὐσταθίου Βουλιαμῆ ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν Λαρίσσης καὶ Ἀργεῖς καὶ τοῦ ἐπισκόπου Θηβῶν ἐν συρροῇ ἀπείρου πλήθους, ἰδίᾳ δὲ Κερκυραίων. (Δίδωρ, 23 αὐγούστου).

Ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Ἀθηνῶν κ. Προκόπιος ἀπέρχεται εἰς Αἴγιον, ἔνθα θὰ διαμενῇ ἡμέρας τινὰς χάριν τῆς πασχούσης υγείας του. (Λίβωρ, 18 αὐγούστου).

Ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του ὁ ἐπίσκοπος Οἰτύλου κ. Προκόπιος, ὁποῦθεν ἐπανακίμπει μετ' ὀλίγου ἡμέρας ἵνα διαμενῇ ἐν Ἀθήναις ὡς συνοδικῶς. (Νέα ἔφημερίς, 19 αὐγούστου).

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Ἡ ἐφορία τῶν σχολῶν τῆς ἐν Κοντοσκαλίῳ ὁμογενοῦς ἐρθροδόξου κοινότητος ἐξέδωκε πρό τινων ἡμερῶν ἐν τῇ ἐφημερίδι «Κωνσταντινουπόλει» τὸν ἀπολογισμὸν τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἐνιαυτοῦ. Ἡ ἐφορία αὕτη μετ' αὐταπαρνησίαις διαπεράνατα τὸ ἀνατεθὲν αὐτῇ ἔργον, ἐπραξεν ἀληθῶς ὅ,τι σπανίως ἄλλοι δύνανται νὰ πράξωσιν, ἐν τοιαύτῃ περὶ ἡμᾶς ὕλικῇ κακοδιαμονίᾳ, ἀναπληρώσασα τὸ ἐκ **δικοκτακισχιλίων γροσίων ἔλλειμμα** τοῦ προπαρελθόντος σχολικοῦ ἐτους καὶ περισσευμά τι ἐν τῷ ταμείῳ τῶν σχολῶν καταλιπούσα. Ὁ ζῆλος τῶν τὰ κοινὰ πράγματα τῆς ἐνορίας Κοντοσκαλίου διευθυνόντων ἀνώτερος ὑπάρχει παντὶς ἐπαίνου.

Ἡ α' Ἐκκλησι. ἀλήθεια τὸν δέοντα ἐπαῖνον ἀπονέμει κατὰ καθήκον εἰς τὴν ὀρθόδοξον ὁμογενῇ κοινότητα **Μακροχωρίου**, ἥς ἐν καλλίστῃ καταστάσει διακίεονται προηγόμενα τὰ κοινοτικά πράγματα. Ἐφορίζι τοῦ τε ἱεροῦ ναοῦ καὶ τῶν σχολῶν ἐν αὐταπαρνησίᾳ ἐργαζόμενοι, προεδρεύοντες αὐτῶν καὶ ἐπευλογοῦντες τοῦ ἐν παντὶ καλῷ ἔργῳ ἀκουράστου συναγωνιστοῦ σεβασμ. γέροντος Δέρκων κ. Ἰωακείμ, τοῦ κανονικοῦ κυριάρχου, χιλίας σχεδὸν λίρας εἰσπράττουσι καὶ πληρύνουσιν ἐτησίως εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν ἐκκλησίας καὶ σχολῶν. Ἐσχάτως, φιλοτίμῳ συνδρομῇ τῶν τε ἐκείτε παροικούντων καὶ ἄλλων ὁμογενῶν, ἀντηγήρῃ καὶ εὐπρεπὲς οἰκοδόμημα, προσωπιτέμενον εἰς ἐγκατάστασιν τοῦ Περθεναγωγείου. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου καταστήματος τελοῦνται αὐριον ἀπὸ πρωῒας ὑπὸ τοῦ σεβασμ. γέροντος προέδρου Νικαίας κ. Διονυσίου, ὅστις ἀπὸ τετραετίας οὐ παύεται συντελῶν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ πρὸς εὐπράχιν ὕλην καὶ ἡθικὴν τῶν κοινωφελῶν καταστημάτων τῆς ὁμογενοῦς κοινότητος Μακροχωρίου.

Ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βουλᾶ-Πέσης σοφὸς καθηγητὴς τῆς κλασικῆς φιλολογίας κ. Ἰωάννης Β. Τέλφους, ὁ τοσαύτας γράφας εἰς τὴν μεσσηνικὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἀναφερομένης διαιτηθῆς, ἐπεμψεν ἡμῖν φυλλάδιον, οὐγγιστὶ γεγραμμένον, ἐπιγραφὴν φέρον **Προβόδα τῆς Νεοελληνικῆς γραμματικολογίας**. Ἐν αὐτῷ, ἐκδοθέντι δαπάναις τῆς ἐν Βουλδαπέστῃ οὐγγρικῆς ἀκαδημίας, ὁ φιλέλλην καθηγητὴς εὐμενῇ ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ πρό τετραετίας ὑπὸ τοῦ συντάκτου τῆς **Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας** Μ. Γ. Γεδεῶν ἐκδοθέντος **Ποιήματος** **Εἰρήνης** τῆς Σεβαστοκρατορίας, ὅπερ ἐν μέρει ἰλλαιπὲς ἦ ἱσχυαίον εἶχεν ἐκδοθῆ πρὸ τεσσαρακονταετίας ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Βασσανοῦ. Εὐμενῶς δὲ κρίνει ὁ γεγραμὸς κ. Ἰω. Τέλφους καὶ περὶ ἄλλων τινῶν διατριβῶν τοῦ κ. Μ. Γ. Γεδεῶν, ὡς καὶ περὶ τινος ὑπομνήματος, ἐκδοθέν-

τος ὑπὸ τοῦ νομομαθοῦς κ. Ἰωάννου Α. Κηπουρίδου, ὡν εἰσαγγελίως τῶν ἐν Βιζύῃ πρωτοδικῶν, ἐν τῷ Α' τεύχει τοῦ Δελτίου τῆς παρ' ἡμῖν Μεσαιωνογραφικῆς Ἐταιρίας, ἥς τὰ ἔργα ἐκδοθήσονται ἐντὸς μικροῦ ἐν συνόλῳ.

ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν καταστημάτων Ἀνδρίου Κορομηλᾶ ἐξεδόθη ὁ τοῦ μακαρίτου ἐπισκόπου Θήρας Ζαχαρίου Μαθὰ **Κατάλογος τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως**, μετὰ προσθηκῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως γενομένων. Πλατύτερον περὶ τοῦ βιβλίου γράψομεν ἐν προσεχῇ τεύχει.

Ἀνεχώρησεν εἰς Σμύρνην ὁ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαγγελικῇ σχολῇ πάλαι μαθηστὰς καὶ καθηγητὴς κ. Παῦλος Καρολίδης. Εἰς Τραπεζοῦντα δὲ ὁ ἐσχάτως, ὡς ἐγκρίτως ἐγράψαμεν, προσκληθεὶς ὡς διευθυντὴς τοῦ ἀπὸ δύο αἰώνων λειτουργούντος φροντιστηρίου σοφῆς καθηγητῆς κ. Κωνστ. Ξανόπουλος.

Ἐν τῷ διδασκαλικῷ συλλόγῳ ῥθῆς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ ἐψήλη πρῶτον ἀγιστάς ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου κ. Ἀνθίμου Μανουσοπούλου. Εἶτα ὁ μὲν πρόεδρος κ. Ν. Χαλκισπούλος ἐμνήσας διὰ μακρῶν κατέδειξε τὴν ἐκ τοῦ συλλόγου τούτου προσδοκωμένην κοινὴν ὠφέλειαν, καὶ ἀφηγήσατο τὰ ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου κατὰ τὸ λήξαν ΙΑ' ἔτος πεπραγμένα, ὁ δὲ ταμίας Β. Μπουκλίκος ἐξέθετο τὴν κατὰστασιν τοῦ ταμείου εἰπὼν, ὅτι τὰ μὲν ἑσθὰ προσήγγισαν τὰς ἀνεκτισχίλιας δαρχμάς, τὰ δ' ἑσθὰ μικρὸν ὑπερέβησαν τὰς ἐπτακισχιλίας. Τέλος ἐβλήθη ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν ἐταίρων τριμελὲς ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπεία συνισταμένη ὑπὸ τῶν κκ. Ν. Ἀναστατίου, Ἰω. Εὐστρατιᾶδου καὶ Π. Ραζῆ. (Ἐφημερίς, 16 αὐγούστου).

Τὸ ὑπουργεῖον τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως διώρισεν ἐπιτροπείαν ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μαντινέας κ. Θεοκλήτου, τοῦ καθηγητοῦ τῆς θεολογίας ἐν τῷ ἰθνηκῷ πανεπιστημίῳ κ. Π. Πικυλίδου καὶ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ γυμνασίου κ. Σ. Παπαγεωργίου, ἵνα ἐξετάσωσι τὰ ἐν ταῖς ἱερὰ κληρικαῖς σχολαῖς τοῦ κράτους (Κερκύρας, Τρικλίων, Ἀργεῖς κτλ.) εἰσηγμένα διδασκτικὰ βιβλία. (Λίβωρ, 20 αὐγούστου).

Ὁ ἐν τῇ βασιλ. ἀκαδημίᾳ τοῦ Μονάχου σπουδαστὴς τῆς ζωγραφικῆς κ. Ἰωάννης Βακαλόπουλος, τελειόφοιτος τοῦ ἡμετέρου πολυτεχνείου, ἀριστὺς κατὰ τοὺς αὐτῇ διαγωνισμούς, ἡξιώθη βραβείου καὶ συγγραφεύσιν παρὰ τῶν καθηγητῶν του ὁ κ. Ἰω. Βακαλόπουλος εἶναι ὑπότροφος τοῦ πρώην πατριάρχου Ἰωακείμ Γ'. (Ἐφημερίς, 18 αὐγ.)

Ἐπανελήφθησαν ἐν Ἐλευσίνῃ ὑπὸ τὴν διευθύνειν τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Δ. Φιλίου αἱ ἀνακαταλὶ τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος, αἵτινες θὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐπὶ πολὺ ἔτι. (Νέα ἔφημερίς, 21 αὐγούστ.)

Πρὸς τὴν ἀξιότιμον σὺν ἔξιν τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμῷ 43 τῆς Ἐκκλ. ἀληθείας ἀνεγνώμεν βιβλιοκρισίαν τῆς ἔργῃ ὑφ' ἡμῶν ἐκδόσεως **Ἐπισκόπου ἑκκλ. ἱστορίας** ὑπερβολικὴν καὶ ἄδικον ἰδίως ἄδικος εἶναι ἡ σύγκρισις τῆς ἡμετέρας ἱστορίας πρὸς τὴν τοῦ κ. Διομήδους Κυριακοῦ. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐπληρώσαμεν ἀνάγκην τινὰ, αὐτὴ δὲ τοῦτο ἐπραξε καὶ ὁ εἰρημένος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου διὰ τοῦ ἐγγειριδίου αὐτοῦ.

Ἐν Φανερῷ, τῇ 29 αὐγούστου 1884.

Ἀρχιμ. Φ. ΒΑΦΕΙΑΝΣ.

Ὁ ὑπεσθύνων Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεία τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καίονται ἐν τῷ περιδῶνι τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολή καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς: Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΠΡΙΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
45

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς: ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐντὸς μαθητιώδους ἀργυροῖ 5, ἐν τοῖς προασταίοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἑσπερίῳ φράγκα 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης: ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῆς 15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1884, ΣΑΒΒΑΤΟΝ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ἀφελὴς ἀποψις: τῶν ἀξιώσεων τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένης ταῖς λοιπαῖς χριστιανικαῖς Ἐκκλησίαις. Ὁ «Ὁριθεὶς» συνέχῃ.—Μνημεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ 18' αἰῶνος: ἀμνησθήσεως περὶ τοῦ «ὁ πατήρ μου μέλλων μοῦ εἶναι» (ἐκζητῶντος Μ. Ι. Γεδεών) συνέχῃ.—Αὐτοσχέδιοι σκίψεις: Ζ' τὸ Ἰνῶθ Σκυτόν Φ. Χ.—Εἰδήσεις: ἱερὰ ἐπισκέψεις: ἀγαθουργίαι: Ἐκκλησία Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Ἀθηνῶν.—Ἐκκλησία Ρώμης.—Ἀρχιεπίσκοποι, ἐπιστάμη, γράμματα.—Μόδιος Π. Ι. Φέρμπον: διατριβὰ Πιλάδου Φιερτέρου.—Νεκρολογία: (πρόσθεσις): Ἀνθίμος.—Πέτρος Βράϊλας: Ἀρμένιος).

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ

ΤΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Ἡ πράξις τοῦ ἱεροῦ Ἐπιφανίου στήσαντος ἐν τινὶ ἐκκλησίᾳ ἐν Ἀναβλάθᾳ παραπέτασμα τι διότι ἦτο ἐπ' αὐτοῦ εἰκὼν ἐξωγραφημένη, «ἐναντίον τοῦ κύριος τῶν Γραφῶν καὶ ἐναντίον τῆς ἡμετέρας θρησκείας» πρέπει νὰ φαίνεται τοῖς ἐναντίοις ἡμῶν τελειωτική. Ἀλλ' ὀλίγον περισστέρα γινώσκῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ τῆς Πατρολογίας, ταχέως θ' ἀναστηκώσῃ τὴν πλάστιγγα. Τί ἦτο ὁ ἱερός Ἐπιφάνιος; «Ἄγιος καὶ μέγας λόγιος». Ἀναμφιβόλως ἦτο, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦτο μέγας γλωσσολόγος, καὶ αἱ προλέγει: τοῦ ἦσαν ἀγναί. Ἦτο πολὺ ζηλωτὴς, ἀλλὰ συγχρόνως πολὺ ἄσκητος καὶ ἄκριτος: πολὺ πεπειδευμένος, ἀλλ' οὐδαμῶς ἀξιόπιστος (ὡς ὁ R. A. Lipsius ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ Zur Quellen-kritik der Epiphanius, Wien, 1865 διὰ πολλῶν ἀπόδειξεων): ἐπιδολητικὸς καὶ ἐμπληρὸς, παραφερόμενος ὑπὸ τῆς στιγμιαίας ἐμπνεύσεως καὶ πέραν ἐπίσης τῶν ὁρίων τῶν ἱερῶν κανόνων, ἐν βραχεῖ, ἦτο τρυφὸς καὶ ἀπόλυτος εἰς τὰ μέτρα του. Τοιοῦτος ἦτο ὁ Ἐπιφάνιος. Δὲν εἶναι παράδοξον

ὅτι ὁ βίος του ἦτο ἐν ἀνώμαλον στάδιον. Τί δικαίωμα εἶχεν ὁ Ἐπιφάνιος νὰ ἐνεργήσῃ οὕτως ἐν Ἀναβλάθᾳ, ὥστε ἦτο ὁ κύριος τῆς οἰκίας; Ἐπρεπε ν' ἀποταθῇ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ τόπου καὶ ᾗθέλωμεν πειθαυῶντα ἀναστῇ πολὺ διάφρον γινώμην (ὡς θὰ εἰώμεν ἐκ τοῦ Μ. Βασίλειου). Καὶ τί θὰ εἰπώμεν περὶ τῆς φανεράς: τῶν ἱερῶν κανόνων παραβιάσεως διὰ τῆς εἰς ἱερὰ προχειρίσεως τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἀγ. Ἱερωνύμου Παυλικανοῦ; Καὶ ὁ Σωκράτης δὲ (τ' 12—14) καὶ ὁ Σωζόμενος (II' 14, 15), ἀναφέρουσι πόσον περιεργόνητε τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον καὶ ἐνήργησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς εἰς τὴν ἰδίαν του παροικίαν. Ἦ ἐν Ἀναβλάθᾳ πράξις αὐτοῦ ἦτο μακρὴν τοῦ νὰ ἐπιδοκιμασθῇ ὑπὸ τοῦ λοιποῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, διότι αὐτὸς ὁ Ἐπιφάνιος γράφων πρὸς Ἰωάννην τὸν Ἱεροσολύμων λέγει: «Ἦκουσα ὅτι τινὲς παραπενοῦνται κατ' ἐμὸν, διότι . . .» καὶ ἀναφέρει τὸ γεγονός: τοῦτο. Ἦ ἐπιστολὴ αὕτη τῶζεται μόνον ἐν μεταγράφῃ τοῦ ἀγ. Ἱερωνύμου καὶ ᾗθελε πειθαυῶντα ἀγνοεῖσθαι ὑπ' αὐτοῦ ἐὰν δὲν ἦτο. Ἐνεκα τῆς κατὰ τοῦ Ἱερωνύμου (καὶ συνεπῶς τῆς κατὰ τοῦ Ἰουρίνου) ὁρισεως προσβολῆς, ἐν τῷ τέλει, πᾶσα πολὺ μέγας πειρασμός: εἰς τὸ φιλοπύλεμον τοῦ Ἱερωνύμου πνεῦμα, ἵνα μὴ ἀντικρουθῇ.

Ἀλλ' ἂς μεταβώμεν ἥδη βορείωτερον ἐπὶ τὴν Καισάρειαν, ἐνθα κατὰ τὴν 14 ἰουνίου τοῦ 370 ο Μέγας Βασιλεὺς διεδέχθη τὸν Εὐθέσιον εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν ὄρθονον. Πρὸ τριῶν ἐτῶν ὁ ἱερός Ἐπιφάνιος ἐγένετο ἐπίσκοπος (367) τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμίνος (Κωνσταντίας) οὕτως

προτέτην τοῦ ἱεροῦ Διακασαντοῦ παρατήρησιν [ἐν τοῖς ὑπὸ τῶν εἰκόνων λόγοις του, ἐν δὲν ἀπατῇ ἡμεῖς ἡ μνήμη]. Ἦ καθολικὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας πράξις, ἡ συνοπλὴ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων εἰς τὴν πρῶτην ταύτην συγκατάθεσις (συνεργητικῶν ἐν νεοῖς λαμπρῶς δι' εἰκόνας κακοσχηματιστοῖς ἢ σκεδὸν ὁμοφώνως τῶν πατέρων μαρτυρία καὶ εὐχέλαια, ὁ 82 τῆς ἐν Τρολλῶν Παθολικῆς οἰκοῦ. Συνόδου κατὼν, ἡ κατὰ τῶν εἰκονομαχικῶν, ὡς αἰρετικῶν, ἀντιπαρθεῖς τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν II' αἰῶνα ἐξήγηται, καὶ πρὸ γε πάντων, ὁ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἐξηγήθης ὑπὸ τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς Συνόδου ὅπως ἦσαν ἱκανὰ πρὸς φώμισιν τῶν ἀρχαίων εἰκονομαχικῶν, οὕτως εἰσὶν ἱκανὰ καὶ πρὸς φώμισιν τῶν νεωτέρων. Ἀς εἰπὼν οἱ πατέρες κατὰ τῶν εἰκόνων: ἄλλο πατέρες καὶ ἄλλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀπορρινομένη.

* Συνέχεια τεύχους ΜΔ', σελ. 601.

* Σ. Μ. Νομίζομεν ὅτι καὶ ἔτι τῶν πικρῶν τούτων ἐπιθέτων δι' ὧν χαρακτηρεῖται τὸν ἱερὸν Ἐπιφάνιον ὁ συγγραφεὺς ἤδυνετο νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ. Καὶ ἐὰν ὁ ἱερός Ἐπιφάνιος ἐκ πιποθήσεως ἔλγῃ τὴν ἐν Ἀναβλάθᾳ εἰκόνα [τίνος εἰκόνα; ἴσως τῆς ἀγίας Τριόδου]: ὡς ἀντιβαίνουσιν τοῖς θεσμίσις, οὐ μὴα χελιδὼν ποιεῖ! ἔαρ· κατὰ τὴν λαμ-

ὥστε ἀμφότεροι ἦσαν σύγχρονοι. Ὁ Ἐπιφάνιος ἀναμφιβόλως ἀνήκει εἰς τὴν τοῦ δόκτορος Λιτλδέαλ ἀγίαν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὁ Βασίλειος εἰς τῶν μεγίστων ἀγίων καὶ διδασκάλων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀνήκει εἰς τὴν αὐτοῦ ἀπαρχομακυῖαν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν διότι διδάσκει ἀκριβῶς, ὅτι κατὰ τὸ 787 ἡ Ζ' οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ διεκήρυξεν, ὅτι «ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν παρακμὴν τῆς». (Ἀποτ. λόγοι . . . σελ. 47). Ἰδοὺ αἱ λέξεις τοῦ Μ. Βασιλείου αὐθὲν καὶ τοὺς χαρακτηῖρας τῶν εἰκόνων αὐτῶν τιμῶ καὶ προσκυνῶ, κατ' ἐξαίρετον τούτων παραδεδομένων ἐκ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ οὐκ ἀπηγορευμένων ἀλλ' ἐν ΠΑΣΑΙΣ ταῖς Ἐκκλησίαις ἡμῶν τούτων ἀνιστορουμένων» (ἐπιστ. 360 πρὸς Ἰουλ. Παραβ.).

Ἄς προσθέσωμεν δὲ καὶ τινὰς ἐρμηνευτικὰς παρατηρήσεις. Τὸ ἑλληνικὸν προσκυνεῖν (ὡς τὸ Ἑβραϊκὸν *Hishlachavah*) εἶναι ἐν χρήσει ἐν σχέσει πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὰ κτίσματα καὶ σημαίνει ἀπίπτειν τινὰ πρηνῇ ἐνώπιον ἄλλου» εἰς σημεῖον σεβασμοῦ, ἀσπάζεσθαι τὴν χεῖρα ἢ προσκυνεῖν τινὰ» ὡς σημεῖον τιμῆς (veneration). Ὁ Μ. Βασίλειος μεταχειρίζεται δύο ῥήματα τιμῶν καὶ προσκυνεῖν, ἵνα δείξῃ ὅτι ὁ σεβασμὸς δὲν πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὡς ὁ τῷ Θεῷ ἀνέκων, ὅστις ἐκφράζεται διὰ τῆς λέξεως λατρεία. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ Ζ' οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀποκαλεῖ τὸν σεβασμὸν τοῦτον ἀτιμητικὴν προσκύνησιν». Ἰνα δὲ ἡ Ἐκκλησία δηλώσῃ διὰ λέξεων τὴν διαφορὰν, παρεδέχθη τὴν λέξιν δουλείαν διὰ τὴν προσκύνησιν τῶν ἀγίων (ὑπερδουλείαν διὰ τὴν μακαρίαν Παρθένον), διότι ἡ λέξις αὕτη οὐδέποτε ἦτο ἐν χρήσει ἐν σχέσει πρὸς τὴν θεϊαν λατρείαν. Ἡ λατρεία ἦτο μία ἀρχαία ἑκφρασις τῆς πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας οὕσα ἐν χρήσει ὡς τοιαύτη ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν. «Τοὺς χαρακτηῖρας τῶν εἰκόνων αὐτῶν (ἀποστόλων, προφητῶν καὶ μαρτύρων) . . . παραδεδομένων ἐκ τῶν ἀγίων Ἀποστόλων». Τί τούτου σαφέστερον; Ἡ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ δόκτωρ Λιτλδέαλ γνωρίζει καλλίτερον τοῦ Μ. Βασιλείου, τί ἐστὶν ἀποστολικὴ παράδοσις; Ὁ ἱερός Ἐπιφάνιος ἀνατραφεὶς ἐν ἐρμητικῷ ἀποκλεισμῷ

μετὰ τοῦ ἀγ. Ἰλαρίωνος δυνατόν νὰ ἐγνωρίζεν ὀλίγον περὶ τῆς λαμπρότητος τῶν χριστιανικῶν νῶν καὶ τῶν εἰκόνων τῶν. Ἀσκητικὴ ὁρμὴ καὶ αὐστηρὰ ἀπλότης εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ. «Καὶ οὐκ ἀπηγορευμένων». Τοῦτο ραίνεται ἐννοεῖν ὅτι εἰς τινὰ μέρη εἶχεν ἐγεσθὶ ἀντίστασις, ὡς πᾶν χριστιανικὸν δόγμα ἀπὸ τῆς ἀντίστασιν. Ἀλλὰ πόσον ἀνωρελὴς ἦτο ἡ ἀντίστασις αὕτη μανθάνομεν ἐκ τῶν τελευταίων λέξεων ὅτι καὶ εἰκόνας ἀνιστοροῦνται ἐν ΠΑΣΑΙΣ ταῖς Ἐκκλησίαις ἡμῶν».

Ἦθελεν εἰσθαι ἀπλῶς ἀπώλεια χρόνου τὸ ἐρευνῆσαι τὰς ἐκ τῶν ἀγίων Ἀμβροσίου καὶ Λύγουστινου μαρτυρίας τοῦ δόκτορος Λιτλδέαλ, ἀρ' οὐ αὐταὶ εἶναι ἐκτὸς τοῦ προκειμένου, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ ἐπιπόλιος ἀναγνώστης παρατήρησιν. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ Σερίνον (Serenus) τὸν πρῶτον εἰκονοκλάστην, ὁ δόκτωρ Λιτλδέαλ πρέπει δικαίως νὰ προσδοκᾷ ὅτι ἡ πλειονότης τῶν ἀναγνωστῶν του θὰ συγκαταταχθῇ τῷ πᾶσι Γρηγορίῳ τῷ Μεγάλῳ, ὅστις ἀποστρέφεται οὐχ ἥτιον τὴν θεϊαν τῶν εἰκόνων λατρείαν ἢ ὡς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πάντοτε ἀπετρέφετο καὶ διατελεῖ μέχρι τοῦ νῦν. Ὁ ὅρος τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐκφρατικώτατα λέγει «Ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρῶτόν τιον διαβάνει καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν». Τούτου ἐνεκεν ἐπιτρέπει μόνον τὴν τιμητικὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ περιορίζει τὴν ἀληθινὴν λατρείαν τῷ Θεῷ (veneration—adoration).

Ἐάν ὁ δόκτωρ Λιτλδέαλ ἀνεγίνωσκε τὴν τοῦ Hefele Concilien Geschichte (τόμ. I' σελ. 418—451 καὶ 646—671), ἤθελε καλλίτερον ἐκτιμᾷ τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ὑπογραφεῖται ὑπὸ τῶν ἀπὸ τῆς ἀπειταλμένων, οἵτινες τελείως συνεφώνουν τῷ ἔρῳ (Hefele αὐτόθ. σελ. 436) καὶ ἤθελε μάθει πῶς οἱ ἐν Φραγγόρτῃ πατέρες κατὰ τὸ 791 ἡπατήθησαν ὑπὸ διεθραρμένον πρακτικῶν, ἐν οἷς τὸ προσκυνεῖν μετεφράζετο διαρκῶς διὰ τοῦ *adorare*, οὕτως ὥστε οἱ πατέρες ἀπέρριψαν ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος ἀπέρριψεν. Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ κρίνῃ πόσον αἰσχροῦς ἐπλανήθησαν ὑπὸ τῶν ἐνώπιον αὐτῶν κειμένων ὑποβολιμαίων τῆς Ζ' Συνόδου πρακτικῶν ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν 56 *capitula*, ἅτινα ἡ ἐν Φραγγόρτῃ Σύνοδος ἐξέβηκεν, ἰσχυριζομένου ὅτι ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος ἀνεθεμάτισε πάντας τοὺς μὴ ἀπονέμοντας ταῖς εἰκόσι τῶν ἀγίων τὴν αὐτὴν λατρείαν καὶ προσκύνησιν, ἢ καὶ τῇ ἀγίᾳ Τριάδι (Hefele αὐτόθ. σελ. 616). Ἐγνωρίζε τοῦτο ὁ δόκτωρ Λιτλδέαλ; Ἐάν τὸ ἐγνωρίζε, διατί δὲν ἐπληροφόρησε τὸν ἀναγνώστην; Ἐάν δὲν τὸ ἐγνωρίζε, διατί δὲν ἐπληροφόρησεν ἑαυτὸν πρὶν ἢ κρίνῃ τόσῳ σπουδαίον ἀντικείμενον τόσῳ ἀπροσέκτως; Καὶ ὡς πρὸς τὴν οἰκουμενικότητα δὲ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου (ἀρκετὰ σπουδαίως) λέγει: «ὅτι οὐδέποτε αὕτη ἐγένετο ἀποδεχτὴ ὑπὸ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ὅπερ εἶναι ἀναγκαῖον, ὅπως Σύνοδος τις ἀποδοῇ γενικὴ καὶ ὑποχρεωτικὴ οὐδὲ δύναται ποτε ν' ἀποκτήσῃ τοῦτο ἤδη». Δὲν ἐγνωρίζεν ὁ δόκτωρ

* Τὸ ῥῆμα δουλεύω (ὡς καὶ τὸ Ἑβρ. *abad* εἶναι βεβαίως ἐπίσης ἐν χρήσει ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν οὐδὲ ἐν χωρίῳ τῆς Παλαιᾶς καὶ Κεινῆς Διαθήκης ἐν ᾧ τὸ οὐσιαστικὸν «δουλεῖα» καὶ τὸ ἀντίστοιχον Ἑβρ. *aboda* λαμβάνονται ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ. Καὶ ὁ λόγος δι' ὃν δὲν ἦσαν ἐν χρήσει ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ φαίνεται ἐκ τῆς πρὸς Ῥώμ. Η' 15: «οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας». Καὶ Γαλ. Δ', 24 α . . . αὐταὶ γὰρ (αἱ δύο γυναῖκες) εἰσὶν αἱ δύο διαθήκαι μία μὲν ἀπὸ ὕδρου Σινᾶ εἰς δουλείαν γεννηθεῖσα . . . ἡ δὲ ἄνω Ἰερουσαλὴμ ἐλευθερία ἐστίν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ πάντων ἡμῶν». Τούτου ἕνεκα ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀπαίτει παρὰ τῶν χριστιανῶν «λογικὴν λατρείαν» (Ῥώμ. ΙΒ' 1)

Λιτδδέαλ ότι ἡ Ἀνατολή καὶ ἡ Δύσις ἀνεγνώριζον αὐτὴν ὡς οἰκουμενικὴν ἀπὸ τοῦ 787 μέχρι τοῦ νῦν; Ἡ ἐν Φραγγφόρτῃ Σύνοδος δὲν ἀπέρριψε τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον, ἀλλ' ἰδανικὴν τινὰ Σύνοδον· αἱ δὲ μεμνόμεναι ἐναντία φωναὶ μέχρι τῆς 13' ἐκατονταετηρίδος· μετείχον τῆς ἐσφαλμένης ἐντυπώσεως, ἣν παρήγαγεν ἡ Σύνοδος τῆς Φραγγφόρτης. Ἡ νῦν Ῥωμάνα Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ταύτην ὡς οἰκουμενικὴν (ὡς ὁ καρδινάλιος Manniny δύναται νὰ πληροφορήσῃ τὸν δόκτορα Λιτδδέαλ) καὶ δὲν δύναται νὰ προσταχθῇ ἀποδείξει ὅτι ἡ Ῥώμη ἀπέρριψε ποτὲ αὐτὴν ἐπιστήμως. Ἡ δύναται ὁ δὲ κτωρ Λιτδδέαλ νὰ ὀρίσῃ ἐποχὴν μεταγενεστέραν τοῦ 787, καθ' ἣν ἡ Ῥωμάνα Ἐκκλησία ἤρξατο ν' ἀναγνωρίζῃ αὐτήν; Ἐκτὸς τῆς μελέτης τοῦ Hefele πρέπει νὰ συμβουλευσώμεν τὸν δόκτορα Λιτδδέαλ ν' ἀναγνώσῃ τὸ ἐξαίρετον τοῦ διδάκτορος Michaud σύγγραμμα Discussion sur les Sept Conciles œquuméniques, Berne 1878. Ἐνταῦθα θὰ εἶδῃ ὅτι ἡ γνώμη περὶ τῶν *libri Carolini* ἦτο ἐν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει ἡ αὐτὴ ἐκτὸς τῆς μοναδικῆς ἐξαιρέσεως «Ἀγγλικανῶν» τινῶν μιᾶς μερίδος, οἵτινες φαίνονται ὅτι κατέστησαν εἰδικότητά των νὰ προσβάλλωσι τὴν οἰκουμενικότητα τῆς Ζ' Συνόδου παντοιοτρόπως καὶ νὰ ἐνεδίδωσιν αὐτὴν *per fas et nefas* ἀποδίδοντες αὐτῇ διδασκαλίαν, ἣν οὐδέποτε ἐδίδαξαν (σελ. 301). Μετὰ ταῦτα ἐν σελίδι 301—305 ἀναρεῖ τὸν κ. Meyrick δι' ἀληθῶς διδασκαλικὸν τρόπον.

(ἔπεται συνέχεια).

ΜΝΗΜΕΙΑ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΙΒ' ΑΙΩΝΟΣ

(Ἐκδιδόντος W. I. Γεδεών.)

Ὁ Θεοφιλέστατος μέχρις σκευοφύλαξ Ἰωάννης ὁ Παντεχνῆς, ἐαυτὸν ἀπαλλάττων πάσης ὑποψίας καθὰ δηλοῦται τοῖς προῤῃσι (:) συνοδικῶς σημειώματος, παρυστάς τὴν σήμερον ἀνέγνω ἀπὸ εἰληταρίου τὰ ὑποτεταγμένα· ὡς οὖν ἀνέγνω ταῦτα ἐπὶ κοινοῦ καὶ ἐνώπιον τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου ἐν τῷ τοιοῦτῳ χαρτίῳ ὑπέγραψεν· ἐαυτὸν πάσης ὑποψίας ἀπῆλλαξεν ἀπρακτεῖν ὀφειλόντων ὅσον ἐπ' αὐτῷ καὶ τῶν προγεγονότων συνοδικῶν σημειωμάτων. Εἶτα οὐ κατεστρωμένον ἦν ἐαυτῷ καὶ τὸ τοιοῦτον ἔγγραφον· ἐπὶ δὲ τῷ προγραφέντι ἔγγραφῳ κατὰ διαφόρους ἡμέρας ὑπέγραψαν καὶ ἕτεροι ἀρχιερεῖς διὰ τὸ σκανδαλισθῆναι τινὰς τῶν ἀρχιερέων καὶ ἐπ' αὐτοῖς, καὶ θίλειν καὶ τούτους μηδὲν ὑποψίας ἰνδαλμα κατ' αὐτῶν παροϊωδῆσθαι σώζεσθαι.

Οἱ καὶ ἦσαν· ὁ Μύρων Χριστόφορος—ὁ Λαρίσσης Ἰω-

άννης—ὁ Ῥόδου Λέων—ὁ Ἀδριανουπόλεως Λέων—ὁ Νέων Πατρῶν Εὐθύμιος—ὁ Θηβῶν Ἰωάννης, καὶ ὁ Μαρωνεῖας Νικήτας τῶν Ἐρέτου (!) ὑπογραφή καὶ σημειώματος συνοδικὰ ἐξετίθεντο τῆς αὐτοῦ ὄντα δυνάμεως.

Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἐν ἑτερον προέβη συνοδικὸν σημείωμα αὐτολεξεῖ οὕτωτι περιέχον·

Μηνὶ ἀπριλίῳ, σ' ἡμέρῃ, δ' ἰνδικτιῶνος ιδ'

προκαθήμενου Λουκᾶ τοῦ ἀγιοτάτου ἡμῶν δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς ἱεραῖς ἀλεξιακοῖς κατὰ χουμνεῖσις, συνεδριζόντων τῇ μεγάλῃ ἀγιοσύνῃ αὐτοῦ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων· τοῦ Καίσαρος—τοῦ Νικομηδείας—τοῦ Γαγγρῶν—τοῦ Ἰκονίου—τοῦ Κορίνθου—τοῦ Μωκροῦ—τοῦ Τραπεζούντος—τοῦ Φιλίππων—τοῦ Ἱερὰς πόλεως—τοῦ Θηβῶν—τοῦ Σεργῶν—τοῦ Δρίστρας—τοῦ Ἀδύδου—τοῦ Μιλήτου—τοῦ Μαρωνεῖας—τοῦ Σηλυμβρίας—τοῦ Νίκης—τοῦ Ἀγγιᾶλου—τοῦ Κορίας—τοῦ Κρητης—τοῦ Μιτυλήνης—τοῦ Κερκίρας—τοῦ Παρίου.

Παρισταμένων καὶ Θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων· ὁ Θεοφιλέστατος διάκονος καὶ κανονάρχης τῆς ἀγιοσύνης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας Σαμουὴλ πατὴς ὑποψίας ἐαυτὸν ἀπαλλάττων, κατὰ τὴν τετάρτην τοῦ παρόντος ἀπριλίου μηνὸς ἐπὶ τοῦ μέσου στας, καὶ τὸ διαφόρως παρὰ τινῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ Θεοφιλεστάτων ἀρχόντων ἀναγνωσθὲν καὶ ὑπογραφέν εἰληταρίον ἀνὰ χείρας λαβὼν, εἰς ἐπὶ τὸν τοῦ ἱεροῦ συνεδρίου ἀνέγνω τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα μετὰ καὶ προσθήκης προτεθείσης αὐτῷ, διὰ τὸ εὐρεθῆναι χάρτην τοιαύτην διαλαμβάνοντα, οἷα ἡ προσθήκη περιεῖλεν, ἣ καὶ εἶχεν ἐπὶ λέξεως οὕτως·

Ἐπεὶ δὲ καὶ χαρτίον ἀνεφανίσθη ἔχον οὕτως ἐν καταρχαῖς, ἐκεῖ ἐδείκνυτο φόβον, οὐ οὐκ ἦν φόβος· ὁ ἐν προφῆταις προφῆτης ἄλλος καὶ βασιλεὺς ἐφῆ, ἐ ποὶ ψαλλῶν ἐν πνεύματι περατοῦμενον δὲ κατὰ τὸ τέλος ἐν τοῦτοις· εἰ γοῦν ὑπερέχειν φασὶν αἱ γραφαὶ τοῦ Χριστοῦ τὸν πατέρα, καθὼς οὕτως τίως οὐκ ἐνηνθρώπιτον οὐδὲν καινὸν καὶ τὸ μείζον ἔχειν τοῦ ἐν αὐτῷ ἀνθρωπίνου διανοητικῶς φαντασθήσεται τίτι καὶ βεβηθήσεται· ὥστε δὲ καὶ τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων βεβηθῶσιν ὁμοφώνως, ἔχοντα δεῖξαι ταῦτα τὰ δεδομένα ἡμῶν, λεγέτωσαν οὗτοι, καὶ ἡμεῖς σιωπήσωμεν. Ἐν δὲ τῷ τοιοῦτῳ χαρτίῳ μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν ἀπεμνημόνων καὶ ἀπαχόντων πρὸς τὰ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐκδηλωτάτα δόγματα, καὶ ταῦτα ἐμπεριέχεται· εἴωμεν γὰρ λέγειν Ἀμυλινίου καὶ Ἀμβροσίου καὶ ἑτέρων οὐκ ὀλίγων πνευματοφόρων ἀνδρῶν, ὧν οἱ μὲν πολυχρᾶς περὶ τοῦ τοιοῦτου δόγματος ἀπερβέξαντο, ὅσον κατὰ τὸ τῶν λέξεων πρόχειρον, οἱ δὲ καὶ ἐνεφάναντο τοῦτο—Καὶ κατωτέρω—Σκιαγραφεῖν μέντοι τῷ νῷ τὸ κατὰ τὸν Χριστὸν ἀνθρώπινον καὶ οὕτω μείζονα τὸν πατέρα διανοεῖσθαι.

Καὶ τὸν τοιοῦτον χάρτην, καθ' ἕνα δηλαδὴ παρὰ τὸν ὁσθὲν τῆς εὐσεβείας διέξεισι λόγον· καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα τὰ περὶ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν ἀπέφηναν ῥήματα, καὶ

* συνέχεια ἐκ τοῦ 41 τεύχους· σελ. 605.

τὸ σκιαγραφεῖσθαι τὸ κατὰ τὸν Χριστὸν ἀνθρώπινον καὶ οὕτω μείζονα τὸν πατέρα, τούτου διανοεῖσθαι λαμπρῶ καθυποβάλλω τὸ ἀναθέματι καὶ τὸν ταῦτα φρονούντα καὶ γράζοντα, εἰτέ ποτε γράψαντα ἢ φρονήσαντα, ὁποῖος ἂν καὶ εἴη, εἴτε ἐγὼ εἴτε ἕτερος.

Ὡς οὖν ἀνέγνω ταῦτα, καὶ ἐπ' αὐτοῖς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τῆς ἱερᾶς συνεδριαζούσης ἀδελφότητος ἐν τῷ τοιοῦτῳ εἰληταρίῳ ὑπέγραψεν, ὥρίσθη τὴν σήμερον, αὐτὸν μὲν ἀκολουθῶς προκόπτειν καὶ προδεύειν ἐπὶ τὰ ἐμπροσθεν, ὥσπερ καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς ἐν τῇς ἑτέροις εἰληταρίοις ὑπογράφαντας, καὶ τῇ ἡμῶν συνέχεσθαι καὶ συλλειτουργεῖν μετριότητι καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ θεῇ συνόδῳ· προστεθῆναι δὲ καὶ τοῖς ἐναγχοῦς ἐκτεθειτο κεφαλαιαῖς τῷ κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς ὀρθοδόξιας ἀναγιγνωσκομένῳ συνοδικῷ καὶ ταῦτα: Τοῖς ἀποβαλλομένοις τὰς [τῶν] ἁγίων πατέρων φωνὰς τὰς ἐπὶ συστάσει τῶν ὁρθῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας δογμάτων ἐκφωνηθείσας Ἀθανασίου, Κυρίλλου, Ἀμβροσίου, Ἀμφιλοχίου, τοῦ Θεηγόρου Λέοντος πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ τῶν λοιπῶν· ἐτι δὲ καὶ τὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων πρακτικὰ τῆς τετάρτης τέ φημι καὶ τῆς ἑκτῆς μὴ κατασπαζομένοις, ἀνάθεμα.

Τούτων ἀπάντων ὡς μὲν οἰκίας ἐπὶ τὴν πέτραν θεμελιωμένης περικαλλέστατος ὁδός, ἣν πέτραν εἶναι τὸν Χριστὸν ὁ μέγας Παῦλος ἐδίδαξεν· ὡς δὲ πηγῆς τὸ τῆς εὐσεβείας ὕδωρ ἀναδιδούσης σφραγὶς ἱερὰ καὶ ἀνόθευτος· ὡς δὲ κήπου τὸ τῆς ζωῆς ξύλον ἔχοντος, πύλη ἀκαταμάχητος τὸ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως γέγονεν ἰδικτον, οὕτως ἐπ' αὐτῶν διαλαμβάνον τῶν λέξεων:

(ἔπεται συνέχεια)

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΙ ΣΚΕΨΕΙΣ·

Z'.

ΤΟ ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ.

• Προσχε σκεψῶν.
Δευτέρ. ΙΕ', θ'.

Ἄς ἐρίζωσιν, ὅπως ἂν θέλωσιν, ἀκριβολογούντες οἱ δεινοὶ τῶν φιλοτέφων τὸ «γνώθι σαυτόν». Ἄς ἀνάγωσιν εἰς κανόνας ὠρισμένους καὶ τύπους τὰ φαινόμενα τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ ἀποφαίνονται μετ' ἀδεχάστου, ὡς νομίζουσι, καὶ πεπειραμένως κρίσεως περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐπὶ τῆς ἐρποντος τούτου σκώληκος! Ἡ ἀκριβὴς γνῶσις καὶ συναισθησις τοῦ ἰδίου ἐγὼ πρακτικῶς ἐξεταζομένη εἶναι τὸ δυσχερέστατον καὶ εὐχερέστατον ἅμα πάντῳ, ὅσα ὁ ἄνθρωπος νὰ κατανοήσῃ καὶ κατορθώσῃ δύναται. Ἐάν τις προσεκτικῶς στρέφῃ πάντοτε τὸ βλέμμα πρὸς ἑαυτὸν καὶ ζητῇ πάντοτε ἵνα σταθμίῃ κατὰ τὸ δυνατόν ἀμερολήπτως τὰς ἰδίας ἀρετὰς καὶ ἐλλείψεις, κατ' ἀναγκὴν μάλιστα πρὸς τὰς τῶν ἄλλων, ἐάν οὐδέποτε λησμονῇ ὅτι εἶναι ἐν ἐφήμερον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὅτι καὶ

ἐν ἱκανὸν ποτὸν προτερημάτων ἐν ἑαυτῷ ἀνακαλύπτῃ ἢ ἄλλοι ἐν αὐτῷ εὐρίσκωσι, καὶ πάλιν οὐδὲν εἶναι ἢ ἰδία ἀξία συγκρινομένη πρὸς τὰς ἐλλείψεις καὶ ἀδυναμίας καὶ πρὸς τὰς γιγαντιαίας ἀρετὰς τῆς ὁλῆς ἀνθρωπότητος, ἐάν δὲν ἀνοίγῃ εὐκόλως τὰ ὦτα οὔτε εἰς τὰς τῶν ἄλλων κατηγορίας καὶ διαβολὰς οὔτε εἰς τὰ ἐγκώμια καὶ τὰς κολακείας ἑαυτοῦ, τότε ὁ ἄνθρωπος γινώσκει τὸ «γνώθι σαυτόν» καὶ δύναται εὐχερῶς νὰ ἐφαρμόσῃ ἐν τῷ ἰδίῳ βίῳ.

Ὅπως ὁμοῦ ἀποβῇ τὰς τοιοῦτας, ἀπαιτεῖται μεγάλη αὐστηρότης καὶ ἀκαμπτος δικαιοσύνη δι' ἑαυτὸν, καὶ φιλόανθρωπος λελογισμένη ἐπιείκεια διὰ τοὺς ἄλλους. Διότι ἄλλως δύναται νὰ μεγεθύνῃ μὲν τὰ ἰδία προτερήματα καὶ τὰς τῶν ἄλλων ἐλλείψεις, νὰ σμικρύνῃ δὲ ἢ καὶ παντελῶς παρῶν τὰ ἑαυτοῦ ἐλαττώματα καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν ἄλλων. Δυστυχῶς τὸ συνηθέστερον εἶναι ἡ σμίκρυνσις ἢ καὶ παντελὴς ἀπάλειψις τῶν ἰδίων ἐλαττωμάτων καὶ τῶν ἄλλοιων προτερημάτων καὶ ἡ μεγεθύνσις καὶ ὑπερεκτίμησις τῶν ἡμετέρων ἀρετῶν καὶ τῶν ἐλλείψεων τῶν ἄλλων. Σχεδὸν δὲ πάντες, ἄνευ ἐξαίρεσεως ἔργοις ἐπικυροῦμεν τὴν ὥραϊν ἐκείνην εἰκόνα τοῦ Αἰσώπου καὶ φέρομεν δύο πύργους. Ποιάκις δὲν συμβαίνει ὥστε, ἐν ᾧ ὀξυδερκέστατα βλέπομεν καὶ βασιλεύομεν τὸ πταῖσμα τοῦ πλησίον, ἰὰ τυφλώτομεν παντελῶς πρὸ τοῦ ἡμετέρου καὶ ἀσυγκρίτως μείζονος; Ποιάκις δὲ πάλιν φέγομεν τοὺς ἄλλους ἀκριβῶς διὰ τὸ αὐτὸ ἐλάττωμα, ὅπερ εἰς τὸν αὐτὸν ἢ μείζονα βαθμὴν καὶ ἡμεῖς ἔχομεν; Καὶ ἐάν δὲ ποτε ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως ἢ ἡ κοινὴ γνώμη καὶ αἱ τῶν φίλων παρατηρήσεις ἐρεσκῶς τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ ἐλλείψεώς τινος ὁλισθηρᾷ καὶ ἐπαινούντου, ἡμεῖς πρὸς στιγμὴν μὲν συναισθανόμεθα ὅτι ἡμετέρημεν, ταχέως ὁμοῦ βύομεν τὰ ὦτα εἰς τὰς δικαίας περὶ αὐτοῦ κατακραυγὰς καὶ ἀκολουθοῦμεν τῇ αὐτῇ ὁδῷ δικαιολογούμενοι. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ πάλιν ἐν μικρὸν καὶ εὐτελὲς ἡμῶν προτέρημα τοιοῦτον χορηγεῖται καὶ μεθύσκει ἡμᾶς, ὥστε πλήρεις γαργᾶς ἐκείνου καὶ φιλαυτίας αποτυφλούσης νομίζομεν ἑαυτοὺς ὑπερηρότους ὅπερ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀδυνατοῦμεν νὰ ἴδωμεν, ὅτι πολλοὶ ἄλλοι καὶ τούτο καὶ πολλὰ ἄλλα ὁνώτερα προτερήματα ἔχουσιν. Ἐν γένει δὲ καὶ ἐνταῦθα διὰ τοὺς πολλοὺς ἐλλείπει ἡ ἀρχαία ἐκείνη γνώμη, ὅτι «τυφλοῦται τὸ βλέπον· περὶ τὸ βλέπονμενον». Ὁ ἄνθρωπος ὡς φιλαυτός, ὅλος συνήθως εἶναι, δὲν δύναται ἀκριβῶς ν' ἀναιμετρήσῃ οὔτε τὰς ἀρετὰς οὔτε τὰς ἐλλείψεις ἑαυτοῦ, καὶ ἐν ᾧ ἔτοιμος εἶναι νὰ ῥίψῃ μέλαιναν ψῆρον διὰ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐλαττώματος ἄλλου τινός, λησμονεῖ ὅτι τούτοις μᾶλλον ἢ ἀξίας καὶ ἀρετῆς ἔργον εἶναι ὅτι καὶ παρ' αὐτῷ δὲν ἀναρτίζονται τὰ αὐτὰ καὶ χεῖρω ἀποτελέσματα.

Τοιαύτας τινὲς διαχωρίσεις ἀπαντᾷ τις καθ' ἑκάστην, ζητῶν ἀκριβῶς νὰ γνωρίσῃ ἑαυτόν. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει ποτὶς ν' ἀμελεῖται ὅτι οὕτως ἢ ἄλλως δύναται νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, ἐάν πάντοτε προτέλλῃ ἑαυτῷ, ἐάν οὐδεμίαν αὐτοῦ πράξιν ἀπαρτήσῃ ὡς ἀρίστην, οὐδὲ σπεύδῃ εἰς τὰς περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων κρίσεις. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ

* Ἰδε ἔτος Γ' σελ. 642, 651, 670, 701, 717, 734.

κατὰ τὸ ἐνὸν ἡ αὐτογνωσία πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ πράττει, ὅπως τὸ ἐναντίον ἐκείνου, ὅπως συνήθως πράττει· πρέπει δὴλα δὴ νὰ εἶναι ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ αὐστηρὸς πρὸς ἑαυτὸν. Δὲν εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ φθάσῃ καὶ εἰς ἐκείνο τὸ σημεῖον τῆς μεμφιμοῦρου περὶ ἑαυτοῦ ἀκραιφούς, ὥστε πάντοτε νὰ εὐρίσκη ἑαυτὸν ἀτελεῖ, πάντοτε ἀμαρτάνοντα καὶ ταμεῖον κακιῶν. Ναί! Δύναται τις ἀντιπαράβαλλον ἐκεῖνα, ὅσα καλῶς πράττει, πρὸς τὰς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπείρους εὐεργεσίας νὰ εἴπῃ, «δοῦλος ἀχρεῖός εἰμι», δύναται δὴλα δὴ ἄλλαις λέξεσι νὰ κατανοῇ τὴν ἰδίαν σμικρότητα καὶ νὰ μετριοφρονῇ. Δύναται ὅμως καὶ ἀναμετρῶν τοὺς πόνους καὶ τὰς θλίψεις, ἃς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ὑφίσταται καὶ ἔχων συμπαυροῦσαν τὴν συνείδησιν ν' ἀναφωνήσῃ μετὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ. «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἡγωνίσμηναι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα. Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτὴς». Ἀλλὰς λέξεσιν, ἢ γνώσιν τοῦ ἰδίου ἐγὼ πρέπει νὰ εἶναι ἀκριδὴς καὶ ἐντελὴς γνώσις τῆς οἰκοδόμητο ἡμετέρας ἀξίας. Ἡ γνώσις προτερήματός τινος ἢ ἐλαττώματος παρὰ τινι πρέπει ἀμέσως νὰ ἐπιστᾶται τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐφ' ἑαυτῶν καὶ νὰ παρατηρῶμεν μετὰ προσοχῆς ὅποιοι τινες ὡς πρὸς τοῦτο εἴμεθα καὶ ν' ἀπονέμωμεν ὅπως καὶ τοῖς ἄλλοις οὕτω καὶ ἡμῖν τὸ ἴδιον. Συνήθως ὅμως ὁμιλοῦντες οἱ ἄνθρωποι περὶ τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἄλλων λησμονοῦσιν ὅπως ἑαυτούς· ὅταν δὲ κατόπιν ἔλθῃ ἡ στιγμή, καθ' ἣν παρ' αὐτοῖς τούτοις ταῦτα ἀνακαλύπτονται, τότε ἐλαφρυντικαὶ περιστάσεις καὶ ποικίλαι σοφιστικαὶ ἐπινοήσεις εὐπρόσωπα ταῦτα καθιστῶσιν. Ἀκριδῶς τὸ ἀντίθετον συμβαίνει προκειμένου περὶ προτερημάτων. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀσφαλεστέραν ἑαυτοῦ γνώσιν μεγάλως ἐν πολλοῖς χειραγωγεῖ τὸν ἄνθρωπον ἡ κοινὴ ἢ γυνώμη. Φ. Χ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τῇ κυριακῇ, 9 Σεπτεμβρίου, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν ἁγίων Ἰωακείμ καὶ Ἀννης, οἱ τὴν ὀνομαστικὴν αὐτῶν ἑορτὴν ἀγνοῦντες ἱεράρχαι, ὡς καὶ ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος ἐδέξαντο τὰς συγχαρητήριους ἐπισκέψεις καὶ εὐχὰς, ἃς ἕκαστος ἔχει καθήκον πρὸς οὓς τιμᾷ καὶ σέβεται νὰ ὑποβάλλῃ, πάντοτε, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν ὀνομαστικὴν ἑορτὴν ἐκάστου.

Ἡ ἐν τινι ἐφημερίσιν ἀναγραφείσα ἐκθεσις τῆς τῶν αἰσθημάτων τούτων πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀποχωρήσαντας διαδηλώσεως νομίζομεν ὅτι προὐχώρησε λίαν, ἔχρι διαστροφῆς τῆς ἀληθείας. Δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν τοὺς οὕτω διαδηλεθῆντας εὐμνημόνως αἰσθήματα σεβασμοῦ καὶ στοργῆς ὅτι οὔτε «ἐκ μέρους τῆς Μ. Ἐκκλησίας», οὔτε «κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἱ. συνόδου» ἀπεστάλη ἀντιπρόσωπος εὐχὰς κομίζων τῶν δύο σωμάτων, οὔτε ἡ πατριαρχικὴ ὑπαλληλία μετέβη ἐν σώματι παρὰ τῇ Α. Π. τῇ πρώτῃ Κων-

σταντινουπόλεως, ἀλλὰ προσήλθον τινες, κατ' ἰδίαν, πᾶσαν ἄλλην ἀρχὴν ἐκπροσωποῦντες ἢ ἐκείνην, ὅφ' ἦν ὑπηρετοῦσι.

Χθὲς (14) ἑορτὴν τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ, αἱ Α. Α. Σ. Σ. ὁ τοποτηρητὴς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων μητροπολιτῶν, συνοδικῶν τε καὶ μὴ, μεταβάντες εἰς Νεοχώριον ἐπεσκέψαντο τὴν Α. Ἐξ. τὸν Μ. λογοθέτην Σταυράκην βέην Ἀριστάρχην, ἄγοντα τὴν ἐπετείον ὀνομαστικὴν αὐτοῦ ἑορτὴν· εἶτα ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς ἐπεσκέψατο τὸν σεβ. γέροντα Δέρκων κ. Ἰωακείμ.

Τῇ κυριακῇ, (9 Σεπτεμβρίου) ἀγομένης τῆς ἐπετείου πανηγύρεως τῆς ἐν τῇ πόλει ἡμῶν ἀπὸ δεκατετραετίας τῇ εὐχῇ τῆς Μ. τοῦ Χ. Ἐκκλησίας εὐδοκίμως ἐργαζομένης Μακεδονικῆς Ἐκπαιδευτικῆς ἀδελφότητος, ἐλειτούργησαν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ αἱ Α. Α. Σ. Σ. ὁ τοποτηρητὴς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ οἱ μητροπολίται Νεοκαισαρείας καὶ Ἀγκύρας.

Τῷ σαββάτῳ, (8) ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, πανηγυρίζουσιν τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν τῆς τε τοῦ Παλαιοῦ Μπάνιου λεγομένης, ἐν Διπλοκονίῳ, καὶ τῆς ἐν Βελιγραδίῳ, τὴν θείαν λειτουργίαν ἐτέλεσαν οἱ Α. Α. Σ. Σ. οἱ μητροπολίται Νεοκαισαρείας Κωνσταντίας ἐν τῇ πρώτῃ καὶ Χαλεπίου Δωρόθεος ἐν τῇ δευτέρᾳ.

Πρόεδρος τοῦ Δ. Ἐθν. Σ. Συμβουλίου, ἀντὶ τῆς Α. Σ. τοῦ γέροντος ἀγ. Δέρκων, ὑποβλήντος παραιτήσιν, ἐξελέγη ἐν τῇ κοινῇ συνεδριάσει τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῦ συμβουλίου (τῇ 7 Σεπτεμβρίου) ὁ σεβ. μητροπολίτης πρόεδρος Διδυμοτείχου κ. Μεθόδιος, τῶς προέδρου καθήκοντα πληρῶν ἀντὶ τοῦ σεβ. μητροπολίτου Δέρκων μέλος δὲ κληρικὸν ὁ σεβ. μητροπολίτης Βιζύης κ. Κωνσταντῖος.

Ἡ ἐξελεγκτικὴ τῶν ἐνοριακῶν λογαριασμῶν ἐπιτροπὴ συνεπληρώθη ἐν τῇ τοῦ Ἐθν. Μ. Συμβουλίου συνεδριάσει τῆς παρελθούσης τετάρτης (12) ἐκλεγέντος προέδρου αὐτῆς, ἀντὶ τοῦ σεβ. μητροπολίτου Διδυμοτείχου, τῆς Α. Σ. τοῦ μητροπολίτου Βιζύης. Τὰ λοιπὰ μέλη εἰσὶν ὁ πανοσιολ. Μ. πρωτοσύγκελλος καὶ οἱ κκ. Δ. Θ. Ξανθόπουλος, Συμεὼν Παπαδάκης καὶ Ν. Α. Νικολαΐδης.

Τῇ παρελθούσῃ τετάρτῃ (5 ἀρχομένου) ἐπεσκέψατο τὴν Α. Σ. τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου ἡ Α. Ἐξ. ὁ πρεσβυτέρης τῆς Ἰωσσίας κ. Νελιδόφ.

Τῇ παρελθούσῃ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ (10 καὶ 11 τρέχ.) μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τῆς Α. Ἐξ. τοῦ ὑπουργοῦ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευμάτων ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητὴς, συνοδεύοντας αὐτὸν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν τοῖς πατριαρχείοις γραφείου τῆς τουρκικῆς ἐνδοξ. Ἀνδρίκου ἐφέν-δη Νικολαΐδου.

Τῷ σαββάτῳ μεταβάς ἐπηύξατο ἐκ μέρους τῆς Μ. Ἐκκλησίας κατευθύνει τὸν πλοῦν εἰς τὴν εἰς Ἑσπερίαν ἐπανερχόμενον μεγίστημον ἐμογενῇ κ. Στ. Ζαφειρόπουλον ὁ πανοσιολ. Μ. πρωτοσύγκελλος κ. Ἰωακείμ Εὐθυφρόνης.

Ἡ ἐν Χάλκῃ θεολογικὴ σχολὴ ἤρξατο τῶν μαθημάτων αὐτῆς τῇ παρελθούσῃ τρίτῃ (11 ἀρχομένου). Τὴν ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν μαθημάτων ἱεροτελεστίαν ἐτέλεσεν ὁ ἐκ τῶν ἐφόρων καὶ ταμίης τῆς σχολῆς σεβασμ. μητροπολίτης Γρεβενῶν κ. Κύριλλος.

Ἡ Κεντρικὴ Ἱερατικὴ σχολὴ κατήρξατο τῶν μαθημάτων τοῦ ἐπισταμένου σχολικοῦ ἐνιαυτοῦ 1884—1885 τῷ παρελθόντι σαββάτῳ, 8 Σεπτεμβρίου. Τὸν ἀγίασμόν ἐτέλεσεν ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητής, περισταμένον τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν Ἡρακλείας, Νικομηδείας, Θεσσαλονίκης καὶ Ἀγκύρας, τῶν πανοσιολογ. ἀρχιεπισκόπων Κωνσταντίνου καὶ Φιλαρέτου Βαφειδῶν, τοῦ νομομαθικοῦ ἱεροδιδασκάλου Παύλου Ἰατροδάκῃ, καὶ πολλῶν φιλομούσων. Ὁ νέος διευθυντής κ. Βασίλειος Γεωργιάδης προσεφώνησεν ὀλίγα καὶ καλὰ, ἐπὶ τῇ καθ' ἡμέραν τῆς τῶν μαθημάτων ἐνάρξεως, εὐχαριστήσας ἅμα ἐπὶ τῷ διορισμῷ αὐτοῦ, ἀπήντησε δὲ τινα ὁ ἐκ τῶν σεβ. συνοδικῶν σεβ. γέρων ἀγ. Ἡρακλείας κ. Γρηγόριος.

Τῇ κυριακῇ, 9, ἐτελέσθη ὁ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν μαθημάτων τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς ἀγίασμός ὑπὸ τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ, παρόντων καὶ τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν Νικομηδείας, Θεσσαλονίκης, Νεοκαισαρείας, προέδρου Διδουμοσίχου, Ἀγκύρας, Βοδενῶν, τοῦ προέδρου τῆς ἐφορίας αὐτῆς σεβ. ἀγ. Ἰωαννίνων, καὶ πολλοῦ πλῆθους, τιμῶντος τοῦ ὑπὲρ τῆς ἡθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐν τῇ σχολῇ φοιτῶντος νεότητος ἐργαζομένου.

Ὁ πανοσιολ. σχολάρχης ἀρχιμ. κ. Γρηγόριος Παλαμᾶς ἀνέγνω τὴν ἐκτενέστατον προσφωνήσιν, αναγράφας καὶ τὰ ὄνόματα τῶν ἐν ἐκάστῃ τάξει τῆς σχολῆς ἀριστευόντων ἐν ταῖς ἐξετάσεσιν αὐτῶν. Ὁ δὲ ἐκ τῶν ἐφόρων καὶ ταμίης ἐνδοξ. Ἰάκωβος Ἀρεμίδης ἐπένδης ἀνέγνω τὴν ἐφορικὴν λογοδοσίαν περὶ τῆς ἱκονομικῆς καταστάσεως τοῦ λήξεως ἔτους.

Ἀγαθοεργίῶν ἀναγραφὴν λαμπρὰν ἀ-ότινος ἤδη ποιοῦνται ἐν ταῖς οἰκίαις ἐκάστη στήλαις αἱ παρ' ἡμῖν ἐφημερίδες, ἀρ' ὧν με ἀγράφοντες ἀναδημοσιεύομεν ἐν ἀγαλλιάσει, καταδεικνύοντες τὸν ἐνθερμον ζῆλον καὶ τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς ὁμ' ἑαυτῶν διαπρεπόν, τὴν φιλογένοιαν, τὴν εὐτίθειαν, τὴν πρὸς τοὺς πάσχοντας συμπάθειαν.

Οὐ πρό πολλοῦ τὸν δέοντα ἔπαινον ἀπενείμαμεν εἰς τοὺς μεγάλτους ἐμογενεῖς ἐκείνους, οἵτινες ἐν Μασσαλίᾳ πρό πολλῶν ἐτῶν ἐγκατεστημένοι προσήλθον ἐπίκουροι γενναίως ταῖς ὑπὸ τῆς χολέρας δοκιμαζομέναις οἰκονομίαις, ἐν συγκινήσει ὁ ἀναγινώσκουμεν ὅσα γράφουσιν

αἱ ἰταλικαὶ καὶ γαλλικαὶ ἐφημερίδες περὶ φιλανθρωποῦ ὁμογενοῦς ἐν Νεαπόλει διαμένοντος, τοῦ **Ματθαίου Σκυλιέτση**, οὔτινος εὐγνώμονα πασχόντων χεῖλη εὐλογοῦσι καθ' ἐκάστην τὸ ὄνομα.

Ἐκ τῶν ἐνταῦθα καὶ παρ' ἡμῖν γενομένων ἀγαθοεργιῶν αἱ **Θωραὶ τοῦ Στ. Ζαφειροπούλου** ἐξέχουσι πασῶν. Ἀνεγράψαμεν, ἐκ τῆς «Κωνσταντινουπόλεως» ἀνεξιζόμενοι τὰς εἰς τὰ ἐθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ τὴν Μ. τοῦ Γ. σχολὴν ἡγεμονικὰς δωρεάς, συνήθεις τῇ οἰκογενείᾳ Ζαφειροπούλων καὶ Ζακρῶν. Μακρὸς δὲ κατάλογος πολλῶν δωρεῶν τοῦ Στ. Ζαφειροπούλου ἐδημοσιεύθη ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐφημερίσιν, αἱ δὲ Θωραὶ αὐταὶ ἐπεσπᾶσαντο καὶ πάλιν πανηγυρικὰς ἐκδηλώσεις εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστιῶν πρὸς τὸν μεγάλτμον δωρητὴν.

Μεταξὺ τούτων ἀναγράφουσι τὴν ἐξ 100 λίρῶν τουργικῶν πρὸς τὸν Ἑλλήν. φιλολογικὸν σύλλογον, ἐξ ἑ.ου δὲ ποσοῦ πρὸς τὴν ἐν Χάλκῃ ἐμπορικὴν σχολὴν, πρὸς τὸ ὀθωμανικὸν ὀρφανοτροφεῖον, καὶ 40 πρὸς τὴν ἐν Φαναρίῳ πρότυπον πατριαρχικὴν δημοτικὴν σχολὴν, καλύψαν οὕτως ὅλον σχερῶς τὸ τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους ἐλλειμμα.

Πρὸς τὸν Ἑλλήν. φιλολογικὸν σύλλογον ἐδωρήσατο 100 τουργικὰς λίρας καὶ ὁ κ. Ν. Ζαρίφης.

«Γράφουσιν ἐκ Καστελλορίζου ὅτι φιλόμουστον τέκνον τῆς νήσου ταύτης, ὁ πλοίαρχος κ. Βασίλειος Σάββα ἰδίαις δαπάναις ἱδρύει ἐκεῖ κατ' ἀλλήλῃ νηπιαγωγεῖον, ἀποκτήσας οὕτω τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ.»

(Ἀμ. ἰθ. 11, 11 Σεπτεμβρίου).

Πολλὰς εὐχαριστίας ἐξέφρασαν ἡμῖν οἱ ἀξιότιμοι ἱερεῖς Ταξιάρχων ἐν Βελιτζῇ, πρὸς τοὺς τῇ προπαρελθούσῃ κυριακῇ (2 τρ.) ἀποσταλάντας, ἐκκλησιαστικῇ προνοίᾳ, ἐξάρχους, πρὸς διευθέτησιν τῶν ἱερατικῶν πραγμάτων.

— Ἀρτίκο ἐκ Πάτμου ὁ πανοσιολ. ἱερομόναχος κ. Μελέτιος ἀνέκων εἰς τὴν ἀδελφότητα τῆς εὐχαροῦς Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Τῇ 31 αὐγούστου ἀπεβίωσεν, ἐν τῷ παρὰ τὴν Βιέννην προαπτεῖν Ἀγίῳ Ἀνδρέᾳ, ὁ μητροπολίτης πρώην **Βόσνης Ἀνθιμὸς Ἀλεξιάδης**, ἐν ἡλικίᾳ 72 ἐτῶν. Βυζάντιος τὴν πατρίδα, ὑπῆρξεν ἀρχιεπίσκοπος τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου Ἐρέσου Παΐσιου, ἐκλεγείς μητροπολίτης Βελισσοῦ τῇ 21 ὁκτωβρίου 1855, ἀντὶ τοῦ πνεύματος Ἀγίου. Παραιτησάμενος ἀκολούθως τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Βελισσοῦ, μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Σοφίας, καθιερωθέντος τοῦ φυλετιστοῦ Σοφίας Δωροθέου, κατὰ νοέμβριον τοῦ 1872, καὶ μὴ μεταβάς εἰς αὐτήν. Ἐνεκα τῆς καταστάσεως τῶν βουλγαρικῶν, διωρίσθη εἰς τὴν μητρόπολιν Βόσνης τῇ 22 δεκεμβρίου 1873, διαδεχόμενος τὸν ἀπὸ Σβορνικίου Παΐσιον ἀποθανόντα. Πρὸς τετραετίας ἀποσυρθεὶς τοῦ θρόνου τῆς Βόσνης, ἐξ ἰδωτικῶν, ἀπολαμβάνων τὴν ὑπὸ τῆς αὐτριακῆς κυβερνήσεως ὀρίσθεισαν αὐτῷ σύνταξιν. Ὁ μακαρίτης πρὶν Βόσνης Ἀνθιμὸς διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1863—1865 μέλος τῆς ἱερᾶς συνόδου

καὶ τοῦ Ἐθν. Μικτοῦ συμβουλίου καὶ ἐφοροταμίας τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς, εὐόρκως ἐκπληρώσας τὰς ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἀνταποθείσας αὐτῷ ἐντολάς.

Ἡ κηδεία αὐτοῦ ἐγένετο ἐν Βιέννῃ τῇ 2 Σεπτεμβρίου, ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐξαρχόντων τῶν πανοσιολ. ἀρχιεπισκοπῶν Σεραφεῖμ Ζερλέντη καὶ Φιλάρτου Γιαννούλη.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ—Ἐπιστολαὶ ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἀναγγέλλουσιν ἡμῖν ὅτι ἀπεβίωσεν ὁ μητροπολίτης Ἀρκαδίας Χρυσάνθος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ—Ἐκ τῆς ἁγίας πόλεως ἐπιστέλλουσιν ἡμῖν ἀπὸ 15 αὐγούστου: «Ἡ ἐνταῦθα Πατριαρχικὴ θεολογικὴ σχολή, περὶ τῆς πρό τινας καιροῦ ψεύδη ποικίλα διεδόθησαν, κατηρτίσθη ἐπὶ τὰ κρείττω, προνοίᾳ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου κυρίου Νικοδήμου, καὶ ἀρξεται σὺν Θεῷ τακτικῶς λειτουργοῦσα ἀπὸ 1 προσεχὸς Σεπτεμβρίου.

Νέον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγίλλιον ἐκρέτυνε καὶ ἐξησφάλισε τὴν εἰς τὸ διηγετικὸν ὑπαρξίν αὐτῆς καὶ διὰ κανονισμοῦ νέου, ἐπὶ τὸ βέλτιστον διεργρημισμένον, καὶ εἰς τελειωτέραν τῶν σπουδάζοντων σκοποῦντος κατάρτισιν, ἐπέξετάθη ὁ τῶν μαθημάτων κύκλος ἀπὸ ἑξ εἰς ἑπτὰ ἑτη τεσσαράκοντα μαθητῶν ἄχρι σήμερον ἐγγραφέντων· ἤδη παρὼν εὐρίσκεται ἐνταῦθα ὁ τὴν διεύθυνσιν καὶ σχολαρχίαν ἀναδεξάμενος, κατέφθασε δ' ἐκ Σμύρνης καὶ ἐπὶ προσκληθεὶς καθηγητὴς τῶν ἐλληνικῶν καὶ λατινικῶν γραμμάτων κ. Ἰωάννης Ἀναστασιάδης, τῆς ἀρχιεπισκοπῆς μένοντος τοῦ καὶ τῶς τοιοῦτου κ. Θεοδώρου Σαρρούφ. Ἀφίκοντο ἐκ τῆς βασιλευσούσης καὶ οἱ δύο ἱεροδιδάσκαλοι Θεοφάνης καὶ Θεόφιλος, καὶ προσεχῶς περιμένεται ἄλλος διδάσκαλος, ὡς καὶ διευθύντρια τοῦ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Πόλει παρθενιαγωγείου».

Περὶ τούτων πάντων, ὡς καὶ περὶ τῆς προσκλήσεως τῆς διευθυντρίας τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις παρθενιαγωγείου ἔγραψεν ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια». Τηλεγράφημα δὲ τῆς 3 ἀρχομένου πεμψέν ὑπὸ τῆς Α.Θ.Μ. τοῦ πατριάρχου Νικοδήμου ἀναγγέλλει ἡμῖν ὅτι ἡ ἐκκλ. σχολὴ ἐπηυλογήθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου δημοτελέστατα τῇ κυριακῇ, 2 Σεπτεμβρίου, παρόντων ἐν τῇ ἱεροτελεσίᾳ τῆς τε Α. Ἐξ. τοῦ διοικητοῦ Ρεοῦφ πασᾶ, τῶν σεβ. συνοδικῶν, τῶν ἐξοχ. κκ. προξένων καὶ πολλοῦ πλήθους.

Κατ' ἐπιστολὰς πρὸς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁγίας Πόλεως, σχολάρχης τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Σταυροῦ διωρίσθη ὁ πανοσιολ. ἱεροδιάκονος καὶ δευτερεύων τοῦ πατριάρχου κ. Ἱερόθεος Δημητριάδης, ἐκ τῶν ἀρχαίων τροφίμων τῆς ἐν Χαλκῇ θεολογ. σχολῆς, μὴ δεξαμένου τοῦ πανοσιολ. ἀρχιεπισκόπου κ. Ἀθανασίου Ζακυνθίνου. Ὁ πανοσ. κ. Ἱερόθεος χειροτονήθεις ἱερεὺς, προήχθη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν, κατὰ τὸν νέον κανονισμὸν τῆς σχολῆς καὶ κατὰ τὰ περὶ ταύτης σιγίλλιον.

Ἀντὶ τοῦ πανοσιολ. κ. Ἱερόθεου, γραμματέως τῶς τῆς ἱερᾶς συνόδου τοῦ ἱεροσολυμικοῦ θρόνου διωρίσθη ὁ ἐκ τῶν τελειοφοίτων τοῦ λήξαντος ἔτους τῆς ἐν Χαλκῇ θεολογικῆς σχολῆς ἁγιοταμίτης ἱεροδιάκονος κ. Θεοφάνης.

Σχολάρχης δὲ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχικῆς προκαταρκτικῆς σχολῆς διωρίσθη ὁ πανοσιολ. ἱεροδιδάσκαλος κ. Ἀγαθόγγελος Κριεζῆς, διορισθεὶς ἅμα καὶ πρωτοψάλτης τοῦ Πανιέρου ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΘΗΝΩΝ—Σήμερον ἀνχωρεῖ ὁ Σ. μητροπολίτης Ἀρσίνης κ. Νεόφυτος εἰς τὴν ἑδρὰν του, ἵνα ποιμήνῃ τὸ πνευματικὸν τοῦ ποιμνίου, ὅπερ τόσον ἀγαπᾷ. (Ν. Ἐφημερίς, 29 αὐγούστου).

—Ἀνεχώρησαν εἰς Ἀμφισσαν ὁ ἅγιος Φωκίδος κ. Δαυῖδ.

Ἀπῆλθε σήμερον εἰς Κέρκυραν ὁ ἀρχιεπισκοπὸν τῆς μητροπολὶτος κ. Εὐστάθιος Βουλιαγῆς. (Αἰὼν, 31 αὐγούστου).

(Ἰδιωτικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὴν σύνταξιν τῆς Ἐκκλ. ἀλήθειας ἀνήγγελλεν ἡμῖν ἀπὸ 8 Σεπτεμβρίου ὅτι ἡ Α. Σ. διέμενεν ἐν Ἀθήναις, καταλύων ἐν τῷ αὐτῷ ἁγιοταμικῷ Μετορίῳ).

Ὁ Ἐκκλησιαστικὸς Σύρος τῆς 25 αὐγούστου ἀνέπεσον περὶ τῆς πανηγύρεως τῆς ἐν Μυκόνῳ ἱερᾷ Μονῇ τῆς Θεοτόκου Τουρλιανῆς, ἑορταζούσης τῇ 15 αὐγούστου, σημειοὶ ὅτι ἡ Μονὴ αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ δύο μοναχῶν ἐν ἔτει 1542 κατὰ τὴν ὥρᾴαν ἑνὸς καὶ γόνιμον λακύνῃ τῆς ἡνὸς Μαρκῆ, ἐν ᾗ ὑπῆρχεν ἄγριος περιέχων ναῖσκον, ἐνθα ἐμάναζε σιθασίμα τις γρατῆ, τούτῳ δὲ ὀνομαζομένη, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Τουρλιανῇ ἢ Μονῇ αὐτῇ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΜΗΣ—Ἐρανιζόμεθα ἐκ τοῦ *Moniteur de Rome* τοὺς ἀκολουθοῦντας παρὰ τοῦ Πάπα γενόμενους διορισμοὺς ἐπισκόπων. Ὁ αἰδεσιμώτατος Φερραρίν, γενικὸς ἐπίτροπος τοῦ Ἀρμενοκαθολικοῦ πατριαρχείου ἐν Γόμας, διωρίσθη ἐπίσκοπος Διαρβεκίρης ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ. Ὁ αἰδεσιμώτατος Τζαμζιάν, διωρίσθη ἐπίσκοπος Μοῦσ, ἐπαρχίας νεωστὶ συσταθείσης ἐκ τῶν διαμερισμάτων Τουφλίδος καὶ Βάν, ἀποσπασθέντων ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Ἐρζερούμ εἰς ἣν τῶς ὑπῆγοντο. Ὁ αἰδεσιμώτατος Καϊνός, Χαλδαῖος μοναχὸς ἐκ τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Ὁρμίσδα, διωρίσθη ἐπίσκοπος τῆς ἐν Χαλδαίᾳ ἐπαρχίας Ζεϊάκο.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Εὐχαρίστως πληροφορήθημεν ὅτι ὁ φιλοπρόνους διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας κ. Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου, ὅστις τοσαύτας ἐργασίας σπουδαιοτάτας διατριβὰς, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν φιλολογίαν ἀναγομίζας, ἐκλήθη διευθυντὴς τοῦ ἐν Βιτωλίοις τῆς Μαιζένιας ἐλληνικοῦ γυμνασίου. Ἡ πρόσκλησις τιμᾷ τοὺς μετ' αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ ἀλλοτρίως καὶ σπουδαίως τοῦ ἐν Παλαιῶν γυμνασίου, οἵτινες ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ νεοῦ γυμνασίου ἐκτίσαντο λαμπρὸν ἀριστεία τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων.

—Ἀνεχώρησαν εἰς Βιζύν, κληθεὶς σχολάρχης τῶν ἐλλ. ἐκπαιδευτῶν ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῆς «ἱστορίας τῆς Τραπεζούντος» κ. Σάββας Ἰωαννίδης.

Ἐκ τῆς Νέας ἐφημερίδος τῆς 26 αὐγούστου μηχανήομεν δι' ἀμφοτέρους οἱ ἐν τῷ ἐν Κοπενάγῃ ἱατρικῷ συνεδρίῳ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος ἔτυχον θερμῶν περιποιήσεων, ἐκλεγέντες ἐπίτιμοι πρόεδροι ὁ μὲν κ. Βενιζέλος ἐν τῷ τμήματι τῆς μαθητικῆς, ὁ δὲ κ. Π. Σούτσος ἐν τῷ τῆς στρατιωτικῆς ἱατρικῆς, εἰς δ' προσήνεγκε καὶ διατριβὴν ὑπὸ τὸν τίτλον Σημειώσεις εἰνός ἐπὶ τῆς νοσηρότητος καὶ τῆς θνησιμότητος ἐν τῷ ἑλληρικῷ στρατῷ. Καὶ ὁ κ. Βενιζέλος ὑπέβαλεν ἐπίσης εἰς τὸ ἐκτοστὸν τμήμα ἄλλην περισπούδαστον διατριβὴν *Peri tōn nosimōtōn tōn leproōtōn ἐν Ἑλλάδι*.

Ἐλπίομεν ἀγγελεῖν, δι' ἧς ὁ διδάκτορας κ. Α. Δ. Βιθυνὸς εἰδοποιεῖ ὅτι συνίστην ἐν Φαναρίῳ οἰκοτροφεῖον τῶν μαθητῶν τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς. Ὅτι καλὴ ἡ ἰδέα αὕτη οὐδεὶς ἀρνέσται· ἀπαιτεῖται ὅμως νὰ ἐκπορεύηται τοιοῦτο κατὰσταμα ὑπὸ ἐφορίας ἐκ καθηγητῶν τῆς σχολῆς, νὰ ὑποστηρίβῃ δὲ παρὰ τῶν ἀποσταλλόντων ἐνταῦθα πρὸς σπουδὴν ἐκ τῶν ἐπαρχίων τὰ τέκνα αὐτῶν, ἵνα θέλουν εὐρεῖν οὕτως ἐν τῷ ἐν λόγῳ κατὰστάματι οἰκιστὴν καὶ περιθαλψίν.

Διαρτίσθησαν καθηγηταὶ ἐν τῷ Α' γυμνασιακῷ τμήματι τοῦ Βαρβακείου Λυκείου ὁ κ. Γ. Βιζυηνός, διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, ἀντιθεμένης αὐτῷ τῆς διδασκαλίας τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τμήμασι τοῦ Βαρβακείου Λυκείου καὶ ἐν ἑκαπὶ τοῖς ἐν Ἀθήναις γυμνασίοις, καὶ ὁ κ. Πανηγ. Φέρμος, ἀντιθεμένης αὐτῷ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς γραμματικολογίας ἐν αὐτῷ τε καὶ ἐν τῷ Β' καὶ Δ' ἐν Ἀθήναις γυμνασίῳ. (Αἰὼν, 31 αὐγ.)

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γραμματικολογίαν καλὴν τινα περισσὴ συμβολὴν ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Κιέλου καθηγητῆς κ. Ριζάρδος Φοίρστερος, ἐκδὼς διατριβὴν εὐσελίδον *de translatione latina physiognomoniconum quae feruntur Aristotelis*. Ὁ ἑλληνιστὴς συγγραφεὺς ἴσθιν ἐν Γερμανίᾳ γνωστὸς ὡς ἀπὸ εἰκοστῆς ἀρχολογίας εἰς κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Αἰδανίου καὶ τῶν φυσιογνωμικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἄλλων. Εἰδόκα δὲ μελέτην τινὰ τοῦ Χορικίου καὶ κατάλογον τῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 15' αἰῶνος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπαρξουσῶν ἑλληνικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ χειρογράτων. Ὁ κ. Φοίρστερος ἀναγγεῖλεν πρὸ τίνος τῷ συντάκτῃ τῆς Ἑκκλ. ἀληθείας ὅτι προσεγγίως ἐκδόσιν ἀνάδοσιν τινα ἔργα ἀγνωστῶν, ὡς νομίζομεν, τῶν ρωζαντινοῦ λογίου, τοῦ Ἰωάννου Δοξαπατρῆ Σικελιώτου.

Ὁ ἐν Ἀθήναις φιλοπονώτατος κ. Πανηγώτης Γ. Φέρμος, οὗ ἀνωτίρως βλεπομένην οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν τὸν ὡς καθηγητοῦ τοῦ Β' καὶ Δ' γυμνασίου διαρτίσαν, εἰδόκα τομῆδιον κομψότατον, ὡς εἰσι τὰ ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀνδρέου Κορομηλά ἀπολύμενα βιβλία, περιέχον τριῶντα ὀκτὸ μύθους, ἐξ ἐκείνων, οὓς ἀπαγγέλλουσιν ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολαῖς. Τὸ βιβλίον καλλιστόν ἐστιν ἐκκόπτιον παντὸς παιδίου, μορφοῦν οὕτω καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Ὁ χάρεις μυθογράφοι, ὁ μόνος περὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως ἐν ἡμῖν διαπρίπων προτρέπει οὕτως εὐδοκίμωνταιν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἐν τοῖς σχολαῖς διδασκαλίᾳ νουολογίαν, ἧς χάριν ἐγίνετο καὶ ἔκδοσις τις ἐπὶ χάρτου συνήθους, ἀντὶ ἀρχαίων 112 τιμημένη. Ἐκδόμας συνιστάμεν εἰς τοὺς περ ἡμῖν διδασκάλους τοὺς Μῆδους τοῦ Παναγιώτου Γ. Φέρμου.

Συμφερὰν ἀνεπανόρθωτον ἐγνώρισεν ἡμῖν ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος. Ὁ νῦν ἐν Λονδίῳ καὶ ἄλλοτε ἐν Πετρούπολει καὶ Πρωτοῖς πρεσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος Πέτρος Βράιλας Ἀρμένιος ἀπεβίωσεν ὀδυνηκοντούτης αὐτόθι, καὶ τὸ

μετὰ θάνατον αὐτοῦ κενὸν ἐπὶ πολὺ θέλει μένειν δυσαναπλήρωτον. Γόνος εὐκαλεῖς τῆς πατρίδος· Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως, ἐπιφανὲς μαθητῆς ἐπιφανῶν φιλοσόφων τοῦ Victor Cousin καὶ τοῦ Barthelemy Saint Hilaire, καθηγητῆς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ὑπῆρξεν ὁ τύπος χριστιανοῦ φιλοσόφου καὶ διδασκάλου καὶ πολιτικῶ. Ἡ φήμη αὐτοῦ ὡς φιλοτόφου, γνωστῆσα διὰ τοῦ «Δοκιμίου περὶ πρώτων ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν» καὶ διὰ τῶν «Στοιχείων Φιλοσοφίας» ἐπλήρωσε τοὺς καθ' ἡμᾶς καὶ τοὺς ἀνὰ τὴν Ἑσπερίαν κύκλους, ἰδίως διὰ τῆς δημοσιεύσεως πλείστων μελετῶν, ἐν τῇ Πανδώρα καὶ τῷ Ἑρμηνιστῇ, ἃς ἐν ἰδίῳ τόμῳ ἐξέδωκεν. Ἡ περὶ Θεοῦ, ψυχῆς καὶ ἠθικοῦ νόμου βιβλίος, αἱ ἐν τῇ «Πανδώρα» διατριβαὶ περὶ ὑψηλοῦ, χαριέντος καὶ γελοίου, ἡ μελέτη περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ μετάφρασις τῶν περὶ χριστιανισμοῦ φιλοσοφικῶν μελετῶν τοῦ Λυγούστου Νικολάου συνιστῶσιν εἰς τὴν εὐγνώμονα μνήμην τῶν μεταγενεστέρων τὴν εὐσέδειαν, τὴν ἀρετὴν τοῦ Βράιλα, τὰς βλαβεῖς γνώσεις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ.

Ὁ θάνατος τοῦ πορτοῦ κερχυαίου ἐστὶ ζῆμία εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἥτις ἐντὸς μιᾶς ἐπταετίας ἀπόλλυσι μετὰ τὸν Δημήτριον Χαντζερῆν, τὸν Κωνσταντίνον Πορφυρόπουλον, τὸν Φίλιππον Ἰωάννου, τὸν Περικλῆ Γρηγοριάδην καὶ τὸν Βράιλαν Ἀρμένην.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ

Ἐκ τοῦ χρόνου τοῦ Λονδίνου μετῆνεγκον εἰς τὰς στήλας αὐτῶν αἱ παρ' ἡμῖν ἐφημερίδες τὰς ἐξῆς περιέργους εἰδήσεις περὶ χριστιανιζόντων Ἰουδαίων, ἃς μεταγράφομεν.

«Ἐβραῖος τις δικηγόρος ὀνόματι Ἰωσήφ Γαβθιένος ἐν Βασιλαβίᾳ, σεβαστὸς ἐκ τοῦ συνεγγυ καὶ μακρόθεν παρὰ πᾶσι τοῖς ὁμοφύλοις αὐτοῦ, κατὰ τοὺς διωγμούς τῶν Ἑβραίων ἐν ἔτει 1882 συνέλαβε τὴν ἰδίαν μετοικισμοῦ αὐτῶν ἐν Παλαιστίνῃ. Μετέβη λοιπὸν ἐκεῖ νὰ μελετήσῃ ἐπὶ τόπου ἐξεύρῃ τὰ μίσα καὶ τοὺς τρόπους πρὸς αὐθόσιν τοῦ σιδαίου του. Αἱ ἰδέαι του ὅμως ἔλαβον ἄλλοιαν τροπὴν ἐν Παλαιστίνῃ, διότι ἐσχματίσθη τὴν πεποιθῆσθαι ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τῆς Βηθλεὲμ ἦτο αὐτὸς ὁ Μεσσίας ὁ ἀληθής, ὃν στεφύσαντες οἱ Ἰουδαῖοι ἤμαρτον καὶ διεσκορπίσθησαν ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς καὶ ἡ χώρα αὐτῶν ἠρημώθη. Πεισισμένος ὡς ὅτι ἡ κλεῖς πρὸς τὴν ἁγίαν γῆν κατεῖται ἐν τῇς χερσὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ ἀδελφοῦ τῶν Ἑβραίων μετέδωκε τὰς δασείας του ταύτας, καὶ ἤδη διακόσιαι οἰκογένηται ἡττάσαντο αὐτὰς καὶ συνεκροτήθη Ἑβραϊκὴ τῶν Ἰουδαίων τῆς Νέας Διαθήκης Ἀδελφότης. Τὸ πλῆρωμα τοῦ χρόνου, κηρύττει, ἐλήλυθεν. Ἡμεῖς, λέγει, τὸ σῆμα τοῦ Ἀβραάμ πρόκειται νὰ εὐλογηθῶμεν διὰ τῆς πίστεώς μας ἐν Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ».

Ἔστι θρασυτήτος, καὶ ἥθους αἰδὲ ἀναλευτέρου ἐπιβουλευόντων καὶ θανάτου ἀνθρώπων, καὶ ἄλλα μὲν κλειστά γνωρίσματα τοῖς σπουδαίοις βουλομένοις· πλέον δὲ τῶν ἄλλων καὶ τὸ βράβως οἷς ἂν βούλωντο, μὴν ἀδικεῖν, ἀπρόσβως, εἰσὶ καὶ μάτην, ἐπιφύεσθαι καὶ ἐπιπύδαν.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΧΟΪΜΝΟΣ
(BOISSONADE Ἀνέκδ. Ἑλλην. Γ', 365).

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεὶα τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κεντρίναι ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀγγελία ἀποστέλλεται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΙΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ

46

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἅπασι τῆς ἐβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' ὁκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρητιδὲς ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 8, ἐν τῷ ἑσωτερικῷ φράγκῳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἑτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῆς 22 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1834, ΣΑΒΒΑΤΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ἀρετὴ, ἔκφυσις τῶν ἀρετῶν τῆς ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένης ταῖς λοιπαῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις (Ὁμερθεὶς συνέλξις) — Ἀποστολικοὶ σάββατοι — Ἡ κοινὴ γνώμη — Φ. Κ. — Π. — Ὁμοθυμαδὸν τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ Γ. Βουλᾶς — Προσθήκη Μ. Γεωργίου — Ἐκδόσεις — Ἐκκλησιαστικὴ συνέλευσις — Ἐκκλησία Ἀθηνῶν — Βιβλιογραφία Μ. Γ. — Ἀκολουθία ὁρίων Χριστοδούλου — Ἀρχαῖοι ἔθνη — ἱστορίαι — γράμματα — Νεκρολογία πρωτοτύγκελλος Παΐσιος) — Πρὸς τὸ δημόσιον.

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ

ΤΩΝ Αἰτίσεων τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς ἐκκλησίας
ὡς ἀντικειμένης

ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ

Ὁ Θεὸς ἐπρόκειτο τὸν ἄνθρωπον διὰ φαντασίας, καὶ ἐπειδὴ ἡ δύναμις αὐτῆς εἶναι ὥστε αὐτοῦ ἐπεβλήθη ἵνα αὐτὴ ἐκτιμᾶται καὶ χρησιμοποιηθῇ ὀρθῶς. Αἱ εἰκόνες εἶναι τὰ ὄργανα, μεθ' ὧν ἡ φαντασία ἡμῶν ἐργάζεται. τούτου ἕνεκα αὗται δὲν δύναται νὰ ὦσι κακαὶ ἐάν ἡ χρῆσις αὐτῶν ᾖ ὀρθή. Πράγματι ὁ ἐκ σώματος καὶ πνεύματος συνιστάμενος ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ κάμῃ ἀνευ αὐτῶν. Ἐάν ᾖμεθα ἄγγελοι ἡ δυνάμειν νὰ ἀπαλλαγώμεν αὐτῶν. Τὸ κατὰ τῶν εἰκόνων Πουριτανικὸν μῖσος ἦτο ἄλογος βαρβαρότης. Ἐκαστος ἡμῶν γνωρίζει πόσον βαθέως ὁ σεβασμὸς τῶν εἰκόνων ἐδρεύει ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Ἐχετε εἰκόνα τινὰ τεληνκότος γονέως ἢ φίλου, ὃν περιπαθεὶς ἡγαπάτε; Δὲν ἡτενίσατέ ποτε αὐτῇ φιλοστοργῶς καὶ μετὰ συγκινήσεων ἐμπνευστῶν ἀγάπην καὶ θαυμασμὸν καὶ πραγματικὴν πεποιθητὴν ὅτι εἶναι ἀξία τῆς ἀγάπης σας; Ἐν βραχείᾳ, δὲν διέθετέ ποτε διὰ τῶν αἰσθημάτων σας πέραν τῶν ἐπὶ τοῦ γάρτου ἢ τοῦ ὑφάσματος νεκρῶν γραμμῶν πρὸς τὸ ζῶν πρωτότυπον; Ἡθέλετε ἐρίσει τιμητικὴν τινα θέσιν διὰ τοιαύτην εἰκόνα ἢ δὲν θὰ ἔμελλεν ἡμῖν νὰ ῥέψητε ταύτην ἐπὶ σωροῦ σκυδάλων; Πρὸς τί νὰ προσενηχῆτε τῇ εἰκόνι ταύτῃ διαφόρως ἢ πρὸς τὰς λοιπὰς; Δὲν ὑπάρχει ἑσωτερικὴ τις ἀξία, δὲν

ὑπάρχει μαγικὴ τις δύναμις κεκρυμμένη ἐν αὐτῇ. Ἐάν λοιπὸν τὸ ὁμοίωμα ἐνός τῶν φίλων σας ᾖ καὶ ὑμῖν τόσῳ πολυτιμὸν, πόσον ἀπείρως πολυτιμότερον εἶδει νὰ ᾖ ἡμῖν τὸ ὁμοίωμα ἡ ἢ παρ' ἁπτάσις ἐνός τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ; Δυνάμειν νὰ οὐκισθῶμεν ὡς δεικνύοντες πᾶν σημεῖον τρυφερᾶς ἀγάπης καὶ ταπεινῆς ἱκεσίας (ἀπειθυνημένης ταῖς πρωτοτύποις καὶ οὐχὶ ταῖς νεκροῖς ὕλαις, αἰτινὲς εἰσιμονον ὄργανα τοῦ ἀναμνηστικῆν ἡμᾶς τῶν πρωτοτύπων), πρὸς τοὺς περὶ τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ ὄντας; Ἐάν προσπέσωμεν φίλῳ τινὶ παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ ἡμῖν ἐν μεγάλῃ δυστυχίᾳ ἢ διὰ τῶν εὐχῶν του, τράττομεν ὡς ἐθνικοὶ ἢ εἰδωλολάτραι; Ἢ νομίζετε ὅτι οἱ περὶ τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ τετελειωμένοι ἅγιοι εἰσὶν ἡττον ἰσχυροὶ εἰς τὸ συνηγορεῖν ὑπὲρ ἡμῶν, ἢ μᾶλλον ἀδιάφοροι τῶν ἐνταῦθα ἀτελῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ὡς πρὸς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν; Καὶ ὡς πρὸς τὸ καίειν δὲ λαμπάδας καὶ προσφέρειν ταῖς εἰκότι θυμίαμα, ἕκαστος, γνωρίζων τὰ τῶν τελετῶν, κατανοεῖ ὅτι ταῦτα εἶναι πράξεις, συμβολικαὶ δηλοῦσαι ὅτι οἱ ἅγιοι ἐπιθυμοῦσιν ἵνα τὸ φῶς ἡμῶν λάμπῃ ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ἐν πίστει καὶ καλοῖς ἔργοις, αἱ δὲ προσευχαὶ ἡμῶν πρὸς αὐτοὺς καὶ αἱ προσευχαὶ αὐτῶν δι' ἡμᾶς ἀνέρχονται ὡς θυμίαμα εὐσμῶν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ. Οὐδεὶς εὐφρονῶν θὰ τολμήσῃ νὰ βεβηλώσῃ, ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι πιστεύουσιν ὅτι ὁ ἀσπασμὸς, ἡ ὑπόκλισις, τὰ φῶτα καὶ τὸ θυμίαμα προσφέρονται πρὸς τὸν ξύλινον πίνακα τὸν καλούμενον εἰκόνα. Πλέον ἢ ἅπασι συνέβη, ἵνα ἐπίσκοπός τις βλέπων ἀνοίκειον σεβασμὸν διδόμενον πρὸς εἰκόνα τινὰ, συντρέψῃ αὐτὴν ὡς ὁ Ἐξεκίας συνέτριψε τὸν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως κατασκευασθέντα χαλκοῦν ὄφιν». Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλέξανδρος Λυκοβργος ἐπράξεν οὕτω πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Ἀλλὰ, θὰ ἐρωτήσῃ τις, δύναται τις νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ὑπάρχουσιν ὀρθόδοξοι, οἵτινες πράττουσιν ὥστε ἀπέδιδον εἰς τὰς εἰκόνας ἀνεξήγητόν τινα μαγικὴν δύναμιν, φοροῦσι δὲ σταυροὺς καὶ εἰκόνας ὡς οἱ ἐθνικοὶ τὰ φυλακτήρια. Λυποῦμεθα διότι ὑπάρχουσι δεισιδαίμονες ἄνθρωποι· ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εὐθύνῃται ἡ Ἐκκλησία, δι' ὃ, τι δὲν διδάσκει; Ἡ δεισιδαιμονία εἶναι ἱκανὴ νὰ ὑπεισέρχῃται πανταχοῦ, καὶ πρέπει νὰ ἀπομακρύνῃται καὶ νὰ ἀποδομῇται διὰ στερεᾶς διδασκαλίας διαρκῶς ἐπαναληφθενομένης καὶ διατηρουμένης ζώσης.

* Συνέχεια τούτου ἡγουμένου, σελ. 633.

τικου μέτου; (ἰδ. 'Ορθόδ. 'Ομολ. Μέρ. Γ' ἐρωτ. 10).
 Ὅσον ἀπορᾷ δὲ τὰ ἅγια λείψανα καὶ ἰδίᾳ τὰ σώματα
 τῶν μεταστάντων ἁγίων, ταῦτα εἶναι πλέον ἢ εἰκόνες.
 Τὸ σῶμα ἀπαξ ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, βεβαπτισμέ-
 νον, χειρισμένον, τετραμμένον τῇ σαρκὶ καὶ τῷ αἵματι
 τοῦ Χριστοῦ, ἀναμένον ἐνδοξον ἀνάστασιν, ἵνα ἐνωθῇ πάλιν
 μετὰ τῆς ψυχῆς, τοιοῦτον σῶμα δὲν εἶναι ἀπλή κόνις.
 Ὅχι· ἡ προσωπικὴ τῆς χριστιανικῆς ψυχῆς μετὰ σώμα-
 τος ἐνωσις ἀπῆκεν ἀνεξάλειπτον τὸν χαρακτήρα τῆς ἐπι-
 τῶν ὁστέων τούτων καὶ τῆς τέφρας, χαρακτήρα βρατὸν τῇ
 πίστει, χαρακτήρα δόξης καὶ ἁγιότητος. Ἐάν ᾗδῃ ἐν τῇ
 Παλαιᾷ Διαθήκῃ (Δ' Βασιλ. 13, 21) νεκρὸν σῶμα ριφθὲν
 ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Ἐλισσαίου «ὅτε ἡ ψατο τῶν ὁστέων
 αὐτοῦ ἐζήσε καὶ ἀνέστη ἐπὶ τοὺς πόδας αὐ-
 τοῦ», δυνάμεθα νὰ ἀπορώμεν ὅτι τὰ σώματα τῶν τῆς
 Κ. Δ. ἁγίων εἶχον τὸ αὐτὸ προνόμιον; Ἡμεῖς ἀναγινώ-
 σκομεν ἐν τοῖς «Βίοις τῶν ἁγίων» περὶ πολλῶν θαυμά-
 των τελεσθέντων διὰ τῶν λειψάνων των. Οἱ σοφοὶ τῆς

ἔφινει ἡμᾶς τελείως ἐλευθέρους νὰ κρίνωμεν).
Ἐὰν ἐμβιβάζωμεν καλῶς εἰς τὸ ζήτημα διατί ἡ Ἀγγλικανὴ ἐκκλησία (καὶ ἡ προτεστάντικὴ γενικῶς) παρη-
τήθη τῆς χρήσεως τῶν λειψάνων καὶ τῶν εἰκόνων καὶ
διατί δὲν ἠδύνατο νὰ καμῇ χρῆσιν αὐτῶν καὶ ἀόμνη ἐὰν
ἐπεθύμει νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὰ, εὐρίσκομεν ὡς καθ' αὐτὸ
λόγον τὴν ἀπόρριψιν τῆς περὶ ἐπικλήσεως τῶν ἀ-
γίων καὶ τῶν ἀγγέλων διδασκαλίας. Αὕτη χορη-
γεῖ τὴν κλειδα εἰς τὴν τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λειψάνων καὶ
εἶναι καθ' αὐτήν ἐν ἀκέραιον μέρος τῆς διδασκαλίας τῆς
Κοινωνίας τῶν ἀγίων, ἣν οἱ Ἀγγλικοὶ μετὰ πάν-
των τῶν λοιπῶν προτεστάντων διέτηρσαν μόνον ἐν ἐπα-
ρρημένη καὶ διοστραμμένη καταστάσει. Ἡ διδασκαλία
αὕτη, ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ ὁρθοδόξῳ μορφῇ τῆς, εἶναι οὐ μόνον
πλήρης τῶν μεγαλειτέρων παρηγοριῶν καὶ εὐλογιῶν,
ἀλλ' ἀκτινοβολεῖ, οἰοεὶ, ἐντός τῶν ἄλλων διδασκαλιῶν
τῆς θρησκείας ἡμῶν δεικνύουσα τὸν θαυμαστὸν ἐκείνου
δισμὸν τῆς ἐνότητος μετὰ τῶν ἀπλῶν διδασκαλιῶν ἡ-
νωμένων ὁμοῦ ἀδισπάστως, αἵτινες εἰσὶν ἀσαφεῖς, ἐν
διασπασθῶτι, καταστρέφουσιν ἀλλήλας, ἐὰν καὶ μία μὴ.

Digitized by Google

νον απορριφθῇ ἡ διαστροφῇ, ἀλλὰ λάμπουσιν ἐν ἐξόχῳ ἁρμονίᾳ, ἐν ἡ ὁρθοδοξία διατηρῆται ἀνέπαφος.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀνά χειρὸς πραγματείας ἀπεδείξαμεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει δύο πλευράς ἡ ὅφεις ἐν αὐτῇ τῷ ὀνόματι τῆς ἐννοουμένης· 1] σημαίνει Ἐκκλησίαν (Ecclesia) σῶμα περιβεβλημένον διὸ κύρους, καὶ 2] Κυριακὴν τ. ε. τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Χριστοῦ. Μέχρι τοῦδε ἐνησχολήθημεν κυρίως θεωρῶντες τὴν μίαν ὄψιν, ἀλλ' ἤδη πρέπει νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὴν ἐτέραν. Πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν ἐπράξαμεν τοῦτο ἐν τῷ συγγράμματι ἡμῶν « Ἡ καθολικὴ ὁρθοδοξία καὶ ὁ Ἀγγλο-καθολικισμὸς » (London. Treibner, 1866) καὶ γρηζόμεν μόνον ν' ἀναδημοσιεύσωμεν ὅ, τι ἐκεῖ εἴπομεν, προτιθέμεντες ὀλίγα τινά.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ (Ἐφ. Α' 23)· ἡμεῖς δὲ ἀμέλῃ ἐσμὲν αὐτοῦ. ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ» (αὐτόθι, Ε' 30). Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινὴ καὶ ἡμεῖς τὰ κλήματα. Ἡ ἐνότις· ὅμως αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὡς κεκρυμμένης καὶ ἀοράτου ἐκκλησίας· διότι « πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν ἐκκόπτεται » (Ἰω. ΙΕ' 2). Ἐντεῦθεν τὸ ξηρὸν κλῆμα ἦτο ἐπίσης κλῆμα, ἡ δὲ Ἐκκλησία, περὶ ἧς ὁ λόγος ὡς σώματος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ὁρατὴ Ἐκκλησία, ἧς τὰ μέλη συνεσωματώθησαν τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ ὑποχρεοῦνται νὰ πιστεύωσι τὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ τηρῶσι τὰς ἐντολὰς Αὐτοῦ. Τὸ σῶμα τοῦτο τοῦ Χριστοῦ ἐμψυχούται μυστικῶς, ἀλλὰ πραγματικῶς (οὐ μόνον κατὰ τύπον) ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ (ἐντεῦθεν τὸ ἀλάνθαστον τῆς Ἐκκλησίας), διαχωρεῖται διὰ τῶν Αὐτοῦ μυστηριακῶν δυνάμεων καὶ ὑπερασπίζεται διὰ τοῦ Παντοδυνάμου Αὐτοῦ βραχίονος. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ μόνη κεφαλὴ αὐτῆς (ἧτις δὲν γρήζει τῆς εὐτελοῦς ἐν γῇ ὑπὸ Βικαρίου ἀντιπροσωπεύσεως)· αὕτη τρέφεται ἐκ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ταῖς φλέβιν αὐτῆς κυκλοφορεῖ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Τοιαύτη τῆς Ἐκκλησίας ὅφει ὡς ζῶντος ὁργανισμοῦ τοῦ Χριστοῦ δεικνύει διὰ μιᾶς πόσον ἡ πτωχὴ καὶ ἐλεεινὴ ἰδέα τοῦ Ζηγγλιανοῦ ἢ Καλδινιστικοῦ δειπνοῦ τοῦ Κυρίου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοηθῇ ὑπὸ τῶν καθολικῶν, οἵτινες ἀπαιτοῦσιν ἀπείρως περισσότερον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ζωῆς των. Καὶ ὁ τοῦ Λουθήρου ἐπίσης χριστοποιημένος ἄρτος ἡ ἐνερτος Χριστὸς ἦτο βέβαιον ὅτι θὰ ἀπερρίπτετο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς εἶδος τι Εὐχαριστιακοῦ Μονοφυσιτισμοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι « τριμερὴς »· ἡ ἐπὶ γῆς ἀσπασμένη Ἐκκλησία, ἡ τῶν μεταστάντων ἁγίων « θριαμβούσαν » καὶ ἡ « κοσμίαν », ἐκείνων δηλ. οἵτινες ἀπέθανον ἐν πίστει ἀλλ' ἐστερούντο καιροῦ νὰ ποιήσωσι καρποὺς ἀξίους τῆς μετανόιας. Ὁ Μ. Βασίλειος ἐν ταῖς διὰ τὴν Πεντηκοστὴν εὐχαῖς αὐτοῦ λέγει ὅτι ὁ Κύριος καταξοίκεται ἱλατμῶς ἱκετίους καὶ θυσίας ὑπὲρ τῶν κατεχομένων ἐν ᾗ δὲ καὶ παρέχει ἡμῖν τὴν ἐλπίδα τοῦ τυχεῖν ὑπὲρ αὐτῶν εἰρήνης, ἀκαλλαγῆς καὶ ἐλευθε-

ρίας» (Ἡ μεγαλειτέρα Ῥωσικὴ κατήχησις ἐν τῷ 11 ἀθρῶ τοῦ Συμβόλου). (ἔπειτα τὸ τέλος)

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΙ ΣΚΕΨΕΙΣ*

Ἡ ΚΟΙΝὴ ΓΝΩΜΗ.

* Ἐκπρώτησον τοῦ ἀκηκότας, τί ἐλάλησεν αὐτοῖς.
Ἰωάν. ΙΙΙ'. κα'.

Ὁ θεάνθρωπος Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, ὅστις οὐδεμίαν ἀνάγκην τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων μαρτυρίας καὶ τιμῆς εἶχε, — διότι εἶχε μαρτυρίαν καὶ δόξαν ὑπερτέραν πάσης ἀνθρωπίνης τοιαύτης, — Ἐκεῖνος, ὅστις ἐν πλήρει συναισθήσει τῆς ἰδίας ἀναμαρτησίας αὐτοῦ μόνος ἠδύνατο νὰ εἴπῃ πρὸς πάντας μετὰ θάρρους, « Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας »; οὐδέποτε κατεφρόνησε τὴν λελογισμένην κοινὴν γνώμην, καὶ πρὸ τοῦ ἀδίκου κριτοῦ ταύτης προβάλλει ὡς τὴν ἰσχυροτέραν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀπολογίαν. Αὐτὸς ὅμως οὗτος ἐν οὐδενὶ ἐλογίσθη τὰς ἐπιπολαίους ὑπὲρ ἑαυτοῦ κρίσεις τοῦ ὄχλου καὶ τὰς ἐμπαθεῖς τῶν Φριτταίων κατηγορίας. Τὸς συνεπειὰς τῶν πρώτων τὰς ἐπιδραβεῖς εἰς τὸ ἴδιον ἔργον πάντοτε μετὰ προσοχῆς ἀπέφυγε, τὰς δὲ τῶν δευτέρων δολίας πλεκτάνας ὡς ἱστὸν ἀράχνης διέλυε καὶ πανταχοῦ ἐζήτει τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν ἀνευ ἐκμεταλλεύσεως μέσων ἀλλοτρίων. Τὸ παράδειγμα δὲ αὐτοῦ ἠκολούθησαν κατὰ τὸ δυνατόν πάντες οἱ ἐνάεστοι καὶ ἅγιοι ἄνδρες καὶ τοῦτο καὶ ἡμῖν πρὸς ἀκολουθίαν προβάλλεται.

Θέλεις, ἄνθρωπε, χωρὶς ποτῶς νὰ παρβλάψῃς τὴν ἰδίαν ἐν τῷ ἐφημένῳ τούτῳ βίῳ ἀποστολῇ, νὰ γινώσκῃς ἀσφαλέςτερον τί πράττεις καὶ τί σκεῖς νὰ πράττῃς; Στρέφον τὴν προσοχὴν σου καὶ εἰς τοὺς περὶ σὲ καὶ ἀκούσον καὶ μάθε τί οὗτοι περὶ σοῦ φρονοῦσιν. Ἐτο ὅμως καὶ ἐν τούτῳ λίαν προσηκτικὸς, οὐ μόνον διότι ἡ κοινὴ γνώμη πολλὰκις δύναται νὰ πλανᾷται, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν δύνασαι ἀσφαλῶς καὶ εὐκόλως νὰ μάθῃς τίς ἡ περὶ σοῦ τοιαύτη. Πολλὰκις ἡ κοινὴ γνώμη καὶ φήμη βυσιάζει πρὸς φοβερὸν καταρράκτην, οὗτινος ἡ μικρὰ πηγὴ εἶναι ἡρεμωτάτη καὶ σχεδὸν νεκρά. Εἰς λόγος, εἰς ψίθυρος δύο φίλων, ἐν εὐνοϊκῶν τῆς τύχης βλέμμα δύναται νὰ σ' ἀναβιδάσῃ ταχέως εἰς ὕψος δόξης, ἐφ' οὗ μακαρίζεις σεαυτὸν καὶ μακαρίζεται. Οἱ πάντες στρέφουσι πρὸς σὲ τὸ βλέμμα μετὰ σεβασμοῦ, καὶ ἡ φήμη πανταχοῦ διασπαρτίζει τὸ ὄνομά σου ὡς ἐξόχου τινὸς ἀνδρός. Ἀλλ' ἐμεθυσθῇς ἐκ

* Σ. Μ. Ἰδοὺ ἡ ἐν λόγῳ περιχοπὴ· «... ὁ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παντελεῖᾳ ἱερῇ καὶ σωτηριώδει ἱλατμῶς μὲν ἱκετίους ὑπὲρ τῶν κατεχομένων ἐν ᾗ δὲ κατεχόμενος δέχεται, μεγάλας τε παρὰ τῶν ἡμῶν ἱλπίδας, ἀνίστην τοῖς κατεχομένοις τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἀνθρώπων καὶ παραφυλῇ πρὸς τοὺς καταπύπτεται, ἐπὶκούσων ἡμῶν... ἀνάπαυσον... καὶ εἰρήνης καὶ ἀρέσεως ἀξίωσον αὐτοὺς... καὶ τὰς ἱλατηρίους εὐχὰς καὶ θυσίας προσέχομίν σοι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν » (Α' εὐχὴ τῆς τρίτης γουναλίτις).

* Ἰδὲ τοὺς προηγουμένους σελ. 636.

της δόξης, ἐπίστευσας πλείοτερον εἰς τοὺς περὶ σοῦ ἐπαίνους καὶ τὰς ψευδεῖς τῶν κολάκων θωπείας καὶ ἰδοὺ αἰφνης πίπτεις πτώσιν ἐλεεινὴν καὶ ἐξαισίαν. Τίς ἡ κυρία αἰτία τοῦ δεινοῦ τούτου παθήματος; Τὰ βαυκαλίσματα καὶ θυμιάματα τῆς ψευδοῦς κοινῆς γνώμης τὰ ἐξογκοῦντα τὴν εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις πεποιθήσιν καὶ ἡ καταφρόνησις τῆς ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς, ἀλλ' οὐχὶ τοιοῦτον εὐαρέστου, κοινῆς γνώμης.

Ἀλλὰ τίς εἶναι ἡ κοινὴ γνώμη; Ἰδοὺ εἰς πρόχειρος αὐτῆς ἔρισμός. Τὸ ἄθροισμα καὶ ἐξαγόμενον τῆς τῶν ἀνθρώπων κρίσεως περὶ ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ περὶ μιᾶς πράξεως. Τὸ ἄθροισμα δὲ τοῦτο δὲν εὐρίσκεται πάντοτε σύμφωνον πρὸς τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν καὶ δύνανται ἐνίοτε ὀλιγότεροι ἄνθρωποι νὰ ἐκφράζωσι τὴν ἀληθῆ κοινὴν γνώμην καὶ οἱ πλείότεροι νὰ πλανῶνται. Ὡς γνωστὸν, ὁ κοινὸς λαὸς πανταχοῦ εἶναι ἀνίκανος πρὸς τὸ μισθῶναι ἀπ' ἐαυτοῦ κρίσεις καὶ δοξασίας καὶ ὡς ὁδηγοὶ αὐτοῦ πολλάκις χρησιμεύουσιν οἱ μᾶλλον ἀνεπτυγμένοι, οἵτινες ἐνίοτε καὶ ἐκμεταλλεύονται τὴν ἀπλότητα τοῦ λαοῦ καὶ διαβουκολοῦσιν αὐτόν. Ἀλλὰ σὺ μὴ πτοηθῇς μήτε ὅταν ὑπὲρ σοῦ τείνη ἡ διαβουκόλησις αὕτη, μήτε ὅταν κατὰ σοῦ. Ζήτει δὲ πάντοτε νὰ σταθμίῃς ὅσον δύνασαι ἀκριβῶς τὰ πάντα: καὶ ὅταν ἐπὶ τέλους βλέπῃς ὅτι εἶναι ἀδύνατον ν' ἀκολουθήσῃς τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὰς ἰδίας πράξεις, τότε διάρρηξόν τὸν μετ' αὐτῆς δεσμὸν ἀναφωνῶν μετὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου· «Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑφ' ὧν ἀνακριθῶ ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας». Πρὶν ἢ ὅμως φθάσῃς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, πρέπει μετὰ πολλῆς ὑπομονῆς νὰ μελετήσῃς τοὺς περὶ σέ ἀνθρώπους· διότι ἐὰν ἀδίκως τὴν κοινὴν καταφρονήσῃς γνώμην, θὰ ἔλθῃ καιρὸς, καθ' ὃν εἴτε ἐν δόξῃ εὐρίσκόμενος εἴτε ἐν ἀφανείᾳ που κείμενος θὰ μετανοῇς διὰ τὸ τόλμημα τοῦτο. Ἡ ὀγιῆς κοινὴ γνώμη εἶναι τὸ χωνευτήριον τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων ἡμῶν, εἶναι ὁ φάρος ὁ φωτίζων ἐν τῷ πολυκυμάντῳ τοῦ βίου πελάγει καὶ δυνάμενος πολλάκις νὰ σώσῃ ἀπὸ ναυαγίου. Ἀπαιτεῖται ὅμως ἵνα ζητῇ τις πάντοτε αὐτὴν καὶ περδαλιωχῇται ἐν καιρῷ δι' αὐτῆς χωρὶς νὰ καταστρέψῃ τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν καὶ δικαίαν ἐκλογὴν.

Ὑπάρχουσιν οὖν αὐτοχειροτόνητοι τῆς κοινῆς γνώμης ἀντιπρόσωποι, οἵτινες νομίζουσιν, ὅτι ὡς προνομιούχον ἔλαβόν ποθεν κτῆμα τὸ ἐκπροσωπεῖν τὴν κοινὴν βουλὴν καὶ γνώμην. Οἱ ἄνθρωποι δὲ οὗτοι κατασκευάζουσι πολλάκις τὴν κοινὴν γνώμην ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ ἢ γραφείῳ, χωρὶς οὐδένα νὰ ἐρωτήσωσι καὶ χωρὶς νὰ γινώσκωσιν ἀκριβῶς τί τὸ κοινὸν φρονεῖ. Ἀλλὰ τὸ νόμισμα αὐτῶν εἶναι κιβδηλόν καὶ οὐδεὶς ἔχει ἀνάγκην νὰ μεταχειρίζεται αὐτὸ εἰς τὰς ἰδίας συναλλαγὰς. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀσφαλεστέραν γνώσιν ἡμῶν αὐτῶν καὶ πρὸς δικαιοτέραν ἐκτίμησιν τῆς κοινῆς γνώμης ὑπάρχει ἀνώτερός τις κριτὴς, καὶ οὗτος εἶναι ἡ συνειδήσις.

Φ. Χ.

Φεβρουάριος 1881
 ΔΕΛΦΟΝ ΤΗΣ ΓΑΛΑΤΙΑΣ ΠΡΟΪΩΝ ΟΙΣ ΓΑΡ ΣΥΝΤΕΛΕΣ ΚΑΛΟῦΣ ΚΑΡΔΙΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΖΕΙΝ.

ΔΕΛΦΟΝ ΤΗΣ ΓΑΛΑΤΙΑΣ

(Μῆτος ΕΣ', 51).

ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΑΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΝΑΟΥ

Ἐένος ὁ Κορώνης πρωτοψάλτης τῆς ἁγίας Σοφίας· ἀδελφὸς ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ· σώζεται τονισμένον ὑπ' αὐτοῦ τὸ ἄργον (δύναμις), ἐπωνυμούμενον Ἐένου τοῦ Κορώνη.

Γρηγόριος Βούνης ὁ Ἀλιάτης πρωτοψάλτης τῆς ἁγίας Σοφίας· λαμπράδιος δὲ **Μανουὴλ ὁ Χρυσάφης** ὁ παλαιός, ἐπὶ τῆς ἀλώσεως.

Γεράσιμος καὶ Γεώργιος μετὰ τὴν ἄλωσιν, κατὰ τὸ ζυγόν.

Γεώργιος ἐκ Ῥαιδεστού· ἀδελφὸς ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ.

Μανουὴλ Χρυσάφης ὁ νέος, κατὰ τὸ ἀρχεῖον, καὶ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Παρθένου Μογιάλου τοῦ ἀπὸ Προύσης.

Παναγιώτης Χαλάτζογλου Τραπεζούντιος, μαθητεύσας ἐν Ἀγίῳ Ὄρει καὶ ἔλθων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐχειροτονήθη πρωτοψάλτης. ἤκμασε κατὰ τὸ 1728 ὡς ἕκ τινος χειρογράφου περὶ ἐξωτερικῆς μουσικῆς ἐγχειριδίου αὐτοῦ καταφαίνεται· τοῦτον θανόντα διεδέχθη

Ἰωάννης, καὶ οὗτος ἐκ Τραπεζούντος καὶ μαθητῆς αὐτοῦ, ἤκμασε κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Κυρίλλου Ε' τοῦ ἀπὸ Νικομηδείας ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐπετράπη ἵνα συντάμῃ τὸ ἀσκητικὸν μέρος τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας· ἀπὸ τούτου ἤρξατο ἡ ἀνάστασις τῆς κουκουζελείου ἀρχαίας γραφῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Τοῦτον θανόντα διεδέχθη

Δανιὴλ ὁ ἀπὸ Τουρνόβου τῆς Λαρίσης, μαθητῆς Παναγιώτου Χαλάτζογλου, ἄκμασας κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Σωφρονίου τοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, ὃς οὐ συνεστήθη Μουσικὴ σχολή, ἐν ἣ παρῆδιδεν ὁ μὲν Δανιὴλ τὸ μαθηματάριον, Πέτρος δὲ ὁ Πελοποννήσιος ὁ καὶ λαμπράδιος καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀ' δομῆστικὸς τὴν παπιδικὴν καὶ τὸ στιχηράριον· τοῦτον θανόντα κατὰ τὸ αὐτὸ διεδέχθη

Ἰάκωβος ὁ Πελοποννήσιος, ἄκμασας περὶ τὸ αὐτὸ. Οὗτος πρὸς τοὺς πολλοὺς αὐτοῦ μελουργήμασι διώρλωσε καὶ τὰ κατὰ καιροὺς παρειαφρόντα τυπογραφικὰ σφάλματα εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς βίβλους προτροπῇ Γρηγορίου τοῦ Ε'· τοῦτον θανόντα διεδέχθη

Πέτρος ὁ Βυζάντιος μαθητῆς Πέτρου τοῦ Πελοποννήσιου καὶ Ἰακώβου τοῦ πρωτοψάλτου· οὗτος πρῶτος ἐγραψεν εἰς τὴν μουσικὴν τὸ σύντομον εἰρημολογικὸν μέλος καὶ ἐξήγησε πολλὰ μαθήματα τῆς ἀρχαιοτάτης τοῦ Κουκουζέλη γραφῆς. Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας δὲ Καλλίνικου τοῦ ἀπὸ Νικαίας διὰ τινα σφάλματα ἐξώσθη τοῦ κλήρου καὶ ἔφυγεν εἰς Χερσῶνα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἱόνιον, ὅπου καὶ ἀναξιοπαθὼν ἐτελεύτησε κατὰ τὸ αὐτὸ τῶν θανόντων διεδέχθη

Μανουὴλ ὁ ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Κυριακῆς κληθεὶς καὶ εὐφρονότατος τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετὰ αὐτὸν πρωτοψαλτῶν τυγχάνων θανόντα κατὰ τὸ 1818 διεδέχθη

Γρηγόριος ὁ λαμπράδιος, εἰς τῶν τριῶν ἱεροψαλτῶν τῆς ἀναλυτικῆς γραφῆς τῆς μουσικῆς, μαθητῆς χρημα-

τίσας Ἰακώβου τοῦ πρωτοψάλτου, Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου καὶ Γεωργίου τοῦ Κρητός, πολυμαθῆς καὶ ἀκμάτο· μουσικός. Οὗτος μετέμελεν ἄπειρα μαθήματα ἐκ τῆς ἀρχαίας γραφῆς εἰς τὸ νέον σύστημα, ὃ δὲ συνέταιρος αὐτοῦ Χουρμούζιος πάντα τὰ παλαιὰ ἐν χειρογράφοις μαθήματα, τὰ εὗρισκόμενα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἀγιοταρικοῦ Μετοχίου· τοῦτον θανόντα τῷ 1822 διεδέχθη.

Κωνσταντῖνος ὁ Βυζάντιος, μαθητὴς Μανουὴλ τοῦ πρωτοψάλτου. Οὗτος ὑπῆρξεν εἰς τῶν μελωδικωτάτων ψαλτῶν καὶ ἀπεικόνισμα τῆς εὐτάκτου στάσεως ἐν τῷ χορῷ· τοῦτον φθάσαντα εἰς βιβλὸν γῆρας καὶ οἰκουροῦντα διεδέχθη κατὰ τὸ 1855 ὡς τοποτηρητὴς.

Ἰωάννης ὁ λαμπαδάρις ὁ ἐκ Νεοχωρίου τοῦ Βοσπόρου. Θανόντα δὲ τὸν Κωνσταντῖνον, ὡς πρωτοψάλτης· ἐξέδωκε πολλάκις τὸ σύντομον Ἀναστασιματάριον, τὸ Εἰρμολόγιον τῶν καταδρασιῶν δις, καὶ τὴν Πανδέκτην μετὰ τοῦ Στεφάνου λαμπαδαρίου· θανόντα τοῦτον τῷ 1865 διεδέχθη.

Σταυράκης ὁ ἐξ Αἰνίου, κληθεὶς ἀπὸ τῆς τῶν Εἰσοδίων ἐκκλησίας τοῦ Πέραν· καὶ τοῦτον θανόντα τῷ 1871 διεδέχθη.

Γεώργιος ὁ ἐκ Ραιδεστού τοποτηρητὴς ὢν τότε τοῦ ἐπιζώντος καὶ ἀσθενούντος Στεφάνου τοῦ λαμπαδαρίου· τοῦτον παραιτησάμενον τῷ 1876 διεδέχθη.

Γεώργιος Βιολάκης ὁ ἐκ Σίφνου, μαθητὴς Θεοδώρου τοῦ Φωκιάως, κληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ Ἰωακείμ Β' ἀπὸ τοῦ ἐν Γαλατᾷ ναοῦ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, ἐν ᾧ ἐπὶ πολλά ἔτη ἐχοροστάτει.

Ἐκ τῶν **Χρονικῶν τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ**, ἐκτυπωθέντων ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ (ἐκ 216 σελίδων εἰς ὄγδοον) μεταφέρομεν ἐν ταῖς στήλαις τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» τὴν παρῶσαν ἀναγραφὴν τῶν πρωτοψαλτῶν τοῦ σептoῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, συμπληρουσαν τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου (ὁρφικιάων) δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ «Ἐκκλ. ἀληθείᾳ» (τοῦ μετὰ χειρὸς Δ' τόμου, σελ. 586—588). Τὴν ἀναγραφὴν ὀφείλομεν εἰς τὸν σεβαστὸν φίλον, τὸν διακεκριμένον μουσικοδιδασκαλὸν καὶ νῦν πρωτοψάλτην τῆς **Μ. Ἐκκλησίας κ. Γεώργιον Βιολάκην**. Δραττόμεθα δὲ τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἐκδῶμεν ἀνεκδότους ἐπιστολάς δύο πρὸς τὸν ἐν ἀρχαίς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος πρωτοψάλτην τῆς **Μ. Ἐκκλησίας Ἰωάννην**, ἀποτεθησαυρισμένης μετ' ἄλλων ἐν ἰδίῳ ὀγκῶδει χειρογράφῳ κώδικι τῆς ἐν Ἀθῶν ἱερᾷ Μονῇ τῶν Ἰβήρων. Τούτων ἡ μὲν ἐπιστελλέται παρὰ τοῦ ὁσίου μνήμης διδασκάλου Μακαρίου τοῦ Πατμίου, ἡ δὲ παρὰ τινος Τρύφωνος. Ἐπειδὴ δ' ὁ Τρύφων ἀναφέρει τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου Μακαρίου, χρονολογοῦμεν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τῷ 1737 (βλ. Δελτίον τῆς ἐνταῦθα **Μετακινήσεως**. Ἐταιρίας· τεύχος Α' τὸ καὶ μόνον ἐκδοθέν· τολ. 68 καὶ **Κ. Σαβῆ Νικολάου**, φιλολογίαν σελ. 449).

Αἱ ἐπιστολαὶ εἰσιν αὗται:

Ἐντιμότετε καὶ μουσικώτατε πρωτοψάλτα τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας κύριε Ἰωάννη, χαίροις εὐφραίνόμενος ἐν Κυρίῳ ἐν πᾶσι σου τοῖς κατὰ Θεὸν καταθεταῖς.

Ἐκομισάμην ἃ μοι πέπομφες γράμματτα, τὰ τε σημεῖα τῆς σῆς πρὸς με τὸν ἐλάχιστον ἀγάπης, καὶ ὁμολογῶ σοὶ τὰς χάριτας· ἀπὸ τῶν λόγων μόνον προερχόμενας. ὃ δὲ πάντων πρῶτα ἐποδῶν σοὶ ἐν σκηνῇ ἀθανάτοις τὰς διὰ τῶν ἔργων χάριτας· πάντα ὅσα γέγραψας ἐμοὶ εὐφρόσυνα, πλὴν τῆς μικροψυχίας, ἣν ἔδειξας ἔχειν ἐν τῷ πλῆθει τῆς ποδᾶλγίας· τοῦτο μόνον μοι λυπηρὸν, ὅτι σε λυπεῖ τοιοῦτον πᾶθος τὸ πολλῶν στεφάνων πρόξενον, τὸ ἀποτέμενον πολὺ τῶν ἐν ἔδῳ κολακτηρίων, τὸ ἀποκαθαίρον, ὅτι πλείστας κηλίδας τῶν ἀμαρτημάτων· καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἀγαθῶν οὐκ αἰτιᾶται τοῖς εὐγνωμόνως φέρουσιν τὸ τοιοῦτον πᾶθος· τοῦτο οὐ κωλύει τρυφῆς· οὐκ ἀπείργει πολυποσίας· οὐχὶ ἀναμνησθεὶς πυρὸς τῆς γενένης, καὶ τῶν ἐκείσε βαττανιστηρίων· οὐκ ἀπαγορεύει θεμάτων καὶ περιηγήσεων κενῶν· οὐχὶ εἰς ἀνάμνησιν ἔχει τῆς μονώσεως, κατηρέας, ἀκινήσιας τῶν ἐν ἔδῳ κατεχομένων· ταῦτα τις οὐκ οἶδ' ὅτι σωτηρίας πρόξενον, καὶ χάρις τῆς ἀθανάτου τοιοῦτόν σοι παιδαγωγὸν ἐπέστησεν ὁ ἔφορος τῶν ἀπάντων, καὶ ἐντὶ τοῦ χάριτος αὐτῷ θύειν, μεμψιμοιρεῖς· καὶ τὸν εὐεργέτην μέμψῃ· μὴ οὐ γ' ὡ γενναῖε, ἀλλὰ χάριτας ὁμολογεῖς τῷ φιλανθρωπῶν δεσπότη τῷ παιδεύοντι καὶ πάλιν ἰωμένῳ, τῷ τέμνοντι τὴν ἄμπελον ὅτῃ οἰκεῖ καὶ καρποφόρος, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ, τῷ τὴν σάρκα πλῆττοντι ἀπαλαῖς μάστιγι καὶ προσκαίροις, ἵνα τὴν ἀθάνατον αὐτοῦ εἰκόνα ἀκηράτοις στεφάνοις κοσμήσῃ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς δεδοικα εἰπεῖν μαρτυρικοῖς, καίτοι τοῦτο τραυῶς κηρύττει ἡ χρυσεπώνυμος γλῶττα ἐν πολλοῖς τῶν θεοσῶφιν αὐτοῦ λόγοις· μὴ ποτὲ μ' ὑπολάβῃς τὰ σὲ παρκαμυθούμενον τὰ ἑαυτοῦ πᾶθος σεμνύνειν· καὶ γὰρ αὐτὸς ἐν πᾶσι σου καρτερὸς ὢν παντὸς χριστοφόρου, ἐν τούτῳ σε νικῶ, οὐ γὰρ ποδᾶλγίχ' ἴσχυον ἐξ αὐτῆς τῆς νεανικῆς ἡλικίας, ἀλλ' ἤδη καὶ χειρᾶλγίχ' προσπαλαίῳ καὶ νῦν ταῦτα λέγων χεῖρας καὶ πόδας ἀκίνητος καὶ προσηλωμένος ὅλος τῇ κλίνῃ ὑπαγορεύω· καὶ μὴν καὶ οἶδα χάριτας, καὶ εἶσομαι τῇ θεῇ προνοίᾳ, ὅτι τοιαύτης με χρυσῆς ἡξίωσθε μάστιγος, καὶ σε ἐκλιπεῖν ὡς ἀκατήλεστον φίλον δυσωπεῖν τὸν ζωῆς καὶ θανάτου δεσπότην ἡξιώσαι με εὐγνωμόνως φέρειν τὴν τοιαύτην σωτηριώδη μάστιγιν. Ταῦτα ἐν φιλικῇ διαθέσει καὶ εὐδομίᾳ καὶ βουλομαι σε φρονεῖν, καὶ τὴν ἀθυρίαν καταστῆλαιναι τοῦ πᾶθους ὡς εὐθυμίας πρόξενον. Εἴτις πανοικί· θεωρίᾳς διακτείνων τὸ ζῆν μέχρι πολλῶν ἡτῶν, εἰς κόσμον τῶν μουσικῶν καὶ τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας. Τὸν ἐντιμότερον καὶ χριστιανικώτατον ἐν ἱερευσίᾳ τε αἰδαισιμώτατον κύριον Ἀντώνιον μὴ ἀπαξιώσης· πολλάκις προσπαροῦσαι ὡς ἀπ' ἐμοῦ καὶ πάντας ὅτους οἶδας φιλοῦντας ἐμὲ τε καὶ σέ.

Τῷ μουσικολογιωτάτῳ κυρίῳ μοι κυρίῳ Ἰωάννῃ τὴν ἐκ βίθους ψυχῆς πρόσφρησιν.

Εἰ μὲν σοὶ ἐτι παραμένει λειψάνον τι τῆς πρὶν οἰκειότητος, εὐνοίας τε καὶ ἐπισκέψεως τῆς πρὸς ἐμὲ, καὶ ἔρος σε ἐτι ἔχει τοῦ εἰδέναι, ὅπου γῆς Τρύφων ὁ σὸς διανύει τὸν βίον, γίνωσκε, ὅτι καταλιπὼν τὴν πατρίδα προσεπορεύθη τῇ Πάτμῳ σχολῇ, τοῦ ἐμοῦ προστατῆου καὶ γέροντος· μεταλλάξαντος τὸ ζῆν ἐν Σμύρνῃ. ἐγὼ δὲ ἤδη τρύχομαι χῆται τῶν ἀναγκαίων, πάντα καὶ γὰρ ὅσα μοι ἐν ἡν ἰφοδία τοῦ ζῆν, καὶ αὐτὰ δὴ τὰ βιβλία συναπῆλθε καὶ συναπώλοντο τῷ ζῆν τοῦ γέροντος. Διὸ φέσαι τοῦ σοῦ Τρύφωνος διὰ τε βιβλίων καὶ ἀναλωμάτων μέμνησο συγγενὸς οἰκειότητος, καὶ ἔξεις τὰς ἀμοιβὰς παρὰ τοῦ εἰπόντος, σοὶ ἐγκαταλείπεται ὁ πτωχὸς, ὀρφανὸς οὐ ἴσθα βοήθης· πίστευσον δὲ οὐδενὶ τῶν ἀπάντων τὴν ἐλπίζομένην φιλοτιμίαν τὴν παρὰ σοῦ, εἰμὲ τῷ τῆς Σμύρνης ἀρχιερεῖ· ἐκεῖνος γὰρ καὶ φιλόμουσος, καὶ τῷ ἐνταῦθα διδασκάλῳ οἰκεῖος, καὶ πέμψει δῆπουθεν ἀσφαλῶς, ὅτι ἐν προέλθοι παρὰ σοῦ, μόνον σημείωσον πῇ βούλει πεμφθῆναι τὰ στελλόμενα·

ταῦτα ἐθάρρητα τῇ σῇ καλοκἀγαθίᾳ καὶ τελειότητι, καὶ εἴθε μὴ εἰς μά-
την· τὰ δὲ ἐπὶ αὐτῆς εἶχαν περὶ Θεοῦ πλείστα καὶ πανευαίμονα·
M. I. Γ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡ ἀναιμενομένη ἀπάντησις τῆς Ὑ. Πύλης πρὸς τὸν
τεσπερὲν τῶν δύο σωμάτων, τὸν συνοδεύοντα τὸ περὶ
δίκης ἱερέων νομοσχέδιον ἐστάλη τῇ δευτέρᾳ εἰς τὰ
πατριαρχεῖα. Δι' αὐτοῦ ὁ Ἐξ. ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης
καὶ τῶν θρησκευμάτων Χασάν Φεχμὴ πασᾶ ἀναγγέλλει
ὅτι ἡ σεβαστὴ κυβέρνησις τῆς Α. Α. Μ. τοῦ σουλτάνου,
μηδὲν σκοποῦσα ἵνα ἄρῃ τι τῶν ἀρχῆθεν τῇ Ἐκκλη-
σίᾳ χορηγηθέντων προνομίων καὶ παραχωρήσεων, ἐπιβρα-
βεύει τέλειον τὸ καθεστῶς, καὶ ὡς πρὸς τὸ ὑπὸ συζή-
τησιν ζήτημα· κατὰ συνέπειαν ἐντέλλεται τοῖς δύο σώ-
μασι ἵνα προώσωσιν εἰς ἐκλογὴν νέου πατριάρχου, ἀπο-
στέλλοντα τὸν κατάλογον τῶν ἐκλεξιμῶν εἰς τὴν Ὑ. Π.
κατὰ τὰ τεθεσπισμένα.

Οὕτω τιθεμένου τέρματος εἰς τὴν μετέωρον τῶν
καθ' ἡμᾶς καταστάσιν, ἐπαναλαμβάνομένης δὲ τῆς ἐμᾶλης
καὶ κανονικῆς λειτουργίας τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἔργον
ἐκάστου τῶν λαβόντων μέρος εἰς τε τὴν τοῦ ζητήματος
διεξαγωγὴν καὶ εἰς τὴν εὐκαταίαν καὶ ποθητὴν λύσιν κει-
ται εἰς τὴν κρίσιν τῆς ἱστορίας. Εἰς ταύτην πεποιθότες
καὶ ταύτην ἀπεκδεχόμενοι, ἐγράφομεν καὶ ἐν τῷ φύλλῳ
τῆς 19 ἀπριλίου, πρὸς τοὺς ἀληθῶς σκιαμαχοῦντας ἀπο-
τείνοντες τὸν λόγον, ὅπως μὴ σπεύδωσι ἵνα ὑβρίζωσι
τὴν ψῆφον τῆς ἱστορίας, εἴτ' ἐκ συστήματος εἴτ' ἐκ συμ-
φέροντος καὶ τὸ παρελθὸν ἀπαρνόμενοι καὶ τὸ παρὸν
διαστρέφοντες, συνεβουλεύομεν ὁ αὐτοῖς ὑπομονὴν, ἄχρις
οὗ ἐπὶ τῶν ὑπὸ συζήτησιν ζητημάτων «ἡλίσι τραυτέρᾳ
ἀναλαμπῇ ἢ ἀλήθειᾳ. ὑπὲρ ἧς τοσούτον δεικνύουσι ζῆλον
οἱ γραφόντες».

Ἡ «Ἐκκλ. ἀλήθεια» καὶ σήμερον ἐπαναλαμβάνει
ὅτι οὐδὲν λέγει ἔξω τῆς ἀληθείας κείμενον, εἴτε περὶ
γενικωτέρου πρόκειται ζητήματος, εἴτε περὶ συνήθων γε-
γονότων. Ὅτι εἰσιν ἐπισκέψεις. ἕλως ἰδιωτικὸν χαρακτηρισ-
μύρουται, ἐφ' ὧν ἡ ἀλήθεια καὶ πάλιν οὐδαμῶς ἀκριβοῦ-
ται ὑπ' αὐτῶν τῶν δόξαν αὐτὴν ἐπανορθούντων.

Ἡ ΣΤ' συνεδρίασις τῆς ἐκλογικῆς συνελεύ-
σεως ἐγένετο χθὲς, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σ. τοῦ
τοποτηρητοῦ, ἐν τοῖς πατριαρχείοις, παρόντων 68 μελῶν.

Ἀναγνωσθέντος τοῦ ὑψηλοῦ ὑπουργικοῦ τεσπερέ, προ-
τάσει τῆς Α. Ἐξ. τοῦ Μ. λογοθέτου, ἐψηφίσθησαν εὐχα-
ριστήρια τῆς ἐθνοσυνελεύσεως πρὸς τὴν Α. Α. Μ. τὸν σουλ-
τάνον, εὐδοκῆσαντα ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὸ ἀρχαῖον καθε-
στῶς τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ πάντων τῶν ὑπὸ συζήτησιν ση-
μείων. Ἐπιτροπὴ πρὸς σύνταξιν τοῦ εὐχαριστηρίου ἐγ-
γράφου ἐξελέγησαν οἱ σεβασμ. μητροπολίται γέροντες
Ἡρακλείας καὶ Δέρκων, ἡ Α. Ἐξ. ὁ Μ. λογοθέτης καὶ ὁ
ἐνδοξ. Δημητράκης ἐφένδης Γενιδουναῖς.

Ἀποφραγισθέντων ἀπολοῦθας τῶν ἀρχιερετικῶν ψηφο-
δελτίων, ἔλαγον ψήφων οἱ σεβασμ. μητροπολίται

Ἐρέτου Ἀγαθάγγελος	21
Κυζίκου Νικόδημος	12
Ἡρακλείας Γρηγόριος	2
Νικομηδείας Φιλόθεος	9
πρόεδρος Νικαίας Διονύσιος	3
Χαλκηδόνος Καλλίνικος	1
Δέρκων Ἰωακείμ	5
Ἀμασειᾶς Σωφρόνιος	4
Ἰωαννίνων Σωφρόνιος	2
Πελαγονείας Ματθαῖος	2
Μιτυλήνης Κωνσταντῖνος	2
Σηλυβρίας Γερμανὸς	1
ὁ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ	8

Προταθέντες εἶτα ὑπὸ τῶν λαϊκῶν μελῶν οἱ σεβασμ.
μητροπολίται Ἀδριανουπόλεως καὶ Προύσης Ἐλαγον, ψη-
φφορουντῶν τῶν ἐν τῇ συνεδριάσει παρόντων 16 ἀρχιε-
ρέων, ψήφων ὁ μὲν πρῶτος 2 λευκῶν, ὁ δὲ δεύτερος 9 καὶ
κατηριθμήθη οὕτως ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν υποψηφίων ἡ
Α. Σ. ὁ μητροπολίτης Προύσης κ. Νικόδημος.

Ἡ ὑπὸ τῶν δύο σωμάτων ἀποστολὴ τοῦ καταλόγου
τούτου πρὸς τὴν Ὑ. Π. γενήσεται μετὰ τὴν λήξιν συζή-
τησεως ἀναβληθείτης γῆς διὰ τὸ προκεχωρηκὸς τῆς ὥ-
ρας εἰς τὴν προσεχῇ συνεδρίᾳ.

Ἡ Ζ' συνεδρίασις τῆς ἐθνοσυνελεύσεως γενή-
σεται τῇ τετάρτῃ, 26 λήγοντος, ὥρα 5 τοῦρσις τῆς
πρωίας.

Ἡ Α. Ὑψ. ὁ πρίγκηψ Μιλτιάδης πασᾶς Ἀριστάρχης
ἀπερχόμενος ἐνεκεν ὑποθέσεων ἰδίων εἰς Χίον, ὑπέβαλε
τὴν ὡς μέλους τῆς ἐθνοσυνελεύσεως παραίτησιν αὐτοῦ.

Ἐπὶ ταῖς ἐσπράς τοῦ κορυθαῖον βιρκαίου, τῇ τετάρτῃ
ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητής συνοδεύοντας αὐτὸν τοῦ ἀργον-
τος καπικεχαγιά, ἐπεσκέψατο τὴν Α. Ὑψ. τὸν Μ. βεζύρην
καὶ τὰς Α. Α. Ἐξ. τοὺς ὑπουργοὺς τῶν ἐξωτερικῶν Ἀσὴμ
πασᾶν, τῶν στρατιωτικῶν καὶ αὐλάρχην τῆς Α. Α. Μ.
Ὀσμᾶν πασᾶν, τῆς δικαιοσύνης Χασάν Φεχμὴ πασᾶν
καὶ τὸν ἀρχιεραρχεπόλον τῆς Α. Α. Μ. Ὀσμᾶν βέην.
Τῇ δὲ πέμπτῃ ἐπεσκέψατο τὰς Α. Α. Ὑψ. τὸν σέγγουλ
Ἰσλάμ, καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν Ἐτέμ πασᾶν.

Εἰς τὴν ἐφορίαν τῆς Μ. τοῦ Ἱ. σχολῆς προσετέθη πρὸς
συμπλήρωσιν ὁ κ. Π. Ζ. Στεφάνοβιχ, ὁ ἐπὶ μίαν τετρα-
τίαν μετ' αὐταπαρνησίας ἐφορεύσας καὶ πρότερον. Οὕτω
νῦν τὴν ἐφορίαν ἀπαρτίζουν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ
σεβασμ. μητροπολίτου Ἰωαννίνων, οἱ ἀξιότιμοι κ. Τη-
λέμαχος Κ. Καραθεοδωρῆς (ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Μ. Συμ-
βουλίου) Ν. Ψυχάρης (πρόεδρος τῆς Ἀθηναίων Π. Ζ.
Στεφάνοβιχ, Δ. Εὐγενίδης καὶ Ἰάκωβος Ἀρταμίδης.

Εἰς τὸν ὁμογενῆ διακεκριμένον ἱατρὸν κ. Ξενοφῶντα Τριανταφυλλίδην ἀπενεμήθη ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ σουλτάνου τὸ παράσημον Ὁσμανιῆ Γ' τάξεως.

Χθὲς ἀφίκετο ἐνταῦθα, ἐκκλησιαστικῇ ἀδείᾳ, ὁ πανιερ. ἐπίσκοπος Κρήνης κ. Θεόκλητος.

Τῇ τετάρτῃ ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας μεταβιβαίνων εἴτα εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ ἐνταῦθα ἐπίτροπος τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Θεοδαδίστου ὄρους Σινᾶ ὁ πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Πορφύριος.

Ἀντὶ τοῦ πανοσιολ. κ. Πορφυρίου προσωρινῶς ἀντιπρόσωπος ἐνταῦθα τῆς ἱερᾶς Μονῆς ἔσται ὁ πανοσιολ. ἱερομ. κ. Πατριῶν.

Αὐθιμερὸν ἀνεχώρησεν εἰς ἅγιον Ὅρος Ἄθω ὁ πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Παγκράτιος Βατοπαϊδινός.

Ὁ εἰς Φούρτ τῆς Βυζαντίας κ. Μικαὴλ Ὁρφενπάζερ ἀπέστειλεν εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς ἁγίας Φωτεινῆς (Σμύρνης) πολυτίμητα ἱερὰ καὶ σκεύη, ἀξίας 200 περίπου λιστῶν. (Αἰὼν, 15 Σεπτεμβρίου).

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΘΗΝΩΝ.—Ἐπανῆλθεν εἰς Αἰγίνης ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Προκόπιος, διατρίβας ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ νήστῃ ταύτῃ χάριν τῆς πασχούσης ὑγείας του.

—Ἀφίκετο ὁ σεβ. ἐπίσκοπος Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας κ. Εὐθύμιος μέλος τῆς ἱερᾶς Συνόδου. (Αἰὼν, 13 Σεπτεμβρίου).

ΣΕΡΒΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ.—Ἡ Α. Σ. ὁ μητροπολίτης Βελιγραδίου κ. Μιχαήλ, ὁ ἐπὶ τινα καιρὸν ἐν Ρουτσοβάζκω διαμείνας ἀπῆλθεν εἰς Ῥωσσίαν, καὶ κατέλαβε τὸ Κίεβον. Ἀνέγνωμεν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐφημερίσιν ὅτι ἡ ἀγιωτάτη διοικούσα σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσσίας ἐχορήγησεν αὐτῷ πρὸς διαρκῆ διαμονὴν τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Μιχαήλ.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΟΥΤΡΟΒΑΧΙΑΣ.—Ἀνηγγελάμεν ἐγκαίρως ἐκ τῆς «Γριόρας» τοῦ Βουκουρεστίου ἀρυσάμενοι τὴν εἰδήσιν ὅτι πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἐν τῇ Ῥωμανικῇ πρωτεύουσῃ μητροπολιτικοῦ ναοῦ ἐψηφίσθησαν 5000000 φράγκων. Ἡδὴ ἀναγκινώταται ἐν τοῖς «Συλλόγοις» (12 Σεπτεμβρίου) ἐπὶ αἱ πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ ἐργασίαι ἀρχοῦνται προσεχῶς.

ΒΙΒΛΙΟΛΟΓΙΑ

Ἡ Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφύρου πατρὸς ἡμῶν Χριστοδοῦλου τοῦ θαυματουργοῦ, ἡ ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἀδελφῶν Περρῆ ἐν Ἀθήναις ἀπολυθεῖσα ἀρίτως, τιμᾷ τὸν ἐκδότην αὐτῆς, ὀσιολογ. ἱεροδιάκονον Κύριλλον Βοήνην, ὅστις Πάτριος ὢν καὶ εἰς τὴν ἀδελφότητα τῆς σεβασμίας Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Μονῆς ἀνήκων, ἐξαντληθείσας βλέπων τὰς δύο προηγουμένους ἐκδόσεις τῆς ἀκολουθίας ταύτης, ἐδωροφόρησεν εἰς τὴν φυσικὴν καὶ τὴν θετὴν αὐτοῦ πατρίδα θεβλίον ἄριστον. Ἡ Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου, τοῦ τὴν ἐν Πάτμῳ σεβασμίαν ιδρύσαντος Μονὴν ἔθραυσεν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ὁσιωτάτου θεολογικοῦ μοναχοῦ καὶ ἱεροδία-

κόνου τὰ δεσμά, οἱ ὧν ἦσαν πεπεδημένα τέως τὰ τοιούτου σκοποῦ καὶ προορισμοῦ βιβλία. Ἡ Ἀκολουθία, οἷα ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ ἱεροδ. κ. Κυρίλλου Βοήνης ἀποτελεῖ βιβλίον, ὅπερ χρήσιμον εἰς τοὺς ἐν τοῖς ναοῖς ψάλλοντας καὶ τὴν μνήμην τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου γεραίροντας (μαρτίου 16) καὶ τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου αὐτοῦ τιμῶντας (21 Ὀκτωβρίου) χρησιμώτατον ἐπίσης ἀποβαίνει τοῖς τὴν ἱστορίαν ἀνεκρινώσι τῶν μοναχικῶν ὑποτυπώσεων καὶ τὰς τύχας ἐξετάζουσι τῆς καθ' ἡμᾶς μοναδικῆς πολιτείας. Ἡς ἀκρέμων ἐπιφανὴς ὁ ἱεροδ. ὑπῆρξε Χριστόδουλος, χρησιμώτατον δὲ γίνεται καὶ πᾶσιν, ὅσοι τὰς τύχας τοῦ μεσσηλικῆς ἐκκλησιαστικοῦ τεχνουργοῦντες οὐκ ἀπρόσφορον ἡγούνται τὴν μελέτην βίων καὶ ἱστορίας θεοσμῶν τε καὶ τῶν ἰδρυτῶν αὐτῶν, ἱστορίας ὁσίων ἀνδρῶν καὶ θαυμάτων αὐτῶν.

Ὅτιοι τῇ καθυπὸ Ἀκολουθία προσηρτηται ἡ ἱ. π. ο. τύπωσις θεοφιλεῖς τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς, οἱ ὑπ. Ἰωάννου μητροπολ. τοῦ Ῥόδου, Ἀθανασίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ Θεοδοσίου μοναχοῦ Βυζαντίου γραφέντες βίβη καὶ ἀναγραφὰ τῶν τοῦ ὁσίου θαυμάτων, προσάπτεται δὲ τῆς Ἀκολουθίας ὁ τῷ 1088 ἐκδοθεὶς χρυσοβούλλας λόγος, δι' οὗ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς δωρεῖται τὴν νῆστον Πάτριον τῷ μοναχῷ Χριστοδούλῳ, καὶ ἐχράσεν τοῦ χρυσοβούλλου τὸ πρακτικὸν Νικολάου Γ' αὐτῆς, ἀναγραφέντος τῶν Κυκλάδων νήσων, παραδίδόντος τὴν Πάτριον τῷ ὁσίῳ. Ταῦτα χρησίμως πάντα παρῶντα πληροφορίας εἰς τὸν ἐρευνῶντα τῶν νήσων τούτων τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τῶν παρ' ἡμῖν μοναστικῶν ἰδρυμάτων, εἰς χρησιμώτερα καθίστανται πλουσιζόμενα κριτικαῖς, ἱστορικαῖς, γλωσσικαῖς παραρήσεσι καὶ σημειώμασιν, ὅτινα κατέτρε τῷ ἐκδότῃ τῆς Ἀκολουθίας καὶ μαθητῇ αὐτοῦ χρηματίσαντι ὁ ἐν Ἀθήναις ἤδη διαμείνων καὶ μονὸς ἀκρίβης ἐκείσε τῆς παλαιολογίας γνώστης Ἰωάννης, ὁ Σακελλίων, ὅς καὶ τῇ ἐκδόσει ἐπεστέθησε τῆς Ἀκολουθίας ταύτης.

καὶ ὁ ἐκδότης ἱεροδ. Κυρίλλος Βοήνης καὶ ἡ σεβασμία τοῦ Θεολόγου Μονῆς, χρηρηγμένα χρηματικῶν τιμῶν εἰς τὴν ἀξιοεπαινοῦ τοιαύτην δὲ ἐκδόσει εἰσὶν οἱ μὲν ὁσίων συνδρομαὶ ὀλίγαι. Εὐχόμεθα πᾶσι μὲν καὶ πᾶσι ἱερὰ ἐκκλησία, τοῦ χρόνου πρῶτος, νὰ κατήσται τοιαύτην ἀκολουθίαν, οἷα ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Κυρίλλου Βοήνης ἐκδοθεῖσα Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου. Μ. Γ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΑΡΧΑΙΟΓΡΕΙΣ

—Ἐπεὶ δὲ τὸ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἀποβιβάζον φροντιστήριον ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ κ. Κωνσ. Κόντου ἀπελευθερώσει περὶ τοῦ ἔργου τούτου, ἔλαβε νὰ ἐπιβλῇ ἡ ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ τε καὶ τῶν δύο ἐτέρων καθηγητῶν, τῶν κκ. Στεφ. Κουμανοῦ καὶ Σπυρ. Φιντικέως, ἐκ τῶν καθηκόντων τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου, ὅπως τούτο ἀναδιαρραγῇ συνωδῶς πρὸς τὰς νῦν προόδους τῆς ἐπιστήμης. Οἱ κκ. Κουμανοῦ καὶ Φιντικῆς ἀπὸ πολλοῦ ἐπιάσαντο ἐργαζόμενοι ἐν τῷ φροντιστηρίῳ, ὁ δὲ κ. Κόντος ὑπέβαλε προφορικῶς τὴν παραίτησιν αὐτοῦ διὰ τοῦ κοσμητοῦ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς. (Αἰὼν, 8 καὶ 11 Σεπτεμβρίου).

— Διά Β. Δ. δημοσιευθέντος ἐν τῇ Ἑφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, ἀπελύθη τῆς ὑπηρεσίας ὁ καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ ἑθνικῷ πανεπιστημίῳ κ. Ἀθανάσιος Ρουσσόπουλος. ἀπὸ ἀλλοτρίων καὶ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας κ. Ν. Κοτζιάς, ἐκφράσας τούτῳ σύνχαρκα καὶ τῆς βασιλικῆς εὐαρεσκείας διὰ τὰς μακρὰς καὶ εὐδοκίμους ὑπηρεσίας του.

— Δι' ὁμοῦ διατάγματος ὁ προσωρινῶς ἐκτελὼν ῥεθ' γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Στεφαννίτης διορίσθη ὁριστικῶς τοιοῦτος. Ἡ πρῆξις αὕτη τοῦ κ. ὑπουργοῦ εἶναι ἄξιον παντὸς ἐπαινοῦ.

— Σπουδαῖον καὶ ἄξιον μιλῆτης ὑπόμνημα *Περὶ τῶν Χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων* συντάξας καὶ καὶ ὑπεβάλε τῷ ὑπουργῷ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὁ εἰδικὸς τὴν Χριστιανικὴν Ἀρχαιολογίαν ἐν Εὐρώπῃ σπουδίας καὶ ἄρτι ἐπανελθὼν κ. Γεώργιος Λαμπάκης.

(Σιδων, 12 Σεπτεμβρίου.)

Ὑπερνενηκοντούτης ἀπέβισε σήμερον ὁ πρωτοσύγκελλος **Παΐσιος Παφλιώτης**. Ἀρχαῖος μαθητὴς τῆς περιπόστου σχολῆς τῶν Κυθωνίων, νυμφευθεὶς κατετάχθη ἐν τῷ ἱερῷ αλήρῳ, Γεώργιος ὀνομαζόμενος, εἴτα δὲ ἐπὶ πολὺ ἄετι, ἐχρημάτισε πρωτοσύγκελλος τοῦ μακαρίου τοῦ Ἐφέσου Παΐσιου. Ἡ κηδεὶα αὐτοῦ γενήσεται αὖριον, ἐν Ταταούλοις.

Πρὸς τὸ σεβ. δημόσιον.

Λήγοντος τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου, λήγει καὶ τὸ Δ' ἔτος τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας». Μετὰ τὸ Δ' ἀκολουθεῖ βεβαίως τὸ Ε', οὐδεὶς δὲ τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν ἀναμένει ν' ἀκούσῃ ὅτι καὶ τὸ Ε' ἔτος ἔσται συνέχεια τῶν προηγουμένων, ἀκριδῶς εἰς πραγματικῶσιν ὕπερ ἐπηγγέλματο σκοποῦ καὶ προγράμματος ἢ α' Ἐκκλησ. ἀλήθειαν βαῖνον, εἰδῆς μὲν ἀκριβεῖς περὶ τε τῶν παρ' ἡμῖν καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ ἀγίου αὐτοῦ ἀποστολικοῦ δίκου μενικοῦ ὁρίονου γινόμενων ὡς καὶ τῶν ἐν ταῖς αὐτοκεφάλαις ὀρθοδόξοις ἐκκλησίαις καὶ ταῖς ἀποσχισμέναις παρέχον. εἰς ἀναίρεσιν δὲ πληροφοριῶν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐσφαλμένων, εἰ δυνατόν καὶ τὰς στήλας, καὶ τὰς σελίδας πάσας αὐτοῦ καθορισθῶν. Εἰς ἐκδοσὶν ὑπομνημάτων καὶ διακριτῶν ἱστορικῶν, τοῦ χρονικοῦ περιβολαίου τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας φωτίζουσιν τὰς ἀλαμπεςτέρας πτυχὰς, μικρὸν ἢ μέγα μέρος, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἄλλην ὕλην, καθιερούσας, οὐδὲ τῆς δημοσιεύσεως θεολογικῶν, ἠθικῶν, κλπ. πραγματικῶν ἀμελήσει τῆς α' Ἐκκλ. ἀληθείας ἢ συντάξις, εἰς διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, εἰς τὴν ἐν Χριστῷ ἠθικὴν τελειώσιν, εἰς μόρφωσιν ἱερώς ἐκάστου καὶ παντὸς ὀρθοδόξου ποθοῦσα νὰ ἴδῃ συντελοῦσθαι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐφημερίδα ταύτην· διότι φρονεῖ ὅτι ἡ τε σύστασις καὶ συντήρησις αὐτῆς περιποιεῖ τιμὴν εἰς τε τὸν κλῆρον καὶ τὸ λαϊκὸν σύστημα, ὅπερ ἀπὸ τετραετίας ἀγογγύσας, ἱλαρῶς, μετὰ προθυμίας τὸν ὁδὸν αὐτοῦ καταβάλλον οὐδέποτε ἀνεχθήσεται τὴν καὶ πρόσκαιρον ἰσως ὀλικῶς ἐλάττωσιν τοῦ φύλλου, ὅπερ ἐν μὲν τετραετίᾳ ὕλην μὲν ἀναγκαμένην εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ τὴν ἐκκλη-

σιατικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν γράμματων παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ἔλυνε ἐδημοσίευσε τριαυτὴν καὶ τοσούτων πύουσίαν, οἷα ἔρκει καὶ νὰ πληρώσῃ καὶ νὰ τιμήσῃ συλλογὴν ἱστοριογραφικὴν Ἑσ' ἐρίας ἢ Ἐώας πολυτόμον, διατριβὰς δὲ χρησίμους εἰς τοὺς μικρὸν μετασφύγγοντας ἐκκλησιαστικῆς παιδεύσεως ἐξέδωκεν οὐκ εὐαρίθμους. Οἱ τέσσαρες τόμοι τῆς α' Ἐκκλ. ἀληθείας παντὶ προσίτοι, εἰς ἐρευναν προκείμενοι, εἰς ἐξέτασιν ἠνεωγμένοι, μαρτυροῦσιν ἀφευδῆ τὰ γραφόμενα.

Ἐξετιμῆθη δεόντως παρ' ἡμῖν τε καὶ τοῖς ἐν Ἑσπερίᾳ πᾶσα αὕτη ἡ ὕλη, ἡ δὲ α' Ἐκκλ. ἀλήθεια δύναται καυχωμένη νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ τέσσαρες αὐτῆς τόμοι καθέστανται πολυτίμητος ἀποθήκη ποικίλων εἰδήσεων ἐν γένει, πληροφοριῶν δ' ἱστορικῶν ἀκριδῶν καὶ σπουδαιοτάτων, ἀνεκδότων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐγγράφων, οἱ δὲ οὗτοι τελευταῖοι. Ὡς ἐν τοῖς τέσσασι παρελθούσιν ἔτεσιν ἐτυχεν ἡ α' Ἐκκλ. ἀλήθεια τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ὀλικῆς ὑποστηρίξεως ὁμογενῶν τιμώντων καὶ τεθηπότων τὰ πάτρια, οὕτω πιστεύει ὅτι καὶ κατὰ τὸ μετὰ ἓνα μῆνα ἀρχόμενον Ε' αὐτῆς ἔτος θέλει τύχει, οὕτω δὲ ἠαρρύντως εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑπετεχθέντων, εἰς πραγμάτων τῶν ἀρχῆθεν ἐγχεῖται συνοδικῇ καὶ πατριαρχικῇ ταχθέντος αὐτῆς προγράμματος βαίνουσα, τὴν ἠθικὴν αὐτῆς θέσιν βελτιοῦσα καὶ τὴν ὀλικὴν. ἐκείνην διὰ ταύτης καὶ ταύτην δι' ἐκείνης θέλει σπεύσει νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ προάγῃ. Οὐδὲν ἐπαγγελλομένη μέγα. φάβω μὴ ἐλεγχθῇ ὑπὸ τε τῆς δυσχερείας τῶν καιρῶν καὶ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων ζητούσας τὸ σχετικῶς ἀδύνατον, τὸ παρ' ἡμῖν δυνατόν γενέσθαι ἐπαγγελλομένη, τὴν ἀπότισιν μόνον τῶν βρελλομένων αὐτῇ συνδρομῶν ἐξαιτεῖται ὅσον τὸ δυνατόν τάχιον, ἵνα μὴ τι πρόσκομμα εἰς τὴν ταχτικὴν αὐτῆς ἐκδοσὶν πα ἐμβληθῇ, ἐργατῶν καὶ συντακτῶν ἐν ἀφοσίῳ τὴν α' Ἐκκλ. ἀλήθειαν ἐπὶ τετραετίαν ὑπηρετησάντων ἀνακόφῃ τὴν προθυμίαν, ἀποθαρρύνον αὐτοὺς ἐν τῇ παρούσῃ ἀλγεινῇ συστροφῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν καὶ ἐθνικῶν πραγμάτων. Τὸ ἔργον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ἐφημερίδος ἔστιν ἔργον ἐν τῷ μέλλοντι πᾶσι χρησιμεύσον, οὐδὲ προτέχομεν ἡμεῖς εἰς τάσεις καὶ πύους κακῶν φρενῶν καὶ διανοιῶν οὐχὶ τὸ καλὸν φιλοσῶν, καὶ αἵτινες πᾶν καλῶς κείμενον, εἰ πως ἐλλειπῶς ἐν τισιν ἔρον, οὐχὶ νὰ βελτιώσωσιν, οὐχὶ νὰ συμπληρώσωσιν, ἀλλὰ νὰ καταστρέψωσιν ἐπιθυμοῦσιν, οὐσιώδη πρὸς ἐπουσιώδη ταυτίζοντες, θεσμούς καὶ συστήματα πρὸς τὰ πρόσωπα συγχέοντες. Εἰ τι καλὸν γρήξει διορθώσεως, ἢ συντάξις τῆς α' Ἐκκλ. ἀληθείας αἰσθάνεται το καθήκον νὰ διορθώσῃ, πιστεύει δ' ὅτι τὸ καθήκον τοῦτο ἐμπνέει πᾶσιν ἡ πεποιθήσις ὅτι ἡ ὑπαρξὶς καὶ διατήρησις ἐκκλησιαστικῶν περιδικῶν ἐν τῷ οἰκουμενικῷ πατριαρχίῳ ἐκδομένου, οὐχὶ δ' ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως φέροντος χαρακτῆρα, ἐστὶν ἀρετὴν ἵπκως τιμῆς πᾶσαν ἀρχὴν, ἥτις ἐκδίδωσιν αὐτὸ καὶ ὑποστηρίζει.

Θ. Δ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ, Α. ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Εκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κεντρίνται ἐν τῇ περιόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΠΙΡΩΤΗΝ

ΤΕΥΧΟΣ
47

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' Ὀκτωβρίου ἐκαστοῦ ἔτους, ἐνταῦθα μετρηταί: ἀργυροὶ 5, ἐν τοῖς προσθετοῖς καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ῥράκῃ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἐτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΩΡΓΙΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῇ 29 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1884, ΣΑΒΒΑΤΩ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Ἀπελὴς ἀποφίς τῶν ἀξιώσεων τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἀντικειμένων ταῖς λοιπαῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις: (Ὁραβία τίλος.)—Λύ-
τοσχίδιο σκέψης: Ἡ συνειδήσις: Φ. Χ.—Ἐπιστολὴ Ἀθηναίων—Ἀναστάσι-
σις τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Θεολογικῆς σχολῆς: τοῦ Σταυροῦ—Πρὸς τὴν ἱερμε-
ριδα Turquie—Εἰδήσεις:—Ἐκλογικὴ συνίλευσις.—Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων—
Ἐκκλησία Ἀθηνῶν—Μητρόπολις Οὐγγροβλαχίας:—Ἐκκλησία Ρώμης—Νεκρο-
λογία (πρώην Πισσοδείας)—Βιβλιολογία (Ἀναγνώσματα Γεωργαλά καὶ
Πολυβίου—Φυσικὴ Ἱστορία Βλοῦσου καὶ Ἀφίδου.

ΑΦΕΛΗΣ ΑΠΟΨΙΣ

ΤΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΤΑΙΣ ΛΟΙΠΑΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ*

Ἡ τριπλῇ αὕτῃ Ἐκκλησία ΣΥΝΔΕΕΤΑΙ ΑΔΙΑΣΗΑΣΤΩΣ
ΥΠΟ ΣΤΕΡΕΩΝ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΩΝ, οὕτως ὥστε αἰετὶ πά-
σχει ἐν μέλος συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοῖται
ἐν μέλος συγχίρει πάντα τὰ μέλη, ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα ἐν
τῷ σώματι ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ
μέλη» (Α. Κορινθ. ΙΒ' 26. 25). Τοιαύτη εἶναι ἡ θαυμα-
σία καὶ μυστηριώδης ζωτικότης ἐν Χριστῷ καὶ διὰ
Χριστοῦ, ὥστε καὶ αἱ πύλαι αὐταὶ τοῦ Ἄδου δὲν δύναν-
ται νὰ κατισχύσωσιν αὐτῆς. Τοιαύτη εἶναι ἡ διαπερα-
στικότητα (Penetrancy), ὥστε οὔτε ὁ Οὐρανός, οὔτε
ὁ Ἄδης δύνανται ν' ἀποτελέσωσι μετότοιχον διαχωρι-
σμοῦ. Μόνον μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἄδου (ἐνθα
αἱ καταδεδεικασμένοι ψυχαὶ, τὰ ξηρὰ κλήματα, ἐπὶ τέ-
λους συναθροίζονται, ἀχάσματα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ
θέλοντες διαβῆναι ἐντεθὲν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ
οἱ ἐκεῖθεν πρὸς ὑμᾶς διαπερῶσιν (Λουκ. Ις' 26).

Ἰδοὺ ἡ οὐσία τῆς διδασκαλίας περὶ τῆς ἀκραιωνίας τῶν
ἀγίων, διδασκαλίας, ἥς ὁ χαρακτήρ εἶναι ἀπέραντος

κατὰ πολὺ ὑπερβαίνων τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, διδασκαλίας
τόσῳ περιεκτικῆς, τόσῳ παρηγορητικῆς, τόσῳ ἐνθαρρυν-
τικῆς πρὸς χριστιανικὴν ἐνεργητικότητα καὶ συγχρόνως
τοσαύτῃ ἐμπνεύσεως βαλυστάτῃ ταπεινοφροσύνην, ὥστε
πᾶς ἀληθὴς καθολικός, πρέπει βιθύτατα νὰ εὐγνωμονῇ τῷ
Κυρίῳ διὰ τὴν τὴν ἀνεκτίμητον Αὐτοῦ εὐεργεσίαν,
κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον οἱ προτεστάνται διέρρη-
ξαν τὴν Ἐκκλησίαν. ἦν ὁ Κύριος συνέσφιξε δι' ἀδιαιλύτου
δεσμοῦ, διέκοψαν τὴν μετὰ τῶν δύο κόσμων συγχωνω-
νίαν καὶ περιώρισαν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀσθενῆ βοήθειαν. ἦν
οἱ ἀμαρτωλοὶ πάροικοι ἐνταῦθα παρέχουσιν ἀλλήλοις.
«Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ μόνη βοήθεια ἡμῶν, λέγουσιν. Ὁ Χρι-
στὸς εἶναι ὁ μόνος μεσίτης ἡμῶν. οὐ χρῆζομεν ἄλλου τι-
νος». Ἀλλὰ τίς ποτε ἀμείβετα τὴν ἀλήθειαν, ἣν προτείνε-
τε; Ἡ ὑμεῖς αὐτοὶ, ἴσως, ἀμφιβάλλετε αὐτὴν ἀρ' οὗ ἐρω-
τᾶτε τὸν ἀδελφόν σας νὰ εὐχθῇ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ σὺν ὑμῖν;
Ἡ ἀδυνατεῖ Αὐτός; ὁ Θεὸς νὰ βοηθήσῃ τῷ ἀνθρωπίνῳ γέ-
νει, ἀρ' οὗ ἀποστέλλει τοὺς ἀγγέλους Αὐτοῦ νὰ διακονῶσιν
αὐτῷ; Δὲν ἦτο ἀδικαιολόγητον τοῦ Χριστοῦ λάθος, νὰ
μνηστῇ τῶν ἀγγέλων ὅτε ὠμίλει περὶ τοῦ σκανδάλου τῶν
καταφρονούντων τοὺς μικροὺς, λέγων: «ὁρᾶτε μὴ κατα-
φρονήτῃτε ἐνδὲς τῶν μικρῶν τούτων. λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι
οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός βλέπουσι τὸ
πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς»: (Ματθ. ΙΗ',
10). Δὲν ἔπρεπε μᾶλλον νὰ εἴπῃ: «Φοβῶ τὴν ὀργὴν τοῦ
Θεοῦ»; Καὶ πῶς δύνανται οἱ ἄγγελοι νὰ βλέπωσιν ἢ νὰ
γνωρίζωσι τὰ πταίσματα ἡμῶν, ἀρ' οὗ διὰ παντός βλέ-
πουσι τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς των; Εἶναι ἀρά
γε παντογνώστη ἡ πανταχοῦ παρόντης; Περιμένω ν' ἀ-
παντήσῃτε πρὸς τὸν σκοπὸν ὅτι αἱ ἄγγελοι γνωρίζουσι
τὰ πταίσματα διὰ τοῦ Θεοῦ ὅπουδῆποτε καὶ ἂν ὦσι. Τὸ
αὐτὸ ἀποκρίνομαι καὶ ἐγὼ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἁγίους.
Πῶς ἀκούουσιν τὰς εὐχὰς ἡμῶν καὶ τὰς δεήσεις, τὰς εὐ-
χαριστίας καὶ τοὺς ὕμνους, δὲν γνωρίζομεν. ἀλλὰ θ' ἀκού-
σωσιν αὐτὰς διὰ τοῦ Θεοῦ ὅπουδῆποτε καὶ ἂν ὦσιν. Ἀλλ'
ἄλλο σπουδαιότερον ζήτημα ἀναφαίνεται. «Πρὸς τί ἐπι-
καλεῖσθε τοὺς ἁγίους; ἔν ἐν εἰναι ἀρκετὸν νὰ προσευχηταί
τις τῷ Θεῷ καὶ τῷ Χριστῷ; Ἀληθῶς, δὲν εἶναι ἐξευτε-
λιστικὸν τῇ ὑπερτάτῃ Αὐτοῦ μεγαλειότητι τὸ ζητεῖν δευ-
τερεύουσιν βοήθειαν ὥστε Αὐτός ἦτο ἢ ὑπὲρ τὸ δέον αὐτῇ—

* Ἰδε τεύχος προηγούμενον καὶ τέλος σελ. 643.

* Σημειῶσαι τὸ γόνιμον τῆς ἐκφράσεως ἐν Χριστῷ (ὅπου περιέμεναι
τις εἰς Χριστόν, ὅπου ἐπιπόλαιοι σχολιάσται ἐμμενέουσιν ὡς ἀλλη-
νισμὸν ἀντὶ εἰς. Ἐν Α' Κορινθ. ΙΒ' 19, «ἡλικιότες ἐσμέν ἐν Χρι-
στῷ—ἡ ἑλπίς ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἐν Χριστῷ διαμονῆς ἡμῶν.

ρὸς δεσπότης ἢ εὐμεταδότης καὶ εὐπροσιτότερος τοῖς εὐφρεῖσι συνηγόροις; Φίλοι μου· καταδικάζεσθε διὰ τῶν ἰδίων λόγων ὑμῶν, ἀφ' οὗ ἐνταῦθα παρακαλεῖτε τὸν ἀδελφὸν νὰ προσευχηθῇ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ σὺν ὑμῖν. Ἡ ἡ ἐπικλησις τῶν ἁγίων εἶναι ἐσφαλμένη διότι οἱ ἅγιοι ἀπέθεντο πᾶσαν ἁμαρτίαν, ἐν ᾧ ἡ Γραφή ἐπιτρέπει ἡμῖν τὸ ζητεῖν τὴν πρὸς Θεὸν μεσιτείαν τῶν ἁμαρτωλῶν; Ἰδοὺ τί λέγει ὁ ἐν ἁγίοις Ἱερώνυμος (adv. Vigilant. τόμ. Δ', σελ. 2) «Si apostoli et martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro caeteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti, quando magis post coronas victorias et triumphos»; ἂν οὖν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μάρτυρες ὄντες ἐπὶ ἐν σῶματι καὶ ὀρεῖοντες νὰ φροντίζωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν, δύνανται νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ τῶν ἄλλων, πόσω μᾶλλον μετὰ τοὺς στεφάνους, τὰς νίκας καὶ τοὺς θριάμβους; Ἀλλ' ἡ ἀρχικὴ αἰτία καὶ ὁ κύριος λόγος τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων εἶναι ἄγνωστος ὑμῖν, διότι ἀγνοεῖτε τὴν ἀληθῆ σημασίαν καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἁγίων.

Ὁ κύριος λόγος, ὅστις συνδέει ἀμοιβαίως τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀλλήλα, οὕτως ὥστε ταῦτα καὶ δὲν ἐπιτρέπονται καὶ δὲν δύνανται νὰ ἀδιαφορῶσιν ἐπὶ τῇ ζημίᾳ ἢ τῇ κέρδει, ἐπὶ τῇ χαρᾷ ἢ τῇ λύπῃ, ἐπὶ τῇ ἐνεργητικότητι ἢ τῇ ὀκνηρίᾳ ἐνὸς μέλους. «Εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη». «Οὕτω μεγάλη χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶν μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐννεήκοντα ἐννέα δικαίοις, οἵτινες οὐ γαίαν ἔχουσι μετάνοιαν» (Λουκ. ΙΕ' 7)*. Αὕτη ἡ ἀμοιβαία ὑποχρέωσις, ὑποχρεοῦσιν τὴν Ἐκκλησίαν ν' ἐργάζεται πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου αὐτῆς τέλους τῆς δόξης δηλ. καὶ τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυνηθῇ οὗτος ν' ἀποδῇ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Οἱ ἐνταῦθα πάροικοι ἀλληλοβοηθοῦνται κατὰ τὴν οἰκαδε πορείαν. Οἱ ἄνω ἅγιοι, ἀπλῶς μεταστάντες, δὲν παύουσι τῆς εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας συμμετοχῆς αὐτῶν· ἀλλ' ἐνθαρρύνουσι τὸν ἑδοιπόρον καὶ ὠθοῦσι πρὸς τὰ πρόσω διὰ τε λόγου καὶ παραδείγματος, ἅτινα κατὰ τὴν μετὰστασιν κατέλιπον ὀπίσω αὐτῶν. Πρεσβεύουσιν ἀκαταπαύστως ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ὁδοιπορούντων, ὡς ὁ φίλος πράττει χάριν τοῦ φίλου του, συνηγορῶντες ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡμεῖς οἱ *Viatores debiles et lassi* ἐκτείνωμεν τὰς χεῖρας πρὸς οὐρανοὺς, ἐνθα καλαὶ εὐχαὶ καὶ δεήσεις προτφέρονται ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας ἡμῶν ὑπὸ τῶν φίλων καὶ συγκαίωνων ἡμῶν. Ὅπως καὶ ἂν ἔγῃ καὶ οἱ *Viatores* ἐνταῦθα καὶ οἱ *Viatores* ἄνω αἰσθάνονται κοι-

* Ὡς βλέπετε οἱ ἐν οὐρανῷ εἶναι περισσότερον ἢ ὅσον ἡδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν πεληροποιημένοι περὶ τῶν πνευματικῶν ἡμῶν υποθέσεων. Ὁ προτεσταντισμὸς ὅμως εἶναι καθ' ὑπερβολὴν ἐμφορῆς νὰ διατηρῇ τὸν οὐρανὸν μακρὰν καὶ ν' ἀποτρέπῃ τὴν εἰς τὰς υποθέσεις ἡμῶν συμμετοχὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν χρησιμεύει ν' ἀρνήται τις ἢ ν' ἀγνοῇ δεσμὸν, ὅστις *de facto* ὑφίσταται καίτοι ἀποφεύγετε νὰ θεωρεῖτε τοὺς καρπούς του καὶ νὰ χρησιμοποιήσητε ἐαυτοὺς τὰς εὐλογίας του.

νὴν πρὸς τοὺς ἐν ἄλλῃ πεπεδημένους συνεταιρίζουσιν συμπάθειαν καὶ συνεννοῦσι τοὺς ἑαυτῶν ἀγῶνας πρὸς τὴν ἐκείνην ἀπαλλαγὴν*. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας προβαίνει μετὰ προθυμίας καὶ ἐνταῦθα καὶ ἄνω ἐκαστοῦ μέλους συνεργαζομένου τοῖς ἄλλοις ἐπὶ τοῦ ἐξόχου σχεδίου. ὅπερ ὁ Χριστός, ἡ κεφαλὴ τῶν μελῶν ἔθηκε πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ αἰωνίαν ἡμῶν μακαριότητα. Καὶ λοιπὸν ἡ μεγάλη αὕτη ἀπὸ κοινοῦ ἐργαζομένη ἐταιρεία προκόπτει ἐν Χριστῷ, σὺν Χριστῷ καὶ διὰ Χριστοῦ. Τούτων οὕτως ἐχόντων πῶς δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν τι περὶ τῆς προτιγομένης τῷ Χριστῷ καταφρονήσεως διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων Αὐτοῦ; Δὲν διαβαίνει τὸ πᾶν πρὸς τὸν Χριστὸν, ὡς τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχὴν, τὰ συμβεβηκότα πρὸς τὴν οὐσίαν; Δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ χριστοφόρος καὶ χριστόφορος; Τουναντίον, ἐκείνοι ἀτιμάζουσι τὸν Χριστὸν, ὅσοι ἀρνοῦνται τὸν συνεργατικὸν χαρακτήρα τῆς Αὐτοῦ Ἐκκλησίας. Πράγματι, ὅλως παρανοοῦσι τὴν δραστηκὴν ταύτην ἐνότητα τῆς τρισυποστάτου Ἐκκλησίας, ἐνθα οὐδέποτε ὑγιές τι μέλος ἀποθνήσκει ἢ διασπᾶται τῶν ἄλλων οὐδὲν ὑγιές μέλος μένει μεμονωμένον ἢ ὀρφανόν. Δίδοντες, λαμβάνουσι, καὶ λαμβάνοντες δίδουσιν. Ἰδοὺ ὁ γνήσιος τύπος τοῦ θεοῦ σωσιαλισμοῦ ἀπομιμούμενος καὶ γελοιογραφούμενος ἐν τοῖς νεωτέροις *Phalanstères*. Τὰ τοῦ Saint-Simon ὀνειροπολήματα δὲν εἶναι παρὰ κατάχρησις μιᾶς βαθείας ἀληθείας· ὁ δὲ Lamennais μετέφερε τὰς ιδιότητας τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς πάντα τὸν λαὸν γενικῶς.

Ἡ «Ὁρθόδοξος ὁμολογία» (σελ. 300 κ. ἐ.) λέγει: «Ἐπικαλούμεθα τὴν μεσιτείαν τῶν ἁγίων πρὸς Θεὸν διὰ νὰ παρακαλῶσι δι' ἡμᾶς . . . καὶ χρειάζομεθα τὴν βοήθειάν τους, ὅχι ὡς ἂν νὰ μᾶς ἐβοηθοῦσαν ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν ἐδικήν τους δύναμιν, μὰ, διὰτὶ ζητοῦσιν εἰς ἡμᾶς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὰς πρεσβείαις τους» . . . καὶ ἐν σελ. 304. «Μάλιστα ἂν καταφρονήσωμεν τὴν μεσιτείαν τῶν ἁγίων, παροξύνομεν τὰ μέγιστα τὴν θεῖαν μεγαλειότητα, δὲν τιμώντες τοὺς εἰλικρινεῖς λατρεύσαντας αὐτῇ». Πρὸς τοῦτοις παραπέμπω εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις συνόδου καὶ κυρίως εἰς τὸν ὁγδοὸν δρον Δοσιθέου πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ εἰς τὸ 17 κεφάλαιον τῆς ὁμολογίας Μητροφάνους τοῦ Κριτοπούλου. Σημειώσω ἐν τῇ ὀρθόδοξῳ ταύτῃ διδασκαλίᾳ τὴν μὴ διαφορομένην ἔκφρασιν καὶ τὴν ἀκρίθειαν τῆς γλώσσης. Ὅποια εὐχάριστος διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ ἀποκεχαινωμένον ὕψος καὶ τὴν ὑποδεδουλωμένην φωνὴν τῆς ῥωμαϊκῆς διδασκαλίας ἐν τῇ ἐν Τριδέντῳ συνόδῳ, ἥτις φαίνεται ὅτι ἐγένετο πρὸς ἐξαπάτησιν προσηλύτων πρρουσιάζουσα τὸ *minimum* καὶ ὑποκρύπτουσα τὸ *maximum*. Ἀς βαδίσωμεν ἡμεῖς τὴν ἐναντίαν διεύ-

* Ὁ ἱερός Αὐγουστίνος (εἰς Ἰω. πδ') λέγει «Ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ μνημονεύομεν τῶν ἁγίων μαρτύρων, οὐχ ἵνα προσευχηθῶμεν ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς πράττομεν ἐπὶ τῶν ἐν εἰρήνῃ ἀναπαυσανμένων, ἀλλ' ἵνα αὐτοὶ προσευχηθῶσιν ὑπὲρ ἡμῶν».

θύνουν προτιθέμενες εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν αὐστηρότατην γλῶσσαν τῶν ὀρθοδόξων ὁμολογιῶν καὶ παρουσιάζοντες τὴν πρακτικὴν ὄψιν τοῦ συστήματος. Δύνασθε ἐξ ὅλης καρδίας νὰ παραδεχθῆτε τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ζῆν; Ἐὰν δύνασθε, καλῶς ἔχει ἄλλως, μὴ σκέπτεσθε περὶ ἐνώσεως μετὰ τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀλλὰ διατί πρέπει μετ' ἐκφράσεως πάντοτε νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ὅτι ἡ μεσιτεία* τῶν ἁγίων εἶναι μόνον δευτερεύον τι; Νομίζομεν ὅτι ἕκαστος γνωρίζει τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ. Ὁ ἱερός Αὐγουστίνος ὁφείλει τὴν αἰωνίαν σωτηρίαν αὐτοῦ τῇ μητρὶ αὐτοῦ Μονίκα ἀφ' οὗ αὕτη ἦτο τὸ κύριον ὄργανον, δι' οὗ ὁ Θεὸς ἐνήργησεν ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς δύναται καὶ ἐνεργεῖ ἀνευ τινὸς μεσολαβήσαντος μέσου, ὡς κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου· ἀλλ' ὁ κανὼν εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ καὶ χρηγεῖ τὴν χάριν αὐτοῦ διὰ μέσου τῶν ἁγίων του. Ὁ δὲ λόγος καταφανὴς ἅμα ὡς καλῶς ἐννοήσῃτε καὶ σταθμίσῃτε τὴν ζωσαν καὶ ἐνεργὸν τρισυπόστατον Ἐκκλησίαν. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐθεμελίωσε τὴν Ἐκκλησίαν του, ἵνα ἡ ζῶν καὶ ἐνεργὸς ὁργανισμὸς, ὅστις δύναται νὰ ὑφίσταται ὑπὸ καὶ διὰ τῆς ἀμοιβαίας συμπράξεως. Ἐδείξα ἀνωτέρω πόσον βαθεῖως ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐννόησε καὶ ἐνεβάτευσεν εἰς τὸ ζωτικὸν τοῦτο χαρκτηριστικὸν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἐὰν ἡ μεταξὺ θριαμβευούσης καὶ τῆς στρατευμένης Ἐκκλησίας κοινωνία διεκόπτετο, ὁλόκληρος ὁ ὁργανισμὸς ἤθελε παραλύσει, ἐν ἀληθείᾳ ἤθελε καταστραφῇ. Παρατηρήσατε περίξ ὁμῶν· δὲν ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς ἐφ' ἡμῶν διὰ τῶν ὁμοίων ἡμῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας; Δὲν χρηγεῖ τὴν χάριν του κυρίως διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν; Καὶ ὁμοίως ὁ βραχίον Αὐτοῦ δὲν ἐβραχυόνη· δὲν χρήζει βοηθοῦ ἐν τῷ ἔργῳ του· ἀλλ' ἵνα διεγείρῃ πίστιν, ἐλπίδα καὶ ἀγάπην ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας, ὁρίζει ἵνα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας του ὧσι σωλῆνες τῆς χάριτος του πρὸς ἀλλήλα, ἵνα συνάψῃ τὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις ἐστὶ τὸ μυστικὸν τοῦ Χριστοῦ σώμα.

Ἰδοὺ ἡ πλήρης ὄψις τοῦ ἱεροῦ καὶ ὑπερτάτου ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου, ἐν ᾧ ἡ κοινωνία τῶν ἁγίων δεικνύει ἐνυπὸν ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητι. Ἀλλ' ἀνευ ἀμφιβολίας, θὰ ἐσκέφθητε συχνά: τί οἱ ἅγιοι πράττουσιν ἐν οὐρανῷ; τὸ αὐτὸ, ὅπερ καὶ ἡμεῖς πράττομεν, ἡ μᾶλλον ὅπερ ἔδει νὰ πράττωμεν, ἐργάζονται δηλ. ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, βοηθοῦσι καὶ συναντιλαμβάνονται ἡμῖν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἡμῶν ἔργῳ. Καὶ ἡμεῖς δ' ἀφ' ἐτέρου πράττομεν τὸ αὐτὸ, ἡ τοῦλάχιστον ἔπρεπε νὰ πράττωμεν τὸ αὐτὸ, ὅπερ οἱ ἅγιοι ἐν οὐρανῷ· διότι ὁ οὐρανὸς ἀρχεῖται ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς γῆς: αἱ

βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν (Λουκ. 17' 21), λέγει ὁ Χριστὸς· καὶ ἡ βασιλεία αὕτη τοῦ Θεοῦ εἶναι οὐρανός. Ὁ μὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἤδη κατέχων οὐρανόν, οὐδέποτε θ' ἀποκτήσῃ αὐτὸν μετὰ ταῦτα. Αὕτη εἶναι ἡ παρμυθητικωτάτη, ὀρθόδοξος τοῦ ζητήματος θεωρία, ἣτις καταβιβάζει τὸν οὐρανὸν ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης καὶ ἀναδιδάσκει τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, ἣτις καταρρίπτει τὸ μετὰ τὸν οὐρανὸν καὶ γῆς μεστότοιχον τοῦ φραγμοῦ, ἣτις ἐξαλείφει τὴν ἐροθετικὴν μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου γραμμὴν, ἣτις εὐρύνει τὸ διάστημα τῆς ὄψεως ἡμῶν πολὺ πέραν τῆς γῆς ταύτης καὶ ποιεῖ ἡμᾶς ζῆν καὶ περιπατεῖν ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης ἐν πραγματικῇ κοινωνίᾳ τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀγγέλων. Καὶ διατί νὰ ἀπορῶμεν εἰς τοῦτο ἀφ' οὗ ζῶμεν ἐνταῦθα μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν στενοτάτῃ κοινωνίᾳ; ὅπου δὲ εἶναι ὁ Χριστὸς, ἐκεῖ εἶναι οὐρανός καὶ πάντες οἱ ἅγιοι καὶ ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ; Ἀς μὴ σκεπτόμεθα πλέον περὶ τοῦ οὐρανοῦ ὡς περὶ ἀπομεμακρυσμένης χώρας; Ἀς προσευχώμεθα, ἄς προσευχώμεθα καλῶς, ἀκριβῶς ὡς ὁ Χριστὸς ἐπιθυμεῖ νὰ προσευχώμεθα, καὶ ἀμέσως ὁ Χριστὸς μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων εὐρίσκεται μεθ' ἡμῶν, ἀπαράλλακτα ὡς περιπατοῦμεν μετὰ τῶν φίλων ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ μᾶλλον δραστηκῶς καὶ μᾶλλον ἐπωφελῶς. Τὸ μόνον, οὗτινος χρῆζομεν εἶναι πίστις· ζωσά πίστις καὶ πρακτικὴ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, καὶ θέλομεν λάβει πείραν τῆς ἀληθείας τῶν δογματίων μετὰ βεβαιότητος τελειότερας τῆς ὑπὸ πάσης ἐμπειρικῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ παρεχόμενης. Δὲν θὰ ζητήσῃτε θαύματα, διότι τὸ θαυμαστόν σημεῖον τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἀρχίζει νὰ ὑπορώσῃ εἰς τὰ πνεύματα ὑμῶν καὶ καθιστᾷ ὁλόκληρον ὑμῶν τὴν ζωὴν διαρκὲς θαῦμα τῆς θείας καλοκάγαθίας. Τότε θὰ ἐννοήσῃτε τὸν ἔξοχον τοῦ μαθητοῦ τοῦ ἐπιπεσόντος ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ λόγον: «Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων». Οὐδεμία ἀλήθεια δύναται νὰ ἐννοηθῇ τελείως ἐὰν δὲν ζῇ τις ἐν τῇ ἀληθείᾳ ταύτῃ· δὲν δύναται δὲ νὰ μεταδοθῇ φῶς, εἰμὴ διὰ τῆς ἀληθείας. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀποκαλυφθεῖσα τελεία ἀλήθεια, δύναται νὰ εὐρεθῇ μόνον ἐν τῇ μιᾷ, ἀγίᾳ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ Ἐκκλησία αὕτη εἶναι ἡ ἡμέτερα ἀπίλος, ἀναλλοίωτος, μηδὲ δυναμένη ἀλλοιωθῆναι ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. δι' ἧς τὰ μέλη ὁ Χριστὸς εὐχεται πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ (Ἰωάν. 17' 17): «Ἀγιάσον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου». Ἐλθετε λοιπὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀγιασθῆτε!

• ΤΑΔΕ ΛΕΓΕΙ ΚΥΡΙΟΣ ΣΤΗΤΕ ΕΠΙ ΤΑΙΣ ΟΔΑΙΣ ΚΑΙ ΙΔΕΤΕ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΣΑΤΕ ΤΡΙΒΟΓΣ ΚΥΡΙΟΥ ΑΙΩΝΙΟΥΣ, ΚΑΙ ΙΔΕΤΕ ΠΟΙΑ ΕΣΤΙΝ Η ΟΔΟΣ Η ΑΓΑΘΗ, ΚΑΙ ΒΑΔΙΖΕΤΕ ΕΝ ΑΥΤῃ, ΚΑΙ ΕΥΡΗΣΕΤΕ ΑΓΝΙΣΜΟΝ ΤΑΙΣ ΨΥΧΑΙΣ ὙΜῶΝ » (Ἰερμ. 5' 16).

* Ὡς ὁμιλίας ἡμῶν πρὸς τοὺς Δυτικούς ὀρθοδόξους: • Ἡ ἀγία Παρθένος Μαρία ἡ μήτηρ ἡμῶν καὶ Μεσίτρια, καὶ: • Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ κοινωνία τῶν ἁγίων» (Ὁρθ. Καθ. Ἐπιθεώρ. τόμ. Θ', 55—63, τόμ. Η', 68—77).

• Ὡς περ λόγῳ τῇ τῶν ὀφθαλμῶν διείδει κήρη προσκάνουσα ἐπισκοπεῖ καὶ θολεῖ τὸ φωτίζον, οὕτω δὲ καὶ λογισμὸς ὑπὸ πονηρίας κατελκεμένους σκοτεῖ καὶ πηροὶ τὴν διάνοιαν. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΣ (ἐν ἔργῳ. Δ' ψαλμοῦ).

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΣ

Ἐν τούτῳ αὐτὸς ἀσκά, ἀπρόσκοπον συνειδήσιν ἔχειν
πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους διὰ παντός.
Πράξ. ΚΑ', 15'.

Ἀκριβῶς τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ πᾶς ἄνθρωπος, ἵνα ἡ συνειδήσις αὐτοῦ μὴ προσκρούῃ μήτε εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον, μήτε εἰς τὰς δικαίας ἀπαιτήσεις τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεὸς σοι λέγει, ἀλλήλῃς πάντοτε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀπόφευγε καὶ μίσει ὅσον δύνασαι τὸ πονηρὸν. Ἡ κοινὴ τῶν ἀνθρώπων συνειδήσις, πάντες οἱ φυσικοὶ καὶ θεοὶ νόμοι κατακρίνουσι τὴν ἀδικίαν καὶ οὐδεὶς εἶναι εἰς τοιοῦτον πωρώσεως φθάσας, ὥστε νὰ ἐπαινῇ ἐκ πεπειθήσεως καὶ δημότης τὰς πονηρὰς πράξεις, καὶ ἂν αὐτὸς οὗτος κακουργῇ. Τοῦλάχιστον ἡ αἰσχύνῃ τῶν πολλῶν θὰ καταπνίγῃ ἐντὸς· ἑαυτοῦ τὰς ἀντινομικάς σκέψεις καὶ κρίσεις, ἡ ἐπικρατοῦν τι καλὸν θὰ δικαιολογῇ αὐτάς ἐκπερομένους εἰς τὸ φανερόν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἔαν ἐξαίρεσθαι τις τερατώδη τινα ὄντα, πάσῃ ἐστερημένα συνειδήσεως, καὶ φιλοτιμίας, οἱ λοιποὶ πάντες καὶ ἂν λησμονῶσι τὸν Θεόν, ἐπιθυμοῦσιν ὅμως νὰ ἀρέσκωσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅτι μία τοιαύτη διάθεσις δὲν μαρτυρεῖ ζῶσαν συνειδήσιν, εἶναι προφανές. Ἐνυπολανθάνει ὅμως ὅπως δῆποτε καὶ ἐν ταύτῃ σημείον ἐλπίδος πρὸς βελτίωσιν, καὶ ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος δὲν εἶναι παντελῶς ἀσυνείδητος. Ἡ ἀσυνειδήσια, κυριολεκτικῶς νοουμένη καὶ ἐπὶ ὅλου τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἐκραινομένη εἶναι τὸ ἔσχατον ὄριον τῆς διαφθορᾶς. Ἡμεῖς δὲ μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ μολύνωμεν διὰ τοῦ ἀκατονομάστου τούτου κακοῦ τὰς ἀρελεις ταύτας αὐτοσχεδίους σκέψεις, θὰ πραγματευθῶμεν μόνον περὶ τῶν ἐχόντων ὅπως δῆποτε συνειδήσιν.

Ἡ τελειότης, ὡς προείπομεν, τῆς συνειδήσεως κείται ἐν τῇ συμφωνίᾳ τῆς προσωπικῆς θελήσεως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς τὰς κοινὰς ἠθικάς ἀρχὰς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ εὐσυνείδητος λοιπὸν ἄνθρωπος ὡς τοιοῦτος δὲν ὁρμᾶται ἀπὸ τῶν προκαίρων διελθέσεων καὶ ῥιψιματίων τῆς κοινῆς γνώμης, οὐδὲ ζητεῖ νὰ ἀρέσῃ εἰς τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ κράττει πᾶν ὃ τι δὲν διαβρῶναι πρὸς τὴν ἰδίαν συνειδήσιν. Εἴτε συμφέρον ἐπίγειον, εἴτε ἄλλος τις λόγος ἔλκει αὐτὸν καὶ ὠθεῖ εἰς τὴν παρακοὴν τῆς συνειδήσεως, αὐτὸς εὐρίσκειν ὅτι ἐν ταύτῃ ἐπαναπαύει ἑαυτὸν καὶ εἶναι πρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς τῶν ἀνθρώπων εὐπρόσωπος, ἐγκαταλείπει πάντα τὰ λοιπὰ καὶ ἀκολουθεῖ αὐτήν. Συμβαίνει δ' ἐνίοτε ἵνα ἡ συνειδήσις ἐπιβαλλῇ αὐτῷ σιγὴν καὶ ὅταν καταφρονῇται καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν διασύρῃται ὡς διεφθαρμένος καὶ πονηρὸς ἄνθρωπος· συμβαίνει ἵνα ἡ κοινὴ γνώμη πλανωμένη ἐκφέρει καταδικαστικὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν. Αὐτὸς ὅμως στρέφων τὸ βλέμμα εἰς ἑαυτὸν, ἐρωτῶν τὴν ἰδίαν συνειδήσιν, δύναται ἐν μεγίστῃ καρτερίᾳ νὰ ὑποστῇ τὰ πάνδεινα, προ-

πηλακιζόμενος καὶ κατασυκοφαντούμενος. Προσάκεις εὐρέθησαν ἄνθρωποι μεγάλης καρδίας εἰς τὴν δεινὴν ἀλλὰ καὶ ἡρωικὴν ταύτην δοκιμασίαν! Εὐηργέτησαν τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα ἐν τῷ προσώπῳ τούτου· ἡ ἐκείνου τοῦ ἀθλίου ὄντος, παρέτγον αὐτῷ πᾶν ὃ τι ἄνθρωπος εἰς ἄνθρωπον νὰ παράσῃ δύναται. Ἡ κοινὴ γνώμη, ἡ μᾶλλον ἡ πρὸς τὸ κατηγορεῖν εὐδολογίας διάθεσις τῶν συκοφαντικῶν ἐχόντων τὰ ὦτα, ὀκτινὲς δὲ καὶ πάνταχοι ἀφορμὰς μέμφων νὰ εὐρωσι δύνανται, παραγνωρίζει τὰ εὐγενῆ αὐτῶν αἰσθήματα, εὐρίσκει ἐν αὐτοῖς χαμαιζήλα πάθη καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐγκολάφῃ αὐτὰ ἐπὶ τοῦ στεφάνου τῆς ἀρετῆς. Αὐτὸς ὁ εὐεργετηθεὶς δύναται νὰ προκηρύξῃ τὴν καταδίκην τοῦ εὐεργέτου, ἀλλ' ἐκεῖνος ὀφείλει νὰ σιγήσῃ. Ἐπραξε τοῦτο, ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν συνειδήσιν. Ἐκλονίσθη καὶ ἀδυναμία καταλαβοῦσα ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐκμυστηρευθῇ τὸ ἀπόρητον, ἰπώλεσε τότε τὸν ἀπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἔπαινον. Οὕτω παρήλθον ἐν σιγῇ ἡ μᾶλλον ἐν παρεννοήσει καὶ κατηγορίᾳ πολλὰ μεγάλα ἔργα ὑπὸ ἠθικὴν ἐσπῆν ἐν τῷ μεγάλῳ βιβλίῳ τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν δὲ μνήμην τινῶν ἐκ τῶν διαπραξάντων αὐτὰ ἡ καταφρόνησις ἴσως ἡ ἡ κατὰ ἀντὶ τῶν ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων παρακολοῦθει. Ἀλλ' ἐκεῖνοι εἶχον τὴν μεγίστην τῶν ἐπὶ γῆς καυχήσεων, τὸ μαρτύριον τῆς ἰδίας συνειδήσεως, οὐ οὐδὲν ἰσχυρότερον καὶ προτιμότερον διὰ τὸν ἐνάρετον ἄνθρωπον.

Ἀλλὰ καὶ οἱ χλιαροὶ καὶ μαρτινομένην ἔχοντες συνειδήσιν δύνανται νὰ καλλιεργήσωσιν αὐτὴν καὶ ἀναπτύξωσι καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ν' ἀποδῶσιν ἀληθεῖς εὐσυνείδητοι. Ὁ ἄνθρωπος, οὕτινος ἡ συνειδήσις εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς πράξεις συναίνει, ἡ εἶναι ἐγωιστῆς καὶ φαρισαῖος ἡ ἀληθῶς στερεῖται συνειδήσεως. Διότι οὐδεὶς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι ἀναμάρτητος, πᾶσι δὲ πονηρὰ πράξις θάτσον ἢ βράδιον θὰ ἐπιφέρῃ τὴν δικαμαρτυρίαν τῆς συνειδήσεως ἰσχυρὰν ἢ ἀσθενῆ. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν τοῦτο ἀληθεύει, εἶναι ἀδύνατον νὰ συναινῇ πάντοτε ἡ συνειδήσις· εἰς τὰς βουλάς καὶ τὰς πράξεις ἡμῶν. Καὶ παρὰ μὲν τούτῳ εἶναι ἐνδοτικώτερα καὶ συνειθίτε νὰ σιωπᾷ, παρὰ δὲ τῷ ἄλλῳ αὐστηροτέρα καὶ ἀκαμπτος. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος μὲν συχνότερον ἁμαρτάνει, οὗτος δὲ σπανιώτερον. Ἐὰν λοιπὸν μίαν φορὰν ἀποφασίσῃ ἐκεῖνος νὰ δώσῃ πλείω ἰσχύον εἰς τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως, αὕτη ἐνδυναμωμένη ὑπὸ δυνάμει πάλιν ν' ἀνυψωθῇ εἰς τὴν ἀνέκρουσαν αὐτῇ θέσιν. Αὐτοῦ δὲ δύναται νὰ συμβῇ καὶ ὅπως τούτων τῶν περιστοιχιῶν τοῦ ἡμᾶς κακοῦ. Ἡ ἀπογοήτευσίς, ἡ φυσικῶς ἐπερχομένη ἐκ τῆς γνώσεως τῶν παμοικιῶν ἐλλείψεων καὶ κακιῶν τοῦ κόσμου τούτου, ἐπιδρά ἐνίοτε καὶ ἐπὶ τῆς συνειδήσεως καὶ ἀποβαίνει οὕτως αὕτη λίαν ἐνδοτικὴ καὶ εὐρεία. Ὑπεράνω ὅμως καὶ τοῦ δικαστηρίου τῆς ἰδίας ἐκαστοῦ συνειδήσεως κείται ἄλλο ἀνέκκλητον δικαστήριον τὸ τοῦ δικαίου Κριτοῦ.

Φ. Χ.

* Συνέχεια τεύχους ἡγουμένου, τελ. 643.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΘΗΝΑΙΩΝ.

Τὴν ἐκδιδομένην ὧδε ἐπιστολὴν ἔκρινα δημοσιεύσας ἀξίαν. Ὡς ὑπόδειγμα ἐγγράφου ἐπαρχίας ὀδυρομένης, ὡς ἐγγράφον λαοῦ ὀλοφύζοντος, ἐπὶ δυστυχίαις καὶ συμφοραῖς θεηλάτοις, ἐπαχθείσας εἰς τιμωρίαν τῶν τὰ θεῖα καταφρονούντων, τῶν τὰς ἀποράσεις τῆς διοικούσης Ἐκκλησίας χλευάζοντων, τῶν τοὺς ἱερὰς κανόνας ἀθετούντων ἐστὶν ἀναγκάστως ἀξίον παρὰ παντὸς ὁμογενοῦς ὁρθοδόξου. Ἰδετε, ἀλλὰ θαυμάσατε μετάνοιαν εὐκρινὴν προγόνων εἰς ἀπογόνους ἀνέρικτον.

Τὰ γεγονότα, ἅπερ ἡ ἐπιστολὴ διηγέται συμβαίνοντι βεβαίως ἐν τοῖς τελευταίοις ἔτεσι τῆς 17' ἑκατονταετηρίδος. Λέγεται ὅτι πατριάρχης τις οἰκουμενικὸς καθέλει μητροπολίτην Ἀθηναίων, ἀλλ' ὁ ὁρθόδοξος λαὸς τῆς πόλεως περιεφρόνησε τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ συνοδικὴν ἀπόφασιν, ἀναγκάσας μάλιστα κοσμικὴν ἐπιταγὴν τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως ἢ ἀθωώσῃ τὸν ἀπειθοῦντα μητροπολίτην. Ἀπαλλαγείτω τῆς ἐξωτερικῆς πίστεως ἡ Ἐκκλησία ἀφώρισε τοὺς εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ἱερὰς κανόνας ἀπειθήσαντας, μετὰ δὲ τὴν ἐκδοσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων ἐπὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων θλίβετο ὡς συμδάντα, ἔτινα διεκτραχιδεῖ ἡ ἐκδιδομένη ὧδε ἐπιστολὴ, μεταγραφείσα ἐκ τοῦ ἐν τῇ τῆς περὶ Καταλάνων ἐν Ἀνατολῇ πραγματείας τοῦ π. Ἐπαμ. Σταματιάδου προσηρημένου Χρονικοῦ τῶν Ἀθηναίων.

Δογματικωτάτη ἀποδείκνυται ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῖς κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καθεστώτων καὶ θεσμῶν φαρμακτικὴν αἴρουν σημαίαν, πολλοστὴ δὲ μαρτυρεῖ τὴν ὀλέθειαν τοῦ περὶ τῆς ἐν Κερθαγένῃ ἀγίας συνόδου λεγθέντος (Κανὼν Ε') ὅτι αὐτοὶ κατὰ τῶν προσηρμένων, οὐδεὶς κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου χωρὶς κινδύνου ἐπιείησεν. Μ.Ι.Π.

«Ἐδάφους ἄγρι γῆς ἐπὶ προσώπου κύβαντες καὶ τὰς ἱερὰς σου τῶν πιδῶν βλάταις μετ' ὀλυγμῶν ἀσπαζόμενοι. τὴν δρειλομένην προσκύνῃσιν καὶ θερμὴν μετάνοιαν ἀποτέμενον.

Ἠγαπήσαμεν κατὰ τὴν καὶ ἦμεν ἡμῖν. οὐκ ἠτελήσαμεν εὐλογίαν καὶ περὶ ἡμῶν ἐμακρόνῃ, καὶ μακροθύμῃ δεινῶν ἡμῖν σημεῖος ἀπέλιπεν, ἀγαθὸς τινας οὐδὲν ἔγνω καταλίποντα, ἀλλὰ πᾶν εἶδος τέρψεως μετ' ἐκείνης ἀκριαίως ἐλευσάμενη. ὥστε τὴν λαμπρὴν πρότερον ἐν προτερήμασι πόλιν λαμπροτέραν τὰ νῦν τοῖς ἀτυχήμασιν εἶναι. Καὶ πῶς οὐκ ἐν θαυμάσιον τελεικαίτης ὀλέθρῳ πόλειος τῆς τῶν νεῶν εἰκόνας καταρρύτους ὁρῶντες τοῖς δάκρυσιν; Ἐγεννήθη ἡ ἐπαυλὶς ἡμῶν ἡττωμένη, προσηρικῶς εἰπεῖν, καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὁ κατοικῶν. Ἐκβεβλήμεθα φεῖ! τῆς φίλης πατρίδος, παναγιώτατε πάτερ, καὶ οἱ πολυετὴ κομπάζοντες οἰκῶν τε καὶ κτημάτων ῥασιώνων, ἐν βραχεὶ μετανάστα καὶ πάροικοι καὶ κρείττους εὐπραγίας κατέστημεν. Καὶ δὴ τῶν γλυκείων δρόφων πόρῳ τε τῆς Ἀττικῆς ἀγλαίας ἐξαντικρὺ ἐφεζόμενοι καὶ τὰς θρηνώδεις ὀλοφυγὰς ἱερε-

μίου τοῦ θεοῦ ἐρρανισμένοι, ἐρημωθῆσαν θρηνομένη πατρίαν γῆν, κατασκαφίστας τὰς τοῦ γένους ἐστίας, νεῶν, δρόφους καὶ πύργων ἀντιπάλου πυρὸς ἀνάλωμα γεγονότας, καὶ πολεμίας χειρὸς οἰκτρὸν πέραρον Σαλαμῖνα τὴν πρώην εὐράμενοι τῶν ἡμετέρων συμφορῶν καταγώγιον ἅμα καὶ μαρτυρίαν. Ἐν ἀκμῇ γὰρ οὗτης ἐνταῦθα τῆς θείας ὁργῆς, λοιμὸς μὲν πρώτων τὸν ὑπὲρ κεφαλῆς μιάνας ἀέρα, τὰ τῶν αὐτόθι δικιτωμένων σώματα τοῖς πεδίοις σποράδην καὶ πονήρως διακείμενα στρώνουσι, καὶ τάφους ἐκάστω ἡ οἰκεία χαμένη, ἀκλυστῶν. ἀτάφων τῶν πλειόνων μενόντων, τοῦ κακοῦ τῆς ῥώμης πᾶν ἔθνος συλησάσης. Ἐξογκοῦται δὲ μᾶλλον ἡ συμφορὰ ἐκμετηνυίας, καὶ λοιμὸν λιμὸς διαδέχεται, καὶ σπάνις τυραννὶς σιτίων τὰ μόλις ἐκφυγόντα τὸν τοῦ λοιμοῦ θάνατον σώματα, καὶ τήκεται ἄρτι τῆς γῆς ἐκφυέντα πάντη τὰ σόριμα, χαλκοῦ γεγονότος πρὸς ὑπερὸν οὐρανοῦ, καὶ νεφῶν πυρὸς ἀτμίδα οὐ δρόσον τῇ γῇ ἐνταῦζόντων. Τέρας ἐδόκει τὰ κατ' ἡμᾶς ἐκστατότε, καθάπερ Ἐριννὸς τινας τοῖς ἡμετέροις κακοῖς ἐκθακχεύσας καὶ περιεμένον συλλυπούμενον καὶ οὐχ ὑπὲρ, καὶ ὡς περὶ δακρύων λιβάτι τοῖς τὸ θυμὸν σταγόσι συμπαιῶς τεγρόμενον καὶ οὐχ εὖρομεν, καὶ στοιχείων αὐτῶν κατ' ἡμῶν εὐστόχως ἐπιζομένων. Καὶ ὁλάντα γὰρ ληστρικὰς ἐπάγει βαρβάρων τριήρεις, δεινὴν αἰγματοσίαν καὶ καιρὸν σπέρματα δακρύων ἐπωάζουσας. Καὶ τὴν αἰγυλὸς Σαλαμῖνος θορόβῳ τότε θρηνώδει κατὰ δουποῦς, μητέρες κύουσαι δύστηνοι ἀπὸ τὰς ὠδίνους ὑπέμενον τῆς γονῆς, καὶ νήπια μητέρων ἐπικουρίαν φελλίζουσας φωναῖς ἐπικαλοῦντα κατηδαρίσθησαν πέτραις, καὶ ληστρικῆς ἀκολασίας νεάνιδες ἀκμάζουσιν γεγονάσι ὄμα δεινόν, καὶ οἱ λαμπρῶς γεγηρακότες δουλείον ἔσχον τῆς ζωῆς τὸν ἐπίλογον. Διέσπρται πλειόνων τὰ ἔργονα ἀλλοδαπὰς ἐν ἄκρα γλονίας, καὶ τοῦ γένους τὰ φίλτατα ὠμότης βαρβάρου καὶ λόν κατέστη, καὶ θλίβει πρώτας ἀπίτων πρὸς ὕδωρ πλοῦτος Ἀθηναῖος δουράκτης πρεσβυτέρων δὲ χεῖρες ἱεουργοὶ πιεζόμενοι καὶ πρὸς ζυγὸν ἐλαυνόμενοι καὶ λησταῖσιν αὐτοῖς ἐλαυνόν ἐδοξε θέαμα, καὶ πᾶσαν σχεδὸν ἡλικίαν ἐπολιόρκει ὁ ληστρικὸς ὄστρος πλεονεξίας. Τελευταῖον ἦν τῶν κακῶν ἐπιστάδιον δαιμονία τις εὐδὲς αὐτομάτως ἀναδοῦντα, τοῖς τε περὶ τὸν ἡμέτερον Πειραιᾶ κλίνοντας ἀμπελώνας ἐμπόρησας, καὶ τὸν ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἐλαιῶνα τυρλώστα καὶ ὁρίων ἄγρι καὶ ὁλάντης αὐτῆς ἐκθακχεύσας ἕως αὐτῆς τὴν ἐρμῆν ὁ τῶν κομμάτων ἐπέσχευ ἀνέτρος. Τοῖον ἄρα τὸ κατ' ἡμᾶς δράμα θεὸς ἐγκατέστη καὶ τοιοῖς δὲ περὶ ῥημένους κακοῖς λήγινος νῆτος καὶ Πέλοπος ἄκρα γλονίας τανὺν ἐπιδέχονται, καὶ σοφοὶ γεγονάμεν μῦθος, πολὺκλαυστον ὁκτρον καὶ τραγικὴς ὁρχήτρως καταστροφῇ. Ἠφάμεθα γὰρ τῶν Χριστῶν Κυρίου καὶ ἐν τοῖς τούτου προφήταις, τῷ Δαβὶδ ἀπειθήσαντες, ἀναιδῶς ἐπονηρευάμεθα· ἀλλ' οὐδὲ πῇ ταῦτα στήσεται εἰκάσαι οἱ δύστηνοι ἔχοντες καὶ φέδῳ τῶν παρελθόντων τὴν τῶν προσδοκωμένων ἀντιμετροῦντες ἐλπίδα, μὴ περὶ τέρῳ τῷ ἐρωτι ἐμμένειν ἀπνησιότας ἐκδικήσεως ἐκλιπρούμεν. Ἠδίκηται σοὶ τὸ τοῦ ἀξιώματος

ἔξοχον παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἔμω· ἡμετέρων ὄνομα φέροντες τέκνων οὐ μέχρι βροτῆς ἐσχάτης καὶ θανάτου τιμωρητέοι· ἤδη καὶ πλέον τοῦ δέοντος ἐκδεδίκηταί σοι τὰ καθ' ἡμῶν, πάτερ παναγιώτατε, καὶ τῆς ἀσελγοῦς ὑψηγορίας καὶ τρόπων ἀθέσμων βαρείας ὑπέτχομεν δίκας ἅπαντες, εἰ καὶ μὴ πάντες ὑπέθνητο· Ἄλλις σοι τὰ τῆς ἀρεῆς βέλη ὑπέκεινα καθ' ἡμῶν ἐπαφίειν, δεινῶς κατηκισμένους τοῖς τρυμάσιν ἅμα πάντας ὁρῶντι, ὧν δὴ οἱ πλείους ὑπὸ βαρείαις ἐρήμοις καὶ πέτραις παραλίαις λιμοῦ βίᾳ καὶ ξίφους πεσόντες τὰς αὐτῶν σάρκας οἰωνοῦσι τε καὶ θηρσὶν ὠμοδόροις βρώμα καὶ κύρμα δεδώκασιν. Σπῆσον μικρὸν τὸν τῆς ὀργῆς γαλινὸν, ὀργῇ θείᾳ ριζώθεν ἐκδεδωγμένους ὁρῶν. Ὅζους εἰς ὀργὴν, καὶ εἰς συγγνώμην δῴτερος ἔστο. Παρακαλοῦμεν διὰ τὸν Κύριον τὸν καὶ τοῖς σταυρωταῖς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου παρὰ τοῦ αἰωνίου πατρὸς συγγνώμην αἰτήσαντα. Τίς οὕτω τραγὺς εἰς οἶκτον τοῖς ἡμετέροις κακοῖς οὐκ ἐδάκρυσεν; ἢ τίς Κυκλώπων ὠμότερος, καὶ γαλκίην ἔχων τὴν καρδίαν τοῦ τῶν δυστυχῶν Ἀθηναίων πάθους τὴν φωνὴν ἑναυλον φέρων, δυνατὸν ὅσον μὴ πρὸς ἐπικουρίαν ἐξίκοιτο; Τηλικούτων τοίνυν τὸ ἡμέτερον ἄλγος ὀφέποτε καὶ τοῖς πατρίοις τῆς ἡμετέρας παναγιότητος σπλάγχνοις προσετρώσαν, ταχὺν πρὸς συγγνώμην ἀπεργασάτω. Ἰδοὺ καὶ πόρρωθεν πάντες γόνυ σοι κλίναντες, καὶ τῆς κεφαλῆς κόνιν καταχέμενοι, ὡς ποτε Νινευῖται, μετὰ κτηνῶν καὶ νηπίων λαοῦ φωνῇ ὁλοῦζοντος, Ἰλαθι βοῶμεν, παναγιώτατε πάτερ, Ἰλαθι, καὶ δὸς ἀπολύσαι τῆς εὐλογίας τῆς σῆς, ἥς διὰ τύχης φανυλότητα οἱ τάλαινες ἐκπεπτώκαμεν. Σχίσ θεοπειθέσιν εὐχαῖς τὸ θεῖον ἡμῖν ἐξίλασον, ἵσως ποτε καὶ αὖθις μετὰ τηλικούτων ἀγῶνα δεινῶν ἐπὶ πατρῶν γῆν ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας, ἔνθεν μετ' ἡρεμίας διακτώμενοι, εὐπειθεῖς τούντεῦθεν θεοδμήτοις νηαῖς μετὰ μελῶν ἑναρμονίων ὡς καὶ τὸ ποῖν τῆς σῆς παναγιότητος μνήμην ποιοῖμεν. ἢ δῶν Κύριος τὴν ἀγῆρως μακαριότητα ἀμήν!»

ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Θεολογικῆς σχολῆς
τοῦ Σταυροῦ.

Ἐπιστολὴ ἐκ τῆς ἀγίας Πόλεως ἀναγγέλλει ἡμῖν τὰ κατὰ τὴν ἐναρξίν τῶν μαθημάτων τῆς Θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Σταυροῦ, γενομένην συνωδᾷ τῷ πατριαρχῷ σιγίλλῳ καὶ συνοδικῷ πρακτικῷ, οὗτινος ἀντίγραφον ἐπέμψθη τῇ συντάξει τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας. — Ἡ ἐπιστολὴ ἐστὶν αὕτη:

Συνωδῶ συνοδικῷ πρακτικῷ, τῇ 2 Σεπτεμβρίου, κυριακῇ, ἐγένετο πανηγυρικῶς ἡ τελετὴ τῆς ἐναρξεως τῶν τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ πατριαρχικῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ τιμίου Σταυροῦ μαθημάτων. Τὴν προτεραίαν μετέδθη ἐπὶ τούτῳ εἰς αὐτὴν ὁ μακαριώτατος πατριάρχης, τὴν δὲ ἐπαύριον

ἡρώοισθησαν ἐκεῖ οἱ πανιερ. συνοδικοὶ καὶ πᾶς ὁ λοιπὸς κλήρος, ὁ διοικητὴς Ἱεροσολύμων Ἐξοχ. Παῦλος πασσάς, ὁ καθὼς, οἱ πρόξενοι Ῥωσσίας, Ἑλλάδος, Ἰταλίας καὶ Ἰσπανίας, οἱ ἐντέπιοι πρέσβητες καὶ πλῆθος μέγα λαοῦ. Κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἀντὶ κοινωνικοῦ ἐτελέσθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ὁ συνήθης ἀγίασμός, μετὰ δὲ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν πάντες ἀναδάντες εἰς τὸ ἐν τῇ σχολῇ πατριαρχικὸν κατὰλυμα ἀνεπαύθησαν ἐπ' ὀλίγου. Εἰτα ἐπορεύθησαν ἄνθρωποι εἰς τὴν μεγάλην τῶν ἐξετάσεων αἴθουσαν, ἐνθα μετὰ τὴν συνήθη ἱερὰν τελετὴν ἀνεγνώσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεραρχικῆς τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸ τε συνοδικὸν πρακτικόν, τὸ τὴν ἀνάσυστασιν τῆς σχολῆς θεσπίζον, καὶ τὸ πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγίλλῳ δεσφύμα, τὸ τῇ σχολῇ ἐπιβραβεύειν παρὰ τοῦ πατριάρχου. Μετὰ ταῦτα ἡ Α. Μ. ὁ πατριάρχης προσεφώνησε τὰ εἰκότα, εἰτα ἀναστὰς ὁ σχολάρχης ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος Δημητριάδης ἐξεφώνησε λόγον κατὰλληλον τῇ περιστάσει παρὰ πάντων ἐπαινεθέντα, καὶ μετὰ τὴν σχολάρχην ὠμίλησεν ἀραβιστὶ ὁ τῆς ἀραβικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας καθηγητὴς Θ. Σαρούφ. Ἀκολούθως ἐψάλη ὁ πολυχρονισμὸς τοῦ μεγαλειωτάτου καὶ φιλολάου ἡμῶν Σουλτάνου, ὁ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου, καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ χαρμόσυνος αὕτη τῶν γραμμμάτων πανήγυρις. — Τὸ δὲ συνοδικὸν πρακτικὸν ἐστὶ τούτο:

Μηνὸς αὐγούστου κγ', προκαθημένου τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἀγιωτάτου πατρὸς καὶ πατριάρχου κυρίου κυρίου Νικοδήμου, συνεδριάζοντων τῇ αὐτοῦ θειοτάτῃ μακαριότητι τῶν ἱερωτάτων: τοῦ μητροπολίτου Πέτρας Νικηφόρου, τῶν ἀρχιεπισκόπων Λύδης Γρηγορίου, Γάζης Ἰωάννου, Ἰορδάνου Ἐπιφανίου, Σεβαστίας Κυρίλλου, καὶ τῶν ἀρχιμανδριτῶν Ἰωσήφ, Προκοπίου καὶ Εὐθυμίου, ἡ αὐτοῦ θειοτάτῃ μακαριότητι προεδρεύοντι τῇ ἀγίᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ τὰ κατὰ τὴν πατριαρχικὴν θεολογικὴν σχολὴν τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ἀποφνηναμένη ἵνα, συνωδᾷ τῇ κοινῇ καὶ δημοσίᾳ συνοδικῇ προθέσει, γένηται ἡ ἀνασύστασις τοῦ μνησθέντος μεγάλου ἱεροῦ ἐκπαιδευτικοῦ τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ καὶ πατριαρχικοῦ τούτου θρόνου ἱδρύματος, ἐπιβραβευσμένου αὐτῷ πατριαρχικῷ καὶ συνοδικῷ σιγίλλῳ δεσφύματος, ἐκτραπίζοντος τὴν διηνεκὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ, ἔρξηται δὲ λειτουργοῦν τακτικῶς καὶ εὐρύθμως ἀπὸ τῆς 6' προσερχοῦς Σεπτεμβρίου. Τῆς ἀγίας καὶ ἱερᾶς συνόδου ὁμοψήφῳ τῇ γνώμῃ συνθεθείσης τοῖς ὑπὸ τῆς αὐτοῦ μακαριότητος προβαλλομένοις δεδοκαῖ ἵνα ἀνασυστηθῇ μὲν ἡ μνησθεῖσα πατριαρχικὴ θεολογικὴ σχολὴ τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ἔρξηται δὲ λειτουργοῦσα ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω δεδωκυμένης ἡμέρας.

Εἰς πίστωσιν οὖν τούτων καὶ μόνιμον τοῦ πράγματος παράστασιν ἐγένετο τὸ παρὸν πρακτικόν, ὑπεγεγραμμένον ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἀγιωτάτου πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἀγίας καὶ ἱερᾶς συνόδου, καὶ κακυρωμένον ὑπὸ τῆς αὐτοῦ θειοτάτης μακαριότητος.

† Ὁ Ἱεροσολύμων ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ,

† ὁ Πέτρας Νικηφόρος — † ὁ Λύδης Γρηγόριος — † ὁ Γάζης Ἰωάννης — † ὁ Ἰορδάνου Ἐπιφάνιος — † ὁ Σεβαστίας Κυρίλλος — ὁ Καμαρδῆς ἀρχιμανδρίτης Ἰωσήφ — ὁ ἀρχιμ. Προκόπιος — ὁ ἀρχιμ. Εὐθύμιος.

Ἐπεὶ ἡμεῖς χρυσὴν στίλβοντα δεικνύοντες, οὕτως καὶ ἀρετὴν τὸν ἔχοντες αὐτὴν φανερὸν ποιεῖ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΑΙΜΑΚΟΣ

(λόγος ΚΣ', μέρος Γ', 21').

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ TURQUIE.

Ἐν τῇ ἐφημερίδι Turquie τῆς 12[24] Σεπτεμβρίου ἐδημοσιεύθη ἀλληλογραφία ἐκ Θεσσαλονίκης ἀπὸ 4[16] ὁδεύοντος μηνός, καθαρπομένη τῶν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων ὡς ποιουμένων κακὴν χρῆσιν τῆς ἐξουσίας αὐτῶν, ἀναφέρονσα δὲ εἰς ἀπόδειξιν τοῦτου ἔκθεσιν τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γρεβενῶν ἐκ τοῦ χωρίου Περιβολίου ιερέως Δημητρίου Κωνσταντινέσκου (γνωστοῦ τέως ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον ἀπατᾷ Δημήτριος Τέγου) ὡς καταδιωχθέντος ὑπὸ τῆς μητροπόλεως τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ἡ ἐν γένει κατηγορία οὐδαμῶς ἐνταῦθα γενήσεται θέμα λόγου, διότι ἐκ τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ἀπορρέει αὕτη, οὐδέποτε ἀναμένομεν ὑγιεστέραις κρίσεις καὶ σώφρονας εἰδήσεις, περὶ τοῦ ιερέως ὅπως ὀφείλομεν ἵνα εἰπωμέν τινα πρὸς διαφώτισιν. Οὗτος δυστυχῶς ὄλως πρὸς ἔργα ξένα καὶ ἀντικείμενα εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ἐπιδιδόμενος, ὄργανον δ' ἄλλοτρίων καὶ ἀνατρεπτικῶν σκοπῶν χρησιμεύων κατεδιώχθη ἄλλοτε ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν ἐπὶ πράξεσιν ἀξιοποίνους καὶ πολιτικᾶς ἐνεργείαις, τοιοῦτος δ' ἐφωράθη καὶ ἐν Βώλῳ καὶ ἐν Ἰωαννίνοις οὐ πρὸ πολλοῦ καὶ ἐπ' ἐσχάτων. Ἐπειδὴ ὁ ιερεὺς οὗτος, ἐπιλανθανόμενος ὅλως τοῦ ιεροῦ αὐτοῦ ἀξιώματος, ἐξηκολούθει τὴν αὐτὴν πορείαν, ἡ ἱερὰ μητρόπολις Γρεβενῶν προσεκάλεσε πολλὰκις αὐτόν, καὶ ἐνουθέτησεν ὅπως ἐπιδοθῇ, ἀπλῶς καὶ οἷα πρέπει ἱερεὶ ὀρθοδόξῳ, εἰς τὰ καθήκοντα αὐτοῦ· ἀλλ' οὗτος ἔμενε πάντοτε ἀδιόρθωτος· ἐξυπηρετῶν ἄλλοτρίους τῷ ἱερῷ αὐτοῦ ἐπαγγέλματι σκοποῦς, καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα διδασκάλου τοῦ βουμουνιχοῦ ἀλφάβητου (ὅπερ λέγει ψευδῶς ἡ ἀλληλογραφία ὅτι διδάσκων οὗτος κατεδιώχθη) τὴν ἐν Περιβολίῳ ἀληθῆς καὶ μέγα σκάνδαλον μεταξὺ τῶν κατοίκων, ταραττων τὴν κοινὴν ἡσυχίαν καὶ εἰρήνην.

Ἡ ἱερὰ μητρόπολις Γρεβενῶν μὴ ἐπιλανθανομένη τῶν καθ' ἡμᾶς καθεστῶτων καὶ διατάξεων, γινώσκουσα δ' ὅτι οὐδεὶς, πολλῶν δὲ μᾶλλον ἱερεὺς συγχωρεῖται ἵνα ἐξασκή τὸ τοῦ διδασκάλου ἐπαγγέλμα ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν θωμανικὴν κυριαρχίαν ὀρθοδόξοις παροικίαις ἀνευ τῆς ἀδείας τῶν μητροπόλεων, προσεκάλεσε τὸν ἱερέα καὶ ἐξήτασεν αὐτόν περὶ τῆς τοιαύτης ἀδείας, νουθετήσασα καὶ αὐθις καὶ συμβουλευσάσα τὰ δέοντα. Ἀλλ' οὗτος οὐδένα φέρων εἰς ἀπολογίαὶν λόγον προσεφέρετο πάντοτε ἀτιθίσσως καὶ αὐθαδῶς ἐπικαλούμενος βουμουνικὴν ἰθαγένειαν, ἀνησυχῶν δὲ καὶ ταραττων διὰ σκανδαλώδους καὶ ἀνυποφόρου διαγωγῆς, ὥστε ἡ μητρόπολις ἠναγκάσθη ἵνα ἐνεργήσῃ κατὰ τὸ καθήκον αὐτῆς καὶ ἐπέβαλεν αὐτῷ τὴν πνευματικὴν ποινὴν τῆς ἀργίας, πρὸς σωφρονισμόν αὐτοῦ καὶ ἄρσιν τοῦ σκανδαλοῦ. Ὁ ταραξίης κληρικὸς καὶ τὴν πνευματικὴν ταύτην ποινὴν τῆς κανονικῆς ἀρχῆς αὐτοῦ περιεφρόνησεν· ἀλλὰ μετ' ἐπανειλημμένων καὶ δυστυχῶς ματαίας νουθεσίας καὶ συμβουλῶν, ἡ μητρόπολις βλέπουσα τὸ κακὸν προβαῖνον, ὀφείλουσα δ' ὡς ὑπόλογος διὰ τὴν τοιαύτην διατάραξιν τῆς τάξεως, γενομένην ὑφ' ἐνὸς ιερέως ἵνα λά-

βῃ συντονώτερα μέτρα πρὸς περιστολὴν, ἀνηνέχθη ἡρμοδίως κατ' αὐτόν, ἐδέχθη δὲ πρὸς σωφρονισμόν ἵνα περιορισθῇ ὁ ἀνθρώπος ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τῆς Ζάβορδας. Ὅσα ὅμως μυθιστορικώτερον περιγράφει οὗτος, ἀναξίως τοῦ σχήματος αὐτοῦ ψευδόμενος, ὅτι ὄθθεν ὑπέστη ἐν τῇ μονῇ, καὶ ἄτινα, καθὰ φληνάφως λέγει, ἀναμιμνήσκουσι τὰ ἱεροεξεταστικά ἔργα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, θεωροῦμεν περιττὸν ἵνα διαφεύσωμεν, γνωστοτάτου μὲν ὑπάρχοντος ὅτι, κατὰ καὶ ῥητὴν ἀπόρρυσιν ἱεροῦ τῆς Ἐκκλησίας πατρὶς, οὔτε οἶδεν ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἡμῶν νόμος σωματικὰς ποινὰς, παντὸς δὲ γινώσκοντος ὅτι ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τιμωρεῖ πάντοτε μητρικῶς, ἐπεικῶς, καὶ πρὸς διόρθωσιν, οὐχὶ δὲ πρὸς ἐκδίκησιν. Τὸ βέβαιόν ἐστιν ὅτι ὁ ιερεὺς ἐννοεῖ ἵνα μένῃ ἀδιόρθωτος, ιερεὺς δ' ὀρθόδοξος εὐχόμενος εἶναι, καὶ αὐτὴν τὴν ἀργίαν τὴν ἐπιβληθεῖσαν αὐτῷ κατόπιν ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης πνευματικῆς ἀρχῆς, ὅλῳ οὖν τῶν πατριαρχείων εἰς οὐδὲν ἐλογίσατο. ἐξηκολούθει δ' ἱεροπραττῶν ἀθεοφθῶς καὶ ἀσεβῶς, καὶ ἐν νῶ ἄνεγκαι νιάστω, νέον εἶδος ἱερατείας ὁ διδάσκαλος οὗτος καὶ ιερεὺς μετερχόμενος. Δύνανται οἱ φίλοι αὐτοῦ, οἱ νεότευκτοι τῆς ἡθικῆς καὶ τῆς θρησκείας ὑπερασπισταὶ ἵνα γράψωσιν ὅ, τι θέλουσιν, ἀνευ ἐλαχίστης κίδους περὶ ἱερέως νεοσυλλέκτου Ἰωῶς ξένης μάγδρας, ἐν κουρότῃ διασταλπίοντος ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν παπικὴν ἐκκλησίαν. Τὸ τοιοῦτον ἄγνωστὸν ἡ ἱερὰ μητρόπολις Γρεβενῶν.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις συνήλθε τὸ ἑξῆς ἐν τοῖς πατριαρχείοις, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ σεβ. τοποτηρητοῦ, τῇ τετάρτῃ, 26 Ἰούλιος, παρόντων 73 μελῶν. Ἀναγνωσθεῖσης ἐπιστολῆς τῆς Α. Π. τοῦ πρώην Κωνσταντινουπόλεως κ. Ἰωακείμ Γ', παραιτουμένου τὴν εἰς τὸν οἶκον, θρόνον ὑποψηφιότητά, ἐξηλείφθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑποψήφων. ὅστις ἀπεστάλη ἀμέσως διὰ τοῦ ἄρχοντος· καπικεχαγιά τῶν πατριαρχείων εἰς τὴν Υ. Π. κατὰ τὰ καθεστῶτα.

Ἡ συζήτησις δὲ τῆς πρὸς τὴν Α. Α. Μ. τὸν σουλτάνον γραφρομένης εὐχαριστηρίου ἀναφορᾶς ἀνεβλήθη.

Ἐπιστραφέντος ἐντὸς 24 ὥρων, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν, τοῦ καταλόγου τῶν ὑποψήφων εἰς τὰ πατριαρχεῖα, ἀνευ μηδεμιᾶς ἐξαιρέσεως, ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις συνέρχεται τῇ προσεχεῖ δευτέρᾳ εἰς ὁγδόην καὶ τελευταίαν συνεδρίαν.

Τῷ σεβδᾷτῳ, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Φωκά, πανηγυριζούσης τῆς ἐν Μεσαχώρῳ ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Φωκά, τὴν θείαν λειτουργίαν ἐτέλεσεν ἐν αὐτῇ ἡ Α. Σ. ὁ μητροπολίτης πρώην Νικαίας Σωφρόνιος.

Ἀντὶ τοῦ ἐκ τῶν ἀνωτέρων κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων Ὑψ. πρίγκιπος Μιλτιάδου Ἀριστάρχου πασᾶ, ἐξελέγη ὑπὸ τῶν δύο σωμάτων τῇ παρελθούσῃ τρίτῃ, 25 λήγοντος, ὁ γεωργιστὴς καὶ παρὰ τῷ Ἀκυρωτικῷ εἰσαγγελεὺς Ἐξ. Κωνσταντῖνος Ἀνθέπουλος ἐφένδης.

Ἡ Ἀ. Σ. ὁ τοποτηρητὴς διὰ τοῦ Μ. ἀρχιμανδρίτου τῶν πατριαρχείων πανοσιολ. κ. Λεοντίου Ἐλευθεριάδου διεβίβασε τὰς πατρικὰς εὐχὰς αὐτοῦ τῇ τὴν παρελθούσαν κυριακὴν ἐορτάζοντι τὴν ἐπέτειον αὐτοῦ ἐορτὴν Ἑλληνικῇ συλλόγῳ «Ἐρμῇ».

Ἐπιστολὴ ἐκ Πάτμου ἀνήγγειλεν ἡμῖν ὅτι ἡγούμενος τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐξελέγη ὁ καὶ ἄλλοτε τοιοῦτος χρηματίσας πανοσιολ. Ἰακώβος Παντελάκης, ἐφ' ἱκανὸν πρότερον ἐν Αἰγύπτῳ εὐδοκίμως διαμείνας ὡς πρωτοσύγκελλος τῆς Α.Θ.Π. τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἀλεξάνδρείας Σωφρονίου.

Ὡς ἐμάθομεν ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς, ἐπισκέψατο τὴν ἱερὰν ταύτην Μονὴν κατὰ τὴν τελευταίαν ἐν ταῖς Σποράσι νήτοις περιοδεῖαν αὐτοῦ ἡ Α. Ἐξ. ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσσίας κ. Νελιδώφ.

Ἡ Α.Α.Μ. ὁ σουλτάνος ἀπένευμε τὸ παράστημον Με. δζιτιέ Δ' τάξεως εἰς τὸν ὁμογενὴ ἐπιθεωρητὴν τῶν τυπογραφεῶν καὶ βιβλιοπωλείων Ἀβραάμ ἐφένδην Βαποριδῆν.

Τῇ τετάρτῃ ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, ἐγένετο ἡ κηδεὶα τοῦ τῇ προτεραίᾳ ἀποθνήσκοντος μητροπολίτου πρώην Πισσιδεῖας **Καίσαριου**, προεξάρχοντος τῆς Α. Σ. τοῦ τοποτηρητοῦ μετὰ τῶν σεβ. Ἀγκύρας, Βιζύης, τοῦ καὶ τὸν ἐπικηδεῖον ἀπαγγεῖλαντος καὶ Χαλεπίου. Ὁ μακαρίτης πρώην Πισσιδεῖας χειροτονθεὶς ἐπίσκοπος Ξανθοπόλεως, ἐν Σμύρνῃ, τεσσαρακοντούτης τῷ 1852, ἐξηματίσεν ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος ἐν Τζιβαλίῳ, μέχρι τοῦ 1861, ὅτε κατὰ ἰούνιον προήχθη εἰς τὴν μητρόπολιν Πισσιδεῖας, ἀφ' ἧς πρὸ πεντηετίας σχεδὸν ἀπεσύρθη, προσβληθεὶς ὑπὸ νόσου ἀνιάτου.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ—Ἀνωτέρω βλέπουν οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται τὰ κατὰ τὴν ἀνασῦστασιν τῆς Θεολογ. σχολῆς τοῦ Σταυροῦ καὶ τὸ σχετικὸν σιγίλλιον.

— Καθὰ ἐπληροφόρηθημεν τὸ ἐν τῇ «Κωνσταντινουπόλει» καὶ τῷ «Ἀνατολ. ἀστέρει» πρὸ τίνος γραφέν ὅτι ὁ ἄλλοτε ἱεροδιάκονος ἐν τῷ ἐνταθῷ ἁγιοταφικῷ Μετοχίῳ κ. Ἡσύχιος Παπαδόπουλος ἐξητήσατο (καὶ ἔλαβε;) τὸ κανονικὸν ἀπολυτήριον αὐτοῦ ἐστὶν ὅπως ἀνυπόστατον. Ἡ Α.Θ.Μ. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων οὐδεμίαν ἀπολυτικὴν τοιαύτην γραφὴν ἐξέδωκε τῷ ἐιρημένῳ ἱεροδιακόνῳ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΘΗΝΩΝ—Καθὰ ἐπιστέλλουσιν ἡμῖν ἐξ Ἀθηνῶν, εἰς τὴν ὁσονούπω συνερχομένην ἱερὰν σύνοδον ἀδε-

ται ὅτι ὑποβλήθησεται πρότασις ὅπως μὴ χειροτονηθῇ μηδεὶς ἱερεὺς, καθ' ἅπαν τὸ κράτος ἐπὶ ἐξάμηνον.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΟΥΓΓΡΟΒΑΣΙΑΣ—Ἡ Α. Π. ὁ μητροπολίτης μετέβη μετὰ πολυχρίθμου συνοδείας εἰς ἐπίσκεψιν τῆς ἀντακινιζομένης ὀρχιάς μητροπόλεως Τιργοβιστίου.

(Σύλλογοι, 23 Σεπτεμβρίου).

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΜΗΣ.—Ἐκ τοῦ Moniteur de Rome πληροφορούμεθα ὅτι αἱ Α. Ἀ. ὁ πάπας Γ'ωγῆς Λέων ΙΓ' δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν καρδινάλιον ἀρχιεπισκοπάρχον αὐτοῦ, δηλοποιεῖ, ὅτι ἐπικειμένου τοῦ κινδύνου τῆς ἐμφάνισης τῆς χολέρας καὶ ἐν Ρώμῃ, ἀπαιροῖ τὸ ποσὸν ἐνὸς εκατομμυρίου φράγκων πρὸς ἰδρυτὴν καὶ συντήρησιν νοσοκομείου προωρισμένου διὰ τοὺς χολεριῶντας. Ὡς κτίριον χρησιμεύει τὸ παρακείμενον τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Πέτρου εὐρύχωρον μέγαρον, τὸ προωρισμένον εἰς κατοικίαν τῶν πολυπληθῶν κληρικῶν τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ ὥρεα αὕτη τοῦ πάπα ποικιλοτρόπως σχολιάζεται ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ τύπου, τῶν μὲν ἀποδιδόντων αὐτὴν εἰς φιλάνθρωπικὰς ἐμπνεύσεις, τῶν δὲ εἰς πολιτικούς σκοπούς.

ΒΙΒΛΙΟΛΟΓΙΑ

Ἐχομέν ὑπ' ὅψιν **Σειρὰν ἀναγνωσμάτων** γραφεῖσαν ὑπὸ **Κ. Γ. Γεωργαλᾶ** καὶ **Ι. Ι. Πολυδίου**, συγκεκμηρὴν ἐκ τευχῶν ἑξ. Τὰ ἀναγνώσματα ταῦτα εἰσι προωρισμένα πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν καὶ ἀστικῶν σχολείων, ἐξεδόθησαν καὶ πέρυσιν. ἐν συνεργασίᾳ πλειόνων διδασκάλων, ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων, εἰσηχθησαν εἰς πλείστα σχολεῖα καὶ κατηναλώθη οὕτως ἐν βραχεὶ ἡ πρώτη ἐκδοσις. Οἱ συντάκται τῶν βιβλίων τούτων ἀγγέλλοντες ὅτι «κατ' ἔτος θὰ γίνηται νέα ἐκδοσις μετερρυθμισμένη» θέλουσι λάβει βεβαίως ὑπ' ὅψιν πάντας οἰουδητίνους ἐπαίοντες ἀμερόληπτον καὶ λογικὴν παρατήρησιν, συμπληροῦντες ἑλλείψεις τινὰς, ἃς ἠθέλομεν εὑρεῖ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν, προωρισμένοις εἰς μόρφωσιν ἀνθρώπων καλῶν καὶ καλῶν χριστιανῶν.

Ἐπαινοῦμεν καὶ τῶν φιλοπόνων διδασκάλων **Κ. Βλοῦσου** καὶ **Γ. Ἀφιδίου** τὸ **Ἐγχειρίδιον φυσικῆς ἱστορίας** ἐπὶ καλοῦ γάρτου, κομψῶς καὶ μετ' ἐπιμελείας ἐκτετυπωμένον. Σελίδας 390, εἰς 4 τεύχη διηρημένας νομιζομεν πολλὰς «πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων», δι' αὐὰ προώριται, ὡς καὶ διὰ τὰ ἑλληνικά. Ἀγνωοῦμεν ἀν' ἡ τάξις, ἣν ἀκολουθοῦσιν οἱ ἐκδοταὶ ἢ προτιμότερα, ἢ κάλλιον πρᾶττε ὁ συστηματικώτερον ἐκτιθεὶς τὰ ἐπαγωγὰ μαθήματα τῆς οὐκτολογίας, βοτανικῆς καὶ ζωολογίας, ἐξ ὧν ἀρκεταὶ γνώσεις ἐν ἐκάστῳ τεύχει, ἀλλ' ἀναμιξ παρέχονται τῷ σπουδάζοντι.

Ὁ ὑπεύθυνος Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Δίδεται ὁ ἀριθμὸς (1 κ.έ) καὶ στήλης (α,β)

Α

ᾠδὸν ᾠδὸν ᾠδὸν, διδάκτωρ, 393α
 Ἀβυσσινία, πόλις, 316β
 Ἀγαθοεργίαι Στεφάνου Ζαφειροπούλου καὶ
 Ἑλένης Ν. Ζαρίφη, 91β.
 Ἀγγελίαι, 30β, 33α, 49α, 64β, 293α, 320β,
 335β.
 Ἀγέλιος ἢ Ἀγέλιος ὁ πατριάρχης, 366α.
 Ἀγία Εὐχαριστία, 121α.
 Ἁγιον Ὅρος ᾠδὸν, 455α.
 Ἀγιοταφικὸν μετόχιον ἐν Κωνσταντινουπό-
 λει, 421α.
 Ἀγιοταφικὸν παρθεναγωγεῖον, 578α.
 Ἀγὼν μεταξὺ πίστεως καὶ ἐπιστήμης, 543α.
 Ἀθηνῶν ἐκκλησία, 292α, 455α, 540β, 559β,
 575α, 620β, 631β.
 Ἀκολουθίαι τῶν Ἁγίων Παθῶν, 392α.
 Ἀλεξανδρείας ἐκκλησία, 487β, 519α.
 Ἀμβων τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ, 549α.
 Ἀμοιβαὶ καὶ δικαιώματα τῶν ὑπαλλήλων
 τῶν Πατριαρχείων, 595α.
 Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου, 373α.
 Ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν θρη-
 σκεῖαν, ὁ, 37β.
 Ἀξιωματικοὶ (ὁφικιάλοι) τοῦ οἰκουμενικοῦ
 πατριαρχείου, 586β.
 Ἀπανθίσματα τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως,
 124α.
 Ἄρειος, ὁ ἀσεβής, 296α.
 Ἀρίσταρχος Σταυράκης βέης, λογοθέτης,
 294α.
 Ἀρσένιος μητροπολίτης Προικονήσου,
 628α.
 Ἀσιατικὴ παλαιογραφία, ἥτοι περὶ τῶν
 Σουλτανικῶν μονογραμμάτων, 315β.
 Ἀσπιώτης Ἰωάννης, διευθυντὴς τοῦ πατριαρχ-

χικοῦ τυπογραφείου, 172β, 173α,β.
 Αὐτοσχέδιοι σκέψεις 636α, 643β, 652α.
 Ἀφελὴς ἀποψὶς τῶν ἀξιώσεων τῆς ὀρθοδό-
 ξου καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς ἀντικεί-
 μενων ταῖς λοιπαῖς Χριστιανικαῖς Ἐκ-
 κλησίαις, 104β, 119β, 152β, 190α, 232β,
 237α, 248α, 278α, 373β, 438β, 598α,
 601α, 626α, 633α, 641α, 649α.
 Ἀχιλλόπουλος Ε. ὁμογενής, 367β.

Β

Βάπτισμα, 120β.
 Βεγλερῆς Γ., καθηγητὴς, 266α.
 Βελλὰς Γερμανὸς (Τσενίδης) καθηγητὴς,
 261α.
 Βενιζέλος Μιλιτιάδης, πρύτανης, 172α.
 Βεντότης Γεώργιος, χρονογράφος, 281α.
 Βιβλιογραφίαι, 64α, 108α, 124α, 277α.
 Βιβλιοθήκη καὶ λόγοι τῆς ἐν ᾠδὸν Μονῆς
 τῶν Ἰβήρων, 478α, 502α, 508β, 523α.
 Βιβλιοθήκη τοῦ Πατριαρχείου, 552α.
 Βιβλιοθήκη τοῦ οὐκουμενικοῦ πατριαρχείου
 κατὰ τὰ τέλη τοῦ Στ' αἰῶνος, 566β.
 Βιβλιοθήκη τοῦ Παλατίου 294α.
 Βιβλιοθήκη τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου, 491β.
 Βίβλος, ἡ Λουθηρανὴ, 63α.
 Βιζυηνὸς Μ. Γεώργιος, ποιητὴς, (1849 -
 1896) 108α.
 Βίος τῆς Λεσβίας Θεοκτίστης, 242β, 258α.
 Βίος τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Παύλου, 358α.
 Βίος τοῦ Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων Νοταρᾶ,
 178β.
 Βοσνίας, ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, 79α, 90α.
 «Βοστόκ», ἐφημερίς, 629β.

II

Βουλγάρεως Εὐγενίου, χειροτονίας ἀνέκδο-
τον σημείωμα, 387β.
Βουλγαρία, ἀλληλογραφία ἐκ Βάρνης, 77α.
Βούλλα, *unam sanctam*, Βονιφατίου τοῦ Η'
249β.
Βούρος Ν., καθηγητής, 247α.
Βραγκοβάνος Βασσαράβας Κωνσταντῖνος,
ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, 65α.
Βυζαντινὰ χρυσόβουλλα καὶ Πιττάκια, 403β,
411α, 428β, 444β.

Γ

Γάμος, 237α.
Γάμος καὶ μνηστεία ἐν γένει, 379β, 401β,
415α, 425α, 448α, 464α.
Γάμος πολιτικός μεταξὺ χριστιανῶν καὶ Ἰου-
δαίων, 205α.
Γεωργαντᾶς Ἀχιλ., κοσμήτωρ, 576β.
«Γυνῶθι σαυτὸν», αὐτοσχέδιοι σκέψεις,
636α.
Γράμματα, ἐπιστήμαι, ἀρχαιότητες, 578β,
592β, 600β, 619α, 622α, 639β, 647β.

Δ

Δαμασκηνός Ν., κοσμήτωρ, 576β.
Δημητριάδης Ἀθανάσιος, καθηγητής, 292β,
488β.
Διαχειριστικά, 173α, 189α.
Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, 209β, 271β,
300α, 349α, 390α, 393α, 409α, 500α,
589α.
Διήγησις περὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν καὶ γυναι-
κῶν, 223β.
Δίκαιον τὸ τοῦ Κυζίκου, 121β.
Δικαιοφύλακες, 587β.
Διοικητικὸν σύστημα τῆς τῶν κάτω χρόνων
ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, 251β.
Διονύσιος Ἱερομόναχος ὁ Σιατιστεύς, 618α.

Ε

Ἑβραῖοι Χριστιανοί, 640β.

Ἑγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὸν βίον Χρυ-
σάνθου Ἱεροσολύμων τοῦ Νοταρᾶ,
178β.
Ἑγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὰ χρονικά,
554β.
Ἑγγραφα ἐπίσημα περὶ τῶν προνομίων τοῦ
οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, 125α.
Ἑγγραφον τοῦ ἡγεμόνος Βλαχίας Κωνστ.
Βασσαράβα Βραγκοβάνου, 65α.
Ἑθνικὴ τῶν Ἰουδαίων τῆς Νέας Διαθήκης
Ἀδελφότης, 640β.
Ἑθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, 90β,
234α, 351α, 368β.
Εἰδήσεις, 13β, 31α, 48α, 62α, 78α, 107β,
122β, 138α, 155β, 171α, 187β, 195β,
220β, 234β, 246β, 260α, 276α, 291β,
302β, 317α, 333α, 352β, 366β, 383,
391β, 407β, 421β, 440α, 454β, 470β,
486β, 503β, 518α, 539β, 558α, 573β,
590β, 599β, 607β, 613α, 620α, 629β,
637α, 646α, 655β.
Εἰκόν, ἡ παρὰ τῷ προφητάνακτι, τοῦ ἁμαρ-
τωλοῦ καὶ τοῦ δικαίου, 117α.
Ἑκδικοί, 588β.
Ἑκθεσις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς
Παλλάδος, 313β.
Ἑκθεσις τοῦ ὑπουργείου δικαιοσύνης καὶ
Θρησκευτικῶν, 174α.
Ἑκκλησία Ἀθηνῶν, 292α, 455α, 540β, 559β,
575α, 620β, 631β.
Ἑκκλησία Ἀλεξανδρείας, 487β, 519α.
Ἑκκλησία τοῦ Βλάχ-σεραγίου, 531α.
Ἑκκλησία Βοσνίας, ὀρθόδοξος, 79α, 90α.
Ἑκκλησία Ἱεροσολύμων, 291β, 303β, 504β,
519α, 574β, 592α, 631α, 639α.
Ἑκκλησία Κύπρου, 519α, 540α.
Ἑκκλησία Ρωσίας, 487β.
Ἑκκλησιαστικὰ μνημεῖα ἀνέκδοτα, 109α,
140α.
Ἑκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ Δ' αἰῶνος,
285α, 296α, 306α, 320α, 344α, 358α,
376β.
Ἑκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ IB' αἰῶνος,
456α, 473α, 605β, 635α.
Ἑκκλησιαστικὴ μουσικὴ, 268α.
Ἑκκλησιαστικῆς ἱστορίας, μάθημα εἰσαγω-
γικόν, 17α, 34α.
«Ἑκκλησιαστικός ἀγγελιοφόρος», 266α.
Ἑκκλησις, ὑπὲρ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ κλημνυ-
ρωπαθῶν, 61β.
Ἑκπαίδευσις ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις,

63α.

Ἐπικήδειος λόγος εἰς τὸν πρωτοπαπᾶν
Δημήτριον, τοῦ Μανουὴλ Γεδεών,
423β.

Ἐπιστολὴ Ἀθηναίων, 653α.

Ἑορτὴ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας, 572α.

Ἑορτὴ τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου, 168β.

Ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, 362α.

Ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων, 181α.

Ἑορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς, 245α.

Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου Καλυβίτου, 216α.

Εὐχέλαιον, 239α.

Z

Ζάππας Κωνσταντῖνος, μέγας εὐεργέτης,
247α.

Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον, 522α.

Ζαρίφης Γεώργιος, μέγας εὐεργέτης, 353α,β.

Ζαχαριάδης Κ., διδάσκαλος, 488β.

Ζησίου Γ.Κ., καθηγητῆς, 413α, 414β,

Ζήτημα μοναστηριακόν, 431β, 441α, 461α.

Ζυγαβηνός Γρηγόριος, διδάσκαλος τῆς Θεο-
λογικῆς Σχολῆς Χάλκης, 292β.

H

Ἡθικὴ τῆς Πεντατεύχου, 23α, 52α, 72α, 84β.

Ἡμερολόγιον τῆς ἀνατολῆς, 219β.

Θ

Θεολόγοι ἐν Ἀγγλίᾳ, 409α.

Θεολόγοι ἐν Ἀμερικῇ, 393α, 589α.

Θεολογικὸς τύπος τῆς ἐσπερίας περὶ τῆς Δι-
δαχῆς τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων, 271β,
300α, 349α, 390α.

Θεοφανείων ἑορτὴ, 181α.

Θεοφάνης Καρύκης, ὁ Πατριάρχης, 336α.

Θεοφυλάκτου, ἀρχιεπισκόπου Βουλαγαρίας,
σύνταγμα εἰς τὸν Προφήτην Ὡσηέ,
135α, 140α.

Θρόνος ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, 549α.

Θωμάτης, 489α.

Θωμόπουλος Μ. Στέφανος, καθηγητῆς,
413α, 414β.

I

Ἱστορικὴ ἀνάπτυξις τοῦ διοικητικοῦ συστή-
ματος τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τῶν
κάτω χρόνων, 251β.

Ἱερατικὴ Κεντρικὴ Σχολή, 615α.

Ἱερὸς ἀμβων-ἀμβων Χρυσοστόμου, 549α.

Ἱεροσολύμων Ἐκκλησία, 291β, 303β, 504β,
519α, 574β, 592α, 631α, 639α.

Ἱερωσύνη, 155α.

Ἱησουῖται, 63α.

«Ἰχνος Χριστοῦ», βιβλίον τοῦ Διονυσίου
Ἱερομονάχου, 618α.

Ἰωακείμ Ἀναστασιώτης, μοναχός, 11α.

Ἰωακείμιον Παρθεναγωγεῖον, 123β, 522β.

K

Καβάσιλας Συμεών, 478β, 479α,β.

Καλοθέτου Ἰωσήφ, χειρόγραφον, 221α.

Καλυβίτου Ἰωάννη, εὐαγγέλιον, 216α.

Κανέτσος Ἀλέξιος, ὁμογενής, 367β.

Κανονικόν, 525β.

Κανών, 169β.

Κανὼν τῆς Κυριακῆς τῶν Βαῶν, 365α.

Καπκεχαγιάδες, 588β.

Καραβοκυρῆς Γ. Μιλτιάδης, νομοθέτης,
47β.

Καρατζᾶς Νικόλαος, διερμηνεὺς τῆς Ὑ. Πύ-
λης, 143α,β, 167α.

Καρολίδης Παῦλος, καθηγητῆς, 64α,β, 632β.

Καρύκης Θεοφάνης, ὁ Πατριάρχης, 336α,
337β.

Κατάλογος Πατριαρχικὸς τοῦ Κομνηνοῦ
Ὑψηλάντου, 226α.

Κεντρικὴ Ἱερατικὴ σχολή, 615α.

Κίνναμος Ἰωάννης, ἱστορικός, 457α.

Κλείς τῆς συνήθους ὁθωμανικῆς νομοθε-
σίας, 47β.

Κλήμης, μητροπολίτης Ἰωαννίνων, 164α.

Κοινὴ γνώμη, αὐτοσχέδιοι σκέψεις, 643β.

Κολιάτσος Στ. Κωνσταντῖνος, διδάκτωρ,
263α.

IV

Κολιάτσος Σωκράτης, ιερέυς, 247β.
 «Κόμανα, μονογραφία αρχαιολογική και τυπογραφική», ὑπὸ Π. Καρολίδου, 64α.
 Κοντογόνης Κωνσταντῖνος, καθηγητῆς τῆς Θεολογίας, 89α,β, 90α.
 Κουμανούδης Στ. κοσμήτωρ, 576β.
 Κουντουριώτης Ἀνδρέας, πρεσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος 138β.
 Κρέμος Γ. καθηγητῆς, 343α.
 Κριτικά ἐπιστάσεις, 611α.
 Κύπρου Ἐκκλησία, 519α, 540α.
 Κυπριακή ἀδελφότης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, 455β.
 Κυριακή τῶν Βαῶν, κανὼν, 365α.
 Κύρος ὁ Κοτυαεῖου, 92α,β.
 Κυριακὸς Διομήδης Α. κοσμήτωρ, 576β.
 Κώδης αφιερωμάτων καὶ δωρεῶν εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναόν, 568α, 581β.
 Κώδης Παλαιᾶς Διαθήκης, 604α.
 Κωνσταντίνου Α' σημείωσις περὶ Ξυλοπόρτης, 586α.

Λ

Λαμπράκης Γεώργιος, ἀρχαιολόγος, 381α, 413α, 414α.
 Λεσβίας Θεοκτίστης, βίος, 242β, 258α.
 Λόγιοι καὶ βιβλιοθήκαι τῆς ἐν Ἀθῶν Μονῆς τῶν Ἰβήρων, 478α, 502α, 508β, 523α.
 Λογοθέτοι Γενικοῦ, 587β, 588α.
 Λόγος περὶ τοῦ ὕψους τῆς Χριστιανικῆς ἡθικῆς, 563α.
 Λουθηρανὴ βίβλος, 63α.

Μ

Μάθημα εἰσαγωγικὸν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, 17α, 34α.
 Μακραίος Σέργιος, χρονογράφος, 281α.
 Μάκρων ὁ τρίκλιος, 490α.
 Μασσαλίας ὀρθόδοξος ὁμογενὴς κοινότης, 614β.
 Μαυρογένης Π. πρεσβευτῆς τῆς Ρουμανίας, 172α.
 Μαυροκορδάτος Ἰω. Ἀλέξανδρος, μέγας διερμηνεύς, 200α.

Μεγάλη ἐβδομάς, 369α.
 Μεγάλη τοῦ Γένους σχολή, 522α.
 Μεγάλοι Λογοθέται, 586β.
 Μεγάλοι Σκευοφύλακες, 587α.
 Μεγάλοι Χαρτοφύλακες, 587α.
 Μεγάλοι Ρήτορες, 587α.
 Μεγάλοι Ἐκκλησιάρχαι, 587β.
 Μεγάλοι Πριμικύριοι, 587β.
 Μεγάλοι Διερμηνευταί, 588α.
 Μετάνοια, 152β.
 Μετόχιον ἀγιοταφικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, 421α.
 Μηλιόπουλος Π. Ἰωάννης, ὁμογενὴς, 47β.
 Μισθοδοσία τοῦ κλήρου, 596α.
 Μιχαὴλ μητροπολίτης Σερβίας, 421β.
 Μιχαήλῆς, ὁ τρίκλιτος, 490α.
 Μνημεῖα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, 285α, 296α, 306α, 320α, 344α, 358α, 376β, 457α, 473α, 605β, 635α.
 Μνημεῖα Ἐκκλησιαστικὰ ἀνέκδοτα, 109α, 140α.
 Μνηστεία καὶ γάμος ἐν γένει, 379β, 401β, 415α, 425α, 448α, 464α.
 Μνημεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Καλύδναις νήσοις, 434β, 449β.
 Μοναστηριακὸν ζήτημα, 431β, 441α, 461α.
 Μοναχικὸς βίος ἐν σχέσει πρὸς τὴν κοινωνίαν, 467α.
 Μονογράμματα σουλτανικά, 315β.
 Μουσική Ἐκκλησιαστική, 268α.
 Μυρίζης Ἰωάννης, ζωγράφος, 62β.
 Μυστήριον, σημασία αὐτοῦ, 239β.

Ν

Ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, 512β.
 Ναὸς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, ἐν Ξυλοπόρτῃ, 532α.
 Ναὸς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἐν Φαναρίῳ, 535β.
 Ναὸς τῆς Παμμακαρίστου, 513α.
 Ναὸς τῆς Φανερωμένης ἐν Σαλαμῖνι, 381α.
 Νεκτάριος ὁ Πατριάρχης, 388α.
 Νικηφόρος ἱερομόναχος, χαρτοφύλαξ, 418α.
 Νικοδήμου ἀγιορείτου πρόλογος εἰς τὰ συγγράμματα Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, 93α.
 Νοτάριοι, 588α.

Ξ

Ξανθόπουλος Κωνσταντίνος, καθηγητής, 632β.
«Ξηροκρήνη» ἀδελφότης, 334α.

Ο

«Ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν», ἐρμηνεία, 457α,β, 458α.
Οἶκος τοῦ Πατριάρχου, 537α, 538β.
Οἰκονόμος Κ. Σοφοκλῆς, καθηγητής, 92α, 93β.
Ὄνομαστικὸν Πανάγιον, βιβλίον, 525α.
Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν Βοσνίᾳ, 79α, 90α.
Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τῆς Οὐγγαρίας, 339α.
Ὁρθόδοξος ὁμογενὴς κοινότης Μασσαλίας, 614β.
Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τινὰ περὶ τῆς ιστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῶν κάτω χρόνων, 251β.
Ὁρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀφελῆς ἀποψις, 104β, 119β, 152β, 190α, 232β, 237α, 248α, 278α, 373β, 438β, 598α, 601α, 626α, 633α, 641α, 649α.
Ὁστιάριοι, 588α.

Π

Πάθος τοῦ Κυρίου, 371α.
Παλαιᾶς Διαθήκης, κώδηξ, 604α.
Παλαιογραφία ἀσιατικὴ, 315β.
Παλαμᾶς Γρηγόριος, ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, 93α,β, 247α.
Παλάτιον τῶν Ἀρετῶν, 453β.
Παλλάδος οἰκονομικὴ κατάστασις, 313β.
Πανήγυρις τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου, κγ' ἐπέτειος, 472α.
Πανταζῆς Δημήτριος, τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου παιδείας, 367β.
Παπικὸν πρωτεῖον, ὡς δόγμα, κατὰ τὸ 1215, 104β.
Παπικὸν σχίσμα, 250α.
Παρανίκας Κ.Μ., καθηγητής, 145α.

Παρθεναγωγεῖον ἀγιοταφικόν, 578α.
Παρθεναγωγεῖον Ζάππειον, 522α.
Παρθεναγωγεῖον Ἰωακείμειον, 123β, 522β.
Παροιμία, 332α.
Πασπάτης Γ. Ἀλ., ἱατρός, 47β.
Πατριάρχης Ἀγέλιος, 366α.
Πατριάρχης Νεκτάριος, 388α.
Πατριαρχικὸς κατάλογος Κομνηνοῦ Ὑψουλάντου, 226α.
Πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ χρονικά, 483α, 489α, 512β, 531α, 546β.
Παύλου ἐπισκόπου Μονεμβασίας, διήγησις περὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, 223β.
Παύλου τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν, βίος, 358α.
Περὶ τῆς κατὰ τὸν γάμον πλάνης, 101β.
Πίστις καὶ ἐπιστήμη, 543β.
Πιττάκια καὶ χρυσόβουλλα βυζαντινά, 403β, 411α, 428β, 444β.
Πλανούδη Μαξίμου ἐπιστολαὶ ἐξ, ἀνέκδοτοι, 184α,β.
Πληθυσμὸς τῆς γῆς, 15β
πολιτεία τῶν ἁγίων πατέρων Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου, 287β, 345α.
Πολίτης Γ.Ν. συγγραφεύς, 413β.
Πολιτικὸς γάμος μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων, 205α.
Πρακτικά τῆς ἐν Ἀθήναις φιλεκαπαιδευτικῆς ἐταιρίας τοῦ ἔτους 1882–1883, 47β.
Πρακτικὸν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, 176α.
Προνομίων τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπίσημα ἐγγράφα, 125α.
Προϋπολογισμὸς τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας, 275β.
Πρωταποστολάριοι, 588α.
Πρωτέκδικοι, 587β.
Πρωτοκανονάρχιοι, 588α.
Πρωτονοτάριοι, 587β.
Πρωτοψάλται τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, 644β.

Ρ

Ραγκαβῆς Ἀ. πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν Βερολίνῳ, 268α,β.
Ραζουμώβ Δ. καθηγητὴς τῆς μουσικῆς σχολῆς ἐν Μόσχᾳ, 269β.
Ρεφερενδάριοι, 588α.

Ρήτορες, 588α.
Ρωσσίας Ἐκκλησία, 487β.

Σ

Σαμουήλ Χαντζερή, ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι,
25α.
Σέκρετον, 492α.
Σκαρλάτου Ρωξάννη, 505α-508β.
Σκέψεις αὐτοσχέδιοι, 636α, 643β, 652α.
Σουλτανικά μονογράμματα, 315β.
Σοῦτζος Νικόλαος, διερμηνεύς, 193α.
Σοῦτζος Μιχαήλ, διερμηνεύς, 193α.
Σοφιανὸς Ἀντώνιος, 140α.
Σταυράκογλου Γεώργιος, ἄρχων, 194α.
Στεφάνοβικ Π., 247α.
Στούρτζας Μιχαήλ, πρίγκηψ, 455β.
Συμβουλαὶ εἰς τὴν χρονολογίαν καὶ ἱστορίαν,
τῶν μεταγενεστέρων πατριαρχῶν
Κωνσταντινουπόλεως, 382α, 385α,
398α.
Συμεῶν τοῦ Λογοθέτου καὶ Μεταφραστοῦ,
ἔργον, 242α, 258α.
Συνειδήσεις, αὐτοσχέδιοι σκέψεις, 652α.
Σχίσμα Παπικόν, 250α.
Σχολάριος Γεννάδιος, διδάσκαλος, 383α.
Σχολὴ ἱερατικὴ κεντρικὴ, 615α.
Σχολὴ μεγάλη τοῦ Γένους, 522α.
Σχολεῖα Ταταούλων, 578α.
Σωφρόνιος, ἀρχιεπίσκοπος νέας Ἰουστινι-
νῆς καὶ πάσης Κύπρου, 519α,β.

Τ

Ταβουλάριοι, 588α.
Τάξις τῶν ἱερέων τῶν λευϊτῶν, κατὰ τὴν
Ἠθικὴν τῆς Πεντατεύχου, 73β.
Ταπεινὸς Γρ. Ἐλευθέριος, διδάκτωρ, 235β.
Τέσσαρες Πατριάρχαι, 28β, 42α, 50α, 157α.
Τίμιος Σταυρὸς, 327α.
Τοκμακῶφ Θ. Η., ἐπόπτης τοῦ γενικοῦ ἄρ-
χείου τοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν ἐν
Μόσχῃ, 196α,β.
Τροϊτζκυ Ἰωάννης, καθηγητὴς Ἀκαδημίας
Πετροπόλεως, 266α.

Τυπογραφεῖον τοῦ Πατριαρχείου, 552β.

Υ

Υπαπαντῆς ἑορτὴ, 245α.
Υπομνηματογράφοι, 588α.
Υπουργείου παιδείας προϋπολογισμός,
275β.
Υψηλάντης Κομνηνός, χρονογράφος, 281α.
Υψηλάντου Κομνηνοῦ, πατριαρχικὸς κατὰ-
λογος, 226α.

Φ

Φανερωμένης ναὸς, ἐν Σαλαμῖνι, 381α.
Φιλανθρωπικὰ καταστήματα ἐθνικά, 90β,
234α, 351α, 368β.
Φιλεκπαιδευτικῆς ἐταιρίας πρακτικὰ τοῦ
ἔτους 1882-83, 47β.
Φιλήμων Ι. Τιμολέων, δημοσιογράφος,
413β.
Φραντζῆς Γεώργιος, χρονογράφος, 157α,β.

Χ

Χάδερλεῦ Στέφανος, ἱερεὺς, 303β.
Χαντζερὴ Σαμουήλ ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι,
55α, 143α, 166β, 192β, 197α, 219α.
Χάρνακ Ἀδόλφος, καθηγητὴς, 215α, 271β.
Χειρόγραφον τοῦ Ἰωσήφ Καλοθέτου, 221α.
Χειροτονία τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως, ἀνέκ-
δοτον σημεῖωμα, 387β.
Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία, 381α.
Χριστιανοὶ Ἑβραῖοι, 640β.
Χρῖσμα, 120β.
Χρονικά τοῦ Πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ
ναοῦ, 483α, 489α, 512β, 531α, 546β.
Χρῦσανθος Ἱεροσολύμων Νοταρᾶς, 9α, 21α,
53α, 69α, 81α, 148α, 161α, 178β.
Χρυσόβουλλα καὶ πιττάκια βυζαντινά, 403β,
411α, 428β, 444β.
Χωνιάτης Νικήτας, ἱστορικός, 457α.

Ψ

Ψαλμός ΛΓ', 310β.

Didon. H. Fr., ιεροκήρυξ, 40α.
 Filioque, 104β.
 Foerster Richard, καθηγητής, ἐν Κιέλφ,
 567α.
 Gamurrini, καθηγητής χριστ. ἀρχαιολογίας
 Ἀκαδημίας Ρώμης, 320α.
 Legros Alphonse, καθηγητής, 108α,β.
 Lignori Ἀλφόνσος, ἀρχιεπισκοπολογιστής,
 153α.

Masaryk G. Θωμάς, καθηγητής, 543α.
 Orris Stanpohe S. καθηγητής, 589α.
 Palmer W., διδάκτωρ, 240β, 280α.
 Piiper F., καθηγητής, ἐν Βερολίνφ, 414α.
 Psalmarum codex, πρῶτον βιβλίον φέρον
 χρονολογίαν, 156β.
 Schultze. V, ἰδρυτής τοῦ Χριστιανικοῦ Μου-
 σείου ἐν Λειψία, 414α.
 Smyth C. Egbert, καθηγητής Θεολογικῆς
 Σχολῆς Ἀνοβέρου, 393α.
 Stokes T. G., Ἄγγλος Θεολόγος, 409α.
 Thayer H.J. καθηγητής, Δρ. Θ., 393α.
 Turquie, ἐφημερίς, 655α.
 Unam sanctam, βοῦλλα, 249β.
 Zhishman J.Dr., ζηλωτής οὐλτραμοντανι-
 στῆς, 191β, 239α.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

1880 - 1923

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1985

3 2044 019 308 444

